BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
1/N
24

13.1.N.94

D. D. EMANUELIS

GONZALEZ TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA
Collegii Majoris Conchensis Alumni, & antiquioris Vespertinæ sacrorum Canonum Cathedræ proprietarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ Inquisitionis Tribunali Inquisitoris Apostolici, & in supremo S. Inquisitionis Senatu Consiliarii;

COMMENTARIA PERPETUA

In singulos Textus quinque Librorum

DECRETALIUM GREGORII IX.

TOMUS TERTIUS,

COMPLECTENS LIBRUM TERTIUM
Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia.

MACERATÆ, MDCCXXXVII.

Prostant
VENETIIS,
Apud Nicolaum Pezzana.

TABELLA
TITULOS OMNES

Libri tertii Decretalium GREGORII IX. ordine Alphabetico indicans.

Prior numerus Titulum, postremus verò paginam Libri indicat.

B

Baptismo, & ejus effectu. 42.598

C

Capellis monachorum, & aliorum religiosorum. 37.499
Celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & divinis officiis. 41.566.
Censibus, exactionibus, & procurationibus. 39.525
Clericis conjugatis. 3.55
Clericis non residentibus in Ecclesia, vel præbenda. 4.65
Clerico ægrotante, vel debilitato. 6.123
Cohabitatione clericorum, & mulierum. 2.42
Commodato. 15.193
Concessione præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis. 8.132
Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris. 40.551
Conversione conjugatorum. 32.449
Conversione infidelium. 33.463
Custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum. 44.614

D

Decimis, primitiis, & oblationibus. 30.386
Depositi. 16.196
Donationibus. 24.284

E

Ecclesiis ædificandis, & reparandis. 48.637
Emptione, & venditione. 17.200

F

Feudis. 20.231
Fideussoribus. 22.264

H

His quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli. 10.150
His quæ fiunt à majori parte Capituli. 11.159

I

Immunitate Ecclesiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium. 49.643
Institutionibus. 7.127
Jurepatronatus, & Ecclesiis à laicis concessis. 38.503

L

Locato, & conducto. 18.216

N

Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant. 50.666
Ne Sede vacante aliquid innovetur. 9.147

O

Observantia jejuniorum. 46.627

P

Parochiis, & alienis parochianis. 29.379

Peculio clericorum. 25.294
Pignoribus. 21. 235
Præbendis, & dignitatibus. 5. 82
Precariis. 14. 184
Presbytero nondum baptizato. 43.611
Purificatione post partum. 47.635

R

Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non alienandis. 13.166
Regularibus transeuntibus ad religionem. 31.417
Religiosis domibus, ut Episcopis sint subjectæ. 36.491
Reliquiis, & veneratione Sanctorum. 45. 621
Rerum permutatione. 19.224

S

Sepulturis. 28.354
Solutionibus. 23.273
Statu monachorum, & Canonicorum regularium. 35.479
Successionibus ab intestato. 27.346

T

Testamentis. 26.299

V

Vita & honestate clericorum. 1. 1
Voto, & voti redemptione. 34.501
Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. 12.164

INDEX
CAPITULORUM OMNIUM;
Quæ in tertio Libro Decretalium Gregorii IX. continentur.

Prior numerus titulo adjunctus ordinem capituli, secundus titulum, tertius tandem paginam designat.

A

ABolendæ, *de sepultur.* 13 28. 374
Accedens, *de præb. & dign.* 24 5. 108
Accedens, *de concess. præbend.* 14 8. 146
Accedens, *de convers. conjugator.* 17 32. 461
A crapula, *de vita, & honest. cleric.* 14 1. 31
Ad Apostolicæ, *de decimis.* 20 30. 407
Ad Apostolicam, *de regular.* 16. 31. 439
Ad Apostolicam, *de convers. conjugat.* 13. 32. 459
Ad audientiam, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 9. 13. 181
Ad audientiam, *de cleric. non residentib.* 15 4. 80
Ad audientiam, *de decimis.* 12 30. 400
Ad audientiam, *de capell. monachor.* 4 37. 502
Ad audientiam, *de Eccles. ædific.* 3 48. 641
Ad audientiam, *de Eccles. ædific.* 5 48. 642
Ad aures, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 7 13. 179
Ad decorem, *de instit.* 5 7. 130
Ad hæc, *de præbend. & dignit.* 13. 5. 98
Ad hæc, *de testam.* 8 26. 318
Ad hæc, *de consecrat. Ecclesiar.* 1 40. 551
Ad hoc, *de solut.* 1 23. 273
Ad nostram, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 11 13. 182
Ad nostram, *de emption. & vendition.* 5 17. 209
Ad nostram, *de regular.* 8 31. 430
Ad quæstiones, *de rer. permut.* 8 19. 230
Adversus, *de immunit. Eccles.* 7 49. 663
A nobis, *de cohab. cleric. & mul.* 9 2. 53
A nobis, *de decim.* 24 30. 409
Apostolicæ, *de donat.* 9 24. 291
Apostolicam, *de presbyt. nondum bapt.* 2 43. 611
Aqua, *de consecr. Eccl.* 9 40. 565
Avaritiæ, *de præbend. & dignit.* 10 5. 96
Auctoritate, *de instit.* 4 7. 129
Auctoritate, *de censib.* 27 39. 550
Audivimus, *de reliq. & vener. Sanct.* 1 45. 611

BOna fides, *de deposit.* 2 16. 197

C

CÆmeteria, *de consecr. Eccles.* 7 40. 559
Cæterùm, *de donat.* 3 24. 285
Cautum quæ, *de præbend. & dignit.* 36 5. 121
Certificari, *de sepult.* 0 28. 366
Charissimus, *de convers. conjugat.* 14 32. 458
Clerici, *de vit. & honestat. cleric.* 2 1. 6
Clerici officia, *de vit. & honest. cler.* 15 1. 34
Clericis, *ne cleric. vel monach.* 5 50. 672
Clericos autem, *de cohab. cler. & mul.* 3 2. 46
Clericos, *de cleric. non residentib.* 17 4. 81
Clericus, *de vita, & honest. cleric.* 5 1. 14
Clericus, *de vita, & honest. cler.* 7 1. 16
Clericus, *de vita, & honest. cleric.* 6 1. 16
Clericus, *de fidejussor.* 1 22. 264
Commissum, *de decim.* 4 30. 390
Concilio, *de success. ab intest.* 2. 27. 349
Congregato, *de capell. monachor.* 1 37. 499
Conjugatus, *de convers. conjugat.* 5 32. 455
Conquerente, *de cleric. non resid.* 6 4. 73
Consensus, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 3 13. 170
Consilium, *de celebrat. Missar.* 4 41. 576
Consilium, *de observ. jejun.* 2 46. 631
Constitutis, *ne Sed. vac.* 3 9. 149
Constitutus, *de concess. præbend.* 11 8. 143
Constitutus, *de fidejussor.* 3 22. 268
Constitutus, *de relig. domib.* 6 36. 495
Consultationibus, *de cler. ægrotant.* 6 6. 125
Consultationibus, *de donat.* 4 24. 288
Consultationibus, *de jurepatron.* 19 38. 516
Consulti, *de regular.* 20 31. 445
Consuluit, *de convers. conjugator.* 10 32. 457
Constitutus, *de convers. conjugator.* 15 32. 460
Consuluisti, *de celebrat. Missar.* 3 41. 574
Consuluit, *de jurepatr.* 15 38. 515
Continebatur, *de his quæ fiunt à Præl.* 2 10. 153
Cùm ab omni, *de vit. & hon. cler.* 10 1. 21
Cùm ad hoc, *de cleric. non resid.* 16 4. 81
Cùm ad nostram, *de instit.* 8 7. 132
Cùm ad monasterium, *de stat. monach.* 6 35. 486
Cùm Apostolica, *de his quæ fiunt à Præl.* 7 10. 157
Cùm Apostolus, *de censib.* 6 39. 530
Cùm autem, *de jure patr.* 24 38. 520
Cùm canonicis, *de censib.* 26 39. 548
Cùm causa, *de empt. & vendition.* 6 17. 212
Cùm clerici, *de censib.* 11 39. 536
Cùm constet, *de pignor.* 8 21. 258
Cùm contingat, *de decim.* 28 30. 411
Cùm contra, *de pignor.* 6 21. 248
Cùm creatura, *de celebrat. Missar.* 11 41. 590
Cùm decorem, *de vit. & honest. cler.* 12 1. 27
Cùm decorem, *de cleric. conjugat.* 8 3. 63
Cùm dicat, *de Eccl. edif.* 2 48. 640
Cùm dilecta, *de concess. præbend.* 16 8. 147
Cùm dilectus, *de success. ab intestat.* 3 27. 352
Cùm dilecti, *de empt. & vendit.* 3 17. 204
Cùm dilecti, *de donat.* 6 24. 289
Cùm dilecti, *de relig. dom.* 8 36. 496
Cùm dilectus, *de cleric. non resid.* 14 4. 80

Cùm

Cùm dilectus, *de jurepatr.* 28 38. 523
Cùm Ecclesia, *de immun. Eccles.* 5. 49. 655
Cùm esses, *de testam.* 10 26. 320
Cùm ex eo, *de reliq. & vener. Sanct.* 2 45. 624
Cùm gratia, *de commod.* 1 15. 193
Cùm homines, *de decim.* 7 30. 394
Cùm jamdudum, *de præb. & dign.* 18. 5. 101
Cùm in cunctis, *de his quæ fiunt à major.* 1 11. 159
Cùm in officiis, *de testam.* 7 26. 317
Cùm instantia, *de censib.* 17 39. 539
Cùm in tua, *de decim.* 30 30. 412
Cùm laicis, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 12 13. 183
Cùm liberum, *de sepult.* 6. 28. 361
Cùm Marthæ, *de celebrat. Missar.* 6 41. 580
Cùm non ignores, *de præb. & dign.* 15 5. 98
Cùm non sit, *de decim.* 33 30. 415
Cùm nos, *de his quæ fiunt à Prælat.* 3 10. 154
Cùm nostris, *de concess. præb.* 6 8. 139
Cùm nuper, *de censib.* 25 39. 548
Cùm olim, *de cler. conjug.* 6 3. 62
Cùm olim, *de præb. & dign.* 38 5. 123
Cùm olim, *de rer. permut.* 6 19. 228
Cùm olim, *de censib.* 19 39. 543
Cùm percussio, *de cler. ægrot.* 1 6. 123
Cùm propter, *de jurepatr.* 27 38. 523
Cùm pro quæstione, *de concess. præb.* 8 8. 141
Cùm sæculum, *de jurepatr.* 13 38. 514
Cùm secundùm, *de præbend. & dign.* 16 5. 99
Cùm sicut, *de consecrat. Eccles.* 8 40. 562
Cùm simus, *de regular.* 14 31. 437
Cùm sint homines, *de decim.* 18 30. 404
Cùm sis, *de convers. conjug.* 4 32. 454
Cùm sis, *de consecr. Eccl.* 5 40. 558
Cùm super, *de sepult.* 8 28. 364
Cùm teneamur, *de præb. & dignitat.* 6 5. 93
Cùm tibi, *de testam.* 13 26. 326
Cùm venerabilis, *de relig. dom.* 7 36. 496
Cùm venerabilis, *de censib.* 12 39. 545
Cùm venissent, *de instit.* 6 7. 131
Cùm virum, *de regular.* 12 31. 433
Cùm universorum, *de rer. permut.* 7 19. 229
Curæ pastoralis, *de jurepatronat.* 9 38. 513

D

Debitum, *de bapt.* 4 42. 608
De cætero, *de cleric. non resid.* 7 4. 74
Decimam, *de decim.* 1 30. 386
De clericis, *de regular.* 1 31. 417
De his, *de testam.* 20 26. 344
De his, *de sepult.* 4 28. 361
De homine, *de celeb. Miss.* 7 41. 585
De jure, *de jurepatr.* 16 38. 515
De monachis, *de præbend. & dignitat.* 12 5. 97
De multa, *de præbend. & dignitatib.* 28 5. 112
De peregrinationis, *de vot. & vot. red.* 1 34. 465
De precariis, *de precar.* 2 13. 188
De quibus, *de bapt.* 2 42. 600
De Rectoribus, *de cleric. ægrotant.* 3 6. 124
De uxore, *de sepult.* 7 28. 362
De terris, *de decim.* 16 30. 403
Deus qui, *de vit. & hon. cler.* 11 1. 26
De Xenodochiis, *de relig. domib.* 3 36. 492
Dilecti, *de decim.* 8 30. 398
Dilecto filio, *de præbend. & dignit.* 25 5. 109
Dilectus, *de præb. & dign.* 19 5. 103
Dilectus F. G. *de præbend. & dign.* 34 5. 120
Dilectus, *de præb. & dign.* 28 5. 111
Dilectus filius, *de concess. præbend.* 12 8. 145
Dilectus filius, *de capell. monachor.* 2 37. 501
Diversis, *de cler. conjug.* 5 3. 61
Dolentes, *de celebr. Miss.* 9 41. 586
Dudum, *de decim.* 31 30. 413
Dudum, *de convers. conjugat.* 20 32. 462

E

Eam te, *de jurepatr.* 22 38. 517
Ea noscitur, *de his quæ fiunt à Prel.* 6 10. 155
Ea quæ, *de statu monach.* 8 35. 490
Ea quæ, *de censib.* 12 39. 536
Ecclesiæ, *de immun. Eccl.* 9 49. 664
Ecclesiis, *de censib.* 9 39. 534
Episcopi, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 4 13. 171
Episcopus, *de præbend. & dignit.* 4 5. 88

Et mensuræ, *de emption. & vend.* 2 17. 202
Et membra, *de his quæ fiunt à Prælat.* 10. 10. 158
Eum pro quo, *de fidejussor.* 5 22. 270
Ex frequentibus, *de instit.* 3 7. 129
Ex insinuatione, *de jurepatron.* 14 38. 514
Exhibita, *de rer. permut.* 9 19. 230
Ex literis, *de vit. honestat. cleric.* 16 1. 40
Ex literis, *de pignor.* 5 21. 244
Ex literis, *de convers. infid.* 2 33. 463
Ex literis, *de jurepatr.* 7 38. 511
Ex multiplici, *de decim.* 3 30. 389
Ex ore, *de his quæ fiunt à major.* 3 11. 162
Ex parte, *de cler. conjug.* 9 3. 63
Ex parte, *de cler. non resid.* 8 4. 76
Ex parte tua, *de cleric. non resid.* 13 4. 79
Ex parte, *de cler. ægrot.* 5 6. 125
Ex parte, *de concess. præb.* 10 8. 143
Ex parte, *de his quæ fiunt à major.* 4 11. 164
Ex parte tua, *de feud.* 2 20. 232
Ex parte, *de sepult.* 5 28. 361
Ex parte, *de sepult.* 11 28. 367
Ex parte, *de decim.* 10 30. 399
Ex parte, *de decim.* 21 30. 408
Ex parte, *de decim.* 27 30. 410
Ex parte, *de regular.* 22 31. 446
Ex parte, *de convers. conjugat.* 9 32. 457
Ex parte, *de convers. conjugat.* 14 32. 459
Ex parte, *de capell. monach.* 3 37. 502
Ex parte, *de censib.* 18 39. 540
Ex parte, *de celebr. Miss.* 5 41. 577
Ex parte, *de observ. jejun.* 1 46. 627
Explicari, *de observ. jejun.* 3 46. 633
Exposuisti, *de præbend. & dignitat.* 33 5. 120
Ex præsentium, *de pignor.* 3 21. 242
Ex publico, *de convers. conjugat.* 7 32. 456
Ex rescripto, *de locat. & conduct.* 1 18. 216
Extirpandæ, *de præb. & dignitat.* 30 5. 116
Ex transmissa, *de decim.* 23 30. 409
Ex tenore, *de concess. præbend.* 13 8. 145
Ex tuæ, *de cleric. non resident.* 11 4. 77

F

Filius noster, *de testam.* 5 26. 311
Fraternitatem, *de donat.* 2 24. 285
Fraternitatem, *de sepult.* 3 18. 358
Fraternitati, *de cleric. non resident.* 5 4. 73

G

Gaudeamus, *de convers. conjug.* 19 32. 462
Grave nimis, *de præbend. & dignit.* 29 5. 116
Gravis illa, *deposit.* 1 16. 196
Gravis, *de censib.* 15 39. 538

I

Illa devotionis, *ne Sed. vacant.* 2 9. 148
Illo vos, *de pignor.* 4 21. 243
Immunitatem, *de immun. Eccles.* 10 49. 665
In aliquibus, *de decim.* 32 30. 413
Indicante, *de testam.* 4 26. 309
In Dominicis, *de paroch.* 2 29. 380
In Ecclesia, *de instit.* 2 7. 128
Indicatum, *de immun. Eccl.* 3 49. 647
Inhibendum, *de cohab. cler. & mul.* 1 2. 42
Injustum, *de rer. permut.* 4 19. 225
In Lateranensi, *de præb. & dign.* 31 5. 117
In nostra, *de sepult.* 10 28. 366
Innovamus, *de censib.* 10 39. 534
In quadam, *de celebrat. Miss.* 8 41. 585
Inquirendum, *de pecul. clericor.* 4 25. 297
In singulis, *de statu monachor.* 7 35. 488
Insinuatione, *de feud.* 1 20. 231
Inter alia, *de immunit. Eccl.* 6 49. 657
Inter cætera, *de præb. & dignit.* 17 5. 100
Inter cæteras, *de jurepatr.* 10 38. 513
Inter dilectos, *de donat.* 8 24. 291
Inter quatuor, *de cleric. non resid.* 10 4. 77
Inter quatuor, *de religios. domib.* 5 36. 494
Interdicimus, *de decim.* 35 30. 416
Investigandum, *de pecul. clericor.* 1 25. 294
Joannes, *de cler. conjug.* 7 3. 63
Joannes, *de testam.* 19 26. 344
Joannes, *de regular.* 5 31. 427

Irrita,

Irrita, *de his quæ fiunt à Prælat.* 1 — 10. 150
Is qui, *de solut.* 4 — 23. 282

L

LAtor, *de pignor.* 2 — 21. 238
Laudabilem, *de converſ. infid.* 1 — 33. 463
Leo III. *de cleric. non reſident.* 2 — 4. 65
Licèt ad ea, *de religioſis domib.* 4 — 36. 492
Licèt de benignitate, *de decim.* 11 — 30. 400
Licèt Græcos, *de bapt.* 6 — 42. 610
Licèt multùm, *de cenſib.* 4 — 39. 528
Licèt quibuſdam, *de regularib.* 18 — 31. 443
Licèt univerſis, *de vot. & vot. red.* 6 — 34. 472
Licèt vobis, *de præbend. & dign.* 32. — 5. 117
Ligneis, *de conſecr. Eccl.* 6 — 40. 558
Literarum, *de vot. & vot. red.* 3. — 34. 469
Literas veſtras, *de conceſſ. præbend.* 9 — 8. 142
Literas tuas, *de celebrat. Miſſar.* 14 — 41. 594

M

MAgnæ devotionis, *de vot. & vot. red.* 7 — 34. 474
Majores, *de bapt.* 3 — 42. 601
Majoribus, *de præbend. & dign.* 8 — 5. 93
Mancipia, *de rer. permut.* 3 — 19. 225
Monachi, *de ſtatu monach.* 2 — 35. 480
Monaſteria, *de vita, & honeſt. cler.* 8 — 1. 17
Mulier, *de converſ. conjug.* 21 — 32. 462

N

NE nimia, *de religioſ. domib.* 9 — 36. 498
Ne rebus, *de religioſ. domib. ut Epiſc.* 2 — 36. 492
Ne religioſi, *de regular.* 24 — 31. 446
Niſi eſſent, *de præbend. & dignit.* 21 — 5. 104
Nobis fuit, *de jurepatr.* 25 — 38. 520
Non ampliùs, *de inſtit.* 1 — 7. 127
Non eſt, *de decim.* 22 — 30. 409
Non eſt vobis, *de regularib. tranſ.* 7 — 31. 429
Non eſt, *de vot. & vot. redempt.* 5 — 34. 471
Non liceat, *de cleric. non reſident.* 1 — 4. 65
Non liceat, *de præbend. & dignit.* 2 — 5. 87
Non liceat, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 1 — 13. 166
Non magnopere, *ne cler. vel monach.* 3 — 50. 670
Non minùs, *de immun. Eccleſ.* 4 — 49. 649
Non ut apponeres, *de baptiſmo.* 5 — 42. 608
Nos inſtituta, *de ſepult.* 1 — 28. 354
Nos quidem, *de teſtam.* 3 — 26. 307
Novit ille, *ne Sed. vac.* 1 — 9. 147
Novit pleniùs, *de his quæ fiunt à Prael.* 4. — 10. 154
Novum genus, *de decimis,* 2 — 30. 388
Nulla eccleſiaſtica, *de conceſſ. præb.* 2 — 8. 134
Nulli liceat, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 5 — 13. 173
Nullus Epiſcopus, *de parochiis,* 3 — 29. 384
Nullus laicus, *de jurepatr.* 17 — 38. 515
Nunc ad hanc, *de relig. domib.* 1 — 36. 491
Nuntios, *de decim.* 6 — 30. 394
Nuper Abbates, *de decimis,* 34 — 30. 416

O

ODoardus, *de ſolut.* 3 — 23. 276
Officii, *de teſtam.* 14 — 26. 332
Olim cauſam, *de cenſib.* 20. — 39. 543
Omnis anima, *de cenſib.* 2 — 39. 527

P

PArochianos, *de decimis,* 14 — 30. 402
Parocho, *de ſepult.* 14 — 28. 377
Paſtoralis, *de his quæ fiunt à Prael.* 9 — 10. 158
Paſtoralis, *de donat.* 7 — 24. 292
Paſtoralis, *de decim.* 28 — 30. 411
Paſtoralis, *de jurepatr.* 29. — 38. 524
Perlatum, *de jurepatron.* 1 — 38. 503
Per noſtras, *de jurepatr.* 26. — 38. 523
Per tuas, *de donat.* 5 — 24. 288
Per tuas, *de vot. & vot. red.* 10 — 34. 478
Perniciosae, *de celebrat. Miſſar.* 13 — 41. 592
Pervenit, *de præbend. & dignitat.* 3 — 5. 87
Pervenit, *de emptione, & vendit.* 4 — 17. 207
Pervenit, *de fidejuſſor.* 2 — 22. 265
Pervenit, *de decim. & cenſib.* 5 — 39. 529
Pervenit, *de immunit. Eccleſiar.* 2 — 49. 646
Placet, *de converſione conjugator.* 12 — 32. 458
Placuit, *de empt. & vend.* 1 — 17. 200
Porrectum, *de regular.* 13 — 31. 436
Poſſeſſiones, *de reb. Eccleſ. alien. vel non.* 10 — 13. 182
Poſt electionem, *de conceſſ. præb.* 7 — 8. 140
Poſtulaſti, *de regular.* 21 — 31. 445
Poſtulaſti, *de jurepatr.* 30 — 38. 524
Poſtulaſti, *de conceſſ. præbend.* 15 — 8. 146
Poſtulaſtis, *de vot. & vot. red.* 11 — 34. 478
Potuit, *de locat. & cond.* 4 — 18. 221
Præterea, *de præb. & dignitat.* 14 — 5. 98
Præterea, *de converſion. conjugator.* 1 — 32. 449
Præterea, *de jurepatr.* 4 — 38. 507
Præterea, *de jurepatr.* 23 — 38. 517
Præterea, *de cenſib.* 8. — 39. 534
Precariæ, *de precar.* 1 — 14. 184
Precarium, *de precar.* 3 — 14. 189
Presbyter, *de pecul. cler.* 2 — 25. 295
Presbyter, *de celebrat. Miſſar.* 1 — 41. 566
Presbyterum, *de cleric. ægrotant.* 2 — 6. 123
Procurationes, *de cenſib.* 23 — 39. 547
Prohibemus, *de decim.* 19 — 30. 405
Prohibemus, *de cenſib.* 7 — 39. 532
Pro illorum, *de præbend. & dign.* 22 — 5. 107
Propoſuit, *de conceſſ. præb.* 4 — 8. 136
Propter ejus, *de donat.* 10 — 24. 293
Propter ſterilitatem, *de locat. & cond.* 3 — 18. 218
Propoſuiſti, *de conſecrat. Eccleſ.* 4 — 40. 557
Providendum, *ne cler. vel monach.* 1 — 50. 666
Prudentes, *de donat.* 1 — 24. 284

Q

QUæcumque, *de jurepatronat.* 2 — 38. 503
Quæſitum eſt, *de cohab. cler. & mul.* 10 — 2. 54
Quæſitum, *de rer. permutatione.* 5 — 19. 228
Quæſivit, *de his quæ fiunt à major.* 2 — 11. 161
Qualiter, *de cleric. non reſidentib.* 9 — 4. 76
Quamvis grave, *de decimis,* 17 — 30. 404
Quamvis, *de jurepatr.* 8 — 38. 512
Quantò, *de his quæ fiunt à Prælat.* 5 — 10. 154
Quantò, *de cenſib.* — 16. 538
Querimonia, *de jurepatr.* 9 — 38. 512
Quia clerici, *de jurepatr.* 6 — 38. 511
Quia diverſitatem, *de conceſſ. præb.* 5 — 8. 137
Quia in tantum, *de præb. & dignitat.* 5 — 5. 92
Quia ingredientibus, *de teſtam.* 2 — 26. 302
Quia nonnulli, *de cler. non reſident.* 3 — 4. 68
Quia nos, *de teſtam.* 9 — 26. 320
Quia plerique, *de immun. Eccleſ.* 8 — 49. 664
Quicumque, *de Eccleſiis ædificand.* 1 — 48. 637
Quicumque, *de Eccleſ. ædif.* 4 — 48. 642
Quidam, *de converſione conjugat.* 3 — 32. 453
Quidam, *de celebr. Miſſ.* 2 — 41. 572
Qui in vivorum, *de conceſſ. præbend.* 1 — 8. 132
Qui res, *de reb. Eccl. alien. vel non* 2 — 13. 168
Quod autem, *de jurepatr.* 5 — 38. 509
Quod Dei timorem, *de ſtatu monach.* 5 — 35. 484
Quod in dubiis, *de conſecrat. Eccleſ.* 3 — 40. 557
Quod quibuſdam, *de fidejuſſor.* 4 — 22. 269
Quod ſuper his, *de vot. & vot. red.* 8 — 34. 476
Quod te, *de cler. conjug.* 3 — 3. 61
Quoniam, *de vit. & honeſt. clericor.* 9 — 1. 20
Quoniam, *de decim.* 13. — 30. 401
Quoniam, *de jurepatr.* 3 — 38. 507
Quorundam, *de teſtam.* 1 — 26. 299

R

R. Aynaldus, *de teſtam.* 18 — 26. 343
Raynuntius, *de teſtam.* 16. — 26. 335
Recolentes, *de ſtatu monachor.* 3 — 35. 481
Referente, *de præbend. & dignit.* 7 — 5. 93
Relatum, *de cleric. non reſidentib.* 4 — 4. 68
Relatum, *de præb. & dign.* 9 — 5. 94
Relatum, *de conceſſ. præb.* 3 — 8. 136
Relatum, *de teſtam.* 11 — 26. 320
Relatum, *de teſtam.* 12. — 26. 325
Relatum, *de ſepult.* 2 — 28. 357
Relatum, *de jurepatr.* 21. — 38. 517
Relatum, *ne clerici, vel monach.* 7 — 50. 677
Relinqui, *de cuſtodia Eucharist.* 2 — 44. 619
Requiſiſti, *de teſtam.* 15 — 26. 335

Sacer-

S

SAcerdotibus, *ne cler. vel monach.* 2 50. 668
Saeus est, *de sepult.* 12 28. 370
Sancitum, *de censib.* 1 38. 525
Sanè, *de cler. conjug.* 2 3. 61
Sanè Sacerdotes, *de cleric. conjug.* 4 3. ibid.
Saoè, *de regular.* 10 30. 433
Sanè, *de convers. conjug.* 6 32. 455
Sanè, *de celebr. Miss.* 10 41. 588
Scientes, *de censib.* 3 39. 528
Scripturæ, *de vot. & vot. redempt.* 4 34. 470
Secundum, *ne cler. vel monach.* 6 50. 674
Sed & hoc, *de success. ab intest.* 1 27. 346
Sed nec, *ne cleric. vel monach.* 4 50. 672
Sententiam, *ne cler. vel monach.* 9 50. 678
Si autem, *de cohab. cler. & mul.* 6 2. 47
Sicut ad, *de cohab. cleric. & mulier.* 4 2. ibid.
Sicut nobis, *de regular.* 17 31. 441
Sicut regiminis, *de regular.* 6 31. 427
Sicut te, *ne clerici vel monach.* 8 50. 677
Sicut tenor, *de regular.* 15 31. 438
Si Ecclesia, *de consecrat. Eccl.* 10 40. 566
Si Episcopus, *de paroch.* 1 29. 379
Significante, *de pignor.* 7 21. 253
Significasti, *de jurepatr.* 18 38. 516
Significatum, *de præbend. & dign.* 11 5. 97
Significatum, *de regular.* 11 31. 433
Significavit, *de paroch.* 5 29. 385
Significavit, *de convers. conjugat.* 18 32. 461
Significavit, *de censib.* 13 39. 537
Si hæredes, *de testam.* 6 26. 315
Si Princeps, *de rer. permutatione.* 1 19. 224
Si qui, *de cler. conjug.* 1 3. 55
Si quis, *de vit. & honest. cleric.* 4 1. 10
Si quis ante, *de regular.* 2 2. 421
Si quis presbyterorum, *de reb. Eccl. alien.* 6 13. 177
Si quis laoè, *de pecul. cler.* 5 25. 297
Si quis puerum, *de bapt.* 1 42. 598
Si quis presbyter, *de presbyter. nondum bapt.* 1 43. 611
Si quispiam, *de cohab. cler. & mul.* 2 2. 45
Si quorundam, *de solut.* 2 23. 274
Si verò, *de jurepatr.* 12 38. 514
Si venditori, *de empt. & vendit.* 7 17. 211
Sopitæ, *de censib.* 14 39. 537
Statuimus, *de regular.* 23 31. 446
Statuimus, *de custodia Eucharist.* 1 44. 614
Suggestum, *de decim.* 9 30. 399
Suggestum, *de jurepatr.* 20 38. 516
Super eo, *de cohab. cler. & mul.* 5 2. 47
Super eo, *de paroch.* 4 29. 385
Super eo, *de regular.* 9 31. 430
Super eo, *de censib.* 22 39. 545
Super inordinata, *de præb. & dign.* 35 5. 121
Super quodam, *de statu monach.* 4 35. 482
Super specula, *ne cler. vel monach.* 10 50. 679

T

TE referente, *de celebr. Missar.* 12 41. 591
Theodosius, *de statu monachor.* 1 35. 479
Transmissæ, *de jurepatr.* 31 38. 525
Tuæ fraternitatis, *de cler. non resid.* 12 4. 79
Tuæ fraternitatis, *de præb. & dign.* 20 5. 104
Tua fraternitas, *de consecr. Eccles.* 2 40. 556
Tua nobis, *de testam.* 17 26. 343
Tua nobis, *de decim.* 25 30. 410
Tua nos, *de cohabit. cler. & mul.* 8 2. 53
Tua nos, *de cler. ægrot.* 4 6. 124
Tua nos, *de Eccl. ædif.* 6 48. 643
Tua nuper, *de his quæ fiunt à Præl.* 8 10. 157
Tuis quæstionibus, *de præb. & dign.* 23 5. 108

V

VAcante, *de præb. & dign.* 26 5. 111
Venerabilis, *de præb. & dign.* 37 5. 121
Venerabili, *de censib.* 24 39. 547
Veniens, *de regular.* 19 31. 444
Veniens, *de convers. conjugator.* 16 32. 460
Veniens, *de presbyt. nondum bapt.* 3 43. 612
Venientis, *de vot. & vot. red.* 2 34. 468
Verùm, *de convers. conjugator.* 2 32. 451
Vestra devotio, *de cohab. cler. & mul.* 7 2. 52
Vestra nobis, *de locat. & cond.* 2 18. 217
Vidua, *de regular.* 4 31. 424
Volens, *de purif. post part.* 1 47. 635
Ut clerici, *de regular.* 3 31. 423
Ut clericorum, *de vit. & honest. cler.* 13 1. 31.
Ut commutationes, *de rer. permut.* 2 19. 225
Ut consultationi, *de cler. conjugat.* 10 3. 64
Ut in domibus, *de immun. Eccles.* 1 49. 643
Ut laici, *de vit. & hon. cler.* 1 1. 1
Ut nostrum, *ut ecclesiast. benef.* 1 12. 164
Ut nullus, *de præb. & dign.* 1 5. 82
Ut nullus, *de pignor.* 1 21. 235
Ut quisque, *de vit. & hon. cler.* 3 1. 9
Ut super, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 8 13. 180
Ut unusquisque, *de pecul. cleric.* 3 25. 296
Uxoratum, *de convers. conjugator.* 8 32. 457

Digitized by Google

D. D. EMANUELIS GONZALEZ TELLEZ COMMENTARIA

In Librum Tertium Decretalium. GREGORII IX.

TITULUS PRIMUS

De vita, & honestate Clericorum.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Moguntino.

UT Laici secus *b* altare, quando sacra *c* mysteria celebrantur, stare, vel sedere inter clericos non præsumant; sed pars illa, quæ *d* cancellis ab altari dividitur, tantùm *e* psallentibus pateat clericis; ad *f* orandum verò, & communicandum, laicis, & fœminis (sicut mos est) pateant sancta *g* sanctorum.

NOTÆ.

1 a MOguntino.) Io prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. tribuitor textus hic Concilio Africano: à Decretistis verò, Ivone Carnot. *part.* 2. *Decreti*, *cap.* 1 47. Buichardo *lib.* 3. *Decreti*, *c.* 102. ciratur ex Concilio Moguntioo; sed cùm io Coociliis excusis à Surio oon reperiatur, Paz *in repet. ad textum in cap. Missas*, *de consecr. dist.* 1. *num.* 49. Cedenus *ad Decret. collect.* 45. *num.* 1. Barbosa *in præsenti*, *num.* 1. & Garanna *num.* 3. existimarunt verba hujus textus esse Concilii Turonensis 2. in cujus canone 4. leguntur similia verba. Sed licèt in quatuor Conciliis Moguntinis editis à Surio, & Binio non reperiantur in præsenti à Raymundo compilata, credo tamen esse alicujus Concilii Moguntini ex jam excusis, temporumque injuria omissa, vel neglecta fuisse verba hujus textus, vel in eis referri caoonem Concilii Moguotini longè celeberrimi, quod anoo Christi 847. celebratum fuit, ubi plura ad decorem Ecclesiastici Ordinis statuta fuerunt, teste Abbate Trithemio *in chronica monasterii Hirsaugensis*, quod hactenus editum non esse, nec ad Surii manus pervenisse, ipse conqueritur *tom.* 2. *Concil. pag.* 428. Juvatur hæc conjectura, tum ex eo, quia veteribus Decretistis tribuitur textus hic Concil. Mogunt. tum quia iorer capitularia Caroli, cujus tempore priora Concilia Moguntina edita fuerunt, reperitur hic textus *lib.* 3. *cap.* 203. in hæc verba: *Ut laici secus altare, in quo sancta mysteria celebrantur, inter clericos, tam ad vigilias, quàm ad Missas stare penitus non præsumant; sed pars illa, quæ à cancellis versus altare dividitur, choris tantùm psallentium pateat clericorum: adorandum verò, & communicandum, laicis, & fœminis, sicut mos est, pateant sancta sanctorum.*

b *Altare.*) Quia plerunque io una Ecclesia olim plura altaria erigebantur, ut probat Baronius *tom.* 1. *anno* 57. Unde tredecim in una Ecclesia altaria erecta fuisse, refert Divus Gregorius *lib.* 10. *in dist.* 14. *epist.* 5. ideò PP. Concilii Mognotioi ut faciliùs exprimerent de quo altari agebant, adjecerunt ea verba: *In quo sacra mysteria.* 2

c *Sacra mysteria.*) In Concil. Turon. 2. *can.* 4. & Capitul. Caroli additur, *tam ad vigilias, quàm ad Missas*; & rectè, ut explicetur quid per sacra mysteria PP. intellexerint. De vigiliis, & quomodo primis Ecclesiæ sæculis in Ecclesia tenereotur, tam à clericis, quàm à laicis, plura congessi *in can.* 36. *Concil. Illiber.* 3

d *Cancellis.*) Cancellis non solùm dividebaotur vestibula ædium, *l. cætera* 43. *§. sed si cancelli*, *ff. de legat.* 1. *l. nam etsi* 9. *si tamen*, *ff. quod vi aut clam*, *cap. Guillisarius* 3. 23. *quæst.* 4. *l.* 3. *C. de offic. divers. judic. l.* 1. *C. de offic. Rector. provinc. in Theodos.* ex D. Isidoro, Tacito, & Marcellino probat Savarus *ad Sidonium l.* 1. *epist.* 2. ibi: *Exclusa velis inclusa cancellis*; verùm & sacræ ædes Ecclesiæ Germanus Episcopus CP. *hist. Eccl. pag.* 148. ibi: *Cancelli locum orationi designant, quousque extrinsecus populus accedit: intrinsecus autem sunt sancta sanctorum solis Sacerdotibus pervia.* Refert Frider. Lindembrog. *in glossar. verbo Cancelli*: illustrat Leo Alacius *de templis Græc. epist.* 1. ubi *num.* 21. docet, locum illum caucellis inclusum sacrum esse, ac venerandum, elericis tantùm permissum; viris sæcularibus rarò, fœminis ounquam penetrabilem. Quod & probatur *ex cap. non oportet* 23. *cap. non oportet* 30. 23. *dist.* & latè pro- 4

bant Lantdmeter *lib.2. de veteri cleric. mon. cap.6.* & 40. Gihalin. *de clausur. disquisit.1. cap.1. §.3. nu.9.* Mentio etiam cancellorum extat in Synodo Chalcedon. & Eusebius *lib. 10. hist. Eccles. cap.4.* loquens de structura Basilicæ Tyri à Paulino Tyrorum Episcupo dedicata, ait: *Locus sanctuarii in speciem quadratam columnis sublimibus est undequaque circumseptus, quarum media intervalla interstitiis ligno instar retis, aut transcunæ cancellatis, in mediocrem, & æquabilem longitudinem porrectis circumclusa.*

e *Psallentibus.*) De quibus infrà agemus *cap.3.* & *in cap.1. de celebrat. Missar.*

5 f *Ad orandum vero & communicandum.*) Hæc verba difficillima sunt, & miror omnes repetentes intacta prætermisisse; nam si in principio hujus textus inhibetur laicis intra cancellos stare, quomodo hic permittitur ad orandum sancta sanctorum ingredi? Siquidem fideles laici semper orationis causa in Ecclesia conveniunt. Igitur si ad orandum possunt ingredi sancta sanctorum, nullus est casus in quo clerici intra cancellos, laici extra consistant. Deinde difficilius est, quod conceditur laicis sequenti verbo, *ad communicandum*; ubi docetur, fideles laicos ad communicandum posse accedere ad sancta sanctorum; cùm notum sit, tam ex veteribus, quàm recentioribus Ecclesiæ canonibus, clericos intra chorum, laicos extra communicare debere. Synodus Laodic. *can. 19.* ibi: *Solis autem ministris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare.* Concil. Toletan. 4. *can.18.* *Sacerdotes, & Levitæ ante altare communicent in choro, extra chorum populus.* Concil. Brachar. 1. *can. 13.* *Item placuit, ut intra sanctuarium altaris ingredi ad communicandum non liceat laicis viris, vel mulieribus, nisi tantum clericis, sicut & antiquis canonibus statutum est*; ubi notarunt Loaysa, & Coriolanus: unde redigi clericum, & damnari ad communionem laicam, nonnulli existimarunt esse, clericos communicare cum laicis extra cancellos, ut notavi *in cap.2. de elect.* Igitur non rectè, & minùs consequenter Patres Concilii Mogunt. dum in principio hujus textus prohibent laicis stare, aut sedere cum clericis intra cancellos, illis permittunt in fine ad orandum, & communicandum sancta sanctorum ingredi. Quam difficultatem sicut nullus agnovit, ita & nullus dissolvit; ut autem illis satisfaciamus, & verum sensum præsentis canonis reddamus, sciendum est, apud veteres Decretistas, Carnotensem, & Burchardum ubi proximè, legi canonem hunc ita, *Ad orandum, & communicandum*; in hac autem collectione, & in prima habetur, *Adorandum*, errore nato ex more antiquatiorum notissimo, non geminandi eamdem litteram seu dictionem, non modò in Pandectis Florentinis, sed aliis bonæ notæ Auctoribus: hinc illud Virgilii Æneidos 7. *Mœni Abellæ*, ex quo factum postea; *mœnia Bellæ*, ut habent editiones quædam, pro *mœnia Abellæ*. Sic etiam in præsenti scriptum fuit, *ad orandum*, pro *ad adorandum*, ut notavit Fabrotus in præsenti; quod mendi genus ex eo irrepsit in libris antiquis, quia veteres non geminabant litteram, sed sicilicos supra ponebant, ut ea nota lector admoneretur, duplicandam esse litteram; cujus rei ignoratione vitia quamplurima in Pandectis resederunt. Similis mendi vestigia plura extant in Pandectis Florent. litteræ geminandæ, ut *in l. librorum 52. §. ult. ff. de legat. 3.* ibi: *Datiliothecam meam*, pro *Diatiliothecam meam*: & *in l. si duobus 6. ff. de divers. & tempor.* pro illis verbis: *Si duobus eamdem rem separatim vendiderim, ea possessio*, legendum est, *vendiderim. mea possessio*, teste Cujacio *lib.5. obs. cap. ult.* & *in l. inter 38. ff. de donat. caus. mort.* pro illis verbis: *Quod præsens præsenti dat a mortis causa capi intelligitur*; legendum est, *at mortis causa capi intelligitur*: & *in l. in testamento 27. ff. de condit. & demonstr.* pro, *Non tum esset*; reponendum est, *non notum esset*: in novella Majorani illa verba: *Ut parum aliquid reparetur, magna diruuntur*; legenda esse, *ut parvum aliquid reparetur*, notavit Radulf. Fornerius *lib.2. rer. quotid. cap.1.* qui cum geminatione, seu repetitione litteræ *i*, exponit textus *in l. testamento 51. ff. de manumis. testam. l. species 15. ff. de auro & argent.* ubi pro *ejus est*; reponit, *ei jus est*: & *in l.24. ff. de servitut. urban.* pro, *adici*, legit, *adjici*: & *in rubric. C. de receptis arbitris*, probat legendum esse *arbitriis*. Dictionis geminandæ vestigia extant *in l.2. ff. de stipul. serv.* ubi legitur: *Servus communis ipse sibi*: cùm legendum sit, *ipse se sibi stipulari non potest*: & *in l. sed ædes 19. §. si inquilinus, ff. locati*: legitur: *Arcam æratam*; cùm legendum sit, *arcam cameratam*: & *in l.3. C. de hæred. instit.* pro illis verbis: *Post mortem autem testatoris Julianum*: legi debet, *testatoris si Julianum*: & *in l.1. ff. de milit. testam.* ibi: *Faciant igitur testamenta quomodo volent*: pro, *quoquo modo volent*: & *in leg. sed licet 12. ff. de offic. Præsid.* pro: *Non tamen spectandum est*; repone, *non tamen tam spectandum est*: & *in l. divortio 8. §. si vir, ff. solut. matrim.* ubi legitur: *Marmor quod cessum, nec portatum est mariti*; lege, *exportatum est mariti*: & *in l. sed etsi 1. §. penult. ff. de jur ejur.* ubi legitur: *Tuque cœpisses petere à me*: reponendum est, *petere eam à me*: & pluræ sacræ Paginæ loca ita leviter restituit Theophilus *tom.11. tract.1. in minutalia sacra*. Prosequitur alia Fornerius *d. lib.2. c.2.* Sic ergo non violenter legimus in præsenti *ad orandum*, pro, *ad adorandum*; ut etiam Antonius Augustinus *lib.4. emendat. cap.8.* quem sequuntur Gothof. *ibi*, & Iranz. *de protest. consid. 82. num.2.* Alium etiam hellenismum agnovit idem Antonius Augustinus in eadem lege *pro hærede 20. §. final.* in illis verbis: *Hæc enim actio pœnam, & vindictam, quam rei persecutionem continet*, idest, *potius quam*. Nec necesse fuit prædictum verbum adjicere in vulgatis libris Per contrarium contraria elegantia Jureconsultos nonnumquam usos cerno: nam *in l.1. §.1. ff. de superfic.* sic scribit Ulpianus: *Quia melius est possidere potius quam in personam experiri*; ubi alii expungerent verbum *potius*. Sic & Paulus *in l. in fraudem 45. §. ejus 2. de jure fisci*, ita scripsit: *Ejus bona qui sibi mortem conscivit, non ante ad fiscum coguntur, quam prius constiterit, cujus criminis gratia manus sibi intulerit*; ubi expungere posset, etiam qui elegantiæ Jureconsultorum expers esset, verbum *prius*. Etiam *in l. si plures 6. §. si arbor 2. ff. arborum furtim cæsarum*, legitur *ejus*, pro *ei jus*, ut notavit ibi Gothofredus: habuit tamen notam suppresso nomine à Brissonio *lib. singul. parerg. in fine*, ubi alios textus, aliaque exempla adducit. Ex eodem etiam prisco scribendi genere, coalescentibus in unum extremis dictionum antecedentium & primis sequentium syllabis, unum plerumque verbum duorum vice fungebatur. Emendat textum *in l.2. §.1. ff. de rebus cred.* Gothofredus *in opusc. tract. de functione in mutuo*, qui pro illis, *quam specie*, reponit, *æquam specie*; in quo textu etiam ex hellenismo supplent dictionem, *potius*, Gothofredus *ibi*, Ramirez de Prado *in pentecont. cap.30.* etiam alios hellenismos reperio *in l. pro hærede 20. ff. de acquir. hæred.* ubi in illis verbis: *Non esse facti, quàm animi*; hellenismi figuram per quam vox *tam*, omissa suppletur, agnovit Antonius Augustinus *lib.4. emend. cap.8.* quem sequuntur Gothofredus *ibi*, & Iranzo *de protest. consider. 82. num.2.*

Deinde observandum est, primis Ecclesiæ sæculis, ad similitudinem veli, quod in templo Hierosolymitano positum erat ad segregandum populum à Sacerdotibus, ut refert D. Hieronymus *epist. 150.* quod scissum fuit in duas partes hora, qua Dominus noster Patri suo spiritum tradidit, ut refert Baronius *tom.1. anno 34.* fuisse etiam in Ecclesiis velum appensum ad cancellos sacrarii, seu chori, ubi erant clerici. Sanctus Dionysius *in epist. ad Demophilum*, ibi: *Procedentesque benevolè ad ea loca, quæ sunt extra vela divina.* P. Blesensis *serm.11. in Quadrag.* ibi: *Interponitur velum inter psallentes, & populum, alterius quidem & gratia significationis, sed ad hoc tamen, ut lasciviam tollat oculorum.* D. Gregorius *lib.3. epist.30. ad Constantiam*, & *in Sacrament.* ibi: *Deinde pergunt ad altare, ubi condemnandæ sunt, & extenso velo inter eos & populum, &c.* Illustrant Menardus *ibi*, & Coriolanus *in dicto can.13. Concil. Brachar.* Velum hoc ab ea parte Missæ, cùm lectis Epistola, & Evangeliis clamat Sacerdos, *oremus*, trahebatur, ut popolo ad orandum, & postea communicandum paterent sancta sancturum. D. Joannes Chrysost. *serm.3. in epist. ad Ephesios*, ibi: *Cùm audieris, Oremus communiter, & vela trahi videris.* Et *homilia 61. ad populum*: *Cum vela videris retrahi, tunc supernum cælum aperiri cogita, & Angelos descendere.* Unde apparet, ni fallor, verus sensus præsentis canonis. Prohibent in eo Patres, ne laici secus altare, dum sacra mysteria celebrantur, intra cancellos cum clericis psallentibus stare, aut sedere audeant; ad adorandum verò Corpus Domini, & communicandum sinunt, ut reserato velo pateant sancta sanctorum: non ajunt Patres, ad adorandum, & communicandum laici ingrediantur intra sancta sanctorum, quod jam prohibitum erat; sed ut illis ad adorandum, & communicandum pateant sancta sanctorum, idest reserato velo, quod erat inter chorum, & populum, sancta sanctorum patefiant; non verò quia ad communicandum ingrederentur intra cancellos, sed extra corpus Domini sumebant. Patebant ergo sancta sanctorum laicis non eò accessuris, sed ea conspecturis, ut præsentit Lantdmeter, *lib.2. de veter. mon. cap.40.*

g *Sancta sanctorum.*) Formam veterum Ecclesiarum similem fuisse templo Salomonico probarunt Lantdmeter. *lib.2. de veteri mon. cap.59. per tot.* Germonius *lib. 3. de sacr. immunit. cap.5. num.21.* Unde sicut pars illa sacratior, ubi

ubi arca fœderis servabatur, dicebatur sancta sanctorum, *Exodi c. 5. & 27.* ubi Pontifex tantùm ingrediebatur semel dumtaxat in anno, die videlicet expiationis, *Levit. cap. 16.* D. Paulus *ad Hebræor cap. 9.* ex Beda, Abulensi, & aliis probant Spondanus *in annal. sacr. anno mundi* 2544. *num. 62.* Cochier *in face hist. lib. 1. cap. 23.* ita pars illa Ecclesiæ apud Christianos sanctior, sacratiorque dicta fuit sancta sanctorum. Eusebius *in Cantica*: post sancta sanctorum non erat interior locus, quia loca illa maximè sancta erant; & ut Cantica canticorum dicuntur, quæ sunt præstantissima cantica; sic Dominus dicitur Sanctus sanctorum *in cap. 9. Danielis*: notarunt Cujacius, & Fabrotus *in præsenti*, Leo Alacius *epist. 1. de temp. Græc.* ubi veterem, & novam templorum formam tradit.

COMMENTARIUM.

8 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc canone talis deducitur à repetentibus assertio: *Laici intra cancellos cum clericis sedere non debent, aut stare.* Probant eam textus *in c. nulli, c. pervenit, cap. sacerdotum, de consecr. dist. 2.* D. Clemens *lib. 2. constit. cap. 57.* *Ut laici in altera parte decenter, & quietè sedeant.* Synodus Laodic. *c. 19.* ibi: *Solis ministerio sacro deditis ad altare ingredi, & communicare ibidem licet.* Et *can. 44.* ibi, *Non oportet mulieres ingredi ad altare.* Bracharense 1. *in d. can. 13.* Tolet. 4. *can. 17.* *Sacerdotes, & Levitæ ante altare communicent, in choro Clerus, extra chorum populus.* Concil. Trul. *can. 69.* *Nemini laico licet intra sacrum altare ingredi.* Nannetense *can. 3.* *Hoc secundùm auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum, ut nulla fœmina ad altare præsumat accedere, aut presbytero ministrare, aut infra cancellos stare, aut sedere.* Parisiense sub Lothario *can. 45.* Theodulf. *ad presbyter. Aurel. cap. 6.* Heraldus Episc. Turon. *in suis capit. cap. 28.* ibi: *Ut laici infra cancellos non stent.* Agathense *cap. 66.* Turon. 2. *cap. 3.* Synodus 6. in Trul. *can. 66.* Coloniense 3. *can. 31.* *Antiquissimis canonibus in plerisque etiam Conciliis sancitum est, ne laici secus altare inter clericos ministrent, neve licentiam habeant ingrediendi in sacrarium.* In canonibus editis sub Edgaro Rege Angliæ, *numero* 44. legitur: *Docemus etiam, ut altari mulier non appropinquet, dum Missa celebratur.* In Capitul. Caroli *lib. 7. cap. 29.* legitur: *Nulla fœmina ad altare præsumat accedere, vel intra cancellos stare, vel sedere.* De Pontifice Bonifacio II. refert Polonius in ejus vita: *Hic constituit, seu potius constitutum innovavit, ut clerici sint à laicis separati in celebratione Missarum.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, idem Barbosa *lib. 1. juris eccles. cap. 38. n. 16.* Nicolaus Lemaistre *in confutatione Sorbon. 1. p. c. 2. & l. 1. de monachis, cap. final. in princip.* Frias *de carem. baptism. c. 4. in fine*, Cironius *ad tit. de baptism.* Claudius Espenceus *lib. 1. de adoration. Eucharistiæ, cap. 18.* Herrera *lib. 1. del officio divino, epit. 10. & 11.* Suarez *de Sacram. quæst. 83. disp. 81. sect. 8. art. 3.* Coriolanus *in chron. anno 93.* Vicecomes *de Missæ ritibus volum. 3. lib. 2. cap. 33.* Fornerius *lib. 3. select. cap. 17.* Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 13. tit. 13.* Petrus Gregor. *lib. 2. Syntag. cap. 2. num. 10. & lib. 1. partit. tit. 21. cap. 4. & lib. 7. de Republica, cap. 11. num. 29.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 6.* Crespetius *in summa, verbo Laicus* 1. Loaysa & Coriol. *in can. 13. Concil. Brach. 1.* Balsamon & Zonaras *d. can. 69. Synodi 6. in Trul.* Fabrotus & Cujacius *in præsenti*, Boetius Epon. *p. 1. qq. heroic. ad hunc textum*, Buleng. *ad Casaub. diatrib. 3. cap. 43. fol. 110.* Frances *de Eccles. Cathedr. cap. 5.* Altesserra *de ducibus cap. 17.* Theophilus Raynaud. *tom. 12. de sobria frequent. mulier. fol. 293. & tom. 15. in heteroc. spirit. p. 1. punct. 4. fol. 129.* Franc. Florens *in præsenti*. Illustrant etiam hunc canonem Altesserra *lib. 6. dissert. cap. 18.* Christin. Lupus *in can. 69. Synodi sextæ*.

9 Impugnatur prædicta assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Vix aliquam inter clerum, & populum olim fuisse differentiam, præter offerendi auctoritatem, constat ex Tertulliano *de Monog. cap. 11.* ibi: *Cùm extollimus, & inflamur adversus clerum, tunc unum omnes sacerdotes, quia sacerdotes nos Deo, & Patri fecit.* Quare plerumque ab Apostolis, & sanctis Patribus laici ipsi, sacerdotes dicuntur, & clerici. D. Petrus *epist. ult. vers. 3.* *Neque ut dominantes in clericis*; idest, populo Christiano. D. Augustinus *de civit. Dei lib. 20. cap. 10.* *Sicut omnes Christianos propter mysticum Chrisma; sic omnes sacerdotes, quoniam sunt membra unius sacerdotis.* D. Hieronymus *adversus Luciferianos.* ibi: *Deponant sacerdotium laici, & ego veniam pœnitenti: scriptum est enim, Regnum quippe nos & sacerdotes Deo Patri suo fecit.* Sanctus Leo *serm. 3. in anniverf. assumpt. suæ*: *Omnes Christo regeneratos crucis signum efficit Reges: sancti verò Spiritus unctio efficit sacerdotes.* Igitur in Ecclesia præcipuè dum sacra mysteria celebrantur, nulla debet dari discretio Cleri, & populi. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam olim in Ecclesia promiscuè psallebant Clerus, & populus. D. Basilius *epist. 63.* *Domum orationis populus petit, & facta ad Deum confessione, tandem ab oratione surgentes, ad psalmodiam instituuntur.* Cujus communis psalmodiæ utilitatem expresserunt D. Augustinus *in prolog. comment. in psalmos.* *Quod conjunctionem quandam personantia vocis efficiat, & diversum populum unius chori per concordiam consona modulatione consociet. Quis enim non remittat ei, cum quo unà ad Deum vocem emiserit? Magnum planè unitatis vinculum, unum chorum totius numerum plebis coire.* D. Ambrosius *prolog. in Psalmos*: *Quare psalmum Reges sine potestatis supercilio resultant? Psalmus cantatur ab Imperatoribus, jubilatur à populis, mulieres in Ecclesia Apostolus tacere jubet; psalmum tamen bene clamant. Certant clamare singuli, quod singulis proficit.* Venantius Fortunat. *lib. 2. ad Clerum Parisiens.*

Hinc puer exiguis attemperat organa cannis:
Inde senex largam ructat ab ore tubam.

Quamvis in Ecclesia Laudicena existimet Baronius communem cantum sublatum fuisse in Concil. Laodic. *can. 15.* illis verbis: *Non oportet ampliùs præter eos, qui regulariter cantores existunt, & qui de codice canunt, alios in pulpitum ascendere, & in Ecclesia psallere*; eo quòd imperitia canentium, harmonicum illum Ecclesiasticæ dignitati congruentem cantum incomposito vocum sono corrumperet. Non fuisse tamen eum canonem receptum in aliis Ecclesiis, tum ea quæ ex sancto Ambrosio retulimus, tum alia, quæ contra dissonos cantores Chrysostomus declamat, satis testantur, *super Isaiam cap. 8.* Refert præterea Cyprianus in vita Cæsarii, voluisse eum, atque etiam compulisse laicos, & populares homines modulata voce instar Clericorum psalmos, & hymnos promere, alios græcè, alios latinè prosas, & antiphonas decantare, ne illis spatium suppeteret ad fabulas in Ecclesia efficiendas. Igitur quia in uno choro intra cancellos consistebant clerici & laici. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam laici sacrificio Missæ interessentes oblationem ad altare facere debebant, *c. omnis 69. de consec. dist. 1.* Concil. Matiscon. 2. *can. 4.* ibi: *Ut omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris, & mulieribus offeratur, tam panis, quàm vini.* Ergo saltem ut psallere, & offerre possint, debent laici simul cum clericis stare & sedere.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio; pro cujus expositione sciendum est, quod sicut in templo Hierosolymitano loco distincti erant Sacerdotes à populo, viri à mulieribus, atque à nuptis virgines, 10 Traditur decidendi ratio.
Josephus *lib. 2. contra Apionem*, ibi: *Sciant omnes qui videre constructionem nostri templi, qualis fuerit, & intransgressibilem ejus purificationis integritatem; quatuor enim porticus habuit in circuitu, & harum singulæ propriam secundùm legem habuere custodiam: in exteriorem itaque ingredi licentia omnibus, etiam alienigenis; mulieres tantummodò menstruatæ transire prohibebantur: in secunda verò portica cuncti Judæi ingrediebantur, & eorum conjuges, cùm essent ab omni pollutione mundæ: in tertia masculi Judæorum, mundi existentes, atque purificati. In quarta verò Sacerdotes stolis induti sacerdotalibus: in adytum verò soli Principes sacerdotum propria stola circumamicti.* Origenes *tract. 26. in Matthæum*, ibi: *Venit ad nos quædam traditio talis, quasi sit aliquis locus in templo, ubi virginibus quidem consistere licet, & adorare Deum; expertæ autem torum virilem non permittebantur in eo consistere.* Philo *de vita supplicum*, Auctor Imperfecti *homil. 74. in Matthæum*, Beda *in cap. 2. Lucæ*, exponens quomodo B. Virgo Christum duodennem amiserit: Baronius *anno 57.* ejus Epitomator *num. 37.* Cochier. *in fac. hist. cap. 28.* Vicecomes *volum. 3. lib. 2. cap. 30.* In eodem fermè modo, & dispositione fuit in primis Christianorum Ecclesiis observatum; conveniebant enim fideles discreti ordine, plenique religionis & modestiæ zelo. D. Augustinus *lib. 2. de civit. Dei, cap. 28.* ibi: *Confluunt ad Ecclesiam casta celebritate, honesta utriusque sexus discretione, & gravitate, & disciplina, ut si eò veniant talium præceptorum irrisores, omnis eorum petulantia, aut repentina immutatione deponatur, aut timore, vel pudore comprimatur.* Observarunt Microl. *in obser. Eccles. cap. 9.* Amalarius *lib. 3. de offic. cap. 2.* Non solùm enim viris, & fœminis in Ecclesia non erat idem ingressus, D. Clemens, seu quivis auctor est constit. Apost. *lib. 2. cap. 61.* ibi: *Maneant autem hostiarii ad introitus virorum illos custodientes Diaconissæ ad introitus fœminarum*: illustrant Baronius *d. anno 57.* Lantdmeter. *d. lib. 2. cap. 60.* verum nec simul consistebant in Ecclesia D. Clemens *d. l. 2. cap. 61.* ubi describens Christianorum Ecclesiam, ait: *in medio sit E-*

Digitized by Google

piscopi sedes, ad cujus utrumque latus considεant Presbyteri, & Diaconi assistant succincti, & expediti; horum cura laici in altera parte sedeant cum omni quiete, & ordine: mulieres quoque separatim sedeant silentium servantes. B. Cyril. Hierosolym. *præfat. in cath.* ubi Christianos erudiens ait: *Hic tamen separentur viri, ut sint cum viris; mulieres cum mulieribus, ne studium salutis sit perditionis occasio.* D. Ambrosius *ad virginem lapſ. cap. 6. Nonne vel illum locum tabulis separatum, in quo in Ecclesia stabas, recordari voluisti.* Procop. *de ædif. Justin. Imper. Sunt autem duæ utrimque porticus, quas fastigiata testudo, & aurum venustant: harum una viros orantes, altera mulieres admittit.* Latè probant Vicecomes *de ritibus Missæ lib. 2. c. 31.* Coqueus *in notis ad D. Augustin. lib. 2. de civit. Dei cap. 28.* Nec omnes viri confusè, & permixtum sacris mysteriis intererant, verum separatim, interiorem templi partem intra cancellos clerici occupabant, ubi preces stantes in modum coronæ effundebant, ut de Romanis Dii, adorationis obsequium exhibentibus probat Brissonius *lib. 1. de formulis, pag. 41.* quem standi diversum modum adamussim expressit D. Gregorius Nazianz. in versibus in somnio de Anastasii templo, quod ipse Constantinopoli fixit.

Sed & atra, haud alto considere mente videbar;
Nam neque per somnum mente superbus eram.
Presbyterique graves sellis utrinque sedebant
Demissis, ætas lecta, divesque gregis.
Vestibus in niveis adstabat turba ministra
Splendorem referens agminis Angelici.

Ex quibus facilè evincitur, Episcopi sedem sublimi elatam fastigio, cæteris clericorum præeminentiorem fuisse, postea verò Presbyterorum. Unde D. Augustin. *epist. 203.* absides gradatas vocat sedes Episcoporum, quia ad illas scilicet gradibus ascenderent. Concil. Carthag. 4. *can. 35. Ut Episcopus in Ecclesia, & in consensu presbyterorum sublimior sedeat;* relatum *in cap. Episcopus 10. 95. distinct.* Concil. Trident. *sess. 25. cap. 6.* & Sozomenus *lib. 5. cap. 15.* disertus est testis. Hunc sedendi ordinem Julianus Apostata in suorum Idolorum templis æmulari conatus est: plura Lantdmeter. *de veteri cleric. monach. lib. 2. cap. 60.* Vicecomes *de antiquis Missæ ritibus lib. 2. cap. 43.* Severinus Binius *tom. 1. Concil. fol. 589.* Baronius *anno Christi 45. num. 11.* Antonius Augustinus *in epit. jur. Pont. lib. 4. tit. 1. cap. 33.* Acunna *ad Decret. dicto can. Episcopus, 95. dist.* noster Escobar *de Pont. & Reg. cap. 24. num. 91.* ubi plures refert; & linteo tegi solitam Episcopalem sedem, constat ex Pontio Diacono *in vita Sancti Cypriani*, ibi: *Sedile autem erat fortuitu linteo tectum, ut & subjectum passionis Episcopatus honore frueretur.* S. Pacianus *epist. 2. ad Sympronianum: Egone Apostolicus, an Novatianus quem absentem epistola Episcopum finxit, quem consecrantem nulla linteata sedes accepit.* Ex eodem etiam Nazianzeni loco apertè constat, presbyteros, & inferiores clericos demissam sedem ac humilem tenuisse.

11 Cæteri fideles laici, non minùs mares, quàm fœminæ distincti sacris intererant, illi ad dexteram, quæ vergebat in septentrionem, sive in partem Australem; hæ ad lævam, quæ ad Aquilonem seu partem borealem spectabat. Philo Judæus *lib. de vita contemplat.* ibi: *Discubitus ita distribuitur, ut seorsim viri dextrum latus, seorsum fœminæ sinistrum teneant.* Author veteris Ordinis Romani, ubi dum ritum Evangelium legendi refert, ait: *Ipse verò Diaconus stat versus ad meridiem, ad quam partem viri solent confluere; alias autem ad septentrionem, &c.* Et Amalarius Fortunatus, apud quem scriptum est *lib. 3. de ecclesiastic. officiis, cap. 2. Masculi stant in Australi parte, & fœminæ in Boreali; ut ostendatur per fortiorem sexum firmiores Sanctos semper constitui in majoribus tentationibus æstus hujusmodi; & per fragiliorem sexum infirmiores Sanctos aptiori loco, sicut dicit Paulus Apostolus, &c.* Ab his verò non valde discrepat Micrologi author, qui de observationibus Ecclesiasticis *cap. 9.* demonstrat, moris esse, ut Diaconi sanctissimum Christi Evangelium recitaturi, ad meridiem, ubi etiam mares; non ad Aquilonem, ubi dumtaxat fœminæ consistunt, ex Romani Ordinis præscripto vergant: *Diaconus* (Micrologi verba sunt) *cum legit Evangelium, juxta Romanum Ordinem in ambone vertitur ad meridiem, ubi & masculi conveniunt, non ad Aquilonem, ubi fœminæ, consistunt.* Et paulo post reprehendit contrariam consuetudinem, quæ obtinuerat ad Aquilonem, quæ propria fœminarum erat, spectari: utitur autem his planè verbis: *Hinc utique illa usurpatio emersisse videtur, ut etiam Diacones in ambone contra Romanum ordinem se vertant ad Aquilonem, potiusque se ad partem fœminarum, quàm masculorum vertere non vereantur. Quæ usurpatio jam adeò inolevit, ut apud plerosque quasi pro ordine teneatur.*

De distinctione sexus.

Sed quia certissimè contra ordinem est, & inhonesta, à diligentioribus ordinis servatoribus meritò refutatur. Plura Theophilus *tom. 10. de sobria frequent. mulierum, fol. 291.* Unicuique etiam statui, & ætati proprius locus assignatus erat, propriaque mansio, ut videre est apud authorem libri *de septem gradibus Ecclesiæ*, qui vulgò D. Hieronymo tribuitur. Pœnitentes, & audientes continebantur, in ferula scilicet, seu auditorio, idest in vestibulo, seu atriis, quibus patebat ingressus ad Ecclesiam pro distinctione gradus in quo erant, ut doctè illustravit D. Joannes Antonius ab Otalota *in tract. de irregul. ex pœnit. solemni.* In altera mansione erant cathechumeni competentes; quæ mansio protrahebatur usque ad ambones quos, seu pulpita, in quibus Epistolæ canonicæ, & Evangelia cantabantur; docent Balsamon *in can. 12. Sinodi Nicæn.* Ab ambonibus versus Altarè erat mansio fidelium, quam congregationem, seu consistentiam vocabant; & illæ mansiones dicebantur stationes secundi ordinis, ubi populus stabat, Concil. Turon. 2. *can. 3.* quia in statione primi chori clerici erant, *cap. nonnulli, 93. distinct.* Hanc etiam divisionem mansionum notant D. Basilius *epist. ad Amphiloch. cap. 56.* Et ita propriè catechumeni, fideles, & clerici erant intra Ecclesiam; pœnitentes, & audientes extra: nec enim porticus, & vestibula Ecclesiæ censebantur, quia in his Gentiles, & Pagani stabant, ut ait D. Hieronymus *epist. 17. ad Marcellam; Atrium autem*, inquit, *quod est foris, templum nec metiaris, quoniam datum est Gentibus.* Statio siquidem catechumenorum, Ecclesiæ pars erat, ut docet Balsamon. *in d. can. 12. Synodi Nicæn.* Baronius *in apparatu, num. 51. & 52. & anno 1. num. 54. & anno 12. num. 3. & 34. num. 288. & anno 57. num. 123.* quamvis & aliquandiu dubitatum, an pars illa, quæ substratio dicebatur, in qua erant Catechumeni, Ecclesiæ adscriberetur, ut idem notat *ad can. 99. sextæ Synodi.* Virgines denique à non virginibus fuisse loco secretas, habemus ex Origene *tract. 27. in Matthæum*, ex Ambrosio *c. 6. ad virgin. lapſ.* & Nazianzeno suprà relatis; quam secretionem usurpatam fuisse in veteri Testamento liquet ex Gregorio Nysseno *orat. de Christi nativitate.* Probant Vicecomes *dicto lib. 2. de Missæ ritibus, cap. 43.* Ambianas *ad Tertul. de velandis Virg. cap. 30. observ. 1.* pueri verò erant prope suggestum, ante sacrarium, ut liquet ex Joanne Moscho *in prato spirit. cap. 196.* qui narrans puerorum insigne facinus, qui distributis in se sacra lithurgiæ muniis, ut sacerdotem ministrantem imitarentur, ait: *Supra saxum in morem altaris apponunt panem, & vas testeum cum vino, assistuntque unus quidem coram altari, qui fugebatur officio presbyteri medius, duo verò alii hinc, atque hinc, veluti ministri; & ille quidem sanctæ oblationis verba dicebat; illi verò fasciolis quæ ferebantur, pro flabellis utentes, auram faciebant: qui verò presbyteri fungebatur officio, ideò sancta oblationis verba sciebat, quia consuetudo fuit in Ecclesia, ut pueri in Missis ante sacrarium assisterent, primique cum clericis communicarent.* Quam mansionum diversitatem eleganter expressit D. Petrus oratione illa, qua D. Clem. successoribus designavit, quæ refertur, *Epist. 1. D. Clem. ad Jacobum*, ut status omnis Ecclesiæ comparatur magnæ navi per mare turbulentum vectæ, cujus dominus ipse sit Deus Pater; gubernator Christus; proretæ Pontifices; nautæ Presbyteri; dispensatores Diaconi; nautologi Catechistæ; epibatæ, idest vectores, vel qui vehuntur, tota reliqua multitudo laicorum, de quibus quidem laicis loquitur illic D. Petrus. Ante omnia cum quiete, & silentio vectores (id est laici) in suis unusquisque resideant locis, ne fortè per inquietudinem, & inconditos, inutilesque discursus, si passim vagari cœperint, vel ab officio suo nautas impediant, vel in alterum latus per inquietudinem eorum navis pressa demergatur. Nec tantum ut liberè, quietèque clerici possint ministrare, debent seorsim à populo consistere, & laicos præcedere, verùm ob dignitatis præstantiam, quà fulgent, ut latè illustrant Cabreros *de metu lib. 2. cap. 16.* Cressolius *lib. 1. mystag. cap. 2. & 3.* P. Bollo *lib. 1. Oeconom. clas. 1.* quod etiam in suis sacrificiis ethnici observarunt, in actionibusque sæcularibus. Unde in theatro Romano distincti erant gradus pro qualitate personarum, quos post Lypsium *de amphiteatr.* refert D. Josephus de Retes *lib. 1. opusc. cap. 23.* Rectè ergo in præsenti statuerunt laicos non debere stare intra cancellos cum clericis, sed seorsim extra chorum: Et cùm hodie in aliquibus provinciis, quod tertius est, exclusis sacris personis, propudiosè locum earum occupant laici, & prophani, meritò dixeris cum Nazanz. *carm. ad Episcopos, num. 6.*

Hanc, quæ Doctorum sedes erat antè virorum,
Et gravium pietate hominum, vitaque probatæ;

Hos

Hos quoque qui mundos dirimunt (quorum effluit unus,
Alter at usque viget, stabilisque in sæcula durat)
Divosque, atque homines discludunt limite certo
Cancellos: talis nimirum erat hic locus olim,
At nunc ridiculus, contrà discrimine nullo
Cùm quisque haud clausis irrumpit adintima portis;
Et mihi jam medio in cœtu, ingentique corona,
Stans præco hæc alta videatur dicere voce:
Huc agite, o quoscunque juvat turpissima vita.

Nec potest cuiquam suffragare prærogativa Magistratus, qua fungitur; nam talis prærogativæ nullus est usus intra templum; quia quivis Magistratus in templo habetur ut privatus. Quod Julianus Apostata ad sacrorum suorum in Gallecia Pontificem Arsacium scribens, ipse idolomaniæ Pontifex Maximus edixit, apud Nicephorum *cap.* 22. Ejus verbis procaciam quorumdam, qui se Catholicos dicunt, placet contundere: *Provinciæ Rectoribus in urbem advenientibus nullus sacerdotum obviam eat; sed cùm in Deorum templa ingrediuntur, intra vestibulum saltem occurrat. Ne quis autem miles eos ædem sacram ingredientes præcedat, sequatur tamen qui volet. Quamprimùm enim Magistratus solum delubri attigerit, privatus redditur. Tu siquidem quod nosti, intra templum imperium obtines. Atque id divinæ agitant sanctiones, quibus qui parent, veri Deorum sunt cultores; qui verò fastu efferuntur, sunt insolentis jactantiæ, & vanæ gloriæ aucupatores.*

12 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam ut idem Tertullianus ait, differentiam inter clerum, & plebem constituit Ecclesiæ authoritas: nec laici olim sacerdotes dicebantur, quia aliqua munia in Missæ sacrificio olim obirent, sed propter sacerdotium internum, & spirituale, quo omnis Christianus animam & corpus Deo offert per spirituale sacrificium bonorum operum, de quo sacerdotio intelligendus est D. Hieronymus *in c. multi* 12. 40. *dist.* ubi ait: *Non omnis sacerdos, sanctus; sed omnis sanctus, sacerdos.* Nec obstat primum augmentum difficultatis; nam licèt verum sit primis Ecclesiæ sæculis fideles laicos magnæ devotionis zelo accensos, etiam psalmos in Ecclesia publicè decantasse, non tamen in eodem loco consistebant ac clerici, sed in secunda statione, ut suprà retuli: quare licèt certum sit, eos psalmorum modulationi intendere, non tamen in eodem loco, sed prorsus diverso. Nec obstat secundum difficultatis augmentum; nam in antiquis Ecclesiæ canonibus legitur, oblationem fieri ad altare, non quia laici ipsi immediatè ibi munera offerrent, sed quia Diaconus ablata ab eis recipiens ad altare deferebat, *cap. perlectis*, 25. *dist.* ibi: *Diaconi est oblationes inferre, & disponere in altari.* Unde laici nec oblationis causa ad altare accedebant, ut docet Lautdmeter *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 40. Constat id etiam ex Heraldo Archiepiscopo Turonensi *c.* 7. sic disserente: *Ut populus extra cancellos stet, ejusque oblatio extra cancellos recipiatur.* Theodulphus Aurelianensis *cap.* 6. sic edicit: *Fœminæ, Sacerdote Missam celebrante, nequaquam ad altare accedant, sed suis locis stent, & ibi Sacerdos earum oblationes Deo oblaturus accipiat.* Quamvis in nonnullis Ecclesiis contrarium observatum fuisse credat Christin. Lupus *in d. can.* 69.)

13 Exponitur Can. 69. Synodi 6. Adhuc tamen suprà traditis obstare videtur textus *in can.* 69. *Synodi* 6. *in Trul.* ibi: *Nulli omninò liceat, qui quidem sit in laicorum numero, intra sacrum altare ingredi: ab eo tamen nequaquam prohibita potestate, & auctoritate Imp. quando quidem voluerit Creatori dona offerre, ex antiquissima traditione.* Ex quibus verbis apertè [illegible]stat, Imperatoribus etiam laicis licere intra cancellos in sacrario sedere, immò propria manu in altari offerre. Ergo non rectè generaliter, & indistinctè in præsenti docetur, laicos intra cancellos stare, aut sedere non posse. Pro cujus canonis expositione sciendum est, neque Imperatori quidem olim licuisse cancellos ingredi, aut in sacrario sedere inter clericos, ut satis liquet ex pluribus exemplis, quibus historia Ecclesiastica abundat, apud Sozomenum *lib.* 5. *hist. cap.* 15. & *lib.* 7. *c.* 14. Theodoretum *lib.* 5. *cap.* 17. Unde Constantinus Imperator in Concilio Nicæno eo erga ejus Patres obsequio se gessit, ut jus sedendi ab ipsis exposceret, quo non aliter fuit usus, quàm Episcopi congregati destinatas sedes occuparent, ut referunt Eusebius *lib.* 2. *de vita Constant. cap.* 10. Theodoretus *lib.* 1. *cap.* 7. Socrates *lib.* 1. *cap.* 5. ex eis Christ. Lupus *ad eund. can.* cui pietati mirè congruit alia non satis extollenda Magni nostri Monarchæ, qui in suo Sacello Regio diebus Purificationis, Cinerum, & Dominicæ Palmarum semper præcedere jubet omnes clericos, & Capellæ ministros in assumptione Cereorum, Cinerum, & Palmarum, ut referunt Turturetus *in Sacello Regio*, *cap.* 6. *fol.* 100. D. Didacus de Guzman *in vita Reginæ Margarit. cap.* 19. Sed eo pervenit Græcorum Imperatorum superbia, ut cancellos Ecclesiæ penetrarent, & cum presbyteris sedere, ac offerre ambirent. Gregorius Nazianz. *orat* 20. ubi de Valente ait: *Cùm quidem ille nescio quomodo rursus nobiscum in Ecclesiam se contulisset, & intra velum extitisset.* Nec eorum ambitio huc sistebat, sed plura etiam Episcopalia munera usurpabant, ut referunt Filesacus *in cap.* 7. *de off. ordin.* Robertus *lib.* 3. *rer. judic. cap.* 1. Albaspinus *lib.* 1. *observ. cap.* 23. immò & titulo Sancti salutabantur, teste Balsamone *in can.* 4. & 12. *Concil. Nicæni* 2. & de hac prærogativa sedendi intra cancellos plura ex ingenio sibi comminiscuntur Balsamon, & Zonaras *in d. can.* 69. iste asserit: *Quia laicus est Imperator, illi ad sacrum altare non licere ingredi, sed propter eam, qua præditus est, supremæ potestatis amplitudinem, id ei pervetusto antiquorum Patrum exemplo concessum fuisse.* Ille asserit: *Hoc Imperatori licere, quia Græci Imperatores cum sanctæ Trinitatis invocatione oleo uncti sint. Unde non tantùm quando sunt Deo munera oblaturi, sed quandocumque voluerint, sine ullo impedimento in sacra templi adyta ingredi, & suffire, & cum triplici cereo signare, quemadmodum & Pontificibus, eis licere.* Nam nemo id ad adulationem Græcam retulit; res tamen ita se habuit. Cùm ita crebescente aulicorum assentatione, omnia sibi, ob dignitatis excellentiam licere Imperatores opinarentur, inverso rerum Ecclesiasticarum ordine in adyta quoque pro libidine ingrediebantur; & cùm sacra peragebantur, sedebant. Ambrosius insolentiam moderatus est, & locum Imperatoribus ante cancellos bematos assignavit, ut sic propter Imperii majestatem Imperator, cùm primus in ordine sederet, populum; Sacerdotes, qui in sacris penetralibus locum habebant, Imperatorem antecederent: idque approbatum à Theodosio, & corroboratum à successoribus, ad sua, Theodosii nempe Junioris, tempora conservatum tradit Sozomenus *histor. Eccles. lib.* 7. *cap.* 24. *Moris erat ut Imperatores, dum sacris interessent, in sacrario sederent, majestatis ergò à populi consortio separati. Ambrosius autem considerans eam consuetudinem, vel ex assentatione, vel ex ordinis inscitia esse natam, Imperatori in Ecclesia locum assignavit ante sacrarii cancellos, ita ut populum Imperator, Imperatorem Sacerdotes ordine sedis antecederent. Hanc autem optimam constitutionem Theodosius Imperator approbavit, & successores ejus corroboraverunt, ac nos eam ex eo usque tempore conservatam cernimus.* Nicephorus quoque Calixtus *histor. Eccles. lib.* 12. *cap.* 41. sententiam Sozomeni clarioribus etiam verbis retulit, in illis: *Postquam verò tempus advenit, quid cum, more recepto, munus ad sacram mensam offerre oporteret, lacrymans surrexit, & divinum sacrarium ingressus est, & dono ex consuetudine oblato, intra sacros cancellos permansit in sanctiori sacerdotum loco, ubi antiquitus Imperatores consistere mos non erat, propter dignitatis sublimitatem à plebe segregatos. Quam rem quòd Ambrosius adulationis magis, quàm ordinis rectè esse putabat, Imperialis quoque stationis locum ita ut par erat, in ordinem suum redegit, pro tabulis, seu cancellis sacrarii sede illi designata, ut Imperator honoratiorem quidem præ populo stationem haberet, præ illo autem Sacerdotes locum sublimiorem obtinerent. Eum ordinem, ut optimum Theodosius tum laudavit, posteri quoque confirmarunt, qui inde ad hæc usque tempora servatur. Ego verò semel annuo tempore nostræ ætatis, Dei amantissimos Principes, magni Sabbati die sacra adyta maximi Dei Sapientiæ templi ingredi vidi, cùm sub crucis forma in sacra mensa nova adolerent aromata, & dona ei inferrent.* Subditque infrà, eundem Theodosium præscripta sibi ab Ambrosio, diligenter servasse. Cùm enim Byzantii die festo divinam ingressus ædem, dona mensæ mysticæ intulisset, statim retrocedens exiit. Nectario factum ægrè ferente, & causam inquirente, respondit se, quod inter Imperatorem, & sacrorum Antistitem discrimen sit agnoscere, & vix tandem veritatis Doctorem, & dignum Episcopali dignitate Ambrosium invenisse. Refert Theophilus *tom.* 14. *in heteroc. spirit. p.* 1. *punct.* 4. *fol.* 129. Joannes Cabassutius *in notit. Concil. in d. can.* 69. *Synodi* 6. Nec tacuit Theodosius Junior *in actis Concilii Ephesini. Nos*, inquit, *qui legitimi Imperii armis semper circumdamur, quosque sine armatis, & stipatoribus esse non convenit, Dei templum ingressuri, foris arma relinquimus, & ipsum etiam diadema Regiæ Majestatis insigne deponimus, & sacra altaria munerum tantùm offerendorum causa accedimus, quibus quoque oblatis ad extimum, communeque atrium mox nos recipimus.* Juxta illum veterem morem, seu potiùs improbum usum accipiendus est textus *in d. can.* 69. Posterioribus autem sæculis in Concilio Aquensi celebrato anno 1586. de laicis nobilibus ita cautum fuit: *Laici verò nobiliores, & qui vel Christianissimi Regis Consiliarii, & Officiales,*

les, *aut ex Militaribus Ordinibus*, *aut communitatum Magistratibus fuerint*, *poterunt intra chorum admitti*; *ita tamen ut post clericos sedeant*, *nec inter clericos ipsos ipsis sedere liceat*. Refert Coriolanus *in addit. ad summam*, *fol.* 138. quod de Ducibus & Comitibus aliquando locum indebitum usurpantibus probat Altessera *de Ducibus lib.* 1. *cap.* 17. etsi debitus honor illis servandus sit, juxta Concil. Vormat. *can.* 58. ibi: *Ut Episcopi provideant quem honorem presbyteri senioribus tribuant*. Troslejan. *can.* 6. *Presbyteris vestris humilitatis exempla*, *& monita dare debemus*, *videlicet ut eis*, *in quorum ditione suae consistunt Ecclesiae*, *congruum honorem & obsequium impendant debitum*, *id est*, *spirituale*, *atque Ecclesiasticum*; *& hoc sine ullo typho*, *vel contentione*, *aut rebellione*.

14 De Monachis. Superest tantùm ut de Monachis agamus, qui primis Ecclesiae saeculis sacris ordinibus non initiabantur, *cap. Monachi*, *c. adjicimus*, 16. *quaest.* 1. unde non incongruè ambigitur, an inter clericos, an verò cum laicis in Ecclesia consisterent? Et quia monachi laicorum statui plenè adscripti non erant, sed medio inter hos, & clericos gradu potiebantur, fateri necesse est, distinctum, diversumque locum monachos in Ecclesia tenuisse, extra chorum videlicet, sed propè cancellos; quod facilè probatur ex B. Dionysio Areopag. qui *epist. ad Demophilum*, partem templi patuisse refert plebi sanctae, aliam Terapeutis, tertiam Clero: & *cap.* 7. *de hierarch. Eccles.* ait: *His qui monachi sunt ordinati*, *adytorum portae segregatae sunt*, *juxta quas initiantur*, *& adstant non ad custodiam*, *sed ut ordinem recognoscant suum*, *sintque ipso populo propinquiores Sacerdotibus*. Deinde sanctus Basilius Magnus *homilia* 2. *de laudibus jejunii*, ita scribit: *Jejunantem inter sacrorum cancellos recipit Dominus*, *at luxu*, *crapulaque plenum*, *veluti profanum*, *& à sacris alienum nequaquam admittit*. Ubi, sicut non est dubium, quin cancellorum nomine intelligat sanctus non eos, qui choro propriae clericorum stationi circumdati erant, sed quibus proximus choro locus à reliquis sejungebatur; ita jejunantis vox apud eundem non quemlibet jejunio corpus macerantem significat, sed eum qui monasticam vitam profesus est. Gregor. Nazianz. *orat.* 32. ubi de singulorum, qui concionanti, & sacrificanti aderant, locis, & ordinibus verba faciens, ita scripsit: *Vale Cathedra*, *invidiosum hoc & periculosum fastigium Pontificum*, *concilium Sacerdotum*, *non minùs majestate*, *quàm aetate ornatorum*, *& quicunque tandem alii circa sacrosanctam mensam ministratis*, *atque ad appropinquantem Deum appropinquatis valete Nazaraeorum chori*, *virginum sanctimonia*, *mulierum modestia*. Ubi pro Nazaraeis monachos accipi probat Vicecomes *volum.* 3. *lib.* 2. *cap.* 38. & ita dum Gregorius priùs de clericis, posteà de monachis, tandem de laicis agit, apertè demonstrat, monachos in diverso loco clericis immediato sedisse, quod & docent Lemaistre *in confutatione Sorbon.* 1. *p. cap.* 2. & *de monachis lib.* 1. *cap. in princip.* contra Hallierium Cellotius *de hierarch. lib.* 7. *cap.* 2. *per tot.* Francisc. Hallier. *in vindiciis*, *lib.* 4. *cap.* 2.

CAPUT II.

Ex Concilio a Pictaviensi.

Clerici arma portantes, vel *b* usurarii, excommunicentur.

NOTAE.

1 a *Pictaviensi.*) *Can. ult.* juxta editionem Baronii *anno* 1100 *n.* 19. Coriolani *in summa*, *fol.* 490. De hoc Concilio & causa illius congregationis nonnulla notavi *in cap.* 1. *de aetate*, *& qualit.* Etiam reperitur textus hic *in cap.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.*

2 b *Vel usurarii.*) Ità legitur in dictis editionibus Baronii, & Coriolani, & in Regia *tom.* 14. *Conciliorum*: unde necesse non est cum repetentibus in praesenti conjunctivam accipere pro disjunctiva; saepiùs enim brevitatis causa Patres hujus Concilii diversa sub uno canone statuerunt, ut notavi *in cap.* 1. *de offic. Presbyt.* & ita quia parem poenam imponebant clericis usurariis, vel ipsis arma portantibus, ideò eos tam armatos, quàm usurarios in hoc canone conjunxerunt. De clericis usurariis agemus (si Deus, vitam, otiumque dederit) *in cap.* 1. *de usuris*: in praesenti tantùm de deferentibus arma videamus.

COMMENTARIUM.

3 Conclusio traditur, & probatur. Ex hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Clerici arma deferre non debent*, *aliàs deponuntur*. Probant eam Concil. Toletan. *can.* 44. sub Honorio I. celebratum: *Clerici qui in quacunque seditione arma volentes sumpserint*, *aut sumpserunt*, *reperti*, *amisso ordinis sui gradu*, *in monasterium contradantur perenniter poenitentiae*. Item Concil. Francicum celebratum sub Carolo Magno Principe, praesidente Legato Sedis Apostolicae Bonifacio Moguntinensi Archiepiscopo: *Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare*, *vel pugnare*, *aut in exercitum*, *& in hostem pergere omninò prohibemus*, *nisi illis tantummodò*, *qui propter divinum ministerium*, *Missarum scilicet solemnia adimplenda*, *& Sanctorum patrocinia portanda*, *ad hoc lecti sunt*; id est, *unum*, *vel duos Episcopos cum Capellanis suis Princeps secum habeat*. Idem antea statuerat scribens ad eundem Bonifacium Zacharias I. *epist.* 8. *&* 9. idem & Carolus Magnus *in constitutionibus suis*: idem omninò & Concil. Biterrense *cap.* 10. sub Arnulpho, & Concil. Biterrense *can.* 14. Concil. Moguntin. 4. *can.* 74. *Nos qui reliquimus saeculum*, *id modis omnibus observare volumus*, *ut arma spiritualia habeamus*, *corporalia dimittamus*. Concilium Vormatiense sub Pipino, *can.* 16. *Ut arma clerici non portent*: Claromontanum sub Urbano II. *can.* 4. *Ne aliquis clericus arma deferat*. Ravennat. tempore Honorii IV. *can.* 3. *c. eos* 20. *q.* 3. *ca. porrò* 16. *q.* 3. *cap. quisquis* 17. *q.* 4. *c. cùm clericos*, *de voto*, *cap. Sacerdotes* 5. *de poenis*, *cap. in audientia*, *de sent. exc. cap. clericos* 8. 41. *dist. cap. si quis*, 41. *dist. cap.* 6. *§.* clericos, *c.* 12. *cap. penult. de homicid. cap. non pila*, *cap. conrenior*, 23. *q.* 4. *Clem.* 1. *§. quia verò*, *de statu monach. Clem. unic. vers. Quid cum armis*, *de excess. Praelat.* Concil. Britannicum sub Agathone: *Statuimus etiam*, *atque decernimus*, *ut Episcopi*, *vel quicumque Ecclesiasticis ordinis religiosam vitam professi*, *armis non utantur*. In exceptionibus Ebberti Eboracensis Episcopi, *n.* 17. haec leguntur: *Nemo sacerdotum ex numero arma pugnantium unquam portet*. Innocent. III. *lib.* 1. *epist.* 48. Sanctus Bernardus *epist.* 203. *Nec clerici est pugnare armis militaribus*. Concil. Illerdense celebratum anno 1219. sub Joanne Cardinali A.S.L. *In Ecclesiis*, *civitatibus*, *villis*, *vel aldeis clerici cultellos acutos portare non praesumant*: lex 53. *§. circumcinge*, *C. de Episcopis*, *& Clericis*: Alia congerunt Crespetius *in summa*, *verbo Arma*. Illustrant ultra congestos in praesenti à Garanna & Barbosa idem Barbosa *de officio Parochi*, *c.* 6. & *de jure Eccles. lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 137. Ant. Augustinus *in epist. lib.* 6. *tit.* 54. Acunna *in d. c. Clericos*, 41. *dist.* Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 5. Cironius *in* 5. *compil. in cap.* 1. *de sent. excom.* Salmutius *ad Pancirolam lib.* 1. *tit.* 56. Vvadingus *in notis ad opera D. Francisci*, *fol.* 265. Joannes Garcia *in summa*, *tract.* 1. *diffic.* 2. *dub.* 2. *n.* 9. Claudius Espenceus *lib.* 2. *digress. cap.* 6. Ant. Augustinus *lib.* 8. *tit.* 43. Roussclius *lib.* 4. *hist. jurisd. c.* 4. Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de religioso loricato*, *fol.* 193. Florens in praesenti. De armis à clericis non deferendis agit Sperell. *decis.* 122. *&* 124. *cum seqq.*

Haec tamen assertio difficilis redditur ex sequentibus juris principiis. Et primò, nam armorum finis est defensio propriae vitae, aut bonorum. Novell. 85. *cap.* 4. *in fine*, nec divitiarum secura est professio, nisi armorum defensione servetur. Vegetius *lib.* 3. *de re milit.* & cùm juris gentium sit vim, atque injuriam propulsare, *l. ut vim*, *ff. de justitia & jure*, *l.* 45. §. 4. *ff. ad leg. Aquil.* & ipsa naturalis ratio permittat, ut à periculis nos defendamus, *l. itaque* 4. *ff. de just. & jure*, unde jus hoc, ut arma armis repellere liceat, à natura comparatum dicitur, *l.* 1. §. *vim vi* 27. *ff. de vi & vi armat.* saepè enim praesens necessitas moram judiciorum non admittit, *l.* 1. §. *sed excipiuntur* 2. *de feriis*, *l.* 3. §. *ult. ff. ad legem Cornel. de sicar. l.* 7. *§.* 1. *ff. quod vi aut clam*, *cap.* 3. 23. *q.* 1. Igitur haec defensio omnibus permissa; quae ex delatione armorum provenit, clericis auferri non debet. Augetur haec difficultas ex praecepto Domini nostri Jesu Christi, qui saepiùs etiam sacris Ecclesiae ministris jussit arma deferre; in ipso enim limine suae passionis Apostolos admonuit, ut gladios compararent, his verbis Lucae *cap.* 22. *vers.* 13. *Qui non habet gladium*, *vendat tunicam*, *& emat illum*. Nec D. Petro Apostolorum Principi percutienti gladio auriculam militis, jussit Dominus 4 Impugnatur praedicta assertio.

nus projicere gladium, sed potiùs custodire, & conservare, his verbis, *Matthæi cap. 26. Converte gladium tuum in locum suum.* Igitur quia à clerici statu alienum non est gladios deferre, seu arma portare.

5 *Armorum acceptiones.* Qua difficultate minimè obstante, vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, arma translatitiè, & minùs propriè accipi pro quolibet munimento, quo quis gaudet; sic instrumenta rustica agricolarum arma dixit Virgilius *lib. 1. Georg. vers. 60.*

Dicendum & quæ sint duris agrantibus arma.

Et Nautarum *lib. 5. Æneid.*

Colligere arma jubet, validisque incumbere remis.

Sic studiosorum arma libri dicuntur. Gedeus *in l. 41. num. 6. ff. de verb. signif.* & insignia gentilitia communiter arma dicuntur. Opingius *de jure insignium, in princip. n. 31.* propriè tamen arma intelliguntur, quæ principaliter secundùm naturalem usum ad defendendum, & offendendum sunt ordinata, ut gladius, lancea, bombarda, ballista, de quibus Virgil. *lib. 1. Æneid. vers. 54.*

—— Furor arma ministrat.

Unde Consultus *in l. armatos 9. ff. ad leg. Juliam de vi publica*, armatos non tantùm eos accipiendos esse monet, qui tela habuerunt, sed etiam quicquid aliud, quod nocere possit. Faciunt lex *quod est 3. §. armis, ff. de vi & vi*, lex 2. *ff. de vi bonor. rapt.* junctis traditis per Bocerum *clas. 4. disp. 13. thesi 7.* Pancirolam *ubi suprà, & in notit. Imperii, cap. 66.* Demsterum *ad Rosinum lib. 3. cap. 5.* Tabor. *in armamen. in principio*; quo modo in præsenti prohibitione, & similibus inhibitionibus de armis non deferendis, arma accipiuntur pro omnibus illis instrumentis, quibus ad nocendum homines utuntur, & eo animo deferuntur; unde armorum prohibitio cessat ubi quis arma ad panem incidendum, vel ad aptandas pennas portaverit, vel etiam cultellos minores, *cap. lator, de homicidio*, qui armorum appellatione non veniunt, *Novella 85. cap. 4.* ibi: *Permittimus cultellos minores.* Quod tamen intelligitur de cultellis modò definitis; nam cultelli majores, cultri dicti, cum quibus gravis percussio inferri potest, prohibentur clericis, & monachis: Concil. Illerd. suprà relatum, Arnulphus Episcopus Lexov. *epist. ad Alex. Papam*, ibi: *Ac nisi de cultellis eorum pugionem provida sustulisset antiquitas, sæpius usque ad alternas etiam mortes intemperantia deservisset.* Notavit Cironius *in cap. 1. de sent. excomm. in 5. compil.* quo modo accipienda sunt plura statuta Pontificia, quæ cultellorum gestationem prohibent, apud Arniseum *lib. 2. de majest. cap. 5. §. 5. pag. 337.* Arma igitur offensiva, vel defensiva, quæ ad armandum hominem inventa sunt, hac prohibitione continentur. Cæterùm quæ ad armandum hominem facta non sunt, lædere tamen quem possunt, ut lapides, fustes, & similia, licèt in maleficiis perpetratis armorum nomine veniant; tamen in simplici prohibitione gestationis armorum non continentur, nec etiam pœnam adjectam deferenti arma patitur, qui arma defert ad nocendum fabricata, ita tamen corrupta, ut nocere ampliùs nequeant, & speciem tantùm armorum habeant. Riccius *decis. 73. Curiæ Neapolit.* ubi decisum refert, quod clericus, qui archibusetum gestaverat absque silice, sive fusili, canibusque ferreis, absolutus fuit à Synodi provincialis Neapolit. pœna contra portantes arma, cùm talia non portaret, quæ apta erant ad nocendum, argumento legis *Quintus §. qui aurum 3. ff. de auro & argent.* probat Decianus *consil. 122.*

6 *De armorum usu prohibitio.* Secundò sciendum est, armorum delationem, seu usum regulariter privatis prohiberi *in l. unic. C. ut armorum usus*, ex rationibus, quas infrà in ejus interpretatione assignavimus, adeò ut nec fabris ipsorum usus permittatur, *novella 85. c. 1.* ac nec militibus quidem extra usum belli, ut probat Arniseus *d. cap. 5. pag. 340. ex l. qui conventur 14.* ibi: *Armorumque custodi plerumque ea culpa imputatur, si arma militi commisit non suo tempore.* In posteriori ætate nobiles à plebe distinxit delatio armorum. Guntherus *lib. 3. Ligust. in Frider.*

Usque suis omnem depellere finibus hostem
Possit, & armorum patriam virtute tueri,
Quoslibet ex humili vulgo, quod Gallia fædum
Judicat, accingi gladio concedit equestri.

Quo ex loco intelligimus de nobilibus tantùm accipiendum esse canonem 17. Concil. Mogunt. 1. ibi: *Laicis verò, qui apud nos sunt, arma portare non præjudicemus, quia antiquus mos est, & ad nos usque pervenit.* Et tunc nobiles enses accipiebant de altari Petrus Bles. *epist. 94.* ibi: *Sed & hodie tyrones enses suos recipiunt de altari, ut profiteantur se filios Ecclesiæ, atque ad honorem sacerdotii, ad tuitionem pauperum, ad vindictam malefactorum, & patriæ liberationem gladium accepisse.* Probat Altesserra *de Dubiis, cap. 7.* Ob institutum verò, & peculiarem professionem ab armorum usu arcentur non solùm Philosophi, *l. professio 6. C. de muner. patrimon. lib. 10. l. 1. §. an 4. ff. de variis, & extraordin. cognit. l. 8. §. 4. ff. de vacat. muner.* verùm etiam Clerici, ex hoc textu, & ex suprà relatis monachi; unde jure feudali eo ipso quod vassallus votum religionis emisit, arma deponere cogitur, nec ea amplius recipere potest, *lib. 2. feudor. tit. 21. & 26.* Similiter, & qui pœnitentiæ solemni caput subdiderant, arma deferre nequibant, *cap. admonere 33. q. 2. cap. de his verò 26. q. 7. cap. contrarium, cap. falsas, de pænit. dist. 5.* Synodus apud Vvormac. tempore Ludovici apud Hincmarum Rhemens. ibi: *Quicunque propria uxore derelicta, vel sine culpa interfecta, aliam duxerit uxorem, armis demissis publicam agat pænitentiam.* Sigebertus *in chron. Ludovicus Imperator, à suis desertus, ac proditus, & in potestatem filiorum redactus, Episcoporum judicio arma deposuit, & ad agendam pænitentiam inclusus est.* Notarunt Juretus *ad epist. 85. Ivonis*, Altesserra, *ubi proximè.*

Unde apparet ratio præsentis decisionis; non enim clericorum arma sunt gladii, sed dolor, fletus, orationes, 7 *Traditur ratio decidendi.* & lacrymæ, *cap. non pila, cap. convenior, 23. q. 8.* debent enim clerici exemplum Christi sequi, qui in Ægyptum ob Herodis sævitiam fugiens, & lapidibus Judæorum cedens, non arma armis, sed fugam persequentibus docuit opponi, *§. 1. 23. q. 3.* Accedit quod repugnat habitui, & honestati sacerdotali arma gestare; qui enim armatum se contuetur, arrogantior fit, & ad injuriam inferendam concitatur. Hinc arma causam saltem per accidens præstare dicuntur ad delicta perpetranda, *l. si servus*, ibi: *Armorum fiducia, C. de his qui ad Ecclesiam, l. si quis in hoc genere 10. vers. quod si, C. de Episcop. & cleric.* quod ab honestate clericorum prorsus alienum est; ferro enim sanguis elicitur, à quo clerici abstinere debent, *can. 27. Apostolor.* Olim tamen abusus tantus inoleverat, ut passim Episcopi, & clerici armati incederent, ut refert Aymonius agens de Ludovici Imperatoris temporibus, ibi: *Tunc cæperunt deponi ab Episcopis, & Clericis cingula baltheis aureis, & gemmeis cultris onerata.* Accedit etiam, nam adeò Ecclesia abhorruit usum armorum in ejus ministris, & cæteris fidelibus, ut etiam laicis accedentibus ab Ecclesiam juberet priùs arma deponere, ut ex actis Concilii Ephesini suprà *in cap. 1.* retuli. Concilium Salegust. *can. 8.* ibi: *Decretum est etiam in eodem Concilio, ut nemo gladium in Ecclesia portet, regali tantùm excepto.* Aurelian. 3. *cap. 28.* Cabilon. *cap. 17.* Illustrant Theophilus Raynaud. *tom. 17. de relig. loricato, fol. 192.* Filesacus *in cap. 1. de offic. ordin. §. 2.* Carolus *lib. 7. capitul. cap. 202.* illic: *Sacrificia matutina Missarum, sive vespertina, ne cum armis pertinentibus ab bellorum usum spectet; quod qui fecerit, in sacerdotis potestate consistat, quali eum districtione debeat castigare.* Et *d. Clementina 1. §. quia verò, de statu monach.* Nec tantùm in templis, verùm nec in eorum areis, cellulis, seu domibus, *l. pateant 3. arma, C. de his qui ad Ecclesiam confug.* usque adeò, ut armatis ad Ecclesias immunitatis causa confugere non liceat; sed si arma secum in Ecclesiam intulerint, jubentur ea deponere cum religione, ac nisi ea deponant, ab Ecclesia abstrahuntur, *dicta l. 3. §. ult.* & servus qui cum armis ad Ecclesiam confugerit, inde extrahi debet; & si resistat, impunè potest interfici, *l. si servus 4. C. eod. tit.* Igitur si laicis fidelibus, qui accedunt ad Ecclesiam, prohibetur arma gestare, quantò magis clericis, & ministris Ecclesiæ prohiberi debet. An verò judices sæculares possint clericos arma deferentes illis spoliare, dubium est? Affirmat P. Caball. *resolut. cent. 1. casu 9. num. 13.* Covar. *lib. 2. var. cap. 20. nu. 28. & practic. q. 37. num. 7.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 28. num. 66.* Peguera *decis. 56. num. 11.* Rousel. *lib. 4. hist. Pont. jurisd. cap. 3. num. 39.* plures, quos refert & sequitur Vela *tom. 2. dissert. 44. num. 47.* Negat Vasquez *in 1. 2. disp. 167. cap. 4. num. 31.* Cui sententiæ libenter adhæreo, nisi à Prælatis propriis admoniti fuerint, ut ea deponant; quia cùm post tertiam monitionem privilegium fori amittant, *cap. audientia 25. cap. contingit 45. de sentent. excommunic.* justè à judice sæculari illis arma auferontur. Prosequitur latiùs Barbosa *in collect. ad hunc textum, & tom. 6. in select. ad hunc textum.* Praxi tamen apud nos receptum esse, ut clerici reperti cum armis post noctis horam vulgò *de la queda*, possint illis spoliari, pluribus relatis testantur Azevedo *in l. 9. tit. 3. lib. 1. recopil.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 13. n. 87. & lib. 2. cap. 18. num. 66.* Vela *dicto num. 47.*

8 *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam à præsenti generali prohibitione necessitatis casus excipiendi sunt, ut contra vim, tum sibi, tum patriæ illatam, armis sese clerici defendere possint, *cap. olim*, ibi: *Vim vi duxeritis repellendam; de restit. spol. cap. cum præsentium*

3. *de clerico percussore*, *cap. dilecto 6. de sent. excom. in 6.* Eadem ratione si civitas ab hostibus oppugnetur, clerici arma defensionis causa sumere possunt, *cap. petitio*, ibi: *Tam clericis, quàm laicis*; *de homicidio*, *cap. pervenit*, *de immunit. Eccles.* Citra illum tamen necessitatis casum non debent Clerici arma sumere, *cap. clericum* 23. *q.* 8. Grotius *de jure belli*, *lib.* 1. *cap.* 5. *num. final.* Nec obstat augmentum deductum *ex dicto cap.* 2. D. Lucæ; non enim ibi jubet Dominus enses emi ad inferendas injurias, sed ad extollendam justi patientiam; non ad feriendos satellites, sed ad instruendos Christianos. Petrus gladio percussit, sed objurgatur à Christo, qui vult in comitatu gladios haberi, sed non in homines distringi. Quis ergo gladii usus? Cur, interrogat Ambrosius Petri nomine, emere me jubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur haberi præcipis, quem vetas promi? Et respondet, ut sit parata defensio, non ultio necessaria; & videar potuisse vindicare, & noluisse: docet Vvadingus *ad D. Franciscum tom.* 2. *fol.* 263. Accedit ratio significandi utramque potestatem, gladii videlicet spiritualis, & temporalis, in Ecclesia esse, ut illustrat Bobadilla *d. cap.* 15. *per totum*.

9 Exponitur cap. 3. de cleric. percussore.

Sed hucusque traditis obstat textus *in cap.* 3. *de cleric. percus.* ubi clericus arma accipiendo, etsi homicidium exinde sequatur, non punitur, nec irregularis fit. Igitur quia licet clericis arma portare. Augetur hæc difficultas *ex can.* 55. *D. Basilii ad Amphilochium*, ibi: *Qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, ab omni communione arceantur; si sint autem clerici, à gradu deponuntur. Quicunque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.* Ubi in eadem specie docetur, clericum cum gladio in latrones irruentem debere deponi. Pro cujus difficultatis solutione, & antinomiæ conciliatione, dicendum est cum Balsamone *in dicto can.* 55. distinguendum esse inter eos, qui irruerunt in latrones necessitatis causa, cùm aliter res suas, vel se defendere nequeant; & inter eos, qui nulla necessitate coacti in eos irruerunt. Primò casu cùm defensionis causa tantùm irruerint, nullam ex tali percussione irregularitatem contrahunt, *cap.* 2. ubi latè, Deo volente, dicemus, *de homicidio*; quo casu procedit textus *in d. cap.* 3. *de cleric. percus.* Secundo verò casu, cùm nulla necessitate coactus ad percussionem processerit, dicendum est non solùm illum irregularitatem contrahere, verùm & deponendum esse, juxta sententiam D. Basilii *in d. can.* 55.

10 Exponitur Lex unic. C. ut armorum usus.

Pro coronide hujus commentarii, dum in usum & gestationem armorum incidimus, exponenda est difficilis constitutio Valentiniani Imperatoris, quæ extat *in l. unic. C. ut armorum usus*. Ut inscio Principe sit interdictus, in Codice Justiniano; in Theodosiano verò Codice sub generaliori rubrica. Quorum usus interdictus est, his verbis: *Nulli prorsus, nobis insciis, & inconsultis, quorumlibet armorum movendorum copia tribuatur*. Data 3. Non. Octobr. Altino Joviano, & Varroniano Coss. Quæ verba de privata civium exarmatione acceperunt Bartolus, & cæteri repetentes ibi, Hieronymus Butigela *in l.* 1. *num.* 102. *ff. de verbor. oblig.* Corneus, Socinus, & Costa congesti à Hieronymo Duennas *regul.* 55. Farinacio *in praxi crimin. q.* 28. *num.* 65. inde arma movere, pro bellum indicere accipit in eo textu Lucas à Penna. Aliter etiam accipit textum illud Gudelinus *de jure novissimo lib.* 5. *cap.* 33. cujus interpretationem refert Tabor. *in armament. cap.* 1. *num.* 10. Sed his & aliis omissis, ut vera sententia ipsius legis perpendatur, aliqua de ejus auctore, tempore occasione, & consulibus, quibus dirigitur, prælibanda sunt. Epigraphe ita habetur: *Imp. Valentinianus, & Valens AA. ad Bulcephorum Consularem Campaniæ*: ubi exprimuntur nomina, tam Imperatorum, qui rescribunt, quàm Consulis, cui rescribitur. Nec audiendus est Menochius *de arbitr. casu* 394. *nu.* 23. qui textum illud Theodosio tribuit, cùm sit Valentiniani I. Cùm enim Jovianus statim post necem Juliani, 5. Kal. Jul. A. C. 393. Imperator dictus, enecatus esset mense 8. Imperii, videlicet 17. Februarii, ut referunt Nicephorus Calixtus *lib.* 10. *hist. Eccles. cap. ultim.* ex Ammiano, Theodoreto, Rufino, & aliis Calvisius in *Jovianum pag.* 536. suffectus ei fuit Valentinianus I. anno 394. qui ob multitudinem hostium Imperio imminentium, fratrem Valentem collegam ascivit, eique Oriente permisso, in Occidentem ipse concessit, teste Petavio 1. *p. ration. temp. lib.* 6. *pag.* 336. Hoc itaque tempore, cùm veluti per universum Romani Imperii ambitum buccinæ classicum canerent, & excitæ gentes sævissimè limites sibi proximos propulsarent, dum Gallias, Rhetasque, ut Ammiani verbis *lib.* 26. utar, Alemani popularentur, Sarmatæ, & Quadi Pannonias; Picti, Saxones, & Scoti Britannos, &c. perculsi tot tantisque motibus Imperii Proceres, Dynastæ, Civitates Provinciales, cæteri arma circumspicere, arma fremere, arma movere. Quod ne contra leges Julias factum videretur, hi, & illi concessum Imperatoris elicere conati sunt, Bulcephori Consularis Campaniæ intercessione usuri. Quoad Bulcephorum, cui rescribunt Imperatores, sciendum est, quod Augustus occupato Imperio provincias, quas annuit Magistratuum imperiis regi nec facilè, nec tutum esset, suæ curæ reservavit; cæteras sub Senatu, & populo relictas Proconsulibus sortito permisit. Svetonius *in Octavio cap.* 47. eas quæ sub Senatu relictæ fuerunt, Consulares; quæ autem Imperatorum partibus cesserant, Proconsulares dictas fuisse, Pompon. Letus tradit *de Magistr. Rom. cap.* 23. Alii rectius docent, in Imperatorias provincias, Præsides; in alteras Proconsules missos fuisse. Vvesemb. *ad tit. de offic. Proconf. & Leg.* Cujac. *lib.* 20. *observ.* 27. ubi in fine notabilem differentiam adjicit, quod Proconsules annui essent Magistratus, qui quoad Senatui placuisset; Præsides autem, quandiu Principi visum fuisset, regimen obtinerent. Enim verò distinctio hæc (inter provincias Proconsulares, & Imperiales) non diu ab Augusto stetit. Cujac. *in comment. ad l.* 3. *C. de jure fisci*. Vide de Hadriani distributione provinciarum, ex Spartiano, & Capitolino Rosin. *lib.* 10. *antiquit. cap.* 20. ideoque Moderatores provinciarum, *l. Curiales* 25. *de Decur.* Præsides, Rectores, Correctores, Consulares, jam dudum promiscuè dici cœpere, *l. unic. C. ut omnes judices, tam civil. quàm crimin.* Consulares autem dicti sunt antiqua consuetudine, quod commissa illis esset provincia, tanquam ex consulibus regenda. Joan. Gudelinus, *de magistr. Rom. cap.* 23. Tali cùm potestate præerat Bulcephorus noster Campaniæ provinciæ Italiæ, juxta Samnites, Hirpinosque ad mare inferum sitæ, quæ hodie terra *de Labor* appellatur, fœlici, & beatæ regioni, humanas cupiditates si arbitreris, in qua ideò Liberi Patris cùm Cerere certamen extitisse fabulantur Philippus Cluver. *lib.* 3. *introduct. Geograph. c.* 29. Erat enim secessibus amœnis aptissima: unde & secreta, & Campaniæ sinus, *cap.* 66. & Campania amœna, apud Symmachum *lib.* 7. *epist.* 35. Sveton. *in Augusto*, *c.* 72. aliosque scriptores passim celebratur. Et hæc quidem de inscriptione. Nec prætereunda est subscriptio, quæ loci, & temporis circumstantias suggerendo non parum lucis itidem intellectui ipsius sanctionis affert; locus ubi rescriptum hoc dictatum fuit, est Altinum in provincia Venetiarum, ut docet Victor Schot. *cap.* 26. & tabula Peutingeriariana, vulgò *Altino*: unde forsan est, quod in Codice Theodosiano librarius, seu amanuensis, non solùm in hoc textu, sed & in his, mox qui recensebuntur, semper stylo vulgari scripsit, literas eas datas esse Altino, pro Altini, ubi tunc Valentinianus senior hujus constitutionis auctor consistebat, quod variæ ibidem ab illo hac tempestate promulgatæ constitutiones, quæ in Codice Theodosiano passim occurrunt, liquidò ostendunt, veluti dicta lex 1. & 2. *C. Theodos. quibus equorum usus concessus est, aut denegatus, lib.* 9. *tit.* 30. lex 6. *quorum appellationes non recipiantur, lib.* 11. *tit.* 36. lex unica *de Nautis Tyberinis*, *lib.* 14. *tit.* 21. lex 7. *de proceribus, & catabolensibus*, *lib.* 14. *tit.* 3. lex 7. *C. de pœnis*, *lib.* 9. *tit.* 40. Mortuus est equidem Jovianus Imperator 13. Kal. Martii, teste Socrate *lib.* 3. *c.* 22. & Eutropio *lib.* 10. filio Valeriano parvulo relicto. Neque tamen nomina in fastis mutata sunt; licèt enim Cæsar, teste Dione *lib.* 45. consulatus tempus annuum, & regulare valdè mutaverit, effeceritque, ut ad menses, & dies aliquando Consules fierent; illud tamen postea constanter custoditum fuit, ut ab illorum nomine anni notarentur, nullo habito respectu ad officii durationem. Hinc distinctio illa Consulum in ordinarios, & suffectos, quam prosequuntur Rosinus, *lib.* 7. *antiq. Rom. c.* 9. Arnisens, *lib.* 2. *relect. polit. c.* 6. *sect.* 4. Cuspinianus, Cassiodor. Panvinus & alii de fastis Consul. agentes. Constantinum denuò consulatum annuum restituisse referunt Turnebus, *lib.* 5. *advers. c.* 50. Lypsius, *de Magistratibus*, *c.* 9. Inde etiam Jovianus post fasta inter Consules refertur, cui etiam adscribitur nobilis constitutio textus, *in l. si quis* 5. *C. de Episc. & Cleric.* cujus etiam meminerunt Nicephorus Calixtus *lib.* 10. *hist. Eccles. c.* 39. Zonaras, *to.* 3. *Annal. in Joviano*; licèt subscriptio ipsius textus mendosa sit, cum vulgò legatur datam esse 2. Kalend. Martii, Gratiano A. 3. & Merobaude Consulibus; cùm constitutio illa edita fuisset quatriduo ante obitum Joviani, cum Consules essent ipse, & Varronianus, *l.* 2. *C. de raptu virginum*, quem errorem jam agnovit, & emendavit Baronius, anno 363. *n.* 129. *pag.* 197.

11 Prosequitur interpretatio.

His animadversis jam verba ipsius constitutionis breviter perstringamus: prohibitio illis generalibus verbis continetur, *Nulli tribuendum esse*, &c. quibus non solùm Dynastæ, Nobiles, verum & universi cives continentur,

ut

ut *in l. nulli 3. ff. quod cujusque univers. l. 13. C. de fundis patrimon. lib.* 12. & aliis pluribus; etiam utuntur Imperatores dictiooe, *prorsus*, ut excludantur omnia, quæ in contrarium excogitari possunt, ut *in l. ult. C. de formulis, l. 1. C. de frumento urbis, lib.* 11. Prosequuntur ea verba, *armorum movendorum*, quibus prohibetur usus publicus, seu privatus movendi arma, etiam sub prætextu, & colore turbarum ingruentium. Adhibent etiam limitationem Imperatores his verbis: *Nobis insciis, & inconsultis*, id est voluntate Principis non prius implorata, & impetrata; quàm limitationem legimus, *in leg. nullus 4. C. ad leg. Jul. majest. l. 13. ff. de transact. l. aufertur 45. §. 7. ff. de jure fisci, l. 6. §. 1. ff. de offic. Proconf. l. 2. C. de Cadaver. punit.* docuerunt Jacob. Gothofredus, *in dicta l. 1. C. Theodos. quorum usus*. Arnisæus, *de majest. c. 5. de potest. armorum*. Nec superfluo dicitur, *insciis, & inconsultis*; cùm enim turbulentis primis temporibus conniventia Principum præsumeretur, ut *in l. 4. §. 1. ff. de manumiss.* & casibus relatis à Tacito, *lib. 12. annal.* Lypsio, *lib. 4. polit. c. 3. n. 17.* ideò non solum scientia Principis, verum & ejus voluntas desideratur. Sensus ergo prædictæ constitutionis est, Campaniæ incolas, Dynastas, Nobiles, & cæteros cives, cum agnoscerent, post subitaneas Principum Juliani, Jovianique mortes, diademate jam in Valentinum, Valentemque diviso, varios undique motus suboriri, petiisse à Rectore suæ provinciæ Bulcephoro, ut sibi copiam faceret armorum, & facultatem tribueret arma sua gestandi in publico, illisque adversus omnes insultus utendi. Consul cùm sciret talia concedere non posse, quæ lege Julia majestatis vetita fuissent, *l. 3. ff. ad leg. Jul. majest.* consuluit Imperatorem Valentinianum, qui nomine suo, & collegæ respondit, nulli provinciali cujuscunque conditionis armorum movendorum copiam tribuendam esse, nec singulatim, nec turmatim, inscio, aut inconsulto Principe. Unde non rectè Bartolus, quem sequitur Cujacius in eo textu, generale summarium ita deduxerunt: Nulli licet arma portare sine Principis licentia; cùm ex justa, & honesta causa liceat privatis arma deferre. Nec rectè pro sua sententia Cujacius expendit Sinesium *epist. 107.* ibi: *Non licitum est privatis hominibus arma deferre*; nam ea verba apud Sinesium non leguntur affirmativè, sed cùm interrogatione; nec ea sententia est ipsius sancti Episcopi, sed alterius, quem refellere & convincere Sinesius intendebat, ut constat ex integra epistola, ibi: *Jucundus es, cum nos arma fabricare prohibes, hostibus latè omnia tenentibus, omniaque deprædantibus, atque in dies integrum populū confertim jugulantibus, cum miles nullus adsit, qui quidem compareat; quæ cùm ita sint, tantùmne licere negabis privatis hominibus arma ferre.*

12 Nec etiam usum armorum privatis indistinctè prohibitum esse, suadetur ex lege 3. §. 1. ff. *ad leg. Juliam de vi*, in illis verbis: *Eadem lege Julia tenetur, qui pubes cum telo in publico fuerit*. Loquitur enim lex Julia de usu, gestatione, seu delatione armorum in publico, cum vel cœtus, turba, seditiove fieret, *l. 5. ff. eodem*: vel si quis ideò cum telo ambulasset, ut talia facilius perpetraret, *l. 4. ff. eodem*. Excipitur autem ipsa lege Julia gestatio causaria, seu ex honesta causa suscepta, ut sunt venationis, itineris, vel navigationis, *l. 1. ff. eod.* velut si ibi quis telum tuendæ salutis suæ causa gestasse probatur, *l. ult. §. ult. ff. eod.* Pro genit... ut l. 4. § 1. ad l. Jul. de vi.

C A P U T III.

Ex Concilio a Nannetensi.

UT quisque *b* presbyter, qui plebem *c* regit, clericum *d* habeat, qui secum *e* cantet Epistolam, & *f* Lectionem legat, & qui *g* scholas possit tenere, & admonere suos parochianos, ut filios suos ad fidem discendam mittant ad Ecclesiam, quos ipse cum omni castitate erudiat.

N O T Æ.

1 a *NAnnetensi.*) In sexta collectione legitur Maticensi: in prima autem Nannetensi, & etiam apud Ivonem *p. 6. Decreti, c.* 152. citantur hæc verba *ex can. 8. Concil. Nannet.* & etiam à Buchardo *lib. 2. Decreti, c.* 56. & credo esse canonem Concilii Nannetensi: tum quia ex eo citatur hic canon à Lindembrogio *in Glossario legum antiq. verbo Schola*, Filesaco *de origine parœci, in fine cap. 4.* tum quia in prioribus canonibus ipsius Concilii agitur de presbytero parocho Missam celebrante; unde facile credi potest, statim PP. edidisse præsentem canonem; & sicut ipsius Concilii subscriptiones, & alia temporis injuria perierunt, ita & præsens canon; ejus tamen verba ferè omnia reperiuntur in Concilio Parisiensi 1. *cap.* 30.

2 b *Presbyter.*) Inter alia nomina, quibus parochus proprius regens populum, appellatur, frequens est presbyteri, ut passim in veteribus Conciliis, & Sanctorum Patrum epistolis obvium est, ex quibus aliqua fragmenta referam. In Concilio Sardicensi *can.* 12. statuitur, ut Episcopi, si in suas possessiones venturi sunt, & fructus suos collecturi, tribus diebus Dominicis, id est, tribus septimanis in suis possessionibus degant, & in Ecclesia, quæ propè est, in qua *Presbyter* populum congregat, ne à communione alieni videantur, conveniant, & sacrificium celebrent. In Concilio Emerit. *can.* 9. legitur: *Placuit, ut quisquis ab Episcopo sanctum in potestate presbyteri ad distribuendum tempore opportuno acceperit chrisma, nihil ab eis beneficii causa tollere, aut petere præsumat*. Concilio Carthaginensi *can.* 36. ibi: *Presbyteri, qui per Diœceses Ecclesias regunt*. Concilio Svessionensi sub Pipino, ibi: *Presbyter, qui in parochia est*. Et in Concilio Troslejano *can.* 6. habetur præclara exhortatio ad presbyteros parochianos: latè illustrat Filesachus *de orig. paroch. cap.* 3.

3 c *Plebem.*) Id est parochiam; licèt enim plebs aliquando accipiatur pro diœcesi, tamen plerumque accipitur pro parochia, *cap. 1. de emption. & vend.* Concilium Africanum *can.* 87. Parisiense *lib. 1. can.* 25. Regiense *can. 3. & 4.* Concilium Nannet. *can.* 4. ibi: *Cum Sacerdos viderit aliquem infirmari in sua plebe*. Latè illustrant Filesacus, *de orig. paræc. c.* 2. Souchetus, *in notis ad epist. 168. Ivonis*.

4 d *Clericum habeat.*) Consonat Concilium Emerit. *can.* 18. ibi: *Instituit hæc sancta Synodus, ut omnes parochiani presbyteri, juxta ut in rebus sibi à Deo creditis sentiunt habere virtutem, de Ecclesiæ suæ familia clericos sibi faciant, quos per bonam voluntatem ita nutriant, ut & officium sanctum dignè peragant, & ad servitium suum aptos eos habeant. Hi etiam victum, & vestitum dispensatione presbyteri merebuntur*. Parisiense 1. *can.* 30. ibi: *Jam dudum a pio, & orthodoxo Principe Ludovico, Deo amabili Imperatore admonitum, jussumque est, ut Rectores Ecclesiarum in Ecclesiis sibi commissis strenuos milites, quibus Christus Deus placari posset, præpararent, & educarent*. Idem refertur *in additione capitul. 2. c.* 5. ibi: *In hoc uniuscujusque studium voluimus probare, ut quando ad provinciale Episcoporum Concilium ventum fuerit, unusquisque Rectorum scholasticos suos eidem Concilio adesse faciat, quatenus & cæteris Ecclesiis noti sint, & ejus solers studium circa divinum cultum omnibus manifestum fiat*. Concilium Vasense, 2. *can.* 1. *Omnes presbyteri, qui sunt in parochiis constituti, secundum consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognovimus, juniores lectores quantoscunque sine uxore habuerint, secum in domo, ubi ipsi habitare videntur recipiant, & eos quomodo boni Patres spiritualiter nutrientes, psalmos parare, divinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant*. Theodulphus Aureliaoensis *epist. ad Parochos, n.* 20. ibi: *Easdem fermè presbyteri per villas, & vicos scholas habeant; & si quilibet fidelium suos parvulos ad discendas litteras eis commendare vult, eos suscipere, & docere non renuant, sed cum summa charitate eos doceant*. Illustrant Nicolaus Lemaistre *de juribus Episcop. lib. 2. c. 4. fol.* 244. Filesacus, *de orig. paræc. c.* 4. Barbosa, *de offic. Parochi lib. 1. cap.* 11. Clericum autem hunc communi voce Psalmistam dictum, presbyteri ipsi parochum eligebant, & in gradu Clericorum, ut sibi juvaret in cantu, & schola, cooptabant. D. Isidorus, *lib. 1. de instit. cleric. c.* 12. Rabanus Maurus, *lib. 1. de instit. cleric. c.* 11. de quibus Psalmistis accipiendi sunt textus, *in cap. Psalmista, 23. dist. cap. omnes psallentes, 28. distinct. cap. 1. de celebratione Missarum*. Unde explico Capitulare Caroli 220. *lib.* 5. in illis verbis: *Ut omnis presbyter die Dominico cum psallentio circumeat Ecclesiam suam, una cum populo, & aquam benedictam secum ferat*. Ubi pro *Psallentio*, legit Filesacus, *de origine paræc. c.* 5. Processionale; sed ego pro psallentio accipio clericum psallentem, quem presbyteri parochi debent secum habere ad psallendum, & legendum, ut in hoc textu docetur;

Digitized by Google

tur; alii tamen sunt Psalmistæ solemniter ab Episcopo ordinati, quibus ratione proprii gradus psallendi ministerium comperit, de quibus *in cap. non licet*, *93. dist. c. non oportet*, *44. dist.* Synodus Laodic. *c.* 15. & 23. & *in l. adjectior 29. C. de appellat.* ubi eos Synoditas Imperator appellat: videndus Pancirola, *2. var. c.* 174. de quo gradu, & ejus effectus latè agunt Vicecomes *volum. 3. de Missæ ritib. c.* 24. Antonius Augustinus, *in epit. lib. 8. tit.* 8. Ambian. *ad Tertull. de monog. cap. 12. observ.* 3. Hallier. *de sacris elect. 2. p. sect. 5. art. 2. §.* 33. Gibalinus, *de clausura*, *disquisit. 1. c. 9. §.* 1. Baronius, *in Martyrol. die 15. Julii, fol.* 292. Sausay *in panopl. cleric. lib. 4. cap.* 4. Cellotius, *de hierarch. lib. 6. cap.* 14. Clericus autem, de quo in præsenti textu, necessariò debet adesse, ut presbytero sacrificium Missæ celebranti ministret, & respondeat, *cap. proposuit, de filiis Presbyter.* Concil. Moguntin. celebratum anno 813. *cap.* 43. Parisiense sub Ludovico, *lib. 1. c.* 48. & in Concil. Moguntino anno 1549. Augustano anno 1548. *can.* 18. Eboracensi anno 1194. statuitur, ne sine ministro Missæ sacrificium celebretur: & Leo IV. in epist. per provinciar missa, jubet ut nullus Missam cantet solus, ideòque *in cap. placuit 1. q. 4. cap. illud 2. quæst. 1. cap. nemo 9. de consecr. dist. 1. cap. cum sicut, de consecr. Eccles.* docetur, ut Basilica non consecretur absque dote congrua ad alendos presbyterum, & ministros. An verò sacerdoti ministranti unus tantùm, vel duo debeant adesse ministri, pro expositione textus, *in cap. hoc quoque, de consecr. dist.* 1. pertractant latè Petrus Gregorius, *lib. 1. partit. tit. 19. c.* 3. Lantdmeter. *de veteri cleric. lib. 2. cap.* 84. Suarez, *adversus Regem Angliæ lib. 2. c. 6.* & *de sacram. qu. 83. disp. 87. sect.* 1. Espenceus, *in tract. de Missa public. & privata*, Coriolanus, *in chron. anno* 175. Diana, *p. 10. tract. 15. resol.* 16. Vicecomes, *de Missæ ritibus volum. 3. lib. 1. cap.* 13. Antonius Monchiac. *3. p. de sacrificio Missæ*, *cap.* 30. Garcia, *in summa*, *eod. tract. fol.* 575. Pater Henao, *eod. tract.*

5 e *Cantet.*) Licèt enim prioribus Ecclesiæ sæculis omnes fideles utriusque sexus in Ecclesia psallerent, ut retuli suprà *in c.* 1. & fusè probat Vicecomes *de Missæ ritibus volum. 3. lib. 1. c. 30. cum sequent.* tamen postea hoc tantùm permissum fuit clericis, laicis verò prohibitum Concil. Laodiceno *can.* 15. Carthag. 4. *can.* 10. ibi: *Quod non oportet præter canonicos cantores, qui suggestum ascendunt, & qui ex membrana psallunt, aliquos alios canere in Ecclesia.* Unde instituta fuit schola cantorum, de qua agunt Menardus, *ad sacram. D. Gregorii, fol.* 62. Cironius, *ad tit. de offic. Primic.* Coriolanus, *in chron. anno 53. n. 60. & anno* 555. Mendoza, *q. 3. positiva*, *num.* 2. P. Herrera, *de offic. divino*, *cap.* 15. Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap.* 12. Grethser. *in notis ad Codinum*, *lib. 1. cap.* 12. Serlogus, *tom. 3. in Cantica*, *pag.* 447. De cantu Ecclesiæ, & ejus usu, videndus est Filesacus *select. pag.* 197.

6 f *Epistolam, & lectionem.*) Postquam ab Ecclesiæ Patribus statutum fuit, ut Diaconi in Ecclesia Evangelium legerent, & Subdiaconi Epistolam, (Concilio Arvernensi sub Leone III. & Carolo, anno 813. *can.* 5. ad lectorem spectavit legere cæteras lectiones, *c. cleros*, *verb. Lectores*, *21. dist. cap. perlectis*, *vers. Ad Lectores*, *25. dist.* excepto semper Evangelio. Unde in Concilio Carthaginensi 3. *can.* 2. statuitur, ut cùm Lectores in Ecclesia legunt, populum non salutent. Plura de lectoris munere in Ecclesia congesserunt Vicecom. *dicto volum. 3. lib. 1. c.* 26. Jodocus Coccius, *lib. 5. thesauri fidei cathol. art.* 14. Spondanus *in epit. Baronii*, *anno 253. num.* 14. Menardus, *ad D. Gregorium*, *fol.* 274. Cironius, *ad tit. de cleric. non resid.* Ambianas, *ad Tertul. de fuga*, *cap. 11. obs.* 2.

g *Scholas tenere.*) Consonant capitulo 20. incertæ editionis, ibi: *Presbyteri per villas, & vicos scholas habeant; & si quilibet fidelium suos parvulos ad discendas litteras eis commendare vult, eos suscipere & docere non renuant, sed cum summa charitate eos doceant.* Quod desumptum est ex Theodulpho Arelian. *nu.* 20. suprà *num.* 1. relato; erant enim olim in Ecclesia scholæ duplicis generis; aliæ in monasteriis, in episcopis aliæ. De his scholis agitur in Concilio Toletano 4. *can.* 23. Aquisgran. *can.* 72. ibi: *Ut scholæ legentium puerorum fiant, ubi psalmos, notas, cantum, computum, grammaticam per singula monasteria, vel episcopia discant.* Quæ verba reperiuntur *lib. 1. capitul. Caroli*, *cap.* 72. De monasticis scholis ita cavetur in Concil. Turon. 2. *can.* 14. *Schola labore communi construatur, ubi omnes jaceant, aut Abbate, aut Præposito gubernante; ut dum duo, vel tres vicissim legant & excubent, alii consolentur.* Non tamen scholæ istę omnibus pueris patebant, sed tantùm oblatis, ut probant Gibalinus, *de clausura disq. 1. c. 2. §.* 11. Benedictus Ephtenus *disquisit. monast. lib. 4. tract. 1. & in vita S. Benedicti c. 45. fol.* 1099. Scholæ, quæ in episcopiis erant, aliæ in Ecclesiis Cathedralibus presbyteris deputabantur, de quibus agemus *in cap. 1. de Magistris*; aliæ assignatæ erant pueris, de quibus in Concilio Valentino Galliæ ita cavetur *can.* 18. *Divinæ quàm humanæ litteraturæ, necnon & ecclesiasticæ cantilenæ, juxta exemplum prædecessorum.* Cabilon. 2. *can.* 3. & *lib. 2. capitul. Caroli*, *can.* 5. ibi: *Scholæ sanè ad filios, & ministros Ecclesiæ instruendos, vel edocendos, sicut nobis præterito tempore ad Atiniacum promisistis, & vobis injunximus, in congruis locis, ubi nec dum perfectum est, ad multorum utilitatem & profectum à vobis ordinari non negligantur.* Concilio Moguntino sub Carolo Magno, *c.* 45. *Signum est, ut filios suos donent ad scholam, sive ad monasteria, sive foras presbyteris, ut fidem catholicam rectè discant, & orationem Dominicam.* Reperitur *capitul. lib. 5. c.* 95. De his agitur in præsenti textu, & *in c. 1. de celebrat. Missarum.* Pluraque de illis congesserunt Lindembrogius, *in Glossario*, *verbo Schola*, Gibalinus, *d. c. 2. §.* 15. Filesacus, *in cap. 15. §. 2. de offic. ordin.* Cironius, *lib. 2. observ. cap.* 7. 7

C A P U T IV.

a Gregorius.

SI quis ex clericis comam relaxaverit, anathema sit.

N O T Æ.

1 a GRegorius.) Nonus legitur in sexta collectione, in prima autem legitur tantùm Gregorius; sed legendum est Gregorius II. in Synodo Romana 1. ut habetur *in c. si quis ex clericis*, *dist.* 23. Ipse enim Gregorius nonis Aprilis, anno Domini 721. Concil. Romæ celebravit contra illicita connubia, in quo 17. canones editi fuerunt; & in canone ultimo ita legitur: *Si quis ex clericis comam relaxaverit, anathema sit; & responderunt omnes tertiò, anathema sit*, ut habetur in ipsis tomis Conciliorum, *tom. 17. Regiæ editionis*, *fol.* 379. & Baronio, *anno* 721. & ex Gregorii decretis citantur hæc verba in Concilio Moguntino sub Rabano, tempore Leonis IV. ibi: *In decretis Gregorii Papæ scriptum est, si quis ex clericis laxaverit comam, anathema sit: unde sancimus, ut hujusmodi cogantur ad pristinum statum reverti.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur & probatur. EX hoc Synodi Romanæ canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clerici comam nutrire non debent.* Probant textus, *in cap. prohibete*, *cum sequent. 23. dist.* Martinus Brachar. *suæ collectionis cap.* 41. ibi: *Non oportet clericos comam nutrire, & ministrare*, *cap. præcipimus 21. q. 4. cap. Joannes*, *de clericis conjugatis*, *c. unic. eod. tit. in 6. Clement. 2. hoc tit.* Concilium Agathense sub Cœlestino I. *can.* 20. Tolet. 4. *can.* 40. Mogunt. 2. *can.* 15. Aquisgran. 1. *can.* 1. Triburiense sub Arnulpho, *can.* 20. Stephanus II. Pontifex *in respons. can.* 58. ibi: *Ut nullus clericus, aut monachus comam laxare præsumat, aut anathema sit.* Synodus Lingonicensis, cujus canones collegit Ludovicus Cardinalis de Varro anno 1404. ibi: *Comam non nutriant clerici, seu crines magnos, alioquin possunt tonderi per Archidiaconos.* Concilium Toletan. 4. *can.* 41. *Omnes Clerici, vel Lectores, sicut Levitæ, & Sacerdotes, detonso superius toto capite, inferius solam circuli coronam relinquant, non sicut huc usque in Galleciæ partibus facere Lectores videntur, qui prolixis, ut laici, comis in solo capitis apice modicum circulum tondent.* Concilium Salsburgense sub Gregorio X. anno 1274. *Edicto perpetuo prohibemus, ne clerici comam nutriant, maximè sacerdotes, qui taliter tondeantur, ut pateant eis aures; cæteri inferioris ordinis clerici in tonsura non multum discrepent ab iisdem.* Barchinonense, *can.* 6. *Ut nullus clericus comam nutriat, aut barbam radat.* Synodus Hibernica sub Leone Magno anno 456. ibi: *Quicunque clericus ab ostiario usque ad sacerdotem sine tunica visus fuerit, & si non more Romano capilli*

ejus

ejus tonsi sunt, ab Ecclesia separetur. Zacharias Pontifex in Concilio Romano, *can.* 8. *Ut si ullus clericus, aut monachus comam laxare præsumpserit, anathema sit*. Concilium Oxoniense *can.* 23. tempore Honorii III. *Et nec ipsi, nec alii clerici comam nutriant, sed honestè tonsi, & coronati incedant, nisi fortè exegerit justa causa habitum transformare*. Salceburgense tempore Gregorii X. *can.* 11. Ravennat. tempore Honorii IV. Concilium Toletanum celebratum anno 1324. ibi: *Quilibet etiam clericus barbam faciat sibi radi, quolibet saltem mense, nec crines deferat notabiliter infra aures*. In legibus presbyterorum Nortumbrensium, quas collector Conciliorum majoris Britanniæ sub anno 988. reposuit, *n.*34. ita legitur: *Si presbyter barbam, vel comam radere neglexerit, compensato*. Tridentinum *sess.*23. *de reformat. cap.* 6. Sixtus V. *constitut.* 92. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garanna, idem Barbosa *de jure Eccles. lib.* 1. *cap.* 40. *n.* 13. & de potestate Episcopi *alleg.* 9. *num.* 10. Cujacius, Boetius Epon. & Fabrotus, *ad hunc textum*, Scortia, *in select. epist.* 149. *theorem.* 381. Vivar. *de veteri monach. lib.* 2. *cap.* 10. Volduc. *de Ecclesia post legem, cap.* 12. Spondanus, *in epit. Baronii, anno* 57. *n.* 20. & *anno* 58. *n.* 50. & 51. & anno 398. *n.* 15. Severinus Binius, *to.* 1. *Concil. in notis ad Anicetum*. P. Cresolius, *lib.* 4. *mystag. cap.* 12. Cochier, *in fac. hist. cent.* 1. *cap.* 29. & *cent.* 2. *cap.* 82. Cabreros, *de metu lib.* 2. *cap.* 48. *n.* 128. I. Garcia, *in summa, tract.* 1. *difficult.* 2. Machado, *tom.* 2. *lib.* 4. *summæ, p.* 1. *tract.* 13. *docum.* 10. Marchinus, *de ordine, tract.* 2. *p.* 1. *cap.* 5. Serlogus, *in Cantica, tom.* 3. *cap.* 5. *vers.* 2. *vestig.* 32. *fol.* 288. Zerda in Judith. *tom.* 1. *fol.* 234. Saussay, *in panop. cleric. p.* 2. *lib.* 1. *cap.* 4. Hallierius, *in appendice ad tract. de sacris elect.* Villarroel. *par.* 1. *de regim. Eccles. q.* 10. *art.* 6. fusè Theophilus, *tom.* 13. *in tract. Laus brevit. cap.* 9. innumeri apud Solorzanum, *tom.* 2. *de jure Ind. lib.* 1. *cap.* 24. *n.* 32. Franciscus Florens in præsenti. Antiquitatem autem tonsuræ clericalis probant Morin. *de sacris ordin. exercit.* 15. Casal. *de ritibus Ecclesiæ, c.* 49. Sirmond. *ad Sidon. lib.* 4. *epist.* 24.

3 *Traditur dubitandi ratio.* Hæc tamen assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio. *Clem.* 1. *de Magistris*: sed Dominus noster Jesus Christus cæsariem detulit, ut constat ex Lentulo Judaici Populi Præside apud Malonum, *in notis ad cap.* 3. *Paleoti Archiepiscopi*, ubi Dominum nostrum ita depinxit: *Capillos habens colore nucis avellanæ præmaturæ, & planos ferè usque ad aures; ab auribus verò concinnos, crispos, aliquantulum cæruleos, & fulgentiores, ob oculos ventilantes; discrimen habens in medium capitis, extra morem Nazaræorum; frontem planam, & serenissimam, cum facie sine ruga*. Refert P. Zerda, *in advers. cap.* 100. *n.* 7. & Nicephorus Calixtus, *lib.* 1. *cap.* 40. ait: *Capitis capillos tulit prolixiores, novacula enim in caput ejus non ascendit*. Et de D. Jacobo legitur apud Pierium *in tr. de barbis Sacerdotum*, inter reliquas benè instituti illius animi dotes, in summa omnium consensione, quod nullo unquam tempore tonsorem admiserit. Ergo non rectè Gregorius in præsenti prohibet clericis comam nutrire, contra factum Domini, & Sanctorum ejus. Augetur primò dubitandi ratio ex eo, quia juri divino contrarium est comam dimittere, & caput attondere. *Levit. cap.* 19. ibi: *Non attondebitis in rotundum comam, nec radetis barbam*. Et cap. 21. *Nec radent caput, nec barbam*, Numerorum *cap.* 6. Et rectè, nam comam nutrire auctoritatis, & gloriæ est. D. Ambrosius *lib.* 6. *Hexamer.* ubi ait; comam esse reverendam in senibus, venerabilem in Sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris: *Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle homini capillum, tota pulchritudo flaccescit*. D. Hieronymus, *in Ezechielem cap.* 5. *In cæsariæ pulchritudinis, & virilitatis indicium est; quæ si radatur, fœda nuditas apparet*. Apulejus *lib.* 2. *Asini aurei*, ibi: *Si cujuslibet eximiæ pulchritudinis caput capillo spoliaveris, faciem nativam specie nudaveris, licèt illa cœlo dejecta, mari edita, fluctibus educata: licèt inquam Venus ipsa fuerit, placere non potest, nec Vulcano suo*. Ovidius:

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus:
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Sinesius *in encomio de calvitie*: Statius *lib.* 1. *Aquil.*

—— *Niveo natat ignis in ore:*
Purpureo, flavoque nitet coma gratior auro.

Virgilius:

Aurea fulgebat roseis aurora capillis.

Et ita comâ plures perpolitas nationes usas fuisse constat. De Lacedæmoniis testatur Plutarchus, *in Lysand.* De Lusit. Alex. ab Alex. *lib.* 5. *genial. cap.* 14. De omnibus Hispanis in communi Cælius Rhodigin. *lib.* 18. *antiq. lection. c.* 21. De aliis idem probant Mendoza, *in* 1. *Regum, q.* 1. *n.* 11. Hothom. & Junius, *in tract. de barba, & coma*. Bisciola, *lib.* 7. *hor. succis. cap.* 5. Minus igitur rectè Gregorius in præsenti comam nutrire clericis prohibet. Augetur secundò ex eo, nam comam radere, captivitatis servilis, ac ignominiæ signum fuisse invenio apud Ezechielem *cap.* 29. ibi: *Nabuchodonosor servire fecit servitute magna: omne caput decalvatum, & omnis humerus depilatus est*. Et *lib.* 2. *Regum, cap.* 10. *Tulit itaque Aman servos David, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & dimisit eos*. Et *lib.* 1. *Paralip. cap.* 9. Deuter. *cap.* 32. Unde Aristoteles dixit, comam esse libertatis argumentum. Et apud Aristophanem legimus: *Servum cùm sis, comam nutris?* & apud Martialem, qui ut quendam nuncuparet filium servi, dixit *lib.* 6. *epigram.* 62.

—— *Sed patris ad speculum tonsi.*

Quin & criminum reos, & ad metallum damnatos, tonderi ex Ulpiano colligitur *in l. vestem, ff. de injuriis*, & ex novella 62. Justin. 59. Leonis, & apud Isaiam ita comminatur Dominus, *c.* 3. *Decalvabit Dominus verticem filiorum Sion*. Et *c.* 48. *Omne caput calvitium erit*. Ezechiel. *c.* 7. Amos, *cap.* 8. Illustrat latè Hurtado, *de martyrio per pest. digres.* 5. *membr.* 3. & in legibus Visigoth. *lib.* 1. *tit.* 4. ita cavetur: *Ad aliorum terrorem centenis flagellis, & turpiter decalvati perenni infamiæ subjacent*. Et *lib.* 1. *tit.* 7. *leg.* 7. *tit.* 2. *cap.* 335. & *lib.* 1. *legum Longob. tit.* 17. Tacitus de moribus German. *Paucissima in tàm numerosa gente adulteria, quorum pœna præsens, & maritis permissa; ac scissis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus*. Turonensis, *lib.* 5. *hist. cap.* 39. *Et graviter verberata, incidi comam ejus capitis jubet*. Juvenalis satyra 5.

—— *Pulsandum vertice raso*
Præbebit quandoque caput, nec dura timebit
Flagra pati.

Idem refert Adamus, *lib.* 5. *histor. Bremensis, c.* 1. Unde omnis abrasio ignominiosa. Tertullianus, *de pallio c.* 4. Cicero, *pro Roscio*, ibi: *Nonne ipsum caput & supercilia penitus abrasa, olere malitiam, clamitare calliditatem videntur?* Et inferiùs: *Qui idcircò capite, & superciliis semper est rasus, ne ullum pilum boni viri habere dicatur*. Quare apud Jeremiam *c.* 9. *vers.* 25. Dominus comminatur se visitaturum super omnes, qui attonsi sunt in comam, habitantes in desertis; & Baruch *c. ult.* ubi Jeremias in epistola, quam dirigit ad Judæos abductos exules in Babyloniam, proponit iis pudendos Idolorum sacerdotes habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam. Accedit, nam comam dimittere, & radere, in luctu & magno merore habetur apud antiquos, qui in luctuosis, & acerbis casibus, atque in funeribus charorum, ut mœstitiam demonstrarent, comam cùm barba detondebant. Seneca, *de consolat. cap.* 36. Herodotus, *in Euterp.*

Aspice demissos lugentis more capillos.

Hieremias *cap.* 7. ibi: *Tonde capillum tuum, & projice, & sume directum planctum*. Unde Job audita filiorum clade totondit capillos, *c.* 1. Sed & Michæas *c.* 1. ait: *Decalvare, & detondere super filios delitiarum tuarum: dilata calvitium tuum, sicut aquila, quoniam captivi ducti sunt ex te*. Svetonius, *in Caligula, de morte Germanici c.* 4. ait: *Regulos quosdam barbam posuisse, & uxorum capita rasisse ad indicium maximi luctus*. Innumera congesserunt Cochier, *in face hist. c.* 29. Fornerius *lib.* 4. *rer. quotid. cap.* 5. Serlogus *tom.* 3. *in Cantica, vestig.* 32. *cap.* 5. *vers.* 2. *fol.* 286. Pineda & Sanchez *in cap.* 1. *Job, vers.* 20. Marcel. Donatus, *ad Svetonium, in Cæsare c.* 67. Cabreros, *de metu lib.* 2. *c.* 48. Prospectus Stellatus, *de coronis c.* 8. Hurtado, *de vero martyrio, ubi proximè*, Beyerlinch *to.* 1. *in theat. verbo Abrasio*: & *tom.* 2. *verbo capilli*, & *tom.* 6. *verbo Pilus*. Philippus Camerarius, *tom.* 1. *horar. succis. c.* 36. & *cent.* 2. *c.* 40. Novarinus, *lib.* 26. *schediasm. c.* 29. immò ipsi morituri comam sicut alia ornamenta deponebant. Statius *extrem.* 7.

Adeò jam rapidæ cursum stygis, utraque dictis
Flumina ter geminus, quæ mali custodis hiatus:
Accipe commissum capiti decus, accipe lauros
Quos Erebo deferre nefas.

Virgilius *lib.* 4. *Æneid.*

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat; stygioque caput damnaverat Orco.

Et infrà:

Sic ait, & dextra crinem secat, omnis & una
Dilapsus calor, atque inventos vita recepit.

Igitur si comam dimittere, luctum, atque mœrorem significat, ac majoris mali principium, cur clerici, qui honore, vestituque præfulgere debent, eam nutrire non possunt?

Qua

De coma, & ejus usu.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, nutrire comam omnibus, etiam laicis natura ipsa prædocente turpe esse. D. Paulus 1. *ad Corint. c.* 11. In hoc enim, ut ibi Sanctus Chrysostomus ait, natura humano generi dedit providentiæ, ac subjectionis symbola, ideòque virum jussit rejecta coma libero, & aperto capite principatus signum præseferre, mulierem verò comam gestare voluit, veluti quoddam submissionis velamen, & servitutis in signum, *cap. hæc imago*, 50. *distinct.* Ovidius *epist.* 4. viros comatos ita detrectatur:

Sint procul à nobis juvenes, ut fœmina compti.

Quare Virgilius *lib.* 12. *Æneid.* Æneam semivirum appellavit.

——— *Da sternere corpus*
Semiviri Phrygis, & fœdare in pulvere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes.

Hanc in tractandis crinibus mollitiem improbarunt, Clemens Alexandrinus, *lib.* 3. *pædag. cap.* 3. Seneca, *epist.* 115. & 126. Horatius, 1. *Carmin. od.* 15. Tertullian. *lib.* 2. *ad uxorem*, ibi: *Quid*, inquit, *crinibus vestris quiescere non licet, modò substractis, modò relaxatis, modò suscitatis, modò elisis?* Seneca, *de brevit. vitæ c.* 12. sic comatos describit: *Illum tu ociosum vocas, qui cerinthia paucorum furore pretiosa, anxia subtilitate concinnat, & majorem dierum partem æruginosis lamellis consumit; qui in ceromate (nam proh delictum, ne quidem Romanis vitiis laboramus) spectator puerorum rixantium sedet? Quid? illos otiosos vocas, quibus apud tonsorem multæ horæ trasmittuntur, dum decerpitur si quid proxima nocte subcrevit; dum de singulis capillis in consilium itur; dum aut disjecta coma restituitur, aut deficiens hinc, atq; hinc in frontem compellitur? Quis est istorum, qui non malit rempublicam turbari, quam comam suam? Quis non solicitior sit de capitis sui decore, quam de salute? Quis non comptior esse malit, quam honestior? Hos tu otiosos vocas inter pectinem, & speculum occupatos?* nec omittendus D. Ambrosius *in lib. de virgin.* 3. ubi ait: *Noli proxima meа cincinnos corporalium capillorum; non illa ornamenta, sed crimina sunt, lenocinia formæ, non præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazaræus habet, quibus ferrum non ascendit, quos nemo præcidit: qui non calamistris compositi, & arte digesti, sed multiplici crispante virtutum nitentium gratia refulserunt.* Tandem audiamus Chrysim. *ad Pollienum*, qui in Arbitri satyra ita ait: *Quo enim spectant flexæ pectine comæ, quo facies medicamine attrita, & oculorum quoque mollis petulantia? quo incessus aptè compositus, & ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia, nisi quod formam prostituas, ut vendas? Vides me? nec auguria novi, nec mathematicorum cælum curare soleo; ex vultibus tamen hominum mores colligo.* Quare diligenter Patres Concil. Illiber. *can.* 67. prohibuerunt, ne quæ fidelis, vel catechumena, aut comatos, aut viros cinerarios habeat, ubi notavi. Plura congesserunt in comæ virilis detestationem Roa, *lib.* 3. *singular. c.* 15. Carranza, *en el abuso de los trages*, D. Gutierrez Marques de Careaga, *in opuscul. contra las quedejas*. Rectè ergò cùm comam nutrire à Sanctis Patribus, etiam in laicis, ut turpe exosum sit, quantò magis in clericis, qui non vagis oculis, aut petulanti gestu, sed pudorem, & verecundiam mentis simplici habitu, incessuque ostendere debent, ut ajebat D. Isidorus, *lib.* 2. *de offic. c.* 2. Talis abusus condemnatur, & comam nutrientes excommunicationis mucrone feriuntur; nam quo plus honoris, & venerationis clericis debetur, eo gravius plectendi sunt illi, qui, ut ait Salvianus, *lib.* 4. *de gubernat. Dei*, per flagitia ac turpitudines suas nomen religionis infamant.

5 De tonsura clericorum.

Deinde sciendum est, jam primis Ecclesiæ sæculis ejus ministros in album sacræ militiæ relatos comam deposuisse, & clericalem dignitatem per comæ tonsuram suscepisse: unde Arator *epist. ad Parthenium*, ait:

Namque ego Romanæ caulis permixtus amœnis
Ecclesiæ, tonso vertice factus ovis.

Et in vita sancti Germani Episcopi Antissiodorensis, auctores Constantio presbytero, legitur: *Invocato nomine Domini, cæsariem ejus capiti detrahens, habitu religionis, rejectis sæcularibus ornamentis, cum promotionis honore induit.* Gregor. Turon. *lib.* 3. *hist. c.* 18. ibi: *Sibi manu propria capillos incidens, clericus factus est.* Et *de vitiis Patrum c.* 6. *Simpliciter Abbatem exorans, ut sibi comam capitis tondere dignaretur.* Et B. Gregorius *lib.* 7. *epist.* 112. ubi de his conqueritur, qui ex laicali statu ad clericatum repentè convolarunt: *Tonsura accepta, seu potius arrepta*, ait, *hoc quoque ad nos pervenisse non dissimili dignum contestatione complectimur, quod quidam desiderio honoris inflati tonsurantur, & fiunt repentè ex laicis sacerdotes.* Inde etiam in formulis Marculfi *lib.* 1. *num.* 19. dum refertur præceptum Regis de clericatu, quo scilicet Rex licentiam nomendandi clericali militiæ concessit, præcisæ comæ, & efformatæ tonsuræ mentio fit illis verbis: *Ille ad nostram veniens præsentiam petiit Serenitati nostræ, ut ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet; quod nos propter nomen Domini gratante animo præstitisse cognoscit. Præcipientes ergo jubemus, ut si memoratus ille de capite suo benè ingenuus esse videtur, & in puletico* (polyptico, id est, publicis rationibus, legit Pitheus, *ad titul.* 26. *legis Salic.* & nos in *c. unico de oblig. ad ratioc.*) *publico censitus non est, licentiam habeat comam capitis sui tonsurare, & ad suprascriptam basilicam, vel monasterium deservire, vel pro nobis Domini misericordiam attentiùs exorare.* Notgerus Episcopus Leodiensis in vita S. Landoaldi ait: *Ab oratione surrexit, capitis comam sibi abscindi fecit, clericatus adeptus honorem, omnem in clero gratiam*, &c. Et in sexta Synodo *can.* 33. expressè prohibetur quocumque sacerdotali ordine, vel ministerio fungi, nisi illi, qui tonsuram sacerdotalem habuerit, & benedictionem à suo proprio pastore canonicè susceperit. Unde ex Apostolica traditione semper in Ecclesia observatum fuit, ut clerici tonsuram deferrent, juxta declarationem Aniceti, *in c. prohibete*, 23. *dist.* ibi: *Ut clerici juxta Apostolum comam non nutriant, sed desuper caput in modum sphæræ radant.* Et in libro Pontificali, *n.* 12. de Aniceto Pontifice ita legitur: *Hic constituit, ut Clerus comam non nutriret secundùm Apostoli præceptum*, *c. duo sunt* 7. 12. *q.* 1. Quare coronati pro clericis ponuntur in *l.* 38. *C. Theodos. de Episcopis, & clericis*, ubi illustravit Gothofredus. Rem scribit miram Gregorius Turon. *in vitis SS. Patrum*, *c.* 17. *S. Nicetius Episcopus ab ipso ortus sui tempore designatus est clericus; nam cùm partu fuisset effusus, omne caput ejus, ut est consuetudo nascentium infantium, à capillis quidem nudum cernebatur, in circuitu verò modicorum capillorum ordo apparuit, ut putares ab iisdem coronam clerici fuisse signatam.* Defendunt contra Novatores, præcipuè Calvinum, & ejus asseclas, Sausay *in panopol. cleric. lib.* 2. *per totum*, Hallier. *de sacris elect. in appendice de tonsura*, Carrier. *tom.* 2. *Digesti fidei, fol.* 215. Mendoza, *quæst.* 5. exponit fusè Prosperus Stellatus, *lib.* 3. *de coronis, & tonsuris*, Baronius, *anno* 50. *n.* 27. & 141. & *anno* 34. *n.* 293. Cresolius, *lib.* 4. *mystag. c.* 12. *sect.* 3. Sixtus Senensis, *lib.* 5. *Biblioth. annot.* 244. Bellarminus, *lib.* 2. *de monachis*, *cap.* 40. Jodocus Coccius, *tom.* 2. *thesauri*, *lib.* 4. *art.* 8. Coriolanus, *in breviario*, *anno* 167. Yepes, *in chron. D. Benedicti*, *anno* 523. *c.* 4. Mathias Bredembachius, *lib.* 4. *Antiperaspistis*, *cap.* 23. Turrianus, *lib.* 5. *pro epist. Pontif. cap.* 19. Christ. Lupus, *in c.* 14. *Synodi* 7.

Rationes verò, & significationes, tum morales, tum mysticas hujus tonsuræ assignarunt Sancti Patres. D. Isidorus, *lib.* 2. *de ecclesi. offic. c.* 14. à ritu Nazaræorum fluxisse credit; erant enim Nazaræi inter Judæos sanctitate vitæ celebres, & austerioris instituti, seu propositi viri, ad tempus, vel in perpetuum consecrati; cujus consecrationis ritus refertur *c.* 6. *Numer.* his verbis: *Cùm dies, quos ex voto decreverat, complebuntur, adducet eam ad ostium tabernaculi fœderis, & offeret oblationem ejus Domino, &c. tunc radetur Nazareus ad ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ: tolletque capillos ejus, ponetque super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum*, &c. Quamvis autem toto tempore Nazaræatus, seu voti sui caput Nazaræus non attonderet, nec raderet, dicente Scriptura: *Omni tempore separationis suæ novacula non transibit per caput ejus, usque ad completum diem, quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente cæsarie ejus*: Attamen die, quo consecrari, & perfici censebatur, caput solemniter attondebat, *Judic. c.* 13. refert Josephus, *lib.* 2. *de bello Judaico*, *cap.* 15. quam rationem amplexi fuerunt PP. Concilii Aquisgran. *can.* 1. Aliam adducunt Germanus Patriarcha Constantinop. *in theoria rerum ecclesiast.* Beda, *lib.* 5. *hist. c.* 22. P. Blesensis, *in c.* 1. *Job*, videlicet, in memoriam spineæ coronæ Domini clericos capillos in formam coronæ attonsos gestare; quam illustrant Sausay, *p.* 1. *Panopl. cler. lib.* 3. Bulengerus, *lib.* 1. *opuscul. c.* 8. Zerda, *in advers. c.* 137. *n.* 5. Alii putant, hoc ritu moneri clericos, ut tanquàm spirituales Reges coronam gestare meminerint: ita D. Isidorus, *d. lib.* 2. *c.* 14. Rabanus Maurus, *lib.* 2. *de instit. cleric. c.* 1. Hugo à Sancto Victore *lib.* 2. *de sacris*, 3. *p. cap.* 1. Alii tandem in memoriam tonsuræ Sancti Petri eundem ritum usitari credunt. Beda *lib.* 5. *histor. c.* 22. ibi: *In Ecclesia, aut in universo hominum genere reperimus tonsuras; nullam magis sequendam, amplectendamque jure dixerim ea, quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait: Tu es Petrus, &c.* Et paulò post:

6 Afferuntur aliquæ rationes tonsuræ.

Nec

Nec ob id tantùm in coronam attondemur, quia attonsus est Petrus, sed quia Petrus in memoriam Dominicæ passionis ita attonsus est. Germanus Patriarcha, *ubi suprà*, ibi: *Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, ex capillorum significationem imaginem refert venerandi capitis Apostoli Petri, qui cùm missus esset ad prædicationem Domini, & Magistri, ei tonsa est ab iis, qui ejus sermonem non credebant, ut illuderetur ab ipsis; eique Magister Christus benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam convertit, & posuit super caput ejus coronam, non ex lapidibus pretiosis, sed lapidem ex petra fidei ejus, fulgescentem super aurum, topazion, & lapides pretiosos.* Nec desunt mysticæ rationes; duas referunt Sausay, *d. lib. 3. propè finem*, Estenus *lib. 5. disquisit. monast. tr. 9. disquisit. 4. & 5.* quas latè illustrat Hurtado, *de vero martyrio*, ubi suprà, *fol.* 383. quibus non impropriè addi potest alia ex veteri more adoptandi petita. In priscos enim adoptionis ritus refertur per capillorum attonsionem adoptionem perfici. Paulus Diaconus, *lib. 6. de gestis Longob. c. 53. Circa hæc tempora Carolus Princeps Francorum Pipinum suum filium ad Luitprandum direxit, ut ejus juxta morem capillum susciperet: qui ejus cæsariem incidens, ei pater effectus est.* Idem refert Aimonius, *de gestis Francorum lib. 4. c. 57. Pepigerat autem fœdus præfatus Princeps, cum Luitprando Longobardorum Rege, eique filium suum Pipinum misit, ut more Christianorum fidelium ejus capillum primus attonderet.* Atque ita Benedictum Secundum Constantini IV. filios in suos recepisse, & veluti adoptasse videtur, cùm mallones capillorum ab eis suscepit. Refert Anastasius Biblioth. *in Benedictum II.* observarunt Merillus, *lib. 3. obs. cap. final.* Sahabedra, *in chron. Goth. cap. 9.* Serlogus, *tom. 3. in Cantica, fol.* 286. Unde tonsura clericalis adoptionem in Christi familiam significat, ut per tonsuram in familiam Dei transeamus, & ad ejus hæreditatem vocemur, tanquàm speciales filii, juxta Isidorum, *in cap. Cleros, 21. dist.* relatum.

7 *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cujus solutione sciendum est, Hebræos longam comam aluisse, ut latè probant Pineda, *lib. 1. in Job, vers. 20. n. 11.* Serlogus, *dicto to. 3. fol.* 287. Cochier, *in face histor. cent. 2. cap.* 82. Unde Christus Dominus prolixiori utebatur coma; ut quemadmodum in aliis rebus, in crinis quoque dispositione à communi provinciæ usu non discederet; quia tunc expediebat ab usu ordinario hominum Redemptorem nostrum non abhorrere, ut observant Cresolius, *lib. 4. mystag. c. 12. sect. 2.* Serolgus, *to. 3. in Cantica, c. 5. vestig. 32. fol.* 299. quod & ex eadem ratione discipulum ejus B. Jacobum fecisse, facilè credi potest. Nec obstant auctoritates Sacræ paginæ. Non prima deducta *ex c. 19. Levitici*, in illis verbis: *Nec in rotundum attondebitis comam.* Quem locum ita vertit Symmachus: *Non circumtondebitis in circuitu aspectum capitis vestri.* Vatablus ita legit: *Non attondebitis in rotundum comam vestram, Ægyptiorum sacerdotum more.* Vixerant enim Israelitæ hactenus inter Ægyptios, quorum ne morem hac in re imitarentur Levitæ, hoc decreto voluit Deus præpedire. Præcidere ergo voluit Dominus in Judæis talem ritum. Sunt alii, qui respondent, hoc præceptum fuisse cæremoniale, ut fuit circumcisio, & id genus alia, quæ post legem gratiæ mortua sunt, ut probavi *in c. translato, de constit.* Alii dicunt, Dominum non tam morem attondendi caput in rotundum prohibuisse, quàm pravam intentionem vetuisse; siquidem non absolutè, ne hoc facerent, sed solùm propter malum finem prohibuit. scilicet cultum dæmonis, propter quem ethnici id usurpabant, ut statim dicemus. Sed his omissis, genuinæ interpretationi hujus loci planam, & expeditam viam sternit Hesychius Episcopus Hierosolymitanus, *in comment. super Levit. Tondere*, inquit, *comam in rotundum, non est comam abscindere, sed ornare.* Unde in editione LXX. Interpretum legitur: *Non facietis sisoen ex coma vestra*; id est ornatum cincinnum. Suidas enim sisoen interpretatur, id est capillum plicatum; Latini vocant capillitium calamistratum, sive calamistris in cincinnos reflexum. Quo in sensu ea voce utuntur D. Paulus 1. *ad Timotheum* 2. *vers. 9.* D. Petrus 1. *epist. 3. vers.* 3. Sua igitur versione Septuaginta innuunt, prædictos capite 19. Levitici à Domino cincinnos tantùm prohiberi. Adstipulatur Codex Hebræus, quem periti hujus linguæ asserunt, ad verbum expressè sic habere: *Non circulabitis, non facietis rotundum*; vel, *non cincinnabitis extremitatem capitis vestri.* Ratio hujus prohibitionis est, quia cincinnati, & calamistrati capilli signum sunt mollis, & effœminati animi, ut suprà probavi. Nec obstat ejusdem libri caput 21. in illis verbis: *Non radent caput, neque barbam*; nam facilè textus ille exponitur, si non mutilus, sed integer textus proferatur; ita enim habetur: *Loquere ad sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum, nisi tantùm in consanguineis, & propinquis, id est super patre, & matre, & filio, & filia; fratre quoque, & sorore virgine: sed nec in Principe populi sui contaminabitur. Non radent caput, nec barbam, nec in carnibus suis facient incisuras*; ut Gentiles videlicet facere solebant: si enim alioquin per se nefas esset capillos, vel barbam radere, peccarent Nazaræi, qui solemni ritu à sacerdote radebantur, & capillos suos igne sacrificii cremandos ad ostium tabernaculi fœderis offerebant; *Numeror. c. 6.* Peccavit etiam & Ezechiel, qui assumpto gladio, ductoque per caput, & barbam, pilos suos rasit, *Ezechiel. cap. 5. vers. 1.* Quin & ipse peccavit vas electionis Paulus, qui caput suum totondit in Cenchris, *Actuum Apost. 18. vers. 18. & c. 21. 23. & 24.* Non ergo prohibetur in sacro textu absolutè rasio capillorum, sed ea quæ fit luctus causa. Nec etiam obstat locus Hieremiæ *d. cap. 9.* ubi Dominus comminatur se visitaturum super omnes, qui attonsi sunt in comam; nam illis verbis Dominus non increpat comam attondentes, sed perstringit Judæorum luxum, qui Gentilium more comam in gyrum accurabant; non enim tonsuram Dominus damnat, quæ non luxus, sed modestiæ causa gestatur. Nec ostat caput ultimum prophetiæ Baruch, ubi Hieremias increpat Judæos habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam: nam sanctus Propheta rasuram damnat, non attonsionem; nec absolutè sacerdotes Babylonicos arguit, sed eo quòd superstitiosè id faciebant in honorem falsorum numinum, ut constat ex textus serie; aliàs enim Paulum insimularet, qui cùm Barnaba tunicam aliquando justo dolore discidit, & barbam rasit mystico ritu, cùm delectis à se sociis, *Act.* 21. Locus superioribus haud absimilis est apud Ezechielem *cap. 44.* ubi Deus legem præscribens Sacerdotibus suis, disertè ait: *Caput autem suum non radent*; sed si addantur verba, quæ sequuntur immediatè, ex his plana, & pervia resultabit responsio, mox enim sequitur: *Neque comam nutrient, sed tondentes attondent capita sua.* Docuerunt D. Hieronymus, *in Ezechiel. lib. 13. c. 42.* ibi: *Perspicuè demonstratur, neque rasis capitibus, sicut sacerdotes, cultoresque Isidis, aut Serapidis, non esse eos oportere: nec rursus comam demittere, quod propriè luxuriosum est, sicut cultores Isidis.* Moses Maimonides, *p. 3. c. 37.* ibi: *Propterea quòd ita se radere, & tondere solebant sacerdotes idololatrici.* Nec obstat augmentum deductum ex dicto loco D. Ambrosii, ex quo deducebamus, comam etiam in viris decoram esse; licèt enim fateamur, capillos in hominum gloriam datos esse, ad eorumque exteriorem ornatum pertinere, & laicos moderata, non inordinata coma uti posse, juxta D. Augustinum *serm. 1. Dominicæ post Pentecost.* ibi: *Habitus impudicus corporis sui in viris superflua, & inordinata capillatura*; & apud varias nationes gloriosum, immò publicum nobilitatis testimonium fuerit comam nutrire, ut probant de Romanis Hurtado, *de vero Martyrio sect. 36. disgres.* 5. de Gothis Savarus, *ad Sidon. lib. 1. epist.* 2. de Gallis P. Faber, *lib. 3. semestr. c.* 20. de aliis Zerda, *tom. 2. in Virgil. lib. 1. Æneid. vers.* 103. & *lib. 7. vers.* 659. Alex. ab Alex. *lib. 5. genial. c.* 18. Pineda, *de rebus Salomonis lib. 6. c. 4. §. 3.* Mendoza, *q. 5. exposit. n. 3.* Prosperus Stellatus, *lib. 5. de coron. c. 4.* Tamen clerici, qui vanos laicorum contempserunt ornatus, ne sæculi honores affectasse videantur, vel in crinibus magnum ducere, quod mundi cultores adurant, coma etiam à natura sibi data in obsequium privari debent, ac Deo altissimo sacrificare: unde apud omnes ferè gentes observatum invenio, ut tonsura capillorum signum sit animi se Deo sacrificare volentis: Suetonius, *in Nerone*, ait: *Nero barbam primam posuit conditam in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam Jovi Capitolino consecravit.* Athenienses Flaminibus capillum dicasse refert Plutarchus, *in vita Thesei*; & Romæ fuisse Aram Deæ Capillatæ, testatur Plinius, *lib. 6. c. 14.* eoque tanquam gratissimum munus vanis numinibus crinem amputatum consecrasse, probat Pater Serlogus, *d. vestig.* 32. Solebant itidem pagani simili prorsus ritu, in sacrificiis summa pecudum capita abradere, ut Virgilius innuit *lib. 2. Æneid.*

Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.

Et Homerus *Iliad.* 3.

Hic Rex Atridex cultrum quem fortè ferebat,
Majoris gladii vagina in parte repostum
Exemit, & pilos media de fronte revellit.

Plura congerit Lindembrogius, *in notis ad Censor. lib. 1. c.* 7. Nec obstat quod ultimo loco expendebamus, videlicet

comam dimittere proprium esse reorum, & mœrentium: nam usus abscindendi comam non æquè apud omnes nationes invaluit, idemque fuit; immò potiùs in diversos penitus fines, & ob dissimiles omninò ritus gloriosum hoc aliis, aliis indecorum, jucundum iis, ingratum illis visum fuit: unde comam nutrire, & non deponere, apud aliquas nationes gloriosum fuit; dimittere autem, & deponere tristissimum: contra verò apud alias gentes deponere, & tondere comam, lætitiæ argumentum erat, ut probant Alex. Ab Alex. *lib. 1. dier. genial. cap. 16.* & *lib. 3. cap. 27.* Hadrianus Jun. *lib. 2. de coma*, Lælius Bisciola, *lib. 7. horar. succis. cap. 5.* Unde votum illud non dimittendi comam, vel barbam, nisi devictis hostibus, refert Paulus Vuamfridus, *de gestis Longobard. lib. 3.* ibi: *Millia quoque Saxonum, qui bello superfuerant, devoverunt, se neque barbam, nec capillos incisuros.* Notavit Jornandes, *in notis ad ipsum.*

8 Exponitur c. si verò 4. de sent. excom.

Ex suprà traditis accipit lucem textus, *in cap. si verò 4. sentent. excom.* ubi docetur, manus violentas inferentem in clericum comam nutrientem, non incidere in excommunicationem latam *in can. si quis suadente 17. qu. 4.* quia comam nutrire alienum est à clericali statu: quare rectè Alexander III. ibi statuit, percutientem hujusmodi clericum, justam ignorantiæ causam habuisse, ob eamque excusari à prædicta excommunicatione; docuerunt Covar. *in cap. alma, 1. p. §. 10. n. 15.* Azor, *lib. 5. instit. cap. 20. in fine*, Angluianus, *lib. 4. de legibus, controv. 4.* Gibalinus, *de censur. fol. 285. & 464.*

Deinde ex suprà traditis exponendus est textus, *in can. 21. 6. Synodi*, in illis verbis: *Qui Canonicorum quidem criminum rei facti, & propterea perfectæ, ac perpetuæ depositioni subjecti in laicorum locum detrusi sunt, si quidem ad conversionem sua sponte respicientes peccatum deflent, propter quod à gratia exciderunt, & ab eo se penitus alienos efficiunt, clerici habitu tondeantur: sin autem non sua sponte hoc elegerint, comam sicut laici nutriant, utpotè qui mundanam, seu sæcularem conversationem vitæ cœlesti præposuerint.* In quibus verbis facilè exprimitur, quam alienum sit ab statu clericali comam nutrire; siquidem in illis casibus, in quibus à Patribus Ecclesiæ ob graviora crimina clerici deponuntur, & ad laicalem statum rediguntur, jubetur, ut comam nutriant, quia in illis casibus potius, ut laici, quam ut ministri Ecclesiæ incedunt; cùm verò delicta ita graviora non sunt, nec depositionis pœnam merentur: & quia intra gradus Ecclesiasticos remanent, non debent tonsuram deferre, ut notavit Balsamon, *ad 6. Synodum, in eo canone.* 9 Intelligitur can. 21. sextæ synodi.

C A P U T V.

Ex Concilio a Carthaginensi.

Clericus nec comam nutriat, nec barbam.

N O T Æ.

1 a *Carthaginensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 4.* apud Ivonem *p. 6. Decreti, c. 265.* Burchardum, *lib. 3. c. 164.* additur *c. 44.* sub quo numero reperiuntur verba hujus textus in ipso Concilio, sed non eodem modo, in editionem enim Surii, *tom. 1. Concil. pag. 514.* habetur: *Clericus neque comam nutriat, neque barbam radat, vel tondeat.* In Regia editione Parisiensi ita legitur: *Clericus nec comam nutriat, nec barbam:* Vaticanus codex, Victorinus ac Gadensis ita ferunt: *Clericus nec comam nutriat, neque barbam radat*, ut testatur Sausay, *in Panopl. cler. in appendice de barba, c. 3.* Savarus, *ad Sidon. lib. 4. epist. 24. verbo Barba prolixa.* In Concil. Barchinonensi, *can. 1.* ita cavetur: *Ut nullus clericorum comam nutriat, aut barbam radat.* Quæ tamen lectio constantior, congruentiorque sit provinciæ, ubi, & tempori in quo celebratum fuit hoc Concilium, infrà dicemus.

COMMENTARIUM.

2 Barbæ promittendæ, aut resecandę ratio varia olim fuit, ac nunc est, multiplexque & diversa pro varietate nationum: varios usus referunt Lælius Bisciola, *lib. 7. hor. succis. c. 5.* Alex. ab Alex. *lib. 1 dierum genial. c. 16.* & *lib. 3. c. 27.* Cęlius Rhodig. *l. 7. antiq. lect. c. 13.* Pierius Valer. *in tr. pro barbis sacerd.* Hothomanus, *eod. tr.* & *lib. 1. obs. c. 19.* Savarus, *ad Sidon. lib. 4. epist. 13.* & *24.* Bosquetus, *in not. ad Innoc. lib. 1. epist. 97.* Mesana, *ad D. Hieronymum, verbo Barba*, Zerda, *in advers. c. 154.* D. Laurent. Ramirez de Prado, *in Pentecont. c. 25.* Estenus, *to. 1. disq. monast. lib. 5. tr. 9. disq. 3.* Hurtado, *de vero martyrio, sect. 3. digres. 5. fol. 370.* Sausay, *in Panopl. cleric. in appendice de barbis sacerd.* Theoph. Raynaud. *to. 13. in tr. laus brevit. c. 8. fol. 497.* & quidem Græcos barbam promissam aluisse, & primò eam tondere solitos, mox rasisse, testis est D. Chrysost. *in oratione priori Tarsica 33.* ibi: *Barbarum primum inventa est tonsura, & videbatur moderatum esse, ne valdè promitterentur, nec nimium, sed leniter corrigeretur natura, videbatur multis strenuum, deinde radebant usque ad genas.* Qui tondendi mos tempore Alexandri Magni initium habuit, ut Chrysippus apud Athenæum *lib. 3. c. 6.* refert ibi: *Alexandri temporibus tondendę barbę consuetudinem inolevisse, æ voque priore hoc fuisse inusitatum cùm tibicen ille Timotheus prolixa barba tibias inflaret.* Probat perdoctus Ramirez, *d. c. 25.* Greci ergo comam, & barbam aluerunt, apud quos Philosophi præcipuè barbati erant: unde Persius Socratem barbatum Magistrum dixit *satyr. 4. vers. 1.*

Barbatum hoc crede magistrum dicere.

Prudentius *contra Symmachum lib. 2.* barbatos dixit Sophistas:

Multiplicis dux dæmon est, qui parte sinistra
Centifidum confundit iter, trahit inde Sophistas
Barbatos.

Herodes Atticus apud Gellium *lib. 9. c. 2.* ait; *Video barbam & pallium, Philosophum non video.* Lanctantius, *de falsa sapient. c. 24.* *Maximum itaque argumentum est, Philosophiam neque sapientiam ostendere, neque ipsam esse sapientiam, quod mysterium ejus barba tantùm celebratur.* Unde in hos barbatos facete Poeta Græcus lusit.

Si promissa facit sapientem barba, quid obstat
Barbatus possit quin caper esse Plato?

Hebræos promissa barba incessisse colligitur ex psalmo illo 133. ibi: *Sicut unguentum, quod descendit in barbam Aaron:* & ex *c. 19. vers. 29. Exodi, c. 21. Levitici, vers. 5.* ubi vetantur Levitæ barbam radere, Hinc frequenter minæ Prophetarum de rasura barbę, ut de pęna omnium longè maxima. Isaias *c. 15. vers. 2.* ibi: *Moab ululavit, in cunctis capitibus ejus calvitium, & omnis barba radetur.* Hieremias *c. 48.* ideò in luctu, & mœrore barbam evellebant. Esdras *c. 9.* ibi: *Cum audissem sermonem istum, scidi pallium meum, & tunicam, & evelli capillos capitis mei. & barbæ, & sedi mœrens.* Ezechiel. *c. 5. Sume tibi gladium acutum, & duces per caput tuum, & barbam.* Romanos etiam à principio intonsos fuisse constat ex Juvenali, *satyra 4.*

—— Facile est barbato imponere Regi
Intonsos rigidum in frontem descendere canos.

Lucano *lib. 1.*

Passus erat mœstamque genis succrescere barbam.

Sed quo tempore radi, & tonderi illi cęperunt, non constat. Livius anno 369. ab Urbe C. ubi de Manilio Capitolino agit, ait: *Solitum ipsum radere barbam.* Sed rejicitur ex Varrone *lib. 2. de re rustica, c. 11.* & Plinio, *lib. 7. c. 39.* ibi: *In Italiam ex Sicilia venere tonsores post Romam conditam anno 454. adducte Publio Licinio Mena, ut auctor est Varro: antea intonsi fuerunt.* Prosequuntur Lipsius, *ad lib. 14. annal. Taciti*, Casaubonus, *in notis ad Jul. Capitol. fol. 83.* & *in Othone cap. 12.* Dorleans, *ad Tacitum fol. 727.* Camerarius, *cent. 1. horar. succis. cap. 36.* & *cent. 2. cap. 46.*

Sed ut ad mores Christianorum perveniamus, si de primævo eorum more sermo sit, non dubium est, quin Christus Dominus barbam non raserit, ut probavi in capite antecedenti; & ejus Vicarium D. Petrum barbam aluisse, refert Nicephorus, *lib. 1. c. 40.* ibi: *Petrus quidem haud crassa corporis statura fuit, sed quæ aliquando esset erectior; facie subpallida, & alba admodum; capilli capitis, & barbæ crispi & densi.* De sancto Paulo Apostolo idem refert Nicephorus, *lib. 2. cap. 37.* ibi: *Barba densior, & satis promissa, eaque non minus quam capitis coma, canis etiam respersa erat.* Etiam vetustæ priorum Pontificum imagines barbatæ, pilisque mento hærentibus insignes cernuntur, Clementis videlicet, Evaristi, Alexandri, Telesphori, Dionisii, Sylvestri, Damasi, Gelasii, & aliorum usque ad Anicetum, *to. 2. Bullarii*, & apud Ciaconium; ab Aniceto tamen, & deinceps cœperunt Pontifices, & Ecclesiæ Latinæ Episcopi, ac clerici barbam non solùm tondere, verum & radere; & ita apud ipsos Cherubinum, & Ciaconium 3 De Christianorum moribus.

conium cernuntur icones Pontificum absque barba: & Gregor. VII. lib. 8. epist. 10. ad Oscorum judicem Caralitanum, ait quod totius Occidentalis Ecclesiæ clericus barbam radendi jampridem morem tenuit: & in Gallicana Ecclesia morem hunc radendi barbam viguisse testis est Sidonius, lib. 4. epist. 13. ubi clericos corona decoros, & barba rasos fuisse commeminit his verbis: Enim verò vestis astricta, tensus cothurnus, crinis in rotæ specimen accisus, barba intra rugarum latebras mersa, ad cutem secta forcipibus. Unde Concil. Bituricense in can. 7. tonsuram ecclesiasticam vocat, hoc est barbam rasam, & coronam in capite. De aliis Ecclesiis idem probat Othomanus, de barbis sacerd. & in Pontifical. Roman. ritus proprius præscribitur de barba tondenda, his verbis: Quando primò clericis barba tondentur, dicitur Pontifice sedente cum mitra, antiphona Sicut ros Hermon, psalm. 132. Ecce quàm bonum, Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c. Repetitur tota antiphona, qua finita Pontifex deposita mitra surgit, & stans versus ad clericum dicit: Oremus, Deus cujus providentia omnis creatura crementis adulta congaudet, preces nostras super hunc famulum tuum juvenilis ætatis decore lætantem, & primis auspiciis attondendum exaudi, ut in omnibus protectionis tuæ munitus auxilio, ævoque largiore provectus, cælestem benedictionem accipiat, & præsentis vitæ præsidiis gaudeat, Per D. N. &c. Hæc eadem oratio reperitur in veteri Romano ordine, & in libro Sacrament. Sancti Gregorii; & ex euchologio, seu rituali Græco refert Saulay, in panopl. cler. in append. de barba, c. 2. Eundem morem à Latinis receptum adstruunt Nicolaus Pontifex, epist. 70. P. Damianus, lib. 1. epist. 15. ibi: Ecclesiarum planè quoque Rectores, quibus potissimam hujus rei cura debuisset incumbere, tanto mundanæ vertiginis quotidie rotantur impulsu, ut à sæcularibus barbæ tonsura quidem dividat, sed actio non discernat. Et inter leges Nortumbrensium, 34. est: Si presbyter barbam, vel comam radere neglexerit, compensato. Græci verò barbam nutriebant, nec tondebant; quo de more sibi inviso Græci calumniam struere ante annos ferè 800. adversus Latinam Ecclesiam non erubuerunt, ut constat ex epistola Nicolai I. ad Hincmarum, ubi causas invidiæ, & odii Græcorum erga Latinos referens, ait: Quin & reprehendere satagunt, quia penes nos clerici barbas radere suas non abnuunt. Michael Corularius P. C. in epist. ad P. Antioch. Patriarch. apud Baronium, tom. 9. anno 1054. nu. 33. ibi: Quapropter illos Romanos omnino aversari necesse est, & quæ quidem Judæorum more peragunt, talia sunt, ut error qui illis tribuitur de azymo, & quod suffocatum edunt, & barbam radunt. Christ. Lupus, ad can. 8. Synod. Constant. colum. 8.

4 Ratio cur hujus dissidii. Cur autem diversa in his esset agendi ratio, causam assignat Baronius, anno 58. quòd in Oriente tam Judæi, quàm Græci barbati incederent, idemque Christianos inter ipsos degentes factitasse: in Occidente verò, & præsertim Romæ, cum ii, qui maturioris erant ætatis, tanquàm quoddam nobilitatis insigne, ut refert Aulus Gel. lib. 3. noct. c. 4. radere barbam consuevissent, Christiani Romæ agentes, ut à cæteris non distarent, abrasa incedebant barba. Romanorum autem consuetudinem imitatos esse cæteros orbis Occidentalis fideles, jam suprà probavi. Accedit, nam cùm barbæ abrasio, aut nutritio, non sit à natura instituta, sed adiaphorum quid, & indifferens, tam Græci, quàm Latini peculiaribus rationibus moti potuerunt barbam dimittere, aut radere. Pro Græcis faciebat decoris ratio juxta D. Augustinum lib. 22. de civit. Dei, c. 24. ibi: Sunt verò quædam ita posita in corpore, ut tantummodo decorem habeant, non etiam usum; sicut habet pectus virile mamillas, sicut facies barbam, quam non esse munimento, sed virilis ornamento, indicant puræ facies fœminarum, quas utique infirmiores viris, muniri tutius conveniret. Ovidius, lib. 13. Metamorph.

Pluma tegit volucres, ovibus sua lana decori est.
Barba viros, hirtæque decent in corpore setæ.

Consentit Athenæus, lib. 13. dipnosoph. ubi refert Diogenem dixisse cuidam habenti mentum rasum: Numquid naturam accusas, quòd te virum, non autem mulierem fecerit? Hinc etiam Divus Hieronymus in cap. 5. Ezechielis, ait: Barba virilitatis indicium est. Hac quoque de causa putat Pater Roa, lib. 4. singul. c. 3. hac voce, barbam, cum duplicatione usum fuisse Psalmistam psal. 132. ibi: Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Et Artemidorus ait, filios tantum ornamenti patribus afferre, quantum ori barba decoris addit. Latini etiam in hoc ritu radendi barbam rationibus non destituuntur. Primò quia pilorum, & capillorum tonsio designat nos ad perfectionis summum pertingere. D. Gregorius, lib. 2. moral. c. 3. Secundò facit antiqua Ecclesiæ consuetudo; unde Gregorius VII. in epist. ad Jacobum Caralit. jubet, ut clericos suos omnes barbam radere cogeret, idque ex majorum consuetudine. Itaque non est ratio, quare usum nutriendi barbam apud Græcos, aut radendi apud Latinos condemnemus; multa enim pro locorum, vel hominum diversitate variantur; nec tamen propter hoc ab Ecclesiæ Catholicæ pace, atque unitate aliquando discessum est, ut ait Firmilianus, in epist. ad Cyprianum; & in proposito Ceolfridus, in epist. ad Naitanum R. pictorem, ibi: Verum si profiteri nobis liberum est, quia tonsuræ discrimen non novat, quibus pura in Deum fides, & charitas in proximum sincera est, maximè cùm nunquam Patribus catholicis, sicut de Pascha, vel fidei diversitate conflictus; ita etiam de tonsuræ differentia legatur aliqua esse controversia. In Hispaniæ verò nostræ Barchinonensi provincia rasionem barbæ aliquando prohibitam fuisse constat ex Concil. Barchinonen. can. 3. ibi: Ut nullus clericus comam nutriat, aut barbam radat. Eundem barbæ usum pro diversitate regionum agnoscit Petrus Aurel. contra Sirmundum to. 3. pag. 609.

Quibus ita animadversis, si præsens canon Concilii Carthaginensis legatur, prout habetur in codicibus Vaticano, Sancti Victoris, & Gadensi: Neque barbam radat; referri debet ad usum Orientalis Ecclesiæ, in qua mos inoleverat non radendi barbam; & si adhuc retineat lectio Surii: Nec comam nutriat, nec barbam se radat, vel tondeat; aliter exponendus est, si prius observemus canonem istum editum fuisse propter Eutychitarum, & Massilianorum hæreticorum sectas; hi enim negantes operandum esse manibus propriis, intonsi prolixam comam, ac barbam alebant, ut testatur Epiphanius hæresi 80. & sanctus Augustinus, de opere monach. c. 31. eos facere describens inter alia ait: Et in hoc, quo quæso tàm apertè contra præcepta Apostoli conari? an ita vacandum est, ut nec tonsores operentur? an quia Evangelicas volucres imitari se dicunt, quasi depilari timent, ne volare non possint. Unde Patres Concilii Carthag. statuerunt, barbam esse tondendam, etiam retenta vulgari lectione, nec barbam radant. Dici potest Ecclesiam nunquam probibuisse tonsionem barbæ, sed eam nimis prolixam nutrire, aut ad cutem usque radere. Unde in c. clerici 6. hoc tit. tantùm jubetur tonsio comæ, & barbæ; sed mediocrem barbam esse alendam dicitur, quod ad imitationem Christi Domini, & ejus Vicarii B. Petri plures R. E. Præsules fecisse refert Sausay, in panopl. sacerd. c. 3. De mediocri barba, & hanc mediocritatem barbæ esse observandam, statutum legimus in Concilio Mediolan. sub Sancto Carolo, anno 1563. sub titulo, de clericorum vestitu, ibi: Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, cæterique clerici, clericali tonsura sint insigniti ad formam, quam ratio uniuscujusque ordinis Episcopi arbitrio postulabit; ita sint abrasi capilli, ut tonsura conspicua sit omnibus; comam verò & barbam ne studiosè nutriant, capillis simplicem cultum adhibeant; barba ita à superiori labro recidatur, ut pili in sacrificio Missæ Christi Domini corpus, & sanguinem sumentem non impediant. Rhotomag. anno 1581. à Cardinali de Borbonio celebrato, ibi: Omnes ut revocemus ad modestiam, hortamur, & præcipimus, ut tonsuram in capite, & coronam habeant suis ordinibus congruentem, & honestè rasam: nec barbam alant ministerio altaris indecoram. Rhemensi habito à Ludovico Cardinali à Guisia anno 1583. tit. de Clericis, ibi: Ut à superiore labro ob sacræ communionis reverentiam barbam tondeant, vel radant; infra verò gerant clericali modestiæ congruentem. Synodo Aquensi sub Alexandro Archipræsule, tit. de vita, & honest. cleric. Comam & barbam ne studiosè nutriant, capillis simplicem cultum adhibeant. Presbyteri barbam habeant ad superius labrum ita incisam, ut sumentibus Christi sanguinem nullum afferat impedimentum, atque tam ipsi, quàm reliqui omnes ab omni parte nullo pacto pilos intortos, aut mento in acutum incisos, productosve, more nutriant militum. Sic & Synodus Burdigalensis anno 1624. convocata à Francisco Cardinale de Sourdis, illius Sedis Archiepiscopo, eodem titulo de vita & honest. cler. n. 4. c. 13. cavet: Omnibus Ecclesiasticis nostræ provinciæ, cujuscumque dignitatis, status, & conditionis existant, injungimus, ut iis vestimentis, quæ ab ultimo provinciali sibi præscribuntur, incedant induti, coronam clericalem gestantes, ne sit præterea illis capillatura impariter attonsa, non superioris labi barba arte elaborata assurgat. Referunt Sausay, in d. append. c. final. Coriolanus, in addit. ad Summam. Quam barbæ mediocritatem observant Hispaniæ nostræ tam Episcopi, quàm clerici, juxta prædictas canonicas sanctiones: in aliis verò provinciis aliter observari reperio à sacerdotibus, quorum ut jura non excutimus, ita varios usus, quos sectantur, non impetimus; immò illæsos cuique manere peroptamus, cum Prætore ultro profitentes, Ut possidetis, ita possideatis.

5 Exponitur præsens textus.

CAPUT

CAPUT VI.

Ex Concilio *a* Triburien.

Clericus si tonsura dimissa uxorem acceperit, qui quidem sit sine *b* gradu, nec *c* monasterio à parentibus traditus, uxorem permittatur habere, & iterum *d* tondeatur, nec in vita sua uxorem dimittere audeat.

NOTÆ.

1 a *Triburien.*) Ex eodem Concilio citantur hæc verba in prima collectione, *sub hoc tit. c. 6. & sub tit. de apostatis, c.* 1. & à Burchardo, *lib.* 8. *Decreti c.* 97. Carnotensi, *p.* 7. *c.* 115. & ita apud eos habetur. *Clericus, si tonsura dimissa uxorem acceperit, qui quidem sit sine gradu, nec ad monasterium aliquod à parentibus traditus, si uxorem habere permittitur, iterum tonderi cogatur, nec in vita sua tonsuram negligere audeat. Quem autem progenitores ad monasterium tradiderunt, & in Ecclesia cœperit cantare, & legere, nec monasterium deserere poterit; sed si discesserit, reducatur; si tonsuram dimiserit, rursum tondeatur; uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur.* Quæ ultima verba, quæ hic omittuntur, ex eodem Concilio à Gratiano citantur *in c. quicunque* 6. *qu.* 1. sed non reperiri in Concilio Triburiensi jam notarunt Antonius Augustinus, & Boetius Epon. *in præsenti.* Credo tamen Decretistas sententiam hujus textus, licèt non per eadem verba, deprompsisse ex canone 27. ipsius Concilii Tribur. ubi ita Patres sanxerunt: *In synodo Chalcedonensi, c.* 7. *statutum est, ut clerici, qui semel in clero deputati sunt, neque ad malitiam, neque ad aliquam veniant dignitatem mundanam. Et hoc tentantes, & pœnitentiam non agentes, quominus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegere, anathematizari: nos autem eandem sequentes canonicam auctoritatem statuimus, ut clericus ecclesiasticè nutritus in Ecclesia coram populo, vel cantans, si postmodum relicto clericatus habitu à castris Dominicis, quibus adscriptus est, profugus, & apostata elabitur, & ad sæculum regreditur, ab Episcopo canonicè coerceatur, ut ad sinum matris Ecclesiæ revertatur. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, ut comam nutriat, constringatur, ut iterum detondeatur, & postea nec uxorem accipiat, nec sacrum ordinem attingat. Si verò huic hujus sancti Concilii reluctaverit diffinitioni, secundùm præstitutam Chalcedonensis Concilii constitutionem anathematizetur. Sanctus Isidorus tales hippocentauris dicit esse similes, qui nec equi, nec homines, atq; quasi bruta animalia, libertate, ac desiderio suo feruntur.* Unde hujus textus magna est difficultas, tum ob ejus litteræ corruptionem, tum ob sententiam, quæ congruum sensum recipere non valet.

2 b *Sine gradu.*) Sacro interpetratur Glossa, & communiter Doctores hic, quos sequuntur Covar. *in c.* 9. *de test. nu.* 4. Boetius Epon. *in præsenti*; ita ut minoribus ordinibus initiari, qui sine gradu sacro sunt, possint tonsuram dimittere, & uxorem ducere, juxta ea, quæ dabimus *in cap.* 1. *de clericis conjug.* constituti verò in gradu sacro nequeant ad nuptias transire, quia in gradu sacro sunt. Sed licet vera sit, & catholica hæc doctrina, vereor tamen ne aliena sit à disciplina ecclesiastica sæculi Concilii Tribur. & à supra relato in illis verbis, *Legens, vel cantans*; ubi clericis in minoribus gradibus constitutis jus connubii denegatur. Facit etiam quominus placeat prædicta communis sententia, quod olim clerici tantùm lectores in gradu dicebantur esse, ut in legibus Aleman. *tit.* 16. ibi: *Si autem clericus, qui in gradu in Ecclesia publicè lectionem recitat, vel graduale, vel alleluja coram Episcopo in publico cantaverit, aliquam injuriam passus fuerit, sicut superiùs diximus, componatur.* Et *lib.* 7. *Capit. c.* 309. ibi: *Clerici cujuslibet gradus, in quibuscunque locis ordinati fuerint ministri, ad eadem loca pertineant.* Unde existimo Patres in præsenti tantùm agere de clerico primæ tonsuræ, licèt sine gradu, ut probavi *in c. cùm contingat, de ætate, & qualit.* & illi tantùm permittunt Patres uxorem ductam retinere, quia in gradu non erat; si autem in gradu esset à parentibus Ecclesiæ, vel monasterio oblatus, & in eo gradu cœpisset legere, aut cantare, tunc illi non licebat uxorem retinere, *d. can.* 27. *Concil. Tribur.* non quia gradus ille Lectoris, vel Cantoris impediret, aut irritaret matrimonium à clericis in minoribus gradibus constitutis contractum, sed propter oblationem factam à parentibus Ecclesiæ, aut monasterio; talis enim oblatio illis prioribus Ecclesiæ sæculis filios verè constituebat clericos, aut efficiebat monachos, ut latiùs dicemus *in c. cùm simus, de reg.* & ita nullo modo accipias textum hunc generaliter de omnibus clericis in minoribus ordinibus constitutis, sed de clericis in eis gradibus inservientibus virtute oblationis paternæ, qui uxorem ducere non poterant, *ex d. can.* 27.

c *Monasterio.*) Juxta adducenda *in d. c. cum simus*, ex cujus commentario, & commentario text. *in c.* 1. *de cler. conjug.* præsens petendum est.

d *Iterum tondeatur.*) Mirantur non immeritò multi, 3
cur clericus conjugatus hic jubeatur iterum tonderi, cùm *in c. Joannes, de cler. conjug. c. unic. eod. tit. in* 6. conjugatis potiùs tonsura prohiberi videatur. Boetius Epon. in præsenti textum hunc accipit eo casu, quo clericus conjugatus beneficium retinet, & stipendiis Ecclesiæ sustentatur, ut *in c. unic. de cler. conjug. in* 6. *c. unic. de bigamis, eod. libro.* Sed temporum series interpretationem hanc non admittit; quare faciliùs textus hic accipitur, si de prædictis oblatis textum exponamus; illi enim cùm virtute oblationis veri clerici constituerentur, ideò si de facto contraxerint matrimonium, debent separari, & iterum tonderi, ut sic restituantur pristino gradui.

CAPUT VII.

a Alex. III. *Cantuariensi Archiepiscopo.*

Clericus *b Et infrà*: Clerici, qui comam nutriunt, & barbam, etiam inviti à suis *c* Archidiaconis tondeantur.

NOTÆ.

1 a *Alexander III.*) Ita legitur *in* 1. *collect. sub tit. ne clerici vel monac. c.* 6. & *in c. clericis, eod. tit. in hac collect.* & post Concilium Later. *p.* 27. *c.* 4. Sed constat textum hunc prout jacet in his locis, esse compositum ex diversis Conciliorum canonibus; verba autem, quæ hic referuntur, extant in Concilio Agathensi celebrato anno 430. *can.* 20. & referuntur à Gratiano *in c. clerici, qui comam,* 23. *dist.* & *in cap. Caroli. lib.* 7. *c.* 165. ibi: *Simili modo decretum est, ut clerici, qui comam nutriunt, ab Archidiacono, etiamsi noluerint, inviti tondeantur.* In præsenti tamen Raymundus adjecit ea verba: *Et barbam*; ut cohærentia præcedentibus canonibus, quæ non extant in ipso Concilio Agathensi.

b *Et infrà.*) Integra clausula reperitur *in c. clerici* 6. infrà, *ne clerici, vel monachi,* in prima collectione.

c *Archidiaconi.*) Qui juxta consuetudines Galliæ, & 2
aliarum provinciarum jurisdictionem exercent, ut probavi *in cap.* 5. *de offic. Archid.* non tamen hæc verba absolutè, & indistinctè accipit Hallierius *de Hierarch. eccles. lib.* 4. *art.* 2. *fol.* 864. ita ut presbyteri etiam comprehendantur, sed tantùm clerici Diaconis inferiores: cui perdocto viro, ut non consentiam, movet quod Archidiaconis etiam correctio presbyterorum olim competebat. Concilium Altissiod. *canon.* 20. ibi: *Quod si Presbyter (quod nefas est dicere) aut Diaconus, aut Subdiaconus post acceptam benedictionem infantes procreaverit, aut adulterium commiserit, & Archipresbyter hoc Episcopo, aut Archidiacono non intimaverit, integro anno non communicet.* Probavi *in cap.* 2. & 5. *de offic. Archidiaconi.* Unde præsenti constitutione, tam clerici in minoribus, quàm in majoribus gradibus constituti comprehenduntur.

CAPUT VIII.

Idem *in Concilio* a *Lateran.*

MOnasteria Sanctimonialium si quisquam clericus sine manifesta, & rationabili causa frequentare præsumpserit, per Episcopum arceatur, & si non destiterit, ab officio Ecclesiastico reddatur immunis: si laici, excommunicationi subdantur, & á cœtu fidelium fiant penitus alieni.

NOTÆ.

1 a LAteran.) Cap.11. ubi habentur verba in præsenti compilata; sed integrum canonem referam, ut agnoscamus, quæ immutata, vel addita sint à Raymundo, qui textum hunc transcripsit ex prima collectione, ubi *sub hoc tit. cap.8.* reperitur: in dicto autem canone Concilii ita legitur: (Clerici in sacris Ordinibus constituti, qui mulierculas suas in domibus suis incontinentiæ nota tenuerint, ut abjiciant eas, & continenter vivant, aut ab officio, & beneficio Ecclesiastico fiant alieni. Quicumque in incontinentia illa, quæ contra naturam est, propter quam venit ira Dei in filios diffidentiæ, & quinque civitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare, si clerici fuerint, ejiciantur à Clero, vel ad pœnitentiam agendam in monasteriis detrudantur; si laici, excommunicationi subdantur, & à cœtu fidelium fiant prorsus alieni. Monasteria præterea sanctimonialium si quisquam clericus sine manifesta, & necessaria causa frequentare præsumpserit, per Episcopum arceatur; & si non destiterit, à beneficio Ecclesiastico reddatur immunis.) Unde apparet in ipso Concilio actum non fuisse de laicis monasteria sanctimonialium ingredientibus; compilatores autem primæ, & hujus sextæ collectionis, quæ de laicis incontinentibus cum masculis Patres statuerant, & reperiuntur *in cap. clerici, de excess. Prælat.* ad ingredientes monasteria porrexerunt, & transmutarunt verba illa: *Si laici, excommunicationi subdantur, & á cœtu fidelium fiant penitus alieni.* Deinde cùm in Concilio tantùm pœna privationis beneficii statuta esset adversùs clericos monasteria frequenter ingredientes, compilatores pro illa pœna depositionem ab officio reposuere: tandem pro illis verbis, *Manifesta causa;* transcripserunt, *Rationabili causa.* De hoc Conc. Later. & ejus historia aliqua retuli *in c.7. de elect.*

COMMENTARIUM.

2 *Conclusio probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clerici frequenter adeuntes, monasteria Sanctimonialium, si moniti non desistant deponuntur.* Probant eam textus *in cap. ad reatum 33. 81. dist. cap. cleri 32. ead. dist. cap. diffinimus 18. q. 2.* Concil. Hispal. 2. *can. 2. cap. periculoso, de statu regul. lib. 6.* Concil. Tolet. 4. *can. 6.* Tarracon. *can. 1.* Epaunense *can. 38.* Arelat. sub Carolo *can. 7.* Matiscon. *cap. 2. Nullus Episcopus, Presbyter, Diaconus, Clericus, vel quicumque Sacellarius in monasteriis puellarum, nisi probatæ vitæ, & ætatis provectæ, propter utilitatem, aut pro quacumque reparatione monasterii, in quacumque earum necessitate habitare, aut secretas colloquutiones habere præsumat.* Cabilonense sub Carolo *can. 55.* ibi: *Abbatissa cum viris clericis, sive laicis, horis incompetentibus non loquatur; sed quidquid cum masculis clericis, sive laicis de rebus necessariis peragere debet, à prima hora usque ad vesperam peragat.* Et *can. 56. & 60.* ibi: *Non debere presbyteros ampliùs in monasterio puellarum immorari, nisi donec Missarum solemnia, aut aliquid ibi de Dei servitio, & suo monasterio expleant.* Et *can. 63. Nullus vassus Abbatissæ, nec minister aliquis, nec clericus, nec laici claustra ancillarum Dei ingredatur.* Turon. sub Carolo *canon. 29. Ne Presbyteri, Diaconi, cæterique clerici intrent puellarum monasteria, nisi tempore quo Missarum solemnia celebranda sunt, vel alia qualibet ecclesiastica officia peragenda; quibus peractis, statim egrediantur, neque ibi postea aliquam moram faciant.* Magunt. *can. 26. Presbyteris per monasteria puellarum opportuno tempore liceat Missarum solemnia celebrare, & iterum ad proprias Ecclesias redire.* Concil. Herbipolense tempore Honorii IV. Forojulense sub Hadriano *canon. 13. Ut monasteria puellarum, quæ sub disciplinæ regula degunt, obstrictiùs munitis claustris nulli pateant aditui virorum: sed neque presbyteri, neque Diaconi, vel quilibet de Clero, vel etiam Archimandrita, quasi visitationis, vel prædicationis causa, sine permissu Episcopi civitatis sibi licentiam tribuat ineundi.* Trid. *sess. 25. de Regul. cap. 5.* Pius V. in constitutione quæ incipit, *Circa pastoralis.* Gregorius XIII. & Paulus V. in constitutione, quæ incipit, *Monialium status.* Illustrant ultra congestos in præsenti Barbosa *de jure Ecclesiast. lib. 1. cap. 44.* Sanch. *lib. 6. summæ, disp. 16.* Anton. Augustin. *in epit. jur. lib. 9. tit. 19. & 22.* Petrus Gregorius *de republica lib. 13. c. 29. n. 2.* Scortia *in select. ep. 92. theorem. 227.* Tamb. *de jur. Abbat. tom. 2. disp. 14. q. 10. & de jure Abbatiss. disp. 25. q. 1* Suar. *de censur. disp. 22. sect. 1.* Bruno Chassaing. *de privil. Regul. tract. 4. cap. 16. propos. 11.* Gibal. *in synop. censur. verbo Clausura, & de clausura reg. c. 1. §. 3.* Acunna *in cap. referendum 81. dist.* Filesacus *in cap. 17. de off. ord.* Boetius Epon. & Cujacius *in præsenti*, Diana *p. 11. tr. 8. res. 25.* Hieronymus Garzia *tom. 2. polit. regul. tr. 13. diffic. 1. dub. 3. punct. 2.* Aravio *tr. 3. q. 27. mor.* D. Joannes Colmenero Complut. Professor *in repet. ad hunc textum*, Theophilus *tom. 12. de frequent. mulier. fol. 288.* Franc. Florens *in præsenti*.

Sed adversus hanc assertionem sic argumentor: Non solùm licet clericis, & monachis sanctimonialium monasteria frequenter adire, verùm & cum eis simul cohabitare: unde monasteria duplicia primis Ecclesiæ sæculis erant, in quibus simul monachi; & sanctimoniales habitabant, & ad psallendum in eodem choro conveniebant. 3 *Impugnatur prædicta assertio.* Synodus Rom. sub Innoc. II. *can. 27.* refert Amb. Morales *lib. 14. hist. Hisp. c. 7.* & nullibi reperiri virorum monasteria, quin simul essent puellarum, probat Yepes *in Chron. Divi Benedicti, cent. 5. anno Christi 943.* in quibus monasteriis duplicibus duplex regiminis forma erat; aliquando enim fœminæ viris, aliquando contrà viri fœminis erant subjecti; sancta enim Hildegardis cum aliis sociis in Monte Sancti Disibodi, ubi erat monachorum cœnobium, Abbati subfuerunt; econtrà verò in Ordine Fontis Ebraldi, viri religiosi æquè, ac moniales Abbatissæ suberant, ut ex Baronio, & Mireo refert Eftenus *lib. 1. disquis. monast. tr. 1. disquisit. 5.* & in nostra Hispania Monachos alicubi cum monialibus degentes Abbatissæ subjectos fuisse, refert Yepes ubi suprà, *anno 537.* & in antiqua charta monasterii sancti Juliani de Pedernales, quod erat sanctimonialium, hæc habentur verba: *Hostia Abbatissa regente ibidem monachorum catervam, &c.* Et Heraclides *in Paradiso, c. 29.* scribit se Romæ novisse *Asellam Christi virginem, multorum curam illic gerentem, ubi viros etiam cum conjugibus suis vidi, monachorum eo tempore vitas, & instituta ducentes.* Ergo licet clericis, & monachis monialium monasteria adire. Augetur hæc difficultas ex eo; nam ingressus in monasteria puellarum non est prohibitus illis, qui castitatis propositum servant, & religiosæ conversationis sunt. Concil. Epaun. *can. 38.* ibi: *Monasteria puellarum non nisi probatæ vitæ, & ætatis provectæ, ad quascumque earum necessitates, vel ministrationes, laici permittantur intrare.* Concil. Arelat. sub Carolo *can. 7.* & ex eis Martinus Bracharensis in sua collectione, *can. 32.* ita ait: *Religiosis fœminis laicorum alienorum familiaritatem, & consortium prohibemus, eorum videlicet, qui nec Dei timorem subjecti, nec continentiæ retinent disciplinam.* Sed clerici, & rectæ conversationis sunt, & castitatis propositum servare promiserunt. Igitur illis non debet sub depositionis pœna prohiberi aditus ad monasteria sanctimonialium.

4 *De clausura monialium.* Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod licèt clausura monialium, tam quoad egressum ipsarum, quàm quoad ingressum aliorum intra monasteria, non sit à jure divino statuta, ut probant Gibalinus *de clausur. c. 1. §. 1.* Hieronymus Garzia *ubi proximè;* fuit tamen indicta ab Ecclesia jam illius primis temporibus, Cæsarius in sua regula, *n. 36.* quam à Baronio desideratam ex Bollando refert Gibalinus in hæc verba: *Ante omnia, ac propter custodiendam famam vestram, in secreta parte monasterii, & in oratoriis, exceptis Episcopis, Provisore, & Presbytero, Diacono, & Subdiacono, & uno, vel duobus Lectoribus, quos & ætas, & vita commendat, qui aliquotiens Missas facere debeant, nullus introeat. Cùm verò, aut tecta retractanda sunt, aut ostia, vel fenestræ sunt componendæ, aut aliquid hujusmodi reparandum, artifices tantùm, & servi ad operandum, si necessitas exegerit, cum Provisore introeant; sed nec ipsi sine scientia, aut permissione Matris; ipse verò Provisor in interiorem partem, nisi pro utilitatibus, quas suprà comprehendimus, numquam introeat, & numquam, aut difficilè sine Abbatissa, aut alia honestissima teste, ut sanctæ sorores*

sorores secretum usum, sicut decet, & expedit, habeant. Eadem paucioribus verbis sua diffinitioue comprehendit Concil. Epauuense c. 38. *Monasteria puellarum non nisi probatæ vitæ, & provectæ ætatis, ad quascumque earum necessitates, & ministrationes laicis permittatur intrare. Ad faciendas verò Missas, qui ingressi fuerint, statim exacto ministerio regredi festinabunt. Alias autem, nec clericus, nec monachus juvenis ullam ad puellarum congregationem habebit accessum, nisi aut paterna, aut germana consuetudo probetur admittere.* Quam eamdem sauctionem iisdem plauè verbis annotavit Concilium Arelat. 4. *cap.* 7. sub Leone III. & Magno Carolo coactum: ipseque Leo in Capitularibus à se editis, & relatis *tom.* 1. *Concil. Gallican.* auuo Christi 804. idem sancivit, nempè. *Ut nullus in monasteria puellarum, aut ancillarum Dei intrare præsumat, nec Presbyter, nec Diaconus, vel clericus, aut laicus, nisi tantùm presbyter ad Missam celebrandam tempore opportuno ingrediatur, salva necessitate monasterii secundùm canonicam institutionem, & juxta quod Episcopus ipsius parochiæ ibidem ordinaverit: Presbyter autem Missa celebrata; statim exeat.* Similia habens Concilinm Turon. 3. eodem imperante, nti superiùs monuimus, Carolo, *cap.* 29. & Concilium Cabilouense *superiùs cit. cap.* 61. illius enim temporibus in monasteriis Ecclesiæ erant intra claustra, nec foris patebant, dicebanturque oratoria. D. Gregorius *lib.* 1. *epistol.* 54. ibi: *Festivitatibus sanctorum desiderabiliter insistentes, præsentis præceptionis nostræ pagi..m ad experientiam tuam necesse duximus dirigendam, indicantes ei oratorium B. Mariæ, quod nuper in cella fratrum ædificatum est, ubi Marianus Abbas præesse cognoscetur.* Inde oratorium pro monasterio usurpatur *in cap. monasterium,* 16. *quæst.* 7. ubi Glossa monasterium interpretatur Ecclesiam. Hujus acceptionis ratio ea videtur, quòd sacella monasteriorum, orationi dumtaxat, & sacrificio destinarentur. Unde ajunt Divus Augustinus *epist.* 121. in oratorio præter orandi, & psallendi cultum penitus nihil agatur: & D. Benedictus *suæ regulæ cap.* 52. *Oratorium id sit, quod dicitur, nec ibi aliud quidquam condatur.* Facit caput *oratorium, de consecr. dist.* 2. Unde suprà relatis canonibus presbyteris, & clericis ad Missarum solemnia, & divina officia celebranda monasteria puellarum ingredi permittitur, & finitis divinis officiis, exire jubentur; ut quid enim ista facultas ingrediendi monasteria ad Missas celebrandas, si oratorium, vel ecclesia extra monasterium erat? Hodie tamen, & jam pluribus ab hinc sæculis sanctimoniales habent Ecclesiam exteriorem patentem omnibus: illę verò interiorem chorum, in quo ipsæ canunt, & Missarum solemnia, quæ in exteriori Ecclesia fiunt, audiunt, ut necesse non sit presbyterum ea de causa monasterium ingredi.

5 Ex causa necessitatis licet ingredi.

Urgente tamen necessitate reparationis ipsius monasterii, vel similis operationis, permittebatur ingressus, tam clericis, quàm laicis. Concilium Cabilon. *can.* 63. ibi: *Nullus vassus Abbatissæ, nec minister aliquis, nec clericus, vel laicus claustra ancillarum Dei ingrediatur, nisi fortè quando necessitas operandi incumbit.* Ubi vassus accipitur pro fidelis, qui servitium exhibet beneficiariò, seu certa fide obstrictus, ut in legibus Alem. *tit.* 6. *cap.* 4. ibi: *Qualiscumque persona sit, aut vassus Ducis, aut Comitis.* Et *tit.* 79. *c.* 3. *Et Dominus ejus duodecim vassos intra domum habet.* Legibus Bajoar. *tit.* 15. *cap.* 2. ibi: *Sive Regis vassus, sive Ducis, lib.* 2. *cap. Caroli, cap.* 14. ibi: *Vassi, & vassalli nobis famulantes.* In veteribus formulis editis à Biguonio *lib.* 2. *ad Marculphum, cap.* 17. Vossius *de vitiis sermon. lib.* 3. *cap.* 55. In Concilio etiam Matiscon. 1. *can.* 2. cautum fuit, ut nulli Episcopo, Presbytero, Diacono, vel clerico, aut sæculari in monasterio puellarum habitare liceat, nisi sit probatæ vitæ, & ætatis provectæ, & utilitas, aut reparatio monasterii postularet; præcipueque illis prohibetur ingredi intra salutatorium: ubi per salutatorium accipitur, quod in aliis canonibus dicitur secretarium, idest locus, ex quo qui celebrat, progreditur. Divus Gregorius *lib.* 4. *epist.* 54. ubi agens de pallio, ait: *Quo non aliter te uti memineris, nisi in propriæ tuæ civitatis, dimissis jam filiis, Ecclesia, procedens a salutatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda; peractis verò Missis idem in salutatorio rursum curabis deponere.* Gregorius Turon. *lib.* 2. *hist. cap.* 21. ibi: *Cui in eo, quod modò salutatorium dicitur, mansio erat, atque ad gratias Deo agendas, & tempore antelucano reddendas consurgebat.* Cæsarius in c. *Regulæ,* ibi: *Quæcumque ad conversionem venerit, ei in salutatorio regula frequentius relegatur.* Salutatorium ergo erat locus intra cellam monasterii, sed immediatum oratorio, ut latè probat Gibalinus *de clausura, disquisit.* 1. *c.* 1. *§.* 3. & *c.* 2. *§.* 2. & *§.* 15. *per totum:* causas tamen ob quas hodie ingredi liceat sanctimonialium monasteria, & quis licentiam ingrediendi hujusmodi in casibus dare possit, latiùs prosequuntur Gibalinus *dicta disquisit.* 1. *ferè per totam,* Tamburinus, & Garzia *ubi proximè,* Novarinus *lib.* 2.

6 Etiam prohibetur accessus.

Non solùm ingressus intra monasteria Sanctimonialium Presbyteris, Clericis, & laicis prohibitus est, tam jure veteri Pontificio, quàm novo; verùm & frequens accessus ad monasteria sine justa, & rationabili causa, tantùm gratia videndi, aut colloquendi cum ipsis Sanctimonialibus. Concilii Matiscon. 1. *can.* 2. secreta colloquia cum Sanctimonialibus, Presbyteris, & Clericis, licèt in salutatorio, aut oratorio haberentur, prohibuerunt Patres, & in Concilio Turon. 3. *can.* 29. ibi: *Importunè frequentare cupientibus omnis aditus præcludatur.* Et maximè clericis, ac monachis talis accessus probibetur in Concilio Paris. 6. *cap.* 29. anno 829. celebrato, ubi addunt Patres, eos obtendere solere, se non ob aliud illuc accedere, nisi aut propinquitatis, aut familiaritatis causa: quem prætextum damnarunt etiam Patres Concilii Nicæni 2. *can.* 20. & in Concilio Tarracon. 1. suprà relato, jubetur monachum, qui familiariter cum propinqua suæ curæ commissa conversaretur, includi in cella monasterii pœnitentiæ lamentis impunè, & aqua vitam ex Abbatis imperio sustentare. Et quia familiaris, ac frequens accessus plerumque obtendebatur prætextu sepulturæ, nimirum sepulchri alicujus cognati intra monasterium videndi, prætextum illum rejecit Imperator Justinianus in novella 133. quæ extat *lib.* 4. *Basilic. tit.* 1. *cap.* 15. & illustrat Balsamon *in can.* 48. *Synodi* 6. *Trull.* Statuit ergo Justinianus, ne virorum cadavera inferantur intra monasteria mulierum, nec fœminarum cadavera intra virorum monasteria sepulturæ mandentur, ne pietatis, & sanctitatis prætextu fiant inhonestæ, & indecoræ congressiones. Etiam ad prætextum pietatis pertinebat communitas ejusdem chori, quæ alicubi erat in usu: quare Innocentius II. in Synodo Romana ita statuit: *Prohibemus, ne Sanctimoniales simul cum Canonicis, sive Monachis in Ecclesia in uno choro conveniant ad psallendum.* Et quia prætextu alendi ipsas Sanctimoniales frequens accessus ad eas dabatur, ideò in Concilio Carthag. 4. *can.* 102. ita cautum fuit: *Ad reatum Episcopi pertinet, vel Presbyteri, qui Parochiæ præest, si sustentandæ vitæ præsentis causa, adolescentiores viduæ, vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subjiciantur.* Tandem obtendebatur frequens hic accessus ob gubernationem monasteriorum, sive quoad rerum temporalium administrationem, sive quoad vitæ regularis institutionem: quare ne hujus necessitatis, seu pietatis causa talis familiaritas obreperet, Concil. Hispalense 1. *canon.* 11. rejecit curam istam in monachos, his verbis: *Monasteria in provincia Bætica monachorum administratione, ac præsidio gubernentur; tunc enim salubria Christo dicatis virginibus providemus, quando eis PP. spirituales legimus, quorum ipsæ possint gubernaculis tueri; constituentes, ut unus monachorum probatissimus eligatur, cujus curæ sit prædiis earum rusticis, vel urbanis intendere, fabricas exstruere, & si quid aliud est ad necessitatem monasterii providere; ut Christi famulæ pro animæ suæ utilitate tantum solicitæ, solis divinis cultibus vivant, operibusque suis inserviant.* Addunt vestes suppeditandas esse à virginibus iis, à quibus tuitionem expectant. Ut verò occurrerent familiaritati, quæ ex administratione ejusmodi nasci potuisset, caveant ut monachi ab earum familiaritate remoti, nec usque ad vestibulum habeant accedendi familiaris permissum. Facit P. Abelardus *epist.* 8. ibi: *Monachos, & eorum conversos more Apostolorum, & Diaconorum, in iis, quæ ad exteriorem pertinent curam, monasteriis fœminarum providere, quibus maximè propter Missas necessarii sunt monachi; propter opera verò conversi.*

7 Quando, & quomodo accessus permittatur.

Sed quia aliquando justa causa aderat, ob quam accessus ad ipsas sanctimoniales liceret, statutum fuit, ut presbyteri cum licentia Episcopi, & Præpositæ monasterii sanctimoniales alloquerentur: & quia hac licentia abutebantur presbyteri ratione ordinis sacri, ideò Divus Hieronymus eos increpat *epist.* 22. *ad Eustochium,* his verbis: *Sunt alii (de mei ordinis hominibus loquor) qui ideò Presbyterium, & Diaconatum ambiunt, ut mulieres licentiùs videant.* Et ut se gratiores puellis exhiberent, magna cura se ornasse idem Sanctus prosequitur illis verbis: *Omnibus cura de vestibus, si benè oleant, si per laxa pelle non folleat, crines calamistri vestigio rotentur, digiti de annulis radiant; & ne plantas humidior via spargat, vix imprimunt summa vestigia. Tales cùm videas, sponsos magis existimato, quàm clericos. Quidam in hoc omne studium, vitamque posuerunt, ut matronarum nomina, domos, moresque cognoscant.* Desiderabatur ergo licentia proprii Episcopi: Syno-

Digitized by Google

Synodus Carthag. *cap.* 41. *Clerici, vel qui sunt continentes* (hoc est monachi, interprete Balsamone) *ad viduas, vel virgines non ingrediantur, nisi ex permissione, & consensu proprii Episcopi, vel Presbyterorum. Porrò hoc quoque non soli faciant, sed cum conclericis, vel cum eis, cum quibus Episcopus, vel Presbyteri soli habent aditum ad ejusmodi mulieres, vel ubi adsunt clerici, vel aliqui bonæ existimationis Christiani.* Quod & aliis canonibus, & juri Justiniano consentaneum esse novit Balsamon *in scholiis*. Etiam præpositæ licentia desiderabatur. Synodus Nicæna 2. *can.* 22. ibi: *Si contigerit aliquem propinquam suam videre, & voluerit monachus in præsentia Abbatissæ huic confabulari, per modica, & compendiosa verba, & in brevi ab ea discedat.* Etiam debebat hujusmodi colloquutio fieri in præsentia aliarum sororum. Concil. Hispal. 2. *can.* 11. ibi: *Non liceat Abbati, vel ei, qui præficitur, extra eam, quæ præest, loqui virginibus Christi aliquid, quod ad institutionem morum non pertineat. Adhæc, ne quidem cum ea, quæ præest, loqui liceat, sed sub testimonio duarum, aut trium sororum, ita ut rara sit accessio, & brevis omninò colloquutio.* Concil. Cabilon. 2. *can.* 55. *& seq.* Concil. Paris. 6. *can.* 26. Locus etiam colloquiis destinatus debet esse publicus. Concil. Cabilon. 2. *can.* 61. Aquisgran. 2. *p.* 3. *cap.* 14. Etiam hora competens esse debebat, ut statuitur in dicto Concil. Cabilon. 2. *can.* 55. nempè à prima hora ad vespertinam; à vespera verò ad primam, non nisi propter magnam necessitatem, *can.* 56. *ipsius Concilii*, & tunc se priùs signo crucis muniebant. Concil. Aquisgran. *canon.* 6. ibi: *Si quando cum sæcularibus ad colloquendum fueris evocata, prius arma frontem trophæo crucis; vexillo Christi comitari dignetur.* Sed quia hæc recta Ecclesiæ disciplina negligebatur, tanquam contraria consuetudine abolita, Alexander III. in Concilio Lateran. *canon.* 11. in præsenti relato, eam suscitavit novis, & gravissimis adjectis pœnis, inhibendo frequentem accessum ab monasteria sanctimonialium. Eamdem constitutionem firmarunt Bonifacius VIII. *in cap. periculoso*, Patres Concilii Trident. *ubi suprà*, & innovarunt S. Pius V. & Gregorius XIII. suis constitutionibus supracitatis: quare Romæ, in alitsque Italiæ partibus gravissimis afficiuntur pœnis frequenter accedentes ad puellarum monasteria, quæ utinam in nostris provinciis in praxi essent.

8 Traditur ratio decidendi.

Magna uti ratione Alexandrum III. in præsenti, & cæteros Ecclesiæ Patres probibendo ingressum, & accessum ad claustra monialium, quis neget? Triplicem hujus prohibitionis rationem præbet Bonifacius VIII. *in dicto cap. periculoso*. Primam his verbis: *Periculoso, & detestabili quarundam monialium statui, quæ honestatis laxatis habenis, & monachali modestia, sexusque verecundia imprudenter abjectis, extra sua monasteria nonnunquam per habitacula personarum sæcularium discurrunt.* Quod periculum violandæ castitatis præ oculis habuerunt, qui virginum, immò & aliarum fœminarum familiaritatem cum viris, præsertim clericis, tam graviter damnarunt. Tertullianus *lib. de velandis virginibus*, ibi: *Tam sancti viri est suffundi, si virginem viderit, quàm sanctæ virginis, si à viro visa est.* Rationem reddit Sanctus Leander *lib. de instit. virginum*, his verbis: *Dispar sexus in unum locatus, eo titillatur instinctu, quo nascitur.* Quam rationem fusè illustrabimus titulo sequenti. Secundam rationem petit Bonifacius ex piorum offensione, atque infamia, quæ toti religioni creatur, illis verbis: *in religionis opprobrium, & scandalum plurimorum.* Quam etiam assignarunt Patres Synodi Nicænæ 2. *can.* 18. & 20. S. Pius V. *in dicta constitut.* ibi: *Decoris periculo, & scandalo plenam rem esse, ac regulari observantiæ vehementer adversari.* Quam rationem illustrant Gibalinus *disquisit. monast. disquis.* 1. *cap.* 1. §. 5. Serlogus *tom.* 3. *in Cantic. vestig.* 30. *sect. unica*. Tertiam tandem rationem affert Bonifacius in illis verbis: *Moniales à publicis, & mundanis aspectibus separatæ omninò servire Deo valeant.* Consentiunt Gregorius XIII. in Bulla, quæ incipit: *Ubi gratiæ*: ibi: *Proinde sanctimonialium quieti, & tranquillitati consulere, ac omnia, quæ illas à spiritualium rerum cogitatione, & exercitio avocant, impedimenta tollere, periculaque, & scandala ab eis removere cupientis.* Paulus V. in sua Constitut. edita anno 1612. ibi: *Ad ea removenda, quæ religiosam earum quietem, & regularem observantiam perturbare dignoscuntur, curam nostram libenter intendimus.* Quam rationem illustrat Gibalinus *d.* §. 5. *n. finali*. Rectè ergo Alexander III. ut veterem hanc Ecclesiæ disciplinam jam obsoletam suscitaret, sub gravi depositionis pœna prohibuit omnibus presbyteris, & clericis, ne sine justa, & necessaria causa monasteria sanctimonialium adirent, ne per accessus indebitos nulla ex causa factos clerici ineant familiaritates, quæ in aliquod abruptum eos pertrahant, ut monstratum est exemplo Sabiniani apud D. Hieronymum, & clerici Hispani apud Grillandum *lib. de sortileg. quæst.* 17.

Nec obstat dubitandi ratio expressa; nam licet illis primis Ecclesiæ sæculis non solùm monasteria essent duplicia, ubi simul habitabant monachi, & moniales; verùm & virgines devotæ cum presbyteris intra proprias ædes degerent, quia devotio, ac virtus illius sæculi nihil sævi criminis suspicari sinebant; tamen frigescente devotione illa (ut notavi *in canone* 27. *Concil. Illiber.*) prohibitum fuit, ne deinceps monasteria duplicia virorum, & fœminarum erigerentur. Synodus Nicæna 2. *canon.* 20. Concil. Hispal. 2. *can.* 11. ibi: *Propter insidias diaboli, aut propter obloquutiones Hominum.* Concil. Agath. *can.* 38. Synodus 7. *can.* 29. *l.* 44. *Cod. de sacrosanct. Eccles.* notarunt Balsamon *in dicto can.* 29. *Concil. Nicæn.* Cujacius *in novella* 123. *cap.* 54. Bosquetus *in notis ad Innoc. lib.* 3. *regest.* 15. *epist.* 80. Gibalinus *de clausur. disquis.* 1. *cap.* 9. §. 1. Nec etiam obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt illis prioribus sæculis viris probis, & sanctæ conversationis permitteretur accessus ad puellarum monasteria; tamen cùm non facilè agnosceretur, quis esset probæ vitæ, magnaque virtute polleret, & castitatis votum servaret, ideò Ecclesiæ Patres omnibus, tam clericis, quàm monachis ingressum, & accessum ad monasteria puellarum indistinctè prohibuerunt. 9 Dissolvitur dubitandi ratio.

Ex suprà traditis exponendus est difficilis textus *in canon.* 9. *Concil. Tolet.* 1. in illis verbis: *Nulla professa, vel vidua, absente Episcopo, vel Presbytero in domo sua antiphonas cum confessore, vel servo suo faciat; lucernarium verò nisi in Ecclesia non legatur; aut si legatur, in villa præsente Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono legatur.* Ex quibus verbis apertè constat, Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum posse simul cum sanctimonialibus horas canonicas recitare intra domum, vel Ecclesiam. Igitur & eorum monasteria frequenter adire, cum eisque conversari. Sed antequam huic difficultati satisfaciam, exponere necessarium duxi, quid per antiphonas, confessorem, & lucernarium PP. ibi intelligant. Et quidem antiphona componitur ex duabus illis dictionibus Græcis, *ἀντὶ*, & *φωνὴ*, idest, vox contra vocem: proinde antiphona dicta fuit alterna, & reciproca cantatio, cùm vicissim, vel psalmi choris alternis psallerentur, vel antiphonæ, quæ versiculis tunc temporis constabant, alternatim concinerentur, ut explicat D. Isidorus *lib.* 6. *originum*, *cap.* 19. illis verbis: *Antiphona*, inquit, *ex Græco interpretatur vox reciproca, duobus scilicet choris alternatim psallentibus, ordine commutato, sive de uno ad unum.* Quod genus psallendi Græci reperisse dicuntur: responsorios Itali tradiderunt; quòd carmen inde responsorios cantus vocant, quòd alio desistente, id alter respondeat. Inter responsorios autem, & antiphonas hoc differt, quòd in responsoriis unus versum dicit; in antiphonis autem versibus alternant chori: quem canendi morem in Ecclesiis Antiochena, Mediolanensi, & Hispana usitatum illustrat Hallierius *lib.* 3. *hierarch. sectio* 2. §. 4. & dicemus *in capit.* 1. *de celebrat. Missar.* Circa confessorem, omissis variis acceptionibus, quas tradunt Gibalinus *de clausura disquisit.* 1. *cap.* 9. §. 1. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 52. ubi nonnulla notavi, in præsenti confessor accipitur pro cantore, seu psalmista, qui in inferiori clericorum gradu erat. Concilio Carthag. 4. *can.* 11. Divus Clemens *lib.* 8. *constitution. capit.* 10. Divus Isidorus *lib.* 2. *de officiis Ecclesiast. cap.* 12. Divus Hieronymus *epistol.* 2. *ad Nepotianum*, ibi: *Si lector, si acolythus, si psalter te sequitur, non ornentur veste.* Canon 26. & 43. Apostol. Synodus Laodic. *canon.* 24. ibi: *Presbyterum, & Diaconum, & deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis, usque ad ministros, vel lectores, vel cantores, vel exorcistas, vel hostiarios, vel exorcistarum ordinis, cauponas ingredi non oportet.* Qui cantores confessores dicebantur; nam ubi *lib.* 8. *constit. Apost. cap.* 10. in orationibus, quæ fiunt pro fidelibus, dicitur: *Oremus quoque pro lectoribus, cantoribus, virginibus, viduis, & orphanis*; in libro Sacram. D. Gregorii, *feria* 4. *post Palmas*, legitur: *Lectoribus, hostiariis, confessariis, virginibus, viduis, & pro omni populo sancto Dei.* Estque trita ratio hujus acceptionis; confiteri enim ex usu sacro significat gratias agere, & Deum laudare. *Psalm.* 8. *vers.* 18. ibi: *Confitebor Domino secundum justitiam ejus, & psallam nomini Domini altissimi.* Amalarius *lib.* 3. *de offic. Eccles. cap.* 3. de choro cantorum agens ait, 10 Exponitur Conc. Tolet. 1. can. 9.

Porrò cantores, laudatores Dei, & ad laudem cæteros excitantes. Et probat id ipse Amalarius ex eo, quod in sacra Pagina hæc verba, *confitemini Domino*, cantoribus imputantur: notavit Hugo Menardus *in notis ad Sacrament. Divi Gregorii, fol. 61.* de quibus confessoribus agitur in eodem Concilio Tolet. 6. *can.* ibi: *Nisi ea sit, honestorum, seniorum, aut viduarum frequentia, ubi honestè confessor quilibet cum plurimorum testimonio testium convivio interesse possit; cum lectoribus autem in ipsorum domibus non admittendas, aut videndas.* Confessor igitur hoc canone 9. cantor est, qui professas, vel viduas continentes invisebat prætextu canendi, & docendi ordinem, & modum recitandi divinum officium. Superest, ut quid per lucernarium in eo textu accipiatur, exponamus; & constat lucernarium ab antiquis vocari vespertinum orandi modum ad vesperas pertinentem. Cassianus *lib. 3. instit. cap. 3.* ubi dum refert horas canonicas, ait: *Ita enim & ille primo manè conduxisse describitur; quod tempus designat matutinam nostram solemnitatem; deinde tertia, inde sexta, post hæc nona, ad extremum undecima, in qua lucernalis hora signatur.* Itaque dicebatur, quia accensis lucernis hora illa recitabatur. D. Hieronymus *epist. 8. cap. 5.* ubi dum filiam in monasticis moribus instruit, ait: *Assuescat ad orationes, & psalmos nocte consurgere, mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie, quasi bellatricem Christi; accensaque lucerna reddere sacrificium vespertinum.* Lucernarium hoc ad partem priorem vesperarum spectabat, ut constat ex D. Isidoro *in regul. monach. c. 6.* ubi dum unicuique horæ canonicæ psalmorum numerum præscribit, ait: *In vespertinis autem officiis, primò lucernarium, deinde psalmi duo, responsorius unus.* Facit textus *in can. 2. Concil. Emerit.* ibi: *Oportet igitur, ut sicut in aliis Ecclesiis vespertino tempore post lumen oblatum, prius dicitur vespertinum, quàm sonum in diebus festis; ita & à nobis custodiatur in Ecclesiis nostris.* Hujus lucernalis horæ mentio fit in regulis monasticis, tam Divi Augustini, quàm Divi Isidori, & aliorum, ut probant Franc. Hallierius *d. lib. 3. de hierarch. sect. 2. §. 4. ad finem*, Bivar. *de veteri monac. lib. 4. cap. 2. fol. 9.* Loaysa *in d. can. 9. Concil. Tolet.* Gazæus *in notis ad Cassianum lib. 3. de divinis, cap. 3.* qui formam lucernarii, & recitandi modum referunt. Ratio autem quare lucernarium tantùm præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono legi poterat, triplex assignatur ab Interpretibus. Primam petit Bivar. *ubi proximè, n. 14.* ex eo, quod in lucernario erant propriæ, & peculiares orationes, quæ tantùm recitari poterant ab Episcopo, Presbytero, vel Diacono, ut ex D. Basilio ipse probat: unde existimat *in d. can. 9. Concil. Tolet.* cautum fuisse, ne à quovis clerico lucernarium legeretur, sed tantùm præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono. P. Gibalinus *de clausura disquisit. 1. c. 9. §. 1. n. 12.* aliam rationem reddit, videlicet, quod cùm lucernales preces, & psalmi non nisi post solis occasum dicerentur, prohibuerunt Patres, ne intra domum cum confessore suo professa, vel vidua lucernarium dicerent, sed in Ecclesia, ad quam ne incomitatæ procederent, statuerunt ut cum Episcopo, Presbytero, vel Diacono accederent, ut ita omnis familiaritas cum lectore, aut cantore vitaretur, juxta canonem 6. ipsius Concilii. Tertia ratio, & verior, ni fallor, traditur ab Aloaysa *in notis ad eundem canonem*, quam sequuntur, & illustrant Lantdmeter. *lib. 2. de veteri monach. c. 61. in fine*, Hallierius *d. lib. 3. §. 4.* supponunt enim perdocti viri, divina officia olim non nisi præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono recitari consuevisse, juxta Concilium Tarracon. *can. 7.* ibi: *De diœcesanis Ecclesiis, vel Clero id placuit custodiri, ut Presbyteri, vel Diaconi, qui inibi constituti sunt, cum clericis septimanas observent, id est, ut Presbyter unam hebdomadam, qua expleta succedat ei Diaconus similiter; ea scilicet conditione servata, ut omnis clericus die Sabbato ad vesperas sit paratus, quo facilius die Dominica solemnitas cum omnium præsentia celebretur;* præcipuè lucernarium officium, post quod subjungebatur lectio, seu interpretatio Sacræ Scripturæ, ut refert Nicephorus *lib. 12. hist. cap. 34.* ibi: *In Cypro, & Cæsarea Cappadocum in Sabbato, & Dominico die vesperi, & post lucernarum accensionem Episcopi, & Presbyteri Sacras Scripturas populis exponunt.* Unde cùm scripturas exponete proprium sit Episcopi, vel eo absente Presbyteri, aut Diaconi, ideò Patres petunt præsentiam Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi, ut lucernarium dicatur. Notant tandem, & rectè ipse Hallierius, quod dum in principio ipsius canonis agunt Patres de horis canonicis recitandis à professa, vel vidua intra civitatem, petere tantùm præsentiam Episcopi, vel Presbyteri, nulla Diaconi facta mentione. Cùm ergo agunt de lucernario in villa dicendo, Diaconum adjiciunt, quia eo tempore propter sacerdotum penuriam non semper in villa Presbyter reperiebatur, sed tantùm Diaconus, qui plebem regebat, ut notavi *in can. 77. Concil. Illibert.* His suppositis, pro vera expositione illius canonis dicendum est, quod cùm olim non solùm in Ecclesia, & monasteriis horæ canonicæ recitarentur, Concil. Cabilon. 2. *can. 59.* Mogunt. sub Rabano *can. 16.* verùm & in ædibus privatis, ubi virgines, vel viduæ continentes degebant, ut constat ex D. Hieronymo *in epist. 7.* suprà relata, & *in epistol. 22. ad Eustochium*, & *epist. 8. ad Demetriad.* ibi: *Præter Psalmorum, & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperum, media nocte, & manè semper est exercendum;* neque tantùm ipsæ Psalmos cantabant, sed etiam ad Ecclesias, ut audirent, & canerent, procedebant, ut constat ex ipso Sancto Hieronymo *d. epist. 7. ad Lætam*, ubi illam monet, ne sola ad vigillas iret, ibi: *Basilicas martyrum, & Ecclesias sine matre non adeat; vigiliarum dies, & solemnes pernoctationes sic virguncula nostra celebret, ut ne transversum quidem unguem à matre discedat.* Cùm, inquam, sanctimoniales domi horas canonicas recitarent, indigerentque magistro, illius pietatis, & officii prætextu cantores, & Psalmistæ, qui confessores dicebantur, eas adibant: quare ut similem abusum Patres tollerent, prohibuerunt ne hujusmodi sanctimoniales cum confessore suo antiphonas facerent, nisi præsente Episcopo, Presbytero, aut Diacono; lucernarium verò inhibent, nisi in Ecclesia non legi, ob rationem suprà adductam; & ibi recitari debere præsente Episcopo, aut Presbytero, ut eo finito illi sacram Scripturam exponerent.

C A P U T IX.

a Gregorius VIII.

QUoniam, ut ait Scriptura, proni sunt sensus hominis ad malum ab *b* adolescentia sua, sicut ex sensualitate caro vergit in culpam, ita vigore spiritus procedente, & subsequente divina *c* gratia, animus niti debet ad veniam, & remedia semper inquirere, quibus irruentes occasiones mortis valeat declinare. Inde siquidem est, quod intelligentes multa ex defectu proprio, multa ex aliena malitia in vestris Ecclesiis pervenisse, quæ aut delictum in se, aut occasionem habeant delinquendi; per auctoritatem Apostolicæ Sedis, cui ex dispositione Domini servimus, prout datur ab eo, decernimus obviandum, & auctoritatem in vobis Episcopalis officii ad resecanda nociva in subditis vestris, & inserenda utilia, scriptis Apostolicis muniendam, recolentes, quod in veteri lege præcepit Dominus dicens: Ignis in Altari semper *d* ardebit, quem nutriet Sacerdos, subjiciens mane ligna per singulos dies: Statuimus, ut facultatibus Ecclesiarum vestrarum, atque proventibus, & expensis etiam diligenter inspectis, certum in eis valeatis imponere *e* numerum *f* clericorum, & statuere, ut bona eorum veniant in communione, & in una domo vescantur, atque sub uno tecto dormiant, & *g* quiescant. Si verò contradictores extiterint, licitum vobis sit per suspensionem officii, & beneficii, aut graviori etiam pęna, si opus fuerit, ad hanc observantiam eos appellatione compellere non obstante. Indulgemus etiam, ut si quisquam eorum, qui simul vivunt, pro manus *h* injectione in socium à communione meruerit fieri alienus, reconciliandi eum, & pœnitentiam imponendi potestatem plenariam habeatis, nisi fortè *i* atrocitas facti pœnam graviorem expectet. Quod etiam de mulieribus, & iis, qui præ senectute, vel infirmitate præsentiam nostram adire non possunt, volumus observari, nullum præjudicium constitutioni ecclesiasticæ, aut successoribus nostris afferentes, quominus super his, qui rectiùs viderint, valeant ordinare.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *GRegorius VIII.)* Ita legitur *in prima collectione, sub hoc tit.c.*10. & rectè; nam cùm Gregorius VII. integro sæculo pręcessisset Alexandrum III. auctorem textus antecedentis, vixit enim citra annum 1080. non poterat juxta rectam temporum seriem in hac collectione observatam, post Alexandrum III. compilari Gregorii VII. epistola. Ex eadem ratione non debet tribui hæc Decretalis Gregorio IX. ut voluit Panormit. hic *in principio*; quia cùm textus sequentes sint Innocentii III. qui floruit ante Gregorium, non poterat compilari Gregorii IX. decretalis ante constitutiones Innocentii: quare semper ultimo in loco referri à Raymundo constitutiones Gregorii IX. jam notavi *in cap. fin. de constitution.* Legendum igitur est, Gregorius VIII. ut habetur in prima collectione, ex qua etiam textum hunc restituo. Gregorius VIII. antea Albertus de Mora dictus, patria Beneventanus, Monachus Sancti Benedicti, creatus fuit Pontifex anno 1187. die 21. Octobris, & scripsit varias Epistolas, ut refert Ludovicus à sancto Carolo in Bibliotheca Pontificia, verbo *Gregorius VIII.*

b *Ab adolescentia.)* Verba sunt Genesis *cap.*8. Proverbiorum *cap.*30. & refertur *in cap.*1.12.*q.*1.

c *Divina gratia.)* Absque qua nihil potest humana fragilitas, ut definitum est in Concilio Tridentino *sess.6. de justific. cap.*5.

d *Semper ardebit.)* Verba sunt Levitici *c.6.* quibus docere intendit Gregorius charitatis ignem inter Canonicos tanquam confratres per bonorum omnium, vitæque communionem in corde tanquam in altari ardere debere.

2 e *Numerum.)* Tantùm enim numerus ille clericorum in Ecclesiis esse debet, qui possit juxta facultates Ecclesiæ commodè sustentari, *c.*1.*c.*3. *de instit. c. unic. §. sanè, de statu regul. in 6.* Trident. *sess.*25. *de regul. c.*4. ibi: *In monasteriis, & domibus, tam virorum, quàm mulierum, bona immobilia possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commodè possit sustentari.* Conc. Cloveshoviæ *can.* 28. ibi: *Ut nemo suscipiat majorem congregationem, quàm sustentare possit, & eis necessaria præstare.* Illustrant Sanch. *lib.7. summæ, c.*23. Solorzanus *tom.2. de jure Indiar. lib.3. c.5. n.*31. latè dicemus *in cap.1. de instit.*

3 f *Clericorum.)* Sæcularium videlicet, non regularium, ut vult Glossa in præsenti; nam ut benè notavit Immola *in præsenti, n.9.* præsens textus agit de Prælatis sæcularibus, non regularibus: siquidem injungit Episcopis, ut curent bona Clericorum communia fieri, cùm regulares nihil possideant, quod in commune redigi posset: quare rectiùs textum hunc de canonicis sæcularibus accipit Boetius Epon. *tom.2. qq. heroic.* in præsenti: nec benè Lotherius *lib.1. de re benef. cap.*14. *n.* 44. dum docet Episcopum non posse erigere Ecclesiam Parochialem in Collegiatam, accipit Gregorium in præsenti de Ecclesia Canonicorum Regularium jam constructa, in regularemque erecta; mens enim, & sententia Gregorii est, ut universi Episcopi, tam Occidentales, quàm Orientales indicerent clericis propriæ suæ Ecclesiæ, ut intra claustra in communi dormitorio, & refectorio viverent, ut illis sæculis ferè in omnibus provinciis Catholicis moris erat; siquidem cum Episcopo proprio Canonici vitam regularem agebant, ut latè referunt Cochier *in fac. histor. cent.2. cap.*22. Landtmeter. *lib.2. de veteri clerico, cap.*56. *in fine*, Pennotus *lib.2. hist. canon. regul. per totum.*

g *Dormiant, & quiescant.)* Ut essent clerici in Ecclesiis suis assidui, & debitis temporibus divina celebrarent officia, ac horas canonicas persolverent, institutum fuit jam prioribus Ecclesiæ sæculis, ut Canonici communem vitam sub eodem tecto peragerent, ac intra claustra degerent in eodem refectorio, *c.*1.2.& 3. 12.*q.*1. Synodus Turonensis *can.*23. ibi: *Canonici, & Clerici civitatum, qui in Episcopiis conversantur, consideravimus, ut in claustris habitantes simul omnes in uno dormitorio dormiant, simulque in uno reficiantur refectorio, quo faciliùs possint ad horas canonicas celebrandas accurrere, ac de vita, & conversatione sua admoneri, & doceri: victum, & vestimentum juxta facultatem Episcopi accipiant, ne paupertatis occasione compulsi per diversa vagari, ac turpibus se implicare negotiis cogantur.* Concil. Mogunt. sub Carolo *can.*4. ibi: *In unoquoque Episcopatu simul manducent, & dormiant, ubi iis facultas faciendi suppetit; vel quia in rebus ecclesiasticis stipendia accipiunt, in suo claustro maneant, & singulis diebus manè prima hora ad lectionem veniant, & audiant, quid eis imperetur; ad mensam verò similiter lectionem audiant.* Synodus Aquisgran. *can.*3. & 125. illique Canonici regulam D. Benedicti, vel D. Augustini frequentiùs servabant, ut probat Pennotus *d. lib.2. per totum.* Eorum vita describitur *lib.5. cap.* 115. his verbis: *In omnibus, quantùm humana permittit fragilitas, decrevimus, ut Canonici clerici canonicè vivant, observantes divinæ Scripturæ doctrinam, & documenta sanctorum Patrum, & nihil sine licentia Episcopi sui, vel magistri eorum compositè agere præsumant.* In eis etiam clausura servabatur. Synodus Aquisgran. *can.* 134. ubi egressum sine licentia, moram ultra tempus pręscriptum, discursum per plateas, aut bivia, inter clericorum culpas refert. S. Basilius *in constit. canon.* ait: *Si quis præterquam, ubi necessarii usus postulent, extra egrediatur, & temerè divagetur, segregetur.* Concil. Carthag. 4. *can.* 47. ibi: *Clericus per plateas, vel andronas, nisi certa, & maxima officii sui necessitate, non ambulet.* Facit textus *in cap. necessaria* 12.*q.*2. Illustrat Landtmeter. *d. lib.2. c.*106. & in Hispania nostra ferè omnes Ecclesias Cathedrales olim fuisse Canonicorum regularium, probat Pennotus *ubi suprà.* Cupiens igitur Gregorius VIII. ut Canonici hanc profiterentur vivendi normam, scribit in præsenti universis Episcopis, ut pensatis facultatibus propriæ Ecclesiæ, clericos in eis instituant, qui communem vitam teneant, simul dormiant, & quiescant.

h *Manus injectione.)* Hæc verba exponemus *in cap. monachi, de sententia excommun.*

i *Atrocitas.)* Quo casu non censetur absolutio à dicta censura Episcopo concessa, *cap. canonica, de sent. excomm.* & meritò, quia etiam jure civili quoties atrocitas facti aderat, superior adeundus erat, *l. si quiderit, ff. de offic. Proconsul. l.2. & 3. l.4. §.1. ff. de officio Præfect. vigil. lib.1. §. ult. ff. de suspect. tutor.* notavit Cujacius ibi.

CAPUT X.

Innocentius III. *Prælatis, & Clericis a Lombardiæ.*

CUm ab omni specie mala præcipiat *b* Apostolus abstinere, nos (qui licèt indigni) constituti sumus à Deo super gentes, & regna, ut juxta verbum propheticum, evellamus, & destruamus, ædificemus & plantemus; summoperè debemus satagere, quatenus evellamus vitia, & plantemus virtutes, destruamus iniqua, & ædificemus honesta: sicque nostra sollicitudine mediante prava transeant in directa, & aspera convertantur in plana. Licèt autem hujus nostræ solicitudinis labor generaliter debeat ad omnes extendi, quia sapientibus sumus, & insipientibus debitores; specialiter tamen ad clericos, qui dormire debent à vitiis, ut sint *c* pennæ columbæ deargentatæ; ne quid in illis appareat, quod offuscet candorem ecclesiasticæ puritatis. Sanè ad audientiam Apostolatus nostri multorum assertione pervenit, quod cùm ex delegatione nostra causas suscitatis pertractandas, more sæcularium, super decima *d* litis, vel parte alia, pro diversa terrarum consuetudine, præter expensas victualium, cum litigantibus receptis pignoribus pro salario convenitis, quod postmodum usque ad solutionem pecuniæ, nolentibus etiam partibus, contenditis detinere. Nos attendentes, quod ad hoc vobis, & aliis clericis sunt ecclesiastici redditus deputati, ut ex ipsis honestè vivere debeatis, ne vos oporteat ad turpia lucra manus extendere, vel ad iniqua munera oculos inclinare: cùm ergo opera vestra lucere debeant laicis in exemplum, nec vos deceat ad instar sæcularium ad turpe compendium juris occasionem arripere, v. f. v. per A. s. m. atque præcipimus, quatenus ab hujusmodi exactionibus de cetero abstinentes, vigorem judiciarium gratis studeatis litigantibus impertiri, non obstante, quod in fraudem à quibusdam proponitur, quod idem exigatur nomine *e* assessorum, cùm nec justum judicium judici vendere liceat, & venales sententiæ ipsis etiam sæcularibus legibus *f* improbentur. Dat. Toderti V. Non. Octob.

NOTÆ,

1 a *Lombardiæ*,) Ita etiam legitur *in cap.* 1. *hoc tit. in* 3. *collect.* & in epistolis editis Coloniæ, & correctis à Sirleto *fol.* 187. ex quo Codice restituo integram hujus textus; in partibus enim Lombardiæ ea consuetudo, seu potius corruptela irrepserat, ut judices decimas litium exigerent, & super eis etiam sub pignore turpiter pacisci solebant, ut refert Cujacius in præsenti; unde Innocent. III. Prælatis, & clericis illius provinciæ direxit præsentem constitutionem, talem corruptelam improbando.

2 b *Apostolus*,) 1. *ad Thessal. cap. ult. Omnia*, inquit, *probate; quod bonum est, tenete; ab omni mali specie abstinete*. Erasmus post versionem vulgarem legit; *Ab omni specie mala abstinete*. Utcumque tamen sit, D. Pauli sententia aperta est, videlicet adeò nihil mali esse faciendum, ut nec vel imago quidem, vel similitudo sit ulla, vel suspicio mali. Joannes Andreas, Butrius, Zabarella, Immola, & Panormitanus in præsenti, hujus sententiæ occasione latè agunt de variis malorum, & bonorum generibus; sed tractatus hic ad Theologos spectat, qui scripserunt de bonitate, & malitia humanorum actuum, & de vitiis, ac virtutibus.

c *Pennæ columbæ deargentatæ*.) Verba sunt Psalmi 67. quæ fusè, & eruditè exponit Hallier. *de sacris elect. in princip.*

3 d *Decima litis*.) Jure civili Romanorum actor, qui temerè litem instituerat, aut ex calumnia, in decimam partem litis tenebatur: ea autem actio oriebatur ex promissione; nam in initio litis cavebat actor ni vicisset, reo decimam litis præstitutum iri, ut patet ex constitutione Diocletiani, & Maximiani, quæ extat *sub tit. de calumniat. in Cod. Hermog.* ibi: *Judicio tutelæ convenit excipi actionem, ad quam respondere debes, quippè si per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromissionis initio postulatæ calumniæ in decimam partem ejus, quod petiit, tibi condemnari eum desiderare potes*. Refert Cujac. *lib.* 7 *observ. c.* 5. Apud Francos hæc litis decima fisco pendebatur. Principes autem judicibus delegatis, quibus causæ cognitio commissa erat, solebant eam concedere, ut apparet ex formula illa 20. Marculfi, ibi: *Præterea per præsens decernimus præceptum, ut ipsum in hoc vas recipere faciatis, & unicuique ex ipsis justè debita portio terminetur, & decima illius sumptus litis, qui exinde in fisci ditionibus, tam de terra, vineis, mancipiis, vel undecumque reddebatur, ipse vir ille habeat ex nostra indulgentia concessum, vel quicquid exinde facere voluerit, liberam habeat potestatem*. Illustravit Bignon. *in notis ad eam formulam*. Apud Beneventanos idem statutum fuisse refert, & firmat Innocent. III. *lib.* 1. *epist. fol.* 164. jure nostro regio approbata est consuetudo, quæ in diversis partibus invaluerat, videlicet, ut pro sportulis judici ordinario, aut delegato post executionem sententiæ decima ipsius litis præstetur, *l.* 3. *tit.* 14. *lib.* 5. *ord. l.* 7. *tit.* 21. *l. unic. tit.* 31. *lib.* 4. *recopil.* probant, & plura de hac decima judici exequenti sententiam solvenda, congerunt ultra repetentes in eisdem juribus, Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 13. *num.* 30. Hevia *in Curia Philip.* 2. *part.* §. 25. Rodriquez *de exequutione, cap.* 7. *per totum*, Salgado *tom.* 1. *Labyrinth. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 1. §. 2.

4 e *Assessorum*.) Assessores enim assumuntur à Magistratibus ex Jurisperitorum ordine, qui jus sibi, quod sæpiùs ignorant, suggerant, vel eleganter refert Josephus *lib.* 2. *contra Apionem*: nam licèt, quæ ad Magistraturam sui officii pertinent, ignorare non debeant, juris tamen ordinarii professores non existunt: unde jure civili frequenter assessores assumebant illi, quia ut ait Justinian. *in novel.* 82. legum placita Magistratibus suggerent, & quod non poterant per occupationes assequi, supplebunt: *l. non minus, Cod. de assessoribus*, *l. unic. Cod. Theodos. de Comitib.* ut fuisse ipse Ulpian. testatur *in l. metum* 9. §. *sed quod Prætor*, *ff. de eo, quod metus causa*: de Sabino constat *ex l. lex* 5. §. *hac lege*, *ff. de injuriis*. Plerumque dicuntur Consiliarii, *l. un. Cod. si Rect. provinc.* Ammian. Marcel. *lib.* 25. *Sforsorio amisso consiliario, qui ei aderat, casu evasit*. Cassiodor. *l.* 6. *epist.* 12. *Consiliarii quoque Præfectorum*. Etiam dicuntur Participes *in l.* 1. *Cod. de assess.* ab Ausonio *Iliad.* 2.

Curia me duplex, & uterque Senatus habebat
Muneris exsortem, nomine participem.

Simmachus *epist.* 17. Notavit Savarus *ad Sidonium lib.* 1. *epist.* 3. *fol.* 24. Illustrant Desiderius Heraldus *lib.* 1. *de auctor. rei jud. cap.* 8. Pollet. *in hist. fori Rom.* Jure canonico necessitas assumendi assessores illiteratis injuncta est, *cap. ad audientiam, de consuet. cap. statutum*, §. *assessorem, de rescr. l.* 6. Ex eadem ratione jure nostro Regio necessitas injuncta est Prætoribus, ut eligant Proprætores juris peritos, vulgò *Tenientes*, *l.* 22. *tit.* 9. *partit.* 2. *l.* 10. *tit.* 16. *lib.* 2. *ord. l.* 26. *tit.* 5. *l.* 4. *tit.* 6. *lib.* 3. *recop.* ubi plura congessit Salzedo.

f *Improbentur*.) Adeò ut venales sententiæ, quæ à corruptis judicibus proferuntur, etiam citra interpositæ provocationis auxilium infirmæ sint, *l. venales* 7. *Cod. quando provocare*; & Antoninus *in l.* 1. *Cod. de pœna judicis, qui malè judicavit*, ait amittere eum actionem, qui judici pecuniam dedit, & diffidentia justæ sententiæ, in pecuniæ corruptela spem negotii reposuerit; sicut & ex ea causa litem perire jussisse Imperatorem suum scribit Ulpianus *in l.* 1. *ff. de calumniat.* Prosequuntur Balduinus *ad leges* 12. *Tab. c.* 8. Herald. *lib.* 1. *de auctor. rei judic. cap.* 7. Acunna *in cap.* 1. 83. *dist. num.* 3. 5

COMMENTARIUM.

Ex hac Innocentii epistola sequens vulgò deducitur assertio: *Judices delegati ecclesiastici gratis judicare debent, nec exigere possunt decimam, vel aliam litis partem, etiamsi hoc consuetudine introductum sit*. Probant eam textus *in cap. si quis* 1. *dist.* 83. *c. Episcopus*, *c. non debet* 11. *q.* 3. *statutum* 2. §. *assessorem*, *de rescript. lib.* 6. *cap.* 1. *de re judic. eod. lib. cap. observandum* 15. *q.* 2. Concil. Aurelian. 2. *can.* 3. Arvernense *can.* 25. & Concil. Arelat. 4. *can.* 13. *Statuimus, ut comites, judices, seu reliquus populus obedientes sint Episcopo, & invicem consentiant ad justitias faciendas; & munera pro judicio non recipiant, nec falsos testes, ne per hoc pervertant judicia justorum, quia scriptum est: Justitia elevat gentem, injustitia verò miseros facit populos*. Et Psalmista: *Beati, qui custodiunt judicium, & faciunt justitiam in omni tempore*. Idem omninò repetit Conc. Cabilon. 2. *can.* 35. *Nullus Christianus pro quolibet placito, vel judicio à qualibet persona munera exigere, aut accipere debet; quoniam id divina Scriptura multis in locis magna interdicit authoritate*. Hinc præfatum Concilium Cabilonense *can.* 21. addit: *Sed & ministros, quos vicarios, & centenarios vocant, justos habere debent, ne fortè eorum avaritia, aut rapacitate populus gravetur, & amissis facultatibus in paupertatem redigatur, &c.* Eadem constituit Concilium Mogunt. 1. *canon.* 30. & Concilium Rhemense *can.* 39. Concilium Mogunt. 2. *can.* 19. *Qui ad subvertendam justitiam à duobus munera accipiunt, hoc est ab eo, qui quod sibi injustè ablatum est justè requirit; & ab eo, qui eadem injustè invasit, admonendi sunt, & fortiter increpandi, ne regnum Christi, quod omnibus rectè facientibus patet, sibi sine ulla retractatione secludant*. Concilium Bernense *can.* 25. *Ut nec Episcopus, nec Abbas, nec ullus laicus pro justitia facienda sportulas contradictas accipiat, quia ubi dona intercurrunt, justitia evacuatur*: Turon. 3. *can.* 35. *Nullus Christianus pro qualibet placito, vel judicio à qualibet persona munera exigere, aut accipere debet*. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garan. Cujacius, Fabrotus, & Boetius Epon. *in præsenti*, Franciscus Hallierus *in vindiciis*, *fol.* 759. D. Joannes de Larrea *alleg.* 47. Phebo *tom.* 2. *dec.* 11. Nathen. *in justitia vulner. c.* 4. *fol.* 587. Gibal. *de censur. in synopsi*, *verbo Munera*, *num.* 6. Flores de Mena *q.* 8. Cabedo *tom.* 1. *dec.* 16. Morla *in empor. tit.* 2. *de jurisd. q.* 10. Acunna *in cap. si quis* 10. *dist.* 83. Petrus Gregorius *lib.* 1. *de repub. cap.* 6. Osualdus *lib.* 28. Donel. *c.* 3. *triplici littera H*, Balduin. *ad leges* 12. *Tabul. cap.* 8. Lælius Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 102. & 117. Dartis *in d. c.* 15. *q.* 2. Balsamon *in can.* 15. *Synodi Carthag.* Hallerius *in vindiciis*, *lib.* 5. *cap.* 2. Altesserra, & Florens in præsenti.

6 Conclusio traditur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgi potest: Nemo tenetur militare propriis stipendiis, justumque est, ut laboranti stipendium assignetur, juxta Apostolum 1. *ad Corinth. cap.* 9. relatum *in cap. cum secundum*, *de præb. c. cum ex officiis*, *de præscr.* probant latè Matienzo *in dial.* 3. *p. cap.* 32. *n.* 9. Sbroz. *de offic. vicar. lib.* 1. *q.* 55. *n.* 2. & *lib.* 3. *q.* 53. *n.* 3. Hallierius *in vindiciis*, *lib.* 5. *q.* 2. Flores de Mena *d. q.* 8. *n.* 6. Surd. *de alim. tit.* 4. *q.* 22. *n.* 12. Valenzuel. *cons.* 179. *n.* 32. Bobadilla *lib.* 1. *polit. c.* 13. *n.* 48. Solorzan. *lib.* 3. *de jure Indiar. c.* 8. *n.* 39. Igitur Judices Ecclesiastici delegati non tenentur gratis de causa sibi commissa cognoscere, eamque debito fine terminare. Accedit: nam consuetudo in partibus Lombardiæ invaluerat, ut decima litis judicibus delegatis præstaretur, ut suprà retuli: sed talis consuetudo, ut licita, erat observanda; siquidem in casu non dissimili, *in cap. ad Apostolicam, de symonia*, docetur quod etsi pro administratione sacramentorum clerici aliquid recipere non debeant, tamen consuetudo piè introducta observetur. Igitur & consuetudo, de qua in præsenti agitur, observanda erat, ut contingit in decima, quæ in executionibus præstatur judici ordinario, ex dispositione legis Regiæ: ea enim consuetudine introducta fuit, & ideò jubetur in legibus suprà citatis, ut præstetur, quia con-

7 Impugnatur tradita assertio.

consnetudine introductum erat in his Regnis, ut decima litis judici exeqnenti sententiam solveretur. Igitur similiter in consuetudine Lombardiæ idem observandum erat.

8 Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, tria esse genera emolumentorum, quæ judices ratione officii sui, munerisque sibi injuncti percipiunt. Primò salarium, quod justè ab eis exigitur, & accipitur: unde Alexander Severus, referente Lampridio, cùm promovebat judices, argento, & necessariis instruebat, ita ut Præsides provinciarum argenti pondo viceoa, phialas senas, mulos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, coquos singulos, & si uxores non haberent, singulas concubinas acciperent, quòd sine iis esse non possent, redditur deposita administratione mulas, mulos, equos, muliones, & coquos; cætera sibi habituri, si benè egissent; in quadruplum reddituri, si malè. Secundò judici præstantur quædam minuta commoda pecuniæ, quasi per stipem collecta jure actorum, quæ judex quotidie facit, quæ vocantur vulgò sportulæ, de cujus nominis significatione agunt congesti à Gothofredo, & Barbosa *in rubric. C. de sportulis*, Alex. ab Alex. *lib. 5. dier. genial. cap. 24.* Cælius Rhodogin. *lib. 12. lection. cap. 21.* Guidus Pancirola *in notitia Imper. occid. cap. 99.* Alciatus *lib. 3. dispunct. cap. 17.* Garzias *de expensis cap. 21. ex num. 11.* Judices delegati à litigantibus sportulas accipiebant, *l. si quis impendia, ff. mandati, Auth. de judiciis, collat. 6. §. ne autem.* Justinianus autem, ut obviam iret judicum sordibus, eorum sportulas ad certam quantitatem redegit, quam impunè excedere non licuit; nam pœna tripli, & quadrupli in transgressores statuta est *in §. tripli, instit. de actionibus*, Authent. *de litig. & sportul.* Et licet hæc sportularum taxatio non extet sub titulo Codicis *de sportulis*, ejus tamen crebra mentio fit à Justiniano *in Authent. ut judices sine suffragio, §. volumus: & in §. ne autem, auth. de judic.* constituit Justinianus judices pedaneos accipere posse ab utraque parte duos aureos in contestatione, & totidem in fine negotii, in litibus excedentibus quantitatem centum aureorum. Certa item summa nomine sportularum ab eodem statuitur in favorem Ecclesiæ in Authentica *Sed hodie, Cod. de sacrosanct. Eccles.* ubi notavit Mornacius. Et licet dicta Justiniani constitutio reperiatur *in cap. induciæ, §. offeratur 3. quæst. 3.* tamen Bonifacius VIII. prohibuit judicibus delegatis aliquid accipere judicii causa, nisi viatici nomine, si quando extra domicilium proficisci contigerit, *cap. statutum, §. insuper, de rescript. in 6.* quia cùm causæ Ecclesiasticæ nulli, nisi dignitate præditis, aut personatum obtinentibus committantur, *cap. statutum, in princip. de rescript. in 6.* & illis beneficiorum redditus ad sustentationem sufficiant, turpis conjici posset in ipsos avaritiæ labes, si sustentationis titulo stipendia à partibus litigantibus reciperent. Tertium genus emolumentorum est pars quædam pœnarum pecuniæ, quæ ob varia delicta leges judicibus assignant, ut in pluribus legibus Recopil. ubi tertia, vel quarta pars assignatur judici, ut *in l. 1. 2. & 10. tit. 10. lib. 3. Recopil.* Ultra hæc emolumenta judices, tam ordinarii, quàm delegati, non debent aliquod munus accipere à litigantibus; propterea Moyses *Exodi cap. 23.* inquit: *Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba justorum.* Quod etiam repetitum legimus *Deuteronom. cap. 16. & 27. Ecclesiast. cap. 2. Isaiæ cap. 5.* Plura Gibalinus *de negotiatione tom. 2. lib. 6. cap. 3.* Nec est, quod in judice plus metuant legislatores; nam Imperatores *in l. 3. Cod. ad leg. Juliam repet.* inquiunt: *Omnes cognitores, & judices à pecuniis, atque patrimoniis manus abstineant, nec alienum jurgium putent suam prædam.* Et Justinianus dum administratores ad jurandum adigit *in Authent. de mandat. Principum*, inquit: *Oportet te purè sumentem administrationem, & sine omni suffragio, præ omnibus aliis mundas servare Deo, nobisque & legi manus, nullum contingere lucrum, neque majus, neque minus:* & *l. sancimus, Cod. ad leg. Jul. repetund.* Cujus juramenti etiam meminerunt Demosth. *contra Timocr.* Jul. Pol. *lib. 1. onomast.* Plutarchus *in Solone*, Heraclid. *de polit. Authent.* relati à Simancas *de republ. lib. 6. cap. 3. & 4.*

De salariis, & emolumentis Judicum.

9 Ex quibus colligitur, jus civile execrandum hoc delictum variis modis vitare intendisse, variis statutis pœnis, ne justitia violaretur, ut dicitur *in l. si remunerandi 6. l. salarium 7. ff. mandati, l. si contra 20. Cod. eod. tit. l. item 15. Cod. de procurat.* Unde post varias leges de pecuniis repetendis latas, quas congerit Sigonius *lib. 2. de judiciis, cap. 27.* lata fuit lex Julia à Cajo Julio Cæsare, qua tenetur, qui in magistratu, potestate, ratione, legatione, vel quo alio munere, ministerioque publico quid acceperit, quo magis, aut quo minus officium faceret, *l. 1. 3. 4. 6. 7. & ult. ff. ad leg. Jul. repetun.* D. Isidorus *lib. 5. orig. c. 26.* ubi repetundarum teneri ait eum, qui pecuniam accepit à sociis: ubi legendum esse, *a subditis*, jam notavit Fornerius *lib. 2. rerum quotid. cap. 15.* In ea lege, appellatione Magistratus, non solùm provinciales, quorum causa lex lata fuit, Cicero *de divinatione*, ibi: *Quasi verò dubium sit, quin tota lex de pecuniis repetendis sociorum causa constituta sit; nam civibus cùm sunt ereptæ pecuniæ, civili ferè actione, & privato jure repetuntur. Hæc lex socialis est, hoc jus exterarum nationum est;* verùm & urbani, *l. 6. §. 2. ff. eodem*, & municipales veniunt, ut *in l. Julia de ambitu, ex l. unic. §. 1. ff. ad leg. Juliam de ambitu.* Verbo legationis, non solùm comprehenduntur legati missi pacis, vel belli causa, verùm & alii ad cætera negotia expedienda missi. Verba quæ sequuntur de munere, officio, ministerio publico, quia sunt generalia, comprehendunt Comites, Præsides, Assessores, cognitores, judices pedaneos *l. 5. §. eod. l. 3. Cod. eod.* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 28. l. si quis 38. §. judices, ff. de pœnis, l. 3. Cod. de assessor.* procuratores fisci, *l. 5. C. ubi causæ fisc.* Item centuriones, qui ob legendum, mittendumve militem pecuniam accepere, *l. 6. §. lege Julia, ff. eod.* vel qui eum in falsum numerum militum retulit, *l. ult. §. pro limitaneis, de officio Præfecti Afric.* aut qui occasione transitus militaris per concussionem aliquid extorsit, *Novell. 130.* Item Proconsul, qui legatum ante se de provincia dimisit, *l. meminisse 10. ff. de officio Proconsul.* Senator, qui navem maritimam habuit, *l. aufertur 46. §. quod à Præside, ff. de jure fisci, l. 3. ff. de vacat. muner.* Nec solùm prædicti Magistratus ea lege tenentur, si aliquid illicitè acceperint, verùm etiam ex delictis comitum, & ministrorum suorum in quadruplum conveniuntur, *l. 1. Cod. hoc tit.* Nihil enim interest, ipsene expiles provinciam, an per prædatores id facias. Cicero 4. *in Verrem*: *Cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitivorum fuissent, tua manus sine controversia fuit. Quicquid ab horum copia captum est, id non modò tibi datum, sed tua manu numeratum judicari necesse est.* Et paulò post: *Si enim innocentes existimari volumus, non solùm nos abstinentes, sed etiam nostros comites præstare debemus.* Si autem comites hi fumum vendant, illi incidunt in legem Juliam repetundarum, *l. in comites, ff. eod.* non autem Magistratus. Fumum vendere à veteribus dicebantur, qui cùm Magistratibus, sive Judicibus familiares essent, aut se tales esse mentientes, simulato commendationis officio eventum sententiæ, accepta pecunia, litigatoribus vendebant, de quibus Paulus *lib. 5. sentent. tit. de lege Cornelia testam.* ibi: *Si qui de judicis amicitiis, familiaritate mentientes, eventus sententiarum ejus vendant, quidve obtentu nominis ejus agant, convicti pro modo delicti, aut relegantur, aut capite puniuntur.* Illustrat Duarenus *lib. 1. disput. cap. 25.* Fidejussor tamen datus à Magistratu non tenetur ad hanc, vel similem pœnam, *l. fidejussores 68. ff. de fidejus.* quia in eam causam acceptum non est.

De Lege Julia repetundar.

Nec interest, utrum Magistratus titulo donationis munera accipiant, an eam simulantes sub specie emptionis, locationis, mutui, vel alterius contractus, ea recipiant: quin imò emptiones in eis simpliciter improbantur, ne metu imperii viliùs addicere res suas subditi cogantur, *l. unic. Cod. de contract. judic. l. solent 6. §. ult. ff. de offic. Proconsul. l. penult. §. 1. l. ult. Cod. ad leg. Juliam repetund.* Cicero 6. *in Verrem*, ibi: *Quæ fuit causa cur majores nostri eos, qui cum potestate, aut legatione in provincia sunt, tam diligenter in provinciis ab emptionibus removerent? Hæc judices, quòd putabant ereptionem esse, non emptionem, cùm venditori suo arbitratu vendere non liceret in provinciis. Intelligebant, si is qui esset cum imperio, ac potestate, quod apud quemque esset, emere vellet, idque ei liceret, fore ut quod quisque vellet, sive esset venale, sive non esset, quanti vellet, auferret.* Circa fœnus certum est Magistratos prohiberi illud exercere intra provinciam; accipere verò an prohibeantur, non item constat. Interpretes dissentiunt propter pugnantia invicem jura. Et judicem non posse gratis mutuum accipere, docuerunt Decianus *lib. 8. tract. crimin. cap. 35. §.* Farinacius *in praxi, q. 111. n. 171.* Azevedus *in l. 1. num. 23. tit. 6. lib. 3. recopil.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 12. ex n. 61.* plures congesti à Carlevalio *de judic. tom. 1. disp. 3. n. 2.* qui moventur ex lege 56. *tit. 5. lib. 2. recopil. l. 1. tit. 6. lib. 3.* ubi generaliter docetur, judicem corruptum censeri, si aliquid ex quo compendium sentiat, accipiat. Expendunt etiam legem *quisquis 16. Cod. si certum petatur.* Contrarium verò, immò judicem mutuum gratis à subditis accipientem, non incidere in legem Juliam, docuerunt plures congesti à Carlevalio *ubi supra*, pro quibus 10

De Mutuo Accepto à Judice.

faciunt textus diserti *in l. principalibus* 33. cum lege sequenti, *§. Præses*, ibi: *Præses provinciæ pecuniam funebrem accipere non prohibetur*, *ff. de rebus credit. l. penult. Cod. si certum petatur*. In quo interpretum dissidio placet distinctio, quam variis limitationibus, & ampliationibus illustrat Carlevalius *ubi supra*, videlicet ut judex mutuam pecuniam à litigantibus accipere non possit, ab aliis verò accipere non impediatur, præcipuè si in fraudem legis Juliæ id non faciat. Prosequitur latiùs Carlevalius *ubi supra*.

11 De Pœnis hujus Delicti.

Huic crimini coercendo variæ fuerunt à legislatoribus, tam sacris, quàm profanis pœnæ statutæ; & omissis vetustissimis exemplis judicum, qui propterea quod pecunia corrumpi se passi fuerunt, severissimè puniti reperiuntur, quorum primum refert Herodotus *lib.* 5. his verbis: *Cambyses Persarum Rex Sisamnem ex Regiis judicibus, quòd injustè ob pecuniam judicasset, occidi jussit, & detrahi corium, atque in lora concidi, quibus tribunal, in quo ille sedens judicaverat, intersixit, ibidemque ejus filium Oranem sedere judicem præcepit, atque memorari, in quo tribunali judicaret*. Idem Herodotus *lib.* 7. scribit, Darium I. Sandocem, qui iniquam sententiam ob pecuniam tulerat, cruci affixisse. Ammianus Marcel. *lib.* 28. eadem de causa inquit: *Pari forte etiam Procurator monetæ extinctus est*. Ut pœnas ex jure civili Romanorum inflictas recenseamus, prima legibus decemviralibus hæc erat, ut judex convictus ob rem judicandam pecuniam accepisse, aut qui turpe judicium nundinaretur, capite plecteretur, teste Gellio *lib.* 20. *noctium, cap.* 1. Domitianus Imperator hujusmodi sordidos judices infamia notavit, teste Suetonio *in ipso c.* 8. ibi: *Nummarios judices cum suo quemque consilio notavit*; ubi eleganter Tranquillus eos appellat *judices nummarios*, idest, *lucri avidos*; ut etiam vocarunt D. Hieronymus *in epistola ad Onascum*, ibi: *Volo in nummarios invehi Sacerdotes*. Seneca *lib.* 1. *de benefic. c.* 19. *Provincias spoliare nummarium Tribunal*. Cicero 1. *ad Atticum, & in oratione pro Cluentio*, Marcel. Donatus *in dicto cap.* 8. *Suetonii*; consentit Domitiano Constantinus *in leg. ult. Cod. de pœna judicis, qui malè*. Ex lege Julia repetundarum duplex pœna fuit: altera litis æstimatio in quadruplum; altera corporalis, ut relegatio, verberum afflictio, & aliquando mors, *leg.* 7. *§. ult. ff. ad leg. Juliam repetund. l. si quis* 38. *§. judices, ff. de pœnis*. Novella 8. c. 8. Gravissima certè illa lex est Gratiani, Valentiniani, & Theodosii Augustorum ad Neotherium Præfectum Prætorio, *in l.* 12. *Cod. de dign. lib.* 12. ibi: *Judices, qui se furtis, & sceleribus fuerint maculasse convicti, ablatis codicillorum insignibus & honore exuti, inter pessimos quosque & plebejos habeantur, ne sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipsos indignos judicaverunt*. Eodem spectat lex illa Constantis & Constantii *in l.* 27. *C. Theodos. de Decurionibus*, ibi: *Rarum Carthaginis splendidissimæ Senatum, & exiguos admodum Curiales residere conquestus est, dum universi indebitæ dignitatis insulas fœda familiaris rei vexatione mercantur. Igitur istiusmodi viri, demptis honoribus imaginariis, hujuscemodi illi erunt, quos fuerant consecuti, & civicis muneribus subjungentur*. Quoad litis æstimationem lis æstimatur in quadruplum earum pecuniarum, quas in administratione constitutus, vel post eam depositam, pro administratione tamen accepisse dicetur, *l.* 2. *ff. l.* 1. 2. & 3. *Cod. ad legem Juliam repetund*. Et si judicio criminali aliquis ex populo agat, ultra æstimationem, pœna durior infligenda est, *dicta lege ult. ff. ad legem Juliam repetund*. Si verò civili experiatur, tantùm litis æstimatio præstatur. Tunc autem civili judicio agitur, cùm leviùs admissum videtur, quàm ut exilium, vel aliam duriorem pœnam reus mereatur. Plinius *lib.* 2. *epist.* 11. ibi: *Marius Priscus accusantibus Afris, quibus Proconsul præfuit, omissa defensione judices petiit. Ego, & Cornelius Tacitus adesse Provincialibus jussimus; notum Senatui fecimus excessisse Priscum immanitate, & sævitia in crimina, quibus dari judices possent, cum ob innocentes condemnandos, ob interficiendos etiam pecuniam accepisset*. Quo casu civilis judicii accipiendus est textus *in l.* 1. *§. quam, penult. Cod. ut omnes judices*. Agitur etiam civili judicio cùm ab hærede defuncti quadruplum petitur, *l.* 2. *ff. ad legem Juliam repetund.* ex principio textus *in l. crimen* 26. *ff. l. sancimus* 22. *Cod. de pœnis*. Quadruplum hoc olim actori tribuebatur, *l.* 1. *Cod. ad legem Juliam repetund.* Cicero 2. *in Verrem*, ibi: *Duæ res consequebantur damnationem: altera redditio pecuniæ iis, ad quos pertinebat; in quo vel simpli, vel dupli, vel quadrupli ratio ducebatur: altera exilium*. Hodie dividitur inter actorem & fiscum, *l.* 3. *Cod. de assess.* nec sublatam esse hanc pœnam per Authenticam *novo jure, Cod. de pœna judicis*, defendit Antonius Matthæus *de crimin. lib.* 48. *tit.* 8. *cap.* 2.

Quod pœnas corporales sciendum est, ex eadem lege Julia juxta gravitatem delicti admissi pœnam infligi; itaque capite puniuntur, qui ob hominem morte damnandum pecuniam acceperunt, *dict. l.* 7. & simul datur actio legis Corneliæ de sicariis, *l.* 1. 3. & 4. *ff. ad leg. Cornel. de sicar.* in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur judices pedanei pecunia corrupti, *d. l. si quis* 38. *§. judices, de pœnis*: quia cùm de causis pecuniariis tantùm cognoscerent, levius delictum admittebant. Exilium sequebatur bonorum publicatio, nec tantùm judice vivo, verùm & eo defuncto, quæstione instaurata, ab hæredibus bona auferebantur, *l. ex judiciorum* 20. *ff. de public. judic.* licèt hoc jus aliquando intermissum Plinius referat *lib.* 3. *epistol.* 9. his verbis: *Bætica etiam in defuncti de repetundis accusatione perstabat: provisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tum reductum*. Et constat ex casu Licinii Marci, relato à Valerio Maximo *lib.* 9. *cap.* 12. Alia prosequitur ex jure civili Ant. Matthæus, ubi suprà. Sacris Ecclesiæ canonibus judex munera recipiens tenetur ad eorum restitutionem, *ex d. c. statutum, §. insuper*; docent Layman *lib.* 3. *summæ, tit. de contrectationibus, c.* 4. *n.* 10. Sanch. *lib.* 3. *consil. c. unic. dub.* 2. eosque in excommunicationem incidere statuit Clemens VIII. constitutione 8. quam post Bonacinam, & Castrum Palaum explicat Gibalinus *in synopsi censur. verbo Munera*. Judices etiam ecclesiastici munera accipientes suspenduntur per annum ab Officio, *cap.* 1. *de re judicata, lib.* 6. Jure nostro Regio constituta est pœna privationis officii, & judices tenentur munus acceptum restituere cum duplo, aut septuplo, *l.* 1. *tit.* 9. *lib.* 3. *recopil.* Solorzan. *tom.* 2. *de Jure Indiarum, lib.* 4. *c.* 4. *n.* 18. licèt eo jure attento non teneri judicem in conscientia acceptum restituere, defendat D. Joan. de Larrea *alleg.* 47. *num.* 27. Illud etiam peculiariter jure nostro cautum est, videlicet ut crimen hoc probetur testibus singularibus, *l.* 6. *tit.* 9. *lib.* 3. *recopil.* quam explicat Larrea *alleg.* 48. *per totam*. 12 De judicio criminali.

Et meritò hæc omnia statuta sunt in hoc gravi, enormique crimine; quia omninò evertitur justitia, si judices sordida avaritia coinquinentur, & ejus affectui turpiter cedant; quid enim tutum si muneribus via sternatur? Quid putum, si donis contaminetur? Unde Cicero *act.* 2. *in Verrem*, ajebat: *Ingentes divitiæ judiciorum religionem, veritatemque solent perfringere*. Et *lib.* 1. *ad Atticum*, scribit, Catullus cùm vidisset quemdam ex judicibus, quos pecunia Claudius corruperat: *Quid vos à nobis præsidium postulastis, an ne nummi vobis eriperentur, timebatis?* Et rectè Horatius *satyra* 2. ait: 13 Traditur ratio decidendi.

—Malè verum examinat omnis
Corruptus judex.

Et Petronius inquit:

Ergo judicium nihil est, nisi publica merces,
Atque Eques in causa, qui sedet empta probat.

Idem Horatius 4. *carm.*

Judex honestum prætulit utili, & rejicit alto
Dona nocentium vultu.

Et Ovidius 1. *amor.*

Non benè selecti judicis arca patet.

Munerum enim acceptio ita excæcare solet judices, ut quid justum, quid injustum sit, non videant: ita aures eorum obdurat, atque corrumpit, ut voces litigantium non rectè percipiant, vel discernant: ita linguam manus eorum constringit, ut ad justitiæ normam, neque pronuntient, neque distribuant quicquam: efficit denique, ut exemplo Magistratuum ipsi oppressi oppressores fiant, utque neglecto bono publico, ea quæ in thesaurum civitatis congeri debebant, in paucorum sacculos rapiantur. Totum complectitur Carolus Scribanius *lib.* 2. *polit. Christ. c.* 9. his verbis: *Dei verba sunt, quid cæcitate miserius? à muneribus cæcitas nata: fuge munera quisquis oculos amas, cæcitatem aversaris; neque plebejos tantùm oculos, sed sapientium excæcant munera; quid facient in aliis? non exoculabunt tantùm, sed perimunt: ea vis munerum, nihil inexpugnatum, nulla robora, nulla propugnacula, arma nulla, &c.* Nihil magis equidem, & Provincias, & Urbes Romano Imperio subjectas ad defectionem permovit, accendit, inflammavit, quàm aperta illa, & citra pudorem judiciorum fœdissima, atque iniquissima nundinatio, Quo fit, ut verissimè Tertullianus *lib. de pallio*, illud pronunciasse videatur: *Plus togæ læsere Rempublicam, quàm loricæ*. Ac quamquam istud firmari possit exemplis, nullum tamen, vel illustrius, vel accommodatius reperiri potest exemplo Bagaudarum in Gallia, Diocletiano Imperatore; cujus non minùs eleganter, quàm verè extat descriptio apud Salvianum *lib.* 5. *De Bagaudis*, inquit, *nunc mihi sermo est, qui per malos judices, & cruentos spoliati, afflicti, necati, postquam*

jus

Digitized by Google

jus Romanæ libertatis amiserunt, etiam honorem Romani nominis perdiderunt. Et imputatur his infœlicitas sua, imputamus his nomen calamitatis suæ, imputamus nomen, quod ipsi fecimus. Et vocamus rebelles, vocamus perditos, quos esse compulimus criminosos. Quibus enim aliis rebus Bagaudæ facti sunt, nisi iniquitatibus nostris, nisi improbitatibus judicum, nisi eorum proscriptionibus, & rapinis, qui exactionis publicæ nomen in quæstus proprii emolumenta verterunt, & indictiones tributarias, prædas suas esse fecerunt? Qui in similitudinem immanium bestiarum non rexerunt traditos sibi, sed devorarunt; nec spoliis tantùm hominum, ut plerique latrones solent, sed laceratione etiam, & ut ita dicam, sanguine pascebantur; ac sic actum est, ut latrociniis judicum strangulati homines, & necati, inciperent esse quasi barbari, qui non permittebantur esse Romani. Plura congesserunt Bobadilla *lib.2.polit.c.11.*& 12. Cochier. *lib.3. aphorism. polit. c.* 19. Marquez *in Gubern. lib.1.c.20.* innumeri congesti à D. Joanne de Larrea *dicta alleg.*47. Unde rectè in præsenti graviter Judicibus Ecclesiasticis interdicitur, ne ultra stipendia sibi assignata aliquid recipiant, etiam prætextu consuetudinis; quia Ecclesiastici non solùm debent abstinere ab eo, quod est in se malum verum, sed ab eo etiam, quod occasionaliter potest esse malum: quare licèt judices sæculares recipiant ultra salarium decimam litis; Ecclesiastici tamen eam exigere non possunt, quia ab omni suspicione mali procul debent esse remoti.

14 *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam Innoc. III. in præsenti non statuit, judicem delegatum propriis stipendiis militare cogi; siquidem supponit jam illi stipendium fuisse assignatum, ibi: *Ecclesiastici redditus deputati.* Unde injustè ultra proprium salarium decimam litis exigere intendebant. Quid tamen hodie procedat attento jure nostro Regio circa judices delegatos salarium habentes, vel non; & an sportulas, necnon partem pœnæ judici assignatam percipere possint, latè disputat Carlevalius *de judiciis lib.1.tit.1.disp.4.per tot.* Nec obstat augmentum ejusdem difficultatis, deductum ex capite *ad Apostolicam, de simonia*; nam in ejus specie Pontifex pias, & laudabiles consuetudines fidelium jubet observari. Cæterum in præsenti casu nihil pietatis intendi poterat in decima litis extorquenda; in dicto enim capite ad *Apostolicam*, pium erat clericos, & Ecclesiæ ministros fovere, & alere; quæ pietas in præsenti abest, cùm redditus Ecclesiasticos ipsi judices aliunde perciperent; unde non debebant decimam litis, aut similem partem extorquere.

15 *Exponitur l.2. §. fin. ff. de condict. de turp.* Sed supra traditis obstat text. *in l.2. ʃʃ. fin. ff. de condict. ob turpem*, in illis verbis: *Sed si dedi, ut secundum me in bona causa judex pronunciaret, est quidem relatum, condictioni locum esse.* Ex quibus deducunt Alexander, Fulgos. Jason, Costal. ibi, Duaren. *ad eundem titulum, c.3. in fine*, eo casu, quo aliquid judici datur, ut in bona causa pro me sententiam dicat, non competere condictionem ob turpem causam, sed eo casu non solùm judex, verùm qui pecuniam dedit, incidit in legem Juliam repetundarum. Ergo illi non competit condictio, cùm turpitudo etiam ex sua parte daretur. Pro hujus textus expositione sciendum est, quoad pœnam legis Juliæ repetundarum nihil interesse, utrum in bona causa, aut mala judex munera acceperit, *l.4.ff.l.3.C. de condict. ob turpem.* Nam si non licet accipere, quo magis officium facias, si turpiter datur, quod judici datur, utique nec in bona quidem causa accipere licet. Sapienter Plato *lib.12.de legibus*, ibi: *Qui patriæ in aliqua re ministrant, nullo modo munera recipiant, nec ulla occasione, aut ratione nobis persuadeamus, in rebus quidem bonis suscipienda esse munera, in aliis minimè. Nam & cognoscere facile est, nec cùm cognoveris, continere. Idcircò tutius est legibus obtemperare dicentibus nulla pro patriæ ministerio munera esse suscipienda; si quis verò minus obtemperasse damnatus fuerit, moriatur.* Imò etsi datum fuerit judici remunerationis causa; non enim licitè, etiam postquam sententiam protulerit, accipit, ut probat Alciat. *in l. principali b. ff. de rebus creditis*, & *lib.2. parerg. c.* 49. Licèt contrarium docuerunt Bart. *in l. Aquilius, ff. de donat.* Zasius *in l.* 33. *nu.*20.*ff. de rebus creditis.* Decian. *lib.8.tract. crim. c.40. n.9.* Menoch. *lib.2.de arbit. casu* 342.*n.6.* Farinac. *in praxi*, q.212. Sed apertè eorum sententia convincitur *ex l. ult. C. hoc tit. l.1. ʃʃ. hoc autem, ff. de calum.* quibus ex locis constat, ne quidem post depositam administrationem Magistratus posse aliquid accipere pro beneficio tempore administrationis præstito. Idem confirmat Cicero 3.*de legibus*, dum ait: *Donum ne capiunto, neve danto, neve petenda, neve gerenda, neve gesta potestate.* Nec juvat Bartolum dicta lex *Aquilius* 27. nam ibi non Prætori, ut perperam olim legebatur, sed Rectori, ut in Florentinis legitur, donatio facta fuit. Nec valet argumentum: Remuneratio non est absoluta liberalitas. Ergo judici fieri potest. Vetat enim lex etiam remunerationem, nec absque ratione, nam si ea permitteretur, illius spe semper judices pro locupletioribus sententiam dicerent. Deinde sciendum est, litigatorem judici munera dantem incidere in legem Juliam repetundarum, *d. l. ult. C.* & litem amittere, ex constitutione Imperatoris Antonini *in l.1. C. de pœnis Judicis*: ad quam respexit Ulpian. *in d. l.2. ʃʃ.1.* Nec tunc obstat difficultas supra expensa; nam potius verum est in specie dicti §. ultimi, condictioni ob turpem causam jocum non esse, ut docent Osuald. *lib.4. Donelli, c.2. littera C.* Claudius *ad tit. de condict. ob turpem, c.2. n.11.* Neque contrarium probat Ulpianus ibi; utitur enim adversativa oratione; *sed hic quoque:* cujus natura, & vis est, ut tollat, quod præcessit, alioquin enim præcedentibus subserviret, & non adversaretur. Unde liquet veterum sententiam antea relatam satis improbare Ulpianum, quod manifestè apparet ex ipso orationis contextu; ait enim Ulpianus: *Sed hic quoque crimen contrahit.* Quod certè nihil est, quàm turpiter eum dare, & in persona dantis turpitudinem versari; crimen autem eum, qui dat contrahere, ex pœna, quæ in fine ipsius versiculi additur, liquidò constat, litem videlicet eum perdere; quæ pœna satis gravis apparet, cùm in bona etiam causa litis damno is, qui dedit, afficiatur. Est itaque in hac specie turpitudo dantis, quo casu condictionem cessare notum est, *l. item 4. §. sed quo 8. ff. eod. tit.* Neque obstat, nihil turpe fecisse eum, qui judici quid dedit, ut in bona causa secundum se pronuntiaret; nam ut ait Ulpianus, judicem corrumpere videtur. Eo enim ipso, quod dat, judicem sibi obstringit, ut secundùm se, sive bona, sive mala sit causa, pronuntiet; ne contra eum, qui dedit, sententiam proferendo, cogatur acceptum reddere. Et sanè libera potestas judicandi relinquenda est judici, ad cujus officium pertinet secundùm leges judicare, *ʃʃ.1. Inst. de off. Judicis.* Hanc autem judicandi facultatem impedire, & judicis animum corrumpere censetur, qui illi pecuniam dedit; quia qui accipit, modis omnibus cogitat, ut danti gratificetur: & quamvis, qui dedit, bonam causam se fovere dicat, tamen res aliter se habere potest, videlicet ut causa improba deprehendatur.

Superest pro coronide hujus commentarii, ut aliqua de xeniis judici largitis videamus, & sciendum est, xenia dici munera hospitalia, idest, quibus hospites invicem se munerantur; quod maximè fieri consueverat Saturnalium diebus. Unde Martialis tertiumdecimum librum operis sui, in quo hujusmodi munera distichis describit, Xenia appellavit, quòd versus ipsos pro xeniis mitteret, vel quæ mittebat munera disticho exornaret, ut his versibus idem ostendit. 16 *De xeniis Judici largitio.*

Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello
Constabit nummis quatuor empta tibi.
Quatuor est nimium, poterit constare duobus.
Et faciet lucrum bibliopola Triphon.
Hæc licet hospitibus pro munere disticha mittas,
Sit tibi tam rarus, quàm mihi nummus erit.

Notavi *in cap.1. de consuet. Xeniis.* Circa xenia hæc judices veterem Græcorum sententiam observare jubentur, *in l. non solent 6. §. non verò, ff. de off. Proconsul. l. plebiscito* 18.*ff. de off. Præsidis*, ut nec omnia accipiant, neq; passim, neque ab omnibus; namque valdè inhumanum est à nemine accipere, sed passim vilissimum, ab omnibus avarissimum. Accipi ergo poterant xenia edulia, quæ intra proximos dies prodigi poterant, & hospitibus hospitalitatis causa dabantur usque ad quantitatem certorum annorum, *l.1.§.1.l.6. ʃʃ. ult. l.7. ʃʃ.1. ff. ad legem Jul. repetun.* Si autem munera erant, tunc ea accipere non valebant Plinius *lib.4. epist.9.* de Julio Baso hæc ait: *Homo simplex, & incautus quædam à provincialibus, ut amicus acceperat; nam fuerat in eadem provincia quæstor. Hæc accusatores furta, ac rapinas, ipse munera vocabat; sed lex munera quoque accipi vetat.* Jure etiam canonico permittitur judicibus delegatis esculenta, & poculenta accipere, *c. statutum, §. insuper, de rescriptis lib.6.* nec modica esculenta, seu poculenta accipere etiam judicibus ordinariis prohibetur; quo modo accipio Concilium celebratum in palatio Vernis sub Pipino Rege Francorum, & Stephano III. *can.*25. in illis verbis: *Ut nullus Episcopus, nec Abbas, nec laicus propter justitiam faciendam sportulas contradictas (idest vetitas, accipiat, quia ubi dona intercurrunt, justitia evacuatur.* Jure tamen nostro Regio lite pendente non licet à litigatoribus etiam esculenta accipere, *l.7.* ibi: *Ni viandas, ni otros bienes, ni cosas algunas: tit.15.lib.4.ord.* secus verò finito negotio, *l.3.* ibi: *Salvo cosas de comer, o beber, o frecidas de grado: tit.15. lib.2. ordin.* ubi latè exponit Didacus Perez.

CA-

C A P U T XI.

Idem a *Livon. Episcopo, & eis, qui cum ipso sunt, fratribus.*

DEus, qui Ecclesiam suam nova semper prole fœcundat, volens moderna tempora conformare prioribus, & fidem catholicam propagare, prædecessoribus vestris, & vobis post eos pium inspiravit affectum, ut Livon. ingressi provinciam, paganis evangelizaretis nomen Domini Jesu Christi, eorum sequentes exemplum, quibus in Evangelio legimus esse dictum: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. De quibus evangelicus sermo subjungit: Illi autem profecti prædicaverunt, ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Attendens etenim evangelicus ille paterfamilias, quod messis est multa, operarii autem pauci, adhuc mittit operarios in messem suam, & in hac quasi undecima hora vineæ suæ novos deputat vinitores, quorum laborem pariter cum primis denario recompenset. Unde cùm evangelizandi officium eo assumpseritis inspirante, qui facit utraque unum; oportet vos in unitatis, & charitatis spiritu ambulare, illorum sequentes exemplum, de quibus legitur: Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una. Ne igitur, si dispar in vobis observantia fuerit, & dissimilis habitus, apud eos, quibus unum Evangelium prædicatis, scandalum suscitetur, priusque dividatur populus ille novus in partes, quàm in unam Ecclesiam congregetur, cùm paratus sit adhuc inimicus homo messi Dominicæ super seminare zizania: disc. v. mon. & exhort. in Domino, per A. vobis scr. mandantes, quatenus eo non obstante, quod inter vos monachi sunt, & canonici regulares, vel alii etiam regularem vitam sub alia distinctione professi, pariter in unum regulare propositum, & honestum habitum, quantum ad hoc spectat officium, conformetia; ne nova Ecclesiæ Livon. plantatio piæ m. p. tui frater *b* Episcope, sanguine rubricata, vel leve in vobis scandalum patiatur, per quos radicanda est in fide catholica, & sovenda.

N O T Æ.

1 a L*ivon.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 2. & *in c. fin. de divortiis, c. Deus* 8. *de pænit. & remis.* ubi aliæ partes hujus Decretalis referuntur. Livonia regio est Septentrionalis, vulgò dicitur *Liefant*: eam habitant Prussi, Lituani, & Russi; habetque Livonia alias nationes, tam moribus, quàm lingua diversas. Regio est nemorosa, plana, sine montibus, magna ex parte inculta: habet civitates amplas sub Imperio Magistrorum Theutonici Ordinis. Hujus provinciæ incolæ fidem catholicam susceperunt temporibus Innocentii III. ut constat ex ejus epistolis *lib.* 4. „ *regestr.* 16. *epist.* 124. 125. & *epist.* 126. ita scribit. (Ad vestram jamdudum notitiam credimus pervenisse, quod „ Dominus noster, qui neminem vult perire, sed ut „ omnes ad agnitionem perveniant veritatis, ad partes „ Livoniæ calceamentum suum miseratus extendit, & „ nonnullos gentilitatis tenebris obvolutos, ab eis ostensa sibi luce magna, quæ ipse est, misericorditer liberavit. Cùm autem venerabilis frater noster Estiensis Episcopus, qui prædicando in jam dictis partibus „ verbum Dei multùm laboravit in Evangelio, & divina gratia cooperante profecit, animo indefesso desideret portare coram gentibus, & Regibus verbum „ Dei, & ad messem, quæ multa est, sufficere operarii pauci non possint, universitatem vestram monemus in Domino, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus cùm idem Episcopus aliquos de fratribus vestris ad hujusmodi ministerium utiles, & „ idoneos, à vobis duxerit exigendos, sibi duos, aut „ saltem unum de vestris collegis singuli concedatis, „ ut cooperantibus ipsis currat velociter sermo ejus, „ qui emittit eloquium suum terræ. Vos denique filii „ Abbates super vobis ipsis, &c. Datum Laterani 3. Kalend. Novembris, Pont. N. anno 16.) Ex quibus verbis apparet Innocentium in præsenti alloqui cum Episcopo Estiensi Livoniæ Legato, & Prædicatore. Illud in præsenti non omittam, quod refert Lelius Bisciola *lib.* 8. *horar. succis. c.* 16. quod dum Livones fidem Catholicam retinuerunt, nunquam à Moschis victi, aut subjugati fuerunt; postquam verò hæresi Lutherana fœdari cœperunt, Moschi eos subjugarunt.

2 b *Frater Episcope.*) Sanctus Menradus videlicet, vir perdoctus, & pius, qui Livoniæ prædicans innumeros, & cum eis Cobem Livoniæ Principem ex Gentilitate ad fidem Catholicam reduxit, qui posteà ad petitionem ipsius Principis Episcopus designatus fuit illius loci, ubi nunc est Riga Metropolis, ut referunt Albertus Krantzius *lib.* 7. *Saxon. cap.* 3. Joannes Bohemus *lib.* 3. *de nat. omn. gent. cap.* 8.

COMMENTARIUM.

3 HÆc Innocentii constitutio non est generalis, sed provincialis tantùm, & specialis respectu Livoniensium, qui noviter ad fidem conversi erant, quibus nonnulla indulsit Innocentius in præsenti, & *in d. cap. fin. de divortiis, c. Deus, de pænit. & remis.* ne in ipso initio amplexæ religionis Christianæ offenderentur, aut exasperarentur: & cùm Religiosi omnes, & Canonici regulares habitu à cæteris fidelibus laicis distinguantur, Concilium Nicænum *can.* 76. ubi jubetur Religiosos, tum monachos, tum moniales, alia indumenta, quàm laicos induere, Conc. Aurel. 5. *can.* 19. Gangrese *can.* 12. Barchin. 2. *can.* 4. Dionysius *de Ecclesiast. hierarch. c.* 7. Odericus Vitalis *in hist. Eccles. ad annum* 1094. ibi: *In saltibus, & campestribus passim construuntur cœnobia, novisque ritibus, variisque schematibus trabeata peragrant cucullatorum examina. Albedine in habitu suo præcipuè utuntur, qua singulares ab aliis, notabilesque videantur. Nigredo in plerisque locis sacræ Scripturæ humilitatem designat, quem idcircò colorem religiosorum fervor hactenus gratanter gestat. Nunc autem nigredinem, qua prisci Patres, tam regulares clerici in cappis, quàm monachi in cucullis ob humilitatis speciem usi sunt;* inde cùm monachi, & canonici regulares, qui stabiliendæ, & prædicandæ religionis Catholicæ causa in Livonia erant, diversis vestibus uterentur, offendebantur nimium tyrones in fide, quærentes, ubi est unum Evangelium? unus Deus? Pater omnium unus? unum baptisma? unus spiritus? unus amor? cur etiam non est unus amictus? unus color in vestibus? Quod agnoscens Innocentius, & sciens, quod licèt sine causa non possint monachi, vel canonici regulares habitum propriæ professionis mutare, vel omittere, ut probant Suarez *de religione tr.* 8. *lib.* 1. *c.* 5. *n.* 5. Sanch. *lib.* 6. *summæ, c.* 8. *n.* 55. Castrop. *tr.* 16. *disp.* 4. *pun.* 6. Gibalin. *de clausura, disq.* 2. *c.* 2. *§.* 3. *consect.* 2. *per totum*, Solorzan. *tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 18. *n.* 19. tamen ex justa causa, & omittere, & mutare alium habitum induendo possunt, præsertim favore religionis, & fidei propagandæ gratia, ut probat Solorzanus de jure Indiarum *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 18. *n.* 20. Ideò Innocentius, ne in ipso initio suscipiendæ fidei Livonienses offensi varietate ista regularum, seu diversarum vestium, aut vivendi conditione, in fide vacillarent, seu penitus eam desererent, statuit ut monachi, canonici regulares, vel quicumque alii strictiorem vitam agentes, non in diverso habitu incederent, sed ut ratione vivendi, & regula pro tunc ibi uterentur eadem. Est igitur hæc constitutio localis, & temporalis, non verò generalis, aut perpetua; ejus tamen magna ratio est, videlicet religionis augmentum, ob quod licita sunt quæ aliàs illicita essent. David enim nudus ad arcam Domini saltavit, quod factum D. Ambrosius refert *epist.* 36. his verbis: *Neque contemptus regalis potentiæ est habendus, ubi religioni exhibetur obsequium, & honestum est pro religione facere, etsi id incongruum potestati fuerit, incongruum etiam omni homini. Sed quæ corporeo aspectu fiunt turpia, religionis contemplatione reverenda sunt; & nudos, & pudendos cæteroqui sanctos alios narrat.* Et id quoque Valerius Maximus *cap.* 1. in casu simili de Prætore qui ancilia tulit: *Omnia namque post religionem ponenda semper nostra civitas duxit, etiam in quibus summæ majestatis conspici decus voluit*, &c. Et apud Euripidem plura Bacch. *Non discernit Deus, sive juvenem, sive senem velit choros agere: sed vult ab hominibus honorari communiter, & neminem vult eximium habere*, &c. Illustrat Franciscus Florens *in præsenti.*

CA-

C A P U T XII.

a Idem.

CUm decorem domus Domini. *Et infrà*: Interdum *b* ludi fiunt in eisdem Ecclesiis theatrales, & non solùm ludibriorum *c* spectacula introducuntur in eas monstra *d* larvarum; verùm etiam in tribus anni festivitatibus, quæ continuè natalem Christi sequuntur, Diaconi, Presbyteri, aut Subdiaconi vicissim insaniæ suæ ludibria exercentes, per gesticulationum suarum debacchationes obscœnas in conspectu populi decus faciunt clericale vilescere, quem potiùs illo tempore deberent prædicatione mulcere. Quia igitur ex officio nobis injuncto domus Dei nos zelus comedit, & opprobria exprobrantium ei super nos cadere dignoscuntur, f. v. per A. f. m. quat. ne per hujusmodi turpitudinem Ecclesiæ inquinetur honestas, eos qui sunt publicè uxorati *e* non admittatis de cætero ad Ecclesiasticas dignitates dimissas ab eis, quas non possunt sine pravo exemplo, & gravi scandalo retinere Filiis *f* quoque Canonicorum præbendas in eisdem Ecclesiis conferri non sinatis, quarum sunt Canonici patres eorum: cùm indecorum sit, ut in Altaris officio illegitimus filius impudico patri ministret, in quo Unigenitus Filius Æterno Patri pro salute humani generis victimatur. Prælibatam verò ludibriorum consuetudinem, vel *g* potiùs corruptelam curetis ab Ecclesiis vestris taliter extirpare, quod vos divini cultus, & sacri comprobetis ordinis zelatores.

N O T Æ.

1 a IDem.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 4. nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Innocentius, ut jam notavi *in cap. cùm decorem*, *de filiis Presbyt.* ubi extat alia pars hujus Decretalis.

b *Ludi.*) Ludos à Lydiis fuisse primùm inventos, unde ludorum vox, affirmarunt D. Isidorus *lib.* 16. *etymol. c.* 16. Tertullianus *de spectaculis c.* 5. aliter Nonius Marcellus ex Varronis sententia existimat, Ludios ab eis dictos, quasi Lydios, quos Ludiones Livius vocat *lib.* 7. *decad.* 6. Eandem vocis notionem indicat Valerius Maximus *lib.* 2. *c.* 1. ubi de ludorum more agit. Varia ludorum genera ab antiquis usitata congesserunt Rosinus *lib.* 5. *antiquit. c.* 1. ubi Demsterus, Bulengerus *lib.* 1. *de Imperat. Roman. c.* 19. Pantoxa *in l.* 1. *de aleatoribus*, Amaya *in l. unica, C. de mamma*. Cabreros *de metu lib.* 2. *c.* 8. Verùm in præsenti non de aliis agitur, quàm de theatralibus, & scenicis, ideòque de illis tantùm disserendum est.

c *Ludibriorum.*) Ad ludibriorum, legitur in sexta collectione, sed credo emendandum esse *ad ludibrium*, ut legit P. Mariana *de spectaculis c.* 7.

2 d *Monstra larvarum.*) Quod non solùm clericis à sacris canonibus est prohibitum, verùm & laicis. Unde exponendi sunt de his larvis duo canones valde difficiles. Primus Concilii Nannetensis, relatus à Gratiano *in c. nullus* 8. 44. *dist.* ubi inter alia quæ presbyteris convivantibus prohibentur, illud refertur: *Ne larvas dæmonum ante se ferri consentiat presbyter ullus, quia hoc diabolicum est, & sacris canonibus prohibitum.* Quibus verbis improbatur, & damnatur antiquus mos introducendi per convivia larvas sic aptas, ut earum articuli, vertebræque in omnem partem verterentur, ut convivæ humanæ conditionis admoniti, largiùs genio indulgerent, ut probant, & morem illum illustrant Scaliger *lib.* 2. *lection.* Auson. *cap.* 26. Justus Lipsius *lib.* 1. *Saturn. c. ult.* Unde *in d. c. nullus*, dum de conviviis presbyterorum agunt Patres, inter alia prohibent illis, ne ante se larvas fieri permittant: notavit eruditus Ramirezius *ad Martialem lib.* 2. *epigram.* 59. Secundus canon est Concil. Altissiodorensis *can.* 1. in illis verbis: *Non licet Kalend. Januar. vecolo, aut cervolo facere, vel strenas diabolicas observare: sed in ipsa die sic omnia beneficia tribuantur, sicut & reliquis diebus.* Ubi perdifficile est, quid prohibeatur illis verbis, *vecolo aut cervolo facere.* Aliqui existimarunt his verbis prohiberi ne lares frondibus, ramisque viridibus ea die ornarentur; fuit enim in more apud gentes veræ religionis ignaras ea die ramis cingere domos, quod prohibitum est *in can.* 73. *collect. Martini Bracharensis*, ibi: *Nec lauro, aut viriditate arborum cingere domos; omnis hæc observatio Paganismi est:* & *c. si quis* 26. *q.* 7. Verùm hanc interpretationem non admittunt verba illa, *vecolo facere*, cùm vecola ad ramos virides trahi non possit; immò potiùs vecola idem est ac bucula, idest, bos fœmina parva, sive vitula, ut probat Basilius Legionensis *q.* 2. *scholast.* in expositione ipsius canonis: deinde *facere*, importat actum, non autem referri potest ad ornatum domus cum ramis. Quare ea interpretatione omissa Basilius Legionensis *ubi proximè*, existimat illis verbis prohiberi Kalendis Januariis sacrificium facere de animalibus, ut plerumque Galli faciebant, boni ominis, & augurii captandi causa; quem morem reprehendit Martinus Brachar. *in can.* 72. & notavit Prudentius *ibi*:

Jano etiam celebri de mense litatur
Auspiciis, epulisque sacris, quas inveterato,
Heu miseri! sub honore agitant, & gaudia ducunt
Festa Kalendarum.

Sed nec hæc docti viri sententia placet; quare ea omissa dicendum est, in eo canone inter alios vanos ritus, & fœdas superstitiones usitatas in die Kalend. Januarii, etiam larvarum usum sumpta forma pecudis improbari; nam cùm homines Kalendis Januariis ferarum, & pecudum assumptis formis huc, & illuc petulantiùs discursitantes, Ethnicorum ritus conservassent, ut penitus tolleretur hæc superstitiosa consuetudo, Patres prohibuerunt, ne liceat Kal. Januar. virula & cervolo facere, idest, sub forma vitulæ, aut cervoli per plateas discurrere, ut apud nos in festis Bacchanalibus vulgò dicitur, *correr la tora.* Ex quo canone desumptum est monitorium Pœnitentialis Romani, apud Herligarium *lib.* 6. *c.* 6. ubi hæc sunt verba: *Si quis in Kalendas Januarias, quod multi faciunt, & in cervolo ducit, aut in vitula vadit, tres annos peniteat.* Burchardus *lib.* 19. *Decreti, c.* 5. hujus meminit superstitionis his verbis: *Fecisti aliquid tale, quod pagani fecerunt, & adhuc faciunt in Kalendas Januarias, in cervolo, & vitula? Si fecisti, triginta dies in pane, & aqua peniteas.* S. Pacianus Episcopus Barcinonensis *in Parenesi ad pœnit.* sic: *Hoc etiam puto, proximè cervulus ille profecit, ut eò diligentior fieret, quo impressiùs notabatur, & tota illa reprehensio expressi, ac sæpè repetiti, non compressisse videretur, sed erudisse luxuriam. Me miserum! quid ego facinoris admisi? Puto nesciérant facere cervulum, nisi illis reprehendendo monstrassem.* Qui plura de hoc larvarum usu desiderat, adeat Sirmundum *in notis ad Concil. Altissiodor.* Hugonem Menardum *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 252. & *in notis ad regul. D. Benedicti, tom.* 2. *lib.* 50. *c.* 13. *§.* 4. *fol.* 746. & 747. Tamayum à Salazar *in Martyrol. Hispan. tom.* 1. *fol.* 11. Sed in hoc canone 1. Concilii Altissiodor. legendum esse, *Vitulas, aut cervolos facere*, probat Petrus Aurel. *contra Sirmond. tom.* 3. *pag.* 615.

e *Publicè uxorati.*) Hæc verba reperiuntur *in c. cùm decorem, de clericis conjugatis.*

f *Filii quoque.*) Hæc verba extant *in cap. cùm decorem, de filiis Presbyterorum*, ubi ea exposui.

g *Vel potiùs corruptelam.*) Prava consuetudo plerumque in sacris canonibus dicitur corruptela, *c.* 5. *de consanguin. & affin. c.* 11. *de excessibus Prælat. c. fin. de consuet.* quia mala consuetudo corrumpit bonos mores *l.* 9. *§.* 1. *ff. de servo corrupto*, & ab specie eo verbo utitur Lactantius Firmianus *lib.* 6. *instit. c.* 20. ibi: *In scenis quoque nescio an sit corruptela vitiosior. Nam & comicæ famulæ de stupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum: & quo magis sunt eloquentes qui flagitia illa finxerunt, eo magis sententiarum elegantia persuadent, & faciliùs inhærent audientium memoriæ versus numerosi, & ornati. Item tragicæ historiæ subjiciunt oculis parricidia, & incesta Regum malorum, & coturnata scelera demonstrant. Histrionum quoque impudicissimi motus, quid aliud nisi libidinem docent & instigant, quorum enervata corpora, & in muliebrem incessum, habitumque mollita impudicas fœminas inhonestis gestibus mentiuntur. Quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus disciplinam, qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera? Quid juvenes, aut virgines faciant, cùm & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maximè concitatur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat; probantque illa dum rident, & adhærentibus vitiis corruptiores ad cubicula revertuntur: nec pueri modò, quos præmaturis vitiis imbui non oportet, sed* etiam

etiam senes, quos peccare jam non decet, in talem vitiorum semitam dilabuntur. Nec est quare Cujacius in præsenti, qui minutioribus in observantiunculis plerumque consistit contra Ecclesiæ Patres, minoris elegantiæ, aut nullius ornatus arguat hunc loquendi modum in Innocentio III. viro apprimè docto.

COMMENTARIUM.

4 Conclusio traditur, & probatur. EX præsenti Decretali sequens deducitur disputanda assertio: *Ludi theatrales, etiam prætexta consuetudinis in festivitatibus Domini nostri, aut Sanctorum ejus fieri in Ecclesiis non debent.* Probant eam textus *in c. irreligiosa 3. de consecr. dist. 3.* Conc. Altissiod. *can. 9.* ibi: *Non licet in Ecclesiis choreas sæcularium, vel puellarum cantica exercere, nec convivia in Ecclesia præparare, quia scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur.* Concil. Cabilon. *can. 9.* ibi: *Valdè enim omnibus noscitur indecorum, quod per dedicationes basilicarum, aut festivitates Martyrum ad ipsa solemnia confluentes chorus fœmineus turpia quidem, & obscœna cantica decantare videantur, dum aut orare debeant, aut clericos psallentes audire.* Conc. Tolet. 3. in fine: *Quod ballimachiæ, & turpia cantica prohibenda sunt à Sanctorum solemniis.* Synodus Afric. *can. 27.* ibi: *Illud etiam petendum, ut quæ contra præcepta divina convivia multis in locis exercentur, vetari talia jubeant, & prohiberi, maximè cùm in Natalibus Beatissimorum Martyrum per nonnullas civitates, & in ipsis locis sacris talia committere non reformident, quibus diebus, quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque plateas exercent.* Concil. Brachar. 2. *can. 60.* ibi: *Si quis ballationes ante Ecclesias Sanctorum fecerit, seu quis faciem suam transformaverit in habitu muliebri, & mulier in habitu viri, tres annos peniteat.* Referunt Burchardus *lib. 10. Decreti, c. 39.* Loaysa post canones ipsius Concilii, Synodus 6. in Trullo *can. 24.* ibi: *Nec ut liceat eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, in equorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere.* Et *can. 62. ejusdem Synodi*, ibi: *Kalendas, & quæ dicuntur vota, & brumalia, quæ vocantur, & qui in primo Martii mensis die fit conventus, ex fidelium civitate omninò tolli volumus; sed & publicas mulierum saltationes multam noxam, exitiumque afferentes: quin etiam eas, quæ nomine eorum, qui falso apud Græcos Dii nominati sunt, vel nomine virorum, ac mulierum fiunt, saltationes, ac mysteria more antiquo, & à vita Christianorum alieno amandamus, etiam statuentes, ut nullus vir deinceps muliebri veste induatur, vel mulier veste viro conveniente: sed nec comicas, vel satyricas, vel tragicas personas induat.* In cujus canonis scholiis hæc subjungit Balsamon: *Nota præsentem canonem, & quære correctionem in his, quæ fiunt à clericis in festo Natalis Christi, & festo Luminarium adversus eum, & magis in sanctissima magna Ecclesia.* Synodus Carthaginensis *can. 63.* *Ut auferantur Græcorum convivia, illud præterea à Christianis Imperatoribus petendum est: quoniam præter divina mandata in multis locis convivia sic peraguntur ex gentili errore deducta, ut etiam christiani ad paganos clanculum in eorum mysterio adducantur, ut hæc jubeant, & in urbibus, & in possessionibus arceri, maximè quia & in ipsis Beatorum Martyrum natalibus, in quibusdam urbibus, etiam in ipsis sacris locis ejusmodi peccare deprehenduntur, & in diebus, in quibus, vel pudor est dicere, execrandas saltationes in agris, vel plateis peragant, ut cum sancto die adsint, quæ sunt, & matresfamilias honore, & aliæ innumerabiles mulieres venerandæ, intemperantes insolentias aggrediantur, ut etiam ipsius sanctæ fidei propèmodum aufugiat excessus.* Senonense anno 527. *can. 16.* *Prohibemus, ut ne histriones, aut ministrent Ecclesiam ad pulsandum tympano, cithara, aut alio instrumento musicali; neque in Ecclesia, aut juxta Ecclesiam suis pulsent instrumentis. Prohibemus etiam, ne fiat de inceps festum Fatuorum, aut Innocentium, neque exigatur decanatus patellæ.* Coloniense anno 1536. *can. 26.* *Olim theatrales quoque ludi, & larvarum ludibria inferebantur templis, pessimo quidem exemplo, adeo ut provisione canonica, quod is teterrimus abusus aboleretur, opus fuerit, quem ex nostris diœcesibus jam, ut speramus ejectum gaudemus.* Concil. Salzeburg. tempore Gregorii X. *can. 17.* Toletanum anno 1473. tempore Sixti IV. *can. 19.* Extravag. unica, *hoc tit.* inter communes, S. Petrus Chrysologus *serm. 129.* D. Gregorius Magnus *lib. 10. epist. 71.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barb. *de jure Eccles. lib. 1. c. 40. n. 57.* & *lib. 2. c. 3. n. 15.* & *de off. parochi c. 6. n. 11.* Landmeter. *lib. 2. de veteri clerico, c. 50.* Basilius Legion. *q. 2. scholasticæ, c. 2. in can. 9. Concil. Altissiod.* P. Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 5. c. 15.* Ferrandus *lib. 2. disq. relig. par. 1. c. 7.* Cresolius *lib. 4. mystag. c. 16.* Benedictus Ettenos *lib. 4. partit. tit. 8. tr. 2. disp. 2.* Petrus Greg. *lib. 4. partit. tit. 8. c. 6.* & *lib. 39. syntagm. c. 5.* Conradus Brunus *lib. 6. de cerem. cap. 10.* Filesacus *lib. 1. select. c. 6.* Theophilus Raynaud. *tom. 4. lib. 6. sect. 2. c. 10. fol. 829.* Illustrat Aravio *qq. moral. de statu civili, disp. 5. sect. 1.* Amaya *in l. unica, C. de Majuma, n. 28.* Acun. *in c. 1. 92. dist.* & *in c. nullus, dist. 44.* Mariana *de spectaculis, c. 7.* Savarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 15. verbo Epulum*, Villasus *in voto gratul. n. 18.* Cujacius, Boetius Epon. & Fabrotus *in præsenti*, Franc. Florens *in præsenti*, & Altesserra.

Sed hæc assertio ita firmata, & illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; quam hujusmodi ludi theatrales in nativitate Christi Domini non solùm liciti, verùm & perutiles sunt. Igitur tam à clericis, quàm ab aliis fidelibus fieri debent. Probatur antecedens, nam ex eadem ratione ob quam picturæ in Ecclesia exponuntur ad movendum populum, & ut indocti ibi discant, quod in libris legere nesciunt, ut probavi *in can. 36. Concil. Illib.* etiam hujusmodi repræsentationes nativitatis Christi fieri debent, ut ita populus indoctus hoc sacro mysterio faciliùs instruatur: habet enim repræsentatio non levem vim in suadendo, & omnem oratoriam artem vincit. Seneca *lib. 19. epist. 109.* ibi: *Eadem negligentius audiuntur, minusq; percutiunt, quæ dia soluta oratione dicuntur: ubi accessere numeri, & egregium sensum astrinxere certi pedes, eadem illa sententia velut lacerto excussa torquetur. Etiamsi cum aliis poesis partibus comœdiam conferas, prima in suadenda plebe comœdia consequitur:* Horatius *de arte Poetica.* 5 Impugnatur tradita assertio.

Segniùs irritant animos demissa per aures,
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus.

Ex eo maximè Quintilianus *lib. 11. instit. orat. c. 3.* ibi: *Documento sunt, vel scenici actores, qui & optimis Poetarum tantum adjiciunt gratiæ, ut nos infinite magis eadem illa audita, quam lecta delectent, & vilissimis etiam quibusdam impetrent aures, ut quibus nullus est in bibliothecis locus, sit etiam frequens in theatris.* Plebejus sacras litteras miratur, Sanctorum præcepta, Philosophorum placita, Heroum fortia facta in theatro, & pleraque, quæ aliter discere nollet, sapit; & quæ talia docent, magis amat. Unde Poeta Horatius *de arte Poetica.*

Ille tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Igitur ut rustici, & cæteri fideles ignari hoc magnum fidei nostræ mysterium agnoscant, magnaque alacritate celebrent, hujusmodi theatrales ludi debent permitti. Unde morem hunc repræsentandi in hac festivitate, jam à primis Ecclesiæ sæculis ad nostra usq; tempora in Ecclesia invaluisse, probat ex Codino, & aliis Pater Herrera *lib. 1. del origen del officio divino, c. 22.* Igitur non rectè ludi theatrales in hujusmodi festivitate improbantur, & prohibentur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si natales dies Deorum, immò & privatorum, etiam apud Gentiles magnis celebrabantur plausibus, epulis, accensis luminaribus, choreis, & tripudiis, Lactantius *divin. instit. lib. 6. c. 20.* *Nam ludorum celebritates Deorum festa sunt, siquidem ob natales eorum, templorum novorum dedicationes sunt constitutæ. Et primitus quidem venationes, quæ vocabantur munera, Saturno attributæ sunt: ludi autem scenici Libero, Circenses Neptuno. Paulatim verò idem honos & cæteris Diis tribui cœpit, singulique ludi nominibus, eorum consecrati sunt, sicut Sicinius Capito in libris spectaculorum docet. Si quis igitur spectaculis interest, ad quæ religionis gratia convenitur, discessit à Dei cultu, & ad Deos se contulit, quorum natales, & festa celebravit.* Apulejus *lib. 11. Florid.* *Festivum celebravi natalem sacrorum, suaves epulas, & secreta convivia.* Martialis *epigram. 66.* ibi:

Sexcenti cœnant à te, Justine, vocati
Lucis ad officium, jam quæ te prima fuit.

Diocasius *lib. 54.* *Natalem Augusti Julius Antonii filius tunc Prætor celebravit circensibus, & venationibus, Senatum etiam, & ipsum Augustum ex Decreto Patrum epulo excepit in Capitolio.* Plin. *in ep. ad Can. Rufum.* *Epicarus testamento cavit, ut dies ejus natalis, & parentum, fratrumque quotannis solemniter ageretur.* Illustrant latè Cochier *in face hist. cent. 1. c. 12.* Censorinus *de die natalis*, ubi Lindemhrog. notavit P. Roa *in eod. tr. c. 11.* Villasus *in voto gratul.* qui exinde exponunt textus *in l. cùm quidam 23. ff. de annuis legat. l. civitatibus 112. ff. de l. 1.* Ergo multò magis in Domini nostri Jesu Christi natali. Ecclesiæ ministri, & cæteri fideles exultantes, debent ludis etiam theatralibus diem sacratissimum illum celebrare. Nec hoc genus solemnitatis alienum est à disciplina Ecclesiæ, & piis viris, in divinis laudibus, & Dei festivitatibus; saltavit enim David religionis enthusiasmo motus coram Arca Dei, ut refertur *lib. 2. Reg. c. 6.* & Maria soror Moysis juncto sibi fœminarum choro ad pulsum tympani cantavit Domino, quia glo-

gloriosè magnificatus est. *Exodi c.*15. & in Ecclesia Essena Esseni cantui religiosos motus miscebant. Philo *de vita contemplativa*, apud Clementem *lib.*7. *stromatum*, ibi: *Pedes excitamus in ultima acclamatione orationis*. Illustrant latè Petrus Gregorius *lib.*12. *syntag.c.*19.20.*&* 21. Landtmeter: *de veteri cler. lib.* 2. *c.*63. Igitur non rectè Innocentius in præsenti hujusmodi ludos theatrales improbat in festivitate Natalis Domini. Accedit consuetudo in aliquibus Ecclesiis recepta, ut pueri clerici in festo sancti Nicolai, aut Innocentium eligant sibi Episcopum, qui indutus vestibus Episcopalibus, cum mitra, & baculo, publicè, idest in Ecclesia, inchoat divinum officium, ut ex Molano refert Landtmeter. *d. lib.*2.*c.*15.

6 De variis celebritatibus. Qua difficultate ita fulcita non obstante, defendenda est præsens constitutio, ut disciplinæ ecclesiasticæ maximè consona, cujus rationem, ut agnoscamus, sciendum est, olim fideles in festivitatibus Sanctorum non solùm divinis laudibus eas celebrasse, verùm & aliquibus exterioribus ornatibus, & lætitiæ, alacritatisque testimoniis. Primò frondibus, floribusque templa, & altaria ornabant, Sanctus Paulinus *Natal.* 3. *Felicis*.

Spargite flore solum, prætexite limina sertis,
Purpureum ver spiret hyems, sit floreus annus
Ante diem, sancto cedat natura diei.
Martyris ad tumulum debet & terra coronas.

De Nepotiano Hieronymus *in epitaphio*, ibi: *Erat solicitus, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa, vela semper in ostiis, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, & in omnes cæremonias pia solicitudo disposita: non minus, non majus negligebat officium. Basilicas Ecclesiæ, & Martyrum conciliabula diversis floribus, arborum pomis, vitiumque pampinis adumbrabat, ut quicquid placebat in Ecclesia, tam dispositione, quàm visu, presbyteri laborem, & studium testaretur*. S. Augustinus *lib.*22. *de civitate Dei*, *c.*8. bis meminit florum, qui in altari erant sancti Stephani. Solitus erat sanctus Severus, referente sancto Gregorio Turonensi *de gloria confes. c.*1. flores liliorum tempore quo nascuntur, colligere, ac per parietes ædis sacræ appendere. Fortunatus *lib.* 8. *epigr.* 9.

Texetis variis altaria festa coronis,
Pingitur ut filis floribus ara novis.

Quem ritum ab Hebræis Christiani acceperunt, nam ut Psalmista ait *Psal.*117. *Constituite diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris*. Ubi vertit D. Hieronymus: *Frequentate solemnitatem in frondosis*. Et Lorinus legit: *Ligate festum frondibus*. Gentibus etiam non fuit ignotus floridus hic ornatus, unde ait Virgilius *lib.*1. *Æneid.*

Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Item epulis, & conviviis in sanctorum Martyrum natalitiis, vel dedicationis alicujus Ecclesiæ celebritate fideles utebantur. D. Gregorius *lib.*10. *epist.*71. ita ut die dedicationis, vel natalitio sanctorum Martyrum religiosis conviviis solemnitatem celebrarent. D. Hieronymus *in epist. ad Eustoc.* de sancti Petri die festo agens ita ait: *Festus est dies, & natalis Beati Petri: festiviùs est solito condiendus*. Et statim: *Unde nobis solicitiùs providendum est, ut solemnem diem non tam ciborum abundantia, quàm spiritus exultatione celebremus, quia valdè absurdum est, nimia saturitate velle honorare Martyrem, quem scias Deo placuisse jejuniis*. P. Chrysologus *serm.*129. ibi: *Noli æstimare, charissime, quod in solis prandiis, & profusioribus epulis natales Martyrum celebrentur*. Illustrat Savarus ad Sidonium *lib.* 4. *epist.* 15. Sed cùm postea licentiùs fideles sanctorum Martyrum gratiam demereri credentes epularentur, illæ compotationes, & epulæ sacris legibus coercitæ fuerunt, *c. cùm autem, cum seq.* 44. *dist.* Concil. Nannet. *can.* 10. Altissiod. *can.* 2. D. Ambrosius *de Helia, & jejunio, c.*17. D. Chrysostomus *homil. in sanctum Julianum Martyrem*, S. Augustinus *lib.*8. *de civitate Dei*, *c.* 27. ubi ritum Afrorum in deferendis epulis ad tumulos Martyrum reprehendit, & aliquo pacto excusat his verbis: *Quæcumque adhibentur religiosorum obsequia in Martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra, vel sacrificia mortuorum, tanquam Deorum. Quicumque etiam epulas suas eò deferunt, quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terrarum locis nulla talis est consuetudo; tamen quicumque id faciunt, quas cùm apposuerint, orant & auferunt ut vescantur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, sanctificari ibi eas volunt per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum*. Naziaz. *orat.* 39. Omitto agapas festis diebus celebratas, de quibus plura cumularunt anno 397. Fornerius *lib.*2. *select. c.*21. Rosueidus *in onomast. verbo Agape*, Meursius *in glossario, eodem verbo*, Cochier. *in face histor. cent.*2. *c.*3. *&* 84. Petrus Gregor. *lib.*13. *de Repub. c.*3. *n.*5. & *c.*18. *n.*4. Suarez *de relig. tom.*1. *lib.*3. *c.*6. Pancirola *lib.*1. *var. c.*86. *in fine*, Lantdmeter. *lib. de veter. monacho*, *c.*46. Cresp. *in summa*, *verbo Agaparum*, Albaspinus *lib.*1. *obser. c.*18. Zerda *in advers. c.*146. Lemaistre *lib.* 2. *de bonis Eccles. c.*10. Turrianus *in explanat. Clementis, lib.*2. *c.*26. Auctor Romæ Subterraneæ *lib.*6. *c.*27. Justelus *ad can. Eccles. univers. fol.* 179.

Choreæ etiam in festivitatibus sanctorum Martyrum ducebantur. Concil. Tolet. 3. relatum *in c. irreligiosa*, *de consecr. dist.*3. Unde PP. Synodi Gangrens. *in can.* 20. ajunt: *Si quis arrogantia utens, & Martyrum congregationes abhorrens, & sacra, quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accuset, sit anathema*. Ubi in scholiis subjungit Balsamon: *Nota ergo, quod quæ in solemnibus Martyrum festis fiunt cantica, choreæ, & populi confluxus, quoniam in Dei fiunt honorem, non reprobantur*. Sed postea prohibitæ fuerunt hujusmodi choreæ. Concil. Cabilon. *can.*18. Afric. *can.*27. & in Brachar. *can.*80. ita cavetur: *Si quis ballationes ante Ecclesiam sanctorum fecerit, &c. tres annos pœniteat*. Et in Synodo Rhemensi sub Lothario, & Ludovico, *c.*37. ita statuitur: *Ut sacerdotes admoneant viros, & mulieres, qui festis diebus ad Ecclesias veniunt, ne ballando, & turpia verba decantando, choros teneant, & ducant*. Et *lib.* 6. *Capitul. Caroli*, *c.*193. *Quando populus ad Ecclesias venerit, tam per dies Dominicos, quàm & per solemnitates sanctorum, aliud non ibi agat, nisi quod ad Dei pertinet servitium: illas verò ballationes, canticaque turpia, ac luxuriosa, & illa lusa diabolica non faciat, nec in plateis, nec in domibus, nec in ullo loco, quia hæc de Paganorum consuetudine remanserunt; & qui ipsa fecerint, canonicam sententiam accipiant*. Ballare Galli dicunt *Bals*; nos *Bailar*, à voce *ballare*, quæ Græcorum propria est, ut probat Meursius *in glossario*, *verbo Ballare*. Unde inter alias voces, quas ab eis primi Hispani acceperunt, & vocem ballare accepisse testatur Aldrete *de origine linguæ Castellæ*, *lib.*3. *c.*3. ubi doctè notat, ballationem *in d. c. irreligiosa*, appellari ballimachiam, quasi saltantium pugnam; quia plerumque ballationes fiunt in formam pugnæ diversis ictibus, & motibus: quo modo ballationes Hispanas acceperunt Silius Italicus *lib.*3. — 7 De choreis, & saltationibus.

Nunc pedis alterno percussa verbere terra
Ad numerum resonas, gaudentem plaudere certas:
Hæc requies, ludusque viris, ea sacra voluptas.

Et Martialis:

Et Gaditanis ludere docta modis.

Hujusmodi ergo choreas, & ludos theatrales à clericis in festivitate natalis Domini in Ecclesiis fieri prohibuit Innocentius in præsenti, & magna cum ratione, petita tum à loco ubi ducebantur, tum à personis ipsam ludricam artem exercentibus, tum à fine, & solemnitate, quæ in hujusmodi ludis agitabantur. Et primò propter loci reverentiam, quia plura, quæ extra Ecclesiam venialiter exercentur, intra Ecclesiam non sunt facienda, ut tradit Strabo *de rebus eccles. cap.*11. ut confabulationes, & colloquia, Gregorius X. in Concil. Lugdun. generali, ibi: *Cessent vana, & multò fortiùs fœda, & profana colloquia: cessent confabulationes quælibet: sint postremò quæcumque alia, quæ divinum possunt turbare officium, aut oculis divinæ Majestatis offerenda, ab ipsis prorsus extranea; ne ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi*. Discere id à Paganis poterant Christiani, ni & ipsi Ecclesiæ Doctores in id maximè scriptis suis, & quotidianis monitionibus incubuissent, ut taciturnitatem omnes in templum deferrent. Sanè auctor est Arrianus *in Epict. lib.*4. *c.*11. in Gentilium fanis adeò studiosè parcitum verbis, ut violatæ religionis censeretur delictum, si rumpi silentium aliquo sonitu contigisset. Hinc in rebus divinis, cùm fierent, de more dicebatur, *favete linguis*; quo verbo, inquit Seneca *in lib. de beata vita*, *c.*26. *Imperatur silentium, ut ritè peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente*. Unde Ecclesiæ Patres tam accuratè silentium in Ecclesia commendarunt. D. Ambros. *lib.*3. *de virginitate*: *Maxima est virtus tacendi, præsertim in Ecclesia*. Chrysostomus *homil.* 38. *ad populum*: *Nihil tam congruum Ecclesiæ, quàm silentium*. D. Isidorus *epist.*45. *Templis omne silentium debetur*. D. Clemens *lib.* 8. *constit. Apost. c.*11. *Quidam ex Diaconis in templo inambulabant contemplantes viros, & mulieres, ne quis fieret strepitus, ne quis nutus faceret, aut mussitaret, aut dormiret*. Theodulph. Episc. Aurelian. *epist. ad Sacerd. n.*10. *Si Dominus illos ejecit, qui victimas, quæ sibi offerrentur, emebant, vel vendebant; quantò magis illos iratus inde abjiciet, qui mendaciis, vaniloquiis, risibus, & hujusmodi nugis locum divino cultui mancipatum fœdant*. Illustrat Benedictus Estenus *disquis. monast. lib.*7. *disq.* 3. Cùm ergo in choreis, & hujusmodi ludis theatralibus confabulationes, risus, & similia ab Ecclesia prorsus aliena dentur, rectè in præsenti Innocentius hujusmodi ludos prohibet, & detestatur. A personis ipsis magna dedu- — 8 Traditur ratio decidendi.

deducitur ratio præsentis prohibitionis; nam vilescit admodum dignitas sacerdotalis, si presbyteri ipsi, seu clerici scenas, atque hujusmodi ludos theatrales edant. Unde *in c. unico, hoc tit. in 6.* Bonifacius VIII. mulctandos censuit clericos qui per annum joculatorum, idest minorum ignominiosam artem exercuerint, vel breviori tempore admoniti non resipuerint. Nec solùm hæc, & similia spectacula edere prohibitum est clericis, verùm & loco, ubi eduntur, stare, *c. his igitur, 23. dist. c. penult. 34. dist. l. placet 17. C. de Episcop. & Cleric.* Conc. Altissiod. *c. 40. Non licet presbytero inter epulas cantare, vel saltare.* Turon. sub Carolo *c. 7.* ibi: *Histrionum quoque turpium, & obscœnorum insolentias jocorum, & ipsi animo effugere, cæterisque sacerdotibus effugienda prædicare debent.* Turon. sub Carolo *can. 8. Sacerdotibus non expedit quibuslibet interesse jocis.* Eugenius II. in Synodo Rom. *Sacerdos sedulè divina debet perscrutari, & admonere eloquia, ut inveniatur beatus, de quo Psalmista ait: Et in lege ejus meditabitur die ac nocte. Quamobrem ludos aliquos coram se fieri non delectetur, transgressor quippè inventus, admonitione Episcopi ulterius agere desinat; sin autem canonicè judicetur.* Caput *non oportet, de consec. dist. 5.* ait: *Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut in conviviis exhibentur, intresse, sed antequam thymelici ingrediantur, surgere eos, & abire.* Ubi thymelici dicuntur musici scenici, qui organis, & lyris, & citharis præcinebant super pulpitum, quod thymele vocabatur. Jul. Pollux *lib. 4. onomas.* ibi: *Scena propria est histrionum orchestra verò chori, in qua est, & thymele, quæ vel tribunal est, vel ara.* Vitruv. *lib. 4. cap. 8.* ibi: *Apud Græcos tragice, & comici actores in scena peragant, reliqui autem artifices suas per orchestras petunt actiones.* Itaq; ex ea scenici, & thymelici græcè separatim nominantur. De his thymelicis etiam agitur *l. 4. ff. de his, qui notant. infam. l. 10. ff. de pollic. l. 10. & 21. C. Theod. de Pictor. l. penult. C. Theod. de spectac. l. 5. eod. C. de scenicis.* Novella 105. de Consulibus, & plura congesserunt Justel. & Balsam. *in notis ad d. can. 44. Synodi Laodic.* Ritherursius *ad Salvianum fol. 207.* Cabreros *de metu lib. 2. c. 8. n. 16.* Samuel Petitus *ad leges Atticas, lib. 1. fol. 62.* Forner. *lib. 5. rerum quotid. c. 29.* Zerda *in adver. cap. 34.* Costan. *de nup. fol. 143.* Si ergo hujusmodi ludis theatralibus clericis interesse prohibetur, quantò magis eos per se edere illicitum erit. A fine ipso ludi theatralis præsens prohibitio non minori nititur ratione; nam satis fusè Aristides Sophista, etsi nec nostris moribus, nec religione imbutus, in oratione Smyrnæ habita probavit, Deorum festis comœdias non convenire, nec ludos. Unde D. August. *lib. 2. de Civ. Dei c. 13.* antiquos Romanos ridet, quòd histriones notarent infamia, & iidem scenicis ludis Deos honorandos putarent; qui enim conveniat ignominia notare, atq; in infamium numero ponere, per quos divinus cultus augeatur? Ipsa Augustini verba subjicimus: *Sed respondeatur mihi*, inquit, *qua consentanea ratione homines scenici ab omni honore pelluntur, & ludi scenici Deorum honoribus admiscentur? Illas theatricas artes diu virtus Romana non noverat, quæ etsi ad oblectamentum voluptatis humanæ quærerentur, & vitio morum reperent humanorum, Dii ea sibi exhiberi petiverunt. Quomodo ergo abjicitur scenicus, per quem colitur Deus? & theatricæ illius turpitudinis, qua fronte notatur actor, si adoratur exactor?* Deinde quis patiatur in sacro Christi Domini Natali impudicam fœminam B. Mariæ, probrosum hominem sanctissimi Josephi, aut ipsius Christi personam repræsentare? Quod Arnob. *lib. 4. adversus Gentes*, ab antiquis factitatum reprehendit, ut histrionibus Deorum personæ imponerentur, illis verbis: *Nec satis hæc culpa est, etiam minis, & scurrilibus ludicris sanctissimorum personæ interponuntur Deorum, & ut spectatoribus vacuis risus possit, atq; hilaritas excitari, jocularibus feriuntur cavillationibus, numina conclamant, & assurgunt theatra, omnes concrepant fragoribus, atq; plausibus.* Idem Tertull. accusat *in apolog. cap. 15. Quid*, inquiens, *quod imago Dei vestri ignominiosissimum caput, & famosum vestit: quod corpus impurum, & ad istam artem effeminatione perductum, Minervam aliquam, vel Herculem repræsentet? Non violatur majestas, & divinitas constuprator laudantibus vobis?* Quæ verba ad nostros mores transferre licet, atq; in antiquis vitiis interpreteris nostrorum licentiam, & turpitudinem accusari. Rectè ergo in præsenti Innocentius prohibet presbyteris, & aliis clericis hujusmodi ludos theatrales, etiam in festivitatibus sanctorum in Ecclesia edere. Morem hunc festis diebus choreas ducendi, & saltandi, quam pertinacissimè retinuerunt Græci, ut prodit can. 62. Conc. Trul. *Kalendas, & quæ dicuntur vota, & brumalia, quæ vocantur, & qui in primo Martii die fit conventus, ex fidelium civitate omninò tolli volumus; sed & publicas mulierum saltationes multam noxam, exitiumque afferentes, quin etiam eas, quæ nomine eorum, qui falsò apud Gentiles Dii nominati sunt, vel nomine virorum, ac mulierum fiunt saltationes, à vita Christianorum amandamus, & expellimus.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam auctoritates in ea adductæ, tantùm probant, natali Domini repræsentationem permitti posse, dummodò ex modestia, & 9 Dissolvitur dubitandi ratio.
pietate mysterium hoc recitetur à piis viris: non tamen inde infertur, ob solemnitatem tantæ festivitatis licere ludicra spectacula edere, seu monstra larvarum inducere in Ecclesias, præcipuè ab Ecclesiasticis personis; quod prohibetur Innocentio III. in præsenti; unde tolerari potest mos in plerisq; locis Hispaniæ receptus, ut pueri intra Ecclesiam in sacratissima illa nocte magnum illud fidei nostræ mysterium recitent, dum cum omnium modestia, & ex pietate tantùm fiat. Nec obstat, quod de in natalibus Deorum Gentilium choreis, & ludis celebratis expendebamus; nam natalis dies Christi Domini, vigiliis, orationibus, psalmodiis, & divinis officiis est celebranda à catholicis fidelibus non verò Gentilium more debent Christiani profanis ludis, & spectaculis in ejus celebritate uti. Nec obstat, quod de Davide, & Maria Moysis sorore dicebamus, atq; ex usu Essenorum referebamus; nam illi magno devotionis, & religionis zelo accensi, his modulationibus, & saltationibus usi fuerunt; in Ecclesia verò, ac ejus ministris laudes Deo canentibus præcavenda est nimia curiositas, aut vana fractio vocis. Unde profitetur D. Bernardinus *in meditationibus, c. 11. Sæpè*, inquit, *ad sacrum ministerium vocem meam fregi, ut dulciùs cantarem; & magis delectabar in vocis modulatione, quàm in cordis compunctione*, Et non esse in ecclesia canendum theatralico more, idest corporis gestus exercendo, cavetur *in c. 1. 92. dist.* Extravag. un. *hoc tit.* inter communes, & docuit D. Chrisostomus *hom. 19. in cap. 6. D. Matthæi*, ibi: *Cum autem oratis, non gestibus corporis, nec clamoribus vocis, sed intentione optimæ voluntatis orationum vota reddatis.* Similiter D. Thomas accepit D. Hieron. relatum *in d. c. 1. 92. dist.* docetq; reprehendisse eos, qui theatrico more in Ecclesiis divinas laudes decantabant. Prosequuntur Fuscus *de visit. li. 1. c. 26.* Acun. *in d. c. 1. 92. dist.* Nec ad rem facit consuetudo in aliquibus Ecclesiis in festo Sanct. Nicolai, & Innocentium recepta; nam ut Langecrucius *lib. 2. de vita, & honest. canon. c. 22.* refert, hujusmodi puerorum ludicrum spectaculum prohibitum fuit in Synodo Basileensi *sess. 21.* & in meram ecclesiastici ordinis contumeliam abjisse testantur Balsamon *in can. 62. 6. Synodi.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri clerico, c. 50. ad finem.* Et Patres Concil. Salzeburgens. tempore Gregorii X. ita statuerunt: *Adhuc quidam ludi noxii, quod vulgaris eloquutio Episcopatus puerorum appellat, in quibusdam Ecclesiis exercentur adeò insolenter, ut nonnumquam enormes culpæ, & damna gravia subsequantur ex ipsis: hos ludos in Ecclesiis, & à personis Ecclesiasticis de cætero fieri prohibemus, nisi fortè parvi sexdecim annorum, & infra fuerint, qui hujusmodi ludos exercent.* In dicto Concil. Basileensi vocatur Festum *fatuorum*, vel *innocentium*, aut *puerorum* Belethus *c. 72.* vocat festum Hypodiaconorum, quod à die sancti Stephani ceptum, ad Octavam usq; Epiphaniæ fuisse prorogatum, testatur Guillelm. Durant. *lib. 7. ration. c. 42.* Est autem meritò exagitatum à Gersonio *tract. de ludo stultorum, alphab. 69.* Theophil. *15. tom. in heterocl. spirit. punct. 8. in fine.*

Ex suprà traditis lucem accipit text. *in can. 71. Synodi 6.* 10 Exponitur can. 71. syn. 6.
in illis verbis: *Eos, qui docentur leges civiles, Græcis moribus uti non oportere, & nec in theatrum induci, nec eas, quæ dicuntur cylistræ, peragere, vel præter usum communem sibi vestes induere, nec quo tempore disciplinam aggrediuntur, vel ad finem ejus perveniunt, vel ut in summa dicam, in ejus doctrinæ dimidio. Si quis autem deinceps hoc facere ausus fuerit, segregetur.* Ex quibus deduci videtur, non omnibus clericis, & fidelibus prohiberi theatra adire, scenas, & ludos edere, aut larvas induere, sed tantùm jus civile discentibus. Ergo non rectè in præsenti omnibus clericis indistinctè prohibetur ludos theatrales edere, aut monstra larvarum inducere. Pro cujus canonis expositione sciendum est, Athenis plurimos ex adolescentibus sophistico quodam furore percitos, urbes, viasq; tenere consuevisse, noviter advenientes sophistas magna, ac splendida pompa deducentes, excipientes, & alia quædam ludibria sophistis familiaria fecisse: quæ corruptela invaserat in illa Academiarum regina, quando legum disciplina ibi florebat, juxta quam illi, qui legum erant disciplinam aggressuri, vel qui in medio, aut jam perfecti erant, cum magna quidem pompa, & vestium ornatu in theatrum deducebantur; sed quia exinde magna scandala,

nec-

necnon & rixæ oriebantur, tam ex cylistris, idest ludis ad modum pugnæ, quàm ex vestium mutatione, prohibuerunt Patres, ne Græcorum more inter legum studiosos, seu candidatos hujusmodi cylistræ, aut ludi theatrales fierent; non tamen exinde colligitur, aliis cleri-cis, aut fidelibus eos permitti; siquidem specialiter Patres de studiosis legum lenserunt, quia apud eos talis corruptela irrepserat: notarunt Balsamon in eo canone, Cujacius *ad tit. C. ne filius pro patre*, Cironius *ad tit. de Magistr. & lib. 3. observ. c. 1.*

C A P U T XIII.

Idem a *in Concil. Lateran. const. XIV.*

UT clericorum mores, & actus in melius reformentur, continenter, & castè vivere studeant universi, præsertim in sacris ordinibus constituti, ab omni libidinis vitio præcaventes, *b* maximè illo propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, quatenus in conspectu omnipotentis Dei puro corde, ac mundo corpore valeant ministrare. Ne verò facilitas veniæ incentivum tribuat *c* delinquendi, statuimus, ut qui comprehensi fuerint incontinentiæ vitio laborare, prout magis, *d* aut minùs peccaverint, puniantur secundùm canonicas sanctiones, quas efficaciùs, & districtiùs præcipimus observari: ut quos divinus timor non revocat, temporalis saltem pœna cohibeat à peccato. *e* Si quis igitur hac de causa suspensus præsumpserit celebrare divina, non solùm ecclesiasticis beneficiis spolietur, verùm etiam pro duplici culpa perpetuò deponatur. Prælati verò, qui tales præsumpserint in suis iniquitatibus sustinere, maximè obtentu pecuniæ, vel alterius commodi temporalis, pari subjaceant ultioni. Qui autem secundùm *f* regionis suæ morem non abdicarunt copulam conjugalem, si lapsi fuerint, graviùs puniantur, cùm legitimo matrimonio possint uti.

N O T Æ.

1 a IDem.) Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & in ipso generali Concilio celebrato sub Innocentio III. anno 1215. de quo nonnulla notavi *in c. 1. de summa Trinit.*

b *Maximè illo.*) Hanc partem de præpostera venere, & peccato hoc contra naturam, exponemus *in cap. cleric. de excessibus Prælat.*

2 c *Delinquendi.*) Quod valdè exitiosum est, cùm intersit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita, *l. congruit 13. ff. de offic. Præsid. l. si a reo 71. §. fin. ff. de fidejuss. l. licitatio 9. §. quod illicitè, ff. de publicanis.* Facit Plato *lib. 9. de legibus*, ibi: *Quemadmodum in corpore, si quid hujusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri, ac secari patimur, ut membrorum aliquid potius quam totum corpus intereat: sic in Reipublicæ corpore, ut salvum totum sit, quicquid est pestiferum, amputetur.* Joannes XXII. *in Extravag. unic. de pœnis. Compescenda malorum audacia, ut saltem pœnæ formidine retrahantur à noxiis, sicque boni sectando virtutem, meliores effecti non cogantur cum illis perire.* Plura congessit perdoctus Dominus Joannes Solorzanus *de parricidiis cap. 1. & emblem. 71.*

d *Magis, aut minùs.*) Videlicet adulterium, stuprum, 3
aut simplicem mœchiam committentes, de quibus agemus titulis sequentibus, ubi commentarium hujus textus dabimus.

e *Si quis igitur.*) Hæc pars propriè spectat ad titulum *de cleric. excom. ministrante*, ubi *in cap. Apostolicæ 9.* eam exponemus.

f *Regionis suæ morem.*) Idest, ut Græci faciunt, juxta adducenda infra *in c. 1. de clericis conjugatis.*

C A P U T XIV.

Idem a *in eodem Later. constit. XV.*

AB *b* crapula, & ebrietate omnes clerici diligenter abstineant, unde vinum sibi temperent, & se vino, nec ad bibendum quispiam incitetur, cùm ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis provocet incentivum. Unde illum abusum penitus decernimus abolendum, quo in quibusdam partibus ad potus æquales suo modo se obligant *c* potatores: & ille judicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcundiores exhaurit. Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit, nisi à superiore commonitus satisfaciat, à beneficio, vel officio suo suspendatur.

N O T Æ.

1 a LAteranensi.) *Cap. 15.* ubi reperiuntur verba hujus textus, & in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 3.* ex quibus codicibus transcripsit Raymundus.

b *Crapula.*) Crapula est cruda epula, quæ contingit cùm tantùm de cibo sumitur, ut naturalis calor decoquere non valeat: circa escam datur, sicut ebrietas ex vino. D. Isidorus *lib. 2. sent. tit. 43.* ibi: *Esca crapulam, potus ebrietatem generat.* D. August. *lib. 10. confessionum, c. 31. Ebrietas longè est à me, misereberis, ut longè fiat à me.* D. Athanasius *in q. Quid sit Christianus*, ibi: *Secundùm naturam est temperantia in cibo, præter naturam crapula, supra naturam jejunium.* D. Lucas *c. 21.* ibi: *Cavete, ne fortè graventur corda vestra in vino, & crapula:* ubi addit Nicol. à Lira: *Ex superfluitate cibi, & potus.* Prudentius *in hymno post cibum:*

Sed ne crapula ferveat, cavendum est,
Quæ sedem fidei cibis refertam
Usque ad congeriem coarctet intus.

Ideò tam crapula, quàm ebrietas clericis prohibetur in præsenti, & *in cap. non satis, de consecrat. dist. 5.* ejus enim mala non minora sunt, quàm quæ ex ebrietate oriuntur. D. Cyprianus *epist. 25. de Fortun. idolis inserviente*, sequentia fatur: *Nec mirum si consilia nostra, aut Domini præcepta nunc abnuunt, qui Dominum negaverunt: stipes, & oblationes, & lucra desiderant, quibus insatiabiles incubabant; & cœnis, atque epulis etiam nunc inhiant, quarum crapulam superstite in dies cruditate ructabant, nunc manifestissimè comprobantes nec antè se religioni, sed ventri potiùs, & gustui profana cupiditate servire.* Plura Sanctorum Patrum, & Philosophorum placita congesserunt Jodocus Coccius *lib. 7. thesauri fidei cathol. artic. 7.* Solorzanus *emblem. 36.* Et apud Ethnicos sacri ministri insignes abstinentia aut erant, aut videri affectabant. Nonnulla circa hoc de Flamine Diale, præsertim vetita ei quàm severissimè inebriatione, habet Plutarchus *q. Rom. 112.* Mira sunt quæ de Ægyptiorum sacerdotibus post Porphyrium *lib. 4. de abstinent.* refert D. Hieron. *lib. 2. in Jovin.* ibi: *Chræmon Stoicus, vir eloquentissimus, narrat de vita antiquorum Ægypti sacerdotum, quod omnibus mundi negotiis, curisque postpositis semper in templo fuerint, & rerum naturas, causasque, ac rationes syderum contemplati sint, nunquam mulieribus se miscuerint, nunquam cognatos, & propinquos, nec liberos quidem viderint ex eo tempore, quo cœpissent divino cultui deservire; carnibus & vino se semper abstinuerint, propter tenuitatem sensus & vertiginem capitis, quod ex parvo cibo patiebantur, & maximè propter appetitum libidinis, qui ex his cibis, ex hacque potione nascuntur.*

c *Se obligant potatores.*) Consonant D. Augustin. *serm.* 2
231. ibi: *Plures in conviviis suis irrident eos, qui minùs vivere possunt, & per inimicam amicitiam adjurare homines non erubescunt, ut potum ampliùs accipiant, quàm oportet.* D. Basilius *homil. de ebriet.* ibi: *Deinde potatione præcedente eò veniunt, ut de augenda hac insania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant; cujus auctorem legis diabolum habent, victoriæ verò præmium peccatum.* D. Ambrosius *de jejunio c. 13.* quæ longum esset describere, hæc tantùm libet præ-

prælibare ibi: *Unusquisque pugnas enarrat suas, ibi fortia facta prædicat, narrat trophæa.* Saresbar. *Polycratici lib.* 8. *c.* 6. *Sine mensura bibitur ad mensuram, & is cæteris prævalet, qui aut gula, aut dolo stravit, aut vicit compotatores.* A Scythis & Parthis originem habuisse certamen hoc, constat ex Aristotele *lib.* 3. *polit. c.* 7. Athenæo *lib.* 10. *c.* 8. & ab ipsis Græcis Latini acceperunt. Cicero pro Flacco: *Magnum erat certamen propositum, magna cum Græcis contentio; qui tamen, ut opinor, jacent victi. Iste unus totam Asiam magnitudine poculorum, bibendoque superavit.* Rutilius Lupus *lib.* 1. *de Chresterismo*, ex Lycone: *Protinus ex cubiculari lectulo excitatus in triclinium trahitur, ibi præsto sunt quotidiani pauci eodem studio excitati convivæ, hic verò princeps paulum illud reliquum quod habet mentis, accensus poculis extrudere festinat, & cor bibendo provocat, & lacessit, perinde ac si in hostium prælio plurimos superarit, atque adstixerit, amplissimam sibi victoriam paratam existimans.* Seneca *epist.* 83. *Cum omnes viceris virtute magnifica, & nemo tam vini capax fuerit, vinceris à dolio.* Sidonius *lib.* 7. *epist.* 5. *Hi sunt quorum laudare audes in otio occupationes, in pace prædas, inter arma fugas, inter vina victorias.* Plura de hoc certamine compotatorum Lypsius *lib.* 4. *select. c.* 4. Grethserus *lib.* 1. *de benedict. c.* 14. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 6. *sect.* 2. *c.* 6. Putant enim Gentiles se hoc bibendi certamine placere Diis. Tacitus *lib.* 5. *annal.* ibi: *Libare se livorem illum Jovi liberatori.* Alex. ab Alexand. *lib.* 1. *dier. genial. cap.* 21. illustrant Greg. Ambianas *ad Tertul. de pudicitia c.* 7. *obs.* 1. & etiam Imperatoribus, ac amicis, D. Ambrosius *de Helia & jejun. c.* 17. ibi: *Quid referam sacramenta, quæ violare nefas arbitrantur; bibamus, inquiunt, pro salute Imperatorum; & qui non biberit, sit reus in devotione. Videtur enim non amare Imperatorem, qui pro salute ejus non biberit.* Solebantque tot pocula bibere, quot litteras Imperatoris nomen habebat. Martialis *lib.* 9. *epigram.* 95.

Addere quid cessas puer immortale falernum,
Quadrantem duplica de seniore cado.
Nunc mihi dic quis erit, cui te Calatisse Deorum
Sex jubeo cyathos fundere, Cæsar erit.

Et *lib.* 11. *epigram.* 21. plura congessit Joan. Federicus Matensis *lib.* 1. *de ritu bibendi*, *c.* 5. Pio magnoque honore apud Ethnicos semper agnitum fuit, se ad invicem convivantes propinare, & in signum amoris poculum ab amante degustatum accipere. Martialis de Cummodo sic ait:

Qui nulli calicem tuum propinas;
Humanè facis, herculè, non superbè.

Hinc exponendus venit Tertullianus *ad uxorem c.* 6. ibi: *De cujus manu desideraberis* idest, de cujus poculo participabis; quasi hæc lasciviæ commercia, & irritamenta hujusmodi mulieribus objiciat, eatque interroget à quo sibi maximè in his conviviis propinari vellent, à marito, an ab adultero. Notavit Albaspinus *in ejus notis.* Hujus certaminis causa diversas mensuras, seu calicea habebant, de quarum materia, formaque plura congessit Ambianus *ad Tertul. de pudic. d. c.* 7. *obs.* 1. Illud notandum est, eos à parvis inchoasse, ac in fœcundioribus desinere. Martialis *lib.* 12. *epigr.* 28.

——Ego
Sextantes poto, tu potas Cinna deuncem,
Et quereris quod non Cinna bibamus idem.

Et ipsos priusquam poculum haurirent, bene sibi precari solitos, docent veteres. Athenæus enim *lib.* 2. *c.* 1. *de regim. Athen.* Amphistioni ita scribit: *Jovis præterea servatoris nomen invocare constituit memoriæ gratia bibentium, quòd sic bibentes salutem sine dubio consequerentur.* Ovidius *lib.* 2. *Fastor.*

Larga precaturi sumite vina manu.
Et bene nos, bene te, patriæ pater optime Cæsar,
Dicite suffuso per sacra verba mero.

Plautus *in Sticho*:

Bene nos, bene me, bene nostram etiam Stephaniam
Bibe si vivis.

Livius *lib.* 39. scribens de Quinto Flaminio, qui hominem inter epulas percuti securi jusserat, ait: *Facinus, inquit, sævum & atrox, inter pocula atque epulas, ubi libare Diis dapes, ubi bene precari mos esset, ad spectaculum scorti procacis in sinu Consulis recubantis mactatam inhumanam victimam esse, & cruore mensam respersam.* Quæ verba mirè congruunt decollationi B. Joannis Baptistæ. Illustrat Mercurial. *lib.* 1. *var. c.* 2. Hoc bibendi certamen non solùm Ecclesiæ Patres clericis prohibuerunt, Innocentius in præsenti, Elfricus *in canonibus ad Ulfinum Episcopum*, *c.* 29. ibi: *Nullus presbyter ex ineptia bibat plus quàm decet, nec alium provocet ad bibendum ultra quod desiderat.* Et in Concilio ab Anselmo in Anglia celebrato, cavetur: *Ut presbyteri non eant ad potationes, nec ad popinas bibant.* Refert Malmesbur. *de gestis Pontif. Angliæ*, *lib.* 1. De Zosimo refert Anastasius Bibl. *Hoc quoque constituit, ut nullus clericus poculum in publico propinaret, nisi tantùm in cœtibus fidelium, maximè clericorum:* verùm & sæculares legislatores. Carolus Magn. idem servari jussit inter milites *lib.* 2. *cap.* 72. & generaliter erga omnes hanc bibendi licentiam damnavit *lib.* 3. *cap.* 155.

COMMENTARIUM.

3 *Conclusio traditur, & probatur.*

Ex hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clericus crapulosus, vel ebriosus non desistens ab officio suspenditur.* Probant eam textus *in cap. fin. in fine*, 4. *dist. cap. Episcopus*, *cap. luxuriosa*, *cap. vinolentum*, 35. *dist. cap. nullus*, *cap. comessationes*, *cap. non oportet*, 44. *dist. can.* 42. & 43. *Apostol. cap. his igitur*, *in princip.* 23. *dist. c. nullus*, *c. ne tales*, *de consecr. dist.* 5. *c.* 1. *ne clerici*, *vel monachi.* Conc. Toler. 3. *can.* 7. Agathense *can.* 41. Veneticum sub Leone I. Turon. 1. *can.* 2. Turon. 3. *can.* 48. Forojuliense sub Carolo *can.* 3. Cabilon. 2. *can.* 10. Mogunt. *can.* 46. Tribur. *can.* 1. Aquisgran. 2. *can.* 6. Oxoniense *can.* 23. Coloniense 3. *can.* 24. quorum verba referunt Crespetius *in summa*, *verbo Ebrietas*, Claudius Espenceus *ad epist. Divi Pauli*, *lib.* 2. *digres. c.* 6. ex sanctis Patribus eam probant Clemens *lib.* 8. *constit. c.* 50. Chrysostomus *homil.* 29. *in c.* 9. *Genesis*, Ambrosius *de Helia & jejun. c.* 12. Epiphanius *hæresi* 26. Theodulphus *ad presbyter. Aurel. c.* 45. quos & alios refert Raynaud. *in oploth. sect.* 2. *serie* 3. *c.* 9. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & *de potestate Episcopi p.* 1. *tit.* 2. *glossa* 11. & *de offic. Parochi c.* 6. *n.* 15. Petrus Gregorius *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.* 8. Lantdmeter. *de veteri clerico lib.* 2. *c.* 49. Acunna *in c.* 3. & 4. 35. *dist.* Espenceus *d. lib.* 2. *digres. cap.* 14. Salmut. *ad memor. Pancirolæ*, *tit.* 25. Mendoza *in viridario*, *lib.* 5. *problem.* 44. Cironius *ad tit. de statu monach.* Georg. Ambian. *ad Tertul. de jejun*, *cap.* 16. *obs.* 1. Tambur. *de jure Abbat. tom.* 1. *disp.* 21. Raynaud. *in oploth. d. serie* 3. *c.* 9. Savarus *ad Sidonium lib.* 1. *epist.* 2. & *lib.* 5. *epist.* 7. P. Pinto *in spicileg. c.* 9. Boetius Epon. Fabrot. & Cujac. *in præsenti*, Solorzanus *emblem.* 37. Buleogerus *lib.* 3. *de conviviis*, *c.* 1. Cresolius *lib.* 4. *mystag. c.* 7. Kochier. *in face histor. cent.* 1. *cap.* 9. & 13. Conradus Kling. *lib.* 5. *locorum commun. cap.* 22. Altesserra & Franc. Florens *in præsenti.*

4 *Impugnatur prædicta assertio.*

Sed pro dubitandi ratione primò insurgi potest, ex defectu potestatis constitutionem hanc vires non habere, quod probatur ex D. Paulo *ad Colossenses c.* 2. ubi ait Apostolus: *Nemo vos judicet in cibo, & potu.* Quibus verbis expressè inhibet, ne tam clerici, quàm laici judicentur super cibo & potu. Igitur nec ejus ratione puniri possunt. Accedit sententia Domini nostri Jesu Christi apud Matthæum *c.* 15. ibi: *Quod intrat per os, non coinquinat animam.* Igitur si ex crapula, aut ebrietate anima non coinquinatur, non potest ob crapulam, aut ebrietatem clericus suspendi. Augetur hæc difficultas ex pluribus sacræ paginæ locis, in quibus exprimitur ebrietatem per se malam non esse, immò aliquando expedire, juxta illud Psalmi: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ.* Et psalmo 64. *Visitasti terram, & inebriasti eam.* Et Spiritus sanctus in Canticis ait: *Comedite amici, bibite, & inebriamini;* saltem ad tollendum mœrorem, juxta illud Proverbiorum *cap.* 31. *Date siceram mœrentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo: bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius.* Seneca *de tranquillit.* ibi: *Nonnunquam & usque ad ebrietatem veniendum est, non ut mergat nos, sed ut deprimat curas.* Unde varii Philosophi fœdam esse ebrietatem negarunt, ut Antonius Triumvir apud Plinium *lib.* 14. *c.* 22. conscripto libro pro ebrietate. Plato quoad dies Baccho festos, ut est apud Laertium *lib.* 3. *in Platone*, & alii; de quibus Philo *lib. de plantatione Noe*, *sub finem.* Accedit etiam vinum prodesse ad acumen ingenii, ut Cretensis apud Gellium *li.* 15. *noctium*, *c.* 12. jactitabat; unde Horatius *lib.* 1. *satyra* 3. ait:

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt.
Quæ scribuntur aquæ potoribus.

Idem confirmat exemplo Homeri, ibi:

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus,
Ennius & ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda.

Cælius Megopolitanus *cent.* 1. *epigr.* 20.

Aonio fas est ex fonte bibisse Poetam,
Nobis vina magis, quàm sitiuntur aquæ.
A mero posse meliorem spero poetam,
Doctè magis scribit qui meliora bibit.

Igitur non ita acriter debet in clericis prohiberi ebrietas.

5 *De malis ebrietatis.*

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio petenda est ex malis, quæ proveniunt

niunt ex ingluvie, crapula, & ebrietate, quæ expressit Divus Clemens Alexandrinus *lib. 2. pædagog. cap. 1.* ubi in detestationem nimiæ gulositatis ita ait: *Sicut ait sanctus Chrysostomus homil. 16. in Acta, in navibus supra modum oneratis magna turbatio est nautarum, gubernatoris ejus qui in prora est, eorum qui ascendunt malum, qui superiora quidem projiciunt in mare, quæ autem inferiora, perdunt: sic sane & hoc loco: nam quæ superius sunt, evomunt: alia autem inferius, & seipsos corrumpentes, liberantur; quod sane turpius est omnibus, quia ipsum os usum recipit postremarum partium, & fit illis ignominiosius. Si autem in ore tanta turpitudo, cogita in anima quid? Etenim illic omnia procellæ, omnia tenebræ, multa rationum confusio.* Ex Sallustio Seneca *epist. 60. Animalium loco, non hominum habendos esse ventri obedientes; & si ultra communem modum serviat ea affectio, ne in animalium quidem numero ponendos docet, sed mortuorum, cum se ipsis non utantur, atque ideò non vivant, sed sic in domo sint quasi in conditorio.* Plura congesserunt Jodocus Coccius *ubi suprà*, Solorzanus *emblem. 36.* Theophil. Raynaud. *de virtut. sect. 2. cap. 5.* Nec minora mala ex bibacitate veniunt, qua nihil turpius, & homini honesto indignius SS. PP. & Philosophi oriri censuerunt, quorum auctoritates retulerunt Solorzanus *embl. 38.* Raynaud. & Coccius *ubi proximè*, Beyerlinch *to. 3. theatri, verbo Ebrietas*, Philipp. Camerar. *cent. 1. horar. success. cap. 94.* Novarinus *in agno Euch. lib. 5. cap. 84. per totum*, & *lib. 6. aquæ nupt. cap. 23. cum seqq.* Ex quibus percurramus tantùm duo mala, quæ signanter Patres Concil. Later. in præsenti illis verbis: *Cum ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis provocet incendium*, expresserunt.

6 Prosequuntur eadem mala. Duo igitur mala præcipuè sequi ex ebrietate ait Innocentius in præsenti. Primum, quod mentem alienat, juxta illud Proverb. *cap. 23. vers. 31. Oculi tui videbunt extranea, & cor tuum loquetur perversa, & eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clavo; & dices: Verberaverunt me, & dolui; traxerunt me, & ego non sensi; quando evigilabo, & rursus vina repetam.* Et apud Oseam *cap. 4. vers. 11.* legitur: *Fornicatio, & vinum auferunt cor.* Philo *de plantatione Noe*, ibi: *Hoc venenum, si non mortem, certè creat insaniam.* D. Hil. in psalmo 125. *Quid verò infelicius ebrietatis dominatu, ventri ultra capacitatem infundere, sensui rationem adimere, non loqui, non meminisse, non stare, & mortem quandam naturæ incolumi imperare.* Origen. *homil. 7. in Levit. Sobrietas mater est omnium virtutum, sicut è contrario ebrietas omnium vitiorum* Clemens *lib. 2. pædagog. cap. 2.* Unde Alexander Magnus ingentes animi dotes, quibus omnes Reges antecessit, videlicet illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis efficiendisque velocitatem, in deditis fidem, in captivis clementiam, in voluptatibus temperantiam intolerabili vini cupiditate fœdavit, testante Quinto Curtio *lib. 5.* Hinc ebrius omnia profert, Horatius *lib. 1. epist. 1.*

Quid non ebrietas designat? operta recludit,
Arcanum demens detegit ebrietas.

Sed & Plato nullum tormentum ad veritatem eliciendam vino efficacius adhiberi posse ajebat. Quo respexit Horatius *de arte poetica.*

Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant.

Secundum malum est libidinis incendium, quod sacris litteris demonstratur. *Proverb. cap. 10. Luxuriosa res est vinum.* Et Divus Paulus *ad Ephes. cap. 18.* ait: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*, Docuerunt Sanctus Basil. Seleuc. *in vita S. Teclæ: Ebrietas voluptatis incendium est, venterque mero æstuans, despumat in libidinem.* Prosperus Aquitanic. *lib. 2. de vita contempl. cap. 22. Luxuriosum facit & nutrit vini perceptio nimia.* Et humanis litteris exprimitur à Terentino *in Eunuch.*

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Virgilius *de vino, & venere:*

Nec veneris, nec tu vini capiaris amore:
Uno namque modo vina, venusque nocent.
Ut venus enervat vires, sic copia vini:
Et tentat gressus, debilitatque pedes.

Quare Romanos vino usos non fuisse usque ad sexcentesimum annum, refert Plinius, nec apud eos viri vinum bibebant usque ad trigesimum annum, mulieres verò nunquam. Referunt Gellius *lib. 10. noctium, cap. 23.* Halicarnasseus *lib. 2.* Plutarchus *in problem.* Unde invaluisse morem osculandi uxores ad id cognoscendum, ex Plutarcho & aliis probat Tiraquellus *in l. 7. connub. num. 155.* Idemque observatum fuisse apud Lacedæmonios, Milesios, & Massilienses idem probat, & Plato in suis legibus ita cavet; *Nullus qui in castris versatur, vinum gustet, sed toto illo tempore aquam potet: & in civitate nec servus, neque Magistratus, eo anno, quo Magistratus funguntur; sed neque gubernatores, neque ii qui in consilium aliquod vocantur.* Referunt Ælianus *lib. 10. var. hist. cap. 9.* Diodorus Siculus *lib. 4. cap. 3.* Et in lege veteri Sacerdotibus usus vini interdictus erat, *Levitici cap. 9. 10. & 11.* apud Moscovitas sacrificantes vinum gustare prohibentur: Sigismundus *de rebus Moscovit. fol. 29.* Et primis Ecclesiæ sæculis Virginibus Deo sacratis vinum interdicebatur. Divus Hieronymus *in epist. ad Eustochium*, ibi: *Sponsa Christi vinum fugiat pro veneno.* Notavit Cironius *ad tit. de stat. monach.* Rectè ergo in præsenti statuitur, clericos crapulæ, aut ebrietati deditos, monitione præmissa esse suspendendos. Plura de ebrietatis damnis D. August. *tract. 17. de ebriet.* Clemens *lib. 2. pedag. cap. 2.* Mendoza omninò videndus *in lib. 1. Regum, cap. 1. num. 15. annot. 11.* ubi inter alia probat, quod ebrii sunt brutis, & diabolo deteriores, & filii Belial, & sine jugo, & apostatæ; & quod ebrietas est pestilentia, insanabile venenum, libidinis, & somnolentiæ comes, cædium mater, & rationis naufragium, Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 1. cap. 14. num. 76.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta ex Apostolo ad Colossenses; nam D. Paulus ibi non improbat sobrietatem, aut jejunia ab Ecclesia indicta, ad edomandam carnis petulantiam; sed impugnat Judæorum abstinentiam, qui certis cibis nunquam utebantur, eo quòd secundùm præcepta cæremonialia legis veteris immundi erant; sic enim Gentium Doctor ibidem ait: *Nemo vos judicet in cibo, & potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbathorum*; ut docuit Bellarminus *de Romano Pontif. lib. 8. cap. 48.* Similiter etiam auctoritas Divi Matthæi exponenda est cum D. Thoma *2. 2. quæst. 148. art. 1.* asserendo, quod id quod intrat in homine per modum cibi, non coinquinat eum spiritualiter, secundùm substantiam, & naturam: sed Judæi, quos Dominus ibi increpabat, existimabant quod aliqui cibi eos immundos redderent, non propter figuram, sed propter propriam naturam: inordinata autem ciborum concupiscentia spiritualiter hominem coinquinat. Nec obstat augmentum difficultatis deductum ex variis sacræ Paginæ locis; nam ebrius præter notam significationem, de qua accipitur in præsenti, pro pleno, & ad saturitatem usque refecto accipitur. Plautus ebriam cœnam dixit, id est opiparam; quo modo ebrietas, & inebriatio accipitur pro saturitate, & plenitudine spirituali, aut temporali in sacra Pagina, ut post Divum Augustinum *quæst. 144. in Genesim*, notavit Bethemerus in phrasibus sacræ Scripturæ, *verbo Ebrietas.* Nec obstat ultimum augmentum difficultatis; nam in præsenti nimia bibacitas, seu ingurgitatio usque ad ebrietatem, non autem modicus vini usus prohibetur; vinum enim cum temperantia ad plura prodest, unde Apostolus *ad Timotheum cap. 5.* monet, ut utatur modico vino; propter stomachum: & Ecclesiasticus *cap. 31.* docet, quod exultatio animæ, & corporis vinum est moderatè potatum, & statim sanitas est animæ, & corporis sobrius potus; fugat enim curas. Tibullus. 7 Respondetur difficultatibus

Sæpe ego tentavi curas expellere vino.

Ovidius *lib. 3. de arte.*

Cura fugit multo, diluiturque mero.

Unde Philosophus Anacharsis dicebat, primam in mensa crateram pertinere ad sitim; secundam ad hilaritatem; tertiam ad voluptatem; quartam ad insaniam: latè commendarunt vini virtutes Salmutius *ad memorab. Pancirolæ, tit. 25.* Majolus *dier. canicul. fol. 273. & 566.* Valles. *in sacra Philosoph. cap. 17.* Levinus Lemnius *de plantis cap. 25.*

Sed adhuc suprà traditis obstat textus *in cap. quando, 44. dist.* ubi Patres Concilii Nannet. statuunt, clericos ad collationem accedere debere, ita ut per inhonesta convivia non se invicem gravent. Et in calce textus hæc proponunt verba. *Et ideò peractis omnibus, qui voluerint, panem cum charitate in domo fratris sui simul cum fratribus frangant, & singuli singulos bibere faciant, & maximè ultra tertiam vicem poculum non contingant.* Ex quibus apparet, posse clericos se ad invicem invitare ad bibendum, & usque ad tertiam vicem poculum sumere. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, quod licèt clericis prohibitum sit se publicè & coram laicis ad potandum invitare, tamen privatim inter se id facere possunt, dummodo oculi eorum non graventur, nec ebrietas timeatur: unde cautè Patres ajunt, ne ultra tertiam vicem poculum contingant, qui numerus est terminus temperatorum, ut de Augusto refert Svetonius, ter tantùm bibere solitum: idem de Justino refert Corippus *lib. 3.* idque lege convivali cautum fuisse referunt Plinius *lib. 28. cap. 6.* Petronius *in satyr.* ibi: *Excusare cœpit moram, quòd amica se non dimisisset, tribus nisi potionibus ex lege servatis.* Erantque 8 Exponitur textus in c. quando, 44. dist.

antiquitus Magistratus, qui convivas, ne se nimio vino pollucrent, legis sympofiacæ admonerent, ut ex Platone, & Varrone notat Savarus *ad Sidonium lib. 1. epist. 2. verbo Scyphorum*. Meritò ergo *in dicto cap. quando*, permittitur clericis usque ad tertiam vicem poculum sumere, cùm eo numero etiam viri temperati utantur.

9 Explicatur cap. si constiterit 12. de accusat. Denique opponi potest textus *in cap. si constiterit* 12. *de accusat.* ubi agitur de clerico ebrioso, qui in taberna pernoctavit, & sequenti die præmissa dormitione Missam cantavit. Et deciditur, quod si Ecclesiam in commendam tantùm habebat, Episcopus ei perpetuum imponat silentium; si autem eam in titulum obtinebat, & non constet eum delictum perpetrasse, ob quod beneficio sit privandus, Ecclesiam ipsam pacificè retineat. Ex quo textu expresè constat, ob ebrietatem clericum beneficio privari non posse: Ergo non rectè in præsenti docetur, clericum vinolentum, nec monitione præmissa desistentem, beneficio, & officio suspendendum esse. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, suspensionem, de qua in præsenti, non esse perpetuam, sed temporariam, ut probat Suarez *de censur. disput.* 25. *sect.* 2. *num.* 8. unde cùm *in dicto cap. si constiterit*, ageretur de privatione beneficii perpetua, rectè docetur, quod nisi aliud crimen probatum sit, ex quo beneficii privatio inducatur, clericum etsi vinolentum, non debere beneficio, quod in titulum possidebat, spoliari. Alia etiam in ejus textus specie adfuerunt, quæ in ejus commentario Deo volente exponemus.

10 Adducitur textus in canon. oportet c. 44. Dist. Sed antequam hinc abeamus, exponendus est difficilis canon 55. Concil. Laodic. in illis verbis: *Non oportet sacratos, & clericos ex collatione convivia peragere, sed nec laicos.* Apud Gratianum autem *in cap. non oportet* 10. 44. *dist.* ita legitur *Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos, aut etiam laicos christianos ex symbolis, quæ vulgus comessalia appellat, convivia celebrare.* Ubi sive legas, *ex collatione*, ut in Concilio; sive *ex symbolis*, ut apud Gratianum, ex versione Gentiani Herberti, semper liquet, non licere clericis, seu laicis convivia, seu collationes facere. Pro cujus textus vera expositione sciendum est, quod quamvis verbum, *collatio*, plerumque accipiatur pro ea refectiuncula, quæ à jejunantibus sumitur, *cap. quando*, 44. *dist.* latè probant Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap.* 104. Filesacus *de Quadragesima, cap.* 6. Estenus *lib.* 9. *disquisit. monast. disquisit.* 2. tamen aliquando accipitur pro collatione ciborum ad convivium, cùm unusquisque confert quod edat: & tunc idem est collatio, ac symbolum. Divus Hieronymus *in cap.* 23. *Proverb.* in explicatione illorum verborum: *Vacantes potibus, & dantes symbola*; Symbolum, ait, Græcum nomen est, & interpretatur collatio, cùm unusquisque solet pro sua parte cibos conferre ad vescendum. Hinc symbolum fidei ita appellatur, quia quilibet ex Apostolis contulit suam partem: quare collatio, sive symbolum dicitur. Alphonsus noster *in l. 1. tit. 3. part. 1.* ibi: *El Credo in Deum, que en latin llaman Symbolum, quiere tanto dezir como bocados; esto es porque cada uno de los Apostoles diio su palabra cierta.* Unde colligitur, non impropriè apud Gratianum loco verbi *collatione*, ex symbolis, haberi. Etiam apud Græcos dicitur hæc collatio, *Eranos*; unde legebat Alciatus *lib. 2. disput. cap.* 15. *Mox pecunia, quasi eranos, jussu Præsidis sublata sit*; & *in l. creditor* 102. *ff. de solut.* sed rectiùs legitur in Florentinis *ærosa*, ut post Cujacium, Corrasium, & Osualdum notavit Salmutius *ad memorab. Pancirol. tit.* 51. His suppositis Glossa *in dicto cap. non oportet*, *verbo Ex symbolis*, & Zonaras *in d. can.* 55. docent ideò prohiberi in eo textu sacerdotibus ex collatione convivia celebrare, quia indecens est de aliena substantia edere, aut bibere, juxta illud Juvenalis:

——— *miserum est aliena bibere quadra.*

Sed hæc interpretatio sustineri nequit; nam credi non potest sollicitos fuisse Patres, ne clerici ex aliena substantia ederent. Quare verius dicendum credo, in eo canone prohiberi convivium illud, ubi more temulentorum, & ebriorum hominum jocabatur; quod Patres ibi appellant comessationes, quæ valdè exosæ fuerunt omnibus gentibus, Hebræis videlicet, Ethnicis, & Christianis. De primis constat *ex cap.* 25. *Deuteron.* ibi: *Si genuerit homo filium contumacem, & protervum, qui non audiat matris, aut patris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad seniores civitatis illius, & ad portam judicis, dicentque ei: Filius noster iste protervus, & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ, atque conviviis.* De Gentilibus liquet ex Svetonio *in Vitellio*, qui refert, ipsum epulas divisisse in jentacula, prandium cœnas, ac comessationes. Martial. *lib.* 12. *epigram.* 46.

Non Albana mihi sit comessatio tanti,
Nec Capitolinæ, Pontificumque dapes.

Apulejo *apolog.* 1. *Habes crimen meum, quasi improbi comessatoris.* De Christianis idem docent Divus Petrus *epist.* 4. Divus Paulus *ad Galat.* 5. unde à Patribus *in d. can.* 55. prohibetur ex prædicta collatione, sive symbolis, aut ut compilavit Martinus Brachar. *in cap. non liceat*, *ead.* 44. *dist.* ex consertis convivia, sive comessationes facere, quia exinde ingurgitationes, & ebrietates oriebantur. Facit D. Chrisost. *homil.* 11. *ad Antiochen.* ibi: *Faciamus sodalitia & classes, & quod in conviviis pauperes faciunt; quoniam non potest quisque solus convivium exhibere perfectum, convenientes omnes in unum, ex symbolo convivium conferunt; hoc & nos faciamus.* Eodem ferè sensu prohibuit Anselmus Cantuar. *lib. 2. epist.* 7. clericis in gilda bibere, id est in collegio sodalium: *De Domino Henrico qui Camerarius fuit, audio quia in multis inordinatè se agit, & maximè in bibendo, ita ut in gildis cum ebriosis bibat, & cum eis se inebriet.* Et mox: *Ne postquam hanc nostram prohibitionem agnoverit, ampliùs in gilda, aut in conventu eorum, qui ad inebriandum solùm conveniunt, bibere audeat.*

C A P U T XV.

Idem a *in eodem*.

Clerici officia, vel *b* commercia sæcularia non exerceant, maximè inhonesta: mimis, joculatoribus, histrionibus non *c* intendant, & *d* tabernas prorsus evitent, nisi fortè causa necessitatis, in itinere constituti. Ad *e* aleas, & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint; coronam, & tonsuram habeant *f* congruentem, & se in officiis ecclesiasticis, & aliis honestis studiis exerceant diligenter. Clausa deferant desuper indumenta, nimia brevitate, vel longitudine non *g* notanda: *h* pannis rubeis, aut *i* viridibus, necnon *j* manicis, aut sotularibus consutitiis, vel rostratis; *k* frenis, sellis, pectoralibus, & calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem habentibus non utantur: cappas *l* manicatas ad divinum officium intra Ecclesiam nulli gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio, & *m* personatibus constituti, nisi justa causa timoris exegerit habitum *n* transformari. *o* Fibulas omninò non ferant, nec corrigias auri, vel argenti ornatum habentes: sed nec *p* annulos, nisi *q* quibus competat ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico, & Ecclesia superindumentis lineis omnes utantur, nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum *r* monachalem. Palliis diffibulatis *s* non utantur in publico, sed vel post collum, vel ante pectus hinc inde connexis.

N O T Æ.

1 a EOdem.) Concilio videlicet Lateranensi, *cap.* 16. ut habetur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & hujus canonis meminerunt Patres Concil. Senonensis anno 1527. *can.* 74. his verbis: *Denique juxta Concilium Lateranense pannis rubeis, aut viridibus non utantur; ab iis denique abstineant, quæ in eodem Concilio continentur.* Mutuasse tamen videntur Patres præsentem constitutionem à Gregorio VIII. qui universis Episcopis ita scribit *in cap.* 9. *hoc tit.* in prima collectione *Statuimus, ut clerici clausa deferant indumenta; cappis, sive mantellis rubeis, aut viridibus non utantur, nec zendatum, vel aliud sericum pannum eis apponant; annulos non portent in manibus, nisi Episcopus fuerit, qui habeat hoc ex officio. Coronam & tonsuram habeant congruentem, ludos alearum, & taxillorum prorsus, & venatoriam occupationem evitent, & se in officiis ecclesiasticis, & aliis hominis studiis exerceant competenter. Si quis*

autem

autem contra hoc venire præsumpserit, per Episcopum suum remoto appellationis obstaculo corrigatur, & immunitatis illius interim fiat extorris, quæ pro tutela clericorum, & coercenda violentia laicorum noscitur instituta. Viri quoque incisas vestes ab inferiori non habeant parte; & mulieres vestibus sumptuosis, & proprii corporis longitudinem excedentibus amodò non utantur, sed in habitu honesto, & moderato incedant, qui nec lasciviam notet, nec jactantiam vanitatis ostendat. Quisquis verò vir, sive mulier talia fecerit amodò indumenta, & à communione Dominici corporis, donec se corrigat, reddatur extraneus; & ecclesiasticis non sinatur officiis interesse, graviorem quoque pœnam per sacerdotis officium subituri, si nec sic levitatem suam curaverint emendare. Ex quo textu constat, quod licèt in præsenti canone nulla pœna constituatur, tamen non ideò impunè negligi possunt à Patribus statuta, cùm in eisdem casibus pœna indicta sit à Gregorio VIII. *in dicto cap. 9.*

b *Officia, vel commercia.*) Officia refert Innocentius ad munera publica, ut tabellionis, procuratoris, seu tutoris; commercia verò ad negotia sæcularia, de quibus latè agemus *in cap. 1. & 2. ne clerici vel monachi:* & nonnulla adduxi *in can. 19. Concil. Illiber.*

2 c *Non intendant.*) Juxta adducta suprà *in cap. cùm decorem 12. hoc titulo.*

d *Tabernas.*) Consonant textus *in can. 53. Apost.* ibi: *Si quis clericus in caupona comedens deprehensus fuerit, segregetur,* & *cap. nulli, cap. clerici, 44. dist.* Concil. Afric. sub Bonifacio I. *can. 7.* Turonense 3. *can. 21.* ibi: *Servandum presbyteris firmiter statuimus, ne tabernas ingrediantur comedendi, bibendive causa: quod si post hæc statuta facere præsumpserint, canonica decernimus sententia feriendos.* Cabilon. 2. *can. 44.* Remense *can. 26.* Aquisgran. 1. *can. 6.* Ratisbon. *can. 3.* Mogunt. 4. *can. 74.* Theodulphus Aurelian. *ad presbyteros cap. 13.* ibi: *Observandum vobis est, ut & vos ab ebrietate abstineatis, & ut plebes subditæ abstineant, prædicetis; & neque per tabernas eatis bibendo, aut comedendo.* In excerptionibus Egberti Archiepiscopi Eboracensis legitur *n. 18. Ut nullus presbyter edendi, aut bibendi causa gradiatur in tabernas.* Atque ita Julianus Apostata *epistol. 49.* Arsacio Galleciæ Pontifici scribit, ut curet, ne Sacerdotes Paganorum in taberna bibant.

3 e *Ad aleas, & taxillos.*) Consonant canon 41. Apost. ibi: *Sacerdos aleator, aut vinolentus, nisi desinat, deponitur.* Synodus 6. *can. 50.* lex ultima, *C. de Episcop. audient.* Novella 115. *cap. 13.* quam ita vertit Julianus antecessor: *Clericus nec tablizet, seu aleam ludat, nec socius aleatoris sit, vel aleatores spectet, neque in quodcumque spectaculum spectandi causa veniat.* Canon 79. Concil. Illiber. ubi plura congessimus.

4 f *Congruentem.*) Nonnulli sub nomine habitus etiam ipsam tonsuram clericalem, sive monasticam latissima quadam acceptione complecti voluerunt, ut videre est apud Bedam *lib. 5. hist. Angliæ, cap. 40.* & in Concil. Tolet. 4. *can. 40.* ita ajunt Patres: *Unde oportet pro amputando ab Ecclesiis scandalo, ut hoc signum dedecoris auferatur, & sit una tonsura, vel habitus, sicut totius Hispaniæ est usus.* Unde rectè in præsenti Patres dum de habitus honestate agunt, de tonsura etiam decernunt, eam congruentem à clericis esse deferendam; quibus consonat Concilium Salezburg. sub Gregorio X. ibi: *Edicto perpetuo probibemus, ne clerici comam nutriant, maximè sacerdotes, qui taliter tondeantur, ut pateant eis aures. Cæteri inferiores clerici non multùm in tonsura discrepent ab eisdem; coronam & desuper congruentem habeant.* Synodus Ravennat. paulò post celebrata sanxit, ut clerici coronam, & tonsuram deferant congruentem Rhotomag. Synodus novem post annos coacta, gravi animadversione plectendos decernit clericos minus congruentem tonsuram deferentes. Quæ dicatur tandem tonsura congruens, ex gradu clericali, & regionis more petendum est. Triplicem fuisse olim coronæ formam, probant Pennotus *lib. 2. hist. canonic. Regul. cap. 29.* Sausay *in panopl. cleric. tit. 1. lib. 3. cap. 2.* Ex quibus usitatior est quam describunt Patres Concil. Tolet. 4. *can. 41.* ibi: *Omnes clerici, vel lectores, sicut Levitæ, & Sacerdotes, detonso superius toto capite, inferius solam circuli coronam relinquant.* Et Concil. Tolet. sub Sixto IV. celebratum, *can. 14.* ibi: *Statuimus ut de cætero prædicti clerici, tam conjugati, quàm non conjugati, tonsuram quantitatis unius regalis deferant; quæ forma ad circumferentiam accedit minori hostiæ consecrandæ pro laicorum communione. Sensim igitur ubi tonsura excreverit, per singulos gradus ordinum, justa mensura poterit presbyteralis corona ad magnitudinem hostiæ pro sacrificio consecrandæ proportionabiliter pervenire, ita ut clerici pro distinctione gradus congruentem, proprioque cujusque gradui convenientem deferant tonsuram, ut expressum fuit in Concilio Toletano à Francisco Joyosa celebrato, his verbis: Tonsura sit conspicua, non ea quidem in omnibus clericis una, sed major sacerdotalis, digitis tribus undequaque à vertice pateat; duobus diaconalis, semidigito Subdiaconalis angustior: minorum ordinum omnium sit minima, & digito undique sit diducta.* Rationem hujus sphæricæ attonsionis, diversæque formæ fusè prosequitur Sausay *d. p. 1. Panopl. cleric. lib. 3. per totum.*

g *Non notanda.*) Idest, ut talos attingat; nam ve- 5
stis oblonga, venerabilis & propria est virorum sapientum. Elias Cretensis *ad orat. 4. Nazianz.* licèt in aliis viris longitudo vestimenti improbata sit, tam à catholicis, quàm Gentilibus, ut probat fusè Theophilus Raynaud. *tom. 13. in tract. laus brevitatis, cap. 9. §. 2. fol. 514.* tum quia vestis oblonga, præsertim fluxa, symbolum est vitæ voluptariæ. Ivo Carnot. *serm. de adulter. habit. Impudicus habitus corporis est in viris superflua & inordinata capillatura, vestimentorumque muliebrium affectata similitudo.* Nyssenus *lib. de vita Moysis: Ad hanc vitam faciendam talaris vestis & effusa, id est voluptuosa & vitiosa vivendi ratio, quæ latissimè patet, nimiumque effunditur, impedimento est.* Aliud in oblonga veste probrum notatum quandoque deprehendo. Sic Clemens Alexand. 2. *Pædag. cap. 12. Trahere vestes ad summos usque pedes demissas, valde est arrogans & superbum, quod ambulandi actionem impedit; cùm vestis instar verriculi, quæ in soli sunt superficie, sordes secum attrahat; ne fractis quidem & enervatis his saltatoribus, qui Cynædicam turpitudinem mutuam in scenam transferunt, vestem cum tanto dedecore diffluentem despicantibus, quibus exquisitæ vestes, fimbriarumque dilatationes, & curiosi figurarum numeri, illiberalem ac sordidam syrmatum mollitiem indicant.* Item creditur Prosper *libro 2. de vita contemplativa, cap. 4.* in quibusdam sacris personis illum nævum sugillat, dicens: *Taceo de illis qui undante lapsabundi corporis motu, defluentibus in talos vestimentis incedunt, & vagis laterum fluxibus quodammodo fluctuantes, animorum dissolutionem vestigiis sinuosa mobilitate notantibus produnt.* Prosequitur Theophilus *ubi proximè* & *tom. 4. lib. 6. sect. 2. cap. 18. num. 277.* Clericorum ergo talaris vestis semper propria fuit. Matthæus Parisius *in Henrico III.* refert hoc capitulum Concilii Anglicani, ubi præsens textus confirmatur, ibi: *Quoniam de habitu clericorum, qui non clericalis videtur, sed potiùs militaris, grave scandalum laicis generatur, firmiter statuendo præcipimus, ut ad formam, tam de vestibus clericorum, quàm de ornamentis equorum, in generali Concilio æditam per subtractionem beneficiorum ab Episcopis restringantur, ita quod in mensura decenti vestes habeant, & cappis clausis utantur in sacris ordinibus constituti, maximè in Ecclesia, & coram Prælatis suis, & in conventibus clericorum, & ubique in Parochiis suis, qui cum animarum cura Ecclesias susceperunt; & ut possint Episcopi alios meliùs ad honestatem vestium, tonsuram, & coronam decentem, & equorum ornamenta idonea coarctare, provideant, ut à suis clericis commensalibus hæc priùs faciant observari, habentes eos in vestibus, calcaribus, frenis, & sellis, clericalis gerentes habitum honestatis.* Cujus talaris vestis varias rationes congessit Sausay *lib. 3. panopl. cleric. cap. 1.* qui ejus usus originem repetit ab Hebræis, apud quos hujusmodi vestes talares in usu erant. Unde de Josepho legitur *Genesis cap. 37. Israel diligebat Joseph super omnes filios suos, fecitque ei tunicam polymitam.* Ubi Theologi positivi legunt, *talarem;* nec abs re, nam infrà legitur: *Nudaverunt eum fratres ejus tunica talari.* Hinc zonarum usus apud ipsos, quæ adhibeantur, ne inter agendum, aut ambulandum nimium vestis ipsa talaris deflueret, essetque motui, & operationi incommoda; unde Angelum se præbuisse præcinctum, ut Tobiam filium in via comitaretur, refertur *cap. 5. Tobiæ,* ibi: *Invenit juvenem splendidum stantem, præcinctum & paratum ad ambulandum.* Hinc Christus ipse Apostolorum suorum pedes abluturus præcinxit se, *Joannis cap. 13. vers. 4.* & Angelus educturus Petrum de carcere Herodis, dixit ei: *Præcingere, & circunda tibi vestimentum tuum.* Act. Apost. *cap. 12. vers. 8.*

h *Pannis rubeis.*) Consonant Concilium Chalchur- 6
tense *can. 4. Canonici vivant exemplo Orientalium, & non tinctis Indiæ coloribus, & non veste pretiosa.* Narbon. *can. 1. Hoc regulariter diffinitum est, ut nullus clericorum vestimenta purpurea induat, quæ ad jactantiam pertinent mundialem, non ad religiosam dignitatem: ut sicut est devotio in mente, ita & ostendatur in corpore; quia purpura maximè laicorum potestate præditis debetur, non religionis.* Erat enim olim, præcipuè in nostra Hispania, magnum excessus clericorum in delatione vestis purpureæ, ut refert Sahabedra

in chron. Gothic. c. 14. *fol.* 183. Observandum tamen est Regali sacerdotio fuisse etiam purpuram communicatam ab ipsis Imperatoribus, ut probat Sausay *lib.* 4. *Panopl. cleric. sect.* 1. *§.* 2. & Romani Pontificis beneficio idem decus sacræ purpuræ concessum fuit Legatis Apostolicis, & Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, ut probat Sausay ubi suprà, *c.* 2.

7 i *Viridi.*) Coosonat Synodus Basileensis, ubi Patres in exhortatione modestiæ ita ajunt: *Vestimentis utantur prout sacris canones statuerunt; abstineant à coloribus rubeis, & viridibus.* Et infrà: *Non portent in sellis, frenis, aut pectoralibus equorum aurum, vel argentum, aut ornamenta metalli depicti, aut figurati, aut mappas sericas, seu alia ejusmodi superfluitatum; & quod ornamenta equorum sint unius coloris, non rubei, vel viridis, nec calcaribus deauratis utantur.* Facit Concil. Tolet. sub Sixto IV. *cap.* 6. extat *to.* 34. *Concil. Regiæ edit. pag.* 37. Salzeburgense tempore Gregor. *can.* 11.

8 j *Manicis.*) Manicæ hic accipiuntur pro chirothecis, ut in Missali veteri, quem edidit Hugo Menardus post librum Sacrament. D. Gregorii, ibi: *Exuat manicas, lavetque manus.* Ubi ex Leone Hostiensi probat Menardus *fol.* 362. In Concilio Lateranensi additur, *manicis, aut sotularibus consutitiis, seu rostratis.* Ubi vox, *consutitiis*, refertur ad manicas: vox verò *rostratis*, ad calceos, seu sotulares. Consutitias autem Pontifex appellat manicas eas, quæ vel partim fimbriis, partim fasciolis, veluti quibusdam quasi virgulis, & funiculis, nunc sericis, nunc holosericis, aut similibus ornantur, vel quæ diversis ex panniculis, atque discoloribus pictatiis consuuntur, quæ vestes in Clementina 2. *hoc tit.* dicuntur virgatæ, & partitæ; apud nos, *maticadas, ó vordadas.* Rostratos autem sotulares dicit Pontifex, vel unico longo rostro protensos, vel lunatos, aut coruutos. Facit Synodus Basil. in prædicta admonitione ad clericos, quæ extat in appendice post sessionem, *pag.* 555. ibi: *Nullus portet corrigias auri, vel argenti ornatum habentes, vel caligas solutas.* Et in dicta Toletana Synodo, *tit.* 5. legitur: *Nec virides vestes induere, aut caligas ejusdem coloris, aut sotulares albos, vel rubeos, nisi cum nigris desuper sotularibus duntaxat calceare de cætero præsumant.* Et quia posterioribus his sæculis in Gallia magnus erat excessus clericorum circa indumenta pedum, ut Joannes Gerson. Cancellarius Parisiensis conqueritur his verbis: *Quid est, quod quarundam Ecclesiarum Canonici calceis rostrati, vestibus accurati, abjecto clericali habitu militarem assumunt?* Ideò in variis Synodis provincialibus similes excessus reprehensi fuerunt, ut in Synodo Senonensi *can.* 24. ubi statuitur: *Ne clerici lunatis, seu cornutis, aut nimis fenestratis calceis utantur.* Et in Synodo Narbon. celebrata anno 1551. ita cavetur: *Vestes, & caligas gerant integras, non variegatas, nec incisas, quæ laicorum inconstantiæ, & levitati, quàm clericorum gravitati magis conveniunt.* In Synodo Rhemensi celebrata sub Sixto V. *sess.* 8. *sub tit. de clericis*, ita legitur: *Veste ecclesiastica, eaque talari, ac decenti utantur omnes clerici, nec sine illa pallium breve, aut longum deferant, aut unquam procedant in publicum; nec crispatis indusiis, vel arte scissis calceis, dissolutorum laicorum personas referant.* In Synodo Aquensi anno 1585. ita cavetur: *Caligis non turgidis, neque dissectis, calceis quoque non incisis utantur.* An tamen prioribus Ecclesiæ sæculis clerici, & cæteri fideles nudis incederent pedibus, examinat latè Lautdmerer. *lib.* 1. *de veteri clerico*, *cap.* 16. 17. & 18.

9 k *Frenis, sellis, pectoralibus.*) Pertinent hæc ad clericorum equitationem, quam nolunt Ecclesiæ Patres esse pomposam; nec pectoralia hic intelliguntur equorum. Olim enim oriæ, & phaleræ equorum gemmis, tanquam stellulis illuminabantur; nec solùm hæ, sed etiam balthei, & equestses sellæ. Virgil. *lib.* 7. *Æneid.*

Aurea pectoribus demissa monilia pendent.

Gellius *lib.* 5. *cap.* 5. ait: *Equitatumque frenis, ephippiis, monilibus, phaleris præfulgentem.* Idem Macrobius *lib.* 2. *cap.* 2. & Satisbar. *Polycrat. lib.* 6. *cap.* 19. Apulejus *de Deo Socrat. Nec enim in emendis equis phaleras consideramus, & balthei polimina inspicimus, & ornatissimæ cervicis divitias contemplamur, si ex argento, & auro, & gemmis monilia, variæ gazæ dependent; si plura artis ornamenta capiti, & collo circumjacent, si frena cælata, si ephippia fucata, cingula aurata sint,* &c. Claudianus *de* 4. *Consulatu Honorii*:

Turbantur phaleræ spumosis morsibus, aurum
Fumat, anhelantes assudant sanguine gemmæ.

Idem *epigr. de phaleris equi Regii.*

Dumque auro phaleræ, gemmis dum frena renitent.

Idem *de equo Honorii*:

——————— & crine superbus
Erecto virides spumis perfunde smaragdos;
Luxurient tumido gemmata monilia collo.
Nibilis auratos jam purpura vestiat armos.

In hanc rem singularis est lex unica, *C. nulli licere in frenis equestribus, sellis, & in baltheis margaritas & smaragdos; & hyacinthos aptare:* necnon Nuvella 81. Leonis. Guntherus *Ligur.* 4.

Gemmatosque lupos, & fulvum mysticat aurum.

10 l *Cappas manicatas.*) In Decretis Concilii Eboracensis apud Hovedenum *part. posteriori annalium*, legitur: *Præcipimus etiam, ut Sacerdotes non cappis manicatis incedant, sed in vestibus suo ordini congruis.* In Synodo Londin. habita anno 1200. legitur: *Clerici omnes habeant habitum clericalem, & tonsuram canonicam: Archidiaconi autem, & in dignitatibus constituti alii, & presbyteri cappis manicatis non utantur;* ut emendat Sausay *part.* 2. *Panopl. lib.* 1. *§.* 10. *fol.* 487. Manicæ sunt extremitates vestis, quibus teguntur manus. Virgilius *lib.* 9. *Æneid.*

Brachia jam manicæ velant extrema capaces.
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Veteres utebantur tunicis ea forma, qua hodie sunt dalmaticæ Diaconorum, & Subdiaconorum, idest, quæ ante pectus integræ sunt sine jugulo, scissæ à lateribus, in quibus manicæ cubitum non excedebant, nec ultra genua extendebantur. Demùm cœperunt tunicas manicatas gestare. Divus Augustinus *lib.* 3. *de doctrina Christiana*, *capit.* 12. ibi: *Sicut talares, & manicatas tunicas habere, apud Romanos veteres flagitium erat, nunc autem honestò loco natis, cùm tunicati sunt, non eas habere flagitium est.* Quæ vestis dicebatur *colobium*. Servius *ad illud Virgilii* 9. *Æneid.* Tunicæ manicas, ibi: *Tunicæ vestræ habent manicas;* quod etiam Cicero vituperat dicens: *Manicatis, & talaribus tunicis; nam colobiis utebantur antiqui.* Quæ totidem verbis refert sanctus Hieronymus *in Hebraicis quæstionib.* Nicetas *Thesauri orthodoxi lib.* 1. *cap.* 39. *Dalmatica, quæ nunc colobia dicuntur, purpuraque prætexuntur, induti, philacteria sua ostendebant, breves nimirum chartulas, quibus inscripta lex erat; quas illi pretiosis fasciis ornatas, auroque distinctas, tanquam Judæorum Magistri deferebant.* Plura de colobio congesserunt Valesius *in notis ad Marcellinum*, *fol.* 45. Bulengerus *lib.* 1. *opusc. cap.* 22. Meursius *in Glossario*, *verbo Colobium*. Zerda *in advers. cap.* 22. *fol.* 15. In præsenti ergo prohibetur presbyteris cappas manicatas in divinis officii deferre; cum cappis verò propriis Ecclesiæ ministrante Episcopo, ipsum præcedere debent, ut ex veteri ordine Romano probat Vicecomes *de ritibus Baptismi volum.* 4. *lib.* 5. *c.* 2. *per totum.*

m *Personatibus.*) Personatus quid sit in Ecclesia, exposui *in cap. ad aures, de rescript.*

11 n *Transformari.*) Quem vestium abusum, præcipuè indutis vestibus alterius sexus, magnoperè legislatores improbarunt. Philo Judæus *de fortitudine*, ibi: *Voluit lex virum in vestitu se, ut virum decet, gerere, quem cùm die, noctuque circumferat, talis esse debet, ut eum semper decoris, honestatisque admoneat. Sic & mulieres ornans pro dignitate, vetat virilem vestem sumere, longè submovens effæminatos viros, tum plus æquo viriles fœminas.* Lex *Quintus* 23. *ff. de auro & argent.* ibi: *Quod sine vituperatione vir non facilè utitur muliebribus.* Legem refert Josephus *lib.* 4. *antiquit.* illis verbis: *Cavete autem maximè in bello, ut neque mulier habitu virili utatur, nec vir stola muliebri.* Caput 67. *dist.* 30. De his transformationibus ita ait D. Hieronymus *epist.* 8. *Aliæ virili habitu veste mutata erubescunt esse quod natæ sunt. Contra naturam, immò ultra naturam est, non exercere quod nata sis.* Plura coogessit Gentilis *in libel. de auctoribus fabul. cap.* 4. 5. & 6. & clericos, aut monachos non debere vestes proprias abjicere, aliasque deferre, probavi suprà *in cap. Deus*: seclè tamen vetant Patres in præsenti, nisi justa causa timoris exegerit, habitum transformari, ut contingit in specie textus *in d. c. Deus*. Inde factum matris Achillis sæpius laudatur, quæ eum vestiit muliebribus, ut fastum fugeret Troicum: commendarunt Ovidius *lib.* 1. *de arte.*

Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset Achilles,
Veste virum longa dissimulatus erat.

Tertullianus *de pallio*, ibi: *Ferus in puero matris solicitudinem.* Statius 1. *Achil.* unde licitè, tam clerici, quàm religiosi, ad Turcarum, similesque provincias profecti pro fide propaganda prædicatione, rectè possunt habitum proprium deserere, & in sæculari incedere, ut hodie contingit in Anglia, & Hibernia, cùm absque periculo vitæ ibi proprium habitum deferre nequeant.

12 o *Fibulas.*) Fibulæ magis ad ornamenta, quàm ad vestes accedunt, *l.* 25. *§. item fibulæ, ff. de auro & argent.* Vincula

cula enim magis sunt, quàm gestamina. Plinius *lib.33.cap.1.* ibi: *Fabulas, & alia muliebris cultus; fibulis utique veteres vestes adstringebant, & subnectebant*. Virgilius I. *Æneid.*

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Ovidius *lib.8.metamorph.*

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

De his fibulis Juvenal.*satyr.6.*

Solvitur his magno comœdi fibula,
Si gaudet cantu, nullius fibula durat.

Martialis *lib.7.epigr.81.*

Menophili penem tam grandis fibula vestit,
Ut sit comœdis omnibus una satis.
Dum ludit media populo spectante palæstra,
Delapsa est misero fibula, verpus erat.

Quod epigrama doctè exponit Mercurial. *lib.1.var.cap.19.* Unde dum in præsenti prohibetur clericis fibulas, & corrigias auri, vel argenti ornatum habentes deferre, habitus pompofus vix laicis opulentioribus relinquendus interdicitur: notavit P. Faber. *lib.1.semestr.c.16.*

p *Annulos.*) Immò annulos gestare magno in honore semper fuit, & tam viris, quàm fœminis nota ingennitatis, *l.etiam*, & per totum Dig. *de jure aur. annul.* junctis suprà congestis *in c.fin.de servis non ordin.* Et annulorum usum perantiquum esse liquet *ex c.38. Genesis*, ubi refertur Judam Patriarcham annulum gestasse: & *c.41.vers.42.* refertur de Rege Ægypti: *Tulit annulum de manu sua, & dedit in manus Joseph*: & *c.31. Numeror.10. Esther, c.3. Isaiæ, c.6. Daniel.* & apud Lucam de filio prodigo *c.5.* legitur: *Dixit pater ad servos suos, Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manu ejus*. Sed inter Christianos fuisse Apostolorum ævo, qui gererent annulos in manu sua, probat insignis locus epistolæ S. Jacobi, *c.2.*ibi: *Si introierit in conventum vestrum vir annulum aureum habens in veste candida*, &c. notarunt Saufay *in Panopl.Episc. lib.3.per tot.* Elias Schedius *de Diis German.c.7.fol.273.* est enim annuli præcipuus finis ad signandas tam epistolas, quàm alias legitimas scripturas; legimus enim *lib.3. Regum, c.21.* ab Jezabel litteras scriptas, & obsignatas annulo ejus fuisse. Sic Ester 8. pia illa Regina, cùm salutaria edicta pro populo suo dirigi per provincias à Rege Assuero postulasset: *Scribite*, inquit Rex, *Judæis sicut vobis placet, Regis nomine signantes litteras annulo meo*. Hæc enim consuetudo erat, ut epistolis, quæ ex Regis nomine mittebantur, & illius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere. Non longè ab hoc alludit more quod proditum memoria reperitur *Daniel.6. Allatusque est lapis unus, & positus est super os laci, quem signavit Rex annulo suo, & annulis optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem*; cui fore æquiores, ac benigniores leones, quàm homines sperabat. Iterumque *cap.14. Rex claude ostium, & signa annulo tuo*. Et infrà: *Egressi clauserunt ostium, & signantes annulo Regis, abierunt*. Signatorium hujusmodi annulum moriturus Rex Antiochus fideli Philippo tradidit, *lib.1. Machab.cap.6.* In novo etiam Testamento vestigium extat hujus moris, *cap.27. Matthæi*, ubi Pharisæi accepta à Pilato licentia, munierunt Christi sepulchrum, signantes lapidem. Et apud Romanos, aliasque nationes annulos deferri, præcipuè ad signandum, probavi *in cap.6.de fide instrum.cap.illud, de præsumpt.* qua ratione negat Paulus annulum inter ornamenta contineri, *l.signatoribus 74. ff.de verb.signif.leg.argumento, ff.de auro & argent.* Plura de annulis congesserunt Kochier *in face hist. cent. 2. cap. 12.& 97.* Henricus Kidsecius *de jure aurei annuli*. Igitur nulla est ratio prohibendi clericis annulos deferre. Sed respondendum est, in præsenti prohiberi clericis deferre annulos, quia vitæ clericalis gravitas, atque modestia cunctos ornatus externos hujusmodi respuit. Unde cùm jam temporibus Innocentii III. non ad signandum, sed ad ornatum annuli deferrentur, ideò inter alios corporis ornatus, & externos in præsenti damnatos, etiam annulorum gestationem in clerici Patres improbarunt.

13 q *Quibus competit ex officio.*) Ut Episcopis. Concil. Tolet.4. *can.27.* ibi: *Si Episcopus est, orarium, annulum, & baculum coram altari de manibus Episcoporum recipiat*. D. Isidorus Hispalensis *lib. 1. de Eccles. offic. cap.5. Datur annulus propter signum Pontificalis honoris, vel signaculum secretorum: nam multa sunt, quæ carnalium, minusque intelligentium sensibus occultantes sacerdotes, quasi sub signaculo abscondunt, ne indignis quibusque sacramenta Dei aperiantur*. Auctor Ordinis Romani, ubi de Episcopi consecratione agit, *tit.quando detur annulus*, ibi: *Accipe annulum discretionis, & honoris, fidei signum, ut quæ signanda sunt, signes; & quæ aperienda sunt prodas*. Innocentius noster. *lib.1.myster.Missæ, cap.10.* ibi: *Novem autem sunt ornamenta Pontificum specialia, videlicet Caligæ, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, Mitra, Chirothecæ, Annulus, & Baculus*. Rationes hujus delationis annuli in Episcopo reddiderunt Rupertus Abbas *lib.1.de divin.offic.cap.25.* ibi: *Latiùs autem significatio prædicti extenditur annuli, qui dum omni Ecclesiæ sanam doctrinam, & fidem integram prædicat, velut oppignoratam annulo sponsam Christo subarrhat*. Innocen. PP. III. *lib.1.myster. Missæ, cap. 61. Annulus est fidei sacramentum, in quo Christus sponsam suam sanctam Ecclesiam subarrhavit, ut ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarrhavit me Dominus meus, id est, Christus, cujus custodes, & pedagogi sunt Episcopi, & Prælati, annulum pro signo ferentes in testimonio.* Quas latè illustrant Saufay *in Panopl. Episc. lib. 3. ex cap.1.* Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.4.lib. 3.cap. 38.* ubi de materia, & forma ipsius annuli, ejusque mysticis rationibus latè agunt. Abbatibus etiam, quibus jus Pontificalium concessum est, licet annulos deferre; quod tamen non admittebat D. Bernardus, ut ipse testatur *in epist.ad Henricum Senonensem Archiepiscopum*, ibi: *Verùm apertò indicant quidam horum, quid cogitent, dum multo labore, ac pretio Apostolicis adeptis privilegiis per ipsa sibi vindicant insignia Pontificalia, utentes & ipsi more Pontificum mitra, annulo, atque sandaliis. Sanè si attenditur rerum dignitas, hanc monachi abhorret professio; si ministerium, solis liquet congruere Pontificibus*. Et idem paulò antè: *Quid hoc est præsumptionis, o monachi! neque enim quia Prælati monachi, ideò non monachi; nempe monachum non facit professio, Prælatum necessitas: ut autem non præjudicet necessitas professioni, accedat, non succedat prælatio monachatui*.

r *Habitum monachalem.*) Quem gestare Episcopus religiosus tenetur sub pœna peccati lethalis, ut ex cæremoniali Clementis VIII. probant plures congesti à Barbosa *de potest. Episc.p.1.tit.1.cap.14.* Sosa *in Episc. Relig. num. 39.* quod & ante Innocentium III. obtinuerat, ut referunt Sulpitius Severus de vita Martini: *Jam verò sumpto Episcopatu, qualem se quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis evolvere. Idem enim constantissimè perseverabat, qui priùs fuerat. Eadem in corde ejus humilitas, eadem in vestitu ejus vilitas erat: atque ita plenus auctoritatis, & gratiæ implebat Episcopi dignitatem, ut non tamen propositum monachi, virtutemque desereret*. Ferrandus in vita sancti Fulgentii, *cap.18. Nec ita factus est Episcopus, ut esse desisteret monachus: sed accepta Pontificis dignitate, professionis præteritæ servavit integritatem; servata verò professionis integritas, plus ornavit Pontificis dignitatem*. Petrus Abaillardus S.Bernardi coætaneus, & æmulus, *serm. de S.Joanne Baptista*: *Cùm evenerit* (inquit) *ut quispiam ex Monachis ad Episcopatum assumatur, nequaquam is, qui Episcopus factus est, &c. habitum religionis mutat*. Huc illud spectat Sinodii ad Faustum Regiensem Episcopum ex Abbate Lirinensi *lib.3.epist.9. Nihil ab Abbate mutatus per sacerdotem; quippe cùm novæ dignitatis obtentu rigorem veteris disciplinæ non relaxaveris*. Id ipsum piè laudat in B. Eusebio Vercellensi D. Ambrosius *epist.82.* Hinc cap. Caroli Magni *lib.1.cap.27. Monachus, si ad clericatum provehatur, propositum monachicæ professionis non amittat*. Vide Petrum Cluniac. *lib.5.epist.27.* Qui mos etiam nunc in Ecclesia perdurat, & probatur in Concilio Aquisgran.sub Carolo, *cap.27.* 14

f *Palliis diffibulatis.*) Omissis variis pallii acceptionibus, quas congerunt Pamelius, Zerda, & Ambianas *ad Tertul.de pallio*, Vicecomes *volum.4.lib.4.de ritibus Missæ, ex cap.1.* & nos *in cap.1.de auctorit.& usu pal.* pallium accipitur pro veste vulgari, tam apud Hebræos, & Gentiles, quàm Catholicos usitata. De pallio Judaico expressum extat Scripturæ monimentum, *Num.15.* Loquere, ait Dominus, ad filios Israel, & dices ad eos, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in his vittas hyacinthinas, quas cùm viderint, recordentur mandatorum Domini. Gestasse Christum ejusmodi pallium cum fimbris, patet ex hoc Sancti Lucæ testimonio: *Mulier accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti ejus, & confestim stetit fluxus ejus sanguinis*: & *c.8.* à Samaritana cognitum fuisse Dominum ex habitu, videlicet fimbriis illis ex pallii inferiori ora dependentibus. D. Chrysostomus *homil.30.in Joan.* Epiphanius *heresi 15.* De pallio vulgari, quod primum Græcorum gestamen erat, agit Tertul. *integro lib.de pallio*; & de pallio Christianorum plura congessit Baronius *anno 57.* Hoc pallium vulgare jubent Patres Concil. Lateran. in præsenti, ut non deferant clerici diffibulatum ex nimio ornatu, & luxu, juxta morem laicorum, sed cum honestate & modestia post collum, vel ante 15

ante pectus hinc inde connexum deferant, ne vestes eorum
interiores, eædemque strictiores in publico hominum pa-
teant conspectui. Circa pallii usum accipe lector ex sa-
cris canonibus clericis nonnullas præscriptas leges Syno-
di Suessionensis ante annos 900. celebratæ, can. 3. Ne cle-
rici habitum laicorum portent, idest, sagis, aut brevi-
bus palliis non utantur. Parisiensis sub Odone: Cappas
latas, & vestes inordinatas non deferant: sine congruo
amictu non procedant; scilicet cappa, vel pallio; cap. 8.
art. 13. Eboracens. sub Cœlestino III. decret. 6. Statui-
mus, ut clerici, qui ab Episcopo coronam susceperunt, ha-
beant & tonsuram, &c. non in cappis manicatis incedant;
sed in vestibus suo ordini congruis; ut sicut cæteris dignita-
te præeminent, sic plenius & formam, & exemplum exhi-
beant honestatis. Londinensis sub Gregorio IX. Firmiter
statuimus præcipiendo, &c. ut in mensura decentl vestes
habeant, gerentes in omnibus habitum honestatis. Ravennat.
3. rubric. 10. Statuimus, & mandamus pro honestate habi-
tus clericalis, ut vestimenta sint eorum talaria, &c. Raven-
natensis 4. sub Joanne XXI. cap. 6. Tabardos (genus pallii
est) seu cappas deferant suo ordini congruentes. Toletani
Concilii eodem ferè tempore habiti, cap. 2. Statuimus,
quod nullus clericus supertunicale, vel tabardum ita lon-
gum deferat, quod etsi ad pedes contingat, nullatenus ta-
men per terram trahatur; cùm hæc non honestas, sed super-
fluitas, & indecentia censeatur. Clericus verò, qui con-
trafecerit, supertunicale ipsum, seu tabardum ipso facto
amittat. Caveant clerici ne ferant mantellos, seu chlamy-
des cum cordis, &c. nimis breves. Concilii Palentini an-
no 1388. rubric. 3. Vestem superiorem non virgatam (seu va-
riegatam) aut ibi partitam. Martini V. in Concilio Con-
stantiensi, sess. 43. Decretum promulgatum est, quo clericos
execratur, qui spreta in vestibus forma ecclesiasticæ honesta-
tis, delectantur esse deformes, dum cupiunt laicis conforma-
ri, tam informis, quàm coloribus vestium. Concilii Basi-
leensis mandatum est ad clericos: Ut quilibet incedant pudi-
cis oculis, cum modestia & gravitate; vestimentis utantur
prout sacri Canones statuerunt; abstineant à coloribus splen-
didis, &c. Vestimenta deferant talaria. Leo X. in Bulla re-
formationis Curiæ, in Concilio Lateran. promulgata:
Vestes, inquit, colorum gestent, qui clericis à jure non prohi-
bentur, usque ad talos saltem demissas, &c. Senonense Con-
cilium anno 1528. habitum, tit. 24. Vestes eorum sint tala-
res, non frounciatæ, aut partitæ, nec nimia amplitudine su-
perfluæ, nec plus æquo constrictæ, in quibus clericalis hone-
stas, & modestia, non fastus, & jactantia, vel elationis vi-
tium deprehendatur. Sacrosanctum Concilium Tridentinum
sess. 14. Gravi correctione perstringit clericos, qui vestes publi-
cè laicales deferre non verentur, pedes in diversis ponentes, u-
num in divinis, alterum in carnalibus: hosque pœnis canonicis
præcipit coerceri, juxta latam à Clemente V. in Concilio
Viennensi sanctionem, quæ incipit, Quoniam innovando.
Concil. Mediolan. 1. tit. de clericorum habitu, art. 14. Toga,
ait: quod mantelletum vocant, aut æquetur cum tunicæ longi-
tudine, aut nemini permittatur, &c. Interior ejusdem generis
ad talos demittatur. Et art. 16. Pallium, quod ferrajolum appel-
lant, non ferant, nisi per pluvias, &c. Neque eo sine talari
toga, aut tunica utantur. Concil. Narbon. coactum anno
1551. Decenti, inquit, indumento, nempe talari veste ince-
dant ornati, nisi fortè urgentia negotia curaturi gradum accele-
rent; tunc enim saltem ad genua demissam, æquum est eos de-
ferre: præterea quæ in rugas contracta non sit, neque serico,
neque bombycino limbo, vel assuto. Concilium Rhemense
anno 1583. habitum, sub syntagmate de Clericis in genere,
sect. 8. Præterea, ait, veste ecclesiastica, eaque talari, ac
decenti utantur omnes clerici, nec sine illa pallium, &c. A-
quense actum anno 1585. ubi de vita & honest. Cleric. Ve-
stem exteriorem quidem talarem (idest pallium oblongum) in-
teriorem autem (scilicet tunicam) saltem usque ad tibiæ me-
dium: quæ talaris in civitate utraque esse debeat; in itinere
verò breviorem permittimus, sed ne omninò suprà genua ve-
niant.

COMMENTARIUM.

16 Conclusio traditur, & probatur.

EX hac Concilii Lateran. constitutione sequens commu-
niter deducitur assertio: Clericis à vestibus fluxis, &
pomposis, habitu inhonesto, & nimio ornatu debent se abstine-
re. Probant eam textus in cap. clericus 8. 41. dist. cap. clerici
22. 23. dist. cap. parsimoniam 5. 41. dist. cap. quicunque 6. 23.
quæst. 8. cap. 1. & sequenti 21. quæst. 4. cap. non liceat, 32.
dist. Clem. 2. de vita & honest. Cleric. Concilium Matiscon.
1. can. 15. Synodus 6. can. 7. ibi: Nullus eorum, qui in cle-
ri catalogum relati sunt, vestem sibi non convenientem induat,
nec in civitate degens, neque iter aggrediens: sed utatur vesti-
bus, quæ his, qui in clerum relati sunt, attributæ fuere; si
quis autem tale quid fecerit, una septimana segregetur. Syno-
dus 7. can. 16. ibi: Omnis jactantia & ornatus corporis est à
Sacerdotis ordine & statu alienus. Episcopos ergo, vel cleri-
cos, qui se splendidis, & insignibus vestibus exornant, se cor-
rigere oportet; sin autem permaneant, supplicio tradi. Euge-
nius III. in Concilio Rhemensi can. 2. Præcipimus, ut tam
Episcopi, quàm clerici, neque superfluitate, seu inhonesta va-
rietate colorum, aut scissura vestium, nec in tonsura, intuen-
tium, quorum forma, & exemplum esse debent, offendat a-
spectum; sed potiùs ita in suis actibus errata condemnent, &
amorem innocentiæ conversatione demonstrent, sicut dignitas
exigit ordinis clericalis: quod si moniti ab Episcopis suis infrà
quadraginta dies non obtemperaverint, ecclesiasticis beneficiis
eorundem Pontificum auctoritate priventur, &c. Nannet. can.
1. Nullus clericorum vestimenta purpurea induat, quæ ad ja-
ctantiam pertinent mundialem, non ad religiosam dignitatem;
ut sicut est devotio in mente, ita & ostendatur in corpore. Ma-
tiscon. can. 5. Nullus clericus sagum, aut vestimenta, aut
calceamenta sæcularia, nisi quod religionem deceat, induere
præsumat; quod si clericus, aut cum indecenti veste, aut cum
armis inventus fuerit, à seniore ita coerceatur, ut triginta die-
rum inclusione detentus, aqua tantùm, & modico pane diebus
singulis sustentetur. Metense can. 3. Nemo clericorum arma
portet, vel indumenta laicalia induat; id est cottos, vel man-
tellos sine cappa non portet, & laici cappas non portent. Con-
cilium Mogunt. celebratum anno 1549. can. 74. ibi: Inten-
dat Prælatus, ne hi quibus præest, torques aureos publicè
in Ecclesia, aut vestes variicoloris, velut virgatas, & fim-
briatas, aut discissas deferant, sed longis atque talaribus u-
tantur. Triburiense can. 27. Bracharense 1. can. 11. D. Basi-
lius homil. 24. (quæ est de legendis libris Gentilium) Cu-
marum, aut vestium extra necessitatem curam gerere, aut in-
felicium est, ut ait Diogenes, vel injustorum. Et D. Hiero-
nymus epist. 2. ad Nepotianum, cap. 11. Vestes pullas æquè
devita ac candidas; ornatus, aut sordes pari modo fugiendæ
sunt, quia alterum delitias, alterum gloriam redolet. Illu-
strat Barbosa lib. 1. jur. ecclesf. cap. 40. numer. 28. & sequent.
Petrus Gregorius lib. 4. partit. juris canonici, tit. 8. cap. 2. in-
tegris scholiis, Petrus Bollo in sua œconomia, can. 1. clas. 1.
cap. 4. §. 4. Gonzales ad regul. 8. Cancel. glos. 15. num. 56.
Cenedo de disciplin. cleric. §. 16. à num. 12. Serlogus in
Cantica, tom. 3. vestig. 32. pag. 288. Sanchez de matrimon.
lib. 7. disp. 46. num. 4. Acunna & Bellamera in dicto cap.
non liceat 32. 13. dist. Chopinus lib. 13. de sacra polit. to.
2. num. 4. Paneirola lib. 1. thesauri var. cap. 21. Covar.
practic. qq. cap. 31. num. 7. Vivar. de veteri mon. lib. 2. cap.
11. §. 3. num. 39. Garcia in summa, tract. 1. difficult. 2.
dub. 1. punct. 1. Saulay par. 2. Panopl. cleric. lib. 1. per totum.
Barbosa de potest. Episc. alleg. 9. Lantdmeter, lib. 1. de ve-
teri cleric. par. 1. cap. 19. & 21. P. Henao de sacrif. Missæ,
tom. 2. disput. 27. sect. 4. num. 26. Petrus Barrientos in cap.
prohibete, num. 17. 23. dist. Fabrotus, Boetius Epon, &
Cujacius in præsenti. Buseus de statibus hominum, verbo
Clericorum, Acunna in princ. 41. dist. Savarus ad Sidon.
lib. 4. epist. 24. verbo Habitus, Scortia lib. 2. de sacrif.
Missæ, cap. 8. Roussel. lib. 8. hist. Pontif. jurisd. cap. final.
Florens & Altessera hic.

17 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti conside-
ratione; nam convenit clericorum honestati, ut di-
gnitatem ordinis sui tueantur, quæ quodammodo ve-
ste augetur. Quintilianus lib. 8. in proœm. Cultus conces-
sus, atque magnificus addit hominibus, ut Græco versu
testatum est, auctoritatem. Unde Tertullianus lib. de pal-
lio, judices, custodesque dignitatis habitus vocat; &
Plinius 2. ait: Licèt rectè non augeatur dignitas, orna-
tur tamen, & instruitur. Itaque narrat Sulpitius Seve-
rus de vita Sancti Martini, ex Episcopis ad deligen-
dum Antistitem evocatis quosdam in Martinum non
consensisse, dicentes scilicet, contemptibilem esse per-
sonam, indignum esse Episcopatu hominem, victu des-
picabilem, veste sordidum, crine deformem. Idem scri-
bit Paulinus 2. de vita sancti Martini. Quod licèt ad
vestis monasticæ, & capillorum sorditiem ex incuria
contrahi solitam pertineat, non nihil tamen juvat ad
cultum commendandum. Accedit, nam pertritum pro-
verbium est, ex Græcis cortivatum fontibus; Habitus
non facit monachum. Et Plutarchus ait, Philosophum
non facit prolixior barba, nec vestis pertrita. Elegan-
ter D. Hieronymus in epist. ad Oceanum, relatus in Con-
cilio Aquisgran. can. 98. ibi: Non vestis tenera clericum
facit, aut sacerdotem, sed casta mentis intentio. Igitur si
bonus est clericus, parum interest sordidas, an splen-
didas deferat vestes. Facit exemplum D. Basilii,
quem teste Amphilochio in ejus vita, propter vestium in

æde

æde ſacra ſplendorem; comitantiumque turbam, vel ſtipantium catervam, piiſſimus atque ſanctiſſimus alioquin eremi cultor Ephrem vix perſuadere ſibi poterat initio, cùm hominem ſic incedentem videret, ſanctitatis eſſe tantæ, quantæ perhibebatur, donec accedentibus miraculis, linguam legentis Baſilii (cujus viſendi, ſalutandique cauſa venerat è valdè longiquo) relucentem vidiſſet inſtar ignis, præ fervore nimirum ſpiritus, ac admirabili mentis in Deum erectione; ſemetipſum quantumlibet ignotum alioquin, à Baſilio per proprii nominis expreſſionem accerſiri, & ad chorum invitari experiretur: erat enim in angulo templi ultimo. Quibus viſis Ephrem vir ipſe ſanctiſſimus obſtupuit, atque Baſilium verè ſanctum eſſe apud interpretem, eundemque ſocium ſuum, prolixè proteſtatus eſt; impetrato ſimul, & quidem ex tempore per miraculum planè ſtupendum idiomatis Græci (cujus ad illud uſque tempus fuerat prorſus ignarus, ut natione Syrus) intellectu pleniſſimo; locum facientibus hiſce duobus viris Apoſtolicis dicto huic Evangelico: *Linguis loquentur novis*. Marci *cap. ult.*

18 [illegible] Qua dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens deciſio, in qua variæ veſtes, quæ laicis permittuntur, in clericis improbantur, ut ſtatus, & dignitatis diſcrimen dignoſcatur; id quippe inter plures gentes frequentiſſimum repetio. Evolve in hoc, ſi lubet, Romanorum annalia, ubi id fuiſſe maxima olim cura, inviolabilique lege cautum habebis, ut omnes pro perſonæ, & officii dignitate, ſtatuque, quem gerunt, ac modo illa induerentur veſte: ſic prætextam togam quiſque honoratus, & nobilis habebat, quam pueri patricii aliquando purpuream induebant; libertinis autem & peregrinis ea veſte uti nequaquam licuit: erat enim purpura pro majeſtate, maximèque Patricium ordinem à plebe dividebat. Ex quo fluxiſſe videtur, ut facilè colligere poterit criticus *in l. 2. C. de veſt. holob. lib.* 11. ibi: *Niſi hi tantummodò, quibus hoc propter imperiale miniſterium conceſſum eſt*: ut plebeii purpura indui non potuerint, ſed penula uterentur, veſte in modum civili, eo quòd eſſet frigidioribus apta. Sic Horatius *epiſt.* 12. ibi:

Incolumi Rhodos, Mitylene pulchra facit, quod
Penula ſolſtitio campeſtre nivalibus auris
Per brumam Tyberis ſextilè menſe caminus.

Penula verò Imperatores uti non decebat: hinc etiam prætextam togam Ædiles, Quæſtores, & qui Magiſtratum gerebant, & honores, veluti honoris ornamentum inſigne induere ſoliti erant. Ita Tullius in oratione poſt reditum: *Ille*, inquit, *anguentis oblitus cum toga prætexta, quam omnes Prætores, Ædileſque tum abjecerant, irriſit ſqualorem veſtrum, & luctum graviſſimæ civitatis*. Inter Patricios autem, & Senatores tunica latiore purpura efficiebat diſcrimen, quæ laticlavus ideò appellabatur, quòd in ea aureus clavus affigeretur, ut Patritiorum ordinem à Senatoribus diſcerneret. Sic Martial. *epigr. 17. in Gelliam, lib. 5.*

Dum te poſſe negas, niſi lato Gellia clavo
Nubere: nupſi te, Gellia, ciſtifero.

Manſitque diu conſtitutum Romæ, ut ſervi ingenuorum veſte non uterentur, ut nec annulo aureo liberti, uſque ad deciſionem Authent. *ut liberti de cætero aureo non indigeant annulo*. Hinc nec colobia, nec calceos habebant, quæ liberis permittebantur. Apud Medos autem, Perſas, Armenos, ac Lydios Reges, in ſignum majeſtatis purpurea quadrangulari veſte amiciebantur; ſic apud Hiſtoriographos invenio, Quintum Curtium *lib.* 3. Strabonem *lib.* 15. Herodotum *lib.* 7. Ergo ſi tot gentium moribus veſtis ad differentiam perſonæ, & dignitatis diverſa eſt, & aliter Principes, aliter Patricii, aliter Plebeii veſtiuntur, ut latiùs illuſtrant Pancirola *lib.* 1. *var. cap.* 21. Petrus Gregorius, & Chopinus ſuprà relati; ita etiam clerici diverſis veſtibus ac laici uti debent.

19 Traditur ratio decidendi. Cum ergo laicalium veſtium luxus, & cultus ſuperbus uſque adeò inſanos jam inde conſputcaviſſet clericos, ut nec fulgidioribus, nec floridis amictibus parcerent, utpote undulatis, partitis, variegatis, purpureis, viridioribus, ſegmentatis, & holoſerici (de quibus & ſpecialiter agere ſuperſedeo) immò in dies inſaniores faſtus pompas adinvenirent, quorum inſaniam, & abuſum plures ſancti Patres deteſtavere, & præ aliis D. Hieronymus ad Euſtochium *de cuſtodia virginitatis*, his verbis: *Sunt quidam mei ordinis, quibus omnis cura eſt in veſtibus, ſi benè oleant, ſi per luxa pelle non polleat, crines calamiſtri veſtigio rotantur, digiti annulis radiant, & ne plantas humidior via ſpargat, vix imprimunt veſtigia ſumma: tales cum videris, ſponſos magis exiſtimato, quàm clericos*. Et D. Bernardus *lib. 3. de conſideratione*, ad Eugenium: *Quid ſibi vult* (inquit) *quod clerici aliud eſſe, aliud videri volunt? Id quidem inſolitum, minuſque ſyncerum: nempe habitu milites, quæſtu clericos, actu neutrum exhibent: nam nec ut milites pugnant, nec ut clerici evangelizant. Cujus ordinis ſunt? cùm utriuſque eſſe cupiunt, utrumque deſerunt, utrumque confundunt. Unuſquiſque, inquit D. Paulus 1. ad Corinth. cap. 15. in ſuo ordine reſurget, iſti in quo? An qui ſine ordine peccarunt, non ſine ordine peribunt?* Plures Eccleſiæ leges, & ſanctorum Patrum teſtimonia contra abuſum veſtium ſplendidarum in clericis congeſſit Sauſay *in Panopl. cleric. lib. 1. per totum*. Rectè ergo, & juxta antiquam Eccleſiæ diſciplinam Patres in præſenti omnem luxum, & ſuperbum ornatum in clericis improbarunt, & damnarunt.

Nec obſtant auctoritates ſuprà adductæ; nam iſtæ accipiendæ ſunt, ut in vultu ſit aliquis citra reprehenſionem nitor, & ne Clerici non ſint ſuperfluè ornati, neque communem habitum tranſgrediantur; id eſt, cultus in clericis intra mediocritatem commendatur. Concilium Trident. *ſeſſ. 22. cap. 1. & ſeſſ. 24. de reform. cap.* 12. Hoc etiam Julianus Apoſtata à ſuis obſervari præcepit in ſyntagmate ſuprà citato, his verbis: *Illud verò decere ſacerdotes arbitror, ut quandiu intra templi ſepta ſacris operantur, ornatiſſimam veſtem habeant; extra templum communi, neque ſumptuoſa nimis utantur: non enim rationi convenit, ut iis, quæ ad honorem Deorum nobis conceſſa ſunt, ad inanem ambitionem, & gloriolam abutamur. Quamobrem ab exquiſitiore in foro veſte, tum faſtu, arrogantiaque prorſus abſtinendum.* Quod & diligenter Romani obſervarunt. Scribit enim Livius *lib. 4. cap.* 44. Poſthumiam virginem Veſtalem de inceſtu cauſam dixiſſe ob ſuſpicionem propter cultum amœniorem, quàm virginem deceret. Et *lib.* 8. Minutiam Veſtalem ſuſpectam, primò propter mundiorem juſto cultum inſimulatam, vivam ſub terra defoſſam. Nec obſtat augmentum difficultatis; nam ſacri canones non ſolùm præſcribunt clericis abſtinentiam à vitiis, & præcipiunt honeſtatem, modeſtiam, & cæteras virtutes ſectari, verùm ut habitu tales eſſe ſe demonſtrent, ut dicitur *in dicto cap. clericus, 42. diſt. Clericus profeſſionem ſuam, & habitu, & inceſſu probet, & nec in veſtibus, nec in calceamentis decorem quærat*. Optat enim Eccleſia ut ſpecialem profeſſionis ſuæ notam, & altioris miniſterii, ad quod initiati ſunt, habitum & tonſuram præſeferant. Nec exemplum D. Baſilii contrarium ſuadet; nam licèt Sanctus ſplendidis veſtibus ſacris intra Eccleſiam uteretur, tamen extra templum unica tantùm tunica contentus erat, ut Eccleſia in ejus elogio, die 25. Junii refert: immò & ornatum veſtium extra templum maximè improbavit, modeſtiam in eis ſæpiùs commendando, ut patet ex ipſius regula *cap.* 22. ibi: *Si in eo ſtudendum eſt nobis, ut omnium infimi ſimus, & quod in genere indumentorum infimum eſt, id ſummopere nobis eſt amplectendum: ut enim gloriæ cupidi gloriam, & inanitatem ex veſtium cultu, & ſplendore aucupantur; ſic videlicet humilis, & piæ vitæ ſtudioſi ex veſtimenti quoque ſimplicitate debent venerari humilitatem, & eam conſectari.*

Sed præſenti aſſertioni obſtat difficilis textus *in can. 29. Concil. Brachar.* 1. celebrati ſub Joanne X. in illis verbis: 21 Exponitur can. 29. Concil. Brachar.
Item placuit, ut lectores in Eccleſia ordinati, in habitu ſæculari non pſallant, neque granos gentili ritu dimittant. Quæ verba ita adverſus ſuprà tradita expendo. In eo canone prohibentur lectores in Eccleſia pſallere in habitu, & veſte ſæcularibus. Ergo foris extra Eccleſiam licet illis cum habitu incedere ſæculari. Nec argumentum hoc, utpotè à contrario ſenſu deductum, minùs roboris habet, quia animadvertendum eſt, prædictum canonem prohibitionem proferre, & correctionem. Prohibitionis autem lex non extenditur ultra caſus illos, ad quos correctio & prohibitio ſpectat; nam cùm prohibita non inveniuntur per legem, permiſſa cenſentur, *cap. omnis 4.* & ibi Gloſſa 3. *d. cap. 1. verbo Non invenitur, de tranſlat. Epiſc. cap. nuper 39. cap. cùm illorum 32. de ſent. excommun.* cum vulgatis. Audiamus ergo jam verba Concil. Bracharenſis, ut in eorum animadverſionem faciliùs perveniamus: *Item placuit* (ajunt Patres) *ut lectores in Eccleſia ordinati in habitu ſæculari non pſallant, neque granos gentili ritu dimittant*. Ergo non rectè in præſenti generaliter prohibetur clericis veſtes ſæculares deferre. Pro cujus canonis ſolutione, omiſſis quæ pro explicatione illius verbi *granos*, congeſſi *in can. 67. Concil. Illiber.* ſciendum eſt, lectoris nomen latiſſimè patere; & licèt ſub hac voce Subdiaconi veniant, ut conſtat ex eodem Concilio Bracharenſi *can. 20.* in actis tamen eccleſiaſticis lectorum

nomine frequenter comprehendi, eosque venire, qui tonsura tantùm, aut aliquo minorum ordine erant initiati, ut constat ex epistola 92. Leonis Papæ ad Rusticum Episcopum Narbonensem, ibi: *Qui cùm essent laici, sive lectores, uxores ducere potuerunt*. In eodem sensu est Concilium Carthaginense 3. *can.* 19. relatum *in c. lectores* 8. 38. *dist.* & apertissimum Martyrologii Romani testimonium die 13. mensis Julii, ubi habetur: *Quod in Africa sanctorum Confessorum Eugenii Carthaginensis Episcopi, fide, ac virtutibus gloriosi, & universi Clerici ejusdem Ecclesiæ, qui ferè quingenti, vel eo ampliùs in persecutione sub Henerico Rege Arriano cæde, inediaque macerati (inter quos plurimi lectores infantuli) gaudentes in Domino procul exilio eadem die crudeli extrusi sunt*. Lectores infantulos expulsos exilio fuisse ait Martyrologium: Ergo lectoratus munus aliquem majorum ordinum nõ exigebat, sed quod ad canendos ecclesiasticos modulos essent instructi pueri; vetus enim mos fuit, ut docet Baronius ex Victore Uticensi *in notis ad prædictum Martyrologii locum*, *littera H*, & in præsens urget usus, ut pueri vocis elegantia ad canendas res Ecclesiasticas musicis modulis imbuerentur, ut expressè ex dicto testimonio constat, & ex Venantio Fortunato *lib. 2. ad Clerum Parisiacum*.

Hinc puer assiduis attemperat organa cannis,
Inde senex largam ructat ab ore tubam.
Disparibus tropulis fistula dulce sonat.

Expressiùs in prædictam expositionem infantum lectorum idem Venantius in fine:

Pontificis monitis clerus, plebs psallit, & infans.

Cui expositioni bellissimè accedit, ut extra aleam, sub voce *lectores*, intelligamus comprehendi cantores, seu psalmistas pueros, quos infantulos Martyrologium Romanum appellat. Quibus animadversis perspicuè elucidatur difficultas suprà adducta, si lectores in eo textu accipiamus pro cantoribus, non autem pro clericis gradu sacro decoratis; lectores enim licèt veste propria in Ecclesia psallere debeant, extra eam tamen habitu sæculari incedere non prohibentur, ut hodie faciunt pueri, qui in Ecclesiis Cathedralibus psallunt; nec solutioni huic adversantur verba illa, *Lectores ordinati*, tanquam si illi comprehendantur non inferioris gradus, sed superioris ordinis clerici, utpote Subdiaconi; quia etsi tantùm tonsurentur ordinati in majori gradu, tamen etiam inferiores ordinati vocari possunt, quia ordinem constituunt, seu gradum in Ecclesiastica hierarchia, ut *in c. cleros*, 21. *dist. c. perlectis*, 25. *dist. c. cum contingat*, *de ætate & qualit.* Hujusmodi lectores, ut ordinati nominantur à Cæsare *q. 3. procemiali*, *de Eccles. hierarch. n. 7.* Quapropter etsi lectoribus in hoc sensu non prohibeatur laicalium usus vestium extra Ecclesiam *in d. can. 29. Concil. Brach.* non ex eo dicendum est idem de clericis majoris in gradu constitutis, qui non solùm intra Ecclesiam, verum nec extra in laicali veste incedere debent.

22 Expenditur c. Si quis virorum expenditur. Deinde adversatur textus *in c. si quis virorum* 15. 30. *dist.* ubi à Patribus Concilii Gangrensis celebrati circa annum 324. anathema decernitur adversùs illos, qui putaverint proposito sancto, seu continentiæ convenire uti pallio potiùs quàm alio vestimenti genere; & reprehendendos esse, qui byrrhis, aliave communi uterentur veste. Audiamus nunc Concilii contextum: *Si quis virorum putaverit sancto proposito* (id est, continentiæ) *convenire, ut pallio utatur, tanquam ex eo justitiam habiturus, & reprehendat, vel judicet alios, qui cum reverentia byrrhis utuntur, & alia veste communi, quæ in usu est, anathema sit.* Ex quibus canonis verbis manifestè deducitur, non debere esse discretos habitus, immò reprehendendos esse, qui habitus differentia profiteri crediderint continentiam. Ergo clericos non decet vestibus uti communibus, seu laicalibus, quæ passim scilicet & vulgò in usu sunt. Probatur consequentia, quia sanctum propositum, de quo in dicto canone Concilii Gangrensis, seu continentiæ professio, propriè clericos respicit. Probat mihi Concilium 3. Charthag. *can.* 11. relatum *in c. lectores* 8. 32. *distinct.* ibi; *Aut continentiam profiteri*. Et Leo Pontifex *epist. 92. ad Rusticum Narbonensem*, ibi: *Legem continentiæ eandem esse ministris altaris cum cæteris*. Patrum, Conciliorumque decretis etiam probatur, quæ de cœlibatu clericorum loquuntur, quorum numerus innumerus est. Ex hac itaque comprobata consequentia manifestè colligitur, quod discretio habitus parum, nihilve refert ad statum continentiæ, seu clericalem designandum, & dignoscendum; immò reprehendendos esse, qui habitu, vestiumque cultu contineri continentiam affirmaverint clericalem, adversus quos anathema in prædicto canone fertur. Augetur difficultas ipsius canonis ex eo, quia non tantùm clerici, verùm & universi Christiani tempore ipsius Concilii, ubi primùm religioni, fideique christianæ nomen dabant, exuere consueverant togam, & pallium induere; unde in Christianos profluxit, *de toga ad pallium*: cui victerio celebre nomen dedit liber, quem de pallio Tertullianus scripsit, ut notarunt ibi Pamelius, Rigalcius, & Ambianas; & tamen licèt hoc certum sit, in dicto canone non condemnatur habitus indiscretio in clericis, quamvis pretiosioribus utantur vestibus, ut erant byrrhi, Byrrhus enim juxta Zonaram, & Balsamonem ibi, erat vestis serica: quibus favet Justinianus *in tit. C. de vestibus holoberis, lib.* 11. Igitur non rectè in præsenti textu vestes pretiosiores clericis prohibentur. Pro cujus canonis expositione primò prælibandum est, byrrhos vulgò accipi non solùm pro tegumento capitis, *l. 1. C. Theodos. de habitu quo uti oporteat*, ut probat Meursius, & Calvinus verbo *Byrrhus*; verùm etiam pro veste communi clericis, & laicis, cujus mentio fit à Cassiano *lib. 1. instit. c.* 7. D. Clemente Alexand. *lib. 2. pædagog. c. 4.* ibi: *Chlamys, quæ dicitur ephestis, aut byrrhus, quia corpus complectitur*. Cælio Rhodigino *lib. 16. antiq. lect. c. 10.* ibi: *Byrrhum Romanam fuisse vestem Græci scribunt*. Diacono *lib. 4. histor. Longobard. cap. 6.* ibi: *Longobardi super equos equitantes tributos byrrhos mittebant*. Materiam laneam fuisse, formam autem in laicis vestem oblongam, in clericis verò fuisse parvam, quam hodie mucetam dicimus, & deferunt Canonici Regulares, latè probant Gazæus *in notis ad Cassian. ubi proximè*, Pennotus *lib. 1. hist. canonic. regul. c. 22. per totum*, Lantdmeter. *de veteri cleric. c. 12. cum seqq.* & vestem non pretiosam fuisse, constat *ex l. 2. Cod. Theodos. de vestibus holoberis*, ibi: *Servos sanè omnium (quorum tamen dominos sollicitudine constat militiæ non teneri) aut byrrhis uti permittimus, aut cucullis*. Ex Ausonio & Juvenali probat Pennotus *d. c.* 22. Sciendum etiam est Hæreticos Eustathianos, monachos palliatos fuisse, qui usque adeò, Eustathio fautore, suo monachismo favebant, ut cæteros Christianos odio haberent, spernerentque prætextu quodam inordinato sanctitatis, reliquos monachos byrrhis, vestibusque vilioribus utentes damnantes; in quorum insanam sectam Synodus Gangrensis anathema dixit, quòd irriderent monachos alios byrrhis, aut veste breviori, quàm pallio, utentes: refert Baronius *anno* 197. *n.* 8. & *anno* 261. *n.* 41. Quibus observatis facilè constat, in prædicto canone non agi de clericis vestes pretiosiores deferentibus, sed potiùs de monachis viliore veste utentibus; neque in eo textu damnari habitus discretionem, sed tantùm errorem eorum, qui existimabant, sanctitati & continentiæ tantùm convenire pallium deferri, in contemptum aliorum, qui veste viliori utebantur: docuit Gazæus *ad Cajanum d. lib. 1. c. 6.*

CAPUT ULTIMUM.

Honorius III. *Ambian. a Episcopo.*

Ex litteris nobilis viri Pontini, & *b* Mostrolien. Comitis intelleximus, quod quidam solo nomine clerici terræ suæ. *c* uxorati, *d* usurarii, *e* & tabernarii, ecclesiasticis, quibus carere debent beneficiis, non contenti, potiùs illicitis sæcularibus *f* negotiationibus, & curis domesticis, quàm officiis, & obsequiis Ecclesiarum intendunt: & gaudere volentes privilegio clericali, nolunt statutis *g* patriæ, quibus, quotiens expedit, sicut laici se tuentur, *h* etiam in negotiationum suarum quæstibus subjacere. Unde quia magnum ex hoc scandalum inter laicos generatur, nobis humiliter supplicavit, ut vel compelli hujusmodi clericos ad serviendum Ecclesiis, illicitis sæcularibus negotiationibus postpositis, mandaremus; vel pateremur eos quoad facultates eorum statutis, & consuetudinibus patriæ subjacere. Cùm ergo supradicta in clericalis ordinis vituperium redundare noscantur, & clericorum vita generare non debeat scandalum laicis, sed præstare honestatis exemplum, f. t. mandamus, quatenus si est ita, cùm loci diœcesanus existas, clericos tales, si tertiò *i* moniti à te Ecclesiis servire contempserint, hujusmodi negotiationibus prætermissis, cùm *k* facto hujusmodi privilegium abjiciant clericale, quominus de suis facultatibus, dum his se implicant, statutis, & consuetudinibus patriæ subjaceant, non defendas.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *AMbian.*) Geraldo, vel Gerardo, seu Everardo instauratori majoris Ecclesiæ Ambianensis, ut ex Claudio Roberto refert Cironius *in præsenti*. De Ambianensi Diœcesi jam nonnulla notavi *in cap. 37. de rescript.* Ejus etiam mentio fit *in cap. sanè, de regular. cap. porro, de privil.*

b *Pontini, & Monstroliensis.*) Ita legendum esse, & non ut habetur in sexta collectione, jam notarunt Fabrotus, & Cujacius hic. Nobilis Comitatus Pontieu, & Monstreil, ita appellatus à multitudine Pontium super lacus, & paludes, est in Gallia, pro quo sæpè sæpius decertatum inter Francos & Anglos, refert Cironius *in præsenti*.

c *Uxorati.*) Hæc vox omissa est in sexta collectione: extat tamen in quinta edita à Cironio, ex qua transcripsi textum hunc. De clericis autem uxoratis agemus infrà *in tit. 3.*

d *Usurarii.*) De quibus, & eorum pœnis agemus *in cap. 1. de usuris*.

2 e *Tabernarii.*) Non tabernas ingredientes, de quibus egi *in cap. anteced. & in cap. à crapula*, sed tabernas habentes ad vinum vendendum, quod clericis probibitum est, *cap. nulli 2. d. Clement. 1. hoc tit.* ubi repetentes, & congesti à Barbosa latè disputant, an clerici per alios possint in taberna negotiationem exercere.

3 f *Negotiationibus.*) De quo conqueritur Sulpitius Severus *sacræ hist. lib. 1.* his verbis: *Etenim præcepti hujus non solùm immemores, sed etiam ignari mihi videntur, tanta hoc tempore animos eorum habendi cupidos, veluti tabes incessit. Inhiant possessionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt, vendunt, quæstui per omnia student.* An quia negotiantium vita nihil aliud est, quàm stans, atque perjurium? ut ait Salvianus *lib. 3. & 4. de gubernat. Dei*. Author Imperfecti Operis in Matthæum, sive ut nupero editori placet, Joannes Hierosolymitanus *cap. 12. in Matthæum. Qui emit, & vendit, sine mendacio, & perjurio esse non potest: necesse est enim, ut è negotiatoribus hic juret, quia non tantum valet res, quantum comparat eam; & ille juret, quia plus valet res, quàm vendit*. Sed & mercium venditio aliena est à clericis, qui Deo magis operari debent, quàm mammonæ servire. D. Ambrosius *1. de offic. cap. 35. Non te implices negotiis sæcularibus, quoniam Deo militas; etenim si is, qui Imperatori militat, à susceptione litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus; quantò magis qui fidei exercet militiam, ab omni usu negotiationis abstinere debet?* D. Augustinus *in quæstion. ex utroque Testamento, quæst. 127.* ibi: *Negotiari aliquando licet, aliquando non licet: antequam enim Ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari: facto jam non licet. Non quod dissimilis res sit, sed is qui facit*, ut ait idem vir sanctus *epist. 5.* Elfricus *in canonibus ad Vulsinum Episcopum, num. 30.* ibi: *Presbyter nec sit mercator, nec mercaturæ cupidus*. Illud tamen notandum est, in præsenti agi de inhonestis commerciis: est enim quædam mercatura honestatis conscia, *l. 2. C. de Episc. & Cleric.* ex qua si quid clerici acquisierint, id in usum pauperum, atque egentium elargiri debere constituitur in eadem lege, nisi fortè clerici victum artificio sibi quærant, ut veteres canones præcipiunt. Luculentum exemplar extat apud Gregorium Turonensem *de vitis Patrum, cap. 8.* sic enim de sancto Nicetio Episcopo Lugdunensi scribit: *Defuncto autem patre, hic cum genitrice jam clericus in domo paterna residens, cum reliquis famulis manu propria laborabat*. Et mox *Ætate quoque tricenaria presbyterii honore præditus, nequaquam se à labore operis quod prius gessit, abstinebat, sed semper manibus propriis operabatur cum famulis*; ut Christiani in primis Christianæ fidei cunabulis, arte, & opera victum sibi parabant, quos ideò Juvenalis, ut quidam putant, cerdones vocat *satyra 4.*

—— Postquam cerdonibus esse timendus
Cœperat.

De monachis passiva res est, Severus Sulpitius *de vita S. Martini: Nemo ibi proprium quicquam habebat; omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere, ut plerisque monachis moris est, quidquam licebat; ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen minor ætas deputabatur, majores orationi vacabant. Et hi negotiatores sunt?* Idem Joannes Hierosolymitanus *in d. cap. 21. Ergo ostendam quis non est negotiator, ut qui secundum regulam istam non fuerint, intelligas omnes negotiatores esse: idest, quicunque rem comparat, non ut rem ipsam integram, & immutatam vendat, sed ut opus fiat ex ea, ille non est negotiator, quia qui materiam operandi sibi comparat, unde faciat opus ille non rem ipsam vendit, sed magis artificium suum, id est, qui rem vendit, cujus æstimatio non est in ea ipsa re, sed in artificio operis, illa non est mercatio; ut puta faber comparat ferrum, & facit ferramentum: sed ferramentum illud non tantum habet ferri, quantum valet, sed secundùm opus ferramenti appretiatur. Qui autem comparat rem, ut illam ipsam integram, & immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei ejicitur.*

g *Statutis patriæ.*) Hæc verba exposui *in cap. Ecclesia de constit.*

h *Tuentur.*) Res ita contingebat in ditionibus 4
Pontini, Monstroliensisque Comitis: mercatores multis, & singularibus quibusdam gaudebant ex loci statuto privilegiis, ut abundantiùs, & liberiùs eò genus omne mercium tum inveheretur, & undique illuc à mercatoribus confluerет; ita tamen ut mercatores vicissim certum quid in usum publicum, vel etiam Principis conferrent nomine vectigalis in invehendis, vel evehendis mercibus. Ponamus privilegium ex statuto fuisse mercatoribus concessum, ut si quid ipsis per illarum ditionum itinera fuisset à grassatoribus ereptum, id ipsis de publico, vel per Principem pensaretur, ut supponit Abbas antiquus in præsenti. Clerici ergo ipsius Comitatus lucris inhiantes, mercaturæ vacabant, & si quid fortè mercium per itinera publica amisissent, ex publico quidem repetebant, volentes uti privilegio mercatoribus omnibus concesso; sed vectigal constitutum solvere prorsus recusabant, eo quòd clericis competeret ecclesiastica immunitas, *ex cap. non minus*, cum vulgatis, *de immunit. Eccles.* Atque sic ex statuto laicorum commodum sentire volebant, incommodum vel onus ullum vectigalis memorati sentire nolebant: qua de re conquestus apud Summum Pontificem Comes ille Pontinus, præsens hoc impetravit rescriptum ad Episcopum Ambianensem, in cujus diœcesi ditiones Comitis Pontini, Monstroliensisque sitæ erant.

i *Tertio commoniti.*) Consonat textus *in cap. 2. ne* 5
clericis, cap. perpendimus 23. cap. contingit 25. de sentent. excom. Quod trina denunciatio exigatur in hoc casu, & similibus receptum est exemplo juris civilis, quo attento, quibus in causis denuntiatio est necessaria, plerunque trina denunciatio exigitur, *l. 4. ff. de pignorat. act. l. contumacia, ff. de re judic. l. 8. & 9. C. quomodo & quando, l. ult. C. Theodos. ad SC. Claudianum*. Novel. 117. *§. penult.* quare quæ trina vice fit denunciatio legitima dicitur, & canonica, quasi ab utroque jure approbata in præsenti, & *in cap. contingit, el 2. de sent. excom.* Ut tamen ex negotiatione clericus gabellam solvat, non desideratur trina monitio, ut docuerunt Gregorius *in l. 49. verbo Las Francias, tit. 6. partit. 1.* Flores de Mena *lib. 2. variar. cap. 21. à num. 232.* Gironda *de Gabellis, 7. par. num. 10.* Bobadilla *polit. lib. 2. cap. 18. num. 124.* Tapia *2. tom. caten. mor. art. 9. q. 15.* non quia ita consuetudine obtentum est, ut existimavit Lassarte *de decima vendit. cap. 19. num. 79.* cum talis consuetudo in Ecclesiæ præjudicium admitti non possit, ex traditis à Gratiano *discept. forens. cap. 94.* Patre Suarez *lib. 4. advers. Regem Angliæ, cap. 32. num. 2.* Salas *de legibus q. 96. tract. 14. disp. 14. sect. 12.* sed potius quia in dicto capite *quamquam, de censibus*, & in Clementina *præsenti, eod. titulo*, nulla monitio desideratur, ut avertit Dominicus *in d. c. quamquam, num. 5.* Nec contrarium probatur in hoc textu: nam in ejus specie non agitur solùm de gabella ipsarummet rerum, quas clerici negotiatores distrahebant; sed contra personas eorum, qui ter moniti ab Episcopo, non desistebant à negotiatione, ut ipsi privilegio clericali exuti, vectigalia, & alia tributa de omnibus rebus solvere cogerentur, ut docuerunt Gregorius *ubi supra*, Molina *de justitia 2. tom. disp. 342.* Gutierrez *de gabellis qu. 93. n. 13.*

k *Cum facto.*) Id est, ipso actu, vel ipso facto, absque 6
ulla sententia judicis. Plerumque enim in jure adjicitur quibusdam actibus hæc clausula, ad differentiam eorum, in quibus sententia judicis desideratur, ut *in l. ejus, ff. de jure fisci*; quod loquendi genus etiam jure civili usitatum reperimus *in l. penult. §. ult. ff. de ritu nupt. l. 1. C. ex quibus causis servit.*

COMMENTARIUM.

SIcut clericus, qui habitu clericali relicto, assumptaque laicali veste, trina monitione præmissa, ipso facto fori privilegium amittit, *cap. 2. ne clerici, vel mon. cap. perpendimus 23. cap. ad audientiam 25. cap. contingit 45. de sentent. excommun. cap. si judex, eod. tit. in 6. cap. unico, de clericis conjugatis, eodem libro*: illustrant

Sau-

Digitized by Google

Saufay *in Panopl. clerin. ad finem*, Barbosa *de jure eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2.* Suarez *de censur. disp. 22. sect. 1. num. 10.* ita clericus negotiationibus se immiscens, amittit privilegium, quo fruitur, ut non ligetur statutu, laicorum, de quo *in cap. Ecclesia, de constit.* & privilegium immunitatis à tributis, & gabellis, cæterisque peositationibus, *cap. non minus. cap. adversus, de immunit. eccles. cap. quamquam, de censibus, lib. 6. l. 7. tit. 18. lib. 9. recopil.* Illustrant innumeri congesti à Vela *tom. 2. dissert. 45. num. 59.* Roussel. *lib. 4. hist. Pontific. jurisdict. cap. 3. num. 41.* Carleval. *de judiciis, tit. 1. sol. 58. num. 159.* qui exponunt casus, in quibus clerici propriè dicuntur negotiatores; & tunc captis pignoribus, posse per judicem sæcularem cogi tributa solvere, probat cum aliis innumeris Parexa *de instrum. edit. tom. 2. tit. 6. resol. 9. num. 77.* Barbosa *de potest. Episcopi, alleg. 13. num. 10.* Et pro ipsarum gabellarum solutione clericum coram judice sæculari posse conveniri, *ex dicta l. 7.* ibi, *Como si fueran legos; tit. 18. lib. 9. recopil.* resolvunt Mexia *in pragm. panis, conclus. 5. num. 23.* & pluribus relatis Gironda *de gabellis 7. par. in princip. num. 25.* Bobadilla *d. lib. 2. cap. 18. num. 124.* non quia eo casu judex sæcularis jurisdictionem in clericum habeat, sed tantùm ut pignoribus captis ipsum ad gabellarum solutionem constringat, ut notarunt Azevedus *in l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil.* Lassarte *de decim. vendit. cap. 19.* Gutierrez *de gabellis quæst. 94.*

T I T U L U S II.

De cohabitatione Clericorum & Mulierum.

C A P U T P R I M U M.

Ex Concilio a Nannetensi.

INhibendum est, & modis omnibus interminandum est, ut nullus sacerdos eas personas fœminarum, sicut in canone *b* insertum continetur, de quibus suspicio esse potest, in domo sua retineat; sed neque illas, quas *c* canones concedunt, matrem amitam, sororem, quia instigante diabolo etiam in illis scelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiam in pedisequas *d* illarum. Sed si qua de his habuerit talem necessitatem patientem, cui sit necessitas sustentationis *e* presbyteri habeat in vico, aut in villa domum longe à presbyteri conversatione, & ei ibi subministret quæ necessaria sunt. Sed secundùm auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum est, ut nulla fœmina ad altare accedere præsumat, aut presbytero ministrare *f*, aut in *g* cancellos stare, aut sedere.

N O T Æ.

1 a NAnnetensi.) In sexta collectione legitur, Ex Concilio Moguntino, sed malè, cùm in nullo ex Conciliis Moguntinis hæc verba reperiantur, licèt sententia extet in Concilio Moguntino sub Arnulpho *cap. 10.* his verbis: *Quamvis sacri canones quasdam personas fœminarum simul cum clericis in una domo habitare permittant, tamen quod multùm dolendum est, sæpè audivimus per illam concessionem plurima scelera esse commissa, ita ut quidam sacerdotum cum propriis sororibus concumbentes, filios ex eis generassent; & idcircò constituit hæc sancta Synodus, ut nullus presbyter ullam fœminam secum in domo propria permittat quatenus occasio malæ suspicionis, vel facti iniqui penitus auferatur.* Cujacius in præsenti existimat depravatam esse hanc inscriptionem, & legendum esse ex Concilio Africano, quia licèt in nullo ex Conciliis Africanis extent præsentia verba, tamen cùm plura Concilia Africana periissent, credit Cujacius in aliquo ex eis præsentem canonem editum fuisse. Sed cùm tam in prima collectione *sub hoc tit. cap. 1.* quàm apud Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 106.* Ivonem *p. 6. Decreti, cap. 192.* legatur, Ex Concilio Nannetensi, & in ipso Concilio *can. 3.* reperiatur textus hic prout extat in hac, & in aliis collectionibus; dubitari non potest transcriptum fuisse ex Concilio Nannetensi temporibus Formosi Pontificis celebrato, cujus canones reperiuntur *tom. 14. Conciliorum*, & apud Cutiolanum *in summa Concil. fol. 856.*

2 b *Canone.*) Tertio videlicet Concilii Nicæni, cujus verba referunt Burchardus *lib. 2. Decreti, tit. 8. cap. 109.* Ivo Carnot. *p. 3. Decreti, tit. 8. cap. 29.* Anselmus *lib. 7. c. 33.* Gratianus *in cap. interdixit 1732. dist.* Martinus Brachar. *in can. 32. suæ collect.* Justinianus *in Novel. 123.*

3 c *Canones.*) Illi videlicet, qui permittunt clericis secum habere matrem, sororem, amitam, vel materteram; *cap. interdiximus, 32. dist. cap. volumus, cap. in omnibus, 81. dist.* Concilio Arelat. 2. *can. 3.* ibi: *Si quis de clericis a gradu Diaconatus in solatio suo mulierem præter aviam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Arvernense *can. 15.* ubi de Episcopis, Presbyteris, & aliis clericis ita cavetur: *Fugiatur ab his extranearum mulierum culpanda libertas, & tantùm cum avia, matre, sorore, vel nepte, si necessitas compulerit, habitent de quibus ut priorum canonum series continet; nefas est aliud quam natura constituit, suspicari.* Turon. 2. *can. 1. Nullus clericorum, Episcopus, Presbyter Diaconus, Subdiaconus, quasi sanctimonialem, aut viduam, vel ancillam propriam pro conformatione rerum in domo sua stabilire præsumat, quæ & ipsa extranea est, dum non est mater, aut soror, aut filia.* Rhemense *can. 22. A sacerdotibus omnis suspicio mulierum funditus eradicetur, cum quibus etiam nulla habitatio eis conceditur, præter illam, quæ in Nicæna Synodo permittitur, id est, matrem, aut sororem, vel eas tantùm personas, à quibus omnes suspiciones effugiant.* Ad quos canones, & alios similes infrà referendos respexerunt PP. Concilii Nannet. *in præsenti*, & Concilii Cabilon. *can. 3.* ibi: *Licèt jam prioribus canonibus fuerit statutum, placuit tamen revocare, ut si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quicunque ex sacerdotali catalogo præter personas, quæ in ipsis canonibus continentur, cum qualicumque extranea muliere familiaritatem habere præsumpserit, quæ dedecoris, vel adulterii possit adferre suspicionem, juxta statuta canonum ab ordine degradetur.* D. Gregorius *libr. 7. regestr. epistol. 108.* ad Siagrium: *Volumus te Synodum congregare, atque ut in ea omnia, quæ sanctis canonibus sunt adversa, districtè sub anathematis interpositione damnentur*, &c. id est, *ut nec aliæ mulieres cum sacerdotibus habitent nisi eæ, quæ sacris canonibus sunt permissæ.* Tolet. 2. *can.* Tolet. 4. *can. 42.* Hispal. 1. *can. 3. l. 19. C. de Episcop. & cleric.* quæ extat *in l. 44. C. Theodos. eod. tit.* ubi legitur, *sævi criminis*, rectiùs quàm in Justinianeo, *sævi:* sic sævitas morum *in leg. 17. C. Theodos. de pœnis;* notavit Juretus ad Symmachum *lib. 1. epist. 25. Sævi dogmatis, in l. 19. C. Theodos. de hæres. Sævitas interpretationis:* apud D. Ambrosium *lib. 3. de fide:* sicque *in l. si qui 5. C. de postul.* pro sævitate, *sævitate*, legendum esse, post P. Fabrum notavit Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 6. c. 3. art. 8.* videndus Vossius *in Etymologico, verbo Sevus.* De his personis accipi potest Urbanus II. in Synodo Claromont. *c. 2.* ibi: *Statutum est, ut omni die & monachi, & clerici, & qui cum eis fuerint, in pace permaneant.*

d *Pedisequis.*) Quæ dominas matres videlicet vel sorores sequuntur. Plautus *in Milite: Pedisequæ filius sum.* Terentius *in Andria: Accedo ad pedisequas.* Hinc pedisequi olim in Ecclesia dicebantur laici rustici, qui sequebantur Ecclesiæ ministros, ut pabulum tempore opportuno reciperent. Petrus Blesensis *serm. 18.* ibi: *Deividum, & Pedisequum, fidelium genus: sanè secundum hierarchiam Dionysii duo sunt genera fidelium in Ecclesia Dei. Primum quod dicitur Deividum; alterum quod appellatur Pedisequum. Deividos dicimus ministros Ecclesiæ, quibus credita sunt eloquia Dei, quibus dictum est: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; cæteris autem in parabolis, quibus Christus ait: Omnia quæ audivi à Patre meo nota feci vobis. Pedisequos verò dicimus populum multitudinis, qui sedet secus pedes Deividi, ut audiat legem ex ore ipsius, & percipiat* 4

de

de manu ejus pabulum vitæ in tempore opportuno. Iterum *serm.* 10. *Est namque duplex genus hominum. Pedisequum & quoddam Deividum. Pedisequum hominum genus est, qui Deum non possunt agnoscere per intelligentiam scripturarum, sed vestigia ejus quoquo modo indagant per visibilia hujus mundi. Per visibilia enim hujus mundi invisibilia conspiciunt Dei. Huic generi hominum prædicta non proponuntur, sed Deivido, qui scilicet Deum vident per intelligentiam scripturarum.*

5 e *Sustentatio Presbyteri.*) Non solùm enim presbyteri ex fructibus suorum beneficiorum possunt alimenta præbere parentibus, sororibus, aut consanguineis simili gradu conjunctis, verùm & eas dotare, ut latè probat Valenzuela *consil.* 98. *per totum*, & dicemus *in cap.* 1. *de testam.*

6 f *Ministrare.*) Non solùm enim prohibetur fœminis offerre sacrificium propter incapacitatem sacerdotii, ratione sexus, *cap. tertiò quæritur* 15. *q.* 3. Tertullianus *de veland. virg. cap.* 9. Firmilianus *epist.* 75. quæ extat inter epistolas D. Cypriani, S. Epiphanius *hæresi* 49. & 79. unde in Concilio Rhemensi relato à Gratiano *in cap. pervenit*, 29. *de consecr. dist.* 2. reprehenditur tanquam detestabile, quod quidam presbyteri in tantùm parvipenderent divina ministeria, ut fœminis traderent sacrum Domini corpus, ut infirmis deferrent: verùm nec presbytero ministranti urceolos licet illis ministrare, vel respondere. Concil. Laodic. *can.* 44. Soterus *epist.* 2. Zacharias Pontifex *epist.* 6. *ad Pipinum Regem*, ubi transcribit Gelasium *epist. ad Episcopos Lucaniæ*, ubi inquiunt unus & alter Summus Pontifex: *Nefas est fœminas sacris altaribus ministrare, vel aliquid ex his, quæ virorum officiis sunt deputata; præsumere; nihilominus impatienter audivimus, tantùm sacrarum rerum subjisse despectum, ut fœminæ sacris altaribus ministrare firmentur, cunctaque quæ non nisi virorum famulatui deputata, sexum cui non competunt, exhibere, &c. qui vel ista committunt, vel committentes minimè publicando pravis excessibus se favere significant*. Concil. Paris. *lib.* 1. *cap.* 45. Theodulphus Episcopus Aurelian. *in epist. Decretali ad Clerum*, ibi: *Fœminæ Missam sacerdote celebrante nequaquam ad altare accedant, sed locis suis stent, & ibi sacerdos earum oblationes Deo oblaturus accipiat; memores enim esse debent fœminæ infirmitatis suæ, & sexus imbecillitatis; & idcircò sancta quælibet in ministerio contingere pertimescant*. Omittenda non est sancta Hildegardis, quæ *lib.* 2. *de visione, cap.* 6. ait: *Nec fœminæ ad idem altare debent accedere, quoniam ipsæ infirmum ac debile habitaculum sunt*. Illustrant Vicecomes de ritibus Missæ *volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 14. P. Henao *tom.* 1. *de sacrif. Missæ, disp.* 14. *sect.* 2. *num.* 16. Turrianus *contra Magdeburg. cap.* 5.

7 g *Cancellos.*) D. Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 57. probavi *in cap.* 1. *suprà, tit. proximo*. Hac tamen in re dispensatum est apud Græcos cum mulieribus, quoad templum Dominicæ Imaginis in Chalcopratæis, sive in Chalce, aut ad Portam æream, ab Hebræo ad fidem converso, cui nomen Abraham, ex ædificatam. Illic enim fœminæ subibant cancellos ad venerationem Imaginis Dominicæ, cui nomen Antiphonetes. Causam indulgentiæ mulieribus quoad eum locum concessæ, ignorare se fatetur Balsamon; sed veram refert Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *in tract. de sobria frequent. mulier. fol.* 292.

COMMENTARIUM.

8 *Conclusio traditur, & probatur.* Ex hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clerici non debent secum in domo retinere mulierem suspectam de incontinentia, etiamsi sit mater, vel soror*. Probant eam textus *in cap. clericus* 20. *cap. clerici* 32. *cap. ad reatum* 33. *c. legitur*, 81. *dist. cap.* 1. & *ferè per totam* 18. *q.* 2. *cap. clericus, dist.* 82. Concilium Forojuliense *can.* 4. ibi: *Ut juxta Nicæni venerandi diffinitionem Concilii, nullus patiatur subintroductas mulieres secum in domo propria habere, vel privatè cum eis cohabitantes conversari; & quamquam de quibusdam, inhonesta carentibus suspicione clementius aliquo modo inibi legatur indultum: nos tamen omnes omninò nunc necessarium vetare prospeximus, eo quòd experimento didicerimus, illarum velamento alias licentiùs ad eos aditum veniendi perditionis causam habuisse*. Aquisgran. 2. sub Ludovico *p.* 3. *cap.* 11. ibi: *Decernimus, ut presbyteris nulla omninò cohabitet fœminarum: contemnentes autem hanc constitutionem, periculum proprii sustinere gradus*. Metense *can.* 3. ibi: *Nequaquam in sua domo secum aliquam fœminam sacerdotes habeant, nec matrem, nec sororem: sed auferentes omnem occasionem sathanæ, angelicam vitam ducant*. Theodulphus *in epist. ad presbyt. Aurelian. cap.* 12. ibi: *Nulla fœmina cum presbytero in una domo habitet: quamvis enim canones matrem, & sororem, & hujuscemodi personas, in quibus nulla sit suspicio, cum illo habitare concedant, hoc nos modis omnibus idcircò amputamus, quia in obsequio, sive imputatione illarum conveniunt aliæ fœminæ, quæ non sunt ei affinitate conjunctæ, & eum ad peccatum illiciunt*. Concilium Andegav. *cap.* 5. *Familiaritatem extranearum fœminarum noverint esse vitandam; sed si qui sunt cœliber* (lege debiles) *non nisi a sororibus, aut amitis suis, aut à matribus consolentur*. Aurelianense *can.* 3. *Nullus Episcoporum, Presbyterorum, aut Diaconorum extranearum mulierum intra domum præsumat habere solatium, quibus etiam pro utilitate, seu aliqua familiarius regenda committat: quod etiam de propinquis fœminis indicentes, similiter prohibemus, ne sub concessa sibi licentia parentali, ex earum sequipedis memoratorum vita, vel opinio polluatur*. Bracharense 3. *can.* 4. ibi: *Ut nullus sacerdotum, sive quisque de clero, absque honesto, & competenti testimonio, excepta sola matre, cum quibus libet fœminis secretè se præsumat adjungere, & non solùm extraneis mulieribus, sed nec etiam cum sororibus & propinquis*. Hipponense *can.* 26. African. sub Bonifacio, *cap.* 5. Matiscon. 1. *cap.* 1. & 3. Turonense 1. *can.* 1. & 3. Turon. 2. *can.* 10. & 11. D. Clemens *epist.* 2. *ad Jacobum*, D. Cyprian. *epist.* 63. D. Ambrosius *lib.* 1. *de offic. cap.* 20. Isidorus Pelusiota *lib.* 2. *epist.* 62. & *lib.* 2. *epist.* 84. D. Augustinus *epist.* 236. P. Damianus *opuscul.* 52. *cap.* 5. Alia SS. PP. testimonia, variosque Conciliorum canones, in quibus prohibetur clericis cohabitatio cum fœminis, congerunt Antonius August. *in epit. lib.* 6. *tit.* 37. & 38. & *lib.* 7. *tit.* 18. & 20. & *lib.* 8. *tit.* 26. & 27. & *lib.* 39. *tit.* 31. Crespetius *in summa, verbo Clerici mulierum contubernio*. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in collect.* & *select. ad hunc textum*, & Garanna *in præsenti*, Germonius *lib.* 1. *animadv. cap.* 18. Basilius *lib.* 7. *de matrim. cap.* 26. *num.* 5. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 21. *cap.* 1. Barbosa *de jure eccles. lib.* 1. *cap.* 40. *num.* 32. Cujacius *hic*, & *in Novel.* 6. & *lib.* 2. *observat. c.* 29. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 47. Loaysa *in can.* 12. *Concil. Tolet.* 4. & *can.* 5. *Concil. Tolet.* 12. Balsamon *in can.* 47. *Synod.* 6. & *in epist. Basilii ad Gregor. Presbyt.* & *in supplement. fol.* 123. Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 3. *epist.* 80. Fornerius *rerum quotid. lib.* 6. *cap.* 10. Cironius *lib.* 3. *observ. cap.* 9. & 10. Salmutius *ad Panzirol. tit.* 49. *num.* 3. Baronius *anno* 398. Bermondus *de publicis concub. verbo Tenent, fol.* 226. Gibalinus *de clausura regul. disquisit.* 1. *c.* 1. §. 1. & *cap.* 9. §. 1. Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 20. *fol.* 124. Espenceus *l.* 6. *de continentia, cap.* 12. Ambianas *ad Tertullianum de exhort. castitat. cap.* 12. *obser.* 2. & *de monog. cap.* 8. *observ.* 2. Narbona *anno* 60. *q.* 60. Mornacius *in Authent. Episcopi, C. de Episcopis & Clericis*, Justelus *ad canones Eccles. univers. in can.* 2. *Concil. Nicæni*. Ægidius *de privil. honest. art.* 14. Albaspinus *lib.* 1. *observ. cap.* 24. Luna, & Arellano *lib.* 3. *singul. antinom.* 1. Theophilus Raynaudus *in tract. de sobria alterius sexus frequent.* Villaroel. *tom.* 1. *regim. eccles. p.* 1. *q.* 2. *art.* 6. Hunnius *ad Treutl. volum.* 2. *disp.* 6. *q.* 32. Gothofredus *in l.* 44. *C. Theodos. de Episc.* & *clericis* Plures congerit Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 42. aliosque congessi *in can.* 27. *Concil. Illiber.* Conclusionem hujus textus illustrant Altess. *lib.* 5. *dissert. c.* 12. Annibal Fabrotus *ad lib.* 1. *tit.* 4. *paratitl. Balsam.*

Sed adversùs hanc assertionem ita illustratam, pro dubitandi ratione sic insurgo: Sacerdotes ratione propriæ dignitatis, & status continenter vivere, & in omnibus suis actibus morum honestatem præferentes, laudabiliter se gerere debent, *cap. ut clericorum*, suprà *tit. proximo, cap. cùm in juventute, de præsumpt.* & non solùm interius virtutibus ornati esse debent, *cap. multi* 40. *dist.* verùm & exteriori virtutum ornamento gravitatem ostendere debent, actionesque suas ita componere, ut aliis rectum præbeant exemplum, *cap. clerici*, suprà, *tit. proximo*. Ergo eorum cohabitatio cum fœminis prohiberi non debet, ut mulieres eorum sancta conversatione vitia fugere, & ad meliorem vitæ frugem converti possint; nam ut ait Rex Psalmista *psalmo* 16. *Cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris*. Faciunt D. Isidorus *lib.* 3. *soliloq.* ibi: *Sancta conversatio confundit inimicum, ædificat proximum, glorificat Deum*. Seneca *epist.* 6. ibi: *Nulla res magis animos honestos, & in probrum inclinabiles revocat ad rectum, quàm bonorum conversatio paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinent frequenter aspici, frequenter audiri*. Facit etiam caput *pervenit*, 2. *q.* 7. caput *inter, de purgat. canonic.* lex *Ædiles*, §. *hoc autem, ff. de ædilit. edict.* lex *eum qui, C. de Episc. & cleric.* lex *cohortales, C. de cohortalibus, lib.* 12. probat Tiraq. *l.* 5. *connubiali, n.* 16. magis enim movent exempla, quàm verba, teste Aristotele *lib.* 10. *Ethicorum*. Unde ait D. Hieronymus *homil.* 2. *Si hominis clementissimi, & humanissimi imaginem præ oculis habeas, & in hunc assiduè oculos defigas, etiamsi millies abundes juramentis, oculum perturbant, ad hoc virtutis exemplar respiciens perfectam* 9 *Impugnatur traditio assertio.*

con-

consequeris sanitatem, puramque, animi tranquillitatem. Ergo licet clericis cùm fœminis cohabitare, ut saltem eorum exemplo ipsæ à morum pravitate reducantur. Augetur hæc difficultas ex necessitate ipsarum fœminarum; nam ut legitur Ecclesiastici capite 36. *Ubi non est mulier, ingemiscit gens.* Unde necessarium malum mulier vocatur à D. Chrysostomo *in Matthæum cap. 39. homil. 32.* Unde Metellus *in oratione de ducendis uxoribus*, ad populum habita, dixit: *Si sine uxore possemus Quirites esse omnes ea molestia careremus; sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis vivi possit, saluti perpetuæ potiùs quàm brevi voluptati consulendum est.* Igitur saltem ob earum necessitatem cohabitatio cum fœminis clericis permittenda est. Facit exemplum Christi Domini, cujus quælibet actio debet esse vitæ nostræ instructio, *cap. 4. de elect. cap. nihil, 2. q. 1. Clement. 1. de Magistr.* Sed Dominus noster à mulieribus se tractari permisit, ut in casu Magdalenæ, & Samaritanæ: Ergo similiter clericis non debet prohiberi assidua conversatio cùm fœminis. Secunda etiam pars præsentis assertionis, ubi prohibetur clericis etiam cum matre, aut sorore cohabitare, difficilis redditur ex eo; nam nihil tam naturæ conveniens est, quàm ut filii simul cum matre in eadem domo degant, ut vulgò probatur per textum ibi *in dicta l. si ita legatum, ff. de condit. & demonstr.* Igitur clericis prohiberi non debet simul cum matre cohabitare, præcipuè cum sacri canones cohabitationem fœminarum clericis prohibentes, expressè permittant cum matre, & sorore cohabitare, *cap. volumus 81. dicto cap. à nobis, hoc tit.* etiam suprà probavi. Igitur non rectè in præsenti etiam cum matre, & sorore clericis cohabitare prohibetur.

10 *De distinctione sexuum.* Qua dubitandi ratione non obstante defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod ut utriusque sexus castitati, & pudicitiæ, sublata illecebrarum occasione consuleretur, prisci Legumlatores discretas mulierum ac virorum mansiones esse voluerunt, adeò ut Plato *lib. 7. de legibus*, jam inde à septennio utrumque sexum segregari voluerit, & pueros quidem unà cum pueris; puellas autem pariter cum puellis exerceri; nec alia ratione veteres partem illam ædium, in qua convivia celebrabantur, *Andron* appellarunt, quàm quòd conviviis viri tantùm interessent. Suidas & Julius Pollux *lib. 1. onomast. cap. 8.* Vitruvius *lib. 6. de Architect. cap. 10.* Ex diverso gynæceum à mulieribus dictum est conclave, in quo mulieres plerumque morabantur, authore Festo verbo *Andron.* notarunt Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap. 18.* P. Pinto *in spicil. cap. 3. num. 2.* Balsamon *in can. 47. Synodi 6.* Quæ sexum discretio, seu separatio, non solùm apud Græcos, ut Æmilius Probus in præfatione ait, sed etiam apud Romanos magnopere observata fuit, ut ex Plinio *lib. 2. epist. 17.* & Sidonio *lib. 2. epist. 2.* probat Savarus *in ejus notis.* Eadem ratione disparem sexum diversis carceribus includi voluit Constantinus *in l. 2. C. de exhib. reis.* Nec apud eos licebat viris simul cum fœminis lavari, idque distincta erant balnea virorum & fœminarum. Unde Gellius *lib. 10. noctium, cap. 3.* meminit cujusdam Consulis in M. Marium animadvertentis, eo quòd balnea in quibus uxorem lavari voluerat, nec satis cauta, nec satis citò tradita ab eo fuissent: & Hesiodus *lib. 2. oper. & dier.* præcipit, ne viri in muliebri balneo corpus abluant: & ab Hadriano Imperatore lavacra pro distinctione sexus extructa fuisse, narrat Ælius Spartianus *in eo*; adeòque turpe fuit balneum promiscuum, ut tractaretur aliquando apud Quintilianum *lib. 5. instit. cap. 9.* an idoneum esset adulterii signum lavari cum viris: quin & justis divortii causis Theodosii constitutione primùm introductis, hanc Justinianus addidit, si mulier ita luxuriosa sit, ut libidinis causa lavacrum commune cum viris habere audeat, *l. ult. C. de repud. Novell. 22. c. 16. & 117. cap. 8. §. 4.* notavit D. Joseph de Retes *lib. 1. opusc. cap. 13.* ad quam Gentilium reprehensionem respexerunt PP. Concilii Laodic. *can. 30.* in illis verbis: *Non oportet ministros altaris, vel etiam clericos quoslibet, aut continentes se, aut omnem omninò christianum cum mulieribus lavacra habere communia. Hæc est enim apud Gentiles prima reprehensio.* Unde non oportere viris unà cum mulieribus lavare, sæpe sancitum est in variis Conciliis congestis à Crespetio *in summa, verbo Balnea*, quæ illustrant Narbona *de ætate, anno 14. q. 39.* Salmutius *ad Pancirol. lib. 1. memorab. tit. 4. num. 12.* I. Gothofr. *in l. 5. C. Theodos. de cust. reor.* Casaubonus *in not. ad Spartianum fol. 34.* Cochier. *in face hist. cent. 1. ca. 5.* Pancirol. *lib. 1. var. cap. 52.* Pineda *de rebus Salomonis, cap. 4. num. 12.* & fœminarum promiscuo balneo utentium intemperantiam arguit Clemens Alex. *lib. 3. Pædag. cap. 5.* his verbis: *Quæ communi balneo cum viris utuntur, & unà cum veste pudorem exeuntes, non tantùm à ministris fricari se, ac contrectari patiuntur, sed cum iis quoque nudis lavare non erubescunt*, &c. & ex lege Romuli pœna capitali afficiebatur, qui se nudum à fœmina videri passus fuisset: refert Plutarchus *in eo*, & illustrat Philip. Camer. *horar. succis. cap. 34. & tom. 2. c. 41.* Etiam separatum esse debere, carcerem virorum ac fœminarum, statuitur *in l. 3. C. de custodia reor. Novel. 133. Justin.* refert Victor *lib. 3. de persec. Vvandalica.* Plura de fœminarum consortio vitando docuerunt Justinus Martyr. *epist. ad Cennam, & Serem fratres*, D. Joannes Chrysostomus *homil. 9. & epist. ad Olymp.* D. Hieronymus *epist. ad Nepot. & ad Oceanum*, D. Isidorus *lib. 2. de offic. cap. 22.* Sanctus Ephrem *in exhortatione de timore*, Clemens Alexandrinus *lib. 3. Pædag. cap. 11.* ibi: *Videtur autem super omnia aversandus mulierum aspectus; non solùm enim si tanguntur, sed etiam si spectentur, potest peccari.* Svetonius *in Tiber.* ibi: *Agrippinam semel omninò ex occursu visam adeò contentis & tumentibus oculis prosequutus est, ut custoditum sit, ne unquam in conspectum ejus post hæc veniret.* Apud Ovidium Medæa ajebat:

Tunc ego te vidi, tunc cœpi scire quis esses:
Illa fuit mentis prima ruina meæ.
Et vidi, & perii.

Hinc fœminas Velatas incedere consuevisse apud omnes gentes, constat. De Christianis patet ex D. Paulo *1. ad Corinth. cap. 11.* Et refert Tertullianus *in tract. de veland. virgin.* De Judæis idem ipse testatur *in tract. de corona milit. cap. 4.* De Gentilibus idem tradunt Plutarchus *qq. Roman. q. 14.* Apulejus *de asino aureo, cap. 11.* Illustrant Baronius *anno 57.* Serlog. *in Cant. vestig. 6. sect. 2. cap. 25.* Antonius de Leon. *in discursu Hispano de los velos*, Theophilus *dicto to. 12. tract. de sobria frequent. mulier. per totum*, ubi innumera ex sacris & profanis litteris cumulavit.

Et si hæc inter laicos statuta, & observata legimus, quantò magis in clericis omnis familiaritas cum fœminis vitanda est, cùm eos purior vitæ sanctimonia deceat, quos non à crimine tantùm, sed à criminis etiam suspicione alienos esse oportet, Unde tot Ecclesiæ legibus ablegatas legimus extraneas fœminas à ministerio domestico clericorum: atque ob majorem securitatem, & ut omnis prava suspicio tolleretur, statutum fuit, ut tam Episcopi, quàm clerici secum testes rei domesticæ adhiberent, & coram eis tantùm possent alloqui fœminas, *cap. clericus 20. cap. clerici 32.* cum sequenti, *81. dist.* Concilium Brachar. 3. *can. 4.* Matiscon. *can. 3.* ibi: *Nulla mulier in cubiculo Episcopi absque duobus presbyteris, aut certè Diaconibus ingredi permittatur.* Alia congerit Antonius Augustinus *lib. 6. tit. 32.* Et licèt prioribus Ecclesiæ canonibus exciperentur mater, soror, amita, & illæ, in quibus sævi criminis nihil poterat suspicari, *dicto cap. interdixit l. eum qui, C. de Episc. & cleric.* quia, ut D. Hieronymus *lib. 1. contra Jovianum* ait, ubi sororis nomen est, suspicio omnis fœdi amoris excluditur; Gregorius Turonensis *lib. 8. hist. Franc. cap. 19.* ibi: *Clericos canonum statuta extranearum mulierum consortio non potiri volunt, præter eas, de quibus crimen non potest existimari.* Arnobius ad Faustum: *Nullus extraneas secum habeat mulieres præter personas canonibus designatas.* Sed cùm nihil sit tam sanctum, quod aliquando non violaret audacia, non tam naturale fœdus, quod non inquinaret luxuria, suggerente humani generis hoste, ut in exemplis relatis a Rhodigino *lib. 18. antiq. lection. cap. 18.* Bisciola *lib. 3. horar. succis. cap. 10.* Gothofr. *in l. ult. de ritu nupt.* ideò sequentibus sæculis prohibitum fuit clericis cohabitare etiam cum matre, sorore, aut similibus personis; quia & cum eis instigante diabolo, scelus perpetratum reperiebatur, ut in præsenti refertur, & canonibus pro ejus confirmatione adductis. Cùm tamen posterioribus sæculis rarò, aut nunquam simile patraretur delictum, Innocentius III. *in cap. à nobis hoc tit.* juxta antiquos Ecclesiæ canones decrevit, extranearum tantùm fęminarum cohabitationem clericis prohiberi; cum matre autem, aut sorore, & similibus cohabitationem non damnari, licèt alia pro conciliatione ipsius textus cum præsenti adduxerint Germonius *lib. 2. animadv. cap. 18.* Luna & Arellanus *lib. 3. antinom. c. 1.* — 11 *De clericis cum fœminis cohabitantibus.*

His animadversis, ratio præsentis prohibitionis provenit ex periculo lapsus cum familiari cohabitatione fęminarum, quam cognoverunt sancti Patres. D. Bernardus *serm. 66. supra Cantica*: *Cum fęmina, & non cognoscere fęminam, nonne plus est, quàm mortuum suscitare? Quotidie latus tuum ad latus juvencula est in mensa; lectulus tuus ad lectum ejus in camera; oculi tui ad illius oculos in colloquio; manus tuæ ad manus ipsius in opere, & continens vis putari? Esto ut sis, sed ego suspicione non careo.* D. P. Chrysologus *serm. 174.* de decollatione D. Joannis Baptistæ: *Et si Joannes tantus, Joannes talis, tanta eremo separatus à fęminis, fęminarum pericula non evasit; quis est qui inter fęminas* — 12 *Traditur ratio decidendi.*

nat vivens evasarum sed sine labore maximo, maxima sine canti ... conti..it, nisi qui sancto alitur spiritu? Hinc & Isidorus Pelusiota *lib.1.epist.89.* & *lib.2.ep.62.* ait: *Omnes quidem mulierum aspectus, congressus, colloquia, si fieri posset, oportere vitari: sed quoniam ex necessariis plerumque causis earum consortium admittendum est, saltem id curandum, ut oculi velut injecto freno cohibeantur.* D. Cyprianus *lib.1. epist.1.* ibi: *Non dico simul dormire, sed neque simul vivere; cum & sexus infirmat, & ætas adhuc lubrica per omnia frenari, & regi debeat, ne diabolo insidianti, & sævire capienti ad nocendum detur occasio.* D. Gregorius relatus *in c. non oportet 23.81. dist.* Bonifacius *in c. 2. de judic. in 6.* S. Leander *lib. de institut. virginum: Dispar sexus in unum locatur, extitillatur instincta, quo nascitur; & naturalis movetur flamma, si in eo posita attigerit. Quis colligavit ignem, & non comburetur? Viri sexus & fœminæ diversus, si conjungitur, quò lex naturæ provocat commovetur.* Sanctus Antiochus *homil.17.* Unde Poeta:

Carpit enim vires paulatim, uritque vivendo
Mulier

Plura Theophilus *suprà*, Novarinus *lib.6. aquæ nupt. excursu 27. & 28.* & cùm clerici non solùm debeant ab omni incontinentiæ labe se abstinere, verùm omne scandalum, aut scandali occasionem vitare, ideò in præsenti statuitur, inhibendum esse clericis cohabitare cum fœminis; neque quidem cum matre, vel sorore, quia & aliquando cum illis peccatum fuisse legitur. Accedit textus *in l. non aliter 27. ff. de usu & habitat.* ubi ita demùm mulieri; cui habitatio relicta est, licet hospitem recipere, dummodò cum eo castè vivere possit.

13 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt clerici mundi debeant esse ab omnibus inquinamentis, tamen quia humanum genus multis periculis obnoxium est, omnesque velociùs, ac citiùs corrumpunt domestica exempla, Seneca *epist.91.* ibi: *Id agere debemus, ut irritamenta vitiorum quam longissimè profugiamus, indurandus est animus, & à blandimentis voluptatum procul abstrahendus.* D. Hieronymus *epist.15.* ibi: *Nihil in te videat filia, quod si fecerit, peccet: mementote vos parentes virginis, eamque magis exemplis docere posset, quàm voce.* Seneca *epist. 104. Hærebit tibi avaritia, quandiu avaro, sordidoque convixeris; hærebit tumor, quamdiu cum superbo conversaveris; nunquam sævitiam in tortoris contubernio depones; incedent libidines tuas adulterorum sodalitia: si velis exitiis exui, longè à vitiorum exemplis recedendum est.* Plura congerit Robertus *lib. 1. rer. judic. c. 9.* ideò clericis prohibitum fuit propter periculum lapsus, cum fœminis cohabitare. Nec obstat quod de exemplo Domini nostri expendebamos; nam ejus conversatio cum fœminis fuit ad ipsarum conversionem, quod clericis non prohibetur. Nec etiam obstat textus *in d. c. volumus, 81. dist. cap. à nobis, hoc tit.* quibus juxta temporum seriem ex suprà dictis facilè fit satis.

14 Exponitur cap. interdixit, 32. dist.

Sed quid per introductas feminas intellexerunt Patres Concilii Nicæni *in cap. interdixit, 32. dist.* in illis verbis *Interdixit sancta Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, non Subdiacono, non alicui omninò, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem;* non consentiunt Interpretes. Uxorem clerici exposuit Turrian. *lib.2. de dogmat.* Libidinis sociam interpretatur Espenceus *lib. 2. de continent. cap.7.* Sed his omissis jam canone 27. Concilii Illiber. notavi, subintroductas feminas neque esse uxores, neque concubinas, sed tertii cujusdam generis mulieres esse, quas secum clerici non sobolis suscipiendæ gratia, sed pietatis studio, aut certè prætextu fovebant, de quibus agunt Nicolaus I. *in c. 11. de presbyter.* ibi: *Concubinam, aut subintroductam.* Justinianus *in novella de SS. Episcop. & presbyteris*, Epiphanius *hæresi 63.* de Origene agens: *Accusant eos, qui in Ecclesia dilectas, appellatas subintroductas, mulieres habent, veluti etiam ipsi hoc faciant occultè propter hominum reverentiam, quò cum improbitate equidem consepeliantur; prætextu autem hominum gratia nomen jactent.* Et paulo post de quodam Palæstin. Episcopo: *Habuit autem ejusmodi mulieres inservientes ipsi, subintroductas inquam.* Jam docuerunt Cujacius *lib. 2. observ. c. 29.* Meril. *lib.6. observ. cap.1.* Germonius *lib.2. animadv. cap.13.* Petrus Gregorius *lib. 2. partit. tit. 9. c. 8.* Cironius *ad tit. de spons. duorum*, Gibalinus *de clausur. disquis.3. §.2. conclus. 4.* Filesacus *lib. 1. select. cap.10.* Theophilus Raynaud. *tom. 5. heterocl. spirit. p.1. punct.2. fol.112.* Christ. Lupus *in can. 3. Concil. Nicæn.* Diversæ ab his fuerunt sorores adoptivæ; hoc est feminæ, quas ad eludendum canonem Nicænum suprà relatum, clerici secum retinebant, sub nomine sororum, seu agapetarum, de quibus D. Hieronymus, & alii Patres laudati *in d. can. 27. Concil. Illib.* D. Chrysostomus *orat. ad eos, qui habent conductitias virgines;* Gregorius Nazianz. *orat. in nova Dominica*, Concilium Ancyr. *can. 16.* ibi: *Virgines autem, quæ conveniant cum aliquibus tanquam sorores, habitare prohibemus.* Brachar. *3. can. 15. Aliasque reliquas adoptivas fœminas secum retinens.* Imperator *in l. 19. C. de Episc. & Cleric. Eum qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet.* Suspectum namque & apud Gentiles fuit sororis nomen & fratris; sub hisque honestis nominibus latuisse simulatæ veneris nequitiam, constat ex Martial. *lib. 3. epig. 4.* & *lib. 12. epig. 20.*

Quare non habeat, Fabulle quæris,
Uxorem Themison, habet sororem.

Et *lib. 10. epig. 65.*

Quare desine me vocare fratrem,
Ne te, Carmenion, vocem sororem.

Et *lib. 2. cap. 4.*

O quam bl ndus es, Amiane, matri!
Quam blanda est tibi mater, Amiane!
Fratrem te vocat, & soror vocatur.

Propertius *lib. 2. ad Cinth.* Tibul. *lib. 3. eleg. 1.*

Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra
Misit, & accipias, munera parva rogat.

Petronius *in satyr. Si non fastidis fœminam ornatam, & hoc primum anno virum expertam, concilio tibi, ò juvenis, sororem; habes tu quidem & frater.* Notarunt Justus Lipsius *lib. 2. var. lect. c.1.* D. Laurentius Ramirez *ad Martial.* dictis in locis. De quibus ementitis clericorum sororibus agunt Filesacus *suprà*, Cassamon *ad can. 3. Synodi Nicææ.* Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. c.12. observ.2.* Basilius *de matrim. lib.7. c.28.* Lantdmeter. *de veteri clerico, lib. 2. c. 47.* Æneas Robert. *lib. 2. rer. judic. cap. 2.*

Hinc etiam exponendi sunt duo canones, alius Concil. Tolet. 8. alius Concil. Epaunensis, quos illustravi *in d. can. 27. Conc. illiber.* & *in c. monasteria 8. de vita & honest. cleric.*

C A P U T II.

Ex Decreto a Eugenii Papæ.

SI quispiam sacerdotum, idest Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, de quacumque fœmina crimine fornicationis suspectus, post primam, & secundam & tertiam admonitionem inveniatur fabulari cum ea, & aliquo modo conversari, excommunicetur; fœmina verò *b* canonicè judicetur.

N O T Æ.

1 a *EUgenii Papæ.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* & apud Gratian. *in c. 22. 88. dist.* sed addendum est, ex Decretis Eugenii Papæ II. editis in Synodo Romana celebrata anno 826. pro reformatione morum, & restituenda disciplina ecclesiastica, ubi *can. 14.* reperitur sententia in præsenti transcripta, licèt non eisdem verbis: in Conciliis editis à Surio *tom. 3.* ita habetur: *Præcipimus observari, ut qui in ordine Subdiaconatus, aut suprà, uxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio ecclesiastico, & beneficio careant.* Et apud Coriolanum *in summa Concilior. in prædicto anno*, summa canonis ita legitur: *De suspectis sacerdotibus, ut admoneantur ab Episcopis.*

2 b *Canonicè judicetur.*) Idest juxta sacros canones: primò ut excommunicetur, *c. si concubinæ, de sent. excomm.* Secundò ut pœnitentiæ peragendæ causa in monasterium detrudatur, *c. fraternitatis, 38. dist.* aut si perseveraverit, in servitutem reducatur, *c. eos, 32. dist.* Concil. Hispal. 1. *can. 3.* ibi: *Inter cætera verò cognoscite à nobis hoc definitum pro abolendis maculis clericorum, quia quidam Episcoporum non observantes nuper editum Concilii Toletani decretum, minus solliciti in subjectis existunt: proinde placuit: at si Presbyteri, Diaconi, vel Clerici consortia extranearum fœminarum, vel ancillarum familiaritatem per sacerdotis sui admonitionem à se minus removerint, in secundis judices easdem mulieres, cùm voluntate & permissa Episcopi comprehensas in suis lucris assumpent, ut vitium hoc dum sacerdos inhibere non prævalet, potestas judicialis coerceat; dato tamen ab eisdem judicibus sacramento Episcopis, ut eas clericis nulla arte restituant: quod si restituerint,*

ipsi

ipsi judices sententia excommunicationis feriantur; mulieres verò illæ juxta priores canones à sacerdotibus distractæ, in monasterio Deo votarum tradantur servituræ; & aliis pœnis juxta Tridentinum *sess.25. de reform.c.14.* Hinc etiam probatur, concubinam clerici debere puniri per judicem ecclesiasticum, quod latè fundat Frances *de competentiis q.87. per tot.*

CAPUT III.

Alexander III. a *Salernitano Archiepiscopo*.

Clericos autem in sacris ordinibus constitutos, qui in domibus propriis publicè detinent concubinas, ad eas *b* abjurandas nolumus a tua fraternitate compelli, ne in eadem fornicatione instinctu fraudis diabolicæ redeant, & insuper reatum perjurii incurrant. Verùm ipsos per suspensionis, & interdicti sententiam debes arctiùs cogere, ut mulieres ipsas à se ita removeant, ut de ipsis sinistra suspicio non possit haberi; & si qui eorum ad ipsas redire, vel alteras accipere fortè præsumpserint, in aliquos illorum debes *c* perpetuò sententiam excommunicationis vindicare, ut alii eorum exemplo à similibus arceantur.

NOTÆ.

a *Salernitano.*) Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. ubi additur pars capitis, *cunctos sicut*; quibus verbis innuitur referri in præsenti partem textus *in cap. cùm tu* 5. *de usuris*, qui etiam missus est eidem Prælato, & alia fragmenta extant *in cap. ad hæc* 13. *de præbend. cap. ad hæc, de testam.* De Ecclesia Salernit. nonnulla notavi *in cap.* 1. *de offic. judic.*

b *Abjurandas.*) Abjurare propriè est cùm juramento renunciare, seu abjicere, ut notavi *in cap.* 4. *de rescript.*

c *Perpetuò.*) An excommunicatio in perpetuum infligi possit, jam disputavi aliàs.

COMMENTARIUM.

1 Decisioni huic consonat Concil. Cabilon. 2. *can.* 18. ibi: *Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & Comites ab incestuosis, & ab iis qui decimas non dant, vades accipiunt, & à presbyteris pro quibusdam negligentiis, inter se pecunias dividunt; quod penitus abolendum decrevimus, ne fortè avaritiæ locus detur: & constituimus, ut incestuosi juxta canonicam sententiam pœnitentia multentur. Qui verò decimas post crebras admonitiones, & prædicationes sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Juramento verò eos constringi nolumus, propter periculum perjurii.* Quæ verba reperiuntur in Capitul. Caroli *lib.* 2. *cap.* 38. Facit Concil. Epaun. *can.* 39. ibi: *Servus reatu atrociore culpabilis, si ad Ecclesiam confugerit, à corporalibus tantùm suppliciis excusetur; de peccatis vero, vel quocunque opere, placuit ad hominis juramenta non exigi.* Prohibetur ergo in præsenti Prælatis Ecclesiasticis abjurationem concubinarum injungere clericis sibi subditis, propter periculum perjurii: non quia ullo modo Ecclesia intendat in clericos concubin rum assuetudinem leniter reprehendere, aut mitiori pœnâ vindicare; unde suspecta mihi semper visa est doctrina Abbatis Panormitani *in cap. ut clericorum* 13. *n.* 4. *de vita & honest. cleric.* quam sequuntur Stephanus Auferius *in Clement.* 1. *de offic. ordin. colum.* 15. sive *n.*25. Palacios Rubios *in c. per vestras*, §. 18. *n.*15. *de donat. inter*: & cum cautela quasi metuens, & ei parum fidens, Bernardus Diaz *in praxi, c.* 79. *ad finem*, juxta partitionem Salcedi docet (inquam) Abbas, si judex cognoscit in deteriora vitia, & magis abominabilia peccata clericum casurum, ex quo concubina ei auferatur, posse dissimulare ad tempus, absque peccato, donec opportuniore in tempore corrigatur, & emendetur. Doctrina hæc non admittit usum, aut permissionem concubinarum; sed loquitur ex hypothesi, & in casu speciali. Nihilominus retineri non potest; nullus enim casus potest dari, in quo clericus, vel laicus concubinarius, & in luxuriam effrenis, refrenari non possit, & ad bonam frugem reduci carceribus, interminationibus, & pœnis. Ergo metus, quem fingunt sibi Authores isti, vanus est. Tum etiam quia correctio fraterna potest cessare, si inde timetur deteriorem evasurum, qui corrigitur. Correctio verò judicialis, & quæ ex obligatione justitiæ injungenda est, non est omittenda propter turbationem, vel fragilitatem delinquentis: habet enim judex vim coactivam, ut per pœnas cogat eum, ut peccare desistat; vel si nolit, ut exemplum fiat, quo alii terreantur, ut docet, & distinguit D. Thom. 2.2. *q.* 33. *art.*6. *in corpore.* Quam distinctionem agnoscunt Sotus *de tegendo secreto, memb.* 2. *q.* 2. ex illis verbis: Unde prudenter Sanch. *l.*6. *consil. moral. c.*2. *dub.* 8. *tom.* 2. Illustr. Tapia 2. *tom. catenæ mor. l.* 1. *q.* 6. *art.* 7. Magnus præceptor meus D. Franc. Ramos *in acclamatissima supplicatione ad Sanctissimum de Episcopatibus Lusitaniæ, propos.* 4. §. 6. Deinde quia nonnunquam licet ad tempus cedere, & occasionem medendi quærere; sed hoc in potentibus Principibus, aut multitudine, à quibus grave malum, vel schisma metui potest, ut habemus *in cap. ult. de transact. c.* 2. *de præscript.* & in aliquibus locis à Gratiano relatis 90. *dist.* Non tamen cum hoc vel illo privato, qui ad ordinem redigi, etsi difficulter potest, nisi judices ipsi metum sibi incutere, velint, aut affectent. Denique invenio quæstionem hanc discussam, & decisam à Patribus Consilii Basileensis *sess.* 20. *decret.* 1. *de publicis concubinariis*, per hæc verba: *Quod si hi, ad quos talium correctio pertinet, eos, ut prædictum est punire neglexerint, eorum superiores, tam in ipsos de neglectu, quàm in illos pro concubinatu modis omnibus digna punitione animadvertant. In Conciliis etiam provincialibus, & sinodalibus adversus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos, etiam per suspensionem à collatione beneficiorum, vel alia condigna pœna severiter procedatur.* Quæ verba Concilii, utpote relata in Bulla Leonis X. ad Regem Franciæ, exponit, & illustrat singularibus scholiis Bermundus Choveronius *ad tit. de public. concubin. pag. mihi* 213. & *sequenti*, ubi de obligatione Prælatorum hac in re latè agit, & post eum Petrus Rebuffus, licet de hac quæstione agere supersederint. Nec dubito quin Patres, ipseque Abbas jam Cardinalis, & Panormitanus Archiepiscopus, qui in Concilio interfuit extremam senectutem agens, ut testis est Valentinus Phosterus *lib. de hist. juris civil. cap.* 34. prædicta verba protulerint ad hanc tunc novellam opinionem exterminandam, de qua sic melius censeri debet cum D. Gregorio *homil.* 32. *in Evangel. paulò post princip.* ibi: *Compassionem verò animi plerumque latenter obsidet pietas falsa, ut hanc nonnunquam usque ad condescendendum vitiis pertrahat, cùm ad culpas quisque non debeat exercere compassionem, sed zelum: compassio quippe homini, & rectitudo vitiis debetur; ut in uno, eodemque homine & diligamus bonum, quod factum est; & persequamur mala, quæ fecit. Quid si diversi, & tam dissimiles homines? Necdum culpas incauti remittimus, ne jam per charitatem compati, sed per negligentiam concidisse* (aliàs *concessisse*) *videamur.*

Et proximè adductis constat, si schismatis periculum instet, vel alia gravissima damna possint prudenter timeri, non facilè Prælatos, nec ipsum Summum Ecclesiæ Præsulem gravioribus remediis habere uti ad averruncanda vitia, quæ in animis hominum altas egerunt radices, ne dum procuratur eradicari zizania, eradicetur & triticum. Sic docuerunt D. Augustinus à Gratiano relatus *in cap. ut constitueretur*, 25. 50. *dist.* & *in cap. non potest*, 32. 23. *quæst.* 4. addendus solidè, ut semper D. Thomas secunda secundæ, *quæst.* 43. *art.* 7. *per totum*, ubi docet, præcipuè in responsione ad primum argumentum, abstinendum à pœnis, quando ex illis non medicina, sed ruina potest evenire. Consonat Leo Papa, & Gregorius IV. *in cap. licèt* 4. *cap. licèt* 6. 45. *dist.* in quo etiam sensu possunt accipi, quando non accipiuntur de charitativa, seu fraterna correctione, ut frequentiùs accipiuntur textus *in cap. quando* 23. 11. *quæst.* 1. & *in cap. si quis* 4. *in fine, de pœnit dist.* 7. notaruntque pridem veteres Canonistæ, Panormitanus *in cap. significavit, num.* 3. *de eo qui duxit in matrim.* Felinus *in cap. Apostolicæ, num.* 3. *de eo qui duxit in matrim. quam priùs polluit*: post quos Covarr. *in cap. alma, in initio* 1. *p. num.* 10. Joacob. de Grassis *de cas. conscient. tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 1. *à num.* 25. & *lib.* 1. *de arbitr. confess. cap.* 22. *num.* 1. fusè & doctè Ægidius Carler. Cameracensis *in orat. de punit. peccat. public.* in Concilio Basileensi habita, eximius Præceptor D. Franc. Ramos *pro Episc. Lusit.* 4. *p.* §. 6. *in princip.* Idcircò licèt Summi Pontifices, Concilia generalia, provincialia, & nationalia, tam exactam curam egerint ad statuendam clericorum continentiam, ut ex multis testimoniis constat, 2

ſtat; quæ in unum congerit Claudius Eſpenceus *in libr. de continentia*; tamen concubinas ipſas cum juramento abjurandas eſſe noluerunt propter periculum perjurii, cùm facilè poſſint iterum labi, & prolabi in idem vitium: dicemus proximo commentario.

C A P U T IV.

Alex. III. a *Cant. Archiepiſcopo, & ejus ſuffraganeis.*

SIcut ad extirpanda vitia, quæ periculum pariunt animarum, ſummoperè nos decet intendere: ita etiam nos convenit germina propagare virtutum, ex quibus fidelibus ſalutis augmentum, & ſacris Eccleſiis decor proveniat honeſtatis. Unde cùm in Anglia prava & deteſtabili conſuetudine, & longo tempore ſit obtentum, ut clerici fornicarias in ſuis domibus habeant; nos volentes tam grave ſcandalum de populo removere, & prædictos clericos ad honeſtatem eccleſiaſticam inducere: f. t. per A. ſ. m. quat. clericos veſtræ juriſdictionis, qui in *b* Subdiaconatu, & ſupra in domibus ſuis fornicarias habuerint ſtudioſè monere curetis, ut à ſe fornicarias di. & ap. ceſſ. removeant, eas ulteriùs non admiſſuri. Si verò infrà xx. dies poſt commonitionem veſtram vobis in his fortè acquieſcere contempſerint, eos ap. rem. ab Eccleſiaſticis beneficiis uſque ad dignam ſatisfactionem ſuſpendatis; & ſi eas ſuſpenſi præſumpſerint detinere, ipſos ab eiſdem beneficiis perpetuò removere curetur.

N O T Æ.

a CAntuar.) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. ex qua reſtituo textum hunc. De Eccleſia Cantuarienſi, & B. Thoma ejus Præſule, cui in præſenti reſcribit Alexander, nonnulla notavi *in cap.* 2. *de reſcript.*

b *Subdiaconatu.*) Quando Subdiaconis votum continentiæ injunctum fuerit, jam expoſui *in cap. à multis, de ætate, & qualitate, & in can.* 33. *Concil. Illiber.*

C A P U T V.

Idem a *Eborac. Epiſcopo.*

SUper eo verò, quod aſſeris A. presbyterum detinere fornicariam, & eum ad crebram admonitionem tuam dimittere nolentem, ab officio ſuſpenſum: prov. t. reſpondemus, quòd ſi ſuper hoc ad præſentiam noſtram appellatum ſit, ſi contigerit ipſum ad nos accedere, prout expedire viderimus, pertinaciam ejus, & audaciam corrigemus. Si verò non venerit ad præſentiam noſtram, ſuſpenſionis ſententiam in eum propter hoc latam tamdiu volumus obſervari, donec fornicariam ſuam à ſe prorſus abjiciat, & vivat, ſicut decet presbyterum continenter. Porrò ſi litteras à nobis obtinuerit, quæ facti ſeriem contineant, nolumus litteras ipſas *b* prodeſſe.

N O T Æ.

1 a EBorac.) In prima collectione *ſub hoc tit. c.* 8. legitur Bidicæno, quæ Eccleſia Bidicæna eſt in Africa; poſt Concilium verò Lateran. *p.* 18. *c.* 9. legitur Eboracenſi; quæ inſcriptio retinenda eſt, cùm enim illi Archiepiſcopo plures ſcripſiſſet epiſtolas Alexander III. quæ ſparſæ reperiuntur in hoc Decretalium volumine, nulla reperitur miſſa Bidicæno Præſuli; unde cùm conſtet ex principio hujus textus, in eo referri partem alterius Decretalis, & nulla legatur miſſa Epiſcopo Bidicæno, retinenda eſt inſcriptio quæ habet *Eboracenſi.*

b *Prodeſſe.*) Ut *in cap. quod in dubiis* 7. *de fide inſtrum. can.* 72. *Concil. Afric.* junctis traditis pro illius ex- 2
poſitione *in cap. ſuper* 20. *de reſcript.*

C A P U T VI.

Idem a *Lundon. Epiſcopo.*

SI autem Clerici tuæ juriſdictionis, ſive in ſacris ordinibus, ſive in inferioribus conſtituti fornicarias detineant, niſi eas ad ſecundam, vel tertiam commonitionem à ſe dimiſerint, eas contempturi de cætero, liceat tibi eos Eccleſiis, vel eorum portionibus, ſi quas habent, ap. poſtp. ſpoliare, & ipſis officia interdicere.

N O T Æ.

a LUndon.) In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 7. legitur. Landon. & additur *Pars capitis Ad aures*: unde colligitur in præſenti referri ſecundam partem textus *in cap. ad aures, de inſtit. in* 1. *collect.* ubi Lundonienſi Epiſcopo ſcribit idem Alexander III. De Eccleſia Lundonienſi, ſive Lundenſi nonnulla notavi *in cap.* 2. *de conſuet.*

COMMENTARIUM.

1 *Concluſio traditur & probatur.*

1 EX his tribus deciſionibus talis deducitur aſſertio: *Clerici concubinarii per ſuſpenſionis, depoſitionis, excommunicationis, & privationis beneficii pœnas cogendi ſunt concubinas dimittere, eas autem abjurare compelli non debent.* Probant textus *in can.* 24. *&* 25. *Apoſt. cap. presbyteri* 8.27. *diſt. cap.* 2. *c. presbyter,* 28. *diſt. cap. presbyter* 12.81. *diſt.* Aurelian. 3. *can.* 4. *&* 7. *cap. hi qui,* 50. *diſt. cap. ut clericorum, infrà tit. proximo, cap. cùm multæ* 8.15. *quæſt.* 8. *cap. ſi quis* 6. 27. *quæſt.* 1. *cap. ult.* 81. *diſt.* Concil. Illerdenſe *can.* 5. Urbanus II. in Synodo Claromont. *can.* 9. ibi: *Nullus Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus; ſed & nullus, qui canonicam habet fornicationis ſibi copulam adjungat; quod ſi fecerit quis, à canonica omninò arceatur.* Eugenius III. in Synodo Romana *can.* 3. Concil. Illiber. *can.* 18. *&* 30. Vvormat. *can.* 11. ibi: *Sacerdotes, ſi in fornicationis laqueum ceciderint, aut criminis manifeſtus, ſive oſtenſus fuerit actus ſacerdotii non poſſunt habere honorem.* Et *cap.* 3. *cap. ex parte, de teſtibus.* Alia juris teſtimonia congeſſerunt Antonius Auguſtinus *in epit. l.* 6. *tit.* 34. *&* 35. Creſpetius *in ſumma, verbo Concubinarii, & verbo Mulierum contubernium,* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garanna, idem Barboſa *lib.* 1. *jur. eccleſiaſt. cap.* 40. *n.* 43. & *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 15. *num.* 18. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 14. *cap.* 7. & *de beneficiis cap.* 25. Baſilius *de matrim. lib.* 7. *c.* 33. Eſpenceus *l.* 6. *de continentia, cap.* 6. Mendoza *l.* 1. Concil. Illiber. *cap.* 19. Germonius *lib.* 1. *animadv. cap.* 8. Lantdmeter *l.* 2. *de veteri mon. cap.* 8. Lemaiſtre *de inſtit. Epiſc. tit. de cœlibat. l.* 4. *c.* 3. Sauſay *in Panopl. cleric. p.* 1. *l.* 7. *art.* 4. Pater Mendoza *in quodlib. q.* 4. *poſitiva n.* 4. Ambianas *ad Tertul. de exhort. caſtit. c.* 6. *obſ.* 2. Theophilus Raynaud. *de calumnia, ſect.* 2. *ſerie* 1. *c.* 5. P. Fragoſo *de regim. Chriſt. reip. tom.* 1. *l.* 2. *diſp.* 4. §. 14. Anguianus *de legibus l.* 3. *c.* 19. Valenſis *de beneficiis l.* 1. *tit.* 23. *num.* 7. *& l.* 3. *tit.* 11. *num.* 10. latè Murga *diſquiſit. mort. tract.* 1. *diſquiſit.* 12.

Sed

2 Impugnatur hac assertio. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Non solùm continentia juri divino, civili & ecclesiastico consona non est, immò contraria; siquidem liberis operam dare lege divina, & humana jussum reperitur. Lege divina, *Deut. c. 7.* ibi: *Non erit apud te sterilis utriusque sexus*. Juxta praeceptum illud, *Crescite & Multiplicamini*. Jure civili concubinatum permissum fuisse satis notum est *ex l. 1. & per totum ff. de concubinis*, & aliis infrà referendis, & simplicem fornicationem innoxiam esse, nonnullos Stoicos censuisse testantur sanctus Hieronymus *lib. 2. in Jovin.* S. Thomas *lect. 1. in cap. 5. prior. epist. ad Corinth.* Nilum Scholasticum ita censentem reprehendit Pelusiota *lib. 5. epist. 241.* De Philosophis Græcis idem refert Humbertus Cardinalis Silvæ Candidæ *in respons. ad eorum calumnias*. Jure etiam canonico concubinatum inter solutam permissum fuisse, satis apertè constat *ex cap. is qui non habet, c. Christiano, 34. dist.* Ergo si omni jure concubinatus liberorum suscipiendorum causa permissus fuit, non debet in clericis sub pœnis depositionis, & excommunicationis prohiberi. Accedit exemplum Patriarcharum veteris Testamenti, qui etiam pro temporis modo sacerdotes erant, eosque plures concubinas habuisse, constat *ex Genesis cap. 16. 22. 25. 29. 30. 33. 35. & 36.* Et Davidem decem concubinas habuisse refertur *l. 2. Regum, c. 15. 16. 19. & 20.* Et Salomonem trecentas habuisse legitur *lib. 3. Regum, cap. 11.* Roboamum sexaginta, *lib. 2. Paralip. cap. 11.* narrat Josephus *lib. 12. antiquit. cap. 1.* Tertul. *de exhortat. castitatis, cap. 6.* Igitur concucubinatus non ita severa animadversione debet vindicari in sacerdotibus legis gratiæ. Deinde difficilis redditur posterior pars assertionis, ubi affirmatur clericos non esse compellendos abjurare concubinas, *ex cap. qui clerici vel vovent.* in cujus specie clerici coguntur abjurare mulieres injustè ductas, quæ parum differunt à concubinis. Ergo similiter & concubinas abjurare cogi possunt.

3 De pellice & meretrice. Qua difficultate ita fulcita non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, magnam differentiam versari inter meretricem, pellicem, & concubinam. Meretrix enim est, quæ multorum libidini patet, & corpore suo quæstum facit; unde à merendo meretrix dicta est. D. Isidorus *l. 10. etymol. c. vidua, 34. dist. l. palam 44. ff. de ritu nupt.* Requiritur ergo ut fœmina meretrix dici possit, ut multorum libidini pateat, non tamen desideratur ut viginti tria millia admittat, ut voluit Glossa *in dicto cap. vidua*; sufficit enim duorum numerus: unde si fœmina duos recipiat ob quæstum, parataque sit alios quoscunque excipere, meretrix dici potest, *c. meretrices 32. q. 4.* Illustrant Mendoza *l. 3. Concil. Illiber. c. 44.* De his mulieribus publicè in lupanaribus prostitutis, latiùs agemus *in cap. inter opera, de sponsal.* & plura congesserunt Salmutius *ad Pancirolam l. 1. memorab. tit. 45.* Juretus *ad Symmachum lib. 5. epist. 66.* & ad Prudentium *lib. 1.* Petrus Gregorius *l. 10. syntag. cap. 2.* Savarus *ad Sidonium l. 9. epist. 6.* Georgius Ambian. *ad Tertul. de pudic. cap. 1. obs. 4.* Pellex multùm à meretrice distat, significat enim mulierem consuetudinem habentem cum conjugato, cui uxor adest, *l. 144. ff. de V. S.* ita enim dicta est à pellendo, eo quod legitimam uxorem pellat. Gellius *l. 4. noctium c. 3.* Laurentius Valla *lib. 6. eleg. c. 48.* de ea Ovidius *epist. 6.*

—— Nocuit mihi barbara pellex.

Et in *Metamorph.*

Tunc erit & matris pellex, & adultera patris.

Nec jure civili pellicem habere permissum fuit, ut ex Festo, Gellio, & aliis probat Connanus *l. 8. comment. cap. 13.* immò lege XII. Tabul. ita de pellice cavebatur: *Pellex aram Junonis ne tangito; si tetigerit, crinibus dimissis feminam cædito*. Pellicatus verò adhuc jure antiquo prohibitus reperitur, *l. 3. in fine C. comm. de manum. l. ult. in fine, ff. de divor. l. ea 121. §. 1. ff. de verb. obl.* Paulus *l. 2. sentent. tit. de concubin.* ibi: *Eo tempore, quo quis uxorem habet, concubinam habere non potest*. Ergo ex his verbis constat, jus antiquum, de quo Justinianus *in d. l. 3.* non ad Constantinum esse referendum, sed ad antiquius tempus, cùm sæculo Jurisconsultorum vigeret. Non aliis ducuntur rationibus Cujac. & Gothofredus, ut credant ineptè Constantino datam sanctionem, de qua *in l. 1. C. de concubin.* Verùm non tam facilè admittenda Triboniani accusatio; nam subscriptio inscriptioni, & quævis legis particula legi toti convenit; & quid attineret ad Tribonianum dissimili authori constitutionem acceptam ferre, præsertim cùm rem & Marciani novella, & Sozomeni authoritas, à Gothof. ibi relatæ, mirè comprobent? Quare dicendum est, desuetudine juris priscum sublatum, in usum venisse nova illa constituta lege; & ita quia instauravit Constantinus jus obliteratum, prohibuisse pellicatum dicitur. Plura de pellicibus congesserunt Fornerius, Gentilis, & Gedeus *in dicta l. 144.* Sotomayor *in c. 6. Canticor. n. 7.* Alex. ab Alex. *l. 1. dierum genial. cap. 24.* Acunna *in cap. laici 6. num. 4. 23. dist.* Concubina est quæ in alicujus domo vivit, citra nuptias; quam focariam interdum appellant juris Authores, *l. quæsitum 12. §. Trebatius, l. si ita 15. in princip. ff. de fundo instructo, l. 2. C. de donat. inter, l. 3. C. de condit. insert.* Paulus *lib. 3. sentent. tit. 6.* quia scilicet cum patrefamilias eodem foco, ac lare victitat. Illustrat Fornerius *l. 1. rer. quotid. cap. 22.* Aliquando confunditur focaria cum fornicaria, ut *in cap. 4. suprà, tit. proximo*; sed non rectè, nam fornicaria est meretrix, sic dicta à fornicibus, sub quibus scorta prostare consueverant. Isidorus *lib. 10. origin.* De his concubinis, seu focariis in præsenti agitur. Concubinatus igitur est commercium carnis assiduum, & continuatum cum certa ac determinata fœmina, sive domi, sive alibi detenta: repugnat pudicitiæ, & virginitati, quam adeò Dominus commendavit, ut nec nasci voluisset, nisi sub signo virginis, ut notavit P. Mendoza *in quodlibet q. 4. positiva*, post cujus adventum nunquam licuit Christianis concubinas habere, ut latè probant Espenceus *integro lib. de continentia*, Bermundus *peculiari lib. de concubinis*, alii infrà citandi.

Deinde sciendum est, concubinatum omni jure esse prohibitum: & ut à jure naturali incipiamus scire oportet, dubium esse apud Interpretes, an concubinatus sit contra naturam, sive contra inclinationem, quæ debet esse homini naturalis? Et in primis videtur, non repugnare naturæ, siquidem concubinatus legitima conjunctio dicitur, *l. 3. §. 2. ff. de concubin.* ibi: *Nam quia concubinatus per leges nomen assumpsit, extra legis pœnam est*; idest per legem Juliam *de maritand. ordin.* ut docet Cujacius *in l. Massurius 144. ff. de V. S. l. si qua illustris, C. ad Orfician.* ibi: *Sin autem concubina liberæ conditionis constituta, filium, vel filiam ex licita consuetudine ab homine libero habita procreaverit*, &c. Ecce appellavit Justin. concubinatum licitam consuetudinem. Allusit Photius Patriarcha *in nomocan. tit. 13. cap. 5.* ubi ad epitomen redegit dictam legem *Massurius*. Addendus ibi Balsamon *in scholiis*, ubi eleganter exponit ex jure utriusque Imperii. Deinde quia concubinatus est accessus certi ad certam, domique retentam, ex qua utrique parenti nota proles nascitur, ut colligi non malè potest *ex cap. per tuas 10. de probat.* quam nuper, & cum acumine & cura explicuit noster D. Ferdin. Arias de Mesa *lib. 3. var. cap. 39. ferè per totum*. Tandem quia concubina ab uxore, sola animi destinatione differt, *l. concubinam 4. de concubin.* adeò ut si ingenuam mulierem, cum qua secundùm leges potuit celebrare matrimonium, in concubinatu quis retineat sine testatione hoc manifestum faciente, necesse ei est, vel uxorem illam habere, vel incidit in pœnam legis Juliæ de stupro, *l. in concubinatu 3. in princip. eod. tit. juncta l. in liberæ 24. de ritu nupt.* Hinc ille testator, de quo *in l. Titiæ 35. de auro & argento*, ita concubinæ legatum relinquebat: *Titiæ amicæ meæ, cum qua sine mendacio vixi*; id est, cum protestatione, me illa non fuisse usum, nec affectu maritali, nec tali affectus dissolutione, qua posset decipi; sed cum expressa concubinatus protestatione, ut exposuerunt Arias de Mesa *d. l. 3. var. cap. 40. num. 4.* D. Josephus de Retes *l. 8. opuscul. cap. 22.* Quæ destinatio animi, & imminutio dignitatis parum, aut nihil officit naturali inclinationi suscipiendi liberos, immò nec educationi liberorum; cùm certus sit naturaliter pater, & certa mater, & in eadem domo degant, in qua non minorem curam gerere possunt prolis, quàm qui conjuncti sunt legitimo matrimonio; maximè si continuam cohabitationem promiserint solemniter, aut jurati, spoponderint. Et tandem inter concubinam, & uxorem præter dignitatem nihil interesse putarunt Consulti *in l. item legato 48. §. pravi, ff. de legat. 3. l. cùm tabulis 16. §. quoniam, ff. de his quib. ut ind.* cum aliis congestis a Cujacio *3. obs. c. 18.* Fabro *in Papin. tit. 9. princ. 5. illat. 3. & princip. 6. illat. 17.* Faciunt quæ fusè cumulavit Cromuel. ut adstrueret simplicem fornicationem ab intrinseco non fuisse malam, nec jure naturali prohibitam. Sed adhuc contraria sententia vera est, adeò ut opposita, non obstantibus superioribus rationibus, falsa prorsus sit. Probatur primò, quia nulla est legitima conjunctio ex jure naturali, nisi matrimonium, per quod retinetur individua vitæ consuetudo, ut probant plures Ecclesiæ Patres, quos referunt Theophilus *tom. 4. l. 6. sect. 2. cap. 8.* Primarius noster Basilius Pontius *de matrim. l. 7. de impedimentis, c. 54.* qui eò magis ad hanc rem pertinent, quòd loquuntur de matrimonio, prout opponitur concubinatui, nedum vago concubitui: atqui concubinatus non est matrimonium, ut in comperto est: ergo concubinatus non est conjunctio secundùm naturam. Fateor hoc argumentum petere rationem principii, 4 De concubinatu.

pii, repetit enim, cur solum matrimonium sit conjunctio, secundùm naturam. Secundò sic arguitur: In concubinatu non est votum procreationis liberorum, sed explendæ libidinis: atqui votum explendæ libidinis non congruit homini, ut animali retionali: ergo concubinatus est contra naturalem inclinationem, quam homo, ut talis, debet habere. Major propositio, in qua est vis argumenti, probatur ex D. Augustino *l.4.confessionum*, *cap.2. n.1. In illis* (inquit de se) *annis unam habebam, non eo quod legitimum vocatur, conjugio cognitam, sed quam indagaverat vagus ardor inops prudentiæ; sed unam tamen, ei quoque servans tori fidem*. Notam qualem, & quàm fidelem concubinatum descripsit Sanctissimus Pater. Posteà sic & conjunctionem, & se accusat: *In qua sanè experirer exemplo meo, quid distaret inter conjugalis placiti modum, quod fœderatum esset generandi gratia, & pactum libidinosi amoris, ubi proles etiam contra votum nascitur, quamvis jam nata cogat se diligi*. Adduxit, vel potiùs indicavit hunc locum disertissimus ille declamator Æneas Robertus *l.2. rer. judic. cap.17. pag.506.* & antea in principio capitis hæc verba fecerat, quæ cum merito & dignitate referri possunt: *Concubina contra votum parit, legitima uxor ex voto generat. Hæc suas nuptias profitetur; illa sordes suæ conjunctionis dissimulat*. Qui cùm *c.14.* ejusdem libri, nimium æquare voluit juxta leges naturæ utramque conjunctionem, proculdubio inservivit causæ, quam agebat; in quo scriptores similis argumenti non rarò deficiunt. Pridem in eundem sensum scripserat Demosthenes Orator apud Connanum *l.8.comment.c.13.de concubin. n.2. in fine*, ibi: *Amicas voluptatis causa habemus, pallacas autem ad quotidianum corporis obsequium; uxores verò ad justæ sobolis procreationem, & fidelem rerum domesticarum custodiam*. Quæ etiam testimonia adducit noster Mesa *l. 3. var. c.41. n.17.* licèt in his citandis errores præli sint.

5 Prosequitur eadem sententia. Hinc apud Romanos matrimonialem conjunctionem testatio illa solemnis præcedebat, fieri liberorum quærendorum causa, de qua fit mentio *in l. si vicinis 9. C. de nupt.* & apud Ulpianum *in fragm. regul. tit. 3. §. 3.* & in aliis locis, quæ luculenter adducit Brissonius *l. 6. de form. pag. 542.* & ad quam reducendi sunt textus *in l. in re 4. in fine, de fide instrum. l. uxor 7. C. de repudiis*: ubi testationis matrimonialis mentio quoque extat, ut agnoverunt Connanus *d. cap. 13. n.1.* Cujacius *lib.6. observ. c.20.* P. Faber *l.2. semestr. cap.23. verb. Nuptiæ*, Caccialupus *in l. si qua illustris, num. 29. ad Orphic.* Magnus Præceptor meus D.D. Franc. Ramos, Jurisprudentiæ jubar, & honos sæculi, *in schediasm. de concubinis*, ex quo prodiisse penitus capita *39.* & *41. l.3. var.* Antecessoris nostri D. Ferdinandi Arias de Mesa, notavit jam D.D. Joseph. de Retes, cujus formulæ explicatio, ut ab ea non recedamus, extat, & quidem elegans, apud Callistratum *in l. liberorum 220. §. ult. ff. de V.S.* illis verbis: *Præter hæc omnia natura nos quoque docet, parentes pios, qui liberorum procreandorum animo, & voto uxores ducunt, filiorum appellatione omnes, qui ex nobis descendunt continere*. Ad quam legem elegantem, & celebrem notam apposuit Dionisius Gothofredus, quæ illustrationi nostri propositi potest deservire. Inde etiam apud Romanos nota erat inter concubinam, & uxorem differentia, quòd uxor duci non poterat quinquagenaria major, quamvis vir esset sexagenario minor, alioquin tale conjugium impar vocabatur, nec ad capiendas hæreditates proderat, ex SC. Calvitiano Ulpianus *in fragm. regul. tit.16. §. ult.* cui postea derogavit Justinianus *in l. sancimus 27. C. de nupt.* quia cùm compertum ferè sit ex Physicis, post illam ætatem fœminam partum non edere, noluerunt prodesse Senatores inane conjugium capiendis hæreditatibus, vel legatis. Brissonius *de jure connub. pag. mihi 260. & seq.* I. Lipsius *ad Tacitum, lib.3. annal. in excursu de legibus, sive annot. mihi 45. c. 4.* & *lib. 11. annal. annot. 96.* Jacob. Gothofredus *in quatuor fontibus juris civilis, pag.74.* Henric. Salmut. *in notis ad memorab. Pancirol. 2. p. tit.10. pag.186.* Petrus Gregorius *lib.9. syntagm. c.6. n.3. & 5.* Cujac. *lib.33. Pauli ad edict. in l. si sterilis 21. in princip. de act. empti*, Sanchez *de matrim. lib. 7. disp.33. n.15.* Per contrarium concubina & assumi, & retineri potuit cujuscumque ætatis, *l.1. §. ult. de connubin.* quia non in usum procreationis liberorum, sed explendæ libidinis causa assumebatur: docuerunt Hotomanus *lib.5. obs. c.6.* Cujac. *ad tit. C. de concubin.* Rodulf. Fornerius *lib.1. rer. quotid. c.22.* Anastasius Germon. *l.1. animad. cap. 11.* Merillus *l.3. obs. c.16.* D. Ferd. de Mendoza *lib.2. Concil. Illiber. c. 8.* Basilius *lib.7. de matrim. c. 54. n. 2.* Connanus *d. c. 13. n. 1.* ex hisque Magnus Præceptor D. Ramos *in MS. ad l. Jul. & Pap. 1. p. c. 2. n. 4. & 5.* ex qua etiam differentia non malè probatur major propositio suprà posita, nempè liberorum procreationem non intendi primò, & principaliter per concubinatum, sed per expletionem libidinis; quod cùm ratione probari non possit, satis videtur probatum auctoritate eorum, qui causas, rationemque naturalem solerti speculatione fuerunt contemplati.

6 Amplius adstruitur eadem sententia. Tertiò sic arguitur: Ad certitudinem prolis, & per consequens ad amorem erga eam, & ad curam educationis valdè pertinet conjugum reciproca fides; ideò in matrimonio tria considerantur, proles, fides, sacramentum; sed in conjunctione concubinaria fidei datio nulla intercedit, nullaque per contrarium ratio habetur ejus violationis: ergo concubinaria conjunctio nec certitudini prolis, nec educationi ejus congrua est. Probatur minor propositio *ex l. si uxor 13. §. si quis 6. vers. quod est in concubina, ad l. Jul. de adult.* ubi si concubinarius ducat concubinam in uxorem, non potest eam accusare de illo adulterio, quod in concubinatu admisit. Est enim adulterium, ubi celebrati conjugii jura temerantur, & uxoris pudor solvitur. Cognoscimus enim velut præsulem, custodemque conjugii esse Deum, qui non patiatur alienum torum pollui, ut inquit D. Augustinus apud Gratianum *in cap. nemo 4. 32. qu. 4.* Horatius *lib. 3. carmin. ode 6.*

Fœcunda culpæ sæcula nuptias
Primùm inquinavere, & genus, & domos:
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit:
Motus doceri gaudet Jonicos
Matura virgo, & fingitur artibus
Jam nunc, & incestos amores
De tenero meditatur ungue.
Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti bina; nec eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.

Quid sit propriè violatio tori conjugalis, ex proprietate sermonis Poetæ dignosci potest, ex qua apparet reliquas libidines abusivè appellari adulterium, sive analogicè apud multos Patres, quorum testimonia refert Gratianus *d. causa 32. q. 4.* ut etiam non propriè adulterium est, cum qua verum matrimonium non est, licèt propter umbram, aut spem matrimonii, adulterii pœnis uxor putativa afficiatur *in l. si uxor 13. §. Divi 3. ad l. Jul. de adult.* & apud nos *in l. 81. Tauri*, quæ est lex *4. tit.20. lib.8. recopil.* latè addendus Tiraq. *post leges connub. glossa 8. ex nu. 235.* & secundùm instituta Romana per argumentum ab speciali, idem probatur *ex d. l. si uxor, in princip.* ubi liberta concubina patroni potest de adulterio ab ipso accusari, quamvis non jure mariti, sed extranei. Ratio est, quia propter honestatem concubina in concubinatu patroni potest de adulterio ab ipso accusari, quamvis non jure mariti, sed extranei. Ratio est, quia propter honestatem concubina in concubinatu patroni invita detinebatur, *l.1. in princip. de concub.* ut valeat hic, quod sequiori in sensu dixit vetus orator Aterius apud Senecam *in proœmio lib.4. declamat. Impudicitia in ingenua crimen est, in serva necessitas, in liberta officium*; ut valere pridem censuit Hothomanus *in disput. de nothis, c.2.* Detinebatur (inquam) invitè, vel absolutè, ut voluit magnus præceptor meus in prælaudato schediasmate, ut idem procedat in concubinatu libertæ ac in matrimonio; vel eo saltem, ut connubium justum ei non adimeretur cum alio, sed adimeretur concubinatus, ut censuit Gothofredus: addendi Brisson. *de jure connub.* & *de ritu nuptiar.* Connanus *d. c. 13.* D. Martinus de Larreatigui *lib. 8. select. c. 5. nu. 2.* Ergo cùm tantùm liberta patrono suo fidem servare teneretur, obstrictaque esset lege Julia de pudicitia, ob peculiarem reverentiæ rationem; consequens est cæteras concubinas ad præstationem ejusmodi fidei obstrictas non fuisse, etiam ex juris Romani censura.

7 Defenditur eadem sententia. Quartò sic etiam arguitur: Homini, ut animali rationali, non tantùm procreatio liberorum debet esse proposita, sed & eorum educatio, quas simul ponit, & exigit Ulpianus *in l.1. §. jus naturale, de just. & jure*, Justinianus *in princip. Instit. de jure naturali*: Sed concubinatus per se sumptus, & intra terminos concubinatus, non congruit, nec prodest educationi liberorum: Ergo est contra inclinationem, quam homo ut talis debet habere. Probatur minor, quia ad educationem liberorum requiritur, quantùm fieri potest, perpetua conjunctio, quale est ex voto & substantia matrimonium, etiam apud illos, qui divortia permiserunt, *l.1. de ritu nupt. l.1. ff. pro dote*, cum similibus. Hanc verò perpetuitatem continere minimè potest concubinatus, qui de se perpetuus non est, sed ad placitum

citum liberè duraturus. In quo argumento diutiùs insistendum non duxi, quia ex professo exponitur, fundatur, & roboratur à D. Thoma *in suppl. 3. p. q. 65. art. 3. & 4.* in quibus latè docet, concubinatum esse contra jus naturæ, præbens hanc rationem, quia opponitur educationi liberorum, immò & nutrimento, quæ simul homo intendere debet, secundùm Aristot. *lib. 8. Æthic. c. 12.* Unde cùm concubinatus per se sumptus temporariam conjunctionem denotet, & in eo differat substantialiter à matrimonio, consequens est, ut sit per accidens, si aliquando duret in perpetuum; & cùm malitia ejus in eo consistat, quod habet per se, sequitur etiam non posse honestari propter illud accidens; nequiorque erit, quantò diutiùs durabit: sed nec poterit illius stabilitas roborari per juramentum; cadit enim super indebita materia, & illicita, quia quod intrinsecè malum est, per accidens honestari non potest. Quæ est doctrina D. Thomæ *in 4. dist. 26.*

8 Respondetur fundamentis contrariæ sententiæ.

Nec obstant argumenta in contrarium adducta, quibus moti fuerunt nonnulli, qui putarunt concubinatum permissam conjunctionem esse secundùm jus, & rationem naturalem: in hac classe numerandi, & recensendi sunt Bartolus *in l. 3. n. 3. & sequentib. de connub.* ubi sequutus Richardum de Malumb docuit, omnem conjunctionem legitimam esse secundùm jus naturale primævum, donec sequutæ leges distinxerunt matrimonium à cæteris conjunctionibus, illud approbantes expresse, & eodem modo reprobantes adulterinos coitus; concubinatus verò & vagas libidines nec approbantes, nec reprobantes. Et quamvis legisset glossas marginales Joannis Andreæ *ad regul. sine culpa, de regul. juris in 6.* in quibus agnovit veritatem, & matrimonium in Paradiso statim institutum fuisse à Deo, & celebratum inter primos Parentes ante Adami lapsum, *Genesis, c. 2.* & per consequens omnem coitum extra matrimonium esse contra inclinationem naturalem hominis; nihilominus quasi naturalis ratio mutata fuisset, aut alia post Adami prævaricationem orta, docet post peccatum cœpisse esse coitum, non reprobatum concubinatum, & vagam libidinem. Hæc est sententia Richardi, & Bartoli; absurda palam, & planè, sed quam sequuti fuerunt Baldus *in l. 1. §. jus naturale, nu. 3. & 2. de justit. & jure,* quatenus docet omnes ab initio ejusdem conditionis nasci, & fornicariam copulam in esse copulæ ad jus naturale referri; & *in l. eam quam, n. 34. C. de fideicommiss.* ubi expresse notat, licitum esse concubinatum. Platea, & Angelus Aretinus *in §. jus naturale, instit. de jure natur.* Alexander *in l. ex facto 17. §. si quis rogatus, nu. 13. ad SC. Trebel.* & noster Antonius Gomez *in l. 80. Tauri n. 1.* utuntur quasi expresso testimonio Justiniani textus *in Novella 75. quib. mod. naturales efficiant. legat. c. 1. sub 6. collat.* ubi Imperator ait, filios illegitimos, quantumvis naturales, nasci ex concupiscentia; sed ab initio, & ante leges scriptas non fuisse distinctionem inter legitimos, & naturales, quod fortè verùm est. Potuit enim distinctio hæc esse pœna, vel præmium à legibus excogitata. Sed quod hæc distinctio inventa non esset, si credimus Novellæ Justiniani, non probat ex jure naturali descendere concubinatum, aut vagum concubitum, quem sensum indicavit, licèt non expresserit, Azo *in summa ad tit. C. de concubinatu, n. 3.* Est alter textus ejusdem Justiniani in Novella *quibus modis naturales efficiantur sui, cap. 1. sub 7. collat.* quæ est novella 89. ubi eadem extant verba, & expresse profitetur Justinianus, casum, sive defectum castitatis effecisse filios naturales. Ex quo opinionem Bartoli meritò reprobant Cardinalis Turrecremata *in cap. qui autem 32. q. 4.* Bermondus *d. tract. de simplici fornic.* & in expositione contextus Bullæ, aut canonicis Concil. Basileensis, verbo *Dimittat concubinam,* & alibi sæpè. D. Petrus de Guevara *in l. 1. de just. & jure, lib. 2. num. 26.* Hieronymus Cevallos *communium contra commun. q. 295.* præsertim *nu. 4.* Farinacius *d. q. 38. ex nu. 26.* Covar. *de spons. c. 4. in princip. nu. 8.* Gutierrez *lib. 2. canonic. c. 7. nu. 14.* noster etiam Joannes de Rojas *in epit. de succes. ab intest. c. 10. nu. 23.* Didacus Perez *in l. 23. glossa 1. tit. 3. lib. 3. ordin.* Matienzus *in l. 6. glossa 2. num. 6. tit. 8. lib. 5. compil.* Sanchez breviter *de matrim. lib. 2. disput. 2. num. 3.* Nec obstant jam argumenta suprà adducta, quibus satisfaciemus infrà in solutione dubitandi rationis.

9 De concubinatu ex jur. canonic. & divino.

Succedit jus divinum, quo attento concubinatum, & vagum concubitum prohibitum esse, probant Bermondus, Farinacius, Gutierrez, Perez & Matienzo nuper adducti; item Antonius Gomez *in l. 80. Tauri, ex n. 3.* post alios antiquiores à se relatos; quorum tamen in hac re auctoritas non admodum me moveret, nisi expressum ita esset in sessione 2. Concil. Basileensis, cujus verba infrà in solutione rationis dubitandi dabimus; quæ verba, sessionemque omnes DD. pii ut legitima agnoscunt, cùm ante schisma, & scissuram Concilii sint, & eo maximè, quia à Leone X. approbata fuit illa decisio, edita specialiter Bulla de concubinatu prohibendo. Quare non erit perditæ operæ id expressius indagare. In primis noto, reprobationem fornicationis, & vagi concubitus ab eodem fonte per contrarium provenire, à quo provenit approbatio castitatis matrimonialis; itaque utriusque eadem origo est: de qua oppositione ita Clemens Alexandrinus *lib. 3. strom. Sunt ergo separata fornicatio, & matrimonium; quoniam à Deo longè est diabolus.* Lactantius Firmianus *lib. 6. divinar. instit. & de vero cultu c. 23. Nec tantùm alienis toris, quæ attingere non licet, verùm etiam publicis, vulgatisque corporibus abstinendum Deus præcepit, docetque nos cùm duo inter se fuerint corpora copulata, unum corpus efficere.* D. Augustinus *de Genesi ad litteram lib. 9. c. 7. Denique utriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, ut quod sanis possit esse officium, sit ægrotis remedium; nec enim quia incontinentia malum est, ideò connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum; immo verò non propter illud malum, cui culpabile est hoc bonum; sed propter hoc bonum, veniale est illud malum.* Secundò noto, martimonium à Deo institutum fuisse in Paradiso, & posteà elevatum ad rationem Sacramenti novæ legis, ut latè probavimus *in c. 1. de spons.* Igitur si est divina institutio matrimonii, divina etiam est reprobatio fornicationis; cùm sit peccatum contra legem divinitus datam matrimoniali conjunctioni. Ex quo apparet, esse hæreticum dicere, licitum esse vagum concubitum, vel non esse peccatum mortale simplicem fornicationem, ut contra Beguardos, & Beguinas diffinitum fuit in Concil. Vien. cujus pars refertur *in Clement. ad nostram 3. de hæreticis.* Quare ita pertinaciter sentiens, punitur per Inquisitores hæreticæ pravitatis. Succedebat jus canonicum; sed cùm concubinatus sit prohibitus jure divino, necesse non est indagare, an jure ecclesiastico permissus sit; quod faciunt præfati authores, haud necessariò: illud tamen constat, variis pœnis prohibitum fuisse jam à primis Ecclesiæ sæculis concubinatum, tam laicis, quàm ecclesiasticis personis, diversis Conciliis, tam generalibus, quàm provincialibus, ex quibus nonnullos canones adduxi in Concil. Illiber. Jure verò civili Romanorum ea concubina licita erat, quam quis non maritali animo, sed concubinatus tantùm causa, sine stupri crimine domi habebat, *l. 1. & per totum ff. de concubinis, l. cum talibus 16. ff. de his quib. ut indig.* plura de his concubinis, & quatenus à legitima uxore differrent, congesserunt Scipio Gentilis *lib. 1. de donat. inter, c. 8.* Bermondus *integro tract. de concub.* Connanus *lib. 8. comment. c. 13.* Cujacius *lib. 5. observ. cap. 6.* Duarenus *ad tit. de inoffic. testam. cap. 6.* Pinel. *lib. 2. select. cap. 18.* Meril. *lib. 3. observ. cap. 15.* Larreatigui *lib. 8. select. cap. 5.* Langleus *lib. 8. semestr. cap. 8.* Robertus *lib. 2. rerum judic. cap. 17.* fusè Arias à Mesa *lib. 2. var. cap. 40.* & nos *in cap. inter opera, de sponsalibus.*

10 Traditur ratio decidendi.

Sed ut ad rationem decisionis accedamus, notandum est, quantum dedeceat sacras personas carnalis commixtio; siquidem vas humani corporis Deo consecratum efficitur profanum, & sanctitas ei conciliata per totum, quo fuerat Deo addictum, sacrilegè evertitur. Accedit incompossibilitas sacrarum functionum, ad quas obeundas clerici destinantur, ut fusissimè disserunt Michael à Medina *c. 49. ad 67.* Espenceus *lib. 2. de continentia, cap. 7.* Antonius Monchiacenus *de sacrif. Missæ, p. 2. sect. 31.* Theophilus *de calum. sect. 2. serie 2. cap. 5.* Rectè ergo in præsenti clerici concubinas habentes, per depositionis, & excommunicationis pœnas coguntur eas dimittere. Firmatur hæc prohibitio exemplo Gentilium, apud quos adeò castitas commendabatur in suis sacrificiis, ut sacerdotibus utriusque sexus ad sacra peragenda accessuris, omnia venerea, aut quæ castitatem lædere possent, prohiberentur. Virgil. *libr. 6. Æneid.* ibi:

Quique sacerdotes casti dum vita manebat.

Ovidius *lib. 2. Fast.*

Casta sacerdotum tempora fronte gerit.

Seneca *de clement. c. 1.* ibi: *Indignum te sacerdotio dicerem, si transires per lupanar.* Inde Plutarchus *in problem. c. 11.* ait, Romanos sacerdotes capra abstinere solitos, ut non modò attingere, verum nominare, peccatum putarent; quia id animal libidinis symbolum est, teste Columella *l. 7. de re rustica, c. 6.* Festus etiam tradit, Dialibus Romæ nefas fuisse hederam tangere, propterea quod apud eos lasciviæ signum erat. Horatius *od. 15.*

Arctius

Arctius atque hedera procera constringitur ilex.

Et od. 36.

Lascivit hederis ambitiosior.

Vestales quoque virgines adeò continentiam servabant, ut si quam reperiebant virginitatem violasse, vivam sub terra defodiebant. Ovidius:

Nulla, quæ dicitur vita temerasse sacerdos,
Hoc duce, ne viva defodiatur humo.

Referunt Plutarchus *in vita Numæ*, Valer. Maximus *lib. 8. cap. 3.* ex Gellio, & Livio Rosinus *lib. 3. antiquit. cap. 19.* Immò & Sacerdotes Deæ Cybeles sibi virilia amputabant, ut in religiosa castitate permanerent: refert Ravisius Textor *lib. 1. officinæ, c. 2.* facit Porphyr. in ipso ferè fine libri primi de abstinentia, ibi: *Cùm sit nobis cum Deo, qui solus super omnia, & ultra incorpoream naturam eminet, conversandum, debemus omnimoda animi castitate illi accedere, in terra vix cujusquam sensum facere corporeum, si probè & sanctè vivamus; quantò enim omnium pater simplicior, & sibi sufficientior (quasi longè à materiæ contagione sejunctus,) tantò etiam qui ad illud accedit, omnimodè purus, & castus esse debet, incipiens à corpore, & in singulas interiores hominis partes desinens; quibus omnibus præscriptis quisque pro suo modulo, & naturæ conditione castitatem distribuat.* Plura congesserunt de continentia sacerdotum apud Gentiles Philippus Camerarius *horar. succes. cent. 1. c. 1.* Espenc. *de contin. l. 2. c. 11.* Tiraquellus *in l. 15. connub. n. 118.* Silvius Clarus *lib. 1. de legibus, c. 1. & 29.* Simon Majolus *dier. canicul. fol. 375.* Si ergo vanis in sacrificiis, & à falsis sacerdotibus ita castitatem observatam, & commendatam legimus, quantò magis veri sacerdotes, & cæteri ministri Ecclesiæ eam servare, & continenter vivere debent. Meritò ergo clerici concubinarii à sacris canonibus variis pœnis plectuntur, ut eis detertiti concubinas dimittere cogantur. Synodus Francica sub Carolo Magno, anno 752. clericos adulterantes, vel fornicantes de peculiis, seu pecuniis Ecclesiarum, abstulit, beneficio privavit, degradavit, & ad pœnitentiam coegit in carcere pane & aqua duobus annis agendam. Et canon. Apost. deponuntur; & in Concilio Gangrensi relato *in d. cap. presbyter, 82. dist.* decennali pœnitentia macerati jubentur. Zacharias & Bonifacius Pontifices *in cap. decernimus, 28. dist. cap. presbyteris, 27. dist.* statuerunt concubinarios vix tales sacerdotes esse æstimandos, ita ut neque sacerdotio fungi, nec divina mysteria contingere illis permittatur. Has, & alias pœnas congerunt Bermondus *ubi suprà*, D. Joannes Vela *de delictis cap. 6.* Fragoso *de regim. Christ. reip. 1. p. l. 2. disp. 4.* non tamen coguntur clerici concubinas abjurare propter periculum perjurii & lapsus facilitatem, sæpè enim legislatores curaverunt à periculo pejerandi homines arcere; unde conditio jurisjurandi ultimis voluntatibus adjecta à Prætore remittitur, *l. quæ sub conditione 8. ff. de condit. instit. l. non dubitamus 20. l. hæc 26. ff. eod. l. libertus 20. de bonis libert. l. si post diem 5. §. sed si ea, ff. quando dies legati, l. 1. §. 2. ff. ad l. Falcid. l. si quis 13. §. qui ita 3. ff. de statulib. l. ult. ff. de liberali causa, l. si quis 112. §. penult. & ult. ff. de legatis 1. l. facta, §. quod si, ad Trebel. l. si à milite 29. §. edictum, ff. de testam. milit. l. 62. §. si dandæ, ad Trebel.* Illustrant Donellus *lib. 6. comment. cap. 18. & l. 8. cap. 32.* ubi Osualdus *littera M.* Idem *lib. 24. c. 20. littera C.* Cujacius *lib. 5. obs. c. 1. & ad Novell. 1. Justin. & lib. 54. Pauli ad edict. in l. 2. §. si à pupillo, ff. pro emptore, & in d. l. 8. ff. de condit. instit.* Duarenus *ad eundem titulum c. 4.* Molina *lib. 2. de primog. cap. 12. n. 45. & 947.* Sarmiento *1. select. cap. 10. per tot.* Goveanus *in l. 1. §. ad eos, ad leg. Falcid.* Basilius *3. de matrim. c. 8.* Valentia *ad tit. de liberis & posth. c. 5. nu. 5.* Arniseus *de jure connub. c. 4. sect. ult.* Faber *8. tit. 19. & 20. cap. 2. & in l. 7. §. item, de dolo.* Costa *lib. 1. select. c. 10.* Fornerius *lib. 3. rer. quotid. c. 22.* ad quam conditionem referendi sunt textus *in l. Antistius 62. ff. de acquir. hæredit. l. civitatibus 112. §. ult ff. de legat. 1. l. facta 63. §. si dandæ, ff. ad Trebel. l. libertus 20. ff. de bonis libert. l. cùm pater 77. §. filius matrem 23. ff. de legat. 2. l. si quis decedens 37. §. 5. ff. de legat. 3. l. 1. §. ad eos, ff. ad l. Falcid. l. municipibus, l. 20. & 26. ff. de condit. & demonstr. l. 13. ff. de condit. instit. l. 1. §. ad hæc, C. de bonor. possess. l. 7. vers. planè, de oper. libert. l. 3. de jure fisci, l. 1. §. si parenti, l. si filius 13. de condictione caus. dat.*

11 *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat difficultas suprà expensa ex auctoritatibus sacræ paginæ, quibus nonnulli hæretici moti virginitatem, & cœlibatum improbarunt, coitum verò etiam extra matrimonium licere docuerunt, quos ut facilè refellamus, verumq; sensum prædictarum auctoritatum percipiamus, supponimus, tantùm esse licitam, & legitimam ex jure naturali, divino, & ecclesiastico, eam conjunctionem, quæ habetur per conjugium. Ulpianus, & Justinianus *in l. 1. §. jus naturale, ff. de justit. & jur. §. jus naturale, Instit. eod. tit.* juxta quorum sententias accipiendus est D. Isidorus *in cap. jus naturale, 1. dist.* dum docet, viri & fœminæ conjunctionem juris naturalis esse: quapropter extra matrimonium illicita est omnis conjunctio, & peccato subjecta, ut probant latè Thomas Sanchez *lib. 2. de matrim. disput. 2. nu. 2.* F. Alf. Mendoza *d. qu. 4. positiva.* Nec contrarium deducitur ex illis verbis: *Non erit apud te sterilis utriusque sexus*, Exod. *cap. 23.* *Non erit infœcunda, nec sterilis in terra tua.* Undè Hebræi credebant, steriles, & infœcundos maledictos esse, ut refertur *Judic. c. 13. Genesis c. 30. Tobiæ c. 3. Isaiæ c. 5.* Non enim in eisdem locis præcipitur fœminis conjunctio cum viris, aut è contra; sed extrema quædam fœlicitas promittitur servantibus legem Dei; nam iis dicitur: *Benedictus eris inter omnes populos, non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis.* Rursus quod non contineatur præceptum in prædictis verbis, ex eo apertè constat, quod non dicit Dominus: *Non erit apud te virgo, aut cælebs.* sed, *Non erit apud te* cùm sterilem esse, vel non, in hominis arbitrio non sit, & potestate positum. unde non debuit à Deo præcipi. Hebræi verò vulgò putantes indictam esse maledictionem non relinquentibus semen in Israel, planè toto cœlo errabant; ideò autem dolebant, & lamentabantur, si sine liberis decederent, eterniusque rei uxoriæ accuratiùs incumbebant, quia cùm ex fide crederent de suis posteris Messiam nasciturum, curabant cum liberis decedere, ne Christus deforet, cujus adventum vehementissimè exoptabant; quia posse evenire unusquisque credebat, ut ipse esset avus, aut atavus Messiæ. Docuerunt Lyppomanus *in caten. Genesis cap. 30.* D. Thomas *in 4. dist. 30. qu. 2. art. 1. quæstiunc. 1.* Superest testimonium illud Genesis *cap. 1. Crescite & multiplicamini*, explicandum; nam pro tempore, quo hæc verba dicta sunt, non potest dici quod virginitas licitè servaretur. Hoc ut explicemus, præmittamus fuisse quosdam qui non de carnali corporum fœcunditate, & filiorum naturalium copia, sed de mentium & animorum spirituali virtute propaganda illud Genesis intelligerent; & in eo quod sequitur, *Implete terram, & dominamini ejus;* per terram intelligebant carnem, quam præsentia sua implet anima: ita tamen, ut post peccatum fœcunditatem spiritualem in carnalem conversam esse dicerent. Ita refert D. Augustinus *lib. 14. de civit. Dei, cap. 21. & 22.* & favet huic parti *in lib. de Genesi contra Manichæos, cap. 19. & lib. 13. confess. cap. 4. & de bono conjugali cap. 2. & lib. de serm. Domini in monte, cap. 21.* & D. Chrysostomus *lib. de virginibus, cap. 27. & homil. 18. in Genesim*, & Gregorius Nyssenus *lib. de creat. homin. cap. 28.* & Damascenus *lib. de fide Orthodox. c. ult. & lib. 4. cap. 16. & 25.* quod non semel approbat Abulensis *super Genesis 1.* & favet Magister *in 2. sent. dist. 20.* dicens, ad gignendos filios parentes nostros in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatum. Cæterùm brevi nos ab hac eximemus quæstione, nam constanter asserimus, illa verba, *Crescite & multiplicamini*, ad carnalem filiorum propagationem pertinere. Itaque si status innocentiæ perdurasset, ibi in paradiso carnali copula se protoparentes nostri, & eorum filii miscuissent: tractat nervosè, & eleganter D. Augustinus *lib. 14. de civit. Dei, cap. 22.* Origenes *homil. 1. in Genesim*, Rupertus, & Junilius ut *in catena Lyppomani, Genesis 1. & in Sixto, lib. 5. annot. 20. 21. & 63.* Michael de Medina latissimè *lib. 5. de sacrorum homin. cont. controv. 2. c. 1.* ubi Patrum dicta explicantur simul, & in D. Thoma *1. p. q. 98. art. 2.* Nunc respondeo, verum esse, illis verbis, *Crescite & multiplicamini*, contineri præceptum, non tamen pro quocumque statu, ac tempore, sed pro illis mundi primordiis, donec humana species extenderet propagines suas, hoc est, multiplicarentur homines. Rectè Scotus *in 4. dist. 26. qu. unic. §. per hoc patet*, ait: *Crescite, & multiplicamini, est institutio per modum præcepti affirmativi, ita quod obligat non ad semper, sed tempore necessitatis.* Idem habet Magister *ead. dist.* S. Thomas *1. p. qu. 96. art. 2. ad 3. in fine*, Hist. Scol. *in Genes. cap. 29.* Lira *in lib. Judic. cap. 11.* Nec etiam contrarium nos movet exemplum Patriarcharum, quos legimus justos in Dei populo concubinas habuisse: oportet enim intelligere, eas matrimonio fuisse junctas, concubinas tamen dici, quia de utriusque, concubinæ scilicet & uxoris ratione aliquid habebant, juxta primarium matrimonii finem, & à quo matrimonii conjunctio nomen habet; atque ita concubinas in sacra Pagina pro secundis uxoribus minùs solennibus acceperunt Rupertus *in Genesim lib. 7. cap. 39.* Abulensis

Digitized by Google

in cap. 19. *Judic. q.* 3. & *in lib.* 1. *Regum*, *c.* 8. *q.* 209. Bellarminus *lib.* 1. *de matrim. c.* 11. Georgius Ambian. *ad Tertul. de exhort. castitat. c.* 6. *obs.* 2. P. Serlogus *in Cantica*, *vestig.* 34. *c.* 6. Accedit, plura eo tempore contigisse in figura, & secundùm allegoriam dicta esse; quod ergo putas esse peccatum, advertas esse mysterium, posteris temporibus futura revelans. De duobus populis Judæo, & Christiano latiùs prosequitur Espenceus *d. lib.* 2. *de bigam. cap.* 9.

12 Prosequitur eadem solutio. Nec obstat, quod expendebamus de jure civili, juxta quod dicebamus, concubinatum legitimam conjunctionem esse; de eo enim jure sic censuit D. Thomas *d. art.* 3. *Ad primum ergo dicendum, quod in gentibus, quantùm ad multa, lex naturæ offuscata erat. Unde accedere ad concubinam malum non reputabant, sed passim fornicatione quasi re licita utebantur*, &c. *Ad secundum dicendum, quod ex prædicta obscuritate, in quam ceciderunt Gentiles, Deo debitam gloriam non reddentes, ut dicitur ad Romanos primo, lex illa processit, & non ex instinctu legis naturalis. Unde prævalente Christiana religione, lex illa extirpata est.* Ergo parum curandum est de legibus Romanis, & utriusque Imperii, aut aliis similibus aliarum nationum, quæ concubinatum approbarunt. Sunt enim contra dictamen rationis naturalis, & per consequens injustæ, utpote ab offuscata ratione provenientes. Sub Gentilibus permissæ fuerunt concubinæ indistinctè; Vopiscus tamen narrat, Imperatorem Aurelianum interdixisse usum concubinarum ingenuarum. Justinianum solutorum concubinatum retinuisse probant textus *in l. si qua illustris* 5. *C. ad Orphitianum*, *l. Divi* 5. *de natural. liber.* Novella 89. *cap.* 12. §. 5. Nec facilè etiam post amplexam Christianam religionem pravus mos averruncari potuit, licèt sancti Ecclesiæ Patres in eum sese invehere nt totis eloquentiæ lacertis, quorum nonnulla testimonia suprà relata sunt. Sustulit Leo Philosophus Imperator sua Novella 89. & prohibitionem repetivit Constantinus Porphyrogenita apud Harmenopulum *lib.* 4. *tit.* 6. *in fine*. Utrum tamen jure civili permissus fuisset concubinatus, tanquam licitus; an toleratus, tanquam minùs malus, disputant Bermondus, Gentilis, Connanus, Arias de Mesa, & alii suprà citati. Nec obstat textus *in d. cap. Christiano*, 34. *dist.* quem de uxore non justa, & sine dotalibus instrumentis ducta, quæ ob id concubina dicebatur, sed naturaliter conjux erat, accipiunt Barbosa *ibi*, Gregorius Lopez *in rubric. tit.* 14. *part.* 4. *glossa* 3. Covar. *de sponsal. cap.* 4. *in princip. n.* 9. quem, ut solent, transcribunt Gutierrez *lib.* 2. *canonc. cap.* 7. *ex num.* 30. Matienzus *in l.* 6. *glossa* 2. *a princip.* maximè *ex num.* 3. *tit.* 8. *lib.* 5. *recopil.* aliis insuper adductis Menochius *de arbitr. casu* 418. *ex num.* 13. & licèt parum distinctè, Farinacius 4. *p. de delict. carn. qu.* 138. *num.* 20. Francisc. Coriolanus *in notis ad Concil. Tolet.* 1. Ferdinandus de Mendosa *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 8. ubi alios congessit. Nec etiam obstat textus *in d. cap. is qui non habet* 4. 32. *dist.* qui deductus est ex Concilio Tolet. 1. *can.* 17. ubi ita legitur: *Si quis habens uxorem fidelis concubinam habeat, non communicet; cæterùm is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur, ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, ut ei placuit, sit contentus: aliàs vivens abjiciatur, donec desinat, & ad pœnitentiam revertatur.* Quæ verba de injusta uxore accipi posse, notavi jam *in dicto canone Concil. Illiber.* Sed juxta tradita faciliùs accipi potest textus ille de tolerantia qualiquali Ecclesiæ erga laicos, videlicet PP. Hispanos in dicto Concilio Toletano celebrato sub Ataulpho I. Gothorum Rege Ariano, aut instante jamjam Ataulpho, sub Honorio, in quo à nostratibus nonnihil dissentit Baronius, laicis non permisisse tanquam licitum usum concubinarum, sed tolerasse, quia leges vitio extirpando impares erant, præsertim ecclesiasticæ; & quando in Principibus Prælati nullam opem invenire poterant, qua peccantes compescerent: quæ solutio probatur ex illis sæculi moribus, de quibus sic Salvianus Massiliensis Episcopus *lib.* 7. *de providentia Dei: Quid Hispanias? nonne eadem, vel majora forsitan vitia perdiderunt? quas quidem cælestis ira etiamsi aliis quibusdam Barbaris tradidisset, digna tamen flagitiorum tormenta toleraverant puritatis inimici; sed accessit hoc ad manifestandam illis impudicitiæ damnationem, ut Vvandalis potissimum, idest pudicis barbaris, traderentur: dupliciter in illa Hispanorum captivitate Deus ostendere voluit quantùm odisset carnis libidinem, & diligeret castitatem, cùm & Vvandolos ob solam vel maximè pudicitiam illis superponeret, & Hispanos ob solam vel maximè impudicitiam subjugaret.* Culpam namque impudicitiæ probabiliter rejicit in Romanos, qui sub illud tempus Hispanis imperabant, disertissimus politicus historicus noster D. Didacus de Sahabedra & Fajardo *in chron. Gothico*, *cap.* 2. vel ex eodem Massiliensi Episcopo, qui illos extremæ impudicitiæ reos damnaverat. Sed utcumque sit, constat tempore Concil. 1. Tolet. adeò libidine efferbiisse Hispanias nostras, ut satis ducerent PP. pellices uxoratis adimere, quas jus civile ipsorum Romanorum interdicebat, *l. ex par.* 121. *§.* 1. *ff. de verb. obl. l. Massurius*, *ff. de V. S.* ad concubinas tamen solutorum connixisse, quia non omnia poterant; hoc tamen ex vitio sæculi proveniebat, & adeò rem illicitam continet, ut etsi licitam faciat permissionem ex parte ejus, qui cùm potest prohibere, non prohibet; non verò ex parte ejus, qui non utitur medicina, ne magis ulcus recrudescat, & morbi terribiliores fiant. Igitur & ecclesiastica potestas cùm occasionem aptam cernit, tenetur concubinatum solutorum censuris, & pœnis compescere; & sæcularis brachium, auxiliumque impertiri punitioni, ipsam Magistratibus suis sæcularibus committere; & quicumque ex iis impedimentum ponat sine maximo periculo, & metu probabilissimo majoris damni & gravioris sceleris, veluti schismaticus peccavit, fietque particeps vitii; idcirco in prædicta sessione 20. Concilii Basileensis ita decreverunt Patres: *Et cùm omne fornicationis vitium lege divina prohibitum sit, & sub peccati mortalis pœna necessariò evitandum, monet omnes laicos, tam uxoratos, quàm solutos, ut similiter à concubinatu abstineant*, &c. non invenitur pœna, quæ postea in omnes sancita sit per Trident. *d. sess.* 24. *de reform. cap.* 8. sed ex injuncta cura Principibus illicò tanquam res illicita cœpit pœnis corporalibus coerceri: notarunt ad prædicta verba Concilii Basil. Bermondus, Rebuffus, & Menochius *de arbit. casu* 418. & quamvis hujus Concilii non meminerit, punitionem hanc infligendam agnovit Paulus de Grillandis *lib.* 3. *qui est de pœnis omniferiam coitus*, *§. quæro* 11. Nec obstat quod expendebamus *ex d. cap.* 2. *quò clerici vel von.* nam licèt clerici cogendi non sunt abjurare concubinas propter periculum perjurii, argumento textus *in l.* 2. *C. de indict. vidnit.* tamen compellendi sunt abjurare uxores injustè ductas, juxta formam præscriptam *in cap. ab isto* 35. *qu.* 6. quia non datur æquale periculum iterum cohabitandi cum eis, tanquam cum uxoribus, ac datur in concubinis, ad quarum consortium facilè redire valent.

CAPUT VII.

a Innocentius III. *Magistro & Fratribus Militiæ S. Jacobi.*

VEstra devotio duxit inquirendum, utrum vobis Ecclesias Parochiales adeuntibus, utile sit Missas eorum audire, qui concubinas habere creduntur. De hoc enim videntur sacrorum canonum sententiæ emanasse. Alicubi enim dicitur: Nullus audiat Missam presbyteri, quem scit indubitanter concubinam habere. Alicubi legitur: Non potest quis, quantumcumque pollutus, divina sacramenta polluere, quæ purgatoria cunctarum pollutionum existunt. Quicumque enim sacerdos sit, quæ sancta sunt, coinquinare non potest. Sumite ergo ab omni sacerdote intrepidè Christi mysteria, quia omnia in fide Christi purgantur. Cæterùm aliud crimen est notorium, aliud occultum. Notorium diffinitur, de quo presbyter canonicè condemnatur: occultum quod adhuc ab Ecclesia toleratur. Item aliud est à talium officiis abstinere, ut peccandi licentia cæteris auferatur, & hujusmodi ad pœnitentiæ fructum trahantur: atque aliud, si tanquam falsa in fornicatione jacentium talia mysteria respuantur. Sine dubitatione itaque teneatis, quod à clericis, & presbyteris, quatenus fornicariis, quamdiu ab Ecclesia tolerantur, nec est crimen evidens, licitè audiuntur divina officia, & alia recipiuntur ecclesiastica sacramenta.

NOTÆ.

N O T Æ.

1 a L*Ucius III.*) in secunda collectione, *sub hoc tit, cap. unic.* legitur Lucius III. ex Concilio Mogunt. sed male: in hac sexta collectione, & post Concilium Lateran. *p.* 50. *cap.* 38. habetur, Magistro, & Fratribus Militiæ sancti Jacobi; quam inscriptionem retinendam esse jam ootavit Cnjacius in præsenti. Circa iostitutionem, & confirmatiooem ordinis Militiæ S. Jacobi de la Spatha in Hispaoia, varia adduxerunt Historici nostri; illud certò liquet, Ordioem hunc jam fuisse institotum per annos 1030. ut constat ex verbis cujusdam privilegii in favorem monasterii Salmantini monialium S. Jacobi; quod pro foribus Ecclesiæ litteris deauratis est transcriptum; quodque referunt, originem, & progressum hujus Militiæ prosequentes, D. Franciscus de Vergara & Alaba, in supremo Castellæ Senatu, & Inquisitioois Consiliarius egregius, P. Andreas Mendo *de Ordinibus Militaribus disp.* 1. *qu.* 6. *per totam*. D. Petro Fernandez de Fuente Encalada, primo hujus præclari Ordinis Ministro, & ejos Fratribus Lucius in præsenti rescribit.

C A P U T VIII.

a Innocentius III. *Oxomen. Episcopo.*

TUa nos duxit fraternitas consulendos, si de clericis publicè concubinas habentibus, qui quando conveniuntur à te, se esse concubinarios diffitentur, nec apparet contra eos legitimus *b* accusator, credendum sit testimonio bonorum virorum, inter quos vivere dignoscuntur. Nos igitur consultationi tuæ taliter respondemus, quod si crimen eorum ita publicum est, ut meritò debeat appellari notorium, in eo casu nec accusator, nec testis est necessarius, cùm hujusmodi crimen nulla possit tergiversatione celari. Si verò publicum est, non ex evidentia, sed ex *c* fama, in eo casu ad condemnationem eorum sola testimonia non sufficiunt; cùm non sit *d* testimoniis, sed testibus judicandum. Sed si de clericis illis talis habeatur suspicio, ut ex ea scandalum in populo generetur, licèt contra ipsos non apparuerit accusator, tu tamen eis canonicam potes *e* purgationem indicere; quam si præstare noluerint, vel defecerint in præstanda, eos canonica potes animadversione punire. Datum Later. 5. idus Maii.

N O T Æ.

1 a I*Nnocent. Oxomensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 1. In epistolis verò Innocentii editis à Sirleto, *fol.* 310. legitur Oxonien. ex textus autem serie deduci non potest utra ex his inscriptionibus retinenda sit, & an de clericis Angliæ, ubi extat Ecclesia Oxoniensis; an verò de sacerdotibus Hispaniæ, ubi reperitur Oxomensis, loquatur Innocent. III. Credo tamen legendum esse Oxomensi, tum ob fidelitatem prædicti codicis, recogniti, & castigati à Guillelmo Sirleto; tum quia io eodem libro epistola antecedenti rescripsit Innocentius III. Episcopo Oxomensi pro restituendis Canonicis regularibus in ipsa Ecclesia: unde statim de clericis concubinariis ipsius diœcesis ab Episcopo Oxomeosi consultus in præsenti epistola rescribit. De Oxomensi Ecclesia jam nonnulla notavi, *in cap. de hoc, de simonia.*

b *Nec accusator.*) *Cap. ad nostram* 21. *§.* 1. *de jurejur. cap.* 3. *de testibus cogendis, cap.* 3. *de eo qui cognovit consanguin. cap. manifesta, cum sequent.* 2. *qu.* 1. *cap. evidentia*, ubi dicemus, *de accusat.*

c *Fama.*) Coi, aut rumori non temerè credendum est, 2
c. 2. *hoc tit. c.* 6. *de fide instrum. c.* 5. *de eo qui cognovit. Alioquin*, inquit Quintilianus, *fraude inimicorum falsa vulgantium sæpè fama noceret etiam innocentibus; famæ sæpenumero malignitas initium, credulitas incrementum dat.* Fama igitur notorium non facit, sed ut scriptum est, *in cap. intellecto* 33. *de jurejur.* qoasi notoriom.

d *Testimoniis, sed testibus.*) Verba sunt textus, *in l.* 3. 3
§. idem Dominus, ff. de testibus, cap. 2. *qui matrimonium accusare.* Cicero pro Posthumio ait, iisdem testibus inquam, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præjudicata res ad has causas deferatur. Tacitus, *lib. de Oratoribus*, ibi: *Testimonium in judiciis publicis, non absentes, nec per tabellam dare, sed coram, & per præsentes.* Differentiam inter testes, & testimonia jam exposui, *in c.* 1. *de testibus.*

e *Purgationem.*) De qua Deo volente agemus, *in cap.* 1. *de purgat. canonic.*

C A P U T IX.

Idem a *Pistorien. Episcopo.*

A Nobis tua fraternitas requisivit, utrum ab iis decimas exigere debeas, qui possessiones dant, vel recipiunt ad affictum, cum alii se conentur per alios excusare, quominus cogantur ad decimas persolvendas: quid etiam sit de mulieribus in Episcopatu tuo presbyteris in capellis sub conversationis specie cohabitantibus faciendum, unde infamia irrogatur ordini clericorum. Cùm igitur quilibet decimas solvere teneatur, nisi à præstatione ipsarum specialiter sit exemptus, fraternitati tuæ duximus respondendum, quod à dantibus possessiones, & accipientibus ad affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ sunt solvendæ, nisi ab eis aliquid ostendatur, quare ab hujusmodi sint immunes. Cùm clericis quoque non permittas mulierculas habitare, nisi fortè de illis personis existant, in quibus naturale fœdus nihil permittit sævi criminis æstimari. Datum Laterani 3. Non. Decembris.

N O T Æ.

1 a P*Istoriensi.*) Ita etiam legitor in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 2. & *in c. à nobis, de decimis*, ubi extat alia pars hujus Decretalis. Pistoriensis civitas perantiqua est Etruriæ, ad radices Alpium, in plano, fertiliqoe solo sita patet, lata, amœna, omnium fructuum genere abundans, qua Florentiam itur: ejus meminerunt Plaotus, Salustius, Plinius, & Marcellinus congesti ab Ughellio, *tom.* 3. *Ital. sacr. fol.* 352. à quo inter primas Etruriæ civitates, quæ Christiaoam fidem susceperunt, ut prima recensetur: ejus Præsulum catalogum ipse refert. Sophrido ejus Episcopo, cujus gesta refert Ughellius, *nu.* 23. missa est præsens decretalis, quam restituo ex epistolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 467. & eam exposui *suprà in cap.* 1.

C A P U T X.

a Gregorius IX.

QUæsitum est de clericis in fornicationem prolapsis, si eorum sit officium priusquam pœnituerint audiendum. Verum etsi quemlibet pro mortali peccato quoad seipsum constet esse *b* suspensum, non debet tamen in officiis evitari: quia quantùm ad alios, etiam in casu proposito suspensus non est, *c* nisi peccatum hujusmodi sit d notorium per sententiam, seu confessionem factam in jure, aut per evidentiam rei, quæ tergiversatione aliqua celari non possit.

N O T Æ.

a G*Regorius IX.*) A quibus tamen consultus, non constat: forsan motu proprio præsentem edidit constitutionem, ut de ipso Gregorio jam sæpè sæpius notavi in hoc opere.

1 h *Suspensum.*) Non tamen inde inferas, peccatum mortale esse censuram, quia peccatum nequaquam habet rationem censuræ, aut pœnæ, ut considerat Vasquez, *tom.2.in 3.p.de excommunic.dub.1.n.7.* licèt per illud peccator privetur perceptione sacramentorum, & amittat fidelium communicationem, quæ per charitatem fit, *cap.moneat* 15.*q.*1. Unde non est audiendus Joannes Major, *in* 4.*dist.* 18. *qu.* 2. qui sequutus Glossam *in cap. si quem, verbo Non tantùm, de sent. excomm.* existimavit, omne peccatum mortale, per quod peccator à perceptione sacramentorum repellitur, minorem excommunicationem esse; quem doctè refellunt Covar. *in cap. alma mater, in princ. nu.*5. Gibalinus, *de censur. disquis.*2.*q.*2.*num.*8.

2 c *Nisi peccatum.*) Ex his verbis deducunt Covar. *in Clement. si furiosus, p.*1. *§.*1.*n.*5. Navarrus, *in Manuali, c.*25.*n.*76. & *c.*27.*n.* 154. & *consil.* 17. *de clerico excom. n.* 2. clericos concubinarios notorios esse ab officio, & beneficio suspensos ipso jure: pro quibus etiam faciunt caput *si qui sunt*, 28. *dist.* caput *nullus*, caput *præter*, 32. *dist.* caput *sacerdotes*, 50. *dist.* caput *si quis amodo*, 81. *dist.* & declaratio Cardin. ad Trident. *sess.*25. *de reform. cap.* 14. ibi: *Clerici concubinarii notorii sunt etiam hodie ipso jure à divinis suspensi, prout in veteri jure sunt.* Sed adhuc contrarium docuerunt Suarez, *de censur. disput.*38.*sect.*3. *num.*12. Valeosis, *de beneficiis lib.*1.*tit.*23. Gibalinus, *de irregul.c.*5.*q.*4.*consect.*7. & *de censur. disquis.*7.*q.*1.*consect.* 35. & *in synopsi, verbo Concubinarii*; qui rectè distinguunt inter suspensionem quoad alios tanquam censuram, ita ut quoad alios non sit suspensus clericus, nisi crimen sit publicum per sententiam, aut confessionem in judicio: aut ita notum, ut ulla tergiversatione celari non possit; & tunc suspensus sit quoad alios eodem modo, ac quando peccatum est occultum, suspensus est quoad se, videlicet ratione peccati mortalis, non autem ratione censuræ; unde etiam post notorietatem celebrando non efficitur irregularis. Gibalinus *d.cap.*5.*q.*4. Gutierrez, *lib.*2.*canonic. cap.*7.*nu.*86. qui hoc facilius admittunt post Tridentinum, *sess.*24. *de reform. cap.* 14. cùm nulla imponatur suspensio ipso facto.

d *Notorium per sententiam.*) Sententia enim inducit
3 notorietatem, ut docet Alciat. *de præsumptionib. in præludiis*, 2.*p.n.*16. Covar. *lib.*3. *var.c.*3.*n.*4. Innoc. Cironius, *in parat. ad eund. tit.* quod valet ad infamiam, ad notorietatem criminis, vel nobilitatis, & ad multos effectus, qui afferuntur ab Auctoribus, quos laudat Menochius, *lib.* 1. *de præsumpt. qu.*67. Salcedus, *in addition. ad Bernard. Diaz in praxi criminali, cap.*97. Barbosa, *in remis. ad Trident. sess.*24. *de reform. cap.*8. noster Solorzanus *polit. lib.*3.*c.*29. *propè finem*, ubi alios, & se refert in opere latino. Ratio verò ex eo principio descendit, quoniam post rem judicatam, amplius in dubium vocari non potest id, quod decisum fuit, nec de illo iterum quæri.

C O M M E N T A R I U M.

4 SAcerdotis concubinam habentis Missam, aut divina officia audire, nefas olim fuisse, adjuncta excommunicationis pœna, si quis illi interesse ausus fuisset, constat ex Synodo Romana sub Nicolao II. *can.*3. ibi: *Ut nullus Missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere.* Extat apud Gratianum *in cap. nullus*, 32. *dist.* quam sanctionem non modò confirmavit Innoc. II. in Synodo Romana, *can.* 5. sed ab aliis summis quoque Romanæ Ecclesiæ Præsulibus editam esse perspicuè illis verbis: *Prædecessorum nostrorum Gregorii VII. Urbani, & Paschalis Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes præcipimus, ut nullus Missas eorum audiat, quos uxores, vel concubinas habere cognoverit.* Simile est illud Urbani II. testimonium *epist. ad L. presbyterum*, ibi: *Prædecessores nostri Nicolaus, & Gregorius à Missis sacerdotum, quos tales revera esse constiterit, fideles abstinere decreverunt, ut & peccandi licentiam cæteris auferrent, & hujusmodi ad digna pœnitentiæ lamenta revocarent.* Concilium Pictaviense *can.*9. relatum *in cap.*2. *in* 1. *collect. sub hoc tit.* & *in epist. canon. Hadriani, can.* 25. ibi: *Ut nullus Presbyter, Diaconus, Subdiaconus concubinam habeat, sed nec aliam fœminam unde mala suspicio habeatur, in una domo secum teneat: & quicumque sacerdotum, sive per pecuniam ordinatorum Missam scienter audierint, excommunicationi subjacere debent.* Gregorius VII. qui hujus prohibitionis auctor laudatur ab Anselmo *epist. ad Vvillelmum Abbatem Hirsaugiensem*, Italis & Theutonibus rescribens, de presbyteris concubinariis ait: *Si in peccato perseverare maluerint, eorum officium audire vestrum nemo præsumat.* Sed cùm Nicolaus contrarium decrevisset *in cap. ult.* 15. *q. ult.* ideò Lucius III. *in cap. vestra*, & Gregorius IX. in hoc textu, pro conciliatione dictorum canonum statuerunt, ut si notorium crimen sit, ita ut nulla tergiversatione celari possit, talis publicus concubinarius vitandus sit, quia dum populus ab eo abstinet, & ipsi, & aliis aufertur peccandi licentia: & interim nec ab eo divina mysteria audienda, nec sacramenta recipienda sunt, nisi in casu necessitatis, *c. præter*, §. *ad hoc*, 32. *dist.* Si verò occultum est crimen ejus, & nulla condemnatio, vel accusatio præcessit, licèt aliqua percrebuerit fama, hoc non impedit quominus fideles, & sacra audiant, & sacramenta ab eo percipiant, licèt talis sacerdos, quia quoad se est suspensus, celebrando graviter peccet; quo casu exaudiendus est Nicolaus, *in d. c. ult.* docuerunt plures congesti à Luna, & Arellano, *lib.* 3. *sigul. antinom.* 1. *in fine*: nisi dicamus cùm Tilmano Bredembachio, *lib.*1. *antiperasp.c.*6. pro diversitate temporum, quoad sacramenta recipienda à peccatoribus diversam fuisse Ecclesiæ disciplinam. D. Aug. *serm.*50. *in Quinquages.* & *c.*2. *de fide & oper.* & *epist.* 166. *contra Donatistas*, à malis posse suscipi sacramenta docet, dum eos tolerat Ecclesia; nec abusum ministrandorum sacramentorum excludit Nicolaus primus *in d. c. nullus*: & Alexand. *in d. c. propter*, 32. *dist.* ad confundendos, & rubore suffundendos peccatores, ab illis non esse recipienda sacramenta, nec illorum Missas esse audiendas, sancivit: postea in Concilio Constantiensi, quia Vviclefus officio cadere existimavit eos, qui in peccata prolabebantur; attamen diffinitum fuit, peccatum usu sacerdotii non privare, & meritò; nam certum est, malum sacerdotem æquè efficaciter sacrificare, quàm sanctum, cum actio sacrificandi non pendeat ex ministri qualitate. D. Thomas, *3. part. q.* 82. *art.* 6. Bellarm. *lib.*1. *de sacram. in genere, c.*26. Theophilus Raynaud. *tom.*16. *in heterocl. sacr. c.* 1. *puncto* 1. Malus sacerdos, ut pulchrè tradit Isidorus Pelusiota, *lib.*3.*epist.* 340. se habet ut corvus, qui Eliæ escas afferebat; aut canalis, qui eandem aquam transmittit, etiamsi non sit argenteus, sed lapideus, vel lateritius, quæ est S. August. comparatio *tract.*5. *in Joannem*: vel juxta Nazianzenum, *orat. de Baptismo*, ut sigillum ferreum, quod non minùs imaginem Regiam insculpit quam si sit aureum. Similia exempla feminis in agricola, luminis, vel cerei accensi, tradunt D. August. *lib.* 3. *de baptis. c.*10. & *lib.*4. *c.*11. & *contra Cresconium c.*8. Nicolaus, *ad consult. Bulgar. cap.*11. & firmatur celebri casu relato in vitis Patrum *lib.*5. *libel.*9. *num.* 11. Et etiam sacerdotem non esse spernendum, constat ex D. Cypriano *epist.*65. ibi: *Cùm leprosum emundasset, dixit illi: Vade, & monstra te sacerdoti, & offer donum humilitate ea, qua nos quoque esse humiles docuit. Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat etiam sacrilegum.* Illustrat Novarin. *in Agno Eucharist. cap.* 90. *excursu* 56.

TITULUS III.

De Clericis Conjugatis.

CAPUT PRIMUM.

a Alexad. III.

SI qui clericorum infrà Subdiaconatum acceperint uxores, ipsos ad relinquenda b beneficia ecclesiastica, & retinendas uxores districtione ecclesiastica compellatis. Sed si in Subdiaconatu, & aliis superioribus ordinibus uxorem accepisse noscuntur, eos uxores dimittere, & pœnitentiam agere de commisso, per suspensionis, & c excommunicationis sententiam compellere procuretis.

NOTÆ,

a *Alexander III.*) Ita etiam legitur *in c.* 1. *hoc tit.* in prima collectione, ubi additur pars capitis *sicut in extirpanda*; quibus innuitur in præsenti referri partem textus, *in cap. sicut* 4. *suprà tit. proximo*, ubi integram ejus retuli, prout reperitur in ipso Concilio Lateran. seu post illud, *p.* 18. *cap.* 2.

b *Beneficia.*) Quæ vacant ipso jure, nisi matrimonium nullum sit, quia tunc desideratur Judicis sententia. Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 60.

c *Excommunicationis,*) Ut *in cap.* 3. *de except. in* 5. *compil.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur, & probatur. Conclusio, quæ communiter ex hoc textu deducitur, sic se habet: *Matrimonium à clericis in minoribus gradibus constitutis valet; à Subdiaconis verò, & suprà celebratum, nullum est.* Probant eam textus *in can.* 27. *Apost.* ibi: *In nuptiis autem, qui ad clerum provecti sunt, præcipimus ut si voluerint, uxores accipiant; sed lectores, cantoresque tantummodo.* Qui canon citatur à Patribus sextæ Synodi *can.* 6. & refertur à Gratiano, *in cap. si quis*, 32. *dist.* D. Clemens *epist.* 2. *ad Jacobum fratrem*, & *lib.* 6. *constit. c.* 17. Concil. Neocæsar. *can.* 1. ibi: *Presbyter si uxorem duxerit, ordine suo moveatur.* Et *can.* 7. quem citant PP. Concil. Mogunt. 2. sub Rabano, *can.* 19. Paris. 3. *can.* 35. Romanum 2. sub Sylvestro *can.* 19. ibi: *Nemo presbyter à die oneris presbyterii sumat conjugium, & si quis neglecto exierit, 12. annis eum ducimus privari honore.* Et *in cap. si quis*, 37. *dist. cap. quia tua*, §. *si quis vero*, 12. *q.* 2. Eugenius II. *decreto* 2. *Præcipimus observari, ut qui in ordine Subdiaconatus, aut suprà uxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio Ecclesiastico, & beneficio careant.* Zacharias I. *epist.* 1. *ad Bonifac.* Concil. Nicæn. 1. *can.* 3. *l. sacris* 45. *C. de Episcop. & Cleric.* Synodus, 6. *d. can.* 6. ibi: *Quoniam in Apostolicis canonibus dictum est, eorum qui non ducta uxore in clerum promoventur, solos lectores, & cantores posse uxorem ducere, & nos hoc servantes decernimus, ut deinceps nulli penitus Hypodiacono, vel Diacono, vel Presbytero post sui ordinationem contrahere liceat: si autem hoc fuerit ausus facere, deponatur.* Et *in cap. presbyteris*, 27. *dist.* Concil. Cartagin. 3. *can.* 19. ibi: *Placuit ut lectores cùm ad annos pubertatis pervenerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.* Aurelian. 2. *can.* 8. ibi: *Si quis Diaconus in captivitate redactus uxori fuerit copulatus, reversus ab officii omninò ministerio removendus est.* Aurel. 3. *can.* 7. ibi: *Clerici verò, qui cum uxores non haberent, benedictione suscepta conjugia crediderint eligenda, qui volentes absque ulla reclamatione in ætate fuerint legitima ordinati, cum ipsis mulieribus quas acceperint, excommunicatione percellantur.* Illiber. *can.* 33. Neocæsar. *can.* 1. Arelat. 2. *cap.* 2. & 3. Carthag. 2. *cap.* 2. Carthag. 3. *cap.* 17. Carthag. 5. *can.* 3. Tolet. 1. *cap.* 1. Arausic. *cap.* 22. & 23. Turon. 1. *can.* 1. Agathense, *cap.* 9. & 10. Gerundense, *cap.* 6. Tolet. 2. *cap.* 3. Aurelian. 2. *c.* 8. Aurelian. 3. *can.* 2. Arvernense *can.* 12. Matiscon. 1. *can.* 11. Hispal. 1. *cap.* 3. *cap. si quis amodo, & ferè per totam* 31. *dist. cap. de illo*, 32. *dist.* D. Bernardus, *epist.* 203. ibi: *Nec clerici est pugnare armis militaribus, nec Subdiaconi uxorem ducere.* Nicolaus Rumeus, *in effigie Calvin. color.* 7. & 28. Joannes Cabassutius, *in not. ad Concil. Nicen. cap.* 3. Alia plura Ecclesiæ statuta, & Sanctorum PP. decreta congesserunt Antonius August. *in epit. jur. lib.* 4. *tit.* 37. Jodocus Coccius, *lib.* 8. *thesauri fidei*, *art.* 6. Crespetius, *in summa*, *verbo Cœlibatus.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna; P. Bollo, *in Oeconom. canon. clas.* 1. *cap.* 1. §. 6. Joannes Dartis, *de benef. cap.* 6. *sect.* 4. Baronius, *anno* 591. Cironius, *ad tit. de custod. Eucharist.* Garcia, *in summa*, *tract.* 1. *difficult.* 1. *dub.* 5. *punct.* 9. & *in polit. regul. tract.* 4. *cap.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 2. Petrus Gregorius, *lib.* 7. *syntag. cap.* 14. & *lib.* 1. *partit. tit.* 1. *cap.* 4. & *lib.* 3. *tit.* 21. *cap.* 9. & *lib.* 4. *tit.* 14. *c.* 7. & *de benef. c.* 25. & *in cap.* 1. *de spons. n.* 7. Barbosa, *lib.* 3. *jure eccles. cap.* 14. *nu.* 7. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. c.* 80. Mendoza, *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap. fin.* Columb. *de Angel. hierarch. lib.* 6. *cap.* 21. & 22. Cæsar, *de eccles. hierarch. disput.* 8. §. 7. & *disput.* 10. §. 2. Vighel. *in methodo juris canon. fol.* 264. Acunna, *in princip. disp.* 21. & *in cap.* 7. *dist.* 32. Lemaistre, *de cœlib. sacerd. lib.* 4. *cap.* 3. & 4. Revardus, *lib.* 1. *conject. cap.* 2. Beyerlinch, *in Theatr. vitæ hum. verbo Cœlebs.* Macedo, *de clavibus Petri*, *lib.* 4. *cap.* 7. Guzman, *de cœlib. sacerd.* Conradus Kling. *lib.* 3. *disp. cap.* 37. Claudius Espenceus, *integro libro de continentia sacerdotum*, Loaysa, *in can.* 25. *Concil. Tolet.* 9. Ambianas, *ad Tertul. de monogamia*, *cap.* 8. *observ.* 2. Duarenus, *lib.* 4. *de sacris*, *cap.* 7. Baronius, *anno* 58. *nu.* 16. & 68. *num.* 9. Quintanadvennas, *lib.* 1. *Eccles. cap.* 5. *num.* 7. Turrianus, *lib.* 1. *pro canon. cap.* 1. 2. & 28. & *in* 6. *Synodo*, *fol.* 40. & *lib.* 1. *contra Magdeburg. cap.* 1. & *de dogmatibus lib.* 2. *fol.* 62. Coriolanus, *in can.* 5. *Concil. Tolet.* 3. Cresolius, *lib.* 2. *mystag. cap.* 9. Becanus, *in analog. cap.* 7. *qu.* 7. Bernardus, *in tract. de cœlibat. sacerd.* M. Rousselius, *lib.* 1. *hist. Pont. jurisd. cap.* 4. *in fine*, Brouch. *cent.* 1. *assert.* 96. Valensis, *de benef. lib.* 1. *tit.* 19. Ægydius Hortensius, *de privil. honest. art.* 11. Savarus, *ad Sidon. lib.* 5. *epist.* 16. Nicol. Faber, *in opusc. de cœlib. sacerd.* Lindan. *tract. de voto virgin.* Casal. *de ritib. Ecclesiæ*, *cap.* 54. novus notator Petri Blesensis *ad epist.* 81. Et à quo tempore Subdiaconis matrimonium interdictum sit, exponit Morinus, *de sacr. ordin. exercit.* 12. *cap.* 5. Quid tamen quoad privationem beneficii procedat, si matrimonium nullum sit ob impedimentum juris, exponunt Barbosa, *de potest. Episc. alleg.* 57. *num.* 212. Escobar, *de purit.* 1. *p. qu.* 4. §. 7. *num.* 57. Giurba, *consil.* 15. *nu.* 7. Ricciul. *de jure person. lib.* 7. *cap.* 2. Olea, *de cess. jur. tit.* 2. *q.* 5. *num.* 9.)

Quæ assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione: Sive legem naturæ attendamus, sive legem scriptam, & gratiæ, nullum invenimus præceptum de cœlibatu sacerdotum; immò & eos uxores habuisse legimus: lege enim naturæ omnes sacerdotes ad Moysis usque legem primogeniti erant, & uxoribus vacabant, ut constat ex Geneseos libro, ubi apertè refertur usque ad Aaronis electionem cunctos, tam primogenitos, quàm cæteros sacerdotes matrimonio deditos fuisse, & probat Franc. Gothomanus, *de cœlib. sacerd. dub.* 1. Similiter sacerdotes legis scriptæ minimè cœlibatui fuisse devinctos constat *ex cap.* 21. *Levitici*, quo in loco divina majestas pro minoribus altaris ministris hanc sanxit legem: *Scortum, & vile prostibulum non ducet uxorem, neque eam quæ repudiata est à marito, quia consecratus est Deo, & panes propositionis offert.* Et de uxore, quæ tradenda Pontifici summo erat, sic statuit: *Pontifex, idest sacerdos maximus, virginem ducet uxorem; viduam autem, & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo.* Ex quibus liquidò constat, tantùm abesse, quòd cœlibatus sacerdotibus lege divina præceptus esset, quod Dominus illis præscripsit leges, juxta quas uxores sumere debebant. Probant latius Becanus, *in analog. c.* 7. *q.* 7. Ergo idem etiam in lege gratiæ sacerdotibus licitum erit, ne videamur imponere onus gravius quàm fuerit lex Mosaica, & lapis offensionis opponatur clerico; unusquisque enim tentatur à concupiscentia, constatque multos ob cœli- 2 Impugnatur tradita assertio.

cœlibatus institutum, vel cecidisse, vel à statu clericatus abstinuisse, immò & abborruisse. Primum probatur in primo sæculo, ex miserabili casu Nicolai Antiocheni, unius ex septem primis Diaconis; qui, ut referunt Irenæus. *lib.* 1. *c.* 27. Tertullianus, *de præscript.* Hilarius, *in Matth. c.* 25. Epiphan. *hæresi* 25. & complures alii, cùm post susceptum Diaconatum, ad intimationem eorum, quos Deos addictos videbat, ab uxore, quam formosam habebat, se continuisset, & à concupiscentia superatus eam iterum superinduxisset, eaque de re argueretur ab Apostolis, mox sordidissimam hæresim excogitavit, qua asserebat, necessarium esse ad salutem consequendam quotidie inquinari luxuriis: unde orta est secta Nicolaitarum, quæ in Gnosticos, quæsito specioso nomine à sapientia, conversa est. Scio equidem probatos Auctores vindicare ab hæresi Nicolaum, quem Episcopum Samaritanorum ab Apostolis factum, virumque probatissimum scribunt; unum tamen indubium est, uxorem superinduxisse. Quot Ecclesiastici & Monachi apostatarunt à fide propter incontinentiam, cui pro remedio inductum erat matrimonium. Andreas Carolstadius, intimus Luthero, Archidiaconus Vvitembergi in Saxia, publicè matrimonium iniit, & inde Vvitembergenses Lutherani in laudem illius tunc primum uxorati Missam ediderunt, cujus hæc est collecta: *Deus, qui post longam, & tam impiam sacerdotum cæcitatem beatum Andream Carolstadium ea gratia donare dignatus es, ut primus, nulla habita Papastici juris ratione, uxorem ducere ausus fuerit: da quæsumus, ut omnes sacerdotes recepta sana mente, hujus vestigia sequentes, ejectis concubinis, aut iisdem ductis, ad legitimi consortium tori convertantur.* Certè cœlibatus, seu rejectio matrimonii, à Deo in remedium concupiscentiæ hominibus dati, frequentia parit in Ecclesia scandala. Augetur primò hæc difficultas ex eo, quia matrimonium est sacramentum conferens gratiam; non igitur negandum illud est sacerdotibus, eo maximè, quod à D. Paulo vocatur *ad Hebræos c.* 13. Honorabilem connubium in omnibus, & torus immaculatus. Igitur si honestum est omnibus, ergo & clericis. Augetur secundò ex illo Apostoli ad Corinthios, *c.* 9. *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Ergo clerici possunt consortio uxorum uti: & idem Apostolus docet, ut Episcopus eligatur unius uxoris vir. Facit tandem, nam si usus conjugii ministris Ecclesiæ ratione clericalis gradus repugnaret, non permitterent sacri canones Episcopis, & Clericis cùm uxoribus cohabitare: sed non solùm illis id permittunt, verum in uxores deserentes animadvertunt, *can.* 5. *Apostolorum*, ibi: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus uxorem suam prætextu religionis non abjicito: si abjicit, segregator à communione; si perseverat, deponitor.* Ergo quia clerici etiam in sacris ordinibus constitutis licèt uxores ducere, & retinere.

3 an sit cœlibatus sacris votum juris divini. Quibus difficultatibus minimè obstantibus, non solùm verum, sed etiam catholicum dogma est, clericos in sacris ordinibus constitutos, conjugia celebrare non posse, atque ita contrafacientes, ut suspecti de hæresi, ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis puniuntur. Pro cujus expositione sciendum est, omissis variis hæreticorum erroribus, asserentium post sacros ordines licere uxorem ducere, cujus erroris primus auctor fuit Vvicleffus, ut refert Vvaldensis, *tom.* 2. *de sacram. c.* 128. *&* 129. & illum avidè sequuti sunt Lutherus, *in lib. de abrog. missa priv.* Calvinus, *lib.* 4. *instit. c.* 11. Brentius, *in confess. Vvittemberg.* quem nimis impudenter refellere intendit Arniseus, *de jure connub. cap.* 1. *ferè per totum*, Petrus Martyr, *in* 1. *ad Corinth. c.* 7. Melancthon. *in confess. August. art.* 23. *§.* 24. Magdeburg. *cent.* 11. *c.* 7. quos omnes, & eorum errores rectè, ut solet, refellit Magnus Cardinalis Bellarminus, *tom.* 1. *controv. lib.* 1. *de clericis*, *c.* 28. nonnullos perdoctos, & pios viros existimasse cœlibatum sacerdotibus à jure divino injunctum fuisse: tum quia cùm Ecclesia jam à temporibus Apostolorum eam continentiæ legem in suis ministris servaret, à jure divino præceptam esse credi debet: tum quia Christus Dominus discipulis suis apud Lucam *cap.* 21. injunxit, ne curis hujus sæculi implicarentur, quod & commendavit Apostolus 2. *ad Timoth.* 1. his verbis: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus;* & *c.* 2. Tito Episcopo suadet, *ut sæcularibus curis neglectis, Deo inserviat.* Et Syricius Papa *in epist. ad Hym. Tarracon.* legem cœlibatus statuens ait, quod Christus voluit in Ecclesia sua castitatem radiare. Ita censuerunt Major, *in* 4. *dist.* 24. *q.* 2. *per totam*, Vvaldens. *de sacram. c.* 128. *n.* 5. Turrianus, *lib.* 2. *de dogmat. fol.* 85. *colum.* 1. & *lib.* 5. *pro canon. c.* 12. *cum seqq.* Azor, *lib.* 13. *instit. moral. c.* 12. *q.* 1. Clictoveus, *de continentia sacerd. c.* 4. Medina, *eod. tract. lib.* 2. *c.* 7. Vvaldens. *de sacris c.* 28. Sed contrarium, videlicet jure divino sacris ordinibus cœlibatum annexum non esse, constat ex illis canonibus, ubi cùm de hac continentiæ lege agatur, vocatur lex Ecclesiastica, *cap. presbyteri*, *dist.* 27. ibi: *Juxta sacrorum canonum diffinitiones.* Trident. *sess.* 24. *can.* 9. & ex usu Ecclesiæ Orientalis, ubi matrimonio sacerdotes Græcos uti, infrà probabimus, & liquet apertè *ex cap. cùm olim, hoc tit.* Neque valuisset Ancyrana Synodus relata *in cap. Diaconi*, *dist.* 28. Diaconis permittere uxorum consuetudinem. Unde hanc sententiam ut veriorem docuerunt Theologi cùm D. Thoma, 2. 2. *q.* 88. *art.* 8. Sanchez, *de matrim. lib.* 7. *disp.* 27. *n.* 5. Suarez, *de religione tom.* 3. *lib.* 9. *c.* 13. Bellarminus, *d. cap.* 18. Hieronymus Garcia, *in summa, & polit. ubi suprà*, Lantdmeter. *dicto c.* 80. Cæsar *d. disput.* 8. §. 7. Vasquez, *disput.* 246. Macedo, *de clavibus Petri*, *lib.* 4. *c.* 7. *fol.* 574. qui fundamentis contrariæ sententiæ, quæ levia sunt, satisfaciunt. Juris ergo tantùm ecclesiastici est lex continentiæ circa presbyteros, & clericos in gradu sacro constitutos, sed perantiqui; siquidem canonibus Apostolorum legimus, *can.* 27. *In nuptiis, qui ad clerum provecti sunt, præcipimus, ut si voluerint, uxores accipiant; sed lectores, cantoresque tantummodo.* Immò & ipsi Apostoli id exemplo docuerunt, nullus enim eorum, qui ante acceptam uxorem ad Apostolatum vocatus est, eam postea duxit. De Joanne Evangelista notum est, quem Dominus virginem dixit: de Jacobo ejus fratre idem refert Epiphanius, *hæresi* 58. de Jacobo fratre Domini idem referunt Eusebius, *cap.* 22. D. Chrysostomus *homil.* 5. *in Matthæum*, D. Hieronymus, *de script. eccles.* de B. Andrea post Metaphrasten *in vita sancti Petri*, tradit Saulay, *in laudibus B. Andreæ*, & de D. Paulo probat Baronius, *anno* 57. *num.* 59. Unde ipse *prima ad Corinthios cap.* 7. *Volo enim vos esse sicut meipsum.* Optimè Tertullianus, *lib. de monog. cap.* 3. *&* 8. ubi plura Pamelius, & Ambian. de aliis idem refert Suarez, *lib.* 9. *c.* 14. Unde exempla sanctorum Apostolorum sequentes omnes Episcopi, & Presbyteri ab eis ordinati, cœperunt à conjugiis se abstinere; quare credo hanc continentiæ legem in ministris sacris consuetudine cœpisse, postea scriptam fuisse, & firmatam ab Apostolis, & Ecclesiæ Patribus hanc cœlibatus legem in Conciliis suprà relatis, adeò ut erroneum sit, & veritati impositum, quibusdam ultimorum temporum Pontificibus hoc tribuere, quod potiùs ipsi sæpiùs decantatum, minùs tamen fœliciter observatum edictis suis renovarunt, & servari deinceps curarunt, ut Calixtus II. qui Galliam adhuc fœtentem his sordibus omninò purgavit in Concilio Romano *c.* 3. cujus verba refert Ant. Augustinus, *lib.* 7. *titul.* 17. *&* 18. *epit. Presbyteris, Diaconibus, & Subdiaconibus concubinarum, & uxorum consortia penitus interdicimus;* & *can. Præsbyteris*, 27. *dist.* & malè Cujacius auctorem eum facit hujus edicti, adducendo versus Leoninos à Cherillo quodam compositos. Quin multum in cleri reformatione profecerit, libenter non negabo; sed ante eum plures huic morbo remedium præbuerunt, ut Zacharias I. *epist.* 7. *ad Regem & Episcopos Francorum*, *cap.* 11. qui secundùm supradicti Concilii Africani decretum uxores tantùm pro regionum consuetudine concessit minoribus clericis. Ivo Carnot. suis temporibus adhuc à clericis matrimonia non omninò cacussa conqueritur, *epist.* 186. 200. & 218. In Anglia quoque id indicat Anselmus Cantuar. *in epist. ad Ernulphum Archidiaconum.* Similiter Cujacius ex sententia Lamberti Schafnaburg. *lib.* 2. *de rebus gestis German.* auctorem facit in Germania Gregorium VII. cùm antea tamen, & semper Zacharias idem jus promulgarit *in epist.* 2. *ad Bonifacium Moguntiæ Propræsulem;* & idem decretum sit in Concilio Vvormatiensi, *can.* 9. quam veterem Ecclesiæ traditionem expresserunt PP. Concil. Carthag. 2. *can.* 2. *Ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodimus, ab omnibus Episcopis dictum est, Omnibus placet, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam se ab uxoribus contineant.* Non est equidem ferendus tantus error eorum, qui primævam ordinationem cœlibatus, ut olim incogniti, posterioribus sæculis dare conati sunt, quam certè Ecclesiam Catholicam in ipsius suæ originis certissimum est fundamentis accepisse, *can.* 26. *Apost.* Prosequuntur latius originem sacri cœlibatus Columbus, Lemaistre, Gothmanus, *ubi suprà.*

Primis ergo Ecclesiæ temporibus æqualis, tam apud Latinos, quàm Græcos lex erat, ut sacris ordinibus initiati, non solùm matrimonio postea non copularentur, verum etiam jam contracto non uterentur, immò à pro- 4 De sacerdotibus Orientalibus.

priis

priis uxoribus se abstinerent, cum necessitas ministrorum, & fidelium inopia cogebat etiam ex conjugatis clericos assumere: constat ex Origene, *homil.* 23. *in Numer.* Eusebio, *in Evangel. demonstr. cap.*8. *&* 9, Epiphanio, *hæresi*69. Chrysost. *homil.*2. *de patientia Job*, Cyrillo Hierosolym. *catech.* 12. Hieronymo, *contra Vigil. in princip.* & *epist.*50. *in fine*, Concilio Nicæno, *can.* 3. Divo Clemente *epist.*2. *columna* 2. ibi: *Ad Dominica mysteria tales eligantur, qui ante ordinationem suam conjuges suas noverint; quod si post ordinationem ministro altaris contigerit invadere proprium cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrificii portitor fiat, neque ad altare contingat; neque ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, neque ad Dominici corporis portationem accedat, nec aquam sacerdotibus porrigat ad manus, ostia forinsecus claudat, minora gerat officia.* Hæc Clemens. Verum circa illa verba, *qui conjuges suas noverint*, sciendum est, variè legi; nam in Conciliis Severini legitur, *non noverint*; cui lectioni consentit Turrianus, *lib.*1. *pro canon. Apost. cap.* 1. Sed Humbertus in ea disputatione, quam cùm Niceta Pectorato habuit, cujus meminit Acunna, *in cap. aliter*, 31. *dist.* legit, *noverint*; addit tamen explicationis gratia, *si semper continere noluerint*: quasi dicat, eligi posse conjugatos ante ordinationem, si noluerint ante eam esse continentes: at post ordinationem ab uxoribus abstinere debuisse. Eum sequitur Basilius, Idem *de matrim. lib.*7. *c.*23. *n.*3. Idem referunt Epiphanius, *in compend. fidei doctrin.* ibi: *Horum vertex est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem ut plurimum procedens; si verò ex non virginibus, at ex solitariam vitam degentibus; si verò non sufficerint ad ministerium solitariam vitam degentes, de his, qui continent à propriis uxoribus*, Socrates, *lib.*1. *cap.*8. & *lib.*5. *cap.*21. Sed cùm Græci facilè à Latinis omni tempore dissenserint, cœperunt uti ea distinctione, ut si Diaconi tempore suæ ordinationis interrogati, an vellent continenter vivere, se ita vivere non posse dixissent, liceret illis uxores ducere, aut etiam jam ductas retinere. Zonaras, *in can.*26. *Apost.* Balsamon, *in can.*5. *Apost.* constat ex historia Paphnutii, relata *in cap. Nicæna*, 31. *dist.* quam doctè defendit Basilius, *dict. c.*23. & apud Socratem *lib.*1. *cap.*8. Sozomenum, *lib.*1. *cap.*22. Cassiodor. *tripart. lib.*2. *cap.*14. Nicephorum, *lib.*8. *cap.*12. quo modo accipiendi sunt canones 25. 66. & 78. Synodi Nicænæ, *cap. Diaconi*, 28. *dist. leg.*9. *l. eum qui* 44. *Cod. Theodos. de Episc. & Cleric.* Innocentius III. *in cap. cùm olim* 8. *hoc tit.* & in Concilio Lateran. sub ipso celebrato, *can.*14. ubi gravius puniendos esse clericos Græcos incontinentes statuit, eam rationem assignans, quia non abdicarunt copulam conjugalem secundùm regionis suæ morem, cum legitimo matrimonio possent uti. Clemens III. *in cap. quæsitum*, *de pœnit. & remis.* ibi: *Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet uti.* Concilio Senonensi *canon.*8. in decreto fidei, ibi: *Neque voluit Orientalis Ecclesia suos ea severitate coercere, ut contractis primum matrimoniis uti non liceret*; & *cap. aliter*, *dist.*31. ubi illa verba *matrimonio copulari*, ita exaudienda sunt, idest, matrimonio utantur, ut *in can.*13. 6. *Synodi*, ubi de ministris Ecclesiæ Latinæ ajunt Patres, *amplius suis uxoribus copulari*. Tolet.3. *can.*5. ibi: *Carnali adhuc desiderio uxoribus copulari*; ut *in cap. gaudemus*, *de divortiis*, etiam dicitur: *Copulari liberè possint.* Docuerunt Quintanadvennas, *lib... ecclesi. cap.*6. *n.*9. Vasquez, *d. disp.*247. *n.*40. Jacobus Gothofredus, *in l.*9. *Cod. Theodos. de Episcopis*, *& Clericis*, & *l.*44. *eod.* Zonaras & Balsamon, *in can.*13. *sextæ Synodi*. Sed licèt primis sæculis Episcopi Græci etiam matrimonio contracto antea uterentur, Nicephorus, *lib.* 12. *hist. cap.*34. ibi: *In Oriente omnes, atque etiam Episcopi, si vellent, pro arbitrio suo, non aliqua legis necessitate coacti, uxorum congressum declinarent; multi enim ipso Episcopali munere fungentes, in Episcopalibus ædibus liberos multos ex conjugibus, quasi sibi ex legitimo matrimonio antea suscepe rent*; tamen illis prohibitus fuit usus conjugii in 6. Synodo, *can.*12. ibi: *Hoc quoque ad nostram cognitionem pervenit, quod in Africa, & Libya, & aliis locis quidam ex iis, qui illic sunt, religiosissimi Præsules, cum propriis uxoribus etiam postquam ad eos processit ordinatio, una habitare non recusant, ex eo populis offendiculum, & scandalum afferentes. Cùm itaque studium nostrum in eo magnopere laboret, ut omnia ad gregis nobis commissi utilitatem fiant, nobis visum est, ut nihil ejusmodi deinceps ullo modo fiat, &c. Si quis tale agere deprehensus fuerit, deponatur.* Et *can.* 48. in illis verbis: *Uxor ejus, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi providentia fruatur.*

5 Exponitur cap. consulendum, 28. dist.

Nec tunc obstat textus, *in cap. consulendum*, 28. *dist.* in illis verbis: *Valdè reprehensibiles sint.* Ubi Nicolaus reprehensibiles esse affirmat clericos Græcos matrimonio utentes. Pro cujus textus expositione sciendum est, Græcos post sextam Synodum, ut magis à Latinis discederent, eo insaniæ pervenisse, ut omnes, qui ordinabantur, ad nuptias cogerent, nec ullum, nisi conjugatum, ordinarent; quòd increpabat in Vigilantio D. Hieronymus in illis verbis: *Si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius uxorem duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quam sanctè ipsi vivant, qui malè de omnibus suspicantur.* Quæ Græcorum insania apertiùs refertur, *in disput. Humberti adversus Nicetam Pectoratum*, quam refert Baronius, *tom.*11. *annal. in fine*; ideò ergo Nicolaus reprehensibiles dicit sacerdotes Græcos, non quia matrimonio uterentur, sed quia non nisi matrimonio deditos ordinandos esse credebant; docuit Basilius Legionensis, *lib.*7. *de matrim. cap.*23. *num. final.*

6 De sacerdotibus latinis.

Latini verò sacri ministri semper, & pro semper nec matrimonio novo, ut suprà probavi, nec jam contracto, tempore sacræ ordinationis usi fuerunt, sed potius à die suscepti gradus sacri, sequestrato mansionis cubiculo, à propriis uxoribus se abstinebant. Concil. Illiber. *can.* 33. Turon.2. *can.*20. Arelat.2. *can.*2. ibi: *Assumi aliquis ad sacerdotium non potest in vinculo conjugii constitutus, nisi fuerit promissa conversio.* Et *can.*3. ibi: *Si quis clericus gradu Diaconatus in solatio suo mulierem præter aviam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Concilium Carthag.3. *can.*17. *&* 19. Carthag.5. *can.*3. ibi: *Cùm de quorumdam clericorum, quamvis erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos secundùm priora statuta etiam ab uxoribus continere.* Tolet.1. *can.*1. *Placuit, ut Diaconi, vel integri, vel casti sint, & continentis vitæ; etiamsi uxores habeant, in ministerio constituantur, ita tamen, ut si qui etiam ante interdictum, quod per priores ante nos Episcopos constitutum est, incontinenter cùm uxoribus vixerint, presbyterii honore non cumulentur.* Et *can.*2. *Subdiaconus autem defuncta uxore, si uxorem aliam duxerit, ab officio in quo ordinatus fuerat, removeatur, & habeatur inter ostiarios, & lectores, ita ut Evangelium, vel Epistolam non legat.* Arausic.1. *can.*22. *Præterea ut deinceps non ordinentur Diaconi conjugati, nisi qui prius conversationis proposito professi fuerint castitatem.* Et *can.*23. *Si quis autem post acceptam benedictionem leviticam cùm uxore sua incontinens invenitur, ab officio abjiciatur.* Concil. Tur.1. *can.*1. 2. *&* 6. Agathense, *can.*9. ibi: *Placuit etiam, ut si Presbyteri, vel Diaconi conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentii ordinatio, vel Syricii Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, servetur: quod si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitæ pariter, & disciplinæ, quæ à Syricio Episcopo ad provincias commeavit, non probabitur pervenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita ut de cætero penitus incipiant abstinere.* Et *can.*16. *Si conjugati juvenes consenserint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, posteaquam pariter conversi fuerint, ordinentur.* Concilium Gerundense, *c.*6. ibi: *De conversatione vitæ id statuere placuit à Pontifice usque ad Subdiaconum, post suscepti honoris officium, si quis ex conjugatis fuerit ordinatus, ut semper alterius fratris utatur auxilio, cujus testimonio vita ejus debeat clarior apparere.* Et Concil. Aurelian.3. *c.*2. ibi: *Nullus clericorum à Subdiacono & supra, & quos uxores in proposito suo accipere inhibetur, propriæ (si fortè jam habeat) misceatur uxori. Quod si fecerit, laica communione contentus, juxta priorum canonum statuta ab officio deponatur. Quem si sciens Episcopus suus in hac vilitate permixtionis viventem, ad officium postea admiserit, & ipse Episcopus ad agendam pœnitentiam tribus mensibus sit à suo officio sequestratus.* Et Aurel.4. *can.*17. illic: *Ut Sacerdotes, sive Diaconi cùm conjugibus suis non habeant communem lectum, & cellulam, ne propter suspicionem carnalis consortii religio maculetur. Quod qui fecerint, juxta priscos canones ab officio degradentur.* Aurel.5. *can.*4. ibi: *Si quis clericus post acceptam benedictionem, cujuslibet loci, vel ordinis, ad conjugalem torum jam sibi illicitum denuò redire præsumpserit, usque in diem vitæ ab honore accepti ordinis, & (sicut habent antiquorum Patrum canones) ab officio deponatur, ei tantummodò communione concessa.* Et Concilium Tur. *can.* 13. ibi: *Episcopus conjugem ut sororem habeat, & ita sancta gubernatione gubernet domum omnem, tam ecclesiasticam, quam propriam, ut nulla de eo suspicio quaqua ratione consurgat.* Plura congesserunt Jodocus Coccius, *lib.*8. *thesauri*, *art.*6. Basilius, *d. c.*24. *per totum.* A quo tamen tempore hæc continentiæ lex obligaret etiam Subdiaconos, exponendum supererat; sed remitto

mitto potiùs, quàm omitto; Jam id disputavi *in can. 30. Concil. Illiber.* & *in cap. penultimo, de ætate, & qualitate*.

7 *De voto continentiæ.* Manet ergo, continentiam hanc servatam fuisse à sacris ministris jam à primis Ecclesiæ temporibus; sed utrum hæc cælibatus obligatio ex ordine ipso, an verò ex voto castitatis sacris ordinibus annexo proveniat, valdè insudavere Interpretes? Et ex ipso ordine provenire docuerunt Cardinalis, *in Clement. ad nostram, n.3. de hæretic.* Archid. & Turrecrem. *in cap. cum in præterito 28. dist.* Gutierrez, *libr.2. canonic. cap.7. n.45.* Mogollon. *in tract. de his, quæ vi, c.8. §.2. n.26.* ex Theologis Scotus, *in 4. dist.37. q. unic.* Valentia, *4. part. tract. de sacramento Ordinis, disp.9. q.5. puncto 5.* Hurtado, *de matrim. disp.16. difficult.1.* Nihilominus alii tenuerunt contrariam sententiam, videlicet provenire ex voto castitatis, quod Ecclesia annexuit sacris Ordinibus, cogens eos, qui ordinem sacrum suscipiunt, illud emittere, non expressè, sed tacitè, ut olim contingebat in professionibus tacitis monachorum; nam per delationem habitus professorum tacitè voto castitatis obstringebantur, *cap. vidua*, ubi dicemus, *de Regular.* Et licèt Ecclesia non possit cogere quemquam ad vovendam castitatem, cùm sit res merè consilii, *cap. integritas 32. q.2.* potuit tamen adjicere sacris Ordinibus tale votum, ita ut omnes sacros Ordines suscipientes tenerentur castitatem servare. Unde supposita hac Ecclesiæ lege, eo ipso quod quis vult sacris Ordinibus initiari, vult per consequens vovere castitatem, sive vult obligari ad recitandum officium divinum; quod onus sacris Ordinibus etiam est annexum. Unde hæc obligatio castitatis votum dicitur, *in cap. unico, de voto in 6.* Extravag. *antiqua*, Joannis XXII. *eod. tit. cap. de his 28. distinct.* docuerunt, & latè hanc sententiam exposuerunt Theologi Scholastici cum D. Thoma, *in 4. dist.37. q.1. art.1.* Vasquez, *tom.3. in 3. part. disp.248. cap.1.* Suarez, *tom.3. de relig. lib.9. à cap.16.* Ex Moralistis Azor, *dicto lib.3. instit. cap.12.* Sanchez, *lib.7. de matrimon. disp.27.* Ex Juristis Petrus Barbosa, *in rubric. solut. matrim. 2.p. n.100.* Cæsar, *de Eccles. hierarch. disp.8. §.7.* Basilius Legion. & alii, quos laudat & sequitur Hieronymus Garcia, *in polit. tract.4. p.2. difficult.2. dub.3.* Sed veriùs credo, Ordinem sacrum ratione sui, & sine ordine ad votum, esse jure canonico impedimentum dirimens matrimonii. Et ratio est, quia si quis ordinaretur cum voluntate non emittendi votum castitatis, peccaret quidem, & ut plurimùm maneret obligatus emittere votum ex pacto inito, cum Ecclesia non aliter volente dispensare sacramentum Ordinis; tamen sic ordinatus non haberet votum castitatis, quamvis inhabilis omninò foret ad matrimonium contrahendum: ergo inhabilitas non provenit dumtaxat ex voto castitatis annexo Ordinibus sacris, sed ex lege Ecclesiastica constituente, ut Ordo sacer sit impedimentum dirimens ad matrimonium subsequutum: quare hoc impedimentum vocatur lex Ecclesiastica in Concilio Tridentino, *sess.24. de matrim. cap.9.*

8 *Traduntur rationes cælibatus.* Superest ut rationes cœlibatus, & continentiæ clericorum in medium afferamus. Et certè ratio prima provenit ab exemplo Apostolorum & discipulorum ipsorum suprà relato. Secunda assignatur ab Apostolo *ad Timoth. c.2.* in illis verbis: *Labora*, inquit, *sicut bonus miles Christi Jesu; nemo militans Deo implicet se negotiis sæcularibus*. Quæ verba ut expendam, observo Romanos à castimonia castrorum nomen auspicantes, teste D. Isidoro, *lib.9. originum, cap.3.* militibus prohibuisse uxores ducere, aut jam ductas in castra comportare. Tacitus *lib.14. annal.* ubi plura Lipsius, Diocasius, *lib.6.* Tertullianus, *in exhort. ad castit.* & ita cum uxoribus jam susceptis divortium bona gratia propter militiam fiebat. Unde obiter intelligitur textus, *in l. vel senectutem 61. ff. de donat. inter.* Et jam olim ita exponebam textum, *in l. D. Hadrianus 13. de castrensi peculio*; ita ut in ejus specie uxor domi relicta maritum militantem hæredem instituisset sub ea conditione, si in militia perseverasset; nam cùm optaret ne ipse ad secundas nuptias transiret, ut id assequeretur, cautè non apposuit conditionem, *si non nupserit*; quia ea facilè remittebatur ex lege Julia miscella: sed eam conditionem adjecit, *si in militia perseverasset*; quia dum ita in castris erat, alio matrimonio jungi non poterat. Claudius tamen Imperator maritorum jus militibus indulsit, ut quoniam uxores eis ducere ex legibus non licebat, saltem hoc orbitatis sue solatium consequerentur. Diocasius, *lib.6.* illic: *Militibus quoniam ex legibus uxores habere non poterant, jura maritorum indulsit*. Inde cum suis inscriptionibus *ad legem Juliam, & Pap.* exponendi sunt textus, *in leg.35. cùm duabus sequent. l. si qua 38. in fine, ff. ex quibus causis major.* Hanc tamen laudabilem castrorum disciplinam Severus Imperator lata lege ex asse sustulit, si Herodiano credimus, *lib.6. histor.* à quo Papiniani mutuamus interpretationem (qui temporibus Severi floruit) asserentis legibus non refragantibus milites matrimonia contrahere, *in l. filius 35. ff. de ritu nupt. l.63. & 65. ff. de donat. inter.* prosequuntur alia de connubiis militum Steubechius, *ad Vegetium de re milit.* Duarenus, *ad titulum Cod. de uxoribus milit.* D. Joseph de Retes, *lib.5. opusc. cap.2. n.9.* immò nec intrare castra fœminis, etiam uxoribus, licuit jure Romano. Unde in Antonio, tanquàm propudiosum, & contra morem receptum notatur à Marone, *in Gallo*, quod Cleopatram in expeditionem secum duxisset.

——Sequiturque (nefas) Ægyptia conjux.

Et apud Propertium *lib.4. eleg.3.*

Romanis utinam patuissent castra puellis,
Essem militiæ sarcina fida tuæ.

Quintilianus *in declamat. Marianæ*, ait: *Meretrices ab exercitu submoventur, intrare castra fœminis non licet*. Quare D. Augustinus, *lib.20. contra Faustum, cap.9.* refert quod Venus Vulcani conjux cum Marte bellorum præside adulterata diceretur, ad significandum, incongruam esse belligerantibus venerem. Igitur dum D. Paulus Episcopo præcipit, ut tanquàm bonus miles negotiis sæcularibus non se implicet, de nuptiis sensit, quæ militibus prohibitæ erant, ut innuit Bellarminus, *d. cap.19.* Videndus Theophil. *tom.12. de frequent. mulierum, fol.265.* Facit etiam exemplum Pontificis, & Sacerdotum veteris legis, qui pro toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, & in templo, abstinebant se à propriis uxoribus, quod testantur Scripturæ, & Sancti Patres. Ex Scripturis habemus aliquot testimonia. *Exodi cap.19.* ibi: *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, idest, abstineant ab uxoribus*: in eo enim potissimùm consistebat sanctificatio, ut patet ex eodem capite, nam *versic.10.* dicebat Deus ad Moysem: *Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras, laventque vestimenta sua*. Moyses autem intellexit illam sanctificationem de abstinentia ab uxoribus. Nam mox accedens ad populum, & explicans illi voluntatem Dei, dixit: *Estote parati in diem tertiam, & ne appropinquetis uxoribus vestris*. Ubi notandum est, illam sanctificationem seu abstinentiam ab uxoribus, de qua agitur, *cap. citato*, tam populo, quàm Sacerdotibus fuisse præceptam; quia tam populus, quàm sacerdotes debebant audire promulgationem legis Mosaicæ, & ad illam toto biduo se disponere per abstinentiam ab uxoribus, & per lotionem vestimentorum, & castrorum purgationem; speciali tamen titulo præceptam fuisse Sacerdotibus pro omni tempore, quo fungebantur officio sacerdotali, sive orando pro populo, sive hostias & sacrificia offerendo, sive aliquando aliud sacrum ministerium exhibendo. Hoc enim significatur illis verbis: *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum sanctificentur.* Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel sacrificium oblaturi, vel aliquid simile facturi, secundùm testimonium *1. Reg. cap.21. vers.1.* ibi: *Venit autem David in Nobe ad Abimelech sacerdotem*. Et infrà: *Respondens Sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum: si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus? Et respondit David sacerdoti, & dixit ei: Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porrò via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis.* Hic vides non licuisse concedere panem sanctum, nisi præmissa sanctificatione, quæ in duobus consistebat. Primò, ac potissimum in abstinentia ab uxoribus: secundò in purificatione corporis, si quid maculæ in via contraxisset. Et certè si homines laici debebant hoc modo sanctificari, multò magis sacerdotes, quippè qui ad majorem puritatem, ratione status, ac officii, obligabantur. Ex Patribus docent Syricius, *epist. ad Himerium Tarracon. Episcop. cap.7.* Hieronymus, *lib.1. contra Jovin. longè post medium*, ibi: *Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab uxoribus separati, & vinum, & siceram non bibebant, quæ solent libidinem provocare*. Illustrat Bellarminus, *ubi suprà*, Becanus, *in analog. cap.7. q.7.* & de Mathia Summo Pontifice refert Josephus, *lib.17. antiquit. cap.8.* quod ei non licuit sacrificare, sed illi una die substitutus datus fuit, qui sacrificaret, quia nocte somniasset se rem cùm uxore sua habere. Facit etiam exemplum Gentilium, apud quos lege duodecim Tabul. ita cavebatur: *Divos castè adeunto*. Immò & conjugio usos arcebant à suis sacrificiis. Tibullus, *lib.2. elegia 1.*

Vos quoque abesse procul jubeo (discedat ab aris)
Queis tulit hesterna gaudia nocte Venus.

Silius

Silius Italicus *lib. 7.*

Huc ades, ò Regina Deum, gens casta precamur.

Clemens *lib. 1. strom.* idem scribit de Ægyptiis; necnon sanctus Hieronymus, *lib. 2. in Jovin.* ac creditus Augustinus *serm. 37. ad fratres in eremo*: plura Alex. 4. *genial. c. 17.* ubi Tiraquellus, Giraldus, *syntag.* 17. ideò apud eos sacerdotes sine usu conjugii erant, *l. vitrico 60.* ibi: *Propter sacerdotium, ff. de donat. inter* Plura congesserunt Tiraquellus, *in l. 5. connub. ex n. 76.* Pamelius, *ad Tertullian. de exhort. castit.* Si ergo hæc observabantur in sacerdotibus, tam Judaicæ, quàm Gentilitiæ religionis, quantò magis sacerdotes legis gratiæ, qui quotidie vero, & omnipotenti Deo sacrificium offerunt, debent continenter vivere, à conjugioque arceri? Facit ad rem Tertul. *de exhort. castit. cap. 52.* Si quotidie, omni momento oratio hominibus necessaria, utique continentia, quæ orationi necessaria est. Hinc abstinentia uxoratis injungitur in certis diebus, ante Eucharistiæ perceptionem, *cap. omnis, de consecr. dist. 4. cap. 1. & per totum, 33. q. 4.* plura Theophilus, *tom. 16. in heterocl. spirit. punct. 3. fol. 33.* & nos *in cap. unic. de purific. post partum*, D. Augustinus, *serm. 216.* ibi: *Ille homo Christianus est, qui quoties sanctæ solemnitates veniunt, ut securius communicet, ante plures dies castitatem cum propria uxore custodit.* Accedit etiam, nam qui conjugem habet, non potest facilè in vitam contemplativam animum dirigere, sed in re uxoria, & familiari semper est occupatus, cum multa sint connubii onera: hinc Apostolus 1. *ad Corinth. 7.* gravem conjugii sarcinam intelligens, ait: *Si est ita, non expedit homini uxorem habere*; est *in cap. omnes 32. quæst. 7.* Et is, qui uxorem habet, vacare studiis non potest, cujus rei præclarum præbet exemplum B. Hieronymus, *in Jovin.* unde Cicero post Terentiæ repudium, ab Hiricio rogatus, ut suam sororem in uxorem duceret, respondit, non posse simul uxori & Philosophiæ navare operam; fortiori ratione, & Deo, & uxori non possumus rectè servire, *cap. 1. 21. q. 1.* Meritò ergo sancti Ecclesiæ Patres tot canonibus prohibuerunt sacratis ministris usum conjugii. Julianus Imperator *orat. 5.* sic scribit: *Apud Athenienses, qui arcana illa tractant, castissimè degunt; tum eorum Antistes Hierophanta ab omni prorsus generatione abstinet, tanquam progressionis illius in infinitum particeps esse minimè debeat; sed diffinitæ potius, ac perpetuò manentis, & una contemptæ, incorruptæ, sinceræque naturæ.* Coelibatum sacerdotum suadet illa Epicteti disputatio, quæ suadet Cynicum, sive perfectum Philosophum oportere esse coelibem, *lib. 3. Arriani, cap. 22.* ibi: *Nonne Cynicum abstrahi nullo modo posse oportet à ministerio Dei, cui servit, ut possit semper adesse hominibus, non alligatus domesticis officiis, aut distractus his rebus, quas negligens non tuebatur, boni & integri hominis persona, quas procurat: amittat nomen nuntii, & speculatoris atque etiam præconis Dei? Nonne oportet conjugio illigatum cogitare, quæ socero sint danda, aliis quoque affinibus, & præterea uxori? Deinde operam quoque impendere ægrotantibus cogitur, & rei acquirendæ studiosum esse oportebit, ut de cæteris nihil dicam. Quin etiam lebetem, & scaphiam habere oportebit, qui calidam infundat loturo infanti, necnon lanula quoque, & oleo, & gravato, & poculo opus erit puerperæ. Plura nunc parantur vascula, ut prætercam reliquas occupationes, & distractiones negotiorum. Quid reliqui erit Regi huic, quo vacare publicis rebus, & negotiis queat, cui tot populi commissi sunt, tantaque curat? Is nimirum est, qui speculator esse debeat aliorum omnium; quique in matrimonio constitutos, & hos etiam qui liberos educant; quinam benè sua utatur uxore, qui secus faciat, ac rixetur, & quæ familia dissentiat, & item quæ sit consentiens. Eum circumire tanquam medicum, atque obambulare oportet, & vibrantes venas experiri, & huic dicere, tu febricitas: alii, tibi caput dolet; alii, tu laboras podagra: deinde sic præcipiat: tu intende laboribus, tu plenioribus utere cibis, tu abstine lavacro, te oportebit secari, te verò uri. At si sit domesticis impeditus negotiis, quod suppetet otium ad hæc peragenda?*

9 *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cujus solutione sciendum est, magnum versari discrimen inter Sacerdotes legis veteris, & legis gratiæ. Primò enim illi ad certam tribum alligati, debebant initis matrimoniis progignere successores; nostrum sacerdotium non carnali propagatione, sed divina consecratione transmittitur ad posteros. Secundò illi immolabant belluinas carnes; nostri offerunt divinum corpus, & sanguinem unigeniti Filii Dei. Tertiò illi rarius ad sacrificandum accedebant, tempore nimirum vicis suæ; & tunc & congressu uxorum, & potione vini abstinendum fuit: nostri quotidie sacris mysteriis sacrificiorum, orationum, & sacramentorum peragendis incumbunt. Denique lex illa rudior fuit, nostra lex spiritualis. Quocirca non est incommodum, si in lege Evangelica sunt præcepta quædam carni molesta, quæ spiritui grata sunt, & levia; & hæc enim dici non debent molesta, & gravia, quia & animum hominis mira suavitate quando implentur, perfundunt, & ut perseverantur non deest uberrima gratia, & auxilium Dei, qui apud Oseam *cap. 11.* ita promisit: *Ego quasi nutritius Ephraim portabam eos in brachiis meis, & ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum.* Homini onusto, si ipse portetur, minùs gravis est sarcina: si verò etiam ab alio sustentetur, vel nihil, vel parum molestiæ affert bajulo. Scandala quæ in dies occurrunt, non sunt imputanda legi de observando cœlibatu, sed dissolutioni, & relaxationi hominum. Adde, quod minora ab uxoratis perpetrantur, inter quos, & ex quibus effrenatæ impudicitiæ frequentiora notantur exempla: uni viro legitimæ uxoris consortium plerumque libidinis æstum non extinguit, qui post alienas inhiare non cohibetur, ut legimus de viro alioquin probatissimo Davide, qui adulterio, raptuque, & homicidio contaminatus legitur: trecentæ Reginæ Salomonem ab illegitimis amplexibus, & septingentarum concubinarum grege non arcuerunt; usu augetur venus, nisi gratia sacramenti matrimonialis obstet. Non me latet, continentiam esse speciale Dei donum, ut *Sapient. 8.* dicitur. At licitè vovetur confidendo de auxilio divino promisso. Nec arguendi sunt voventes præsumptionis; fidelis est enim Deus, qui non patitur supra modum servos suos tentari: sicut autem filius in regione peregrina destitutus subsidiis, & opibus mutuum accipit, & solvere promittit, confisus de patris sui amantissimi, & opulentissimi liberalitate; ita Christianus, specialiter verò clericus, confisus de misericordia ejus, quem scit castitate delectari, & piorum in se fiducia gaudere, votum nuncupat eùm gratia adimplendum, ad quod invitus nemo inducitur. Nec obstat argumentum primum deductum ex D. Paulo, *ad Hebræos cap. 13.* ubi matrimonium honorabile appellat. Nam respondetur, matrimonium non prohiberi ministris sacratis, quia sanctum non sit, & ut est sacramentum; sed propter aliud, quod illi annexum est, copulam videlicet carnalem, quæ animum hominis ad inferiora deprimit, ut minus idoneus sit ad cœlestia meditanda, & tractanda. Nec obstat aliud argumentum ex eodem D. Paulo 1. *ad Corinth. cap. 9.* in illis verbis: *Nunquid non habemus, &c.* Nam respondetur, constate ex ipso textu, D. Paulum agere de mulieribus, quæ Apostolis ministrabant necessaria ad vitam: usus ille communis erat Apostolis, solus Paulus cum Barnaba iis non utebatur, & ita accepit locum illum D. Pauli D. Hieronymus *contra Jovinianum*, & explicat Turrian. *pro canon. Apost. lib. 1. cap. 2. & 4.* Nec obstat, ipsum Apostolum *epist. 1. ad Timoth.* dixisse Episcopum debere esse unius uxoris virum; nam ut Ambrosius *epist. 82.* notavit, ne quis filios creare in sacerdotio Apostolica invitetur authoritate, habentem dixit filios, non facientem; & ita Apostolus permisit unius uxoris virum, non verò bigamum, in Episcopum eligi. Cui interpretationi consentiunt D. Chrysostomus *in epist. Pauli ad Timoth. cap. 3. homil. 10.* Epiphanius *hæresi 59.* Hieronymus *lib. 1. contra Jovin.* qui *epistol. 50. ad Pammachium*, ait: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.* Nec tandem obstat textus, *in dicto can. 6. Apost.* nam respondetur, in eo canone nihil de ineundo à sacerdotibus, vel Episcopis connubio agi, sed quia primis Ecclesiæ temporibus uxorati assumpti fuerunt ad sacros Ordines, illis præcipitur non usus conjugalis, sed cura, & providentia erga jam ductam uxorem, cui etsi dimissæ sacerdos de alimentis, & aliis ad vitam necessariis providere tenebatur. Sanctus Leo, *epist. 92. ad Rusticum*, ibi: *Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ Episcopis, atque presbyteris, qui cum essent laici, sive lectores, licitè & uxores ducere, & filios procreare potuerunt; sed cùm ad prædictos pervenerint gradus, cœpit iis non licere quod licuit. Unde ut de carnali fiat spirituale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, & quasi non habeant, sic habere, quod & salva sit charitas conjugiorum, & cessent opera nuptiarum.* Episcopi enim, & presbyteri Ecclesiæ Latinæ, ut suprà retuli, abstinebant à conjugibus, sed non eas deserebant, immò eas castè, ut sorores tractabant. Innocentius I. *in epist. ad Exuperium, c. 9.* Concilium Aurelian. 1. *can. 15.* Turon. 2. *can. 13.* Arvernense, *can. 12.* Unde de Urbico Arvernensi Episcopo refert Gregorius Tur. *lib. 2. cap. 22. & 44.* Papianilam habuisse, ut sororem, non ut uxorem. Fortunatus, *in poem. ad Leontium Burdegalensem*, ibi:

Cogor

Cogor amore etiam Placidinæ pauca referre,
Quæ tibi tunc conjux, est modò chara soror.

Passim in Conciliis Episcopæ, Presbyterissæ, Diaconissæ, & Subdiaconissæ, idest, quæ continentiam profitentes, à virorum suorum ordine ita appellabantur, ut docent plura de illis congerentes Photius, *in Nomocan. lib.1. tit.37.* Baronius, *anno* 34. Basilius, *dicto lib.7. de matrim. cap.25.* Espenceus, *lib.1. digress. cap.7.* Crespetius, *in summa, verbo Diaconissa*, Messana, *ad D. Hieronymum verbo Episcopus, fol.159.* Antonius August. *in epit. jur. Pontif. tit.38. & 39.* Pancirola, *lib.1. var. cap.82.* Cæsar, *de eccl. hierarch. disp.8. §.2. & disp.9. §. finali*, Albaspinus, *in notis ad canon.19. Concil. Nicæni*, Justelus, *in notis ad can. Eccl. univers. fol.234.* Zerda, *in advers. cap.151.* Mornacius, *in authent. Diaconi, Cod. de Episcop. & Cleric.* Hallierius, *de sacris elect.2. part. sect.4. §.6.* Tambur. *de jure Abbat. disp.7. q.8.* Savarus, *in notis ad epitaphium Sidonii, in princip.* D. Bajoarroyo, *in cap.2. qui clerici vel vov.*

10 Exponitur can.6. Concil. Tolet.8.

Sed suprà traditæ assertioni primò obstat textus, *in canon.6. Concil. Tolet.8.* in illis verbis: *Sextæ discussionis objectu, quorumdam malè consciorum patuit denotatum elogium; nam relatum est nobis, quosdam Subdiaconos, postquam ad sacri hujus ordinis pervenerint gradum, non solùm immunditia sordidari, cum scriptum sit, mundamini qui fertis vasa Domini; sed etiam, quod dictu quoque nefas est, novis uxoribus copulari, asserentes hoc ideò sibi licere, quia benedictionem à Pontifice se nesciunt percepisse. Proinde omni excusationum discisso velamine, id præcipimus observari, ut cùm itidem Subdiaconi ordinantur, cum vasis ministerii benedictio eis ab Episcopo detur (sicut in quibusdam Ecclesiis vetustas tradit antiqua, & sacra dignoscitur consuetudo substare prolata) omni penitus ab illis sorde mulierum, ac familiaritate remota.* Ex quibus verbis constat Subdiaconos Hispaniæ matrimonio uti voluisse eo prætextu, quod benedictionem à Pontifice non acceperant, & jubent Patres, ut deinceps benedictio illis præstetur, & ita continentiam servare cogantur. Igitur quia impedimentum conjugii non ex ordine sacro, sed ex benedictione tantùm provenit, ac per consequens subdiaconi, quibus manus hodie non imponitur, non coguntur servare castitatem. Pro cujus canonis expositione P. Gibalinus, *de clausura regul. disq.3. cap.2. §.2.* existimat, Subdiaconos, de quibus in eo textu, conjugia contrahere posse, quia non ab Episcopo, sed à Chorepiscopo ordinati fuerant, cùm Chorepiscopis concessum esset olim etiam Subdiaconos ordinare. Concilium Antioch. *can.10.* Synodus Meldensis *can.44.* ubi juxta decreta Innocentii prohibetur, ne Chorepiscopus Ecclesias consecret, & Ordines Ecclesiasticos, qui per manus impositionem tribuuntur, idest nonnisi ac Subdiaconatum, & hoc jubente Episcopo, & in locis, quibus canones designant, agere præsumat. Synodus Hispal. 2. *exam.7.* Unde cùm ex defectu legitimi ministri Subdiaconi illi ordinati non essent, rectè contendebant jus habere contrahendi matrimonium. Sed hæc Gibalini interpretatio, omissisque de Chorepiscopis congessi, *in cap. quantò, de consuet.* sustineri non potest ex eo, quod Subdiaconi conquerebantur ibi sè benedictionem non accepisse; & jubent Patres, ut deinceps una cum vasis illis traderetur. Igitur quia defectus, qui prætendebatur à Subdiaconis, non erat ministri, sed potius benedictionis. Quare ea sententia omissa, verius dicendum est, Subdiaconos, de quibus ibi, verè ordinatos esse cùm propria materia, & à legitimo ministro; sed eos ritè ordinatos non esse falsò existimasse ex eo, quia cùm Presbyter, & Diaconus tempore suæ ordinationis benedictionem, idest manus impositionem acciperent, Concilium Carthag.4. *can.3.* ibi: *Presbyter cùm ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput tenente; & can. Diaconus cùm ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat;* latè probavi *in cap.1. de Sacram. non iterand.* inde existimabant Subdiaconi, quod cùm illi tempore suæ ordinationis per manus impositionem ab Episcopo non consecrarentur, & gradus subdiaconalis adhuc in pluribus provinciis non esset sacer, juxta tradita *in cap. à multis, de ætate & qualit.* D. Roch. Pirro, *tom. 1. Sicil. sacr. fol.71.* ideò putabant jus connubii eos habere. PP. verò Hispani, etsi agnoscerent ritè rectèque eos ordinatos esse, tamen ne hoc velamento, ut fuco incontinenter viverent, statuerunt, ut deinceps tempore ordinationis cùm sacra vasa illis tradebantur, benedictio etiam ab Episcopo impartiretur, non tamen quia existimarent ex benedictione illa obligationem castitatis servandæ provenire.

Secundò suprà traditis obstat textus, *in cap.4. qui clerici, vel vovent. in prima collect.* ubi Decano, & Canonicis Lemovicen. ita rescribit Alexander III. *Cùm institisset apud nos Herbertus lator parochianus vester, ut de ordine Subdiaconatus, ad quem recipiendum nimis enormiter, & inordinatè se ingesserat, cum eo misericorditer ageremus, & non potuisset, sicut non debuerat, in hac parte proficere, tandem à nobis licentiam postulavit, ut possit sibi in matrimonium aliquam legitimè copulare. Nos itaque studiosius attendentes, quod prædictus ordo, cum nullam sibi dignitatem attulerit, vel honorem, matrimonium ejus non impedit, d. v. per A. s. p. m. quat. si matrimonium legitimè duxerit contrahendum, nullus vestrum à contractu matrimonii, prædicti ordinis obtentu prohibere præsumat, nec sibi propter hoc molestiam inferat, vel gravamen.* Ex quibus verbis apertè constat, subdiaconum rectè matrimonium contrahere posse. Ergo non rectè in præsenti docetur, ministris sacratis matrimonium conrrahere non licere. Pro cujus textus expositione Basilius *de matrimonio lib.7. cap.27.* existimavit gradum Subdiaconatus non ita sacrum fuisse etiam temporibus Alexandri III. ut Subdiaconi illud contrahere nequivissent, quod probat ex ipso Alexandro III. qui *part.18. post Concilium Later. cap.4.* ita scribit: *Si autem Subdiaconi contraxerint matrimonium, eos dummodò ante tales fuerint, quod timendum sit, ne pro una pluribus abutantur, dissimulare poteris cùm suis mulieribus remanere, quia tolerandum est malum, ut pejora vitentur.* Sed hæc Basilii sententia apertè convincitur ex nostro cap. 1. qui est ejusdem Alexandri III. & in eo docetur, constitutis in minoribus gradibus, non verò Subdiacono, licere matrimonium contrahere. Accedit, quia pluribus retro annis ante Alex. III. Subdiaconatus gradus sacer erat, votumque castitatis annexum continebat, ut probavi *in cap. à multis, de ætate, & qualitate, & in can.31. Concil. Illiber.* Quare ea sententia omissa, verius dicendum existimo, tam *in d. c.4. qui clerici vel vov.* quàm *in alio c.4.* relato à Basilio, matrimonium à Subdiacono celebratum sustineri ex dispensatione Pontificis, quam supponunt ea verba, *Dissimulare poteris;* nisi dicamus cum Alano, quem sequitur Anton. August. *in notis ad 1. collect. in d. cap.1.* in ea specie Herbertum gradum Subdiaconatus non accepisse, quia nimis enormiter ordinationi se ingessit: unde fatetur ipse Alexander, similem ordinationem Herberto nullam attulisse dignitatem, vel honorem; post quæ verba vetus Scholiastes legit, *nec characterem*, teste Anton. August. *ubi proximè;* unde si vacua fuit ipsa ordinatio, ritè potuit Subdiaconus matrimonium contrahere.

11 Exponitur textus in cap. 4. qui clerici vel vov. in 1. Collect.

Tertiò obstat textus *in can.17.* Concilii Tribur. relato *in cap. clericus 6. de vita & honest. cleric.* in illis verbis: *Coram populo, vel legens, vel cantans.* Ex quibus deducitur, eum qui in Ecclesia cœpit legere, aut cantare, non posse matrimonium contrahere. Igitur non rectè in præsenti docetur, Lectoribus, & aliis clericis in minoribus ordinibus constitutis licere nuptias celebrare. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verum esse clericos in minoribus ordinibus constitutos, ritè, & rectè omni tempore potuisse connubium inire, *can.25.* aliàs *27. Apost.* D. Clemens *lib.6. constit. cap.17.* Concil. Carthag. 3. *canon.19.* Vasense 1. aliàs 3. *can.1.* Tolet. 2. *can.1.* Aurelian. 3. *can. 1.* Vvormat. sub Hadriano II. *can.86.* Maguntin. sub Arnulpho *can.10.* dum tamen alterius sectæ uxorem non reciperet, juxta canonem 14. Synodi Chalcedon. *art.15.* Nec tunc obstat textus *in d. can.27.* quia in eo agitur de filiis oblatis à parentibus Ecclesiæ, vel monasterio, ut ibi ministrarent; quo casu cùm virtute oblationis paternæ resilire non possent ab Ecclesia, immò veri efficerentur monachi, *c. monachum 20. q.1.* dicemus latè *in cap. cùm simus, de regul.* ideò in eo canone asseritur, quod si ita oblati coram populo cœperint legere, aut cantare, non possunt postea matrimonium inire.

12 Exponitur Can. 17. Conc. Tribur.

Quartò obstat Synodus August. celebrata anno 952. *can. final.* ibi: *Episcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, ut in multis Conciliis firmatum est, quia divina ministeria contrectant, ab uxoribus abstineant; cæteri autem clerici quando ad maturiorem ætatem pervenerint, licèt nolentes, ad continentiam cogantur.* Ex quibus verbis deducitur, etiam clericos inferiorum graduum, jam ætate provectos matrimonio jungi non posse. Sed respondetur continentiam in eo textu non tantùm importare castitatem extra nuptias, ita ut sensus sit Episcopum, Presbyterum, Diaconum, & Subdiaconum, quando sacra ministeria tangunt, matrimonium contrahere non posse; cæteros verò clericos posse, sed uxorem non ducentes debere castitatem servare.

13 Exponitur Synodus August. Can. Final.

C A P U T II.

Idem a *Herfordien. Episcopo.*

SAnè de clericis inferiorum ordinum, qui in conjugio constituti, diu ecclesiastica beneficia ex concessione prædecessorum suorum habuerunt, à quibus sine magno discrimine, ac effusione sanguinis non possunt privari: f.t. duximus respondendum, ut quia ibi natio, & gens barbara, & multitudo in causa est, eos sub dissimulatione sustineas ecclesiastica beneficia tamdiu habita possidere; provisurus attentiùs, ne deinceps clericis conjugatis ecclesiastica beneficia conferantur, sed illorum aliqui ad sacros Ordines, vel Ecclesiarum administrationes non admittantur, nisi castitatem fortè *b* voverent, & perpetuò servarent, quia unicam & *c* virginem habuerint uxorem.

N O T Æ.

1 a HErfordiensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. Herfordiensis autem Ecclesia est in Anglia, ut jam notavi *in c.2. de tempor. ordin.* Unde constat hanc decisionem esse referendam ad provinciam Angliæ, ubi temporibus Alexandri III. jam corruptela invaluerat, ut clerici uxores simul, & beneficia retinerent, ut refert Polydorus Vergil. *lib.6. hist. Angliæ, fol.* 116. & constat *ex cap. penult. hoc tit.* misso Berengariæ Reginæ Angliæ.

b *Voverint.*) Juxta textum *in cap. conjugatus, de convers. conjug.* ubi dicemus.

c *Et Virginem.*) Juxta adducta *in c.3. de bigam. non ordin.*

C A P U T III.

Idem a *Verulano Episcopo.*

QUod te cum inimicis tuis, &c. De cætero, quia fraternitatis tuæ quærit industria, utrum clerici infra Subdiaconatus Ordinem constituti, qui cùm continere, carnis vitio devicti, non valent, uxores accipiunt, ecclesiastico beneficio canonicè debeant spoliari. Id tuam volumus experientiam indubitata veritate tenere, quod cùm simul voluptatibus, & carnalibus desideriis, ac divinis, & ecclesiasticis obsequiis vacare non valeant, ob immunditiam suam ecclesiasticis sacramentis indigni contrectandis, & ecclesiasticis proculdubio beneficiis sint privandi. Sanè si Ecclesiis, quibus attitulati fuerant, de possessionibus, aut aliis bonis suis aliqua contulisse noscuntur, cùm ab earumdem Ecclesiarum ministerio fuerint, & beneficio sequestrati, ad ipsos recta via dominium, ac proprietas liberè debet, & absque ulla contradictione redire.

N O T Æ.

a VErulano.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & *p.* 50. *post Concilium Lateran. capit.* 7. De Ecclesia Verulana nonnulla adduxi *in cap.* 3. *de renunc.*

C A P U T IV.

a Idem.

SAnè sacerdotes illi, qui nuptias contrahunt, quæ non nuptiæ, sed contubernia sunt potiùs nuncupanda, post longam pœnitentiam, & vitam laudabilem continentes officio suo restitui poterunt, & ejus executionem ex indulgentia sui Episcopi habere.

N O T Æ.

a IDem.) Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. ubi additur, pars capitis *causam*; sed cùm varii sint textus hujus Pontificis, cum hoc principio, *Causam*, non facilè potest ejus integra restitui, nec vera inscriptio assignari.

C A P U T V.

Innocentius III. a *Archiepiscopo Norvicen.*

DIversis fallaciis homines circumventi, Deo, & mammonæ famulari conantur; cùm tamen secundùm evangelicam veritatem, nemo potest duobus dominis servire, quoniam si unum dilexerit, alium habebit exosum; aut uno contempto, alium sustinebit. Accepimus etiam, quod quidam clerici tuæ diœcesis, qui solemniter in conspectu Ecclesiæ matrimonia contraxerunt, ecclesiastica beneficia detinere contendunt, in quorum conversatione cithara cum psalterio malè concordat. Cùm igitur vir cogitet, quomodo placere possit uxori, & ideò minùs quæ Dei sunt, valeat cogitare, cùm quasi divisus in duo plenam sui non habeat potestatem: ut ei, à quo stipendium recepit, pleniùs famuletur, f.t. præs. auctoritate m.quat. hujusmodi clericos beneficiis ecclesiasticis, quæ in tua diœc. sunt adepti, auctoritate nostra suffultus valeas ap. rem. privare, præsertim cùm rerum ecclesiasticarum substantia soleat deperire per tales: nisi fortè talibus scienter contuleris ecclesiastica beneficia, quibus eos *b* non per te, sed per superiorem decernimus spoliandos.

N O T Æ.

a NOrvic.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Ecclesia Norvicensi nonnulla adduxi *in cap.* 9. *de rescript.*

b *Non per te.*) Ne contra factum proprium venisse dicatur.

C O M M E N T A R I U M.

1 IN his quatuor decisionibus referuntur pœnæ quibus plectendi sunt clerici scienter matrimonium contrahentes, quibus & aliæ à sacris canonibus impositæ adjungendæ sunt. Eas breviter recenseamus. In primis tales sacerdotes à sacris ordinibus recipiendis, vel in jam susceptis ministrando arcentur, *cap. quotquot*, *cap. monacho*, ibi: *Nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur* 27. *q.* 1. & olim gradibus, in quibus deprehendebantur conservatis, brevissimi temporis suspensione imposita, ad superiores inhabiles reddebantur. Sexta Synodus in Trul. *can.* 3. ibi: *Similiter & eos qui post ordinationem uni matrimonio se applicarunt, hoc est, presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos,*

nos, brevi aliquo tempore à sacro ministerio prohibitos, & punitos, rursus propriis gradibus restitui, ad alium gradum nequaquam promovendos, eis nefario videlicet dissoluto conjugio. Consentiunt Syricius *epist.1.cap.7.* Innocentius III. *epist.3.cap.1.* quorum meminit Concil. Agath. *canon.9.* ibi: *Placuit etiam, ut si Presbyteri, vel Diaconi conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentii ordinatio, vel Syricii Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, servetur: quod si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ à Syricio Episcopo ad provincias commeavit, non probabitur pervenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita ut de cætero pœnitus incipiant abstinere, & ita gradus suos, in quibus inventi fuerint, sic retineant, ut ad posteriora eis non liceat ascendere.* Aliquando etiam deponebantur, communione tantùm concessa. Concil. Aurelian. 5. *canon.4.* ibi: *Si quis clericus post acceptam benedictionem cujuslibet loci vel ordinis, ad conjugalem torum jam sibi illicitum denuò redire præsumpserit, usque in diem vitæ ab honore accepti ordinis (sicut habent antiquorum PP. canones) deponatur, ei tantùm communione concessa.* Quod genus suspensionis exponit Morinus *lib.2. exercit. c.8.* Novo jure Concilii Viennensis illi excommunicantur. *Clem. unic. de consanguin. affin.* Cujus explicationem prosequitur Basil. Legion. *de matrim. lib.7. epist.28.* & hodie ut suspecti de hæresi puniuntur ab Inquisitoribus, abjuratione de levi ab eis facta, ut referunt Simanchas *de Catholicis, tit.40. num.9.* Farinac. *de hæresi q.183. num.72.* Carena *de offic. Inquisit. tit.17. §.3.*

Circa privationem beneficii ecclesiastici, aut incapacitatem illud obtinendi, quam incurrunt clerici conjugati, sciendum est, clericos in majoribus Ordinibus constitutos non privari beneficiis ecclesiasticis; quia cùm matrimonium ab eis celebratum nullum sit, si propriis beneficiis privarentur, cogerentur mendicare; quod colligitur *ex cap. si quis clericorum*, suprà relato, & expressè deducitur *in cap. penult. hoc tit. in 1. collect.* ibi: *Meminimus vobis olim pro pagano clerico vestro litteris Apostolicis mandavisse, ut præbendam, quam ei subtraxeratis ex occasione matrimonii, quod cum quadam muliere contraxisse dicebatur, restituere deberetis: vos pro litteris nostris illud facere non curastis, asserentes inde scandalum inter alios generari. Attendentes itaque, ne prædictus clericus beneficii ecclesiastici auxilio destitutus, ad turpia, & sæcularia lucra sectanda redire cogatur; cùm multi concubinarii, & adulteri de bonis Ecclesiæ sustententur, & in talibus sit ordinibus constitutus, in quibus legitimè conjugatum à beneficio ecclesiastico sacri canones non repellunt, discretionem vestram rogamus attentiùs, ac per Ap. s. m. quat. ei beneficium percipiendum, unde sustentari valeat, extra fratrum consortia conferatis.* Clerici autem in minoribus gradibus constituti, matrimonium contrahentes, ipso jure privantur beneficiis ecclesiasticis, *ex cap.1.2.3.4. & 5. sub hoc tit. in 5. compil.* ibi: *Dilectus filius Magister F. canonicus Ecclesiæ de Tilim, exposuit coram nobis, quod cùm Vivianus quondam ipsius Ecclesiæ clericus, Paduanæ diœcesis, ordine clericali, & eadem Ecclesia derelictis, sibi quamdam mulierem matrimonialiter copularit, & diutius incedendo in habitu sæculari, exercuit officia civitatis: nunc idem V. gestiens ad Ecclesiam redire prædictam, non habita de prædictis aliqua mentione, quasdam à nobis ad te litteras reportavit, quarum auctoritate in eadem Ecclesia ingressum nititur rehabere. Cùm igitur mendax precator carere debeat impetratis, mandamus quatenus si præmissis veritas suffragatur, revocato, si forsan auctoritate litterarum hujusmodi contra eamdem Ecclesiam processisti, de cetero non procedas.* Et ex c.4. *de confirm. utili*, in eadem compilatione: *Te didicimus intimante, quod tu cum quosdam diœcesis tuæ clericos uxoratos suis de mandato nostro beneficiis, quæ in eadem obtinebant diœcesi, spoliaveris, quidam eorum per obtentas à nobis contra te super eisdem beneficiis commissionis litteras, in quibus spoliationis causæ mentio non habetur, te super his multipliciter aggravant, & molestant: alii verò confirmationis nostræ litteras in communi forma super eisdem beneficiis, in quibus causa eadem supprimitur, exhibentes, tueri se contra te per easdem litteras moliuntur. Nolentes autem per tales litteras mandato nostro, & canonicis statutis illudi, decernimus te non teneri ad respondendum per commissiones easdem, & tibi super hoc tales confirmationis litteras non obstare.* Licèt simplex beneficium absque administratione olim retinere potuerint, *cap.2. hoc tit. in 1. collect.* ibi: *Universalis Ecclesiæ sollicitudo, quam providente Domino gerimus, pro Ecclesiarum statu nos compellit propensiori cura satagere, & ut secundùm Deum, & justitiam disponamus, vigilem curam & studium adhibere. Accepimus autem quod plerique in tuo Episcopatu degentes, cùm essent in acolythi officio, & infra constituti, uxores duxerunt; & nihilominus Ecclesias, quas priùs habebant, detinere præsumunt. Unde quoniam uxorati, cum divisi sint, & eos cogitare oporteat, quomodo uxoribus placere valeant, & servire, obsequiis non solummodò possunt intendere divinis: f. t. per A. s. p. m. quat. prædictos viros Ecclesias liberè, & absolutè dimittere, ap. cess. compellas, & eas aliis personis idoneis in sacris ordinibus constitutis concedas. Verùm si qui eorum aliquod in eisdem Ecclesiis simplex priùs beneficium habuerunt, ipsum eis, excepto Magisterio Ecclesiarum sub dissimulatione dimittere poteris.* De quo exaudiendus est Clemens III. *in c. finali*, ejusdem collectionis: *Querelam Gand. acolythi nos accepisse noscatis, sicut prædecessor noster Gregorius, qui ad vos propter eum bis scripsisse noscitur: qui cùm à G. muliere peteretur in virum, inde sumpta occasione ipsum beneficio, quod à nobis habebat, post appellationem ad Sedem Apostolicam factam minùs rationabiliter spoliastis. Unde quia omnibus injustè gravatis patrocinium tenemur Apostolicum impertiri: d. v. rog. attentiùs, & p. A. s. p. m. quat. si rem sic se habere constiterit, memorato clerico beneficium illud taliter subtractum absque dilatione reddentes, ap. rem. pacificè dimittatis; ita quod querelam ad nos non debeat iterare, memorati Abbatis sententia non obstante super matrimonio lata, quominus beneficium debeat obtinere, nisi curam habeat animarum annexam.* Rationem hujus privationis assignant Romani Pontifices in eisdem juribus; nam cùm per matrimonium sortiantur statum incompatibilem cum statu sacerdotali, & facultate ministrandi in Ecclesia priventur, ideò tanquam renunciantes tacitè ipsis beneficiis contrahendo matrimonium, illis ipso jure privantur, & inhabiles redduntur ad aliud impetrandum: immò si illis novum conferatur, ipso jure collatio nulla est, ut docent ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Basilius *d. lib.7. cap.28.* Valensis *de benefic. lib.1. tit.13.* Petrus Gregorius *eod. tract. c.25. n.6.* Lotherius *de re benef. 3. part. q.26. n.61.* Dartis *eod. tr. c.12.* Sanch. *lib.7. de matrim. disp.42. cum sequentibus*, Suarez *de censur. disp.49. sect.4.* Sausay *in Panopl. cleric. part.2. lib.6. axiom.5.*

C A P U T VI.

Idem a *Acheruntino Archiepiscopo*.

CUm olim ad nostram audientiam pervenisset, quod Canonici *b* Angloven. dil. f. Cantorem Tricaricen. sibi elegerant in Pastorem, tibi dedimus in mandatis, ut examinata electione diligentiùs, & persona, si electionem canonicam, & personam idoneam invenires, electionem ipsam auctoritate Apostolica *c* confirmares, sicut Metropolitanus in cæteris processurus. Licèt autem tibi de forma electionis canonicæ, ac idoneitate personæ in aliis constitisset, movit te tamen, & ad nos consulendos induxit, quod cùm pater ejusdem Cantoris Græcus fuerit, & juxta ritum Græcorum uxorem duxerit in minoribus ordinibus constitutus, Cantorem ipsum ex uxore legitima in sacerdotio suscepisset. Nos igitur attendentes, quod Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit, quin Orientales in minoribus ordinibus contrahant, & in superioribus *d* utantur matrimonio jam contracto: f. t. per A. s. m. quat. nisi pro eo, quod inter Latinos Græci hujusmodi conversantur, regionis consuetudo repugnet, si aliud non obstat, ad confirmationem, & consecrationem ejusdem Cantoris sine dubitatione procedas.

N O T Æ.

1 a ACheruntino.) Ita legitur *in cap.2. sub hoc tit. in 3. collect.* Acheruntia, seu Acheruntius, ut ait Livius *lib.2.* vulgò Azerona, est in regno Apuliæ, quod & Calabria, & Græcia Magna dicebatur, in quibus dominium exercuerunt Imperatores Orientis, ut refert Cujacius *hic*. Ea tamen regna occidentem spectabant, Italiæque

que Provinciæ erant. Berterius *diatrib.*1. *cap.*5. *in princip.* Sed cùm provinciæ illæ subjugatæ essent ab Imperatoribus Græcis, eorum fuerunt mancipatæ dominio, ut referunt Leo Ostiensis *lib.*2.*cap.*8. Gregorius VII.*lib.*8.*epist.*7. & ex eis Ciroonius *in parat. ad hunc tit.* Jam à primis Ecclesiæ sæculis fuit ea civitas Episcopali Cathedra decorata: ejus Prælatus Justus Synodo Romanæ sub Symmacho celebratæ interfuit.

b *Angloven.*) Legendum est Anglinuen. Nam Anglinensis Episcopatus est etiam in Calabria, ut ex Pontif. Rom. refert Cujacius *hic*.

c *Confirmare.*) Juxta ea, quæ adduxi *in cap.*3. *de elect.*

d *Utantur.*) Consonat textus *in cap. aliter* 31. *distinct.* ubi verba illa, *matrimonio copulantur*, ita exaudienda sunt, 2
idest matrimonio utuntur, *cap. quæsitum*, *de pœnit. & remiss.* ibi: *Matrimonio licet uti*; ut supra probavi *in cap.*1. unde Innocentius III. in prioribus verbis, ubi asserit, Græcos non recepisse votum continentiæ, exaudiendus est quoad usum matrimonii jam contracti: nec audiendus est Henriquez *lib.* 10. *de Ordin. cap.* 10.§.7. dum docet Innocentium in præsenti loquutum fuisse ut Doctorem privatum, non verò ut Ecclesiæ Præsulem.

C A P U T VII.

Idem *Episcopo* a *Pictaviensi*.

JOannes nobis conquerendo monstravit, quod tu eum, quamquam jamdudum uxorem legitimam duxerit, pro eo quod priùs in *b* acolythum fuerat ordinatus, compellere niteris, ut tonsuram deferat clericalem, ex qua inter ipsum & uxorem suam posset scandalum generari, cùm consuetudine terræ tuæ clerici uxorati non cogantur inviti portare tonsuram. Quoniam igitur idem etiam tonsuratus non potest privilegio clericali gaudere, mandamus quatenus ipsum super tonsuratione hujusmodi non molestes, dummodo nullum percipiat *c* beneficium ecclesiasticum, cujus ratione teneatur clericalem deferre tonsuram: quia cùm eum oporteat sæcularibus *d* negotiis immisceri, tonsura ipsius sæcularia exercentis videretur profectò in ministerii nostri vituperium redundare. 5

N O T Æ.

1 a PICtaviensi.) Joanni de Melduno videlicet, ejus Ecclesiæ Præsuli temporibus Innocentii III. De Ecclesia Pictaviensi nonnulla notavi *in cap. super* 20. *de rescript.*

b *Acolythum.*) Cujus officium duplex est, unum deferre cereos accensos in sacrificio Missæ, ac proinde accendere luminaria; juxta adducta *in cap. unic. de offic. sacristæ*: alterum est ministrare vinum, & aquam in urceolis, *cap. perlectis*, *vers. Ad acolythum*, 25. *dist.* Licèt enim acolythus non sit ex ministris majoribus, tamen sacra vasa, ut ad altare deferat, tangere potest, *cap. non liceat* 32. 23. *dist.* *cap. clericos*, *verb. Acolythi*, 21. *dist.* quæ officia acolythi satis demonstrantur duplici materia, quæ illi traditur tempore suæ ordinationis, videlicet ceroferarium cum cereo, & urceoli vacui, *cap. acolythus* 23. *dist.* Prosequuntur acolythi etymon, & munia, ultra repetentes *in dict. cap. perlectis*, & scribentes de sacramento Ordinis, Claudius Espenceus *ad D. Paulum lib.*1. *digres. cap.*8. Vicecomes *volum.*3. *de ritibus Missæ*, *lib.*1. *cap.*25. Menardus *de sacram. D. Gregorii*, *fol.* 271. Cerda *in advers. capit.* 94. Mendoza *lib.*3. *Concil. Illiber. cap.*6.

c *Beneficium.*) Quod retinere poterat ex dispensatione Pontificis, ut post Glossam hic docet Petrus Gregor. *de benefic. cap.* 25.

d *Sæcularibus negotiis.*) Non rectè ex his verbis Abbas in præsenti, *num.*6. Galganet. *de jure publico lib.*3. *titul.*5. deduxerunt, clericis conjugatis, etiam cum tonsura, & habitu incedentibus licitum esse negotiis sæcularibus implicari. Nam contrarium verius est, & probat latè D. Josephus Vela 2. *tom. dissert.* 45. *ex num.* 3. in præsenti enim tantùm Innocentius III. supponit, quod plerumque accidere solet hujusmodi clericis conjugatis, videlicet eos profanis negotiis, ac negotiationibus immisceri ob conjugalis status necessitatem, & ad sublevanda onera matrimonii, ut accidisse in Paduana diœcesi refertur *in cap.*3. *hoc tit. in* 5. *compil.* illis verbis: *Dilectus filius Magister E. Canonicus Ecclesiæ de Trilin. exposuit coram nobis, quod cum Vvitianus quondam ipsius Ecclesiæ clericus Paduanæ diœcesis, ordine clericali, & eadem Ecclesia derelictis, sibi quamdam mulierem matrimonialiter copulavit, & diutius incedendo in habitu sæculari, exercuit officia civitatis: nunc idem V. gestiens ad Ecclesiam redire prædictam, non habita de prædictis aliqua mentione, quasdam à nobis ad te litteras reportavit, quarum auctoritate in eadem Ecclesia ingressum nititur rehabere. Cum igitur mendax precator carere debeat impetratis, mandamus quatenus, si præmissis veritas suffragatur, revocato, si forsan auctoritate litterarum hujusmodi contra eamdem Ecclesiam processisti, de cætero non procedat.*

C A P U T VIII.

a Idem.

CUm decorem *Et infrà*: Eos qui sunt publicè uxorati, non admittatis de cætero ad ecclesiasticas dignitates dimissas ab eis, quas non possunt sine pravo exemplo, & gravi scandalo retinere.

N O T Æ.

a IDem.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. de vit. & honest. cleric. cap.*4. & jam epigraphen hanc exposui *in cap. cum decorem*, ejusdem tituli.

C A P U T IX.

a *B. quondam Reginæ Anglorum Illustri.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli *b* litterati terræ tuæ, habitu & tonsura relictis, publicè ducunt uxores, de his, qui sunt hujusmodi, soliciti quomodo uxoribus placeant, existentes; qui licèt negotiationibus, & aliis sæcularibus insistant negotiis, ut tamen consuetis justitiis, & debitis obsequiis te fraudent, tonsuram resumunt abjectam, qua ipsius prætextu ab hujusmodi ut clerici excusentur; quamquam non militent Domino, sed potiùs mundo, ut cæteri uxorati. Quidam etiam accepta prima tonsura similiter contrahunt, & eamdem tonsuram deferunt, ut eodem prætextu excusari valeant à prædictis: & ven. f. n. Episcopus, & dilecti filii Decanus, Archid. & Capitulum *c* Cenomanense ipsos tanquam clericos in subtractionem servitiorum tuorum fovere nituntur in tuum præjudicium, & gravamen. Cùm igitur reddenda sint, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo; & publici uxorati, clerici non existant, dum se sic *d* sæcularibus negotiis implicant: æquanimiter ducimus tolerandum, si justitias debitas, & servitia consueta, velut ab aliis uxoratis exigas, & recipias ab eisdem cùm tonsura, quam non obtentu religionis, sed in fraudem subtrahendi servitia, resumpsisse, vel accepisse videntur, in his non debeat patrocinium impertiri.

N O T Æ.

N O T Æ.

1 a B) Ita legitur *in 5. compil. sub hoc tit. cap. 1.* & *in cap. ex parte, de privileg.* ubi etiam agitur de his clericis conjugatis, qui tonsuram jam dimissam reassumunt maleficiis perpetratis. De hac Berengaria Angliæ Regina plura notavi *in cap. ex parte 15. de foro compet.* ideò autem in præsenti Honorius rescribit huic Reginæ, quia ut auctor est Rodericus Toletanus *lib. 5. de rebus Hispan. cap. 24.* ea plerumque morabatur in civitate Cenomanensi, quam ratione dotalitii acquisierat, ut retuli *in dicto cap. ex parte 15.* unde consuluit Honorium III. super excessibus clericorum.

2 b *Litterati.*) Regulariter litterati accipiuntur pro doctis, scientia, vel doctrina imbutis, *l. 1. Cod. de Decur. urb. Rom. in Theodos. cap. de multa, de præb.* quos à rusticis distinguit Justin. *in l. ult. C. de testam.* Inde illiterati, Ignari, & indocti dicuntur *in cap. illiteratos 36. dist.* notavit Bosquetus *ad Innoc. lib. 2. epist. 224.* In præsenti autem litteratos accipi pro sciolis, seu leguleis, qui mediocris litteraturæ fumo inflati, lites ferunt, notavit Cironius *hic*; illi enim clericalibus insignibus utebantur, idest tonsura, & vestibus, ut hoc colore clericali privilegio fruerentur.

c *Cenoman.*) De qua diœcesi egi *in cap. 5. de rescript.*

d *Sæcularibus negotiis.*) Ex his verbis rectè deducitur, clericos conjugatos tonsuram deferentes non posse negotiis sæcularibus se immiscere, quod latè probat Vela *d. tom. 2. dissert. 45.*

C O M M E N T A R I U M.

3 IN his duabus decisionibus agitur de clericis conjugatis, qui tonsura dimissa, seu retenta negotiis sæcularibus se implicarunt, & tam ab Innocentio, quàm Honorio III. deciditur, eos privilegio clericali non gaudere: quarum decisionum ratio in promptu est; nam si clerici in majoribus ordinibus constituti negotiis sæcularibus se immiscentes, post trinam monitionem amittunt privilegium clericale, ut probavi *in cap. fin. de vita & honest. cleric.* quantò magis, qui in minoribus constituti, connubio copulati, relicta tonsura hujusmodi negotiationibus se implicarunt, privilegio clericali privari debent? Circa clericos autem conjugatos tonsuram deferentes, nec se negotiis sæcularibus implicantes, extat celebris constitutio Bonifacii VIII. *in cap. unic. hoc tit. in 6.* qua cavetur, ut clerici conjugati canonis, & fori privilegio gaudeant quoad causas criminaliter, seu civiliter intentatas: ut autem illi hac immunitate gaudeant, tres petit Bonifacius conditiones. Prima ut tonsuram deferant: secunda, ut incedant in habitu clericali: tertia, ut cum unica & virgine matrimonium contraxerint. Concil. verò Tridentinum *sess. 23. de reform. cap. 8.* quartam addit his verbis: *Modò hi clerici alicujus Ecclesiæ servitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ serviant & ministrent.* His tamen concurrentibus tantùm privilegio canonis & fori quoad criminales causas gaudent, etiamsi civiliter intententur; quo modo exponenda sunt illa verba dicti capitis unici: *Trahi non posse criminaliter, aut civiliter ad judicium*; ut latè eadem requisita prosequentes docent Covarruv. *practic. cap. 31.* Salcedo *in praxi, cap. 62. numer. 13.* Diana *tom. 1. tract. 2. resolut. 51.* Germonius *lib. 3. de sacr. imm. cap. 45.* Martha *de jur. id. cent. 2. casu 153.* Suarez *advers. Reg. Angliæ, lib. 4. cap. 28.* Escobar *de Pontif. jurisdict. cap. 21. §.* fusè Pereyra *tom. 2. de man. Reg.* Urrutigoyti *in pastor. regul. cap. 3. voto 3.* Circa clericos verò in majoribus ordinibus constitutos ex dispensatione Pontificis matrimonium contrahentes, an privilegio fori in eisdem causis gaudeant, non vulgò hæsitatur: & ipsos non gaudere privilegio fori, docuerunt Sanchez *de matrim. lib. 8. disp. 8. num. 11.* Suarez *d. cap. 8. num. 3.* Sed contrarium, immò hujusmodi privilegio eos frui, docuit Navarr. *de reddit. q. 1. monit. 10. fol. 296.* illis verbis: *Quod non obstante dispensatione clericus conjugatus manet persona ecclesiastica, & gaudet privilegio fori, & canonis.* Quam opinionem non levibus probavit fundamentis collega meus Illustr. D. Rodericus Parga, & Mandia, quondam Academiæ nostræ Cancellarius, nunc verò Episcopus Accitanus.

C A P U T X.

Idem a *V.*

UT consultationi tuæ breviter satisfiat, respondemus quod R. miles tuæ diœcesis, qui sicut tibi humiliter est confessus, olim in minori constitutus ætate, cùm modicum sciret legere, vel cantare, tonsuram tamen, & coronam clericalem assumpsit, quam gestare inter milites, & laicos erubescit, non est cogendus deferre habitum clericalem.

N O T Æ.

1 a V) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. fin.* Cujacius autem in præsenti existimat, Honorium scribere Linconiensi Episcopo, juxta cujus sententiam ita restituenda est inscriptio: *Vuillelmo Linconiensi Episcopo*; temporibus enim Honorii III. Linconiensem regebat Ecclesiam Vuillelmus, qui postea fuit in Ecclesiam Rhemensem translatus, ut refert Chenu *in serie Præsul. Lincon.* De Ecclesia Linconiensi nonnulla notavi *in cap. 8. de rescript.*

C O M M E N T A R I U M.

2 VUlgò textus hic accipitur de clerico prima tonsura tantùm initiato, militiæ nomen dante, qui non tenetur deferre in ipso exercitu, & belli congressu tonsuram. Sed certè si de tonsurato in bellum proficiscente acciperetur præsens decisio, parvam, aut nullam continet dubitandi rationem; nam licèt clericis in majoribus gradibus constitutis militiæ nomen dare interdictum sit, *cap. clericorum, cap. de his clericis, cap. eos, qui 20. q. 3. c. clerici, c. quicumque, c. ex multa, de voto*: illustrant latè Lantdmeter *lib. 2. de veteri mon. c. 25.* Barbosa *de jure eccles. lib. 3. c. 4.* Becanus *de bello, q. 18. n. 22.* Diana *p. 10. tr. 2. res. 2.* Gibal. *de irregul. cap. 4. diffic. 4.* Roussellus *lib. 7. hist. Pontif. jurisdict. cap. 6.* & si beneficia possideant, illis privandi sint, Concil. Andegav. *can. 7.* ibi: *Clerici quoque, qui relicto clero se ad sæcularem militiam, & ad laicos contulerint, non injustè ab Ecclesia, quam relinquunt, amoveantur.* Tamen clerici in minoribus constituti ritè possunt, sicut alii laici, ad militiam proficisci, ut probat Diana *d. resol. 2.* Et sicut conjugati, vel aliis negotiis sæcularibus impliciti non coguntur tonsuram deferre, ita nec milites. Unde credi non potest, Episcopum Linconiensem consuluisse Honorium III. in casu adeò aperto, cùm videlicet, qui tantùm prima tonsura erat initiatus, militiæ nomen dederat, utrum tonsuram deferre cogendus esset, cum tunc tanquam laicus incedere potuisset. Quare existimabam, Rodericum, de quo in præsenti, nullo modo militiæ nomen dedisse, sed in ipsa civitate deguisse: quod ut faciliùs percipiatur, observo apud scriptores mediæ ætatis, plerumque nobiles viros, Dynastas, & Toparchas, milites appellari, quos & nos vulgò appellamus *Cavalleros*; de quibus sanctus Bernardus *ad Eugenium lib. 3. c. 5.* ubi conqueritur de clericis, qui ut laici incedebant, his verbis: *Quid sibi vult, quod clerici aliud esse, aliud videri volunt; id quidem minus castum, minusque sincerum; nempè habitu milites, quæstu clerici, actu neutrum exhibent.* Sic miles Tescellinus, ipsius sancti Bernardi pater, miles appellatur ab Vuillelmo Abbate *lib. 1. vitæ ejusdem Sancti*, eo quòd esset vir antiquæ, & legitimæ militiæ, idest nobilitatis. Et Petrus Blesens. *epist. 78.* Gaufridum, nobilem appellat militem, sanguine, & animi generositate præclarum. Et *epistol. 94.* reprehendens nobilium fastum, superbiamque, ait: *Nepotum vestrorum militum fastuosam gloriam tolerare non possum.* Probat Saussay *in Panopl. cleric. part. 2. lib. 3. cap. 2.* quibus suppositis eam credo esse Honorii mentem, ut R. miles, idest nobilis Dynasta, qui in minori ætate tonsuram acceperat, eamque postea inter alios Dynastas, & laicos deferre erubescebat, cùm nec Ecclesiæ inserviret, sed potiùs, ut laicus incederet, cùm quæreretur, an cogendus esset eam deferre, cùm adhuc per conjugium, vel similem actum non deseruisset statum clericalem; respondit Honorius, quod non est cogendus inter alios nobiles tonsuram deferre, cùm ipsam propria voluntate deferere velit, nec beneficium aliquod ecclesiasticum obtineat.

TITU-

TITULUS IV.

De Clericis non residentibus in Ecclesia, vel præbenda.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *Sardicensi.*

NOn liceat Episcopos de civitate sua transire ad aliam. Manifesta est enim *b* causa pro qua facere hoc attentat. Cùm nullus sit inventus Episcopus, qui ad minorem de majori civitate transiret.

NOTÆ.

1 a *SArdicensi.*) *Can.*1. ut legitur apud Burchardum *lib.*1. *Decreti*, *c.*79. Ivonem *p.*5. *c.*185. *& in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.*1. & apud Antonium August. *lib.*4. *epit. tit.* 27. *cap.*17. ex quibus codicibus constat primò, canonem hunc mutilum referri in hac sexta collectione, cùm desit Osii Episcopi Cordubensis propositio, prout refertur *in d. cap. canon.*1. in illis verbis: *Osius Episcopus dixit: Non minus mala consuetudo, quàm perniciosa corruptela funditus eradicanda est, ne cui liceat Episcopo de sua civitate ad aliam civitatem transire. Manifesta est enim causa, qua hoc facere tentant, cùm nullus in hac re inventus sit Episcopus, qui de majore civitate ad minorem transiret. Unde apparet, avaritiæ eos ardore inflammari, & ambitioni servire, & ut dominationem exerceant. Si ergo omnibus placet, hujusmodi pernicies austeriùs vindicetur, nec laicam communionem habeat, qui talis est. Universi dixerunt: Placet. Osius Episcopus dixit: Etiam si talis aliquis extiterit temerarius, ut forsitan excusationem afferat, quòd populi litteras acceperit, cùm manifestum sit præmio, & mercede paucos, qui fidem sinceram non habent, potuisse corrumpi, ut clamarent in Ecclesia, & ipsum petere viderentur Episcopum; omninò has fraudes demandasse arbitror, ita ut nec laicam communionem in fine accipiat talis. Quod si vobis omnibus placet, statuite. Universi dixerunt: Placet.* Quæ posteriora verba reperiuntur *in c.*2. *de elect.* ubi ea exposui. Secundò textum hunc potiùs compilari debuisse sub titulo *de translat. Episcop.* Præsens canon maximè factus est contra Eusebium prius Beryti, posteà Nicomediæ, & Constantinopolis Episcopum, ut apparet ex epistola synodali Alexandrinorum apud Athanasium *apol.*2. ut notavit Dartis *in* 15. *dist. fol.* 90. Concilii Sardicensis historiam dedi *in d. cap.* 2.

b *Causa.*) Ambitio videlicet, ut ex sequentibus verbis constat; quæ procul abesse debet ab his translationibus, ut latè probavi *in cap.*1. *de translat. Episc.*

CAPUT II.

a *Ex gestis Romanorum Pontificum.*

b LEo III. natione Romanus, consilio *c* Lotharii, & Ludovici Imperatorum, sanctam & venerandam 67. Episcoporum in Ecclesia beati Petri Synodum congregavit. In hac Synodo Anastasius presbyter Cardinalis tituli B. Marcelli ab *d* omnibus canonicè est *e* depositus, eo quòd parochiam suam per annos quinque contra canonum instituta deseruit, & in alienis usque hodie demoratur.

NOTÆ.

1 a *EXgestis.* Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & rectè; nam textus iste transcriptus est ex veteri codice, quod dicebatur Compendium historiarum, & gestarum rerum; ex quo verba hujus textus retulit Baronius *tom.*10. *anno* 853. & ferè eisdem verbis idem narrat Anastasius Biblioth. *anno* 853. *in Leone IV.* illic: *Inter hæc verò, quæ superiùs scripta sunt, cœpit crebrò nominatus sanctissimus Præsul de singulis Ecclesiarum Rectoribus, videlicet Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, atque omnium Christianorum militia curam, solicitudinemque habere præcipuam. Volens itaque, sicuti & factum est, ex priscis auctoritatibus normam præponere, Christo juvante normam, qualiter unusquisque eorum vitam castam & sobriam duceret; & Deo, cui semper irreprehensibiliter famulatum debemus impendere, in omnibus complaceret; tunc demùm sancti ei Spiritus gratia revelante, una cum consilio serenissimorum Lotharii, & Ludovici Imperatorum, anno Imperii eorum quinto & trigesimo, atque Pontificatus jam dicti Præsulis septimo; mense Decembris, die* 8. *indictione secunda, sanctam, ac venerandam in Ecclesia Beati Petri Apostoli Synodum congregavit. In qua tam ipse Catholicus, & Apostolicus vir, quàm & alii cum eo sexaginta & septem Episcopi resederunt. Ex quibus quatuor Episcopi ab Imperatoribus destinati, Joseph Eporegensis, Nottingus Brixiensis, Petrus Spoletinus, & alius Petrus Aretinus: inter quos etiam Paulus Diaconus, sanctæ Ravennatis Ecclesiæ residens, vicem tenens Joannis Archiepiscopi sui, absque Presbyteris, & Diaconibus, & Clero sanctæ matris Ecclesiæ. Et tunc coram omnibus quadraginta & duo capitula, quæ profectò ad salutem, & lucrum omnium Christianorum hominum pertinere noscuntur, per Diaconos sanctæ, & universalis Ecclesiæ Sedis legi præcepit. Quæ etiam capitula, ut in futurum ab omnibus illibata serventur, post cætera decreta Pontificum in sanctis canonibus jussit adscribi. Quatenus omnes Episcopi hujus auctoritatis exemplum ante oculos habeant, & suos possint meliùs instruere, & erudire subjectos. In hac denique post cætera Synodo Anastasius Presbyter Cardinalis tituli B. Marcelli, ab omnibus canonicè est depositus, eo quòd parochiam suam per annos quinque contra canonum instituta deseruit, & in aliena usque hodie demoratur. Qui cùm neque ad duo pro ea congregata Concilia venire vellet, neque per Apostolicas epistolas, neque per tres vocatus Episcopos, Nicolaum videlicet, Patronacium, & Joannem; ideò meritò uno consensu, secundùm quod de talibus in sacris continetur canonibus, eum sancta Synodus deposuit, & sacerdotali honore privavit. Anno, mense, die, & indictione superiùs adnotata.* Et hæc Anastasius. Unde ex eodem libro citatur textus *in cap. Agatho*, 63. *dist.* Ut autem plenè hujus damnationis historia comprehendatur, libet transcribere acta ipsius Synodi super hac damnatione, quæ ex illo veteri codice refert Baronius *tom.*10. *annal. anno* 853. *num.* 84. in hæc verba: (Imperantibus Dominis piissimis, perpetuis Augustis, Lothario à Deo coronato, pacifico & magno Imperatore, anno trigesimoseptimo; sed. H. Ludovico à Deo coronato, ejus filio novo Imperatore, anno quinto, mense Decembri, die octava, indictione secunda, in civitate nova, cujus vocabulum Leoniana est, intra Ecclesiam, ubi corpus beatissimi Petri Apostolorum Principis conditum est: Leo Episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus Missis sacratissimorum Imperatorum filiorum nostrorum Joseph Eporediensis Ecclesiæ Antistiti, seu Petro Spoletinæ, itemque Petro Aretinæ Ecclesiæ Episcopo, ac Nottingo Episcopo Brixiensi, universæque sanctæ Synodo hic pariter congregatæ. Quod bene, ac pleniter nobiscum simul, fratres charissimi, scitis, non iterum dilectioni vestræ cognitum esse volumus; quoniam instigante ac suadente diabolo, Anastasius presbyter Cardinalis noster, quem nos in titulo beati Marcelli martyris atque Pontificis ordinavimus, contra statuta Patrum propriam Ecclesiam deserens, ecce jam per quinquennii tempus, in alienis parochiis, idest, Aquilejensibus, velut ovis errans, degere, ac temerè inhabitare præsumpsit: quem etiam auctoritate suffulti canonica, Apostolicis litteris per tertiam, & quartam vicem vocavimus. At ubi redire distulit, congregatis Episcoporum Conciliis,

cùm eum non potuissemus videre, vel habere specialem præsentiam; communi eum decreto sancta communione privavimus. Volentes siquidem per hujus excommunicationis censuram ad gremium sanctæ, à quo discesserat, matris Ecclesiæ personam reducere, juxta illud decimum sextum sancti magni Concilii Niceni capitulum, in quo omnis necessitas presbyteris à propria Ecclesia discedentibus imponi præcipitur ac promulgatur: sed Apostolica monita, sanctique Concilii pro nihilo ducens; erroris irretitus caligine, redire nullatenus voluerit. Postmodùm verò Ravennæ nobis cum piissimo, invictoque Domino H. Ludovico Imperatore, spirituali filio nostro degentibus, ejus clementiam exoravimus, ut eumdem presbyterum ad nos, suamque Ecclesiam reverti juberet. Quod omni alacritate nostro repromisit perficere Pontificio, diem constituens, atque denuntians, in quo eum remeare sanciret. Missos etiam Majestatis suæ nobiscum reliquit, Nottingum Brixiensem, & Adelgisum Illustrem Comitem, qui revertentem illum nostro conspectui præsentarent. Quos expectantibus illic nobis ad diem statutum, & ultra, prædictus presbyter non advenit. At iidem Missi illum nobis repræsentare non posse professi sunt. Post transactum autem placitum, dum eum mandatis nostris temerè renitentem conspexerimus; ita ut neque jussis Apostolicis obedire voluisset, neque sanctionis venerandi Concilii observatorem se, à quo sancta communione privatus existeret, exhibuisset, & plurimos sua læsione pestifera maculasset; quin & Domini Lotharii præstantissimi Imperatoris decreto redire jubenti, pertinaciæ suæ intemperantia restitisset: ne ulteriùs suo exemplo Ecclesiasticus ordo confunderetur, & Christianitatis religio profanaretur; anathematis eum vinculo cum sacerdotum nostrorum consensu innodavimus. Ibi etiam præsto fuerunt idem dictus Nottingus Brixiensis Episcopus, & Adelgisus Illustris Comes, prædicti Missi Domini H. Ludovici serenissimi Imperatoris. His ita peractis, Ravenna remeantes, advenimus Romam; ipseque jamsatus presbyter cum Missis Imperialibus pervenit Clusium. Ad quem tres venerabiles Episcopos nostros cum vocationis litteris destinavimus, Nicolaum videlicet, Patronacium, & Joannem, monentes eum tam per se, quàm per epistolas, quas ei per eosdem mandavimus, ut die quintodecimo mensis Novembris hujus secundæ indictionis ad generalem Synodum absque omni dilatione vel mora occurrere debuisset: ille autem, ut semper, ita & nunc, in sua inquietudine, atque audacia perseverans, venire (ut omnes modò nobiscum cernitis) distulit, atque contempsit. Nos post tantas vocationes, tantosque labores, quos una vobiscum pro eo tribuimus, quid aliud nunc facere, vel agere possumus, nisi ut Canonum promulgationem in illius indisciplinatam mentem, vobiscum venerabilibus Imperialibus Missis charissimis in Christo fratribus, necnon cum cæteris Episcopis, atque Presbyteris, ac Synodo residentibus, atque stantibus Diaconibus, atque reliquo Clero, in eum communiter inferamus, quæ de talibus in tertio Antiocheni Concilii capitulo luce clariùs continetur? At omnes Episcopi in sancta Synodo residentes dixerunt: Vestræ Sanctitati, si placet, veniant in medium venerabiles Episcopi, per quos eum vestris Apostolicis litteris accersiri decrevisti. Illico surrexere, Nicolaus videlicet, Patronacius, & Joannes Episcopi, & coram omnibus voce clara dixerunt: Nos secundùm jussionem Beatissimi Præsulis nostri præsentialiter verbis & litteris eum vocavimus, quarum exemplaria, en (ut cernitis) in manibus, & si vobis placet, legantur. Sancta Synodus dixit: Legantur. Tunc relectæ sunt per Theodorum notarium & scriniarium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in quibus continebatur ita. Leo Episcopus, servus servorum Dei, Anastasio excommunicato. Cùm spiritualibus te nostris procreatum visceribus noscimus, de tua deceptione quotidie ingemiscimus, qui sine matris tuæ progressu, erroris irretitus caligine, alienis parochiis, vel regionibus immorari contra præcepta Patrum, Canonumque sanctionem non dubitas. Revertere igitur, salutisque incedere summopere callem procura: te ne vana spes decipiat, caducæque adulationes subvertant; sed è terrenis mentem actibus erige, ad ea quæ superna, infinitaque permanent, inquiescibili intuitu anhela. Memento quia salutem tuæ cupimus animæ, corporisque videre. Et ne te diabolicæ insidiæ concludant, omnipotentis Dei semper clementiam exoramus. Præterea Apostolicis tibi præcipimus litteris, jam quinquennii tempus huc & illuc latitando, velut anguis, discurrenti, ut ad Concilium, quod quintodecimo congregaturi sumus die Novembris expectatæ futuræ secundæ hujus indictionis, præsentare te omni occasione deposita procures, ut causam tuam cum Venerabili Cœtu sanctæ valeamus congregationis subtili ventilare intuitu, & humaniùs tuam conversationem tractare. Si autem neglexeris quod præcipimus, ampliori te vinculo innodamus. Nam multimodis te reprehendimus, ac reprehensibilem judicamus, quia ad duo pro te congregata Concilia accurrere distulisti, sicut hi præsentes Nicolaus, Patronacius, atque Joannes venerabiles Episcopi nostri, per quos te nunc auctoritate canonica jussimus evocari, ore proprio indicabunt. Si autem constituto tempore ad prædictum Concilium venire neglexeris, sub excommunicatione, & anathemate, modis omnibus decernimus te esse mansurum. Sancta Synodus interea (dixit) requiratur sæpedictus Anastasius Presbyter excommunicatus, utrùm venerit, an non. Requisitus minimè est inventus. Tunc sanctissimus Papa Imperialibus superiùs jam dictis Missis dixit: Cur nobis, sanctoque Concilio secundùm Imperialem epistolam jam dictum non præsentatis Presbyterum? Ipsi autem affirmantes, dixerunt: Nos enim secundùm præceptionem Domini, magnique Imperatoris reducere, vobisque præsentare maluimus, sed minimè illum invenire potuimus. Mox autem omnibus Episcopis ipse insignis ac beatissimus Præsul dixit: Quid vobis de his videtur? Universus Episcoporum cœtus respondit: Imperialis (si vobis placet) epistola relegatur. Et cùm relecta fuisset, in ea inter cætera repertum est ita: Vestræ denique Serenitatis industria cognoscat de Anastasio Presbytero, cur ad vos non pervenerit, nostro satis animo displicuisse, quem nunc per clarissimos Missos nostros, Joseph videlicet Reverendissimum Episcopum, atque dilecti filii nostri H. Ludovici Archicapellanum, necnon & Petrum sanctæ Sedis Spoletinæ Venerabilem Episcopum, & Aldegisum Illustrem Comitem nostrum præsentialiter vobis mittimus; quidquid canonicè, & secundùm Deum super illum vestra deliberaverit sententia, nihil contradicentes, tantùm solicitè cavere, ac prudenter tractare curate, ne hoc facto divina voluntas offendatur in aliquo. Tunc venerabilis & præcipuus Præsul, omnibus residentibus Episcopis & Presbyteris, stantibusque Diaconibus, & cuncto Clero, dixit: O beatissimi fratres, quid vestra beatitudo de crebrò dicto Presbytero, qui tanta, ac talia, & tam enormiter contra Patrum regulas atque statuta peregit? Mox omnes Episcopi unanimiter dixere: Quid aliud arbitrari, aut proferre valemus, nisi ut sancti Patres, qui Antiocheno Concilio residentes tertio capitulo promulgarunt, & inviolabiliter statuerunt, his verbis: Si quis presbyter parochiam propriam deserens, ad aliam properavit, deinde omninò demigrans, in alia parochia per multa tempora nititur immorari, ulterius ibidem non ministret; maximè si vocanti suo Episcopo regredi ad propriam parochiam, & commorari, obedire contempserit. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, à ministerio modis omnibus amoveatur, ita ut nequaquam locum restitutionis inveniat. Quam promulgationem in eum (si vobis placet) presbyterum inferimus, & propriis manibus roboramus. Præsul Summus respondit: Placet. Tunc elevans se ipse præclarus Pontifex de sede sua, ait: Anastasium jam nuper excommunicatum, Cardinalem presbyterum tituli sancti Marcelli, qui propriam parochiam relinquens in aliena per multa tempora nititur immorari, à sacerdotali ministerio modis omnibus removemus, ita ut locum restitutionis nequaquam inveniat. Si quis autem contra hanc definitionem nostram quocumque tempore agere præsumpserit, aut eum restituere in sacro officio tentaverit, sit ei à Sanctis Patribus, & à nobis omnibus anathema. Post hæc omnes Episcopi in eadem Synodo residentes, unanimes dixerunt: Et nos sic judicamus, sicque irrefragabiliter statuimus. Et subscripsere Episcopi numero sexagintaseptem.) Ex his & aliis historicis illius sæculi narrat historiam hujus textus Michael Roussèlius *lib.2. hist. Pontific. jurisdict. cap.10. num.9.*

b *Leo III.*) Hæc verba pro epigraphe apposuit Raymundus, cùm legendum esset, Leo IV. in prædicta Synodo. Leo autem IV. monachus fuit Benedictinus, 2
consecratus anno 841. ut referunt Baronius & Coriolanus in eodem anno, Ludovicus à Sancto Carolo in Bibliotheca, verbo *Leo IV.*

c *Lotharius, & Ludovicus.*) Lotharius est filius Ludovici Pii, & Ludovicus nepos ejusdem Ludovici Pii, ex 3
Lothario, quorum frequens mentio fit à Gratiano *in distinct.63.* Igitur consilio Lotharii, & Ludovici Patris, & filii celebrata fuit præsens Synodus.

d *Ab omnibus.*) Idest Episcopis 67. simul cum Romano

mano Pontifice; unde cessant omnia quæ à repetentibus in præsenti hæsitantur, quomodo videlicet Cardinalis potuit deponi absque auctoritate Romani Pontificis, cùm præsens depositio præsente ipso Leone IV. facta esset.

e *Depositus.*) Non tamen simul excommunicatus fuit, quia Dominus non vindicavit bis in idipsum, ut probat Turrianus *lib. 1. contra Magdeburg.*

COMMENTARIUM.

4 PRo hujus textus expositione, ut ejus veram interpretationem assignemus, aliqua de Cardinalibus, eorum origine, & officio præmittere operæpretium duxi. Primò sciendum est, Cardinales ita dictos fuisse à cardine, ut docuit Anacletus Papa, qui vixit circiter annum Christi 108. relatus *in cap. functa 22. dist.* à quo acceperunt Patres Concil. Basil. *sess. 23.* ibi: *Sicut nomine, ita re ipsa cardinales sunt, super quos ostia universalis Ecclesiæ versentur, & sustententur.* Nomen hoc jam reperitur in Synodo Romana sub Sylvestro, anno 324. *cap. 6.* immò & in Nicæna Synodo, relata *in cap. Præsul, 2. quæst. 4.* Illustrant Baronius *anno 112. num. 9.* Bellarminus *in apolog. ad Reg. Angliæ, cap. 4.* Vvolfangus Laz. *de repub. Roman. lib. 2. cap. 2.* Cohelius *in not. Cardin. cap. 2.* P. Serlogus *in Cantica, tom. 3. vestig. 35. cap. 5.* Petrus Gregorius *lib. 15. syntag. cap. 4.* Borell. *in summu decis. 1. parte, tit. 5.* Michael Roussellius *de monar. eccles. 2. part. lib. 4. cap. 11. & 12.* plures relati à Solorzano *tom. 1. lib. 2. c. 24. n. 92. & lib. 3. cap. 2. n. 28.* Juretus *ad epist. 131. Ivonis*, Salmasius *de primatu Papæ cap. 1.* doctè Jacob. Gothofredus *in l. 7. Cod. de susceptoribus, in Theodos.* Villaroel. *tom. 1. regim. Eccles. q. 4. art. 3.* Joan. Dartis *de beneficiis, sect. 1. cap. 2.* Cabassutius *in not. Concil. fol. 656.* Cardinalatus originem à jure divino repetunt Jacobatius *de Conciliis lib. 1. art. 1. num. 244.* Paleotus *de sacro consistorio, membr. 5. cap. 11.* Turrifcrem. *lib. 2. de Ecclesia, cap. 80. & 81.* Borellus, Alban. & alii relati à Barbosa *de jure eccles. lib. 1. cap. 3. num. 5.* Fr. Juan de la Puente *convenienciа de las dos Monarchias, lib. 2. cap. 3. §. 2.* Solorzanus *tom. 1. lib. 3. de jure Indiar. cap. 2. num. 28.* Fr. Antonius Perez Benedictinus *in pentateucho fidei, de Conciliis cap. 8.* Macedo *de clavib. Petri, lib. 4. cap. 8. fol. 577.* Bellarm. *in apolog. cap. 4. fol. 35.* Gennunius *lib. 3. sacr. cap. 6.* Bulengerus *de Imper. Rom. in appendice, fol. 27. de tit. Eminentiæ*, Ramirez de Prado *in notis ad epist. primum Julioni*, Cerda *in advers. cap. 94. n. 2.* pro quibus faciunt testimonia Innocentii III. *in cap. per venerabilem, qui filii sint legit.* ibi: *Sunt autem sacerdotes Levitici generis fratres nostri, qui nobis jure Levitico in executione sacerdotalis officii coadjutores existunt.* Quem laudat Eugenius IV. *in constit. 15. §. 4.* quæ reperitur *tom. 5. Bullar. pag. 582.* ubi de Cardinalibus agens ait: *Etsi hujus dignitatis nomen, quod modò in usu est, ab initio primitivæ Ecclesiæ non ita expressum fuit, officium tamen ipsum à B. Petro, ejusque successoribus institutum evidens invenies. Immò, ut inquit Innocentius III. ex veteri Testamento jussu Dei traxit originem; asserit enim ipse, quod Deuteron. 17. dicitur, ut pro difficultate, & ambiguitate judicii accedatur ad sacerdotes Levitici generis, & judicem, qui fuerit illo tempore, & obediatur ipsorum judicio, & qui præsunt loco, quem Dominus elegerit; de summo Pontifice intelligendum esse, & fratribus ejus, idest S. R. E. Cardinalibus, qui ex jure Levitico in executione sacerdotalis officii coadjutores existunt.* Prosequuntur Ciaconius *in vita S. Iginii*, Lælius Cæcus *lib. 1. de repub. tit. de stat. Cardin. n. 2.* Cironius *ad hunc tit.* Kochier *in sace hist. cent. 2. cap. 57.* licèt alii congesti ab Hurtado *tom. 1. de resid. resol. 5. n. 1.* tenuerint Cardinalium officium tantùm à jure Ecclesiastico provenire. Eorum dignitatem sublimem commendarunt Petrus Damianus *lib. 1. epist. 20.* ibi: *Quid tibi videtur de Cardinalibus Episcopis? qui videlicet & Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibusdam aliis prærogativis, non modò quorumlibet Episcoporum, sed & Patriarcharum, atque Primatum jura transcendunt?* Arnulphus Lexoviens. *epist. ad Cardinales Romanæ Ecclesiæ, de elect. Alexand. III.* ibi: *Electos singulariter ex omni carne, per quos fidei veritas, per quos forma justitiæ, per quos Ecclesiæ libertas inconvulsa conservetur.* Sixtus V. in Bulla, quæ incipit, *Postquam verus*, edita anno 1586. ibi: *Cum itaque veri cardines sint, & clarissima Ecclesiæ lumina, templi Dei bases, firmamenta, & columnæ Christianæ Reipublicæ, &c.*

5 De cardinalium gradibus. Secundò sciendum est, Cardinales jam à primis Ecclesiæ temporibus in triplici fuisse gradu, Episcoporum videlicet, Presbyterorum, & Diaconorum; & ut Episcoporum Cardinalium originem, & rationem agnoscamus, sciendum est, quinque fuisse in urbe majores & præstantiores Ecclesias ordinaras; nempè S. Salvatoris Lateranensis, à loco nunc sancti Joannis: sancti Petri, sancti Pauli, sanctæ Mariæ Majoris, & sancti Laurentii extra muros; quibus in Ecclesiis Summus Pontifex per seipsum sacra non rarò persolvebat: atque decentiùs, & majori cum majestate id fieret, septem sibi Episcopos ex vicinioribus oppidis ascivit, qui post præstitam Pontifici assistentiam singulis hebdomadæ diebus, singuli etiam, præsente, vel absente Papa, super Aram, præsertim Ecclesiæ Lateranensis divina celebrabant mysteria. Ut autem sunt septem hebdomadæ dies, qui rursus finita hebdomada in seipsos redeunt; ita septem Episcopi, ut suprà, lecti omnes per singulos dies singuli celebrantes hebdomadam explebant, atque ob hanc causam septem hi Episcopi postea Cardinales, idest, Principales dicti sunt, Panvino teste, addendo horum institutionem vetustissimam esse; siquidem in vita Stephani Papæ IV. qui III. dictus est, creatusque Pontifex anno salutis 788. apud Anastasium Bibliothecarium ita scriptum invenisse ait: (Hic constituit, ut omni die Dominico à septem Episcopis Cardinalibus hebdomadariis, qui in Ecclesia Sancti Salvatoris observant Missarum solemnia, ea super Altare B. Petri celebrarentur, & Gloria in excelsis Deo, cantaretur super rugas, per quas ingrediuntur ad Altare, ubi imagines in frontispicio constitutæ sunt, &c.) Fuere autem hi septem, primus Ostiensis Episcopus Cardinalis: secundus Sylvæcandidæ, aliàs SS. Rufinæ, & Secundæ: tertius S. Hippolyti, aliàs Portuensis: quartus Sabinus: quintus Prænestinus: sextus Tusculanus: septimus Albanus. Circa Presbyteros Cardinales etiam sciendum est, Divum Petrum Apostolorum Principem ex fidelibus quosdam seniores viros; ac probatæ vitæ instituisse, ex quibus tam Presbyteros, quàm Diaconos consecravit, quorum opera tam ipse, quàm ejus successores, crescente in dies Ecclesia, uterentur; Presbyterisque commisisse, ut sacramenta populo administrarent; Diaconis verò ut illis ministrantibus adessent, viduisque, pupillis, & aliis fidelibus egenis subvenirent, injunxisse: & cùm numerus Presbyterorum incertus esset, D. Petri successores pro temporum varietate diversum eorum numerum statuerunt. Evaristus anno Domini centesimo Urbis regiones in titulos, vel parochias divisit, & in eis singulos Presbyteros ut sacramenta administrarent, populumque edocerent, constituit. Higinus verò Pontifex, creatus anno 138. plures Presbyteros in quolibet titulo, seu Ecclesia ordinavit, ex quibus qui præerat aliis, Presbyter Cardinalis dicebatur, ut referunt Panvinus *de septem Ecclesiis cap. 2.* Lælius Cæcus *ubi suprà, cap. 28. num. 1.* Dionysius anno 260. Evaristi exemplum sequutus, limitibus affixis singulis titulis, etiam Presbyteris curam Cæmeteriorum adjunxit. Marcellus anno 304. ut faciliùs baptisma ministraretur, 25. titulos, quasi diœceses in Urbe constituit. Panvinus *ubi proximè*, Ciaconius *in vita Marcelli.* D. Sylvester alius tres titulus adjunxit, & ita 28. Cardinales ordinavit, quorum Ecclesias referunt luculentiùs, & eorum seriem usque ad nostra tempora prosequuntur Chassaneus *in catalog. 4. p. consider. 12.* Cohelius *in notitia Cardin. cap. 6.* Succedunt Diaconi Cardinales, quorum origo à temporibus Apostolorum repeti debet; siquidem in eorum actis *cap. 6.* legimus, septem viros ordinatos fuisse ad quotidianum ministerium; quod exemplum secutus Evaristus relatus *in cap. Diaconi 11. 93. dist.* septem etiam Diaconos constituit; & cùm Urbis regiones post incendium Neronis septem essent, Sylvester anno 324. septem Diaconos Cardinales regionarios septem Urbis regionibus assignavit, ut sicut in eis curatores erant civilia tractantes negotia, ita etiam essent Diaconi, qui religionem Catholicam promoverent, & eleemosynas à Subdiaconis collectas erogarent: refert Baronius *tom. 3. anno 324.* Sed sequentibus sæculis, crescente admodum fidelium numero, auctus fuit etiam Diaconorum Cardinalium numerus, ut refert post alios Cobelius *d. cap. 7.* De his, aliisque ad Cardinalitiam dignitatem spectantibus latè agunt Germonius *de indultis Cardinal.* Buseus *de statibus hominum, verbo Cardinalium*, Bellarminus *lib. 1. de clericis, cap. 9. & 16.* Jacobatius *de Conciliis lib. 1. art. 12.* Vasquez *3. part. in 3. part. disp. 242. cat. 1.* Azor. *p. 2. institut. mor. lib. 4. cap. 1. cum seq.* Adamus Contzen. *lib. 6. polit. cap. 35.* Cresolius *lib. 1. mystag. cap. 56. sect. 1. & 2.* Hurtado *tom. 5. de resid. art. 5.* Et quando rubro galero usi fuerunt, tradit Vivar. *de veteri monachatu, lib. 4. cap. 4. §. 14.* Cellotius *de hierarch. lib. 4. capit. 8.* fusè Roussellius *lib. 2. hist. Pontif. jurisdict. cap. 10. per totum*, Beyerlinch *tom. 2. in theatr. verbo Cardinalis.*

His suppositis, ut ad veram præsentis textus expositionem perveniamus, etiam sciendum est, Cardinales ex vi, & natura proprii officii teneri residere eo in loco, ubi 6 De Residentia Cardinalium.

Pontifex degit, cujus consiliarii sunt, ut ita consilio illum juvare possint: probant Lotherius *de re benefic.lib.1.q.8. n.49.* Barbosa *de potest. Episcopi, 3.part. alleg.53.num.* 12. Borellus *in summa decis. tit.*10.*num.*8. Germonius, Flaminius, & alii congesti ab Hurtado *dicta resol.*5. Idem Barb. *in cap. excommunicatus, num.6. & 30. de offic. delegat.* Garcia *de nobilitate, glossa* 48.§.3. *à num.* 10. Germonius *de indult. Cardin.* §. *tibi quoad vixeris, à num.*1. adeò ut Episcopi Prænestinus, Albanensis & alii, qui Romæ degunt, excusentur à residentia in propriis diœcesibus, ut probat latè Hurtado *resol.7. per tot.* ubi doctè exponit Concilio Trident. *sess.7. de reform. cap.2.* Unde apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm Anastasius Cardinalis tituli S. Marcelli, non resideret in proprio titulo, justè ab eo fuit depositus per Leonem IV. in Synodo Romana: sed an Cardinalis ille absuisset à propria parochia, an verò à diœcesi, non consentiunt Interpretes. Cujacius *hic*, Selva *de benefic.part.4.quæst.3.n.5.* Lotherius *lib.3. de re benef. q.27.n.54.* accipiunt præsentem textum non de parochia, sed de diœcesi, quam deseruit Cardinalis, moti ex eo, quod Cardinales jura Episcopalia exercent in Ecclesiis proprii tituli. Sed rectiùs Germonius *lib.1. animadv. cap.17.* accipit textum hunc de Parochia propria deserta. Quæ sententia mirè convenit temporibus Leonis IV. hujus textus auctoris; nam cùm eo tempore Cardinales in Ecclesiis proprii tituli, ut Parochi Sacramenta administrarent, propriè Parochi dicebantur. Unde credo Anastasium depositum fuisse, non tam quia ut Cardinalis non residebat Romæ, ubi erat Leo IV. nec ut ejus consiliarius adfuerat duobus Conciliis, ad quæ fuerat vocatus: quàm quia deseruerat parochiam propriam, ut disertè in præsenti refertur; & neglexerat proprios parochianos, quibus Sacramenta non administraverat; cùm illis temporibus non solùm ut consiliarii Pontificis, verùm & Archipresbyteri Ecclesiarum proprii tituli Cardinales eligerentur.

CAPUT III.

Ex Concilio a *Lateranensi.*

QUia nonnulli modum avaritiæ non ponentes, & diversas dignitates Ecclesiasticas, & *b* plures Ecclesias parochiales contra sacrorum canonum *c* instituta accipere nituntur; ut cùm unum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vindicent plurimorum, ne id de cætero fiat, districtius inhibemus. Cùm igitur, vel Ecclesia, vel Ecclesiasticum ministerium committi debuerit, talis ad hoc quæratur persona, quæ residere in loco, & curam ejus per seipsam valeat exercere: quod si aliter actum fuerit, & qui receperit, quod contra sacros canones acceperit, amittat; & qui dederit, largiendi potestate *d* privetur.

NOTÆ.

1 a LAteranensi.) Sub Alexandro III. celebrato, *cap.* 3. ut legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*3. de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.27. de rescript.*

b *Plures Ecclesias.*) Hanc priorem partem exponemus *in cap. de multa, de præbendis.*

c *Instituta.*) *Cap. scienter, 70. dist.*

2 d *Privetur.*) Consonant textus *in cap. commissi, §. cæterum, c. cum injunct. de elect.* ubi illustravi. Rectè ex hoc textu Salz. *de leg. polit. lib.2.c.16.§.2. à n.35.* probat justitiam legis 20. & 36. *tit.3. l.1. recop.* quatenus in eis cavetur, ne beneficia conferri possint alienigenis, & exteris ab hoc Regno, quia non creditur alienigenas ea impetrare cum animo residendi: unde cùm ex hoc textu beneficia sint tantùm conferenda illis, qui in eis residere possunt, rectè prædictis legibus exteri à beneficiis ecclesiasticis arcentur, ut latè probat Salcedo *ubi proximè*; etiam notavi *in c. fin. de cleric. peregrin.*

CAPUT IV.

Alexander III. *Eboracen.* a *Archiepiscop.*

RElatum est nobis ex parte tua, quòd cùm in Lateran. Concilio statutum sit, ut personæ tali Ecclesia, vel beneficium ecclesiasticum conferatur, quæ residere in loco, & curam ejus per se valeat exercere, nonnulli ad Ecclesias præsentati hoc se posse affirmant, sed efficere contradicunt: ideò nos consulere voluisti, an propter hoc possis tales præsentatos repellere, vel institutos appell. sub. removere? Tuæ igitur prudentiæ innotescat, quòd cùm igitur verba accipienda sint cum effectu, tales, si præsentati fuerint, non debent admitti: & admissi poterunt amoveri, nisi fortè de licentia suorum Prælatorum, vel studio litterarum, vel pro aliis honestis causis contigerit eos abesse; nec patrocinari debet eis appellationis *b* diffugium, si contra hujusmodi intentionem decreti fuerit interjectum.

NOTÆ.

1 a ARchiepiscopo.) Richardo videlicet, de quo, & Eboracensi nonnulla adduxi *in cap.2. de rescript.* Reperitur textus hic in prima collectione, *sub hoc tit. c.4.* & post Concilium Lateran. *p.15. cap.1.* ex quibus codicibus ita textum restituo.

b *Appellationis diffugium.*) Consonat text. *in cap. conquerente, hoc tit. cap. pervenit, el 2. de appellat.* quod procedit quoad effectum suspensivum, non verò devolutivum, quia quoad istum appellatio admittitur, ut latè exponit Salgado *de protect. Regia 2.p. cap.15. ex n.1. usque ad 30.*

COMMENTARIUM.

2 *Conclusio traditur, & probatur.* EX his tribus decisionibus talis venit disputanda conclusio: *Parochus non residens in propria Ecclesia, privatur ipso beneficio.* Probant eam text. *in can.15. & 16. Apost. cap. ult. 92. dist. cap. suggestum, cap. si quis 24. cap. propter 26. cap. quidam 7. quæst.1. cap. clericos, dist. 71. cap. si quis 34. de consecr. dist.1. cap. nemo 27. 23. quæst. 8. c. quanto 7. de offic. ordin. cap. ad hæc 13.. de præbend. cap. fin. de off. Vicar. cap. licet 14. §. is etiam, de elect. in 6. cap. singula 89. dist. cap. fin. de rescript. lib.6. l. generaliter 4. Cod. de Episcopis, & cleric. Novella 6. 58. & 123. Justin.* Innocentius III. *lib.1. epist. fol.50.* ibi: *Cùm scriptum sit, Qui non laborat, non manducet, incongruum credimus, & indignum, ut clerici Ecclesiis illis non serviant, quarum amplis redditibus sustentantur. Significasti siquidem nobis, quod quidam Canonicorum Rhotomagensis Ecclesiæ, qui redditus ex ea percipiunt, & præbendas, in ipsa residentiam non faciunt, quam deberent: propter quod eadem Ecclesia debito fraudatur obsequio servitorum. Eapropter venerabilis in Christo frater, tuis precibus annuentes, ad faciendum eos residentiam (sicut jus, & Ecclesiæ consuetudo deposcit) per censuram Ecclesiasticam compellendi liberam tibi concedimus auctoritate Apostolica facultatem. Nulli ergo omninò hominum, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum X. Kal. Maii, Pont. N. anno* 1. Hilarius *epist.1. ad Tarracon. Episcop. cap.5.* Concil. Arelat. 1. *can.22. Presbyteri, aut Diaconi, qui relictis locis suis, in quibus ordinati sunt, ad alium locum se deferri voluerint, deponantur.* Arelat.2. *can.13. Nullus cujuscumque ordinis clericus, non Diaconus, non Presbyter, non Episcopus, quacumque occasione faciente propriam relinquat Ecclesiam.* Et *can.2. Qui in quibuscumque locis ordinati fuerint, ministri in ipsis locis perseverent.* Concil. Vvormat. *can.19. Placuit, ut si in ministerio Diaconi, vel Presbyteri officio aliquis constitutus existat, si Episcopo, à quo ordinatus est, non obedierit, ut in delegata sibi Ecclesia officium deperdat assiduum.* Concil. Valent. Hisp. *can.5.* Concil. Frisingense anno 1440. celebratum, *can.6.* Quæ & alia juris testimonia congerunt Antonius Augustinus *in epit. jur. lib.4. tit.78. & 79. & lib.7. tit.11. & lib. 8. tit. 31. & lib. 39. tit.51.* Crespetius *in summa, verbo Clerici divinis intersint.*

Illustrant

Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, Petrus Gregorius *de benefic. cap. 7. & lib. 2. partit. tit. 9. cap. 9.* Barbosa *de officio Parochi, cap.* 8. Duarenus *de sacris Eccles. cap. 5. lib.* 8. & *lib. 3. cap. 1.* P. Mendo *in Bull. disp. 11. quæst. 2.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 9.* Diana *part. 10. tractat. 14. resol. 67.* Victorin. *de Magistr. lib. 5. cap. 3.* Joan. Dartis *de benefic. section. 9. cap. 1.* Langleus *lib. 13. semestr. cap. 2.* Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 14.* P. Suavis *lib. 2. hist. Concil. Trident. cap. 172.* Vighel. *in methodo juris can. fol. 266.* Lemaistre *lib. 1. instit. Episcop. cap. 7.* P. Bollo in *œcon. clas. 2. cap. 2. §. 3.* Lotherius *de re benef. cap. 27. per tot.* Salcedo *in lege polit. lib. 2. cap. 17.* Joannes Sanchez *in select. disp. 47.* Hurtado passim *in suo opere de restitut.* Beyerlinch *tom. 6. in theatro, verbo Residentia.* Quintanadvennas *Ecclesiast. lib. 4. num. 49.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2. cap. 25. num. 9.*

3 Impugnatur prædicta assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Vel residentia in præsenti importat continuam habitationem in loco beneficii, vel ipsam administrationem Sacramentorum, & ministerium quotidianum, cui Parochus impendit famulatum. Neutro casu potest procedere præsens assertio: Ergo minus rectè. Probatur minor; nam si residentia in præsenti dicit habitationem perpetuam in loco beneficii, injungi non potest parochis, quia per illam infringitur naturalis libertas, *l. Titio centum, §. Titio, ff. de condit. & demonstr. l. 2. ff. de liber. hom. l. Gajus 13. §. ult. ff. de alim. l. penult. Cod. de oper. libert. l. si quis fugitivus, §. idem, ff. de ædilit. edict.* Cicero *paradox. 5.* ubi libertatem appellat facultatem vivendi, ut velis, & ubi velis; quod in ipso actu manumissionis significabatur. Plautus *in Menæch.*

Mea quidem herale causa liber esto,
Atque ito quò voles.

Docent Cujacius *lib. 17. qq. Papin. in d. §. Titio, & lib. 14. observ. cap. 27.* Amaya *lib. 1. observ. cap. 6.* Costa *lib. 1. select. cap. 8.* Antonius Gomez *lib. 1. var. cap. 12. num. 79.* Solorzanus *de jure Indiar. tom. 2. lib. 1. cap. 4. num. 44.* notavi *in cap. 2. de translat. Episc.* Unde mustilegulos, fabricenses, & cæteros alicui ministerio, vel perpetuo loco adscriptos, verè servos esse docuerunt Duarenus *ad tit. de stat. homin. cap. 1. in fine*, Donel. *lib. 2. comment. cap. 9.* Cujacius *ad tit. Cod. de agricol. lib. 11.* Licet contrarium defendant Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 7.* optimisque ad praxim resolutis quæstionibus Covarr. *in 4. 2. part. cap. 7. princip. num. 5.* Igitur parochi, & similes Prælati non possunt cum dispendio libertatis cogi residere perpetuò in loco sui tituli, si autem residentia in parochia importat ipsum ministerium, seu officium in Ecclesia impendendum, item administrationem Sacramentorum, jure, & ratione possunt omnia hæc munia obiri per alios, cùm propriè, & verè per se facere quis dicatur, qui per alium facit, *l. 1. §. dejecisse, ff. de vi, & vi, l. ita, §. quod si quis, ff. de administr. tut. l. si per alium, ff. ne quis eum, l. non ideò, Cod. de accusat. cap. mulieric, §. ille, de sent. excommun. regul. qui per alium, de reg. jur. in 6.* & illud quod potest quis facere per se, potest facere per alium, *l. 1. §. usne, ff. de procurat. l. sed si unus, ff. de feriis, §. idem.* Illustrat Barb. *axiom. 92.* Igitur parochus, qui per se ministrare potest, per alium ministrando videtur per se ministrare, & per consequens non sunt cogendi personaliter parochi perpetuò residere.

4 De residentia, & ejus necessitas. Qua dubitandi ratione minimè obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, residentiæ vocem non iteratam sessionem significare, sed ejusdem firmitatem, quoniam residere, firmiter sedere est; à qua quoque significatione loci, sanctionisque firma ratio declaratur; diversam enim potissimum residentiæ ecclesiasticæ nomen significationem affert, scilicet mansionis in loco, & pastoralis administrationis: omitto residentiam R. Pontificis, Primatum, Archiepiscoporum, & Episcoporum, de qua nulla extat constitutio in hoc titulo: & post Carranaam, & alios; qui de ea egerunt, novissimè edidit duos Tomos P. Hurtado *sub tit. de resid.* Tantùm igitur agamus de residentia Episcoporum, & Sacerdotum in propriis Ecclesiis, ubi beneficia possident. Et priùs sciendum est, à quo jure proveniat residentia Episcoporum, & illorum Prælatorum, qui habent actualem curam animarum? & an proveniat à jure divino, jam acriter disputatum fuit in Concilio Tridentino semel, & iterum. Primò sedente Paulo III. anno 1547. *sess. 6. de reform. cap. 1.* in quo residentia Prælatis injuncta fuit, veteribus pœnis innovatis, & novis adjectis: sed quo jure obligaret, non fuit decisum. Deinde sedente Pio IV. anno 1563. sive *sess. 23. de reform. cap. 1.* quod notasse expediet. Veteres, qui ut par est Pastorum residentiam fundant, de hac quæstione parum curant, ut videre licet ex classicis Canonistis *ad hunc titul.* Angelo, Sylvestro *verbo Residentia*, Gabriele *in 4. sentent. dist. 15. quæst. 8. art. 3. dub. 2.* immò & perdoctus Petrus Gregorius, qui post utrumque canonem scripsit, & doctè de residentia egit, in tractatu *de beneficiis, quæst. 7.* quæstionem non attingit. Ante Concilium de jure humano provenire, non de jure divino, nisi quatenus impropriè jus canonicum divinum dicitur, docuit Thomas Campegius Episcopus Feltrensis, *in tract. de resid.* qui circumfertur *tom. 15. tract.* Doctrinam contrariam enixè fundavit Cardinalis Cajetanus *2. 2. quæstion. 185. art. 5.* contra quem pro more apologiam scripsit Fr. Ambrosius Catharinus, sub Concilii temporibus, intendens Prælatos ad residentiam jure positivo obligari, non jure divino, cujus partes sequuti fuerunt Albinianus, Alphonsus Salmeron, & Andreas de Gerunda, quos referunt Diana *part. 10. tract. 14. resol. 66.* Hurtado *de resid. tom. 1. resolut. 2.* Pro Cajetano steterunt duo doctissimi Dominicani, Mag. Fr. Bartholomæus de Miranda, & Catsanza, peculiari libello *de resid.* edito Tridenti die sacra Divo Matthiæ, eodem anno 1547. quo primus canon emissus fuit, cujus his meminit *cap. 12. ejusdem tractat.* & Primacius noster Dominicus Soto *in apolog. contra Catharinum de resid.* quæ circumfertur post syntagma *de natura, & gratia: & lib. 10. de justitia, quæst. 3. art. 1. 2. 3. & 4.* Scripsit etiam post sessionem 6. & ante sessionem 23. Eamdem sententiam defendunt post D. Thomam *2. 2. quæstion. 185. art. 5.* Bannez *quæst. 33. art. 5.* Suarez *tom. 4. in 3. part. disp. 44. sect. 4. num. 8.* Joannes Driedo, Leonardus Venetus, Franc. Turrianus, Hieronymus Gigas, peculiaribus editis tractatibus; Gentianus Herbertus *in cap. 1. 70. dist.* apud Covarr. qui eamdem sententiam tenet *lib. 3. var. cap. 3. num. 9.* & alii infrà laudandi. Itaque status quæstionis anceps fuit, usque ad prædictam sessionem 23. sive usque ad annum 1563. Nihilominus Alphonsus Alvarez Guerrero, Præses tunc Cameræ Neapolitanæ, qui scripsit suum speculum *de potest. Roman. Pontif.* anno 1558. *in c. 9. à princip.* præcipuè *num. 4.* tuitus fuit sententiam Cajetani, nullo alio laudato: qui verò scripserunt post prædictam sessionem, Cajetanum sequuntur, uno altero-ve dempto; & de jure divino esse asserunt residentiam Prælatorum, & Pastorum quorumcumque, quibus cura animarum incumbit ratione officii, & beneficii Ecclesiastici. Sunt ex Jurisperitis Navarrus *in Manuali capit. 5. numer. 121.* Garzia, multis relatis, *de benefic. 3. part. cap. 2. numer. 16.* Barbosa cum aliis, *de potest. Episcop. alleg. 53. num. 2. & de offic. Parochi part. 2. cap. 19.* & ad prædictos canones Concilii Trident. *& in cap. quia, num. 4. hoc tit. & lib. 1. jur. Eccles. cap. 11. num. 91. & 92.* Petrus de Salcedo *de lege polit. lib. 2. cap. 16. §. 1.* Salgado *de protect. regia part. 2. cap. 15. num. 12.* D. D. Antonius Garanna *ad hunc tit. cap. 1.* qui pro multis sufficiunt, quos adducunt. Ex Theologis ita etiam sentiunt Suarez *tom. 4. in 3. part. disputat. 44. sect. 4. num. 8.* Vasquez *de benefic. cap. 4. dub. 2.* Castropalao *tract. 13. disput. 5.* Azor *2. tom. instit. lib. 7. capit. 4. quæst. 1.* Fillincius *in append. de benefic. Eccles. tractat. 41. cap 6. ex num. 27.* Emanuel Rodriquez *in summa, 2. tom. cap. 114. à princip.* Paulus Layman *3. tom. Theolog. moral. tract. 1. cap. 6. quæst. 2. ex num. 3.* Bolerius Reginaldus *in praxi fori pœnit. tom. 2. tit. 3. tract. 3. lib. 30. cap. 5. ex num. 52.* Ludovicus Lopez *instruct. conscient. 2. part. cap. 243. versic. Secundum prænotamentum.* Joan. Malderus Episcopus Antuerpiensis *in 2. 2. D. Thom.* sive *de justitia, & jure tract. 9. cap. 2. dub. 19.* Jacobus Gordonus *2. tom. Theol. moral. lib. 8. quæst. 4. cap. 8. ex num. 42.* Ægidius Trullench *in præcept. Decalog. lib. 4. cap. 1. dub. 8. ex num. 2.* Basseus *in flor. Theolog. verbo Residentia, n. 4.* Leonardus Lessius *de justit. & jur. lib. 2. cap. 34. dub. 28.* Tamburinus *de jur. Abbat. tom. 1. disp. 14. q. 1.* Tapia *tom. 2. catena mor. lib. 5. quæst. 5. art. 11.* Machado *en sa perfetto confessor, 2. tom. tract. 9. diffic. 18. docum. 4.* plures alii, quos laudat, & sequitur Thomas Hurtado *de resid. resol. 7. num. 12.* adeoque certa communiter hæc sententia, post ultimum canonem Trident. videtur, ut innegabilem eam dicat Villalobos *2. tom. summa, tract. 9. diffic. 18. ex n. 1.* & alii magis specialiter inferiùs recensendi.

Ergo cùm ferè innegabile hodie sit (si non est absolutè innegabile, ut dixit Villalobos proximè citatus) residentiam Pastorum à jure divino provenire, videamus qualiter ex jure divino proveniat, aut desumatur. Fr. Antonius à Corduba *in suo quæstion. lib. 1. quæst. 19.* qui Concilii non meminit, dicit provenire à jure divino largè sumpto, non propriè, aut strictè; quod est ferè convenire cum Campegio, qui jus canonicum hac in controversia largè appellavit jus divinum. Rejicit Cordubam Gabriel Vasquez *d. cap. 4. §. 2. dub. 1.* docetque quod si ex jure divino — 5 An sit juris Divini.

Ecclesia non judicaverit, evidenter colligi consequentiam de residendo; judicio tamen suo, quod est maximum, evidentissimam esse, aut saltem urgentissimam. Ecce existimat subtilissimus, & sapientissimus Doctor, deduci per urgentissimam consequentiam hoc jus divinum. Michael Nauclerus, Doctor Sorbonicus, *tom. 1. Monarchiæ*, *2. part. lib. 5. cap. 9.* cum judicio scripsit radicasi in jure divino, indeque derivari ab Ecclesia, Patribusque Concilii, cujus canonem citat, & sic exponit. Reginaldus *ubi supra* ferè consensit; & quod magis est, Vespertinus Antecessor noster Fr. Petrus de Ledesma *in suo tract. de statibus*, qui extat vice appendicis ad secundam partem summæ, *tract. de Episcop. cap. 3. conclus. 13. cum seq.* suo Soto consentiens, quem audivit, & cui communicavit in eodem Conventu discens, in quo ipse docebat, à Tridentino reversus docuit, in Tridentina Synodo non fuisse declaratum tam apertè residentiam esse de jure divino, ut nonnulli voluerunt, innuens forsan, quod audivit à Soto, & aliis, qui in Synodo adfuerunt. Fr. Joan. à Pineda *2. part. Monarchiæ Eccles. lib. 13. cap. 22. §. 1. fol. 266.* post Carranzam, & Sotum, quos laudat, à jure divino naturali provenire censet, idest, à dictaminis rationis naturalis obligatione circa rem divinam: sed plus voluerunt fundare illi duo Authores sapientissimi, nempè injunctam esse obligationem à jure divino; provenire enim à jure naturali jam docuerat D. Thomas *quodlibet 9. art. 15.* & [illegible] probat ex aliis Thomas Hurtado *ubi supra*, *resol. 8.* Carranza, & Sotus *in suis apologiis*, tantùm intendunt, [illegible] præmissa à jure divino esse propriè sumpto, & consequentiam inde inevitabilem deduci; cum quibus consentit Gregorius de Valentia *3. part. in D. Thomam*, *disp. [illegible] quæst. 3. punct. 5.*

6 [illegible] ab his PP. eductus sic me expono. Jus quod obligat ad residentiam Prælatos, & Pastores, quibus ratione officii, & beneficii cura ovium commissa est, est divinum propriè sumptum, sed reductivè, non expressè. Quod ex ipsis Concilii verbis potest suaderi. Ajunt Patres: *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini prædicatione, Sacramentorum administratione, & bonorum omnium exemplo pascere.* Hæc omnia mandata sunt juris divini expressi, quod in Evangelio continetur, ut à Christo Domino latum. *Joannis cap. 10. Act. cap. 20.* Paulus *1. ad Corinth. cap. 7. 2. ad Timoth. cap. 2.* & iterum *1. ad Corinth. cap. 9.* milleque aliis locis ex utraque pagina, quæ expendunt Carranza *cap. 3. cum duobus seq.* Sotus *d. quæst. 3. art. 1.* Valentia & Vasquez *ubi proximè*. Itaque hæc major propositio juris divini est, quod non potest negari. Postea Patres Concilii sic assumunt minorem propositionem: *Quæ omnia nequaquam ab his præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, nec assistunt, sed mercenariorum more deserunt.* Quæ minor propositio ex principiis naturalibus, lumineque rationis patet, ut philosophantur acriter Carranza *c. 5. & 6.* Sotus *art. 3.* Sed nota in hac minori propositione non assumpsisse Patres verbum residendi, sed invigilandi, & assistendi, quæ sunt latiora: quia si præcisè requireretur ex censura Patrum actus residendi, ut quis diceretur pascere oves, nec alius posset dici pascere, nisi qui resideret, nec aliter impleret divinum præceptum pascendi, nisi residendo, consequentia, & major eodem modo se haberent, & esset juris divini expressè residentia, non reductivè. Aliquando enim invigilat, & assistit commodissimè, qui non residet, licèt melius sit, quod resideat; nam ut inquit Theodoretus *quæst. 4. in Genes. Absentia Præsulis insolentia plebis*. Est ergo certa minor per conformitatem ad jus naturale: si enim Dux, immò miles non aliter justè percipiunt stipendia, quàm si militent, & ducant, vel sequantur ordines, idemque in cæteris Magistratibus politicis, immò & quibuscumque ministris usu evenit; quantò melius in Pastoribus id requirimus? Sed quia obligatio, quæ à jure naturali descendit, suam habet epikejam, veluti si dux, vel miles evocetur à Rege; si privatam causam, sed urgentissimam habeat revertendi in domum, à Rege cognitam, & approbatam: ita & hæc obligatio residendi suas habet epikejas, ut infra videbimus; obligatio tamen insistendi, & invigilandi inquantum moraliter possit, nullam habet, quia sub his terminis obligatio invigilandi, & assistendi inclusa est sub obligatione pascendi, ut docent PP. quæ est juris divini, ut manet probatum.

7 Amplius probat [illegible]. Ecce igitur quam, & qualem consequentiam deducunt SS. Patres, his verbis: *Sacrosancta Synodus eos admonet, & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio, & veritate pascant, & regant.* Ingerit semel, atque iterum præcepta pascendi, obligationem invigilandi, & admonet, & hortatur, ne gregem suum deserant. Ergo totum hoc reducitur ad primum illud præceptum pascendi, quod est divinum. Consenserunt itaque omnes Apologistæ, nullum Christi Domini inveniri expressum præceptum residendi: igitur quando pascere aliter non possunt quàm residendo, veluti in tempore persecutionis hæresum, & aliarum necessitatum, & quæ præsentiam pastoris exigunt, sub pascendi verbo necessariò continetur residere; & sic residere tenebitur jure divino, *cap. suggestor 46. cap. scitscitatum 47. 7. q. 1.* ad hoc jus reducendis, præeunte Divo Augustino *epist. 180. ad Honoratum*, & luculenter Gratiano nostro *causa 7. q. 1.* in littera ipsius, ad finem quæstionis. Ex quo, & martyrium pro ovibus suis subire tenetur Pastor: quæ obligatio ab alio jure, quàm divino provenire non posset, cùm non adeò obliget jus naturale, aut positivum. Divus Thomas, & Cajetanus *ibi*, *2. 2. q. 185. art. 5.* & semper residere tenetur ex eodem jure, quia munus pascendi non aliter meliùs impleri potest, quàm residendo, sed non pro semper, quia sunt causæ, quæ excusant à residentia, sine qua potest dici assistere, & invigilare Episcopus. Et hoc modo explicatur fortissimum argumentum, quod ex Philosopho desumebat Sotus *d. art. 1. vers. Ex his ergo colligitur*; quo jure, qui obligatur ad finem, obligatur ad media tendentia ad finem necessariò; quæ major est indubitabilis: sed ad finem pascendi obligatur jure divino; est etiam minor constans inter omnes: Ergo ad medium residendi obligatur jure divino. Conceditur consequentia reductivè, non expressè; quia non est unicè necessarium residere, sed melius & commodius; obligat tantùm dùm urgentior causa non tollit obligationem residendi per epikejam, ut jam videbimus.

Ex dictis constat, jus hoc divinum, quod appellamus reductivè, tale esse propriè jus divinum, & in suo casu, sive posito, residere pro medio obligare æquè fortiter, licèt non obliget æquè absolutè, ut jus divinum expressum: quod non indiget consequentia, ut ex verbis, aut traditione deducatur. Consequentiam deduxit Ecclesia ex præcepto pascendi: Ergo in Ecclesia residet potestas declarandi, quando cesset consequentia, & per consequens quando residentia non contineatur sub præcepto pascendi, & quando huic præcepto satisfaciendum sit invigilando per vicarios, & homines idoneos, qui præsentiam Episcopi, aut parochi suppleant in quantum fieri possit. Verba sunt Concilii: *Nam cùm Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, vel Reipublicæ utilitas aliquos nonnumquam abesse postulant, & exigunt, decernit eadem sancta Synodus, &c.* Ecce quomodo non obligat æquè absolutè; siquidem sunt casus, qui à residentia excusant, ut diffiniunt PP. Jus divinum expressum obligat absolutè, semper veluti præceptum de confitenda fide, & illud, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*; & illud. *Quorum remiseritis peccata, &c.* ut ferè per hæc verba docet idem Sotus, agnoscens differentiam *dicto art. 1. versic. Ad horum*. Vidit enim æterna prævidentia, & providentia Christi Domini nullam posse Epikejam dari, quæ præcepta à se injuncta cessare faceret; itaque jus divinum absolutum tantùm dependens ab ordinatione divina, quod dicimus expressum, numquam cessare potest. Multò minus subjacet dispensationi Pontificiæ, quia semper continet bonum invariabile, & immutabile, quod neque interpretationem recipere potest. Jus divinum elicitum per humanam consequentiam, & prudentiam, licèt non cadat sub dispensatione Pontificis, quia æquè divinum est, admittit declarationem de casu, in quo cessat propter majus bonum. Quæ doctrina videtur mihi de mente D. Thomæ esse *1. 2. quæst. 100. art. 8. in corpore*, & ferè, ut ego expono, exposuit Tapia *tom. 1. catenæ mor. lib. 4. q. 27. art. 6.* Sotus *lib. 2. de just. & jur. q. 3. art. 8.* Vincentius Candidus breviter, sed concinnè, *tom. 1. disquisit. moral. disquisit. 18. art. 7. dub. 2.* Gregorius de Valentia *dict. tom. 3. in D. Thomam*, *disp. 3. quæst. 3. cap. 5.* Nauclerus *dict. 1. tom. 2. part. lib. 5. cap. 9.* qui tres Doctores proximè relati, in casu quem exponimus, loquuntur, & in casu universalis dispensationis, vel declarationis in communi, Primarius noster Basilius Pontius *lib. 8. de matrim. cap. 2. a num. 4.* ex quo in proposito non placet sententia, aut modus dicendi ejusdem Primarii *ubi proximè*, *num. 15.* nempè hanc obligationem à jure divino provenire, sed taliter, ut subordinetur dispensationi, & dispositioni Pontificis, in quo cum eo alios sequitur Diana *part. 10. tract. 14. resol. 66.* non placet, inquam; nec enim probat, aut fundat, quod pro comperto supponit, subordinari hoc jus divinum dispensationi Pontificis: sursus vocat dispen- 8 Exponitur [illegible] sententia.

dispensationem, & utitur testimoniis Concilii, ex cujus neutro canone probatur esse dispensationem, tantumque in postremo declarantur casus in communi, in quibus cessat. Quare hunc modum dicendi, licèt non in his terminis, refutat post D. Thomam, & multos, quos pro more laudat P. Thomas Sanchez *in præcept. Decalog. lib. 4. cap. 24. num. 18.* & remissivè *cap. 37. num. 6. & 7.* ubi nostræ sententiæ accedit proximè expositæ. Non etiam placet, quod dixit idem doctissimus Pater *lib. 8. de matrim. disput. 6. num. 5. & 6.* ubi obiter jus de residentia attigit, & per transennam, nempè esse jus absolutè divinum, & tamen dispensabile, quia implicat in terminis, si vera sunt, quæ suprà retulimus: quare *dicto cap. 37. num. 15.* ubi etiam in transcursu hoc exemplum adduxit, non appellavit jus absolutè divinum, sed divinum tantum simpliciter, & sine ullo addito *absolutè*. Magis probo, quod dixit Cardinalis de Lugo *in responsis mor. lib. 5. dub. 13.* nempè, dici declarationem cessantis obligationis de residendo, pro qua parte provenit ex munere Episcopali divinitus instituto, quia juris divini est, in quo sequitur communem suprà fundatam; sed quia pro parte hoc jus divinum corroboratum est à jure Pontificio, pœnis variis statutis in non residentes, esse dispensationem: idest, quoad obligationem residendi esse declarationem casus, in quo cessat; ad pœnas non incurrendas, à jure positivo impositas, esse dispensationem. Posset latè dubitari, an cessante juris divini obligatione teneret dispositio canonica quoad pœnas, cùm in illa tanquam in radice hæc fundetur: quare prima deficiente, & deficere secundam: sed tamen pro exteriori foro, & praxi non potest negari, quin ad evitandas pœnas absentiæ commodissimè licentia à Pontifice impetrata de non residendo, prævia causæ cognitione appelletur dispensatio, ut vulgò solet: ex qua doctrina facilè solvuntur difficultates, quas in hac resolutione expendit Thomas Hurtado *d. resol. 9. per tot.*

9 Expenduntur varii canones.

Et quamvis Doctores nostri diligenter investigaverint multa Patrum, Conciliorum, & Summorum Pontificum Decreta, quibus probent residentiæ obligationem summopere injunctam esse Pastoribus, in quod vel maximè incubuit Bartholomæus Carranza *in dicto opusculo de resident. ex cap. 7.* à quo Sotus, & deinceps cæteri; tamen ut separemus auctoritates, quæ potius per argumentum convincunt, quàm ex terminis, breviter recensebo eas, quæ magis disertæ sunt. Concilium Sardicense, præsidente Osio nostro Cordubensi Episcopo *can. 7.* huic rei providit, & notandum est initium canonis: *Osius Episcopus dixit; Importunitas nostra, omnium Episcoporum multa diligentia, injustæ preces effecerunt, ut nos non habeamus tantam gratiam, & libertatem dicendi, quantam debeamus habere*. Notetur Osii præfatio, ut innotescat residentiam in Ecclesia ab optimis semper procuratam, & à Conciliis imperatam, à Summisque Pontificibus injunctam: sed ab illis, qui propriæ utilitati student potiùs quàm muneris servituti, prece, & omnibus artibus fuisse recusatam. Prosequitur canon: *Multos Episcoporum, & maximè ex Africa, frequenter accedere ad comitatum Principis*; ubi Herbertus semper vertit *in castra*, nec malè. Olim enim castra Principum appellabantur, quod hodie appellamus *Corte*. Hoc aliis notum est, ne immoremur: accedere, inquam, illo quæsito colore, ut res Ecclesiarum, & miserabilium personarum tutarentur, & favore suo in meliùs promoverent; re tamen vera, ut suffragarentur in rebus profanis, & sæculares dignitates nonnullis acquirerent; quæ res perversitatis plena magnum Ecclesiæ detrimentum affert, ut consideravit Osius ibi: *Si vobis, fratres charissimi, hoc omnibus videretur, statuite, nullum oportere Episcopum ad comitatum accedere, præter eos, quos pius Imperator noster suis litteris accersivit*. Quæ verba à Gratiano referuntur *in cap. si vobis 28. 23. quæst. 8.* alio tamen, & alieno sensu, nempè: *Ne Episcopi militent*. Cætera, quæ sequuntur, eò tendunt, ut suppetiæ ferantur his, qui ad venerabiles Ecclesias aufugiunt, ne inde extrahantur, neve aliquod accipiant detrimentum. PP. ad consultationem Osii responderunt, *Decernatur*. Nota PP. permisisse Episcopis ad Regiam accedere, si ab Imperatore vocarentur, quæ illis temporibus justa causa reputabatur absentiæ. Quid mirum, cum hæc Synodus congregata sit sub Constantio Constantini filio, Ariana perfidia imbuto, cui in tantum resistere PP. noluerunt, ut ex actis apud Balsamonem *pag. mihi* 850. constat. In duobus canonibus sequentibus jubent PP. ut si aliqua pia negotia in aula habeat Episcopus, curare expediat per Diaconos idest, per ministros plerumque sæculares, ut exponit idem Balsamon *in scholiis*. In canone 22. ejusdem Concilii permittitur Episcopo, qui extra diœcesim magnas possessiones habet, ad eas accedere causa colligendorum fructuum, ut largiùs, & liberaliùs ex redditibus possit subvenire pauperibus, hac forma data, ut tribus septimanis in suis possessionibus degat, & conveniat, & sacrificia celebret in Ecclesia, quæ propè est, una cum presbytero, qui populum congregat, ne alioqui Episcopus à communione alienus videatur; ne tamen frequenter assistat in civitate Metropoli, in qua degit Episcopus diœcesanus, ut sic effugiat notam præsumptionis, & arrogantiæ, si fortè contentio oboriatur inter utrumque Episcopum. Ex hoc textu alia justa absentiæ causa potest colligi; sed non colligitur, non potuisse Episcopum abesse à suo Episcopatu ultra tres septimanas, quin potiùs colligitur, non posse intermittere divinorum officiorum celebrationem, & sacram synaxim per tres septimanas; nam qui per hoc tempus intermittebat, tanquam alienus habebatur à communione, sive Episcopus essent, sive clericus, sive laicus, ideò ad Ecclesiam proximam accedere debebat una cum presbytero, & plebe. Similis pœna statuitur *in can. 64. Concil. Agathens.* relato *in cap. si quis 29. 7. q. 1.* & *in can. 81. Synodi sextæ in Trull.* ex partitione Balsamonis; & hunc esse prædicti canonis verum sensum ostendit etiam scholium Balsam. ad eumdem, ibi: *Et cum ita se habeant, ne dixeris esse necessarium Episcopo, qui versatur in possessionibus, quæ sunt extra suam Ecclesiam, illic tribus dominicis sedere, & non accedere in urbem, in qua est ejus regionis Episcopus; sed consilium tantùm dari, ut vitetur scandalum: si enim velit posteà in civitatem proficisci, & cum illius regionis Episcopo familiariter colloqui, & suas in ecclesiasticas possessiones redire, non vetabitur*. Et de accessu ad Ecclesiam tribus Dominicis, aut septimanis, ita paulò superiùs: *Cæterum tribus*, inquit, *Dominicis debet Episcopus in suis possessionibus agere, & cum illius regionis fidelibus in Ecclesiam convenire, & una celebrare, seu una orare cum presbytero, qui illic est, ut non videatur esse sine ecclesiastica communione* (deest perperam negatio in versione Herberti; *& canonem, qui superiùs dictus est, offenderet, qui quidem eos segregat, qui tribus Dominicis in Ecclesia non conveniunt*. Spectat tamen ad hanc curam, quam PP. Sardicensis Synodi habuerunt, ne Episcopi sine justa causa abessent à suis Episcopatibus; quod cavetur in canone ultimo ejusdem Concilii: *Ut Episcopi constituti in viis transitus, sive in canali, cum viderint Episcopum, quærant causam itineris; & si eum quidem in comitatum Principis proficiscentem invenerint, quærent conditiones, quæ superiùs propositæ sunt; & si evocatus a Principe veniat ei, nihil impedimenti fiat proficiscenti: sin autem ostentationis gratia, vel propter aliquorum preces in castra festinat, nec litteris ejus subscribant, nec eum cum eo communicent Episcopi*. Qui in canali degunt, sive in via publica, sunt, illi qui regunt Ecclesias, quæ sunt in urbibus, per quas iter fit ad Regiam: ita exponit Balsamon, & ex nuperis paulò curiosius Jacob. Gutherus *de off. domus, lib. 3. cap. 15. vers. Canalia publica*, Ciron. *lib. 2. observ. cap. 14.* & nos *in cap. 1. de privil.* Erant hi Episcopi, quasi speculatores cæterorum, qui ad urbem libenter, & sine causa justa non evocati properabant, deserentes Ecclesiarum regimen; ex quo satis, ut falsa convincitur interpretatio, seu restrictio canonis, quam ibi Balsamon comminiscitur.

Ex dictis apparet in Sardicensi Synodo enixè procuratam fuisse Prælatorum residentiam; paulò tamen strictiùs in Antiochena 2. sub eodem Constantio celebrata, quinque annis post Constantini obitum, si Theodoro credimus, sancitum fuerat *can. 11. Ut si quis Episcopus, vel Presbyter, vel omnino ex canone ad Imperatorem proficiscatur sine sententia, & litteris Episcoporum provinciæ; & maximè Metropolitanorum, exuatur à dignitate*. Scholium Balsam. ibi est admodum breve, seu decurtatum; extat integrum in supplemento, *pag. mihi* 1125. videlicet non requiri approbationem, seu licentiam Coepiscoporum, si ab Imperatore evocatus fuisset, vel à Patriarcha Constantinopolitano: itaque pro justa causa, vel pro dispensatione ponit Patriarchalem permissionem. Existimo hunc esse errorem interpretis, quatenus dicit colligi ex sacris canonibus: nullum profectò legi, qui sic de Patriarcha Constantinopolitano statuat; sed Theodorus leges sæculi confundit plerumque cum functionibus Ecclesiæ: fortè alludit ad Justiniani constitutiones, quæ extant de residentia Prælatorum, *Novella 6. quando oporteat Episc. conversari, c. 2.* ubi Episcopus ultra annum absens ab Episcopatu, ab eo expellitur, & alius in ejus locum subrogatur, nisi evocatus à Principe recesserit, vel causa recessus coram superioribus probata, & approbata sit. Et *Novel. 123. de SS. Episc. c. 9.* in qua Patriarchæ Constantinopolitani 10 Expenditur Synodus Sardicensis.

approbationis fit mentio, *l. omnem* 43. *Cod. de Episcop. & Cler.* Quæ est Græca, & extat in libro Gothofredi ex versione Aotonii Concii. Sic ergo statutum fuit in Synodo Antiochena; nam quod sancitur *in can.* 17. qui refertur *in c.* 7. 92 *dist.* non pertinet ad Episcopos non residentes, sed ad eos, qui postquam electi sunt, non proficiscuntur ad suum Episcopatum; de quo est etiam canon 36. Apostolorum, ubi contra Joan. Zonaram legendus est Balsamon. Sexta etiam Synodus in Trul. sub Justin. II. Imperatore, *can.* 18. sanxit: *De Presbyteris, & aliis clericis, qui à titulis recesserunt propter barbaricam incursionem, ut ea cessante iterum ad Ecclesias proprias accedant, ad quod per Episcopos compescantur; quod si facere renuerint, segregentur, donec resipiscant.* Quæ pęna contra Episcopum, qui detinet clerum, statuitur, non verò loquitur canon de Episcopis, sed ad eos, & quoscumque Primates extendit Balsamon, ibi: Disertiùs cavetur in Concilio Meldensi *can.* 5. qui refertur ab Ivone Carnot. 5. *p. Decreti, cap.* 190. quem solum laudat Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 13. *num.* 9. vel quia à Carranza, & cæteris omissus fuit, vel quia nullus est æquè idoneus ad probandam residentiæ obligationem in jure divino radicari. Verba sunt: *Ut Episcopi, qui plebes sibi concreditas raro, aut numquam per seipsos visitant, juxta ordinem Evangelicum, & Apostolicum, atque Ecclesiasticum, cum Dominus Ezechieli dicat (cap. 3.) Speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo verbum, ut annuncies eis ex me, &c. à comprovincialibus Episcopis acrius corripiantur.* Hactenus PP. Ex quibus verbis apparet, censuisse à jure Evangelico provenire, propter injunctam curam pascendi, speculandi, & prædicandi. Sanè nullum aliud testimonium legi conformius Tridentino quàm hoc. Denique in 8. Synodo sub Basilio Imperatore, *can.* 19. Episcopus, Archiepiscopus, Metropolita, qui sub prætextu, vel ambitione prædicandi, & visitandi alias diœceses propriam derelinquit, ut sacrilegus reputatur, & deponitur in Concilio Arelat. *can.* 13. & in Magunt. *can.* 25. injungitur Episcopis obligatio, ut in Ecclesia conveniant omnibus diebus Dominicis, nisi infirmitate, aut justa alia causa detineantur, quo etiam fundatur obligatio residendi. Prosequuntur Salcedo *ubi supra*, Garanna in præsenti, *cap.* 2. qui satisfaciunt difficultatibus, quæ in contrarium solent.

11 Residentia probatur ex jure civili.

Etiam jure civili in illa Gentilium vana religione sacerdotes omninò in falsorum Deorum templis teneri residere, probatur ex Platone *lib.* 6. *de legibus*; quo pertinent IC. responsa, quæ sacerdotem, dum sacra faceret, in jus vocari non posse docent ex eo, quod propter religionem inde se movere non potest, *l.* 2. *de in jus vocando*, *l. neque* 36. *ff. de fideicom. libert. l. ejus, qui* 27. *§.* 1. *ff. ad municip.* & ex mente, sectaque Ulpiani suspicor *in d. l.* 2. agere de Flamine Diali, qui Jovi sacra faciebat, Romaque excedere vetabatur. Pontifici verò Italia excedere non licebat, ut probat Gothorus *de jure Pont. cap.* 13. *&* 14. *lib.* 1. quamvis textum emendans de confugientibus ad asylum acceperit Revardus *lib.* 1. *var. cap.* 6. de æditius, sive templorum custodibus, Cujacius *lib.* 13. *observ. cap.* 29. quem sequitur Pichardus *in §. fin. Instit. de pœna temer. litig. n.* 26. Nec videtur discedere Gothofredus in præclara nota ibi: *de Monachis, & Asceticis*: Accursiani, & Hermogenianus *in l. Vitricus* 60. *§. fin.* juncto Gajo *in l. vel senectutem, ff. de donat. inter*, propter sacerdotium adeptum retineri commodè non posse matrimonium dixere, ob impedimenta videlicet officii sacerdotis: & Paulus *in l. non distinguemus* 32. *§. sacerdotio, ff. de receptis*: *Sacerdotio*, inquit, *obveniente, videbimus an cogatur arbiter sententiam dicere.* Id enim indulgetur honori personarum: faciunt lex penultima, *ff. de vacat. muner.* lex *aut* 18. *ff. de procurat.* & Seneca tradit *lib. de tranquillitate vitæ. Quosdam*, inquit, *exilia uno loco tenent, quosdam sacerdotia.* Unde Flamines Diales adstricti erant ad residendum in templo Idoli. Livius *lib.* 5. ait: *Camillus dixit Flamini Diali: Noctem unam manere extra urbem nefas est.* Et Cornelius Tacitus *lib.* 3. *annal. Quando*, inquit, *de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum adversus servum Malunginensem Flaminem Dialem promisit Cæsar, recitavitque decretum Pontificum: Quoties valetudo adversa Flaminem Dialem incessisset, ut Pontificis Maximi arbitrio, dum ne plus binoctium abesset, dum ne diebus publici sacrificii, non sæpiùs, quamvis eumdem in annum, &c.* Cicero *Philip.* 2. ait: *L. Valerio Flacco, P. Licinio, Crasso, Coss. bellum gerendum erat cum Aristonico: rogatus Populus, quem id bellum gerere placeret, Flaccum nominaverat. At Crassus Consul, qui & Pontifex Maximus, Flaccus collegæ, Flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset. Flamen populum appellavit: is multam remisit, Pontifici tamen Flaminem parere jussit.* Inde etiam somniare se catenis templo alligatum esse, sacerdotem futurum demonstrat, ut ait Artemidorus *lib.* 5. in illis verbis: *Visus est sibi quis ad firmamentum templi Neptuni catena alligatus esse; factus est sacerdos Neptuni. Oportebat enim inseparabilem sacerdotem esse.* Videndi sunt Guerrera *de legibus, & armis, num.* 20. Cujac. *lib.* 13. *observ. c.* 29. Pichard. *in §.* 8. *Instit. de pœna temerè*, Pancirola *in not. cap.* 6. Hothom. *de rit. nupt. cap.* 29. Meril. 4. *observ. cap.* 6. Savar. *ad Sidon. lib.* 8. *epist.* 8.

12 Probatur de jure Pontificio.

Jure nostro etiam Pontificio hæc regula generalis statuta reperitur: Omne beneficium requirere residentiam, & beneficiarium debere in eo residere, *cap. singula* 89. *dist. cap. ad hæc, de præbend.* cum aliis suprà adductis. Observandæ autem sunt pro præsenti materia Conciliorum phrases, qualis illa; *Qui clero adnexi sunt*, qua utitur Concil. Carthag. 1. *can.* 5. aut illa Concil. Nicæni 2. *can.* 15. *In una Ecclesia adsideans*; significat enim continuam quamdam, & perpetuam residentiam: proinde non malè Duarenus residentiam, *assiduitatem* vocat *lib.* 8. *de sacris Eccl. minist. cap.* 5. quam vocem exponit Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 106. Et adversus non residentes multiplex pœna constituta est, & primò, qui non residet perpetuò in Ecclesia, tamquam desertor, vel transfuga ponitur, *cap. si quis presbyter, cum sequenti, & can. si quis in clero* 7. *q.* 1. Sed prius monendus est, & requirendus absens clericus, ut veniat, eritque curæ Ordinario, ut moneatur, *cap. ex parte, cap. ex tua, & cap. fin. hoc tit.* Monitio verò sola sufficit, nec requiritur solemnis citatio, *cap. ex parte, cap. qualiter, & cap. inter, & cap. penult. hoc tit.* Ex quod dicitur *in d. cap. ex tua*, trina citatione, vel trino programmate, vel edicto vocandum esse absentem, locum habet cum ignoratur, quo loco absens degat; quo etiam casu vult Pontifex absentem post trinam citationem vocatum expectari per sex menses antequam beneficio spoliari possit. Utitur verbo *spoliandi*, Pontifex *in eo cap. & in cap. hoc tit.* quo Interpretes ostendi docent, non esse tunc juris ordinem spectandum, quia verbum *spoliandi*, habet juris executionem: spoliatur ergo ipso facto citra ullam causæ cognitionem clericus absens, qui vocatus, & monitus non revertitur; ideò verò monendus, & vocandus est, quia vocatus justas absentiæ causas allegare potest, quas si nullas allegaverit, nec comparuerit, tanquam contumax privabitur ipso facto beneficio: videndus Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 307. Poterit etiam adversus eum procedi per viam depositionis, aut excommunicationis, vel suspensionis, *cap.* 2. *cap. ex tua, §. fin. hoc tit.* Item per subtractionem fructuum, qui adjudicabuntur Ecclesiæ derelictæ, *cap. penult. hoc tit.* fuisseque Ecclesiæ usum, & jus Episcopos non residentes gravibus pœnis mulctare, constat ex processu D. Gregorii Magni Pontif. Roman. relato à Gratiano *in cap. pervenit* 20. 7. *quæst.* 1. Pigmenium enim Malphitanæ Ecclesiæ Antistitem in sua diœcesi residere nolentem jubet per Anthemium Subdiaconum in monasterio deputari, si post ipsius interminationem non resipuerit; cui sententiæ, & ejus acerbitati forsan causam dedit malum exemplum, quod inde cæteri Episcopi arripiebant, quod indicant verba textus, ibi: *Quod videntes alii, nec ipsi in castro se retinent, sed ipsius exemplum sequentes, foris magis eligunt habitare.* Est hoc rescriptum in casu speciali, nec facilè ad exemplum trahendum, ex regula text. *in l.* 1. *de constit. Princip.* quare non in omnibus circumstantiis convenit, nec in sententia cum depositione Anastasii Cardinalis Presbyteri *in cap.* 2. *hoc tit.* & Ragosinus Archiepiscopus ob desertionem quadriennalem privatus fuit Ecclesia ab Innocentio III. *in cap. qualiter* 9. *hoc tit.* Ex quibus casibus, & aliis, quos suppeditabunt annales ecclesiastici, colligemus Prælatos non residentes privatos fuisse suis Episcopatibus. Sed forsan jure canonico tempus non residentiæ arbitrarium erat Pontifici, immò & cæteræ circumstantiæ non residendi ejus arbitrio reservabantur. Justinianus verò in Novellis præcitatis annum præscripsit, quo abessent: addidit etiam D. Gregorius *lib.* 5. *epist.* 123. ut similis desertor in monasterium pœnitentiæ peragendæ gratia detrudatur. Facit Concilium Hispal. 2. *can.* 111. & notavit Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 106. Sunt tamen quidam casus, in quibus clerici non residentes excusantur, aut venia digni sunt, quos dabimus sequentibus commentariis.

13 Traditur ratio residendi.

Quibus ita præjactis, manet probata præsens assertio auctoritate juris divini, ecclesiastici, & civilis. Nec ratione destituitur; nam juxta Aristotelem *lib.* 1. *de repub. c.* 2. Pastoris ratio labefactatur si suo muneri desit: unde apud Romanos fas non erat Præsidi provinciæ egredi provinciam, nisi voti solvendi causa, & ea lege, ne abnoctare ei liceret, teste Marciano *in l. illud* 15. *ff. de offic. Præsid.* Etiam

apud

apud eos nec Tribuno plebis per unum diem abesse Roma licuit: refert Diocasius *lib.*37. Etiam Gellius *lib.*3.*noctium*, *c.*2.& Livius *lib.*36. narrant, non licuisse Senatoribus, quibus jus sententiam dicendi in Senatu esset, & minoribus Magistratibus longius abire, quàm eo die redire possent. Nec Prætori licuit urbe abesse ultra decem dies. Cicero *Philip.*2. Illustrat Stephanus Garonius *de Senator. lib.* 1. *tit.* 4.*c.*8. quæ omnia si in Magistratibus sæcularibus procedunt, quantò magis in Prælatis ecclesiasticis residentia personalis circa proprias oves adhiberi debet. Illustrant Langleus *lib.*13.*semest.c.*2. Barb. *lib.*2. *jur. eccles.c.*9. nam sicut nauclerus clavum regere, & Dux phalanges discernere, & milites strenuos ad pugnas seligere, nec Medicus medelam sufficientem adhibere absentes valent; ita nec Pastor spiritualis deserens proprium gregem. Parochus enim personam gerit pastoris, juxta illud Joannis *c.*21. *Pasce oves meas* Ducem etiam repræsentat, *c. clericor*, 21.*dist.c.præcipimus*, 12.*q.*1. Medicum item esse nemo negabit, *c.sacerdos*, 3.*q.*7. Judex denique est, dum solvit, & ligat, *c.quis dubitet*, 96.*dist.* Igitur sicut illi à propriis ministeriis abesse non debent, ita nec Prælati Ecclesiæ deserere curam sibi commissam. Inde qui gregem deserit, non pastor, sed idolum dicitur à Zacharia *cap.*11. ibi: *O pastor! ò idolum derelinquens gregem!* Facit argumentum deductum à militia terrestri ad cœlestem, à qua valet argumentum, *c.*1. *de renunt.* Ignominiam enim militarem eorum, qui à signis absuissent, etiam Barbari sub Romanis militantes horruerunt: dicebantur autem illi, qui absuerant, *Infrequentes*; & ob stipendium subtractum, *ære diruti*. De his Sidonius *in panegyrico ad Socerum*.

Ibant pellitæ per Romula classica turmæ,
Ad nomen currente Geta; timet ære vocari
Dirutus, opprobrium, non damnum Barbarus horrens.

Damnatos eos quandoque missione ignominiosa innuit Plautus ibi:

Hunc pro infrequente mittas militia domum.

Et nullo modo commeatus militibus concedebatur, nisi ex justissimis causis: de quo commeatu, seu litteris dimissoriis agitur *in tit.C.de commeatu*, *l.*1. 3. 12. & 14. *ff. de re milit. l.*35. *§.ult.ff.ex quib.caus.major. l.*2.*§.ult. ad municip.l.*21. *C.Theodos.de Quæstor. & Prætor. l. ult. C. de erogat. militar. annon. l.*5. *C. de jurisdict. l.*21. *C. de desertor.* Plura Cujacius *in l.*1. *C. de commeatu*. Steubec. *in notis ad Vegetium*, *lib.*7. *cap.*19. Brissonius *lib.*3. *de verb. signif.* Pancirola *in not. Orient. c.*36. Bulengerus *de imperio lib.*5. *c.*4. Concius *lib.*2. *success. c.*21. & 22. Solorzan. *tom.* 2. *de jure Indiar. c.*2. Vvolfangus Lazius *lib.*6. *de Repub. Romana*, *c.*5. *fol.*645. Borel. *de præst. Regis*, *c.*32. Ottualdus 21. *Donel. c.*5. *lit.* G. Igitur nec clerici militiam, cui adscripti sunt, deserere debent. Facit textus *in c.placuit*, 21. *q.*2. ibi: *Desertorem clericum cingulo honoris, atque ordinis sui exutum, convenit in monasterium relegari.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cujus priori 14
Dissolvitur difficultas.
parti satisfactum manet *in c.2. de translat. Episc.* Secundæ verò parti facilè respondetur, si animadvertamus, prædictam regulam, *qui per alium* 72. limitari in his, quæ requirunt servitium personale actu, ut est residentia in beneficio, ubi Parochus per se, non per alium Sacramenta ministrare debet. Concil. Trid. *sess.*7. *c.*3. ibi: *Inferiora beneficia ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis, & habilibus, & quæ in loco residere, ac per ipsos curam exercere valent*, &c. Probat latè Jo: Sanch. *in select. q.*47. *num.*2. quia ubi personæ industria electa est, non potest ipse vices alii committere, *l.servus*, *in fine*, *ff. de statu lib.* Herman. Prst. *lib.*2. *q.*32. Martin Maget *de advocatia armata*, *c.*9. *nu.* 1059. Unde cùm electa sit tempore institutionis industria personæ, ideò per alios, licet vicarios, ea ministrari non possunt, argumento text. *in l. inter* 21. *ff. de sol. c. is cui*, *de off. de leg.* junctis traditis à Solorzan. *tom.*2. *lib.*2. *de jure Indiarum*, *c.* 25. *n.*17. Quatenus tamen Parochi per se teneantur administrare Sacramenta, & de conditionibus, ut ille dicatur personaliter residere, latè agunt Barbosa *de off. Parochi*, *c.* 8. Hurtado *de resid. paroch. resol.* 3. In beneficiis verò simplicibus, etsi quis sit ad ejus titulum ordinatus, non potest Episcopus illum extra diœcesim morantem ad residendum compellere, Marinis *lib.*1. *resol. cap.* 107.

C A P U T V.

Alex. III. a *Eborac. Archiepiscopo*.

FRaternitati tuæ duximus *b* indulgendum, ut si clerici, qui in Ecclesiis tuæ jurisdictionis beneficium sunt adepti, ad aliquam diœcesim absque licentia, & assensu tuo morandi causa transierint, liceat eos tibi beneficiis, quæ à te habent, spoliare; nisi fortè scholasticis disciplinis invigilaverint, aut rationabilem causam tibi ostenderint, quare reverti non debeant. Præterea clericum alterius diœcesis absque *c* commendatitiis litteris sui Episcopi, nisi pro eo preces, aut mandatum Sedis Apostolicæ receperis, non debes recipere.

N O T Æ.

a *EBoracensi*.) Ita restituenda est inscriptio hæc ex secunda collectione, ubi *sub hoc tit. c.*1. reperitur hic textus, ex qua etiam integram rescribo. De ecclesia Eboracensi nonnulla notavi *in c.*2. *de rescript.*

b *Indulgendum*.) Vel hæc verba accipienda sunt pro *indultum esse declaramus*, ut *in c. etsi Christus*, *de jurejur.* vel ut aliquid speciale hujusmodi indulgentia operetur, debent accipi, nulla præmissa monitione, ita ut licet aliàs debeat absens moneri, ut superiori commentario dixi, tamen cùm morandi causa parochi in aliam diœcesim se transferunt, cùm eo facto animus non residendi pateat, ideò non esse necessariam monitionem, ut in præsenti casu docetur.

c *Commendatitiis*.) Clericos vagos, & acephalos magno odio semper habuit Ecclesia. Conc. Mogunt. *c.*22. ibi: *De clericis vagis, seu de acephalis, idest, de his, qui sunt sine capite, nec in servitio Domini nostri, nec sub Episcopo, nec sub Abbate, sed sine canonica, & regulari vita degentes*, &c. *præcipimus, ut Episcopi sine ulla mora eos sub custodia distringant.* Concil. Meldense *can.* 36. Aurel. 2. *can.* 13. ibi: *Clerici, qui officium suum implere despiciunt, aut vice sua ad Ecclesiam venire detrectant, loci sui dignitate priventur.* Et *c.placuit* 2. 21. *q.*2. *c. si fortè* 4. *c. si quis etiam* 34. *de consecr. dist.*1. Concil. Carthag. 3. *can.*28. ibi: *Episcopi trans mare non proficiscantur, nisi consulto primæ Sedis Episcopo suæ cujusque provinciæ, ut ab eo sumere possint formatam, vel commendationem.* Illustrat Ant. Augustinus *in epit. lib.*14. *tit.*5. Unde Ecclesiæ Patres non solùm statuerunt, ut absq; litteris dimissoriis nemo ab alieno Episcopo ordinetur, ut latè probavi *in c. litteras*, *de temp. ord.* verùm ut jam ordinatus ad ministrandum, seu sacrificium Missæ celebrandum, in aliena parochia non admitteretur absq; litteris commendatitiis, ut probavi *in c.* 1. *de cleric. peregr.* ex quo commentario præsens petendum est.

C A P U T VI.

Alexander III. a *Lingon. Episcop.*

COnquerente nobis R. presbytero *b* accepimus, quod G. ab eo pro Ecclesia sua, de qua, sicut dicitur, vitæ necessaria vix percipere potest, annuatim viginti sol. extorquere conatur, asserens beneficium *c* illud in eadem Ecclesia sibi fuisse collatum, quamquam eidem Ecclesiæ, sicut accepimus, non deserviat, & alia beneficia sibi sufficientia *d* habeat, & possideat. Quoniam igitur indecens est, & non consentaneum rationi, ut idem, cùm alia ecclesiastica beneficia sibi sufficientia habeat, & possideat, ab Ecclesia, cui non *e* deservit, beneficium quærat: f. t. per A. s. m. quat. si tibi constiterit, quod vel G. habeat ecclesiastica beneficia sibi sufficientia, vel quod eidem Ecclesiæ non deserviat, sibi super præscriptum beneficium silentium imponas, ap. rem.

NOTÆ.

N O T Æ.

1 a LIngon.) Ita etiam legitur io secunda collectione, *sub hoc tit. c.* 2. De Ecclesia Lingoniensi oonnulla notavi *in c.* 8. *de rescriptis.*

b *Presbytero.*) Qui ordinatus fuit ad titulum servitii in ipso beneficio, ex petitione G. proprii parochi; unde tenebatur in eo ministrare, *c. fin. de jurepat. c. fin. de immun. Eccles.* Præstanda tamen ei erant à G. necessaria alimenta, *c. per tuas, el 3. de simonia.*

2 c *Beneficium illud.*) Licèt inspecta juris communis, dispositiooe, omoe beneficium, quantumcumque simplex, haberet annexum onus residentiæ, ut probarunt Azor *p.2. instit. lib.7. c.3.* Petrus Gregor. *de benef. c.* 7. Covar. *lib.3. var. c.13.* Lotherins *de re benef. lib. 3. q.27. n.* 8. tamen quia plura beneficia ex eis congruam sustentationem plerumque non continent, ideò per generalem consuetudinem introductum est, ut in hujusmodi beneficiis nulla residendi necessitas detur, ut latè probat Hurtado *de resid. tom.1. lib.6. per tot.*

d *Sufficientia.*) Juxta ea, quæ dabimus *in cap. ut multa, de præbend.*

e *Non deserviat.*) Juxta adducta *suprà in c.* 3.

C A P U T VII.

a Alexad. III.

DE cætero, quia dignum est, & conveniens, ut Ecclesiæ tuæ Canonici, donec circa te in tuo servitio morantur, communitatis portionem recipiant; præsenti scripto statuimus, ne Canonicis tuis, donec in servitio tuo fuerint, quidquam subtrahi, vel auferri debeat, quod sibi de beneficio communitatis debetur, nisi fortè *b* victualia sint, quæ non consueverunt absentibus exhiberi.

N O T Æ.

1 a ALexand. III.) Ita legitur *in c.4. de præb.* in prima collectione; nullibi tamen exprimitur cui rescribat Alexander: illud tantùm ex principio textus deducitur, io præsenti tantùm referri partem alterius textus. Forsan fragmentum hoc spectat ad textum *in c. de cætero, de transactionibus*, ubi alias partes ipsius decretalis congessimus.

2 b *Victualia.*) Consonat text. *In c. unic. hoc tit. in 6.* ibi: *Quæ aliàs manualia beneficia, seu victualia appellantur.* Distributiones quotidianæ vulgò dicuntur, quia fiunt in vices divisionis quotidianæ, ut vocantur io jure civili, *l. si quid relictum, l. civitatibus* 112. *de lega.* 1. *l. cùm quidam, ff. de annuis legat.* quarum etiam in templis Gentilium usus probatur ex veteri inscriptione, quam refert Roder. Caro *in antiq. Hisp. c.3.* licèt impropriè victualia in præsenti importent panes præbendarios, qui singulis diebus, & certis horis, idest viritim præbentur, *c. 2. de decimis, in 5. compil.* ibi: *Nec multum dubii remanet de panibus illis, quos dicitis in vestro vulgari requaffas; cùm sicut accepimus, tanquam certi redditus, & certis temporibus exsolvantur.* Divisiones mensuras vocat D.Cyprian. *ep.34.* ut de panibus civilibus, quos scholis dabat Constantinus, dicitur *in l.1.C. de annonis civil. lib.*11. vel de aliis, qui militares, vel populares dicebantur, *l.7.C. Theodos. eod. tit. l. hac edictali, C. de sec. nup.* Et quia pro modo, & mensura præbebantur, inde beneficium præbenda dictum fuit, ut illustrat Ciron. *ad tit. de preb.* Et quia per pittacium dabantur, inde pitancia dicebantur, ut observat idem Ciron. *l. 2. obs. cap.*13. Harum distributionum manualium originem, & naturam eleganter expressis Jvo Carn. *epist.*219. ibi: *Cùm enim in quampluribus Canonicorum Carnotensium desuevisset disciplinæ regularis observantia, ut de negligentibus facerem diligentes, de somnolentis vigiles, de tardis assiduos ad frequentandas horas canonicas, deliberavi apud me, ut darem ejus dimidiam præposituram, ut inde fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi; ut ad quas eos panis interni dulcedo non movebat, panis corporei refectio provocaret, quamvis eorum annua præbenda eis ad hoc sufficiens esse deberet.*

C O M M E N T A R I U M.

3 *Conclusio traditur, & probatur.*

EX hoc texto sequens communiter deducitur assertio: *Canonici, qui sunt in servitio Episcopi, tanquam residentes percipiunt fructus suarum præbendarum, præter distributiones quotidianas.* Priorem partem hujus assertionis probant text. *In c. cùm dilectus, c. ad audientiam, hoc tit.* Secundam firmant text. *in c. licèt. de præb. c. ult. de rescript. in 6. c. cùm non deceat, de elect. eod. lib. c. unic hoc tit. in 6. Clement.* 2. *§. penult. de ætat. & qualit.* Trident. *sess.* 24. *de refor. c.*12. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum, & de off. Parochi c.12. & de potest. Episcopi alleg.*53. Selva *de benef. 4.p.q.1.* Petrus Gregor. *eod. tr. c.7. & lib. 1. de rescript. c.24.* Azor. *lib.10. instit. moral. c.4.* Garzia *de benef. 3.p. c.2. à n.1.* Didacus Perez *in l.4. tit.14. lib.3. ord. colum.2. & in l.5. tit.3. lib.4.* Sarmiento *de reddit. 4. par. c.1. & in apolog. 1.p. monit.*44. Valenzuela *cons.4. à n.*139. Catul. Mancinus *de distrib. c.45. n.21.* Monet. *eod. tr.2.p.q.*12. plures, quos laudat Hurtado *de resid. resolut.*3. Villarocl. *tom.1. regim. Eccles. p.1. q.2. art.7.* Solorzanus *tom.2. lib.3. cap.14. nu.*21.

Verùm hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione, nam absens ex justa causa, non dicitur abesse, *c. cùm dilectus, c. ex parte, el 2. hoc tit.* præcipuè si ob publicam utilitatem absit, quia pro præsente habetur, adeò ut ei omnia competant, quæ præsentibus conceduntur, *l. si quis stipulatus, ff. ex quibus causis major.* Valenzuela *dicto cons. 4. à nu. 97.* præcipuè si accedat superioris licentia, ut post Baldum probat Surdus *de alimentis, tit. 9. q. 97. art. 7.* Igitur si Canonici præsentes lucrantur non solùm fructus præbendarum, verùm & distributiones quotidianas, etiam existentes in servitio Episcopi, cùm de ejus licentia ab Ecclesia absint, & ob utilitatem publicam, debent eas acquirere. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam infirmi, & ioservientes propriis Prælatis, æquiparantur, *c. ad audientiam* 15. *hoc tit.* sed infirmi tempore infirmitatis lucrantur distributiones, quotidianas, *c. unic. hoc tit. in 6.* igitur & Canonici, qui sunt in servitio Episcopi eas lucrari debent. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quia aut tales Canonici habentur pro præsentibus, vel pro absentibus: si pro interessentibus habentur, ut docetur *in c. similiter*, 15. *q.1.* non solùm fructus, verùm & victualia, cæterasque distributiones percipere debent; si autem pro absentibus judicantur, nec fructus percipere debent. Igitur hæc distinctio, ut quoad fructus habeantur inservientes Episcopo pro præsentibus, quoad distributiones verò pro absentibus, admitti non debet, argumento textus *in l. Nesennius, ff. de negot. gestis, l.1. ff. de acquir. hæredit.* Accedit, nam impeditus impedimento facti, non solùm excusatur ab omni pœna, & mora, *c. fin. de jurejur. c. significante, de pignorib.* verùm & à negligentia, *c. quia diversitatem, de concess. præb.* nec contra eum currunt tempora à jure, vel ab homine statuta, *c.1. de præscr.* fusè illustrat Valenzuela *d. cons. 4. à n.70.* Sed qui est in servitio Episcopi, facto est legitimè impeditus: igitur distributiones quotidianas lucrari valet. 4 *Impugnatur tradita assertio.*

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione primò sciendum est, Canonicos, tam Ecclesiæ Cathedralis, quàm Collegialis, teneri quotidie choro residere, ibique horas canonicas psallere, *c. ult. 92. dist. c. dolentes, de celebrat. Missar. Clement. 1. ead. tit.* Trident. *sess. 23. de reform. c.*12. nec tantùm in Canonicis desideratur residentia, ut in Parochis, & aliis beneficiariis, verùm & interessentia, quæ strictior est. Concilium Senonense anno 1527. *can.* 10. & docent Sanchez *lib.2. consil. c. 2. dubio* 96. Covar. *lib.3. var. c.13. num.3.* pluribus congestis Barbosa *de dignit. except. 21. usque ad* 24. *& ad Trident. d. c.12.* Hurtado *de resid. canon. lib.5. per totum.* Sed an ultra interessentiam horis debitis, & divinis officiis teneantur sub onere, & pœna restitutionis psallere, seu cantare cum aliis in choro; an verò satisfaciant si tantùm intersint, & per Capellanos, seu alios clericos psallant, & ibi privatim, vel domi divinum officium recitent gravis controversia est, tam apud antiquos, quam Neotericos Scriptores. Affirmativam sententiam tenuerunt Navarsus, Azor, Lessius, Garzia, Suarez laudati à Cenedo *q.2.* Cæsar *de hierarch. eccles. disput. 12. §.6.* alii congesti ab Hurtado *d. lib.5. resol.* 3. pro quibus faciunt diserti textus in Concil. Aquisgran. 1. celebrato sub Stephano V. *can.* 130. ibi: *A canonicis in choro religiosissimè standum, & psallendum, d. cap. presbyter, 92. dist.* Trident. *d. cap.*12. ibi: *Atque in choro ad psallendum instituto, hymnis & canticis Dei nomen reverenter, distinctè, devotèque laudare.* 5 *De residentia canonicorum.*

Coo-

Confirmatur etiam ex Concilio Basil. de quo in Pragmatica sanctione, *tit. quomodo divina officia*, ibi: *Quod cum psallendi gratia ibi conveniant, muta, & clausa labia tenere non debent*. Probatur etiam hæc sententia ex extravag. Pii V, ubi postquam dixit Romanus Pontifex, non facere fructus suos non recitantes, addidit, licèt in choro additus cum aliis præsens adsit: facit institutio chori ecclesiastici, ut alternatim laudes Deo ibi psallantur, ut latè probat Thomas Hurtado *in tract. de vero martyrio, lib. de antiquit. chori ecclesiastici*. Contrariam sententiam tamen, scilicet interessentes non psallentes, sed tantùm submissa voce horas canonicas recitantes, suas facere distributiones, docuerunt Cajetanus *in summa, verbo Hora Canonicæ*, Barbosa *lib. 3. jur. ecclesf. c.* 18. *n.* 83. Barth. à Sancto Fausto *de horis canonicis lib. 3. q.* 14. Bonacina, Candidus, Filliucius, & alii congesti ab Hurtado *d. resol.* 3. pro quibus faciunt textus *in cap. licet, de præbend.* ibi: *Qui intersunt horis canonicis*; *cap. unico, hoc tit. lib. 6.* ibi: *Qui statis horis interfuerint, recipiant*. In quibus juris locis interessentia tantùm commendatur, non autem ulla psallendi obligatio injungitur. In hac igitur difficili quæstione dicendum est, attento juris rigore, veriorem esse primam sententiam, quæ non solùm sub reatu culpæ mortalis, sed etiam sub onere restitutionis distributionum adstringit Canonicos ad psallendum in choro insimul cum aliis, ut evincunt rationes, & auctoritates Conciliorum pro ea adductæ, & concludunt institutionem, & fundationem Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum eam esse, ut Canonici per se psallere, & alia Ecclesiastica obire munera teneantur; ac subinde licet privatim recitando satisfaciant obligationi recitandi divinum officium, & consequenter illud iterum recitare non teneantur; minimè tamen satisfaciunt officio, & debito chori, & propterea justitiam commutativam offendunt, & ad restitutionem tenentur, ut post Cajetanum, & alios docet P. Suarez *d. c.* 12. *n.* 8. & 10. facit canon 18. Concilii Senonensis anni 1527. *Nemo ibidem cum horæ in communi cantantur, legat, vel dicat privatim officium; nam non solum officium, quo obnoxius est, subtrahit, sed & alios psallentes perturbat*. Et verum esse absque dubio agnoscunt etiam posterioris sententiæ auctores in Ecclesiis, ubi viget statutum, ut canonici per se ipsos psallere teneantur, ut post Monetam *q.* 2. *à nu.* 28. profitetur Cenedus *nu.* 13. *in fine*, dictis locis. Licet autem stricto juris rigore vera sit hæc resolutio, contraria tamen observanda est in his Ecclesiis, in quibus viget consuetudo, aut statutum, ut Canonici tantùm choro intersint, & faciant, ut Capellani, & Cantores canant, & psallant, & reliqua exequantur munera, ut facilè admittunt Doctores posterioris sententiæ, atque etiam plures, qui primam sequuntur, ut constat ex Zecchio, & Petro de Navarr. *n.* 222. Azor. *q.* 6. Gratian. *n.* 522. Suarez *n.* 11. & 13. Cenedo *n.* 12. & post Bernardinum Sandoval *de divin. offic. c.* 16. prosequuntur, & fundamentis contrariæ sententiæ satisfaciunt Sebast. Cæsar, & Thomas Hurtado *ubi proximè*.

6 De Canonicis inservientibus Episcopo. Secundò sciendum est, posse Episcopum in sui servitium habere duos Canonicos Ecclesiæ suæ, qui licèt non residant, possunt fructus suarum præbendarum acquirere, & retinere. Concil. Palentinum *anno* 1322. *can.* 8. *Canonici Ecclesiarum socii suis Episcopis assistentes, non debent absentes ab Ecclesia reputari, idemque jure provisum est, ne eis dum in servitio Episcoporum fuerint, beneficiorum suorum redditus subtrahantur*, ut probant Gratian. *disc. forens. c.* 166. Azor 2. *p. instit. lib.* 7. *c.* 4. *q.* 3. pluribus relatis Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 53. *n.* 144. quod procedit, quamvis in Ecclesia adsit statutum juratum, atque per Romanum Pontificem confirmatum, ut Canonici, qui non resident, fructus suarum præbendarum non lucrentur: & licet in præsenti textu non exprimatur quot Canonicos possit Episcopus secum habere: cùm tamen apertè statuatur *in cap. ad audientiam* 15. *hoc tit.* ut duo possint eligi, ideò dicendum est, Episcopum duos Canonicos secum habere posse. Nec est audiendus Barbosa *in d. cap. ad audientiam, n.* 4. dum accipit textum illum de Ecclesia Cathedrali, præsentem autem decisionem de Collegiali, cùm etiam in hoc textu agatur de Canonicis Ecclesiæ Cathedralis: igitur, quia Canonici illi commensales, qui sunt in servitio Episcopi, fructus præbendarum suarum lucrantur. Nec contrarium probatur *in d. cap. ad audientiam*, in illis verbis: *Qui tecum pro tuo, & ipsius Ecclesiæ servitio*; quasi in illis copulativè requiratur, ut simul Canonici illi absint à choro pro servitio Ecclesiæ, & Episcopi; quæ est vis copulativæ, ut illustrant Barbosa *de dictionibus c.* 93. *nu.* 2. Nam verba illa non sunt generaliter accipienda in quacumque Ecclesia, sed tantùm specialiter in Ecclesia Meldensi, ubi statuto juramento firmato non erat exceptus casus, cùm Canonici abfuissent ob servitium Ecclesiæ, vel Episcopi: & attenta ipsa constitutione, ait Pontifex, non censeri absentes Canonicos illos, qui in servitio Episcopi sunt, & per consequens Ecclesiæ suæ fuerant; nisi accipere malis conjunctivam illam &, pro disjunctiva, ex principio legis *sæpè, ff. de verb. signif.* Idem de Canonico inserviente Principi resolvit, & fundat Valenzuela *d. Concilio* 4.

7 Quis lucretur distributiones. Tertiò sciendum est, victualia manualia, seu distributiones ecclesiasticas tantùm præstari Canonicis pro ipsa quotidiana interessentia divinis officiis; unde nec consuetudine introduci potest, ut absentes pro eo tempore, quo divinis officiis non intersunt, eas percipiant, *c. unic. hoc tit. lib.* 6. licet consuetudine introduci possit, ut fructus suarum præbendarum ipsi absentes lucrentur, *cap. cum omne* 6. *de constitut.* Ratio hujus discriminis provenit ex natura distributionum, quæ talis est, ut tantùm divinis officiis interessentibus debeantur, *d. cap. unic.* ibi: *Et tantum residentibus tribuuntur*. Unde contra earum naturam consuetudo irrationabilis præscribi non potest, & licèt tam fructus præbendarum, quàm etiam distributiones designentur in stipendium clericalis officii, illi tamen deferuntur mediante titulo beneficii, quo jus conceditur ad eos percipiendos ad suam alimoniam, eo quòd ad officium clericale seipsos deputarunt, juxta regulam textus *in cap. cum secundum, de præbend. cap. ult. de rescript. in* 6. ac proinde non sequitur, fructus ipsos inspecta primæva natura sua, & ipsorum deputatione, ad hæc, vel illa onera sustinenda fuisse principaliter institutos, quamvis prædicta onera veluti illis annexa, subire teneantur; & legitimè puniri privatione ipsorum fructuum, & aliis pœnis proximo commentario relatis, si onera illa non impleverint, ut tradit Navarrus *de horis canonicis, cap.* 7. *n.* 31. At verò distributiones quotidianæ, quia tales sunt specialiter, & inspecta natura sua institutæ fuerunt, ut interessentibus divinis officiis debeantur, unde consuetudo in hac specie tanquam contra naturam, seu substantiam actus improbatur *in d. c. unic. hoc tit. in* 6. adhuc tamen in eadem constitutione referuntur à Bonifacio VIII. certi casus, in quibus absentes lucrantur distributiones quotidianas. Primus est propter infirmitatem, ob eam enim etiam non interessentes choro eas lucrantur. Trident. *sess.* 22. *de refor. c.* 3. & meritò, cùm servire intelligantur ægroti qui curantur; quoniam cùm servire cupiant, infirmitate impediuntur, *l.* 4. *§. Stichus, ff. de statulib.* & ideò interim nutriendi sunt, *l. in rebus, §. possunt, ff. commodati*: notavit Barbosa *in select.* in præsenti. Quatenus tamen infirmitas gravis æstimanda sit, exponunt Hurtado *d. resol.* 3. *subresolut.* 8. Moneta 2. *p. de distribut. q.* 6. *n.* 12. Infirmitati jungenda est ætas senilis, veluti octnagenaria, ut probat Narbona *de ætate, anno* 80. *q.* 8. necessitas etiam sufficiens causa est, ut absentes à choro percipiant distributiones, quæ necessitas adest, quando ex interessentia in choro timetur grave damnum vitæ, famæ, aut fortunæ: & ob eandem rationem eas lucrantur injustè excommunicati, carcere detrusi, aut in exilium missi, ut docent Suarez, Vasquez, & alii, quos refert & sequitur Hurtado *sub d. resol.* 8. *per totam*. Item ob evidentem Ecclesiæ utilitatem absentes distributiones lucrantur, quia hi præsentes potiùs, quàm absentes dici possunt, *l. quæsitum, §. ult. ff. de fundo instructo*. Quæ tamen dicatur evidens Ecclesiæ utilitas, latè exponit Hurtado *resol.* 11. *per tot.* Privilegio tandem absentes nonnulli lucrantur distributiones quotidianas, veluti Inquisitores, & alii actu inservientes in ipsis tribunalibus, qui non solùm fructus suarum præbendarum, verùm & distributiones, manualia, anniversaria, & quascumque alias obventiones, quæ inter præsentes dividuntur, percipiunt, ex Bullis Innocentii VIII. Pauli III. Pii V. & Urbani VIII. quarum meminerunt Cenedus *qu.* 1. *n.* 28. Garcia *de benef.* 3. *part. c.* 2. *num.* 356. Thomas Hurtado *de resid. resol.* 3. *subresol.* 9. qui *subresol. sequenti*, id extendi, etiamsi contrarium à fundatore anniversarii cantum sit. Idem procedit in Auditoribus sacræ Rotæ, ex bulla Clementis VII. quam referunt Barbosa *de potest. Episcopi, alleg.* 53. *nu.* 35. Saravia *de jurisd. adjunct. qu. ult.* Item eas lucrantur collectores Cameræ Apostolicæ, Subcollectores, Advocati Fiscales, & Notarii, aliique in causis spoliorum

Digitized by Google

rum Intendentes, ex bulla Sixti V. edita 8. Maii, anno 1590. docent Hurtado *ubi suprà*, Fragoso *tom. 2. de regim. christ. lib.* 10. *disp.* 23. §. 2. Nec obstat parem vim habere privilegium & consuetudinem, *c. duo simul, de offic. ordin. c. super quibusdam*, §. *præterea, de verb. sign.* latè Felinus *in c. accedentes, à n.* 6. *de præscript.* Covar. *lib.* 1. *var. c.* 10. *n.* 14. sed consuetudine introduci non potest, ut absentes percipiant distributiones quotidianas, *c. unic. hoc tit. in* 6. Igitur nec privilegii virtute possunt absentes eas lucrari. Nam respondendum est, principium illud juris procedere data paritate rationis; in præsenti verò casu magnum dari discrimen inter consuetudinem, & privilegium; quia scilicet quando privilegium conceditur contra naturam alicujus actus à lege instituti, quædam causæ cognitio solet præcedere, ubi agnoscitur natura ipsius rei, *c. requisitis, vers. nisi rigor*, 1. *q.* 7. quæ omninò cessat in consuetudine contra naturam rei introducta; quare non decebat hanc vim consuetudini deferre, prout in similibus casibus denegatur, *cap. Massana, de elect. cap. clerici, de judiciis*, cum aliis.

8 Traditur ratio decidendi. Unde apparet vera ratio decidendi, nam cùm in quolibet, quantumcumque favorabili privilegio percipiendi integrè fructus præbendæ, aut beneficii in absentia, non comprehendantur distributiones quotidianæ, *cap. licèt, de probat. c. fin. de Magistr. c.* 2. *de privil. in* 6. *c. fin. de rescript. eod. lib.* ideò nec existentes in servitio Episcopi possunt eas lucrari. Hujus autem principii ratio provenit ex natura ipsarum distributionum, quæ tantùm interessentibus horis, & officiis divinis debentur, non propter beneficium, sed ob assiduam illam interessentiam. Unde licèt Canonici absentes, qui in servitio Episcopi existunt, suos faciant fructus præbendarum, non tamen lucrantur distributiones, quia appellatione fructuum non continentur; unde non imputantur in valorem præbendæ, nec ex eis subsidium solvitur. Valenzuela *cons.* 4. *n.* 140. Accedit defectus voluntatis in concedente privilegium; nam non creditur Pontificem privilegio comprehendere voluisse distributiones cum damno, & præjudicio tertii, siquidem in illis locum habet jus accrescendi, & decrescendi; unde portiones absentium præsentibus acquiruntur, in quorum dispendium non creditur R. Pontificem privilegium absentibus concedere, nisi expresè distributiones exprimat, ut in gratiis concessis Inquisitoribus, & eorum Officialibus, Auditoribus sacræ Rotæ, & Collectoribus Cameræ Apostolicæ: quare cùm privilegio concesso in servitio Episcopi existentibus non exprimatur, ut tales Canonici absentes distributiones lucrentur, ex defectu intentionis in concedente, rectè in præsenti docetur inservientes Episcopo tales distributiones non acquirere.

Nec obstat difficultas suprà expensa; nam omnia in ea adducta evincunt, absentem ex justa causa haberi pro præsente, quod verum est quoad fructus & alias obventiones, 9 Dissolvitur difficultas. quæ residentibus in propria Ecclesia debentur, & præstantur ratione beneficii: unde cùm distributiones, seu manualia non dentur ratione beneficii, sed propter quotidianam interessentiam divinis officiis; ideò absentes, qui juris fictione pro præsentibus habentur, distributiones non lucrantur, licèt fructus percipiant, ex ratione differentiæ suprà adducta. Præsenti assertioni opponi possunt textus *in c. cùm in diversis, de privileg. in* 6. *c. ult. de rescript. eod. lib. cap. ex eo* 34. *de elect. eod. lib. cap. olim, de verb. signif.* quorum interpretationes dabimus *in c. licèt, de præbend.*

C A P U T VIII.

a Cœlestinus III.

EX parte vestra nostro Apostolatui fuit referatum, quod licèt dilectus filius N. *b* Cenoman. Archidiaconus sit Ecclesiæ vestræ Decanus, tamen quòd in partibus Gallicanis *c* sibi potiùs habitationem elegit jam per annorum *d* decem spatium, vestra Ecclesia ipsius præsentiam habere nequivit. Quia igitur nolumus, ut eadem Ecclesia Decani officio defraudetur, universitati vestræ per A. s. m. quat. Archidiacono memorato scribatis, ut Ecclesiam vestram visitare dignetur, & suum ibidem, ut Decanus, officium debeat exercere. Quod si fortè vocatus venire noluerit, eligendi Decanum, qui præesse vestræ Ecclesiæ valeat, & prodesse, ex tunc vobis concedimus liberam facultatem.

N O T Æ.

a *Cœlestinus*.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.* 3. addendum tamen est, Capitulum Magdeburgensi, ut notavit Cujac. in præsenti. Archidiaconus enim N. Cenomanensis, de quo in præsenti, tempore Cœlestini nostri erat simul Decanus Magdeburgensis majoris Ecclesiæ, Innocet. III. successor Cœlestini illi indulsit, ut possit residere in Archidiaconatu, & Decanatum simul retinere constituit, ibi: *Gerentes erga te piæ compassionis affectum, personam tuam cum omnibus, quæ in præsentiarum rationabiliter possides, sub B. Petri, & nostra protectione suscipimus, specialiter autem Decanatum ipsum Magdeburgensis Ecclesiæ, sicut ipsum justè, ac pacificè possides, devotioni tuæ auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti pagina communimus, mandantes, ut quod per te non poteris adimplere, per idoneum vicarium exequaris. Nulli ergo, &c. Datum Lateran.* 6. *Kal. April. P. N. anno* 11. Unde ex dispensatione Pontificia ipse N. retinebat simul Archidiaconatum, aliàs jure communi utramque dignitatem retinere non poterat, *cap. ad hæc* 13. *de præbend.*

b *Cenomanensi*.) De qua Ecclesia nonnulla congessi *in cap.* 5. *de rescript.*

c *Gallicanis*.) Ubi consuetudine introductum erat, ut posset quis diversas dignitates in diversis Ecclesiis obtinere, ut refertur *in cap. cùm non ignores, de præbendis*.

d *Annorum decem*.) Non quia desideretur tam diuturna absentia ad privationem beneficii, seu præbendæ; sed potiùs ita de facto contigit, ut *in c.* 2. *hoc tit.* refertur, per quinquenium Cardinalem abfuisse à parochia propria; & *in c. qualiter*, sequenti dicitur, Archiepiscopum Ragusiensem per quadriennium abfuisse: & Innocet. III. *lib.* 1. *epist.* scribit Cisterciensi, & Tullensi Abbatibus, quod moneant Thesaurarium Byzantinum, quod resideat, aliàs si per biennium abfuerit alium substituant. Et si dicas, quomodo potuerit Decanus iste citari à Capitulo, cùm inferior in superiorem, vel par in parem non habet imperium, *c. cùm inferior, de majorit. & obed.* Respondeo cum Panormitano, *hic*, omnia gesta in præsenti casu auctoritate Cœlestini fuisse firmata, aliàs Capitulum non posset ad electionem procedere. Potest tamen Capitulum monere suum Prælatum absentem, ut resideat, *cap. qualiter, hoc tit.* quamquam enim non possit eum citare, vel punire, potest tamen eum requirere, seu vocare; non tamen per eam requisitionem constituitur Prælatus in mora, nisi à superiore legitimo admoneantur; nec interim, dum à superiore non privatur Ecclesia, in qua non residet, potest Capitulum alium eligere Prælatum, ut notarunt in præsenti Hostiensis & Alexander de Nævo.

C A P U T IX.

Innocentius III. a *Capitulo Ragusino*.

QUaliter Archiepiscopus vester temeritate propria recessit ab Ecclesia Ragusina, nec jam ultra quadriennium expectatus redierit; per litteras nostras etiam revocatus, vestra universitas plenè novit, cùm sæpiùs apud nos deposueritis super hoc querelam, & vobis concedi postulaveritis licentiam eligendi. Nos autem expectantes, diutiùs duximus expectandum, si fortè reverteretur ad cor; & ad Ecclesiam suam, quam taliter reliquerat, remaneret. Nolentes igitur, quod diutiùs Ecclesia ipsa Pasto-

Pastoris maneat solatio destituta, disc. v. per A. s. m. atque præcipimus, quat. nisi forsitan jam redierit, vos post mensem à receptione presentium personam vobis idoneam io Archiepiscopum eligatis, & electionem vestram nobis curetis quamcitiùs præsentare.

N O T Æ.

a R *Agusino.)* Ita etiam legitur *sub hoc tit. cap.* I. *in 3. collect.* Ragusinensis Ecclesia fuit Archiepiscopalis in Sclavonia, Metropolis Illyrici, habens suffraganeas Ecclesias Stanensem, Botonensem, Tribuniensem, Biduanensem: refert Carolus à sancto Paulo *in Geopraph. sacra, ad finem, fol.* 81.

C A P U T X.

Idem a *Constantinopolit. Patriarchæ.*

INter quatuor animalia. *Et infrà*: De clericis autem, qui Ecclesias, vel præbendas sibi concessas, sine justa, & necessaria causa, tuo præsertim oon accedente consensu, in hae deserunt *b* novitate, hoc tibi duximus respondendum, quod postquàm congruo tempore fuerint expectari, nisi redierint ad illa, possunt eis juste privari, dummodò non sint justo impedimento deteoti.

N O T Æ.

1 a I*Dem*) Ita etiam habetur *in 3. collect. sub hoc tit. cap.* 2. epigraphen autem hanc exposui *in cap. inter, de majorit. & obed.* & integram epistolam retuli *in cap. inter, de cleric. peregrin.*

b *Novitate.*) Cùm videlicet Coostaotinopolis capta fuit à Latiois, ut retuli *in d.cap. inter quatuor*, & fusè narrat Bosquetus *in gestis Innoc. III.*

C A P U T XI.

Idem a *Archiepiscopo Patracensi.*

EX tuæ devotionis insinuatione recepimus. *El infra*: In Ecclesiis autem eorum, qui se fraudulenter absentant, nec ad ipsos valet citatio pervenire, trinæ citationis edictum facias publicari; & si non sic curaverint obedire, si ultra sex menses suas deseruerint Ecclesias, ut juxta canonicas sanctiones eis debeant meritò spoliari. Contra eos quoque, sicut suprà dictum est, etiam procedatur, ut ipsos post suspensioois, & excommunicationis sententias, ad tuam obedientiam venire compellas. Quod si nec illorum malitia poterit emolliri, eos dil. f. B. tit. saoctæ Susanoæ presbyter Card. Apost. Sed. Leg. ab spiritualium administratiooe removear, & quibus possit Ecclesiis de personis idoneis faciat provideri, & in eos degradationis sententiam non promulget, ut cum eis misericorditer, si expediat, faciliùs agi possit.

N O T Æ.

1 a P*Atracensi.*) In hac sexta collectione legitur *Panormitano*, & D. Rochus Pirrho *to.* 1. *Siciliæ sacræ, in Ecclesia Panormit.* existimat Innocent. III. in præsenti scribere Parisio Archiepiscopo Panormit. sed veriùs credo, legendum esse *Patracensi*, unico, & magno ductus fundamento; nam Benedictus Cardinalis tituli sanctæ Susannæ, cujus mentio fit in præsenti, temporibus Innocentii Legatus S.A. degebat in Patracensi Metropoli, non verò in Panormitana, ut ex gestis Innoc. III. statim referendis apparebit. Unde cum Patracensi Archiepiscopo alloqui Innocentium in præsenti necessariò deducitur. Patras civitas, Pausania & Stephano testibus, priùs Arce dicta est, recenseturque inter primas urbes Achajæ: sed ejectis Jooibus ab Achajis, Patreus Prengenis filius, Agenoris oepos, qui ab Amycla & Lacedæmone majores deducebat, à victo mœnium ambitu hanc de suo nomine Patras appellavit. Situs ejus est in longissimo Peloponnesi promontorio, ex adverso Ætoliæ, & Eveni fluminis: maximèque apud antiquos fuit celebris ex martyrio D. Andreæ Apostoli, qui sub Ægea Proconsule apud eam passus est; necnon ex Sede Metropolitana, quam in ea olim fuisse evidenter probat notitia Constaotinopolitana prædicta apud Leunclavium; siquidem in ejus fine inter Metropoles à Romano Patriarchatu ab ipsis avulsas, Constantinopolitanoque subditas recensetur. Sed longè priùs ad hunc Metropolis gradum, saltem quoad honorem, evectam esse, non leviter conjicio ex catalogo Metropolitarum, ad quos scripsit Leo Imperator, qui in fine Concilii Chalcedonensis extat, io quo Patracensem Episcopum inter eos videre est. Hunc inter suffraganeos Metropolitæ Corinthiorum, epistolæ synodicæ Achajæ subscripsisse, non diffiteor: sed quamvis ex hoc satis clarè probetur, eum suffraganeos non habuisse hujus Concilii tempore, nihil tamen obstat, quo minus inter Metropolitas honorarios locum haberet, qui tuoc Corinthiorum verò Metropolitæ parebant; & inter ejus suffraganeos subscripti utplurimùm leguntur in Conciliis. Burgundio hujus civitatis Archiepiscopo rescribit Innocent. in præsenti, cujus electionis historiam ex gestis ipsius Innoc. III. refert Bosquet. *in notis ad ipsum, lib.* 1. *epist.* 26. io hæc verba: (Interim quidam natione Burgundio, electus in Archiepiscopum de Patras, super Proviociam Achajæ universam, ad Apostolicam Sedem accessit. Pro quo nobilis vir Guillelmus Campanien. Princeps Achajæ, & Canonici S. Andreæ de Patras humiliter supplicabant, ut ipsum eis in Archiepiscopum Summus Pontifex concedere dignaretur, remittendo ipsum confirmatum, consecratum, & palliatum. Quod qualiter super hoc facto processit, ipsius litteræ manifestant Constantinopolitano Patriarchæ traosmissæ, Inter quatuor, inquit, animalia, quæ super Apocalypsin Joannis in medio sedis; & in circuitu existere describuntur, scilicet aquila cæteris præponatur, ipsa tamen aliis antecessit. Quod cùm per hujusmodi sancta Romana Ecclesia designetur, quæ usitato vocabulo, Sedes Apostolica nuncupatur; & per quatuor animalia, videlicet leonem, vitulum, hominem, atque aquilam, intelligantur quatuor Patriarchales Ecclesiæ, videlicet Hierosolymitana, Antiochena, Alexandrina, Constantinopolitaua, quæ in medio sedis tanquam filiæ continentur in sinu matris, & in circuitu sedis, fortiter in obsequio, Domino præparantur. Licèt Constantinopolitana Ecclesia inter cæteras est præcipua dignitate, ut sicut Constantinopolis est nova Roma, sic Constantinopolitana Ecclesia secunda est à Romana, prælata per Magistram cæteris sororibus suis, privilegio dignitatis: ut secundùm evangelicam veritatem erunt primi novissimi, & novissimi primi. Nos qui gratia Redemptoris ipsam Constantinopolitanam Ecclesiam ad Apostolicæ Sedis obedientiam, tanquam ad sinum reduximus matris suæ, privilegium dignitatis ipsius intendimus integrum conservare, ne inde nascantur injuriæ, unde jura nascuntur. Et ideò, licèt dilectus filius Nobilis vir. Vv. Campanien. Princeps totius Achajæ provinciæ, & Canonici sancti Andreæ de Patras, nobis instanter humiliter supplicarint, ut dilectum filium A. electum sancti Andreæ de Patras, ad Sedem Apostolicam accedentem, quem iidem Canonici in Archiepiscopum Ecclesiæ unanimiter elegerant, eis concedere dignaremur; & quod circa personam illius factum fuerat, approbantes, ad eos cum pleno remitteremus honore. Volentes tamen sic eorum petitiones admittere, ut aliis jura sua nequaquam subtrahere videamur: de communi fratrum oostrorum consilio, quod per eosdem Canonicos factum est, tanquam minùs canonicè procuratum, cùm & ipsi minùs canonicè fuerint instituti, non duximus approbandum; sed necessitate pariter, ac utilitate pensata, postquam de veritate negotii, & statu terræ per juramenta sociorum ipsius electi effecti fuimus certiores, de potestate nobis à

Do-

Domino in B. Petro concessa, ipsum ejusdem Ecclesiæ Pastorem constituimus & rectorem, administrationem sibi plenariam, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus concedentes, & iodolgentes iosuper ad cautelam, ut à quocumque Catholico Episcopo se faciat, cùm necesse fuerit, in presbyterum ordioari. Licèt autem de plenitudine potestatis, quam habemus à Domino disponeote super Ecclesias universas, ipsum ad Ecclesiam eamdem consecratioois munere, ac honore Pallii potuissemus insignitum remittere, quia sic revocavimus in partem sollicitudiois, quod nobis retinuimus plenitudinem potestatis; nec facimus cuiquam injuriam, cùm utimur jure nostro. Volentes tamen tibi, cui Ecclesia de Patras noscitur esse subjecta, in tua maximè novitate deferre, ipsum ad te duximus, remittendum, ut à te, vel alio de mandato tuo, in Archiepiscopum consecratus, & palliatus, habeat te, post Romanom Pontificem, & patrem præcipuum recognoscat. Dilecto filio Benedicto tituli sanctæ Susanæ Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato nostris dantes litteris in mandatis, ut ea quæ præmisimus circa personam ipsius, appellatione remota faciat adimpleri. Qnocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipientes mandamus, quatenus ipsum consecrationis munere, ac honore Pallii non differas insignire, ne propter tuum quod absit, defectum ad nos cogatur habere recursum.

COMMENTARIUM.

2 *Conclusio traditur, & probatur.* EX his tribus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: *Clerici non residentes in suis beneficiis, præbendis, si admoniti, & citati non resideant, privantur ipsis beneficiis.* Probant textus *in cap. placuit* 2. 21. *q.* 2. *cap. pervenit* 28. *de appell. cap. si quis Presbyter, cap. si quis in clero* 7. *q.* 1. & alii congesti suprà commentario primo. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & suprà laudatos in dicto commentario primo, Azor. 2. *p. instit. lib.* 7. *cap.* 6. *q.* 4. Garcia *de benef.* 3. *part. cap.* 2. *n.* 131. Solorzanos *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 25. *n.* 43. Scortia *in select. Pontif. constit. theor.* 152. *epit.* 102. plures congesti ab Hurtado *tom.* 1. *de resid. Pastor. resol.* 2. Rota apud Urrutigoyti *dec.* 1041. ubi declaratur huic textui non derogari quoad formam judicii per Tridentinum *sess.* 23. *de reform. cap.* 4.

3 *Traditur dubitandi ratio.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem decisionem ita insurgi potest: In præsenti specie contra clericum absentem, nec residentem procedi debere per excommunicationem, suspensionem, similesque censuras, *cap. si quis* 1. & 2. *cap. non oportet* 7. *quæst.* 1. quæ praxis observanda præscribitur ab Innocentio *in hoc cap. ex tua, §. contra.* Ergo non debet statim clericus contumax in non residendo beneficio privari contra textum *in cap.* 1. *de judiciis.* Secundò difficilis est hæc assertio, dum per eam docetur, clericum absentem esse citandum, & per legitimum tempus expectari debere; nam in notoriis juris ordo est ordinem juris non observare, *cap. quoniam, de filiis presbyt. cap. ad nostram, de jurejur.* Sed cùm clericus abest à propria Ecclesia, notum est, nolle in ea residere: igitur necessaria non est citatio, seu similis monitio. Augetur hæc difficultas ex textu in *cap. extirpandæ, §. quia vero, de præb.* ibi: *Alioquin illa se sciat auctoritate hujus decreti privatum*: ubi expressè docetur, clericum non residentem privatum esse beneficio ipso jure: igitur non est necessaria monitio, ut redeat ad propriam Ecclesiam. Accedit etiam, qoia ubi dies certus apponitur, & pœna adjicitur, noo datur moræ emendatio, vel purgatio, *l. trajectitiæ, §. de illarum, ff. de obl. & act. l. magna, Cod. de contrahend. stipul.* sed in præsenti casu clerico non residenti, elapso legitimo tempore, est imposita privationis beneficii pœna, *d. cap. extirpandæ, §. quia verò.* Igitur etiam post monitionem rediens ad propriam Ecclesiam, non potest beneficium recuperare.

4 *De pœna privationis beneficii.* Quibus difficultatibus minimè obstaotibus vera est præsens assertio, pro cujus expositione prænotandum est, clericum non residentem in propria Ecclesia, beneficio privandum esse, ex juribus suprà adductis; eamque privationem faciendam esse post citationem, si adhuc non compareat intra terminum sibi præfixum. Jason *in l. si ex legati, num.* 14. *de verb. obl.* quia dies in ipsa monitione adjecta, ioterposita interpellat pro homine, *cap. potuit de locato*, etiam ignorante, *l. ad diem, ff. de verb. obl.* licèt interpellatio tantùm constituat in mora debitorem scientem, *l. quod te mihi, ff. de rebus creditis*; in die enim à jure assignata non potest dari ulla ignorantiæ causa; in interpellatione verò ab homine facta nescit debitor quaodo interpellandus sit; quo modo exponendi sunt textus *in cap. licèt, de elect. in* 6. *l. Celsus, ff. de arbitris, l. si quis post tres, ff. si quis cautionibus, l. qui Romæ, §. Flavius, ff. de verb. obl.* doceot Gisanius, Duarenus, & Cujac. *in l. in insulam, ff. de verb. obl.* Contra Prælatos igitur, vel beneficiatios absentes jure communi attento hoc modo proceditur, ot si absens citati non possit, quia est in loco valde remoto, vel non tuto, tribus edictis citabitur, ex præsenti textu; nec sufficit una citatio peremptoria, cùm agatur de pœna privationis beneficii, juxta textum *in cap. coactitutionem, de sent. excom. lib.* 6. Si autem notum sit ubi degat, citatio personalis desideratur, *cap. ex parte, cap. final. hoc tit.* hodie tamen hæc citatio non est necessaria, sed sufficit absentem citari per edictum, juxta formam præscriptam io Concilio Tridentioo *sess.* 23. *de reform. cap.* 1. & si ita citatus venerit, justamque absentiæ causam allegaverit, privari beneficio non debet, *cap. inter, hoc tit.* quia ubi non datur contemptus, non datur pœna, *l. Pater* 17. *ff. de condit. & demonstr.*

Nec obstat prima difficultas suprà expensa, pro cujus solutione animadvertit Panormitan. in præsenti, quod licèt pœna ordinaria non residentis, sit beneficii privatio, tamen Episcopus potest omittere eam pœnam, & incipere ab excommunicatione, vel suspensione, *cap. placuit* 21. *quæst.* 1. & si adhuc contumax fuerit in residendo, privari debet ipso beneficio, ex suprà traditis. Nec secunda difficultas obstat; nam licèt notoria sit absentia Prælati, desideratur adhoc citatio, seu monitio; quia non ita notoria est ejus contumacia, siquidem ex justis causis, & à jure approbatis potest abesse à propria Ecclesia; unde monetur ut veniat intra certum tempus, easque proponat, ne si fortè ex justa aliqua causa absit, inauditus proprio beneficio spolietur: probat Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 2. *cap.* 25. *n.* 42. Difficilius est augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex d. cap. extirpandæ, §. quia verò*; pro cujus solutione varias juris Interpretes adduxerunt. Garcia *de benefic.* 3. *p. cap.* 2. *n.* 138. existimavit, in eo textu referri novam Concilii Lateranensis sanctionem, qua sublatæ, & antiquatæ sunt præsentes decisiones. Sed hæc solutio apertè convincitur *ex cap. final. hoc tit.* cujus auctor est Gregorius IX. qoi floruit post dictum Concil. Lateranense, & docet clericum non residentem spoliandum esse: Ergo quia ipso jure non est privatus. Aliter Lotherius *l.* 3. *de re benefic. quæst.* 27. *n.* 47. distinguit privationem beneficii ab ejus pœnæ executione, ita ut ad privationem non sit necessaria ulla monitio, quia ipso jure fit, & contingit, *ex dicto cap. quia verò*; at verò exequutio ipsius pœnæ, quia facienda est per sententiam declaratoriam, juxta textum *in cap. cùm secundùm, de hæretic.* necessaria est monitio, nec pœnam privationis admittit Lotherius æqualiter in omnibus beneficiis, sed tantùm in illis, in quibus desideratur residentia à jure divino, exceptis Episcopatibus, cùm nulla reperiatur lex ecclesiastica, quæ Episcopis non residentibus pœnam privationis ipso jure imponat. Sed hæc interpretatio convincitur ex ipsis juribus, quibus adhibetur, videlicet ex præsentibus, *cap. inter, cap. ex tuæ*, ubi agitur de beneficiis parochialibus, ot ex eorum littera constat, & adhuc ab Innocentio III. exigitur monitio. Accedit, nam si juxta Lotherium monitio hæc tantùm fieret ad executionem pœnæ, noo expectaretur per sex menses possessor beneficii, ut si residere velit, beneficium retineat; sed statim privandus erat beneficio: igitur quia talis monitio non solùm fit ad exequutionem pœnæ, sed ad ipsam privationem faciendam. Thomas Hurtado *de resid. dicta resol.* 2. affirmat *in d. §. quia verò*, non excludi monitiooem, quam in præsenti exigit Innocentius; sed textum illum esse accipiendum præcedente monitione. Verùm iis solutionibus omissis magis placet interpretatio Germonii *lib.* 1. *animad. cap.* 17. qui ut jura hæc componat, affirmat clericum non residentem in sua præbenda, aut beneficio, illo privari ipso jure, ut in aliis casibus à jure statutis, in quibus hæc privationis pœna imponitur, ot *in cap.* 1. *de cleric. conjug. cap. cùm ex eo, de elect. in* 6. Sed discrimen agnoscit ioter beneficiarios præseotes, & non residentes, & inter absentes; ita ut præsentes, & non resideotes, ipso jure beneficiis priventur absque ulla monitione: absentes verò priùs monendi sunt, quia possuot abesse ex justa causa, quam si probaverint coram Episcopo, beneficio privandi non erunt: quæ distinctio magnopere convenit decisionibus sub hoc titulo à Raymundo, compilatis, in quibus agitur de beneficiariis absentibus, qui necessariò monendi sunt, cùm in eis non reperiatur notoria voluntas non residendi, ut in illis, qui cùm præsentes sint, residere nolunt. Nec tandem obstat ultimum augmentum dubitandi rationis; nam io præsenti casu non expectatur absens per sex menses, ut mora purgetur, sed ut allegata, & probata justa absentiæ causa, privatio beneficii cesset, quæ est pœna non residentis sine causa. 5 *Respondetur difficultatibus.*

C A-

CAPUT XII.

Idem a *Altissiodorensi Episcopo*.

TUæ fraternitatis discretio postulavit. *Et infra*: Quæsivisti præterea, ut cùm interdum Canonici, quibus studiorum gratia est indultum, ut in absentia sua fructus percipiant præbendarum suarum, accepta licentia, se ad villas transferant, vel castella, in quibus nullum est, vel minùs competens exercitium studiorum; utrum præbendarum suarum fructus sint talibus conferendi? Ad quod breviter respondemus, eis qui hujusmodi fraudem committunt, cùm fraus, & dolus nemini debeat patrocinium impertiri, præfatam indulgentiam competere non debere.

NOTÆ.

1 a ALtissiod.) Ita etiam legitur *in 3. collect. sub hoc tit. c.* 4. De Ecclesia Altissiodor. & Guillelmo ejus Prælato, cui in præsenti rescribit Innocentius, nonnulla notavi *in c.* 14. *de præsumpt.* & commentarium hujus textus dabimus *in c. licèt, de præbend.* ubi de privilegio percipiendi fructus ab absentibus causa studiorum, plenè agemus.

CAPUT XIII.

Honorius III. *V. Præposito de* a *Valeriis*.

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod tempore, quo Præposituram de Valeriis recepisti, præstitisti de facienda residentia, quæ *b* ligia nuncupatur, in Ecclesia sancti Martini Turon. in qua præposituram eandem obtines, *c* juramentum: præstito insuper juramento, promittens quod homines, & jura ipsius Præposituræ *d* manuteneas, & defendas. Cùm autem prosequendo præposituræ jura residere interdum in Ecclesia memorata non possis, de juramento super ipsa residentia præstito metuens, provideri tibi super hoc à nobis humiliter postulasti. Nos verò dicimus, quod si te non absentando in fraudem, Præposituræ tuæ jura fideliter prosequaris, quum ex hoc censeri debeas residens, perjurium non incurris.

NOTÆ.

a V *Præposito de Valeriis*.) Ita legitur in quinta
1 compilatione Honorii, edita à Cironio, *sub hoc tit. c.* 1. idest, Præfecto, seu Præsuli de Valeriis, Ecclesiæ S. Martini Turonensis: hoc enim nomen à civili politia ad ecclesiasticam transiit; & Præpositi Ecclesiarum Præsules appellari cœperunt, Gaufridus *lib.* 1. *epist.* 12. ibi: *Dictum est mihi, quod Hugo Præpositus Carnotensis Ecclesiæ*. Ivo Carnot. *epist.* 98. ibi: *Causam, quam adversus te habet prædictus Gaufridus de præpositura*. Notarunt Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 54. Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disp.* 12. *§.* 4. *&* 5. & nonnulla adduxi *in c.* 1. *verbo Præpositus, de tempor. ordin.* Ecclesia autem hæc D. Martini à B. Perpetuo Turonicæ Sedis Præsule constructa fuit, in eaque translatum ejusdem Sancti corpus, ut ex Severo Sulpitio refert Cironius *in notis ad hunc textum*: plura de ipsa Ecclesia referunt Gregorius Turon. *lib.* 2. *hist. c.* 14. Yepes *in chron. D. Benedicti, anno* 552. *cap.* 2. Copinus *lib.* 2. *de sacra polit. tit.* 6. *num.* 14.

b *Ligia*.) Hæc verba omissa sunt à Raymundo, sed
2 apprimè explicant obligationem residentiæ, quam Honorius ligiam dixit, ut significaret residentiam continere integram deditionem, & totalem subjectionem. Ligia enim est obligatio standi semper à partibus Domini, cui promittitur. D. Bernardus *epist.* 320. ibi: *Nam illa die filii Petri Leonis omnes humiliaverunt se ad pedes Domini Papæ, & facti sunt homines ejus ligii, & jurarunt ei ligiam fidelitatem*. De Roberto Siciliæ Rege, qui se Romano Pontifici ligium spopondit, refertur *in Clement. Pastoralis, de re judic.* & Matthæus Parisius *in vita Offæ primi*, ait: *Offano filio suo unigenito ligiam fecerunt fidelitatem*. Latè illustrat Meursius *in Glossario, verbo Ligios*, Gerardus Vossius *de vitiis sermon. l.* 3. *c.* 20. Unde Honorius refert, Præpositum de Valeriis promisisse residentiam ligiam, idest integram, & totalem, ut præstant vassalli Dominis suis, juxta tradita à Vossio *ubi proximè*; beneficiarii enim, & cæteri Præsules debent assiduè residere in propriis Ecclesiis, *cap. ad hæc, de præbend.* Unde in eis dicuntur collocati, 7. Synodus *can.* 15. assidui, *c. ad hæc, de præbend.* & plerumque incardinati, ut notavit Cironius in præsenti.

c *Juramentum*.) Id enim, quod cujusque officii, ac
3 muneris est, ex statuto, vel praxi Ecclesiæ juramento firmari potest; unde quia residentia in propria Ecclesia officio pastorali annexa est, ideò juramentum de residentia canones exigere permittunt; nec dubium quin ordinum functiones, & habitus clericalis gestatio, vel alia hujusmodi, quæ ecclesiasticis legibus sancita sunt, juramento promitti possint, ac debeant, si consuetudo vigeat, vel statutum Episcopi id exigat, eo modo, quo castitas ordini ecclesiastico ex lege annexa, in Subdiaconatus susceptione voveri dicitur; juramentum enim susceptæ obligationis potest esse vinculum, & in legum custodiam, ac munimentum adhiberi; quia sicut pro veritate indaganda, ita pro justitia munienda juramentum exigi potest. Facit Novella 6. Justin. *c.* 1. licèt pro rebus, quæ tacitè, aut expressè non veniunt in ipsa ordinatione, juramentum exigi non possit absque simoniæ labe, *cap. dilecti, de majorit. & obed.* agnovit Gofridus Vindocin. *lib.* 2. *epist.* 11. docuit Hallierius *de sacris elect. sect.* 7. *§.* 7. Etiam ab ordinatis, seu promotis juramentum de observandis omnibus Ecclesiæ canonibus exigi non debet, propter periculum perjurii. Synodus Cabilon. 2. *c.* 13. ibi: *Dictum est de quibusdam fratribus, quod eos, quos ordinaturi sunt, jurare cogant, quod digni sint, & contra canones non sint facturi, & obedientes sint Episcopo, qui eos ordinat, & Ecclesiæ, in qua ordinantur: quod juramentum, quia periculosum est, omnes una inhibendum statuimus*. Potest tamen simile juramentum de canonibus observandis, ab ordinatis, vel promotis ad ecclesiastica beneficia exigi, quando per tale juramentum intenditur disciplinæ ecclesiasticæ finis, & munerum gradus, vel beneficii suscepti implementum; non tamen, ut qui ita juravit, teneatur sub perjurii reatu omnes Ecclesiæ canones servare: quo modo accipiendum est Concil. Tolet. 11. *can.* 10. juncto Hallierio *ubi supra*, *§.* 6. *in fine*.

d *Manuteneas*.) Plerumque enim tempore ordinatio-
nis, aut institutionis in propria Ecclesia juramento promittitur indemnitas rerum ipsius Ecclesiæ, juxta formam 4
præscriptam in Pontificali Romano, his verbis: *Possessiones verò ad mensam meam pertinentes, non vendam, nec donabo, neque impignorabo; nec de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice; & si ad aliquam alienationem devenero, pœnas in quadam super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo*. Hanc autem promissionem juramento firmatam, non ab omnibus Prælatis instituendis, sed ab eis tantùm, qui de dilapidatione suspecti sunt, exigi debere probat Hallierius *d. sect.* 7. ex textu *in c. de Siracusanæ*, 28. *dist.* ubi ab eo, qui uxorem, & liberos habebat, tale juramentum Pelagius exigit, propter timorem dilapidationis, quia liberorum causa credebatur Episcopum illum bona Ecclesiæ dilapidaturum fore. Nec novum est ut juramentum ob aliquam suspicionis causam ab aliquibus exigatur, quod ab aliis non præstatur, ut *in cap. cùm in Ecclesiis, de majorit. & obed.*

COMMENTARIUM.

FUit olim pravus mos non residendi, tam altè infixus in
animis Pastorum, & Curatorum, ut cautum sit in Capitularibus Caroli, & Ludovici filii, *lib.* 5. *tit.* 108. secundùm editionem Friderici Lindembrogii, ut presbyteri, qui in titulis consecrantur, secundùm canones, antequam ordinentur, promissionem stabilitatis loci illius faciant. Hæc residentia 5

dentia erat magis præcisa, idcòque ligia appellatur ab Honorio III. in præsenti; & licèt juramentum adimplendum sit in specifica forma, non per æquipollens, *c. ad nostram, el 1. de jurejur.* & absens pro negotiis Ecclesiæ non videatur adimplere propriè præceptum residendi, cùm non lucretur distributiones quotidianas, juxta supra tradita *in cap. de cætero;* tamen adhuc certum est pro residente haberi, ideòque eum fructus proprii beneficii lucrari, *c. cùm dilectus, c. ad audientiam, hoc tit.* & novo jure etiam distributiones, *ex c. unic. hoc tit. in 6.* in certis casibus, quia residentia non ita districtè petenda est, ut beneficiarius semper, & continuò stet in loco beneficii, *c. nunquam, de consecr. dist. 5. l. foramen, ff. de servit. rustic.* & ita licèt juramentum debeat impleri in specifica forma, tamen potest per æquipollens adimpleri, consentiente parte, in cujus favorem præstitum est, ut probat P. Suarez *tom. 2. de relig. tract. de juramento, lib. 2. c. 37.* unde cùm juramentum in præsenti specie fuisset præstitum de residendo in Ecclesia S. Martini Turonensis pro Præpositura, quam in Ecclesia Præpositus de Valeriis obtinebat, & respiceret tantùm favorem ipsius Ecclesiæ, ubi residere debebat, ideò absens pro ejus juribus tuendis, ac defendendis plenè, & verè adimplet juramentum prestitum de residendo in Ecclesia sancti Martini. Neque enim testudinis more Ecclesiæ herere debet qui juravit residere, quamvis ligiam residentiam promisisset. Episcopus autem absens à propria diœcesi, etiam causa utilitatis propriæ Ecclesiæ, vel Reipublicæ, non fruitur privilegio alternativę, Gonzalez *ad regul. 8. glos. 43. n. 84.* Garcia *de benef. p. 5. cap. 1. §. 10.* Moneta *de optione, cap. 3.* Barbosa *de potest. Episcopi, 3. p. alleg. 53. nu. 34.* Gratianus *discep. cap. 166. num. 13.* Immò etsi tantùm per tres dies absuerit pro toto illo mense, alternativa uti non potest. Germonius *de indult. Cardin. §. volumus, num. 21.* Barbosa *ubi suprà, num. 63.*

CAPUT XIV.

Idem a *Capitulo Metensi.*

CUm dil. f. Magister Otho *b* scriptor noster, Canonicus Ecclesiæ vestræ grata nobis jugiter impendat obsequia, & non minùs si sit absens, quàm præsens, eidem Ecclesiæ utilis habeatur, universitatem vestram rogandam duximus & monendam, per Ap. vob. scripta mand. quatenus eidem in nostro servitio commoranti, ob reverentiam Apostolicæ Sedis & nostram, annuatim fructus prębendæ suæ integraliter assignetis, satisfacientes sibi congruè de subtractis: non obstante consuetudine, quæ super hoc contra absentes Canonicos inter vos dicitur emanasse, cùm familiares nostri, qui circa nos se *c* obsequiales exhibent universis, minori non debeant prerogativa gaudere, quàm vestrum singuli, quorum negotia per ipsos sæpiùs promoventur.

NOTÆ.

a *Metensi.*) Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. cap. 2.* Metensis Civitas, vulgò *Metz*, principalis est Galliæ Belgicæ, in qua olim sedem habebant Reges Galliæ Orientalis, ut refert Yepes *tom. 2. chron. D. Benedicti, cent. 2. anno 632.* habuit Episcopalem Cathedram jam à primis Ecclesiæ sæculis; siquidem primus ipsius Episcopus fuit sanctus Clemens, sancti Petri discipulus, & sancti Clementis Papæ patruus cognomento Flavius, ut refert Bucelinus *tom. 1. Germaniæ sacræ, fol. 35.*

b *Scriptor.*) Temporibus Innocentii III. jam Romæ fuisse scriptores, seu scribas litterarum Apostolicarum, constat *ex cap. dura, de crimin. falsi;* eorum originem refert Polydorus Vergilius *de invent. rer. lib. 8. cap. 2.* illis verbis: *Ab initio fuerunt scribæ, qui litteras scriberent Apostolicas parvos, vel nullo pretio, secundùm illud Salvatoris præceptum, Gratis accepistis, gratis date.* At deinde Joannes XXII. collegium Scribarum Apostolicorum primus numero distinxit. Privilegia ipsorum, & collegium refert Cohelius *in not. Cardin. cap. 24.*

c *Obsequiales exhibent.*) Facit Cassiodorus *libr. 1. epist. 1.* ibi: *Idcircò præsenti jussione decernimus, ut domus Patritii Agnelli ad Africam discedentis, qui regnum petens alterius, nostris est utilitatibus serviturus, salvis legibus, tua tuitione valletur, ne violentos cujusquam impetus, subtracta domini defensione, patiatur. Perviæ sunt enim semper injuriis facultates absentium, & quodammodo videtur occasio homines in delictum trahere, quæ non potest animum pervadentis de persuasione terrere. Ideòque Celsitudo vestra, quam votum pium est habere vicinam gentis, erigat humiles, eripiat opprimendos; & quod potestatibus rarum est, proficias cunctis, qui universis celsior inveneris.*

CAPUT XV.

a *Meldensis Episcopo.*

AD audientiam nostram te significante pervenit, quod cùm in Meldensi Ecclesia quædam sit *b* constitutio inita, juramento vallata, & auctoritate Sedis Apostolicæ confirmata, ut videlicet ejus Canonici, qui per sex menses non resederint in eadem, suarum priventur fructibus prębendarum, illis dumtaxat exceptis, quos infirmitas proprii corporis excusaret, sive ad Apostolicam Sedem accedere, vel in ejus servitio contigerit detineri, quosque peregrinationis labor, aut studia traherent litterarum; Decanus, & quidam alii Canonici Meldenses occasiones constitutionis hujusmodi Canonicos in tuo servitio commorantes, prębendarum suarum privare fructibus moliuntur. Unde cùm tibi plurimùm expediat aliquos Canonicorum ipsorum in tuo servitio retinere, nobis humiliter supplicasti, ut super hoc necessitati tuæ Apostolicæ dignaremur provisionis moderamine providere. Volentes igitur constitutionem moderari prędictam, ut dicta Ecclesia fructum sentiat ex eadem, & tu per ejus abusum dispendium non incurras; prędentium auctoritate decernimus, ut duo ex Canonicis Ecclesiæ memoratæ in tuo servitio existentes, suarum fructus *c* integrè percipiant præbendarum, cùm absentes dici non debeant, sed præsentes, qui tecum pro tuo, & ipsius Ecclesiæ servitio commorantur.

NOTÆ.

a *Meldensi.*) Ita etiam legitur *in cap. fin. hoc tit. in 5. compil.* de Ecclesia Meldensi nonnulla notavi *in cap. 1. de constit.*

b *Constitutio.*) De his statutis, seu constitutionibus Ecclesiarum, & quatenus Canonicos ligent, egi *in cap. cùm omnes 6. de constitut.*

c *Integrè.*) Exceptis distributionibus quotidianis, juxta adducta *in c. de cætero*, ubi textum hunc exposui, *hoc tit.*

C A P U T XVI.

Gregorius IX. *Patriarchæ* a *Antiochiæ Ap. Sedis Legato*.

CUm ad hoc sint Ecclesiastica beneficia deputata. *Et infrà*: Sanè nobis innotuit, quod Ecclesia Antiochena multis ex servitoribus ejus absentibus est ferè destituta ministris. Unde mandamus, quatenus non obstantibus Apostolicis indulgentiis, & prædecessorum tuorum licentia, absentes Canonicos, & *b* assisios revoces ad residendum in Ecclesia supradicta; & si non venerint, tu de ipsorum beneficiis, dum absentes fuerint, ipsi Ecclesiæ facias congruè deserviri, in utilitatem ejusdem quod ex præfatis beneficiis superfuerit convertendo.

N O T Æ.

1 a ANtiochiæ.) De Patriarcha hoc Antiocheno, & ejus ditione nonnulla notavi *in c. 1. de transl. Epis.*

b *Assisios.*) Assisii alio nomine *Mansionarii*, sunt illi, qui in Ecclesiis Cathedralibus assiduè, & veluti permanenter officium canendi in choro, divinaque officia celebrandi habent, quorum mentio fit *in cap. si quis Episcopus 1. q. 1.* qui canonicis inferiores sunt, ab eisque regulariter differunt in stallo, choro, & voce in Capitulo; dicunturque vulgari nomine, *racioneros*: docent Alberic. *in dictionario, verbo Assisii*, Selva *de benef. p. 1. q. 2. nu. 47.* Zecchius *num. 2.* Petrus Gregor. *à num. 11.* Azor *c. 9. & 10. lib. 6. instit. tom. 2.* Cæsar *de Ecclef. hierarch. q. 2. progm. n. 12.* licèt Cujacius in præsenti velit, assisios esse Capellanos choro inservientes valdeque differre à mansionariis, qui Paranonnarii dicuntur *in l. 46. C. de Episcop. & cleric. can. 2. Synodi Chalced.* & hujusmodi portionarios esse de Capitulo, in eoque vocem habere, si in ipsa erectione Ecclesiæ caveatur, probat Solorzanus *tom. 2. de jure Ind. lib. 3. cap. 4. nu. 9.*

C O M M E N T A R I U M.

2 *Conclusio probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Si patitur Ecclesia ministrorum defectum, privilegiati super absentia per subtractionem proventuum beneficii residere coguntur.* Quæ assertio singularis est in jure, probari tamen per argumentum potest *ex c. quæris, de ætate & qualitate*, & aliis infrà referendis. Illustrant Gregorius Lopez *in l. 4. glossa 6. tit. 5. p. 1.* Petrus Gregorius *in tract. 6. de const. & benefic. c. 7.* & alii congesti à Barbosa *hic*.

3 *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgi potest: Indultum à jure beneficium non est alicui auferendum, *regul. Indultum, de reg. jur. in 6.* nec potest Ecclesia venire contra factum proprium, *l. post mortem, ff. de adop.* vel dicere injustum factum superioris, *l. liberto, ff. de obsequiis*. Sed si absentes à propria Ecclesia ex justis causis cogantur residere in ea, aufertur beneficium indultum, & Ecclesia venit contra factum proprium: Ergo sustineri potest præsens decisio. Accedit, nam absentes à proprio beneficio, coguntur in eo residere sub pœna privationis beneficii, ut probavi *in cap. 2. cap. relatum, hoc tit.* Igitur si absentes ob defectum ministrorum cogendi sunt residere, non per subtractionem proventuum, sed sub pœna privationis cogendi sunt redire ad Ecclesiam.

4 *Traditur ratio decidendi.* Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, quæ pluribus firmatur juris principiis. Primò, quia privilegium concedi non potest in præjudicium divini cultus, *cap. ex parte, de constit.* nec etiam juramentum est servandum, quando incipit esse damnosum Ecclesiæ. *c. sicut, cap. ex litteris, de jurejur. cap. 1. de his quæ fiunt à majori parte.* Secundò, quia intentio concedentis privilegium ad hunc casum extendi non debet, *l. si quando, C. de inoffic. testam.* quia credi non potest, quod si concedens à principio similem casum prævideret, tale privilegium concederet; & sic res pervenit ad casum, à quo incipere non poterat, ac per consequens vitiatur, *l. pluribus, §. & si placeat, ff. de verb. obl. l. Granius, §. sed cùm duo, ff. de fidejuss.* Tertiò, quia quælibet concessio semper intelligitur facta, rebus sic stantibus, *l. quod servius, ff. de condict. causa data*, ne quis videatur onerari in infinitum, *l. si quis vina, ff. de periculo & commodo, l. qui bona, §. si qui, ff. de damno infect.* Quartò, quia privilegii verba accipienda & interpretanda sunt, ut nullum, aut parvum tertiò præjudicium irrogetur, *cap. cùm dilecti, de donat. l. Mercatus, C. de emancip. liber.* Quintò, quia inspecta regula legis *de ætate, §. ex ea, de interrog. act.* quæ de novo emergunt, novo indigent auxilio. Facit quod dicitur *in l. ut gradatim, §. 1. ff. de muner. & honor.* scilicet, quoties penuria adest eorum, qui Magistratus suscipiunt, immunitates aliquibus concessas infringi; immò & incapacitates tolli, docetur *in l. 3. §. spuriis, ff. de Decur.* illis verbis: *Spurios decuriones creari propter penuriam.* Meritò ergo Gregorius in præsenti statuit, quod si Ecclesia patiatur ministrorum defectum, privilegiati teneantur residere, quia eo casu cessat tale privilegium.

Ex hac decidendi ratione, & juris principiis in ea congestis, lucem accipiunt varia juris testimonia. Primò textus *in c. suggestum, de decimis, c. quid per novale, de V. S.* ubi privilegium non solvendi decimas fratribus Cisterc. concessum, cessat quatenus incipit esse damnosum Ecclesiæ, & ejus ministris, habita consideratione ad mentem concedentis. Secundò agnoscitur ratio textus *in c. cùm decorem, de inst.* ubi non obstante statuto de certo Canonicorum numero etiam per Pontificem confirmato, providetur de fructibus Canonicis ultra numerum receptis, quia aucti erant Ecclesiæ proventus, & Ecclesia patiebatur ministrorum defectum; unde Canonici contra statutum etiam per Pontificem confirmatum, ex nova causa venire possunt. Similiter *in c. quanto de censibus*, docetur obligationem procurandi fratres, quæ ex fructuum ubertate aucta erat, restringi & cessare, si damnum Ecclesiæ sequi incipiat. Faciunt textus *in l. 1. §. illud, ff. de itinere actuque, l. non modus, C. de servit.* junctis traditis à Barbosa, & Rodriquez, quos laudat Olea *de cess. jur. tit. 7. q. 3. num. 33.* 5 *Exponuntur varia jura.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam in præsenti specie privilegium non residendi absentibus ex justa causa concessum, non revocatur à Pontifice, qui illud concessit, sed potiùs ex ejus enixa voluntate cessat pro eo tempore, quo Ecclesia patitur ministrorum defectum: & ita Ecclesia ipsa interpellat absentem, ut resideat, quo casu nec ipse qui concessit, contra factum venit, nec propriam concessionem infirmat, sicut *in l. quod est constitum, C. de statu defunctor.* & litigatur contra emancipationem, quia non emancipator, sed alius in judicio adsuerat. Et *in l. servo manumisso, ff. de condict. indeb.* servus, qui accipit pecuniam, non obstante regula textus *in d. l. post mortem, l. eas, C. de transact.* in judicio repetitur, quia non ipse, sed assertor libertatis litigabat, *ex l. 1. C. de assert. tol. l. 1. C. Theod. de liberal. caus.* Accedit, quia in præsenti casu propter publicam Ecclesiæ utilitatem poterat, qui privilegium concessit, contra factum proprium venire, *ex l. 1. C. de prædiis minor. l. qui inde, C. de agricolis, lib. 11.* Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, nam in præsenti specie non agitur de puniendo absente ex justa causa, & non residente; quia tunc non erat locus alicui pœnæ, argumento legis *Gracchus, C. ad leg. Jul. de adult.* sed de revocando absente, ut non obstante privilegio sibi concesso, in propria Ecclesia resideat: quare non per privationem beneficii, ut alii sine justa causa & contumaciter absentes, juxta textus *in c. 2. c. qualiter, cap. inter, c. ex tuæ, hoc tit.* est revocandus, sed potiùs per subtractionem proventuum, & aliis juris remediis, argumento textus *in c. 1. de judiciis*, cum vulgatis. 6 *Dissolvitur dubitandi ratio.*

C A P U T XVII.

a Idem.

CLericos in Ecclesiæ tuæ jurisdictionis beneficia, quæ residentiam exigunt, assequutos, si ad alterius diœcesim absque licentia tua morandi causa transierint, liceat tibi, si moniti non redierint, dictis beneficiis (nisi excusationem rationabilem ostenderint) spoliare.

N O T Æ.

a IDem.) Gregorius IX. videlicet: cui Prælato rescribat in præsenti decretali, non constat, eam tamen exposui *in cap. 2. cap. ex tuæ, suprà hoc tit.*

TITULUS V.

De Præbendis, & Dignitatibus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Pictaviensi.

UT nullus de Clero, sive populo *b* ecclesiastica bona *c* jure consanguinitatis sibi requirat habenda.

NOTÆ.

1 a PIctaviensi.) Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* ubi additur, pars capitis *decrevit*, ut etiam habetur *in cap. 2. de cohabit. cleric.* sed præsentem canonem non reperiri in Concilio Pictaviensi, notarunt Ant. Aug. *in præsenti*, Quintanadvennas *Ecclesiastic. lib. 2. n. 1.* sed inter canones hujus Concilii editos à Baronio *tom. 12. anno 1100. n. 19.* Severino *tom. 3. Concil. p. 1.* Coriolano *in summa Concil. fol. 489.* reperiuntur hæc verba, prout in præsenti referuntur: & quia primus canon ipsius Concilii incipit, *decrevit sancta Synodus*, ideò in dicta prima collectione in epigraphe hujus textus, & dicti capitis 2. *de cohabit.* adjicitur pars capitis *decrevit*, quasi in eis referantur partes ipsius canonis 1. Historiam hujus Concilii jam dedi *in cap. 1. de ætat. & qualit. cap. 1. de filiis presbyt.* ubi alii canones ipsius Concilii referuntur.

2 b *Ecclesiastica bona.*) Cùm veteres glossatores, & classici repetentes ad hunc textum, Concilio ipso Triburiensi, & ejus canonibus caruissent, ex conjecturis tantùm veram sententiam hujus textus inquirentes, in varias divisi fuerunt sententias. Glossa *verbo Jure sanguinis*, & Hostiensis *hic*, quos sequitur Quintanadvennas *d. 2. p. num. 9.* existimarunt bonorum Ecclesiasticorum nomine in præsenti intelligi ea bona, quæ Ecclesia temporali dominio habet, & alienari prohibentur *in cap. non liceat, 12 quæst. 2. cap. nulli, de rebus Eccles.* in quibus propter nimiam hæredum Prælatorum Ecclesiæ avaritiam, qui prætextu rerum patrimonialium defuncti, bona etiam Ecclesiæ occupabant, hoc diserto canone opus fuit, etsi jam non ita expressè id cautum esset *in cap. manifesta, cap. sint manifestæ, 12. q. 1. cap. sacerdotes, c. presbyter, 12. q. 4.* Sed hæc sententia apertè convincitur ex tubro, sub quo præsens textus, tam in prima, quàm in hac sexta collectione compilatus reperitur, cùm quilibet textus debeat interpretari juxta titulum sub quo jacet, *l. 2. §. si quid autem, C. de veteri jure, l. Imperator, ff. de in diem addict.* junctis traditis à Morla *in empor. tit. de legibus, q. 11. num. 24.* notarunt Cujac. *lib. 3. obs. c. 39.* pro expositione textus *in l. 1. C. de dolo*, Donellus *lib. 15. comment. cap. 32.* pro illustratione textus *in l. vim facit, ff. de vi & vi.* Unde si in præsenti canone ageretur de rebus temporalibus Ecclesiæ alienari prohibitis, ex successione non retinendis, potiùs textus hic compilaretur sub titulo *de rebus Ecclesiæ*, quàm sub præsenti rubrica, præcipuè cùm successio alienationis verbo contineatur, *l. hæreditas, ff. de reg. jur. l. legatum 36. l. legatum 40. ff. de legat. 2.* Hæc omissa sententia, Joannes Andreas, Abbas, Decius, Cardinalis & Anania *hic*, Ludovicus Gomez *in praxi benefic. seu regula de infirmis, 1. p. q. 2.* Duarenus *de sacris Eccles. ministr. lib. 7. c. 7.* & alii congesti à Cenedo *ad Decret. collect. 89.* existimarunt bona ecclesiastica in præsenti accipi pro beneficiis ecclesiasticis, ita ut verus sensus hujus textus sit, quòd nullus ecclesiastica bona, id est beneficia jure successionis sibi requirat habenda; primis enim Ecclesiæ sæculis sancti Patres in discrimine vitæ constituti virum litteris, & virtute pollentem ostendere solebant populo, post mortem à collegio clericorum sibi in successorem eligendum, ut infrà dicemus; qui priùs usus bono animo inceptus, posteà crescente hominum malitia, in perniciem Ecclesiarum flecti cœpit; siquidem sacerdotes sibi successores non digniores designabant, sed quos ob sanguinis conjunctionem chariores habebant; nec eletieorum electio subsequebatur, sed defuncti designatio pro populi electione habebatur, *cap. plerique, cap. Moyses 8. q. 1.* quod cùm valdè absurdum esset, Patres Concilii Pictaviensis in præsenti statuerunt, ne ecclesiastica bona, idest beneficia, aliquis jure sanguinis præsumat occupare. Sed etiam hæc intepretatio minùs congrua videtur ex illis verbis præsentis textus; *Nullus de clero, sive de populo*: quæ non solùm ad clericos sed etiam ad laicos spectant, juxta textum *in cap. duo sunt, 12. q. 1.* laici autem incapaces sunt obtinendi beneficia ecclesiastica quocumque modo, *cap. sacrosancta 51.* ubi probavi, *de elect.* Frustra igitur illis prohiberetur successio in beneficiis, cùm ipsi non solùm successione, verùm nec electione ad beneficium admitti possunt. Deinde refragantur illa verba: *Jure consanguinitatis, &c.* si animadvertamus, quod etsi juxta strictam significationem consanguinitas accipiatur pro quacunque fraternitate, *§. sunt autem, Instit. de legit. agnat. succes. l. non epistolis, C. de probat.* quatenus fraternitatem inter diversas personas sine ullo sanguinis nexu vinculum civile, scilicet adoptio admittat, ut observavit Cujacius *lib. 11. obser. c. 26.* tamen amplior significatio est consanguinitatis, quæ sanguinis unitatem dicit, *cap. de affinitate, c. conjunctionis, c. consanguinitas, 35. q. 2.* & cùm successiones ab intestato regulariter ob sanguinem deferantur, *l. 1. ff. de legit. tutor. princip. Instit. de success. ab intest.* inde deducitur per illa verba, *jure consanguinitatis*, Patres removere voluisse successionem ab intestato in bonis Ecclesiæ, quæ admissa prædicta interpretatione, cessabat, cùm potiùs ex electione, & designatione defuncti, quàm ab intestato successor vocaretur. Igitur textus hic non potest intelligi de beneficiis ecclesiasticis. Rejicitur tandem hæc secunda interpretatio ex illis verbis, *Ecclesiastica bona*, quæ de beneficiis accipi non possunt; nam beneficium ecclesiasticum est jus spirituale ministerio adnexum, ut infrà dicemus; jura autem, & bona distinguuntur, quia jus incorporale est, bona autem corporalia dicuntur, *l. 1. §. quædam, ff. de rer. divis.* Unde hæc hæreditas distinguitur à rebus hæreditariis, *l. hæreditas, ff. de petit. hæredit. l. 2. ff. de hæredit. vel actione*; & per consequens distingui debet beneficium ab ipsis bonis beneficii. Alii autem textum hunc accipiunt, non de beneficiis, aut bonis temporalibus Ecclesiæ, sed potiùs de bonis, quæ beneficiarius intuitu Ecclesiæ ex fructibus sui beneficii percipit, in quibus nec ex testamento, nec ab intestato successorem habere potest jure communi, *cap. fixum 12. q. 2. cap. cùm in officiis, de testam. cap. 3. de pecul. cleric.* ubi dicemus: quam interpretationem adduxerunt Hostiensis *in præsenti*, Quintanadvennas *lib. 2. Ecclesiast. num. 95.*

Licèt hæc ultima interpretatio improbabilis non sit, tamen secunda sententia magis præsenti rubro consona Vespertinis nostris Antecessoribus visa est, & mihi facilè probatur ex serie, & verbis hujus Concilii Pictaviensis, in quo tantùm agitur de beneficiis ecclesiasticis, & clericorum ea possidentium honestate. In primo canone cavetur, ne Episcopi, Presbyteri, Abbates, vel quælibet persona de Clero accipiat Episcopatum, beneficium, vel Abbatiam de manu laici, & statim canone sequenti cavent Patres, ne prædictas dignitates quisquam per pecuniam acquirat; & statim ajunt; *Item ut nullus de clero, sive de populo bona ecclesiastica jure consanguinitatis sibi requirat habenda.* Igitur cùm in duobus prioribus canonibus actum esset de beneficiis ecclesiasticis non obtinendis de manu laici, aut per pecuniam, necessariò verba hujus textus, quæ sequuntur, exaudiri debent de eisdem beneficiis ecclesiasticis, præcipuè cùm Patres utantur dictione illa, *item*, quæ est continuativa, & repetitiva qualitatum præcedentis orationis, ut *in l. item, ff. de procurat. l. item eorum, ff. quod cujusque univers.* Illustrat Barbosa *de dictionibus, dict. 185.* Nec hac secunda sententia retenta, obstant difficultates, quas adversus eam expendebamus. Non prima deducta ex illis verbis, *nullus de clero, sive de populo* quia licèt verùm sit laicos incapaces esse beneficii ecclesiastici, ut latè probavi *in dicto c. 51. de elect.* tamen possunt præsentari, & eligi ad beneficium, ut intra tempus à jure assignatum ad ordines promoveantur; unde in præsenti textu prohibent Patres, ut non solùm clerici, qui actu capaces sunt beneficii ecclesiastici, verum nec laici, qui propter aptitudinem possunt eligi, & præsentari ad beneficium ex designatione defuncti, juxta corruptelam suprà 3 Amplectitur secunda sententia.

tela-

Digitized by Google

relatam, beneficium ecclesiasticum possint retinere. Nec obstat secunda difficultas deducta ex illis verbis, *jure consanguinitatis;* nam licèt cùm agitur de successione defuncti, jus consanguinitatis pro jure intestati accipiatur, *§. cæterum, Instit. de legit. agn. succes. l. si spurius, ff. unde cognati;* tamen in præsenti pro quolibet modo succedendi accipitur, videlicet hæreditario, vel ex designatione, aut nominatione defuncti, juxta textus *in c. Moyses, c. Apostolica,* 8. *quæst.* 1. Nec tandem ultima difficultas obstat, deducta ex illis verbis, *Ecclesiastica bona;* nam licèt regulariter bona à juribus differant, tamen plerumque bona jura significant, ex generali illa denominatione, scilicet, quod beatos nos faciant, & dominis suis prosint, quam tradit Ulpianus *in l. bonorum 49. de V. S.* Et rectissimè jura, & actiones comprehenduntur, quia non parvam utilitatem afferre solent, *l. rem 51. ff. de acquir. rer. domin. l. bonorum 49. l. bonorum 208. ff. V. S.* junctis traditis à Fornerio, Gedeo, & Gentili in eodem textu, Pinello *in rubric. C. de bonis mater.* 2. *p. num.* 5. Barbosa *in l. si constante, §. fin. ex num. 2. ff. solut. matrim.* juxta quam generalem acceptionem Patres in præsenti Ecclesiastica beneficia bona dixerunt, aut quia constant ex Ecclesiasticis, aut quia prosunt possessoribus, eosque beatos reddunt.

4 c *Jure consanguinitatis.*) Videlicet ratione, seu affectione sanguinis, aut jure successionis legitimo, vel hæreditario: in aliis autem casibus plurimum interest, an successio deferatur jure sanguinis, an hæreditario; quæ enim deferuntur jure hæreditario, tantùm hæres institutus capit; quæ verò jure consanguinitatis deferuntur, illis competunt, qui jure sanguinis succedunt, etiamsi hæredes non instituantur, ut probant Valascus *de jure emphyt. quæst.* 50. *num.* 3. Tiraquellus *de primog. quæst. 40. à num.* 15. pluribus relatis Molina *lib. 2. de primog. cap.* 8. *num.* 6. qui de feudis, majoratibus, & jurepatronatus Ecclesiastico latè agunt, quod & in jure libertorum procedit; nam jus illud in bonis liberti competens, jure sanguinis defertur. Chumacero *select. juris cap.* 1. *num.* 5. unde libertus operas debet præstare filiis patroni, non autem ejus hæredibus extraneis, *l. patronus* 22. *§. libertus, l. operarum* 27. *de oper. libert.* & si plures sunt filii, pro æqualibus portionibus præstantur, etiamsi ex inæqualibus instituti sint, *l. ut jurisjurandi, §. 1. ff. de jurepatron.* nisi operæ sint fabriles, in quibus stipulatio interposita attenditur, *l. fabriles 6. ff. de oper. libert.* Similiter jus successionis in bonis liberti, filiis jure sanguinis defertur, non ut hæredibus, sed ut filiis, *l. filii 9. ff. de jurepatron. l. patroni 39. ff. de bonis libert.* Nec obstat quod filii exhæredati, ab ea successione removentur, *l. si ex personis* 10. *§. Julianus, l. quod si pater* 11. *ff. de bonis libert. l.* 11. *ff. de Carbon.* adeò ut tacita exhæredatio, quæ ex præteritione militis inducitur, eundem effectum habeat, *l. si patronus* 12. *in princip. ff. eod. tit.* Cui ne obstet textus *in l. Paulus* 47. *§. ultim. ff. eod. tit.* videndi sunt Costa *in l. Gallus, §. & quid si tantùm,* 1. *p. num.* 54. Cujacius *lib.* 14. *observ. cap.* 5. Valentia *tom.* 3. *tract. 3. cap. 4. num.* 26. & dicendum est ex traditis à Chumacero *suprà, num.* 13. Costa *de patruo & nepote,* 2. *p. num.* 12. quod licet exhæredatus filius jura filii retineat, & in familia testatoris maneat, privatur successione libertorum, quia parentibus permissum est filios exhæredare, ut eo metu illos in pietatis officiis sibi debitis faciliùs contineant. Cùm ergo filii exhæredationem meruerunt, æquum est per hujusmodi exhæredationem eos privari, non solùm successione patris, verùm & libertorum, etiam avitorum, quamvis jure sanguinis talis successio deferatur patrono, ejus filiis, & nepotibus, propter pietatem sibi debitam, argumento legis *liberto 9. ff. de obseq.* Sicut enim filii paternam pietatem demeruerunt, sic & aliis commodis, quæ propter pietatem illis debebantur, privantur. Unde provenit, quod si exhæredatio ut injusta irritetur, filii juspatronatus plenum retineant, *d. l. si patronus, §. si quis.* Idem procedit si filii bona mente, ut plerunque fit, *l. multi 18 ff. de liber. & posthum.* exhæredati sunt, quia tunc non excluduntur à tali successione, *d. l. patronus 12. §. si quis non mala, d. l. Paulus 47. in princip.* & *§. ult.* juxta communem interpretationem. Similiter etiam ex eadem ratione, si filii exhæredati in eodem gradu substituti sunt, non arcentur à prædicta successione, *d. l. si patronus, §. si Patroni.* Pottori etiam ratione; si filii se abstinuerint ab hæreditate paterna, successionem libertorum retinent, *l. filii 9. de jurepatron.* quia talis successio jure sanguinis illis defertur; quo casu accipiendus est textus *in l. si operarum 29. ff. de operis lib.* juncto Cujacio *lib. 16. obs. cap.* 4. Igitur (ut ad institutum redeamus) quamvis in iis, & aliis casibus plurimi intersit, jure sanguinis, an hæreditario successio deferatur: at in præsenti casu, cum de improbanda successione agitur, non solùm successio jure sanguinis, quæ ab intestato dicitur, damnatur, verùm & successio hæreditaria atque illi similis, quæ provenit ex nominatione, aut designatione defuncti, ob rationem consanguinitatis, vel dilectionis; qui est casus proprius hujus canonis, ut suprà probavi. Unde meritò titulus successionis in beneficiis generaliter irritatur, *in cap. Episcopo 3. & 4. cap. plerisque 5. 8. q. 1.*

COMMENTARIUM.

EX præsenti canone juxta suprà traditam interpretationem communiter sequens deducitur assertio: *In beneficiis ecclesiasticis non succeditur jure sanguinis, vel hæreditario.* Probant eam textus *in can. 76. Apost.* ibi: *Neque enim Ecclesiam Dei conferre debet in hæredes.* Et *c. Moyses, c. Apostolica, & ferè per totam 8. q. 1. c. accepimus, de pactis, c. ex transmissa, in fine, c. ad extirpandas,* ubi plura congessi, *de filiis presbyt. c. ad hæc, de decimis, cap. Consuluit, de jure patron. c. qui in aliquo 5. dist.* 51. Hilarius Pontifex *epist.* 1. *cap.* 3. ibi: *Nec Episcopalis honor hæreditario jure præstetur, qui nobis sola Dei nostri benignitate confertur.* D. Isidorus *lib. 2. ecclesiast. offic. c.* 9. ibi: *Alii successores filios, vel parentes faciunt, & conantur posteris Præsulatus relinquere dignitatem, cùm hoc nec Moyses amicus Dei facere potuit, sed Josue de alia tribu elegit, ut sciremus Principatum in populo, non sanguine deferendum, sed merito vitæ.* Lucius III. cujus verba extant post Concilium Lateranense, *p.* 14. ibi: *Consulere decrevisti, de quibus personis intelligendum sit, unum alteri in Ecclesiasticis beneficiis non succedere debere, utrum scilicet de sacerdotibus & eorum filiis duntaxat, an de aliis quibusdam personis. Noveritis ergo, quod ad ecclesiastica beneficia nullum secundùm canones admittendum credimus, nisi ex electione canonica vocatum.* Illiber. Cenoman. *ep.* 4. *Audivimus autem, & ultra quàm credi possit, admirati sumus, in vestra matre Ecclesia hæreditario jure canonias obtineri: perniciosa hæc, & exhæredans hæreditas.* Trid. *sess. 25. de ref. c.* 7. alia juris testimonia congerunt Ant. Aug. *in epit. juris Pontif. lib. 4. tit.* 75. Crespetius *in summa, verbo Benef. nullus per successionem.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garanna, Quintanadvennas, *lib. 2. Ecclesiast.* Boetius Epon. *tom. 3. qq. heroic. tit. 1. num.* 13. Chopinus *lib. 2. sacr. pol. tit. 2. num.* 16. Mancinus *sacri juris controv. tit.* 13. & *genial. cap.* 177. Espeneeus *ad D. Paulum, lib. 2. digres. c. 21. per totum,* Busquetus *ad Innocent. III. lib. 1. epist.* 48. Petrus Gregor. *de elect. c. 7.* & *lib. 42. syntag. c.* 7. Cresolius *lib. 2. mystag. c.* 5. Jul. Lavor. *lucubr. tit. 4. de elect. c.* 3. Sebastianus Cæsar *de Eccles. hierarch. disput. 1. §. 5.* Vighel. *in meth. juris can. fol.* 33. Coriolanus *in summa Concil. in Synodo Romana sub Bonifacio II.* Marquez *in gubernator. lib. 2. c.* 3. Hurtado *de resid. tom. 1. de resid. Pontif. resol. 1. c.* 3. Barbosa *de potest. Episcop. lib. 1. tit. 1. c.* 3. Joann. Dartis *de benefic. p. 4. §. 1.* P. Marcha *lib. 6. concord. c.* 7. Theoph. *tom. 12. tract. mala è bonis, lib. 2. sect. 1. cap. 3. fol.* 144. 5 Conclusio probatur.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: In omnibus officiis, & dignitatibus, etiam summis sceptris, potiorem esse successionem, & electioni esse præferendam, plura suadent; illud enim est in electionibus incommodum, quod non ita pacatæ fiunt, & quietæ, sed plerumque seditionum turbinibus obnoxiæ, eùm is ferè semper contemnatur qui à privata fortuna obrepsit ad dignitatis insignia; nec caret invidia qui ex æqualibus repentè cæteris præest. Accedit omnium ferè gentium consensus, quarum legibus sancitum est, usuque receptum, ut Regnorum, Ducatuum, Comitatuum successores, non suffragiis optimatum, aut populi in comitiis eligantur, sed filii parentibus, aut propinquis propinqui jure sanguinis succedant, ut latè probant auctoritatibus, & rationibus politicis P. Menochius *lib. 1. polit. cap.* 6. Cochier. *lib. 1. polit. cap.* 22. Marquez *in gubern. lib. 2. cap.* 3. Salcedo *de regim. Princip. lib. 4. cap. 1. disc.* 43. Medera *de Monarch. cap.* 4. Simanchas *de repub. lib. 3. cap.* 5. Lypsius *lib. 2. civil. doctrin. cap.* 4. Igitur in beneficiis etiam, & dignitatibus Ecclesiasticis præferenda est successio jure sanguinis electioni. Augetur hæc difficultas, ut de sacerdotio tantùm, & divinis ministeriis agamus, ex exemplo sacerdotum veteris legis, & religionis Gentilitiæ; apud Hebræos enim sacerdotium, in quo legis gratiæ sacerdotium præfiguratum fuit, jure hæreditario ex Aaron ad filios ejus & cæteros descendentes deferebatur, juxta illud Exodi *cap. 1. Aaron, & filios ejus applicabis:* non tamen omnes admittebantur, sed tantùm masculi ex masculis descendentes ex stirpe Aaronica. Unde Moses Maimonides *ad illud Numeror. cap. 18. Alienigena, sive extraneus non miscebitur vobis,* ait: *Extraneus, seu alienigena hìc est, quisquis non fuerit* 6 Impugnatur tradita assertio.

ex semine Aaronis, idque ex masculis, secundùm id quod scriptum est Levitici c. 1. vers. 18. Et disponent filii Aaron. Et cap. 3. vers. 8. Adolebunt filii Aaron. Filii Aaron, & non filiæ Aaron. Idem Maimonides *cap. 4. Amukdasch*, ibi: *Mortuo Rege, aut Pontifice, aut alio quovis in dignitate perpetua constituto, loco ejus substituitur filius ejus, aut is, qui jure hæreditario est proximus; nam quisquis in hæreditate anteferendus est, etiam is defuncti dignitatibus est anteferendus, modò ejusmodi fuerit, ut locum ejus cum sapientia suppleat, aut saltem cum timore, tametsi ei sapientia sit dispar, secundùm id quod scriptum est Deuteron. 17. 20. de Rege: Ipse, & filii ejus in medio Israel. Animadvertendum est inde, regnum esse hæreditarium, atque hoc etiam jus est in universis dignitatibus, quæ sunt in medio Israelis, ut qui in earum aliquam fuerit evectus, is eam non sibi solùm, sed & posteris suis retineat.* Unde sacerdotium in ea lege junctum erat cum primogenitura, ita ut jure sanguinis in filios transiret, ut ex *d. cap. 19. Exodi*, probat Marquez *ubi supra, fol.* 219. Bellarmin. *tom. 2. controv. lib. 5. de cleric. cap. 6.* Seldenus *de succes. Hebræor. lib. 1. cap. 2.* Apud Gentiles jure successionis sacerdotia deferri refert Cicero, & ex eo Cataneus *in notis ad Plinium, lib. 6. epist.* licèt frequentiùs jure electionis, vel à populo faciendæ, vel à Collegio sacerdotum crearentur sacerdotes, ex traditis à Rosino *lib. 3. antiquit. cap. 8.* Igitur etiam in lege gratiæ in beneficiis jure sanguinis successio admitti debet. Augetur secundò hæc difficultas ex facto D. Petri, quod refertur *in cap. si Petrus 8. q. 1.* cùm enim se morti proximum agnosceret, convocatis fidelibus, sic eos affatus est: *Clemens, tanquam qui omnibus præesse te noveris, singulos prout poteris juva, & singulos releva, qui & singulorum onus, & sollicitudinem portas.* Refertur *in cap. Clemens 8. quæst. 1.* & ipse Clemens *in cap. Simon Petrus 8. quæst. 1.* ait: *In ipsis diebus quibus vitæ finem sibi præscivit, apprehensa manu mea repentè consurgens in auribus totius Ecclesiæ hæc protulit verba: Clementem hunc Episcopum vobis ordino, cui soli meæ prædicationis, & doctrinæ cathedram trado.* Quo exemplo fortan ducti varii Ecclesiæ Prælati, successores sibi designarunt in suis Cathedris, ut Theotegnus Cæsareæ Palæstinæ Episcopus Anatolio Philosopho, & Theologo laudatissimo manus imposuit, illum sibi successorem destinans, ut referunt Eusebus *sacræ histor. lib. 7. cap. 32.* Nicephorus *lib. 6. cap. 36.* Similiter Alexander Alexandriæ Præsul, cùm moreretur, successorem destinavit Athanasium, ut tradit Sozomenus *lib. 2. cap. 17.* etiam Athanasio in cathedram successit Petrus, cujus designationem ratam habuerunt Coepiscopi, Clerus, & Primarii populi, ut tradunt Theodorus *lib. 4. cap. 20.* Nicephorus *lib. 11. cap. 26.* Similiter etiam de aliis ex tripartita, & Nicephoro, idem tradit Chopinus *lib. 1. de sacr. pol. tit. 2. num. 17.* Igitur quia in beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis non est improbata successio.

7 *De origine bonorum Ecclesiæ.* Qua dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, certum esse, Christum Dominum suæ prædicationis tempore victum accepisse unà cum suis Apostolis ex his quæ à fidelibus, piisque personis subministrabantur; unde Dominus Apostolis præcipiebat, ut nihil possiderent, non argentum in zonis, non duas tunicas haberent. *Matthæi in cap. 10. vers. 9. Lucæ cap. 9.* nec soliciti essent de crastino. *Matthæi cap. 6. vers. 31.* immò venderent omnia, in pauperesque distribuerent. *Matthæi cap. 19. & 20.* quod Apostoli, & primi Christiani diligenter observarunt, dum communem vitam agentes, omnia ad pedes Apostolorum deferebant, ut pro necessitate cujusque distribuerent, *cap. 4. actum Apostol. cap. dilectissimis, 12. quæst. 1.* unde una omnium communis vita erat, aut saltem de communi fidelium promptuario, & collectis omnes vivebant: quare ipso primo sæculo Ecclesiæ, prædia, & alia immobilia assignabantur Ecclesiis matricibus, ut ex eorum annuis redditibus fidelium communitati consuleretur. Pius Papa *in epistol. missa anno 147. ad Italos*: & Urbanus Papa anno 223. misit epistolam decretalem ad universos Episcopos, qua statuit, ut oblationes fidelium relinquantur Ecclesiis matricibus dispensandæ per Episcopum; tenor illius est: *In exordio Ecclesiæ fideles vendebant sua, & tradebant Apostolis: tunc videntes sacerdotes summi, & alii, atque Levitæ & reliqui fideles, plus utilitatis afferri posse, si hæreditates, & agros, quos vendebant, Ecclesiis, quibus præsidebant Episcopi traderent, eo quòd ex sumptibus eorum, tam præsentibus, quàm futuris temporibus plurima & elegantiora ministrare possent fidelibus communem fidem ducentibus, quàm ex pretio eorum, cœperunt prædia, & agros, quos vendere solebant, matricibus Ecclesiis tradere, & de sumptibus eorum vivere. Ipsæ verò res in ditione singularum parochiarum Episcoporum (qui locum tenent Apostolorum) erant & sunt usque adhuc, & futuris debent esse temporibus.* Non levis tamen hæsitatio est, an clerici & laici ita communem vitam agentes aliquid proprium retinere, seu acquirere possint? Et illis privatum patrimonium habere concessum non esse, suadent textus *in cap. scimus, cap. dilectissimis, §. istius, 12. q. 1.* ubi refertur, omnia communia fidelibus fuisse, ita ut aliquid proprium esse nemo diceret. Idem apertiùs docetur *in cap. nullo 12. quæst. 1. cap. quia tua, cap. expedit, 12. quæst. 2.* Hinc factum est, ut cùm Ananias ex pretio agri proprii aliquid sibi reservasset, neque integrum communitati fidelium obtulisset, in conspectu omnium mortuus est, *d. cap. dilectissimis, §. Ananias.* Accedit quia renunciatio proprii patrimonii communiter viventibus præcepto divino imposita erat, juxta illud D. Matthæi *cap. 19.* ibi: *Nisi quis renunciaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et *cap. 10.* ibi: *Nolite possidere aurum, neque argentum.* Et *in cap. Episcopus, 12. quæst. 1.* sub voce Apostolorum dicitur: *Habentes victum & vestitum, iis contenti sumus.* Et in lege veteri Sacerdotibus, & Levitis non permittebatur possessionem cum fratribus suis habere, quia Dominus possessio eorum erat. *Deuter. cap. 10. & cap. 18. Numer.* dixit Dominus ad Aaron: *In terra ejus nihil possidebitis; ego pars, & hæreditas vestra.* Et Josue *cap. 13.* ait: *Tribui autem Levi non dedit possessionem, quoniam Dominus possessio ejus est.* Quo exemplo Divus Hieronymus utens *in c. clericus, 12. q. 1.* dum clericis paupertatis præcepta tradit, ait: *Quamobrem non accipio partem inter cæteras tribus.*

Adhuc tamen veriùs est, quod etsi fideles communem vitam agentes majoris perfectionis zelo bona propria renunciarent, tamen non ideò incapaces reddebantur aliquid retinendi, seu acquirendi: quæ sententia probatur *ex dicto cap. dilectissimis, 12. quæst. 1. extravag. cùm inter, de V. S.* & ex ipsis canonibus Apost. facilè deducitur, dum in eis docetur, Episcopum communitati præesse debere, & rebus communibus uti posse casu, quo indigeret, *d. cap. Episcopus, cap. ex his, 12. quæst. 1.* dum enim docetur casu quo indigeret, rebus communibus uti posse, tacitè innuitur aliquid habere potuisse in patrimonio, quod necessitatibus suis non sufficiebat, ut ferè eisdem verbis deduxit Gratianus *in cap. præcipimus, §. cùm ergo, 12. quæst. 1.* Apertiùs ea sententia docetur *in can. 40. Apost.* relato *in cap. sint manifesta, 12. q. 1.* illis verbis: *Sint manifestæ res proprii Episcopi, ut potestatem habeat moriens, prout, & quibus voluerit relinquendi.* Et *cap. illi autem*, ibi: *Sine peccato possident.* Et *cap. si privatum, 12. quæst. 1. cap. final. §. final. 16. q. 1.* Qua sententia retenta non obstat textus *in dicto cap. scimus, 12. q. 1.* in quo, juncta dicta Extravaganti *Cùm inter nonnullos*, partim asseritur, Apostolos, primosque fideles nihil proprium retinuisse; partim docetur res privatas jure proprio possedisse. Pro quorum jurium expositione dicendum est, verè primis illis Ecclesiæ temporibus Apostolos, cæterosque Ecclesiæ fideles potuisse aliquid privatim retinere, & acquirere: sed inspecto charitatis ardore, ex affectu communicandi omnia cæteris fratribus, & fidelibus, nihil proprium retinuisse, sed pro usu communi Ecclesiæ omnia in communi mensa obtulisse, ut ex ea alerentur. Nec obstant textus *in d. cap. nolo, §. nulli, cap. non dicatis, 12. quæst. 1.* qui accipiendi sunt non de quibuslibet clericis, aut Canonicis, sed de Canonicis regularibus, qui licèt antequam profiterentur vitam regularem, possent proprium retinere, *d. cap. nolo, §. habere*; tamen cùm tempore ipsius professionis emitterent verum paupertatis votum, posteà intra claustra vitam regularem agentes nihil proprium retinere, aut acquirere poterant, *d. cap. certè, d. cap. quia nos.* 8 *Contraria sententia traditur, & probatur.*

Postmodum amplioribus spatiis propagata fide, auctoque non tantùm fidelium, verùm & clericorum numero, aucti etiam fuerunt oblationum proventus usque ad Gentilium invidiam, teste Ammiano Marcel. *lib. 27.* unde hæc communio dissolvi cœpit, & universa Ecclesiæ bona in quatuor partes divisa fuerunt à sancto Simplicio anno Christi 467. quarum prima Episcopo, secunda fabricæ, tertia clericis, quarta pauperibus assignata est, ita ut clerici ad tertiam partem vocati singuli pro meritis ab Episcopo portiorem acciperent, & ex ea congruam sibi perciperent, *cap. vobis, cap. de redditibus, cap. Vulteranæ, cap. quatuor, 12. quæst. 2. cap. Præsulum, 16. quæst. 3.* referunt & illustrant Duarenus *de sacris Eccles. lib. 2. cap. 1.* Germonius *de sacror. immunit. lib. 3. cap. 17.* Petrus Gregorius *de beneficiis cap. 4.* Quintanadvennas *lib. 2. Eccles. cap. 1.* Barbosa *in cap. 1. & cap. sint manifestæ, 12. quæst. 2.* Verùm etsi illa communis vita post hanc bonorum divisionem ferè soluta esset, nonnulli tamen clerici majoris perfectionis sectatores societatem retinuerunt, & ex prædiis communitati assignatis, sibi victum, & vestitum assumebant, qui Canonici dici 9 *De divisione bonorum Ecclesiæ.*

cœ-

cœperunt, vel quia canonicè viverent, vel à canone, ideſt regula, quam ſervabant, *cap. quoniam*, ubi notavi, *de vita & honeſt. cleric.* Tandem quadripartita illa diviſio prorſus antiquata fuit, nam portio pauperibus aſſignata, Epiſcopis tributa eſt, cum onere alendi pauperes; & portio clericis aſſignata ceſſavit, atque loco ejus certi, & determinati redditus Eccleſiaſticis officiis aſſignati fuerunt, quibus Eccleſiæ miniſtri, tanquam rebus propriis, abſque ulla Epiſcopi auctoritate uterentur, & eos percipiendi jus cum ſpirituali miniſterio conjunctum, generaliter beneficium appellatum fuit; quod nomen inventum, & aſſignatio ſingulis miniſteriis facta fuit anno ſalutis 813. ut colligitur ex Concilio Moguntino celebrato anno 813. & relato *in cap. 1. de Eccleſ. ædific.* ubi prima mentio fit beneficii eccleſiaſtici. Et licèt jam ſub Leone Pontifice per annos 796. legatur *in cap. ſancitum 23. qu. 4. cap. 1. de cenſib.* peculiares redditus Parochiis aſſignatos fuiſſe, non tamen ideò inſtituta fuiſſe eo tempore beneficia dicimus, quia redditus illi non pro miniſteriis eccleſiaſticis, quod proprium eſt beneficii aſſignabantur. Proſequuntur altiùs beneficiorum originem, & principium, Rouſſel. *lib. 3. hiſt. Pontif. juriſd. cap. 1. & lib. 5. cap. 1.* Dartis *de beneficiis, in princip.* Carrier. *tom. 2. digeſt. fidei fol. 562.* Cironius *ad tit. de pecul. cleric.*

10 Beneficii ſermon. Inde cognoſcitur beneficium, præbendam, & dignitatem in generica ſignificatione pro eadem re accipere debere, ut ex uniuſcujuſque etymo ſigillatim apparebit: nam ut à beneficio incipiam, ſciendum eſt moris fuiſſe apud veteres, illis qui aliquid in bello præclarè geſſerant, prædia quædam, & poſſeſſiones concedere, ut ea largitione animoſiores redderentur, & miniſterium ſibi commiſſum rectiùs implerent. Id factum fuiſſe ab Alexandro Severo, teſtis eſt Lampridius, quem alii Imperatores ante Juſtinianum ſequuti fuerunt, ut patet *ex toto tit. C. de fundis limitrophis*: refert Alex. ab Alex. *lib. 4. dier. genial. cap. 18.* & hæc quidem prædia beneficia dicebantur, eo quòd beneficium eſt benevola actio, gaudium vel honorem tribuens capienti, auctore Seneca *lib. 1. de benefic. cap. 7.* argumento legis *commodato, §. ſicut, ff. commodati*. Unde facultates reſpondendi de jure à Principe conceſſæ, beneficia dicuntur *in l. 4. ff. de his qui notant. infam. l. Neratius, ff. de rei vind.* notavit Joannes Bertrandus *in Neratio Priſco*: & qui prædia illa poſſidebant, beneficiarii dicebantur, quorum meminerunt Plinius *lib. 10. epiſt. 28.* Vegetius *lib. 3. de re milit.* Cæſar *lib. 1. de bello Gallico*. Plura congerit de his beneficiis, & beficiariis temporalibus Lindenbrogius *in Gloſſar. verbo Beneficium, & Beneficiarius*. Hunc ergo morem ſequuti Eccleſiæ Patres, poſſeſſiones aſſignatas miniſtris militantibus in militia cæleſti, beneficia appellarunt, ut docuerunt poſt ſcriptores de beneficiis, Fabritium videlicet, Garciam, Lotherium, Joannem Dartis, & Valenſem Quintanadvennas *lib. 1. Eccleſiaſticon cap. 5.*

11 Traditur præbendæ ſignificatio. Ut de præbendæ ſignificatione agamus, ſciendum eſt, apud veteres moris fuiſſe diaria & annonas modò militibus, modò Præſidibus provinciarum præſtare; quod ſubſidium à verbo *præbere*, ut Accurſius legebat *in l. inviti 19. ff. de teſtibus, l. ſi in aliquem, ff. de offic. Proconſ.* ſeu *præbenda*, neutro genere ut voluerunt Alciatus *lib. 2. Parerg. cap. 42.* Cujacius *lib. 2. obſerv. cap. 23.* præbendam dixerunt Plautus *in Perſa*, ibi: *Præbenda ædiles locavere.* Gellius *lib. 15. noctium, cap. 4.* Caſſiodorus *lib. 5. variar. epiſt. 39.* ibi: *Præbendarum tenor adſcriptus, quem noſtra diverſis largitur humanitas provincialibus ſuggeritur intolerabilis eſſe cauſa damnorum, quando & in ſpecies exigitur, & impudenter ejus pretium poſtulatur.* Unde virgines, quæ olim in monaſteriis cum monialibus ſeorſim vivebant, præbendariæ dicebantur, quia certis annonis ſuſtentabantur. Eugenius III. in Concilio Rhemenſi, *can. 4.* ibi: *Sanctimoniales, & mulieres quæ canonicæ vocantur, in clauſtro aſſiduè permanentes, communi refectorio, & dormitorio ſint contentæ, & relictis præbendis, & aliis propriis earum neceſſitatibus, de communi provideatur.* Et apud Engelhardum Abbatem *in vita ſanctæ Mectildis Virginis*, ita legitur: *Filia cujuſdam carnalis erat dæmonium habens, cui locum pater impetraverat in monaſterio præbendariæ, non ſororis, ſed à ſororibus ſequeſtratum, & hoc prece, non pretio factum.* Quæ verba variè exponunt Pater Cerda *in adverſ. ſacr. cap. 157. §. 3.* Joann. Voſſius *de vitiis ſermon. lib. 3. cap. 37.* & alimenta, quæ ſervis quotidie præſtantur, dicuntur præbita à Columella *lib. 1. cap. 8.* ibi: *Tantoque curioſior inquiſitio patrifamilias debet eſſe pro tali genere ſervorum, ne aut in veſtiariis, aut in cæteris præbitis injurioſè tractentur.* Quæ cibaria dixit Paulus *in l. ſervis, ff. de legat. 3.* notavit Cujacius *in Novel. 6.* quo exemplo Eccleſiæ legiſlatores eccleſiaſticos redditus miniſteriis aſſignatos præbendam dixerunt, quia ſacris militibus ab Eccleſia præbentur, *cap. cùm M. de conſtit. cap. ſi monachus 16. quæſt. 1.* ſive quia pro modo, & menſura præbebatur, Fulbertus Carnot. *epiſt. 38.* Ivo Carnot. *epiſt. 219.* *Deliberavi*, inquit, *ut darem illis dimidiam præpoſituram, ut fieret inde quotidianus panis, quamvis eorum annua præbenda eis ſufficiens eſſe deberet.* Et præbenda non ſolùm accipitur pro beneficio, ſed pro fructibus beneficii, *cap. inter, hoc tit. cap. cum in Eccleſia, eod. tit. in 6.* unde præbendarii dicuntur, qui præbendam accipiunt, ut exponitur *in Gemma animæ*, & apud Petrum Damianum in verbis relatis à Joanne Voſſio *d. cap. 37.* & Canonici præbendarii dicuntur *in cap. ſanctorum, 70. diſtinct.* cujus quidem præbendæ vocabuli in corpore juris antiquior mentio reperitur *in cap. illi, cap. nulli, 12. quæſt. 1.* & temporibus Caroli uſurpatum reperio *in addit. Capitul. lib. 3. cap. 77.*

Præbendariis proximi ſunt Canonici, immò & præbii; olim enim omnes, qui juxta regulam propriæ ſuæ Eccleſiæ vivebant, Canonici dicebantur. Concil. Turon. 2. *can. 20.* Aurel. 3. *can. 3.* notavi jam *in cap. quoniam 9. de vita & honeſt. cleric.* Et licèt Urbanus II. in Concil. Claromont. *can. 9.* & Arnulphus Epiſcopus Lexov. *epiſt. ad Alex. Papam*, præbendam canonicam pro canonia ponant, valde tamen differunt jure communi inſpecto; nam canonica eſt jus habendi ſedem in choro ad canendum, & vocem in Capitulo, proveniens ex electione, ſeu receptione in fratrem, *cap. in Geneſi*, ubi Gloſſa, *verbo Vel quaſi, de electione*; docuerunt Petrus Gregorius *de benef. cap. 10. num. ultimo*, Moneta *de opt. canon. cap. 7. num. 6.* præbenda verò ex ſe non habet ſedem in choro, nec vocem in Capitulo; & titulus canoniæ eſt receptio in fratrem, titulus verò præbendæ collatio. Illuſtrat Barboſa *de Canonic. cap. 12. num. 20.* Differunt etiam canonia, & præbenda, quia præbenda beneficium eſt, *cap. dilectus 19. hoc tit.* Lotherius *de re benefic. lib. 1. quæſt. 19. num. 7.* canonia verò per ſe beneficium non eſt, *cap. final. §. in illis, de conceſ. præbend. lib. 6. cap. in noſtra 32. de reſcript.* ibi: *Aliquando in aliis recepti, licèt nondum in eis Eccleſiaſticum beneficium ſint aſſequuti.* Unde ſæpè ſæpiùs in volumine hoc legimus canonicos in fratres receptos ſine præbenda, *cap. cùm M. de conſtit. cum vulgatis*: explicant Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſput. 12. §. 6.* Azor. *lib. 3. p. 2. inſtit. moral. c. 11. q. 1.* Barboſa *d. cap. 12.* 12 De Canonicis.

Succedit tandem ſub nomine beneficii dignitas, quæ etſi varias habeat ſignificationes, plerùmque accipitur pro honoris gradu, *l. cognitionum 5. §. exiſtimatio, ff. de variis & extraordinar.* vel pro præcellentia, quam quis habet inter cæteros: hinc ſervus dignitatem habere dicitur *in l. ſed & ſi quid 15. §. ſufficienter, de uſufructu, l. habitatio, §. ſervus, ff. de ventre in poſſeſſ.* ex eo quia altiorem gradum in familia habebat reſpectu miniſterii erga alios ſervos cùm eorum miniſteria diverſa fuiſſent, ut in integro libro illuſtravit Pignorius *de ſervor. offic.* Præfecturam militarem ampliſſimam dignitatem eſſe, conſtat *ex l. finali, C. de comitibus rei milit. lib. 12.* Cicerone *in orat. pro Muræna*. Illuſtrant Gutherius *lib. 12. offic. dom. ex cap. 1.* Imò & eos, qui ſtipendia militiæ à Principe acceperunt; dignitatem habere probat Bellonus *lib. 2. obſerv. cap. 92.* Unde quia officia militiæ cœleſtis faſtigium conſpicuum præbent, *cap. novit, de judic.* rectè dignitates appellantur in præſenti rubrica, in cujus Paratitlis jam id notarunt Germonius, Cironius, Chaſſaneus, Valenſis, & Honorius. Conveniunt igitur in generica acceptione beneficium, præbenda, & dignitas: in qua etiam acceptione, ut omnia comprehendamus, beneficium ita definiri poteſt: *Ut ſit jus ſpirituali miniſterio adnexum, percipiendi redditus eccleſiaſticos ex canonica inſtitutione in perpetuum.* Dicimus *jus*, loco generis: quia tam ad ſpiritualia, quàm temporalia jus plerumque habemus, *l. fin. ff. de conſtit. Princip. cap. cùm dilecti, de donat.* Cætera verò verba ponuntur loco differentiæ. Dicitur *ſpiritualibus adnexum*, quia hoc jus tantum propter miniſterium ſpirituale conceditur, & à perſona eccleſiaſtica tantùm haberi, & conferri poteſt, *cap. 2. de inſtit.* Adjicitur, *percipiendi redditus eccleſiaſticos*, quia ſine utilitate, & proventu beneficium eccleſiaſticum non datur, *cap. relatum 9. cap. dilecti 19. cap. cùm ſecundum, hoc tit.* Tandem dicitur, *ex canonica inſtitutione in perpetuum*, quia ſine ea licitè obtineri beneficium non poteſt: & licèt perpetuum ſub ſole nihil detur, *l. ſi uſusfructus 21. ff. quibus modis uſusfructus*; tamen quia ex titulo perpetuo beneficium confertur ad fruendum ejus fructibus, ideò jus in perpetuum competens dicitur, ut *in l. 1. ff. de jure dot. princip. Inſtit. de perpetuis & tempor. cap. ſanctorum, 61. diſt. cap. 2. de capel. monach. lib. 6. l. Juriſperitos, ff. de excuſat. tut.* ſed cùm omnia hæc requiſita etiam ſubſtantialia beneficii ſint juris poſiti- 13 De dignitatibus.

vi, ideò à Pontifice mutari possunt, & ideò ex justis causis beneficium ad tempus concedi potest, ut *in cap. pastoralis 7. q. 1. cap. si gratiosè, de rescript. in 6.*

14 Traditur decidendi ratio. Unde jam apparet vera ratio, quare in beneficiis ecclesiasticis non admittatur successio jure sanguinis. Omissis enim variis congestis à repetentibus in præsenti, vera petenda est ex ipsa natura beneficiorum; constat enim beneficium esse jus percipiendi fructus Ecclesiasticos, non simpliciter, sed propter spirituale ministerium, quod consistit in peragendis divinis officiis, *cap. perlectis 25. dist. cap. cum secundùm hoc tit.* sed in ipsis divinis ministeriis, immò nec in rebus ipsis sacris corporalibus successio admittitur, *cap. ad hæc de decimis, cap. plerique 8. qu. 1. cap. ad decorem, de instit.* Igitur nec in jure competente pro ipsis divinis ministeriis successio dari potest. Accedit quia quoad bona ipsa ecclesiastica, quibus constant beneficia, clerici possident ususfructus, non proprietatis jure; & beneficia ipsa cohærent personis, & cum personis intereunt, *cap. 25. hoc tit. cap. ult. de pecul. cleric.* ubi latiùs dicemus: sed quilibet ususfructus morte finitur, nec ad hæredes transmittitur, *§. final. instit. de usufruct.* Igitur & in beneficiis, in quibus clerici tantùm usumfructum habent, sibi successores designare nequeunt. Facit tandem quod, ut in diffinitione retuli, beneficium ecclesiasticum non potest obtineri sine institutione canonica, *cap. 1. de reg. jur. lib. 6.* Igitur successio jure hæreditario, aut sanguinis non est titulus habilis ad obtinendum beneficium.

15 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat jam dubitandi ratio suprà adducta; nam potiùs inter tres Principatus obtinendi modos, quos recenset Carolus Scribanius, & Madera suprà relati, & ferè omnes politici, electionis modus præstantior est, ut probarunt Marquez & Cochier *ubi suprà*, Bernegerus *in Tacitum q. 32.* nam ut ajebat Plinius *in panegyr. cap. 6.* imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. Agnovit hoc Imperator Galba in illa sapienti oratione, quæ extat apud Tacitum *lib. 1. cap. 16.* ibi: *Optimum quæque adoptio invenit; nam generari, & nasci à Principibus fortuitum, nec ultra æstimatur; adoptandi judicium integrum, & si velis eligere, consensu mostratur.* Faciunt textus *in cap. Moyses, cap. si ergo, cap. licèt 8. q. 1.* Illustrant Scribanius *in Palycrat. cap. 1.* Bellarminus *tom. 1. controv. cap. 3.* Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis deductum ex sacerdotio legis veteris, & religionis Gentilitiæ nam quoad sacerdotium legis veteris, omissis solutionibus traditis à Turrecremata *in cap. 1. 23. dist.* Abulensi *in cap. 29. Exodi, q. 15.* dicendum est, multùm interesse inter sacerdotium legis gratiæ, & legis veteris; nam vetus ille Dei populus nullo alio signo quàm sanguinis agnoscebatur; solùm enim adscribebantur sub Dominica militia, qui ex Jacob originem ducebant: in populo autem novo non sanguis militem Christi designat, sed sine ulla personarum acceptione omnes mundi nationes per baptismum Christi regenerantur quo sensu D. Paulus *ad Galatas cap. 3.* scripsit: *Non est distinctio Græci, & Latini.* Et D. Jacobus *in epist. canonica*, dixit: *Nolite in acceptione personarum habere fidem Domini.* Inde in lege veteri sacerdotes uxores & filios habebant, ad quos sacerdotium jure sanguinis deferebatur. In nostra autem lege gratiæ nihil carnale sacerdotibus permittitur, ideò electio potiùs quàm successio ab Ecclesia admissa fuit. Bellarminus *lib. 1. de cleric. c. 6.* Marquez *ubi suprà.* Nec obstat quod de sacerdotio Gentilium expendebamus; nam sciendum est, apud Romanos in usu fuisse sacra privata, & publica. Privata erant quæ in privatis laribus Diis penatibus pro singulis familiis fiebant, ex permissione legis XII. Tabul. in illis verbis: *Sacra privata perpetua manento;* quam ex Cicerone, & aliis restituunt Rosinus *lib. 8. antiquit. cap. 6.* Jacobus Gothofr. *in quatuor fontibus.* Unde filius dum sub patria potestate erat, sacris paternis dicebatur adstrictus; ab ea verò liberatus, à sacris solutus dicebatur, *l. 2. C. de bonis quæ lib. l. fin. C. de inoffic. l. fin. C. ad Tertyl. l. ult. C. de curat. furios. l. in conventione 20. C. de nupt. l. 3. C. de bonis maternis, l. 3. C. de collat.* Publica autem erant quæ sumptu publico pro populo fiebant, quorum varia genera referunt Rosinus *ubi suprà*, Jacob. Gutherus *lib. 1. de jure Pont.* Qua differentia supposita, respondendum est, ad sacra privata facienda, quæ Gentilitia vocat Livius *lib. 5.* eligi potuisse eos, qui de propria familia erant. Cæterum ad sacra publica peragenda jure consanguinitatis nullus admittebatur, sed tantùm patebat ingressus per electionem populi, vel collegii sacerdotum, vel abrogata lege Domitia, per Principem, ut exponunt Rosinus *lib. 3. antiquit. cap. 8. §. 1.* Guther. *d. lib. 1. cap. 3.* Othomanus, Calvinus, & Antonius August. *de legibus Romanis, in l. Domitia.*

16 Difficilius est D. Petri factum relatum *in d. cap. si Petrus*, ibi: *Ad hos & Clemens successor Apostoli;* tum propter incertam illius loci fidem, tum propter factum ipsum, quod ambiguè apud Patres, & Historicos refertur; sunt enim qui immediatè Divo Petro Clementem successisse profiteantur, ut D. Hieronymus *in cap. 52. Isaiæ, & epist. 1. ad Jovin.* Tertul. *de præscript. adversus hæret. cap. 32.* Damasus Papa *in Pontif. cap. 2. 3. & 4.* Beda *lib. 2. hist. Angl. cap. 4.* Hugo de sancto Victore *in mystica Arca Noe, disquisit. 1. cap. 4.* Post Petrum sequitur Clemens. Baronius *anno 69.* Marianus Scotus *ad ann. Neronis 14.* pro qua sententia citat Leonis II. Papæ Decretalem. Aloix. *ad vitam S. Dionysii, in notis cap. 9.* Turrianus *lib. 2. pro epist. Pontif. cap. 7.* Pamelius *ad Tertul. suprà, num. 186.* Savarus *in notis ad Sidon. lib. 4. epist. 11.* Sunt etiam qui affirmant, Clementem successisse D. Petro, non immediatè, sed post Linum & Cletum, anno Christi 93. ita docuerunt D. Augustinus *epist. 165.* Milevitanus *lib. 2. contra Parmen.* Epiphanius *hæresi 27.* Ignatius *epist. 1. ad Mar. Casabolitam*, Irenæus *lib. 3. contra hæres. cap. 3.* Eusebius *lib. 3. chron. cap. 11. & 16. & lib. 5. cap. 6.* Nicephorus *lib. 2. histor. cap. 35. & lib. 3. cap. 2.* Gregorius Turon. *lib. 1. hist. cap. 27.* & pluribus rationibus adstruunt Baronius *anno 69. num. 38. & anno 93. num. 1.* Severinus Binius *in notis ad vitam Lini, tom. 1. p. 1. Concil.* quam sententiam admisit Ecclesia, dum in sacro Missæ canone olim, & nunc recepto, post Petrum, Linum, & Cletum, Clementem retulit. Receptior ergò hujus dissidii compositio est, D. Petrum martyrio jam imminente, Clementem sibi successorem designasse, ut constat *ex dicto cap. si Petrus*, & auctoritatibus proximè congestis: cæterùm post Petri mortem Clemens, non ut exemplum perniciosum vitaret, ut voluerunt Glossa, & Turrisfcr. *in eo textu*, Cohelius *in notit. Cardin. cap. 13.* sed magna humilitate ductus prædictæ designationi renunciavit, & Petro successit Linus, Lino Cletus, Cleto Clemens; & ita renunciatione prædicta admissa, quartus Pontifex dicitur Clemens; & hoc sensu accipiendi sunt Doctores, qui D. Clementem immediatum successorem Divi Petri fuisse negant: docuerunt Turrisfcremata *in cap. 1. 23. dist.* Epiphanius *hæresi 27.* Bellarminus *lib. 2. ad Rom. Pont. cap. 5.* Nec tunc difficultatem continet factum D. Petri; nam doctè illud exposuit Glossa *in cap. si transitus, verbo Non potuit, 73. dist.* dum ait, factum D. Petri ad consequentiam trahi non oportere, cùm divino impulsu motus, & inspiratione divina, successorem sibi designavit; nam qui sanctum Mathiam in Apostolum cum consensu fratrum recepit, quomodo sine Ecclesiæ consensu Clementem Pontificem designaret, nisi Spiritus sancti impulsu, quem innuunt illa verba dicti capitis: *Sic Petrus repentè consurgens.* Hic examinanda erat illa satis vexata quæstio, an videlicet Romanus Pontifex posset sibi successorem eligere? In qua negativam sententiam tenuerunt Ludovicus Gomez *in regul. Cancel. de infirm. resign. qu. 1.* Jul. Lavor. *lucubrat. tit. de elect. cap. 3. per totum.* Cohelius *in dicta notitia Cardin. cap. 13.* Mancinus *genial. cap. 178.* Affirmativam autem tenuerunt Cajetanus, Victoria, & alii, quos refert & sequitur Cæsar *de Eccles. hierarch. diput. 1. num. 4.* sed non omnia persequi licet, aut libet. Videndi sunt Vasquez *3. p. disp. 244. n. 26.* Suarez *de fide, disp. 10. sect. 4. n. 16.* Theophilus *tom. 12. tract. mala è bonis, fol. 145.* Comitolus *lib. 1. respons. q. 98.* Molina *tract. 5. de justitia & jur. cap. 4. num. 4.* Torres *tom. 1. in 22. disp. 15. sect. 3.* Nec tot exempla suprà relata in contrarium nos movent; nam illa propriè ad successionem in dignitatibus ecclesiasticis non pertinent, sed ad commendationem dumtaxat aliquam, nullum jus tribuentem, nec ad gratificandum personæ factam, sed ad majorem Ecclesiæ utilitatem. Planè felici illo primorum Christianorum sæculo adoptabat Sacerdos sibi quisque ferè successorem, non fraude, non affectione domestica, non carne, sed occulto numinis judicio, inspiranteque cælestis Patris instinctu, ut contigit in exemplis suprà relatis; ut factum D. Augustini, dum successorem sibi constituit Eradium, contigit in plenario Ecclesiæ suæ cætu, accedente Cleri, & populi consensu, idem *epist. 110.* Deinceps verò cum sacra officia cœpissent deferri non idoneis, & tales quisque sui Præsulatus velut hæredes nuncuparet, qui docendi magis, quàm docturi essent, vetita est hujusmodi designatio, seu commendatio. Synodus Romana sub Hilario, ibi: *Episcopatum qui non nisi meritis præcedentibus datur, non divinum munus, sed hæreditarium putant esse compendium; & credunt sicut res caducas, atque mortales, ita sacerdotium velut legatario, aut testamentario jure posse dimitti.* De qua commendatione accipiunt textus *in cap. si transitus 10. 79. dist.* Coriolanus *in not. ad Synodum Romanam sub Bonifacio*, & Severinus Binius *in Synodo Romana sub Symmacho, 2. tom. Concil. part. 1.*

Exponitur cap. si Petrus 8. q. 1.

Su-

17 Exponitur cap. ex parte 12. de offic. deleg. Suprà traditis obstat textus *in cap. ex parte* 12. *de offic. deleg.* ubi supponitur, nepotem in beneficium avi sui successisse: igitur quia in beneficiis ecclesiasticis successio admittitur. pro cujus textus expositione juxta communem Interpretum sententiam dicendum est, nepotem in ejus specie non successisse in beneficio jure sanguinis, sed propter resignationem ab avo, vel patruo factam in ejus favorem; nam licèt resignatio conditionalis, in favorem videlicet tertii facta coram Ordinario, non valeat, tamen coram Pontifice utiliter fit, & beneficium necessariò illi conferendum est, in cujus favorem resignatur, adjecta clausula, *Non aliter, alias, vel alio modo*, ut post Flaminium, Rebuffum, & alios probant Valensis *de benef. lib.* 3. *tit.* 29. Dartis *de benef. sect.* 10. *cap.* 3. *per tot.* Unde in ea specie, præcedente resignatione potuit beneficium à Romano Pontifice nepoti ipsius beneficiati conferri; nisi dicamus successorem in beneficio plerumque dici eum, qui per electionem, non jure sanguinis, post mortem antecessoris successit, quo modo successor in beneficio accipitur *in cap. accedens* 25. *de accusat. cap.* 2. *de arbitr. cap. significavit* 36. *de rescript. cap. quia, de judiciis, cap.* 1. *de solut.* & aliis.

CAPUT II.

In a *corpore Canonum.*

NOn liceat ulli Episcopo ordinare clericos, & eis nullas alimonias præstare: sed duorum alterum eligat, vel non faciat clericos, vel si fecerit, det illis unde vivere possint.

NOTÆ.

1 a *COrpore.*) In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. legitur, *In corpore Canonum, p.* 5. *ex novellis*; & rectè, nam licèt sententia hujus textus reperiatur in corpore Canonum edito à Dionysio Exiguo *cap.* 184. ubi refertur Concilii Chalcedon. canon, qui extat *in cap. Sanctorum*, 70. *dist.* verba tamen in præsenti relata non reperiuntur in ipso corpore canonum, sed in Novellis Justiniani per Julianum antecessorem translatis, *constitut.* 5. *de numero Clericor Constantinop. urbis*, *cap.* 2. ubi postquam in primo fuit statutus numerus Clericorum, Diaconorum, & aliorum ministrorum, hæc subjicit Justinianus: *Non liceat in minoribus Ecclesiis clericatus honorem suscipientibus, posteà in majorem Ecclesiam per patrocinium quorundam transire: sed si quid tale aliquod factum fuerit, irritum sit, & nullius momenti: nec liceat ulli clericos quidem destinare vel creare, nullas autem eis alimonias præstare: sed duorum alterum, vel non faciat clericos, vel si fecerit, det eis unde vivere possint. Dat. P.C. Belisarii.* Quæ posteriora verba reperiuntur in dicta prima collectione, & in præsenti; citantur tamen ex corpore Canonum, & simul *p.* 5. *Novel.* ea ratione, ni fallor, *ex p.* 5. *Novel.* quia reperiuntur hæc verba in dicta constitutione 5. Novellarum Justiniani: sed quia ea constitutio ultra quàm Principis sæcularis erat, loquebatur tantùm de clericis urbis Constantinop. Bernardus Papiens. auctor primæ collectionis, volens generalem legem referre, verba transcripsit ex dicta constitutione 5. Et quia eadem ferè sententia reperiebatur in corpore canonum, *cap.* 184. citavit canonem hunc ex eodem corpore. Superest ut referamus, quodnam sit hoc canonum corpus, & quis ejus auctor; cujus corporis mentio fit *in cap. si Romanorum*, 19. *dist. cap. de libellis* 20. & in epigraphe capitis *hæ verò*, 27. *q.* 1. Concil. Brachar. 1. *can.* 18. Tolet. 4. *can.* 3. Et ut dixi in apparatu, auctor hujus corporis canonum fuit Dionysius Exiguus, qui continua, nec interrupta numerorum serie canones Conciliorum congessit, & compilavit, ut ipse testatur *in epist. ad Stephanum Salonitanum Episcopum*, apud Baronium *anno* 527. *num.* 74. Hæc verò Dionysii collectio recepta fuit ab Ecclesia, & illa ipsa est, quæ ab Hadriano R. P. ad dispositionem Ecclesiarum Occidentalium Carolo Magno Romæ data est anno 773. cujus epitome ab Henrico Canisio primùm evulgata, omninò cum Dionysii collectione convenit. Hoc corpus canonum approbavit Justinianus *in Novella* 131. & plura de eo congesserunt citati in dicto apparatu, & Justelus, qui illud edidit Latino-Græcum. Et hæc de hac epigraphe sufficiant: Commentarium dabimus infrà *in cap.* 4.

CAPUT III.

a Gregorius *Anthemio Subdiacono.*

PErvenit ad nos, quondam Benenatum Messenatem *b* Episcopum pro construendo illic castro solidos accepisse. Et quia pars eorum solidorum apud eum dicitur remansisse, experientia tua subtili indagatione perquirat; & si quid manifestè de ipsis solidis cognoveris remansisse, Comitatio Comiti prædictæ civitatis sub desuscepti illud pagina contradat, atque immineat, ut in constructione ejusdem loci, sicut sunt dati, Deo adjuvante proficiant: quia ratio nulla permittit, ut propriis cujusquam usibus applicetur, quod pro communi utilitate datum esse cognoscitur.

NOTÆ.

1 a *GRegorius.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & etiam *in cap.* 2. 17. *q.* 4. & reperitur textus hic *lib.* 11. *epist. D. Gregorii, indict.* 6. *epist.* 33. ex quo Regestro ita textum restituo. De Anthemio Subdiacono jam nonnulla notavi *in cap. unico, de syndico.*

2 b *Messenatem.*) Messena civitas Græciæ est in Peloponneso, de qua D. Hieronymus *contra Jovinianum*, Plinius *lib.* 4. *cap.* 5. a qua Messenii dicti fuerunt. Hi amicitiam diu retinuerunt cum Sparthanis, sed ab eis tandem in servitutem redacti fuerunt. Jam olim Cathedra Episcopali hæc urbs decorata fuit, Unde Joannes ejus Præsul subscripsit epistolæ synodicæ Achajæ ad Leonem Imperatorem: & hujus Benenati Episcopi meminit ipse D. Gregorius relatus *in cap.* 48. 16. *q.* 1. objit iste Episcopus anno 598. ut constat ex ipso Gregorio *lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 25. ubi Fortunato Episcopo Neapolitano commendat visitationem Messenæ urbis, & *epist. sequenti*, electionem futuri Episcopi Clero, populoque ipsius urbis graviter commendat. Sed si eo anno decessit Benenatus, ut constat ex dictis epistolis 25. & 26. quæ incidunt in dicto anno 590. quomodo in præsenti epistola 33. & antecedenti, quæ incidunt in annum 603. agitur de ipso Benenato. Difficultate oppressus D. Rochus Pirrho *tom.* 1. *Sicil. in notis Ecclesiæ Messan. anno* 603. *fol.* 238. asseruit seriem epistolarum D. Gregorii corruptam, & turbatam esse, atque præsentem epistolam priori loco fuisse compilandam: sed licèt hoc libenter admitterem à doctissimo viro, & epistolarum D. Gregorii valde studioso; tamen quid interest, cùm in dictis epistolis 25. & 26. referatur tantùm decessisse Messenensem Episcopum, eas deferre ad prædecessorem nostri Benenati, in cujus locum ipse suffectus est? & ita mirè congruit anno 598. decessisse Messenensem Episcopum, & statim anno 599. electum fuisse Benenatum, & ejus excessus reprehendere Divum Gregorium in præsenti epistola, & antecedenti, cùm per annum 603. floruerit ipse Benenatus.

COMMENTARIUM.

3 CUm in præsenti compilatione, & in prima, à qua textum hunc transcripsit Raymundus, tantùm regula generalis compilata sit, deducta ex finalibus verbis hujus epistolæ, varia ejus exempla, diversosque casus, in quibus locum habeat, congesserunt repetentes in præsenti: proprius verusque ex ipsa epistola apertè cognoscitur, ita ex Regestro D. Gregorii restituta; quod utinam in aliis regulis, & hujus juris decisionibus truncatis, atque diminutis compilatis, assequi possemus. Sed alia exempla etiam hujus regulæ afferamus, in quibus juxta rubricam sub

sub qua jacet, & mentem compilatoris accipi possit. Primum peti potest ex rebus, quas Ecclesia possideat separatas à mensa, & rationibus Prælati, ex quibus sicut nulli alii, ita nec Prælato permittitur aliquid subtrahere, & propriis usibus accommodare, *cap. prædia* 5. 12. *qu.* 2. cui exemplo simile peti potest *ex cap.* 2. 10. *q.* 3. Aliud exemplum poni potest in bonis Ecclesiarum intuitu relictis clericis, de quibus aliquid suis usibus ipsi applicare nequeunt, *cap. Pontifice* 3. 12. *qu.* 3. *cap. requisisti, de testam.* His adjungunt repetentes casum ea bonis, quæ supersunt Ecclesiæ Prælato defuncto, quæ cùm ad propriam spectent, quia de his disponendi non habet facultatem, nulli hæredes, neque scripti, nec legitimi ipsa bona sibi usurpare possunt, *cap.* 1. *&* 2. 12. *q.* 3. *cap. fixum* 12. *q.* 5. ut ita sit hæc decisio velut appendix capitis 1. *hoc tit.* reddaturque hic ratio, ob quam bona ecclesiastica, hoc est quæ ad jus Ecclesiæ pertinent, aut à clericis dum decedunt, relinquuntur, non sint jure consanguinitatis ab aliquo retinenda; quia cùm ad Ecclesiam pertineant, & pro communi utilitate servari debeant, propriis alicujus privati usibus applicari non possunt: sed cùm textus *in dicto cap.* 1. non de his bonis, sed de beneficiis ecclesiasticis loquatur, ut in ejus commentario probavi, hanc connexionem, & expositionem rejicimus. Nec magis audiendi sunt repetentes in præsenti, qui casum hujus regulæ deducunt ex bonis, seu redditibus beneficiorum, quos beneficiarios usibus propriis applicare oon posse, probant ex hoc textu: quare hic latè disputant, an clerici & Ecclesiarum Prælati, veri domini, an tantùm usufructuarii sint bonorum proprii beneficii? Quam quæstionem ad amussim examinatam reperies in titulo *de pecul. cleric.* ex quo commentario probabis facilè præsentem regulam huic casui adaptari non posse, cùm clerici juxta veriorem sententiam possint ex fructibus sui beneficii in usus proprios omnia necessaria convertere, quod in præsenti textu prohibetur, ibi: *Usibus applicetur*.

3 Præsens regula juxta casum proprium, & alios suprà relatos accepta, magna nititur ratione; nam destinata ad unum usum, non possunt in alium converti, contra disponentis voluntatem, si eo modo, & forma domini dispositio exequi potest. *Clement. contingit, de regul. domib. l. legatum, ff. de usufruct. legat. l. legata, ff. de administr. verum*, docent Covar. *in cap. tua, num.* 9. *de testam.* & *lib.* 3. *var. cap.* 6. *num.* 7. Menchaca *de succes. creat. lib.* 1. *§.* 7. *num.* 21. Moneta *de commut. in princip.* Unde cùm certa quantitas solidorum data fuisset Benenato ad constructionem castri in bonum commune, non poterat ipse eam quantitatem propriis usibus applicare, contra voluntatem dantis, & publicam utilitatem, quæ privatæ præfertur, *l. actiones* 65. *§. Labeo, ff. pro socio, l. judicem* 21. *ff. communi divid.* junctis traditis à Fortun. Garcia *in l.* 3. *§. ex parte, ff. de just. & jure.*

C A P U T IV.

Alexander III. a *In Concil. Later.*

EPiscopus si aliquem sine certo *b* titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in diaconum *c* vel presbyterum ordinaverit, tamdiu ei necessaria subministret, donec in aliqua Ecclesia ei convenientia stipendia militiæ clericalis assignet. Nisi fortè talis ordinatus de sua, vel paterna hæreditate subsidium vitæ possit habere.

N O T Æ.

1 a LAteranensi.) Ita etiam legitur *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 4. Contius tamen addidit *cap.* 5. & rectè, cùm in Concilio Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap.* 5. reperiantur verba hujus textus.

2 b *Titulo.*) Titulus pro causa plerunque ponitur, unde quod D. Joannes vocat titulum, qui fuit cruci Domini nostri superpositus, SS. Lucas, Matthæus, & Marcus vocant causam supplicii: unde titulus pro causa possidendi, quia ipsum possessorem tuetur, dicitur *in l.* 4. *ff. de contrab. emption. l.* 3. *C. de petit. hæredit.* ubi notavit Cujacius; aut quia memoriam tueatur auctoris, qua ratione librorum titulos ita appellatos esse docent Hieronymus Magius *lib.* 1. *Miscel. cap.* 14. Marcel. Donat. *ad Ammianum Marcel. cap.* 27. quare olim tituli ponebantur singulis quibusque rebus, domibus, aut prædiis, ut cujus essent, & ad quos pertinerent, facilè cognosci posset. D. August. *in psalmo* 21. ibi: *Ubi potens aliquis invenerit titulos suos, nonne jure rem sibi vindicat? Et dicit, non ponerem titulos meos, nisi res mea esset.* P. Chrysologus *serm.* 154. ibi: *Dominum prædiorum limitibus affixi tituli proloquuntur.* Divus Gregorius Magnus *lib.* 4. *epist.* 44. ibi: *Proinde præsenti decreto constituo, ut si quis Ecclesiasticorum unquam titulos ponere, sive in rustico, sive in urbano prædio sua sponte præsumpserit, anathema sit.* Cassiodorus *lib.* 4. *epistola* 14. *Si quis jussa nostra agresti spiritu resupinatus abjecerit, casus ejus applicitis titulis fisci nostris juribus vindicabis.* Horum titulorum frequens mentio extat in jure Cæsareo, *in l.* 3. *C. de bonis vacantib. l. fin. §.* 5. *C. de delat. Novel.* 28. *cap.* 5. *Novel.* 29. *cap.* 4. *Novel.* 30. *cap.* 8. Julian. *Novel.* 21. *cap.* 23. *Novel.* 22. *cap.* 5. Huc pertinent leges quæ extant sub titulis *de his qui potent. nomine titulos prædiis affigunt*; & *lib.* 2. *tit.* 16. qui talis est: *Ut nemo privatus titulos prædiis suis, vel alienis imponat, vel vela regia suspendat*: & aliis congestis à Gothofredo *ad tit. C. Theodos. de his qui potentiorum nomina*, Basil. Legion. *q.* 7. *scholast. cap.* 2. quod jus titulos apponendi posterioribus sæculis regale fuisse, satis innuunt Honorius, & Theodosius *in l.* 1. *C. eod. tit. Ut nemo privatus*, illic: *Regiæ majestatis est, ut nostræ tantum domus, & patrimonia, titulorum inscriptione legantur*, &c. Justinianus ad Moderatorem Helenoponti, *in Novella* 28. *cap.* 3. scribens, ita inquit: *Cavebit verò etiam, ne quod præcipuè in ponto committi solet, ejus rei cuipiam facultatem det, ut nempe titulos imponat prædiis, vel alienis ædibus; siquidem hoc solummodo fisci proprium est, & Regiarum domuum, tam nostrarum, quàm pientissimæ Augustæ. Si verò sub alterius appellatione tabulas, sive titulos impositos deprehendat, tam ipsas protinus detrahet, quam eum qui ipsas affixerit, pervestigabit. At si quidem is, qui se rei dominum esse dicit, hoc fecerit, extemplo illius rebus publicos imponet titulos, prius his titulis, quos apposuit, ad caput ejus impactis, confractisque.* Similia verba habet *Novel.* 29. seu *Authent. de Prætore Paphlagoniæ, cap.* 4. *vers. certè quod facilè*; & *Novel.* 30. seu *Authent. de Proconsf. Cappadoc. §.* 8. *in fine*: & generatim quidquid ad Fiscum pertinebat, fiscalibus titulis notabatur, & consecrabatur. Elegans textus *in l.* 1. *C. Theodos. de incorpor.* ibi: *Titali verò, quorum adjectione prædia nostris sunt consecranda nominibus.* Quam consecrationem commemorationem nostrorum nominum vocavit idem Theodosius *in l. si quis* 11. *C. de bonis proscript. in Thedos.* Inde tituli Serenitatis *in l.* 2. *C. Theodos. de pœnis*, *l.* 3. *eod. Cod. de aquæductu, Novel.* 28. *Justin. cap.* 5. & 29. *cap.* 4. Sacri tituli apud Symmachum *lib.* 5. *epist.* 52. *l.* 1. *C. de incorporat.* adde elegantissimum locum apud Henricum Valesium *ad Ammian. Marcel. lib.* 29. *pag.* 387. *&* 391. Illustrant Bulenger. *lib.* 3. *de Imper. cap.* 26. Amaya *ad leg.* 5. *C. de bonis vacant. lib.* 10. Betuart. *ad lib.* 1. *silv. stat. Papin. fol.* 73. Dartis *in cap.* 1. 16. *qu.* 6. Moroacius *ad leg.* 1. *C. ut nemo privat. tit. & in Authent. Signa, C. ut nemo privat. sine jud.* Menochius *de arbitr. cas.* 338. Exea *in l. unic. C. de palatiis*, Novarinus *lib.* 4. *schediasm. cap.* 29. Vertucius *in lexic. verbo Titulus*, Cujac. *ad tit.* 1. *feud.* Cerda *in adversariis, cap.* 86. *num.* 4. Erant autem tituli Principum & Regum aliquando quidem vela, quæ repræsentarent Regiam potestatem, insignita imaginibus Imperatorum, & Principum, vel eorumdem nominibus inscripta, eo ferè modo, quo hoc tempore cùm urbs recuperaretur, vel jam primùm obtineretur, vexillum Principis in editioribus locis statui, vel saltem insignia in portis, portubus, & porticibus, aliisque locis pingi, & effingi solent, ut hac ratione tanquam titulo quondam urbis dominium sibi vendicet; & talia vela nominantur *in l. nequis, C. ut nemo privatus, Vela Regia.* Et Sanctus Ambrosius vocat Regias cortinas, dum scribit ad Marcellinam de Valentiniano Imperatore, qui cortinarum illatione intra Basilicam, sui juris eam facere tentarat, sed inani conatu, cortinis ad puerorum turbam dilaceratis. Agathias *historiar. lib.* 5. *pag.* 142. *Cùm autem Anatolii funus offerretur ad sepulturam, tum verò quidam è turba spargebant in vulgus, eum justissimè è medio sublatum, quippe qui injustissimus fuisset, multosque suorum amicorum spoliasset, quodque illæ scriptæ tabellæ, & subpurpurei panni hunc exitum habuissent, quos ille frequenter opulentiorum domibus imposuit, prætexens benevolentiam erga Imperatorem*, &c. De his tabulis,

lis, seu titulis accipiunt textum *in l.fin.§.§.si ad januam*, *ff. quod vi aut clam*, Lindembrog. *in Glossar. verbo Tituli*, Duarenus *lib.2. disp.40.* Sed rectiùs textum illum accepit Josephus ab Exea *in l.unic.C. de palat.fol.17.* Supponit enim, apud Romanos tabularum inscriptiones, & titulos variis ex causis rebus apponi ad judicandum quod quisque vellet, *l. 8.ff. ad legem Jul.pecul.* Inde locandis ædibus tabula appendebatur, ut ex Terentio, & Cicerone probat Brisson. *lib.3.select.c.8.* Fuerunt auctionis, & venditionis tabulæ, de quibus agit textus *in l. Julianus, §.Julianus, ff. de action. empti, l. item apud Labeonem, §. item si quis, ff. de injuriis*, Mornacius *in d.l.unic.C. ut nemo privatus*. Similiter fuisse tabulas ad designandos limites agrorum, constat *ex d.l. qui tabulam 8.ff. ad legem Jul.pecul.* quam ita accipiunt Brissonius & Cujacius, quos refert & sequitur D.Joannes Suarez *ad l. Aquil. lib. 2.sect.10.n.23.* tandem in usu fuit locatis domibus tabulas affigere ob non solutam pensionem, ut invecta & illata describerentur, *l. cùm domini, ff. locati:* tabulæque ita affixæ januæ aditum, aut exitum præcludebant, *l. si injuriæ, ff. de injur. l. ult. C.Theodos. de administr. tut.* ut ex Fornerio, & Samuele Petito notat D. Joannes Suarez *ubi proximè*; & sic dominus omnia invecta, & inclusa tacitè oppignorata retinebat, quo modo intelligitur Paulus *in l. pen. ff. in quibus causis pignus*, dum inhabitantes servos manumitti posse ait antequam pensionis nomine præcludantur. Explicant Cujacius *lib.17.observ.c. 39.* & *in l.1. C. de necessariis servis*, Merillus *lib.3.obs.cap.25.* De his ergo tabulis taciti pignoris Venulejum *in d.l.fin.* accipit eruditus Exea, à cujus sententia non multùm abscedunt Cujac. *lib.16.obs.c.12.* Alciatus *lib.4. parerg.c. 20.* Suarez *d.sect.10. à n.23.* Amaya *in l. 5. C. de bonis vacant. lib.10.* qui plura de his tabulis erudité congesserunt. Alia etiam de variis tituli acceptionibus cumularunt Bulengerus *de picturis, lib.1.cap.22.* Germonius *de indult. Cardin. verbo Tituli*, Baronius *anno* 112. & in Martyrol. *die 26.Julii*, Cohelius *in notit. Cardin. c.6.* P.Gregorius *lib. 1.syntag. c. 5. in fin.* & *lib. 15. c. 26. à n.1.* & *de benefic. cap.8.* Petrus Faber *lib.2.semestr. c.8.* Vaconius *lib.4. declarat. c.1.* Ab hisce ergo titulis ædes fidelium divino cultui mancipatæ, in quibus fideles synaxes agere consueverant, tituli dictæ fuerunt, quia in eis crucis signum in titulum apponebatur. Anastasius Biblioth *in vita Sylvestri*, ibi: *Hic fecit in urbe Roma Ecclesiam in prædio cujusdam presbyteri sui, qui cognominabatur Equitius, quem titulum Romanum constituit juxta thermas Domitianas, qui usque in hodiernum diem appellatur Titulus Equitii.* Et *in l.ult.C. Theodos. de pagan. l. decernimus, C. de Episcop. & Cleric. Novel. 117.c. 7. constit.4. Juliani, c. 1. cap. nemo, de consecr. dist. 1.* Hinc in Ecclesiasticis historiis legitur titulus Pastoris, titulus Eupropriæ; hoc est, Ecclesia à Pastore presbytero, & ab Eupropria condita: & eo sensu legi Evaristum in urbe titulos, id est Ecclesias divisisse presbyteris; & Marcellum 25. titulos in eadem urbe instituisse, ex Anastasio, & Beda notarunt Baron. *anno* 112. Severinus Binius *in not. ad epistolam 3. Evaristi*, & apud Prudentium *hymno* 12. legitur.

Parte alia titulum Pauli via servat Hostiensis.

Inde jus tituli in Concilio Brachar. *1.can.31.* ibi: *Presbyteri, qui in titulis consecrantur.* Synodus Lemens. *can. 26.* Turon. *3.can.14.* ibi: *De titulo minori ad majorem migrare nulli presbytero licitum sit, sed in eo permaneat, ad quem ordinatus est.* Concilio Meldensi *can.11.* apud Althen. *can. 36.* & *lib.5.Capitul. Caroli, c.108.* ibi: *Presbyteri, qui in titulis consecrantur, secundùm canones antequam ordinentur, promissionem stabilitatis loci illius faciant.* Et *lib.7. cap.178.* excommunicantur presbyteri, qui titulos suos absque consensu Episcopi dimittunt, *lib.1.feudor. tit. 6.* ibi: *Dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subjectæ sunt, & tituli vocantur*; & aliis congestis à Baronio *anno* 112.*n.4.* & 162. *n.* 3. & 164. *n. ult.* & 165. *n.* 3. & 166. *n.* 1. Turrian. *lib. 5. pro epist. c.24. pag. 259.* Frances *de Eccles. Cathedr. c.15.n.65.* Inde titulus pro Ecclesia ponitur *in c. dilectus, de capel. monach.* & clerici intitulati, pro beneficiatis, qui Ecclesiis præfecti sunt, accipiuntur *in c.3. de cleric. conjug.* & aliis congestis à Filesaco *de orig. paræc. c. 2.* Hinc & Jacob Patriarcha *Genes.c.28.* consecrare volens locum in quo viderat Angelos per scalam ascendentes, & descendentes, erexit lapidem in titulum, fundens oleum desuper; nomenque urbis appellavit Bethel, hoc est domum Dei: *Et lapis iste, quem erexi*, inquit, *in titulum vocabitur domus Dei.* Nec dubito, quin titulus iste à Patriarcha erectus, figura, & umbra fuerit titulorum, quos Christiani aliquando erant erecturi. Quare totum etiam illud sanctissimi Patriarchæ factum in dedicationibus templorum solemniter legitur, & canitur. Plura congessit P.Grethserus *lib.2. de Cruce, c.7.* Nec inde credas, omnes basilicas olim titulos fuisse; tituli enim erant præcipuæ Ecclesiæ, reliquæ basilicæ tantùm, cœmeteria, oratoria, quæ pietatis augendæ, & commodiùs exercendæ gratia ad faciliorem populi conventum passim in urbe dedicabantur; nec statim presbyteri in illis titulares apponebantur, sed alicui commendabantur usquedum in earum titulum presbyteri ordinarentur. Anastasius Biblioth. *in Innocentio I.* ibi: *Eodem tempore dedicavit Basilicam sanctorum Gervasii, & Protasii, ex devotione testamenti ejusdem illustris fœminæ.* Et infrà: *In quo loco Beatissimus Innocentius ex delegatione illustris fœminæ Vestinæ titulum Romanum constituit.* Quæ verba, & alia quæ sequuntur, doctè explicat Bosquetus *ad Innocentium lib.2. epist.136.* Et Damasum duas basilicas dedicasse, & unam tantùm ex his in titulum erexisse, legitur apud eundem Anastasium in ejus vita; & ita poterat unus presbyter habere unam Ecclesiam in titulum erectam, & aliam commendatam, quæ nondum in titulum erecta erat, tanquam membrum, seu capellam Ecclesiæ principalis. Concilium Metense *can.11.* ibi: *Unusquisque presbyter unam solummodo habeat Ecclesiam, nisi fortè antiquitus habuerit capellam, vel membrum aliquod adiacens sibi, quod non expedit separari.* Concil. Nannet. apud Burchardum *lib.2. Decreti, c.26.* ibi: *Ut si quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus presbyter apud seniorem sæcularem nulla precatione, vel xenio Ecclesiam illam obtineat, quia titulus per se constans antè extitit; sed neque capellam sine consulta Episcopi.* De hoc titulo ita pro Ecclesia, ad quam presbyter ordinatus est, accipit Bosquetus *ubi suprà*, textum *in can. 33. Concilii Carthag.* ibi: *Non habenti necessitatem, nec Episcopo licet usurpare rem aliquam tituli Matricis Ecclesiasticæ.* Ubi exemplari Græco rectè legendum existimat: *Non habenti ergo necessitatem, nec Episcopo liceat Matricis Ecclesiæ, nec Presbytero rem tituli sui usurpare.* Plura alia de titulo Ecclesiæ congessit Ferrandus *disquisit. relig. lib. 1. c. 6. art. 2.* De titulo alia etiam congesserunt Seldenus *tom. 1. Syned. lib. 3. c. 5.* Altesserra *lib. 5. dissert. cap. 2.*

c *Diaconum.*) Sed non levis controversia est, an præsens constitutio tantùm de presbytero, & Diacono, de quibus loquitur, sit exaudienda, an verò de Subdiacono, & inferioribus clericis, ex identitate rationis, videlicet ministerii Ecclesiastici, & ne ipsi in opprobrium Ecclesiastici gradus mendicare cogantur? Et de omnibus Alexandrum esse exaudiendum, suadetur primò, quia si clerici in minoribus constituti gradibus mendicare cogantur, sequitur opprobrium, seu contemptus clericalis ordinis. Secundò quia & ipsi minoribus gradibus initiati ministerium proprium impendunt in Ecclesia, ut constat *ex c.1.15.dist.c. Acolytus, cum seq. 23. dist.* ubi eorum officia recensentur. Igitur ad titulum certæ Ecclesiæ debent ordinari, ut ex ea sustententur. Faciunt textus *in c. 1.* ibi: *Presbyterum, Diaconum, vel quemlibet*; &c. *Sanctorum, 70. dist.* ubi cùm agatur de ordinationibus sine titulo non faciendis, generaliter de omnibus clericis idem statuitur: igitur tam de ordinandis in majoribus, quàm in minoribus gradibus sunt exaudiendi, juxta regulam, quam deducunt omnes *ex c. cleros, 21. dist. c. de persona 38. 11. qu. 1.* Sed adhuc contraria sententia tenenda est, videlicet præsentem constitutionem tantùm de ordinandis in sacris Ordinibus esse exaudiendam; quod in universali Ecclesia ita receptum esse post Tridentinum *sess.21. de reform. c.2.* docent Flamin. *de resign. lib.2.q.6.n.4.* Quintanadvenas *lib. 3. Eccles. n.17.* Salcedo *in praxi, c.18. n. 5.* Suarez *de censur. disp. 31.sect. 1.n. 33.* Nec hac sententia retenta obstant fundamenta contrariæ sententiæ, nam ut docent Doctores proximè relati, non eadem ratio militat in ordinandis absque titulo in minoribus, ac in majoribus gradibus: nam clerici in minoribus ordinibus constituti, absque dispendio clericalis ordinis possunt aliunde officio, aut artificio sibi quærere necessaria, quod clerici in sacris constituti absque dedecore Ecclesiastici gradus facere nequeunt, *c. 1. ne clerici, vel monachi*; nec assiduum præstant in Ecclesia famulatum, officiisque divinis intersunt clerici in minoribus, ut in majoribus gradibus constituti; unde præsens prohibitio de non ordinandis sine titulo, non procedit in initiandis minoribus ordinibus, ac in promovendis ad sacros Ordines.

COMMENTARIUM.

Ex hoc textu, *junctis cap.2. c. cum secundùm, hoc tit.* sequens communiter deducitur assertio: *Episcopus non debet aliquem ordinare sine titulo, & si secus fecerit, tam ipse,* 4 Conclusio traditur, & probatur.

se, quàm ejus successor tenentur ita ordinato alimenta præbere usqueaum beneficium assequatur. Probant, vel saltem ad eundem sensum reducendi sunt textus *in capit.* 1. & 2. 70. *dist. capit. accepimus* 13. *de ætate & qualit. cap.* 5. *de filiis presbyt. capit. tuis*, 23. *hoc tit. cap. cùm de beneficio* 5. *capit. si Episcopus* 37. *hoc tit. in* 6. *capit. postulasti, de jurepatron. c. per tuas* 35. *cap. si quis* 45. *de simonia*. Concilium Laodic. sub Innoc. III. *anno* 1200. *c.* 3. Abricense tempore Alexandri III. *can.* 6. ibi: *Item sacerdotes non ordinentur sine certo titulo*. Salseburg. tempore Martini V. *can.* 5. *Nullus admittatur ordinandus, vel promovendus ad ordinem super vicaria, nisi sit perpetua, à qua non possit ad inordinatum placitum amoveri*. Senonense *ann.* 1527. *can.* 4. *Prohibemus, ne aliqui ad sacrum subdiaconatus ordinem assumantur, nisi sub titulo beneficii viginti librarum Parisiensium ad minus, vel patrimonii similis valoris*. Coloniense anno 1536. *can.* 2. Mogunt. tempore Pauli III. anno 1549. *can.* 81. *Nec quisquis ordinandus recipiatur, nisi ad certum titulum Ecclesiastici beneficii, quod sit perpetuum, à quo non possit ad inordinatum alicujus placitum amoveri*. Trid. *sess.* 21. *de reform. c.* 2. Authent. *ut determinatus sit numerus*, §. *illud, collat.* 5. consonant de jure nostro lex 14. *tit.* 15. lex 9. *tit.* 59. *partit.* 1. lex 1. *tit.* 3. *l.* 1. *recopil.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 70. *per totam*, Petrus Gregor. *l.* 1. *de rescript. c.* 5. & *de benef. c.* 8. & *l.* 1. *partit. tit.* 53. *c.* 5. Cironius *ad tit. de ætate & qualit.* Narbona *in d. l.* 1. *recopil. glossa* 1. Ægidius Bossius *tom.* 1. *moral. tit.* 3. *per totum*, Mancinus *juris sacri controv. dist.* 21. Menardus *in not. ad sacram. D. Gregorii, fol.* 283. Filesacus *de orig. Paroch. c.* 2. & 3. Æneas Robertus *l.* 3. *rer. judic. c.* 2. P. Bollo *in œconom. canonic. clas.* 1. *c.* 2. §. 8. Barbos. *de jure Eccles. l.* 5. *c.* 33. *nu.* 150. Acunna & Joan. Dartis *in dicta* 70. *dist.* Suar. *de censur. disp.* 31. *sect.* 1. *n.* 33. Bosquetus *in not. ad Innoc. III. leg.* 3. *epist.* 18. & 184. D. Joseph. Vela *dissert.* 43. *n.* 33. Hieronymus Garcia *in summa, tr.* 5. *difficult.* 5. *dub.* 5. *punct.* 3. Duarenus *lib.* 1. *de sacr. c.* 16. Quintanadvennas *Ecclesiast. cap.* 3.

5 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione: nam aut clerici necessariò sunt ordinandi ad titulum beneficii, seu certæ Ecclesiæ, ut ejus stipendiis sustententur; aut ut ibi resideant, sintque locales, non vagi, & acephali: sed neutrum necessarium est, immò contrarium disciplinæ Ecclesiasticæ: ergo præsens prohibitio aliena prorsus est à peritia canonica. Major patebit ex infrà dicendis: minor autem constat: nam si in ordinando titulus desideratur, ut stipendia recipiat ab Ecclesia, ubi officium, & ministerium impendit, sæpè sæpius clerici Ecclesiæ stipendiis non sustentantur, *cap.* 1. *de postul.* ibi: *Si stipendiis Ecclesiæ sustentantur*, &c. *Clericos autem illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus nulla parentum suffragantur bona*; quæ habentur *c.* 1. *q.* 4. immò & industria, & artificio victum, & sibi necessaria quærere illis jubetur *in c.* 1. 2. 3. & 4. 91. *dist.* Igitur necessariò clericus non debet stipendiis Ecclesiæ sustentari. Aliud membrum minoris propositionis probatur ex usu Ecclesiæ; plerunque enim clericos ordinari sine certa sede, ut tantum essent circuitores, constat *ex can.* 16. *Synodi Laodicenæ*, ibi: *Quod non oportet in vicis, & regionibus Episcopos constitui, sed visitatores*. Ubi Zonaras notavit, Visitatores esse circuitores regionum, nullam certam sedem habentes, argumento legis 6. §. 1. *ff. de excusat. tutor.* quorum meminerunt Justinianus *in l.* 41. *C. de Episcop. & cleric.* D. Gregorius *l.* 3. *epist.* 2. *ad Maximianum*, ibi: *Visitatores Ecclesiarum, clericique eorum, qui cum ipsis per non suæ civitatis parœcias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium*. Joannes II. Pontifex *epist.* 3. *ad Episcopos Galliæ*, notavit Justel. *in Codice Canonum Eccles. univers. fol.* 217.

6 Traditur ratio decidendi.

Qua difficultate non obstante, verum est, clericos non debere ad sacros Ordines ascendere, nisi cum vero, & certo titulo; nonnulla enim in militia Ecclesiastica, seu cœlesti, argumento deducto à militia castrensi, in Ecclesia recepta fuisse pluribus parallelis ab utraque deductis, jam illustravi in titulis *de servis non ordin.* & *de corpore vitiatis*: id tantùm in præsenti observandum est, clericos exemplo militum certum titulum habere debere, ut de militibus prodit Svetonius *in Claudio, c.* 25. ibi: *Stipendiaque instituit, & imaginariæ militiæ genus (quod vocatur supra numerum) quo absentes & titulo tenus fungerentur*. Et *sicut titulus militum erat ut essent hujus, vel illius cohortis, aut centuriæ*, Vegetius *lib.* 2. *de re milit. c.* 18. ibi: *Præterea in averso scuto uniuscujusque militis erat nomen adscriptum, addito ex qua esset cohorte, quave centuria: ita clerici titulum proprium habere debent, ut illius Ecclesiæ dicantur*. Docuit Petrus Chrysologus *serm.* 109. ibi: *Quis sine titulo militem se ausus est profiteri? Qui sine dignitatis insulis nomen dignitatis invadit?* Et observavit Merillus *l.* 3. *observ. c.* 2. Inde Ecclesia jam ab ejus cunabulis clericos certo titulo præfici, & propriæ Ecclesiæ servitio mancipati statuit, vagos, & acephalos clericos magnoperè abhorrens. Concilium Mogunt. *can.* 22. ibi: *De clericis vagis, & acephalis, id est qui sunt sine capite, neque sub Episcopo, neque sub Abbate, sed sine canonica vel regulari degentes, præcipimus, ut Episcopi sine ulla mora eos sub custodia constringant*. Concilium Meldense *can.* 52. *Qui verò ex nostris parochiis, aut ad titulum, aut absolutè ordinari petuntur, nullatenus ordinentur, nisi aut in clero certo & religioso, vel etiam in civitate, saltem uno anno immorentur, ut de vita, & conversatione, & doctrina illorum certitudo possit agnosci, & nemo absolutè quemquam ordinare præsumat, sicut sancti sanxerunt canones*. Concilium Chalcedon. *can.* 6. illos appellat dissolutè ordinatos, licèt illis primis Ecclesiæ sæculis viri aliqui eruditione, ac pietate insignes hac lege soluti absolutè sine Ecclesia ordinati fuerint, ut Sanctus Nolæ Episcopus de se refert *epist. ad Severum Sulpitium*, quæ est 6. Paulinarum, ibi: *Nam ea conditione in Barchionensi Ecclesia consecrari adductus sum, ut ipsi Ecclesiæ non alligarer, in Sacerdotium tantùm Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatus*. Itidem epistola ad D. Augustinum scripta, quæ est 355. inter Augustinianas, loquens de B. Ambrosio, ait: *Suo me clero vindicare voluit, ut etsi diversis locis degam, ipsius presbyter censear*.

7 Restituitur littera c. Sanctorum 70 dist.

Prior ergo lex hanc prohibitionem complectens, quæ extat in corpore juris, est Concilii Chalced. relati à Gratiano *in c. Sanctorum* 1. 70. *dist.* quem canonem infideliter, & infeliciter versum esse ex Græco autographo, questi sunt eruditi viri. Apud Gratianum legitur, *manifestè*, manifesto errore, cùm *specialiter*, verti debeat. Deinde habet Gratianus, *in Ecclesia civitatis suæ*; qui illud *suæ*, addit de suo. Etiam vertit, *possessionis*, cùm legendum esset, *pagi*. Tandem vertit, *mereatur publicatæ ordinationis vocabulum*, cùm vertendum esset, *publico edicto*, seu potiùs *præconio assignetur*. Verè, & integrè canonem illum ita vertit Balsamon, ibi: *Nullum absolutè ordinari, nec Presbyterum, nec Diaconum, nec omninò aliquem eorum, qui sunt in ordine Ecclesiastico, nisi specialiter in Ecclesia civitatis, vel pagi, vel martyrio, vel monasterio is qui ordinatur, designetur. Eos autem, qui absolutè ordinantur, decrevit sancta Synodus irritam, ac invalidam habere ejusmodi manuum impositionem, & nusquam exercere, ac operari posse, ad ejus, qui ordinavit, injuriam*. Eo modo illum legit Dionysius Exiguus *in can.* 184. *Codicis Canonum Ecclesiæ*, ex quo transcriptus est textus *in c.* 2. *hoc tit.* Statuunt igitur Sancti PP. neminem absolutè esse ordinandum, sed certo loco esse assignandum, in quo suo, sive Presbyteri, sive Diaconi, aut alterius ordinis fungatur officio. At ne quis cavsari possit, se generaliter Ecclesiæ fuisse ordinatum, & canoni satisfecisse, si modò in alio loco, prout libuisset, munus suum obiret, ut de S. Paulino retulimus; idcircò additum est in eo canone, *specialiter*, quasi innuant Patres, non cuilibet Ecclesiæ civitatis, sed huic, vel illi, non cuivis pago, sed certo, ac diffinito; non cuilibet martyrio, aut monasterio, sed ei, quod fuerit nominatim expressum. Firmatur mirè hæc Concilii Chalced. constitutio ex Concilio Cabilonensi, temporibus Caroli Magni, *can.* 43. quæ verba etiam reperiuntur *in addit. capitul. lib.* 3. *c.* 37. ibi: *Sunt in quibusdam locis Scoti, qui se dicunt Episcopos esse, & multos negligentes absque licentia dominorum suorum, sive magistrorum Presbyteros, & Diaconos ordinant: quorum ordinationem, quia plerumque in simoniacam incidit hæresim, & multis erroribus subjacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes uno consensu decrevimus*. Ubi notandum est, errones illos Episcopos, quos Synodus Scotos appellat, non ideò damnari tantùm, quia vix sine simoniaca labe aliquos in alienis diœcesibus ordinarent, sed propter admissos in similibus ordinationibus errore, & eum præsertim, quo absolutè, nec ad ullum titulum, vel Ecclesiam illos ordinarent.

8 Exponitur textus in d. c. 1. 70. dist.

Sed breviter prosequamur expositionem ejusdem canonis relati *in c.* 1. 70. *dist.* Ajunt Patres Ecclesiæ, *civitatis, sive possessionis*: alibi, *vel pagi*. Quibus verbis nonnulli ducti existimarunt, per verbum *possessionis*, admissam esse à Patribus ordinationem ad titulum patrimonii, & ab eo tempore patrimonium habentem, tanquam cum justo titulo sacris Ordinibus initiari posse. Sed verius est, usque ad tempora Alexandri III. in præsenti textu nullum initiatum fuisse ad titulum patrimonii; quare verius credo, sive retineatur vox *possessionis*, vel *pagi*, Patres sanxisse neminem ordinari posse nisi in Ecclesia civitatis, sive in Ecclesia in pago, aut possessione constructa. Non solùm enim olim consti-

constituebantur Ecclesiæ in urbe, verùm & in vicis, pagis, & possessionibus: textus celebris Arcadii, & Honorii, qui floruerunt ante Concilium Chalcedon. *l. 33. Cod. Theodos. de Episcop. & cleric.* illic: *Ecclesiis, quæ in possessionibus (ut adsolet) diversorum, vicis, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo ubi Ecclesiam esse constiterit, eatenus ordinentur, ut propriæ capitationis onus ad sarcinam recognoscant.* Concilium Chalcedon. relatum *in cap. qui verè, 16. qu. 1.* ibi: *Qui per civitates singulas, seu possessiones in monasteriis sunt.* Mens ergo Patrum *in d. c.* 1. est, neminem ordinari posse nisi ad titulum Ecclesiæ, quæ sit in civitate, seu pago, seu possessione constructa. Prosequuntur Patres, *aut in martyrio*, id est, oratorio, seu pio loco Martyrum reliquiis dicatu, ubi sanctorum Martyrum sacra pignora reposita erant, de quibus Theodosius *in l. 2. C. de sacros. Eccles.* quæ est lex ultima *C. Theodos. de sepulchro violato*, ita sanxit: *Nemo Apostolorum, vel Martyrum sedem humandis corporibus æstimet esse concessam.* Ubi sedem Martyrum pro Ecclesia in honorem Apostolorum, seu Martyrum erecta interpretantur Mancinus *ibi*, Cujacius *in paratitl. ad eundem titulum*, Spondanus *de cæmet. sacr. lib. 1. p. 3. cap. 14. in fine.* Faciunt Hieronymus *in vita Hilarion. Ut sublato ad villam suam Sancti corpore, martyrium fabricaret.* Strabo *de rebus Ecclesiast.* Martyria vocabantur Ecclesiæ, quæ in honorem aliquorum Martyrum fiebant. Sozomenus *lib. 1. cap. 26.* Illustrat Gothofredus *in d. l. fin.* In illis martyriis clerici horas canonicas, & divina officia psallebant: unde in Concilio Epaun. *can.* 23. cavetur, ut Sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non ponantur, nisi forsan clericos cujuscunque parochiæ vicinos esse contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur. Ivo Carnot. *p. 3. Decreti, cap.* 78. pro *clericos*, reponit numero singulari *clericum*; & pro *cineribus*, legit *pignoribus*. In eo ergo loco, ubi reliquiæ Martyrum erant, tanquam in Ecclesia clericus ordinari poterat, & ita ad titulum martyrii clericum ordinari sinunt PP. *in dicto cap.* 1. & in ipsis Martyrum sepulchris pii cultus frequentabantur. S. Paulinus *natali S. Felicis*; & hoc erat Sanctorum memoriis communicare, juxta interpretationem loci Apostoli *ad Roman. cap.* 12. quam Optatus adhibet *in init. lib.* 2. Nec aliter legerunt eum Apostoli locum S. Hilarius *lib. de Synodis*, August. 2. *contra Faustum, cap.* 21. Epiphanius *hæresi* 67. Illustrant Turr. *lib. 4. pro Episcop. cap.* 13. Theoph. *tom.* 18. *fol.* 527. Sequitur, *ut in monasterio*; pro quorum verborum expositione sciendum est, primis illis temporibus monachos sacris Ordinibus non initiari, immò in eorum Ecclesiis constitui presbyteros, ut sacrificium Missæ celebrarent, ut constat ex ipso Concilio Chaledon. *can.* 4. & 8. ibi: *Clerici, qui in ptochiis, & in monasteriis, aut martyriis constituti, sub potestate sint ejus, qui in ea est civitate Episcopus, secundùm traditionem sanctorum Patrum.* Ex alia versione: *Clerici qui pauperum dispositioni, vel monasteriorum, vel martyriorum præsunt, sub potestate singulorum civitatum Episcoporum, secundùm canonum traditionem perdurent.* Extant apud Gratianum *in cap. quidam, §. clerici*, 18. *q.* 2. latè probavi *in cap.* 5. *de tempor. ordin.* & dicemus infrà *in cap. 1. de capellis monach.* Posteà cœperunt monachi sacris Ordinibus initiari, & constitui non solùm in propriis Ecclesiis regularibus, verùm & sæcularibus, *cap. sic vive, cap. clericatus, cap. vos autem, cap. legi, cap. monachi*, 16. *qu.* 1. Nostris autem temporibus in hujusmodi regularium ordinationibus titulus non est necessarius, quia in illis cessat præcipua ratio, videlicet ne mendicare cogantur, quam suprà assignavimus.

9 Sequuntur aliæ Ecclesiæ sanctiones.

Canonem prædictum Concilii Calcedon. amplexus fuit Urbanus II. in Synodo Placentiæ habita, relata *in cap.* 2. 70. *dist.* ibi: *Sanctorum canonum statutis consona sanctione decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur.* His duobus canonibus irrita dicitur ordinatio ejus, qui sine certo titulo ordinatus fuit; quod est intelligendum quoad exercitium, ita ut suspensus ipse ordinatus maneat, ut post Glossam ibi docuerunt Turriscremata & Acunna; quinimmò & Episcopum ita scienter ordinantem ab ordinum collatione manere suspensum, satis innuunt textus *in d. can.* 1. *cap. cùm secundum, hoc tit.* in illis verbis: *In injuriam ordinantis*; cui nulla alia injuria irrogata considerari potest, quàm hæc suspensio ab ordinum collatione. Successit constitutio Alexandri III. in præsenti, qui duo noviter statuit: primum, ut loco suspensionis eam pœnam Episcopus qui ordinavit sine titulo, incurreret, ut teneretur de necessariis providere ita ordinatis, donec beneficium Ecclesiasticum sint assequuti: ad quod tempus referendus est Gregorius Turon. *lib. 8. cap.* 20. dum ait: *Faustinianus, qui ex jussu Gundobaldi, Aquensis urbis Episcopus ordinatus fuerat, ea conditione removetur, ut eum Bertheranus, Orestesque, sive Palladius, qui eum benedixerant, vicibus pascerent, centenosque ei aureos annis singulis ministrarent.* Unde cessavit suspensionis pœna, tam in ordinante, quàm in ordinato: in ordinante, quia alimenta præstat: in ordinato, quia si suspensus maneret, beneficium illi conferri Alexander non juberet, quia suspensis beneficium conferri non potest, ut omnes tenent per textum ibi, *in c. ut bonæ, de ætate & qualit.* & *in cap. postulasti 7. de cleric. excom.* Secundum noviter constituit, ut ad titulum patrimonii possint clerici sacris Ordinibus initiari, quod constitutum non fuisse in Synodo Chalcedon. in illis verbis, *seu possessionis*, ut voluit ibi Turriscr. jam suprà probavi, & observat eruditus Florens *in c. 27. de rescript.* Temporibus tamen D. Hieronymi clericos ordinatos fuisse ad titulum patrimonii, aliqui deducunt *ex cap. ult. 16. q.* 1. disertè tamen illud statuit Alexander in præsenti, in illis verbis, *nisi talis*, &c. quod confirmavit Concil. Trid. *d. sess. 21. de reform. c.* 2. Circa patrimonium autem, cujus intuitu clerici ordinantur, varia dubia exagitant, & examinant, tam practici, quàm moralistæ, præcipuè an ita spirituale maneat, ut alienari non possit, vel privilegiis, & immunitatibus rerum Ecclesiarum gaudeat: anque filius teneatur bona illa conferre cum cæteris fratribus? pro quorum solutione videndi sunt Matienzo *in l. 11. tit. 10. lib. 5. recopil.* Lasarte *de decima vendit. cap.* 59. *num. 9. & 51.* Gutierrez *lib. 1. practic. qu.* 8. Narbona *in d. l. 1. tit. 3. lib. 1. recopil.* Illud certum est, ordinatum ad patrimonii titulum, non posse illud alienare, nec super eas possessiones censum constituere, ut pluribus relati tenet Marinis *lib. 2. resol. cap.* 48. Post Alexandrum III. Innocentius III. *in cap. cùm secundum, hoc tit.* præsentem constitutionem prorsus confirmavit, insuper statuendo, successorem in Episcopatu teneri similiter alimenta præstare ordinatis sine titulo, ac tenebatur ille qui eos ordinavit. Facit Gregorius Turon. *lib. 8. hist. Franc. cap.* 20. ubi Faustinianus, qui jussu Gundobaldi, Aquensis urbis Episcopus ordinatus fuerat, ea conditione removetur, ut eum Bertheranus, Orestes, & Palladius, qui eum benedixerant, vicibus pascerent, centenosque ei aureos annis singulis ministrarent. Et ea etiam constitutione sublata fuit suspensionis pœna statuta in prioribus canonibus; ad quam etiam constitutionem respexit idem Innocentius *lib. 3. regestr. 15. epist.* 184. ibi: *Per constitutionem nostram.* Nec audiendi sunt, qui existimarunt, Innocentium abrogasse prædictam suspensionis pœnam, moti *in cap. per tuas 37. c. penult. de simonia.* Siquidem in eo textu suspensio incurritur, quia contra leges Ecclesiasticas, & in earum fraudem præcessit pactum, seu conventio de remittendo, vel alienando patrimonio, ad cujus titulum quis ordinatus fuerat, & non petendi necessaria ab Episcopo ordinante, si autem absque fraude ordinatio procederet cum patrimonio, aut titulo nullo, tantùm cogeretur Episcopus alimenta præstare ita ordinatis. Tandem Concilium Tridentinum *sess. 21. de reform. c.* 2. postquam sanxit nullum, quantumvis idoneum, ad sacros Ordines esse promovendum, nisi ad titulum beneficii, vel patrimonii, in fine ita cavit: *Antiquorum canonum pœnas super his innovando.* Quibus verbis innovari antiquam suspensionis pœnam, de qua *in d. cap. 1. & 2. 70. dist.* docuerunt Suarez, Sanchez, & Navarrus congestis à Barbosa *in d. cap. 2. nu.* 65. Sed contrarium, videlicet Trident. tantùm innovasse pœnam dicti capitis *cùm secundum*, & præsentis textus, videlicet, ut nullam suspensionem incurrant ordinator, & ordinatus, sed tantùm Episcopus teneatur providere de necessariis, quamplures docuerunt, quos refert & sequitur Barbosa *ubi proximè, num.* 67. & *de potest. Episc. p. 2. alleg. 20. num.* 27. ubi exponit constitutiones Sixti V. & Pii II. editas contra malè promotos.

His animadversis, rationem præsentis assertionis duplicem assignant Innocent. III. *in dicto cap. cùm secundum*, & Patres Concilii Trident. *in dicto cap.* 2. Innocentius primam repetit à jure naturali, & divino; cùm enim dicat Apostolus 1. *ad Corinthios cap.* 9. qui altari servit, de altari vivat, & mercenarius à mercede sibi debita repelli non debet, *cap. 11. Lucæ, cap. Ecclesiasticis 67. 12. q. 2.* dicemus latiùs *in d. cap. cùm secundum*; ideò clericus, qui in Ecclesia ministrat, & in ea assiduum impendit famulatum, non debet privari propriis stipendiis, immò de patrimonio Jesu-Christi sustentari debet, in cujus sortem & hæreditatem vocatus est, *cap. cleros*, 21. *dist.* quam rationem latè illustrat P. Gregorius *de benef. c. 36. ex num.* 1. & *lib. 16. syntag. cap.* 1. Patres Concilii Tridentini ad secundam rationem assignarunt, videlicet ne talis clericus paupertate oppressus in opprobrium ordinis, totiusque status clericalis dedecus mendicare cogatur, juxta textum celebrem *in cap. Diaconi 23. §. altius, vers. mendicat infelix*, 93. *dist.* 10 Prosequitur ratio decidendi.

93. dist. quam rationem illustrat Cujacius *in novella 3. in fine*, & *lib. 1. feud. tit.* 1. & in ejus confirmationem expendi possunt textus *in l. si plures, C. de SS. Eccles. cap. 1. de instit.* juncto Petro Gregorio *de benef. cap. 8. à num.* 1. quate apud Romanos ut aliquis in militem eligi posset, prius ejus census, seu patrimonii ratio habebatur, ut constat ex Jul. Paulo apud Lipsium *de militia Romana*, Gellio *lib. 6. noct. cap.* 10. probant Robertus *lib. 3. de rejudic. cap.* 2. Lantdmeter. *lib. 1. de veteri cleric. cap.* 5. Quæ rationes dedecoris, & stipendii, seu mercedis in compensationem laboris conjungendæ sunt, ut prima concludat neminem esse promovendum ad sacros Ordines absque titulo, ne mendicare cogatur, aut aliquod sordidum, vel illicitum officium exercere in opprobrium status clericalis. Secunda ut probet ordinatum sine titulo alendum esse, tam ab ordinante, quàm à quolibet successore Christi patrimonium obtinente, ut debitam laboris, officiique sui mercedem & stipendium percipiat. Facit textus *in l. unic. C. de periculo succes. parent.* juncta interpretatione, quam adduxi *in can. 3. Concil. Illiber.*

11 *Respondetur dif. ficultata.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est ex proximè adductis, clericum ideò absque titulo ordinari non posse, quia cùm Ecclesiæ inserviat, ab ea alimonias, & stipendia percipere debet, nec contrarium docetur *in d. cap. 1. de postul.* quia ut in ejus commentario dixi, verba illa, *si stipendiis Ecclesiæ sustentantur*, referenda sunt ad clericos in minoribus ordinibus constitutos, qui non aliter à postulando removentur, quàm si stipendiis Ecclesiæ alantur. Nec obstat textus *in d. cap. clericor*; nam omisso Covar. *in cap. 1. de testam.* dicendum est, textum illum referendum esse ad tempora primitivæ Ecclesiæ, cùm beneficia Ecclesiastica nondum erecta erant, sed bona Ecclesiæ sub dispositione Episcopi consistebant; tunc enim si clerici bonis propriis patrimonialibus ali poterant, ex bonis pauperum aliquid percipere non valebant: nec eo casu Alexander III. in præsenti in ordinando, qui habet sufficiens patrimonium, petit aliud beneficium, seu titulum. Nec obstat, quod de clericis circuitoribus expendebamus; nam illi ordinabantur ad titulum certæ Ecclesiæ, sed eo modo, ut continuò circuirent plebem, & delicta spiritualia inquirerent, ut pro ipsius canonis expositione ait Balsamon in illis verbis: *Alii quidem canones in vicis, & in pagis Chorepiscopos, & Presbyteros constituendos definierunt; præsens autem canon jubet fieri Periodeutas, & non Episcopos, ne dignitas Episcopi vilis, & contempta evadat: sunt autem Periodeutæ, qui hodie ab Episcopis promoventur Exarchi. Ii enim circumcursant, & delicta spiritualia observant, & fideles perficiunt: unde circuitores illi cum certo titulo promoti erant, sed pro munere proprio plebem circuibant.*

12 *Exponitur c. postulasti 30. de jurepatron.* Sed hucusque traditis obstat textus *in cap. postulasti 30. de jurepatron.* ubi docetur, posse clericum ad majores gradus ascendere ad præsentationem, seu intitulationem Rectoris retinentis beneficium; quo casu clericus ordinandus nullum titulum assequitur ex tali præsentatione, nec jus futurum ad beneficium: igitur absque titulo potest quis ordinari. Pro cujus textus expositione sciendum est, intitulationem nihil aliud esse, quàm nominationem vel præsentationem rectoris Ecclesiæ consentientis, ut alius ordinetur ad titulum Ecclesiæ, quam ipse possidet, consentiendo non ut eadem, unaque Ecclesia illi simul conferatur; quod fieri non potest, juxta textus *in cap. majoribus 8. cap. cum non ignores 15. hoc tit.* sed tantùm consentiendo, ut certa portio fructuum locum pensionis assignetur ordinando: de qua intitulatione aliqui accipiunt textus *in cap. conquerente 6. de cleric. non resid. cap. proposuit 6. de filiis presbyt.* quæ intitulatio, ut difficultati satisfaciamus, non est titulus beneficii, sed cùm ex ea detur certa, & perpetua congrua sustentationis, meritò eo modo, quo patrimonium sufficiens est titulus ad ordines, ita est intitulatio illa: docuerunt Decius, Feltnus, & alii, quos congerunt & sequuntur Gigas *de pens. q. 6. n. 3.* Quintanadvenna *lib. 3. Ecclesiast. n.* 20. talis autem intitulatus nullum jus habet ad ipsum beneficium, tam vivo, quàm defuncto ipso Rectore, ut pro ipsius textus interpretatione latè tradunt Rochus à Curte *in tract. de jurepatron. verbo Competens, num.* 61. Lambert. *eod. tr. lib. 3. q. 5. art. 6. n.* 10. & nos in ejus commentario dicemus.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can. 52. Synodi Meldensis*, ubi ita Patres sanxerunt: *Qui verò ex nostris parochiis, aut ad titulum, aut absolutè ordinari petuntur, nullatenus ordinentur, nisi aut in clero certo, & religioso, vel etiam in civitate, saltem uno anno immorentur, ut de vita, & conversatione, atque doctrina illorum certitudo possit agnosci; & nemo absolutè quemquam ordinare præsumat, sicut sancti sanxerunt canones.* Ibi enim duo diversa prohibentur: primum, ut nullus ordinetur, etiam ad titulum parochiæ, nisi per annum conversatus fuerit in civitate, ut ita de vita, & moribus ejus constet, juxta ea quæ adduxi *in c. 9. de tempor. ordin.* Secundum, ut nemo absolutè ordinetur, id est ad titulum Ecclesiæ, sed specialiter ad titulum certæ Ecclesiæ; unde verba posteriora ipsius canonis referenda sunt ad canones Concilii Chalced. & Placent. de quibus *in dicto cap. 1. & 2. 70. dist.* 13 *Exponitur c. 52. Synod. Meldensis.*

Ex suprà traditis etiam exponendus est textus *in can. 6. Concil. Valent. Hispan.* ubi ita statuerunt Patres: *Ut nullus alienum clericum secundùm decreta canonum sine consensu Episcopi sui audeat ordinare; sed nec illum sanctorum sacerdotum quisquam ordinet, qui localem se futurum primitus non spoponderit, ut per hoc nullus à regula, vel disciplina Ecclesiastica deviare permittatur impunè.* Quibus verbis damnantur clerici volatiles, & desultorii, nulli titulo, nulli Ecclesiæ addicti, seu mancipati; & ideò jubetur, ut omnes, qui ordinantur, promittant se locales futuros, id est à proprio titulo, & Ecclesia non discessuros, juxtà suprà adducta ex utraque militia, sacra, & profana. 14 *Intelligitur can. 6. Concil. Valent.*

C A P U T V.

Idem a *in eodem*.

QUia in tantum quorundam processit ambitio, ut non duas, vel tres, sed plures Ecclesias perhibeantur habere, cùm nec duabus possint debitam provisionem impendere: per fratres, & Coepiscopos nostros hoc emendari præcipimus, & de *b* multitudine præbendarum canonibus inimica, quæ dissolutionis materiam, & evagationis inducit, certumque continet periculum animarum, eorum qui Ecclesiis deservire valeant, indigentiam volumus sublevari.

N O T Æ.

1 a EOdem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & habentur hæc verba in ipso Concilio Lateran. *c. 14.* & statim postea annectuntur alia, quæ extant *in cap. præterea, de jurepatron.*

2 b *Multitudine.*) Quæ, seu pluralitas beneficiorum, duorum nomine verificatur, argumento capitis *pluralis 4.* ubi plura Pechius, & Canisius *de reg. jur. lib. 6. l. ubi numerus 12. ff. de testibus*. Atque ideò leges ecclesiasticæ hanc prohibitionem firmantes, duorum beneficiorum plerumque mentionem faciunt, *c. clericum 21. q. 1. c. is qui 19. hoc tit. in 6.* Clementina *si plures, eod. tit.* Trident. *sess. 24. de reform. c. 17.* sicut & dispensatio ad plura beneficia obtinenda, de duobus intelligitur, *dicto c. is qui 19. in fine, c. non potes 21. hoc tit. in 6. c. dudum 54. vers. superfit, de elect.* quod & in qualibet favorabili dispositione procedit, *l. libertas 17. §. post annos, ff. de manumis. testam.* Illustrat Barbosa *dict.* 265. Nec contrarium docetur in præsenti per hanc dictionem, *multitudinem*, quæ plura ex se petit. Facit etiam lex *1. ff. de option. legat.* ubi docetur eum cui legata est optio servorum, posse tres eligere. Igitur quia pluralitas in duobus non verificatur. Nam dicendum est, in præsenti textu non negari, quin pluralitas beneficiorum in duobus verificetur; sed mentionem multitudinis fieri, ut damnarent PP. expressè & specificè abusus, atque excessus eo tempore vigentes apud aliquos ambitiosos clericos, qui contra sacros canones non solùm duas, sed & plures Ecclesias possidebant, & ita contra interdictam pluralitatem veniebant: quæ pluralitas si in duobus verificatur, ex suprà traditis, fortiori ratione in multitudine; pluralitas enim simpliciter prolata ad duo refertur, *d. l. libertas, l. inter 217. §. final. ff. de verb. signif. l. si pluribus 33. ff. de legat.* 1. textus ita intelligendus *in l. pluribus 32. ff. de procurat.* Si verò adjiciatur alicui numero præcedenti, importat augmentum illius, ut in præsenti, & *in c. non debet 20. in fine, 65. dist. c. 2.* ibi: *Duo, aut plura beneficia; de filiis*

presbyt.

presbyt. lib. 6. l. etsi post tres, *ff. si quis cautionibus*, *l. hac adiectio*, *ff. de verb. signif.* Nec obstat textus *in dict. l. 1. ff. de option. legat.* nam omissis traditis à Pechio *in dicto cap. pluralis*, dicendum est, in ea specie legatarium, cui relicta fuit servorum electio ex familia testatoris, posse tres eligere laxatis juris regulis, ex rescripto D. Pii, favore ultimæ voluntatis; siquidem in ea plenior interpretatio facienda est, *leg. 1. l. 3. l. plenum* 12. *§. sed si pecoris*, *ff. de usu & habit. l. in testamentis*, *ff. de reg. jur. cap. cùm dilecti 6. de donat.* Costa *lib. 2. select. cap. 4. num. 1.* Fachineus *lib. 13. controv. cap. 7. in fine:* prosequuntur latiùs ipsius textus interpretationem Pinel. *lib. 2. select. cap.* 16. Larreatigui *lib. 5. select. cap. 4. num.* 3. Joannes Bertrandus in vita Proculi, qui rectè in eo textu pro *Cæcilio*, reponit *Æmilio*. Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. de multa*.

CAPUT VI.

a Idem.

Cum teneamur ex debito suscepti regiminis provisioni clericorum intendere, tibi & aliis Ecclesiarum Prælatis pro eis scripta nostra dirigimus, interdum etiam super illorum provisione, qui aliud sufficiens beneficium habere noscuntur. Verùm aliquando ignoramus, eos habere aliud beneficium, pro quibus tibi, & aliis Ecclesiarum Prælatis scribimus. Si preces & mandatum nostrum pro aliquo recepisti, vel aliquando recipies, qui aliud beneficium habeat, de quo valeat commodè sustentari, nisi fortè in litteris ipsis de alio beneficio, quod habeat, mentio habeatur: aut si non potest sine scandalo ei provideri, æquanimiter sustinebimus, si pro eo preces, & mandatum nostrum non duxeris exequendum.

NOTÆ.

1 a IDem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 8.* textusque iste refertur inter acta Alexandri III. post Concilium Lateran. *p. 30. c.* 2. & continet peculiarem decisionem circa prohibitionem pluralitatis beneficiorum, dum scribit Alexander, quod si Pontifex jubeat Episcopo, ut beneficium conferat clerico aliud habenti, & Episcopus agnoscat ex tali collatione scandalum in Ecclesia generari, seu oriri posse, in similis rescripti exequutione supersedere debet, ut scandalum evitetur, cujus causa, & ut cesset, plura in jure indulgentur, *c. ad aures*, *de tempor. ordin. c. 2. de præscript.* ubi probavi, & latius illustravi *in c. si quando 5. de rescript.* ex quo commentario præsens petendum est, videndusque Salgado *de retent. bullar. 1. p. c. 3. à princip. & c. 4. per totum*.

CAPUT VII.

a Idem.

Referente nobis I. presbytero latore præsentium, accepimus quod cùm duas Ecclesias haberet, Archidiaconus tuus ipsum altera illarum spoliaverit, & eam cuidam presbytero G. nomine assignavit; prædictus autem I. sentiens se in hac parte gravari, ad fratrem nostrum charissimum Rhem. Archiepiscopum *b* appellavit. Cumque idem I. de mandato ejusdem Archiepiscopi in præscripta Ecclesia restiturus fuisset, memoratus G. ad nostram audientiam appellavit: postea verò præfatus Archidiaconus eundem I. eo quòd ad præsentiam suam vocatus, ut alteram de prædictis Ecclesiis prænominato G. concederet, venire contempsit, vinculo excommunicationis *c* adstrinxit. Nos autem à sententia qua tenebatur, facientes absolvi, eundem ad te duximus remittendum. Quocirca mandamus, quatenus partibus ante præsentiam tuam convocatis, præscripto I. una de præfatis Ecclesiis, quam voluerit, cum pertinentiis suis relicta, alteram præfato G. si Ecclesiam non habeat, non differas assignare. Si verò aliam habet Ecclesiam, ipsam alteri personæ idoneæ beneficio Ecclesiastico carenti, incunctanter assignes.

NOTÆ.

1 a IDem.) *In eodem*, legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 9.* id est, in eodem Concilio Lateran. *p. 30. c. 3.* ubi reperitur hic textus.

2 b *Appellavit.*) Quatenus omisso Episcopo ad Archiepiscopum appellatio in præsenti specie admittetur, exposui *in c. dilecti 65. de appellat.*

c *Adstrinxit.*) Quæ sententia ritè prolata fuit, cùm appellationis instantia fuisset finita; quatenus tamen Archidiaconus Rhemensis jurisdictionem contentiosam in hoc casu potuisset exercere, explicavi *In cap. ad hæc*, *de officio Archid.* Commentarium hujus textus dabimus *in c. de multa* 28. *hoc titulo*. 3

CAPUT VIII.

Idem *in Concilio* a *Turonensi*.

Majoribus Ecclesiæ beneficiis in sua integritate manentibus, indecorum nimis videtur, ut minorum clericorum præbendæ patiantur sectionem. Idcircò, ut sicut in magnis, ita quoque in minimis membris suis firmatam Ecclesia habeat unitatem, divisionem præbendarum, aut dignitatum *b* permutationem fieri prohibemus.

NOTÆ.

1 a TUronensi.) Hæc Synodus celebrata fuit sub Alexand. III. contra Victorem Antipapam, ubi ipse damnatus fuit judicio 18. Cardinalium, & 124. Episcoporum, de qua hæc referunt Sigebertus *In octavis Pentecostes Alexander Papa tenuit Concil. Turon. anno Domini 1163. in quo excommunicavit Octavianum cum aliis schismaticis, & complicibus suis.* Joan. Tyrius *in chron. de Regibus Francor. anno* 1164. qui est 27. Ludovici Junioris, ibi: *Concilium Turonense sub Alexandro Papa habitum est, quo acta Papiensis Concilii, in quo Victor & Fredericus præfuerant, damnata fuerunt.* Matthæus Paris. *in histor. Anglic. Alexander Turonis Concilium celebravit in Ecclesia sancti Mauritii duodecimo Kalendas Junii, ad cujus vocationem permissione Regis Angliæ venerunt Archiepiscopi, & alii Angliæ prælati, Thomas Cantuariensis Archiepiscopus cum suis suffraganeis, & ad dexteram Papæ in Concilio sedit, & Archiepiscopus Eboracensis Rogerius ad sinistram, cum solo Episcopo Dunelmensi.* Ex actis vitæ Alexandri III. probat Binius *in notis ad hoc Concilium*. In eo novem canones statuti fuerunt, quos refert Neubrigensis *in lib. rerum Angliæ*, & eorum sententias Coriolanus *in summa Concil. fol.* 524. In primo canone reperitur hic textus, & hujusmodi sectionem beneficiorum specialiter hoc Concilio prohibitam esse, constat *ex c.*

tua,

tuæ, *cap. dilecto* 25. *hoc tit. cap. quæsitum*, *de rerum permut. cap.* 3. *hoc tit. in* 2. *collect.*

b *Permutationes*.) Hanc partem exponemus *in cap. quæsitum*, *de rerum permut.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio probatur & traditur. Conclusio, quæ ex hoc primo canone Concilii Turon. communiter deducitur, sic se habet: *Præbendæ, seu beneficia dividi non debent*. Probant eam textus *in cap. tuæ* 20. *cap. dilecto* 20. *cap. vacante*, *cap. extirpandæ*, *hoc tit. cap. unic.* juncta rubrica, *in ecclesiast. benef. sine diminut. conferantur*: *cap. si quis præbendas* 1. *q.* 3. Concil. Palentin. anno 1322. *can.* 9. Concil. Rhemense *cap.* 9. apud Carnot. *p.* 3. *Decreti*, *c.* 49. ibi: *Sicut in unaquaque Ecclesia presbyter debet esse, ita ipsa, quæ sponsa, vel uxor ejus dicitur, non potest dividi inter plures presbyteros, sed unum tantummodò habebit sacerdotem, qui castè & sinceriter regat; unde interdicimus, ut nullus præsumat Ecclesiam inter duos, vel plures dividere, quia Ecclesia Christi uxor, & sponsa esse debet, non scortum, sicut Calixtus Papa testatur*. Consonant Ecclesiæ Anglicanæ sanctiones, quas congerit Chopinus *lib.* 2. *sacr. polit. tit.* 6. *num.* 17. Concil. Londin. habitum anno 1237. cujus canonem refert Matthæus Paris. per hæc verba: *Statuentes ut nunquam deinceps in plures personas, vel vicarias una Ecclesia dividatur*. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *in titul. ut ecclef. benef.* ubi plures laudat Garanna, Stephanus Durantius *qu.* 48. Robertus *l.* 1. *rer. judic. c.* 7. Vighellius *in method. juris can. l.* 3. *qu.* 48. *fol.* 219. Cironius *ad tit. ut Ecclef. benef.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 51. Corrasius *de benef. lib.* 1. *cap.* 4. Valensis *eod. tract. lib.* 2. *tit.* 6. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 28. *cap.* 15. & *lib.* 1. *de rescript. cap.* 25. Solorzanus *lib.* 3. *polit. c.* 12. Salcedo *de lege polit. lib.* 2. *c.* 19. Anton. Augustinus *in epit. jur. lib.* 15. *tit.* 12. Joannes Dartis *de benef. sect.* 5. *cap.* 2. *in fine*, Lotherius *de re benef. lib.* 1. *q.* 28. *num.* 54. Solorzanus *lib.* 2. *de jure Indiar. tom.* 2. *cap.* 9. *n.* 6. Arniseus *tom.* 1. *de republic. cap.* 2. *sect.* 1.

3 Traditur dubitandi ratio. Sed præsens assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam electores alicujus officii, seu ministerii, possunt stipendiorum talis officii partem alii assignare, *l. restituendæ*, *C. de advocat. divers. jud.* ibi: *In utrumque dividendum*; *l. fin. C. de offic. magistr. milit. l. Sejo*, *ff. de annuis legat.* quod contingit cùm æquali a sunt merita eorum, qui ad beneficium, seu præmium accedunt, ut contigit Scipioni, qui devicta Carthagine, cùm incertum esset quis ex duobus primus murum ascendisset, ambobus coronas donavit, ut referunt Livius *l.* 6. *belli Punici*, Plutarchus *in Scipione*. Igitur etiam beneficium, seu præbenda inter duos æqualiter dignos dividi potest. Accedit, nam Episcopus potest, ut divinus cultus augeatur, novum onus spirituale beneficiis imponere, *c. significatum*, *hoc tit.* Unde Ivo Episcopus Carnot. in sua Ecclesia divisit Præposituram, & dimidiam partem communitati Canonicorum contulit, ex qua fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi, ut ipse refert *epist.* 219. cujus verba retuli *in c. de cætero*, *de cleric. non resid.*

4 Traditur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens Concilii Turonensis constitutio, cujus rationem assignarunt Patres, quia videlicet majoribus beneficiis in sua integritate manentibus, indecorum est, ut minores præbendæ dividantur: majores præbendas appellant Patres Episcopatus, minores verò Canonicatus, portiones, & cætera beneficia. Ratio autem cur tam majores, quàm minores præbendæ dividi non debent, provenit ex earum natura, quæ petit unum tantùm sacerdotem beneficiarium: sicut una diœcesis petit unum Episcopum, *c. cùm non ignores* 15. *hoc tit. cap. in quibus* 7. *q.* 1. *cap. unic. §. fin.* 20. *q.* 3. *cap. fin.* 21. *q.* 2. quia reputatur absurdum, ut unum corpus duo capita habeat, ut docetur *in cap. quoniam* 14. *de offic. Ordin.* illic: *Ne una, eademque civitas, sive diœcesis, diversos Pontifices habeat, tanquam unum corpus diversa capita*. Illustrant latè Pereyra *de emptione & vendit. c.* 26. *n.* 21. Bellarminus *de Rom. Pont. lib.* 1. *c.* 1. Simanchas *de repub. lib.* 3. *cap.* 2. & 3. Petrus Gregorius *eod. tract. l.* 5. *c.* 3. & 4. Meritò ergo Patres Concilii Turon. prohibuerunt sectionem præbendarum, beneficiorumque divisionem.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt regulariter prohibita sit sectio præbendarum, quia tam majores, quàm minores præbendæ debeant in sua integritate manere, ut ita tam in capite, quàm in membris unitatem servet Ecclesia; tamen quando auctæ fuerint Ecclesiæ facultates, poterit augeri præbendarum numerus, *c. cùm M.* 9. *de constit. c. tua* 33. *de V. S.* siquidem hæc regula Concilii Turonens. limitationem patitur, nisi adsit justa causa præbendas dividendi, constituendique plures ex una, *c. vacante* 26. *hoc tit. c.* 3. *de Eccles. ædific.* ideòque ubi utilitas Ecclesiæ id postulat, & præbendæ opibus abundant, justè eas vacantes dividit Episcopus, ut docet Innocentius III. *lib.* 1. *regest.* 13. *epist.* 50. ibi: *Gaufridus Eboracensis Archiepiscopus, de quadam magna præbenda duas instituit*; ubi notavit Bosquetus. Sicut enim licèt generaliter prohibitum sit, ut collator non possit conferendo beneficium partem fructuum unius, vel plurium annorum sibi reservare, *c. prohibemus*, *de censibus*; tamen id ex summa necessitate, & Pontificis licentia fieri valet, *c. penult. de V. S.* & Joannem XXII. & Benedictum XI. sæpe sæpius in subsidium belli adversus fidei hostes partem fructuum beneficiorum reservasse, refert Cironius *ad tit. ut ecclef. beneficia dividi possint*: quo modo sectionem beneficiorum in diœcesibus Palent. Calagur. & Burgensi defendit Salcedo *d. l.* 2. *de lege polit. c.* 19. inde etiam ex justis causis pensiones constitui possunt. Solorzanus *to.* 2. *lib.* 2. *c.* 3. *n.* 27. 5 Dissolvitur ratio dubitandi.

Primò superiori assertioni obstat textus *in c. cùm venissent* 9. *de restit. spol.* ubi Archiepiscopus Eboracensis beneficium certo clerico contulit, reservata pensione annuatim solvenda cuidam monasterio, ita ut defuncto ipso possessore plenè Ecclesia illa ad monasterium illud spectaret; & supponitur omnia ea ritè peracta fuisse ab Archiepiscopo: ergo quia Episcopus potest dividere beneficium, partem uni, aliam partem fructuum alii assignando. Cui difficultati facilè satisfaciemus, si supponamus in eo casu Archiepiscopum ex justa causa Ecclesiam monasterio concessisse, ut facere potest, *c.* 4. *de donat.* & consentiente ipso possessore pensionem impositam fuisse; quod totum auctoritate Pontificia firmatum fuit, quæ confirmatio in eo textu præcessit, ut ex ejus integra constat: unde virtute ipsius confirmationis quid mirum, ut beneficium possit dividi, & mortuo ejus possessore in perpetuum monasterio adjudicari. 6 Exponitur c. cùm venissent de restit. spol.

Secundò opponitur textus non vulgò notus *in c. relatum* 12. *de testam.* in illis verbis: *Ubi autem in loco defuncti tantùm unus est ordinandus*. Ex quibus facilè deducitur, aliquando in locum defuncti, ad ejus beneficium plures eligi, ordinarique posse: ergo quia una Ecclesia dividi inter plures valet. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verba proximè relata esse accipienda juxta materiam, de qua agebatur, videlicet ut si defunctus habebat ultra præbendam simul administrationem Ecclesiæ, quia illi succedunt novus beneficiarius, & simul Capitulum Ecclesiæ, cujus administrationem gerebat, bona Capitulo debentur: si autem administrationem non habebat, quia tunc unus tantùm, videlicet qui in ejus locum ordinatur, succedit, illi tantùm bona defuncti reservantur, juxta ea quæ dicemus *in c.* 1. *de testament.* non tamen ex eo textu probatur in locum unius beneficiarii plures eligi posse. 7 Exponitur c. relatum, de test.

Tertiò opponi potest textus *in c. proposuit* 6. *de filiis presbyt.* in illis verbis: *Ita quod præfatus R. medietatem omnium beneficiorum prædictæ Ecclesiæ, eidem in suo ordine serviendo, pacificè debeat ordinare*. Ex quibus apertè liquet, unam Ecclesiam inter duos dividi posse: ergo non rectè in præsenti sectio præbendarum prohibetur. Cui difficultati facilè respondetur, si observetur totam illam decisionem procedere ex speciali gratia & dispositione Pontificia; siquidem ipse Alexander III. magna æquitate ductus, eam fructuum divisionem in ea specie fecit ex justa causa; unde rectè potuit beneficium in eo casu dividi. 8 Exponitur c. proposuit de filiis presbyt.

CAPUT IX.

Idem a *Cant. Archiepiscopo*.

Relatum est auribus nostris, quod cùm dilectus filius noster Jac. in Ecclesia tua per te canonicè sit institutus; & in Choro, Capitulo, & aliis, quorum communis est usus, plenam sicut Canonicus habeat potestatem, nondum præbendam sibi juxta promissionem tuam assignare curasti, licèt post promissum tuum plures præbendæ in ipsa Ecclesia vacasse dicantur. Quoniam igitur dignum est, & consenta-

neum

neum rationi, ut postquam Canonicus est institutus, & à te habuit in promissis de conferenda sibi prima præbenda cùm in Ecclesia tua vacaret, debeat præbendæ integritate gaudere, præsertim cùm, sicut nobis proponitur, litteratus sit, & discretus: f. r. per A. s. p. m. quat. si idem Jac. in Ecclesia tua est Canonicus institutus, & in Choro, Capitulo, & in aliis, quorum communis est usus, potestatem sicut Canonicus habet, ei præbendam, si qua de antiquis in Ecclesia ipsa nunc vacat, vel cùm ibi primò vacaverit, omni oc. & contr. cessante, secundùm promissionem tuam concedas liberaliter, & assignes: ita quod de constantia, & gravitate possis meritò commendari, & nos propter hoc iteratò scribere tibi non compellamur; quia non est congruum, ut præbenda careat, qui in Canonicum noscitur esse receptus.

N O T Æ.

a *Cantuariensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 11. de Ecclesia Cantuariensi jam nonnulla notavi *in c. 2. de rescript.*

C O M M E N T A R I U M.

1 Conclusio textus, & impugnatur. EX hoc textu communiter deducitur: *Recepto in Canonicum, & in fratrem, præbendam quamcitò esse assignandam, præcipuè si illi promissa fuit tempore receptionis.* Quæ assertio valde difficilis est dum supponit promissionem præbendæ nondum vacantis valere, & adimpleri debere, cùm expressè cautum sit ab ipso Alexandro III. in ipso Concil. Lateran. ut nullum beneficium promittatur antequam vacet, *c. 2. c. ex tenore, c. relatum, de concess. præbend. c. 2. eod. tit. lib. 6. c. dilectus* 19. *c. dilecto* 25. *hoc tit.* Igitur Archiepiscopus Cantuar. in præsenti casu, cùm non possit promittere præbendam vacaturam, cogi non debebat hujusmodi promissionem adimplere. Etiam difficilis est textus iste, dum supponit recepto in Canonicum necessariò præbendam proximè vacantem deberi, cùm certum sit canoniam sine præbenda consistere posse, *c. cùm M. de constit. c. in nostra* 32. *de rescript. c. dilectus, hoc tit. c. is cui* 39. *hoc tit. in* 6. *c. fin. §. in illis* 8. *de concess. præbend. lib.* 6. Igitur recepto in Canonicum necessariò præbenda conferri non debet.

2 Traditur ratio decisionis. Adhuc tamen, si rectè perpendatur præsens decisio, magna nititur juris ratione, petita tum ex eo, quod cùm Canonicus virtute receptionis in fratrem, habeat sedem in Choro, & locum in Capitulo, divinisque inter sit officiis, ut probavi *in c. 1. hoc titulo*, ubi adduxi differentiam inter canoniam & præbendam; & tantùm virtute ipsius receptionis distributiones quotidianas lucretur, *c. dilectus* 19. *hoc tit.* quæ inter fructus ecclesiasticos non enumerantur, *c. dilecti* 27. *c. licèt* 32. *hoc tit.* probavi *in c. de cætero, de cleric. non resid.* & qui altari servit, de altari vivere debeat, ac fructibus ipsius Ecclesiæ sustentari, ut infrà dicemus *in c. cùm secundùm, hoc tit.* meritò Alexander III. jubet Archiepiscopo Cantuar. ut Jacobo recepto in Canonicum, & in fratrem, præbendam proximè vacaturam conferat, ut in simili casu docetur *in c. dilectus, §. cùm super, de concess. præbend. c. si clerici* 11. *c. si postquam* 13. *c. si cui* 39. *de præbend. lib.* 6. *c. si capitulo, c. si soli, c. fin. de concess. præbend.* Accedit ratio specialis, præcipuaque hujus decisionis; nam cùm Richard. Archiepiscopus Cantuar. promisisset Jacobo præbendam proximè vacaturam tempore receptionis in Canonicum, & in fratrem, promissioque hæc honesta, & possibilis esset, debeat illam adimplere, *ex l. 1. ff. de pactis, c. 1. & 3.* junctis ibi adductis, *eod. titulo.* Rectè ergo Alexander III. Archiepiscopo Cantuarien. jubet, ut Jacobo præbendam proximè vacaturam conferat, quàm se illi collaturum promiserat.

3 Refertur hujus textus interpretatio. Nec obstat difficultas suprà adducta, cui variis modis DD. satisfacere intendunt. Glossa 1. Immola, Anania, Decius, & alii quos refert & sequitur Barbosa in præsenti, *n.* 2. existimarunt promissionem præbendæ proximè vacaturæ in præsenti sustineri, quia non tam promissio hominis, quàm canonis erat; siquidem Canonico in fratrem recepto debetur præbenda proximè vacatura, ex juris dispositione; unde promissio in præsenti facta ab Archiepiscopo valuit, quia juris regulis consona, conformisque erat; quia cùm tantùm expressisset quod tacitè inerat, non mutavit naturam actus, *l. 3. ff. de legat. 3. c. significasti, de elect.* Unde in præsenti promissio potiùs à lege, quàm ab homine censetur facta, nec ex ea aliud jus quæritur Jacobo, quàm illud, quod à jure sibi competebat, *ex d. c. cùm M. de constit. c. postquam, de præbend. in* 6. notavit Valesius *consult.* 72. unde cùm hæc promissio legi potiùs, quàm homini accepto feratur, nihil mirum si non obstante Concilii Lateran. dispositione sustineatur. Nec hanc solutionem offendit textus *in c. dilectus* 19. *hoc tit.* ubi videtur probari, promissionem præbendæ proximè vacaturæ, etiam recepto in Canonicum inutilem esse ex eo, quod expectare præbendam vacaturam repugnat Concilio Lateranensi. Nam huic difficultati respondendum est cum Immola, & Decio in præsenti, promissionem, de qua in eo textu, ideo inutilem esse, quia facta fuit non in consequentiam receptionis in Canonicum, sed potiùs principaliter ante receptionem; fuit enim facta in ipsa compositione, quàm constat intervenisse, ibi ante receptionem: unde cùm facta fuisset ab homine, non à canone, hæc enim non aliter fit quàm præcedente receptione, mirum non est si contraria sit dispositioni Concilii Lateran. Nec etiam superiorem interpretationem evertunt textus *in c. tuæ* 20. *c. dilectus* 25. *hoc tit.* ubi probari videtur, quod nec etiam receptionis ratione potuit receptus expectare consequenter præbendam primò vacaturam. Quam difficultatem licèt agnovisset Decius in præsenti, *n.* 5. eam tamen insolutam reliquit. Nec feliciùs alii, dum illorum jurium sententiam accepto ferunt nullitati receptionis, de qua ibi; quæ expositio si vera esset, ineptè Pontifex affirmaret, Canonicum manere sub expectatione præbendæ primò vacaturæ, quandoquidem si receptio nulla erat, utique præbenda non posset deberi virtute illius receptionis, argumento legis *non dubium, C. de legibus.* Quare veriùs dicendum est, in dictis juribus non rejici, nec improbari expectationem præbendæ primò vacaturæ in genere, sed in specie, id est certi hominis; quod apertè colligitur ex serie eorum jurium, ubi proponitur duos expectasse eandem præbendam, ad quam simul fuerant electi; quam electionem ut Pontifex impugnet, arguit ab evitando duplici absurdo, subjicitque nec utrique eam præbendam conferendam esse, ne sectio præbendarum admittatur, contra suprà tradita proximo commentario; nec item alteri tantùm, ne contingat alium manere sub expectatione præbendæ ejusdem, ex jure præcedentis electionis: unde expectatio talis meritò in prædictis juribus improbatur. Verùm hæc communis interpretatio hujus textus convincitur ex illis verbis, *promissionem tuam;* & ibi, *& à te habuerit in promissis:* ex quibus deducitur, obligationem Archiepiscopi Cant. non tam referri ad juris necessitatem, quàm ad promissionis implementum, cùm sæpe sæpiùs Alexander referat promissam esse præbendam, & promissionem esse adimplendam. Hac ergo solutione omissa, Cironius *ad titulum de concess. præbend.* existimavit, textum hunc esse referendum ad tempora Alexandri III. ante Concilium Lateran. quo prohibita fuit hujusmodi promissio beneficii nondum vacantis: unde cùm ante prohibitionem similis promissio admitteretur, ideò Alexand. III. eam adimplendam esse ait. Sed hæc solutio, præterquam quod divinatoria est, cùm non constet an hæc decisio præcessisset Concilium Lateranense, an postea emanasset, credi non potest compilatores primæ, & sextæ collectionis compilasse decisiones ipsiusmet Pontificis sibi contrarias, cùm si præsens derogata erat, quæ utilitas ejus compilationis? Quare his omissis, pro hujus textus vera interpretatione sciendum est, varia fuisse pro temporum diversitate observata, & statuta circa promissionem beneficii nondum vacantis. Primùm tempus fuit, quo sicut hodie, beneficiorum plenissima potestas ad summum Pontificem spectabat, *c. omnes,* 22. *dist. c. cuncta* 9. *q.* 3. ita ad Episcopum institutio in minoribus spectabat, *c. omnes,* 16. *q.* 7. & collatio præbendarum ad ipsum, vel ejus Capitulum pertinebat, *cap. dudum* 22. *c. cùm Ecclesia, de elect.* Secundum tempus fuit Concilii Lateranensis celebrati sub Alexandro III. quo prohibita fuit promissio certi beneficii nondum vacantis, de qua *in c. nulla* 2. *de concess. præbend.* ubi dicemus. Tertium tempus fuit Innocentii III. ampliantis prædictam prohibitionem, ita ut talis promissio incerti beneficii non admitteretur, nisi sub illa clausula, *cùm potuero;* vel, *cùm facultas se obtulerit,* ut *in c. cùm dilectus* 19. *hoc tit. c. ex tenore, c. ad aures, de concess. præbend.* Sed quia sub illa clausula illicitæ fiebant pactiones, Bonifacius VIII. omninò prohibuit promissionem beneficii nondum vacantis, directè, vel indirectè, etiam sub illa clausula factam, *c. 2. de concess. præbend. l. 6.* juxta quam temporum seriem facilè textus hic accipitur, & adducta difficultas dissolvitur; cùm enim

Digitized by Google

enim temporibus Alexandri III. tantum prohibita esset promissio certi beneficii nondum vacantis, non verò incertæ præbendæ, ideò in præsenti specie promissio futuræ præbendæ incertæ nondum vacantis sustinetur: at verò *in dicto cap. dilectus* 19. etiam talis promissio improbatur, quia jam damnata erat per Innocentium III. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam verum est, Canonicum absque præbenda stare posse, cùm præbenda adhuc non vocavit, non verò postquam vacavit, aut occasio promissionis se obtulit; quia tunc quamprimùm potest, debet illi præbenda conferri, *c. final. de concess. præbend. lib. 6.* ut qui virtute receptionis jus ad præbendam tantùm habebat, jus in re per ejus collationem assequatur. Duatenus *lib. 2. de sacr. eccles. cap. 8.* Ludovicus Gomez *in regul. de expectat. num.* 38. Staphileus *de litteris gratiæ, tit. de expectat. num.* 40. Ojeda *de incompatib. benef. cap.* 12. *part.* 1. unde in præsenti meritò Alexander III. decrevit recepto in Canonicum, & in fratrem præbendam primò vacaturam conferendam esse.

C A P U T X.

Idem a *Canonicis regularibus, & monachis Eborac. diœc.*

Avaritiæ, quæ est idolorum servitus, *b* ii debent radicem studiosiùs extirpare, qui sæculi vanitatibus renunciantes, Domino elegerunt in religionis habitu ministrare. Intelleximus, quod in Ecclesiis vestris, de quibus certas pensiones consuevistis percipere, portiones, vel antiquos redditus minorastis, quos nonnulli clerici Ecclesiarum ipsarum olim habuisse noscuntur. Unde quoniam hoc ex radice avaritiæ, & cupiditatis procedit, quam debetis modis omnibus evitare: d. v. p. A. s. præc. mandamus, quatenus si quas portiones, vel antiquos redditus clericorum sine consensu Archiepiscopi vestri minuere, vel parœcias dividere præsumpsistis, ad integritatem pristinam revocetis.

N O T Æ.

1 a *Canonicis regul.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. & post Concil. Lateran. *p.* 13. *cap.* 1. Canonici regularem vitam in communitate jam à quinto sæculo Ecclesiæ agentes, ad differentiam Canonicorum, qui extra communitatem degebant, regulares dici cœperunt, ut probant Chopinus *lib. 1. de sacra pol. tit. 3. num. 6.* Pennotus *lib. 2. histor. canonic. regul. cap.* 1. Sed cùm Canonicus à canone, qui latinè regula est, dicatur, aliqui improbarunt hanc geminatam nuncupationem, quasi canonicum regularem dicere idem sit, ac regularem appellare. Ludovicus Vives *in notis ad Divum Augustinum, libro 3. de civit. Dei, capite 15. Idem,* inquit, *est regularis, quod canonicus, à canone Græco. Hinc quidam monachi D. Augustini, ne non semel putentur regulares, his bi vocari gaudent.* Coriolanus *in defensorio, 1. p. cap. 5. ad 3.* ibi: *Qui regulati sunt ad observanda statuta Ecclesiarum Collegiatarum, & maximè Cathedralium, Canonici sunt, & nominantur; & patet quod est nugatio ponere ly Regulares, quia idem significat iste terminus, Canonicus, quod iste terminus, Regularis: & nulla est penitus differentia inter eos, nisi quia Canonicus est vocabulum Græcum, & ly Regularis, Latinum.* Sed doctè illos refellit Pennotus *d. cap. 7. num.* 1. & cùm in tot decisionibus juris Pontificii Ecclesiæ Præsules hac geminata nomenclatura utantur, ut probavi *in cap. Deus, de vita & honest. cleric.* ad differentiam Canonici sæcularis, non est cur in his minutiis immoremur. Unde cùm Alexander III. in præsenti scriberet non solùm monachis, verùm & regularem vitam profitentibus in Eboracensi provincia, ubi erant plures Ecclesiæ Collegiatæ Canonicorum regularium D. Augustini, ut refert Pennotus *d. l. 2. cap.* 33. ideò ut eos omnes comprehenderet, præsenti constitutione rescripsit generaliter Canonicis regularibus, & Monachis Ebor. Archiep.

2 b *Idolorum servitus.*) Doctè hanc metaphoram expressit, & exposuit Cresolius *l. 4. myst ag. cap.* 31. Hoc autem vitium vitiosissimum, per antonomasiam appellatum eleganter depinxerunt D. Augustinus *de verbis Domini,* ibi: *Insatiabilis sola avaritia divinum semper rapit, atque nunquam satiatur: nec Deum timet, nec hominem reveretur. Nec patri parcit, nec hominem cognoscit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem servat. Viduam opprimit, pupillum invadit, liberos in servitutem revocat, testimonium falsum profert, res mortui occupantur, & qui faciunt, non moriuntur? Quæ est illa animarum insania, amare vitam, appetere mortem: acquirere aurum, & perdere cælum?* Sallustius *in Catilin.* ibi: *Bellua fera, immanis & intoleranda, quæquo tendit, agros, fana, atque domos vastat, divina cum humanis permiscet, nec exercitus, neque mœnia obstant, quominus vi sua penetret; fama, pudicitia, liberis, patria, atque parentibus cunctos mortales spoliat, quasi materia omnium malorum existit.* Cassiodorus *lib. 12. epist. 1. Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta vitia detestabili devotione famulantur, quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria: agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis, & per dulcedinem superat, quos amara deceptione captivat.* Plura in ejus detestationem congessit D. Joannes Solorzanus *emblemate* 39.

COMMENTARIUM.

Pro hujus textus expositione sciendum est, quod licèt beneficia sæcularia sæcularibus, regularia regularibus sint conferenda, *cap. possessione, de rebus Eccles. cap. 2. de stat. regul.* ubi exponemus textum *in cap. fin. de confirm. utili;* tamen plerunque beneficia sæcularia Ecclesiis tam monachorum, & monialium, quàm canonicorum regularium variis modis uniri & subjici solent, præcipuè duobus modis. Tamburinus *tom. 3. de jure Abbat. disput. 9. per totam.* Primò pleno jure quoad spiritualia, & temporalia, ut *in cap. 2. de supplenda neglig. cap. cùm & plantare 3. §. & in Ecclesiis, cap. quoniam 21. de privil. cap. 1. de capel. mon. leg. 6. Clem. 1. §. verùm, de excess. Prælat.* Secundò dumtaxat quoad temporalia, redditus videlicet, & fructus eorum in monasterii lucrum convertendos, institutione quidem, ac destitutione Episcopo reservatis, ut *in cap. ad hæc, de offic. vicarii, cap. 1. & final. de capel. monach.* quæ unio fit pro augmento religionis, & ut paupertati monasterii consulatur, relicta congrua sustentatione ipsis beneficiariis. Trident. *sess. 24. cap. 13. & 15.* docet Salgado *de protect. 3. par. cap. 9. num.* 55. Ad hunc secundum casum, cùm videlicet beneficium unitum fuit tantùm quoad temporalia, referendi sunt præsentes textus, & *in c. de monachis, hoc tit.* ut docuerunt Flores à Mena *quæst.* 10. Garanna *in cap. 1. de capel. monach.* unde docet Alexander hic, non posse religiosos minuere redditus respectu portionis debitæ rectoribus, seu vicariis ipsarum Ecclesiarum: cujus constitutionis ratio provenit ex eo; nam cùm Ecclesia sæcularis spectat ad regulares tantùm quoad temporalia, ita fructibus, & redditibus uti possunt, ut injuria non irrogetur beneficiario, cui congrua portio ita assignanda est, ut ultra sibi necessaria etiam percipiat portionem, ex qua absque penuria Episcopo in juribus Episcopalibus possit respondere, *cap. 1. §. sanè, de statu regul. lib. 6.* Trident. *sess. 7. cap. 7.* & *sess. 25. de regul. cap. 8.* probavi *in dict. cap. 2. de supplenda neglig.* unde rectè ait Alexander in præsenti, non posse regulares minuere portionem debitam prædictis Rectoribus, aut eorum vicariis: quod etiam procedit si ratione jurispatronatus præsentatio ad Ecclesiam sæcularem regularibus competat; nam adhuc eo casu intra congruam portionem præsentatum gravare, non debent, *d. cap. de monachis.*

CAPUT

C A P U T XI.

Idem *Præposito, & Capitulo a Insul.*

Significatum est nobis, quod cuidam sacerdoti præbeodam unam in Ecclesia vestra communi voluntate dedistis, ita *b* quod Missam de sancta *c* Maria (nisi corporis infirmitate gravatus sit) debeat quotidie celebrare; & Ecclesiam vestram non nisi communi, tam Præpositi, quàm Capituli assensu possit *d* dimittere, vel cuiquam prębendæ illius anniversarium delegare. Quam siquidem institutionem eatenus confirmamus, ut prædictus Sacerdos, nisi infirmitate corporis fuerit impeditus, assiduè debeat obsequium suum impendere Ecclesiæ memoratæ, & quantò frequentiùs potest (*e* salva honestate sua, & debita devotione) Missarum solemnia celebrare; nec sibi liceat hoc illi subtrahere, sive causa voluptatis, sive se ad aliam Ecclesiam transferendo.

N O T Æ.

1 a I*Nsul.) Insulensi*, legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 13. post Concilium autem Later. *p.* 40. *c.* 9. legitur *Sulan*, Ant. Augustinus *in notis ad* 1. *collect.* legendum putat *Insulano*; sed verius est legendum esse *Insulensi*. Insulensis enim Ecclesia est in Belgio: ejus Canonici à prima illius fundatione fuerunt canonici regulares, ut constat ex instrumento fundationis Balduini Comitis Flandriæ, qui dictam Ecclesiam fundavit anno 1035. ut refert Pennotus *l.* 2. *histor. canonic. regul. c.* 38. *num.* 7.

2 b *Ita quod.*) Sed hoc Capituli factum non leves continet difficultates. Primam ex eo, quod omnis pactio præcedens in spiritualibus simoniaca est, *c. quam primum* 1. *q.* 1. *c. fin. de pactis, c. sua* 29. *c. tuam* 34. *de simonia*: sed in præsenti præcessit duplex pactio, alia de Missa quotidiana celebranda, altera de non recedendo ab Ecclesia invito Capitulo: ergo tanquam simoniaca admitti non debebat. Secunda ex eo nascitur, quia præbenda conferenda est purè absque ulla conditione, vel pacto, *c. quam pio* 1. *q.* 2. *c.* 2. *de elect. lib.* 6. quia talia simoniam redolent, *c. per laicos* 16. *q.* 7. *c. quam pridem, de pactis*; quod idem procedit in modo adjecto, *cap. verum, de condit. apposit. l.* 1. *C. de donat. quæ sub modo*: igitur in præsenti, nec in modum conditionis, nec in formam modi poterat præbenda ita conferri, præcipuè, quia sicut præbenda dividi non potest, *c. majoribus* 8. *hoc tit.* ita nec tempore collationis novum onus illi imponi, *c. unic. ut eccles. benef.* Sed primæ difficultati ut satisfaciant Glossa & communiter repetentes in præsenti, docent collationem præbendæ hìc factam non fuisse sub modo aut conditione, sed præbendæ ipsi vacanti tale onus impositum fuisse; & ita cum suo onere præbendam in noviter electum transire, argumento textus *in d. c. unic. vers. Si verò, ut eccles. benef. c. ex litteris, de pignor.* Glossam sequuntur Decius *hic n.* 10. Abbas *in c. Jacobus, n.* 3. *de simon.* Sylv. *verbo Simonia, q.* 9. Spino *in specul. testam. gloss.* 7. *princip. à n.* 32. Sed licèt hæc interpretatio vera sit, quatenus supponit Episcopum posse beneficio vacanti novum onus adjicere spirituale, ut probavi *in d. c. majoribus*; tamen præsenti decisioni non convenit, cùm apertè ex ea constet, tempore collationis conditionem illam adjectam fuisse. Quare ea solutione omissa, placet aliorum sententia, qui docent in spiritualibus conferendis modum, aut conditionem similiter spiritualem absque vitio simoniæ adjici posse; quia tunc nihil datur spirituale, quod similitudinem pretii habere possit, ut latè probat Angujanus *lib.* 4. *de legibus, c.* 7. *per totum*. Unde cùm in præsenti casu Ecclesiæ præbenda collata fuisset sub spirituali modo, videlicet cum onere celebrandi Missam, meritò Alexander III. hujusmodi collationem, tanquam ab omni simoniæ labe immunem, approbavit. Nec obstat secunda difficultas deducta ex eo, quod collatio beneficii sub conditione fieri non debet, *d. c.* 2. *de elect.* quia tanquam actus legitimus, eam recipere non valet, ut probat Selva *de benef.* 3. *p. q.* 20. Lambert. *de jurepatron. lib.* 2. *p.* 2. *q.* 3. *n.* 9. Covar. *lib.* 3. *var. c.* 16. *n.* 2. Cui difficultati ut aliqui satisfaciant, docent regulam textus *in d. c.* 2. non procedere in conditionibus, quæ tacitè insunt, quæ etsi exprimantur, non vitiant actum: ita Glossa *in c. significasti, de elect.* & *in Clement.* 1. *de restit. spol.* docent Navarrus *in c. accepta, oppos.* 7. *n.* 41. *de restit. spol.* Miranda *in manual. tom.* 2. *q.* 23. *art.* 17. Quare collatio beneficii rectè fit sub ea conditione, si idoneus est, ut docet Felinus per textum ibi *in c. fin. n.* 14. *de præsumpt.* quare cùm in præsenti casu, saltem in genere præbendæ inesset onus Missam celebrandi, etiamsi exprimeretur, non vitiabat collationem. Sed faciliùs responderi potest, textum *in dict. cap.* 2. *de elect.* procedere in conditione, quæ suspendit actum, non verò in modo licitè adjecto, ut fuit in præsenti onus celebrandi Missam; quia tunc cum eo onere purè fit collatio; & tale onus adjici posse, jam probavi *in d. cap. majoribus*.

3 c *Missam de sancta Maria.*) Sed obstat, quod Missa publica, & quotidie ex ritualibus Ecclesiæ statuta prætermitti non debet ob Missam privatam, *c.* 2. *de celebr. missar.* unde presbyterum non observantem rubricas ipsas Missalis Romani, lethaliter peccare defendunt Azor 1. *p. instit. lib.* 10. *c.* 29. *q.* 6. pluribus relatis Diana 2. *p. tract.* 14. *resol.* 55. Igitur in præsenti casu non poterat à Capitulo injungi onus quotidie celebrandi Missam de B. Virgine Maria. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, quod licèt in hoc casu gravamen de dicenda Missa imponeretur, non tamen ex eo derogatum fuit Ecclesiæ statutis, aut rubricis, ita ut obligatio assiduè celebrandi in præsenti, debeat intelligi juxta Ecclesiæ dispositionem, & consuetudinem, ut docuerunt Barbosa *de potest. Episc.* 2. *p. alleg.* 24. *n.* 32. Diana 2. *p. tract.* 14. *resol.* 31. Unde infertur, quod regulariter loquendo, clericus qui debet celebrare Missam secundùm dispositionem fundatoris, qui jussit ut quotidie Missam diceret de aliquo Sancto speciali, ritè adimplet onus sibi injunctum, si juxta Ecclesiæ rubricas celebret, ut tenent Lara *de capel. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 32. Sylvester *verbo Missa, q.* 10. Manrique *de differ. utriusque for. qu.* 191.

d *Possit dimittere.*) Hæc verba exposui *in cap. admonet, de renunc.*

4 e *Salva honestate.*) Unde capellanus, qui obstrictus est per se Missam celebrare, ritè potest ob honestatem, & majoris devotionis gratiam omittere singulis hebdomadis unam, vel aliam, dummodo voluptatis causa id non faciat, ut resolvunt plures congesti à Narbona *in horograph. hor.* 5. *nu.* 11. Prado *de Euchar. qu.* 83. *dub.* 15. *§.* 2. Leander, Lugo, & Diana, quos refert & sequitur Pater Henao *tom.* 2. *de sacr. Missæ, disp.* 19. *sect.* 3. *nu.* 31. qui sequentibus quæstionibus examinat, an talis capellanus ægritudine oppressus per longum tempus, teneatur, per substitutum celebrare; & an bis diebus, quibus propter honestatem, majoremque devotionem excusatur ab onere celebrandi, possit pro se, vel pro alio, accepto stipendio Missam celebrare, quæ omnia huic textui non malè annectuntur.

C A P U T XII.

Idem *Vvigor.* a *Episcopo.*

De monachis autem, qui vicarios parochialium Ecclesiarum in tantum gravant, ut *b* hospitalitatem tenere non possint, nec honestam sustentationem habere: eam curam & providentiam habeas, quod ad præsentationem monachorum nullum recipias, nisi ei tantùm de beneficiis ecclesiasticis coram te fuerit assignatum, unde jura Episcopalia possit persolvere, & congruam, atque sufficientem sustentationem habere. Illis autem sacerdotibus, quibus à te, vel prædecessoribus tuis in Ecclesiis Monachorum cura est animarum commissa, eam subtrahere non poteris, nisi ipsis à monachis honesta, & sufficiens sustentatio fuerit assignata.

NOTÆ.

1 a *Vigor.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 14. ubi additur Pars capitis meminimus; unde constat in præsenti referri partem textus *in cap. meminimus de appell.* ubi jam id notavi.

b *Hospitalitatem.*) Valde consonat textus *in cap.* 2. *de supplend. negl.* ubi quæ ad hunc textum spectant, adduxi, & *in c. avaritiæ* 10. *hoc tit.* 2

CAPUT XIII.

Idem a *Salernit. Archiepiscopo.*

Ad hæc, licet consuetudo illa non sit consona rationi, secundùm quam clericus, si à Kal. Mart. usque ad Kal. Novembris decesserit, totum fructum beneficii, quod debet anno illo percipere, secundùm suam voluntatem largitur: quia tamen in multis Ecclesiis observatur, eam satis in Episcopatu tuo poteris tolerare, præsertim si clericus in decessu suo gravetur onere debitorum. Illud est omninò rationi contrarium, ut unus clericus in una Ecclesia, vel in diversis Ecclesiis Archidiaconatum, & *b* Decanatum obtineat, cum singula officia in Ecclesiis assiduitatem exigant personarum.

NOTÆ.

1 a *Salernit.*) Ita legitur in prima collectione, *sub tit. de testam. cap.* 7. ubi additur pars capitis *tua nos, & infrà:* sed legendum esse, *cum tu, & infrà*, jam notavit Anton. Augustinus in ipso textu, unde cognoscitur priorem partem extare *in cap. cùm tu, de usur.* aliam *in cap.* 4. *de cohabit. cleric.*

b *Archidiaconatum, & Decanatum.*) Nisi ex dispensatione Pontificia, ut *in cap. tua, de cleric. non resident.* ubi notavi, aliàs nemo potest obtinere utramque dignitatem. Commentarium hujus textus dabimus, *in cap. de multa, hoc titulo.* 2

CAPUT XIV.

Idem a *Burdegalensi Archiepiscopo.*

Præterea de Arch. G. qui in tua, & Tolosana Ecclesia *b* Archidiaconus sit constitutus, in utraque *c* regulariter professus, collectis illis, quæ in Archidiaconatu Ecclesiæ tuæ colligere potest, præter conscientiam tuam Tolosam regreditur, & ibi per annum, vel eo amplius moratur: prudentiæ tuæ significamus, ut eundem G. si res ita se habet, altero, quem maluerit, Archidiaconatu, oc. & ap. cel. facias esse contentum.

NOTÆ.

1 a *Burdegal.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de excess. Prælat. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *p.* 24. *c.* 5. ubi extat integra hujus textus: ejus prior pars extat, *in cap.* 2. *qui matrimonium accusare, in* 1. *collect.* Burdegala civitas Galliæ est, supra Garumnam flumen, ad mare Oceanum, ut refert Parpirius Mason. *in descript. Galliæ per flumina, fol.* 553. Prima provincia Aquitanica, Burdegala est, ita dicta, ut ait D. Isidorus *lib.* 18. *etymol.* quòd Burgos Gallos primum colonos habuerit: plura de ejus situ, & antiquitate tradit Chenu *in chron. fol.* 411. habet Ecclesiam Cathedralem dicatam sancto Andreæ, de cujus Primatu egi *in cap. fin. de majorit. & obed.* Gaufrido, seu Geufrido ejus Præsuli missa est præsens decisio.

b *Archidiaconus.*) Juxta consuetudinem Galliæ in præsenti relatam, & jam notavi, *in capit. tua* 8. *de cleric. non resid.*

c *Regulariter.*) Olim enim in utraque Ecclesia Metropolitana, Burdegalensi videlicet, & Tolosana, canonici vitam regularem profitebantur, juxta regulam D. Augustini. De Burdegalensi ita ex Vincentio, & Antonio *in vita Caroli Magni, c.* 29. refert: *Beatum namq; Rolandum super duas mulas, tapeto aureo subvectum, palliis tectum usque ad Blavium Carolus deferri fecit, & in Beati Romani Basilica, quam olim ipse ædificaverat, Canonicosque regulares intromiserat, honorificè sepelivit.* Quæ verba de ipsa Ecclesia Burdegal. exponit Pennotus, *lib.* 2. *hist. canonic. regul. c.* 33. *n.* 11. Tolosanam Ecclesiam etiam usque ad annum 1500. Canonicorum regularium fuisse liquet *ex cap. in causa, de elect.* & ex chron. Tolosano ubi legitur, quod Carolus Magnus circa annum 890. in medio civitatis posuit monasterium, constituens ibi sedem Archiepiscopalem: refert Pennotus, *d. c.* 33. *n.* 20. Unde Archidiaconus, de quo in præsenti, in utraque Ecclesia vitam regularem fecerat, professusque erat. Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. de multa.* 2

CAPUT XV.

Alexander III. a *Januensi Episcopo.*

Cum non ignores, quod una Ecclesia *b* unius debet esse sacerdotis, mirabile gerimus, & indignum, si uni personæ locum in pluribus Ecclesiis velis concedere, & in Episcopatu tuo inducere consuetudinem *c* Gallicanæ Ecclesiæ, quæ cùm unum ad plura recipiat beneficia, contra sacrorum canonum instituta, non comprobatur à nobis, licèt non possit *d* præ multitudine delinquentium emendari. Cùm igitur nuntius illius presbyteri, qui in duabus Ecclesiis locum habere conatur, & quidam clerici Ecclesiæ sancti G. de Raballo, in qua locum se habere dicebant, ad præsentiam nostram accesserint: nos attendentes non esse conveniens, vel honestum, ut idem presbyter locum in duabus Ecclesiis habeat, volumus, & mandamus, quatenus illo beneficio, quod habet faciatis eum manere contentum. Quod si fortè Archipresbyter, & clerici alterius Ecclesiæ in eum consenserint, eis nunc dissidentibus, cum ipsorum scandalo non debet locum in ipsa Ecclesia, vel quærere, vel habere.

NOTÆ.

1 a *Genuensi.*) *Januensi*, legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.* 1. Sed idem esse Januam, ac Genuam, jam suprà notavi *in cap.* 21. *de elect.* ubi nonnulla de hac Ecclesia congessi.

2 b *Unius debet.*) Ita ut nec plures ad eam eligi debeant, juxta adducta, *in cap. majoribus hoc tit.* nec unus ad plures, ut in hoc textu docetur.

c *Gallicanæ.*) Ut notavi *in cap. antecedenti.*

d *Præ multitudine.*) Est enim tam tritum, quàm certum, mitius agendum esse cùm multitudo deliquit, aliquidque severitati detrahendum, cum non hujus, aut illius periculum, sed multorum jacet strages; magisque tunc monendo, ac minando, quàm puniendo agi debere, ut ex Sanctis Patribus probat Gratianus, *in c. constitueretur*, 50. *dist. c. ordinationes, cum sequ.* 13. *qu.* 4. & pluribus rationibus adstruunt Farinacius, & Tiraquel. *de pœnis tempor. causa* 47. adducentes versum illum: 3

Per populum multum crimen pertransit inultum.

Cui

Cui convenit Seneca, *lib.2.de ira, c.10.ibi: In singulos severitas Imperatoris distringitur: at necessaria venia est, ubi totus deseruit exercitus: nam licèt non tollat culpam, nec ii apud sapientis turba peccantium: intelligis tamen quam iniquum sit, & periculosum irasci publico vitio.* Sic etiam Scipio Africanus seditione inter milites orta, in eos tantùm, à quibus initium tumultus cœperat, animadvertendum censuit, dicens ita fieri posse, ut pœna ad paucos, exemplum ad multos perveniret: referente Plutarcho, *in Scipione.* Illustrat D. Joannes Solorzanus *embl. 75. in fine.* Sed si multitudo in suo scelere perseveret, aut delictum commissum fœdissimum, gravissimumque sit, tunc totam quoque puniri posse, & deleri solere, constat ex generali Sodomorum punitione, & illa, quam Moyses propter peccatum idololatriæ in viginti duo millia hominum fecit. Commentarium hujus textus reperies, *in cap. de multa, hoc tit.*

C A P U T XVI.

Innocentius III. a *Zamorensi Episcopo.*

CUm secundùm Apostolum, qui altari servit, de altari vivere debeat: & qui ad onus eligitur, repelli non debeat à *b* mercede: patet à simili, ut clerici vivere debeant de patrimonio Jesu Christi, cujus *c* obsequio deputantur, ut ipsa nominis ratio persuadet. Cùm enim à κλῆρος, quod est sors, vel hæreditas, *d* appellentur, quia in sui ordinatione, vel assumuntur in hæreditatem Domini, vel assequuntur hæreditatem in ipso, ut verè possint psallere cùm Propheta: Dominus pars hæreditatis meæ; dignum est ut Ecclesiæ stipendiis sustententur; in qua, & per quam divinis obsequiis adscribuntur. Licèt autem *e* predecessores nostri ordinationes eorum, qui sine certo titulo promoventur, in injuriam ordinantium irritas esse voluerint, & inanes: nos tamen benignius agere cupientes, tamdiu per ordinatores, vel *f* successores ipsorum provideri volumus ordinatis, donec per eos ecclesiastica beneficia consequantur: ne fortè clamores pauperum clericorum, quos in aures Domini Sabaoth credimus introire, indurata facie negligere videamur. Inde est, quòd cum dilectus filius Bernardus lator presentium, *g* G. bonæ memoriæ predecessore tuo (sicut asserit) in officium fuerit Subdiaconatus nullo presentante promotus, nec ullum sit ecclesiasticum beneficium assecutus: fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si eum cùm dilectis filiis I. Decano, N. magistro scholarum, & Helia, Canonicis Zamorens. quibus examinationem ipsius duximus committendam, idoneum repereris, & ecclesiastico beneficio non indignum, tamdiu ei vitæ necessaria congruè subministres, donec per te in Zamorensi Ecclesia, vel in alia fuerit competens ecclesiasticum beneficium assecutus: sciturus pro certo, quòd si per *h* examinationem illorum fuerit repertus idoneus, & tu ei juxta mandatum nostrum neglexeris providere, cum hoc nobis per eorum litteras innotuerit, ad id exequendum te per districtionem ecclesiasticam compellemus; quia sicut nolumus injusta precipere, sic cùm justa precipimus, volumus efficaciter exaudiri. Datum Laterani III. Non. Aprilis.

N O T Æ.

1 a *ZAmorensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.1.* & in epistolis editis à Sirleto, *fol.37.* ex quo codice ita restituo hujus textus integram. De Ecclesia Zamorensi nonnulla notavi *in cap. 4. de supplenda neglig.* Præsens epistola missa est D. Petro ipsius Ecclesiæ Præsuli, qui floruit in ea circa annum 1203. ut refert Ægidius Gonzal. *in theatro ipsius Ecclesiæ.*

2 b *A mercede.*) Consonant D. Gregorius relatus, *in cap. Ecclesiasticis, 12.q.1.* D. Cyprianus, *lib.4.epist.2. ad Anton.* ibi: *Operari tu putas rusticum posse, si dixeris, agrum peritia omni rusticitatis exerce, culturis diligenter insiste, sed nullam messem metes, vindemiam nullam premes, nullos oliveti tui fructus capies, nulla de arboribus poma detarpes.* Liv. ait: *lib.5.* nulquam operam esse sine emolumento, nec emolumentum sine impensa opera esse. Cassiodorus, *lib. 10. var. epist.27.* nimis impium ajebat plenissimis cellis vacuos esurire cultores. Unde Ecclesiæ praxis semper fuit, clericos omnes Ecclesiis inservientes à populo stipendia accipere, ut ex canonibus compilatis, *causa 12. q. 2.* exploratum est. Unde indotata Oratoria erigi non licere, nisi congrua dote, ad alimoniam ministrorum, statuitur In Concil. Bracharensi, 2. *can.5.* Tulet. 3. *can. 9.* Mogunt. sub Arnulpho, *can.4.* Vvormat. *can.6. & 55.* Troslejan. *can.6.* Facit D. Hieronymus *epist. 1. ad Heliodorum*, dum illud discrimen assignat inter clericos & monachos, ut clericis stipendia debeantur, monachi stipendia debeant, ibi: *Alia causa est monachorum, alia clericorum; clerici pascunt oves, ego pascor: illi de altari vivunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero.* Quod omni in religione observatum legimus; in Judaica enim, & veteri lege Pontifici, Sacerdotibus, & Levitis pro ministerio, quod impendebant in templo, pro sacrificiis, quibus vacabant, & divinæ religionis officiis, quæ procurabant, decimæ, primitiæ, & alia tributa ad eorum sustentationem à cæteris pendebantur, *Numerorum c.18. vers. 21.* ibi: *Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis.* Et *lib.2. Esdræ, c.10. vers. 37.* variæ oblationes etiam fuerunt eis assignatæ: quare sacerdotes veteris legis divites fuisse, præ aliis omnibus probat Becanus, *in analog. c.7. q.6. in fine.* In Gentilium religione varia, & plura fuisse stipendia assignata sacerdotibus, & flaminibus, probat latè Antonius Monchianellus, *de sacrificio Missæ, c.20.* Salmasios, *in Spartianum pag. 1. linea 24. & in Vopiscum fol. 378.* Sed si ex præcepto Apostoli in præsenti relato clericus non potest ordinari sine titulo, quomodo Innocentius hic, & Alexander III. *in c. hoc tit.* statuerunt, quod si clerici ex paterna hæreditate, seu proprio patrimonio sustentari possent, etiam absque titulo, ex quo alantur, possint ordinari? cum Summus Pontifex non possit mutare, aut corrigere quæ à Christo Domino, & ejus Apostolis statuta fuerunt, *c. in novo, 21. dist. c. sunt quidam 25. qu. 1.* Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, Apostolum aliquando referre ea, quæ sunt legis naturalis, ut *Non occides, non mœchaberis, &c.* ad Romanos *c.13.* aliquando verò ea, quæ sunt legis supernaturalis, vel divinæ, ut *non circumcideris*, ad Galatas *c. 5.* aliquando ea, quæ sunt tantùm legis positivæ, ut quòd Episcopus non sit bigamus, præceptum de jejunio, & similia, *1. ad Timoth. c.3.* Cùm ergo Apostolus refert aliquid juris naturalis, vel divini, id immutabile est; quia jura illa immutabilia sunt, *cap. fin.* ubi probavi, *de consuetudine*; docent plures congesti à Cenedo *collect. 196. ad Decret.* & pluribus relatis Thomas Sanchez, *lib.8. de matrim. disput. 6. num.4.* Basilius, *eod. tract. lib.8. ferè per totum.* Quando verò Apostolus refert aliquid juris tantùm positivi, an Pontifex in eo dispensare possit, dubium est? Cujus solutio pendet ex illa quæstione, utrum D. Petrus primatum habuerit supra Apostolos, ut tanquam major ipse, & ejus successores, possint immutare, & corrigere quæ ab aliis Apostolis statuta erant, cum tantùm superior possit corrigere legem inferioris? In qua quæstione dicendum est, simpliciter in Apostolatu Apostolos æquales fuisse, pariterque à Domino vocatos, juxta illud Joannis *cap. 20. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Lucæ *c.6.* ibi: *Nonne ego vos duodecim elegi?* & *c. in novo, 21. dist.* ibi: *Pari consortio honorem, & potestatem acceperunt.* Hæc tamen non impediunt primatum, & supremam jurisdictionem D. Petri, quam ipse specialiter, & immediatè à Christo Domino accepit. *Joannis cap.21.* ibi: *Pasce oves meas:* & *cap. 16. Matthæi: Tibi dabo claves, & quodcumque ligaveris, &c. c. ita Dominus 7. 19. dist. c. puto 35. c. beatus 37. 2. q.7.* Probant, & latè explicant D. Thom. Bonav. & alii SS. PP. congesti à Bellarmino *lib.1. de Rom. Pontifice, c.10. & lib.4. cap.22. & 23.* Cajetanus, *in opusc. tom. 1. tract. 1. c.3. & 4.* Jacobatius, *de Concil. lib. 5. art. 8.* Quibus animadversis dicendum est, quod cùm majorem jurisdictionem, summumque Ecclesiæ primatum supra reliquos Apostolos D. Petrus habuisset, consequens est Romanum Pontificem ejus successorem posse utilitate suadente immutare statuta posi-

tiva Apostolorum, ut probant ex D. Th. Turrisçremata *de potest. Papæ*, *q.* 63. Sylv. *verbo Excom.* 5. *n.* 10. Unde passim in jure legimus immutatas pœnas, & correctas nonnullas çęremonias à Sanctis Apostolis in suis canonibus statutas: item dispensatum cùm bigamo ut ordinetur, *in c. lector*, 34. *dist.* notavi *in c. 2. de bigamis*. Sed licèt hæc vera sint, adhuc urget difficultas suprà adducta; nam sententia relata ab Apostolo in præsenti à lege naturali, & divina provenit, videlicet ut qui altari servit, de altari vivat, juxta illud Lucæ c. 10. *Dignus est operarius mercede sua*. Unde videbatur Pontificem in hoc casu dispensare non posse. Cui difficultati ut satisfaciamus, observandum D. Paulum 1. *ad Cor.* 8. in præsenti relatum, nullatenus asseruisse aliqua lege divina statutum fuisse, ut nullus clericus ordinaretur sine titulo; sed tantùm dixisse altari inservientem de altari vivere debere, dum 1. *ad Cor. c.* 9. ait: *Quis militat suis stipendiis unquam? quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Et paulò post: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?* Item 1. *ad Tim. c.* 5. *Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annunciant, de Evangelio vivere.* Ex qua sententia Ecclesiæ Patres deduxerunt, neminem sine titulo esse ad sacros ordines promovendum, *d. c.* 1. *&* 270. *dist.* Sed cùm hæc constitutio positiva esset, rectè potuerunt Alex. *in d. c.* 3. & Innoc. *in præsenti*, statuere, ut pro titulo haberetur patrimonium ipsius ordinandi.

3 e *Cujus obsequio.*) Clerici enim per sacrum ordinem destinati sunt à populo, ut pro eo orent, quemadmodum & Tribus Levi antiqua lege pro universo populo divinis officiis vacatura à Deo ipso electa fuerat, unde diffiniuntur clerici, qui divino cultui ministeria religionis impendunt, *in l. 2. C. Theod. de Episc. & cler.* ac si diceretur, ab iis qui ordinantur pro divino cultu, religionis officia præ cæteris exhibenda esse, atque ideò ex destinatione Ecclesiæ, ex munere, & officio publico, totiusque Ecclesiæ nomine pro populo precantur, dum pensum servitutis suæ solvunt, ut ait textus, *in c. 1. de celebr. Missar.* Eligius, *homil.* 9. *in Cœna Domini*, ibi: *Canonicis horis quotidie juxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodiis, precibusque consuetis Dominum rogare, & laudare non desistat.*

d *Clerici appellantur.*) *Cap. cleros*, 21. *dist. c. clericus* 5. 1. *q.* 1. illustraut latè Petrus Greg. *lib. 2. partit. tit.* 9. *c.* 1. Alciatus, *lib. 4. parerg. c.* 2. Vvadingus, *ad opera D. Francisci, epist.* 13. Cujac. & Fabrotus, *in rubric. de vita & honest. cler.* fusè Hallierius, *de sacris elect. in princip.*

e *Prædecessores.*) *In c.* 1. *&* 2. 70. *dist. c.* 2. *&* 4. *hoc tit.*

f *Successores ipsorum.*) Sed si ordinatores in pœnam improbæ ordinationis tenentur alimenta ita ordinatis præstare, quomodo eorum successores ex facto, & delicto ipsorum teneri possunt, cum ex delicto authoris successor non teneatur, *l. unic. C. ne ex delicto defuncti*, *l. si is qui* 3. *C. si pendent. appell.* plura Pichard. *in* §. 1. *Instit. de perpet. & tempor.* ne unius delictum innocenti præjudicet, contra regulam *Non debet*, 21. *de reg. jur. lib.* 6. *l. non debet*, *ff. eod. tit.* & ne ex delicto alterius innocens teneatur, contra legem *sancimus*, *C. de pœnis*. Cui difficultati, omissis variis solutionibus adductis à Glossa, & Repetentibus hic, dicendum est, onus alendi clericos ordinatos sine titulo non esse personale, nec in pœnam delicti impositum; sed tale onus reale esse patrimonii illius Ecclesiæ, in qua ordinatus inservit, & ministrat, ut ex auctoritatibus in præsenti relatis constat: quare simile onus transit cùm ipso patrimonio in quemlibet illius possessorem, seu administratorem. Par ergo obligatio hæc est, tam in ordinante, quàm in ejus successoribus, patrimonium, seu bona ipsius Ecclesiæ possidentibus, *c. accepimus*, *de ætate & qualitate*. Unde non tam ex delicto ordinantis, quàm ex onere reali ejus successor in dignitate cogitur in hoc casu alimenta præstare.

g *G.*) Guillelmo videlicet, qui fuit unicus hujus nominis, ut refert Ægidius Gonzalez, *in theatr. ipsius Eccl.*

h *Competens.*) Idest sufficiens ad congruam, honestamque sustentationem, *d. c. Episcopus* 4. *hoc tit.* ibi: *Convenientia stipendia.* Trid. *sess.* 21. *de refor. c.* 2. ibi: *Quod sibi ad victum honestè sufficiat.* Quale autem beneficium sufficiens dicatur, in jure expressum non est, nec facilè statui potest, cum hoc ex pluribus facti circunstantiis proveniat, juxta textum *in l.* 1. *ff. de jure delib.* Facit textus *in l. quæsitum* 13. *ff. de testibus*. Unde Episcopi arbitrio relinqui, utrum beneficium sit sufficiens, vel non docent Salzedo, *in praxi*, *c.* 18. *n.* 4. Parisius, *lib. 2. de resig. benef. qu.* 6. *nu.* 13. Episcopus enim habita ratione qualitatis personæ ordinandi, & regionis, debet exiguum, vel congruens beneficium admittere, vel rejicere, ita ut beneficium sufficiens sit ad victum, ut ordinatus mendicare non cogatur. Item agnoscere debet, an beneficium pacificè possideatur, nec ulla controversia juris, vel facti, sive in judicio, sive extra contra possessorem sit mota; juxta Trid. *d. sess.* 21. *c.* 2. docent latè Barbosa, *ibi*, Salzedo suprà, *n.* 6. qui etiam probant hujusmodi beneficium debere esse perpetuum, ne si postea deficiat, clericus ita ordinatus mendicare cogatur: unde latè disputant, an ad titulum pensionis, capellaniæ, & coadjutoriæ possit quis ad sacros ordines promoveri? In quibus, & similibus quæstionibus videndi sunt ipsi, & alii congesti *in c.* 4. *hoc tit.* ubi commentarium hujus textus adduximus.

CAPUT XVII.

Idem *Archiepiscopo* a *Senonensi.*

INter cætera, quibus ad universalem Ecclesiæ gubernationem instruimur, ille cujus gratia, non meritum nostrum ad ejusdem regimen nos provexit, mirum, & mirabile nobis suæ benignitatis reliquit exemplum: in eo videlicet, quod sicut de beato Petro, cujus sumus (licèt immeriti) successores, à Domino factum esse videmus, infirma mundi elegit, ut fortia quæque confunderet, misericorditer prævidens, quod qui sęcularium pondus ante suam vocationem sustinuerat passionum, fragilitatem humanæ conditionis expertus, fratribus suis meliùs compati sciret, & commodiùs misereri, dum sibi conscius, de se haberet evidens in similibus argumentum. Hæc verò ante nostros oculos proponentes, postquam dilectus filius noster magister P. de Cassaneto seriem negotii sui nobis exposuit, paterna super eum moti fuimus pietate: cujus factum cùm ex certitudine rei, quam nos, dum olim minori fungeremur officio, tractaveramus, in parte plenioris fidei testimonium adjuvaret, ad succurendam ei, & labores ipsius inutiles revelandos, animi studium solicitiores assumpsimus: ne miseranda ipsius afflictio, quæ jam ei perplexitatem dubiam minabatur, Sedem Apostolicam expertem esse solitæ misericordiæ, ac remedii debiti causaretur. Tibi siquidem satis credimus esse notum qualiter facta resignatione à dilecto filio Vv. de Bochar, in quodam Canonico Laudunensi, de prębenda ejusdem Ecclesiæ, quæ per commutationem prębendarum dilecto filio H. tunc Siclimiensi Canonico, à bonæ memoriæ N. Decano Rhemensi, *b* auctoritate Apostolica assignari debebat, prędictus Magister per venerabilem fratrem nostrum N. Laudun. Episcopum de prębenda fuit investitus eadem, & tam in Choro, quàm in Capitulo per dilectos filios N. Decanum, & Canonicos Laudun. adhibitis solemnitatibus debitis, juxta Laudunensis Ecclesiæ consuetudinem institutus. Super quo cùm inter ipsum, & dictum N. controversia suborta fuisset, & appellatio ad Sedem Apostolicam interjecta, licèt idem Magister cum magis laboribus, & expensis ad eandem Sedem accedens, post diutinam expectationem, quæ sub intemperie periculosi temporis imminente ipsum tædio multo, & diversarum persecutionibus incommoditatum affectum ferè usque ad extrema deduxit, suum negotium contra memoratum N. pro suo desiderio complevisset; eo tamen postmodùm causa infirmitatis absente, ad instantiam sæpefati H. tunc apud Apostolicam Sedem præsentis, per bonæ memoriæ C. prædecessorem nostrum, de fratrum consilio omnia retractata fuere. Sicque ipse Magister sua spe *c* frustratus omninò, post destitutionem suam Sedem Apostolicam fuit iterum adire coactus, nullum sibi videns remedium superesse, nisi ejus desolationi multiplici Sedes Apostolica duceret misericorditer providendum. Propter hæc igitur, & alia multa, quæ causam ejus favorabilem reddiderunt, nos circa ipsum paternum gerentes affectum, prædictis N. Decano, & Canonicis Laudun. mandando districtè pręcepimus, ut eundem Magistrum, qui per dictum Episcopum in eo-

Digitized by Google

in eorum Ecclesia institutus fuisse dignoscitur, & per ipsos in fratrem admissus, salvo eo; quod de præfato N. Sedes Apostolica sententialiter diffinivit, non obstante contradictione, vel appellatione cujuslibet, Canonicum habeant, tam in Choto, quàm in Capitulo, & in aliis, quæ ad Canonicum pertinent, fraterna eum charitate tractantes. Præterea ipsis firmiùs inhibemus, ne aliquem in Canonicum recipere aliquo modo præsumant, donec antedictus Magister pręþendæ beneficium in pręfata Ecclesia plenariè sit adeptus. Unde fraternitati tuæ per Apostolica scripta pręcipiendo mandamus, quatenus si memorati N. Decanus, & Canonici mandatum nostrum neglexerint adimplere, tu eos ad receptionem ejus (prout dictum est) faciendam, sublato appellationis obstaculo, per districtionem ecclesiasticam, monitione tamen pręmissa, compellere non omittas, quoslibet qui mandato Apostolico se duxerint opponendos, eadem censura compescens. Noveris autem, quod quia nolumus, ut idem Episcopus occasione alicujus promissionis, seu cujuslibet auctoritate rescripti à Sede Apost. impetrati, ad eludendum mandatum nostrum se valeat excusare, ipsi districtè pręcipimus, ut donec idem Magister in eadem Ecclesia fuerit pręþendæ beneficium assequutus, nulli alii pręþendam modo quolibet assignare pręsumat. Quod si fortè pręsumpserit, id irritum decetnimus penitus, & inane. Decet enim, ut quia pręþendam ei, quam de jute non potuit, assignavit, eam quam de jure potest, assignet, ne pręþendam illi fraudulentet visus sit assignasse. Dat. Romæ apud S. Petrum 10. Kal. Maii, Pontificatus nostri anno 1.

NOTÆ.

a *Enonensi*,) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 3.* & in epistulis editis à Sirleto, *fol. 49.* ex quo codice restituo integram hujus textus: casus autem ita contigit. Guillelmus, & Hugo, unus Ecclesiæ Laudunensis, alter Siclinienfis, coram Cęlestino III. animo permutandi præbendas, eas resignarunt in manibus ipsius. Cęlestinus eorum petitiuni annuens, jussit Decano Rhemensi, ut præbendam Guillelmi Hugoni conferret, & vicissim Hugonis Guillelmo; sed antequam Decanus id adimpleret, Episcopus Laudunensis præbendam Guillelmi contulit Petro talis resignationis ignaro, qui cum cæteris Canonicis consedit in Choro, & Capitulo; sed, cùm Cœlestinus hanc collationem irritasset, conquestus Petrus coram eo de illusione Episcopi, quia ignarus resignationis deceptus fuerat, jussit Alexander III. Episcopo Laudunensi, ut præbendam proximè vacaturam, quam de jure possit, Petro conferret.

b *Auctoritate Apostolica.*) Unde talis commutatio admitti poterat, cum præcessisset Pontificis auctoritas; licèt aliter textum hunc accipiat Covar. *lib. 1. var. c. 5. nu. 5.*

c *Sua spe frustratus.*) Quam rationem ad feuda, & Indorum Commendas protogans, illustrat Solorzanus, *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. c. 9. nu. 32.*

CAPUT XVIII.

Idem *Episcopo & Cantori a Tornacensi*.

CUm jamdudum. *b Et infrà:* Verùm quoniam ab R. Siclunensi Canonico, I. de *c* Bithinia quædam objecta fuere, multitudo videlicet tam dignitatum, quàm etiam pręþendarum; ambitionis, & avaritiæ vitium, cui nondum finem imponens, contra definitionis nostræ tenorem, & *d* Lateranensis Concilii statuta, ad obtinendam Pręposituram Siclunen. se ingerit, & ingessit; & quod die *e* intrusionis suæ ante *f* confirmationem pręsumpserit ministrare, sicut & post confirmationem cassatam. Mandamus, quatenus si inveneritis pręditum I. habere plures alias dignitates, atque pręþendas, aut aliquid aliud pręmissorum, quod ad cassationem ejus sufficiat, inveneritis esse verum: ei super jam dicta Pręፕositura silentium imponatis, ab impetitione Siclunen. Ecclesiam absolventes, cum multa per patientiam *g* tolerentur, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitia non debeant tolerari.

NOTÆ.

a *Tornacensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 4.* De Tornacensi Ecclesia nonnulla notavi *in cap. eam te 7. de rescript.*

b *Et infrà.*) Epistola hæc non reperitur inter editas à Guillel. Sirleto, & Bosqu. quia spectat ad librum 3. epistularum Innoc. III. quem adhuc præ manibus non habuimus. Casus autem pręsentis litis ita contigit. Mathildis filia Alfonsi I. Regis Portugalliæ, pręmortuo marito Philippo I. Flandriæ Comite in Syria, retinuit Siclinienfe territorium jure dotalitii, cum jure patronatus, quod Comes Flandrię habebat in Ecclesia Siclinienfi: unde defuncto Præposito illius Ecclesiæ, elegit in ejus locum quendam clericum procuratorem suum: quem non solùm Siclinienses Canonici non admiserunt, verum & elegerunt Joannem, quem in possessionem Pręposituræ induxerunt: Mathildis appellavit ad Innocentium, à quo cùm causa fuisset commissa certis judicibus, coram eis varia objecta fuerunt pręditto Joanni, videlicet plures pręþendas habere malo more, & corruptis quinque electoribus admissum fuisse: quibus cognitis Innocentius cum dejiciendum esse à Pręposituta decrevit. Quod ut latius percipiamus, audiamus ipsum Innocentium relatum à Sirleto, *fol. 53.* qui Atrebatensi, Tornacensi, & Morinensi Episcopis in hæc verba rescribit: (Cùm illius vicem (licèt immeriti) geramus in terris, cujus virga regni esse dignoscitur æquitatis, delatas ad Apostolatus nostri notitiam quæstiones sic nos convenit examinatis diligentius causarum meritis justo judicio diffinire, quod in nostri non appareamus executione officii negligentes, & cuique, prout tenemur, suam videamur justitiam conservare. Sanè licèt tempore felic. C. Papæ pręadecessoris nostri quęstio inter dilectam in Christo filiam N. nobilem mulierem, uxorem quondam Philippi Comitis Flandr. & Capitulum Siclinienfis Ecclesię, super electione Pręponsiti fuerit diutius quęstio agitata, & super causa ipsa rescripta sępè Apostol. emanassent, novissimè tamen utriusq; partis nuncii ad Sedem Apostolicam accedentes, post ejusdem pręadecessoris nostri obitum suas proposuere in nostro auditorio quęstiones, Et primò quidem dilectus filius Magister Ægidius, pręfatæ Comitissæ procurator, & nuncius, pro ea taliter allegavit: Quod cum obeunte G. quondam Siclin. Pręposito, Siclinienfis Præpositura vacaret, ipsa, ad quam terra illa jure dotalitii ex dono prædicti Com. fuerat devoluta, sicut idem Comes à longis retroactis temporibus, cum Siclinienfis Præpositura vacavit, in eadem Ecclesia Præpositum dignoscitur elegisse, uti suo jure cupiens, virum idoneum, litteratum, & honestum, qui non habebat alium personatum, magistrum E. in Præpositum Siclinien. elegit, & ad Siclinien. Ecclesiam destinavit, rogans, & postulans à Canonicis Ecclesiæ memoratæ, ut ei jus suum conservantes illæsum, illum quem ad eos destinaverat, recipere in Præpositum non differrent: quem cùm in Ecclesia Canonici residentes admittere penitus recusassent, ipsa Comitissa jus suum, & electionem, quam fecerat, sub Apostolica protectione constituit, & ad Romanam Ecclesiam appellavit. Postea verò cùm de communi assensu Capituli Ecclesiæ memoratæ fuerit interposita appellatione prohibitum, ne quis ab eis nominaretur in Præpositum, nisi communi deliberato consilio, sicut in litteris quorumdam Canonicorum ejusdem Ecclesiæ manifestè conspicitur contineri; quinque tantùm Canonicorum dilectum filium Joannem de Bitunia, qui septem alias habere dicitur Prælaturas, aliorum assensum minimè requisito, qui erant absceotes; & iis, qui resideotes in eadem Ecclesia erant apud Siclinium, non vocatis, nullumque assensum ipsi electioni præbentibus, in Præpositum elegere, & installavere, contra cujus installationem ex parte Comitissæ iteratò fuit ad Sedem Apostolicam appellatum. Verum cum causa eadem tibi, frater N. Atrebat. Episcope, & tuis conjudicibus fuisset ab Apostolica Sede commissa, & ab examine vestro neutra partium appellasset, prædictus Joannes de Bitunia, ignorante parte alia, nuntium suum latenter ad Sedem Apostolicam destinavit, & se simplicem clericum, Joannem scilicet de Bitunia, dolosè faciens appellari, & falsò significans violentiam per Comitissam Siclinien. Canonicis irrogatam, & de interpositis appellationibus ab eadem Comitissa

mentione non habita, se asserens electum canonicè in præsato prædecessore nostro ad venerabilem fratrem nostrum N. Episcopum, & dilectos filios N. Decanum, & N. Præpositum Suessionen. litteras impetravit: quibus datum est in mandatis, ut eandem Comitissam denunciarent eacommunicationis vinculo detineri, & tamdiu ab omnibus evitandam, donec Ecclesiæ Siclinien. & passis injuriam, de ablatis omnibus, & irrogatis injuriis satisfaceret competenter, & de speciali esset mandato Sedis Apost. absoluta. Qui etiam solicitè providerent, ut si electionem Præpositi ad dictos Canonicos ex legitimis eorum assertionibus cognoscerent pertinere, sæpenominatæ Nobili, & cuilibet laicæ personę perpetuum silentium imponerent, & facerent Præpositum ipsum collatæ sibi canonicè dignitatis, appellatione remota, pacifica possessione gaudere. Judices autem ipsi nulla causæ cognitione præhabita, vel etiam citatione præmissa, tenorem mandati Apostolici præfatæ Comitissæ cùm suis litteris direxerunt, eidem districtè mandantes, quatenus Præposito, Ecclesiæ, & Canonicis Siclinien. de illatis injuriis cùm plenaria damnorum restitutione satisfaceret competenter: scitura, quod donec quòd mandaverant, adimpleret, & de speciali esset mandato Apostolico absoluta, ipsam, & officiales suos, & alios bonorum Sielin. Ecclesiæ invasores pro excommunicatis haberent: & vobis, fratres N. Tornacen. & N. Morinen. Episcopi, ut hoc denuncietis omnibus, auctoritate dederunt Apostolica in mandatis. Post hæc verò cùm præfata Comitissa ab eisdem citata judicibus, procuratorem suum ad præfixum sibi locum, & terminum destinasset, licèt se excommunicatione crederet non teneri, sufficientem tamen obtulit cautionem, quod Ecclesiæ pareret judicio, vel mandato, ut absolutionis beneficium mereretur. Quod cùm ab ipsis judicibus non posset aliquatenus obtinere, & usque ad productiones testium fuisset in causa ipsa processum, & judices testes ex parte Comitissæ productos admittere noluissent, mandato prædecessoris nostri minùs rationabiliter inhærentes, in quo continebatur expressum, ut si electionem Præpositi ad jamdictos Canonicos ex legitimis eorum assertionibus cognoscerent pertinere, prænominatæ Nobili, & cuilibet laicæ personæ perpetuum silentium imponerent, & facerent Præpositum ipsum collatæ sibi canonicè dignitatis, appellatione remota, pacifica possessione gaudere, procurator ejusdem Comitissæ ab eorum manifestis gravaminibus Sedem Apostolicam appellavit. Ipsi verò judices nihilominus contra Comitissam sententiam protulere, à quorum sententia, sicut & prius, ad Romanam fuit Ecclesiam appellatum. Tandem verò dilectis filiis N. Sancti Quintini, & N. Rojen. Decano, & N. Cantori Peronen. fuit causa eadem à Sede Apostolica delegata. Quorum judicium, quia sicut & primi Judices prædictam Com. satisdare volentem absolvere, & testes suos admittere recusarunt, quia unus ipsorum judicum Advocati adversæ partis patruus, vel avunculus dicebatur; & alter cùm causa ipsa sub eorum examine tractaretur, à prædicto Joanne de Bitunia Duacen. prębendæ donationem recepit: procurator sæpefatæ Comitissæ penitus recusavit, & ab eis tanquam à suspectis, ante & post sententiam Sedem Apostolicam appellavit. Et quoniam priores, & posteriores judices in causa ipsa tàm inordinatè processerunt, postulabat eadem Comitissa, ut quicquid factum esset per eosdem judices, & in ejus foret præjudicium post appellationem legitimè interpositam attentatum, irritum fieret, & inane: præsertim cùm commissio illa ad Suessionen. judices veritate nosceretur tacita impetrata. E contra verò dilectus filius Magister Robertus, adversæ partis procurator & nuncius, respondebat, quod cùm defuncto G. Siclinien. Præposito, Fratres ejusdem Ecclesiæ de successoris electione tractarent, & primo die non potuissent in personam idoneam convenire; tandem prædictum Joannem de Bitunia in Siclinien. Præpositum unanimiter elegerunt, & installarunt, ne quid in prę judicium electionis eorum fieret, Sedem Apostolicam appellantes. Clericus etiam Comitissæ, qui præsens aderat, nihilominus Romanam Ecclesiam appellavit. Ipse autem Joannes de Bitunia electus taliter in Præpositum, omnium hominum ad Præposituram pertinentium in pace recepit homagia, & eodem die fructus Præpositurę quietè habuit, & sine contradictione percepit. Præfata verò Comitissa Flandriæ, cum sæpius suas litteras ad Siclinien. Capitulum direxisset, ut Magistrum C. clericum suum eligeret in Præpositum, & non posset ab eis quod postulaverat, obtinere, per se, & ministros suos ad res Canonicorum, & illius, quem elegerant, & ad personas eorum manus extendit, personas malè tractavit, & bona diripuit violenter. Cùm autem ad venerabilem fratrem nostrum N. Rhemen. Archiepiscopum, sanctæ Sabinæ Card. tanti excessus quæstio devenisset, & eam, & fautores ejus excommunicationis sententia innodasset; quia tandem in manu ejusdem Archiepiscopi de illatis injuriis, & ablatis rebus promisit satisfacere competenter, ab excommunicatione exstitit absoluta. Verùm quia postmodum non servaverat quod promisit, ab eodem Archiepiscopo fuit eadem sententia innodata, de excommunicatione ipsius circumpositis Episcopis litteris destinatis. Cumque super his omnibus ad prædictum prædecessorem nostrum quæstio delata fuisset, ipse prædictis Suessionen. judicibus causam ipsam (ut prędictum est) terminandam commisit, qui secundùm quod in mandatis receperant procedentes, utrinsque partis receptis testibus, cognoscentes jus electionis ad Siclinien. Capitulum pertinere, dictam electionem auctoritate Apostolica confirmavere, & præfatam. Comitissam denunciavere excommunicationis sententiæ subjacere. Cùm verò præfata Comitissa nuncium ad Sedem Apostolicam direxisset, & de utriusque partis assensu prædictis N. sancti Quintini, & N. Rojen. Decan. & G. Cantori Peronen. causa eadem fuisset cognoscenda commissa, ipsi auditis diligenter quæ hinc inde fuere proposita, de prudentum virorum consilio prædictorum judicum sententiam approbavere, eam auctoritate Apostolica confirmantes; pro quo idem Magister Robertus cùm instantia supplicabat, ut quod erat per priores judices sententiatum, & approbatum nihilominus à secundis, nostra quoq; confirmaretur auctoritate, & res Canonicorum, & dicti electi, quas prædicta Comitissa per se, & fautores suos occupaverat, faceremus cùm integritate restitui, & de injuriis satisfieri competenter. Nos igitur, quibus ex susceptæ incumbit administrationis officio diligere justitiam, & odire iniquitatem, cum fratribus nostris utriusq; partis allegationes, & rescripta diligentius intuentes, cognovimus evidenter commissionem ad Suessionen. judices per precum mendacia impetratam, cum ipsius Joannis suppressum fuerit nomen cujuslibet dignitatis, & interpositæ appellationis à Comitissa, vel ab alio nulla in eis mentio haberetur, & mendax precator carere debeat impetratis: Præterea non est aliqua ratione credendum, quod idem prædecessor noster sine causæ cognitione præfatam Comitissam voluerit excommunicatione notari, vel ei super jure suo perpetuum imponi silentium, cum merita causarum partium assertione pandantur: Item ipsi judices Suession. videntur in rescriptis, quæ perspeximus, discordare, cum in litteris, quas posterioribus judicibus direxere, se asserant utriusque partis receptis testibus ad sententiam processisse; & in rescripto prolatæ sententiæ, se non utrimque, sed ea parte Canonicorum recepisse testimonia fateantur. Ex præmissis itaque, & aliis rationibus, tam priorum, quàm posteriorum judicum inordinatas sententias cognoscentes, quicquid super causa ipsa occasione prædictarum commissionum ordinatum dignoscitur, vel statutum, de fratrum nostrorum consilio decernimus non tenere, ad illum statum idem negotium reducentes, quem ante commissionem primam dignoscitur habuisse. Ut autem utrique parti sua debeat justitia respondere, causam ipsam duximus secundùm formam canonicam committendam. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum.) Hujus epistolæ major pars reperitur, *in cap. 1. de sententia, & re judicata, in 3. collect.*

b *Siclin.*) Legendum esse *Siclini ensi*, jam notavit Boetius Epon. *tom. 1. qq. heroic. tit. de regalibus*, *n.* 58. Siclinium enim est in dięcesi Tornacensi, in ipso Comitatu Flandriæ. 2

c *Bithinia.*) Legendum est *Bitunia*, ut habetur in relatis epistolis Innocentii, seu *Betunia*, ut voluerunt Boetius Epon. *ubi proximè*, Cujacius, *in præsenti*. 3

d *Lateran.*) Sub Alexandro III. *cap.* 13. *&* 14.

e *Intrusionis.*) Intrusio dicitur omnis injusta occupatio, & absque legitima causa facta, *c. quia, de concess. præb.* Unde ille dicitur intrusus in beneficio, qui à non habente potestatem conferendi, seu absque canonica institutione illud obtinuit, *c. cum venissent, de in integrum rest. c. ex frequentibus, de instit. c. eum qui hoc tit. in 6. c. ad aures, de excess. Prœl.* quod quidem variis modis accidere potest, quos sigillatim prosequitur Frances, *in tract. de intrusione, q. 2. cum seq.* 4

f *Ante confirmationem.*) Unde ut intrusus, amisit jus, si quod habebat ad ipsam præbendam, *cap. 17. de elect. cap. avaritiæ 5. eod. tit. in 6.* latè probant Lotherius, *de re benef. lib. 1. p. 1. q. 13. nu. 1.* Barbosa, *de potest. Episc. 3. p. allegat. 57. nu.* 214. & *lib. 1. juris Eccles. c.* 19. *nu.* 249. 5

g *Tolerentur.*) Ex hoc textu rectè docet Boetius Epon. *ubi supra*, Principis tolerantiam non inducere dispensationem; quod etiam suadetur *ex cap. 3. de cognat. spirit.* & docent Gamma, Thomas Sanchez, & alii congesti à 6

Bar-

Barbosa in præsenti, *nu. ult.* qui exponit textum *in c. quia circa, de consanguin. & affin.* Sed licèt non mera, & propria dispensatio inducatur ex tali patientia, tamen quasi dispensatio inducitur, *c. 1. qui matrimonium accusare, in 3. collect.* ubi Ecclesiam quodammodo dispensando dissimulare, & dissimulando dispensare quodammodo docetur: latè explicant Basilius, *de matrim. lib. 8. c. 15. à nu. 6.* Salgado, *de retent. bullar. 1. p. c. 2. sect. 5. per tot.*

C A P U T XIX.

Idem a *Archiepiscopo & Archid. Senonen.*

Dilectus filius T. Lingon. Canonicus in nostra proposuit presentia constitutus, quod cùm de mandato bonæ memoriæ Greg. P. predecessoris nostri, G. quondam Lingon. Episcopus quandam prebendam assignasset eidem in Ecclesia Lingon. & eadem sibi per predictum predecessorem nostrum fuerit confirmata; quia Capitulum Lingon. ipsum ad eandem prebendam recipere contemnebat, dil. fil. Clarevall. & Longuivadi Abbates auctoritate pred. nostri, eum nollet aliquatenus à contradictione cessare, ipsum supposuerunt ecclesiastico interdicto. Postmodum autem ad presentiam nostram accedens, ad dil. fil. Medulenen. & Guincian. Abbates obtinuit scripta nostra: sed cùm per eos justitiam suam non posset obtinere, nos ven. Rhemen. Archiepiscopo S. R. E. Cardinali, tunc Episcopo *b* Prenestino, Apost. Sedis Legato, sicut asserit, dedimus in mandatis, ut predictam interdicti sententiam, sicut fuerat rationabiliter promulgata, faceret appellatione postposita firmiter observari: unde cùm idem Archiepiscopus negotium prorogaret, & idem post labores multiplices ferè de promovendo ipso negotio desperasset, deficiens in expensis, ad instantiam Archiepiscopi memorati, & auctoritate ipsius talis inter eundem T. ex una parte, & ven. fr. nostr. R. Episcopum, & dil. fil. Canonicos Lingon. ex altera, compositio intercessit, quod ipso ab eodem Capitulo per manus prædicti Archiepiscopi recepto in Canonicum, & in fratrem, & concesso sibi *c* stallo in Choro, & participatione qualibet divinorum, idem fructus prebendæ alicujus ejusdem Ecclesiæ percipere non deberet, nisi loco proximo vacaturæ. Licèt autem prefatum Archiepiscopum sincera diligamus in Domino charitate, ipsiusque velimus honori deferre; quia tamen in his quæ contra canonicas sanctiones attentari noscuntur, ei deferre nec volumus, nec debemus, quod ab eo illicitè factum est in hac parte, duximus irritandum, quod licitè factum est approbantes. Cum ergo dictum T. in Canonicum recipi, & fratrem canonicis non obviet institutis, & vacaturam expectare prebendam, Lateranensi Concilio non sit dubium *d* obviare: nos illicito reprobato, quod est licitum approbantes, quia videtur indignum, ut is qui receptus est in Canonicum, præbendæ beneficio defraudetur: disc. v. per A. f. m. quat. dictos Episcopum, & Canonicos Lingon. si verum est quòd asseritur, ut eidem præbendam, cum se facultas *e* obtulerit, non differant *f* assignare, vos eos mon. premissa per cens. Eccl. sub cujusc. contrad. & ap. ob. compellentes, faciatis eidem portiones *g* quotidianas, quæ fuerint in Ecclesia memorata, sine diminutione qualibet assignare, contradictores per cens. eandem appel. postposita compescendo.

N O T Æ.

1 a *SEnonensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* ex qua integram ita restituo: casus autem ita contigit. Cum Episcopus Lingoniensis ex præcepto Pontificis canoniam in sua Ecclesia Tancredo assignasset, Capitulum renuit illum admittere; quare Innocentius Ecclesiam ipsam interdicto supposuit, unde Canonici transactionem fecerunt cùm ipso Tancredo, ut ipsum in Canonicum, & in fratrem statim reciperent, assignatis illi stallo in Choro, & loco in Capitulo; sed fructus præbendæ non perciperet usquedum alia vacatet. Consultus Innocentius, hanc posteriorem partem transactionis improbavit, & decrevit, ut Tancredus statim virtute talis receptionis perciperet distributiones quotidianas, & cùm primum facultas se obtulisset, illi integra præbenda assignaretur. Cujus decisionis mentio etiam fit *in cap. dilecto*, infrà *hoc tit.* & eam exposui *in cap. relatum, hoc tit.*

2 b *Prænestino, Apost. S. L.*) Vvido de Pare, qui Gallus monachus, ac 15. Abbas Cisterc. totiusque Cisterciensis Ordinis Caput, ab Innocentio III. Episcopus Cardinalis Prænestinus est creatus anno 1198. vir sanè singularis sanctitatis, pietatisque insignis: in multis autem, splendidisque legationibus, quibus perfunctus est, ea celebrior fuit, cum sub eodem Innocentio anno 1199. in Galliis, Germaniaque Othonis Imperatoris electionem nomine Pontificis ratam habuit contra Philippum Suevum, quem à communione Fidelium Ecclesiastica censura removit, quod Reipublicæ Christianæ tranquillitatem irrequieto ambitionis æstu interturbaret. In qua legatione non modo civili rerum statui consuluit Vvido, sed etiam Ecclesiasticos ritus promovit, atque adauxit. Siquidem teste Cæsario Histerbacensi, ejus sæculi Scriptore, *lib. 5. c. 56. & lib. 6. c. 2. miraculorum*, decrevit, ut non nisi pulsata campanula litans sacerdos incruentam tulleret hostiam, neve deferretur infirmis, nisi eadem campanula perstrepente, sive ad excitandam Fidelium pietatem, sive ut ea ratione multiplicatis intercessoribus facilius exorata salus ægrotantibus obveniret. Quem postea universalis Ecclesia morem complexa est. Laodic. Concilium convocavit, lapsisque clericis leges severiores dixit, ita ut religionis studio flagrans, alter Paulus videretur: quas ex parte memorant Placentius, Ægidiasque de Aurea Valle, *in hist. Leodiensium Episcoporum.* Ab Innocentio III. anno 1204. Archiepiscopus Rhemensis in demortui Vvillelmi Albimani locum adlectus est: eidemque Guidoni Rhemensi Archiepiscopo, & S. R. E. Cardinali ejusque successoribus Regum Franciæ inungendorum privilegia confirmat Innocentius anno 1205. idibus Maii, Pontificatus 3. Reg. Vatic. *epist. 75. fol. 24.* referunt Chenu in serie Præsulum Ecclesiæ Rhemensis, Ughellius, *tom. 1. Ital. sacr. fol.* 203.

c *Stallo.*) Quid sit stallum, exposui *in c. 7. de rescript.*

d *Obviare.*) Licèt enim possit Legatus reservare certi beneficii collationem etiam in favorem certæ personæ, *cap. cum dilectus, cap. si Apostolicæ* 22. *hoc tit. in 6.* & hæc reservatio videatur importare collationem beneficii vacaturi, hoc procedit quando reservatio fit simul cùm expectativa, quod prohibitum est, quia continet in se votum captandæ mortis alienæ, & ita non valet talis reservatio, ex hoc textu; si autem hujusmodi reservatio fit absque ulla expectativa, quia tunc nullum jus quæsitum est ei, in cujus favorem reservatur, ideò valet talis reservatio, ut docet Cæsar, *de Eccles. hierarch. disput. 3. de legatis, num.* 11. 3

e *Cum facultas se obtulerit.*) Magnum enim discrimen versatur inter istam clausulam, & inter illam, *cum primum vacaverit*; nam virtute primæ clausulæ non protinus ac vacaverit præbenda conferenda est, sed cum opportunum sit, *cap. 8. de concess. præbend.* Faciunt textus, *in l. nepos, de verb. sign. l. 8. §. ult. ff. de testam. tut. l. rogo, ff. quando dies legati, l. ult. ff. qui sine manumiss.* ubi similes clausulæ reperiuntur. 4

f *Assignare.*) Juxta adducta *in cap. relatum, hoc tit.*

g *Quotidianas.*) Facit textus, *in c. cùm M. de constit.* & ex his duabus decisionibus apertè probatur, canoniam per se absque præbenda beneficium Ecclesiasticum esse, quod & notavi supra *in c. 1.* nam Canonicus tantùm, qui non habet præbendam, habet jus percipiendi distributiones quotidianas, quæ licèt fructus beneficii non sint, *extravag. postulasti, hoc tit. inter communes*; sunt tamen emolumenta, quæ propter officium impensum in Ecclesia præstantur, Moneta *de distribut. q. 6. per totam*, Barbosa, *de Canonicis, c. 21.* Solorzanos, *de juribus honorariis, n. 481.* Nec contrarium probat textus, *in cap. in nostra, de rescript.* ubi cùm agatur de Canonicis, & illis, qui in Canonicos fuerant recepti, dicitur nondum eos Ecclesiasti- 5

cum beneficium fuisse assequutos: ergo quia canonia per se non est beneficium Ecclesiasticum. Cujus textus difficultate motus Fabricius in praxi *de benef. de titul.* & *in titul. nu.* 9. 21. & 39. affirmavit canoniam per se non esse beneficium: sed difficultati illi facilè satisfacies ex adductis *in eodem cap. in nostra*.

C A P U T XX.

Idem a *Episcopo Brixiensi*.

TUæ fraternitatis devotio. *Et infra:* Præterea consuluisti, cùm sæpè contingat, quod ad unam præbendam duo clerici, propter nimiam importunitatem petentium eliguntur, utrum confirmanda sit talis electio, vel potiùs irritanda. Nos igitur attendentes, quod si duo clerici unam præbendam tenerent, illud esset contra Concilium Turon. *b* quod præbendarum inhibet sectionem; & si unus illorum ipsam obtineret præbendam, sub expectatione alius, contra *c* Lateran. statuta Concilii remaneret. Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod talis electio de rigore juris penitus est cassanda.

N O T Æ.

1 a BRixiensi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 6. & *in cap. tuæ*, *de procur.* ubi alias partes hujus decretalis congessi, & inscriptionem exposui.

b *Turonense.*) Relatum *in cap. majoribus*, *hoc titulo*.

c *Lateran.*) De quo agemus *in c.* 2. *de concess. præbendæ*.

COMMENTARIUM.

2 PLerumque contingit ad unum idemque beneficium duos eligi, seu præsentari, & cùm unus tantùm sit instituendus, nec dividi possit inter duos beneficium, aut nullius electio confirmatur, ex traditis *in cap. majoribus* 8. *hoc tit.* aut electione una infirmata, altera confirmatur: quod procedit data aliqua prioritate inter utramque electionem, *cap. dilectus* 25. *hoc tit.* latè probat Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 2. *c.* 9. unde si Pontifex unam, eandemque præbendam duobus successivè conferat, licèt in aliis actibus posteriora prioribus derogent, *l. pacta*, *C. de pactis*, *l. licèt*, *§. Divus*, *ff. de jure Codicil.* Valenzuela, *consil.* 63. *n.* 184. tamen in eo casu rescripti data attenditur, ut probavi *in c. capitulum*, *c. plerumque*, *de rescript.* & qui primò rescriptum impetravit ad beneficium, præfertur illi, qui secundò ad idem beneficium litteras impetravit, *cap. ex parte* 12. *de offic. deleg.* nam cum virtute prioris rescripti jus acquisitum fuisset primo, non potest secundus admitti cùm ejus præjudicio, ut probat doctrinam hanc expendens ad Indorum commendas Solorzanus *d. c.* 9. *per totum*: facit textus disertus *in cap. si tibi absenti*, *de præbend. lib.* 6. In aliis verò privilegiis pluribus concessis, cum alii per alium præjudicium non irrogatur, attenditur tempus præsentationis litterarum, seu adeptæ possessionis, ut varios casus inde resolventes docent Kochier *in tract. de primariis precibus*, *pag.* 24. Valenzuela, *consil.* 128. *nu.* 151. & *consil.* 104. *nu.* 6. Cùm ergo in præsenti casu ad unum, idemque beneficium duo electi simul fuissent, nulla data prioritate temporis; & beneficium dividi non possit, juxta Concilium Turonense relatum *in d. cap. majoribus* 8. ideò Pontifex in præsenti decrevit utramque electionem esse irritandam, ne ad unum, idemque beneficium duo admitterentur, repugnante Concilii Turonensis dispositione, de qua *in d. cap. majoribus*, ex cujus commentario, quæ huc spectant mutuanda sunt.

C A P U T XXI.

a Idem.

NIsi essent viri providi, & honesti, tam ii, qui ordinationem fecerunt, quàm illi, circa quos est facta ordinatio in Ecclesia vestra super Prioratus negotio, ordinationem illam valdè suspectam propter exempli perniciem haberemus. Quod ergo post concertationem diutinam ordinatum est circa unum de duobus electis, ut ipse habeat prioratum, hoc ex jurisdictione delegata secundùm justitiam videtur esse statutum. Quod autem ordinatum est circa reliquum, ut ipse xx. lib. de redditibus Capituli, & xl. libras de proventibus Prioratus percipiat annuatim, hoc secundùm providentiam intelligitur esse præceptum ex arbitraria *b* potestate, cum in delegatis fuerit *c* compromissum, qui auctoritatem sibi retinendo commissam, se pro bono pacis, & utilitatis hæc ordinasse fatentur. Quia igitur ordinatio ab omnibus est recepta, possuntque licitè Prior, & Capitulum de proventibus suis propter causas prædictas, non quidem ex pactione partium, sed ex jussione judicum provisionem hujusmodi exhibere; nos eam hoc habito *d* moderamine toleramus, ut ad præstationem xl. librarum, non dignitas Prioratus, sed persona Prioris maneat onerata, ne fortè vel circa proventus aliqua videatur facta sectio Prioratus, ita quod ipso Priore defuncto, successor ipsius ad præstationem xl. librarum minimè teneatur.

N O T Æ.

1 a IDem.) Ita etiam habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. ex neutra tamen compilatione constat cui missa sit præsens decisio, nec inter epistolas editas à Bosqueto, & Sirleto reperitur.

2 b *Ex arbitraria potestate.*) Unde cognoscitur, judicem delegatum, in quem partes compromisere, posse procedere & potestate delegata, & virtute compromissi, ut docuit Salgado, *de protect. Regia p.* 2. *c.* 13. *n.* 130.

3 c *Compromissum.*) Jure nostro canonico compromitti potest, tam in judicem ordinarium, quàm delegatum, quia aliàs de ipsa causa cognoscere potest, ut probavi *in cap.* 5. *de arbitris*.

4 d *Moderamine.*) Quod ita oportuit declarari, nam aliàs pensio pro vita pensionarii reservari intelligitur. Glossa hic *verbo Prioratus*, quæ est conditio obligationis annuæ ex legato provenientis, *l. in singulos* 8. *ff. de annuis legat.* unde mors possessoris Ecclesiæ pensionario non debet esse, ex sententia capitis *veniens* 8. *de transact.* capitis *cùm venissent* 6. *de constitution.* quod cùm ex natura pensionum proveniat, æquè statui debet in pensionibus reservatis à Pontifice, & ab Ordinario, ut docuerunt Caccialupus, *de pensionibus qu.* 4. & 5. Gigas, *q.* 6. *n.* 4. Gambara, *lib.* 6. *de offic. Legati*, *à num.* 585. à qua sententia discedunt Navarrus, *de simonia consil.* 43. *concl.* 2. & *de jurepatron. consil.* 8. Parisius, *de confident. q.* 28. *nu.* 120. quos sequitur Garcia *de benefic. q.* 1. *c.* 5. *nu.* 334. moventur auctoritate præsentis textus, quatenus Innocentius in eo arbitrium ita ratum habet, ut pensio pro vita debitoris tantùm constituatur; verumtamen ipsi mentem Innocentii non percalluerunt, nam nisi ob eam rationem fuisset pensio ex vita debitoris æstimanda, id utique procedere non solùm in pensione xl. librarum, sed etiam in pensione xx. cùm utraque ex prædicta arbitraria potestate descendat; quæ moderatio cùm ita facta non fuerit, sequitur potestatem inferiorum non esse ita coarctandam, ut pensio ab eis imposita vitam debitoris non excedat. Fuit ergo hic moderata pensio per Innocentium, ut levior esset Ecclesiæ obligatio, non tamen quia judices modum excessissent in constitutione pensionis.

COM-

COMMENTARIUM.

3 Conclusio tradita, & probatur. EX præsenti decretali communiter sequens deducitur assertio: *Cùm lis ambigua est, & difficilis, potest judex uni ex litigatoribus beneficium assignare, alii verò certam pensionem in ipso beneficio.* Quæ assertio probari potest *ex cap. cùm venissent 9. de restit. spol. cap. de cætero 5. in fine, cap. veniens 8. de transact. cap. cùm clerici, de censibus, cap. audivimus, de collus. de teg.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garanna Cujacius *hic*, Æneas Robertus, *lib. 1. rer. judic. cap. 7.* Ægidius Bossius, *tom. 1. moral. tit. 7. §. 4.* P. Suarez, *tom. 1. de relig. lib. 4. cap. 51. n. 17.* Berojus, *in cap. 2. de arbitr. num. 46.* Ferro-Manrrique *de different. utriusque fori, fol. 148.* Barbosa, *lib. 3. de jure Eccles. cap. 15. num. 49.* Petrus Gregorius, *de benefic. c. 29.* Lotherius, *lib. 1. de re benefic. quæst. 35. n. 22.*

4 Impugnatur tradita assertio. Sed præsens assertio difficilis valdè redditur sequenti consideratione; nam in præsenti specie, vel hujusmodi pensio constituitur à judicibus virtute potestatis sibi delegatæ, vel tanquam ab arbitris ratione compromissi in eos facti. Priori modo pensio reservatur injustè, quia ut ait Seneca, *lib. 3. de benefic. cap. 7.* Judicem formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit. Est autem in judicibus hæc lex à sacris canonibus indicta, ut beneficia sine diminutione conferant, *cap. unico*, juncta rubrica, *Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur: cap. majoribus 8.* ubi probavi, *hoc tit.* & rectè; nam fructus beneficii, ut accessorii, sequi debent naturam sui principalis, ex regula *Accessorium, de reg. jur. lib. 6.* & ideò non possunt alii applicari, quam cui titulus beneficii conceditur, ut probat Robertus, *d. lib. 1. verum judic. cap. 7.* quod autem est præscriptum circa universos fructus, hoc de parte eorum dici debet, argumento legis, *quæ de tota, ff. de rei vindic.* Ratione etiam compromissi dari non potest hæc facultas constituendi pensionem, cum super Ecclesiastico beneficio transigere non liceat, *cap. super eo 7. de transact.* quia nec pacisci licet in spiritualibus, *cap. quam pio 1. p. q. 2. cap. fin. de pactis.* Videtur ergo, nec posse in arbitros super quæstione beneficiali compromitti, nec arbitrium latum ab ipsis posse subsistere, cum portionem pensionis, quæ temporalis est, uni, beneficium verò alii adjudicaverint, contra textum *in cap. fin. de rer. permut.*

5 Pensionis etymon, & definitio. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pensionem dici à verbo, *pendo*; quia videlicet pendet à beneficio formaliter, à quo extrahitur; sicut ususfructus à proprietate, *cap. ult. de pignor. cap. quicumque 12. quæst. 1.* Gigas, *de pens. quæst. 1. num. 8.* Qua ratione etiam merces rei conductæ pensio appellatur, *l. divortio 8. §. non solùm, ff. solut. matrim.* Brissonius, *de verb. signific. verbo Pensio.* Dicitur etiam annua, quia singulis annis pendi debet, & annuum neutro genere, dici posse existimat Duarenus, *lib. 6. de sacr. cap. 4.* exemplo veterum, quos ita crebrò loquutos fuisse, constat *ex l. Sejo 10. ff. uxori, l. si cui 14. l. Titia 19. ff. qui mercem, ff. de annuis legat. l. ex annuo 15. l. si stipulata 33. ff. de donat. inter, l. quidam 22. ff. de pact. dot.* Diffinitur autem pensio ita accepta à Duareno, *dicto lib. 6. cap. 4.* ut fit delibatio quædam beneficii, qua ex eo, quod universum beneficium foret, pars quædam alicui confertur, argumento legis *legatum 110. ff. de legatis 1.* Garcia, *de benefic. 1. part. cap. 5. num. 120.* ita diffinit: *Pensio est jus spirituale, aut illi annexum, instar beneficii, percipiendi certam pensionem fructuum, mensæ, vel beneficii, ad tempus, ob justam causam.* Consentiunt Azor. *2. p. instit. moral. lib. 8. cap. 5. quæst. 1.* Lotherius *lib. 1. de re benefic. q. 35. num. 12.* Dicitur pensio *jus*, quia ex pensione resultat jus quoddam distinctum ab ipso beneficio, quod simile est quoad plures effectus juri fructuarii, quoad alios verò juri beneficiarii: sed præcipuè comparatur obligationi annuæ ex fundo, aut prædio persolvendæ, ut docet Oldradus *consil. 168. num. 5.* Quia verò conditio annuæ præstationis alia quidem resultat ex promissione facta in contractu, quæ una est, & perpetua, *l. si Stichus 16. §. ult. ff. de verb. obligat.* & ad hæredes transfertur, ut ibidem Consultus ait, quia plerumque mens contrahentium hæc est, ut tam sibi, quàm hæredibus prospiciant, *l. si pactum 9. ff. de probat.* alia verò resultat ex legato, quæ in primo anno pura est, in sequentibus conditionalis, *l. si in annos 4. ff. de annuis legat.* sed in initio cujuslibet anni integra debetur, *l. 2. l. à vobis, ff. de annuis legat.* morte tamen legatarii extinguitur, *l. in singulos 8. ff. eodem titul.* docent Mandera *animadvers. cap. 14.* Moez *in observat. cap. 9.* in qua parte observandi sunt textus *in l. fin. §. 1. ff. de contrahend. emption. l. 30. §. uxori, ff. de legat. 3. l. 3. ff. si plures, ff. si cui plusquam per legem, l. 41. & 43. ff. ex quibus causis major. l. 1. ff. si in annos, l. 3. §. fin. l. computationi 55. ff. ad legem Falcidiam, l. 68. ff. penult. ff. de legat. 1. l. 1. Cod. de fideicommiss. l. 7. §. 1. Cod. de præscript. l. 3. ff. quemadmodum servit. l. 17. ff. de aliment. legat. l. 2. §. 1. ff. quibus modis ususfruct. l. 62. §. 1. ff. de evict. l. 12. §. 5. ff. quando dies legat.* Ideò pensio Ecclesiastica similis est pensioni annuæ debitæ ex testamento, quatenus morte extinguitur pensionarii, & transferri in alium prohibetur: non enim, ut annua obligatio ex contractu orta in hæredes transit, sic Ecclesiastica pensio transferri potest, propter prohibitam successionem in bonis Ecclesiasticis, *cap. ad hæc, de decimis*; in quo similis est fructuario pensionarius: etiam convenit cum beneficiario in eo, quod indiget titulo, & fructus percipit pro rata temporis, quo vivit, quamvis fructuarius fructus tantum perceptos ad hæredes transmittat, *l. defuncta 58. ff. de usufruct.* Unde exponendum venit quale sit onus hoc, seu jus pensionario competens, reale videlicet, an personale: quod difficile est, si æstimemus pensiones ex jure annuarum obligationum, quæ onus tantùm inferunt personale respectu ejus, qui obligatur, pro quo actio in personam competit, *l. fin. §. fin. ff. de contrah. empt.* Communiter tamen ea sententia placuit, ut beneficium ipsum, seu fructus beneficii pensione onerentur, sicut solet prædium onere tributorum gravari, *l. Imperatores, ff. de publicanis, l. 1. Cod. sine censu, vel reliquiis.* Quæ sententia probatur *ex cap. conquerente 6. de cleric. non resid.* ubi dum agitur de obligatione annuæ pensionis, ait textus, *pro Ecclesia exsolvendam*, ut ostendat onus pensionis, ipsius beneficii, aut Ecclesiæ esse; idemque apertè colligitur *ex cap. audivimus 3.* ibi: *In beneficiis, de collus. deteg.* & ex decisione hujus textus, dum ex pensione, de qua hic, Ecclesias obligari profitetur. Ratio autem superioris doctrinæ est, quia pensiones institutæ sunt in gratiam pensionarii, ut cedant pro alimentis, & vicem beneficii obtineant. Garzia *d. cap. 5. num. 170.* Si autem obligatio sub nomine Rectoris Ecclesiæ conciperetur, ipso mortuo ante pensionarium, pensio extingueretur, nec successor obligari potuisset ex facto ejus, à quo nec titulum, nec causam habet, ex resolutis à nobis *ad cap. 1. hoc tit.* Ut ergo persistat hoc jus usque ad mortem beneficiarii, oportuit ipsi beneficio, & ejus fructibus onus injungi: quibus consequens est, pensiones sine causa reservari non debere, *d. cap. avaritiæ*, hujus tituli, *d. cap. audivimus*; cum causa posse, ut ait textus noster ibi: *Possunt licitè Prior, & Capitulum propter causas prædictas, &c.* quia cum per reservationem stipendia Ecclesiæ obligentur, id sine causa admitti non debet; cum causa potest, ut est commune omnium obligationum, quibus bona Ecclesiarum aut beneficiorum subjiciuntur, *cap. 1. & 2. de rebus Eccles. non alienandis, in 6. cap. cùm Apostolica 7.* ibi: *Cùm meliora prospiciat: cap. nuper 8. de his, quæ fiunt à Prælat.* Est etiam eisdem consequens, ut onus pensionis reale intelligatur. Gonzalez *dict. regul. 8. glossa 34. num. 47.* Flaminus Paris. *lib. 6. de resignat. quæst. 2. num. 98.* Gigas *d. tract. de pens. quæst. 51.* post Glossam. *in hoc cap. nisi essent, verbo Prioratus.* Quare inde provenit, ut contra quemlibet possessorem beneficii ob pensionem agi possit, *d. cap. veniens 8. de transact. cap. cùm venissent 6. de instit.* Barbosa *lib. 3. juris Eccles. cap. 11. num. 93.* & in praxi exigendi pensiones *q. 15. num. 63.* sive exprimatur in pensione, ut successor teneatur, ut frequenter fit; sive non exprimatur. Gigas *d. quæst. 3. n. 2. & q. 44. & 47.* quia cum sit onus reale beneficio inhærens, transit cum ipso beneficio, adeò ut Capitulum pro rata temporis vacationis, dum fructus percipit, teneatur solvere pensionem, ut latè probat Barbosa *in d. praxi, quæst. 15. per totam.* Cùm enim Capitulum succedat in locum illius, qui pensionem solvebat, & fructus beneficii ipsius percipiat, juxta juris utriusque regulas, debet subire onus, cùm onus ad successorem non transeat, ut in præsenti specie contingit; per talem enim restrictionem natura pensionis non mutatur, sed ejus solutioni modus imponitur. Ex his infertur, ob pensionem decursam agi posse via executiva contra quemcunque possessorem ipsius beneficii. Gigas *ubi sup. quæst. 51.* nec eo casu pensionis præscribi viam executivam, *ex l. 6. tit. 15. lib. 4. recopil.* docet Barbosa *in dicta praxi, quæst. ult. per totam:* etiam actione hypothecaria ipsum pensionarium agere posse, *ex l. fin. ff. ult. ff. de contrahend. emption.* docet Caccialupus *de pension. q. 9.* sed rectiùs contrarium docuit Paulus Castrensis *consil. 338. num. 5.* licet enim fructus beneficii in tertium possessorem alienati sint, non ideò evinci possunt.

Dicitur autem hoc jus pensionis spirituale; unde quærunt Interpretes, an pensio antecedenter, vel consequenter 6 Pensio est jus spirituale.

quenter sit jus Ecclesiasticum? Pro cujus dubii solutione triplex pensionis genus distingui solet, teste Lessio *lib.2. de justitia, cap.34. dub.37.* alia enim est pensio, quæ pro officio merè temporali in remunerationem officii conceditur, veluti salarium constitutum pro œconomo, advocato, sacrista, vel simili ministerio; de qua Vasquez *tract. de benefic. cap.2. §.4. num. 167.* Theophilus *tom.12. tract. mala è bonis Eccles. sect.2. cap.1.* alia, quæ titulo perpetuo, certa portione detracta, ex fructibus alicujus beneficii consignatur, ut *in cap. conquerente, de cler. non resid.* tertia, quæ in titulum conceditur clerico, quæ non in perpetuum, sed ad tempus detrahitur ex ipso beneficio, ut in præsenti textu, *cap.3. de collus. deteg.* & aliis similibus. De prima pensione non ambigitur, quin temporalis, & profana sit, ut docet Suarez *tom.1. de relig. tract. de simonia lib.4. cap.26. num.3.* Nec etiam de secunda quæritur, quia etiam certum est, ex ea beneficium Ecclesiasticum provenire, ut post Garziam, & alios docet Valensis *de benef. titul.1.* Circa tertiam pensionum speciem duo tempora consideranda sunt: primum mediæ Jurisprudentiæ canonicæ: secundum quod invaluit post motum proprium S. Pii V. editum anno 1571. cujus meminerunt P. Suarez *d. cap.26. num.3.* Garzia *de benef. 1.p. cap.5. num.37. & 3. p. cap.1. n.5.* dicendumque est, jure Decretalium, sicut pensionibus istis titulus beneficii gravati non scindebatur, ita nec novum titulum beneficii ex eis creari, nec jus aliquod spirituale, sed onus merè temporale; ad quod tempus referendi sunt Doctores, qui communiter tenent, pensionem nec esse beneficium, nec titulum beneficii præstare, ut tenent Ojeda *de incompatib. in præfat. num.3.* Selva *de benef. 1.p. q.3.* Valensis *ubi proximè*: nec contrarium probatur *ex cap. ad audientiam, de rescriptis*, in illis verbis: *Pensiones, aut alia similia beneficia*; quæ jam ibi exposui: ex jure tamen novissimo similes pensiones naturam beneficii habent, quia solis clericis conceduntur, obligantque ad recitationem officii minoris, & per constitutiones 30. & 31. Sixti V. coguntur pensionarii tonsuram, & habitum clericalem deferre, non tamen verè beneficia sunt, sed ad instar beneficiorum habentur quoad plures juris effectus, quos latiùs prosequuntur Garzia, & Valensis *ubi proximè*.

7 Dicitur etiam in prædicta diffinitione, *certam pensionem*; quia sic debet pensio reservari, ut certa sit; & ita æqua, ut maneat Rectori unde vivere possit. Garzia *d.1. part. cap.5. num.366.* quapropter debet reservari in quantitate, non in quota fructuum parte, tertia videlicet, quarta, vel simili, ut in præsenti specie contingit, ibi: *Ut ipse xx. libras de redditibus Capituli, & xl. de proventibus Prioratus percipiat annuatim.* Ubi notandum est, libram, non pondus, sed nummum, seu monetam significare, ut etiam accipitur *in l. omnes, Cod. de appellat. l. illustres, Cod. de modo multarum, l. ult. Cod. de expressis, lib.11. cap. de cætero, de transact. cap. P. & G. de officio delegat.* & aliis, junctis quæ de libra monetali, ex jure Romanorum congesserunt Covar. *de veter. num. cap.4.* Mariana *de ponder. cap.8.* Budeus *lib.3. de asse*. Unde juxta stylum Curiæ non fit reservatio pensionis in fructibus, nisi ex magna causa; & rectè, ut tollatur occasio discordiarum, quæ ex communione fructuum inter Rectorem, & pensionarium oriri possent, argumento legis *cum Pater 77. §. dulcissimis, ff. de legat.2.* non ideò, quia concessa parte fructuum titulus beneficii divideretur, ut docebant Doctores relati à Garzia *d. cap.5. num.362.* quia ut aliud est beneficium, aliud fructus beneficii; ita ex divisione fructuum non resultat divisio tituli, ut rectè agnovit Corrasius *1. part. de benef. cap.4. n.10.* Debet etiam esse pensio æqua, idest, ut ita imponatur, ne nimium oneret beneficium: & licet nullo juris testimonio quantitas pensionis imponendæ taxata sit, stylo veteri Curiæ receptum fuit, ne tertiam partem æstimationis fructuum excedat. Gigas *quæst.9.* Caccialupus *q.7.* Riccius *collect. 5179. part.4.* Hodie ex dispositione Concilii Trid. *sess.24. de reform.* cautum est, ut solutis omnibus oneribus mille ducati pro Episcopo, centum pro Rectore beneficii remaneant; ubi plura congessit Barbosa, Garzia *d. cap.5. num.441.* qui latè disputant, quomodo fructus beneficii sint æstimandi, & an ob eorum diminutionem minuatur pensio. Etiam adjecimus in definitione, *ad tempus*; quod convenit cum iis, quæ suprà dixi, videlicet beneficium esse perpetuum, pensiones autem temporarias; esset enim nimis onerosum beneficio, si pensio perpetua esset, ut de fructu ajebat Justinianus *in §. finitur, Instit. de usufructu*. Hinc quæri solet, quo tempore pensio cesset, & quibus pereat? Pro cujus dubii solutione sciendum est, olim dupliciter pensionem reservari solere. Primò pro vita beneficiarii debitoris, ut contingit in casu hujus textus circa pensionem 40. librarum solvendam ex proventibus Prioratus: secundò, ut eas perciperet creditor annuatim, ut factum etiam fuit in præsenti specie circa 20. libras. Primo casu morte debitoris pensio finitur, secundò non nisi morte pensionarii cessat; tum propter regulam textus *in l. in singulos 8. ff. de annuis legat.* tum etiam, quia pensionarius usufructuario æquiparatur: unde sicut ususfructus morte finitur, ita & pensio. Etiam finitur pensio professione solemniter facta in Religione, ut docent Gigas *de pensionibus quæst.57. num.5.* Thomas Sanchez *2. tom. summæ, l.7. cap.4. num.13. & cap.29. n.8.* non solùm quia professus pro mortuo habetur, *cap. in præsentia, de probat.* sed quia incapax redditur possidendi aliquid, sive spirituale, sive temporale. Etiam finitur pensio per contractum matrimonii, ut probat Sanchez *de matrim. lib.7. de disput.44.* Tum quia sicut beneficia amittit beneficiarius matrimonio celebrato, *cap.1. de cleric. conjug.* ita pensionarius pensionem, quæ licet beneficium non sit, ad instar beneficii habetur. Tum quia, cum inhabilis reddatur ad sacros Ordines, privatur omnibus privilegiis clericis competentibus, exceptis relatis *in cap. unic. de Clericis conjugatis, lib.6.* ubi non refertur privilegium retinendi pensionem, unde necessariò eam amittit pensionarius matrimonium contrahendo.

Tandem dicitur in dicta diffinitione, *ob justam causam*; quia ut pensio legitimè constituatur, justa causa intervenire debet; & si aliter pro libito reservetur, constitutio pensionis nullius momenti est, *cap. vacante 26. in fine, cap. extirpandæ 30. §. quia verò, hoc tit. cap.3. de offic. vicarii, cap. constitutos 6. vers. cùm autem, de relig. domib. cap. per tuas 5. de donat. cap. penult. de verb. signif. Clement. 1. versic. Eadem, de supplend. neglig.* Faciunt textus *in cap. prohibemus 7. cap. significavit 13. de censibus*, docent ultra scribentes de pensionibus, Corrasius *de sacerd. 1. part. c.4. à num.12.* Flaminius *de resig. lib.2. quæst.2. num.134.* Suarez *tom.1. de relig. lib.4. de simon. cap.5. num.14.* Azor *instit. moral. p.2. lib.8. cap.6. quæst.1.* Unde quamvis *in cap. cum venisset 9. de restit. spol.* justa causa non exprimatur, cur annua pensio ab Archiepiscopo imposita esset, supponenda tamen est ex eo, quod ipsius auctoritas intercessit, ut ex verbis, quæ habentur in ejus textus integra, facilè liquet: ideò autem non fuit expressa, quia de alia re longè diversa agebatur. Etiam in Summo Pontifice causam desiderari ad imponendam pensionem, docuerunt Azor *dict. lib.8. cap.5. quæst. ult.* Corrasius *d.2. part. cap.1.* Sanchez *lib.2. summæ, cap.29. num.27.* non ut validè imponatur, sed ut justè; nam absque causa eam imponendo non facit contra jus divinum, aut naturale, sed tantùm contra jus ecclesiasticum prohibens beneficia cum diminutione conferri, quod à Pontifice abrogari potest, *cap. proposuit 4. de concess. præbend.* tamen dum sine causa imponit, magis dissipat, quàm dispensat, & ideò peccat lethaliter; quare nec validè sine causa imponi pensionem à Pontifice, docuerunt Toletus *lib.5. instruct. cap.83. num.3.* Victoria *in relect. de simon. num.50.* Lessius *de justitia cap.34. num.204.* Theophilus *tom.12. tract. mala è bonis Ecclesiæ, sect.2. cap.1. num.10.* Quare non solet sine causa pensionem assignare; & si de causa non constet, tamen præsumitur, veluti cùm motu proprio pensionem constituit; creditur enim ex justa, & honesta causa eam reservasse: at in Episcopo, & aliis Prælatis Pontifice inferioribus, non tantùm pro justitia, sed etiam pro validitate pensionis justa causa desideratus, ita ut aliter imposita nullius momenti sit, debetque de causa constare, ut aliis relatis probat Garzia *de benef. 1. part. cap.5. num.314.* & si de causa non appareat, præsumitur in fraudem imposita, nec creditur Episcopo asserenti causam intervenisse docent Rebuffus *in praxi, tit. de pacif. num.109.* Corrasius *de sacerd. 2. part. cap.4. num.14.* quia non creditur ei, qui non potest liberè actum facere, nisi prius constiterit de varietate, *l. si fortè 8. ff. de castrensi*, Gigas *de pensionibus quæst.58. num.2.* Causas imponendi pensiones in Episcopo, & aliis inferioribus enumerant Duarenus *ubi supra cap.4.* Azor *p.2. mor. lib.8. cap.5.* Garzia *part.1. cap.5. num.318.* veluti propter remunerationem alicujus servitii Ecclesiæ facti, Gigas *de pens. quæst.6. num.1.* Lotherius *de re benef. quæst.35.* vel si ex causa senectutis beneficium quis dimittat, ut ex Decio, & Felino probant Azor *d. quæst.1.* Redoanus *de simonia, cap.21. num.35.* Gigas *d. q.6. num.3.* Theophilus suprà. Item si duo velint beneficia permutare, & alterum sit longè pinguius, ut servetur æqualitas, potest pensio constitui, *cap. ad quæstiones 6. de rerum permut.* vel si Ecclesia indigeat alio ministro præter Rectorem, *cap.3. de offic. vicar. cap. conquerente, de cleric. non resid.* docent Duarenus 8

Margin note at 7: Pensio debet esse certa, & æqua.

Margin note at 8: De causis imponendæ pensionis.

renus

renus *de sacris Eccles. d. c. 4.* Lotherius *d. quæst. 35. n. 230.* Denique est justa causa imponendi pensionem, si lis inter duos super beneficio orta sit, & aliter decidi non potest, quàm si alteri beneficium adjudicetur, alii pensione reservata, ut in præsenti textu, & *in cap. cum venisset 9. de rest. spol. cap. 3. de collus. deteg.* argumento textus *in c. cum pridem 4. de pactis, cap. præterea 8. cap. cum clerici 11. de censibus*: docent Doctores supra laudati, & congesti ab Augustino Barbosa *hic*.

9 Traditur ratio decidendi. Ratio autem præsentis assertionis provenit ex eo, quia publicè interest litibus finem imponi, *cap. 2. de re judic. cap. fin. de dolo, & contumacia, l. properandum, Cod. de judiciis*; maximè in beneficialibus, in quibus diuturna vacatio Ecclesiis damnum infert, *cap. ne pro defectu, de elect. cap. 2. de concess. præbendæ.* Unde oportebat modum probare, per quem ab hujusmodi litibus discedituт; ut enim lis super beneficio decidatur, utiliter transigitur, atque pro bono pacis pensio à judicibus constituitur, *cap. cùm pridem 4. de pactis, cap. præterea 8. de transact. cap. cum clerici 11. de censibus.* Illustrant Gigas *de pensionibus, q. 6. num. 4.* Ugolinus *de simon. tabul. 1. cap. 20. §. 3. num. 2.* Suarez *d. lib. 4. de simon. cap. 51. num. 11.* Lotherius *d. lib. 1. q. 35. numer. 27.* Accedit quia plura pro bono pacis permittuntur, quæ aliàs prohibentur, *cap. his 11. de majoritat. & obed.* Unde rectè in præsenti, ut à lite discedatur, approbatur pensio à judicibus compromissariis beneficio imposita.

10 Dissolvitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione exponendum est, quo jure arbitrium à judicibus delegatis, & simul compromissariis in specie hujus textus, tam circa Prioratus, quàm circa pensionis reservationem defendi valeat ab omni simoniæ labe? Et quidem Robertus *d. lib. 1. rer. judic. cap. 7.* illud defendere intendit ea ratione; quia compositio facta fuit à judicibus providis, & honestis, pro quibus præsumptio extat, ut ex illis verbis constat: *Nisi essent viri providi, & honesti.* Sed ut ratio finalis hujus arbitrii explicetur, sciendum est, super spiritualibus, vel illis annexis, super quibus lis vertitur, transigi non posse, si quid temporale præstetur, *cap. cum pridem, de pactis, cap. præterea 9. de transact.* ubi probavi. Si verò nihil temporale præstetur, transactio admittitur. Etiam compositio super beneficio locum habet, si nihil inter partes caveatur de re temporali, sed indistinctè compromissum fiat in arbitros; tunc enim ipsi pensionem imponere possunt, ut in hoc textu, *capit. cùm olim 7. de arbitr.* quia cùm nihil inter partes de re temporali convenerit, nullum simoniæ periculum vertitur: in quo plenior arbitrorum, quàm judicum potestas est; quippè judices integrum beneficium victori adjudicare debent, ex suprà adductis pro dubitandi ratione; arbitri tamen, cùm sit plenior facultas eorum, ut inquit Seneca *lib. 3. de benef. cap. 7.* ibi: *Arbitri libera est, & nullis constricta vinculis religio*; possunt partem fructuum alteri consignare, vel in compensationem expensarum, vel quo alio æquitatis colore: oportet tamen, quod compromissum fiat in judices, qui de quæstione principali possent cognoscere, ut supponitur in hoc textu, & in dicto capite *cum olim 7.* Ratio est, quia si solam arbitrariam potestatem exercerent, non possent titulum beneficii parti adjudicare, qui auctoritate ordinarii, aut delegati conferendum est, *cap. ex frequentibus, de institut.* nec etiam pensionis onere beneficium grave, quod cum eadem auctoritate imponi debet. Unde reservatio pensionis in præsenti specie sustinetur, quia à judicibus delegatis facta fuit, qui etiam arbitrariam potestatem exercebant, compromisso in eos facto indistinctè, absque ulla rei temporalis mentione: quibus conditionibus intercedentibus, pensio ritè reservatur, ut docent suprà laudati pro illustratione conclusionis.

C A P U T XXII.

Idem a *Xanton.* *Episcopo*, & *Abbati* b *Bacian.*

PRo illorum provisione: *Et infrà*: Pro dil. f. Magistro P. Audoen. qui apud Sedem Apost. moram fecisse dignoscitur longiorem, nec adhuc erat competens beneficium Ecclesiasticum assecutus, licèt ad ipsum esset idoneus obtinendum, ven. fr. nostro Burdegal. c Archiepiscopo litteris nostris præcipiendo mandavimus, ut ei in aliqua Ecclesiarum suarum, ubi ei expedire cognosceret, omni dilatione, & excusatione postpositis, sub. cujusc. controv. & ap. ob competens, faceret beneficium assignari, præsumptionem eorum Ecclesiastica distr. compescens, qui se ei super hoc ducerent temerè opponendos: ipse autem Archiepiscopus, sicut suis nobis litteris intimavit, attendens præfati Magistri scientiam, & probitatem, illum cognoscens idoneum ad tale beneficium obtinendum, post susceptionem mandati nostri, Decano, & Capitulo Xanton. auctoritate nostra mandavit, ut ipsum pro reverentia Sedis Apost. in fratrem admitterent, & Canonicum, & fraterna charitate tractarent. Cumque precibus ejus, & mandatis nostris reluctarentur Canonici, ac indulgentiam de quadragenario Canonicorum numero ei opponerent, quam à Sede Apostolica *d* jactitant se habere; quia idem Archiepiscopus manifestè cognovit illos in elusionem mandati nostri, sua indulgentia concessa eis irreverenter abuti, & non tantùm xl. tunc esse Canonicos in eadem Ecclesia, sed plures constiterit illi evidenter, Magistrum prædictum de *e* præbenda, & canonia Xanton. cum consensu, & voluntate tua, frater Episcope, & prudentium virorum consilio investivit, contradictores vinculo excommunicationis astringens. *Et f infrà*: Quia verò, quod per prædictum Archiepiscopum de memorato Magistro auctoritate nostra providè factum est, firmitatem debitam volumus obtinere, disc. s. per A. s. m. & distr. præc. quat. si vobis constiterit prædictos Canonicos indulgentiam prædictam, quam habent de certo Canonicorum numero, non servasse, & aliquem ultra constitutum numerum in Canonicum auctoritate propria recepisse: cùm nobis legem *g* imponere non debeant, quam ipsi *h* negligunt observare, latam in ipsos excommunicationis sententiam à prædicto Archiepiscopo tamdiu nuncietis auctoritate nostra, sublato cujuscumque contradictionis, & ap. ob. observandam, donec sæpèdictum recipiant in Canonicum, & in fratrem, & ea, quæ ad Canonicum pertinent, cum stallo Chori, & loco Capituli ei studeant assignare.

N O T Æ.

1 a XAnton.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 8.* Cujacius autem rectè legendum existimavit *Santon.* Santo enim, Santonua, sive Santonum, totius provinciæ Santonensis Metropolis est, olim Mediolanum dicta in itinerario Antonini, sed à Julio Cæsare subacta, nomen illud amisit. De ea Ausonius ad Paulinum *epist. 1.*

——Tandem eluctati retinacula blanda
Burdicale, molles loquimur illecebras,
Santonicamque urbem vicino accessimus agro,
Quod tibi si gratum est, bone Pauline, proba.

Idem *epist. 3. ad eumdem.*

Primo tempore Santones vehendum.

Fortunatus de Basilica Eutropii.

Urbis Santonicæ primus fuit iste Sacerdos.

Qui autem Santones hodie vocantur, hos habent terminos: ab Occidente Oceanum: à Septentrione Pictones: à Meridie Garumnam fluvium: ab Oriente Engolismenses, ut refert Chenu *in serie Episc. Santon.* ubi notat Capitulum ipsius Ecclesiæ Cathedralis communem jurisdictionem habere. Roamundo 35. Præsuli ipsius Ecclesiæ missa est præsens decisio.

b *Bacian.*) Cujacius legendum putat *Abbati Blasiaco*, quod monasterium hodie retinet nomen *Blansac*.

c *Burdegal.*) Gerardo videlicet de Malemort. 2

d *Jactant.*) Et verè habebant, ut constat ex epistolis Innocentii III. *lib. 3. epist.* quod privilegium apud Guillelmum Sirletum *fol. 262.* extat in hac verba.) Constitutionibus, quæ Ecclesiæ sanctæ canonicis non obviant institutis, cùm ab Apostolica Sede suæ robur confirmationis

nis expectant, favorem Apostolicum libentiùs impartimur, ut ea, quæ pro ipsarum utilitatibus ordinantur, inconcussa maneant firmitate; & quæ stabilita ratio comitatur, aliquorum temeritas non infirmet. Ea propter dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus grato concedentes assensu, institutionem, quam de quadragenario Canonicorum numero cum assensu venerabilis fratris nostri Episcopi vestri, consentiente, & assistente bonæ memoriæ Vv. Archiepiscopo Burdegalensi, & piæ recordationis Henrico quondam Albanensi Episcopo, tunc Apostolicæ Sedis Legato approbante, in Ecclesia vestra fecistis, sicut rationabiliter facta est, auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti pagina communimus: auctoritate Apostolica districtiùs inhibentes, ne aliquis ad receptionem alicujus ultra numerum constitutum, qualibet vos temeritate, salvo in omnibus Apostolicæ Sedis mandato, compellat, nisi fortè Ecclesiæ facultates in tantum excreverint, quod earum proventus pluribus sufficere dignoscantur. Decernimus ergo, &c. nostræ confirmationis, &c. Datum Laterani 6. Kal. Aprilis, Pont. N. anno secundo.) Cujus fit mentio *in cap. ult. de verbor. signif.*

3 e *De Præbenda.*) Sed hoc videtur contra verba, & mentem ipsius Pontificis, qui tantùm jussit illi beneficium assignari; & cùm Pontifex simpliciter mandat provideri de beneficio, non continetur præbenda canonicalis, quia est dignitas honorabilior, & maximæ præstantiæ, ut docent Abbas *in cap. ultim num.6. de præbend.* Corrasius *de sacerd. lib.1. cap.5. num.4.* Quintanadvennas *lib. Eccles. cap.3. num.14.* Garzia *de benef.1. part. cap.6. à n.51.* Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verum esse, quod cum Pontifex jubet alicui de beneficio provideri, non potest illi conferri præbenda; sed in præsenti casu, ideò præbenda canonicalis illi collata fuit, quia non simpliciter jussit Pontifex de beneficio provideri, sed cum hæc adjectione, *de beneficio competenti*, unde cùm hæc clausula intelligatur secundùm qualitatem personæ, in cujus favorem emanavit, argumento legis *nepos Proculo, ff. de verb. signif.* ideò si ipse, qui litteras impetravit, præbendam mereatur, ritè potest illi conferri.

f *Et infrà:*) Integra hujus textus caremus; ejus autem casus ita contigit. Cùm Innocentius III. Archiepiscopo Burdegal. injunxisset, ut in aliqua Ecclesia suæ Metropolis Magistro P. beneficium competens conferret, ipse Decano, & Capitulo Santonen. Ecclesiæ, quæ est ejus suffraganea, scripsit, ut ipsum reciperent in Canonicum, & in fratrem; quod Canonici facere renuebant prætextu cujusdam privilegii illis ab Innocentio concessi, ut ultra 40. Canonicos recipere non cogerentur; cùm tamen tunc temporis plures essent, quàm 40. Unde Archiepiscopus ea exceptione rejecta, cum consilio Episcopi Santonen. prædictum Magistrum de prædicta præbenda investivit. Consultus Innocentius III. ratam habuit hujusmodi collationem: duplici ratione. Prima, quia in prædicto privilegio censetur adjecta clausula, *Salva Romani Pontificis auctoritate.* Secunda, quia legem, quam ipsi non servabant, Romano Pontifici dicere nequibant. 4

g *Legem imponere.*) Accedit, quia in similibus confirmationibus statutorum Ecclesiæ semper intelligitur excepta authoritas Romanæ Ecclesiæ, ut constat ex alia epistola ipsius Innocentii, edita à Sirleto *fol.165.* ibi: *Licèt enim cum in aliqua Ecclesia certus statuitur numerus, hæc apponatur conditio, vel intelligatur apponi, Salva Sedis Apostolicæ auctoritate.* 5

h *Negligunt observare.*) Quando Capitulum ultra numerum possit aliquem recipere in Canonicum, & in fratrem, & de his Ecclesiis, ubi est certus Canonicorum numerus, egi *in cap. cùm M. de constit.* 6

C A P U T XXIII.

Idem a *Bisuntino Episcopo.*

TUis quæstionibus respondemus, quod clericos in *b* minoribus ordinibus constitutos, de patrimonialibus bonis habentes, unde possint congruè sustentari, etsi nondum fuerint beneficium Ecclesiasticum assequuti, dummodo aliud canonicum non obsistat, ad superiores poteris ordines promovere.

N O T Æ.

a B*Isuntino.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.9. & in cap. tuis, de testib.* ubi extat alia pars hujus decretalis, ut jam ibi notavi.

b *In minoribus.*) Ex hoc textu deducitur, ad ordines minores promovendos non egere speciali titulo beneficii, vel patrimonii; ad majores verò gradus cooptandos, debere ad titulum beneficii, seu patrimonii ordinari, jam probavi *in cap.4. hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

C A P U T XXIV.

Idem a *Episcopo Zamorensi.*

ACcedens ad Apostolicam Sedem. *Et infra:* Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod clericus absens, per alium, vel alius magis pro ipso poterit de beneficio Ecclesiastico investiri.

N O T Æ.

1 a Z*Amorensi.*) Hanc inscriptionem retinet Cujacius hic, licet Glossa marginalis emendet *Baton.* seu *Laton.* Sed licet non habeamus hanc Innocentii Decretalem inter ejus epistolas hucusque editas, integram literam restituere possumus, & epigraphen *ex cap. fin. de raptu*, ubi dabimus.

C O M M E N T A R I U M.

CUm possessio acquiratur per procuratorem, vel domino præsenti, si præsens est, *l. donationes 31. §.1. ff. de donat. l. quod statu 31. §.1. ff. de donat. causa mort. l. si procuratori 79. ff. de procur.* & domino etiam absenti, & ignoranti, *l.1. §. per procuratorem, l. possessio, §. ult. ff. de acquir. poss.* & dominium si cum ea conjunctum est, quæratur domino scienti, quia procurator in his tantùm præstare ministerium creditur, *l. & licet 15. ff. de const. pec. l. quod meo 18. ff. de acq. poss.* docent Cujac. *lib.19. Pauli ad edict. in d. l. licet, & lib.18. obs. cap.2.* Donell. *lib.8. comment. cap.5.* Bronchorst. *cent.3. assert.91.* Valentia *tom.1. illustr. tract.2. cap.8. num.23.* sive investitura in beneficio accipiatur pro possessione, sive pro jure adipiscendi beneficium, poterit per procuratorem recipi, *cap. olim, de rescr.* argumento legis *4. ff. de donat.* Probant Lambertinus *lib.2. de jurepatron. 2. part. quæst.8. art.8. fol.160.* nec refert si dicas, posse absentem investiri de beneficio per procuratorem, vel nuncium alium pro ipso, quod in præsenti docetur; non enim hæc duo separantur, sed conjunguntur quasi eadem: sicut nihil refert si dicas, per procuratorem causam agere, vel appellare pro alio posse, ut *in l. servi, ff. de appel.* vel alium appellare posse per procuratorem.

C A-

CAPUT XXV.

Idem *Herveo Trecensi* a *Episcopo*.

Dilecto filio nostro P. tituli S. Pudentianæ Presbytero Card. dilectis filiis R. de Avalon, cellerario Senonen. & R. de Noa clerico procuratori tuo, auditore concesso, idem cellerarius *b* proposuit coram eo: Quod cum bonæ memoriæ G. Rhemen. *c* Archiepiscopus, tunc Apostolicæ Sedis Legatus, ad Trecen. accessisset Ecclesiam, in qua G. nepoti *d* suo præbendam concedere intendebat, cùm nulla penitus vacaret ibidem, dilectus cellerarius, non tam ei, quàm nobis etiam cupiens in hac parte placere, præbendam, quam in ipsa obtinebat Ecclesia, in ejus manibus resignavit. Qui liberalitati ejus volens postmodum grata vicissitudine respondere, de Capituli Trecen. assensu, præsente quoque ven. fratre nostro Senonen. Archiepiscopo, tam præfatum nepotem suum, quàm etiam cellerarium in Canonicum Trecen. instituit: & ambobus idem Capitulum stallum in Choro, & locum in Capitulo assignavit. Quibus idem Rhemen. Archiepiscopus fructus supradictæ præbendæ tamdiu dividendos communiter assignavit, donec præfatus G. integrum esset præbendale stipendium assequutus, in eos, qui contravenire præsumerent, excommunicationis sententia promulgata. Quorum receptionem generalis procurator bonæ memoriæ *e* prędecessoris tui in Constantinopolitanis partibus tunc agentis, postmodum approbavit. Unde dictus cellerarius in eadem Ecclesia lectiones, & *f* Evangelium in hebdomada sua postea legisse dignoscitur; & tam Decani, quàm Episcopi electioni, & aliorum negotiorum tractatibus, sicut Canonicus Trecen. *g* interfuit, & domum quamdam per Capitulum memoratum obtinuit, quæ non nisi Canonico consueverat *h* asservari. Tu quoque cùm ad eamdem accessisti Ecclesiam consecratus, dictum cellerarium cum Canonicis aliis ad *i* osculum recepisti, cùm tamen tunc temporis non nisi Canonici ad osculum admittantur: & eidem super prædictis non movisti per biennium quæstionem; unde petiit, ut te ab ipsius super hoc molestatione indebita compescere dignaremur. Verùm dictus R. procurator tuus, proposuit ex adverso, quod cùm idem cellerarius præbendam suam in pręfati Rhemen. Archiepiscopi manibus resignasset, ipse de medietate illius nepotem suum, & de medietate alia dictum cellerarium investivit, quam adhuc detinere præsumit in tuum præjudicium, & gravamen, non permittens te liberè de ipsa disponere, prout ad te dignoscitur pertinere. Et licèt ad dilectos filios Decan. & Magistros G. Cornutum Parisien. & S. Rhemen. Canonicos super hoc nostræ fuerint litterę impetratæ; cellerarius demum ad nos frustratoriè appellavit, ut te posset gravare laboribus, & expensis. Idem quoque proposuit procurator, quod cùm in Trecen. Ecclesia institutus olim fuerit certus Canonicorum numerus, & Capituli juramento firmatus, supradictus Archiepiscopus, qui etsi Legatus fuisset in Teutonia, in Senonen. tamen provincia, cum eidem non fuerit officium legationis injunctum, institutionem hujusmodi facere non potuit ut *i* Legatus: quinimmò etsi Legatus in eadem Provincia extitisset, ad unicum tamen spirituale jus, quod vacabat ibidem, duos insimul Canonicos instituere sibi non licuit contra Canonicas sanctiones. Nam si duo unicam prębendam haberent, id esset contra *K* Turonen. Concilium, quod prębendarum inhibet sectionem: si verò duobus in Canonicos, & fratres receptis, uni tantummodò præbenda daretur, sub expectatione alius, contra *l* Lateranen. Concilium remaneret. Præterea licèt in Ecclesia, in qua non est certus numerus præbendarum, nulla etiam prębenda vacante, in Canonicum quis possit assumi, cùm intelligatur ad quoddam jus eligi, quod ex electorum assensu de novo creatur, & cum electo in Canonicum nascitur, & desinit cum defuncto; in Ecclesia tamen, quæ determinatum habet numerum præbendarum, uno dumtaxat individuo jure vacante, duo insimul eligi non possunt ad illud; cum hujusmodi spirituale jus dividi, seu communicari nequeat inter eos. Quamquam interdum hi, ad quos spectat electio, de communi consensu augumentare valeant numerum præbendarum, quoddam jus spirituale de novo creando; nisi fortè statutum aliquod obviaret, quod esset juramento *m* firmatum, vel cui Sedis Apostolicæ confirmatio accessisset, hujusmodi clausula prohibitionis adjecta, ut si quidquam contra id fieret, non valeret. Propter quod institutionem pręfatam nullam fuisse, dictus asseruit procurator, cùm in Trecensi Ecclesia, sicut præmissum est, certus sit prębendarum numerus, quem Capitulum, vel Legatus augmentare minimè intendebat, vel jus aliquod de novo creare. Quod ex eo argui proponebat, quia non fuit unus ad vacantem præbendam, & alius simpliciter institutus; sed ad præbendam unicam supradicto modo vacantem extiterunt ambo recepti. Sed nec Trecen. Capitulum, ad quod præbendarum collatio nullatenus pertinebat, vel dictus procurator prædecessoris tui receptionem hujusmodi approbare potuit, utpotè contra Canones attentatam. Tibi quoque nequaquam obfuisse dicebat, quod cellerarium pręfatum ad osculum inter Canonicos Trecen. admiseras, vel quod aliquanto tempore super hoc negotio siluisti: cum tunc temporis Ecclesiæ tuæ consuetudines, & quæ in ea minus legitimè facta fuerant, ignorares. Ad hęc autem cellerarius sic respondit, quod cùm idem Archiepiscopus in Trecen. Capitulo suę *n* legationis litteras legi fecerit, & ut Legatus eo tempore ab omnibus haberetur, an Legatus in illa Provincia fuerit, non debebat ulteriùs in dubium revocari, maximè cum tu in prędictis litteris, quas obtinueras contra eum, memoratum Archiepiscopum Legatum duxeris nominandum. Adjecit insuper, quod licitè quis ad spiritualem fraternitatem eligi potest, in Canonicum, & in fratrem, nulla etiam prębenda *o* vacante, argumentum ad hoc cujusdam epistolę *p* decretalis inducens, in qua legitur, quod cum T. clericus, nulla in Lingonensi Ecclesia prębenda vacante, ab Episcopo, & Canonicis Lingonen. supradicti Archiepiscopi judicis delegati à nobis, interveniente auctoritate, in Canonicum receptus fuisset, & fratrem, ita quod nullius prębendę fructus perciperet, nisi loco proximo vacaturę. Nos attendentes, quod dictum T. in Canonicum, & fratrem recipi, non occurrebat canonicis institutis; vacaturam expectare prębendam Later. Concilio non esset dubium obviarę: illicito reprobato, quod licitum erat, duximus approbandum. Unde cùm videretur indignum, ut is, qui recepiendus erat in Canonicum, & in fratrem, prębendę beneficio fraudaretur: Episcopo & Canonicis Lingonen. dedimus in mandatis, ut si res taliter se haberet, eidem T. prębendam, cùm se facultas offerret, assignare curarent. Allegavit insuper, quod ab Apostolica Sedę frequenter hujusmodi litterę impetrantur, ut in Ecclesia, in qua certus est numerus prębendarum, nulla prębenda vacante recipiatur quis in Canonicum, & in fratrem, & eidem prębenda, cùm se facultas obtulerit, conferatur. Item licet Turonen. Concilium sectionem inhibeat præbendarum, nihilominus tamen Romana Ecclesia receptionem eorum; qui ad dimidias prębendas assumpti sunt, in Canonicos approbando, nonnumquam sectas præbendas eis pręcipit integrari. Sed ad hoc fuit ex adverso responsum, quod etsi Romanus Pontifex dimidiatam quoad temporales proventus prębendam contra Concilium Turon. illi quandoque pręcipiat integrari, cui jus spirituale vacans fuerat cum debita integritate collatum; pro

eo ta-

eo tamen, quod ad hujusmodi jus dimidium de facto, cùm de jure non valeat, est receptus, id mandare minimè consuevit, & ex plenitudine potestatis, ad unicum jus spirituale non vacans aliquem recipi, utilitate, vel necessitate pensata, valeat indulgere. Sicut de Augustino in q canone invenitur, qui novo modo provectus, & consecratus Episcopus, incolumi Valerio Episcopo Ecclesiæ Hipponen. accessit in Cathedra, non successit. Et sicut de non vacante præbenda, concessa tamen, & confirmata per Romanum Pontificem, cuidam clerico in Ecclesia Lingon. & per executorem ipsius ad eamdem etiam non vacantem recepto in præallegata legitur decretali. Præfatus verò Archiepiscopus, qui etsi Legatus fuisset in prædicta provincia, absque nostra saltem licentia speciali contra juris scripti tenorem, ad unicum jus spirituale, quod vacabat in Ecclesia supradicta, in qua certus erat numerus prebendarum, instituere non potuit nepotem, & cellerarium supradictos; cùm hoc non solummodò Turonen. sed etiam Lateran. Concilio obviaret. Maximè cùm nec novum jus creare intenderet, nec præbendarum numerum augmentare: quod inde colligitur, quia resignatione cellerarii procurata, eosdem instituit ad unicam præbendam vacantem. Unde nos his, & aliis intellectis, cellerarium antedictum, quem præfatam præbendam constitit priùs liberè resignasse, ad restitutionem eorum, quæ ratione supredictæ investituræ tenebat, de consilio fratrum nostrorum sententialiter duximus condemnandum, ei super præbenda ipsa, vel ejus parte silentium imponentes; ita quod per hoc supradicto G. nullum præjudicium generetur, maximè cùm res inter alios acta, non noceat regulariter aliis, juxta canonicas, & legitimas sanctiones. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ diffinitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, &c. usque incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Kal. Maii, Pontificatus nostri Anno XIII.

N O T Æ.

1 a TRecensi.) Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 1. & lib. 1. epist. Innocent. III. regestr. 13. epist. 72.* apud Bosquetum. Herveus iste electus fuit in Tricasinum Præsulem in Curia Romana à Canonicis ibidem commorantibus, ex consensu aliorum, & annuente Innocent. III. ut refert Camobac. *in antiq. Tricasinis*: obiit plenus virtutibus anno 1223. Cujus animi dotes, & tempus Præsulatus satis exprimitur hoc epitaphio ejus sepulchro apposito.

Præsul Trecensis, prius autem Parisiensis;
Verbi jam Domini Doctor, de corte Morini:
Paupere gente satus jacet Herveus hic tumulatus:
Cilicium, chordæ, jejunia, lamina ferri.
Cum rectis corde faciunt me ad sydera ferri,
Anno milleno, bis centenòque, viceno
Terno, cum reddo polo spiritum, ossaque solo;
Anno septeno deno quoque Pontificatus,
Et sexto nonas Julii transmigro beatus.

De Trecensi Ecclesia jam plura notavi *in cap. 6. de const.*

2 *Cellerarius.*) Cellerarius, seu Cellarius dicitur, qui penui Ecclesiæ asservando, & dispensando præponitur, cuique tritici, & vini dispensatio commissa est. Concilium Francoford. *can. 13.* ibi: *Ut cellarii in monasteriis avari non eligantur.* D. Benedictus *cap. 31. suæ regulæ*, ibi: *Ut cellerarius monasterii eligatur de congregatione.* Fructuosus Episcopus *cap. 6. suæ regulæ: Eligatur cellerarius bonæ pietatis, probatus, quem communis elegerit collatio.* Caput *cùm ad monasterium, de statu monach.* lex *nominatim, ff. de manum. testam.* ibi: *Dispensator meus, cellarius meus.* Quo sensu *in l. quæsitum, ff. de instruct. legato*, cellerarius dicitur, qui præpositus est, ut rationes salvæ sint: notarunt post Meursium, Brissonium, & alios Lexicographos Petrus Greg. *lib. 15. syntag. cap. 40. num. 6.* Alberic. *in d. verbo Cellarium*; hodieque in aliquibus Ecclesiis Cathedralibus, & passim in monasteriis eligitur unus ex aliis, qui cellario præponatur, vulgò appellatur *Cillerero*, de quo in præsenti, & *in d. cap. cùm ad monasterium.* De eo agunt Benedictus Eftenus, *lib. 3. disquisit. monast. tract. 7. disquisit. 4.* Cæsar *de Eccles. hierarch. quæst. 2. præm. §. 5. num. 15.*

3 c *G. Rhemensi.*) Præfuerunt huic Ecclesiæ temporibus Innocentii duo G. unus Guillelmus ad Albasmanus dictus, filius Theobaldi Campaniæ Comitis, qui Cardinalis creatus, ut Legatus missus fuit in Galliam à Lucio III. alter Guido, Abbas Clarevallensis, de quo Innocentium hic agere notavit Bosquetus *in præsenti*, non levi ductus fundamento; nam Guido in Germaniam missus fuit, ut legitur *in Chron. Belgico, anno* 1200. ibi: *Guido Abbas Cisterciensis, cum quibusdam Abbatibus suis Romam proficiscitur.* Et non multò post: *Papa Inocentius fecit eum Episcopum Cardinalem Prænestinum, & misit in partes Alemanniæ Legatum.* Idem apud Cæsarium Mitreum in chronico Cisterc. De eo agit Illustr. Manrique *tomo 1. annal. Cisterc. in serie Abbatum Clareval. anno* 1202.

d *Nepoti suo.*) Ex fratre videlicet, ut communiter nepotes à patruis appellantur: notavi *in cap. 2. de arb.*

e *Prædecessoris tui.*) Garnerii videlicet, qui electioni Franci Imperatoris interfuit, & suffragium dedit, decessitque anno 1193. ut referunt Camuzat, & Chenu *in Ecclesia Tricas.*

f *Et Evangelium.*) Quod proprium Canonicorum est 4
in illis Ecclesiis, ubi usus invaluit, ut presbytero celebrante tantùm Canonici Epistolam, & Evangelium legant, ut probat Barbosa *de Canonicis cap. 34. per totum; & in summa Apostol. collect. 92.*

g *Interfuit.*) Canonicus enim eo ipso, quod Canonicus est, omnia hæc munia obire potest, si sacris ordinibus initiatus est. Barbosa *de Canonicis, cap. 37. per tot.*

h *Consueverat assignari.*) Sunt domus claustrales, quæ 5
aliis, quàm Canonicis dari non possunt, quæ Canonicorum vocantur, & plena gaudent libertate, ex concessione Hugonis Comitis Trecensis, anno 1104. apud Camuzat ibi: *Dedit igitur Ecclesiæ Trecensi Beati Petri, & sancti Salvatoris libertatem domorum Canonicorum, videlicet ut nemo præsumat eas deinceps violare.* De eis agemus *in cap. 1. de immunit. Eccles.*

i *Ad osculum.*) Varia genera osculorum legimus in 6
utroque jure, & apud bonæ notæ Interpretes; alia enim sunt honoraria; quæ videlicet manibus, seu pedibus Imperatorum infiguntur, de quibus, & purpuræ adoratione, agitur *in l. 1. Cod. de Comitibus, & Tribun. lib. 12. l. 4. Cod. de Consulibus, l. 1. Cod. de præpositis sacri cubic. l. 1. C. de domest. & protect. l. 1. Cod. de silentiar. l. si quis servum 7. Cod. qui militare non poss. l. ult. Cod. de Palatinis sacr. largit. l. 2. Cod. de privil. scholar. l. 1. Cod. de apparit. Præf. Prat. l. 1. Cod. de apparitor. Præf. Urbis, lib. 12. l. restituendæ 6. vers. ad hæc, Cod. de advocat. divers. jud. l. 2. Cod. de Fabricensibus, lib. 11.* & ex Theodosiano Codice præter has ipsas constitutiones, quæ in illo extant, *l. un. de imaginibus Imperialibus, l. 4. l. præfecturæ 8. cum l. sequenti, l. præter 16. de divers. offic. l. quisquis 70. de Decur.* Quibus illustrandis in communi, de eo more, & jure multa post alios Pineda, Vasquius, Brissonius, Bisciola apud nostrum Solorzanum *in memoriali pro præcedentia Consilii Indiarum, num. 9. & 10.* & in pererudito opusculo *de honorariis Senatoribus, num. 316. & seqq.* Novarinus *in Agno Eucharist. lib. 5. num. 61.* Bulengerus *de Imperat. lib. 3. cap. 15.* ac præter eos, & præ aliis Lipsius *lib. 2. electorum, cap. 6.* Jacobus Durantius Casellius *lib. 2. var. cap. 16.* Salmasius *ad Scriptores histor. Aug. pag. notarum 319. & 440.* Demsterus *ad Rosinum in Paralip. lib. 3. antiq. cap. ult. ad finem*, Henric. Salmut. *ad memorab. Pancirolæ, 1. part. tit. 46.* Philippus Rubenius *lib. 2. elector. cap. 4.* Jan. Mellerus Pamelius *in spicilegiis ad Nonium Marcel. in voce Saniter.* Turturetus *de nobilit. lib. 2. cap. 7.* Carranza *post librum de partu, ad l. 3. num. 2. Cod. de posth. hær. instit.* Anton. Surgens *in Neap. illustr. lib. 1. cap. 21.* Zerda *in advers. sacr. cap. 168. num. 11. & cap. 177. num. 7.* Grethserus 1. *tom. de sancta Cruce, lib. 1. cap. 53.* Serrarius *ad lib. Esther, 2. p. q. 3. & in Judith cap. 13. q. 3.* Aloysius Novarinus *1. tom. elector. sacr. lib. 2. cap. 70. & seqq.* Andreas Pintus *in spicilegio sacro, tom. 1. cap. 40.* Benedictus Pererius *in Genesim tom. 3. c. 18. num. 7. & cap. 23. num. 25. & tom. 4. ad cap. 33. n. 2.* Joannes Lorinus *ad Psalm. 2. vers. 12.* Oscula amica usitata fuerunt, tam apud Judæos, quàm apud Gentiles. De Judæis constat ex pluribus sacræ paginæ locis, Matthæi *cap. 26.* Exodi *cap. 18.* Regum *lib. 2. cap. 14.* Tobiæ *c. 7. & 9.* Apud Romanos adeò usitata fuerunt, ut Tiberius ea inhibuisset, ut latè illustrat Pancirola *lib. 2. var. cap. 94. & lib. 1. memorab. tit. 46.* ubi plura Samut. P. Pinto *in spicileg. lib. 1. cap. 40.* Petrus Gregorius *lib. 13. de republica, cap. 18. & lib. 8. syntag. cap. 8.* Savarus ad Sidonium *lib. 1. epist. 11.* A.

Gui-

Guibertus *cap.4. Polyx.* Lipsius *lib.1. electi.cap.6.* Bulengerus *lib.1. de Imperat.cap.12.* Demsterus *ad Rosinum lib. 3. cap.33.* Tiraq. *ad Alex.lib.2.cap.19.* Sunt etiam oscula sancta, & charitativa, quæ fideles primis Ecclesiæ temporibus invicem dabani, in tesseram communionis, & promiscuæ fidei. Tertul. *lib.2. ad uxorem*, ibi: *Jam verò alicui fratrum ad osculum convenire, dicebatur osculum sanctum*: quia pietatis, & charitatis pignus erat, dabaturque sub ea formula, *Pax tecum*; qua finiebatur sacra Synaxis; unde pacis concludentis signaculum dicitur *in cap. pacem 9. de consecr. dist.2.* juxta illud Apostoli *ad Romanos cap.16. vers.16. & 1. ad Cor. cap.16. Salutate invicem in osculo sancto*; juncto canone 19. Synodi Laodic. Unde illud sibi invicem dabant tempore sacræ communionis. D. Gregorius *lib.3. dial.cap.37. Omnes sibimet pacem dederunt, corpus & sanguinem redemptoris acceperunt.* Quare conjunguntur in canone 12. Concil. Altissiodor. *Non decet mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi.* S. Ferreol. *cap.25. suæ regulæ. Statuimus hujusculpæ reum, communionem Dominicam, & osculum fratrum non habere*: ut probant Albaspineus *lib.1. observ. cap.17.* Cerda *in advers. sacr. cap.151.* Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol.377. & ad concordiam reg. fol.*1021. Cresolius *lib.4. mystag. cap.6. sect.2.* Vivar. *in apparatu ad Flavim Dextrum*, §.9. Serlogus *tom.2. in Cantica, vestig.1. sect.2.* Petr. Gregorius *in præm. decret. n.*28. Baronius *anno 45. n.7.* Theophilus *tom.17. de religioso loricato, in princip. fol.*189. Etiam dabatur tempore baptismi, ut probat Vicecomes *de ritibus baptismi, lib.5. cap.2.* item tempore sacræ ordinationis. Hallierius *de sacr. elect. sect.8. cap.11.* Plura de his osculis charitativis ultra proximè laudatos congerunt Baptista Casalius *de sacris Christianorum ritibus, cap.59.* Cironius *lib.1. observ. cap.14.* Landmeter. *lib.1. de veteri clerico, c.81.* Illustr. D. Franc. Ramos *in syntag. ad Alex. VII. propos.1. n.93.* De hoc osculo amicabili, seu charitatis accipiendus est præsens textus; olim enim, sicut & hodie, observabatur, ut tempore adeptæ possessionis præbendæ, seu beneficii, ad osculum reciperent novum fratrem cæteri Canooici, *cap. cùm olim 52. de privileg.* unde in præsenti specie Canonicus probare intendebat se in possessione præbendæ esse, ex eo, quod ad osculum receptus erat in Ecclesia Trecensi.

i *Ut Legatus.*) De potestate Legati circa beneficia conferenda in provincia suæ legationis, plura congessi *in cap. dilecti, de offic. Leg.*

k *Turonense Concilium.*) De quo *in c. majoribus 8. hoc tit.*

l *Lateran. Concilii.*) De quo agemus *in cap.2. de concess. præb.*

m *Juramentum firmatum.*) Covarruvias *in cap. quamvis, 2. part. §.1. num.11. de pactis in 6.* existimat Canonicos non potuisse revocare statutum hoc, quia confirmatum erat à Pontifice in favorem Ecclesiæ: sed doctè eum reprehendit Anguianus *lib.3. de legibus, cap.5. num.11.* Ea ergo sententia omissa, verius dicendum est, in præsenti casu Canonicos non posse augere numerum Canonicorum, contra statutum à se juratum, quia actus celebratus contra proprium juramentum est ipso jure nullus, ut pluribus relatis docet Sanch. *lib.3. summæ, cap.12.* & si confirmatum fuit à Pontifice tale statutum, etiam mutari non poterat, quia actus gestus contra statutum habens clausulam decreti irritantis, etiam editum in favorem ipsorum, est nullus ipso jure, ut probat Anguianus *d.c.5.* De hac facultate augendi, vel minuendi numerum præbendarum, egi *in cap. cum M. de constit.* 7

u *Legationis litteras.*) An Legato credatur, nisi editis suæ legationis litteris, exposui *in cap. cùm in jure, de offic. deleg.*

o *Præbendæ vacatione.*) Ut probavi *in cap.1. hoc tit.*

p *Decretalis.*) Quæ reperitur suprà *in c. dilectus, hoc tit.*

q *Canone.*) *Cap. non autem 12. 7. quæst. 1.*

r *Maximè cum res.*) Regulam hanc exposui *in cap. penult. de re jud.*

Commentarium hujus textus petendum est ex traditis suprà *in cap. majoribus*; & adducendis *in cap.2. de concess. præbend.*

C A P U T XXVI.

a Idem *V. Episcopo.*

VAcante quadam in Ecclesia tua præbenda, duas ex ea constituens, ad illas de assensu Capituli tui duos Canonicos assumpsisti, quorum altero apud Sedem Apostolicam viam universæ carnis ingresso, præbendam, quam defunctus habuerat, quidam clericus Hippolytus nomine fuit auctoritate Sedis Apostolicæ assequutus. Verùm cùm idem H. te super integritate præbendæ per quasdam nobis litteras inquietet, & alius idem jus adversus te se habere proponat, quid facere debeas postulasti per Sedem Apostolicam edoceri. Super quo fraternitati tuæ duximus respondendum, quod cùm Turon. statuta Concilii sectionem inhibeant præbendarum, teneris utrique de iis, quæ vacare contigerit integrare præbendam, nisi fortè rationabili causa de vacante præbenda prædictæ duæ fuerint constitutæ, ac tot sint utriusque proventus, quod per utramque sit utrique provisum in beneficio competenti.

N O T Æ.

a IDem.) Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.3.* idest *Uratislaviensi Episcopo*, ut habetur *lib.5. epist. ipsius Innocentii III. regestr.16. epist.166.* ex quo regestro eam restituo. De Uratislaviensi Ecclesia egi *in cap.27. de rescript.*

C A P U T XXVII.

Innocentius III. a *Vercellensi Episcop.*

DIlectus filius G. pro quo canonicando in Ecclesia Novarien. scripseramus, quod intendebat, per nostras *b* litteras non obtento, contra Canonicos ejusdem Ecclesiæ nobis proposuit conquerendo, quod cùm pro eo ad Novarien. Capitulum mandatum Ap. misissemus, ut in Canonicum reciperent, & in fratrem, præbendam, si qua tamen tunc vacabat, conferentes eidem; ipsi non solùm mandatum Apostolicum noluerunt adimplere, verùm etiam præbendam vacantem, quam mandavimus illi conferri, præsumpserunt alii assignare. Unde petebat à nobis, ut quæ de ipso inceperamus, exequi dignaremur. Magister autem Gregor. Novarien. Ecclesiæ procurator proponebat è contrà, quia cùm nulla in Ecclesia vacaret præbenda, prædictus clericus ad Apost. Sed. accedens falsò in Ecclesia ipsa nobis suggessit vacare præbendam, ut ad suggestionem falsam super receptione sua litteras impetraret. Unde cùm mendax precator carere debeat impetratis penitus, idem procurator ab impetitione ipsius Ecclesiam postulat absolvi. Cùm igitur coram dil. fil. n. G. sancti Gregorii ad Velum Aureum Diac. Card. quem eisdem dedimus auditorem, super his diutiùs litigarint, & idem Cardin. quæ fuerant proposita coram eo, nobis retulerit diligenter; d. t. per. Ap. script. mand. quatenus si tibi constiterit, quod in Novarien. Ecclesia præbenda vacaret tempore, quo super præbenda jam dicti clerici nostras litteras receperunt, cùm eam penitus alii in elusionem mandati nostri duxerint conferendam, eumdem clericum, si non alibi sufficiens habeat beneficium ecclesiasticum, juxta tenorem prioris mandati nostri à prædictis clericis recipi faciatis, & eidem de redditibus ipsius Ecclesiæ singulis annis competentes assignari proventus, c donec ei sit in beneficio præbendario provisum.

N O T Æ.

NOTÆ.

a *VErcellensi.*) Ita etiam legitur in quarta collectione *sub hoc tit. de concess. præb. cap.*4. De Vercellensi Ecclesia egi *in cap.*10. *de foro compet.*

b *Litteras.*) Monitorias, præceptoriasve, de quibus plura congesserunt Petrus Greg. *lib.*1. *de rescript.c.*4. Azor. *tom.*2. *instit. moral. lib.*6. *cap.*32. & nos *in cap. ex litteris, de rescript.*

c *Donec.*) Et ita debet recipi in Canonicum, & fratrem, cum spe assequendi præbendam proximè vacaturam, ut probavi suprà *in cap. relatum.*

CAPUT XXVIII.

Idem a *in Concil. Later. Constitut. XXXIV.*

DE multa providentia fuit in *b* Later. Concil. prohibitum, ut nullus diversas dignitates ecclesiasticas, & plures Ecclesias parochiales reciperet, contra sacrorum canonum instituta; alioquin & recipiens sic receptum amitteret, & largiendi potestate conferens privaretur. Quia verò propter præsumptiones, & cupiditates quorumdam nullus hactenus, aut rarus de prædicto statuto fructus provenit: nos evidentiùs, & expressiùs occurrere cupientes, præsenti decreto statuimus, ut quicumque receperit aliquod beneficium curam habens animarum annexam, si priùs tale beneficium habebat, eo sit ipso jure privatus, & si fortè illud retinere contenderit, etiam alio spolietur. Is quoque, ad quem prioris spectat donatio, illud post receptionem alterius liberè conferat, cui meritò viderit conferendum; & si ultra sex menses conferre distulerit, non solùm ad alium, secundùm Concil. Later. *c* statutum devolvatur, verùm etiam tantùm de suis cogatur proventibus in utilitatem illius Ecclesiæ, cujus illud est beneficium, assignare, quantùm à tempore vacationis ipsius ex eo constiterit esse perceptum. Hoc idem, & in *d* personatibus decernimus esse observandum, addentes ut in eadem Ecclesia nullus plures dignitates, aut personatus habere præsumat, etiamsi curam non habeant animarum: circa sublimes tamen, & *e* litteratas personas, quæ majoribus sunt beneficiis honorandæ, cùm ratio postulaverit, per *f* Sed. Apost. poterit dispensari.

NOTÆ.

1 a *LAteran.*) *Can.*29. non 38. ut legitur in quarta, collectione, *sub hoc tit. cap.*4. De hoc Concilio Lateranensi nonnulla notavimus *in cap.*1. *de Summa Trinit.*

b *Lateran. Concilio.*) Sub Alexandro III. relato *in capit. quia in tantum, de clericis non resid.*

c *Statutum.*) Quod exposui *in cap. litteras, de supplenda neglig.*

d *Personatibus.*) Personatus dignitas, quæ, qualisque sit, exposui *in cap. ad aures, de rescript.*

2 e *Litteratas.*) Idest litteris conspicuas, & juris peritia perditas, ut exposui *in c.*:.: *de clericis conjug.* cujus dispensationis exemplum extat apud Guillelmum Tyrium *lib.*10. *belli sacri, in Balduino II. Rege Hierosol.* quem ait Tyrius liberalibus disciplinis imbutum, præbendas obtinuisse in Ecclesiis Rhemensi, Cameracensi, & Leodiensi.

3 f *Per Sedem Apostolicam.*) Ex his verbis apertè liquet, Pontificem posse super pluralitate beneficiorum dispensare; quod etiam probatur *in cap. dudum, el 2. de elect. cap.*1. *de consuet. lib.*6. *cap. ordinarii, de off. ord. eod. lib.* Concilio Coloniensi sub Paulo III. 1. *p. c.*32. & 33. Illustrant ultra infrà referendos Basil. *de matr. lib.*8. *c.*12. *n.*9. Dartis *de benef. c* 2. *in fine*, Fragoso *de regim. christ. reipub. tom.*2. *l.*3. *disp.*9. . .1. Bossius *tom.*2. *operis mor. tit.*7. §. 1. *n.*2. Ratio in promptu est; nam cùm hæc prohibitio pluralitatis à jure positivo proveniat, ut infrà dicemus, & Pontifex sit supra jus positivum, *cap. proposuit, de concess. præb.* & in beneficiis plenam, ac liberam potestatem habeat, *cap.*2. *hoc tit. lib.*6. ideò in legibus ecclesiasticis hanc pluralitatem inhibentibus, dispensare poterit, tam in duobus Episcopatibus, *cap. relatio, c. illum,* 21. *q.*1. quàm in pluribus beneficiis, cujuscumque generis sint, etiam curatis, dignitatibus, vel personatibus, *d. c. dudum, l.*5. *tit.*5. *l.*3. & 4. *tit.*16. *partit.*1. Ojeda *de incompatib. c.*12. *n.*12. Barb. *alleg.*62. *n.*18. Sed an alius præter Pontificem possit etiam dispensare in pluralitate, dubium est: & cùm hæc prohibitio proveniat ex Concilio generali relato *in cap. quia in tantum*, & in præsenti; & inferior non possit dispensare in lege superioris, ideò inferiores Prælatos dispensare non posse in hac pluralitate, docuerunt Glossa *in præsenti, & in d. cap. dudum*, & communiter repetentes *hic*. Contrarium tamen suadetur *ex cap. Sanctorum,* 70. *dist.* ubi docetur, auctoritate Episcopi posse clericum pluribus Ecclesiis præesse; quare verius dicendum est, post præsentem constitutionem non posse Legatum, Episcopum, vel similem Prælatum dispensare, ut quis habeat plures dignitates, beneficia curata, aut uniformia sub eodem tecto, vel quę residentiam petunt, ut cavetur in Concilio Tridentino *sess.*24. *de reform. c.*17. in cæteris verò beneficiis simplicibus, vel ut quis habeat curatum simul, & simplex, vel ut in eadem Ecclesia cum dignitate canoniam retineat, posse Legatum, vel Episcopum dispensare, probat Barbosa *d. alleg.*62. *per totam*. Illud tamen discrimen etiam inter Pontificem, & ejus Legatum, seu Episcopum notandum est, quod Pontifex potest dispensare, ut quis retineat plura beneficia, Episcopus verò, vel Legatus, tantum ut duo possideat, *d. c. Sanctorum*, Trid. *d. cap.*17. Consuetudine tamen in his Regnis introductum est, ut etiam Episcopus possit plura beneficia uni conferre, etiamsi alterum sufficiens sit ad congruam sustentationem, ut referunt, & probant Barbosa supra, *n.*9. Garzia *de benef.* 1. *part. cap.*19. Flaminius *de resign. lib.*5. *q.*6. *n.*119.

Semper tamen in simili dispensatione facienda à Pontifice, vel Episcopo desiderari justam causam, supponitur in præsenti textu, & deducitur *ex cap. innotuit, de elect.* & traditis à Basilio *ubi suprà*: ideòque tam Pontifex, quàm ejus Legatus, vel Episcopus absque causa in hac pluralitate dispensando, peccare lethaliter, docent Basilius, & Bossius *ubi suprà*; ea tamen admissa distinctione, ut Pontifex validè, licet injustè, sine causa dispenset, inferiores verò Prælati non solùm inhonestè, verùm & inutiliter. 4 Causas autem justas ad dispensandum in pluralitate, expressas habemus in hoc textu illis verbis; *Circa sublimes tamen, & litteratas personas*; in quibus duæ referuntur causæ, videlicet nobilitas, & litterarum peritia: ubi conjunctiva &, non habet vim copulativæ, sed disjunctivę, ut *in c.*2. *de vita, & honest. cler.* juxta legem *sæpè, ff. de V. S.* Unde sufficit ad dispensationem, quod sit nobilis, aut litteratus, ut cum eo dispensari possit, dummodo sit honestæ vitæ, *cap. venerabilis* 37. *hoc tit.* quia causa dispensationis non solùm respicit utilitatem personarum, verùm & Ecclesiarum, quibus solent esse utiliores nobiles, & litterati, *cap. dispensationes, cap. tali* 1. *quæst.*7. docent, & latius prosequuntur Azor *d.*2. *part. lib.*6. *cap.*12. *quæst.*1. Ojeda *de incompatib. num.*5. *cap. fin.* Nec hucusque traditis obstat Concil. Trident. *sess.*24. *de reform. cap.*17. in illis verbis: *Quibuscumque dispensationibus non obstantibus*, ubi omnes dispensationes pro pluribus beneficiis obtinendis videntur improbari. Nam respondendum est illo decreto non abrogari præsentem decisionem, nec facultatem dispensandi, existente justa causa; nam Patres tantùm improbant dispensationes absque causa concessas, non tamen vetant ex justis causis à legitimo superiore dispensari, ut docent Quintanadvennas *lib.*4. *ecclesiast. num. fin.* Cenedus *collect.*550. *ad Decret. num.*2. Illud tamen summè observandum est, quod cùm quælibet dispensatio odiosa sit, & strictè accipienda, *cap. requisitis, §. nisi rigore,* 79. *dist. cap. dilectis, de consang. & affin. cap. nihil, de elect. c. dudum, vers. insuper, de filiis presb.* atque adeò restringenda sit ad casum de quo loquitur, *cap.*1. & 2. *de filiis presbyt. in* 6. inde simpliciter dispensatus ad obtinenda plura beneficia, intelligitur respectu simplicium, non verò curatorum. Decius *cons.*96. nec respectu existentium sub eodem tecto, & quod dispensatus ad dignitates, non censeatur dispensatus ad Episcopatum. Innocent. *in cap. dilectus*. Item quod per dispensationem ad plura incompatibilia non possit quis obtinere nisi duo dumtaxat. Butrius *in d. cap. dudum, ad finem de elect.* Item dispensatus, ut possit duo beneficia curata recipere, intelligitur de duobus prioribus,

bus, quæ obtinere continget, *c. non potest 21. vers. cum verò, hoc tit. lib. 6.* cujus interpretationem prosequitur Moneta *de commut. c. 6. num. 254. & 262.* Gonzal. *ad regulam octavam, gl. 15. à num. 27.*

COMMENTARIUM.

5 Conclusio probatur & traditur.

Ex hac Concilii Lateran. constitutione sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Generaliter nemo plura beneficia obtinere potest.* Probant eam textus in *c. quia in tantum 5. c. referente 7. c. ad hæc 13. c. præterea 14. cap. cum non ignores 15. cap. cum jam dudum 18. hoc tit. cap. sanctorum, 70. dist. cap. singula, 89. dist. cap. unic. 10. qu. 3. cap. per laicos 16. quæst. 7. cap. 1. cum sequent. 25. quæst. 1. c. quia nonnulli, de cleric. non resid. cap. litteras, de concess. præbend. cap. ordinarii, de offic. ordin. eod. lib. cap. singula, cap. super eo, hoc tit. lib. 6. Clement. gratiæ, de rescript. Clement. si plures, Clement. fin. hoc tit. Extravag. execrabilis, eod. tit. cap. dudum 54. §. nos igitur, de elect. cap. cum te, de ætate, & qualit. cap. litteras 9. de concess. præbend.* Concil. Metense *can. 2.* ibi: *Unusquisque presbyter unam solummodo habeat Ecclesiam, nisi fortè antiquitus habuerit capellam, vel membrum aliquod adjacens sibi, quod non expedit separari.* Mannet. *cap. 8. Sicut Episcopus non plus potest habere quàm unam civitatem, & unam uxorem: ita presbyter unam tantùm Ecclesiam: itaque nullus presbyter plures præsumat habere Ecclesias.* Parisiense sub Lothario, & Ludovico *lib. 3. c. 49. Ut hac occasione nullus presbyter duas, aut tres avaritiæ causa, quibus sufficere secundùm divinum cultum nullatenus potest, habere audeat Basilicas.* Pictav. *can. 2. Ut nemo Episcopatum, Abbatiam, Archidiaconatum, Archipresbyteratum, præbendam, vel alios ecclesiasticos honores, vel in duabus Ecclesiis prælationes exerceat, nisi in una tantum.* Trid. *sess. 7. c. 1. 2. & 3. & sess. 24. de ref. c. 17.* Urbanus II. in Concilio Claramont. *cap. 12. Nulli clerico liceat deinceps in duabus civitatibus duas præbendas obtinere, cum duos titulos non possit habere.* Et *can. 14. Nullus deinceps in una Ecclesia geminos honores habeat.* Agathense *can. 57.* Epaun. *can. 9.* Heraldus Episcopus Turon. *in suis Capitulis, c. 49. Ut presbyter non ampliùs quàm unam uxorem.* Concil. Frisingense *anno* 1440. *can. 7.* Pictav. 2. tempore Paschalis, *can. 16. Ne quis in duabus Ecclesiis duas præbendas, aut duos honores obtineat.* Londoniense 2. sub Honorio II. *can. 6. Ut nullus Archidiaconus in diversis Episcopatibus diversos Archidiaconatus teneat, sub anathemate prohibemus: immò ei, cui prius assignatus erat, tantùm adhæreat.* Salzeburg. tempore Gregorii IX. *can. 7.* & secundum *can. 10.* Coloniense celebratum anno 1550. *can. 32.* Alia juris testimonia congerunt Antonius August. *in epit. lib. 6. tit. 43. & lib. 8. tit. 33. & lib. 15. tit. 4.* Crespetius *in summa, verbo Beneficiorum pluralitas:* continuant de jure regio lex 28. *tit. 4. lib. 2. recop.* & faciunt per argumentum lex *hac parte, in fine, C. de proxim. sacror. lib. 12.* lex 5. *C. qui militare,* lex finalis *in princip. Cod. de assessoribus, c. 1. de excess. Prælat.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garzona, Manrique *de differ. utriusque fori, q. 18.* Hurtado *tom. 1. de resid. res. 6.* Luna de Arellano *lib. 3. antinom. 2.* Fragos. *de regim. Christ. reipub. p. 2. lib. 3. tit. 1. per tot.* Penna *tom. 1. dec. 61.* Dartis *de benef. sect. 9. c. 2.* Filesacus *de origin. Parœc. c. 4.* Solorzanus *lib. 3. polit. c. 20.* Petrus Gregor. *de repub. lib. 4. c. 6. num. 5.* Petrus Bollo *in œconom. can. clas. 2. cap. 2. §. 1. & 2.* Acunna *in cap. Sanctorum, 70. dist. & in cap. per singular, 89. dist.* Corvinus *lib. 2. aphorism. tit. 31.* Tondutus 2. *p. de benef. c. 5. §. 6.* Duarenus *lib. 8. de sacris eccles. cap. 4.* Zipeus *ad tit. de clericis non resid.* Ægidius Bossius *tom. 5. moral. tit. 7.* Furnerius *lib. 3. rerum quotid. c. 25.* Petrus Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 4.* Chopinus *lib. 3. monast. tit. 3. c. 1.* Diana *p. 10. tract. 13. resol. 1.* Carvallo *in cap. Raynuntius, n. 274.* Petrus Gregorius *de benef. c. 15.* Vighellius *in meth. juris can. fol. 285. & 361.* Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 2. epist. 157.* Lemaistre *lib. 3. de monachis, c. 6.* Tapia 2. *p. catenæ mor. lib. 5. cap. 3. art. 10.* Conradus Kling. *lib. 3. disput. cap. 50.* Cabassutius *in notit. Concil. in 7. Synod. Nicæn. 2. can. 15.* fusè Theophilus *tom. 12. tract. mala è bonis Eccles. c. 8.* Altesserra *in præsenti,* Christ. Lopus *in can. 10. Concil. Chalced.*

6 Traditur ex indubitandi.

Sed hæc assertio ita indistinctè tradita difficilis valdè redditur ex eo; nam habere plura beneficia, vel non, æstimandum non est ex eorum numero, sed ex Ecclesiarum redditibus, & proventibus, ita ut si Ecclesia congruam sustentationem parocho non præbeat, plures parochias unus clericus regere possit: si autem fructibus abundat, ipsius parochos in alia Ecclesia non ita pingui etiam deserviat. Unde Hispani Patres Presbyteros Parochos simul in canonicos Ecclesiæ Cathedralis cooptabant ea lege, ut ab Ecclesia Cathedrali, & simul à parochia stipendia acciperent. Concil. Emeritense *can. 12.* ibi: *Ut omnes Episcopos provinciæ nostræ, si voluerint de parochianis Presbyteris, atque Diaconibus cathedram sibi in principali Ecclesia facere, maneat per omnia licentia; hi tamen, qui fuerint traducti; humilitatem dignam Episcopo suo teneant, & eo honore, & reverentia habeantur, ut venerentur in Cathedrali Ecclesia sicut hi, quos constat fuisse ordinatos in ea, quamvis ab Episcopo suo stipendii causa per bonam obedientiam aliquid accipiant, ab Ecclesiis tamen in quibus prius consecrati sunt, vel à rebus earum extranei non maneant.* Et Ecclesia pauper, paucosque parochianos habens, alii jungebatur, ab unoque presbytero utraque regebatur. Concil. Tolet. 16. *can. 3.* ibi: *Ecclesia, quæ usque ad decem mancipia habuit, super se habeat sacerdotem: quæ verò minus decem mancipia habuit, aliis conjungatur Ecclesiis.* Si autem dives erat, plures in ea ordinabantur presbyteri. Concil. Emerit. *can. 14.* Igitur obtinere diversas Ecclesias non ex earum numero, sed ex stipendiis, fructibus, vel ipsarum proventibus æstimandum est.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, quam ut plenè exponamus, & hujus prohibitionis originem repetamus, sciendum est, plures ex Theologis, tam scholasticis, quàm moralistis, asseruisse pluralitatem beneficiorum repugnare juri naturali, & divino. — 7 De origine hujus prohibitionis.
Cajetanus *in summa, verbo Beneficium,* Sylvester *eod. verbo 4. n. 1.* Angelus *n. 35.* Armilla *n. 42.* Tabiena *n. 28. q. 24.* alii quos refert, & sequitur Thomas Sanch. *lib. 2. summæ, c. 2. dub. 5.* Sotus, Azor, & Vasquez, quos refert Hurtado *to. 1. de resid. resol. 6.* pro quorum sententia expendi solet textus *in c. 21. q. 1.* ubi PP. Concilii Nicæni ad adstruendam hanc prohibitionem adducunt caput 6. Divi Matthæi, in illis verbis: *Nemo potest duobus Dominis servire.* Deinde quia juri naturali, & divino repugnat, quod Ecclesia privetur ministris debitis, & quod divinus cultus minuatur; quod continget si unus presbyter duabus Ecclesiis præficiatur, *c. unic. 10. q. 3. c. singula, 89. distinct.* sed contrarium, immò tantùm à jure positivo prohibitionem hanc provenire, docuerunt omnes ferè antiquiores congesti ab Hurtado, & Valensi *ubi suprà;* & rectè, nam si præsens prohibitio à jure naturali, aut divino originem traheret, non posset Pontifex in ea dispensare, *c. sunt quidam, 25. q. 1.* sed posse ipsum, atque Episcopos dispensare, suprà probavi: igitur quia hæc prohibitio est tantùm juris positivi. Deinde quia consuetudo introduci non potest contra jus naturale, aut divinum, *c. fin.* ubi illustravi, *de consuet.* sed moribus introduci potest, ut quis unam præbendam simul cum dignitate obtineat, *cap. 1. de consuet. lib. 6.* necnon & plura beneficia, ut docent ex aliis Garzia *de benefic. p. 11. c. 5. nu. 265.* Manrique *de differentiis, dict. q. 18.* Igitur quia hæc prohibitio non est juris divini aut naturalis. Adstruitur tandem hæc sententia, cui adhæreo, ex eo, quia cùm beneficia à jure positivo introducta sint, ut refert Baronius *to. 6. anno* 502. & probavi *c. 1. hoc tit.* non potest pluralitatis beneficiorum prohibitio esse antiquior, quàm ipsa beneficia, ut ratiocinatur Filliucius 3. *tom. tit. de benefic. c. 7. n. 2.* Accedit, quia hæc prohibitio sacris canonibus tribuitur in præsenti, ibi: *Contra sacrorum canonum: c. quia nonnulli, de cleric. non resid.* ibi: *Contra sacrorum canonum instituta: c. quia in tantum 5.* ibi: *Sacris canonibus inimica.* Tridentinum *dicta sess. 24. c. 17.* ibi: *Sacris canonibus.* Nec contrarium deducitur *ex d. c. 1. 21. q. 1.* nam licèt ibi adducatur locus Divi Matthæi *c. 6.* non tamen inde deducitur, prohibitionem illam esse juris divini, quia illa tantum præcepta juri divino tribuuntur, quæ in sensu litterali ex eodem proficiscuntur. D. Thom. *1. p. q. 1. a. 1.* Unde quod præsens prohibitio nitatur illa Divi Matthæi auctoritate, non ideò à jure divino provenit. Nec quod de minuendo cultu divino ex ministrorum defectu contrariæ sententiæ assertores expendebant, aliquid facit: nam id tantùm evincit pluralitatem beneficiorum ex se malam esse, non tamen deducitur, à jure divino esse institutam. Ex his liquet prohibitionem hanc esse tantùm juris positivi, licèt jure naturali subnixam, ut infrà dicemus; à quo tamen tempore cœpisset in Ecclesia hæc prohibitio, adhuc inter vespertinos Antecessores non constat: aliqui eam repetunt à Concilio Agathensi celebrato sub Sixto III. anno 436. relato *in c. unum 21. q. 3.* sed verè textus ille loquitur de Abbatiis regularibus. Alii eam deducunt ex Concilio Chalcedon. celebrato sub Leone I. anno 451. *relato in c. clericum 21. q. 1.* sed perperam, cùm verius sit eo canone illud solùm prohiberi, ne clericus in una Ecclesia intitulatus, in alia etiam intitulari valeat; & ne in Ecclesiis duarum civitatum conscribatur, quod longè diversum est à prohibitio-

ne pluralitatis. Et notandum est in specie illius textus, verbum illud *oportere*, necessitatem inducere, ut *in l. cum amplius*, *§. 5. ff. de reg. jur.* juncto Donello *lib. 12. comment. cap. 2.* ubi Osualdus *littera D.* quamvis non semper verbum illud necessitatem importet, ut notatur ad expositionem textus *in l. si pignore 22. §. 1. ff. de pignorat. leg. salarium 7. l. 39. §. 3. ff. mandati*, *l. 5. §. 1. ff. quando appellandum*: *l. 8. ff. de eo quod certo loco*, per Cujacium ibi, *tr. 3. ad African.* Idem ferè statuitur *in c. ne quis translatus*, 21. *qu. 2. c. sanctorum*, 70. *distinct.* in quibus beneficiorum pluralitas expressè non prohibetur, sed ex eo, quod docetur, nullum posse duabus intitulari Ecclesiis, per interpretationem deducitur, non posse duas Ecclesias obtinere; eodem modo accipiendus est textus *in c. singula*, 89. *distinct.* & *in c. unic. vers. Sed in hoc*, 10. *q.* 3. qui deductus est ex Concilio Toletano celebrato anno 700. in quo pluralitas non expressè prohibetur, sed deducitur per interpretationem, ex eo quod ibi statuitur, ne plures Ecclesiæ quasi in unum corpus temerè conjungantur. Tandem eodem modo procedit textus *in c. laicos*, 16. *q. 7.* ubi directè tantùm prohibetur, ne Episcopus duas Ecclesias obtinere præsumat; presbyter enim in eo textu opponitur clerico, & accipitur pro Episcopo, ut *in c. olim 95. distinct. c. legimus*, 93. *distinct.* per consequens tamen rectè ex eo textu deducitur, nec clericum posse duas parochias simul regere. His ergo sententiis omissis, & aliis relatis à Quintanadvennas *lib. 4. Ecclesiast.* dicendum est, quod licèt prohibitio hæc obumbrata, & insinuata esset prædictis, & aliis Ecclesiæ legibus, prioribus ejus sæculis editis, tamen apertè & specificè statuta fuit in Concilio Nicæno 2. celebrato anno 781. in eo canone relato à Gratiano *in c. 1. 21. q. 1.* sed quia lex illa poterat ad clericos tantùm orientales referri, Alexander III. in præsenti Concilio Lateranensi eam generaliter quoad omnes, tam Græcos, quàm Latinos statuit, generaliterque in eo Concilio statuta fuit prædicta prohibitio pluralitatis; pœna tamen nulla inflicta fuit, quamvis prohibitionis rationes exprimerentur, *c. quia 5. c. ad hæc 13. hoc tit.* Deinde quia Alexander III. agnovit, facilè contemni prædictam constitutionem, aliàs duas edidit: primam in Concilio 3. Lateran. celebrato anno 1180. 1. *p. c.* 13. qua sanxit ut accipiens secundam dignitatem, vel Ecclesiam parochialem, eam amitteret; & qui dedit, largiendi potestate privaretur: habetur *in cap. quia nonnulli* 5. *de clericis non resident.* Cujus constitutionis meminit Innocentius *in præsenti*. Alia constitutione concessit electionem possessori retinendi Ecclesiam, quam maluisset, *c. referente*, *hoc tit.* juxta quas constitutiones accipiendi sunt textus *in c. eam te 7. de ætate & qualit. cap. præterea*, *c. quia in tantùm*, *c. ad hæc 13. hoc tit. c. 3. de confirmat. utili*, *in 5. compilat.* ibi: (Ex parte tua nobis humiliter fuit supplicatum, quod cùm nonnulli clerici tuæ diœcesis plures obtineant parochiales Ecclesias, data hujusmodi clericis optione retinendi unam ipsarum Ecclesiarum, reliquas possis de licentia tua idoneis assignare personis.) Ex his tamen duabus sanctionibus prior tempore fuit, quæ refertur *in d. c. quia nonnulli*; nam *in d. c. eam te*, ubi ad praxim deducitur secunda constitutio, mentio fit constitutionis relatæ *in dicto cap. quia nonnulli*; unde deducitur illam priùs emanasse. Successit tandem constitutio Concilii Lateranensis celebrati sub Innocentio III. qua statuitur, ut si habens beneficium, curarum, aut personatum, vel aliud simile beneficium recipiat, primum vacet ipso jure, & si illud retinere præsumat, utroque privetur. Quæ constitutio reperitur in præsenti, & approbata fuit, & ampliata *in extravag. Execrabilis*, Joannis XXII. *hoc tit.* ita ut præsens constitutio procedat etiam in dignitatibus, personatibus, officiis, & beneficiis, quæ animarum curam habuerint; & ita ut si obtineat secundum beneficium, si Episcopum proprium statim non adierint, utroque priventur: quod & firmatum fuit adjectis aliis pœnis, per Concil. Tridentinum *sess. 7. de reform. c. 4. & 5.* & *sess. 24. c. 17.* & ita qui sciens beneficium incompatibile cum jam obtento, acceptavit, ipso jure primo privatur, quia per admissionem secundi videtur renunciatum primum, *l. 3. tit. 16. part. 6.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2. c. 17. n. 52.* Prosequuntur latiùs hanc temporum seriem & varietatem Acunna *in d. cap. sanctorum*, 70. *dist.* Valensis *de benefic. tit. 1.* Quintanadvennas *d. lib. 4.*

8 De personis hac prohibitione comprehensis. Hæc pro diversitate temporum in Ecclesia statuta reperimus; sed sciendum superest, ad quas personas præsens prohibitio spectet, & in quibus beneficiis procedat? Et cùm generaliter concepta sit, & verbis universalibus hæc Ecclesiæ prohibitio, comprehendit primò Romanum Pontificem, qui simul Episcopatum retinere non potest, quia Pontificatus per se est beneficium, & quidem omnium maximum, dignius, *cap. 1. de maledicis*, *cap. si duo*, *c. si quis pecunia*, 79. *dist. c. si Papa*, 40. *dist.* unde per promotionem ad Summum Pontificatum vacare omnia beneficia, atque pensiones, docuerunt Germonius *de indultis Cardinal. §. si verò illa*, *n. 34.* Ojeda *de incompatibil. cap. 5. n. 15.* Post Romanum Pontificem proximum dignitatis gradum in Ecclesia obtinent Cardinales, de quorum dignitate egi *in cap. 2. de cleric. non resid.* in quibus etiam procedit hæc prohibitio, ita ut nemo ex eis possit obtinere duos Cardinalatus, quia sunt officia uniformia: & licèt Episcopatum simul cum suo titulo possit obtinere, ut probavi *in dicto c. 2.* non tamen duos Episcopatus retinere valet. Tridentinum *sess. 24. de reform. c. 17.* Nec contrarium probatur *in c. Ecclesia 57. de elect. extravag. execrabilis*, *§. Cardinalibus*: quorum interpretationem tradit Garzona *in præsenti*. Comprehendit etiam præsens prohibitio Patriarchas, *cap. 1. de consuetud. lib. 6.* & Metropolitanus, ut expressè sanxerunt Bonifacius I. *epist. 3. ad Hilarium*, Cœlestinus I. *epist. 2. cap. 4.* quæ extant *tom. 1. Concilior. Severini*. Comprehenduntur & Episcopi, qui non solùm duos Episcopatus uno, eodemque tempore habere nequeunt, *c. in illis*, 80. *dist.* verùm nec præbendas, seu beneficia, si quæ anteà possidebant, retinent; sed omnia per adeptionem Episcopatus vacant, *cap. cùm in junctis*, *§. 1. de elect.* ubi exposui, textus *in c. quoniam 9. de judiciis*, *c. 3. de probat.* qui solent vulgò in contrarium expendi. Etiam comprehenduntur hac prohibitione Abbates; nam plures Abbatias unus habere nequit, *cap. unum Abbatem*, 21. *qu. 1. c. monachum*, *in fine* 20. *q. 4. cap. si quis deinceps 16. qu. 7. cap. ne pro defectu*, *de elect. c. final. in fine*, *de relig. domib. cap. cùm singula 32. hoc tit. in 6.* cum aliis traditis ab Antonio Augustino *in epit. lib. 59. tit. 46.* docet Ojeda *dicto lib. 1. cap. 5. per tot.* Denique cæteri clerici, & ministri Ecclesias, dignitates & personatus obtinentes, *cap. ad hæc*, *hoc tit.* Extravag. *Execrabilis*, *eodem*, *cap. 1. de consuet. lib. 6.* Trident. *sess. 7. c. 2.* & *sess. 24. c. 17.* prosequitur Valensis *d. lib. 3. tit. 1. ex n. 5.*

Hactenus egimus de personis hac prohibitione comprehensis: superest ut de beneficiis, quæ inter se incompatibilia sunt, agamus. Et sciendum est, magnam differentiam versari inter incompatibilitatem quoad titulum, & quoad retentionem. Incompatibilitas quoad titulum tunc datur, quando beneficia ita non compatiuntur, ut post assecutum titulum secundi beneficii, confestim jure ipso vacet titulus primi, quod contingit in duobus curatis duplici personatu, vel dignitate honoratis, etiam in diversis Ecclesiis, ex hoc textu, cum aliis suprà relatis; vel in duobus beneficiis in eadem Ecclesia, juxta textum *in c. 5. de consuet. lib. 6. Clement. si a. hoc tit.* ut in specie textus *in cap. cùm in cunctis*, *§. cùm verò*, *de elect. cap. nemo deinceps*, *eod. tit. lib. 6. Clement. 5. de officio vicarii*: docet Valensis *dicto tit. 1. nu. 6.* incompatibilitas verò quoad retentionem datur, quando concurrunt duo beneficia, quæ quamvis jure prohibeantur per unum, eundemque clericum retineri, non tamen vacant ipso jure; sed postquam possessor elegerit quod maluerit; quomodo intelligi potest textus *in cap. litteras*, *de concess. præbend.* in illis verbis: *Præbenda illa, etsi non de facto, de jure tamen vacare noscatur; mandamus quatenus dictum Præpositum, ut illam sine difficultate resignet, cogatis.* Quippe in hoc casu non vacat primum beneficium ipso jure, sed possessor habet facultatem eligendi quod maluit ex facultate sibi concessa ab Alexandro III. *in dicto cap. referente*. *cap. præterea*; nam cùm præsens constitutio non generaliter, nec absolutè contineat vacare primum beneficium per assecutionem secundi, sed loquatur Innocentius dumtaxat de duobus curatis personatibus, aut dignitatibus duabus, non videtur derogatum decisioni dicti capituli *referente*, argumento legis *præcipimus*, *Cod. de appellationib.* atque ideò in duobus beneficiis simplicibus, etiam residentiam requirentibus, vel sufficientibus ad congruam sustentationem, non vacavit ipso jure primum; quin imò habebit adhuc possessor facultatem eligendi quod maluerit retinere, ut sæpiùs decisum fuisse in Rota referunt Garsia *de benefic. p. 1. cap. 5. num. 65.* Barbosa *3. p. de potestate Episcopi*, *alleg. 57. num. 21.* His suppositis, incompatibile est quoad titulum, primò beneficium duplex curam animarum annexam habens, ut ait præsens textus, cui consonant Clementina *Gratiæ*, *de rescriptis*, dicta Extravag. *Execrabilis*, idest duplex beneficium, cui annexum est onus administrandi sacramenta. Ojeda *dicta 1. p. cap. 13. num. 3.* quæ doctrina ad vicarias perpetuas eandem curam annexam habentes protracta fuit *in*

9 De beneficiis incompatibilibus.

Clement.

Clement. unica, *de offic. vicar.* & ad commendas perpetuas eorundem beneficiorum, ex Tridentino *dicta sess.* 7. *c.* 4. idcòque idem jus procedit, si habens beneficium curatum, consequatur vicariam, vel commendam perpetuam. Ojeda *dicto cap.* 13. *num.* 10. & 2. *part. cap.* 6. vel habens beneficium, quod exigit residentiam, coadjutoriam assequatur. Barbosa *voto* 28. *per totum*, hæcque incompatibilitas durat etiam post Tridentinum, ubi *sess.* 7. *cap.* 4. innovatur præsens Innocentii constitutio, ut docuit Garzia *de benefic. d. cap.* 5. *num.* 76. Quare cavendum est à Navarro *in manuali*, *cap.* 25. *num.* 129. Quintanadvennas *dicto lib.* 4. *num.* 98. qui existimarunt, hanc incompatibilitatem sublatam fuisse per Tridentinum *sess.* 24. *de reformat. cap.* 17. ubi statuitur, ut habentes duo beneficia curata, unum ex his intra semestre dimittant: nam ibi potiùs indulgentia conceditur illis, qui eo tempore duo beneficia possidebant, quàm in futurum jus jam statutum *in d. cap.* 4. mutatur. Etiam incompatibilitas quoad titulum datur in duplici personatu, aut dignitate, ut etiam hic expressè docetur: nec interest an sit similis, vel difformis dignitas, vel in eadem Ecclesia, aut diversis; quia generaliter concepta est prohibitio, tam in præsenti, quàm in dicta Extravag. *Execrabilis*. Ojeda *d.* 1. *part. c.* 7. ubi etiam docet, nihil interesse utrum dignitas curam jurisdictionis, seu administrationem habeat, vel non; nec contrarium probat dicta extravagans *Ambitiosæ*, *in fine*, quatenus exigit, quod dignitates habeant jurisdictionem, aut curam actu; quia textus ille loquitur in diversa pœna ab ea, quæ in præsenti statuitur: in illa enim constitutione additum fuit, ut qui secundam dignitatem obtinuit, teneatur primam dimittere, non ad effectum vacationis, sed ut possessionem amittat; & si id non fecerit, utraque privetur. Quoad hanc ergo pœnam exigitur jurisdictio, seu cura, quia ideò ea inflicta est, ut diutiùs incertum non sit, ad quem talis cura spectet. Ojeda *dicto capite decimo tertio*, *nu.* 80. Tandem hæc incompatibilitas quoad titulum locum habet in beneficiis sub eodem tecto existentibus, ex hoc textu, & *in dicto cap.* 1. *de consuetudine in* 6. immò jus plus abhorret hanc pluralitatem, quàm alias, etiam curatorum; unde dispensatus ad plura beneficia, non potest obtinere duo sub eodem tecto, nisi expressè in gratia exprimatur. Rebuffus *in praxi*, *tit. de dispens. §. etiamsi sint*, Ojeda *de incompatibilit. d.* 1. *p. cap.* 20. Dubium tamen est, an hæc doctrina ad similia tantùm beneficia sub eodem tecto, vel etiam ad alia similia extendatur? Ojeda *d. cap.* 20. *num.* 25. existimat, omnia beneficia ejusdem Ecclesiæ, etiam dissimilia, quoad titulum incompatibilia esse; sed verius est tantùm dari incompatibilitatem in beneficiis similibus, ex hoc textu, & *dicto cap.* 1. *de consuet.* Unde potest quis sub eodem tecto Archidiaconatum, & canoniam possidere, *cap. eam te* 7. *de rescriptis*. Rursus, quia in beneficiis dissimilibus non datur incompatibilitas ipso jure, ut probant Ojeda *dicto cap.* 20. *num.* 27. Garzia *d. cap.* 5. *à nu.* 259. qui latè agunt de duabus Capellaniis sub eodem tecto, tam in una, quam in diversis capellis existentibus; & de pluribus beneficiis simplicibus videndus est Valensis *de benefic. d. lib.* 3. *tit.* 7.

10 *Traditur ratio decidendi.* Plures hujus prohibitionis rationes congerunt tam ipsi sacri Legislatores, quàm juris Interpretes, necnon Cantipratanus *lib.* 1. *Apum*, *cap.* 19. Guillelmus Parisiensis *lib. de collat. benefic.* Carthusianus *lib. de plural. benefic. artic.* 8. & 17. D. Thomas *quodlibet.* 1. *artic.* 3. Nicæna Synodus relata *in dict. cap.* 1. 21. *quæst.* 1. eam petit ex avaritia, & ambitione, quæ ex pluralitate beneficiorum nascitur: Joannes XXII. *in dict. extravag. Execrabilis*, & Alexander III. *in dicto cap. quia in tantum* 5. *hoc tit.* eam reddunt, quia cùm vix uni officio, & beneficio unus valeat deservire, quomodo in pluribus ministrare valebit. Facit etiam, quia pluralitas beneficiorum dissolutionis, & divagationis causam præstat, *cap. cùm singula* 32. *hoc tit. lib.* 6. quæ non leve præjudicium infert Ecclesiis, in quibus clerici debent assiduè residere, ut probavi *in capitul.* 2. *de cleric. non resident.* Accedit etiam, quod plura beneficia uni conferre, ut plura officia exerceat, civilis, & rectæ administrationis rationem evertit, quæ in eo consistit, ut singula officia, seu ministeria singulis personis committantur, *capit. singula* 1. 89. *distinct.* unde leges sæculares duo officia civilia uni committi prohibent, *leg. libertus* 17. §. *rescripto*, & §. *sub eodem*, *ff. ad municip. l. si plures*, *vers. nam difficile*, *ff. de pactis*, *l. fin. Cod. de offic. assess. leg.* 1. ubi Glossa penultima, *Cod. quemadmodum civilia munera*, *lib.* 10. *l. is quidem* 5. *Cod. qui militare*, *lib.* 12. *leg.* 1. ibi: *Et duobus officiis operam suam adhibere non possunt*; *Cod. de præpositis agentium*, *lib.* 12. *l. quisquis*, *Cod. de cohortalibus*, *lib.* 11. Apud Athenienses ita cautum erat: *Duo munera ne simul obeunto*; refert Samuel Petitus *lib.* 3. *juris Attici*, *tit.* 5. Rationem reddunt Quintilianus *lib.* 10. *Instit. cap.* 3. ibi: *Nec enim se bona fide in multa intendere animus totum potest*. Cassiodorus *lib.* 9. *var. epist.* 21. ubi ait: *Satyris Doctoribus querulis usurpatam fuisse sententiam, duabus curis ingenium occupari non debere*. Illustrant Fornerius *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 25. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 4. *num.* 24. & *in memor. pro juribus honor. num.* 71. Valenzuela *tom.* 2. *cons.* 135. *num.* 85. Navarrete *discursu* 11. Junius *tom.* 1. *polit. c.* 22. quod cum in officiis sæcularibus observetur, multò magis in beneficiis ecclesiasticis. Facit exemplum Gentilium, apud quos unus sacerdos duo, vel plura sacerdotia obire non valebat, nec Pontificatum simul cum alio, ut probat Gutherus *lib.* 1. *de veteri jure Pontific. cap.* 8. & cùm ad Pontificatum maximum nemo ascendere posset, nisi qui jam Pontifex esset, ex lege Domitia per adeptionem hujus Pontificatus vacabat primus, ut refert Livius *lib.* 39. & 40. Tandem & illa ratio præsentis prohibitionis non incongruè assignari potest, videlicet, quod quemadmodum non licet eodem tempore duas habere uxores, *cap. Christiano*, 34. *distinct. capitul. unico*, ubi plura dabimus, *de sponsa duor.* eodem modo nec duas Ecclesias poterit quis simul obtinere: nam de matrimonio carnali ad spirituale, quod contrahitur inter Ecclesiam, & suum Rectorem, validum est argumentum, *cap. inter corporalia*, *de translat. Episcop.* ubi plura congessi, *cap. fin. eod. tit. cap. quoniam* 5. §. *porrò*, *ut lite non contest. capit. sicut alterius* 7. *quæst.* 1. quo argumentandi genere in hoc beneficiorum tractatu utuntur textus *in capitul. sicut* 21. *quæst.* 2. *cap. cùm non ignores* 15. *hoc tit.* Concil. Nannet. *can.* 8. ibi: *Sicut enim Episcopus non plus potest habere, quàm unam civitatem, & vir unam uxorem; ita presbyter unam tantùm Ecclesiam*. Ivo Carnot. *epist.* 70. ibi: *Cùm in ipsa infantia mundi in Lamech carnalis bigamia sit culpata, quomodo poterit in sponsa, quæ est Ecclesia, laudari, quæ in hoc sacramento, & in virtute sacramenti uni debet viro desponsari?* Quò respexit Paulus II. referente Joanne Nicolao *de incompatib. tit.* 3. *cap.* 6. qui rogatus, ut super pluralitate dispensaret, respondisse fertur, se in Ecclesia Dei nolle inducere bigamiam. Non tamen inde inferas, quod sicut in pluralitate uxorum, quæ legi divinæ repugnat, *cap. gaudemus*, ubi plura Barbosa, *de divortiis*, Pontifex dispensare non valet, ita nec in beneficiorum pluralitate; nam æquiparatio inter utrumque consortium non in omnibus, & per omnia procedit, cùm vinculum hoc spirituale, non conjugium, sed quasi dicatur, *cap. inter Canonicos*, ibi: *Quasi conjugalem vinculum spiritualiter sit contractum*. Unde cùm pluralitas uxorum juri divino, & naturali contraria sit, beneficiorum verò pluralitas juri positivo tantùm adversetur; ideò in polygamia carnali Pontifex dispensare non potest, in spirituali verò rectè dispensare valet. Sed his suppositis, quare vinculum conjugii spiritualis dicatur fortius quàm carnale *in d. c. inter corporalia*, in ejus notis exposui. Prosequitur alias rationes præsentis prohibitionis Theophil. Raynaud. *ubi sup.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, pro cujus expositione sciendum est, nonnullos casus reperiri, in quibus potest clericus plura beneficia simul obtinere. 11 *Dissolvitur ratio dubitandi.* Primus est, quando quis unum habet in titulum, & aliud in commendam; sciendum enim est olim moris fuisse, vacantis Ecclesiæ curam viciniori Rectori committere, dum de electione futuri prælati tractabatur, *cap. obitum* 16. *cap. Catinensis* 17. 61. *dist.* qui commendatarius intercessor dicitur *in cap. constitutum* 22. 7. *quæst.* 1. cujus commendationis ratione ipse, ut proprius Prælatus spiritualia administrabat in ipsa Ecclesia. Landmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 54. *in fine*. Plura de his commendis adducunt Quintanadvennas *dict. lib.* 4. *à num.* 123. Garzia 4. *part. de benefic. cap.* 4. *per tot.* Ojeda *dict.* 2. *part. cap.* 4. Zypæus *lib.* 3. *respons. tit. de commendis*, *respons.* 2. Hanc ergo commendam simul cum beneficio rectè unus sacerdos retinere potest, *cap.* 3. 21. *qu.* 1. *cap. dudum*, *de elect.* quia commenda beneficium non est; quare ab eo distinguitur *in leg.* 2. *tit.* 44. *lib.* 11. *legum Longob.* ibi: *Cæteri verò homines liberi, qui vel commendationem, vel beneficium Ecclesiasticum habent, sicut reliqui, justitiam faciant*. Notavit Cironius *in capitul.* 1. *de eo, qui mittitur*, *in* 5. *compil.* sed cùm admissus jam sit usus commendæ perpetuæ, an etiam talis commenda si-

mul cum beneficio retineri possit, dubium est. Affirmant pluribus relatis Ojeda *d.c.4.n.14.* Quintanadvennas *suprà, n.126.* Germunius *de indultis Cardin. versic. Ita quod.* Sed rectiùs contrarium docuerunt Navarrus *in manuali, c. 25.n.126.* Corrasius *de benef. 1.p.c.6.* nam cum commenda perpetua, vel canonicatus, titulus sit, ut probat Garzia *d.c.4.d n.35.* eosdem effectus sortitur, ac beneficium, *c. nemo 15. de elect. lib. 6.* Trident. *d. sess. 24. c. 17.* unde text. *in d.c. dudum, c. qui plures, c. cùm G. c. qui beneficit, de praebend. lib. 6. c. 2. de renunc. eod. lib. c. bonae, de aetate & qualit.* exaudiendi sunt de commendo temporali. Secundus casus contingit, cùm plura beneficia simul unita sub uno titulo auctoritate legitimi superioris conjuncta sunt, aut praescriptione immemoriali, sive annectatur parochialis Ecclesia alii parochiali, sive dignitati, *c. extirpandae 30. §. qui verò, c. exposuisti 33. hoc tit. c. super eo, hoc tit. in 6. Clem. fin. hoc tit.* Et tunc nulla datur pluralitas, quo casu procedunt canones Concilii Emerit. suprà adducti. Ratio est, quia beneficium unitum non dicitur ampliùs beneficium. Oldradus *cons. 257. n. 13.* sed illius naturam sequitur, cui unitum est; sicut portio accrescens assumit naturam ejus, cui accedit, *l. si ex toto 8. in princ. ff. de pactis dotalibus, l. etiam, C. de jure dotium*: quare cùm utraque Ecclesia pro unica habeatur, non adest eo casu aliqua incompatibilitas. Tertius casus contingit, ubi presens prohibitio locum non habet, cùm beneficia cumulata sunt tenuis, & modici stipendii; quare plura simul retineri ab uno clerico possunt, *d.c. un. 10. q. 3. c. eam te, de aetate, & qualitate*, Ojeda *d. 2. p. c. 5.* Valensis *dict. lib. 3. de benef. tit. 8.* quia cùm beneficia sint instituta pro alimoniis sacerdotum, ut probavi *in cap. 1. hoc titulo* plura, sive curata, sive non, possunt uni conferri usque ad congruam ejus sustentationem, *dict. cap. eam te*; quod tamen ex hac causa uni clerico conferri possint, habita ratione status, conditionis, & familiae ipsius, arbitrio Episcopi relinquitur, ut prosequuntur Ojeda, & Hurtado *ubi suprà*.

C A P U T XXIX.

Idem *in a eodem, Constit. XXX.*

GRave nimis est, & absurdum, quod quidam Ecclesiarum Praelati, cùm possint viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promovere, assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec litterarum scientia suffragatur, carnalitatis sequentes affectum, non judicium rationis. Unde quanta Ecclesiis damna proveniant, nemo sanae mentis ignorat. Volentes igitur huic morbo mederi, praecipimus, ut praetermissis indignis, assumant idoneos, qui Deo, & Ecclesiis velint, & valeant gratum impendere famulatum; fiatque de hoc in provinciali Concilio diligens inquisitio annuatim, ita quod qui post primam, & secundam correctionem fuerit repertus culpabilis, à conferendis beneficiis per ipsum Concilium suspendatur, instituta in eodem Concilio persona provida, & honesta, quae suppleat suspensi defectus in beneficiis conferendis; & hoc ipsum circa Capitula, quae in his deliquerunt, observetur *b* Metropolitani verò delictum superioris judicio relinquatur ex parte Concilii nuntiandum. Ut autem haec salubris provisio pleniorem consequatur effectum, hujusmodi suspensionis sententia praeter Rom. Pontificis auctoritatem, aut proprii *c* Patriarchae, minimè relaxetur.

N O T AE.

1 a EOdem.) *Can. 30.* ut legitur in ipso Concilio: in 4. autem collect. *sub hoc tit. cap. 5.*

b *Metropolitani verò.*) Metropolitanus enim non est supra Concilium provinciale, licèt aliquando Concilium fuisse supra Metropolitanum, liqueat ex Novella 7. Justin. sed ejus caput, unde ob reverentiam illi debitam statuunt Patres, ut in Concilio ejus delictum nec puniretur, nec judicaretur: notavit Basilius Legion. *lib. 8. cap. 6. num. 12.*

c *Patriarchae.*) De quibus agemus *in cap. antiqua, de privil.*

C O M M E N T A R I U M.

2 AD officia, & beneficia, tam saecularia, quàm ecclesiastica, eligi indignos non debere notum est, & supponitur in praesenti, & *in cap. cùm in cunctis, §. fin. cap. nihil 44. de elect. cap. 15. de offic. ordin. cap. ad decorem, de instit.* & saltem idoneos eligi debere docetur *in cap. cùm nobis 19.* ibi: *Illius quoque litteratura, licèt eminens, &c. cap. 1. & 2.* ibi: *Dummodo sit idonea, de instit. lib. 6.* Concil. Trident. *sess. 7. de reform. c. 3.* inter idoneos tamen digniorem esse eligendum, jubetur, *in cap. licet 8. q. 1.* ubi in ordinando sacerdote requiritur, ut qui praestantior est omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui omni virtute eminentior, eligatur, *cap. Metropolitano, 63. dist.* ibi: *Optimus ordinetur; cap. vilissimis 1. quaest. 1.* ibi: *Qui est honore praestantior: cap. 2. de officio custodis*, ibi: *Quales sanctiores, & meliores esse viderint; cap. unic. ut eccles. benefic.* ibi: *Non ex affectu carnali, sed discreto judicio in personam idoneam dispensari.* Latè probant Valensis *de benefic. lib. 1. tit. 28.* Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 3. num. 76.* Phebo *tom. 2. decis. 109.* Carleval. *de judiciis tom. 1. lib. 1. disp. 1. n. 24.* Tamburinus *de jure Abbat. tom. 1. disp. 5. quaest. 13.* Mancinus *sacris juris controvers. disp. 14.* Guttierrez *lib. 2. canonic. cap. 11.* Gonzalez *in regul. 8. glos. 4. ferè per totam*, Petrus Gregorius *de benefic. cap. 35.* Altamir. *ad tit. C. de fil. offic. c. 6. §. 2.* P. Bollo *in oeconom. canon. clas. 2. cap. 5. §. 5.* Antonius Augustinus *lib. 15. in epit. jur. tit. 3.* Barbosa *de offic. parochi, lib. 1. cap. 2. n. 98.* Jul. Lavor. *variar. lucubr. tit. de elect. cap. 21.* Acunna *in cap. si fortè, 63. distinct.* Solorzanus *de jure Indiar. lib. 3. tom. 2. cap. 8.* cujus principii duplex ratio vulgò assignatur. Prima, quia cui committitur electio, tanquam viro bono, conceditur talis facultas, *l. cum quidam, ff. de legat. 2. l. quamquam, ff. de ritu nupt.* unde tanquam bonus vir debet eligere digniorem, & praestantiorem. Secunda ratio est, quia recta dispensatio, & dictamen justitiae distributivae, cui inaequalitas maximè repugnat, omninò prohibent electionem indignae personae. D. Thomas *3. p. q. 63. art. 2. ad 1.* Sotus *lib. 3. de justitia, quaest. 6. art. 4. concl. 4.* unde rectè in praesenti docetur, ad beneficia ecclesiastica idoneos, dignioresque esse eligendos; an verò eligens dignum omisso digniori, peccet lethaliter, teneaturque ad restitutionem, disputant Canonistae, & Moralistae: ultra suprà relatos, & innumeros, quos refert Barbosa *in d. cap. cùm nobis 19. de elect.* pertractant D. Th. *2. 2. q. 63. art. 2. ad 3.* Diana *p. 11. tract. 4. resol. 34.* Manrique *de different. utriusque fori, q. 48.* Velasco *de privil. pauper. p. 1. q. 7.* Fragoso *de regim. Christ. reipubl. lib. 1. disp. 1. §. 3.* Escobar *de utroque foro, art. 5. §. 1.* Garzia *tom. 2. polit. regul. tract. 9. difficult. 3. dub. 6.* P. Mendo *in Stater. dissert. 13. q. 17. & seq.* Prado *tom. 2. Theolog. moral. cap. 19. q. 4.* Arniseus *de repub. cap. 2. resol. 2. sect. 8. ex n. 9. pag. 418. & 431.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 2. cap. 7.* Doctrinam hoc commentario traditam illustrat Filesac. *lib. 2. select. cap. 4.*

C A P U T XXX.

Idem *in a eodem, Constit. XXXII.*

EXtirpandae consuetudinis vitium in quibusdam partibus inolevit, quod scilicet patroni Ecclesiarum parochialium, & aliae quaedam *b* personae *c* proventus ipsarum sibi penitus vindicantes, *d* presbyteris earundem servitiis deputatis relinquunt adeò exiguam portionem, ut ex ea congruè nequeant sustentari. Nam ut pro certo didicimus, in quibusdam regionibus *e* parochiales presbyteri pro sua sustentatione

non

non obtinent, nisi quartam quartæ, idest sextamdecimam decimarom. Unde fit, qood in his regionibus penè nullus inveniatur parochialis sacerdos, qui vel modicam habeat peritiam litterarum. Cùm igitur os bovis alligari non debeat triturantis, sed qui altari servit, debeat vivere de altari: statuimus, ut consuetudine qualibet Episcopi, vel patroni, seu cujuscunque alterius non obstante, portio presbyteris ipsis assignetur sufficiens: qui verò parochialem habet Ecclesiam, non per vicarium, sed per *f* seipsum illi deserviat in ordine, quem ipsius Ecclesiæ cura requirit; nisi fortè dignitati, vel præbendæ parochiali Ecclesia sit annexa: in quo casu concedimus, ut qui talem habet præbendam, vel dignitatem, cùm oporteat eum in majori Ecclesia deservire, in ipsa parochiali Ecclesia idoneum, & perpetuum studeat habere *g* vicarium canonicè institutum, qui ut prædictum est, habeat de ipsius Ecclesiæ proventibus portionem; alioquin illa se sciat auctoritate hujus decreti *h* privatum, liberè alii conferenda, qui velit, & possit quod prædictom est adimplere. Illud autem penitus interdicimus, ne quis in fraudem de proventibus Ecclesiæ, quæ curam debet habere proprii sacerdotis, alii pensionem quasi pro *i* beneficio conferre præsumat.

NOTÆ.

1 a EOdem.) Concilio Lateran. videlicet, *cap.* 32. ubi reperiuntur hæc verba, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 6.

b *Persona.*) Monachi videlicet, de quibus *in c.* 3. *de suppl. cap. avaritiæ, cap. de monachis, hoc tit.*

2 c *Proventus.*) Cùm nihil in illis præter antiquos, & moderatos redditus à locorum Episcopis institutos exigere debeant, *c. præterea, de jurepatron.* & si ipsi patroni vergant ad inopiam, moderatè ab Ecclesia illis succurritur, *cap. quicunque 16. quæst. 7. cap. nobis, de jurepatron.* ubi dicemus.

d *Presbyteris.*) Id est Parochis, seu Rectoribus *c. decernimus*, 16. *q.* 7.

e *Parochiales.*) An etiam presbyteris beneficia simplicia habentibus congrua sustentatio debeatur, disputat Barbosa *voto* 108.

f *Seipsum.*) Juxta tradita *in cap. quia nonnulla, de cleric. non resid.*

g *Vicarium.*) Ut *in cap.* 12. *Concilii Emerit.* ubi post verba, quæ retuli suprà *in cap. de multa* 28. hæc leguntur: *Presbyter alius instituatur, qui sanctum officium peragat, & discretione presbyteri victus & vestitus rationabiliter illi ministretur, ut non egeat: aut si quæsieris qui ordinatur, stipendium à suo presbytero accipiat, quantum dignitas officii eum habere expectat. Clericis verò, vel quos ad serviendum ei dederit, per discretionis modum, quæ necessaria sunt, ministret.* Probat Joan. Dartis *de benefic. sect.* 5. *cap.* 3. de qua portione huic vicario præstanda agit Valenz. *consil.* 54.

h *Privatum.*) Ut jam exposui *in dict. cap. quia nonnulli.*

i *Pro beneficio.*) Scindendo ita beneficium, contra adducta suprà *in cap. majorib. cap. nisi essent.*

COMMENTARIUM.

PArochis debent patroni præstare ex fructibus ipsarum Ecclesiarum saltem congruam portionem, ut illis de necessariis sufficienter sit provisum, *c. postulasti, de rescriptis, c. ad hæc, de offic. Vicarii, c. pervenit, de appellat.* Innocentius III. *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 86. ibi: *Ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod patroni parochialium Ecclesiarum tuæ diœcesis, tantùm de proventibus sibi retinent earundem, quod sacerdotes ministrantes in eis non possunt de residuo sustentari; propter quod nonnullæ remanent pastoribus destitutæ, eo quòd non sunt qui curam velint recipere earundem. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus patronos Ecclesiarum ipsarum, ut de illarum proventibus sacerdotibus in eisdem ministrantibus congruam portionem assignent, moneas, & inducas: ipsos ad id, si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota compescens: cùm non ad opus patronorum, sed ad opus potius servientium in eisdem fuerunt Ecclesiis redditus deputati.* Cujus doctrinæ rationem reddit Rota apud Farinacium *in posthumis, p.* 1. *in una Pacensi, dec.* 420. *n.* 5. his verbis: *Congrua debetur parochis, ne alias intenti ad quærendum sibi victum, deserant curam animarum. vel alia ipsi ob nimiam egestatem in illa exercenda committant, quæ committere non debent, sive ne etiam ob prædictam egestatem sint ludibrio ipsis parochianis, quos coercere debent, & à quibus debent revereri: & proinde cùm ista non concernant interesse ipsius parochi, sed ordinis parochorum, & curæ animarum, consensus parochi tacitè elicitus ex acceptatione tenuis beneficii, in nulla debet haberi consideratione, cùm alias nec expressus suffragetur ad prædictum effectum.* Quæ tamen dicatur congrua parochi sustentatio, & quibus fructibus certis, vel incertis constare debeat, latè exponit Hurtado *tom.* 1. *de congrua sustentatione, lib.* 2. *resol.* 1. qui in hac parte omninò videndus est. 3

CAPUT XXXI.

Idem *in eodem* a *Constit. LXXI.*

IN Lateran. *b* Concilio noscitor fuisse probibitum, ne quilibet regulares Ecclesias, seu decimas sine consensu Episcoporum de manu præsumant accipere laici: nec excommunicatos, vel nominatim interdictos admittant aliquateous ad divina. Nos autem *c* id fortiùs inhibentes, transgressores digna curavimus animadversione punire; statuentes nihilominus, quatenus in Ecclesiis, quæ ad ipsos pleno jure non pertinent, juxta ejusdem statuta Concilii, Episcopis instituendos presbyteros repræsentent, ut illis de plebis cura respondeant, ipsis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem; institutos verò removere non audeant inconsultis Episcopis. Sanè adjicimus, ut illos repræsentare procurent, qnos vel conversatio reddit notos, vel commendat probabile testimonium Prælatorum.

NOTÆ.

a EOdem.) *Cap.* 61. ubi reperitur hic textus, & *in* 4. *collect. sub hoc tit. cap.* 7.

b *Lateranensi.*) Celebrato sub Alexandro III. ubi *c.* 9. reperiuntur verba quę sequuntur, usque ad illa, *ne autem* & extant *in c. cùm & plantare, de privil.* ubi ea exponemus. 3

c *Nos autem.*) Præsentis constitutionis commentarium dabimus *in c.* 1. *de capell. monach.*

CAPUT XXXII.

Honorius III. *Abbati & Priori a S. Genovefæ.*

LIcèt vobis direxerimus scripta nostra, ut dil. fil. Magistro Rico Ebroicensi Archid. in sacra pagina cupienti studere, proventus suos ecclesiasticos faceretis integrè ministrari; non tamen volumus, nec nostræ intentionis existit, ut quotidianas illas *b* retributiones, quæ tantùm residentibus in Ecclesiis, & iis, qui horis intersunt canonicis exhibentur, ei triboi faciatis.

NOTÆ.

1 a GEnovefæ.) Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. c.* 1. De monasterio hoc sanctæ Genovefæ plura adduxi *in cpa. P. & G. de offic. deleg.*

b *Retributiones.*) De quibus latè egi *in c. de cætero, de cleric. non resid.*

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

Digitized by Google

COMMENTARIUM.

2 Conclusio probatur, & traditur. EX hac decretali sequens deducitur communiter disputanda assertio: *Absens studiorum causa fructus beneficii percipit, non quotidianas distributiones*. Quam conclusionem probant textus *in c. relatum 4. cap. inter quatuor* 10. *c. tuæ* 12. *de cleric. non resid. c. super specula, fin. de Magistris, c. consultationibus* 10. *de offic. deleg. c.* 1. *de clericis, non resid. lib.* 6. *c. licèt* 14. *c. cùm ex eo* 34. *de elect. in* 6. *cap.* 2. *de privil. eod. lib. c.* 2. *ne clerici, vel monachi, eod. lib. Clement. unica, §. cæterùm, de statu monach. c. de quibusdam*; 37. *dist.* Concilium Mogunt. *cap.* 65. Concilium Coloniense *c.* 7. Concilium Palentinum *c.* 20. anno 1322. celebratum: *Statuimus, quod volentes studio litterarum insistere, pro tempore quo insistent, iidem fructus beneficiorum suorum usque ad triennium percipiant, aut etiam majori tempore, si hoc Prælatis, & suis Capitulis expediens videatur*. Eugenius IV. in bulla quæ vulgò *Eugeviana* dicitur, concessa nostræ Salmantinæ Academiæ anno 1431. Pius IV. in bulla ab eo expedita anno 1364. & Tridenr. Concilium tandem *sess.* 5. *de reform. cap.* 1 *in fine*, & *sess.* 6. *c.* 1. & *sess.* 25. *c.* 1. & civili probatur per augmentum ex textu *in l. quæsitum* 76. *ff. de legat.* 3. *l. sed reprobi* 7. aliàs *l. si duo* 6. *§. legatum* 12. *de excusat. tut. l. Sejæ* 20. *§. Pamphilæ, de fundo instructo, l. cùm hæres, §.* 2. *ff. de statulib. l. quidquid* 5. *Cod. de advocat. diversor. judic.* textus celebris *in authent. habita, C. ne filius pro patre*. De jure Regio consonat textus *in l.* 6. & *in l. ult. tit.* 16. *partit.* 1. Illustrant præter ordinarios *hic*, Duarenus *in sacris elect. lib.* 4. *cap.* 2. Horatius Lazius *de privil. schol. privil.* 99. & 100. Cujac. *ad Scævolam in l. Sejæ, §. Pamphilæ, de fund. instructo*, Gonzalez *ad regulam* 8. *Cancellariæ, §.* 7. *nu.* 174. Covar. *lib.* 3. *variar. c.* 13. Flamin. *de resignat. lib.* 2. *q.* 1. Rebuffus *in tract. congruæ pensionis*, Moneta *de distribut. quotidianis, p.* 1. *q.* 6. Azor *instit. moral. p.* 2. *lib.* 7. & alii relati à Barbosa *in præsenti*, & *in collect. ad Concil. Trident. sess.* 5. & *de Canonicis c.* 27. *n.* 46. & *de potest. Episcop. alleg.* 56. *n.* 18. quibus addendi sunt Petrus Gregorius *de rescript. cap.* 24. *n.* 10. Trullench *in exposit. Decal. lib.* 1. *c.* 8. Machado *in suo perfecto Confessor. lib.* 3. *par.* 4. *tit.* 2. *docum.* 9. Didacus Perez *ad l.* 1. *tit.* 10. *lib.* 1. *ordinamenti*, Lessius *de justitia & jure, c.* 34. *dub.* 29. Salgado *de protect. Regia,* 2. *p. c.* 15. Solorzanus *de jure Indiarum, tom.* 2. *lib.* 3. Scortia *in select. consilit. Pontif. theorem.* 208. *epit.* 85. Bonacina & alii Moralistæ *apud Hieronymum Garziam in summa tr.* 2. *diffic.* 9. *dub.* 1. 3. & 8. *punct. penult.* Tondutus *ref. canonic. c.* 102. Fragoso *tom.* 2. *de reg. lib.* 10. *disp.* 23. *§.* 2. Frances *in Pastoral. voto* 11. Mendo *de jure academ. lib.* 2. *q.* 23. Tapia *tom.* 2. *catenæ mor. lib.* 6. *q.* 5. *art.* 11. Barbosa *lib.* 3. *voto* 89.

3 Traditur dubitandi ratio. Sed præsens assertio difficilis valdè redditur sequenti juris consideratione; nam certum utriusque juris principium est, beneficium Principis latissimè esse interpretandum, *c. si quem, §. prævaricator* 2. *q.* 3. *c. frater* 16. *q.* 1. *c.* 1. *de auctorit. & usu pal. c. dilectus, de donat. l. ult. ff. de constit. Princip.* Igitur privilegium Archidiacono concessum in præsenti specie, non solùm de fructibus præbendæ, verùm & de distributionibus est accipiendum. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia privilegium hoc, ut inutile, atque supervacaneum esset, de distributionibus debebat accipi: nam jure communi attento, absque speciali rescripto studentes in studio generali lucrantur fructus suorum beneficiorum, *c.* 4. *c. tuæ* 12. *de cleric. non resid. cap. fin. de Magistris*: ergo si superfluum videretur rescriptum ab Archidiacono in præsenti impetratum, ad distributiones quotidianas erat protrahendum. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quia quod potest fieri consuetudine, potest concedi privilegio: ut sæpiùs in hoc opere probavi, & illustrat Tuschus *tom.* 2. *lit. C. conclus.* 808. sed consuetudine introduci potest, ut studentes in aliquo studio generali etiam distributiones lucrentur, ut probant Covar. *lib.* 3. *variar. cap.* 13. Ojeda *de in compatib. c.* 17. *nu.* 17. Moneta 2. *p. de distribut. q.* 12. Igitur & in præsenti privilegio concedi poterat ut Archidiaconus distributiones quotidianas perciperet tempore studiorum.

4 Adducitur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, cujus ratio, quoad priorem partem, provenit ex necessitate, atque utilitate studiorum; præterquam enim quod litterarum studia necessaria sunt ad veram, orthodoxamque fidem agnoscendam, atque defendendam, ut legitur *cap.* 3. *Sapient. Nos cognoscentes qui esset omnium artifex, sed aut ignem, aut aerem, aut aquam, aut solem rectores orbis terrarum putarunt*; etiam valdè utilia sunt, ut vitia vitentur, quare Rex sapiens stabilimentum populi dicitur, *c.* 6. *Eccles.* & lites dirimantur, paxque conservetur. Unde Julianus Apostata constituit *in l.* 5. *C. Theodos. de Professorib. & Medicis*, decretum ordinum curialium à se approbandum esse, ut hoc modo nullus Christianorum admitteretur Magister studiorum, & hoc quoque modo idololatria excresceret; quod cùm palam jubere erubesceret, hac fraude fieri curavit, quousque sanctione sua id decrevit, quæ extat inter epistolas ejusdem Juliani Apostatæ, *epistola* 42. Amm. Marcel. *lib.* 22. *Illud autem*, ait, *inclemens, & obruendum perenni silentio, quod arcebat docere Magistros Rhetoricos, & Grammaticos, ritus Christiani cultores*: Et infrà: *Erat inclemens, quod docere vetuit Magistros Rhetoricos, & Grammaticos Christianos, ne transirent à numinum cultu*. Tandem adeò infensus, Christianisque invidus fuit, ut eos litteras humaniores, & Philosophiam addiscere vetuisset. Theodoretus *lib.* 3. *c.* 8. Socrates *lib.* 3. *c.* 10. Ruffinus *lib.* 1. *c.* 32. D. Gregorius Nazianz. *orat.* 1. *in Julian.* D. Ambrosius *ad Imper. Valent. c.* 30. D. Augustin. *lib.* 8. *confess. cap.* 5. D. Chrysostomus *homil.* 40. *in Juventinum Maximum*. Verùm dicta lex 5. abrogata est per Valentinianum *in l.* 6. *eodem tit. & Codice*, Duarenus *lib.* 4. *de sacris Eccles. c.* 2. Immò & impius ille Imperator in Christianos invehi solebat his verbis: *Propriis pœnis configimur, ex nostris enim libris arma capiunt, quibus in bello adversus nos utantur*. Unde ad alliciendos animos ad studia litterarum, quæ multis constant laboribus, ut ajebat Eumenius *in orat. pro instauratione studii Augustod.* non solùm magna præmia Professoribus concessa fuerunt, quod esse specimen florentis Reipublicæ ajunt Simanchas *lib.* 1. *epist.* 73. Cassiodorus *lib.* 9. *epist.* 21. & *lib.* 2. *epist.* 16. verùm & magna privilegia illis concessa fuerunt. Jure communi militibus, atque absentibus Reipublicæ causa exæquantur, *l. si duo* 6. *§. si legum, ff. de excusat. tut. l. quæsitum* 78. *ff. de legat.* 3. ubi glossa marginalis, *l. Seja* 20. *§. Pamphilæ, ff. de fund. instructo, c. ait Prætor* 23. *l. necnon* 28. *ff. ex quibus causis major. l. quidquid, C. de advocat. divers. jud.* plura congesserunt post Rebuffum *in authentica Habita, C. ne filius pro parte*, D. Mathias Guerra *de litteris, & armis*, Amaya *ad tit. C. de professor. lib.* 10. Solorzanus *in memor. de jur. honor.* & *tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 25. *nu.* 109. quæ omnia etsi in laicis etiam commendentur, quantò magis in sacerdotibus, in quibus litterarum scientia præcipuè desideratur, ut ait Pontifex *in cap. si in laicis*, 38. *dist.* unde clericos ignaros venia dignos non esse, constat *ex c.* 4. *Oseæ*, relato *in c. omnes*, 38. *dist. cap. nisi* 11. *de renunc.* ibi: *Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi*. Et apud Malachiam relatum *in c. si Rector*, 43. *dist.* legitur quod labia sacerdotum custodiunt scientiam. Et Ecclesiæ Patres sæpiùs monent sacerdotes, ut ignorantiam veluti pestem quandam, & matrem omnium malorum à se abjiciant, *cap. ideò* 15. 37. *dist. c. ignorantia*, 38. *dist.* Illustrant Duarenus *lib.* 4. *de sacris, c.* 2. Frances *de Eccles. Cathedr. c.* 28. etiam probavi *in cap.* 7. *de ætate & qualit.* quare ut faciliùs ipsi possint studiis operam dare, statutum fuit, ut licèt aliàs non residentes in propriis beneficiis, fructus non percipiant, immò & ipsis beneficiis priventur, *c.* 2. ubi latè probavi, *de cleric. non resid.* tamen absentes studiorum causa nec privantur beneficiis, nec eorum proventus amittunt, ut ita liberè possint studiis operam dare; quod procedit in studentibus, per quinquennium; in docentibus, in perpetuum, ut tenent relati à Barbosa *dicto voto* 89. *n.* 45. Garzia *de benef.* 3. *p. c.* 2. *n.* 105. Escobar *de utroque foro, tr. de horis canonic. q.* 5. *§.* 3. *nu.* 197. Apud Gallos si juvenes student Theologiæ, aut sacris Canonibus in aliqua Universitate, percipiunt fructus suarum præbendarum, modò finito studio, vel ante non renuntient clero; quippe si renunciaverint, restituunt percepta, quia non videntur habere animum ab initio inserviendi cultui divino, ut ex Maynardo *lib.* 1. *qq. qu.* 8. docet Roussel. *lib.* 4. *hist. c.* 5. *n.* 5. Et licèt apud interpretes dubium sit, an privilegium ab Eugenio IV. concessum, Academiæ nostræ Salmanticensi, derogatum sit per Concilium Tridentinum *sess.* 6. *de reformat. cap.* 2. & *sess.* 23. *c.* 1. & derogatum esse, ita ut beneficia parochialia possidentes nec virtute Eugenianæ excusari possint à residendo, docuerint Gonzalez, Riccius, & Henriquez congesti à Barbosa *dicta alleg.* 53. *n.* 77. & *alleg.* 56. *nu.* 3. & *in summa Apostolic. verbo Parochus*, Hieronymus Garzia *in summa, tr.* 2. *disp.* 9. *num.* 27. Castro Palao *tom.* 2. *operis mor. tr. de oratione, disp.* 3. *punct.* 9. *§.* 9. *nu.* 8. contrarium tamen rectiùs defendunt Garzia *de benef.* 3. *p. c.* 2. *n.* 68. Cardoso *in praxi, verbo Studium*, Gomez *in exposit. bullæ, c.* 7. *ad* 4. *clausn.* 30. Barbosa cum aliis *in not. ad Concil. Trid. sess.* 23. *de reform. c.* 1. *n.* 78. & ita sæpiùs practicari vidi in eadem florentissima Academia. Unde apparet rectè in præsenti Honorium decrevisse Archidiaconum studiis operam

ram dantem fructus suæ præbendæ percipere debere: sed quia ad distributiones quotidianas lucrandas non solùm necesse est residere, verùm etiam horis canonicis interesse, *c. unic. de cleric. non resid. lib. 6.* probavi latè *in c. de cætero, eod. tit.* ideò licèt Archidiaconus studiis vacans haberetur pro residente quoad fructus lucrandos, non tamen pro interessente divinis officiis, ut distributiones percipiat: quod procedit nisi fructus præbendæ in distributionibus consistant; nam tunc absentes studiorum causa eas lucrantur, cùm aliàs inutile esset hoc privilegium Solorzanus *to. 2. de jure Indiar. lib. 3. c. 14. n. 23.*

5 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, Principis privilegium amplè esse interpretandum; id tamen non procedit, quando tertio præjudicium irrogatur, ut in præsenti casu eveniebat; nam cum in eo distributiones quotidianæ acquirantur vel canonicis, vel Ecclesiæ, juxta distinctionem, quam tradunt Moneta *de distribut. p. 3. q. 6. per tot.* Escobar *de hor. canonic. q. 5. §. 2. nu. 995.* inde provenit, ut rescriptum impetratum quoad fructus lucrandos tempore studiorum, non protrahatur ad distributiones quotidianas. Nec obstat augmentum primum difficultatis, ubi dicebamus, rescriptum in præsenti superfluè impetrari; nam licèt *ex d. c. relatum, c. tuæ 12. de cleric. non resid.* beneficiarii absentes studiorum causa fructus integrè percipiant, tamen Archidiaconus, de quo hic, impetravit rescriptum, ut non inquietaretur, & cognosceretur ipsum studiorum causa ab Ecclesia abesse. Nec aliud augmentum difficultatis obstat, cujus solutio pendet ex solutione illius difficilis quæstionis, utrum videlicet consuetudine introduci possit, ut distributiones absentes ex justa causa percipiant, quam examinavi *in d. c. de cætero, de rescript.*

6 Exponitur c. cum de diversis 2. de privileg. lib. 6. Sed suprà traditæ assertioni opponitur textus *in c. cum de diversis 2. de privileg. lib. 6.* ubi cum agatur de studente in schola Romana, & an faciat suos proventus propriæ præbendæ, respondet Innocentius IV. quod studentes jus divinum, vel humanum, hoc est canonicum, vel civile in scholis ipsis, ubi generale profitetur studium, recipiant integrè proventus sui beneficii, sicut qui in Ecclesiis existunt. Ex quo Innocentii responso duæ adversus Honorium III. in præsenti insurgunt difficultates. Prima, quod absentes causa studiorum integrè percipiunt redditus, sicut alii in Ecclesiis residentes: Ergo non rectè Honorius III. asserit distributiones quotidianas non lucrari absentem studiorum causa. Secunda, & præcipua difficultas nascitur ex eo, nam clerici ex præsentis textus sententia tunc percipiunt fructus, quamdiu sacræ paginę studio operam dant; immò & jus civile publicè audire clericis prohibitum est, *c. non magnoperè, c. super specula, ne clerici, vel monachi, c. super specula, de magist.* ubi dicemus: Ergo non rectè in eo textu docet Pontifex, studentes tam jus divinum, quàm humanum, integrè proventus sui beneficii percipere. Primæ difficultati, ut satisfaciat Glossa ibi, verbo *integrè*, varia adducit: sed illis omissis dicendum est, per verba *integros fructus*, intelligi proventus deductis distributionibus quotidianis, ut in præsenti textu etiam dicitur integrè fructus accipere, etsi distributiones non lucretur. Etiam non impropriè Innocentius referri potest ad casum, in quo omnes fructus præbendæ constarent ex distributionibus quotidianis; tunc enim etiam absens studiorum causa eos percipit, ex probabiliori sententia, quam tenent Garzia *de benef. 3. p. c. 2. n. 113.* Moneta *d. 2. p. c. 10.* Pro secundæ difficultatis solutione examinandum venit, utrum clerici leges audientes, seu docentes, eo privilegio fruantur percipiendi fructus, ut fruuntur jus canonicum profitentes? Et affirmativa sententia, quam defendunt Barbosa *lib. 3. voto 88.* Garzia *de benef. ubi suprà*, Suarez *de censur. disp. 23. sect. 3.* expressè probatur ex prædicta Bulla Eugenii IV. in illis verbis: *In qualibet facultate licita, & honesta.* Ex quibus deducitur, non solùm sacræ Theologiæ professores, verùm & juris Canonici, aut Cæsarei, discentes, vel docentes, posse fructus sui beneficii percipere. Nec hac sententia retenta obstat textus *in d. c. magnoperè*; nam in eo non agitur de clericis, sed de monachis, qui non possunt leges, sive physicam docere, *l. 28. tit. 7. partit. 1.* ibi: *Physica ni leyes no tubo por bien santa Iglesia, que aprendiesse ningun home de religion.* Nec textus *in d. c. super specula*, contrarium probat; nam omissis traditis ab Archidiacono *in c. de quibusdam, 37. dist.* & à Gothofredo, & aliis, quos refellit, refellendus est ipse, & Duarenus *ubi suprà*, qui nimis impudenter Honorium nostrum reprehendit. Verius dicendum est, Honorium III. statuisse *in d. c. super specula*, ne clerici aliis studerent, speciali ratione, ut sacræ Theologiæ studium ampliaret: quare etiam statuit, nec jus civile publicè Parisiis legeretur, *in c. super specula, de Magistris*; ubi extat alia pars ipsius constitutionis: docet Cironius *in notis ad ipsum textum, in 3. compil.*

Secundò opponi potest textus *in c. olim 16. de verb. sign.* ubi Innocentius III. cùm jussisset cuidam Magistro certæ Universitatis præbendam assignare, Patriarcha Gradensis ipsum consuluit, an deberet assignari dignitas, quæ tantùm residentibus dari poterat; & an proventus omnes tanquam residens, ipse Magister percipere deberet? Et respondet Innocentius, quod cum beneficium Principis largissimè sit interpretandum, prædicto Magistro præbendam etiam quoad ea, quę tantùm residentibus in victu, & vestitu præstari solent, conferre faciat sicut uni ex residentibus: quem textum ita expendo. En ubi rescriptum fuit impetratum, ut in præsenti specie; & nihilominus extenditur ad ea, quæ tantùm residentibus assignata sunt. Igitur non rectè Honorius III. in præsenti affirmat Archidiaconum virtute rescripti impetrati non posse distributiones percipere. Agnovit difficultatem. Barbosa *in collect. ad illum text. n. 5.* qui ait ideò in ea specie rescriptum extendi ad distributiones, quia non continebat privilegium, sed potiùs mandatum de conferenda præbenda; quod mandatum cùm consonum sit juri communi, ideò ad distributiones etiam extenditur. Sed refellitur facilè hæc solutio ex eo, quia hujusmodi mandatum tanquam ambitiosum restringendum esse, probat disertus text. *in capitul. quamvis 4. de præbend. in 6.* quare hac solutione omissa, verius dicendum credo, in eo textu ideò Magistrum distributiones etiam quotidianas percipere, quia certi fructus præbendæ assignati non erant, immò omnes ejus proventus ex distributionibus constabant: quare juxta Garziam *ubi sup. n. 113.* eo casu absens studiorum causa distributiones etiam quotidianas lucratur. 7 Exponitur c. olim 16. de v. s.

Tertiò opponi potest text. *in c. fin. de Magistris*, ubi agit noster Honorius de interpretatione Concilii Generalis relati *in c. 4. eod. tit.* & statuit, studentes sacræ Theologiæ in studio generali, per quinquennium percipere de licentia Sedis Apost. integrè fructus suæ præbendæ, nullo denario dempto, ea ratione expressa, quia operantes in vinea Domini non debent, nec uno denario fraudari; ex qua Honorii constitutione duplex nascitur difficultas. Prima ex eo, quod integrè, nullo denario dempto, jubet absentem studiorum causa omnes proventus præbendæ lucrari: igitur non rectè in præsenti asseritur, distributiones quotidianas ipsum non percipere. Secunda provenit ex eo, quod Honorius exigit licentiam Sedis Apostolicæ ad hoc, ut absens studiorum causa fructus præbendæ percipiat; cùm in præsenti talis conditio non exprimatur, immò & *in c. relatum, de clericis non resid.* docetur sufficere licentiam superioris. Primæ difficultati, ut satisfaciamus, dicendum est, in eo textu adverbium *integrè*, referri ad fructus, & proventus præbendæ, ut in præsenti textu, non verò ea dictione comprehendi distributiones quotidianas, cùm appellatione fructuum non veniant, & in eis diversa ratio militet, ut probavi *in d. cap. de cætero, de cler. non resid.* Difficilior est secunda pars ipsius textus; quare aliqui ea oppressi existimarunt, textum *in d. c. relatum*, correptum esse per textum *in d. c. fin.* ita tenuerunt Garz. *ubi sup.* Navarrus *in manuali, c. 25.* Basil. Legion. *de matrimon. lib. 8. cap. 12.* sed cùm non facilè correctio in jure admittenda sit, dici potest, quod licet ut absens studiorum causa percipiat fructus sui beneficii, sufficiat superioris licentia, *d. cap. relatum*; ad hoc tamen, ut Canonicus abesse possit absque eo, quod præbendam amittat, desiderari Pontificis sententiam. Quid tamen hodie post Tridentinum observetur, explicat Barbosa *in d. c. relatum, n. 6.* 8 Adducitur c. fin. de magistr.

Tandem supra traditis obstat text. *in c. ult. de rescript. in 6.* ubi Bonifacius VIII. revocat indulgentiam clericis studiorum causa absentibus concessam; & statuit ipsos fructus beneficiorum percipere non debere, quia studiorum causa vagandi parabatur occasio, atque divinus cultus minuebatur, qui augeri potiùs debet: Ergo non rectè in præsenti asserimus, absentem studiorum causa integrè sui beneficii fructus percipere. Cui difficultati respondendum est, Bonifacium in eo textu tantùm revocasse indulgentias per ambitiosam petentium importunitatem impetratas, ut perpetuò clerici studiorum causa à propriis Ecclesiis abessent; quam quidem perpetuam concessionem meritò ex suprà relatis causis abrogavit Bonifacius, ut docuerunt Petrus Gregorius *de benef. c. 7.* Barbosa *in collect. ad ipsum textum.* 9 Exponitur c. ult. de rescriptis in 6.

CAPUT XXXIII.

Honorius III. *Episcopo*, a *Vesprin.*

EXposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod Ecclesia tuæ Canonici diminuta ipsorum provisione à tempore Concilii generalis, cùm eis ex tunc non fuerint ad eorum sustentationem *b* concessæ Capellæ, sicut antea fieri consuevit, de redditibus præbendarum suarum, cùm nimium sint exiles, nequeunt sustentari: propter quod plures ipsorum eadem relicta Ecclesia, in ejusdem & clericatus coguntur opprobrium aliorum se obsequiis mancipare. Unde humiliter supplicasti, ut de Capellis eisdem provisionem eorundem de nostra permissione tibi ampliare liceret. Quia verò per hoc statutis derogaretur ejusdem Concilii, quæ servari volumus inconcussè, te in hac parte nequivimus exaudire. Verùm illorum paupertati paterno compatientes affectu, & tibi etiam prout exposcit devotionis tuæ meritum, gratiam facere cupientes, f. t. de qua plenam fiduciam obtinemus, præsentium auctoritate mandamus, ut si evidens *c* necessitas, vel utilitas exigat, præbendas possis ejusdem Ecclesiæ de Capellis in perpetuum annectendis eisdem, sicut in discretione prævia expedire videris, augmentare, reservata congrua singularum Capellarum presbyteri portione.

NOTÆ.

1 a VEsprin.) Ita legitur in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. c. 3.* Vespriniensis diœcesi est in Hungaria, suffraganea Archiepiscopi Strigoniensis, ut jam notavi *in cap. 19. de præscript.*

2 b *Concessæ.*) In perpetuum videlicet annexæ, cùm rectè uniri possint, congrua portione vicario constituta, *c. postulasti, de rescript. cap. 3. de offic. Vicar. cap. pervenit* 28. *de appellat. cap. 6. de præbend. in* 6. Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 15. Illustrant Azor. 2. *tom. lib. 6. cap.* 28. Garcia *de benefic. p.* 12. *cap.* 1. *per totum*, Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiarum, lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 5.

c *Necessitas, & utilitas.*) Quæ præstant justam causam unioni, ut docet Barbosa *lib. 3. juris Eccles. c.* 16. §. 2. & dicemus *in cap. sicut unire, de excess. Prælat.* 3

CAPUT XXXIV.

Episcopo, Priori, & Archidiacono a *MaclovienSi.*

DIlectus f. G. pauper clericus in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cùm Decano, & Capitulo Ecclesiæ Beati Martini Andegaven. preces *b* direxerimus & præcepta, ut ipsum, quamcitò se facultas offeret, in Canonicum reciperent, & in fratrem, vobis super hoc executoribus sibi datis: vacantibus interim duabus in Ecclesia præfata præbendis, dictus clericus, ut mandatum nostrum exequeremini circa ipsum, à vobis cum instantia postulavit: sed quia ipsorum Decani & Capituli procurator excipiendo proposuit nostras super hoc litteras non valere, eo quòd in eis mentio non fiebat, quod præfatus Decanus ex donatione *c* Regis præbendarum ejusdem Ecclesiæ collationem haberet, vos mandati nostri executores non esse interloquendo dixistis, & sic illæ duæ præbendæ, quæ medio tempore vacaverunt, aliis sunt collatæ, & dictus clericus occasione hujusmodi, quam vos malitiosè recepisse videmini, remansit hactenus sua provisione frustratus: propter quod idem nostram audientiam appellavit, appellationi cujus dicimini detulisse. Nolentes igitur ut sæpedictus clericus frustratus à vobis litterarum nostrarum commodo, ulteriùs suspendatur, vobis firmiter mandamus, quatenus ratione hujusmodi, quam reputamus frivolam, non obstante, mandatum nostrum ad vos pro ipso directum taliter sine, difficultate qualibet exequamini, quod ipse propter hoc ad nos ulteriùs non recurrat, nec vos possitis de inobedientia reprehendi, quæ idololatriæ comparatur.

NOTÆ.

1 a MAclovien.) Ita restituendam esse hanc inscriptionem notarunt Cujacius, & Cironius *in præsenti.* Macloviensis civitas, seu Macloviopolis, est in Gallia, prope Andegavensem, ferè Oceano cincta, sancto Vicentio consecrata, ut tradit Chenu in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ. Hic Episcopatus olim Aletensis dicebatur; translata autem fuit Sedes Episcopalis in civitatem Maclovium, quæ à sancto Maclovio ita nomen accepit, anno 1140. à Joanne Grilleo, qui ex Abbate Begardensi, Ordinis Cisterciensis, Episcopus Aletensis factus fuerat, ut referunt Cironius in præsenti, Carolus à sancto Paulo *in geograph. sacra, fol.* 150.

b *Preces, & præceptorias.*) De his litteris monitoriis, præceptoriis, & executoriis, quarum omnium hìc mentio fit, egi *in c. ex litteris, de rescript.*

2 c *Ex donatione Regis.*) Quo tamen jure Reges Galliæ conferrent præbendas hujus Ecclesiæ, non satis liquet, præcipuè cùm jus commune resistat, & cautum sit, laicis nullam competere de rebus Ecclesiasticis disponendi facultatem, ut probavi *in cap. 2. de rebus Eccles.* Cui difficultati ut aliqui satisfaciant, relati ab Arnulpho Rufeo *in tract. de Regalibus, opinione* 4. affirmant, præscriptione jus conferendi beneficia Regibus Galliæ competere. Quæ solutio facilè refellitur, siquidem præscriptio non tollit incapacitatem laicorum circa Ecclesiasticas res administrandas, *c. causam 7. de præscript.* & talis præscriptio injusta omninò esset, *cap. clerici, de judiciis*; nec magis feliciter Joan. Andreas, & Monachus *in cap. licèt, de præbend. in 6.* dum docent Reges Galliæ beneficia conferre posse propter sacram unctionem, quam suscipiunt dum coronantur, juxta formam præscriptam *in cap. 1. §. unde in veteri, de sacra unctione.* Sed hæc unctio non tribuit aliquam capacitatem laici circa ecclesiasticas res administrandas: & licèt alii laici unctionem recipiant tempore baptismi, & similiter omnes Reges ungi possint, juxta ea quæ adduxi *in d. cap. unico, de sacra unctione*; non tamen ideò in aliquo gradu clericali constituuntur, sed laici manent, *c. cleros, 21. dist. cap. si quis deinceps, 16. q. 7.* His ergo omissis sententiis, veriùs dicendum est, jure Regaliæ, & Patronatus præbendas, & beneficia, de quibus in præsenti, conferre potuisse; cùm enim illis temporibus inter jura Regalia Rex Francorum custodiam vacantium Ecclesiarum, & per consequens collationem præbendarum interim vacantium haberet, ut constat ex testamento Philippi Augusti apud Rigordium, ibi: *Præterea præcipimus, quod si præbenda, vel beneficium aliquod Ecclesiasticum vacaverit, quando Regalia in manu nostra venient, secundùm quod melius, & honestius poterunt Regina, & Archiepiscopus, viris honestis, & litteratis consilio fratris Bernardi conferant: salvis tamen donationibus nostris, quas per litteras nostras patentes quibusdam facimus.* Hoc jus non abnuit D. Ludovicus consuetudine nixus, Vuillelmus Nangis *de gestis sancti Ludovici*, ibi: *Sanè in beneficiis Ecclesiasticis conferendis, quæ ad patronatum, sive donationem ipsius pertinebant, Deum semper præ oculis habebat, & electis & probatis personis, ea quantum poterat, conferebat, præcipuè autem in Ecclesiis Cathedralibus, ubi Sede vacante ratione custodiæ Regalium, ex consuetudine pertinebat ad eum collatio præbendarum, quas personas inquiri & eligi faciebat per Cancellarium Parisiensem, & alios viros bonos.* Idemque jus consuetudine partum agnovit Innocentius III. rescripto ad Philippum Augustum, *tom. 2. libert. Gall. tit. 16. n.* 5. in quo jus collationis præbendarum vacante Laudunensi Ecclesia, dicitur pertinere ad Regem, secundùm antiquam, & approbatam consuetudinem. Libertatem collationis Regiæ præbendarum Sede vacante usu cœpit Trecensis Ecclesia, addito Philippi Augusti diplomate,

apud

apud Gamuzatium: *Præterea de donatione præbendarum, quæ vacarunt in Ecclesia B. Petri Trecensis, vacante Sede illa, quia noninveniebamus aliquem qui vidisset, quod nos eas dedissemus, aut quod genitor noster piæ recordationis Rex Ludovicus, ipsas tempore vacantis Sedis vacantes dedisset; & quia etiam ex assertione plurium audivimus, quod præbendæ, Archidiaconatus, & alia beneficia tempore illo vacantia futuro reservarentur Episcopo Trecensi ad conferendum quibus vellet, concedimus dilecto nostro Herveo Trecensi Episcopo, ut ea conferat, & donationem illorum habeat, tam ipse, quàm successores ejus Episcopi Trecenses.* Quæ verba sic se habent in catalogo Trec. Episcoporum. Latè jus hoc Regum Galliæ fundant, immò & aliquorum Ducum & Comitum, P. Marcha *lib.* 8. *concord. c.* 18. *cum sequentibus*, Altesserra *de Ducibus c.* 8. Philippus Probus *q.* 49. *per tot.* Petrus Gregorius *lib.* 15. *syntagm. cap.* 12. Robertus *lib.* 3. *rer. judic. c.* 1. Chopinus *de domanio lib.* 2. *tit.* 9. & *de sacra pol. lib.* 1. *tit.* 3. *n.* 7. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 12. *n.* 28. Idem jus Regaliæ viguisse in Anglia satis constat *in c.* 6. *de jurepatron. in* 1. *collect.* Regibus etiam Francorum competere jus conferendi primò vacaturam præbendam in singulis Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis: probat Altesserra *de Ducibus c.* 9. Alio quàm Regalium nomine, nempe jurepatronatus, plerumque ad Principes sæculares pertinet plenum jus conferedi dignitates, præbendas, & alia beneficia, *c. cùm inter, de consuet. c. dilecto, de testibus, c. fin. de concess. præbend.* junctis traditis à Petro Gregorio *lib.* 1. *partit. tit.* 28. *c.* 11. Ex quo jure etiam olim donatio præbendarum Andegavensium spectabat ad Regem Galliæ, cùm Ecclesia ipsa Cathedralis à Carolo Magno constructa fuisset, nec tenuis census dote cumulata, ut constat ex ipsa charta fundationis, quam refert Chopinus *lib.* 1. *de sacra pol. tit.* 3. in hæc verba: *Carolus, &c. Mauriolus Episcopus Andegavensium civitatis, qui monasterio sancti Stephani, quod est sub urbe ipsius civitatis, prope murum constructum, præest, nobis suggessit, ut quod antecessores Reges ipsi monasteriolo ad ipsius lumen Ecclesiæ sancti Mauritii concesserunt, & nos modò per mercedis nostræ augmentum tale beneficium ei concedere deberemus, ut in locella illa ipsius monasterii, quæ in quibuscumque pagis, vel territoriis libet, ea videtur habere nullus judex publicus, nec ad causas audiendum, nec ad infrandas, nec freda exigendum, nec hostilitates; nec mansiones, aut paratas faciendas, nec ullas redhibitiones requirendum, nec quæ fisci à longo tempore fuit consuetudo, exactandum pro nostro argumento sub divinitatis nomine in luminaribus sancti Mauritii gloriosi Martyris concedere deberemus, quod ita & fecimus, &c.* Unde cùm hoc jus erogandi præbendas Rex Decano ipsius Ecclesiæ concessisset, in eumque transtulisset, Decanus, & Canonici in præsenti specie allegabant litteras impetratas ad præbendam proximè vacaturam in ipsa Ecclesia, concedi debere, expressa ipsius præbendæ innata qualitate, videlicet quod ad Regem ejus collatio spectabat; cam tamen excusationem Decani, & Capituli, ut frivolam rejecit Innocentius in præsenti, & meritò, cùm collatio ipsarum præbendarum residens penes Decanum redierit ad suam naturam, & ad communes juris canonici regulas, juxta quas plenissima beneficiorum Ecclesiasticorum dispositio semper est penes Pontificem, *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. Et licet ex jure quod Rex Galliæ in Decanum transtulit, Decanus ipse præbendas conferret, tamen Pontifex præbendas etiam jurispatronatus Ecclesiastici conferre potest, *cap. cùm dilectus, de jurepatron.* docet Boetius Epon. *qq. heroic. tit. de Regalibus, num.* 15. unde rectè Pontifex in præsenti prædictam Decani allegationem, ut frivolam rejecit.

CAPUT XXXV.

Gregorius IX. a *Argentinen. Episcopo.*

SUper inordinata ordinatione. *Et infrà*: Cùm autem illi sint in Ecclesiis idonei reputandi, qui servire possunt, & volunt in ipsis: consult. t. respondemus, quod pueri, & beneficiati, qui non possunt in eadem Ecclesia deservire, in ea non debent idonei reputari.

NOTÆ.

1 a ARgentin.) Argentinensis civitas est in Germania, habetque nobilem Ecclesiam Cathedralem, cujus mentio fit infra *in cap. Venerabili:* à principio fuit Canonicorum Regularium ut referunt Pennotus *lib.* 2. *histor. Canonic. Regular. c.* 39. *num.* 1. Chopinus *lib.* 1. *monast. tit.* 3. cjus Episcopo Autoldo missa est præsens decisio, qui fuit Dux Trecensis; & licèt pacis amantissimus Henrico tamen Friderici II. filio Ecclesiam vastanti occurrens, cum profligavit: vixit ad annum usque 1263. Commentarium hujus textus dedi *in c. eam te, de ætate & qualitate.*

CAPUT XXXVI.

a Idem *Archiepiscopo, & Magistro* R. *Turonensi.*

CAusam, quæ inter Aurelianen. *b* Episcopum, & I. de Blesis Canonicum Sanctæ Crucis super integratione præbendæ ipsius Canonici vertebatur, vobis duximus committendam. *Et infrà*: Consultationi tuæ taliter respondemus, quod nostræ intentionis non extitit, ut pro integratione præbendæ supradicti Canonici, præbenda de novo aliqua *c* scinderetur.

NOTÆ.

1 a TUron.) Ivello videlicet de Matefelon, qui posteà fuit Archiepiscopus Rhemensis, & anno 1244. post Concilium Lugdunense profectus fuit ad bellum sacrum, ut refert Chenu in serie Archiep. Turon. *num.* 71.

b *Aurelianen.*) Beatum videlicet Philippum I. ut refert Chenu in serie Episcop. Aurelianen. *num.* 71. 2

c *Scinderetur.*) Juxta adducta *in cap. majoribus* 8. *hoc tit.*

CAPUT XXXVII.

a Idem.

VEnerabilis frater noster *b* Portuen. Episcopus supplicavit, ut cùm quandam præbendam, quæ in Argentinen. Ecclesia tamdiu vacaverat, quod donatio ejus erat ad Sedem Apostolicam *c* devoluta, J. clerico *d* contulerit, dum illis partibus legationis officio fungeretur, suam collationem benigno prosequeremur affectu. Verùm procurator Argentini Capituli proposuit ex adverso, quod idem Capitulum hoc audito *e* consuetudinem allegans antiquam, inviolabiliter observatam, juxta quam nullum nisi nobilem, & *f* liberum, & ab utroque parente g illustrem, honestæ conversationis, ac eminentis scientiæ in suum consortium hactenus admiserat, ne contra hoc fieret (maximè cùm nulla tunc præbenda vacaret antequam monitorias, vel executorias litteras recepisset) ad Sed. Apost. appellavit. *Et infrà*: Nos igitur attendentes, quod non generis, sed virtutum nobilitas, vitæque honestas gratum Deo faciunt, & idoneum servitorem, ad cujus regimen non multos secundùm carnem nobiles, & potentes elegit, sed ignobiles, ac pauperes, eo quòd non est personarum acceptio apud ipsum, & vix ad

ad *b* culmina dignitatum (nedum ad præbendas) viri eminentis scientiæ valeant reperiri, exceptiones hujusmodi non duximus admittendas: *Et infra*: Discretioni vestræ mandamus, quatenus si vobis constiterit prædictam præbendam vacasse, quando ipsam dicto L. *i* Episcopus contulit memoratus, ipsum ad eam recipi faciatis.

NOTÆ.

1 a IDem.) Gregorius videlicet, cujus integra epistola cùm careamus, agnoscere non possumus, quibus rescripserit in præsenti Capitulo ne, vel Episcopo Argentino, aut alii.

b *Portuensis.*) Otho videlicet Blancus de Alerano, Diaconus Cardin. tituli Sancti Nicolai in Carcere, à Gregorio IX. creatus, celebris tum doctrina, tum nobilitate. Plura de eo refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ*, *in Ecclesia Portuen. num.* 39. *fol.* 158.

c *Devoluta.*) Per quem temporis lapsum devolutio hæc fiat ad Romanum Pontificem exposui *in cap.* 2. *de supplend. neglig.*

d *Contulerit.*) De potestate Legati circa beneficia vacantia reservata, vel non, egi *in cap. dilectus, de offic. Leg.*

2 e *Consuetudinem.*) De hac Ecclesia Argentinensi, & ejus Episcopatu, hæc scripsit Bucelinus *p.* 1. *Germaniæ sacræ, fol.* 6. *Potentissimus omninò Episcopatus, cujus Canonici à multis sæculis, non nisi è summa nobilitate adlecti, comprobata plurimis majoribus, & avis generis dignitate, ex Imperii Comitibus, Liberis, Baronibus, multi item ex Principum Maximorum familiis explenduere.* Sunt enim plures Ecclesiæ & monasteria utriusque sexus, quæ non nisi nobilibus patent, ut de Herbipolensi Ecclesia refert Albertus Argentin. *in chron.* ibi: *Episcopus Herbipolensis civitatem Herbipolensem potenter obsedit pro eo, quod unus Civitatensis præbendam Ecclesiæ Herbipolensis contra Ecclesiæ consuetudinem, quæ nunquam Civitatenses receperat, impetravit à Sede.* De cœnobio Luneburgensi hæc ait Paulus Langius *in chron. Luneburgensis cœnobii Monachi omnes nobiles secundùm sæculum existunt, nec in eo nisi ingenui suscipiuntur.* De aliis Monialibus Germaniæ idem tradit Jacobus à Vitriaco *lib.* 1. *histor. Occident. c.* 31. ibi: *Hæ siquidem adeò personas accipiunt, quod non nisi filias Militum, & Nobilium in suo collegio volunt recipere.* Illustrat Altesserra de Ducibus *lib.* 2. *cap.* 8. *fol.* 166. Idem puritatis statutum in nostra Hispania viget in Ecclesia Toletana, Monasteriis Monialium Ordinis D. Jacobi, & aliis: cujus statuti rationem probavi *in c.* 7. *de rescript.*

3 f *Liberum.*) Ut exposui *in c.* 1. *de servis non ordin.*

g *Ab utroque parente illustrem.*) Ut etiam ajebat Ivo Carnot. *epist.* 5. ibi: *Ex utraque linea descendens nobilitatem generis, &c.* quam nobilitatem veteres appellabant æquam prosapiam, ut Cyprianus ait *in vita sancti Cæsarii* Sanctus ac Beatissimus Cæsarius Arelatensis Episcopus, territorii Cabilonensis fertur fuisse indigena, cujus parentes æqua prosapia, quod est illustre & præcipuum nobilitatis exemplum, præ cunctis civibus suis fide, & moribus floruerunt. Et fallitur editor putans locum mendosum esse, & reponens pro *æqua*, *egregia*, ut jam notavit Juretus *ad Ivonem d. epist.* 5.

h *Culmina dignitatum.*) Id est Episcopatum, ut post Glossam *verbo Dignitatem, in c.* 2. *hoc tit.* docuerunt Chassaneus, & Fuscus relati à Barbosa *de potest. Episcopi alleg.* 1. *num.* 4. unde Episcopatus non dicitur dignitas, sed dignitatum culmen. Germonius *lib.* 3. *de sacrorum immunit. cap.* 9. *num.* 9. Borellus *in summa decis. tom.* 1. *tit.* 7. *num.* 6. Lotherius *de re benef. lib.* 1. *q.* 9. *num.* 68.

i *Episcopus Legatus.*) Videlicet qui ut Legatus beneficia ad Sedem Apostolicam devoluta conferre potest, ex traditis *in cap. dilectus, de offic. deleg.*

COMMENTARIUM.

4 TAm Jurisperiti, quàm Politici latè disputant, utrum in Magistratibus, tam Ecclesiasticis quàm sæcularibus conferendis, nobiles plebejis præferendi sint, vel è contra? Et nobiles præferendos non esse, suadetur ex eo quia non generis sed virtutum nobilitas, vitæque honestas gratum faciunt, & idoneum Deo servitorem, qui ad regimen Ecclesiæ non secundum carnem nobiles, ac potentes elegit, sed humiles, ac pauperes, *c. recurrat*, §. *his ita*, 32. *q.* 4. quia apud Deum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur, *c. sicut excellentiam* 23. *qu.* 4. *cap. nos qui*, 47. *dist.* ulteriùs quia officia Reipublicæ magis petunt virtutem, quàm nobilitatem, ut probant post D. Thomam *de regim. lib.* 4. *c.* 15. Joannes Kochier. *lib.* 1. *polit. c.* 4. Nicolaus Bollo *de statu polit. lib.* 1. *discurs.* 51. & *lib.* 3. *discurs.* 6. & ut Marius dicebat, nobilitas ex virtutibus cœpit. Tiraquel. *de nobilit. c.* 4. *num.* 3. Joannes Garzia *eod. tract. glos.* 18. *n.* 5. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 6. *sect.* 2. *q.* 18. nam ut ajebat Cassiodor. *lib.* 5. *variar. cap.* 12. *Hæc est indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata.* Eleganter Seneca *epist.* 47. ibi: *Non ministeriis illos æstimabo, sed moribus: sibi quisque dat mores ministeria casus assignat.* Quid enim oberit parens plebejus, si filius præclarum virtutis specimen exhibet, & publicis officiis aptissimus existit. Unde Romani, etsi nobilitatem plurimi facerent, tamen primum locum viris præclaræ virtutis dabant. Halicarnasseus *lib.* 3. ibi: *Apud nos Magistratus, & honores deferuntur non ditissimis, non his, qui longiorem majorum indigenarum possunt ostendere seriem, sed dignissimis; nulla enim alia re, quàm virtute hominis nobilitatem constare dicimus.* Idem de Polonis refert Canonherius *volum.* 1. *aphorism. pag.* 355. De Turcis Laurentius Risemberg. *de polit. Turc. c.* 4. Accedit, quia si Magistratus tantùm, publicaque officia, & honores nobilibus deferrentur, deficeret calcar virtutum; siquidem præmiorum exhortatione mortales in virtutum semitam ducuntur; unde magis illi, qui ex se, quàm qui longius ab origine merita repetunt, laude digni sunt, ut docuit Carolus Scribanius *lib.* 2. *de instit. polit. c.* 10. ubi dum de personis eligendis ad munera publica agit, ita ait: *Quid voles nobilitatem, parentes nimirum viros magnos, factisque ac virtute præclaros desideras. Verùm quò tibi fortia majorum facta tuorum hæc fuerunt, tua non sunt, neque virtutem cum semine parentes transfundunt.* Nec desunt exempla eorum, qui infimo loco nati, ad principatum, & res magnas gerendas evecti fuerunt. Augustus avum habuit argentarium, patrem adstipulatorem. Cicero *epist. ult. ad Quintum fratrem.* Pertinax Imperator libertino patre natus est. Dio *lib.* 76. Plato gladiatore, & Socrates marmorario, ut probat Theophilus *tom.* 4. *fol.* 897. De Maximo Valerio, Anastasio, & aliis idem refert Scombornerius *lib.* 2. *polit. c.* 4. ita docuerunt plures congesti à Barbosa *de Canonicis cap.* 132. & *voto* 93. D. Joan. de Larrea *decis.* 41. Contriam tamen sententiam, immo nobiles cooptandos esse in Magistratus, sive Ecclesiasticos, sive sæculares, plures docuerunt, quos noviter sequuntur Junius *tom.* 1. *polit. c.* 10. Cresolius *lib.* 2. *mystag. c.* 4. Kochier *lib.* 5. *polit. c.* 2. Rousselius *lib.* 2. *histor. Pontif. jurisd. cap.* 5. *nu.* 19. Bobadilla *lib.* 1. *polit. c.* 4. Angelus & Stephanus Garonius *de Senatoribus l.* 1. *tit.* 4. *c.* 2. pro quibus faciunt Halicarnasseus *l.* 2. ibi: *Tunc Athenienstum Respublica florebat, quando Patricios, penes quos fuit civitatis regimen, ex illustribus familiis deligebant.* Facit illud Deuteron. capite 1. *Tuli de Tribubus vestris viros sapientes, & nobiles: constitui eos principes tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, ac decanos.* Fulcitur etiam hæc prælatio nobilium *ex l. honor*, §. *de honoribus, ff. de muner. & honor. l. honores*, §. *is qui, ff. de Decurion. l.* 1. *C. de cond. in publicis horreis, lib.* 10. *l. ad subeunda, C. de Decur. eodem libro.* Ex pluribus plura congerit pro hac sententia D. Joannes de Larrea *dec.* 41. Accedit etiam, quod humili loco orti & evecti impudenter se gerunt, pristinæ suæ conditionis immemores. Claudianus *lib.* 1. *in Eutropium.*

Asperius nihil est humili cùm surgit in altum;
Cuncta ferit, dum cuncta timet, desævit in omnes,
Ut se posse putat; nec bellua tetrior ulla est,
Quàm servi rabies in libera colla furentis:
Agnoscit gemitus, & pœnæ parcere nescit,
Quam subiit; dominique memor, quem verberat, odit.

Quare nonnulli Carolum Magnum, & Ludovicum filium non leviter perstringunt, quòd obscuros & nullius nominis homines ad summos Ecclesiasticos honores evehebant, ut referunt Thegan us *in vita Ludovici Pii, cap.* 20. Filesacus *in querel. Eccl. Gallic.* licet eos ob temporis conditionem excuset Turturetus *in Sacello sacro, cap.* 5. Sed hæc omnia utriusque sententiæ fundamenta, non tam contraria sunt, quàm diversa; ita enim possunt accipi, ut eligantur ad officia, seu munera publica illi, quos virtus, quos genus præcipuè reddunt commendabiles. Virtus primum, & præcipuum fundamentum est, nam qui probatæ vitæ sunt, cæteros antecedunt, *l.* 6. *C. ad leg. Juliam repetund. l.* 1. *in fine, C. de offic. Magistr. milit.* Genus autem ut postremum quæratur; & si pariter virtutibus pollent nobilis, & plebejus, eligatur nobilis; si autem differunt, quia alter nobilitate clarescit, alter virtutibus & litteris floret, iste eligatur omisso nobili, ut latiùs prosequuntur Bobadilla *dicto cap.* 4. Larrea *ubi suprà.*

CAPUT

C A P U T XXXVIII.

a Idem.

CUm olim *b* Priori Sanctæ M. dederimus in mandatis, ut Gu. Diacono in aliqua Ecclesia civitatis, vel dioec. Luc. auctoritate Apostolica provideret, idem præfatum Gu. Ecclesiæ sancti Petri de Vico Rectorem, auctoritate hujusmodi nisus est designare, in qua Rector ab ejusdem Ecclesiæ clericis eligi consuevit, excommunicationis sententiam nihilominus proferens in rebelles. Cùm igitur mandatum hujusmodi se ad talia non extendat, nec ad Rectoriam, vel *c* Dignitatem nostra feratur intentio, cùm pro simplici beneficio jussio nostra manat: mandamus quatenus, tam institutionem hujusmodi, quàm excommunicationis sententiam propter hoc latam denuncies non tenere.

N O T Æ.

1 a IDem.) Gregorius videlicet IX. Et licet non constat, cui rescribat, credi potest rescribere Episcopo Lucensi Marco Guercio dicto, qui à Gregorio IX. electus & consecratus fuit anno 1236. ut refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ sacræ, in Ecclesia Lucensi, nu.* 63.

2 b *Priori.*) Non autem similes litteras monitorias, vel executorias direxerat Episcopo Lucensi, qua his temporibus Lucensis populus in Romanam Ecclesiam, & Lucensem Episcopum nonnulla perpetraverat: quare Gregorius IX. vinculo excommunicationis eum innodavit, civitatem Episcopali dignitate privavit, remotoque Opizone Episcopo, vices suas commisit Florentino Episcopo, ut refert Ughellius *ubi suprà, num.* 62.

3 c *Rectoriam, vel dignitatem.*) Consonat textus *in cap.* 4. *hoc tit. in* 6. & cùm litteræ hujusmodi expectativæ sint odiosæ, cùm per eas juri ordinariorum collatorum derogetur, ideò non sunt ampliandæ sed restringendæ. Unde dubium est, utrum in hujusmodi mandatis de providendo beneficio comprehendantur præbendæ Ecclesiæ Cathedralis? Et comprehendi, *ex c. pro illorum* 22. *hoc tit. c. tua* 32. *de verb. sign.* docuerunt plures congesti à Garzia *de benefic.* 1. *p. c.* 6. *n.* 54. Sed rectiùs ex ratione suprà allata contrarium tenuerunt Corrasius *de sacerd.* 1. *p. c.* 5. *n.* 5. Quintanadvennas *lib.* 1. *Eccles. c.* 3. *n.* 14. Cæsar *de Eccles. hierarch. disp.* 12. *n.* 39. quæ sententia limitanda est, quando in ipsa Ecclesia non sunt alia beneficia, nisi præbendæ; tunc enim ne illusorium reddatur rescriptum, licèt simplex sit, ut provideatur de beneficio, poterit de præbenda provideri, ex regula textus *in c. in his* 30. *de privil.* docet Suarez *de legibus lib.* 8. *cap.* 28. *à num.* 2.

T I T U L U S VI.

De Clerico ægrotante, vel debilitato.

C A P U T P R I M U M.

Gregorius *Candido Episcopo* a *de Urbe veteri.*

CUm percussio corporalis imminet, utrum pro purgatione, an pro vindicta contingat, Dei in hoc judicium ignoratur: & ideò non debet à nobis addi flagellatis afflictio, ne nos culpæ, quod absit, offensa respiciat. Et quia præsentium lator calumniosus pro hac percussione, quam sustinet, consueta sibi commoda ab Ecclesia vestra asserit negari; idcircò fraternitatem tuam præsentibus hortamur epistolis, quatenus nihil eum ad percipienda quę consueta sunt, hęc ęgritudo debeat impedire: quia diversis in Ecclesia militantibus, varia sicut nosti, sepè contingit infirmitas. Et si hoc fuerint exemplo deterriti, nullus de cętero, qui Ecclesię militet, poterit inveniri: sed secundùm loci ejus ordinem quęque ei, si sanus esset, poterant ministrari, de ipsa exiguitate, quę Ecclesię potest accedere, fraternitas tua divini contemplatione judicii ęgrotanti prębere non desinat: quatenus in cujus rei administratione ad eleemosynam potiùs videaris, quę sunt consueta exsolvendo, convertere.

N O T Æ.

1 a DE *Urbe veteri.*) Ita restituo epigraphen, & litteram hujus textus ex regestro epistolarum D. Gregorii, ubi *lib.* 2. *indict.* 10. *epist.* 5. reperitur hic textus. Urbs Vetus, hodie dicta Orvieto, civitas est Etruscorum, ita dicta, quia veteranis militibus & emeritis Romanis satis commodum domicilium præstabat: præalto insidet colli, distat ab urbe mill. 60. à Perusio 30. à Tiberi fluvio 3. Habet Ecclesiam Cathedralem D. Constantino dicatam, cujus Episcopo Candido dicto missa est præsens epistola, quæ etiam reperitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 1. & apud Gratianum *in c. cùm percussio* 7. *q.* 2. De situ & origine ipsius civitatis plura congerit Ughellius *tom.* 1. *Ital. sacræ, fol.* 382.

C O M M E N T A R I U M.

2 Conclusio traditur & probatur.

EX hac Divi Gregorii epistola præsens communiter deducitur disputanda assertio: *Clericus beneficiarius ægrotus integrè percipit fructus sui beneficii.* Quæ assertio probari potest *ex cap. communiter,* 33. *dist. cap. præcepta,* 55. *dist. cap.* 1. 2. 3. & 4. 7. *q. ult. cap. si quis Abbas* 16. *qu.* 2. *c. significatum* 11. *de præbend. cap. in nullo* 18. *q.* 2. *c.* 1. *de cleric. non resid. lib.* 6. *cap. grandi de supplenda neglig. eod. lib. cap. Gonsaldus* 17. *q.* 2. *c. relatio* 21 *q.* 2. *cap. ex transmissa, de concess. præbend. in* 2. *collect. c. cùm inter, de elect. cap. licèt, de censibus, cap.* 1. 82. *dist. cap. venerabilis, de offic. deleg. cap. is cui, de elect. lib.* 6. *cap.* 1. 82. *dist.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garanna, idem Barbosa *lib.* 3. *jur. Eccles. cap.* 10. Solorzanus *de juribus honorariis n.* 228. Ugolinus *de irregul. c.* 65. *§.* 2. *num.* 2. Gibalinus *eod. tract. cap.* 2. *p.* 3. *in fine.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Proventus, fructusque beneficii præstantur propter officium, ministeriumve in Ecclesia impensum, *c. fin. de rescrip. in* 6. notavi *in c. cùm secundùm, de præbend.* Sed beneficiarii ægroti non deserviunt Ecclesiæ, sed eorum coadjutores, ut sequenti commentario dicemus. Igitur fructus, seu proventus beneficii percipere non debent, juxta Glossam *in l. quamvis, verbo Deneganda, ff. de damno infecto,* ibi: *Qui non laborat, non manducet;* quam sequuntur Baldus *in c.* 1. *num.* 2. *de testibus,* Cephalus *lib.* 1. *consil.* 70. Surdus *consil.* 42. Facit Cassiodorus *lib.* 5. *epist.* 36. ubi de quodam milite, qui ob adversam valetudinem è castris mittebatur, ait: *Otium tibi non ignorabile* (lege *non ignobile*) *præsenti jussione largimur, quia non est ignaviæ culpa, quem excusat miseranda calamitas. Sed sicut tibi remissam vitam concedimus, ita te donativo præsenti auctoritate privamus; quia non est æquum, ut cùm de tuo cognoscaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otiosus.* Undè cùm clerico ægroto coadjutor detur, ex juribus sequentibus; & ipse coadjutor, quia altari servit, de altari vivere debeat, iniquum erit, ut ipse propriis stipendiis militet; qui autem non deseruit, fructus percipiat, cùm sufficiat illi retinere titulum beneficii cùm juribus honorariis, ut honorarii

3 Impugnatur tradita assertio.

rarii jure civili retinebant, *l. decurionibus 5. C. de silent. lib. 12.* ibi: *Honore curiæ sine aliqua functione lætentur, immunitatisque gaudio plena dignitatis lætitia potiantur, ut dignitatem solam habeant ex Senatu*. Novel. 7. Justin. ibi: *Ut nihil aliud nisi purum honorem, iis quibus præbebatur, conferret*; junctis traditis à Cujacio *in l. ult. C. de primicerio*, Chassaneo *in catalogo gloriæ consider. 5. verb. Honorarii*. Igitur non rectè in præsenti docetur ægrotum integrè fructus sui beneficii percipere debere.

4 Traditur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus rationem expressit ipse D. Gregorius in illis verbis: *Non debet à nobis addi flagellatis afflictio*. Afflictis enim non est danda afflictio; ne quis duplici damno afficiatur, *c. si mulier, 5. dist. l. jure 6. ff. de jure dot. l. si pecuniam §. ult. ff. de condict. ob causam, c. licèt, de censibus, authent. naviga, C. de furtis, l. navis, §. cùm autem, ff. ad leg. Rhodiam, l. cùm à matribus 7. C. qui petant. tut. l. Præses, C. de appel. l. si servus, ff. de evictionibus*, plures Barbosa *in axiom. verbo Afflictio*. Aliam rationem reddit ipse Gregorius in illis verbis: *In Ecclesia militantibus varia, sicut nosti, sæpè contingit infirmitas*. Sæpè enim viri litterati gravi morbo laborant, ut ait Justinianus *in §. item surdus, Instit. quibus modis testamenta*. Unde sicut militibus senio, laboribusque confectis prædia, & possessiones ad eorum alimoniam præstabantur, *l. item, §. item si fortè, ff. de rei vind. l. in agris 22. ff. de acquir. rer. dom.* plura Solorzanus *tom. 2. de jure Indiarum, lib. 2. c. 1. num. 48.* ita & qui in hac militia cœlesti militant, ut ait D. Gregorius hic, debent fructus sui beneficii percipere; clerici enim dicuntur militare, *c. militare 23. q. 1. c. quid proderit, 61. dist. c. Salvator 1. quæst. 3. c. qui in qualibet, 1. q. 7. authent. Sed hodie, C. de Episc. & cleric.* Unde rectè concludit idem Gregorius *in c. scripsit 7. q. 1. Omninò injustum esse, ut si molestia corporis irruit, honore suo privetur ægrotus; atque ideò hoc per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum in mea anima ex ejus dispositione veniat*. Facit etiam quod infirmitas semper excusat, *l. 2. §. si quis in judicio, ff. si quis caut. l. quæsitum, §. 1. ff. de re judic. l. apud, §. in arbitrio, ff. de doli except, l. inter 48. de administr. tut. l. 18. §. 11. de muner. & hon. l. penult. §. hoc circa, de jure immunit. l. sed adest, §. ult. ff. locati, l. si pecunia 5. de condict. caus. dat. l. cum hæres de statulib. l. si cui 38. §. ult. ff. ex quib. caus. major. l. idem 8. ff. ad leg. Aquil. l. 14. ff. de re milit.* excusatque à mora, & pœna, *l. si vehenda, ff. ad leg. Rhodiam, l. Celsus, §. 1. ff. de arbitr.* faciuntque aliæ rationes expressæ *in l. cùm à matribus 7. qui pet. tut. l. præses 5. C. de appel. l. si servus, C. de evict. l. qui operas 38. ff. locati, l. 6. C. de re milit. lib. 12. l. post. 40. ff. de excus. tut. l. 1. C. de his qui morbo*. Et tandem quia famuli ægri nobis servire intelliguntur, *l. 4. §. Stichus, ff. de statu lib. l. in rebus, §. possunt, ff. commodati*. Idem dicendum est de sano, sed adeò aggravato, ut non possit Ecclesiæ inservire. Marinis *lib. 2. resol. cap. 40.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, coadjutori congrua stipendia esse assignanda, 5 Dissolvitur difficultas. tamen nihil impedit quin dividantur fructus beneficii inter ægrotum, & ejus coadjutorem, & casu quo non sint congrui, & sufficientes, providebit Episcopus, ut docuit Glossa *verbo Portionem, in cap. 3. hoc tit.* cujus doctrinam approbavit lex 18. *tit. 16. partit. 1. Mas si otras enfermedad oviesse qualquier que le embargasse, porque no la pudiesse servir, pueden poner otro, que le ayude à complir su oficio, è el enfermo sera prelado de ella, è el otro como vicario. è deben vivir ambos de la renta de la Iglesia: y si por aventura aquellas rentas de la Iglesia no pudiessen complir à ambos; ha las de tomar aquel que las serve, è el Obispo debe dar al enfermo de que pueda vivir*. Nec obstat quod dicebamus de Senatoribus honorariis; nam cùm illi tantùm ad honorem eligerentur, nullis assignatis stipendiis, *l. decurio 41. l. nullus 50. C. de Decur. lib. 1. l. omnes 9. C. de metatis, lib. 12.* nullo damno afficiebantur si ullos fructus non perciperent, ex regula *Scienti, l. non videtur 145. ff. de reg. jur.* Contrarium procedit in præsenti casu; nam clericus ægrotus, cùm beneficium assequutus est, quoad honorem, & proventus illud obtinuit: unde non debet ob adversam valetudinem fructibus ejus privari.

C A P U T II.

Eugenius III. *a* Papa *Sazensi Episcopo*.

PResbyterum, cujus duos digitos cum medietate *b* palmæ à prædone abscissos esse significasti, Missam celebrare non permittimus, quia non securè, propter debilitatem nec sine scandalo, propter morbi deformitatem id fieri posse confidimus. Ipsum autem cæteris officiis sacerdotalibus fungi minimè prohibemus.

N O T Æ.

1 a EUgenius.) In hac sexta collectione non exprimitur, cui rescribat Eugenius: in prima autem, *sub hoc tit. c. 2.* legitur, Eugenius Joello Archiepiscopo; sed perperam: quare ita restituo inscriptionem, prout habetur post Concilium Lateran. *par. 26. c. 15.* Sazensi Episcopo. Sazina, seu Sassina ponitur à Plinio in sexta Italiæ regione, & ejus meminit Silvius Italicus *lib. 8.* ibi: *His Sassina dives lactis*. Plura de ejus conditoribus, & situ tradit Ughellius *tom. 2. Italiæ, fol.* 702. Habuit Ecclesiam Cathedralem jam à primis sæculis. Ejus Præsuli Alberico, seu Alerico, missa est præsens decisio, cujus aliæ partes extant *in c. 2. ne clerici vel monachi, cap. 2. de apostatis*, ubi alia notabimus.

b *Medietate palmæ*.) Deformitatem eam vocat Imperator *in leg. 2. Cod. Theodos. de tyronib.* Hæc verba exposui *in cap. 1. de corpore vitiat.* sub quo titulo compilandum esse textum hunc à præsenti rubrica fugitivum voluit Cironius in fine hujus tituli.

C A P U T III.

a Lucius III.

DE rectoribus Ecclesiarum lepræ macula usque adeò infectis, quod altari nulla possint ratione servire, nec sine magno scandalo illorum, qui sani sunt, Ecclesias ingredi, hæc tuam volumus fraternitatem tenere, quod eis dandus est coadjutor, qui curam habeat animarum, & de facultatibus Ecclesiæ ad sustentationem suam congruam recipiant portionem.

N O T Æ.

a LUcius.) Ita etiam legitur post Concil. Lateran. *p. 37. c. 4.* in prima autem collectione, *sub hoc tit. c. 3.* additur Pars capitis *ad aures*; unde deducitur, in præsenti referri fragmentum textus *in cap. ad aures 6. de rescript.*

b *Ecclesias ingredi*.) Unde quoad laicos certa debet designari Ecclesia separata ab aliis fidelibus, ut latiùs dicemus *in cap. 2. de conjug. lepros.*

C A P U T IV.

a Clemens III.

TUa nos duxit fraternitas consulendos. *Et infrà*: De sacerdote verò, qui divino judicio lepræ morbo respersus in parochiali Ecclesia prælationis officio fungitur, tibi duximus intimandum, quod pro scandalo, vel abominatione populi debet ab administrationis officio removeri; ita quidem, quod juxta facultates Ecclesiæ sibi necessaria, quamdiu vixerit *b* ministrentur.

N O T Æ.

1 a CLemens III.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Clemens; Cujacius tamen in præsenti existimat missam esse hanc decretalem Linconiensi Episcopo.

b *Ministrentur*.) Juxta adducta suprà *in cap. 1.*

CAPUT

CAPUT V.

a Innocentius III. *Arelat. Episcopo.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod cùm ven. fr. nost. Arausicen. Episcopus gravi, & incurabili morbo ferè jam per quadriennium laboraret, ita quod pastorale officium non potuit, nec potest ullatenus exercere: nobilis de Bautio c Princeps terræ illius, Consules, ac cives civitatis ejusdem à te postularunt incessanter, ut tam ipsis, quàm Arausicensi Ecclesiæ, cùm sis Metropolitanus eorum, studeas providere. Verumtamen cùm prædictum Episcopum ad cessionem compellere nec possis, nec debeas ullo modo, nec afflicto afflictio sit addenda, immò potiùs sit ipsius miseriæ miserendum, eo quòd ipse vir bonus extiterit, & honestus, & Ecclesiam sibi commissam salubriter gubernarit: quid super his agere debeas, Sedem Apostolicam duxisti consulendam. Nos igiur volentes tam præfato Episcopo, quàm Ecclesiæ suæ salubriter provideri, f. t. taliter respondemus, & per A. f. mandamus, quat. illi coadjutorem associes virum providum, & honestum, per quem tam Episcopo, quàm populo sibi commisso salubriter consulatur.

NOTÆ.

1 a A *Relatensi.*) Ita etiam habetur *in c.* 1. *hoc tit. in* 3. *collect.* De Ecclesia Arelat. nonnulla notavi *in cap.* 16. *de offic. deleg.*

2 b *Arausicen.*) Arausio civitas est Galliæ, vulgò dicta *Orange*, cujus meminerunt Ptolomeus *lib.* 2. *cap.* 10. Strabo *lib.* 4. *cap.* 4. Plinius *lib.* 3. *cap.* 3. Mela *lib.* 2. *cap.* 5. Sidonius *lib.* 6. *epist.* 12. Principatus nobilissimus, qui nunc ditionis est Nassovientium Principum: fuit olim Arausio Secundanorum, in provincia Viennensi prima, sicut Arelate Sextanorum; quo modo appellabantur coloniæ illæ à legionum, quæ ibi erant præsidio, ut refert Mela suprà. Habet Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Arelatensis, de qua videndus Chenu *in chron. Episcop. Galliæ, fol.* 31. *verbo Aurenge.* De eo Episcopo ad Arelatensem ejus Metropolitam scripta est præsens Decretalis Innocentii III. quæ extat *in cap. ex parte, de clericis ægrotant.* Alia de ipsa Ecclesia, & ejus Præsulibus cumularunt Frat. Sarmat. *tom.* 2. *Galliæ Christ. fol.* 198.

c *Princeps.*) Qui appellatur vulgò *Prince d'Orange.*

CAPUT VI.

Honorius III. *Episcopo* a *Aversan.*

COnsultationibus. *Et infrà:* Archidiacono autem, quem morbo paralytico laborantem, officium linguæ asseris amisisse, coadjutorem poteris adhibere, maximè si de ipsius processeris voluntate.

NOTÆ.

1 a A *Aversan.*) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. unic.* Aversa hodie Ambersa dicta est in Campania Felici, octo à Capua millibus, in ruinis veteris Atellæ constructa, de qua plura tradunt Paulus Jovius *lib.* 4. Ughellius *tom.* 1. *Italiæ sacræ, fol.* 548. Habet Ecclesia Cathedralem, cujus mentio fit *in cap. consuetudine,* 8. *distinct.* Joanni Lamberto ejus Prælato, qui ex Archidiacono Amalphitano ab Honorio III. Episcopus Aversanus consecratus fuit anno 1225. & floruit usque ad annum 1234. ut refert Ughellius suprà *num.* 13. & Cironius *in præsenti,* & *in prætermissis,* rescribit in præsenti Honorius.

COMMENTARIUM.

2 *Conclusio deducitur & probatur.* EX his quatuor decisionibus talis deducitur assertio; *Episcopo, vel aliis Ecclesiarum Prælatis ægrotis dandus est coadjutor, qui in Ecclesia ministret.* Probant ultra jura congesta in præsenti, & sub eodem titulo *lib.* 6. textûs *in cap. quamvis, c. petiisti, cap. nihil,* §. *ecce* 7. *q.* 1. *cap. venerabili* 27. *de offic. deleg. c. fin. quæst. ult. c. grandi, de suppl. lib.* 6. *cap. ex transmissa, de concess. præb. junct. integ. cap. is cui, de elect. in* 6. Concil. Agathense *can.* 23. ibi: *Si officium Archidiaconatus propter simpliciorum naturam implere, aut expedire nequiverit, ille loci sui nomen teneat, & ordinationi Ecclesiæ, quem elegerit Episcopus, præponatur.* Arausic. *c.* 29. ibi: *Si post omnia occurrerit imbecillitas fragilitatis humanæ, ut si quis Episcopus per infirmitatem, debilitatemve in aliquam hebetudinem sensus inciderit, aut officium oris amiserit, ea quæ non nisi per Episcopos geruntur, non sub præsentia sua presbyteros agere permittat, sed Episcopum evocet, cui hoc, quod in Ecclesia agendum fuerit, imponat.* Divus Gregorius *lib.* 2. *epist.* 8. D. Ambrosius *epist.* 79. ubi scribit Episcopo Basso datum esse Senecionem in consorcium regendæ Ecclesiæ: & *ep.* 1. *Tarracon. provinc. ad Hilarium Pontif. Romanum,* ubi refertur Nundinarium Episcopum Barcinonensem sibi adscivisse Irenæum. Zacharias Pontifex *epist.* 6. *ad Bonifacium Episcopum,* ibi: *De eo quod tibi successorem constituere dixisti, ut te jubente in tuo loco eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem ecclesiasticam regulam, vel instituta Patrum esse monstratur: sed volumus, ut tibi ministret, & sit in Evangelium Christi adjutor.* Idem de se refert Gregorius Nazianz. *epist.* 39. Narcisso etiam Hierosolymorum Episcopo datus fuit coadjutor Alexander ob ingravescentem ætatem, referente Eusebio *lib.* 9. *c.* 9. & 10. Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna & Barbosa *lib.* 3. *juris Eccles. c.* 10. *de coadjutoriis,* idem *de potest. Episcop. alleg.* 57. & *de Canonicis cap.* 23. & *voto* 56. Sebastianus Cæsar *de Eccles. hierarch. quæst.* 2. *proœm.* §. 4. Chopinus *de sacra pol. lib.* 1. *tit.* 2. *num.* 18. Salgado *de protect.* 3. *p. cap.* 2. *num.* 44. Azor 2. *p. moral. lib.* 3. *cap.* 2. *quæst.* 9. Valenzuela *consil.* 98. Ferro Manrique *de differentiis, q.* 115. Rota apud Pennam *tom.* 1. *decis.* 392. Filesacus *in c. quoniam* 14. *de offic. ordin.* §. 2. Tondutus *variar. resol. part.* 2. *c* 1. *ff.* 14. Bosquetus *ad Innocent. lib.* 2. *epist.* 121. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 27. *cap.* 6. & *de benefic. c.* 2. *num.* 13. & *c.* 38. *num. fin.* & *lib.* 15. *syntagm. cap.* 25. Duarenus *lib.* 3. *de sacris Eccles. cap.* 5. Narbona *de ætat. anno* 60. *quæst.* 5. Fontanel. *decis.* 212. Fragoso *de regim. lib.* 1. *dispur.* 21. §. 5. Chopinus *lib.* 2. *monast. titul.* 3. *num.* 7. Mendoza *lib.* 1. *Concil. Illib. fol.* 15. P. Marcha *lib.* 6. *concord. cap.* 8. Robertus *lib.* 1. *rer. Judic. cap.* 7. Langleus *lib.* 7. *semest. c.* 4. Mornarchius *in l.* 6. *ff. de judic.* Paulus Zacchias *consil.* 20. Altessera *lib.* 1. *dissert. cap.* 2. *cum seq.*

Sed hæc assertio non levem patitur dubitandi rationem, quæ nascitur ex veteris Ecclesiæ lege, videlicet nulli viventi Episcopo alium super ponendum, aut superordinandum esse, nisi in ejus locum, quem culpa capitalis dejecit. Concil. Aurelian. 5. *can.* 12. Meldense *can.* 47. Constantinop. 8. sub Hadriano *act.* 5. *post epist. Nicolai ad Phocium,* Julius Pontifex *epist.* 2. *ad Orientales,* Damasus *epist.* 1. *ad Paulinum:* lepidè in eam rem B. Leo Magnus *epist.* 89. *ad Episcopos Viennensis Ecclesiæ,* dum ait: *Epistola quoque ingesta est civium ipsius, & numerosa subscriptione singulorum firmata, invidiosissimis contra Hilarium plena querimoniis, quòd projecto Episcopo suo ægrotare liberum non fuisset, cùm illi vix ex morbo decumbenti Hilarius Viennensis Primas, & Legatus Sed. Apost. successorem daret.* Quod cautum fuit duplici ex causa: prima, ne duo simul in una civitate darentur Episcopi, contra Concilium Nicænum 1. *can.* 8. Tolet. 12. *can.* 4. & ea quæ congessi *in c. quoniam* 14. *de offic. ordin.* Secunda, ne detur successio in dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap.* 1. *de præbendis,* præcipuè admissa futura successione cum voto captandæ mortis alienæ, quod Ecclesia semper improbavit, ut dicemus infrà *in cap.* 1. *de concess. præbend.* Igitur non rectè in præsenti docetur Episcopo, vel aliis Ecclesiarum Prælatis ægrotantibus dandos esse coadjutores. 3 *Impugnatur tradita assertio.*

Qua difficultate non obstante, vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, coadjutorium usum, tam in temporalibus, quàm spiritualibus, seu eccle- 4 *De coadjutore ex jure civili.*

ecclesiasticis ministeriis receptum, & magno mortalium consensu probatum semper fuisse: ut constat *ex cap. grandi, de supplend. neglig. lib. 6.* unde textum *in l. cæcus 6. ff. de judiciis*, ubi docetur, cæcum judicis officio fungi posse, intelligit Bartolus ibi, quem sequitur Mornacius, de coadjutore dato. Jure etiam civili tutoribus iis, qui non sufficiunt administrationi, dantur actores, sive curatores, qui & adjutores dicuntur *in l. 13. §. fin. ff. de tutelis*: mentio etiam fit adjutoris Præsidis *in l. 6. C. quomodo*; & aliquando adjutoris cornicularii, *in l. ult. ff. de jure immunitatis*: adjutoris Magistri officiorum, *in l. 5. C. de princip. agent. lib. 12.* quæstoris *in leg. ult. C. de proximis sacrorum scrin. eod. lib.* Jure nostro canonico coadjutoria duplex est, perpetua, & temporalis. Temporalis coaditoria dicitur cùm ministro Ecclesiæ infirmitate, aut alio impedimento detento, certis ex eodem beneficio assignatis redditibus, coadjutor datur, qui pro ipso in Ecclesia ministret, dum infirmitas, vel simile impedimentum durat, ex decisionibus in hoc titulo compilatis, *cap. 1. hoc titulo, in 6.* Tridentino *sess. 26. de reform. cap. 7.* qui coadjutores secundi Prælati dici solent, quo in sensu accipiendum esse Sidonium, ibi:

Antistes fuit ordine in secundo,
Fratrem fasce levans Episcopali:
Nam de Pontificis tenore summi
Ille insignia sumpsit, hic laborem.

Post Sirmundum, & Savarum docuit Mornacius *in d. l. cæcus*. Dantur enim coadjutores sacerdoti, qui munus suum exequi non potest, adjungiturque vicarius dispensator, sive coadjutor, qui vices ejus gerat. Eo sensu Synesius dum de abdicando Episcopatu cogitat, ait: Pro nobis igitur eligendus, vel nobiscum eligendus, omninò eligendus homo est, quisquis ille fuerit, qui in civilibus rebus longè merito petitior videbitur. Coadjutoria verò perpetua ea dicitur, cùm sublato impedimento non tollitur, immò proprietario defuncto, in ejus locum succedit coadjutor, quæ successionis species in jure nostro detestabilis est, ex textu *in cap. accepimus, de pactis*, juncta interpretatione Petri Gregorii *de benefic. cap. 30. n. 2.* argumento capitis 1. & 2. *de concess. præbend. cap. ne captandæ, eod. tit. in 6.* Concil. Tridentinum *sess. 25. de reform. cap. 7. vers. in coadjutoris*: unde usus earum jure communi non reperitur receptus. Postea tamen stilo Curiæ fuit introductus, & data justa causa multoties conceduntur in Canonicatibus, & Dignitatibus; ratissimè verò in parochialibus, teste Gonzalez *d. §. 9. num. 48. & 51.* de illisque latè agunt Mandos. *in praxi Signaturæ gratiæ, tit. Coadjutoria, vers. Altera*: idem Gonzal. *à num. 40.* Garz. *à num. 13. & 53. suprà*, meminitque Tridentinum *sess. 25. de reform. cap. 7.* nec his casibus utriusque coadjutoriæ rector interim privatur ipso beneficio, ex adductis suprà *in cap. 1.* Nec contrarium docetur *in c. tua nos*, in illis verbis: *Ab administrationis officio debet removeri, hoc tit.* quia, ut rectè docent Glossa ibi, Panormitanus *n. 4.* Suarez *de censur. disput. 51. sect. 2. in fine*, Salgado *de protect. d. 3. p. cap. 2. num. 44.* Barbosa *dicto c. 10. de coadjutoriis, num. 4.* in ejus textus specie remotio illa ab administrationis officio tantùm, non verò ab ipso officio facta fuit. Ex differentia autem, quæ versatur inter utramque coadjutoriam, resolvendum venit, utrum coadjutoria sit beneficium? Et dicendum est, coadjutores simpliciter datos ob ægritudinem Prælati, vel simile impedimentum, vere beneficium non obtinere, sed tantùm officii functionem & ministerium loco proprietarii; quo in sensu eos habere curam animarum, docetur *in cap. de rectoribus, cap. tua nos, hoc titulo*: nec coadjutor est beneficiarius, ut affirmat Suarez *lib. 4. de orat. cap. 2. num. 19.* qui inde refert coadjutorem vi coadjutoriæ ad nullam officii ecclesiastici recitationem teneri: quod & docet Navarrus *de orat. cap. 2. num. 18.* quamvis enim concessio coadjutoris sit concessio beneficii sub conditione obitus beneficiarii, ideòque ea conditione posita, coadjutor absque nova collatione accipiat beneficium, ac proinde æquè sit materia simoniæ, ac beneficium, Suarez *de simon. cap. 27. num. 5.* tamen usque ad impletionem conditionis collatio est quasi pendens. Coadjutores verò datos in perpetuum congrua portione assignata, & cum futura successione, propriè dici beneficiarios, docuerunt Petrus Gregorius *de benefic. c. 11. num. 2. & lib. 15. syntag. cap. 25. num. 1.* Garzia *de benef. 4. p. c. 5. num. 122.* Cæsar *de eccles. hierarch. qu. 2. proœm. num. 21.*

5 De causis coadjutorum. Deinde sciendum est, à quibus, & ex quibus causis coadjutores dentur. Et quoad primum dubium certum est, per Episcopum posse dari parocho coadjutorem ad tempus Tridentinum *dicto c. 7.* Cæterùm coadjutor cum succedendi jure dari tantùm potest à Romano Pontifice; *cap. pastoralis, hoc tit. in 6.* ex illa plena beneficiorum administratione, quam R. Pontifex obtinet, *c. sicut, §. esse, cap. cùm autem 7. quæst. 1. c. quamvis, de rescript. in 6. cap. auctoritate, de concess. præb. eodem lib.* Carzia *de benefic. part. 4. cap. 5. à num. 20.* Olim etiam Episcopis coadjutor assignari poterat ab Archiepiscopo in Concilio provinciali. Concil. Meldense celebratum anno 845. *can. 97. Sed si Episcopus ministerium ecclesiasticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in Archiepiscopi hoc, cum voluntate Episcopi ejusdem Ecclesiæ, maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat.* Probat, & refert dictum canonem Petrus Marcha *lib. 6. concord. Sacerd. & Imp. cap. 8. num. 10.* Aliis rectoribus Ecclesiarum coadjutorem tantùm ad tempus is dare potest (si justa subsit causa) ad quem illius beneficii conferendi facultas pertinet, hoc est Episcopus vel alius superior, ut *in cap. de Rectoribus, cap. fin. hoc tit.* Circa causas ex quibus coadjutores dari debeant, dicendum est primò, dari ob senium, vel ætatem provectam, *cap. nihil, cap. petiisti, c. quia frater 7. quæst. 1.* celebri miraculo firmat Baronius *anno 195. num. 9.* Primum ad 70. annos, secundum ad sexaginta refert Narbona *de ætate anno 2. quæst. 5. per totam*. Deinde ob infirmitatem virium corporis, cùm videlicet pastor ex morbo affectus, *d. cap. pastoralis, hoc tit. in 6.* veluti lepra, *cap. de Rectoribus, hoc tit. in 6.* Sed si ob infirmitatem renunciaverit, non datur coadjutor, sed successor eligitur, *c. sicut 11. §. ecce, 7. quæst. 1. c. non autem, cap. quamvis, ead. quæst. c. litteras, de renunt.* Tertiò ob amentiam, vel aliam animi ægritudinem, qua rector est mente captus, *c. tua nos, hoc tit.* ob defectum idoneæ litteraturæ in Prælato requisitæ, Tridentinum *sess. 21. de reform. c. 6.* ob negligentiam, cùm Prælatus præstat quidem suum munus & officium, sed negligenter, ut docetur *in cap. quia 7. quæst. 1.* qua ratione Valerius Episcopus Hipponensis, homo Græcus, cùm esset parum aptus per ignorantiam Afri, & Latini idiomatis, accivit sibi maturè adjutorem Sanctum Augustinum de consensu Primatis Africæ, ut narrat Possidius *in Augustini vita, cap. 8.* & Petrus Blesensis *epist. 44.* Baronius *anno 395. num. 31.* Alii etiam SS. Episcopi non dissimiliter aliquando se gesserunt. Admodum antiquus coadjutor fuit Alexander, divina revelatione ad Narcissum senem sublevandum evocatus, ut scribit Eusebius *lib. 6. cap. 8.* De Anatolio Episcopo Laudiceno, & ejus coadjutore, mentio est apud eundem *lib. 7. cap. 28.* Sanctum Athanasium eodem munere aliquando esse perfunctum, S. Cyrillus auctor est *epist. ad monachos Ægypti*. Sanctum Gregorium Nazianz. patri suo in Episcopatus regimine adjutorem fuisse, habent ejus acta. De aliis coadjutoribus Episcoporum agit D. Gregorius *lib. 7. indict. 2. epist. 49. & lib. 11. epist. 7.* Item datur coadjutor, si Prælatus suspectus sit de dilapidatione bonorum Ecclesiæ, *cap. venerabilis, de offic. deleg. cap. licet Heli de simonia*, Innocentius III. *lib. 1. epist. 121.* vel si captus sit ab hostibus, *c. si Episcopus, de supplend. neglig. lib. 6.* Prosequuntur alia de coadjutoris officio, & juribus, quæ illis simul cum administratione competunt, Barbosa *dicto cap. 10. & voto 50.* Tonductus *cap. 2. §. 1. per tot.* qui varias quæstiones, quæ inter coadjutorem, & proprietarium oriri solent resolvunt.

His suppositis apparet vera ratio præsentis assertionis: 6 Traditur ratio decidendi.
nam cum Episcopi & cæteri Ecclesiarum Prælati debeant residere in suis Ecclesiis, ut provideant propriis parochianis, pabulumque spirituale illis ministrent, ut probavi *in cap. 2. de cleric. non resid.* & infirmi hoc per se facere non possint, nec cætera munia propriæ dignitatis obire, non tamen ideo afflictis illis danda est afflictio, juxta suprà tradita *in cap. 1.* ideò piè, & utiliter prospectum est ab Ecclesia, ut illis coadjutores dentur, ut pro eis in Ecclesia administrent, congrua fructuum portione illis pro labore assignata. Accedit exemplum veteris legis, juxta quam Summo Pontifici coadjutor dabatur, ut si per morbum, aut aliam causam sonticam ille non possit obire propria sua munia, secundus ea expleret; quo modo Pontificatum Annæ, & Caiphæ uno, eodemque tempore, omissis Baronio *anno Christi 31.* Tornelio *in annal. sacr. anno 2974.* accipiunt Bulengerus *diatrib. advers. Casaubonem*. Spondanus *in Epit. Baronii, dicto anno 31.* Sic etiam lege gratiæ usus coadjutorium inolevit, ut si ob morbum sonticum, vel aliam similem causam non possint Episcopi, vel Rectores Ecclesiarum divina ministrare officia; alii adjungantur, qui valeant in Ecclesia pro eis deservire. Hoc tamen procedit, nisi Episcopus infirmus renunciaverit; nam tunc non coadjutor, sed alius in ejus locum est eligendus, *c. sicut vir, §. ecce, cap. non aliter, c. quamvis,*

c. qua-

c. qualiter 1. *quæstione* 7. *cap.* 1. 85. *distinct. c. litteras, de renunc.* vel nisi ætas nimia non sit; tunc enim per se deservire debet, *cap.* 1. *de renunc.*

7 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam quæ in ea expendebamus, procedunt cùm coadjutores dantur cum futura successione, quos prisca Ecclesiæ secula non agnoverunt; quippe plebes duos Episcopos pati non poterant, & ideò ad vitanda schismata tales coadjutores, vel etiam successores sacri canones arcebant, licèt posteà ex rationibus suprà adductis Summi Pontifices pro suprema auctoritate, quam in beneficiis ecclesiasticis habent eos admisissent, ut docent omnes supra laudati de coadjutore agentes. Et hæc est ferè hodierna praxis coadjutorium; nam olim quidem coadjutores tantùm dabantur, ut essent quod significabant, hoc est sublevatores pastoris fessi, aut senio gravati. Nunc autem ferè semper ita res agitur, ut manifestissimè appareat, aliud non quæri, quàm perpetuationem beneficii inter consanguineos; nam vegeto adhuc & robusto, juvenis, & ministerii sacri planè rudis nepos, aliusve ex familia eligitur.

TITULUS VII.

De Institutionibus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Arelatensi.

NOn ampliùs suscipiantur in monasterio *b* canonicorum, atque monachorum, seu puellarum, nisi quantum ratio permittit, & in eodem monasterio absque necessariarum rerum penuria degere possunt.

NOTÆ.

1 a A*Relatensi.*) Sexto videlicet, celebrato sub Leone III. ejus anno 18. & temporibus Caroli Magni anno 813. in quo *can.* 8. reperitur præsens textus, prout hic transcribitur, & etiam ejus verba extant in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De loco, causa, & tempore hujus Concilii, & aliorum annales Flandriæ *ad anno* 813. ista habent: *Nam hoc eodem anno quinque Concilia quoque jussu ejus super statu Ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt, quorum unum Moguntiaci, alterum Rhemis, tertium Turonis, quartum Cabilone, quintum Arelate congregatum est.* Notarunt Sirmundus & Binius *in notis ad hoc Concilium.*

2 b *Canonicorum.*) Regularium videlicet, qui appellatione absoluta Canonicorum veniunt, & continentur, ut probavi *in cap. Deus, de vita & honest. cleric.*

COMMENTARIUM.

3 Conclusio traditur & probatur. EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *In Ecclesiis regularibus canonicorum, seu monachorum, & etiam monialium, instituti non possunt plures, quam commodè ex proventibus & fructibus ali valeant.* Probant eam textus *in cap. quoniam* 9. *de vita & honest. cleric. cap. fin. de præsumpt. c. fin. de V. S. cap. cùm M. de constit. cap. auctoritate, hoc tit. cap. periculoso, §. sanè, de statu regul. lib.* 6. Concil. Aquisgran. *can.* 118. ibi: *Cavendum summoperè Præpositis Ecclesiarum est, ut in Ecclesiis sibi commissis non plures admittant clericos, quàm ratio sinit, & facultas Ecclesiæ suppetit.* Aquisgran. 2. *p.* 3. *cap.* 9. Concil. Turon. sub Carolo, *can.* 31. *In monasteriis canonicorum, monachorum, seu puellarum major hominum numerus non admittatur, quàm facultas monasterii possit sufferre.* Moguntinum *can.* 19. *Plus non mittatur in monasteria canonicorum, vel monachorum, aut puellarum, quàm sufferri possit.* Mogunt. tempore Arnulphi *can.* 23. Oxoniense tempore Honorii III. *Provideant etiam Episcopi, quod moniales in omnibus necessariis sufficienter sustentari possint de bonis monasterii, ne sustineant ultra numerum aliquam admitti: nec etiam suscipiatur aliqua antequam reductæ fuerint ad numerum.* Ravennat. 4. temporis Joan. XXII. *rubric.* 8. *Non plures in quibuscunque Ecclesiis debent institui, quàm ex bonis ipsarum vivere possint.* Senonense anno 1527. *can.* 28. *ut in monasteriis monialium tot instituantur moniales, quot de facultatibus eorumdem monasteriorum commodè, & sine penuria sustentari possint.* Rhemense *can.* 27. *In civitatibus, & monasteriis non major servientium numerus Deo mittatur, quàm possibilitas ei ministrandi fuerit.* Et *l. non plures, C. de SS. Ecclesiis, Novel.* 3. *Justin. ut determin. sit num.* Et *cap.* 2. *hoc tit. in* 2. *collect. In congregandis clericis modus discretionis teneatur, videlicet ne plures admittantur, quàm facultas rerum eis canonicè attributa sufficere possit.* Trident. *sess.* 25. *de regul. c.* 3. ibi: *In monasteriis tamen, & domibus, tam virorum, quàm mulierum, bona immobilia possidentibus is tantùm numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis possit sustentari.* Gregorius IX. in Bulla expedita anno 1233. circa monasterium Divæ Mariæ del S. Rosario Pius IV. in constitutione quæ incipit, *Circa pastoralis*, Gregorius XIII. in constitutione quæ incipit, *Deo sacris:* Carolus M. *lib.* 6. *capitul.* 125. ibi: *Ne passim Episcopus multitudinem clericorum faciat, sed secundùm meritum, vel redditum Ecclesiarum numerus moderetur.* Alia juris testimonia congerit Antonius Augustinus *in epit. lib.* 8. *tit.* 20. & *lib.* 9. *tit.* 6. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, Hallierius *de hierarch. jurisd. lib.* 3. *art.* 6. §. 2. Tamburinus *de jure Abbat. disput.* 5. §. 1. Barbosa *de potest. Episc.* 3. *p. alleg.* 98. *num.* 2. & *lib.* 1. *juris Eccles. cap.* 44. *num.* 28. Cujacius, Balduinus, & Rutherfius *in dicta novella* 3. Petrus Gregorius *de benefic. cap.* 8. & *in dicto cap. cùm M. de constit.* Sanchez *lib.* 7. *summa cap.* 25. Moneta *de commut. cap.* 13. *num.* 113. Vighellius *in method. juris can. fol.* 237. Mancinus *de defectu fructuum, quæst.* 11.

4 Traditur dubitandi ratio. Sed hæc assertio, sive accipiatur de clericis, sive de monachis, defendi non potest, ex sequenti juris consideratione. Si de clericis, notum est, eos debere victum proprio artificio quærere, *cap. clericus* 3. *cap. omnia* 91. *dist.* Concil. Turon. 2. *can.* 10. ibi *Cùm jubeamur victum aut vestitum artificiolo quærere, & manibus propriis laborare.* Junctis traditis ab Antonio Augustino *in epit. jur. Pontif. lib.* 8. *tit.* 21. Roberto *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 2. Mornacio *in l.* 2. *C. de Episcop. & cleric.* Igitur, si ipsi proprio artificiolo victum quærunt, quid interest, si de proventibus Ecclesiæ absque penuria non possint sustentari, cùm ipsi per se debeant alimenta quærere. Si de Monachis, etiam notum est, non ex bonis Ecclesiæ, sed ex fidelium eleemosynis vivere, unde cùm taxari hujusmodi eleemosinæ, vel æstimari non possint, non debet certus numerus recipi in monasteriis, sive virorum, sive puellarm.

5 Traditur decidendi ratio. Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, cujus ratio provenit ex eo, quia cùm clerici, aut monachi inservientes propriis Ecclesiis, & monasteriis, eorum proventibus debeant sustentari, juxta adducta *in cap. cùm secundùm, de præb.* non debent plures recipi, quàm ali commodè ex ipsis fructibus possint; ut considerat Lara *in l. si quis à liberis, §. sed si filius, num.* 82. *ff. de liber. agnosc.* Accedit etiam, nam valdè conveniens est, ut determinatus sit numerus, tam monachorum, quàm clericorum. Concil. Sardic. *can.* 6. Novel. 3. Justin. nec debere eorum numerum nimium augeri, ne vilescat eorum auctoritas. Verùm enim est illud D. Hieronymi *epist.* 85. (cujus suo tempore proferendi longè minor occasio erat:) *Presbyteros turba contemptibiles facit.* Verumque est, quod usitata fertur parœmia, pretiosa esse quæ rara sunt: nihilque tam egregium esse, quod multitudine non vilescat. Eleganter D. Bernardus *de convers. ad clericos, c.* 29. *Dilatata videtur Ecclesia, ipse etiam clerici sacratissimus ordo, fratrum numerus super numerum multiplicatus est. Verùm etsi multiplicasti gentem, Domine, non magnificasti lætitiam, dum nihil minus apparet decessisse meriti, quàm numeri accessisse.* Rectè Justinianus, dum in dicta Novella 3. ad ostendendam necessitatem taxandi numerum clericorum,

eam

eam ſententiam protulit: *Nihil immenſum bonum*. Et Ariſtoteles *lib.9. Ethic.cap.*10. *Nec inter multos* (inqait) *amicitia eſt*. Rectè ergo, ne multitudo æmulationem, & æmulatio diſcordias pariat, ne ex multitudine diſciplina concidat, & tandem ne commodè plures ſuſtentari nequeant, in præſenti ſtatuitur, ne plures in Eccleſia, aut monaſterio recipiantur, quàm commodè ex ejus proventibus ſuſtentari poſſint.

6 Reſpondetur dubitandi rationi. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam textus in ejus priori parte adducti procedunt primis Eccleſiæ ſæculis, cùm beneficia eccleſiaſtica adhuc inſtituta non erant, nec Eccleſiæ Cathedrales conſtructæ, nec præbendæ erectæ erant; ſed potiùs ex menſa communi omnes ſibi neceſſaria accipiebant; tunc enim clerici, qui ad operandum validi reperiebantur, artificio proprio quæſtum parabant; poſtquam tamen bona Eccleſiæ diviſa fuerunt, & beneficia inſtituta, atque præbendæ erectæ, ſine tituloque certo nemo ordinàretur, quilibet ex fructibus propriæ Eccleſiæ ſuſtentari debet: ad quod ſæculum Eccleſiæ, & ſequentia referenda eſt præſens conſtitutio. Nec quod de monachis dicebamus, obſtat; nam licèt Barboſ. *d.alleg.* 98. *num.*2. diſcrimen illud agnoverit inter jus Bonifacii VIII. relatum *in d.cap. unic.de ſtatu monach. lib.*6. & Concil. Trident. *d.ſeſſ.*25. *de regul.cap.*3. quod illud procedebat in monialibus ordinem medicantium profitentibus, hoc verò etiam comprehendat omnes, tam viros, quàm fœminas mendicantes, vel non; veriùs credo, præſentis Concilii Arelatenſis conſtitutionem loqui de omnibus; quia licèt in monaſteriis mendicantibus certus numerus præfiniri non poſſit pro facultate bonorum, eo quòd illis frequenter careat; tamen ſtatui valet, habita conſideratione ad conſuetas eleemoſinas, ut illis prudenter æſtimatis commodè poſſint ſuſtentari.

7 Exponitur textus in cap. 3. de capellis monach. Suprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap.ex parte 3.de Capellis monach.* in illis verbis: *Si pluribus facultates non ſuppetunt eorundem*. Ex quibus deducitur, in eodem monaſterio Venetenſis diœceſis plures receptos fuiſſe monachos, quàm ex ejus proventibus poterant ſuſtentari; & nihilominus ait Honorius, poſſe prædictos monachos in Prioratibus conſtitui, ut illic commodè ſuſtententur: ergo quia licet plures monachos recipere, quàm ex monaſterii proventibus ali poſſunt. Cui difficultati reſpondendum eſt, in ejus textus ſpecie monachos receptos fuiſſe eo tempore, quia proventus monaſterii ſufficiebant ad eorum alimonias; ſed cùm poſtea temporis injuria facultates monaſterii deficerent, ut plerumque contingit, ideò in ſingulis Prioratibus monachi habitare debent, ut latiùs dicemus in ejus textus commentario.

8 Explicatur cap. ultim. de V. S. Etiam opponi poteſt ſuprà traditæ aſſertioni textus *in cap.fin.de V.S.* ubi cùm facultates Eccleſiæ Xantonenſis diminutæ eſſent, etiam numerus præbendarum moderatus fuit; ſed cum poſtea auctæ eſſent facultates ipſius Eccleſiæ, quæſitum fuit, an Canonici juxta modum redditnum poſſent etiam præbendarum numerum augere? Et docet Gregorius IX. eos antiquum numerum mutare non poſſe. Igitur quin non ex facultatibus, ſeu redditibus Eccleſiæ numerus miniſtrorum ejus æſtimandus eſt. Pro cujus textus expoſitione dicendum eſt, eo textu certum Canonicorum numerum fuiſſe præſcriptum auctoritate R. Pontificis: unde abſque ejus aſſenſu non poterant Canonici illum mutare, etiam auctis Eccleſiæ facultatibus, ex traditis *in cap.cùm M. de conſtit.*

C A P U T II.

a Eugenius.

IN Eccleſia veſtra certum numerum Canonicorum, ſicut nobis innotuit, communiter inſtituere curaviſtis, & inſtitutionem veſtram religione firmare juramenti. Unde quia numero illo ſucceſſu temporum diminuto, in dubitationem deducitur, utrum ipſum numerum de inſtitutione Canonicorum ſupplere poſſitis, cùm laicis *b* computatis, qui in Eccleſia veſtra Canonicorum titulo *c* nominantur, ſtatutus numerus ſit impletus: ſuper qua ambiguitate Sedem Apoſtolicam conſulere voluiſtis. Ut autem hæc ambiguitas à veſtris cordibus auferatur, nobis videtur, quod laici non debeant in Canonicorum numero computari, nec vos debeatis differre, quominus ſtatutum numerum juramento præſtito roboratum de aliis clericorum perſonis idoneis in Canonicos ſuppleatis: nec enim alia veſtra intentio fuiſſe putatur, quàm quod tales ad ſupplendum numerum cùm neceſſe fuerit, curaretis unanimiter invenire, per quos Deo in divinis officiis per eccleſiaſticos ordines congruè ſerviretur. Ad hæc verò diſtinctiùs prohibemus, ne de cætero laicos in Canonicos admittatis.

N O T Æ.

a EUgenius.) In ſecunda collectione, *ſub hoc tit.cap.*3. legitur *Aug.* ſed rectè in margine emendatur, Eugenius I. in præſenti autem non exprimitur cujus Eugenii ſit; credo tamen textum hunc eſſe Eugenii II. in epiſtola miſſa ad Sanctum Bernardum Archiepiſcopum Viennenſem: quæ conjectura ſuadetur ſequentibus fundamentis. Primo deducto ex ſerie utriuſque compilationis: refertur enim tam in ſecunda, quàm in hac ſexta poſt Concil. Arelat. 4. & ante Alexandri conſtitutionem: unde non poteſt tribui textus hic Eugenio I. qui floruit circa annos 656. ante dictum Concil. Arelat. Præterquam quod, cùm per unum tantùm annum Eccleſiam rexiſſet, non reperitur aliqua ipſius Pontificis epiſtola. Non etiam poteſt tribui Eugenio III. quia floruit poſt Alexandrum III. ſequentis textus auctorem, unde præpoſtero ordine ante ipſum compilaretur hic textus, ſi eſſet Eugenii III. Secundò ducimur eo fundamento; nam Eugenius II. epiſtolam ſcripſit D. Bernardo Archiepiſcopo Viennenſi, quæ extat in Bibliotheca Floriacenſi, ut refert Carolus à Sancto Paulo *in Biblioth. Pontif. in Eugenio II.* de ipſo autem D. Bernardo refert Chenu *in ſerie Archiep. Viennen. num.* 52. quod cum eſſet vir ſolers, ingenuus, & eruditus, ardenti ſtudio Viennenſem Eccleſiam Clero, & bonis amplificavit: unde credo, ipſum certum Canonicorum numerum in Eccleſia ſtatuiſſe, atque illi reſcribere Eugenium II. *in præſenti*.

b *Laicis computatis*.) Quod juxta antiquam conſuetudinem dupliciter contingebat: primò, quia in Eccleſiis aliquando præbendæ laicæ in uſus pauperum transſcriptæ erant, ut de Eccleſia Aurelianenſi refert Gregorius VII. *lib.* 3. *epiſt* 17. *ad Raynerium Aurelianenſ. Epiſcop.* ibi: *Præcipimus etiam, ut canoniam conceſſam alimoniæ pauperum, quam ab eo uſu ſubtractam diceris vendidiſſe, ad eundem uſum reſtituas*. Et in Eccleſia Claromontenſi recenſetur ab Innocentio III. *lib.*2. *epiſt.* 373. id genus beneficii, quod concedi etiam laicis conſuevit, & familiaritas appellatur: necnon in Eccleſia S. Martini Carnotenſis præbendas aliquot affectas in nobilium virorum uſum, vel ob meritorum gratiam, vel egeſtatis ſolatium, refert Panormit. *in cap. cùm M. de conſtit.* In Germania etiam ipſarum præbendarum uſum invaluiſſe, conſtat ex Helmoldo *lib.* 1. *hiſtor. Sclav. cap.*16. ibi: *Theodoricus Marchio Sclavorum, depulſus ab honore, & omni hæreditate, apud Magdeburg. mala morte, ut dignus fuit, vitam finivit*. De Græcis idem conſtat ex Novella Alexii Comneni, quæ extat apud Balſamonem *in can.* 19. *Synod. Nicæn.* 2. ibi: *Si autem accedit laicorum quiſpiam, qui eſt omninò inops, & pauper, ad ſanctiſſimum meum Dominum, vel ex Antiſtibus, qui ſuos thronos perdiderunt, & ſunt inopes, & voluerit ſtatuere, ut is victum capiat è locupletiori aliquo monaſterio, hoc rectè faciat, non ſuprà facultates numeri eorum, qui ſunt ordinati*. Secundò laici Principes plerunque præbendas habent honorarias, ut noſter Monarcha in Eccleſia Legionenſi, ut refert Lobera *in hiſtor. Legion. fol.* 112. Reges etiam Galliæ Canonici honorarii ſunt in Eccleſiis Pictavienſi, teſte Panormit. *in cap. extirpandæ*, §. *qui verò, de præbend.* & Cenomanenſi, Chopinus *lib.*2. *de ſacr. polit. tit.*5. *num.*8. Rex Romanorum Canonicus eſt Eccleſiæ Aquiſgran. Unde in geſtis coronationis Maximiliani apud M. Frecher. ita legitur: *Item venerunt Capitulares Eccleſiæ Aquenſis, recipientes Regem Romanorum in canonicum, qui ipſis præſtitit juramentum quoad præbendam hanc in eadem Eccleſia, & dederunt ſibi locum in Choro: ipſe etiam dedit ſtatuta, & vinum admiſſionis juxta conſuetudinem Eccleſiæ, & habet duos vicarios in loco, qui capiunt integram præbendam, & ſupplent locum ſuum in Eccleſia*. Idem ſecuta Romæ Imperiali conſecratione ſolemniter inſtallatur in Canonicum ſancti Petri, &

Sum-

Digitized by Google

Summo Pontifici ministrat vices Subdiaconi, ut tradit Durandus *in ration. lib.2. tit.8.* Idem de Duce Normannorum, Comite Nivernensi, Delphino Viennensi, Duce Aurelianensi, & aliis, qui in diversis Ecclesiis præbendas honorarias habent, referunt Altesserra *de Ducibus capit.12.* Barbosa *de potestat. Episcopi allegat.72. num.75.*

3 e *Norminantur.*) Laici enim licèt sint incapaces beneficii ecclesiastici, *c. cùm adeò 18. de rescr. c. ex litteris, de transf.* quia debent beneficiati saltem habere primam tonsuram, ut probat Sausay *in panopl. cleric. p.5. l.6. axiom 5.* ex dispensatione tamen Pontificis possunt beneficium obtinere, ut pluribus relatis docent Petrus Gregorius *l.1. partit. tit.27. c.1.* Barbosa *d. alleg.72. n.74.* Duarenus *lib.4. de sacris Eccles. c.6.* quo casu licèt laici per se non possint obire munia, quæ propria sunt clericorum, tamen fructus percipiunt, & curare debent, ut per alios clericos in Ecclesia ministretur, ut contingit, quando enim non idoneus ad beneficium dispensatur, *cap.2. de ætate & qualit. cap. licèt, c. commissa, de elect. in 6.*

C A P U T III.

Alexand. III. a *Cantuar. Archiepiscopo, & ejus Suffraganeis.*

EX frequentibus querelis didicimus, in partibus vestris consuetudinem pravam à multis retrò temporibus invaluisse, quod clerici ecclesiastica beneficia sine consensu Episcopi diœces. vel *b* officialium suorum (qui hoc de *c* jure possunt) recipiunt, minùs quàm deceat cogitantes, quomodo id à Patrum sanctorum est institutionibus alienum, & ecclesiasticæ contrarium honestati. Unde cùm tu, frater Archiepiscope, ex officio tibi commisso tam iniquam consuetudinem de provincia tua velis (sicut debes) radicitus extirpare, tam in illos, qui ecclesiastica beneficia taliter occupata scienter detinent, quàm in eos, qui de cætero occupare præsumpserint, excommunicationis sententiam *d* protulisti. Nos itaque eandem sententiam ratam habentes, & eam auct. Ap. confirmantes, mandamus quatenus clericos ipsos, qui ipsam sententiam incurrerint, nisi congruè satisfecerint, absolvere minimè *e* præsumatis.

NOTÆ.

1 a CAntuar.) Ita etiam legitur in prima collectione *sub hoc tit. cap.1.* & post Concil. Lateran. c.11. De Cantuariensi Ecclesia & ejus suffraganeis egi *in c. 2. de rescript.*

b *Officialium.*) Idest Vicariorum Episcoporum, ut communiter in Anglia eos appellari testatur Cujac. *in præsenti.*

2 c *Qui hoc de jure possunt.*) Vicarii generales Episcoporum ex vi proprii officii absque alia speciali commissione possunt instituere præsentatos à Patronis, sicut & electos confirmare, ut pluribus relatis docent Barbosa in præsenti, *n.3. & de potest. Episc. p.3. alleg.54. n.70.* Valensis *de benef. lib.1. tit.5. & 11.* nam instituere est jurisdictionis; unde transit in Capitulum hæc potestas Sede vacante, *cap. 1. hoc tit. lib.6.* sed omnia quæ sunt jurisdictionis, competunt Vicario Episcopi, nisi à jure exceptum sit: ergo & institutio in beneficiis. Non tamen potest Vicarius beneficia conferre, *c. ult. de offic. vicarii in 6.* Jo. Dattis *de benef. sect.3. c.10.* nam non est par ratio institutionis, ac collectionis; quia instituere est necessitatis, conferre autem beneficia gratuitæ donationis; ideòque Vicarius potest instituere, non autem beneficia conferre absque speciali commissione. Ita docuerunt plures congesti à Barbosa *d. alleg.54. nu.69.* qui variis modis accipiunt præsentem Alexandri decisionem. Specialem delegationem præcessisse in hoc textu supponunt Dinus *in c. 1. de reg. jur. lib.6.* Panormitanus *hic*. Idem Panormitanus, Imola, & alii aliam subjungunt interpretationem, asserentes in hoc textu non agi de libera collatione beneficiorum, sed de institutione, quæ fit ad Patronorum præsentationem, quam Vicarius generalis facere potest absque speciali commissione: ita tenuerunt Glossa *in præsenti, verbo Officialium*, Romanus *singul. 601.* Selva *de benef. 1. p. c.14.* Lambert. *de jure patron. lib.2. 3. p. qu.1. art.5.* Tandem Covar. *3. p. var. c.20. nu.7.* docet textum hunc posse accipi de institutione, quæ non confert titulum beneficii, sed absenti, vel illius vicario præbet facultatem exercendi curam animarum, juxta textum *in cap. 1. de Capel. monach. in 6.* Sed prior sententia defendenda prorsus est, cùm cæteræ alienæ sint à præsenti decisione. Quatenus tamen possit Episcopus facultatem conferendi beneficia vacatura vicario proprio dare, dicemus *in c. constitutus, de concess. præb.*

3 d *Protulisti.*) Sed quomodo Archiepiscopus in subditos suffraganeorum suorum sententiam excommunicationis proferre poterat? contra ea, quæ adduxi *in c. duo, cap. pastoralis, de offic. ordin.* Communiter repetentes in præsenti docent, Beatum Thomam Archiepiscopum Cantuariensem potuisse prædictam excommunicationem proferre, quia agebatur de delictis concernentibus totam provinciam, & ideò Metropolitanum etiam contra subditos suffraganeorum procedere potuisse, docuerunt in præsenti Innocentius, Ancharan. *n.6.* Abbas Antiquus *n.3.* Butrius *nu.5.* Hostiensis *n.2.* Zabarella *n.4.* quos sequitur Lotherius *lib.1. q.22. nu.8.* qui animadvertit sententiam, de qua in præsenti, non fuisse judicialem, sed decretum Metropoliticum, & legem provincialem sancitam in ipsa Synodo provinciali. Sed quàm aliena sit hæc interpretatio à verbis præsentis textus, nemo non videt. Ea ergo, & aliis omissis, vera interpretatio deducitur ex illis verbis hujus textus, *ex officio tibi injuncto.* Cùm enim Archiepiscopi Cantuarien. sint Legati nati ratione propriæ dignitatis; Candenus *in sua Britannia*, ibi: *Cantuarienses Archiepiscopi erant Legati populi Romani:* & ut Urbanus II. ajebat, *velut alterius orbis Patriarchæ*, Godevinus *in vita sancti Theobaldi Cantuariens. Archiep.* ibi: *Pallium accepit Romæ ab Innocentio II. à quo etiam titulo donatus est Legati nati, qui ab omnibus successoribus jam inde semper retentus sit:* probavi latè suprà *in cap. 1. de offic. Legat.* inde Beatus Thomas, non ut Metropolitanus, sed ut Legatus S. A. in suffraganeorum subditos sententiam protulit.

e *Præsumatis.*) Sed ad quid necessaria sit hæc specialis 4
concessio, ut satisfactione præmissa possint Episcopi absolvere excommunicatus ab Archiepiscopo per sententiam generalem, cùm censura generaliter lata ab homine possit relaxari, nisi ejus absolutio sit reservata ab omnibus, qui à censuris absolvere valent, ut probant Covar. Soto, Navarrus, & alii, quos laudat & sequitur Gibalinus *de censur. disquisit.9. quæst.3. p.1. num.16.* Sed rectè Glossa finalis in præsenti, quam sequitur Gibalinus ibi, docet sententiam excommunicationis hanc fuisse confirmatam à Pontifice, ut constat ex illis verbis: *Auctoritate Apostolica confirmantes.* Unde necessarium fuit, ut Alexander III. permitteret Episcopis, ut satisfactione præmissa subditos absolverent, cùm eos aliàs absolvere nequirent.

Commentarium hujus textus dedi *in cap. ut nostrum, de offic. Archid.*

C A P U T IV.

Clemens III. *Clero a Constantinopolitano.*

AUctoritate Apostolicæ Sedis, debitoque officii nostri compellimur viros ecclesiasticos oculo benigniori prospicere, eisque, ne graventur molestiis, pastorali sollicitudine providere. Hac itaque ratione inducti, auctoritate Apostolica prohibemus, ne aliquis vestrum à quocunque in civili, vel criminali negotio imperatur, nec per sæcularem personam carceri, aut vinculis, nisi ab Archiepiscopo suo ejectus fuerit ab ordine clericali, aliquatenus mancipetur, nec absque rationabili & manifesta causa in officio, vel jure suo gravamen ab aliquo patiatur. Prohibemus etiam, ne vicarius Regis, seu quæcunque persona vicem sæcularis potestatis gerens, vobis in domibus, aut aliis rebus vestris injuriam præsumat inferre: sed tam in his, quàm in aliis privilegia vobis à Regibus, vel Archiepiscopis pia consideratione concessa, inviolata volumus conservari. Statuimus insuper, ut nullus in Ecclesiis vestris, ultra quàm *b* facultates earum Ecclesiarum sustineant, vobis instituatur invitis.

N O T Æ,

1 a C*Onstantinopol.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo de judiciis*, *c.* 1. ex qua textum ita restitui. De ipsa Ecclesia Patriarchali Constantinopol. nonnulla adduxi *in cap. quantò*, *de consuet.*

b *Facultates earum.*) Juxta adducta suprà *in cap.* 1. ubi commentarium hujus textus dedi.

C A P U T V.

Innocent. III. a *B. tit. Sancti Marcelli*, *& B. tit. Sanctæ Susannæ Presbyteris Cardinalibus Ap. Sed. Leg.*

AD decorem, & commodum, tam Ecclesiæ sanctæ *b* Sophiæ, quàm aliarum Ecclesiarum, quæ sunt in urbe Constantinopol. constructæ, noscitur pertinere, ut litterati viri, & morum honestate conspicui, de quibuslibet mondi partibus venientes instituti debeant in eisdem. Verùm, sicut nostris auribus est suggestum, ven. f. n. Constantinopol. Patriarcha, immemor eorum quæ sibi suggessimus viva voce, ac postmodùm per A. s. m. si tandem ad ipsum nostræ litteræ pervenerint, aliarum nationum clericos spernens, Venetos tantùm in ipsis Ecclesiis, & præcipoè in Ecclesia sanctæ Sophiæ satagit collocare, non attendens, quod in omni gente qui facit justitiam, acceptus est Deo, nec Sanctuarium Dei jure convenit hæreditario possideri. Quocirca dis. v. per A. s. m. quat. eundem Patriarcham monere, ac inducere studeatis, ut viros religiosos, honestos, & litteratos, undecunque originem duxerint, in prædictis Ecclesiis instituere non postponat, & maximè in majori: proponentes eidem, quod si monitis nostris acquiescere fortè non curaverit, indignum se reddet, ut vos aliarum nationum clericos ad ejus obedientiam compellatis, præsertim cum ipsi propter hoc ad nostram duxerint audientiam appellandum. Neque dissimulare potestis, quin hoc auribus nostris intimetis, ut ex hoc ipso, an verum sit, quod Venetis dicitur promisisse, conjicere valeamus. Si qui verò clerici per vos, vel per alterum vestrum sunt in prædictis Ecclesiis instituti, ap. postposita faciatis eos pacifica possessione gaudere; amotos, 1
sicut justum fuerit, per censuram ecclesiasticam, ap. rem. facientes restitui ad easdem:

N O T Æ,

1 a P. b) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. legendumque est, *Petro tit. sancti Marcelli*, *& Benedicto tit. sanctæ Susannæ*, *Presbyteris Cardinalibus Ap. S. Legatis.* Innocent. enim miserat eos Legatos in Orientem variis ex causis, quas referunt Spondanus *in continuat. Baronii*, *anno* 1200. *&* 1205. Bosquetus *in gestis Innocent. III.*

2 b *Sanctæ Sophiæ.*) Celebre templum hoc sanctæ Sophiæ urbis CP. mirificè instauravit Justinianus Imperator anno 558. ut refert, & eleganter post Evagrium, & Procopium describit Baronius *tom.* 7. *anno* 557. *num.* 7.

C O M M E N T A R I U M.

3 PRo interpretatione hujus textus varia adduxerunt post repetentes, & laudatos à Barbosa *hic*, Azor. *a. p. instit. lib.* 6. *cap.* 4. Garzia *de benef.* 7. *p. cap.* 9. *per totum*, Petrus Gregorius *lib.* 1. *de rescript. cap.* 30. Solorzanus *lib.* 3. *de jure Indiar. cap.* 19. Arellano *lib.* 3. *antinom.* 3. Sed vera interpretatio petenda est ex historia illius temporis, & urbis Constantinopol. quam licèt breviter, retuli *in cap. scriptum*, *de elect. cap. fin. de cleric. peregr.* Sciendum igitur est, quòd antequam Franci, & Veneti ad capiendam Constantinopolim castra movissent, certa inter eos pacta inita fuerunt, quæ ex gestis Innocentii III. editis à Bosqueto libet transcribere, ita enim apud ipsum *fol.* 82. legitur, *sub titulo de pactis initis inter Venetos*, *& Francos.* (In nomine Dei æterni, Amen. Nos quidem B. Montis Ferrari Marchio, & Balduinus Flandriæ & Hannoniæ, L. Blesensis & Clarimontis, H. sancti Pauli Comites pro parte nostra, vobiscum vir inclyte Domine H. Dandule, Venetorum, Dalmatiæ, atque Grovanæ Dux, & cum parte vestra, ad hoc ut unitas, & firma inter nos possit esse concordia, & ad omnem materiam scandali evitandam, ipso cooperante, qui est pax nostra, & fecit utraque unum, ad ejus laudem & gloriam talem duximus ordinem observandum, & utraque pars juramento adstricta. In primis omnium armata manu, Christi invocato nomine, civitatem expugnare debemus, & si divina auxiliante potentia civitatem intraverimus, sub eorum regimine debemus manere, & ire qui fuerint super exercitum præelecti, & eos sequi secundùm quod fuerit ordinatum. Totum quidem habere, quod in civitate inventum fuerit, à quolibet duci debet & poni in commune, & loco quo fuerit ordinatum; de quo tamen habere nobis & hominibus Venetis tres partes debent solvi, pro illo habere quod Alexius Imperator nobis & vobis solvere tenebatur. Quartam verò partem nobis retinere debemus, donec fuerimus in ipsa solutione coæquales. Si autem aliquid residuum fuerit, debemus per medietatem inter nos & vos dividere, donec fueritis apacati. Si verò minus fuerit, ita quod non possit sufficere ad memoratum debitum persolvendum, undecunque fuerit prius habere acquisitum, ex eo debemus dictum ordinem observare. Salvis tamen victualibus quæ debent observari, & dividi, tam vestris, quàm nostris æqualiter, ita quod utraque pars possit inde congruè sustentari. Quod autem residuum fuerit, partiri debet in alio habere, juxta ordinem prænominatum. Vos etiam homines Veneti liberè & absolutè absque omni controversia per totum imperium habere debetis omnem honorificentiam & possessiones, quas quondam consuevistis habere, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, omnesque rationes, sive consuetudines, quæ sunt in scripto. Debent etiam sex homines eligi pro parte nostra, & sex pro vestra, qui juramento adstricti eam personam eligere debent de exercitu, quam credent meliùs posse tenere, & meliùs scire ordinare terram & Imperium, ad honorem Dei, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Imperii; & si fuerint in uno concordes, illum debemus Imperatorem habere, quem ipsi concorditer elegerint. Si verò sex in una parte, & sex in alia concordaverint, sors mitti debet, & super quem sors ceciderit, debemus eum Imperatorem habere: & si plures consenserint in una parte, quàm in alia, illum Imperatorem habebimus, in quem major pars consenserit. Si verò plures partes fuerint, super quem major pars ordinavit, sit Imperator. Debet verò iste Imperator habere universam quartam partem acquisiti Imperii, & palatium Blachernæ, & Buccam Leonis: reliquæ verò tres partes per medietatem inter vos, & nos dividentur. Sciendum est quod clerici, qui de parte illa fuerint, de qua Imperator electus, potestatem habebunt Ecclesiam sanctæ Sophiæ ordinandi, & Patriarcham eligendi ad honorem Dei, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Imperii. Clerici verò utriusque partis illas Ecclesias ordinare debent, quæ suæ parti contigerint. De possessionibus verò Ecclesiarum, tot, & tantùm clericis, & Ecclesiis debent provideri, quot honorificè possint vivere, & sustentari. Reliquæ verò possessiones Ecclesiarum dividi, & partiri debent secundùm ordinem præsignatum. Insuper etiam jurandum est, tam ex nostra parte, quàm ex vestra, quod ab ultimo die instanti mensis Martii moderari debemus usque ad annum expletum, ad Imperium, & Imperatorem manutenendum ad honorem Dei, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Imperii: inde verò in antea, omnes qui in Imperio remanserint, ipsi Imperatori stringi debent juramento, secundùm bonam & rationabilem consuetudinem: & illi qui tunc in Imperio remanserint, ut prædictum est, jurare debent, quod firmas, & stabiles pactiones, quæ factæ fuerunt, habebunt. Est autem sciendum, quod à nostra, & vestra parte duodecim homines, vel plures pro parte eligi debent, qui juramento adstricti feuda, & honorificentias inter homines distribuere debent, & servitia assignare, quæ ipsi homines Imperatori, & Imperio facere debent, seu quod illis bonum videbitur, & convenientius apparebit. Feudum verò quod unicuique assignatum fuerit, liberè & absolutè possidere debent de hærede, tam in masculo, quàm in fœmina: & plenam habeant potestatem ad faciendum illud quicquid fuerit voluntaris: salvo tamen jure & servitio Imperatoris & Imperii. Imperator verò reliqua servitia facere debet, quæ fuerint facienda, præter ea,

quæ

quæ ipsi facient, qui feuda, & honorificentias possidebunt secundùm ordinem sibi injunctum. Statutum est etiam, quod nemo hominum alicujus generis, qui communem guerram nobiscum, & successoribus nostris, vel populo Venetorum habuerit, recipiatur in Imperio donec guerra pacificata fuerit. Teneatur & utraque pars ad dandam operam bona fide, ut hoc à Domino Papa valeat impetrari, ut si aliquis contra hanc institutionem ire tentaverit, sit excommunicationis vinculo innodatus. Insuper Imperator jurare debet, quod firmas, & stabilitas partitiones, & dationes quę factę fuerint, irrevocabiliter habebit secundùm ordinationem superiùs dictam. Si verò aliquid in istis omnibus erit addendum, vel minuendum, in potestate, & discretione vestra, & vestrorum sex Consiliatorum consistat. Sciendum est etiam, quod vos, præfate Domine Dux, nec debetis Imperatori qui fuerit electus, vel Imperio, ad aliqua servitia facienda juramentum pręstare, propter aliquod datum, vel feudum, sive honorificentias, quę vobis debeant assignari: tantùm illi, vel ille, qui, vel quos loco vestro statueritis, super iis, quæ vobis fuerint assignata, debeant juramenta præstare ad omne servitium Imperatori, & Imperio faciendum, juxta ordinem superiùs declaratum. Anno Domini millesimo ducentesimo quarto, mense Martii, indictione septima.) Constantinopoli ergo capta, cùm Thomas Maurocenus Patriarcha Constantinopolitanus electus, & confirmatus esset ab Innocentio III. Venetias est reversus, ut inde Constantinopolim navigaret, & interim cum Venetis pactionem fecit, ut videlicet neminem institueret in Canonicum Ecclesiæ sanctæ Sophiæ, nisi natione Venetum, vel qui continuò per decennium Venetiis habitasset: quam constitutionem Innocentius III. improbavit in præsenti epistola missa prædictis Legatis, & ex litteris directis ad Patriarcham ipsum CP. quas ex gestis Innocentii III. à Bosqueto relatis ubi suprà, *fol.* 120. refero.

Littera Papæ ad Patriarcham, cassans illicitas pactiones.

AD hoc Deus Apostolicæ Sedis Antistitem, qui plenitudinem habet Ecclesiasticę potestatis, super gentes & regna constituit, ut juxta verbum propheticum evellat, & destruat, dissipet & disperdat, quæ in agro Dominico suæ culturæ commisso inutilia repererit & nociva, juxta quod alibi præcipitur à Domino per Prophetam: *Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes.* Nos igitur attendentes juramentum illud, quasi prorsus illicitum, non esse servandum, quod à te Venetiis constituto fuit à Venetis violenter extortum, sicut tua nobis insinuatio patefecit, ut videlicet neminem sis facturus Canonicum in Ecclesia sanctæ Sophiæ, nisi Venetum natione, vel qui continuè per decennium Venetiis habitasset: quodque bona fide modis omnibus quibus poteris, laborabis, ut semper in Ecclesia sanctæ Sophiæ sit Venetus Patriarcha, salvo in omnibus Apostolicę Sedis jure, auctoritate, reverentia, & honore; licèt hæc conditio sit à te adjecta, & non sit in scriptis redacta. Pręsentium tibi auctoritate mandamus, & in virtute Spiritus sancti pręcipimus, quatenus juramentum illud nequaquam observes, cùm Sanctuarium Dei non sit hęreditario jure ab aliquibus possidendum, sed in omni gente, qui facit justitiam, acceptus est Deo: præcavens diligenter ne posthac Apostolicæ Sedis pręceptum in præmissis articulis violes, iterumque delinquas; quoniam si de cętero solos Venetos in Ecclesia Sanctę Sophię Canonicos instituеris, & ad hoc impenderis operam qualemcunque, ut semper in eadem Ecclesia sit de Venetiis Patriarcha, in ipsa non ponendo Canonicum, nisi juret, quod nunquam alium, nisi de Venetiis eliget, aut recipiet Patriarcham, nulla deinceps ratione super poteris excusari. Sed nec illud observes, quod absque juramento diceris promisisse, ut neminem Archiepiscopum pręter Venetum in tota facies Romania. Ne verò pętextu juratoriæ cautionis, aut cujuscunque promissionis obtentu talia de cætero præsumantur, aut si pręsumpta sunt, observentur. Nos obligationes hujusmodi auctoritate Apostolica irritamus, sub interpositione anathematis prohibentes, ne quis eas observare pręsumat; tibique pręcipimus, ut id Canonicis sanctę Sophię non solùm institutis, sed etiam instituendis cautè denuncies, quatenus hoc nefas valeant evitare. Licèt autem pluris debueris Deum timere quàm homines, ne jurares aliquid propter homines contra Deum; si tamen in illo juramento per vim & metum extorto pręscriptam adhibuisti cautelam, aut juraveris salvo in omnibus Apostolicę Sedis jure, aut reverentia & honore: nos tibi delictum tuum humiliter confitenti ex speciali gratia indulgemus, ut hujusmodi juramentum nullum possit tibi præjudicium generare, dummodo pręceptum, quod salubriter tibi fecimus ad salvandum jus, auctoritatem, & honorem Apostolicæ Sedis, contra cujus statuta, ea quæ sunt jurata, redundant, fideliter exequaris. Cæterùm etsi præscripta nobis à tuis nuntiis secretò fuerint intimata, noveris tamen pro certo, quod quædam eorum certa relatione priùs fuerant nostris auribus patefacta.

C A P U T VI.

Idem a *Helien. Episcopo, & Archidiac.* b *Norantomiæ, & Magistro H. de Gerst.*

CUm venissent ad Apostolicam Sedem dilectus filius Magister Honorius Archidiaconus *c* Richemundiæ, & Magister Columbus Subdiaconus noster, I. de Eboraco & R. Avelnel, procuratores ven. f. n. Eboracen. Archiepiscopi, eos in consistorio nostro duximus audiendos. Fuit autem ex parte Archiepiscopi memorati propositum, quod institutio personarum, & custodia Ecclesiarum vacantium, ad eum in diœcesi sua spectat, tam de jure communi, quàm consuetudine generali. Verùm quidam pręedecessores ipsius quibusdam Archidiacon. Richemundiæ, tam institutionem, quàm custodiam personaliter commiserunt, eas sibi aliorum tempore retinentes & liberè, sicut spectabat ad eos, utentes eisdem, ita quod Archiepiscopus, qui Eboracensi Ecclesiæ modò pręest. Vu. de Chimili, quondam Archidiac. Richemundiæ, illas ad preces inclytæ recordationis R. *d* Regis Anglorum, de gratia speciali concessit, & eo in Episcopum post electo, sibi retinuit tanquam suas. *Et infrà*: Ad hæc Archidiaconus ipse respondit, quod cùm inclytæ recordationis primus *e* H. Rex Angliæ apud Karleolum Sedem Episcopalem vellet de novo creari, quia ex hoc Archid. Richemundiæ lædebatur, Rex ipse à bonæ memoriæ T. Archiep. Eborac. humiliter postulavit, ut in recompensationem cujusdam partis, quæ subtrahebatur Archidiaconatui memorato, prędictas concederet dignitates: Archiepiscopus autem annuit precibus postulantis, & tam institutiones, quàm custodias non personaliter Archidiac. qui tunc erat, sed perpetuò, de consensu Eboracen. Capituli, Archidiaconatui reali, & liberali concessione donavit. Cùm autem Archidiaconatus ipse in continua possessione, tam istarum, quàm aliarum etiam libertatum multorum Archiepiscoporum, Regum, & Archidiaconorum temporibus extitisset, & sæpedictus Archiepiscopus sine contradictione qualibet concessisset ipsum cum omnibus libertatibus suis eidem, post concessionem asseruit, quod ipsum concesserat institutionibus & custodiis vacantium Ecclesiarum exceptis. Ipse verò timens, ne si negaret expressè, cùm nondum Archid. esset possessionem adeptus, vel impediretur penitus factum ejus, vel diutiùs differretur, respondit quod non solùm de illo, sed de omnibus redditibus suis faceret, quod Archiepiscopo complaceret. *Et infrà*: Super hoc pars replicavit adversa, quod si renunciatio, vel abjuratio Archidiaconatui non noceret, super hoc tamen esset Archidiac. repetendi facultas adempta. Sed Archidiaconus libertates illas se non repetere respondebat, cùm eis liberè, sicut priùs, quando iter arripuit veniendi ad Sed. Apostolicam, uteretur, & earum possessione gauderet. Sed contra hoc iterum replicabatur, quod idem Archidiaconus in quadam Ecclesia sui Archidiaconatus non per Archiepiscopum postulasset institui, si talis institutio pertinebat ad ipsum, & ipse tunc ipsarum libertatum possessione gauderet. Ad quod Archidiaconus ipse respondit, quod per Archiepiscopum non institui, sed confirmari potiùs postulavit, licèt quod seipsum institueret, incongruum videretur. Nos igitur auditis quæ fuerunt hinc inde proposita, & pleniùs intellectis, *f* interloquuti fuimus, Archidiac. esse in plena libertatum ejus Archidiaconatus *g* possessione tuendum, donec probatum legitimè fuerit ex adverso,

adverso, libertates ipsas Archidiac. ab Episcopis personaliter fuisse concessas, cùm in hoc casu, tam antè, quàm post, & in ipsa etiam concessione Archiepiscopus eas retinere sic potuerit licitè, tanquam suas; vel donec legitimè probatum fuerit, easdem libertates Archidiac. abjurasse: sed in hoc casu, si concessio fuit illa realis, Archiepiscopo nihil juris, vel utilitatis accedat, quia nos vel ad petitionem Eboracen. Ecclesiæ, vel per nos ipsos super hoc Archidiaconatui consulemus. Si ergo alterutrum ipsorum fuerit legitimè comprobatum, Archid. super libertatibus ipsis; si neutrum, Archiepiscopo silentium imponatur.

NOTÆ.

1 a *HElien.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.3.* ex qua restitui inscriptionem, & litteram hujus textus. De Heliensi Ecclesia egi *in c.pastoralis, de rescript.* Etiam textus hic reperitur apud Hoveden. in vita Joann. Regis Angl. & casum refert Altesserra *in præsenti*.

b *Norantonæ.*) In sexta collectione legitur *Norvicensi*; sed malè: Norantonum enim est civitas Angliæ sub Comite Norantonensi, cujus meminit Vergilius *in histor. Angliæ, fol.3. 35. 226. & 278.*

c *Richemundiæ.*) De quo Archidiaconatu egi *in c. dilecti, de supplenda neglig.*

d *R. Regis.*) Richardi videlicet, qui appellatus fuit *Cor Leonis*.

e *Primus H.*) Henricus videlicet, qui anno 1135. curavit, ut nova Sedes Episcopalis Carleoli poneretur, in qua Arnulphus primus Episcopus creatus sedit, ut refert Vergilius *l.11. histor. Angliæ, fol.192.*

2 f *Interloquuti.*) Judicio *de interim*, videlicet, ut voluit Covar. *practic. c.17.* Commentarium hujus textus dedi *in c. ut nostrum, de offic. Archid.*

g *Possessione tuendum.*) Nam adeò potens est possessio, maximè ubi per annos aliquot continuata reperitur, ut quis debeat in ea manuteneri ex titulo apparenti, licèt non concludenti, quousque in judicio proprietatis vincatur, *c. cum personæ, §. penult.* ubi Joannes Andreas *nu.6.* Germinianus *n.4.* Francus *de privil. l.6. n.2.* notavit Abbas in præsenti, *n.* 8. quem sequuntur Marescotus *l.1. var. c.31. n.36.* Garzia *de nobilitate, gloss.8. n.4.* Solorzan. *de jure Indiar. to.2. l.2. c.28. nu.47.* Ex hoc etiam textu apertè probatur, possessionem antecessoris prodesse interdictis retinendæ, quod procedit, quando possessio est respectu rei, seu intuitu præbendæ, quia tunc non possidet beneficiatus, sed Ecclesia ipsa. Posthius *de manut. observ.37.* & *observ.55. ex n.90.* Barbosa *nu.2. voto 42. à principio.* Contrarium procedit, si beneficiarius non sit usus illo jure, aut prærogativa intuitu beneficii, sed ex favore personali, & independenter à præbenda; tunc enim successor juvatur ejus possessione. Menochius *de retin. remed.3. n.57.* Posthius *d. observ.55. n.89.* quod etiam ex præsenti textu deducitur: unde infertur successorem in possessione Ecclesiastica non esse manutenendum ex possessione antecessoris, qui in eum transtulit pensionem auctoritate Apostolica; quia possessio illa residebat personaliter penes antecessorem, & sic non transit in successorem, Garzia *de benef. 1.p. c.5. n.470.* Posthius *d. observ.55. n.155.* regulariter enim in traslatione possessionis vetus extinguitur, & non creatur. Gratian. *discept. c.183. nu.77.* è contrario si pensionarius est in possessione exigendi, quamvis decedat possessor beneficii gravati, continuatur possessio, & per consequens manutentio contra quemcunque successorem in beneficio, quia pensio ipsa afficit beneficium gravatum, tanquam onus reale, independenter ab actuali possessore. Garzia *dict. cap.5. n.33.* Posthius *observ.18. ex num.34.* & *observ.56. ex num.11.* Barbosa *in praxi exigendi pens. qu.2. p.1. ex num.44.*

C A P U T VII.

Idem *Episcopo a Trecensi, & Archid. Parisiensi.*

CUm ad nostram. *Et infrà*: Illud autem nolumus vos ignorare, quod postquam M. fuit Abbas effectus, *b* custodiam de jure non potuit obtinere, quia cùm ratione Abbatiæ ad ipsum pertineat donatio tam custodiæ, quàm aliarum dignitatum, ac etiam præbendarum in Ecclesia Patranen. custodiam ipsam recipere non potuit à seipso, cùm inter dantem, & accipientem debeat esse distinctio personalis: sed nec ab alio, cùm jus conferendi alius non haberet.

NOTÆ.

1 a *TRecensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 4.* licèt pro *Parisiensi*, legatur *Parasiensi*; sed ubique malè, cùm legendum sit *Peronensi*, ut notavit Cujacius in præsenti. Peronensis civitas est in Picardia, in cujus templo sepultum esse Carolum Simplicem Regem Francorum, refert Papirius Masson. *in descript. Galliæ per flum. fol. 317.*

b *Custod.*) *De his custodiis egi in c.4. de offic. ordin.*

COMMENTARIUM.

2 EX hoc textu deducitur, eum ad quem spectat collatio beneficiorum, non posse seipsum instituere; quod etiam probatur *ex c.3. de excess. Prælat. c. per nostras, de jurepatron.* illustrant ultra congestos hic à Barbosa, plures laudati à Basilio *l.8. de matrim. c.4. n.9.* Petrus Gregorius *l.1. partit. tit.28. c.17.* Gibalinus *de clausura, disquis.1. c.5. §.5. consect.6.* Rousselius *l.2. histor. Pontific. jurisd. c.2. nu.11.* Arellano *l.1. antinom.5.* Ratio tamen ab Innocentio adducta illis verbis, *cùm inter dantem, & accipientem debeat esse distinctio personalis*, in aliis actibus humanis generaliter vera non est: nam in actibus jurisdictionis voluntariæ, & similibus non repugnat eundem plurium personam sustinere, ut in casu legis *si consul 3. ff. de adopt.* ibi: *Si consul, vel Præses filius familias sit, posse eum apud semetipsum vel emancipari, vel in adoptione dari, constat.* Et *l. unic. ff. de offic. Consul. c. quod sicut, §. super eo, de elect. c. à collatione, de appellat.* unde dispensare potest Prælatus in legibus à se positis, & in votis ac juramentis propriis, sicut cum subditis, Sanch. *l.8. de matr. disp.3.* & *l.4. summæ, c.37. n.2.* Suar. *de legib. l.6. c.12.* Salas *eod. tr. disp.20. sect.12.* Basilius *de matr. d. n.9.* licèt quoad actus forenses, & jurisdictionis contentiosæ regulariter vera sit prædicta ratio, ut ait Ulpianus *in l. ille à quo 13. §. tempestivum, ff. ad Trebel.* ibi: *Ipse se cogere non poterit*: ex ratione adducta à Paulo *in l. si plures 9. ff. de pactis*, ibi: *Nam difficile est, ut unus homo duorum vicem sustineat.* Ratio adducta ab Innocentio procedit in præsenti casu institutionis, quoad beneficia, vel dignitates, ex speciali juris dispositione, videlicet ad evitandam ambitionem; qua ratione nemo in alienationibus, ubi proprium commodum versatur, & per consequens fraus dari potest, sibi auctor fieri valet, *l.1. ff. de auct. tut.* ubi plura Gothofredus: Clem. 2. *de rebus Eccles.* quam rationem ambitionis expressit Pontifex *in d. c. per nostras*, ibi: *Quia nullus ingerere se debet ecclesiasticæ prælationis officiis.* Quare juxta hanc juris dispositionem dixit Innocentius in præsenti, inter dantem, & accipientem debere dari distinctionem personarum, in eo videlicet casu, de quo agebatur, cùm in aliis actibus, ubi non datur hæc specialis ratio, non desideretur eadem distinctio personarum. An verò possit quis electioni de se factæ consentire, exposui *in c. cum in jure, de electione.*

T I T U L U S VIII.

De concessione præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.

C A P U T P R I M U M.

a Gelasius Papa *ad Romanos.*

QUi in vivorum sacerdotum loco ponuntur, hoc ipso sunt ab ecclesiastica communione pellendi, quo se passi sunt successores vivis sacerdotibus adhiberi.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *G*Elasius.) Ita etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 1. & in eadem collectione, *sub tit. de ætat. & qualit. c.* 2. tribuitur textus hic Pelagio, sed malè; verus enim ejus auctor est Gelasius I. *in epist.* 6. *ad Episcopos Dardaniæ*, ut refert Anselmus *l.* 12. *q.* 96. & ex eo Anton. August. *in epit. l.* 4. *tit.* 24. *c.* 6. ubi ita textum hunccompilavit: *Episcopi ab Acacio constituti, hoc ipso secundùm canones fuerant ab Ecclesiastica communione pellendi, quòd se passi sunt successores vivis sacerdotibus adhiberi*. In quibus verbis nonnulla notanda sunt hucusque à repetentibus in præsenti omissa. Primò auctorem hujus textus esse Sanctum Gelasium I. natione Afrum, qui Ecclesiam rexit ex anno 492. usque ad annum 496. de quo plura retulit Carolus à Sancto Paulo in Biblioth. Pontif. *littera G. nu.* 1. Secundò in præsenti textu Gelasium improbasse ordinationes Episcoporum factas ab Acacio, qui à Sede Apostolica damnatus fuerat, ut refert Baronius anno 493. Unde non rectè repetentes hìc Gelasium generaliter acceperunt de quibuscunque sacerdotibus in locum vivorum constitutis, eorumque beneficia possidentibus; tantùm enim Gelasius agit de Episcopis ab Acacio constitutis, qui non solùm excommunicati erant, quia Acacio damnato communicaverunt, verùm & quia passi fuerant in locum vivorum constitui, contra sacros Ecclesię canones, qui sub gravissimis pœnis prohibuerunt, ne vivente Episcopo alius in ejus locum constitueretur: in quibus illud notandum est, dum de Episcopis agitur, eos appellari sacerdotes, ut in præsenti etiam fecit Gelasius; ita enim cautum legimus in Synodo 8. sub Hadriano, *act.* 5. ibi: *Ne temerè à mundana potestate ejiciatur legitimus Pontifex, & pro eo subrogetur alteri iniquè, & illegaliter*. Concil. Meldense *can.* 47. *Nemo vivente Episcopo Ecclesiam illius, aut res ad eam pertinentes invadere, aut dominari præsumat*. Innocentius *epist. ad Clerum CP. In locum viventium Episcoporum alii subrogantur*, &c. *Nunquam sanè Patres nostros talia ausos fuisse, sed potiùs vetuisse cognovimus, ne cui in locum viventis per consecrationem alium substituendi sit potestas*. Et *c. audivimus* 3. *q.* 2. *c. nulli, in princip. c. si quis alio* 43. 7. *q.* 1. refert. Ant. Aug. *d. l.* 4. *tit.* 24. Unde præsens textus, & proximè relati tantùm de Episcopis exaudiendi sunt, non verò de aliis inferioribus Prelatis in locum vivorum constitutis. Quare autem depositionis pœna imponitur subrogato in locum Episcopi viventis, non verò substituto in locum beneficiarii vivi, exponit Petrus Gregor. *l.* 4. *partit. tit.* 7. *c.* 3. quia videlicet inter Prælatum & Ecclesiam contrahitur matrimonium spirituale, non verò inter beneficiarium, & parochiam. Unde adulterium spirituale videtur committi in subrogatione Episcopi in locum viventis, & ita graviori pœna illud puniendum erat, *c. sicut vir.* 11. *cap. sicut alterius* 39. 7. *q.* 1.

CAPUT II.

Ex Concilio a Lateranensi.

NUlla *b* Ecclesiastica *c* ministeria, seu etiam beneficia, vel *d* Ecclesiæ alicui tribuantur, seu permittantur, antequam *e* vacent, ne desiderare quis mortem proximi videatur, in cujus locum, & beneficium se crediderit successurum. Cùm enim ipsis etiam Gentilium *f* legibus inveniatur inhibitum, turpe est, & divini plenum animadversione judicii, ut locum in Ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat, quam ipsi etiam Gentiles homines condemnare *g* curaverunt. Cùm verò prębendas Ecclesiasticas, seu quælibet officia in aliqua Ecclesia vacare contigerit, vel si etiam modò vacant, non *h* diu maneant in suspensione, sed infrà sex *i* menses personis, quæ dignè ministrare valeant, conferantur. Si autem Episcopus, ubi ad *j* eum spectat, conferre distulerit, per Capitulum ordinetur. Quod si ad Capitulum pertinuerit, & infrà prescriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus secundùm Deum hoc, & cum religiosorum virorum *k* consilio exequatur; aut si omnes fortè neglexerint, *l* Metropolitanus de ipsis secundùm Deum, absque illorum contradictione disponat. Et quę honestatis decorem deformant, & canonum probantur sanctionibus obviare, penitus sunt evellenda, & falce Apostolici moderaminis rescecanda. Unde quia Ecclesiæ viventibus personis alii conferri non debent, consult.t.t. respondemus, ut si quas concessiones Ecclesiarum tui Episcopatus viventibus personis factas esse constiterit, & super hoc ventum fuerit ad judicium, eas auctoritate nostra in irritum revoces, & frivolas, & vanas esse decernas.

NOTÆ.

1 a *L*Ateran.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & reperitur textus hic in ipso Concil. Lateran. celebrato sub Alexandro III. *c.* 8. de quo Concilio nonnulla notavi *in c. nulli* 27. *de rescriptis*.

b *Ministeria*.) Licèt ministeria nonnunquam accipiantur pro rebus non spiritualibus, seu profanis, *cap.* 2. 12. *q.* 2. Concilium Arvernense *can.* 7. ibi: *Ne ad nuptiarum ornatum ministeria divina præstentur, ne dum improborum contactu, pompaque sæcularis luxuriæ polluuntur, ad officium sacri ministerii videantur indigna*. Extat apud Gratianum *in c. nuptiarum* 42. *de consecr. dist.* 1. quomodo & ministeriorum appellatio exaudienda de vasis, pallis, ornamentisque sacris, *in c. non licet*, 32. *dist.* Concilium Brachar. 3. *can.* 2. Tolet. 17. *can.* 5. in Pontificali Damasi *in Sexto I. & Urbano I.* ut etiam in jure civili ministeria pro rebus, servisque ponuntur *in l. si servus* 27. *ff. si fornicarius*, *ff. ad leg. Aquil. l. obligatione* 6. *de pignor. l. quæsitum* 12. §. *idem Celsus* 31. *ff. de fundo instructo*: apud Sextum Aurel. Victor *in epist. de vita & moribus Imp.* ubi de Theodosio, qui lege prohibuit ministeria lasciva, psaltriasque comessationibus adhiberi: Tamen in præsenti ministeria accipiuntur pro officiis, aut dignitatibus, quo in sensu accipiuntur ministeria *in l.* 1. *ff. ad leg. Jul. repetund. l.* 2. *ff. de offic. Proconf. l.* 6. §. *illicitas*, *ff. de offic. Præsidis*, *l.* 2. *ff. de servis fugitivis*, *l.* 3. §. *qui pecuniam*, *ff. de suspect. tut. c. multi* 1. *q.* 1. *c. cùm in cunctis*, §. *inferiora*, *de elect. c. Joannes*, *de cleric. conjug. c. cùm singula*, §. *prohibemus*, *de præbend. in* 6. *Clement.* 1. *de suppl. negl.*

2 c *Ecclesiastica*.) Unde officia sæcularia nondum vacantia, à Principe concedi, & promitti posse, docuerunt Alciatus *in l. ult. num.* 45. & ibi Decius *num.* 30. *C. de pact.* Barbosa *in remis. ad ordin. Lusit. l.* 1. *tit.* 98. Fontan. *dec.* 22. & 23. licèt ex ratione in præsenti adducta protrahant præsentem prohibitionem plures, quos refert, & sequitur Solorzanus *tom.* 2. *de jur. Indiarum*, *l.* 2. *c.* 6. *num.* 3. & *l.* 3. *polit. c.* 7.

d *Ecclesiæ*.) Id est, parochiæ, seu beneficia parochialia, quo modo Ecclesia accipitur in Concilio Metensi *can.* 11. ibi: *Unusquisque presbyter unam solummodo habeat Ecclesiam*. Nannet. apud Burchardum *l.* 2. *Decreti*, *c.* 26. ibi: *Ut si quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus apud seniorem sæcularem, nulla precatione, vel xenio Ecclesiam illam obtineat*. Et *c. Sanctorum*, 70. *dist.* 3

e *Antequam vacent*.) Beneficia non vacantia dicuntur illa, quorum possessor certus extat & vivit; vacantia verò, quæ possessore carent, exemplo mulieris, quam vacantem consultus appellat, quæ marito caret, *l. qui cœtu*, §. *qui vacantem*, *ff. ad leg. Jul. de vi*: veluti quando possessor decessit, vel ab hostibus captus est, *c.* 1. *ne Sede vacante*, *c. susceptum*, *de rescript. in* 6. *c. quamvis* 38. *de præbend. eod. l.* aut religionem professus est, *cap.* 4. *de regul. l.* 6. aut sua spontè beneficio cessit, *cap. fin. de renunc.* aut vitio suo illud amisit, veluti per assequutionem alterius beneficii incompatibilis, *c. referente* 7. *c. præterea*, *c. de multa* 28. *de præbend.* aut si matrimonium contraxit, *c.* 1. & 3. *de cleric. conjug.* aut si intra annum ad sacerdotium non est promotus, qui beneficium parochiale obtinuit, *c. licèt canon. c. statutum* 22. *c. cùm ex eo* 34. cum sequenti, *de elect. l.* 6. quos & alios vacationis modos prosequuntur latè P. Greg. *de benef. c.* 38. Garzia & alii, quos laudant Valensis *de benef. l.* 2. *tit.* 23. & 24. Dartis *de benef. sect. ult.* 4

f *Legibus Gentilium*.) *L. qui superstitis* 44. *l. neminem*, *ff. de acquir. hæredit. l.* 1. *ff. pro hærede*, *l.* 2. *ff. interdum*, *ff. de vulgar. l. licèt*, *C. de pact. l. ex eo*, *C. de inutilib. l. stipulatio* 61. *ff. de verb. oblig.* ubi apertè cavetur, pactum de hęreditate viventis non valere, quod & latè illustravi *in c. accepimus*, *de pact.* 5

g *Gentiles condemnare curarunt*.) Quibus verbis innuitur, 6

tur, aliquando exemplo, & legibus Gentilium utendum esse, quando iis coadjuvantur potiùs, quàm impugnantur sacri canones, ut *in c. urgentis, de hæret. c. ex antiquis*, 54. *dist. c. si sæculi* 12. *q.* 2. *c. nemo* 32. *q.* 4. *c. ista* 33. *q.* 2. *c.* 2. *de novi oper. nunc.* & in præsenti casu nec inter ipsos Gentiles licuit in cujusque vivi Pontificatu alium constituere: quare Julius Cæsar recusavit Pontificatum Lepidi, eo vivente sibi à populo oblatum, Diocasius *lib.* 49.

7 h *Non diu.*) Verbum *diu*, aliquando biennium significat, *l. cùm domini* 56. *ff. locati:* decennium *in l.* 6. *§.* 3. *ff. qui & à quibus:* quinquennium *in l.* 3. *§.* 2. *ff. de re milit.* modò quadraginta annos, *l.* 2. *de præscript.* 30. modò brevius tempus, *l.* 1. *ff. de jure deliber.* & ex sententia Ciceronis de senectute diuturnum significat longum quoddam tempus, non certum, aut diffinitum, sed pro rei conditione, cui jungitur modò longius, modò brevius: notarunt Donellus *l.* 1. *comment. c.* 10. ubi Osualdus *littera F.* Cujacius *l.* 18. *observ. c.* 28. Duarenus *de legibus, c.* 12. Faber *in rational. ad legem de quibus, ff. de legibus.*

8 i *Sex menses.*) Julius Lavorus *variar. lucubr. tit. de elect. cap.* 18. existimat menses hos esse computandos secundùm ordinem Kalendarii, non autem per quatuor hebdomadas, nec per triginta dies, ut *in authent. jubemus, C. de judic.* nec ut *in l. ubi lex, ff. de reg. jur.* ubi dies unus & sexaginta faciunt duos menses: nec ex uno & triginta, ut *in l. fin. §.* 1. *ff. de temp. appel.* sed ita putat mensem computandum esse, ut si prima die Januarii decedat Prælatus, prima die Februarii finiatur primus mensis; & sic deinceps sex menses computantur. Nec obstat texus *in cap. obeuntibus*, 63. *dist. c. ne pro defectu, de elect.* ubi etiam tres mensium tempus tantùm ad eligendum conceditur: Ergo non sex, ut in præsenti docetur. Nam discrimen adhibendum est inter dignitates majores, in quibus vacatio diuturna periculosior est, & inter inferiora beneficia; nam ad majores dignitates, de quibus *in d. c. obeuntibus, c. ne pro defectu*, tres tantùm menses ad eligendum competunt; ad minora beneficia verò, de quibus in præsenti, sex menses conceduntur. Nec huic distinctioni obstat textus *in cap. cùm nostris, hoc tit.* ubi cùm agatur de Præpositura, supponitur sex menses concedi ad ejus provisionem. Quia ut notavit Cironius *in c.* 2. *de elect. in* 5. *compil.* Præpositura illa non habetur pro prima Ecclesiæ dignitate; unde ad ejus electionem, ut in aliis inferioribus beneficiis, sex menses conceduntur. Sunt etiam aliæ breviores devolutiones in jure nostro, ut *in c. si pluribus, de elect. in* 6. *c. fin. de consuet. eod. l.* de quibus agit P. Gregorius *in cap.* 8. *de constit.*

j *Ubi ad eum spectat.*) Sunt enim quædam beneficia, quorum collatio ad Episcopum solùm pertinet, alia ad Capitulum tantùm, alia denique, quę simul, & conjunctim spectant ad Episcopum, & Capitulum, ut tradunt Petrus Gregorius *lib.* 7. *syntagm. c.* 9. Garzia *de benef.* 5. *p. c.* 3. *n.* 28. Zerola *in praxi, verbo Beneficia.* Unde in præsenti primò deciditur casus, in quo collatio tantùm spectat ad Episcopum; & docetur illo non eligente, ad Capitulum devolvi collationem. Garzia *de benef. p.* 10. *cap.* 3. *num.* 33. Duarenus *de sacris Eccles. lib.* 5. *cap.* 5. Duobus tamen in casibus devolutio non fit ad Capitulum. Primus est quando collatio spectat ad Episcopum jure speciali, tunc enim devolutio fit ad superiorem: Abbas in præsenti, *num.* 8. Rebuffus *in praxi, tit. de devolut. num.* 21. Germonius *de indultis*, §. *volumus. n.* 56. Secundus est, quando Episcopus immediatè paret Romano Pontifici, tunc enim devolutio ad ipsum tantùm fit; Rebuffus suprà *nu.* 36. Garzia *d. cap.* 3. *num.* 3. Cùm verò ad Capitulum tantùm collatio spectat, eo negligente, ad Episcopum collatio devolvitur. Et quamvis Episcopus tanquam Canonicus simul cum Capitulo negligens fuerit, nihilominus nisi id malitiosè fecerit, jure devolutionis uti poterit, *cap. postulasti, §. nisi fortè, hoc tit. l.* 9. *tit.* 16. *p.* 1. Si verò collatio ad Episcopum, & Capitulum simul spectet, illis negligentibus ad Metropolitanum collatio devolvitur, *dicto cap. postulasti.*

k *Consilio.*) Quod convenientiam Pontifex appellavit, *in cap. obeuntibus*, 63. *dist.* & eleganter, ut probat Juretus *in not. ad epist.* 220. *Ivonis*; olim enim in electionibus Ecclesiasticis Episcoporum, vel inferiorum Prælatorum, immò & ipsius Romani Pontificis, collaudatio desiderabatur Religiosorum, *c. in nomine*, 24. *dist. d. c. obeuntibus, d. c. ne pro defectu, de elect.* ut consilium præstarent, quod posteà abrogatum fuit adeò, ut nec Abbas admitteretur, nisi ratione privilegii, *cap. Cumana, de elect.* aut consuetudinis, *cap. cùm dilectus, de consuet.* docuit Barbosa *de potest. Episcop. tit.* 1. *c.* 3. *n.* 13.

9 l *Metropolitanus.*) Et si ipse negligens fuerit, ad Primatem, vel Pontificem collatio devolvitur, *cap. cùm accessissent, de constit. cap. cùm nostris, cap. postulasti, hoc tit. cap. fin. de supplend. neglig.*

COMMENTARIUM.

Textus hic duas continet partes; in prima prohibetur, ne beneficia promittantur antequam vacent: in secunda agitur de jure conferendi beneficia vacantia propter negligentiam ejus, cui illud jus proximè competit: hanc expolui *in c.* 3. *&* 4. *de supplend. neglig.* ex prima autem sequens deducitur assertio, *Beneficia nondum vacantia conferri, aut promitti non debent.* Probant eam textus *in c. audiamus* 3. *q.* 2. *c. non furem, cum aliis*, 7. *q.* 1. *c. si quis Papa*, 78. *dist. cap. de liberatione*, §. *prohibemus, de offic. deleg. in* 6. *c.* 2. *hoc tit. c. illud, de jurepatron. c. venerabili, §. finali, de præbend. c. bonæ* 36. *de elect. cap. consultationibus, de donat.* Julius I. *epist.* 2. Damasus *epist.* 1. *ad Paulinum*, Concilium Frisingense anno 1440. *can.* 8. *Ne per receptionem Canonicorum præbendis non vacantibus alienæ mortis votum turpiter ingeratur, statuimus ut de cætero nullus recipiatur in Canonicum Ecclesiæ nostræ Cathedralis, nisi vacaverit præbenda.* Coloniense anno 1536. *can.* 5. *Cum olim conciliari institutione vetitum sit, ne ulla Ecclesiastica ministeria, seu beneficia promittantur prius quam vacent*, &c. Innocentius III. *l.* 1. *epist. apud Sirletum, fol.* 84. ubi Abbati S. Dionysii scribit. Alia juris testimonia congerunt Antonius August. *in epit. l.* 4. *tit.* 24. & *l.* 15. *tit.* 10. Crespetius *in summa, verbo Beneficia.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Garaña, Corras. *de sacerd. p.* 1. *c.* 7. Quintanadveñas *lib.* 1. *Eccles. c.* 8. Petrus Gregorius *l.* 17. *syntag. c.* 12. & *l.* 1. *partit. tit.* 28. *c.* 3. Vighellius *in methodo juris can. fol.* 290. *&* 291. Lantdmeter *lib.* 2. *de veteri mon. c.* 33. Corvinus *l.* 2. *aphorism. tit.* 29. Fragoso *p.* 2. *de regim. disp.* 20. §. 5. Barbosa *lib.* 3. *juris Eccles. c.* 13. *n.* 119. Acunna *in cap. nullus*, 79. *dist.* Valensis *lib.* 1. *de benef. tit.* 22. Dartis *de benef. sect.* 5. *c.* 1. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 6. *num.* 2. 10 Conclusio traditur & probatur.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione. Si beneficia nondum vacantia conferri aut promitti non possent, sequeretur quod Episcopi non possent beneficia vivis eorum possessoribus uniri alteri Ecclesiæ, Collegio, aut Capitulo: sed sic est, quod possunt similes uniones facere, *cap. consultationibus, de donat. cap. cùm venissent*, & ibi Glossa verbo *Retinebat, de restitut. spol. Clement. unic. de rebus Eccles.* Igitur quia beneficia nondum vacantia conferri possunt. Augetur primo hæc difficultas ex eo, quia æqualis ratio militat si beneficium viventis conferatur, ac si beneficium promittatur cùm facultas se obtulerit; siquidem qui gratiam hanc assequitur, facilè in votum captandæ mortis alienæ incidet: sed beneficium promitti potest cùm facultas se obtulerit, *cap. accedens, hoc tit.* igitur quia beneficium nondum vacans promitti potest. Augetur secundò hæc difficultas, nam si beneficium nondum vacans promitti non possit expressè, nec etiam tacitè, cùm eo casu etiam detur occasio captandę mortis alienę: sed tacitè nondum beneficium vacans promittitur cùm quis recipitur in Canonicum absque præbenda: nam præcisè præbenda proximè vacatura illi debetur, *cap. cùm M. de constitut. cap. relatum, cap. dilectus, de præbend. cap. si postquam* 13. *eod. tit. in* 6. & certò scit Canonicus ita receptus præbendam proximè vacaturam illi deberi, unde facilè habebit votum captandæ mortis alienæ: & nihilominus talis receptio in Canonicum sine præbenda sub spe futuræ vacationis licita est: ergo quia beneficium nondum vacans promitti potest. Fulcitur tertiò hæc difficultas *ex cap. proposuit* 4. *cap. constitutus* 11. *hoc titulo, cap. ex parte* 12. *de offic. deleg. cap.* 2. *de præbend. in* 6. in quibus disertè docetur, validè, & licitè posse beneficia vacutura promitti. Igitur non rectè in præsenti statuitur beneficia nondum vacantia promitti non posse. 11 Impugnatur relata assertio.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens Concilii Lateran. constitutio, cujus illa ratio in præsenti commendatur, quia beneficii nondum vacantis collatio, seu promissio inducit votum captandæ mortis alienæ, *c.* 2. *c. non captandæ* 3. *hoc tit. in* 6. quare & jure civili pacta futuræ successionis, tanquam nefariæ spei improbantur, *l. ult. C. de pactis, l. de fideicommiss. C. de transact. lib.* 2. *§. ult. ff. de his quib. ut indig. l. quidam* 30. §. *ult. de donat.* Unde etiam tractatus deliberativus de futura electione non valet antequam beneficium vacet, *cap. bonæ* 36. *de elect. cap. nullus* 79. *dist.* cui rationi & aliæ adjungi possunt; nam sicut in matrimonio mulier plures viros habere nequit, ita nec Ecclesia plures Prælatos, *cap. sicut* 11. 7. *q.* 1. *cap. cùm non ignores* 15. *de præbend.* & sicut non potest quis habere eam uxorem, quam vivente ejus marito superinduxit, *cap. penult. de eo qui duxit in matrim. quam polluit:* ita nec Ecclesiam, quam vivente ejus Prælato obtinuit. Accedit, nam sicut obligatio realis non consistit in re aliena, 12 Traditur ratio decidendi.

aliena, *l. 2. l. aliena 20. ff. de pignor. l. 1. ff. de pignorib. l. 1. & per totum C. si aliena res:* ita nec beneficium viventis dari, aut efficaciter promitti potest. Ex qua prohibitione prodierunt duæ regulæ Cancellariæ, quarum prior concepta fuit contra impetrantes beneficia viventium, & est in ordine 21. qua cavetur, quod si quis impetraverit rescriptum, ut sibi provideatur de beneficio, tanquam per obitum alicujus tunc viventis vacante, etiamsi postea per obitum vacet, provisio virtute talis rescripti nullius momenti sit, quam exponunt Mandosius *ibi*, Petrus Gregorius *de benefic. cap. 32. n. 2.* Altera regula est 30. in ordine, quæ vocatur de Verosimili notitia, eaque cavetur, impetratione beneficii per obitum vacantis irritam esse, nisi congruum tempus præcesserit, intra quod verosimilis notitia obitus pervenire ad Pontificem potuerit. Rectè ergo in præsenti prohibetur beneficia nondum vacantia conferri, aut promitti; quod & retrò variis Ecclesiæ legibus cautum fuerat, ut constat ex congestis ab Antonio Augustino *in epitom. lib. 4. tit. 24.* quibus etiam qui in locum viventis se institui passus erat, privatione communionis, depositione, & aliis pœnis coercebatur, *cap. in primis 1. q. 1. cap. audivimus 3. q. 2. c. non furem 7. q. 1. cap. 1. hoc tit.* Adeoque verum est, beneficia nondum vacantia promitti non posse, ut nec juramento talis promissio firmari possit, ut docent plures, quos refert & sequitur Sanchez *lib. 7. summæ, c. 2. nu. 33.* nec consuetudine etiam immemoriali contrarium introduci potest, ut docent Garzia *de benef. p. 10. c. 1. n. 4.* Cabedo *de patronatu, c. 14.* Barbosa *in remis. ad ordinat. Lusit. lib. 1. tit. 98.* Solorzanus *d. tom. 2. lib. 2. c. 6. n. 3.* Phebo *decis. 2. n. 2.* qui latè explicant praxim hujus Regni, juxta quam Magnus noster Monarcha consuevit commendas nondum vacantes promittere, & assignare.

13 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt ordinarii collatores non possint beneficia nondum vacantia promittere, possunt tamen unire loco Religioso, vel monasterio, *d. cap. cum venissent, cap. consultationibus:* tum ex eo, quia ratio captandæ mortis alienæ cessat eo casu; siquidem negligitur quod communiter possidetur, *l. 2. C. quando, & quomodo quarta pars;* & quod collegio datur, nemini datur, *c. Episcopus, §. qui manumittitur, 12. q. 2.* docuit Garzia, *de benef. p. 10. c. 1. n. 29.* tum etiam quia per unionem non fit viventi præjudicium, sicut per impetrationem: & licèt qualisqualis occasio captandæ mortis daretur propter majus bonum, quod ex tali unione provenit, contemnenda est. Nec huic solutioni obstat textus, *in c. illud 8. de jurepatron.* ubi refertur, laicum contulisse Ecclesiam nondum vacantem loco Religioso; & tamen disertè docetur collationem ideò fuisse irritam, quia Ecclesia nondum vacaverat. Nam respondetur cum Panormitano *ib. nu. 7.* Thom Sanchez, *lib. 7. in Decal. cap. 29.* in specie illius textus laicum voluisse conferre Ecclesiam illam nondum vacantem, ut ex tunc valeret in præjudicium Rectoris viventis; diversum tamen eveniret, si intenderet sine præjudicio Rectoris ita beneficium conferre, ut à die vacationis monasterium illo frueretur; tunc enim talis collatio cum Episcopi consensu facta valeret, ut constat *ex dicto cap. consultationibus, de donat. c. si Episcopus 73. 12. q. 2. cap. penult. de Eccles. ædif.* hodie tamen ex nova Concilii Trid. dispositione *sess. 24. de reform. cap. 18.* non potest beneficium uniri monasterio, aut simili loco, nisi auctoritate Romani Pontificis: explicant Moneta, *de commut. cap. 11. nu. 99.* Garzia, *ibi.* Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt non possint inferiores Prælati expressè promittere beneficia nondum vacantia, tamen possunt Canonicos recipere in fratres, etsi illis per consequens debeatur præbenda proximè vacatura. Ratio est, quia prohibitio præsentis textus tantùm locum obtinet in promissionibus factis ab homine, non verò à lege. Planè promissio, quæ fit recepto in Canonicum, magis censeri debet facta ab homine, quam à lege; in qua specie explicandi sunt textus, *in dicto cap. relatum, cap. cum super, hoc tit. c. ex diligentia, de jure patron.* latè probavi *in d. cap. relatum*, ubi exposui textus, *in cap. dilectus 19. cap. tua 20. cap. dilectus 25. de præbend.* Nec obstat augmentum deductum *ex d. c. accedens, hoc tit.* nam licèt beneficium viventis promitti non possit, tamen generaliter, & indistinctè beneficium ita promitti potest quamprimum occasio collationis se obtulerit, quia præcisè tunc non expectatur alicujus mors, cum aliis pluribus modis beneficium vacare contingat. Nec tandem obstat textus, *in d. cap. ex parte 12. c. proposuisti, hoc tit.* in quibus proponitur nobilis exceptio præsentis regulæ; nam licèt inferioribus Prælatis non liceat beneficia vacatura promittere, adeò ut nec Legato id liceat, *cap. dilectus 25. de præbend.* hoc tamen non procedit in Romano Pontifice, qui propter ejus supremam auctoritatem, & plenissimam in beneficialibus distributionem potest beneficia nondum vacantia promittere, & in eis jus expectativæ conferre, *cap. cum te 7. cap. constitutus 19. c. mandato 38. cap. in litteris 39. cum seq. de præscript.* Qua ratione etiam beneficium litigiosum, quod conferri non potest, *cap. 2. ut lit. pend. lib. 6.* utiliter Pontifex confert. *Clem. 1. in fine, eod. tit.* & cùm beneficium sui natura conferri debeat in perpetuum, *cap. Sanctorum, 70. dist. cap. unic. de capel. monach. in 6.* ad tempus Pontifex rectè conferre potest, *c. si gratiosè, de rescript. in 6.* docent Duarenus, *lib. 6. de sacris Eccles. c. 1.* Petrus Gregor. *lib. 1. de rescript. c. 6.* Cabedus, *de patron. c. 15 n. 6.* Azor, *2. tom. instit. lib. 6. c. 32.* Sed cùm æquius sit, Pontificem non imperio tantùm, sed etiam exemplo cæteros Episcopos in officio continere, inde provenit ut plenissima potestas, quam in causis beneficialibus Pontificem habere docetur *in d. c. 2. de præbend. in 6.* non pro libitu suæ voluntatis, sed secundùm justitiam, & æquitatem exercenda sit, argumento legis 14. *tit. 5. par. tit. 2.* junctis traditis à Pinel. *in rubr. C. de rescind. vendit. 1. p. cap. 2. num. 29.* faciunt textus *in l. venditor, §. 1. ff. commun. prædior. l. 2. & ult. C. ex quibus causis serv.* Illustrat Sanchez, *lib. 7. de matrim. disp. 13. nu. 3.* quare hodie sublatæ sunt hujusmodi litteræ expectativæ, Concilium Trident. *sess. 24. de reform. c. 19.* ex ratione adducta in præsenti, videlicet ne detur votum captandæ mortis alienæ.

14 Exponitur c. dilectus, de jure patron. Suprà traditæ assertioni primò opponi potest textus, *in cap. dilectus 21. de jurepatron.* ubi docetur reservationem præbendæ proximè vacaturæ factam à Legato à latere, utilem & ratam esse: igitur idem dicendum est in promissione beneficii non vacantis, cum reservatio, præsertim in commodum certæ personæ, promissionis vim obtinent. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, magnum discrimen versari inter promissionem, & reservationem præbendæ vacaturæ; nam licèt Legatus à latere promittere non possit beneficium vacaturum, *d. cap. dilectus, de præbend.* tamen potest reservare collationem præbendæ vacaturæ regulariter, exceptis casibus, de quibus *in cap. sequenti, cap. dilecti 2. de offic. Legat. lib. 6.* docent Glossa, Zabarel. & Hostiens. *in d. cap. cum dilectus*, plures refert à Garzia, *de benef. 5. p. cap. 3. nu. 35.* cujus discriminis ratio ex eo provenit, quia cùm per promissionem, & collationem beneficii vacaturi acquiratur jus proviso, timeri quidem potest occasio, seu votum captandæ mortis alienæ, quod non ita contingit in reservatione, in qua cùm nullum jus acquiratur ei, pro quo reservatio fit, inde cessante hoc periculo captandæ mortis, cessat præsens prohibitio: & licèt in reservatione speciali, quia tacitè continetur promissio ei, pro quo reservatur, & ita timeri possit prædictum votum captandæ mortis; tamen cùm per eam reservationem Legatus non maneat obstrictus, ita ut alteri beneficium conferre non possit, cùm mutare voluntatem valeat, *ex l. 3. l. quæsitum 8. ff. de servis export. l. 3. ff. qui sint manumis.* ideò in hujusmodi reservatione cessat præsens prohibitio, *cap. si Apostolica, de præbend. in 6.* Nec huic interpretationi obstat textus, *in cap. constitutus, hoc tit.* cujus interpretationem in ejus commentario dabimus.

15 Exponitur c. tanta, de excess. prælat. Secundò opponi potest textus, *in cap. tanta, de excess. Prælat.* ubi cùm beneficium viventis promissum esset, talis promissio per sententiam specialem irritatur: igitur quia à principio valuit. Cui difficultati respondendum est, tantùm de facto pronunciatum fuisse in ejus textus specie, promissionem beneficii non vacantis non valuisse, non quia de jure necessaria esset talis pronunciatio.

16 Exponitur textus in c. ad aures, de rescript. Tandem opponi potest textus, *in c. ad aures, de rescriptis*, in illis verbis: *Pauperes clericos super minoribus beneficiis inquietent;* ubi docetur, concessionem factam beneficii non vacantis non valere, ea ratione, quia qui litteras impetravit, tacuit se dignitatem habere: igitur si id exprimeret, valeret utique collatio beneficii viventis. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu collationem beneficii non vacantis sustineri non potuisse cessante obreptionis vitio, quia Romanus Pontifex, ut suprà dixi, beneficia etiam nondum vacantia promittere potest.

C A P U T III.

Idem a *Eboracensi*.

RElatum est auribus nostris, quod cùm quidam clerici in beneficiis ecclesiasticis C. vel CC. a marcharum redditus possidentes, & proponentes primas vacantes Ecclesias à monachis, vel Canonicis, aut aliis juspatronatus habentibus, sibi fuisse promissas, ne in illis cùm vacant, instituantur alii, vocem appellationis emittunt, ut interim arte aliqua valeant propositum suum adimplere. Quia igitur consulis, an à dioecesano Episcopo hujusmodi appellationi sit deferendum, præsentibus litteris respondemus, quod cùm in Lateranensi Concilio promissiones factæ de Ecclesiis non vacantibus sint cassatæ, prætextu appellationis eorum, qui jamdictis promissionibus nituntur, omitti non debet, quin Ecclesiæ cùm vacaverint, personis idoneis ordinentur.

N O T Æ.

1 a EBoracensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub. hoc tit. de appellat. c.* 39. & post Concilium Lateran. *p.* 47. ex quibus codicibus ita restituo litteram hujus textus. De Ecclesia Eborac. nonnulla notavi, *in cap.* 4. *de rescript.*

b *Marcharum.*) Earum valorem jam explicavi, *in cap.* 4. *de pactis*.

COMMENTARIUM.

2 CUm prioribus Ecclesiæ constitutionibus illud tantùm cautum esset, ne quis in vivorum sacerdotum locum constitui posset, idque opposita poena privationis Ecclesiasticæ communionis, ut constat *ex c.* 1. junctis ibi congestis, *hoc tit.* illud eveniebat, ut si in viventis locum quis minimè poneretur, licitè ei ecclesiastica beneficia post mortem possessorum promitterentur, quasi in tempus habile, argumento legis *in tempus, ff. de hæred. instit.* Sed quia similes promissiones occasiones præstabant captandæ mortis alienæ, ideò in Lateranensi Concilio relato in capite antecedenti, statutum fuit, ne Ecclesiastica beneficia promittantur antequam vacent: quam Concilii constitutionem Alexander III. & ejus successores ad varios casus protraxerunt. Primò ad Patronos, ita ut præsentare non possint aliquem ad beneficium antequam vacet, ut in præsenti, & *in cap. ex tenore* 13. *cap. fin. hoc tit.* Unde in præsenti docetur, appellationi interpositæ ab his, quibus beneficia promissa erant antequam vacarent, ne alii instituerentur, non esse deferendum; quia licèt appellationi rectè interpositæ ab electione, seu collatione sit deferendum, *cap.* 1. *de his quæ fiunt à majori; cap.* 2. *de elect. lib.* 6. tamen quia appellatio, de qua in præsenti, interposita fuit contra statuta juris canonici, & ita per eam impediri non poterat executio earundem constitutionum; ideò tanquam frivola & injusta, jurique contraria rejicitur, juxta dicta *in cap.* 28. *appellat.*

C A P U T IV.

Innoc. *Præposito. N. Decan. & Capit. a Cameracensi.*

PRoposuit nobis dilectus filius Theobaldus presbyter, quod cùm bonæ memoriæ C. Papa prædecessor noster, post preces, quas vobis pro receptione ipsius in fratrem, & assignatione præbendæ ad donationem vestram spectantis in Ecclesia vestra proximè vacaturæ, eidem facienda porrexerat, mandatum vobis Apost. destinasset, & bonæ memoriæ N. Decan. Rhemen. exequutorem concessisset eidem, Decanus ipse vos in exequutione mandati Apost. contumaces inveniens, & rebelles, ipsum de præbenda primò vacatura in Ecclesia vestra, quæ ad donationem Capituli pertinet, auctoritate Apost. investivit: vobis præcipiens, ut eum in Canonicum recipientes, & fratrem, ipsi stallum in choro, & locum in Capitulo conferretis, Ecclesiarum vobis introitu interdicto, si quod mandabat, differretis infra triduum adimplere. Vos autem nec mandatum ejus exequi voluistis, nec ab Ecclesiarum cessastis ingressu; immò potiùs in elusionem mandati Apost. causa diffugii ad eundem Decanum appellastis: & cùm ipse Decanus morte preventus in negotio ipso ulteriùs non potuisset procedere, & præbenda, quæ ad donationem vestram spectabat in Ecclesia Cameracensi vacasset, eam alii assignastis, in eundem presbyterum excommunicationis sententiam promulgantes, quia litteras ejusdem Decani sibi in testimonium reservavit. Cùm autem propter hoc idem presbyter ad ejusdem prædecessoris nostri præsentiam accessisset, sicut ex litteris ejus nobis innotuit, ipse quod ab eodem Decano factum fuerat, ratum volens haberi, collationem præbendæ factam à vobis penitus irritavit, & eundem presbyterum ab excommunicationis vinculo absolutum, de ipsa manu propria per *b* annulum investivit. Licet autem intentionis nostræ non sit investituras de *c* vacaturis factas, contra Canonum instituta raras habere, qui secundùm plenitudinem potestatis de jure possumus supra jus *d* dispensare; attendentes tamen quòd idem presbyter non de vacatura, sed de vacante per prædecessorem nostrum fuerat investitus, utpote quæ post cessationem concessionis à vobis factæ intelligebatur vacare: discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus amoto ab eadem præbenda quolibet detentore, eam ipsi T. omni dilatione, excusatione, & app. postpositis conferatis, & permittatis ab ipso pacificè possideri, ei stallum in choro, & locum in Capitulo cum plenitudine honoris Canonici assignantes: alioquin noveritis nos venerabili fratri nostro N. Catalaunensi Episcopo dedisse firmiter in mandatis, ut ipse id auctoritate Apost. exequatur, contradictores eccl. censura; cessante appellatione percellens, si vos super exequutione mandati nostri desides fueritis, vel remissi. Nos enim nolumus pati repulsam, qui prompti sumus omnem inobedientiam secundùm Apost. verbum ulcisci: nullis litteris, &c. harum tenore tacito, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum.

N O T Æ.

1 a CAmeracensi.) Ita etiam legitur *in cap.* 1. *hoc tit. in* 3. *collect.* & in epistulis ipsius Innocentii III. editis, & emendatis à Cardinale Guillel. Sirleto, *fol.* 62. ex quibus ita restituo integram hujus textus, cui conjungendæ sunt aliæ duæ epistolæ ipsius Innocentii III. in quibus exitus hujus controversiæ refertur, quæ reperiuntur apud ipsum Cardinalem Sirletum *fol.* 301. in hæc verba: (Ne fiant controversiæ litigantium immortales, si sopitæ judicio quæstiones in antiquæ contentionis scrupulum reducantur, sententias per fratres nostros ex delegatione nostra canonicè promulgatas, Apostolicæ confirmationis præsidio consuevimus roborare, ne si pateret partibus à lata sententia resilendi facultas, non litigantes litigia, sed litigia potiùs fugerent litigantes, dum non nisi eis expirantibus expirarent. Sanè cùm inter te, & dilectum filium I. Presbyt. de Landreceis super præbenda Cameracensis Ecclesiæ, de qua te felicis recordationis Cœlestinus Papa prædecessor noster, post preces, & mandatum dilectis filiis Capituli Cameracensis porrectas, & executorem tibi ab ipso concessum, cassata collatione ipsius præbendæ dicto presb. facta per Capitulum Camerac. sicut ex litteris ejus accepimus, curaverat investire, & super qua idem presbyter eam sibi asserens canonicè fuisse collatam, ad venerabilem fra-

trem

trem nostrum Episcopum, & dilectos filios Decanum, & Cantorem Atrebaten. commissionis litteras impetrarat, qui eum postquam iter aggressus fueras ad Sedem Apostolicam veniendi, causa rei servandæ in possessionem miserunt, quæstio verteretur, nos tibi, & dilecto filio G. procuratori presbyteri memorati, constitutis in præsentia nostra, dilectum filium Hugonem tituli Sancti Martini Presbyterum Cardin. concessimus auditorem. Coram quo cùm super causa ipsa fuisset diutiùs disceptatum, ipse tenore litterarum inspecto, quas prædecessor ipse noster pro te Cameracensi Capitulo, & bonæ memoriæ Decano Rhemen. transmiserat; & earum etiam, quas nos circa nostræ promotionis initia venerabili fratri nostro Catalaunienši Episcopo miseramus: intellecto etiam ex litteris ejusdem Episcopi, qualiter de mandato nostro in tantum processerat, quod à Capitulo fueras receptus in fratrem, & in corporalem ipsius præbendæ possessionem inductus: inspectis insuper litteris: quas dictus presb. ad memoratos Episcopum, & Decanum, & Cantorem Atrebaten. à Sede Apostolica impetrarat, & totius causæ meritis, rationibus, & allegationibus intellectis, auctoritate, nostra, de consilio venerabilis fratris nostri N. Albanen. Episcopi, & dilectorum filiorum G. tituli sanctæ Mariæ trans Tyberim, & S. tit. sanctæ Praxedis Presb. Cardinalium formavit sententiam, & nobis priùs retulit, quàm proferret, ac postmodùm formatam, & expositam nobis sententiam de mandato nostro promulgans, super eadem præbenda silentium imposuit presbytero memorato, & procuratori ejusdem: & eam tibi per sententiam diffinitivam adjudicare curavit. Nos igitur sententiam ipsam, sicut per eundem Cardin. de mandato nostro lata est, auctor. Apost. confirmamus, & præsentis scripti pagina communimus. Nulli ergo, &c. Datum Laterani viii. K. Maii.) Et eodem folio, ibi: (Cùm inter dilectos filios Theobaldum Canonicum vestrum, & I. presb. de Landreceis, &c. (ferè in eundem modum ut suprà, usque ad verbum *curavit.*) Quam nos postmodùm, sicut per eundem Card. de mandato nostro lata fuerat, auctoritate curavimus Apostolica confirmare. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta districtè præcipiendo mandamus, quatenus sententiam ipsam studeatis inviolabiliter observare. Alioquin noveritis nos venerab. fratri nostro Catalaunien. Episcopo districtiùs injunxisse, ut eam faciat per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota inviolabiliter observari: contradictores, tam vos, quàm alios, eadem districtione compescens. Nullis litteris obstantibus, latæ sententiæ, & confirmationis nostræ tenore tacito, &c. Datum, ut suprà.)

2 b *Annulum investivit.*) Quæ est propria forma institutionis in dignitatibus & beneficiis Ecclesiasticis; nam sicut in sæcularibus per certa simbola fit institutio, veluti per sceptrum, gladium, vexillum, & similia, ut probat Altesserra *de feudis c.* 7. ita etiam in Ecclesiasticis investitura datur per annulum, baculum, librum, sigillum, vel funem campanæ. D. Bernardus *sermone de Cœna Domini, & de Baptista*, ibi: *Sicut enim in exterioribus diversa sunt signa, & variæ sunt investituræ, secundùm ea de quibus investimur, verbi gratia, investitur Canonicus per librum, Abbas per Baculum, Episcopus per Baculum, & Annulum simul.* Ivo Carnot. *epist.* 60. & 182. ibi: *Nuper in Capitulo nostro quædam officia secundùm Ecclesiæ consuetudinem dispensarem, & porrecto libro investituram subdecaniæ Fulconi clerico strenuo, & in agendis causis Ecclesiasticis valde necessario facere vellem.* Et *epist.* 286. *Et per librum ipsam Ecclesiam fratri Guillelmo, Beccensi Abbati dedimus.* Investituræ per sigillum mentio fit *in cap. ut nostrum, de appellat.* De investitura per funem campanæ agit Innocentius *l.* 2. *epist.* 335. ibi: *Exinde ad Ecclesiam pariter accedentibus, Episcopus in sede Abbatis illum constituens, per funem campanæ, sicut moris est investivit.* Illustrant Bosquetus *ad Innoc. l.* 2. *regestr.* 14. *epist.* 87. Altesserra *d. c.* 7. Illud summè notandum est, investituram non transferre possessionem, sed tribuere jus apprehendendi eam: unde Joannes VIII. *in c. visis*, 16. *q.* 2. ait: majus fuisse possessionem dare, quàm investituram concedere: & Guillelmus Tyrius *l.* 13. *de bello sacro, c. ult.* ait: *Sed statim prædictarum urbium cum omnibus pertinentiis earum, D. Imperator investituram ei concessit, spondens firmissimè, quod ætate proximè futura eas auctore Domino comprehensas corporaliter tradat.*

c *De vacaturis.*) Quas gratias expectativas Pontificem facere posse, jam suprà probavi *in cap.* 2.

d *Supra jus dispensare.*) Positivum videlicet, nam in jure divino verè, strictè nemo dispensare potest. D. Th. 3 2. 2. *q.* 88. *art.* 10. *ad* 3. & 1. 2. *q.* 97. *art.* 4. *ad* 3. & *quodlibeto* 4. *art.* 13. quem sequuntur communiter Theologi ita accipientes textus *in cap. sunt quidam, cap. contra statuta, cap. omne quod*, 25. *q.* 1. *c. fin.* 14. *dist.* Cùm enim Pontifex sit supra omne jus positivum, in eo rectè dispensare valebit, ut probant latè Basilius *de matrim. l.* 8. *c.* 3. Diana, *tom.* 8. *tract.* 1. *resol.* 3. Morla *in empor.* 1. *p. tit. de legibus qu.* 3. quod præcipuè in legibus Ecclesiasticis circa beneficia editis procedit, in quibus juxta Canonistarum sententiam Pontifex plenè Dominus est, *c.* 2. *de præbend. in* 6. *c. inter, de f. de instrum. Clement.* 1. *ut lite pendente*: licèt Theologi illum tantùm administratorem esse doceant, ut refert Diana *p.* 11. *tr.* 3. *resol.* 14. non tamen licèt dominus, sit, & possit veros possessores beneficiis privare, eaque illis viventibus aliis conferre, hoc nunquam facit, quia sanctus est, *c.* 1. 70. *dist.* & omnes in jure, justitiaque consovet, *c. licèt, de ætate & qualit.* suum cuique servari desiderans, *c. fuit semper* 9. *q.* 3. & eo sensu in præsenti textu collatione præbendæ vacaturæ improbat Innocentius III.

C A P U T V.

Idem a *P. sanctæ Mariæ in Via-Lata, Diac. Card. Apostolicæ Sedis Legato.*

QUia diversitatem corporum diversitas sæpè sequitur animorum, ne plenitudo Ecclesiasticæ jurisdictionis in plures dispensata vilesceret, sed in uno potiùs collata vigeret, Apostolicæ Sedis Dominus in B. Petro universarum Ecclesiarum, & cunctorum Christi fidelium magisterium contulit, & primatum: quæ retenta sibi plenitudine potestatis, ad implendum laudabiliùs officium pastorale, quod omnibus eam constituit debitricem, multos in partem solicitudinis evocavit, sic suum dispensans onus, & honorem in alios, ut nihil suo juri subtraheret, nec jurisdictionem suam in aliquo minoraret. Cùm autem ex susceptæ auctoritatis officio singulis tanquam singulorum mater justa petentibus, justitiam nec possit, nec debeat denegare, cùm justitia, & judicium sit *b* præparatio sedis ejus: nos qui ad ejus regimen sumus (licèt insufficientes) assumpti, Fratribus, & Coepiscopis nostris ad nos clamantibus non possumus in justitia non adesse, aut quod justè postulaverint, non audire: ne si forsan circa exhibendam eis justitiam fuerimus inventi remissi, ipsi quoque negligentes inveniantur in reddendis juribus subditorum, & commissam sibi nostræ solicitudinis partem minùs laudabiliter exequantur, si (quod absit) nos viderint, vel declinare à jure, vel non audire justitiam postulantes. Hac autem ratione diligenter inducti, venientem ad Apostolicam Sedem vener. fratrem nostr. G. *c* Eborac. Archiepisc, benignè recepimus, & multiplices ejus curavimus querelas audire. Conquerebatur autem inter cætera, quod cùm ad eum in Eboracensi Ecclesia, & in aliis Ecclesiis suis collatio pertineat præbendarum, tempore suspensionis ipsius, & postmodùm etiam quidam se præter ejus auctoritatem in ipsas intruserant; & in hoc, & in aliis juris ei non modicum denegarant. Quidam etiam in quasdam Abbatias diœcesis Eboracen. post interpositam ad nos appellationem irrepserant, qui ab eo nec confirmationis munus, nec benedictionis *d* gratiam postularunt. Volentes igitur eidem Archiepiscopo per tuæ solicitudinis industriam provideri, de fratrum nostrorum consilio discretioni tuæ per Apostolica scripta districtè præcipiendo mandamus, quatenus eos, qui præbendas, vel dignitates Eboracen. Ecclesiæ, vel aliarum Ecclesiarum ad donationem ejus spectantes, præter auctoritatem acceperunt ipsius, ad eas resignandas moneas diligentiùs, & inducas, cùm eas non possint salva conscientia detinere,

Quod

Quod si monitis tuis acquiescere fortè noluerint, eos ad id per excommunicationis sententiam, & subtractionem aliorum beneficiorum suorum, non obstante confirmatione à Sede Apostolica obtenta sub forma *e* communi, quæ confirmat beneficia, & præbendas sicut justè, ac pacifice possidentur, appellatione remota compellas: nisi forsan aliqui præbendas ipsas vel speciali mandato Apostolicæ Sedis, vel auctoritate *f* Lateran. Concilii ab Eboracen. Capitulo sint adepti: sic tamen, ut *g* tempus suspensionis in sex mensibus nullatenus computetur, cùm illa Lateran. Concilii constitutio contra negligentes tantùm, & desides fuerit promulgata, & tunc si voluerit, non tamen valuerit Archiep. ipse in conferendis præbendis uti propria potestate, à qua etsi fuerit sua culpa suspensus, non tamen ad ipsum Capitulum ex illa culpa præbendarum erat donatio devoluta, sed ad illum tempore *g* suspensionis ipsius præbendarum donatio pertinebat, qui *h* præter ejus negligentiam, & desidiam poterat præbendas donare. Tempus etiam quo ad Apostolicam Sedem accessit, apud illam permansit, vel recessit ab ipsa, infra sex menses nullatenus computetur. Semestre quoque tempus non à tempore vacationis præbendarum, sed *i* notitiæ potiùs ipsius Archiepiscopi, & commonitionis ad personam ejus à Capitulo factæ, cùm in privilegio quod à prædecessore nostro idem Capitulum dicitur impetrasse, fiat mentio de commonitione canonica præmittenda, volumus computari. Illud autem omninò frivolum reputamus, si qui fortè se dicant ex donatione Regia quasdam ex illis obtinuisse præbendis, quasi regalis sublimitas tempore suspensionis Archiepiscopi præbendas ipsas sua potuerit auctoritate conferre. Abbates autem prædictos si post appellationem ad nos legitimè interpositam confirmationis, & benedictionis beneficium susceperunt, canonicè punias, ne illorum exemplo contra Prælatos suos supercilium elationis assumant. Datum ut suprà.

NOTÆ.

1 a P. *Sancta Mariæ*,) Petro videlicet Capuensi, tituli sanctæ Mariæ in Via Lata Diacono Cardinali, qui Legatus missus fuit ab Innocentio III. anno 2. sui Pontificatus, Christi videlicet 1199. pro pace statuenda inter Philippum Regem Galliæ, & Joannem Regem Angliæ, & pro subsidio Terræ sanctæ, ut refert Spondanus *in continuat. Baronii, eodem anno*, n. 1. textum autem hunc ita restituo ex tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & epistolis Innocentii correctis à Guillelmo Sirleto, *fol.* 307. ubi habetur præsens epistola.

2 b *Præparatio Sedis ejus*,) Consonant Petrus Cluniacensis *lib.* 6. *epist.* 28. *ad Eugenium Papam*, ibi: *Nostis enim quod sedes vestra est illius, cui dicitur, Justitia & judicium præparatio sedis ejus: & cui rursus dicitur, Justitia plena est dextera tua*. D. Bernardus *de confider. lib.* 4. *cap. ult.* illic: *Considera formam justitiæ*.

3 c *G.*) Gaufridum videlicet, quem exulare fecerat Richardus Angliæ Rex, ut constat ex duabus epistolis præcedentibus eidem Regi ab Innocentio III. missis, editis à Guillelmo Sirleto, *fol.* 306. & 307. De hoc Præsule accipiendum est, quod refert Gothofredus monachus sancti Pantaleonis, scriptor hujus temporis, quod cùm in quodam Lemovicensi castro Rex ictus spiculo è balista misso decederet, eo ipso momento Episcopum, qui ab eo injustè Sede sua pulsus Romam venerat, cùm adstaret altari, vidisse ipsummet telum, quo Richardus ictus fuerat, secus altare lapsum, habens chartam innexam, in qua scriptum erat: *Telum Limogiæ occidit Leonem Angliæ*. Refert Spondanus *d. anno* 1199. *n.* 2.

d *Benedictiones*.) Juxta adducta *in cap.* 1. *de supplend. neglig. cap.* 3. *de elect.*

e *Sub forma communi*.) Ea videlicet adjecta clausula, *Beneficia uti juri, & sine controversia possiderentur, confirmamus*; quæ non præstat jus speciale, juxta adducta *in cap.* 1. *de confirm. utili*.

f *Lateran.*) Jure devoluto videlicet: probavi *in c.* 2. *hoc tit.*

4 g *Tempore suspensionis*.) Vel eo maximè, quod præscriptio illa, ut præscriptiones ferè omnes, comparatæ sunt pœnæ causa, *l. ult. de annal. except.* vel mulctandæ negligentiæ causa adversùs desides, & juris sui contemptores, non adversùs eos, per quos non stat quominus jure suo utantur, & multò minùs adversùs eos, qui intendunt jus suum conservare, *l. contra, C. de inoffic. testam.* Unde tempus in Concilio Lateran. assignatum electoribus, non currit contra legitimè impeditos.

h *Præter*.) Idest *citra*, ut *in cap. cùm societas* 27. *q.* 2. notavit Jacob. Cujacius *in præsenti*.

i *Sed notitiæ*.) Ut probavi *in c. licèt, de supplend. neglig.*

COMMENTARIUM.

5 Conclusio deducitur, & probatur.

EX hac Innocentii epistola sequens communiter deducitur assertio: *Semestre concessum ad conferendum beneficium, non currit legitimè impeditis*. Probant eam textus *in c. fin. de elect. c.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* cujus verba retuli *in d. c. fin. Clement. unic. de supplend. neglig.* consonat lex 8. *tit.* 16. *partit.* 1. Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna & Barbosa *alleg.* 126. *de potest. Episcopi, n.* 49. Petrus Gregorius *lib.* 17. *syntag. c.* 9. Jul. Lavor. *de elect. cap.* 18. Tamburin. Hieron. Garzia, & alii suprà laudati *in cap. licèt, de supplend. neglig.*

Sed hæc assertio valde difficilis redditur sequenti consideratione; nam si Archiepiscopo Eborac. in præsenti casu non curreret semestre, maximè ex eo, quia impeditis agere non currit præscriptio, ut probavi *in cap. ex transmissa, de præscript.* sed impedito agere plerumque currit præscriptio, ut *in l. etiam ei* 45. *ff. de minor. l. item his, ff. ex quibus caus. major.* & ab specie idem docetur *in cap. fin. de elect.* Igitur Gaufrido in præsenti currere debebat semestre. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia ei, cujus culpa impedimentum ortum est, imputari debet quod impeditus reperiatur, *l. fidejussor, §. si necessaria, ff. qui satisd. cog. l. si mulier* 21. *ff. de eo quod metus, c. studeat, c. sæpè* 50. *dist.* sed in præsenti specie Gaufridus propria culpa in impedimentum inciderat, ut ex hoc textu constat. Igitur semestre contra illum currere debebat. Accedit, nam suspensus ab officio tantùm, rectè eligere valet, *c. cùm bonæ, de ætate & qualit. c. si celebrat, de cleric. exc.* Jul. Lavor. *tit. de elect. c.* 15. *n.* 70. Igitur cùm Gaufridus in præsenti tantùm esset suspensus, præbendas conferre poterat, & per consequens adversus illum tempus Lateran. Concilii currere debebat. 6 Impugnatur tradita assertio.

Qua dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione cavenda sciendum est, semestre à jure statutum ad eligendum, seu conferendum, *in c.* 2. *hoc tit.* præscriptum fuisse, quia diuturna Ecclesiarum vacatio damnosa est, ut probavi *in c. ne pro* 41. *de elect.* eoque tempore elapso jus eligendi, seu conferendi beneficium devolvitur ad superiorem, ut probavi latè *in c. licèt, de suppl. neglig.* Nec mirum si eligentium negligentia ita puniatur, cùm in utroque jure negligentes variis pœnis afficiantur, ut videre est in usucapione quæ introducta est ob vitandam hominum segnitiem, *c. vigilanti, de præscript.* in eo qui per annum neglexit executionem testamenti; nam eo elapso, executio ad Episcopum devolvitur, *c.* 3. *c. si hæredes, de testam.* in hærede negligente legata solvere, nam portio hæreditatis illius cohæredi acquiritur, *authent. hoc amplius, C. de fideicomm.* in matre non petente tutorem filiis suis, quæ eorum successione privatur, *l.* 2. *§. si mater, ff. ad Tertyl.* & in Episcopo negligente fidei prædicationem, qui plebem amittit, *c.* 1. *de præscript.* in eo qui agrum deserit, qui jure suo privatur, *l. qui agros, l. locorum, C. de omni agro, lib.* 11. Similiter ergo in præsenti, qui negligens est in collatione beneficii, privatur jure eligendi, & illud ad superiorem devolvitur, juxta tradita *in cap. licèt, de suppl. neglig.* quibus suppositis perveniamus ad specialem rationem præsentis decisionis. 7

Præsens ergo decisio aperta nititur ratione, nam impeditus, negligens dici non potest, cùm facultas agendi præcedere debeat, *l. multùm, vers. fin. C. si quis alteri*, & qui experiundi facultatem non habet, negligens dici non potest, *l. annus ff. de calumniat. l. in omnibus, ff. de noxal. l. si servus, C. eodem, c. viduam*, 2. *qu.* 6. unde vulgò docetur impeditis agere præscriptionum non currere, ut probavi *in c. cum nobis, c. ex transmissa, de præscript.* & omne tempus adversus impeditum non currit, immò sistit, seu dormit, ut contingit in filio durante patris potestate, *l.* 1. *§. fin. C. de annal. except.* & in muliere constante matrimonio, *l. si fundum, ff. de fundo dotal.* & in pupillo, *l. bonæ fidei* 48. *ff. de acquir. rer. dom.* in minore 24. annor. *l. fin. C. in quibus causis in* 8 Traditur ratio decidendi.

fis in integrum restit. in Ecclesia, defuncto ejus Prælato, *c. de quarta*, *c. ex transmissa*, *de præscript.* unde cùm in præsenti specie G. Archiepiscopus impeditus esset, quia in exilium missus erat à Richardo Angliæ Rege, negligens dici non poterat, & per consequens contra ipsum nec currere tempus à Lateran. Concilio ad conferenda beneficia præscriptum.

9 *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, *ex d. l. etiam*, *ff. de minorib*, cui satisfacit Glossa ibi, dum asserit in eo textu usucapionem fuisse cœptam contra prædecessorem pupilli, & ita compleri posse adversus ipsum, licèt contra illum inchoari non possit, *l. bonæ fidei*, *ff. de acqu. rer. dominio*. Nec obstant textus *in d. l. item hi*, *cap. fin. de elect.* nam omissa quæstione illa, an præscriptio cesset non solùm contra impedimentum impedimento juris, sed etiam contra impedimentum impedimento facti, quam disputat Pinellus *in authentica nisi tricennali*, *à num. 42. C. de bonis maternis*. Respondetur jura illa procedere, quando impediti potuerunt removere impedimentum, & fuerunt negligentes in eo removendo; nam impedimentum ut faciat sistere cursum temporis, tale debet esse, ut removeri minimè possit, *l. sed etsi*, *§. 2. ff. ex quibus caus. major.* At verò Archiepiscopus in præsenti non potuit tollere impedimentum redeundo ad propriam Ecclesiam, cùm exul esset à propria Sede jussu Richardi Regis. Nec obstat augmentum primum, nam impedimentum Archiepiscopi in præsenti specie non fuit ortum immediatè ex ejus facto, sed potiùs ex injusto præcepto Regis, qui eum à propria sede exulare fecerat. Nec obstat ultimum augmentum, cui communiter DD. satisfaciunt apud Jul. Lavorum *d. c. 15. num. 64.* discrimen constituendo inter suspensum ab homine, & suspensum à jure, ita ut suspensus ab homine eligere possit, secus verò suspensus à jure. Qua distinctione omissa, quam examinavi *in cap. cùm inter R. de elect.* dicendum est, nullam suspensionem ab homine, vel à jure impositam in præsenti casu Archiepiscopum contraxisse, sed illum suspensum dici, quia cùm exul esset à propria Sede Regis jussu, officium suum non exercebat, ideòque lato modo suspensus ab officio reperiebatur.

CAPUT VI.

Idem a *Basileensi*, & b *Bellicensi Episcopis*, & *Abbati S. Mariæ*.

CUm nostris olim fuit auribus intimatum, quod Præpositura Ecclesiæ c Lausanensis, tempore tantùm vacasset, ut secundùm statuta Lateranensis Concilii ad nos esset ejus donatio devoluta: nos volentes ven. fr. n. Episcopo, & dil. fil. Canonicis Lausanen. specialem gratiam exhibere, atque de nostro eis meritum comparare, ipsis per scripta mandavimus, ut Præposituram ipsam dil. fil. B. Subd. nostro Thesaurario Lausan. conferre sine qualibet difficultate curarent, & cùm in Præpositum assumptus esset ab eis, Thesaurariam ipsius Ecclesiæ, cujus ad eosdem Episcopum, & Canonicos assignatio proponebatur de jure spectare, personæ idoneæ assignarent. Ne autem beneficium Apostolicæ provisionis remaneret aliquatenus imperfectum, dil. fil. Altæ Ripæ, & Fontis Andriæ Abbatibus, & Priori Vallis Transversæ dedimus in mandatis, ut si præfati Episcopus, & Canonici mandatum nostrum negligerent adimplere, ipsi submoto cujusl. contradict. & ap. ob. si niteretur veritate premissa, illud exequi non tardarent, eos appel. rem. per dist. ec. cohibentes, qui se mandato nostro temerè ducerent opponendos. Verùm præfati Episcopus, & Canonici litteris nostris receptis prædictam Præposituram non vacare dixerunt, quia licèt ille, qui Præpositus fuerat, in Episcopum fuisset assumptus, ad ipsam tamen Præposituram post consecrationem denuò fuerat ab ipsis d electus, & eam, sicut antea possidebat: quod jamdicti Abbates, & Prior dixerunt contrarium esse e juri, nisi hoc eis specialiter ab Apostolica Sede fuisset indultum: qui ipsam Præposituram de jure vacantem auctoritate Apostolica, qua videbantur esse fulti, præfato Subdiacono nostro assignarunt corporaliter possidendam, ipsis Canonicis, nisi infra octo dies eidem, sicut suo Præposito, humiliter obedirent, Ecclesiæ interdicentes ingressum. *Et infra*: In cujus præsentia cùm prædicta, & alia fuissent per nuncium dicti Subdiaconi nostri relata, nuntius partis adversæ proposuit, quod postquam Dominus suus Sedunen. Episcopus, qui Præpositus fuerat Lausanen. fuit in Episcopum consecratus, Lusan. Capitulum ei Præposituram illam iteratò contulit, & concessit habendam: in hoc utilitatem Ecclesiæ suæ, necessitatem, necnon & antiquam consuetudinem attendentes, & Episcopus Lausanen. videns quamplurimum utile & necessarium Ecclesiæ suæ, quod à Canonicis suis super hoc factum fuerat, approbavit, cui tanquam Præposito à Canonicis, & etiam ab ipso Thesaurario est honor impensus. Memoratus verò Thesaurarius postmodùm ad Ecclesiam Romanam accedens, & supprimens omnia, quæ fuerant tam ab Episcopo, quà à Canonicis dictis acta, nobis Præposituram illam vacare suggessit. Quare super assignanda sibi Præpositura litteras impetravit à nobis, quas multis ex causis proponebat esse per veri suppressionem, & falsi f suggestionem obtentas, pro parte domini sui Sedun. utilitatem, consuetudinem, & necessitatem allegans, quæ Thesaurarius suppresserat memoratus. *Et infra*: E contrà I. partis adversæ nuntius proponebat, & rationibus multis Præposituram illam vacare monstrabat, & vacantem Thesaurario Lausan. auctoritate superioris, ad quem fuerat secundùm statuta Lateran. Concilii donatio devoluta, concessam: ratione etiam insuper monstrare multipliciter conabatur, quod dictus Sedun. Episcopus ad Præposituram Lusan. à qua fuerat ad regimen Episcopatus assumptus, post consecrationem suam eligi minimè potuisset, cùm ei super hoc sacrorum canonum instituta repugnent. Dicebat etenim Præposituram illam alia ratione vacare, eo quòd illi, quorum erat donatio, assumpto eo in Episcopum, concedere præsumpserunt, cùm secundùm statuta Concilii prædicti, qui receperit, debeat quod contra sacros canones accepit, amittere; & qui dedit, largiendi potestate privari debeat. Ostendebat etiam assertionibus multis, quod pro ipso Sedun. Episcopo utilitas, consuetudo, & necessitas, quas nuntius ejus in causæ suæ subsidium allegarat, minimè faciebant, cùm hæc potiùs mendicata suffragia, quàm suæ causæ vera subsidia viderentur. Unde nuntius ipse petebat, ut quod à supradictis judicibus factum fuerat, dignaremur auctoritate Apostolica confirmare, & ab ipsa Præpositura Sedun. Episcopum amovere. Cùm igitur hæc, & multa alia ab utraque parte in ejusdem Cardinalis essent presentia recitata, idem Cardinalis allegationibus auditis utrimque & munimentis eorum diligenter inspectis, & eis nobis intimatis fideliter, postmodùm per sententiam de mandato nostro decrevit, ut quod à memoratis judicibus factum fuerat obtentu litterarum nostrarum, eo videlicet, quòd per falsi suggestionem, & veri suppressionem fuerant impetratæ, cùm Præpositura illa non vacaret de facto, quia talis possessio plus g habet facti, quàm juris, haberetur irritum, & inane. Nos verò sententiam Cardinalis ejusdem ratam habentes, per A. s. v. m. quat. nisi prædictus Sedun. Episcopus sufficienter ostenderit, quod ex indulgentia Sedis Apostolicæ speciali, vel ex alia justa causa, & necessaria ei post consecrationem suam Præpositura concessa fuerit memorata, ipsum ad resignationem ipsius, si sponte noluerit, per cens. eccl. ap. rem. compellatis, & deinde Lausan. Capitulum ad conferendam eam Thesaurario supradicto, ex parte nostra monere diligentiùs, & inducere procuretis.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *B*Asileensi.) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.3.* Basilea civitas est Galliæ in provincia Bisuntina, Lugdunensi 5. seu maxima Sequanorum Augusta, Rauracorum nobilis urbs, ad Rhenum sita, in quam translata fuit Sedes Episcopalis ex Augusta Rauracorum, cujus Episcopus Justinianus subscripsit Concil. Agrippinensi, cujus Præsuli Valdrico, qui depositus fuit in Concil. Lateran. sub Innocent. III. rescribit Pontifex in præsenti, ut referunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Galliæ Christ. fol.* 354.

2 b *Belicen.*) Belica, aliàs Belicium, vulgò *Belley*, civitas est Galliæ in eadem provincia, cujus Episcopus Vincentius subscripsit Concilio Parisiensi 2. & hanc Sedem Episcopalem priùs fuisse apud Nevidunum, seu civitatem Equestejum, nonnulli tradiderunt, ut referunt Carolus à sancto Paulo *in Geograph. sacra*, *fol.* 152. Ejus Ecclesiæ Præsuli Benedicto de Langes in præsenti rescribit Pontifex. Alia de ipsa Ecclesia congesserunt Fratres Sarmatani *to.* 2. *Galliæ Christ. fol.* 364.

3 c *Lausanensi.*) Lausana urbs est in eadem provincia Bisuntina, ad ripam dextram & septentrionalem lacus Lemani sita, non longè à Geneva, in provincia Maxima Sequanorum, in quam translata fuit Episcopalis Cathedra ex Aventico, vulgò *Avenche;* & postquam Lausana ipsa Arvernensibus hæreticis occupata fuit, translata fuit ipsa Sedes in Friburgum, ut refert idem Carolus *ubi supra*, & alia de ipsa Ecclesia adducunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Galliæ Christ. fol.* 626.

4 d *Ab ipsis est electus*.) Quod Capitulum facere poterat, & evenisse infrà refertur, si mos hic fuerat, ut Episcopatui jungeretur Præpositura, vel si adsuerat indulgentia specialis Pontificis, aut si id necessitas, utilitasve Ecclesiæ, vel quæ alia justa causa id exigebat, alioquin parendum erat mandato Pontificis, ut scilicet in obtinenda Præpositura potior esset Thesaurarius Ecclesiæ Lausanensis.

e *Juri.*) De quo *in cap. cùm in cunctis*, §. 1. ubi probavi, *de elect.*

5 f *Falsi suggestionem.*) Unde constat decretum ex falsa causa interpositum nullius momenti esse, *cap. si motu*, *de rescript. lib.6. Clement.* 1. *de præbend. cap.2. de confirm. utili*, *l. etsi legibus*, *C. si contra jus*, *l.36. tit.16. part.3.* notavit Barbosa *tom.6. in select. ad hunc textum*, & probavi latè *in cap. super litteris*, *de rescript.*

g *Pluris habet facti quàm juris.*) Consonat lex 3. §. 1. *ff. de bonor. possess.* & possessionem in facto consistere probatur *ex l. denique* 19. *ff. ex quibus causis major. l. in bello* 12. §. *facti*, *ff. de captivis*, *l.* 1. §. *Scævola*, *ff. si is qui testamento*, *l. stipulatio* 38. §. *hi qui sunt*, *l.* 52. *ff. de verb. oblig.* Contrarium verò, immò possessionem plurimùm juris habere, constat *ex l. possessio* 49. *ff. de acquir. possess.* ibi: *Plurimùm ex jure possessio mutuatur.* Unde possessio jus rei dicitur *in l. si ea* 31. §. 1. *ff. de act. empti:* & jus possessionis *in l. si finita* 15. §. *si quis metu* 35. *ff. de damno infecto*, *l. peregrè* 44. *ff. de acquir. possess. l. nemo* 10. *C. eod. tit. l. non ideo* 5. *C. de liber. causa*, *l. si quis* 7. *C. ad l. Jul. de vi publica.* Sed utrumque verum est; nam possessio plurimùm facti desiderat in apprehensione, & retentione; immò tota ejus substantia à facto pendet, ideoque causa facti dicitur *in d. l. denique* 19. & factum vocatur *in d. l. in bello* 12. §. *facti.* Sed quamvis tota substantialiter in facto consistat, plurimùm mutuatur à juris dispositione, non quoad substantiam, sed quoad effectum: sequuntur enim justam possessionem varii effectus, ut usucapio, fructuum acquisitio, actio publiciana, & alii quos enumerant Treutlerus *volum.* 2. *select. disput.* 21. *thesi* 5. *per tot.* Ant. Matthæus *in collect. Pandect. disput.* 45. *ex num.* 46. unde attenta substantia ipsius possessionis, ad quam parum interest justè quis, an injustè possideat, rectè dixit Innocentius in præsenti, possessionem plus facti, quàm juris continere; inspecto verò jure, quod ex ea resultat, plus juris quàm facti continet, *cap. dilecto* 28. *de verb. sign.* prosequuntur latiùs Donellus *lib.* 5. *comment. cap.* 6. ubi Osualdus *litt. H*, Faber *in ration. ad dictam legem denique* 19. Pichardus *in princip. Instit. de interd. num.* 77. Valentia *lib.* 1. *illustrium*, *tract.* 2. *c.* 2. *num.* 41. & *tract.* 3. *c.* 3. *num.* 5. Ramirez de Prado *ad Martial. lib.* 4. *epigram.* 8. Merenda *lib.* 2. *controv. cap.* 19. *nu.* 31. Mindanus *de acquir. possess. c.* 13. Cujacius *lib.* 17. *observ. c.* 24. D. Hieronymus de Oroz *lib.* 4. *de apicibus juris*, *cap.* 14. *nu.* 7. D. Josephus de Retes *in repetit. prælect. de acquir. possess. cap.* 6. *consect.* 1. 6

CAPUT VII.

Idem *Magistro Honorio Archid.* a *Richemundiæ.*

POst electionem, & confirmationem ven. fr. n. Episcopi Flien. *b* vacante Archid. Richemundiæ, quem tenuerat, cùm id ad ven. fr. n. Eboracen. *c* Archiepiscopi notitiam pervenisset, agentis tunc in partibus cismarinis, cum tibi propria liberalitate concessit, dans Capitulo suis litteris in mandatis, ut te in Archid. sicut mos est, recipere procurarent, cujus noluerunt mandato parere propter hujusmodi rationes, quia videlicet bonæ mem. C. PP. pred. nost. inter alia, quæ Decano, & Capitulo Eboracensi suo privilegio noscitur indulsisse, ordinationem quoque Canonicorum, seu personarum, sicut ab ipsa fundatione loci erat hactenus observatum, liberam esse decrevit, ut videlicet idonea, & honesta persona, cui Archiepiscopus vacantem in Ecclesia Eboracensi prebendam, vel dignitatem duceret conferendam, secundùm antiquam ipsius Ecclesiæ consuetudinem præsentaretur Capitulo, & Decano. *Et infra*: Et si quis contra consuetudinem ipsam antiquam, & approbatam, in Ecclesia ipsa esset per aliquem introductus, nec pro persona, nec pro Canonico haberetur. Quod si Episcopus vacantem in Ecclesia ipsa prebendam, vel personatum infrà terminum Lateran. Concilii, secundùm formam canonicam præscriptam, canonica admonitione præmissa, personæ idoneæ non conferret, liceret Decano, & Capitulo auctoritate Apostolica, nullius contradictione, vel appellatione obst. illud juxta ejusdem Concilii statuta conferre. Cùm igitur in litteris Archiepiscopi directis Capitulo, Decani mentio nullatenus haberetur, per cujus manum debeas in Capitulo investiri, ejus mandato fuit meritò contradictum. *Et infra*: Ipsius igitur institutione propter præmissas rationes, & alias à Capitulo reprobata, ipsi ne juris sui dispendium sustinerent, intelligentes etiam Archidiaconatus ipsius donationem ad eos, tam auctoritate Lateran. Concilii, quàm indulti sibi *d* privilegii devolutam, habito prudenter consilio, illum dil. fil. R. de sancto Ecadmundo unanimiter contulerunt; investientes eundem de ipso, prout mos est, & solemniter installantes. Processu verò temporis præfatus Archiepiscopus ab Apost. Sed. rediens in Normandiam, post resignationem & abjurationem à te factam, & receptam ab ipso, eidem R. Archid. contulit antedictum. Petebat igitur ab impetitione penitus absolvi, & Archidiaconatum ipsum, tam ratione primæ, quàm secundæ concessionis sibi rationabiliter assignatum per Sed. Ap. confirmari. Ad cujus objectiones ex ordine taliter respondebas, quod licèt Decani mentio in litteris Archiepiscopi directis Capitulo expressè facta non fuerit, non tamen ob hoc exclusus videri poterat, vel debebat, sicut pars proponebat adversa: immò continebatur in Capitulo, sicut pars continetur in toto, cujus Decanus pars est honorabilis, Archiepiscopus verò caput existit; nec in uno contingat corpore, sine monstruoso prodigio, duo capita inveniri. *Et infra*: Adjecisti preterea, quod si etiam ea fecisses, per adversarium tamen tuum tibi non poterat objici cum effectu: cui potiùs super ipso Archidiaconatu esse silentium imponendum, & approbata institutione tua, tibi restitutionem faciendam, ex confessione partis adversæ in judicio facta, & sæpius repetita, ostendere nitebaris. Ipse namque Rogerius à nobis interrogatus in jure, ex quo tempore Archidiaconatus Richemundiæ sibi per Capitulum fuit assignatus: respondit quod circa festum Ascensionis proximum triennium compleretur. Cùm igitur ex data litte-

litterarum nostrarom constaret, tempore illo Archiepiscopum apod Sed. Ap. constitutum, & in eis per nos antiquuat fuerit jus declaratum, ut tempus quo ad Ap. Sed. accessit, & apud illam permansit, vel recessit ab ipsa, non esset infra tempus sex mensium computandum, liquidò constare dicebat, tempus illud Archiepiscopo minimè cucurrisse. Sed si etiam quadriennium effluxisset, sicut prioris responsi pœnitens ultimò proposuit pars adversa, quod ex parte tua de jure non posse fieri dicebatur, cùm & tunc arripuisset iter ad Sedem Apostolicam veniendi licèt illud non sit continuè prosequutus, impediomentis multiplicibus retardatus, interpretatio rescripti nostri ad tempus etiam hujusmodi pertinebat, cui præterea præscriptio nocere non poterat in exilio constituto. Factum autem Capituli eundem R. non poterat, excusare qoi cùm institutio facta per Archiepiscopum præcessisset, & quod superior ordinaverat, Capitulum tanquam inferius non poterat reprobare, cùm etsi contra statum privilegii fuisset admissus, ipsi tamen, quia non fuerant executores privilegii constituti, nec poterant simul esse judices, & actores, contra te præsertim absentem, & non contumacem procedere non valebant. Si quid ergo per ipsos erat contra factum Archiepiscopi proponendum, hujusmodi quæstio ad tribunal erat superius deferenda, ut auctoritate finiretur ipsius, pendente perinde institotione tua facta per illom, ad quem tam jure communi, quàm aoctoritate privilegii antedicti, propter quod collatio personatuum, & præbendarum Archiepiscopo reservatur, idem R. non debuit locum viventis arripere. Nos igitur auditis his, & aliis, quæ partes in præsentia proponere voluerunt, & pleniùs intellectis, quoniam constitit nobis Archidiaconatum prædictum tibi per Eboracens. Archiepiscopum primitus fuisse concessum, & quod institutione facta per ipsom secundùm juris ordinem, minimè reprobata, Archidiaconatus non vacans nec potuit, nec debuit in alium ritè transferri: memorato R. quòd contra justitiæ regulam in Archidiaconatum alterius provehi se consensit, super eo duximus silentium imponendum, sententialiter decernentes, ut institutio facta per Eboracen. Archiepiscopum de te sortiatur effectum: exinde verò si super *e* renuntiatione, vel abjuratione, vel aliquo præmisorum, quis quiddam velit, vel valeat, quod adversus te duxerit proponendum, ordine poterit judiciario experiri.

N O T Æ.

1 a R*ichemundiæ.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. ex qua textum hunc restituo. De Archidiaconatu Richemundiæ egi *in c.* 3. *de supplenda neglig. c. constitutus* 30. *de testibus*, ubi de præsenti etiam lite agitur: ejua casum retuli *in d. c.* 3. *de suppl. neglig.*

b *Vacante.*) Juxta adducta *in cap. cum in cunctis*, §. 1. *de elect.*

c *Eboracensis.*) Gaufridus videlicet, de quo agitur suprà *in cap.* 5.

2 d *Indulti sibi privilegii.*) Nec inde per similem impetrationem privilegii, juria proprii inducitur renunciatio, sed potiùs unum jus alterum confirmat, ac juvat; sed electivum manet, aut etiam simultaneum, *cap. auditis, de præscript. cap. cùm personæ*, §. *quod si tales, de privil. lib.* 6. *cap. cùm dilectus, de consuet.* optimus textus *in l. forma*, §. *fin. ff. de censibus*, ibi: *Si quis veniam petierit, ut censum sibi emendare permittatur, deinde post hoc impetratum cognoverit, se non debuisse hoc petere, quia res emendationem non desiderabat, nullum ei præjudicium ex eo quod petiit, ut censum emendaret, fore sæpissimè rescriptum est.* Pluribus relatis docet Molioa *de primog. lib.* 2. *c.* 10. ubi *n.* 75. ait: Quoties concurrunt quoad aliquid jus commune & privilegium, non confunduntur, sed potest quis quoad id uti jure communi, & etiam privilegio: quia nemo prohibetur plura jura, & titulos cumulare, tam ad sui juris confirmationem, quàm ad majorem cautelam, *l.* 4. *ff. ad l. Falcid. cap. sacrorum* 12. *q.* 2. latè illustrat Solorzanus *tom.* 1. *lib.* 3. *de jure Indiar. c.* 1. ubi exponit textum *in cap. veniens, de præscript.*

e *Super renunciatione.*) Sed quomodo exceptio renunciationis congruo tempore opposita non impedit possessionis acceptionem? contra textum *in cap. accepta, de restit. spol.* Agnovit difficoltatem Glossa *in præsenti*, varias adducens solutiones, quas sigillatim refert Navarrus *in d. cap. accepta, opposit.* 3. ex quibus duplex verior communiter judicatur. Prima, ideò videlicet excipientem de renunciatione, non fuisse auditum in præsenti specie, quia ejus exceptio relevans non erat: nam etsi probaret, quod aliter renunciasset, vel abjurasset, propterea non obtineret in lite, ex quo sua electio vires non habebat; siquidem inter litigantes alterius partis defectus nullum jus tribuit alteri de jure suo non docenti, argumento capitis *olim* 25. *in fine, de rescript. cap. cùm super, caus. possess.* quorum jurium regula singularia est ad interpretationem textus *in cap. litteris, de restitut. spol. capit. unic. de eo qui mittitur in possess.* Secunda interpretatio Glossæ, quam sequuntur Innocentius *hic*, & Navarrus *ubi suprà, num.* 7. docet *in d. cap. accepta*, agi de exceptione renunciationis verè, & absque dolo opposita; at verò in præsenti agitur de renunciatione calumniosa, & malitiosa, causa tantùm differendi possessionis adeptionem objecta: præsumptio autem improbæ oppositionis deducitur ex variis conjecturis. Prima, quia allegabatur renunciatio, quæ in dubio non præsumitur, *cap. super, de renunc.* Secunda, quia opponebatur ab eo, qui habebat titulum posteriorem, & invalidum, ideòque intrusus credebatur. Tertia, quia opponebatur agenti interdicto adipiscendæ possessionis, & quod talis renunciatio facta fuerat lite pendente. 3

C A P U T VIII.

Idem *Claromontio Canonico a Terdon.*

CUm pro quæstione Terdonen. præbendæ, quæ vertebatur inter te ex una parte, & vener. fr. n. Episcopum, & dil. filios Canonicos Terdonen. ex alia, tu, & procuratores partis alterius in nostra essetis presentia constituti, dil. f. Hug. tit. sancti Martini Presbyterum Cardinalem concessimus auditorem, coram quo pro te fuit taliter allegatum, quod cùm bonæ memoriæ O. Terdonen. Episcopus patruus tuus, ab Ap. Sed. reversos Terdon. Canonicos attentius rogavisset, ut te reciperent in fratrem, & Canonicum, ipsi ejus precibus minimè annuentes, te hilariter receperunt, nulla primæ, vel secundæ habita mentione, qui ab illo tempore usque nunc locum in Choro, & in Capitulo, sicut alii Canonici habuisti; Lectiones legisti in Ecclesia, Responsoriaque cantasti, ac per prædictum Episcopum tibi fuerant *b* domus in ipsa canonia assignatæ, quas tu possedisti, ac possides in quiete. Et cùm in eadem Ecclesia Terdon. ex illis Canonicis, qui præbendam in ea non possident, tu primò institutus fueris, & receptus, & nunc vacet *c* beneficium in eadem, humiliter postulabas à nobis, ut Terdon. Canonicis dare dignaremur districtius in mandatis, quod vacans beneficium tibi, omni dilatione postposita, assignarent, & facerent pacifica possessione gaudere. Procuratores verò partis alterius è contrario respondebant, quod cum in Terdon. Ecclesia certus sit numerus Canonicorum institutus, & scriptis Romanorum Pontificum confirmatus, ac canonicam constitutionem ipsam observare teneantur præstito juramento: nos eis nostris litteris dedimus in mandatis, ut dil. fil. B. Subdiaconum, & Capellanum nostrum in Canonicum reciperent, & in fratrem, ac ei præbendam, sicut uni ex aliis Canonicis assignarent. Verùm quia statutus numerus Canonicorum tunc in eadem Ecclesia erat plenus, mandatum nostrum

non

non poterant executioni mandare. Post non modicum verò temporis prædictus O. quondam Episcopus, minis, ac terroribus institit apud Canonicos Terdon. ut te reciperent in Canonicum ad prębendam proximè vacaturam, ois constanter promittens, qood eos tam à petitione civium Terdon. quàm exequutione mandati Apostolici, quod ipsi pro ejusdem Subdiaconi nostri receptione receperaot, liberaret, ac sic eos circumveniens frauduleoter, te recipi fecit ad prębendam proximè vacaturam. Nos igitur ex iis, quæ fuerunt hinc inde proposita, certiores effecti, per Cardinalem prędictum concessionem præfato Subdiacono nostro à prędictis Caoonicis factam de prębenda prędicta, de fratrum nostrorum consilio ratam habentes, eam ei auctoritate Ap. duximus confirmandam. Verum cùm tam assertione toa, quàm confessione coostet partis alterius, te in fratrem, & Canonicum Terdon. Ecclesiæ fuisse receptum, licet receptionem tuam factam contra Lateran. Concilium pars adversa proponat: qoia tamen probatum non extitit, parte alterius penitus hoc negante, nec ipsi Canonici videbantur tibi opponere posse de jure, qui se *e* fatentur te contra statuta pręfati Concilii recepisse: scutentiando decernimus, ut ribi quamcitò facultas obtulerit, prębendale beneficium in Terdon. Ecclesia conferatur. Cum ex quo receptus es in Canonicum, non debeas *f* carere prębenda.

N O T Æ.

1 a TErdon.) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. in texta autem legitur *Trident.* sed malè, cum ex textus integra, quam restituo ex dicta collectione, constet agi in præsenti de Ecclesia Terdonensi, de qua nonnulla notavi *in cap.* 2. *de feriis.*

b *Domus.*) Proprias videlicet Canonicorum, ut ootavi *in cap. dilectus, de præb.*

c *Beneficium.*) Idest præbenda, quæ ita appellatur, ut probavi, *in cap.* 1. *de præbend.*

d *Contra Lateran.*) Sed non rectè, quia recipiens aliquem in Canonicum, & in fratrem, etiamsi eo facto illi debeatur præbenda proximè vacatura, non ideò facit cuutra Concil. Lateran. ut probavi *in c.* 2. *hoc tit.* 2

e *Se fatentur.*) Quando allegans propriam turpitudinem audiatur, latè disputat Garanna, *in c.* 8. *de donat.* ubi eaponit præsentem textum.

f *Carere præbenda.*) *Cap. relatum* 9. *de præbend.* ubi textum hunc exposui, & *in cap.* 1. *hoc tit.*

C A P U T IX.

Idem *Episcopo, & Magistro H. Canonico* a *Hildesemensi.*

Litteras vestras accepimus, per quas nobis significare curastis, quod cùm pro dil. fil. Daniele clerico vobis scriberemus, ot eum de præbenda sancti Vvillebaldi Bremen. quam dicebat ad donationem nostram fuisse juxta Lateranensis statuta Concilii devolutam, curaretis auctoritate Apostolica investire, si Canonici, quibus soper hoc scribebamus, id exequi non curarent: Herberto Pręposito, & quibusdam Caoonicis ejusdem Ecclesiæ, cum ipso Daniele, & Magistro B. Canonico ipsius Ecclesiæ in vestra propter hoc pręsentia constitutis, sic fuit de facto propositum coram vobis, quod idem Herbertus Prępositus, quondam ejusdem Ecclesiæ simplex Canonicus, de ipsa Ecclesia in majoris Ecclesiæ Prępositum Canonicè est electus, & postmodum onius anni, vel anni & dimidii spario evoluto, in ipsa Ecclesia Sancti Vvillebaldi in Prępositum est assumptus, priorem prębendam nihilominus detincos, quam in ipsa Ecclesia tunc habebat: & super hoc partes consenriebant ad invicem, hoc ita fuisse dicentes. Fuit etiam ab uoa parte propositum, quod ipse Prępositus pręter prębendam illam, aliam prębendam habebat Pręposituræ annexam, quam idem Prępositus, & faurores ipsius inficiati sunt esse prębendam. Pręterea fuir allegatum de jure, quod ex qoo idem Prępositus de minori Ecclesia vocatus fuerat ad majorem, prima prębenda inceperat de jure vacare, juxta *b* canonum instituta. Deinde fuit ex parte clerici allegatum, primam fuisse ordinationem ejusdem Ecelesiæ, ut in ea essent XIII. personæ, Prępositus scilicet cùm XII. fratribus, quæ nullatenus servaretur, nisi diceretur illa prębenda vacare. Sed Prępositus allegabat è contra, quod erat ferè ex consuetudine generali, quòd uous io eadem Ecclesia plures prębendas haberet: adjectum est, prębendam illam ratione alia non vacare, quia cum Archiepiscopus *c* Bremen. Prępositum ipsum de Prępositura in plena Synodo investiret, tam Pręposituram, quàm prębeodam eidem de Canonicorum confirmavit assensu, eos qui super hnc ioquietarent eundem, vinculo excommunicationis astringens. Unde objicebatur clerico memorato, quod propter hoc excommunicationis sententiam incurisset: sed ipse ralem coofirmationem intervenisse negabat, quæ, si etiam intervenit, asserebat eam non tenere de *d* jure, quoniam nemini res illa rationabiliter poterat confirmari, quæ de jure obtineri non potest: dicebat enim, se propter hoc excommunicationis sententia non fuisse ligatum, cum super his experiretur auctoritate majoris. Unde cùm vobis dubium videretur, utrum cùm aliquis de una prębenda eligitur ad aliam, statim prior vacare incipiat, aut per sententiam debeat adjudicari eidem; an propter confirmationem hujusmodi, quæ superius est expressa, prębenda illa dici debeat non vacare, nos consulere voluistis, priusquam velletis soper hoc aliquid diffinire. Cùm igitur si est ita, præbenda illa, etsi non de facto, de jure tamen vacare noscatur, disc. v. per A. s. m. quat. jamdictum Prępositum, ut prębendam illam sine difficultate resignet, monitione premissa, per censuras ecclesiasticas appellatione remota cogatis, quam cùm de facto vacaverit, clerico memorato, auctoritate nostra suffulti, sublato appellationis obstaculo conferre curetis, eum in corporalem possessionem inducentes ipsius, & defendeotes inductum; eos autem, qui se temerè duxetiut opponendos, per districtinoem ecclesiasticam, appellatioue remota compescatis.

N O T Æ.

1 a HIldesemensi.) Ita legitur iu tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 6. de Hildesemensi Ecclesia nonnulla adduxi, *in cap.* 3. *de translat. Episcop.*

b *Canonum instituta.*) Congesta *in cap. de multa*, 28. *de præbend.*

c *Bremen.*) De qua Ecclesia egi *in cap.* 4. *de sacr. non iter.*

d *De jure.*) An per assecutionem unius præbendæ vacet alia ipso jure, exposui *in cap. de multa*, 28. *de præbend.* ex quo commentario præsens petendum est, ubi etiam in ejus notis exposui, quando inferiores Prælati possiot in pluralitate beneficiorum dispensare. 2

C A-

C A P U T X.

Idem *Episcopo, & Archipresbytero a Papiensi.*

EX parte *b* Asten. Ecclesiæ nostris auribus fuit intimatum, quod cùm quædam prębendæ in ipsa per quatuor annos, & amplius vacavissent, ven. f. n. Asten. Episcopus Canonicos ipsos monuit diligenter, ut Ecclesiam ordinarent. Quibus non admittentibus monitionem ipsius, *c* quosdam in Ecclesia instituit, credens hoc sibi ex Concilio Lateran. licere: instituti autem sentientes non esse firmam institutionem hujusmodi, ad ven. f. n. Mediol. Archiepiscopum recurrerunt, qui eosdem in Canonicos Asten. Ecclesiæ ordinavit, & in corporalem prębendarum possessionem induxit, Capitulo ejusdem Ecclesiæ prębente assensum, tribus tantùm exceptis, quibus contra institutionem illam proponere in prę-sentia nostra volentibus, & Ecclesiam ipsam defensare paratis, dil. fil. n. G. sancti Vitalis Presbyterum Cardinalem dedimus auditorem: in cujus præsentia tres illi dicebant, electionem debere cassari, quia nec Episcopus, nec Archiepiscopus supradictus de concessione Later. Concilii tunc in ordinatione illa potuerant pręfatam Ecclesiam ordinare, cum uterque *d* circa tempus eis indultum à canone, in ordinatione illa negligens fuerit, & remissus. Pars verò altera dicebat è contra, quod licèt institutio Episcopi non valeret, Archiepiscopi tamen ordinatio de jure valebat, quia tempus indultum à canone, nisi à tempore, quo illi declaratum fuerat, non currebat: ad quod probandum multas induxit rationes: his autem utrimque propositis, tandem utraque pars concorditer est confessa, quod in prędicta Ecclesia non erant distinctæ præbendæ, nec Canonicorum numerus erat certus. Nos igitur his, & aliis, quæ fuerant utrimque proposita, diligenter auditis, intelleximus evidenter, statuta Lateran. Concil. de beneficiis ultra sex menses vacantibus locum in hoc articulo *e* nullatenus habuisse, cum & forsan Asten. Ecclesia Canonicorum pateretur defectum: nullæ tamen in ea prębendæ vacabant, cum in illa nec sint distinctæ prębendæ, nec canonicorum numerus diffinitus. Unde institutio per Episcopum, vel Archiepiscopum occasione facta Concilii memorati, carere debet robore firmitatis. Quia verò totum Capitulum, tribus tamen exceptis, prędictorum receptionem approbarat, & affectat, nec ab illis tribus aliquid rationabile contra ipsos objectum est, & ostensum: disc. v. per A. s. m. quat. inquisita diligentius veritate, si Asten. Ecclesiæ suppetunt *f* facultates, secundum consuetudinem hactenus observatam, prędictos clericos, sublato cujusc. contrad. & ap. obstac. pro Canonicis faciatis haberi.

N O T Æ.

1 a PApiensi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 7. De Papiensi Ecclesia nonnulla notavi *in c. cum inter, de elect.* Rodobaldo ejus Ecclesiæ Præsuli, qui interfuit Concilio Lateran. sub Innocentio III. celebrato, missa est præsens decisio.

2 b *Astensis.*) Asta, vulgò *Asti*, est civitas Italiæ, habens Ecclesiam Cathedralem jam à primis Ecclesiæ sæculis; siquidem Majoranus ejus Prælatus subscripsit Concilio Romano sub Hilario celebrato, ut refert Carolus à sancto Paulo, *in geograph. sacr. fol.* 62.

3 c *Quosdam.*) Quia licèt una tantùm esset præbenda, cum non esset numerus certus Canonicorum, plures eligi poterant, ut probat Lotherius, *lib.* 1. *de re benef. cap.* 14. *num.* 13.

d *Circa tempus.*) Quodnam illud fuisset, exposui *in cap. licèt, de supplend. neglig.*

e *Nullatenus habuisse.*) In pluribus Ecclesiis Cathedralibus non sunt distinctæ præbendæ, nec reperitur certus Canonicorum numerus, ut probavi *in cap. cùm accessissent, de constit.* in quibus si aliquis decedat, non vacat præbenda, sed jus illud extinguitur, & finitur, quod per erectionem novi Canonici suscitatur, ut probat Lotherius, *lib.* 1. *de re benef. cap.* 14. *num.* 16. unde cùm eo casu non detur vacatio, non potest dari negligentia in conferente.

f *Facultates.*) Juxta tradita *in cap.* 1. *de institut.*

C A P U T XI.

Idem *Episcopo, & Capitulo a Lauden.*

COnstitutus in pręsentia nostra dilectus filius H. Subdiaconus noster, Ecclesiæ vestræ Canonicus, nobis humiliter intimavit, quod tu frater Episcope potestatem dedisti *b* sacerdotalem conferendi prębendam, quæ primò esset in vestra Ecclesia vacatura: & bonæ memoriæ *c* Vv. Archiepiscopus Rhemen. tunc Ap. Sedis Legatus, vobis, filii Capituli, auctoritate nostra districtè pręcipit, sicut per litteras suas ad nos directas apparet, quæ coram nobis lectæ fuerunt, ut cùm sacerdotalis prębenda in Ecclesia vestra vacaret, personam illam, cui pręfatus Subdiaconus vellet eam conferre, reciperetis ad eam sine interpositione alterius personæ, & eandem personam curaretis de illa sine difficultate qualibet investire. Asseruit etiam idem Subdiaconus, quod cùm esset ad Sedem Apostolicam accessurus, ipse pręcautus appellavit, ne tu, frater Episcope, si fortè interim aliquam sacerdotalem contigerit vacare prębendam, eam ulli conferres, nec vos, filii Capituli, reciperetis aliquem pręsentatum ad illam, nisi quem duxerit pręfatus Subdiaconus pręsentandum. Quocirca disc. v. per A. s. m. quat. personam illam, cui memoratus Subdiaconus sacerdotalem prębendam, cum contigerit illam vacare, duxerit conferendam, canonicè sine contradictione qualibet admittatis, tibi frater Episcope, firmiter inhibentes, ne interim aliquam sacerdotalem prębendam alicui contra formam concessionis tuæ *d* conferre pręsumas, alioquin noveritis nos dil. fil. Cancellario, & Helim. & A. Canonicis Parisien. in mandatis dedisse, ut vos ad hoc per censuram ecclesiasticam ap. rem. compellant, in irritum reducentes, si quid post ap. à pręfato Subdiacono ad nos legitimè interpositam, contra concessionem sibi factam de sacerdotali prębenda, noverint attentatum. Quia verò concessiones hujusmodi, si trahantur ad consequentiam, fieri possent in fraudem canonicæ sanctionis, per quam prohibentur ecclesiastica beneficia concedi, sive promitti antequam vacent, nolumus, quod hujus occasione mandati, quod gratiam continet personalem, fraudem adhibere volentibus licentia concedatur.

N O T Æ.

a LAuden.) Ita habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. De Laudensi, seu Laudunensi Ecclesia nonnulla notavi *in cap.* 3. *de except.*

b *Sacerdotalem.*) Quæ conferri non potest alii quàm sacerdoti, *cap. cui de non sacerdotali, de præbend. in* 6. ut in Ecclesia Laudunensi Veromanduorum observari refert Chopinus, *de sacra pol. lib.* 1. *tit.* 3. *nu.* 11. Quibusdam enim præbendis annexum est sacerdotium, *cap. dilecto,*

dilecto, *de testibus*, aliis diaconatus, aliis subdiaconatus Innocentius III. *lib.* 1. *epist.* 275. aliis nullus ordo annexus est, *cap.* 27. *de præbend. in* 6. Illi cogendi sunt ad ordines, hi verò minimè, *cap. cum in cunctis*, §. *inferiore*, *de elect.* nisi Ecclesiæ utilitas, vel necessitas exigat, *cap. quæris*, *de ætate & qualit.* ubi probavi: notavit Cironius, *in c.* 8. *de constit. in* 5. *compil.*

c *Vo.*) Vvido videlicet Abbas Cisterciensis, Cardinalis Episcopus Prænestinus, de quo Chenu *in serie Præsulum Rhemen. num.* 53.

2 d *Conferre præsumas.*) Quod difficile valde est, si quidem ut constat *ex cap. in causis*, 31. *de elect.* facto compromisso in aliquos, ut eligant, non potest talis potestas illis concessa revocari, quando res non est integra; & sic è contrario probatur, quod si res integra esset rectè possit revocari talis facultas. Unde cùm in specie hujus textus res integra esset, nec enim præbenda vacaverat, nec H. ad collationem processerat, cum impeditur Episcopus contra formam concessionis suæ sacerdotalem præbendam conferre, & revocare commissionem factam? Hostiensis existimavit, rationem esse desumendam ex persona Episcopi, quia Episcopus non debet irrita facere, quæ processerunt de labiis suis. Innoc. quem sequuntur ferè omnes, existimavit, differentiam versari inter casum, in quo commissio fit in favorem ipsius, cui committitur; & inter casum, in quo commissio fit magis in favorem Ecclesiæ; ut primo casu revocari non possit, quo casu existimat procedere textum hunc; secundo verò exaudiendum esse textum *in d. c. in causis*. Verùm distinctionem hanc meritò reprehendit Antonius *hic*, cujus interpretatio magis placet; asserit enim ideò Episcopum in hoc casu non posse cui vellet præbendam conferre, quia per confirmationem Archiepiscopi Rhemensis, & Legati Sed. Ap. affecta fuerat, ut jam validè conferri non posset, quemadmodum nec utiliter Episcopus eam conferret, si Legatus collationem certi beneficii sibi reservasset.

COMMENTARIUM.

3 Quamvis concessa alicui potestas conferendi præbendam sacerdotalem proximè vacaturam, captandæ mortis alienæ occasionem facilè secum non trahat, namque ille, cui dicta potestas conceditur, vacaturi beneficii emolumentum habiturus non est, sed ille qui provisus fuerit de tali beneficio; nihilominus, quia via aperiri posset fraudandi Concil. Lateran. utpotè quia, si fortè Episcopus voluntatem habuerit conferendi alicui beneficium sacerdotale, posset amicum eligere illius, cui conferre velit, ipsique potestatem conferendi beneficium sacerdotale primò vacaturum committere; unde amicus, cui beneficium Episcopus per amicum conferre intendit, mortem possidentis illud beneficium captabit, ut ipsi per amicum beneficium conferretur, atque ita Lateranense Concilium illuderetur; talis potestas conferendi beneficium, alicui ab Episcopo concessa improbatur: quam decidendi rationem præsentis textus agnoverunt omnes repetentes *hic*, & satis innuit Innocentius in illis verbis: *Quia verò concessiones tales, si ad consequentiam traherentur, fieri possent in fraudem canonicæ sanctionis, per quam prohibentur ecclesiastica beneficia concedi, seu promitti antequam vacent, nolumus quod hujusmodi occasione mandati, quod gratiam continet personalem, fraudem adhibere volentibus licentia concedatur.*

4 Verum si prædicta ratio juris principiis consona est, quomodo Innocentius III. in præsenti collationem præbendæ Henrico factam, ut validam admittit, & defendit? Quæ difficultas torsit valdè Interpretum ingenia. Antonius, Innocentius, Hostiensis, Immola, & Panormitanus existimant, ex gratia Pontificis commissionem conferendi præbendam vacaturam, & per consequens ipsius collationem sustineri, non quia Episcopus, aut Rhemensis Præsul, S. A. Legatus ipsam facere possint, cùm illi sint inferiores Concil. Lateran. & per consequens non possint in eo dispensare, *ex cap. cùm inferior*, *de majorit. & obed.* pro qua sententia expendit Hostiensis textum *in cap. pro illorum* 22. §. *fin. de præbend.* in illis verbis, *auctoritate nostra*; sed non rectè, quia si ea rectè perpendantur, non ad Pontificem ipsum, sed ad ejus Legatum referenda sunt. Verum hæc interpretatio meritò aliis displicuit, qui affirmant in præsenti casu commissionem conferendi præbendam proximè vacaturam sustineri, quia confirmata fuit per Legatum S. A. ut constat ex illis verbis: *Et Rhemensis Archiepiscopus, tunc Ap. Sedis Legatus, vobis, filii Capituli, auctoritate nostra præcepit, ut cùm præbenda ipsa vacaret, illam cui vellet idem H. conferret.* Constat autem Legatum S. A. posse sibi reservare collationem beneficii vacaturi, *cap. cùm dilectus*, *de jurepatron. c. de liberatione*, §. *prohibemus*, *de offic. Legat.* & ita docent, non ex commissione Episcopi, nec ex gratia Pontificis, sed stricto juris rigore attento, ex confirmatione Legati commissionem in præsenti sustineri casu. Sed hæc etiam interpretatio non placet; nam licèt Legatus posset sibi reservare collationem beneficii vacaturi, non tamen potestatem alii committere, immò nec delegare receptionem resignationis futuræ præbendæ, *d. c.* 4. §. *prohibemus*, *de offic. Legat. in* 6. His ergo omissis sententiis aliter textum hunc exponendum esse existimo, ita ut commissio conferendi præbendam vacaturam in præsenti specie sustineatur tantùm ex facto ipsius Episcopi; supponimus enim in prædicto Concil. Lateran. tantùm prohibitum esse, ne beneficia ecclesiastica promittantur, antequam vacent, ut vitetur periculum captandæ mortis alienæ: quam prohibitionem Alexander III. ejusque successores ad varios casus protraxerunt, ut notavi *in c.* 3. *hoc tit.* unde prædicta prohibitio absque speciali lege Pontificis ad præsentem casum trahi non poterat, utpotè quia cùm commissione facta alicui, ut conferat primum beneficium vacaturum, ipse ex beneficio, quod conferre debet, ullum emolumentum habiturus non sit, non creditur ipsum mortem alterius captaturum: ergo rectè potuit talis commissio dari ab Episcopo, quasi hic casus esset extra prohibitionem Concil. Lateran. Unde Innocent. III. rectè constituit, attenta prohibitione ipsius Concilii sustineri prædictam commissionem; sed quia ex tali delegatione facilè fraus fieret Concil. Lateran. ideò eadem constitutione prohibuit de cætero similes commissiones in fraudem Concilii fieri. Nec huic solutioni contradicit ipse Innocentius, dum in fine hujus textus affirmat, hujusmodi concessionem gratiam specialem continere: igitur quia stricto juris rigore talis commissio non sustinebatur. Nam dicendum est, Pontificem asserendo hujusmodi commissionem gratiam personalem continere, non docere hujusmodi commissionem fieri non potuisse ante præsentem constitutionem, sed personalem gratiam eam appellare respectu futurarum; cùm enim Innoc. intenderet in præsenti constitutione protrahere Concil. Lateran. prohibitionem ad casum adhuc non expressum, dixit prædictam commissionem specialem gratiam esse, quia deinceps similes commissiones fieri non possunt: & hoc specialiter curavit Innocentius hac sua constitutione, quod antea cautum non erat.

Ex qua Innocentii constitutione ita exposita lucem accipit Honorius III. ejus successor, relatus *in c. ult. hoc tit.* ubi statuit, nullas esse promissiones factas à Joanna Flandrensi Comitissa de beneficiis non vacantibus in Ecclesiis, in quibus ipsa juspatronatus obtinebat; nec potuisse poni donationes eorum in manibus alienis: quæ ultima pars ita communiter ab omnibus accipitur, ut ideò improbentur hujusmodi donationes, hoc est commissiones ad præstandum, quasi personis particularibus factæ non valeant: & ideò cùm Comitissa talibus personis dictas donationes fecisset, meritò nullius momenti à Pontifice judicantur: docuerunt Innocentius, Abbas, & Immola, *in d. c. ult.* Covar. *lib.* 3. *var. c.* 20. *sub n.* 6. Garzia, *de benef. p.* 5. *c.* 8. *n.* 113. & *p.* 10. *c.* 1. *n.* 9. Verum quia Honorius non exprimit, in quibus manibus Comitissa donationes posuerit, existimo divinare Interpretes, dum affirmant, fuisse manus privatorum; & si fuissent, quid impedit privatorum manibus hujusmodi donationes fieri, ipsi non exprimunt. Unde ex adducta interpretatione præsentis textus credo Honorium lucem accipere: cùm enim Honorius successor esset Innocentii, & per consequens adeptus fuisset præsentem constitutionem; ideò sicut Innocentius in præsenti non valere statuit commissiones factas de conferendis beneficiis vacaturis; ita ipse donationes factas ad præsentandum in beneficiis nondum vacantibus, meritò improbavit. 5 Exponitur c. ult. hoc tit.

Sed antequam hinc abeamus exponendus est textus *in cap. ex frequentibus* 3. *de instit.* ubi Alex. III. affirmat, pravam esse consuetudinem juxta quam clerici ecclesiastica beneficia sine consensu Episcopi diœcesis, vel Officialium suorum (qui hoc de jure possunt) recipiunt. Quibus verbis supponit Alexander, posse Episcopum jure committere vicariis suis, ut conferant beneficia vacatura, ipsosque officiales posse jure hujusmodi beneficia conferre: ergo non rectè Innocentius in præsenti affirmat, committi non posse collationem beneficiorum nondum vacantium. 6 Exponitur c. ex frequentibus, de instit.

cantiam. Nonnulli existimarunt pro hujus textus expositione differentiam magnam versari inter Vicarium Episcopi, & alium privatum clericum, ita ut illi commissio fieri possit, isti minimè: ita Rebuffus, *in praxi, tit. de forma Vicariatus*, n.8. Covar. *lib.3. variar. c.20. n.6.* Alii existimarunt differentiam esse inter commissionem generalem conferendi omnia beneficia, & commissionem conferendi aliqua. Primo casu affirmant commissionem factam officiali Episcopi valere, secundo verò nequaquam: ita Garzia, *de benefic. p.5. c.8. n.113.* Sed his distinctionibus omissis dicendum est, ideò ab Innocentio in præsenti improbari commissionem datam personæ particulari ad conferendum beneficium vacaturum, quia præsumitur talis delegatio facta in fraudem Concilii Later. quæ præsumptio cùm non detur eo casu, quo Episcopus Vicario proprio simul cum jurisdictione committit collationem beneficiorum; ideò talis commissio admittitur, *c. ult. de offic. vicariis in 6.* quia non creditur in fraudem Concil. Lateran. factam fuisse.

7 Exponitur c.4. § prohibemus, de offic. leg. in 6.

Etiam ex suprà traditis venit exponendus textus, *in c. deliberatione 1. §. prohibemus, de offic. Legat. in 6.* ubi Clemens IV. prohibet ne Legatus S. A. in genere, aut in specie cuicunque concedat, ut ab his, qui infrà provinciam suæ legationis voluerint beneficia liberè in ejus manibus resignare, illa valeat idoneis conferre personis, illa ratione adjecta, quia per hoc aperiri posset via contra Lateran. Concilium ad beneficia vacatura: ubi illud difficile est, quid novi constituisset Clemens IV. illis verbis, *prohibemus insuper*: quæ jus novum inducunt, ex his quæ notavi *in c. decernimus, de judiciis*. Cùm ergo in præsenti ab Innocentio prohibita esset commissio conferendi beneficia vacatura, difficilè est quid de novo statuat Clemens *in dicto §. prohibemus*. Aliqui existimarunt, attentata præsenti decisione, non esse comprehensum Legatum prædicta prohibitione; immò potius docent in præsenti specie commissionem factam ab Episcopo sustineri propter confirmationem Legati, quæ secuta fuit. Sed hac interpretatione, quam suprà rejeci, omissa, dicendum existimo, novam Clementis constitutionem non eo respicere, ut auferat potestatem Legatis committendi collationem beneficiorum nondum vacantium: hoc enim jam præsenti constitutione prohibitum erat: sed nova illius textus prohibitio est, ut constitutionem Concil. Lateran. quæ tantùm loquebatur in casu mortis, trahatur ad casum, in quo beneficia liberè resignantur; quia & hujusmodi commissione fraudari potest Concil. Lateran. Unde quemadmodum Innocentius in præsenti prohibitionem ipsius Concilii protraxit ad casum, in quo beneficiorum collatio committitur; ita etiam Clemens IV. præsentem Innocentii constitutionem protraxit ad casum, in quo beneficia vacant per liberam resignationem. Sed adhuc difficilè est, quomodo commissa per Legatum facultate conferendi beneficia, quæ per liberam resignationem vacaverint, aperiatur via contra Concilium Lateran. siquidem talis commissio de beneficiis vacaturis, non per mortem, sed per resignationem erat; quomodo enim fieri potest, ut eo casu captetur mors aliena, cum beneficium, cujus collatio committitur, non expectetur per mortem; sed per liberam resignationem? Huic difficultati succumbentes antiquiores affirmarunt, rationem illius textus erroneam esse, & non rectè per compilatores adjectam fuisse; quod & ab ipsis compilatoribus didicisse testatur Geminianus ibi, *n.6.* Sed ipse, & Francus ibi, *n.2.* contendunt veram rationem illius constitutionis in eo consistere, ne Legati hujusmodi commissionibus derogarent jurisdictioni ordinariæ: sed cùm per hanc derogationem non fiat fraus Concilio Later. aliena est prædicta ratio ab ea decisione. His ergo sententiis omissis, verius dicendum est, in Concilii Lateranensis prohibitione duo prorsus diversa consideranda esse, prohibitionem videlicet ipsam generalem, ne videlicet beneficia conferantur, seu promittantur antequam vacent; & ipsius prohibitionis rationem, ne videlicet detur occasio captandæ mortis alienæ. Prohibitio generalis est comprehendens quemcumque vacationis modum, ut constat *ex c. 2. c. relatum, c. accedens, hoc tit.* Ratio autem specialis est vacationis, videlicet per mortem, quam ut casui frequentiori consonam Patres Consilii Lateran. assignarunt. Constitutio ergo Clementis protraxit Concilii Lateran. prohibitionem ad casum, in quo committeretur per Legatum collatio beneficiorum vacantium per resignationem: quo casu licèt per talem commissionem fraus non fieret rationi à Concilio adjectæ, fiebat tamen ejus prohibitioni: unde rectè ait Clemens IV. eo casu aperiri viam ad illusionem Concilio Lateranensi: præsensit Mocz, *in dicto §. prohibemus, numero 27.*

C A P U T XII.

Idem a *Gerantin. Capitulo.*

Dilectus filius magister Vv. canonicus vester olim Apostolatui nostro suggessit, quod bonæ memoriæ Episcopo vestro viam universæ carnis ingresso, major, & sanior pars vestri convenerat in eundem, & ipsum eligere in Episcopum proponebat: sed impendiente viro nobili Comite Cutronæ, non fuit electio celebrata: postmodum autem idem Comes de ipso Episcopatu Madium capellanum suum investiens, vobis injunxit, ut vel à terra recederetis ipsius, vel eligeretis eundem M. in Pastorem: quod cùm ven. f. n. Archiepiscopus sanctæ *b* Severinæ tunc electus audisset, prædictum Vv. ad suam præsentiam accersivit, & asserens, quod propter negligentiam vestram ad ipsum erat eligendi auctoritas devoluta, ipsum induxit, ut electioni de se faciendæ præberet assensum, qui suis monitis acquiescens electus extitit ab eodem, suffraganeorum interveniente conniventia. *Et infra:* Nos igitur attendentes, quod canon Lateran. Concilii contra negligentes editus, ad Archiepiscopatus, vel *c* Episcopatus non solet extendi, sed ad personatus alios, & minora ecclesiastica beneficia coarctari, electionem ejusdem Vv. qui ab Archiepiscopo, & suffraganeis ejus fuit, ad quos electio non spectabat, electus, justitia cassavimus exigente.

N O T Æ.

1 a G*Erantin.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 9.* sed legendum est *Geruntin*, Geruntia enim est civitas Calabriæ, suffraganea Archiepiscopi sanctæ Severinæ, ut notat Cujacius, *in cap. 5. hoc tit.*

2 b *Sanctæ Severinæ.*) Siverina civitas nobilis est Italiæ, in situ Calabriæ, quam vulgus Severinam appellat: ejus meminit Plinius, *lib. 14.* & de ejus origine nonnulla adducit Gabriel Batrius, *de antiquit. & situ Calabriæ, lib. 4. in Ital. Illustr. fol. 1145.*

c *Vel Episcopatus.*) Ut probavi *in cap. ne pro defectu, de electione, cap. dilectus, de supplend. neglig.*

C A P U T XIII.

Idem *Priori a Ossen. & Subpriori sancta Fredesiunda.*

Ex tenore vestrarum litterarum intelleximus evidenter, quod cùm causam, quæ inter I. clericum ex parte una, & Conventum de *b* Bello ex altera, super redditu x. c marcharum, vel xv. quas idem exigebat ab ipsis, eo videlicet, quia eidem quam citò se facultas offerret, interim se promiserant provisuros, nec promissionem suam curaverant adimplere, noscitur agitari, vobis duximus committendam, dictus clericus post litem contestatam chartam quandam monachorum ipsorum, continentem expressè, quod ei primam Ecclesiam ad donationem suam spectantem, valentem x. marchas, vel xv.

assignare promiserant, exhibuit coram nobis: nihilominus per idoneos testes probavit, ipsos post promissionem hujusmodi, licèt potuerint, nolle sibi, quamquam super hoc admoniti fuerunt, providere. Quare dictum Abbatem, & monachos ad assignandum sibi redditum x. marcharum ad minus cogi cùm instantia postulabat. Ad hæc autem fuit ex adverso responsum, quod ratione promissionis, utpotè factæ contra Lateranen. statuta Concilii, quæ probari per chartam exhibitam videbatur, eos non poterat convenire, præsertim cùm non de aliqua Ecclesia, sed de promissione tantùm in litteris vestris mentio haberetur. Cùm igitur aliis ipsos posse conveniri asserentibus, aliis verò in contrarium sentientibus, super hoc fuisset hinc inde coram vobis diutius disputatum, quid juris sit in hoc articulo dubitantes, in negotio ipso ulterius procedere noluistis, donec super hoc reciperetis nostræ beneplacitum voluntatis, nobis humiliter supplicantes, ut quid sit in hac parte agendum, vos dignaremur per nostras litteras reddere certiores. Nos igitur attendentes, quod promissio prædicta non d tenet, utpotè contra statuta præfati Concilii attentata, disc. v. per A. s. m. quat. memorato clerico super hoc silentium imponentes, ab impetitione ipsius dictos Abbatem, & monachos absolvatis.

NOTÆ.

1 a *Priori Ossen.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 10. in sexta autem habetur, *Hostien.* sed legendum est, *Osnei.* In Oxoniensi enim diœcesi Angliæ erant duo Prioratus, ambo Cannnicorum regularium Ordinis D. Augustini: primus Osnei dictus, cujus meminit Pennotus *lib. 1. hist. canonic. regul. c. 37. n.* 13. secundus nuncupatus Sanctæ Fridisvidæ, de quo agit idem Pennotus, *d. c. 37. n.* 12.

2 b *Conventum de Bello.*) Guillelmus Dux Normannorum tria magnifica monasteria diversis in locis construxit, eaque multis prædiis, variisque donariis ditavit; duo in Anglia, unum eo loci, quo cum Haralgo Angliæ Rege dimicavit propè Hastigen, quod prælium refertur in gestis Guillelmi Ducis, *in histor. Norman. fol.* 200. pro expiatione animarum militum, qui in eo bello occubuerant: quod Cœnobium Divo Martino dicavit, appellavitque *Monasterium ad Bellum*; ut simul monimentum partæ tanto bello victoriæ in perpetuum foret, ut refert Polydorus Vergilius, *in histor. Angliæ, fol.* 158.

c *Marcharum.*) De earum valore in Anglia egi, *in c. 3. de pactis.*

d *Non tenet.*) Juxta adducta *in capite 2. hoc titulo.*

CAPUT XIV.

Idem *Abbati, & Conventui monasterii sancti Michaelis de* a *Gasto.*

ACcedens ad Sedem Apostolicam dil. fil. R. clericus, sua nobis insinuatione monstravit, quod cum promiseritis vos provisuros eidem in Ecclesiastico beneficio, cùm possetis, sicut per litteras Decani Suession. & suorum conjudicum super hoc à Sed. Ap. delegatorum, quibus tenor litterarum vestræ promissionis erat insertus, liquidò edocebat, vos id hactenus efficere non curastis, allegantes coram judicibus memoratis, quod talis promissio vos nullatenus obligaret, cùm videretur esse facta contra statuta Lateranen. Concilii, quod promissionem inhibet beneficii non vacantis. Nos autem considerantes, quod aliud est Prælatum promittere benefici collationem, cùm poterit, aliud cùm vacabit, cùm in multis casibus se facultas offerre posset, in quibus non esset collatio in expectatione vacaturi beneficii differenda, per Ap. vobis sc. mandamus, quatenus memorato R. competens Ecclesiasticum beneficium assignetis, alioquin Abbati sancti Joannis, & Decano Suession. damus nostris litteris in mandatis, ut vos ad id per censuras Ecclesiasticas appellatione remota compellant.

NOTÆ.

3 a *Gasto.*) In quarta collectione, *sub hoc tit. c.* 1. ita legitur; in hac sexta collectione tantùm legitur, *Idem*; sed tamen credo legendum esse, *sancti Michaelis de Caranto*; monasterium enim hoc est Ordinis Divi Benedicti ad mare situm, in Pictonibus, juxta flumen Carantonum, totusque ille tractus innodatus fuit, deinde recedente mari, apparuere terræ paulatim, & paludes desiccatæ, quæ propter situs commoditatem, ac terræ ubertatem coli, ac frequentari cœperunt. In eo sacellum primò constructum est pregrinationibus, ac religione celebratum, quod postea in amplissimum, & locupletissimum monasterium Divo Michaeli dicatum evasit, ut refert Papirius Massonius, *in descriptione Galliæ per flumina, fol.* 683.

b *Cùm possetis.*) Olim enim promissio generalis beneficii vacaturi, cùm poterit, aut vacaret, valebat, quia sæpè permittuntur in genere, quæ in specie non permittuntur, *cap. non existimemus 13. quæst. 2. l. 1. §. qui quæstionum, ff. de quæstionibus*, & docetur in præsenti decretali, quæ correcta est per Bonifacium VIII. *cap. detestanda, hoc titulo, lib. 6.* ubi verba illa, *licèt olim fuisset canonica constitutione decretum*, de hac decretali accipit Nicolaus Fabricius, *in qq. benefic. titulo* 8. *cap. 1. num.* 65. docent Valensis, *in parat. ad hunc titulum, cap.* 1. Barbosa, *de potest. Episcopi allegat.* 126. Commentarium hujus textus dedi, *in cap. 1. hoc titulo.* 2

CAPUT XV.

Idem *P. Subdiacono nostro, Præposito & Capitulo* a *Ebrudun.*

POstulastis per Sedem Apostolicam edoceri, ut cùm ad vos simul, & Archiepiscopum vestrum donatio præbendarum Ecclesiæ vestræ pertineat, utrum præbendæ vacantis donatio penes Archiep. remaneat, si eam intra semestre tempus neglexeritis ordinare. Ad quod vobis breviter respondemus, quod si vos, & idem Archiepiscopus intra tempus præscriptum negligentes extitistis circa collationem vacantium præbendarum, sicut nec ab illo ad nos, ita nec à vobis ad illum potestas devolvitur conferendi; sed secundùm statuta Lateran. Concilii, ad superiorem transit donatio earundem, nisi fortè Archiepiscopus, non ut Prælatus, sed ut Canonicus vobiscum habeat jus conferendi, & in hoc casu, cum dolosè forsitan impedierit; dolus ei suffragari non debet.

NOTÆ.

1 a *Ebrudun.*) In hac sexta collectione tantùm legitur, *idem*; in quarta autem, *sub hoc tit. c.* 2. ita legitur; sed credo legendum esse Ebrodun. Ebrodunum enim, seu ut alii volunt, Ebredunum, civitas est in Alpibus maritimis, sita ad Druentiam fluvium, earumque Metropolis civilis dicitur in notitia provinciarum Galliæ: à principio Episcopum tantùm habuit, ut constat ex Concilio Regiensi, *can.* 2. postea tamen Metropolitæ dignitatem obtinuit, ut constat ex Hilario, *epist. 4. ad Leontium*, ibi: *Frater, & Coepiscopus noster ingenuus Ebredunensis, Alpium maritimarum Provinciæ Metropolitani semper honore subnixus.* Referunt Carolus à sancto Paulo, *in geograph. sacra, fol.* 145. Chenu *in chron. Galliæ, fol.* 508. Commentarium hujus textus dedi, *in cap. dilecti, de supplend. negligentia.*

CA-

Digitized by Google

C A P U T XVI.

Honorius III. *Episcopo, Præposito, & Cantori a Cameracensi.*

CUm dilecta in Christo filia, nobilis mulier *b* Joanna Comitissa Flandrensis, devicta quorundam precibus importunis fecerit promissiones illicitas de non vacantibus beneficiis Ecclesiarum, in quibus jus obtinet patronatus, & donationes eorum in *c* manibus posuerit alienis, sicut est nostris auribus intimatum: disc. v. m. quatenus irritum decernentes quidquid super hoc ab eadem inveneritis esse factum contra instituta canonica, auctoritate nostra inhibeatis eidem, ne similia de cætero attentare *d* præsumat.

N O T Æ.

1 a CAmeracensi.) Ita restituo epigraphen, & integram ex quinta compilatione edita à Cironio, ubi *sub hoc tit. cap.* 1. reperitur textus hic. De Ecclesia Cameracensi nonnulla notavi, *in cap.* 19. *de rescript.*

b *Joanna.*) Videlicet Constantinopolitana, Balduini Imperatoris Constantinopolitani filia, quæ patre suo peregiè mortuo, successit in Comitatu Flandriæ anno Christi 1206. cujus prior maritus fuit Ferdinandus filius Regis Portugaliæ, quem bello captum Philippus Augustus per decennium detinuit in carcere; posterior fuit Thomas filius Ducis Sabaudiæ. Ad ipsam, ut Comitissam Flandriæ spectabat jus præsentandi in beneficiis ecclesiasticis, ut constat *ex cap. dilecto, de testibus, cap.* 1. *de re judic. in* 3. *collect.* referunt Boetius Espon. *to.* 1. *q. heroic. tit. de Regalibus*, Cujacius, *in cap.* 1. *hoc tit.* & *d. cap. dilecto*, Altesserra, *de Ducibus, cap.* 8.

c *In manibus posuerit alienis.*) Hæc verba exposui *in c. constitutus* 11. *hoc tit.* & an patronatus possit constituere procuratorem ad præstandum assensum in beneficiis vacaturis, exponit Lotherius, *lib.* 2. *de re benef. c.* 6. *in princ.*

d *Præsumat.*) Adeò enim jus canonicum abhorret promissiones beneficii non vacantis, ut necdum eas à patronis fieri permittat, licèt ipsi possint postea variare, & ita nullum jus videatur præsentato quæsitum: & licèt possint transferre juspatronatus in alios, *c. ex litteris, de jurepatr.* tamen non valent præsentationem in beneficiis vacaturis alii donare, ut docent congesti à Barbosa in præsenti, quibus addo Boetium Epon. *in repetit. ad hunc textum*, Mancinum, *sacri juris controv. c.* 23. ex ratione adducta *in cap.* 2. *hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est. 2

T I T U L U S IX.

Ne vacante Sede aliquid innovetur.

C A P U T P R I M U M.

Innocent. III. *Priori, & Conventui a Glastonien.*

NOvit ille, qui scrutator est cordium & cognitor secretorum, quod licèt bonæ memoriæ C. Papa prædecessor noster Ecclesiam vestram erexerit Cathedralem, ipsam *b* Bartholomensi Ecclesiæ *c* uniendo, ut idem esset Episcopus utriusque; & suam constitutionem non solùm per privilegium, verùm etiam per alia scripta multa curaverit confirmare: quia tamen hæc unio à vobis asserebatur esse confusio, conquerentibus eam in grave præjudicium Glastonien. Ecclesiæ redundare, cum per ipsam dissolveretur religio, eleemosyna *d* fraudaretur, & hospitalitas: nos vestris supplicationibus inclinati, ad relevandum Ecclesiæ vestræ statum intendere cœpimus quantum decuit diligenter. Et quoniam absonum videbatur, ut subitò prædecessoris nostri evacuaremus in hac parte statutum, cum ei, quantum cum Deo possumus, deferre velimus, sicut & volumus, quod quantum cum Deo potuerint, nostri nobis deferant successores; unione manente, sic de cæteris disposuimus, quantumcunque bonæ memoriæ Saverico Barthol. Episcopo displiceret, frequenter ob hoc ad Sedem Ap. laboranti, quod status Ecclesiæ vestræ videbatur in melius relevatus. Unde post diversos tractatus, & deliberationes multiplices, quod per viros providos, & honestos auctoritate mandati nostri super hoc extitit ordinatum ad petitionem ejusdem Episcopi, postquam aliud à nobis non potuit obtinere, Apostolico tandem curavimus munimine roborare. Vos autem post obitum præfati Bartholomen. Episcopi ad nostram præsentiam recurrentes, humiliter postulastis, quia tempus advenerat, quo sine scandalo Ecclesiæ vestræ ruina poterat in statum pristinum relevari: cùm & Bartholomen. Ecclesia, & *e* Vuellen. ipsum pariter postularet; *f* Rex quoque cum regni Magnatibus, & quidam Episcopi cum multis Abbatibus deposcerent illud idem, ut unione penitus dissoluta, monasterium vestrum reduceremus in statum antiquum sub Abbatis regimine gubernandum. Nos verò diligentius attendentes, quod Episcopali Sede vacante non decet super hoc aliquid innovari, cum non sit qui jus Episcopale tueatur, præsertim ne plus cavisse personæ, quam Ecclesiæ videremur, si quod eo vivente concessimus, post obitum ejus subitò mutaremus, petitionem vestram ex toto absque damno conscientiæ, ac periculo famæ nequivimus exaudire. Ut autem solito more, quem & vobis utilem, & nobis honorabilem estis experti, gradatim ab imo procedatur ad summum, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ut cùm Batoniensis Ecclesia de Præsule fuerit ordinata, si ostendere volueritis quod Ecclesiæ vestræ nondum sit ad detrimentum, vel præjudicium evitandum plenè provisum, jus vestrum apud Sedem Ap. prosequendi liberam facultatem habeatis. Interim autem sub cura Prioris idem monasterium gubernetur.

N O T Æ.

1 a GLastonien.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. unic.* Glastonia est in Anglia, ad partem Occidentis, propè Vuelijam, ubi sanctus ille Joseph ab Arimathia, discipulus Domini, qui ejus sacratissimum corpus sepulchro condidit, celebre templum construxit, & posteà Hina Occidentalium Saxonum Rex, qui vixit circa annum 688. ibi Cœnobium Ordinis D. Benedicti construxit magnificeque dotavit, & posteà Edgarus Angliæ Rex magnis possessionibus auxit, & successivè Reges omnes singulari affectu prosequuti sunt, ut referunt Polydorus Vergilius, *lib.* 1. & 4. *hist. Angliæ*, Osbertus, *in vita sancti Dutani*, apud Surium, *die* 19. *Maii*, Vuillelmus Malmesburg. *lib.* 2. *de gest. Angliæ*, Yepes, *tom.* 3. *chron. D. Benedicti, cent.* 3. *nu.* 727. quod monasterium duravit usque ad tempora Henrici VIII. qui illud cum aliis ipsius provinciæ destruxit.

b *Bartholomen.*) Legendum est Batoniensem, ut infrà legitur. Batonia est civitas Angliæ Episcopalis; tempo- 2

ribus enim Guillelmi Ducis Normannorum, anno 178. in Concilio Londini celebrato statutum fuit, ut aliquot Sedes Episcopales, quæ in oppidulis ac pagis antea fuerant, in civitatibus, & locis celebrioribus collocarentur: quo factum est, ut Bathonia, Linconia, Sarisberia, Exonia, Cestria, atque Cicestria, & civitates hujusmodi novo Episcoporum incolatu nobilitatæ sint, ut refert Polydorus Vergilius, *lib. 9. fol.* 155.

c *Uniendo.*) Quam Episcopatuum unionem tantùm Pontifex facere potest, ut probant Petrus Gregorius, *de benefic. cap.* 2. Barbosa, *lib. 3. juris ecclef. cap.* 16. & dicemus *in cap. sicut unire, de excess. Prælat.*

3 d *Eleemosyna fraudaretur, & hospitalitas.*) Ut hæc verba intelligantur, sciendum est, monasterium hoc Glastoniense magnis opibus fuisse ditatum; siquidem redditus ejus constabant ex triginta mille libris, cum qualibet libra penderet 40. regales, & ita plusquam centum mille scuta auri obtinebat. Ex his alebantur 400. homines, qui degebant in ipso monasterio, & hospitabantur alii plures nobiles; & 4. & 6. feria cujuslibet hebdomadæ amplæ erogabantur eleemosynæ in pauperes illius ditionis, ut refert Yepes, *ubi suprà, fol.* 41. his verbis: *Las riquezas de los conventos, y particularmente de este, como hemos visto, servian de sustentar á muchos pobres, que venian de toda la tierra, los miercoles, y los viernes: y para entretener á muchas personas nobles, y necessitadas.* Unde conquerebantur monachi ipsius monasterii, per unionem factam à Cœlestino III. cessare prædictas eleemosynas, necnon hospitalitatem.

e *Vuellen.*) Vuellensis enim Ecclesia jam antea fuerat unita Bathoniensi, ut refert Polydorus Vergil. *d. l. 1. hist. Angliæ, fol.* 4.

f *Rex.*) Joannes videlicet Rex Angliæ & Scotiæ, non Richardus, ut voluit Cujac. *in præsenti*; quod ut facilius percipiatur, præsentis unionis historia repetenda est; cùm enim Cœlestinus III. unionem fecisset Bathoniensis Episcopatus cùm Abbatia Glastoniensi, in cujus unionis confirmationem dederat Richardus I. Rex Angliæ prædictam Abbatiam Saverico Episcopo Bathoniensi, poscentibus monachis unionem rescindi coram Innocentio III. ex eo quia talis unio religioni nocebat, & amplius piæ erogationes in pauperum alimenta fieri nequirent, Richardus dictam Abbatiam cuidam Vuillelmo dedit, qui eam quamdiu vixit Rex, pacificè possedit; eo tamen defuncto Savericus illam repetebat virtute unionis factæ à Cœlestino, & obtinuit eam confirmari ab Innocentio III. Defuncto tamen Saverico adhuc monachi instabant coram Innocentio III. pro rescissione unionis, plenam sui cœnobii restitutionem petentes: sed Innocentius eos audiendos non esse decrevit duplici ex ratione. Prima, quia vacante Sede, & defuncto legitimo defensore, videlicet Bathoniensi Episcopo, nihil erat innovandum quod attingeret jura Episcopalia, juxta D. Cyprianum *epist.* 31. ibi: *Ante constitutionem Episcopi nihil innovandum putamus, sed lapsorum mediocriter culpam temperandam esse credimus: dum Episcopus dari à Deo nobis sustinetur, in suspenso causa teneatur.* Secunda, quia si defuncto Saverico Innocentius monasterio concederet, quod eo vivo denegaverat, videretur tunc plus favisse Saverico, quam Ecclesiæ; & ita rectè definit, Sede Bathoniensi vacante, nihil statui posse, ex præsenti rubrica, cujus sententiam examinabimus *in c. 3. hoc tit.* 4

C A P U T II.

Honorius III. *Episcopo* a *Calven. & Magistris V. & I. Canonicis* b *Suessen.*

ILla devotionis sinceritas, & sincera devotio, quam dil. fil. Magister R. Decanus Teanen. ad personam nostram & Sedem Apostolicam hactenus habuisse dignoscitur, nos inducunt, ut eum pro suæ scientiæ ac probitatis intuitu geramus in visceribus charitatis, & ei denegare nolimus, quæ secundùm Deum fuerint concedenda: unde nos Ecclesiam sancti Leutii de Capua, cum omnibus pertinentiis suis, de qua Magistrum R. donationis nostræ gratia præcedente, præbendę nomine de mandato nostro ven. f. n. R. c Capuanus Archiepiscopus investivit, sibi duximus auctoritate Apostolica confirmandam, non obstante concessione Capituli facta de ipsa Ecclesia Roberto de Franco, Canonico Capuano; seu confirmatione nostra, si qua fortè in forma communi appareret obtenta: quum nusquam inveniatur cautum in jure, quod Capitulum vacante Sede fungatur Episcopi vice in collationibus præbendarum nec in eodem casu potest dici potestas conferendi prebendas ad Capitulum per superioris negligentiam devoluta, cùm non fuerit ibi superior, qui eas possit de facto, vel jure conferre. Quocirca disc. v. m. quatenus eumdem Magistrum in corporalem ipsius Ecclesię possessionem, sublato appellationis obstaculo inducatis, & defendatis inductum.

N O T Æ.

1 a CAlven.) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 1. Calvensis Ecclesia est suffraganea Archiepiscopi Capuani, ut ex veteri Codice provinciarum refert Cironius *hic.*

b *Suessen.*) Suessa, hodie Sessa, celebris urbs est Italiæ, in agro Vestino, ad montem Masicum sita, ut refert Schotus, *in itiner. Italiæ, lib. 3. fol.* 589. habuit jam olim Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Capuen. cujus Præsul Fortunatus subscripsit Concilio Romano sub Symmacho.

c *Capuanus.*) De Capuana Ecclesia jam nonnulla notavi, *in cap. 18. de elect.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur. EX hac Honorii decretali sequens communiter venit disputanda assertio: *Capitulum Sede vacante beneficia, quæ vel ex jure communi, vel aliunde ad liberam collationem solius Episcopi spectant, conferre non potest.* Probant eam textus, *in c. unic. hoc tit. in 6. c. 1. de instit. eodem lib.* Illustrant plures congesti à Barbosa, & Garanna *hic*, quibus addendi sunt Solorzanus, *to. 2. de jure Indiar. lib. 3. c. 13. n.* 31. Diana, *p. 3. tr. 4. resol. 24. cum sequent.* Cironius, & Cujacius, *in præsenti*, Moneta *de commut. c. 10. n.* 38. Chopinus, *de sacra pol. lib. 1. tit. 5. & 6.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 9. & 10.* Rusiniacus, *lib. 3. constit. tit. 8. cap.* 8. Saravia, *de jurisd. adjunct. q.* 17. Petrus Gregor. *lib. 1. partis. tit. 28. cap.* 11. Ughellius, *in method. juris can. lib. 3. c. 2. fol.* 235. Barbosa, *de dignit. c. 42. n.* 109. Corvinus, *lib. 2. aphorism. tit.* 29. Abbas Panorm. *q. 1. n.* 31. Duarenus, *lib. 3. de sacris Eccl. c.* 5. Corrasius, *de benef. p. 2. c.* 7. Lambertin. *de jurepatr. lib. 2. art.* 4. Sahagun. *in c. cum te, de rescript.* Lotherius, *lib. 2. de re benef. c. 2. lib.* 2. Roulselius, *lib. 2. hist. Pontif. jurisd. c. 11. n.* 13.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem argumentor. Sede Episcopali Vacante omnis potestas Episcopalis residet penes Capitulum. Tobias Paumeist. *lib. 2. de jurisd. c. 7. n.* 107. Gaillus, *lib. 1. observ. c. 30. n.* 10. & juxta Felinum, *in cap. 1. n. 19. de jurejur.* non est inferius Episcopo, sed eo mortuo in jus omne quodam accretionis modo succedit, unde Sede vacante jurisdictionem exercet: Duarenus *lib. 1. de sacris, c.* 6. statuta condit, *cap. cùm omnes 6. de constit.* præbendas confert, *c. unic. hoc tit. in 6.* ab excommunicatione, à qua Episcopus absolvere debebat, absolvit, *c. unic. de majorit. & obed. in 6.* eligit, *c. cùm olim 14. de majorit. & obed.* juramentum relaxat, *cap. penult. & ult. de supplend. neglig. in 6.* Igitur & beneficia conferre potest, quorum collatio ad Capitulum spectabat. Accedit, quod Episcopo Capitulum usque adeò connexum est, ut ejus membra dicantur esse Canonici, *c. novit, de his, quæ fiunt à Prælatis, c. cùm non deceat, de elect. in 6.* & pars corporis Episcopi, sicut Cardinales Pontificis, Augustus Vischerus, *de elect. Imper. §.* 8. quia inter Episcopum & Capitulum spirituale contrahitur conjugium, *cap. licèt, cap. inter, de transl. Episcop.* Ergo beneficia, defuncto Episcopo, conferre valet. 3 Traditur dubitandi ratio.

Qua difficultate minimè obstante vera est præsens decisio, cujus ratio assignatur à nostro Honorio in illis verbis: *Quia id nunquam in jure expressum est*; in collationibus enim beneficiorum non succedit Capitulum, nisi in casibus à jure expressis, ac proinde cùm ista regula sit prohibitoria, omne illud intelligitur esse expressè prohibitum, quod specialiter non est permissum, argumento 4 Traditur ratio decidendi.

tex us,

textui, *in l. 1. §. si quis hoc interdicto, ff. de itinere actuque*, *cap. ad audientiam*, ubi Abbas, & cæteri, *de præscript.* Ratio autem rationis, quarè à jure non sit permissum Capitulo Sede vacante conferre beneficia ea, quæ ad collationem Episcopi spectabant, provenit ex eo, quod jure communi attento omnia bona cum suis fructibus successori in ipsa Sede reservabantur, *c. non licet, cum seq. 12. qu. 2. c. quia sæpè, de elect. in 6. Clem. penult. de elect.* Concil. Calchedon. *can. 22.* Illustrant Hallier. *de sacris elect. sect. ult. art. ult.* Rota apud Pennam *tom. 1. decis.* 128. sed collatio beneficiorum inter fructus Episcopatus connumeratur, *cap. fin. de offic. vicarii in 6.* Glossa, *in c. olim, de majorit. & obed.* probant Gascia, *de benef. 5. p. c. 5. n. 2.* Barbosa, *in d. c. cum olim*, Salgado, *de regia protect. p. 3. c. 10. num. 3.* Didacus Perez, *in l. 10. gloss. 3. lib. 4. ordin. pag.* 884. Patexa, *de instrum. edit. tit. 2. resol. 3. num.* 17. rectè ergo decrevit Honorius in præsenti, Capitulum non posse beneficia conferre Sede vacante, quia illorum collatio cum fructibus debet reservari futuro Episcopo: prosequuntur Vivianus, & Garanna *in præsenti*.

5 Diluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui satisfaciendum est asserendo, Capitulum Sede vacante verè succedere in his, quæ sunt jurisdictionis contentiosæ, ut probat Solorzan. *d. c.* 13. Item in collatione beneficiorum necessaria, non verò in voluntaria, Chopinus *de sacra pol. lib. 1. tit.* 5. Inde Capitulum Sede vacante potest Prælatos inferiores confirmare, *d. c. cum olim, de majorit. & obed.* dicemus *in c. sicut 33. de simonia*: præsentatos instituere, *c. 1. de instit. lib. 6.* Selva *de benef. 2. p. q.* 11. Corrasius, *2. p. de sacerd. c. 5. n. 2.* Nam Capitulum Sede vacante Succedit Episcopo in omnibus, quæ sunt justitiæ, & necessitatis, Glossa, *in Clement. 1. verbo Capituli, de hæretic.* Dicitur autem collatio necessaria, quæ propter periculum animarum differri non potest, vel propter præsentationem à patrono factam, vel quia alicui certæ personæ, seu speciali generi personarum, ex fundatione, ac institutione, vel alia de causa debetur, veluti antiquiori optanti beneficium, ut *in c. fin. de consuet. in 6.* tales enim collationes Capitulum Sede vacante facere potest, juxta ea quæ tradit Vuamesius, *fol.* 259. facit textus, *in l. unus 67. ff. 1. ff. de legat. 1.* & ideò si patronus Ecclesiasticus, vel laicus plures præsentaverit ad beneficium, potest Capitulum instituere quem velit. Nec obstat, quod collatio, quæ fit ex Pontificis jussu, necessaria est; siquidem ejus præceptum necessariò est adimplendum: & tamen in tali collatione Episcopo injuncta non succedit Capitulum, *cap. eam te, de rescript.* Ergo quia nec in collatione necessaria succedit. Nam respondetur in ejus textus specie, ideò Capitulum non posse, nec teneri conferre præbendam illam, quia ejus collatio speciali delegatione Episcopo commissa, & injuncta erat; unde sicut Capitulum non succedit in jurisdictione delegata Episcopo, ita etiam nec in hac speciali commissione conferendi præbendam. Hucusque tradita procedunt in beneficiis, quorum collatio spectat ad Episcopum privativè, non verò simul ad Capitulum, quia tunc totum jus conferendi Sede vacante Capitulo accrescit, *cap. unic. hoc tit. in 6. cap. fin. de re judic. eod. lib.* non tamen ideò conferre valet beneficia, quæ spectant ad collationem Episcopi cum consilio Capituli, *cap. unic. §. cum verò, hoc tit. in 6.* quia tunc potiùs ad Episcopum solum, quàm ad Capitulum simul collatio spectat. Quid tamen de resignationibus purè, aut sub conditione faciendis coram Capitulo, & de collationibus beneficii in graduatus faciendis, observandum sit, prosequuntur Solorzanus & Chopinus *suprà*, Lothetius *d. quæst.* 2.

Sed suprà traditis obstat textus *in c. 6. de jurepat. in 1. collect.* in illis verbis: (Ex diligenti relatione Magistri E. accepimus, quod cùm bonæ memoriæ R. quondam Episcopus vester, de assensu & voluntate nostra ipsum in Canonicum Ecclesiæ vestræ recepisset, assignans ei xl. solidos sub annua pensione, nomine præbendæ percipiendos, quousque præbenda vacaret in eadem Ecclesia, ad quam ipsum intitulavit, eùm enim ad Diaconatus ordinem promovit, prędicto Episcopo de medio sublato, & redditibus Episcopatus ad fiscum devolutis, cùm quędam prębenda in jamdicta Ecclesia vacaret, charissimus in Christo filius noster H. Illustris Rex Anglorum eam Thomæ clerico suo contulit, cui etiam aliam postmodùm in eadem Ecclesia vacantem cum Archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, concessit, quas insimul non debet habere, cùm nulli sit licitum in una & eadem Ecclesia duas præbendas obtinere. Quo facto idem Thomas fructum præbendæ sibi priori taliter collatæ, Stephano fratri suo de Regia auctoritate confisus conferre præsumpsit. Quia igitur interest nostra, quæ in Ecclesiis Dei ita ordinata fuerint, studiosiùs emendare, d. v. per A. s. m. quat. si prælibatus E. à commemorato Episcopo de assensu, & voluntate vestra in Canonicum Ecclesiæ fuerit assumptus, ita quod cùm præbenda vacaret, sibi deberet ibidem assignari, prębendam illam cum fructibus, quos prædictus Thomas Stephano fratri suo post susceptum Archidiaconatum cum prębenda, dicitur contulisse, memorato E. omni oc. & ap. rem. auctoritate nostra quamcitiùs assignetis, & eam sibi faciatis in pace, & in quiete dimitti, quia pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de jure donare.) Ex quibus apparet, Sede vacante collationem prębendarum non reservari futuro Episcopo, immò potiùs à Principe sæculari fieri. Igitur non rectè in præsenti docetur, Sede vacante, collationem beneficiorum futuro Episcopo esse reservandam. Pro cujus textus expositione sciendum est, olim Regio in eligendis juri cohæsisse custodiam vacantium Ecclesiarum, & occupationem reddituum interim provenientium, ut probavi *in c. 4. de offic. ordin.* & eo jure regalium in Ecclesia vacantes insurrexisse Angliæ Reges, referunt Guillel. Rufus *anno Christi* 1089. Matthæus Paris. *anno* 100. Polydor. Vergil. *lib. 10. hist. Angliæ*, Guill. Britto *lib. 1. Philip.* 6

6 Exponitur cap. 6. de jurepatron.

Nam Rex Anglorum jus usurpaverat illud
Usque modò, ut solus Pastores ipse crearet:
Nam quotiens Pastore carens Prælatica Sedes,
Civili letho, naturalive vacasset,
Protinus Ecclesiæ bona cuncta vacantis, ab ipso
Usurpata suos convertebantur in usus;
Sicque Dei sponsam viduans, quantùm ipse volebat,
Cogebat placito sibi demum nubere sponso.

Licèt ea pacto Joannem Angliæ Regem jus hoc vacantium Ecclesiarum cessisse in Romanam Ecclesiam, ut Innocentium sibi conciliaret, referant Matthæus Paris. & Vuestmonaster, & ex his Altesserra *de Ducibus*, *c.* 8. Unde in prædicto textu juxta illam corruptelam contulit Rex Angliæ præbendam Sede vacante, non quia ex jure communi aliquàm successori collatio beneficiorum spectet. Eodem etiam modo exponendus est textus *in cap. dilectus 34. de præbend.* junctis in ejus notis adductis.

C A P U T III.

Idem *Maurino Episcopo* a *Burg.*

Constitutis olim coram bone memoriæ I. Papa prædecessore nostro procuratore Ecclesiæ sanctæ Mariæ de Castro Sororum, & bonæ memoriæ G. Burgen. Episcopo prædecessore tuo, dictus procurator petębat ab eodem Episcopo restitutionem tam super libertate liberè sibi eligendi Prelatum, quàm etiam super terris ipsius Ecclesię, & rebus aliis, quibus omnibus pars sua spoliata fuerat, ut dicebat. *Et infrà*: Lite igitur coram eodem prędecessore nostro super premissis legitimè contestata, & postmodum coram judicibus delegatis factis confessionibus, & receptis testibus ab eisdem, causa fuit ad nos instructa remissa. Procuratoribus igitur partium in nostra presentia constitutis, cùm super præmissis coram nobis diutiùs litigassent, nos diligenter hinc inde propositis, & rationibus partium pleniùs intellectis, reprobatis quibusdam depositionibus testium, qui vacante Burgen. Ecclesia, & carente legitimo defensore, fuerunt minùs justè recepti, procuratorem tuum nomine tuo de fratrum nostrorum consilio ab impetitione alterius partis sententialiter duximus absolvendum, quęstione proprietatis parti utrilibet reservata.

N O T Æ.

1 a B*Urg.)* Ita restituo textum, & epigraphen ex quinta compilatione Honorii III. edita à Cironio, ubi *sub hoc tit. c. 2.* textus hic reperitur: veram ejus historiam tetuli *in cap. licèt, de testibus*.

C O M M E N T A R I U M.

2 VErum est, Sede vacante, omnia ea quæ sunt jurisdictionis, ad Capitulum devolvi, *c. olim, de majorit, & obed. c. 1, eod. tit. in 6. c. ad abolendam 9. de hæretic. c. unic, hoc tit, in 6, c. si Episcopus 3. de suppl. neglig. eod. lib. c. 2. de offic. vicar. eod. lib.* Trid. *sess. 7, c. 10. & sess. 23. c. 10. & sess. 24. c. 16.* probant Hallierius *de hierarch. jurisd. lib. 3. c. 3. fol.* 342. Solorzan. *tom. 2 de jure Indiar. lib. 3. c. 12.* Valenzuela *consil.* 107. & in his Regnis Hispaniarum, ex concordia inter Magnum Philippum II. & Pium IV, Capitulum succedit in omni jurisdictione, quæ competebat Episcopo ut Episcopo. Solorzanus, & Valenzuela *ubi proximè*. In his autem, quæ ad rerum dispensationem, & administrationem ipsam spectant, omni modo locum habet sententia præsentis rubricæ, *ne Sede vacante aliquid innovetur*; quæ cùm sententiam perfectam contineat, pro lege habetur, ut suprà probavi *in rubric. ut lite non contest.* Ideò Canonici interim prohibentur quidquam sibi vindicare ex juribus Ecclesiæ, aut Prælati, qui decessit, *c. hæc hujus placiti 12. q. 2. c. 45. de elect. c. quia sæpè 40. eod. tit. in 6.* & omni modo de ipsius statu quidquam immutari non potest, dum non est qui ejus jura possit tueri, & defendere, *c. 1. hoc tit. c. si qua de rebus, 12. q. 2. c. 4. & 15. de præscript.* docet Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 132. etiam probavi *in d. c. 15.* ideòq; Capitulum non potest judicium, etiamsi cum defuncto cœptum sit, suo marte prosequi Sede vacante, ex hoc textu, nec constitutionem aliquam facere, quæ Episcopo inferat præjudicium; & si fecerit, nulla est ipso jure, etiamsi juramento firmata fuerit, *c. sicut 27. de jurejur.* Corvinus *lib. 1. aphorism. juris Pontif. tit.* 19. Nec contrarium probat textus *in c. cum consuetudini, de consuet.* in illis verbis: *Irritas decernentes, si quas fortè fecistis in ipsius Episcopi præjudicium, postquam est regimen Parisiensis Ecclesiæ adeptus*. Ex quibus à contrario deducitur, constitutiones eas, quas fecit Capitulum, antequam Prælatus adeptus esset Ecclesiæ regimen, etiam in ejus præjudicium valere, Quia respondetur primò, argumentum à contrario sensu deductum non valere, cùm sequitur absurdum: deinde quia in eo textu tantùm agebatur de constitutionibus à Capitulo Parisiensi factis vivo Episcopo, sine ejus consensu, & consilio; unde super illis tantùm consultus Honorius respondit, idem profectò responsurus de aliis in præjudicium ejus facti Sede vacante. Capitulum verò posse Sede vacante ex potestate legislativa statuta facere, quibus ligetur futurus Episcopus, probat pluribus relatis Diana *p. 11. tract. 3. resol. 34.* qui *integro tract. 4. partis* 8. prosequitur potestatem Capituli Sede vacante; & titulum *Illustrissimi*, quo concionatores salutant Episcopum, non deberi Capitulo Sede vacante, probat Illustr. Aravio *tract. 2. qq. moral. q. 15*.

T I T U L U S X.

De his, quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli.

C A P U T P R I M U M.

Ex Concilio apud a Valentiam.

IRrita erit Episcoporum donatio, vel venditio, vel *b* commutatio rei Ecclesiasticæ, absque collaudatione *c* & subscriptione clericorum.

N O T Æ.

a V*Alentiam.)* Ita etiam habetur *in cap. 1. sub hoc tit. de his, quæ conceduntur ab Episcopo sine consensu clericorum, in 1. collect.* & apud Burchardum *lib. 3. Decreti, cap.* 170. sed in nullo Concilio Valentino Galliæ, vel Hispaniæ reperiuntur hæc verba, ut notarunt Antonius Augustin. *in 1. compil. & lib. 1. de emendat. Gratiani, dialog.* 14. Severinus Binius *in notis ad Concil. Valent. tom. 1. fol.* 509. Sed in Concilio Carthag. 4. *can.* 31, hæc habentur verba: *Irrita erit donatio Episcoporum, vel venditio, vel commutatio rei ecclesiasticæ, absque conniventia, & subscriptione clericorum*. Ex eo citatur à Carnotensi *3. part. Decreti, cap.* 231. Sententia verò hujus textus ex Leone citatur à Gratian, *in cap. sine exceptione, 12. quæst. 1.* & ab Innocentio III. *in cap. 1. & 2. hoc tit. in 3. collect.* Credo ergo in Synodo apud Valentiam sub Damaso celebrata anno 374. teste Baronio *tom. 4. eodem anno, numero* 12, ubi actum fuit
E de rebus Ecclesiæ, editum fuisse hunc canonem: sed quia ejus sententia etiam reperiebatur in dicto Concilio Charthag. compilatores alii ex Concilio Carthag, alii ex Leone, alii ex Synodo apud Valent. citarunt. Hunc etiam canonem inter fragmenta, quæ citantur ex Concilio Valentino Hispaniæ refert Loaysas ordine 50. Et Concil. hoc Valentinum fuisse Hispaniæ, non Galliæ, probat Escolano *par. 1. annal. Valent. cap.* 10.

1 b *Commutatio.)* Permutatio videlicet, ut dicemus *in cap. 1. de rerum permut.*

2 c *Collaudatione,)* Collaudatio est confirmatio, seu approbatio actus, *l. 1. §. sed utrum, ff. de servo corrupto.* Ivo Carnot. *epist.* 16. ibi: *Conjugium quod ante factum non laudatis, post factum nec facto, nec dicto inconsultè approbetis*. Et *epist.* 13. *Testatue est, pleniter diffinitam esse causam Apostolica auctoritate, & vestra vestrorumque Coepiscoporum laudatione*. Inde laudemium in constit. feudorum, Hothomanus, & alii de feudalibus verbis, eodem verbo notarunt.

C O M M E N T A R I U M.

EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Prælatus non potest sine consensu, & subscriptione Capituli res Ecclesiæ vendere*. Probant eam textus *in cap. sine exceptione 52. 12. q. 2. cap. hujusmodi, §. quod si necessitas 10. q. 2. cap. nulli, de rebus Eccles.* cum aliis ibi referendis. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & *in dicto cap. nulli*, idem Barbosa *lib. 3. juris Eccles. cap. 30. & de potest. Episcopi 3. p. alleg.* 95. Arias à Mesa *lib. 3. variar. cap.* 23. plures congesti à Carvalho *in cap. Raynuntius, 2. p. nu.* 314. plures quos dabimus *in d. cap. nulli*. 3 Conclusio traditur, & probatur.

Sed hæc assertio difficilis redditur non solùm ex juris fundamentis adducendis infrà *in cap. nulli, rebus Ecclesiæ*; verùm etiam ex eo, quod venditio longè differt ab alienatione, ita ut alienatum non dicatur, quod venditum est, *l. alienatum, ff. de verb. sign.* quia si res distrahitur, ejus loco pretium accipitur: igitur etsi alienatio rerum Ecclesiæ generaliter sit interdicta, non tamen ea generali prohibitione continetur emptio, & venditio, & per consequens Episcopus res Ecclesiæ vendere poterit absque consensu, aut collaudatione Capituli. 4 Traditur ratio dubitandi.

Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione primò sciendum est, nonnullos ab hoc Concilio Valentino originem prohibitionis alienationis rerum Ecclesiæ repetiisse: sed contrarium docuit Arias à Mesa *lib. 3. variar. cap.* 23. à temporibus Apostolorum usque ad annum Christi 398. nullam legem latam fuisse de Ecclesiasticis bonis non alienandis; quia ex dispositione Apostolorum Episcopi dispensatores erant omnium rerum Ecclesiæ, *can. 39. Apost. cap. præcipimus, 12. qu. 2. cap. videntes, 16. ead. quæst. cap. quæcumque 10. q. 1.* cum aliis congestis ab Antonio Augustino *in epit. jur. Pontif. lib. 4. tit.* 80. Illustrant Turrianus *lib. 1. pro canon. Apost. cap.* 14. Severinus Binius *in dicto can. 39. Apost.* Robertus *lib. 2. rerum judic. cap. 2.* Mesa *d. cap. 23. num.* 3. qui tantùm deducit originem 5 De origine hujus prohibitionis.

hujus

hujus prohibitionis à Concilio Carthag. 3. relato *in cap. nullus* 39. 17. q. 4. Sed si verum est, præsentem canonem editum fuisse in Synodo apud Valentiam, ut suprà notavi, necessariò fatendum est, ab eo originem prædictæ prohibitionis repeti debere: successit Concilium Carthag. 3. celebratum sub Anastasio Papa anno 398. & sequuta fuit constitutio Leonis I. *in epist.* 104. cujus fragmentum extat *in cap. sine exceptione* 12. q. 2. eandemque prohibitionem districtiùs innovarunt Hilarius Leonis successor *ep.* 8. Agapitus *epist.* 6. quam explicat Baronius *anno Christi* 535. *nu.* 108. Verùm hæc decreta indemnitati Ecclesiarum non satis consulebant, cùm prohiberent donationem, venditionem, permutationem, non verò omne genus alienationis; prohibitio namque specialis unius, aut alterius contractus, ad aliud genus alienationis non porrigitur, *l. in quorum finibus* 24. *ff. de pignor.* nisi res à commercio eximatur, *l.* 1. *§. eam rem, ff. quæ res pignori*, junctis notatis à Donello *in tit. de pignor. cap. an in omnibus, prope finem.* Pinel. *in leg.* 2. *p.* 2. *cap.* 1. *n.* 14. *Cod. de rescind.* Rursus non exprimebantur res prohibitione comprehensæ; & si ad res mobiles prohibitio protraheretur, damnosa esset Ecclesiis potiùs quàm utilis. Ideò post hæc decreta Leo Imperator sua constitutione, quæ extat *in l. jubemus* 14. *Cod. de sacrosanct. Eccles.* prohibuit cujuscumque alienationis speciem in bonis immobilibus, servis rusticis, & annonis civilibus, hoc est redditibus; adjecitque pœnas nullitatis contractus, & ut accipientes bona ita alienata, eorumque hæredes tenerentur satisfacere Ecclesiæ, quæ tamen constitutio cùm lata fuisset à Principe sæculari, nullam auctoritatem præsenti prohibitioni præbebat, *cap. fin. hoc tit.* qua etiam ratione edictum Basilii Præfecti Prætorio editum anno 483. teste Baronio *tom.* 6. *eodem anno*, licèt rerum Ecclesiæ alienationem prohiberet, nullius momenti esse declaratum fuit in Synodo Romana relata *in cap. benè quidem*, 96. *distinct.* Etiam imperfecta erat prædicta Leonis constitutio, quia tantùm inhibebat alienationem bonorum Ecclesiæ Constantinop. ut notarunt Cujac. *in Novel.* 7. *Justin.* Gudelinus *de jure novissimo, lib.* 6. *cap.* 14. Quare Anastasius successor Leonis *in l. privilegia* 17. *C. de sacrosf. Eccles.* protraxit eam constitutionem ad omnes Ecclesias, adjiciens, ut ex causa necessitatis, aut utilitatis liceat alienationem facere, probata causa apud Magistrum census, aut defensorem civitatis.

6 *Prosequuntur aliæ leges hujus prohibitionis.* Sequitur juxta temporis seriem constitutio Symmachi in Synodo 4. Romana, anno 502. habita, qui alienationem perpetuam prædii Ecclesiæ rustici, vel cujuscunque qualitatis prohibuit, adjiciens, ut violator illius constitutionis anathematis mucrone feriretur, concessa actione cuilibet de populo, ut prædii alienati restitutionem peteret: constat: *ex cap. non liceat* 20. 12. *quæst.* 2. *c. si quis* 6. *hoc tit.* Ipse etiam Symmachus epistolam misit ad Cæsarium Arelatensem Episcopum, ut collapsam Ecclesiæ disciplinam restitueret, & rerum Ecclesiæ alienationem, quam Gallicani Prælati leviter faciebant, auctoritate Apostolica interdiceret: undè ipse Concilium Agathense celebravit anno 506. teste Baronio *eodem anno*: *& in can.* 7. relato *in c.* 1. *c. hujusmodi, §. quod si, & can.* 33. relato *in c. Episcopus*, 34. 12. *qu.* 2. statutum est, ne cuilibet Episcopo liceat res Ecclesiæ, casellas, aut mancipia, vel vasa ministerii vendere, seu per quoscumque contractus alienare, nisi causa necessitatis, aut utilitatis emerserit, probanda per duos, aut tres comprovinciales Episcopos. Et rursus *in can.* 22. *&* 40. relatis *in c. statuimus* 32. *c. Diaconi* 35. 12. *quæst.* 2. prohibitum fuit Presbyteris, Diaconis, aut aliis Clericis, ne de bonis Ecclesiæ sibi commissæ quidquam donare, aut concedere præsumant, quod si secus fecerint, ab honore depositi tantundem reddant, quantum abstulerint, excepto casu relato *in c. si quis in qualibet* 56. 12. *q.* 2. Denique sub eodem Symmacho celebratum est Concilium Epaunense anno 509. *& in can.* 9. statutum fuit, ut quicquid juris ecclesiastici alienatum ab Abbatibus, seu Archipresbyteris sine consensu Episcopi fuerit, Ecclesiæ restituatur. Verùm cùm relatæ constitutiones essent tantùm provinciales, adhuc alia generali lege opus erat. Eam tulit primus Imperator Justinianus anno 535. *in auth. de non alienandis, aut non permutandis rebus, & in authent. de alien. & emphyteusi*; quarum summam transcripsit Irnerius *in authent. hoc jus, Cod. de sacrosf. Eccles.* ubi Imperator constitutiones Leonis, & Anastasii ad omnes res cujuslibet Ecclesiæ, & varios alienandi modos protraxit. Sed etiam eas constitutiones, ut Principis sæcularis, nullas esse docuerunt Glossa, & Innocentius *in cap.* 1. *hoc tit. in* 6. Molina *tom.* 2. *de justitia, disp.* 465. D. Gregorius Magnus, qui floruit per annos 590. valdè curavit, ut res Ecclesiæ injustè alienatas recuperaret, & deinceps alienare prohiberet, ut constat *ex lib.* 1. *epist.* 66. *& lib.* 3. *epist.* 16. *& lib.* 8. *epist.* 53. *& lib.* 10. *epist.* 33. cujus tempore hæc prohibitio confirmata fuit in Concil. Hispal. 1. *can.* 1. in Concilio Tolet. 9. *can.* 1. *&* 2. Anno 787. in 7. Synodo generali celebrata sub Hadriano II. statutum fuit, ne Episcopus, vel monasterii Prælatus res Ecclesiæ alienare præsumant, nisi damnosæ sint; & tunc in clericos, vel agricolas eas transferant, non in Principes sæculares. Sequenti etiam sæculo, anno 863. eadem prohibitio apertiùs facta legitur in Concilio Silvanectensi sub Nicolao I. si vera est inscriptio text. *in c. nulli* 5. *de reb. Ecclesiæ*, ubi dicemus. Præterea idem sancitum fuit in Concilio Guastalensi sub Paschali II. anno 1106. ubi statutum fuit, ut nullus Abbas, nullus Archipresbyter, nullus Præpositus audeat possessiones Ecclesiæ commutare, vendere, seu locare. In Concilio Oxon. sub Honorio III. anno 1222. ubi inhibetur, ne quis habens Ecclesiasticam dignitatem, res Ecclesiæ consanguineis donet, in feudum det, aut quomodocumque alienet: Lugdunensi sub Innocentio IV. anno 1245. sub titulo *de usuris*. Lugdunensi sub Gregorio X. relato *in c.* 2. *de reb. Eccles. lib.* 6. In Concilio Salisbur. sub Martino IV. anno 1281. Viennensi relato *in Clementin. prima, de rebus Eccles. Extravagant. ambitiosæ hoc tit.* inter communem Tridentin. *session.* 25. *de reformatione, c.* 11. & aliis constitutionibus Julii III. Pauli IV. Pii IV. & V. quas refert Redoanus *post tract. de rebus Eccles.*

Secundò circa solemnitatem observandam in alienatione rerum Ecclesiæ triplicem præscriptam reperiri juxta Baldum *in d. authentica hoc jus, num.* 14. *Cod. de sacrosf. Eccles.* nempè civilem canonicam, & consuetudinariam. Civilis refertur *in dict. l. jubemus* 14. *authent. hoc jus*; & refertur à Gratiano *in cap. ea enim, §. hoc jus,* 10. *quæst.* 2. quæ non recipitur, nec servatur, ut supra notavi. Circa canonicam autem, & consuetudinariam diversa jura reperiuntur, licèt non ideò sint contraria: Cleri consensus desideratur *in d. c. sine exceptione* 12. *quæst.* 2. Episcopi tantùm assensus desideratur *in c.* 1. *de rerum permut.* consensus Primatis vel duorum comprovincialium licentia *in c. placuit* 51. *c. Episcopus* 58. *c. quicumque* 66. *c. si Episcopus* 12. *q.* 2. *c. hujusmodi, vers. apud duos,* 12. *qu.* 2. *c. nullus* 39. 17. *q.* 4. pro quorum jurium expositione dicendum est, quod cum auctis Ecclesiæ bonis difficilis esset duos Episcopos convocare pro solemnitate cujuslibet alienationis, observari cœpit alia solemnitas præscripta à Leone *in d. c. sine exceptione*, circa quam nonnulli casus distinguendi sunt. Primus est cùm agitur de alienatione rerum ad mensam Episcopalem pertinentium, in quo olim alienatio erat prohibita, nisi fieret cum consilio Concilii Provincialis, *c. placuit* 51. 12. *q.* 2. hodie Romani Pontificis desideratur assensus, *c.* 2. *de reb. Eccles. in* 6. qui debet præcedere, aliàs suspenditur Episcopus, *d. c.* 2. Secundus est cùm alienantur bona, quorum administratio ad Capitulum pertinet, quo casu Capitulo legitimè congregato in loco solito ad sonitum campanæ, superior, seu qui præest, proponit tractatum, causam scilicet, & rem, de cujus alienatione agitur, & sigillatim rationes, ex quibus expedit, vel non alienationem, fieri Ulpianum *in l. magis puto, §. si pupillus, ff. de rebus eorum, juncta l.* 1. *&* 2. *tit.* 14. *partit.* 1. Et licèt consuetudine receptum sit, ut tres interveniant tractatus, jure tamen communi unus sufficiebat, *d. c. sine exceptione c. tua, c. cum Apostolica, hoc tit. c.* 1. *de rebus Eccles. in* 6. Post prædictum autem tractatum debet sequi consensus Capituli, ex nostro textu, ibi, *Collaudatione*; junctis Abbate *n.* 3. & Glossa 1. *in cap.* 2. *hoc tit.* sufficit tamen si talis consensus à majori parte præstetur, ut probatur *in d. c. eam enim, §. hoc jus, c.* 1. *de his, quæ fiunt à majori parte*: faciunt textus *in c.* 2. *de jurepat. c. auditis* 29. *cap. quia propter* 42. *vers. Vel major, de elect. c.* 2. *vers. Vel majoris, de testibus, lib.* 6. *l. quod major* 19. *ff. ad municip.* & in ea major pars consideratur respectu existentium in Capitulo, quia absentes non computantur, nec vocandi sunt, ut docent Abbas in præsenti, *à num.* 5. *& in c. cum omnibus, nu.* 13. *de constitut.* Molina *d. disput.* 468. & relati à Redoano sup. *num.* 51. & à Gregorio Lopez *verbo Con otorgamiento, in d. l.* 2. *tit.* 14. *p.* 1. & ad minus adesse debent duæ partes Capituli, ut colligitur *ex d. l. nulli, juncta l. nominationum, C. de Decur. lib.* 10. *vers. Duæ partes*, ubi Glossa 1. Quæ jura procedunt secundùm canones, ut docent Abbas, & Decius *n.* 31. *in d. cap. cùm omnes*, Rochus de Curte *de jurepatr. verbo Honorificum*, reprobata Glossa *verbo Constitutum*, in præsenti, de quibus, & de nominibus Canonicorum, & singulorum existentium in Capitulo, debet mentio fieri in instrumento alienationis, argu-

7 *De solemnitate requisita in alienatione.*

gumento text. *in l. fin. C. de vendit. rer. civit. lib.* 11. Et licèt de jure communi omnes tenerentur subscribere, ex hoc textu, junctis Glossa, & Innocentio *hic*: hodie tamen consuetudine non servatur, ut notarunt Gregorius Lopez *ubi supra*, Socinus *conf.* 15. *volum.* 1. quibus omnibus accedere debet Episcopi, vel legitimi superioris licentia, ut constat *ex c. quantò, c. tua, hoc tit.* Tertius casus contingit, cum alienatio fit rei communis pertinentis ad Episcopum, & Clerum, in quo eadem solemnitas, quæ in superiori casu necessaria est, ex notatis à Panormit. *in præsenti, num.* 5. Quartus casus contingit, quando alienantur res monasterii; quo casu si illud Episcopo subjectum est, causa alienationis coram Episcopo, vel ejus vicario proponitur, & post causæ cognitionem licentia ab eodem conceditur, *c. Abbatibus*, 41. 12. *quæst.* 2. *c. in venditionibus* 40. 17. *quæst.* 4. docent Abbas *hic, num.* 5. Covar. *lib.* 2. *var. c.* 17. *num.* 1. Castillo *de usufruct. lib.* 1. *c.* 54. *numer.* 22. Quod si monasterium exemptum sit ab Episcopi jurisdictione; tunc Capituli consensus, & superioris licentia desiderantur. Quintus tandem casus contingit, cùm alienantur bona hospitalium, confraternitatum, aut similis loci pii; quo casu distinguendum est, an similia hospitalia erecta sint auctoritate Episcopi, vel sine ejus licentia. Primò casu facultas Episcopi desideratur, secundo verò tantùm consensus, seu tractatus desideratur. Circa solemnitatem consuetudinariam etiam sciendum est, quod si per consuetudinem addatur nova forma, quæ Ecclesiæ utilis sit, servanda erit, Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q.* 24. *nu.* 80. Idemque dicendum est, si solemnitatis præscriptæ aliquam partem levem moderetur, veluti subscriptionem clerici in præsenti statutam. Gilkenius *in d. authent. hoc jus, C. de sacros. n.* 56. sed si per consuetudinem omnis solemnitas auferatur, & ita damnosa Ecclesiis esse incipiat, ut irrationabilis improbanda est, ex adductis *in c.* 1. *& 2. de consuet.* docuerunt Covar. *d. lib.* 1. *var. c.* 17. *nu.* 4. Gutierrez 2. *p. de tutel. c.* 5. *num.* 6. Chassaneus *in consuet. Burgundiæ*, §. 9. *num.* 32.

8 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis, apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm tot Ecclesiæ legibus alienatio rerum Ecclesiæ prohibita sit absque debita solemnitate celebrata, & venditio alienatio sit, *l. sed Celsus 6. in principio, l. alienatio* 67. *ff. de contrah. emption.* siquidem per eam, & traditione sequuta id agitur, ut si venditor dominus est, dominium transferat, *l. clavibus* 74. *ff. eod. tit.* aut si dominus non est, usucapiendi conditionem, §. *ex his, Instit. per quas personas nobis acquiritur*, ita ut pacisci non liceat, quod salva manente venditione, emptori dominium non acquiratur, *l. cùm manu sata* 80. §. *ult. ff. de contrah. empt.* indè sub prohibitione alienationis venditionem contineri docetur *in l.* 1. *& per tot. C. de prædiis minor. l. fundum* 17. *ff. de fundo dotali*: immò sub venditionis voce alias alienationis species contineri, probat Joannes Robertus *lib.* 1. *animadv. c.* 8. Rectè ergo in præsenti docetur, Episcopum res Ecclesiæ vendere non posse absque solemnitate, id est consensu, & collaudatione Capituli. quod adeò verum est, ut ea solemnitate deficiente, nulla sit alienatio, quamvis utilis Ecclesiæ appareat, *d. c. sine exceptione*, ubi glossa *verbo Profuturum*, 12. *q.* 2. *c.* 1. *de rebus Eccles. in* 6. defendunt Sarmiento 1. *p. de reddit. c.* 2. *per tot.* Matienzo *in l.* 2. *tit.* 3. *lib.* 5. *recopil. glossa* 1. *n.* 13. Sed licèt prædicta solemnitas alienationem præcedere debeat, ex suprà traditis, si postea sequatur, in Ecclesiæ utilitatem sustinetur alienatio, argumento textus *in c. si qua* 12. *q.* 2. *cap. cum nos* 3. *hoc tit.* docent Glossa *in c.* 1. *verbo Sede, ne Sede vacante*, Orosius *in l. cùm hi* 8. §. *eam, ff. de transact.* ita ut ipsa alienatio censeatur valere non ex tunc, id est à die alienationis; sed ex nunc, id est à die ratihabitionis. Abbas *in c. cum nos, hoc tit.* Molina *d. disp.* 468.

9 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam cùm dicimus, venditionem alienationem esse, de ea agimus, quæ non solùm est perfecta mutuo consensu, juxta textus *in l.* 1. *ff. de contrah. emption. princip. Instit. eod. tit.* ubi plura D. Nicolaus de Castro; sed etiam traditione sequuta, per quam dominium transfertur, *l. traditionibus, C. de pactis*; venditio; namque traditione non sequuta, magis alienationi proxima est, quam alienatio propriè dicatur, *d. l. alienatum* 67. Sed quia in rebus Ecclesiæ servandis ita cautè procedi oportet, ut non solùm tollatur actus, in quo alienatio exercetur; sed etiam omnis actus, per quem ad alienationem perveniri possit, ex regula legis finalis, *C. in quibus causis in integr. restit.* ideò sacri canones non solùm venditionem rei traditione perfectam, verùm & mutuo tantùm consensu celebratam prohibuerunt. Illud tamen difficile est, an sicut præsenti prohibitione generali de non alienandis Ecclesiæ rebus, comprehenditur venditio; è contrario præsenti textu, & aliis antiquis Ecclesiæ canonibus suprà relatis, venditione specialiter prohibita, quæcumque alienatio interdicta censeatur? Et affirmativa sententia suadetur ex eo, quod venditio contractus similes comprehendit, *l. sicut*, §. *venditionis, ff. quibus modis pignus vel hypotheca*. Rursus quoad hujusmodi contractum adest latissima acceptio, ut ex lege XII. Tab. omnem alienationis speciem sub eo complecti voluerit, *l. statuliberi* 29. §. *Quintus, ff. de statulib.* probat Robertus *d. lib.* 1. *animadv. c.* 8. Verumtamen dicendum est, necessariam fuisse interdictionem generalem alienationis, nec virtute præsentis prohibitionis alios contractus comprehendi potuisse, *ex l. in quorum* 24. *ff. de pignor.* nam prohibitio restringens facultatem disponendi de rebus propriis, strictè debet interpretari, ut resolvit Caldas *tr. de empt. & vendit. c.* 3. *n.* 1. & *c.* 8. *n.* 26. Ut autem aliud est vendere, aliud donare, aliud permutare, & cætera; sic etiam venditione prohibita alii contractus sublati non intelliguntur, ut constat ex casibus relatis *in l. si pupillorum* 7. §. *si Prætor, ff. de rebus eorum, l. fin. C. de prædiis Decur. lib.* 10. in quibus sub venditione alii contractus non veniunt, sicut etiam sub emptione alii contractus non continentur: undè legatis rebus emptis, quæsitæ alio titulo non debentur, *l. item* 49. §. *item, ff. de leg.* 3. & qui prohibetur emere, non vetatur pignori accipere, *d. l. in quorum*; undè post specialem prohibitionem venditionis rerum Ecclesiæ necessaria fuit generalis prohibitio alienationis earum. Nec contrarium suadetur *ex d. leg. sicut* 8. §. *venditionis, ff. quibus modis pignus*, in qua tantùm agitur de exceptione sententiæ propositæ *in* §. *si voluntate*, ejusdem legis, ubi docuerat Marcianus, permissa à creditore venditione pignoris, obligationem ejusdem remitti: posteà differit, quinam contractus celebrari possint, ita ut ex permissione creditoris pignus distrahi dicatur; & ait in dotem dationem concessam intelligi, & donationem, nisi fortè eo animo fuerit creditor, ut ex pretio rei distractæ sibi fieret satis: sed hæc sententia ita exponenda est, ut donare possit debitor, & in dotem dare, non quia venditionis nomine hi contractus veniant, sed ex sententia & mente creditoris; nisi enim voluit ex pretio rei distractæ sibi caveri, remissionem pignoris videtur fecisse, ut debitor de re sua disponat, quomodo sibi expediat: docuerunt Caldas *ubi suprà*, Arias de Mesa *lib.* 1. *var. c.* 5. Nec obstat textus *in d. l. statuliberi*, §. *Quintus*, qui eodem modo est exponendus; nam, quod ibi dicitur, emptionis verbo omnem alienationis speciem comprehendi, perpetuum non est, neque ex proprietate verbi colligitur, sed ex sententia legis ad speciem ibi subjectam restringitur, ut latiùs docuerunt Cujacius *lib.* 2. *obser. c.* 7. Sarmient. *lib.* 3 *select. c.* 1. Robertus *lib.* 1. *animadv. c.* 7. Genoa *in Concil fol.* 538. Amaya *in lege unica, C. de vendit. rer.* Vuisembach. *disp.* 5. *n.* 5. Illud tamen sciendum est circa hanc alienationis speciem, quod licèt venditio emptionem soleat etiam comprehendere, cùm veteres promiscuè his appellationibus uterentur, *leg. veteres* 19. *ff. de act. empti*, & correlativa sint emere, & vendere; quare dispositum in uno, in alio statutum creditur, *l.* 1. *C. de cupress. lib.* 11. attamen cùm Prælatis adimitur in præsenti textu potestas vendendi res Ecclesiæ, non interdicitur ex illis otiosam pecuniam in emptionem prædii, vel alterius rei conferre, quia non viget eadem ratio prohibitionis. Facit exemplum tutoris, de quo *in l.* 4. *ff. de administr. tut. leg.* 3. *C. de usur. pupil.* juncto Gutierrez 2. *p. de tutel. cap.* 9. à quo ad Prælatum non malè deducitur argumentum: & ita licèt Prælato prohibeatur vendere rem Ecclesiæ, non ideò illi interdicitur ex pecunia otiosa prædium emere, cùm hoc utilius sit Ecclesiæ, quàm pecuniam infructuosam retinere.

Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. dilecti* 3. *de emptione & vendit.* ubi venditio sylvæ facta fuit inscio Capitulo Belvacensi, & sic sine solemnitate præscripta in hoc textu; & tamen sustinetur talis contractus, nec ideò irritatur. Igitur quia consensus, seu collaudatio Capituli non desideratur in alienatione prædii ecclesiastici. Pro cujus textus expositione sciendum est, in ejus specie duplici ex causa actum esse ad rescissionem venditionis. Prima, quia minùs dimidia justi pretii pro sylva Canonici acceperunt, quare illis competebat beneficium legis secundæ, *C. de rescind. vendit.* Secunda, quia sine Capituli consensu, & subscriptione facta fuit, quare judices sylvam restitui jusserunt ejus venditione rescissa; sed illorum sententia fuit per Innocentium revocata, quia juxta remedium dictæ legis 2. debebant alternativè pronunciare, electione data emptori, ut pretium justum restitueret, vel rem redderet, *l. si dolus, C. de rescind. vendit.* dicemus *in d. c.* 3. Si verò ob defectum solemnitatis venditionem rescindi judices volebant, id primùm probari oportuit, per 10

10 Explicatur cap. 3. de emptione, & vendit.

Eccle-

Ecclesiam videlicet, quod sine solemnitate celebrata fuisset emptio, quia judex secundùm allegatam, & probatam tantùm sententiam ferre potest, *leg. illicita*, §. *veritas*, *ff. de offic. Præsidis*: at in specie dicti capitis 3. non constabat de defectu consensus Capitali; quare dum Innocentius sententiam priorum judicum retractat, reservat etiam jus Ecclesiæ, ut contra venditionem agere possit, ob defectum consensus Capituli; & ita cùm de eo defectu non constaret primis judicibus, non potuerunt ob solemnitatis defectum venditionem irritare. Nec obstabit si instes, consensum Capituli in eo textu præsumi, quia licèt talis solemnitas pro forma desiderata, in præsenti textu, & *In cap. 1. de rebus Ecclesiæ*, *in 6.* in facto consistat, & proindè non præsumatur, *l. in bellu*, §. *facti*, *ff. de captivis*, docent Panormit. *in c. ea noscitur*, *num. 9. hoc tit.* Menochius *lib. 2. de præsumpt. præs. 75. num. 21.* hoc tamen limitatur nisi triennale tempus elapsum sit, quia ex tali tacita ratihabitione venditio aliàs nulla convalescit, & per consequens cùm in eo textu de solemnitate non constasset, nec elapsum esset tam diuturnum tempus, videbatur sufficienter constasse de defectu solemnitatis. Nam respondendum est, quod licèt verum sit, solemnitatem non præsumi, nisi probetur, & talis probatio incumbat illi, qui solemnitatem interfuisse dicit, *l. quæcumque*, §. *final. ff. de publiciana*, *l. 2. C. de probat.* tamen si Ecclesia agit, & possessor rei distractæ convenitur, Ecclesiæ incumbit onus probandi defectum solemnitatis, cum emptor interim tutus sit possessione, *c. cùm venissent 6. de instit.* docet Redoanus *de rebus Ecclesiæ*, *q. 39. num. 6.* unde cùm *in dicto c. 3.* Ecclesia peteret rescissionem contractus, debebat probare defectum solemnitatis, quæ cùm extrinseca sit, non præsumitur, nisi probetur. Et si adhuc sciscíteris, quare si *in dicto cap. 3.* sententia priorum judicum infirmatur, quia electionem non præstabat emptori supplendi justum pretium, vel restituendi sylvam; quomodo Innocentii sententia sustinetur, quæ prædictam electionem etiam non præbebat? Respondeo injustam fuisse in specie dicti capitis 3. sententiam priorum judicum, quatenus electionem emptoribus à jure concessam denegarunt; at non esse iniquam Innocentii sententiam, etsi eandem electionem non concederet, ex eo, quia priores judices diffinitivam sententiam contra jus præscriptum *in dicta leg. 2.* protulerunt: at Innocentius tantùm interlocutoriam sententiam protulit, ut injuriam illatam Ecclesiæ ex executione prædictæ sententiæ tolleret.

C A P U T II.

Alex. III. a *Norvicensi Episcopo*.

Continebatur in litteris à te nobis transmissis, quod cùm super decima de Queche inter Magistrum Hub. & N. de mandato nostro coram te [b] verteretur, constiterit tibi, quod M. Abbatissa sanctæ Mariæ de [c] Vvint. pro communi voto, & unanimi consensu, conventu assensum præstante, decimam ipsam prædicto H. concessit, & Rad. Vvinton. Archidiaconus per clavem & librum sibi exinde investituram fecit: Magister verò N. probavit coram te idoneis testibus, quod præfata Abbatissa præscriptam decimam sibi priùs dederat, conventu non contradicente, quàm eam præfato Huberto dedisset, & quod à diœcesano Episcopo ejus fuerit concessio confirmata. Unde quia nos consulere voluisti, cui concessioni innitendum sit, consultationi tuæ taliter respondemus, quod concessio priùs facta, si conventu sciente, & non contradicente facta est, robur firmum debet habere. Verùm si præfata Abbatissa ignorante conventu, aut contradicente, priùs prædicto N. decimam suam concessit, & non post multum tempus de assensu conventus eandem decimam memorato Huberto dedit, sic ut ibi eam datam fuisse constet, secunda concessio debet præjudicare priori.

N O T Æ.

1 a *Norvicensi.*) Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2. & in c. continebatur*, *de despons. impub.* & post Concilium Lateran. *p. 47. c. 5* ex quo Conciliorum volumine ita restituo integram hujus textus. De Ecclesia Norvicensi egi *in c. 9. de rescriptis*.

b *Verteretur.*) *Quæstio verteretur*, supplet Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum*, *in 1. collect.*

2 c *Sancta Maria de Vvint.*) Lege *de Vvilt.* Vviltonia enim est in pago proximo ad Sarisbariam urbem: erat cœnobium hoc monachorum D. Benedicti, ut refert Polydor. Vergil. *lib. 6. hist. Angliæ*, *fol. 117.*

COMMENTARIUM.

3 Difficilis profectò, & meritò visus est præsens textus juris Interpretibus duplici ex capite. Primò, quia si in textu antecedenti docetur, in qualibet alienatione rei Ecclesiasticæ desiderari simul cum Prælato collaudationem, & subscriptionem Capituli, quomodo in præsenti Abbatissa poterat tacente Capitulo decimam Magistro Huberto concedere, & per consequens alienare? Secundò, quia ait Alexander, secundam decimæ concessionem consentiente Capitulo factam, ita demùm præferri priori, ignorante, vel contradicente Capitulo celebratam, si statim, & non elapso longo tempore facta sit; ubi innuitur, quod si post longum tempus secunda concessio facta fuit, prævalet prior, etiam renuente Capitulo facta, quasi Magister Hubertus per præscriptionem decimam, seu ejus jus acquisierit, cùm certum sit, in tali casu nullo modo præscriptionem procedere, ex traditis per Berojum *in cap. de quarta*, *de præscript.* His difficultatibus ut satisfaciant Glossa, & antiquiores in præsenti, Berojus *ubi proximè*, *num. 25.* in varias distrahuntur sententias. Aliqui accipiunt textum hunc de alienatione rei modicæ, quo casu non desideratur eadem solemnitas, quæ exigitur in alienatione rei gravis æstimationis, *cap. terrulas 12. q. 2.* ita Rebuffus *de decimis q. 5. nu. 34.* & alii congesti à Barbosa *in præsenti*. Ipsi etiam docent Alexandrum III. desiderare, ut non post multum tempus secunda concessio facta sit, quia si longum tempus elabatur, præsumitur Capituli consensus ex diuturna taciturnitate. Sed his, & aliis omissis sententiis, existimo cum Brito, quem laudat, & sequitur Carvalho *in c. Raynuntius*, *2. p. nu. 333.* textum hunc nullo modo esse accipiendum de alienatione decimarum, vel similis rei ecclesiasticæ; sed potiùs de repræsentatione ad beneficium, quæ competebat monasterio Sanctæ Mariæ; & ita decimam in præsenti non significare quod sonat, sed potiùs beneficium Ecclesiasticum, ut *in c. vestra*, *de locato*. Suadetur hæc interpretatio ex eo, quia in præsenti refertur hujusmodi decimæ, seu beneficii concessionem confirmasse Episcopum, & Archidiaconum investituram dedisse per clavem, & librum: quæ omnia propria sunt institutionis canonicæ, & investituræ corporalis in beneficio: quis autem unquam audivit, in alienatione decimarum à personis exemptis facta desiderari institutionem Episcopi, & investituram Archidiaconi, quæ peculiaria sunt beneficii ecclesiastici, ut probavi *in cap. ut nostrum*, *de offic. Archid. c. 3. de instit.* Unde facilè, & noviter respondetur secundæ difficultati: ideò enim exigit Alexander, ut non post multum tempus secundam concessionem fecerit Abbatissa, quia si elapsum tempus diuturnum esset, ex taciturnitate præsumeretur consensus, juxta textum *in l. cùm de in rem verso*, *ff. de usur. l. 2. Cod. de fideicom. l. pen. & ult. ff. de inoffic. l. 4. Cod. de non num. pecun. l. sed si Julianus 7. §. fin. ff. ad Maced. l. si major factus*, junctis traditis à Barbosa *de potest. Episc. alleg. 95.* Flores de Mena *variar. q. 23.*

Digitized by Google

CAPUT III.

Alexander III. a *Vigor. Episcopo*.

CUm nos jam pridem, si benè meminimus, tibi per litteras nostras indulserimus, ut si I. prædecessor tuus, reclamante Capitulo Ecclesiæ tuæ, Abbati, & Fratribus de Osseneja Ecclesiam de Braja contulit, eam tibi revocare liceret; jam dictis Fratribus, sicut asseris, litteras nostras indulsimus, ut ipsis Ecclesiam jamdictam dimitteres pacificè possidendam, immemores existentes illius scripti, quod super hoc tibi fuerat indultum. Licèt autem hoc tibi indulserimus, prudentiam tuam monemus & hortamur attentiùs, quatenus divino intuitu, & pro reverentia Beati Petri, & nostra, Ecclesiam ipsam, si quoquo modo sine gravi detrimento Ecclesiæ tuæ fieri potest, jamdictis Fratribus in pace, & quiete dimittas; quia decet providentiam tuam ad commodum, & profectum religiosorum locorum intendere, & quod idem prædecessor tuus pietatis studio fecit, ratum, & firmum habere. Si autem eandem ipsis Ecclesiam dimittere fortè non poteris, non obstantibus litteris, quas prædicti Fratres super hoc impetraverunt, scriptum tibi exinde indultum in sua volumus stabilitate consistere, quoniam certum est, de rigore juris concessionem illam non tenere, si reclamante Capitulo per eundem prædecessorem tuum ipsam constat factam fuisse, nisi idem Capitulum concessionem ipsam ratam *b* postmodùm habuisset.

NOTÆ.

V*Igor.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. ex qua restituo hujus textus litteram. De Vigorniensi Ecclesia nonnulla notavi *in cap.* 9. *de elect.*

b *Ratam.*) Quatenus per ratihabitionem alienatio facta confirmetur, *dixi in cap.* 2. *de transact.*

CAPUT IV.

Idem *Hierosolym.* a *Patriarchæ*.

NOvit pleniùs, sicut credimus, tuę discretionis prudentia, qualiter tu, & fratres tui unum corpus sitis, ita quidem, quod tu caput, & fratres tui membra esse probentur. Undè non decet te, omissis membris, aliorum consilio in Ecclesiæ tuæ negotiis uti, cùm id non sit dubium, & honestati, tuæ, & sanctorum Patrum institutionibus contraire. Innotuit siquidem auribus nostris, quod tu sine consilio fratrum tuorum Abbates, & Abbatissas, & alias Ecclesiasticas personas instituis, & destituis, non considerans, nec attendens, quomodo te non sit dubium statuta sacrorum canonum transgredi, cùm in hujusmodi causis clericorum, & laicorum circa te commorantium, qui de corpore ipsius Ecclesiæ non sunt, potiùs quàm fratrum tuorum consilio inducaris. Inde est, quod discretioni tuæ auctoritate Apostolica prohibemus, ne Abbates, Abbatissas, vel alias Ecclesiasticas personas sine consilio, & assensu Prioris, & fratrum tuorum Canonicorum sancti Sepulchri instituere, vel destituere aliqua ratione de cetero præsumas. Quod si fortè, quod non credimus, contra prohibitionem nostram attentare præsumpseris, nos tales institutiones, & destitutiones, si quas amodò feceris, auctoritate Apostolica cassamus, & omni robore, & stabilitate carere decernimus.

NOTÆ.

a P*Atriarchæ.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 4. pro cujus inscriptionis, & præsentis textus expositione sciendum est, Patriarchalem Hierosolymitanam Ecclesiã à prima ejus institutione clericos regulariter viventes habuisse jam temporibus D. Clementis, ut constat *ex cap. dilectissimis* 12. *q.* 1. & in ea sequentibus sæculis observata fuit regula sancti Augustini, ut probat Pennotus *lib.* 2. *hist. Canonic. c.* 41. *n.* 2. & ipse Patriarcha habebat subjectas alias Ecclesias, etiam Canonicorum regularium, *ut ex c.* 58. *veteris hist. Orientalis*, refert Pennotus in hæc verba: *Patriarchalis siquidem Ecclesia, quæ est Dominici sepulchri sub monte Calvario, Canonicos habet regulares secundùm habitum, & regulam Beati Augustini viventes. Habent autem Priorem, ad quem cum dictis Canonicis pertinet eligere Patriarcham, qui est illis loco Abbatis. In Ecclesiis autem Templi Domini, & Montis Sion, & Montis Oliveti, sunt Abbates, & Canonici secundùm regulam prædictam Beati Augustini Domino ministrantes.* Et ex Philippo Novariensi *lib.* 3. *Chron. c.* 14. ibi *Habet insuper prædictus Patriarcha Abbates, & Priores sibi subjectos, insignia Pontificalia, baculos, & mitras, annulos, & sandalia ex privilegio dignitatis habentes, Domino Patriarchæ in ministerio reverenter assistentes: Patriarchalis, siquidem Ecclesia Dominici Sepulchri sub Monte Calvario Canonicos habet regulares, secundùm regulam, & habitum Beati Augustini viventes: habent autem Priorem, ad quem cum prædictis Canonicis pertinet eligere Patriarcham.* Et temporibus Godefrici, qui Hierosolymam de manibus Sarracenorum recuperavit anno 1110. instituta, seu ibi restaurata fuit Congregatio Canonicorum Dominici Sepulchri, ut latè refert Pennotus *dicto lib.* 2. *c.* 67. *per totum.* Ex quibus apparet, rectè Alexandrum III. in præsenti decrevisse, Patriarcham ipsum Hierosolymitanum caput esse, Canonicos verò sancti Sepulchri membra; atque ideò illis inconsultis non debere Patriarcham Abbates, & Abbatissas in monasteriis ipsius Congregationis instituere, seu destituere, cæteraque eis disponere.

CAPUT V.

Idem a *eidem*.

QUantò majori dignitate, dante Domino præeminês, tantò decet ampliùs, & oportet te in omnibus eam diligentiam, & gravitatem habere, qua omnia videaris sine nota, & reprehensione peragere, & laudabiliter injunctæ tibi sollicitudinis officium dispensare. Audivimus autem, unde mirati sumus, sicut mirari meritò poteramus, quod in concessionibus, & confirmationibus, omissis Canonicis Ecclesię tuæ, consilium clericorum, & laicorum circa te commorantium, qui non sunt de corpore ipsius Ecclesiæ, interdum, imò sæpe requiris, & in eisdem concessionibus, & confirmationibus juxta eorum consilium, & voluntatem procedis: & in privilegiis etiam, quod tuam prorsus dedecet honestatem, ad majorem auctoritatem, & certitudinem nomina fratrum tuorum, qui absentes fuerint, tanquam si præsentes fuissent, facis subscribi. Quia igitur non decet prudentiam tuam in negotiis tibi commissæ Ecclesię consilium fratrum tuorum postponere, cum quibus unum existere comprobaris: f. t. per A.s.p.m.quat.in concessionibus, confirmationibus, & aliis ejusdem Ecclesię negotiis fratres tuos requiras, & cum eorum consilio, vel sanioris partis negotia eadem peragas, & pertractes, & quę statuenda

tuenda fuerint, statuas, & errata corrigas, & evellenda dissipes, & evellas. Nec absentium fratrum nomina inscribi aliquatenus facias, quia talia monimenta irrita sunt, & falsa; & tu exinde quæstionem falsi poteris non immeritò formidare. Nos enim universa privilegia, in quibus absentium fratrum nomina ipsis ignorantibus, vel absentibus subscripta sunt, vel amodò describentur, irrita esse decernimus, & nullius firmitatis robur habere censemus.

N O T Æ.

1 a *IDem eidem.*) Alexander videlicet III. Patriarchæ Hierosolym. ut in textu antecedenti, qui ad eandem tractationem spectat; nec scio quo fine eadem Decretalis in duas partes secaretur à Compilatoribus, ut in alia Innocentii epistola fecerunt, relata *in cap. cùm contingat 29. & sequenti, de decimis.*

C A P U T VI.

a Cœlestinus III.

EA nascitur. *Et infrà:* Ex tua siquidem nobis est propositum, quod cùm in provincia tua sæpe contingat, ut ad Ecclesias, in quibus *b* collegia jus repræsentandi noscuntur habere, eorum Abbates, aut per se, aut per *c* litteras suas, personas idoneas diœcesanis Episcopis repræsentent: quibus repræsentatis, postmodùm, & receptis, aliquando *d* postea contradicunt monachi, seu alterius Ordinis collegia, & reclamant. Super quibus aperto queris certificari responso, utrum institutio jam facta, vel adhuc facienda, propter hujusmodi debeat impediri. Ad quæ tibi duximus hoc modo respondendum, quod videlicet in præsentationibus talium Prælatorum intelligi debet, quod de collegiorum suorum fiant assensu, sine quo firmitatem non valent aliquatenus obtinere. Unde cùm constiterit conventus, vel majoris, vel sanioris partis non adfuisse consensum, institutiones hujusmodi convenit evacuari, nisi ex antiqua, & approbata consuetudine, vel concessa libertate aliquis eorum probaverit, commissi sibi collegii non debere in Ecclesiarum, seu beneficiorum *e* collationibus requiri consensum.

N O T Æ.

1 a *COelestinus,*) Ita tamen legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. unic.* sed vereor, ne legendum sit *Clemens III.* ut legitur *in c. ea noscitur, de appellat. in 2. collect. c. noscitur, de instit. c. ea noscitur, de sentent. excommun.* Nullibi tamen exprimitur, cui missa sit præsens Decretalis, licet Archiepiscopo alicui rescribi existimaverint Hostiens. & Butrius *nu.* 8. Immola *nu.* 1. Ancharanus, Cardinalis, & alii *hic*, inde referentes, Archiepiscopum in his, quæ universaliter tangunt totam provinciam, & ibidem generaliter committuntur, habere jurisdictionem ordinariam, *cap. 3. de instit. Novel, 123. de sanctissimis Episcop. §. ut autem:* sed unde colligant hanc decretalem missam esse Archiepiscopo, ipsi non exprimunt; nos tamen id deducimus ex illis verbis: *Cùm in provincia tua sæpè contingat*; quæ apertè ostendunt Metropolitanum esse quem alloquitur Clemens III. nam ut docuit Pelagius II. relatus à Gratiano *in cap. scitote, 6. q. 3.* provincia illa est, quæ habet decem, aut undecim civitates, & totidem minores potestates, & unum Metropolitanum, aliosque suffraganeos decem, vel undecim Episcopos. Si ergo in provincia unus Metropolitanus est, utique Clemens III. cùm dicat, *cùm in provincia tua*, cognoscitur cum Metropolitano loqui; siquidem ipse solus provinciam habet: de ejus jurisdictione, & dignitate plura congessi *in c. pastoralis; de offic. ordin.*

2 b *Collegia.*) Collegium nihil aliud est, quàm cœtus plurium, quo simul sodales plures colliguntur. Cujacius *lib. 7. obser. c.* 30. Brissonius *verbo Collegium:* unde & sodalitia collegia dicuntur ab Ulpiano *in l. 1. ff. de collegiis*, Antonius Matthæus *de crimin. lib. 47. tit. 15. de collegiis*, Revardus *ad leges 12. Tabul. c. 28.* Collegia regulariter prohibita sunt ob metum factionum, aliaque similia incommoda, quæ prosequuntur Alciatus, Gentilis, & Fornerius *in l. Neratius, ff. de verb. sign.* Cujacius *d. c.* 30. Brissonius *lib. 1. select. c. 14.* Romæ plura permissa fuerunt non solùm artificibus, de quibus passim agitur *in Cod. Theodos.* & plura congesserunt Pancirola *in notitia utriusque Imp. tit. de corp. artif.* Desiderius Heraldus *emendationum, c. 42.* Salmasius *ad jus Atticum, c. 4.* verùm & religionis causa; inde collegia Pontificum *in l. 2. §. deinde, ff. de orig. juris, l. 1. §. 1. ff. de collegiis*; licitum erat apud eos Judæorum collegium, *l. 1. 2. 4. 11. 13. 14. l. 1. §. 1. C. de Judæis, l. spadonem 15. §. jam autem, ff. de excusat. tut. l. circumcidere 11. ff. ad leg. Cornel. de sicariis, l. 3. §. ult. de Decur.* Erant etiam licita, quæ studiorum causa contrahebantur, veluti Jureconsultorum, Medicorum, Grammaticorum, *l. medicos 6. C. de professoribus*; item publicanorum, qui publica vectigalia, aurisodinas, argentifodinas, & salinas conducebant, *l. 1. ff. quod cujusque univers.* argentinariorum, *l. 6. ff. de edendo, l. cùm duobus 52. §. cùm duo, ff. pro socio.* Quibus autem permissum est corpus habere collegii, eorum nomine proprium est, ad exemplum Reipublicæ, habere arcam communem, & actorem, sive syndicum, per quem negotia communia expediantur, *l. 1. §. quibus autem, ff. quod cujusque universitat.* probavi latè *in c. unic. de syndico:* unde quæ collegii sunt, non esse singulorum, docuit Ulpianus *in l. si municipes 2. ff. eod. tit.* Unde in actibus collegii non sufficere caput collegii adesse, sed omnes, vel saltem majorem partem interesse debere, docetur *in l. nulli, cum duabus seq. ff. eod. tit.* unde cùm in terminis hujus textus ad Ecclesias, seu collegia jus præsentandi pertineret, ut constat ex illis verbis, *Ad Ecclesias, in quibus collegia jus præsentandi habere noscuntur*; rectè deducitur, non potuisse Abbatem per se solum præsentare, nam etsi ipse collegii caput sit, *c. novit, hoc tit. c. post electionem, de concess. præbend. l. ult. ff. quod cujusque univers.* non tamen ipse solus collegium est.

c *Per litteras suas, personas idoneas.*) Ex quibus verbis deducunt Cardinalis & Butrius *hic*, Corrasius *de sacerd. c. 6. p. 4. n.* 18. posse absentem ad beneficium, vel Ecclesiam præsentari: quod difficile redditur *ex cap. cùm & plantare, §. in Ecclesiis de privil.* ibi: *In Ecclesiis verò suis, quæ ad eos pleno jure non pertinent, Episcopi repræsentent.* Quæ quidem verba significant præsentationem ad beneficium non esse per litteras faciendam, sed præsentibus tam præsentante, quàm præsentato; namque verbi, *repræsentet*, proprietas ea est, ut significet præsentiam realem, non autem actum per litteras, aut per procuratorem, *l. si maritus 15. §. quod si quis præsens, ff. ad legem Juliam de adult. l. consentaneum, C. quomodo & quando, Clement. dudum, §. statuimus, de sepulturis:* probant Brissonius *lib. 16. de verb. signif.* Lambertinus *de jure patron. p. 1. lib. 2. art. 1. q. 11. n. 12.* plures relati à Garzia *de benef. 4. p. c. 1. n. 16.* per quem textum ipsi fatentur, præsentationem non esse faciendam per procuratorem, aut per litteras: & ut difficultatem hujus textus effugiant, differentiam constituunt inter patronum præsentantem, & clericum præsentatum; affirmantque, præsentatum præsentem esse debere, sicque accipiunt textum *in dicto §. in Ecclesiis*; in præsentante verò sufficere, quod per se, aut per litteras repræsentet, juxta textum hunc sequitur eos Barbosa *in collect. ad textum in dicto §. in Ecclesiis, nu.* 30. Differentiæ ratio in eo consistit, quod præsentationis actus, cùm consensum tantùm contineat, personalem præsentiam non requirit, sed satis est, quod litteris consensus exprimatur, *cap. optatum*, 100. *dist. c. 1. 64. dist.* cum aliis: at verò ex parte præsentati præsentem adesse oportet, non tantùm in parochialibus, sed etiam simplicibus beneficiis, cùm debeat examen præcedere, an præsentati sint idonei, vel non. Trident. *sess. 7. de reform. c. 13.* quod examen per procuratorem fieri non potest, unde præsentatus non tenetur necessariò coram Episcopo comparere personaliter. Nec tunc obstant textus *in c. accedens 24. de præbend. c. si tibi absenti, eod. tit. in 6.* nam loquuntur in investitura, & collatione, in quibus cùm examen non desideraretur, ideò etiam per litteras fieri possunt. Quæ doctrina quamvis vera sit, nec convenit *dicto §. in Ecclesiis*, nec necessaria est; siquidem in eo textu non agitur 3

prin-

principaliter quomodo præsentatio facienda sit, sed tantùm docetur, ut Templarii institutiones facere non præpræsumant in beneficiis, in quibus tantùm jus obtinet patronatus; sed Episcopis clericos præsentent per se, aut per litteras, ut ab ipsa institutionem non accipiant.

4 d *Postea contradicunt.*) Quæ verba ita exponenda sunt, si ignaro Conventu præsentatio facta fuit; aliàs enim, si sciente, & non contradicente fiat, contrarium observatur, ut constat *ex c.2. hoc tit.* cujus decisio juvatur ex illo juris principio, quo docemur, videri consentire eum, qui scit, & tacet, *l. 2. ff. solut. matrim. leg. 4. ff. de servit. urban. c. si servus scienter*, 54. *dist.*

5 e *Collationibus.*) Id est præsentationibus; nam & præsentatio donatio dicitur, *c. ult. de concess. præbend.* licèt regulariter respectu patroni aliud importet collatio, aliud præsentatio. Prima ad illum non pertinet, secunda verò ad illum spectat, *c. ult. de jurepatron.* Aliter hæc vesba exponit Hostiensis *in præsenti*, dum accipit verbum *collationibus*, pro vera collatione; & ait sensum Clementis III. esse, quod si collegium beneficia habeat, alia præsentstionis, collationis alia, si Abbas consuetudine, aut privilegio, ut solus sine collegio conferat, acquirat jus, hoc ipsum ad præsentationes extendatur, ex regula textus *in c. ex parte, de decimis*; quæ interpretatio non placet, cùm certum sit consuetudinem, vel privilegium in odium, & præjudicium aliorum non extendi; quare rectiùs Butrius in præsenti, *n.* 12. existimat verbum *collatio*, aut latè, aut strictè sumi; in lata verò significatione comprehendere etiam præsentationem, in stricta verò tantùm significare collationem, *d. c. ult. de jurepatron. c. cum illis, de præbend. lib. 6.* Unde verbum *collationibus*, in præsenti latè accipiendom esse contendit,

COMMENTARIUM.

6 Conclusio traditur, & probatur. Ex his tribos decisionibus sequens deducitur assertio: *Si præsentatio spectat ad Prælatum & Capitulum, non potest Prælatus per se instituere, vel destituere præsentatos sine consensu Capituli.* Quæ conclusio quoad primam partem probari potest *ex c. ult. de supplend. neglig. c. ex transmissa, in fine, de renunc. c. significatum, de præbend. c. cùm in Ecclesia, eod. tit. in 6. c. ex insinuatione, de simonia, l. ult. ff. quod cujusque univers.* Quoad secundam partem *ex c. cæterùm, de donat. c. 2. de feudis, cap. 3. de constit. lib. 6. cap. unic. §. fin. ne Sede vacante, eodem libro, c. unic. ad finem, de clerico qui investit. in usibus feudor.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Cujacius, *hic*, Lambertinus *de jurepatron. lib. 2. p. 2. art. 12.* Rousselius *lib. 2. hist. Pontif. c.* 11. Selva *de benef. 2. p. q. 22.* Corrasius *eod. tract. 2. p. c. 4.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 9.*

7 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione ita insurgi potest in præsentem assertionem: & primò adversus priorem partem ita argumentor. Jure communi ordinarii collatores beneficiorum sunt Episcopi, qui in Ecclesiis suæ diœcesis conferendis fundatam habent intentionem, utpote qui ex principiis juris omnium Ecclesiarum curam gerunt *c. omnes 16. q. 7. cap. decretum, cum sequentibus*, 10. *qu.* 1. *c. cùm ex injuncto, in fine, de hæreticis.* Igitur ipsi per se, irrequisito etiam Capitulo, possunt clericos instituere: In aliam etiam partem assertionis ita insurgo: nam consuetudo, de qua in præsenti importat alienationem rerum Ecclesiæ sine debita solemnitate: se talis consuetudo, tanquam Ecclesiæ nimis onerosa, improbatur *cap. 1. de consuet. cap. cum causa 8. de re judic. Clemen. unic. de rebus Eccles.* Igitur consuetudine Prælatus acquirere non potest jus præsentandi irrequisito Capitulo, in beneficus, in quibus juspatronatus spectat ad ipsum collegium.

8 Adducitur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio redditur ab Alexandro III. in præsenti, quia videlicet Canonici fratres sunt, sive Prælatus est caput, Canonici verò membra, *cap. pastoralis hoc tit.* Et quoniam non decet caput à membris discedere, nec è contra membra à capite, *cap. non decet* 12. *dist.* ideò non debet Prælatus irrequisito Capitulo clericos ad beneficia præsentare, instituere, vel destituere, cùm juspatronatus spectat ad ipsum simul cum Capitulo. Accedit, quia quæ ad collegium spectant, pertinent ad universos simul, non ad singulos, ut suprà probavi, *verbo Collegium*; & ita licèt Prælatus caput communitatis sit, non tamen potest solus per se quæ collegii sunt, peragere. Quod tamen procedit, nisi consuetudine aliter introductum, aut privilegio concessum sit; quia consuetudo, & privilegia tollunt ea quæ sunt juris positivi à Prælato, & tribuunt Capitulo, vel è contra, *cap. 3. de consuet. lib. 6.* & quoniam præsentatio à patrono facienda, est quid juris positivi, *cap. præterea de jurepatron.* ideò Prælatus potest consuetudine, aut privilegio acquirere jus præsentandi irrequisito Capitulo.

9 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam omissa distinctione, quando collatio, seu præsentatio spectet ad Prælatum solum, vel ad Capitulum tantùm, & quando ad utrumque simul, quam fusè prosequitur Valensis *lib. 1. de benef. tit. 9.* dicendum est, beneficiorum inferiorum regulariter collationem ad Episcopum tantùm spectare; præbendarum verò, & majorum beneficiorum, simul cum consensu Capituli: quo casu Prælatus per se, irrequisito Capitulo conferre non valet: unde cùm in præsenti agamus de præsentatione ab beneficia, quę simul competebat Pręlato, & Capitulo, ideò docetur Pręlatum per se non posse pręsentare, instituere, aut destituere irrequisito Capitulo. Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione discrimen est constituendum inter consuetudinem rationabilem, legitiméque pręscriptam; & inter injustam, nec ritè præscriptam. Prima observanda est, secunda verò improbatur, *ex dicto cap.* 1. junctis ibi adductis: unde cùm in pręsenti supponatur, consuetudinem esse rationabilem, legitiméque pręscriptam, ideò docetur eam esse observandam.

10 Exponitur cap. ex litteris 7. de jurepatr. Superiori assertioni obstat textus *in c. ex litteris 7. de jurepatron.* in illis verbis: *Postmodùm Abbatissa prædicti monasterii alium præsentavit eidem.* Ex quibus apertè deducitur, Abbatissam clericum ad Ecclesiam pręsentasse absque consensu Capituli; igitur quia Pręlatus per se, etiam irrequisito Capitulo clericum præsentare potest. Agnovit difficultatem Lambertinus *de jurepatron. lib. 2. p. 1. q. 2. art. 12. num. 2. & 3.* qui affirmat verba illa non esse Pontificis decidentis, sed partis allegantis. Verùm faciliùs responderi potest asserendo, præsentationem factam sine assensu Capituli, nullam esse; attamen dum aliud non constat, pręsumi in presentationibus Pręlatorum, quod fiunt de collegiorum suorum assensu; unde etsi dicatur *in dicto c. ex litteris*, simpliciter Abbatissam pręsentasse, hoc tamen pręsumptione juris sic intelligi oportet: quod eruditè observavit Sanch. *lib. 7. mor. c. 14. n. 7.* & ex eo Barbosa *hic.*

11 Exponitur c. edoceri 31. de rescript. Difficilis etiam redditur Innocentii III. decisio relata *in c. edoceri de rescript.* ubi asseritur, quod si in causa, vel litigio; quod pertinet ad Abbatem, & conventum simul, quis litteras impetret adversus Abbares, nulla habita mentione de suis conventibus, tenentur Abbates ipsis querelantibus respondere. Verba Innocentii sunt sequentia: *Ita ut non possint dicti Abbates per se tueri appellationem, quominus respondeant.* Ex quibus deducitur difficultas, quod ut constat ex Cœlestini nostri decisione, quam exponimus, quando est actus communitatis, non valet Abbas per se ad beneficium præsentare, aliumve actum exercere; ita similiter cùm lis esset decernenda per Abbatem, & Monachos, non posset Abbas per se solum, irrequisito conventu, convenire: quod si verum esset, falsa videretur Innocentii decisio *in d. capit. edoceri.* Verùm si animadvertamus, verba relata *in dict. cap. edoceri*, illam rationem decisionis Pontifex reddit in illis verbis; *Cum ex officio suo teneantur congregationum suarum negotia procurare.* Quibus non significatur aliud observari in lite, ac in pręsentatione, quia litis ex officio Abbas tenetur providere, *cap. 2. de donat. cap. cùm vobis, de elect. cap. is cui, eod. titul. in 6. l. ult. ff. quod cujusque univers.* Sed in contrarium illud est, quod scriptum legitur *in cap. 1. de procurat.* ubi asseritur, Presbyteros, & Diaconos ad litem peragendam coram Romano Pontifice Gregorio Magno, proprii Episcopi litteras attulisse, & tamen ipsos cum hujusmodi litteris admissos non esse, nisi cum subscriptione Capituli. Certum est, quod si solus Abbas per se posset litigare, sine Capitulo, falsissimum esset, quod Pontifex affirmat *in d. cap. edoceri*, sic intellecto à Panormitano; quasi subscriptio Presbyterorum, & Diaconorum *in d. cap. 1.* requiratur, non quasi procuratorem constituentium, sed quasi testium. Constat enim capitulares esse legitimos testes in causis sui Capituli, *cap. veniens el 2. de testibus.* Nec obstat textus *in dicto cap. 1.* quia debet intelligi de causis arduis, in quibus non sufficit generale mandatum, quod habet Pręlatus requiritur verò speciale, *cap. qui ad agendum, de procura. in 6. cap. fin. eod. lib.* Quibus solutionibus tanquam parvi momenti omissis, quidam Antecessor noster differentiam constituebat inter negotia, quę tractantur in Capitulo, & quę extra Capitulum: de illis intelligebat tex,

textum *in dicto cap.* 1. ut requiratur Capituli auctoritas, de istis verò minimè: quæ omnes solutiones commentitiæ videntur, ideòque magis placet dicere, in pœnam Prælati, qui alios ad agendum cum epistolis miserat, & postea revocaverat, dicens facta per primos procuratores esse nulla, postea ipsorum litteris fidem non adhibuisse Gregorium Magnum, ut constat ex eodem textu.

C A P U T VII.

Innocentius III. *R. Archipresbytero, & Magistro Scholarum, & P. de Vico, Canonico sancti Astregisili a Bituricensis.*

CUm Apostolica Sedes, cui (licet immeriti) præsidemus, universis per orbem Ecclesiis non humana, sed divina sit institutione prælata, justum est, & conveniens, ut ad eam tanquam ad magistram, & matrem, super diversis juris antiqui referantur dubiæ quæstiones, ut quæ jura constituit, eadem quoque jura distinguat, ne quæ diversa cernuntur, videantur adversa. Sanè (sicut ex litteris vestris accepimus) cùm ex una parte Capitulum sancti *b* Stephani, & Capitulum de *c* Salis; & ex altera Monachi de *d* Pratea super decima quadam, quam à monachis ipsis petebant, in vestrum compromisissent arbitrium, & vos partibus convocatis cognosceretis de causa: Monachi proponebant ordinationem ipsius decimæ sibi à quodam milite factam, & venerabilis fratris nostri N. Bituricen. Archiepiscopi, diœcesani ejus accedente consensu, confirmatum fuisse; seque auctoritate *e* Hieronymi munitos existere, qui scribens ad Damasum ait: Si aliquando fuerint à laicis malè detenta, quæ divini juris esse noscuntur, & in usum transierint monachorum. Episcopo tamen loci illius præbente consensum, constabunt eis omnia perpetua firmitate subnixa. E contrario pars allegabat adversa, consensum Episcopi sine Cleri consensu minùs sufficere, auctoritate Leonis Papæ dicentis: Ne quis Episcopos de rebus Ecclesiæ quicquam donare, vel commutare, vel vendere audeat, nisi fortè aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, & cum totiùs Cleri consensu, atque tractatu id eligat, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum, Quia verò super his auctoritatibus dubitantes Sedem Apostolicam consulere voluistis, humiliter inquirentes, utrum quando decima possidetur a laico, si conferatur Ecclesiæ, ad confirmandam donationem consensus Episcopi sine Cleri consensu sufficiat; nos devotioni vestræ taliter respondemus, quod monendus est, qui decimam detinet, ut eam restituat Ecclesię, ad quam spectat. Quod si forsan induci nequiverit, & eam cum diœcesani consensu alteri Ecclesiæ assignarit, præsertim religioso conventui, constabit ipsa donatio perpetua firmitate subnixa. Auctoritates enim præmissæ, licèt diversæ, *f* non sunt tamen adversæ, cùm sit alienare, quod ab Ecclesia possidetur, & aliud quod detinetur à laico, ad usum ecclesiasticum revocare. In alienatione verò, juxta *g* Leonis Papæ decretum, consensus Episcopi sine Cleri consensu non sufficit. In revocatione autem (juxta responsum Hieronymi) sufficit consensus Episcopi, cùm per utrumque utilitati ecclesiasticę consulatur. Nam & in *h* Lateranensi Concilio est inhibitum, ne quęlibet religiosa persona Ecclesias, & decimas de manibus laicorum, sine consensu Episcoporum recipiat, per quod rectè datur intelligi, quod sufficit consensus Episcopi, ut licitum sit Ecclesię decimam de manu recipere laicali, Datum Romę, &c. Non. Julii Pont, nostri anno *i* primo.

N O T Æ.

1 a BIturicensi.) Ita etiam legitur *in cap.* 1. *sub titulo de his, quæ conceduntur sine consensu Capituli, in 3. collect.* & in ipsis epistolis Innocentii III. editis à Sirleto, *fol.* 142. Et licet Glossa marginalis pro *Archipresbytero*, legat *Archiepiscopo*, audienda non est; nam temporibus Innocentii III. Bituricenses Præsules fuerunt Guillelmus; & Gerardus, non autem R. ut hìc legitur: quare retinenda est lectio Archipresbytero, ut hìc habetur. De Bituricensi Ecclesia plura adduxi *in c. fin. de major. & obed.*

b *Capitulum Sancti Stephani.*) Ipsius videlicet Ecclesiæ Cathedralis, quæ est Protomartyri Stephano dicata.

2 c *Et Capitulum de Salis.*) Id est D. Mariæ de Salis, quæ est Ecclesia Collegiata in ipsa urbe Bituricensi, ut refert Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ.*

3 d *De Pratea.*) Pratea est monasterium Ordinis Cisterciensis, in diœcesi Bituricensi, sex leucis distans ab Avarico: cujus monasterii meminit Robertus Claudius *in catal. monasteriorum Galliæ*, per hæc verba: *Pratea Ordinis Cisterciensis, diœcesis Bituricensis, fundatum anno* 1145. *quarto idus Novembris.* Et ex eo idem referunt Illustrissimus Manrique *tom.* 2. *annal. Cisterciens. anno* 1145. *cap.* 1. *fol.* 21. *numer.* 8. Fratres Sammartani *tom.* 2. *Galliæ Christianæ, fol.* 756. Ejus monasterii Abbatiæ unita fuit alia Abbatia de Bosco Dagoberti, ut referunt, Frat. Sammart. *ubi proximè.*

e *Divi Hieronymi.*) Relati *in c. fin.* 16. *q.* 1.

f *Diversæ non sunt.*) Separant enim sæpè sæpiùs juris Auctores adversas sententias à diversis, *l.* 3. *ut legat. nomine.*

g *Leonis Papæ.*) *In c. sine exceptione*, 12. *q.* 2. cujus integra extat *tom.* 1. *Bullarii, fol.* 13.

h *Lateran. Concilio.*) Relato *in c. prohibemus, de decimis*, ubi textum hunc exponemus.

i *Anno primo.*) Qui fuit Christi 1199. Post hæc verba, 4
tam in tertia, quàm in sexta collectione leguntur illa, *Hæc autem de his decimis intelligimus, quæ perpetuò sunt in feudum concessæ.* Sed in ipsa epistola edita à Sirleto non reperiuntur, & rectè, ut dicemus *in d. c. prohibemus, & in c. 2. de donat.*

C A P U T VIII.

Idem a *Metensi Archid.*

TUa nuper. *Et infrà*: Adjecisti etiam, utrum Episcopo, vel electo, cum solo Archid. præter assensum majoris Ecclesiæ, cùm ab ipsa eligatur *b* Episcopus, & Archidiaconus assumatur de ipsa, Cœnobiis, vel Ecclesiis conventualibus, ad quas jus pertinet patronatus, liceat conferre perpetuo vacantes Ecclesias *c* baptismales. *Et infrà*: Alterius etiam quæstionis solutio ex Epistola Leonis Papæ colligitur evidenter, in qua legitur. Ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ quicquam donare, vel permutare, vel vendere audeat, nisi fortè aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, & totius Cleri tractatu, atque consensu id eligat, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum. Irrita enim Episcoporum donatio, venditio, & commutatio rei Ecclesiasticæ erit, absque conniventia, & subscriptione Clericorum: & per hoc enim noveris solutam secundo loco propositam quæstionem, cùm concessiones Ecclesiarum perpetuas, ad alienationes non sit dubium pertinere.

NOTÆ.

N O T Æ.

a MEtensi.) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2.* sed vereor, ne legendum sit *Exoniensi*, ut *in c. tua nuper, de instit. in 3. collect.* ubi, ni fallor, est prima pars præsentis epistolæ. De Exoniensi diœcesi nonnulla notavi *in c. 6. de filiis præsbyt.*

b *Episcopus.*) Iuxta temporum varietatem, ut notavi *in c. 2. de elect. c. cùm Ecclesia, de causa possess.*

c *Baptismalis.*) Parochiæ, ubi baptismus administrabatur, jam priscis temporibus baptismales dicebantur, *c. 45. 16. q. 1.* Concilium Tolet. 1. *c. 54.* Aquisgran. *c. 45.* ex Capitularibus Caroli probat Filesacus *de origine paræc. cap. 7.*

C A P U T IX.

Idem *Episcopo* a *Heliensi*.

PAstoralis officii diligentia: (Quære suprà de rescriptis, de officio, & potestate judicis delegati.) Præterea quæsivisti (cum *b* auctoritate Dionysii fuerint parochiæ limitatæ) quatenus singularum parochiarum proventus in usus Ecclesiæ cederent necessarios, & stipendia ministrorum, si Episcopo liceat sine auctoritate Summi Pontificis, vel saltem sine sui Capituli voluntate, viris religiosis conferre obventiones alicujus parochialis Ecclesię, sustentatione vicarii reservata. Et cum Lateranensis Concilii statuta prohibeant Ecclesiis novam imponi, vel augeri veterem *c* pensionem, postulas edoceri, an Episcopus valeat Religionis consentiente Patrono, totam Ecclesiam, vel de novo conferre aliquam portionem. Ad quod breviter respondemus, quod salva constitutione canonica de concedendis piis locis *d* quinquagesima portione, neque primum, neque secundum potuit facere Episcopus (nisi de licentia Rom. Pont.) præter Capituli sui *e* voluntatem.

N O T Æ.

1 a HEliensi.) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. ult.* quam inscriptionem exposui *in c. pastoralis, de rescript.*

b *Auctoritate Dionysii.*) Relata *in c. 1. 13. q. 2.* ibi: *Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, parochias, & cœmeteria eis divisimus, & unicuique jus proprium habere statuimus.* Quamvis enim Evaristus parochias primus divisisset, ac singulos certos clericos intitulasset, ipsasque Ecclesias titulos appellasset; tamen quia Valeriani persecutio, presbyteris à suis titulis ejectis, salubrem hanc institutionem sustulerat, restituit eam Dionysius pace Ecclesiæ data: inde factum est, ut plures primum parochiarum divisorem illum constituant, alii verò Evaristum, ut docent Severinus Bin. *in not. ad epist. Evaristi*, Lantdm. *lib. 2. de veteri monac. c. 70.* Ciron. *ad titulum de clericis non resid.* Filesacus *de orig. paræc. c. 4.* P. Greg. *lib. 1. partit. tit. 23. c. 8.* Balboa *in c. omnis, de pœnit. & remiss.*

3 c *Pensionem.*) *Cap. prohibemus*, ubi dicemus, *de censibus*,

d *Quinquagesima.*) De qua agemus *in c. Apostolicæ, de donat.*

e *Sui voluntatem.*) Et ita certum est Episcopum non posse unire Ecclesiam alicui monasterio, irrequisito Capitulo, *c. consultationibus, c. pastoralis, de donat.* nec contrarium probatur *in capitul. 2. de rebus Ecclesiæ, in 5. compilat.* ibi: *Postulasti per Sedem Apostolicam edoceri, utrum tibi quasdam decimas, quas quidam antecessores tui pro quibusdam villis Religiosis concessere quibusdam, auctoritate tibi liceat propria revocare? Ad quod tibi duximus breviter respondendum, quod si concessionem talem contra canones in Ecclesiæ tuæ præjudicium videris attentatam, ipsam debes auctoritate superioris legitimè revocare.* Nam supponendum est, in ea specie cum consensu, & consilio Capituli Episcopum decimas concessisse, sed in præjudicium Ecclesiæ, quo casu talis concessio revocari valet. Accedente igitur Capituli consensu, potest Episcopus unire Ecclesiam loco religioso, *cap. si Episcopus, 12. quæst. 2.* ibi: *Hoc de consensu Concilii sui habeat licentiam faciendi.* Et *Clem. 2. de rebus Ecclesiæ*, ibi: *Consentiente Capitulo uniatur, aut religioso loco donetur.* Docent Thom. Sanch. *2. p. summæ, lib. 7. c. 29. num.* 148. Barbosa *de dignit. cap. 42.* Garzia *de benef. p. 12. cap. 2.* Petrus Gregorius *eod. tract. c. 13. ad finem*, Cironius *ad tit. de donat.* Et si Ecclesia habeat patronum, potest Episcopus cum ejus consensu illam religioso loco unire, *cap. unic. de jure patron. in 6. c. pastoralis, de donat.* ubi docetur Episcopum conferentem Ecclesiam loco religioso ex consensu patroni, conferre jus, quod in illam Ecclesiam habebat; patronum autem jus suum patronatus. Quod si opponatur textus *in cap. illud, de jurepatronat.* ubi laicus intulerat Ecclesiam vacantem loco religioso, & deciditur collationem esse irritam, tum quia sine auctoritate Episcopi facta est; tum quia erat Ecclesiæ nondum vacantis. Respondetur laicum illum conferre intendisse Ecclesiam, illam nondum vacantem, ut ex tunc valeret collatio in præjudicium Rectoris legitimè possidentis; aliàs si conferre voluisset absque ejus præjudicio, ut à tempore vacationis frueretur illa locus religiosus, valeret utique concessio cum consensu Episcopi facta, ut docent ibi Abbas *numer. 7.* Hostiensis, & alii.

C A P U T X.

a Honorius III. *Archiepiscopo Senon. & ejus suffraganeis.*

ET si membra corporis Christi: *Et infrà*; Provinciæ Senon. Capitula Cathedralia suam ad nos querimoniam transmiserunt, quòd Archiep. Senon, & suffraganei ejus procuratores ipsorum nuper ad *b* provinciale Concilium convocatos, ad tractatum eorum admittere noluerunt, licèt nonnulla soleant in hujusmodi tractari Conciliis, quę ad ipsa noscuntur Capitula pertinere: quare nostram audientiam appellarunt. Sanè nos auditis, quę ipsorum nuntii super his proponere voluerunt, & intellectis nihilominus litteris, quas nobis super eodem curastis negotio destinare: tractatu exinde cum fratribus nostris habito diligenter, & utique nobis, & eisdem fratribus nostris concorditer visum fuit, ut ipsa Capitula ad Hujusmodi Concilia invitari debeant, & eorum nuntii ad tractatus admitti, maximè super illis, quę ipsa contingere Capitula dignoscuntur.

N O T Æ.

1 a HOnorius III.) In sexta collectione legitur *Innocentius III*, sed malè, cum textus iste sit Honorii III. in cujus compilatione, *sub hoc tit. c. 1.* reperitur prout hic transcribitur. De Petro de Corbolio Senonensi Archiepiscopo, & ea Ecclesia nonnulla notavi *in cap. 6. de const.*

b *Provinciale Concilium.*) Quod, quando, & quomodo sit celebrandum, exponemus *in c. sicut olim, de accusat.*

C O M M E N T A R I U M.

COnstitutio hæc adeò singularis est, ut vix in jure expressum reperiatur, an evocanda sint Capitula suffraganea ad Concilium provinciale, ut in eo procuratores suffragium habeant, cùm nusquam, vel rarò eos Conciliis adfuisse legamus, nisi in aliquibus Conciliis nostræ Hispaniæ, præcipuèque provinciæ Tarraconensis, ubi procuratores ipsarum Ecclesiarum post Abbates subscribunt: & Capitula ipsa evocata fuisse ad respondendum super 2

nego-

negotiis, & rebus Ecclesiæ, liquet *ex c. grave, de præb. can.* 13. *Concil. Tarrac.* 1. ibi: *Epistola non solum à Cathedralis Ecclesiæ presbyteris, verùm etiam de diœcesanis ad Concilium trahant.* Rationem hujus evocationis reddit Joannes Patriarcha Alex. anno 1331. in Concil. Tarracon. his verbis: *Quia aliter honor Ecclesiæ Metropolitanæ, & Concilii minuitur, & auctoritas Concilii, quæ in multis consistit, potiùs quàm paucis, subtrahitur circa ea, quæ in ipsis Conciliis tractanda sunt.* Accedit, quod cùm Concilia pro excessibus corrigendis, & pravis moribus reformandis omnium clericorum convocentur, *d. c. sicut, de accus.* ideò Capitula suffraganea vocanda sunt, *c. de eulogiis,* 18. *dist.* quod & expressit Synodus Trid. *sess.* 24. *de ref. c.* 2. Deinde, nam si in Conciliis generalibus prædicta Capitula vocantur, ut constat ex actione 1. Concil. Chalced. in epistola Imperatoris ad Dioscorum, ubi prohibetur Episcopis, ne eosdem mittant procuratores, qui constituti sunt à Capitulis; quantò magis ad Concilia provincialia vocari debent. Sed hoc jus ita observatum paulatim sublatum fuit, ita ut jam pluribus retrò sæculis Capitula ad Concilia provincialia non vocentur, etsi Abbates jus baculi, & mitræ habentes evocentur, ut notavit Ciron. *in notis ad hunc textum.*

TITULUS XI.

De his, quæ fiunt à majori parte Capituli.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Laterano.

CUm in cunctis Ecclesiis, quod pluribus, & sanioribus fratribus visum fuerit, incunctanter debeat observari, grave nimis est, & reprehensione dignissimum, quod per quasdam Ecclesias pauci quandoque, non tam de ratione, quàm de propria voluntate ordinationem multorum impediunt, & ordinationem ecclesiasticam procedere non permittunt. Quocirca præsenti decreto statuimus, ut nisi à paucioribus, & b inferioribus aliquid rationabiliter objectum fuerit, & ostensum, appellatione remota prævaleat semper, & suum consequatur effectum, quod à majori, & saniori parte Concilii fuerit constitutum. Nec constitutionem nostram impediat, si fortè aliquis ad servandam Ecclesiæ consuetudinem se juramento dicit esse astrictum: non enim dicenda sunt juramenta, sed potiùs c perjuria, quæ contra ecclesiasticam utilitatem, & sanctorum Patrum instituta veniunt. Si quis autem hujusmodi consuetudines, quæ nec ratione d juvantur, nec sacris congruunt institutis, jurare præsumpserit, donec condignam egerit pœnitentiam, à perceptione Dominici Corporis existat alienus.

NOTÆ.

1 a LAteran.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* & in Concilio Lateran. generali celebrato sub Alexandro III. *can.* 16. ubi reperitur textus hic.

b *Inferioribus.*) Inferiores Canonici dicuntur ad differentiam majorum, ut notavi *in cap. dilecto, de offic. Archid.*

c *Perjuria.*) Ut sæpiùs probavi *in tit. de jurejur.*

d *Ratione juvantur.*) Nisi à Sede Apostolica confirmatæ sint, ut *in cap.* 1. *hoc titul. in* 2. *collect.* ibi: *Secundæ quæstionis nodum auctoritate duximus Lateranen. Concilii resolvendum, ut nisi videlicet de aliquo, vel de aliquibus ab inferioribus irrationabile aliquid objici, & probari contigerit, prævaleat semper, & obtineat debitum, remoto appellationis obstaculo, firmamentum, quod à majori, & saniori parte Concilii fuerit constitutum, nisi antiqua Ecclesiæ hactenus observata, & Apostolicæ Sedis Auctoritate confirmata consuetudo aliud suaserit observandum.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio probatur, & traditur.

EX præsenti canone talis deducitur assertio: *In Capitulis, & Collegiis prævalet, quod fit à majori, & saniori parte, nisi minor rationabiliter contradicat.* Probant eam textus *in c. de quibus* 3. 29. *dist. c. in ordinationes* 14. 61. *dist. c. Ecclesia* 57. *c. cum nobis, §. nos ergo, c. quia propter* 42. *de elect. cap. prudentiam* 21. *de offic. deleg. cap.* 3. *de jurepatron.* Innocent. III. *lib.* 1. *epist.* apud Sirletum, *fol.* 221. ibi: (Cùm nobis (licèt immeritis) in specula Sedis Ap. constitutis omnium Ecclesiarum sit generalis cura commissa, nos attentè convenit, ac solicitè providere, ut per studium nostræ sollicitudinis in statu debito valeant conservari. Et quoniam ubique præsentia corporali adesse non possumus, per Fratres, & Coepiscopos nostros, qui sunt, in partem solicitudinis evocati, ad rectum ordinem reduci volumus, quæ in eis inordinatè fuerint attentata, & in statum congruum reformari, ut personæ constitutæ in eis ad Ecclesiastica obsequia prosequenda, juxta doctrinam canonicam divinæ servitutis cultibus vigilanter intendant, & cunctis rectò progredientibus ordine Dominus, & propitiator noster dignè in ministrorum suorum operibus collaudetur. Nos igitur, venerabilis in Christo frater, tuis justis precibus gratum concedimus assensum, & ut in Ecclesia Sancti Stephani, in qua Pontificalis administrationis officium assumpsisti; & in Ecclesia Beati Frontonis, in qua curam geris Abbatis, super correctione ordinis, & aliis ecclesiasticis constitutionibus, cum majori parte Capituli, prout ipsis Ecclesiis expedierit, valeas ordinare, seu statuere quod fuerit statuendum, & corrigere corrigenda, liberam tibi, sublato appellationis obstaculo, auctoritate Apostolica tribuimus facultatem, nisi à paucioribus, juxta constituta Lateran. Concilii rationabile aliquid objectum fuerit, & ostensum. Nulli ergo, &c.) *leg. cùm judices* 2. *§. hoc autem* 4. *Cod. de jurejur. l. aliud* 160. *§.* 1. *ff. de reg. jur. leg. nulli* 3. *leg.* 4. 5. *&* 6, *quod cujusque univers. l. quod major* 19. *ff. ad municipal. l.* 3. *ff. de decretis ab ordin. l. ubi* 19. *ff. de tutor. & curat. l. penultim. & ultim. Cod. de prædiis Curial. l. ultim. Cod. de vendend. rebus Curial. l.* 84. *&* 142. *Cod. Theodos. de Decur. leg.* 7. *tit.* 4. *libr.* 2. *recopil.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, idem Barbosa *voto* 47. *num.* 18. Cironius *ad tit. de elect.* Cujacius *hic*, Acunna *in dicto cap. in ordine* 14. Alciatus *de præsumpt. reg.* 1. *præsumpt.* 51. Petrus Herod. *lib.* 2. *Pandect. tit.* 9. *cap.* 15. Lambertinus *de jurepatron. lib.* 2. *cap.* 3. *par.* 3. *art.* 8. Petrus Faber, & Gothofredus *in dicta l.* 160. §. 1.

Sed pro dubitandi ratione ita argumentor: In sententiis, vel similibus justitiæ actibus non debet attendi major pars, quia ut ait Plinius *lib.* 2. *epist.* 12. in sententiis ferendis suffragia non numeranda, sed ponderanda; nec semper majori numero est acquiescendum, cujus judicium ratò tutius, ac sanius, *cap. gratum, de postul. Prælat.* & si aliqua pars Capituli præferenda est, maximè ea, quæ ex senioribus constat, quibus plurimum jura deferunt, cùm prudentiores quàm juvenes præsumantur; adeò, ut qui contrarium affirmare velit, probare non possit, nisi per quindecim testes, *l. unicuique, C. de proximis sacros. scrin. lib.* 11. Mascardus *de probat. volum.* 3. *conclus.* 1295. *num.* 3. Tiraq. *in præfat. de primog. num.* 153. Franciscus Philelphus *lib.* 36. *epist.* 1. *ad Nicodemum*, ibi: *Romani rerum domini Senatum à senibus nominarunt, quoniam intelligerent in senibus solis gravitatem esse, & prudentiam.* Atque ideò majorem senibus auctoritatem esse dixit Quintilianus *lib.* 12. *instit. c.* 4. eo quod plura nosse, & vidisse credantur. Igitur in Capitulis, & Collegiis non major pars respectu numeri, sed respectu senium attendi debet. 3 Impugnatur tradita assertio.

Qua

4 Capitulum quid. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, Capitulum in jure nostro sæpius accipi pro parvo illo loco, in quo conveniunt claustrales; quo nomine etiam ipsa congregatio claustralium, seu Canonicorum dicitur Capitulum. In priori sensu accipitur *in Clement. ne in agro, de statu monach.* Concilium Aquisgran. *can. 69.* ibi: *Mos inolevit, ut per monasteria Deo devota legatur lectio in capitulo.* Et *can. 70.* ibi: *Ut ad capitulum lectio tradatur;* & aliis Conciliis congestis à Meursio *in Glossario, verbo Capitulo*, Benedicto Ephteno *lib. 8. disquisit. monast. tractat. 1. disquisit. 1.* In secundo sensu pro ipsa congregatione, seu Canonicorum collegio accipitur in præsenti titulo, & antecedenti; & Capitulum tunc est universitas clericorum, quorum caput est Prælatus, & ipsi membra, *cap. novit, hoc tit.* sodales, seu socii ejusdem collegii, *l. ultim. ff. de collegiis:* non tamen omnes clerici unius Ecclesiæ faciunt Capitulum, *c. dilecta, de excess. Prælat.* sed tantùm ii, quibus Ecclesiæ legibus concessum est, ad exemplum collegiorum sæcularium, quibus id constitutionibus, & Principum rescriptis conceditur, quique communem habent actorem, seu syndicum, & arcam, *l. 1. ff. quod cujusque univers. cap. significavit, de appellat. dicto cap. dilecta*, ubi latius dicemus. Arca signum communitatis est, quia in ea obventiones, & redditus nummarii, quasi in gazophylacio reconduntur, *l. 15. C. de suscept. lib. 10.* in qua etiam instrumenta, & tituli asservantur; unde tituli arcales dicuntur *in l. 6. C. de exact. tribut. lib. 10.* & custodes ipsi Arcarii, *c. 3. Esther*, D. Paulus *ad Romanor. c. ult.* Substantia ergo Capituli consistit in sigillo, syndico, arca, & negotio communi, ut probant Farinacius *in praxi crimin. qu. 113. nu. 227.* Decianus *tract. crimin. lib. 7. cap. 20. n. 22.*

5 Major pars quæ sit? Deinde sciendum est, quæ sit major pars Capituli? Et multi docuerunt, majorem partem eam esse, quæ pluribus abundat suffragiis, cùm major pars accedit, & concurrit in unam sententiam, *c. ult. hoc tit. cap. quia super, de elect.* exemplo Decurionum, *l. nominationum, C. de Decur. lib. 10.* Alii majorem partem agnoscunt, non ex numero personarum, sed ex justiori, & saniori parte; quod æstimandum non est ab his, qui suffragium dant, sed à superiore causæ cognitionem habente, *c. Ecclesia, de elect. c. concertationi, de appell. in 6.* Sed quia perdifficile est hoc modo agnoscere, quæ sit sanior, & per consequens major pars, habita ratione zeli ad zelum, & justitiæ ad justitiam; ideò regulariter major pars dicitur, quæ pluribus abundat suffragiis; sententiæ quæ numerantur, non ponderantur, *c. fin. hoc tit.* Ut autem major pars agnoscatur, singulorumque vota regulentur, tantùm præsentes attenduntur: quare dum negotium tractatur in Capitulo, ad minus duæ partes adesse debent, *l. multi, l. planè, ff. quod cujusque univers.* non quia exigatur, ut duæ partes idem decernant, sed ut in decernendo adsint duæ partes, quæ faciunt Capitulum, & Concilium publicum, *l. nominationes, C. de appel.*

6 Traditur ratio decidendi. His præjactis, ratio præsentis assertionis facilè deprehenditur, quæ provenit ex eo, quia firmius est judicium plurimorum, *cap. de quibus 3. 70. dist.* nam cùm ferè impossibile sit in negotiis omnes consentire, *l. 1. §. fin. cum l. sequenti, ff. de acq. possess.* & necessario sufficiens esset aliqua pars, major justè attenditur, ut considerat Grotius *de jure belli lib. 2. cap. 5. num. 17.* nisi specialiter duæ partes suffragiorum petantur, ut *in l. nulli 3. ff. quod cujusque univers.* nam tunc, quod lege, vel statuto cautum est, attendi debet. Bobadilla *lib. 3. polit. cap. 8. n. 53.* Molina *lib. 2. de primog. c. 4. num. 58.* Unde in Senatusconsultis, apud Romanos majoris partis probabatur consensus, neque quàm prudentes, sed quàm multi idem censuissent attendebatur. Symmachus *lib. 4. epist. 37. Lex Curiæ est, ut majoris partis numeri antestet auctoritas.* Quare Senator quilibet poterat Consulem, vel quemcumque alium Magistratum, qui Senatum habebat, admonere, ut antequam Senatusconsultum proferretur, Senatum numeraret, alioquin Senatusconsulto intercidebat. Festus Pomp. *lib. 12. Numerat Senatum, qui Senator ait Consuli, cùm impedimento vult esse, quominus faciat Senatusconsultum; postulatque, ut aut res, quæ afferuntur dividantur, aut singuli consulantur, aut si tot non sint Senatores, quot numero, liceat præscribi Senatusconsultum.* Respexit huc Cicero *lib. 5. epist. ad Atticum: Causale, aut numera.* Et Cælius *lib. 8. epistolar. famil.* ad eundem Ciceronem: *Cùm posset rem impedire, sic ut numeraretur, postularet, tacuit.* Apud Dionysium Halicarn. *lib. 16. hist.* Lucius Cornelius postulat, *Numerari sententias.* M. Fab. Quintilianus *declam. 365. De vi septem judicent; quod major pars judicum statuerit, reus patiatur: duo ignominiam statuerunt, duo exilium, tres mortem, petitur ad mortem.* Hæc quidem epigrapho controversiæ, sequitur deinde: *Ego existimo majorem partem esse, in qua plures idem sentiunt, eandem pœnam pronunciant, in eadem verba jurant.* Ne qua autem ambiguitas suboriatur, disertis verbis explicat, quinam sit ille major numerus: *Partem intelligimus eodem numero applicatam, quemadmodum sententia conjunctam.* Sed quis L. Senecæ aurea verba prætermiserit huc spectantia, *lib. de vita beata, c. 2. Cùm de vita beata agitur, non est, quòd mihi illud discessionum more respondeas, Hæc pars major esse videtur: ideò enim pejor est. Non tam benè cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant.* Appositæ, & cum judicio alium ejusdem Senecæ locum annotavit I. Lipsius: *Quid præstat Philosophia? ut malis tibi placere, quàm populo; ut existimes judicia, non ut numeres.* Imperitia librariorum antea legerat; *Illud dissensionum more respondeas.* Primus Rodulphus genuinam lectionem animadvertit, & ex eo Erasmus Roterodamus. Decretum Lateran. Concilii apud Guil. Neubrigensem *de rebus Anglic. lib. 3. c. 3. Ex hoc tamen nullum canonicis institutionibus, & aliis Ecclesiis præjudicium generetur, in quibus major, & sanior pars sit debet sententia prævalere: quia quod in eis dubium venerit, superioris judicio poterit diffiniri; in Romana verò Curia, & Ecclesia speciale evenit aliquid, atque constituitur, quia non potest ad superiorem recursus haberi.* Aurel. Prudent. *lib. 1. in Symmachum, in fine.*

Servemus leges patrias, infirma minoris
Vox cedat numeri.

Facit Plin. *lib. 2. ep. 12. Numerantur*, inquit, *non ponderantur sententiæ: nec aliud in publico consilio fieri potest, in quo nihil est tam inæquale, quàm æqualitas ipsa: nam cùm sit impar prudentia, par omnium jus est.* Et *lib. 6. ep. 13. Singulis*, inquit, *re integrâ dissentire fas est; peracta, quod pluribus placuit, à cunctis tuendum.* Lex judiciaria, aut ejus fragmentum refertur *in epist. Cælii ad Ciceronem*, his verbis: *Quod judicum major pars indicasset, id jus ratum esto.* Facit etiam, quod refertur ad universos, quod publicè fit, & per majorem partem, *l. 160. ff. de reg. jur. d. l. quid major, ff. ad munic.* quod non solum in publicis negotiis, verum & in privatis contingit, ut in pluribus creditoribus id docetur *in l. 7. §. ult. l. 8. ff. de pact. l. ult. ff. qui bon. ced. possunt;* in pluribus tutoribus, *§. 1. Instit. de satisd. tut.* in pluribus obstetricibus ventrem inspicientibus, Paulus *lib. 2. sent. tit. 4.* Rectè ergo PP. Concilii Lateran. in præsenti statuerunt, in negotiis ecclesiasticis prævalere factum à majori parte Capituli, cùm præsumatur pro pluralitate, nisi in aliqua parte stet auctoritas, *c. dudum, de elect. c. in præsentia, de testib.* Petunt etiam PP. ut sit eadem pars sanior, ratione habita zeli ad zelum, meriti ad meritum; nam etsi major pars aliquid decernat, rationi tamen, vel pietati minimè consentiat, minor pars sanior pro majori habetur, *c. fin. dist. 9. c. Ecclesia 57. de elect.* quia major pars dicitur, non solùm quæ est majoris numeri, sed etiam quæ sanioris judicii. Barbosa *de dignit. c. 38. n. 9.* Sed cum ex hac cognitione sanioris partis rixæ, pluraque incommoda oriirentur, jam hodie post Concil. Tridentinum *sess. 25. de reg. c. 6.* ampliùs non quæritur, quænam pars sit sanior, sed tantùm, quæ major, vel minor sit respectu numeri, ut notarunt Suarez *tom. 4. de relig. tract. 8. lib. 2. c. 5. n. 13.* Jul. Lavor. *de elect. tit. 4. c. 19. n. 89.* Tambur. *tom. 1. de jure Abbat. disp. 5. q. 6. n. 21.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam in præsenti absolutè non docetur, factum à majori parte prævalere, sed factum à majori, & saniori: quare, ut cognoscatur, quænam sanior pars sit, pensanda sunt, & ponderanda suffragia, habito respectu ad ætatem, prudentiam, & meritum; unde non contemnitur senior pars, sed potiùs si sit sanior, præfertur; & nunquam factum à majori, sed à saniori parte observatur, licèt in dubio major pars sanior credatur, *c. prudentiam, de offic. deleg.* Acunna *in d. c. in ordinatione:* notavi latiùs *in c. quia propter, de electione.* 7 Dissolvitur difficultas.

Adhuc supra traditæ assertioni opponi potest text. *in c. cum causam, de elect.* ubi refertur, Canonicos Ecclesiæ Lucanensis privilegium ab Apostolica Sede impetrasse, ut nullus præponeretur in Priorem, nisi de communi consensu fratrum, aut electus à majori, & saniori parte Capituli. 8 Exponitur text. in c. cum causam, de elect. Quem textum ita expendo: Si regulariter factum à majori, & saniori parte Capituli prævalet, ad quid privilegium illud impetratum fuit, cùm frustra precibus impetretur, quod jure communi conceditur? Cui difficultati respondendum est ex notatis in eo textu, & per Cironium *in c. 3. de elect. in 5. compilat.* privilegium in ea specie necessarium non fuisse, quia jam jure communi id cautum erat; sed quia magis timetur, quod singulariter cavetur, aut promittitur, ut contingit in castitate à clericis voto promissa, *c. quamquam, 23. dist.* in obedientia juramento firmato, *c. in omnibus, de consec. dist. 5.* ideò in eo textu Canonici Lucanenses prædictum impetrarunt privilegium, ut ejus auctoritate magis obstri-

Digitized by Google

obstricti Priorem tenerentur eligere de communi consensu, vel saltem majoris, & sanioris Capituli partis.

Secundò suprà traditis obstat text. *in c. hoc ipsum* 11. 33. q. 1. in illis verbis: *In fine autem epistolæ hoc adjiciendum putavi, ut quotiescunque in gestis Conciliorum discors sententia invenitur, illius sententia magis teneatur, cujus antiquior aut potior extat auctoritas*. Ex quibus deducitur, non prævalere factum à majori Capituli parte, sed tantùm attendi, quænam sit antiquior, vel potior. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, Divum Isidorum in eo textu potiorem appellasse Concilii sententiam, quæ majori parte roboratur, & ita rectè Sanctum asseruisse, in casu diversarum sententiarum eam prævalere, quæ antiquior, & potior est, idest, quæ major, & sanior.

Ex suprà adductis, præcipueque ex præsenti textu lucem accipit textus *in c. 2. de postul. Prælat.* ibi: *Ac ideò ad alios, licèt pauciores numero, quantum tamen ad hæc pertinet, consilio saniores, eligendi, vel postulandi devolutam esse licentiam*. Ex quibus apertè constat, prævalere aliquando electionem, seu postulationem factam à majori parte Capituli; quod juxta præsentem decisionem accipiendum est, videlicet quod licèt regulariter factum à majori parte Capituli, sit à cunctis observandum, tamen si minor pars justè, & legitimè contradicit, quia tunc licèt minor respectu numeri, tamen sanior est respectu judicii, prævalet ab ea statutum, *c. 1. 31. distinct. l. majores, ff. de pactis*; immò ad ipsos, licèt numero minores, devolvitur omnis Capituli auctoritas, ut in specie ipsius capitis 2. contingit. 10 Adducitur c. 2. de postulat. Prælat.

C A P U T II.

Cœlestinus III. *Gilberto a Claromont. Episcopo*.

QUæsivit à nobis tuæ diligentia probitatis, quid observare debeas, & Apostolicæ responsionis auctoritate statuere super eo, quod Ecclesiam tuam quidam ex Canonicis, vel etiam minimus, qualibet occasione assumpta, vel quia pensio Ecclesiæ debita (sicut solitum est) non redditur, vel quia nonnumquam clericus aliquis, vel parochianus delinquit, sine tuo, & aliorum Canonicorum assensu interdicto supponit, per quod ipsius Ecclesiæ servitium deperit, & in populo scandalum non modicum generatur. Super hoc autem tuæ f. sic duximus respondendum, sicut in consimilibus consultationibus nos recolimus respondisse, ut videlicet interdictum in aliqua Ecclesia per aliquem, vel aliquos ex Canonicis sine tuo, & aliorum tuorum fratrum assensu positum nullatenus debeas observare, nisi talis excessus, & tam gravis extiterit, propter quod meritò Ecclesia silere debeat: nec sustineas, ut prætextu occasionis hujusmodi ab aliis interdictum observetur, nisi tuus, & aliorum consensus Canonicorum accesserit; sed si quis occasionem dederit, vel deliquerit, sive canonem debitum non solverit, vel alia commiserit, propter quæ irregulariter hactenus Ecclesia ipsa interdicto supponebatur, ecclesiasticæ coercitioni subjaceat, cum peccata suos auctores *b* tenere debeant, nec pœna sit ulteriùs protrahenda, quàm delictum fuerit in excedente repertum.

N O T Æ.

1 a *CLaromontano*.) Gilbetto videlicet, ut legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 2.* qui sexagesimus Præsul fuit ipsius Ecclesiæ. De Claramont diœcesi nonnulla notavi *in c. 38. de testibus*. Textum hunc fugitivarium esse à præsenti titulo, docuit Legaufre *in præsenti rubr.* sed non rectè, cùm in ea agatur de consensu Capituli, aut ejus majori parte.

2 b *Tenere debeant*.) Sed si hæc ratio vera est, concludit, nunquam interdictum apponi posse, cùm exindè omnes fideles absque sua culpa puniantur. Cui difficultati satisfaciendum est, discrimen constituendo inter pœnam corporalem, seu spiritualem; & inter temporalem, seu medicinalem. Pœna corporali, aut spirituali nemo pro aliena culpa puniri potest; medicinali verò, seu temporali utique puniri valet, ut docuerunt Ant. Gomez *lib. 3. var. c. 2. num. fin.* Guttierrez *de delictis, quæst. 53.* Marquez *in suo gubernat. lib. 1. c. 32.* Barb. *lib. 2. juris Eccles. c. 3. n. 41.* Petrus Faber *lib. 3. semestr. c. 8.* unde cum interdictum sit pœna medicinalis, potest populus Christianus pro contumacia Principis, aut superioris Prælati ea puniri, ut universa plebs, quæ ejus malitiam non ignorat, & cui illius iniquitas multùm displicet, hinc occasione accepta proclamet; ut qui Dei amore ab injusta actione non recedit, clamore hominum simul, & timore desistat, ut probat Juretus *in notis ad Ivonem, epist. 266.*

COMMENTARIUM.

3 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Canonici non possunt interdictum apponere, sed Episcopus tantùm cum consilio Capituli*. Probant eam textus *in c. 1. de excess. Prælat. c. 3. de pœnis*. Illustrant ultrà congestos in præsenti à Barbosa, Sayrus *de censur. lib. 5. c. 10. n. 19.* Hugolinus *eod. tract. tabul. 3. c. 1. §. 1.* Suar. *de censur. disp. 36. sect. 1.* Gibal. *eod. tract. disquis. 3. in fine*, Covarr. *in c. alma, 2. p. §. 2. n. 6.* Petrus Gregor. *lib. 4. partitionum, tit. 16. c. 3. & 5.*

4 Impugnatur hæc assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam potestas ferendi censuras spectat ad jurisdictionem contentiosam, ut probant Gibalinus *integr. disquis. 3.* Igitur si illam habeant, Episcopus jure ordinario, Capitulum privilegio, aut consuetudine, poterunt ea utentes alter sine alterius consensu illam exercere interdictum apponendo. Augetur hæc difficultas, nam Episcopum per se posse interdictum apponere, & in tota diœcesi, constat *ex c. ex transmissa, de elect. c. cùm ab Ecclesiarum, de off. ord. c. auditis, de præscript. c. cum, & plantare, §. 1. c. Episcopum, de privil.* & etiam Canonicos, seu Capitulum interdicere posse, liquet *ex c. si canonici, de off. ord. lib. 6. c. statutum, de sent. excomm. eod. lib.* Igitur non rectè in præsenti docetur, Canonicos absque Episcopo, vel Episcopum absque Capituli consensu, non posse interdicti sententiam proferre.

Qua difficultate ita fulcita minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, interdicere, aliquando interloqui, ac interim dicere, significare, D. Isidorus *lib. 5. etymol. cap. 25.* interdictum ait esse, quod à judice non in perpetuum, sed pro reformando momento ad tempus interim dicitur, qua in significatione accipitur *in cap. pastoralis 5. de caus. possess. & propriet.* Sed in sua propria, & speciali significatione interdicere nihil aliud est, quàm prohibere. Paulus *lib. 2. sent. tit. 10.* Undè Brissonius *de V. S. verbo Interdicere*, existimavit, interdicta à veteribus appellata fuisse veteres formulas, quibus Prætor aliquid fieri prohibebat. Hinc etiam ille, qui administrationem bonorum non habet ob Prætoris prohibitionem, dicitur bonis interdictus, *l. is cui 6. ff. de verb. obl.* & qui ob delictum aqua, & igne prohibebantur, interdicti dicebantur, *l. 1. & per totum ff. de interdict. & relegat.* & legimus *in l. moris 9. ff. de pœnis*, advocationibus interdicere, pro denegatione advocationis: *in l. 1. §. urbe 13. de offic. Præfid.* professione interdicere: *in l. relegatorum 7. §. solent, ff. de interdictis, & relegatis*, ordine interdicere, pro interdictione Curiæ: *l. ult. ff. de pœnis*, arte sua interdicere. In hoc etiam sensu accipitur interdictum in præsenti pro prohibitione divinorum officiorum, cujus censuræ originem adduxi *in c. 5. de consuet.* 5 Interdictum quid

Interdictum autem diffinitur, ut sit *Censura ecclesiastica, qua prohibentur divina officia, certa sacramenta, & ecclesiastica sepultura*; colligitur *ex c. quod in te, de pœnit. & remiss. c. non est vobis, de sponsal.* ubi dicemus. Dicitur *censura*, loco generis, per quam interdictum convenit cum aliis censuris; cetera ponuntur loco differentiæ: nam excommunicatio ab omnibus privat sacramentis, interdictum verò tantùm à certis: deinde differt ab irregularitate, & suspensione, quæ non privant nec sepultura, nec divinis officiis. Variè etiam interdictum dividitur. Primò, ut aliud sit ab homine, aliud à jure. A jure, quod in certis casibus in jure impositum reperitur, ut *in capitul. si qui sunt, 82. distinct. c. si quis deinceps, quæst. 7. c. sacro 18. de sent. excomm. c. ubi periculum, §. præterea, de elect. in 6. c. præsenti, de offic. ord. c. 1. de sepult. in 6. c. quamquam, eod. libro, c. unico, de injuriis, eod. lib. Clement. 1. de pœnis, extravag. unic. Joann. XXII. ne sede vacante, extravag. un. de consuet. inter communes*. Item dividitur interdictum, ut aliud sit locale, aliud personale, mixtum aliud. Locale dicitur, quod principaliter fertur in locum, ubi divina officia celebrentur; nam licèt locus non sit capax pœnæ, tamen cum sit capax satisfactionis, erit & privationis. Hoc 6 Interdicti diffinitio, divisio.

tamen interdictum locale est duplex, aliud generale, aliud particulare. Generale, cùm civitas, seu tota diœcesis interdicitur, *c. cum inter, de consuetud. c. cùm in partibus, de V. S. c. præsenti, de sentent. excommun. in 6.* tunc enim in omnibus Ecclesiis interdictum censetur appositum, etiam in Ecclesia Cathedrali, licèt quoad alias res talis Ecclesia non comprehendatur, *c. quamvis, de præbend. in 6.* Et licèt templa suburbicaria, scilicèt extra muros civitatis existentia, videantur diversa ab ipsis Ecclesiis urbanis, cum appellatione urbis suburbia non contineantur, *l. nam quod, §. si ita, ff. de penu legat. l. 2. ff. de V. S.* latè ex sacris, & profanis litteris probant Morinus *lib. 1. exercitat. cap. 30.* Dorleans *ad Tacit. lib. 14. annal. fol. 757.* tamen Ecclesiæ illæ censentur interdictæ, *c. si civitas, de sent. excomm. lib. 6.* Petrus Gregor. *lib. 4. partit. titul. 17. c. 4.* Covar. *in c. alma mater, part. 2. c. 2. §. 1. n. 8.* propter connexionem, & contiguitatem: sicut interdicta Ecclesia Capellæ censentur interdictæ, etiam exemptæ. Trident. *sess. 25. de reform. c. 12. & de reg. c. 22.* Particulare est, quod tantùm in hanc, vel illam Ecclesiam ponitur. Personale interdictum subdividitur in generale, & speciale: generale est cum corpus collectivum interdicitur, veluti populus, universitas, seu collegium; cùm enim in eos non possit ferri excommunicatio, *c. Romana, §. universitatem, de sent. excomm. lib. 6.* necessariò poni debet interdictum, & tunc personæ, quæ sunt illius communitatis, interdictæ manent, *c. si sententia, de sent. excomm. in 6.* Interdicto autem populo, Clerus non censetur interdictus. Suarez *de censur. disput. 32. sect. 2.* Speciale est, cum specialiter in aliquam personam profertur, nec interest, quod in unam, vel in plures feratur, dum non per modum plurium ponatur. Mixtum interdictum est, cùm interdicuntur persona, & locus ubi divina officia celebrantur, *dicto c. non est vobis, de spons. cap. 1. de usur. in 6.* Tertia divisio est, ut aliud sit interdictum totale, aliud partiale. Totale datur, quando absolutè profertur, *c. is, qui de sentent. excomm. in 6.*

7 *Interdictum qui imponere possint.* Deindè sciendum est, sententiam interdicti apponere posse, tam judices ordinarios, *dicto c. cum ab Ecclesiarum, dict. c. transmissa, de elect. dict. c. cum, & plantare, §. 1.* ordinariam jurisdictionem habentes, etiam Capitulum Sede vacante, cum succedat in jurisdictione Episcopi, *c. 1.* ubi probavi, *ne sede vacante*, quàm delegatos, *c. sanè, el 2. c. ex litteris, de offic. deleg.* Nec interest, quod judices illi sint interdicti, aut excommunicati, dummodo non sint denuntiati; quia tunc ex defectu jurisdictionis sententia interdicti non valet. Similiter summè cavendum est, ne extra territorium, aut in alienos subditos interdictum apponatur, quia ex eodem defectu sententia nulla est. Alia de interdicto, & ejus effectibus dedi *in c. 5. de consuetud.* & infrà adducam *in c. quod in te, de pœnit. & remiss.*

8 *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animadversis, apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm interdictum sit gravis pœna, per quam cessatur à divinis officiis, sicut non est, nisi ex gravi, & manifesta causa imponenda, *cap. irrefragabili, §. cæterum, de sentent. excomm. c. si sententia, eod. tit. in 6.* ita non à quolibet debet imponi, sed ab Episcopo, ex consensu Capituli; & si Capitulum habeat jurisdictionem contentiosam, debet illud apponere cum assensu Episcopi, *cap. 1. de excess. Prælat.* ut ita maturiùs talis censura imponatur, aliàs si facilè ea Episcopus, vel Capitulum uterentur, scandalum in populo Christiano sequeretur, ad quod vitandum Clemens in præsenti, ut ipse fatetur, statuit ne Capitulum absque consensu Episcopi, aut Episcopus absque consensu Capituli interdictum apponere audeant.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licèt potestas ferendi censuram interdicti spectet ad jurisdictionem contentiosam, tamen cùm ex ejus usu, seu potiùs abusu scandalum in populo frequenter oriretur, rectè potuit Ecclesia statuere, ut nec Capitulum in casibus, in quibus jurisdictionem ordinariam exercet, interdictum in Ecclesia Cathedrali apponere possit absque consensu Episcopi; & similiter Episcopus absque assensu Capituli, *d. c. 1. de excess. Prælat.* Et licèt jam hodie consuetudine huic juris dispositioni derogatum esse dicat Gibalinus *ubi sup.* adhuc tamen in aliquibus Ecclesiis observatum video, ut irrequisito Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, nec Episcopus, vel alius judex ordinarius interdicti sententiam, vel cessationis à divinis apponere possit. Nec obstat difficultatis augmentum deductum ex variis juris locis, ubi refertur, tam Episcopum, quàm Capitulum interdicti sententiam protulisse; nam supponendum est, in eisdem casibus alterius etiam consensum, videlicet Episcopi, vel Capituli, præcessisse. 9 *Diluitur ratio dubitandi.*

Adhuc suprà traditæ assertioni opponi potest text. *in c. cum inter 5. de consuet.* in illis verbis: *Super eo, quod dicti Canonici generale interdictum ab Episcopo vestro, vel à vobis, id est (à Decano, & Capitulo) in civitate Cenomanensi positum non servabant.* Ex quibus verbis duplex nascitur difficultas. Prima ex eo, quod nulla mentio fit consensus Capituli in primo casu interdicti ab Episcopo promulgati; & tamen interdictum, ut validè, & justè appositum, jubetur à Pontifice observari; Igitur quia consensus Capituli necessarius non est. Secunda nascitur ex eo, quod ibi supponitur, Capitulum per se posse interdicti sententiam promulgare, cum regulariter verum sit, Capitulum ratione propriæ jurisdictionis non posse censuras proferre. Primæ difficultati facilè respondetur supponendo, *in d. cum inter,* utroque in casu ritè interdictum appositum fuisse, idest cum consensu Episcopi, vel Capituli, juxta casus diversitatem. Secundæ difficultati respondet Suar. *de censur. disp. 36. sect. 1. à n. 5.* asserendo regulariter Capitulum jure ordinario non habere potestatem ferendi censuram interdicti, vel similes: ex consuetudine verò, vel privilegio nonnunquam competere Capitulo similem facultatem, *d. c. si Canonici, c. quamvis, de offic. ord. lib. 6.* ut de Capitulo Cenomanensi in eo textu docetur, & de Capitulo Carnotensi traditur *in cap. ex parte, el 1. de V. S.* junctis traditis pro ejus illustratione à Chopino *lib. 1. sac. pol. tit. 2. n. 4.* & de Capitulo Altissiod. supponitur *in c. dilecti 55. de appellation.* ubi notavi. Cùm ergo *in dicto cap. 5.* & aliis juris locis referatur, Capitulum vivente Episcopo interdicti sententiam apposuisse, supponendum est, hanc facultatem proferendi censuras, privilegio, aut consuetudine acquisivisse, quia aliàs Capitulum tantùm Sede vacante potest ex jurisdictione ordinaria interdictum, vel similes censuras apponere. 10 *Exponitur c. cum inter 5. de consuet. cum aliis.*

C A P U T III.

Innocentius III. *Siffredo* a *Augusten. Præposito.*

EX ore sedentis in throno procedebat gladius bis acutus: hic est gladius *b* Salomonis, qui secat utrimque, reddens unicuique, quod suum est. Nos ergo, qui (licèt immeriti) locum veri Salomonis divina dignatione tenemus, gladium istum tunc prudenter exerimus, cùm quæstiones in auditorio nostro legitimè ventilatas mediante justitia diffinimus. Ad hoc enim emergentium quæstionum perplexitas, & difficiles nodi causarum ad Sedem Apostolicam referuntur, ut cùm earum merita fuerint assertione partium patefacta, procedat ab Apost. Sede sententia deducens in certitudinem dubia, & obscura producens in lucem: ut litigantium dissensione sopita, suum justitia tueatur, & sequatur auctorem. Inde siquidem fuit, quod accedentibus ad præsentiam nostram te, ac dilecto filio nostro B. Augusten. Canonico, pro quæstione, quæ inter vos super Præpositura Augusten. Ecclesiæ vertebatur, nos venerab. fratrem nostrum Octav. Hostiens. Episcopum, & dilectum filium Grat. Sanctorum Cosmæ, & Damiani Diacon. Card. vobis concessimus auditores: in quorum præsentia fuit ex prædicti B. parte propositum, quod cum dilectus filius *c* E. de Augusten. Præposito fuisset in Episcopum *d* Brixien. electus, rogavit Capitulum Augusten. ne aliquem sibi priùs eligerent in Præpositum, quàm ejus esset electio *e* confirmata. Cùmque ipsi ejus precibus annuissent, & idem electus electionis confirmatione per suum Metropolitanum obtenta, veniens Tybur, fuisset de regalibus investitus, B. miles pater ipsius B. ad Apostolicam Sedem accedens, à bonæ memoriæ Cœlestino Papa prædecessore nostro ad dilectos filios Decanum, & Capitulum Augusten. litteras obtinuit destinari, ut dictum B. filium ejus intra spatium mensis unius, sublato appellationis obstaculo eligerent, & assumerent in Præpositum Augusten. in signum investituræ *f* annulo ei

aureo

aureo destinato, venerabilibus fratribus nostris N. [g] Frisingen. & [h] Eisteten. Episcopis, & dilecto filio N. majori [i] Spiren. Prępposito mandati Apostolici exequutoribus constitutis. Decanus autem, & Capitulum memorati, cùm audissent, quod dictus electus fuisset in Episcopum confirmatus, licet dictas litteras suscepissent, in contemptum tamen earum, assignato priùs termino, infra quem ipsi deberent super mandato Ap. respondere, H. tunc Augusten. Decanum in Pręposítum elegere. Sed ne ejus confirmaretur electio, idem B. ad Ap. Sedis audientiam appellavit: & licèt super hoc postmodum à Sede Ap. prędicto H. litteræ variæ, ac multiplices emanaverint, in quibus ei videbatur imponi silentium; id tamen tenere non debuit, quoniam absens, & irrequisitus non potuit [k] condemnari; & ipse nihilominus postmodùm dicto H. super Præpositura ipsa, quod per testes probavit, quantum potuit contradixit: litteras etiam Ap. impetravit, per quas nullis litteris obstantibus, in possessionem Pręposituræ mandabatur induci. Unde cùm eo viam universæ carnis ingresso, Decanus, & Capitulum Augusten. vellent in Pręposíti electionem procedere, ne id fieret, ad Sedem Apostolicam appellavit: sed ipsi appellationi minimè deferentes, exclusis quibusdam Canonicis, quibusdam etiam non vocatis, te sibi in Pręposítum elegerunt: quare tuam electionem non ab omnibus Canonicis concorditer factam, sed post appellationem ad nos interpositam [l] attentatam, cassari petebat, & se in Præpositum confirmari: cùm à dicto prædecessore nostro de Pręposítura, quod per annulum sibi transmissum ab ipso probare volebat, fuisset primitus investitus. Ad hæc ex parte tua, fili Pręposíte, taliter est responsum, quod id quod de B. factum fuerat, antequam prędecessor noster pręfati E. electionem ratam haberet, fuisset obtentum, quod etiam fuit testibus comprobatum: sed etsi dicto electo in Episcopum confirmato, prędictæ litteræ à Sede Apostolica emanassent, nullum tamen jus per hoc ei fuerat acquisitum, cùm nec de Pręposítura investitus fuisset, nec judices pro eo fuisent mandatum Ap. exequuti. Hoc autem ex ipsarum litterarum tenore probasti, in quibus continebatur expressè, quod Decanus, & Capitulum Augusten. ipsum eligerent, & assumerent in Pręposítum infra mensem: & quod pro recipienda investitura annulus ei mittebatur. Nam si fuisset per Sedem Apostolicam investitus, locum postmodum electio Capituli, & investitura exequutorum nullatenus habuissent. Adjecisti etiam, quod cùm dictus H. ad Sedem postmodum Apostolicam accessisset, & dicto prędecessori nostro electionis suæ modum, & causam contradictionis ejusdem B. exposuisset ad plenum, dictus prędecessor noster, non obstante investitura ipsi B. facta, electionem confirmavit ipsius, asserens se per falsam suggestionem fuisse in eo, quod pro ipso B. scripserat, circumventum: cùm quod esset infra sacros ordines constitutus, ei non fuisset expressum; immò potiùs, quod idoneus esset, hi qui pro eo petebant, ipsi suggerere curavissent. Et licèt pro ipso B. dictis Frisingen. & Eisten. Episcopis, & majori Spiren. Pręposíto litteræ fuerint præsentatæ, in quibus eis in virtute obedientiæ mandabatur, ut ipsum in possessionem Pręposituræ inducerent corporalem, nullis litteris obstantibus antè, vel post à Sede Apostolica impetratis; dictus tamen prędecessor noster eas nullatenus de conscientia sua emanasse rescripsit, & ipsas decernens vacuas, & inanes, si quid auctoritate ipsarum factum fuerat, irritavit: mandans eisdem judicibus, ut eum, qui easdem litteras impetrarat, sub fideli custodia detinerent, donec ab ipso reciperent in mandatis, qualiter super hoc procedere debuissent. Fuit preterea prędictis objectum, quod etsi prędictum B. constaret, quod omninò falsum erat, fuisse per Sedem Apostolicam investitum, & investituram ejus minimè revocatam, quia tamen dicto H. reverentiam Pręposíto debitam, quod probasti per testes, exhibuit, & stipendium (sicut cæteri Canonici) percepit ab eo, renuntiaverat juri suo, nec super hoc erat de cætero audiendus. Cæterùm dicto H. naturæ debitum exsolvente, cùm Decanus, & Capitulum de consilio venerabilis fratris nostri Episcopi Augusten. primò sex hebdomadarum, ac secundò aliarum sex, & deindè trium dierum spatium electioni de Pręposíto celebrandæ, ut absentes Canonici ad electionem concurrerent, statuissent, & eis postmodum convenientibus, fuisset de electione tractatum; idem B. non antea contradixit, quàm ab electione tam se, quàm alios in minoribus ordinibus constitutos cognovit excludi. Sanè cùm Decanus perscrutaturus omnium voluntates, dilecti filii Vvalterii August. Canonici super electione ipsa requisisset assensum, ipse quod eis presentibus, qui erant infra sacros ordines constituti, suam non exprimeret intentionem, respondit: cùm ipsi secundùm statuta canonica, nec eligi possent, nec juxta Ecclesiæ consuetudinem in electione vocem aliquam obtinere: undè cùm Capitulum communiter statuisset, eos ad electionem nullatenus admittendos, dictus B. eidem Decano, Ulrico Archidiacono, & Erman. Canonico convitia inserens, ad Sedem Apostolicam appellavit, ipsis ut ad nos accederent, per appellationem indicens. Et licèt ipse cum quibusdam Canonicis suis de Capitulo recessisset, decem tamen alii numero plures, & dignitate majores, cùm decem, & novem tantùm, qui jus in electione habebant, ad hoc convenissent, attendentes quod ejus non intereat appellare, cui nihil juris fuerat in Pręposítura acquisitum, te undecimum, salva Sedis Ap. gratiâ, ne videlicet in contemptum Apostolicum aliquid committere viderentur, in Pręposítum elegerunt. Cùm igitur ex prędictis constaret, cum nec investitum fuisse per Sedem Apostolicam, nec à Capitulo, vel judicibus delegatis electum fuisse in Pręposítum, vel assumptum; & si id etiam constitisset, & sufficienter esset ex parte tua probatum, investituram illam, si qua fuerat, fuisse per dictum prędecessorem nostrum postmodum revocatam; & si hæc etiam probata non essent sufficienter, esset per testes ostensum eum dicto H. reverentiam impendisse; nec esset contrarium, quod fuerat ex adverso probatum, eum prędicto H. semper contradixisse, cùm verbis contradicere potuisset, & operibus consentire; prǽsertim cùm etsi testes generaliter dixerint, quod dictus B. semper contradixit, generalitas tamen illa debeat ad competentes horas restringi, ne convincantur falsum dixisse, si generalius intelligatur, quod dixerant; & ex his omnibus sequeretur, quod sua non intererat propter hoc ad Sedem Apostolicam appellare: concludebas quod nihil eorum, quæ facta fuerant obesset, quominus tua deberet electio confirmari. Cùm ergo dicti Cardd. hæc & alia quæcumque fuerant hinc indè proposita, nobis & fratribus nostris fideliter retulissent, attestationibus, allegationibus, & rationibus utriusq; partis pleniùs auditis, & cognitis; quia legitimè constitit, quod pręfatus B. de Pręposítura ipsa non fuit aliquatenus investitus, etsi mandatum fuerit, ut de ea investiretur, de qua etiamsi investitus fuisset investitura ejus per prędecessorem nostrum semel, & secundò certa fuit ratione cassata: quæ si nec etiam cassata fuisset, per hoc quod sæpedicto H. reverentiam exhibuit, quæ debetur Pręposíto, juri suo renunciasse videtur. Nos attendentes sibi non potuisse de jure competere, ut per appellationem ob id interpositam, communem ordinationem Ecclesiæ impediret: intelligentes etiam te à majori parte, tam dignitate, quàm numero eorum, quos jus eligendi constabat habere, electum fuisse canonicè in Pręposítum, de communi fratrum consilio electionem tuam auctoritate Apostolica confirmamus, pręfato B. super ipsa Pręposítura silentium imponentes. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, &c. ut suprà.

NOTÆ.

1 a *Auguften.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* & in ipsis epistolis correctis à Cardinale Sirleto, *fol.* 129. ex quo codice ita textum restituo: sed cùm plures sint civitates Episcopales hujus nominis in diversis provinciis, ut Augusta Rauracorum, in Bizuntina; Augusta Svessionum, in Rhemensi; Augusta Taurinorum, in Alpibus Cottiis; Augusta Trevirorum in provincia Treverensi; Augusta Vindelicorum, in Rhetia secunda; & tantùm in præsenti legatur *Augustensi*, anceps redditur epigraphe, de qua Ecclesia accipienda sit: & licèt in hac diffusa epistola non exprimatur, tamen ex aliis Ecclesiis, quarum mentio in ea fit, & quarum Prælatis præsentis litis cognitio delegata fuit, deducitur, in præsenti agi de urbe Augusta Trevirorum in provincia Trevirensi Germaniæ, ubi extat hæc civitas, quæ Galliæ Metropolis appellatur à Theodoreto *lib.* 2. *hist. Eccles. cap.* 15.

b *Gladii Salomonis.*) Hujus facti historiam retuli *in cap.* 2. *de præsumpt.*

c *E.*) Everardus videlicet à Truchsen, qui deinde fuit in Archiepiscopum Salisburgensem electus.

d *Brixiensi.*) De qua Ecclesia egi *in c.* 5. *de procurat.*

e *Electio confirmata.*) Sed frustra id petebat, cùm beneficia non vacent per adeptionem Episcopatus, nisi electio confirmata fuerit, ut probavi *in c. cùm in cunctis, §.* 1. *de elect.*

f *Annulo.*) De investitura quæ fit per annulum, egimus *in cap. proposuit, de concess. præb.*

g *Frisingen.*) Alberto videlicet, 24. Præsuli Ecclesiæ Frisingen. ut refert Bucelinus *tom.* 1. *German. sacr. fol.* 47. *in serie Præsul. Frisingen.*

h *Eisteten.*) Herdovico videlicet, Comiti à Sulzbasti, Præsuli 27. Ecclesiæ Eistetensis, ut refert Bucelinus *tom.* 1. *Germaniæ sacræ*, *fol.* 15. *in serie Præsulum Eisteten.* 2

i *Spirensi.*) Spirensis etiam Ecclesia est in Germania, quorum Præsulum seriem refert Bucelinus *tom.* 1. *German. fol.* 8.

k *Condemnari.*) Juxta tradita *in c.* 1. *de causa possess.*

l *Attentatam.*) Juxta adducta *in c.* 1. *de appel.*

CAPUT IV.

a Idem V. *Archiepiscopo & Capitulo Rhotomagensi.*

EX parte, frater Archiepiscope, Apostolicis auribus fuit intimatum, quod ad restaurandam fabricam Rhotomagensis Ecclesiæ tractatum communiter habuistis, te, frater Archiepiscope, postulante, ut quilibet Canonicorum tecum pariter aliquam suorum redditùum portionem operi tam pio, & necessario deputarent. Quia verò super hoc diversæ fuerunt inter vos, filii Canonici, & variæ voluntates, ne tam laudabile opus ex vestra diffidentia negligatur, auctoritate præsentium duximus statuendum, ut si qui vestrum ipsius Archiepiscopi, & majoris & sanioris partis Capituli futuris super hoc constitutionibus duxerint resistendum, obtineat sententia plurimorum. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud S. Petrum v. idus Junii, Pont. nostri anno primo.

NOTÆ.

1 a *Rhotomagensi.*) Ita etiam legitur *in cap. unic. hoc tit. in* 4. *collect.* & in epistolis editis à Sirleto, *fol.* 115. ex quo codice ita restituo litteram hujus textus. Præsens decisio missa est Theobaldo Præsuli 53. Ecclesiæ Rhotom. ut refert Chenu in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ, *fol.* 82. De ipsa Ecclesia Rhotomag. nonnulla notavi *in c.* 24. *de rescript.*

COMMENTARIUM.

2 CUm certum sit, Capitulum Ecclesiæ posse statuta facere pro ejus regimine, ut probavi *in cap.* 2. *cap. cùm accessissent, de constit.* poterit etiam quoad reparationem Ecclesiæ, quæ putaverit necessaria, statuere *cap. tua nobis, de verb. sign. cap. si propter, de rescript. lib.* 6. docet Chopinus *de sacra polit. lib.* 1. *tit. fin. n.* 14. Et licèt in præsenti statuto, ut singuli videlicet penderent aliquid pro reparatione Ecclesiæ, seu fabricæ, videretur agi negotium, quod ad Canonicos tanquam ad singulos spectabat; tamen quia nota erat justitia majoris partis, & agebatur de re valde pia, ideò docetur, factum à majori parte cum Archiepiscopo, exequi debere, ex traditis *in cap.* 1. *hoc tit.* quod speciale est in hoc casu; aliàs enim regulariter verum est, id quod privatim omnes tangit, ab omnibus esse approbandum, atque ideò potiorem tunc esse conditionem prohibentis, *cap. quod omnes* 29. *cap. in re communi* 59. *de reg. jur. lib.* 6. *cap. ad hæc* 7. *in fine, de offic. Archid. l. ult. C. de auctor. præstand.* prosequitur Garanna *in c.* 1. *hoc tit.*

TITULUS XII.

Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.

CAPUT PRIMUM.

a Innocentius III. *Mediolanensi Archiepiscopo.*

UT nostrum prodeat de Dei vultu judicium, & oculi nostri videant æquitatem via regia debemus incedere, nec ad sinistram omninò, neque ad dexteram declinare, ita magnum judicantes, ut parvum, quia non est personarum acceptio apud Deum. *Et infra*: Quia post interdictum nostrum eis præsumpsisti tradere bullam, cùm traditionem saltem debuisses differre, donec nostrum consuleres beneplacitum, dil. f. I. Archid. & O. Lento Canonico Mediolan. dedimus in mandatis, ut si etiam post secundum mandatum, propter quod totius cognitionem negotii ad nostrum judicium revocavimus, id ipsum cognoscerent attentatum, traditionem sigilli decernerent irritam, & inanem, inhibentes H. ne quomodolibet eo uti præsumeret, cùm plus sit Romanum Pontificem ad se aliquod evocare negotium, quàm quemquam ad eum super aliquo negotio provocare. *Et infra*: Præterea proponebat, quod cùm nullus debeat sine accusatione *b* damnari, nec aliquid circa negotium illud actum sit in forma judicii, depositiones testium non poterant sibi præjudicium generare. Quia verò per hanc ultimam allegationem personam nostram tangere videbatur, dignum duximus causam commissæ inquisitionis, & ordinem pleniùs explicare, ne quis quomodolibet suspicetur, quod nos in hoc negotio perperam processerimus, præsertim cùm ratio assignanda debeat esse posteris profutura. Cùm enim juris sit explorati, quod actore non probante is qui convenitur, etsi nihil præstitit, debet absolvi, videri poterat, quod nos tibi, qui à nobis conveniebaris, malitiosè, vel indiscretè onus probationis super tribus præmissis articulis imposuimus, videlicet ut ostenderes, quod prædictam Cancellariam personæ idoneæ modo canonico, & tempore sibi competente donasses. Porrò, cùm donatio fuisset occulta, & ideò suspicione non care-

careret; & elapso jam anno, nullus omninò *c* Cancellarius appareret, non immeritò credebamus, quod secundùm Lateran. statuta Concilii, ad nos esset ipsius Cancellariæ donatio *d* devoluta, & ideò sine culpa potuissemus ipsam conferre, quoniam etsi locum Dei tenemus in terris, non tamen occultis possumus divinare. Quod ergo contra illud prima facie justè præsumebatur pro nobis, præsertim cum responderis prima vice, quod Cancellariam alicui non contuleras, facultatem tibi pro te probandi concessimus, non fuit gravamen, sed gratia, nec ex malitia, sed ex benignitate processit: quia etiam de modo canonico fidem nobis fieri mandavimus, tu causam præstiti mandari, quod sæpè nobis per litteras intimasti, & tandem probasti per testes, quod retentis tibi proventibus, officium concesseras memoratum, ex quo non immeritò contra talem concessionem fuimus suspicati, cùm & proponeretur à parte altera quod illud ei personæ commiseras, cui secundùm consuetudinem Mediol. Ecclesiæ non debuerat aliquo modo committi: quia, cum nos non tam ex plenitudine potestatis, quàm ex officii debito, quod possumus & debemus, de subditorum excessibus ad correctionem inquirere veritatem, te maximè causam, & occasionem præstante, inquisitionem commisimus faciendam. Omnibus ergo diligenter auditis, quæcumque fuerint in nostro auditorio proponenda, deliberavimus cum fratribus nostris, & ipsa deliberatione te in tribus præcipuè comperimus fuisse culpabilem: circa contrarietatem responsi, quia non solùm nobis, qui (licèt immeriti) locum Jesu Christi tenemus, sed nec cuiquam debuisses ex certa conscientia contraria respondere: circa *e* carnalitatem animi, quia non affectu carnali, sed discreto judicio debuisti ecclesiasticum officium & beneficium in persona magis idonea dispensare: & circa inhonestatem facti, quia non licuit ex pactione, vel ex conventione quacumque, sub modo, vel tenore præscripto concedere nudum officium, & tibi retinere proventus: cùm & in Lateran. Concilio sit prohibitum, ne quis conferendo ecclesiasticum beneficium, partem proventuum suis usibus retinere præsumat; & alibi cautum reperiatur in *f* canone, quod ecclesiastica beneficia debent sine diminutione conferri: unde credimus *g* distinguendum, utrum qui dat spirituale beneficium, proventus ipsius ante donationem percipiat; nam si proventus ante donationem non percipit ipse, sed alius, & ex donatione consequitur, ut ipse proventus percipiat, non est dubium intercedere simoniacam pravitatem. Si verò ante donationem perceperit ipse proventus, credimus etiam distinguendum, utrum ante donationem constituat, ut ipsi proventus retineantur ad tempus pro causa justa, & necessaria; an conveniat cum eo, qui accepit beneficium, seu cum mediatore quocumque, ut officio illo cesso, retineat ipse sibi proventus: primum enim membrum credimus esse licitum, secundum autem dicimus non licere, ne viam aperiamus iis; qui pravitatem suam satagunt palliare.

N O T Æ.

a MEdiolanensi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* integram tamen ejus dedi *in cap. ut nostrum, de offic. Archid.*

d *Damnari.*) Ut dicemus *in c. 1. infrà de accusat.*

c *Cancellarius.*) Cancellarii officium, & dignitatem illustravimus *in cap. Ecclesia, de elect.*

d *Donatio devoluta.*) Juxta adducta *in cap. dilecti, de supplend. neglig.*

e *Circa carnalitatem.*) Ex his verbis aliqui deducunt,
1 non licere Ecclesiæ Prælatis beneficia conferre propriis consanguineis, qui etiam pro ea sententia adducunt principium textus *in c. 1. de præb.* & textum *in cap. nemo 14. de simonia*: sed verius est, quod si beneficia idoneis conferantur, licèt dentur consanguineis, nihil contra disciplinam sacrorum canonum admittitur, ut probant Flaminius Parisius *de resign. benef. lib. 9. q. 17. n. 123.* Lara *de capel. c. 2. n. 3.* Caballos *commun. opin. q. 275.* Molanus *lib. de piis testamentis, cap. 3.* Binsfeldius *in cap. 12. de simonia, q. 23. concl. 3.* Guttierrez *l. 2. quæstionum canonic. c. 23. nu. 62.* Victoria *in relectione de simonia, p. 1. n. 28.* fusè rem hanc pertractans, & more solito illustrans, Pater Theophilus Raynaudus *tom. 12. tractatu mala è bonis Ecclesiæ, &c. lib. 2. sect. 1. c. 3. per totum.* Unde pater patronus potest filium suum præsentare ad beneficium, ut docet Lambertinus *de jurepatron. lib. 2. p. 1. qu. 8. nu. 12.* Facit pro hac sententia exemplum Christi Domini, qui in Apostolus elegit Jacobum minorem, Simonem & Judam, *c. 10. Matthæi, Marci c. 3. Lucæ c. 6.* qui fratres Domini appellari solent, *Matth. c. 13. v. 35.* non quia filii essent B. Joseph ex alia uxore, quam ante sacratissimam Virginem habuerit, ut existimarunt Epiphanius *hæresi 78.* Origenes *in Matth. d. c. 13.* Eusebius *lib. 2. histor. c. 1.* quos ex libris apochyphis hausisse hanc sententiam auctor est D. Hieron. *in Matth. c. 12.* eamque improbat Theodoretus *in epist. Pauli ad Galatas, c. 1. in fine*; quia verius est Beatum Josephum virginitatem omni vitæ tempore servasse, ut docent D. Hierony. *adversus Elvidium*, August. *serm. 14. de Nativitate Domini*, Baronius *in apparat. ad annales, n. 63.* sed ideò fratres Domini dicti fuerunt, quia erant consanguinei Domini, Jacobus progenitus ex Maria, *c. 27. Matthæi, Marci c. 15.* quæ vel erat soror Annæ aviæ Domini, ut ait Hippolytus Martyr apud Nicephorum *l. 2. histor. c. 3.* cui consentit Baronius *ubi proximè, n. 67.* vel erat soror, licèt non germana, Beatissimæ Virginis: unde Jacobus consobrinus Domini appellatur à D. Hieronymo *in d. c. 12. Matthæi*; Simon autem, & Judas filii erant Mariæ uxoris Cleophæ, quam alii profitentur fuisse matrem Joseph sponsi Sanctissimæ Virginis, ut ex Jansenio *in concord. Evangelic. c. 143.* notat Simanchas *in defensorio statuti Tolet. cap. 22.* vel ut rectiùs Baronius *in dicto apparatu, n. 67.* hæc Maria Cleophæ soror erat Sanctissimę Virginis, non germana ex Anna genita; sed consobrina ex sorore, vel fratre patris, vel matris. Est enim in Scriptura frequens, fratrum, aut sororum nomine consanguineos ulterioris gradus significari, ut ajunt Hieronymus, aliique suprà laudati; unde deducit Simanchas, licere Episcupis beneficia ecclesiastica consanguineis etiam conferre. Nec contrarium probatur in hoc textu, qui procedit quando acceptio personarum habetur, & non cum judicii discretione, sed juxta carnalitatem beneficia conferuntur; tunc enim propter personarum acceptionem improbatur similis collatio. Nec etiam favet contrariæ sententiæ textus *in d. c. 1. de præbend.* quia in eo tantùm condemnatur successio in beneficiis ecclesiasticis; cùm autem Episcopus confert beneficium consanguineis, nec præsumptio successioni datur, unde meritò non improbatur. Nec tandem obstat textus *in d. cap. nemo, de simonia*; quia in illo non agitur de beneficio ecclesiastico titulo consanguinitatis conferendo, sed de peccato eorum, qui vel pretio, vel gratia, vel consanguinitatis intuitu zelant peccata aliena, ne ab Episcopo, vel ejus ministris puniatur; quo casu quomodo simonia committatur, exponit Suarez *tom. 1. de relig. tit. de simonia, cap. 37. num. 7.* & nos ibi latiùs dicemus: prosequitur plura Theophil. Raynaud. *tom. 17. tract. de amore cognationis temperando.* Doctrinam *hoc num. 1.* traditam probant D. Bernard. *de vita cleric. cap. 3.* Petrus Blesensis *epist. 60.* ubi illustravit ejus Novus Notator.

f *Canone.*) Concilii Turonensis videlicet, relato *in cap. majoribus 8. de præbend.* ubi Commentarium hujus textus dedi.

g *Distinguendum.*) Pro hujus distinctionis expositione dicendum est, omissis Abbate, Immola, Innocent. & aliis in præsenti, ideò in priori casu Innocentium asserere simoniacam pravitatem committi, quia agit quando nulla facta fuit legitima reservatio; jam enim tunc non ex reservatione justa, sed ex conventione facta cum recipiente conceditur, ut fructus percipiat Episcopus; & tunc datur simonia, quia nulla apparet reservatio facta, sed tantùm spirituale datum, & temporale receptum. Secundo casu respondet Innocentius simoniam non dari, quia ante collationem idem Episcopus percipiebat fructus; & sic licèt fiat conventio de ipsis retinendis, non committitur simonia, quia fructus ex prædictis reservationibus retinentur; quia negare non potest, solam conventionem efficere, ut illicita sit conventio propter similitudinem illiciti contractus, qui de re spirituali celebratus censetur, quod prohibitum est, juxta adducta *in cap. fin. de pactis*: docuit Angujanus *de legibus, lib. 4. cap. 7. num. 40.*

TITULUS XIII.

De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non alienandis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Lugdunensi,

NOn liceat Episcopo, nec Abbati terram Ecclesiæ vertere ad aliam, quamvis ambæ sint in ejus potestate: tamen si commutare voluerint terras earum, cum consensu ambarum faciant.

NOTÆ.

1 a *LUgdunensi*.) Textus hic ex Concilio Lugdunensi citatur à Burchardo *lib*. 3. *Decreti*, *cap*. 14. Ivone *part*. 3. *cap*. 79. Bernardo *in cap*. 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* non tamen reperitur in ullo ex Conciliis Lugdunensibus hucusque editis; credo tamen transcriptum esse ex Concilio Lugdunensi I. celebrato anno 570. sub Joanne III. ubi editi fuerunt aliquot canones, in quibus agebatur de rebus Ecclesiæ, & earum conservatione.

COMMENTARIUM.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Prædia unius Ecclesiæ non sunt ab Episcopo, vel Abbate alteri Ecclesiæ conferenda, nisi facta permutatione de utriusque partis consensu*. Probant eam textus *in c*. 1. *&* 2 *cap. tua, de his quæ fiunt à Prælat. cap*. 2. *de donat. cap*. 2. *hoc tit. in* 6. *cap. cùm Venerabilis* 6. *de except. cap. ea enim*, §. *sed permutationem* 10. *qu*. 2. *cap. alienationes* 37. *cap. si exceptione* 52. 12. *qu*. 2. *Authent. sed & permutare*, *C. de sacros. Eccles.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Gratian. *discept. cap*. 674. *nu*. 4. *&* 5. Lessius *lib*. 2. *de justitia*, *cap*. 24. *dub*. 11. Barbosa *de potest. Episc. alleg*. 95. & *lib*. 3. *juris Eccles. cap. penult.* Ægidius Bossius *tom*. 3. *oper. moral. tit*. 28. *per totum*, Delbene *de immunit. c*. 17. *dubit*. 7. *per tot.* Peyrinis *tom*. 3. *in addit. ad constit. Jul. II. num*. 20. *pag*. 68. Diana *part*. 4. *tract*. 4. *resolut*. 223. Hurtado *de congrua sustent, tom*. 1. *lib*. 1. *resolut*. 2. *fol*. 40.

2 *Conclusio traditur & probatur.*

3 *Impugnatur hæc assertio.*

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo. Facultas dispensandi res Ecclesiæ, totiusque patrimonii ecclesiastici dispensatio competit Episcopo in propria diœcesi, *cap*. 1. 2. 3. 4. *&* 5. 10. *qu*. 1. *cap. præcipimus* 12. *qu*. 1. *cap. omnes* 16. *qu*. 7. *can*. 41. *Apost.* ubi Binius, *cap. conquerente, de offic. ordin. cap. ad hæc* 4. *de relig. domibus*, *l*. 2. *tit*. 12. *part*. 1. Trident. *sess*. 14. *de reform. cap*. 9. & *sess*. 21. *cap*. 4. *& sess*. 25. *cap*. 11. Ergo virtute illius potestatis, & dispositionis poterit Episcopus rem unius Ecclesiæ cum re alterius propria auctoritate permutare. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam Episcopus potest rem unius Ecclesiæ propria auctoritate aliis donare, *cap. Episcopus unam* 73. *vers. qui etiam*, *cap. bona* 74. *vers. quisquis* 12. *qu*. 2. *cap. ad audientiam*, *el* 1. *de Eccles. ædific. cap. Apostolicæ* 9. *de donat*, *Clement*, 2. *hoc tit.* Ergo multò magis poterit rem unius cum alterius prædio commutare, quando utraque Ecclesia illi paret. Augetur secundò hæc difficultas; nam ratio finalis præsentis prohibitionis de non alienandis bonis Ecclesiæ fuit; ut consuleretur indemnitati universalis Ecclesiæ, ut constat ex Extravaganti *ambitiosæ*, *hoc tit.* & docet Riccius *part*. 1. *decis*. 28. Sed universalis Ecclesia, nullum detrimentum patitur ex tali alienatione; sunt namque semper ea bona dominii universalis Ecclesiæ sub dispositione Romani Pontificis; quod tamen secus contingit, quando una Ecclesia particularis alienat bona sua, & transfert in sæculares; nam tunc universalis Ecclesia magnum patitur detrimentum, cùm in eis bonis nullum habeat amplius dominium. Ergo talis casus permutationis non est comprehensus sub prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ. Secundò contra versiculum illum, *vel Abbati*, præsentis textus obstat, quod non potest Abbas alienare res monasterii, vel simili alienationi auctoritatem præstare; sed tantùm Episcopus, ut probatur *ex cap. Abbatibus* 4. 12. *qu*. 2. *cap. in venditionibus* 40. 17. *quæst*. 4. Ergo non rectè in præsenti docetur, etiam Abbatem posse alienare, seu permutare res proprii monasterii cum rebus alterius Ecclesiæ. Tandem in præsentem assertionem sic insurgo: Venditio, donatio, seu permutatio, quoad præsentem prohibitionem, alienationi rerum Ecclesiæ æquiparantur in jure nostro, *d. c. sine exceptione* 12. *q*. 2. *cap. nulli* 5. *hoc tit.* sed in venditione, & donatione rei Ecclesiæ non sufficit utriusque partis consensus, nisi præcedat præscripta à jure solemnitas: ergo nec Episcopus, aut similis Prælatus, etiam accedente utriusque partis consensu, sine debita juris solemnitate rem unius Ecclesiæ cum alterius re permutare potest.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens constitutio, in qua ampliatur prohibitio alienationis bonorum Ecclesiæ, de cujus origine, & progressu egi *in c*. 2. *de his quæ fiunt à Prælat*, quamque latiùs illustrabimus *in c. nulli* 5. *hoc tit.* Ampliatio igitur in præsenti proponitur ita, ut unius Ecclesiæ res non possit Episcopus, vel Prælatus cum re alterius Ecclesiæ permutare, nisi accedente utriusque partis consensu: cujus ratio provenit ex eo; nam cùm dominium rerum cujusque Ecclesiæ, non in communi ad Ecclesiam, sed in particulari ad talem spectet, juxta textum *in c*. 2. *videntes* 12. *q*. 2. & ea, quæ dabimus *in c. cùm sicut, de consecr. Eccles.* consequens est, ut Episcopus, aut similis Prælatus sine ejusdem Ecclesiæ consensu talem rem in alium transferre non possit, ex sententia legis *id quod nostrum* 11. *ff. de reg. jur.* junctis traditis à Petro Fabro, & Gothofredo *ibi*; quia traditione nihil aliud transfertur, quàm jus, quod ipse, qui tradit, habebat, *l. traditio* 20. *ff. de acquir. rer. dominio*, *l. nemo* 20. *ff. de regul. jur.* Accedit, quia similis Prælatus, aut procurator intelligitur rerum Ecclesiæ, *cap. fin*. 12. *qu*. 1. *cap. quod autem* 3. 23. *qu*. 7. Sarmiento 3. *p. de reddit. c*. 1. *n*. 4. aut defensor ipsarum, *cap. nonnullus* 57. *vers. unicuique*, 16. *q*. 1. aut administrator, *cap. fin. cap. videntes*, *c. Episcopus*, 12. *qu*. 1. sive curator rerum Ecclesiæ: sed isti omnes res propriæ curæ, seu administrationis non possunt alienare, *l. procurator* 63. *ff. de procurat. l. si filius* 7. *ff. de donat. l. servus* 17. *ff. de manumis.* Igitur nec Prælatus, qui dominium non habet, poterit alienare easdem res suæ administrationi commissas. Accedit, quia permutatio celebratur cùm quis dat aliquam rem, ut alia vicissim ei tradatur, *l. naturalis* 5. §. *& si quidem*, *ff. de præscript. verbis*: cùm autem dare sit dominium transferre, *l. ubi autem* 75. §. *ult. ff. de verb. oblig.* nemo autem dominium transferre possit, quod non habet, *d. l. nemo* 20. inde fit, ut quemadmodum rei alienæ permutatio inutilis est, *l*. 1. *vers. ideòque*, *ff. de rer. permut. cap. cùm venerabilis* 6. *de except.* inde Prælatus nisi ex consensu utriusque partis rem unius Ecclesiæ cum alterius re permutare non valet. Et si inde inferas, hac ratione retenta nullo casu res Ecclesiæ alienari posse, siquidem nec ejus Canonici, quorum consensus hic exigitur, domini sunt rerum ad Ecclesiam spectantium, argumento legis, *sed si hac* 10. *ff. qui manumittitur*, *ff. de in jus vocando*, *l. sicut* 7. *ff*. 1. *ff. quod cujusq; universitatis*, *l. in tantum* 7. *ff. universitatis*, *ff. de rer. divis.* & Ecclesia, penes quam dominium residet, est res inanimata, atque ita consensum præstare non potest, ac per consequens permutationem rerum Ecclesiæ utiliter nunquam fieri posse. Respondeo subscriptionem Canonicorum simul cum consensu Prælati in præsenti specie sufficere, quia licèt singuli dominium rerum Ecclesiæ non habeant, tamen cuncti omnia expedire valent, quæ sunt utilia, & necessaria Ecclesiæ, argumento textus *in l. signi* 7. *ff. item municipes*, *ff. ad exhibend. l. municipibus* 97. *ff. de condit. & demonstr. l*. 1. §. *ult. juncta l. sequenti*, *ff. de acquir. possess. l. municipes* 14. *ff. ad municip.* quod utilitatis gratia receptum est, ut ita patrimonium Ecclesiæ rectiùs administrari possit.

4 *Traditur ratio decidendi.*

Nec obstabit si instes, permutationem rerum Ecclesiæ in præsenti specie sustineri posse, saltem tanquam rei alienæ, sicut sustinentur venditio, *l. & rem alienam* 28. *ff. de contrahend. emption. l. legatum*, *l. cùm alienam* 10. *C. de legatis*; donatio, *l. si alienam* 13. *l. qui alienam* 33. *ff. de donat. caus. mort. l. si extraneus* 44. *ff. de donat. inter*; nec novum

5 *Dissolvitur quædam instantia.*

vum esse, ut dominium, quod quis non habet, in alium transferat, *l. non est novum 46. ff. de acquir. domin. l. quod nostrum 63. ff. de usufruct. l. interdum 21. ff. de acquir. possess.* & ita permutationem in præsenti valere posse. Nam in hac specie improbatur permutatio ab Episcopo absque consensu clericorum facta, quia Prælatus intendebat rem unius Ecclesiæ cum prædio alterius permutare propria auctoritate, tanquam sibi à jure concessa; atque ita ex defectu potestatis talis alienatio nulla est, adeò ut nec possessio justa ex ea transferatur; quia jus Pontificium similes alienationes rerum Ecclesiæ non solùm prohibuit, verùm & irritavit, ut jus cujusque Ecclesiæ illæsum servetur. Nec obstat textus *in d. l. non est novum 46. ff. de acquir. rerum domin.* quia dum ait, novum non esse, ut quis in alium transferat dominium quod non habet, restringi debet ad speciem ibidem propositam, cùm creditor pignus vendit; tunc enim transfert dominium in emptorem, quia ex voluntate domini rem alienat, *§. contra, Instit. quibus alienare licet*, Antonius Faber *in rationali ad l. quod nostrum, ff. de usufruct.* Caldas *in tract. de emptione & venditione, cap. 11.* Donellus *in tract. de pign. cap. 10.* creditor enim debitoris intelligitur procurator, *l. si pignori 29. ff. familiæ ercisc.* ideòque per debitorem impediri distractio pignoris non potest, *l. 1. & 2. C. debitorem venditionem pignoris impedire non posse:* quia semper intelligitur conventum, ut possit distrahere, modò cautum non sit, ne id liceat creditori, *l. si convenit 4. ff. de pignoratit. act.* quia & eo casu, quo cautum est, ne liceat creditori pignus alienare, id permissum est, modò ea observentur, quæ notantur *in d. l. si convenit*, & cumulant Donellus, & Caldas Pereyra *ubi suprà*. Nec etiam obstat textus *in d. l. quod nostrum 63. ff. de usufruct.* quia omissis solutionibus congestis à Fabro *in ejus rationali*, Petro Fabro *in l. quod nostrum, de reg. jur.* Castillo *lib. 1. de usufruct. cap. 1. nu. 39.* dicendum est, eam esse Pauli sententiam, ut valeat constitutio usufructus facta ab eo, qui nudæ proprietatis dominus erat: quæ sic est accipienda, ut effectum sortiri incipiat, ex quo ad proprietatem accesserit ususfructus, *in leg. si dominus 72. ff. de usufruct.* collata scilicet concessione in id tempus, quo dominus proprietatis usum fructum habebat, ut explicat Donellus *lib. 10. comment. cap. 5.* ubi Osualdus *littera D*, ita, ut quod suum non est, futurum tamen speratur, transferat. Nec tandem obstat textus *in d. l. interdum 21. ff. de acquir. possess.* cujus interpretationem præsensit Accursius *ibi, verbo Dominum*, dum docet hæredem precariam possessionem concedentem, quod ei à jure permittitur *in l. in rebus 4. §. ult. leg. & habet 15. §. eum qui, ff. de precario*, transferre possessionem precariam, quam ante concessionem non habebat, sed ex ipsa concessione nanciscitur: & ita uno actu hæredem possessionem acquirere, & precario concedere, exemplo textus *in l. singularia 15. ff. de rebus creditis*.

6 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta, cui respondendum est, quod licèt verum sit, Episcopos plenam dispensationem patrimonii Ecclesiæ olim habuisse, ut refert Baronius *tom. 3. anno 341.* adeò, ut nulli alii permissum fuissent dispensare patrimonium illud, *c. in canonibus 57. 16. q. 1.* tamen post divisionem bonorum Ecclesiæ, factam à sancto Simplicio, de qua *in c. quator, c. de redditibus, 12. qu. 2.* portio illa, quæ adjudicata fuit fabricæ, sub cura tantum Episcopi est, ut eam servet, & defendat, *c. 2. de donat. c. regenda 10. q. 1.* non ut dissipet, aut pro libito sine causa de ea disponat, *c. venerabilis 37. de offic. deleg.* exemplo tutoris, qui tunc officium suum exercet, dum meliorem facit pupilli conditionem, non verò cùm deteriorem, *l. tutor 27. ff. de administr. tut. l. qui fundum 7. §. si tutor, ff. pro emptor. l. pactum 22. C. de pactis;* aut exemplo procuratoris, qui ita debet rem alienam gerere, ut alienando conditionem domini non faciat deteriorem, *d. leg. procurator 63. ff. de procurat.* Nec tunc obstabit si dicas, procuratorem, cui libera administratio commissa est, posse vendere, *l. qua ratione, l. nihil autem, ff. de acquir. rer. domin.* & permutare, *l. procurator 58. ff. de procurat.* tutori quoque concessum esse, ut remittat actionem pupillo competentem, *l. si pignore 54. §. ult. l. interdum 58. §. qui tutelam, ff. de furtis*. Igitur & Prælato eadem facultas concedenda est. Nam respondendum est asserendo, procuratori generali alienationem ita demum permitti, si constitutus sit cum libera administratione, secus verò si sine libera, *l. 1. §. 1. ff. de offic. procur. Cæsar.* Caldas *de emptione & vendit. cap. 15. nu. 2.* Amplius desideratur in procuratore, etiam cum libera administratione, videlicet, ut bona fide rem gerat, & sit domino utilis distractio; quo casu procedit textus *in d. l. qua ratione:* aliàs si utilis non fuerit alienatio, domino non nocebit, *d. l. procurator 63.* quod etiam observatur in alienatione rerum Ecclesiæ, juxta quam distinctionem accipiendus etiam est textus *in l. procurator 58. ff. de procurat.* dum ait, transigere posse, & permutare procuratorem, cui res gerenda absolutè mandata est, ut procedat, dummodo transactio utilis sit domino. Eodem etiam modo exponendi sunt textus *in l. nam & 12. ff. de pactis, l. jurisjurandum 17. §. procurator, ff. de jurejur.* Nec etiam obstat exemplum tutoris, quia licèt domini loco haberi soleat, *l. tutor 27. ff. de administr. tut. l. ad ea 157. ff. de reg. jur.* hoc tamen procedit cùm rectè administrat, *l. 7. §. si tutor, ff. pro emptore;* non cùm remittit debitum, *d. l. pactum 22. C. de pactis*. In specie autem dictæ legis *si pignore, §. ult. d. l. interdum, §. si insulam, ff. de furtis*, non fuit facta simplex actionis remissio, sed ex causa transactionis, quæ cùm aliquo dato, retentove fieri debeat, *l. transactio 28. C. de transact.* credendum est in ea specie utilem pupillo fuisse transactionem tutoris, cùm aliàs diminuendi causa non liceat tutori transigere, *l. tutor 22. l. Lucius 46. §. ult. ff. de administr. tut.* sicut nec donare, *l. 1. §. 2.* Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum *ex d. c. pastoralis, de donat.* in cujus commentario solutionem dabimus. Nec obest aliud augmentum ipsius difficultatis, petitum ex ratione interdictionis alienationis rerum Ecclesiæ; qua difficultate moti Peyrinis, Diana, & Hurtado suprà relati, existimarunt, licere Abbati, vel Prælato duarum Ecclesiarum rem unius cum alterius re commutare propria auctoritate. Sed ea sententia omissa, respondendum est, rationem illam hujus prohibitionis, ne res Ecclesiæ profanis usibus applicentur, non esse finalem, sed impulsivam, aliamque rationem concurrere, videlicet quia expedit unamquamque Ecclesiam dotem suam habere, & conservare; & cùm per venditionem, permutationem, aut similem contractum, etiam inter Ecclesias celebratum, vera alienatio sequatur, atque evenire possit, ut bona unius Ecclesiæ adeò minuantur, ut non sufficiant pro ipsius dote, & congrua ministrorum sustentatione; ideò oportuit etiam inter ipsas Ecclesias alienationem prohiberi, absque juris solemnitatibus factam: quæ ratio si deficeret, alienatio procederet, cùm sic res inter easdem personas, inter quas prohibitio militat, conservetur, ut contingit in alienatione feudi, quæ non prohibetur inter easdem personas, agnatos videlicet, & similes conjunctos, renuntiando, aut refutando feudum in proximiorem, *c. 1. §. sed etiam, de alienat. feud. in usib. feudor.* docet Molina *lib. 1. de primog. c. 16. n. 45.* & *lib. 3. cap. 1. n. 22.* Similiter adjecta in testamento alienandi prohibitio extra familiam, non reddit alienationem nullam factam in sororem legatarii, *l. voluntas 4. C. de fideicom. l. fin. Cod. de verb. signif.* & si alienatio prohibeatur in favorem libertorum, sustinetur alienatio facta inter ipsos libertos, *l. pater 39. §. quindecim, ff. de legat. 3.* Cùm enim in his, & similibus casibus cesset finalis causa prohibitionis, alienatio celebrata sustinetur. Similiter etiam licèt SC. de quo *in l. Senatus 43. ff. de legat. 1.* juncto Cujacio *lib. 5. obs. c. 16.* prohibitum esset res ædibus injunctas distrahere, aut columnas, seu marmora legare, ne aspectus urbis ruinis deformaretur, *l. Marcellus 45. ff. de donat. l. 2. C. de ædific. privat.* tamen de civitate una in aliam, vel de domo in domum transferre non erat prohibitum, quoniam utrobique ratio deformitatis cessat, *d. l. 2. & 6. C. de ædific. privat.* Huc etiam spectat, quod de transactione ab oppidis de pascuis, & jure pascendi facta docet Otero *de pascuis, c. 11. n. 38.* quæ valet si fiat inter duo oppida eidem Principi, aut Domino subjecta; nec requiritur eo casu Regia facultas, quia licèt transactio alienationis nomine comprehendatur, *c. cùm tempore, de arbitr.* tamen ex quo manent pascua, & termini sub ejusdem Principis dominio, ejus licentia non desideratur, dummodo transactio non omninò cedat in favorem unius oppidi, & alterius magnum præjudicium.

Nec obstat alia difficultas, quam exponebamus contra illa verba, *Vel Abbate;* quia respondetur, ea verba esse intelligenda juxta communem sententiam Abbatis, & Beroi *hic*, Covar. *lib. 1. var. cap. 3. num. 9.* Redoani *in rubric. 30. de rebus Eccles. cap. 1. num. 64.* Flores à Mena *lib. 3. var. cap. 14. num. 7.* de Abbate exempto, jurisdictionemque quasi Episcopalem exercente, qui potest in proprio monasterio alienationi auctoritatem dare absque eo, quod consensus expectetur Episcopi, *c. ad nostram, infrà hoc tit.* ubi sustinetur alienatio facta ab Abbate, quia exemptus erat; quamvis Covar. *ubi proximè*, existimet in eo textu alienationem ab initio nullam fuisse, sed non rectè, cùm in ea specie necesse fuerit, à monasterio probari læsionem, ut alienatio rescinderetur; quod præsupponit validitatem actus, argumento textus *in l. nam etsi, ff. de injusto rupto, §. rursus, Instit. de actionibus*. Quod autem de Abbate exempto in præsenti textu agatur, probant illa 7 Dissolvitur aliæ difficultates.

illa verba, *Episcopo, vel Abbate*; quia alternativæ dictionis ea virtus est, ut pars una aliam declaret, *l. 1. ff. de rebus dubiis*; & ita constat, non de Abbate ordinario, sed de eo, qui Episcopo similis est, in hoc textu agi; ex eo enim, quod Abbas in præstanda auctoritate Episcopo comparatur, ut rectè æquiparatio procedat, intelligi necessariò debet de Abbate exempto habente jurisdictionem quasi Episcopalem, argumento textus *in cap. in his 15. de verb. sign. cap. tua 7. de consanguin. & affin.* Abbates ergo, & cæteri Prælati exempti, possunt auctoritatem præstare alienationi rerum monasterii: & licèt olim Episcopi administrationem haberent rerum monasteriorum, *c. Abbates 16. cap. monasteria 19. q. 2.* tamen ex quo exempta fuerunt monasteria à jusisdictione Episcoporum, & lege diœcesana per B. Gregorium, & ejus successores, ut probavi *in cap. grave, de offic. ordin.* non expectatur Episcopi assensus in alienatione ipsarum rerum, ut latiùs prosequentes solemnitatem novis constitutionibus in alienationibus à Regularibus faciendis præscriptam, docent Peyrinis, & Thomas Hurtado *ubi suprà*. Nec obstat ultima difficultas; nam respondeo, verum esse permutationem rei ecclesiasticæ eandem solemnitatem exigere, quam in aliis alienationibus sacri canones præscripserunt, ex juribus suprà pro illustratione conclusionis adductis. Nec contrarium docetur in hoc textu, quia licèt ex eo Abbas, quem sequitur Avendanno *de exequend. lib. 1. c. 4. n. 36.* indistinctè docuerit, in permutatione ultra Ecclesiarum consensum non esse necessariam aliam solemnitatem; contrarium tamen verius est, quia licèt permutatio justam alienationis causam præbeat, tamen quia facilè evenire poterat, ut in simili alienatione fraus interveniret, si res exigui valoris pro alia magni momenti permutaretur, ideò causæ cognitio præcedere debet, ejus tamen non meminerunt Patres in præsenti textu, non quia eam neglexissent, sed quia de consensu tantùm Prælati agebant: quare solemnitatem illam suppoluerunt potiùs quàm respuerunt.

Superiori assertioni obstat textus *in cap. cùm venerabilis 6. vers. porrò, de except.* ex quo deducitur, Episcopum posse pro arbitrio de prædiis, molendinis, & aliis rebus pertinentibus ad Ecclesiam sibi subjectam disponere. Igitur quia potest liberè rem unius Ecclesiæ permutare propria auctoritate cum re alterius. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo versiculo non referri decisionem Pontificis, sed tantùm partis narrationem. Et si adhuc ea verba Pontificis essent, dicendum est, multùm interesse, an Prælatus disponat de re Ecclesiæ, quæ sub ejus potestate est, tanquam Prælati, sed immediatè ab illis ministris regitur, & eorum sustentationi destinata est, qui casus proprius est præsentis textus; an verò disponat Prælatus de rebus Ecclesiæ, quæ quoad spiritualia, & temporalia ipsi tantùm paret: in primo casu alienatio nulla est, cùm sit facta de re aliena, inconsultis his, de quorum præjudicio agitur: in secundo verò, qui proponitur *in d. c. cùm venerabilis*, alienatio sustinetur, quasi facta ab eo, cujus immediatè interesse vertitur, & tunc verum est, aliorum consensum non desiderari. 8

Exponitur cap. 6. de except.

C A P U T II.

a *Ex eodem.*

QUi res Ecclesiæ petunt à Regibus, & horrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam *b* rapiunt, irrita *c* habeantur quæ obtinent, & à communione *d* Ecclesiæ (cujus facultates auferre cupiunt) excludantur.

N O T Æ.

1 a EOdem.) Lugdunensi 4. videlicet, *can. 11.* ex quo citant textum hunc Burchardus *lib. 15. Decr. c. 36.* Garnot. *1. p. Decret. c. 37.* Bernardus Papien. *in 1. collect. sub hoc tit. c. 2.* Sed cùm canones ipsius Concilii non extent in tomis Conciliorum, non repetitur in illo Concilio præsens textus; extat tamen in Concilio Avernensi sub Theodoberto, *can. 4.* ubi in principio malè legitur, *qui regulam*, pro *qui res*: & etiam extat in Concilio Meldensi, *can. 40.* quem refert Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 15. tit. 32.* & eadem verba tanquam Symmachi Papæ allegabantur in capitibus villæ Sparnacii, *c. 42.* Tam in Concilio Arvernensi, quàm Meldensi statuitur, rerum ecclesiasticarum interdictam esse Regibus dispensationem: occasionem autem illi constitutioni præbuit Theodoricus Galliæ Rex, qui bona Ecclesiarum, pauperumque tyrannica præsumptione dilapidaverat. In ejus locum suffectus Theodobertus, regni potiùs, quàm paternæ perfidiæ successor, veterem libertatem Ecclesiis restitui curavit, auctoritatem præstans, ut Ecclesiæ Patres in eos animadverterent, & pœnas statuerent, qui bona Ecclesiarum à Regibus impetrarent; qua de causa celebratum fuisse Concilium Arvernense, testantur Gregorius Turonensis *lib. 3. de gestis Francorum, c. 34.* Baronius *anno 541. n. 38.* Severinus Binius *in notis ad illud Concilium, to. 2. p. 2.* & licèt hæc constitutio, ut facta in Concilio provinciali, generaliter universalem Ecclesiam non obligaret, ut procedit in Synodis provincialibus, *c. catholica 8. 11. dist. c. Concilia 6. 17. dist.* junctis traditis à Patre Salas *de legibus disp. 8.* Joanne Dartis *in 15. dist.* tamen cùm præsens constitutio auctoritate Gregorii IX. in hoc Decretalium volumine transcripta sit, vim generalis constitutionis obtinet virtute Pontificiæ approbationis, juxta tradita in nostro apparatu. Præsens ergo prohibitio generalis est, complectens omnes impetrantes bona Ecclesiæ à quocumque Principe sæculari: tum quia constitutio, ut generalis manet, & *in c. quicumque 4. 12. q. 2.* & *in c. in canonibus 57. 16. q. 1.* generaliter ita cavetur, *A quocumque Rege, seu sæculari Principe*: tum quia ratio constitutionis expressa *in c. fin. hoc tit.* quia videlicet laicis Principibus nulla est attributa potestas disponendi de rebus Ecclesiæ, generalis est. Nec obstat quod causa præsentis constitutionis temporalis fuit, videlicet invasio Theodorici; atque ita ea cessante, & prohibitio cessare videtur, *cap. cùm cessante, de appell.* Quia dicendum est, invasionem tyrannicam Theodorici, causam præbuisse, ut Patres Ecclesiæ in urbe Arvenensi congregarentur, ut restituerent pristinam immunitatem: at verò ipsa restitutio libertatis Ecclesiæ fuit præcipua, & finalis causa hujus constitutionis, quæ cùm ubique vigeat, omnes sæculares Principes comprehendit.

b *Substantiam.*) Inde bona Ecclesiæ dicuntur bona pauperum, *c. quia justa 59. c. decimæ 56. 16. q. 1. cap. futuram, 15. 17. q. 1.* Sed cùm penes duos dominium uno, eodemque tempore esse non posset, *l. si ut certo, §. si duobus, ff. commodati, l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. possess.* dubium est, an dominium rerum Ecclesiæ sit penes Ecclesiam ipsam, an penes pauperes? In qua quæstione variæ sunt Interpretum sententiæ. Prima fuit Hugonis relati à Glossa *in cap. causa 13. de verb. sign.* Abbatis *in c. cùm esses, n. 19. de testam.* existimantium, dominium rerum Ecclesiæ esse penes Deum, juxta illud Psalmi 23. *Domini est terra, & plenitudo ejus*; referturque *in c. quo jure 8. dist. c. tua 26. vers. Cùm enim, de decimis*: quæ sententia probatur *ex c. cùm ex eo 34. vers. De Christi patrimonio, de elect. cap. cùm secundùm, vers. De patrimonio Jesu Christi, de præbend. c. qui Christi pecunias, c. qui abstulerit 6. vers. Ergo qui Christi, 12. q. 2.* Sed hæc sententia meritò improbatur à Sarmiento *de reddit. 1. p. cap. 1. n. 22.* ex eo præcipuè, quia hoc dominium Dei universale est ratione creationis de nihilo, gubernationis, & superioritatis, & non adversatur dominio directo, nec utili, jure gentium, & legibus humanis introducto; immò ideò Domini sumus, quia Deus Dominus est, & ejus largitate bona habemus, *c. Salvator 8. vers. Quisquis 1. qu. 5.* & *d. cap. convenior 23. q. 8.* Etiam alia secunda refertur opinio à Turrecrem. *in cap. videntes 12. q. 1. n. 2.* Sarmiento & aliis suprà, *num. fin.* nempe dominium rerum Ecclesiæ esse penes Romanum Pontificem: sed ab eisdem improbatur, & maximè quia Pontifex non est dominus talium rerum ecclesiasticarum, sed dispensator, ut constat ex D. Paulo *1. ad Corinth. cap. 4. in princip.* ibi: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*. D. Thomas *2. 2. quæst. 10. art. 1. ad 7.* & aliis fundamentis suprà adductis *in cap. 1. de præbend.* & quia si Summus Pontifex illorum bonorum dominus esset, posset omnia Ecclesiarum bona liberè, & ad libitum alienare; sed hoc facere non potest, *ex cap. non liceat Papæ 20. 12. quæst. 2.* ergo 2

non

non est penes eum dominium rerum ecclesiasticarum. Ideòque tertiam opinionem refert Glossa *in dicto cap. expedit* 12. *quæst.*1. & Glossa *in dicto cap. causa*, Carpensis *de verb. sign. verbo Solis*; nempè prædictum dominium rerum ecclesiasticarum esse penes pauperes: pro qua sententia primò facit noster textus *vers. Egentium substantiam rapiunt*. Secundò facit textus *in dicto cap. expedit, vers. Pauperibus*; quam etiam probant caput *futuram* 15. *vers. Ad fovendos egentes*, caput *Episcopus* 23. 12. *quæst.*1. caput *decimæ* 66. *vers. Decimæ tributa sunt egentium animarum:* caput finale, *vers. Quicquid habent clerici, pauperum est*, 16. *quæst.*1. & confirmatur ex Novella 36. Justin. *sub tit. & C. de sacros. Eccles. vers. Ea autem omnia deferuntur Ecclesiis, ut in pauperum educationem distribuantur*. Ex quibus verbis apertè colligitur, Ecclesiam medium esse, per quod pauperes acquirunt tale dominium. Sed hæc sententia similiter improbatur à Turrecremata, & communiter *in d. cap. videntes, num.*2. Sarmiento cum relatis ab eo *à num.*17. tum quia ea admissa, sequeretur pauperes non posse committere furtum in rebus Ecclesiarum, & clericorum; nec ipsos clericos dando eleemosynam pauperibus, eam virtutem charitatis exercere, sed potiùs jus suum illis reddere. Tum etiam, quia bona Ecclesiarum sunt destinata ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, *cap. bonis* 23. *c. Vulteranæ* 25. 12. *quæst.* 2. quare non est major ratio, cur dominium eorum sit potius penes pauperes, quàm penes ministros Ecclesiç. Accedit, quia pauperes incertę personæ sunt, siquidem certa lege eorum qualitas non reperitur definita: unde apud illos tanquam penes singulos non potest residere, *l. apud* 20. *ff. de opt. leg. l. nulli* 28. *C. de Episcop. & Cleric.* nec apud ipsos tanquam universos, quia pauperes non constituunt universitatem, seu collegium, ut probat Sarmiento *ubi suprà, num.* 19. Nec contrarium probatur in hoc textu, ibi: *Egentium substantiam* rapiunt: nam respondetur jura hæc non esse intelligenda quoad dominium, sed quoad debitum; nam cùm bona illa donata à fidelibus Ecclesiæ, ipsa Ecclesia retineat ad sustinenda onera divino cultui necessaria, ut ex his bonis, quæ supersunt, debeat pauperibus eleemosyna erogari, *cap. fin.* 12. *q.* 1. meritò illorum bonorum patrimonium dicitur pauperum, ut docent Navarrus *in apolog. quæst.*1. *monit.* 21. latiùs Sarmiento suprà, *num.*20. His ergo, & aliis sententiis omissis dicendum est, dominium rerum Ecclesiæ residere penes Ecclesiam illam particularem, cui talia bona applicata sunt pro dote, ut suadetur *ex d. c. inter* 16. *quæst.* 3. *d. c. expedit, d. cap. causa*; non autem est dominium penes Ecclesiam universalem, & multò minùs penes Ecclesiam materialem, seu lapideam, prout muris comprehenditur, ut probant Turrecrem. & Sarmiento *ubi proximè*, Molina *lib.*1. *de primog. c.*10. *num.*44. P. Molina *tract.*2. *de justitia, disput.*142. Nec persona aliqua singularis habet dominium, sed sola communitas; persona autem singularis, non ut talis, sed ut pars, & membrum communitatis, habet in ipsis rebus jus utendi ad sustentationem; cum hac tamen differentia, quod alius est tantùm membrum simplex, ut Canonicus, & ille tantùm habet usum; alius verò est membrum principale, & caput totius communitatis, ut Episcopus, qui habet dispensationem, & distributionem, ut docet Coriolanus *in notis ad Concilium Viennense, in addit. summæ, fol.*93.

3 c *Irrita habeatur.*) Pro quorum verborum expositione sunt qui existimant, recipientes rem Ecclesiæ à Principe, privari omnibus rebus justè, vel injustè ab Ecclesia obtentis: ita Joan. Andreas, Abbas Siculus, & Panormit. in præsenti. Sunt etiam qui distinguunt, an ex motu proprio Principis fluxerit concessio ipsa, an ex importunitate petentis? Ut si motu proprio emanaverit, irrita tantùm fiat concessio; si verò ex importunitate, omnibus Ecclesię bonis privetur. Sed veriùs Innocentius, & Berojus in pręsenti docuerunt, relatis verbis declarari irritum esse contractum super rebus Ecclesię auctore Principe celebratum, ut solet irrita declarari quæcunque alienatio sine subscriptione, & consensu clericorum facta, *cap.*1. junctis traditis, *de his qui fiunt à Prælat.* Quæ sententia confirmatur *ex cap. quicunque* 4. 12. *quæst.*2. & ex ea provenit, ut Ecclesia possit propria bona vindicare, & repetere à quocunque possessore, juxta textum *in cap. si quis* 6. *hoc tit.* Nec dicas, frustra statui nullitatem hanc in præsenti, cùm ipsa jam statuta reperiretur *in dicto cap.*1. *cap. fine except.*12. *quæst.* nam opportunè talis nullitas ad alienationem auctore Principe factam protracta fuit, ne ita recipientes bona Ecclesiæ à Principe, falsò existimarent se tutos esse, actione tantùm concessa Ecclesiæ in Principem, exemplo textus *in l. bene à Zenone* 3. *C. de quadrien. præscript.* Nec contrarium probatur *in cap. de rebus* 22. 12. *quæst.*2. in illis verbis: *Ipse sit Princeps pro emendatione redarguendus.* Nam licèt Nicolaus ibi asserat, Principem bona Ecclesiæ dissipantem increpandum esse, non tamen negat actionem competere Ecclesiæ adversus invasorem, & possessorem rerum ipsius; sed hac actione concessa, docet Pontifex arguendos esse, tam Principem concedentem, quàm accipientem bona Ecclesiæ de manu illius.

d *Communione Ecclesiæ.*) Quæ verba ita sunt exponenda, ut excommunicationis mucrone feriantur recipientes à Regibus bona Ecclesiarum. Non tamen levis difficultas est, an ipso jure ita recipientes excommunicati maneant, an verò sententia judicis præcedere debeat? Et ipso facto eos excommunicatos esse, probatur ex eo, quia invasores rerum Ecclesiæ ipso jure excommunicationem incurrunt, *cap. canonica* 17. 11. *quæst.*3. *c. omnes* 5. 17. *q.* 4. *c. conquesti* 22. *de sentent. excom.* Contrarium verò, immò à judice sententiam esse proferendam, deducitur ex præsenti textu, ibi: *Arceatur*, junctis traditis à Glossa finali *in cap. grave, de excess. Prælat.* Castro *lib.*2. *de lege pænali, cap.*7. Tiraquel. *in l. si unquam, verbo Revertatur, nu.* 39. *C. de revoc. donat.* Suario *de censur. disput.* 3. *sect.* 7. & faciunt textus *in cap. conquestus* 16. *de foro compet. cap. nulli* 3. *cap. indignè* 21. *cap. de rebus* 22. 12. *quæst.*2. Sed pro hujus dubii solutione distinguendum est; aut enim cum violentia fit rerum Ecclesiæ invasio, & tunc ipso facto excommunicatio incurritur, juxta textum sic intelligendum *in dicto cap. omnes*, aut sine violentia fit distractio, & opus est sententia judicis, juxta præsentem textum, & similes: quam distinctionem probarunt Navarrus *in manuali, cap.*17. *num.*95. Salcedo *in praxi, c.*87. *littera D.* & latè de hac excommunicatione agunt Azor. 1. *p. instit. lib.*9. *cap.*27. *q.*10. Suarez *de censur. disput.*22. *sect.*17. 4

COMMENTARIUM.

EX præsenti canone Concilii Lugdun. sequens communiter deducitur assertio: *Petens, seu recipiens à Principe sæculari bona ecclesiastica, illis privatur, & excommunicari debet*. Probant eam textus *in cap. quicunque* 3. *vers. Prædia, cap. de rebus* 22. *vers. Concessionis*, 12. *quæst.*2. *cap. in canonibus* 57. 16. *quæst.* 1. *cap. tua* 25. *c. dudum* 31. *de decimis, cap. placuit* 16. *quæst.* 3. *extravag. unic. vers. Si quis à te* 2. *hoc tit. cap. si quis deinceps* 12. *cap. quoniam* 13. 16. *quæst.*7. *cap. cùm & plantare, vers. Ecclesias igitur, de privil.* Concilium Parisiense 3. *can.*1. Concilium 6. Romanum sub Symmacho, ibi: *Valde iniquum ergo, & ingens sacrilegium est, ut quæcunque, vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certè reliquerit, ab his, à quibus hæc maximè servari convenit, id est Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia à Principibus, & primis regionum, in aliud transferri, vel converti: propterea qui hæc non præviderit, & aliter quàm scriptum est, prædia Ecclesiæ tradita petierit, anathemate feriatur*. Trident. *sess.*22. *de reform. cap.* 11. Nicolaus *in epistola* 1. *ad Michael. Imperat.* ibi: *Irrationabile est, ut ecclesiastica possessio, unde luminaria, & concionationes Ecclesiæ Dei fieri debent, terrena quavis potestate subtrahatur*. Et *epist.*63. *ad Aquitanos*, ibi: *Similiter autem & de his hortamur à vobis fieri, quæ Reges quomodocunque à sanctis locis aliquo tempore abstulerunt, quod justum non fuit, nec est; & quisquis hæc sibi vindicat, Deum inde habebit judicem & ultorem*. Hincmarus Rhemensis *ad Ludovicum Regem Francorum, cap.* 4. ibi: *Sunt qui dicunt (ut audivi) quia res Ecclesiasticæ Episcoporum in vestra sint potestate, ut cuicumque volueritis, eas donetis; quod si ita est, ille malignus spiritus, qui primò parentes nostros perdidit, perditionem vestram in aures vestras susurrat*. Alia juris testimonia congerit Antonius Augustinus *in epit. jur. lib.*15. *tit.*32. Illustrant ultra congestos à Cenedo *ad Decret. collect.*71. Barbosa, & Garaña *in præsenti*, Cujacius *hic*, Baronius *anno* 541. *nu.*38. Severinus Binius *in notis ad Concil. Arven.* Petrus Gregorius *lib.* 33. *syntagm. c.*16. Suarez *adversus Regem Angliæ, lib.*3. *c.*7. & *de legibus lib.*3. *cap.*34. Salas *eodem tract. disput.* 14. *sect.* 8. Valenzuela *in defens. contra Venetos*, 1. *part. ex num.* 50. Germonius *in defens. libertatis Ecclesiasticæ*, Cardoso *in praxi, verbo Sacrilegium*, Menochius *de arbitrar. lib.*3. *casu* 389. Gregorius Lopez *in lege* 26. *gloss.*6. *tit.*29. *partit.*3. & *in l.*53. *glos.*3. *in princip. tit.*5. *partit.*5. 5 Conclusio traditur, & probatur.

Sed adversus hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Quotiens Princeps sæcularis rem alienam donat, vel in alium transfert, non competit vindicatio vero domino contra possessorem, sed ipse habet actionem 6 Impugnatur tradita assertio.

intra

intra quadriennium adversus Regem, seu Principem, *l.2. l. bene 3. §.fin. vers. sed adversus, C. de quadrien. præscript.* Ergo similiter Ecclesia bona sua à possessore repetere non potest, sed tantùm intendere actionem in ipsum Principem. Deinde etiam insurgo in eam partem præsentis assertionis, ubi asseritur recipientem bona Ecclesiæ, non solùm ea restituere cogi, verùm & excommunicari, & sic argumentor: Quando recipiens bona ad eorum restitutionem obligatur, restitutione ejus, quod recepit, liberatur, *cap. nulli 3. vers. Usque ad emendationem, Ecclesiæque satisfactionem; cap. quicumque, vers. Nisi eadem prædia Ecclesiis restituerit; cap. indignè 21. vers. res usurpatas, 12. quæst. 2.* latè illustrat perdoctus Pater Theophilus Raynaud. *tom.12. tract. mala è bonis Ecclesiæ, &c. fol.42.* Ergo non rectè in præsenti docetur, recipientem bona Ecclesiæ à Principe sæculari, ea restituere teneri, & simul excommunicari.

7 Adducitur ratio decidendi. Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, quæ cùm duplicem contineat partem, duplici nititur ratione. Et prioris partis assertionis vera ratio provenit ex vulgari juris principio, quo docetur, neminem posse dare quod non habet, *cap. Daibertum 24. 1. quæst.7. l. traditio 20. ff. de acquir. domin. cap. nemo 74. de reg. jur. lib.6. l. nemo 54. ff. eod. tit. cap. quod autem 5. de jurepatron.* sed laici, etiam sæculares Principes, nullam potestatem habent in rebus ecclesiasticis, *cap.1. cap. denique 5. cap. si Imperator 11. 96. dist. cap. quæ Ecclesiarum 7. cap. Ecclesia 10. de constit. cap. quanquam 4. de censibus in 6.* junctis traditis à Patre Suarez *in defens. fidei, lib.2. cap.3. & 8.* ideò Principes sæculares ex defectu potestatis nequeunt de rebus ecclesiasticis disponere, & per consequens in præsenti rectè docetur, quamlibet alienationem bonorum Ecclesiæ factam à Principe sæculari nullam esse. Quantò autem debeant Principes se abstinere à bonis Ecclesiæ, eorum invasione, seu distractione, doctè probant Bernegherus *ad Tacitum q.18.* D. Joannes Solorzanus *embl. 40. per totum.* Secundæ verò partis præsentis decisionis ratio provenit ex eo, quia recipiens bona Ecclesiæ à Principe sæculari, sacrilegii particeps est, *cap. qui rapit 18. 17. q.4.* æquiparaturque raptori, cùm idem sit rapere, ac injustè detinere, *cap. sæpè 18. vers. Eo quòd non multùm interest, de restit. spol. cap. de rebus 12. quæst. 2.* sed sacrilegus excommunicatus manet, *cap. conquæstus, cap. cùm sit generale, de foro compet.* Ergo meritò in præsenti statuitur, recipientem à Principe sæculari bona Ecclesiæ, excommunicandum esse, id est privandum communione fidelium, non solùm illius Ecclesiæ, cui bona ablata sunt, verùm & communione totius Ecclesiæ Catholicæ, & universalis, quæ dicitur communio fidelium, *dicto cap. nulli, d. cap. quicunque, d. cap. de rebus, 12. q.2.* quoniam quando una Ecclesia spoliatur, & læditur, universalis Ecclesia offenditur, quæ una est, *cap. loquitur 18. 24. quæst. 1. juncto cap. 2. de foro compet.* docent in præsenti Imola *num.2.* Abbas *num.5.* Berojus *num.18.*

8 Respondetur difficultatibus. Nec obstat prima difficultas deducta *ex dicta l.2. dicta l. bene à Zenone;* quia regula ibi proposita varias patitur limitationes, quas latè prosequitur Hermosilla *in 5. part. tom.2. fol.237.* inter quas illa præcipua recensetur, videlicet ut non procedat in bonis Ecclesiæ à Principe datis, vel donatis; tum ob defectum potestatis in ipso Principe largiente; tum quia ut regula dictæ legis *bene à Zenone,* locum habeat, desideratur bona fides in ipso Principe res alienas possidente: sed Princeps dum distrahit res Ecclesiæ, bonam fidem habere nequit: ergo non potest eo casu habere locum remedium dictæ legis *bene à Zenone.* Accedit, quia regula illius textus locum non habet in rebus minoris, Glossa *verbo Debiti, in l. fin. C. si adversus fiscum,* ubi Baldus *num.6.* Dueñas *regul. 238. limit. 10.* Sed Ecclesia fruitur jure minoris, *cap.1. cap. auditis 3. de in integr. restitut.* Ergo nec in bonis Ecclesię remedium illius textus locum habet. Nec obstat secunda difficultas suprà adducta; nam in præsenti specie recipiens bona Ecclesiæ à Principe sæculari, non solum bona ipsa restituere debet, verum & excommunicari potest propter crimen sacrilegii, quod commisit in ipsa usurpatione, & detentione bonorum Ecclesiæ: quare justè, ut cæteri fideles deterreantur à simili invasione, in præsenti statuitur, recipientem bona Ecclesiæ à Principe sæculari, communione fidelium privari.

Suprà traditis obstat textus *in cap. si tributum 27. 11. q.1.* in illis verbis: *Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum.* Ex quibus deducitur, Principem sæcularem dominum esse prædiorum Ecclesiæ, siquidem vindicatio tantùm vero domino competit, *l. in rem 23. ff. de rei vind.* Igitur si Princeps habet verum dominium rerum Ecclesiæ, quilibet privatus poterit eas impunè recipere ab ipso. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, Divum Ambrosium verba illa proferre, non animo approbandi factum Principis, sed tantùm sinendi, & tolerandi illum, ut constat ex illis verbis, *Imperatori non dono, sed non nego.* Ut autem hæc interpretatio faciliùs probetur, sciendum est, temporibus D. Ambrosii Imperium obtinuisse Valentinianum cum matre sua Justina, quæ Arriana hæresi infecta erat; hæc autem diram invexit in Ambrosium, & reliquos Catholicos Ecclesiæ Mediolanensis persecutionem, ut referunt Baronius *tom.4. anno 387. num.1.* & ex eo Diana *p.7. tract.1. resolut.19.* Paulinus *in vita Sancti Ambrosii;* ei verò vehementer restitit. Ambrosius, ut constat *ex dicto cap. convenior,* asserens res Ecclesiæ Imperatori tradi posse, tributumque ex eis solvi, ingruente illa persecutione; Ecclesiam tamen ipsam Imperatrici Arrianæ tradendam non esse, quia Christi hæreditas est: unde verba suprà relata non sunt accipienda de justa, & legitima vindicatione, sed de injusta, quæ ex usurpatione proficiscitur. Vindicatio enim nonnunquam sumitur pro usurpatione, & petitione, *l. ex imperfecto 23. de legat. 3. l. per diversas 22. C. mandati;* notarunt Alciatus *in l. 1. num.1. ff. de legat. 1.* Osualdus *ad Donellum lib.20. com. cap.1. litter. A:* unde *in dicto cap. si tributum,* nullo modo affirmat D. Ambrosius, jure posse Imperatorem bona Ecclesiæ sibi vindicare, sed potius si ea petierit, patienter reddenda esse; quia enim fides catholica per aspidis illius, ac viperę malignitatem periclitabatur; intentus in fidem tuendam sanctus Ambrosius, præ fidei dispendio, quod imminebat, professus est, se negligere temporalia damna, ut post Baronium *anno 387.* notarunt Theoph. *tom.12. tract. mala è bonis Eccles. cap.2. nu.1.* Germonius *lib.3. de sacror. immunit. cap.13. num.73.* Martha *de jurisdict. p.1. num.47.* Jacob. Durant. *lib.2. var. cap.8.* & nos alibi. 9 Exponitur c. si Tributum, 2. q. 1.

Huic commentario adjungi possunt ea quæ de Ecclesiis de manu laici non recipiendis congessi *in cap. quisquis, de elect.* & ea quæ de decimis à Regibus obtentis adduxi *in c. prohibemus, de decimis.*

C A P U T III.

Ex Concilio a Toletano.

Consensus totius Concilii diffinivit, ut Sacerdotibus, qui aut res suas Ecclesiæ relinquunt, aut nihil habentes, aliqua tamen prædia, aut familias Ecclesiis suis conquirunt, liceat aliquos de *b* familiis Ecclesiæ ejusdem manumittere, juxta rei collatæ modum, quem antiqui *c* canones decreverunt, ita ut cum *d* peculio, & posteritate *e* sua, si ingenui sunt, sub patrocinio Ecclesiæ maneant, *f* utilitates injunctas sibi, juxta quod potuerint, prosequentes.

N O T Æ.

1 a Toletano.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.4.* & apud Burchardum *lib.3. Decret. cap.177.* Ivonem *3. p. Decret. cap.238.* apud Gratianum *in cap. Episcopus 12. q.2.* atque in ipso Concilio Tolet. 4. *can. 68.* repeриuntur verba hujus textus. Concilium hoc celebratum fuit sub Justo Toletano Præsule, anno 3. Sisenandi Regis Gothorum, 5. die mensis Decembris, era 671. id est anno Domini 633. in Ecclesia Sanctæ Leocadiæ Virginis & Martyris, ubi congregati fuerunt Episcopi 66. cum ipso Rege, ut referunt Loaysa *in notis ad ipsum,* Villadiego *in historia Reg. Goth. num.27.* Sahabedra *in chron. Goth. in vita Sisenandi.* Fuit celebratissimum hoc Concilium: tum quia interfuerunt Sanctus Isidorus, Justus, ac Julianus: tum etiam quia in eo gravissima negotia, tam Ecclesiæ & rerum spiritualium, quàm Reipublicæ, & rerum temporalium decisa fuerunt; & ut alia omittam, in eo

Con-

Concilio facta fuit collectio legum libri Fori Judicum, ut referunt Villadiego, & Sahabedra *ubi proxime.*

2 b *De familiis.*) Videnda sunt quæ notavi *in cap. de familiis, de servis non ordin.*

3 c *Antiqui canones.*) Hæc verba referri non debent ad canonem relatum *in cap. Episcopus qui mancipium* 12. *q.* 2. nam si de eo præsensissent Patres, dicerent *canones priores*, ut fecerunt in canone 70. hujus Concilii. Referenda ergo sunt hæc verba ad canones Concilii Agath. relatos *in cap. Diaconi, cap. si quis in qualibet*, 12. *q.* 2. Concilium enim Agathense præcessit Concilium hoc Toletanum; siquidem celebratum fuit sub Sixto VI. anno 443.

d *Peculio.*) Speciale enim est in servis Ecclesiæ, quod ipsis manumissis non censetur peculium concessum Concilium Tolet. 9. *can.* 16. quoniam in eorum manumissione non licet Ecclesiæ eisdem libertis dare ultra summam 20. solidorum, *cap. si post*, 12. *q.* 2. docent Berojus *hic, num.* 21. Redoanus *de rebus Ecclesiæ, in rubric. §. manumissio, num.* 21. Gregorius Lopez *in l.* 90. *tit.* 18. *part.* 3. contrarium verò observatur in libertis privatorum, circa quos discrimen versatur inter libertatem datam in ultima voluntate, & præstita inter vivos; nam si detur inter vivos, peculium censetur concessum; si verò in ultima voluntate, nisi specialiter detur, censetur ademptum, *l. si Sticho* 53. *ff. de peculio, l. si cum optio.* 14. *ff. de option. l. si legatur* 24 *ff. de pecul. legat. §. unica, C. de peculio ejus qui libert. §. peculium, Instit. de legat.* juxta quam distinctionem accipiendi sunt textus *in l. donationes* 31. *§. pater* 2. *l. ad eum* 35. *ff. de donat. l. si quis servus* 18. *l. si servus* 32. *l. quod servus* 35. *ff. de solut. l. quoties* 29. *ff. de contrah. empt. l.* 2. *§. servus, ff. pro emptore, l. fin. C. de mancip. liberor. l. si serva* 39. *de jure dotium, l. post* 6. *§.* 1. *ff. de liber. legat. l.* 6. *§. vitario, l.* 15. & *l.* 19. *§.* 1. *ff. de pecul. legat. l. fin. de manumiss. vindict. l.* 6. & 17. *ff. de pecul. l. si per imprudentiam* 51. *ff. de evict. l. Mævius* 66. *ff. de legat.* 2. *l. Offidius* 97. *l. servis* 99. *in fine, de legat.* 3. *l. generaliter* 41. *§. si Titio, ff. de fideicomm. libert. l.* 10. *ff. de manumiss. testam. l.* 28. *§.* 1. *ff. de statulib. l.* 10. *ff. de pecul. legat.*

e *Posteritate.*) Speciale etiam est in libertis Ecclesię, ut etiam eorum liberi nati post manomissionem parentum remaneant sub patrocinio ejusdem Ecclesiæ, ut expresse probatur *ex cap. de libertis* 12. *q.* 2. & docent hic Abbas *num.* 6. Immola *num. fin.* Berojus *num.* 14. qui asserunt prędictos Ecclesię libertos, eorumque filios remanere in Ecclesia ad præstandas eidem operas serviles ipso jure impositas. 4

f *Utilitates injuctas.*) Consonat Concilium Aurelian. ubi statuitur, ut liberti, quos Sacerdotes, Presbyteri, vel Diaconi de Ecclesia sibi commissa facere voluerint, actus Ecclesiæ prosequantur; quod si facere contempserint, ad pristinum servitium revertantur. Quid est autem actus Ecclesiæ prosequi, nisi commodis Ecclesiæ invigilare, & promissas ei operas strenuè exequi, ut exponit Lemaistre *lib.* 2. *de bonis Ecclesiæ, cap.* 10. Circa libertos verò laicorum, eorum operas, & successionem, plura dabimus *in cap.* 2. *de success. ab intestato.* 5

C A P U T IV.

Ex Concilio a Toletano.

EPiscopi qui nihil ex proprio suo Ecclesiæ Christi conferunt, liberos ex *b* famulis Ecclesiæ ad condemnationem suam facere non præsumant. Impium enim est, ut qui res suas Ecclesiæ Christi non contulerit, damnum Ecclesiæ inferat. Tales igitur liberos successor Episcopus absque aliqua oppositione ad jus Ecclesiæ revocabit.

N O T Æ.

a TOletano.) Quarto videlicet, *can.* 67. ex quo verba hæc transcripserunt Burchardus *l.* 3. *Decret, cap.* 189. Ivo Carnot. *p.* 3. *c.* 219. Gratianus *in c. etsi illi* 12. *qu.* 1. Bernardus Papiens. *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 5.

b *Famulis.*) Seu familiis, ut notavi *in cap.* 3. *de servis non ordin.*

C O M M E N T A R I U M.

1 Conclusio traditur & probatur. EX his duobus Concilii Tolet. canonibus sequens deducitur communiter assertio: *Si Prælatus Ecclesiæ tantundem dederit, vel acquisierit Ecclesiæ, ejus servos manumittere potest: aliàs si manumittat, revocabitur libertas per successorem.* Probant eam textus *in c. injustum* 55. *cap. si quis in qualibet* 56. *vers. Tantum quantum, c. Episcopus qui* 58. *c. liberti* 51. *c. de libertis* 63. *cum duobus sequentibus, cap. quicunque* 66. 12. *q.* 2. *c. si Episcopus* 5. *in fine, vers. Nisi tantundem,* 12. *q.* 5. Concil. Hispal. 1. *can.* 1. ibi: *Si res prædecessoris tui Gaudentii Episcopi Ecclesia vestra non possidet, liberi qui ab eo facti sunt, non sunt legitimè absoluti. Cæterum si res illius in compensationem Ecclesiæ vestræ deserviunt, illi prorsus maneant liberi.* Et *can.* 2. ibi: *Ea verò mancipia, quæ memoratur de jure Ecclesiæ suæ sublata suis proximis contulit, si similia de proprio suo Ecclesiæ ipsi non compensavit, Ecclesia vestra absque aliqua oppositione recipiat.* Concilium Emeritense *can.* 20. ibi: *Multi sacerdotes, prout illis concessit divina gratia, habent unde canonicum ordinem impleant, & sic libertos faciant; & sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & sic libertos facere præsumunt: tales libertos regula canonica esse non jubet stabilitos.* Cæsaraugust. 3. *can.* 4. refert Antonius Augustinus *lib.* 10. *tit.* 22. Concilium Aurel. 4. *can.* 9. Illustrant post congestos à Barbosa *hic*, Cujacius in præsenti, Redoanus *in tr. de rebus Ecclesiæ, §. manumissio*, Rebuffus *in compend. alienat. à num.* 63. Chassaneus *in consuet. Burg. rubric.* 9. *§.* 9. Lemaistre *de bonis Eccles. lib.* 3. *cap.* 9.

2 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Manomissio alienatio est, *l. lex quæ* 22. *C. de administr. tut. l. fin. C. de rebus alienis*: sed alienatio rerum Ecclesiæ non potest fieri sine juris solemnitate, *c. placuit* 51. *cum sequent.* 12. *q.* 2. *c.* 1. *vers. Tractus solemnis, c.* 2. *hoc tit. lib.* 6. Ergo Episcopus etiam tantundem elargiendo Ecclesiæ, non potest ejus servos manumittere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia si Rector Ecclesiæ ejus servos manumiserit, non tantùm eorum æstimationem, verùm & duplum præstare cogitur, *c. Episcopus qui mancipium,* 22. *q.* 2. *juncta l.* 7. *tit.* 14. *part.* 1. Ergo non sufficit tantundem pręstari ab Episcopo, ut servos Ecclesiæ manumittere possit. Secundò difficilis est alia pars assertionis, ubi asseritur, servos injustè manumissos ab Episcopo, per ejus successorem cum posteritate revocari ad servitutem; nam minor, & Ecclesia æquiparantur, *c.* 1. *c. auditis* 3. *de in integr. restit.* sed libertas injustè à minore data semel, non revocatur, *l. si ex causa* 9. *§. fin. ff. de minor. l.* 1. & 2. *C. si adversus libert. l. sicut* 10. *l. sicut* 26. *C. de liberal. causa.* Ergo nec ab Ecclesia semel data libertas revocari potest.

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, servos Ecclesiæ, quos frequenter fideles Ecclesię donabant, ut dicemus *in cap. injustum* 4. *de rerum permutatione*, ex triplici causa ab Ecclesię Prælatis manumitti solere. Prima, quia ipsi fugitivi essent, & inutiles, dominosque magis torquerent, quàm juvarent. Concilium Agathense *can.* 46. ibi: *Fugitivi etiam domos suas deserentes, qui etiamsi revocati fuerint, teneri non possunt, simili ratione ab Episcopo si voluerit, aut si ita illi meruerint, distrahantur.* Si enim servos fugitivus peculium haberet satis pingue, quo se posset servitutis oneribus eximere, facilè adducebantur Episcopi, Abbates, ac Presbyteri, ut accepta pecunia libertatem pręstarent, ut ex veteri charta cujusdam manumissionis probat Lemaistre *l.* 3. *de bonis Eccles. c.* 9. Secundò servi Ecclesię olim ab Episcopis manumittebantur sępiùs, ut sacris ordinibus initiarentur. Concilium Emerit. *can.* 74. de qua manumissione egi *in cap.* 1. *de servis non ordin.* Tertia ratio manumittendorum servorum Ecclesię fuit liberalitas, & beneficientia Episcoporum, qui servos suos benemeritos, sive testamento, sive inter vivos manomissione donabant; non verò cuilibet Episcopo, seu Prælato licebat servos Ecclesię pro arbitrio manumittere: qui enim patrimonium non habebat, nec poterat ex sua substantia supplere, aut Ecclesiam hæredem relinquere, non poterat servos Ecclesię ad pileum libertatis vocare. Qualibet verò de causa manumitterentur servi Ecclesię, necesse erat perpetuò in patrocinio Ecclesię contineri; nam absolutam, & perfectam libertatem Episcopus dare non poterat, nisi pro compensatione duo mancipia ejusdem valoris Ecclesię pręstaret manumissos, ex textu præ- 3 De manumissione servorum Ecclesiæ.

senti;

Digitized by Google

senti; formula verò manumittendi servos ex fragmento Concilii Tolet. 1. relato à Burchardo l.3. *Decret.* c.132. Carnotensi p.6. *Decret.* c.133. petenda est, ibi: *De Ecclesiarum verò servis communi sententia est decretum, ut Archiepiscopi per singular provincias constituti nostram auctoritatem sequantur, Suffraganei verò illorum exemplar illius penes se habeant: & quandocunque de familia Ecclesiæ utilis inventus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram sacerdotibus & omni clero, antè cornu Altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate libertatem consequatur, & tunc demum ad gradus ecclesiasticos promoveatur.* Ex quibus verbis apparet, quòd cùm servus Ecclesiæ manumittebatur, primò solebat charta manumissionis Episcopi auctoritate confici. Deinde legebatur instrumentum illud bis in Ecclesia: primò ex ambone, seu suggestu, ut populus audire possit: secundò antè cornu altaris, ut sacerdotes & clerici in sacrario inclusi eam exaudire possent. Quem manumissionis ritum ad servos manumissos, ut sacris ordinibus initiarentur, rectè restringit Lemaistre *dicto lib.3. cap.10.*

4 De conditione libertorum Ecclesiæ. Deinde scire oportet, quibus legibus viverent liberti Ecclesiæ, postquam libertatem erant assequuti? Et in primis curavit Ecclesia, ne beneficium injuria rependerent, & irreverentia, fastuve majestatem Ecclesiæ læderent, à qua & salutem sperabant, & acceperant libertatem: unde in Concilio Hispalensi, *can.* 8. actum est de superbis Ecclesiæ libertis, ut ad servitutem revocentur; cujus canonis verba omitto, quibus æquissimi Patres mactandam recidiva servitute censent Elisæi cujusdam ex familia Agabrensis Ecclesiæ superbiam, qui libertatem assequutus, de morte Episcopi cogitaverat. Deinde oportuit libertos Ecclesiarum una cum eorumdem liberis infrà annum ab inauguratione novi Episcopi sistere se coram ipso, & chartam ingenuitatis, ac manumissionis tabulas apud eundem proferre: quod certè inventum ab Ecclesiâ, ne lapsu temporis libertorum memoria intercideret, & operis ubi debitis, atque obsequiis Ecclesia tandem prorsùs orbaretur. Ita constitutum in Concil. Tol. 4. fuit, *can.* 70. ibi: *Liberti Ecclesiæ (quia nunquam moritur eorum patrona) à patrocinio ejusdem nunquam discedant, neque posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreverunt: ac ne fortè libertas eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens, sese ab Ecclesiæ patrocinio subtrahat, necesse est, ut tam iidem liberti, quàm ab eis progeniti professionem Episcopo suo faciant, per quam se ex familia Ecclesiæ liberos effectos esse fateantur, ejusque patrocinium non relinquant; sed juxta virtutem suam obsequium ei, vel obedientiam præbeant.* Quare si in hac parte peccarent liberti, ut ingrati revocabantur in servitutem, ut constat ex canone 4. Concilii Cæsaraugust. 3. ubi in parte hæc severitas temperatur his verbis: *Quia ergo comperimus, quosdam Pontifices potiùs lucra sua ampliare studentes, quàm de mercedis opere Domino placentes, liberos, quos ex familia Ecclesiæ à suis prædecessoribus inveniunt, pro eo quod libertatis suæ chartulas infrà consultum tempus non repræsentent, statim eos in propriam servitutem redigere; unde hoc pietatis studio generali modo subrogamus beneficium, ut si iidem liberti forsitan ignoraverint ordinem canonum, aut certè, ut adsolet fieri, ad præstandas libertates suas tepuerint, ipsius Pontificis solicitudo mox ac in sedem sibi creditam successerit, per Clerum, aut domesticos perquirere procurabit, quos prædecessores Episcopi de familiis Ecclesiæ manumissionis gratulaverunt, ut eodem Pontifice præmonente, ipsi liberti chartulas suæ libertatis repræsentent; qualiter nec liberti Ecclesiæ, de institutione canonum ignorantes se esse, prohibeant ne sacerdotis calida voluntas patescat.*

Quibus ita animadversis apparet vera ratio præsentis
5 Traditur ratio decidendi. decisionis, quæ nititur eo principio, quo docemur faciendum esse quod nobis non nocet, & aliis prodest, *l. 2. C. de pignoribus, l. 2. §. item, vers. Quamquam, ff. de aqua pluvia*: est enim æquissimum, ut Ecclesiarum rectores, qui bona sua eisdem Ecclesiis donant, possint ipsarum Ecclesiarum servos manumittere, juxta rei collatę modum: cùm exinde nullum damnum sentiat Ecclesia, & servi ad libertatem perducantur. Econtrario verò iniquum est, ut Pręlati, qui nihil Ecclesię attulerunt, ejus servos manumittant, cùm non habeat Ecclesia, unde damnum ex eorum manumissione irrogatum compensare possit: quare rectè in pręsenti docetur, libertatem præstitam ab Episcopo, qui nulla bona propria Ecclesiæ contulit, seu donavit, ab ejus successore revocari posse.

6 Respondetur difficultatibus. Nec obstet prima difficultas suprà expensa *ex dicto cap. fine exceptione*, cum similibus. Nam respondetur, in pręsenti specie non desiderari solemnitatem in aliis alienationibus rerum Ecclesiæ præscriptam, quia in pręsenti agitur de alienatione, quæ juris auctoritate celebratur: unde ultra requisita à sacris canonibus alia solemnitas non desideratur. Nec contrarium deducitur *ex cap. Episcopus qui mancipium, 12. quæst. 2. & in præsenti cap. Episcopus*, relato in illis verbis, *Subscribentibus*. Quia ea verba referenda sunt ad casum in quo Episcopus manumittere intendit servum Ecclesiæ, non retento Ecclesiæ patrocinio; quo casu æstimari debet, an bona donata ab Episcopo sufficiant non solùm pro servo, verùm pro patrocinio penes Ecclesiam non retento. Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione dicendum est, Episcopum solùm teneri tantumdem dare Ecclesiæ, quantum sufficiat pro æstimatione servi manumittendi, ut probatur *ex dicto cap. Diaconi* 35. ibi: *De suo proprio aliud tantùm restituant: & d. cap. si quis in qualibet, vers. Tantùm quantùm, 12. q. 2. cap. si Episcopus, vers. Nisi tantumdem, 12. quæst. 5.* docent in præsenti Abbas & Barbat. *num.* 5. Immola *nu.* 7. Nec contrarium probatur in Concil. Tolet. relato *in dicta cap. Episcopus qui*, & in præsenti: nam discrimen est assignandum inter casum, in quo Episcopus manumittit servum Ecclesiæ, nullo reservato Ecclesiæ patrocinio; & inter eum, in quo juspatronatus Ecclesiæ reservavit. Primo casu sufficit tantùm Ecclesię conferre, quantum servus manumissus æstimari poterat; quia dominium ejus per manumissionem Ecclesię amisit. Secundo verò casu æstimari debet non solùm dominium servi, verùm & juspatronatus, quod post ejus manumissionem ab Ecclesia factam penes eam remansurum erat, ut contingit in servo alieno ab Episcopo scienter ordinato; nam qui ita ordinavit, tenetur restituere domino duplum, pro servo videlicet ipso, & pro jurepatronatus, *cap. si servus 20. 54. dist.* Nec obstet secunda difficultas deducta *ex dicta l. si ex causa 9. §. finali*, cum similibus. Quia respondetur, jura illa procedere, quando manumissio ipso jure valida est; tunc enim regulariter semel libertas competens revocari non potest, *§. semel, Instit. quibus ex causis manumit. l. 3. C. si ad. vers. libert.* docent Pacius *cent.2. quæst.19.* Costa *lib.1. select. cap.22.* Sarmiento *lib.1. select. cap.6. n.22.* Cabreros *de metu lib.2. cap.34. num.84.* qui exponunt textus *in l. Papinianus 8. §. planè, ff. de inofficios. l. cùm verò 26. §. 8. ff. de fideicommis. libert. l. sicum 16. §. Aristo, ff. qui & à quibus, l. metum 9. §. idem, ff. de eo quod metus causa, l. ex falso 37. ff. de manumis. testam.* At verò cùm libertas ipso jure non competit, quia ab initio nulla fuit, rectè revocatur, quatenus de facto data fuit: unde in præsenti specie, quando Episcopus nihil de bonis propriis contulit Ecclesię, quia ab initio libertas impeditur; ideò etsi de facto pręstetur, revocari potest per successorem.

Sed adhuc suprà traditis obstat textus *in cap. si quos 57.* 7 Exponitur textus in c. si quos 57. 12. q. 2.
ibi: *Si quos de servis Ecclesiæ benemeritos sibi Episcopus libertate donaverit, collatam libertatem à successoribus placuit custodiri.* Ex quibus apparet, Episcopos posse servos benemeritos manumittere, etiamsi de propriis bonis nihil Ecclesię contulerint. Cui difficultati ut satisfaciamus, dicendum est, textum loqui de manumissione servi benemeriti, qui non solùm propter merita in Ecclesiam impensa libertate dignus erat, verùm & majori remuneratione dignus censebatur. Unde sicut Episcopo donanti, vel acquirenti aliquid Ecclesię permittitur servum manumittere, quoniam Ecclesię interest Pręlatos ita ad donandum, & acquirendum allicere, etiam Ecclesię interest servos benemeritos manumitti, ut alii ad singulare servitium invitentur libertatis amore, *c. cùm redemptor, c. quicumque, c. ecclesiasticis, 12. qu. 2.* Accedit, quia quod benemerito pręstatur, latè solutio est potiùs quàm donatio, *l. Aquilius 27. ff. de donat. l. sed etsi 25. §. consuluit, ff. de petit. hæredit. cap. per tuas, de donat.* Unde mirum non est, quod licèt Episcopi alios servos manumittere non possint, benemerito tamen rectè ad libertatem perducere valeant, ut *in dicto cap. si quos*, docetur.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can. 9. Concil.* 8 Exponitur can. 9. Concil. Tolet. 12.
Tolet. 12. in illis verbis: *Si sacerdos libertatem servis Ecclesiæ conferre voluerit, non à die confectionis suæ scripturæ tempus annorum computatum tenebit, sed ex quo eum, qui scripturam conficit, veriùs objisse constiterit.* Quæ verba difficilia valdè sunt, dum non constat de quo tempore Patres loquantur, seu ad quod tempus illud ita enumeretur. Pro cujus textus expositione dicendum existimo, canonem illum esse accipiendum de libertate injustè pręstita servis Ecclesię, ex eo quod sacerdos, qui eos manumisit, nihil pręstitit, aut Ecclesię acquisivit: & cùm ita injustè manumissi defenderentur contra successorem sacerdotis, qui intendebat eos in servitutem revocare

care temporis præscriptione, statuunt Patres, ut tempus hujus præscriptionis non currat à die chartę libertatis confectæ, sed à tempore obitus sacerdotis injustè manumittentis, ut in eodem Concilio statutum erat *can.* 8. relato à Gratiano *in cap. si sacerdotes* 16. *qu.* 3. ubi docetur, à præscriptione tricenni tempus quoque subduci, quo is, qui alienavit, Ecclesię pręfuit: quod etiam jure civili procedit, nam filio, cujus res à patre alienata est, contra patris contractum venienti, non obstat tempus quo in sacris pater fuit, quia agere ei liberum non erat, *l.* 1. *§. ult. C. de annali except. novel.* 22. *cap.* 24. Posteà tamen in Concilio Emeritensi, *can.* 22. statutum fuit, ut ita injustè manumissi nulla temporis pręscriptione defendi possent, quin in pristinam servitutem revocarentur. Verba canonis hęc sunt: *In priorum canonum ordine institutum manet, qualiter Episcopi de familia Ecclesiæ libertos debeant facere. Multi etenim sacerdotes, prout illis concessit divina gratia, habent unde canonicum ordinem impleant, & sic libertos faciant; & sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & sic libertos facere præsumunt. Tales enim libertos regula canonica esse non jubet stabilitos. Contingere etenim solet, ut postquam manumissor eorum ab hac discesserit luce, talis occurrat successor, qui aut Ecclesiæ familiam minimè quærat, aut per bonam voluntatem, vel negligentiam hi, à quo nihil Ecclesiæ offerente liberi facti sunt, longo post tempore libertos se esse defendant: atque eas libertates ita abscondunt, ut pro hoc quærenti Episcopo laborem faciant, Talium si sit voluntas, licentia conceditur nulla, quia non potuerunt, neque à servitio Ecclesiæ unquam discedunt, & pro his rebus in libertate permanere non potuerunt: Sanctorum Canonum non abjicienda sunt instituta, atque his, quæ implenda esse oportet, addimus nova. Placuit huic sanctæ Synodo, ut quisquis dignè juxta canonicam regulam libertus fuerit factus, in libertate maneat, & à patrocinio Ecclesiæ ipse, aut posteritas ejus nunquam discedat. Quisquis verò non ut ordo canonicus poscit, libertus fuerit factus, quamvis prolixitas temporis in scripturæ suæ textu inveniatur, quia à servitio Ecclesiæ nunquam visus est abscessisse, & canonica sententia rescindi jubet talem libertatem, ut ille, & posteritas ejus omnis in servitio maneant sanctæ Ecclesiæ, cui debita manent per veram originem. Illos verò per omnia stabilitos in libertate esse instituimus, qui ab ipsis Episcopis liberi sunt, vel fuerint facti, qui de suo bona plurima sanctæ Ecclesiæ, in qua præsident, per suæ scripturæ textum cognoscuntur contulisse. Et hi quamlibet jubeantur esse stabiles, nullo modo rescindendi sunt à patrocinio sanctæ Ecclesiæ. Quod si contigerit eos, eorumque filios personis ingenuis esse conjunctos, & quandoque eorum posteritas patrocinium Ecclesiæ voluerit despicere, ex cujus familia per veram originem constat eos genitos esse, si ex his libertis trahunt originem, qui juxta canonicam sententiam jubentur esse stabiles, & dignitatis suæ nomen teneant, Ecclesię patrocinium nunquam amittant. Certè si ex his inventi fuerint originem trahere, quos canonicæ regulæ non jubent libertos esse, quàmlibet post longa tempora, dummodo origine firmata, reducendi tamen sunt ad sanctæ Ecclesiæ, cui pertinent, jura. Liberti tamen ex familia Ecclesiæ facti, & posteritas, quæ ex his est procreata, si libertatem suam, vel parentum suorum inventi fuerint celasse, aut abscondere, & tempore, quo ab Episcopo fuerint admoniti, eam præsentare distulerint, dum eorum origo (ut jam diximus) fuerit manifesta, per legalem testem ad servitium Ecclesiæ reducantur, & ut Episcopo fuerit placitum, ita eos habeat. Hæc forma & in Presbyteris servanda erit, qui cum voluntate Episcopi sui, juxta canonicam regulam de familia suæ Ecclesiæ libertos facere voluerint.*

C A P U T V.

Ex Concilio apud a *Silvan.*

b NUlli liceat alienare rem immobilem Ecclesiæ, sive agrum, sive *c* rusticum mancipium, sive domum, sive hortum: nec creditoribus specialis hypothecæ *d* titulo obligare. *e* Alienationis autem verbum contineat *f* conditionem, *g* donationem, *h* venditionem, *i* permutationem, & *k* emphyteusim perpetuum contractum: sed omnes sacerdotes ab hujusmodi alienatione abstineant, pœnas timentes, quas *l* Leonina constitutio minatur.

N O T Æ.

1 a SIlvanect.) Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 164. Bernardus Papiensis *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 4. citant textum hunc ex Concilio celebrato apud Silvanect. præsente Ludovico Rege, *can.* 5. Ivo Carnot. *p.* 3. *Decreti. cap.* 183. & *p.* 17. *cap. ultim.* refert textum hunc ex constitutione 7. Justin. *cap.* 1. Et licèt fuisset Concil. Silvanectense celebratum temporibus Nicolai I. anno 863. ad depositionem Rothaldi Episcopi Suessionensis, ut constat ex Synodo Romana celebrata sub eodem Nicolao, *ex epist.* 32. *ejusdem*, & ex traditis à Baronio *tom.* 10. *anno* 863. *num.* 69. tamen inter ejus acta non reperiuntur hæc verba; sed cùm extent *lib.* 2. *Capitul. Lotharii*, *cap.* 29. credo in aliqua Synodo apud Silvanectum habita relata fuisse ea verba, & transcripta ex constitutione 7. Justin. *cap.* 1. apud Jul. Antecess. ex quo integram hujus textus restituo ita. (Nulla sub Romana ditione constituta Ecclesia, vel xenodochium, vel prochotrophium, vel gerontocomium, vel brephotrophium, vel monasterium, tam monachorum, quàm sanctimonialium, archimandritam habens, vel archimandritissam: Ergo his omnibus non liceat alienare rem immobilem, sive domum, sive agrum, sive rusticum mancipium, vel panes civiles; nec creditoribus, sive specialis, sive generalis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum contineat venditionem, donationem, permutationem, & emphyteuseos perpetuum contractum. Sed omnes omninò sacerdotes hujusmodi alienatione abstineant, pœnas timentes, quas Leonina constitutio minatur; id est, ut is quidem, qui comparavit rem loci venerabilis, reddat eam ei, cujus & antè fuerat, scilicet cum fructibus, aliisque emolumentis, quæ in medio tempore facta sunt: œconomum autem Ecclesię præstare lucrum, quod ex hujusmodi prohibita alienatione senserit, vel Ecclesiam damno affecerit, ita ut in posterum œconomus non sit. Non solùm autem ipse, sed etiam successores ejus teneantur; sive ipse œconomus alienaverit, sive respiciens alienantem Episcopum non prohibuerit, & multò magis si consenserit. Tabellionem autem, qui talia interdicta instrumenta conscripserit, perpetuò exilio tradi oportet: Magistratus autem, qui eadem instrumenta admiserunt, & officiales, qui operam dederunt, ut monumentis intimentur donationes, vel cęterę alienationes actis intervenientibus confirmentur, non solùm magistratu, sed etiam dignitate, & facultatibus suis cadant. Remittit autem constitutio ea, quæ in præterito tempore acta sunt: excipit autem quosdam contractus, quos in sequentibus exponit capitulis, per quos Ecclesiarum immobiles res alienari possunt.) Unde præsens textus primò editus fuit à Justiniano *in dicta constitut.* 7. & ex eo transcriptus fuit inter Capitularia Lotharii *l.* 2. *cap.* 29. & in Concilio apud Silvanectum habito, ex quo citatur *in cap.* 1. *&* 3. *de rerum permut.* & ex illis codicibus Decretistę, necnon Papiensis compilarunt; & ab eis Raymundus in pręsenti transcripsit.

b *Nulli.*) Hoc generali verbo comprehenduntur omnes Ecclesiarum Prælati, aut Archiepiscopi, Episcopi, 2
Abbates, Præpositi, Archipresbyteri, Plebani, Presbyteri, ut apertè statuitur in Conciliis Agathensi, Epaunensi, Hispalensi, Oxoniensi, & Pontificum decretis, quorum verba referunt Gratianus *in* 12. *quæst.* 2. Antonius Augustinus *in epit. lib.* 15. *tit.* 31. *per tot.* ita ut ex eorum sententia ad Pręlatos etiam regulares extendatur pręsens prohibitio, necnon ad Ordinum Militarium Magistros, & Priores: probant Rodriguez *tom.* 1. *qq. regul. quæst.* 27. *artic.* 12. Thom. Hurtado *tom.* 1. *de congrua sustent. fol.* 60. §. 16. Etiam comprehenduntur Capitulum Sede vacante. Redoanus *de rebus Ecclesiæ, quæstione* 30. Prælati schismatici, *cap. unic. de schismat. cap. precariæ* 44. 12. *quæst.* 2. aliàs intrusi, *cap. alienationes* 37. 12. *quæst.* 2. An etiam Summus Pontifex hac prohibitione Ecclesiæ comprehendatur, disputant tam Theologi, quàm Juristæ? Et Papam hac prohibitione non comprehendi, deducitur tum ex eo, quia Princeps legibus solutus est, *l. Princeps, ff. de legibus*; nec potest unus Pontifex legem dicere, quam præcisè successor observare teneatur,

cap.

cap. dudum, de elect. Tum etiam, quia in extravag. Ambitiosæ, hoc tit. expressè cavetur, pœnas statutas in alienantes res Ecclesiæ, locum non habere, quando consulto Romano Pontifice celebratur alienatio: igitur quia cum licentia Pontificis facta alienatio valet, ut deducit Redoanus de rebus Eccles. cap.44. Hinc variæ resolvuntur quæstiones circa effectum consensus Apostolici, & subreptionem in eo admissam per Doctores relatos à Riccio in praxi, tit. de alienat. rer. Eccles. ex decisione 24. usque ad 103. quæ omninò superfluæ essent, si præsenti prohibitione Summus Pontifex comprehenderetur: quare donationem rerum Ecclesiæ sustineri in cap. per tuas, de donat. & in cap. ad audientiam, de præscript. communiter docetur. Sed in hac quæstione, omissis quæ de alienatione rerum Ecclesiæ facta à Pontifice ex potestate absoluta, seu ordinaria, tradunt relati Doctores à Redoano de rebus Ecclesiæ, cap.45. num.8. dicendum est, præsenti prohibitione etiam Summum Pontificem comprehendi, ut apertè probatur ex cap. liceat Papæ 12. quæst.2. cujus textus meminit Paulus IV. in constitutione Injunctum, edita anno 1555. tom.1. bull. ubi de Pontifice agi certum est: quia licèt olim aliquando Episcopi Papæ dicerentur, ut probat Ambianas ad Tertul. de pudic. cap.13. observ.1. tamen hoc nomen proprium est Summi Pontificis, ut probat Bellarminus lib.2. de Roman. Pontifice, cap.31. quare hanc sententiam ex eo textu probarunt Azor. p.2. lib.9. cap.1. quæst.3. Covar. lib.2. var. cap.17. num.2. & cap.18. Barbosa de potest. Episcopi, alleg.95. num.23. Peyrinis, Lezana, Bossius, & alii relati ab Hurtado tom.1. de congrua, subresol. 25. §. 14. Ratio hujus sententiæ est, quia sicut cura Ecclesiæ Pontifici incumbit, ita & protectio rerum, sine quibus conservari non potest, cap. si quis objecerit, 7. 1. quæst. 3. Unde Pontifex, si sine justa causa rem Ecclesiæ alienaverit, licèt alienatio subsistat, peccat tamen lethaliter. Sanchez lib.8. de matrim. disput.18. num.6. quamvis aliter distinguat Navarrus de spoliis cleric. §. 3. num. 8. hoc enim exigit vis directiva legum, juxta quam obligantur Principes observare leges à se, vel successoribus latas, ut probavi in cap.1. de probat. licèt pœnis statutis in alienantes res Ecclesiæ Pontifex non ligetur; quia quoad vim coactivam Princeps solutus est legibus. Cujacius lib. 15. observ. cap.30. Mendoza de pactis lib.1. cap.5. Vasquez ad 1. 2. D. Thomæ, disput.167. cap. 1. & 2. Suarez lib.3. de legibus, cap.22. Salas eod. tract. disput.14. sect.2. & 3. Causa verò legitima subsistente, alienatio rei Ecclesiæ facta à Pontifice absque alia solemnitate, defenditur dicto cap. per tuas, dicto cap. ad audientiam; quia auctoritas ipsius supplet defectum solemnitatis, argumento textus in l.2. C. quando decreto opus non est; juxta quam doctrinam accipiendus est textus in dicto cap. non liceat Papæ, dum docet, quod non liceat Papæ pro aliqua necessitate alienare res Ecclesiæ, hoc est ut pro qualibet necessitate eas alienare non debeat, sed tantùm pro magna, quæ justam causam præbeat alienationi.

c *Rusticum mancipium.*) Sicut Romani ad agrorum culturam servis utebantur, l. si mancipia, l. cùm de lanionis, §. si fundus, ff. de fund. instruct. apud quos inter mancipia rustica enumerabantur mulier, custos fundi, aut prædii, villicus, molendaria, bubulcus, putatores, fossores, l. in testamento, §. mulier, ff. eod. titulo: ita & Ecclesia ad agros colendos plerumque in villis servis propriis utebatur; unde in Concil. Tolet. 16. can.5. cavetur, ut ea Ecclesia, quæ usque ad decem habuerit mancipia, super se habeat sacerdotem; quæ verò minùs decem mancipia habuerit, aliis conjungatur Ecclesiis. Et in Concilio Agathensi, can.6. de his agunt Patres ibi: Casellas, vel mancipiola Ecclesiæ. Notarunt Bosquetus ad Innoc. III. lib.1. epist.16. Meursius in Glossario, verbo Rusticum. Præclarè verò definiunt leges Bajuvariorum operas, & tributa colonorum, ac servorum Ecclesiæ, tit.1. cap.4. quem totum hic scribo, ne dubium quidquam lectoris animo possit residere: (De colonis, vel servis Ecclesiæ, qualiter serviant, vel qualia tributa reddant, hoc est agrarium, secundùm æstimationem judicis, provideat hoc Judex, secundùm quod habet, donet. De triginta modiis tres donet, & pascuarium desolvat secundùm usum provinciæ. Andecingas legitimas, hoc est perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transverso, quadraginta in longo: arare, seminare, claudere, colligere, & tradere: à tremisse unusquisque accola ad duo modia sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat, & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, & præcidere, vindemiare. Reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pullos quatuor, ova quindecim reddant. Parafredos donent, aut ipsi vadant, ubi eis, si injunctum fuerit, augarias cum carro faciant usque L. leucas, amplius non minentur. Ad casas dominicas stabulare, fœnile, granicam, vel tuninum recuperandum, pedituras rationabiles accipiant; & quando necesse fuerit, omninò componant. Calcifurnium ubi prope fuerit, ligna, aut petras L. homines faciant; ubi longè fuerit, C. homines debeant exire, & ad civitatem, vel ad villam, ubi necesse fuerit, ipsam calcem trahant. Servus autem Ecclesiæ secundùm possessionem suam reddat tributa. Opera verò tres dies in hebdomada in dominico operet: tres verò sibi faciat. Si verò dominus ejus dederit ei boves, & alias res, quas habet, tantùm serviat, quantùm ei per possibilitatem impositum fuerit, tamen injustè neminem opprimat.) Ubi per andecingas intelliguntur operæ aratoriæ; per parafredos equi majores, & generosiores equis ordinariis, ut exponunt Cujacius ad tit. C. de cursu publico, Lemaistre lib.3. de bonis Eccles. cap.6.

d *Hypothecæ.*) Ut dicemus in cap.1. de pignor.

e *Alienationis autem verbum.*) Cùm alienatio sit rei 4
suæ, jurisve sui in alium translatio, juxta Senecam lib.5. de benefic. cap.7. & illustrant Fornerius, Gentilis, & Gedeus in dicta l. alienatum, ff. de V. S. Rither. de alienat. in princip. varii sunt modi transferendi res proprias, aut jus sibi competens; an verò ad perfectam alienationem desideretur dominii translatio, pro solutione illius quæstionis, utrum mutuum sit alienatio, disputant Salmasius de mutuo, Gibalinus de usuris p.1. c.2. art.4. ubi de alienationibus peculiaribus, tam ex jure gentium, quàm Quiritum latè agunt.

f *Conditionem.*) Innocentius in præsenti vocem hanc
accipit pro contractu conditionali, per quem prædium 5
Ecclesiæ reddatur conditionale, idest causa, seu natura prædii; quæ sententia meritò ab omnibus improbatur. Alii legunt conductionem, quos idem Innocentius reprehendit ex eo, quia conducere non est alienare, l. penult. §. instituto, ff. de legat. 2. quia locatio, sive conductio, non solet dominium mutare, l. non solet, ff. locati, l. ad probationem, l. si conductionis, C. eod. tit. Quintinus in repetit. ad hunc textum, legit conditionem testamenti, quia qui testamentum condit, alienat: sed meritò eum reprehendit Germonius lib.2. animadvers. cap.20. Alii legunt concessionem, quia concessio alienationis species est, ex cap. cùm nos, de his quæ fiunt à Prælat. cap.2. hoc tit. in 5. compil. Tandem his omnibus omissis Cironius in præsenti retinet conditionem, & exponit, id est pactionem super rebus Ecclesiæ initam; nam verbum conditio, sumitur pro pacto, l. societatem, ff. pro socio. Inde stare conditionibus, pro servare pacta, apud M. Tullium lib. 16. ad Tyronem, ibi: Sin illi suis conditionibus stare noluerint, bellum paratum est. Et l. sed Celsus 6. §. conditio, ff. de contrahenda emptione, l. debitori 6. C. de pactis. Prohibetur igitur juxta mentem Cironii in præsenti pactio super rebus Ecclesiæ, quæ præjudicium afferre potest, cap. plerique, de pactis: non tamen omnis pactio, sed ea tantùm, quæ damnum afferre potest Ecclesiæ, ut exprimitur in dicta extravag. Ambitiosæ, hoc tit. in illis verbis: Omneque pactum, per quod ipsorum dominium transfertur. Qua sententia retenta, aliqui inferunt, pactum retrovendendi, aut simile, emptionis resolutorium, nec ex intervallo, nec in continenti à Prælatis Ecclesiæ opponi posse sine debita solemnitate, aliàs nullum esse, ut docuit Fachineus lib.2. controv. cap.3. quæ doctrina quoad pacta ex intervallo adjecta planè procedit, ex traditis à Glossa verbo Emisisti, in l.6. C. de prædiis minor. Pinel. in l.1. p.3. num.54. C. de bonis matern. Circa pacta verò resolutoria adjecta in contractu, quem potuit Prælatus sine solemnitate celebrare, dubium est: & pro sententia Fachinei facit verbum hoc, conditionem, quo prohibentur, juxta Cironium pacta, quibus Ecclesia rerum suarum dominium amittit: sed per pactiones resolutorias, veluti de retrovendendo, legis commissoriæ, aut addictionis in diem, dominium rei emptæ in venditorem transfertur, l. ubi autem 5. §. sed & Marcellus, ff. de in diem addict. ideoque potest actione in rem uti, l. si quis action. ff. de rei vind. ergo hujusmodi pacta resolutoria, etiam in continenti, sine solemnitate adjici nequeunt. Facit etiam, quod hujusmodi pacta, quibus alienationi aditus paratur in rebus minorum, absque debita solemnitate inita improbantur, l.1. §. fin. ff. de rebus eorum, l. si ad resolvendum, C. de prædiis minor. docent Albericus ibi, Fabianus de Monte in tr. de emptione, qu.7. in princip. Menochius lib.2. de arbitr. casu 171. num.31.

Contrariam tamen sententiam, videlicet hujusmodi 6
pacta resolutoria, sine solemnitate adjici posse à Prælato Eccle-

Ecclesiæ, vel tutore in contractibus à se utiliter gestis, docuerunt Cagnolus in l.2. num.151. C. de pact. inter emptor. Tiraquel. de retract. convent. tit. fin. num.13. Pinel. dicta 3. part. num.54. Gutierrez de tutel. 3.p.cap.5. Larrea 1.tom. decis.40. num.70. Cyriacus controv. forens. lib.2. controv.239. & sequenti, Vela 2. tom. dissert. 37. num.43. pro qua sententia expendi possunt textus in cap. verum 4. de condit. apposit. l. causam 20. ff. de manumiss. l. si rogatus 20. §. sed si hac, ff. de manumiss. vindict. l.1. C. quando decret. opus non est, ubi hujusmodi pacta resolutoria sine solemnitate in contractibus lucrativis admittuntur: ergo & in onerosis non debent improbari. Accedit, quia per hujusmodi pacta resolutoria, non tam dominium transfertur, quàm contractus resolvitur, d. l. si quis hac, ff. de rei vind. ubi Antonius Faber. Igitur servanda sunt à Prælato, vel tutore in illis casibus, in quibus ipsi sine solemnitate contrahere valent. Fusè eam probant Montero à Cueva decis.47. Arias de Mesa lib.3. var. cap.25. num.13. Olea de cess. jurium lib.2. q.2. per totam. Nec hac sententia retenta obstant præsens textus, & textus in dicta extravaganti Ambitiosæ, ibi: Pactum, per quod dominium transfertur. Nam his verbis improbantur pactiones, per quas intendit Prælatus transferre dominium irrevocabiliter acquisitum: at in specie pacti resolutorii nulla fit alienatio, cùm ad eventum usque conditionis dominium retineatur. Nec etiam obstat textus in d. l.1. §. fi a. ff. de reb. eorum: nam in eo textu non fuit apposita pactio resolutoria, aut ea, quæ venditionem revocabilem præseferret; sed pactio illa, quæ cùm dominium minori quæsitum offenderet, nova obligatione, quę alienationi aditum parabat, minorem adstringebat; fuit enim in ea specie conventum, ut quamdiù pretium non solveretur, pignori esset supposita res empta; cùm autem pignus in re aliena non consistat, l.2. C. si aliena res, l. si rem alienam, ff. de pignorat. l.1. ff. de pignoribus; & qui vult consequens, antecedens etiam necessarium velit, l.2. ff. de jurisdict. inde fit, ut actum intelligatur, quod transeat in minorem dominium rei emptæ, quoties ipsi hac lege venditur res, ut quoad ipse pretium solverit, res pignori subjecta sit; quo casu valet quidem venditio, sed constitutio pignoris vitiatur, quia in ipsa pignoris obligatione non intercessit solemnitas, quæ in alienatione rerum minoris desideratur. Sed hæc interpretatio, etsi defendi possit, admissa sententia eorum, qui docuerunt, quod licèt in emptione celebrata ab Ecclesia, vel minore, adjici possit pactum resolutorium, ex quo opportuno tempore tollitur intellectus prioris contractus; tamen constitutio pignoris etiam in continenti fieri non potest, quia per eam salvo manente contractu læditur jus publicum, quod exigit certam solemnitatem in alienatione rerum Ecclesiæ, seu minoris, quam defendunt Fachineus d. lib.2. controv. cap.3. Trentacinq. lib. 2. var. tit. de minor. resol.9. num.7. Lara de vita hominis, cap. 23. num.11. Hermosilla in l.4. tit.5. part.5. glos.2. num.25. Acosta de privileg. credit. ampl.4. num.3. Vela dissert. 37. num. 32. Faber in Papia. tit.12. princip.8. illat.55. Larrea decis.40. num.71. Arias de Mesa lib.3. variar. cap.25. num.13. tamen juxta contrariam sententiam, quæ non solùm pactum resolutorium in continenti in ea specie admittit, verùm & pignoris constitutionem, quam defendunt Montero à Cueva decis. 37. Olea de cess. jur. tit.2. qu.2. num.24. sustineri non potest; siquidem in eo §. finali, juncta lege sequenti, conventio adjecta fuit in continenti, & nihilominus improbatur; igitur quia in pacto resolutorio etiam in continenti adjecto adhiberi debet solemnitas, quæ in alienatione rerum minoris desideratur: quare responsum illud Ulpiani difficile, nec ad causarum decisionem allegari posse, dixerunt Larrea ubi suprà, num.69. Acosta dicta ampliat. 4. num.5. & perduram esse Ulpiani sententiam docuit Mathienzo in l. 2. tit.3. lib. 5. recopil. glos. 1. num. 17. Sed adhuc hac sententia retenta, dici potest cum Doctore Olea dicta quæst.2. num.41. in eo textu conventionem illam, ut prædia essent loco pignoris, donec pretium solveretur, non fuisse incontinenti adjectam tempore venditionis celebratæ, sed tempore traditionis; undè cùm ex intervallo pactum illud adjectum esset, ideò juxta suprà tradita non sustinetur, nisi adhibita solemnitate, quę in alienatione rerum minoris desideratur. Similiter pactum ex intervallo fuisse adjectum in d. l. ad resolvendum, l.2. C. si adversus donat. docuerunt Larrea d. decis. 40. num.70. Cyriacus controv. 240. num.10. Olea ubi suprà, num.18. Verùm etsi omnia hucusque tradita vera sint, admissa sententia Cironii, qui conditionem in præsenti pro conventione accipit, seu pro pactione, mihi semper placuit sententia Antonii Augustini in præsenti, Cujacii hic, Germonii dicto cap.20. & lib. 3. de sacror. immunit. cap.17. num.97. qui prorsus rejiciunt dictionem hanc, condictionem, ab hoc textu; nam cùm in ejus autographis, & codicibus, ex quibus præsens textus transcriptus fuit, non reperiatur, videlicet in dicta constitutione 7. Justin. d. capit.29. apud Ivonem & Burchardum, non est ratio, quare eam admittamus, præcipuè cùm in nulla alia canonica decisione, ubi de alienatione rerum Ecclesię agitur, reperiatur.

g *Donationem.*) De qua agemus in cap.3. de donat.

h *Venditionem.*) De qua egi in cap.1. de his quæ fiant à Prælat.

i *Permutationem.*) De qua agemus in cap. 1. de rerum permat.

k *Emphyteusim.*) De quo alienationis modo agemus in cap. ad aures, hoc tit.

l *Leonina constitutio.*) An hæc verba referantur ad 7
constitutionem Leonis IV. Pont. relatam à Gratiano in cap. monemus 18. 12. quæst. 2. an verò ad constitutionem Imperatoris Leonis, de qua statim, quærit Germonius lib.3. de sacror. immunit. cap. 17. num.94. qui docet, in præsenti agi de constitutione Pontificis Leonis: sed Glossa, & communiter repetentes in præsenti rectiùs verba relata acceperunt de lege Leonis, per quàm latiùs, & accuratiùs consultum est Ecclesiæ, prohibita rerum ejus alienatione. Quæ constitutio Leonis, & Anthemii extat in l. jubemus, C. de sacros. Eccles. inter quam, & constitutionem Anastasii relatam in l. privilegia 17. C. eod. titulo, & aliam Justin. in dicta Novel. 7. illud interest, quod Leonina constitutio tantùm pertinuit ad majorem Ecclesiam Constantinop. ejusque rerum immobilium alienationem inhibuit; lex autem Anastasiana porrexit jus illud etiam ad alias Ecclesias, quæ suberant Patriarchæ Constantinopol. vel in eadem urbe, vel intra ejus territorium. Deinde eadem lege cautum fuit, ut aliarum Ecclesiarum res immobiles alienari possent, interveniente decreto, sive cum causæ cognitione, & monumentis actorum apud Magistratum census, vel defensores civitatum. Tandem Justinianus in dicta Novel. 7. Anastasii constitutionem abrogavit, Leoninam verò confirmavit, & multis capitibus auxit, ut constat ex ejus serie suprà relata, ex qua Novella 7. & partim ex Novella 120. desumpta est authentica Hoc jus, C. de sacros. Eccles. quæ transcripta legitur apud Gratianum in cap. 2. §. hoc jus, 10. quæst.2. De pœnis verò à sacris canonibus statutis in alienantes res Ecclesiæ, agemus infrà in commentario sequenti.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu talis venit exagitanda assertio: *Res Ecclesiæ alienari non debent.* Idem cavetur in cap. quisquis 19. cap. Apostolicos 33. cap. Diaconi 35. cap. quisquis 37. cap. Abbatibus 41. cap. sicut 49. cap. non liceat 62. & ferè per totam 12. quæst. 2. cap. infames 17. 6. quæst. 2. cap. 1. 10. quæst. 2. cap. possessiones 92. 16. quæst. 1. cap. si sacerdos 10. 16. quæst. 3. cap. quicunque 2. 17. quæst. 4. cap. 1. cap. tua, de his quæ fiant à Prælat. cap. 2. de donat. cap. 1. & per totum, hoc tit. lib. 6. Clementina 1. eod. tit. extravag. Ambitiosæ, eod. tit. Concil. Aurelian. 4. can. 9. *Ut Episcopus, qui de facultate propria Ecclesiæ nihil reliquit, de Ecclesiæ facultate, si quid aliter, quàm canones eloquuntur, obligaverit, vendiderit, aut distraxerit, ad Ecclesiam revocetur.* Et can. 11. ibi: *Si quid Abbatibus, aut sacris monasteriis, aut parochiis pro Dei contemplatione oblatum fuerit, in sua proprietate hoc Abbates, vel Presbyteri minimè revocabunt, nec alienari à cunctis fratribus debet.* Et can. 18. ibi: *Quicunque clericus aliquid jure ecclesiastico, seu per scripturam acceperit ad atendum, & postmodùm alienare quacunque occasione voluerit, non valebit.* Et canone 34. ibi: *Quisquis agellum Ecclesiæ in die vitæ suæ à quocunque sacerdote, cui potestas est, acceperit possidendum, quæcunque ibi profecerit, alienandi nullam habeat potestatem.* Aurel. 5. can. 13. ibi: *Nec cui liceat res, vel facultates Ecclesiæ, aut monasteriis, vel xenodochiis pro quacunque eleemosyna cum justitia delegatas retentare, alienare, atque subtrahere.* Tolet. 3. can. 3. *Hæc sancta Synodus nulli Episcoporum licentiam tribuit res alienare Ecclesiæ, quoniam & antiquioribus canonibus hæc prohibetur.* Tolet. 9. can. 3. 5. & 8. Narbonense can. 8. Parisiense lib. 1. cap. 17. quorum verba refert Antonius Augustinus in epit. lib. 15. tit. 31. l. jubemus 14. authent. hoc jus, l. penult. C. de sacros. Eccles. Novel. 7. & 120. Justin. Trident. sess. 22. de reform. cap. 11. Constitutio Emanuelis Comneni, aut Bulla aurea de prohibita alienatione rerum ecclesiasticarum, apud Balsamonem in notis ad 7. Synodum, can. 12. pag. mihi 516. ex editione Gent. Hebert. & postea ab Edmund. Bonif. in lib. juris Orient. & Dionys. Gothofredo post novel-

8 Conclusio traditur, & probatur.

las

las Justiniani, & Leonis, sub prædicto Emanuele, *tit.9. & 10.l.1.& 2.tit.14.partit.7.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Castillo *de usufr.cap.64.* Trentacinquius *lib.3.var.tit.de rerum alienat.resolut.unic. per tot.* Hermosilla *in l.5.tit.5.partit.5.glos.1.per tot.* Vela *tom.1.decis.15.* Barbosa *lib.3.juris eccles.cap.30.per totum, & de potest.Episcop.alleg.55.* Lotherius *de re benef.lib.3.cap.25.* plures referens Carvallo *in cap.Raynuntius, 2.part.num.314.* Arias de Mesa *lib.2.var.cap.41.& lib.3.cap.23.* Olea *de cess.jur.tit.2.quæst.1.& 2.* Anguianus *lib.1.de legib.controvers.14.* Germonius *lib.2.animadv.cap.20.* Balsamon *in can.12.Synodi 7.& in canone 29.& 36.Synodi Carthag.& in can.13.Concil.Ancyr.* Corvinus *lib.2.aphorism.tit.41.* Cujacius *in præsenti,* Quintana Juennas *lib.2.eccles.à num.68.* Chopinus *lib.3.de sacra pol.tit.6.* Valenzuela *consil.3.* Hieronymus Garzia *tom.2.polit.regul.fol.621.* Rodericus Suarez *allegat.21.* Thomas Hurtado *tom.1.de congrua sustent.resol.2.per tot.* Velasco *de privil.pauper.lib.1.quæst.22.* Petrus Gregorius *lib.1.de repub.cap.31.* Vighel. *in methodo juris can.fol.369.* P. Grethserus *lib.3.de immunit.eccles.* Scombornerius *lib.4.polit.cap.2.* Gibalinus *tom.2.de negot.lib.4.cap.8.* Farin. *in repert.de contract.q.10.* Delbene *tom.2.de immunit.cap.17.* Dartis *de benef.sect.7.* Roussellius *lib.5.hist.Pontif.jurisd.cap.1.* Olea *de cess.jur.tit.7.quæst.1.num.2.* Botiller, *de success.cap.2.theor.56.* Marinis *lib.1.resol.cap.4.usque ad 7.* Castillo *de aliment.cap.64.* Paulus Melius *in ejus addit.* Germonius *lib.3.de sacr.immunit.cap.17.*

9 *Impugnatur tradita assertio.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Certum est, Ecclesiam verum suarum rerum dominium habere, ut probavi *cap.1.& 2.hoc titulo:* unde sequitur necessariò, ad libitum posse de illis disponere, easque quocunque titulo alienare, & in alium transferre, *§.per traditionem; Instit.de rer.divis.l.quâ ratione 9.§.hoc quoque, l.traditio 20.ff.de acquir.rer.domin.l.incivile 12.C.de rei vind.l.in re mandata 21.C.mandati.* In hoc enim præcipuam dominii partem consistere certum est, ut latè probat Donellus *lib.9.comment.cap.9.* Undè dicendum videtur, nulla potuisse prohiberi lege hanc liberam disponendi facultatem. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui repudiat legatum, vel hæreditatem, alienat res in ea comprehensas, *l.magis puto 5.§.si pupillus, ff.de rebus eorum, l.quod si minor 24.§.non semper, ff.de minor.l.fin.C.de repud.hæredit.* Sed Prælatus Ecclesiæ potest propria auctoritate repudiare hæreditatem, vel legatum Ecclesiæ relictum, ut de hæreditate constat *ex cap.fin.17.quæst.2.* De legato suadetur ex eo, quia acquisitio legati continet in se lucrum, *l.legatum 34.de legat.2.* & per consequens sicut in lucro acquirendo potest servus Domino præjudicare, *l.fin.§.sin autem, C.de acquir.hæredit.* ita & Prælatus poterit repudiare legatum Ecclesiæ relictum. Augetur hæc difficultas ex eo, quia usucapio, seu præscriptio alienatio est, *l.alienationis 28.ff.de verb.sign.* sed res Ecclesiæ usucapione, & præscriptione acquiri possunt, *cap.1.cap.ad aures, de præscription.* ergo quia res Ecclesiæ alienari possunt.

10 *Traduntur causæ hujus prohibitionis.*

Qua dubitandi ratione ita fulcita minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione præmissis, quæ pro origine hujus prohibitionis repetenda adduxi *in cap.1.de his quæ fiunt à Prælat.* sciendum est, quod sicut in quibusdam casibus emere, & vendere compellimur, ut in exemplis relatis *in l.1.§.cura, ff.de offic.Præfect.urb.l.2.ff.de his qui sunt sui, l.2.C.de patribus qui filios:* ita è converso jus nunquam alienandi facultatem domino aufert, quamvis eam interpretatione coangustandam, utpotè odiosam, existimet Socinus *consil.112.num.21.volum.1.* Cujusgeneris plures prohibitiones inveniuntur in utroque jure, ut probat Donellus *lib.9.comment.cap.10.* inter quas est illa, quæ res Ecclesiæ vetat alienare, tot utriusque juris sanctionibus confirmata. Circa alienationis autem modos, & contractus à Prælatis Ecclesiæ sine debita solemnitate celebrandos, ultra relatos in præsenti textu, Interpretes nonnullos addunt, & examinant, veluti cessionem actionum, an videlicet Ecclesia possit eas cedere? quam quæstionem pro utraque parte doctè exagitat Olea *de cess.jur.tit.2.q.1.* qui eam ita resolvit: Aut jura competunt ad res immobiles, vel mobiles, sed pretiosas, aut quæ servando servari possunt; & eo casu affirmat cessionem non posse fieri ab Ecclesia sine solemnitate à jure præscripta: vel jura competunt ad res mobiles, vel quæ servando servari non possunt; & tunc cessionem admitti absque ulla solemnitate. Secundò circa concursum creditorum formandum à Prælato inter creditores Ecclesiæ idem disputat Salgado *par.1.Labyrinthi, cap.1.§.3.* & resolvit, hodie Ecclesiam, minorem, vel Rempublicam nullo præmisso decreto, & absque juris solemnitate posse formare concursum cum ... creditoribus. Alios casus resolvunt in utroque foro Hieronymus Garzia, & Thomas Hurtado *ubi proximè.* Præsentis verò prohibitionis causas, seu rationes varias adducunt Interpretes, licèt non omnes ita veras. Primùm deducunt ex eo, quia talis prohibitio lege divina nititur, juxta illud Levitici *cap.25.* ibi: *Suburbana Levitarum ne veniant, quia possessio sempiterna est.* Facit, quia semel res Deo dicata, ad humanos usus transferri non debet, *cap.nulli 3.cap.injustum 55.12.quæst.2.cap.injustum, de rer.permut.cap.quæ semel 4.19.quæst.3.cap.ad hæc 4.de relig.domibus, cap.semel, de reg.jur.in 6.* Sed hæc ratio sustineri non potest; nam aliàs sequeretur, nullo in casu prædia ecclesiastica posse alienari, quod falsum est, ut infrà dicemus: quare alia communiter assignatur ratio ex favore religionis petita, quia summa est ratio, quæ pro religione facit, *l.sunt 43.ff.de religiosis, l.sancimus 22.C.de sacros.Eccles.cap.in præsentia, de probat.* Sed his rationibus omissis, veræ causæ præsentis prohibitionis exprimuntur in ipsis constitutionibus, ubi talis prohibitio statuitur. Prima *in dicta l.jubemus 14.* repetita *in cap.2.20.quæst.2.* in illis verbis: *Ut sicut ipsa religionis, & fidei mater perpetua est, ita ejus patrimonium jugiter servetur illæsum.* Quæ innuunt utilitatem Ecclesiæ huic prohibitioni occasionem præbuisse. Est enim valdè conveniens Ecclesiæ, ut ei conserventur bona propria, ex quibus sumptus exhibeat ad alendos ministros, & instauranda ædificia, cùm sine bonis temporalibus stare non possint, *cap.si quis 7.1.quæst.3.* notarunt Æneas Robertus *lib.2.rer.judic.cap.2.* Valenzuela *contra Venetos 1.p.num.63.* optimè Donellus *lib.9.comment.cap.10.* ideò oportet potestatem Prælatorum Ecclesiæ certis finibus coercere, ne sub prætextu administrationis in vitium dissipationis irruant, quod longè abhorrent sacri canones, *cap.venerabilis 37.de offic.deleg.* Secunda ratio redditur *in cap.quisquis 19.12.quæst.2.* videlicet, quia non decet, ut Prælatus dispergat, quæ non collegit: hæc autem impulsiva tantùm est, non finalis; nam licèt ministerio Prælati res Ecclesiæ acquisita sit, non minùs alienari prohibetur, quàm aliæ res Ecclesiæ, *cap.1.& 3.12.quæst.3.* Accedit exemplum minorum, de quibus ad Ecclesiam valet argumentum, *cap.auditis, de in integrum restit.* nam minoribus, & eorum tutoribus etiam prohibitum est prædium rusticum, aut urbanum distrahere, *l.1.§.1.ff.de rebus eorum, l.2.& per tot.C.de prædiis minor.* vel etiam rem mobilem pretiosam, *l.lex 22.C.de administr.tut.* ergo sicut tutor res minoris sine decreto, & solemnitate à jure præscripta alienare nequit; ita nec Prælatus Ecclesiæ, qui pro tutore habetur, ejus bona sine debita solemnitate alienare valet. Quando autem ex transcursu temporis præsumatur solemnitatem inter eos esse, explicat Marinis *lib.1.resol.cap.28.*

Cùm ergo ob Ecclesiæ utilitatem distractio bonorum ejus prohibita sit, plerunque autem expediat, atque utilis sit alienatio, ut dicetur *in l.jubemus, §.sanè, C.de sacros.Eccles.* faciunt textus *in l.quod si minor 24.§.1.ff.de minoribus, l.cùm plures 12.§.1.ff.de administr.tut.* ut contingit in rebus, quæ sine detrimento ob interitum servari non possunt, argumento legis *quæ tutoris, C.de administr.tut.* ideò hæc prohibitio absoluta non est; immò licèt rei appellatio latissima sit, *l.rei 5.l.rei 23.ff.de V.S.* tamen in præsenti non æqualiter in omnibus rebus procedit; primis enim Ecclesiæ canonibus tantùm immobilia, servi rustici, coloni, & annui redditus alienari prohibebantur ex hoc textu, ibi: *Rem immobilem, cap.ut super 8.cap.ad audientiam 9.hoc tit.* exceptis prædiis modicis, de quibus agemus *in cap.ut super 8.§.possessiones, hoc tit.* res autem mobiles absque ulla solemnitate distrahi poterant. Postea protracta fuit hæc prohibitio ad res mobiles pretiosas, seu quæ servari possent, *d.extravag.ambitiosæ.* Nec tunc obstat textus *in cap.is cui 42.de elect.lib.6.* quem exponit Garaña *in præsenti.* Quæ tamen dicantur mobilia, & an pecunia, annui redditus, & actiones pro immobilibus habeantur, latè prosequuntur Vespertini nostri Antecessores in præsenti. Olea *d.tit.2.quæst.1.* Hieronymus Garzia; & Thom. Hurtado *ubi suprà.* 11 *De rebus alienari prohibitis.*

Nec etiam sacri Canones absolutè inhibent rerum Ecclesiæ alienationem, sed ita demum, si fiat sine causa, absque juris solemnitate; unde alienatio quæ fit servatis servandis, sustinetur: quare exponendum superest, quænam causæ sufficiant ad talem alienationem? Et Glossa *in cap.summa, 12.quæst.2.* tres causas agnoscit, necessitatis videlicet, utilitatis, & inutilitatis, quas deducit *ex cap.sicut 16.cap.sine exceptione 52.cap.terrulas 56.cap.ad aures 70.cum sequenti, 12.quæst.2.Authent.hoc jus, l.sancimus, C.de sacros.Eccles.Novella 6.Justin.* quam edidit etiam, ac notis illustravit P. Pithæus *post collat.leg.Mosaic.* 12 *De causis ex quibus fieri potest alienatio.*

Mønic.pag. 192. Glossam sequuntur Redoanus *de rebus Eccles. quæst.* 19. Gilkenius *in dicta authent. hoc jus*, Molina *de justitia, disp.* 468. *conclus.* 2. Menochius *lib.* 2. *de arbitr. casu* 172. *num.* 8. quæ omnes causæ utilitatem Ecclesiæ respiciunt, & comprehenduntur *in dicto cap. fine exceptione*, in illis verbis: *Aliquid horum fiat, ut meliora*: & *in dicta extravag.* ibi: *Cum evidenti utilitate*. Quare hęc causa finalis dicitur à Doctoribus permittendæ alienationis. De solemnitate in hac alienatione adhibenda nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.* & an alienatio sine solemnitate, sed cum causa celebrata nulla sit, dicemus infrà *in cap.* 6.

13 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cui satisfaciendum est dicendo, interdum contingere, ut qui dominus est, alienare absolutè non possit, ut docetur *in princip. Instit. quibus alienare liceat*; vel absque certa solemnitate alienare nequeat, ut contingit in minore, possessore majoratus, & similibus, ut probant Molina *de primog. lib.* 1. *cap.* 11. & 18. Covar. *lib.* 3. *variar. cap.* 5. *à num.* 5. Unde licèt penes Ecclesiam verum dominium rerum ipsius resideat, tamen justis ex causis suprà relatis potuerunt sacri canones alienationem ipsarum rerum sine certa solemnitate prohibere. Accedit, quia Ecclesia ipsa, penes quam dominium residet, expers est animi, seu consensus; unde cùm alienatio explicari debeat per ejus Prælatos, & illi tantùm sint administratores, possunt res ipsas distrahere. Nec obstat primum augmentum, pro cujus solutione, omissa quæstione, utrum repudiatio hęreditatis, vel legati sit alienatio; quam latè disputant Fornerius, Gentilis, & Gedeus *in l. alienationis, ff. de V. S.* Osualdus *lib.* 23. *Donelli, cap.* 18. *littera E*, Gomez *lib.* 2. *variar. cap.* 14. *num.* 14. Castillo *lib.* 1. *controv. cap.* 112. plures congesti à Mesa *lib.* 2. *variar. cap.* 41. *per tot.* dicendum est, Prælatum Ecclesiæ non posse exemplo tutoris repudiare hæreditatem delatam, vel legatum relictum Ecclesiæ, ut probat Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *cap.* 8. *sect.* 5. quia ut suprà dixi, non solùm prohibitum est illi res Ecclesiæ alienare, verùm & jura illi competentia, *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. *Clem.* 1. *hoc tit.* unde poterit jus Ecclesiæ delatum repudiare, ut probant Molina *de justitia, tr.* 2. *disp.* 468. *num.* 12. Arias de Mesa *dicto cap.* 41. *num.* 11. & ita in acquirendis non posse Prælatum præjudicare Ecclesiæ, probant Gratianus *discept. cap.* 674. Redoanus *de rebus Eccles. quæst.* 2. *cap.* 12. Delbene, & alii, quos laudat & sequitur Valerou *de transact. tit.* 4. *quæst.* 1. *ex num.* 7. Nec obstat textus *in dicto cap. fin.* 17. *quæst.* 4. nam omissis quę pro ejus illustratione adduxerunt Covar. *lib.* 1. *var. capit.* 19. Donellus *lib.* 12. *cap.* 32. Petrus Gregorius *lib.* 3. *de republica, cap.* 14. *num.* 13. Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 8. Meril. *lib.* 2. *observ. cap.* 34. Mancinus *sacri juris dissert.* 15. *cap.* 16. Mornacius *in l. Papinianus* 8. *§. si Imperator, ff. de inoffic.* Ritherursius *in notis ad Salvianum, fol.* 430. Vinnius *lib.* 2. *select. cap.* 32. Manrique *de different. quæst.* 47. Hermosilla *in l.* 8. *tit.* 4. *gloss.* 3. *part.* 5. dicendum est, in eo textu non dubitari, an in repudiatione hæreditatis, de qua in eo textu agitur, deberet intervenire solemnitas, vel non; sed an in eo casu Aurelius Episcopus à C. Augustino relatus, excusandus esset, quia donationem reddidit, & restituit filiis donatoris posteà natis. Et docetur Episcopum res donatas restituere debere, non jure fori, sed jure poli; quia cùm illa donatio facta fuisset ab eo, qui liberos non habebat, nec sperabat, susceptis postea liberis à donatore, qui si de illis cogitasset, talem donationem non fecisset, juxta legem *si unquam, Cod. de revocandis, l. cùm avus, ff. de condit. & demonstr.* meritò dicitur *in d. cap. fin.* contra mentem donatoris, & æquitatem naturalem non posse Ecclesiam retinere res sibi donatas. Nec obstat ultima difficultas, pro cujus solutione dicendum est, quod cum regulariter alienatione rerum prohibita, non censeatur inhibita alienatio, quæ ex juris necessitate fit, *l.* 1. *ff. de fundo dotali, l. & post litem* 12. *l. alienationes* 13. *ff. famil. ercisund. l.* 1. *Cod. commun. divid. l. filius* 114. §. *Divi*, el 2. *ff. de legat.* 1. *l. peto* 69. §. *prædium, ff. de legat.* 2. *l. sed & si* 3. §. *pignori, ff. de rebus eorum, l. inter* 17. *Cod. de præd. minor.* docent Molina *lib.* 4. *de primog. cap.* 8. Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 10. Cujacius *lib.* 7. *qq. Papin.* & ibi Faber *in d. alienationis, ff. famil. ercisund.* Castillo *lib.* 5. *controv. cap.* 113. ideò in hac prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ non comprehenditur alienatio, quæ ex juris necessitate fit, ut latè probat Arias de Mesa *lib.* 3. *variar. cap.* 26. & 27. qui hujus necessariæ alienationis varia exempla refert. Primum quoties judicis sententia res aliqua ab Ecclesia aufertur legitimè; nam eo casu etiam res minorum, vel dotales alienari possunt, *d. l.* 1. *ff. de fundo dotali, d. l.* 3. *§. pignori, de rebus eorum*. Secundum, cùm ad divisionem prædii communis Ecclesia provocatur, quem casum illustrat Arias de Mesa *d. lib.* 3. *c.* 28. *per tot.* & jam examinavi *in c.* 3. *de probat.* Tertium exemplum refert Mesa *d. cap.* 27. cùm res pignori subjecta distrahitur; hæc enim alienatio magis executiò prioris obligationis, quàm nova obligatio est, *l. si pupillorum* 7. §. 1. *ff. de rebus eorum*: nec interest, quod in eodem §. ait Ulpianus, tutius esse si prius Prætor adeatur, quasi illius decretum necessarium sit ad pignoris distractionem; nam verbum *tutius*, ibi consilium potiùs, quàm necessitatem importat, ut *in l. servum* 34. *§. si is cui, ff. de oblig. & act. cap. quemadmodum* 25. §. *ultim. de jurejur.* Nec etiam obstat *§. si Prætor*, ejusdem legis 7. ubi docetur, quod si res ex decreto Prætoris pignori detur, non poterit distrahi absque novo decreto. Nam hoc ita accipiendum est, si statim ac decretum pignoris causa datum est, petatur distractio; secus verò si ex post facto venditio fiat, juxta legem 4. *ff. de pignoratis*. Quartum exemplum refert Mesa, *d. cap.* 26. cùm Ecclesia est hæres instituta, & rogata est restituere hæreditatem, quo casu absque ulla solemnitate restituere eam valet; quia hæc alienatio non tam ex voluntate Ecclesiæ fit, quàm ex necessitate, argumento textus *in l. magis puto* 5. *§. si fundus, ff. de rebus eorum*. Quintum exemplum adducitur ex casu usucapionis, seu præscriptionis rerum Ecclesiæ, quod examinavi *in cap. de quarta, de præscript.* Ultimum tandem exemplum adducit Mesa *d. cap.* 27. *n.* 6. ex redemptione census Ecclesiæ facta sine solemnitate; quia quamvis qui solutionem recepit, alienare intelligatur, *§. at ex contrario, Instit. quibus alienare liceat*, tamen necessaria potiùs quàm voluntaria est, cùm ex legis ministerio fiat, immò ex natura contractus obligatio resolvatur, ut docent Gaspar Rodrig. *de annuis reddit. lib.* 2. *quæst.* 15. *à n.* 80. Avendanno *de censibus cap.* 105. *n.* 2.

Manet ergo, præsentem prohibitionem locum non habere in alienatione necessaria; nec tunc obstant textus *in l. quidam* 10. *l. rogo* 21. *ff. de fideicomm. libert.* ubi prohibita servi alienatione à testatore, non solùm voluntaria, verùm & necessaria distractio prohibita censetur, adeò ut quocumque modo hæres servum alienaverit, libertas illi competat: ergo idem dicendum est in præsenti prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ. Pro quorum jurium expositione, omissis solutionibus traditis à Rolando, & Ruino, quas refert Arias de Mesa *dicto cap.* 26. *num.* 10. dicendum est, aliquando prohiberi alienationem servorum à testatore odio ipsorum, ut *in l. ea quidem* 5. *Cod. si mancipium*; quod & fecisse Augustum testis est Svetonius *in ejus vita, cap.* 21. aliquando verò prohiberi favore ipsorum, ut non aliam, quàm hæredis experiantur servitutem; quo casu si alienati sint, libertatem assequuntur, *l. cùm fidei* 9. *d. l. quidam* 10. ut contingit in domo alienari prohibita, quæ in casum alienationis censetur per fideicommissum proximioribus de familia relicta, *l. peto* 69. §. *fratris, ff. de legat.* 2. Unde ad effectum fideicommissi consequendi nihil interest, quoquo modo distractio fiat, ex voluntate videlicet, an ex necessitate; quia utroque casu impleta conditio causetur, ut explicat Cujacius *lib.* 15. *obs. c.* 5. licèt in aliis casibus suprà relatis non idem procedat. Illud tamen circa eundem casum discrimen notandum est, inter casum, in quo servorum distractio fit urgentibus testatoris creditoribus, seu alienatione necessaria ex pacto ejusdem proveniente, aut propter creditores hæredis, aut *in d. l. peto, §. prædium, l. Statius* 48. *§. ult. ff. de jure fisci*; ut primo casu, etiamsi servi, aut bona alienentur, fideicommissum extinguatur, *d. l. cùm fidei* 9. ubi *nondum*, pro *non*, accipi notavit Gothofredus *ibi*: si verò urgentibus hæredis creditoribus vendantur, fideicommissum competit, quia ejus conditio adimpleta est: prosequitur Arias de Mesa *d. cap.* 26. *num.* 10. 14 Exponitur L. quidam 10. L. rogo 21. ff. de fideicom. libert.

C A P U T VI.

a Symmachus Papa.

SI quis presbyterorum diaconorum, seu defensorum alienanti prædium Ecclesiæ subscripserit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur, servata quam præmisimus, in alienatorem vindicta,

dicta, nisi fortè & alienator sibi, dum repetit; & qui acceperit, celeri restitutione prospexit. Quod si minore animæ suæ cura quisquam remedium oblatum fortè neglexerit, super ea pœnarum genera, quæ superiùs tenentur adscripta, contra fas, si quod præceptum fuerit documentum, universis viribus suis, quamvis ab initio nullas vires habuerit, efferetur. Sed etiam liceat quibuscumque ecclesiasticis personis vocem contradictionis offerre, & ecclesiastica auctoritate fulciri, ita ut cum fructibus possint alienata reposcere. Hujus autem constituti legem in Apostolica tantùm volumus Sede servari, universis Ecclesiis per provincias, quæ proposito religionis convenire Rectores earum viderint, more servato.

N O T Æ.

1 *Symmachus.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* addendum autem est, *in Synodo Romana*. Et licèt Concius legat *tertia*, *can. 4. 5. & 6.* tamen in ea Synodo non reperiuntur hæc verba; extat tamen sententia ferè eisdem verbis concepta in synodo 6. Romana, celebrata tempore Theodorici Regis, sub Kalendis octobris, anno 503. ex qua citantur à Gratiano textus *in cap. canonibus, cap. jura, 16. quæst. 1. cap. non licet, dist. 10. cap. injustum 11. quæst. 3.* Synodus hæc congregata fuit contra invasores rerum Ecclesiæ, & statutum, ut nisi bona ablata restituerent, ut manifesti hæretici excommunicarentur, nec aliter quàm per satisfactionem ad communionem admitterentur. Item ne liceret Imperatori, vel Regi aliquid ex ipsis bonis usurpare. Cui decreto accuratè paruit Rex Theodoricus, dum interpellatus ab Eustorgio Episcopo pro bonis Ecclesiæ Mediolanensis, ita rescripsit apud Cassiodorum *lib. 2. var. cap. 29. Quamvis nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria subjectorum ociosa tranquillitas) tamen specialiter Ecclesias ab omni injuria cupimus reddi alienas, quibus dum æquabilia præstantur, misericordia divinitatis acquiritur: & ideò Beatissimi viri Eustorgii, Episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, petitione permoti, præsentibus te affatibus admonemus, ut prædiis, vel honoribus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis tuitionem studeas, salva civilitate, præstare, nec à quoquam cujuslibet rationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet divinitatis intuitu sublevari.* Et *lib. 4. epistol. 17.* Refert Coriolanus *in summa Concil. fol. 231.*

COMMENTARIUM.

2 Non erat satis alienationem rerum Ecclesiæ tot legibus prohibere, nisi & ipsa alienatio contra sacros canones facta irritaretur, & ita alienantes, aut alienationi consentientes debitis compescerentur pœnis. Ea enim est legis perfectæ natura, ut contra eam factum nequeat sustineri, etiamsi clausulam irritantem non contineat, quia adjecta creditur, *l. non dubium, Cod. de legibus*, Velascus *de privil. pauper. part. 1. quæst. 22. num. 2.* Unde si res Ecclesiæ sine præscripta à sacris canonibus solemnitate, & justa causa alienentur, nulla est ipso jure alienatio, adeò ut non sit necessaria ulla judicis declaratio, *cap. sine exceptione, cap. quisquis, cap. quidquid, 12. quæst. 2. cap. 2. hoc tit. lib. 6. Clement. 1. eod. tit. extravag. ambitiosæ*: latè probant innumeri congesti à Barbosa *lib. 3. jur. eccles. cap. 30. num. 46.* Thomas Hurtado *tom. 1. de congrua, lib. 1. §. 19. per totum*, Marinis *lib. 1. resol. cap. 6. & 7.* nisi à Pontifice defendatur, ut *in cap. 28. §. fin. de elect.* Nec obstat quod *in cap. si qua de rebus 42. 12. quæst. 2. cap. cùm Ecclesia 31. de elect.* dicitur similem alienationem revocandam esse; nam debet intelligi, ut quatenus de facto præcessit, de facto etiam contractus rescindatur. Redoanus *de rebus Eccles. q. 77. cap. 1. num. 17.* Nec etiam obstat, quod in eodem casu alienationis succurritur Ecclesiæ per remedium restitutionis in integrum, *cap. 1. de in integrum restit. cap. 11. hoc tit.* quod remedium supponit contractum valuisse, *l. in causa 16. ff. de minor.* Quia respondendum est, aliud esse agere ob læsionem ad rescissionem contractus, aliud verò ad nullitatem ex defectu solemnitatis. Primo casu remedium restitutionis necessarium est, *dicto cap. 1.* junctis ibi adductis: secundo verò casu tali remedio opus non est, quia alienatio ipso jure est nulla. Dubium tamen est, si in præsenti casu omittatur solemnitas, subsit tamen alienationis justa causa, an sustineatur talis alienatio; sæpè enim propter utilitatem sustinentur contractus, qui aliàs nisi cum solemnitate non celebrantur, *l. cùm mihi 8. §. eam, ff. de transact. l. non minus 14. Cod. de procurat. l. fin. ff. de jure dot.* Accedit, quia utilitas Ecclesiæ simili alienationi justam causam præbet, ut in textu antecedenti probavi: ergo si adest utilitatis causa, satis consultum est Ecclesiæ, etiamsi solemnitas non adhibeatur: quod & in alienatione rerum minoris defendit Tiraquel. *ad leges connub. gloss. 8. num. 86.* Quare hanc sententiam defendunt plures, quos refert Gilkenius *in auth. hac jus, num. 61. Cod. de sacrosanct. Eccles.* Rebuffus *in comp. alien. num. 34.* Navarrus *de reddit. Eccles. numer. 17.* Mascardus *de probat. conclus. 75.* Gutierrez *lib. 2. practic. quæst. 22. num. 9. & lib. 2. de tutel. cap. 7. num. 12.* Rodriguez *tom. 1. qq. Regul. quæst. 27.* Contrariam tamen sententiam, videlicet etiam justa subsistente causa alienationem rerum Ecclesiæ absque solemnitate factam nullam esse, probant Sarmiento. *1. part. de reddit. cap. 2. num. 6. & 15.* Gilkenius *ubi supra, ex n. 96.* Vincent. à Franchis *decis. 35.* Riccius *tit. de alienat. decis. 7. num. 3.* Quæ sententia probatur *ex cap. sine except. 52.* ubi expressè exigitur in alienatione rerum Ecclesiæ, ut facta sit à Prælato ex justa causa, & simul cum solemnitate, idest totius Cleri consensu. Idem probatur *ex cap. 1. hoc tit. in 6.* ubi tractatus, hoc est solemnitas desideratur: & *in extravag. Ambitiosæ*, exigitur causa, unde unum sine alio non sufficit; nam ubi pro forma aliquid desideratur, ejus omissio actum vitiat, *cap. quia propter 42. de elect.* Facit etiam exemplum minoris; nam si in alienatione prædii pupillaris causa adsit, decretum autem Prætoris non accedat, inutilis est alienatio, ut resolvit Fachineus *lib. 3. controv. capit. 3.* Hac ergo opinione retenta, pro solutione earum rationum, quas pro contraria sententia adducebamus, discrimen ita constituendum est. Aut enim alii Ecclesiæ obligantur absque mutua, & reciproca obligatione; & tunc certum est contractum valere: aut alienatio facta fuit cum mutua obligatione; & tunc alienatio non præcedente solemnitate nulla est, nisi persistente causa Ecclesia agat ex ea; nam tunc ope exceptionis sustinetur, ne cum alterius jactura, Ecclesia locupletetur, contra legem *nam hoc natura, ff. de condict. indeb.* latiùs prosequuntur Sarmientus & Gilkenius *ubi supra*. Eadem quæ de defectu solemnitatis hucusque diximus, procedunt etiam deficiente causa; nam cùm pro forma alienationis in vim conditionis desiderentur justa causa, & solemnitas, una deficiente, actus corruit, *l. si pluribus 129. ff. de verb. obl.* Donellus *lib. 8. cap. 32.* ubi Osualdus *littera Q.* docent Gilkenius *ubi supra, num. 12.* Duarenus *lib. 7. de sacris eccles. cap. 9.* idemque procedit si causa præcedat, sed falsa, argumento legis *non multùm 14. ff. de auctoritat. tut. l. cùm verò 26. §. subventum 7. ff. de fideicommiss. libertat.* utroque enim casu alienatio ipso jure nulla est, nec necessarium erit restitutionis remedium, ut voluit Glossa *in summa, 12. quæst. 2.*

Circa pœnas statutas contra alienantes res Ecclesiæ, sciendum est, quod diversæ fuerunt pro temporis varietate statutæ. Primò ex constitutione Leonina relata *in d. l. jubemus 14. Cod. de sacros. Eccles.* puniuntur hujusmodi alienantes amissione officii obtenti, & compelluntur damnum illatum Ecclesiæ constituere: idem statuitur *in cap. nulli 3. cum seq. cap. monemus 16. cap. quisquis 19. cap. indignè 21. cum sequenti, 12. quæst. 2. cap. nulli 5. hoc tit.* & jure antiquo deponebantur Episcopi, qui absque necessitate res Ecclesiæ distrahebant, *cap. si quis Episcopus 10. quæst. 2. cap. Apostolicas 12. quæst. 1.* item clerici, aut Abbates, qui sine licentia Episcopi distrahebant res Ecclesiæ, *cap. Abbatibus 12. q. 2.* Sed Paulus II. in dicta extravaganti *Ambitiosæ*, hanc depositionis pœnam temperavit, excommunicatione inflicta, & post moram in petenda absolutione, suspensione à regimine propriæ Ecclesiæ imposita; licèt quoad has pœnas constitutionem hanc usu receptam non esse moneant Suarez *de censuris disp. 23. sect. 6. num. 3.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 50. num. 173.* Postea novis constitutionibus S. Pii V. Urbani VIII. Gregorii XIII. & Sixti V. excommunicatio prolata est non solùm in alienantes res Ecclesiæ, verùm & in consentientes hujusmodi alienationi, absolutione Pontifici reservata, ut eas referens probat Gibalinus *in synopsi censur. verbo Alienatio:* prosequuntur Garzia *suprà, dub. ult.* Hurtado *d. tom. 1. de congr. §. 16.* & nos aliqua dabimus *in capit. 1. de solutionibus*. 3 De pœnis alienantis, vel alienationi consentientis.

CAPUT VII.

Alexander III. a *Vvigor. Episcopo.*

AD aures; *Et infrà*: Illas verò terras, quæ de sylvis extirpatis sunt *b* arabiles factæ, eis e hæreditario jure sub annuo censu poteris concedere tenendas, à quibus ipsas suo, vel parentum suorum labore constiterit fuisse extirpatas, nisi fortè aliis possent ad majorem tuæ Ecclesiæ utilitatem, cum eodem onere, & labore conferri,

NOTÆ.

1 a *VVigorn.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.7.* Concius addit, *Pars cap. ad aures*; & rectè, quia prior pars hujus textus extat *in cap. ad aures, de eo qui duxit in matrim.* in eadem prima collectione, & post Concilium Lateran. *part.6. cap.15.* De Vvigorniensi Ecclesia nonnulla notavimus *in capit.9. de elect.*

2 b *Arabiles factæ.*) In quibus agris sterilibus propriæ emphyteusis ratio consistit, quod facilè patebit, si hujus contractus originem referamus. Sciendum enim est, Romanos Italia occupata finitimorum agros bello captos partim vendidisse, partim publicasse, civibusque sub tributo modico ad fruendum dedisse. Plutarchus *in vita Gracchorum*, Appianus *lib.1. de bello civili*, ibi: *Agros captos, sibique in perpetuum reservatos, eor quidem qui culti erant, colonis continuò dividebant, vendebant, elocabant; eor verò, qui propter bellum inculti, ac deserti erant, quorum magna erat copia, quia nondum illis vacabat in sortem mittere, auctionabantur, eisque addicebant, qui colere vellent, vectigali imposito in naturam quidem frugum decima, reliquorum fructuum quinta.* Aristoteles etiam *lib.2. œconom.* ait, Byzantinos exhausto ærario fundos publicos certa mercede, & pensione locasse; fertiles quidem ad tempus, alios ad perpetuum, ut cultura meliores evaderent. Et sanè tunc primùm in usum evenire cœpit contractus hic, cùm agri deserti, atque inculti non facilè colonos reperiebant, qui cùm impendium magnum in illorum cultura, atque melioratione fecissent, ab iis discedere cogebantur: institutum igitur fuit, ut non ad tempus, sed in perpetuum, vel certè ad tempus longissimum illi agri elocarentur ea lege, ut quamdiu merces solveretur, tamdiu, vel certè ad longissimum tempus retinerentur. Unde emphyteusis diffinitur *Contractus, quo res immobilis in perpetuum, sive in longum tempus, quoad dominium utile conceditur sub certa pensione præstanda domino directo.* Docent, naturam, & leges hujus contractus prosequentes, Donellus *lib.9. comment. cap.10. cum sequenti*, Caldas *integro tractatu de jure emphyteutico*, Jul. Clarus *lib.4. sentent. §. emphyteusis*, Bronchorst. *cent.1. assert. 80. cum sequent.* Gibalinus *part.2. lib.4. de usuris, cap. 1.* Et an contractus juris gentium, vel civilis sit, disputat Mancinus *centur.1. genial. cap.27.* & an sit bonæ fidei, vel stricti juris, quæ namque actio ex eo detur, ipse examinat *cap.30. & 31.*

3 c *Hæreditario jure.*) Inter alias emphyteusis divisiones ea præcipuè notatur ab Interpretibus, quod alia sit hæreditaria, alia verò familiaris. Hæreditaria est, quæ pro quibuscumque hæredibus, etiam extraneis conceditur: familiaris verò, quæ nulla facta mentione hæredum contracta fuit: quare vi concessionis non requirit, ut successores sint hæredes, poteritque filius repudiata hæreditate succedere in emphyteusi. De variis formulis, quibus emphyteusis conceditur, agit Molina *de justitia, disp.472. cum sequent.*

COMMENTARIUM.

4 DIfficilis, & meritò Interpretibus visa est præsens Alexandri decisio, dum continet prædia Ecclesiæ in emphyteusim perpetuam dari posse; cùm certum sit inter alias alienationis prohibitæ species eam referri à sacris canonibus, *cap. nulli, hoc tit. dicta extravag. ambitiosæ*: facitque textus *in l. fin. Cod. de rebus alien.* dum inter alienationis modos enumerat emphyteuticam concessionem, ibi: *Similique modo servitutes minimè imponi, nec emphyteuseor contractum.* Et rectè, nam per hanc concessionem transit in emphyteutam dominium, *l.1. Cod. de jure emphyt.* docent Valascus *de jure emphyt. quæst.13. 18. & 29.* Garzia *de expensis cap.14. à num.3.* Connanus *lib.7. comment. cap.12. num.2.* Duarenus *lib.1. disp. cap.14.* Gutierrez *lib.2. canonic. cap 8. num.22.* Petrus Barb. *in l. si filio 26. §. fin. num.39. ff. soluto matrim.* Sarmientus *lib.3. select. capit.2. à n.31.* Faber *decad.65. errore 3. & 5.* & *lib.20. conject. cap.11.* Schisurdeg. *lib.1. tract.18. quæst.2.* Caldas Pereyra *de renov. emphyt. lib.1. quæst.10.* Jul. Clarus *lib.4. recep. sentent. verbo Emphyteusis, quæst.1. num.2.* Pichardus *in §. alio, de locat. ex num.31.* Donellus *lib.9. comment. cap.13.* Yranzo *de protest. cap.15.* Solorzanus *lib.2. de jure Indiar. cap.2. num.6.* Besoldus *in delibat. juris ad lib.6. Pandect. tit. si ager vectigalis.* Quod dominium Pragmatici utile, nos verò bonitarium dicimus, de quo loquuntur textus *in l. sciendum 15. §.1. ff. qui satisdare, l.1. & ult. ff. si ager vectigal. l. cum sponsus 12. §. in vectigalibus, ff. de public. l.3. §. si ego, ff. de novi operis nunc. l.1. §. quod ait 3. l.2. ff. de superfic. lib.5. tit. 30. partit. 3.* Unde illi tantùm possunt emphyteusim concedere, qui res ipsas alienare valent, non verò illi, qui alienandi facultatem non obtinent, ut minores, furiosi, prodigi, tutores sine decreto judicis, procuratores absque speciali mandato, ut probat Gibalinus *d. lib.4. art. 1. cap. 3.* Ex eadem ratione nec majoratus possessores possunt res majoratus in emphyteusim dare, ut post Molinam, & Mieres probant latè Flores de Mena *ad decis.16. Gammæ, num.3.* Carvallo *in cap. Raynuntius, part.2. num. 311.* Anguianus *de legibus lib.2. capit.14. per totum.* Igitur non rectè asseritur in præsenti, Episcopum posse prædia Ecclesiæ in emphyteusim concedere. Sed antequam huic difficultati satisfaciamus, sciendum est emphyteusim aliam esse perpetuam, aliam temporalem: perpetua, quæ communior est, unde emphyteutæ jus dicitur perpetuum *in l.1.2. & 3. Cod. de locat. præd. civil. l.1. Cod. de offic. Comit. sacri pal.* atque emphyteusis perpetua conductio dicitur à Gordiano *in l. viam, Cod. locati*, & ea est, quæ sine temporis, aut personarum præfinitione conceditur; temporalis, quæ ad certum tempus, vel numerum personarum, *l. ult. ff. si ager vectigal.* Cùm ergo de emphyteusi concedenda ex rebus ecclesiasticis agitur, jus hoc per Imperatores statutum legimus, ut temporalem emphyteusim omnibus Ecclesiis concedere liceat, dummodo ultra filios, & nepotes non porrigatur; perpetuam verò nullo modo concedere possint, nisi in prædiis ruinosis, *authent. de non alienandis, authent. de alienat. & emphyt.* Juxta sacros verò Canones indistinctè emphyteusis, tam perpetua, quàm temporalis prohibetur, *d. cap. nulli, d. extravag. ambitiosæ*; & meritò, quia si locatio prædiorum Ecclesiæ ad longum tempus fieri prohibetur, *cap. ad audientiam, infrà hoc tit.* ita etiam emphyteusis: probat Molina *lib.2. de justitia, disp.469.* nec contrarium probatur in præsenti textu; nam in eo supponitur, emphyteusim concedi debere adhibita solemnitate à jure præscripta, argumento textus *in l. qui testamento 20. ff. de testam.* & ita Alexander non negat in emphyteusi desiderari solemnitatem, quæ in alienationibus exigitur. Accedit, quia in præsenti casu tantùm dubitabatur, an prædia aliàs sterilia aratro ad fertilitatem redacta essent; & ita an adesset justa causa ad concedendam talem emphyteusim? Cui dubio respondet Alexander, alienationem illam fieri posse, quasi dicat eam esse justam causam concedendi prædia Ecclesiæ in emphyteusim agricolis illis, qui ea reduxerunt ad culturam; non tamen ideò negat Alexander, adhibendam esse juris solemnitatem. Si autem res Ecclesiæ solitæ sint concedi in emphyteusim, poterit Prælatus propria auctoritate iterum dare, *cap. per tuas, de donat. cap. fin. de feud. cap.2. de locato, in 5. compil.* Vela *tom. 1. dissert. 15.* quia tunc non est alienatio, cùm res illæ nondum ad Ecclesiam redierint pleno jure. Docent Covar. *lib.2. variar. cap.17.* Azor. *lib.10. instit. part.2. cap 2. quæst.8.* Gibalinus *d. lib.4. de usur. cap.1. art.8.* qui rectè exigunt, ut eadem causa dandi in emphyteusim perseveret; ideòque negant agrum, qui ob sterilitatem datus primò fuerit in emphyteusim, & deinceps cultura factus est pinguior, finita emphyteusi propter emphyteutæ delictum, aut deficientibus ejus hæredibus; dari denuò in emphyteusim non posse; quia eadem causa, propter quam in emphyteusim primò datus fuerat, nimirum sterilitas, non amplius subest.

C A P U T VIII.

Cœlestinus III. a *Ravennati Archiepiscopo*.

UT super aliqua reposita quæstionis dubietas Ap. Sed. providentia enodetur, Romana Ecclesia, cui licèt immeriti præsidemus, singulorum consuevit consultationibus respondere. Sanè quæsivisti à nobis, si possessiones, seu redditus regalium decimationum, & aliunde ex certis locis provenientes, quos prædecessor tuus bonæ memoriæ quousque diem clausit extremum, ad manus suas tenuit, & in proprium usum excepit, nec aliis infeudavit, de mensa sint Archiepiscopi intelligendi, & de eis, cùm ex sacramento fidelitatis teneatur ab Apostolica Sede, nihilominus causa subjectionis contractus possit alienationis cujuslibet intervenire. Tuæ igitur inquisitioni præsenti pagina duximus respondendum, quod sive intelligantur de mensa, sive non, ut non alienentur, consultius æstimamus.

N O T Æ.

1 a RAvennati.) Ita etiam legitur in secunda collectione *sub hoc tit. cap.* 1. sed legendum est, *Urbanus III.* & supplendum est, *Gerardo*, de quo plura refert Rubeus *lib. 6. hist. Raven. fol.* 355. ubi aliud rescriptum à Lucio III. eidem missum refert: & *fol.* 357. ni fallor, hujus textus meminit, dum ait: *Lucius Pontifex Maximus postquam Argentam, quam memoravimus à Ferrariensibus, Salinguerra Torello Duce occupatam, restituendam jussit, eamque una cum omnibus, quæ in Argentano agro Archiepiscopus Ravennas possideret, Pontificis litteris confirmavit, migravit ex hac vita Veronæ vii. Kal. Decembris: in ejus locum Urbanus III. suffectus est, qui postero anno litteris suis concessit Gerardo Ravennati Archiepiscopo, ut Ravennatis Ecclesiæ possessiones procul positas, & minus utiles, sicuti quæ Pollæ, & in quibusdam aliis locis erant, accedente sacratiorum hujus Ecclesiæ virorum consensu, alienaret.* De Ecclesia Ravennat. egi *in cap. 5. de rescript.*

COMMENTARIUM.

2 PRo hujus textus expositione sciendum est, juramento fidelitatis ab Archiepiscopis, & Episcopis præstando adjici promissionem indemnitatis rerum mensæ propriæ, his verbis: *Possessiones verò ad mensam meam pertinentes non vendam, nec donabo, non impignorabo, nec de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice; & si ad aliquam alienationem devenero, pœnas in quadam super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo.* Ita refertur in Pontificali Romano, *part. 1. de consecr. electi in Episc.* Hanc autem promissionem juramento firmatam ab iis tantùm olim exigi solitam fuisse, de quibus suspicio probabilis oriri posset, quod bona Ecclesiæ alienaturi essent, colligitur ex textu *in cap. de Syracusanæ*, 28. *dist.* ex quo deducitur, indemnitatis rerum ecclesiasticarum in ordinatione cautionem juratoriam ab eo exactam fuisse, qui liberos, & uxorem habens, facilè credi posset inducendus cupiditate sanguinis, & carnis ad alienanda, vel dilapidanda bona Ecclesiæ: in aliis verò Episcopis consecrandis hanc cautionem non exigi, probat Hallier. *de sacris elect. sect. 6. §. 5. per tot.* & firmari potest ejus sententia *ex cap. 2. de feudis*, *cap. fin. de Eccles. ædific.* ubi mentio fit hujus promissionis. Nec novum est, ut à suspecto juramentum exigatur, quod à non suspecto nequaquam requiritur. Cùm ergo Gerardus Archiepiscopus Ravennæ prædictam promissionem fecisset, & ambigeret, an possessiones regalium decimationum spectarent ad mensam propriam, vel Capituli, consuluit Urbanum III. qui illi rescribit, in eo casu tutius esse ab alienatione abstinere, cùm in dubiis tutior pars sit eligenda, *cap. 3. de sponsal.* sed si ipsæ res, de quibus ambigebatur, solitæ erant in feudum dari, non obstante tali juramento, poterat Gerardus iterum in feudum concedere.

§.

POssessiones, quæ verò Ecclesiæ tuæ minùs sunt utiles, pro aliis utilioribus, de fratrum tuorum, & sanioris partis consilio, & assensu alienandi, seu commutandi liberam concedimus facultatem.

COMMENTARIUM.

3 SUpposita hujus §. historia, quam ex Rubeo suprà retuli, sciendum est, dubium esse, an universa bona immobilia, etiam modici valoris, sub præsenti prohibitione de rebus Ecclesiæ, & cætera comprehendantur? Et negativa sententia suadetur *ex cap. terrulas* 53. 11. *quæst.* 2. ubi sine consilio fratrum, hoc est sine solemnitate permittitur Episcopo alienare terrulas, seu vineolas exiguas, & Ecclesiæ parum utiles, *ex cap. 3. de donationibus*, *l. 5. tit. 14. part.* 1. ubi rei modicæ donatio Prælato permittitur, etsi donare absolutè ex rebus Ecclesiæ illi probibeatur, *cap. 1. de his quæ fiunt à Prælatis.* Ita docuerunt Redoanus *de rebus Ecclesiæ quæst.* 13. & 51. Gutierrez *consil. 15. n. 7.* Gratianus *discept. forens. tom. 3. quæst.* 452. *num.* 16. qui æstimationem modicitatis prædiorum arbitrio Judicis relinquunt. Contraria verò sententia, immò ad omnia prædia, etiam modicæ æstimationis præsentem prohibitionem extendi, verior est, non solùm quia circa minorum prædia non alienanda hoc jus obtinuit, *ex l. si fundus* 13. *in princip. ff. de rebus eorum;* sed etiam quia eadem lex Ecclesiarum prædiis specialiter præscripta reperitur *in cap.* 1. ibi: *Prædium Ecclesiæ magnum, vel exiguum*, 17. *quæst.* 4. & in præsenti textu: proderit ergo modicitas, aut inutilitas prędii, ut alienationi faciendæ ii, quorum interest, servata forma dictæ legis *si fundus*, consensum præbeant: sed sine solemnitate facta distractio, etiam modici prędii, nulla est, ut docent Duarenus *lib. 7. de sacris Eccles. cap.* 9. Rebuffus *in compend. alienat. num.* 60. Nec contrarium probat textus *in dicto cap. terrulas;* nam omissis solutionibus traditis à Glossa *in præsenti*, Gutierrez *dicto consil.* 15. dicendum est cum Duareno *ubi proximè*, in eo textu non remitti solemnitatem novis canonibus prescriptam, sed eam quæ desiderabatur juxta veteres canones, quos retuli *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.* consensum videlicet comprovincialium Episcoporum; fratres enim ibi accipiuntur pro Coepiscopis, ut notavit Cironius *ad titulum de his quæ fiunt à Prælat.* nam cùm difficile esset, duos, aut tres comprovinciales ad quamcumque alienationem advocare, ideò constitutum fuit, ut distrahendi facultatem solus Episcopus habeat, duobus concurrentibus. Primum, ut prædia alienata modici valoris, aut utilitatis sint: secundum, ut necessitas urgeat, ita ut ad remittendam solemnitatem illam sola necessitas non sufficiat, *cap. nullus* 39. 17. *quæst.* 4. Nec etiam sola modicitas, aut inutilitas, nisi duplex hæc causa concurrat, sufficit ad alienationem, quod probat mihi textus *in cap. si quis* 57. 12. *quæst.* 2. dum in eo statuitur, valere donationem terrulę, aut vineolę factam ab Episcopo libertis Ecclesiæ, quos ob benemerita manumiserat; ideò enim ibi sustinetur donatio, non solùm quia fuit facta de re modica, sed etiam quia fuit collata in servum benemeritum, quæ est justa donationis causa, *cap. cum redemptor* 68. 12. *quæst.* 2. Nec etiam obstat textus *in d. cap. 3. de donat.* cujus sententia recipienda est de rebus mobilibus, quarum etiam donatio Episcopo prohibita est, *ex eod. tit. juncta l. filius 7. ff. de donat.* In his enim rebus, si quantitas exigua est, & consuetudo non refragatur, donationem permittit textus ille, licèt prędiorum donatio sine solemnitate etiam modici valoris improbetur.

CAPUT IX.

Cœlestinus III. a *Exoniensi Episcopo.*

AD audientiam nostram noveris pervenisse, quod quidam de Canonicis Exonien. Ecclesiæ quædam prædia ejusdem Ecclesiæ, inconsultis aliis fratribus, in damnum Ecclesiæ, & detrimentum eorum, accepta, inde pecunia in perpetuum locaverunt: unde quoniam id indignum penitus noscitur, & iniquum, f. t. per Apost. scr. mand. quat. si verum est quod asseritur, locationes illas legitimè revocare curetis, ita quidem, quod si locata prædia non aliter revocari poterunt, eos quos noveris harum locationum auctores, susceptam inde pecuniam refundere conductoribus compellas: ne si hujusmodi locationes in sua contigerit stabilitate persistere, inde gravis eidem Ecclesiæ possit incommoditas provenire.

NOTÆ.

a *Exoniensi.*) Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.2.* De Exoniensi Ecclesia nonnulla notavi *in cap.6. de filiis Presbyt.*

COMMENTARIUM.

1 EX hoc textu communiter deducitur, prædia Ecclesiæ locari non posse ad longum tempus: quod & statuitur *in cap. nulli 5. hoc tit. Clement. 1. Extravag. ambitiosæ, eodem titulo*, & probatur ex eo, quia ex locatione ad longum tempus facta dominium utile transfertur, *lib. 1. §. quod autem, l. fin. ff. de superficiebus, l. 1. & 2. ff. si ager vectig.* probavi suprà *in cap. ad aures*, & latè docent Velascus *de privil. pauper. part. 1. q. 32.* Brito *ad rubric. de locato, §. 1. num. 10.* Menochius *de recuper. rem. 1. num. 68.* Cujacius *lib. 12. Pauli ad edictum, in l. id est 74. ff. de rei vind.* Pichardus *in §. in summa, num. 283. Instit. de interdicto.* Valentia *lib. 2. illustrium, tract. 1. cap. 6. n. 1.* Amaya *in l. 1. Cod. de fide & jure hastæ, num. 31.* ideòque prohibitum alienari, nec ad longum tempus locari posse, est communis Doctorum resolutio, ut ex pluribus docent Gomez *in l. 4. Tauri*, Velascus *dicta q. 22. num. 14.* qui longum tempus in hac parte accipiunt pro decennio, vel si locatio fiat ad novem annos cum pacto renovandi eam de novennio in novennium, & per consequens alienatione rerum Ecclesiæ vetita, prohibita censetur etiam locatio ad longum tempus. Sed in contrarium facit, quod locatio dominium mutare non solet, *l. non solet 39. ff. locati*; nec ullum verum ex ea transfertur dominium, ut probarunt latè Cumanus *in l. Codicillis, penult. §. instituto, de legat. 1.* Connanus *l. 7. Comment. cap. 12. num. 3.* Pinellus *in l. 1. Cod. de bonis matern. 3. part. n. 66.* cùm nulla differentia versetur inter locationem ad longum, vel ad breve tempus factam, cùm in multis juris locis reperiatur locatio in plures annos facta, *l. si in lege 24. §. fin. l. qui fundum 32. l. cùm in plures 60. ff. locati*; & ex eadem lege *qui fundum*, juncta lege *fundi partem 79. ff. de contrah. emption.* ubi locatio ad decem annos fit, quod tempus juxta Authores contrariæ sententiæ longum dicitur, ut notavit Amaya *in l. unic. Cod. de vendit. rerum fisc. n. 52.* & ex locatione conductor non possidet, quia usus tantùm rei illi permittitur, *l. si servus 61. §. locavi 8. ff. de furtis*: quare dicitur rem alii, non sibi possidere, *l. 1. Cod. communia de usucap. l. 2. Cod. de præscript. 30.* unde consequens est, ut conductor non possideat, cùm circa detentionem rei nullum proprium jus habeat, sed mutuatum à domino, cui possidet, & ministerium præstat, *l. officium 9. ff. de rei vind. l. communis 7. §. nec colonis, ff. communi divid. lib. 3. §. ult. cum l. sequent. ff. ad exhib. l. servi 16. ff. de periculo & commodo, l. si quis 10. §. 1. l. qui bona 19. l. interdum 11. §. ult. ff. de acquir. possess. l. non solùm 33. §. quod vulgò, ff. de usucap. l. 2. §. 1. ff. pro hærede, l. in puteum 12. §. ego, ff. quod vi aut clam, l. 1. §. denique, ff. de vi & vi armat. l. certè 6. §. is qui 2. ff. de precario*; nisi expressè hoc actum sit, ut transferatur possessio in conductorem, argumento legis *si absenti 38. §. 1. ff. hoc tit.* Possessionem etiam locari posse, post Bartolum, & Petrum Fabrum probat D. Josephus de Retes *de acquir. possess. cap. 3. consect. 2. n. 8.* Igitur locatio rerum Ecclesiæ, sicut ad modicum tempus, etiam ad longum fieri potest. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verum esse, nec ex locatione ad modicum tempus, nec ad longum facta, dominium aliquod in conductorem transferri: nec contrarium probant textus suprà expensi, qui loquuntur, & procedunt in emphyteusi, ex qua dominium utile transfertur, *l. possessores 12. Cod. de fundis patrim. lib. 11.* ibi: *Cùm fundorum sint Domini*; & *l. si qui 5. Cod. de divers. prædiis, eodem libro*, ibi: *Cùm sufficiat possessoribus, quod apud eos dominium in perpetuum ex nostra liberalitate permaneat.* Quia emphyteusis alienatio est, *Novel. 7. §. alienationis*, ibi: *Et in perpetuum extensam emphyteusim, quæ non procul ab alienatione consistit.* Locatio autem alienatio non est, ideòque ex ea, quamvis ad longum tempus facta, nullum dominium transfertur. Nec contrarium probatur in hoc textu, & aliis suprà citatis, ubi locatio rerum Ecclesiæ prohibetur, si ad longum tempus celebretur. Nam hoc non procedit, quia alienationis verbo comprehendatur locatio, sed extensione legis, quæ voluit, ut prohibita alienatione comprehenderetur talis locatio ad longum tempus facta. Rationem autem hujus extensionis assignavit Amaya *in d. l. unic. Cod. ne fiscus in rem, n. 56.* quia ex tali locatione perlonga videtur res Ecclesiæ alienata perpetuò, semper accedente utilitate rei locatæ, ut de usufructu civitati relicto refertur *in l. an usufructus 56. ff. de usufruct. l. si usufructus 8. ff. de usufr. legato*: posset enim evenire, ut si ad longum tempus non esset locata, utilior esset Ecclesiæ, & in effectu fraus fieret præsenti prohibitioni; frustrà enim sacri canones prohiberent venditionem, & emphyteusim rerum Ecclesiæ, si liceret Prælato ipsas res Ecclesiæ ad longum usque tempus locare, cùm per similem conductionem facilè hæc prohibitio eluderetur; & prohibito actu alienationis, prohibitus quoque fuit omnis actus ei similis, & qui eundem effectum habet, *l. sicut 8. §. sed si 13. ff. quibus modis pignus.*

Adductamen pro expositione præsentis textus distinguendæ sunt nonnullæ locationes; alia enim est locatio in perpetuum, veluti si quis rem conduxerit quoad pensionem solvat, Carrocius *part. 2. de locato, quæst. 6.* vel ad longum tempus, hoc est decennium, de qua hucusque egimus: alia est locatio ad modicum tempus, quæ licèt apud Romanos de quinquennio intelligeretur, *l. sed si lege, §. si domus, ff. locati*, Cujacius *lib. 34. Pauli ad edict. in l. si in lege 24. §. fin. ff. eod. tit.* tamen circa res Ecclesiæ locatio illa modica censenda est, quæ triennii metas non excedit. Rursus alia locatio est, quæ fit de rebus ad patrimonium Ecclesiæ spectantibus, alia de rebus præbendæ, aut beneficio annexis. Tandem alia locatio fit repræsentata pecunia, hoc est ante diem soluta, ut exponunt Zerola *in praxi, verbo Alienatio, quæst. 7.* Gutierrez *3. part. de jurament. cap. 3. num. 2.* alia fit mercede statutis temporibus, vulgò *à plazos*, solvenda: in qua locationum varietate sequentes casus observandi sunt. Primus, cùm bona Ecclesiæ in perpetuum, vel ad longum tempus locantur, quo casu talis locatio inutilis est, ex præsenti textu, & suprà expensis; adeò ut nec pro tempore modico locatio sustineatur, ut resolvunt Molina *l. 1. de primog. cap. 21. n. 28.* alter Molina *tom. 2. de justitia, disp. 467.* Secundus casus contingit, cùm eadem bona ad tempus modicum locantur, quo casu utilis, & valida locatio est, *Clement. 1. extravag. Ambitiosæ, hoc tit.* docent uterque Molina *ubi suprà*, Carrocius *de locatione bonorum Ecclesiæ, lib. 1. conclus. 1. & 2.* quia talis locatio tutori, & cuicumque administratori permittitur, ut docent Pinellus *in l. 1. Cod. de bonis matern. 3. p. num. 64.* Marinis *lib. 1. resol. cap. 4.* Molina *de primog. d. cap. 21.* qui etiam id resolvit in possessore majoratus; & de hac locatione accipiendus est Scævola *in l. penult. §. instituto, ff. de legat. 2.* dum docet, prohibita alienatione, non censeri prohibitam locationem; eaque locatio nomine Ecclesiæ facta, successorem intra præfinitum tempus constringit, & poterit fieri talis locatio repræsentata pecunia, vel consignato pretio certis pensionibus; dum tamen per repræsentationem pecuniæ non inferatur præjudicium successoribus Trident. *sess. 25. de reform.* docent Redoanus *de rebus Eccles. quæst. 6. num. 53.* Carocius *de locat. rer. Eccles. conclus. 20.* Moedanus *decis. 8. sub titulo de confirm. utili.* Illud tamen in hoc casu summè notandum est, quod cùm dicta Extravagans *Ambitiosæ*, tantùm vigeat ubi usu recepta est, ut notarunt Gilkenius *in authent. hoc jus, Cod. de Sacrosanct. Eccles.* Zerola *in praxi, verbo*

2 De diversis locationibus.

verbo Alienatio, Molina *de justitia*, *disp.* 466. Gutierrez *l.1.canonic.cap.8.ex num.2.* Garzia *de benef.* 2.*part.cap.*1.*ex n.*40. ad cognoscendum, an sine solemnitate supra triennium liceat conducere res Ecclesię, inspiciendum est, an prædicta constitutio recepta sit, quia si non reperiatur recepta, poterunt locari res Ecclesiæ, usque ad novem annos; cùm ante illam constitutionem sola locatio ad longum tempus, idest decennium, prohibita esset. Docent Gutierres, Garzia, & Molina *ubi proximè*: juxta quam doctrinam accipiendus est textus *in cap.2.de locato*, dum ait, locationem eam rerum Ecclesiæ permitti, quæ alienatio non sit; intelligendus est enim de locatione, quæ fit minori tempore decennio, majori autem triennio. Tertius casus evenit, cùm per Rectorem Ecclesiæ, aut eum, qui præbendam habet, locantur prædia annexa dignitati, aut præbendæ, vel fructus eorum; quæ locatio potiùs dicitur fructuum ecclesiasticorum, quàm rerum Ecclesiæ, cùm non fiat de rebus ad mensam Ecclesiæ, seu ejus patrimonium spectantibus, quo casu discrimen constituendum est inter locationem prædiorum, rerumve annexarum præbendæ; & locationem fructuum ipsius præbendæ: locatio prædiorum ad longum tempus facta nulla est, quia æquale jus in his rebus procedit, ut in rebus ecclesiasticis, *dicta extravag. ambitiosæ*; ideò omnium rerum, & bonorum ecclesiasticorum locatio non sustinetur; locatio verò fructuum præbendæ etiam ad longum tempus permittitur, ut *ex cap.fin. ne Prælati vices suas*, *l.9.tit.17.part.1.* probant Molina *de primog. lib.4.cap.21.* alter Molina *disp.466.* Avendanno 1.*part.de exequend. mandat.cap.4.num.42.* Valasco *de jure emphyt. quæst.29.* quod jus beneficiariis non concedunt Gutierres *lib.1.canonic.cap.8.* Garzia *ubi suprà*, *num.32.* Tandem ultimus casus notandus est, cùm sit locatio jurisdictionis, aut facultatis ecclesiasticæ deputandi vicarios in spiritualibus; quo casu statuendum est, locationem nullam esse, sive ad longum, siva ad modicum tempus fiat, *capit.1. & 2. Ne Prælati vices suas*, Tridentin. *session.25. de reform.cap.11.* quia prædicta locatio magis propter simoniæ periculum, quàm propter dissipationem rerum corporalium prohibetur.

C A P U T X.

Innocentius III. *Caro Archiepiscopo Montis a Regalis.*

POssessiones ad mensam tuam, vel Capituli pertinentes alienare non debes, aut Ecclesias, in quibus consueverunt monachi ministrare, *b* clericis, vel laicis assignare personis. Ideoque fraternitati tuę auctoritate præsentium districtiùs inhibemus, ne possessiones, *c* casalia, vel Ecclesias, quæ non consueverunt in beneficium assignari, alicui petenti concedas; immò potiùs Ecclesiam sancti Clementis de Messana, quam Gerardo Teutonico; & sancti Sepulchri Ecclesiam, similiter de Messana, quam Falconi Canonico; & beneficium, quod Thomæ filio I. Ferrari, in grave præjudicium Ecclesiæ tuæ diceris contulisse, ad priores usus non differas, appellatione postposita, revocare. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, xi. Kal. Junii, Pontif. nostri anno primo.

N O T Æ.

a MOntis Regalis.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit.cap.1.* & in epistolis Innocentii III. editis à Sirleto, *fol.50.* ex quo textum ita restituo. Missa est præsens epistola Caro Archiepiscopo Montis Regalis, qui Guillelmo defuncto successit in Archiepiscopatu Montis Regalis 1189. cùm esset monachus, & Abbas monasterii sanctæ Mariæ de Altu Fonte, Ordinis Cistetciensis, ut refert D. Rochus Pirrn *tom.1.Sicil. sacræ, notit.3.fol.415.* Hujus Archiepiscopatus facultates à Regibus collatæ, quas recenset Lellus *pag.2.fol.33. in suo libel. de Montis Regalis Eccles.* magnum acceperant detrimentum, ideò Innocentius III. rescribit huic Archiepiscopo apud Sirletum suprà, *fol.49.* primò in hæc verba: *Quæ in monasteriorum, & religiosorum locorum præjudicium attentantur, in statum convenit debitum revocari: nec firmitatem debent aliquam obtinere, quæ in enorme damnum ipsorum minus licitè præsumuntur. Ea propter, venerabilis in Christo frater, Ecclesiæ tuæ volentes utilitati consulere, auctoritate tibi præsentium indulgemus, ut quæ in Ecclesia tua, & in omnibus pertinentiis ejus illicitè alienata inveneris, tibi liceat legitimè revocare. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, xi.Kal.Maii.* Et statim circa alienationes ab ipso factas rescribit in præsenti epistola. De hac Ecclesia Montis Regalis egi *in cap.22. de offic.delegati.*

b *Clericis, vel laicis.*) Sed ad quid prohibitio hæc erga laicos, cùm ipsi sint incapaces cujuscumque beneficii, ut probavi *in cap.7.de elect.* Credo Innocentium in præsenti per laicos non intelligere sæculares homines, saltem minoribus ordinibus initiatos; sed nec etiam clericos, eos qui non sunt Canonici regulares; illi enim dicuntur clerici laici, ut probavi *in cap.ad audientiam, de præbend.* Unde, ni fallor, mens Innocentii est, Ecclesias monachorum non benè conferri clericis sæcularibus, vel laicis, idest clericis non regularibus; quia illi monachi non sunt, per quos consueverant Ecclesiæ ipsæ regi: tantùm enim in præsenti Pontifex intendit prohibere, ne status Ecclesiæ immutetur, juxta textus *in cap.ad hæc de relig.domibus*, *cap.quod Dei*, *de statu monach.* nam etiam è converso Ecclesiæ sæculares monachorum administrationi tradi non possunt, nisi cum causæ cognitione, licèt causa ipsa videatur favorabilior, *cap.ad audientiam*, *de Eccles.ædific.* quia quandiu Ecclesia regi potest secundùm primævam institutionem, nihil est immutandum, sed tantùm quando defectus adest, vel personarum, vel rerum, *cap.relatum*, *ne clerici vel monachi.* Quo modo accipiendum est Trident. *sess.24. de reform.cap.10.* regulariter tamen beneficia sæcularia sæcularibus, & regularia regularibus conferenda esse docetur *in cap.cùm de beneficio*, *cap.cùm singula*, *de præbend.in 6.Clem.1. de suppl.neglig.* docent P. Gregorius *lib.1.partit. tit.27.cap.2.* plures congesti à Barbosa *lib.3.juris Eccles.cap.4.num.79.* & *in cap.10. Trident.Concilii*, Pater Mendo *de Ordin. Milit.disquisit.11.quæst.4.per totam*, ubi latè agit de clericis fratribus Ordinum Militarium.

c *Casalia.*) Casale villa est à casis dicta, de qua in vita Angelæ de Fulginio, *cap.1.sect.34.* ita legitur: *Hoc accidit mihi prima vice, quando vendiderat casale meum.* Et *lib.3.constit.Neapolit.tit.4.c.1.* ita legitur: *Ut omnes civitates, castra, munitiones, casalia, villas, & quicquid in eis intus, aut foris.* Notarunt Bosquetus *ad Innoc.lib.1.epistol.17.* Vossius *de vitiis sermon.lib.3.cap.4. verbo Casale.*

C A P U T XI.

Idem *Episcopo a Mauriensi, Præposito Ultien. & Decano Hectorien. Turonen. & Maurien. diœces.*

AD nostram noveritis audientiam pervenisse, quod cùm *b* Tusien. monasterium depressum esset onere maximo *c* debitorum, dil. f. Abbas, & conventus ejusdem villam, quæ Januen. vulgariter, necessitate coacti Bonevardo laico concesserunt in feudum, tali conditione proposita, quod idem laicus octoginta libras persolveret, pro quibus eadem villa extiterat obligata: quod idem non distulit effectui mancipare. Verùm quia præfatum monasterium est, sicut dicunt, enormiter in hoc læsum, eo quòd de redditibus villæ præfatæ conventus singuli diebus unum ferculum, & in festis xii. lectionum

Digitized by Google

num pisces, vel aliud æquipollens percipere consuevit, nobis humiliter supplicaverunt, ut feudum prædictum faceremus ad utilitatem monasterii revocare, præsertim cùm idem laicus primo anno de ipsius proventibus ultrà summam perceperit prætaxatam, & per multos postmodùm annos suppressit ejus fructus. Nos ergo sic nolentes gravaminibus præfati monasterii providere, quod alii videamur injuriam irrogare, disc. v. per A. f. m. quat. inquisita pleniùs veritate, si prædictum monasterium propter hoc inveneritis enorme dispendium incurrisse, sæpedictum laicum, ut pecunia, quam pro exoneratione prædicti feudi, seu etiam pro utilitate ipsius monasterii noscitur expendisse, ab eodem Abbate, & conventu recepta, cùm sibi fructus percepti hactenus sufficere debeant pro labore, præfatum feudum eidem monasterio dimittat liberum, & quietum, mon. præm. per cens. ec. ap. rem. compellatis.

NOTÆ.

1 a *Maurien.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*2. Mauriana est urbs in Sabaudia, ad Alpes Cottias, ubi in valle est civitas sancti Joannis Maurianensis, vulgò dicta S. Jean de Maurienne, ut refert Papirius Masonius *in descript. Galliæ per flumina*, *fol.* 413. Habet Ecclesiam Cathedralem, cujus Episcopus Hiconius subscripsit Conciliis Matiscon. 1. & 2. ut tradit Carolus à S. Paulo *in geograph. sacra*, *fol.* 146.

2 b *Tusien.*) Legendum esse *Secusien.* jam notavit Hostiensis *in præsenti*, in castro enim Secusiæ, in finibus Italiæ, & Delphinatus, provinciæ Galliarum, est monasterium S. Justi dictum, Canonicorum Regularium Congregationis Lateranensis: & licèt per aliquot annos Monachi D. Benedicti in eo insederint, tandem reversi sunt ibi Canonici Regulares, ut refert Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. regul. c.*28. *n.*3. in quo jacent plura Sanctorum corpora, quæ ipse recenset *lib.* 3. *cap.* 46. *num.* 2.

3 c *Debitorum.*) De quo casu agitur etiam *in cap.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* ubi ita decrevit Honorius: (Proponentibus olim Abbate, & Conventu Sancti Antonini, Ecclesiam suam debitorum onere aggravatam, & humiliter postulantibus, ut concederemus, quod aliquæ de possessionibus suis minùs utiles venderentur, ut ex earum pretio solverentur: Nos eorum postulationibus annuimus in hac parte. Ipsi autem non ejusdem Ecclesiæ, sed vestri monasterii, licèt illi subjecti, & res alias idem monasterium contingentes ven. fr. n. Pistorien. Episcopo vendiderunt; quare Archidiaconus, & Archipresbyter. Senen. propter hoc partes de mandato nostro ad Sedem Apostol. citaverunt, quibus coram nobis postmodùm constitutis, nos hujusmodi contractu retento, vos & fidejussores vestros, ac ejusdem monasterii homines à juramenti, & cujuslibet obligationis alterius, ac excommunicationis vinculo, quo tenebamini ejusdem occasione contractus, duximus absolvendos, in eum statum præfatum monasterium reducentes, in quo ante contractum prædictum noscitur extitisse.)

COMMENTARIUM.

4 Certum est, rem Ecclesiæ improbè alienatam restituendam esse cum fructibus ex ea perceptis, *cap. si quis presbyterorum*, *cap. non liceat*, 12. *q.* 2. ex vulgari principio, quo docemur, omni restitutione, quæ ex justitia fit, fructus etiam venire, *cap.* 1. *de in integrum restit. cap. gravis*, *cap. conquerente*, *de restit. spol. cap. accedens*, *in fine*, *ut lite non contest. l. videamus*, *§. in Faviana*, *ff. de usuris*, *l. Julianus*, *§. idem*, *l. præterea*, *ff. de rei vind. l. restituere* 35. & 75. *ff. de verb. signif. l. si minor*, *l. restitutio*, *l. pater* 28. *§. si pecunia*, *ff. de minor.* cum aliis adductis à Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 3. Pinello *in l.* 2. *Cod. de rescind.* 2. *p. cap.* 4. §. 4. Acosta *in §. & quid si tantùm*, 2. *p. à num.* 71. Quare difficilis est præsens textus, dum in eo docet Innocentius, monasterio enormiter læso in alienatione villæ, eam restituendam esse sine fructibus. Glossa in præsenti ait, remitti fructus pro labore administrandi ipsam, argumento legis *fructus* 7. *ff. solut. matrim.* Sed si hæc sententia esset vera, sequeretur, numquam fructus venire in restitutionem, cùm semper præcedat administratio ipsius rei restituendæ. Costa *ubi proximè*, *num.* 75. Covar. *d. cap.* 3. *num. penult.* ut textum hunc exponant, supponunt in restitutione, quæ ex gratia fit, non venire fructus, *authentic. idem est*, *Cod. de hæreticis*, junctis traditis à Sfortia *de in integr. restit.* 2. *p. q.* 97. *art.* 14. Antonius Gomez *lib.* 3. *var. cap.* 13. *num.* 38. Garzia *de nobilit. gloss.* 6. §. 1. *num.* 45. Peregrinus *de jure fisci lib.* 5. *tit.* 2. *num.* 6. Fachineus *lib.* 1. *controv. cap.* 38. Undè cùm in præsenti specie in integrum restitutio concederetur Ecclesiæ ultra quadriennium à jure statutum, *Clem. unic. de in integr. restit. l. fin. Cod. de temporibus in integrum*, & ita ex gratia potiùs, quàm justitia daretur; ideò in tali restitutione extraordinaria non veniunt fructus. Sed etiam hæc interpretatio non placet, quia in præsenti specie Ecclesia enormissimè læsa fuit, cùm ex fructibus primi anni tantum percepisset laicus, quantum pro villa dederat monasterio: sed propter enormissimam læsionem, etiam ultra quadriennium Ecclesiæ restitutio datur, *cap.* 1. ibi: *Vel alia rationabili causa*, *c.* 2. ibi: *Nisi aliquid rationabile appareat*: *de in integr. restitut. lib.* 6. junctis Sfortia 1. *p. q.* 19. *art.* 7. Covar. *lib.* 1. *var. c.* 13. *num.* 10. Igitur in præsenti casu potiùs ex justitia, quàm ex gratia concessa fuit. Alii tandem affirmant, in præsenti casu fructus non restitui ob naturam contractus feudalis, in quo à feudatario pro labore, & servitio, quod exhibet domino, fructus percipiuntur, ut *in cap.* 1. *de feud.* quæ interpretatio suadetur ex illis verbis: *Cùm fructus illi sufficere debeant pro labore.* Quæ non sunt intelligenda de solo labore impenso in cultura, & colligendis fructibus, ut Glossa voluit; sed de labore, seu servitio, ad quod ex natura contractus feudalis tenebatur, *ex cap.* 1. *§. hujus autem*, *in quibus causis feudum amittatur*, *in usibus feudor.* Cùm igitur servitia exhiberi non possint sine solicitudine, & labore, pro illis fructus villæ feudalis suos facit. Sed hæc interpretatio refellitur primò ex eo, quia restitutio æqualiter contra omnes contractus, ex quibus læsio proveniat, minori, & Ecclesiæ competit, *l. si minor*, *l. restitutio*, *ff. de minor.* Igitur si ex aliis contractibus res cum fructibus restituitur, ut suprà probavi, etiam id admittendum est in læsione, quæ provenit ex contractu feudali. Secundò, quia feudi natura non fuit Innocentio III. incognita, *cap. verùm*, *cap. ex transmissa*, *de foro compet.* sed feudi præstatio respectu feudatarii, servitium, non verò labor appellatur: igitur cùm Innocentius fructus B. laico remisit propter laborem, non sensit de servitio ob feudum impenso. Facit etiam textus *in cap.* 1. *de in integrum restit.* juxta communem interpretationem, quam ibi adduxi. His ergo solutionibus omissis verius dicendum credo, laborem feudatarii in præsenti specie non provenire ex natura feudi, nec consistere in exhibendo servitio, sed in oneratione monasterii à debitis contractis: quare petebat feudatarius contractum non esse rescindendum, ut constat ex illis verbis: *Non distulit effectui mancipare.* Ac proindè licèt ex juris principiis monasterium fuisset restituendum ad rem cum fructibus, solutis expensis feudatario pro labore in solvendis debitis monasterii impenso, secundùm justitiæ æqualitatem, *ex dicta l. fructus* 7. *l. intra utile* 41. *§. fin. ff. de minor. l. Julianus* 14. *§. ex venditio*, *ff. de action. empti*, *l. curavit*, *Cod. eod. tit. l.* 2. *Cod. de usuris*, Innocentius III. tamen in præsenti intendens circuitus evitare, monasterio restituendam esse villam decrevit, & B. laico feudatario pro impenso labore in solutione debitorum monasterii fructus remitti jussit, non quia feudatarius erat, sed quia constabat, ipsum à debitis monasterium exonerasse.

CAPUT XII.

Idem *in Concilio* a *generali*.

Cum *b* laicis, quamvis religiosis, disponendi de rebus ecclesiasticis nulla sit attributa potestas; quos obsequendi manet necessitas, non autem imperandi, dolemus in quibusdam ex illis sic refrigescere charitatem, quod immunitatem ecclesiasticæ libertatis, quam nedum sancti Patres, sed etiam Principes sæculares multis privilegiis muniverunt, non formidant suis constitutionibus, vel potiùs

 consti-

confictionibus impugnare, non solùm de alienatione feudorum, ac aliarum possessionim Ecclesiarum, & usurpatione jurisdictionum, sed etiam de c mortuariis, necnon & aliis, quæ juri spirituali videntur annexa, illicitè præsumendo. Volentes igitur soper his Ecclesiarum indemnitatibus consulere, ac tantis gravaminibus providere, constitutiones hujusmodi, & venditiones feudorum, seu aliorum bonorum sine legitimo Ecclesiasticarum personarum assensu præsumptas occasione constitutionis laicæ potestatis (cùm non constitutio, sed destitutio, vel destructio dici possit, necnon usurpatio judisdictionis,) sacri approbatione Concilii decrevimus non tenere, præsumptoribus per cens. ec. compescendis.

NOTÆ.

1 a *COncilio.*) Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ubi *cap.* 44. & *in* 4. *collect. sub hoc tit. cap. unic.* reperitur hic textus.

2 b *Laicis.*) Hæc verba extant *in cap. laici* 24. 16. *qu. ult.* cujus prior pars refertur *in c.* 1. 96. *dist.* Nec rectè exaudinotur à Cujacio hic de laicis religiosis, idest in monasteriis conversis, seu oblatis, de quibus egi *in cap. in præsentia, de probat.* Laici enim religiosi in præsenti accipiuntur pro viris catholicis, & religiosis.

c *Mortuariis.*) De quibus *in cap. conquerente, de offic. ordin. cap. fin. de testam.*

TITULUS XIV.

De Precariis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio apud a Belvacen.

PRecariæ de quinquennio in quinquennium, secundùm antiquam consuetudinem & auctoritatem renoventur.

NOTÆ.

1 a BElvacen.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & verba hujus textus ex Synodo Balvacensi citant Burchardus *lib.* 3. *Decreti*, *c.* 169. Carnotensis *p.* 3. *Decret. c.* 230. Gratianus *in cap. precariæ* 10. *q.* 2. & canonem 13. Synodi Belvacensis in hæc verba refert Marculfus *in notis ad Bignonium, lib.* 2. *cap.* 5. ibi: *Ut precariæ de quinquennio in quinquennium, secundùm antiquam consuetudinem, & auctoritatem renoventur.* Eadem etiam verba referuntur in Concil. Meldensi *can.* 22. in qua Synodo transcripta fuerunt omnia, quæ statuta erant in Belvacensi. Cùm enim anno 845. Carolus Calvus convocasset Synodum Episcoporum Galliæ apud Bellovacum, quæ est civitas provinciæ Rhemensis, ubi de variis Ecclesiæ negotiis actum fuit; & eodem anno celebratum fuisset Concil. Meldense, de quo egi *in cap.* 1. *de constit.* in eo omnes canones Belvacenses relati fuerunt. Etiam reperiuntur verba hujus capitis inter capitularia Caroli edita ab Ansegiso, *cap.* 9. & in formulis veteribus Marculfi, *cap.* 19. 21. & 150.

COMMENTARIUM.

2 EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Precariæ de quinquennio in quinquennium debent renovari.* Quæ conclusio firmatur auctoritatibus suprà congestis, ubi eadem sententia adstruitur; nam in utroque jure non est alia similis decisio. Illustrant eam ultra congestos à Barb. & Garan. in præsenti, Cujacius ad hunc titulum, & *ad tit. C. de jure emphyt. fol.* 422. & *lib.* 1. *de feud. c.* 1. Petrus Gregor. *lib.* 23. *syntag. cap.* 2. Bignonius *in not. ad Marculfum lib.* 2. *cap.* 5. Ant. August. *in epit. juris, lib.* 14. *tit.* 39. Lindembr. *in glossar. verb. Precariæ*, Gibal. *lib.* 4. *de usur. c.* 2. *art.* 6. Glossarium Ansegisi *verbo Precariæ*, Dattis *in c.* 4. 10. *q.* 2.

Conclusio traditur, & probatur.

3 Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Precarii natura ea est, ut pro concedentis arbitrio revocetur, *l.* 1. *ff. de precario*: ergo non de quinquennio in quinquennium, sed quandocumque Ecclesia voluerit renovare precarias concessas, poterit. Augetur primò hæc difficultas ex eo, quia in precario ipso jure inducitur renovatio, *l. in rebus* 4. *§. fin. cum l. seq. ff. de precar. l. item quæritur* 13. *§. qui impleto, cum l. seq. ff. locati*: ergo si ipso jure tacitè inducitur renovatio, ad quid necessaria est expressa de quinquennio in quinquennium? Augetur secundò; nam si necessaria esset hæc quinquennalis renovatio, maximè ne longitudine temporis memoria concessionis pereat, *c. longinquitate* 64. *c. sæpe* 62. 12. *q.* 1. sed precariæ ullo tempore præscribi contra Ecclesiam non possunt, *c. clerici*, ibi: *Clerici quilibet, quantacumque diuturnitate temporis de Ecclesiæ remuneratione aliqua possederint, in jus proprium præscriptione temporis non revocentur, dummodo pateat Ecclesiæ rem fuisse, ne videantur etiam Episcopi tempore administrationis prolixæ, aut precarias, cum ordinati sint, facere non debuisse; aut diu retentas facultates in jus suæ proprietatis posse transcribere.* Ergo etiamsi de quinquennio in quinquennium non renoventur, nulla potest timeri præscriptio in precariis. Secundò in ea verba, *Secundùm auctoritatem, & antiquam consuetudinem*, ita insurgo: Contraria inter se sunt lex scripta, & consuetudo; ubi enim legis observantia adest, consuetudo non inducitur; quia, ut ait D. Isidorus *in c. consuetudo*, 1. *dist.* consuetudo suscipitur cùm deficit lex: igitur præsens renovatio non potest procedere juxta legem simul, & consuetudinem.

Traditur ratio dubitandi.

4 Adhuc tamen defensanda est præsens constitutio, pro cujus expositione sciendum est, precariarum contractum veteribus Romanis ignotum fuisse, atque hodie penitus in usu esse desiisse, ut testatur Ant. August. *in notis ad primam collectionem, in præsenti.* Unde præsenti textu sine ullo dispendio nos carere potuisse notavit Alberic. Gentilis *de libris juris canonici, fol.* 40. Frequens tamen fuit olim in Ecclesia Gallicana, ut constat ex Concil. Agathensi *can.* 58. Epaunensi *can.* 18. Aurelian. 4. *can.* 36. aliisque veteribus Canonibus, & Capitularibus congestis à Lindembrogio, Bignonio, & Gibalino *ubi supra*: fusiùs verò de his precariis actum fuit in Synodo ad Lyptinas Vicum in agro Cameracensi (ut ex Antonio *lib.* 5. *c.* 25. observavit Serarius *lib.* 3. *hist. Mogunt. not.*) anno 743. habita, Præside sancto Bonifacio A. S. L. ubi à Carolo Magno Principe Francorum ita statutum fuit: *Cum consilio servorum Dei, & populi statuimus, propter imminentia bella, & persecutiones cæterarum gentium, quæ in circuitu nostro sunt, ut sub precario, & censu aliquam partem ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri, cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus ea conditione, ut annis singulis de aliquaque casata solidus unus, idest duodecim denarii, ad Ecclesiam, vel Monasterium reddantur, eo modo, ut si moriatur ille, cui pecunia commendata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit: & iterum si necessitas cogat, aut Princeps jubeat, precarium renovetur, & rescribatur novum, & omninò observetur, ut Ecclesia, vel Monasterium penuriam, & paupertatem non patiantur, quorum pecunia in precario præstita sit: sed si paupertas cogat, Ecclesiæ & domui Dei reddatur integra possessio.* Ita refertur *lib.* 5. *Capitul. cap.* 3. & *lib.* 7. *cap.* 104. Est itaque precaria contractus, quo res Ecclesiæ alicui petenti commendantur sub annuo censu, vel alio quocumque onere, ad quinquennium, aut aliud tempus, quo finito Ecclesia res suas receperat. Cujus concessionis formulas referunt Marculfus *lib.* 2. *c.* 39. & auctor incertus formularum *c.* 27. & ex eis exhibet Sirmondus *in analectis ad Capitul. Caroli, tit.* 7. Nec contractus iste erat emphyteusis, ut perperam existimarunt Barbatia & Berojus *in præsenti rubr.* Jason. *in l.* 1. *C. de jure emphyt.* Valascus *de jure emphyt. q.* 36. *n.* 9. & notavit Cujac.

De precariis.

lib. 4.

lib. 4. *obs. c.* 4. emphyteusis enim, & precaria pluribus differunt. Primò, quia emphyteusis propter agrorum culturam inventa est, ut essent qui agros desertos excolerent. Brissonius, & Hothom. *verbo Emphyteusis*. Secundò, quia emphyteusis ex Zenonis constitutione formam accepit, *§. adeò* 3. *Instit. de locato:* contractus verò precariarum pluribus sequentibus annis incognitus fuit. Tertiò, quia emphyteusis in perpetuum conceditur, *l. viam* 10. *C. de locat.* quare perpetuarium jus dicitur *in l.* 1. *C. de offic. Comitis sacri palat. l.* 1. *&* 2. *C. de præd. fiscal.* at precariæ ad quinquennium conceduntur. Deinde emphyteusis sub lege meliorationis datur, precaria non. Item emphyteusis datur sub canone, & vectigali; precaria verò quamvis nonnunquam pensionem admittat, eam tamen necessariò non exigit. Tandem emphyteusis in agris, & prædiis consistit, precaria verò etiam in pecunia numerata datur, ut constat ex Synodo ad Lyptinas suprà relata, & exemplis congestis ab Hothomano *de verbis feudalibus, verbo Precaria*. Differt etiam valde precaria à precario: primò, quòd precarium inter contractus propriè dictos refertur, *l.* 14. *ff. de precario, l. eum qui, §. is qui precario* 11. *ff. de furtis:* precaria autem tantùm à DD. contractibus adnumeratur; geritur enim inter contrahentes negotium aliquod civile obligationem producens, ex qua cùm nulla alia expressè prodita sit actio, condictio ex canone nascitur, argumento legis unicæ, *ff. de condict. ex lege*. Secundò in precario nulla merces intervenire potest, quia est gratuitum, *l.* 1. *§.* 1. *l. quæsitum* 8. *§. eum quoque, ff. de precar.* in precaria autem plerumque intervenit merces, seu pensio. Tertiò, precarium nuda ejus qui concessit voluntate revocari potest, cùm in eo res petenti utenda detur, quamdiu is qui concessit, patitur, *l.* 1. *l.* 2. *§.* 2. *l. qui habet* 15. *ff. de precar.* at precariæ pro voluntate concedentium regulariter non revocantur, *c.* 3. *hoc tit.* nisi irrationabiliter concessæ sint, *c. de precariis* 6. 10. *qu.* 2. *c. precariæ* 44. 12. *q.* 2. *c.* 2. *hoc tit.* Quartò, in precario nulla est renovatio; nam qui precario ad tempus rogavit, finito tempore etiam precario utitur, ex tacita domini voluntate, *l. in rebus* 4. *§. ult. ff. de precario:* precariæ autem renovandæ sunt singulis lustris, ex præsenti textu. Tandem quia ex precario nonnunquam transfertur possessio, ex precariis verò nunquam possessio quæritur. In precario nunquam levissima culpa præstatur; in precariis autem tantùm levis, ut probat Gregorius Viccius *de possessione duor. q.* 7. Cæterùm quæ in præsenti dicuntur precariæ, & apud Flodoardum *lib.* 2. *hist. Rhemens. c.* 5. precatoriæ, alibi dictæ inveniuntur præstariæ; sic enim Flodoardus *lib.* 3. *hist. Rhemens. c.* 20. ait, Carolum Pipini Regis filium villam quamdam à Turpino Archiepiscopo obtinuisse in præstariam: & *c.* 21. memorat Theodoricum Episcopum petiisse res Ecclesiæ Rhemensis sibi per præstariam delegari: & confusas sæpe fuisse has voces, non est dubium, ut liquet ex variis exemplis signatis à Roverio *ad historiam sancti Joannis Reomaensis, n.* 134. In rigore tamen loquendo, præstaria rem Ecclesiæ importabat præstitam sub certis conditionibus, ut videre est in formula præstariæ Heldrici Abbat. Reomaensis 33. *c.* 4. Præstaria ergo dicta videtur, quia res Ecclesiæ minùs utiles, vel minusculæ, ut habet Conc. Agathese *can.* 7. salvo jure Ecclesiæ in usum præstabantur. Precaria verò expectabat petitorem, qui rem Ecclesiæ accipiebat precario, & conditiones se impleturum profitebatur.

5 De causis precariarum.

Circa causas introducendi in Ecclesia hujusmodi precarias non consentiunt Interpretes. Petrus Greg. *lib.* 23. *syntagm. c.* 2. Hothom. *de verb. feud. verbo Precariæ*, Precarias inventas esse ajunt ex eo, quod cùm parta victoria de Germanis à Ludovico Imperatore anno 499. ut refert Baronius *ibi*, non tam armorum vi, quàm Christi pietate, tunc fideles in gratiarum actionem ferè omnia bona sua Ecclesiæ obtulerunt; & posteà ne egestate laborarent, ab Ecclesia precibus impetrabant, ut earum rerum, vel aliarum usufructu uti liceret eis, quas Ecclesia facilè concedebat, quod satis constat *ex lib.* 2. *formular. Marculf. c.* 5. & ex veteri formula 27. & ex legibus Aleman. *tit.* 11. ibi: *Si quis liber res suas ad Ecclesiam Dei dederit, &c. & post hæc à Pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitæ suæ, & quod spopondit, persolvat ad Ecclesiam censum de illa terra*. Et in legibus Bajuvar. *tit.* 1. *c.* 1. ibi: *Post hæc nullam habeat potestatem exinde quicquam auferre, nec ipse, nec posteri ejus, nisi defensor Ecclesiæ illius per beneficium præstare voluerit ei*. Gibalinus verò *ubi suprà, c.* 2. *art.* 2. originem precariæ repetit ex eo, quod cùm temporum calamitate, & bello flagrante laici res ecclesiasticas invasissent, à quibus Ecclesiæ illas deinde recuperare non possent, consultius visum fuit eas laicis relinquere, sed commendatas, & in beneficium, cum obligatione census annui, aliisve conditionibus infrà referendis, per contractum, quem precariam vocabant. Sed quid vetat ex utraque causa precarias introductas fuisse? Illud tamen illis addendum duxi, hoc genus concessionum receptum fuisse, quia licèt pluribus Imperatorum legibus, Ecclesiæq; constitutionibus bona Ecclesiarum prohibita essent alienari; illud tamen genus concessionum permittebatur, ut petenti ad certum tempus rerum Ecclesiæ usumfructum non denegaretur, si non minùs quàm tantæ quantitatis, ac acceperat, redditus cum ipsarum rerum dominio Ecclesiæ relinqueret, *l. jubemus, §. sanè, C. de SS. Eccles.* quod contingit in contractu precariarum. Quæcumque enim precariæ concessio tantùm usumfructum transfert, nec qui precariam obtinet, potestatem habet alienandi aliquid de ipsa; quod pontificium non habere significat, ut in formulis 8. & 9. Marculfi, & *in l.* 1. *C. Theodos. de bonis matern.* ibi: *Ita sint in parentum potestate, atque dominio, ut fruendi pontificium habeant, alienandi eis licentia derogetur*. Et *in l.* 3. *C. Theodos. de fide Cathol.* ibi: *Nec his penitus posthac obtinendarum Ecclesiarum pontificum, facultatemque permitto*. In veteri instrumento Sancti Galluni *to.* 2. *antiquit. Aleman.* eodem etiam ferè modo precaria continetur: *Absque præjudicio Sancti Galluni ipsam villam tenere, & usare facias, & nullum pontificium habeas de ipsa villa, nec vendere, nec donare, nec alienare*. Refert Bignonius *ad Marculfum lib.* 2. *c.* 5. Primus igitur modus ineundi precariam hic fuit. Qui re Ecclesiæ uti cupiebat, id precibus postulabat ab Ecclesia, porrecta charta, quæ precaria dicebatur, vel precatoria, ut apud Marculfum *lib.* 2. *formul. c.* 5. & in Synodo Rhemensi sub Carolo, *can.* 35. ibi: *De his, quæ per precatoriam ab Ecclesia impetrantur*. Et ideò à precibus negotium ipsum precaria dicebatur. Concil. Tolet. 6. *can.* 5. ibi: *Si quis clericorum, vel aliarum quarumlibet personarum stipendium de rebus cujusdam Ecclesiæ Episcopi percepit largitate, sub precariæ nomine debeat professionem scribere, ut nec per detentionem diuturnam præjudicium afferat Ecclesiæ*. Subinde tamen ipsemet contractus à nomine libelli, seu chartæ sæpiùs precaria dicitur: plerumq; etiam appellatur beneficium, ut in dictis legibus Aleman. & Bajuvar. & in Synodo pistensi habita anno 862. ibi: *Has villas cum omnibus, quæ per precarias, aut beneficia inde homines retinent*. Apud Tertull. adversus Hermog. ibi: *Tribus modis aliena sumuntur, jure, beneficio, impetu; idest, dominio, precario, vi.* Notarunt Vossius *de vitiis serm. lib.* 3. *c.* 38. Cerda *in advers. sacr. c.* 98. *§.* 14. *&* 127. *n.* 11. Bignon. *ad Marculfum lib.* 2. *c.* 5.

6 De personis quibus & à quibus precariæ concedantur.

Perveniamus jam ad personas, quibus, & à quibus precariæ concedi solebant. Et certè concedi poterant precariæ non solùm clericis, & monachis, verùm etiam laicis. De precariis clericorum constat ex Synodo Epaun. *can.* 18. & Concil. Tolet. 6. De laicis *ex cap. sæpe* 72. 12. *q.* 2. ubi etsi in littera vulgata clericorum tantùm mentio fiat, at ex emendatione Gregoriana adducuntur illa verba: *Vel aliarum quarumlibet personarum;* unde probanda est vulgaris lectio textus *in cap. si Episcopus* 12. 16. *q.* 3. ubi legitur, *clericis, vel monachis, vel quibuslibet*. Quæ etsi à nonnullis codicibus absint, tamen defendi possent: & ita intelligendi sunt textus *in cap. possessiones* 16. *q.* 1. *cap. clerici* 16. *q.* 3. Et licèt Gibalinus *d. c.* 2. *art.* 5. existimet tantùm Reges, seu supremos Principes accipere posse hujusmodi precarias, audiendus non est, cùm contrarium constet ex juribus suprà relatis. Circa personas à quibus precariæ concedi possunt, sciendum est primò, eas concedere valere Rectores Ecclesiarum, qui res Ecclesiæ propriæ administrant, veluti Episcopi, Abbates, & similes. Illud tamen notandum est, quasdam precarias concessas fuisse ab Ecclesia spontè sua, alias verò jussu Principis; sic enim dixit Carolus Magnus in suo Capitulari *anno* 779. *c.* 44. apud Sirmund. *tom.* 2. *Concil. Gal. Sit* (inquit) *discretio inter precarias de verbo nostro factas, & inter eas, quas spontanea voluntate de ipsis rebus Ecclesiarum faciunt*. Synodus Lyptinensis: *Et iterum si necessitas cogat, aut Principes jubeat, Precarium renovetur*. Synodus Turon. 3. *c.* 5. ait, se circa precarias ad hæredes transmittendas, ipsius Caroli Magni arbitrio stare velle. Synodus Belvacen. apud Meldens. *c.* 18. sic principes alloquitur: *Ut præcepta illicita jure beneficiario de precariis facta à vobis sine dilatione rescindantur, & ut de cætero ne fiant à dignitate vestri Regii nominis, cavetur*. Et *c.* 22. *A nulla potestate quis cogatur facere precarium de rebus propriè Deo, & Sanctis ejus dicatis; cùm ratio, & usus obtineat, neminem qui non vult, contra utilitatem, & rationem præstitum de proprio facere beneficium: præcepta autem regalia super precariis ecclesiasticis*

sliciis fieri, nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo permitti; quoniam præceptum jure ecclesiastico formare, indignum judicet necesse est Majestas Regia, nisi ab Ecclesiastico Rectore petatur. Juxta quam distinctionem exponendus est textus *in c. precariæ* 44. 12. *qu.* 2. ubi precarias faciendas esse civili auctoritate, vel ecclesiastica decernitur. Discrimen verò, quod Carolus agnoscit inter precarias sponte ab Ecclesia, & jussu regio factas, in eo consistit, quod has precarias non licebat sine Principis consensu rescindere: quare Hincmarus Rhemensis ad Hincmarum Laudun. *epist.* 35. refert illum à Nortmanno in Synodo fuisse accusatum, quoniam eum de rebus sibi sua ipsiusmet Hincmari Laudun. concessione, atque consensu à Carolo beneficiatis, sine auctoritate Regia repulisset. Precariæ verò ab Ecclesia concessæ, per ejus Prælatum renovari, & revocari poterant, ut constat ex Synodo Lyptinensi suprà relata. Deinde precarias concedere solebant Principes cum consensu Ecclesiæ, ut ex ipsa epistola 35. Hincmari probat Gibalinus *d. lib.* 4. *de usur. c.* 2. *tit.* 7.

7 De forma hujus concessionis. Sed non satis liquet, quonam modo concedendæ sint precariæ à Prælatis Ecclesiæ, vel renovandæ, juxta præsentem textum; an videlicet tam in concessione, quam in renovatione necessaria sit solemnitas illa, quæ in rerum Ecclesiæ alienatione desideratur, juxta adducta suprà *in c.* 1. *de his quæ fiunt a Prælat. c. nulli* 5. *de rebus Eccles.* Et placet communis Doctorum sententia, videlicet in prima concessione precariæ necessariò adhibendam esse solemnitatem, in renovationibus verò faciendis non desiderari. Quam distinctionem docuerunt in præsenti Abbas, Ananias, Zabarella, Berojus, Speculator *tit. de locat. §. item quæritur*, Sylvest. *in summa, verbo Precaria, n.* 7. Et prima distinctionis pars firmatur *in c. precariæ* 44. 12. *qu.* 2. & sequenti ratione; nam cùm precaria plerumque gratuita sit, donationem continet, quæ sine justa causa, & debita solemnitate à Prælatis Ecclesiæ fieri non potest, *c.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.* & *c.* 2. *de donat. c. nulli* 5. *de rebus Eccles.* Et licèt merces plerumque constituatur, tamen quia ad longum tempus precaria conceditur, necessariò adhiberi debet solemnitas, ut de locatione ad longum tempus probavi *in c. ad audientiam, suprà tit. proximo.* Nec obstant textus *in c. clerici, c. si Episcopus* 16. *q.* 3. *c. sæpè* 12. *q.* 2. ubi docetur, Episcopum precarias has concedere posse, quia intelligendi sunt ex justa causa, & interveniente solemnitate. Unde infertur, errasse Calvinum *in Lexico juris, verbo Precaria*, dum existimavit precarium contractum inventum fuisse, ut fraus fieret prohibitioni; quoniam cùm emphyteusis etiam prohibita esset, excogitarunt Prælati ecclesiastici, novum alienationis genus, ut res Ecclesiæ concederentur, & nihil fieret contra prædictam prohibitionem. Nam cùm in hoc novo alienandi modo solemnitas æquè desideretur; ac in aliis alienationibus, nulla proinde fraus fit prohibitioni alienationis rerum Ecclesiæ. Cæterùm in renovatione, de qua in hoc textu, solemnitatem non desiderari, probant suprà laudati Interpretes ex eo, quoniam renovatio novus contractus non est, ut probat Joan. Andreas hic; ideòque prioris contractus solemnitas sufficit, firmantque exemplo feudi; nam etsi Prælatus juraverit se res Ecclesiæ non infeudaturum, poterit nihilominus antiquum feudum renovare, & iterum concedere, *cap. fin. de feudis:* minor quoque, qui feudum concedere prohibetur, de antiquo, potest iterum investituram facere, *princip. tituli per quos fiat investitura, in usibus feudor.* quæ doctrina firmari etiam potest argumento deducto *ex cap. consuluit, de Judæis, cap. per tuas, de donat. cap. acutiùs* 24. *q.* 1. *c. præcepit,* 12. *dist. l. patre, ff. de his qui sunt sui, l.* 3. *§.* 3. *ff. de peculio, l.* 4. *§.* 3. *l.* 44. *§. penult. ff. de usucap. l. fin. C. de Judæis;* & illa subtili, & valida ratione: etenim renovatio precariarum ideò in præsenti exigitur, ne temporis diuturnitate originis memoria obliteretur, ut notant omnes in præsenti, *in cap. precariæ* 10. *q.* 2. *c. longinquitate, c. sæpè,* 12. *q.* 2. ergo utile est Ecclesiæ renovationem fieri, ac proindè ex ejus renovatione melior ejus conditio redditur: undè deducitur, non solùm posse, immò & debere Prælatum renovationem facere; etsi enim in his rebus, quæ alienationem continent, & damno esse possunt, Capituli consensus desideretur, at meliorem facere Ecclesiæ conditionem solus Prælatus potest, *cap.* 2. *de donat. l. qui fundum, §. si tutor, ff. pro emptore.* Libenter tamen subscribo Berojo in præsenti, qui discrimen agnoscit inter eum casum, in quo tempus concessionis precariæ elapsum erat; & inter eum, in quo adhuc precaria durabat, ut primo casu, quia nova precaria conceditur, solemnitas desideretur, secundo verò prior solemnitas sufficiat: quæ distinctio probari potest *ex l. sed si manente, ff. de precario.*

Hucusque egimus de nomine, & natura precariæ; & de personis eam concedentibus, vel accipientibus: sequitur ut de rebus, quæ in precariam concedi solent, agamus: & communiter res, & possessiones Ecclesiæ in precariam dabantur, quas Synodus Lyptinensis suprà relata Ecclesialem pecuniam dicit. Nec rectè Hothom. *de verb. feudal. verbo Precaria*, his verbis nummos intelligit; nam ubi Carolus de renovanda ipsa precaria ibi agit, ait: *Si paupertas cogat Ecclesiæ, reddatur integra possessio.* Sic etiam accipitur *lib.* 6. *capitul. c.* 321. ubi prohibetur, ne quis laicus. Imperator, aut Rex invadere, aut rapere per violentiam præsumat monasterium, aut prædia, vel quascumque res de potestate Episcopi, & cætera; & pecuniam possidere, quæ fuit Christi nomine comparata. Ubi ea voce comprehenduntur omnia antea enumerata. Nec hæc pecuniæ acceptio aliena est à recta Latinitate, nam ut ait Hermog. *in l. pecuniæ* 222. *ff. de verb. signif.* pecuniæ nomine non solùm numerata pecunia, sed omnes res, tam soli, quàm mobiles; tam corporea, quàm jura continentur. Nec potest precaria constitui in pecunia, quia cùm plerumque ex ea pensio solvatur, & finito tempore res ipsa integrè restituatur, eveniret, ut usura committeretur, ut doctè expendit contra Filesacum Gibalinus, *d. c.* 2. *art.* 4. Possessiones ergo, & similes res Ecclesiæ in precariam concedebantur. Erant verò hujusmodi res duplicis generis; nam in primis aliquæ fuerant donatæ Ecclesiæ ab iis ipsis, quibus in precariam concedebantur; rogabant enim, ut sibi ipsis iis rebus, quamdiu vixissent, uti frui liceret, sive eas denuò post traditionem ab Ecclesia accipiendo, cujus precariæ formulam referunt Marculfus, *lib.* 2. *c.* 5. & *c.* 40. Auctor incertus veter. Formul. *c.* 27. ejusque meminerunt Concil. Turon. 3. celebratum anno 813. *can.* 51. Meldense sub Carolo anno 845. *c.* 22. leges Aleman. *tit.* 11. ibi: *Si quis liber res suas ad Ecclesiam dederit, & postea à Pastore Ecclesiæ per Beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitæ suæ.* Legibus Bajuvar. *tit.* 1. *c.* 1. sivè antè traditionem, cum quis rem Ecclesiæ donat, & petit antè traditionem ab Ecclesia, ut ipsius rei usumfructum sibi retinere liceat sub precariæ titulo; nam tunc videtur constituta precaria, juxta mentem Javoleni *in l. interdum* 41. *ff. de acquir. possess.* Cùm enim eo casu à se illius rei usumfructum non habeat, sed ab Ecclesia per precariam accipiat, precariæ contractus celebrabitur, quoniam etsi nondum rem tradiderit, in remunerationem tamen ususfructus accipit. Sed dices: ergo qui ut dominus possidebat, per precariam possidere incipit, quod fieri non potest, cum nemo sibi possessionis causam mutare valeat, *l. possidere* 3. *§. illud quoque* 19. *ff. de acquir. possess.* Sed respondetur ex Juliano, *in l. certè* 6. *§. Julianus, de precario*, non mutare sibi ipsi in hoc casu donatorem possessionis causam, sed potiùs illam mutat ex voluntate, & concessione Ecclesiæ, à qua rem per precariam accepit. Et si adhuc instes, hoc casu usumfructum ab Ecclesia non posse concedi, cum nunquam Ecclesia talem rem habuerit: Respondeo, quod per fictionem creditur rem donatam Ecclesiæ fuisse quæsitam, & tunc usumfructum ab Ecclesia in ea constitui, argumento legis *hæc ratio* 3. *§. penult. ff. de don. inter*, junctis traditis ab Osualdo, *lib.* 3. *comment. Donelli, c.* 10. *litt. C*, Cujacio, *lib.* 9. *obs. c.* 18. & quæ notant Interpretes de fictione brevis manus *in l. rogasti* 11. *l. singularia* 15. *ff. de rebus credit.* Si autem aliquis Ecclesiæ rem propriam dederit, cujus usumfructum sibi retineat, juxta textum *in l. quisquis* 28. *C. de donat.* de cujus interpretatione videndus Osualdus, *lib.* 5. *comment. Donelli, c.* 10. *litt. B, l. si quis* 33. *§. fin. C. eod. tit.* non propterea dicetur usumfructum illum habere per precariam, ut existimavit Hothom. *d. verbo Precaria.* Precaria enim tunc cum dominio plenè Ecclesiæ quæsito, ab usufructu conceditur, ut *in l. Seja* 42. *ff. de donat. causa mort.* Aliæ tandem precariæ concedebantur ex rebus Ecclesiæ iis, qui illas minimè donarant, sed quas aliud sibi compararat Ecclesia. Exemplum habemus in formulis veteribus *c.* 7. & in dicta Synodo Lyptinensi. Erant autem aliquæ possessiones, quæ in precariam concedi non poterant, quia ita à donatoribus cautum erat, ut refertur *lib.* 1. *legum Bajuvar. tit.* 1. tradit Fulden. ibi: *Ut nulli clericorum, aut laicorum aliquando res ipsæ, quas tradidi, in beneficium præstentur, sed ad locum, quo præfatus Martyr corpore quiescit, perpetuo deserviant.* Apud Flodoardum *lib.* 3. *hist. Rhemens. c.* 10. ibi: *Hincmarus Rhemensis hospitale constituit ad susceptionem peregrinorum, vel pauperum, ea conditione, ut nullo unquam*

tem-

8 De materia precariarum.

tempore quilibet Episcopus, vel qualibet persona ejusdem rei quidquam cuiquam in beneficium daret.

9 De conditionibus precariarum. Superest, ut de peculiaribus legibus, seu conditionibus hujus contractus agamus; & quidem plures olim usitatas fuisse, ex veteribus formulis Marculfi, & incerti Authoris constat, ex quibus aliquas referamus. Primò enim, qui res à se datas Ecclesiæ in precariam petebat, tantumdem accipiebat usufructuario ordine, ut loquitur Marculfus *lib.2.formul.cap.5.* vel beneficiario, ut ait Concil. Meldense *can.18.& 22.* immò aliquando duplo, aut triplo plus accipiebat, *c.precariæ 10.q.2.* ne hoc precariarum contractu alienas hæreditates Ecclesiam captare crederetur, ut ajunt Patres Concil. Turon. 3.*can.51.* Secundò qui precariam accipiebat, debebat res per eam concessas excolere. Marculfus, *lib.2.formul.5.* ibi: *Eam villam tantummodo excolere debeamus.* Et Concil. Tolet. 6.*can.5.* jubet, *Clericos qui in stipendium aliquid in precariam acceperint, utiliter laborare;* quia finita precaria res redibat ad Ecclesiam cùm suis incrementis, Marculfus *lib.2. formul.5.&* 40. Incertus Author *formul.27.* & finita ipsa precaria, res redibat ad Ecclesiam ipso jure, ut in eisdem formulis cavetur. Tandem præcipua lex precariæ erat, ut concederetur, vel ad vitam accipientis, vel in quinquennium, Ad vitam, cum ille, qui res suas Ecclesiæ donavit, ipsarum rerum usumfructum per precariam petebat; immò aliquando sibi, hæredibusque suis illum impetrabat: dicta Synodus Turon. 3.*can.51.* In quinquennium quando in precariam concedebantur res ab Ecclesia aliunde comparatæ, ut docet Gibalinus, *lib.4.cap.2.art.6.*

10 Traditur ratio decidendi. Sed cùm adhuc variis fraudibus laici obtinerent, aut retinerent precarias rerum Ecclesiarum, immò & ipsi Prælati dolo, & fraude eas concederent, variæ æditæ fuerunt ecclesiasticæ leges, ut vitarentur hujusmodi fraudes, quas referunt Gibalinus suprà, *art.9.per totum*, Filesacus, *in querel. Eccles. Gallic.* inter quas præcipua illa fuit, ne precariæ essent perpetuæ; quod primum statutum fuit à Joanne IX. in Synodo Raven. anno 904. teste Baronio *in eodem anno.* Denique à Greg. VII. ac denique ab Urbano II. anno 1096. in Concil. Turon. & simul statutum fuit, ut de quinquennio in quinquennium renovarentur, ut ita nunquam possent perpetuæ præsumi; & ideò in Concilio Agathensi *can.59.* dicitur Episcopos prolixas administrationes, aut precarias facere non debere, ne diu retentæ in jus proprietatis transcribantur: & spatium hoc quinque annorum, non longius, aut brevius, statutum fuit magna cùm ratione; nam locationes veteri Romanorum more de quinquennio in quinquennium fiebant, cujus moris vestigia extant *in l.si quis 4.§.fin.ff.de rebus credit. l. si quis 49.ff.de act.empti, l.si quis 9.§.1.l.item 13.§.fin.l.si in l.24.§.1.ff.locati, l.si filio 6.§.fin.ff. solut. matrim. l. qui quatuor 30.§.1.ff.de legat.3.l.ei cui 28.ff.de liber.legat. l.si à colono 89.ff.de verb.oblig.l.si servus 18.§.fin.ff.de stipulat.serv.l.inficiando 87.§.fin.ff. de furtis, l. intelligitur 3.§.cùm quamvis, ff.de jure fisci, l.3.§.1.ff.de administr. rer.* Illustrant Amaya, *in l. unic.C.de vendit. rerum, lib.10. n.51.* Pancirola *lib.1.var.c.95.* Ad locationis ergo similitudinem Ecclesia statuit precariam de quinquennio in quinquennium renovari debere. Accedit, nam Romani populi censores, ut agnoscerent privatorum census, idest bona, seu substantiam, consueverunt singulis lustris omnium bonorum lustralem censitationem facere, ut constat ex Cicerone, *lib.3.de legibus.* Trebell. Pol. *in Valer.* & observarunt Cujacius, *lib.24.obs.c.7.* Petrus Gregorius *lib.4.de Republ.cap.12.& lib.47.syntag.cap.16.* Revardus, *lib.4.var.c.13.* Hothom. *de Magistr. Roman.* Lipsius, *eod. tract.c.18.* Unde lustralis census dicitur *in l.census 10.ff.de probat.l.liberto 21.§.fin.ff.de annuis legat.* hucque respexit Ulpianus, *in l.in lege 62.§.fin.ff.ad legem Falcid.* ubi formale pretium dicitur, quod à censoribus lustrale imponebatur. Sicut ergo Romani, ut cujusque bona, seu census agnoscerent, de quinquennio in quinquennium publicam censitationem faciebant, ne si fortè longius tempus elaberetur, confusio oriretur; eadem ratione ab Ecclesia renovatio precariarum de quinquennio in quinquennium statuta fuit. Sed nunc videndum est, quid juris, si renovatio in hoc textu præscripta prætermittatur? Et Glossa hic, *verbo quinquennium*, existimat quinquennio elapso, omissaque renovatione, intelligi contractum precariæ tacitè renovatum, argumento legis *in rebus, §.ult.ff.de precario*, ubi precarium tempore transacto, si dominus non revocaverit, tacitè concessum creditur: idemque procedit in locatione, quia tempore elapso tacita reconductio inducitur, *l.item quæritur, §.fin.ff.locati, l.legem 16.C.eod.tit.* Sed hæc Glossæ sententia meritò displicuit Hostiensi, Butrio, Joanni Andreæ, Immolæ, Abbati, & Berojo, qui rectius docuerunt, revocatione non facta post quinquennium, jus precariæ amitti: quæ sententia probatur primò exemplo feudi; nam si vassallus, vel ejus hæres novam feudi investituram non petierit, à jure suo cadunt, *c.1.§.1. sub tit. quæ fuit prima causa benef. amitt. in usib.feud.* Secundò, quoniam ad renovationem, non solùm tacita voluntas, verum nec simplex expressa sufficit; siquidem renovatio exigitur, cùm precaria ad longum tempus concessa est: sed tunc voluntas expressa durat usque ad tempus contractus: ergo si expressa hæc voluntas, quæ contractum ipsum comitatur usque ad finem, satis non est ad renovationem, nec satis erit tacitus consensus. Tandem quoniam ideò renovatio desideratur, ut sæpè sæpius in hoc commentario dixi, ne memoria dominii pereat: sed huic periculo per tacitam renovationem non succurritur: ergo necessaria est expressa renovatio. Nec obstat exemplum deductum à precario; nam cùm negotium hoc precariæ diversum sit, ab uno ad aliud non rectè fit illatio, *l. Papinianus, ff.de minor.* daturque diversa ratio utriusque negotii, siquidem precariæ renovatio exigitur, quia dominii memoriæ perire potest, cum res Ecclesiæ, ut communiter possessæ, negligantur, *l.meminimus 2.C.quando, & quibus:* at hoc periculum in precario non datur, siquidem quilibet præsumitur diligens in requirendis rebus propriis, *l.cùm de indebito, de probat.* Eodem etiam modo responderi potest secundo argumento deducto ex tacita conductione. Accedit etiam, quia si ad tacitam reconductionem desideretur scriptura, vel alia solemnitas, ex lapsu temporis tacita non admittitur, *l.item 13.in fine, ff.locati*: at precariæ non aliter renovatio fit, quam si scriptura interveniat. Igitur ex patientia tacita renovatio non inducitur, ex regula legis, *contractus, C. de fide instr.* nam patientia consensum dumtaxat potest inducere, at scripturam, similemve solemnitatem supplere non valet, ut probat Berojus in præsenti, *ex num.2.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cui facilè respondetur, perpensis differentiis, quæ versantur inter precarium, & precariam, suprà adductis. Verum quæri solet, utrum precaria differat à precariis, hoc est, utrum hæc vox in singulari differat ab eadem in numero plurali? Et Hostiensis in præsenti, & in summa hujus tituli non leve agnoscit discrimen. Primò, quia per precariam conceditur, precariæ verò etiam ad hæredes transeunt. Secundò, quia in precaria renovatio desideratur, in precariis verò necessaria non est: quod discrimen quibusdam versiculis expressit, quos etiam retulerunt Glossa, *in cap.fin. hoc tit.* Viccius, *d.qu.7. de possess. duor.* & tantisper correxit Petrus Greg. *lib.23.syntagm.c.2.nu.2.* Movetur Hostiensis primò, quia in hoc textu precariæ ad quinquennium renovantur, precaria verò nullam talem conditionem exigit, *c. hujusmodi 10. q.2.c.sæpè 27.12.q.2.c.clerici 16.q.3.* Secundò, quoniam precaria ad vitam tantùm conceditur, *d. c. hujusmodi, d.c.sæpè*: precariæ verò etiam in successores transeunt, *cap. ad aures, de rebus Eccles.* Tertiò, quia nominum differentia rerum quoque distinctionem indicat, *l. si idem, C.de codicil.* Ergo cùm hæc nomina saltem numero differant, diversa negotia significare videntur. Quartò quoniam, ut considerat Berojus *hic, n.10.* ideò precariæ pluraliter dicuntur, quoniam cùm per quinquennium renoventur, plures concessiones sunt, argumento legis *scire 19.ff.de verb.oblig.* cùm verò ad vitam conceditur, quoniam renovari non debet, singulari numero precaria appellatur. Hanc Hostiensis opinionem communiter improbant repetentes *hic*, Anania, Immola, Zabarella, Butrius, Berojus, quibus libenter adhæreo, cum passim injuribus suprà citatis, & veteribus formulis promiscuè apponantur precaria, & precariæ. Nec obstat ultimum augmentum, quod ex incompatibilitate consuetudinis, & legis scriptæ expendebamus, cui ut satisfaciat Berojus *hic, n.7.* asserit consuetudinem, de qua in præsenti, utilem esse, & à jure approbatam; quia quod antea consuetudine tantùm receptum fuerat, post approbationem cœpit jus scriptum esse. Fit ergo renovatio in præsenti juxta antiquam consuetudinem, si ejus originem attendamus; secundùm auctoritatem canonum, si approbationem inspiciamus, argumento textus *in c. Abbate, de verb. sign. c.2.de præbend. in 6.* Verum licèt hæc Beroi solutio non displiceat, adhuc tamen dici potest, legem, consuetudinemque in præsenti concurrere, ut contingit in aliis juris locis, ut *in cap. cùm dilectus, de consuet. cap. cùm venissent, de instit. cap. ad hæc, de relig. domibus, cap. sopitæ, de censibus:* quod 11 Dissolvitur dubitandi ratio.

eve-

evenire potest duplici modo. Primò cùm interpretatur consuetudo legem scriptam, ut *in d. cap. cum venissent*, *l. cùm de interpretatione*, *l. minimè*, *ff. de legibus*: secundò cùm consuetudine lex ipsa approbatur, & confirmatur, ut *in cap. in istis*, 4. *dist.* junctis traditis per Abbatem, *in cap. fin. num.* 21. *de consuetud.*

12 Exponitur c. precariæ 10. q. 2. Sed antequam commentarium absolvamus, exponendus est textus, *in c. precariæ* 10. *qu.* 2. deductus ex Concilio Mediomatr. sive ut verius habent Burchardus, *lib.* 3. *c.* 167. Carnotensis, *p.* 3. *Decreti*, *c.* 228. ex Concil. Belvacensi, ex quo etiam tacitè refert Concil. Meldense *can.* 22. ubi constituitur, ut si res pleno jure Ecclesiæ donetur, possit Ecclesia in remunerationem tripli usumfructum concedere, quod difficilè est, cum *in l. jubemus*, *§. fin. C. de SS. Eccles.* quæ habetur *in c.* 2. *§. œconomus* 10. *q.* 2. rescribatur, ut in precaria possit is qui donavit rem, accipere usumfructum rerum tanti valoris, quanti res donata æstimari poterat; & similiter usumfructum alterius rei itidem donatæ. Cui difficultati communiter responderi solet duplici modo. Primò asserendo, discrimen versari inter jus canonicum, & civile, ita ut jure civili non nisi duplum, jure verò canonico etiam triplum concedatur. Secundò accipiendo constitutionem Leonis, & Anthemii regulariter in omnibus accipientibus precariam; textum verò *in d. c. precariæ*, in illis, qui ob senectutem, vel corporis debilitatem precariam ab Ecclesia petunt, quibus uberior concedi potest: tum quia majori miseratione digni sunt: tum quia breviori vita potiuntur, quare ususfructus æstimatio minor est, *l. cùm hi* 8. *§. modus*, *ff. de transact.* ibi: *Modus autem pro ætate ejus, qui transigit, arbitrandus est, ex valetudine.* Faciunt textus *in l. si quis*, *l. in causæ* 15. *ff. de fideicommiss. libert.* Sed his omissis solutionibus dicendum est, Ecclesiam aliquando, non modò tantumdem, quantum acceperat, sed etiam duplo, aut triplo plus de suis rebus utendum concedere, ne videretur hoc precariæ negotio alienam substantiam captare: quam calumniam Patres Concil. Turon. 3. *can.* 51. amoliuntur. Illustrat Gibalinus, *d. lib.* 4. *c.* 6. *art.* 6.

C A P U T II.

Ex Concilio a Carthaginensi.

De precariis quòque, quæ à Rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter fiebant, & se, suosque successores pœna gravi obligabant, ut facta ipsorum nequivissent absolvere, præcipimus, nemo successor in antecessoris sui pœna sit obligatus, sed suæ prudentiæ sit concessum, ut si antecessor ejus res Ecclesiæ irrationabiliter distribuerit, ab eo ad jus ejusdem Ecclesiæ revocentur.

N O T Æ.

1 a *Carthag.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 2. sed in nullo ex Conciliis Carthag. reperiri verba, jam notavit Ant. Augustinus *in notis ad hunc textum*, *in d.* 1. *collect.* nec mirum; nam cùm contractus hic precariarum tantùm in usu esset in Ecclesiis Occidentis, præcipuè in Hispana, & Gallicana, quomodo poterat in Ecclesia Orientali, ubi omninò incognitus erat, hæc constitutio edi? Reperitur textus hic *in l.* 2. *tit.* 10. *lib.* 3. *legum Longobard.* in hæc verba: *De precariis, quæ à Rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter fiebant, & se, suosque successores pœna gravi obligabant, ut facta ejus nequirent dissolvere, præcipimus, ut nemo successor in antecessoris sui pœna statuta sit obligatus: sed suæ providentiæ concessum, ut si antecessor ejus res Ecclesiæ irrationabiliter distribuerit, ab eo eidem Ecclesiæ ad jus tenendum revocentur.*

COMMENTARIUM.

2 Superiori commentario dixi præcipuè, contractum precariarum inventum fuisse, ut res Ecclesiæ rapacitate laicorum occupatæ, ad Ecclesiam redirent; sed statim circa ipsas precarias innumeras fraudes experta est Ecclesia: nam primò Principes sæculares prætextu precariarum res Ecclesiæ invadebant, ut constat ex Flodoardo *lib.* 1. *hist. Rhemens. c.* 20. Secundò cùm jussu Regum darentur precariæ ab Episcopis, sæpè sæpius laicis non solùm res Ecclesiæ, verum & ipsa monasteria tradebantur. Hincmarus Rhemens. *epist. ad Episcopos, & Proceres provinc. Rhemens.* missa anno 858. *cap.* 48. ibi: *Monasteria etiam religiosa, atque præcipua Canonicorum, & monachorum, atque sanctimonialium, quæ frater vester Dominus noster partim juventute, partim fragilitate, partim aliorum callida suggestione, etiam & minarum necessitate, quia dicebant petitores, nisi eis illa sacra donaret, ab eo deficerent.* Cogebantur etiam sæpius à Regibus precariam concedere, ut refertur in Concil. Meldensi *can.* 8. & hæredes etiam ejus, qui precariam acceperat, injustè retinebant. Concil. Turon. 3. *can.* 51. latè prosequitur Gibalinus, *d. cap.* 2. *art.* 8. *per totum*, immò & Prælati ecclesiastici has rapinas bonorum ecclesiasticorum, & fraudes laicorum juvabant, vel metu, vel cupiditate, vel negligentia: nam primò ipsi à Regibus precarias fieri petebant, ideò in Synodo Meldensi *can.* 21. ita cautum legitur: *Idem autem custos Ecclesiæ solertissimè caveat, ne sui ordinis, & ecclesiasticæ communionis fortè immemor, contra auctoritatem præceptum Regium pro quacumque assentatione fieri petat, qui etsi fecerit, non audiatur; si autem & obtinuerit, Regia discretione, & Episcopali judicio idem rescindatur, & petitor injustus pro Principis injusta suggestione dignè corripiatur.* Secundò, qui viduatas Ecclesias occupabant, precarias ex earum bonis concedebant, quas eadem Synodus rescindi debere his verbis decrevit: *Ut precariæ, & commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverunt, rescindantur, & cùm auctoritate ecclesiastica, vel civili, si faciendæ sunt, fiant.* Tertiò etiam clerici quandoque in easdem factiones conspirantes, precarias laicis concedebant, ut refert Hincmarus Rhemensis *in epistola missa Bertulpho Treverensi*, ibi: *Pro quibusdam Capellis ad villam Duodeciacum pertinentibus, quas quidam ex parochia Treverensi usurpabat per factionem cujusdam presbyteri.* Tandem aliqui Prælati consanguineis suis precarias sine causa ex rebus Ecclesiæ concedebant, quod crimen à se repellit Hincmarus Laudun. *epist. ad Hincmarum Rhemens.* ibi: *Nec recognosco alicui parentum meorum, velut sargæ dedisse beneficium, ex quo & reipublicæ probitas, & Ecclesiæ, cui licèt indignus præsideo, utilitas non respondeat.* Pro his, & aliis similibus fraudibus repellendis, & ut consuleretur indemnitati rerum Ecclesiæ, varii editi fuerunt canones, tam in dicta Synodo Meldensi, quàm in Concil. Valent. Galliæ temporibus Lotharii, anno 855. quos refert Gibalinus, *d. c.* 2. *art.* 9. *per tot.* tandemque statutum fuit, ut si injustè, & cum aliqua ex fraudibus proximè relatis, Rector Ecclesiæ res in precariam dedisset, liceret successori eas repetere; quod enixè postulasse Carnotensem à Paschali, constat ex ejus epistola 271. ubi etiam refertur id obtinuisse: *Minoratas*, inquit, *omnes hujus Ecclesiæ, & precarias in communes redegit usus.* Ubi minoratas vocat honores, & possessiones Ecclesiæ ab aliis detentas, & diminutas. Carolus Magnus, *lib.* 7. *Capitul. c.* 104. ibi: *Quod honores sacerdotum, & res Ecclesiarum auferre, vel minorare noluissemus.* Minorare enim idem est, quod minuere, *cap. tota*, 12. *q.* 2. *cap. quicumque* 12. *q.* 4. notavit Cironius, *in præsenti tit.* Successores Rectorum Ecclesiæ possunt res in precarias injustè concessas repetere, ut contingit in aliis rebus Ecclesiæ injustè alienatis. Innoc. III. *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 50. ibi: *Proposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod nonnullæ possessiones, & alia bona Ecclesiæ tuæ per prædecessores tuos, & alios minus legitimè sunt distracta in ipsius Ecclesiæ non modicum detrimentum. Volentes igitur Ecclesiæ Philippensis utilitatibus providere, fraternitati tuæ præsentium auctoritate concedimus, quatenus ea, quæ taliter alienata repereris, valeas appellatione postposita legitimè revocare.* Suprà probavi *in cap.* 4. *&* 5. *de rebus Eccles.*

C A P U T III.

a Gregorius IX.

PRecario utendum conceditur, quandiù patitur qui concessit: solvitur quoque obitu ejus, cui concessum est, non etiam concedentis: aut cùm ipsum alienari contingit alicui hoc revocare volenti: quia per conventionem hujusmodi non licet rem alienam invito domino possideri. Porrò *b* precariæ, quæ quandoque de Ecclesiarum possessionibus fieri solent, non sunt pro voluntate concedentium revocandæ.

N O T Æ.

GRegorius.) Qui præsentem constitutionem ex visceribus juris Cæsarei in hoc tractatu de precario deprompsit proprio motu, absque ulla consultatione, quod jam sæpè sæpius notavi in eodem Pontifice.

b. *Precariæ.*) De quibus egi *in c.* 1. *&* 2. *hoc tit.*

COMMENTARIUM.

1 *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu talis deducitur disputanda assertio: *Precarium solvitur revocatione concedentis, seu rei alienatione, & morte ejus, cui concessum est, non verò morte concedentis.* Probant eam textus *in l.* 2. *vers. est enim, l. quæsitum* 8. §. *quod à Titio, l. cum precario* 12. *§. ult. ff. hoc tit. l. quicumque* 13. §. 1. *ff. de public. l. si servus* 22. *§.* 1. *ff. de noxa lib.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*, Garanna, *in præsenti*, Hothom. Brissonius, & Verrucius, *de verb. sign. verbo Precarium*, Cujac. *lib.* 4. *obs. c.* 7. Covar. *lib.* 3. *var. c.* 15. ubi Uselius, & Farias, Faber, *decad.* 77. *error.* 1. Osualdus, *lib.* 14. *Donel. c.* 34. *litt.* C, Pichard. *in §. actionum*, *q.* 1. *num.* 30. *Instit. de action.* Petrus Greg. *lib.* 3. *partit. tit.* 7. Bocerus, *tom.* 1. *clas.* 2. *disp.* 9. Gibalinus, *de usuris lib.* 1. *c.* 5. *art.* 1. Corvinus, *lib.* 2. *aphor. tit.* 42. Duarenus, *ad tit. de precar.*

2 *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Si precarium revocatione concedentis finiretur, posset revocari omni tempore, & statim ac concessa res precario est, & posteà: sed non potest revocari statim, *l. in commodato, §. sicut autem, ff. commodati*, docent Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 13. *nu.* 6. Gibalinus, *suprà*, *num.* 1. Igitur ad libitum concedentis revocari non potest. Augetur hæc difficultas, primò ex eo; nam si ex natura precarii proveniret, ut revocatione finiretur, non verò morte concedentis, sequeretur ut pactum in contrarium, initum contra ejus essentiam, & substantiam, non valeret, ut latè probat Ant. Faber *decad.* 77. *errore* 3. Covar. *in* 4. *p.* 2. *c.* 23. *§.* 1. *num.* 23. Molina, *lib.* 4. *de primog. c.* 2. *à num.* 40. Rodriguez, *de annuis reddit. lib.* 2. *qu.* 1. *ex nu.* 22. Pinellus, *lib.* 2. *select. c.* 12. *nu.* 6. Larreatigui *lib.* 2. *select. cap.* 5. *num.* 3. Sed valet pactum, quo conceditur precarium ad certum tempus, veluti ad mensem, *l. in rebus*, §. *ult. l. cum precario, ff. de precario*, & pactum ut rogans rebus utatur quousque concedens velit: quo casu finitur precarium morte concedentis, *l.* 4. *ff. locati.* Igitur ex natura precarii non provenit, ut revocatione finiatur, non autem morte concedentis. Deinde alia pars præsentis assertionis, ubi docetur, morte rogantis precarium finiri, nec ad hæredes transire, difficilis redditur *ex l. penult. ff. hoc tit.* ubi docetur, ad hæredes rogantis precarium transire: ergo non rectè in præsenti docetur, precarium morte rogantis finiri.

3 *Precarium an sit contractus.* Quibus difficultatibus minimè obstantibus præsens Gregorii constitutio vera est, in cujus serie Greg. IX. totam & universam precarii materiam mira brevitate complectitur. Et ut eam exponamus, sciendum est, precarium tunc celebrari, cum precibus aliquid petenti utendum conceditur, quamdiu is, qui concessit, patietur, hoc est non revocaverit, *l.* 1. *ff. hoc tit.* Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 6. qua diffinitione rectè perpensa agnoscuntur omnes differentiæ, quæ versantur inter hoc negotium, & donationem, commodatumque, quas latiùs prosequuntur suprà relati, & Cujacius, *lib.* 4. *obs. cap.* 7. & *lib.* 23. *cap.* 27. Duarenus, *lib.* 1. *disput. cap.* 14. Faber, *decad.* 4. *error.* 9. Donellus, *lib.* 14. *comment. cap.* 34. Institutarii *in §. item is, Instit. quibus modis re contrahitur.* Non tamen leve inter juris Interpretes dissidium est, an precarium verè & propriè dictum contractus sit? Et sanè cùm Ulpianus, *in l. contractus* 23. *ff. de reg. jur.* disertè precarium in numero contractuum, & in specie eorum, qui dolum malum dumtaxat recipiunt, referat, nonnulli contractum esse innominatum docuerunt, ut Donellus, *lib.* 14. *comment. cap.* 34. Vvesembech. *ad titulum de precario*, *nu.* 1. Treutler. *volum.* 1. *disp.* 24. *thesi* 5. *litt.* C, qui moventur sequentibus juris fundamentis. Primò, quia ex precario datur actio præscriptis verbis, quæ propria est contractuum innominatorum, *l.* 2. *§.* 2. *in fine*, *l. duo* 19. §. *fin. ff. de precario*: probat Oroz, *lib.* 3. *de apicibus juris*, *cap.* 1. *nu.* 13. Secundò, quia in precario civile negotium geritur, cum præcedat conventio, ut is qui rogavit, re utatur pro voluntate concedentis, & ea revocata, ipsam rem restituat. Deinde, quia precarium proximè accedit ad casum illum, *Do, ut facias*; videlicet, do tibi rem, ut cùm mihi libuerit, eandem restituas: igitur pro contractu innominato habetur. Alii agnoscunt duo precarii genera, unum merè gratuitum, ob puras preces concessum, nec tempus, nec modum, finemve recipiens, ex quo cùm nulla actio civilis detur, contractus non est, de quo agi volunt *in l. interdictum* 14. *ff. de precario*: alterum verò, quod modum quidem, & finem habet, de quo accipiunt textus, *in l. si debitor* 11. *l. ea quæ* 20. *ff. de precario*: ex eoque putant oriri actionem præscriptis verbis, quia etsi contractus nominatus non sit, tamen ad instar donationis quandoque per contractum innominatum celebratur, exemplo legis ultimæ, *C. de rerum permut. l. dictam* 8. *C. de condict. ob caus.* Sed rectiùs docuerunt Gilbertus Regius, *lib.* 1. *enantioph. c.* 10. Cujac. *lib.* 4. *obs. c.* 7. & *lib.* 23. *c.* 21. & *ad tit. C. de precar.* & *in notis ad Paulum lib.* 5. *sent. tit.* 6. Bronchorst. *centur.* 1. *assert.* 74. Osualdus, *lib.* 14. *Donel. c.* 34. *litt.* B, Bocerus, *ad l. contractus* 23. *cap.* 4. *n.* 23. & *clas.* 2. *disp.* 9. *thesi* 34. D. Joseph. de Retes, *lib.* 2. *opusc. sect.* 1. *c.* 5. *n.* 20. Vichius, *de possess. duor. q.* 6. *per totam*, precarium propriè dictum contractum non esse, sed potiùs naturam donationis, seu commodati sapere. Moventur primò *ex l. interdictum* 14. *ff. hoc tit.* ubi Paulus testatur, ex precario nullam actionem civilem dari; quia magis ad donationem, & beneficii causam, quam ad negotii contracti cognitionem spectat: nec naturæ contractuum conveniens est, ut negotium pendeat ex libera alterius voluntate, *l. in commodato* 17. *§. sicut* 3. *ff. commodati*: quare forsan in serie Pandectarum ponitur titulus *de precario*, longè à materia contractuum, ut observavit Bachovius, *ad Treutl. volum.* 1. *disp.* 24. *thesi* 5. *litt.* C, Secundò *ex l. eum qui* 14. §. *is qui precario, ff. de furtis*, ubi Paulus eam sui responsi rationem reddit, quia ex precario nulla civilis actio datur: & rationem hujus rationis reddit, quia simile donato precarium est: quam similitudinem Ulpianus latiùs docet *in l.* 2. *§.* 2. *ff. de precario*, dum ait, natura æquum esse tamdiu te liberalitate mea uti, quamdiu ego velim; & ut possim revocare cùm mutavero voluntatem, quod naturæ contractuum non convenit. Tertiò ex lege *quæsitum* 8. §. *fin. ff. hoc tit.* ubi docet Ulpianus, hæredem ejus, qui precario rogavit, ex dolo defuncti tantùm teneri, quatenus ad eum pervenit, cum certum sit actiones ex contractibus venientes, licèt delictum defuncti in eis versetur, in solidum contra hæredes dari, *l. ex depositi* 12. *l. ex contractibus* 49. *ff. de obl. & act.* Quartò, quia precario diffinitio contractus non convenit, sive sequamur diffinitionem Ulpiani relatam *in l. Labeo* 19. *ff. de V. S.* sive Cujacii, *in l. juris* 7. *ff. de pactis*, sive communem illam, juxta quam contractus est conventio super negotio civili obligationem producens, cum in precario nullum civile negotium detur, aut obligatio reciproca nascatur. Tandem quia, si precarium contractus esset, vel nominatus, vel innominatus diceretur: sed nequit esse nominatus, quia speciali aliquo nomine demonstrari non valet, sed tantùm generali verbo, exemplo permutationis, ut probat Donellus, *lib.* 14. *comment. cap.* 34. Nec etiam contractus innominatus est, quia ad nullam speciem eorumdem commodè referri potest: & de casibus, *do ut des*, & *facio ut des*, satis notum est: de alia verò specie, videlicet *do ut facias*, licet Treutlerus, *vol.* 1. *disp.* 24. *thesi* 5. *litt.* C, velit precarium ad eam accedere, quia do tibi rem, ut cùm libuerit, mihi eam restituas; & Bocerus, *in d. l. contractus*, *c.* 4. *nu.* 26. existimet precarium spectare ad casum illum, *facio ut facias*, hoc sensu: Concedo tibi hanc rem, ut eam

mihi

Digitized by Google

mihi quovis tempore repetenti restituas, rectè docuit Bachovius, *ubi supra*, quod talis relatio sit impropria, quia nec precario concedere dare, nec restituere facere sit, prout ea verba in materia contractuum accipiuntur, argumento legis *juris* 7. §. 2. *ff. de pact. l. naturales* 5. *in princip.* & §. 1. *ff. de praescript. verbis*: siquidem dare ibidem significat dominium transferre, & facere est quid in vicem compensationis pro eo quod datum est, perficere. Prosequitur Viccius, *d. q.* 6. Nec hac sententia retenta obstant fundamenta contrariae. Non primum *ex d. l. contractus, de reg. jur.* nam Ulpianus precarium ibi refert ratione similitudinis, quam habet cum commodato; nec precarium tanquam contractum retulit, sed tantùm ex certo respectu, videlicet quia in precario similiter ac in veris contractibus quaestio de dolo, culpave, quam exponebat, locum habere poterat. Nec etiam obstat, quod ex precario detur actio praescriptis verbis, quia omissis variis solutionibus, & distinctionibus, quas tradunt Donellus, & ibi Osualdus *d. c.* 34. Jul. Pacius *centur.* 7. *q.* 21. Gilbert. Regius, *d. lib.* 1. *enantioph. c.* 10. Treutl. *dicta thesi* 5. *litt. I*, dicendum est, actionem praescriptis verbis in precario non dari ex negotio gesto, sed ex bona fide, & bono, & aequo, constitutionibus hanc actionem proditam esse, quia iniquum foret, nullam civilem actionem dari ei, qui rem suam petenti precario concesserat, ut docuerunt Cujacius; *ad tit. C. de precario*, & *lib.* 4. *obs. c.* 7. & *in comment. ad Paulum lib.* 5. *sentent. tit.* 6. Bocerus, *in d. l. contractus*, *c.* 4. *nu.* 23. Viccius *d. q.* 6. D. Josephus de Retes, *lib.* 2. *opusc. sect.* 1. *c.* 5. *nu.* 20. Nec obstat tertium fundamentum, siquidem omninò negamus, in precario negotium civile geri: nec contractus natura patitur, ut negotium gereretur, penderetque tantum à voluntate unius partis, ut fuse docet Viccius, *d. qu.* 6.

4 Materia precarii est quaelibet res, sive mobilis, sive immobilis; necnon jura & servitutes, *l. precario*, §. *habere ff. de precario*. Sed statim haesitatio occurrit, an qui rem precario rogavit, eam possideat? Cujus quaestionis vera solutio petenda est ex natura ipsius precarii. Precarium enim, quod nec donatio, nec contractus verè, & propriè dici potest, sed potius de natura utriusque participat, similique donationi, & commodato esse dicitur, *in l.* 1. §. *est & simile* 3. *l. interdictum* 14. §. *is qui precario* 11. *ff. de furtis*, juncto Treutlero *volum.* 1. *disp.* 24. *thesi* 5. *litt. C*, duplici modo constituitur. Primò simpliciter, cum quis rogat tantùm, ut in possessione sit; secundò cùm precibus illud addit, ut sibi possidere liceat. Priori modò si constituatur precarium, is qui simpliciter rogavit, ut in possessione sit tantùm, rem precario concessam non possidet, sed possessio istius remanet penès dantem, qui eandem possidet suo animo, & alterius corpore, eodem planè modo, sicut per servum, colonum, inquilinum, procuratorem; eum apud quem rem deposuimus, cui commodavimus, & alios quoscumque, qui alienae possessioni ministerium praestant, juxta legem *quod meo* 18. *ff. de acquir. possess.* possidemus; & hoc casu certum est, eum qui precario rogavit, non possidere, *l. si quis ante* 10. §. *idem Pomponius*, *ff. de acquir. possess. l. si fur* 32. §. *ult. ff. de usucap. l.* 2. §. *habere* 3. *l.* 6. §. *is qui rogavit* 2. *l. quaesitum* 8. *l. cùm precario* 21. *ff. de precario*, *l.* 4. *C. de his qui à non domino*; *l.* 2. *C. de praescript.* 30. & hoc quidem jure optimo; cùm enim precarium magnam cùm commodato habeat affinitatem, *d. l.* 1. §. 3. *ff. de precar.* & utrumque usum rei ad alterum transferat, ea quidem differentia, ut in commodato usus cùm certo modo, tempore, & fine praescribatur ab eo, qui beneficium tribuit, *l. in commodato* 17. §. *sicut autem* 3. *ff. commodati*; in precario autem usus tamdiu relinquatur, quamdiu concedenti libuerit, *l.* 2. §. *& naturalem* 2. *de precar.* manifesti autem juris sit, quod commodatarius rem commodatam non possideat, *l. rei commodatae* 8. *ff. commodati*, *l. officium* 9. *ff. de rei vindic. l. possideri* 3. §. *sed si is* 20. *ff. de acquir. vel amitt. poss.* quis non videt idem statuendum dum esse de eo, qui simpliciter rem precario rogavit, quique aliàs in re concessa minùs juris, quam commodatarius habet? A tenente enim precarium, quocumque tempore concedens mutaverit voluntatem, revocari potest; à commodatario autem ante finitum usum intempestivè rem petere, non officium tantùm impedit, sed & suscepta obligatio inter dandum, accipiendumque, *d. l.* 17. §. 3. Sin autem posteriori modo precarium constituatur, is qui rogavit, ut sibi possidere liceat, verè nanciscitur possessionem; sed naturalem tantùm, ex qua non procedet usucapio, cum non possideat opinione domini, *l. si servus* 22. §. *is qui pignori* 1. *ff. de noxal. action.* & eo casu precarium concedens nullo modo, nec civiliter, nec naturaliter possidebit, §. *retinendae* 4. *vers. nam uti possidetis*, *Instit. de interdict. l. communi* 7. *ff. inter praedones* 4. *ff. commun. divid. l. quaecumque* 13. §. *interdum* 1. *ff. de public. in rem act. l. ait Praetor* 2. §. *habere* 3. *l. in rebus* 4. *ff. meminisse* 1. & §. *idem qui*, *ult. l. certè* 6. §. *Julianus* 3. *l. precario* 9. *l. cùm precario* 12. §. 1. *l.* 16. *l. qui precario* 17. & aliis locis pluribus, *ff. de precar. l. Pomponius* 13. §. *si is qui* 7. *de acquir. vel amitt. poss. l. si precario*, *ff. commun. praedior. l. qui fundum* 12. *ff. quemadmod. servit. l. communis* 7. §. *inter* 4. *ff. comm. divid. l. si rem* 29. *l. cùm & sortis* 35. *de pignorat. act. l. si quis ante* 10. §. 1. & *ult. l. interdum* 21. *in princip.* & §. *ult. l. si aliquam* 28. *l. qui pignoris* 36. *ff. de acquir. l. nunquam* 31. §. *si vi*, *ff. de usucap. l. sed & si vi* 14. *ff. de vi & vi armat. l.* 1. §. *ult. ff. uti possidetis*, *l.* 1. §. 2. *ff. de itinere*, *l. si is qui* 11. §. *ego*, *ff. quod vi aut clam*, *l.* 2. §. *ult. l. si debitor* 11. *ff. de precario*, *l.* 3. *C. de pact. inter empt. l. Julianus* 13. §. *possessionem* 20. *ff. de act. empti*. Agnoverunt hoc discrimen rogandi precarium Cumanus, *in d. l. si quis ante* 10. *n.* 2. ubi Jason, *nu.* 9. Duarenus, & Gifanius, *nu.* 5. Cujacius, *lib.* 9. *obs. c.* 33. Faber, *de error. decade* 77. *error.* 7. Fachineus *lib.* 8. *controv. c.* 16. Valentia, *lib.* 1. *illustr. tract.* 2. *c.* 3. *n.* 19. D. Joseph de Retes, *lib.* 1. *opusc. c.* 13. ubi exponit textus *in l. qui à servo* 16. *de obl. & act.* Viccius *de possess. duor.* 2. *p. n.* 60. Sed circa possessionem rei precario concessae duo adhuc sunt observanda. Primum, possessionem quamdiu concedens eam penes possidentem remanere patitur, justam possessionem esse; hoc enim praedicatum eidem attribuitur, *in d. l. quaecumque* 3. §. *interdum*, *ff. de public. l. si servus* 22. §. *is qui pignori*, *d. l. communi* 7. §. 4. *l. Pomponius* 13. §. *si is qui* 7. Sed quia precarium Domino repetente, seclusa omni mora reddendum est, *l.* 1. *in princip. l.* 2. §. 2. *ff. de precario*, accidit ut si non illicò reddatur, possessio ea fiat injusta: quae etiam causa est, cur saepè in jure possessio precaria conjungatur cùm violenta, & clandestina, ut videre est *in l. si quis diuturno* 10. *in fine princip. ff. si servitus vindicetur*, *dicta l. Pomponius* 13. §. *cùm quis* 1. *ff. de acquir. possess. l.* 1. *in princip.* §. *perpetuò* 5. §. *quod ait* 9. *ff. ut possid.* notarunt Viccius, *supra*, *num.* 61. Cujac. *l.* 9. *obs. c.* 33. Secundum, quod licèt qui precario concessit possessionem, non possideat, quia in rogantem eam transtulit, tamen in omnibus effectibus creditur concedentem possidere; quare si usucapiebat qui precarium concessit, eo revocato jungitur possessio rogantis cum possessione concedentis, & utrumque tempus ad usucapiendum prodest, *d. l. Pomponius* 13. §. *is qui precario*, *ff. de acquir. possess. l. de accessionibus* 14. *l. penult. ff. de divers. & tempor.* quin immò licèt quamdiu durat precarium, omninò concedens non possideat; nec possit uti accessione ejus qui rogavit, nisi postquam recuperavit possessionem, *d.* §. *is qui precario*, ubi Cujacius; tamen si interim impleatur tempus usucapione praescriptum, usucapit qui concessit, prodestque illi possessio rogantis, quemadmodum ad eundem effectum prodest possessio creditoris debitori usucapienti, *l. qui pignoris* 36. *ff. de acquir. possessione*, ut docent Accursius, Bartolus, Cumanus, Alexander, & Jason *in d. l. Pomponius*, §. *is qui precario*.

Adhuc tamen hac distinctione retenta, superest non levis difficultas *ex l. & habent*, §. *eum qui*, *ff. hoc tit.* quem textum dum accipiunt Doctores de possessione ex voluntate concedentis translata, litterae adaptari non potest, 5
cum sequeretur exinde concedentem possessionem non retinere, quod est contra expressam sententiam Consulti ibi. Quare alii docent, textum illum esse accipiendum, quando simpliciter precarium datum est, quia eo casu tam concedens, quàm rogans possident, non tamen in solidum, & eodem modo, ut eleganter ait Innocentius, *in cap. licèt* 9. *de probat.* sed diversis respectibus: quae fuit Sabini sententia probata à Consulto ibi, & in specie justae possessionis probavit Ulpianus ex Trebatii sententia *in l.* 3. *ff. uti possidetis*, & Julianus *in l.* 19. *hoc tit.* & refert Paulus, *in l.* 3. §. *ex contrario*, *ff. de acquir. possess.* quibus locis ex Trebatii sententia Sabinus à Labeone non reprehenditur, sed tantùm ratio, qua movebatur Trebatius, dum justam, & injustam possessionem specificè differre existimabat; cùm tamen verius esset, unum tantùm dari genus possidendi, utramque tamen possessionem accidentaliter differre, ut observat Duarenus, *in dicto* §. *ex contrario*, ibi, quem Labeo reprehendit, aliter enim si sententiam Trebatii Labeo improbaret, non diceret *quem*, sed *quos*, cum Sabinus, & Trebatius in eadem essent sententia, ut constat *ex d.* §. *ex contrario*. Verum etsi haec subtilis sit interpretatio, adhuc ea omissa, & alia Cujacii, qui *lib.* 9. *obs. c.* 32. asserit textum *in d.* §. *eum qui*, sumptum esse ex libris Pomponii, quos ille ad Sabinum scripsit, & proinde continere sententiam Sabinianorum, à qua Labeo, & ceteri

Ex precario an transferatur possessio.

Exponitur l. & habent 15. §. 4. ff. hoc tit.

ter, Proculejani, immò & aliqui eorum, qui Sabinum sequebantur, discesserunt: quam Cujacii sententiam sequuntur Treutlerus *volum. 2. disp. 21. thesi* 4. Bachovius, *ad ipsum*: dicendum est cùm Meyero, quem sequitur Viccius, *d. 2. p. n. 65.* in dicto §. 4. referri duos casus diversos constituendi precarium, suprà relatos; & priora quidem verba pertinere ad secundùm modum precarii, cum quis precibus rogat, ut sibi possidere liceat, in quem transferri possessionem suprà dixi; sequentibus verò verbis adduci novam aliquam, & generaliorem quæstionem pertinentem, vel ad primum casum, cum scilicet quis rogavit, ut sibi tantùm in possessione esse liceat; vel certè si precarium simpliciter constitutum sit: & ita responderi ad allatam quæstionem, ut intelligatur utrumq; simul non possidere eodem casu: dicit enim Pomponius, *Penes utrumque esse eum hominem, qui precario datus esset*. Ubi plurimum inter se differunt, utrumque possidere, & rem penes utrumque esse; cum res non modò sit penes eum, qui possidet, *l. penes te 63. ff. de V. S.* sed etiam penes eum, qui tantùm detinet, *l. locum 3. §. si tabulæ 2. juncta l. 1. in principio, ff. de tab. exhib. l. qui legatorum 2. §. fin. ff. pro hærede.* Penes eum est qui rogavit, quia rem detinet naturaliter absque animo sibi habendi: penes dominum, quia animo non discessit à possessione, idest simpliciter rogatus, noluit eam in rogantem transferre, sed sibi eam retinere, & per ipsum possidere. Quam Meyeri interpretationem ab impugnatoribus Bachovii defendit Viccius, *d. 2. p. de posses. duor. ad finem*, licèt aliter textum istum accipiat Hierun. Oroz, *lib. 4. de apicibus juris*, c. 3. n. 3. & c. 8. & c. 10. n. 4.

6. *De remediis pro recuperando precario.* Superest ut videamus, finito precario, quæ remedia competant domino ad rem ipsam recuperandam? Et sanè in hac parte ipsi Jurisconsulti sibi ipsis adversari videntur; nam Ulpianus, *in l. 2. §. itaque*, & ante eum Julianus *in l. duo 19. in fine, ff. hoc tit.* disertè probant, duplici remedio succurrendum esse domino, nempè interdicto de precario, & actione præscriptis verbis: cùm enim Paulus expressè scribat *in l. interdictum 14. ff. hoc tit.* tantùm interdictum ei competere, negans ullam civilem actionem dari posse, omne remedium civile denegasse videtur. Sed pro vera conciliatione horum jurium, sciendum est, revocato precario non licere concedenti propria auctoritate rem suam invadere, ne incidat in vitium violentiæ, ut docet Gregorius Lopez, *in l. 9. glos. 4. tit. 30. par. tit. 3.* Quare necessarium fuit interdictum de precario, ut celeriter per judicem fiat restitutio. Unde non rectè docuit Menochius, *de recuper. rem. 15. n. 55.* rogantem dejectum à concedente non habere interdictum *unde vi*; quando enim est precarium possessionis, qui rogavit, habet illud interdictum, ut quilibet justus, sive injustus possessor, *l. 1. §. dejicitur 9. ff. de vi & vi.* Cæterum si tantùm usus concessus fuit, quia non datur possessio, & per consequens nec dejectio, locum non habet illud interdictum, *d. l. 1. §. sive 10.* Juxta quam distinctionem accipiendus est textus, *in l. qui precario 17. ff. hoc tit.* junctis Cujac. *l. 5. observ. c. 22. & lib. 9. c. 33.* Menochio, *de retin. remed. 13. ex n. 38.* Habet etiam dominus nonnullas actiones ad rem ipsam recuperandam, quæ domino dantur, *l. in rem 23. ff. de rei vind. l. officium 9. C. eod. tit.* Etiam ad evocandam nudam possessionem finito precario, ab eo qui contra voluntatem domini rem detinet, dici potest condictionem triticariam dari, *ex l. 2. ff. de triticar. l. 4. §. ult. de rebus creditis*: & actionem præscriptis verbis competere suprà probavi. Nec inde inferas, superfluum esse interdictum de precario, quia interdictum summarium remedium est, quod celeriter peragitur; actiones verò exigunt plenariam causæ cognitionem. Deinde interdictum avocat usum, vel possessionem precario concessam, ampliusq; omnem causam, interesse, damnum acceptum, aut lucrum interceptum, item fructus à die redditi interdicti, de quo summatim discuti oportet, *l. quæsitum 8. §. ex hoc 4. ff. hoc tit.* actio verò præscriptis verbis, quamvis ferè idem contineat, continet tamen diverso modo, & per incerti condictionem, *l. stipulationum 74. §. ult. l. ubi autem 75. ff. de verb. obl.* auditis, & discussis plenariè partium allegationibus; nec tendit ad avocandam possessionem, nec ad interesse ipsius possessionis, *l. in area 35. ff. de condict. indeb. l. hæres 21. ff. ad Trebel.* docuit Faber, *decad. 77. errore 6.* unde intelligitur textus aliàs difficilis, *l. interdictum 14. hoc tit. juncta l. eum qui 14. §. is qui precario, ff. de furtis*, ubi docetur, ideò interdictum de precario inventum fuisse tanquam necessarium; quia nulla eo nomine juris civilis actio erat, cum *in l. 2. §. 2. l. duo 19. §. ult. ff. de precario*, apertè concedatur actio præscriptis verbis ad revocationem precarii, Faber, *de error. decad. 45. error. 8. & decad. 77. error. 6.* asserit, quod affectum valdè differt interdictum de precario, & actionem præscriptis verbis; nam interdictum ad ipsius rei restitutionem conceditur, *l. 2. in princip. ff. de precar.* actio verò præscriptis verbis tantùm datur ad consequendum id quòd interest. Ideò verum est dicere, nullam actionem civilem ex precario competere, si sic intelligatur, ad hoc ut res ipsa restituatur. Verùm hæc Fabri doctrina sustineri nequit, quia cùm actio præscriptis verbis ex contractu descendat, *l. 8. ff. de præscriptis verbis*, ad rem consequendam decerni creditur. Quare verius dicendum est, quod cùm precarium simile sit donationi, *d. l. 14. de precario*, & ex donatione non obligetur donatarius, *l. Aristo 18. ff. de donat.* & actio præscriptis verbis non oriatur nisi ex conventione, *d. l. 8. de præscr. verb.* in precario autem non appareat alia conventio præter donationem, ideò ejus nomine nulla civilis actio competebat, sed Prætor respiciens utendi potestatem ex precario transferri, esseque naturæ consonum tamdiu accipientem liberalitate concedentis uti, quamdiu ipse voluerit, atque posse revocare cùm mutaverit voluntatem, ea ratione interdictum dedit: & cùm postea appareret eo animo rem precario concedi, ut restitueretur, & constaret non esse donationem, æquum visum fuit, actionem præscriptis verbis accommodare, ut breviter præsentit Donel. *in l. 2. C. de precario.*

7. *Traditur ratio decidendi.* His animadversis apparent jam rationes præsentis assertionis; nam cùm precarium tamdiu duret quamdiu non revocatur, sequitur è contrario, revocatione necessariò finiri, juxta hujus negotii naturam: morte autem ejus qui concessit non finitur, quia cùm precarium eam in se contineat conditionem, ut postquam concessum est, tamdiu duret, donec revocetur, *d. l. 2. hoc tit.* & in mortuo cesset voluntas, quia ampliùs velle non potest, *l. 1. C. de testamentis*; voluntas autem morte non revocetur, inde precarium persistit, donec per successorem defuncti revocetur: finitur autem morte rogantis, quia cùm precarium omninò concedatur in gratiam ipsius rogantis, ob affectum erga illum, ejusque merita, quæ non ita dantur in ejus hærede, ideò ad illum precarium non transit. Similiter & rei concessæ alienatione finitur precarium, quia alienatione tacitè revocatur antiqua voluntas, *l. rem 28. ff. de adimend. legat. l. 11. §. si rem, ff. de legat. 3.* quare sicut revocatione expressa, ita tacita finitur precarium.

8. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, precarium finiri revocatione, & semper posse revocari per concedentem, non licèt illud statim atque concessum est, revocare; quia cùm precarii concessio beneficium aliquod sit, proinde oportet accipientem eo juvari, non decipi; præsumitur enim dolus in concedente precarium, illudque statim revocante: quare qui precarium concessit, si illud sine justa causa superveniente revocare intendat, repellitur exceptione doli, ut fusè prosequitur Covar. *lib. 3. var. c. 13. n. 6.* Si ergo respicimus ad jus strictum ex substantiali precarii forma, & ejus natura resultans, dicendum est, quandocumque revocari posse, cùm tantùm negotium hoc descendat ex liberalitate, & benevolentia ejus, qui precarium concessit: proinde mirum non est, si ad exemplum donationis mortis causa, vel donati ob rem, illicò pœnitere liceat, ut docuerunt Baldus, *ad l. 2. ff. commodati*, Cujac. *ad hunc titulum*, C. Treutler. *disp. 24. thesi 5. litt. H.* Si verò attendamus benignum jus ex naturali æquitate proveniens, dicendum est, precarium illicò ac concessum est, revocari non posse, quia repugnat æquitati, ut prætextu liberalitatis quis decipiatur, ut facilè evenire posset in revocatione ista subitanea, ut considerat Bachovius, *ad Treutl. d. thesi 5. litt. H.* Viccius, *de posses. duor. qu. 8. in fine.* Nec obstat primum augmentum difficultatis deductum ex dicta lege *in rebus, §. ult. d. l. cùm precario*: verum enim est, pactum naturæ, & substantiali formæ precarii contrarium non valere, ut probat Hothom. *illustr. q. 37.* principiis enim juris civilis contrarium est, ut pactum illud, quod contra naturam contractus eidem adjicitur, ut ipsius pars & accessio sit, vitietur, & à Prætore non servetur, contractu interea valido permanente, *lib. 1. §. illud 7. ff. depositi, l. 7. §. ult. l. 4. ff. de pignorat.* exemplum est simile in legato & peculio; in quo adjectio contra legati naturam adhibita, ne scilicet æs alienum detrahatur, non vitiat legatum, sed ipsa vitiatur, & pro non adjecta censetur, *l. si peculium 6. §. si fuerit 1. ff. de pecul. legat.* quam quidem sententiam conceptis verbis expressit Celsus, *in l. cùm precario 12. ff. de precario*: in qua ad quæstionem,

si in

Digitized by Google

si in datione precarii convenit, ut in Kalendas Julias, qui rogavit, possideat, utrum exceptione adjuvandus sit petens, ne ante ei possessio auferatur? Respondet hujus conventionis nullam vim esse: docuerunt Vvesembech. *in parat. ad hunc tit.* Bachovius, *ad Treutl. d. thesi* 5. *litt. G.* Osualdus, *lib.* 15. *Donelli*, *c.* 34. *litt. C*, Viccius, *d. p.* 8. Nec contrarium probatur, *in d. l. in rebus*, *§. item*, *cum l. seq.* pro quorum solutione nonnulli duplex precarium commenti sunt: aliud purum, quod certo, designatoque modo, fine, & tempore destituitur; aliud mixtum, in quo intervenit aliquod beneficium, quod modum, & finem certum habet, & proinde tempus etiam admittere potest, argumentu legis *si debitor* 11. *l. ea quæ* 20. *ff. de precar.* quos doctè refellit Bachovius, *ad Treutl. d. thesi* 5. *litt. G*, *in fine*, cum accedente modo, fine, & tempore precarium non differat à commodato. Nec multò aliter difficultatem dissolvere intendit Heoricus, *in l. naturalis* 5. *axiom.* 30. *ff. de præscript. verb.* qui itidem precarii duo genera agnoscit; unum enim dicit verè esse gratuitum, ob puras preces concessum, nec tempus, nec modum, finemve recipiens, nec actionem civilem producens: alterum, cui pactum accedit, modum quidem, & finem, at non itidem tempus respuens, de quo agi existimat *in l.* 2. *§.* 2. *in fine*, *l.* 4. *§. fin. l.* 5. *l.* 20. *ff. hoc tit.* Sed nec hæc distinctio difficultatem dissolvit, cum divinatoria sit, à verbis textus prorsus aliena, præcipuè cùm *in d. l. cùm precario* 12. asseratur nullum effectum esse hujus conventionis precario tempus adjicientis. His ergo difficultatibus omissis rectius dicendum est, precarium validè peti, & concedi posse ad certum tempus, veluti ad mensem; cujus determinationis sensus est, finito mense, finiri precarium absque alia revocatione; non autem ante illud tempus elapsum non posse revocari pro concedentis arbitrio, immò non posse ejusmodi pactum apponi, ut non sit in potestate concedentis precarium ante certum tempus illud revocare, ut optimè advertunt Covar. *lib.* 3. *var. c.* 15. *n.* 1. Ant. Gomez, *lib.* 2. *var. c.* 7. *n.* 1. quia illud pactum destrueret naturam hujus contractus. Quando igitur in precario nullum tempus apponitur, significatur non finiri, nisi revocetur à concedente; quando apponitur tempus, significatur eo tempore elapso absque alia revocatione finiri, non autem quia interim revocari non possit.

9 Dissolvitur difficultas ex l. 4. ff. locati.

Nec obstat aliud augmentum difficultatis deductum *ex d. l.* 4. *ff. locati*; nam omissa distinctione Covar. *d. c.* 15. *n.* 14. quam rejiciunt Faber, *d. decade* 77. *error.* 1. Menoch. *lib.* 1. *de arbitrar. q.* 69. *n.* 18. & 19. omissaque alia solutione ipsius Menochii *ubi proximè*, *n.* 20. verius dicendum est, textum *in d. l.* 4. procedere eo casu tantùm, quo precarii rogatio fit cùm clausula adjecta à concedente, *quoad ipse vellet*; quo casu quia precarium egreditur suos notissimos terminos, & sui perseverantia pendet non à revocatione, sed ab existentia voluntatis concedentis, meritò ipsius morte tollitur, per quam illius voluntas cessat, juxta legem 1. *C. de sacros. Eccles.* Textus verò præsens, & *in d. l.* 2. *§. quod à Titio*, loquuntur in precario concesso quoad voluerit dominus, ut constat *ex d. l.* 2. ibi: *Quamdiu ego velim*; quo casu ad durationem precarii voluntatis persistentia non exigitur per actum positivum volendi, sed potius per actum negativum non contradicendi: quam voluntatem meritò patientiam appellant Consulti *in l.* 1. *§. scientiam*, ubi glossa, *ff. de trib. l. Pomponius* 40. *§. ult. ff. de procurat.* juncto Pinello, *lib.* 2. *select. c.* 6. *n.* 12. quia inter velle, & nolle datur medium, quod est non contradicere, P. Barbosa, *in l.* 2. *§. ult. ff. solut. matrim.* Unde cùm hæc non contradictio in mortuo verificetur, & revocatio in eo dari non possit, meritò precarium simpliciter concessum durat post mortem concedentis, quousque ab ejus hæredibus revocetur; non tamen idem procedit, quando conceditur cùm clausula, *quoad vellet*, ut docent Pinellus *d. c.* 6. *n.* 12. Faber, *d. decade* 77. *errore* 1. Nec tandem obstat textus, *in d. l. penult. ff. hoc tit.* cui facilè respondetur cum Gothofredo, *ibi*, Fornerio, *lib.* 3. *rer. quotid. c.* 4. quos sequitur Osualdus, *lib.* 4. *Donelli*, *c.* 34. *littera C*, asserendo verba illa, *suisque*, non ad hæredes, sed ad domesticos esse referenda, ita ut precarium concederetur pro usu Titii, & domesticorum, non verò hæredum.

10 Exponitur textus in l. Aquilius, ff. de donat.

Suprà traditis obstat textus, *in l. Aquilius Regulus* 27. *ff. de donat.* ubi cùm Aquilius nobilis Patricius in Nicostratum, qui rector Romæ fuit sub Antonio Caracalla, donationem contulisset sub ea forma: *Quoniam & cùm patre meo semper fuisti, & me eloquentia, & diligentia tua meliorem reddidisti, dono & permitto tibi habitare in illo cœnaculo, eoque uti*: cùm decessisset Aquilius, ejus successores volebant revocare precarium. Sed respondet Papinianus, non licere illis donationem habitationis in Nicostratum factam revocare: igitur quia precarium per concedentis hæredes revocari non potest. Augetur hæc difficultas *ex l. Lucius* 32. *ff. de donat.* in cujus specie cùm facta esset donatio his verbis: *Quamdiu volueris utaris superioribus diætis, omnibus gratuitò, idque te ex voluntate mea facere, hac epistola tibi notum facio*: respondet Scævola, hujusmodi donationem per hæredes revocari posse. Pro qua difficultate solutiones varias adduxerunt Faber *decade* 77. *errore* 8. & *lib.* 2. *conject. cap.* 14. Cujac. *lib.* 24. *qq. Papin. in d. l. Aquilius*, & *lib.* 17. *obs. c.* 33. & *lib.* 21. *c.* 37. Connanus, *lib.* 5. *comment. c.* 4. *n.* 6. Jul. Paccius, *centur.* 6. *qu.* 81. cum quibus dicendum est *in d. l. Aquilius* 27. donationem non fuisse merè gratuitam, sed ob causam, & remuneratoriam, ob justa servitia, & obsequia, ob satisfactionem operæ à Nicostrato in ejus discipulum impensæ: remuneratio enim ob justa servitia non est liberalitas, sed solutio obligationis naturalis, & contractus quidam commutativus, in quo res pro re datur, potius quàm donatio, ut notavit vetus Scholiastes, *lib.* 47. *Basilic. tit.* 1. *in d. l.* 27. est compensatio dati cum accepto Pinellus, *in l.* 1. *C. de bonis matern.* 3. *p. ex n.* 60. Covar. *in r. cùm in officiis*, *de testam. n.* 10. Cabedus, 2. *p. decis.* 36. *ex n.* 4. unde cùm obligatio illa antidotalis tenuisset Aquilium, ita ut donationem illam habitationis revocare non posset, & ejus hæredes obligat, ne possint habitationem ita concessam revocare. Facit textus *in l. si pater* 34. *§.* 1. *ff. de donat.* juncto Paulo *lib.* 5. *sent. tit.* 2. *§.* 6. Quæsitum ergo fuit Nicostrato ex prædicta donatione jus perpetuæ habitationis, & irrevocabilis; unde doctè in eo textu Papinianus concludit, quod si Nicostratus vi expellatur, restituendus erit per interdictum *unde vi*, ad instar usufructuarii, *l.* 3. *§. unde vi*, *cum seq. l. si plures* 9. *§. dejectum*, *ff. de vi & vi*: docet Petrus Barbosa, *in l. si de vi* 37. *d. num.* 318. *ff. de judiciis*; & si in ea habitatione inquietetur, habebit similiter interdictum *uti possidetis*: quia eadem remedia, quæ competunt pro quasi possessione ususfructus, redduntur in hac specie, ut innuunt Castrensis, & Cujacius, *in d. l. Aquilius*, & *lib.* 21. *obs. c.* 37. latius prosequitur utriusque textus illustrationem D.D. Joseph. de Retes *post tractatum de donat.*

Secundò superiori assertioni obstat textus, *in l. cùm hæres* 12. *ff. de divers. & tempor.* ubi cùm Papinianus supponat vitia à defuncto contracta in hæredem, & successores transire, ponit exemplum in eo, qui precario possidebat; veluti *Cum sciens alienum, illum illo precario possedit*: quæ rectè emendat Cujacius ita: *Cùm sciens alienum, vel vi, vel precario possedit*, nisi facilius pro *illo*, legas *ille*, ut voluit Gothofredus. Semper tamen ea verba difficilia sunt, ex suprà traditis; nam precarium non transit in hæredem, nec successor rogantis precario possidet: unde ex sua persona non tenetur interdicto, ut probat Cujacius 2. *definitionum Papiniani in d. l.* 11. igitur non rectè in eo textu discrimen constituitur inter hæredem ignorantem, & scientem, quoad possessionem ex causa precarii, & per consequens videtur in eo textu supponi, precarium aliquando transire ad hæredem rogantis. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, differentiam illam versari inter hæredem ignorantem, & scientem, quod licèt hæres ignorans interdicto de precario non teneatur, tamen si sciens pergat rem precario concessam possidere, tenetur interdicto de clandestino possessore, de quo *in l.* 7. *§. Julianus*, *ff. communi divid.* quia clam possidet, Paulus *lib.* 5. *sent. tit. de interdictis*, ibi: *Hæres ejus, qui precariam possessionem tenebat, si in ea manserit, magis dicendum est clam videri possidere.* Unde Papinianus in eo textu docet, hæredem ejus, qui precario rem accepit, nunquam eam usucapere posse, sive sciat, sive ignoret rem precario concessam esse; quia licèt cùm ignorat, nullo interdicto de precario non teneatur; tamen quia defunctus usucapere nequibat, nec ipse usucapere valet. Similiter si sciat, quia eo casu etiam interdicto clandestinæ possessionis tenetur. Etiam ex suprà traditis exponi possunt textus in hoc tractatu de precario non vulgares, *in l. si precario*, *ff. commun. præd. l. si servus* 22. *§. ult. ff. de noxal. l.* 1. *§. ult. ff. de itinere actuque*, *l.* 11. *§. ut ego*, *ff. quod vi aut clam*, *l. qui pignori*, *cum suis §§. ff. de acquir. possess. l. non solùm* 53. *§. ult. ff. de usucap. l.* 22. *§. si post*, *de pign. act. l. rem* 29. *ff. de pignorib. l.* 2. *l.* 4. *§.* 1. *l. multor* 35. *ff. commun. divid. l. quicumque* 3. *§.* 1. *ff. de public. l. cùm & fortis*, *§.* 1. *ff. de pignorat. l.* 6. *ff. pro emptore*, 11 Exponitur l. cum hæres 12. de divers. & tempor.

l. non

l. non abs re 10. *C. unde vi, l. si functus* 33. *ff. locati, l. si stillicidii* 8. *ff. quemadm. servit. l. Julianus* 13. §. 1. *ff. de act. empti, cum l. servi, ff. de periculo, & commodo, l. illud* 43. §. 1. *ff. de petit. hæredit. l. non satis* 6. §. *si vero, l. si quidam* 31. *ff. de servit. urban. præd. l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. die* 25. *ff. depositi, l.* 1. §. *quia autem, ff. de cloacis, l.* 4. *de manumiss. vindict. l. quæsitum, ff. qui & à quibus, l. cùm hic status* 32. §. *si maritus, ff. de donat. inter, l. qui à servo* 16. *ff. de obl. & act. l. ei à quo* 21. *ff. de usucap. l.* 2. *C. de præscript.* 30. *l.* 7. §. *Julianus, ff. communi divid. l.* 2. *de condict. triticar.*

TITULUS XV.

De commodato.

CAPUT UNICUM.

a Gregorius IX.

CUm gratia sui tantùm quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur, licèt casus fortuitus (nisi acciderit culpa sua, vel intervenerit pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari. Contra eum quoque rectè commodati non agitur, nisi post usum *b* expletum, cujus gratia res fuerat commodata; cùm non decipi beneficio nos oporteat, sed adjuvari.

NOTÆ.

a *GRegorius IX.*) Qui præsentem constitutionem quoad ejus primam partem, transcripsit *ex l. si ut certum*, §. *commodatum, ff. commodati*: quoad posteriorem *ex l. si in commodato*, §. *sicut, ff. eodem.*

1 b *Usum expletum.*) Commodatum enim est contractus, quo res propria ad certum usum gratis conceditur, *l.* 5. §. *nunc, ff. commodati*, §. *is cui Instit. quibus modis res contrahitur*, ut docent Cujacius, *in parat. ad titulum commodati*, Duarenus, *ad eundem titulum, capite* 1. Gomez, *tom.* 2. *var. c.* 7. *n.* 1. Martinus Delrio, *in l. contractus, capite* 8. *de regul. jur.* Donellus, *lib.* 14. *comment. c.* 12. Dicitur *gratis*, quia si merces interveniat, locatio est; idcircò commodatum beneficium appellatur *in l. in commodato* 17. §. *sicut, ff. commodati.* Dicitur ad usum, quia per commodatum res tantùm datur ad utendum, idemque commodatarius non possidet sibi, sed domino, *l. si pignore* 21. *ff. de rei vind. l.* 3. §. *ult. cum l. sequenti, ff. ad exhibend. l. rei commodatæ* 8. *ff. commodat. l. videamus* 38. §. *si possessionem* 10. *ff. de usur. l.* 1. §. *quod autem* 33. *ff. de vi, & vi armat. l. servus* 36. *ff. de condict. indeb.* licet in contrarium expendi soleant textus, *in l. qui à servo* 16. *ff. de obl. & act. l.* 71. *ff. de furtis, l. penult.* §. 1. *ff. de auro & argent.* Usus autem interdum diffinitur certo modo, & fine, *l. in commodato* 17. §. *sicut, ff. commodati.* Modo quidem, ut cùm equus gestandi causa commodatur, ut ad villam, aut bellum, ducat, *l.* 5. §. *sed interdum, l. qui re* 76. *ff. de furtis.* Ad modum quoque pertinet, quod interdum res æstimata datur utenda, *l.* 5. §. 3. *ff. commodati*, & *l.* 7. §. 5. *ff. de donat. inter vir.* Fine verò definitur usus, quia certò fine dantur res commodatario, exempli causa, ut eas creditori suo pignori det, *l.* 5. §. 12. *ff. commodat. l.* 3. *C. eod. l.* 17. *ff. de pignorat.* si commodet ludis edendis, *l. si ut certo*, §. *interdum* 10. *ff. commodati.* Aliquando etiam vicis gratia pecunia numeratur, *l.* 3. *ff. commodat.* quam explicant Desiderius Heraldus, *lib. unic. emendat. c.* 14. Covar. *lib.* 4. *var. c.* 8. Alciatus, *lib.* 4. *disp. cap.* 15. Forcatulus, *dial.* 7. Corrasius, *lib.* 4. *miscel. cap.* 8. Connanus, *lib.* 7. *comment. cap.* 3. Antonius Augustinus, 2. *emend. cap.* 6. Duarenus, *lib.* 1. *disp. cap.* 14. Vasconcellos, *lib.* 2. *respons. cap.* 6. Lælius Bisciola, *lib.* 18. *horar. succis. cap.* 12. Et licèt in mutuo pecunia concedatur ad usum, valdè differt à commodato. Tum quia ex mutuo transfertur dominium, non verò ex commodato, *l.* 8. & 9. *ff. hoc titulo.* Tum quia mutuo dari possunt tantùm res, quæ functionem recipiunt; commodari autem possunt omnes res corporales; & incorporales, *l.* 1. *ff. hoc titulo, l.* 17. *ff. de præscript. verb.* docent late prosequentes naturam, legesque hujus contractus, Julius Pacius, *in tract. de commodat.* Duarenus, *ad titulum, ff. commodati*, Donellus *lib.* 14. *comment. cap.* 26. Chesius, *interpret. jur. cap.* 45. Hothomanus, *lib.* 1. *amicab. cap.* 21. Bocerus *tom.* 1. *disp.* 9. Treutlerus, *volum.* 1. *selectar. disp.* 24. ubi Bachovius, & Elsricus Hunnius ad quem commodati contractum spectat textus, *in l. quod autem* 7. §. *si maritus, el* 2. *de donationibus inter*; cujus litteram emendat Faber *lib.* 7. *conjecturar. cap.* 6. & textus, *in l.* 1. §. *vel depositi, l.* 1. *de præscript. verb. l. si rem* 47. *de acquir. possessione, l.* 9. *in princip. de duob. reis, l.* 2. *de fidejussoribus, l.* 71. *de furtis, l. si uxori mundus, penult.* §. *eum ita legatum* 1. *de auro & argento legat. l.* 18. §. 3. *de dolo, l. servus cujusdam* 36. *de condict. indeb. l. si cùm venderet*, §. 1. *ff. de pignorat. l.* 3. *ff. de periculo, l. illud* 13. §. 1. *ff. de liberal. causa, l.* 1. §. *fin. ff. depositi, l. fin. ff. ad leg. Aquiliam, l. qui à servo* 16. *ff. de obl. & act. l. eandem* 9. *ff. de duobus reis, l.* 1. *C. de furtis, l.* 2. *C. de fidejuss. l.* 7. §. *si maritus* 5. *ff. de donat. inter, l. officium* 9. *ff. de rei vind. l.* 3. §. *genera, l. si rem* 47. *ff. de acquir. possess. l.* 1. *in fine, ff. de præscript. verb. l. item* 11. §. *penultim. ff. ad leg. Aquiliam, cum l.* 2. *ff. si quadrupes, l. arbitrio* 18. §. 3. *ff. de dolo, l. servus* 36. *ff. de condict. indeb. l.* 1. *ff. de æstimatoria, l. Lucius* 24. *ff. depositi.* Ex hoc cotractu mutuæ nascuntur obligationes, totidemque actiones, ut constat ex rubrica, *commodati, vel contrà.* Primò enim qui commodavit, tenetur ad omnia damna, quæ indè evenient commodatario, ex eo quod rei commodatæ vitia tacuit, *leg. in commodato*, §. *sicut, l. in rebus*, §. *item qui sciens, l. penult. ff. commodati*; & etiam tenetur expensas eas solvere, quas fecit commodatarius in rei commodatæ conservationem. Secundò, qui commodavit, non potest revocare commodatum antè tempus, aut usum completum, ad quem concessum fuit, *l. in commodato*, §. *sicut, ff. hoc tit.* quod adeò verum est, ut si ille, qui commodavit, decedat, nec ejus hæres commodatum ante tempus revocare valet, argumento legis 4. *ff. locati*: quod magna æquitatis ratione nititur, ut sicut commodatarius nequit retinere commodatum ultra tempus sibi concessum, nec uti re commodata ad aliud finem, quàm sibi permissum, alioquin furtum committet; ita nec commodans rem suam repetere potest ante tempus concessum, cum commodatarii præjudicio. Commodatarius autem tenetur primò restituere rem commodatam expleto tempore, aut usu ad quem concessa fuerat, nec expectandum est, an repetatur à commodatario, quia dies ipsa interpellat pro homine, *l. magnam, C. de contrahend. stipul. l.* 2. *C. de jure emphyt. cap. ult. de locat.* Si autem commodatarius sit in mora, & sequatur sententia condemnatoria ob contumaciam, succedit obligatio non solùm in ipsam rem, verum & in ejus æstimationem, *l. non abs re, C. unde vi.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu talis deducitur assertio: *Commodatarius tenetur præstare non solùm culpam latam, verùm etiam levissimam, non verò casus fortuitos, nisi in mora sit, aut pactum interveniat, quo ad eorum præstationem obligetur.* Quæ sententia à Gregorio in præsenti relata probatur, *ex l.* 14. §. *an pater*, & §. *item, ff. de furtis, l. servus*, §. *circa commodatum, eod. tit. l.* 13. *de liberali causa, l.* 3. §. *reddita, l. si ut certo*; §. *nunc videndum, l. in rebus, ff. commodati, l. si servus* 63. §. *circa, de furtis, l. contractus* 23. *ff. de reg. jur. l. quæsitum* 8. §. 3. *ff. de precario, l. si cùm venderet* 13. §. 1. *de pignorat. l.* 3. *ff. de peric. & commodo, l. illud* 13. §. 1. *ff. de liber. caus. l.* 3. §. *fin. ff. depositi, l. fin. ff. ad leg. Aquil. l.* 1. §. 4. *ff. de obl. & act. l. eum qui* 14. §. *an pater* 10. & § *si res* 14. *l. qui injuriæ* 53. §. 1. & 2. *l. si is qui rem* 59. *l. si is cui* 71. *ff. de furtis*, Paulus, *lib.* 2. *sentent. tit.* 4. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna Petrus Gregorius *lib.* 23. *syntagm. cap.* 1. *num.* 1. Mezius, *de contract. titul.* 2 Conclusio traditur, & probatur.

de commodat. cap. de divis. num. 3. Madera, animadvers. cap. 17. num. 7. Rebellus: de oblig. justit. 2. p. lib. 16. de commodat. quæst. unic. num. 1. Azor. p. 3. instit. lib. 7. tit. de commodat. cap. 7. Lessius, lib. 2. de justitia, cap. 7. dub. 8. Hermosilla, in l. 2. tit. 9. part. 5. glos. 2. Cujacius, lib. 9. obser. cap. 24. & ad tit. C. commodati, P. Faber, & Joan. Gothofredus, in l. contractus 26. ff. de reg. jur. Petrus Gregorius lib. 3. partit. tit. 6. Bocerus tom. 1. disp. 9. Ferro, Manrique de different. utriusque fori, q. 31. Lælius Mancinus lib. 1. de tripl. juris collat. 31. Tapia tit. 2. caten. mor. lib. 5. q. 26. art. 6.

3 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio ita illustrata, difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam commodatum simile est precario, l. 1. ff. de precar. quia solius accipientis utilitas versatur, tam in uno, quàm in alio negotio: sed in precario tantùm, qui precario rem accepit, ex dolo, & lata culpa tenetur, l. quæsitum 8. §. 3. 5. & 6. ff. de precar. l. contractus, ff. de reg. jur. Igitur similiter in commodato, qui rem utendam accepit, tantum ex dolo, & lata culpa teneri debet. Augetur hæc difficultas, primò ex eo; nam commodatarium levem tantùm culpam præstare, probatur ex l. in rebus 18. §. at si utriusque, ff. commodati; immò tantum de lata culpa ipsum teneri, docetur in l. si ut certo 5. §. interdum, ff. hoc tit. Igitur non semper commodatarius tenetur levissimam culpam præstare. Augetur secundò hæc difficultas, ex quodam fragmento relato à Pitheo in collatione legum Mosaic. tit. de deposito, §. 1. ubi docetur, commodatarium dolum, & culpam præstare, depositarium verò tantùm dolum: & rationem reddit IC. his verbis: In commodati contractu, quia utriusque contrahentis utilitas intervenit, utrumque præstatur; in depositi verò, cùm sola deponentis utilitas vertatur, ideò dolus tantùm præstatur. Quæ verba ita emendat Gibal. lib. 3. de usur. c. 4. art. 2. In commodati contractu, quia, vel solius accipientis, vel utriusque utilitas versatur. Ergo non rectè in præsenti docetur commodatarium etiam levissimam culpam præstare teneri.

4 De culpa & ejus partibus. Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens constitutio, in qua, & in cap. fine de deposito, agit Gregorius noster de præstationibus in contractibus commodati, & depositi, de quibus ex professo disseruit Consultus in l. contractus 23. ff. de reg. jur. ubi adeò perlonga commentaria ediderunt Cinus, Campanus, Martinus Delrio, Gifanius, Bocerus, Conradus, Rithersusius, Petrus Faber, & Jacobus Gothofredus, ut non parum studiosæ juventuti me profuturum aliquando existimaverim, si ea ad epitomen redacta majori claritate dederim. Et primò de dolo, culpa, & ejus partibus, necnon casibus fortuitis videamus. Dolum ergo ita diffinit Servius: Dolus est machinatio alterius decipiendi causa, cum aliud simulatur, & aliud agitur. Sic in l. juris 7. §. dolo, ff. de pact. quæ diffinitio placuit Pedio ibi, Paulo lib. 1. sent. tit. 8. §. 1. D. Isidoro lib. 5. origin. cap. 26. Et Justinianus in l. censemus, ultima, §. sin autem ignorans 1. C. de litig. lib. 8. tit. 37. dolum, machinationem dixit. Et licèt Labeo impugnandi alios avidus hanc definitionem notasset, quia supererant ea verba, cùm aliud agitur; cùm etiam vitandi periculi causa, aliud simulari, & aliud agi possit; tamen definitio Servii meliùs rem explicat. Quare Uulpianus dum in l. 1. §. dolum 2. ff. de dolo, Labeonis diffinitionem approbavit, Servii tamen Sulpitii definitionem non improbavit, quasi apertiùs diceret, Ego non puto Servium aliter definiisse, ut alibi dixit Javolenus in l. is, qui 27. ff. qui testamenta: notavit Vultejus lib. 2. de judic. cap. 7. numer. 604. Dolus ergo malus, qui simpliciter dolus dicitur in l. 1. & passim ff. de dolo, cui fraus mala inest, dict. l. juris, 7. §. dolo, juncto D. Josepho de Retes lib. 8. proficiscitur à consilio, calliditate, fallacia, machinatione; quæ tria conjunguntur cum dolo malo in l. 1. de dolo, d. l. 1. §. dolo: ex insidiis, quo modo legendum esse quidam contendunt in l. dolum 6. Cod. de dolo, data opera, seu abscondita machinatione, d. l. justum 4. Cod. de litig. unde dolus hic in delictum, & crimen vergit, l. 3. §. nunc videamus, ff. de suspect. tut. l. 1. §. is quoque, ff. de verb. obl. ideòque contrarius est bonæ fidei, quæ in omnibus contractibus, quibus vitæ societas continetur, præstanda est, l. 4. Cod. de oblig. & act. l. bona fides 31. ff. depositi, l. si mandata 59. §. 1. ff. mandati, l. si dolus 5. Cod. de rescind. vendit. Deinde sciendum est, quod culpa est imperitia, seu imprudentia, ob quam homines circa res alienas, vel negligunt, quod fieri oporteat, vel faciunt, quod fieri non debeat. Dolo nemo facit nisi sciens, & prudens, l. lege 7. ff ad leg. Cornel. de sicar. Culpæ verò reus est imprudens. Donatus ad Terentium, ibi: Dolus est, si scientes læserimus: culpa, si nescientes: alterum sceleris: alterum stultitiæ est. Datur culpa circa res alienas, quia cum quilibet rerum suarum moderator, arbiterque sit, l. in re 21. Cod. mandati, circa res proprias culpa non committitur, l. etiam 18. §. 1. ff. sol. matrim. Culpa non potest dividi; nam quæcumque imperitia, culpa est, & quantò major imperitia, tantò major culpa; non tamen ideò est diversæ qualitatis; quia ut ajunt Philosophi, vel minùs non differunt specie, l. fin. ff. de instruct. instrum. l. is cui, ff. quemadmodum servitutes. Sunt tamen tres culpæ gradus; summus; medius, infimus, qui constituunt latam, levem, & levissimam. Lata est ad summum negligentiæ, id est non adhibere in rebus alienis eam diligentiam, quam adhibet in suis, quo negligentior quis esse non potest, l. credere 213. §. 2. l. latè 233. ff. de verbor. signific. l. 1. ff. si mensor falsum modum, l. 1. ff. de Magistrat. conveniend. l. penultim. ff. de incendio, ruina & naufrag. l. 22. §. 3. ff. ad Treb. l. 1. ff. depositi, l. 1. Cod. de hæred. tutor. l. 2. Cod. de in litem jur. Eadem culpa dicitur latior in l. quod Mævio 32. ff. depositi: magna culpa in leg. magna 226. ff. de V. S. l. 1. §. 5. ff. de obl. & action. gravior in l. 54. §. 2. ff. de acquirend. rer. domin. dissoluta in l. si fidejussor 29. ff. mandati, l. 55. ff. de ædilit. edict. ignorantia deperditi hominis, in l. 3. §. 1. ff. de jur. & facti ignor. Exempla hujus latæ culpæ, tam ex civilibus, quàm criminalibus causis refert Jacob. Gothofredus in l. contractus 23. pag. 110. ff. de rei vind. Quoad præstationem in contractibus hæc lata culpa, dolo proxima est, l. 1. §. non alias 2. ff. si is, qui testamento liber, l. 1. §. 1. ff. si mensor falsum: immo lata culpa dolus dicitur in l. Nerva, ff. depositi. Sic verò describitur lata culpa, quando opponitur negligentiæ: at quando accipitur pro ignorantia, opponiturque scientiæ, tunc lata culpa est ignorare, vel non observare, quod omnes in civitate sciunt: exempla peti possunt ex l. 11. §. proscribere 3. ff. de institut. l. 9. §. sed facti 2. ff. de jur. & facti ignor. Levis culpa est, cum quis eo modo diligens non est, ut plerique frugi homines esse solent; & culpa absolutè prolata, de hac levi intelligitur, l. si servus 10. §. cum quidam, ff. de legat. 1. §. 4. Instit. de suspect. tut. l. in venditione 8. §. penultim. leg. Prætor 9. §. est præterea, ff. de rebus auctorit. jud. l. si cum venderet 13. §. ultim. cum leg. seq. & de pignorat. leg. hæredes 25. §. non tantùm 16. ff. fam. ercifcund. l. 5. §. 3. ff. de in litem jur. l. si ut certo 5. §. 2. ff. commodati. Quandoque tamen exprimitur culpa levis, ad distinctionem latæ, ut in l. cum res 47. §. culpa, de legat. 1. dict. l. mulier 22. §. 3. ff. ad Treb. Levissima culpa est, cui opponitur exactissima diligentia, & quam adhibere solet non quilibet, sed diligentissimus pater familias: exactissima diligentia vocatur in l. socius 72. ff. pro socio: frequentiùs verò diligentissima nuncupatur, d. l. si ut certum 5. §. commodato, d. l. si cum venderet 13. §. 1. l. custodia, ff. de periculo, & commodo, l. 17. §. si communi, ff. de præscript. verb. Et licet sint nonnulli, qui hunc levissimæ culpæ gradum rejiciant, tamen illum agnoscunt, & defendut P. Faber, & Gothofredus in d. l. contractus, D. Joannes Suarez ad leg. Aquiliam, lib. 3. cap. 6. Levissimæ culpæ adjungi solet custodia, quæ etiam præstatur in rebus alienis, §. 1. Institut. de emption. d. l. si ut certo 5. §. 5. & 6. d. l. si cum venderet 13. l. sicut 19. Cod. de pignor. l. 3. ff. de periculo, & commodo. Superest, ut de casibus fortuitis agamus; casus enim fortuiti sunt, qui à nullo præcaveri possunt, qui vis major dicuntur in l. ex conducto decimaseptima, ff. locati; fatalia damna in l. quingentesima secunda, §. damna, ff. pro socio, quare extra disputationem sunt, quia bona fides non patitur, ut à contrahentibus præstentur, l. qui fortuiti 6. C. de pignorat. l. à procuratore 13. Cod. mandati, l. in judicio 28. Cod. locati, l. in rebus 18. ff. commodati, l. fidejussor 32. ff. de negot. gest. l. si merces 25. §. vis major, l. 1. §. quod si satis, ff. de magistr. convention. l. secund. §. septimo, ff. de administr. rerum l. 1. §. is quoque, ff. de obligat. & action. l. 1. Cod. commodati, l. 1. C. depositi l. 4. C. de pericul. tutor. nisi nominatim convenerit, ut omne periculum ad debitorem spectet; tunc enim, & fortuiti casus præstantur: leg. 1. §. sæpè 35. ff. depositi, leg. 29. ff. mandati, ut si generaliter periculum quis suscipiat, l. juris 7. §. sed si quis 15. ff. de pactis, leg. si quis 9. §. si quis, ff. locati; nisi sint casus insoliti, & inopinabiles, de quibus credi non potest contrahentes præsensisse. Qui tamen casus fortuiti dicantur, exponit Gothofredus ubi supra, Osvaldus lib 16. Donelli, c. 3. littera E.

His suppositis circa culpam, ejusque gradus sciendum est, in quibus contractibus dolus, in quibus lata, levis, seu levissima culpa præstentur. Et ut omnes pleniùs comprehendamus, sequentes regulæ observandæ sunt. Prima est circa contractus, qui solius dantis gratia contrahuntur, in quibus dolus, & lata culpa dumtaxat præstantur, ut in deposito, §. præterea, Instit. quibus mo- 5 De his præstationibus in contractibus.

dis

dis re contrahitur: nam licet Prætor edicto suo tantùm cavisset de dolo præstando, l. 1. §. 1. ff. depositi; tamen Celsus Nervæ opinionem secutus, latam culpam præstari oportere ex mente Prætoris existimavit, l. quod Nerva 32. ff. depositi. Notandi tamen sunt casus singulares propositi in l. 1. §. idem Pomponius, in fine, ff. depositi, & l. 8. §. fin. de opt. legata. Ex eadem regula provenit, ut mensor tantùm ex dolo & lata culpa teneatur, l. 1. §. 1. ff. si mensor. quia cum ille conductus non sit, sibi debet imputare dominus si malum mensorem adhibuit: idem dicendum est in proxeneta, seu contrahentium conciliatore, l. 2. ff. de proxenetis. Ex eadem regula exponendi sunt textus in l. si servus 108. §. cum quid, ff. de legat. 1. l. mulier 22. §. sed enim, ff. ad Treb. junctis Petro Fabro, & Gothofredo in d. l. contractus. Secunda regula versatur circa contractus, qui utriusque gratia celebrantur, in quibus dolus, lata, & levis culpa præstantur, l. si ut certo, §. nunc est videndum, ff. commodati, d. l. contractus, leg. si servus 108. §. cum quid, de legat. 1. Bronchorst. centur. 2. enantioph. assert. 33. ut contingit in contractu emptionis, & venditionis, §. cum autem, Institut. de emption. l. venditor 36. ff. de act. empti, l. eum, qui 14. l. si vendidero 80. de furtis: latè exponit D. Nicolaus de Castro in §. 1. Institution. de emptione. Idem contingit in locatione; locatio enim utriusque gratia perficitur: ergo conductor tenetur locaturi de dolo, & levi culpa, non amplius, l. 3. §. 1. ff. nautæ, caupones, l. si quis 9. §. si colonus, l. videamus 11. l. item 13. per totam, ff. locati: quo modo custodiæ verbum accipiendum est in l. 5. ff. nautæ, caupones, l. quicumque 40. ff. locati, §. ultim. Institut. eod. tit. ubi diligentissimus, pro diligentia, apponitur, ut vulgò notatur: nisi rei qualitas exactissimam diligentiam exposcat, ut in casu textus in l. si merces 25. §. si columnam, ff. locati; vel nisi artificium conductum sit ejus, qui illud publicè profitetur: nam talis peritissimum se præbere debet, & ideò de levissima tenetur, l. si quis 9. §. Celsus, ff. locati, l. si servus 27. §. qui calicem, ff. ad leg. Aquiliam, doctè Suar. ad legem Aquil. lib. 2. cap. 2. sect. 12. Socius etiam socio de levi tenetur, quia utriusque gratia societas contrahitur, l. cum duobus 52. §. utrum, ff. pro socio, §. ultim. Institut. eod. tit. ideò si communiter est diligens, sufficit si adhibeat eam diligentiam, qualem suis rebus adhibet; nec ad exactissimam tenetur; namque imputet sibi socius, qui parum diligentem socium optavit, l. socius 72. ff. pro socio: quæ sic intelligenda est, omisso Madera animadv. cap. 17. Idem dicendum est in communione, veluti si duobus eadem res legata sit, nec adhuc actum sit judicio communi dividundo; tunc enim unusquisque dolum, & levem culpam præstat, quia utriusque refert rem communem salvam esse, l. & puto 16. §. sed etsi, ff. fam. erciscund. Talem ergo diligentiam præstabit, qualem rebus suis adhibet, dummodo ipse communiter diligens sit: textus ita intelligendi in l. heredes 75. §. non tantùm, ff. fam. ercisund. l. si is cum quo 10. ff. communi divid. l. si major 4. Cod. eod. Item creditor debitori, propter pignus, quod ab eo accepit, de levi tenetur, quia utriusque gratia res pignori datur, l. ea igitur, ff. de pignorat. §. ultim. Instit. quibus modis re contrahitur, l. si creditor 5. l. si creditor 7. Cod. de pignorat. & ideò si post creditam pecuniam sine pignore pignus detur, quia solius creditoris causa datur, debitor enim jam pecuniam invenerat, de levissima etiam tenetur; l. si cum venderet 13. §. 1. ff. de pignorat. leg. si nulla 8. C. eodem, l. sicut 19. Cod. de pignor. quas ita accipio cum Cujacio lib. 19. observat. capit. 24. & in l. 7. Cod. de pignoratitia. Excipiendum tamen est pignus prætorium, in quo dolus, & lata culpa tantùm præstantur, l. Prætor, §. est præterea, ff. de rebus auctoritat. judic. potuit enim debitor comparendo vitare pignus hoc: unde de se queri debet, si res pereat. Etiam in dote, quia utriusque conjugis gratia accipitur, l. servo 69. §. si testator, ff. de legat. 1. maritus in rebus dotalibus inæstimatis culpam levem præstat, l. in rebus 17. ff. de jure dot. l. etiam 18. §. 1. l. si constante 25. §. maritus, l. in his 66. l. ultim. ff. solut. matrimon. In rebus autem æstimatis etiam casus fortuitos maritus præstat, quia dotem æstimatam debet tanquam æs alienum, l. plerumque 10. l. si rem 24. cum sequent. ff. de jure dot. juncta l. incendium, ff. si certum petatur. Tandem hæc regula procedit in contractibus innominatis, l. 17. §. 1. l. apud 20. §. ultim. ff. de præscript. verb. l. eum, qui 10. §. fin. ff. commodati, juxta cujus §. distinctionem accipiendi sunt textus in l. duo 23. ff. de præscript. verb. l. rem 78. ff. de furtis: quod procedit cùm aliquid accepisti, ut faceres, non verò si accepisti, ut dares; nam si pecuniam tibi dedi, ut Stichum mihi dares, & Stichus sine ul-

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

la culpa decesserit, pecuniam repetam, l. ultim. ff. de condict. causa data; cùm etsi viveret Stichus, possem pecuniam repetere, quia licet pœnitere, l. si pecuniam, ff. eod. tit. unde cùm patrio nostro jure in his contractibus, sicut in aliis innominatis, non liceat pœnitere, l. 2. tit. 16. lib. 5. recop. docet Gomez lib. 2. variar. cap. 8. num. 4. ideò mortuo Sticho in casu relato debitor liberatur.

Succedit tertia, & ultima regula contractuum, qui solius accipientis gratia celebrantur, in quibus ob eandem rationem levissima culpa præstatur, d. l. si ut certo 5. §. veluti in commodato, de quo in præsenti, & in juribus suprà pro ejus illustratione adductis. Etiam hæc præstatio levissimæ culpæ aliquando irregularis est, quia nonnunquam magis propter bonam fidem exigitur, quàm propter utilitatem in hac regula expensam, ut contingit in mandato, in quo etsi nullum versetur damnum mandatarii, tamen ipse ob bonam fidem exactissimam diligentiam præstat, l. a procuratore, l. 4. l. in re 21. C. mandati; quo modo exponendi sunt text. in l. procuratorem 8. §. ult. l. si mandavero 22. §. ult. l. inter 26. §. sed cùm, ff. eod. tit. Illi accedit negotiorum gestor, cujus incerta præstatio est: interdum dolum tantùm præstat, veluti si pura affectione, ne bona perirent, accessit, l. 3. §. interdum, ff. de negotiis gestis, Donellus lib. 15. cap. 15. nonnunquam culpam levem, l. si negotia 11. ff. hoc tit. juncto Osualdo ad Donel. ubi proximè, littera D, sæpè sæpiùs levissimam, §. 1. Instit. de oblig. quæ ex quasi contractu, præcipuè si alius diligentior accedebat, l. si pupillo 6. §. ult. ff. eodem; immò & aliquando gestor præstat casum fortuitum, veluti si fecit novum negotium, quod absens facere non consueverat, l. sed 10. l. sine 12. ff. eodem. Idem dicendum est de tutore, quem tantum casus fortuiti excusant, l. 4. C. de peric. tut. l. si sanè 32. §. 1. l. si res 50. ff. de administr. tut. Sed quia plerumque diligentissimi tutores eliguntur, & desidiosi removentur à tutela, tanquam suspecti, l. 3. §. ult. l. 6. l. 7. ff. de suspect. ideò Consulti aliquando asserunt, tutorem præstare debere latam, levemque culpam, l. 1. C. de hæred. tutel. l. tutor 7. §. 2. l. quod plures 41. l. 57. ff. de administ. tut. l. tutor 28. ff. de tut.

6 Traditur tertia regula.

Hucusque de præstationibus, quæ veniunt ex natura contractus, interdum verò plus minusve in singulis ex partium conventione præstatur, potest enim conveniri, ut culpa, & diligentia præstentur in iis contractibus, in quibus ex sua natura, vel dolus tantùm, vel præter dolum culpa tantùm præstanda venit, vel è contra, ut in illis contractibus, in quibus levis, seu levissima præstatur culpa, lata tantùm veniat: quæ doctrina generaliter traditur in d. l. contractus 17. & specialiter de deposito in l. 1. §. si convenit 6. §. sæpè 35. ff. deposit. l. 1. C. eod. tit. l. & Aristoni 39. ff. mandati, l. 7. §. item si quis, ff. de pactis: de mandato in d. l. & Aristoni: de commodato in l. 1. C. hoc tit. de emptione in l. fistula 78. ff. de contrahenda emptione, l. 1. C. de periculo, & commodo: de locatione in l. si quis domum 9. §. 2. l. 13. §. 5. ff. locati: de pignoris donatione in l. 6. C. de pignorat. id verò convenire inter contrahentes nequit, ut dolus præstetur, d. l. juris 7. §. illud, ff. de pactis, l. 17. ff. hoc tit. impunitate enim concessa homines ad delinquendum invitarentur, d. l. juris 7. §. sed si quis; unde de dolo præterito pacisci licet, l. si unus 27. §. pacto, ff. de pactis; si verò quis paciscatur, ne depositi agatur, etsi conventum videatur ne dolo agatur, valet conventio; quia expressa nocent, non expressa non nocent, l. si unus 27. §. illud, ff. de pactis.

7 De Præstationibus ex pacto.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, petitaque ab exemplo precarii; nam licet in pluribus commodatum cum precario conveniat, in pluribus tamen differt. Primò, quia commodatum juris civilis regulis infirmatur, l. juris 7. §. 1. ff. de pactis; precarium autem in terminis juris gentium subsistit, leg. 1. §. 2. ff. de precario. Ex commodato nascitur ultrò citròque obligatio, l. in commodato 17. §. sicut, ff. hoc tit. ex precario verò non item, leg. quæsitum 8. cum 3. ff. de precario. In commodato possessio rei nunquam transit in commodatarium, l. rei commodatæ 8. ff. hoc tit. in precario verò plerumque, dum possessio rogatur, l. & habet 15. §. 4. ff. de precario. Hæres commodatarii insolidum tenetur, etsi nihil ad eum pervenerit, l. ex contractibus, ff. de obl. & act. hæres verò ejus, qui precario rogavit, in tantum, quatenus ad eum pervenit, l. 8. §. fin. ff. de precar. Commodatum non nisi finito usu, ad quem datum est, revocari potest, l. 17. §. 3. ff. hoc tit. precarium autem quandocumque revocari valet, l. 1. l. 2. §. 2. ff. de precario: quas, & alias differentias agnoverunt Cujacius lib. 13. obs. c. 21. Treutlerus volum. 1. disp. 24. thesi 5. Viccius de possess. duor. q. 8. in princip. unde cùm æqualem naturam precarium, ac commodatum non habeat, nec æquales

8 Dissolvitur ratio dubitandi.

præstationes retinet. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licet commodatarius regulariter teneatur de levissima culpa, tamen si utriusque contrahentis gratia res commodata sit, veluti si communem amicum ad cœnam invitaverimus, tuque ejus curam suscipias, & ego tibi argentum commodavero, hoc casu culpa tantum levis præstatur, *d. l. in rebus* 18. Item si commodatoris tantùm gratia commodatarius accepit rem, de dolo, & lata culpa solùm tenetur, *d. l. si ut certo*, §. *interdum*, quem eruditè exponit Cujac. *lib. 9. obs. c.* 24. Quid tamen in foro conscientiæ consulendum sit, exponit Ferro Manrique *de different. utriusque fori*, *q.* 31. Nec tandem obstat locus Modestini à Pitheo compilatus; nam in eo mendum dari, jam observavit Hothomanus *lib.* 4. *obs. c.* 14. quare legendum ita esse, *In commodati contractu*, *quia vel solius recipientis*, *vel utriusque utilitas versatur*; existimavit Gibal. *d. c.* 4. sed facilius locus ille corrigi potest si legatur, *In commodati contractu*, *cùm (vel quoties) utriusque contrahentis utilitas intervenit*, *utrumque præstatur*; ita ut Modestinus referatur ad casum, in quo commodatum utriusque gratia celebratum est.

9 Exponitur l. 13. §. 1. ff. de pignorat. Adhuc superiori assertioni obstat text. *in l. si cum venderet* 13. §. 1. *ff. de pign.* in illis verbis: *Venit autem in hac actione*, *& dolus*, *& culpa*, *ut in commodato venit*, *& custodia*, *vis major non venit*. Ex quibus deducitur, easdem præstationes dari in commodato, ac pignore. sed in pignore, quia utriusque gratia accipitur, levissima culpa non præstatur: igitur nec in commodato. Cui difficultati duplici modo responderi potest. Primò asserendo verba illa, *ut in commodato*, non esse referenda ad illa priora, *dolus*, *& culpa*, sed ad illa postrema, *venit*, *& custodia*. Secundò dici potest Ulpianum in eo textu agere de commodato utriusque gratia celebrato, quo casu rectè procedit æquiparatio commodati, & pignoris, & utroque casu dolus, & levis culpa præstabuntur: docuerunt Cujac. *in l.* 7. *C. de pignor.* Gothofredus *in d. l. contractus*, *fol.* 130.

Deinde obstat text. *in l.* 1. *ff. ult. ff. depositi*, in illis verbis: *Quia autem dolus dumtaxat in hac actione venit*, *quæsitum est*, *si hæres rem apud testatorem depositam*, *vel commodatam distraxit*, *ignarus depositam*, *vel commodatam*, *an teneatur? Et quia dolo non fecit*, *non tenebitur de re.* Ex quibus ita insurgo: In deposito, quia deponentis gratia contrahitur, dolus tantùm præstatur, ut supra probavi: sed æquiparatur ab Ulpiano casus depositi cum commodato: igitur quia in commodato dolus tantùm præstatur. Cui difficultati duplici modo satisfacit Arias à Mesa *lib.* 2. *var c.* 34. Primò reponendo pro verbo *commodatam*, verbum *commendatam*, cùm nihil aliud sit commendare, quàm deponere, *l. Lucius* 24. *ff. depositi*, *l. commendare* 186. *ff. de V. S.* ubi Cujacius, Fornerius, & Gentil. Connanus *lib.* 7. *comment. c.* 4. Donellus *in rubr. C. depositi*, *n.* 7. unde *in l. & si quis* 14. *ff. impensa*, *ff. de relig.* & apud Paulum relatum à Cujacio *lib.* 21. *obs. c.* 23. commendare corpus defuncti nihil aliud est, quàm deponere ad tempus, donec justa solvantur: notarunt Gutherus *lib.* 3. *de jur. manium*, *c.* 25. Cujac. *lib.* 11. *obs. c.* 11. Hothomanus *lib.* 4. *obs. c.* 14. Forner. *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 6. Savarus *ad Sidonium lib.* 2. *epist.* 6. unde ea verba simul conjunxit D. Ambrosius *lib. de Tobia*, *cap.* 20. ibi, *Commodatum autem*, *& depositum*, *quod custodiatur*: & in collatione Lucini Rufini *tit.* 10. *de deposito*, *& commendato*: quo modo etiam legendum est *in c. jus naturale* 1. *dist.* Secundò satisfacit *à num.* 26. ideò Ulpianum de dolo egisse, quia *in libro trigesimo*, *ad Edictum*, ex quo desumptus est textus ille, egerat tantùm de dolo; *l. ei apud* 5. *l. si hominem* 7. *ff.* 1. *ff. depositi.* Nec æquiparatio illa tenet in omnibus, sed tantum in casu relato, ita ut sicut hæres ignorans distrahendo rem depositam dolum non committit, ita nec alienando rem commodatam; quia qui ignorat, dolo caret, *leg. sed etsi* 25. §. *scire*, *ff. de petit. hæredit.* latius prosequitur ipsius textus interpretationem Arias de Mesa *dicto cap.* 34. *&* 35. 10 Explicatur l. 1. §. ult. ff. deposit.

TITULUS XVI.

Depositi.

CAPUT PRIMUM.

Alexand. III. a *Lugdun. Episcopo*.

GRavis illa, & odibilis querimonia, quæ usque ad nos super deposito tuo tibi hactenus denegato pervenit, duplici nos anxietate perstringit, eo quòd tibi in hoc, & deesse non possumus, & adesse prout velles, efficaciter non valemus. Cùm enim non constet nobis pecuniam tuam, quam ille vir *b* Belial impia: & detestabili surreptione furatus est, in utilitates Ecclesiæ *c* conversam, non debemus de jure, nec possumus contra canones ejusdem Ecclesiæ præcisè intentare jussionis instantiam, ut tibi eandem reddant, *d* personæ, ut dicunt, non Ecclesiæ commendatam. Quocirca discretioni tuæ consulimus, & in æternæ charitatis diligentia suademus, ut in raptorem illum, & furem tuam interim dirigas actionem, eò quòd ut audivimus, loculos habet, & ea, quæ tibi sunt subrepta, portavit; nam & nos ipsi venerabilibus fratribus nostris Senon. Archiepisc. A. S. L. & Parisiensi Episcopo dedimus in mandatis, ut iniquum sub duris *e* quæstionibus ad rationem ponant, & etiam si oportuerit, vinculis macerent alligatum, & affligant, ut cogatur bene ligatus reddere, quod malè dissolutus ausus est asportare. Cæterum circa Ecclesiam illam affectum te habere volumus, ut nihil ab ea requiras indebitum: si autem cum eis amicabiliter poteris *f* de redditutum perceptione pacisci, noveris id nobis acceptum.

NOTÆ.

1 a L *Ugd.*) In sexta collectione, & post Concilium Later. *p.* 59. *c.* 35. legitur Lundon. sed rectiùs in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 2. legitur *Lugdun.* nam etiam Senonensis, & Parisiensis Prælati, de quibus in præsenti agitur, sunt in Gallia, non autem in Anglia. Guichardo Præsuli Ecclesiæ Lugdunens. de quo plura tradit Jacob. Steubechius *in chron. Præsulum Lugdunensium*, missa est præsens epistola, ut refert Manrique *tom.* 3. *annal. Cisterc. anno* 1189. *c.* 5. *n.* 8.

2 b *Belial.*) Aliqui affirmant hoc nomen proprium esse illius Canonici, qui pecuniam apud se depositam surripuit; & inde varia de præsumptione ex improbo nomine deducenda, tradunt plures congesti à Barbosa *in præsenti*, ut etiam ex probo nomine virtutem, fortitudinemque præsumi probat Salbagnus *ad Ovidium in Ibin*, *vers.* 98. *fol.* 66. Sed verius credo, Alexandrum Canonicum illum ita appellasse, quia fuerat fur; nomen enim hoc hominem improbum significat. D. Hieronymus *in c.* 28. *Isaiæ*, ibi: Belial, idest apostata, prævaricator, & absque jugo; unde Apostolus 2. *Corin. in c.* 6. *vers.* 15. *Quæ*, inquit, *communicatio Christi ad Belial?* Et ubicunque septuaginta exponunt *filios pestilentiæ*, in Hebraico scriptum est, *filii Belial.* Unde & illud, quod in Psalmo 38. *vers.* 23. canitur de mysterio Salvatoris, *filius iniquitatis non apponet nocere ei*; in Hebraico dicitur, *filius Belial.* Xantes Pagninus *in thesauro*, ibi: *Cum Beli conjungitur al*, *& fit Belial*, *quod significat impium*, *aut impietatem.* Mercerus etiam *in thesauro*, ibi: *Belial significat hominem nequam*, *summè sceleratum*, *profligatum perditum.* Juxta Hebraicam ergo proprietatem Belial significat hominem effrontem, inverecundum, extremè impudentem, improbum, nec Deum, nec homines verentem: latè probant Malvenda *de Antichristo*, *lib.* 1. *c.* 3. P. Pinto *in spicileg. lib.* 1. *c.* 7.

c *Conversam.*) Quomodo probetur pecuniam depositam, vel mutuò acceptam conversam fuisse in utilitatem Ecclesiæ, minoris, aut civitatis, ultra repetentes hic dispu-

disputant plures congesti ab Hermosilla l. 3. tit. 1. partit. 5. gloss. 6. & 7.

4 d *Personæ, non Ecclesiæ.*) Quare persona ipsa tantùm tenebatur; unde rectè ex hoc textu probat Thom. Sanch. lib. 6. Summæ, c. 14. quod si apud Monachum res deponatur, non ideò monasterium depositi actione conveniri potest, cùm non ipsi sit commendata.

5 e *Duris quæstionibus.*) Ex hoc textu, & ex c. 13. q. 5. probant, clericum posse torqueri, & quæstioni subjici, Innocentius in præsenti, Panormit. n. 6. Dec. in c. at si Clerici, n. 17. de judiciis, Alciat. in c. 1. de offic. ord. n. 43. Jul. Clarus q. 64. Chopinus lib. 2. sacræ pol. tit. 3. n. 12. Sed contrarium, immò clericos torqueri non posse, verius est exemplo militum, qui quæstionibus non subjiciuntur, l. milites, C. de q. l. omnes, C. de decur. lib. 10. & eorum, qui aliqua dignitate præditi sunt, excepto crimine læsæ majestatis, l. D. Marco, l. antepen. cum seq. C. de q. l. si quis Decurio 21. C. ad leg. Corn. de falsis, l. 4. ad leg. Jul. majest. Hinc D. August. lib. 3. contra Crescon. c. 70. significat eum suspensum fuisse quidem, sed minimè tortum, quod se Decurionem profiteretur. Illustraut Forner. lib. 3. rer. quotid. c. 8. Caldeira de error. lib. 1. c. 5. Carrera in praxi, 2. p. de indiciis, vers. Circa tertium, Genuensis pract. q. 585. Simauchas de cath. tit. 65. Roussellius lib. 4. hist. Pontif. jurisd. c. 3. Et certum est juxta veterem Ecclesiæ disciplinam, clericos torqueri non potuisse. Concilium Matiscon. 1. can. 19. Altissiod. can. 33. Innocent. I. epist. 17. Hildebertus Cenoman. ibi: *Reos tormentis afficere, vel suppliciis extorquere confessionem, censura Curiæ est, non Ecclesiæ disciplina.* Immò & quæstionem hanc, torturæque usum, apud Christianos non rectè adhiberi, nonnulli existimarunt relati à Thoma Hurtado in lib. de martyrio per pestem, fo. 155. Basilio dec. 7. crim. qui varia de indiciis, & torturis congesserunt ab hodierna praxi non aliena. Alii mediam eligunt sententiam, ita ut non severè, tanquam laici, sed mitius torqueantur, vel non torqueantur, si ultra indicia adsit diffamatio; quas & alias sententias examinat Guazin. in defensione reorum, defens. 30. c. 10. Illud in præsenti notandum est, non rectè ex hoc textu probari, clericum posse quæstionibus subjici: nam in præsenti non agitur de tortura, quæ necessaria non erat; siquidem liquido constabat, ipsum clericum pecuniam depositam subripuisse; nam quæstio non semper habetur cum tortura, ut probant classici in l. eam quam, C. de liberal. caus. Caldeira ubi sup. jubet enim Alexander de hoc clerico quæstionem haberi cum omni rigore, ad vincula ipso alligato, donec pecuniam redderet; quia depositarius, qui depositum non reddit, captis pignoribus, vel carceris coercitione illud exhibere cogitur: docent Rodriq. de execut. c. 5. n. 23. Antonius Gom. 2. var. 10. n. 22. Salgad. de protect. Regia, p. 4. c. 5. n. 50. 51. Avendanno de metu lib. 2. c. 4. num. 22. improbè enim facit dum fidem præstitam violat, l. desiderium, C. depositi, Arist. lib. 5. Eth. ibi: *Etenim si quis depositum reddiderit invitus, vel propter metum, non erit dicendus agere justa, nec justitiam colere.* Ideò Cicero lib. 3. of. dixit, quod depositum non reddere summa injustitia est; immò Pisarum lex hæc fuit: *Qui intervertit depositum, capite plectatur*: teste Alex. ab Alex. lib. 6. dier. gen. c. 10. Facit sententia illa Pittacii Mityleni; *Depositum cùm acceperis redde*: cui junge historiam relatam lib. 2. Mach. c. 3. vers. 10. Faciunt Ovidius lib. 3. de arte amandi.

Reddite depositum, pietas sua fœdera servet;
Fraus absit, vacuas cædis habete manus.

Juvenalis satyr. 13.

Spartano cuidam respondit Pythia vates
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depositum retinere, & fraudem jure tueri.

f *Redditum.*) Non intelligas redditus pecuniæ depositæ, nam ex deposito regulariter non debentur usuræ, nisi mora intercesserit, l. Lucius 24. ff. depositi, l. 2. C. eod. tit. probat Gibal. lib. 3. de usuris, c. 3. art. 5. sed de redditibus præbendæ ipsius Canonici, ex quibus volebat dominus sibi satisfieri, ut in specie text. in c. pervenit, de arbitr. c. 2. de fidejus. & circa eos jubet Alexander III. ut prædicti redditus capiantur ex causa soluti, donec pecunia ipsa deposita soluta sit; aliqua tamen eorum, parte relicta pro ipsius alimoniis. Et hæc, ni fallor est vera hujus textus sententia quam latiùs exponemus in c. Odoardus, de solutionibus. 6

COMMENTARIUM.

Textus hic, licet compilatus reperiatur sub titulo *de deposito*, parum ad depositi tractationem spectat, cum tantum supponat depositum esse reddendum, nec depositarium posse uti re deposita; quod & docetur in l. si sacculum, ff. hoc tit. & docet Gibal. d. lib. 3. de usuris, c. 6. art. 3. quare latiùs prosequi tractationem hanc depositi, institutum non patitur; observandi tamen sunt text. in l. 2. & 4. l. si ego 28. ff. de reb. credit. l. 1. §. is quoque, ff. de obl. & act. l. si procuratorem, 8. ff. mandati, l. 3. §. 1. l. 6. ff. nautæ, caupones, l. illud 13. §. ult. ff. de lib. caus. l. 2. ff. de fidejus. l. qui re 76, ff. de furtis, l. si quis 38. §. instrumenta, ff. de pœnis, l. 1. §. is, qui 6. ff. ad l. Corn. de falsis, l. si quis 35. ff. de dolo, l. qui tabulas 42. ff. de furtis, l. 2. §. ult. ff. quemadmodum testam. l. si servus 35. ff. de sol. l. penul. §. 1. ff. de auro, & argento, l. uxorem 41. §. legaverat, ff. de legat. 3. l. 5. ff. ad leg. Jul. pec. l. 16. ff. de condict. furtiva, l. 4. §. item, ff. de usucap. l. non solum 8. §. ult. l. Aurelius 18. §. Mevia, l. fin. §. Titia, ff. de liberat. legat. l. quamvis 10. ff. de precario, l. si ut certò, §. usque, ff. commodati, l. filius 9. ff. de obl. & act. l. depositi 5. l. depositi 38. ff. de pec. l. vir uxori, ff. don. inter. l. 9. §. ult. ff. de jure dot. l. 1. §. quod autem 33. juncto §. dejicitur 9. ff. de vi, & vi, l. 5. §. si depositi, ff. ut in possessionem legat. l. si stipulatus 81. §. 1. ff. de sol. l. si servus 31. in fine, ff. de pign. l. eum 22. ff. de except. rei jud. l. in navem 31. vers. idem, ff. locati, l. 7. §. quotiens, l. si in ventre, §. in bonis, ff. de reb. auctor. jud. l. fidejussor 32. §. 1. ff. de neg. gestis, l. 1. 9. & 16. C. de usuris, l. 3. §. fin. ff. communi divid. l. officium 9. ff. de rei vind. l. 2. §. 1. ff. pro hærede, l. 38. §. si possess. ff. de usur. l. inficiando 67. de furtis, l. non solùm 33. §. qui, ff. de usucap. l. juris 7. §. sed si 15. l. 17. §. 3. de pactis, l. ult. §. 1. ff. ut legatorum nomine, l. 3. ff. de in litem jurando, l. in rebus, §. sive autem, ff. commodati, l. 15. ff. tutelæ, & rationibus, l. Lucius 88. §. quisquis 18. ff. de legat. 2. l. si inter, ff. de rebus dubiis, l. ex depositi, ff. de obl. & act. l. 3. §. si tabulæ, ff. de tab. exhib. l. 3. §. ibid. ff. ad exhib. l. 3. ff. quando ex facto tutoris, l. 17. §. ult. l. si apud 18. ff. de præscript. verb. l. pecuniam 77. de legat. 1. l. cum pater 77. §. donationes, de legat. 2. l. 11. §. si rem, l. 33. §. Codicillis, ff. de legat. 3. l. 8. §. si communiter, ff. de pec. legat. l. penu. C. ad exhib. l. 19. ff. de petit. hæred. l. 28. §. 1. ff. ad Treb. l. 1. §. sed si dotem, ff. de dote præleg. l. 1. §. cùm quidam, ff. de quæst. l. 3. arb. tutel. l. si rebus 73. ff. de procurat. l. 4. & 5. ff. fam. ercisc. l. si constante 22. §. vero, ff. solut. matrim. l. 64. ff. de fidejuss. l. 5. & 7. C. de administr. tut. l. eandem 9. in princ. & §. 1. ff. de duobus reis, l. 3. Cod. arbitr. tutel. l. 4. ff. de statulib. l. Imperatores 21. §. ult. ff. de appel. l. 5. C. quorum appell. l. eandem 9. de duobus reis, l. si procuratorem 8. in princ. ff. mandati, l. 5. §. fin. ff. ut legator. l. 3. in fine, ff. de in litem jur. juncto Fabro decade 17. error. 5. leg. penultim. ff. de auro, & argent. l. si cum uno 22. de except. rei judic. l. 13. ff. de lib. causa. 7

CAPUT II.

a Gregorius IX.

Bona fides abesse presumitur, si *b* rebus tuis salvis existentibus, depositas amisisti. De *c* culpa quoque teneris, si teipsum deposito obtulisti, vel si *d* aliquid pro custodia recepisses. Pacto *e* verò, *f* culpa, vel *g* mora præcedentibus, casus etiam fortuitus imputatur. Sanè depositori licuit pro voluntate sua depositum *h* revocare, contra quod compensationi, vel deductioni locus non fuit, ut contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam minimè referatur, licèt compensatio admittatur in aliis, si causa, ex qua postulatur, sit liquida, ita quod facilem exitum credatur habere.

NOTÆ.

1 a *Gregorius.*) Qui præsentem constitutionem totam ex jure civili decerpsit, ut ex ejus paraphrasi apparebit.

b *Si rebus suis.*) Consonat lex quod Nerva 14. ff. hoc tit. ex qua deducunt repetentes ibi, dolum præsumptum dari, quoties major diligentia adhibetur rebus propriis, quàm depositis: ita Bartolus, & Cujac. in d. l. quod Nerva, plures congesti à Barbosa in præludiis ad l. si mora, n. 25. ff. sol. mat. qui-

quibus adde Donellum *lib. 16. comment. c. 7.* Molinam *de justitia, disp. 296. n. 1.* Maderam *animadvers. c. 17.* Hæc tamen communis sententia meritò displicuit Barbosæ *ubi proximè, n. 26.* qui in contrarium movetur unico, sed validissimo fundamento deducto *ex l. 5. §. nunc videndum, ff. commodati,* ubi disertè scriptum est, culpam tantùm levem committi eo casu, quo quis commodatas res salvas facere poterat, & suas prætulit: igitur idem dicendum est in rebus depositis. Nec contrarium docet Gregorius *in præsenti*; nam bona fides hic accipienda est pro ea, quæ importat æquitatem, & id quod bonum, atque æquum est, ut *in l. bona fides 31. ff. hoc tit. l. cum duobus 52. §. venit, ff. pro socio:* non autem pro ea, quæ malæ fidei, seu dolo opponitur, juxta legem *3. §. fin. ff. pro socio.* Unde Pontifex perinde accipiendus est, ac si dicat, contra æquitatem facere depositarium, si res proprias salvas faciens: depositas amiserit: ex quo facto tantùm culpa nascitur, non verò dolus præsumptus; idque ex dicta æquitate, ob quam tacitè quis videtur se obligasse ad præstandam eandem diligentiam in rebus depositis, quam in suis adhibere solet: unde si id non fecit, meritò de culpa tenetur ultra naturam contractus, argumento legis *in reb. 18. ff. commodati*: docuit Barbosa *ubi sup. n. 28.* cujus sententia adstruitur ex illis verbis sequentibus, *de culpa quoque*, ubi illa dictio *quoque*, satis indicat, in principio Gregorium egisse de casu, quo culpa præstatur. Nec etiam obstat text. *in d. l. quod Nerva 32.* nam rejecta emendatione Hothomani, & Fabri, qui adimunt negationem, quos meritò refellit Osvaldus *lib. 16. Donelli, c. 7. littera O*, dicendum est, Celsum in eo textu agere de depositario, qui etiam in rebus suis diligentiam eam non adhibuit, quam omnes homines adhibere solent; & per consequens de eo, qui culpam latam commisit: unde si in rebus depositis custodiendis minorem adhuc diligentiam adhibuerit, meritò in dolum præsumptum censetur incidisse, ut in simili specie docuit *Gajus in l. 1. §. 2. ff. de obl. & act.* & his terminis adaptatur ratio adducta *in d. l. quod Nerva;* nisi generaliter accipiantur verba illa, *salva fide*, pro ea bona fide, quæ importat æquitatem juxta prædictam Barbosæ sententiam. Manet ergo, in deposito dolum præstari à depositario: quod Gregorius supposuit, cùm in jure civili id vulgò notum sit, *ex l. 1. §. 8. & ultim. l. 13. §. 1. l. 16. & 20. ff. depositi, l. 1. §. 5. ff. de obligat. & action. l. si, ut certo 5. §. 2. ff. commodati, l. eum qui 14. §. 3. ff. de furtis, l. 1. Cod. depositi*, quas ex Codice Gregoriano cum aliis Diocletiani, & Maximiani legibus, necnon Modestini, & Pauli sententiis congessit Licinus Rufinus *in collat. legum Mosaic. tit. 10.* non autem tenetur de levi, aut de levissima culpa, cùm totum hoc negotium deponentis gratia celebretur, juxta supra adducta *in cap. unico de commodato;* docent Gothofredus, Faber, & alii ibi congesti, Gibalinus *de usuris cap. 6. lib. 3. art. 3.* Hac igitur regula supposita, Gregorius in præsenti suam constitutionem exorditur à positione casuum, in quibus ultra naturam depositi præstantur culpa levis, & casus fortuiti.

2 c *De culpa.*) Cùm Gregorius in præsenti doceret culpam committi, si quis rebus suis salvis, depositas amisit, posteà subdit, levissimam etiam culpam depositarium præstare eo casu, quo deposito se obtulit, quod desumpsit ex Ulpiano *in l. 1. §. sæpè, ff. hoc tit.* quod provenit ex ea ratione, quia contractus gratia ipsius præsumitur celebratus, & ideò meritò de levissima teneatur, juxta regulam 3. quam adduxi *in capit. unic. de commodato;* docent Donellus *d. cap. 7.* Pichardus *in §. præterea, Institut. quibus modis res contrahitur.* Nec tunc obstat textus *in l. 4. ff. de rebus credit.* ubi docetur, depositarium teneri etiam casus fortuitos præstare. Nam omissis Connano *lib. 7. comment. cap. 4.* Fachinen *lib. 2. controvers. cap. 71.* Caldas Pereira *de emptione cap. 2.* Lessio *de justitia lib. 2. cap. 27.* qui acceperunt textum illum de deposito gratia recipientis celebratu, dicendum est, in ea specie depositarium teneri periculum præstare, hoc est casum fortuitum, juxta legem *1. ff. de peric. l. si rem 19. aliàs si gratuitò 18. §. Papinianus, ff. præscrit. verbis;* quia ibi agitur de deposito, qui naturam mutui retinet: quare in eo casu periculum præstatur à mutuatario. Quæ interpretatio suadetur tum ex rubrica sub qua textus ille jacet. tum ex versiculo, *nam & si rem*, juncta lege *rogasti 1. ff. eod. tit.* docuerunt Igneus *in d. l. contractus, num. 16.* Madera *d. c. 17.*

3 d *Vel si aliquid.*) Difficilis est versiculus hic, dum in eo docet Gregorius, depositarium aliquid recipientem pro custodia rei depositæ, teneri de levissima etiam culpa, tum ex æquiparatione quam Pontifex facit de hoc casu ad superiorem, de eo, qui se deposito obtulit; tum ex textu *in l. 1. §. si vestimenta, & §. si quis servum, ff. hoc tit.* ubi expressè docetur, eo casu depositarium tantùm de levi culpa teneri. Sed omissa sententia Carrocii *de deposito, tit. de culpa*, Felicis *de societate, cap. 21.* quam refellunt Trentacinquius *lib. 3. variar. tit. de deposito, resolut. 2. num. 11.* Pichardus in *d. §. præterea*, Molina *de justitia, disput. 527. num. 2.* dicendum est depositarium recipientem aliquid pro custodia rei depositæ, levem tantùm culpam præstare. Nec contrarium deducitur ex æquiparatione facta à Gregorio in præsenti; nam æquiparatio tantùm fit ad effectum, ut in utroque casu de dolo tantùm depositarius non teneatur, sed etiam de culpa, quæ autem culpa sit, relata ad utrunque casum, diversimodè, & secundùm uniuscujusque naturam accipitur, juxta vulgarem regulam legis *plenum §. æquissimo, de usu, & habit.* Nec etiam pro contraria sententia facit textus *in l. qui mercedem 40. ff. locati;* ubi data mercede pro custodia rei, periculum præstatur, contra textum *in d. l. 1. §. vestimenta*; nam respondetur Gajum in eo textu agere de eo, qui pro custodia alicujus rei operas locavit mercede accepta, per consequens loquitur de locatione: cujus contractus natura est, ut dolus, & culpa præstentur, *d. l. contractus*: unde ut pecuniæ præstatio in ea specie aliquid operetur, præstatur etiam levissima culpa; at verò *in d. §. vestimenta*, cùm agitur de deposito, ex cujus natura provenit; ut tantùm dolus præstetur, ratio mercedis non potest progredi usque ad levissimam, sed tantùm ad levem, ut explicant Gom. *lib. 2. variar. c. 3. num. 22.* Gregor. Lop. *in l. 15. tit. 8. p. 5.*

e *Pactum.*) Hucusque Gregorius retulit casus pecu- 4
liares, in quibus depositarius de levi, atque levissima tenetur: nunc procedit ad casum, in quo etiam casus fortuiti imputantur, qui contingit pacto interveniente; nam hujusmodi præstationes doli, culpæ, & casuum fortuitorum augeri, minuive possunt ex conventione partium, *l. 1. §. sæpè, & §. convenit, ff. hoc tit. l. 1. C. hoc tit. l. juris 7. §. si paciscar, ff. de pactis, l. si quis 9. §. Julianus, l. item quæritur, §. si gemma, ff. locati*: pacisci tamen nequit, ut dolus non præstetur, *l. 1. §. illud, ff. hoc tit. l. si unus 27. ff. de pactis, d. l. contractus, vers. excepta*: licèt sustineatur conventio, ne depositi agatur, *d. l. si unus, vers. idem*: quia tunc doli præstatio non apertè, & expressè, sed velatè, & tacitè remittitur: docuerunt Cujac. *lib. 3. Pauli ad edict. in d. §. illud, & in d. l. contractus*, A. Faber. *in ration. ad textum in d. l. juris 7. vers. sed si.*

f *Culpa.*) Prosequitur Gregorius secundum casum, in 5
quo depositarius ad casus fortuitos tenetur, videlicet propter culpam propriam. Consonant textus *in l. videamus 12. §. penu. l. si merces, §. culpæ, ff. locati, l. si ut certo, §. sed interdum, ff. commod. c. 1. hoc tit.* idque ex eo, quia casus fortuiti, præcedente culpa ex voluntata depositarii, saltem in sua causa contigisse creduntur, *c. presbyterum, de homicidio, c. ult. eod. tit. in 6.* ex quo principio exponunt textum *in l. si fundus 33. ff. locati*, Osuald. *lib. 3. Donelli, c. 7. littera F*, Ant. Faber *lib. 2. conject. c. 4.* Schifordeg. *lib. 2. tr. 18. q. 1. & tract. 29. q. 2.* Meril. *lib. 1. ex Cujac. c. 26. & lib. 2. obs. c. 6.*

g *Mora.*) Tandem Gregorius ultimum casum, in quo 6
casus fortuiti præstantur, proponit cùm mora intercedit in reddenda re deposita; quod etiam docetur *in l. si in Asia 12. §. ult. ff. hoc tit. l. interdum 73. §. ult. l. nemo 82. §. fin. l. si servus 91. ff. de verb. oblig.* deduciturque ex regula legis *si ex legati 12. ff. eod. l. 5. ff. de rebus creditis:* probant Cujacius *in dicta l. si ex legati*, ubi Donellus *num. 11.* Hothomanus *illustr. q. 30.* Fachineus *lib. 2. controv. c. 72. & lib. 8. c. 100.* Treutlerus *disputat. 26. thesi 3.* Illud tamen summè controversum invenio apud Joannem, & Martinum veteres glossatores, an semper de casu fortuito, seu interitu rei teneatur depositarius, seu quilibet morosus debitor? In qua quæstione, quam examinant latè suprà citati Donellus, & Matheacius *in d. l. quod mihi*, discrimen constituendum est inter casum, in quo res deposita, etiamsi suo tempore restitueretur, eodem modo peritura esset apud dominum; & inter eum, in quo non esset peritura, quia dominus eam distracturus erat. Primò casu debitor etiam morosus rei interitu liberatur, *l. si plures 14. §. ult. in fine, hoc tit. l. ult. §. 1. ff. ad leg. Rhodiam, l. filii, qui in princip. ff. de jure dot. l. si cum exceptione, §. quatenus, ff. quod metus causa.* Secundo verò casu morosus semper tenetur, etiam post interitum rei, *l. item 15. §. ult. ff. de rescind. vendit. l. cùm res, §. ult. ff. de legat. 1.* Ita inter Proculejanorum, & Sabinianorum diversas sententias mediam eligens, probat Paulus *in l. illud 40. ff. de petit. hæred. d. l. de eo, §. si post ff. ad exhib.* atque ita Martinus distinguebat, quem se-

quuo-

Digitized by Google

quuntur Cujacius *tract. 5. ad Afric. in dicta l. si ex legati*, ubi Donellus *n.* 11. & 12. Schifordeg. *lib.* 3. *tract.* 27. *q.* 4. & contra Menochium, & Robertum distinguentes inter actiones reales, & personales, docent Fachineus *dicto lib.* 2. *c.* 72. & *c.* 101. Treutlerus *dicta thesi* 3. licet ab hac distinctione discedant Faber *decad.* 18. *errore* 10. Duarenus *ad tit. depositi*, *c.* 3. *vers. unde nascitur*; & *in dicta l. si ex legati*. Nec interest, quod pluribus juris in locis indistinctè caveatur, debitorem post moram, re perempta non liberari; nam ut rectè occurrit Fachineus *d. cap.* 101. ea jura licèt prædictam distinctionem non exprimant, tamen juxta eam sunt accipienda, veluti text. *in dict. l. quod te* 5. *l. nemo* 87. *§.* 1. *l. cum filius*, *ff. de verb. obliga. l. cum servus*, *§. ult. ff. de legat.* 1. *l. si filio*, *§. si post divortium*, *ff. solut. matrim.*

7 h *Revocare.*] Postquam Gregorius peculiares præstationes depositi recensuit, progreditur ad alia etiam peculiaria ipsius contractus. Et primo docet, depositum tantùm durare dum contraria deponentis voluntate non revocatur, consonant textus *in l.* 1. *§. ex autem*, *ff. hoc tit. l.* 5. *tit.* 2. *partit.* 5. docent Pichardus *in §. actionum*, *q.* 20. *Instit. de actionib.* Petrus Barbosa *in l. alienam*, *n.* 10. *vers. ex quibus*, *ff. sol. matrim.* Acosta *in §. si ex cautione*, *n.* 8. *fol.* 330. Neque objici potest, tempus, in quod commendatum fuerat, nondum fuisse elapsum, quia deponens potest quandocumque voluerit revocare depositum, *dicta l.* 1. *§. hæc autem*; potestque proinde mutare voluntatem, & quod dederat etiam ad totam vitam, statim repetere, *d. l.* 1. *§. penultimo*; quia cùm depositum non fiat in gratiam depositarii, ad nutum deponentis revocatur. Et licèt aliquando deposito tempus adjiciatur, id fit, ut ante illud non possit depositarius rei custodiam deserere, non autem, ut deponens non valeat rem suam quandocumque repetere. Tuschus *verbo Depositum*, *conclus.* 200. *n.* 10. Molina *tract.* 2. *disp.* 527. *num.* 1. Lessius *lib.* 2. *de justit. cap* 16. *num.* 4.

COMMENTARIUM.

8 Conclusio traditur & probatur.

QUæ ad prioris partis hujus textus interpretationem spectant, adduxi *in c. unico, de commodato*; ex secunda autem parte sequentem deduco disputandam assertionem: *In deposito reddendo compensatio opponi non potest.* Probant eam text. *in l. ult. ad finem*, *C. de compens.* admissa lectione Cujacii *lib.* 9. *obs. c.* 37. & *ad Paulum lib.* 2. *sent. tit.* 12. *§. ult.* qui legit, *commendatis*, etsi reprehensi à Fornerio *lib.* 2. *select. c.* 14. *l. pen. C. depositi* Paulus *lib.* 2. *sent. tit. de deposito*, ibi: *In actione deposti compensationi locum non esse: compensationem non posse remorari restitutionem rei vel pecuniæ depositæ.* Et *l.* 5. *tit.* 3. *p.* 5. Illustrant Petrus Gregor. *lib.* 23. *syntag. c.* 3. Cujacius *lib.* 9. *obs. c.* 2. Castillo *lib.* 3. *controvers. c.* 16. *à n.* 10. Petros Barbosa *in l. divortio*, *ff. ob donationes*, *à n.* 13. *ff. sol. matrim.* Caldas *lib.* 1. *forens. q.* 14. *n.* 3. Molina *de justitia*, *tract.* 2. *disp.* 526. Azor *instit. mor. p.* 3. *lib.* 7. *c.* 8. *q.* 3. Arias de Meta *lib.* 2. *variar. c.* 34. *n.* 18. Cujacius *ad tit. C. de compens.* Revardus *lib.* 1. *variar. c.* 12. Lugo *de justitia*, *disput.* 16. *num.* 89. Diana *p.* 1. *tract.* 2. *res.* 48. Gibalinus *de usuris*, *lib.* 4. *c.* 6. *art.* 3. plures congesti ab Hermosilla *in l.* 5. *tit.* 3. *p.* 5. *gloss.* 5. Merillus *lib.* 2. ex Cujacio, *c.* 4. Forner. *lib.* 2. *select. c.* 14. Hunnius *ad Treutl. vol.* 1. *disput.* 2. *thesi* 25. *q.* 3. Avendanno *de metu*, *lib.* 2. *c.* 4. Faber *lib.* 12. *conject. cap.* 9. Lerrea *decis.* 40. *num.* 26. Marinis *decis.* 494. Castillo *lib.* 3. *controvers. cap.* 16. & *de alimentis cap.* 67. Tapia *tom.* 2. *catenæ*, *lib.* 5. *q.* 29. *art.* 6. Christineus *tom.* 1. *decis.* 234.

9 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Compensatio locum habet, tam in bonæ fidei, quàm in stricti juris judiciis, in quibus ipso jure fit, *l.* 4. *l. postea* 21. *ff. de compens. l.* 4. & 6. *C. eod. tit.* docent Cujacius *lib.* 8. *observat. cap.* 16. & *lib.* 15. *cap.* 1. Donellus *lib.* 16. *comment. cap.* 15. Hothomanus *in epit. de compens. num.* 5. Borcholten *de compens. cap.* 3. *num.* 8. Igitur etiam in deposito, ut in contractu bonæ fidei, compensatio locum habet. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam si depositarius fecerit impensas necessarias, id est tales, quæ nisi factæ essent, res periret, aut deterior valdè redderetur, propter hujusmodi impensas compensatio datur, & retentio ipsius rei depositæ competit, ut docuerunt Placentinus, Cinus, Baldus, & Salicetus *in lib.* 11. *C. depositi*, Arnoldus Vin. *lib.* 1. *select. c.* 51. & rectè, nam inter omnes constat, posse depositarium impensas necessarias petere contrario judicio, sive contraria depositi actione: quidquid autem contrario judicio peti, & obtineri potest, id etiam per retentionem servare valet, qui directo judicio convenitur, *l. in reb.* 18. *§. fin. ff. commodati*, *l. creditoris* 15. *§.* 2. *l. si is*, *qui* 59. *ff. de furtis*. Ergo in causa depositi, aliquando compensatio locum habet.

10 Compensatio quid?

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus illustratione sciendum est, compensationem esse crediti, & debiti inter se contributionem, *l.* 1. *ff. de compens.* exempli gratia, tu mihi debes centum ex causa mutui, ego vicissim tibi debeo tantumdem ex causa emptionis: agis mecum, & petis centum ista, quæ tibi debeo; ego oppono compensationem, ut ea quantitas compensetur cum ea quantitate, quam mihi debes ex causa mutui. Hæc contributio utriusque debiti dicitur compensatio. Ut autem illi locus sit, desideratur, ut quantitas, seu pecunia utrimque debeatur; nam species cum quantitate non compensatur, multoque minus species cum specie, *l. cum & sortem* 26. *§. si centum* 4. *ff. de cond. indeb. l. si debeam* 33. *ff. de compensat.* Pichardus *in §.* 30. *ex num.* 30. *Instit. de act.* Donellus *in l. constat* 4. *l. neque* 6. *C. de compens.* nisi abusivè retentio pro compensatione accipiatur; quod fecisse videtur IC. *in l. in rebus* 18. *§. ultimo*, *ff. commodati*, *l.* 7. *§. ob donationes* 5. *ff. solut. matrim.* qui autem rem debet, & aliam rem petit à creditore, non patitur compensationem, nec ad eam cogi potest, sicut nec compelli valet quis rem suam permutare, aut aliud pro alio in solutum accipere, *l. si convenerit* 18. *ff. de pignor. action. l.* 4. *l. si debeant* 22. *ff. de comp. l.* 4. *C. eod. tit.* Paulus *lib.* 2. *sentent. tit.* 5. docent Schifordeg. *lib.* 1. *ad Anton. Fabrum*, *tract.* 2. *quæst.* 2. Zangerus *de except. par.* 3. *cap.* 8. *num.* 108. Donellus *lib.* 16. *comm. cap.* 16. Tuldenus, & Peresius *ad titulum Cod. de compens.* Unde quod generaliter traditur in omnibus actionibus compensationi locum esse, ita intelligendum est, si res debita non impediat, quin utrimque pecunia debeatur, aliàs non compensatio, sed mutua petitio erit, & reconventio, juxta adducta *in cap.* 1. *de mutuis petit.* Et licèt olim dubitaretur, an cujusque debiti ad quodcumque, sive liquidum, sive non liquidum, admitteretur compensatio, ut disputant Cujacius *lib.* 8. *observ. cap.* 16. & *lib.* 15. *cap.* 12. Donellus *dict. cap.* 15. & *in §. in bonæ* 30. *Institut. de actionib.* hodie tamen post Justiniani constitutionem illa dumtaxat compensatio admittitur, quæ ex causa liquida objicitur, *l. ult. C. de compens. dicto §. in bonæ*, ubi plura Pichardus, Arnold. Vinnius *lib.* 1. *select. cap.* 50. ubi defendit, adhuc post eam constitutionem reum compensationem ex causa non liquida, & modum exceptionis initio litis opponentem audiendum esse. Circa debitum autem ipsum, id est, an cujuvis debiti nomine compensatio admittatur, ita ut reus conventus ex debito civili possit opponere compensationem debiti naturali jure tantùm, non consentiunt Interpretes. Arnoldus Vinnius *lib.* 1. *select. c.* 49. existimat eo casu compensationem admitti *ex l.* 6. *de compens.* & ex eo, quia solutum, quod jure naturali tantùm debetur, repeti non potest, *l. si non sortem* 26. *l. natu aliter*, *l. si pœna* 19. *ff. de condict. indeb.* unde cùm pro solutione habeatur ipsa retentio, meritò compensatio ipsius debiti cum debito civili admittitur: latè probat Vinnius *d. cap.* 49. ubi exponit text. *in l. quæcunque* 14. *ff. de compens. l.* 2. *C. eod. tit.* olim in bonæ fidei judiciis ipso jure, sive ipso judicis officio compensatio admittebatur, in strictis non ita, sed opposita doli mali exceptione: idque ex D. Marci rescripto, sed post constitutionem Justiniani *in d. l. ult.* & *in d. §.* 30. *Instit. de act.* idem jus versatur in strictis, ac in cæteris bonæ fidei contractibus, etsi aliter textus hos explicet Everar. Bronchorst. *enantioph. cent.* 2. *assert.* 41.

11 In quibus causis compensatio non detur.

Sed licèt compensatio æquitate nitatur, pro solutioneque habeatur, *l.* 4. *C. de compens. l.* 4. *ff. qui potiores*, Donel. *in d. l. ult. C. de compens.* Zangerus *de except. p.* 3. *c.* 8. *num.* 104. sunt tamen quidam peculiares casus, in quibus, etsi detur debitum ex utraque parte liquidum, compensatio non admittitur, veluti contra fiscum, aut rempublicam, *l. idem* 12. *l. ultim. ff. de compensat.* si debitum proveniat ex causa tributorum, *l.* 3. *Cod. de compensat.* frumenti, vel olei publici, *d. l.* 5. ædilitatis, *d. l. ideo* 17 *ff. de compens.* junctis pro ejus illustratione adductis à Marcello Donato *in notis ad Lampridium*, *tom.* 6. *thesauri critici*, *fol.* 965. Gentile *disp. juris civilis*, *c.* 3. Similiter in commodato; nam prætextu debiti res commodata compensari prohibetur, *l. fin. C. commodati*; etsi possit retineri, donec debitum solvatur, vel impensæ in ipsa re facta præstentur, *l. is qui rem* 59. *ff. de furtis*, *d. l. creditori* 15. *§. si dominus*, probant Schifordegerus *ad Fabrum tract.* 1. *c.* 3. Merlinus *de pignoribus*, *tit.* 2. *fol.* 67. Pichardus *in d. §.* 30. *de action.* Bronchorst. *centur.* 2. *assert.* 43. Castillo *lib.* 3. *controvers. cap.* 16. Hothomanus *lib.* 2. *observat. cap.* 18. Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 14. etiam speciei ad speciem, sive speciei ad quantitatem non admittitur compensatio, ne creditor invi-

Digitized by Google

invitus aliud pro alio accipere cogatur, l. 2. §. 1. ff. de rebus creditis, Bronchorst. d. assert. 43. qui in contrarium expendit, & exponit textus in l. fructus 7. §. ob donationes, ff. solut. matrimon. l. finali, C. de compens. l. si debeat 21. l. fin. ff. de compensationibus, & aliis casibus similibus, quos nunc omittimus, ut ad nostrum Gregorium redeamus, videndi tamen sunt Donellus, & Cujacius ubi suprà, Arnoldus Vinnius lib. 1. select. cap. 49. 50. & 51. Brissonius lib. 2. de solut. tit. de compensat. Hothomanus in epit. de compensat. Fachineus lib. 1. controv. c. 6. cum seq. Schifordeg. tract. 1. quæst. 5. Gibalinus tom. 2. de negot. lib. 5. c. 2. art. 8. & observandi in hac materia sunt textus in l. eleganter 23. ff. de pignorat. l. Procula 26. ff. de probat. l. si quid 31. §. 1. ff. de pignor. action. l. in rebus, §. fin. ff. commodati, l. si cum dos 8. ff. rerum amotar. l. solutam 49. l. Stichum 85. §. si creditor, l. Titia, ff. de solut. l. 1. §. item 4. ff. si pars hæreditatis, l. filius 22. in fine, ff. de inoffic. l. 7. §. 1. l. si constante 22. §. si pater, leg. 24. ff. solut. matrimon. l. qui fundum 87. §. si quis, l. in quartam 91. l. pater, ff. ad leg. Falcid. l. deducta 58. §. acceptis, l. Lucius, §. maritus, l. cum hæres, ff. ad Trebel. l. si compensandi, C. de hæredib. instit. l. cum pater 77. §. qui dotale, & §. Mævio, l. creditorem, ff. de legat. 2. l. à tutoribus 33. §. fin. ff. de administ. tut. l. Mævius 52. §. 2. ff. famil. ercifcund. l. filius 24. C. eod. l. si duos 47. ff. de evict. l. quæ dotis 32. ff. soluto matrimon. l. 5. §. illud, ff. de impens. l. si negotia 11. leg. cum alicui 26. ff. de negot. gestis, l. 10. §. & quæritur, ff. de in rem verso, l. 7. §. si vir, ff. de donat. inter, leg. unum 67. §. sed si uno, ff. de legat. 1. l. inter 36. ff. de administr. tutor. l. si pecuniam 5. ff. de condict. causa data, l. mulier 7. cum sequent. ff. de impensis, l. 4. §. item quæritur, ff. de doli except. l. 1. Cod. de crimine expilatæ, l. si autem 8. §. 2. l. debitor 13. vers. sed & ff. de negot. gest. juncto Fabro ibi, l. si filio 25. ff. solut. mat. cum Cujacio ibi, l. quod 7. §. si vir, l. cum hic 32. §. fin. ff. de donat. inter, juncto Cujacio lib. 5. observat. cap. 14. leg. sed si 25. §. si quis in re sua, ff. de petit. hæred. l. cum filius 76. §. cum pater, ff. de legat. 2. l. si non sortem 26. ff. de condict. indeb.

12 Ratio decidendi. His animadversis ratio præsentis assertionis, quare videlicet in deposito compensationi locus non sit, provenit ex speciali natura ipsius depositi, juxta quam res deposita statim, ac revocatur depositum, reddenda est, ne quod beneficio celeritatis inventum est, subdatur injuriis tarditatis, ut docent Salgado de regia protect. 2. p. cap. 16. num. 72. Cancerius lib. 3. variar. cap. 5. numer. 46. res enim deposita statim domino poscenti restituenda est, aliàs fides violatur, & contra æquitatem naturalem retinetur, ut probat Avendanno de metu lib. 2. cap. 4. num. 24. Et licèt in foro conscientiæ compensationem admitti probet Gibalinus de usuris d. art. 3. num. 14. contrarium tamen pluribus relatis docet Arias de Mesa d. lib. 2. c. 34. num. 25. Rectè ergo Gregorius in præsenti statuit, in deposito compensationi locum non esse: quod jam Pandectarum jure receptum fuisse, constat ex Paulo dicto lib. 2. tit. 5. & 12. Seneca lib. 6. de benefic. ibi: Confunditur formula, si qui apud me pecuniam deposuerit, idem mihi postea furtum fecerit; & ego cum illo furti agam, ille mecum depositi.

Et docuerunt Cujacius lib. 8. observ. c. 26. Hothomanus in §. 30. de action. in fine, ubi Pichardus num. 46. Revardus lib. 1. var. c. 11. Nec contrarium docetur in l. fin. C. de compens. ubi Justinianus specialiter statuit, compensationem in causa depositi non admitti; nam cùm Justinianus generaliter ibi statuisset, in omnibus actionibus, tam realibus, quàm personalibus, compensationi locum esse, ne etiam ad depositum compensatio protracta crederetur, ea verba adjecit, excepta actione depositi, ut notavit Osvald. ad Donellum lib. 16. comment. c. 15. littera I. Quid autem noviter ea constitutione induxisset Justinianus, exponunt Meril. lib. 2. ex Cujacio, c. 4. & lib. 4. obs. c. 35. Forner. lib. 2. select. c. 14. Hunnius ad Treutlerum. vol. 1. disp. 75. q. 3. Larrea decis. 40. n. 16. Ampliatur præsens assertio, ut procedat non solùm in deposito verò, verùm & in eo, quod per confessionem partis apparet, quia illud habet privilegia veri depositi, Hermosilla ubi suprà, gl. 5. Barbosa in l. divortii, §. ob donationes, ff. sol. matr. Avendanno de metu, ubi sup. n. 22.

13 Dissolvitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licèt in contractibus bonæ fidei, & stricti juris admittatur compensatio; id tamen procedit, nisi propter peculiarem alicujus naturam compensatio in eo non admittatur, ut contingit in deposito, in quo ob celebrem rei depositæ restitutionem compensatio non admittitur. Nec obstat argumentum ipsius difficultatis; nam verùm est, ob impensas necessarias posse depositarium rem depositam retinere, donec illi satisfactum sit. Nec contrarium probatur in hoc textu; nam Gregorius in eo accipiendus est de compensatione, aut retentione rei depositæ, quæ fit ex diversa causa; non verò procedit eo casu, in quo depositarius habet jus in ipsa re ob impensas necessarias in ea factas; quo casu res ipsa deposita pignori subjecta esse censetur: unde donec depositario plenè satisfactum sit, justè eam retinet. Nec tunc obstat textus in l. ult. C. commodati, ubi Imperatores negant, prætextu debiti restitutionem commodati recusari posse: Igitur multò magis, nec rei depositæ restitutio ob debitum remorari valet. Nam respondetur, verum esse, rem commodatam, aut depositam, prætextu debiti ex diversa causa dati non posse, retineri: exempli causa si commodator, aut qui deposuit decem ex causa mutui debeat commodatario, aut depositario, non potest obtentu hujus debiti rem depositam, vel commodatam retinere, d. l. ultima, ubi pro commodati, reponit commendati, Jacobus Cujacius lib. 9. observ. c. 37. à quo meritò discedit Gilbertus Regius lib. 1. opin. c. 14. At verò ob impensas necessarias in re ipsa factas justè res deposita, vel commodata retinetur, cùm eo casu nulla detur præsumptio perfidiæ; immò id actum videtur, ut depositarius similes impensas faceret, cùm sine iis futurum esset, ut res periret. Deinde quia impensæ necessariæ partem rei constituunt, & tantùm de re, in quam fiunt, detrahere videntur, quantum in eam impensum est, ut proinde jus aliquod in rem tribuant facienti, argumento legis planè 38. ff. de pet. hæred. l. 5. ff. de impens. in rebus dotal. docet Vinnius lib. 1. select. c. 51.

T I T U L U S XVII.

De emptione, & venditione.

C A P U T P R I M U M.

Ex Concilio apud a Valent.

Placuit; ut b presbyteri c plebes suas admoneant, ut ipsę d hospitales sint, & nihil cariùs vendant transeuntibus, nisi quantùm in e mercato vendere possint: quod si cariùs vendere voluerint, ad presbyterum transeuntes hoc referant, ut illius jussu cum humanitate eis vendant.

N O T Æ.

1 a *Valentin.*) In prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* legitur *apud Alumnas*; sed ut notavit Antonius Augustinus in notis ad textum ipsum, non reperitur hic textus in ullo ex his Conciliis: apud Burchardum verò *lib. 2. Decreti, c. 168.* Carnotensem *6. p. Decreti, cap. 259.* citatur textus hic ex Concilio Arvernensi celebrato sub Vigilio Papa, tempore Theodeberti Regis Galliæ anno 541. in quo *can. 7.* apud Coriolanum hæc leguntur verba: *Ut presbyteri plebes suas admoneant, quod hospitales sint.* Cætera verò verba non reperiuntur in eodem canone, ad calcem tamen ipsius Concilii ita refert Surius: *Placuit, ut presbyteri suas plebes admoneant, ut ipsi hospitales sint, & nulli iter facienti mansionem denegent. Et ut omnis rapinæ occasio tollatur, nihil cariùs vendant transeuntibus, nisi quantò in mercato vendere possint: quod si cariùs vendere voluerint, ad presbyterum transeuntes hoc referant, & illius jussu cum humanitate eis vendant.* Unde omissis emendationibus glossæ marginalis hic, credo, præsentem inscri-

inscriptionem ita restituendam esse, *Ex Concilio Arvernensi cap. 7. temporibus Vigilii.*

2 b *Ut presbyteri.)* Hæc verba non ad presbyteros, sed ad Episcopos referenda esse, communis Doctorum sententia in præsenti est, quia Episcopi olim presbyteri dicebantur, *c. legimus, 93. dist. c. olim, 95. dist. c. 2. & 3. de pecul. cler.* Episcopi enim græcè ita appellantur, latinè autem dicuntur Speculatores, & Superintendentes, ex eo, quod plebi, cui præficiuntur, superintendunt, & vigilant, ejus curam gerendo, *c. Cleros, 21 dist. c. legimus, 63 dist.* & inde generaliter, qui superintendit alicui negotio, appellari potest Episcopus, ut *in l. fin. §. Hirenarchæ 7. ff. de mun. & hon.* ubi qui præest pani, & curæ carnis, appellatur Episcopus, ut notant Budæus *ad Pandect.* ibi, Alciat. *lib. 6. parerg. c. 22.* Sed licèt hæc sententia communis sit, tamen credo rectiùs posse accipi textum hunc de presbyteris, idest parochis plebes regentibus; nam ipsi olim non solùm jurisdictionem in foro interiori exercebant, verùm etiam, & contentiosam, in malefactores animadvertendo, ut probavi *in c. 3. de off. ord.*

3 c *Plebis.)* Plebs plerumq; in sacris canonibus pro parochia accipitur. Concilium Parisiense 1. *lib. 1. c. 25.* ibi: *Comperimus quorumdam Episcoporum ministros, non solùm in presbyteris, sed etiam in plebibus,* &c. Ex Concilio Nicæno, Regiensi, & aliis probat Filesacus *de orig. paræc. c. 2.*

4 d *Hospitales sint.)* Varias his verbis repetentes assignarunt interpretationes: nonnulli ea referunt ad presbyteros, quibus sacris canonibus hospitalitas injuncta est, *c. nulli, & ferè per totum, 42. dist. c. fin. 16. q. 1. c. 2. de supplend. neglig.* ubi notavi. Sed hæc interpretatio rejicitur ex verbis antecedentibus, ibi: *Plebes suas*, quæ necessariò ad laicos referenda sunt. Alii verba hæc accipiunt de extrema necessitate peregrinantium; quo casu obligat præceptum faciendi eleemosynam, *c. pasce 96. dist.* ita & præbendi hospitium. Sed hæc interpretatio nimis restringit litteram hujus textus: quare alii textum hunc in prima parte accipiunt tantùm de Concilio, ut quoad hospitalitatem presbyteri plebes suas admoneant; posteriorem autem partem de præcepto, juxta illa verba, *ut illius jussu*, &c. Sed hæc interpretatio apertè refellitur ex integra hujus textus, quam suprà retuli, ubi adjicitur: *Et nulli iter facienti mansionem denegent.* Quare his omissis sententiis, dicendum est, hospitalitatis obligationem diverso modo procedere, jure civili inspecto, ac jure canonico attento: nam jure civili in arbitrio cujusque est hospitem recipere, vel non, *l. 1. ff. nautæ, caupones*, ibi: *Nam est, in ipsorum arbitrio, ne quem recipiant.* Indèque gratuitum, & liberale id esse docetur *in l. 6. ff. eod. tit. l. & habet 15. ff. de precario, l. si vero, §. si idem, ff. de his, qui effuderunt, l. postliminium 56. ff. de captivis*, Aulus Gel. *lib. 5. noctium, c. 13.* Alex. ab Alex. *lib. 4. dierum genial. c. 10.* nisi teneatur ex officio publicè suscepto, ut in caupone, & stabulario, qui licèt à principio tale officium suscipere non teneantur, *d. lege 1.* ibi, *Nam in istorum est arbitrio*; si tamen illud susceperint, non poterunt impunè hospitem rejicere, *l. 1. §. fin.* ibi: *Nec repellere potest iter agentes, ff. furti adversus nautas.* Extraordinariè etiam tenemur aliquando ex eodem jure hospitem recipere, veluti milites, aut personas publicas, quas quisque recipere cogitur, ex juribus adductis à Glossa *in l. 3. C. de muner. patrimon. lib. 10.* nisi speciali Principis beneficio, aut privilegio excusetur, *l. 3. C. de silentiariis, lib. 12. l. omnis 9. vers. Cæteris, l. lege 10. C. de metatis, eod. lib.* Jure verò Ecclesiastico attento omnes tenentur hospites recipere, peregrinosque fovere, præcipuè Ecclesiastici. Concilium Nannet. *can. 3.* ibi: *Ut curam hospitum, maximè pauperum, atque debilium, orphanorum quoque, atque peregrinorum habeat presbyter. Hos quoque ad prandium suum quotidie juxta possibilitatem convocet, eisq; hospitium tribuat.* Et *can. 5.* ibi: *Ut autem omnis rapinæ tollatur occasio; volumus ut presbyteri, qui bonum exemplum charitatis omnibus ostendere debent, hospitales existant, juxta Dominicum, & Apostolicum præceptum; ut humanitatem præbeant iter facientibus, quia per hospitalitatem placuerunt quidam Deo, Angelis hospitio receptis; & Dominus in die judicii dicturus est electis: Hospes eram, & suscepistis me.* Et Job dicit: *Ostium meum semper viatori patuit.* Synodus Aquisgran. *can. 141.* ibi: *Hospes fui, & collegistis me.* Proinde oportuit, ut Prælati Ecclesiæ præcedentium Patrum præcepta sectantes, aliquod præparent receptaculum, ubi pauperes colligantur. Refert Antonius August. *in epit. lib. 14. tit. 20. c. 1. 41. dist. c. de monachis 20. de prębend.* plura tradit Ephtenus *disquis. monast. lib. 11. tract. 3.* Laici etiam tenentur erga hospites charitatem exercere, quæ non minima virtus est; unde Ethnici ipsi Jovem hospitalem appellarunt, Servius *ad lib. 11. Æneid. Virgil. vers. 735.* Jul. Pollux *lib. 1. Onomast. c. 1. n. 23.* Cicero *lib. 1. de finibus*: illustrat Demsterus *ad Rosinum lib. 2. c. 5.* plura de hospitalitate præbenda cumularunt Dorleans *ad Tacitum lib. 2. fol. 298.* Bernegerus *ad ipsum, q. 12.* Scipio Amiratus *lib. 12. dissert. c. 3.* Savarus ad Sidonium *lib. 2. epist. 19.* Unde in præsenti Patres parochis jubent, ut hospitalitatem exerceant, ad quam ex præcepto charitatis tenentur: plura de hospitalitate Frances *de Eccles. Cathedr. cap. 17. per totum*, Bravo *in notis ad regulam D. Benedicti, cap. 53.* Beyerlinch *tom. 4. in Theatro, verbo Hospitalitas*, Solotzanus *tom. 1. de jure Indiarum, lib. 2. cap. 20. ex num. 37.*

e *In mercato.)* Id est in foro, ubi res venales exponuntur, *l. ult. C. ut nemini liceat in coemptione specierum*, ibi: *Ut præbeat juxta id, quod servatur in foro rerum venalium.* Cassiodor. *lib. 12. variar.* ibi: *Quoniam in Istria vinum abundè natum est, quantùm de civitatibus illis speratur, postulate, sicut in foro rerum venalium reperitur, quatenus nec ipsi lædi possint, cùm eis pretia justa servantur.* 5

COMMENTARIUM.

Ex præsenti canone sequens deducitur disputanda assertio: *Prælati Ecclesiarum cogere possunt proprios parochianos, ut hospitalitatem servent transeuntibus, & ne cariùs vendant, quàm in mercato vendere possunt.* Quæ assertio probari potest *ex c. 2. cap. nulli 5. 42. dist. c. canonum 14. q. 4. c. si quis 23. c. nulli 25. 24. q. 3. l. animalia 18. C. de cursu public. lib. 12. l. fin. §. 7. ff. de muner. & honor. l. 1. C. de Episcop. aud.* quæ conjungenda est cum lege *1. C. de commerciis*, ut liquet *ex l. 5. C. Theodos. de lustral. collat.* ut notavit Pancirola *lib. 1. var. c. 172.* Et licèt, quia ejus littera nimis vitiata est, congrua sententia ex ea deduci nequeat, ut animadvertit Duarenus *lib. 1. animadvers. c. 57.* tamen illud deducitur, ad Episcopi curam spectare, ne cariùs pauperibus Christianis merces vendantur, quàm aliis, *l. ult. C. ut nemini liceat in empt. spec.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garanna *in collect. & select.* Ant. de Burgos, & Cujacius hic: idem Cujacius *in l. 9. C. de suscept. in c. conquerente, de offic. ordin. c. 6.* Velascus *de privileg. pauperum, p. 1. c. 24.* Ferro Manrique *de different. utriusque fori, q. 173.* Solorzanus *lib. 2. polit. c. 13.* 6 Conclusio deducitur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Notissimum juris principium est, nec emere, nec vendere quem cogi posse, *l. invitum 11. C. de contrah. empt. l. invitus, C. locati, l. nec emere 16. C. de jure delib. leg. si fidejussor, §. ult. ff. de legat. 1. l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. possessione 12. C. de fundis patrim. lib. 12. leg. nemo 8. C. de Judæis*, nec etiam pretio justo, ut latè probant Didacus Perez *in l. 2. tit. 7. lib. 5. ordin.* Gomez *lib. 2. var. c. 2. n. 51.* Heraldus *lib. unic. emend. cap. 26.* ubi exponit textus *in l. non enim 9. ff. rerum amot. l. emptor, §. 1. l. neque quasi 70. ff. de rei vindic.* Hermosilla *in l. 3. tit. 5. gloss. 1. partit. 5.* Amaya *in l. unica, C. ut nemini liceat*, Morla *in empor. tit. 9. q. 1.* Covarruvias *lib. 3. var. c. 14.* Linglois *in lege finali, C. de contrahend. empt.* Hunnius *ad Treutlerum, lib. 2. disp. 28. q. 19. & in Encyclop. tit. 14. c. 8.* Petrus Herodius *lib. 4. Pandect. tit. 7. c. 3.* Avendanno *lib. 2. de metu, cap. 1.* Vuisembachius *disp. 6.* Vela *dissert. 17.* Valent. *consil. 18.* qui exponunt legem *17. ff. de fidejuss.* & legem *2. de distract. pignor.* Ergo nemo cogendus est hospitibus, seu transeuntibus res proprias vendere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam in emptione, & venditione pretium constituendum est arbitrio domini vendentis, *l. tutor, juncta glossa 1. ff. de in litem jur. l. 4.* cum glossa ibi, *ff. de condict. furtiva, l. mortis, §. ult. ff. de donat. caus. mortis, leg. 1. §. si hæres, ff. ad Trebel.* plura Didacus Perez *in l. 2. tit. 23. lib. 2. ordinamenti*, Cenedo *collect. 118. ad Decret.* Igitur etsi parochiani cogi possint à propriis presbyteris peregrinis, & transeuntibus necessaria vendere, non tamen compelli debent ea alienare certo pretio, videlicet vulgò in foro recepto, & usitato. 7 Traditur ratio decidendi.

Qua difficultate minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus illustratione sciendum est, pretia rerum non ex affectu, vel utilitate singulorum, sed communiter fingi, *l. pretia 63. ff. ad legem Falcidiam, l. si servum 33. ff. ad leg. Aquil.* pretium autem rebus tale imponi debet, quod res communiter valeant, & ideò præcipuum Magistratuum munus est curare, ne res communem æstimationem excedant; nam ut inquit Cicero *in Verrem*: *Etenim qui modus est in rebus cupiditatis, idem est æstimationis; difficilè enim est finem facere pretio, nisi libidini feceris.* Quare semper legibus, ac Magistratibus in cura fuisse pretium rebus imponere, & ut annonæ æstimatio statueretur, constat *ex l. non debere 8. ff. ad municip. l. Decuriones 6. ff. de administr. rerum*: immò ad Præfectum urbis spectare, ut justo pretio res vendantur, traditur *in l. 1. §.* 8 De pretiis rerum.

cura

cura carnis, de offic. Praefecti urb. illudque Principes suis constitutionibus plerumque statuisse, constat *ex l. annonam 6. ff. de extraordin. crimin.* Illustrant Mexia *in prag. taxae panis*, Covarruvias *lib. 3. var. cap. 14. n. 3.* Aviles *in c. 17. praet. verbo Razonables, n. 5.* Didacus Perez *in l. 6. tit. 1. lib. 2. ordin.* Bobadilla *lib. 3. polit. c. 4. n. 62.* Larrea *decis. 11. Granat. ex num. 22.* qui latè exponunt, quomodo ob inopiam rerum venalium, & asportationem ex longinquis provinciis pretia taxanda sint.

9 Traditur ratio decidendi. Unde jam apparet vera ratio praesentis decisionis; nam cùm publicè intersit pretia rebus impositá servare, ne libidini dominorum permittatur pro arbitrio ea augere, & regulariter pretium receptum & usitatum in foro justum credatur, quia aut Principis constitutione, aut tacito populi consensu taxatum reperiatur; ideò rectè in praesenti Patres statuunt, presbyteros debere admonere proprios parochianos, ne cariùs vendant merces, quàm pretio in foro communiter recepto, & simul ut hospitalitatem erga eos exerceant juxta praeceptum charitatis, quo tenentur peregrinos recipere, & fovere, juxta suprà tradita.

10 Respondetur dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt regulariter verum sit, neminem cogendum esse res proprias vendere; tamen plures sunt casus, in quibus haec regula limitatur, quos referunt, & exponunt Didacus Perez & Hermosilla *ubi supra*, Velasco *de privil. pauperum, dicta q. 24.* inter quos praecipuus est, cùm adest pia causa: unde cùm peregrini, atque iter facientes à propriis laribus exulantes omni commiseratione digni sint, ut probavi *in c. 2. de tregua & pace*; & ideò in praesenti rectè docetur parochianos cogendos esse à propriis presbyteris merces necessarias vendere. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam omissa illa quaestione, utrum videlicet publicè expediat certa pretia rebus praefinire, ita ut cogantur negotiatores simili taxationi parere, quam disputant Mexia, & Bobadilla *ubi suprà*, dicendum est, illud extra dubium esse, pretium lege, aut populi consensu statutum observandum esse, & teneri mercatores juxta illud merces distrahere: unde cùm in praesenti jam juxta pretium receptum communiter in foro vendentur, rectè Patres statuerunt, ut juxta illud peregrinis, iterque facientibus merces distrahantur, cùm exinde nullum damnum, aut praejudicium ipsis sequatur, aut inferatur.

Sed adhuc obstat Concilium Parisiense temporibus Ludovici, & Lotharii celebratum, *lib. 1. can. 52.* in illis verbis: *Comperimus, quod in quibusdam occidentalibus provinciis, suadente avaritia, Episcopi, & Comites, & caeteri Praelati pauperibus sibi subjectis soleant edictum imponere, ut nullus eorum tempore messis modium frumenti, nec tempore vindemiae modium vini majori pretio, nisi quod ab eis constituitur, vendere praesumat: quod si quisquam illorum contrà facere praesumpserit, & paupertatis suae magnam jacturam patitur, insuper etiam acribus verberibus flagellatur: unde fit, ut cùm aliis modius frumenti, 12. denariis, & modius vini 20. denariis venundari possit, hujusce modi seniores modium frumenti ad quatuor, & modium vini ad sex extorqueant denarios: quae res, quia impietatis, justitiaeque plena est; necesse est ut piissimi Principis auctoritate inhibeatur.* Ex quibus constat, non posse Episcopos statuere, ut juxta certum pretium merces vendantur: igitur nec cogere poterunt parochianos suos, ut certo pretio iter facientibus necessaria vendant. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non prohiberi taxationem justi pretii legitimè factam, sed eam improbari, quae ex avaritia, & radice cupiditatis procedebat, ut ita divites pauperum res acquirerent, ac lucrifacerent, ut etiam refertur in Concilio Arelatensi sub Carolo, *can. 23.* illis verbis: *Nec Comites, vel Vicarii, seu Judices, vel Centenarii sub mala occasione, vel ingenio res pauperum emant, vel per vim tollant, aut quolibet argumento surripiant: sed si cui aliquid possessionum emendum, aut vendendum sit, id in publico coram Comite, & Judicibus, & Nobilibus civitatis facere debebit.* Et in Concilio Mogunt. *c. 7.* ibi: *Propter provisiones pauperum, pro quibus curam habere debemus, placuit nobis, ut nec Episcopi, nec Abbates, nec Comites, nec Vicarii, nec Judices, nullusque omninò sub mala occasione, vel malo ingenio res pauperum, vel minùs potentum, nec emere, nec vi tollere audeat.* In praesenti autem agitur de justo pretio rerum in foro recepto, juxta quod rectè negotiatores cogi possunt res proprias vendere. 11 Exponitur concil. Paris. can. 52.

C A P U T II.

Ex Concilio a Mogunt.

ET *b* mensurae, & pondera justa fiant, sicut in divinis *c* legibus sancitum est, & in capitulari *d* Dominico continetur, & iste sacer Conventus statuit, sic omnibus nobis observare placet. Et si quis justas mensuras, & justa pondera lucri causa mutare praesumpserit, in pane, & aqua *e* poeniteat.

N O T Æ.

1 a *MOgunt.*) *Can. 2.* legunt Burchardus *lib. 19. Decreti, c. 148.* Carnotensis *part. 15. c. 158.* Papiniensi *in 1. collectione, sub hoc tit. c. 3.* Etiam in Poenitentiali Romano, *tit. 7. c. 13.* reperiuntur haec verba, ex quo litteram textus restituo: sed in Conciliis Mogunt. hucusque excusis non reperiri textum hunc, jam notavit Anton. Augustin. *in notis ad 1. collectionem, hic*; licet reperiatur in Concilio Cabilonensi, *c. 37.* & paucis verbis mutatis, *lib. 1. Capit. c. 24.* Quare credo canonem hunc editum fuisse in Synod. Mogunt. nondum excusa, de qua haec refert Surius *tom. 3. Concil. post Concilium Mogunt. sub Lothario, & Rabano*, ibi: *Habes hic, candidè lector, Synodum sub Rabano Archiepiscopo Moguntiae celebratam, hactenus non excusam. Est verò sub illo alia etiam acta Synodus longè hac celebrior, quam libenter communicassemus, si ejus nobis copia facta fuisset.* Meminit ejus D. Joannes Abbas Trithemius *in chronico monasterii Hirsaugiensis*, his verbis: *Rabanus Archiepiscopus Moguntinus jussu Lotharii Imperatoris Synodum apud Moguntiam Episcoporum, & Abbatum convocavit anno Domini 848. indict. 11. in qua haereticum quemdam nomine Godescalcum presbyterum condemnavit, & multa ad decorem, & utilitatem ecclesiasticam constituit. Fuerunt inter alios ibi praesentes celeberrimi viri Episcopi Herto Archiepiscopus Trevirensis, Hildeboldus Archiepiscopus Coloniensis, Altifridus Episcopus Hildeshemensis, Haymo Episcopus Halberstatensis, Ludericus Episcopus Bremensis, Limbertus primus iste Abbas sancti Aurelii Hirsaugiensis, Vualdo Abbas Fuldensis, Einchardus Abbas Selgenstensis, Brunuart Abbas Hirsfeldensis, Bertolfus Episcopus Mediolacensis, Adventitius Abbas Metensis, postea ibidem Episcopus; Rodulfus Abbas sancti Medardi Suessionensis, postea Bituricensis Archiepiscopus, & alii multi Episcopi, Abbates, & Monachi, inter quos complures erant vita, & doctrina famosissimi.* Haec ille.

b *Et mensurae.*) *Ut mensurae*, legitur in hac sexta collectione, apud Burchardum, & Carnotensem.

c *Divinis legibus.*) Levitici *c. 19.* & *20.* quorum verba infrà dabimus.

2 d *Capitulari Dominico.*) *Lib. 1. cap. 74.* ibi: *Ut aequales mensuras, & rectas, & pondera justa, aequalia omnes habeant, sive in civitatibus, sive in monasteriis, sive ad dandum in illis, sive ad accipiendum, sicut in lege Domini praeceptum habemus: item in Salomone, Domino dicente, & Pondus, & pondus, mensuram, & mensuram odit anima mea.* Et in appendice *2. lib. 4. c. 6.* ibi: De mensuris, ut secundùm jussionem nostram aequales sint.

3 e *Poeniteat.*) *Viginti dies, poeniteat*, legunt Ivo, & Burchardus; quae lectio retinenda est, nam in Poenitentiali Romano, ex quo *cap. 13.* transcripsi textum hunc, statim capite sequenti ita legitur: *Fecisti falsitatem, vel fraudem aliquam in mensuris, aut in ponderibus; ita dico, ut falso medio, aut cum ponderibus injustis tua bona vendere aliis Christianis: si fecisti, aut consensisti, viginti dies in pane, & aqua penitere debes.*

COMMENTARIUM.

4 Conclusio probatur, & traditur. EX praesenti canone talis deducitur disputanda assertio: *Fraudans justa pondera, & mensuras, viginti diebus in pane, & aqua penitere debet.* Probant eam textus ex sacra pagina, *Levitici cap. 19. in fine*, ibi: *Statera justa, & aequa sint pondera. Deuteron. cap. 25.* ibi: *Pondus habebis justum, & verum, & modus aequalis etiam verus erit. Proverb. cap. 11. in princip.* ibi: *Statera dolosa abominatio est apud Deum. Oseae cap. 12.* ibi: *Statera dolosa: Amos cap. 8.* ibi: *Stateras dolosas*, ex

ex jure canonico *cap. omninò* 10. 45. *distinct. cap. non afferamus stateras dolosas* 44. *quæst.* 1. *cap. quantò*, ibi: *Legitimo pondere, de jurejur. cap.* 1. ibi: *Pondera injusta, ne cleric. vel mon*, D. Clemens *epist.* 1. ibi: *Pondera, mensuras, stateras pro locis quibusque æquissima custodite, deposita fideliter restituite.* D. Gregorius *lib.* 1. *regestr. epistol.* 13. *Ante omnia te volumus solicitè attendere, ne injusta pondera in exigendis pensionibus ponantur; sed si qua talia, frange, & nova constitue.* Concilium Arelat. sub Carolo, *can.* 15. *Ut pondera, & mensuræ ubique æqualia sint, & justa, sicut scriptum est: Æquus modius, & æquus sextarius.* Turonense sub Carolo *can.* 45. *Quod mensuræ, & pondera justa ubique habenda sint, testis est Salomon, qui dicit, quod statera dolosa abominatio sit apud Deum.* Parisiense sub Ludovico *lib.* 1. *cap.* 51. ibi: *Quamquam ergo consuetudines perversæ non facilè corrigantur, hæc tamen consuetudo inæqualium modiorum, & injustorum sextariorum, atque ponderum dolosorum necesse esse, ut principali metu ocyus corrigatur, & ad præceptum divinum tanta tortitudo flectatur.* Et *lib.* 3. *c.* 3. ibi: *Hoc tamen modis omnibus optamus, & monemus, ut in unaquaque provincia Imperii nostri, jussu, atque terrore Celsitudinis vestræ nullus duplices mensuras in sua dominatione aut habeat, aut haberi permittat, quoniam hac occasione multos pauperes affligi in plerisque locis cognovimus.* Ex jure civili *l. annonam*, ibi: *Stateræ adulterinæ, ff. de extraordin. crim. l. in Dardanarios* 37. *ff. de pœnis, l. si quis uxori* 53. ibi: *Si majora quis pondera, ff. de furtis, l. arbitrio* 18. *§. vel qui sciens, ff. de dolo, l. modios* 9. *C. de suscep. lib.* 10. Ex jure nostro Regio, *l.* 7. *&* 8. *tit.* 7. *partit.* 7. *l.* 1. *&* 2. *ti.* 13. *lib.* 5. *recop.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna in præsenti, Crespetius *in summa verbo Mensuræ.* Antonius Augustinus *lib. trigesimo quinto, titul. septim. in epit.* Antonius de Burgos *in repet. ad hunc textum*, Cujacius *hic*, Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit.* 11. *c. fin. & lib.* 47. *syntagmatum, cap.* 31. Brissonius *lib.* 1. *select. cap.* 6. Hermosilla *in l.* 24. *gloss.* 2. *tit.* 5. *part.* 5. Chopinus *lib.* 1. *de jurisdict. Andegavensium, cap.* 40. Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 4. *num.* 105. Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 6. *art.* 8.

5 *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo; Quibus ponderibus, & mensuris uti debeant negotiatores, & contrahentes, eorum arbitrio committitur, *l. Imperatores* 71. *vers. in contrahentes, ff. de contrahen. empt. c. ex parte* 8. *vers. In secundo, de censibus.* Ergo licitè, & impunè poterit quisque uti ponderibus, ac mensuris pro arbitrio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia naturaliter licet contrahentibus ad invicem se decipere, ut sequenti commentario dicemus: Ergo etiam circa pondera, & mensuras licebit illis se decipere. Secundò fulcitur hæc difficultas ex eo, nam qui falsis, vel iniquis ponderibus, seu mensuris utitur, tenetur actione ex empto ad supplementum rei venditæ, *l. si quisquam, ff. de action. empti, junct. c. per tuas* 5. *de donat.* Ergo si ita emptoribus consultum est, ad quid pœnitentia viginti dierum venditori injungitur. Tandem difficilis est præsens canon, dum in eo imponitur pœnitentia viginti dierum illis, qui falsis ponderibus, & mensuris usi fuerint; nam si illis, ut falsariis pœnitentia injungenda est, arbitrio confessorum relinqui debent pœnitentiæ imponendæ, tam tempus, quam modus, *c. tempora* 2. *c. de his* 3. 26. *q.* 7. *c. in actione* 8. *c. mensuram* 86. *vers. Sed magis in arbitrio sacerdotis, de pœnitentia distinct.* 1. *c. quæsitum* 7. *de pœnitentia, & remissione.* Ergo non rectè in præsenti præscribitur spatium viginti dierum.

6 *De ratione ponderum.* Qua difficultate ita fulcita minimè obstante, vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, publico populi regimini semper, & apud omnes nationes expediens, immò necessarium visum fuisse pondera, & mensuras præscribi, & statui pro totius regni regimine: eorum inventorem Cainum fuisse tradunt Josephus *lib.* 1. *antiq.* Freculphus *tom.* 1. *chron. lib.* 1. *c.* 9. ibi: *Simplicitatem quidem, cum qua prius vivebant homines, ad rationem mensurarum & ponderum permutavit, terminos terræ primus posuit, civitatesque constituit, murisque munivit.* Etsi eam laudem Palamedi tribuant Strabo *lib.* 5. D. Isidorus *lib.* 16. *orig. cap.* 24. Pythagoræ Diogenes Laertius *lib.* 9. Moysi idem D. Isidorus, atque alii aliis, ut refert Pater Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *c.* 6. & Aristoteles *lib.* 9. *Metaphys.* ad civitatum Moderatores ponderum, & mensurarum publicarum definitionem pertinere ait. Quare Polybius *lib.* 3. ut Achæorum conspirantes inter se voluntates doceret, universam Achajam, & Peloponnesum, non modò eadem religione, iisdem Magistratibus, iisdem legibus, verùm etiam iisdem ponderibus, ac mensuris usas fuisse scribit: facit Cassiodorus *lib.* 1. *var. c.* 10. ibi: *O inventa prudentum! ò provisa majorum! Exquisita res est, quæ & usui humano necessaria distingueret, & tot arcana naturæ signaliter contineret. Meritò ergo dicitur libra, quæ tanta rerum est consideratione trutinata. Talia igitur secreta violare, sic certissima velle confundere, nonne veritatis ipsius videtur esse crudelis ac fœda laceratio? Exerceantur negotiatores in mercibus, amantur latè quæ vendantur angustiùs, constet populis pondus, ac mensura probabilis: quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur.* Quare Valentinianus cavit *in l. modios, C. de susceptoribus, lib.* 10. ut per singulas Romani Imperii civitates pondera, & mensuræ publicè collocarentur, quo fides publica constaret: & Romæ pondera, ac mensuræ in Capitolio servabantur, ad quorum modum privatorum mensuræ, si quando controversia esset, exigerentur, unde Fannius ait:

Amphora fit cubus, quam nec violare liceret,
Sacra verè Jovi Tarpejo in Monte Quirino.

Illustrat Gothofredus *in l.* 19. *C. Thodos. de suscept.* facit Apulejus *lib. de Philosoph. pagina* 267. ibi: *Ponderum, mensurarumque custos erat publicus Zygostates, qui dirimebat dubietatem exortam super mensuris.* Facit etiam lex 1. *&* 2. *C. de ponderat. & auri illat.* lex ultima, *C. Theodos. de superexactoribus, lib.* 11. *quæ est lex jubemus, penult. C. de defensor. civit.* ideoque Justinianus *in Novella* 128. *c.* 15. jubet pondera & mensuras in sanctissimis uniuscujusque civitatis Ecclesiis servari, ut secundùm ea de aliis judicaretur, & ne possint à quoquam popularium vitiari. Illustrat morem hunc servandi pondera, & mensuras in Ecclesia, Mariana *in opusc. de ponderibus.* Pondera autem legitima, justasque mensuras statuere ad Principem spectat, *dicta l. modios* 10. *dicta l.* 1. *&* 2. *recopil.* ubi Matienzus, & Azeved. D. Thomas *lib.* 2. *de regim. Princip. c.* 14. & secundùm pondera ab ipso diffinita alia conficienda sunt per Magistratus, & Rectores civitatum, *dicta Authent. de collat. §. eos*, docent Matienzo & Azevedo suprà, qui inde deducunt, in ponderibus & mensuris debere apponi signa Regia, vel Dominorum, aut Civitatum, juxta dictam legem 1. Recopilat. ibi: *Y selladas de sello de la ciudad.* Quare si mensuræ ita signatæ non sint, falsæ judicantur, *dicta l.* 1. *Recopil.* cujus rei cura apud Romanos ad Ædiles spectabat, *l. item quæritur* 17. §. *si quis mensuras, ff. locati*, junctis traditis à Petro Gregorio *lib.* 3. *syntagmatum, c.* 1. Apud nos tamen pertinet ad Præpositos, vulgò *Fieler, l.* 7. *tit.* 7. *part.* 7. plura congerunt de ponderibus & mensuris, varia eorum genera apud varias nationes recepta, & usitata cumulantes, & exponentes Fanius, & Mariana *in opusculis de ponderibus, & mensuris*, Lorinus *in cap.* 19. *Levitici*, Villalpandus *tom.* 2. *in Ezechielem*, Pancirola *lib.* 1. *var. c.* 64. Brissonius *lib.* 1. *select. c.* 6. ubi exponit textum *in l. cùm de lanionis* 18. *ff. de instruct. vel instrum.* Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *c.* 6. *per totum*, Beyerlinch *tom.* 6. *in Theatro verbo mensura*, Conradus Kling. *lib.* 5.

Secundò sciendum est, grave admodum delictum esse legitima pondera, justasque mensuras minuere, seu adulterare. 7 *De adulterantibus pondera.* Cassiodorus *lib.* 11. *var. epist.* 16. ibi: *Quia grave scelus esse judicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis justitiam non habere; infidelis, perditique hominis est fallere eum, qui lapsus non fuisset, nisi credidisset.* Quare jure civili lege Cornelia de falsis tenebatur qui falsis, seu corruptis mensuris utebatur; & ex decreto Adriani in insulam relegabatur, qui pondera, aut mensuras falsaverat, *l. hodie* 32. §. *ult. ff. ad legem Corneliam de falsis.* Immò & eum qui falsas mensuras habuit, idem Imperator in insulam relegavit, *l. annorum* 6. §. 1. *ff. de extraordin. crimin.* & falsis mensuris utentes competentem pœnam subire debere docetur *in l. modios* 9. *l. ult. C. de suscept. præpos. & arcar.* latiùs probabimus *in c.* 1. *de crimine falsi.* Nostra lege Regia 7. *tit.* 7. *partit.* 1. 7. ita cautum legimus: *Medidas, ò varas, ò pesos falsos teniendo algun home à sabiendas, conque vendiesse ò comprasse alguna cosa, face falsedad. Però no es tan grande como las otras que deximos en las leyes antes de esta. E por ende mandamos que el que las assi fiziere, peche el danno doblado que recibieron por tal razon, como estan aquellos que compraron del, ò que le vendieron alguna cosa, è demas que sea desterrado por cierto tiempo en alguna isla, segune albeldrio del Rey: e que aquellas medidas, ò pezos, ò varas que tiene falsas, sean quebratadas publicamente, ante las puertas de aquellos que usaban comprar, è vender con ellas.* Prosequuntur alia de falsis mensuris Gregorius Lopez *in dicta lege* 7. *gloss.* 5. Petrus Gregorius *lib.* 47. *syntagmatum, c.* 31. *n.* 5. *cum seq.* Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 4. *n.* 105.

cum

cum sequentibus. Et de gravitate hujus peccati quoad forum conscientiæ alia cumulavit Gibalinus *de negot. d. tom.* 1. *cap.* 6. *art.* 8.

8 Traditur decidendi ratio.

Quibus animadversis ratio præsentis assertionis facilè deprehenditur, ideò scilicet fraudantem legitima pondera per viginti dies jejunare debere, quia hoc falsitatis delictum omni jure damnatum, & vindicatum legimus. Jure naturali, quia eo prohibetur quis locupletari cum alterius jactura, *l. jure* 206. *ff. de reg. juris*. Jure divino tot locis suprà citatis, in quibus detestantur iniqua pondera. Jure civili, & canonico ex fragmentis suprà citatis, in quibus diversæ pœnæ imponuntur, tam in foro interiori, quàm exteriori. Meritò, cùm peccet mortaliter, qui mensuris, aut ponderibus falsis utitur: ideò rectè Patres illi per 20. dies pœnitentiam injungunt. Et licèt Judex Ecclesiasticus hodie contra hujusmodi falsarios procedere non soleat, tamen jure communi attento ipsos punire posse, docet Petrus Gregorius *lib.* 15. *syntagmatum*, *cap.* 12. *num.* 37.

9 Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta ex dicta lege *Imperatores*. Quia respondetur cum Glossa ibi communiter recepta, textum illum procedere quando in loco ubi contrahitur, sunt diversæ mensuræ; quo casu possunt contrahentes pacisci de mensura justa, qua venditio procedat; cùm diversæ reperiantur mensuræ publicè approbatæ. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam etsi liceat contrahentibus ad invicem se decipere quoad pretium, & ejus modum, non tamen licet quoad mensuram, & pondus; nam in eis nulla facultas competit partibus augendi, aut minuendi pondera, aut mensuras publicè probatas; alias privatas licet immutare, *d. l. Imperatores*. Nec obstat secundum augmentum, cui respondendum est, fraude commissa in mensuris, posse agi ad supplementum judicio civili; non tamen perinde excluditur pœna, quæ in utroque foro injungitur utroque jure, civili, & canonico. Nec obstat ultimum difficultatis augmentum, pro cujus solutione sciendum est, quod cùm olim pro satisfactione culparum diversæ pœnitentiæ pœnitentibus injungerentur, necessarium, & valde conveniens fuit, ut modus, & ratio indicendi pœnitentias præscriberetur, & ut canones colligerentur de eisdem delictis, sive criminibus, quos posteri Pœnitentiales libros, & canones dixerunt; de quorum auctoritate agunt Anton. August. *in præfat. ad ipsos*, Andreas Sausay *in Panopl. sacerd. part.* 1. *lib.* 7. §. 25. Anguianus *lib.* 2. *de legib. controv.* 3. Verùm cùm pœnitentia publica, & solemnitas in usu esse desiissent, praxis prædictorum canonum invaluit, ut probat Anguianus *ubi proximè*; unde licèt ex veteri Pœnitentiali suprà relato, fraudantibus pondera, vel mensuras jejunium per 20. dies statutum esset, noviori tamen jure arbitrio sacerdotis relinquitur pœnitentia illis injungenda.

CAPUT III.

Alexander III. a *Atrebatensi Episcopo*.

CUm dilecti filii nostri *b* Belvacenses Canonici contra religiosos viros Abbatem, & Fratres *c* Cariloci proponerent, quod *d* silvam, quæ Nigra Vallis dicitur, à quibusdam eorum, ignorante *e* Capitulo 10. libris. 40. marcharum tunc valentem comparassent, post multas commissiones, tandem causam ipsam venerabili fratri nostro *f* Morinensi Episcopo, & dilecto filio Decano Rhemensi sub certa forma commisimus terminandam, adjicientes in litteris, quod si uterque ejusdem causæ cognitioni interesse nequiret, alter adhibitis sibi viris prudentibus & honestis, in eodem negotio procedere non *g* differret. Cùm itaque Decanus partes ad suam propter hoc præsentiam convocasset, Abbas & monachi non ad agendum, vel respondendum, sed ad quærendum dilationes, nuntios destinarunt, asserentes quod ad nos miserant, & ad audientiam nostram appellarant. Verùm quia in litteris appellatio remota fuerat, Decanus in illius causæ cognitione processit: & cùm ei per testes Canonicorum Belvacen. constitisset, quod prædicti Fratres silvam minùs dimidia justi pretii comparassent, *h* venditionem non tenere, & silvam ipsam Belvacensi adjudicavit Ecclesiæ, & Canonicos in possessionem induxit. Nuntiis igitur utriusque partis in nostra propter hoc præsentia constitutis, dum ex parte Canonicorum instanter, & sollicitè sententia peteretur auctoritate Apostolica confirmari, habita deliberatione cum fratribus nostris, & aliis sapientibus viris, qui legibus jurati judicant, eandem sententiam juri *i* contrariam intelleximus, quia in arbitrio emptoris est, si velit, supplere, aut venditionem rescindere, cùm res minùs dimidia justi *k* pretii comparatur. Eapropter sententiam de communi consilio fratrum, & prædictorum sapientium irritantes, possessionem monachis judicavimus esse reddendam, salva omni quæstione super deceptione pretii, vel consensu Capituli in venditione non habito, & alia rationabili, quam Canonici contrà monachos duxerint proponendam.

NOTÆ.

1 a ATrebatensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 4. De Atrebatensi Germaniæ Ecclesia nonnulla notavi *in c.* 13. *de arbitr.*

b *Belvacens.*) De Belvacensi urbe, & ejus Ecclesia Cathedrali, egi *in c.* 13. *de foro competenti*.

c *Cariloci*.) Quod monasterium est in diœcesi Silvanectensi: alibi dicitur Caroliloci, aliàs Cariloci, ut jam notavi *in cap. ex parte*, *de rescript.*

d *Silvam*.) Quæri solet, an in venditione silvæ cæduæ, ob læsionem ultra dimidiam competat beneficium legis 2. *C. de rescind.* In qua quæstione ita distinguit David Argent. *in select. ad d. l.* 2. aut silva cæsa erat, vel non. Primo casu arbores habentur pro rebus mobilibus, ideò venditio non rescinditur: secundo verò casu adhuc arboribus solo cohærentibus, quia silva verè res immobilis est, asserit competere prædictum beneficium.

e *Ignorante Capitulo*.) Hæc verba exposui *in c.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.*

f *Morinen.*) De qua Ecclesia egi *in c.* 1. *de alienat. judic.*

g *Non differret*.) Effectum hujus clausulæ exposui *in cap. sciscitatus*, *de rescriptis*.

h *Venditionem non tenere*.) Et malè, cùm venditio ita facta, licèt cum tali læsione, subsistat, & valida sit.

i *Juri contrariam*.) Non expresso juris errore in ipsa sententia, aliàs nulla esset ipso jure, ex traditis *in c.* 1. *de re judic.* sed juri partis contraria fuit, quo casu etsi injusta, valet sententia, juxta ea quæ adduxi *in c. inter cæteras*, *eod. tit.*

k *Justi pretii*.) Unde aliqui docuerunt sufficere emptori, qui rem decem aureis dignam, quatuor emit, supplere unum aureum, cujus accessione quinque fiant, & ita justum pretium solvatur, nempè illud usque ad quod permissum est contrahentibus se decipere; nam si ab initio emptor quinque aureos pro re decem digna daret, non rescinderetur venditio: igitur eo supplente pretium usque ad eam quantitatem, venditio sustinetur. Verùm hæc subtilis sententia refellitur à Fornerio *lib.* 2. *select. c.* 19. ex eo, quod justum, & verum pretium pro eadem re in eodem titulo, atque argumento juris conditoribus usurpetur; nam cùm *in d. l.* 2. justum, & verum pretium dixerant Imperatores, mox *in l.* 8. *eod. tit.* justum simpliciter appellarunt; & quod alibi vera pretii æstimatio verum pretium est, *l. ult. C. de litig. l. filius* 15. *in fine*, *ff. de judiciis*, *l. sed si uxor* 31. §. *vir uxori*, *ff. de donat. inter*, *l.* 2. §. *In hac*, *ff. de vi bonor. raptor. l. communi* 7. §. *inter*, *ff. communi divid.* id ipsum alibi justum pretium vocatur, *l. item* 10. *in fine*, *ff. communi divid. l. si quis sepulchrum*, *ff. de relig. l. si fundus* 16. *ff. de pignor. l. si rec* 12. *ff. de jure dot. l.* 1. §. *si quis*, & §. *si rem*, *ff. si quid in fraud. patron. l.* 3. §. *Divi*, *ff. de jure fisci*. Unde in proposita specie, etsi quintum aureum addiderit emptor, justum pretium supplevit, sed dimidium tantùm facit; quare adhuc ad rescissionem agi poterit, aliàs absurdum esset, ut accessione unius aurei venditio sustineretur, quæ aliàs rescindenda erat. Nec interest, quod à principio cum quinque aureis tantùm venditio firma esset; nam cùm jam res pervenisset ad statum, in quo agendum erat ad rescissionem ex beneficio dictæ legis 2. non poterat emptor in fraudem ipsius beneficii dimidiam, partem pretii tantùm 2

supple-

supplere, sed aut verum pretium dabit, aut rescissionem patietur.

COMMENTARIUM.

3 EX hoc textu communiter talis deducitur assertio. *Valida est venditio, in qua venditor enormiter læsus est; potest tamen venditor agere ad rescissionem contractus, vel ad pretii supplementum.* Probant eam textus *in c. cùm causa, hoc tit. l. 2. l. voluntate, l. ad restituendum, l. dolus, C. de rescind. vendit. l. 1. tit. 11. lib. 5. recop.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garanna, Canisius *ad hunc textum*, Fornerius *lib. 2. select. c. 19.* Rodulphus ejus filius *lib. 3. rerum quotid. c. 20.* Matienzo & Azevedo *in d. l. 1. Recopil.* Arnoldus Vinnius *lib. 1. select. c. penult. & ult.* Mancinus *de triplici juris collat. c. 93.* & *genial. c. 129. & 130. cum seq.* Anton. de Burgos *in repet. ad hunc textum*, Roderic. Suarez *in l. 1. tit. de las arrhas, fol. 273.* Petr. Barbosa *in l. 1. p. 5. ff. solut. matr.* Noguerol *alleg.* 18. Boet. Epon. *in c. cùm olim, n. 144. de rerum permut.* Ferro, Manriq. *de different. utriusque fori, q. 57.* Valasc. *consult.* 43. Cujacius *in l. 2. C. de usur.* & *ad tit. Cod. de rescind.* David Argent. *in select. ad d. l. 2.* Bronchorst. *cent. 1. assert. 70.* Larrea *alleg.* 82. & 99. & *decis. 68. & 69. Granat.* Forcatulus *in necromant. dial. 100.* Leotardus *de usuris q. 40.* Cujacius *lib. 16. observ. c. 18.* & *lib. 23. c. 32.* Fachineus *lib. 2. controv. c. 16.* Antonius Faber *decad. 8. error. 7.* Schifordeg. *lib. 13. ad Fabrum, tr. 13. q. 5.* Merillus *lib. 2. var.* ex Cujacio *c. 5.* Gentilis *de æstimat. rerum, pag. 38.* Philippus Matthæus *in l. 68. n. 34. ff. de reg. jur.* Hunnius *ad Treul. volum. 2. disp. 2. q. 38.* & *in encyclop. p. 3. tit. 17.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 4. cap. 6. art. 3.* Vinnius *lib. 1. select. cap. penult. & ultim.* Delbene *de Parlament. cap. 2. dubit. 3. sect. 3. cum sequent.* Besoldus *in delibat. juris ad lib. 18. Pandect. q. 10.* Christineus *tom. 1. decis. 144.* Illustrant conclusionem hujus textus Fontan. *ex decis. 60. usque ad 68.* Capicius Latro *consultat. 124.* Noguerol *alleg. 29. nu. 217.* Merenda *lib. 1. contr. cap. 34.* Valenzuela *consil. 182. num. 3.*

4 Impugnatur præsens assertio.

4 Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita illustratam sic insurgo: In pretio rei vendendæ naturaliter licet contrahentibus ad invicem se decipere, dummodo absit dolus malus, *l. in causæ 16. §. idem 4. ff. de minor. l. item si pretio 22. §. ult. ff. locati*, Faber *in jurisprud. tit. 2. princ. 2.* Marinis *alleg.* 50. Bronchorst. *cent. 1. assert.* 52. Ferrara *in l. 34. de reg. jur.* Morla *in empt. tit. 9. q. 8.* Amaya *in l. 3. C. de cond. in pub. horreis*, Fornerius *lib. 6. rer. quotid. c. 20.* Vultejus *in princip. Instit. de emp. & vend.* Faber *lib. 8. conject. c. 5.* Covar. *lib. 2. variar. c. 3.* Leotardus *de usuris q. 40.* Gutherius *lib. 1. de offic. domus, c. 29.* Merenda *lib. 1. controv. 33.* DreKerus *lib. 1. differt. 2.* Unde prætextu minoris pensionis locationem rescindi non posse docetur *in l. & idem 23. ff. locati*; sicut nec pretii vilioris obtentu fit irrita venditio, quantumvis venditor, aut quam accepit pecuniæ summam, aut majorem etiam emptori restituere paratus sit, *l. 4. l. non est 6. cum seq. C. de rescind. vend. l. 1. & 4. C. Theod. de contrah. emp.* & vice versa majoris pretii prætextu non licet ab emptione discedere. Plautus *in Mostel. act. 3. scen. 3.*

——— *Si malè emptæ*
Essent nobis, has haud redhibere liceret.

Seneca *controv. 26.* ibi: *Quia non possum domum habere, nisi hic emero, nulla alia venalis est, hanc occasionem videt venditor, & premit.* Non tamen hanc emptionem rescindet, immò potiùs stultitiæ, vel facilitati suæ debet adscribere, qui immenso pretio rem viliorem emit, aut econtrà, *l. alienus 61. ff. ad legem Falcidiam*, Plinius *lib. 1. epist. ult. Mala*, inquit, *emptio semper ingrata est, eo maximè, quod exprobare stultitiam domino videtur.* Igitur prætextu læsionis etiam ultra dimidiam justi pretii venditio rescindi non potest. Augetur hæc difficultas ex eo, nam aut venditor sciebat verum rei venditæ pretium, vel ignorabat; emptor verò sciebat justum rei valorem neutro casu potest agi ad rescissionem: ergo. Probatur antecedens quoad priorem partem. Primò, quia nemo lædi, aut affici damno intelligitur, qui scit, & consentit, *l. nemo 145. ff. de reg. jur. l. venditor 11. C. de rescind. vendit. l. si minor 9. C. de act. empti*: & quia videtur donationis causa minori pretio vendidisse; nam ubi errore interveniente daretur repetitio, ibi eo, quòd consultò, & à sciente fit, donari intelligitur, *l. cujus 53. ff. de reg. jur. l. si quis 38. ff. de contrah. empt. leg. cum donationis 34. C. de transact.* & quia qui scit, & vult, similis est ei, qui jus, & actiones suas remittit, *l. 1. in fine, ff. de action. empti.* Facit textus *in l. 1. C. si major factus*, ubi disertè ei demum, qui inconsultò, & errore lapsus est, in hac læsione succurrendum, ad consultationem Liciniæ rescribit Imperator Gordianus. Secunda pars propositionis constat; nam emptor sciens justum rei valorem, & viliorem simulans, dolum committit; siquidem enormis læsio dolus est, *l. si quis cùm versic. idem juris, ff. de verb. obl. l. si superstite, vers. similiter, ff. de dolo.* Sed venditio cum dolo celebrata ipso jure nulla est, *l. & eleganter 7. ff. de dolo, l. 3. §. fin. ff. pro socio.* Igitur neutro casu agi potest ad rescissionem.

Qua difficultate non obstante defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pretium duplex esse, aliud naturale, aliud legale. Scaccia *de commerciis, §. 1. q. 7. ampliat. 10. n. 56.* Gibalinus *de usur. lib. 4. c. 6. art. 16. & to. 2. de negot. lib. 4. c. 4. art. 3.* Naturale dicitur illud, quod quælibet res à natura habet absque destinatione, aut taxatione alicujus personæ: legale verò est, quod auctoritate Principis, vel legitimi superioris rebus assignatum est: docent cum D. Thoma 2. 2. *q. 77. art. 1.* Theologi ibi, & cum Aristotele *lib. 5. Ethic. c. 7.* ejus expositores, Sotus *de justitia lib. 6. q. 2. art. 3.* Lessius *eodem tr. lib. 2. c. 21. dubit. 2.* Grotius *de jure belli lib. 2. c. 12. & 14.* Circa pretium naturale tres dantur gradus, quia non consistit in puncto indivisibili, infimus, medius, & supremus; quia juxta circumstantias loci, temporis, & occasionis augeri, diminuique valet. Covar. *lib. 2. variar. cap. 12.* unde probatio veri, seu justi pretii difficilis est; quatenus tamen illa concludere debeat, prosequitur Noguerol. *alleg. 18. ex n. 16.* In pretio legali non dantur diversi gradus, quia consistit in puncto indivisibili, Larrea *alleg. 99.* quod necessariò servandum est, ita ut si res majori pretio, etiam levi vendatur, peccatum committatur; unde nec tunc licet contrahentibus invicem se decipere, nec si læsio contingat intra dimidiam, cessat restitutio; immò necessariò facienda est, docent plures congesti ab Hermosilla *ad l. 3. tit. 5. p. 5. gl. 4. n. 23.* Salas *de empt. dub. 6.* Sanchez *lib. 1. summæ cap. 7. dub. 4.* Ferro Manrique *ubi proximè.* Illud tamen summè tenendum est, pretia rerum non ex affectione particulari, sed ex publica affectione æstimanda esse, *l. pretia 63. ff. ad leg. Falcid. l. si servum 33. ff. ad l. Aquil.* & illud protritum est, Res tantum valet, quantum vendi communiter solet, *l. 1. §. si hæres, ff. ad Treb.* Tunc autem docetur læsionem ultra dimidiam justi pretii dari, cum res, cujus verum pretium æstimatur quindecim aureis, venditur tantùm septem: quo exemplo utitur lex 16. *tit. 11. lib. 5. Recop.* ubi Matienzo, & Azevedo, Antonius Gom. *lib. 2. var. c. 3. n. 22.* Morla *in empor. tit. 9. q. 10.* & æstimatio hæc facienda est attento tempore initi contractus, quod decisum est *in c. cum causam, hoc tit. l. si voluntate 8. C. de rescin. l. 3. §. Divi, ff. de jure fisci*; & meritò, cum rescissio concedatur prætextu læsionis tunc temporis contingentis. Molina *de justitia disp. 349. versic. pretium*, Matienzo *ubi suprà, glos. 4. num. 1.* 5 De pretio rei.

6 Secundò sciendum est, remedium ab Alexandro III. in præsenti relatum, inventum esse ab Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano *in d. l. 2. C. de rescind. vend.* ut constat ex illis verbis: *Humanum est*, &c. quæ jus novum præseferunt, ut probat Faber *de error. decad. 7. error. 7. n. 12.* contra Cujacium *tr. 8. ad Afric. in l. si duos, ff. de evict.* Idem suadetur *ex d. l. si voluntate 8.* & ex generalitate textus *in l. in causæ 16. §. idem, ff. de minor. & l. item 22. §. ultim. ff. locati*, deducitur olim non viguisse rescissionem emptionis ob læsionem ultra dimidiam; siquidem ibi expressè docetur, licere contrahentibus in pretio emptionis naturaliter se decipere. Facit etiam, quia non reperitur vestigium hujus remedii, immò contrarium satis disertè innuitur in nonnullis juris locis. Primò *in l. à Divo Pio 15. §. si pignora, ff. de re judic.* ubi docetur, dationem in solutum, quæ emptionis instar habetur, *l. si prædium, C. de evict.* prætextu læsionis non rescindi. Secundò *ex l. & ideò 23. ff. locati*, ubi docetur, prætextu iniquæ læsionis in pretio, si dolus absit, locationem non rescindi. Ex quibus, & aliis docuerunt *in d. l. 2.* Pinel. *1. p. c. 1. n. 3.* Donellus *n. 3.* Padilla *nu. 10.* Leotardus *de usur. qu. 40.* adeò perfectum jure veteri extitisse contractum emptionis, & venditionis, ut quamvis maxima læsio intervenisset, si dolus malus abesset, nullo modo ad rescissionem agi posset. Nec contrarium deducitur *ex l. 1. ff. de jure fisci, vers. majoris pretii*; nam ibi proponitur casus specialis, cùm læsio intercessit in venditione rei fiscalis; quia tunc fisco succurritur, ut etiam minori decepto in vero pretio; *in l. nam posteaquam, §. si minor, ff. de jurejur.* & mulieri circumventæ in æstimatione prædii dotalis, *in l. si res 61. ff. de jure dot.* ex speciali æquitate, quam considerat Antonius Faber *de erroribus, decade 6. errore 8.* prosequitur Lælius Mancinus *sacri* 6 De remedio d. l.

juris

juris controv. differt.6.c.1.non tamen remedium hoc competit contra tertium possessorem, ut resolvit Christianeus tom. 1. decis. 164.

6 De diversis Venditionibus. Remedium hoc dictæ legis 2. cùm pertineat generaliter ad omnem emptionem, quæri solet, an competat etiam in venditione, quæ fit sub hasta; ex judicis auctoritate, & decreto, servatis actionum publicarum formulis & an talis addictio facta vili pretio infra dimidiam justi pretii, rescindatur ex hac lege 2. Et talem venditionem rescindi docuerunt Panormitanus, Immola, & alii in c.cum causa, hoc tit. pro quibus expendi possunt textus in l.si quos 16.C.de rescindend. vendit. ubi restituitur debitor ad proprias possessiones viliori pretio sub hasta fiscali distractas, l.2.C.si propter pub.pensit. ubi docetur, prædia distrahi debere sincera fide, justoque pretio, l.3.C.de jure fisci, l.2.C.de fide, & jure hastæ, lib. 10. ubi ob injustum, & vilius pretium talis venditio reprehenditur. Sed contrarium, immo in venditione sub hasta facta non habere locum beneficium dictæ legis, probarunt Bartol. & Baldus in l.1. per textum ibi, C.de prædiis Decur. propter auctoritatem judiciorum, quos sequitur David. Argent. in eodem textu; qui eam sententiam protrahit ad prædia minorum, etiam sub hasta distracta. Nec contrarium probatur in d.l.si quis, & similibus; nam speciale jus ibi statuitur odio hastę fiscalis interpositæ ob publicas pensitationes, ac odio venditionis factæ per exactores tributorum, ut ex ipsis juribus facilè liquet; hodie tamen in praxi contrarium observari in quacumque venditione sub hasta facta, docuerunt plores, quos sequitur Barbosa in dict.l.2.n.9. Secundò quæri solet, an remedium dictæ legis 2. locum habeat in aliis actionibus, quæ emptioni, & venditioni similes sunt? Et locum habere, ex identitate rationis resolvunt David Argent. & Molina ubi supra. Et primò locum habet dicta lex 2. in datione in solutum, quæ emptionis vicem habet, l.si prædium 4. C. de evict. docent Immola in d.c.cum causa, Fachineus lib.2.contr.c.21. quod procedit in voluntaria datione in solutum, secus verò in necessaria, quæ fit ex remedio legis à Divo Pio 15. §.si pignora, ff.de re judic. nam cùm eo casu æstimatio fiat publicè, auctoritate judicis, authent.nisi debitor, C. de solut.l.6.tit.11.lib.5.recopil. Idem de ea resolvendum est, ac de venditione facta sub hasta. Matienzo in d.l.6.glos. 2. Secundò remedium dictæ legis 2. locum habet in contractu locationis: tum quia emptioni similis est, & eisdem ferè regulis regitur, l.2.ff.locati, princip. Instit. eod. tit. tum etiam, quia id expressum est in l.2.tit.11.lib.5. recopil. quare ita docuerunt, aliis relatis in d.l.2. Pinel. 1. p.c.3.n.17. Padilla n.13. Donel, n.55. Matienzo in d.l. 1. glos. 6.n.4. Guttierrez lib.2.practic.q.158. Morla d.tit.9.q.19.nu.7. Molina d.disp. 249. licèt contrarium immeritò defendant Antonius Faber de error. decade 8. errore 8. Tertiò admittitur hoc beneficium rescissionis in permutatione: tum quia permutatio emptionis vicem obtinet, l.2. C. de rerum permut. l.sciendum 15. §. deinde, ff. de ædilit. edict. tum quia eadem æquitatis ratio militat in læsione ultra dimidium interveniente in permutatione; quare ita docuerunt in d.l.2. Padilla, & Pinel. 1. part. c. 3. Guttierrez dicto lib.2.practic.q.39. etsi contrarium defendat Faber dicta decade 8. errore 9. quod procedit in permutatione rerum, quæ æstimationem recipiunt; at verò in permutatione beneficiorum ratione cujuslibet deceptionis ad rescissionem agi non potest, cùm non facilè in eis detur æstimatio, & beneficium potiùs possideatur virtute institutionis canonicæ à Prælato, coram quo permutatio celebrata fuit, factæ, quàm à contrahente; unde ita docuerunt Boetius Epon. in c.cum olim, n. 104. Morla d.q. 9.n.14. etsi contrarium teneat Pinel. d.1.p.c.3.n.16. Fachineus lib.2.controv.c.22. Quartò procedit beneficium dictæ legis 2. in contractu divisionis, l.3.C.commun. utriusque jud. quia emptionis vicem habet, l.1.C.eod. tit. resolvunt Pinellus in d.l.2.p.2.c.1.n.1. Matienzo in l.1.glos. 8. n. 3. Faber de error. decade 8. error. 1. & 2. Circa transactionem; cùm quis læsus est supra dimidiam partem quantitatis, quæ ex post facto apparuit, an rescindatur, anceps dubium est apud juris interpretes, ut videre est ex congestis ab Arnoldo Vinnio lib. 1. select. c. 57. per totum, Mancino centur. 1. genial. c. 131. Bronchorst. enantiop. cent. 2. assert. 8. Valeron de transact. tit. 6. q. 2. per totam, qui innumeris auctoribus pro utraque sententia adductis, necnon & juris fundamentis pro utraque perpensis, resolvit prætextu enormis læsionis transactionem rescindi non posse, prætexta verò enormissimæ læsionis, ad rescissionem transactionis agi posse. Illud tamen in praxi observandum est, quod quotiescumque impugnatur transactio, ante omnia debet restitui quod ratione transactionis acceptum est, Beltraminus Oliverius decis. 354. num. 17.

7 An remedium hoc competat venditori. Non levioris hæsitationis est, utrum beneficium hoc legis 2. Cod. de rescind. competat non solùm venditori, verùm etiam emptori. Et æqualiter utrique competere, tenuerunt Glossa in d.l.2. ubi Bartolus, Baldus, Salicetus, & Albericus, Pinellus ibi, p.1.c.2.n.1. Padilla n.12. & 43. Morla in empor. tit. 9. rubric. n. 86. Menchaca illustr. controv. lib. 2. c. 26. Bronchorst. miscell. centur. 1. assert. 70. Robertus lib. 1. animadv. c. 13. Cujacius in l. in causæ 16. §. idem, & in notis ad d. l. 2. quæ etiam fuit sententia Harmenopuli in prompt. tit. 8. lib. 3. §. 44. pro quibus facit, quod in contractu emptionis sunt mutuæ præstationes, l. in emptionibus 43. ff. de pactis, l. ex empto 1. §. 2. ff. de act. empti, l. 1. ff. de rer. permut. atque ideò par ratio emptoris, ac venditoris esse debet. Accedit, quia cùm contractus hic sit bonæ fidei, inæqualitatem pati non debet, l. 3. C. communia utriusque jud. at inæqualitas magna daretur, si remedium hoc emptori non concederetur, præcipuè cùm non minùs venditor sagaci astutia minorem circumvenire posset, ut ait Arnolphus Lexoviensis epist. 36. Igitur æqualiter remedium hoc ad emptorem non porrigi, qui inconsultè dimidio pluris rem emit, quàm valet, tenuerunt Cujacius lib. 16. observ. c. 18. & lib. 23. c. 32. & sub nomine Mercat. lib. 2. c. 13. Faber de error. decade 8. error. 7. David Argent. in d. l. 2. & Merill. variant ex Cujacio lib. 2. c. 5. qui moventur sequentibus juris fundamentis; Primò, quia in d. l. 2. solùm agitur de venditore: igitur cùm beneficium illud introductum sit contra juris principium, de quo in d. l. in causæ 16. §. 1. extendi non debet ad emptorem, ex regula legis jus singulare, ff. de legibus. Secundò, quia in Novella Romani Senioris, in præsenti textu, & c. sequenti, ubi agitur de remedio hoc, tantùm venditori competere affirmatur: igitur quia non æqualiter emptori competit. Tertiò nam Imperatores in d. l. 2. beneficium hoc humanitatis ratione concedere affirmant: sed hæc humanitatis ratio militat in venditore tantùm, qui plerumque ad rerum suarum distractionem compellitur, prementibus rei familiaris angustiis, l. ita ut 36. ff. mandati, §. 1. l. non idcirco 12. l. si quis 16. C. de rescind. Cassiodorus lib. 5. var. ibi: *Grande commodum est cum indigentibus paciscì, quando fames solet totum contemnere, ut necessitatem suam possit expellere.* Eo ferè sensu Valentinianus in Novel. de parentibus qui filios distr. ait: *Nihil est, ad quod non desperatio salutis impellat; nihil turpe, nihil vetitum credit esuries. Solacium est, ut qualicumque sorte vivatur.* Non autem militat in emptore, qui non coactus, sed ultroneus ad emptionem accedere solet, l. cum postulassem 44. ff. de damno infecto; unde ajebat Libanius declamat. 8. Felix, qui potest emere; infelix qui cogitur vendere: observat Meril. lib. 6. observ. c. 16. Nec hac sententia retenta obstant prioris opinionis rationes; nam licèt contractus venditionis, emptionisque sit reciprocus, tamen præstationes diversæ sunt: venditor non tenetur facere emptoris rem; emptor nummos tenetur facere venditoris, l. 11. §. 2. ff. de act. empti; Similiter beneficium dictæ legis competit venditori, non verò emptori: in praxi tamen verius est, remedium hoc competere emptori, ut ex pluribus resolvit Barbosa in d. l. nu. 3.

8 Traditur ratio decidendi. His animadversis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm ad essentiam emptionis, & ut venditio rata sit, tantùm desiderentur consensus, res, & pretium, quibus contractus perficitur, §. 1. Instit. de emptione & vendit. inde prætextu læsionis etiam immodicæ venditio non rescinditur, l. quisquis, C. de rescind. l. & ideò, ff. locat. ideòque venditio facta etiam vili pretio, valet, lib. 5. Capitul. Caroli, c. 10. ibi: *Placuit in venditione hanc formam servari, ut seu res, seu mancipia, vel quodlibet genus animalium venundetur, nemo propterea venditionis firmitatem irrumpat, quod dicit se vili pretio vendidisse.* Quod accipiendum est ex d. l. quisquis, de eo qui minoris quidem, quàm fungitur, rem vendidit; non tamen minoris quàm est dimidia pars justi pretii. Potest tamen venditor læsione interveniente ultra dimidium agere ad rescissionem contractus, vel pretii supplementum, quod magna æquitate introductum est, ut venditoribus deceptis hoc remedio subveniatur, cùm generaliter ea, quæ inæqualiter facta sunt, debeant in melius reformari, l. majoribus 3. C. communia utriusque, & quod æquitati convenit, magnopere à juris conditoribus attendatur, l. quod si Ephesi, ff. de eo quod certo, l. placuit, C. de judic. c. fin. de transact. magna ergo æquitate ducti Imperatores in d. l. 2. hoc beneficio consuluerunt venditori, quem non inconsulta calor adigit ad vendendum, sed penuria rei familiaris.

Nec

9 *Dissolvitur ratio dubitandi.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; licèt enim in quolibet negotio bona fides desideretur, *l. bona 31. in princip. ff. depositi, l. 9. C. de obligat. & action.* neque etiam perfecto contractu liceat alium decipere, quomodo accipiendi sunt textus *in l. penult. C. de pactis*, ibi: *Sancimus nemini licere adversus pacta sua venire, & contrahentes decipere l. sed etsi 11. §. item si plures, ff. de instit.* ibi: *Neque enim decipi debent contrahentes, l. 1. l. magister, de exercit.* tamen in ipso actu contrahendi naturaliter cuique permittitur alium decipere, *d. l. in causa 16.* quod variis modis explicant Interpretes, Hortensius *de privil. honest. in princip. n. 11.* ait verbum *naturaliter*, in præsenti referri ad ipsam naturam contractus, non ut importet ex natura contractus esse, ut alter alterum circumveniat in pretio, sed importet circumventionem, ac pretii læsionem, illæsa contractus natura, permissam esse; non enim natura contractus, idest substantia illius, violatur propterea quod alter alterum in pretio circumveniat; unde læsio intra dimidiam, vel ultra, de lege permissiva intelligi debet, cujus permissio naturaliter fieri dicitur, quia illa non violatur contractus natura. Et eodem ferè modo accipit verbum *naturaliter*, P. Franciscus Valens *in concord. juris, 2. p. sect. 4. fol.* 218. Aliter Petrus Barbosa *in rubric. ff. solut. matrim. 4. p. num. 27.* qui asserit verbum *naturaliter*, non intelligi de natura, quæ secundùm rationem est; sed de illa, quæ à sensualitate provenit; quasi diceret Consultus, naturalis inclinationis esse, ut se invicem contrahentes in pretio decipiant, juxta illud quod mimus quidam ajebat, ut refert D. Augustinus *lib. 3. de Trinitate, cap. 3. Commune esse mortalium desiderium vili emere, & magno vendere.* Quod & probant lex *si voluntate, C. de rescindend.* & Rex Salomon in proverbiis ajebat: *Malum est omnis emptor, & cùm recesserit, gloriatur.* Sed displicet hæc interpretatio ex eo, quia verbum *concessum*, quo Jureconsultus utitur *in d. l. si de pretio, §. finali*, non propriè prædicatur de eo, quod quisquam à se habet, & à natura ipsa illi inest, prout est naturalis instinctus, seu sensualis natura. Quare his, & aliis sententiis omissis adductis à Pinello *in dicta l. 2.* Matienzo *in d. l. 1. Recopil.* dicendum est, verum esse quæstus proprii causa alium decipere licere naturaliter, idest jure gentium, quo commercia primum instituta sunt, *l. & hoc jure 5. ff. de justit. & jure.* Facit Justinianus *novella 97.* in contractibus enim ineundis, eo voto quisque ducitur, ut compendium suum augeat, etiam cum alieno dispendio, *l. si voluntate, C. de rescind. vendit.* Tullius *lib. 3. de offic.* Plautus in *Persa, act. 4. scena 4.*

Vin' in bene emere? Do. *Vin' tu pulchrè vendere?*
To. *Ego scio utrumque velle.*

Hinc Aristotel. *lib. 5. Ethic. cap. 4.* lucri, damnique nomina proficisci tradit ab his negotiis, quæ mutua partium voluntate contrahuntur; votum enim hoc contrahentium, ut lucrum sectentur, damnum autem aversentur, efficit ut in contrahendo præsertim utilitati suæ studeant, *l. actionum 25. §. 1. ff. de obl. & act.* docuerunt Vuisembach *disp. de justitia, num. 19.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 4. art. 3.* Fornerius *lib. 6. rerum quotid. cap. 20.* Verùm hæc ita locum habent, si læsio sit mediocris, *d. l. voluntate, l. quisquis 15. C. de rescind. leg. rei 54. ff. de contrah. emption.* secus si sit immodica, hoc est dimidiæ partis justi pretii metas excedat; tunc enim æquum visum est læso succurri, quia etsi nullus adversarii dolus intervenisset, propè tamen res ipsa in se dolum habere videretur, argumento legis *si quis cùm 36. ff. de verb. obl.* unde etiam intra dimidiam pretii partem non admitti læsionem quoad forum internum, notum est, & probant pluribus relatis Ferro Manrrique *de different. utriusque fori, q. 17.* Aravio *de statu civili, disp. 1. q. 2.* Nec obstat primum augmentum difficultatis, pro cujus solutione sciendum est, valdè controversum esse, an remedium dictæ legis competat venditori scienti valorem rei venditæ? Et hoc remedium illi scienti competere tenuerunt Pinellus *in d. l. 2. p. 1. c. 1. n. 10.* Albericus *in ead. lege, num. 12.* Fachineus *lib. 2. controv. c. 20.* Moventur, quia dum hoc remedium statuitur, non distinguitur an sciverit, an ignoraverit venditor pretium rei suæ: sed cùm lex non distinguit, nec nos distinguere debere, vulgò traditum est: ergo. Secundò quia hac distinctione admissa, facilè eluderetur beneficium dictæ legis 2. siquidem rarò admodum locum haberet, quoniam venditor nosse præsumitur pretium, & merita rei suæ, *d. leg. quisque 15.* Tertiò, quia beneficium ipsius legis non fundatur in dolo, vel errore, sed in nimia inæqualitate, quæ utique societatem vitiat absque discrimine scientiæ, vel ignorantiæ, *l. si non fuerit 29. ff. pro socio, §. ult.* Sed adhuc contraria sententia placet, videlicet beneficium dictæ legis 2. denegari venditori non ignoranti valorem, seu pretium rei suæ; nam nemo lædi, aut injuria affici intelligitur, qui scit & consentit, *l. nemo 145. ff. de reg. jur. l. venditor 11. C. de rescind. l. si minor 9. C. de act. empti*: immò donationis causa vendidisse creditur, ut suprà probavi. Quare hanc sententiam tenuerunt pluribus relatis Cancerius *lib. 1. var. c. 13. n. 32.* Castillo *lib. 4. controv. c. 52. n. 41.* Barbosa *in d. l. 2. C. de rescind. n. 51.* Arnoldus Vinnius *lib. 1. select. c. 56. per totum.* Nec interest, quod *in d. l. 2.* non distinguatur inter venditorem scientem, & ignorantem; nam præterquam quod hæc distinctio expressa reperitur *in d. l. 1. C. si major factus*, satis deducitur *ex d. l. 2.* quoniam nemo sciens, & volens lædi videtur, etiam in venditione, *l. ea quæ 43. ff. de contrah. emption.* unde cùm iniquitas læsioni causam dedisset, *d. l. 2.* ea cessante, cessat, & beneficium illud. Similiter, etsi dicta lex 2. non fundetur in dolo, vel errore; fundatur tamen in injuria, seu iniquitate, quæ nulla est adversus scientem, & consentientem, *d. l. nemo 145.* Quid tamen procedat in foro conscientiæ, prosequitur Barbosa *in d. l. 2. ex nu. 118.* Nec obstat alia pars ipsius argumenti. Nam respondetur verum esse, dolum emptionem ipso jure vitiare, *dicta l. & eleganter*, cum similibus, quando dolus ipse dedit causam contractui emptionis, ut in aliis contractibus bonæ fidei procedit, quos dolus dans causam eis nullos reddit; non item si incideret in contractibus, ut est communis sententia, quam tenent Morla *in empor. tit. 9. in præfatione, à n. 92.* Cevallos *lib. 1. q. 226.* Accedit quia dolus ex calliditate alterius ex contrahentibus probatur, non verò ex quantitate pretii, *l. dolus, d. l. si voluntate, C. de rescind. l. dolum, C. de dolo.* Nec tunc obstat textus *in d. l. si superstite, C. de dolo*, quem variè exponunt relati à Pinello *in d. l. 1. p. 2. c. 4. n. 22.* Merenda *lib. 6. controv. 21.* Schifordeg. *lib. 2. ad Fabrum, q. 5. tr. 25.* vera tamen interpretatio sit, in specie illius textus dolum non argui, nec probari ex læsione immodica in quantitate, sed ex eo quod pater administravit uxoris defunctæ bona, cui filia successit, ejusque curam similiter gessit, & cum ea transigendo liberationem sibi paravit: unde immodica læsio contingit, & deducitur eum in dolo versari. Et licèt propter reverentiam parentibus debitam actio de dolo in patrem non detur, tamen in factum actio rectè conceditur.

C A P U T IV.

a Cœlestinus III.

PErvenit ad nos ex insinuatione tua, quod olim Petrus miles A. uxori suæ quandam domum in donatione propter nuptias assignatam, muliere ipsa expressim dantem consensum, B. mulieri pro certa vendidit pecuniæ quantitate, quam ex eadem venditione B. matrimonio supradicto constante 30. annis liberè, pacificèque possedit. Sed prænominato milite iter universæ carnis ingresso, relicta ejus contra venditionem de suo consensu solemniter celebratam venire præsumit, allegans dictam domum titulo donationis propter nuptias sibi concessam alienari non posse, licèt ejus consensus noscatur ipsi contractui accessisse. Prefata verò B. mulier ex eo nititur se tueri, quod bona fide, tituloque justo possedit; & quia in communes usus viri, & uxoris illius pretium est conversum; & quia etiam factæ venditionis tempore, unde sibi utiliter consulere potuisset, in viri facultatibus consistebat. Unde quia super his nos consulere curasti, tuæ solicitudini respondemus, prædictam emptricem, si vera sunt, quæ premisimus, domum ipsam debere pacificè possidere; nec enim credimus, illam prescriptis occasionibus super ipsa domo debere ulteriùs fatigari.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

1 a Coelestinus.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 2.* cui tamen rescribat Pontifex, nullibi exprimitur, nec sine magno præjudicio; siquidem plurimi interest, an præsens quæstio de donatione propter nuptias disceptaretur coram judice ecclesiastico, aut quia lis agebatur inter personas Romanæ Sedi subjectas, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, aut quia incidenter cum causa matrimonii quæstio hæc disceptabatur, ut *in cap. de prudentia*, cum similibus, *de donat.* aut tandem, quia vidua, aut miserabilis persona actionem suam proposuit coram judice ecclesiastico, juxta adducta *in capite ex parte*, *de donat. inter.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur & probatur. EX præsenti decretali sequens communiter deducitur assertio: *Res donata propter nuptias, si alienetur à marito, consentiente uxore, dum alia bona ipse obtinet, præcipuè post transcursum temporis, ab uxore repeti non potest.* Quæ conclusio probari potest ex novella 61. c. 1. ex qua transcripsit Irnerius authenticam, *sive à me*, *C. ad Vellejanum.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna in præsenti, Acosta *de privileg. credit. regul. 2. ampliat. 6. n. 223.* Cujacius *in præsenti*, Richierius *in dicta authentica sive à me*, Ritherursius *in d. novella 61.*

3 Sed hæc assertio difficilis redditur sequentis juris consideratione: nam sicut dos redit ad virum propter servandam æqualitatem, *Novel. 97. cap. 1. & 2. authent. dos data, C. de donat. ante nupt. c. fin. de donat. inter*: igitur soluto matrimonio per mortem in præsenti specie non poterat vidua agere propter rem donatam propter nuptias. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam quoad donationem propter nuptias dominium rei donatæ remanet penes virum donatorem, *l. ubi adhuc*, *C. de jure dot.* & notatur *in authent. dos data*, *C. de donat. ante nupt. Novel. de non eligendis secundò nubent. §. illud quoque*: sed dominus virtute dominii habet facultatem alienandi rem propriam: igitur maritus validè, & ritè potest aliena rem propter nuptias uxori donatam. Augetur deinde difficultas ex eo, nam consensus simplex uxoris in præsenti non sufficiebat, ut vires haberet ipsa alienatio; siquidem ut ea sustineretur virtute talis consensus, debebat post biennium consensus sequi, *Novel. ut immobilium 61. authent. sive à me, Cod. ad Vellejanum*: in quo differt hæc donatio à dote; nam prædii dotalis alienatio marito non permittitur, quamvis sæpè mulier consentiat, ut probavi *in c. ex rescripto*, *de jurejur.* igitur in præsenti specie, nec virtute consensus uxoris alienatio rei donatę propter nuptias sustineri poterat. Nec etiam lapsus temporis validam reddebat alienationem, cùm sæpiùs legamus contra uxorem agere impeditam, præscriptionem currere non posse, *l. in rebus*, *C. de jure dot.* cujus rei ratio habetur *in l. cùm novissimi*, *ff. ult. vers. Unde venit*, *C. de præscript. 30.* Jure enim optimo præscriptio contra uxorem non currit constante matrimonio, quia contra impeditum de jure agere non currit præscriptio, *l. 1. §. ult. C. de annal. except.* ergo nullo modo in præsenti casu Cœlestini decisio sustineri potest.

4 De donatione propter nuptias. Qua difficultate ita fulcita minimè obstante, vera est præsens Cœlestini decisio, pro cujus expositione sciendum est, donationem propter nuptias veteribus incognitam fuisse, tantumque celebrari potuisse ante nuptias, donec Imperator Justinianus cum patre suo constituit, ut etiam constante matrimonio fieri posset, si eo tempore mulier, vel pro ea alius dotem auxisset, *l. si constante 19. C. de donat. ante nupt.* Quare donatio, quæ à veteribus ante nuptias dicebatur, propter nuptias appellari cœpit, *§. 3. Instit. de donat.* quæ etiam contraria dos dicitur, quia sicut dos appellatur, quæ ab uxore datur marito: ita donatio, quam maritus uxori facit, contraria dos dicitur, *l. cùm multùm 20. C. de donat. ante nupt.* unde infertur, tam in constitutione, quàm in effectu pari passu ambulare donationem propter nuptias, ac dotem; quare sicut dos constante matrimonio constitui valet, licèt ante nuptias promittatur; ita etiam & hæc donatio. Deinde ut dos ab ipsa uxore, vel etiam ab extraneo promitti valet; sic & donatio propter nuptias ab ipso marito, vel ab alio, nomine ejus fieri valet, *l. si in liberis 18. C. de donat. ante nupt.* Deinceps sicut uxori pro dote recipienda competit tacita, & privilegiaria hypotheca, *l. assiduis 12. C. qui potiores*; sic etiam marito competit hypotheca pro donatione propter nuptias. Rursus ut maritus constante matrimonio vindicare potest res dotales, *l. dote ancillam*, *C. de rei vindic. leg. in rebus 30. C. de jure dot.* sic etiam uxori conceditur actio in rem pro vindicandis ipsis rebus donatis, *authentica Permissa*, *C. de donat. ante nupt.* Tandem omnia pacta, quæ circa dotem inter conjuges placuerunt, etiam circa donationem hanc conventa intelliguntur, adeò ut si aliquid diversum circa lucra ab alterutra parte receptum sit, ad equalitatem per leges reducatur, *l. ex morte*, *cum sequenti*, *C. de pactis conventis*, etiam super dote, *d. l. cùm multæ 20.* Inde dubitari solet, an uxor lucretur fructus rei donatę propter nuptias, sicut maritus suos facit fructus rerum dotalium? Et negativam sententiam tenuerunt Glossa *in authentica dos data*, *C. de donat. ante nupt.* & alii veteres apud Antonium Gomez *in l. 50. Tauri*, *num. 2.* Hothomanus *in disp. de dotibus*, *n. 22.* Scipio Gentil. *lib. 4. de donat. inter*, *c. 16. pagina 461.* Osualdus *ad Donellum lib. 14. commentar. c. 9. littera C.* Fontanel. *de pactis nupt. clausul. 4. glos. 5. n. 9. & 10.* Facit pro sententia textus *in l. ubi 29. C. de jure dot.* ubi uxori conceditur, marito vergente ad inopiam, dotem suam repetere, etiam constante matrimonio, ut tam ex ejus fructibus, quàm donationis propter nuptias, sublevare matrimonii onera possit. Igitur si hoc speciali casu tantùm fructus marito conceduntur, regulariter eos semper non lucratur. Deinde quia si uxor hujusmodi fructus suos faceret, exinaniretur commodum dotis, cujus fructus marito cedunt, pro sublevandis matrimonii oneribus, *l. pro oneribus 20. Cod. de jure dot.* siquidem æqualis quantitas solebat propter nuptias donari, ac in dotem constituebatur. Contrariam tamen sententiam post Donellum *ubi supra*, tenuit D. Josephus de Retes *de donat. sect. 3. n. 17.* motus primò ex comparatione, quam generaliter admittit Justinianus *in l. cùm multa 20. C. de donat. ante nupt.* inter dotem, & donationem propter nuptias; ita ut pari passu ambulent, tam in constitutione, restitutione, & cæteris, *l. consensu 8. ff. ult. C. de divortiis*: unde cùm præcipua qualitas dotis sit, ut maritus fructus lucretur, dicendum est, etiam quoad hanc qualitatem, illi exequandam esse donationem propter nuptias. Secundò *ex l. lex quæ tutores*, *C. de administ. tutorum*: ubi docetur, minorem non posse donare propter nuptias sine decreto Judicis, & curatoris auctoritate. Igitur quia res donatæ propter nuptias, cum fructibus ad uxorem spectabant, aliàs si per donationem à minore factam tantùm res donatæ pignori subjicerentur pro dotis securitate, ad quid talis solemnitas desideraretur. Qua opinione retenta, ipse D. Josephus de Retes *num. 18.* ut satisfaciat fundamentis contrariæ sententiæ, agnoscit injustam fuisse prædictam exæquationem dotis, & donationis propter nuptias: quod & agnovit Cujacius *in novella 47.* siquidem servata prædicta æqualitate, eveniebat ut maritus pauper ducere non posset uxorem divitem; quare ne de legibus Romanis hoc fateri cogamur, potiùs subscriberem priori sententiæ; prædictam exæquationem accipiendo non in omnibus, & per omnia, sed quoad constitutionem, & restitutionem, non verò quoad fructuum acquisitionem, qui erogandi erant in alimoniam ipsius uxoris, & familiæ. Nec tunc obstat textus *in d. l. quæ*, *C. de administr. tut.* nam ideò desideratur in donatione propter nuptias à minore facienda eadem solemnitas, quæ in aliis alienationibus desideratur, quia cùm, ut suprà dixi, dominium rei donatæ propter nuptias transeat in uxorem, & per consequens alienatio sequatur, ideò in tali donatione solemnitas illa desiderabatur.

Secundò sciendum est, quod soluto matrimonio, sicut dos ad uxorem, hæredemve ejus revertitur, ita etiam donatio propter nuptias ad maritum, seu ejus hæredes redit, si nullum pactum intercessit de lucrandis ipsis rebus donatis, *Novella 98.* nec cogitur maritus, utpote proprium relinquere liberis prioris matrimonii, si ad secundas nuptias transierit, *l. si liberis*, *C. de donat. ante nupt.* Nec contrarium probatur *in l. fœminæ*, *C. de secundiis nuptiis*; ubi hæc pœna imponitur contrahentibus secundas nuptias, ut omne lucrum, quod ex priori matrimonio consecutus, consecutave est, conservet liberis prioris matrimonii. Quia facilè respondetur, secundò nubentem lucrum cogi conservare, scilicet si vir lucratus est dotem, vel si mulier lucrata est donationem propter nuptias, ex pacto videlicet: tunc enim verè uxor lucratur ipsam donationem propter nuptias, sed ratione pacti; & tunc certum est, ad secundas nuptias transeuntem teneri conservare liberis prioris matrimonii ipsam donationem. Deinde etiam notandum est, quod nec muliere quidem consentiente, nisi observata forma dictæ authenticæ *sive à me*, *Codice ad Vellejanum*, res immobiles donatæ propter nuptias alie- 5 Prosequuntur alia de ipsa donatione.

alienari queunt, Gadelinus *de jure novis. lib. 1. cap.* 8. cujus doctrinæ rationem eam assignarunt Cujacius, & Ruberursius *in d. novella* 61. Ruber. *in dicta authent. sive a me*, quod scilicet si permitteretur marito hæc alienatio, facilè eveniret ut uxori lucrum nuptiale, quod vi pacti, vel statuti soluto matrimonio competebat, intervorteretur, & proinde liberi communes, quibus plerumque lucra nuptialia à parentibus asservabantur, damno non modico afficerentur. Nec interest, quod mulieri competat rei vindicatio adversùs quemcumque possessorem, & per consequens facilè alienatio rescinderetur. Nam respondetur, consultius esse, alienationem ipsam irritare, quàm rescissoriam actionem mulieri concedere; cùm multa intercedere possint, quæ si ipsam actionem inanem non redderent, saltem difficilem facerent? & semper præstabilius est, intacta cuique jura sua servare, quàm post rem vulneratam remedium quærere, *l. ult. C. in quibus causis in integrum restit.* Sustineretur tamen talis alienatio, si uxor ipsi consenserit, & post biennium iterum consentiat: quo casu sustinetur alienatio, si ex aliis mariti bonis casus donationis refici queat, *d. novel.* 61. Nec obstat textus *in l. quibus* 18. *ff. de verb. obl.* ubi docetur, quod geminatus consensus, non magis operatur, quàm simplex. Nam respondetur, Pomponium in eo textu agere de promissione iterata, quæ non est sufficiens ad hoc, ut quis bis solvat, quod promisit; aliàs enim repetitus consensus ad confirmationem contractus prodest. Unde constat, quòd si post dictam authenticam *sive à me*, maritus non iterato consensu mulieris post biennium res donatas alienet, vel aliunde ipse satisfacere nequeat, actio conceditur uxori, ut res ipsas donatas propter nuptias, à quocumque possessore repetere possit, *authent. permissa, C. de donat. ante nupt.* quia respectu mulieris talis alienatio pro infecta habetur, quoad ipsum verò maritum alienatio rata habetur, *d. novel.* 61. Potest tamen maritus alia bona, quæ tacitè obligata sunt pro ipsis rebus donatis propter nuptias, consentiente uxore, rectè alienare, cùm remissio pignoris non habeatur pro alienatione, *l. etsi* 58. *ff. quæ in fraudem credit.* nec etiam pro donatione, *l. quamvis* 8. *C. ad Vellejanum*. Quæ duo mulieribus interdicta sunt, unde consentiendo alienationi ipsius rei pignoratæ, remisisse videtur jus pignoris, quod in ea habebat. Illud pro coronide notandum est, hoc genus donationis propter nuptias, jam ab usu recessisse in Europæ provinciis, ut testatur Baldus *in l. cùm multa* 20. *C. de donat. ante nupt.* Cujacius *lib.* 5. *obs. c.* 4. Osualdus *ad Donellum lib.* 14. *cap.* 9. *littera E*, Cortasius *in l. qui liberos*, *n.* 237. *ff. de ritu nuptiar.* Baeza *de non meliorandis filiabus*, *cap.* 2. *num.* 32. & *cap.* 7. *num.* 5. Avendanno *in l.* 29. *Tauri*, *glos.* 1. *num.* 2.

6 *Traduntur variæ intellectiones hujus textus.*

His animadversis referamus jam varias Doctorum interpretationes: quas præsenti Cœlestini decretali assignarunt Glossa finalis *verbo Solutio*, Abbas antiquus *in præsenti*, quos refert Antonius de Burgo *ad hunc textum*: asserunt enim, in præsenti specie ideò contra uxorem judicatum fuisse, quia cùm matrimonium solutum esset eo tempore, quo uxor alienationis rescissionem petebat, ut constat ex illis verbis, *viam universæ carnis ingresso*, quo casu, res donatæ propter nuptias, ad hæredes mariti pertinebant, *c. ult. de donat. inter*; inde certum erat, nihil uxoris interesse res alienatas recuperare. Sed hanc solutionem rectè refellit Acosta *de privileg. credit. nu.* 230. Secundo verò loco Cardinalis, Abbas Siculus, & Joannes Andreas, quos sequuntur Palacios Rubios, & Rodericus Suarez laudati ab Acosta *ubi suprà*, *nu.* 229. docent Cœlestinum in præsenti ex rationibus per partem allegatis supposuisse, secundum consensum uxoris intercessisse, & ita alienationem validam fuisse. Verùm & hanc solutionem reprehendit Acosta *n.* 232. quare illis omissis verius dicendum est, quod licèt singula, quæ in præsenti à Cœlestino expenduntur, per se, & sigillatim non sufficiant, ut uxor repellatur à donatione propter nuptias, alienatioque ipsa valida reddatur; tamen simul omnia illa conjuncta alienationem hujusmodi validam reddunt, quia quæ non prosunt singula, conjuncta juvant, *l. instrumenta*, *C. de probat.* unde omnibus illis circunstantiis concurrentibus, quas exprimit, & expendit Cœlestinus, rectè docetur, uxorem persequentem res donatas propter nuptias, & alienatas à marito, repellendam esse.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam juris principium in ea expensum procedit, nisi pactum intercesserit de lucrandis rebus donatis propter nuptias; sicut enim circa restitutionem dotis, plerumque pactum de ea lucranda intercedit: ita etiam circa donationem propter nuptias adhiberi solet, juxta authenticam *æqualitas*, *C. de pactis conventis*: docent Sichardus *in l.* 3. *C. de jure dot. n.* 7. Richierius *in d. authentica sive à me*: quod pactum in præsenti specie intercessisse supponit Cœlestinus III. Nec obstat augmentum difficultatis, nam potiùs verum est, pacto interveniente de lucranda donatione propter nuptias, dominium rei donatæ penes mulierem remanere: unde illi competit rei vindicatio contra quemlibet extraneum possessorem, *authentica Permissa*, *C. de donat. ante nupt.* Nec desideratur, ut pactum specialiter intercedat de lucranda ipsa donatione; sed sufficit ut pactum interveniat de lucranda ipsa dote, quia etiam tale pactum conventum intelligitur de lucranda ipsa donatione propter nuptias, *l. fin. §. simplicis*, *C. de donation. ante nuptias*, *authentica æqualitas*, *C. de pactis conventis tam super dote*. Nec obstat aliud augmentum ipsius dubitandi rationis; nam in præsenti alienatio rei donatæ propter nuptias sustinetur, non tantùm ex eo, quia mulier alienationi consensit, sed quia pecunia, ex ea proveniens versa fuit in utilitatem utriusque conjugis, & elapsum fuerat spatium 30. annorum; unde singula, quæ per se non proderant ad valorem alienationis, conjuncta ipsam validam reddiderunt. Nec obstat ultimum argumentum difficultatis, pro cujus solutione dicendum est, ex temporis lapsu in præsenti casu non præsumi, aut induci præscriptionem, seu usucapionem erga rem donatam propter nuptias, & alienatam; sed ex transcursu tam longi temporis præsumi consensum ratificatum: quia secundus consensus desideratur pro solemnitate hujus alienationis, *in d. authent. sive à me*, *C. ad Vellejanum*. Unde cùm ex lapsu temporis præsumatur omnis solemnitas, Mascardus *de probat. conclus.* 426. probat Barbosa *in præsenti*, *num.* 2. ideò in præsenti specie alienatio valida pronunciatur, quia ex lapsu diuturni temporis creditur solemnitatem præscriptam in dicta authentica *sive à me*, præcessisse.

7 *Dissolvitur dubitandi ratio.*

C A P U T V.

Idem *Episcopo* a *Pollion*.

AD nostram noveris audientiam pervenisse, quod cùm R. laicus ab M. mutuum recipere voluisset, creditor *b* Ternen. diœc. ne per *c* canonem contra usurarios editum posset in posterum conveniri, domos, & olivas ipsius recepit ab eodem titulo emptionis, cùm revera contractus usurarius ageretur; quod patet ex eo, quod creditor, sicut publicum continet instrumentum, debitori promisit, quod quandocumque à septennio usque ad novennium daret sexaginta uncias *d* tarenorum, qui vix dimidiam justi pretii contingebant, domos ei restitueret, & olivas. Quia igitur fraus, & dolus cuiquam patrocinari non debet, f. t. per A. s. m. quare si res ita se habet, instrumento venditionis confecto in fraudem canonis promulgati contra usurarios non obstante, prædictum M. ad restituendas domos, & olivas prædictas ei, ad quem debent hæreditario jure devolvi, cùm debitor viam sit universæ carnis ingressus, per pœnam in Lateranensi Concil. contra usurarios promulgatam, ap. rem. compellas.

N O T Æ.

1 a POllion.) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. sed malè, cùm in Geographia sacra non reperiatur mentio similis Ecclesiæ Cathedralis: quare rectè Cujacius in præsenti legit, *Ponnensi*, de qua Ecclesia nonnulla notavi *in cap.* 17. *de electione*.

b *Ternensis diœcesis.*) Quæ est in Sicilia, ut notavit Cujacius *hic*, cujus Episcopus Eutychius subscripsit Concilio Romano 3. sub Symmacho. 2

c *Canonem.*) Concilii Lateranensis videlicet relatum *in cap. quia*, *de usuris*.

d *Tarenorum.*) Genus est monetæ apud Siculos usitatæ, ut exponit Albericus Rosat. *in dictionario*, *verbo Tareni*:

reni: ejusdem meminit Leo Hostiens. *chron. Cassin. lib.* 2. *c.* 74. *Et mille tarenis ab Abbate donatus*. Et *lib.* 3. *c.* 57. *Duo millia tarenos Africanos*. Et *lib.* 4. *cap.* 99.

COMMENTARIUM.

3 Licèt pactum de retrovendendo expressè à jure divino, canonico, & civili inventum non legamus, approbatum tamen videtur *c.* 25. *Levitici* ibi: *Dominus hæc dixit filiis Israel: Et cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur*. Et *cap. illa vos*, *de pignor*, in præsenti, *in l.* 2. *l. si à te*, *C. de pactis inter emptor. l. si cùm venderet* 13. *C. de pignorat. l. si quis hac* 42. *ff. de rei vind.* docuerunt latè Caldas *de empt. c.* 24. *n.* 14. Morla *in empor. tit.* 9. *q.* 14. Barbosa *in l. divortio*, 2. *part. n.* 75. Germonius *lib.* 2. *animadv. c.* 17. Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 15. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *c.* 5. *art.* 3. Besoldus *in delibat. juris*, *ad lib.* 28. *Pandect. qu.* 4. Sed si verum amamus, in prædictis juribus non agi de pacto de retrovendendo, sed de re vendita restituenda soluto pretio, quo vendita fuerat tempore convento, facilè legenti constabit, maximè *ex d. l.* 2. inter unum enim, & alium pactum magna versatur differentia; quia quando pactum fit de retrovendendo, emptor tenetur tantùm ad factum revendendi, *l. consilio* 7. *§. fin. ff. de curat. furios.* nec pactum illud pro venditione habetur, *l. in bonæ fidei*, *ff. de eo quod certo loco*, junctis Fachineo *d. lib.* 2. *c.* 7. Fabro *de erroribus*, *decade* 22. *errore* 1. Ac proinde si emptor renuat vendere, compelli non potest, ex principio textus *in l. si quis ab alio*, *§. fin. ff. de rei vind. l. stipulatione* 72. *vers. censur*, *ff. de verb. obl.* sed tantùm solvendo interesse venditori liberabitur, ex adductis à Costa *lib.* 2. *select. c.* 23. Pichardo *in §. si filium*, *Instit. de offic. jud. à nu.* 195. & in terminis notarunt Barbos. *in l. divortio*, 2. *part. nu.* 75. *ff. solut. matrim.* Corrasius *lib.* 3. *miscel. c.* 9. textus enim *in d. l.* 2. non loquitur in pacto de retrovendendo, sed de alio pacto longè diverso, scilicet de re restituenda oblato pretio, *ex d. l.* 2. præsenti textu, & aliis suprà relatis. Ratio est, quia in hoc pacto jam venditio à principio est celebrata, & solùm suspenditur ex conditione restituendi pretii, quo reddito, conditio manet purificata; & tunc censetur emptor rem præcisè tradere, juxta regulam legis *cùm manu* 80. *§. fin. de contrahenda emptione*, Caldas *de emptione c.* 25. *à n.* 3. non ergo si rectè perpendantur præsens textus, & alii suprà citati, in eis non agitur de pacto, quod vulgò Doctores appellant *de retrovendendo*; sed de re vendita restituenda oblato pretio à venditore. Sed quia pactum hoc communiter ab Interpretibus agnoscitur, & in præsenti disputatur, omissis ejus diffinitione, natura, & legibus, quas fusè exponunt Faber *decade* 22. 23. & 24. Ritherurs. *C. de pactis inter emptorem*, ut præsentem textum exponamus, examinandum est, utrum contractus emptionis celebratus sub pacto de retrovendendo, & modicitate pretii, judicandus sit usurarius; quod post congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Garanna *in cap. illa vos*, *de pignorib.* disputant Germonius *lib.* 2. *animadv. c.* 17. Hermosilla *in l.* 42. *tit.* 5. *partit.* 5. *glos.* 1. Vela *dissert.* 32. Castillo *tom.* 2. *controv. lib.* 2. *c.* 25. Leotardus *de usuris qu.* 9. *ex num.* 91. Ayllon Lainez *ad Antonium Gomez lib.* 1. *var. c.* 2. *nu.* 28. fusè Thomas Manlius *de emptione, & vendit. tit.* 7. *ex num.* 22. Larrea *decis.* 76. In qua quæstione affirmativam sententiam tenuerunt plures relati à Cenedo *ad Decret. collect.* 28. Valascus *consult.* 41. Gamma *decis.* 138. & alii centum Doctores congesti à Castillo *d. lib.* 2. *cap.* 25. qui pro sua sententia primò expendunt præsentem decisionem, ubi Innocentius talem contractum, ut usurarium improbat, quia celebratus fuerat sub pacto de retrovendendo, & modicitas pretii intercesserat. Secundò adducunt textum *in cap. illa vos*, *de pignoribus*, ubi similiter ex his duabus circumstantiis contractus fœneratitius declaratur. Tertiò moventur ex eo, quia data venditione cum modicitate pretii, accedente pacto de retrovendendo, non venditio celebratur, sed pignus constituitur, quod semper pro minori pretio solet contrahi, *c. significante*, *de pignoribus*. Contrariam tamen sententiam tenuerunt Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 12. Cevallos *q.* 224. Felicianus, Mascardus, & alii innumeri congesti à Castillo *d. cap.* 25. *n.* 50. Faber *decad.* 9. *error.* 9. Leotardus *d. q.* 9. *n.* 13. & hæc est communis sententia, quæ probatur ex eo, quia pactum hoc de retrovendendo, per se non est improbatum, immò approbatum repetitur *in d. l.* 2. & juribus supracitatis. Nec exiguitas pretii per se arguit contractum usurarium, vel illum injustum reddit, cùm liceat contrahentibus invicem se decipere, ut probavi suprà *in cap. cùm dilecti*. Igitur nec illis duabus circumstantiis concurrentibus contractus fœneratitius redditur. Deinde quia ut contractus dicatur usurarius, necessariò requiritur, ut interveniat usura expressa, vel palliata, *cap. consuluit*, *de usuris*: docet in terminis Molina *de justitia*, *disp.* 303. *vers. Per hanc*. Sed in contractu emptionis, & venditionis cum modico pretio, & pacto de retrovendendo celebrato, nulla, nec expressa, nec tacita intervenit usura. Non expressa, quia contractus emptionis valde dissimilis est à contractu mutui, ut ex utriusque natura, & definitione constat. Non palliata, quia non datur ob dilationem debiti aliqua pecunia: ergo contractus non est usurarius. Accedit quia contractus talis est judicandus, qualis ex forma ipsius apparet, *l. cùm precibus*, *C. de probat. l. si tamen*, *ff. ad Maced.* Sed ex suprà relata forma contractus purus apparet: ergo non est, cur fœneratitius judicetur. Qua sententia retenta non obstat præsens textus, in cujus serie non solùm refertur pactum de retrovendendo, & modicitas pretii, sed plura alia expenduntur. Primò, quod animus contrahentium vertebatur circa mutuum celebrandum, & ut emptor evaderet usurarii pœnas, simulavit alium contractum, videlicet emptionem. Deinde expenditur exiguitas pretii, quod vix dimidiam partem justi pretii attingebat. Deinde pactum in præsenti specie adjectum dupliciter restringebat venditorem: primò ut non posset redimere ante septennium elapsum, nec post novennium; & ita tantum per biennium redemptio illi concedebatur. Denique præsens textus utitur verbo illo, *restitueretur*, si pretium redderetur; quod non supponit novam venditionem, sed redemptionem, argumento textus *in l. si rem*, *§. omnes*, *ff. de pignorat.* ex quibus omnibus Innocentius deduxit contractum usurarium fuisse. Nec obstabit, si instes cum Menochio *lib.* 3. *præsumpt.* 122. *num.* 38. quod licèt in principio hujus textus narretur petitio mutui, tamen Innocentius in decisione tantùm nititur duabus illis conjecturis, videlicet pacto de retrovendendo, & modicitate pretii; unde videtur ipsum insuper habuisse cæteras circumstantias, nec eas Pontificem approbasse, ut contendit Burgos hic, *num.* 47. Quia respondetur ex mente Cujacii hic, & cum Castillo suprà, *num.* 57. post Berojum *hic*, *nu.* 26. quod licèt ex instrumento venditionis non constaret nisi de pacto, & modico pretio; tamen cùm Innocentius agnosceret petitionem mutui, intentionemque emptoris, qui fœnerator erat, si Cujacio credimus, dicendum est verba illa, *si ita est*, &c. ad omnes prædictas circumstantias æqualiter esse referenda, atque ita ex omnibus his circumstantiis contractus, de quo in præsenti, usurarius judicatur. Consonat in specie textus *in l.* 4. *tit.* 6. *lib.* 8. *recopil.* Nec etiam obstat textus *in dicto cap. illa vos*, *de pignor.* quia in ejus specie non ex pacto de retrovendendo, & modicitate pretii contractus judicatur fœneratitius, sed ex eo, quia adjectum fuit instrumento venditionis, ut quando venditor pretium restitueret, præstaret ampliùs libras tres, & insuper ut emptor imputaret fructus in sortem, quod repugnat naturæ contractus emptionis; nam quocumque modo pactum de retrovendendo in ea apponatur, post perfectam venditionem fructus pertinent ad emptorem, juxta legem 2. *C. de pactis inter*; & proprium est contractus pignoratitii, *cap. cùm contra*, ubi latè diximus, *de pignoribus*: unde facile constat *in d. c. illa vos*, ex pacto non de retrovendendo, & modicitate pretii, sed ex aliis circumstantiis, ex quibus lucrum ultra sortem emptor percipiebat, contractum usurarium judicari. Nec tandem obstant alia fundamenta contrariæ sententiæ; nam ex eis tantùm deducitur, ex modicitate pretii tantùm nasci præsumptionem, contractum esse usurarium, quod verum est & pluribus ampliationibus, & limitationibus exponit Thomas Manlius *ubi suprà*, *ex num.* 26. non tamen inde deducitur, ex sola illa præsumptione judicandum esse contractum usurarium, sed adjunctis aliis circumstantiis in præsenti textu relatis, vel aliunde petitis, quas diligenter recenset & examinat Manlius, *cap.* 7. de emptione & venditione, ferè per totum.

Alia plura circa pactum hoc de retrovendendo examinant repetentes in præsenti, & prosequuntur Doctores suprà citati, quæ in præsenti transcribere institutum non patitur. Videndi sunt Hermosilla, Castillo, & Ayllon *ubi suprà*; & utrum tale pactum præscribatur spatio longissimi temporis, quoties ita conceptum est, ut semper, & quandocumque venditori liceat redimere, examinat Fachineus *lib.* 2. *controv. c.* 13. qui & *cap. seq.* disputat, utrum fructus rei venditæ eo casu spectent ad venditorem, an ad emptorem: & *cap.* 15. utrum ex hoc pacto dominium rei venditæ ad venditorem ita revertatur, ut rem à quolibet ter-

tertio detentore vendicare possit. Easdem quæstiones examinant Morla *in empor. tit. 9. q. 14. 15. 16. & 17.* Sesse *to. 1. decis. 17. 18. 19. & 20.* & quænam actio ex hoc pacto detur, doctè exponunt Vela *dissert. 32. per tot.* Meril. *lib. 2. variar. cap. 6.* & an aucto pretio rei, pretium reddendum augeatur, exponit Larrea *decis. 76. Granat.* qui etiam *decis. 70.* doctè resolvit quando minor, eo quòd hoc pacto usus non sit, restituendus veniat.

C A P U T VI.

Idem *Episcopo, & Archid.* a *Viterbiensi.*

CUm causa, quæ inter œconomum monasterii sancti *b* Martini de Monte, ex parte una; ac cives Viterbienses super *c* casamentis, ex altera vertebatur, fuisset aliquandiù ventilata, cùm constitisset *d* nobis monasterium venditione ultra dimidiam justi pretii fuisse deceptum, sententiando decrevimus, ut præfati cives, aut recepto pretio possessiones restituerent memoratas, aut supplerent quantum constaret legitimæ venditionis tempore justo pretio defuisse.

N O T Æ.

1 a *VIterbien.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2.* veram autem inscriptionem hujus textus retuli *in cap. cùm causa, de testibus.*

b *Monasterii sancti Martini.*) De quo nonnulla notavi *in cap. fin. de confessis.*

2 c *Casamentis.*) Casamenta intelligit Ivo Carnotensis *epist. 150. & 197.* domos rusticas cum terris, & agris, quibus etiam feuda intelliguntur. D. Bernardus *epist. 39. ad Theobaldum Principem*, ibi: *Nostrum quoque, ac vestrum pariter Episcopum, idest Lingoniensem, abundantiori, ut decet, honore suscipiatis, & de casamento, quod tenetis, homagium quod debetis, reverenter ei, & humiliter offeratis.* Fulbertus Episcopus in forma fidelitatis relata à Carnotensi: *part. 12. Decreti, c. 76.* ibi: *Ut fidelis hæc nocamenta caveat, justum est, sed non ideò casamentum meretur.* Illustrant Juretus *in notis ad Carnotensem, epist. 176.* Cironius *in parat. ad hunc titulum.*

3 d *Constitisset nobis.*) Unde dum de reparatione hujus monasterii agit Innocentius III. hæc leguntur in antiquo MS. ejusdem Monasterii. (Cùm autem monasterium sancti Martini de Monte ad exterminationem pervenisset extremam, ita ut via in eo tres monachi remansissent, possessionibus ejus, vel omnino distractis, vel sub gravi fœnore pignoratis, tunc Pontifex ad reformationem ipsius intendens, pro redimendis possessionibus mille libras exsolvit, scripsitque Abbati & Conventui Pontigniacensis Cœnobii, quod est unum de quatuor primis & præcipuis Cisterciensis Ordinis monasterium, ut ipsam Ecclesiam sancti Martini in filiam reciperent spiritualem, & ad ipsam dirigerent Abbatem, & conventum de monachis, & conversis; quod ipsi libenti animo perfecerunt. Cùm ergo venisset Dominus Papa, benedixit Abbatem, & ut in eodem loco religio pullularet, concessit, & donavit eidem Ecclesiam Sancti Salvatoris, quæ sita est juxta Orclem, cum omnibus rationibus, & possessionibus suis, longè quidem majoribus, ac etiam melioribus, quàm cæteræ possessiones illius.) Refert Manrique *tom. 2. annal. Cisterciens. anno 1150. cap. 11. num. 8.*

Commentarium dedi suprà *in cap. 3.*

C A P U T ULT.

a Gregorius IX.

SI venditori post institutum contra se judicium quis omiserit, ut rem venditam sibi defenderet nunciare, vel contumaciter abfuit tempore sententiæ promulgatæ, seu per injuriam sententia lata fuit, de evictione juxta legitimas sanctiones agere non valebit.

N O T Æ.

1 a *GRegorius IX.*) Qui more suo ultimo loco compilari jussit constitutiones proprias, ferè omnes deductas ex Juris Cæsarei visceribus, ut præsentem deprompsit; nam priorem ejus partem, in qua agitur de venditore non laudato, & omissa denuntiatione, transcripsit *ex l. 8. C. de evict.* secundam, in qua alia exceptio evictionis refertur, videlicet evictionem cessare, si ideò contra emptorem judicatum sit, quòd ille contumaciter abfuerit, deprompsit *ex l. ideò, ff. de evict.* Tertiam tandem exceptionem de judice per sordes, vel incuriam judicante, transcripsit *ex l. si per imprudentiam, ff. eod. tit.* Ut autem exceptiones istas clariùs exponamus, ita se habet conclusio.

C O M M E N T A R I U M.

2 Conclusio probatur, & refertur.

VEnditor non tenetur de evictione, si emptor ejus denuntiationem omiserit, aut tempore sententiæ contumaciter abfuerit, aut iniquè fuerit condemnatus. Probant eam textus *in l. si ideò, l. si per imprudentiam, l. si ab emptore 49. l. fundo 53. §. 1. l. actore 7. l. emptor 8. l. si controversia 9. l. si cum quo 19. C. de evict. l. 1. C. de periculo & commodo, l. libera 8. C. de sent. & inter.* Consonat de jure Regio lex 36. *tit. 5. partit. 5.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barb. *in collect.* & Garauna *in præsenti*, Guttierrez *de jurament. p. 1. c. 61.* Petrus Gregor. *lib. 25. syntagm. c. 21.* Fachineus *lib. 2. contr. c. 35. & lib. 7. c. 14.* Thomas Manlius *de empt. tit. 11. fol. 375.* Jul. Pacius *de emptione, nu. 260.* Donellus *in d. l. 8. C. de evict. & in tract. de evict. cap. 5.* Bachovius *ad Trentl. disput. 2. thesi 7. littera A.* Franquez *in dissert. ad Digesta, lib. 21. tit. 2. ex nu. 670.* Burgundinus *de evict. cap. 54. cum seq. & cap. 82.* D. Guttierrez de Arroyo majoris collegii Ovetensis alumnus, *in repetit. ad hunc textum*, Petrus Gregor. *lib. 3. partit. tit. 13. cap. 9.* Larrea *decis. 73. 74. & 75.* Caldas Pereyra *de empt. & vendit. cap. 32.* Ant. Faber *lib. 2. conject. cap. 3. & 5. de error. decade 1. errore 10.* Hermosilla *in l. 32. glos. 1. tit. 5. part. 5.* Gibalinus *tom. 2. de negotiat. lib. 4. cap. 6. art. 5.* Arias de Mesa *lib. 2. var. cap. 32.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic argumentor. Si denuntiatio in præsenti casu evictionis esset necessaria, maximè quia per illam in venditurem transferretur litis defensio, ut innuit Gregorius illis verbis: *Ut rem venditam sibi defenderet nunciare.* Sed defensio hujusmodi causæ non ad venditorem, sed ad emptorem spectat, *l. si ideò 55. ff. de eviction. l. 1. C. eodem:* ergo etsi omittatur talis denuntiatio, nihil obetit, quominus venditor de evictione teneatur. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si hæc denuntiatio pro solemnitate desideraretur, ut venditor de evictione teneretur, non posset pacto in contrarium convento tolli; sed inter contrahentes potest pacisci, ut talis denunciatio omittatur, *l. Herennius, ff. de evict.* Burgundius *de evict. cap. 56. per totum:* ergo quia talis denunciatio pro solemni forma evictionis non desideratur. 3 Impugnatur tradita assertio.

Qua difficultate ita fulcita minimè abstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, evincere, si propriam ejus significationem intueamur; actum victoriæ denotare cum effectu; idem enim est evincere, quod vincendo extorquere, vel extorquendo vincere, ut apud Horatium *lib. 2. serm. satyr. 3.* ibi: 4 Evincere quid.

—— —*Evincit amare.*

Virgilius *lib. 4. Æneid.*

Tu lacrymis evicta meis.

Sicut plus est emigrare, quàm migrare; & eradicitus, quàm radicitus. Plautus *in Mostel.* ibi: *Omnia ergo mala, malefacta vestra reperi, non radicitus quidem herclè, verùm etiam eradicitus.* Notarunt Caballinus *in tract. de*

Digitized by Google

evict. in princip. Guzman *eod. tract. in præfactione, nu.* 13. Maulinus *d. tit.* 11. Cujacius *tract. 4. ad Afric. l.24. ff. de evict.* Donellus, & Duarenus *ad eundem titulum.* Nec tunc obstat textus *in l. utique 16. ff. de rei vind.* ubi servo mortuo, de quo lis vertebatur cum emptore, adhuc docetur sententiam proferendam esse, ut si alienus declaratus sit, committatur stipulatio evictionis, sed in eo casu cùm res perempta sit, auferri non potest sententiam judicis, argumento textus *in l. si stipulator 35. l. si homo 69. l. inter 83. §. sacram, ff. de verb. obl.* unde cùm res evicta dici non posset, videbatur, dicendum, evictioni locum non esse, *ex l.2. ff. judic. solvi.* Nam respondendum est, per litis contestationem in ea specie perpetuatam fuisse obligationem, *l. si ex legati 23. l. eum qui, §. ult. l. si servum 91. ff. de verb. obl.* unde licèt eo casu natura servus mortuus sit, intellectu tamen juris stare creditur, *d. l. si servum 91. §. effectus,* succeditque condemnatio in æstimationem, *l. promissor 23. ff. de constit. pecun.* ex quo evenit, ut de proprietate servi proferatur sententia perinde ac si viveret, & à possessore auferretur: unde nihil mirum si contra venditorem detur regressus, & evictionis stipulatio committatur, *ex l. cùm servus 11. ff. judic. solvi, l. ult. C. de assert. toll.* docuit Donellus *in l. si quis 26. C. de evict.*

5 *Evictionis definitio.* Secundò sciendum est, evictionem variè definiri ab Interpretibus. Azor *in summa, C. de evict.* ita eam diffinit, quod sit *Rei emptæ, vel ex aliqua causa justa acceptæ per judicis sententiam ablatio.* Quam definitionem sequitur Guzman *de evict. q.* 1. sed eam improbat Caballinus *eod. tract.* & illam adducit, quod evictio sit *Rei emptæ rectè facta ablatio.* Sed parum explicat definitum, cùm evictio non solùm pro re empta competat, sed pro aliis rebus alienatis. Treutlerus *vol. 1. select. thesi 5. q.* 18. ait, *Evictio est rei nostræ, quam adversarius legitimo titulo acquisierat, per judicem factam recuperatio,* juxta textum *in l. non tamen 24. l. si victum 56. §. 1. ff. de evict.* Consentiunt Vvesembech. *in parat. ad titulum de evict.* Pichardus *in §. finium, Instit. de offic. judicis, à n.* 121. Sed his diffinitionibus omissis, illa placet: *Evictio est rei, quæ apud nos ex justa causa erat, ablatio ab alio, dominii, vel hypothecæ jure, sine culpa nostra per judicem facta.* In qua ferè conveniunt Duarenus, & Donellus *ubi suprà,* Petrus Greg. *lib. 25. syntagm. cap. 22. n.* 3. Loco generis ponitur *ablatio,* ut cognoscamus, non sufficere scientiam possessoris, scilicet rem, quam possidet, esse alienam, oppignoratam, vel hypothecæ subjectam, ad hoc ut evictio competat; sed cum effectu desiderari; ut res ablata sit, vel pro ablata habeatur, ut si pretium pro ea numeret possessor, quo modo exponitur lex *evicta 16. §. 1. ff. de evict.* nam vulgò traditur, cui pretium abest, & ipsam rem abesse videri, *l. Lucius 41. ff. de action. empti,* junctis adductis per Barbosam *de appell. signif. c. 120. nu.* 3. Igitur ad evictionem, & ut ejus stipulatio committatur, debet præcedere ablatio cum effectu, *ex l. ubi 16. ff. de rei vind. l. 4. ff. de action. empti, l. evictus 35. l. habere 57. l. plus 74. §. mota, ff. de evict. l. qui rem 3. C. eodem,* Gomez *lib. 2. var. c. 2. n.* 39. ubi plures Ayllon. Cujus regulæ exceptio est, si in limine contractus ante solutum pretium immineat evictio; nam tunc si pretium à venditore petatur, potest emptor excipere non antea se solutum, quàm si cautio, seu satisfactio detur pro imminenti evictione, ut probatur *ex l. penult. §. ult. ff. de periculo & commodo, l. si post 24. C. eod. tit.* etiamsi venditor ditissimus sit: docent Donellus *in l.* 24. Castillo *tom. 4. controv. c. 42. n.* 72. Petrus Barbosa *in d. l. de divisione, n. 69. ff. solut. matrim.* Azevedo *in l. 1. tit. 21. lib. 4. recopil.* Huc pertinet textus *in l. ex his 5. C. de evict.* ubi in prima parte cavetur, quod si prædium emptum nondum traditum pignori, obligatum appareat, actione ex empto posse agere emptorem, ut illud liberum præstet venditor, & rectè; nam re tradita, si deceptus emptor non est, nullam adversùs venditorem eo nomine habet actionem, quoniam satis est in præsenti rem habere licere, *l. Julianus 13. §. 1. l. servus 30. §. ult. ff. de action. empti:* re verò non tradita, ideò utiliter agit emptor, quia res ex empto tradi debuit, nec tradita est, *l. ex empto 11. ff. eod. tit.* pro qua libertas semper præsumitur, argumento legis *in venditione, ff. eod.* docet Donellus *in d. l. ex his, nu.* 1. non tamen tunc de evictione agitur, quia revera res evicta non est. Nec tunc obstat textus in regula *Quod evincitur 190. ff. de reg. jur.* ubi docetur, quod evincitur, in bonis non esse: ergo quia non expectatur ablatio, sed eo ipso, quod lis movetur, evicta res dicitur. Nam variis modis responderi potest. Primò, quod regulariter ad plures juris effectus res nostra non dicitur, ad quam recuperandam alius habet actionem, *l. rem in bonis 57. ff. de acquir. domin. l. 1. ff. de liber. legat. l. si quis 29. ff. de negot. gestis, l. qui actionem 14.* ubi Glossa, *ff. de reg. jur.* Barbosa *axiom.* 9. & cùm de effectu dominii agat Celsus in eodem textu, quoad executionem sententiæ in bona debitoris, ut probat Gothofredus *ibi,* rectè affirmat Consultus, sufficere quod res proximè evincenda sit, ut res in bonis non esse dicatur: unde rectè legebat Gothofredus pro illis verbis, *quod evincitur;* sic, *quod evincetur:* ut verò propriè, & rigorosè res dicatur evicta, verè, & cum effectu possessio auferri debet à possessore, *l. habere, l. bonorum 49. §. in bonis, ff. de verb. sign.* docent Cujacius. Petrus Faber, & Gothofredus *ibi.* Vel secundò responderi potest asserendo, quod illud verbum *evincitur,* non ad futurum, sed ad præteritum tempus referri debet, idest, quod evictum est, in bonis nostris non est. Nec insolitum in jure est, ut unum tempus pro alio apponatur: exemplis probat Bellonus *de figuris, figura* 3. & colligitur ex lege *nec ex præterito 27.* ibi: *Inchoatur, ff. de reg. jur.* & *ex l. qui scit 25. §. bonæ 6. ff. de usur.* ubi verba illa, *quando fundus evictus non fuerit,* licèt significent tempus præteritum, de præsenti, vel de præterito sunt accipienda, ut docent Balduinus & Pichard. *in §. si quis à non domino, Instit. de rerum divis.* Huic tamen principio opponi solent textus *in l. at quin 19. §. cùm à me 3. ff. de negotiis gestis, l. si dictum 56. §. sicut posset, ff. de evict. l. creditor 81. §. prædium, ff. de actionibus empti:* pro quorum solutione videndi sunt Donellus *in d. l.* 5. & Cujacius *in l. 3. C. de evictionibus.*

6 *Exponuntur alia definitionis verba.* Diximus in definitione, *rei quæ apud nos erat ex justa causa,* idest, ex qua vera possessio, seu usucapiendi conditio transfertur, ut inde sciamus, bonæ fidei possessori tantùm competere evictionem, non verò malæ fidei possessori, *l. 1. ff. de public. l. si fundum 27. C. de evict.* nec etiam competit emptori scienti rem alienam emere, *d. l. si fundum 27. l. si fratres 7. C. communia utriusque judicii,* docuerunt Quesada *qq. juris q. 10. nu. 2. & 6.* Gomez *2. tom. var. c. 2. nu.* 8. ubi plures Ayllon, Fornerius *lib. 2. select. c.* 13. Schifordeg. *lib. 2. ad Fabrum, tract. 19. q. 2. & 5.* quia emptor, qui sciens, & prudens rem alienam emit, queri non potest, tanquam deceptus à venditore, *l. 1. §. si intelligatur, de ædilit. edict.* siquidem qui sciens conditionem rei eam emit, cum suis qualitatibus emisse intelligitur: sed tunc obstat textus *in l. fin. §. fin. C. communia de legat.* ubi qui scienter emit rem restitutioni subjectam, si illa fuerit evicta, habet actionem contra venditorem, ut pretium tantùm sibi restituat, non verò duplum, quod stipulatione fuerat comprehensum, in quo est duplex difficultas: prima ex eo, quod agit de evictione, qui scienter rem alienam emit; secundò, quod licèt stipulatus sit duplum, simplum tantùm consequitur. Qua difficultate superatus Caballinus *de evict. §. 5. nu.* 32. existimat dictam legem *si fundum* 27. correctam esse à Justiniano *in d. §. fin.* Verùm cum Accursio, Castrensi, Saliceto, & Fulgosio *in d. §. fin.* quos sequuntur Covar. *lib. 3. var. c. 17. n.* 2. Barbosa *in l. 1. 5. part. nu. 27. ff. solut. matrim.* Guttierrez *lib. 3. practic. qu. 8. n.* 5. Fachineus *lib. 2. controv. c.* 39. Donellus *in d. l. si fundum, n.* 2. Schifordeg. *d. tract. 19. q.* 6. dicendum est, speciale esse in eo, qui emit rem, quam sciebat restitutioni esse subjectam, ut pretium repetere possit; consistit autem in eo specialitas, quod qui rem fideicommisso subjectam sciens emit, non prorsus videtur rem alienam emere, quia ante restitutionem multa accidere possunt, propter quæ ad fideicommissarium non pertineat, ideòque Imperator mediam viam elegit; & licèt propter gravaminis scientiam emptori non concedat ad duplum ob evictionem agere; quia tamen verè alienam rem emerat, eidem ut pretium repetat, concedit. Nec obstat, quod in eo textu res vendita aliena appellatur; nam aliena dicitur, quia in illo statu est, ut fideicommissarii futura censeatur, adveniente conditione. Opponi etiam supra traditis solet textus *in l. 1. C. si vendito pignore agatur,* quam doctè exponit Schifordeg. *d. tract. 19. qu.* 5.

7 *In quibus contractibus detur evictio.* Secundò ex ipsis verbis, *ex justa causa,* infertur, quod licèt frequenter in contractu emptionis, & venditionis evictio locum habeat, *d. l. ex empto,* juncto Alciato *lib. 5. paradox. c.* 16. adhuc tamen ex identitate rationis ad omnes contractus porrigitur, qui emptioni similes sunt, *l. 4. C. de evict.* ubi Donellus, Cujacius *in l. 2. C. eodem,* Gomez *d. c. 2. num.* 33. & ideò marito competit evictio pro rebus dotalibus æstimatis, cùm talis æstimatio faciat emptionem, *l. quotiens 16. l. non solùm 53. ff. de jure dot. l. qui balneum 9. §. Titia; ff. qui*

potio-

potiores; nisi conveniatur, ut res ipsæ in dotem æstimatæ soluto matrimonio restituantur, ut docuit Cujacius *lib. 4. respons. Papin.* per textum ibi *in l. cum post 69. §. cum res, ff. de jure dot.* si verò res inæstimatæ in dotem datæ sint, tunc nulla marito actio competit pro evictione, *l. pater 71. ff. de evict.* quam explicant Fachineus *lib. 3. controv. cap. 89.* Faber *de error. decad. 99. errore 9.* Schifordeg. *d. lib. 2. tr. 14. q. 5.* Petrus Barbosa *in l. æstimatis 51. ex n. 19. ff. solut. matr.* ex eadem etiam ratione, quia datio in solutum habet vim emptionis, *l. fin. ff. ex quibus causis in possess. l. 4. §. si quis autem, ff. de doli except.* ideò meritò si res in solutum data sit, & evincatur, agi poterit de evictione, *l. 4. C. de evict. l. eleganter 24. ff. de pignorat.* Nec obstat textus *in l. si liber 8. C. de sent. & inter l. juncta l. si quis aliam 46. ff. solut.* ubi datio in solutum distinguitur ab emptione, & in casu evictionis ad debitum prosequendum conceditur pristina actio. Nam respondendum est cum Cabotio *lib. 2. disput. c. 27.* Cujacio *lib. 19. obs. c. 38. & tract. 8. ad Afric. in l. 47. ff. de evict.* quod licèt ibi concedatur pristina actio, non tamen ideò ex evictione agere prohibetur. Deinde cùm permutatio plura habeat affinia cum emptione, *l. 2. de rerum permut.* quæ refert Hothom. *lib. 19. epit. tit. 4. nu. 7.* Gomez *d. lib. 2. var. c. 8. nu. fin.* Cujac. *lib. 5. qq. Pauli, in l. naturaliter 5. §. etsi quidem, ff. de præscript. verbis;* ideò & in permutatione locum habet evictio, *l. 1. vers. Unde, ff. de rerum permut. l. si permutationis 29. C. hoc tit.* ubi Donellus Connanus *lib. 7. comment. c. 5.* Molina *de justitia, disp. 380.* inde etiam, quia divisio hæreditatis est quædam permutatio, *l. cùm pater 79. §. hæreditatem, ff. de l. 2. l. si filia 20. §. si pater, ff. famil. erciscund.* ideò & in ea datur evictio, *l. si familia 14. C. familiæ erciscund.* Gomez *d. c. 2. n. 33.* Cujac. *lib. 18. qq. Papin. in l. ficum 76. §. ult.* per textum ibi, *ff. de evict.* Caldas Pereyra *de emptione c. 31. n. 9.* Fachineus *lib. 6. controv. c. 68.* Christineus *tom. 1. decis. 123.* Morquecho *lib. 1. de divis. bonor. c. 8. per totum,* Valascus *de partit. cap. 37.* In donatione verò, quia gratuita tantùm concessio intercedit, evictio locum non habet, *l. Aristo 18. §. fin. ff. de donat.* Caldas *d. cap. 31. num. 41.* Cujacius *lib. 2. respons. Papin. in l. sumptus, ff. de rei vind.* & ex eadem ratione idem dicendum est in legato, *l. si is 40. ff. de evict. l. si à substituto 45. ff. de leg. 1.*

8 Prosequitur alia definitionis verba. Deinde apponuntur in definitione illa verba, *dominii, vel hypothecæ jure,* ut agnoscamus, non tantùm quando res aliena à nobis aufert; ratione proprietatis competere evictionem, verum etiam quando hypothecæ obnoxia reperitur, & creditor hypothecarius eam eripit ab emptore, utpote sibi obligatam, *l. 4. C. de evict.* Donel. *in d. l. ex his, C. eod. tit. & lib. 13. comment. c. 2.* Cujac. *tr. 6. ad Afric. in l. fundum 46. ff. de evict.* Nec tunc obstat textus *in l. stipulatio 38. §. quæsitum, ff. de verb. obl.* ubi Consultus non patitur illam stipulationem, *habere licere,* vim sortiri, nisi in re propria interposita fuerit; quod cùm ita sit, quantumvis jure dominii alius eam ab emptore evincat, dicta stipulatio ob evictionem locum non habebit. Nam facilè respondetur, Consultum ibi tantùm agere, an quis alienum factum possit promittere? Et concludit, in dicta stipulatione precisè alienum factum evictionis non contineri, non tamen ideò negat promissorem ob quancumque evictionem remanere obligatum, quia talis stipulatio in illam resolvitur, se curaturum, facturumve, ut per omnes rem habere liceat, *ex l. inter 83. vers. At qui spondet,* ubi Cujacius *de verb. oblig.* Similiter etiam si servitus, quæ cum fundo venit, evincatur, ex evictione agi potest; & è contrà si fundus ut liber vendatur, & postea servus inveniatur, & ipsa servitus evincatur, etiam tunc competit evictio, ut probatur *ex l. si mancipia 34. in fine, cum l. seq. l. penult. ff. de evict. l. stipulatio 38. §. si quid, ff. de verb. obl. l. qui res 39. ff. de solut.* facit textus elegans *in l. sed & si quid 15. §. ult. ff. de evict.* qui non eget emendatione, ut pro *servus,* legatur *servitus,* ut voluit Gothofredus ibi post Cujacium *lib. 2. obs. c. 20. & 6. ad Afric. in l. 4. ff. de evict.* nam servus fundus dicitur, qui servitutem debet, *in l. traditio 20. §. 1. ff. de acquir. dominio, l. 6. §. 1. ff. quemadmodum servit.* Sic dicitur servum fieri fundum *in l. 22. §. sed si regionibus, ff. familiæ erciscund.* Sic similiter serva area, servæ ædes, *in l. si quis duas 34. & sequenti, ff. de servit. urban.* In hac tamen parte de evictione servitutis cautè notandum est, competere evictionem pro servitute, quæ emersit, si ut liber fundus vendatur, vel ut optimus maximus, à venditore sciente servitutem deberi; secus verò, si simpliciter fundus vendatur: nam tunc si servus appareat, ignorante venditore, non datur evictio, sed competit actio ex empto quantò minoris, *l. cùm venderes 59. ff. de contrah. emption.* ubi qui fundum simpliciter vendidit, & ignorans deberi servitutem, non tenetur præstare libertum, aliàs ad interesse teneretur; sed præstare, *qualis esset fundus.* Quæ verba ita accipio, idest, quantum valeret, si servitutem non deberet; hoc est quanto majoris venderetur, si non deberet servitutem: nam si non esset hic sensus illorum verborum, non diceret Consultus, *qualis esset,* sed *qualis est:* quod apertè mihi probatur *ex l. quoties 61. ff. de ædilit. edict.* quo modo accipiendi sunt textus *in d. l. sed si quid 15. §. ult. d. l. penult.* junctis tradictis à Cabotiò *lib. 2. var. c. 25.* Osualdus *lib. 15. comment. c. 3. littera A,* Guzman *de evict. q. 54.* Adduntur etiam in definitione illa verba, *sine culpa nostra,* ad denotandum duplex requisitum evictionis. Primum est, ut possessor ne res evincatur, eam defendat, litem accipiendo, vel denunciando venditori tempore opportuno, ut rem ipsam defendat. Secundum, ut excludantur collusio, ignorantia, vel imperitia possessoris; nam si ex his causis, ejusque culpa res evincatur, non poterit agi ex evictione, *l. auctore 7. cum seq. C. de evict.* quod etiam accidit si servus alienus vendatur, & antequam scierit emptor alienum esse, illum manumiserit, *l. si servus 25. ff. de evict.* Similiter idem procedit si rem pro derelicto habuerit; *l. ult. ff. de evict.* & in aliis similibus casibus, quos latè prosequuntur Mangilius, Guzman, & Burgundinus *de evict.* Quesada *divers. qq. c. 10.* Donellus *in l. 4. C. de evictionibus.*

9 Exponitur ultima definitionis verba. Tandem diximus in definitione, *per judicem facta;* ad demonstrandum, quod non quævis amissio rei possessæ sine culpa possessoris parit evictionem, sed illa tantùm ablatio, quæ fit judice auctore, idest, in judicio, *l. si pro re 22. §. 1. l. non tamen 24. ff. de evict.* dum sententia judicis pronunciatur, jure dominii, vel hypothecæ ad petitorem pertinere, *l. mancipium 34. §. ult. l. Herennius 63. §. 1. ff. de evict.* vel dum possidens absolvitur, quem propter possessionem amissam emptor petitor factus convenerat, *l. si rem 29. §. 1. ff. de evict.* dummodo in his culpa adsit emptoris, *l. si fundum 20. l. hoc jure 27. l. si rem 29. §. si duplæ, d. l. Herennius 63. §. ult. ff. de evict.* Donellus *lib. 13. comment. c. 2.* Quod si res perierit, aut alio quoquo modo à possessore auferatur, non tamen judicio, nullatenus de evictione ab emptore agi potest, ut optimis exemplis probant Consulti *in l. Lucius 11 ff. de evict.* quam illustrat Amaya *lib. 1. obs. c. 1. & l. unic. C. de fund. limitroph.* Merillus *lib. 2. obs. cap. 6. l. si servus 21. l. non tamen 24. ff. de evict. l. utique 16. ff. de rei vind. l. atqui 19. §. 3. ff. de negotiis gestis, l. ult. C. de act. empt.* Quare si per vim, spreto judicii ordine, res auferatur, cessabit emptionis actio, *l. si servum 25. ff. de evict.* debet enim res evinci cum effectu, & in judicio; quo modo accipiendi sunt textus *in l. evictus 35. ff. de evict. l. 38. §. si quis fortè, ff. de verb. oblig.* Nec contrarium probat textus *in l. si emptori 30. ff. de evict.* ubi docetur, re judicio non evicta, stipulationem committi. Nam facilè respondetur, duplicem stipulationem in emptione interponi: aliam de evictione, quam dari negamus in judicio, re non evicta: aliam de vitiis, aut noxis rei venditæ, qua præstatur duplum ejus quantò minoris res est, ob id, quod aliquo morbo, noxa vitiove in edicto comprehenso laboret, *l. 3. l. evicta 16. §. ult. l. si ita 31. cum seq. ff. de evict.* & hæc quidem committitur etiam re non evicta, dummodo verum sit, servum noxis, furtisve solutum non fuisse; de qua accipiendus est textus *in d. l. si emptori 30.* explicat Cujacius *tract. 6. ad Afric. in d. l. 24. de evict.* Ex proximè adductis provenit, ut si emptor in arbitrium compromittat, & victus sit, de evictione non agat, *l. si dictum 56. §. 1. ff. de evict. l. 32. tit. 5. partit. 5.* quia nulla necessitate cogente id fecit, & coram judice ordinario potiùs se defendere debebat.

10 Ratio evictionis. Deinde sciendum est contractum emptionis, & venditionis, synallagma continere, idest ultro, citroque obligationem, *l. Labeo 19. ff. de verb. signif.* ideòque constitutum est, quod sicut emptor tenetur pretium rei emptæ facere venditoris, *l. 1. ff. de rerum permut. l. ex empto 11. §. 1. & 2. ff. de act. empti, l. si servo 7. C. eodem,* ita & venditor cogitur rem venditam tradere emptori; & si dominus est, dominum illum facere; sin minùs, vacuam, & liberam possessionem tradere, & per consequens usucapiendi conditionem præstare, *dicta l. ex empto, l. clavibus 74. ff. de contrah. emption.* nam etsi rei alienæ venditio valeat, *l. rem 28. ff. de contrah. emption.* Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 17.* Pulbeus *de rei alienæ distract. cap. 2.* quia venditor non tenetur præcisè emptorem dominum facere rei venditæ, *l. si ita 25. §. 1. ff. de contrahenda empt.* (ex quo textu malè expungit negatio-

rem Revardus *lib.4. var. cap.13.* quem rectè reprehendit Joannes Robertus *lib.1. recept. lect. cap.23.*) tamen eo animo debet esse venditor, ut velit, vel saltem verbis significet, quatenus in eo est, quod transfert dominium in emptorem, *l. cùm manu 80. §. ult. ff. de contrah. empt.* præcisèque tenetur vacuam rei possessionem tradere, hoc est, ut rectè explicat Donellus *in l. 17. C. de evict. num.1.* & *lib. 3. comment. cap.2.* non solùm rem tradere vacuam à vetis, & legitimis possessoribus, sed ab omnibus, & aliis, qui quolibet jure rem retineant; nam alioquin res tradita non videtur, *l. 1. in princip. l. 2. §. ult. l. 3. servus 30. §. ult. ff. de act. empt.* Sed quia parum proderat emptori vacuam possessionem ab initio habere, si postea res evincatur, ideò variis remediis illi prospectum est. Primò ut actione ex empto cogere possit venditorem, ut defensionem rei in se suscipiat, *l. plus 74. §. mota, ff. de evict.* Secundò ut re evicta in judicio, eadem actione emptor consequatur pretium, & quod ejus interest rem habere, *d. l. ex empto 11. §.1. l. Titius 43. vers. De sumptibus, ff. de actionibus empti, l. si in venditione 60. l. evicta 70. ff. de evict. l. super; C. eod. tit.* Tandem remedium proprium evictionis, est simplæ, aut duplæ stipulationis actio, quod totum ex æqualitate huic contractui debita provenit, argumento textus *in l. omnibus*, ubi Faber, & Gothofredus, *ff. de reg. juris emptorem 12. §. qui autem, ff. de action. empti:* iniquum enim esset, ut emptor teneatur pretium facere venditoris, nulloque remedio muniretur, si res evicta esset. Quæ evictionis actio auctoritas nuncupatur *in l. ult. ff. de evict.* & aliis congestis à Brissonio *de verb. signif. verbo Auctoritas.* Ex natura igitur ipsius contractus provenit, ut evictio debeatur: quare etsi nihil specialiter de evictione paciscatur, re evicta nihilominus ex empto actio competit, *l. non dubitatur 6. C. de evict. l. ult. C. de communium rerum alienat.* docent Guzman & Burgundinus *ubi suprà*, Alciatus *lib. 5. paradox. c. 16.* unde Ulpianus *in d. l. ex empto 11.* ait venditorem evictionis nomine tacitè obligatum manere: & Paulus *in l. pacta 72. ff. de contrahend. emptione*, cautione evictionis inter adminicula emptionis refert, hoc est, ut exponit Glossa *ibi*, inter naturalia contractus: quam sequuntur Zasius *lib.1. singul. cap.15.* Revardus *lib. 1. var. cap. 1.*

Non solùm ob evictionem actione ex empto emptor agere valet, verùm & actione ex stipulatu certi, vel

11 De stipulatione simpla, & dupla. incerti conditione: hoc est certi, si quantitas certa in stipulatione pro simplo, vel duplo deducatur; incerti si quantitas non exprimatur, sed tantùm simplum, vel duplum in stipulatione deducatur, *l. si tibi 25. C. de evict.* immò cogi poterit venditor actione ex empto simplam, vel duplam sine satisdatione repromittere, *l. 4. l. emptori 37. in princip. §. 1. & ult. l. si dictum 56. ff. de evict. l. ex empto 11. §. venditorem, ff. de action. empti.* Est autem simplæ stipulatio, per quam promittit venditor simplum, si res emptori evicta fuerit, *l. evicta 16. ff. de evict.* idest, simplum pretium, ut ex natura actionis ex empto, quod emptoris interest, *l. si in venditione 60. l. evicta 70. ff. de evict.* quæ stipulatio etiam pro rebus quantumvis minimis concipi potest, *l. emptori 37. ff. de evict.* Sed dices, ad quid hæc stipulatio simplæ? cùm in actione ex empto idem veniat, ideòque superflua videatur. Respondeo, aliquando accidere, quod sit summè necessaria prædicta simplæ stipulatio, cùm actione ex empto non sit emptori satis consultum, veluti si fundus alienus vendatur, & ante evictionem major pars illius casmate, vel alio casu perierit, posteaque evincatur; nam si actione ex empto experiatur emptor, non consequetur pretium, cùm pars quæ periit, non possit venire in considerationem ad hoc, ut dicamus emptoris interesse, cùm illa pars casu defecerit: si verò ex stipulatione agat, solidum pretium consequetur, quia verè res evicta est, & in venditione non attenditur, an deteriorata, an meliorata evincatur, sed an sit evicta, & per consequens conditio stipulationis extiterit, quæ hæc est, si fundum habere non liceat. Ea ergo conditio adimpletur, cùm fundus evincitur; nec attenditur an diminutus, auctusve sit fundus, ad hoc ut committatur stipulatio; sed an fundum habere liceat. Facit optimus textus *in l. nave 36. ff. de evict.* probantque Doctores hoc assertum *ex l. ex mille 64. ff. de evict.* Præcipuè igitur prospectum est emptori per hanc stipulationem, cujus formulam refert Cujacius *in parat. ad tit. C. de evict.* quæ stipulatio continet, ut re evicta venditor duplum non quidem bonitatis rei, sed pretii conventi prestare teneatur, *l. cùm fundus 48. l. si fundus 53. ff. de evict.* nonnunquam plus, aut minus continetur, prout inter contrahentes convenit, *d. l. si dictum 56. l. si plus 74. ff. de evict.* Usquè ad duplum tamen evictionis nomine in mancipiis, prædiis, & reliquis rebus pretiosis, nisi mos regionis contrarium suadeat, *l. 6. de evict.* repromittere venditor cogitur, *l. emptore 37. §. 1. d. l. evicta 16. §. 1. cum l. seq. l. quod si nolit 31. §. qui assidua 20. ff. de ædilit. edict.* Paulus *lib. 2. sent. tit. 17.* Donellus *de evict. in princip.* & *in l. ipsi 23. C. eod. tit.* ubi *nu. 13.* docet, in hac materia res pretiosas dici posse, quæ duos aureos excedunt, argumento legis *si alium 10. §. ult. cum l. seq. ff. de dolo.* Illud tamen summè notandum est, quod licèt de natura emptionis evictio sit, ita ut etsi de ea nihil conventum sit, nihilominus præstetur, non ita duplæ cautio venditioni cohæret, sed nominatim, & specialiter promittenda est, *l. si in venditione 60. ff. de evict. l. Titius 43. ff. de action. empti:* nam etsi frequens sit hæc stipulatio, non tamen ideò inest, ut evenit in aliis contractibus, in quibus solet stipulatio firmandi gratia adjici, *l. juris 7. §. quod ferè, ff. de pactis:* docet Paulus *lib. 5. sent. tit. 8.* & *in vita Justin. in princip. Instit. de verb. oblig.* & tamen agi nequit ex stipulatu, nisi specialiter adjecta sit: quod & magna ratione procedit in præsenti casu, in quo stipulatio duplæ in pœnam evictionis concipitur ad interesse taxandum, quod interdum duplam rei æstimationem excedit, *§. ult. Instit. de verb. obl.* ita docuerunt Caballinus *de evict. in addit. ad §. 1.* Donel. *in d. l. si tibi 25. C. de evict.* & jure nostro expressè sancitum est *in l. 32. tit. 5. partit. 5.* licèt aliquando, quia ex natura emptionis provenit, ut venditor cogatur duplam repromittere, dicatur venditorem tacitè teneri ad duplam promittendam, videlicet non verè solvendam, nisi promissa sit, quo modo accipiendi sunt textus *in l. pacta 72. ff. de contrah. emptione, l. 2. ff. de evict.*

Superest ut exponamus, quid evictionis nomine tacitè per actionem ex empto veniat, & eo remedio emptor consequi possit? Et certum est, emptorem frustra agere ad rem ipsam evictam; nam cùm eam in iudicio amiserit, non potest jam deperditam recuperare, argumento legis *plus 25. ff. de reg. jur.* Si tamen venditor eam offerat & restituat, & simul omne quod propter evictionem emptoris interfuit, præstare paratus sit, tenebitur emptor illam recipere loco pretii, nisi aliam similem comparasset, vel nihil ei intersit rem habere, *l. si in lege 24. §. colonus 4. ff. locati, l. emptori 67. ff. de evict. juncta l. fidejussor 15. ff. de doli except.* quem textum ita accipit Cujacius *lib. 10. respons. Papin. in d. l. emptori 67.* quo modo etiam ipse accipit textum *in l. habere 57. ff. de evict. in §. ult.* ubi Gajus ait, quod si post evictionem rei ipsa restituatur, ex stipulatione duplæ agi possit, quia verè stipulatio commissa est, simul atque res evicta fuit. Potest ergo petere emptor, si non rem ipsam evictam, pretium quod pro ea solvit, *l. super empti 16.* ibi: *Super pretio evictæ portionis* & *l. evict.* quod appellatur simpla evictionis nomine *in l. si in venditione 60. ff. de evict.* & aliquando interessis appellatione comprehenditur, ut *in l. cùm successores*, ibi: *Non quantum pretii nomine dedisti, C. de evict.* quæ non excludit, ut pro pretio etiam agatur, ut notavit Cujacius *in parat. ad titulum C. de evict.* est enim hæc pretii restitutio evictione secuta adeò æquitati, & justitiæ consona, ut etsi conventum sit inter partes, ut nihil evictionis nomine præstetur, re tamen evicta pretium debeatur, *l. ex empto 11.* aliàs *emptorem 12. §. qui autem, ff. de action. empti*; cùm è contrario valeat pactum, ut etsi res non evincatur, sed tantùm lis moveatur, pretii restitutio fiat, *l. sive 12. C. hoc tit.* Quæ pretii restitutio, si tota res evincatur, integrè redditur; si verò pro parte, pars pretii pro ea restituatur, *l. 1. l. si fundo 53. l. ex mille 64. ff. de evict. l. super empti 17. C. eodem, l. stipulatio 38. §. si quis fortè, ff. de verb. oblig.* docent Guzman *de evict. q. 45.* D. Joannes de Larrea *decis. 62.* non tamen si pars tantùm evincatur, ad resolutionem contractus agi potest, sed solùm ut res evicta reddatur; vel si reddi non possit, interesse præstetur, *l. cùm plures 72. ff. hoc tit. l. Ædiles 38. §. si plura,* & *§. ult. ff. de ædilit. edict. l. ult. C. de rer. alien.* nisi partem tantùm emptor empturus non esset, *l. cùm ejusdem 34. §. 1. d. l. ædiles 38. §. ult. ff. de ædilit. edict.* vel si pars quæ remanet, inutilis sit, ut in exemplis dictæ legis 38. *§. ult. cum seq.* vel si inseparabilis sit pars evicta, Guzman *ubi suprà, n. 10.* aut si res individua sit, veluti si jus universale vendatur, vel hæreditas, grex, vel peculium; nam si aliqua res evincatur, evictionis actio denegatur, *l. 1. C. de evict. l. servus 5. l. si dictum 56. §. 2. ff. eodem, l. 34. tit. 5. partit. 5.* Ratio est, quia aucta, vel diminuta universitate, adhuc manet universitas vendita, *l. si grege 22. ff. de legat. 1. l. 7. §. 1. ff. quod cujusque univers. l. proponebatur 77. ff. de judic.* qui enim hæreditatem, peculium, vel aliud

12 De præstationibus evictionis nomine.

aliud jus universale vendit, non alienat res singulares, maximè quæ alienæ sunt, nisi specialiter dixerit issas, vel illas res ad peculium pertinere; nam tunc si aliqua ex eis evicta sit, remedium evictionis competit, *d. l. 1. C. hoc tit.* Valascus *de partit. c. 1. n. 17.* Similiter si non res particularis, sed tertia, vel quarta pars evincatur, evictioni locus est, argumento textus *in d. l. ex mille 64.* Ratio est in promptu, quia tunc certum est, partem rei venditæ evictam esse.

13 De interesse venditoris. Etiam per evictionis remedium consequitur venditor interesse: circa quod sciendum est, ejus nomine tantum venire, quantum propter evictionem emptori absuit, quantumve lucrari potuisset, *l. si in venditione 60. l. evictæ 70. ff. de evict. l. si controversia 9. l. si cum q. 17. l. cùm successores 23. C. hoc tit.* explicant Gaballinus *in additionibus ad dictum §.* Guzman. *de evict. q. 55.* juxta quod principium accipiendi sunt textus *in l. si duo 47. ff. de evict. l. si tibi alienam 7. cum l. seq. ff. locati*: & ne obstet textus *in l. si prægnans 42. ff. de evict.* videndus est Pinellus *lib. 2. select. c. 1.* Tandem venditor tenetur emptori solvere sumptus, & meliorationes factas ab emptore in re empta: item & expensas litis, & insuper eas, quas solvit emptor adverсario evincenti rem, si in eis à judice fuerit condemnatus; quoniam hæc omnia in eo quod interest, continentur: & quia cùm omne quod abest emptori, propter evictionem restituendum sit, & similes sumptus ex causa evictionis ei absint, meritò illi debent restitui: docent Guzman *ubi suprà, qu. 13.* Gomez *2. tom. var. c. 2. nu. 47.* qui latè disputant, an idem procedat, sive emptor obtineat, sive succumbat: & alia de evictione latiùs prosequuntur, quæ consultò omittimus. Observandi tamen sunt textus circa evictionis materiam non vulgò noti, *in l. procurator 67. ff. de procurat. l. cùm ex causa 139. ff. de verb. obl. l. Mevia 45. §. 1. l. non solùm 59. ff. de jure dot. l. vel obligationibus 20. §. ult. cum l. seq. l. qui ex libertate 26. ff. de liberal. causa, l. si quis 12. ff. de injuriis, l. 4. ff. si libertus ingenuus, l. 3. ff. si familia furtum, l. si mandatu 59. §. creditor, ff. mandati,* juncto Fabro *lib. 17. conject. c. 12. l. si hominem 69. ff. de solut. l. si mandus 33. ff. locati,* juncto Meril. *lib. 1.* ex Cujacio, *c. 16. & lib. 2. obs. c. 6. l. si pignore 22. §. ult. l. eleganter 24. ff. de pignorat.* juncto Aria de Mesa *lib. 1. var. c. 42. l. cùm postulassem 44. §. 1. ff. de damno infecto, l. si à te 9. §. ult. de except. rei judic. l. Papinianus 14. §. potest, ff. de publ. in rem, l. 6. §. 1. ff. de distract. pignor. l. si patroni 55. §. ult. ff. ad Trebel. l. possessio 67. §. ult. ff. de usucap. l. cùm servus 54. §. 1. ff. mandati, l. 6. ff. de servis exportandis, l. 8. §. ult. cum l. seq. ff. mandati, l. in causis 13. §. interdum, l. sed ubi 15. ff. de minor. l. 4. §. ult. ff. de verb. oblig. Novella 7. c. ult.* ubi Cujac. *l. 6. ff. de option. legat. l. quod si nolit 31. §. quia 20. l. justissimè 44. §. ult. l. si hominem 47. l. Labeo 64. ff. de ædilit. edict. l. 4. ff. quibus ad libertatem, l. uxorem 41. §. agri plagam, ff. de legatis 3. l. 25. §. item si rem distraxit, ff. de petit. hæredit. l. 16. l. 45. §. ult. ff. solut. matrim. l. 15. ff. de doli except. l. 54. §. ult. ff. mandati, l. 4. §. si liber ingenuus, l. si mandatu 59. §. creditor, ff. mandati, l. 9. §. ult. ff. de except. rei judic. l. fidejussor 15. ff. de doli except. l. utique, vers. Cùm, ff. de liber. caus. l. sed si 25. §. item si rem, ff. de petit. hæredit. l. quæsitum, ff. de jure dot. l. 1. ff. de rerum permut.* juncto Cujacio *lib. 23. obs. c. 28. l. 49. §. ult. l. 75. ff. soluto matrim.* junctis Cujacio *lib. 25. obs. c. 27.* Fabro *lib. 2. conject. cap. 5. l. procurator 67. ff. de procurat. l. 1. C. de periculo, l. 1. C. de evict.* juncto Cujacio *lib. 5. obs. c. 25. l. 85. §. in solidum, ff. de verb. obligat.*

14 In quibus casibus non detur evictio. Tandem ut ad nostrum Gregorium accedamus, sciendum est, plures esse casus, in quibus etiam re empta evicta, ex evictione etiam agi non potest. Quadraginta casus refert Afflictis *in rubrica Quibus modis feudum, §. recursum, n. 16.* quos latè prosequuntur ultra agentes de evictionibus, Quesada *divers. qq. c. 10. per totum,* Covar. *c. 17. lib. 3. var.* Gomesi *lib. 2. var. c. 2. nu. 33.* Donellus *ad titulum de evict.* ex quibus tantùm exponemus tres in præsenti à Gregorio relatos. Primus est, si tempore quo lis emptori movetur, ipse non denunciet venditori litem motam esse, ut rem venditam defendat, *d. l. venditor 49.* cùm aliis suprà relatis. Est autem denunciare litem venditori, idem quod auctorem laudare, apud Consultos *in l. Herennius 63. ff. l. auctore non laudato, C. de evict.* Auctorem quidem eum vocabant Romani, à quo quis jus, sive causam rei possidendæ habebat, *l. Pomponius 13. §. 1. ff. de acquir. possess. l. an vitium 5. ff. de diversis, l. in his 175. §. non debeo, ff. de reg. jur.* Laudare autem apud Romanos significabat citare, nunciare, seu appellare. A. Gel. *lib. 2. noctium, c. 6.* Macrobius *lib. 6. Saturn. c. 7.* Nonius Marcel. *verbo Citare.* Illustrant Brissonius *verbo Laudare,* Alciatus *lib. 6. Parerg. c. 45.* Quæ quidem denunciatio ita fieri debet, ut mittatur venditori copia libelli in publica forma, ut de lite mota certus reddatur, argumento textus *in l. nomen, C. quæ res pignori, Clement. causam, §. ult. de elect.* docent Burgos *in præsenti,* Covar. *d. cap. 17. nu. 3.* Fachineus *lib. 2. controv. cap. 34.* quæ denunciatio adeò desideratur, ut etsi venditor conscius sit litis, adhuc denunciatio facienda sit, *l. 22. §. petitam, ff. de petit. hæredit.* nisi emptor minor sit; nam tunc sufficit, ut constet venditorem conscium litis fuisse: quod & ad Ecclesiam *ex cap. auditis, de in integr. restit.* protrahunt Covar. *d. c. 17.* Tiraquel. *de privil. piæ causæ, privil. 141.* Quod si venditor non inveniatur, debet fieri denunciatio in domo coram vicinis, ut docet Bartolus *in l. de pupillo, §. si quis ipsi, ff. de novi oper. nunc.* & si venditor curaverit, ne ibi nuncietur, denunciatio necessaria est, *l. si dictum 56. §. simili, ff. de evict.* Unde lucem accipit textus *in l. si dictum 56. §. ult. ff. de evict.* ubi docetur, benignè receptum fuisse, tutore non apparente, pupillo nunciandum esse. Nec illi obstant textus *in l. si finita 15. §. si pupillus 29. ff. de damno infecto, l. sed si stipulatu 24. ff. de verb. oblig.* nam ibi agitur de denunciatione, ut pupillus de damno infecto caveat, vel in mora per interpellationem constituatur: quæ denunciatio, cùm ad obligandum tendat, sine tutoris auctoritate fieri nequit, *princ. Instit. de auctorit. tut.* In præsenti autem denunciatione contrarium procedit, quia versatur commodum pupilli, cùm tutore absente, ne ille denuncietur, præcisè denunciatio non desideretur; & si jam venditor decessit, denunciatio facienda est singulis ejus hæredibus, *l. in executione 85. §. in solidum, ff. de verb. oblig.* Nam cùm obligatio defendendi emptorem in facto consistat, ex eoque individua sit, in solidum pro ea hæredes promissoris, aut venditoris obligantur, *l. fin. ff. de servitut. legat. l. ea quæ 192. ff. de reg. jur.* Si autem unus condemnatus sit, omnes pro sua parte tenentur, cùm hæc obligatio non in faciendo, sed in dando consistat, *d. §. in solidum, l. cùm ex causa 139. ff. de verb. oblig.* Denunciatio hæc facienda est tempore opportuno, *l. si rem 29. §. ult. ff. de evict.* idest tempore, quo exceptiones proponi possunt, & causa defendendi; unde sufficit, in secunda instantia denunciationem fieri, si integra, & salva fuerit defensio auctori, argumento legis *ita demùm, C. de procurat.* Nec tunc obstat textus *in l. qui concubinam 29. §. si hæres, ff. de legat. 3.* ubi docetur, legatarium cui de servo legato facta fuerit controversia, debere antequam judicium accipiatur, idest lis contestetur, ut exponit Cujacius *ad titulum C. de judic.* denunciare hæredi, ut liti assistat. Nam ut rectè post Bartolum *ibi*, docuerunt Donellus *in l. 8. C. de evict. nu. 11.* Gothofredus *ibi*, discrimen versatur inter possessorem lucrativum, & onerosum, ita ut lucrativus, ut est legatarius, statim teneatur denunciare auctori suo, litem sibi motam esse; onerosus verò quocumque tempore denunciare possit: licèt Arroyo in præsenti verba illa, *judicium accipiatur*, exponat, idest, sententia proferatur, cum Cujacio *in l. 5. C. de evict.* Tandem circa hanc denunciationem notandum est, venditorem teneri defendere ipsum emptorem coram suo judice, ita ut etsi fori privilegio gaudeat, debeat litem prosequi coram judice emptoris, *l. venditor 49. ff. de judiciis,* Gamma *decis. 332.* Gomez *ubi suprà, n. 39.* & apud nos decisum extat *in l. 57. tit. 6. partit. 1.*

Secundus casus, in quo evictio cessat, contingit ex culpa emptoris: quod variis modis accidere potest. Primò si tempore sententiæ contumaciter absuit, *d. l. emptor 8. C. de evict.* cujus principii ratio est, quia venditor tunc demùm de evictione tenetur, quando res emptori evincitur, ex juris defectu, *l. si non injuria, C. de evict.* Unde cùm contumacia emptoris non supponat defectum juris in ejus auctore, sed potiùs sit delictum, & culpa ipsius *l. contumacia, de re judicat.* non est cur imputetur venditori rem evictam fuisse. 25 Refertur secunda exceptio. Faciunt textus *in l. qui repudiantis 17. §. ult. ff. de inoffic. l. si per lusorio 14. §. ult. ff. de appell.* ubi docetur, sententiam prolatam contra hæredem contumacem, libertatibus & legatariis non nocere; hoc autem procedit si sententia prolata sit propter emptoris contumaciam; nam si legitimo tempore ipse compareat, & verè, ac legitimè causam defendat, licèt absit tempore sententiæ, nihilominus de evictione agere potest, quia tunc parum prodesset ejus præsentia tempore, quo nihil erat allegandum. Deinde quia ubi probationes sunt liquidæ, condemnatus in absentia non præsumitur condemnatus ex contumacia, sed propter malam causam, *l. 2. C. de contrar. judic. tutel.* Etiam ex evictione agi non potest propter culpam, si emptor rem pro derelicta habuit, po-

ftaque alius eam occupavit; nam si ut tum in judicio superatus ab eo, qui illam occupavit, velit regredi adversùs venditorem, tanquam qui alienam non vendidit, audiendus non est, *l. ult. ff. de evict. l. quod servus 36. ff. de stipul. servorum*, *l. 36. tit. 5. partit. 5.* Ratio est, quia hoc in casu magis adest culpa in emptore rem pro derelicto habente, quàm in venditore. Tertius casus, in quo cessat evictio, est cùm per injuriam judicis emptor condemnatus est; nam cùm judicis injuria inter casus fortuitos numeretur, *l. ad eos*, *ff. mandati*, ad venditorem non debet spectare, cùm horum periculum ad emptorem tantùm spectet, *l. necessario 8.* cum similibus, *ff. de periculo & commodo*. Nihil etiam refert, an sordibus, an stultitia judicis res perierit, *d. l. si per 51. ff. de evict.* nam quamvis hoc casu sententia valeat, *l. cùm prolatis 32. ff. de re judic.* evictionis actio denegatur. Nec contrarium suadetur *ex l. exceptione 67. ff. de fidejussor.* ubi fidejussorem condemnatum esse injuria judicis, non sufficit, ut ei mandati actio denegetur, sed necessarium est, ut simul culpa illius interveniat. Nam omisso Cujacio *tract. 6. ad Afric. in l. 24. ff. de evict.* dicendum est, diversam causam esse emptoris, ac fidejussoris; nam emptione celebrata, omne periculum ad emptorem pertinet, ac per consequens judicis injuria habetur ut casus fortuitus: at verò fidejussor, vel quilibet alius, qui cum mandato, vel sine eo alienum negotium gerendum suscipit, culpam tantùm, & diligentiam, ut in re aliena præstare debet, *l. contractus 23. ff. de reg. jur.* Quapropter injuria judicis sola ei non nocebit, *l. si sine 22. §. cùm autem, ff. rem ratam haberi*: præsentiunt Bartolus, & Paulus Castr. *in dict. l. exceptione*, Donellus *in l. emptor 8. nu. 18. C. de evict.*

16 Traditur ratio decidendi. Unde apparet vera ratio præsentis decisionis; omnibus enim casibus in ea relatis una ferè convenit, videlicet quod istis tribus casibus, non tam ex defectu juris, quàm culpa, contumacia, vel negligentia, malove facto emptoris evicta res censeatur, cùm excusari non possit qui rei emptæ nomine judicium, vel neglexit, vel temerè non laudato auctore solus excepit; & injuria judicis soleat inter casus fortuitos numerari. Eam autem dumtaxat evictionem venditor emptori præstat, quæ eo præsente, vel vocato per vendicationis judicium legitimè facta est, *l. si mancipium 34. §. 1. l. habere 57. ff. de evict. l. si cum qu. 17. C. eod. tit.* non etiam quæ emptoris culpa, ut *in d. l. ult. l. si cùm venditor 66. ff. de evict.* vel quæ casu fortuito venditionem secuto, ut *in l. si servus 21. ff. de evict. l. ult. C. de act. empti*, quia suum cuiq; factum, fatumve nocere debet, *l. illud 40. ff. de petit. hæredit. l. si servus 50. §. 1. ff. de legat. 1. l. factum 155. ff. de reg. jur.* Meritò ergo Gregorius in præsenti his tribus casibus venditorem de evictione non teneri rectè docuit.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, quod lite mota super re vendita, tenetur venditor emptorem defendere, *l. plus 74. §. mota, de evict. l. qui absenti 75. ff. de procurat.* hoc tamen adimplere potest duplici modo, vel defensionem in se suscipiendo, vel exceptiones, similiaque arma emptori præbendo; quia totalem rei defensionem ipse suscipere non cogitur, *l. si parentes 20. C. de evict.* Donellus *in l. si status, n. 2. C. eod. tit.* & tunc sumptus, & expensas litis emptor litiganti præbere tenetur, *d. l. 1. C. de evict.* Nec obstat augmentum difficultatis; nam certum est, pacto caveri posse, ne venditor de evictione teneatur, *d. l. Herennius*. Ratio est, nam quamvis ex natura contractus emptionis evictio competat, etiamsi de ea nominatim non agatur, *l. non dubitatur 6. C. hoc tit.* tamen cum tale pactum sit de re privata, nec contra bonos mores, debet observari, præcipuè cùm pactum hoc non detur circa substantialia, sed circa accidentalia, nisi venditor sciens cum dolo rem alienam vendat, *l. ea quæ 43. §. ult. ff. de contrah. emptione*, *l. 1. §. ult. l. tenetur 6. §. ult. ff. de actionib. empti*. Etiam non obstante simili pacto tenetur venditor pretium refundere, & restituere, *l. ex empto 11.* aliàs *emptorem 12. §. ult. ff. de action. empti*, Covar. *d. lib. 3. var. c. 17. n. 2.* Guzman *de evict. q. 51. n. 15.* Quesada *d. q. 10. n. 6.* Licèt enim prædicta generali conventione pretium non sit exceptum, quia tamen in generali obligatione semper id, quod iniquum est, exceptum videtur, quasi de eo contrahentes non senserint, *l. in omnibus*, *l. quotiens*, *ff. de reg. jur.* rectè superior conventio ita accepta est, ut contrahentes de pretio non reddendo non senserint: si autem specialiter convenerit, ut pretium non restituatur, pactum sustinetur, quasi transfusa emptione in donationem, *l. pacta 72. ff. de contrah. emptione*. Nec obstat textus *in l. qui libertatibus*, *ff. hoc tit.* ubi docetur, renunciatione evictionis facta venditorem ejus nomine nullo modo teneri. Nam omissis solutionibus relatis à Covar. *d. c. 17. num. 2.* dicendum est juxta suprà tradita, de evictione non teneri eo casu venditorem, pretium tamen refundere omninò compelli, ita ut in ea specie licèt damna, interesse, & meliorationes non præstentur, pretium tamen semper restituatur. Nec mirum est, illud ab Scævola in eo textu specialiter expressum non fuisse, quia in eo textu, & sequentibus solùm egit de casibus, in quibus venditor statuliberi ob celatam ejus conditionem, vel expressam deteriorem, aut meliorem, teneretur, vel non: de quo etiam agunt Consulti *in l. fundus 46. §. cùm tibi*, *l. qui alienam 54. §. 1. ff. de evict. l. si decem 10. ff. de statulib.* 17 Dissolvitur dubitandi ratio.

TITULUS XVIII.

De locato & Conducto.

CAPUT PRIMUM.

a Clemens III.

Ex rescripto litterarum piæ recordationis b P. quondam Tusculani Episcopi nobis innotuit, quod cùm civitatem Bon. tempore suæ legationis intrasset, invenit fuisse ibi à bonæ memoriæ c Vv. quondam Portuensi Episcopo constitutum, & sub excommunicatione prohibitum, ne aliqui scholares hospitia majoris mercedis promissione conducerent, ut ea sibi, vel majoris gloriæ studio, quasi potentiores in expensis apparere volentes, vel privatæ utilitatis commodo vindicarent. Unde ipse solicita provisione considerans, quod hujusmodi conductionis improbitas & discordiæ fomitem, & impedimenta non modica pareret studiorum, prædictam d constitutionem legationе, qua fungebatur Sedis Apostolicæ, confirmavit perpetuis temporibus, sub pœna decernens anathematis observandum, ut nullus Magistrorum, sive scholarium super conducendis aliorum hospitiis in læsionem, vel præjudicium habitantium, audeat hospitem convenire, nisi priùs constiterit tempus conductionis elapsum, vel inquilini in hoc suum præstiterit favorem, & consensum. Quocirca nos, qui detestabiles versutias bonæ fidei contractibus inimicas, non solùm in clericis, sed etiam in quibuslibet mercatoribus condemnamus, prædictam constitutionem à præfato Portuensi Episcopo factam, & demùm à jamdicto Episcopo Tusculano confirmatam, ratam esse decrevimus, & eam auctoritatem Apostolica confirmamus, statuentes ut à te, frater Episcope, & tuo quolibet successore singulis e annis in communi audientia Magistrorum, atque scholarium præsens pagina recitetur, & prætaxata pravæ conductionis improbitas, innovata excommunicationis sententia reprimatur. Nulli ergo omninò hominum liceat paginam nostræ confirmationis infringere, &c.

NOTÆ.

N O T Æ.

1 a *Clemens III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. unico*, nullibi tamen exprimitur cui rescribat Clemens III. facilè tamen ex textus serie cognoscitur rescribere Episcopo Bononiensi, Joanni videlicet Ecclesiæ Bononiensis Præsuli. De ipsa Ecclesia nonnulla notavi *in cap. 17. de foro compet.*

b *P.*) Petri videlicet Papiensis, qui ab Alexandro III. creatus fuit Episcopus Tusculanus anno 1178. ut refert Ughellius *tom. 1. Italiæ, in Tusculana Ecclesia, n. 14.*

2 c *Vu.*) Vuillelmus videlicet Papiensis, ex ordine Cisterciensi monachus, Diaconus Cardinalis ab Hadriano IV. electus, postea Presbyter Cardinalis sancti Petri ad Vincula, demùm Episcopus Cardinalis Portuensis, ac sanctæ Rufinæ ab Alexandro III. electus est anno 1176. Hic pluribus legationibus apud Fridericum Imperatorem functus est, & ab Alexandro III. missus in Galliam, Britanniamque, ut ea regna ad cultum veri Pontificis adduceret. Demùm sub vitæ finem conventui Bononiæ habito, mox & Venetiis interfuit, ut suis consiliis toti Ecclesiæ pareret tranquillitatem, ut ex Sigeberto, Roderico Frisingensi, & Baronio refert Ughell. *tom. 1. Ital. sacr. in Portuensi Eccles. num. 1.*

3 d *Constitutionem.*) Legati enim possunt nova statuta condere, & antiqua confirmare, ut probavi *in cap. fin. de offic. Legat.*

e *Singulis annis.*) Ultra trinam enim monitionem, quę præcedere debet quamcunque censuram ab homine ferendam, desideratur in præsenti generalis hæc denunciatio, ad subditos certiorandos de speciali hoc statuto, ut aliis relatis docuit D. Joseph. Vela *tom. 2. decis. Hispal. dissert. 44. n. 74.* 4

COMMENTARIUM.

Bononiensem Academiam magnis ditarunt opibus, & ornaverunt privilegiis Pontifices, & Imperatores, ut debitis laudibus studium illud extollentes referunt Ughel. *tom. 2. Italiæ, in Ecclesia Bonon.* Hieronymus Olorius, Papirius Mason, & alii congesti à Patre Mendo *de jure Accademico lib. 1. quæst. 2. num. 16.* inter quæ non exiguum est, quod refertur à Clemente in præsenti. Sed cùm constitutio hæc localis sit, ut etiam aliæ relatæ *in cap. qui clerici 9. de foro compet. cap. fin. de Magistr. l. 1. §. alt. ff. de censibus*, specialemque contineat gratiam, generalem ex ea regulam deduci non debere, jam post alios docuit Angujanus *lib. 2. de legibus, cap. 17. num. 105.* Simili etiam privilegio studentes in florentissima nostra Academia Salmanticensi potiuntur, ut ejus Primarius Doctor Garanna in præsenti notavit. 5

C A P U T II.

Honorius III. *Abbati, & Conventui a Sancti Petri de Pratellis, Lexov. diœcesis.*

Vestra nobis declaravit, quòd cùm ad *b* firmam dare consueveritis vestrarum fructus decimarum, diœcesani locorum statutum quoddam de hujusmodi decimis non locandis parochialibus presbyteris ediderunt, per quod utilitas vestra non modicùm impeditur, quare super hoc Apostolicæ provisionis remedium imploratis. Nos igitur utilitates vestras nolentes indebitè impediri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ut statuto hujusmodi non *c* obstante, vestrarum *d* decimarum proventus liberè locare possitis quibus vobis expedire videritis, & cum quibus Ecclesiæ conditionem poteritis facere meliorem; ita tamen ut hujusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non valeat extendi.

N O T Æ.

1 a *Sancti Petri.*) Perperam textus hic in sexta collectione tribuitur Innocentio III. cùm sit Honorii III. & reperiatur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. 1.* apud Gironium, ex quo ita eum transcribo. Malè etiam in eadem sexta collectione habetur *de Pratel. Lundon. diœcesis*, cùm legendum sit, *de Pratellis Lexoviensis diœcesis*. Abbatia enim hæc Sancti Petri est Ordinis Divi Benedicti, in diœcesi Lexoviensi, sub honore Sancti Petri Apostoli constructa ab Hunfrido de Vetulis anno 1055. ut referunt Tamburinus *in serie Abbatiarum, verbo Lexoviensis*, Fratres Sammart. *tom. 4. Gall. Christianæ, fol. 256.* Ejus etiam mentio fit *in cap. nostro, de pœnit. & remiss.* Raymundo ejus Abbati in præsenti rescribit Honorius.

2 b *Firmam.*) Hujus vocis mentio etiam reperitur *capit. 24. de decimis, cap. 7. de jurepatron. cap. 6. ne Clerici, vel Monachi, Clement. unic. de excess. Prælat.* eam tamen variè exponunt Interpretes. Gironius *in notis ad hunc textum*, existimat hanc vocem esse Saxonicam, significareque mercedem quamlibet, sive consistat in frumento, & aliis redditibus, sive in pecunia numerata; quo casu firma alma dicitur in legibus Schotorum *lib. 2. cap. 41.* Cujacius *hic*, ad firmam dare explicat pro locare sub mercede, sive pensione certa, & firma. Alexander Casanate ait ad firmam locare, esse præstita fide pacisci in ipso contractu in continenti, ne ulli ex contrahentibus liceat uti beneficio legis 34. *Cod. hoc tit.* sed locatio omninò firma habeatur. Eo in sensu clericos firmarios dixit Vuillelmus Malmesburg. *de gest. Reg. Angl. lib. 4.* ibi: *Nullus clericus, nisi causidicus; nullus clericus, nisi (ut verbo parum Latino utar) firmarius.*

3 c *Non obstante.*) Sed Episcopus statuta in sua diœcesi condere potest, *cap. quanto, de his quæ fiunt à Prælat. cap. cum dilectus, de consuet. cap. fin. de his quæ fiunt à majori parte, cap. cum omnes, de constit. cap. 2. §. statuto, eodem tit. in 6.* ergo statutum, de quo in præsenti, observandum erat. Pro cujus difficultatis solutione sequentes casus notandi sunt. Primus est cùm Episcopus contra jus commune statuit, quod nec per se, nec in Synodo facere potest, *cap. super his, de majorit. & obed. cap. fin. de offic. Archipresbyt. Clement. Romani, de elect.* Secundus est, cùm aliquid statuit circa majores, & graviores causas, quod neque in Synodo facere potest. Ratio est, quia ab ampla Episcoporum jurisdictione per Pontificem graviores causæ exemptæ sunt, *cap. majores, de baptismo*; unde sequitur, non posse Episcopum in Synodo diœcesana statuere, an aliquid sit de fide, vel non: *glossa 1. in dicto cap. majores*, Acunna *in princip. dist. 18.* Neque contrarium probat textus *in cap. ad abolendam, de hæreticis*, ubi excommunicantur omnes illi, qui hæretici judicantur ab Ecclesia Romana, vel à Concilio provinciali, vel diœcesano. Nam respondemus cum Bellarmino *tom. 1. controv. lib. 2. de Concil. cap. 10.* Pontificem ibi non docere, posse Concilium provinciale, vel diœcesanum diffinire, an aliquid sit de Fide; sed quod potest judicare, an aliquis inciderit in hæresim ab Ecclesia damnatam; quod non solùm Concilio, verùm Episcopo permittitur. Tertius casus est, cùm Episcopus statuit aliquid circa causas in jure non decisas, & quæ graviores non sunt; quo casu cùm statuat non contra, sed præter ejus, statuta ab eo condita debent observari, ex juribus suprà adductis. Nec tunc obstat præsens textus; nam accipiendus est de statuto ab Episcopo facto contra jus commune; nam cùm jure communi attento omnibus clericis competat facultas locandi fructus sui beneficii, ut probavi *in cap. ad nostram, de rebus Eccles.* inde cùm Episcopus contra jus commune nihil statuere possit, *d. cap. quod super his, de majorit. & obed.* meritò non obstante præsenti statuto possunt clerici liberè fructus locare, quia tamen illud jus commune in favorem ipsorum latum erat, ideò si ipsi Episcopo statuenti consentirent, statutum servare tenerentur, ob renunciationem præsumptam juris communis. Nec huic solutioni obstat textus præcedens, ubi statutum circa locationem factum juri communi contrarium sustinetur. Nam respondendum est, statutum ibi sustineri, quia erat locale, in favorem tantùm Academiæ Bononiensis factum.

d *Decimarum.*) Idest Ecclesiarum, ut exposui *in c. 1. de his quæ fiunt a Prælat.* ubi, & *in cap. ad nostram, de rebus Ecclesiæ*, Commentarium hujus textus dedi, & *in cap. 6. ne clerici, vel monachi.*

Digitized by Google

C A P U T III.

a Gregorius IX.

PRopter sterilitatem afficientem magno incommodo conductores, vitio rei, sine culpa coloni, seu casu fortuito contingentem, colonis Ecclesiæ tuæ pro rata pensionis remissio est facienda nisi cum ubertate præcedentis, vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari.

N O T Æ.

a GRegorius.) Nonus videlicet, qui præsentem constitutionem deprompsit *ex l.8. Cod. hoc tit. l. ex conducto, §.1. l. si merces, §. vis major, ff. hoc tit.* ut jam notavit Cujacius.

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur, & probatur. EX prima parte hujus constitutionis sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Propter sterilitatem absque culpa conductoris contingentem remittitur pensio pro rata, nisi possit cum ubertate præcedentis, vel sequentis temporis compensari.* Probant eam textus *in l. ex conducto, §.1. & 2. & §. Papinianus, l. si merces, §. si vis major, cum sequenti, l. si uno, ff. hoc tit. l.8. Cod. eodem.* Consonat lex 22. *tit.8. p.5.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Giurba *observ.24. n.8.* Capycius Latro *decis.19. num.24.* Solorzanus *de jure Indiarum, tom.2. l.1. c.19. ex n.47.* Valeron *de transact. l.1. q.1. n.22.* Marinis *l.2. resol. cap.187. & tom.1. decis.84.* Hothomanus *l.4. observ. cap.11.* Faber *in suo Codice, tit. de locato, & de erroribus decad.8. error.8.* Molina *de justitia, tom.2. disp.495.* Castillo *l.3. quotid. cap.3. ex n.19.* Connanus *l.7. comment. cap.11. n.15.* Cujacius *hic, & in l.5. Cod. hoc tit. & l.15. observ. cap.28.* Mancinus *lib.1. genial. cap.17. & 32.* Vvisembach. *disp.36. n.18.* Nathen. *in justitia vulnerat. fol.79.* Gibalinus *de usuris, l.3. cap.8. art.3.* Narbona *in l.7. tit.4. l.3. recopil.* Solorzanus *de jure Indiarum, l.2. cap.19. n.37. & l.2. polit. cap.20.* Amaya *l.3. observ. cap.3.* Canisius *ad hunc sextum*, Phebo *tom.2. decis.166.* Gaspar Mancinus *in tractat. utrum debitor excusetur propter defectum fructuum*, Farinacius *in repert. de contractibus, quæst.4 per tot.* Tapia *tom.2. lib.5. quæst.22. art.7.* Videndus Marchinus *de bello divino, pag.9. cap.6. & 7.*

2 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem textum insurgo. Si fructus, seu proventus rei locatæ insolito modo crescant, non augetur pensio, quæ à principio inter contrahentes convenit, *l. si merces 28. §. vis major, ff. locati*, probant Sà *verbo Conductio, n.12.* Rebellus *de justitia, l.14. cap.17. n.1.* Lugo *eodem tract. disp.29. n.52.* Gibalinus *d. l.3. c.8. art.2.* Igitur ut æqua sit conditio locatoris & conductoris, propter sterilitatem contingentem sine culpa conductoris, non debet minui pensio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam emphyteuta, qui tempestatem passus fuit, aut vitium cœli, integrum canonem persolvit, nec ullam remissionem consequitur, *l.1. Cod. de jure emphyt.* Mancinus *cent.1. genial. cap.32.* Igitur similiter conductor ob sterilitatem vitio cœli contingentem à solutione integræ pensionis liberari nequit. Deinde difficilis redditur ea pars, ubi docetur compensationem fieri debere cum tempore majoris ubertatis, *ex l. cum etiam, ff. de tritico, vino legata*, ibi: *Cum certus numerus amphorarum vini legatus esset ex eo, quod in fundo Semproniano natum esset, & minus natum esset, non amplius deberi placuit.* Et *l. si debitor, §. verosimile, ff. de contrah. emptione.* Igitur & in casu locationis non debet fieri compensatio sterilitatis cum ubertate.

3 De causis sterilitatis. Adhuc tamen defendenda est præsens Gregorii constitutio, pro cujus illustratione sciendum est, mercedem conventam tempore locationis solvendam esse integrè à conductore, nisi justis ex causis minuatur, inter quas præcipua est sterilitas, quæ ex diversis causis provenit, veluti ex vitio cœli; nihil enim est, quod magis cœli injuriis pateat quàm fructus terræ. D. Augustinus *in Psalm.68.* ubi de frumento ait: *Labore magno metitur, portatur ad arcam, trituratur, ventilatur post tanta pericula cœli & tempestates.* Quæ causæ communiter eveniunt ob nimiam pluviam, solis ardorem, siccitatem, vel casma, *l. ex conducto 15. §. si vis, l. merces, §. si vis major, ff. hoc tit.* quæ vulgò appellantur vis major, seu vis magnæ tempestatis, *l. verum 11. §. si locupleti, ff. de minor. l. si ut certo 5. §. quod verò, ff. commodati, l. si quis domum 9. §. Julianus, l. si fundus 33. in fine, ff. locati, l.3. ff. de fundo instructo, l. fluminis 24. §. Lucius, ff. de damno infecto*: cœli vitium dixit Imperator *in l. licèt 3. Cod. hoc tit.* Hanc vim majorem Græci θεῖαν dixerunt, id est iram divinam, eo quòd non ab homine, sed cœlitus dimissa est, ex speciali ira Dei, ut ait Theophrastus relatus ab Alciato, *l.2. de prætermiss. in d. §. vis major.* Faciunt Plinius *lib.18. histor. cap.28. ad finem*, ibi: *Duo genera esse cœlestis injuriæ, meminisse debemus; unum quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque similia intelliguntur, quæ cùm acciderint, vis major appellantur.* Ovidius *lib.15. Metamor.* Jovis iram appellavit, ibi:

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Vel quod frequentius est, si rubigine, olve, immoderata pluvia, aut siccitate insolita, repentinis incendiis, ventorum flatibus, uredine, & fluminum inundationibus vastati fuerunt fructus: quæ singula, qualia sint, exponunt Cujacius *lib.15. observ. c.28. & in l.5. C. hoc tit.* Hothomanus *lib.4. observ. c.16.* Petrus Gregorius *l.36. syntagm. cap.25.* Amaya *d. cap.3. n.5.* Ad hanc etiam vim divinam spectant animalia, quæ frequenter edaci pernicie segetes, vineta, & reliquas arbores destruunt; quo in numero sunt graculi, sturni, grues, passeres, rucæ, erucæ, & alia avium & vermium agmina, inter quæ frequens est locustarum cohors, quæ pestis agrorum dicitur *in l. excepta 18. C. hoc tit.* de quibus Plinius *l.10. cap.39.* *Diraque messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia verò morsu erodentes.* Arnobius *l.1.* *A locustis & muribus omne genus occiditur, atque arroditur frugum.* Plura de ipsis cogerunt ex politioribus Ludovicus Vives *in notis ad D. Augustinum, lib.16. de civit. Dei, c.43.* Stuchius *l.2. antiquit. conviv. c.9.* Simon Majolus *dierum canicul. colloq.1. & 5.* Lælius Bisciola *l.17. hor. succ. c.21.* Fornerius *l.6. rerum quotid. cap.27.* & contra illas superstitiosum esse excommunicationis sententiam proferre, probant, & aliis relatis illustrant Aravio *tr.2. qq. moral. q.16.* Theophilus Raynaudus *tom.14. tract. de litteris monit. cap.12. per totum.* Etsi legamus Sanctum Bernardum muscas excommunicasse, quæ infestæ cuidam Oratorio erant, referente Guillelmo Abbate S. Theodori *lib.1.* in hæc verba: *Venerat aliquando Fuscinacum, quæ est Abbatia una de primis, quam ipse ædificavit, in Laudonensi territorio sita. Cumque ibidem Oratorii dedicatio pararetur, ita illud occupaverat muscarum incredibilis multitudo, ut earum sonitus, improbusque discursus gravem nimis introeuntibus molestiam generaret: nullo erga succurrente remedio, dixit Sanctus, Excommunico eas: & manè omnes mortuas invenerunt.* Romani, ut locustas amolirentur, grandinem, rubiginem, & raucas fugarent, propria numina, propriaque sacrificia habebant, quæ copiosè & eleganter post Plinium *l.11. cap.28. & 40. & l.18. cap.17. & 29.* prosequitur, & illustrat Jacob. Durantius Casel. *lib.2. variar. cap.10.* ad quæ referendam putat legem *eorum 3. Cod. de maleficis.* Sed & Horatius, quem Durantius non refert, *l.3. carm. od.23.* eundem morem respiciens sic ait:

Cælo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidile,
Si thure placaris, & orna
Fruge lareis, avidaque porca,
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.

Quod sanè mirum non est, si persuasum sit, quod ad educendas aquas Manali lapide, qui juxta portam Capenam erat, utebantur, cujus meminerunt Festus Pompejus his verbis: *Manalem etiam lapidem vocabant petram quamdam, quæ erat extra portam Capenam, juxta ædem Martis, quam cùm propter nimiam siccitatem in urbem protraherent, insequebatur pluvia statim; cumque quòd aquas manaret, Manalem lapidem dixere.* Fulgentius ibi: *Manales Labeo, qui disciplinas Hetruscas Tagetis, & Bacidis, quindecim voluminibus explicavit, ita scribit: Fibræ Jovinoni Sandaracicicoloni dum fluant, Manales tunc vertere opus est petras, hoc est quas antiqui solebant in modum cylindrorum per limites trahere pro pluviæ commutanda inopia.* At quantùm hęc Romanorum superstitio ridicula esset, his quæ sequuntur verbis satis Seneca ostendit *l.4. natur. q.* *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est, ut hujus rei causa nullius Patris schola intranda sit.*

Etiam

Digitized by Google

4 De aliis causis sterilitatis.

Etiam sterilitas contingit ob casma, seu terræ hiatum, de quo *in l. fin. ff. hoc tit. l. licet* 8. *Cod. de jure emphyt.* Amaya *d. cap.* 3. *num.* 9. Et licèt casma cum labe confundat Budeus *in d. l. ex conducto*, Cujacius tamen *lib.* 15. *observ. cap.* 28. & *in l.* 9. *ff. de verb. oblig.* inter utrumque damnum differentiam constituit, docens labem, etsi aliquando ad terræ hiatus referri soleat, *l. fin. ff. locati*; propriè tamen quamcumque calamitatis causam significare, *d. l. ex conducto*, §. *sed si labes*, *l. licet*, *Cod. locati*, ibi: *Ut singula labe tempestatis*. Casma verò ad ingentis terræ recessus refertur, & qui non tam fundum labefactare, quàm deglutire & absorbere videantur. Unde casma à Plauto vocatur; quo respiciens Virgilius *lib.* 8. *Æneid.* ait:

Non secus ac si qua penitus vi terra dehiscens
Infernas reseret sedes.

Quibus adstipulantur, quæ de ingentibus terræ hiatibus referunt Plato *l.* 2. *de Repub.* Cicero *l.* 3. *de offic.* Livius *lib.* 7. Paulus Orosius *l.* 3. *c.* 5. Lactantius *l.* 3. *c.* 13. Valerius Maximus *l.* 5. *c.* 6. Contingit etiam frequenter sterilitas vi humana, veluti si incursu hostium devastetur ager, vel ab eis occupetur, *d. §. si vis*, *l. in rebus* 18. *ff. commodati*, *l. perinde* 34. *ff. hoc tit. l. cum unus* 12. §. *fin. ff. de rebus auctorit. judic.* *l.* 1. §. *is verò*, *ff. de obl. & act.* aut si belli vicinioris causa fundus incultus relinquatur, vel si exercitus nostrorum transiens, non contentus distributionibus, quas rustici ex fructibus facere solent, de quibus *in l. si pendentes* 27. §. 3. *ff. de usufruct.* juncto Revardo *l.* 3. *conject. cap.* 6. vel propter inimicitias, seu propter lasciviam agrum devastaverint, *d. l. ex conducto*, §. *si vis*, *hoc tit. d. l. si pendentes*, §. 3. *l.* 2. *Cod. de pascuis*, *l.* 11. vel si incursione, latronum devastatio contingat, *l. damnum* 12. *Cod. hoc tit. l. inter* 26. §. *non omnia*, *ff. mandati*. Illustrant Fornerius *l.* 1. *rerum quotid. cap.* 29. cujus sterilitatis humanæ varios casus in praxi obvios resolvit Gaspar Mancius per duos tractatus, Utrum debitor excusetur propter defectum fructuum. Hæret aliquando prædiis ipsis vitium, quæ propter vetustatem, aut tenuitatem, aut etiam quia saxosa sunt aut pestilentiosa, non solùm semina uberiori mensura non reddunt, quàm acceperunt, verùm & fructus ipsos, si qui ibi sati sunt, miserè præfocant, eorumque vice, ut ait Poeta:

Carduis & spinis crevit paliurus acutis.

Talis est fundus, qui describitur à Paulo *in l. si fundus*, *ff. de rebus eorum*. Si fundus, inquit, sit sterilis, vel saxosus, vel pestilens, videndum est, an alienare eum possit, &c. Talis est ille alter, quem graphicè depinxit Apuleius *l.* 2. *Florid.* his verbis: *Pariter ut qui prædiolum sterile, & agrum scruposum, meras rupinas & senticeta miseri colunt, quoniam nullus sui fructus est, nec ullam illic suam frugem vident; sed infelix lolium, & steriles dominantur avenæ: suis frugibus indigent, aliena furatum eunt, & vicinorum flores decerpunt, scilicet ut eos flores carduis suis misceant.* Hæc prædia qui conducit, etsi ex eis nulli, vel pauci nascantur fructus, nihil est quod sterilitatis prætextu remissionem pensionis petere possit; quippe cùm suæ stultitiæ id imputare debeat, qui tam pestilentem, & infructuosum fundum conduxerit, argumento §. *is quoque*, *Instit. quibus modis re contr. oblig.* atque hoc est, quod Ulpianus scribit *in l. ex conducto*, *vers. Si qua tamen*, *ff. locati*. *Si qua tamen vitia ex re ipsa oriuntur, hæc damno coloni esse, veluti si vinum coacuerit, si raucis, aut herbis segetes corruptæ sint.* Et Papinianus *in l. si uno* 17. §. *cum quidam*, *ff. eod. tit.* dum ait, quodam Imperatoris Antonini rescripto contineri novam rem desiderasse eum, qui petit, ut propter vetustatem vinearum sibi remissio detur; nec contrarium statuitur in præsenti textu, dum in eo, sive vitio rei, sive casu fortuito sterilitas magna contingat, remissioni locus tribuitur; verissimum namque mihi videtur, internum & insitum vitium non debere colonum relevare, cùm in culpa fuisse videatur, qui ut personas, cum quibus contrahit, ita & res, super quibus contrahit, tenetur diligenter inspicere, *l. qui cum alio*, *ff. de reg. jur.* & Gregorius in præsenti, cùm de vitio rei loquitur sine culpa coloni interveniente, à quibusdam de vitio non interno, sed casu aliquo in re contingente, & ultra consuetudinem dato intelligitur, ne alioquin necessarium sit, quod Cardinalis fecit, negationem in textu addere, & legere, *non vitio rei, sed casu fortuito*: aut cum Cujacio *l.* 26. *observ. cap.* 32. aliam fuisse Pontificis mentem ariolari, quàm verba præseferunt. Illud me magis movet, quod exempla dicti §. *si qua*, non videntur vitia insita sapere; nam quod vinum acidum fiat, magis ad externum damnum spectat. Quinimò neque in consideratione esse debuit, quod ex re ipsa oriretur, cùm proximior ratio reddi potuisset, nempè perceptione ipsa vinum conductoris fuisse factum, *l. si asper*, *l. si servus*, §. *locavi*, *ff. de furtis*, cum aliis. Atque ideò ejus, utpotè domini, periculum esse, *l. quæ fortuitis*, *Cod. de pignorat.* Addo etiam, plurimùm hoc exemplum ab illo distare, quod tanquam simillimum Ulpianus subjicit, illis verbis: *Vel raucis, aut herbis segetes corruptæ sint*; cùm illud ad perceptos, hoc ad nondum perceptos pertineat fructus: quæ omnia qui notarunt Interpretes, mirum est quàm in hujusmodi solutione vexentur, ut constabit ex relatis à Vincentio Carocio *in tr. de locato*, *tit. de casibus*, *q.* 12. *n.* 16. Solus Cujac. *lib.* 26. *observ. cap.* 32. cùm hanc difficultatem agnovisset, rectissimè docet, eò loci vini nomine non quod collectum jam est, in doliaque missum, sed uvam, aut vindemiam pendentem significari, & quæ propter loci malitiam, dura semper, & cruda manet, ita ut maturescere non possit. Ita enim apud Catonem & Marcum Varronem in libris de re rustica: *Vinum legere*, est *uvam legere*: & Plautus *in Trinummo*, inquit:

Vinum prius quàm coactum est, pendet putidum.

Ad casus etiam sterilitatis spectat, quod nonnulli ex Gentilibus solebant præstigiis, carminibus, & magicis susurris fruges arefacere, vel ad maximam fertilitatem deducere, quas præstigias lex XII. Tabul. increpat illis verbis: *Qui fruges excantassit, Cereri sacer esto*; cujus meminit Seneca *lib. nat. qq. cap.* 7. his verbis: *At Cleonis judicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura providendæ tempestatis, quòd negligentia eorum vineæ vapulassent, aut segetes procidissent. Et apud nos in XII. Tabul. cavetur, ne quis alienos fructus excantasset. Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli; quorum nihil posse fieri tam palam est, ut hujus rei causa nullius Philosophi schola intranda sit.* Quam legem XII. Tabul. laudat D. Augustinus *in lib. de civitat. Dei*, dum ait: *Veteres Romanos ex eo hanc legem sanxisse, quod licet multa impia sacra amplexi fuissent, semper tamen magiam, omnesque Chaldæorum præstigias rejecerint.* Plinius etiam *lib.* 30. *cap.* 1. loquens de magia scribit: *Extant & apud Italas gentes vestigia ejus in XII. Tabulis nostris.* Idem *lib.* 28. *cap.* 2. Meminerunt ipsius legis Apulejus *apol.* 2. Servius *in eclog.* 8. *Virgilii*, quos refert Jacobus Gothofredus *in* 4. *fontibus*, *ad dictam legem*: ubi etiam plura congesserunt Revardus, Balduinus, Ritherurs. Hothom. & Dinn. Gothofr. Nec omittendus Petronius *in satyr.* qui sic sagæ jactationem refert: 5 Recensentur aliæ causæ sterilitatis.

Quidquid in orbe vides, paret mihi: florida tellus,
Cùm volo spissatis arescit languida succis;
Cùm volo fundit opes.

Quod sagæ facere jactabant, cùm imperare elementis, & dominari tempestatibus mentita jactatione evulgarent, ut refert Carnotensis *ex Pœnitentiali Romano*, *p.* 11. *Decret. cap.* 36. Ad frugum excantationem, & magicos susurros fugandos, conjector spectasse illam arvorum consecrationem, quam Acca Laurentia Romuli nutrix annuatim facere solebat suis duodecim filiis, in cujus unius locum jam mortui Romulus successerat. Existimabat sanè Laurentia sacrificiis impiis posse expiari arva carminibus; in cujus memoriam collegium Fratrum Arvalium fuit erectum, cujus sacerdotii insigne, & spicea corona, & albæ infulæ fuerunt. Et hujus sacrificii mentio extat apud D. Augustinum *lib.* 7. *de civit. Dei*, *cap.* 21. ubi referens turpitudines, quas Libero Deo tribuebant antiqui, inquit: *Liberi membro matremfamilias honestissimam palam coronam necesse erat imponere; sed videlicet si Liber Deus placandus fuerat pro eventibus seminum. Sic ab agris fascinatio repellenda, ut matrona hoc facere cogeretur in publico.* En arva carminibus magicis fascinata sacrificiis Libero Deo factis expiari, de quibus sacrificiis loquitur Prudentius *lib.* 1. *contra Symmachum*:

Venit ad usque Italos sacris cum turpibus hortor,
Sinum lactis, & hæc votorum liba quot annis
Accipit, ac ruris servat vineta Sabini,
Turpiter adfixo pudeat quem visere ramo.

Quare autem hæc turpia sacra vocentur, explicat expollitissimus D. L. Ramirez *in Pentec. cap.* 31. Ad eamdem frugum, arvorumque expiationem pertinebat cura, quæ delegata erat Arvalibus Fratribus, lustrandi agros annuatim, ex Kalendario rustico, quod Ambarvale sacrificium vocatur. Rustici enim erant sacerdotes, quapropter hoc illis incumbebat munus. Constant hæc ex Svetonio *in Galba*, *cap.* 4. Plinio *lib.* 17. *nat. hist. cap.* 2. Servio *in eclog.* 5. *Virgilii*. Quæ certè sacrificia peragebant Arvales, ut refert Gutherus *lib.* 1. *de jure man. cap.* 5. quas magicas artes non solùm ad sterilitatem, verùm & ad fertilitatem adhiberi prohibuerunt Ecclesiæ PP. in 6. Synodo Trul. *can.* 61. ubi Balsam. & eorum loco piæ in Ecclesia adhibentur benedictiones, de quibus in Concilio Regiat. relato à Burchardo *lib.* 2. *Decret. cap.* 89. ibi: *Ut presbyteri privatim fidelibus desiderantibus benedicant, & inter minutas has discussiones jussum est omni presbytero, per familias, per*

agros,

Digitized by Google

agros, per privatas domos pro desiderio fidelium habere facultatem benedictiones aperire. Jam nonnulla notavi *in can. 49. Concilii Illiber.*

6 Resolvuntur diversi casus. His suppositis circa istas sterilitatis causas sequentes casus distinguendi sunt. Primus casus est, cùm sterilitas divina, aut humana, absque ulla culpa conductoris contingit; quo casu, sive ex causis naturalibus, sive ex incursione hostium, incendio, seu casmate, ita ut nulli fructus colligantur, contingat sterilitas, liberatur conductor ab omni pensione solvenda, aut ejus parte aliqua, pro rata damni accepti, juxta præsentem textum, ex quadam juris æquitate; distinguendaque est eo casu duplex sterilitas. Prima, in qua nulli omninò fructus colliguntur, & tunc ab integra pensione colonum liberari, constat *ex d.l. conducto, §. si vis*. Secundus est, cùm sterilitas grave damnum colono infert ob exiguos fructus perceptos, propter quam minuendam esse pensionem, & pro rata remittendam, docetur in præsenti textu. Quanta verò debeat esse illa sterilitas, dissentiunt Doctores, ut videre est apud Gomezium *lib.2. variar. cap.3. num.* 18. ubi plures Ayllon. Placet tamen quod Covarruvias *practic. cap.30.* docet, tunc minuendam esse pensionem, quando colonus deducto semine, & expensis læditur ultra dimidium justi pretii, si cogatur integram solvere pensionem; exempli gratia si pensio sit decem modiorum, aut centum aureorum, & deducto semine, expensisque, non remaneant quinque modii, aut quinquaginta aurei; quia licèt ab initio contractus pensio justa fuerit, tamen ex sterilitate superveniente grave damnum conductor patitur, ideòque ei remissio conceditur, sicut & illi competit remedium legis 2. *Cod. de rescind.* cùm ipsa locatione læsio ultra dimidium contingit, ut probavi *in cap. 3. de empt. & vendit.* Quare rectè eam læsionem gravem existimamus in ordine ad minuendam pensionem, quando ultra dimidiam partem pensionis promissæ cogitur ex suo solvere: sicut & Imperatores *in d.l.*1. eam læsionem gravem appellant ad rescindendam venditionem, in qua ultra dimidium justi pretii venditor læditur. Sed hæc doctrina duplicem patitur limitationem. Prima est quoties solita est sterilitas, quia regio illa procellis, & grandinibus obnoxia est, aut patet hostium incursibus, aut ager locatus vicinus est flumini sæpiùs inundanti, aut bellum imminere, aut jam initum sciebatur, aut fundus natura sua infœcundus est, vel aliis de causis, quæ sciri, & prævideri facilè potuerunt; quia tunc non est locus remissioni pensionis, quia hos omnes casus conductor & prævidisse, & suscepisse censetur. Secunda limitatio est, quoties conductor recipit in se omne periculum, & omues casus fortuitos, renunciavitque juri quod in ejusmodi casibus remissionem pensionis concedit; quo in casu integram pensionem solvit, ut pacto stet, *l. si quis domum, §. Julianus, ff. hoc tit.* nisi insoliti, & extraordinarii sint casus, nec de eis specialiter actum sit, juxta textum disertum *in l. fistulas, §. frumenta, ff. de contrah. emptione*, docuit Gomez *ubi suprà, num.* 19. An verò etiam cùm casus insoliti renunciati sunt, in foro conscientiæ pensio integra debeatur, disputant Lessius *de justitia lib.2. cap.24. n.7.* Lugo *eod. tract. disp.29. num.27.* Gibalinus *de usuris, lib.3. cap.8. art.2. diffic.3.* Secundus casus contingit, quoties impedimentum percipiendi fructus rei locatæ non ex ipsa rei materia, aut ex circumstantiis prorsus extrinsecis, sed ex ipso conductore provenit, qui tunc tenetur ad pensionem integram solvendam, ut docent Doctores suprà citati; nec enim patitur æquitas, ut locator subeat damnum, quod culpa conductoris secutum est. Gibalin. *d. difficult. 3. num.8.*

7 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animadversis varias rationes præsentis decisionis assignarunt Garanna, & cæteri repetentes in præsenti. Amaya *d. cap.3.* inter quas ea præcipuè placet, videlicet hanc remissionem pensionis ex æquitate juris provenire; ut enim docent Molina *de justitia disp.495. num.4.* Lessius *lib.2. de justitia, cap.24. num.* 16. Lugo *eod. tract. disp.29. n.36.* ex natura hujus contractus casus fortuiti nocere debent conductori, non locatori, ut contingit in venditione, cui contractui hic proximus est, in quo nocent emptori, non venditori, quia conductor suo periculo emere videtur spem futurorum fructuum, sicut emptor rem periculo suo emit; unde ex æquitate hæc remissio contingit, quæ nititur illis juris principiis, videlicet quod noluit conductor sese ad pensionem præstandam obligare, nisi in mercedem & compensationem fructuum, quos si absque sua culpa non percipit, reverà ad illorum mercedem, vel pretium teneri non potest; atque ideò injustè ab illo exigeretur. Accedit, quod actio, vel obligatio personalis, quæ competit ratione rei, tollitur perempta re, *l.1. Cod. de jure emphyt. l. Titiæ, §. fin. ff. de legat. 1. l. in nave 33. ff. hoc tit.* Sicut ergo accidens tollitur sublato subjecto, *l.4. §.1. ff. de act. empti*, & accessorium collabitur lapso principaii, *l. fin. ff. de pactis, l. Papinianus 8. §. sed neque, ff. de inoffic. testam.* & ususfructus tollitur sublato corpore, *l. corruptionem, Cod. de usufruct. princip. Instit. eod.* & rei servientis interitu jus servitutis extinguitur, *l. unus ex sociis, §. fin. cum l. sequenti ff. de servitut. rustic. l. si locus, ff. quemadmod. servit.* ita interitu rei, ob quam pensio solvitur, debitor liberatur: quæ ratio mirè illustratur ex Cassiodoro *lib. 3. epist.22.* ibi: *Quid enim à domino agri exhibes, quem eum non coluisse cognoscas?* Et *lib.4. variar. epist.* 38. ubi Theodoricus ad Faustum Præpositum scribens jubet, ut Grabasianos, atque Pontonates respectu sterilitatis tributis relevati procuret, illis verbis: *Cùm sterilitas jejuna locorum nulla sibi augmenta fieri patiatur, repugnante siquidem natura qualibet cedit industria, nec prodest studium laboris impendere, quem ubertas loci non cognoscitur adjuvare.* Et iterum *epist.50.* ad eundem Faustum, ubi Campaniæ habitatoribus Vesuvii montis hostilitate vastatis remissionem tributorum pro modo damni accepti concedit his verbis: *Ut agrorum fructibus enudati subleventur onere tributariæ functionis, quod fieri debere nostra meritò pietas acquiescit, ut agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laboravit utilitas, sublevetur, quatenus mensurata conferatur quantitas beneficii, dum modus integer cognoscitur læsionis.* Et *lib.3. epist.4.* ubi eandem tributorum indulgentiam tribuit universis provinciis in Gallia constitutis, & hostili ferocitate vastatis: *Ut pro qualitate læsionis per indictionem quartam relaxatam agnoscant tributariam functionem, quia non gratulamur exigere quod tristis noscitur solutor offerre.* Salvianus *lib.4. de gubern. Dei*, ibi: *Nam illud quale, quàm non ferendum, & quod non dicam pati humanæ mentes, sed audire vix possunt, quod plerique pauperculorum, ac miserorum, cùm res amiserint, amissarum tamen rerum tributa petuntur: cùm possessio ab his recesserit, capitatio non recedit: proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur.* Posterior pars hujus assertionis, quæ compensationem sterilitatis cum ubertate admittit, non minori nititur æquitate. Sicut enim cùm adest sterilitas, damno afficitur locator, sic etiam in nimia ubertate compensari debet pensio remissa, ut ita lucri, & damni ratio à pari procedat, argumento legis *si non fuerit 95. §. fin. ff. pro socio*. Facit celebris sententia D. Ambrosii *lib.6. hexaem.* ibi: *Terra fidelis est, si quando non solverit, alio anno superioris anni damna compensat.* Rectè ergo docet Greg. in præsenti, compensationem fieri debere ubertatis cum sterilitate. Remissio autem ob sterilitatem, ad quam summam fieri debet, arbitrio judicis relinquitur. Marinis *decis.455.* & si conductor in solvendis decimis negligens fuit, posteaque sterilitas contingat, remissioni locum non esse, docent Gregorius Lopez *in l.22. tit.8. p.5.* Solorzanus *tom.2. lib.1. cap.21. num.* 18.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt communis sententia, quàm sequuntur Gomez, Azor, Molina, & Lessius *ubi suprà*, teneat ob nimiam ubertatem augeri pensionem à principio conventam; contrarium tamen rectiùs docuerunt Rebellus, & Filliucius, quos sequitur Gibalinus *d. cap.8. art.2. ad finem*. Ratio autem quare jus magis favet conductori, quàm locatori, dum propter insolitam sterilitatem illum liberat à pensione solvenda, & tamen non obligat ad illam augendam, dum eorumdem fructuum contingit extraordinaria fertilitas, difficilis non est: insolita enim illa sterilitas damnum intolerandum offert conductori, si teneatur eo casu pensionem præstare: lucrum verò ingens, & insolitum ex fortuita ubertate nulli omninò nocet, cùm locator semper, & faciliùs, immò pensionem promissam obtineat. Subveniendum itaque fuit conductori in tanta calamitate, non autem locatori; cùm in illa felicitate conductoris plus ipse lucretur, quàm sua sorte contentus lucrari voluerit. Non obstat prius augmentum difficultatis deductum ex exemplo emphyteutæ; nam respondetur, emphyteusim à conductione valdè differre; cùm enim conductori pensio constituatur in compensationem fructuum, quos percipere conductor potest, emphyteutæ autem non in compensationem fructuum datur, sed in recognitionem directi dominii, ut in sequenti textu dicemus, æquum est, ut conductori ob sterilitatem remissio pensionis competat, non verò emphyteutæ, qui semper agnoscere verum dominum debet; unde infert Valascus *de jure emphyt. quæst.31.* quod si emphyteusis celebrata sit, ita ut fructibus pensio constituta respondeat, etiam eo casu pensionis remissio datur, licèt contrarium defendat Læl. Mancinus *cent.1. genial. cap.32.* ubi exponit textum *in l. si uno, ff. hoc tit.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum deductum *ex d.l.* 8 Dissolvitur dubitandi ratio.

cum

cum certum, *l. ex eo*, *ff. de tritico & vino*; pro quarum conciliatione cum lege *legatum*, *§. viri*, *ff. de annuis legat.* *l. inter* 83. *§. sacram*, *ff. de verb. obl.* Cujacius *in dicto §. vini*, ita distinguit. Aut testator unicum, & quidem præsentem annum respexit, adjiciens ea verba, *natum erit*, vel *esset*; & tunc verba illa taxationem significant, quia quod præstandum est, semel præstari debet, ideoque tantùm id, quod natum est, debetur, *dicta l. cùm certus*, *l. si debitor*, *§. verisimile*, *ff. de contrab. empt.* Aut testator in annos singulos quid legavit; & tunc quia plures anni adscripti sunt, alterque facilè ex altero suppletur, & quasi mutuo vinculo conjunguntur; ideò verba illa, *nascetur*, vel *nasceretur*, taxationem non inducunt, sed ubertas unius anni supplet sterilitatem alterius.

9 Exponitur textus in L. ex conducto §. ubicumque, ff. hoc tit. Ex suprà traditis lucem accipit textus *in l. ex conducto*, *§. ubicumque*, *ff. hoc tit.* in illis verbis: *Ubicumque tamen remissionis ratio habetur, ex causis suprà relatis, non id quod sua interest, conductor consequitur, sed mercedis exonerationem pro rata: suprà denique damnum seminis ad colonum pertinere declaratur*. In quibus apponendam esse negationem observavit Hothomanus. *lib.* 4. *observ.* *cap.* 21. ex eo quia cùm Ulpianus Servii diffinitionem *in §. 1.* expositam interpretaretur; nempè in vi majori, & cui resisti non potest, conductorem damnum præstare, non colonum, cùm æquum non sit ut colonus suprà damnum seminis amissi mercedem agri præstare cogatur; quærit iterum Ulpianus, an colonus actione ex conducto, quod sua interest consequatur? Minimè, inquit; sed hoc tantùm, ne mercedem solvat, quia æquitati consentaneum est, ne suprà damnum seminis amissi mercedes agri præstare cogatur: unde legendum putat, *Suprà denique damnum seminis ad colonum non pertinere declaratur*. Sed adhuc eam emendationem ut superfluam rejicit, suppresso nomine auctoris, Jacob. Gothofredus *animadvers. juris cap.* 13. & rectè; nam cùm Consultus petitioni colonorum modum imponere intenderet, ut nunquam colonus ultra mercedis remissionem restitutionem seminis postulare possit, rectè dixit; *Suprà denique damnum seminis ad colonum pertinere declaratur*: ut sensus sit, damnum seminis colonum à conductore repetere non posse, sed tantùm pensionis remissionem.

§.

VErùm invito inquilino domum *a* inhabitare, vel reficere poteris, si necessitas (quæ tamen non imminebat locationis tempore) id exposcat, remissa sibi pro residuo temporis *b* pensione: qui etiam inde rationabiliter amovetur, si *c* perversè ibi fuerit conversatus, vel cùm canonem per *d* biennium non solvisset, sibi satisfactione *e* celeri non providit.

N O T Æ.

1 a *INhabitare*.) Consonant lex 3. *Cod. hoc tit.* & lex 6. *tit.* 8. *partit.* 5. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *in d. l. 3.* Faber *in suo Cod. tit. de locato*, *defin.* 42. Trentacinquius *lib.* 3. *var. resol.* 4. *à n.* 1. Cancerius *l.* 1. *var. cap.* 14. *à n.* 8. Petrus Barbos. *in l.* 26. *§. ult. ff. solut. matrim.* Olea *de cess. jur. tit.* 3. *quæst.* 2. *n.* 24. qui limitant hujus textus regulam in scholari, qui nec prætextu habitationis à domino expelli potest, & cùm hoc privilegium expellendi inquilinum personale sit, non posse extraneæ personæ cedi, resolvit Olea *ubi suprà*, *num.* 25.

2 b *Pensione*.) Quod ab inquilinis habitationis causa datur, aliquando pensio dicitur, *l.* 9. *§. ult. ff. locati*, *l.* 3. *Cod. eod. tit.* aliquando redditus, *l. penult. §. insulam*, *ff. de legat.* 2. apud Martialem *l.* 12. *epigr.* 32. ibi:

Vidi Vacerra, sarcinas tuas, vidi;
Quas non retentas pensione pro bima
Portabat uxor.

Quomodo etiam quod à colonis solvitur, frequenter appellatur, *l. fundus* 38. *ff. de usufruct. legat. l. liberto* 21. *in princ. ff. de annuis legat.* nonnunquam redactus, quasi pecunia ex fructuum venditione redacta, *l. defuncta* 58. *§. penult. ff. de usufr.* Quod verò ab emphyteuta solvitur, vectigal dicitur, *l. cotem* 11. *§.* 1. *ff. de publicanis*; interdum canon, *l. ult. Cod. de jure emphyt.*

c *Perversè*.) *Dicta l.* 3. *Cod. hoc tit. l. quæro*, *§. inter*, *ff. eod.* Qua de re est etiam epistola Symmachi ad Præfectum Urbi, *lib.* 4. *epist.* 69.

3 d *Per biennium*.) Inde deducunt repetentes in præsenti, & plures congesti à Barbosa hic, inquilinum cessantem per biennium in solutione pensionis, posse à domo conducta expelli; quod etiam probant Cujacius *ex l. quæro* 54. *§.* 1. *ff. hoc tit.* Verùm id accipiendum est, quando quis sibi pacto cavit, ne antè biennium liceret ob neglectam pensionis solutionem illum expellere, quo casu procedit textus *in d. l. quæro* 54. *§.* 1. *ff. hoc tit.* aut si ita absens est inquilinus, ut non reperiatur, *l. cùm domini* 56. *ff. hoc tit.* regulariter enim statim, ac quis cessavit in solutione pensionis, expelli potest, *d. l. æde* 3. *C. hoc tit. juncta l. penult. ff. eodem*: auctoritate Judicis, non propria, ut exponit Bronchorst. *enantioph. centur.* 1. *assert.* 82. Nec hoc casu prodesse colono quicquam potest, quod locatoris bona omnia obligata habeat, quoniam ea quoque pignorum obligatio tanquam accessoria illam eandem conditionem tacitam recipit, quam principalis, si debitor pensionibus satisfecerit: unde licèt inquilinus domum conductam specialiter obligatam habeat pro ipsa habitatione, sicut & locator habet jus pignoris in omnibus invectis, & illatis pro pensione; tamen dum pensionem non solvit, à domo expelli valet, juxta quæ juris principia accipiendus est Gregorius in præsenti: unde vulgò & rectè separatur simplex colonus ab emphyteuta, quia iste non aliter ab emphyteusi removetur, quàm si per triennium cessaverit in solutione canonis, si res privata est; aut per biennium, si res Ecclesiæ, ex textu sequenti, ne ita facilè emphyteuta tam gravi damno afficiatur, quantum illud est, quod incurrit ex amissione dominii, quod vulgò utile dicitur.

4 e *Celeri*.) Quando quid celeriter factum dicatur, arbitrio judicis relinquitur; ita tamen ut nec præcipiti festinatione, nec moratoria cunctatione qui facit, utatur, *l. tutor qui*, *§. si tutor*, *ff. de administr. tut.* Illustrant Cironius *ad textum in cap. fin. de elect. in* 5. *compil.* Barbosa *de diction. dict.* 55. & ab specie purgationis moræ ob cessationem in solutione canonis, probat Pichard. *in d. cap. de mora*, *num.* 99. & 110. ubi textum hunc exponit; ejus autem commentarium dabimus in textu sequenti.

C A P U T IV.

a Idem.

POtuit *b* emphyteuta (*c* Ecclesia primitus requisita, eique nunciato, quantùm sibi ab aliis offertur, si nolle se emere dixerit, vel à denunciationis tempore duorum spatium mensium sit elapsum) meliorationes & jus sibi competens aliis vendere, qui ab emptione hujusmodi minimè prohibentur. Emphyteuta quoque secus præsumendo, vel cessando in solutione canonis per biennium (nisi *d* celeri satisfactione postmodùm sibi consulere studuisset) justè potuisset repelli, non obstante quod ei ut canonem solveret, non extitit nunciatum; cùm in hoc casu dies *e* statuta pro domino interpellet.

N O T Æ.

1 a *IDem*.) Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem deprompsit partim *ex l.* 3. *Cod. de jure emphyt.* partim ex novella 120. *§.* 2. ut infrà dicemus.

b *Emphyteuta*.) Hujus vocis, & contractus emphyteusis originem dedi *in cap. ad aures*, *de rebus Eccles.*

c *Ecclesia*.) Quatenus Ecclesia possit res proprias in emphyteusim dare cum debita solemnitate, disputat Sarmiento *l.* 3. *selectarum*, *c.* 8. etiam exposui *in d. cap. ad aures*. 2

d *Celeri*.) Certum est, debitorem morosum etiam antè litis contestationem, ubi dies & pœna adjecta est, moram emendare non posse, ut constat *ex l. magnam*, *C. de contrah. stipul. l. cùm quis* 22. *ff. de oblig. & act. l. Celsus* 28. *ff. de recept. arbitr.* 3

arbitr. l.1. §. nisi fortè, ff. de penu legat. l.4. ff. de lege commissoria, l. Thais, ff. intra, ff. de fideicomm. libert. l.1. §. fin. ff. l.2. §. nullus, Cod. de jure emphyt. Ratio est, quia his duobus concurrentibus, scilicet die & pœna statim incurrenda, & lapsu diei, manifestè apparet, partes noluisse ut mora purgaretur; & ideò cùm cesset æquitas, qua nititur moræ purgatio, *l. si servum 91. §. sequitur, ff. de verb. oblig.* quia nihil est æquitati magis conveniens, quàm pacta servare, *l.1. in princip. ff. de pactis*, præsertim cùm post diem conventam præteritam creditori res quæsita sit; consequens est, ut eo invito per purgationem moræ res ab eo auferri non possit, *l. penult. ff. de pactis*, docuerunt Cujacius, Duarenus, & Donellus *in l. si insulam, ff. de verb. obl.* Loriotus *de mora, axiom.26.* Hothomanus *l.2. observ. c. fin.* Valascus *de jure emphyt. q.5.* Sesse *tom.2. decis.205.* Covar. *l.3. var. c.17. n.4.* igitur non rectè in præsenti textu docetur, emphyteutam, qui cessat in solutione canonis per biennium, & per consequens cadit in commissum, posse moram purgare canonem solvendo. Accedit, quod contrarium docetur à Justiniano *in l.2. vers. Omni modo, C. de jure emphyt.* pro cujus difficultatis solutione communiter repetentes in præsenti, & plures relati à Covar. & Valasco *ubi supr.* Bronchorst. *miscell. cent.1. assert.46.* asserunt Gregorium in præsenti specialiter esse accipiendum in emphyteusi ecclesiastica, in qua magis æquitas attendi solet: sed in hac parte nullam versari differentiam inter emphyteusim ecclesiasticam, & sæcularem, probatur *ex c. antecedenti, §. verùm.* Quare hac solutione omissa, dicendum est, magnum discrimen versari inter pœnam conventionalem, & legalem; cùm enim ex conventione partium dies solutioni adjecta est, & simul pœna apposita, commissa mora, non admittitur ejus purgatio: contrarium verò procedit in pœna legali. Ratio differentiæ provenit ex eo; nam cùm in conventione partis pœna apposita est, non potest contra hanc expressam conventionem permitti moræ emendatio: at verò in pœna legali lex ipsa, quæ inducit pœnam, facultatem emendandi moram ex æquitate concedere videtur, *d. l. si servus, §. sequitur;* unde cùm pœna caducitatis, de qua in præsenti agitur, sit legalis, rectè circa eam admittitur emendatio moræ; quæ sententia hodie confirmata est *ex l.28. tit.8. p.5.* Nec obstat textus *in d. l.2. C. de jure emphyt.* quæ tantùm agit de mora committenda per lapsum triennii, non autem negat Imperator, moram commissam per lapsum triennii emendari, seu purgari posse. Sed ut hanc facultatem purgandi moram in aliis pœnis conventionalibus exponamus, sciendum est, moram simplicem, idest tarditatem in re præstanda suo tempore, purgari posse, si non multò post debitor offerat rem debitam, *l. interdum 73. ff. ult. ff. de verb. obl.* Donellus *in l. si ita 135. §. Seja, n.3. ff. eod. tit.* cujus purgationis effectus est, ut si postea res debita intereat, ejus interitu debitor liberetur, *l. mora 88. ff. eod. tit.* Quod adeò verum est, ut procedat etiam in fure, *l. in re 8. in princip. ff. de condict. furtiva.* Ratio est, quia iniquum censetur, teneri reum post interitum corporis, quod obtulerat creditori, *l. qui decem 72. ff. de solut.* Accedit, quia postquam creditor rem oblatam accipere noluit, ipse se in mora constituit non accipiendi debitum, *l. si servum 91. §. sequitur, ff. de verb. obl.* sed unicuique sua mora nocere debet, *l. in condemnatione 173. ff. unicuique, ff. de reg. jur.* maximè quia debitoris mora fuit prior, & creditoris mora est quæ nocet; *l. illud 17. ff. de peric. & commodo:* faciunt textus *in l. si mora 9. l. semel 26. ff. solut. matr.* Larrea *decis. Granat.49. num.13.* Leotardus *de usuris q.29. n.6.* Illa tamen in scholis differentia notari solet, quod debitor speciei, qui moram ita purgavit, re perempta liberatur ipso jure; debitor verò nummorum illis amissis liberatur ope exceptionis, *d. l. interdum, §. ult. l. stipulatus 105. ff. de verb. obl. l. quidam 72. ff. de solut.* Rationem reddit Donellus *in d. §. sequitur, n.5.* Ut autem hæc purgatio moræ contingat, debet fieri maturè, congruo tempore, & loco, ut generaliter de quocumque moroso docetur *in l.3. vers. in utroque, ff. de condict. tritic.* tenent Chumacero *disp.6. num.6.* Suarez de Mendoza *l.1. ad leg. Aquil. c.4. sect.5.* Cujacius *tr.4. ad Afric. in l. qui hominem 37.* Et licèt *in d. l.3.* agatur de obligationibus dandi, idem dicendum est in obligationibus faciendi, *l. quid tamen 21. ff. ult. cum l. sequenti, ff. de recept.* veluti si debitor facti faciat ante litem contestatam, quia non videtur interesse ejus, qui adhuc litem contestatus non fuit, *l. si insula 84. ff. de verb. obl.* Donellus *in d. §. sequitur, n.8.* quia in obligationibus, quæ diem non habent, necessaria est declaratio judicis, ut committatur mora, *l. mora 32. ff. de usuris:* ergo antequam lis contestetur, potest mora purgari; post litem autem contestatam ampliùs mora in obligatione faciendi emendari non valet, *d. l. si insulam 84.* quia tunc incipit deberi interesse, vel pœna, si promissa fuit, & non ipsum factum, cùm quasi novatio contigerit. Facit textus disertus *in l. si Titius 9. ff. de verb. obl.* ubi si ita concepta sit stipulatio, *Si illi fundum non dederis, mihi dare spondes?* licet illi dare antequam ego petam, sed post litem à me inchoatam ampliùs non licet, quia in primum tantùm confertur factum solvendi, ut possit illi fundus præstari, cui locus non est post litem à me contestatam, ut etiam docetur *in l. si pacto 14. C. de pactis, l. nudus, C. de contrah. stipul.* Donellus *in d. §. sequitur, n.10.* Gifanius *in d. l. si pacto,* Cujacius *l.19. observ. c.32.* Et cùm hæc ratio specialis sit in obligatione faciendi, contrarium dicendum est in obligationibus dandi; quia in eis quandocumque reus solverit, sine detrimento creditoris absolvetur. Donellus *ubi suprà, n.11.* Nec obstat huic doctrinæ textus *in l. si post tres 8. ff. si quis cautionib.* nam rectè textum illum accipiunt in stipulatione judiciali, seu prætoria, Bartolus *in d. l. si in insula, n.4.* Orosius *in d. l. si post tres, num.5.* Donellus *in d. §. sequitur, n.11.* Gifanius *suprà, n.23. & 24.* Antonius Faber *lib.6. conject. c.7.* Vitalis *lib.1. variar. cap.7. n.7.* Explicat D. Josephus de Retes *in Academ. ad tit. de verb. obl. propos.5. n.3.* unde deducitur, quoad purgationem moræ aliud dicendum esse de adjectione diei, ac de litis contestatione; quia in obligationibus faciendis post litem contestatam non potest purgari mora, nec ampliùs opus debetur, sed pœna: at verò post diem elapsum potest emendari mora, licèt hodie in praxi, cùm omnia judicia absolutoria sint, & nulla quasi novatio per adjectionem pœnæ contingat, omni tempore, etiam in obligatione faciendi, mora purgari possit, ut resolvit D. Josephus de Retes *ubi proximè:* & circa hanc moræ emendationem observandi sunt textus *in l. Stichum 95. in princip. ff. de solut. l.1. §. item si, ff. ad leg. Falcid. l. si purè; ff. quando dies leg. l.8. ff. de collat. bon. l.7. l.8. §. si annua, ff. de pignorat. act.* junctis Cujac. *l.19. qq. Papin. in l. parvi, ff. de condict. furtiva, & l.2. in l.175. ff. de verb. obl. & l.25. observ. cap.17.* Fabro *lib.6. conject. cap.7.*

e *Dies statuta interpellet pro domino.*) Etsi in omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præsens obligatio sit, atque ideò statim, aut saltem post modicum intervallum, id quod debetur, exigi possit, *l. in omnibus 14. ff. de reg. jur. l. quod diximus 105. ff. de solut. l. eum qui 41. ff.1. ff. de verb. obl. l. promissor 21. §.1. ff. de constit. pecun.* Duarenus *in l. interdum 73. ff. de verb. obl.* Covar. *in regul. peccatum, 1. part. in princip.* interim tamen dum creditor debitorem non interpellat, ab eoque debitum petit, in mora non constituitur, *l. mora 32. ff. de usur. l. vinum 22. l. lecta 40. §. pactum, ff. de rebus credit. l. si ex legati 23. l. nemo 82. §. fin. l. in insulam 84. ff. de verb. obl. l. Titiæ 36. §. si alteri, ff. de legat.1.* pluribus relatis probat Velascus *de privil. pauper 1. p. q.25. n.1.* Pichardus, Donel. & cæteri scriptores de mora. Cæterùm cum frequenter contingat, ut inter contrahentes ab initio dies certa solutioni præscribatur, meritò dubitatur, an hoc casu ad moram committendam aliqua interpellatio desideretur, vel dies ipsa solutioni adjecta interpellat pro homine; idemque quæritur, cùm dies solutioni adjecta est à lege, vel à testatore? In qua quæstione nonnulli relati à Ferreto *in tr. de mora, n.22.* existimant, eo casu partis interpellationem necessariam esse. Moventur primò ex regula juris civilis 88. ubi cavetur, moram nullam fieri, ubi petitio non adest; & ex *d. l. mora, d. l. si ex legati,* ubi docetur moram tunc committi, cùm postulanti res non traditur. Secundò, quia cùm dies adjecta sit favore promissoris, *l. quod in diem 70. ff. de sol. l. cum tempus 17. ff. de reg. jur.* si sola die mora committeretur, favor hic in odium converteretur, atque ex eadem re quasi contrarii effectus resultarent, contra legem *quod favore, C. de legib. l. legata, ff. de adimend. legat. l.3. ff. si emancipatus, ff. de bonor. possess. contra tabul.* Tertiò pro ea sententia expendi potest elegans text. *in l. trajectitiæ, §. de illa, ff. de obl. & act.* ubi quamvis obligatio diem habeat, per interpellationem tamen mora committitur, ut ex illis verbis apparet, *Si interpellatus moram ipse fecerit.* Quartò facit pro ea sententia textus *in l.1. §. ult. ff. de periculo & commod. rei venditæ,* ubi cùm vinum venditum esset ea lege, ut ad certum diem metiretur, & tolleretur, & si id factum non esset, liceret venditori illud effundere; adhuc tamen respondit Ulpianus, etiam die elapsa effundi non posse, sed emptorem testato denunciandum, & interpellandum esse. Facit doctrina Glossæ communiter receptæ *in cap. quoniam, §. porrò, ut lite non contest.* quæ docet, clericum absentem à sua Ecclesia cum licentia proprii Episcopi, etiam die accedente non censeri morosum, nisi iterum ab Episcopo jubeatur ad Ecclesiam redire. 4

Contrariam tamen sententiam, videlicet ex lapsu diei absque interpellatione moram induci, & ita diem pro homine interpellare, sive à judice, sive lege, aut statuto, à testatore, vel contrahentibus dies adjecta sit, probant textus *in l. magnam 12. C. de contrah. stipul. l.2. §. sin autem, C. de jure* 5 Contraria sententia probatur.

jure emphyt. l. trajectitiæ 22. ff. de obl. & act. l. vinum 22. ff. si certum petatur, l. fin. ff. de condict. triticar. l. pecuniæ 9. in fine, l. evictis 18. ff. de usur. l. 1. vers. nisi fortè, ff. de pœnis legat. l. si fundum 114. l. ad diem 77. ff. de verb. obl. l. si duo, in fine, l. promissor, §. 1. ff. de constit. pecun. l. & si post tres 8. ff. si quis caut. l. Celsus 27. ff. de recept. l. libertas 18. §. manumissis, ff. de aliment. legat. l. fundus 4. §. Marcellus, ff. de leg. commiss. l. Æmilius 59. ff. de minor. quibus consonant lex 18. lex 35. tit. 11. & lex 8. tit. 14. partit. 5. quam sententiam tenuerunt pluribus relatis Velascus d. q. 25. n. 2. Pichardus in disp. de mora, n. 67. Barbos. in l. si mora, n. 11. ff. solut. matrim. Robertus l. 1. sentent. c. 17. Charondas l. 1. verosimil. cap. 20. qui variis ampliationibus eam doctrinam illustrant. Qua sententia retenta, non obstant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex dicta regula *Nulla*; nam verum est, moram non committi ubi petitio, seu interpellatio non est: sed juxta sententiam, quam defendimus, interpellatio adest; si quidem dies interpellat pro homine, & supervacua esset alia petitio, cùm jam ab initio de voluntate creditoris constet, & debitor certus sit, sciatque quo tempore solvere debeat, ut argumento legis quæritur, ult. ff. de ædilit. edict. docuit Donellus pag. 90. & 92. Nec secundum argumentum obstat, in quo dicebamus, diem adjectum in favorem debitoris, in ejus odium retorqueri non debere; accipiendum enim est quoad spatium, sive intervallum medii temporis. Verùm si tempus illud sibi ad solvendum datum labi patiatur, planè absurdum est dicere, id ei nocere non debere; nam quo majus tempus ad solvendum à creditore impetravit, est eo nequior ejus frustratio, ob quam à jure in eo punitur, ut statim in mora constituatur; idque non tam quia intra tempus, quod habuit, non solvit, ut docuit Decius in dicta l. si vinum, num. 9. cui paucis mutatis subscripsit Robertus d. cap. 17. Planè si dies non differendæ, sed tollendæ obligationis, aut memoriæ, demonstrationis, vel commodioris præstationis gratia adjectus esset, ut in specie textus in l. emptorem 12. §. denique, ff. de act. empti, l. liber 118. §. 1. l. ita stipulatus 115. vers. quod si, ff. de verb. obl. l. si cum præfinitione 20. vers. fin. quando dies legat. tunc quia superior ratio non militat, verum erit, per diei lapsum moram non induci, cùm alia prorsus mente adjectus fuerit. Nec etiam obstat dicta lex *trajectitiæ*, §. de illa: nam si rectè textus ille perpendatur, potius favet nostræ sententiæ, quia licèt Africanus proponat servum cum debitore ad pecuniam trajectitiam recipiendam missum, illum post tempus ut solveret interpellasse; statim tamen docet, hujusmodi interpellationem necessariam non fuisse, quod significant illa verba: *Amplius, etiamsi omninò interpellatus non esset*. Nec contrarium probatur in illis verbis: *Si interpellatus ipse moram fecerit*. Nam ibi nullo modo docere voluit, interpellationem desiderari; sed supposito quod dixerat, servum de facto interpellasse debitorem, incipit tractare, an si debitor pœnitentia ductus pecuniam obtulerit, moram semel commissam emendare possit, & à pœna, quam semel debere cœperat, liberari? Et non liberari respondet, & rectè, ut exposuit Cujacius in eodem textu. Minorem difficultatem continet textus in d. l. ult. ff. de pericul. nam ibi contrahentes non convenerunt, ut ad certum diem vinum effundere liceret: quod si id pacto comprehenderetur, verè posset dici, diem pro homine non interpellasse; sed tantùm diem mensurationi, & exportationi vini posuerunt, intra quem si non mensuretur, & asportetur, potest venditor jure suo uti, ea facultate sibi à lege concessa, & vinum effundere post denunciationem venditori factam: tollendi namque, & asportandi rem venditam, obligatio ad emptorem spectat, si ea res venditori damno, & impedimento sit, l. si cum 7. ff. de dolo. Qua ratione, & extra causam emptionis eo nomine interdictum dari solet, l. Prætor 7. §. 1. ff. de damno infecto. Quod si non tollat, jus effundendi venditori conceditur; quamvis Ulpianus subjiciat in d. §. licèt, quod laudandus sit venditor, qui hoc jure, & facultate non utitur, maximè cùm mercedem doliorum ab emptore exigere possit: quibus verbis, an consilium venditori ab Ulpiano detur, an necessitas injungatur, post Accursium ibi disputat Robertus lib. 3. sentent. cap. 12. Nec obstat ultimum fundamentum contrariæ sententiæ; nam respondetur cum Decio in d. l. vinum, n. 9. valdè differre sententiam Glossæ à terminis præsentis quæstionis; nam debitor, cui dies præscripta est ad solvendum, si intra eam non solvat, eo ipso in mora constitutus intelligitur; licentia verò data clerico ab Episcopo, ut à beneficio ad tempus abesse possit, nullo modo talis licentia, ad ipsius beneficii privationem dirigitur, sed tantum eò tendit, ut clericus habeatur pro residente; unde fit, ut eo tempore elapso absens incipiat judicari; quare cùm monitio desideretur, ut ille privari possit beneficio, ut notavi passim in tit. de clericis non resident. ideò post lapsum diem ultimum licentiæ concessæ ab Episcopo, monitio desideratur.

COMMENTARIUM.

6 Conclusio traditur, & probatur.

EX præsenti Gregorii constitutione sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Emphyteuta cadit a jure suo, si per biennium cesset in solutione canonis, aut vendit meliorationes irrequisito domino*. Probant eam textus in l. 2. & 3. Cod. de jure emphyt. authent. qui res, Cod. de sacros. Eccles. novella 12. §. 2. collat. 9. l. 28. tit. 8. part. 5. Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna, Canisius, & Cujacius in præsenti, Velascus de privil. pauper. part. 1. quæst. 33. per tot. Acacius Ripol. variar. tit. de jure emphyt. cap. 7. Sesse tom. 1. decis. 35. & tom. 2. decis. 205. Sarmient. l. 3. select. cap. 8. Bronchorst. enantioph. centur. 1. assert. 83. & miscel. assert. 45. & 46. Gibalinus lib. 4. de usuris, art. 1. de emphyt. cap. 3. Mancinus sacri juris controv. dissert. 25. & lib. 1. genial. cap. 29. Cujacius in l. 3. Cod. de jure emphyt. Redoanus de rebus Eccles. quæst. 74. Zypeus consult. 1. ad hunc tit. Hermosilla in l. 55. gloss. 2. & in l. 42. gloss. 2. tit. 5. part. 5. Cancerius 1. tom. var. cap. 11. Olea de cess. jur. tit. 3. quæst. 2. num. 19. Manrique de different. utriusque fori, quæst. 36. Elfricus Hunnius in encyclop. part. 3. tit. 2. cap. 2. Richerius in d. authentica, qui res, Faber de error. decade 95. Corrasius 2. tom. ad tit. Cod. de jure emphyt. in l. 2. Brito ad hunc textum, Ritberturfins ad dictam novellam 120. Justiniani, videndus Spetellus decis. 71.

7 Traditur ratio dubitandi.

Sed pro dubitandi ratione adversus priorem partem hujus assertionis, ita insurgo. Alienationis verbo, tam venditio, quàm donatio comprehenditur, l. alienationis, ff. de V. S. cap. nulli, de rebus Eccles. sed emphyteuta potest donare irrequisito domino jus quod in emphyteusi habet, & melioramenta, l. in conventionibus 219. ff. de V. S. docent Donellus lib. 9. commentar. cap. 14. Bronchorst. cent. 1. assert. 80. igitur & vendere poterit. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui à fisco rem in emphyteusim accepit, potest inconsulto fisco rem ipsam in alios transferre, l. 1. Cod. de fund. patrim. lib. 11. probat Faber decade 64. errore 1. igitur & rem privatam accipiens poterit eam vendere, seu ejus melioramenta. Contra aliam partem ipsius conclusionis, ubi asseritur, per cessationem solutionis per biennium emphyteusim amitti, obstat quod ut emphyteuta amittat emphyteusim, & cadat in commissum, non per biennium, sed per triennium debet cessare in solutione, l. in emphyteusi, Cod. de jure emphyteut. Novella 7. Justin. cap. 3. §. scire, Jul. Clarus §. emphyteusis, quæst. 27. Igitur non sufficit per biennium cessare in solutione, ut in præsenti docetur.

8 Traditur decidendi ratio.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens constitutio, pro cujus ratione percipienda, omissis, quæ de emphyteusis origine, & legibus adduxi in cap. ad aures, de rebus Eccles. sciendum est, quod etsi emphyteuta dominium utile ipsius rei in emphyteusim datæ habeat, ut practici docent, non tamen potest pro libito de eo disponere; nequit enim jus emphyteuticum, seu melioramenta, à se facta vendere, nisi denunciatione priùs vero domino facta, ut ipse, si velit, meliorationes emat; aliàs si irrequisito domino vendat, omne jus, quod in ipsa re habebat, amittit, emphyteusisque cadit in commissum, & ad dominum directum redit: quod magna ratione introductam est, ne videlicet inconsulto domino, cui dominium directum competit, ipsa res alienetur, l. fin. Cod. locati, Faber decade 95. cum sequentibus, Hunnius volum. 2. disp. 2. q. 31. Corrasius 2. tom. fol. 366. tum quia ipse verus dominus est; tum quia res omnis ad libertatem maximè properat; tum etiam ut ob novæ emphyteusis creationem laudemium dominus consequatur, quod ex l. ult. Cod. de jure emphyteut. præstare tenentur omnes, qui cùm in contractu comprehensi non essent, postea vocantur ad emphyteusim; & ut cognoscatur, nec contemnatur dominus, in eamque difficultatem perducatur invitus, ut si agere velit, & rem vindicare adversus eum, in quem translata emphyteusis fuerit, jus dominii sibi competens (quod difficillimum cuique est) ostendere compellatur, ut docent Corbulius de emphyteusi, in proœm. ampliat. 31. n. 11. Mancinus d. dissert. 24. num. 3. In alia etiam parte hujus textus rectè docetur, non solventem canonem per biennium, privari ipso jure emphyteusi: quia à jure præscripta est hæc pœna contra non solventem canonem debito tempore. Unde cùm in pœna legali dies interpellet pro homine, transacto biennio, statim emphyteusis cadit in commissum. Quærunt tamen Interpretes, an emphyteuta non solvens canonem per biennium, ipso jure excidat ab emphyteusi; an verò

an verò

an verò opus sit sententia, saltem declaratoria? Et ipso jure excidere, docuerunt Baldus, Salicetus, & Corrasius *in dicta l.2. Cod. de jure emphyt.* moti ex eodem textu, ubi potestas datur domino repellendi emphyteutam; & *ex l. penult. Cod. de pignorat. action. l. qui ratiario 30. ff. eodem*, ubi dicitur, creditorem posse propria auctoritate, ex pacto auferre pignus à debitore. Igitur si hoc licet ex conventione, multò magis ex legis auctoritate licebit domino expellere emphyteutam. Contraria tamen sententia æquior, & probabilior est, videlicet desiderari judicis sententiam, ut declaretur, emphyteutam cadere ab emphyteusi, ab eaque expelli; nam in eodem casu, scilicet ob non solutum canonem, pronunciatum esse à judice, fundum emphyteuticum ad dominum rediisse, probatur *ex l. lex vectigali, ff. de pignor.* Et licèt res ipso jure cadat in commissum, tamen judicis ministerio opus est, ne singulis concedatur, quod publicè per magistratum fieri debet, *l. non est singulis, ff. de reg. jur. l. dotis 9. Cod. solut. matrim.* Nec obstat textus *in d. l. 2. Cod. de jure emphyt.* ubi verbum *repellendi*, ad juris intellectum referri debet, & non significat corporalem dejectionem, sed legitimam expulsionem, quæ non fit de facto, sed per juris remedia, *l. extat, ff. quod metus causa*. Nec obstat quod de creditoribus expendebamus; nam creditor potest propria auctoritate ex pacto pignus auferre, si debitor non resistat, aliàs non poterit occupare possessionem, nisi interveniente auctoritate judicis. Nec interest ad hoc, ut dominus expellat emphyteutam, quod aliam pœnam stipulatus sit, nisi pensionem solvat debito tempore; quia cùm aliquid adjicitur obligationi, per hoc non est ab ea obligatione recessum, *l. 4. §. si ex conventione, ff. de re judic.* docent Corrasius *in d. l. 2. num. 32.* Bronchorst. *centur. 1. assert. 83.* Gibalinus *de usuris lib. 4. cap. 1. art. 1.* Nec obstat textus *in l. post diem, ff. de lege commiss.* ubi qui fundum vendidit sub lege commissoria, si petat pretium post diem præstitutum, & deinde velit uti jure commissi, non auditur, quia non licet simul pretium, & pœnam petere, *l. ultim. ff. de eo quod certo loco* nam hoc procedit, quia venditor tunc contraria intendit; siquidem petendo pretium, ratam facit venditionem; ad pœnam verò commissi agendo, eam impugnat; quod non procedit in nostro casu. Nec etiam obstat textus *in l. 4. §. Labeo, ff. de doli except. l. ita stipulatus 115. ff. de verb. obl. l. rescriptum 11. §. 1. ff. de pactis*: ubi dicitur, non posse simul pœnam exigi, & rem propter quam pœna promissa est; nam id procedit, quando pœna per se non stat, sed accedit principali obligationi: tunc enim perempta principali obligatione, tollitur quoque accessoria obligatio pœnæ usurarum, seu in id quod interest, *l. qui per collusionem, §. ultim. Digest. de action. empti, l. 4. Cod. depositi*: pœna verò expulsionis ab emphyteusi non est accessoria, sed æquè principalis. Nec etiam obstat lex *vectigalia, §. ultim. ff. de public. & vectig.* ubi dicitur, quod si conductor vectigalium non exsolvat pensiones, potest expelli à jure vectigalis, vel ad usuras pensionis conveniri, & utrumque non rectè peti. Nam respondetur, ibi agi de publici pœna, expulsionis nempe, & usurarum pensionis non solutæ, quarum altera dominus debet esset contentus, in nostro autem casu pœna stipulatione comprehensa, loco principalis debiti, idest annuæ pensionis, petitur. Prosequuntur latiùs alias quæstiones resolventes circa hanc pœnam amissionis emphyteusis, Sesse *tom. 2. decis. 204. & sequenti*. Velascus *de privil. pauper. quæst. 33. per tot.* Bronchorst. *d. assert. 80. cum sequent.*

9 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat prior dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, tam in emphyteusi privata, quàm à fisco accepta, emphyteuticarium posse jus ipsum, & melioramenta invito domino donare, non verò vendere. Ratio differentiæ ex eo provenit, quia dominus ideò admonetur, ut suprà dixi, ad hoc ut si velit idem pretium offerre, præferatur; in casu autem donationis, si necessariò admonendus esset, semper vellet ut sibi donaretur; nec facilè pertimescenda est ea injuria à colono, cùm non tam facilè quisquam donet, quàm vendat: in hoc rei pretium captatur, in illo res perditur, *l. 7. ff. de donat.* Sic mulier non prohibetur donare, sed fidejubere prohibetur, *l. 4. in fine, ff. ad Vellejan.* Decuriones nihil vetat prædia donare; vendere, sperato scilicet pretio, eis non licet, *l. 1. l. ultima, Cod. de prædiis Decur.* docuerunt Corrasius *in d. l. 2. num. 9.* Fornerius *lib. 2. select. cap. 30.* & ita hoc casu locum non habet regula legis *cui jus 163. ff. de reg. jur.* Nec obstat textus *in l. universas, Cod. ne rei domin. vel temporal.* ubi statuitur, quod Ecclesiæ, vel Reipublicæ bona emphyteutica nullo titulo oneroso, vel lucrativo alienari possint. Nam respondetur, quod emphyteuta potest jus suum donare, modò citra fraudem, & cum hac protestatione donet, quod velit jus Reipublicæ, atque Ecclesiæ per hoc salvum atque incolume manere: docuerunt Bronchorst. *d. assert. 80.* Osualdus *lib. 3. Donel. cap. 15. littera I, & H*, Nec obstat etiam alia difficultas, nam pro ejus solutione discrimen est constituendum inter emphyteusim Ecclesiæ, & à privato concessam; nam in emphyteusi Ecclesiæ sufficit cessare in solutione per biennium; in emphyteusi verò privata desideratur cessatio solutionis per triennium.

10 Exponitur cap. 3. de dilationibus.

Suprà traditis obstat textus *in cap. 3. de dilat.* in illis verbis: *Quod pensio de possessionibus soluta non fuerit ipsi Ecclesiæ, elapsis jam tribus annis*. In quibus supponitur, adhuc per cessationem solutionis per triennium non amitti emphyteusim. Igitur non rectè in præsenti asseritur, cessantem à solutione canonis per biennium amittere emphyteusim. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non agi de pensione ex causa emphyteusis debita, sed ex alia causa locationis. Ponamus quod Ecclesiæ sit persolvenda, in ea ob cessationem in ejus solutione res non cadit in commissum, nec qui cessavit in solutione, amittit.

T I T U L U S XIX.

De rerum permutatione.

C A P U T P R I M U M.

Ex Concilio apud a Silvan.

SI Princeps voluerit rem mobilem sanctis locis præstare, & accipere ab eis aliam immobilem, eoque modo de communi voluntate permutationem contrahere, liceat ei hoc facere, si causa rationabilis id exposcat, & res quam præstiterit *b* major fuerit, vel æqualis, pragmatica sanctione super hoc promulgata.

N O T Æ.

1 a SIlvan.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* apud Burchardum verò *lib. 3. Decreti, cap. 164.* citatur textus hic ex novella 7. *cap. 2.* & rectè, cum verba hujus textus reperiantur in novella 7. Juliani antecessoris, *de rebus Ecclesiæ, cap. 2.* ex qua transcripsit Irnerius, authenticam *Sed & permutare, Cod. de sacros. Eccles.* quæ extat apud Gratianum *in cap. 3. 10. quæst. 2.* ex quibus locis in aliqua Synodo apud Silvanectum celebrata transcripta fuerunt hæc verba, ut jam notavi *in cap. 1. de rebus Eccles.* & etiam leguntur inter Capitularia Caroli, & Ludovici *lib. 2. Capitul. cap. 130.* Quare si originem hujus sanctionis quæramus, à dicta novella 7. eam repetere debemus; si autem ipsam sanctionem firmatam, & transcriptam desideramus, eam inveniemus *in d. lib. 2. Capit. cap. 30.*

b *Major fuerit, vel æqualis.*) Hæc verba non extant in dicta novella 7. nec in dicto Capitulari; reperiuntur tamen in dicta authentica.

COM-

COMMENTARIUM.

2 PErmutationes rerum Ecclesiarum PP. Ecclesię semper improbarunt, & abhorruerunt, & maximè Prælatis Ecclesiæ Gallicanæ exosæ visæ fuerunt, ut ex Conciliis Parisiensi, Valentino, & Meldensi probat Antonius Augustinus *lib. 15. epitom. tit. 43.* justa tamen causa suggerente eas permiserunt, unde extat in Decreto Burchardi sequens rubrica: *Ut non liceat alicui unius Ecclesiæ terram, nisi cambiaverit, vertere ad aliam.* Cambiare enim est permutare, ut in lege Salica, *tit. 39. §. 1.* ibi: *Se comparare, aut cambiare dixerit.* Nec similes permutationes etiam ex justa causa celebrare licebat in Gallia, nisi de licentia Principis. Concil. Matisc. *can. 4.* ibi: *A sancta Synodo decretum est, & Imperialis auctoritas denunciat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum ecclesiasticorum qualibet persona sine licentia, & consensu regio præsumat facere.* Refert Burchardus *lib. 3. Decreti, cap. 173.* ideòque Flodoardus *histor. Rhemens. lib. 2. cap. 19.* Ebonem Antistitem Imperialia super eisdem commutationibus præcepta obtinuisse refert, & in traditionibus Fulden. *lib. 11.* legitur, *Conventione inter se de concambio facta, rogatu antedicti Comitis, cum scientia, & licentia gloriosi Francorum Regis Ludovici.* Qui consensus vocabatur præceptum concambii, apud Marculfum *lib. 1. formul. cap. 31.* cujus moris ratio erat, quod cum Reges sint patroni, & largitores bonorum Ecclesiæ, eorum interest dotes Ecclesiarum salvas manere. Specialiter autem in Synodo Sylvanectensi Principi concessum fuit, ut commutationes cum rebus Ecclesiæ facere possit, ut referunt Bignonius *ad Marculfum lib. 1. cap. 31.* Bosquet. *ad Innocentium III. lib. 1. epist. 37.* alia re ab eo assignata ejusdem valoris, & bonitatis: quo modo accipiendus est Innocentius III. *lib. 1. regestr. 13. epistol. 38.* ibi: *Cum, sicut charissima in Christo filia M. quondam Constantinopolitana Imperatrix Illustris, nostris fecit auribus intimari, per casale Agetriadæ, quod ad Thessalonicensem spectat Ecclesiam, terra ipsius gravem sustineat læsionem: Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus cùm præfatæ Ecclesiæ provisum fuerit in Pastore, ipsum moneatis prudenter, & efficaciter inducatis, ut illud cum ea sine dispendio juris sui satagat permutare.* Non tamen in dicta Synodo Silvanectensi omnis permutatio absolutè permittitur, sed quæ fit cum communi consensu Ecclesiæ, tantùm enim Patres pro causa legitima alienationis habuerunt voluntatem Principis, aliàs enim res Ecclesiæ in Principem sæcularem alienare prohibitum est Synodus 7. Constantinopolitana *can. 12.* ibi: *Si quis Episcopus, vel monasterii Præfectus inventus fuerit ex Episcopatus, vel monasterii agris in Principis alicujus, aut Magistratus manus alienare, vel alteri personæ tradere, nullius sit momenti traditio.*

CAPUT II.

Ex Concilio a *Belvacensi.*

UT commutationes rerum ecclesiasticarum, quæ ab antecessore inconsultè factæ sunt, ab eo, qui successor est, emendentur.

NOTÆ.

3 a B*Elvacensi.*) Ita etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & apud Ivonem *lib. 7. Decreti, cap. 3.* Burchardum *lib. 3. Decreti, cap. 171.* Et licèt ipsa Synodus non reperiatur, tamen verba hujus textus extant in Concilio Meldensi, *can. 23.* ibi: *Ut commutationes rerum ecclesiasticarum valde caveantur, & subtilissime, si aliquo modo fieri debent, inspiciantur: quæ autem inconsultè sunt factæ, juxta decretum canonicum Papæ Hilarii, quæ illicitè decessor Episcopus admisit, vel ab aliis illicitè commissa sunt, ab eo, qui successor est, emendentur.* Et quia canones Concilii Belvacensis transcripti fuerunt in Concilio Meldensi, ut notavit Sirmondus *in notis ad Concil. Meldense*, ideò præsens textus citatur ex Concilio Belvacensi. Concilium Belvacense celebratum fuit in Gallia anno 845. mense Aprilis: locum, & res in eo gestas narrat Flodoardus *in vita Hincmari, lib. 3. cap. 1.* quem transcripsit Binius *in notis ad ipsum Concilium.*

COMMENTARIUM.

INter alienationis species circa res Ecclesiæ prohibitas, permutatio reperitur, *cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat. capite sine exceptione 12. quæstione 2. cap. 7. capite tua 8. de his, quæ fiunt à Prælat. capite nulli, de rebus Eccles. authentica de rebus Eccles. §. nos igitur*: & rectè: nam cùm ex permutatione dominium transferatur, si penes permutantes erat, *l. 1. §. Pedius, ff. de rerum permut.* illustrat Merillus *lib. 1. var. ex Cujacio, cap. 28.* rectè ut alienationis species permutatio circa res Ecclesiæ, sine causa, & debita solemnitate prohibita est, ut jam probavi *in capite 1. de rebus Ecclesiæ.* 2

CAPUT III.

Ex Concilio apud a *Silvan.*

MAncipia ecclesiastica commutari nisi ad libertatem non possunt, videlicet ut mancipia, quæ pro ecclesiastico homine dabuntur, in Ecclesiæ servitute permaneant; & ecclesiasticus homo, qui commutatur, perpetua libertate fruatur: quod enim semel Domino consecratum est, ad humanos usus jam transferri non potest.

NOTÆ.

a S*Ilvan.*) In prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* legitur, *Apud Sinacum*; apud Burchardum *lib. 3. Decreti, cap. 173.* & Carnotensem *p. 3. Decreti, c. 234.* habetur, *apud Carisiacum*, nec omninò malè; nam Carolus Magnus varias Synodus habuit in Carisiaco ejus palatio, ut refert Sirmundus *in capitul. Caroli*; unde credo in aliqua ex his Synodis, vel potiùs Silvanectensi præsentem canonem editum fuisse: post verba autem in præsenti à Raymundo relata, hæc sequuntur apud Burchardum, & Carnotensem: *Ait enim lex, Si quis mutaverit, & quod mutatum est, sanctificabitur Domino.*

CAPUT IV.

a *Ex eodem.*

INjustum videtur, & impium, ut mancipia, quæ fideles viri, seu fœminæ pro remedio animæ suæ Deo, & Sanctis ejus consecrarunt, cujuscumque muneris mancipio, vel commutationis commercio iterum sæcularium in servitutem redigantur, cùm canonica auctoritas servos fugitivos tantummodò distrahi permittat: & ideò Rectores Ecclesiarum summoperè caveant, ne unius eleemosyna alterius peccatum fiat: & est absurdum, ut ab ecclesiastica b dignitate servus discedens, humanæ sit obnoxius servituti.

NOTÆ.

1 a EXeodem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. apud Burchardum verò *lib.* 3. *Decreti*, *cap.* 174. & Ivonem *part.* 3. *Decreti*, *cap.* 235. legitur, *Apud Carisiacum*, in decreto Gratiani sub nomine Paleæ ejus discipuli refertur *in capite injustum* 55. 12. *qu.* 2. sed legendum est ut in textu antecedenti.

b *Ecclesiastica dignitate.*) Quia privilegiis variis gaudebant servi Ecclesiæ, ut infrà dicemus.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur & probatur. EX his duobus canonibus talis communiter deducitur assertio: *Servus Ecclesiæ nec alienari, seu permutari potest, nisi sit fugitivus.* Probant eam textus *in cap. fugitivi* 54. 12. *quæst.* 2. Synodus Suession. sub Carolo, *cap.* 12. ibi: *Ut missi nostri omnibus per illorum missaticum denuncient, ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earundem rerum ecclesiasticarum, sine licentia, vel consensu nostro facere præsumat, neque mancipia ecclesiastica quisquam nisi ad libertatem commutet; videlicet ut mancipia, quæ pro Ecclesiastico dabuntur, in Ecclesiæ servitute permaneant, & ecclesiasticus homo, qui commutatus fuerit, perpetua libertate fruatur.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, plures relati à Luna, & Arellano *l.* 3. *antinom.* Lemaistre *de juribus Eccles. l.* 3. *c.* 9. Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 15. *cap.* 3. Cujacius *in præsenti*.

3 Traditur ratio decidendi. Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Vel in præsenti prohibetur permutatio servorum Ecclesiæ absque debita solemnitate, vel cum ea. Si primum, generaliter fit prohibitio in omnibus Ecclesiæ rebus, quæ permutari non possunt sine justa causa, & debita solemnitate, ut probavi *in cap.* 1. *de rebus Eccles.* Si cum debita solemnitate celebretur, non est ratio, quare permutatio in aliis rebus Ecclesiæ, sive ejus prædiis consistat, in mancipiis verò non admittatur; siquidem æqualiter predia, ac mancipia Ecclesiæ donata, dicataque sunt: ergo si in aliis rebus permutatio procedit, & in servis admitti valet. Accedit, nam allæ res consecrantur in usum Ecclesiæ, aliæ verò sunt, quæ donantur, aut dedicantur Ecclesiis, piisque locis, potiùs ad divitias, & devoti animi ostentationem, quàm ad servitium in rebus ipsis divinis; qualium donationum exempla vetera multa adducit Renatus Chopinus *lib.* 3. *de sacra polit. tit.* 1. *ex num.* 2. Solorzanus *emblem.* 40. *per totum*. Hæc donaria potiùs sunt sacro commendata, & in templi ipsius dominium translata, quàm sacra, & commercio exempta, si perpetuo & irrevocabili animo hæc dona dedicata sunt, non verò si tantùm destinentur servitio templi, ad usum potiùs, quàm ad proprietatem, *l. servus* 35. *ff. de liber. caus.* secus si perpetuo animo, *l. servos* 17. *de alim. legat.* quæ res non fiunt sacræ ex donatione, *l. si non dum* 3. *C. de furtis:* qua doctrina abutitur impiè Connanus *lib.* 3. *commentar. cap.* 8. *in fine*, rectiùsque accipiunt Antonius Clarus & Silvius ad leges Regias *lib. singul. cap.* 9. & Cujacius *lib.* 9. *respons. Papin. in d. l. servos* 35. Inter quas res Ecclesiarum, & res sacras magna versatur differentia; nam res Ecclesiarum in commercio sunt, idcircò alienantur, licèt sub præscripta solemnitate; res verò sacræ divini juri sunt, *l.* 1. *ff. de rerum divis.* ergo servi tantùm donati Ecclesiæ permutari possunt cum aliis. Secundò difficilis valdè est exceptio præsentis prohibitionis de servis fugitivis, quatenus docent Patres, servos fugitivos alienari, & permutari posse: nam ex Senatusconsulto ad legem Flaviam de plagiariis facto, ille quoque incidit in legem Flaviam, qui fugam servi sui vendidit, *leg.* 2. *ff. ad legem Flaviam*, *l.* 5. *§. fin. C. eodem tit.* docent Antonius Matthæus *de criminibus in lib.* 48. *Pandect. tit.* 12. *cap.* 1. *num.* 6. Villota *de servis fugitivis*. Igitur non rectè in præsenti docetur, servos fugitivos alienari, & permutari posse.

4 De servis Ecclesiæ, & eorum operis. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, non minorem ecclesiastici patrimonii partem olim ex servis, & mancipiis constasse, quæ fideles pro redemptione peccatorum suorum inter vivos, aut testamento Ecclesiæ donabant; unde crebra eorum mentio in vetustioribus Ecclesiæ Conciliis, chartis donationum, & antiquis monumentis fit: plures Ecclesiæ canones congerit Anton. Augustinus *in epit. juris*, *lib.* 10. *ex tit.* 22. *usque ad* 27. & probat Nicolaus Lemaistre *lib.* 3. *juris eccles. c.* 4. *cum sequent.* ubi de servis, colonis, originariis, casatis, vassallis Ecclesiæ agit, de quibus jam aliqua adduxi *in cap.* 1. & 2. *de servis non ordin.* Circa servos autem illos Ecclesiæ tria examinanda sunt pro exactiori hujus textus illustratione. Primum versabitur circa functiones, & operas, quas illi Ecclesiæ impendebant: secundum de disciplina, in qua educabantur: tertium de gradu eorum, seu dignitate, ut in præsenti appellatur. Quoad primum tria functionum, seu operarum genera ipsi præstabant; aut enim religiosis erant obsequiis addicti, aut profanis, aut nec sacris, nec profanis operibus vacabant, sed tantùm tributo, sive annuo censu se subjectos fatebantur. Religiosas operas præstabant quoties testatores eos legaverant Ecclesiæ, vel ad custodiam, vel ad labes, & ruinas Ecclesiarum instaurandas, vel ad sepulchra observanda, purganda, & defendenda. De hoc autem servorum genere mentionem expressam facit canon 9. Concilii Parisiensis 3. cujus titulus est: *De famulatu, & ministerio servorum.* Vult enim Concil. Parisiense, ut servos à defuncto legatos pro sepulchris custodiendis nefas sit ab his functionibus avelli, quin etiam si testatores Ecclesiarum defensioni eos mancipaverint, eas strenuè tueantur, ibi: *De degeneribus servis, qui sepulchris defunctorum pro qualitate ipsius ministerii deputantur, hoc placuit observari, ut si qua ab auctoribus fuerint conditione dimissi, sive hæredibus* (id est sive hæredes eos deputaverint sepulchris parentum) *sive Ecclesiis fuerint deputati, voluntas defuncti circa eos in omnibus debeat observari: quod si Ecclesia de fisci functionibus in omni parte defenderit, Ecclesiæ, tamilli, quam posteri eorum defensione in omnibus potiantur, & occursum impendant.* Ubi per servos degeneres intelligit Lemaistre *d. lib.* 6. *cap.* 6. quos antiquis mediastinos dicebant, idest sine ullo artificio, & officio; quos ideò custodiam sepulchrorum, & occursum impendere explicat, juxta ritum antiquum Romanorum, apud quos in usu erat servos pileatos pompam funebrem anteire. Post religiosas operas, quas servi Ecclesiæ impendebant, sequuntur profanæ, quæ triplicis generis sunt; rusticæ, sive colonariæ; domesticæ, & militares. De colonariis extat cautum lege Alemanica, *tit.* 22. his verbis: *Servi Ecclesiæ tributa sua legitimè reddant, quindecim siclas de cervisia, porcum valentem tremisse uno, panem modia duo, pullos quinque, ova viginti; Ancillæ autem opera imposita sine neglecto faciant; servi dimidium sibi, & dimidium in dominico arativum reddant; & si super hæc est, sicut servi ecclesiastici, ita faciant, & tres dies ibi, & tres in dominico.* Quæ verba exponit Lemaistre *dicto cap.* 6. Operas domesticas impendebant juxta ministerium illis præscriptum ab Episcopo, vel Ecclesiæ Prælato. Unde in chronico Constantiensi, *cap.* 19. in vita Sancti Gebardi legitur, post exstructum monasterium servos ad monachorum monasteria deputasse, ibi: *Post hæc convocatis servis suis elegit ex eis optimos quosque, & constituit ex eis cocos, pistores, caupones, fullones, sutores, & hortulanos, & carpentarios, & singulorum artium magistros.* Tandem militares operas impendebant, cùm opus erat Ecclesiam, aut res ejus à prædatione defendere, qui etiam equos suos tenebantur commodare quoties fratres illis egerent, ut sequitur in eodem chronico Constantiensi, ibi: *Constituit alios clientes, qui equitando deservirent, scilicet, ut semper parati essent ad equitandum quocunque necessitas exegisset, & ad commodandum fratribus cavallos suos, quocunque poscerent.*

Succedit disciplina servorum Ecclesiæ, ac modestia, 5 De disciplina, & gradu servorum Ecclesiæ.
quam magnopere in eis Ecclesia semper optavit; unde in Concil. Aurel. 4. sub Childeberto, *can.* 23. cautum fuit ita: *Servis Ecclesiæ, vel sacerdotum, prædas, & captivitates exercere non licet, quia iniquum est, ut quorum domini redemptionis præstare solent, suffragium, per servorum excessum disciplina ecclesiastica maculetur.* Educabantur quinque servi Ecclesiæ cum spe clericalis gradus, quibus si mores, studiaque honesta favebant, clericalis ordo concedebatur. Concil. Tolet. 4. *can.* 74. ibi: *De familiis Ecclesiæ constituere presbyteros, & diaconos per parochias liceat; quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat.* Concil. Emerit. *can.* 18. Toletanum 9. *can.* 11. ibi: *Qui ex familiis Ecclesiæ servituri devocantur in Clerum ab Episcopis suis, necesse est, ut libertatis percipiant donum; & si honestæ vitæ claruerint meritis, tunc demùm majoribus fungantur officiis: quos verò flagitii sordida verit incorrigibilis noxa, perpetua servitus conditionis releget in catenam.* Aliquando verò, ut eorum improbos mores compescerent Ecclesiæ Prælati usque ad membrorum truncationem deveniebant, quam emendationis speciem, ut indignam majestate sacerdotis reprehendit Synodus Emerit. *can.* 15. verbis his: *Placuit huic sancto Concilio, ut omnis potestas Episcopalis modum suæ ponat iræ, nec pro quolibet excessu cuilibet ex familia Ecclesiæ aliquod corporis membrum præsumat extirpare, aut auferre: quod si talis ejus erit culpa, advocato judice civitatis ad examen ejus deducatur.* Quoad servorum Ecclesiæ dignitatem, & privilegia, constat

constat eos eodem gradu, ac pretio, quo servos Regios fuisse; unde qui servum Ecclesiæ interfecisset, triplum restituere tenebatur; sicut qui servum Regium occiderat, *legib. Alemanicis, tit.* 8. ibi: *Si quis servum Ecclesiæ occiderit, in triplum componat, sicut solet servus Regis*. Et *tit.* 22. *de receptione servorum fugit.* ibi: *Si quis mancipium Ecclesiæ, aut servum, aut ancillam fugitivum receperit, aut ipse presbyter, requirat, aut missus ejus legitimus, & ille neglexerit reddere, & contra legem antisteterit, sicut solet aliis Alemanicis componere, ita & tripliciter componat*. Et legibus Ripuariorum *cap.* 9. cavetur: *Si quis regium hominem interfecerit, centum solidis culpa judicatur*. Et *cap.* 10. *Si quis hominem Ecclesiasticum occiderit, centum solidis culpa judicatur*. Præter hanc cum servis regiis parem conditionem, & illa fuit servorum Ecclesiæ prærogativa, ne fisci oneribus tenerentur, videlicet ne cogi possent ad angarias, & parangarias, sicut reliqui ex servis, qui vehicula, & operas suas conferre tenebantur. Concil. Tolet. 3. *can.* 22. ibi: *Quoniam cognovimus per multas civitates Ecclesiarum servos, & Episcoporum, vel omnium clericorum, a judicibus, vel actoribus publicis diversis angariis fatigari, omne Concilium a pietate Domini nostri poposcit, ut tales deinceps ausus inhibeat: sed servi suprascriptorum officiorum, in eorum usibus, vel Ecclesiæ laborent. Si quis verò judicum, aut actorum, clericum, aut servum clerici, vel Ecclesiæ in publicis, aut privatis negotiis occupare voluerit, à communione ecclesiastica privetur.*

6 *Traditur ratio decidendi.* Ex his apparet, mitissimum servitutis genus fuisse, quo servi Ecclesiæ tenebantur, & pium servitium, quod in Ecclesiam impendebant; & ita eos ab Ecclesia distrahi, & in laicam manum transferri, pœna, & supplicium servorum videbatur, qui meliorem, ac clementiorem dominum nancisci non poterant, quàm Ecclesiam, è cujus familia alienati, non tam mutasse servitutem videbantur, quàm amisisse libertatem, ut in præsenti textu docetur: quod & facilè suadetur si attendamus studium Ecclesiæ in extraneis servis ad eam confugientibus ab injuria dominorum liberandis, de quibus *in l. 1. C. de his qui ad Ecclesiam*: si enim servi atrocitatem dominorum metuentes, ad Ecclesiam confugiebant, non priùs ab ea avelli poterant, quàm si dominus solemnem sponsionem dedisset de servis non lædendis. Unde lucem sumit canon 39. Concilii Epaunensis: *Servus reatu atrociore culpabilis, si ad Ecclesiam confugerit, à corporalibus tantùm suppliciis excusetur; de capillis verò, vel quocunque opere, placuit à dominis juramenta non exigi*. Quid est vero juramentum de capillis non exigi? Id certè ex antiquo ritu illustratur; quippe servis negligentibus, atque otiosis capillos incidere, ac turpiter detondere mos fuit apud antiquos; nam flagellatio, & detonsio propria sunt servorum supplicia, ut patet *ex capitul. lib. 3. tit.* 30. ex legibus Longobard. *lib. 3. tit.* 7. *l.* 1. Volunt ergo Patres Concil. Epaunensis, posse compelli dominum, ut juret se non læsurum ulla parte corporis servum, qui Ecclesiam vindicem imploraverit: verùm non debere sacerdotem de non detondendo servo sacramentum exigere. Unde apparet, rectè Patres Ecclesiæ Gallicanæ in præsenti statuisse, injustum esse servos Ecclesiæ in laicos alienare, cùm tunc potiùs amittere libertatem, quàm novam experiri servitutem credantur. Accedit, nam servus Ecclesiæ adscriptus, & dicatus ejus ministerio, in quadam dignitate esse creditur, ut in præsenti docetur; unde nisi ex magna causa non potest iterum in servitutem laicorum redigi: si autem sint servi ipsi fugitivi, quia in ministerio, cui dicati, & adscripti sunt, deservire renuunt, & per consequens inutiles judicantur, possunt permutari, vel alio modo alienari, etiam in laicos, *ex d. capite fugitivi* 54. 12. *quæst.* 2.

7 *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà; nam permutatio servorum in præsenti prohibetur absolutè, etiam cum solemnitate, quia in tali alienatione omninò deficit causa; si verò fugitivi sint, tunc pro libito Episcopi alienare eos possunt, quia ipsa fuga præstat justam causam alienationi, *d. capite fugitivi*. Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione sciendum est, dominum servum fugitivum, dum in fuga est, non posse vendere, donare, vel alio modo alienare, *lib. 2. §. fin. ff. ad leg. Flaviam, l. 2. & 6. Cod. eod. tit. l. 5. C. de servis fugitivis, l. 35. §. si quis amico, ff. de contrah. emptione*, cujus prohibitionis rationem Glossa *in d. l. 6.* ex eo assignat, quod fuga species libertatis sit, *l. 17. §. 10. ff. de ædilit. edict.* unde sicut homo liber vendi non potest, sic similiter neque fugitivus. Glossam sequitur Odofredus *in d. l. 35. §. 3.* Sed hæc sententia sustineri non potest, siquidem valdè iniquum esset hominem liberum fugitivo, qui verè servus est, assimilare. Deinde quod Jureconsultus ait *in d. §. 10.* fugam speciem cujusdam libertatis esse, non ita ut sonat, accipiendum est, sed quod habito respectu ad fugiendi actum, videatur servus potestatem domini illusisse, cùm à nexibus dominicæ potestatis de facto se liberatum inveniat. Hæc igitur fuit Jurisconsulti mens, ni ipsius nos fallunt verba: *Idem rectè ait, libertatis cujusdam specie esse fugisse, hoc est potestate dominica in præsenti liberatum esse*. Unde meritò debet rejici supradicta interpretatio: & licèt eam Cujacius adducat *in recitatione ad d. l. 53. §. 3. de contrah. empt.* aliam tamen addit Cujacius *ubi suprà*, deductam *ex l. 1. C. de servis fugitivis*; qua docemur, fugitivum servum sui furtum facere: servum autem furtivum vendere nobis non licere, *l. si emptione, §. item emptor, de contrah. emption.* Hæc tamen ratio optimè adæquatur bonæ fidei possessori servi fugitivi, respectu cujus ad inhibendam usucapionem servi, pro furtivo habetur; unde si alii bonæ fidei possessor servum in fuga constitutum vendiderit, tanquam rei furtivæ venditio inutilis erit: sed cùm Senatusconsultum etiam ad dominos spectet, *l. 2. §. ult. ff. ad leg. Flav. de plag.* & respectu ipsorum furtivitatis vitium fingi non valeat, vera, & genuina ratio inquirenda est; eam tamen feliciùs edocet nos Cujacius *tom. 17. obs. cap.* 10. Inquit ergo, meritò inhibuisse Senatusconsultum alienationem servorum fugitivorum, ut à fuga deterreantur servi, si nec recipi se posse à quoquam impunè intellexerint, nec acquiri titulo ullo justo, veluti emptionis, aut donationis. Facit lex *6. C. hoc tit. de fugit. in fine*, ibi: *Sed etiam fugitivorum animos à fuga deterrere*. Conducuntque ad idem lex 2. *C. de agricolis, lib.* 12. lex 1. *§. illud, C. de Latin. libert.* lex *conveniret, ff. de pact.* Itaque mens ea fuit, quod acerbitas dominorum, quorum potestatem evaserunt servi, ipsos perpetuò comitaretur, ut ita servi deterrerentur, si nec recipi se posse à domino impunè, nec acquiri alteri etiam cum justo titulo intellexerint. Accedit, ne fugitivi pœnam fugæ eludant, quam nec venditor, qui dominus esse desiit, exacturus est; nec emptor, adversus quem non deliquit servus fugiendo: docent Villota, & Antonius Matthæus *ubi suprà*. Hoc tamen Senatusconsultum locum non habet in alienatione necessaria, quæ officio, vel sententia judicis fit, ut in casu legis 19. *§. 3. ff. communi divid.* ubi de servo fugitivo jubentur socii à judice licitationem facere, quæ quidem est species venditionis, *l. 3. ff. eod. tit. leg. 29. ff. famil. ercisc.* Similiter ita potest accipi textus *in l. 14. §. ult. ff. de servo corrupt.* si de servo fugitivo intelligatur; cujus quidem distractio tunc sustinebitur, quando quis alteri mandavit, ut fugitivum quæreret, & si apprehendisset, sibi emptum haberet; tunc enim mens Senatusconsulti non censetur illusa, cùm in id tempus emptio celebrata judicetur, quo jam servus desiit fugitivus esse, *l. 35. §. 3. ff. de contrah. empt.* Sed advertere debemus, quod si fugitivarius apprehenderit servum, eumque à domino comparaverit, minimè poterit, nisi consentiente domino, intra decem annos ad libertatem illum perducere: Paulus *lib. 5. sentent. tit. 6. de fugitivis*, §... ibi: *Servus à fugitivario comparatus, intra decem annos non potest manumitti citra prioris domini voluntatem*. De fugitivariis ultra Pauli locum sunt textus *in l. 18. ff. de præscript. verb. l. 1. C. Theod. si vaga mancipia*. Fugitivarii dicebantur illi, qui mancipia fugitiva persequebantur, & apprehensos dominis certa mercede restituebant. M. Varo *lib. 3. de re rustic. cap.* 14. Florus *lib. 3. hist. cap.* 20. Cujacius *lib. 5. obs. cap.* 8. Laur. Pignor. *de servis, pag.* 15. Etiam prædictum Senatusconsultum locum non habet in servo fugitivo legato; nam legari eum posse, constat *ex l. cùm servis 39. §. fin. l. 84. §. 10. ff. de legat.* 1. cùm cesset ratio suprà adducta, videlicet quia si servi in fuga perseverent, necessariò morte domini ab ipsius indignatione liberantur. His suppositis pro dictæ difficultatis solutione dicendum est, in præsenti textu non agi de servo fugitivo in fuga persistente, sed qui aliquando fugere consuevit; nam etsi fugitivus regulariter dicatur ille, qui certo proposito non redeundi dominum dereliquit, *in l. 17. §. 1. & 2. l. bovem 43. §. 1. ff. de ædilit. edict. l. 225. ff. de V. S.* Valentia *illustr. lib. 1. tr. 2. cap. 10. num.* 3. tamen plerumque accipitur pro eo, qui propriè non fugit, sed frequenter sine causa vagatur, seriusque domum redit, de quo Ulpianus *in l. 17. §. erronem 14. ff. de ædilit. edict. d. l. 225. ff. de V. S.* quam distinctionem agnoscit Horatius *lib. 2. satyr. 7. vers.* 112.

Non horam tecum esse potest, non otia rectè
Ponere: teque ipsum vitas, fugitivus, & erro.

De quo servo errone accipiendus est præsens textus. In hac tamen tractatione de servis fugitivis observandi sunt textus *in l. quæro, l. mora, ff. de verb. obl. leg. si libertus, ff. de oper. libert. l. arboribus 12. §. de illo, ff. de usufruct. l. si servum*

15. ff. de publiciana, *l. Julianus 13. §. 1. ff. de act. empti*, *l. 14. §. ult. ff. de servo corrupt. l. 1. Cod. de praescript. longi tempor. l. servus 17. §. illud*, *ff. de furtis*, *l. 1. §. per servum*, ubi Valentia, *ff. de acquir. possess. l. 4. §. si quis fugitivum*, *ff. de doli except. l. 53. §. fugitivum*, *l. ancilla 62. ff. de furtis l. 22. §. fugitivus*, *ff. mandati*, *l. 10. 11. & 12. ff. de liber. caus. l. servus 82. ff. de legat. 3. l. fugitivus 15. leg. hominem 34. §. & cum fugitivus*, *ff. de solut. l. 1. C. de aedilit. action.* Papinianus *libro singul. respons. tit. de fugitivis inquirendis*, Paulus *lib. 4. sentent. tit. de fugitivis*.

8. Exponitur c. nulli 5. de rebus eccles. Sed praesenti assestioni primò obstat textus *in cap. nulli 5. de rebus Eccles. non alien.* ibi: *Rusticum mancipium*. Ubi dum generaliter prohibetur alienatio rerum ecclesiae, inter alias res, quae recensentur, refertur mancipium rusticum tantùm: ergo quia mancipia urbana alienari possunt, & per consequens non rectè in praesenti prohibetur indistinctè permutatio servorum Ecclesiae. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu specialiter referri mancipium rusticum, non autem urbanum; quia cùm ageretur de alienatione prohibita rerum immobilium, & rusticum tantùm mancipium inter immobilia enumeretur, *leg. si quis inquilinos*, *ff. de legat. 1. leg. jubemus*, *Cod. de sacros. Eccles.* ideò nec longo tempore praescribi, nisi ut res immobilis, potest, *leg. quemadmodum*, *Codice de agricol. libro 11.* ideò non de mancipio urbano, sed tantùm de rustico mentio fit in eo textu; non tamen exinde deducitur, mancipium urbanum Ecclesiae alienari, aut permutari posse.

Secundò obstat textus *in cap. ecclesiasticis 67. 12. qu. 2.* ubi refertur, servum Ecclesiae donatum fuisse Theodono Consiliario; & docetur similem donationem ratam, firmamque esse debere: ergo non rectè in praesenti statuitur, servos Ecclesiae permutatione, aut alio simili titulo in laicos transferri non posse. Qua difficultate nonnulli oppressi docuerunt textum illum auctoritate carere, & apochryphum esse: quae sententia facilè refellitur; siquidem textus ille est D. Gregorii, & inter ejus epistolas reperitur, *lib. 2. indict. epist. 118.* Quare hac, & aliis omissis sententiis, Luna, & Arellanus *d. antinom. 4. num. 13.* existimant, in eo textu donatum fuisse Acosimum servum, non ut ejus dominium quiritarium transferretur in Theodonum, sed tantùm bonitarium. Verùm haec interpretatio apertè opponitur verbis ipsius textus, ibi: *Juri, dominioque tuo tradi*, *darique praecipimus*. Quae omnia important perfectam dominii traditionem, praecipuè accedente titulo habili donationis, *§. 1. Institut. de donat.* quare omissis his sententiis, facilè, respondetur, si observemus, in eo textu ipsum Romanum Pontificem ex justa causa donasse servum Ecclesiae Theodono benefactori: unde cùm ex justa causa ipse Romanus Pontifex donasset, meritò docetur, donationem vires habuisse. Etiam hic opponi potest textus *in can. 2. Concil. Hispal. 1.* 9 Exponitur c. ecclesiasticis 12. q. 2.

C A P U T V.

a Urbanus III.

QUaesitum est ex parte tua, si commutationes fieri valent praebendarum, cùm commutatio dignitatum in *b* Turonensi fuerit Concilio interdicta. Sunt enim quidam, qui praebendae suae cedunt, & juri renunciant, ut majorem praebendam obtineant, vel ex hoc certam summam pecuniae *c* consequantur: quod quidem est honestati contrarium, & simoniacam proculdubio continet pravitatem. Generaliter itaque teneas, quod commutationes praebendarum de jure fieri non possunt, praesertim pactione *d* praemissa, quae circa spiritualia, vel annexa spiritualibus labem semper continet simoniae. Si autem Episcopus causam inspexerit *e* necessariam, licitè poterit de uno loco ad alium transferre personas, ut quae in uno loco minùs utiles sunt, alibi se valeant utiliùs exercere.

N O T AE.

1 a URbanus III.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex: ex ipsa autem collectione ita integram hujus textus restituo.

b *Turonensi Concilio.*) De quo *in cap. majoribus 8. de praebend.* ubi nominatim permutationes prohibentur.

2 c *Pecuniae consequantur.*) Cùm haec verba omittantur in hac Raymundi collectione, anxiè laborant Interpretes in exponendo, quare permutatio beneficiorum tanquam simoniaca in praesenti specie improbetur? Et certè nullo pretio intercedente permutationem ipsam beneficiorum, ut illicitam, improbatam esse constat *ex dicto cap. majoribus*, *cap. cùm olim*, *hoc titulo*: & talem pactionem ut simoniacam rejici docuerunt plures relati à Garzia *p. 11. de benef. cap. 4. num. 57.* Gibalino *de simonia*, *qu. 13. in fine*.

d *Pactione praemissa.*) Quatenus pactiones circa beneficium factae improbentur, exposuimus, *in c. fin. de pactis*, *c. nisi essent*, *de praebendis*, ubi haec verba illustravimus.

e *Causam necessariam.*) Requiritur ergo causa, ut superior permutationi auctoritatem praestet, ut docent Duarenus *lib. 8. de sacris*, *cap. 3.* Garzia *cap. 4. num. 44.* Gibalinus *de simonia*, *q. 14. consect. 13.* quia cum similes permutationes sint prohibitae, & odiosae, exigitur causa, ut in illis Episcopus dispenset, aliàs si sine causa talem permutationem approbaverit, erit non solùm illicita, verùm & invalida talis permutatio, ut resolvit Gibalinus *dicto consect. 13.* Nec quaelibet causa sufficit, sed desideratur ea, quae respiciat commodum spirituale, non temporale, ita ut saltem reductivè utilitas permutantium reducatur ad utilitatem, seu necessitatem Ecclesiae, ut post D. Thomam *in 4. distinct. 25. quaest. 3. art. 3.* resolvunt Sylvester *verbo Permutatio 2. num 3.* pluribus relatis, Barbosa *de jure Eccles. lib. 3. cap. 15. num. 172.* 3

C A P U T VI.

Innocentius III. *Senonensi a Archiepiscopo*.

CUm olim Magister S. & B. Archidiaconatum, & Praeposituram adinvicem commutassent. *Et infrà*: Licèt praedictus Magister ab initio sponte fuerit de permutatione confessus, idem tamen B. eam inficiabatur omninò, proponens quod ipse Praeposituram sine conditione qualibet *b* resignavit, & post resignationem praedicti Magistri Archidiaconatum fuerat assequutus. *Et infrà*: Cùm ergo nobis constaret, quod ipse suum praestiterit permutationi consensum, praedictus autem magister suum publicè fateretur errorem, & hunc Praepositura, & illum Archidiaconatu curavimus *c* spoliare, super hoc diffinitivam contra eos sententiam proferentes.

N O T AE.

1 a SEnonensi.) Ita etiam habetur *in cap. unico*, *hoc tit. in 3. collect.* integram autem hujus textus retuli, & epigraphen exposui *in c. cùm olim*, *de offic. deleg.*

2 b *Resignavit.*) Quae resignatio facienda erat in manibus Ordinarii, ut infrà dicemus; & si beneficium erat jurispatronatus, ipsorum patronorum consensus expectandus erat, *cap. cùm inter*, *de elect. cap. nobis*, *de jurepatron.* notavit Boetius Epon. *in praesenti*, *num. 110.*

c *Spoliare.*) Quae spoliatio justè à Pontifice facta fuit post confessionem ipsius Archidiaconi, ut notavit Boetius Epon. *ubi suprà*, *num. 115.* 3

CAPUT

C A P U T VII.

Innocentius III. *Archiepiscopo, & Præposito S. Andreæ & Scholastico S. Petri* a *Coloniensis*.

CUm universorum fidelium ab ipso Domino Jesu-Christo pastoralis sit nobis cura commissa, solicitudini nostræ dignoscitur expedire, ut sic debeamus quoslibet in suis rationibus consovere, quod aliorum jura in conspectu Ecclesiæ dispendium non sustineant, sed firma & illibata debeant permanere. Intelleximus siquidem (dilecto filio Gisliberto Canonico Sancti Joannis in Leodio referente) quod cùm ipse, & Lambertus Clericus, ducti quadam animi levitate, de permutatione præbendarum suarum inter se tractare cœpissent, quia utilitatem utriusque imminere credebant: tamen idem L. clericus occasione dictæ permutationis, præbenda ejusdem G. quam in Ecclesia Sanctæ Mariæ *b* Namucen. habebat, cuidam suo consanguineo assignata, præbendam Sancti Bartholomæi, quam sæpedicto G. repromiserat, nequaquam voluit resignare: & sic idem G. (ut asserit) sua spe remansit omninò frustratus. Cumque super hoc in præsentia venerabilis fratris nostri *c* Leodien. Episcopi fuisset diutiùs litigatum, tandem idem L. Sedem Apostolicam appellavit: & cùm dictus G. ad nostram præsentiam non sine magno periculo, & labore accessisset, idem L. nec venit, nec pro se curavit sufficientem mittere responsalem. Cùm igitur *d* deceptis, & non decipientibus jura subveniant; fraus etiam, & dolus nemini debeant patrocinium impertiri: licèt ipsi per *e* se de jure non possent ecclesiastica beneficia permutare, ut tandem simplicitati venia tribuatur, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis constiterit, prætaxatum G. taliter fuisse deceptum, ab ipsa Namucen. præbenda, quam diu dicitur possedisse, amoto consanguineo ipsius L. vel quolibet alio illicito detentore, eandem sublato appellationis obstaculo, G. faciatis restitui memorato, & eundem ipsius pacifica possessione gaudere. Nullis litteris, &c. Quod si non omnes, tu frater Archiepiscope, cum eorum altero, &c.

N O T Æ.

1 a *COlonien.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de præbend. cap.* 2. & in epistolis Innocentii III. editis à Cardinale Sirleto, *fol.* 39. ex quo codice ita restituo integram hujus textus. Colonia Agrippina urbs est celeberrima ad Rhenum fluvium, Ubiorum Metropolis, condita tempore Augusti à M. Agrippa, à quo nomen accepit: habuit Ecclesiam Cathedralem jam à primo sæculo Ecclesiæ, ut refert Kratepolius *in catalogo Archiepiscoporum Coloniæ*. Brunoni quarto ejus Præsuli missa est præsens epistola, de quo nonnulla tradit Kratepolius *ubi suprà*, *fol.* 69.

b *Namucensis.*) Namucensis Ecclesia est in Germania, cujus Præsulum seriem refert Bucelinus *tom.* 1. *German. fol.* 202.

2 c *Leodiensis.*) Hugonis videlicet de Petraponte, de quo alibi egi, & plura tradit Kratepolius *in catalogo Præsulum Ecclesiæ Leodiensis*.

3 d *Deceptis, & non decipientibus.*) Deceptio fuit in eo, quod Lambertus Gerardum ad resignandum priùs callidè videtur induxisse, nec tamen vicissim resignare voluerit, nec Episcopum pro permutatione comprobanda adire. Sententia autem, qua hìc utitur Innocentius, extat *in lege secunda* §. *verba*, *ff. ad Velle-janum*.

4 e *Ipsi per se.*) Licèt beneficiati possint se obligare ad faciendam permutationem beneficiorum, & de ea tractare, ex hoc textu ibi, *Inter se tractare cœpissent*, *cap. unico*, *hoc tit. in* 6. tamen talis conventio pendet ab auctoritate superioris, ita ut nisi superior consensum præbeat, nulla sit, quia ipsi per se talem permutationem perficere non valent. Lessius *lib.* 2. *de justitia*, *c.* 35. *dub.* 17. Suarez *lib.* 4. *de simonia*, *cap.* 35. *num.* 8. Gibalinus *eodem tractatu*, *quæst.* 14. *consect.* 12. *per totum*.

COMMENTARIUM.

5 *Conclusio deducitur, & probatur.* EX his tribus decisionibus sequens deducitur assertio: *Permutatio præbendæ, seu beneficii, facta irrequisito proprio Prælato, nulla est; immò qui permutavit propria auctoritate, privatur beneficio ita permutato.* Probant eam textus *in cap. majoribus* 8. *de præbend. cap. unico, hoc tit. in* 6. *Clement. unica*, *hoc tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Gatanna, idem Barbosa *lib.* 3. *juris Ecclef. cap.* 13. §. 5. Cujacius, Bartholomæus, Sanchez, & Boetius Epon. *in præsenti*, Joannes Nicolaus *de benef. tit.* 5. *cap.* 1. Rufiniacus *lib.* 3. *constit. tit.* 32. Duarenus *lib.* 8. *de sacris Ecclef. cap.* 3. Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. cap.* 3. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *cap.* 30. & 31. Corvinus *lib.* 1. *aphorism. juris Pontif. tit.* 13. Joannes Dartis *de benef. sect.* 10. *cap.* 4. latè Gibalinus *de simonia q.* 14. *consect.* 4. *cum seq.*

6 *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Beneficia ecclesiastica, tam præbendæ, quàm dignitates, permutari jure possunt, *cap. cum venerabilis* 6. *de except. cap. inter* 18. *de præbend.* Ergo non rectè in præsenti talis permutatio improbatur. Facit optima ratio, nam res spiritualis permutari potest, *cap. super eo*, *de transact. cap. fin.* ubi dicemus, *hoc tit.* Ergo cùm beneficium permutatur cum beneficio, quia res spiritualis datur pro spirituali, non est ratio cur improbetur talis permutatio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam labes simoniæ non committitur, nisi pro re spirituali detur temporalis, *cap. qui studet*, 1. *qu.* 1. *cap. Salvator*, 1. *qu.* 3. Sed in permutatione beneficiorum, quamvis adsit pactum, nihil temporale intercedit: igitur non est ratio, quare improbetur.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, & disciplinæ ecclesiasticæ valde consona; 7 *De permutatione Beneficiorum.* nam si antiquos Ecclesiæ canones, quorum verba retuli in titulis *de translat. Episc.* & *de renunc.* attentè legamus, non inveniemus, olim licuisse beneficiariis beneficium ecclesiasticum habentibus propriam Ecclesiam deserere, ad aliamque se transferre, aut Ecclesiæ, cui mancipati fuerint per ordinationem, renunciare irrequisito proprio Episcopo: unde juri consentaneum est, ut privata auctoritate non possint beneficiarii proprias Ecclesias deserere, & alias acquirere. Facit etiam, nam hujusmodi permutatio fieri nequit sine reciproca renunciatione, quæ inconsulto proprio Episcopo fieri nequit, ex rationibus congestis *in cap. admonet*, *de renunc.* Igitur per consequens non poterit fieri permutatio. Accedit etiam, quod cùm beneficium non possit absque institutione canonica obtineri, *cap.* 1. *cum vulgatis*, *de reg. jur. lib.* 6. & partes non possint sibi invicem institutionem facere, sequitur necessariò, permutationem ab ipsis factam propria auctoritate nullius esse momenti. Tandem facit, nam permutatio rei alienæ nulla est, *lib.* 1. §. *ult. ff. de rerum permut.* sed beneficiarii non sunt domini beneficiorum, sed tantùm usufructuarii, seu œconomi, *cap. cæterùm*, *de donat.* Igitur non possunt propria auctoritate ipsa beneficia permutare. Undè talis permutatio beneficiorum adeò inaudita fuit pluribus Ecclesiæ sæculis, ut nec apud Gratianum, cæterosque Decretistas ulla ejus mentio extet, usquedum in Concilio Turonensi relato *in cap. majoribus* 8. *de præbend.* dum sectio præbendarum prohibita fuit, simul Patres improbarunt commutationes præbendarum; quam prohibitionem firmarunt Urbanus III. Clemens III. Innocentius III. in præsentibus juribus; & S. Pius V. in sua constitutione 42. quæ incipit, *Officium*, suspendens omnes facultates Ordinariorum admittendi quascunque resignationes beneficiorum: & constitutione 58. eas tantùm permutationes permittit, quæ juri consonæ sint, his verbis: *Adhuc beneficiorum, & officiorum permutationes admittere, quæ canonicis sanctionibus, & Apostolicis constitutionibus permittuntur, id est quæ auctoritate Episcopi ex justa causa celebrantur.*

Auctoritate autem Episcopi permutationes beneficiorum celebrari possunt; & appellatione Episcopi comprehenditur quicunque habens auctoritatem Episcopalem, qui in proprio territorio similes permutationes admittere potest. 8 *De Episcopo permutationem admittente.* Suarez *dicto lib.* 4. *de simonia*, *cap.* 32. *nu.* 14. Gibalinus *eodem tract. qu.* 14. *consect.* 8. *num.* 5. Ratio est, quia quotiescunque aliquid competit Episcopo ratione

ne jurisdictionis, non verò ordinis, id peragi potest ab aliis, qui eandem jurisdictionem exercent. Nec interest, quod institutio beneficiorum ad aliquem spectet, veluti Archidiaconum, vel alium similem; nam adhuc permutatio facienda est coram ipso Episcopo, non verò coram eo, ad quem institutio spectat. Ratio est, quia auctoritas Episcopi non desideratur, ut institutionem in ipsis beneficiis faciat, sed ut agnoscat, an justa causa subsit in ipsa permutatione, & an simoniæ labes interveniat: quare alius quàm Episcopus, seu qui jurisdictionem Episcopalem exercet, non potest auctoritatem simili permutationi præstare, ut defendit Gibalinus *d. consectar. 7. num. 6.* Ultra auctoritatem Episcopi desideratur consensus collatorum, eorumque quorum interest collationem fieri, vel non. Garzia *de benefic. d. cap. 4. num. 74.* Gibalinus *ubi supra.*

9 Nec obstat difficultas suprà adducta; nam jura ibi adducta procedunt in permutationibus factis auctoritate superioris, ex præsenti textu, cui convenit lex 63. *tit.* 5. *partit.* 1. Nec obstat primum augmentum difficultatis, nam verum est, rem spiritualem posse permutari cum re spirituali, accedente consensu superioris. Unde etiam præcedente Episcopi auctoritate valebit permutatio beneficii cum beneficio. Nec obstat aliud difficultatis augmentum: nam licèt cùm beneficium permutatur cum beneficio purè, & absolutè, non interveniat simonia, juxtà veriorem sententiam; tamen quia propter inæqualitatem fructuum facilè simonia interveniet, & similes pactiones illicitæ, probrosæque judicantur; ideò examen Episcopi præcedere debet, ut talis permutatio licita sit: an verò data inæqualitate fructuum possit pensio auctoritate Episcopi constitui in alio beneficio, aliaque ad permutationem beneficiorum spectantia, prosequuntur in præsenti Bartolus, Sanchez, & Boetius Epon. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

CAPUT VIII.

a Clemens III.

AD quæstiones solvendas. *Et infrà:* Intelleximus ex litteris tuis, quod duæ conventuales Ecclesiæ sunt in tua diœcesi constitutæ, quarum utraque parochialem habet Ecclesiam cum possessionibus magis alteri, quàm sibi vicinam. Illis autem desiderantibus permutare eas, cùm illarum alteram respectu meliorum proventuum plus abundet; & ideò sibi postulet adjici certam summam pecuniæ numeratæ, ut sic ad æqualitatem permutationis valeant pervenire, utrum posset id licitè fieri, extitit dubitatum; quam ob causam Sedem Apostolicam consuluisti. Licèt itaque tuæ discretionis industriam ignorare minimè putemus, quid super eodem articulo sit agendum nihilominus tuæ prudentiæ respondemus, quod cùm de dictis parochialibus Ecclesiis per se queat permutatio celebrari, & in permutatione possessionum per se non sit inhibitum, si altera ratione possessionum alteri præponderet, pecuniam posse refundi de ipsarum possessionibus ad invicem, prout visum fuerit expedire: & refusa certa pecuniæ quantitate, poterit contractus permutationis iniri; sic tamen quod illi contractus nequaquam sibi invicem misceantur.

NOTÆ.

1 a CLemens III.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec integram habemus, ut indè cognosci possit, de quibus monasteriis in præsenti agatur.

CAPUT ULTIMUM.

a Gregorius IX. *Beton. & Fungin. Abbatibus.*

EXhibita nobis Abbatis, & Conventus sancti b Martini de Pannonia petitio continebat, quod cùm super causa, quæ inter ipsos ex una parte, & Præpositum Albanen. ex altera super quibusdam c decimationibus vertebatur, ad C. Capellanum nostrum, tunc in Hungaria commorantem, nostras litteras impetrassent, ipse ac Magister M. in quos utrimque tanquam in arbitros extit compromissum, arbitrati fuerunt, si dictus Præpositus obtineret decem millia solidorum regalium à Rege Hungariæ concedi monasterio memorato, ipsi ab earundem decimationum petitione cessarent. *Et infrà:* Quocirca mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis (cùm permutatio de spiritualibus ad temporalia improbetur) prædictum arbitrium, & quicquid secutum est ex eo, vel ob id, irritum decernatis.

NOTÆ.

1 a GRegorius IX.) Adeò corrupta est hæc inscriptio, & variè corrigitur à Glossa marginali, ut non facilè percipi possit, de quibus monasteriis, & Abbatibus in præsenti agatur.

b *Sancti Martini.*) De hoc monasterio egi *in cap. 19. de præscript.*

2 c *Decimationibus.*) Et ita patet, super decimis compromitti posse, transactionemque celebrari, ut probat Barbosa *de potest. Episcop. allegat.* 121. *in fine*, & notavi *in cap. 2. de transact.*

COMMENTARIUM.

3 IN his duabus decisionibus agitur de permutatione rerum spiritualium: pro quarum expositione sciendum est, circa permutationem spiritualium rerum nullam dari prohibitionem juris divini, quamvis cum pacto, & rigoroso contractu fiat, ut post D. Thomam, Durandum, & Covar. docet Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *de simon. cap.* 30. *num.* 5. nec etiam sacri canones aliquam labem simoniæ suspicantur in tali permutatione, ut post alios probat Gibalinus *de simoni.* 1. *p. qu.* 13. Deinde notandum est, quod si res permutatæ sint mixtæ ex spirituali, & temporali, ut res benedictæ, liquidò apparet, nullam in tali permutatione dari simonia, modò commutatio fiat ratione tantùm spiritualis annexi, & nulla fiat comparatio inter spirituale, & temporale; nam si temporale vilius commutetur cum alio temporali pretiosiori propter majorem quandam spiritualitatem, quam illud temporale vilius participat, exempli gratia rosarium benedictum pretiosæ materiæ commutatur cum viliori, quia istud habet plures benedictiones, & indulgentias, aut contactu plurium reliquiarum sacratius est, revera committitur simonia, quia non commutatur spirituale cum spirituali præcisè, sed emitur excessus ille, ut ita dicam, spiritualitatis, qui in uno reperitur, per excessum temporalis, quod est in alio: quando verò servatur proportio, ut nihil attendatur in commutatione spiritualis, nisi spirituale, & in commutatione temporalis, nisi temporale; & non compensetur spirituale unius cum temporali alterius, tunc nulla est simonia; quia tunc tantùm datur permutatio spiritualis cum spirituali, & temporalis cum temporali: quod si res ex spirituali & temporali mixtæ, sive compositæ habeant temporale diverso modo connexum cum spirituali, exempli gratia calix consecratus, & administratio sacramenti, seu beneficium, tunc committitur simonia, quæ commutatio non fit præcisè inter spiritualia, sed inter spirituale, & temporale; quia in rebus, in quibus temporale antecedenter se habet, id quod primariò, & per se datur, est illud temporale, cum quo deinde venit spirituale annexum: in eo autem, quod est concomitanter, aut consequenter annexum spirituali illi, quod primò datur, est spirituale,

tuale, ratione cujus obtinetur temporale in eo fundatum. Denique quando res est purè spiritualis, si cum alia mixta ex spirituali, & temporali commutetur, datur aliquid temporale pro spirituali; atque ideò non omnino permutatio celebratur inter spiritualia; unde rectè Clemens III. in præsenti textu ait, licitam esse permutationem duarum Ecclesiarum parochialium inter se, & etiam permutationem possessionum earundem Ecclesiarum fieri posse, atque excessum possessionum unius compensari aliqua pecunia, modò contractus illi non misceantur invicem: in ea enim specie commutatur spirituale cum spirituali, & temporale cum temporali: non tamen debent misceri contractus, Ecclesia videlicet non permutetur cum possessione; quia tunc cùm res spiritualis cum temporali permutetur, simonia committitur, ut in præsenti capite finali, ubi quia decimarum jus quid spirituale est, *cap. prohibemus, de decimis*, & permutabatur cum re temporali: ideò Gregorius IX. docet talem permutationem vires non habere. Dubium tamen est, tam apud Canonistas, quàm Theologos Moralistas, an inæqualitas beneficii, vel alterius rei spiritualis compensari possit pecunia, vel alia re temporali, ut in præsenti capite *ad quæstiones*? Et certum est, beneficii inæqualitatem compensari non posse pecunia, vel alia re temporali, ut docent Lessius *de justitia & jure lib. 2. cap. 35. dubio 17.* Pater Suarez *dicto lib. 4. de simonia, cap. 34. num. 10.* Gibalinus *eodem tractatu, quæst. 14.* facit textus *in cap. cùm pridem, de pactis*, ubi notavimus. Nec contrarium probatur in præsenti capite *ad quæstiones*, ubi propter æqualitatem Ecclesiarum permutatio admittitur, refusa certa pecuniæ quantitate: nam ut docuerunt Suarez ubi supra, *num. 13.* & Barbosa *in præsenti*, in hac permutatione non agitur de commutandis titulis beneficiorum, quæ erant unita monasteriis, & non possidebantur in titulum, sed in proprietatem reddituum, & bonorum temporalium; unde rectè ait Summus Pontifex, permutationem Ecclesiarum fieri posse, ut etiam possessiones ipsarum invicem permutari valere, & propter inæqualitatem ipsarum pecuniam intercedere posse, si contractus separentur, id est, si Ecclesiæ permutentur cum Ecclesiis, possessiones cum possessionibus; non verò si conjungantur: nam tunc, quia ex una parte Ecclesia dabatur, non poterat inæqualitas pecunia suppleri; sed quia possessiones Ecclesiæ annexæ omnino temporales erant, ideò pecunia earum inæqualitas suppleri poterat: prosequuntur latiùs Gibalinus *dicta q. 14. consect. 11.* Robertus *lib. 1. rerum judic. cap. 7.*

TITULUS XX.

De Feudis.

CAPUT PRIMUM.

Innocentius III. *Mauriensi a Episcopo.*

INsinuatione præsentium declaramus, quod *b* gageria, quam tu apud Argentinam à Nantelino dignosceris reperisse, Gaudefridi fratris ejus accedente consensu, à te potest liberè retineri, fructibus non computatis in sortem, ita videlicet, ut quamdiu fructus illos perceperis, in sortem minimè computandos, idem Nantelinus à servitio, in quo tibi, & Ecclesiæ tuæ pro feudo ipso tenetur, interim sit immunis.

NOTÆ.

a *MAuriensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* De Ecclesia Mauriensi nonnulla notavi *in cap. 1. de rebus Eccles.*

1 b *Gageria.*) Vox est Barbara, propria Theutonicorum, & significat pignus, ut docent Hostiensis *hic*, Cironius *ad tit. de pignor.*

COMMENTARIUM.

2 CUm certum juris principium sit, creditorem teneri imputare in sortem principalem fructus rei pignoratæ, *cap. ad nostram*, ubi plura Balboa, *de jurejurando, c. cùm contra*, ubi plura dabimus, *de pignor.* difficilis valde est præsens decisio, dum in ea docetur, dominum feudi, qui res feudales à vassallo pignori accepit, non teneri fructus ipsarum in sortem principalem imputare: quod etiam ab specie feudi deciditur *in c. conquestus, de usuris*; & in omni simili specie statuitur *in cap. 1. de usuris*, quæ Pontificum responsa eandem continent difficultatem, quare varias adduxerunt interpretationes repetentes in præsenti, & Doctores infrà laudandi. Aliqui afferunt, licitam esse hanc fructuum retentionem, quatenus æquipollet servitio, quod interim feudatario remittitur: ita docuerunt Innocentius *in præsenti*, Covar. *lib. 3. variar. c. 1. nu. 4.* Gaspar Rodriguez, *de annuis reddit. q. 7. n. 50.* Salas, *de usuris, dub. 31. n. 5.* Ugolinus, *eodem tractatu, c. 11. §. 1. num. 2.* probantque ex præsenti textu, ubi ait Innocentius, fructus hos percipi posse, si servitium debitum remittat vassallo dominus; satisque Innocentius innuit, compensationem quandam tunc fieri fructuum, & servitiorum: quam interpretationem alii impugnant. Primò quia ea servitiorum æstimatio, & cum fructibus compensatio vix iniri poterit, cùm servitia plerumque incerta sint, & non solùm in operis præstandis, verùm & in quibusdam aliis, quæ vix æstimari solent, aut possunt, consistant, ut in benevolentia, gratitudine, & consilio. Secundò, quia Innocentius in præsenti, & Alexander, *in dicto c. conquestus*, indistinctè affirmant, fructus imputandos non esse in sortem, nulla facta mentione compensationis; immò liberè concedunt domino feudi omnes, & quoscunque fructus percipere absque onere imputandi eos in sortem. Glossa *in præsenti, & in dicto c. 1. c. conquestus*, docet hoc specialiter statutum esse favore Ecclesiæ, ita ut in aliis dominis feudum possidentibus non idem procedat: sed cùm Pontifex in præsenti nullum jus novum condat, nec in hac parte ulla sit differentia feudi ecclesiastici, & laicalis, non apparet cur diversum jus in uno, ac in alio observari debeat. Immola *in præsenti*, & Mantica, *de tacitis convent.* existimarunt, in præsenti nullam dari usuram, quia fructus isti retinentur virtute antidoralis obligationis; id tamen minimè placet, quia licèt feudum beneficium sit, & vassallus videatur domino naturaliter obligatus ad antidora, id est, ad remunerationem, non tamen invitus cogitur ad remunerandum, quia quod naturaliter debetur, propriè non debetur, cùm in effectu peti non possit, *l. fidejussor 16. §. naturales, l. hæres 21. §. servo, ff. de fidejuss.* Petrus Gregorius, *lib. 1. de usuris*. Et licèt possit Dominus rei feudalis fructus justè percipere, cum illi remunerandi gratia rei feudalis possessio à vassallo tradita est; hoc procedit cùm libere, & ex liberalitate redditur: at in præsenti specie nullum liberalitatis, & voluntatis remunerandæ vestigium apparet: immò negotium à liberalitate longe differt, cum ponamus pro pecunia debita rem pignori dedisse, & nemo in necessitatibus liberalis existat, *leg. rem 18. ff. de adimend. legat.* Tandem Panormitanus, Hostiensis, Joannes Andreas, & alii relati à Covarruvia, & Salas, *ubi supra*, respondent, dominium utile vassalli in præsenti casu consolidari cum dominio directo domini creditoris; unde ille justè rei propriæ fructus percipit. Verum hanc dominii utriusque consolidationem doctè rejiciunt Covarruvias, *ubi suprà*, Binsfeldius, *in dicto c. 1. de usuris, q. 1.* nam si hoc esset verum feudum, non posset esse pignoris loco, quia dominium pignoris remanet penes debitorem, licèt possessio transeat in creditorem, *l. 1. C. de pignorat.* Deinde quia dominium hoc utile pretio æstimabile est, ideòque si pro mutuata pecunia transferretur, usurarius contractus redderetur.

Quare his, & aliis interpretationibus omissis, placet communis sententia, quæ docet, ex natura feudi provenire, ut fructus ipsius interim dum debitor vassallus non solvit pecuniam mutuam, domino cedant; nam cùm de 3 *Vera interpretatio hujus textus.*

natura feudi sit, ut vassallus domino suo obsequia præstet, consequens est, ut quamdiu sine illius culpa, & domino consentiente feudo caret, immunis sit ab obsequiis, & muneribus, quæ domino præstare tenebatur; & è contrario, cum re feudali penes dominum existente vassallus ab obsequiis præstandis liber sit, eadem ratio facit, ut interim fructus rei non percipiat, cum eo tempore cessset causa, ob quam illi res in feudum data est; & consequenter fructus domini sunt, qui ad nullum obsequium illum revocare valet: ita docuerunt Leotbardus, *de usuris q.* 14. *n.* 5. Canisius, *eodem tractatu*, *c.* 6. *n.* 4. Binsfeldius, *in dicto c.* 1. *q.* 1. Mudeus, *de pignor. tit. de pactis pignor. n.* 54. Cardinalis Lugo, *de justitia disp.* 25. *num.* 147. Arias de Mesa, *lib.* 3. *variar. c.* 46. *n.* 32. Balboa, *in cap. cum Bertholdus*, *n.* 50. *de re judic. & in cap. ad nostram*, *n.* 31. *de jurejur.* Avendanno, *de censibus c.* 10. *nu.* 16. Sed hæc communis interpretatio adhuc difficilis redditur ex sequentibus. Primò, nam cùm sæpissimè fructus superent valorem immunitatis ab obsequiis debitis, quibus interea vassallus eximitur, non apparet quomodo ille excessus fructuum retineri possit absque usura, cum tantùm ob pecuniam mutuò acceptam retineatur, maximè quoties feudi onera, aut ferè nulla, aut exigua sunt, ut militaris opera in bello quod neque ingruit, nec verosimiliter suscipiendum est; tunc enim immunitas per aliquod tempus ab illa militari obligatione æstimabilis non est, & tamen fructus feudi pingues omninò sunt. Igitur absque injustitia retineri nequeunt. Secundò, quia in feudis antiquis paternis, quæ industria, & labore, aut etiam sumptibus feudatariorum multò fertiliora reddita sunt, cum obsequia feudalia illis fructibus minimè respondeant, injustè retinentur à domino absque diminutione sortis. Tertiò, si feudatarius feudum emerit ab ipso domino, aut ab alio vassallo, tunc non erit datum feudum ob servitia præstanda; quare fructus illi non percipiuntur in compensationem obligationis, quam feudatarius contrahit ad similia obsequia; sed quia sunt fructus rei, cujus dominium utile emptum est justo pretio: quare etiam re illa domino pignori data, cum vassallus dominium utile retineat, debet fructus ejus percipere. Tandem aliquando accidit, vassallum præstare non solùm obsequia, verum & pensionem certam: quo casu si dominus ratione pignori fructus lucretur, & simul pensionem exigat, aperta usura committitur. Igitur non rectè docemur, dominum rei feudalis non teneri imputare fructus ipsius in sortem principalem.

4 Defenditur adducta interpretatio. Adhuc tamen retinenda est communis interpretatio, & pro ejus expositione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cum vassallus feudum regulare accepit, & domino pignori dedit; quo casu cogi non potest, quamdiu dominus fructus feudi percipit, obsequia præstare, quia iniquum esset, ut vassallus onus subiret, nullum autem commodum perciperet: nec in ipsa feudi constitutione caveri poterat, ut quoties feudum ad dominum rediret, etiam per oppignorationem, toto illo tempore fructus perciperet, & simul debita servitia exigeret. Secundus casus evenit, quando feudatarius feudum pretio sibi comparavit, & non gratis accepit: quo casu præsens decisio locum non habet, quia fructus illos emit feudatarius emendo feudum illis: ergo nequit privari absque injustitia, ut post Lessium, & Covarr. defendit Gibalinus, *de usuris lib.* 4. *c.* 3. *art.* 10. *qu.* 1. *n.* 1. Idem dicendum est de melioramentis rei feudalis à vassallo factis, quæ absque diminutione sortis à domino retineri nequeunt, quia fructus illi non sunt revera rei feudalis, sed rei alicujus, quæ ipsi accessit, aut fructus industriæ, & sumptuum, quos impendit feudatarius, & in quos dominus nullum jus sibi vindicare valet, ut illos abjiciat, vel retineat. Tertius casus, & proprius præsentis decisionis evenit, quoties feudum gratis omninò concessum fuit ob militaria obsequia, aliave similia, etiam adjuncta aliqua modica pensione in pretium feudi, quod gratuitum est, & beneficium; quia pensio tantùm solvitur in recognitionem dominii: quo casu si feudum pignori domino detur; dominus percipit ejus fructus, nec in sortem tenetur imputare, donec obsequia, aut pensionem non exigit, ut in præsenti cavetur; quia est natura, & conditio similis feudi, nec ullo damno inde afficitur vassallus, qui servitia, aut pensionem non præstat, si fructus non percipiat, ut latè probat Gibalinus, *d. q.* 1. *n. fin.* juxta quam doctrinam exponendus est textus, *in c. unico*, *de pignor. in* 5. *compil.* ibi: *Cùm sæpè contingat, Advocatos advocatias, quas in Ecclesia obtinent, aliis titulo pignoris obligare, in Ecclesiarum vestrarum non modicam læsionem: nos indemnitatis Ecclesiarum vestrarum paterna volentes solicitudine providere, vobis præsentium auctoritate concedimus, ut si Advocati Ecclesiarum vestrarum advocatias suas vobis obligare voluerint pignori, vos eas recipere valeatis, nec fructus provenientes ex eis in sortem teneamini computare. Hi autem, qui eas obligaverint, à servitio, in quo vobis pro Advocatis tenebatur, interim sint immunes.* Ubi agitur de Advocatis Ecclesiarum, qui sunt quasi beneficiarii, & feudatarii ipsarum, ut dicemus in titulo *de jurepatron.* Ex eadem ergo ratione, ex qua domini feudorum percipiunt fructus rerum feudalium, dum pignori subjectæ sunt, quia videlicèt vassalli interim debita obsequia non præstant; ex eadem ratione Advocati Ecclesiarum, qui advocatias Ecclesiis ipsi pignori obligarunt, quia servitia ipsa non impendunt, fructus non percipiunt; immò Ecclesia eos lucratur, nec tenetur in sortem imputare, ex præsenti textu. Hucusque tradita procedunt, nisi ex conjecturis appareat hoc genus contractus in fraudem usurarum initum fuisse, & ab inope vassallo extortum fœnerandi animo, quod ex modicitate pecuniæ, & læsione, & quantitate fructuum rei feudalis, ex egestate, & inopia debitoris, aliisque rerum, & personarum circumstantiis judex arbitrabitur, argumento legis *Nesennius*, *ff. de negot. gestis*, *l.* 3. *§. ejusdem*, *ff. de testibus*, docuit Leotbardus, *de usuris*, *q.* 14. *n.* 26.

Hæc tamen tradita sunt pro expositione præsentis textus, & textus *in d. c.* 8. *de usuris*; alia verò ratio est textus, *in c.* 1. *de usuris*; in eo enim agitur de beneficio, id est, de feudo injustè à laico vassallo detento: in qua specie cùm Ecclesia illud recuperare non posset, ideò si vassallus tale feudum pignori Ecclesiæ obligaverit, potest Ecclesia fructus percipere, nec tenetur in sortem imputare, quia Ecclesia tunc nihil alienum recipit, quod imputare, aut restituere teneatur; sed potiùs suum ab alio injustè detentum: docuit Arias de Mesa, *lib.* 3. *var. cap.* 46. *n.* 34. ubi rectè observat, quod etiamsi eo casu vassallus obsequia præstet, adhuc Ecclesia potest fructus retinere, nec tenetur eos in sortem imputare, quia eos ut proprios, non ut alienos recipit. 5 Exponitur c. 1. de usuris.

C A P U T II.

Idem *Archiepiscopo* a *Mediolanensi*, *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali*.

EX parte tua nostro est Apostolatui referatum, quod sæpiùs dubitasti, utrum cùm contingit *b* vassallum tuum decedere, & ad te feudum ipsius redire, feudum ejus alii liceat tibi dare; quamvis *c* juramento tenearis adstrictus, non infeudare de novo, Romano Pontifice inconsulto. Ad hæc, si vassallum tuum feudum *d* alienare contingat, an ipsius filium, vel consanguineum consortem ejusdem feudi de ipso valeas *e* investire. Alia quoque tua dubitatio continebat, ut cùm feudum alienatum repereris, quod per te facilè recuperare non potes, utrum possis alicui laico in feudum illud concedere, qui & illud recuperet, & in feudum per Ecclesiam recognoscat. Nos igitur super his de mente tua scrupulum volentes dubitationis auferre, præs. tibi m. quat. si quando præfati casus emerserint, in primo feudum decedentis liberè, si videris expedire, concedas: ac in secundo filium, vel consanguineum alienantis investies: in tertio feudum alienatum ei poteris licenter concedere, per quem ipsum Ecclesia valeat rehabere.

N O T Æ.

1 a MEdiolanensi.) Ita etiam habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Mediolanensi Ecclesia nonnulla notavi *in c. cùm adeò* 17. *de rescript.*

b *Vassallum.*) Circa voces senioris, vassi, & vassalli in jure feudorum passim occurrentes sciendum est, quod qui beneficii feudalis auctor est, cuique clientes subsunt, & dominium directum retinet, dominus dicitur, & senior, ut probat Hotbomanus, *disput. de feud. cap.* 3. Gibalinus, 2

balinus, *dicto lib. 4. de usuris, cap. 3. art. 2.* Vassus dicitur, qui beneficio feudali obstrictus est, *lib. 4. legum Franc. cap. 68.* ibi: *Vassi nostri, vassi Episcoporum.* Et *lib. 4. cap. 75.* ibi: *De vassis dominicis, qui adhuc intra casam serviunt, & tamdiu beneficium habere noscuntur, statutum est, ut cùm quinque ex his cum Imperatore domi remanserint, vassallos suos casatos secum non retineat, sed cum Comite, cujus pagensis est, ire permittat.* Inter vassos autem, & vassallos ea datur differentia, quod vassi dicuntur, qui feudum acceperunt ab Imperatore, vel Rege, ut Duces, & Comites; vassalli verò, qui ab ipsis feudum acceperunt: licèt postea vassi pro vassallis, & è contra accipi cœperint, ut probat Horhomanus, *de verb. feudal. verbo Vassallus*, Joannes Vossius, *de vitiis serm. lib. 1. cap. 7. & lib. 3. cap. 54. & lib. 11. cap. 19.* Lindembrogius, *in Glossario, verbo Vassallus*, doctè & fusè Gibalinus, *dicto cap. 3. art. 2. num. 7.*

c *Juramento.)* De hoc jurejurando tempore consecrationis ab Episcopo præstito nonnulla notavi *in cap. 7. de rebus Eccles.*

3 d *Alienare.)* Et per consequens illud amittat, ex constitutionibus enim Lotharii III. & Friderici I. feudum alienari non potest invito Domino, alioquin irrita est venditio, feudumque committitur. Guntherus *lib. 8. Ligurt.*

Si quis habens feudum, pretio, seu vendere totum,
Seu pro parte velit, Dominique licentia desit.
Seu dare, seu vadio supponere cogitur, illud
Qui dedit amittet, nec qui suscepit habebit.

Et paulò post:

Hæc magnus fieri vetuit Lotharius, at nos
Facta retractari volumus, facienda caveri.

Nec etiam potest donari piæ causæ, nisi ex consensu Domini. Auctor Anonymus vitæ Burchardi comitis, ibi: *Deprecatus est itaque eum, quatenus villam, quam de ejus beneficio tenebat, quæ Litias appellatur, Ecclesiæ Fossatensi daret, ita ut etiam prædium suæ possessionis, quod Ajureum dicitur, spontanea voluntate simul tribueret.* Postea tamen cùm feuda desciverint à sui natura, & patrimonii jure haberentur, cœperunt alienari soluto laudemio pristino domino, ut post Feudistas docuerunt Gibalinus, *dicto cap. 3. art. 6.* Hothomanus, *de feudis, cap. 34.* Duarenus, *in consuet. feud. cap. 13.* Altesserra, *de feud. cap. 15. per totum.*

4 e *Investire.)* Investitura est cessio solemnis feudi per hastam, vel vexillum, aliudve symbolum, quo dominus obligatur feudum alteri tradere, quem in vassallum habere vult. Vox barbara est, apud varias nationes usitata, ut post Feudistas probant Gibalinus, *dicto cap. 3. art. 8. per totum.* Bossius, *dicto lib. 3. cap. 16.* Lindembrogius, *verbo investire.* Et quia plerùmque res absentes in feudum concedebantur, & per symbolum possessio tradebatur, ipsa traditio investitura dicebatur. De variis traditionum symbolis egi, *in cap. 2. de consuet.*

COMMENTARIUM.

5 Conclusio probatur, & refertur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur conclusio: *Prælatus qui juravit non infeudare res Ecclesiæ, potest res jam infeudatas finito feudo iterum ex justa causa infeudare.* Non extat ab specie alia similis decisio in jure. Illustrant tamen eam assertionem ultra congestos in præsenti à Barbosa, *axioma 21.* Balboa, *in cap. ad aures, de præscript. n. 75.* Solorzanus, *lib. 3. polit. cap. 32.* Scortia, *in select. epit. 97. theorem. 239.* Fachineus, *lib. 7. controv. c. 71.* Petrus Gregorius, *lib. 7. syntagm. cap. 6.* Gibalinus, *lib. 4. de usuris, art. 3.* Vela, *tom. 1. dissert. 15.*

6 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Prælati Ecclesiarum res ipsius Ecclesiæ in feudum dare nequeunt, ex Decreto Urbani II. relato sub titulo *Episcopo, vel Abbate*, in usibus feudorum, ibi: *Item si Episcopus, vel Abbas, vel dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subjectæ sunt, & tituli vocantur, nullum habere vigorem, secundùm hoc, quod constitutum est à Papa Urbano in sancta Synodo, hoc est illud, quod post ejus decretum fuerit: quod autem antè datum fuerit, firmiter permanere debet.* Sed temporalis alienatio jus, seu naturam rei non mutat, *l. nemo 164. §. temporaria, ff. de reg. jur.* Igitur in præsenti specie Archiepiscopus Mediolanensis, qui propter jus commune, & juramentum à se tempore consecrationis præstitum res Ecclesiæ in feudum dare nequibat, nec jam in feudum concessas iterum finito feudo poterit infeudare. Augetur hæc difficultas ab specie ex eo, nam decimas in feudum datas Episcopus iterum infeudare non potest, quia prohibitus est decimas laicis in feudum dare, *cap. prohibemus, cap. quamvis, de decimis, cap. ad Apostolicæ, de his quæ fiunt à Prælat. c. 2. §. sanè, de decimis in 6.* Illustrant Covarr. *lib. 1. var. cap. 16. n. 5.* Fachineus, *lib. 7. controv. cap. 72.* Balboa, *in d. cap. ad aures n. 24.* Igitur idem dicendum est in aliis rebus Ecclesiæ in feudum dare consuetis.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, feudum à fide nominari nonnullos voluisse, cum feudistico Oberto *lib. 2. feudor. tit. 3. §. 2.* Verum potius fidelium, aut fidelitium dici debuerat. Cujacius ibi refert à quibusdam dictum fuisse feudum à fœdere, quasi fœdum. Verum nec Latina hæc vox est, neque à Latinis derivata, sed à Germanis, & Francis, à quibus feudum derivatum est à voce feida, quæ bellum, & inimicitias privatas significat, ut probat Vossius, *de vitiis sermon. lib. 2. cap. 6.* & constat ex legibus Longobardorum, *tit. 30.* ubi legitur: *Ut feida, quod est inimicitia, post acceptam compositionem postponatur.* Et *tit. 58.* ibi: *Propter feidam deponendam.* Et *lib. 1. tit. de homicid. liberi hominis*, ibi: *Quia filiæ ejus, quod fæmineo sexu esse probatur, non possunt faidam levare.* In legibus Francorum *lib. 4. tit. 49.* ibi: *Ubicumque culpa contigerit, unde feida crescere potest.* Inde quoque diffidare, est bellum indicere, seu inimicitias denunciare, *cap. 1. in fine de homicid. in 6.* Verrucius, *in Glossario, verbo Diffidare.* Cùm igitur clientelæ illæ instituerentur, ut quisque suos quasi devotos ad suas feidas, & contentiones persequendas paratos haberet, feuda dicta sunt, ut notarunt David Argent. *in select. tit. de feud. cap. 1.* Antonius de Bellis, *eod. tract. in princ.* Gibalinus, *lib. 4. de usuris, cap. 3. art. 2. n. 4.* & malè confundi feudum, cum fodero, & fredo, notavit Bosquetus *ad Innocentium III. lib. 1. epist. 25.* Quamvis autem feudum sit jus illud, quod vassallo à domino in suis rebus conceditur cùm obligatione fidei, & obsequii militaris, unde sæpiùs dicitur feudum inesse prædiis, & in illis constitui; obtinuit tamen usus, ut non modo contractus, quo feudum constituitur, verùm ipsa quoque prædia, in quibus constituitur, feuda dicantur. Unde passim legimus, feudum mutari alienari, oppignorari. Nec iste modus loquendi insolitus est, nam servitutes census, & jura prædiorum appellat prædia Celsus, *in l. quid aliud 86. ff. de verb. sign.* sic etiam agros militibus fruendos datos beneficia vocat Cicero 5. *in Verrem.* Metellus litteras ad Siciliæ civitates misit, per quas hortatur, & rogat, ut arent, & serant in beneficium populi Romani; & tamen certum est, aliud esse beneficium, aliud materiam beneficii. Appellatur etiam feudum beneficium, *lib. 2. feud. tit. 52. & lib. 1. capitul. c. 132. & lib. 3. c. 5. 19. & 20.* Hinc beneficiare, pro infeudare, vel feudum alicui tribuere. Sigebertus *in chron. anno* 1007. ibi: *Imperator seditione suorum coactus Valentianas Balduino Comiti beneficiavit, ut sibi contra motus suorum auxilio esset.* Nec hic loquendi mos abhorret à Romano; qui enim aliquid dono Populi Romani, aut Imperatoris benevola voluntate acceperant, & *beneficium* accepisse, & *beneficiarii* dicebantur. Unde Cæsar *lib. 2. de jure civili* scribit, se nullam partem belli in Hispania voluisse relinquere, quod magna esse Pompeji beneficia, & magnas clientelas in citeriori provincia sciebat. Cicero *lib. 2. de lege agraria*, sic: *Unusquisque studio, & suffragio suo viam sibi ad beneficium impetrandum munire posset.* An verò beneficia Ecclesiastica ab his beneficiis dicta sint, ut voluit Cujacius, *lib. 3. feudor. tit. 1.* notavi *in cap. 1. de præb.*

8 De feudorum origine.

Secundò sciendum est, circa feudorum originem varias esse DD. sententias. Cujacius, *in præfat. ad lib. 1. de feud.* à veteri Romano jure repetit: sed perquàm absurdum est, ab eo jure feuda deduci; siquidem Obertus ipse *lib. 2. feud. tit. 1.* fatetur, jus feudorum totum manasse ex consuetudine, nihilque commune habere cùm jure Romano; nec enim feuda repeti possunt à clientelis Romanorum: nam jura illa patronorum, & clientum erant merè personalia, nec in his intercedebat aliqua datio prædiorum, sed nuda erogatio sportularum, & annonarum. Jus verò feudorum in rebus tantùm soli consistit. Si à prædiis assignatis veteranis, de quibus *in l. in agris 22. ff. de acquir. domin.* feuda repetantur; non rectè, siquidem prædia illa limitanea erant, & in dominium veteranorum perpetuò transibant; feuda verò temporaria erant, nec eorum dominium in vassallum transfertur. Alii à legibus Longobardorum feuda repetunt, sed perperam, cùm Gerardus feudorum primus Interpres, natione Longobardus, jus feudorum antiquissimum esse testetur. Et planè commentitium est, quod nonnulli ajunt, Longobardos occupata Italiæ parte agros ducibus, & militibus divisisse sub iis conditionibus, quæ redactæ sunt in libris feudorum; nam in Longobardorum legibus, si demas quas addidere Carolus, aliique Franci & Germani Principes, nihil de feudis palam cautum reperi-

peritur: & occupata Italia per Longobardos, non alia legitur ratio instituta, quam quæ fuerat sub Gothis, nimirum tertia prædiorum erepta veteri possessori, vel tertiæ frugum vectigal indictum. Paulus Diaconus, *de gestis Longob. cap.* 18. ibi: *His diebus multi Nobilium Romanorum ob cupiditatem interfecti sunt; reliqui verò per hostes divisi, ut tertiam partem suarum frugum Longobardis persolverent, tributarii efficiuntur*. At de feudis altum silentium apud eos; unde audiendi non sunt Duarenus, *in comment. ad versus feudum, cap.* 3. Hothomanus, *de feud. cap.* 1. Fachineus, *lib.* 7. *controv. c.* 1. Gibalinus, *de usuris lib.* 4. *art.* 1. qui ex jure Longobardorum feudorum initium repetunt. Nec felicius Budeus, *in l.* 2. *ff. de orig. jur.* Zasius, *in epit. feud.* 1. *p.* originem referunt ad clientelas, quæ inter populi Romani Duces, & gentes illi subactas instituebantur, quos refellit Gibalinus *dicto c.* 1. Rectius ergo originem feudorum repetas à moribus Francorum; Franci enim rerum potiti in Gallia prædia divisere ducibus, & militibus beneficiario jure, sub lege fidei, & servitii, priusquam Longobardi Italiam attigissent: hoc jure Aureliano Duci Melodunense pagum beneficii nomine datum à Clodoveo refert Aymonius *lib.* 1. *hist. c.* 14. his verbis: (Unde cùm Clodoveus Regnum suum usque Sequanam, atque postmodum usque Ligerim fluvios ampliasset, Melodunum castrum eidem Aureliano cum totius Ducatu regionis jure beneficii concessit.) Unde jam ab illius regni cunabulis passim celebrantur Regileudes, sive leodes, id est, fideles, qui à Rege prædia tenebant sub lege fidei, & servitii. Gregorius Turon. *lib.* 3. *histor. Franc. cap.* 21. ibi: *Sed & ille muneribus placatus, à leodibus suis defensatus est, & in regnum stabilitus*. Aymonius, *lib.* 3. *cap.* 81. ibi: *Fuit autem Guntranus leudis suis benevolus, gentibus externis pacatus*. Et ut feuda manarunt ex moribus Galliæ, ex eis etiam secutæ sunt feudorum leges, veluti lex commissi ob feloniam, etiam olim in Gallia moribus, & proprio jure, quod jus Cismontanum appellat Joannes Saresbar. *ep.* 89. *ad Alex. III.* ibi: *Unde ut asserebat illustris Blesensium Comes Theobaldus, Princeps quidem justitiæ amator, & juris Cismontani peritissimus, ad quem Episcopus Vuintoniensis liberorum causam transmiserat, eo quod ad ipsum res ista jure feudi pertinebat, accitis potioribus Episcopis Galliæ, consilio eorum, aliorumque sapientum causa cognita, patre defuncto eos legitimos agnovit hæredes*. Cujus consuetudinis Gallicanæ in feudis receptæ mentio fit *in cap. dilecti, de arbitris, cap. cæterum, de judiciis:* probat latè hanc sententiam Altesserra, *de feud. cap.* 1. *per totum*. Auctores etiam librorum feudisticorum diversos faciunt Duarenus, Hothomanus & Fachineus, *ubi proximè*. Primi quidem libri Gerardum Nigrum, secundi, & tertii Obertum de Orto, auctores ipsorum laudant, qui fuerunt Consules Mediolanenses imperante Friderico I. Frinsingensis *lib.* 2. *de gestis Frider. c.* 12. Sed rectius ipse Hothomanus existimat, primum librum non unius auctoris opus esse, sed rapsodiam jam ex variorum auctorum scriptis suffarcinatam; quod probat ex perpetua ferè singularum paginarum inter se pugna, & discrepantia; deinde ex inepta eorundem præceptorum iisdem verbis iteratione; quod idem dicendum est de secundo libro, ipsumque farraginem esse juris feudistici asserit. Quantæ tamen auctoritatis sint libri illi, examinat Fachineus, *lib.* 7. *controv. cap.* 2. Rectè autem monet Cujacius, ibi, in his libris contineri mores & jus, quod gentes libenter servant, nisi cùm earum juri proprio aliquid contrarium statuitur.

9 Secundò sciendum est, quæ res in feudum dari possint? Et regula generalis concipienda est, in omnibus rebus immobilibus, in quibus ususfructus constitui potest, retenta proprietate penes dominum, in eisdem feudum constitui posse. Cujacius *lib.* 2. *feud. tit.* 1. Hothomanus, *de feud. c.* 14. Deinde in his rebus, quæ licèt immobiles non sint, immobilium jure gaudent, ut Imperia, Magistratus, jura, pensiones pecuniariæ, feudum constitui potest, ut probat latè Gibalinus, *de usuris lib.* 4. *cap.* 3. *per totum, art.* 4. in rebus verò mobilibus feudum constitui non poterat, ut probat Hothomanus, *lib.* 2. *feud. tit.* 1. & *d. cap.* 14. hodie tamen cùm jam natura feudorum mutata sit, & perpetuo jure constituantur, etiam in rebus mobilibus, & pecunia possunt constitui: illud tamen semper exigitur, ut res quæ in feudum datur, alienabilis sit, aliàs enim si alienari non posset, neque in feudum dari valeret. Ejusmodi verò sunt res litigiosæ, *l.* 2. *& ult. C. de litig.* fundus dotalis, *l.* 1. *& per tot. ff. de fund. dotal.* bona filii adventitia, *l.* 1. *C. de bonis matern.* res fideicommissariæ restitutioni obnoxiæ, *l. ult.* §. *sed quia, C. commun. de legat.* res communes, cum divisio postulata est, *l.* 1. *C. commun. divid.* tandem omnes res, quæ sive à lege, sive à testatore, sive pactione contrahentium alienari prohibentur, *l. ult. C. de rebus alien.* Unde cum res Ecclesiæ alienari prohibeantur absque justa causa, & certa solemnitate, ut probavi *in cap. nulli* 5. *de rebus Eccles.* Ideò Prælati similes res in feudum dare nequeunt, ex præsenti textu, & aliis suprà citatis.

De rebus quæ in feudum dari possint.

Magna est circa personas, quæ feudum dare possunt, 10
juris feudistici varietas, & dissonantia, quam sæpius observat, & conciliare conatur Hothomanus *de feud. cap.* 6. Illud certum est, dominum qui liberam habet bonorum suorum administrationem, posse dare illa in feudum, nisi speciali aliquo jure prohibeatur. Et omissis feudis majoribus, quæ tantùm supremi Principes dare possunt, feuda minora constituere possunt Episcopi, Abbates, Præpositi, & laici in aliqua dignitate constituti: potest & paterfamilias habens prædium allodiale, hoc est liberum ab omni feudo, illud alteri plebejo, aut rustico dare, *ex lib.* 2. *feudor. tit.* 3. nisi alienandi facultatem non habeat, ut sunt minores 25. annis sine curatoris auctoritate, quia neque illi aut liberè de suis bonis disponere, vel ea alienare possunt, *l. ult.* §. *is autem, C. de bonis, quæ lib.* maritus respectu rerum dotalium, ex traditis *in cap. ex rescripto, de jurejur.* mulier quæ luxuriosè vivit, *l. in mulieris* 15. *ff. de curat. furios.* alioquin mulier rectè feudum dare potest, *ex lib.* 2. *feudor. tit.* 3. §. 2. quia illa donare potest, *l. donari, ff. de donat.* Jure tamen Longobard. desiderabatur auctoritas tutoris, quia apud eos, sicut apud Romanos, mulier erat in perpetua tutela, *lib.* 2. *Legum Longobard. tit.* 10. Hoc tamen feudum à fœminis concessum, improprium esse dixit Hothoman. *de feudis cap.* 11. *sub finem*, ex defectu obsequii militaris, quod in eo non datur. Feudum autem sex modis acquiri probat Hothomanus, *d. disp. de feudis, cap.* 15. videlicet donatione, emptione, permutatione, successione, præscriptione, & investitura, quos sigillatim exponit Gibalinus, *d. lib.* 4. *cap.* 3. *art.* 7. *cum seq.*

Quinam feudum dare possunt.

Tandem ut modos, quibus feudum amittatur, agnoscamus, 11
sciendum est, feudum aliquando committi, aliquando amitti. Feudum committitur ob feloniam, id est, perfidiam, veluti ob fugam ad hostes, quod vassallis Comitis Jopensis evenisse refert Vuillelmus Tyrius, *lib.* 14. *belli sacri, cap.* 16. ibi: *Hæc videntes quidam de fidelibus ejus, relinquentes quæ ab eo habebant beneficia, meliores partes secuti ad Dominum Regem se contulerunt*. Feudum etiam committitur ob desertionem Domini, vel Principis in acie, & si servitium militare non impletur. Ordericus Vitalis, *lib.* 10. *histor. Eccles.* ibi: *Certum est, quod quisquis Dominum suum in mortis periculo sponte deserit, aliumque pro aviditate lucri appetit, seu militare servitium, quod ultrò pro defensione regni exhibere debet, Regi suo venale facit, eumque propriis spoliare dominiis contendit, judicio rationis, & æquitatis ut proditor judicabitur, & hæreditariis rebus meritò nudatus, extorris effugabitur*. Feudum etiam committitur ob malas consuetudines, id est novos census indictos. Robertus Montensis, *in chron. anno Domini* 1196. ibi: *Et forsan ideò prædictas munitiones perdiderant, quia malas consuetudines ipsi, & eorum antecessores diu ibi tenuerant*. Item committitur feudum, si vassallus dominum cucurbitaverit, id est, si uxoris domini, filiæ, aut nurus, aut sororis virginis, quæ adhuc in capillo est, pudicitiam attentarit, sive re ipsa corrumpetit, *lib.* 1. *feudorum tit.* 5. §. 1. & *lib.* 2. *tit.* 38. & 57. & *lib.* 3. *tit.* 2. §. 1. Cucurbitare autem dixerunt Feudistæ à barbara voce *corbita*, quod stuprum & infamiam significat, ut probat Gibalinus, *d. cap.* 3. *art.* 9. *num.* 4. Amittitur autem feudum ob delictum vassalli, vel extra: ob delictum, veluti propter necem domini, vulnusve illi illatum, *lib.* 1. *tit.* 17. *lib.* 2. *tit.* 51. *&* 57. *feudorum:* ob oppugnationem castri, *lib.* 2. *tit.* 57. ob accusationem, seu testimonium capitale, *lib.* 2. *tit.* 24. & *tit.* 33. *ff.* 2. ob celationem insidiarum, *lib.* 2. *tit.* 24. §. 4. *& tit.* 26. §. 18. & *tit.* 28. *ff.* 2. ob renunciationem secreti à patrono commissi, *lib.* 1. *feudorum, tit.* 17. oppignoratione, vel alienatione feudi sine permissu patroni, *lib.* 1. *tit.* 5. *ff.* 2. *lib.* 2. *tit.* 24. *ff.* 5. *tit.* 38. 44. & 48. Extra delictum feudum amittitur morte vassalli sine liberis legitimis, juxta conditionem feudi: item lapsu temporis, si feudum temporale sit. Hothomanus *de feudis cap.* 35. Feudum autem Ecclesiasticum ex constitutione Conradi non committitur in perpetuum ob noxam Episcopi, vel Abbatis, quia ut docetur *in cap. si Episcopum* 16. *q.* 6. delictum Prælati non debet nocere Ecclesiæ: sic decreto Friderici I. Halberstadensis, & Bremensis Episcopi feudis regalibus multati sunt in vitæ tempus, quod Friderico defuissent in expeditione Italica. Guntherus.

Quibus modis feudum amittatur.

Quin & Pontifices, Halberstadensis, & ille
Sub quo Brema fuit, tali regalia jura

Ami-

Amissæ nota, personæ scilicet ipsæ,
Non tamen Ecclesiæ; neque enim quod Pastor iniquè
Gesserit, Ecclesiæ fas est in damna refundi.

Feudi porrò commissum, exhæredationem vocitavit posterior ætas, quod ademptionis feudi eædem ferè sint causæ, quæ exhæredationis. Rogerus Hovedenus: *Vuillelmus Comes de Moretunio exhæredatus est de tota terra sua, quam habuit in Anglia.* Matthæus Vvestmonasteriensis anno Christi 1155. *Rex Anglorum Henricus exhæredavit Guilielmum Peverel causa beneficii, quod Ranulfo Comiti Cestrensi fuerat propinatum.* Feudo fisco commisso, id intra annum Princeps dimittere debet, ne culpa vassalli Domino feudi fraudi sit, ut in edicto Joannis Regis Anglorum ad annum Christi 1215. quod refert Matthæus Paris. ibi: *Nos autem non tenebimus terras eorum, qui convicti fuerint de felonia, nisi per annum unum, & unum diem; & tunc reddantur terræ Dominis feudorum.* Majora feuda, puta Ducatus, & Comitatus, lege feudorum redeunt ad Principem, deficientibus masculis hæredibus. Hoc jure morte Friderici Mosellanorum Ducis sine hæredibus masculis, Ducatus ad Imperatorem reversus est anno Christi 1034. Sigebertus ibi: *Friderico Mosellanorum Duce mortuo, quia mares filios non habebat, quibus Ducatus competeret, Gothelus Dux impetrato ab Imperatore etiam Mosellanorum Ducatu, in Lotharingia penitus principatur.* Tandem quoad modum, ex quo diximus finiri feudum morte vassalli, sciendum est, feuda ab initio fuisse temporaria, & precaria, ita ut morte accipientis finirentur, ut probat Altesserra, *de feudis, c. 2. per totum;* idcoque plerumque in feudis fisci, vel Ecclesiæ lex dicebatur, ut eorum descriptio fieret, ne lapsu temporis interverterentur, & in allodium, seu dominium perpetuum redigerentur. Concilium Meldense sub Carolo Calvo *can. 20.* ibi: *Quia maximè quod ad Rempublicam pertinuit, aut præreptione in beneficiario jure, aut in allodio absorptum habetur, videtur nobis utile, & necessarium, ut fideles, & strenuos missos ex utroque ordine per singulos Comitatus Regni vestri mittatis, qui omnia diligenter imbrevient, quæ tempore avi, ac patris vestri, vel in regio principaliter servitio, vel in vassallorum dominicorum beneficiis fuerunt.* Et *lib. 3. capitul. Caroli, cap. 82.* Ut non solùm beneficia Episcoporum, vel Abbatum, Abbatissarum, atque Comitum, sive vassallorum nostrorum, sed etiam fisci nostri describantur in breve. Postea tamen à temporibus Ludovici Pii cœperunt feuda esse hæreditaria, ut probat Altesserra *d. c. 2. per totum.*

12 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animadversis pro plena feudorum cognitione, eorumque natura, quam doctè, licèt breviter, perstringit Innocentius in præsenti, apparet vera ratio ipsius decisionis; licèt enim in casibus ab Innocentio relatis ad feudum per alienationem, & mortem vassalli rediret ad dominum, & eo iterum mensæ Ecclesiæ incorporato, videretur dicendum, non posse Archiepiscopum, qui juramento promiserat non infeudare res Ecclesiæ, iterum novum vassallum de feudo illo investire: contrarium tamen decrevit Innocentius ex principio illo vulgari, videlicet quod alienabilis res semel facta, semper manet alienabilis; quod axioma illustrat Barbosa, *in axiom. c. 21.* Solorzanus, *d. c. 32.* unde licèt res Ecclesiæ inalienabiles sint, ex traditis *in cap. nulli 5. de rebus Eccles.* & per consequens in feudum ab Archiepiscopo dari non possint, ex suprà traditis; tamen ex quo jam in feudum datæ reperiebantur, alienabiles factæ fuerunt: nec ipse Archiepiscopus de novo in feudum dare eas creditur, sed potius antiquum feudum conservare; unde rectè docet Innocentius, absque metu perjurii ipsum posse iterum de feudo ipso alium possessorem investire. Facit exemplum pupilli, qui licèt novum feudum concedere nequeat sine auctoritate tutoris, antiquum tamen renovare valet, *lib. 2. feudorum, tit. 3. §. 1.* quia non videtur de novo alienasse, ut ibi docetur: & sicut pupillus sine tutoris auctoritate non potest servum tabernæ, aut negotiationi efficaciter præponere, *l. verum 9. ff. de instit.* tamen si jam præpositus reperiatur, efficaciter ipse ex negotiatione obligatur, *l. sed si pupillus 11. ff. eodem tit.* Similiter ergo licèt Prælatus Ecclesiæ non possit absque justa causa, & debita solemnitate rem Ecclesiæ in feudum concedere, tamen antiquum renovare non prohibetur.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt temporaria alienatio jus rei non mutet, tamen feudi concessio non est temporaria alienatio, immò perpetua, ut suprà adduxi: unde rem ipsam reddit alienabilem de cætero intra eandem alienationis speciem. 13 Dissolvuntur difficultates. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt controversum sit, an adhuc post prohibitionem Concilii Lateranensis relatam, *in dicto capit. prohibemus,* juxta illius textus communem interpretationem possit Episcopus decimas infeudatas ante ipsum, iterum laicis in feudum concedere, & verior sententia sit, de illis iterum non posse investire laicum: inter illud tamen casum, & præsentem decisionem magna versatur diferentia; nam in prohibitione infeudationis in laicum, ultra prohibitionem Concilii, & alienationem rerum Ecclesiæ reperitur incapacitas laicorum, quam agnoverunt Ecclesiæ Patres: unde cùm ea post Concilium Episcopi, & similes Prælati tollere non possint, ideò neque ex novo feudo, nec ex veteri, seu antiquo possunt decimas laicis concedere, noviter eas infeudando, aut per investituram jam infeudata aliis concedendo: quæ incapacitas in præsenti textu non datur. Unde licèt Archiepiscopus in ejus specie non posset res Ecclesiæ in feudum concedere, propter juramentum præstitum de ipsis non infeudandis, tamen feudum antiquum iterum concedere valet. Faciunt quæ de precariis antiquis instaurandis adduxi, *in cap. 1. de precariis, num. 7.*

TITULUS XXI

De Pignoribus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Rhemensi.

Ut nullus clericus præsumat *b* calicem, vel *c* patenam, aut pallam altaris, vel *d* vestimentum sacerdotale, aut *e* librum tabernario, vel negotiatori, aut cuilibet laico, vel fœminæ in *f* vadimonium dare, quia tanta est sanctitas sacri ministerii, ut salva altioris mysterii intelligentia, etiam per Prophetam *g* Dominus prohibuerit, ne cum sanctis vestimentis Sacerdos procedat ad populum, sed intra sancta illa dimittat, ad eum à colloquio divino rediens. Et cui in tabernas à sacris *h* canonibus ingredi prohibetur, sanctificata sacro ministerio nec ad contingendum immundis, quantò minus in vadimonium exhibere debet, sicut *i* Stephanus sanctus Papa & Martyr ad sanctum Hilarium in suis Decretalibus docuit.

NOTÆ.

1 a Rhemensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* apud Burchardum verò *lib. 3. c. 104.* & Carnotensem *p. 2. Decreti, c. 139.* additur *c. 11.* Et licet in nullo ex Conciliis Rhemensibus hucusque excusis reperiantur hæc verba, referuntur tamen ab Hincmaro Rhemensi in capitulis anni 852. *c. 11.* & ex eo refert Pater Sirmondus *in notis ad capitul. Caroli,* & *to. 21. Conciliorum, fol. 508.* Sententia etiam hujus textus reperitur in Concilio Rhemensi celebrato anno 630. prout refertur à Coriolano, *in summa Concil. fol. 315.* unde credo canonem hunc esse Concilii Rhemensis, Decretistas autem illum transcripsisse ex Hincmaro, *d. cap. 11.* ex quibus ita præsentem litteram restituo.

b *Calicem.*) De quo, & ejus forma, ac materia agemus, *in capite finali, de celebratione Missarum.*

c *Patena.*) Patena est vasis genus, à patendo dictum, 2

ctum, vel ut ait Varro, *lib.* 4. *de lingua Latina*, veteres patenas à patulo dixerunt, eo quod his libarent cœnis patellas: inde patellæ vasa pocula parva, sacrificiis apta, auctore Festo. Hinc patellarii Dii, apud Plautum *in Cistellaria*, qui his vasis placabantur. Veteres enim aliquid de cœna libabant Diis, illudque patellæ imponebant: unde Ovidius, *in Fastis* ait:

Fert missos Vestæ parva patella cibos.

D. Isidorus, *lib.* 20. *originum*, *c.* 4. non poculis adhibet patenas, sed escis; numeratque non inter vasa potatoria, sed inter vasa escarum; præcipuè enim apud antiquos dapes jurulentæ patenis in mensam ferebantur: unde Plautus *in Asin.* ait: *Quovis pacto conditas, vel patinariam, vel assum verses.* Id quoque liquet ex Horatio *libro* 1. *satyr.* 3.

Si quis eum servum patinam qui tollere jussus,
Semesos pisces, tepidumque ligurierit jus.

Columella *lib.* 12. *c.* 33. ibi: *Columella patruus meus ex ea creta, qua fiunt amphoræ, lata vasa in modum patenarum fieri jubebat.* Notavit Marcellus Donatus *ad Trebellium, in Claudio, tom.* 6. *thesauri critici, fol.* 1615. In sacris canonibus patena accipitur pro eo dumtaxat vase, in quo cœlestis hostia in Altari adhibetur, quæ apud antiquos dicebatur etiam discus D. Jacobus *in sua liturg.* ibi: *Cùm autem attollunt diaconi discos, & calices ad impartiendum populo.* Evagrius, *lib.* 6. *cap.* 20. dum recenset Regis Cosrois mandatum, ait: *Dedit mandatum Cosroes Rex, ut ex eo pretio discus unus, & unus calix fierent, ut divinis mysteriis celebrandis inservirent.* Patenarum usum in Missæ sacrificio, jam ab ipsis Ecclesiæ cunabulis ad nostram usque ætatem derivatum probant Baronius, *anno* 216. *num.* 13. & *anno* 233. *n.* 1. Novarin. *in Agno Eucharistico, c.* 97. Josephus Vicecomes *volum.* 4. *de ritib. Missæ, lib.* 6. *c.* 19. & de earum materia, forma, & numero agunt Sausay, *p.* 3. *Panopl. sacerd. lib.* 9. *c.* 1. Vicecomes, *ex d. c.* 19. *usque ad* 25. Bulengerus, *lib.* 2. *opusculorum, cap.* 2.

d *Vestimentum sacerdotale.*) Ut amictum, albam, stolam, planetam, & dalmaticam, & alia de quibus in communi, & in particulari agit Vicecomes, *d. volum.* 4. *lib.* 1. *cum sequent.* & nos *in cap. unico de sacra unct.*

3 e *Librum.*) Ut Missale, seu Breviarium, de quo agemus infrà *in c.* 3. seu aliæ scripturæ sacræ, non quia in eis aliquid sacratum daretur, sed quia cùm divinis ministeriis fuissent deputatæ, à profanis hominibus retineri non debebant, præcipuè ne ad Gentilium manus pervenirent: unde magna semper Ecclesiæ cura fuit, ne traderentur libri, & ecclesiasticæ scripturæ hominibus profanis. Synodus 6. in Trullo *can.* 68. ibi: *Nulli ex omnibus licere veteris, & novi Testamenti librum, nec Sanctorum nostrorum Præconum, ac Doctorum corrumpere, vel conscindere, vel librum cauponatoribus, vel his, qui dicuntur Unguentarii, vel alicui alii ex omnibus ad eum perdendum tradere, nisi utique, vel à tineis, vel ab aqua, vel aliquo alio modo redditus fuerit inutilis: qui autem tale quid facere deinceps deprehensus fuerit, anno uno segregetur.* Concil. Arelat. 1. *can.* 13. ibi: *De his, qui scripturas sanctas tradidisse dicuntur, vel vasa dominica, vel nomina fratrum suorum, placuit nobis, ut quicumque eorum in actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine Cleri amoveatur.* Quem canonem latè exponunt Albaspineus, *in ejus notis*; Bosquetus *ad Innoc. lib.* 1. *epist.* 130. Joannes Dartis *ad Decretum dist.* 15. *fol.* 47. Morinus, *lib.* 2. *exercit. cap.* 12.

4 f *Vadimonium.*) *In vadium* legitur in prima, & sexta collectione, & apud Burchardum, & rectè: nam vadium est barbara vox significans pignus; & vadio supponere idem est, ac oppignorare, *in l.* 19. *tit.* 14. *lib.* 1. *legum Longob.* ibi: *In vadium se ipsum pro pretio tradere.* Et in lege Salica, *tit.* 52. ibi: *De eo, qui fidem factam alteri reddere noluerit, id est qui vadium alteri dat, & postea persolvere spreverit.* Et in aliis congestis à Lindembrogio, *verbo Vadium.* Unde vadiare, idem est, ac pignorare, in legibus Ripuarior. & vadiare per stipitem, id est per stipulationem, dixit Innocentius *lib.* 2. *epist. ad Magistr. & Frat. Templi.* Illustrant Lindembrogius *in Glossario, verbo Vadium*, Notator Capitularium *eod. verbo*, Vossius, *de vitiis sermonum lib.* 3. *cap.* 56. Aliquando dicitur Gadium, ut apud Petrum Mauricium *lib.* 1. *de mirac. c.* 8. ibi: *Qui velut ex bona conscientia audacter gadium in manu ejus ponens, ait: Hujus (ut dixi) rei ego testis sum, aliis quoque testibus, vel duello id ipsum probaturus.* Ubi uno in codice legi gaudium, seu vuadium refert Pater Cerda, *in advers. c.* 168. Et quia pro mulcta sæpiùs pignus dabatur, inde est, quod vadium etiam acciperetur pro mulcta, quam quis deberet. Conc. l. Cabilon. 2. *can.* 18. *Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vadios accipiunt; & à presbyteris, pro quibusdam negligentiis, & inter se pecuniam dividunt.* Sic *in constit. Caroli Calvi, tit.* 27. *post reditum a Confluentibus, c.* 6. ibi: *Si de ipsa pacificatione vadii ad nostram partem venerit, ex toto perdonent.* Notarunt Dossius, *ubi proximè*, Bosquetus, *lib.* 1. *epist.* 120.

g *Prophetam.*) Ezechielem *cap.* 44.

h *Canonibus.*) Relatis suprà *in cap. à crapula.*

i *Stephanus.*) Papa primus *epist.* 1. *decret. ad Hilarium Episcopum, c.* 3. ubi dum rerum sacrarum dignitati consulere omnibus votis intenderet, ita scribit: *Vestimenta ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque divinus omni cùm honorificentia, & honestate à sacerdotibus, reliquisque Ecclesiæ ministris celebratur, & sacrata debent esse, & honesta; quibus cùm aliis usibus quàm Deo, ejusque servitio consecrata, & dicata non sint, nemo debet frui, quam in ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne ultio quæ Balthasarem Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes veniat divina.* Fragmentum refertur à Gratiano, *in cap.* 41. *de consecr. dist.* 1.

COMMENTARIUM.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Res Deo dicatæ pignori dari non possunt, nisi ex gravi necessitate.* Probant eam textus, *in c.* 3. *hoc tit. can.* 72. *Apostol. c. vestimenta* 42. *de consecr. dist.* 1. *cap. quæ semel* 19. *q.* 3. *cap. cùm Apostolus, de censibus, capite ad hæc* 4. *de relig. domib.* Concilium Brachar. 3. *can.* 3. ibi: *Sub hac quoque damnationis sententia, & illi obnoxii tenebuntur, qui ecclesiastica ornamenta, vel alia qualibet indumenta, atque etiam utensilia sciendo in suos usus transtulerint, vel aliis donanda, vel vendenda crediderint.* Theodulphus Episcopus Aurelian. *in epist. ad Clerum suæ diœcesis*, ibi: *Nullus presbyter, seu laicus præsumat calicem, seu patenam, aut qualibet vasa sacra, & divino cultui mancipata ad alios usus detorquere.* Et *l. sancimus, C. de sacros. Eccles. l. si emptione* 34. §. *omnium, ff. de contrah. emption. l. si monumento* 3. *C. quæ res pignori, authent. de alienatione, & emphyteusi, §. si verò, & §. ea verò, collat.* 9. Consonat lex 3. *tit.* 13. *p.* 5. lex 7. *tit.* 2. *lib.* 1. *Recopilationis.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, Pater Henao, *de sacrif. Missæ, tom.* 2. *disp.* 27. *sect.* 15. *n.* 166. Suarez, *de sacram. q.* 83. *disp.* 81. *art.* 3. *sect.* 8. Balsamon, *in can.* 68. *Synodi* 6. Legaufre, *ad tit. de rebus Eccles. in princip.* Vicecomes, *de ritibus Missæ, volum.* 4. *lib.* 6. *c.* 2. Barbosa, *de jure Eccles. lib.* 3. *cap.* 2. *in fine*, Hunnius, *in encyclop. tit.* 13. *p.* 3. 6 Conclusio traditur & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic argumentor: Si res sacræ non possent pignori dari maximè quia consecratæ sunt, Deoque dicatæ; unde pignoris obligationi, quæ rem ipsam afficit, subjici non possunt: sed res religiosa, quæ æquè ac sacra extra commercium est, *l. inter* 83. §. *sacram, ff. de verb. obl.* pignori dari potest dum religiosa est, *l.* 2. §. *ult. ff. de relig.* ergo res sacra, dum sacra est, pignori etiam dari poterit. Secundò difficilis est ipsa assertio, dum in ea docetur, res sacras pignori dari posse urgente gravi necessitate, ex eo; nam si propter gravem necessitatem vasa sacra sunt alienanda, prius debent conflari, & ita sub diversa forma alienari poterunt, *cap. aurum* 12. *qu.* 2. *Authent. præterea, C. de sacros. Eccles.* Igitur etsi ob gravem necessitatem pignori dari possint, debent, priùs conflari, & comminui, ut non sub eadem forma laicis pertractanda tradantur. Tandem superflua videtur præsens constitutio; nam si in generali prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ cautum erat, ne res Ecclesiæ pignori, vel hypothecæ dari possint, *cap. nulli de rebus Ecclesiæ*, si in ipsa prohibitione, comprehensæ erant illæ res Ecclesiæ, videlicet vasa sacra, ornamenta, ac libri Ecclesiæ ad quid necessaria fuit præsens constitutio. 7 Impugnatur traditæ assertio.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens constitutio, cujus rationem, ut percipiamus sciendum est, res Deo dicatas extra commercium hominum esse ex ipso jure gentium, *l. si in emptione* 34. §. 1. ibi: *Vel gentium, ff. de contrah. emption.* à quo descendit religio erga Deum, *l.* 2. *ff. de justit. & jure.* Cùm enim per consecrationem sint veluti Dei portio, aut patrimonium effectæ, consequens est, & rationi consonum: ut tales res nullius in bonis sint, nec in commercio hominum remaneant, *l. in tantùm*, §. *sacræ, ff. de rer. divis.* §. *nullius, Instit. eod. tit.* & ad instar sacrilegii est, quod semel Deo dicatum est, amplius humanis usibus relinqui, *cap. nulli* 4. 12. *q.* 2. *cap. comperimus* 2. 14. *q.* 6. *cap. semel* 4. 19. *q.* 3. ex quo deprompta est regula *Semel, de regul. jur. lib.* 6. Unde res sacræ vendi, permutari, aut alio modo alienari nequeunt, *l. sed Celsus* 6. *l. æde de sacra, ff. de contrah. emption. l. continuus* 137. §. *cùm quis, ff. de verb. obl. l. locum* 9. *C. de relig.* 8 De exemptione rerum sacrarum.

lig. §.*ult. Instit. de contrah. emptione*, *l.*1. *tit.*13. *p.*1. *l.*22. *tit.* 11. *partit.* 3. In qua parte observandi sunt textus, *in l. quod si* 11. *de relig. l. fin. ff. de litig. l.* 30. *famil. ercisc. l. finali*, *ut in possess. l.* 9. *de usucap. l.* 7. *ff.* 1. *ff. de peric. & commodo*, *l. in fundo*, *ff. de rei vind. l.* 2. §. 1. *de interdictis*, *l.* 1. *ff.* 15. *si quid in fraud. patron. l.* 14. §. *finali*, *ff. de scrutinibus*, *l.* 3. §. *penult. ff. de jure fisci*, *l.* 4. §. *fin. ad leg. Jul. pecul. l.* 53. §. 1. *ff. de actionib. empti*, *l. fin. de mortuo inferend. l.* 38. §. *fin. de verb. obl.* nec legari, *l. Mævius* 66. §. 4. *ff. de legat.* 2. *ff. non solùm* 3. *Instit. eod. tit. l. monumento* 14. *C. eod.* nec in stipulationem deduci, *l.* 1. §. *si id quod*, *de obl. & act. l. continuus* 137. §. *cùm quis*, *l. inter* 83. §. *sacra*, *ff. de verb. obl.* §. *idem juris*, *Institut. de inutilibus stipulat.* nec dividi inter hæredes, *l. fundus* 30. *ff. famil. ercis cund.* nec possunt jure possideri, *l. qui universas* 30. §. 1. *ff. de acquir. possess.* ac proindè nec usucapi, *l. usucapionem* 9. *ff. de usucap.* §. *sed aliquando*, *Instit. eod. tit.* nec possunt promiscuo hominum usu versari, *leg. si quis sepulchrum* 12. §. 1. *ff. de relig. leg.* 1. *& per totum C. de sepulchro*: idcircò vetat Prætor quicquam fieri loco sacro, nisi ornamenti gratia fiat, *l.* 1. *ff. ne quid in loco sacro*, §. 1. *Instit. de interdictis*. Eadem ratione servitus sepulchro imponi non potest, *l. caveri*, *ff. communia præd.* immò si inter prædium dominans, & prædium serviens locus sacer, vel religiosus intercedat, interrumpitur servitus, quia pars illa media nequit servire, *l. servitutes* 14. §. 1. *ff. de servit. leg. si prius* 17. §. *sic*, *ff. de aqua pluvia*, latiùs prosequuntur Cujacius, *lib.* 3. *respons. Papin. in d. l. æde*, *& in recit. ad l.* 4. *ff. eod.* Donel. *lib.* 4. *comment. cap.* 1. ubi Osvaldus, Treutlerus, *volum.* 2. *select. disp.* 20. *thesi* 1. & ibi Hunnius, & Bachovius, Vespertini nostri Antecessores *in d. l. inter* 83. §. *sacram*. Gibalinus, *de negotiat. lib.* 1. *c.* 4. *art.* 1.

9 Patitur tamen hæc doctrina nobilem exceptionem, videlicet urgente necessitate gravi; tunc enim etiam res Deo dicatæ alienari possunt, ac pignori dari, veluti propter redemptionem captivorum, seu injustè carceratorum, aut ob famem publicè grassantem, *l. sancimus* 21. *C. de sacros. Eccles. Novella* 7. *cap.* 8. & *novella* 65. & *novella* 120. *cap.* 9. §. *sacræ*, *Instit. de rerum divis. capite Apostolicos* 13. *cum duobus sequent.* 12. *quæst.* 2. *l.* 1. *tit.* 14. *partit.* 1. Photius, *in nomocan. tit.* 2. *cap.* 3. Ratio redditur à Divo Ambrosio, *in capite Aurum*, *eadem causa*, *& quæstione*, ibi: *Quoniam aurum Ecclesia non habet, ut servet*. Et in hoc sensu accipi potest illa Imperatoris Alexandri sententia, referente Lampridio *in ejus vita*, accepta à Persio, *satyr.* 2.

Exceptio prædictæ regulæ.

Discite Pontifices in Sanctis quid facit aurum.
Nempè hoc, quod Veneri donatæ à virgine puppæ.

Utraque verò sententia procedit urgente gravi necessitate, quam auro suo redimere intendit Ecclesia, ut omnium mater: si verò omnia sunt prospera, nullibi religiosius aurum impenditur, quam in ornatum templi, & ministeriis divinis: unde templa pretiosa supellectili ornata fuisse omni in religione, tam Judaica, Gentilica, quàm Catholica, notum est: ut autem gravi urgente necessitate vasa sacra, aut vestimenta alienari possint, prius sunt conflanda, & ad aliam formam redigenda, ne homines ad profanos usus illis abutantur, *d. cap. aurum*: docent Tiraq. *de privil. piæ causæ*, *in princip.* Cujacius, *in d. novella* 65. Gothofredus, *in d. l. sancimus*, Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 16. *n.* 8. Treutlerus, *volum.* 2. *select. disput.* 20. *thesi* 1. Grotius, *lib.* 3. *de jure belli*, *cap.* 5. & in notis.

10 Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis ex eo provenit; nam cùm vasa sacra, & ornamenta, & libri Ecclesiarum adeò sint extra commercium, ut nullo modo converti ad alios usus possint, ut probat latè Vicecomes, *volum.* 4. *de ritibus Missæ*, *lib.* 1. immò si contrectentur ab hominibus, polluantur, *cap. ad nuptiarum* 43. *de consecr. dist.* 2. ideò hujusmodi res nec ex causa pignoris possunt laicis tradi, quia id cederet in ipsarum injuriam, & irreverentiam, *d. l. sancimus* 21. ubi statuitur, posse vasa ita pignori data vindicare Episcopum, nomine videlicet Ecclesiæ, ut exponit Osvaldus, *lib.* 20. *Donel. cap.* 4. *littera B*, Erant tamen apud Romanos nonnulla privata sacra, quæ pignori dari poterant, de quibus Tertul. *in apolog. cap.* 13. ibi: *Domesticos Deos dicitis, domestica potestate tractatis, pignorando, vendendo, & demutando.* Ubi observavit Cerda, & post eum Gibalinus, *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 4. *art.* 1. Pietatis tamen causa possunt tempore ingruentis famis, & ad redemptionem captivorum pignori dari, ut ita pauperibus subveniatur, aut necessitati Ecclesiæ consulatur, *cap.* 13. *cum sequentib.* 12. *quæst.* 2. Gregorius Magnus *lib.* 6. *epist.* 35. & sacrorum canonum, & legalia statuta permittunt, ministeria Ecclesiæ pro captivorum esse redemptione vendenda, ut in exemplo Acacii Episcopi relato à Socrate, *lib.* 7. *cap.* 21. & Agapeti Pontificis apud Cassiodorum *lib.* 12. *var. cap.* 20. ubi de vasis sacris pignori datis restituendis, ita ait: *Quapropter nostra præceptione commoniti, & regia jussione securi, sanctorum vasa, cum obligatione chirographi auctoribus sancti Petri Apostoli, sine aliqua dilatione refundite, ut lucrosè reddita, celeriter impetrata videantur; optata referantur manibus Levitarum ministeria toto orbe narranda: donetur quod proprium fuit, quoniam justè per largitatem recipit, quod sacerdos legibus obligavit*. Germonius *lib.* 2. *de sacr. cap.* 17. *num.* 31.

Traditur ratio decidendi.

Nec obstant suprà adductæ difficultates. Non prima, nam verum est, simul consistere non posse sacrum, & profanum; sicut nec libertas, & servitus: quare nec fundus religiosus potest pignori dari, nec pignori suppositus religiosus fieri pro ea parte, pro qua religiosus est: at verò pro ea parte prædii, pro qua locus purus manet, nec religiosus efficitur, potest pignori dari; quo casu procedit textus, *in d. l.* 2. §. *fin.* Nam cùm locus pro alia parte prædii remaneat purus, pro ea parte consistere pignus valet. Nec obstat secunda difficultas; nam magnum discrimen versatur inter eum casum, in quo res venduntur sacræ ob redemptionem captivorum, vel similem necessitatem; & quando tantùm pignori dantur. Primo casu debent prius conflari, *d. cap. aurum*: secundo verò in ea forma, in qua sunt, possunt pignori dari Differentiæ ratio ex eo provenit, quia per emptionem dominium cum ipso rei usu transfertur in emptorem, per pignoris verò constitutionem non mutatur causa dominii, *l. cùm & sortis* 35. §. *ult. ff. de pignorat. action. leg. pignus* 9. *C. eod. tit. l. fænerator* 6. *vers. alias*, *ff. de nautico fænore*, *l. receptum* 32. *ff. de distract. pignor.* nec creditor potest absque vitio furti uti re pignorata, *l. si pignore*, *ff. de furtis*: ideoque in pignoris datione necesse non est vasa ipsa conflare, ut in venditione docet Mancinus *lib.* 1. *de triplici juris collat. cap.* 132. Nec in confirmationem hujus doctrinæ omittam mirandum exemplum, quod narrat Baronius *tom.* 11. *anno* 1118. Cùm enim monachi Ecclesiæ sanctæ Mariæ, & sancti Amatoris mutuo acceptissent pecuniam a divite quodam, sub pignore cortinarum Ecclesiæ, & adveniente festo B. Virginis rogassent eum, ut ad ornandam Ecclesiam accommodaret statim restituendas, ille verò respondisset, cortinas esse circa lectum uxoris suæ, quæ nuper ei puerum pepererat, nec posse inde amoveri, sicque die festo Ecclesia ornatum suum non habuisset, noctè sequente apparens Dei genitrix uxori illius divitis significavit, virum ejus grande peccatum commisisse, & in ejus pœnam primò puerum tertia die spiritum exhalaturum, deinde patrem octava die hanc temporalem vitam morti, & suppliciis æternis commutaturum; quæ omnia evenerunt, ut prenuntiata fuerant. 11

Respondetur difficultatibus.

Nec obstat ultima difficultas, pro cujus solutione sciendum est, inter alias alienationis species erga res Ecclesiæ prohibitas contineri, & pignoris dationem, *d. c. nulli*, *novella de non alienandis*; quia licèt per pignoris constitutionem non mutetur causa dominii, tamen jus in re tribuitur, propter quod distractioni locus paratur: unde regulariter prohibita alienatione, pignoris constitutio prohibita censetur, *l. fin. C. de rebus alienis*, Tiraq. *lib.* 1. *de retract.* §. 1. *glos.* 14. *n.* 7. Nec contrarium probatur *in l. si pupillorum* 7. §. *si Prætor*, *ff. de rebus eorum*, quàm exponunt Arias de Mesa, *lib.* 3. *var. c.* 28. & alii Vespertini Antecessores *in d. cap. nulli*. His ergo suppositis dicendum est, in præsenti textu, & similibus prohiberi sacra vasa, & ornamenta pignori dari laicis, etiam cùm debita solemnitate, ex speciali ratione suprà illustrata. 12

Dissolvitur ultima difficultas.

Ex suprà traditis lucem accipit textus Concilii Lateran. generalis, celebrati sub Innocentio III. *cap. ult. post princip. de expeditione in Terram sanctam*, in illis verbis: *Ipsis clericis, qui fuerint in exercitu Christiano indulgemus, ut beneficia sua integra percipiant per triennium, ac si essent in Ecclesiis residentes; & si necesse fuerit, ea per idem tempus pignori valeant obligare*. Quæ verba difficillima sunt, cùm beneficium ecclesiasticum sit jus spirituale canonica institutione acquisitum, *c.* 1. *de reg. jur. lib.* 6. unde videbatur ex præsenti textu, non posse pignori dari. Accedit nam militia cælestis, sive ecclesiastica clericorum sæpè æquiparantur militiæ castrensi, ut probavi *in c.* 1. *de renunc.* Sed militia castrensis non potest pignori dari, *l.* 5. *C. qua res pignori*, *l.* 4. *de execut. rei judic. novel.* 65. *vers. quarta pars*: ergo nec militia clericalis. Sed his omnibus facilè respondetur ex suprà traditis, videlicet ideò in eo textu permitti clericis beneficia ecclesiastica pignori dare, quia agebatur de expeditione facienda in terram sanctam; unde ob causam illam totius Ecclesiæ, ingruentem illam necessitatem permittitur res ecclesiasticas, immò & ipsa vasa sacra pignori dare. 13

Exponitur Concil. Later. cap. ultim.

C A P U T II.

a Gregorius *Fantino defensori.*

LAtor præsentium Cosmas Syrus in *b* negotio, quod agebat, debitum se contraxisse perhibuit, quod & multis aliis, & lacrymis ejus attestantibus verum esse *c* credidimus. Et quia 150. solidos debebat, volui ut creditores illius cum eo aliquid paciscerentur: quoniam & *d* lex habet, ut homo liber pro debito nullatenus teneatur, si res defuerint, quæ possint eidem debito addici. Creditores ergo suos, ut asserit, ad 80. solidos consentire possibile est. Sed quia multum est, ut à nihil habente homine 80. solidos petant, 60. solidos per notarium tuum tibi transmisimus, ut cum eisdem creditoribus subtiliter loquaris, rationem reddens, quia filium ejus, quem tenere dicuntur, secundùm leges *e* tenere non possunt. Et si potest fieri, ad aliquid minùs quàm nos dedimus, condescendant. Et quidquid de eisdem 60. solidis remanserit, ipsi trade, ut cum filio suo exinde vivere valeat. Si autem nihil remanet, vel ad eandem summam debitum ejus incidere stude, ut possit sibi liberè postmodum laborare. Hoc autem solerter age, ut acceptis solidis ei plenariam munitionem scripto faciant.

N O T Æ.

a GRegorius.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.*2. & reperitur textus hic inter epistolas D. Gregorii, *lib.* 3. *epist.* 43. ex quo regestro ita textus litteram restituo. De Fantino Defensore nonnulla notavi *in c.* 1. *de transc. c.* 1. *de testam.*

1 b *Negotio.*) Generaliter negotium accipitur pro quocunque contractu, *l. inter* 83. ibi: *Inter stipulantem, & promittentem negotium geritur, ff. de verb. obl.* Plerumque sumitur pro mercatura, *lib.* 1. *Capitul. c.*131. ibi: *Si hoc propter necessitatem comparat, ut sibi habeat, & aliis tribuat, negotium dicimus.*

c *Credidimus.*) Ut fatetur ipse Gregorius suprà *lib.* 2. *epist.* 56. *Ad prædictum locum cùm postulaverint, ingravanter accedat, veneranda solemnia Dedicationis impendens, ut quoties necesse fuerit, à Presbyteris Ecclesiæ in superscripto loco deservientibus celebrentur sacrificia veneranda Missarum, ita ut in eodem monasterio neque fraternitas tua, neque Presbyteri præter diligentiam disciplinæ, aliquid molestiarum inferant; aut si quid pro diversorum devotione commoditatis accesserit, sibi æstimet vendicandum: sive aurum, sive argentum, sive prædium, sive vestimentum omnibus modis constructio præfata possideat; cùm ancillis Deo in eodem loco deservientibus debeat proficere quicquid afferri ibidem contigerit.*

d *Lex.*) *L. ob æs alienum, C. de pignor.*

2 e *Leges tenere non possunt.*) *L.* 1. *C. de patribus qui filio, l. qui filios* 6. *C. quæ res pignori:* licèt juxta easdem leges in extrema egestate possit pater filium sanguinolentum, idest recens natum, & adhuc à matre rubentem, ut exponunt Cujacius, & Gothofredus, *in l.* 2. *C. de patribus*, Osualdus, *lib.* 2. *Donel. cap.* 25. *littera H*, Solorzanus, *lib.* 2. *de parricid. c.* 7. Gaspar Barthius, *lib.* 43. *adversar. c.* 10. Carranza, *de partu, cap.* 4. *sect.* 4. Larrea *decis. Granat.* 11. vendere ad sublevandam necessitatem, Paulus *lib.* 1. *sentent. tit.* 2. *§.* 1. *l.* 2. *C. de patribus qui filios, l. unic. C. Theodos. eod. tit. l. fin. C. de patria potest.* Ovidius, *lib.* 8. *Metamorph.*

—— *Et tandem dimisso in viscera censu.*
Filia natabat, non illo digna parente,
Hanc quoque vendidit inops.

Probant Samuel Petitus *ad jus Atticum lib.* 2. *tit.* 4. *fol.* 160. Balduinus, *ad leges Romuli, cap.* 17. Gentilis, *de bonis matern. cap.* 2. Narbona, *de ætate, anno* 1. *q.* 8. & *anno* 3. *q.* 2. Petrus Gregorius, *lib.* 12. *syntag. cap.* 8. Fornerius, *in l.* 135. *ff. de V. S.* Hunnius, *lib.* 1. *var. tract.* 2. *q.* 15. & *in encyclop.* 1. *p. tit.* 10. Cabreros, *lib.* 2. *de metu, cap.* 1. Wisembachius, *disp.* 6. *thesi* 9. vel tunc etiam pignori filium dare, ut supponitur *in l. ult. de alimentis, quæ inopes parentes*, & apud nos expressè sancitur *in l.* 8. *tit.* 17. *partit.* 4. docent Cujacius, *ad Paulum, ubi proximè*, & *in comment. ad titulum C. de patrib. qui filios*, Molina, *de primog. lib.* 4. *c.* 5. *nu.* 24. Solorzanus, *lib.* 2. *de jure Indiar, cap.* 7. Acacius, *de privil. parent. cap.* 2. *fol.* 1015. Grotius, *de jure belli, lib.* 2. *cap.* 5. *nu.* 5. ubi in notis hujus facultatis rationem tradit ex Jornande, in illis verbis: *Ut enim secus parentes faciant, salutem suorum pignorum providentes, satius deliberant ingenuitatem perire, quam vitam, dum misericorditer alendus quis venditur, qui moritur, si servatur: ecce quomodo & patri, & filio per hanc venditionem consulitur; patri, ut ex capite filii miserabiliter aliquid accipiat; filio ipsi, ne apud egenum patrem fame pereat.* Sed quod Jornandes supponit, ingenuitatem perire per talem venditionem, contrarium est juri, ut probavi *in cap. fin. de servis non ordin.* Extra casum tamen famis imminentis non potest pater filios pignori dare, *d. l.* 1. *C. de patribus qui filios:* docent Amescua, *de potest. in seipsum, lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 27. Larrea *decis.* 9. *n.* 21. D. Josephus de Retes, *lib.* 8. *opusc. c.* 5. licèt olim pater filium, quem in potestate habebat, posset noxæ dare pro damno, quod alii dedisset, *§. ult. Institut. de noxalibus*, Paulus *lib.* 2. *sentent. tit.* 31. *§. filius*, quo alludunt Consulti *in l. noxalis, cum sequent. ff. de noxal. l.* 3. *§. si eum qui, ff. de libero homine, l.* 5. *§. penult. l. ex contractibus* 49. *ff. de obl. & act.* Sed quamvis filius ita noxæ deditus maneret in dominio bonitario illius, cui noxam dedit; tamen ubi tantùm acquisivit, ut ex eo, vel alio modo illi satisfacere posset, Prætor eum cogebat, ut noxæ acceptum manumitteret, ut docet Papinianus apud Licinium Rufinum *in collat. legum Mosaic. tit.* 2. ubi explicat P. Pitheus: hæc tamen noxæ deditio sublata est per Justinianum *in d. §. ultimo, Instit. de noxal.* de ea plura tradunt Cujacius, *lib.* 1. *observ. cap.* 9. & *lib.* 2. *diffinit. Papin. in l. sanctio* 41. *ff. de pœnis*, Meril. *lib.* 1. *obs. cap. ult.* & *ad* 50. *decis. Justin. in l. apud* 21. *C. de furtis*, Mendoza, ad *leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 2. *sect.* 3. *à n.* 36.

COMMENTARIUM.

EX hac Gregorii epistola sequens vulgò deducitur assertio: *Liber homo non potest pignori obligari, etsi non habeat unde satisfaciat.* Probant eam textus, *in l. ob æs alienum* 12. *C. de oblig. & act. l. qui filios* 6. *C. quæ res pignori, l.* 1. *C. de patribus qui filios, novella* 133. *Justiniani, l. ult. ff. quæ res pignori*, Arnulphus Lexov. *epist. ad Episcopos Engolism.* ibi: *Contractus ejusmodi, quo liber homo pignori datur, nec de jure tenet, nec bonis convenit moribus.* Concilium Ticinense anni 853. *De liberis hominibus, qui super alterius re resident, & usque nunc à ministris reipublicæ contra legem ad placita protrahebantur, & ideò pignorabantur, constitutum est, ut secundùm legem patroni eorum eos ad placitum adducant, & si quis eos contra hanc nostram auctoritatem, & eorum legem pignorare, aut distringere præsumpserit, patronus ejus omnia cùm lege commendet, & insuper præsumptione bannum nostrum componat.* Et *l.* 3. *tit.* 13. *p.* 5. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garanna Anguianus, *lib.* 3. *de legibus, controv.* 25. Larrea, *dec.* 9. Cujacius *in d. novel.* 133. & *in d. l. ob æs alienum*, Robertus *lib.* 2. *rerum judic. cap.* 6. Pancirola *lib.* 2. *var. c.* 20. Balduinus *ad leges* 12. *Tabul. cap.* 16. & *de pignor. cap.* 12. Bachovius *eod. tract. lib.* 2. *cap.* 12. Narbona *de ætate, anno* 20. *q.* 5. Forcatulus *in sphæra legali, n.* 25. Osualdus *lib.* 22. *comment. cap.* 3. *duplici littera HH*, Amescua *de potest. in se ipsum, lib.* 2. *c.* 14. Hothomanus *illustr. quæst.* 22. Schifordeg. *ad Fabrum tom.* 2. *tract.* 21. *l.* 3. *c.* 8. Salmasius *ad jus Atticum cap.* 11. Ferro Manrique *de different. utriusque fori, quæst.* 135. Villadiego *in l.* 6. *tit.* 3. *lib.* 2. *fori judic.* Gibalinus *de usuris lib.* 3. *cap.* 7. *art.* 3. Cujacius, *ad Papin. in l. sanctio legum, ff. de pœnis*, Baronius *anno* 119. *num.* 2. 3 Conclusio traditur & probatur.

Hæc tamen assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam homo liber ab hostibus redemptus jure pignoris detinetur, ut constat, donec se redimat, redemptionisque pretium persolvat, *l.* 2. & 5. *cum sequent. l. Præses* 8. *l. ab hostibus* 12. *l. commercio* 16. *l. postliminio* 17. *C. de postlim. reversf. l. qui testamento* 20. *§. potestatis, ff. qui testamenta facere, l.* 1. *§. qui ab hostibus* 17. *ff. de collat. bonor. l.* 3. *ff. de libero homine, l. postliminii* 19. *§. si is qui* 9. *ff. de captivis, l.* 43. *§. fin. ff. de legat.* 1. *l.* 1. *§. penult. ff. de vi & vi armat. l.* 2. *l.* 5. *l.* 7. *l. Præses* 8. *l. si liberis* 11. *l. si is qui* 13. *l. is qui* 15. *ff. de captivis, l. si patre* 15. *l. si quis ingenuam* 21. *ff. de captivis, l.* 2. *§.* 1. *in fine, ff. ad Tertyl. l. nam* 21. *ff. de negot. gest. leg.* 8. *de re milit.* Balduinus *de pignor. cap.* 2. Amaya, *lib.* 2. *obs. cap.* 14. Retes, 6. *opusc. cap.* 13. Larrea, *disput.* 9. *num.* 9. Pinellus, 1. *select. cap.* 3. *num.* 24. & *cap.* 9. *num.* 14. Igitur juri contrarium non est, liberum hominem pignoris nexu detineri. Augetur primò hæc difficultas ex eo: nam cujusque rei ven- 4 Impugnatur tradita assertio.

venditione permissa, facilius pignoris constitutio concessa creditur; sed libero homini licet ad pretium participandum se vendere, & virtute talis venditionis servus manet, *leg.* 5. §. 1. *l. homo liber* 25. *ff. de stat. homin. l. si ex causa* 9. §. *Papinianus*, *ff. de minor. l. si quis filio* 6. *ff. irritum*, *ff. de injust. rupto*, *l.* 1. *& ferè per tot. ff. de quibus ad libertatem*, *l.* 2. *ff. si liber ingenuus*, *l. liber* 7. §. 1. *l. si usumfructum* 23. *l. cùm pacto* 40. *ff. de liber. caus. l. quædam* 14. *ff. de pœnis*, *l.* 5. §. *si ministerium* 16. *C. de liber. caus. l. scientis* 6. *l. ult. C. de ingenuis manumiss.* Paulus *lib.* 2. *sentent. tit.* 21. §. *libertas*, *l. si servus* 23. *ff. in summa*, *de liber. caus. l. & scientis*, *C. de ingen.* licèt ea servitus sublata sit ex novella 59. & apud nos in desuetudinem abjerit, ut illustrant Petrus Gregorius *lib.* 4. *syntagm. cap.* 3. *num.* 8. & *lib.* 22. *cap.* 1. *num.* 2. Osualdus *lib.* 2. *Donel. cap.* 9. *littera N*, Faber *in Jurisprud. tit.* 3. *princip.* 4. *illat.* 3. Balduinus *ad Quintum Mutium in d. l. si usumfructum* 23. Illustrissimus Ramos *in Academicis ad d. l. inter*, §. *sacram*, *in appendic. cap.* 1. *ff. de verb. obl.* igitur multò magis licebit libero homini pignori se obligare: quod & docetur, in legibus Bajubar. *lib.* 5. *tit.* 1. *cap.* 11. ibi: *Si verò non habet ipse, se in servitio deprimat, & per singulos menses, vel annos, quantum lucrari quiverit, persolvat, donec universum debitum restituat.* In Capitul. Caroli *lib.* 3. *cap.* 29. ibi: *Liber, qui se loco vadii in alterius potestate commiserit*: junctis quæ de vadio notavi *in capite antecedenti*. Augetur hæc difficultas ex more apud varias nationes recepto oppignorandi filios proprios pro debito civili. De Hebræis enim constat ex Salomone *cap.* 22. & *lib.* 4. *Regum c.* 4. ubi vidua paupercula Prophetam Eliseum ita alloquitur: *Ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi.* Quo etiam respicit D. Matthæus *c.* 18. ibi: *Cùm autem haberet unde redderet, jussit eum dominus ejus venundari, & uxores ejus, & filios, & omnia quæ habebat.* D. Ambrosius de Tobia: *Vidi miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci.* De Romanis idem liquet ex Dionysio Halicarnasseo *l.* 6. ibi: *Unde factum est, ut cùm solvendo non essem, ductus sim à fœneratore in servitium unà cum duobus filiis.* Igitur in præsenti casu rectè filius ipsius debitoris jure pignoris detineri poterat. Augetur tandem hæc difficultas, nam jure civili Romanorum, qui non poterant pecuniam solvere, corpore suo creditori satisfaciebant, ab Atheniensibus jure illo accepto; & non solùm si corpora ipsa oppignorata erant, in nervum, & in vinculum duci poterant; sed etiam si ad solvendum condemnati, intra dies justos, triginta videlicet, judicato non parebant, in jus trahebantur, & creditoribus addicebantur, ex lege XII. Tabul. ita concepta: *Æris confessis, rebusque jure dicatis* 30. *dies justi sunto: post deinde manus injectio esto, in jus ducito, ni judicatum facit, aut quips. endo eo in jure vindicit, secum ducito, vincito, aut nervo, aut compedibus XV. pondo, ne majore, ac si volet, minore vincito: si volet, suo V. ito: ni suo V. it, qui en vinctum habebit, libras farris endo dies dato: si volet, plus dato. Ni cum eo placuit, LX. dies endo vinculis retineto: in Tiberi trinis nundinis continuis in comitium procitato, ærisque æstimiam judicati prædicato. At si plures erunt, rei ternis nundinis partes secanto: si plus minusve secuerunt, se fraudesto: si volent, uls Tiberim peregrè venundato.* Quàm exponunt Jacobus Gothofredus *in* 4. *fontibus*, Revardus *ad leg. XII. Tabul. cap.* 5. *& sequenti*, Heraldus *lib.* 2. *de auctor. rei judic. cap.* 24. Hieronymus Mas. *lib.* 1. *obs. cap.* 8. Turturetus *dissert.* 2. *jurid.* Fomerius *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 10. Scipio Gentil. *ad Apul. apolog. fol.* 366. igitur verum non est, liberum hominem jure pignoris detineri non posse, etiamsi unde solvat non habeat præcipuè juxta vulgare illud juris dicterium, Qui non habet in ære, luat in corpore, *l. si quis* 7. §. *in servos ff. de jurisdict. l. ult. ff. de in jus vocand. l. si quis injuriam* 35. *ff. de injur. leg.* 1. §. *ult. de pœnis*, D. Ambrosius *serm.* 78. Cassiod. *lib.* 4. *var. epist.* 10. & *lib.* 9. *epist.* 2. ibi: *Reddat debitum pœnis, quod non potuit compensare pecuniis.* Accedit nam locus pignori datus potest fieri religiosus, quin impediatur concursus pignoris, & religionis, *l.* 2. *ff. fin. ff. de relig.* ergo similiter stare potest jus pignoris cum libertate.

5 *Homo liber est extra commercium.* Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, quam ut perfectè exponamus, sciendum est, inter res quæ extra commercium sunt, hominem liberum referri, ita ut ille naturali jure, & ratione à commercio exemptus sit, *l in emptione* 34. *ff. omnium*, *ff. de contrah. emption.* abhorret enim à naturali hominum dignitate, ut fit homo merx alterius hominis, pecuniaque comparetur is, cujus causa pecunia, cæteræque res, quæ humanis usibus deservire possunt, comparatæ fuerunt, ut in simili casu ajebant Consulti *in l. vetus* 68. *ff. de usufruct. l. in pecudum* 28. *ff. de usuris*, *l. justissimè* 44. *ff. de ædilit. edict.* §. *in pecudum*, *Instit. de rerum divis.* Cicero enim ex sententia Crysippi Stoicæ sapientiæ Principis, agnovit hominum causa omnia nata fuisse, *lib.* 3. *de finibus*, & Ovidius ingeniosè *lib.* 1. *Metamorph. vers.* 66. cecinit, natum hominem fuisse, ut possit inter cætera dominari: & propheta Rex *psalmo* 8. *vers.* 8. omnia subjecta esse illius pedibus ait; quod rectè expressit Florentius Schenobius *embl.* 1. *morali*: unde & natos esse homines liberrimos, & ut animantia subjiciant, ipsi verò nulli subjiciantur, philosophatur Jacobus Vander. Græf. *de jure publico*, *ad l. non dubito*, *ff. de captivis*, *cap.* 6. *numer.* 2. Humanæ ergo dignitatis conditio facit, ne homo liber intra commercium sit, ut probant, & illustrant Menchaca *lib.* 2. *illustr. cap.* 82. *num.* 13. Amaya *lib.* 3. *obs. cap.* 1. §. 1. *nu.* 3. Carranza *de partu*, *cap.* 3. *ex nu.* 21. D. Martinus Saravia *ad d. l. vetus*, *num.* 3. fusè Gibalinus *de negot. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 4. *art.* 3. *consect.* Ex his constat liberum hominem vendi non posse, *l. bona* 27. §. 1. *ff. ad Vellei*, *l. sed Celsus* 6. *d. l. si in emptione* 35. *ff.* 1. *leg. continuus*, *ff. de verb. oblig.* etsi vendantur in casum, quo servus fit, quia ominosus casus non est spectandus, *l. sed Celsus* 6. *ff. de contrah. empt. l. bona* 27. §. 1. *ff. ad Vellejanum*: nec in stipulationem deduci, *l.* 1. §. *id quod*, *ff. de oblig. & act. l. liber homo* 130. *d. l. continuus* 137. §. *eum qui*, *ff. de verb. obl.* §. *idem juris*, *Inst. de inutilibus*; nec possideri, *l. si quis liberum* 20. *ff. de prob. l. cum hæredes* 23. §. *ult. l. universa* 130. §. 1. *de acquir. possess.* nec usucapi, *l. usucapionem* 9. *de usucap.* §. *sed aliquando*, *Instit. eod. tit. l. ult. C. de longi tempor. præscript. quæ pro libertate*; nec inter cohæredes dividi, *l. quædam* 41. *ff. famil. ercisc. l. ult. de jure patron.* nec vindicari, *l.* 1. §. *per hanc*, *de rei vindicat.* nec pignori conventionaliter obligari, *l.* 1. *C. de patribus qui filios distraxerunt*, *l. ob æs alienum* 12. *C. de oblig. & act. l. qui filios* 6. *C. quæ res pignori*, cum aliis suprà adductis. Eadem ratione dicitur corpus liberum nullam æstimationem recipere, *l.* 1. §. *sed cùm homo*, *l. ult. ff. de his qui dejecerunt*, *l.* 3. *ff. si quadrupes*, *l.* 2. §. *cùm in eadem*, *ff. ad leg. Rhodiam.*

Nec contrarium docetur *in l. liberi hominis* 4. *cum duabus sequent. l. liberi* 7. *ff. de contrah. emption. leg. minor* 39. §. *pater*, *ff. de evict. leg. si tibi* 25. *C. eod. tit. leg. Licinius* 4. *ff. quibus ad libertatem*, §. *ult. Institut. de empt. & vendit.* ubi docetur liberi hominis intelligi contractam emptionem, 6 *Exponuntur, & removentur varia jura.* si ematur ab eo, qui ignoravit ejus conditionem, quia difficilè dignosci potest liber homo à servo. Nam sciendum est, venditionem consistere, dici duobus modis. Primò, ut per eam dominium rei emptæ acquiramus, *l. cùm manu* 80. §. *ult. ff. de contrah. emption.* & hoc respectu venditio hominis liberi, quamvis ab ignorante ematur, non valet, *l.* 4. *ff. de contrah. emption.* Secundò, ut ex ea venditione nascatur actio ex empto, qua utatur emptor adversus venditorem, ut pretium, interesseque recuperet. Hæc autem actio non supponit perfectam venditionem, nec ad id tendit, ut contractum confirmet, sed potiùs ut illum rescindat, quia ad ejus rescissionem datur, *l. ex empto* 11. §. *animalium* 4. & §. *si quis virginem* 5. *ff. de act. empti*, docet D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 3. *sect.* 5. *num.* 13. Unde mens Jurisconsultorum indictis legibus est valere emptionem liberi hominis, quamvis haberi non possit, ut ex ea actio ex empto competat emptori bonæ fidei, quæ non posset competere, si sciens emisset, quia pretium jactare videretur, *d. l. liberi* 70. *de contrah. emption.* & expressè tradit Modestinus *in l. qui officii* 72. *ff. eod. tit.* docent Phocius *in nomocanone*, *tit.* 2. *cap.* 2. Ant. Silvius & Clarus *ad ll. Regias cap.* 25. Jacobus Gutherus *de jure manium lib.* 3. *cap.* 5. Duarenus *ad tit. de contrah. empt. cap.* 2. Pichard. *in d. ff. idem juris*, Amaya *lib.* 1. *observ. cap.* 7. *num.* 5. Antonius Faber *in Jurisprud. tit.* 3. *princip.* 3. *illat.* 3. ideò hæc actio in factum dicitur, *l. ossa* 8. §. 1. *ff. de relig. & sumpt.* quia competit ratione emptionis, quæ possit dominium transferre, ut docuerunt post Odofredum *in dicta l.* 8. Paulus Vusius *lib.* 1. *subtilit.* Julius Pacius *in conciliat. legum*, *cent.* 5. *quæst.* 7. Circa hanc tamen exemptionem liberi hominis à commercio observandi sunt textus *in l. quod vulgò* 11. *ff. ad leg. Falcid.* juncto Cujacio ibi, *leg.* 27. §. *si liber homo ff. ad leg. Jul. de adult. leg. eum qui* 14. §. *si filius ff. de furtis*, *l.* 14. §. 1. *ff. de servo corrupto*, *leg.* 44. *in princip. ff. de usucap. l.* 44. §. *penult. de legat.* 1. *l.* 27. *ff. de liber. caus. l.* 36. *ff. de furtis*, *l. sanctio*, *ff. de pœnis*, *l.* 1. *in fine*, *ff. de vi & vi armat. l.* 6. *vers. Imperatoris*, *ff. de liber. agnosc. l.* 15. *ff. de probat. l.* 2. §. *si primus*, *ff. de statulib. l.* 3. *ff.* 1. *ff. de libero hom. exhib. l. is qui* 45. *ff. de oblig. & act. l.* 26. *ff.* 4. *ff. de noxal. leg. sed etsi* 19. §. 1. *ff. de evict. l.* 4. *ff. quibus ad libertatem proclamare*, *l. cùm servus* 54. §. 1. *ff. mandati*, *l.* 3. §. *in hoc*, *de lib. exhib. l.* 4. §. 1. *ff. ut legatorum nomine*, *leg. penult.* §. *sed & alium*, *ff. de operis libert. leg. si eum hominem* 33. *leg. si quis*

quis pro eo 56. *ff. de fidejuss. l.* 7. *ff. de assignand. libert. leg.* 4. §. *ult. l. mulier* 20. §. *si quis hæreditarium*, *ff. de condit. instit. leg.* 12. *juncta l. sequenti*, *ff. ad exhibendum*, *in collat. legum Mosaic. titul. de abigentoribus*, *l.* 5. §. *fin. de servo corrupto*, junctis Larrea *decis.* 7. Fabro *in ration. ad l.* 12. *ff. ad exhibendum*.

7 Liberum hominem pignori dari an liceat.

Secundo sciendum est, quod licèt servi pignori dari possint, *l. Paulus* 29. §. *si scienter*, *ff. de pignoribus*, quia sunt in bonis nostris, ut latè probat Merlin. *lib.* 2. *de pignor. quæst.* 27. de hominibus tamen liberis non iidem semper fuerunt mores, & leges; sive apud Romanos, aut Græcos, sive Barbaros. Apud Grecos quondam in more fuit, corpore suo obligato, pecuniam mutuam accipere, ut refert Plutarchus in Solone; sub nexuque liberum æs alienum contrahere. Diodorus Siculus *lib.* 1. Plutarchus *lib. de fœnore accipiendo*; & ut res cæteræ, debitore in solutione cessante, vendebantur; ita etiam & liber homo pignori datus. Nec solùm in hoc casu virtute conventionis homo liber nexui tradebatur, verùm etiam citra conventinnem debitorem inopem manu injecta capere, & abducere creditori licebat, ut latè probat Salmasius *de modo usurarum cap.* 17. quod lege speciali sustulit Solon, cavens, ne quis deinceps sub homine libero pecuniam crederet, ut ex Laertio, Diodoro, & Suida probat latè Gibalinus *lib.* 3. *de usur. cap.* 7. *art.* 3. Apud Romanos etiam sæpiùs in hanc partem variatum legimus, nam initio quidem, Regum tempore licuit cuilibet se nexui dare creditori, & oppignorare. Unde Servius Tullius populo promisit apud Dionysium *lib.* 4. legem se laturum ne deinceps liceret sub pignore liberorum corporum mutuum dare: & deinde mensis in foro positis, omnium obæratorum nomina propria pecunia exsolvit, & per præconem pronunciari jussit, nemini creditorum licere deinceps civium corpora propter privata debita abducere. Dionysius *libro* 6. Sed hæc lex contrariis moribus obliterata fuit, & nexorum ob æs alienum jus statutum *in ll. XII. Tabular.* verbis suprà relatis: quare ex lege debitor damnatus, qui non solvebat, addicebatur creditori, quò respexit Terentius *in Phormion.* ibi:

Mihi sciunt nihil esse. Duces ducent damnatum domum:
Alere nolunt hominem edacem, & sapiunt, mea quidem sententia.

Duravit hic mos addicendi obæratos creditoribus ad annum urbis conditæ 427. quo Petilio, & Papirio Coss. lata fuit lex, ne quis nervo, aut compedibus ob æs alienum teneretur, ibi: *Eo anno plebi Romanæ, veluti aliud initium libertatis factum esse, quòd necti desierint, cautumque in posterum, ne necterentur.* Sed ea lex usu sensim sublata fuit; nam apud Livium libris sequentibus plures sunt querimoniæ debitorum in vinculis nexorum: & Varro *lib.* 6. *de lingua Latina*, ait: *Cajo Popilio rogante, Lucio Sylla dictatore, latam legem esse, ne nexi essent qui operas suas in servitute pro pecunia darent.* Sed nec hæc lex diutius tenuit, immò ut suspicatur Hothomanus *illustr. q.* 26. sicut pleraque acta Sillæ rata non fuerunt, sic nec lex illa. Demùm lex Julia ab Augusto lata legem Petiliam restituit, edixitque ut creditoribus qui solvendo non essent, bonis suis cedere liceret, eaque bona venderentur, in corpora autem debitorum animadvertere fas non esset, *l.* 1. & 4. *C. qui bonis cedere*: latiùs prosequemur *in cap. Odoardus de solut.*

8 Traditur ratio decidendi.

His animadversis apparet jam vera ratio præsentis conclusionis; nam cùm earum rerum, quæ in commercio non sunt, pignoris obligatio non consistat, *l.* 1. §. *eam rem*, *C. quæ res pignori*; & inter eas homo liber enumeretur, *l. inter* 83. §. *sacram*, *ff. de verb. obl.* ideò nec liberi hominis pignoratio subsistit, nec liber homo potest se obligare, aut filium suum simili nexui subjicere, *l. finali*, *ff. quæ res pignori*, ubi talis pignorationis pœnam pro arbitrio suo mitigasse Tribonianum credo, cùm Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 1. ex quo desumpta est dicta lex finalis, ut constat ex ejus epigraphe, scribat eo casu creditorem deportandum esse, nisi mavis loco illius verbi *relegatur*, reponere *deportatur*, ut tradit Cujacius *in notis ad ipsum*, *lib.* 5. *tit.* 25. Rectè ergo, & secundùm juris utriusque principia in præsenti scribit Gregorius, nec Cosmam ipsum, aut ejus liberos posse pro debito civili jure pignoris retineri; unde cognoscitur injustitia fœneratorum illorum, qui cadavera debitorum jure pignoris detinebant, quos reprehendit S. Ambros. *de Tobia c.* 10. ibi: *A fœneratoribus teneri defuncto pignore, & negari tumulum, dum fœnus exposcitur. Carnificibus duriores, quoniam quem vos tenetis, carcer non suscipit, exactor absolvit: peccatorum reos post mortem è carcere mittit, vos clauditis; legum severitate defunctus absolvitur, à vobis tenetur.*

9 Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, in homine libero ab hostibus redempto, jus pignoris naturalis dari; quod jus introductum fuit favore libertatis, ut cæteri faciliùs allicerentur ad redimendos captivos dum majorem securitatem exinde habent pretii recuperandi, ut docent Grotius *lib.* 3. *de jure belli*, *c.* 9. §. 10. non tamen levis quæstio est, cujus status interim maneat redemptus, & propter fictionem postliminii in suspenso est, *l. fin. ff. de suis & legitimis*; quia redemptio liberat illum à penuria captivitatis, non verò ejus conditionem mutat, ut disertè docetur *in leg. verùm* 20. §. *ult. ff. de captivis*, ubi malè reponit Faber *in jurispr. tit.* 11. *princ.* 8. *illat.* 8. *pro redeundi*, *reluendi*. Interim ergo quoad juris effectus pro captivo habetur, excepto eo, quod potest adire hæreditatem, ut inde habeat quo se redimat, *l. is qui* 15. *Cod. de postliminio*: docent Faber *ubi suprà*, *tit.* 1. *princ.* 4. *illat.* 3. & *princip.* 8. *illat.* 11. Schifordeg. *ad Fabrum lib.* 2. *tract.* 22. *q.* 2. & *lib.* 3. *tract.* 21. *q.* 7. Larrea *decis.* 5. *num.* 12. Xaravia *relect.* 2. *de captiv. redempt.* D. Joseph de Retes *lib.* 6. *opusc. cap.* 13. *per tot.* A jure autem pignoris naturalis redemptus liberatur, si redemptionis pignus persolvat, argumento legis *solutum* 11. *de pignorat.* Item si redemptor ei pretium quomodolibet remiserit, *leg.* 2. *l. si librum* 11. *l. commercio* 16. *C. de postlimio*, *leg. Senatus* 43. §. *ult. de legat.* 1. unde si redimens redemptam uxorem duxerit, quasi remisisse ei pretium videtur, *l. si quis ingenuam* 21. *de captivis*, *l. is qui te* 13. *l. liber* 17. *de postliminio*: extinguitur etiam morte redempti jus, quod in ejus corpore redemptori competebat, *l.* 1. §. *si filius* 4. *de suis & legit. hæred. l.* 2. §. *sed etsi*, *ff. ad SC. Trebel. l. patre* 15. *de captivis*. Tandem ex conventionibus finitur, si redimens publica libidine redemptam prostituat, *l. fœdissimè* 7. *C. de postliminio*: si redemptus per quinquennium redemptori servierit, *l. ult. C. eod. tit.* ex quibus dignosci potest, redemptum non esse liberum, quando pignori naturali obstrictus manet, sed adhuc in eo durare vestigia pristinæ captivitatis. Dissolvitur dubitandi ratio.

10 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat primum augmentum difficultatis, quia respondetur, etiam certum esse, in pœnam doli proprii, & fraudis eum, qui cùm esset liber homo, ad pretium participandum se venundari passus est ab aliquo tertio improbo venditore, qui simulavit se dominum esse, ut faciliùs deciperet emptorem, servum fieri, ex juribus suprà relatis, §. *servi* 4. ubi Theophilus, *de jure person. l.* 5. §. 1. *de statu hominum*, *l. si quis filio* 6. §. *irritum*, *de injusto rupto*, *l.* 1. & *per totum ff. quibus ad libertatem*, *l.* 10. *eod. tit.* Osualdus *lib.* 5. *ad Donellum*, *cap.* 9. *littera N.* & *O*, adeòque servus fit, ut manumissus conditionis libertinæ maneat, *l. homo* 23. *ff. de statu hominum*, *l.* 2. *ff. quibus ad libertatem*; quia ex justa servitute manumissus est, *l. cùm pacto* 40. *ff. de liber. caus.* quam sic accipiunt Osualdus *ad Donellum libro* 2. *cap.* 20. *littera D.* Pinellus *lib.* 2. *select. cap.* 7. *numero* 22. nisi antequam in libertatem proclamet, paratus sit emptori, pretium reddere, *l.* 2. *si ingenuus esse dicatur*. Aliena tamen desiderantur. Primò, quod emptor ignarus sit conditionis ejus, alioquin si sciat liberum esse, & emerit, quia nulla injuria illi fit, non potest liber homo in pœnam delicti admissi ingenuitatem amittere, *l. scientis* 6. *C. de liber. caus. l. liberis* 7. §. *si quis*, *l. si quis sciens* 35. *ff. eod. tit. l.* 4. *vers. Idcircò*, *ff. quibus ad libertatem*. Secundò, ut participet pretium, sibique habeat de facto, & ipse consumat clam, & occultè id in suos usus convertat, *l.* 1. *ff. quibus ad libertatem*, *l. liberis* 7. *ff. de liber. caus. l.* 5. *Cod. eod. titulo*: alioquin si non participet pretium, servus non fit, quamvis ad decipiendum alterum patiatur se donari, in dotem dari, pignori obligari, *leg. si ministerium* 16. *C. de liber. causa*, *leg. ult. C. de ingenuis manumiss.* §. *ult.* Tertiò quod sit major viginti annis, *dict. leg. ministerium*: quamvis si minor, sit, adversùs hanc venditionem non restituitur, *leg. si ex causa* 9. §. *Papinianus*, *ff. de minor.* cùm hæc servitus provenit ex delicto, *l. quædam* 14. *ff. de pœnis*, & adversus delicta minoribus restitutio non detur, *leg. auxilium* 37. *ff. de minor.* quæ in libero homine, qui se palam pignori dat, adesse non possunt: inde licèt in pœnam delicti homo liber venditus concurrentibus dictis circumstantiis legitimæ ætatis, participationis pretii, & ignorantiæ in emptore, servus fiat, non tamen potest pignoris nexui se subjicere. In Gallia tamen fuisse receptam aliquando & venditionem, & pignorationem liberi hominis, constat ex canone 14. Concilii in incerto loco celebrati, paulò post Concilium Parisiense 5. relato *tom.* 14. *Concilior. fol.* 415. in illis verbis: *De ingenuis, qui se pro pecunia, aut alia re vendiderint, vel oppignoraverint, placuit ut quandoquidem pretium quantum pro ipsis datum est, invenire potuerint, absque dilatione ad statum suæ conditionis reddito pretio reformentur, nec amplius quàm pro eis datum est, requiratur: & interim si vir ex ipsis uxorem ingenuam

suam habuerit, aut mulier ingenuum habuerit maritum, filii qui ipsis nati fuerint, in ingenuitate permaneant. Nec obstat aliud augmentum difficultatis, deductum ab anaexis, & adductis ex lege XII. Tabular. Nam licèt adeò debitores solutioni obstringantur, ut olim debitor, qui condemnatus solvendo non erat, creditoribus addiceretur, inter quos ejus corpus secari, ac dividi lex XII. Tabular. permittebat, ut referunt Gellius *lib. 20. noctium, cap. 2.* Quintil. *lib. 8. institut. cap. 8. & lib. 7. cap. 4.* & exponit Robertus *ubi proximè*, quæ cruenta divisio moribus repudiata fuit, ut refert Tertul. *in apolog. c. 4.* ibi: *Sed & judicatos in partes secari à creditoribus leges erant; consensu tamen publica crudelitas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conversa est; & bonorum adhibita proscriptione, suffundere maluit hominis sanguinem, quàm effundere.* Et tantùm creditoribus permissum fuit debitores in vincula ponere, ac eorum operis uti, donec illis satisfactum esset, ut raris exemplis eleganter illustrant Revardus *ad ll. XII. Tabul. cap. 8.* Desiderius Heraldus *de auctor. rei judic. lib. 2. c. 24.* unde hi debitores dicebantur nexi, & addicti, quia ex ipsa lege ob æs alienum in temporariam servitutem creditorum addicebantur; indeque obligatio ipsa nexus dicebatur, quia per eam corpus ut pignus afficiebatur, Budæus *ad titulum de in diem addict.* Sed id Senatui indignum visum fuit, & cautum, ut bona debitoris venderentur, corpus autem obnoxium non esset. Livius *lib. 8.* cui mutationi causam dedit crudelitas simul, & libido Lucii Papirii fœneratoris. Cùm enim ille Publium adolescentem sibi ob æs alienum nexum pellicere sermone ad flagitium conatus esset, illeque ingenuitatis magis quàm præsentis conditionis memor flagitium aspernaretur, ab impuro creditore nudari, verberarique jussus est, qui cùm laceratus in publicum proripuisset, libidinem, crudelitatemque conquerens fœneratoris, populum concitavit, qui in forum, & post agmine facto in Curiam cucurrit, obtinuitque à Senatu, ut in posterum liberi homines non necterentur. Quod etiam Servium Tullium statuisse, ex Dionysio *lib. 4.* suprà retuli: & hæc esse jura, quorum Diocletianus meminit *in l. ob æs alienum, C. de oblig. & action.* dum ait, *ob æs alienum servire liberos creditoribus jura non patiuntur*, notavit Pancirola *lib. 2. var. cap. 200.* & nova Justiniani sanctione in authentica, *Quia ut nulli, §. quia verò, collat. 9.* creditor à debito cadit, si debitorem in servitute retinuerit: sed cùm æquissimum sit debitores solvere quod debent, ut ex Seneca *lib. 3. de benefic.* tradit Covar. *lib. 2. var. cap. 5. n. 1.* ideò nostris legibus regiis cavetur, ut debitor qui solvendo non est, creditoribus servire cogatur, donec eis satisfaciat, *l. 4. & 5. tit. 16. lib. 5. recopilat.* tunc que tenetur debitor ferre torquem ferreum, ut statuitur *in l. 6. eodem tit. & libro*, quam ad praxim doctè exponunt Azevedus, & Matienzus *ibi*, Paz *in praxi, tom. 1. part. 5. cap. 5. n. 20.* Nec obstat ultimum augmentum; nam magnum discrimen versatur inter locum religiosum, & liberum hominem; siquidem religio non afficit totum fundum, ut libertas hominem; sed pro minima parte à legibus taxata, unde in alia parte potest remanere jus pignoris. Et favor religionis evincit, ut non obstante pignoris nexu, locus religiosus fieri possit.

11 *Exponitur l. 8. de pignor.* Præsenti assertioni opponi solent textus *in cap. ex rescripto, de jurejur. c. exposita, de arbitris, cap. unic. de obligat. ad ratiocinia*, quorum interpretationem adduxi in eorum notis: quare his remissis potiùs quàm omissis, primò in præsentem assertionem expendo textum *in l. 8. ff. de pign.* ubi docetur, in generali obligatione non contineri concubinam, aut ejus filios; igitur in speciali continentur, & per consequens libera persona potest pignori dari. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu agi de concubina ancilla, cum qua concubinatus dari poterat, juxta adducta à Cujacio *lib. 5. obs. c. 6.* unde ex natura & conditione personæ pignus in ea consistere poterat: non tamen generali pignore comprehenditur, quia generali obligatione non continentur quæ quis ob affectionem specialiter obligaturus non fuisset, *l. 6. ff. eod. tit.* Est autem quædam affectio erga concubinam, *l. 3. §. 1. de donat. inter;* & erga filios naturales, *l. 41. §. 2. ff. de legat. 3.* quam eleganter expressit D. August. *in lib. confessionum*, erga concubinam *lib. 6. c. 22.* ibi: *Dejectationes consuetudinis meæ, ad quam si accessisset honestum nomen matrimonii, non eum mirari oporters, cur ergo illam vitam nequirem spernere.* Erga filios naturales, *lib. 4. cap. 2.* ibi: *Experirì exempla meo, quid distaret inter conjugalis placiti modum, quod fœderatum est generandi gratia, & pactum libidinosi amoris, ubi proles etiam contra votum nascitur, quamvis jam nata cogat se diligi.* Unde rectè *in d. l. 8.* docetur, generali obligatione non contineri concubinam, aliosque filios; quia ob specialem affectionem non creditur, nec speciali pignore patrem familias eam obligaturum, & ut profanæ literæ divinis deserviant, rectè ex eo texto probat Meril. *lib. 2. obs. c. 18.* Deiparam Virginem Mariam generali obligatione peccati, qua omnes nascuntur obstricti, non teneri.

12 *Exponitur Papinianus l. 2. definitionum.* Deinde ex suprà traditis lucem accipit Papinianus relatus à Licino Rufino *lib. 2. collationis legum Mosaic. & Roman.* in illis verbis: *Per hominem liberum noxæ deditum, si tantum acquisitum sit, quantum damnum dedit, manumittere cogendus est a Prætore, qui noxæ deditum accepit, sed fiduciæ judicio non tenetur.* In quibus cùm supponat Papinianus, liberum hominem noxæ dedi posse, quod etiam docetur *in l. 3. §. proinde, ff. de libero homine, §. ult. Instit. de noxal.* & à Paulo apud eundem Rufinum *lib. singul. de adult.* dum ait, marito licere occidere deditum hominem deprehensum in adulterio uxoris; agnovit tamen Papinianus magnum discrimen quod versatur inter servum noxæ deditum, & liberum hominem: nam servus noxæ deditus transit in verum dominium accipientis; at verò liber homo per noxæ deditionem servus non efficitur, immò nec ipsa deditio eum nectit jure pignoris, aut fiduciæ; quia ex suprà traditis homo liber pignoris jure detineri non potest: unde rectè docet Papinianus, liberum hominem noxæ deditum, post satisfactionem manumittendum esse, quia non solùm manumittuntur servi, verùm etiam nexi, & addicti: non autem compelli qui eum detinebat, illum manumittere fiduciæ judicio, oblata æstimatione litis, quia nulla fiducia eo casu contracta fuit, ex quo translatum esset dominium, ut infrà exponemus, & docuit Cujacius *lib. 2. diffinit. Pap. in l. sanctio 41. ff. de pœnis.* Expendi etiam solent, cùm præsens assertio pro rostris disputanda proponitur, textus *in l. cognitio, §. 2. l. 27. ff. de liber. caus. l. 8. §. qui Stichum, ff. de pecul. legat. l. verbis legis, ff. de V. S.* juncto Costa *in capite si pater, 1. part. verbo Moreretur, de testam. in 6. l. 2. vers. data, de opt. legat. l. 25. §. 2. de ædilit. edict. l. si Stichum, ff. de statulib.*

13 *Explicatus l. pignoris ff. de hæred. instit.* Etiam suprà traditæ assertioni opponi potest textus *in l. pignoris 30. ff. de hæredib. instit.* ubi proponitur, dominum habentem servum pignori datum, eum hæredem instituisse cum libertate; & docet Ulpianus, Imperatorem Severum rescripsisse, eum liberum posse fieri, hæredemque domino necessarium, si paratus sit priùs creditori satisfacere: quem textum sic expendo. Servo specialiter pignori dato, nec inter vivos, nec in testamento libertas directò dari potest, *l. servus 3. l. Ælianus 10. ff. de manumis. l. servum 4. l. cùm hæreditas 5. §. fin. cum l. seq. l. generaliter 29. ff. qui & a quibus, l. servum 44. §. si idem 7. ff. de legat. 1. l. 1. & 3. C. de servo pignori dato, l. 3. de manum. l. 1. & 2. C. qui & à quib.* docent Donellus *lib. 2. cap. 3.* Antonius Faber *in Jurisprud. tit. 5. princip. 1. illat. 3. & 4. & tit. 5. princip. 2. concl. 6.* Osualdus *lib. 2. Donelli, c. 15. littera C.* Sed quando inutiliter libertas relinquitur, non potest servus domino existere hæres necessarius, *l. si non lex 83. ff. de hæredib. instit.* ergo durante causa pignoris liber factus fuit servus, siquidem hæres necessarius domino extitit: igitur quia potest durare jus pignoris in libero homine. Cui difficultati ut satisfaciat D. Josephus de Retes *in repetit. prælect. ad §. sacram, legis inter 83. ff. de verbor. oblig. n. 32.* supponit, servum proprium institutum cum libertate, tanquam necessarium eo tempore domino suo existere debere hæredem, & in ejus dominio esse, qui moritur, *l. si post mortem 68. §. 1. l. quæsitum 91. §. 1. ff. de legat. 1.* unde si à domino post testamentum factum alienetur, ab ipso vivente debet redimi, ut possit illi hæres existere, *l. quoties 9. §. servus 14. ff. de hæred. instit.* quia hac in re media tempora non nocent, *l. servum 50. ff. eodem tit.* secus autem est, si libertatem tantùm relinquat servo proprio; sufficit enim, inspecta æquitate, quod redemptus inveniatur tempore aditæ hæreditatis ab extraneo, *l. verum est 50. ff. de manumis. testam.* quod an possit dici etiam de hæreditate, si tanquam servum proprium liberum eum esse jussit, & pro parte hæredem scripsit, dato cohærede extraneo, dubitavit Gothofredus *in d. §. si servus 14.* quia libertatis dies cedit ab adita hæreditate, *l. unica, §. libertatibus, C. de caduc. tol. l. hæredis 7. §. ult. cum sequenti; ff. quando dies legati;* idcircò sufficit si in hæreditate jacente inveniatur prius quàm dies veniat, quo competitura libertas sit: at verò existentia hæredis necessarii eodem tempore cum instanti mortis debet concurrere, alioquin inutilis foret; ex quo existimat Gothofredus, hunc liberum futurum, hæredemque, sed voluntarium. Contrarium tamen tenendum est, propter æquitatem di-

Digitized by Google

ctæ legis *verùm* 58. cùm enim eò processerit libertatis favor, ut non inspiciamus præcisè tempus mortis, sed aditæ hæreditatis; & causa hæreditatis pendeat à libertate, quæ suspenditur: æquius censet D. Joseph. de Retes *ubi supra*, servum in hoc casu, & liberum, & hæredem necessarium fore, ex quo libertas confirmata fuit per aditionem hæreditatis à cohærede factam. Nec obstant textus præcitati, qui exigunt existentiam hæredis necessarii tempore mortis testatoris; qui accipiendi sunt regulariter, & suppositis terminis ordinariis, quorum exceptio est casus relatus *in d.l. verùm* 58. Quibus suppositis facilè exponitur dicta lex *pignori* 30. fatemur enim, non posse eam accipi secundùm principia juris, alioquin non esset necessarium rescriptum Severi, quod ibi refertur; ex jure enim certum est, servum specialiter pignori obligatum institui posse à domino hæredem cum libertate; & institutionem sortiri effectum, si dominus eum redemerit, idest luerit pignus, *l.1. C. de necessar. servis*: suo rescripto autem hoc ampliùs Severus induxit, ut quamvis mortis tempore non inveniretur à domino redemptus, non evanesceret datio libertatis, nec hæredis institutio; sed sustineretur, si servus ipse paratus esset se redimere, & creditori ex pecunia sua, aut hæreditaria satisfacere, ut supponunt ibidem Glossa & Cujacius: ut enim pignoris obligatio inutilem ab initio non fecit institutionem servi, sic noluit Imperator ut irritaretur, manente causa pignoris. Quod si quæras, an durante causa pignoris sit liber? Respondebo, nec liberum, nec hæredem esse, quia propter vinculum pignoris suspensa est potestas legis. Nec competit libertas cum hæreditate, donec se redimat; unde nunquam concurrit jus pignoris cum libertate: erit ergo interim statuliber vi ipsa, ut ii qui in fraudem creditorum manumittuntur, quorum libertas non impeditur, quousque creditores uti incipiant jure suo, *l.1. §.1. ff. de statulib.* docent Faber *in Jurisprud. tit.6. princip.2. illat.10. 11. & 16.* Donellus *lib.3. comment. cap.1.* ubi Osualdus *littera B*, ex quo principio exponit D. Josephus de Retes *ubi suprà, numer. 34. & 35.* textus *in l. quoties 9. §. ult. ff. de hæred. instituend.* Ulpianus *in fragmentis, tit.1. de libert. §. servus, num.19.*

C A P U T III.

Alexander III. a *Exon. Episcopo.*

EX præsentium latoris insinuatione accepimus, quod Alex. quondam Sacerdos de Ofecolon *b* calicem argenteum, & medietatem unius *c* breviarii ejusdem Ecclesię pro sua necessitate pignori obligavit, & ea, morte pręventus, minimè recollegit. Unde quoniam indignum est, ut ejusdem Ecclesiæ res suę, & præsertim quę sacris mysteriis deputatę sunt, taliter debeant deperire: f.t. per A. f. p. m. quat. si verum est, quod asserit, *d* filium ejus Vvalterium, qui ex successione ipsius patrimonii jus dicitur *e* obtinere, moneas diligenter & compellas, ut res ipsas pignoratas recolligat, & eas Ecclesię restituat: quod si facere noluerit, cum vinculo anathematis non differas coercere.

N O T Æ.

a *Exoniensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.3.* & post Concilium Lateranense, *part.29. cap.1.* De Exoniensi Ecclesia nonnulla notavimus *in cap.6. de filiis Presbyt.*

b *Calicem argenteum.*) De quo agemus *in cap. fin. de celebrat. Missarum.*

1 c *Breviarii.*) Breviarium si simpliciter accipiamus, opus concisum significat, seu summarium; à Græcis epitome dicitur, quo modo sumitur à Plinio *lib.18.* ibi: *Ut omnis culturæ quoddam breviarium peragatur*. Svetonio *in Augusto, cap.101.* ibi: *Tertio breviarium totius Imperii, quantùm militum sub signis ubique essent*. Quod etiam *Breve*, nonnulli appellarunt. Lampridius *in Alexandro*, ibi: *Milites suos sic ubique servavit, ut in cubiculo haberet breves, & numerum, & tempora militantium*. Vopiscus *in Aurel.* ibi: *Breve nominum inscripsit*. Quod si breviarium dixerimus cum additione rationum, erit summarium dati, & expensi. Svetonius *in Galba, cap.12.* ibi: *Dispensatori breviarium rationum afferenti paropsidem leguminis pro sedulitate, ac diligentia porrexisse*. Sic apud Scævolam *in l. ult. ff. de pecul. legato*, breviariæ rationes dictæ in epitomen, & compendium contractæ. Brevis etiam dicitur *in l. ult. ff. de conveniend. fisci debitoribus*. Ulpianus *in l.3. §.6. ff. de penu legat.* videtur appellasse breviarium logarium, ibi: *Chartas ad ratiunculam, vel ad logarium paratas contineri*. Notavit Marcellus donatus *ad Svetonium cap.101.* Seneca breviarium parum Latinam dictionem esse contendit *epist.39.* his verbis: *Commentarios, quos desideras, diligenter ornatos, & in angustum coactos ego verè componam; sed vide ne plus profectura sit oratio ordinaria, quàm hæc, quæ nunc vulgò breviarium dicitur. Olim cùm latinè eloqueremur, summarium vocabatur*. Inde etiam enchiridion, seu epitome precum, seu horarum canonicarum dicitur breviarium. Ut autem veram hujus vocis originem agnoscamus, sciendum est, quod olim ad usum Chori, sive psalmodiæ Ecclesiasticæ diversi libri sub diversis nominibus habebantur: Psalterium nimirum, ex quo psalmi decantabantur; Hymnarium, ex quo hymni; Antiphonarium, ex quo antiphonæ decantandæ accipiebantur. Erant & Lectionaria, in quibus libri sacrarum scripturarum continebantur: Evangelistarium, ex quo lectio Evangelica legebatur: Sermonarium, ex quo Sanctorum PP. sermones legendi sumebantur; & denique Homiliarium, ex quo alicujus sancti Patris super lectum Evangelium expositio accipiebatur. Postquam verò lectiones omnes, tam quę ex sacris Scripturis, quàm quæ ex sanctorum PP. libris & homiliis sumuntur, ad certum numerum, ac brevitatem quandam Ecclesiæ decretis redactæ fuerunt, & in unicum librum omnes conjectæ, prædicti libri breviaria dici cœperunt: notatunt Cironius *lib.2. observ. cap.12.* Grethserus *ad Codinum lib.1. cap.6.* Juretus *ad Symmachum lib.6. epist.25.* Vossius *de vitiis sermon. lib.1. cap.32.* An verò in præsenti breviarium pro summario rationum Ecclesiæ, an verò pro libro precum & horarum Ecclesiæ sumatur, excogitandum reliquit lectori Cironius *ubi suprà*: credo tamen pro breviario divini officii accipi: tum quia conjungitur cum calice; tum quia pro ratione suæ decisionis Alexander eam assignat, ne Ecclesiæ res, præsertim quæ sacris mysteriis deputatæ sunt, pereant. Quæ verba comprehendunt tam calicem, quàm breviarium horarum canonicarum; & ita breviarium in præsenti accipitur, quod temporibus Alexandri, & pluribus posteà annis, antequam libri typis mandarentur, magno in pretio erat: unde in Ecclesiis tantùm majoribus ferè unum breviarium erat, & adhuc in Ecclesiis perantiquis extat locus, ubi breviarium fixum erat, ut ibi clerici ipsius Ecclesiæ horas canonicas recitarent: &. quia breviarium hoc duabus partibus, hyemali videlicet, & vernali constabat, Presbyter, de quo in præsenti, unam, quam dimidiam partem breviarii appellat Alexander, pignori dedit.

d *Filium.*) Ante sacerdotium videlicet genitum, & ita legitimum, ut *in capit. 1. de testament.* Si autem filius illegitimus esset, ut ex damnabili coitu susceptus, patri non succedebat, ut probat Pichardus *in princip. Instit. de hæreditatibus, quæ ab intestato, §.7. ex num.10.* 2

e *Obtinere.*) Etiamsi adhuc illis non se immiscuerit, sed se abstinuerit; nam interim rectè conveniri poterat, *l.2. §. ult. de stipul. servor.* Quo modo accipit textum hunc Arias de Mesa *lib.3. variar. cap.1. num.30.* In præsenti autem casu Ecclesia etiam poterat avocare res ipsas, tanquam impignorabiles, *ex l. sancimus 21. de sacros. Eccles. novella 7. cap.6. novella 120. cap. ult.* ex quibus deductus est textus *in cap. hoc jus, §. qui verò, 10. quæst.2.* ut latiùs dicemus *in cap.2. de solut.* 3

C A P U T IV.

Innocentius III. *Gallando Subdiacono nostro, & B. Vitali Canonicis a Pisanis.*

Illo vos credimus scientiæ dono vigere, quod super eo, de quo nos consulere voluistis, quid juris sit, liquidò cognoscatis. Quia tamen nostro pulastis edoceri responso, ne sub ipsius expectatione responsi decisio negotii prorogetur, præsentibus vobis litteris duximus respondendum. Sane per vestras nobis litteras intimastis, quod cùm causam, quæ vertitur inter H. & B. filios G. de Cosa: & G. filiam Teberti, & hæredes ipsius super quibusdam vineis præfatis personis pro XXVI. libris pignori obligatis, vobis duximus committendam, dantes vobis per nostras litteras in mandatis, ut ipsam G. & hæredes ipsius ad restituendas vineas, & quidquid ultra *b* sortem perceperant, eisdem restituerent conquerentibus, per pœnam in *c* Lateran. Concil. contra usurarios promulgatam cogere curaretis; vos, ut juxta mandatum nostrum procederetis in negotio memorato, partes citare curastis; cùmque in vestra essent præsentia constitutę, ex parte prædictæ G. & hæredum ipsius fuit propositum coram vobis, terras & vineas, quas iidem H. & B. repetebat ab eis, non esse pignori obligatas, sed purè venditas, sicut in instrumento confecto exinde pleniùs continetur: pręfatus verò H. pro se, ac fratre *d* suo firmiter asserebat, terras non esse purè venditas, sed pignori obligatas, cùm venditioni prędictę talis fuerit adjecta conditio, ut si à tempore contractus usque ad duos proximos annos prę-fato T. emptio displiceret, G. pater H. abinde usque ad annum XXVI. libras, perceptis fructibus computatis in ipsis, dare debuerit, sicut in eodem instrumento asserebat firmiter contineri. Verùm quia sicut in eisdem litteris continetur, ambigitis, utrum pura sit, & absoluta venditio, an præfatus contractus pignus debeat judicari, per nostras postulastis litteras edoceri. Nos autem consultationi vestrę taliter respondemus, quod qualiscumque fuerit intentio contrahentium, ex forma contractus venditio non apparet conditionalis, sed pura; quamvis possit per conditionem resolvi. Ex duobus tamen, quæ in pacto fuerunt expressa, videlicet quod fructus percepti debent in solvenda pecunia numerari, & quod ultra summam receptam xl. solidi debent persolvi, contra ipsum emptorem præsumitur vehementer, pręsertim cùm usuras consueverit exercere.

N O T Æ.

1 a *Pisanis.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Pisana Ecclesia egi *in cap.* 8. *de temporibus ordin.* quia agebatur de contractu usurario in præsenti; ideò præsentis causæ cognitio judicibus ecclesiasticis commissa fuit.

b *Ultra sortem.*) Juxta dicenda infrà *in cap. cùm contra.*

c *Lateran.*) Relato *in cap.* 1. *de usuris.*

d *Fratre suo.*) An frater pro fratre absque ejus mandato possit in judicio comparare, exposui *in cap. constitutus, de in integrum restitut.*

C O M M E N T A R I U M.

2 Emptio, & venditio, sicut cæteri contractus, varia pacta, tam in continenti, quàm ex intervallo admittit, *l.* 1. *C. de pactis inter emptor.* ubi post Cujacium, & Donellum plura congessit Christophorus Philippus Richter. Sunt autem præter alia pacta, quæ huic contractui in continenti adjici solent, pactum addictionis in diem, pactum legis commissoriæ, pactum redimendi, seu de retrovendendo. Pacto addictionis in diem venditor sibi prospicit de alia meliori conditione per licitationem, ita ut allata meliori conditione, res sit inempta; & tunc venditio est conditionalis, perficienda, & purificanda si melior conditio non afferatur, *l.* 2. *l. ubi* 4. *l. pen. ff. de in diem addict.* hujus pacti naturam, & legem exponunt Donellus *lib.* 16. *comment. cap.* 18. Castel Cotta *verbo Addico*, Hermosilla *in l.* 36. *tit.* 5. *part.* 5. Moez *observ. jur. c.* 8. Manlius *de empt. & vendit. tit.* 6. *ex num.* 6. Valentia *tom.* 3. *tract.* 1. *cap.* 2. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *art.* 2. *cap.* 5. & circa illud observandi sunt textus *in l. statuliber* 38. *ff. ad leg. Falcid. l. in diem* 9. *ff. de aqua & aqua pluv. l.* 2. *§.* 3. & 4. *ff. pro emptore*, *l. si quis hoc* 41. *ff. de verb. obl. l. scire* 3. *ff. quibus modis pignus*, *l. si mandavero* 22. *§. penult. ff. mandati*, *l.* 9. *§. fin. ff. de except. rei judic. l. is cui in putenm*, §. 10. *ff. quod vi aut clam*, *l. bovem* 43. *§. pignus ff. de ædilit. edict. l.* 6. *ff. de divers. & tempor. l.* 6. *ff. de contrah. empt. l.* 13. §. 2. *ff. de act. empti*, *l. si hominem* 19. *ff. de usuris*, *l.* 12. *ff. de pignor. l. inficiando* 67. §. *cùm servus*, *ff. de furt. l.* 21. §. *Aristo*, *ff. quod vi aut clam*, *l. Æmilius* 38. *ff. de minor. l. si in emptione* 35. *ff. eod.* juncto Fabro *decad.* 21. *cum sequent. l. fin. ff. de jure fisci*, *l.* 4. *Cod. de fide & jure hastæ*, *l. statuliber* 38. §. *ult. de statulib.* Pactum, seu lex commissoria est conventio adjecta emptioni, & venditioni, qua id agitur, ut si in diem statutum emptor pretium non solverit, & venditor rem vendere nolit, res inempta sit, nec alienata censeatur, *l.* 1. 2. 4. & 7. *ff. de lege commiss. l. fin. ff. de rescindend. vend. l.* 4. *Cod. de pact. inter empt.* & tunc potiùs sub conditione resolvitur contractus, quàm sub conditione celebrari videatur, *d. l.* 1. Quando verò committatur hæc lex, sive pactum, & ejus naturam, exponunt Donellus *lib.* 16. *comment. cap.* 19. Hermosilla *in l.* 38. *tit.* 5. *partit.* 5. Faber *decad.* 45. *errore* 8. Cujacius *ad titulum C. de pact. inter*, D. Josephus Vela *dissert.* 97. Carvalho *in cap. Raynuntius*, 2. *part. num.* 228. Rither. *in d. l.* 4. *Cod. de pactis* Manlius *de emptione*, *tit.* 33. Gibalinus *de negot. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 5. *artic.* 1. Circa pactum hoc observandi sunt textus *in l.* 1. *C. de pact. pignor. l. fin. ff. de contrah. emption. l. fin. ff. de rescind. l.* 22. *ff. locati*, *l. trajectitiæ* 23. *ff. de oblig. & action. l. fundus* 16. *§. ult. ff. de pignor. l. si creditor* 7. §. *illud*, *de distract. pignor. l. Æmilius* 38. *ff. de minor. l. item si pretio* 22. *ff. locati*, juncto Roberto *lib.* 1. *animadv. cap.* 11. *l.* 3. *C. de pact. inter*, *l.* 17. §. *cùm autem*, *ff. de furtis*, *l.* 6. §. 1. *ff. de divers. & tempor. l.* 17. §. *penult. de furtis*, *l. statuliber* 38. *ad leg. Falcid. l. si quis* 11. *penult. ff. quod vi aut clam l.* 23. §. *fin. ff. de ædilit. edict. l. si in rem*, *ff. de rei vindic. l. si hominem* 19. *ff. de usucap. l.* 9. §. *fin. ff. de except. rei judic. l. sed si hac* 4. *ff. de rei vind. l. sed si* 25. *ff. de petit. hæredit. l. si quis* 11. *§. penult. ff. quod vi aut clam*, *lib.* 3. *quibus modis pignus*, *l.* 2. §. *in diem*, *ff. pro empt.* juncto Fabro *de erroribus pragmatic. decad.* 25. *errore* 6. De pacto hoc legis commissoriæ in pignoribus adjecto, fusè agemus infrà *in cap. significante*, *hoc titulo de pignoribus*. Pactum revendendi, seu ut Pragmatici ajunt, de retrovendendo, seu retrovenditio, ut dicitur *in l.* 2. & 7. *Cod. de pactis inter;* quodque fiduciariam venditionem veteres vocabant, contrahitur cùm inter partes convenit, ut oblato pretio intra certum tempus, vel quandocumque, res restituatur vendenti, *dict. l.* 2. & 7. Pactum hoc à pacto legis commissoriæ in duobus potissimùm differt. Primò, quia in commissoriæ legis conventione pretii solutio sub resolutionis contractus pœna in diem differtur, *l.* 2. *ff. de lege commis.* at verò in pacto revendendi, non pretii solutio, quæ jam ab initio facta supponitur; sed ipsa tantùm venditionis rescissio confertur in diem, quo vel emptori res vendita displicuerit, vel per venditorem pretium fuerit emptori oblatum, *l. qui fundum* 40. *ff. de contrah. emption. l. si convenit* 6. *ff. de rescind. l. sterilis* 21. *alias* 22. §. *sed etsi*, *ff. de act. empti*, *l. si vir uxori* 32. *ff. de præscript. verb. l. quod si nolit* 31. §. *si res ita*, *ff. de ædilit. edict.* docet Caldas Pereyra *de emption. & vendit. cap.* 10. *num.* 20. Secundò quia pactum legis commissoriæ juxta vulgarem ejus formam verbis tantùm directis concipitur, veluti ut res sit inempta, vel similibus, ut probat Vela *dissert.* 30. *num.* 51. At verò pactum retrovenditionis verbis tantùm obliquis præcipuè, putà ut res vendita per emptorem reddi debeat, aut per venditorem repeti possit, *d. l. si fundum*, *d. l. si convenit*. Vela ubi proximè, *numer.* 57. Unde deducitur, dominium ex hujusmodi pacto ita concepto in emptorem interim omninò esse translatum, nec ipso jure, sed novo facto, adveniente pacti condi-

conditione resolvendum ; & ad venditorem reversurum, ita ut fructus perceptos ante pretium sibi oblatum suos faciat, ex præsenti textu, *d. l. 2. Cod. de pactis*; per argumentum à contrario sensu docent Covar. *lib. 3. var. cap. 8. num. 6.* Molina *in empor. tit. 9. quæst. 15.* idque indistinctè, idest sive pactum id in facultate venditoris sit positum, in quo omnes conveniunt, verum est, sive in emptoris voluntatem conceptum sit, ut contra communem, quam refert Corrasius *lib. 3. miscel. cap. 9. num. 5.* docent Castillo *tom. 2. controv. cap. 25. num. 6.* Vela *dissert. 32. num. 6.* Quatenus tamen pactum hoc per se licitum, ex adjunctis circumstantiis reddatur usurarium, pro explicatione hujus textus exposui *in cap. ad nostram, de empt. & vendit.*

C A P U T V.

Idem *Episcopo a Aquinati*.

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod cùm causam, quæ vertitur inter R. sancti Gregorii, & R. mulierem sancti Germani, tibi duxerimus committendam, cùm ferè per biennium studuisses, ut eadem causa concordia finiretur, partibus non acquiescentibus, accitis viris prudentibus, prædictæ causæ meritis diligentiùs examinatis, idem negotium de prudentum consilio ad nostram duxisti præsentiam remittendum, ea maximè ratione, quia videbatur hoc ad regium judicium specialiter pertinere; siquidem probatum est evidenter, quod facinore à marito prædictæ mulieris commisso, eo fugam petente, tam frater mariti, præfatus videlicet R. quàm ipsa mulier, licèt minùs justè, ab R. Comite Caserton. tunc Regio *b* Justitiario capti fuerint, & de ipsius mandato omnium bonorum delinquentis facta distractio, & soluta pecunia mercatori, qui à marito dictæ mulieris vulneratus fuerat, & rebus propriis spoliatus. Per prædictum autem R. illorum bonorum venditio facta fuit de mandato Justitiarii antedicti: sed quædam possessiones penes eumdem R. mulieris sororium remanserunt, quas idem R. de mandato Curiæ retinuit, soluta pro eis pecunia mercatori, quia emptor alius, sicut dicit, propter possessionum minutias non extabat. Pars verò mulieris firmiter allegabat, quod cùm dos omnibus creditoribus *c* præferatur, & omnia bona mariti eidem mulieri propter dotem fuerint obligata, cùm mulier in hoc non fuisset culpabilis, dotem suam amittere non debebat. Propter quod æstimationem ejus instantiùs petebat sibi confirmari, vel in possessiones, quę mariti fuerant, ex officio delegationis induci: asserens culpam viri sui nequaquam ei de jure debere nocere. Pars autem viri e contrariò respondebat, se non debere super his aliquo modo respondere; quia nihil voluntate, vel auctoritate sua distractum fuerat de bonis mariti mulieris ipsius, sed fiscus ea capi fecerat, & mandaverat distrahenda, quod & testium assertatione probavit. Sanè cum pars mulieris diceret de possessionibus viri sui aliqua remansisse, quæ distracta non fuerant, & ex eis sibi satisfieri postulabat, ab eo studiosiùs inquisisti, quanta fuisset pecuniæ, quæ soluta fuerat mercatori: & ex confessione tibi constitit utriusque, quod de immobilibus usque ad XXIV. uncias auri alienatum extiterat, sed præscriptus R. se XVIII. vel XXIV. dicebat addidisse, & quadraginta duarum unciarum auri complevisse numerum mercatori. Allegabat quoque prædictus R. quod cùm quinque filii essent unius patris, & omnes in bonis paternis succederent, facta æstimatione totius hæreditatis, non perveniebat ad maritum mulieris ipsius de hereditate paterna, quod ultra XXIV. uncias valeret. Quia verò ad nos eadem causa remissa non fuit sufficienter instructa, nec nobis constitit, utrum X. libras *d* tarenorum, quas petebat mulier, dedisset in dotem, aut quod R. aliquid possidebat de bonis pertinentibus ad fratrem suum virum mulieris prædictæ, nec potuissemus examinationi causæ insistere: tum quia in præsentia tua renunciatum fuerit allegationibus, & probationibus, sicut dicis: tum quia idonei, & sufficientes ad nostram præsentiam non venerant responsales; eandem causam tuo duximus examini remittendam, per A. S. præ mandantes, quat. si tibi constiterit ex iis, quę in præsentia tua fuere proposita, & probata, quod mulier dicit, viro dedisse in dotem: & prędictum R. de bonis fratris aliqua possidere, cùm mulieribus favor multus in recuperandis dotibus debeatur; & cautum sit etiam in jure, quod propter *e* maleficium viri mulier remanere non debeat indotata; cùm & bona viri mulieri pro dote tacitè obligata cum suo onere transierint ad quemlibet possidentem prędictum R. eidem mulieri ad restitutionem dotis eatenus appellatione remota condemnes, quatenus de bonis fratris sui prefati noscitur possidere.

N O T Æ.

a AQuinati.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap. 2.* Aquinum ulim propè fluvium Memphim antiqua, & magna civitas fuit. Strabo *lib. 5. Aquinum urbs est magna, quam magnus præterfluit amnis Memphis.* Colonia fuit Romanorum, ut affirmant Frontinus, & Plinius, ejusque meminerunt Livius *lib. 26.* & Silius Italicus *lib. 12.* Aquini magnitudinem adhuc extantia vestigia, ipsæque ruinæ produnt, certissimi humanæ instabilitatis, atque invidæ vetustatis testes. Jam à primis Ecclesiæ sæculis Episcopalis dignitas exornavit Aquinum, qua etiam cum Comitatu nunc condecoratur: & licèt non habuisset Aquinum, unde ei splendor posset accedere, satis gloriæ habitura erat ex immortalitate nominis Angelici Doctoris Thomæ Aquinatis, Dominicanæ familiæ gloriæ, Theologorum Principis; Gregorio, qui ex Monasterio Cassini electus fuit Episcopus anno 1206. missa est præsens decisio, licèt Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol. 441. num. 3.* nullo motus fundamento existimet, auctorem hujus textus esse Joannem III. & in præsenti scribere Joanni Episcopo Aquinati. Quare autem præsentis causæ cognitio, cùm inter laicos disceptaretur, & super re temporali, judici Ecclesiastico committeretur, non constat inter Doctores. Aliqui affirmarunt, dotis causam etiam inter laicos, & principaliter agitatam, à Judice Ecclesiastico esse decidendam; & ideò quia in præsenti de dote agebatur, judici Ecclesiastico ejus decisionem competere. Sed ea sententia omissa, placet communis, quam sequuntur Barbosa hic, & primarii nostri Balboa, & Garanna *in cap. 3. de ordine cognit.* videlicet quod cùm in præsenti specie mulier vidua esset, quia inutilem habebat maritum bannitum videlicet, & oppressa reperiretur à judice sæculari, potuit in ejus defectum adire judicem Ecclesiasticum: & cùm eo casu proprium sit Ecclesiæ viduas fovere, ut probavi *in cap. ex ore, de foro compet.* ideò in præsenti casu licèt causa fuisset temporalis, & inter laicos disceptaretur, potuit coram judice Ecclesiastico tractari.

b *Justitiario.*) Idest judici; plerumque enim justitia- 2
rius pro judice ponitur in legibus, & auctoribus posterioris ætatis; in legibus Siculis *lib. 1. tit. 1. 36. 45. & 46.* apud Petrum de Vineis *lib. 3. epist. 14.* Matthæum Parisium *anno* 1188. ibi; *Episcopus Dunelmensis habuit justitiariam à magno flumine usque ad Schotorum mare. Vuillelmus vero Eliensis obtinuit justitiariam à flumine prædicto ad plagam Australem; quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis molestè ferebat, tunc primò intelligens, quod Rex illum Justitiarium fecerat, non zelo justitiæ, sed ut pecuniam ab eo extorqueret.* Et apud alios relatos à Vossio *lib. 3. de vitiis sermon. cap. 17.*

c *Creditoribus præferatur.*) Consonant lex *assiduis, C.* 3
qui potiores. Novella 97. Justin. docent Bachovius *de pignor. lib. 4. cap. 12.* Maqueda, & Pichardus *in l. privilegia, ff. de privil. credit. regul. 2. ampliat. 6.* Castillo *lib. 3. controv. cap. 4.* Hunnius *in Encyclop. p. 3. tit. 3. cap. 5.* postquam enim Justinianus tacitam hypothecam concessit uxoribus in

bonis

bonis mariti, *in l. unica*, *§. & ut plenius*, *Cod. de rei uxor. act. §. fuerat*, *Instit. de act.* qua mediante omnibus creditoribus personalibus præferantur, *l. procuratoris*, *§. planè*, *ff. de tribut. act. l. pro debito 6. Cod. de bonis auctorit. judicis*: idem Imperator anno 3. sui Imperii etiam illis concessit, ut in rebus quas in dotem dederant, si consumptæ non essent, præferrentur omnibus creditoribus: & quia adhuc illis satis prospectum non erat, cùm si res dotales consumptæ fuissent, non habebant jus prælationis respectu anteriorum creditorum tacitam hypothecam habentium, ideò in dicta lege *assiduis*, privilegium illis concessit anno 5. sui Imperii, & Christi 534. quo mediante omnibus mariti creditoribus anterioribus præferuntur, *d. l. assiduis*, ubi illa verba, *Alias duas constitutiones*, referenda sunt ad textus *in d. l. unica*, *C. de rei uxor. l. in rebus 30. C. de jure dot.* Illud tamen satis controversum est apud Interpretes, utrum videlicet privilegium hoc prælationis sit tantùm respectu eorum qui tacitam, an verò & eorum qui expressam hypothecam habent? Eam quæstionem latè disputant Faber *lib. 8. conject. cap. 11. & 12.* Gibalinus *de usuris lib. 4. cap. 5. art. 25. num. 8.* Maqueda *in dicta l. privilegia*, *ex num. 52.* Costanus *de dotibus cap. 7. ex num. 6.* Pichardus *in §. actionum*, *num. 74. Institut. de action.* Bachovius *de pignor. cap. 12.* qui docuerunt, verum esse omnibus creditoribus etiam expressam hypothecam habentibus mulierem præferri, quia cùm Justinianus *in d. l. assiduis*, generaliter loquatur de omnibus creditoribus, generaliter est audiendus, *l. de pretio*, *ff. de public. l. 1. §. generaliter*, *ff. de legat. præstand.* Accedit quod publicus favor in dotibus versatur, qui ideò singulorum commodis præferendus est, *l. 1. ff. solut. matrim. l. actione*, *§. Labeo*, *ff. pro socio*: præsertim cùm in dubiis pro dotibus sit respondendum, *cap. ult. de re judic.* facit etiam illud tritum axioma: *Si vinco vincentem te, à fortiori vincam te.* Sed qui ad rem conservandam, vel reficiendam pecuniam credidit, omnibus creditoribus præfertur, *l. creditor*, *ff. si certum petatur*, *l. interdum*, *ff. qui potiores*: sed mulier pro dote illi præfertur, *authent. quo jure*, *Cod. qui potiores*, *authent. his consequens*, *Cod. de collat. dotis*. Castillo *lib. 3. controv. cap. 8.* igitur omnibus creditoribus mulier præfertur. Jure tamen nostro regio contraria sententia recepta est, à qua in praxi recedi non potest, ob textum disertum *in l. 33. tit. 13. partit. 5.* docuerunt ita Gregorius Lopez *ibi*, Covar. *lib. 1. variar. cap. 7.* Gomez *in ll. Tauri*, *num. 39.* Matienzus *in l. 7. tit. 16. lib. 6. recopil.* Maqueda *ubi suprà*, *num. 66.* Nec uxoribus competere privilegium fisco concessum *in l. si quis mihi*, *ff. de jure fisci*, pluribus relatis probat Olea *de cess. jur. tit. 3. quæst. 7. num. 4.* Unde hæc verba præsentis textus, *Omnibus creditoribus præferatur*, exaudienda sunt juxta textum *in d. l. assiduis*, de omnibus creditoribus, etiam expressam hypothecam habentibus.

d *Tarenorum.*) Genus monetæ est proprium illius provinciæ, ut jam notavi *in cap. ad nostram*, *de emption. & vendit.*

4 e *Maleficium.*) *L. quisquis*, *§. uxoribus*, *C. ad leg. Jul. Majest. l. si marito*, *ff. solut. matrim. l. res uxoris 24. C. de donat. inter*, *l. 2. C. ne uxor pro marito*, *cap. decrevit*, *de hæret. in 6. l. si quis posthac*, *C. de bonis proscript. l. sancimus 12. C. de pœnis*, *l. 1. C. de vi publica*, *novella 134. cap. fin. Authent. bona*, *C. de bonis proscript. l. 8. tit. 10. p. 7. l. 77. Tauri*, quæ est lex 10. *tit. 9. lib. 5. recopil.* quod etiam procedit in arrhis, *dicta l. res uxoris*: cui convenit lex 4. *tit. 10. partit. 7.* & in his, quæ ex conjugali acquæstu ad uxorem pertinent, *ex d. l. 77. Tauri*, quæ est lex 10. *tit. 9. lib. 5. recopil.* & meritò, quia pœna debet sequi auctorem criminis, *d. l. sancimus*, *C. de pœnis*, *c. quæsivit*, *de his quæ fiunt à majori parte*. Variis ampliationibus, & limitationibus exponunt Covar. *lib. 2. variar. cap. 8. num. 7.* Guazinus *de confiscatione*, *limit. 35.* Masinus *eod. tract. quæst. 4. num. 34.* Sanchez *lib. 2. summæ*, *cap. 27. per totum*, Acosta *de privil. credit. ampliat. 7. num. 203.* Henellius *de dotalitio*, *capit. 8. §. 18.* Ricciulius *de jure person. lib. 5. cap. 36. à num. 30.* Borellus *tom. 3. tit. 5. à num. 319.* Azevedus *in d. l. 10.* Gomez *in d. l. 77.* Garzia *de conjug. acquæstu*, *num. 175.* Sed tunc obstat communis sententia, in qua docetur, quod licèt quis non possit pro alterius delicto pœna spirituali, aut corporali puniri, pœna tamen pecuniaria, seu temporali plecti valet. Covar. *lib. 2. var. cap. 8. num. 7.* Petrus Gregorius *lib. 35. syntagm. cap. 1.* sed privatio dotis est pœna pecuniaria: igitur propter delictum mariti poterat uxor ea mulctari, præsertim cùm dotis dominium constante matrimonio penes maritum sit, *princip. Instit. quibus alienare*, plura D. Nicolaus à Castro *in l. 1. C. de fundo dot.* Cui difficultati ut satisfaciamus, supponimus juris conditores magnoperè curasse dotes conservare, & ne uxores indotatæ remanerent, *l. ult. ff. solut. matrim. l. hoc modo 69. ff. de condit. & demonstr. dicta l. assiduis*, Alex. ab Alex. *lib. 4. genial. cap. 8.* eisque innumera privilegia concessisse, quorum mentio fit *in cap. per vestras*, *de donat. cap. per salubriter*, *de usuris*, *l. 2. l. prædiorum 11. l. qui balneum*, *ff. qui potiores*, *l. sicùm dotem*, *l. si constante*, *ff. solut. matrim. l. unica*, *C. de rei uxor. l. in rebus*, *C. de jure dot.* quæ dotalia privilegia referunt, & exponunt Petrus Barbosa *in l. 1. 3. 5. & 6. ff. solut. matrim.* Baldus Novellus *de dotibus p. 6. 7. 8. & 9.* Joannes Campegius *eod. tract. quæst. 8. per totam*, Constantius Rogerius *de dote*, *inspect. 8.* Gubertus Costanus *de dotibus*, *cap. 6. & 7.* Paleottus *eodem tract. num. 45.* Baptista à sancto Blasio *quæst. 350.* Olea *de cess. jur. tit. 3. quæst. 7. num. 3.* Acosta *de privileg. regul. cap. 2. ampliat. 6.* inter quæ illud enumeratur, quod refert Innocentius *in præsenti*, & *in cap. ex parte*, *de consuet.* videlicet ut propter mariti delictum uxor dote non privetur, ut notarunt hic Immola *num. 1.* Panormitanus *num. 2.* Anania *num. 12.* Zabarella *num. 5.* Ancharanus *num. 6.* Hostiensis *vers. In jure*. Quod adeò verum est, ut si quis pro mariti debito res uxoris occupet, vim facere dicatur, *l. 1. Cod. ad leg. Jul. de vi.* Nec obstat difficultas proximè expensa; nam licèt verum sit maritum constante matrimonio dotis dominum esse, nec eam restituere teneri, nisi soluto matrimonio, *l. unic. C. si dos constante matrimon.* favore tamen dotis introductum fuit, ut si maritus ad inopiam vergat, possit uxor constante matrimonio dotem exigere, *l. si constante 25. ff. soluto matrimonio l. ubi adhuc 29. ff. de jure dot. l. 29. tit. 11. partit. 4. cap. per vestras*, ubi dicemus, *de donat. inter*: maritus autem, cujus bona publicantur, atque propter delictum capiuntur, apertè ad inopiam vergit, ita ut actio de dote nascatur, ut benè notarunt Bartolus *in l. 2. num. 6. ff. soluto matrim.* ubi Castrensis, Baldus Novellus *ubi proximè*, *privil. 17.* atque ita quasi adveniente causa dotis restituendæ, dominium rerum dotalium ad uxorem pertinet, argumento legis *in rebus*, *C. de jure dot.* & sic res dotales non possunt cum mariti bonis publicari: quare Zabarella & Anania *ubi suprà*, docent in præsenti textu, posse uxorem constante matrimonio de dote agere. Nec etiam obstat textus *in l. satis 4. Cod. de Primipilo*, *lib. 12.* ob delictum, seu dubium mariti dos uxoris capitur. Nam textus ille procedit specialiter in Primipilo, ut docent hic communiter repetentes, Covar. *lib. 1. var. capit. 16. num. 7.* cujus specialitatis ratio ut agnoscatur, sciendum est, Primipilum apud Romanos fuisse Principem primi ordinis, & Præfectum legionis, ut probant Covar. *dicto num. 7.* Justus Lipsius *de militia Romana*, Pancirola *lib. 2. variar. cap. 74.* & *in notitia cap. 21.* Altamiranus *in rubric. de filiis official. cap. 2. num. 23.* Ramirez de Prado *in l. super creandis*, *Cod. de jure fisci*, ad quem veluti ad Principem totius legionis pertinebat cura militaris annonæ; unde militaris annona Primipilus appellari solet *in l. officialis*, *C. de Episcop. & Cleric. l. 3. C. de Primipilo*, *l. speciebus*, *C. de cohortalibus*, *lib. 12. l. 1. C. de privil. fisci*, *l. sed & militis*, *§. fin. l. non solùm*, *§. qui Primipilum*, *ff. de excusat. tut. l. pater*, *ff. de aliment. legat. l. fin. §. patrimoniorum*, *ff. de muner. & honor.* Cujacius *in l. creditor 52. §. inter*, *ff. de act. empti*, Pancirola *lib. 1. variar. capit. 243.* cujus fraudatio, iniquaque distributio Reipublicæ valdè perniciosa est, ut latè probat Altamiranus *dicto cap. 2. num. 9.* siquidem à militari annona totius exercitus robur, ac per consequens salus Reipublicæ pendet; unde in odium hujus delicti statutum fuit, ut dos uxoris caperetur; & filii, quamvis non hæredes, pro debitis Primipili tenerentur, ut docuerunt Osualdus *libr. 15. Donelli*, *cap. ult. littera C*, Ripol. *variar. cap. 10. num. 329.* Merenda *lib. 2. controv. cap. 63.* Bulengerus *de Imperio Romano*, *lib. 3. cap. 31.* Solorzanus *lib. 5. de jure Indiarum*, *cap. 1. num. 129.* Altamiran. *ubi suprà*, *num. 11.* Marinis *allegat. 125.* Nec huic interpretationi obstat textus *in l. 1. Cod. de privil. fisci*, ubi in eadem specie docetur, occupatis bonis mariti ex causa Primipilaris administrationis, bona uxoris illi restituenda esse; nam ut docuerunt ibi Accursius, Bartolus, Baldus, & Gorhofredus, textus ille procedit in bonis paraphernalibus uxoris, quæ pro administratione Primipilari mariti nec tacitè obligata sunt, ideòque nec occupatis mariti bonis ipsa capi possunt.

COMMENTARIUM.

Communiter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Mulier pro dote sua habet tacitam hypothecam*. Probant eam textus *in l. unica*, *§. & ut plenius*, *Cod. de rei uxor. act. l. assiduis 12. vers. Ad hæc*, *Cod. qui potiores*, *§. fuerat*, *Instit. de action. l. ubi 29. C. de jure dot. l. 17. titul. 11. partit. 5.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa 5 Conclusio deducitur & probatur.

bosa *in collect. & select.* & à Garanoa, Petrus Barbosa *in l. 1. 3. p. n. 31. ff. soluto matrimon.* Maqueda *in l. privilegia, num. 48. ff. de privileg. credit.* Pichardus *ad eumdem textum, in §. quædam 20. num. 74. Instit. de action.* Bachovius *lib. 1. de pignor. cap. 10.* Costanus *de dotibus cap. 6.* Gaito *de credito cap. 4. q. 11. num. 168.* Fontan. *de pactis nupt. tom. 2. clausul. 7. gloss. 2. part. 1. ex num. 28.* plures congesti ab Acosta *de privileg. credit. regul. 2. ampliat. 6. per tot.* Giurba *ad consuetud. Messan. cap. 13. gloss. 3.* Merlinus *de pignor. lib. 3. tit. 2. per totum,* Gibalinus *de usuris lib. 3. cap. 7. art. 4. n. 9.* Bachovius *lib. 5. declar. cap. 92.* Balduinus *in Justin. pag. 220.* Petrus Gregorius *lib. 9. syntagm. cap. 24.* Cujacius *in Novella 91. & in l. unica, §. sed ut plenius, Cod. de rei uxor.* Donellus *de pignor. cap. 12.* Faber *lib. 8. conject. cap. 11. 12. & 13.* Fachineus *lib. 3. controv. 99. & 100. & lib. 10. cap. 33. 34. & 35.*

6 Impugnatur tradita assertio. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Pignus, hypotheca, & fidejussor regulariter eisdem obligationibus accedere solent, *l. 1. ff. de fidejuss. l. res hypothecæ 5. Cod. de pignor.* sed fidejussor dotis nomine nec peti valet, nec dari potest, *l. 1. Cod. ne fidejussores dot.* probant Mudeus *de pignor. cap. 5. num. 12. & cap. 11. num. 24.* P. Barbosa *in l. cum dotem 12. §. transgrediamur, num. 29. ff. soluto matrim.* Oinaldus *lib. 15. Donelli, cap. 48. littera F,* Gratianus *2. tom. discept. cap. 233. num. 33.* Igitur nec pignus ob dotis securitatem constitui valet. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quam mulier rerum dotalium dominium habet, *l. divortio 8. §. fundum, l. si constante 25. §. si maritus, ff. soluto matrim. l. in rebus 30. Cod. de jure dot.* sed in re propria nec pignus, nec hypotheca consistit, *l. nec pignus 46. ff. de reg. jur.* Ergo pro dote recuperanda non potest mulier in rebus ipsis tacitam hypothecam habere. Augetur secundò, nam vir, & uxor omnium bonorum socii sunt, *l. 1. ff. de ritu nupt. l. 4. Cod. de crimine expil. cap. cùm societas 22. q. 2.* latiùs dicemus *in cap. 2. de donat. inter.* Ergo tam lucra, quàm damna debent esse communia, *ex l. si non fuerit 21. §. Aristo, ff. pro socio,* & per consequens si res dotales perierint, periculo uxoris & mariti pereunt.

7 De actione rei uxoriæ. Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, olim pro recuperanda dote nullam institutam fuisse actionem, teste Gellio *lib. 4. noctium, cap. 3.* observavit Cujacius *libr. 10. observ. cap. 1.* cùm matrimonia morte solùm dissolverentur, & superstitibus liberis materna bona successionis jure adjudicarentur; postea verò cùm divortia in usum venire cœpissent, quibus initium præbuit Carbilius *anno 523.* qui uxorem repudiavit, ut minùs aptam liberis suscipiendis, ut refert Gellius *ubi supra,* & nos fusè *in cap. 1. de divortiis;* introducta inde fuit actio rei uxoriæ, qua soluto matrimonio mulieri subveniebatur contra maritum, *l. 1. cum sequent. ff. solut. matrim. l. unic. in principio Cod. de rei uxor. action.* notarunt Sigonius *de antiquo jure Romano, lib. 1. cap. 9.* Guevara *in topic. Cicer. §. 1. num. 3.* Rosinus *lib. 5. antiquit. cap. 34.* quamvis postea æquitate suadente ad alios casus dissolutionis matrimonii, veluti mortis mariti paulatim protraheretur, *l. dotis 9. l. ult. Cod. soluto matrim. l. 1. Cod. Theodos. de dotibus, l. rei 15. §. 1. l. si cum dotem 22. ff. soluto matrim.* Ita verò hæc actio appellata est, quia quamvis rei uxoriæ nomine tam dos, quàm cætera uxoris bona veniant, *l. penult. ff. ad leg. Falcid.* ut sunt bona paraphernalia, *l. donationes 31. §. cæterum,* ubi pro *Galli,* rectè legit *alii,* D. Josephus de Retes *lib. 5. opusc. cap. 1. num. 7.* propriè tamen, & per excellentiam res uxoria dos ipsa dicitur, quia patrimonium præcipuum uxoris est, *l. 3. §. sed utrum, ff. de minor. l. in rebus 30. Cod. de jure dot.* inde actio, quæ pro ipsa dote competit, rei uxoriæ dicta fuit, *dicta l. unica, §. accedit,* & *§. 29.* notarunt Cujacius *ibi, in princip.* Hothomanus *de dotibus cap. 1. num. 3.* Acosta *de privil. credit. reg. 5. ampl. 6. in princip.* quæ actio dabatur tam mulieri, quàm ejus Patri. Ulpianus *tit. 6. regul.* ibi: *Quod si in potestate patris sit, pater adjuncta filiæ persona habet actionem reverà.* In qua ultima voce mendum esse suspicatur Hothomanus *de dotibus cap. 13. num. 91.* legendumque existimat *rei uxoriæ.* Hujus actionis formulam Cicero *lib. 3. de officiis,* hanc fuisse scribit, quantum æquius melius sit dari. Habemus aliquot ejus vestigia *in l. penult. ff. soluto matrim. l. si cum Cornel. 82. ff. de solut.* quare Cajus, *in l. ea 8. ff. de capite minut.* scribit in bonum, & æquum conceptam esse, & naturalem præstationem habere, ob eamque causam etiam post capitis diminutionem durare. Alia notarunt de ipsa actione Gifanius, & Cujacius *in d. l. unica.* Idem Cujacius *lib. 22. observ. cap. 14.* Hothomanus *de dotibus cap. ult.* Costanus *eod. tract. cap. 5.* Pichardus, & alii Institutarii *in d. §. fuerat,* Oinaldus *lib. 14. Donelli, cap. 14. littera F.* Erat etiam olim alia ratio repetendæ dotis causa, videlicet ex stipulatu, quæ mulieri competebat, vel parenti, vel extraneo, qui utiliter dotem sibi reddi stipulabatur, *l. etiam 8. Cod. de jure dot. l. quotiens 29. ff. solut. matrim. l. ex morte 9. §. ult. Cod. de pact. convent.* dabatur etiam actio præscriptis verbis, quæ tunc competebat, quando extraneus sibi dotem reddi paciscebatur, *d. l. unica, §. accedit, l. avia, l. si dotem 24. Cod. de jure dot.*

Imperator Justinianus agnoscens dotium causam publicam, & favorabilem esse, ut vulgò docetur *ex l. 1. ff. soluto matrim.* & illustrabimus *in cap. 1. de donat. inter,* ut dotes conserventur, varia privilegia ipsis, & earum causa uxoribus concessit. Primò constituit, ut actio ex stipulatu tantùm daretur, transfusis in eam omnibus commodis, quæ ex actione rei uxoriæ proveniebant, quia plenior erat ex stipulatu actio, *d. §. fuerat, Instit. de action.* idest, accommodatior, favorabiliorque. Actionem autem ex stipulatu semper dari voluit, etiamsi stipulatio non præcessisset, supponendo verba adfuisse, & illa ex illis actionem ex stipulatu oriri cùm qualitatibus bonæ fidei, ut latè exponunt Cujacius, & Gifanius *in d. l. unica:* doctè, & eruditè illustrissimus D. Franciscus Ramos in privato schediasmate. Huic privilegio aliud adjunxit Imperator dotium causa, dum uxoribus concessit tacitam hypothecam dotis nomine, ita ut etsi de ea non conveniret, semper tamen inesse intelligeretur, cum antiquitus tantùm hypotheca daretur pro dote, si specialiter contraheretur, ut *in l. 1. ff. qui potiores, l. quod autem 7. §. si uxor, ff. de donat. inter, l. vir 17. §. 1. ff. ad Vellejanum.* 8 De privilegiis dotis.

Quæ tacita hypotheca adeò procedit, ut contracta dicatur quantumcumque maritus minor sit, etsi decretum judicis non præcedat, contra textum *in l. si pupillorum, §. 1. ff. de rebus eorum:* pro qua sententia faciunt textus *in l. mater, ff. de jure dotium,* ubi docetur, valere consequentiam: Is qui matrimonium contrahere potest, & pro dote obligari valet: sed minor absque decreto matrimonium contrahere potest, *l. in copulandis, Cod. de nupt.* igitur & pro dote obligari, ac per consequens ejus bona. Faciunt etiam textus *in l. in conditionibus, ff. de condit. & demonstr.* prout illum expendit Costa, *lib. 2. select. cap. 3. per totum, l. 2. ff. de rebus eorum,* pluribus relatis defendit Acosta *de privil. dicta ampliat. 6.* Quæ tacita hypotheca non solùm competit pro dote, verum etiam pro augmento dotis, *authent. de quantitate dotis, §. hic consequens, collat. 7.* juncta etiam lege 8. *Cod. de jure dot.* immò & ad donationem propter nuptias plures privilegium hoc protrahunt, quia cùm talis donatio sit velut dos contraria à marito uxori data, & eodem jure utatur, *l. penult. & ult. Cod. de donat. ante nupt. authent. æqualitas, Cod. de pactis conventis;* jus quoque tacitæ hypothecæ habere debet, ut pluribus relatis docent Castillo *lib. 3. controv. capit. 4.* Myling. *lib. 5. observ. cap. 4.* quamvis contrarium teneant Gifanius *in dicta l. unica,* Donellus *lib. 14. cap. 9.* hanc etiam hypothecam ad sponsalitiam largitatem, quæ ab ipso sponso sponsæ, quasi in munificentiæ, & amoris pignus datur, *l. 1. & 3. tit. 11. part. 4.* extendit Antonius Gomez, *in l. 50. Tauri, num. 54.* sed non rectè, quia nec certæ legis auctoritas, nec dotis, aut donationis propter nuptias favor, & æquitas ad inducendam tacitam hypothecam pro sponsalitia largitate concurrunt. Unde apparet, falsum etiam esse, quod idem Gomezius affirmat, tacitè obligari mulieris, & mariti bona pro dimidia parte lucratorum constante matrimonio, videlicet conjugalis quæstus, de quo agemus *in cap. 2. de donat. inter.* Apud Pragmaticos etiam receptum est, hanc hypothecam tacitam competere pro alimentis ex dote præstandis, vel constante, vel soluto matrimonio intra annum, quoad restituatur, sive pro fructibus dotis, ex quibus alimenta præstantur, *l. pro oneribus, Cod. de jure dot. l. si cùm dote, §. sin autem, ff. solut. matrim.* quod etiam apud eos obtinuit in usuris, quæ marito post moram in dote solvenda debentur, *ex l. ult. §. propterea, Cod. de jure dot. cap. salubriter, de usuris,* quia pro eis maritus tacitam hypothecam obtinet in bonis ejus, qui dotem promisit, argumento legis *Lucius, ff. de aliment. legat.* docent Grattanus, *lib. 1. discept. cap. 53. num. 7.* Faber, *in suo Codice, lib. 5. tit. 8. diffinit. 26.* Surdus *de alimentis, titul. 8. privil. 49.* Illud etiam certum est, eam hypothecam competere pro rebus marito datis extra dotem, quæ bona paraphernalia dicimus, *ex l. ult. C. de pactis conventis.* Et quamvis jure civili ea sententia non sit extra controversiam, cum ab ea discedat, dissentiatque nervosè Gifanius *in dicta l. ultima;* jure tamen nostro extra dubium est, *ex l. 17. tit. 11. part. 4.* & in praxi ita receptum esse testantur Acevedus, *in l. 3. num. 23. tit. 9. lib. 5. recopil.* Faber, *in suo Codice, tit. 8. definit. ultima:* his tamen casibus donationis propter nuptias, & bonorum paraphernalium,

lium, etsi privilegium tacitæ hypothecæ mulieri competat, non tamen datur privilegium prælationis, de quo suprà egi; quia cùm id contra jus, dotis contemplatione, & speciali gratia receptum sit, non debet extendi ad alia bona, quæ æquali favore digna non sunt, ut docuerunt Cujacius, & Gifanius, *in d. l. assiduis* 12. Gratianus *discept. 1. tom. cap.* 53. Castillo, *lib. 3. controv. cap.* 4. Pichardus *in dicto §. fuerat, num.* 45. prosequitur Acosta, *dicta ampliat. 6. num.* 337. An hæc hypotheca intelligatur respectu eorum creditorum, qui eam prius expressam habuerant, & ita uxor illis præferatur, disputat Bronchorst. *enantioph. cent. 3. assert. 9.*

9 Deinde sciendum est, hypothecam hanc, licèt diverso modo, competere etiam marito pro exigenda dote sibi promissa; quemadmodum & tacita stipulatio, quæ eodem jure cum tacita hypotheca consistit, ut exprimitur *in dicta l. unica, in princip. & vers. Et nemo, Cod. de rei uxoriæ, l. 23. tit. 3. partit.* 5. docent Campegius, *de dote 1. p. q.* 27. Balduinus, *de pignor. c.* 7. Castillo, *lib. 3. controv. c.* 4. Petrus Barbosa *in l. 1. p. 3. n. 6. & 26. ff. solut. matrim.* inde potest maritus eam actionem hypothecariam intendere, cum de evictione agit, quia res alienæ in dotem datæ sunt: quod ut facilius agnoscamus, discrimen constituendum est inter res dotales æstimatas, & inæstimatas; quippè si æstimatæ res in dotem dentur, & evincantur, placet semper marito actionem ex empto de evictione competere contra eum, qui dotem dedit, *l. 1. C. de jure dot.* Cujacius, *lib. 17. observ. c. 1.* quia æstimatio rerum dotalium plerumque emptionem facit, *l. interest 6. Cod. de usufruct. l. quotiens 5. C. de jure dotium*: in emptione autem naturaliter inest evictionis actio, *l. in vendendo 26. ff. de evict.* è contra autem si res dotales inæstimatæ dentur, & marito auferantur à Domino, nullam maritus de evictione habet actionem, sive à muliere, aut ejus patre, sive extraneo data sit, *l. 1. C. de jure dot. l. quotiens 69. §. cùm res, ff. eodem tit.* quia dotis datio donatio quædam est, etsi non simplex, *l. ult. C. de donat. ante nupt.* ex donatione autem regulariter evictio non datur, *l. ad res 62. ff. de ædilit. edict.* Cessat autem hæc doctrina tribus casibus. Primus est, si dos non æstimata prius promissa sit, ut plerumque accidit, & postea data: quo casu rebus evictis, ex stipulatu, vel certi condictione maritus agere potest, *dicta l. 1. Cod. de jure dot. l. sed si 23. de evict. l. mater 34. ff. de jure dot.* quia tradita non videtur dos, quæ evicta est, *l. si patroni 51. §. ult. ff. ad Trebel. l. ubi eadem 75. §. ult. ff. de verb. oblig.* Secundus est, si in dotis constitutione ultrò de evictione cautum sit, vel simpliciter, vel stipulatione duplæ, *l. non solùm 52. ff. de jure dot. juncta l. 2. Cod. de donat.* Tertius, si dolo malo res alienæ in dotem dentur; nam his evictis de dolo actio adversus eum, qui dedit, competit, *dicta l. cùm post 69. §. cùm res, l. Aristo 18. §. ult. ff. de donat.* nisi uxor in dote danda dolum commiserit, quo casu actione in factum, detracta doli mentione, convenitur, *dicta l. 1. Cod. de jure dot.* ubi Gifanius, & *in d. l. Aristo* 8. Faber *de error. decade* 81. Cujacius, *lib. 4. respons. Papin. in d. l. cùm post, §. cùm res*, Barbosa, *in d. l. æstimatio, num.* 51. *ff. solut. matrim.* non tamen ullo casu privilegium prælationis, de quo suprà, uxori concessum, marito pro dote competit, quia hoc privilegium personæ mulieris cohæret: notarunt Castillo, *d. lib. 3. controv. cap. 4. num.* 3. Balduinus, *de pignor. cap.* 7. Molina, *de justitia, disp. 423. n.* 6. Novellus *de dote, quæst. 12. n.* 10.

10 Rursus sciendum est, quoad privilegium hoc tacitæ hypothecæ nihil interesse, an dos sit profectitia, an adventitia. Est autem dos profectitia, quæ à patre filiæfamilias, vel emancipatæ datur: adventitia verò, quæ à quovis alio præter patrem, veluti muliere, vel extraneo, traditur, & quodammodo extrinsecùs advenit, *l. profectitia, §. si pater, ff. de jure dot. l. 4. Cod. de collat.* Ulpianus, *in fragm. tit. 6. de dotibus*: notant Cujacius, *tract. 8. ad Africanum, ff. solut. matrim.* Hothomanus *de dotibus cap.* 3. Barbosa, *in l. 2. §. quod in patris, ff. solut. matrim.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 3. tract. 2. quæst.* 8. In his ergo casibus tacitam hypothecam habet maritus in bonis ejus, qui dotem promisit, & uxor in bonis mariti, *l. etiam 19. ff. de jure dot.* Etiam hypotheca hæc tacita datur, si pater pro filiofamilias marito dotem acceperit, vel ei tradi jusserit; hypothecaria enim actione conveniri potest, ut *ex l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur, ff. solut. matrim.* probant Petrus Barbosa, *ibi, num. 6. & 28.* Faber, *in suo Codice, libr. 8. diffinit.* 25. Si verò filio emancipato dotem accipienti consenserit, nec pater, nec ejus bona tacitè obligantur, *l. unica, Cod. de filiofamil. & quemadmodum, lib. 10. l. ult. §. rescripserunt, ff. ad municip. juncta l. Lucius, ff. de administr. tutor.* Barbosa, *in dicto §. transgrediamur, num.* 9. nisi eo casu, quo pater pro dote filio data se obligare cogi possit, *l. si filius 7. ff. de tutel.* veluti quoties sine patris cautione pro dote filius uxorem idoneam non inveniret, tunc ne matrimonium impediri videatur, *l. capite 29.* aliàs *qui liberos 30. ff. de ritu nupt.* & pater bona obligare cogitur, & filio emancipato dotem accipienti consentire; quo casu tacita hypotheca in ejus bonis inducitur, ut colligitur ex traditis à Barbosa, *in dicto §. transgrediamur, num.* 31. Campegio *de dote 3. p. q.* 16. Guttierrez, *de juramento, 1. p. cap.* 46. Novello, *de dote 6. p. privil.* 10. Quare cùm jure Regio post benedictiones nuptiales filius exeat à patris potestate, *ex l. 47. Tauri*, quæ est hodie lex 8. *tit. 10. lib. 5. recopil.* etiamsi filius patre consentiente dotem post nuptias acceperit, cessabit tacita hypotheca in bonis patris, ut docent Molina, *de justitia, tract. 2. disp. 438. num.* 2. Barbosa, *ubi suprà, n.* 8. Hoc autem privilegium tacitæ hypothecæ adeò comitatur primum, prælationis videlicet, ut quodammodo illi insit, *d. l. assiduis, vers. Ad hæc, §. fuerat, Instit. de actionibus*, Negusantius *de pignor. memb. 4. n.* 29. Unde provenit, ut si extraneus pro muliere dotem dederit, quamvis restitui stipuletur, non tamen habeat in bonis mariti tacitam hypothecam, quia hæc actioni tantùm de dote ex stipulatu à Justiniano inductæ tribuitur, quæ nunquam extraneo competit, *d. l. unic. §. accedit*, docent Molina *de justitia, disp. 438. n.* 3. Barbosa *in d. l. 1. 3. p. n. 30. ff. solut. matrim.* Inde etiam infertur, ut si pater pro filia dotem dederit, eamque soluto matrimonio petat per actionem ex stipulatione ficta, quæ patri pro dote profectitia competit, cum filiæ tribuatur, *l. 2. §. quod si in patris, ff. solut. matrim. d. l. unic. §. extraneo, C. de rei uxor.* jus quoque tacitæ hypothecæ simul habebit, sive viva, & consentiente filia experiatur, sive post mortem filiæ suo nomine, juxta legem *dos à patre 4. ff. soluto matrim. l. jure, ff. de jure dot.* Barbosa *in l. post dotem 40. numer. 56. ff. soluto matrim.* Si autem pater dotem petat actione ex stipulatione vera, quia dotem sibi stipulatus est, ut *in l. quoties 29. ff. solut. matrim.* tacitam hypothecam non habebit, quia illa stipulatione à jure dumtaxat inducta datur: notavit Negusantius *ubi proximè, num.* 34. Similiter circa prælationis privilegium ratiocinandum est: nam si pater agat ex persona filiæ, illo utitur; secus verò si jure proprio. Novellus *de dote, p. 12. n.* 11. Barbosa *in d. l. post dotem, n.* 55. Unde cùm apud nos filius post benedictiones nuptiales sui juris efficiatur, & soluto matrimonio illi tantùm competat de dote actio, ut docent Azevedus *in in d. l. 8. n.* 11. Barbosa *in d. l. 2. §. quod si in patris, n.* 12. Cevallos *communium q. 478. n.* 5. ideò frustra de hypotheca patri competenti, vel non differitur, nisi casu quo quia matrimonium solutum est ante benedictiones nuptiales, dos patri restitui debet. Jus tamen hoc tacitæ hypothecæ mulieri pro dote quæsitum, ad eum, cui dotis actio ceditur à muliere, & ad hæredes ejus transit, quasi conjunctum cùm actione ex stipulatu, argumento legis unicæ, *§. illo procul, Cod. de rei uxoriæ, l. 1. §. promittitur, ff. de aqua quotid.* non tamen jus prælationis, quia hoc jus uxoris personale est, *authent. ut ex actione dotis, collat. 7. novel.* 91. juncta lege *ex pluribus, ff. de administr. tut.* Barbosa *in d. l. post dotem 49. n. 57. ff. soluto matrim.* Molina *dicta disp. 438. n.* 4. nisi filii sint, quibus pro dote matris jus tacitæ hypothecæ, & prælationis contra creditores alios in bonis patris specialiter datum est, *ex d. l. assiduis, vers. Exceptis, l. si quis priore 8. §. ult. Cod. de secundis nuptiis*, docent Gregorius Lopez, *in l. 33. tit. 13. partit.* 3. Costanus *de dote cap. 7. n.* 13. Cujacius *in d. l. unica, §. cùm autem, in fine, Cod. de rei uxoriæ*, Gratianus *tom. 1. discept. cap. 143. n.* 43. Cancerius *2. p. variar. cap. 7. n.* 92. Acosta *de privil. credit. in reg. 2. ampliat. 6. n.* 130. quamvis nec filiis, nec hæredibus mulieris privilegium prælationis competere probabiliter contendant Fulgosius, *in d. l. assiduis, num.* 8. Faber *lib. 8. conject. cap.* 13. Schifordeg. & Hunnius laudati ab Olea *de cess. jur. tit. 6. quæst. 2. n.* 24.

Superest, ut de tempore, in quo hæc hypotheca competat, tam marito, quàm uxori, videamus. Et placuit marito ex tempore matrimonii contracti; mulieri verò ex die matrimonii soluti hypothecam competere, quia hypotheca actioni de dote tribuitur, & veluti accedit: actio autem de dote, nec marito ante nuptias, nec mulieri nisi post nuptias diruptas nascitur, *l. talis 48. ff. de jure dot. l. si constante 24. §. 1. ff. soluto matrim. juncta l. cùm solvendo 4. ff. de distract. pignor.* unde actio de dote semel nata retrotrahitur in marito ad tempus promissæ dotis, in muliere verò ad tempus contracti matrimonii. Unde consequens est, hypothecam quoque tacitam marito ex die promissæ dotis competiisse, mulieri verò ex die matrimonii contracti, *ex l. qui balneum 9. l. potior 11. ff. qui potiores*, docent Petrus Barbosa *in l. 1. 3. p. n. 23. ff. soluto matrim.* Gifanius *in d. l. assiduis.* Jure autem nostro Regio verius est, hypothecam tacitam mulieri tribui ex tempore dotis traditæ, ut exprimitur *in l. 47. tit. 11. partit. 4.* 11

Quando hæc hypotheca competat marito.

De tacita hypotheca.

Quo tempore nascatur hæc hypotheca.

*tit.*4. docent Molina *dicta disp.*438.*num.*10. Acosta *dicta ampliat.*6.*num.*24. Cæterùm si mulier pro dote expressa hypothecæ conventione sibi caverit, soluto matrimonio ad tempus conventionis retrotrahitur hypotheca; & ideò cæteris creditoribus posteriores hypothecas habentibus, communi jure præfertur: docent Molina *suprà*, *n.*10. Gratianus 1.*tom. discept. cap.*53.*num.*23. quemadmodum in extraneo, qui pro dote, quam promisit, hypothecam accepit, quæ postea alii obligata est, si quæratur quis potior sit, eleganter responsum est *in l.*1.*ff. qui potiores*, cui convenit lex 23.*tit.*15.*partit.*5. Illustrant Cujacius *lib.*8.*qq. Papin. in d.l.*1. Donellus *de pignor.cap.*12. Paz *in praxi*, *tom.*1.*p.*4.*num.*5.*&*6. Illud notandum est, mulierem quæ pro dote expressam hypothecam accepit, non amittere tacitam, si ei utilis futura sit, argumento legis *Attilicinius*, *ff. de pactis dotalibus*.

12 Tractatur ratio decidendi. His suppositis ratio præsentis decisionis, & hujus privilegii tacitæ hypothecæ hucusque illustrati, provenit ex matrimonii favore: & quia interest Reipublicæ, ne uxores maneant indotatæ, *l.*1.*ff. soluto matrim.* unde cùm olim uxoribus tantùm actio personalis concederetur, & frequentes essent actiones hypothecariæ, à quibus facilè præcedebantur uxores, ex regula legis *eos*, *Cod. qui potiores*, secundùm quam actio personalis, quantumcunque privilegiata, à quacunque hypotheca vincitur, & superatur; ideò ne ita facilè mulieres indotatæ manerent, concessa fuit illis tacita hypotheca *in dicta l. assiduis*; quod privilegium sine exemplo non est: nam in aliis quoque juris articulis extra partium conventionem tacita hypotheca inducitur, veluti in administratione rerum pupillarium, cujus nomine bona tutoris, ac curatoris, tacito pignoris jure pupillis obligantur, *l. pro officio* 20. *ff. de administr. tut. l. fin. Cod. de legit. tutel.* docent Faber, *in Jurisprud. tit.*12.*princip.*13.*illat.*11. Escobar *de ratiociniis*, *capit.*39. in invectis, & illatis ab inquilino in prædium urbanum, quæ pro pensione tacitæ hypothecæ nexui subjiciuntur, *l. item* 4.*ff. de pactis*, *l.*4.*ff. in quibus causis pignus*, Bachovius *de pignor.cap.*11. item quam habent legatarii in bonis defuncti pro rebus legatis, *l.*1.*Cod. communia de legatis*, cujus meminit Tribonianus, *in l.*4.§.1.*ff. de separat.* ut post Cujacium *ibi*, *lib.*12.*respons. Papin.* docet Bachovius *de pignor. cap.* 10. Prædicta igitur hypotheca concessa prospectum est mulieribus, & earum imperitiæ consultum; ideoque deinceps in dotalibus instrumentis conficiendis vix opus est Jurisconsultis, qui apud Romanos dictandis, & conficiendis obligationibus, ac testamentis plerumque adhibebantur, *l. Lucius* 88. *ff. Lucius*, *ff. de legat.*2. ex Cicerone, & aliis illustrat Cujacius *in l.*1. *ff. qui testamenta*, & *in d. l. unica*, §.1.*C. de rei uxor.* Contrahitur itaque hypotheca sola legis auctoritate, unde si maritus alia bona non habeat præter fideicommisso subjecta, in eis contrahitur tacita hypotheca, *ex l. mulier* 22. *cùm proponeretur*, *ff. ad Trebel. authent. res quæ*, *C. communia de legatis*: docent Faber, *de errorib. decade* 20. *errore* 2.& *decade* 99.*errore* 9. Gratianus, *tom.*1.*discept.c.*43.*n.*27. idemque in primogeniis Hispaniæ admittendum in his casibus, quibus vel Regia auctoritate impetrata, vel ipso jure pro dote obligari possunt; docent Molina, *lib.*4. *de primog.cap.*6.*num.*17. P. Molina, *de justitia*, *disp.*468. Illud tandem notandum est, posse mulierem renunciare huic tacitæ hypothecæ, ut exprimitur in constitutione Anastasii, quæ extat *in l. jubemus* 21. *Cod. ad Vellejanum*, & infertur *ex d. l. unica*, *§. & cùm lex*, *Cod. de rei uxor.* notaruntque Cujacius, *lib.*3.*observ. cap.*75. Barbosa, *in l.*1.*num.*59. *&* 69.*ff solut. matrim.* An verò hæc tacita hypotheca competat pro dote confessata, aut accepto lata & putativa, latè disputat Acosta *ubi suprà*, *ampliat.*6.

13 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta: nam licèt verum sit, fidejussores pro dotium securitate peti non posse, hypotheca tamen constitui valet. Differentiæ ratio provenit ex eo, quia fidejussor personam debitoris respicit, pignus verò rei debitæ locum habet, & fidejussor cùm contumelia quadam debitoris exigitur, *l. testamento* 17.*ff. de testam. tutel.* & præcipuè mariti, cujus potestati mulier se committit: unde fidejussorem pro dote exigendo, ejus personæ diffidere, & alienam fidem præponere, pernicioso exemplo videtur, *l.*2.*Cod. de fidejuss. dotium*, *l. hæc lex*, *Cod. de pactis convent. cap. per vestras*, *de donat.* docuit Larreatigui *lib.*8. *select. cap.* 13. & latè illustrat Larrea *decis.*7.*per totam*. Cessat autem hæc contumeliosæ diffidentiæ ratio in pignore, quod non mariti, sed dotis loco cedit, quo magis in tuto sit. Eleganter Cujacius *tract.*4.*ad Africanum*, *in l. vir uxori* 17. *ff. ad Vellejanum*, & *ad titulum Cod. ne fidejussores*, ubi Gifanius, & Pacius. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam hæc tacita hypotheca non ipsis rebus dotalibus inducta est à Justiniano, sed in bonis mariti. Nec ad rem pertinet, quod scriptum est *in l. rebus* 30. *Cod. de jure dotium*; mulierem dotales res, vel vindicare jure dominii, vel per hypothecariam actionem jure pignoris petere posse; quia quamvis perversam Triboniani Jurisprudentiam extare in eo textu contendat Faber *de erroribus*, *decade* 99. *errore* 1. verius tamen est, non agi ibidem de tacita hypotheca pro dote, quæ sequenti anno post eam legem editam à Justiniano inducta fuit; sed de expressa, quæ solemni conventione plerumque pro dote adhibetur, *l. quod autem* 7. §. *si uxor*, *ff. de donat. inter*, *l.*1.*ff. qui potiores*, notarunt Gifanius *in d. l. in rebus*, Cujacius, *ad titulum Codic. de jure dot.* Idcircò autem res dotales nexu expressi pignoris mulieri obligari poterant, quia earum dominium tam constante matrimonio, quàm soluto ad maritum pertinebat jure veteri, prius quam mulieri traderentur, ut probavi *in capit. cùm contingat*, *de jurejur.* Cæterum cùm Justinianus vindicationem rerum dotalium mulieri tanquàm earum dominæ soluto matrimonio concederet *in dict. leg. in rebus* 30. ne dominio dotis dato pignus impediretur, & vendicatio mulieris favore inducta ei actionem hypothecariam adimeret, contra regulam legis *quod favore* 6. *Codic. de legibus*, voluit utrumque jus uxori competere; & vindicationem, quasi dominæ rerum dotalium, ex sua constitutione; & hypothecariam, quasi retento jure veteri. Præsensit Cujacius, *ubi proximè*, quamvis aliter post Accursium, Bartolum, & Salicetum textum illum accipiat Costanus, *de dotibus*, *capit.*6. *numer.* 14. Nec obstat ultimum augmentum difficultatis: nam societas illa conjugalis consistit in rebus constante matrimonio acquisitis, *capit.* 2. *de donat. inter*; non verò in rebus antea quæsitis: unde mulierem extra dotem sibi paraphernalia bona retinere posse notum est, quæ non communicantur marito: & ita societas illa quoad lucra constante matrimonio obvenientia procedit.

CAPUT VI.

Idem *R. de Monte* a *Fortino*.

Cum contra nobilem virum G. Deventencivem *b* Anagninum, super quibusdam possessionibus, quas quondam pater tuus Laudun de Salis pro certa pecuniæ quantitate obligaret, & creditoris hæredes prædicto G. pignorarant, movisses in nostra præsentia quæstionem, tibi, & ei dil. fil. P. de Saxon. Subd. & Capellanum nostrum concessimus auditorem. Constitutus igitur in nostra præsentia legitimè probavisti, quod possessiones ipsæ pignoris titulo fuerunt obligatæ, ac ex earum proventibus tantum fuerat tunc ab eodem G. ab aliis, qui eas tenuerant, à tempore, quo fuerant obligatæ, perceptum, quod fructus sorti poterant adæquari. Nos igitur attendentes, quod in talibus perceptio fructuum in solutione sortis accedat, cùm secundùm *c* canonicas sanctiones *d* fructus restitui, & in sortem debeant computari, considerantes etiam quod possessiones ipsæ jam extenuassent penitus tuum opus, & debitum annullassent, de consilio fratrum nostrorum ipsas tibi restituendas esse decernimus, & per Nuntium nostrum in possessionem induci fecimus corporalem.

NOTÆ.

1 a *Fortino.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*3. quia enim agebatur in præsenti de contractu usurario, & per consequens de crimine usurarum, Judici Ecclesiastico præsentis causæ cognitio committitur, ut in simili specie notavi *in cap. illa vos*, *de pignoribus*.

b *Anagninum.*) Anagniæ civitas Hirnicorum est in Latio, ubi Antonius sorore Augusti contempta, Cleopatram in uxorem accepit: de ea Virgilius *lib.* 7. ait:

Quos

Quot dives Anagnia pascit, &c.

c *Canonicas sanctiones.*) Immò, & juxta legales sanctiones idem observatur, *l.1.& 2.C. de pignorat. action.*
2 unde potius dicendum erat, *secundum canonicas & civiles constitutiones*, ut in *cap. cùm super 17. de re judic.* Sed rectè Innocentius signanter dixit, *secundùm canonicas sanctiones*; nam cùm jure civili attento fructus rei pignoratæ non imputentur in sortem principalem, si inter contrahentes id placuerit, ita ut ex natura antichresis eo casu creditor fructus rei pignoratæ suos faciat, *l.1.§.pacto, ff.de pignor. l. pecuniæ, l.placuit 29.ff. de usuris*, infrà latius dicemus; jure tamen canonico nec ex tacito, nec ex expresso contrahentium placito possunt fructus justè retineri à creditore: ideò Innocentius tantùm expressit secundùm canonicas sanctiones fructus in sortem principalem imputandos esse: notavit Arias à Mesa, *lib.3. variar. cap. 46. num.15.*

3 d *Fructus restitui, & in sortem debeant imputari.*) Hæc verba sunt disjunctivè accipienda, *ex l. sæpè 55. ff.de verb. signif.* cùm fructus simul restitui, & imputari in sortem nequeant; immò cùm restituuntur, non imputantur, nec è converso. Duplici enim modo possunt fructus rei pignoratæ lucro debitoris cedere, vel compensatione facta cùm debito principali, quod contingit quando fructus sunt ejusdem speciei, vel jam sunt consumpti & æstimati, quo casu debitum principale ipso jure minuitur, & extenuatur, *l.1. & 2.C. de distract. pignor. l.1.& 2.C.de pignorat. act.* vel restitutione eorum illi facta, quod contingit quando fructus sunt diversæ speciei, & extant; quo casu non compensantur, sed restituuntur: unde dum utrumque casum comprehendit Innocentius, dixit fructus restitui, & imputari; multum enim interest, an fructus extent, vel consumpti sint: nam si adhuc extant, in dominio debitoris sunt, *l. qui scit, ff. de usuris*, illique soluto debito restitui debent cùm pignore, tametsi interim ipsi tacitè obligati censeantur, *l.3.C.in quibus causis pignus, l.1.C.de partu pignor.* docent Canisius, *de usuris, cap.5. n.7.* Baptista Costa, *de ratione ratæ, q.142. nu.16.* Escobar *de ratiociniis, c.17.n.15.* atque ita fructus consumpti extenuant sortem, qui deductis sumptibus in eorum collectione factis debent æstimari juxta tempus, in quo consumuntur, ut probat Leotardus *de usuris q.11.n.40.* Hæc tamen procedunt in fructibus, quæ non sunt ejusdem speciei ac debitum principale, veluti si pecunia credita est, & creditor ex agro frumentum, vel ex prato fœnum percepit; tunc enim refert, an hujusmodi fructus extent, vel sint consumpti: sed ejusmodi generis sint, & qualitatis cùm sorte principali, veluti si creditor est pecuniæ, & ex domo, vel navi, vel jumentis pignori acceptis, pensiones in pecunia percipit, quæ loco fructuum cedunt, *l.36.ff.de usuris*, tunc non obligantur pignori, nec inspicitur, an consumpti sint, sed statim cedunt in solutionem debiti, & ipso jure minuunt sortem, ut docent Donellus *in l.2.C.de pignorat.* Leotardus, *d. q.11. in fine*: nec eo casu tacitum pignus datur, quia in ea re, quæ ex juris dispositione compensari potest, pignus tacitè non contrahitur, *l.si convenerit 18.ff. de pignor. action.* nec contrarium probant textus, *in l.3.C. in quibus causis pignus, l.7.ff.eodem*; nam illi accipiendi sunt de fructibus, qui sunt alterius generis, nec cùm sorte debita functionem recipiunt.

COMMENTARIUM.

4 EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Fructus ex re pignorata percepti imputantur in sortem debiti principalis.* Probant eam textus, *in cap. illos vos 4.c.6. hoc tit.c.1.c.2.cap. conquestus, de usuris, c.6.& 7.eod.tit.in 1.collect.c. ad nostram, et 1.c. ex litteris 32. de jurejur. l.1.& 2.C. de pignor. action. l.2.C. de pactis pignor. l.si dominum, C. de pignor. l.2. tit.13. partit.6.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Balboa, *in d. cap. ad nostram*, Petrus Gregor. *lib.3. partit. tit. de usuris, c.4. & in tract. de usuris lib.2.c.9.n.1.* Cujacius *hic, & in d.l.1. C.de pignor.& in l.17.C.de usuris, & lib.11.obs.c.31.* Leothardus, *de usuris q.11.cum seq.* Noguerol *allegat.10.num. 167.* Castillo, *lib.3.controv.cap.23.* Arias de Mesa, *lib.3. var.cap.46.* Didacus Perez, *in l.2.tit.2.lib.8.ordin.* Bronchorst. *centur.2. assert.71.* Diana, *p.11. tract.7.resol.26.* D. Joannes de Larrea, *alleg.41.* Merlinus, *lib.5. de pignor. tit.14.* Hothom. *lib.1.obs.c.4.& de fœnore c.4.* Gibalinus, *de usuris lib.3.c.7.art.13.* Æneas Robertus, *lib.2. rerum judic.c.8.* Balduinus, *de pignor. c.16.* Faber *de erroribus decade 9. errore 1.& 9.* Salmasius, *de modo usurarum, cap.14.* Binsfeldius, *inc. 1. de usuris*, Leo Pinel. *in cap. significante, hoc tit.* Gaito, *de credito, cap.2.ex nu.1637.* Marinis, *lib.2.resol.cap.172.* Tapia, *caten. mor. lib.5.cap.17. art.10.* D. Josephus de Retes, *de donat. cap.3. num.18.*

Conclusio traditur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Pactum antichresis, per quod creditor percipit fructus hypothecæ in compensationem usurarum, inutile non esse ait Papinianus *in l.1.§.pacto, ff.de pignor.* & expressius Marcianus *in l. si is qui 11.§.1.ff.eodem*, & *in l. si pecuniam 33.ff. de pignor. action.* & supponitur *in l. legata 9.§.fin. ff. de supellect. legat.* Quorum prudentum responsa sequuti sunt Imperatores Alexander *in l. si ea pactione 14.* & Philippus *in l. si ea 17. de usuris.* Justinianus tamen noluit cùm rusticis, & colonis hujusmodi antichresin celebrari, ut probant latè leges, & differentias hujus contractus exponentes Faber, *de error. decade 9. errore 1.* Balduinus *de pignor. cap.1.n.16.* Salmasius *de modo usurarum cap.14.* Rodriguez, *lib.3.de annuis reddit.q.4.num.52.* Leothardus *de usuris dicta qu.10.11.& 12.* Bachovius, *de pignor. lib.1. cap.14.* Vinius *lib.2. select. cap.7.* Hunnius *ad Treutl. disput. de pignor. disp.37.* Masius, *singul. opin. lib.4.c.1. cùm seq.* Ergo non rectè in præsenti docetur, fructus rei pignoratæ in sortem imputari debere. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam creditor pignus sibi traditum possidet, *l.cùm & sortis 35.§.pignus, l. si pignus 37.ff.de pignorat. action. l. per servum 37.ff.de acquir. domin. l. pignori 13. ff. de usucap.* sed fructus sequuntur possessorem, *l.bonæ fidei 48.ff.de acquir. domin.* Igitur fructus rei pignoratæ ratione possessionis ad creditorem spectant. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quia fructus rei pignoratæ non percipiuntur, ut usuræ, sed in compensationem usurarum, cum debitor utatur, fruaturque commodis pecuniæ, & creditor in compensationem utatur, fruaturque re pignorata: igitur ex hac causa mutuæ compensationis justè retinet creditor fructus rei pignoratæ. Augetur tandem hæc difficultas, *ex cap.1. cap. salubriter, de usuris*, ubi in eadem specie docetur, fructus rei pignoratæ lucro creditoris cedere. 5

Impugnatur tradita assertio.

6 Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, variis pignoris acceptionibus omissis, quas post Mudeum, Negusantium, Donellum, Baldum, Bachovium, & alios de pignoribus scribentes exponit Gibalinus, *lib.3. de usuris, cap. 7. art.1.* Ulpianus *in l. plebs 238. §. pignus, ff.de verb. sign.* pignus appellatum dicere à pugno, quia res quæ pignori datur, manu traditur; quod & docuerunt Connanus *lib.4.comment.c.14.* Corrasius, *in l.1.ff.de acquir. possess. num.3.* & *in l. ei qui, n.12.de servitut.* Valla *de rebus dubiis, tract.11.* Verumtamen hanc vocem potius allusionem quandam, quam veram etymologiam continere, rectè animadvertunt Negusantius *de pignor. part.1. num.1.* Gaitus *de credito, c.4.q.1.* Merlinus *de pignor. tit.1.cap.1.* Bachovius, *eodem tract. lib.1.* siquidem allusionem hac non impediente, pignora etiam vocantur, quæ manu non traduntur: & ita non solùm rei mobilis pignus contrahi potest, verùm etiam rei immobilis, veluti fundi, aut ædium, *l.8.§.si anni 5.ff. de transact. l.2.§.fin.ff.de relig. & sumptibus, l.Gajus 39.ff. de pignorat. l.sciendum 15.§.1. ff.qui satisdare, l.1.§. cùm prædium 2.l.11.§.1. l.creditor 23.ff.de pignor. l.6.C.de pignoratitia, l.cùm notissimi, §. sed cùm illud, C. de præscript. triginta, l. si dominium, 9.C. hoc tit.* Plautus *in Phormione*:

Pignus, quid?

Ager appositus est pignori.

Martialis *lib.12. epigr.25.*

Cum rogo te nummos sub pignore: non habeo inquis.
Idem si pro me spondet agellus, habes.

Tacitus *lib.19.hist.* Credebatur affectam ejus fidem præbuisse, domo, agrisque pignori acceptis. Non quia manu immobilia tradantur, & accipiantur, dum de illorum terra, vel substantia pugno aliquid accipitur, & traditur, ut voluit Salicetus, *in l. si rem, §. propriæ, ff. de pignorat.* sed quia usu hominum exigente eo tandem perventum est, ut rerum quocumque modo nexarum, creditori tamen suppositarum, licèt non traderentur, pignus esset, ut nominum, cautionum, servitutum, & ususfructus, *l.2.& 4.C.quæ res pignori, l.11.§.ususfructus, cum seq.ff.hoc tit. l. si convenerit 18. ff. de pignorat. l. postquam 7. ff. de hæredit. vendita*: in quibus juribus docet id Cujacius *lib.70. qq. Papin. in l.64. ff. de rei vind. in l.3.§.ult.ff. de usur.* Faber *lib. 8. conject. cap.17.& lib.19.cap.6.& 7.* Hunnius *ad Treutl. volum.2.disput.1.thesi 1. qu.13.* Olea *de cess. jur. tit.4. qu.2.* Bachovius *lib.2. de pignor. cap.6.7.& 8.* Meril. *lib.1. observ. cap.36.* Galbanus *de ususfruct. cap.39.* Hoc modo accipiendus est Marcianus, *in l.5.§.1. ff. de pignor.* (ne cùm insulsissimo Grammatico Valla *lib.6.* elegant.

elegant. c. 57. pugnare cùm Ulpiano dicamur, ob quod ridiculus vocatur à Connano *lib.* 4. *comment. cap.* 14. *n.* 2. Mendoza *de pactis*, *c.* 12. *n.* 14. & reprehenditur à Sichardo *in hac rubrica Codicis*, *n.* 10.) dum asserit inter pignus & hypothecam tantùm nominis sonum differre, non ob id solùm, quod hypotheca Græcum nomen sit, pignus autem Latinum; nam ex acceptione Jurisconsultorum pignus de rebus mobilibus, hypotheca de rebus immobilibus usurpabatur, *d. l. plebs*, *§. pignus*, *Instit. de actionib.* sed quia postea Jureconsulti neglecta proprietate promiscuè illis vocibus usi sunt, ut *in l.* 5. *ff. hoc tit. l.* 9. *§. proprio*, *l. cùm & sortis* 35. *ff. de pignorat. l.* 88. *ff. de acquir. hæredit.* tradunt Theophilus, *in §. item Serviana*, *Instit. de actionib.* Fornerius *in dicta l.* 236. *§. pignus*, unde nulla differentia inter pignus, & hypothecam agnoscebatur.

7 De pignore, & hypotheca. Sunt tamen qui adhuc putant, illam inter utramque vocem remansisse differentiam, quod in pignore possessio transferatur in creditorem, secus autem in hypotheca, in qua penes debitorem manet, *d. l.* 9. *d. l. cum & sortis*, *§. fin.* illud ferè in mobilibus; hoc in immobilibus accidere: sed tamen hoc perpetuum non est; nam etiam rei mobilis possessio potest relinqui debitori, *l. si quis rem* 66. *ff. de furtis*; vel non transferri in creditorem, *l.* 20. *ff. hoc tit.* & rei immobilis obligatæ transferri in creditorem, *l. quid de creditore* 11. *ff. de damno infecto*, *l.* 9. *de operis novi nunc. l. ei qui* 16. *de servitut. l. Gajus Sejus*, *de pignorat. d. §. item Serviana*; maximè si mobilis sit, *l.* 9. *§.* 1. *l. fin. ff. quibus modis pignus*. Hoc autem certum est provenire ex hac promiscua vocum acceptione, ut comprehendatur sub pignoratitia actione actio etiam hypothecaria. Sunt textus diserti *in l. rem* 41. *ff. de pignorat. l.* 3. *§.* 3. *ff. ad exhib. l. duobus* 19. *l. penult. §.* 1. *ff. de except. rei judic. l. Titius* 9. *ff. quibus modis pignus*, *l. Mævio* 66. *§. fundo*, *ff. de legat.* 2. *l.* 5. *C. si aliena res pignori*. Vera tamen, & perpetua differentia inter pignus, & hypothecam in modo constituendi nexum consistit, quippè pignus re constituitur, & traditione; hypotheca autem pacto, *l.* 1. & 4. *ff. pignor. l.* 17. *§. de pignore*, *ff. de pactis*, *l. qui balneum* 9. *ff. qui potiores*, *l. solutam* 49. *ff. de solut. l. non solum* 33. *§. qui pignori*, *ff. de usucap. l.* 4. *de fide instrum. l.* 1. *tit.* 13. *p.* 5. Pignus quod re constituitur, depositum pignus vocatur à Paulo *in l. servus* 36. *ff. de condict. indeb.* & *lib.* 2. *sentent. tit.* 51. & *lib.* 5. *tit.* 26. *§. fin.* & in legibus Vvisigoth. 2. & 3. *tit.* 6. *lib.* 5. Poni etiam hac ratione dicitur pignus *in l. præteriti* 27. *ff. de pignorat.* supponi pignus, *in l. creditor* 7. *C. hoc tit.* ac denique apponi, pro re constitui, dicit Seneca *lib.* 7. *de benef. c.* 14 ibi: *Rebus meis dixit in securitatem appositis*. Plautus *in Pseud. act.* 1. *scena* 1.

Vix hercle opinor, si me apponam pignori.

Ex cujus verbi ambigui significatione intelligitur Catullus ad Furium in illis versibus:

Furi, villula nostra non ad Austri
Flatus apposita est, nec ad Favoni,
Nec sævi Boreæ, aut Appeliotæ,
Verum ad millia quindecim & ducentos.
O ventum horribilem, atque pestilentem!

Hypotheca autem cùm non deponatur, aut supponatur, pacto etiam constitui potest; nec inconveniens est quòd ex pacto nascatur actio, cum pactum sit jure honorario confirmatum, *l.* 6. *l.* 17. *§.* 2. *de pactis*, ut latius docent Cujacius *ad tit. C. de pignor.* Hothom. *lib.* 6. *obs. cap.* 13. Mendoza, *de pactis lib.* 1. *cap.* 17.

8 Pignus desumitur. Deinde sciendum est, pignus, & hypothecam sumi aliquando pro ipsa re, quæ in pignus & hypothecam datur; nonnunquam pro ipso pignorationis contractu, tandemque pro obligatione ex ipso contractu proveniente, ut docuerunt Donellus *de pignor. c.* 2. Merl. *lib.* 1. *tit.* 1. *qu.* 1. res enim ipsa nexa pignus appellatur. Unde dicimus pignus idoneum esse, venditum, distractum, seu traditum creditori esse. Ut contractus autem ita definitur. *Pignus est contractus, quo res aliqua obligatur creditori in securitatem debiti*. Dicitur contractus; & est quidem nominatus, *l.* 25. *ff. de pignor. l. juris* 7. *ff. de pactis*, *§. item Serviana*, ubi plures Pichardus, *Instit. de action.* Mendoza, *lib.* 3. *de pactis*, *cap.* 12. *à n.* 3. estque bonæ fidei, & juris gentium, atque aliquando tum re, tum solo consensu perficitur. Re quidem, quando pignus possidendum traditur creditori, ut contingit plerumque: solo verò consensu, quando non traditur res creditori, sed illi tantùm obligatur, ut in hypotheca sæpiùs contingit. Nec scripturam, nec certa verba requirit necessariò, & essentialiter, *l.* 1. *ff. de pignoratitia actione*, *authent. si quis*, *C. quæ res pignori*: plura tradunt Negusantius 3. *p. de pignor. membro* 1. *à n.* 3. Merlinus, *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 9 & 14. ex quo contractu res ipsæ, non personæ obligantur, ideòque dicuntur res nexæ, *l.* 1. *§. si quis ideò*, *ff. ne vis fiat*, *l.* 1. & 7. *C. de distract. pign. l. res quæ* 22. *§.* 1. *ff. de jure fisci*, *l. petenti* 27. *ff. de pignorat. action.* indeque nexus pignoris dicitur *in l. epistolam* 52. *§. pactum*, *ff. de pactis*, *l. si pater*, *ff. famil. ercisund.* & nexus fieri prædiorum *in l. penult. C. si aliena res*; non tamen principalis est ista obligatio, sed accessoria, & subsidiaria, ut fusè docent Donellus *de pignor. cap.* 2. Balduinus *eodem tract. cap.* 2. Pignus enim tantùm datur ad cautionem, & magnam; nam regula juris est, plus cautionis esse in re quàm in persona, *l. plus* 15. *ff. de reg. jur.* ubi cautio in personam accipitur pro fidejussione, ut ajunt Ulpianus, *in l.* 1. *ff. de fidejuss.* Cajus, *in l.* 1. *§.* 2. *ff. de oblig. & act.* & Paulus dixit de pignore *in l. legata*, *§. ult. ff. de supellect. legat.* pignus deponi apud creditorem propter contractus fidem, & rei debitæ vinculum: & Martialis agrum oppignoratum sponsionem nominat ibi:

Cùm rogo te nummos sub pignore: non habeo inquis.
Idem si pro me spondet agellus, habes.
Quod mihi non credis veteri Telesine sodali,
Credis colliculis, arboribusque meis.

Et apud Athenienses ad majorem securitatem in prædiis oppignoratis columnæ, seu sepes lapidei erigebantur, cum inscriptione, qua cavebatur, prædia illa esse oppignorata, ut ex Julio Polluce, & Theophrasto probant Gibalinus, *d. lib.* 3. *cap.* 7. *art.* 1. Salmutius *de modo usurarum*, *cap.* 15.

Tertiò sciendum est, pignus communiter dividi in prætorium, judiciale, & conventionale, *l. fin. de prætor. pign. l.* 1. *de pign. act. l. contrahitur*, *ff. hoc tot.* Prætorium dicitur, quod à Prætore, seu alio magistratu constituitur ante latam sententiam, mittendo actorem in possessionem bonorum quatenus ipsi cautum sit: de quo in titulis Codicis *de prætorio*, *de damno infecto*, *ut in possess. legat.* Donellus, *lib.* 15. *comment. cap.* 46. Duarenus, *ad titulum de damno infecto*. Connanus, *lib.* 4. *comment. cap.* 16. Balduinus, *cap.* 8. *de pignor.* Merlin. *lib.* 1. *tit.* 3. *qu.* 17. & latè egi *in cap. quoniam, ut lite non contest.* Judiciale verò est, quod ex causa judicati capi solet, de quo *in l. à D. Pio*, *§. in venditione*, *ff. de re judic.* titulis *C. si in causam judicati*, *& de excusatione rei judic. l. sed & jure* 10. *C. qui potiores*, *l. si plus* 74. *§.* 1. *ff. de evict. l.* 3. *§.* 1. *de rebus eorum*, *l.* 9. *de minoribus*, *l.* 15. *§.* 2. *l.* 40. *de re judic. l.* 2. *C. qui potiores*, *l. penult. C. de pign. act. l.* 13. *C. de evict.* & aliis congestis à Bachovio, *de pign. c.* 3. A. Guibert. *lib.* 1. *qq. juris*, *cap.* 19. Cujacio, *in l. penult. ff. pro emptore*, & *lib.* 1. *qq. Papin. in l.* 5. *de offic. Proconsul.* Gothofredus, *in praxi juris civil. lib.* 2. *tit.* 8. Tandem conventionale est, cùm inter partes convenit, ut certæ res propter aliquod debitum sint pignori obligatæ, *l.* 4. *ff. de pignor. l. si tibi*, *§. pignori*, *ff. de pactis*, de quo agitur in præsenti titulo. Ex hoc contractu pignoratitio mutuæ nascuntur obligationes inter contrahentes. Primò debitor tenetur tradere creditori pignus illud, quod promisit loco, & tempore statutis, *l.* 13. *§. etiam*, *l. pignoris* 15. *ff. de pignor.* nec poterit illud repetere, nisi debitum solverit, aut alio modo satisfecerit creditori. Deinde tenetur debitor ad omnes expensas, quas creditor in conservando pignore fecit, *l. si necessarias* 8. *l. si servos* 25. *ff. de pignorat. act. l. creditori* 6. *C. eod. tit.* Sapienter verò monet Ulpianus *in d. l. si servos* 25. ita moderatum esse debere creditorem in istis expensis, quamvis utilibus faciendis, ut non cogat creditorem, qui eas omnes solvere nequit, aut pignus dimittere creditori, aut alii vendere; è contra verò creditor obligatur, primò ad fidelem pignoris custodiam, teneturque de dolo, ac lata, & levi culpa, ita ut servet rem illæsam, in eamque sumptus necessarios faciat, *d. l. si servos*, *l. in domo*, *ff. de pignorat. l. quæ fortuiti* 6. *C. eodem tit. l.* 19. *C. de pignor.* Deinde tenetur creditor rem ita servare, ut ea non utatur, aliàs furtum committit, *l. si pignori*, *ff. de furtis*, *§. placuit*, *Instit. de obligat. quæ ex delicto*: & similiter resarcire cogitur damna pignoris, quo usus est, *l. creditor*, *C. de pignorat. l. eleganter*, *§. in pignoratitia*, *ff. eodem tit.* nisi talis usus cedat in commodum debitoris, ne videlicet pignus deterius fiat, *l. creditor*, *ff. de pignor.* ubi permittitur creditori prædia sibi oppignorata locare, quia cultura meliora redduntur. Idemque dicendum est, quando usus nullum incommodum affert creditori, deinde obligatur creditor solutionem quandocumque sibi oblatam recipere, & pignus illicò reddere, *l.* 9. *cum seq. C. de pignorat. act.* quia sublata principali obligatione, & accessoria deesse debet; & ita tenetur rem reddere cùm suis fructibus, meliorationibus, & accessionibus: tum quia illæ accessiones nunquam fuerunt creditoris, sed debitoris, *l. si fundus* 16. *ff. de pign.* ibi: *Si fundus hypothecæ datus sit, deinde alluvione major factus est, totus obligatus*. Igitur & totus restituendus est, quia integrum pignus, quod obligatur, reddendum est; unde apertè dicit Ulpianus *in l. si inter*

9 Pignus quotuplex.

inter 21. §. 2. *ff. eodem*, quicquid pignori commodi, sive incommodi fortuitò accessit, id ad debitorem pertinet. Eodem etiam spectat lex *si convenerit* 18. §. *si nuda*, *ff. de pignorat. act.* Harum præstationum, & aliarum causa datur actio pignoratitia, quæ duplex est; directa, & contraria. Directa est civilis, personalis, bonæ fidei, qua debitori, aut ei qui rem suam oppignoravit, ubi soluta pecunia est, aut alio modo satisfactum creditori est, res restituuntur. Contraria verò datur creditori adversus debitorem, quæ ex omni justa causa competit contra debitorem, ut quantum illum dare facere æquum videbitur, tanti condemnetur, nempè ad rem ipsam, si fortè ipsius possessionem adeptus sit post contractum pignus ex precario, vel ex conducto, *l. 3. l. si pignori* 22. §. *si post distractum*, *ff. de pignorat. l. si in pignore* 54. *ff. de fidejuss.* item si rem alienam, aut alteri obligatam, aut donatam oppignoraverit, *l. si rem* 9. *l. tutor.* 16. *§.* 1. *l. si quis in pignore* 36. §. 1. *ff. de pignor.* si quos sumptus creditor in res pignoratitias fecerit, *l.* 6. *C. eodem tit.* si servos artificiis imbutos reddiderit instructiores, *d. l. si servos*; si eos ægrotos curavit, si domum ruinosam refecit, *l. si necessitar* 8. *ff. de pignorat.* si servus oppignoratus, quem debitor furem sciebat, creditori furtum fecerit, *l. si servus* 31. *ff. de pignorat. action. l. si servus* 61. *§.* 1. *ff. de furtis*. Denique si pignus à creditore venditum emptori evictum sit, *l. in creditore* 38. *ff. de evict.*

10 Quibus ita animadversis apparet præsentis decisionis vera ratio; nam cùm dominium rei pignoratæ penes debitorem sit, *l. pignus* 9. *C. de pignorat. act. l. cùm & sortis* 35. §. *pignus*, *ff. eodem*, etsi creditor jus reale in ipso habeat, *l. pignoris* 17. *ff. de pignor.* junctis traditis à Fabro, *lib.* 7. *conject. c.* 18. & *de error. decad.* 18. *errore* 3. Donello *lib.* 17. *comment. cap. ult.* ubi exponunt textum *in l. si pignore* 22. *ff. de pignorat.* inde necessariò provenit, ut fructus ipsius rei ad debitorem spectent, quia sequuntur dominium, utpotè pars rei, *l. fructus*, *ff. de rei vind. l. in Falcidia*, *ff. ad leg. Falcidiam*; pignus enim non traditur creditori, ut lucrum ex eo faciat, sed ut in tuto creditum habeat, *l. si pignore* 54. §. 1. *ff. de furtis*: quare pignus non numeratur in bonis creditoris, *l. itaque* 12. *ff. de furtis*, *l. statuliber* 38. *ff. ad leg. Falcidiam*; qua etiam de causa servus pignori datus generaliter manumitti poterit à debitore, dum tamen in fraudem creditorum non manumittatur, *l. generaliter*, *C. de servo pignori dato*; & debitor creditori pignus vendere potest, *l. receptum* 12. *ff. de distract. pignor. l. si pignus* 37. *ff. de pignorat. action.* per constitutionem enim pignoris, etiam secuta traditione, tantùm possessio naturalis transfertur, *d. l. cùm & sortis* 35. §. *ult.* probavi latè *in cap. quoniam, ut lite non contest.* idcircò quodcumque fortuitum commodum, vel incommodum ad debitorem pertinet, *l. pignus* 8. *C. de pignor. l. si inter* 22. *ff. de pignor. l. sicut vim* 19. *C. eodem*, *§. ult.* unde si creditor retineat fructus perceptos ex re pignorata, retinet aliquid ultra sortem, quam mutuò dedit, & per consequens usuram committit: quare rectè Innocentius in præsenti decrevit, creditorem teneri imputare in sortem principalem fructus ex re pignorata perceptos; quod procedit sive fructus extent, sive consumpti sint, immò & si percepti non sint, dummodo percipi potuerint propter culpam latam, vel levem creditoris. Harmenopulus *lib.* 3. *tit.* 8. ibi: *Fructus ex prædio pignori nexo percepti in exonerandi debiti rationem computantur, non solùm quos creditor percepit, verum & quos percipere potuit.* Latius prosequuntur ex hac doctrina varios casus resolventes Petrus Gregorius, *lib.* 2. *de usuris*, *c.* 9. *nu.* 6. Canisius, *eodem tract. c.* 5. *nu.* 6. Gibalinus, *de usuris*, *lib.* 3. *c.* 7. *art.* 7. Leotardus, *de usuris q.* 11. *n.* 33. Nec audiendi sunt Bartolus, & Baldus, *in l. legata* 9. *ff. de supellect. legat.* & alii congesti à Tiraquello, *de retract. in præf. n.* 36. dum docent creditorem non teneri fructus imputare, quoties pignus datum est pro ea quantitate, quæ æquat, vel excedit valorem rei. Nam contrarium rectius docuerunt Gaitus, *de credito*, *c.* 4. *num.* 1097. Gratianus *discept. cap.* 422. *n.* 14. Leotardus, *de usuris q.* 12. *per totam*, ubi exponit textus, *in l. legata* 9. *ff. de supellect. legat. l. qui habebat* 101. *ff. de legat.* 3.

11 Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione sciendum est, inter alias conventiones à jure receptas, & approbatas circa contractum pignoratitium, eam referri, juxta quam creditor ad compensandum usum pecuniæ mutuò datæ pignus certo tempore possidet, & fructus illius lucratur, ita ut detur mutuus quidam usus, cùm debitor utatur pecunia mutuò accepta, & creditor fruatur pignore sibi dato; quam conventionem antichresin Græci dixerunt, *l.* 33. *de pignor. action.* ubi malè olim legebatur, *ad recuperandam antiphonam*; quæ corrupta littera antiquos Interpres in nugas, & mera somnia induxit, ut observat Alciatus, *lib.* 2. *disp. c.* 3. cui voci *antichresis*, latinè respondet *promutuum*; licèt in jure aliquando promutuum accipiatur pro præmutuo, idest illo, quod datur in antecessum, *l. ex conducto* 15. *ff. locati*, *l. nomen* 34. *ff. de legat.* 3. *l. Sticho* 40. *ff. de statulib.* apud Cæsarem *lib.* 3. *de bello civili*, ibi: *Publicani uti in Syria fuerant, in sequentis anni vectigal promutuum imperatum*, &c. notarunt Salmasius, *de modo usur. c.* 14. Gibalinus, *lib.* 3. *cap.* 7. *art.* 13. non autem est antichresis contrarium mutuum, quia mutuum nisi in rebus fungibilibus non consistit, *l.* 2. §. *mutui datio*, *ff. de rebus creditis*. Hanc antichresin duplicem faciunt, expressam videlicet, & tacitam, Cujacius *lib.* 8. *obs. cap.* 17. & *lib.* 30. *cap.* 35. & *in l. Gajus*, *ff. de pignor.* Faber, *decad.* 9. *errore* 5. Bronchorst. *Enantioph. cent.* 2. *assert.* 71. Merillus, *lib.* 2. *obs. c.* 23. Arias de Mesa, *lib.* 3. *var. c.* 46. *n.* 8. Pacius, *centur.* 9. *q.* 55. Balduinus, *de pignor. c.* 16. Hothom. *lib.* 1. *obs. cap.* ·. & *lib.* 1. *feudor. tit.* 27. Hunnius, *volum.* 2. *disp.* 1. *q.* 37. Schifordeg. *ad Fabrum tract.* 27. *q.* 3. Antichresin expressam appellant, cum inter contrahentes placuit, ut debitor mutua pecunia uteretur, creditor. verò pignore ipso frueretur; quo casu adeò jure civili creditor fructus lucratur pignoris, ut quamvis eo anno fructus excedant fines legitimæ usuræ, eos omnes lucretur, propter incertum fructuum proventum: ad quam speciem referunt textus, *in l. si ea l.* 17. *l. oleo* 24. *C. de usuris*, *l.* 2. *C. Theodos. de prædiis & mancipiis*, *l.* 27. *l.* 40. §. *prædia*, *ff. de minorib. l.* 65. *ff. de rei vind. l. ult. ff. de peric. & com. l.* 12. *ff. de actionibus empti*, *l.* 5. *C. eodem tit. l.* 2. *de usuris*, *l.* 1. *ff. de pign. l. antepenult. ff. quibus ex causis pign. tacitè*. Tandem verò dari ajunt cùm pignus indistinctè traditur, & nihil dicitur de fructibus: quo casu docent tacitè videri antichresin contractam, atque ita fructus usurarum vice creditorem retenturum, non tamen supra legitimum modum; de qua tacita antichresi accipit Cujacius textum *in l. cum debitor* 8. *ff. in quibus causis*: sed hanc tacitam antichresin dari rectius negarunt Salmasius, *de modo usurar. c.* 14. Vinnius, *lib.* 2. *select. cap.* 7. *per totum*, Masius, *lib.* 4. *singul. opin. cap.* 1. Bachovius, *ad Treutl. disp.* 1. *volum.* 2. *thes.* 6. & *de pign. lib.* 1. *c.* 14. nam si hæc antichresis tacita daretur, quonam casu procederet illud, quod tot juris locis simpliciter traditur, creditorem fructus ex re sibi pignorata perceptos in sortem principalem imputare debere, *l.* 1. 2. 3. & *ult. C. de pignor. act. l.* 1. *C. de distract. pignor.* Nec ex pignoris datione, seu constitutione conventio tacita super usuris facta intelligi potest, quoniam pignoris finis est, ut creditori cautum sit de sorte, ne moretur in damno. Nec rationi convenit, ut ad alium finem pignoris dationem torqueamus, ut creditor videlicet lucretur fructus pro usuris, & ita circumveniatur miser debitor, & dum se gratuitam pecuniam putat accipere, gravissimis usuris subjiciatur. Accedit nam si pignoris traditio pro mutua pecunia gratis accepta eum effectum habeat, ut usus ejus, & facultas percipiendi fructus translata censeatur, quomodo generaliter scripsit Gajus, *in l. si pignori* 54. *ff. de furtis*, creditorem pignore utentem furtum committere? quo modo ejus sententiam amplectendo Justinianus, *in princip. Instit. de obligat. quæ ex delicto*, hujus furti causam disertis verbis eam allegat, quod creditor invito domino pignus contrectet. Et si hæc Justiniani ratio vera est, qua fronte asserere possumus, tacito simpliciter pignore creditorem eo uti posse, ut latius prosequitur Mazius, *d. cap.* 1. *per totum*.

Nec auctoribus contrariæ sententiæ favet textus *in l. cùm debitor* 8. *ff. quibus modis pignus*, ubi ait Consultus quod cùm debitor gratuita pecunia utatur, potest creditor de fructibus rei sibi pignoratæ ad modum legitimum usuras retinere: quæ difficilia verba variè acceperunt Interpretes. Cujacius *lib.* 8. *obs. cap.* 17. quem sequitur Vitalis, *lib.* 2. *var. c.* 15. idem Cujacius *in l.* 1. *C. de pignor.* existimat textum illum esse accipiendum juxta sententiam tituli, sub quo jacet, juxta textum *in l. Imperator*, *ff. de in diem addict.* atque ita cùm reperiatur sub hoc titulo, *Quibus in causis pignus, vel hypotheca tacitè contrahatur*, verisimile est, etsi nihil super usuris conventum sit, tamen ex vi, & natura contractus usque ad legitimum modum creditori licere uti retentione fructuum ex tacita conventione, secundùm sententiam ejusdem tituli, in quo de tacitis conventionibus pignorum agitur: atque ita contendit Cujacius, ex tacita antichresi fructus in ea specie retineri. Sed hæc solutio convincitur ex proximè traditis. Accursius ex sententia Irnerii, quem sequitur Mudeus, *de pignor. cap. de pactis pignorum*, *n.* 58. existimat, in ea specie usuras saltem pacto, & per consequens naturaliter fuisse debitas, ideoque per detentionem pignoris detineri potuisse, *ex l. per retentionem*, *C. de usuris*. Sed hæc solutio convincitur

Traditur ratio decidendi.

De antichresi.

Exponitur l. cum debitor 8. ff. quibus mod. pign. 12

ctæ legis *verum* 58. cùm enim eò processerit libertatis favor, ut non inspiciamus præcisè tempus mortis, sed aditæ hæreditatis; & causa hæreditatis pendeat à libertate, quæ suspenditur: æquius censet D. Joseph. de Retes *ubi supra*, servum in hoc casu, & liberum, & hæredem necessarium fore, ex quo libertas confirmata fuit per aditionem hæreditatis à cohærede factam. Nec obstant textus præciati, qui exigunt existentiam hæredis necessarii tempore mortis testatoris: qui accipiendi sunt regulariter, & suppositis terminis ordinariis, quorum exceptio est casus relatus *in d. l. verum* 58. Quibus suppositis facilè exponitur dicta lex *pignori* 30. fatemur enim, non posse eam accipi secundùm principia juris, alioquin non esset necessarium rescriptum Severi, quod ibi refertur; ex jure enim certum est, servum specialiter pignori obligatum institui posse à domino hæredem cum libertate: & institutionem sortiri effectum, si dominus eum redemerit, idest luerit pignus, *l. 1. C. de necessar. servis*: suo rescripto autem hoc ampliùs Severus induxit, ut quamvis mortis tempore non inveniretur à domino redemptus, non evanesceret datio libertatis, nec hæredis institutio; sed sustineretur, si servus ipse paratus esset se redimere, & creditori ex pecunia sua, aut hæreditaria satisfacere, ut supponunt ibidem Glossa & Cujacius: ut enim pignoris obligatio inutilem ab initio non fecit institutionem servi, sic noluit Imperator ut irritaretur, manente causa pignoris. Quod si quæras, an durante causa pignoris sit liber? Respondebo, nec liberum, nec hæredem esse, quia propter vinculum pignoris suspensa est potestas legis. Nec competit libertas cum hæreditate, donec se redimat; unde nunquam concurrit jus pignoris cum libertate: erit ergo interim statuliber vi ipsa, ut ii qui in fraudem creditorum manumittuntur, quorum libertas non impeditur, quousque creditores uti incipiant jure suo, *l. 1. §. 2. ff. de statulib.* docent Faber *in Jurisprud. tit. 6. princip. 2. illat. 10. 11. & 16.* Donellus *lib. 3. comment. cap. 1.* ubi Osualdus *littera B*, ex quo principio exponit D. Josephus de Retes *ubi supra, numer. 34. & 35.* textus *in l. quoties 9. §. ult. ff. de hæred. instituend.* Ulpianus *in fragmentis, tit. 1. de libert. §. servus, num. 19.*

C A P U T III.

Alexander III. a *Exon. Episcopo*.

Ex præsentium latoris insinuatione accepimus, quod Alex. quondam Sacerdos de Osecolon *b* calicem argenteum, & medietatem unius *c* breviarii ejusdem Ecclesię pro sua necessitate pignori obligavit, & ea, morte pręventus, minimè recollegit. Unde quoniam indignum est, ut ejusdem Ecclesiæ res suę, & præsertim quę sacris mysteriis deputatę sunt, taliter debeant deperire: f. t. per A. f. p. m. quat. si verum est, quod asserit, *d* filium ejus Vvalterium, qui ex successione ipsius patrimonii jus dicitur *e* obtinere, moneas diligenter & compellas, ut res ipsas pignoratas recolligat, & eas Ecclesię restituat: quod si facere noluerit, eum vinculo anathematis non differas coercere.

N O T Æ.

a *Exoniensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concilium Lateranense, *part. 29. cap. 1.* De Exoniensi Ecclesia nonnulla notavimus *in cap. 6. de filiis Presbyt.*

b *Calicem argenteum.*) De quo agemus *in cap. fin. de celebrat. Missarum.*

1 c *Breviarii.*) Breviarium si simpliciter accipiamus, opus concisum significat, seu summarium; à Græcis epitome dicitur, quo modo sumitur à Plinio *lib. 18.* ibi: *Ut omnis culturæ quoddam breviarium peragatur.* Svetonio *in Augusto, cap. 101.* ibi: *Tertio breviarium totius Imperii, quantùm militum sub signis ubique essent.* Quod etiam *Breve*, nonnulli appellarunt. Lampridius *in Alexandro*, ibi: *Milites suos sic ubique servavit, ut in cubiculo haberet breves, & numerum, & tempora militantium.* Vopiscus *in Aurel.* ibi: *Breve nominum inscripsit.* Quod si breviarium dixerimus cum additione rationum, erit summarium dati, & expensi. Svetonius *in Galba, cap. 12.* ibi: *Dispensatori breviarium rationum afferenti paropsidem leguminis pro sedulitate, ac diligentia porrexisse.* Sic apud Scævolam *in l. ult. ff. de pecul. legato*, breviariæ rationes dictæ in epitomen, & compendium contractæ. Brevis etiam dicitur *in l. ult. ff. de conveniend. fisci debitoribus*, Ulpianus *in l. 3. §. 6. ff. de penu legat.* videtur appellasse breviarium logarium, ibi: *Chartas ad ratiunculam, vel ad logarium paratas contineri.* Notavit Marcellus donatus *ad Svetonium cap. 101.* Seneca breviarium parum Latinam dictionem esse contendit *epist. 39.* his verbis: *Commentarios, quos desideras, diligenter ornatos, & in angustum coactos ego verè componam; sed vide ne plus profectura sit oratio ordinaria, quam hæc, quæ nunc vulgo breviarium dicitur. Olim cum latinè eloqueremur, summarium vocabatur.* Inde etiam enchiridion, seu epitome precum, seu horarum canonicarum dicitur breviarium. Ut autem veram hujus vocis originem agnoscamus, sciendum est, quod olim ad usum Chori, sive psalmodiæ Ecclesiasticæ diversi libri sub diversis nominibus habebantur: Psalterium nimirum, ex quo psalmi decantabantur; Hymnarium, ex quo hymni; Antiphonarium, ex quo antiphonæ decantandæ accipiebantur. Erant & Lectionaria, in quibus libri sacrarum scripturarum continebantur: Evangelistarium, ex quo lectio Evangelica legebatur: Sermonatium, ex quo Sanctorum PP. sermones legendi sumebantur; & denique Homiliarium, ex quo alicujus sancti Patris super lectum Evangelium expositio accipiebatur. Postquam verò lectiones omnes, tam quę ex sacris Scripturis, quàm quæ ex sanctorum PP. libris & homiliis sumuntur, ad certum numerum, ac brevitatem quandam Ecclesiæ decretis redactæ fuerunt, & in unicum librum omnes conjectæ, prædicti libri breviaria dici cœperunt: notarunt Cironius *lib. 2. observ. cap. 12.* Gretiserus *ad Codinum lib. 1. cap. 6.* Juretus *ad Symmachum lib. 6. epist. 25.* Vossius *de vitiis sermon. lib. 1. cap. 32.* An verò in præsenti breviarium pro summario rationum Ecclesiæ, an verò pro libro precum & horarum Ecclesiæ sumatur, excogitandum reliquit lectori Cironius *ubi supra*: credo tamen pro breviario divini officii accipi: tum quia conjungitur cum calice; tum quia pro ratione suæ decisionis Alexander eam assignat, ne Ecclesiæ res, præsertim quæ sacris mysteriis deputatæ sunt, pereant. Quæ verba comprehendunt tam calicem, quàm breviarium horarum canonicarum: & ita breviarium in præsenti accipitur, quod temporibus Alexandri, & pluribus posteà annis, antequam libri typis mandarentur, magno in pretio erat: unde in Ecclesiis tantùm majoribus ferè unum breviarium erat, & adhuc in Ecclesiis perantiquis extat locus, ubi breviarium fixum erat, ut ibi clerici ipsius Ecclesiæ horas canonicas recitarent: & quia breviarium hoc duabus partibus, hyemali videlicet, & vernali constabat, Presbyter, de quo in præsenti, unam, quam dimidiam partem breviarii appellat Alexander, pignori dedit.

d *Filium.*) Ante sacerdotium videlicet genitum, & 2
ita legitimum, ut *in capit. 1. de testament.* Si autem filius illegitimus esset, ut ex damnabili coitu susceptus, patri non succedebat, ut probat Pichardus *in princip. Instit. de hæreditatibus, quæ ab intestato, §. 7. ex num. 10.*

e *Obtinere.*) Etiamsi adhuc illis non se immiscuerit, 3
sed se abstinuerit; nam interim rectè conveniri poterat, *l. 2. §. ult. de stipul. servor.* Quo modo accipit textum hunc Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 1. num. 30.* In præsenti autem casu Ecclesia etiam poterat avocare res ipsas, tanquam impignorabiles, *ex l. sancimus 21. de sacros. Eccles. novella 7. cap. 6. novella 120. cap. ult.* ex quibus deductus est textus *in cap. hoc jus, §. qui verò, 10. quæst. 2.* ut latiùs dicemus *in cap. 2. de solut.*

C A P U T IV.

Innocentius III. *Gallando Subdiacono nostro, & B. Vitali Canonicis a Pisanis.*

ILlo vos credimus scientiæ dono vigere, quod super eo, de quo nos consulere voluistis, quid juris sit, liquidò cognoscatis. Quia tamen nostro pulastis edoceri responso, ne sub ipsius expectatione responsi decisio negotii prorogetur, præsentibus vobis litteris duximus respondendum. Sane per vestras nobis litteras intimastis, quod cùm causam, quæ vertitur inter H. & B. filios G. de Cosa: & G. filiam Teberti, & hæredes ipsius super quibusdam vineis præfatis personis pro XXVI. libris pignori obligatis, vobis duximus committendam, dantes vobis per nostras litteras in mandatis, ut ipsam G. & hæredes ipsius ad restituendas vineas, & quidquid ultra *b* sortem perceperant, eisdem restituerent conquerentibus, per pœnam in *c* Lateran. Concil. contra usurarios promulgatam cogere curaretis; vos, ut juxta mandatum nostrum procederetis in negotio memorato, partes citare curastis; cùmque in vestra essent præsentia constitutę, ex parte prædictæ G. & hæredum ipsius fuit propositum coram vobis, terras & vineas, quas iidem H. & B. repetebat ab eis, non esse pignori obligatas, sed purè venditas, sicut in instrumento confecto exinde pleniùs continetur: pręfatus verò H. pro se, ac fratre *d* suo firmiter asserebat, terras non esse purè venditas, sed pignori obligatas, cùm venditioni prędictę talis fuerit adjecta conditio, ut si à tempore contractus usque ad duos proximos annos pręfato T. emptio displiceret, G. pater H. abinde usque ad annum XXVI. libras, perceptis fructibus computatis in ipsis, dare debuerit, sicut in eodem instrumento asserebat firmiter contineri. Verùm quia sicut in eisdem litteris continetur, ambigitis, utrum pura sit, & absoluta venditio, an præfatus contractus pignus debeat judicari, per nostras postulastis litteras edoceri. Nos autem consultationi vestrę taliter respondemus, quod qualiscumque fuerit intentio contrahentium, ex forma contractus venditio non apparet conditionalis, sed pura; quamvis possit per conditionem resolvi. Ex duobus tamen, quæ in pacto fuerunt expressa, videlicet quod fructus percepti debent in solvenda pecunia numerari, & quod ultra summam receptam xl. solidi debent persolvi, contra ipsum emptorem præsumitur vehementer, prętertim cùm usuras consueverit exercere.

N O T Æ.

1 a *Pisanis*.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Pisana Ecclesia egi *in cap.* 8. *de temporibus ordin.* quia agebatur de contractu usurario in præsenti; ideò præsentis causæ cognitio judicibus ecclesiasticis commissa fuit.

b *Ultra sortem.*) Juxta dicenda infrà *in cap. cùm contra.*

c *Lateran.*) Relato *in cap.* 1. *de usuris.*

d *Fratre suo.*) An frater pro fratre absque ejus mandato possit in judicio comparare, exposui *in cap. constitutus, de in integrum restitut.*

C O M M E N T A R I U M.

2 EMptio, & venditio, sicut cæteri contractus, varia pacta, tam in continenti, quàm ex intervallo admittit, *l.* 1. *C. de pactis inter emptor.* ubi post Cujacium, & Donellum plura congessit Christophorus Philippus Risther. Sunt autem præter alia pacta, quæ huic contractui in continenti adjici solent, pactum addictionis in diem, pactum legis commissoriæ, pactum redimendi, seu de retrovendendo. Pacto addictionis in diem venditor sibi prospicit de alia meliori conditione per licitationem, ita ut allata meliori conditione, res sit inempta; & tunc venditio est conditionalis, perficienda, & purificanda si melior conditio non afferatur, *l.* 2. *l. ubi* 4. *l. pen. ff. de in diem addict.* hujus pacti naturam, & legem exponunt Donellus *lib.* 16. *comment. cap.* 18. Castel Cotta *verbo Addico*, Hermosilla *in l.* 36. *tit.* 5. *part.* 5. Moez *observ. jur. c.* 8. Manlius *de empt. & vendit. tit.* 6. *ex num.* 6. Valentia *tom.* 3. *tract.* 1. *cap.* 2. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *art.* 2. *cap.* 5. & circa illud observandi sunt textus *in l. statuliber* 38. *ff. ad leg. Falcid. l. in diem* 9. *ff. de aqua & aqua pluv. l.* 2. *§.* 3. *&* 4. *ff. pro emptore, l. si quis hoc* 41. *ff. de verb. obl. l. scire* 3. *ff. quibus modis pignus, l. si mandavero* 22. *§. penult. ff. mandati, l.* 9. *§. fin. ff. de except. rei judic. l. is cui in puteum, §.* 10. *ff. quod vi aut clam, l. bovem* 43. *§. pignus ff. de ædilit. edict. l.* 6. *ff. de divers. & tempor. l.* 6. *ff. de contrah. empt. l.* 13. *§.* 2. *ff. de act. empti, l. si hominem* 19. *ff. de usuris, l.* 12. *ff. de pignor; l. inficiando* 67. *§. cùm servus, ff. de furt. l.* 11. *§. Aristo, ff. quod vi aut clam, l. Æmilius* 38. *ff. de minor. l. si in emptione* 35. *ff. eod.* juncto Fabro *decad.* 21. *cum sequent. l. fin. ff. de jure fisci, l.* 4. *Cod. de fide & jure hastæ, l. statuliber* 38. *§. ult. de statulib.* Pactum, seu lex commissoria est conventio adjecta emptioni, & venditioni, qua id agitur, ut si in diem statutum emptor pretium non solverit, & venditor rem vendere nolit, res inempta sit, nec alienata censeatur, *l.* 1. 2. 4. *&* 7. *ff. de lege commiss. l. fin. ff. de rescindend. vend. l.* 4. *Cod. de pact. inter empt.* & tunc potiùs sub conditione resolvitur contractus, quàm sub conditione celebrari videatur, *d. l.* 1. Quando verò committatur hæc lex, sive pactum, & ejus naturam, exponunt Donellus *lib.* 16. *comment. cap.* 19. Hermosilla *in l.* 38. *tit.* 5. *partit.* 5. Faber *decad.* 45. *errore* 8. Cujacius *ad titulum C. de pact. inter*, D. Josephus Vela *dissert.* 97. Carvalho *in cap. Raynuntius*, 2. *part. num.* 228. Rither. *in d. l.* 4. *Cod. de pactis* Manlius *de emptione, tit.* 33. Gibalinus *de negot. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 5. *artic.* 1. Circa pactum hoc observandi sunt textus *in l.* 1. *C. de pact. pignor. l. fin. ff. de contrah. emption. l. fin. ff. de rescind. l.* 22. *ff. locati, l. trajectitiæ* 23. *ff. de oblig. & action. l. fundus* 16. *§. ult. ff. de pignor. l. si creditor* 7. *§. illud, de distract. pignor. l. Æmilius* 38. *ff. de minor. l. item si pretio* 22. *ff. locati*, juncto Roberto *lib.* 1. *animadv. cap.* 11. *l.* 3. *C. de pact. inter, l.* 17. *§. cùm autem, ff. de furtis, l.* 6. *§.* 1. *ff. de divers. & tempor. l.* 17. *§. penult. de furtis, l. statuliber* 38. *ad leg. Falcid. l. si quis* 11. *penult. ff. quod vi aut clam l.* 23. *§. fin. ff. de ædilit. edict. l. si in rem, ff. de rei vindic. l. si hominem* 19. *ff. de usucap. l.* 9. *§. fin. ff. de except. rei judic. l. sed si hac* 4. *ff. de rei vind. l. sed si* 25. *ff. de petit. hæredit. l. si quis* 11. *§. penult. ff. quod vi aut clam, lib.* 3. *quibus modis pignus, l.* 2. *§. in diem, ff. pro empt.* juncto Fabro *de erroribus pragmatic. decad.* 25. *errore* 6. De pacto hoc legis commissoriæ in pignoribus adjecto, fusè agemus infrà *in cap. significante, hoc titulo de pignoribus*. Pactum revendendi, seu ut Pragmatici ajunt, de retrovendendo, seu retrovenditio, ut dicitur *in l.* 2. *&* 7. *Cod. de pactis inter;* quodque fiduciariam venditionem veteres vocabant, contrahitur cùm inter partes convenit, ut oblato pretio intra certum tempus, vel quandocumque, res restituatur vendenti, *dict. l.* 2. *&* 7. Pactum hoc à pacto legis commissoriæ in duobus potissimùm differt. Primò, quia in commissoriæ legis conventione pretii solutio sub resolutionis contractus pęna in diem differtur, *l.* 2. *ff. de lege commis.* at verò in pacto revendendi, non pretii solutio, quæ jam ab initio facta supponitur; sed ipsa tantùm venditionis rescissio confertur in diem, quo vel emptori res vendita displicuerit, vel per venditorem pretium fuerit emptori oblatum, *l. qui fundum* 40. *ff. de contrah. emption. l. si convenit* 6. *ff. de rescind. l. sterilis* 21. *aliàs* 22. *§. sed etsi, ff. de act. empti, l. si vir uxori* 12. *ff. de præscript. verb. l. quod si nolit* 31. *§. si res ita, ff. de ædilit. edict.* docet Caldas Pereyra *de emption. & vendit. cap.* 10. *num.* 20. Secundò quia pactum legis commissoriæ juxta vulgarem ejus formam verbis tantùm directis concipitur, veluti ut res sit inempta, vel similibus, ut probat Vela *dissert.* 30. *num.* 51. At verò pactum retrovenditionis verbis tantùm obliquis præcipuè, putà ut res vendita per emptorem reddi debeat, aut per venditorem repeti possit, *d. l. si fundum, d. l. si convenit.* Vela ubi proximè, *numer.* 57. Unde deducitur, dominium ex hujusmodi pacto ita concepto in emptorem interim omninò esse translatum, nec ipso jure, sed novo facto, adveniente pacti condi-

conditione resolvendum; & ad venditorem reversurum, ita ut fructus perceptos ante pretium sibi oblatum suos faciat, ex præsenti textu, *d. l. 2. Cod. de pactis*: per argumentum à contrario sensu docent Covar. *lib. 3. var. cap. 8. num. 6.* Morla *in empor. tit. 9. quæst. 15.* idque indistinctè, idest sive pactum id in facultate venditoris sit positum, in quo omnes conveniunt, verum est, sive in emptoris voluntatem conceptum sit, ut contra communem, quam refert Corrasius *lib. 3. miscel. cap. 9. num. 5.* docent Castillo *tom. 2. controv. cap. 25. num. 6.* Vela *dissert. 32. num. 6.* Quatenus tamen pactum hoc per se licitum, ex adjunctis circumstantiis reddatur usurarium, pro explicatione hujus textus exposui *in cap. ad nostram, de empt. & vendit.*

CAPUT V.

Idem *Episcopo a Aquinati.*

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod cùm causam, quæ vertitur inter R. sancti Gregorii, & R. mulierem sancti Germani, tibi duxerimus committendam, cùm ferè per biennium studuisses, ut eadem causa concordia finiretur, partibus non acquiescentibus, accitis viris prudentibus, prędictæ causæ meritis diligentiùs examinatis, idem negotium de prudentum consilio ad nostram duxisti præsentiam remittendum, ea maximè ratione, quia videbatur hoc ad regium judicium specialiter pertinere; siquidem probatum est evidenter, quod facinore à marito prædictæ mulieris commisso, eo fugam petente, tam frater mariti, præfatus videlicet R. quàm ipsa mulier, licèt minùs justè, ab R. Comite Caserton. tunc Regio *b* Justitiario capti fuerint, & de ipsius mandato omnium bonorum delinquentis facta distractio, & soluta pecunia mercatori, qui à marito dictæ mulieris vulneratus fuerat, & rebus propriis spoliatus. Per prædictum autem R. illorum bonorum venditio facta fuit de mandato Justitiarii antedicti: sed quædam possessiones penes eumdem R. mulieris sororium remanserunt, quas idem R. de mandato Curiæ retinuit, soluta pro eis pecunia mercatori, quia emptor alius, sicut dicit, propter possessionum minutias non extabat. Pars verò mulieris firmiter allegabat, quod cùm dos omnibus creditoribus *c* præferatur, & omnia bona mariti eidem mulieri propter dotem fuerint obligata, cùm mulier in hoc non fuisset culpabilis, dotem suam amittere non debebat. Propter quod æstimationem ejus instantiùs petebat sibi confirmari, vel in possessiones, quę mariti fuerant, ex officio delegationis induci: asserens culpam viri sui nequaquam ei de jure debere nocere. Pars autem viri e contrariò respondebat, se non debere super his aliquo modo respondere; quia nihil voluntate, vel auctoritate sua distractum fuerat de bonis mariti mulieris ipsius, sed fiscus ea capi fecerat, & mandaverat distrahenda, quod & testium assertatione probavit. Sanè cum pars mulieris diceret de possessionibus viri sui aliqua remansisse, quæ distracta non fuerant, & ex eis sibi satisfieri postulabat, ab eo studiosiùs inquisisti, quanta fuisset pecuniæ, quæ soluta fuerat mercatori: & ex confessione tibi constitit utriusque, quod de immobilibus usque ad XXIV. uncias auri alienatum extiterat, sed præscriptus R. se XVIII. vel XXIV. dicebat addidisse, & quadraginta duarum unciarum auri complevisse numerum mercatori. Allegabat quoque prædictus R. quod cùm quinque filii essent unius patris, & omnes in bonis paternis succederent, facta æstimatione totius hæreditatis, non perveniebat ad maritum mulieris ipsius de hereditate paterna, quod ultra XXIV. uncias valeret. Quia verò ad nos eadem causa remissa non fuit sufficienter instructa, nec nobis constitit, utrum X. libras *d* tarenorum, quas petebat mulier, dedisset in dotem, aut quod R. aliquid possidebat de bonis pertinentibus ad fratrem suum virum mulieris prædictæ, nec potuissemus examinationi causæ insistere: tum quia in præsentia tua renunciatum fuerit allegationibus, & probationibus, sicut dicis: tum quia idonei, & sufficientes ad nostram præsentiam non venerant responsales; eandem causam tuo duximus examini remittendam, per A. S. præ mandantes, quat. si tibi constiterit ex iis, quę in præsentia tua fuere proposita, & probata, quod mulier dicit, viro dedisse in dotem: & prędictum R. de bonis fratris aliqua possidere, cùm mulieribus favor multus in recuperandis dotibus debeatur; & cautum sit etiam in jure, quod propter *e* maleficium viri mulier remanere non debeat indotata; cùm & bona viri mulieri pro dote tacitè obligata cum suo onere transierint ad quemlibet possidentem prędictum R. eidem mulieri ad restitutionem dotis eatenus appellatione remota condemnes, quatenus de bonis fratris sui prefati noscitur possidere.

NOTÆ.

1 a AQuinati.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap. 2.* Aquinum olim propè fluvium Memphim antiqua, & magna civitas fuit. Strabo *lib. 5. Aquinum urbs est magna, quam magnus præterfluit amnis Memphis*. Colonia fuit Romanorum, ut affirmant Frontinus, & Plinius, ejusque meminerunt Livius *lib. 26.* & Silius Italicus *lib. 12.* Aquini magnitudinem adhuc extantia vestigia, ipsæque ruinæ produnt, certissimi humanæ instabilitatis, atque invidæ vetustatis testes. Jam à primis Ecclesiæ sæculis Episcopalis dignitas exornavit Aquinum, qua etiam cùm Comitatu nunc condecoratur: & licèt non habuisset Aquinum, unde ei splendor posset accedere, satis gloriæ habitura erat ex immortalitate nominis Angelici Doctoris Thomæ Aquinatis, Dominicanæ familiæ gloriæ, Theologorum Principis; Gregorio, qui ex Monasterio Cassini electus fuit Episcopus anno 1206. missa est præsens decisio, licèt Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol. 441. num. 3.* nullo motus fundamento existimet, auctorem hujus textus esse Joannem III. & in præsenti scribere Joanni Episcopo Aquinati. Quare autem præsentis causæ cognitio, cùm inter laicos disceptaretur, & super re temporali, judici Ecclesiastico committeretur, non constat inter Doctores. Aliqui affirmarunt, dotis causam etiam inter laicos, & principaliter agitatam, à Judice Ecclesiastico esse decidendam; & ideò quia in præsenti de dote agebatur, judici Ecclesiastico ejus decisionem competere. Sed ea sententia omissa, placet communis, quam sequuntur Barbosa hic, & primarii nostri Balboa, & Garanna *in cap. 3. de ordine cognit.* videlicet quod cùm in præsenti specie mulier vidua esset, quia inutilem habebat maritum bannitum videlicet, & oppressa reperiretur à judice sæculari, potuit in ejus defectum adire judicem Ecclesiasticum: & cùm eo casu proprium sit Ecclesiæ viduas fovere, ut probavi *in cap. ex ore, de foro compet.* ideò in præsenti casu licèt causa fuisset temporalis, & inter laicos disceptaretur, potuit coram judice Ecclesiastico tractari.

b *Justitiario.*) Idest judici; plerumque enim justitiarius pro judice ponitur in legibus, & auctoribus posterioris ætatis; in legibus Siculis *lib. 1. tit. 1. 36. 45. & 46.* apud Petrum de Vineis *lib. 3. epist. 14.* Matthæum Parisium *anno* 1188. ibi: *Episcopus Dunelmensis habuit justitiariam à magno flumine usque ad Schotorum mare. Vuillelmus verò Eliensis obtinuit justitiariam à flumine prædicto ad plagam Australem; quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis molestè ferebat, tunc primò intelligens, quod Rex illum Justitiarium fecerat, non zelo justitiæ, sed ut pecuniam ab eo extorqueret.* Et apud alios relatos à Vossio *lib. 3. de vitiis sermon. cap. 17.* 2

c *Creditoribus præferatur.*) Consonant lex *assiduis, C. qui potiores.* Novella 97. Justin. docent Bachovius *de pignor. lib. 4. cap. 12.* Maqueda, & Pichardus *in l. privilegia, ff. de privil. credit. regul. 2. ampliat. 6.* Castillo *lib. 3. controv. cap. 4.* Hunnius *in Encyclop. p. 3. tit. 3. cap. 5.* postquam enim Justinianus tacitam hypothecam concessit uxoribus in 3

bonis

bonis mariti, in l. unica, §. & ut plenius, Cod. de rei uxor. act. §. fuerat, Instit. de act. qua mediante omnibus creditoribus personalibus præferantur, l. procuratoris, §. planè, ff. de tribut. act. l. pro debito 6. Cod. de bonis auctorit. judicis: idem Imperator anno 3. sui Imperii etiam illis concessit, ut in rebus quas in dotem dederant, si consumptæ non essent, præferrentur omnibus creditoribus: & quia adhuc illis satis prospectum non erat, cùm si res dotales consumptæ fuissent, non habebant jus prælationis respectu anteriorum creditorum tacitam hypothecam habentium, ideò in dicta lege assiduis, privilegium illis concessit anno 5. sui Imperii, & Christi 534. quo mediante omnibus mariti creditoribus anterioribus præferuntur, d.l. assiduis, ubi illa verba, Alias duas constitutiones, referenda sunt ad textus in d.l. unica, C. de rei uxor. l. in rebus 30. C. de jure dot. Illud tamen satis controversum est apud Interpretes, utrum videlicet privilegium hoc prælationis sit tantùm respectu eorum qui tacitam, an verò & eorum qui expressam hypothecam habent? Eam quæstionem latè disputant Faber lib. 8. conject. cap. 11. & 12. Gibalinus de usuris lib. 4. cap. 9. art. 25. num. 8. Maqueda in dicta l. privilegia, ex num. 52. Costanus de dotibus cap. 7. ex num. 6. Pichardus in §. actionum, num. 74. Instit. de action. Bachovius de pignor. cap. 12. qui docuerunt, verum esse omnibus creditoribus etiam expressam hypothecam habentibus mulierem præferri, quia cùm Justinianus in d.l. assiduis, generaliter loquatur de omnibus creditoribus, generaliter est audiendus, l. de pretio, ff. de public. l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præstand. Accedit quod publicus favor in dotibus versatur, qui ideò singulorum commodis præferendus est, l. 1. ff. solut. matrim. l. actione, §. Labeo, ff. pro socio: præsertim cùm in dubiis pro dotibus sit respondendum, cap. ult. de re judic. facit etiam illud tritum axioma: Si vinco vincentem te, à fortiori vincam te. Sed qui ad rem conservandam, vel reficiendam pecuniam credidit, omnibus creditoribus præfertur, l. creditor, ff. si certum petatur, l. interdum, ff. qui potiores: sed mulier pro dote illi præfertur, authent. quo jure, Cod. qui potiores, authent. his consequens, Cod. de collat. dotis. Castillo lib. 3. controv. cap. 8. igitur omnibus creditoribus mulier præfertur. Jure tamen nostro regio contraria sententia recepta est, à qua in praxi recedi non potest, ob textum disertum in l. 33. tit. 13. partit. 5. docuerunt ita Gregorius Lopez ibi, Covar. lib. 1. variar. cap. 7. Gomez in ll. Tauri, num. 39. Matienzus in l. 7. tit. 16. lib. 6. recopil. Maqueda ubi suprà, num. 56. Nec uxoribus competere privilegium fisco concessum in l. si quis mihi, ff. de jure fisci, pluribus relatis probat Olea de cess. jur. tit. 3. quæst. 7. num. 4. Unde hæc verba præsentis textus, Omnibus creditoribus præferatur, exaudienda sunt juxta textum in d.l. assiduis, de omnibus creditoribus, etiam expressam hypothecam habentibus.

d Tarenorum.) Genus monetæ est proprium illius provinciæ, ut jam notavi in cap. ad nostram, de emption. & vendit.

4 e Maleficium.) L. quisquis, §. uxoribus, C. ad leg. Jul. Majest. l. si marito, ff. solut. matrim. l. res uxoris 24. C. de donat. inter, l. 2. C. ne uxor pro marito, cap. decrevit, de hæret. in 6. l. si quis posthac, C. de bonis proscript. l. sancimus 12. C. de pœnis, l. 1. C. de vi publica, novella 134. cap. fin. Authent. bona, C. de bonis proscript. l. 8. tit. 10. p. 7. l. 77. Tauri, quæ est lex 10. tit. 9. lib. 5. recopil. quod etiam procedit in arrhis, dicta l. res uxoris: cui convenit lex 4. tit. 10. partit. 7. & in his, quæ ex conjugali acquæstu ad uxorem pertinent, ex d. l. 77. Tauri, quæ est lex 10. tit. 9. lib. 5. recopil. & meritò, quia pœna debet sequi auctorem criminis, d.l. sancimus, C. de pœnis, c. quæsivit, de his quæ fiunt à majori parte. Variis ampliationibus, & limitationibus exponunt Covar. lib. 2. variar. cap. 8. num. 7. Guazinus de confiscatione, limit. 35. Masinus eod. tract. quæst. 4. num. 34. Sanchez lib. 2. summæ, cap. 27. per totum, Acosta de privil. credit. ampliat. 7. num. 203. Henellius de dotalitio, capit. 8. §. 18. Ricciulius de jure person. lib. 5. cap. 36. à num. 30. Borellus tom. 3. tit. 5. à num. 319. Azevedus in d. l. 10. Gomez in d. l. 77. Garzia de conjug. acquæstu, num. 175. Sed tunc obstat communis sententia, in qua docetur, quod licèt quis non possit pro alterius delicto pœna spirituali, aut corporali puniri, pœna tamen pecuniaria, seu temporali plecti valet. Covar. lib. 2. var. cap. 8. num. 7. Petrus Gregorius lib. 35. syntagm. cap. 1. sed privatio dotis est pœna pecuniaria: igitur propter delictum mariti poterat uxor ea mulctari, præsertim cùm dotis dominium constante matrimonio penes maritum sit, princip. Instit. quibus alienare, plura D. Nicolaus à Castro in l. 1. C. de fundo dot. Cui difficultati ut satisfaciamus, supponimus juris conditores magnoperè curasse dotes conservare, & ne uxores indotatæ remanerent, l. ult. ff. solut. matrim. l. hoc modo 69. ff. de condit. & demonstr. dicta l. assiduis, Alex. ab Alex. lib. 4. genial. cap. 8. eisque innumera privilegia concessisse, quorum mentio fit in cap. per vestras, de donat. cap. per salubriter, de usuris, l. 2. l. prædiorum 11. l. qui balneum, ff. qui potiores, l. si cùm dotem, l. si constante, ff. solut. matrim. l. unica, C. de rei uxor. l. in rebus, C. de jure dot. quæ dotalia privilegia referunt, & exponunt Petrus Barbosa in l. 1. 3. 5. & 6. ff. solut. matrim. Baldus Novellus de dotibus p. 6. 7. 8. & 9. Joannes Campegius eod. tract. quæst. 8. per totam, Constantius Rogerius de dote, inspect. 8. Gubertus Costanus de dotibus, cap. 6. & 7. Paleottus eodem tract. num. 45. Baptista à sancto Blasio quæst. 350. Olea de cess. jur. tit. 3. quæst. 7. num. 3. Acosta de privileg. regul. cap. 2. ampliat. 6. inter quæ illud enumeratur, quod refert Innocentius in præsenti, & in cap. ex parte, de consuet: videlicet ut propter mariti delictum uxor dote non privetur, ut notarunt hic Immola num. 1. Panormitanus num. 2. Anania num. 12. Zabarella num. 5. Ancharanus num. 6. Hostiensis vers. In jure. Quod adeò verum est, ut si quis pro mariti debito res uxoris occupet, vim facere dicatur, l. 1. Cod. ad leg. Jul. de vi. Nec obstat difficultas proximè expensa; nam licèt verum sit maritum constante matrimonio dotis dominum esse, nec eam restituere teneri, nisi soluto matrimonio, l. unic. C. si dos constante matrimon. favore tamen dotis introductum fuit, ut si maritus ad inopiam vergat, possit uxor constante matrimonio dotem exigere, l. si constante 25. ff. soluto matrimonio l. ubi adhuc 29. ff. de jure dot. l. 29. tit. 11. partit. 4. cap. per vestras, ubi dicemus, de donat. inter: maritus autem, cujus bona publicantur, atque propter delictum capiuntur, apertè ad inopiam vergit, ita ut actio de dote nascatur, ut benè notarunt Bartolus in l. 2. num. 6. ff. soluto matrim. ubi Castrensis, Baldus Novellus ubi proximè, privil. 17. atque ita quasi adveniente causa dotis restituendæ, dominium rerum dotalium ad uxorem pertinet, argumento legis in rebus, C. de jure dot. & sic res dotales non possunt cum mariti bonis publicari: quare Zabarella & Anania ubi suprà, docent in præsenti textu, posse uxorem constante matrimonio de dote agere. Nec etiam obstat textus in l. satis 4. Cod. de Primipilo, lib. 12. ob delictum, seu dubium mariti dos uxoris capitur. Nam textus ille procedit specialiter in Primipilo, ut docent hic communiter repetentes, Covar. lib. 1. var. capit. 16. num. 7. cujus specialitatis ratio ut agnoscatur, sciendum est, Primipilum apud Romanos fuisse Principem primi ordinis, & Præfectum legionis, ut probant Covar. dicto num. 7. Justus Lipsius de militia Romana, Pancirola lib. 2. variar. cap. 74. & in notitia cap. 21. Altamiranus in rubric. de filiis official. cap. 2. num. 23. Ramirez de Prado in l. super creandis, Cod. de jure fisci, ad quem veluti ad Principem totius legionis pertinebat cura militaris annonæ; unde militaris annona Primipilus appellari solet in l. officialis, C. de Episcop. & Cleric. l. 3. C. de Primipilo, l. speciebus, C. de cohortalibus, lib. 12. l. 1. C. de privil. fisci, l. sed & militis, §. fin. l. non solum, §. qui Primipilum, ff. de excusat. tut. l. pater, ff. de aliment. legat. l. fin. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor. Cujacius in l. creditor 52. §. inter, ff. de act. empti, Pancirula lib. 1. variar. capit. 243. cujus fraudatio, iniquaque distributio Reipublicæ valdè perniciosa est, ut latè probat Altamiranus dicto cap. 2. num. 9. siquidem à militari annona totius exercitus robur, ac per consequens salus Reipublicæ pendet; unde in odium hujus delicti statutum fuit, ut dos uxoris caperetur; & filii, quamvis non hæredes, pro debitis Primipili tenerentur, ut docuerunt Osualdus libr. 15. Donelli, cap. ult. littera C, Ripol. variar. cap. 10. num. 329. Merenda lib. 2. controv. cap. 63. Bulengerus de Imperio Romano, lib. 3. cap. 31. Solorzanus lib. 5. de jure Indiarum, cap. 1. num. 129. Altamiran. ubi suprà, num. 11. Marinis allegat. 125. Nec huic interpretationi obstat textus in l. 1. Cod. de privil. fisci, ubi in eadem specie docetur, occupatis bonis mariti ex causa Primipilaris administrationis, bona uxoris illi restituenda esse, nam ut docuerunt ibi Accursius, Bartolus, Baldus, & Gothofredus, textus ille procedit in bonis paraphernalibus uxoris, quæ pro administratione Primipilari mariti nec tacitè obligata sunt, ideòque nec occupatis mariti bonis ipsa capi possunt.

COMMENTARIUM.

Communiter ex hoc textu sequens deducitur assertio: Mulier pro dote sua habet tacitam hypothecam. Probant eam textus in l. unica, §. & ut plenius, Cod. de rei uxor. act. l. assiduis 12. vers. Ad hæc, Cod. qui potiores, §. fuerat, Instit. de action. l. ubi 29. C. de jure dot. l. 17. titul. 11. partit. 5. Illustrant ultra congestos in præsenti à Bar- 5 Conclusio deducitur & probatur.

Digitized by Google

tor ex illis verbis, *Gratuita pecunia;* quia licèt in pactum deductas usuras simpliciter indebitas dixerint juris auctores, propterea quod non debeant exactionem; naturaliter tamen debitas esse notum est, ut docet Ulpianus *in l. in his* 5. *§.* 2. *ff. de solut.* qua ratione fit, ut minùs rectè dicatur gratuita pecunia uti debitorem, qui super usuris pactum fecit. Adhuc tamen Bachovius, *de pignor. lib.* 1. *cap.* 16. amplectitur Accursii sententiam, & gratuitam in eo textu dici posse pecuniam ea ratione arbitratur, quod usuræ etiam pacto promissæ indebitæ dicantur, *d. l. in his* 5. §. 2. *l. si non sortem* 26. *in principio, ff. de condict. indeb.* Verum tunc dicuntur indebitæ jure civili, non naturali, *d. l. si non sortem;* docet Masius *d. lib.* 4. *obs. cap.* 3. Oppressus difficultate Hothomanus *lib.* 1. *obs. cap.* 4 non erubuit textum emendare, & addita negatione ita legere, *cum debitor non gratuita pecunia*, &c. Sed illum meritò reprehendunt Masius, *lib.* 4. *singul. c.* 2. Robertus *tit.* 1. *recept. c.* 14. Quare rejectis his interpretationibus, Mansius *d. c.* 2. textum illum accipit in expressa antichresi, in qua pecunia gratuitò datur, & pro ejus usu pignoris ususfructus conceditur: sed, ni fallor, sententia hæc facilius refellitur, quam quælibet ex superioribus; nam quis dicet pecuniam gratuitam fuisse, si creditor fructus pignoris pro usuris lucretur, qui imputandi erant in sortem principalem, aut debitori restituendi, juxta suprà tradita. Deinde nam cùm datur jure civili expressa antichresis, non attenditur, an fructus rei pignoratæ excedant modum usurarum, necne, *l. si ea pactione* 14. *l. si ea lege* 17. *C. de usuris:* docent Cujac. *lib.* 3. *obs. cap.* 35. Bronchorst. *enantioph. cent.* 2. *assert.* 71. Harmenopulus *lib.* 3. *prompt. tit.* 5. Faber *decad.* 9. *errore* 5. Balduinus *de pignor. cap.* 16. Burgensis *cent.* 3. *obs.* 33. cùm duabus sequentibus. Unde cùm in eo textu dicatur, retineri tantùm posse fructus juxta modum legitimarum usurarum, non potest accipi de antichresi expressa. His ergo omissis solutionibus ex sententia Vinnii *lib.* 2. *select. c.* 8. aliter textum illum accipi posse credo: & dum alius meliora non affert, suppono debitorem in ea specie pecuniam gratuitam mutuò accepisse, quam cùm debito tempore non solveret, in moram incidit; quo casu licèt usuræ pecuniæ non debeantur, ut peti possint, quia in contractibus stricti juris nisi deducantur, non debentur; tamen per retentionem pignoris consequi valent, *l.* 3. *&* 4. *C. de usur.* Etiam observandum est, pignus non solùm pro debito principali, verum etiam pro usuris accipi posse, *l. grege* 13. §. *ult. ff. de pignor.* Unde licèt in eo textu pecunia gratuita mutuò esset data, tamen cùm post moram usuræ deberentur, ita ut earum ratione fructus pignoris retineri possint, rectè ait Paulus juxta rubrum, sub quo jacet, eo casu tacitè fructus rei pignoratæ retinere posse per creditorem, pro usuris decursis post moram, etsi à principio gratuito mutuum datum esset, juxta legitimum tamen modum usurarum; quia sicut expresse pacisci non potest de majori usurarum quantitate, contra legem Gaviniam, ita nec ex mora tacitè deberi potest major summa, & per consequens nec ejus ratione fructus rei pignoratæ, ut tacitè pro his usuris pignorati, retineri.

13 Antichresis jure canonico improbatur.

Hæc autem quæ de antichresi adduximus, procedunt jure civili inspecto. Jure verò canonico similis conventio ut usuraria omninò improbata est, & meritò; quia cùm usura sit aliquid ultra sortem accipere, idipsum capere intelligitur, qui percipit fructus, ac si pecuniam acciperet pro usuris; non enim tantùm usura committitur, cùm quis pecuniam credidit sub avido fœnore, & stipulatur usuras ejusdem generis; sed etiam cùm commodum fructuum, aut aliud compendium captat, *l. cum non frumentum* 16. *C. de usur.* faciunt D. August. *in psalmo* 36. ibi: *Si fœneraveris homini, idest mutuam pecuniam dederis, a quo aliquid plus quam dedisti expectes, non pecuniam solam, seu aliquid plus quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud, si plusquam dedisti expectas accipere, fœnerator es.* D. Ambrosius *lib. de Tobia*, ibi: *Et esca usura est, & quodcumque sorti accedit, usura est; & quod velis ei nomen imponas, usura est.* Proinde cùm per pactum antichresis creditor fructus rei pignoratæ percipiat ultra sortem, *d. l. si ea* 14. *&* 17. *C. de usuris*, meritò talis conventio improbata est. Inde infertur, per jus canonicum abrogatas esse dictas leges 14. *&* 17. *C. de usur.* legem 1. §. *pacto*, *l. si is qui*, §. 1. *ff. de pignor.* & similes, in quibus permittitur creditoribus fructus pignoris vice & loco usurarum percipere, & retinere usque ad modum usurarum legitimarum, quas omninò jus Pontificium improbavit, *c.* 1. *& per totum, de usuris:* docuerunt Cujac. *in c.* 1. *de feud.* Duarenus, *ad tit. de usur. c.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 2. *de usuris*, *c.* 14. Robertus *lib.* 2. *rerum judic. c.* 8. Leotardus *eodem tr. q.* 11. *n.* 17. & magnæ cùm ratione antichresin improbatam esse in præsenti, constat; nam apud Plutarchum legimus, & Lucullum cùm Asiæ præesset, lege speciali quartam dumtaxat fructuum partem creditoribus permisisse, ut observant Cujacius *lib.* 3. *obs. c.* 35. & Aristoteles *lib.* 6. *polit.* legem Ozei legislatoris refert, ne cuiquam super aliqua alieni fundi parte fœnerari liceret: & ut rectè concludit Martialis suprà relatus, in casu antichresis mutuum non datur tam debitori, quàm rei pignoratæ: notavit Petrus Gregorius, *lib.* 22. *syntagm. cap.* 3. immò major ratio est improbandæ antichresis, quam prohibendi fœnoris; nam in fœnore certis usuris avaritia cohibetur, *l. si non sortem*, *ff. de condict. indeb. l. placuit*, *l. eos*, *C. de usuris:* in antechresi verò incerta est usura, cum fructus percipiendi incerti sint; & cùm frequenter creditores pro pecunia modica pignora amplioris redditus retineant, inde provenit, ut majores usuras percipiat creditor in casu antichresis contractæ, quam si usuras specialiter stipuletur.

Unde improbandi sunt nonnulli contractus, quos facilè admissos video. Primus est, cum paciscitur, ut quamdiu debitor patiatur creditorem percipere fructus pignoris in antichresin datos, tamdiu nequeat ipse sortem debitam exigere, nec debitor invitus illam cogatur reddere; atque ita mutuum fit irrevocabile respectu dantis, non verò respectu accipientis; nam in hoc pacto ultra sortem principalem fructus percipiuntur, & per consequens usura committitur. Nec interest quod mutuum sit irrevocabile ex parte dantis, quia pactio illa nec tollit naturam mutui, *l. lecta* 40. *ff. de rebus creditis*, *l.* 9. *ff. de usur.* nec malitiam usurarum, *l.* 4. *in fine*, *ff. de pactis*, & per consequens improbanda est: latè docet Gibalinus *lib.* 3. *de usuris*, *c.* 7. *art.* 13. Secundò in his Regnis solet pactum fieri, ut unus det rem suam alteri, ab eoque pecuniam accipiat; utrique verò liberum sit quod dedit, repetere, restituendo quod accepit. Exempli gratia Titius dat Cajo mille aureos, & Cajus dat Titio domum ad habitandum, quam locare solitus erat quinquaginta aureis, hoc pacto, ut quando Titius voluerit, repetat pecuniam suam à Cajo, ipsique domum reddat; & cùm libuerit, etiam Cajus repetat domum suam à Titio, pecuniis restitutis: quia contractus vulgò dicitur, *ganar à ganar*, quem ut licitum probarunt Covar. *lib.* 3. *var. in cap.* 9. *n.* 3. Sotus, *lib.* 6. *de justitia*, *q.* 5. *art.* 1. Navarrus *de usuris*, *n.* 97. Azor 3. *p. Instit. lib.* 9. *c.* 20. Sed rectius illum improbavit Gibalinus, *d. c.* 7. *art.* 13. ex eo, quia in hoc contractu, qui dat pecunias, cum facultatem retineat illas dum voluerit, & ubi voluerit repetendi, videtur omninò illas mutuo dare, & fructus rei pignoratæ percipere, quod improbatum est: unde veriùs credo, hoc pactum usurarium esse, si res frugiferæ dentur, secus verò si res infructiferæ, veluti quæ spectant ad supellectilem, & ornatum domus; si enim res frugiferæ dentur, quia ultra sortem creditor percipit fructus illos pretio æstimabiles, usura committitur; si verò res steriles pro securitate pecuniæ acceptæ traduntur, ut illis creditor utatur, donec pecunia illi solvatur, usura non committitur, quia ex tali usu non provenit, quid pretio æstimabile.

14 De quibusdam falsis antichresi similibus.

Nec obstat primum augmentum rationis dubitandi; nam omissa quæstione, an creditor verè pignus possideat, quam examinavi *in c. quoniam, ut lite non contest.* dicendum est, creditorem retinere rem pignoratam pro securitate debiti; non autem accipit animo domini, aut jure dominii, sed ut naturaliter detineat ad securitatem; idque agitur inter debitorem, & creditorem, ut nihil ex pignore acquiratur creditori, sed tantùm ut res pignorata sit apud eum pro contractus principalis fide, in securitatem creditoris, *l. legata*, *§. ult. ff. de suppellect. legat. l. pignori* 13. *ff. de usucap.* unde nullam habet justam causam creditor percipiendi fructus ex re pignorata. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis; nam illud ipsum, quod in antichresi vice usurarum percipitur, usura est, & illicita extorsio; quia accedit sorti, & percipitur ultra sortem ex solo tempore tardæ solutionis; unde *in d. l.* 8. *ff. in quibus caus. pignus*, non dicitur creditor fructus in usuras, vel in vicem usurarum, sed ex fructibus usuras posse retinere; & proinde cùm non sit minor asperitas creditoris, sive usuras percipiat, sive fructus in vicem usurarum, nec minus damnum debitori inferatur in antichresi, quàm in aperto fœnore, immò interdum majus, ut suprà probavi, meritò talis conventio ut usuraria prohibetur. Nec interest, quod in antichresi nullam certam quantitatem pro usuris creditor stipulatur, sed fructus tantùm, qui incerti sunt, & multis casibus obnoxii; quia hæc incertitudo fructuum non tollit rationem usuræ; sufficit enim ut virtute hujus conventionis creditor ultra sortem fructus consequatur, sive plures sint, sive paucio-

15 Dissolvitur alia pars difficultatis.

res,

res, & interdum exigui, & ferè nihil. Incertitudo enim facit tantùm, ut expressa antichresis secundùm jus civile non servet legitimum modum usurarum, & proinde nihil fieri contra leges videbatur, etiamsi interdum plus esset in fructibus, quam pro ratione sortis liceret consequi titulo usurarum; quia potuit & minus esse in fructibus, & interdum etiam nihil. At non ideò minus conventio usuraria est, in qua sors debetur, & pro usu, & dilatione solvendæ sortis fructus ei accedunt, quæ procul dubio æstimationem recipiunt; nam & vendi possunt certo pretio, etiam futuri, *l. 78. §. ult. de contrah. emption. l. si sterilis, §. 3. eod. tit.* Nec obstant textus, *in d. c. 1. de feudis, c. 2. cap. conquestus, de usuris, c. salubriter, eod. tit. cap. ad nostram, de jurejur.* quorum interpretationes in eorum commentariis dedi, & præcipuè *in d. c. 1. de feudis.*

16 *Exponitur l. si pignore 22. ff. de pignorat. act.* Sed suprà traditis primò obstat textus *in l. si pignore 22. ff. de pignorat. action.* ubi docetur, quod si pignore subrepto creditor actione furti, vel ex condictione furtiva aliquid assecutus est, id totum sorti imputandum esse; si verò, ait Ulpianus, id creditor actione furti ab ipso debitore consequutus fuit, lucro creditoris cedere; quod etiam Papinianus docuit *in l. si debitor 79. ff. de furtis.* Ex qua postrema textus parte constat, creditorem non teneri restituere quicquid ex pignore, aut ejus occasione percepit: ergo quia non tenetur fructus, vel similes obventiones pignoris in sortem imputare. Etiam difficilis est textus ille in illis verbis, *Etiamsi culpa creditoris furtum factum sit*; ex vulgari regula, qua docetur, secundùm naturam esse, commoda cujusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda, *§. cùm autem, Instit. de emption. & vendit.* sed culpa creditoris facit, ut periculum rei pignoratæ subreptæ ad eum pertineat, *l. si cum vim, C. de pignor. §. ult. Instit. quibus modis re contrahitur*: ergo & commodum ad eum pertinere debet. Quod & comprobatur argumento commodatarii, in quo post varias Consultorum altercationes placuit, ut si commodatario res commodata subrepta fuerit, quicquid actione furti ultra ipsam rem commodatam fuerit assecutus, id non teneatur commodatori reddere, *l. fin. §. sed cùm, C. de furtis*: ergo idem multò magis in creditore procedere debet, cum commodatum gratia commodatarii tantùm celebretur, pignus autem gratia utriusque, creditoris videlicet, & debitoris constituatur, *d. §. fin. Inst. quibus mod. re contrahitur.* Agnoverunt hujus textus difficultatem Cujacius, *lib. 9. qq. Papin. in d. l. si debitor 29. ff. de furt.* Faber *decad.* 81. *errore* 1. Schifordeg. *lib. 2. tract. 1. q. 6.* Bachovius *in chiliad. ad ipsum*, Larreatigui *lib. 3. select. c. 9.* Vitalis *lib. 1. var. r. 26.* ex quorum doctrina dicendum est, certum esse, pignore subrepto, creditori competere non solùm actionem furti, verum & condictionem furtivam, quoad debiti æstimationem, non verò valorem ipsius rei, ut doctè exponit Larreatigui *ubi supra*. Etiam liquet, posse creditorem agere contra ipsum dominum subripientem rem pignoratam: quo casu omne id, quod actione furti ab eo consequitur, non tenetur in sortem debiti imputare, *ex l. quod 74. ff. de solut. l. quod à quoquam 46. ff. de reg. jur. l. pœnæ, ff. de cond. indeb.* ne dominus ex proprio delicto commodum consequatur, aut saltem damnum non sentiat: si verò egerit contra tertium rem subripientem, omne id quod consequitur, debet in sortem principalem imputare; & si excesserit sortem principalem, debitori restituere, *l. creditoris, l. si debitor, ff. de furtis.* Nec obstat argumentum ab exemplo commodatarii deductum; nam inter utrumque casum magna versatur differentia, quæ provenit ex eo, quia ad commodatarium semper periculum rei spectat, cum teneatur præstare exactissimam diligentiam, creditor verò hujusmodi diligentiam præstare non tenetur; ideòque commodatarius emolumentum sibi acquirit, quia ad eum periculum pertinet, culpa ejus non interveniente. Creditor autem de culpa tantùm tenetur, sed non levissimam præstat. Accedit, nam creditori in id solùm pignus traditur, ut in tuto habeat debitum suum, non ut lucrum ex eo faciat, ut suprà probavi; commodatario verò res traditur, ut ea utatur, commodumque ex ea percipiat, ut docent Donellus *lib. 13. comment. cap. 8. & lib. 14. c. 3.* ubi Osualdus *littera G*, Faber *decad.* 81. *errore* 1.

Ex suprà traditis etiam lucem accipit textus, *in d. l. si pignore 22. §. si prædo, ff. de pignorat. act.* ubi docetur, quod si prædo rem pignori dederit, competit ei in fructibus pignoratitia actio, quamvis ipse fructus suos non faciat; 17 *Exponitur idem textus in §. si prædo.*
quia illi prodest bona fides creditoris. Quæ ratio difficilis est; nam quomodo poterit creditor bonam fidem habere, qui scit rem alienam esse, & tantùm ejus possessionem retinet absque jure percipiendi fructus, juxta suprà tradita? Pro cujus textus expositione sciendum est, quod licèt prædoni actio furti denegetur ob rem sibi subreptam, ne ex improbitate sua commodum consequatur, *l. itaque 12. §. 1. l. qui res 76. §. 1. ff. de furtis*; pignoratitia tamen actio competit, si rem pignori supposuerit; quia hæc actio proximam causam habet præter delictum, & per eamdem actionem repetit fructus ipsius rei, quos injustè creditor detineret, ex suprà traditis; quia licèt prædo fructus suos non faciat, cum teneatur eos restituere re evicta, *l. si urbana, in fine, ff. de condict. indeb. l. certum 21. C. de rei vind.* tamen quos per se in præsenti casu capere non potest, capit ex persona creditoris, juxta regulam textus *in l. Aristo, in fine, ff. quæ res pignori, l. cùm hæreditas 55. ff. de acquir. hæredit. l. cùm autem, §. fin. ff. de ædilit. edict. l. 3. §. si quis ex liber. l. non putavit 8. §. si heredatur, ff. de bonor. possess. contra tab. l. filii 13. ff. de bonis libert.* non ut sibi acquirat, quia bona fides creditoris vitium furtivitatis tollere non poterat; sed ut percipiat, & postea cùm re ipsa eos restituat. Sententia ergo Ulpiani est, si prædo rem alienam pignori dederit, & soluta pecunia per ignorantiam eam repetat, repetit etiam & fructus, quos injustè detineret creditor: repetit autem rem cum fructibus propter bonam fidem, quam credito habuit, idest quia creditor ignoravit à prædone rem ipsam pignori datam fuisse; aliàs si ipse sciret prædonem eam in pignus dedisse, non prædoni, sed vero domino restituere deberet rem cum fructibus, *ex l. bona fides 31. ff. depositi.* Hanc autem ignorantiam appellat Ulpianus bonam fidem, non quia existimasset creditor rem suam esse, sed quia credidit rem esse ejus, qui pignori dedit, ut cæteri alii bonæ fidei possessores dicuntur illi, qui à non dominis res acceperunt, *§. si a non domino, Instit. de rer. divis.* atque ita propter hanc ignorantiam debet restituere rem cùm fructibus prædoni, non verò domino: præsensit Valeron *animadvers. cap. ult.* licèt aliter textum illum exponant Faber *lib. 7. conject. r. 19.* Osualdus, *lib. 14. Donel. c. 7. littera I*, Cujacius, *lib. 6. qq. Papin. in d. l. urbanæ*, Pichardus *in §. actionum 28. qu. 24. num. 21. Instit. de act.* Oroz, *lib. 2. de apicibus juris, cap. 1.*

18 *Explicatur l. si quis 11. §. 1 ff. de pignor.* Adhuc suprà traditis, videlicet jure civili in contractu pignoris antichresin permitti, ita ut virtute ejus conventionis creditor fructus rei pignoratæ lucretur, obstat textus *in l. si quis 11. §. 1. ff. de pignor.* ubi docet Marcianus, quod si contracta fuerit antichresis, & creditor possessionem pignoris amiserit, debet actione in factum uti, non ea, quæ datur ex contractibus innominatis, sed in factum prætoria, quæ datur deficientibus aliis actionibus, *l. juris 7. §. 2. ff. de pactis, l. in rem 23. ff. item l. cùm autem 52. ff. de rei vind.* Sed tunc sic insurgo: Si antichresis à jure civili approbata esset, ex tali conventione in contractu pignoratitio adjecta daretur actio pignoratitia, ut regulariter datur actio propria contractus ex pactis in continenti adjectis, *l. 2. C. de pactis inter emptor.* igitur non actio in factum subsidiaria, sed ipsa pignoratitia, seu hypothecaria danda erat in ea specie, si talis conventio à jure approbata reperiretur. Cui difficultati respondendum est asserendo, antichresin in eo textu non in continenti, sed separatim adjectam fuisse, non simul cum ipso contractu pignoratitio; & quia antichresis per se hypotheca non est, ideò ob talem conventionem non potest dari actio hypothecaria, quæ tantùm creditori competit ad avocandam possessionem rei pignoratæ, *l. cum debitor 66. de evict.* non autem ad percipiendos fructus rei pignoratæ: unde ad recuperandam possessionem pro fructuum perceptione, seu ad fructus lucrandos virtute antichresis, actio in factum tantùm datur, ut docuerunt Cujac. *lib. 5. observ. c. 35.* Meril. *lib. 2. obs. cap. 23.* prosequuntur alia de ipsa conventione, antichresi videlicet, Masius *d. l. 4. singul. opin. r. 1.* Leotardus *de usuris d. q. 11. cum seq.* Leo Pinel. *pro Academ. Liminensi, in c. significante, hoc tit. ex n. 93.*

C A P U T VII.

Idem a *Hugoni*, & *Comiti*, & *Marsicto*, *Pisanis Canonicis*.

Significante dilecto filio Rubeo cive Pisano, ad *b* nostram noveritis audientiam pervenisse, quod cùm domum suam cum horto, Gallicano Pisano civi pro ducentis quinquaginta duabus libris pignori obli-

obligasse, & promisisset, cautionem præstita juramenti, quod nisi domum ipsam statuto inter eos termino recolligeret, eundem creditorem ulteriùs super ea minimè molestaret; infra statutum tempus per certum & fidelem nuncium, prout ei videbatur, creditori mutuam pecuniam remisit, quam idem nuncios infideliter agens, sicut ei injunctum fuerat, non persolvit. Cùmque postmodùm prædictus R. ab Imperatore captus, pariter & detentus, multa pericula sustinuerit, & labores, nec dicto G. satisfacere potuerit, ut debebat, nunc (per Dei gratiam) libertati pristinæ restitutus, paratus est pecuniam reddere creditori, licèt ipse prorsus eam recusaret recipere, quia ei non fuit statuto termino persoluta. Cùm igitur pactum legis c commissoriæ sit in d pignoribus improbatum, & quantum in eo fuit, prædictus Rubeus juramenti debitum adimpleverit, cùm per eum, quem certum, & fidelem nuncium sperabat, pecuniam remiserit termino constituto; & ut in Imperiali fuit cautione detentus, satisfacere non potuerit creditori: devotioni vestræ præsentium auctoritate mandamus, quatenus (si præmissis veritas suffragatur) prędictum creditorem, ut sorte sua contentus existat, pensionibus præfati pignoris computatis in e sortem, & domum ipsam, & hortum præfato Rubeo omni postposita dilatione resigner, per censuram ecclesiasticam, pacto, vel tali juramento nequaquam obstante, admonitione præmissa, sublato contradictionis, & appellationis obstaculo compellatis. Datum Laterani.

N O T Æ.

a IDem.) Ita legitur in hac sexta collectione, & in quarta, *sub hoc tit. cap. unic.* non tamen exprimitur quibus Innocentius rescribat: ex epistolis autem editis à Suleto, *fol.* 14. ita inscriptionem & litteram textus restituo. De Pisana Ecclesia nonnulla notavi *in cap. 8. de tempor. ordin.*

b *Nostram.*) Quia cùm de contractu usurario ageretur, & dubitaretur, an usura in eo interveniret, adeundus erat Judex ecclesiasticus, ut notavi *in cap. illa vos, hoc tit.*

1 c *Pactum legis commissoriæ.*) Aliquid putant Innocentium minùs latinè, sequutum interpretum barbaram locutionem, dixisse pactum legis commissoriæ, ut notarunt Duarenus, Concius, & Caroud. relati ab Osualdo *lib. 16. Donelli, c. 19. litt. A*, Cujacius *in recit. ad textum in l. ult. ff. de contrah. empt.* Faber *de errorib. decade* 21. *errore* 1. & in suo Codice, *tit. de pactis pignor. diffinit.* 1. Schifordeg. *ad Fabrum lib. 3. tr. 13. q.* 1. Sed ut idem Cujacius docuit *ad titulum C. de pactis pignor.* & *lib. 4. feud. tit. 66.* vulgaris, hæc locutio defendi potest ex eo, quod quemadmodum rectè dicitur, pactum condictionis, *in l.* 1. *C. de condict. indeb. l. 2. ff. de condict. ob causam:* actio condictionis, *in l. 3. & 4. C. de usur.* conventio pactorum, *in l. 1. C. de jure emphyt.* ita etiam rectè dicitur pactum legis commissoriæ. Cujacium sequuntur Gibalinus *lib. 3. de usur. q. 69. num. 6.* unde non impropriè pactum committendi pignoris, vel non, dixit Innocentius pactum legis commissoriæ.

2 d *In pignoribus improbatum.*) Nequaquam referas hæc verba ad constitutionem Imperatoris Constantini *in l. 2. C. de pactis pignor.* cùm per eam pactum legis commissoriæ pignoris fiduciarii præcipuè improbetur: referenda enim sunt hæc verba ad pactum legis commissoriæ, cùm ità concipiebatur, ut cessante debitore in solutione usque ad certum terminum, res oppignorata perfectè penes creditorem remaneret; quod genus conventionis jam Digestorum tempore erat improbatum.

e *In sortem.*) Juxta adducta proximo commentario.

C O M M E N T A R I U M.

3 Conclusio traditur, & probatur.

EX hac Innocentii epistola sequens deducitur disputanda assertio: *Si is qui sub pacto legis commissoriæ pignori dedit rem suam, & juravit pactioni non contravenire, & justè impeditus infra diem statutum rem oppignoratam non redemerit, post diem redimere poterit.* Probant eam textus *in l. ult. C. de pactis pignor. l. 3. C. plus valere, l. 21. tit. 5. partit. 5. l. 12. tit. 15. ead. part.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna *hic*, Faber *de erroribus, decad. 21. error. 1. cum seq.* & in suo Codice, *tit. de pact. pignor.* Fachin. *lib. 10. controv. c. 73.* Schifordeg. *lib. 3. ad Fabrum, tract. 13. qu. 1. 2. 3. & 4.* Suarez *de relig. tom. 2. lib. 2. c. 26.* Bronchorst. *tom. 1. miscel. assert. 77.* Bachovius *lib. 1. de pignor. c. 15.* Cujacius *in l. 4. C. de pignor.* & *in recit. ad textum in l. fin. ff. de contrah. empt.* Rodriquez *de annuis reddit. lib. 2. q. 2.* Acosta *de privileg. credit. regul. 3. limit. 2. à nu. 8.* Leo Pincl. *pro Academia Limensi, ad hunc textum, num. 4.* Sixtinus *consil. 12. volum. 2. consil. Vultejî*, Leothardus *de usur. q. 69. & 70.* Gibalinus *eod. tract. lib. 3. de usur. c. 7. art. 3. per totum*, Ritherusf. *in d. l. 2. C. de pact. pignor.* Mudeus *de pignor. cap. de pactis legit. n.* 1. Donellus *de pignor. cap. 11.* Bellunus *de potest. eorum quæ in continenti, lib. 1. c. 34. nu. 2.* Valeron *animadv. juris cap.* 1.

4 Impugnatur tradita assertio.

Sed ita in præsentem assertionem pro dubitandi ratione argumentor. Unicuique licèt de rebus suis pro libito pacisci, & conditionem suam paciscendo deteriorem facere, *l. 4. l. juris 7. l. si paciscar, l. penult. ff. de pactis:* igitur sicut alia pacta sunt permissa in pignoribus, pactum etiam de quo in præsenti in eis improbari non debet. Augetur hæc difficultas, nam si pactum legis commissoriæ in pignoribus improbaretur, etiam in venditionibus adjectum improbari debebat, maximè cùm constitutio Constantini relata *in l. 5. C. de pactis pignor.* in Theodos. compilata sit sub titulo generali *de lege commissoria rescindenda*: sed in emptione, & venditione tale pactum admittitur, *l. 1. & per totum ff. de lege commis.* igitur & in pignoribus sustineri debet. Augetur secundò ex eo, quod debitur pro pecunia accepta pignus in solutum dare potest, *l. cum dominum 13. C. de pign. l. Titius 34. ff. de pignor. act. l. si prædiam 4. C. de evict. l. si fundus 16. ff. fin. hoc tit.* Igitur in præsenti specie poterat pacisci, ut si intra statutum tempus creditor non redimeret pignus, maneret creditoris ex causa soluti. Accedit tandem; nam si hoc pactum regulariter ut usurarium improbaretur, accedente juramento, propter ejus religionem adhuc servandum erat, juramentumque adimplendum, *cap. 1. cap. debitores*, ubi latè probavi, *de jurejur.* igitur non rectè in præsenti specie docetur, pactum etiam juramento firmatum, ut constituto tempore pecunia debita non soluta, res oppignorata efficeretur creditoris, injustum, & improbatum esse.

Qua dubitandi ratione minimè obstante, ut veram præsentis decisionis rationem agnoscamus, sciendum est, verbum *committi*, in Pandectis significare aliquid evenire, propter quod certa res debeat uni dari, & alteri adimi; quia videlicet quidpiam, vel factum non sit, quod fieri debuit, vel factum est, quod fieri non debuit: inde dicitur lex commissa, idest pactum impletum, *l. 4. §. eleganter, ff. de l. commissor.* commissa hæreditas, apud Ciceronem 1. *in Verrem*, quando hæreditas ablata fuit, quia quid factum non est. Similiter pactum, ut si debitum intra certum tempus non sit satisfactum, res pignorata creditori committatur, ejusque fiat pro ipso debito, dicitur pactum commissorium, seu lex commissoria, ad similitudinem emphyteusis commissæ, *in l. 2. Cod. de jure emphyt. c. potuit, de locato*, idest amissæ, cùm quis privatur ob non solutum canonem re in emphyteusim accepta. Item merces commissa dicitur *in l. commissa 3. C. de publicanis; & in l. commissa 14. l. fin. ff. eod.* quando in pœnam non soluti vectigalis fisco res acquiritur. Similiter ergo pactum in venditione, aut pignoris constitutione adjectum, ut ex eo res uni acquiratur, & alii adimatur, dicitur lex commissoria, eo quòd ob legem contractus commissum sit ab emptore, vel venditore, *l. 3. & 4. C. de pact. inter, l. fin. ff. de lege commissor.* Latiùs Illustrant Salmasius *de modo usur. cap. 14.* Donel. *lib. 16. commentariorum, c. 19.* ubi Osualdus *littera F*, Vela *dissert. 97.* Carvalho *in c. Raynutius, 2. par. n. 228.* Faber *de error. decad. 45. errore 8. & decad. 95. errore 3.* Anton. Gomez *tom. 2. var. c. 2. nu. 30.* ubi plures Ayllon, Merlio. *de pign. lib. 4. q. 123. n. 2.* Vela *dissert. 30. n. 53.* — 5 De pacto seu lege commissoria.

Pactum hoc legis commissoriæ in pignoribus variis modis concipi potest, vel cùm inter contrahentes convenit, ut si intra præscriptum tempus pecunia non solvatur, res pignori data fiat creditoris, vel ut non liceat amplius eam luere, vel ut creditor rem pignori obligatam, emptam, vel in solutam pro debito retineat, aut in jus debitoris propter ejus moram succedat creditor, quoad facultatem pignus distrahendi. Denique quoties id agitur, nisi intra certum tempus pecuniam debitor solvat, creditor pro pecunia mutuò data rei dominium acquirat, ut exponunt Negusantius *de pignor. p. 4. in princip.* Cujac. *in c. 9. de jurejur.* Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2. q. 2. n. 24.* Mantica *de Tacitis lib. 4. tit. 29. nu. 6.* Balduinus *de pignor. c. 17.* Donellus *eod. tract. c. 11.* Argenterius *ad consuet. Britanniæ, art. 266. c. 6. n. 22.* Covar. *lib. 3. var. c. 2. n. 7.* Connanus *lib. 4. commens. cap. 8. nu. 8.* — 6 De eodem pacto in pignoribus.

Fa-

f

Fachineus *lib.* 10. *controv. cap.* 24. qui inde exponunt legem *Calipo* 45. *ff. de solutionibus*. Sed circa conventionem improbatam à Constantino *in d. l. ult.*, *C. de pact. pignor.* seu ut vult Rither. à Constantio, & ab Innocentio III. hic non consentiunt Interpretes. Aliqui existimarunt, Constantinum eam conventionem improbasse, qua cautum erat inter contrahentes, ut nisi ad certum tempus pecunia credita solveretur, creditor pignus plenè acquireret, atque illud in commissum caderet: ita omnes ferè repetentes *in d. l. ultim.* Donellus *ibi*, Fachineus *lib.* 10. *controv. c.* 74. Valla *de rebus dubiis tract.* 11. *n.* 15. Masius *lib.* 3. *sing. opin. c.* 4. Connanus *lib.* 4. *comment. cap.* 6. *n.* 8. Covar. *lib.* 3. *var. c.* 2. *n.* 7. Pinell. *in l.* 2. *C. de rescind.* 3. *part. c.* 1. *n.* 26. Gaitus *de credito*, *c.* 4. *q.* 11. *à num.* 1107. Mantica *de Tacitis lib.* 11. *tit.* 9. *num.* 3. Hermosilla *in l.* 41. *tit.* 5. *partit.* 5. *gloss.* 1. *nu.* 6. Merlin. *de pignor. lib. quæst.* 123. Larrea *decis.* 16. *num.* 34. Merenda *lib.* 1. *controv. cap.* 3. Hunnius *ad Treutl. volum.* 2. *disput.* 2. *qu.* 39. Rither. *in d. l. fin.* Molina *de justitia disput.* 324. Caldas *in l. si curatorem*, *verbo sua facilitate*. Sed hæc sententia refellitur primò *ex d. l. fin.* in illis verbis: *Creditores re amissa*, *jubemus recipere*, *quod dederunt*. In quibus supponitur jam pignoris dominium quæsitum esse creditori, siquidem rem tantùm is dicitur amittere, qui ejus dominium habuit, *l. non videntur* 83. *ff. de reg. jur.* notavit Cujacius *in d. l. fin.* ergo non potest accipi Constantinus de simplici pignore conventionali, cujus dominium penes debitorem remanet. Qua difficultate oppressus Leonhardus *de usuris d. q.* 69. *n.* 17. existimavit in eo textu pro illis verbis, *re amissa*, reponendum esse, *re dimissa*. Secundò refellitur ex eo; nam constitutionem illam novam esse, juncta nova rubrica *de lege commissoria in pignoribus rescindenda*, omnes agnoverunt, & facilè suadetur ex illis verbis, *Placet infirmari*; & ibi, *Hac auctoritate*. In quibus jus novum veteribus incognitum profertur. Pinellus *in rubric. de rescind.* 2. *part. c.* 1. *n.* 27. Concius *lib.* 2. *success. c.* 20. *n.* 2. licet Balduinus *de pignor. c.* 17. Donellus *in d. l. ult.* putent, jam prisco jure displicuisse hujusmodi pactum, dumtaxatque à Constantino pœnam adjectam esse; quorum sententia facilè refellitur ex Cicerone *epist.* 13. *famil.* prout expendit Verrucius *d. V. S. verbo Commissa:* etsi ad minus dicat, jure Digestorum improbatam esse illam conventionem, ut ad diem statutum pecunia non soluta pignus committeretur, & creditori acquireretur, *l. si fundus* 16. *§. ult. ff. de pignor.* ubi ita demum hæc conventio admittatur, si justo pretio pignus æstimetur, ut notarunt pro ejus explicatione Arias de Mesa *lib.* 1. *var. c.* 37. *nu.* 18. Osualdus *lib.* 12. *Donel. c.* 1. *littera O.* Igitur si nunquam fuit permissa illa conventio, ut res pignori data, non soluta pecunia pro debito cederet, superflua erat illa constitutio. Salmasius *de modo usurarum c.* 14. conventionem hanc legis commissoriæ in pignoribus aliter accipit, & contendit legem Commissoriam pignorum fuisse cautionem, vel pactionem, qua debitor creditori cavebat, ut si pecuniam statuta die non solvisset, pignus committeretur, idest possessione, & dominio hypothecæ cederet, non ut pleno jure pignus acquireretur creditori, & jus dominii ipse in eo haberet; sed ut pleno jure sine ulla diminutione illud præscribere, & distrahere posset, atque ita per hanc conventionem commissoriam auferebatur possessio, aut dominium à debitore, quod in creditorem transibat. Docet ergo Salmasius, per legem commissoriam pignoris dominium ex titulo venditionis, aut dationis in solutum, in creditorem non transisse, sed tantùm jus vendendi, & distrahendi illud: quæ sententia probatur *ex l.* 1. *C. de pactis pignor.* in illis verbis: *Qui pactus est*, *nisi intra certum tempus pecuniam*, *quam mutuam accepit*, *solveret*, *cessurum creditoribus hypothecæ*, *venditionem non contraxit*; *sed id comprehendit*, *quod creditor in adipiscendo pignore habiturus erat*. *Communi itaque jure creditor hypothecam vendere debet*. Quæ ita legit, & emendat Salmasius: *Qui pactus est*, *nisi intra certum tempus pecuniam*, *quam mutuam accepit solveret*, *cessurum se creditoribus hypotheca*, *venditionem non contraxit*, *sed id comprehendit*, *quod jure suo creditor in adipiscendo pignore habiturus erat*; *aut melius*, *cessurum se creditori jus hypothecæ*, *venditionem non contraxit*. Qua doctrina supposita existimat Salmasius Constantinum *in d. l. ult. C. de pact. pignor.* non agere de lege commissoria in pignoribus adjecta, sed in venditione, ut liquet ex illis verbis: *Jubemus recipere pretium*, *quod dederunt*; *pretium enim propriè emptionis est*, *non contractus pignoris*. Accedit, quod in ipsa constitutione, quæ extat *in C. Theodos.* deest vox *pignorum*, immò in eo Codice illa compilatur post titulum *de contrahenda emptione*. Quæ omnia evincunt non agere Imperatorem de lege commissoria in pignoribus, sed in venditionibus adjecta. Verùm & hæc Salmasii sententia convincitur primò, quia absque lege commissoria, ut eam concipit Salmasius, possessio pignoris transfertur in creditorem, per ejus constitutionem, & traditionem: igitur non erat necessaria ea conventio, ut non soluta pecunia statuto tempore, possessionem debitor amitteret. Secundò, nam cessante debitore in solutione, jure communi post trinam denunciationem licet creditori pignus vendere. Paulus *lib.* 2. *sentent. tit.* 5. §. *item creditor*, *Instit. quibus alienare*, *l. si convenit* 4. *l. & eleganter*, *§. si vendiderit*, *ff. de pignor. act. l. si testamento* 89. §. *quatuor*, *ff. de legat.* 2. *l. qui creditori* 18. *C. de distract. pignor.* Illustrant Amaya *in l.* 3. *C. de jure fisci*, *n.* 2. Connanus *lib.* 4. *comment. c.* 18. Gaitus *de credito*, *cap.* 4. *q.* 8. Arias de Mesa *lib.* 1. *var. c.* 25. Merlin. *de pignor. lib.* 4. *tit.* 3. *q.* 95. Igitur ad quid erat necessaria tam accurata conventio, ut post moram debitoris liceret creditori pignus vendere? Nec etiam verum est, Constantinum non agere de lege commissoria in pignoribus; nam potius de pignoribus agere, patet ex synopsi Basilic. *lib.* 23. *tit.* 17. *c.* 10. & ex summario his verbis relato ab Harmenopulo *lib.* 3. *promptuarii*, *tit.* 5. ibi: *Si quis ita pactus fuerit*, *ut nisi ad diem præstitutam soluta esset pecunia*, *rei oppignoratæ dominus fieret*, *ejusmodi pactum invalidum est*. In ipsis basilicis ex versione Fabroti legitur: *Si creditor pactus fuerit*, *ut si ad diem pecunia soluta non sit*, *pignus ei acquiratur*, *pactum justum*, *& ratum non est*. Unde nescio, quomodo vox pignoris toties repetita expungi possit, & ad venditionem referri.

Tandem alii plures perdocti viri, & mihi magnæ auctoritatis, legem commissoriam in pignoribus referunt ad fiduciam, non ad pignus: sed tantùm ad fiduciariam conventionem, & similem fiduciæ legem, Imperatorem Constantinum *in d. l. fin.* referunt. Ita docuerunt Faber *decad.* 21. *error.* 1. *n.* 10. *&* 15. Schifordeg. *lib.* 3. *tract.* 13. *qu.* 2. Cujac. *ad titulum C. de pactis pignor.* D. Nicolaus de Castro *in princip. Instit. de emptione & vendit. num.* 3. Leonhardus *de usur. qu.* 69. Gibalinus *d. art.* 13. D. Josephus de Retes *lib.* 1. *opuscul. c.* 21. Valeron *animadv. cap.* 1. *nu.* 19. Gothofredus *in l. unic. C. Theodos. de commissoria rescind.* quorum sententiam ut faciliùs percipiamus, sciendum est, olim pignus dupliciter contrahi, vel simpliciter, vel sub fiducia: inter utrumque magna versatur differentia, ut agnovit D. Isidorus *lib.* 5. *etymol. c.* 21. ibi: *Pignus est*, *quod propter rem debitam obligatur*, *cujus rei possessionem solam ad tempus consequitur creditor*; *cæterùm dominium penes debitorem est*. *Fiducia est cùm res aliqua sumendæ pecuniæ gratia*, *vel mancipatur*, *vel in jure ceditur*. Simpliciter pignus constituebatur, cùm pro securitate pecuniæ mutuò acceptæ res aliqua pignori tradebatur, ut probavi *in c.* 1. *hoc tit.* Sub fiducia pignus contrahebatur, cùm quis pro certa pecunia rem suam mancipabat creditori, vel in jure cedebat ea lege, ut soluta intra statutum tempus pecunia, ei res remanciparetur; non soluta, pleno jure creditori committeretur. Ejus fiduciæ mentio fit apud Paulum *lib.* 1. *sentent. tit.* 9. §. *fin.* ibi: *Pignorum*, *& fiduciarum*. Et *lib.* 2. *tit.* 13. *§. si quis suppositam pignori*, *vel fiduciæ*: & *lib.* 3. *tit.* 6. *§. rem legatam pignori*, *vel fiduciæ*: & *lib.* 5. *tit.* 26. §. *fin.* ibi: *Fiduciam verò*, *& pignora*: & *l.* 9. *C. Theodos. de infirmand. quæ sub tyran.* & apud Modestinum *in collat. legum Mosaic. tit. de deposit.* & *in l. legata* 9. *§. fin. ff. de supellect. legat.* quam de pignore fiduciario accipit post Cujacium *lib.* 7. *respons. Papin.* ibi, & *ad titulum C. de pact. pign.* D. Josephus de Retes *lib.* 1. *opuscul. c.* 21, *num.* 2. quamvis dissentiat Valeron *d. c.* 1. *nu.* 8. Ejus etiam pignoris vestigia extant *in l.* 1. §. *Divi fratres*, *ff. de quæstionibus*, licèt eam legem aliter explicet Valentia *lib.* 3. *tract.* 1. *c.* 1. *n.* 24. & mendosam dicat Muretus *in obs. juris*, *c.* 3. & *in l. res obligata* 21. *C. de pign. in lib.* 3. *legum Longobard. tit.* 15. apud D. Ambrosium *lib. de Tobia*, *c.* 12. ibi: *Hypothecas flagitat*, *pignus usurpat*, *fiducias vocat*. Tertul. *de idololatr. c.* 23. *Pecuniam de ethnicis mutuantes sub pignoribus fiduciatis*, *jurari cavent*, *& sic negant*. Sidonium *lib.* 4. *epist.* 24. *Pecuniam mutuam postulavit*, *impetravitque*, *nihil quidem loco fiduciæ*, *pignorisque*, *vel argenti sequestrans*, *vel obligans prædiorum*. Ciceronem *in oratione pro Flacco: hanc fiduciam commissam tibi tenes*, *atque possides*. Boetium *lib.* 4. *in topicis*, fiduciam accepisse dicitur cuicumque aliqua res ea lege mancipatur, ut mancipanti aliquando remancipet. Fiducia ergo in pignore nihil aliud erat, quàm pignus, aut hypotheca, adjecta mancipatione, aut in jure cessione: unde non rectè Hothom. *ad titulum de pignor.* existimavit, fiduciam propriè pignus non esse. Differt verò fiducia à pignore in eo, quia pignoris dominium non transfertur in creditorem,

7 Traditur vera interpretatio.

l. cùm

l. cùm & fortis 35. *§. ult. ff. de pignor. l.* 1. & 2. *de distract. pignor. l. certè* 6. *§. fin. de precario*, *l.* 33. *§.* 6. *de usucap. l.* 73. *§. nos verò*, *de legat.* 3. *l.* 9. *de pign. act. l. si dominium* 9. *l. cùm dominum* 13. *C. hoc tit.* fiduciæ verò dominiom transfertur. Paulus *d. lib.* 2. *tit.* 13. *§.* 3. id supponit, dum ait debitorem creditori fiduciam vendere non posse, quia ut exponit Cujacius ibi, jam creditori satis per mancipationem, seu in jure cessionem acquisita est. Dicebatur autem contractos hic fiducia, quia sub ea fiducia res mancipabatur, ut soluto pretio statuto, iterum res debitori manciparetur: ut etiam fiducia dicitur cùm quis dubium tempus timens, & sibi, suisque prospiciens, rem aliquam amico suo ea lege dimittebat, ut transacto eo tempore sibi, suive redderetur. Boetius ubi proximè. Inde ille, cui pater filium fiducia contractæ mancipabat, fiduciarius dicebatur, *l.* 2. *§. objicitur*, *ff. ad Tertyl. §. præterea*, *Instit. quibus modis jus patriæ potestatis*: & ille, cujus fidei committitur, ut hæreditatem restituat, dicitur hæres fiduciatius, *l. servus* 46. & 67. *ff. ad Trebel.* & ipsa hæreditas fiduciaria, *l. certi* 9. *§. competit*, *ff. si certum petat*. Prosequuntur fiduciæ species, & solemnitates Revardus *de auctorit. prud. cap.* 5. Corrasius *lib.* 6. *miscel. c.* 9. Alciatus *lib.* 3. *c.* 26. *parerg.* Pancirola *lib.* 3. *var. c.* 21. Retes *lib.* 1. *opusc. c.* 21. Valeton *d. c.* 1. Gibalinus *d. c.* 7. *art.* 1. Masius *singul. lib.* 3. *cap.* 2.

8 *Prosequitur eadem interpretatio.*

His suppositis existimant Faber, Schifordeg. & alii suprà laudati, Constantinum in dicta lege ultima sustulisse pactum legis commissoriæ in pigooribus fiduciariis, cùm fiducia intervenerat, ita ut statuto die debitore solvente pecuniam, teneretur creditor iterum remancipare; eo autem in solutione cessante, amplius luitio aon daretur, sed res perfectè, & irrevocabiliter penes creditorem remaneret. Rationes autem hujus constitutionis, & improbationis similis pacti, nonaullas incongruas assignarunt ipsi Faber *decade* 21. *errore* 2. *n.* 4. & *errore* 8. *n.* 6. Schifordeg. *d. tract.* 13. *q.* 3. Rationem petunt hujus abrogationis ex impossibilitate rei, & contrarietate, seu contradictione ipsius conventionis, quod scilicet fieri aoa possit, ut in eundem casum, idemque tempus & pignus contractum, & venditio pignoris facta videatur; quod fieri nequit, quia eodem tempore rei oppiguoratæ dominium simul acquireretur creditori per venditionem, & simul aon acquireretur. Sed hæc ratio falsa est, nam venditio, quam una cum pignore concurrere ait Faber, non tempus præsens respicit, sed futurum; mancipatur enim pignus, sed non in perpetuum, nec irrevocabiliter, sed si statuto die soluta non sit pecunia; tunc enim ex solatione, vel cessatione in ea, cognoscitur an pigunafuisset, si iterum remancipatur per debitori; vel dominium translatum, si non remaucipetur, sed penes creditorem remaneat. Quare conventio, quæ ejusmodi venditionem, & oppignorationem simul complectitur, nec seipsam destruit, nec implicat contradictionem, nec creditor fit eodem tempore dominus irrevocabilis, & aoa dominus. Nec feliciùs Hothomanus *de verbis juris*, *verbo Lex commissoria*, rationem prohibitionis ex eo reddit, ne quod Principis auctoritate fieri debet, *ex l.* 1. *C. de jure domini impetr.* privatorum pactionibus permittatur: cui consentire videtur Revardus *de auctorit. prud. c.* 5. Schifordeg. *d. tract.* 13. *q.* 2. dum existimant, adhuc fiducia contracta necessarium esse creditori impetrare dominium à Principe, *ex l. magis* 5. *§.* 3. *ff. de rebus eorum*, *l. fin. C. si in causam judic.* Sed omisso alio misero lapsu ipsius Hothomani, dum ibi refert legem commissoriam inter leges pupuli Romani, quem jam notarunt Cujacius *lib.* 15. *obs. c.* 16. & *in recit. ad d. l. ult. ff. de contrah. emptione*, Faber *decade* 21. *errore* 1. *n.* 13. & ipse agnovit *lib.* 12. *obs. c.* 29. dicendum est, proprium esse mancipationis, vel cessionis io jure domioium transferre; unde tunc non ex privatorum voluntate tantùm, sed ex solemni actu dominium quæritur; ideò tunc superflua est dominii impetratio ab Imperatore, ex vulgari priocipio legis unicæ, *C. de thesaur. lib.* 10.

9 *Traditur vera ratio præsentis prohibitionis.*

Igitur omnibus his omissis, præsentis prohibitionis pacti legis commissoriæ in pignoribus ratio duplex est. Prima ut creditorum avaritia cohibeatur, & captionibus succurratur. Hæc enim conventio juxta formam suprà relatam fœneratoribus maximam doli, & fraudis materiam præbebat; debitores enim pecuniæ necessitate coacti, nec hanc, nec aliam quamlibet pactionem recusare solent, dum sperant se pignus intra tempus præfinitum luere posse; unde parum sua interesse putant, pluris, ant minoris pigous esse, ut notarunt Caldas *in l. si curatorem*, *verbo Sua facilitate*, *n.* 101. Donellus *in d. l. ult.*, *n.* 4. & *de pignor. c.* 11. Cujacius *ad titulum de pactis pignor. in fine*. In qua tamen re, ut spes hominum fallax est, qui de rebus suis plusquam in eis est, confidunt, ut ajebat Gajus *in l. in fraudem* 10. *ff. qui & à quibus*, & testatur Ovidius dum ait:

Fallitur auspicio spes bona sæpe suo.

Debitores sæpissimè falli necesse fuit, & pignora quantumvis pretiosa pleno jure creditoribus committi. Unde obiter notandus venit Faber, dum *in d. decad.* 21. *error.* 1. *n.* 19. & *error.* 6. docet pactionem hanc legis commissoriæ non fuisse odiosam debitoribus, sed potiùs favorabilem, cùm eis soluta pecunia statuto die res ipsis erat remancipanda à crediture. Nam hoc procedit solvente sua die debitore, sed si cessaverit, nonne pro modica pecunia creditor rem pretiosam pignori datam assequitur? Secunda ratio præsentis improbationis provenit ex eo, quia ex hoc pacto pravitas usuraria insurgit, cùm creditor lucretur ultra sortem aliquid pecunia æstimabile; atque ita, tanquam usuraria conventio improbatur à Constantino *in d. l. unic.* & ab Innocentio III. in præsenti: docuerunt Cujacius & Donellus *in d. l. unic.* Covar. *lib.* 3. *var. c.* 2. *n.* 8. Fachioeus *lib.* 10. *controv. cap.* 73. Caldas *ubi proximè*, *n.* 101. Molina *de justitia disp.* 324. *n.* 2. Cyriacus *tom.* 2. *controv. cap.* 393. *nu.* 10. Leotardus *de usur. d. q.* 69. unde nec consuetudine, aut statuto posse talem conventionem confirmari, resolvit Argentreus *in consuet. Britan. art.* 266. *n.* 6. An etiam tale pactum repugnet juri naturali, aut divino, post alios latè disputat Gibalinus *d. art.* 13. *consect.* 4. *n.* 23.

10 *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt pacta contrahentium servanda sint, quia ipsa sunt leges, & partes contractus; tamen id procedit cùm pacta sunt juri consona, non verò contraria, *l. juris* 7. *§. ait Prætor*, *ff. de pact.* ut est præsens conventio, quæ ideò jure improbatur, quia non liberè, sed adactus rei familiaris inopia ita pactus censetur debitor: & eadem inopia facit plerumque, ut ad diem statutam pecuniam solvere non possit. ConsiderRatur etiam improba lucri captatio, & præsumptus creditoris dolus; ideòque talis conventio improbatur. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, pro cujus solutione in dubium vocatur, utrum Constantinus *in d. l. fin.* non solùm legem commissoriam in pignoribus, verùm etiam & in venditionibus improbasset? Et Hothomanus *de verbis juris*, *verbo Lex commissoria*, Concius *lib.* 2. *succes. c.* 20. Gifanius *ad tit. C. de pact. pign. pag.* 326. putant Constantinum generaliter pactum legis commissoriæ improbasse, cùm indefinitè loquatur in ea lege, prout jacet in Codice Theodosiano, sub titulo *de lege commiss. rescind.* Sed prorsus verius est, legem commissoriam tantum in pignoribus esse abolitam, nec credi potest, ut ait Donellus ibi, similem conventionem in venditionibus improbasse. Nec interest, quod Constantinus indistinctè loquatur in eadem lege, prout jacet in Codice Theodosiano; nam ut suprà ex Harmenopulo, & synopsi Basilic. retuli, Imperator specialiter agebat de pignoribus, & ideò expendit acerbitatem creditorum, nulla venditionis facta mentione; nec talis acerbitas in venditione datur: unde dicendum est legem commissoriam in venditionibus, prout eam retulimus *in c. illo vos*, *hoc tit.* improbatam non esse, ut defendunt Covar. *lib.* 3. *var. c.* 8. *n.* 1. Gomez *lib.* 2. *var. c.* 2. *n.* 30. Molina *de justitia*, *tr.* 2. *disp.* 378. Mantica *de tacitis lib.* 4. *tit.* 29. Donellus *lib.* 16. *c.* 19. Leothardus *d. qu.* 69. *n.* 34. Gibalinus *d. consectar.* 4. Differentiæ autem rationes inter utramque legem commissoriam præcipuæ duæ sunt. Prima, quia lex commissoria in pignoribus dominium à debitore invito aufert, & in creditorem transfert: lex verò commissoria in venditione dominium venditori conservat. Secunda est, quia lex hæc rem venditori suo adjicit justo pretio, ut proinde nulla fraus existat emptoris, vel venditoris, si ob non solutum pretium rescindatur; quod secus est in pignore, cùm plèrumque pro pauca pecunia mutuata creditori addicatur; qui enim pecuniæ inopia premitur, facilè quamlibet legem à creditore sibi dici patitur, & cuilibet pactioni consentit, ob spem futuræ luitionis. Quæ ratio cessat cùm emptio, & venditio resolvitur, & res fit inempta, ut docet Larrea *decis.* 16. *n.* 34. Nec differentiam hanc evertit textus *in l. Æmilius* 38. *vers. Quia tamen*, *ff. de minor.* ubi Paulus refert legem commissoriam in venditionem Imperatori Antonino displicuisse, non alia ratione, quàm quia odiosa hæc pactio videretur, atque propter hanc conventionem venditio aliàs legitimè contracta irritatur. Nam omissa sententia Fabri *decad.* 21. *error.* 6. qui contendit legem commissoriam olim odiosam fuisse in venditione, non verò in pignore, dicendum est, Imperatori Antonino generaliter legem commissoriam non displicuisse in venditione, sed tantùm in specie à Paulo ibi relata, propter avaritiam videlicet,

Digitized by Google

cet, cùm convenit, ut soluta parte pretii, si intra duos, vel tres menses reliqua pars non numeretur, fundus sit inemptus, ut *in l. 4. §. 1. l. 6. in princip. ff. de lege commissor* quia hoc casu cum emptor, qui reliquum pretii statuto die non solvit, amittat id quod dedit, & venditor lucrifaciat, utraque ratio suadet legem commissoriam in pignoribus esse improbandam. Concurrere etiam videtur in præsenti venditione; nam sicut iniquum est, ut non soluta statuto die pecunia debitor pignus magni valoris amittat; ita etiam non minus injustum est, ut emptor, qui fortè ob causam aliquam integrè solvere non potuit, ob non solutum reliquum pretii amittat id quod dedit in partem pretii. Præterea, ut usura est ob non solutam sua die pecuniam creditorem id lucrifacere, quod plus est in pignore; ita prorsus usura est venditorem ob non solutam sua die reliquam pretii partem, id quod numeratum est, captare, & retinere. Unde meritò ea conventio displicuit Imperatori Antonino *in dicta l. Æmilius*, nisi in eo casu aliquid fortè arrhæ nomine datum fuit, vel compensatio fiat cum fructibus, quos interim emptor suos facit, ut docetur *in d. l. 4. §. 1.* vel alio modo venditoris interfuit. Prosequuntur ipsius textus expositionem Eguinarius Varo, Faber, & Cujacius *ibi*, Duarenus *ad titulum C. si adversus venditionem pignor. columna 2. & 3.* Donellus *lib. 24. commen. cap. 7.* ubi Osualdus *littera H.* Caldas *in d. l. si curatorem, n. 49.* Leo Pinellus *in præsenti*.

11 Respondetur aliis difficultatibus. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis, pro cujus solutione examinandum venit, utrum conventio illa, ut si intra statutum tempus pecunia non solvatur, pignus ex causa soluti retineatur pro quantitate debita, licita sit? Et in jure admitti docuerunt Decius *consilio 12. & 308.* Parisius *lib. 2. consilio 81.* Menochius *consil. 1111. n. 23.* Hondedeus *lib. 1. consil. 31. n. 32.* Sed contraria sententia verior est, facilèque probatur *ex l. 1. Cod. de pactis pignor. l. quamvis 45. ff. de solut.* ex eo, quia talis conventio æqualem captionem, ac asperitatem habet ac lex commissoria, cùm vis & potestas utriusque pacti eò recidat, ut creditor pro debito ad diem non soluto consequatur dominium pignoris: & si hæc pactio titulo in solutum admitteretur, facilè Constantini prohibitio elidi posset; quod admittendum non est, *l. ult. C. mandati*: & omne quod in fraudem legis fit, nullius est roboris & momenti, *l. si libertus, in princip. ff. de jurepatron. l. hoc modo, ff. de condit. & demonstr.* latè probant Rodriquez *de annuis reddit. qu. 2. num. 24.* Mudeus *ad tit. de lege commissoria, num. 2.* Leotardus *ubi suprà, quæst. 70. num. 17.* qui numeris sequentibus satisfacit fundamentis contrariæ sententiæ. Et prædictæ difficultati dicendum est, quod quoties non designato justo pretio postea, æstimando pactum apponitur, captiosum esse, & usurarium intelligi, cùm evenire possit, ut rem eximii pretii pro exiguo debito lucretur, ut docet Bachovius *lib. 1. de pignor. cap. 15. num. 7.* quod & ante Constantinum statutum fuisse, constat *ex d. l. si fundus 16. §. finali*, & docent Accursius *ibi*, Donellus *in l. fin. C. de pactis pignor. num. 4.* I. Mister. *de leg. commiss. quæst. 6.* Negusant. *de pignor. 4. p. princip. num. 2.* Sed cùm pretio justo postea designando pactum adjicitur, justè interponitur. Nec etiam obstat textus *in d. l. si fundus 16. §. ult. ff. de pignor.* nam licèt lex commissoria esset improbata jure Digestorum, eo casu, quo pro debito pignus creditoris committitur; tamen propter justi pretii interventionem convalescit, ut docuit Accursius *ibi*, cui consentiunt Covar. *dicto cap. 2. num. 7.* Morla *in empor. p. 1. tit. 9. quæst. 9. à num. 16.* Gutierrez *de jurament. 2. p. cap. 33. num. 4.* Mantica *d. lib. 11. tit. 10. num. 29.* Quæ sententia probatur jure nostro Regio *ex l. 41. tit. 5. part. 5. & in l. 12. tit. 13. ead. part.* Nec eo casu dari propriè pactum legis commissoriæ probarunt Baldus *in l. 1. n. 2. C. de distract. pignor.* Hothomanus *lib. 2. epit. tit. 1. n. 9. & in l. ult. C. de distract. pignor.* ubi Gifanius *pag. 401.* Nec audiendus est Faber *ubi suprà*, qui totum versiculum illum Triboniani esse affirmavit, etsi textum aliter accipiant Cujacius *in l. 2. §. 1. de contrah. emption.* Osualdus *lib. 13. cap. 1. littera O.* Masius *lib. 3. singul. opin. c. 9. 10. & 12.* Nec obstat ultimum difficultatis augmentum; licèt enim plures docuerint legem commissoriam in pignoribus jurejurando firmari, quos referunt & sequuntur Tiraquellus *de retract. convent. in fine, num. 21.* Seraphinus *de privileg. juram. cap. 31. numer. 13.* Menchaca *de success. lib. 5. §. 38. num 47.* Fachin. *lib. 10. controv. cap. 13.* Hondedeus *consil. 31. nu. 56.* verior sententia est, conventionem hanc jurejurando non confirmari. Quamvis enim juramentum huic pacto adjectum, nisi remittatur, servandum sit, cùm sine detrimento salutis æternæ servari possit, non tamen ea vis juramenti est, ut pactum improbum, & à jure damnatum confirmare valeat, licèt ad evitandam perjurii exceptionem sit necessaria absolutio, & proinde poterit debitor petere, ut jurejurando solvatur, vel si illud servaverit, non possit repetere, ut de promissione usurarum juramento firmata, probavi *in c. 1. c. debitores, de jurejur.* ita docuerunt Covar. *in d. c. quamvis, 2. p. §. 3. de pact. lib. 6.* Gutierrez *de juram. confirm. p. 1. c. 33. n. 2.* Morla *in empor. p. 1. tit. 9. q. 14.* Gaitus *de credito, p. 4. q. 49. n. 1112.* Merenda *lib. 1. controv. cap. 3. num. 4.* Cyriacus, & Leothardus *de usuris q. 70. n. 28.* Nec obstat, quod dicebamus, juramentum in præsenti specie servari posse sine dispendio salutis æternæ, & per consequens pactum legis commissoriæ jurejurando confirmari; quia licèt jure hoc attento, cùm quæritur, an juramentum servari debeat, tantùm attendatur, an sine dispendio salutis æternæ servari possit, necne, rectè tamen Interpretes observant, non eandem semper, & in omnibus, & ubique jurisjurandi vim esse. Aliquando enim accidit, ut conventio alioquin nulla, & illegitima jurejurando confirmetur, ut sunt conventiones omnes, quæ contra prohibitiones Vellejani, legis Juliæ, & similes factæ sunt, quas ob auctoritatem, jurisjurandi jus Pontificium tuetur. Aliquando verò ad id tantùm prodest juramentum, ut perjurii exceptionem inducat, non etiam ut contractum sustineat odiosum, & à legibus prohibitum, ut exponit Faber *d. decade 21. errore 8. n. 2.* Hujus generis sunt conventiones illæ, quæ odio creditoris improbantur, & quæ rem ex se nefariam, & illicitam continent, ut est promissio usurarum, quæ juramento non confirmatur, quamvis jusjurandum servandum sit, & relaxatio petenda, *d. c. debitores, de usuris*. Ejusmodi etiam est pactum legis commissoriæ in pignoribus, quod non solùm legibus prohibetur, verùm & sua natura nefarium est, & fraudibus plenum, ut probat Baeza *de inope debitore c. 6. n. 9.* unde similis conventio jurejurando firmari non potest, ut latiùs prosequuntur Leothardus *d. quæst. 70.* Leo Pinel. *in præsenti, ex num. 58.*

Sed supra traditis obstat textus *in l. Titius 34. ff. de pignor.* in illis verbis: *Ut fundum certo pretio emptum haberet*. Ex quibus deducitur, licitam esse illam conventionem, ut pignus pro debito committatur, pecunia non soluta suo tempore. Pro cujus textus solutione sciendum est, nonnullos Interpretes asseruisse, præsentem prohibitionem locum non habere, si pactum legis commissoriæ ex intervallo adjicitur, cùm nulla necessitate pecuniæ premitur debitor: ita docuerunt Bartolus, & Baldus, Negusantius, & alii, quos refert, & sequitur Mantica *de tacitis convent. lib. 11. tit. 10. num. 2.* Sed contrariam sententiam, videlicet nihil interesse an pactum legis commissoriæ in pignoribus adjiciatur ex intervallo, vel in continenti, docuerunt Caldas *de empt. c. 11. nu. 19.* Faber *decade 2. errore 2.* Covar. *lib. 3. var. c. 2. n. 8.* Mudeus *de pignor. tit. de lege commiss. n. 22.* Leothardus *de usur. q. 70. nu. 2.* & meritò, cùm eadem ratio asperitatis, & fraudis deprehendatur in hac conventione, sive ab initio, sive ex intervallo apponatur; & debitor, qui ad solutionem pecuniæ creditæ jam urgetur, improbam hanc legem subire æqualiter cogatur. Nec contrarium probatur *in d. l. Titius 34.* nam ibi non agitur de pacto legis commissoriæ, sed de pura, & præsenti datione in solutum, seu venditione cum certo pretio facta, quæ prorsus admittitur, *l. 12. ff. de distract. pign. l. 1. l. cum dominam 13. Cod. de pignor.* Quo etiam modo accipiendus est textus *in l. quamvis, ff. de sol.* quo modo textus illos exponunt Balduin. *de pignor. c. 17.* Pinellus *in rubr. C. de rescind. 2. p. c. 1. nu. 29.* Rodriguez *de annuis reddit. q. 2. num. 37.* Leothardus *d. quæst. 70. num. 3.* Arias de Mesa *lib. 1. var. c. 37.* Leo Pinellus *in præsenti, num. 5.* 12 Exponitur text. in l. si Titius 34. ff. de pign.

Secundò obstat textus *in l. ultima, ff. de contrah. emption.* ubi approbatur pactum illud, quod cavetur, ut debitore sua die pecuniam non solvente, pignus emptum censeatur. Igitur quia pactum legis commissoriæ omninò non improbatur in pignoribus. Pro cujus textus expositione sciendum est, controversum esse, an si lex commissoria non adjicitur ipsi rei pignoratæ, sed alii, pactum eo casu defendatur? Et plures ex antiquioribus, quos refert Mantica *d. tit. 10. num. 12.* existimarunt cessare præsentem prohibitionem, si res, de qua agitur, non sit pignori obligata. Sed contrariam sententiam meritò docuerunt Covar. *dicto capite 2. numer. 8.* Caldas *ubi suprà, numer. 101.* Rodriguez *dict. quæst. 2. numer. 30.* Leothardus *d. quæst. 70. num. 8.* nam ratio præsentis prohibitionis, videlicet ut coerceatur asperitas creditorum, æqualiter procedit cum res, quæ legi commissoriæ subjicitur, pignori vel hypothecæ data est, atcùm pignori non datur. Nec contrarium probatur *in d. l. ultim. ff. de contrah. emptione*: nam in eo textu non quærebatur ab Scævola, 13 Exponitur l. ult. ff. de contrah. emptione.

vola, an conventio illa subsisteret ex eo, quod prædia essent, vel non essent obligata fidejussori eo tempore, quo fidejussit, & conventio celebrata fuit, ac per consequens parum favet contrariæ opinioni tantùm enim ibi docetur, quod licèt fidejussori minimè liberum sit emere pignora debitoris pro quo fidejussit, *ex l. si mandato 59. §. 1. ff. mandati*, *l. Paulus*, *ff. de fidejuss. l. 1. C. de dolo*; virtute tamen conventionis, ut fidejussor prædia pignori data empta haberet, posse fidejussorem solventem pro reo principali, ex causa emptionis prædia illa retinere; quo casu cessat ratio præsentis prohibitionis, cùm creditor ultra sortem principalem nihil recipiat; fidejussor verò ex juris communis regulis, postquam pro reo principali solvit, possit ad emptionem prædiorum agere, *l. 2. ff. de distract. pignor.* Eo tamen casu luendi facultatem debitori competere, *ex d. l. 59. §. 1. ff. mandati*, *l. 1. Cod. de dolo*, rectè notavit Leothardus *d. quæst. 70. num. 13.* qui prosequitur latiùs ipsius textus expositionem post Cujacium *ibi*, & Leonem Pinellum *in præsenti*.

14 Tertiò suprà traditis obstat textus *in l. ultim. Cod. de distract. pignor*, ubi cùm quæreretur, an si creditor plus ex venditione pignoris redegerit, quàm ei deberetur, & ex eo fundum emerit: an possit debitor in rem agere? Respondet Imperator, in personam tantùm, idest pignoratitiam actionem ei de superfluo competere, nisi aliud specialiter conventum sit. Igitur speciali pacto caveri potest, ut ultra sortem principalem, quod superest, lucro creditoris cedat, & per consequens pactum legis commissoriæ, ut usurarium non improbatur. Cui difficultati respondendum est verba illa, *Si non specialiter conventum sit*, non esse accipienda de ea conventione, ut quod ex venditione pignoris redigeret creditor, id sibi totum haberet, ut voluit Cujacius; sed de pacto, ut si quid ex superfluo pignoris creditor compararet, esset debitoris, ut rectè id docuit Accursius, quem sequitur Leothardus *de usuris q. 69. n. 38.* & tunc virtute talis conventionis potest debitor agere ad rem ipsam emptam ex residuo pretii, quod supererat soluta sorte principali. Prosequuntur hujusmodi pacti legis commissoriæ in pignoribus exceptiones, & ampliationes, novissimè Gibalinus *d. lib. 3. de usur. c. 7. art. 13. per totum*, Leothardus *de usur. q. 70. per totam*.

Exponitur l. ult. C. de distract. pignor.

C A P U T VIII.

a Gregorius IX.

CUm constet I. mulierem uxorem Ogerii, quoad usumfructum filio suo *b* successisse in bonis, quorum proprietas ad M. mulierem uxorem C. dignoscitur pertinere. Mandamus quatenus eam ad cautionem *c* idoneam exhibendam, quod utatur, & fruatur salva rerum *d* substantia rebus immobilibus, quæ usu non consumuntur, ad *e* arbitrium boni viri: *f* pecuniam verò, si quam habuit, vel habebit, ac æstimationem bonorum, quæ consumuntur usu, & in hæreditate inventa fuerint, in morte sua dictæ mulieri, vel hæredibus ejus restituat, per censuram ecclesiasticam compellatis.

N O T Æ.

1 a *GRegorius*.) Non exprimitur cui rescribat Pontifex; illud credo rescribere aliquibus judicibus ecclesiasticis, vel sæcularibus illius provinciæ, quæ tam in spiritualibus, quàm temporalibus parebat Ecclesiæ; aliàs de negotio merè temporali, & inter laicas personas disceptato, ad quid necessarium erat adire judicium Ecclesiæ? Illud enim notandum est, constitutionem hanc spectare ad secundam partem hujus rubricæ, ibi: *De aliis cautionibus*. Quæ verba propter præsentem constitutionem à se editam addere jussit Gregorius IX.

2 b *Successisse*.) Immò ususfructus morte finitur, nec in eo datur successio, *l. liber 23. ff. de liber. caus. l. 1. §. si impuberi 21. ff. de collat. bonor. l. corruptionem, Cod. de usufruct. §. finitur, Institut. eodem*, ubi plura Institutarii. Cùm hoc principium pro nostris disputandum proponitur, in contrarium acutè expendi solent textus *in l. si unus 21. ff. quibus modis ususfructus*, *l. generaliter 42. §. filios, & §. hæredes, ff. de usufruct. legat. l. si servus 18. §. cùm servus, ff. de stipul. servor. cum l. 1. l. sed etsi 25. §. operas, ff. de usufruct. l. qui rem 62. §. si fundum, ff. de evict. l. uxorem 35. ff. de usufruct. legat. l. à reo, 70. §. reo, ff. de fidejuss. l. Sempronius 26. de usufruct. leg. l. computationi 68. §. sic denique, ff. ad legem Falcid. l. in annos 8. l. cum in annos 11. ff. de annuis legat. l. Stichum 95. §. qui usumfructum, ff. de solut. l. usufructu, l. usumfructum, ff. solut. matrimon. l. in fundum 21. ff. de jure dot. l. 5. ff. de operis libert. l. 1. §. ususfructus, ff. ad leg. Falcid. l. 7. ff. de evict. l. publica 4. ff. de remiss. l. 3. §. sed si habenti, ff. de legat. 3. l. 8. l. Mela 14. l. 20. §. Titia, ff. de aliment. legat. l. post litem 12. §. 2. ff. famil. ercisund. l. si fundus 16. ff. de evict. l. mulieri 14. ff. de condit. & demonstrat.* Ergo in præsenti non rectè supponitur dari successionem in usufructu. Cui difficultati, ut satisfaciant repetentes in præsenti, varios casus huic decisioni assignarunt. Certè plures adaptari possunt; ille facilè supponi valet, videlicet filium testamentum fecisse, & in eo usumfructum I. mulieri Ægidii reliquisse; proprietatem verò ipsius rei M. & ita ex ipsa institutione, non verò continuata successione usumfructum rerum filii ad I. matrem ejus pervenisse.

3 c *Cautionem idoneam*.) Sed quænam cautio præstanda sit, meritò dubitatur; quod enim nuda promissio sufficiat: probatur tum quia cautionis nomine nuda, & simplex promissio significatur, *l. sancimus 3. C. de V. S.* & cautionem per stipulationem præstari docetur *in l. 1. §. 1. ff. hoc tit.* Sed verius est, nudam promissionem non sufficere, ut probat Donellus *lib. 10. comment. c. 14.* Galban. *de usufructu, c. 19.* Ratio est, quia jus à fructuario satisdationem exigit, *l. huic 5. §. 1. ff. si usufructuarius*, *l. si cujus 13. in princip. ff. de usufruct. l. 4. C. eod.* & eam Consulti cautionem passim appellant, *l. 1. d. l. huic 5. §. ultimo*. Satisdatio autem in jure accipitur pro ea, quæ fit datis fidejussoribus, *l. 1. ff. qui satisd. cog. l. tribus 8. ff. de usufruct. earum rerum*, *l. 1. §. jubet, de collat. bonor.* Tum quia hæc cautio debet esse idonea; ut in præsenti docetur; idonea autem cautio in jure dicitur, quæ fit datis fidejussoribus, vel pignoribus, *l. si mandata, §. fin. ff. mandati*, *l. 4. §. 8. ff. de fideicomm. libert. d. l. 1. qui satisd.* Unde rectè Doctores tenent, cautionem hanc accipi pro ea, quæ fidejussoribus datis præstatur. Mancinus *ad titulum ff. de usufructu, n. 46.* Gabriel de Bellis *de usufructu c. 3. §. 4.* Velascus *de privil. paup. p. 1. q. 57.* Marinis *tom. 1. decisione 208.* Castillo *de usufruct. c. 18.* Accedit quod cautio ista desideratur ad securitatem proprietarii: sed dominus proprietatis securior non redditur nuda promissione, sed fidejussoribus datis: ergo cautio fidejussoria præstanda est. Et licèt cautio indistinctè à fructuario petatur *in l. 1. ff. usufructuarius quem*, *l. 1. C. de usufruct.* tamen pro idonea, quæ fit fidejussoribus præstitis, est accipienda: unde si ususfructus re tradita satisdatus non sit, erit in electione proprietarii rem vindicare, vel stipulationem fidejussoribus datis condicere. Sed an pignoribus datis utiliter caveatur, quæri solet, ex eo quia cautio hæc fructuaria prætoria videtur, Prætor fructuarium satisdare jubeat, *l. 1. in princ. d. l. huic 5. §. 1. ff. si usufructuarius*. Prætoriæ autem satisdationes personas desiderant fidejussorum, nec cum pignoribus pecuniæ, vel auri depositione utiliter præstantur, *leg. prætoriæ, ff. de prætor. stipul.* & meritò, quia custodia pignorum molesta est, vel quia incertum est, quæ, & qualia pignora deponere necesse sit; & quia ipsa distractio pignorum difficultatem in se continet; & tandem quia creditor non est cogendus suscipere onus, & periculum custodiæ ipsorum pignorum. Verumtamen contraria sententia placet, videlicet cautionem hanc fidejussoribus, vel pignoribus datis utiliter præstari. Ratio est, tum quia idonea cautio in jure passim dicitur, quæ fit pignoribus captis, ut *in l. si mandata 59. §. ultim. ff. mandati*, *l. 1. §. jubet autem 9. ff. de collat. bonor. l. promissor 21. §. 1. ff. de constitut. pecun.* Tum quia ad evitandum onus præstandi fidejussores, sufficit quandoque bona immobilia possidere, *l. penultim. ff. qui satisd. cog.* & plerumque plus cautionis est in re, quàm in persona, *l. plus 7. ff. de reg. jur.* Nec obstat contrariæ sententiæ primum fundamentum; nam licèt hæc cautio edicto Prætoris sit comparata, tamen judicialis est, cùm officio judicis præstetur, *d. l. 1. si usufructuarius*; & in judicio, quod inter proprietarium, & fructuarium movetur, *l. si cujus 13. ff. de usufructu*; aut quia proprietatis dominus rem repetebat à fructuario, quia cautionem non præstiterat, ut *in l. usufructus, §. verò, & in leg. ultim. ff. usufructuar. quemadmodum*: docet Galbanus

de

de usufructu cap. 19. in fine, Circa cautionem verò præstandam in usufructu earum rerum, quæ usu consumuntur, certum est, eam Senatusconsulto inventam esse, *l. 2. & 3. ff. de usufructu earum rerum*. Quid autem si ob paupertatem, vel similem difficultatem nequeat fructuarius fidejussores invenire, neque pignora dare? an cum juratoria cautione admittendus sit, non leve dubium est? Affirmant innumeri congesti à Barbosa *tom. 6. in select. ad hunc textum*. Negant quamplures congesti à Salgado *parte 1. labyrinthi, cap. fin. ex num. 53.* & à Marinis *tom. 1. decis. 208.* Inter utramque opinionem, & alias, quas referunt Mancinus, & Gabriel de Bellis *ubi proximè*, libenter adhæreo Menochio *de arbitrar. casu 139. n. 1.* qui rectè docet, id arbitrio judicis relinquendum esse, cùm magna sit personarum, rerum, & temporum varietas. Judex enim perpensis omnibus circumstantiis, præsertim ubi periculum deteriorationis, vel corruptionis timetur, aliquando tamen juratoriam cautionem ab usufructuario exiget, aliquando si periculum immineat, proprietarium, tanquam custodem, usufructuario adjungere valet, vel si lis timetur, rem fructuariam sequestrari jubebit, *l. sed etsi 5. §. quotiens, ff. de Carbon. edict.*

4 d *Substantia.*) Juxta definitionem usufructus adductam à Paulo *in l. 1. ff. de usufructu*, Justiniano *in princip. Institut. de usufructu*: quam ultra repetentes ibi, & Castillum, Galbanum, Mancinum, & Gabrielem de Bellis de usufructu scribentes, exponunt Donellus *lib. 10. comment. cap. 8.* Pinellus *in l. 1. 2. part. C. de bonis matern.* Alciatus *in l. rectè, ff. de V. S.* Leotardus *de usuris quæst. 51.* Faber *lib. 15. conject. cap. 8.* Robertus *lib. 3. recept. sentent. cap. 18.* Morla *in emporio, tit. de servitut. quæst. 1.* Bronchorst. *cent. 1. assert. 86.* Amaya *in l. unic. Cod. de vendit. rerum, lib. 10.* Hothomanus *lib. 3. obser. cap. 22.* Scipio Gentilis *de bonis matern. cap. 6.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disput. 16. quæst. 4.* Cortasius *lib. 5. Miscel. cap. 3.* Vvisembach. *disput. 12. thesi 2.* Vela *decis. 47.* circa quam, & ejus materiam observandi sunt textus *in l. si cum duorum 32. ff. de stipul. servor. l. cum ita 16. §. 1. quando dies legat. l. & per jusjurandum 15. §. si quis usumfructum, ff. de acceptil. l. non quocunque, §. fundus, de legat. 1. l. inter 44. §. penult. ff. famil. ercisc.* cui obstat lex 30. cum lege *is qui*, sequenti, *de usufruct. legat. l. planè, 34. §. penultim. ff. de legat. 1. leg. ult. ff. si cui plusquam per legem, l. 2. ff. de annuen. l. si cum 21. §. si fundum, ff. de except. rei judic. l. 3. §. ultimo, cum l. sequent. ff. quæ in fraudem credit. l. 3. §. si ex noxali, l. 2. §. 1. ff. pro emptore, l. cum in fundo 78. §. quod si mulier, ff. de jure dot.*

5 e *Ad arbitrium boni viri.*) In vero usufructu cautio hæc duas continet clausulas. Prima de utendi modo, qua promittit usufructuarius, usurum esse arbitrio boni viri, *l. 1. §. cavere, ff. usufruct. quemadmod.* idest, quod re utetur juxta ipsius conditionem, non verò re abutetur, aut eam mutando, aut deteriorem reddendo, & utrum custodiat, oneraque ipsius subeat, & alia, quæ paterfamilias curare solet, faciat: hoc enim est uti alienis rebus boni viri arbitrio, *l. 1. §. cavere, ff. usufructuarius quem. l. si cujus 13. §. præteritis, l. sed cum fructuarius 65. ff. de usufruct. l. fundi 15. §. 1. ff. si ususfructus petatur*. Licèt enim usufructuarius dominus sit, *l. uti frui 5. ff. eod. tit. l. 4. ff. de usufruct.* non tamen ita absolutè ut rem dissipare possit, sed potiùs eo moderamine, ut sciat re aliena uti. Donellus *d. lib. 10. c. 14.* Faber *in rationali ad textum in d. l. 1. §. cavere*, Merenda *lib. 6. controv. c. 48. per totum*, Mancinus *ubi suprà, n. 66.* Secunda clausula est de restituendo; promittit enim fructuarius se restituturum id quod finito usufructu extabit, videlicet rem; aut si ipsius culpa perierit, ejus æstimationem, *l. 1. §. 7. ff. usufructuarius quem.* Gaillus *lib. 2. observat. c. 76.* Quomodo tamen, & quibus casibus hæc cautio committatur, infrà exponemus. Illud certò liquet, quod prima pars stipulationis statim ac non utitur fructuarius arbitrio boni viri, committitur; altera verò neque statim, neque sæpiùs, sed demùm usufructu finito committitur.

6 f *Pecuniam.*) In rebus, quæ usu consumuntur, neutrum istorum, idest de utendo re boni viri arbitrio, & ipsa restituenda cavetur: sed hoc solùm, se finito usufructu tantam pecuniæ quantitatem, quantam acceperat, vel rem ejusdem valoris, & qualitatis, seu ejus æstimationem restituturum, *l. 2. l. 4. l. si uni 7. ff. de usufruct. earum rerum*. Ratio est, quia earum rerum, quæ usu consumuntur usufructuarius dominus fit, & ita sub arbitrio eis uti potest, & eis utendo nihil remanebit quod restituatur, nisi eadem quantitas, vel alia res ejusdem æstimationis. Fachineus *lib. 8. controv. c. 43.* nonnullæ enim differentiæ versantur inter usumfructum rerum fungibilium, & quæ usu non consumuntur. Primò, quia in his rebus tantùm quasi ususfructus constituitur in testamento, non verò inter vivos, *l. 1. & 2. ff. de usufruct. ear. rerum*; quia cùm ex natura hujus quasi ususfructus proveniat, ut dominium ipsarum rerum in fructuarium transferatur, isque tantundem restituere debeat, certè si hoc fieret inter vivos, nihil aliud celebraretur quàm mutuum. Secunda, quia in vero usufructu quis utitur re aliena, *l. 1. ff. de usufructu*: in quasi usufructu autem rebus propriis, quia illarum dominus fit, *d. l. si uni 7.* Quatenus tamen in his rebus dominium secerni possit ab usu, exponit Theophilus Raynaud. *tom. 4. lib. 3. de vitiis, sect. 3. c. 2. fol. 241.* Tertia, quia in his rebus fungibilibus nihil interest, an ususfructus, an usus legetur, *l. 5. §. fin. l. quoniam, §. 1. ff. de usufruct. ear. rerum*; in vero usufructu usus ab usufructu separationem recipit, *l. 1. ff. de usu & habit.* Quarta, quia ususfructus verus finitur rei mutatione, cessatione, & consolidatione, *§. finitur, Institut. de usufructu*; improprius verò tantùm morte, & capitis diminutione, non autem prædictis modis, aut rei interitu, vel non utendo. Tandem quia in his rebus fungibilibus quasi ususfructus admissus est ex Senatusconsulto remedio cautionis, *d. l. 1. §. constituitur*. Circa quasi usumfructum rerum, quæ usu consumuntur, notandi sunt textus *in l. 1. §. si decem, l. 6. ff. ut in possessionem legat. l. 1. ff. de usufruct. legat. l. uxori 24. eod. titulo leg. ult. ff. usufructuarius quemadmod. l. ususfructus 69. ff. ad leg. Falcid. l. 1. C. de usufruct. l. usufructu, ff. solut. matrim.* Ulpianus *tit. 24. §. Senatusconsulto*, ubi Cujacius, *l. Julianus 9. §. Marcel. ff. ad exhib. l. sed si 11. §. 2. ff. de jurejur. l. si partis 10. ff. de præscript. verb. l. videamus 19. ff. de usur. l. in numerationibus 44. §. 2. ff. de solut. l. 15. ff. de auro & argent. l. 32. §. uxori, ff. de usufruct. legat. l. fin. ff. si cui plusquam per legem*, junctis Castillo *de usufructu cap. 14. & 17.* Galbanus *de usufructu cap. 4.* Mancino *ad tit. de usufructu earum rerum*.

COMMENTARIUM.

EX hac Gregorii decretali sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Usufructuarius cavere debet, quod utatur fruatur rebus immobilibus, salva earum substantia; & finito usufructu eas restituet, si extent, aliàs ipsarum rerum æstimationem.* Probant textus *in l. si cujus 13. ff. de usufructu, l. 1. & per totum ff. usufructuarius quemadmodum, l. 4. C. de usufructu, l. uxori 24. ff. de usufruct. legat. l. si pecuniæ 6. ff. ut in possess. legat. l. fin. C. eod. titulo, l. fin. ff. si cui plus.* Paulus *lib. 1. sentent. tit. 11. §. ult. & lib. 3. tit. de legat. §. usufructu.* Consonat lex 20. *tit. 30. partit. 3.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Gasanna, & Barbosa, idem Barbosa *in l. 1. & 4. C. de usufruct.* Donellus *lib. 10. comment. cap. 14.* Cujacius *lib. 7. Pauli ad edict. in l. 2. ff. de usufruct. & lib. 75. in l. idem, & in l. si tibi 8. ff. eod. & lib. 7. respons. Papin. in l. usus, penult. ff. eod. tit. & lib. 38. Digestor. Juliani, in l. 6. ff. ut in possess.* Castillo *de usufructu cap. 17.* Galbanus *eodem tract. cap. 19. & 20.* Gabriel de Bellis *eodem tract. cap. 3. §. 1.* Mancinus *ad tit. usufructuarius quemadmod.* Vinnius *lib. 2. selectar. cap. 19.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disp. 16. quæst. 17. & lib. 2. variar. tractat. 7. quæstio 24. & 25.* Sesse *tom. 1. decis. 63.* Moron. *responso 63.* Valenzuela *consil. 29.* 7 Conclusio traditur & probatur.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus juris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam fructuarius, sicut nemo alius, superflua cautione, præsertim quæ exigit fidejussores, onerandus non est, *ex l. hæc 14. §. 1. ff. ut legator.* sed superflua hæc cautio est, cùm satis prospectum sit domino proprietatis aliis juris remediis: igitur hac cautione gravari non debet fructuarius. Probatur minor; nam quoad primam clausulam cautionis de utendo boni viri arbitrio, apertè constat; siquidem si aliter fructuarius utatur, quem boni viri arbitrio proprietarius potest ipsum prohibere, ne ipsa re utatur, *l. sed si quis, §. proprietatis, ff. de usufructu*. Quoad secundam clausulam de restituenda re finito usufructu, proprietarius habet eo finito rei vendicationem, *l. 7. ff. usufruct. quemadmod.* Ergo superflua est hæc cautio. Accedit, nam præsens cautio præstatur per stipulationem, *l. 1. §. 1. ff. usufruct. quemadmod.* Ergo nihil refert, quod teneatur fructuarius virtute propriæ promissionis, aut ex natura ususfructus. Secunda difficultas nascitur ex eo, nam debitores conditionales, qui sub conditione aliquid debent, non tenentur interim cautionem præstare, *leg. ultima, in fine, ff. quibus ex caus. in possessionem*: sed usufructuarius est debitor conditionalis, videlicet si ususfructus finiatur: ergo non tenetur pendente conditione, scilicet durante usufructu, cautionem præstare. Tertiò etiam in præsentem assertionem ita insurgo. Cautio ista de restituendis ipsis rebus finito usufructu repugnat juris principiis: igitur minimè admittenda, aut exigenda est. Antecedens pro- 8 Impugnatur prædicta assertio.

batur; nam ut suprà dixi, hæc cautio per stipulationem præstatur: sed stipulatio post mortem promissoris concepta, videlicet cùm quis promittit aliquid post mortem suam, nulla est, §. *post mortem*, *Institut. de Inutilibus*; ne incipiat obligatio ab hærede, quæ non cœpit à defuncto ejus auctore: ergo præsens cautio ut juris principiis contraria, repellenda est. Accedit, nam nemo rem suam sibi dari stipulari potest, §. *item Institut. de inutilibus*: ergo proprietarius, qui est dominus rei fructuariæ, non potest stipulari à fructuario rem propriam, videlicet eam, in qua ususfructus constitutus est.

9 Cautio fructuaria an sit de substantia ususfructus.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod cùm usufructuarius deteriorem causam proprietatis facere non debeat, & æquum sit, reddi securum proprietarium, ideò Prætorem cavisse usufructuarium cogere cautionem præstare de utendo boni viri arbitrio, & de restituendo quod supersit finito usufructu: circa quam cautionem præcipuum dubium apud Interpretes est, an hujusmodi cautio sit de substantia ususfructus? Quod ut exponamus discrimen est constituendum inter cautionem, quæ præstatur in vero usufructu, & quæ intervenit in quasi usufructu. Circa primam certum est, non esse de substantia ususfructus, ut post alios probant Donellus *lib. 10. comment. cap. 14.* Galbanus *de usufr. cap. 19.* quæ sententia suadetur primò ex eo, quia in definitione ususfructus addicta tam à Paulo *in d. l. 1. ff. usufructu*, quàm Justiniano *in d. princip. Institut. de usufr.* nulla mentio fit similis cautionis: igitur quia non est de substantia. Secundò si esset de substantia, non posset à jure remitti illis personis, quibus remitti solet, ut infrà dicemus. Deinde quia hanc cautionem edicto Prætoris introductam esse refertur *in l. 1. ff. usufructus quemadmod.* Sed pluribus retrò annis ususfructus reperibatur: igitur quia hæc cautio non est substantialis. Faciunt etiam plura juris testimonia, in quibus supponitur, cautionem præstari post constitutum usumfructum immò & usumfructum finiri adhuc ea non præstita, *l. 1. §. illud*, *l. 3. §. desinere*, *ff. usufructuar. quemadm. l. 4. C. de usufr.* Igitur quia talis cautio non est de substantia. Nec obstat, quod cautione non præstita, non competat usufructuario petitio ex titulo Digestorum *si ususfructus petatur*, *leg. si cujus 13. §. usufructu*, *ff. de usufructu*: nec etiam potest fructus percipere ante præstitam cautionem, *l. si uxori 24. ff. de usufruct. legat. l. tribus 8. ff. de usufruct. l. 1. C. eod. l. 6. ut in possess.* Immò proprietatis Dominus cautione non præstita à fructuario, vindicat, aut repetit rem ipsam, in qua ususfructus est constitutus, *l. etsi 7. leg. ult. ff. usufructuarius quemadmod.* Nam ea omnia evincunt, teneri usumfructuarium cautionem præstare, non tamen usumfructum constitui non posse absque cautione; ut enim emolumentum percipiat fructuarius, debet cautionem præstare, non tamen prohibetur absque ea ususfructus constitui. Facit Paulus *lib. 3. sentent. tit. de legatis*, *§. usufructu*, ubi ait, cautionem ab usufructuario præstari solere: Igitur quia non desideratur pro substantia. Circa cautionem verò, quæ datur in quasi usufructu earum rerum, quæ usu consumuntur, difficilior hæsitatio est. Et de substantia ususfructus esse, tenuerunt Bartolus, Paulus, Fulgosius, Alexander, & alii relati à Pinello *in l. 1. numer. 28. ff. de bonis matern.* Angelus, Aretinus, & alii relati à Castillo *de usufructu lib. 1. cap. 15. numer. 25.* pro quibus faciunt sequentia juris fundamenta. Primò textus *in §. constituitur*, *Institutio. de usufruct.* ibi: *Sed per cautionem, quasi usumfructum constituit.* Ubi docet Justin. usumfructum ipsa cautione constitui, & probatur *ex l. 2. §. 1. ff. de usufruct. earum rerum*, in illis verbis: *Sed remedio introducto cœpit quasi ususfructus haberi.* Remedium enim pro cautione dixit Consultus, quis cautiones remedia appellantur, *l. Mutianæ 7. l. hæres meus 79. §. caveri*, *ff. de condit. & demonstr.* ergo talis cautio tanquam constitutiva, quasi ususfructus substantialis est. Secundò facit textus *in l. 1. C. de usufruct.* ibi: *Oblatam secundùm formam Senatusconsulti cautionem.* Ubi pro forma cautionem in hoc, quasi usufructu deberi docetur. Facit tandem textus *in l. penult. ff. de usufructu earum rerum*, ubi cum agatur de hoc quasi usufructu, & de cautione in eo præstanda, hæc verba profert Ulpianus: *Sed ad Senatusconsultum erit descendendum, quod de cautione eorum loquitur.* Ex quibus deduci videtur, cautionem hanc substantialem esse, quasi usufructus. Contrariam tamen sententiam, quam ut veriorem amplectimur, videlicet, nec in hoc quasi usufructu cautionem esse de substantia, tenuerunt Glossa *in l. 1. C. de usufruct.* Azo *in summa*, *Cod. eod. tit. num. 2.* Immola *in præsenti*, *num. 18.* Castillo *de usufructu*, *c. 15. num. 26.* Besoldus *in delib. juris ad tit. usufructuarius*, *&c.* Galbanus *eod. tract. cap. 19. num. 14.* & pro ea faciunt primò textus *in l. hoc 5. §. 1. ff. de usufruct. earum rerum*, ubi refertur, cautione non præstita, quasi usumfructum constitui, & finiri; igitur quia absque ea consistere poterat. Secundò textus *in l. si tibi 7. ff. eod.* ubi Consultus ait, hanc cautionem à quasi usufructuario desiderari, satis innuens, ex necessitate eam non provenire; immò cum ad similitudinem veri ususfructus iste impropriùs introductus sit, & in usufructu vero cautio essentialis non sit, nec in hoc improprio necessariò desideratur. Deinde, nam hæc cautio introducta est ad securitatem, non ut ea usumfructum constituat; ergo non est substantialis; quis enim dicat, quod si mutuo accedat fidejussor, fidejussorem esse substantialem mutui. Similiter ergo in quasi usufructu ratiocinandum est, cùm tantùm in eo differat mutuum ab hoc quasi usufructu, quod mutuum est contractus inter vivos celebratus: at quasi ususfructus testamento constituitur. Retenta igitur hac opinione, non obstant contrariæ sententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex d. l. 1. §. 1. & §. constituitur*, *Institut. de usufruct.* Nam respondendum est, eorum jurium verum sensum esse, quod Senatusconsultum inducto hoc cautionis remedio fecit, ut quasi ususfructus natura constitueretur: sed sicut in vero usufructu distinguitur substantia à natura, ita in quasi usufructu separatur; substantia enim quasi ususfructus in eo consistit, ut testator leget alicui facultatem utendi, & abutendi tali re fungibili: quo casu proprietatis loco habetur obligatio reddendi quantitatem, seu æstimationem, finito usufructu, *l. 1. ff. de usufruct. earum rerum*. De natura autem improprii ususfructus illud est, ut accedat satisdatio, seu prædicta cautio; unde cum ea, quæ sunt de natura actus, non omnia sint de substantia, ideò præsens cautio Senatusconsulto inducta non est substantialis, licèt sit de natura ipsius, quasi ususfructus. Nec obstat textus *in dict. l. penultim.* Nam respondetur, usum hujus cautionis Senatum introduxisse, non pro substantia, sed ad naturam quasi ususfructus; nam licet in usufructu vero cautio, nec ad ejus naturam spectet, in improprio tamen ex natura ejus desideratur. Ratio differentiæ in promptu est, nam cum in usufructu vero, etiam non præstita cautione, finito usufructu habeat proprietatis dominus vindicationem ad repetendam ipsam rem, non ita necessaria est cautio; in quasi usufructu autem, cum non detur talis vindicatio, necessaria est ad securitatem prædicta satisdatio. Nec obstat textus *in d. l. 1. C. de usufructu*: nam ibi forma accipitur pro præcepto Senatusconsulti, non verò pro forma ipsius, quasi usufructus, ut *in l. inter 42. ff. de pact. l. in integr. 22. ff. de minor.*

Huic quæstioni proxima est alia non minus vexata, an videlicet hæc cautio à fructuario præstanda, remitti possit à testatore. Et remitti non posse, *ex leg. penultim. Cod. ut in possess. legat. l. 6. ff. eodem tit. l. 1. C. de usufructu*, docuerunt Gaillus *lib. 2. observ. cap. 145.* Castillo *de usufructu d. cap. 15.* Cujacius *in d. l. penultim.* Donellus *lib. 10. cap. 14.* ubi Osualdus *littera E*, Bronchorst. *enantioph. centur. 2. assert. 89.* pro quibus etiam faciunt nonnullæ juris rationes. Prima, quia nemo potest facere quin leges in suo testamento locum non habeant, *l. nemo 55. ff. de legat. 1.* nec privatorum cautionibus jus publicum lædi valet, *l. jus publicum*, *ff. de pactis*, *l. ultim. ff. de suis, & legitimis*. Secunda, quia hæc remissio est contra bonos mores, siquidem invitat fructuarium ad delinquendum, hoc est non utendum boni viri arbitrio: quare ut juris dispositioni contraria attendi non debet, *ex l. filii 15. ff. de condit. & demonstr.* Tertiò, quia non potest testator hæredem proprium legis Falcidiæ beneficio privare, *l. quod de bonis 15. §. frater*, *l. Sejus 27. ff. ad leg. Falcid.* ergo nec beneficio hujus cautionis. Contraria tamen sententia, videlicet testatorem cautionem prohibere posse, non levioribus nititur fundamentis. Primò, quia quod potest fieri lege, potest fieri testamento. *Novel. 22. §. disponat testator, & erit lex*; sed lege remitti potest hæc cautio, ut statim dicemus: ergo & testamento remitti valet. Secundò, quia quilibet potest jus pro se introductum remittere, *l. si judex 41. ff. de minor.* sed testator dominus est rerum hæreditariarum, *l. 1. §. sciendum*, *ff. de legat. 3. §. non solùm, Instit. de leg.* ergo non potest prohibere hæredi ne cautionem exigat pro his rebus conservandis: ita docuerunt Alexan. *volum. 6. cons. 120. & volum. 3. cons. 58.* Franc. Vivius *commun. opin. verbo Ususfructus*. In qua opinionem varietate Marc. Lyclam. *lib. 7. membr. eclog. 19.* & Arnoldus Vinius *lib. 2. select. cap. 19.* nova utuntur distinctione, discrimen constituendo inter cautionem fructuariam pro ea parte, quæ circa usum boni viri arbitrio versatur; & inter eam, quæ rei restitutionem finito usufructu vertitur. Quoad primam partem 10 An hæc cautio remitti possit.

affir-

affirmant, cautionem remitti non posse à testatore: quoad secundam verò clausulam remitti posse; quia remanet proprietario aliud remedium, videlicet rei vindicatio, ad vindicandam rem finito usufructu. Noviter etiam Marcus Aurelius Gibalinus *de usufructu cap.* 20. discrimen constituit inter jus exigendi hanc cautionem, & usum ipsius juris; ita ut testator non possit remittere jus exigendi cautionem, usum verò remittere possit; & suprà relata utriusque sententiæ fundamenta accipit ita, ut quæ probant cautionem hanc remitti non posse, procedant respectu juris eam exigendi: quæ verò eam remitti posse evincunt, ad usum ipsius referantur. Illud verò notandum est, remissio à testatore jure exigendi cautionem, posse legatarium eam offerre, & usumfructum consequi, *l. 6. ff. ut in possessionem, l. 1. C. de usufruct.* licet contrarium teneat Hounius *ad Treutl. lit. 2. tract. 2. quæstion.* 26. motus ex eo, quod contra legem fit, pro infecto haberi, *l. non dubium, C. de legibus*: nam in præsenti casu testator legando usumfructum non disponit contra jus, licet contra illud faciat remittendo jus exigendi cautionem: unde rectè potuit constitui usufructus, oblata cautione.

10 *De personis à quibus, & quibus cavendum est.* Superest, ut de personis, à quibus, & quibus præstatur hæc cautio agamus. Et generaliter ab omnibus usufructuariis hæc cautio præstanda est, *l. si cujus 13. in princip. ff. de usufructu*; unde sive usufructus sit rei mobilis, sive soli, interponi debet cautio, *l. 1. §. 1. ff. usufructuarius quemadmod.* quocumque modo constituatur usufructus, sive à lege, sive à judice, sive testamento, aut contractu, sive ipso jure, sive tuitione Prætoris, ut *in l. si usufructus, §. illud, ff. usufructuarius quemadm.* sive à vero domino constituatur, sive ab illo, qui tantùm habet dominium utile, ut superficiarius, & emphyteuta, *l. 1. ff. quibus modis usufruct.* immò etsi non usufructus, sed quid aliud sub appellatione usufructus relinquatur, ut si habitatio, vel operæ servorum, vel animalium, aut si messis, vel vindemia in singulos annos legetur, cautio præstanda est, *leg. 4. §. ult. l. 5. ff. usufructuarius quemadmod.* Quinimmò etsi non usufructus, sed usus tantùm relictus sit, cautio præstari debet, *l. 4. §. 1. l. penultim. ff. usufructuarius quemadm.* Et licèt legatum relictum habitationis, seu operarum per omnia usumfructum non imitetur, *l. fundi 38. ff. de usufruct. legat. l. si habitatio, ff. de usu, & habit. l. cum antiquitatis 13. C. de usufruct.* tamen hujusmodi legatarii uti debent boni viri arbitratu, & morte finitur tale legatum; ideòque cautio ista in illis locum habet. Omnes igitur usufructuarii regulariter cavere debent; & si plures sint fructuarii, omnes cavere tenentur: in ea autem specie cùm testator Mævio legavit usumfructum, & rogavit, ut illum restitueret Sejo, Sejus tantùm satisdare debet, nisi aliquo casu usufructus redire possit ad legatarium, *l. si usufructus 9. ff. usufructuarius quemadmod.* Mævius enim non videtur in re usufructuarius, cùm illum debeat Sejo restituere, *l. non videtur, ff. de reg. jur.* Excipiuntur tamen ab hac generali regula, primo pater, qui usumfructum legalem habet in bonis adventitiis filii, illi enim sacris constitutionibus hujus cautionis necessitas remissa est, *l. cum oportet, §. non autem, l. fin. §. sin autem, C. de bonis maternis*; ubi ait Imperator, pro justa reverentia remitti patri hanc cautionem. Cur enim pietas, ac reverentia paterna satisdationis vicem supplebunt? Docent Donellus, & Galbanus *ubi suprà*, Scipio Gentilis *de bonis maternis, capit.* 8. Sed hæc Imperatoris constitutio difficilis redditur ex sequentibus juris principiis. Nam si pater gerat tutelam filii impuberis, tenetur satisdationem præstare, *l. si superstitem, Cod. de dotibus, l. licet, C. ad leg. Falcid.* Ergo similiter tenetur ratione usufructus legalis cautionem præstare. Deinde, nam si pater administret bona filii, tenetur satisdationem præstare, & rationes reddere, *l. litis, §. patres, ff. de negotiis gestis*: ergo & utens rebus adventitiis filii tenetur rationes reddere, & per consequens satisdationem præstare. Faciunt etiam textus *in l. jubemus, §. in supradictis, Cod. ad Treb. l. hac edictali, §. sed illud, C. de secun. nupt.* in quorum specie pater cautionem præstat pro rebus filii: igitur & præsentem cautionem præstare cogendus est. Ratio etiam ab Imperatore adducta non levem continet difficultatem; nam æqualem reverentiam debet filius Patri, ac matri, *l. 4. ff. de curat. furios.* unde sicut ob reverentiam filius non potest absque venia in judicium vocare patrem, *l. parenti 16. ff. de in jus vocando*: ita nec matrem, *leg. 4. §. 1. ff. eodem*, sed mater eo casu, quo habet usumfructum bonorum filii, tenetur cautionem præstare, *l. usu 11. Cod. de usufruct. dicta l. hac edictali, §. his illud*: ergo & pater cautionem istam præstare tenetur. Sed adhuc defendenda est prædicta Imperatoris constitutio. Nec obstat, quod de patre tutore dicebamus; nam magnum discrimen versatur inter patrem tutorem, & fructuarium; quod in eo consistit, quia tutela tantùm respicit utilitatem pupilli, at verò usufructus continet totius rei emolumentum, plenissimamque potestatem, quam in illis rebus jus patri tribuit, *l. 1. & passim, C. de bonis maternis.* Similiter etiam *in dicta l. litis, §. patri*, non agitur de satisdatione a patre præstanda, sed de rationibus reddendis. Nec rectè sequitur: Cogitur pater rationes reddere: igitur & cautionem præstare. Deinde quia ibi agitur de filio emancipato, inter quem, & patrem obligatio contrahi potest, *l. 4. C. de pactis conventis.* Nec etiam obstat textus *in d. l. jubemus, l. hac edictali*, qui loquuntur in patre transeunte ad secundas nuptias, in quo adest specialis ratio, ut pater teneatur cautionem præstare, quam assignat Scipio Gentilis *ubi suprà.* Nec obstat argumentum deductum à matre, quæ cogitur præstare hanc cautionem; nam inter utrumque parentem magna versatur differentia: pater enim non cogitur cautionem præstare, quia non spectat ad ipsum usufructus, tanquam ad dominum ipsarum rerum, sed tanquam ad patrem virtute patriæ potestatis, *l. 6. Cod. de bonis, quæ lib.* quæ cum non detur in matre, *§. fœminæ, Institut. de adopt.* immò ad ipsam ex aliis causis spectet usufructus, ideò ipsa tenetur præstare hanc cautionem: & cùm quoad titulum de in jus vocando, tantùm attendatur naturalis reverentia, quæ æqualis est in patre, ac in matre, ideò mater etiam sine venia in jus vocari non potest: at in cautione præstanda, vel non, respicimus patriam reverentiam conjunctam cum patria potestate, & sic pater eam non præstat, mater verò cavere cogitur: docuerunt Galbanus, & Gentilis *ubi proximè*; unde infertur, quod si pater aliquo casu habeat usumfructum bonorum castrensis peculii, ut *in l. pater 15. §. ultim. ff. de castrensi pecul.* tenebitur præstare cautionem, argumento textus *in l. 2. ff. ad Maced. l. lis nulla 4. ff. de judiciis.* Secundò cautionem hanc præstare non tenetur fiscus *l. 1. §. si ad fiscum, ff. ut legatorum*; quia fiscus non solet satisdare, *l. 3. §. 2. ff. de carbon. edict. l. 3. §. 5. ff. si cui plus quam per legem*; cùm semper præsumatur esse solvendo, *l. 2. in fine, ff. de fundo dotali.* Unde cùm cautio hæc petatur ad securitatem, frustra exigitur à fisco. Etiam cautionem præstare non cogitur usufructuarius, cui in diem certum proprietas relicta est, *l. si usufructus, §. planè, ff. de usufructu*; cum superflua videatur talis cautio, quia proprietatis ad ipsum spectat: unde in casu legis *pecuniæ 8. ff. de aliment. legat.* usufructuarius non cavet, quia proprietas ad ipsum quoque spectabat. Succedunt personæ, quibus cautio hæc præstatur; & certum est, cavendum esse illi, ad quem finito usufructu res ipsa pertinebit, aut redituram fore speratur, *l. si tibi, ff. usufructuarius quemadmod.* ut si usufructus legatus sit, proprietate penes hæredem remanente, illi caveatur: si autem alii proprietas legata est, illi cavendum erit; & si plures sint legatarii, omnibus pro sua parte caveri oportet: immò etsi proprietas legata sit sub conditione, & legatario propter implementum conditionis, & hæredi propter ejus defectum cavendum est, *d. l. si tibi, l. servi 10. ff. usufructuarius quemadmod.* Nec contrarium probat textus *in l. fin. ff. si cui plus quàm per legem*: ubi cùm legata esset proprietas sub conditione, legatario illi conditionali non cavetur. Nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo proprietas legatur sub conditione, si navis ex Asia venerit, quæ adimpleri potest durante usufructu; & inter illum, in quo conditio adjecta est, si usufructus ad fructuarium desierit pertinere; quæ conditio adimpleri non potest, nisi finito usufructu. Unde usufructuarius illi cavere non cogitur, cùm evenire non possit, ut usufructu pendente proprietas ad illum pertineat.

Quibus ita animadversis jam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam sicut usufructuarius uti potest re fructuaria, ita & dominus proprietatis debet esse securus de ipsa proprietate, *l. si cujus 13. ff. de usufructu*: & quia illius interest ad jus dominii conservandum varias habere actiones, pluraque remedia, *leg. cum filius 76. §. varios, ff. de legat. 2.* inde ut plenè securus sit, illi caveri debet è fructuario, stipulatione interposita, & fidejussoribus datis; præcipuè quia si ita usufructuarius obstrictus non esset, facilè ipse invitaretur ad delinquendum utendo perperam re fructuaria; quare ut securus sit dominus proprietatis, hujusmodi cautio præstanda est, quæ committitur cum contingit aliquid ex eo, quod comprehensum est in ipsa cautione, videlicet si usufructuarius malè re ipsa usus fuerit, aut si usufructus finiatur; ita tamen, ut ex priori clausula toties quoties usufructuarius boni viri arbitrio non utatur, agi possit; ex secunda verò tantùm cum finitur usufructus. Est tamen casus, in quo etsi committatur cautio, 11 *Traditur posterior regula.*

agi tamen ex ea non potest, de quo *in l. 3. §. ultimo, ff. usufructuarius quemadmod.* ubi si proprietarius alienavit proprietatem, & postea committatur cautionis stipulatio, proprietarius, cui cautum fuit, non potest agere; quia hæc cautio favore proprietatis interponitur: & cum ipse ejus dominus non sit, pervenit jam res ad eum casum, à quo incipere non poterat, & per consequens vitiatur, *l. existimo 98. l. pluribus 140. ff. de verb. oblig. l. quia in eum 16. ff. ad leg. Aquil.* non proprietarius novus, quia ipse non fuit stipulatus; & ita ex ea stipulatione agere non potest, *ex leg. quædam 9. §. 1. ff. de edendo, l. damni 18. §. sed quod, ff. de damno infecto, l. quæcumque, ff. de oblig. & act.* Duobus etiam casibus etsi committatur stipulatio, ex eaque agi possit, tamen exceptione doli opposita actio eliditur, veluti si usufructus repetitus sit, qui repeti potest, *in l. repeti 5. ff. quibus modis ususfructus.* Moez *observ. c. 9.* Robertus *lib. 1. animadv. cap. 5.* Pareja *in otio quadrigestri, 2. p. n. 20.* tunc enim si amittatur ususfructus, committaturque stipulatio; quia tamen repetitus est, ex ea stipulatione cum effectu agi non potest, *l. 3. §. 2. ff. usufructuarius*; vel si proprietas cœpit pertinere ad ipsum fructuarium, ut *in l. 3. §. 3. ff. eodem*, ubi explicat Ant. Faber.

12 Nec obstant dubitandi rationes suprà adductæ. Non prima; nam præsens cautio nullo modo superflua est, siquidem interest proprietarii plures habere actiones ad conservandum jus proprium, præsertim cùm vindicatio exigat probationem dominii, quæ perdifficilis plerumque est, *§. commodum, Instit. de interdict. l. is, qui destinavit 24. ff. de rei vind.* & actione personali, quæ ex hujusmodi cautione nascitur, tantùm quæritur, an stipulatio interposita, commissaque sit, ut detur actio in reum principalem, ejusque fidejussorem, *l. quicquid 99. l. qui Romæ 122. ff. de verb. oblig.* unde nullo modo supervacua est præsens cautio. Nec obstat primum difficultatis augmentum; nam ut voluntas testatoris conservetur, non solum, qui purè debent, verùm & qui sub conditione, cautionem præstare coguntur, *l. 1. l. etiam 15. ff. ut legatorum nomine*; unde licèt usufructuarius teneatur tantùm restituere finito usufructu, rectè potuit cogi cavere in casum restitutionis, finito usufructu. Nec obstat secunda difficultas; nam stipulatio præsens non concipitur post mortem promissoris, sed casus illos diversos continet de re benè utendo, & restituendo, quod supererit finito usufructu. Et licèt ususfructus præcipuè morte finiatur; tamen nec eo casu incipit obligatio ab hærede, quæ non ceperat à defuncto; nam defunctus cum alienis rebus, tenebatur eas restituere, saltem eo tempore, quo jam illis uti non poterat, veluti in ultimo vitæ spiritu: unde eas restituet hæres tanquam alienas, & in quibus defunctus dominium non obtinebat. Nec obstat ultimum augmentum difficultatis, nam aliud est stipulari rem meam mihi dari, aliud rem propriam restitui. Primo casu stipulatio nulla est, quia quod meum est, amplius fieri non potest meum, *l. in bello, 12. §. si quis servum, ff. de captivis, §. sic itaque, Instit. de act.* Secundo verò casu, quod meum est, utiliter stipulor, quia id restitui potest, *l. officium 9. l. qui restituere 68. ff. de rei vind.* quo modo concipitur stipulatio in præsenti specie, videlicet de restituendo, quod supererit finito usufructu, exponit Faber *in l. 1. §. fin. ff. usufructuarius quemadm.*

13 Suprà traditis, cùm hæc cautio publicè disputanda proponitur, varia juris testimonio opponi solent, ex quibus selectiora opponere, exponereque decrevi. Et primò opponi solet textus *in l. uxori 24. ff. de usufructu legat.* ibi: *Super his non cavebitur.* In quibus cùm agatur de usufructu legato sortis principalis, docetur usufructuarium non teneri cautionem præstare: igitur quia præsens cautio necessariò non desideratur. Pro cujus textus expositione dicendum est, usufructuarium teneri cavere de his rebus, quas finito usufructu restituturus est; non verò de his, quas statim lucratur: unde cùm in eo textu agatur de usuris, quæ sunt fructus sortis, *l. 3. ff. de usufruct. ear. rer. l. usuræ, ff. de usuris*; & eas jam hæres debuisset propter moram commissam in solutione legati, non tenetur usufructuariam de eis cautionem præstare, quia illas statim suas facit, nec finito usufructu restituere tenetur. Secundò opponi solet text. *in l. in numerationibus 44. vers. Item si, ff. de sol.* ubi asseritur, hæredem tradendo usumfructum, se liberare, & usufructuarium simul sibi obligare; & nulla fit mentio cautionis præstitæ à fructuario. Igitur etiam nulla cautione præstita fructuarius obligatur hæredi, id est domino proprietatis. Cui difficultati respondendum est, supponendo in eo textu cautionem intercessisse, & ita uno actu hæres tradendo usumfructum liberatur, & simul virtute cautionis legatarius usumfructum accipiendo obligatur.

Margin notes: 12 Dissolvuntur difficultates. — 13 Exponuntur l. 24. de usufr. legat. l. 44. §. 1. ff. de solutio.

14 Tertio opponi solet text. *in l. hac edictali, §. 1. C. de sec. nupt.* ubi Imperatores Leo, & Anthemius cùm pœnas in matres secundò nubentes statuerent, inter alia sanxerunt, ut res sibi donatæ ante, vel propter nuptias à primo marito, quoad proprietatem reserventur filiis prioris matrimonii; quod etiam cavetur *in l. fœminæ 3. C. eod. tit. Novella 22. de nupt. §. si petet*: earum verò ususfructus ad matrem spectet, ita ut non præstet cautionem, cùm res immobiles non ita facilè evertantur, & bona ipsius pro earum restitutione tacitè obligata sint, *§. omnibus*, ejusdem legis. Inter immobilia enumerant Imperatores mancipia, id est servos illos, qui agris, & glebæ adscripti sunt, ut moveri non possint, & ut membra prædiorum judicantur; & ideò inter immobilia recensentur, *l. longè, ff. de divers. & tempor. l. 4. §. in servis, ff. de censibus.* Enumerant etiam annonas civiles, id est panes illos, qui olim Romæ, & Constantinopoli pauperibus distribuebantur certo tempore: & quia in gradibus dabantur, panes gradales dicebantur, de quibus extat titulus 17. *lib. 15. Cod. Theodos. de annonis civicis, & pane gradali*: de eis Prudentius contra Symmachum agit ibi:

Et quo panis alit gradibus dispensus ab altis.

Eos civiles vocat Justinianus *in l. cùm quidam 31. §. præterea C. de re jure delib.* annonas civiles *in authent. de non alienandis, §. hæc ergo.* Illustrant Alciatus *lib. 8. parerg. c. 5.* Lipsius *lib. 1. relect. c. 8.* Cujacius *in d. l. hac edictali*, Cironius *ad tit. de præbend.* Plura Jacobus Gothofredus *in tit. C. Theodos. de annonis civicis*: & de pane gradali agit Petavius *in notis ad epistolam 4. Themistii*, Cujacius *lib. 26. observ. cap. 17.* Salmasius *in notis ad Flavium Vopisc. in Aurel.* Buleng. *lib. 6. de Imper. c. 14. & 15.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 209.* Schol. Juven. Satyr. Lipsius *1. relect. c. 8.* Guthe rus *lib. 2. offic. cap. 11.* Juret. *ad Prud. lib. 1. contra Symm. c. 108.* Tales autem annonæ certis domibus assignabantur, undè rectè inter immobilia recensentur. Prosequuntur Imperatores circa res mobiles, & ajunt, quod si res mobiles sint donatæ, vendantur, seu æstimentur per arbitros à partibus electos, & ususfructus matri tradatur, ita ut cautionem fidejussoriam præstet; & si eam præstare noluerit, filii eas res detineant, & cautionem præstent matri de reddendis usuris trientibus integræ æstimationis; si autem neutra pars præstet cautionem, res ipsæ mobiles remaneant penes matrem. Ex qua ultima parte deducitur, res remanere quoad usumfructum penes matrem, si cautionem præstare noluerit: ergo non cogitur precisè fructuarius cautionem proprietario præstare. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo, in eo ultimo casu, cùm nec filii cautionem præstant, bona illa mobilia remanere penes matrem, non jure usufructus, sed eo jure, quo antea habebat, videlicet donationis propter nuptias. quare tunc nulla cautio fructuaria præstatur. Prosequitur latiùs ipsius textus interpretationem Gentil. *de bonis matern. c. 12.*

15 Quartò opponi solet textus *in l. 1. §. si decem 17. ff. ut legatorum*; ubi proponitur, Titio legata fuisse decem, quæ in arca testator habebat, *ut in l. si servus 108. §. quisquis, ff. de legat. 1.* Sempronioque ejusdem quantitatis usumfructum: quæsitum fuit, quomodo ambo pervenire debeant ad legatum? Et respondet Ulpianus, quod si purè utrumque legatum relictum est, Titium decem vindicaturum, Sempronium verò oblata cautione usumfructum quinque habiturum; quia cùm alicui legatur fundus, & alii ipsius fundi ususfructus, ambo perveniunt ita ad legatum, ut scindatur inter eos ususfructus, *l. si Titio, l. si alii, ff. de usufructu legat.* docet Chumacero *select. disputat. 7. num. 7.* sic in præsenti specie Titius propter proprietatem habet similiter partem legati usufructus; & si Titius integra decem vindicaverit, repelletur exceptione doli, quia fructuarius de restituendis quinque finito usufructu hæredi cavere debet: sed si Titius decem jam sit assecutus, hæres, & fructuarius utilem actionem contra ipsum habent ad quinque: sed si sub conditione (prosequitur Ulpianus) relicta legata sint, fructuarium oblata cautione usumfructum habiturum, Titium verò posse petere cautionem ex titulo, *ut legatorum*: sed si extiterit conditio, adhuc non oblata cautione posse Titium ad exhibendum agere; & si ignorans hæres fructuario decem tradiderit, ipsum ad exhibendum non teneri, quia nec possidet, nec dolo desiit possidere, *l. si hæres 63. ff. de legat. 2.* succurrendum tamen esse legatario. Ex qua diffusa specie constat, fructuarium non teneri cautionem præstare, nec legatario proprietatis, nec hæredi. Non legatario, ex illis verbis: *De restituendis quinque hæredi cavit.* Non hæredi, ex illis verbis: *Succurrendum legatario.* Igitur verum non est, fructuarium teneri cautionem præstare proprietario de utendo boni viri arbitrio, & restituendo

Margin notes: 14 Exponitur l. hac edictali, C. de secund. nupt. — 15 Explicatur l. 1. §. si decem ff. ut legat.

tuendo finito usufructu quod superfuerit. Cui difficultati respondendum est, in primo casu tantùm, de quinque cautionem præstari hæredi, quia adhuc legatarius proprietatem non fuerat assecutus: secundo casu succurritur tantùm legatario, quia tempore, quo hæres tradidit decem fructuario, exigit cautionem ab eo; unde eo casu tantùm succurritur legatario, tam ad repetendam cautiotionem, quàm partem ipsius quantitatis; & ita in eo textu cautio præstatur utroque casu illi, cui de jure juxta suprà adducta præstanda est.

16 Adducitur l. 9. §. Marcell. ff. ad exhib. Quinto objici solet textus *in l. Julianus 9. §. Marcellus, ff. ad exhibend.* ubi proponitur, usumfructum nummorum, aut numismatum (nam numismata etiam nummorum appellatione comprehenduntur, *l. si autem 27. ff. de auro, & argento*, docet Antonius Augustinus *de numism. dialog. 1.*) fuisse relictum, hæredemque ignorantem usumfructum tradidisse sine ulla cautione: & cum quæreretur, quomodo legatario proprietatis succurrendum esset? Respondet Consultus legatario dandam esse actionem in factum. Ex quo textu ita arguitur. Si cautio esset præstanda à fructuario domino proprietatis, ipse posset eam condicere, cùm assequamur per condictionem incerti, quod nobis debetur, *l. 5. §. 1. ff. de usufruct. l. 4. §. si pars, ff. de condict. indeb.* Ergo condictio, non actio in factum danda erat. Accedit nam in eadem specie condictio datur *in l. 7. ff. usus fructus quemadmod. l. pacto 69. §. fratre, ff. de legat. 2.* Pro cujus difficultatis solutione, illorumque jurium conciliatione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo qui ignorans tradidit usumfructum, proprietarius erat; & inter eum, in quo qui tradidit, dominus non erat, quia ad alium proprietatis spectabat. Primo casu proprietario ignoranti condictio competit, quia illi cavendum erat à fructuario: secundo casu illi, ad quem perventura est proprietas, datur actio in factum utilis, ad similitudinem actionis directæ, de qua latè agit Merillus *lib. 1. variant. ex Cujacio, c. 30.* Unde *in d. l. Julianus, §. Marcellus*, legatario qui proprietarius non erat, tempore constitutionis usus fructus actio in factum datur: at verò *in d. l. 7.* hæredi, quia erat dominus proprietatis, condictio competit. Qua distinctione etiam exponendus est textus *in l. partis 10. ff. de præscr. verb.* ubi similiter actio in factum datur illi, qui dominus proprietatis non erat, nec ab eo usufructus constitutus fuerat: quem textum latè exponit Oroz *lib. 1. de apicib. juris, cap. 2. per totum.*

17 Exponitur l. si homo 35. ff. de usucap. Sexto opponi solet textus *in l. si homo 35. ff. de usucap.* ubi cùm servi ususfructus legatus esset, & nondum tradito, seu constituto usufructu, servus surreptus esset, quæsitum fuit, an ipse efficeretur furtivus, & quis actione furti agere possit? Et respondit Julianus, quod cùm adhuc servus traditus non esset fructuario, nec cautio, præstita, ipsum tantum furti agere posse, non hæredem; si verò jam traditus fuerat, & cautio interposita, hæredem etiam furti agere valere. Quem textum ita adversus supra tradita expendo. En textum, ubi hæredi datur actio furti eo casu, quo constitutus, & traditus erat ususfructus: igitur quia aliam actionem propriam non habebat, & per consequens cautio interposita non erat, unde securus esset, alioquin illi non daretur furti actio, cum illius nihil interesset, quia aliàs securus erat: igitur quia cautio non præstatur à fructuario; & si præstatur, parum operatur. Pro cujus textus expositione, omissa alia ejus difficultate, quomodo videlicet in primo casu detur actio furti fructuario absque interversione possessionis, quam doctè Pinellus *lib. 2. select. cap. 9.* Chumacero *select. disput. 4. num. 12.* Amaya *lib. 2. observ. cap. 7. ex num. 32.* D. Josephus de Retes *lib. 7. opusc. de substantia furti: n. 31.* exponunt, ut prædictæ difficultati satisfaciamus, dicendum est, hæredem habentem actionem ex cautione, habere etiam actionem furti; quia similes actiones diversis in casibus competunt: actio videlicet ex cautione, quando stipulatio commissa est; furti verò actio, quando res surrepta fuit: quo casu stipulatio non committitur, & ideò non competit actio ex tali cautione: siquidem fructuarius non tenetur præstare nisi custodiam arbitrio boni viri, *l. 12. §. Julianus, ff. de usufructu.* Unde dicendum est, in secundo casu ipsius textus jam cautionem fuisse præstitam, & nihilominus hæredem furti agere posse; quia eo casu stipulatio non committebatur, & per consequens actio ex cautione illi non competebat.

Septimò suprà traditis opponi solet textus *in l. cum ita 16. §. ultimo, ff. quando dies legati*, ubi supponitur, usumfructum posse pertinere ad hæreditatem jacentem, cùm hæreditas cautionem præstare non possit: igitur quia necessariò non exigitur, ut ususfructuarius cautionem præstet proprietario: siquidem absque ea rectè constituitur ususfructus. Cui difficultati respondendum est, negando usumfructum per personam servi posse pervenire ad hæreditatem jacentem; quia cùm exigat personam, quæ utatur, fruaturque, *leg. hæreditas 61. ff. de acquiren. rer. dominio, l. ususfructus 16. ff. de stipul. servor.* eamque hæreditas non habeat, *l. hæreditas, ff. de petit. hæredit.* Valentia *tom. 3. illustrium, tract. 3. quæst. 2.* ideò hæreditati jacenti acquiri ususfructus nequit. Nec contrarium probatur *in dicto §. ultimo*: nam illa verba, *ad hæreditatem*, accipienda sunt, id est, ad hæredem, *ut in l. quæsitum 91. §. 6. ff. de legatis 1.* ut docuit Cujacius *lib. 35. Digest. Juliani, in dicto §. 6. & lib. 25. observ. cap. 40.* Opponi solet *text. in l. inter fructuarium, ff. de damno infecto*, ubi docetur, virtute cautionis non teneri fructuarium reficere domum, quod spectat ad usum boni viri arbitrio. Igitur quia virtute cautionis non tenetur fructuarius uti juxta boni viri arbitrium. Cui difficultati respondendum est discrimen constituendo inter eum casum, in quo domus ruinam patitur ob vitium soli, quæ non potest vitari nisi destructa domo, quo casu fructuarius non tenetur domum reficere: aut vitium est ædium, & tunc reficere tenetur fructuarius, & nisi reficiat, committitur stipulatio ex prima clausula cautionis. Differentiæ ratio in eo consistit, quia primo casu diruta domo, rei mutatione finitur ususfructus, & ita fructuarius non tenetur domum diruere, & reficere: secundo verò casu, cum res non mutetur, immò ad utendum ea refectio desideretur, tenetur fructuarius eam reficere; & nisi reficiat, domusque diruatur, quia stipulatio committetur, & per eam satis prospectum est proprietario, non potest ipse à fructuario petere novam cautionem damni infecti nomine. 18 Ex. licantur l. cum itaque, §. ult ff. quando dies legat. l. inter ff de damn. infect.

TITULUS XXII.

De Fidejussoribus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Cantuariensi.

Clericus fidejussionibus inserviens *b* abjiciatur.

NOTÆ.

a *Cantuariensi.*) Ita legitur in hac sexta collectione, & in prima, *sub hoc tit. c. 3.* & apud Burchardum *lib. 3. Decreti, c. 70.* Ivonem Carnotensem *p. 6. Decreti, cap. 264.* legitur *Carthaginensi*: sed certè in nullo ex Conciliis Carthag. reperiuntur hæc verba; extant tamen *in can. 20. Apostolorum*, & apud D. Clementem eorum auctorem, *c. 16.* & ipse Sanctus *epist. 1.* relata à Gratiano *in c. te quidem 11. q. 3.* ita scribit: *Te quidem oportet irreprehensibiliter vivere, & summo studio niti, ut omnes vitæ hujus occupationes abjicias, ne fidejussor existas, ne advocatus litium fias, neve in ulla aliqua occupatione prius inveniaris mundialis negotii perplexus.* Unde colligitur, præsentem prohibitionem jam à temporibus Apostolorum cœpisse.

b *Abjiciatur.*) Ita etiam legitur *in d. c. 3. in 1. collect. & in can. 20. Apostolorum*, legitur *deponatur.*

COMMENTARIUM.

2 *Conclusio traditur & probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clericus fidejussionibus inserviens deponitur*. Consonant textus *in d. can. 20. Apostolorum*. D. Clemens *d. c. 16.* Egbertus Archiepiscopus Eboracensis *in exceptis*, *can. 17.* ibi: *Ut nulli sacerdotum liceat fidejussorem esse*. Justinianus *in Novel. 123. cap. 6.* Leo *Novella 86.* Ex jure nostro Regio *in l. 45. tit. 6. partit. 1.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, & *in l. curiales 30. Cod. locati*, Diana *par. 11. tract. 4. resolut. 81.* Grassis *de effectib. clericatus*, *effectu 44. & 51.* Rodriquez *de annuis redd. lib. 2. cap. 12.* Hunnius *in encyclop. 3. p. tit. 5.* Fornerius *ad Cassiodorum lib. 4. variar. epist. 44.* Cironius *in cap. exhibita*, *de arbitr. in 5. compilat.* Balsamon *in dicto can. 20. Apostolorum*, *& in nomocan. tit. 9. cap. 74.* Petrus Gregorius *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 8.* Borellus *tom. 3. decis. titul. 13. num. 51.* Velascus *de privil. pauper. tom. 3. quæst. 8. n. 284.* Martha *de jurisdict. 4. part. cent. 1. cap. 105.* Coriolan. *in dicto can. 20. Apostolorum*, Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum*, *in 1. collect.* Heringius *de fidejuss. c. 7. n. 265.* Pirrhus Maurus *eod. tract. 2. p. sect. 8. cap. 12.* Thomas Delbene *de parlam. c. 1. dubit. 21.* Turrianus *pro canon. Apost. lib. 1. c. 12. per tot.*

3 *Traditur ratio decidendi.* Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam fidejussio non solùm est actus honestus, & necessarius ad usum commerciorum, sed etiam pro fratre egente actus pius: unde D. Paulus propria syngrapha fidejussit apud Philemonem pro Onesino: & *c. 29. Ecclesiastici* legitur: *Vir bonus fidejubet pro proximo suo, & homo imprudens patitur fidejussorem excuti, & luere*, Et statim: *Gratiam fidejussoris, ne obliviscaris, dedit enim pro te animam suam*: idest, bona. Immò, & jure naturali teneri quemlibet pro proximo suo fidejubere, aliàs peccare, docuerunt Archidiaconus *in c. sicut 11. q. 1.* Aviles *in cap. 23. Prætorum*: & quia fidejussio per se est actus virtutis, & charitatis, non valere juramentum præstitum de non fidejubendo, defendunt Abbas *in cap. si verò*, *num. 5. de jurejur.* Sfortia *de in integr. restit. 1. part. cap. 54. artic. 2. nu. 4.* Rodriguez *dicto cap. 12. num. 6.* Igitur clericus adimplens præceptum charitatis fidejubendo pro proximo egente, non ideò debet deponi. Augetur difficultas ex eo, nam clericum fidejubentem ex fidejussione, ut potè actu non improbato, efficaciter obligari constat *ex c. 2. & 3. hoc tit. c. pervenit*, *de arbitr.* & non solùm pro aliis fidejubere, verùm & seipsos in vadem dare posse liquet *ex capit. exhibita*, *de arbitris*, *cap. ex rescripto de jurejur.* Igitur non rectè in præsenti docetur, clericum fidejubentem deponendum esse.

4 *Traditur ratio decidendi.* Qua difficultate oppressi juris Interpretes varia adduxerunt huic canoni interpretationes, & Cenedus *collect. 163. n. 1.* fatetur adhuc veram interpretationem à Doctoribus non esse scriptam. Zonaras, & Aristenus Græci Interpretes canonum Apostolorum, ita dictum canonem 20. accipiunt, ut clericis quidem non liceat pro publicanis, vel vectigalium redemptoribus fidejubere pro aliis verò non prohibeantur, maximè si pietatis ratio urgeat. Quæ interpretatio adstrui videtur ex novella 128. *c. 6.* & *lib. 6. c. Caroli*, *c. 122.* quibus in locis dum prohibetur, ne clerici publicarum functionum exactores constituantur, aut vectigalia, vel privatas possessiones conducant, & in his fidem suam pro aliis obstringant, supponi videtur, in aliis negotiis rectè fidejussores intercedere posse: sed cùm generalis sit præsens prohibitio, indistinctè vetans sub depositionis pœna clericos fidejussionibus inservire, non est ratio, quare ad fidejussiones pro publicanis tantùm facta restringatur. Quare alii, quos refert Balsamon, Græcus etiam canonum Apostolorum Scholiastes, *in d. can. 20.* existimant in præsenti non prohiberi clericis pro aliis fidejubere, sed alios pro seipsis fidejussores dare, cùm clericus in judicio conventus tantùm alium clericum fidejussorem dare possit, ut refertur *in Nomocan. Phocii*, *tit. 9. cap. 1.* & statuitur *in l. omnes*, *Cod. de Episcop. & clericis*. Verba Phocii sunt: *Episcopi clerici, & monachi à regione in regionem non protrahuntur, sed apud provinciarum Presides conveniuntur; sin autem Constantinopoli inveniuntur, apud solos Præfectos Prætorio conveniuntur, ubi etiam ejus honor habetur, & advocatos accipiunt. Quod si in provinciis de rebus privatis conveniantur, solos œconomos, vel Ecclesiæ defensores dant fidejussores: sin autem apud Præfectos Prætorio pecuniariè conveniantur, vel pro se invicem fidejubent, vel sub hypotheca præbent cautionem.* Notavit Pancirola *lib. 2. var. c. 170.* Sed hæc interpretatio litteræ textus non convenit, nec dicto canoni 20. Apostolorum, ubi ita apertè statuitur: Clericus fidejubens deponatur. Quare his solutionibus omissis, & aliis relatis à Barbosa *in præsenti*, Morla *in empor. tit. 8. quæst. 25. nu. 34.* Guttierrez *de juram. cap. 7.* Heringio *de fidejuss. cap. 7. num. 265.* Pirrho Mauro *eodem tract. 2. part. sect. cap. 12.* veriùs dicendum est, in præsenti non prohiberi absolutè clericis fidejubere pro egenis, & oppressis, cæterisque miserabilibus personis, pro quibus fidejubere possunt, ut probat Velascus *ubi suprà*: sed tantùm ne assidua fidejussione negotiis sæcularibus se immisceant, & litibus implicentur, quæ ex hujusmodi fidejussionibus oriri solent. Accedit frequens juramentum, quo fidejussores adstringuntur; ideò monet Salomon *cap. 20. Proverb. Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis*. Quod refertur *in c. 2. hoc tit. in 1. collect.* Dixit Salomon *defigere manus*, pro devovere, sicut Plin. *lib. 14. c. 2. Defigi diris deprecationibus*, dixit: quod proprium est sortilegorum. Virg.

Io! colchiacis animam defigere votis.

Similes defixiones frequenter perjuria pariunt, quæ ab omnibus, sed maximè à clericis vitari debent, *cap. querelam*, *de jurejur.* Unde D. Hieronymus *in cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* non dixit fidejussores manus suas defigere, sed animas. Alia de fidejussionum incommodis congessit Vvisembachius *disput. 14. num. 13.* Ergo non in præsenti textu, & *in dicto can. 20. Apostolorum*, prohibetur clericis indistinctè fidejubere, sed tantùm lucri gratia, & negotiationis causa fidejussionibus inservire, quod satis denotat verbum *inserviens*, quod frequentiam significat in Græco exemplari, & *in dicto can. 20.* legitur *fidejussionibus deditus*. Docuerunt Coriolanus, & Balsamon *in dicto can. 20.* Cironius *ad hunc titulum*, Cujacius *in l. curiales 30. Cod. locati*. Unde liquet, malè accepisse prædictum canonem Apostolicum Harmenopolum *in promptuario*, *lib. 3. tit. 6. §. de muliere*, *versicul. Nec clericus*, dum indistinctè scribit clericum comparari fœminæ in hoc, ut fidejubere non possit. Unde infertur, quod licèt honestè pecunia à fidejussore pro fidejussione recipiatur, *l. si remunerandi*, *§. fin. ff. mandati*, *l. hoc jure 19. §. Labeo*, *ff. de donat.* Covar. *lib. 3. var. cap. 2. num. 6.* Leo Pinel. *in cap. significante*, *num. 9. de pignor.* tamen clericus nihil recipere valet, quia tunc finis talis fidejussionis non esset actus charitatis, cujus ratione clericus tantùm fidejubere valet.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo clericus pro egena, & miserabili persona fidejubet; & inter eum, in quo lucro inhærendo assiduè fidejussionibus implicatur. Primò casu non solùm potest, immò tenetur fidejubere, cum id opus pietatis, & charitatis sit, quam præcipuè clerici exercere tenentur, juxta textum *in capit. videntes 12. quæst. 2. capitul. quoniam quicquid 16. quæst. 1. cap. quiescamus*, *42. distinct.* Secundò verò casu nullo modo licet clericis fidejubere, cùm per assiduam fidejussionem negotiationibus immisceantur sæcularibus, & implicentur diversis litibus. Quare sapiens Rex sæpèsæpiùs improbavit hujusmodi assiduas fidejussiones, *cap. 6. Proverbior. Fili, si spoponderis pro amico, defixisti animam tuam*. Facit Proverbiorum caput 11. ibi: *Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo.* Et caput 17. juxta vulgatam editionem: *Qui stipulatur manu, & pro proximo fidejussor spondet, imprudens est.* Et caput 20. *Tolle vestimentum ejus, qui fidejussor extitit alienis, & pro extraneis aufer pignus ab eo.* Eandem sententiam repetit *cap. 22. & 27.* unde emanavit Thaletis Milesii præceptum, *Ne spondeas*: & in veteri proverbio; *Sponsioni noxa præsto est*. Scriptumque veteres memorant in templo Apollinis, comitem æris alieni, & sponsionis esse miseriam, quia paria esse videntur spondere, & solvere. Inde si fidejussorem tibi destinasti, mandasse ei videris, ut tuo nomine solvat, *l. indebitam*, *ff. de condict. indeb.* Et si præcepit testator hæredi, ut pro aliquo fidejubeat, obtemperavitque hæres, & compulsus solvit solutum non repetit, *l. tribus ff. de usufruct. earum rer.* & à marito assiduè fidejubente, posse mulierem constante matrimonio dotem repetere, quasi eo ad inopiam vergente, resolvunt Mancinus *lib. 2. de triplici juris collat. c. 194.* Caldas Pereira *cons. 1.* Ut ergo similibus curis, & negotiis sæcularibus clerici non implicentur, rectè illis prohibetur fidejussionibus inservire, aliàs abjiciuntur, id est deponuntur, *ex d. can. 20. Apostolorum*; nisi malis abjectionem hanc accipere pro privatione privilegii fori, ex traditis *in c. fin. de vita, & honest. cleric.* Nec obstat augmentum difficultatis deductum *ex c. 2. & 3. hoc tit.* pro cujus solutione examinandum est, an fidejussio ipsa assidua, quæ in clericis improbatur, ab eis interposita valida sit? clericum ex ea efficaciter non teneri, docuit Hunnius *ad Treutl. vol. ult. disput. 28. thesi 2. q. 12.* ex sequentibus. Primò, quia cum actus contra juris prohibitionem celebratus, pro infecto habeatur, *l. juris 7. §. 16. ff. de pactis*, *l. civitatibus 112. §. fin. ff. de legat. 1. l. non dubium*, 5 *Dissolvitur ratio dubitandi.*

dubium, C. de legib. & talis fidejussio sit à sacris canonibus improbata, nullius momenti erit. Secundò, quia Imperator Justinianus in Novella 123. c. 6. sanxit judicem approbantem clerici fidejussionem, pœnam incurrere: unde deducit Elsricus Hunnius, Justinianum omninò improbasse clericorum fidejussionem, ita ut non solùm eam ab initio fieri prohibeat, sed factam etiam improbet: & ea opinione retenta accipit sic textum in d. c. 2. hoc tit. eo casu, quo clericus pro alio clerico fidejussit, non verò pro laico; quia ut suprà dixi, clerici pro se invicem licitè fidejubent: quæ fidejussio vicaria dicitur in l. cùm clericis, §. 1. l. omnes, §. præterea, Cod. de Episcop. & cleric. Etiam in cap. 3. hoc tit. contendit, non agi de fidejussore clerico, sed de laico: & ita nihil interesse, quod fidejussio ibi approbetur. Verùm contrariam sententiam, quam ut veriorem amplectimur, tenuerunt Gregor. Lopez per textum ibi, in l. 45. tit. 6. par. 1. Guttierrez 1. p. de juram. c. 72. Gedeus de contrahend. stipul. cap. 7. num. 306. ex Theologis Molina de justitia disput. 540. Lugo eod. tract. tom. 2. disput. 32. sect. 1. §. 2. n. 10. Dicastillo eod. tract. lib. 2. tract. 16. disp. 1. dub. 2. n. 29. Diana p. 11. tract. 4. res. 31. pro qua opinione faciunt primò textus disertus in l. 6. tit. 13. lib. 3. fori, ibi: *Pero si ellos (clerici) entraren en algunas de estas fiaduras, avales son defendidas, valdra la fiadura.* Ubi Montalvus. Secundò principium illud vulgò receptum, quod multa in jure fieri vetantur, quæ tamen facta tenent, l. patre furioso, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni juris, l. si fundum, ff. de fundo dotali, l. fin. ff. unde liberi. Quod procedit in omnibus legibus imperfectis, id est omnibus illis, quæ actum prohibent, non verò irritant, quas imperfectas dixit Ulpianus in fragment. tit. 1. Unde licèt fidejussio assidua in clericis utroque jure improbetur, & illi pœna depositionis imponatur; tamen quia nullo juris civilis, aut canonici testimonio improbatur, si semel interponatur, subsistit, & efficax est. Coram quo tamen judice sit conveniendus clericus, qui pro laico in causa temporali fidejussit, latè examinat Martha de jurisdict. cap. 4. centur. 2. casu 105.

C A P U T II.

Lucius III. *a Heliensi Episcopo, & Archidiacono Noruvicen.*

PErvenit ad nos ex transmissa nobis conquestione R. clerici de S. Albano, quòd cùm ipse pro Helia, & Philippo clericis Lundon. ad eorum instantiam, pro altero, Helia videlicet in 6. & pro altero in 7. marchis argenti mercatoribus Bon. fidejussit, eis, sicut unus fide, & alter *b* juramento promiserant, præscriptam pecuniam non *c* solventibus, coactus est creditoribus pro ipsis pecuniam, sicut inter eos convenerat, exhibere. Ne igitur supradictus R. dispendium patiatur, unde videtur præmium meruisse, vener. fr. nostro *d* Bonon. Episcopo dedimus in mandatis, ut super debitis illis instrumenta, quæ sunt apud creditores, inspiciat, & eorum rescripta suo *e* sigillo signata vobis mittere non postponat. Mandamus itaque discretioni vestræ, atque præcipimus, quatenus si ex confessione prædictorum clericorum, vel aliàs legitimè vobis rem ita se habere constiterit, prædictos clericos moneatis, ut procuratori memorati R. pecuniam, quam pro eis solvit, dil. & ap. cess. restituant, ipsumque servent indemnem: si verò ad vestram jussionem non egerint, vos auctoritate Apostolica freti, de eorum redditibus præscripta debita faciatis ap. remota m. R. solvi, & *f* damna, quæ idem R. propter hoc pertulerit, resarciri, aut procuratori ejus prædictos redditus assignetis, tamdiu sine molestia detinendos, donec ipsa damna resarcita fuerint, & debita sine diminutione soluta. Præfatos verò clericos, si *g* religionem fidei, & juramenti sui eos violasse constiterit, sub. ap. ob. officio, & beneficio *h* suspendatis, *i* Cæterùm, quia novis morbis nova convenit antidota præparari: volumus & mandamus, ut ad veritatem eliciendam ap. rem. præstari faciatis ab utraque parte calumniæ juramentum.

N O T Æ.

1 a HEliensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 4. & in c. cæterum, de juram. calumn. ubi extat posterior pars hujus textus. De Ecclesiis Heliensi, & Noruvicensi nonnulla notavi in cap. pastoralis, cap. si autem 9. de rescript.

2 b *Fide, ac juramento.*) Plerumque æquantur juramentum, & fides interposita, c. ad aures, de his, quæ vi. Cicero pro Roscio Comœdo: *Quæ pœna à Diis immortalibus perjuro, hæc eadem mendaci constituta est. Non enim ex pactione verborum, quibus jusjurandum comprehenditur; sed ex perfidia, & malitia, per quam insidiæ tenduntur alicui, Dii immortales hominibus irasci, & succensere consueverunt.* Et de Essenis refert Josephus, quod quicquid dixerant, validius erat jurejurando, ac supervacuum apud ipsos jurare. Illustrat Grotius de jure belli lib. 2. cap. 12. in fine: fides enim ideò appellatur, quia fiat, quod dictum est Cicero lib. 4. de repub. ibi: *Fundamentum justitiæ est fides, id est dictorum, conventorumque constantia, & veritas. Ex quo quamquam hoc videatur fortasse cuipiam durius; tamen ut videamur imitari Stoicos, qui studiose exquirunt, unde verba sunt ducta, credamus quòd fiat, quod dictum est, appellatam fidem.* Jo. Sarisbar. lib. 3. Polycr. cap. 6. & 11. Illustrant Philippus Camerarius in oper. succis. centur. 1. cap. 77. Connanus lib. 1. comment. c. 6. Cabreros de metu lib. 2. c. 6. qui plura de hac fide humana, & quomodo per dexteram manum apud veteres præstaretur, congerit ex n. 4. usque ad 15.

3 c *Non solventibus.*) Jure antiquo mediæ Jurisprudentiæ magnum discrimen dabatur inter fidejussorem indemnitatis, & fidejussorem simpliciter acceptum: fidejussor enim indemnitatis, vulgò *de sacar à paz y à salvo*, qui promittit, quantò minùs à reo principali consequi possit se soluturum, l. amissis 17. de fidejuss. tut. l. si ita 6. C. de novat. Amaya in l. 1. C. de Decur. nu. 7. non prius conveniri poterat, quàm excussione facta in reo principali, postquam constabat in quantum ipse solvendo non erat, in l. fidejussores, de fidejuss. tut. l. 1. C. de Magistr. conven. l. 1. C. de conveniend. fisci debit. faciunt text. in l. tutor 19. §. quod ergo 4. ff. ad Vellejanum, l. in fraudem 45. §. si fidejussores 11. l. Mœschis 47. ff. de jure fisci: docent Classici repetentes in l. decem 116. ff. de verb. oblig. Heringius de fidejuss. c. 4. n. 61. & c. 27. ex n. 142. Pirrus Maurus eod. tract. 1. p. sect. 2. c. 17. & 6. p. cap. 3. ex n. 199. Osualdus lib. 15. Donel. c. 48. littera S. Parladorus lib. 2. rerum quotid. c. ult. 4. p. §. 7. n. 10. Amaya ubi proximè, ex n. 6. Noguerol. alleg. 40. n. 41. Salgado 1. p. Labyrinthi, c. 83. n. 85. & 3. p. c. 11. ex n. 56. fidejussor verò simpliciter acceptus jure veteri statim, & ante reum principalem conveniri poterat, quia concedebatur creditori potestas eligendi ex reo principali, & fidejussore, quem vellet, l. 2. l. non rectè 3. l. liberum 16. l. rei 23. l. ult. C. hoc tit. l. si mandavero 22. §. interdum, ff. mandati, Gajus lib. 2. instit. tit. 9. §. 3. Cujac. in novel. 4. Osuald. d. c. 48. litt. M. Hunnius in encycl. lib. 3. tit. 5. c. 3. Bocerus tom. 1. clas. 2. disp. 16. Heringius d. c. 77. n. 267. nisi aliter placuisset contrahentibus: tunc enim expressæ conventioni standum erat, l. jure nostro 5. l. si alienam 19. C. hoc tit. Jure tamen novo fidejussor etiam simpliciter acceptus non priùs conveniri potest, quàm reus principalis conventus, excussusque sit, Novel. 4. de fidejus. c. 1. authentica Præsenti, C. de fidejus. l. 9. tit. 12. partit. 5. docent plures congesti à Barbosa in d. auth. præsenti, Salgad. 1. p. labyrinthi, c. 23. per tot. Fontanel. de pactis nupt. claus. 4. glos. 9. p. 5. ex n. 39. & clausul. 7. gl. 2. p. 3. ex n. 32. Noguer. alleg. 40. ex n. 58. Valenzuela cons. 16. n. 47. Osuald d. cap. 48. litt. L. Caldeira lib. 1. error. c. 2. n. 1. qui ad hoc probandum singulariter expendit præsentem textum. Sunt tamen aliqui casus, in quibus etiam post dictam authenticam præsenti, nulla excussione facta in persona rei principalis, fidejussor statim conveniri potest, quos referunt Tuschus verb. Excussio. Valent. Francus de fidejus. c. 5. à n. 316. usque ad 430. Menchaca illustr. c. 33. Mysing. cent. 2. obs. 15. ex quibus nonnullos in foro receptos, & rationi juris consonos referam. Primus desumitur ex d. auth. præsenti, & contingit si debitor principalis in longinquis provinciis absit, seu latitet, ita ut facilè conveniri non possit: quo casu judex pro arbitrio suo certum tempus præscribere debet fidejussori, ut intra illud reum principalem judicio sistat, aliàs eo elapso excussio pro facta habetur. Menoch. de arbit. lib. 1. casu 40. Heringius doc. 27. n. 31. Pirrus Maurus d. c. 3. ex n. 61. unde Antonius Gom. lib. 2. variar. c. 13. n. 14. Menchaca d. c. 33. n. 34. Salgado d. c. 23. num. 17. docent idem dicendum esse, si reus principalis præsens sit, sed conveniri non possit de facto, vel de jure. De facto, veluti si sit persona nimium potens; seu rixosa, argumento legis 2. ff. qui

qui satisd. cog. De jure, quia naturaliter tantùm reus principalis sit obligatus, vel sit Magistratus, & duret ejus officium, *ex l.2. ff. de jurisdict.* quibus consequens est alius casus, videlicet si bona rei principalis sint in alio Regno, aut provincia longinqua; quia creditor non est cogendus exteras regiones peragrare, ut docent Salgado *ubi proximè*, *n.* 15. Barbosa *in præsenti*, *n.* 12. Alius casus est, si notoriè appareat reum principalem non solvendo esse. Valenzuela *tom. 1. cons. 19. n. 53.* Heringius *d.c. 27. num. 20.* veluti si cessit bonis, si creditores ad concursum vocavit, bonis in judicio derelictis, *ò hizo pleito de esperas*; quo casu, adducto testimonio similis judicii excussio pro facta habetur, & fidejussor statim conveniri potest, ut latè, & pluribus relatis docent Barbosa *in præsenti*, *n.* 16. Noguerol. *alleg. 2. n. 112. & alleg. 4. n. 41. & alleg. 29. n. 163.* Salgado *d.c. 23. à n.* 18. qui idem resolvunt, quando bona principalis debitoris sunt ita hypothecis, seu censibus obnoxia, ut venui exposita non inveniant emptorem. Alium casum refert Osualdus *d.c. 48. litt. N*, cùm fidejussor specialiter interrogatus in judicio, an fidejussor esset, negavit, & posteà de mendacio est convictus, quo casu, si utatur beneficio excussionis, repellendum esse etiam docuit Heringius *d.c. 27. n.* 210. qui alios casus prosequitur.

d *Bononiensi Episcopo.*) Joanni videlicet, qui Ecclesiam ipsam Bononiensem rexit usque ad annum 1188. ut refert Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ, in Ecclesia Bononiensi*, *num.* 59.

3 e *Sigillo.*) De sigillo Episcopi, & ejus auctoritate, egi *in c. post cessionem 7. de probationibus*.

f *Damna.*) Potest enim fidejussor actione mandati experiri non solùm pro pecunia soluta, verùm & pro interesse, vel damno accepto, *leg. si quis alicui 27. §. impendia*, *ff. mandati*: & si fidejussor necessitate oppressus pecuniam accepit ad damnum, ut satisfaceret creditori, tenetur reus principalis non solùm satisfacere sortem principalem, verum & interesse, quod fidejussor solvit, ut probat Sesse *decis. 402. per totam*.

4 g *Religionem fidei, & juramenti.*) Religionem, tam ad casum fidei interpositæ, quàm ad casum juramenti retulerunt scribentes in præsenti. Sed rectiùs Mendoza *de pactis lib. 1. c. 6. n. 11.* religionem tantùm ad juramentum refert, licèt fidei interpositæ æqualis sit obligatio, ut suprà probavimus.

5 h *Suspendatis.*) Postquam satisfactum fuerit fidejussori, aliàs frustrà Lucius III. inhiberet de redditibus beneficii satisfaciendum esse fidejussori, qui solvit pro ipso beneficiario reo principali, si suspendendus erat statim à beneficio, & per consequens privandus ejus fructibus. Unde juxta sententiam eorum, qui tenuerunt, perjurum ipso jure privari beneficio ecclesiastico, quam referunt Balboa *in c. cum non ab homine*, *de judiciis*, *n.* 15. Pachineus *lib. 2. controv. c. 15.* in præsenti casu non poterat talis suspensio ipso jure admitti, ne fidejussor amitteret pecuniam pro ipso reo principali solutam.

i *Cæterum.*) Verba quæ sequuntur extant *in cap. cæterum*, *de juram. calum.*

COMMENTARIUM.

6 Conclusio deducitur, & probatur.

EX hac Lucii III. decretalis talis communiter deducitur assertio: *Clericus tenetur fidejussorem suum indemnem reddere à fidejussione, etiam per assignationem fructuum proprii beneficii.* Probant eam text. *in c. olim, el 2. de restit. spol. c. pervenit, de arbitr. c. 3.* ibi: *Et redditus ejus in debitorum solutionem convertat*, *hoc tit. l. 23. & 45. tit. 6. partit. 1.* Illustrant Guttierrez *de juram. 1. p. c. 17. n. 17.* Gomez *lib. 2. var. c. 13. n. 18.* Petrus Barbosa *in l. 1. t. 4. n. 132. cum seq. ff. sol. matr.* Lotherius *de re benef. lib. 1. c. 41. n. 25.* Salgado *1. p. labyrinthi*, *c. 42. per totum.* Baeza *de inope debit. c. 16.* Matienz. *in l. 5. tit. 17. lib. 5. recop.* Azevedo *in l. 17. tit. 21. lib. 4. recop. n. 142.*

7 Impugnatur prædicta assertio.

Sed pro dubitandi ratione sic insurgo in præsentem assertionem. Valet argumentum de militia terrestri ad cælestem, ut probavi *in c. 1. de renunc.* Sed stipendia militibus militiæ sæcularis assignata, non possunt capi in causam judicati, *l. stipendia*, *C. de execut. rei judic.* Ergo nec stipendia debita clericis militantibus in celesti militia, juxta adducta *in cap. cùm secundum*, ibi: *Stipendiis militare*, *de præb. & dignitatibus*, in causam judicati capi possunt. Accedit, nam clerici nequeunt conveniri ultra quàm facere possunt, *c. Odoardus*, *de sol.* ubi dicemus: igitur per subtractionem redditunm proprii beneficii non sunt clerici compellendi propriis debitoribus satisfacere. Augetur hæc difficultas *ex l. spem 5. Cod. quæ res pignori obligari*, ubi statuit Hadrianus, spem illorum præmiorum, quæ pro coronis sacris athletis præstantur, non posse speciali hypothecæ obligari, nec generali bonorum obligatione contineri, & per consequens, nec prēmia illa judicialis pignoris causa capi non posse: ergo similiter fructus, qui debentur clericis ratione coronæ, seu beneficii, non debent ex causa pignoris judicialis capi.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, fidejussorem solventem pro reo principali duplicem actionem habere ad repetendam pecuniam solutam: aliam ex persona creditoris, in cujus locum successit, ut probant Arias de Mesa *lib. 1. var. c. 34. n. 11.* Olea *tit. 5. de cess. jur. q. 4. nu. 29.* alteram mandati ex propria persona, *l. si quis 46. l. fidejussorem 52. ff. mandati*, *l. si quis mandato 28. ff. de neg. gestis*. Nec interest, quod fidejussor sua solutione liberet reum principalem, vel non, veluti si solvit ex justa ignorantia, postquam reus solvisset, *l. si fidejussor 29. §. si cum debitor*, *ff. mandati*, Faber *lib. 18. conject. c. ult.* Dixi ex justa ignorantia; nam si sciens se rem non debère, vel exceptione tutum esse, prætermittens exceptionem prætulit solvere, non habet actionem mandati, *d. l. fidejussor 29. in princ. l. si procuratorem 8. §. quod*, *l. Quintus 48. ff. mandati*, *l. si pro eo 10. C. eod. tit.* Idem dicendum est de eo fidejussore, qui pro inutiliter obligato intercessit, & solvit; quoniam si habuit justam causam ignorandi, habet actionem mandati; sin minus, perdit quod solvit, *d. l. si fidejussor 29. §. 1.* Duarenus *de fidejus. c. 3. §. 1.* Cujac. *lib. 8. obs. c. 39.* Idem etiam solet tractari in fidejussore, qui solvit pro reo principali, & non certioravit illum; unde evenit, ut reus postea iterum solvat: nec enim tunc actio mandati fidejussori competit, cùm in culpa sit, nisi ipsa levis esset, *d. l. si fidejussor 29. §. hoc idem 3.* Donel. *lib. 13. commen. c. 11. & 13.* Quando tamen fidejussori competat condictio indebiti, pro expositione text. *in l. si fidejussor 59. ff. de condict. indeb.* prosequitur D. Joseph. de Retes *de fidejussoribus c. 4. n. 6. & seq.* 8 Fidejussor habet actionem mandati.

Unde jam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm fidejussor solvens pro reo principali, habeat actionem mandati contra ipsum, modò ex ejus mandato, seu patientia fidejusserit, ad repetendum unum id, quod pro ipso solvit, *l. fidejussor 6. C. mandati*, *l. rogatus 33. l. qui fide alterius 53. ff. de fidejuss. §. si quid autem*, *Instit. eod. tit.* sive in judicio conventus, sive extra judicium sulverit, *l. idemque 10. §. fidejussores*, *ff. mandati*, *d. l. fidejussor 6.* ideò clericus in præsenti specie cogitur fidejussori suo satisfacere, illumque à tali fidejussione indemnem reddere. Et quia bona patrimonialia non habebat, ex beneficii fructibus, quorum dominus est, ut probavi *in c. 1. de testam.* cogitur plenè fidejussori satisfacere. 9 Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, stipendia militibus assignata, ex causa judicati capi non posse, ab eisque ad stipendia Ecclesiastica rectè argumentum deduci; id tamen procedit, quando alia extant bona, ut exprimitur *in d. l. stipendia*. Quo modo etiam accipiendus est præsens textus, videlicet ut tunc fructus beneficii assignari possint fidejussori in solutum, quando alia non extant clerici bona: aliis autem extantibus, similia stipendia ex causa judicati capi non possunt. Sunt tamen nonnullæ res utilitate publica suggerente, quæ nec aliis bonis deficientibus ex causa judicati capi possunt, veluti boves aratorii, & alia instrumenta rustica, *l. executores 7. C. quæ res pignori*, *l. 5. & 6. tit. 17. lib. 5. Recop.* ne turbetur agricultura instrumentis sublatis, *d. leg. executores 7.* Illustrant Osuald. *lib. 27. Donel. c. 3. litt. P.* Cujac. *in recit. ad tit. C. quæ res pignori*, Gilbertus Reg. *lib. 2. enantioph. c. 20.* P. Gregorius *lib. 23. syntag. c. 9. n. 10.* Rodriguez *de execut. c. 5. n. 62.* Azevedo *in l. 7. n. 46. lib. 4. recop.* Collantes *in comment. rei frument. lib. 5. c. 3.* Narbona *in l. 25. gl. 1. n. 1. & gl. 7. tit. 21. lib. 4. recopil.* Guttierrez *lib. 4. pract. q. 12. nu. 10.* quod etiam procedit in frumento sato, seu percepto, donec in horreum deferatur, *ex leg. 28. tit. 21. lib. 4. recopil.* quam doctis commentariis illustrarunt Illustr. D. Franc. Ramos, & D. Josephus de Retes Obtinuit etiam, in libris Doctoris, Advocati, vel studiosi excussionem fieri non posse, ut pluribus relatis docuit Narbona *in l. 25. tit. 21. lib. 4. recop.* quibus adjungunt alia forenses, quorum sententias usus non admisit, nec eas in foro receptas video: adiri possunt Parladorius *5. p. §. 3. à num.* 18. Osualdus *lib. 27. comment. c. 3. litt. P*, Vultejus *de judiciis*, *lib. 3. c. 13. ex num.* 106. Nec obstat primum augmentum difficultatis, quia non negamus, cùm capiuntur fructus beneficii ex causa judicati, priùs congruam portionem clerico esse assignandam, ita ut ultra quàm facere possit non condemnetur, ut dicemus *in d. c. Odoardus*. Nec obstat text. *in d. l. spem*, *Cod. quæ res pignori*: cui opponitur Papinianus *in l. commodis*, *ff. de re jud.* ibi: *Commodis præmiorum, quæ propter coronas sacras præstantur condemnato, placuit interdici, & eam pecuniam jure pignoris in causam judicati capi.* Ex quibus constat, stipendia illa, seu commoda, quæ propter coronas sacras præstabantur, ex causa pignoris judicialis capi potuisse: 10 Dissolvitur ratio dubitandi.

tuisse: igitur multò magis ex causa pignoris conventionalis. Pro cujus difficultatis solutione videndum est, quæ sint commoda illa, & in quibus certaminibus propter coronas sacras præstarentur? Et sciendum est, inter spectacula, quæ olim publicè edebantur, populorumque oblectationi deserviebant, eam fuisse differentiam, quod alia ad virtutem formandam, ostendendasque, seu comprobandas vires ederentur; alia verò voluptatis tantùm, seu quæstus causa proponerentur. Prioris generis erant, theathrales ludi, gymnici, seu circenses; posterioris verò scenici, sive musici, de quibus plura scripserunt Budæus, *ad Pandect. in l. athletas 4. ff. de his, qui notantur infam.* Petrus Gregorius *lib. 39. syntagm. c. 5.* Rosinus *lib. 9. antiq. c. 2. & 5.* Paschalius *de coronis, lib. 6.* Mariana *de spectaculis*, Pamelius, Zerda, & Ambianas *ad Tertullianum de spectaculis*, Pancirola *lib. 1. var. c. 4. & 47.* Martinus Delrio *disquisit. magic. lib. 4. q. 4. sect. 2.* Petrus Fab. *integ. lib. agonist.* Mercurial *de arte gymnastica*, Amaya *lib. 3. obs. c. 3.* Bulengerus *in tract. de Circo*. Gymnica certamina, seu circensia, erant quasi meditamenta præliorum, & robur, modumque pugnandi in bello formantia; ideòque similes agones virtutis, gloriæque causa aggrediebantur, *d. l. athletas 4. l. qua actione 7. §. si quis in colluctatione, ff. ad leg. Aquil.* veluti si quis certaret hasta pila, currendo, luctando, vel pugnando, Plato *lib. 7. de legibus*, Luciano ibi: *Decertare docemus, ut labores sufferre assuescant, & simul cedere plagis, ne vulnera aversentur.* Sed cùm Sallustius dicebat *de conjuratione Catilinę in princ.* quod melius sit ingeniis, quàm corporis viribus gloriam quærere, fuerunt quoque certamina in quibus ingenia formabantur ad virtutem litterarum; quapropter loca in academiis iis exercitationibus constituta, gymnasia nuncupantur. Imperatores, & Reges hujusmodi studiorum ludos olim edidisse referunt Gellius *lib. 10. noctium, c. 19.* Vitruvius *lib. 7. de architectura, in prin.* Tacitus *lib. 14. annal.* ex eisque Petrus Gregorius *d. c. 5.* P. Faber *lib. 1. agonist. cap. 25. & 26.* Scenici autem ludi, seu theatrales erant ubi comœdiæ, tragœdiæve recitabantur; mimi, pantomimique diversas personas simulantes theatrales ludos edebant, de quibus egi *in cap. cum decorem, de vita, & honest. cler.*

11 *De ludis Circensibus.* Circensium autem, seu gymnicorum apud Græcos olim celebratissima spectacula fuerunt Olympica, Nemæa, Isthmica, & Pythia, quæ etiam sacra appellabantur. De eorum origine, & auctoribus agunt Strabo *lib. 8. geograph.* Tertullianus *de spectaculis*, Higinus *fabula 74.* Lactant. *lib. 1. de falsa relig. cap. 21.* Horum certaminum meminerunt Ovid. *lib. 1. Metamorph.* ibi:

Neve operis famam possit abolere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomiti serpentis nomine dictos.

Ausonius *in eclog.*

Quatuor antiquos celebravit Achaja ludos,
Cœlicolum duo sunt, & duo festa hominum.
Sacra Jovis, Phœbique, Palæmonis, Archemorique,
Serta quibus pinus, malus, oliva, apium.

Statius *lib. 6. Thebaid.* Hæc certamina tota ferè adstante Græcia magno impendiorum quæstu, & maximo ostentationis apparatu edebantur, fortissimis undique athletis ibi confluentibus, ut referunt D. Chrysostomus *orat. 66. de Gloria*, Plutarchus *in Numa*: certabantque in his spectaculis luctando hasta, pila, seu pugillatu. Silius Italicus *lib. 16.*

Quique armis, ferroque valent, quique arte regendi
Quadrijugos pollent currus, queis vincere planta
Spes est, & studium jaculis impellere ventos,
Adsint, & pulchræ certent de laude coronæ.

Et D. Isidorus *lib. 3. originum, c. 18. & 22.* quinque gymnicorum enumerat species, saltum videlicet, cursum, jactum, pugillatum, atque luctam. Illud tamen notandum est, pugillatum esse ubi manuum, brachiorumque impulsu certabatur; pancratium verò, in quo, & cruribus, & toto corpore certari solebat. P. Faber *d. lib. 1. agonist. c. 10. & 13.* Cælius Rhodiginus *lib. 15. antiq. lect. c. 20.*

12 *De honoribus, & præmiis athletis concessis.* Maxima autem erat victoriæ in his certaminibus partæ dignitas, & coronarum magnum decus; adeò ut olympici certaminis victoribus licuisset signare monetam, ut refert Julius Pollux *lib. 1. c. 12.* illisque concessum fuit, ut in exercitu Regi adstarent. Plutarchus *in vita Lycurgi*, P. Faber *lib. 2. agonist. c. 16.* & qui tribus coronis erant coronati, civilium munerum vacationem assequebantur, *l. un. C. de athletis, lib. 10.* ubi plura Amaya; à tutelaque excusabantur, *l. 6. §. 13.* ibi: *Athletæ habent à tutela excusationem, sed qui sacris certaminibus coronati sunt.* Samuel Petitus *ad ll. Attic. lib. 1. tit. 3. fol. 62.* Palmata etiam, & florida veste conspicui à cæteris distinguebantur. Plin. *lib. 7. c. 47.* triumphalique curru per theatrum transvecti in patriam deducebantur Plinius Junior *lib. 10. epist. 119.* ex eorum numero duces eligebantur. Strabo *lib. 13.* Diodorus Siculus *lib. 12.* illorumque statuas erigi, imaginesque dicari mos erat. Xenophon *lib. 3. memorab.* Lucianus *de imaginibus*. Denique quò major illis accederet majestas, & veneratio, dicti fuerunt Hieronicæ, id est sacrorum certaminum victores; & coronas, quibus ornabantur, dictas fuisse sacras, constat ex *d. l. commodis*, & ex Silio Italico *lib. 14.* ibi:

Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alphæon sacræ portantem signa coronæ.

Texebantur autem coronæ olympicæ ex oleastro. Plinius *lib. 15. c. 4.* Pythię ex lauro. Ovidius suprà relatus. Nemææ ex apio Lucianus *de gymnicis*. Et in omnibus his radiantibus foliis palma signum victoriæ exhibebat. Cassiodorus *lib. 8. variar. epist. 22.* ibi: *Olympicos currus frequens palma nobilitat.* Paschalius *dicto lib. 6. de coronis, c. 16. & 21.* quæ sacræ coronæ adeò evectæ, elatæque in tantum majestatis fuerunt, ut Reges ipsi iis præmiis ornari inter faustos eventus referrent, ut de Philippo Plutarchus refert *in vita Alexandri*: de Archelao Macedoniæ Rege Svetonius *in vita Neronis*. Ad quam certaminum dignitatem respexit Horatius *lib. 1. carminum, od. 1.* ibi:

Sunt quos curriculo pulverem olympicum
Collegisse juvat: metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos.

Nec solùm his honoribus decorabantur, verùm & in vulgaribus, communibusque agonibus constituta erant victoribus pręmia, & commoda pecunia æstimanda, *l. penul. ff. de annuis legat. l. Septitia, ff. de pollicit.* Unde Virg. *lib. 5. Æneid.* dum de his certaminibus agit, ait:

Et palmæ pretium victoribus, armaque, & ostro
Perfusæ vestes, argenti, aurique talenta.

In sacris autem certaminibus nullum certum erat præmiorum commodum ultra coronas, illudque maximum gloriæ, & celebritatis decus constitutum: sed patria ex qua oriundi erant ipsi sacri certaminis victores, illis ex ea die, non qua coronam adepti essent, sed ex qua civitatem ingressi fuerant, stipendia annua, seu commoda annonaria propter sacras coronas præstabat. Plinius Junior *lib. 10. epist. 119.* Tertullianus *in Scorp. c. 6.* ibi: *Nemo tamen agonis præsidem sugillaverit, quòd homines violentiæ objectet, injuriarum actiones extra stadium; sed quantùm labores illi, & cruores, & vibices negotiantur, intendis, coronas scilicet, & gloriam, & dotem, privilegia publica, stipendia civica, imagines, statuas, & quale potest sæculum præstare, de fama æternitatem, de memoria resurrectionem.* De his commodis præmiorum agit Papinianus *in d. l. commodis*, dum docet, his commodis, quæ propter coronas sacras præstantur, posse condemnato interdici, & pecunias illas, seu pensiones ex stipendiis provenientes ex causa judicati capi posse; quæ est vera Papiniani sententia, ut jam notarunt Petrus Faber *lib. 2. agonist. c. 17.* Cujacius *lib. 10. respons. Papin. in eod. textu*, omissa expositione Forcatuli *in Cupidine juris, c. 20.* Nec tunc obstat text. *in d. l. spem, C. quæ res pignori.* Nam omissis solutionibus traditis ab Accursio, Bartolo, Baldo, & Fulgosio *in d. l. spem, & in d. l. stipendia*, Zasio, Aretino, & aliis relatis à Genoa *in conciliat. legum, fol. 484.* respondendum est cum Petro Fabro *d. c. 17.* Papinianum loqui de commodis jam debitis propter coronas adeptas, & pręmia consequuta; Alexandrum verò agere *in d. l. spem*, de spe victoriæ, quæ nondum accidit, & coronę nondum adeptę, pręmiisque nondum acquisitis, quę publicè interest non pignori obligari, ne ab animosa, strenuaque decertatione, ad quam spe præmiorum athletæ alliciuntur, omninò retrahantur, cùm commoda aliis obligata ipsi perlaturi non sint Nisi dicamus cum Cujacio *in recit. ad tit. C. quæ res pignori*, spem illam præmiorum privata pactione pignori dari non posse, *d. leg. spem*: at verò judicis auctoritate pignoris jure in causam judicati capi prohibitum non esse.

Suprà traditis opponi potest text. *in l. trib. 8. ff. de usufr. earum rerum*, in illis verbis. *Si coheredes ex causa fidejussoria convenirent, eos mandati non acturos.* Ex quibus deducitur, fidejussorem solventem pro reo principali, adversus eum actione mandati non rectè agere. Igitur quia fidejussor non tenetur indemnem reddere reum principalem, ut in præsenti textu docetur. Cui difficultati respondendum est, in eo textu hæredes, qui fidejusserunt, & solverunt, non habere regressum actione mandati adversus reum principalem, hoc est legatarium, vel ejus hæredem; quia non ejus mandatu fidejusserunt, sed jussu testatoris; & non propter alienam obligationem, sed propter suam, ut se liberarent legato cautionis sibi à testatore injuncto: quare ut fidejussore, qui in rem suam, vel donandi animo intercesserunt, non habent regressum contra reum principalem; ita nec fidejussores, de quibus in eo textu, ut docuit Cujacius *lib. 17. qq. Papin.* in eo textu. 13 *Exponitur l. tribus 8. ff. de usufructu earum rerum.*

CAPUT

C A P U T III.

Idem *Cantuariensi* à *Archiepiscopo*.

COnstitutus in præsentia nostra dilectus filius noster Magister Stephanus, sua nobis assertione monstravit, quod pro Magistro P. *b* Blesensi Cancellario tuo, tempore Lateran. *c* Concilii ad preces ipsius in 15. marchas *d* sterlingorum legalium, & communium intercessit, quas quoniam usque modò debitor non persolvit, justè plurimas asserit à creditoribus molestias pertulisse, & antiquum debitum plurimum *e* augmentari. Unde quia pro nostro volumus officio providere, ne qui gratiam meruit, pœnam sustineat: f. t. per A. s. p. m. quat. si legitimè de hujusmodi tibi assertione constiterit, præfatum P. ut eum à præscripta intercessione sine dilatione prorsus absolvat, omni gratia, & timore postposito, nullius ap. ob. Ecclesiastica districtione compellas. Quia verò diversa experimenta morborum varia nos compellunt remedia invenire, præsentium significatione injungimus, ut si prælatus P. debitum, vel accessiones fortè negaverit, consuetudine, quæ legi contraria est, non obstante, *f* juramentum calumniæ subire cogatur. Præterea quia difficile foret intercessori testes in Angliam ducere, judicibus Bon. satisdatione idonea à P. accepta, quod ad testes *g* audiendos vadat, vel mittat, infra terminum competentem litteris tuis significes, ut eos vice tua recipiant, examinent, & interrogent diligenter, & depositiones eorum transmittant inclusas, & significent quanta fides testibus, vel instrumentis possit haberi. Cæterum si jamdictus P. citatus præsentiam tuam adire, vel judicio stare contempserit, eum infra triginta dies post harum susceptionem reddas beneficio alienum, & redditus ejus in debitorum *h* solutionem convertas, quousque fuerit debitoribus satisfactum.

N O T Æ.

1 a C*Antuariensi*.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 5. Balduino videlicet II. qui Ecclesiam Cantuar. rexit ex anno 1184. usque ad annum 1196. quem Polyd. Vergilius *lib.* 4. refert inter viros ea tempestate ingenio, & pietate claros. Giraldus apud Uslerium *in epistolis Hiberniæ*, *pag.* 117. vocat eum sanctum, & litteratissimum Archiprælulem: & Harpesfeildus *sect.* 12. *c.* 18. scribit, quod cùm felici vigeret ingenio, egregiè in litteris profecit, evasitque postea in virum tam in aliis disciplinis, quàm in Theologia insigniter doctum, doctrinæque magnitudine, rerum gerendarum prudentia, & singulari eloquentia claruit. Plura de eo refert Richardus Smitheus *in serie Præsulum Cantuar. c.* 8.

2 b *Blesensis*.) Petrus videlicet Blesensis, qui fuit Cancellarius ipsius Balduini II. ut ipse Blesensis fatetur *epist.* 91. ibi: *Confidenter, & sub testimonio plurium dico, me semper dictare litteras solitum citius, quam posset aliquis exarare: ad veritatem, non ad jactantiam dico. Vidit quandoque dominus Cantuariensis, & vos ipsi cum eo, multique alii, me diversis materiis tribus dicere scriptoribus, & uniuscujusque calamo festinanti satisfacere, meque (quod de solo Julio Cæsare scribitur) quartam epistolam dictare, & scribere.* De quo Possevinus *in apparatu*, hæc refert: *Sanè magni animi dotibus vir hic præditus fuit, qui & Archiepiscopatum Neapolitanum tenuit, & Episcopatum Roffensem bis recusavit, & integer vitæ, scelerisque purus, martyrium desideravit. Libertate autem in scribendo usus, ne Regibus quidem tacuit, quæ dicenda essent: & verè Episcopis, & Abbatibus normam vivendi præscripsit.* Baleus *cent.* 13. *c.* 41. ibi: *Petrus Blesensis verè lingua disertus, & eloquens, omnigeno nitidioris doctrinæ honestamento nobilitatur, testis, & præco veridicus, hic perdoctus vir non solum rem, sed etiam nomen transubstantiationis profitetur, sic scribens sermone* 38. *Sacerdotum ministerio panis, & vinum in carnem Christi transubstantiatur.* Et *ep.* 140. ita scribit: *Et ut gratia exempli in uno Sacramento videas abyssum profundissimam, & humano sensui imperceptibilem, pane, & vino transubstantiatis virtute verborum cælestium in corpus, & sanguinem Christi, accidentia, quæ prius ibi fuerant, sine subjecto remanent.* Vera opera tanto ingenio digna in lucem edidit, quæ refert Bellarminus *de scriptoribus Ecclesiæ*, *verbo Petrus Blesensis*: & nuper edita sunt anno 1667. cum notis Joannis Busei.

c *Lateranensis Concilii.*) Celebrati temporibus Alexandri III. cum interfuit ipse Petrus Blesensis, & hac occasione forsan iter faciens per Bononiam, mutuam pecuniam ibi accepit.

d *Sterlingorum.*) Genus est peculiaris monetæ Anglorum, ut refert Polydor. Vergilius *lib.* 17. *histor. Angliæ.*

3 e *Plurimum augmentari.*) Ex his verbis deducitur fidejussorem teneri non solùm in sortem principalem, pro qua fidejussit, verùm & ad usuras, & similes accessiones, ita ut si reus principalis moram fecerit in solvendo id quod promisit, & ita obligatio ejus augeatur, veluti in contractibus bonæ fidei, in quibus usuræ ex mora debentur, *l.* 3. *C. depositi*, *l. curavit* 5. *de action. empti*, *l. qui per collusionem* 49. *ff. eodem*: vel si in contractibus stricti juris pœna promissa sit, tenebitur fidejussor ad usuras, & in his contractibus ad pœnam: probant textus *in l. etiam* 3. *C. de fidejuss. tut. l. si mandato* 8. *C. quod cum eo*, *l. initio* 5. *C. de pactis inter emptor. l. fidejussorio*, *C. de fidejuss. l. quæro* 54. *ff. locati*, *l. si quis* 24. §. 1. *ff. de usur. l.* 1. *ff. Bellissimè*, *l. penult. ff. ut legatorum nomine*, *l. si postea* 10. *ff. rem pupilli*, *l.* 2. §. *penult. ff. de administr. rerum*, *l. amissi* 52. *l. si quis pro eo* 56. §. *si nummos*, *l. fidejussores* 58. *ff. de fidejuss. l. si servum* 91. §. *nunc*, *ff. de verb. oblig. l. Latinus*, *ff. de jurisdict.* ut contingit in pignore accepto, *l.* 11. §. 3. *ff. de pignorat. act.* nisi pœna commissa sit ex facto ipsius rei, *l. ult. ff. de jurejur.* veluti Magistratus, pro quo quis fidejussit; nam si pœna ex ejus facto committatur, fidejussor non tenetur, *l. fidejussores* 68. *ff. hoc tit. juncta l.* 1. *C. de peric. eorum qui pro magistr. lib.* 11. *l.* 1. *ff. de magistr. conven. l.* 2. §. *ult. l. libertus* 17. §. *ult. ff. ad municip. l.* 2. *C. ad Turpil.* Sed tunc obstat, quod fidejussor non censetur acceptus, nisi in id, quod contractus tempore debiturum erat, *l. retentionem*, *C. de usuris*: sed tunc usuræ, & similes accessiones non debebantur: ergo nec ad eas tenetur fidejussor, præcipuè cùm mora sua cuilibet nocere debeat, *l. in condemnationem* 173. §. *Unicuique*, *ff. de reg. jur.* Quare nec mora fidejussoris reo principali nocet, nec mora rei principalis fidejussori, *l. si pupillus* 127. *juncta l. cum filius* 49. §. 1. *ff. de verb. oblig. l. si libertus* 44. *ff. de oper. libert.* nisi ad perpetuandam obligationem; quia cùm per moram perpetuetur obligatio principalis, perpetuatur & accessoria, *l. si a colono* 58. §. 1. *ff. hoc tit. d. l. si quis* 24. §. 1. *ff. de usuris*, *l. cum filius* 44. *leg. mora* 88. *ff. de verb. oblig.* quod provenit ex natura obligationis fidejussoriæ; nam cùm pendeat à principali, necessariò perpetuata principali, perpetuatur & accessoria; quod non contingit in usuris, quæ non debentur ex principali obligatione, sed veniunt officio judicis, ut probat doctè Arnoldus Vinnius *lib.* 2. *c.* 10. *per totum*, *in select.* Pro hujus difficultatis solutione communiter discrimen constituunt Heringius *de fidejuss. c.* 24. *n.* 152. Cujacius *lib.* 3. *ad Afric. in l. centum*, *ff. de eo quod certo*, & *lib.* 28. *qq. Pauli in l. Stichum* 95. *ff. de solut.* Leothardus *de usuris*, *q.* 20. *n.* 16. Vinnius *ubi suprà*, inter eum casum, in quo fidejussor accipitur in omnem causam; & inter eum, in quo simpliciter tantùm ad certam summam recipitur. Primo casu etiam ad usuras, & similes accessiones tenetur, quia ut dicitur *in l. si quis* 56. §. 2. *hoc tit.* in omnem causam acceptus videtur. Secundo verò casu nec etiam propter moram rei principalis in majorem summam tenetur, quia ejus obligatio augeri non potest contra fidejussoris mentem, & voluntatem: quando verò dicatur fidejussor in omnem causam acceptus, examinant Vinnius *ubi suprà*, Cujacius & Donellus *in l. centum*, *ff. de eo quod certo*: ubi exponunt difficilem textum *in l. quæro*, *ff. locati*. In præsenti textu certum est, acceptum fidejussorem fuisse in omnem causam; non tamen inde accipias relata verba de usuris, quæ jure Pontificio nec in contractibus bonæ fidei ex mora veniunt; sed de pœna, & similibus accessionibus: unde infra ait Pontifex *debitum, vel accessiones*; numquam tamen dixit usuras, quæ hoc jure regulariter semper improbantur.

f *Juramentum calumniæ.*) De quo egi suprà *in titulo de juramento calumniæ.*

g *Audiendos vadat.*) Hæc verba exposui *in cap. in nomine, de test.*

h *Solutionem.*) Juxta adducta in proximo commentario.

C O M M E N T A R I U M.

EX hac Lucii III. epistola sequens deducitur assertio: *Compellitur debitor principalis, qui per tempus cessavit* 4 Conclusio traditur & probatur.

Digitized by Google

savis in solutione, unde fidejussor molestatur, ipsum liberare. Probant eam textus in c. fin. hoc tit. l. Lucius 38. §. 1. ff. mandati, l. si ab arbitrio 10. ff. ex causa, ff. qui satisd. cog. l. si is à quo, §. semel, juncta l. planè, sequenti, ff. ut in possess. legat. l. in omnibus, ff. de judiciis, leg. si creditores 31. ff. de privil. credit. l. 14. tit. 12. part. 2. Illustrant ultra congestos à Barbosa & Garanna hic, Gaillus lib. 2. observ. c. 29. n. 2. Cencius de cens. p. 7. art. 4. n. 7. D. Joan. de Larrea decis. 93. per totam, Heringius de fidejuss. c. 25. n. 33. Cujacius, & Donellus in l. 10. C. mandati, Gibalinus de usuris lib. 4. c. 6. articulo 15. Vinnius lib. 2. select. c. ultimo, Phoebo decis. 180.

5 Traditur dubitandi ratio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Fidejussor antequam solvat, non potest actione mandati agere contra reum principalem, l. si pro eo 10. C. mandati: nam cui mandatum est ut fidejubeat, mandatum creditur ut solvat, l. indebitam, ff. de condict. indeb. l. 1. C. de dolo. Unde si jubeat testator hæredi, ut pro aliquo fidejubeat, & hæres solvat, actionem mandati non habet, quasi patria hæc sint, *sponde*, & *solve*, ut in l. tribus 8. ff. de usufr. ear. rer. Et ita dum fidejussor non solvit, mandatum adimplere, & perficere non videtur, ac per consequens non potest intendere actionem mandati contra ipsum reum principalem, ut à fidejussione liberetur, l. si mandatu 45. §. sed si mandatu, ff. mandati, d. l. indebitam. Nec etiam poterit petere fidejussor, ut ex integro satisdatio detur, l. si is à quo 3. §. si semel, ff. ut in possess. etiamsi cautionem in idoneam à principio datam esse dicat, l. 3. ff. de fidesu. l. inter, §. abesse, ff. mandati, l. 1. §. illud, vers. Item quæritur, ff. de separat. pluribus relatis probat Felicianus de censibus t. p. lib. 1. c. 7. n. 17. & lib. 3. c. 9. n. 9. Igitur in præsenti specie nullo modo poterat fidejussor agere contra reum principalem, ut ab obligatione fidejussoria liberaretur.

6 Traditur pars decidendi. Quâ difficultate non obstante verum est, certis in casibus licere fidejussori agere contra debitorem, ut eum à fidejussione liberet, quos refert Gregorius in cap. finali, hoc tit. Inter eos & Ille refertur, videlicet si debitor morosè persistit in obligatione, passusque est fidejussorem molestari quantum verò tempus desideretur, ut dici possit debitorem diu in solutione cessasse, arbitrio judicis relinquitur, ut ex dicta l. Lucius 38. §. 1. docent Menochius de arbitr. casu 41. n. 4. Gomezius lib. 2. variar. c. 13. nu. 10. Osualdus ad Donellum lib. 13. c. 13. littera E, Heringius de fidejuss. c. 25. n. 33. nam licèt verbo *diu*, utatur ibi Consultus, quod decem annorum spatium importat, l. fideicommissum 16. §. Aristo, ff. qui & à quibus, l. si dutur ua, ff. de legib. juncto Donello lib. 5. comment. c. 10. Osualdus littera F; aliquando tamen minus tempus demonstrat, ut biennium in leg. cùm dominis 6. ff. locati; quinquennium in l. 3. §. 2. ff. de re milit. & minus tempus in l. 1. §. largius, ff. de success. edict. l. 3. C. de execut. rei judic. l. 1. C. de patria potest. l. non distinguemus 32. §. si aliter, ff. de receptis. Ex quibus, & aliis apertè constat, verbum *diu*, ad minus tempus quam decennium referendum esse, & in terminis probari videtur in l. 14. tit. 12. p. 5. notarunt Valascus consult. 36. n. 1. Larrea decis. 93. n. 6. In censibus autem, & aliis annuis redditibus, qui tractum habent successivum, præsens assertio non procedit, quia imputari non potest debitori, cur eos non redimat, ut docuerunt Rodriguez de annuis reddit. lib. 2. q. 13. n. 18. nisi debitor cœperit facultatibus labi, & ad inopiam vergat: nam tunc etiam in contractibus censualibus beneficium hoc fidejussori competit; ut ex Peguera decis. 192. & aliis resolvit Cencius de censibus, p. 2. c. 7. art. 4. n. 7. Licèt enim fidejussor debitoris census videatur respicere perpetuitatem, quousque census redimatur; de novo tamen superveniente jactura bonorum, novum etiam auxilium præstandum est. Et præsentis assertionis magna ratio est; nam in fidejussoria obligatione non videtur actum, ut fidejussor perpetuò obligatus sit, sed post justum tempus eximatur; & indemnis reddatur: neque æquum est eum, qui amici officium exhibuit, retineri in perpetua obligatione à qua possit amicus eum liberare solvendo pecuniam debitam, l. si mora 9. juncta l. si constante, §. penult. ff. solut. matr. l. si quis bina 4. §. ult. ff. de periculo & commodo. Rectè ergo cùm in præsenti specie ob moram debitoris in solutione fidejussor inquietaretur. decrevit Lucius III. reum principalem cogendum esse per subtractionem fructuum sui beneficii fidejussorem indemnem reddere, ne fidejubendi officium illi damnosum esset, contra textum in l. si servus, §. quod verò, ff. de furtis, l. ex mandati, l. sed & si 7. ff. quemad. testam.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam etsi regulariter verùm sit, non posse fidejussorem petere, ut 7 Dissolvitur dubitandi ratio.
reus principalis illum liberet, aut nova cautio illi præstetur, tamen justis ex causis intervenientibus, quæ in præsenti textu, & in cap. fin. hoc tit. referuntur, contrarium dicendum est, ex juribus supra relatis; quemadmodum licèt fidejussor mandatum solvendi susceperit, leg. indebitam, ff. de condict. indeb. hoc tamen implere, & præstare debet, dum illi officium fidejubendi damnosum non sit, d. l. si servus, §. quod verò; ita & si justam causam habeat, veluti quia molestatur, ut in præsenti specie, rectè agit, ut à fidejussione liberetur. Donellus in d. leg. si quis pro eo 10. Cod. de fidejus.

C A P U T IV.

Innocent. III. *In Concilio a Lateran.*

Quod quibusdam religiosis à Sede Apostolica est prohibitum, volumus, & mandamus ad universos extendi, ne quis videlicet religiosus absque *b* majoris partis Capituli, & Abbatis sui licentia pro alio fidejubeat, vel ab aliquo pecuniam mutuam accipiat ultra summam communi providentia constitutam: alioquin non teneatur conventus pro his aliquatenus respondere, nisi fortè in utilitatem *c* domus ipsius manifestè constiterit redundasse. Et qui contra istud statutum venire præsumpserit, graviori disciplinæ subdatur.

N O T Æ.

a *Lateran.*) Generali videlicet, sub Innocent. III. celebrato, ubi cap. 59. & in cap. unic. hoc tit. in 4. collect. refertur hic textus, de quo Concilio nonnulla notavi in cap. 1. de summa Trinit.

b *Majoris partis.*) Quæ etiam desideratur in qualibet alienatione rerum Ecclesiæ, juxta adducta in cap. 1. de his quæ fiunt à major.

1 c *In utilitatem domus.*) Ex his verbis deducunt Fachineus lib. 2. controv. c. 77. Pinel. in l. 2. C. de rescind. num. 69. quod quando Prælatus cum debita solemnitate mutuam pecuniam accepit, etsi non probetur eam conversam fuisse in ejus utilitatem, tenetur Ecclesia eam solvere. Sed contrarium, immò non teneri Ecclesiam ex mutuo à Prælato simul cum Capitulo accepto, nisi probatum fuerit, pecuniam versam esse in ejus utilitatem, docuerunt plures congesti à Barbosa in collect. & select. ad hunc textum, Hermosilla in l. 3. tit. 1. glos. 2. part. 5. in qua opinionum varietate placuit distinctio P. Molinæ tom. 2. de justitia, disp. 300. quem sequuntur plures congesti ab Hermosilla ubi proximè, & noviter Gibalinus lib. 1. de usur. c. 3. art. 2. n. 5. videlicet, ut si ad mutuum solvendum alienanda sint immobilia, aut mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, incumbat creditori onus probandi, tale mutuum cessisse in utilitatem Ecclesiæ; quia talia bona nequeunt alienari sine debita solemnitate. Si verò ad mutui accepti solutionem sufficiant alia bona mobilia, non est necessariò probanda prædicta utilitas Ecclesiæ. Quando tamen pecunia dicatur versa in Ecclesiæ utilitatem, exponit Gibalinus ubi suprà.

C O M M E N T A R I U M.

Quidam sunt fidejussores, qui variis ex causis ex fidejussione efficaciter non obligantur, qui non idonei dicuntur in l. 3. ff. de fidejuss. l. 1. & 2. ff. qui satisd. l. 1. ff. si quis in jus vocatus. Et in primis jure civili attento omnes personæ, quæ stipulari non poterant, veluti mutus, infans, & similes, qui solemnia stipulationis verba proferre non poterant, nec ut fidejussores poterant intercedere, l. Græcè 8. ff. l. blanditur 52. C. hoc tit. Hodie tamen attenta lege 2. tit. 18. lib. 5. recopil. omnes illi fidejussores dari possunt, si consensum, conceptumque suum exprimere possint, ut docent Gregorius Lopez in l. 6. tit. 12. partit. 5. Padilla in l. promissis, n. 5. C. de transact. Pacladorius lib. 2. rerum quotid. c. 3. n. 22. Azevedus in d. l. 2. nu. 59. Matienzus glos. 3. n. ult. Infans verò, prodigus, furiosus, & similes, qui ex contractibus efficaciter non obligantur, nec ex fidejussione tenentur. Deinde idonei fidejussores non sunt minores, qui licèt stricto jure efficaciter teneantur, ut agnoscunt Gomez lib. 2. var. c. 13. n. 18. Barbosa in l. 1. C. de fil. famil. tamen non sunt idonei, l. de die 8. §. 1. ff. qui satisdar. cog. l. sed & si 7. §. non solum 3. ff. de minor. l. 3. l. si Titius 48. ff. hoc tit. l. 1. C. de fil. famil. Cùm enim fidejussio per se damnosa 2

Digitized by Google

nosa sit, ut suprà probavi *in c. 1.* creditur minorem in ea fuisse circumscriptum, & ita facilè ipse restituitur adversus fidejussionem, ut probant Heringius *de fidejuss. c. 1. n. 46. & c. 7. ex n.* 82. Pirrus Maurus *eod. tr. 2. p. sect.* 8. *c.* 15. latè Noguerol *alleg.* 34. Fontanel. *de pactis nupt. clausf.* 4. *glos.* 8. *part.* 3. *num.* 28. Barbosa *ubi suprà*, Molina *de justitia, tr.* 1. *disp.* 504. *n.* 25. nisi minor fidejusserit in rem propriam, idest in proprio negotio, ut in utilitatem suam fidejussio vertatur, *d. l. de die* 8. §. 1. vel si minor majorem se dixerit in fidejubendo, & ita deceperit creditorem, *ex authent. sacramenta*, *C. si adversus vendit.* quod latè exponit Noguerol *ubi proximè*: vel si in causa pia intervenerit, veluti ut patrem captivum redimat, aut in carcere detentum liberet, *authent. si captivi*, *C. de Episc. & cleric.* Noguerol *suprà*, *n.* 7. Barbosa *n.* 3. & 4. Quare meritò Papinianus *in l. si Titius* 48. *ff. hoc tit.* dixit hoc beneficium in incerto esse, quia his exceptionibus, & aliis limitatur. Nec etiam fœminæ, & clerici licitè, & efficaciter fidejussores intercedunt, ut probavit *in c. 1. hoc tit. & in c. ex rescripto, de jurejur.* Etiam milites armatæ militiæ, qui in castris degunt, stipendiaque merent, idonei fidejussores non sunt, nisi in negotium proprium interveniant, *dicta l. de die* 8. §. 1. *ff. qui satisd. l. milites* 31. *C. locati*, *l.* 2. *tit.* 12. *partit.* 5. ubi duas rationes assignat Alphonsus noster illis verbis: *Porque no se embargue el servicio de el Rey, y porque los hombres no pudieran aver derecho de ellos tambien, y tan legeramente, como de los otros.* Incutit enim terrorem cingulum militare, ut probat Juvenalis, sive quivis auctor est, *satyr.* 16. notarunt Eringius *dicto c.* 7. *n.* 160. Pirrus *d. sect.* 8. *c.* 4. Gomez *d. c.* 13. *n.* 10. quod procedit in militibus in expeditione ipsa occupatis, qui castra sequuntur, & stipendia merent; non verò in illis, qui parati sunt ad bellum, vulgò dicimus terciados y quintados; quia illi ex fidejussione efficaciter obligantur, ut docent Gregorius Lopez *in d. l.* 2. *glos.* 1. Gamma *decis.* 365. *per totam*, ubi Flores de Mena.

Succedunt filiifamilias, & servi, circa quos sciendum est, quod cùm filiusfamilias integrum caput in civitate habeat, *l. nam civium* 4. *ff. de his qui sunt sui, vel alieni*, *l. ille à quo* 13. §. *ult. cum l. sequent. ff. ad Trebell.* & obligari possit ex quibuscunque causis, non minùs quàm pater, *l. si quis cum filio* 44. *ff. de pecul. l. tam ex contractibus* 57. *ff. de judiciis*, *l. si prædia* 58. *in fine*, *ff. de donat. inter*, *l. cum filius* 39. *ff. de obl. & act.* nulla est ratio cur de fidejussione efficaciter non obligetur: sed ob bonorum defectum illum non esse idoneum fidejussorem, dicitur *in leg.* 3. *ff. hoc tit.* nec in necessariis fidejussionibus esse admittendum, nisi cùm alii etiam non idonei admittuntur, veluti in specie textus *in l.* 2. §. *quod ait* 3. *juncta leg. sequenti*, *ff. qui satisd. cog.* unde si in aliis causis intercedat, tenet obligatio, *l. nulla* 5. *C. quod cum eo*, *leg. item* 7. *in princip. ff. ad Macedon.* nisi per fraudem intercedat filius, qui ut talis tanquam principalis obligari non poterat, ut dicitur in §. 1. ejusdem legis: idemque de mandato docetur *in l. si verò* 12. §. *idem* 4. *ff. mandati:* quare sui juris factus tenetur ex bonis propriis solvere, *l. si dubitet* 10. §. *filius*, *ff. hoc tit.* & dum est in sacris paternis, tenetur ex bonis castrensibus, vel quasi, seu aliis ad eum spectantibus solvere, *d. l.* 10. §. *filius:* & ita solvens actionem mandati habet contra reum principalem, non directam, sed utilem, quia directam patri acquisivit, in cujus potestate erat tempore quo contraxit, *l. si verò* 12. §. *filio*, *ff. mandati*, *l. quædam* 46. *in fine*, *ff. de hæred. instit.* ubi Cujacius *tr.* 2. *ad Afric.* Revardus *in l. quæ* 17. *ff. de reg. jur.* Gothofredus *in l. filius* 76. *ff. de verb. obl.* immò etsi non fidejubeat ex causa peculiari, nec ex re patris, sed ex quacumque alia, *l.* 3. §. *sed si filius* 9. *ff. de peculio.* Potest etiam filiusfamilias pro patre reo principali efficaciter fidejubere, *l.* 1. *C. de filiofamil. minor. l. si ex alio* 9. *C. quod cum eo*, *l. si paternam* 8. *C. ad Vellejanum*, *l. filius* 8. *C. hoc tit. l. si dubitet* 10. §. *filius*, *ff. eod.* ubi referuntur effectus similis fidejussionis. Et licèt vulgò hæsitetur, quomodo filius pro patre intercedere possit, cum juris censura una eademque persona cum eo credatur, *l. ultima*, *C. de impuber.* & nemo apud seipsum, vel pro seipso fidejubere possit, *l. hæres* 21. §. *servo* 2. *l. Gravius* 71. *ff. de fidejus.* in promptu solutio est; siquidem filius in his, quæ ad patrem pertinent, & sunt correlativa inter utrumque, censetur cum eo una, eademque persona: sed in his, quæ spectant ad extraneos habetur, prout est, pro diversa persona; & ideò apud extraneum obligatur, in judicium trahitur, & cætera agit, aut patitur, tanquam paterfamilias; & ita potest pro patre apud extraneum fidejubere, non verò pro extraneo apud patrem, argumento legis *Imperator* 50. *ff. ad Trebel.* Non idem dicendum est in servo; si enim extra causam fidejubeat peculiarem, & extra rem domini, inutilis fidejussio est. Differentiam inter utramque personam notavit Ulpianus *in d. l.* 3. §. *filius* 5. §. *Julianus* 6. & §. *sed si filius* 9. *ff. de peculio:* quam comprobant textus *in l.* 3. *l. sed et si* 20. *juncta l. servus*, *antecedenti*: & à contrario sensu, *l. hæres* 21. §. *servus* 21. *hoc tit. l. de die* 8. *l. si servus* 2. *ff. qui satisd. cog. l. in persona* 30. §. 1. *ff. de pactis*: in cujus differentiæ ratione reddenda non consentiunt Interpretes, omissis traditis ab Heringio *d. c.* 7. *n.* 292. Veram assignavit D. Josephus de Retes *de fidejussoribus c.* 5. *n.* 20. supponit enim perdoctus vir, differentiam hanc non placuisse tam Sabinianis, quàm Proculejanis; immò & Sabinianorum sententia tantùm differentiam illam obtinuisse, quia Proculejani nullum inter filium & servum discrimen constituissent. Et licèt sententia Proculejanorum juri consona sit, differentia tamen Sabinianorum magis accedit respectui pudoris, & verecundiæ paternæ; erat enim indecens, ut saltem peculio tenus, cujus administrationem filio permiserat, pater recusaret implere fidem à filio promissam in fidejussione; pudorem enim filii in patrem reflectimus, ut pudorem patris in filium, argumento legis *isti quidem* 8. *de eo quod metus*, *l. quamvis* 20. *ff. solut. matrim.* quæ ratio in servo erga dominum non militat; fides enim servi nulla, aut fluxa est; & ejus persona, si ita dici potest, omnium est vilissima; juris Romani censura. Hac ergo forsan ratione ait laudatus Præceptor, quod Sabiniani fidejussionis servilis extra causam peculiarem factæ nullam curam habuerunt, sed fidejussionem filii voluerunt patrem obligare peculio tenus, ex quacumque causa fidejussisset: à quibus imbutus Julianus, qui ejusdem scholæ fuit, *l.* 2. *in fine*, *ff. de orig. jur.* respondit *in d. l.* 3. §. *filius* 5. *cum seqq.* eam differentiam quæ in fidejussione datur, dari etiam in obligatione mandati, si servus, vel filius extra causam peculiarem rem domini mandaverint; mandatum enim filii patrem onerat, sed mandatum servi non onerat dominum. Nec obstat textus *in l. si servi* 42. *ff. de negot. gestis*, ubi actio de peculio ex mandato servi in dominum competit; quia accipiendus est juxta propositam differentiam, quando ex re domini, vel propter negotium peculiare servus mandavit. Idem dicendum esse in compromisso, & in juramento delato à servo, vel filio, doctè probat ipse præceptor *num.* 20.

Tandem monachi, qui nec velle, nec nolle habent, *cap. dilectus* 27. *de elect. in* 6. *cap.* 2. *de testam. eod. libro*, *cap. non dicatis* 12. *quæst.* 1. ideòque servis æquiparantur, licèt minùs orthodoxè, à Duareno *ad titul. de condict. indeb. cap.* 6. Osualdo *lib.* 17. *Donelli*, *cap.* 20. *littera A*, non aliter ex fidejussione obligantur, quàm accedente superioris consensu, & licentia majoris partis Capituli *l.* 2. *tit.* 12. *p.* 5. quo casu procedit textus *in cap. ex rescripto* 9. *de jurejur.* docuerunt plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 1. *juris eccles. cap.* 43. *num.* 58. quibus addendi plures congesti à Tamburino *tom.* 3. *de jure Abbat. disp.* 3. *quæst.* 6. *num.* 35. Diana *p.* 11. *tract.* 4. *resol.* 31. Heringius *de fidejus. cap.* 7. *num.* 43. Pirrus Maurus *eod. tract. sect.* 8. *quæst.* 11. nam monachi quid proprium non habent, *cap. cùm inter*, *de statu monach.* nec res monasterii distrahere possunt: quare non est unde consistat obligatio, & ideò ipso jure fidejussio nulla est, cùm persona, nec bona adsint, in quibus consistere possit, ut de servis proximè diximus.

C A P U T V.

a Gregorius IX.

EUm, pro quo te fidejussorem obligasti, si diù in debiti solutione cessavit, aut dissipare bona cœpit, seu super hoc condemnatus fuisti, jure poteris convenire, ut te à fidejussione debeat liberare.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *Gregorius.*) Qui præsentem constitutionem deprompsit partim *ex leg. Lucius* 38. §. 1. *ff. mandati*, partim *ex l. fidejussio* 10. *C. de fidejussor. leg. fidejussor* 45. *ff. hoc tit.* ut notavit Cujacius *in cap.* 3. *hoc tit.* In præsenti ergo Gregorius tres casus proponit, & exponit, in quibus fidejussor agere potest contra reum principalem, ut eum ab obligatione liberet, antequam pro eo satisfaciat. Primus est, cùm debitor morosè diu in solutione cessavit, quem exposui suprà *in cap.* 3. Secundus est, si debitor cœpit labi facultatibus, & ad inopiam vergat; justa enim causa evitandi periculum adest, si debitor bona dissipet; *l. fidejussor* 10. §. 1. *C. hoc tit.* quod etiam procedere tam in contractibus bonæ fidei, quàm stricti juris, contra Glossam, Alciatum, Cujacium, & alios probat nonnullis relatis Petrus Barbosa *in leg. in omnibus* 12. *de judiciis*, qui probat contra Castrensem, ut etiamsi paupertas, vel jactura bonorum, non culpa debitoris, sed casu fortuito supervenerit, adhuc debitor cogatur fidejussorem ab obligatione eximere, & meritò; nam si medio tempore reus, aut fidejussor labatur facultatibus, debitori etiam succurritur, *l.* 10. *in fine*, *ff. qui satisd. cog. l.* 4. *ff. ut in possess. legat. l.* 4. *ff. de prætor. stipul. l.* 41. *ff. de petit. hæredit. leg.* 14. §. 2. *ff. de constit. pecun. l.* 5. *Cod. de sponsalib.* sed si jam lapsus erat facultatibus reus cùm fidejussor intercessit, non succurritur fidejussori, nec potest agere, ut à fidejussione liberetur, *l. si is à quo*, *ff. ut in possess.* ut contingit in creditore, qui fidejussores pauperes accepit, qui non potest alios petere, *l.* 3. *ff. hoc tit. l.* 1. §. *illud*, *ff. de separat.* licèt in marito vergente ad inopiam favore dotis contrarium observetur, *leg. divortio* 22. §. *si mulier*, *ff. solut. matrim.* Ne enim indotata remaneat uxor, maritus cogitur, etsi jam tempore contracti matrimonii cœpisset facultatibus labi, novam securitatem dare: Si ergo reus principalis cœperit bona dissipare, facultatibusque labi, potest fidejussor agere ante solutionem ad indemnitatem, seu ut ab obligatione liberetur. Nec contrarium probat textus *in l. ultima*, *ff. de contraria actione tutelæ*, ibi: *Si tutor pro pupillo se obligavit, habet contrariam actionem, & antequam solvat.* Ex quibus verbis deducitur, fidejussorem semper posse agere, & antequam solvat: ergo sive cœperit facultatibus labi reus principalis, sive non semper fidejussor ante solutionem agere potest. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est cum Cujacio *lib.* 2. *observ. cap.* 26. tutorem pro pupillo duplici modo obligari posse. Primò citra novationem, fidejubendo, seu constituendo se soluturum finito tutelæ officio, cùm ipse à tutoribus pupillaribus conveniri non possit; nec ipse ante solutionem etiam rectè agit contraria tutelæ actione, *l.* 5. *ff. quando ex facto tutoris*, *l. tutor* 28. *ff. de administr. tut. l. cum quidam*, *Cod. eod. tit. l. ultima*, §. *ultim. ff. ut legatorum nomine*, ut regulariter in aliis fidejussoribus contingit. Secundo modo obligari potest tutor pro pupillo novatione facta, & in se translata obligatione; quo casu cùm statim ipse posset conveniri, etiam contrario judicio tutelæ agere valet, ut liberetur, exemplo curatoris Reipublicæ, qui si administrationis tempore se obligavit novatione facta post depositum officium, conveniri potest statim, atque ideò etiam antequam solvat, in Rempublicam agere potest, *l.* 3. §. *in eum*, *ff. de administrat. rerum*; quo casu procedit textus *in d. l. ult.* docuit Cujacius *ubi proximè*.

2 Exponitur l. si fidejussor 26. ff. de pignor.

Secundò obstat textus *in l. fidejussor* 26. *ff. de pignor.* ubi cùm debitor principalis magno ære alieno obstrictus esset, fidejussor non egit ad indemnitatem, ut securus redderetur, sed potiùs impetravit à potestate, ut pignora debiti causa traderentur, ut satisfacere posset creditoribus: & cùm ipsis rebus traditis adhuc creditoribus non satisfecisset, hæres debitoris principalis paratus satisfacere petiit sibi pignora restitui. Et Consultus Modestinus respondit, pignora à fidejussore restituenda esse hæredi debitoris. Quod quidem Modestini responsum difficile valde est ex sequentibus. Primò dum supponit, fidejussorem potiùs pignorum dominium impetrasse, quàm petiisse, ut ab obligatione liberaretur, cùm debitor principalis cœpisset facultatibus labi: ergo quia nec eo casu agere fidejussor ad indemnitatem potest. Secundò dum etiam supponit fidejussorem dominium pignorum impetrasse à Potestate, cùm tantùm Princeps eo casu dominium concedere possit, *l. eleganter*, *ff. de pignorat. actione*, *leg. debitor* 59. *ff. ad Trebel. l. si is qui in aliena*, §. *penult. & ult. ff. de acquir. rer. domin. l.* 1. 2. & 3. *C. de jure domin. impetr.* Tertiò, quia eo casu post addictum pignus creditori competebat debitori jure antiquo annus, hodie biennium ad luitionem pignoris, *l.* 3. *C. de jure domin. impetr. d. leg. si is qui* 63. *de acquir. rer. domin.* Sed ut suo ordine his difficultatibus satisfaciamus, primæ respondendum est, in ea specie reum principalem jam tempore fidejussoriæ obligationis fuisse magno ære alieno gravatum, non autem fuisse postea facultatibus lapsum; quod facilè suadetur si observemus: creditorem non solùm fidejussorem accepisse, verùm & pignora. Unde cùm ipse posteà non cœpisset bona dilapidare, non poterat fidejussor beneficio præsentis textus uti, sed potiùs pignorum dominium impetrare. Secundæ difficultati, ut satisfaciat Cujacius in eo textu, *lib.* 4. *resp. Modest.* pro illis verbis, *impetravit à Potestate*, legit; *impetravit à Principe*. Sed ut eruditè probat Merillus *lib.* 3. ex Cujacio *cap.* 13. mendum hoc minus necessarium est, quia Princeps verbo Potestatis plerumque comprehenditur, & significatur, ut apud D. Matthæum *c.* 8. ibi: *Nam & ego sub potestate constitutus*, idest sub Cæsare. Tertiæ taudem difficultati respondendum est quod cùm pietatis intuitu permittatur ipsi debitori intra annum pretio oblato pignus luere, & beneficium hoc sit personale, non transit ad hæredes ipsius debitoris: quare si fidejussor in specie textus *in d. l.* 26. creditoribus satisfecisset, hæredes debitoris audiendi non erant; sed quia fidejussor creditori non satisfaciebat, ideò pignora in eo casu hæredibus debitoris restitui jubentur: docent Cujacius, & Merillus *ubi suprà*.

Tertius casus contingit, si jam condemnatus fuit fidejussor, licèt nondum solverit creditori; nam justam causam timoris habet, *d. l. Lucius* 38. §. 1. *l. si mandatu* 45. §. *sed si mandavero*, *ff. mandati*, *leg. fidejussor* 45. *ff. hoc tit.* 3 non enim cogitur pati detrusionem in carcerem, vel cedere bonis; & ignoscendum est ei, si in tempus parcat pudori suo, *l. Quintus* 48. *ff. hoc tit. leg.* 1. *C. qui bonis cedere*: optimè Donellus *in l.* 10. *num.* 6. *C. mandati*, & *lib.* 13. *comment. cap.* 13. per sententiam enim condemnatus jam est de proximo soluturus, & ita habet statim actionem mandati; ad quem casum refert textum *in leg. si ei cui* 11. *ff. mandati*, Faber *in ejus rationali*; licèt in materia evictionis res non dicatur evicta per sententiam, nisi sententia executioni mandata sit. Rectè autem Scævola *in d. l. fidejussor* 45. docuit hoc casu indemnem præstare fidejussorem, ad officium judicis pertinere, quia cùm ante solutionem fidejussoris non adimpleatur mandatum, non potest agi actione mandati directa, sed utili, ut docent Donellus *d. cap.* 13. *vers. secunda*, Bobadilla *lib.* 5. *polit. cap.* 1. *num.* 86. Villadiego *in forma libellandi*, *num.* 130. Barbosa *in præsenti*, *num.* 8. licèt non me lateat, dari nonnullos casus, in quibus fidejussor ex speciali ratione antequam solvat actione mandati agere possit, ut *in l. si procuratorem* 8. §. *penult. vers. sed & si ita*, *l. idem* 10. §. *& Papinianus*, *l. si verò* 12. §. *si adolescens*, *l. si quis* 27. §. *qui mandatum*, *l. si is qui* 50. *ff. mandati*, *l. Lucius* 24. *ff. hoc tit.*

His tribus casibus in præsenti à nostro Gregorio relatis alios quatuordecim adjungit Menochius *d. casu* 51. & nonnullos Antonius Gomez *variar. cap.* 13. *num.* 10. Christineus *tom.* 1. *decis.* 138. Barbosa *hic*, *num.* 12. quos sigillatim disputare instituti nostri non est; ille tamen apud omnes receptus videtur, videlicet, si ab initio fidejussor ad tempus, idest ad duos annos, obligetur, & postea terminus obligationis principalis prorogetur inscio fidejussore, omninò eum in futurum non obstringi, in præteritum verò, seu respectu obligationis, pro qua intercessit, illum efficaciter obligatum manere. Exemplum ponit Matthæus Coletus *de processu executivo cap.* 10. *num.* 310. cùm quis fidejussit pro officiali, & rationibus ejus in annum; sed expleto eo officium prorogatum fuit, inconsulto fidejussore; quo casu dicimus fidejussorem teneri quidem, sed tantùm de periculo prioris anni, quo solo fidejussor fuit; non autem temporis futuri, seu annorum insequentium. Probant textus *in l. si unus* 27. §. *si cum reo*; *l. ultima*, *ff. de pactis*, *leg. item quæritur* 13. §. *qui impleto* 11. *ff. locati*, *l. si cùm Hermes* 7. *C. eod. l. si fidejussor* 27. *Cod. hoc tit.* docent latè, utiliterque explicant Valenzuela *consil.* 9. *ex num.* 20. Noguerol *alleg.* 21. *per totam*, Barbosa *voto* 86. Cancerius *lib.* 1. *var. cap.* 14. *ex num.* 40. Heringius *d. cap.* 20. §. 12. Pirrus Maurus *sect.* 10. §. 4. Ratio est, quia apertè constat eum qui ad tempus fidem suam interponit, nolle post id tempus obstringi; & ita extra verba, & conventionem fidejussio non est extendenda, cùm sit contractus stricti juris, *l. quidquid* 99. *ff. de verb. obl.* Hinc rescriptum est, fidejussorem, qui in certum tempus judicio sisti aliquem promisit, in tantum tempus dumtaxat teneri, in quantum se obligavit, *l. si fidejussor* 27. *vers. Nisi in certum*, *C. hoc tit.* Et respondet Labeo *in l. Labeo* 25. §. *ultimo*, *ff. de recept.* si in primo compromisso per fidejussores cautum fuerit, & iidem in sequenti fidejubere noluerint, alios in eo adhibendos. Nec obstat pignorum, & fidejussorum parem causam esse, *l. promissor* 21. §. *ultimo*, *ff. de constit. pecun. l.* 1. §. *jubet* 9. *ff. de collat. bonor. l.* 4. §. *adduci* 8. *ff. de fideicommis. libert.* sed in reconductione

ctione pignora prioris obligationis obligata manent: igitur & fidejussor in tacita reconductione tenebitur? Nam respondetur, quod revocata tacitè conductio vinculis pignorum renovata censetur; quia sunt ipsius conductoris, qui ultrò se in nova obligatione constituit, non autem si alius pro eo res suas obligavit. Nam tunc idem dicendum est de pignoribus, ac dicimus de fidejussore, *l. item* 13. §. *ult. ff. locati*: docuit Arnoldus Vinnius *lib.* 2. *select. c.* 41. Nec etiam obstat tempus non esse modum tollendi obligationem, *l. obligationum* 44. §. 1. *ff. de obl. & act.* nam cùm fidejussoris obligatio certo tempore circumscribitur, & limitatur, id non tam eò spectat, ut tempore obligatio finiatur, quàm ut ne post tempus, aut pro alterius temporis obligatione fidejussor teneatur, quemadmodum si cum ducenta deberentur, in centum fidejussor datus est; nemo enim dicet fidejussionem respectu residui finitam esse: at sicut summa, ita & dies pars est stipulationis, *l.* 1. §. 2. *ff. de edendo*, Faber *in suo Codice*, *tit. de fidejuss. diffinit.* 25. Henrigius *d. cap.* 20. §. 18. *num.* 4. Huic casui alium adjungit Arnoldus Vinnius *dict. lib.* 2. *cap.* 42. cùm non tempus obligationis, sed dies solutioni adjecta prorogatur: quo casu contra communem Interpretum sententiam defendit fidejussorem etiam prorogata solutionis die teneri.

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

CAPUT PRIMUM.

Alexander III. *Decano, & Capitulo a Morin.*

AD hoc in Apostolicæ Sedis specula sumus, licèt immeriti, Domino disponente constituti, ut aciem nostræ considerationis ad universas Ecclesias extendamus; & earum commodis, & profectibus omninò intendamus. Pervenit autem ad audientiam nostram ex patre venerabilis fratris *b* Episcopi vestri, quod ipse pro Ecclesiæ vestræ necessitatibus magno sit onere debitorum prægravatus. Unde quasi vir providus & discretus nos obnixè rogavit, ut vos pro eis reddendis sollicitos redderemus. Quia verò decet vos pro utilitate Ecclesiæ, & incremento diligentes, & vigiles existere, dignitati vestræ mandamus, quod si contigerit eundem Episcopum ante solutionem debitorum, quæ pro utilitate, & necessitate Ecclesiæ sibi commissæ contraxerit, hac luce migrare, de redditibus, qui spectant ad mensam ejus, donec alius loco ejus substituatur, eadem debita solvere studeatis. Quo substituto, Episcopum ad eorundem debitorum solutionem omninò inducetis: & sicut *c* filius debita patris, ita Prælatus sui prædecessoris pro necessitate Ecclesiæ contracta tenetur persolvere.

NOTÆ.

1 a MOrin.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concilium Lateranense *p.* 29. *c.* 2. ex quo ita restituo integram hujus textus: & ex ea facilè constat, in præsenti rescribere Alexandrum III. Capitulo, & Decano Morinensis diœcesis, non quia Sedes Episcopalis vacaret, siquidem ad petitionem superstitis Episcopi Alexander rescribit: sed quia licèt Episcopus debita contracta à prædecessore ratione dignitatis agnosceret, & pro eis satisfacere vellet, tamen ut grande erat æs alienum, timebatur ne antea decederet Episcopus superstes, & ejus successor renueret debita persolvere; ideò Alexander jubet Decano, & Capitulo, ut si Episcopus decederet, fructus Ecclesiæ vacantis non servarentur successori, juxta adducta *in cap. cùm vos* 4. *de officio Ordin.* sed creditoribus ex eis fieret satis. Nec est cur arguat Alexandrum III. Chopinus *lib.* 1. *de sacra pol. tit.* 7. *num.* 1. ex eo quod contra regalia Regis Galliæ supponit, vacantis Ecclesiæ Morinensis administrationem ad Capitulum, non verò ad Regem spectare, cùm regalia exerceat in Ecclesia Morinensi Christianissimus Rex; unde ad ipsum spectare contendit Chopinus, non verò ad Capitulum administrationem Ecclesiæ vacantis. Nam etsi daremus, temporibus Alexandri III. Regem Galliæ exercuisse regalia in Ecclesia Morin. cùm illis temporibus Imperator Fridericus ferè totam Germaniam occupasset; tamen præsens decisio non repugnat juri regaliarum, siquidem ex eo tantùm competit Principis custodia vacantis Ecclesiæ, ut probavi *in d. cap. cùm vos*, non verò dispositio rerum Ecclesiæ. Unde non obstante regaliarum jure poterat Alexander jubere Capitulo & Decano Ecclesiæ Morinensis, ut de fructibus ad mensam Episcopi spectantibus creditoribus satisfacerent, cùm debita illa fuissent Ecclesiæ causa, & dignitatis Episcopalis gratia contracta.

2 b *Episcopi vestri.*) Milonis videlicet secundi, filii prioris Milonis, ut refert Bucelinus *tom.* 1. *German. sacræ*, *in serie Morin. Episc.*

3 c *Sicut filius.*) Hanc rationem decisionis pro decisione compilavit Papiensis in dicta prima compil. à quo transcripsit Raymundus in præsenti; non tamen absolutè ita accipienda est, quasi dicat Alexand. III. filium semper teneri onera paterna agnoscere, & persolvere; cùm ad hoc, ut filii teneantur paternis creditoribus, desideretur immixtio in bonis paternis: ut ex textu *in l. ei qui*, *ff. de acquir. hæredit. l.* 1. *C. si minor ab hæredit.* docent Gomez *lib.* 1. *var. cap.* 9. *num.* 25. Gutier. *in* §. *sui*, *num.* 10. *Instit. de hæred. qualit.* Parlador. *lib.* 3. *rerum quotid. cap. ult.* 4. *part. à num.* 2. Hothomanus *consil.* 90. *num.* 19. plures congesti à Paschali *de patria potest.* 4. *p. cap.* 1. *num.* 30. Azevedo *in leg. ultima*, *num.* 86. *tit.* 25 *lib.* 5. *recop.* Quare ut hæc verba Alexandri exponant classici repetentes, & Doctores suprà laudati, varia adducunt, Glossa *hic*, *verbo Filius*, quam sequuntur Abbas, & communiter repetentes, Fornerius in notis ad Cassiodorum *lib.* 4. *var.* accipiunt de filio non simpliciter, sed de filio secundùm ea, quæ sæpiùs contingunt, hærede patris, argumento legis 4. 5. & 6. *ff. de legib.* ut sensus Alexandri sit, quod sicut filius hæres patris tenetur solvere debita ipsius, ita successor in beneficio tenetur ad debita prædecessoris pro Ecclesiæ necessitate, seu utilitate contracta. Sed hic intellectus, licèt communis sit, non placet, quia nullum mysterium contineret in filio, & aptiùs Alexander III. uteretur nomine hæredis, siquidem quicunque, etiam extraneus, tenetur ad debita defuncti solvenda, *l. unic. C. ut actiones ab hæredibus*: deinde quia inepta esset æquiparatio de hærede ad Prælatum, cùm hæres succedat in universum jus defuncti, *l. cùm hæres*, *ff. de acquir. possess. l. hæreditas* 62. *ff. de reg. jur.* & ideò tenetur solvere omnia debita ipsius, sive sint contracta propter res in quibus successit, sive propter personæ necessitatem; at verò successor in beneficio non personam prædecessoris repræsentat, sed dignitatem, juxta adducta *in cap. quoniam Abbas*, *de offic. deleg.* nec defuncto succedit, sed virtute institutionis canonicæ admittitur, *c. cùm venissent*, *de instit. c.* 1. *de reg. jur. lib.* 6. atque ideò ad ea tantùm debita prædecessoris tenetur, quæ contraxit propter necessitatem Ecclesiæ. Alii asserunt, in præsenti casu dubitatum fuisse, an Prælatus electus ante confirmationem, & possessionem dignitatis teneretur solvere debita prædecessoris sui contracta pro necessitate Ecclesiæ? Et huic quæstioni respondisse Alexandrum, Prælatum sicut filium teneri, idest, quod sicut filius, quamvis hæres patris sit, non tenetur ad debita ipsius, nisi postquam hæreditati ejus se immiscuit, ita nec Prælatus, nisi post confirmationem & adeptam possessionem. Moventur ex eo, quia Pontifex in præsenti non rescribit Episcopo Morin. sed Decano, & Capitulo; & ita æquiparatio procedit, ut sicut filius ante immixtionem non tenetur paterna debita solvere, postea verò, ut hæres tenetur; ita etiam Prælatus ante confirmationem, & adeptam possessionem non tenetur debita prædecessoris solvere, postea verò tenetur ad ea, quæ ob utilitatem, seu necessitatem Ecclesiæ contracta fuerunt. Verùm hæc interpretatio facilè convincitur ex his, quæ adduxi supra pro expositione inscriptionis, & ex proximè dicendis. Quare his omissis, Primarius noster, supremique Senatus

tus Castellæ Consiliarius, D. Joannes de Parera *in repetit. ad hunc textum*, existimavit Alexandrum in præsenti agere de debitis à patrefamilias contractis ex causa publica, veluti ex causa Primipilari; quo casu filius etsi hæres non sit, tenetur, *l. fin. C. de offic. Primipil. lib.* 12. & ita rectè arguere Alexandrum à filio, qui ex causa Primipilari debita à patre contracta semper tenetur solvere ob publicam utilitatem: ad Prælatum, qui etiam solvere tenetur debita in Ecclesię utilitatem à prædecessore contracta, quia ob publicam utilitatem contracta fuerunt. Sed licèt verum sit, filium debita ex causa Primipilari à patre contracta semper teneri persolvere, ut probavi *in cap. Ex litteris, de pignorib.* non tamen est ratio, quare generalem Alexandri decisionem ad hunc casum specialem contrahamus. His ergo, & aliis interpretationibus omissis, verius est Alexandrum III. agere generaliter de filio suo hærede, etiam ante immixtionem; ut enim rectè probat Arias de Mesa *lib. 3. var. cap. 1. per tot.* filius suus hæres patris, etiam ante immixtionem tenetur paternis creditoribus: ideò rectè arguit Alexander III. ab eo ad Prælatum, & ait, quod sicut filius, sive ante immixtionem, sive post, tenetur paternis creditoribus respondere; ita Prælatus cogitur debita à prædecessore ratione dignitatis contracta solvere ex fructibus, seu redditibus ante apprehensam possessionem, sive post perceptis; quia jure communi attento omnes illi fructus ad ipsum spectabant, ut *in c. 2. ne sede vacante.*

COMMENTARIUM.

3 *Conclusio traditur, & probatur.*

Ex hac Alexandri decisione sequens communiter deducitur assertio: *Successor in Ecclesia tenetur solvere debita ob ejus utilitatem à prædecessore contracta.* Probant eam textus *in cap. quia Joannes* 12. *q.* 5. *cap. convenior*, 23. *q.* 8. *cap. significante* 34. *cap. significavit* 36. *de rescript. cap. causam* 8. *de judiciis*, *cap. veritatis* 8. *de jurejur. cap.* 1. *de alienat. judicii*, *cap. dilecti* 17. *de foro compet. c.* 1. *de deposito*, *cap. per tuas*, *cap. cum dilecti* 6. *de donat. cap.* 2. *de precario*, *cap.* 3. *de pignorib. cap. fin. de his quæ fiunt à Prælatis*, in 5. compil. ibi: *Dilecti filii Abbas, & Conventus Pultrajen. nobis humiliter supplicarunt, ut cùm idem monasterium per dilapidationem R. quondam Abbatis ipsius, qui tanquam dissipator multa, & diversa contraxit debita, tanto gravetur onere debitorum, quod ipsi ad solutionem non sufficiant eorumdem, providere super hoc eis misericorditer dignaremur. Volentes igitur ipsius monasterii, quod ad nos specialiter pertinet, indebitis gravaminibus obviare, disc. v. m. quatenus auctoritate nostra, sublato appellationis impedimento, providere curetis, ne super debitis, quæ nec de Conventus, aut majoris, & sanioris partis ejus assensu, nec pro utile monasterii ab ipso R. contracta fuerunt, Abbas & Conventus jamdicti prætextu litterarum ipsius R. cùm pleraque ipsi fecisse dicatur etiam post amotionem suam, per litteras prædictas molestentur.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna & Barbosa *in collect. & select.* Marescotus *lib. 1. var. cap.* 18. Leon *tom. 2. decis. Valentiæ*, *decis.* 135. Silva *de salariis famil. q.* 15. Fragoso *de regim. Christ. Reip. 1. part. lib. 1. disput.* 2. *§.* 1. Grotius *de jure belli*, *lib. 2. c. 14. nu.* 11. & *in notis*, Fornerius *ad Cassiodorum lib. 4. epist.* 10. Petrus Gregorius *lib. 7. de repub. cap. fin. nu.* 58. Pekius *de Eccles. ædific. c.* 19. Fermosinus *in cap. quia*, *vers. De judiciis*, *qu.* 12. 16. & 18. Martha *de jurisdict. 4. p. q.* 51. Quintanadvennas *lib. 2. Ecclesiast. nu.* 42. Amaya *in l. 24. C. de decur. lib.* 10. Castillo *lib. 5. controv. cap. 161. nu.* 50. & *de alimentis cap.* 68.

4 *Impugnatur tradita assertio.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Non solùm in jure insolens est, verùm & æquitati naturali contrarium, pro alienis debitis alios molestari, *l. hac* 12. *C. de omni agro desert. lib.* 11. *l. si quis in suo* 33. *§. legis*, *C. de inoffic. l.* 1. & 3. *C. ne uxor pro marito*: pulchrè Cassiod. *lib. 4. epist.* 10. ibi: *Dividuntur causa germanis: filius obligationibus paternis, si non sit hæres, exuitur: uxor maritalibus debitis, nisi per successionis vincula non tenetur, & audacia ad solutionem trahit extraneos, cum absolvant jura conjunctos.* Et *epist.* 14. *Magni peccati genus est alienis debitis alterum prægravari.* Illustrant Cujacius *ad tit. C. ne filius pro patre*, Osualdus *lib. 15. comment. cap. ult. littera A*, Amaya *in l. 25. C. de decurion. num.* 35. Solorzanus *de Ind. gub. lib. 1. cap.* 18. *nu.* 90. Igitur successor in Episcopatu, aut beneficio non debet cogi ad solvenda debita à prædecessore contracta, præcipuè cùm successio, aut subrogatio muneris, vel officii non pariat subrogationem respectu obligationis, & debiti; quoniam cujuslibet personam respicit cujusque propria obligatio, vel crimen, *l. sancimus* 22. *C. de pœnis*, *l. non debet*, *ff. de reg. jur.* junctis traditis à Covar. *lib. 2. var. c.* 8. Gutierrez *lib. 2. canonic. cap.* 30. Caballo *resol. crim. casu* 266. *ex n.* 2. Quare cùm in Episcopum electus non veniat tanquam successor hæreditarius, qui cùm defuncti personam repræsentet, omnes illius obligationes suscipit, *ex l. hæres in omne*, *ff. de acquir. hæredit. l. hæredem* 59. *l. hæreditas* 62. *l. invitus* 156. *§. cum quis*, *l. in his* 175. *in fine*, *ff. de reg. jur.* junctis traditis à Donel. *lib. 6. comment. cap.* 2. Pichardo *in rubric. de hæred. instit. nu.* 15. Schifordeg. *ad Fabrum lib. 2. tract. 16. q.* 1. & 2. sed veniat tanquam singularis, aut particularis successor in locum defuncti subrogatus, cùm sui prædecessoris personam non repræsentet, nec ex acceptione officii se obligaverit ad debita, nec æris alieni obligatio afficiat Episcopatum, ut aliàs dixit Consultus *in l. 1. §. si hæres* 16. *ff. ad Vellejanum*, & Imperatores docuerunt *in l. ante* 16. *l. si patri* 24. *C. de donat. l. fin. Cod. de hæredit. action.* Episcopus non debet teneri solvere debita à prædecessore contracta. Augetur hæc difficultas ex eo, nam Episcopus, aut beneficiarius in locum prædecessoris subrogatus est successor particularis; succedit enim ex titulo particulari, canonicæ videlicet institutionis, & ita nihil à prædecessore capit, sed ab ipso conferente, *cap. cum venissent*, *de instit. c.* 1. *de reg. jur. lib.* 6. sed successor ex titulo particulari non tenetur solvere debita sui antecessoris, *l.* 1. *C. si certum petatur*, præcipuè si nihil capiat à defuncto, *l. nu.* 67. *§.* 2. *ff. de legat.* 2. ergo nec successor in beneficio. Augetur tandem, nam in Ecclesia Morinensi bona Ecclesiæ, hoc est fabricæ, seu mensæ capitularis, erant separata à bonis mensæ Episcopalis, ut ex ipso textu constat: & debita contracta erant in utilitatem Ecclesiæ, ut sæpiùs in textu inculcatur. Ergo ex bonis Ecclesiæ satisfaciendum erat creditoribus, non verò ex bonis mensæ Episcopalis, cùm ubi bona sunt distincta, administratio bonorum Ecclesiæ non spectet ad Prælatum, *c. Capitulum*, *de rescript. c. edocert*, *de judic.*

5 *Traditur ratio decidendi.*

Qua difficultate ita fulcita non obstante, præsens assertio vera est, videlicet discrimen constituendum esse inter debita, quæ Pręlatus propter Ecclesiam, seu in ejus utilitatem contraxit; & ea quæ ipse ex personali, & speciali causa suscepit: ut primo casu teneatur successor ad debita prędecessoris; secundo verò non teneatur. Differentiæ ratio in eo consistit, quòd successor in beneficio, etsi hæres appelletur, *cap. fin.* 12. *q.* 2. *cap. convenior* 23. *q.* 8. non ita appellatur, quia ex defuncti voluntate in universale, seu singulare jus successerit, nec etiam succedit ex defuncti vocatione, *c. Episcopo*, *c. Moyses*, 8. *q.* 1. sed quia habet eandem sedem, quam alius antea habuerat; unde æquum est, ut ille qui rem ipsam occupat, fructusque, & proventus percipit, onera ipsius rei solvat, juxta textum *in l. mortuo* 22. *ff. de fidejuss. l. inter* 42. *ff. de pactis*, *l. Imperatores* 20. *l. commissa* 14. *ff. de publican. l. in personam* 22. *ff. de reg. jur.* Secundo verò casu ex debito personali prædecessoris successor conveniri non potest, quia nec est ejus hæres, nec ejus personam repręsentat, aliàs ex alieno facto pręgravaretur, contra textum *in l. 1. C. ne uxor pro marito*, *l. 1. C. ne filius pro patre*. Unde receptum est, pensiones decursas ab antecessore, mero jure debere successorem solvere, quia pensio est onus reale beneficii, non beneficiati, ut *ex d. l. Imperatores*, *cum simil.* docent Gigas *de pensionibus*, *q.* 39. 40. & 41. Garzia *de expens. c. 12. nu.* 54. latè Valensis *lib. 4. de benef. tit.* 12. *n.* 17. Barb. *de pens. p. 1. q. 2. nu.* 44. Molina *lib. 1. de primog. cap. 27. nu.* 8. ubi addentes. Pirrus Maurus *de solut. c.* 81. Noguerol *alleg. 2. n.* 113. Hinc pariter receptum est, quod si beneficiarius ad congruam sustentationem, sive in ejus infirmitate debitum contraxerit, successor in beneficio id solvere teneatur, quia similes expensæ onus reale ipsius beneficii sunt, ut post Abbatem *in præsenti*, *nu.* 2. docuit Redoanus *de rebus Ecclesiæ*, *q. 57. nu.* 7. Ex eadem discriminis ratione infertur, successorem in beneficio non teneri stare locationi à prædecessore factæ de fructibus beneficii ad eum spectantibus, ex regula textus *in l. lex* 32. *ff. de pignor.* quia beneficiatus non succedit personæ, nec eam repræsentat; unde non tenetur observare quod à prædecessore personaliter factum est, ut docuerunt Covar. *lib. 7. var. c. 15. n.* 6. ubi plures Usellius, & Farias, Fermosinus *loc. quia*, *vers. de judicii*, *q.* 12. Morla *in empor. p. 2. tit. 10. q. 2. n.* 20. P. Barbosa *in l. filius*, *nu.* 18. *ff. solut. matrim.* Ne contrarium suadent fundamenta adducta à Cardinale *consil. 69. num.* 4. Angelo *consil. 143. nu.* 6. Non primum ex eo deductum, quod collatio beneficii fiat ex causa necessaria, cùm constet collatorem sibi illud non posse reservare, *c. relatum*, *de præbend. cap. ult. de offic. Archipresb.* & quotiens traslatio rei fit ex causa necessaria, non tenetur successor stare locationi, *l. in venditione* 8. *§.* 1. *ff. de rebus auctorit. judic.* quia veriùs est, necessarium successorem non teneri servare locationem à prædecessora factam, ut procedit in fisco, qui necessariò succedit in bonis publicatis, *l. si fundus* 33. *ff. locati*, juncto Gomezio *lib. 2. var. cap. 4. num.* 5. & exemplo proprietarii, qui virtute consolidationis proprietatem oc-

capat, §. *finitur*, *Instit. de usufructu*: & tamen non tenetur stare locationi à fructuario celebratæ, *l. si quis domum* 9. §. 1. *ff. locati*, quod etiam in successore majoratus procedere docuerunt Pinellus *in l. 1. C. de bonis matern.* Molina *lib. 1. de primog. c. 21. n. 2.* Guttierrez *lib. 2. canonic. cap. 8.* & *lib. 1. cap. 36.* Nec contrarium probatur *in d. l. in venditione*, *§. 1.* quia ibi creditor fuit missus in possessionem bonorum ex primo decreto: & sic cùm ejus tantùm custodiam, non verò possessionem bonorum, aut dominium obtinet, juxta tradita *in cap. quoniam*, *ut lite non contest.* & ita debitor perfectus dominus maneret, non poterat creditor locationem ab eo celebratam rescindere, donec per secundum decretum dominium assequeretur, *l. si finita* 15. §. *Julianus*, *ff. de damno infecto*. Nec etiam favet Angelo, & Cardinali textus *in l. si filio*, §. *si vir* 4. *ff. solut. matrim.* ubi probatur, quod si maritus fundum dotalem in quinquennium locaverit, & post primum annum divortium sequatur, uxor cogitur stare locationi à marito factæ. Nam omissis variis interpretationibus, quas refert, & refellit Barbosa *ibi*, respondendum est, mulierem ibi teneri stare locationi, non præcisè, sed causativè, videlicet si dovortium interveniat; nec interesse an nomine mariti præstare velit, ut latiùs prosequuntur Covar. *d. c. 15. nu. 5.* Cujacius *lib. 23. obs. c. 38.* Pichard. *in §. mortuo*, *Instit. de locato*. Manet ergo, singularem successorem non teneri observare contractus antecessoris, *l. emptor 9. C. de locat. l. arbores 59. §. 1. ff. de usufruct. l. qui fundum 32. ff. locati*: licèt universalis successor, ut hæres est, teneatur illum observare, *l. nam veritatis 10. C. de locato*, *l. cùm in plures 6. §. hæredem*, *ff. eod. tit.* quia hæres repræsentat defuncti personam, & succedit in ejus universale jus, *l. hæres 37. ff. de acquir. hæred.* unde cùm successor in Ecclesia nec personam defuncti repræsentet, nec in ejus jus succedat, immò nec ab ipso causam, seu titulum habeat; rectè Alexander in præsenti docet, Episcopum non teneri debita à prædecessore contracta persolvere, nisi ob Ecclesiæ utilitatem, aut necessitatem contracta fuerint.

6 Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa pro cujus solutione dicendum est, duobus modis posse debitum contrahi à Prælato Ecclesiæ. Primò propter necessitatem proprii patrimonii: secundò propter necessitatem, seu utilitatem Ecclesiæ. In primo casu sola persona contrahentis manet obligata, ex principiis juris suprà adductis pro dubitandi ratione, secundo verò casu quicumque successor tenetur debita persolvere, quando Prælatus, vel possessor illa contraxit cum solemnitate à jure præscripta; quia censetur nomine ipsius rei, vel Ecclesiæ, & tanquam ejus procurator contractum celebrasse, *cap. sine exceptione 12. q. 2. auth. hoc jus porrectum*, *C. de sacros. Eccles.* Unde nihil mirum si talis res, vel Ecclesia ex simili contractu obligetur, ex principio juris, quo docetur, procuratorem nomine procuratorio contrahentem obligare illum, cujus procurator est, *l. si pupillo 6. §. 1. ff. de negot. gest. l. 1. §. non autem*, *ff. de exercit. act.* & per consequens cùm successor teneatur eisdem obligationibus, quibus ipsa res, seu Ecclesia, in qua succedit, erat obligata, ex textu *in cap. ex litteris 3. de pignor.* rectè docetur in præsenti, successorem in Ecclesia teneri persolvere debita à prædecessore contracta ob necessitatem Ecclesiæ, non verò teneri ex illis obligationibus, quas ob privatam, & propriam utilitatem prædecessor celebravit. Ex qua distinctione interpretari possunt textus *in c. significavit*, *de rescript. c. dilecti*, *de foro compet. c. per tuas*, *de donat. c. per tuas*, *de V. S.* in quibus, quia contractus celebrati fuerant in utilitatem, & gratiam Ecclesiæ, ideò Ecclesia ipsa, & Prælatus in ea succedens tenetur eos adimplere, & servare: at verò *in c. 1. de deposito*, *c. 3. de pignor. c. penult. de fidejus. cap. 2. de precar.* obligationes non fuerunt contractæ Ecclesiæ gratia, & in ejus utilitatem, ideò in illis casibus nec Ecclesia tenetur debita persolvere, nec successor tenetur stare contractibus à prædecessore celebratis. Nec obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam debita contracta ab Episcopo Morinensi in præsenti specie non respiciebant primò & principaliter Ecclesiam ipsam, seu ejus fabricam, aut mensam capitularem, aliàs ex ejus bonis solvenda erant; sed secundariò, primariò verò utilitatem Episcopi, & ejus mensam. Unde rectè ex ejus redditibus jubet Alex. III. satisfieri creditoribus.

tur tradi- Dissolvitur dubitandi ratio.

C A P U T II.

a Gregorius IX. *Universis Ecclesiarum Prælatis*.

SI quorumdam *Et infrà*: Firmiter inhibemus, ne quis præsumat Ecclesiam sibi commissam pro *b* alienis gravare debitis, aut *c* litteras alicui, seu sigilla concedere, quibus possent Ecclesiæ obligari: decernentes si secus fuerit *d* attentatum, ad solutionem talium debitorum Ecclesias non teneri. Si quis autem contra præmissa de cætero venire præsumpserit, ab administratione spiritualium, & temporalium noverit se *e* suspensum.

N O T Æ.

1 a GRegorius IX.) Glossa marginalis refert alibi legi, *Greg. III.* sed cùm in nulla ex collectionibus præcedentibus reperiatur textus hic, veriùs credo, ejus auctorem esse Greg. IX. qui noviter præsentem edidit constitutionem, & utiliter. Licèt enim aliis Ecclesiæ canonibus prohiberetur indistinctè omnibus Prælatis non solùm res sacras, *c. 1. de pignor.* verùm & temporales res Ecclesiæ specialiter pignori obligare, *c. nulli*, ibi, *hypothecæ*, *de rebus Ecclesiæ*, ubi Panormit. *n. 2.* generaliter tamen res Ecclesiæ, & Ecclesias ipsas pro alienis debitis, idest propriis ipsius Prælati, nexui pignoris supponere hucusque prohibitum non erat, licèt eo casu facilè succurreretur Ecclesiæ, aut rescissa obligatione ex generali principio, quo docetur, alienam rem pignori dari non posse, *l. rem alienam 41. ff. de pignor.* cum aliis congestis à Vultejo *disp. juris c. 17.* vel petita restitutione in integrum, ex textu *in c. 1. c. auditis*, *de in integrum restit.* Sed Gregorius cupiens consulere Ecclesiæ anterem vulneratam, & ne litigiis implicaretur, noviter in præsenti statuit, obligationem rerum Ecclesiæ factam à Prælato pro debitis propriis, seu alienis ab Ecclesia, non valere, & ita obligantem, seu pignori subjicientem res Ecclesiæ, suspendendum esse ab administratione, tam spiritualium, quàm temporalium; & jus novum constitui in præsenti, constat ex illis verbis *inhibemus*, & *decernimus*, quæ jus novum inducunt, juxta Glossam *verbo Decernimus*, *in Clem. 2. de præb.* cum aliis adductis à Decio *in c. decernimus*, *colum. ult. de judiciis*, Nav. *in c. accepta*, *opposit. 5. n. 8. de restit. spol.*

b *Alienis*,) Ab ipsa Ecclesia videlicet, propriis verò ipsius Prælati; unde non rectè Glossa *in præsenti*, Panormitan. *n. 2.* Barbatia *n. 3.* Immola *nu. 9.* acceperunt textum hunc de Prælato alienam obligationem in se suscipiente; hoc enim illi prohibitum non est, *c. 2. de fidejus. c. pervenit*, *de arbitris*, dum cum assiduitate, & negotiationis causa non fiat, ut probavi *in c. 1. de fidejus.*

c *Litteras alicui*, *seu sigilla*.) Non accipias sigillum in præsenti pro sigillo proprio Episcopi, aut Ecclesiæ Cathedralis, de quo, & ejus forma egi *in c. post 7. de probat. inter 6. de fide instrum.* cùm non omnis Ecclesia sigillum proprium habeat, sed tantùm major Ecclesia, Canonicis, & Capitulo constans. Unde cùm in præsenti scribat Gregorius omnibus Ecclesiarum Prælatis, & præcipuè de inferioribus agat, ut omnes repetentes supponunt, non potest sigillum hoc referri ad litteras sigillo publico munitas: sigillum enim plerumque significat signum, seu signaculum certis notis impressum, *l. 1. §. si pecunia*, *ff. depositi*, *l. 12. §. penult. ff. locati*, *l. 1. in fine*, *l. 2. §. si dubitetur*, *l. 4. ff. testamenta quemadmodum*, *l. ad testium*, *§. signum*, *ff. qui testamenta*, Cicero *ad Brutum*, ibi: *Litteræ omnes integris signis Prætoribus traduntur*. Illustrant Marcellus Donatus *ad Svetonium in Claudio*, *cap. 1.* Hopingius *de jure sigil. in princ. §. 3.* Sensus ergo Gregorii est, ut si quis Prælatus per litteras, aut per signa propria alicui facultatem dederit obligandi res Ecclesiæ pro suis debitis, ab administratione, tam spiritualium, quàm temporalium suspensus maneat. 3

d *Si secus fuerit attentatum*.) Ex his verbis deduci videtur, quod si Prælatus litteras, seu sigilla dederit ad obligandam Ecclesiam pro alienis debitis, licèt cum effectu obligatio non sequatur, pœnam tamen suspensionis incurrat; quia ut quid dicatur attentatum, conarus sufficit, *l. 3. §. hi qui*, *ff. de re milit.* at Prælatus quantum est ex se delictum perpetravit, *cap. si præterea 29. cum seq. de pœnit. dist. 1.* quia hominum consilia, non exitus rerum in legibus attenduntur, *l. aut facta 16. §. eventus*, *ff. de pœnis*. Hanc sententiam tenuerunt Butrius, & Immola *in præsenti*. Sed meritò contrarium docuerunt Ancharanus *n. 3.* Zabarella *q. 9.* ex vulgari textu *in l. 2. ff. de pœnis*, & ex eo, quia ratio præsentis prohibitionis est, ne ex tali obligatione Ecclesia lædatur. Sed non sequuta obligatione ratio hæc cessat: igitur & pœna cessare debet, *ex l. fin.* 4

leg. fin. ff. quod quisque juris: quam ita expendit Menochius *consil.* 306. *nu.* 5. Nec contrariæ sententiæ favet verbum, *attentatum*, quo utitur Gregorius; quia licèt illud in abstracto conatum significet, attamen plerumque ex verbis præcedentibus, seu sequentibus actum perfectum demonstrat; unde in præsenti ex illis verbis quæ sequuntur, *ad solutionem debitorum*, satis innuitur, in præsenti agi de actu perfecto, & consummato.

5 e *Suspensum*.) In perpetuum, donec cum eo dispensetur; quia regulariter suspensio, quæ in pœnam delicti ponitur, perpetua intelligitur *l. servus* 10. *ff. de pœnis*: docuerunt Glossa *verbo Perpetuum*, *in cap. ex litteris, de constit.* ubi Decius *n.* 5. Panormitanus *n.* 10. Si verò ob contumaciam imponatur, ad tempus tantùm contumaciæ imposita censetur, *cap. si quis deinceps* 16. *q.* 7. *c.* 2. *de matrimonio contracto*. Nec in hac suspensione dispensare poterit Episcopus, ut voluerunt Innocentius *hic*, Ancharanus *n.* 6. Butrius *nu.* 14. Quia cùm dispensatio sit legis relaxatio, *cap. requiritis, vers. Nisi rigor*, 1. *q.* 7. non potest fieri ab Episcopo, cùm præsens constitutio Pontificia sit, *cap. cum inferior, de majorit. & obed.* docuerunt Glossa *in cap. cupientes*, §. *cæterùm*, *verbo Suspensos, de elect. lib.* 6. Panormitanus *hic*, *num.* 15. Barb. *nu.* 13. Covar. *de matrim.* 2. *p. cap.* 6. *nu.* 15. Hæc autem suspensio privat Prælatum administratione temporalium, & spiritualium, idest ut non possit ipse bona Ecclesiæ administrare in judicio, vel extra, nec beneficia, aliaque ministeria ecclesiastica conferre: non autem prohibetur Missæ sacrificium, seu alia divina officia celebrare; nam hæc non spectant ad administrationem spiritualem, sed temporalem rerum Ecclesiæ: tantùm enim Prælatus hic suspenditur ab his, quæ jurisdictionem, seu administrationem continent, ut docent Suarez *de censuris disp.* 26. *sect.* 1. *num.* 8. Facit textus *in extravag. Ambitiosæ, de rebus Eccles.* ibi: *A regimine, administratione suæ Ecclesiæ, vel monasterii, cui præsidet in temporalibus, & spiritualibus, sit eo ipso suspensus*. Unde non est ratio, quare dicamus in præsenti, hujusmodi suspensum celebrantem irregularitatem incurrere, ut repetentes hìc communiter docent.

COMMENTARIUM.

6 Conclusio traditur, & probatur. EX hac Gregorii constitutione ita exposita sequens deducitur assertio: *Prælati Ecclesias proprias inutiliter obligant pro alienis debitis, & contrafacientes suspenduntur ab administratione in spiritualibus, & temporalibus*. Probari potest hæc assertio *ex cap. fin. de accusat. cap. venerabili, de offic. deleg. cap. licèt, cap. ex tua* 37. *de simon. cap. fin.* 3. *q.* 2. *cap. penult. de fidejuss.* Illustrant Cujacius & Barbosa *in præsenti*, Salcedo *in praxi*, *c.* 71. Suarez *de censur. disp.* 31. *sect.* 1. *nu.* 7. Gibalinus *eod. tract. in synopsi censur. verbo Obligatio*, *fol.* 479. Filliucius *in summa, tract.* 17. *c.* 6. *q.* 5. Bonacina *de censur. disp.* 3. *q.* 4. *punct.* 14. Ferdinand. *eod. tract. disp.* 4. *punct.* 10. §. 3. *num.* 4.

7 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus considerationibus; nam Prælatus ob dilapidationem rerum propriæ Ecclesiæ non suspenditur, sed removetur, & illi quoad administrationem datur coadjutor, *cap. veritatis* 8. *de dolo & contumacia*, *cap. cùm I. & A. de re judic. cap. fin. de accus.* Trident. *sess.* 21. *de reform. c.* 6. quem coadjutorem non evitabit Prælatus, etiamsi præstet cautionem de indemnitate rerum Ecclesiæ, argumento textus *in* §. *fin. Instit. de suspectis*: notavit Glossa *in c. sicut*, §. *fin. de elect.* Sed in præsenti specie Prælatus res Ecclesiæ pignori subjiciendo pro alienis debitis, eas dilapidat: Igitur removendus in totum est, & coadjutor illi dandus; non verò suspendendus. Secundò difficilis redditur hæc assertio, dum in ea docetur, Prælatum obligantem res Ecclesiæ pro alienis debitis, non solùm suspendi ab administratione in temporalibus, verùm etiam in spiritualibus; nam in eo quis debet puniri, in quo deliquit, *c. nemo, de tempor. ordin. lib.* 6. Sed Prælatus *in præsenti tantùm deliquit in administratione rerum temporalium*: igitur ab ea tantùm suspendendus erat, ut contingit in prodigo, cui bonis tantùm interdicitur, ne patrimonium dissipet, *l. is cui* 6. *ff. de verb. oblig. l. is cui l.* 18. *ff. qui testamenta*. Tertiò summè difficilis est eadem assertio, dum in ea actus irritatur, hoc est eadem obligatio, & simul pœna incurritur; nam ex actu nullo pœna non committitur, nec debetur, *leg. ea, C. si mancipium ita fuerit*; quia quod nullum est, nullum producit effectum, *l.* 4. §. *condemnatum*, *ff. de re judic. cap. illud, de jurepatron. cap. non potest, de reg. jur. lib.* 6. docent Alciatus *lib.* 5. *paradox. cap.* 13. Gironda *de gabel. c.* 5. *n.* 16. igitur si in præsenti casu obligatio nulla est, non debet ob eam Prælatus suspendi.

Quibus difficultatibus non obstantibus vera est præsens assertio, cujus ratio ex eo provenit; nam Prælatus dominus non est rerum Ecclesiæ, sed procurator, *c. edoceri, de rescript.* seu curator, *l. orphanotrophos, C. de Episcop. & Cleric.* igitur non potest eas obligare pro alienis debitis. 8 Traditur dubitandi ratio. Accedit, nam cui inhibetur rem alienare, prohibetur etiam eam obligare, *l. fin. C. de rebus alienis*: sed Prælatus prohibetur pluribus Ecclesiæ canonibus congestis *in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ*, res Ecclesiæ alienare: igitur nec eas obligare possunt; si autem secus fecerint, suspenduntur ab administratione, tam in spiritualibus, quàm temporalibus, magna cum ratione; nam quilibet privatur rebus illis, quibus abutitur, potiùs quàm juxta usum sibi concessum utitur, *l. servus* 70. §. *si quis servum*, *ff. de acquir. hæredit. c. privilegia* 13. *q.* 3. Sed Prælatus obligando res Ecclesiæ pro alienis debitis, abutitur administratione sibi concessa: igitur illa privari debet. Facit exemplum mariti, qui arcetur ab administratione dotis, si eam dilapidaverit, *l. si constante, ff. solut. matrim.* & tutoris, qui removetur ut suspectus, si bona pupilli dissipet, *l.* 1. & *per totum ff. de suspect. tut.* igitur & Prælatus dissipando res Ecclesiæ debet suspendi ab earum administratione. Facit etiam in hujus rationis confirmationem celebris textus *in l. Imperator* 50. *ff. ad Trebell.* ubi propter dilapidationem compellitur pater restituere hæreditatem filio, non expectata conditione, idest insuper habita, ut exponit Valentia *lib.* 3. *tract.* 2. *num.* 30. quem sequitur D. Joseph. de Retes *lib.* 5. *opusc.* 6. *n.* 13. Non tamen ex eo textu deducas cum Ruderico Suarez *alleg.* 4. filium posse patrem prodigum cogere sibi assignare legitimam in aliqua certa re; nam ut docetur *in l. namque, ff. si quis a parente*, iniquum est ingenuis hominibus auferre rerum suarum administrationem: quem textum contra prædictam sententiam expedit Menchaca *lib.* 1. *illustr. c.* 37. *n.* 3. Nec contrarium suadet Papinianus *in d. l. Imperator*; nam in ea specie ex rescripto speciali Imperatoris plura filio permittuntur contra juris regulas. Primò ibi permittitur lis inter patrem & filium, contra textum *in l. lis nulla, ff. de judiciis*. Secundò filio permittitur stare in judicio, contra textum *in l. si longius* 17. *ff. de judiciis*, *l. filii* 9. *ff. de oblig. & action.* Tertiò ipsi permittitur emolumentum rerum percipere, & patri non acquirere; quæ & alia ex eo textu deduxerunt Segura *in ejus repetit.* Faber *lib.* 7. *cap.* 11. Pichard. *ad tit. de acquir. hæredit. cap.* 15. *num.* 14.

9 Respondetur difficultatibus. Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima, pro cujus solutione discrimen constituendum est inter eum casum, in quo constat de mala administratione; & alium casum, in quo similis dilapidatio tantùm præsumitur. Primo casu Prælatus retento officio removendus est ab administratione, coadjutorque illi dandus, ex juribus suprà adductis. Secundo verò casu, cum liquidò non appareat de dilapidatione, suspendendus tantum est Prælatus, non verò removendus, *c. fin. de accusat.* quo casu procedit præsens textus; nam obligatione facta à Prælato rerum Ecclesiæ, præsumitur tantum dilapidatio, non verò de ea apertè constat. Nec obstat secunda difficultas; nam Prælatus, de cujus pœna in præsenti agitur, peccavit in improba administratione rerum Ecclesiæ. Unde juxta suprà tradita administratione privandus erat. Et quia ex prava administratione in temporalibus arguitur injusta administratio in spiritualibus, omni administratione suspenditur, *c. fin. de excess. Prælat.* Non autem privatur exercitio sacrorum ordinum, aut officiis Ecclesiasticis, in quibus non peccavit. Nec obstat ultima difficultas, nam pro ejus solutione ita distinguendum est. Aut enim lex respicit tantùm effectum, aut factum, seu animum facientis. Primo casu actus invalidus nihil operatur, nec pœna ex eo committitur, *l.* 1. *ff. de abigeis*: secundo verò casu non curatur de effectu, sed de facto ipso; & ideò plerumque qui facit actum invalidum, ob factum tantùm punitur, ut *in l. eum qui duas* 18. *C. ad l. Jul. de adult. cap. nuper, de bigamis, Clem.* 1. *de consanguin. & affin. cap. si religiosus, de elect. in* 6. *l. si quid legatum* 6. *ff. de l. Cornel. de fals. l.* 1. *C. de sepulchrorum violat.* Unde cùm Gregorius in præsenti, ut hujusmodi obligationes prorsus tolleret, non solùm earum effectum improbasset, verùm & factum ipsum obligandi; ideò Prælatus secus faciens suspensionem incurrit.

Ex hoc textu, & traditis pro ejus expositione, interpretari possunt textus *in c. ex rescripto* 9. *de jurejur. c.* 3. *de pignor.* junctis traditis in eorum commentariis, & notis.

C A P U T III.

Idem *Decano, & Canonico a Tullensi.*

ODoardus clericus proposuit, quod cùm P. clericus, D. laicus, & quidam alii ipsum coram *b* officiali Archidiaconi Rhem. super quibusdam debitis convenissent, idem in eum recognoscentem hujusmodi debita, sed propter rerum inopiam solvere non valentem, *c* excommunicationis sententiam promulgavit. *Et infra*: Mandamus quatenus si constiterit, quod prædictus O. in totum, vel pro parte non possit solvere debita supradicta, sententiam ipsam sine difficultate qualibet *d* relaxetis, recepta priùs ab eo idonea *e* cautione, ut si ad *f* pinguiorem fortunam devenerit, debita prædicta persolvat.

N O T Æ.

a TUllensi.) De Tullensi diœcesi nonnulla notavi *in cap. cùm accessissent, de constitut.*

b *Officiali Archidiaconi.*) De quo, & ejus jurisdictione egi *in cap. dilecti 51. de appellationibus.*

c *Excommunicationis,*) Quando Archidiaconi, vel eorum Officiales possint sententiam excommunicationis proferre, exposui *in c. ad hæc 5. de officio Archiad.*

1 d *Relati,*) Cùm relaxatio vinculum præsupponat, ex regula legis *decem, ff. de V.S. cap. dissolvendum, de despons. impub.* constat ex hoc verbo, sententiam excommunicationis validè, & legitimè prolatam fuisse in præsenti specie, cùm certùm sit excommunicationem sine mortali culpa ferri non posse, *cap. nemo, cap. nullus 11. q. 3.* à qua omninò immunis est, qui propter facultatem inopiam solvere non valet, *cap. querelam 10. de jurejur.* unde inanis dicitur actio, quam inopia debitoris excludit, *l. nam is 6. ff. de dolo, cap. olim, el 2. de restit. spol.* Quare sententiam excommunicationis in præsenti prolatam nullam fuisse, tenuerunt Felinus *in cap. 2. num. 4. de testib. cog.* Henriquez *in summa, 2. p. lib. 13. c. 21. §. 2.* Alii docuerunt, relaxationem in præsenti significare declarationem nullitatis censuræ, quæ desiderabatur: quia licèt non jure, de facto tamen excommunicatio præcessit. Docuit Suarez *de censur. disput. 18. sect. 3. num. 9.* quia plerumque rumpi, & irritari dicitur, quod ipso jure nullum est, quatenus de facto præcessit, ut *in l. si dolo, C. de rescind. vendit. l. 5. §. si Titius, ff. qui & à quibus, l. hoc modo 64. ff. de condit. & demonstr. l. si quis 15. de his quæ in fraud. cred.* ubi Cujacius *lib. 49. Digest. Jul.* & *ad tit. C. si quid in fraud. patron.* per textum ibi *in l. libertus 16. §. fin. de jurepatron.* & etiam actio, quæ nulla est, perimi dicitur *in l. si sine 22. ff. rem ratam haberi,* & tolli quæ non habuit locum, *l. si servus 27. §. calicem, ff. ad leg. Aquil. l. dispensatorem 62. ff. de solut.* exempla refert Alberic. *in d. l. nam etsi 5. de injusto rupto.* Sed his sententiis omissis verius dicendum est, in præsenti casu excommunicationis sententiam validè prolatam fuisse; quia adhuc de inopia debitoris non constabat, ut liquet ex illis verbis, *si constiterit,* &c. quæ satis innuunt de inopia adhuc non constasse. Tum etiam, quia inopia non præsumitur, sed qui eam allegat, probare tenetur, *l. cura, §. deficientium, ff. de muner.* Covar. *lib. 2. var. c. 6. nu. 2.* Baeza *de non meliorandis filiabus, c. 36. nu. 16.* Guttierrez *de juram. p. 1. c. 1. n. 22.* ac proinde dum de inopia debitoris legitimè non constat, solvendo præsumitur, & per consequens justè excommunicatur, etsi postea appareat de inopia, ut in præsenti necessaria est absolutio.

2 e *Idonea cautione.*) Cùm appellatione idoneæ cautionis comprehendantur pignoratitia, & fidejussoria, *l. si creditores, ff. de privil. credit. l. universa, C. de precibus Imper. l. de mandato 59. §. fin. ff. mandati,* probavi *in cap. fin. di pignor.* inde in præsenti specie sufficiens non erat nuda promissio, sed necessariò præstanda erat fidejussoria, vel pignoratitia cautio, aut saltem juratoria, ut posset Odoardus ab excommunicatione absolvi, ut notarunt Glossa *penult. hic,* Covar. *in cap. alma, 1. par. §. 1. nu. 11.* Navarrus *in Manuali, c. 26. n. 7.* Ratio est, quia excommunicatus propter causam manifestam, non debet absolvi nisi præstita reali satisfactione, *cap. ex parte, el 2. de V.S. cap. venerabilius, §. porrò, de sentent. excomm. lib. 6.* unde cùm in præsenti casu debitum ex partis confessione esset manifestum, ut constat ex illis verbis: *Recognoscentem hujusmodi debita,* juncto capite *cùm olim,* ibi: *Confessione, de V.S.* meritò ille qui realiter satisfacere nequit, tenetur eam cautionem præstare, ut absolvatur; & tunc facienti quod est in se, Ecclesia absolutionis beneficium denegare non poterat, cùm excommunicatio medicinalis sit, & proferatur duratura quousque reus in contumacia manserit. Nec audiendi sunt Hostiensis, & alii, quos refert & sequitur Covar. *lib. 2. var. cap. 1. n. 5. in fine,* qui affirmant ex hoc textu, eos qui habent privilegium ne conveniantur ultra quàm facere possunt, cogendos esse præstare cautionem pignoratitiam, seu fidejussoriam, vel saltem juratoriam, ad solvendum cùm ad pinguiorem fortunam pervenerint; loquuntur enim contra textum disertum *in l. verum 6. §. id quod, ff. pro socio,* ubi Consultus expressè ait, sufficere nudam permissionem, ut jam ex eo textu post Gregorium Lopez notavit Guttierrez *de juramento, p. 3. c. 15. n. 9.* verius enim est, idoneam cautionem in præsenti desiderari, quia agebatur de relaxanda excommunicatione, aliàs nuda promissio sufficeret. Vide dicta *in cap. per vestras, de donation. inter.*

f *Pinguiorem fortunam.*) Illi enim, qui privilegio gaudent, ne conveniantur ultra quàm facere possunt, si post factam excusationem ad pinguiorem fortunam pervenerint, in solidum possunt conveniri, *l. unic. §. cùm autem, C. de rei uxor. actione.* Ratio est, quia hoc privilegium non extinguit debitum, vel obligationem, sed tantùm exactionem moderatur. Qua etiam ratione, cum ille qui bonis cessit, à debito non liberetur, *l. 1. C. qui bonis cedere:* meritò receptum est, eum teneri ad integram solutionem, si ad pinguiorem pervenerit fortunam, *l. 4. ff. de cess. bonor.* docuerunt Gomez *in l. 79. Tauri, n. 6.* Covar. *l. 2. var. c. 1. n. 6.* Baeza *de inop. debit. c. 5. nu. 23.* Petrus Barbosa *in l. maritum 13. n. 14. ff. solut. matrim.* 3

C O M M E N T A R I U M.

EX hac Gregorii IX. decretali talis communiter deducitur assertio: *Clericus qui non habet unde creditoribus satisfaciat, non debet ideò excommunicari, aut aliter molestari.* 4 Conclusio deducitur, & probatur. Quæ decisio singularis est in jure canonico, & per argumentum probari potest *ex cap. olim 16. de restit. spol. c. 2. de fidejuss.* ubi clericus, qui inopia laborat, propter debitum non excommunicatur. De jure Regio consonat illi lex 23. *tit. 6. part. 1.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna & Barbosa, idem Barbosa *lib. 1. juris eccles. c. 39. §. 6. per totum,* Mancinus *juris controv. dissert. 22.* & *genial. c. 182.* & *de triplici juris collat. cap. 98.* Salgado *p. 1. labyrinthi, cap. 42. n. 2.* & *de protect. p. 4. c. 4. ex n. 59.* Germonius *de sacror. immun. lib. 3. cap. 25.* Giurba *decis. 16. & 42. num. 21.* Castillo *de aliment. cap. 37.* Guttierrez *de juram. 1. p. cap. 17.* Petrus Barbosa *in l. alia, §. eleganter, ff. solut. matrim.* Pichardus *in manuduct. ad praxin, 2. p. præcep. 9. ex num. 67.* Jacobus Cujacius *in præsenti.*

Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti juris consideratione; nam abrogato legis decemviralis rigore, de quo statim agemus, in usu permansit venditio solemnis omnium bonorum debitoris, ut ex eorum pretio creditoribus in solidum debitum solveretur, *princip. Instit.* ubi Theophilus, *de successoribus sublatis, l. 4. C. qui bonis cedere possunt:* & si adhuc bona non sufficiant, debitor publicus in carcere detinetur, donec solidum solvat, *l. 1. §. penult vers. Ultimò, C. qui bonis cedere, l. si pro aliquo 21. §. 1. ff. ad Vellejanum, l. ult. §. ult. ff. quæ in fraud. credit. l. 3. §. qui pecuniam, ff. de suspect. tut.* juncto Hothomano *qq. illustr. qu. 26.* quam carceris molestiam effugiunt debitores per bonorum cessionem lege Julia introducta, *l. 1. l. 4. C. qui bonis cedere;* quæ cessio jure communi inspecto sola professione fiebat, *l. in omni 6. C. qui bonis cedere,* abrogatis per Theodosium veteribus ritibus, *l. 2. C. qui bonis cedere,* ubi verba illa, *scrupulositate priorum legum explosa,* quæ non extant in Theodosiano, Triboniano tribuit Revardus *in l. cujus 148. ff. de reg. jur.* Nec solùm in jure, sed etiam extra jus, per nuncium, vel per epistolam, *l. ult. ff. de cess. bonor.* Illustrant post Brunum, & alios scribentes *de cess. bonor.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 5. cap. 4. art. 2.* Heraldus *de auctorit. rei judic. lib. 2. cap. 24. & 25.* ad quod cessionis beneficium spectant textus *in l. tutor 3. §. sed si non 15. ff. de suspect. tut. l. nam 9. §. sed & si quis 5. ff. de jurejur. l. Imperator 60. ff. de pactis, l. si patre, ff. de captivis, l. si victum 34. ff. de reg. jur. l. si ex pluribus 16. ff. de acceptil. l. 2. ff. de sententiam passis, l. illud, ff. de tributoria, l. fin. §. 4. ff. de custodia reorum, l. item 17. ff. de receptis, l. ob fœnus, ff. de administr. tut. l. illicitas, §. fin. ff. de offic. Præsidis, l. fidejussores 68. §. 1. ff. de fidejuss. l. fin. de sepulchro violato, §. ult. Instit.*

5 Impugnatur prædicta assertio.

flit. de replicat. l. 9. §. 5. *ff. de jurejur. l.* 60. *de pactis*, *l.* 34. *de re judic. l. fin.* §. 4. *C. de custod. reor. l.* 12. *de arbitr. l.* 64. *de usur. l.* 2. §. *ult. ff. de sententiam passis*, juncto Costa *in* §. *& quid si tantùm*, 2. *p. n.* 40. Agunt plures congesti ab Osualdo *lib.* 27. *c.* 9. *litt.* P. Gentilis *de bonis maternis*, *c.* 31. licèt hodie apud nos calamitosum sit hoc remedium, cùm fiat forma ignominiosa, quam referunt Baeza *de inope debitore*, *c.* 1. *n.* 74. Matienzo *in l.* 6. *glos.* 2. *tit.* 20. *lib.* 5. *recopil.* & apud alias nationes pileum viride gestare coguntur, ut refert Heraldus *d. cap.* 25. & constitutione Pii V. clericis indultum fuisse, ut illud deferre non cogantur, refert Barbosa *hic*. Apud Francos ex constitutione Ludovici XII. *c.* 70. qui bonis cedunt, in judicio aperto capite, & discincti adsunt: cujus ritus rationem reddit Fornerius *lib.* 2. *select. c.* 27. Igitur Odoardus in præsenti specie cogendus erat cedere omnia bona, ut ex illis creditoribus debitum solveretur, ut *in cap.* 2. *de fidejuss.* non autem sub cautione juratoria tantùm dimittendus. Augetur hæc difficultas ex eo: nam Ecclesia admittitur ad bonorum cessionem, *authent. ut determinatus sit numerus cleric. collat.* 1. §. *cùm verò*. Igitur & ejus ministri cogendi sunt ad hujusmodi cessionem.

6 Rejicitur intellectus glossæ. Ut hanc difficultatem effugiat Glossa ultima in præsenti, existimat quod Odoardus in hac specie potiùs bonis cessit, vel paratus erat cedere; ideòque excommunicationem relaxatam fuisse, aliàs ipsum in carcere esse detrudendum usquedum bonis cederet; nec in hac parte clericos ullo privilegio speciali gaudere. Glossam sequuntur Hostiensis, Joannes Andreas, & Antonius *hic*. Angelus, Castrensis, & Alexander *in l. miles*, *ff. de re judic.* Sed hæc solutio apertè rejicitur. Tum quia nullum verbum cessionis invenitur in hoc textu, immò contrarium facilè suadetur; nam si cessio bonorum præcessisset, ad quid excommunicatio proferebatur? Et si Gregorius intenderet clericum bona cedere debere, ut expressè jussit cautionem ab eo præstari, etiam decrevisset ante relaxationem excommunicationis, ipsum Odoardum bonis cedere priùs debere. Omissa igitur hac interpretatione, ut privilegium seu beneficium in præsenti clericis concessum agnoscamus, ab origine res repetenda est. Sciendum igitur est lege XII. Tabul. quam refert Cujacius *lib.* 30. *obs. cap.* 39. & restituit Jacob. Gothofredus *in quatuor fontibus*, *tabul.* 3. ex quo eam transcripsi *in cap. quod consultationem*, *de re judic. cap.* 2. *de pignor.* debitore intra legitimum judicati tempus non solvente, licere creditori manus in eum injicere, & secum ducere vinctum nervo, aut compedibus quindecim pondo, non plus, ne essent impedimento ambulandi, & interessendi sacris, ut notavit Revardus *ad leg. XII. tab. cap.* 8. cui nolenti de suo vivere, tenebatur creditor dare victum, & stratum, *l. si victum* 34. *ff. de re judic. l.* 234. §. 2. *ff. de verb. signif.* Terentius *in Phormione*, *actu* 2. *scena* 2.

Duces ducent damnatum domum;
Alere nolunt hominem edacem.

Ubi subjicit Donatus, *secundùm jus*, scilicet quo obærati cùm solvendo non essent, ipsi manu capiebantur. Irridet illic genus damnationis parasitus, in quo victor pascere compellitur, & pascitur victus, Et licèt omnia verba illius legis decemviralis difficilia sint, illa tamen, *libras farris in dies dato*, viros doctos jampridem exercuerunt. Fornerius *lib.* 1. *select. c.* 6. & *in l.* 43. *de verb. signif.* legit *libras farris in dies dato*; idest selibram; nam sicut hodie in Medicorum receptis pro semisse ponitur scilicet similiter & in antiquorum notis adjicebatur; & ita juxta Fornerium tenebatur creditor quotidie debitori dare semilibram farris. Sed ut rectiùs probat Gothofredus *in notis ad dictam tab.* 3. hic diarii modus legitimus non erat, immò legitimò angustior, & iniquior fuit, ut ipse probat ex Bibaculo, & Titinnio, & D. Hieronymo *in Danielem c.* 4. ibi: *Decem panis unciæ diurnæ, & aquæ tertia sextarii pars; bis anima magis trahitur, quàm sustentatur; qui cibus, ac potus juxta inclytum Oratorem Demosthenem non vires tribuit, sed mortem prohibet*. Libræ, ita farris in dies in ea lege sunt singulæ libræ in singulos dies, qui erat legitimus diarii modus, ut constat ex Horatio *lib.* 1. *satyra* 3. ibi:

Denique cur unquam fugisset? cui satis una.
Farris libra foret.

Post 60. autem dies, intra quos publicè producebatur, debitumque publicabatur, ut populo constaret, vincto nullam injuriam à creditore vel judice fieri licuit, *l.* 2. *C. de custodia reorum*, quam ad hoc expendit Covar. *lib.* 2. *var. c.* 1. *nu.* 1. intra quod tempus si non solvisset; aut pactum cum creditore fecisset, licebat creditori peregrè trans Tyberim vendere, aut capite punire; & si plures creditores essent, in partes debitoris corpus secare licebat: ita lex decemviralis: *Debitoris corpus in partes secanto*, post A. Gellium *lib.* 20. *noctium*, *c.* 1. Tertullianus *in apolog. c.* 4. *Sed & judicatos in partes secari à creditoribus leges erant; consensu tamen publico crudelitas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conversa est, bonorum adhibita proscriptione: suffundere maluit hominis sanguinem, quàm effundere*. Quintilianus *lib.* 3. *c.* 6. *Sunt enim quædam non laudabilia natura, sed jure concessa, ut in XII. Tabulis debitoris corpus inter creditores dividi licuit, quam legem mos publicus repudiavit.* De quo veteri jure, seu potiùs injuria, nisi ad terrorem magis quàm usum esset scriptum, ultra plures congestos ab Osualdo *lib.* 18. *c.* 7. *littera N*, & *lib.* 27. *comment. c.* 3. *duplici littera H*, Pichardo *in* §. *cum eo* 40. *Instit. de act.* Roberto 1. *rer. judic. cap.* 6. videndi sunt Hothomanus *lib.* 18. *antiquit. ad finem*, Balduinus *ad leg. Rom. lib.* 2. *c.* 4. Rosinus *lib.* 8. *antiquit. c.* 19. Contius *lib.* 2. *succes. cap.* 18. H. Magius *lib. var. lect. cap.* 8. Andreas Scotus *lib.* 2. *humanar. obs. c.* 34. & *lib.* 3. *c.* 24. Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. judic. c.* 6. Petrus Gregorius *lib.* 22. *syntagm. cap.* 6. *nu.* 5. Sed abrogato novis legibus, non tantùm inhumano sectionis jure, verùm & addictionis, & nexus, *l. ob æs alienum*, *C. de obl. & act.* probavi latè *in c.* 2. *de pignor.* manserunt tantùm in usu venditio solemnis, de qua *in titulo Instit. de successionibus sublatis*, & conjectio debitoris in carcerem, juxta textus suprà pro dubitandi ratione adductos. Postea enim debitores creditoribus in servitium dabantur, in ergastulumque trudebantur, ubi assiduè verberibus flagellabantur, ut constat ex pluribus locis Livii, præcipuè *lib.* 1. *decad.* 1. & *lib.* 6. nec ipsos solùm debitores, quinimò & eorum filios creditoribus dari testatur Dion. Halicarn. *lib.* 6. tortoribusque cruciandos dari licuit apud Hebræos; idque probatur ex D. Matthæo *c.* 18. in illa parabola ubi dominus iratus tradidit cruciandum tortoribus debitorem, quousque redderet universum debitum. Plura Gothofredus *in d. l. ob æs*, Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. judic. c.* 6. Et licèt postea mitiores Romani facti sint, adhuc in miseros debitores sæviebant, ita ut variis flagellarionibus, præcipuè plumbaturis, eos cæderent, ut constat *ex l.* 3. *&* 7. *C. Theodos. de exact. l.* 80. *eod. C. de usuris:* notarunt Baronius *tom.* 1. *anno* 33. *n.* 34. Amaya *in l.* 1. *C. de exactoribus tribut. lib.* 10. donec Imperator Constantinus dignissimam piissimi, ac christianissimi nominis sui edidit constitutionem anno Christi 320. sui verò Imperii 15. relatam *in d. l.* 3. misertus hominum paupertatibus, quibus absque sui culpa frequenter opprimuntur. De cujus constitutionis sententia agunt repetentes *ibi*.

Unde cognoscitur, privilegium ne quis conveniatur ultra quam facere potest, in eo consistere, ut personæ, quibus tribuitur, non in solidum pro executione judicati bonorum venditionem sustineant, sed dumtaxat quatenus facere possunt, idest quatenus facultates patiuntur, relictis alimentis, *l. inter* 19. *ff. de re judic. l. in condemnatione* 173. *ff. de reg. jur.* §. *item de donat. Instit. de act.* nec in carcerem detrudantur, etiamsi solido solvendo bona satis non sint, ut docuerunt Barbosa *in l. maritis* 3. *n.* 2. *ff. solut. matrim.* Guttierrez *de juram.* 1. *p. c.* 2. *nu.* 48. immò illis relinquenda sunt, quæ honestè sufficiant ad alimenta, *l. inter* 19. *in fine*, *l. cùm ex causa* 30. *l. Nesennius* 41. §. 1. *ff. de re judic. l. facere* 28. *l. maritus* 43. *ff. solut. matrim. l. nepos* 125. *ff. de verb. signif. d. l. in condemnatione* 173. non autem deducto ære alieno, *l. sunt qui* 16. *ff. de judic. l. si filio* 53. *cum seq. ff. solut. matrim. l. verum* 63. *ff. pro socio*. Excipitur tamen donator, qui deducere potest æs alienum, quod aliis non ex eadem donationis causa debet, *d. l. inter* 19. *l. qui ex donatione* 12. *ff. de donat. l. maritus* 54. *ff. solut. matrim.* Inspicitur autem rei judicatæ tempus, quatenus quis facere possit, *l. rei judicatæ* 15. *l. ex diverso* 17. §. *ult. l. si filio* 53. *ff. solut. matrim. d. l. verùm* 63. §. *tempus*, *d. l. Nesennius* 41. §. *ult. l. id quod* 33. *ff. de donat.* 7 De privilegio ne quis conveniatur, &c.

Deinde sciendum est, personas quibus hoc privilegium competit, ad sex classes, seu ordines ab Interpretibus referri. Prima est eorum, inter quos summa sanguinis conjunctio adest, quales sunt parentes, liberi, fratres. De prioribus sunt textus *in l. sunt qui* 17. *l. cùm ex causa* 30. *ff. de re judic. l. quia* 16. *l. etiam* 18. *ff. solut. matrim. l. licèt* 7. §. *sed si quis*, *ff. de obsequiis*, *l.* 1. *tit.* 1. *partit.* 5. Circa fratres autem argumentum deducitur *ex l. verùm* 63. *ff. pro socio*, *l. patronus* 17. *ff. de re judic.* Illustrat Acacius *de privileg. parent.* In his omnibus personis illa est communis ratio, quia cùm ob summam sanguinis necessitudinem invicem sibi alimenta debeant, & non tantùm liberi parentibus, & è contra, *l. si quis à liberis* 5. *ff. de agnoscend. liber. l. ult.* §. *ipsum autem*, *C. de bonis quæ lib.* sed etiam fratres fratribus, *l. qui filium* 4. *ff. ubi pupillus*, *l. tutor* 13. §. *ult. ff. de administr. tut. l.* 1. §. *sed & si* 2. *ff. de tutelæ, & rationibus;* absurdum esset si liceret exigendo solidum, ab eis alimenta auferre, qui- 8 De personis quibus hoc privilegium competit.

re, quibus præstari debent, ut probant Cujacius *lib.32. Pauli ad edict. in l. si unus 67. §. ult. ff. pro socio.* Donel. *lib. 27. comment. c.9.* ubi Heligerus *litt. E*, & alii congesti ab Heringio *de fidejuss. q.27. part.4. n.90.* Accedit in parentibus ratio reverentiæ eis à filiis debitæ, cui repugnat redigi patres ad egestatem vel carcerem, per exactionem solidi, *l. licet 7. l. liberto 9. ff. de obsequiis a parentibus:* & circa hoc privilegium, sicut in aliis casibus parentum nomine omnes ascendentes in infinitum comprehenduntur, *l. 4. §. parentem, cum seq. ff. de in jus vocando, l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præstand. l. appellatione 51. ff. de verb. signif.* similiter liberorum appellatione omnes descendentes continentur, *l. sed si hac 10. §. liberos 9. ff. de in jus vocando, l. 3. §. si mancipatus, ff. de assignand. libert. l. moris 9. §. libros, ff. de pœnis, l. liberorum 220. ff. de verb. signif.* licet ascendentes ultra tritavum communi nomine majores dicantur, sicut & descendentes ultra trinepotem, liberi appellantur, *l. ult. §. parentes, ff. de gradibus:* exponunt contra Laurentium Val. *lib.6. elegant. c.55.* Heligerus *d. lib. 23. Donelli, c. 2. litt. I*, Duarenus *in l. patronus 17.* Alexand. ab Alexand. *lib. 1. dier. genial. cap. 15.* Pereyra *in l. si curatorem, verbo sine curatore, n. 48. C. de in integrum restit.* Gentilis, Fornerius & Gedens *in d. l. appellatione 51. l. liberorum 220.* Pichardus *in l. Gallus, in præludiis, c. 1. nu. 18.*

9 Sed suprà traditis opponi solet textus *in l. etiam 18. ff. solut. matrim.* ubi Pomponius in actione de dote, quam mater contra filios exercet, admitti eos ad hoc privilegium docet, si patri, eidemque marito hæredes extiterint. Unde supponit, in aliis actionibus, ex quibus non tanquam patris hæredes à matre conveniuntur, non posse ex sua persona privilegium hoc opponere: quo argumento ductus Baeza *de inope debitore, c.17. n.48.* ex mente Accursianorum probat, liberis hoc privilegium non competere. Sed ea omissa sententia dicendum est, in specie illius textus propriam, peculiaremque rationem circa dotis actionem, qua filii ex persona patris ut hæredes convenie-bantur adfuisse; siquidem constat, privilegium hoc marito concessum, cum persona extingui, ideòque nec hæredi ejus præstari, *l. maritum 13. cum l. seq. ff. solut. matrim. l. etsi fidejuss. 24. §. ult. cum l. seq. ff. de re judic.* Sed contrarium meritò respondit Pomponius, quia privilegium hoc in ea specie, non tanquam à patre transmissum, contra legem *qui tale 14. ff. solut. matrim.* sed tanquam novum privilegium ex persona eorum proveniens, illis competebat, ut docuerunt post alios Barbosa *in l. maritis 13. nu. 81. ff. solut. matrim.* Suarez *de legibus lib.8. c. 11. n. 4.* Etiam opponi solet textus *in l. 1. §. si cum duobus 13. ff. de collat. bonor.* ubi inter fratres circa collationem denegatur sextantis emolumentum fratri, qui per inopiam cavere non potest in solidum; & consequenter innuitur, etiam inter fratres, sicut cautioni in solidum, ita & exactioni locum esse, cùm valeat argumentum à cautione ad exactionem, *l. si constante 24. §. quoties, ff. solut. matrim.* Quare hoc privilegium fratribus negarunt Accursius, Bartolus, & classici ferè omnes *in d. l. verùm 63.* Baeza *de inope debitore, cap. 10. n. 83.* Heringius *de fidejuss. d. c. 27. nu. 89.* Sed adhuc verius est, fratribus competere hoc privilegium, quia licèt fateamur, quod Accursius supponit *in d. l. verùm 63.* non esse inter fratres societatem voluntariam ex conventione, sed necessariam & incidentem, discordiis aptam, *l. cùm pater 77. §. dulcissimis, ff. de legat. 2. l. in re communi 25. ff. de servit. urban.* non debet tamen major vis esse imaginariæ fraternitatis inter socios, quàm veræ, & naturalis inter fratres, ne alter alterum ad egestatem redigat, *l. nonnunquam, ff. de collat. bonor. l. nemo 58. §. 1. ff. de hæred. instit.* Nam ut eleganter Quintilianus *declamat. 321.* ajebat: *Quæ potest amicitia esse tam felix, quæ imitetur fraternitatem? Certè quotiens blandiri volumus iis, qui esse amici videntur, nulla adulatio procedere ultra hoc nomen potest, quam ut fratres vocemus.* Et deinceps, *Quid est aliud fraternitas, quàm divisus spiritus?* Plura Tiraquel. *de pœnis temperand. casu 22. n. 6. & in l. si unquam, verbo libertis, n. 92. C. de revocand. donat.* Langleus *lib. 3. semestr. c. 2.* Unde ob eam rationem licèt expressum juris testimonium non habeamus, extensioni hujus privilegii ad fratres locus est, *l. non tantum 20. in fine, ff. de re judic. l. 2. §. item, ff. de aqua pluvia.* Nec obstat textus *in d. §. si duobus 13.* quia in eo cùm ex forma edicti Prætoris de collationibus, emancipatus præteritus non aliter ad bonorum possessionem contra tabulas admittatur, quàm si fratribus, qui in potestate permanserunt, conferat sua bona, vel caveat de collatione, *l. 1. in princip. & §. jubet 9. & §. quamvis 11. l. 3. de collat. bonor.* rectè docetur, quod si cùm duobus fratribus conferre deberet, uni dumtaxat cavere propter inopiam potuerit, esse ei denegandas interim actiones sextantis, idest dimidii trientis, quem integrum cum effectu haberet, sicut & alii duo fratres, si uterque contulisset, vel cavisset; quo casu non damnatur frater in solidum, qui solvendo non est; sed lucrum hæreditatis paternæ, quod emancipatus non haberet jure civili, nec prætorio, ei defertur, nisi sub forma collationis denegetur ei, pro qua parte non confert, *l. 5. §. ult. ff. de collat. bonor.* Nam si propter inopiam, quamvis utrique non caveret, consequeretur trientem integrum, cederet hoc beneficium in injuriam fratris illius, cui non confertur, & aufertur; cùm è converso sufficere emancipato debeat, quod propter inopiam conferre id ipsum videtur, quod minus percipit ex bonis patris, quia utrique non cavet, argumento *ex d. l. 1. §. sed etsi 12. l. dotis 5. C. eod. tit.* & sic sextantem saltem consequitur, quem non consequeretur, si stricto jure contra eum uteremur, sicut contra contumacem; quia qui in solidum non cavet, nec pro parte cavere intelligitur, *d. §. si cum duobus, juncta l. servus 9.*

Ad secundam personarum classem, quibus hoc privilegium competit, spectant socii ob imaginem fraternitatis; 10
sicut enim fratres in communione bonorum sunt, & ideò dicuntur consortes, *l. si is qui tres 31. §. cæterùm, de excusat. tut. l. cùm duobus 52. §. Papinianus, ff. pro socio, l. ex parte 39. §. filiis, ff. familiæ ercisc.* illustrant Cujacius *lib.6. qq. Pauli in d. l. si is qui tres 31. §. cæterùm, & lib. 5. obs. cap. 10.* Ludovicus Carrio *lib. 2. emend. c. 10.* Joannes Savarus *ad Sidonium lib. 3. epist. 1. pag. 176. & lib. 4. epist. 24. ad finem,* Brissonius *de verb. signif. verbo Consortes:* ita & socii propriè consortes dicuntur. Et fratres à veteribus esse appellatos, constat ex solemni formula renunciandæ societatis, quæ extat apud Petronium *in Satyrico, c. 10. & 11.* Apulejum *lib. 10. l. miles, junctis l. nemo 58. §. 1. ff. de hæredib. instit. l. 4. C. de castrensi peculio, lib. 12.* Competit ergo privilegium hoc in primis socio omnium bonorum, cum quo divisa est solida fraternitas, ut ait Quintilianus *declamat. 321. l. sunt qui 16. ff. de re judic.* Obtinuit etiam, ut socio unius rei, si ex ea societate conveniatur, competat hoc privilegium, ut ex Sabino Ulpianus docet, *l. verum 63. ff. pro socio,* Bronchorst. *enantioph. centur. 2. assert. 51.* quia limitatæ causæ effectus limitatus quidem est; sed similis, intra suum modum, universali, *l. in agris 16. ff. de acquir. domin.* Ergo non secum pugnat Ulpianus *in d. l. sunt qui, & in d. l. verum 63.* sed alter alterum supplet, ut post Accursium, & classicos utrobique observant Faber *in rationali dictæ legis verùm 63.* Guttierrez *de juram. 3. part. c. 15. nu. 1.* Osualdus *lib. 27. Donel. cap. 13. littera K,* Vvisembachius *in thesibus, ad tit. Instit. pro socio,* Pichardus *in manuduct. 2. p. præcep. 9. ex n. 22.* Nec tunc obstat textus *in l. de illo 23. ff. pro socio,* ubi cùm unus ex pluribus sociis Titium ad societatem solus admisisset, & admissus solvendo non esset, docet Ulpianus, omnimodè eum, qui admisit, sociis teneri, non tantùm ut actiones suas mandet contra admissum, sed etiam ut indemnes eos præstet in id, quod à socio admisso solvi non potuerit. In quo textu concedit Ulpianus privilegium hoc socio admisso contra eos, qui non admiserunt, quorum socius non est, *l. qui admittitur 19. cum seq. ff. pro socio, l. consilii 47. §. ult. ff. de reg. jur.* & illud negat socio, qui admisit contra socios; quod utrumque absurdum est. Sed responderi debet, ideò socios, qui non admiserunt Titium, ab eo solidum non exigere, sed tantùm quatenus facere potest, qui cùm socii non sint ipsius Titii, & per consequens nec in eum actionem propriam, seu directam habeant suo nomine, *d. l. qui admittitur,* necesse est, ut experiantur mandatis actionibus à socio, qui admisit; proinde obstabit eis tanquam cessionariis exceptio hujus privilegii, quia & obstaret mandati, cujus jure, & actionibus ipsi utuntur, *ex l. emptor 5. C. de hæredit. vel act. vendita, l. si post divortium 27. ff. solut. matrim. l. qui in jus 177. ff. de reg. jur.* quamvis contrarium procederet, si ex delegatione socii, qui admisit, alii experiretur contra Titium, quia uterentur tunc propria actione, quæsita ex promissione, & consensu debitoris delegati, *l. 1. l. nec creditores 6. C. de novat.* ideòque nec obstaret exceptio hujus privilegii, *l. quid id quod 33. §. fin. ff. de donat. l. si Titius, ff. de novat. l. Nesennius 41. ff. de re judic.* E contrariò autem socius, qui admisit in eo textu, non fruitur hoc privilegio contra socios, sed in solidum illis tenetur in id quod ab admisso servare non potuerint, quia culpa ipsius fuit, & quidem dolo proxima in admittendo socio non idoneo sine aliorum consensu: unde & teneri debet, quasi dolo fecerit in ipsa societate, quominus solidum debitum consequi socii possint; quo casu cessat hoc privilegium, *d. l. verum 63. §. hoc quoque 7. l. sed hoc 22. §. 1. l. si quis 51. cum l. seq. ff. de reg. jur. l. etiam 18. §. 1. ff solut. matrim.* docuerunt Accursius, Fulgosius, Albericus, & Faber *in d. l. de illo 23.* Barbosa *in l. meritis 13. n. 103. ff. solut. matrim.* Illum summæ

Exponitur l. etiam 18. ff. solut. matr. l. 1. §. 13. ff. de collat. bon.

De secunda personarum classe.

mè notandum est, privilegium hoc denegari socio inficianti se socium esse, l. si unas 67. §. ult. ff. pro socio, d. l. sed hoc, §. ult. ff. de re judic. propter turpitudinem, & odium mendacii, l. de ætate 11. §. 3. ff. de interrogat. l. ult. ff. de rei vind. l. computationi 68. aliàs l. hæreditatis §. ult. ff. ad l. Falcid. junctis congestis ab Heringio de fidejuss. part. 1. c. 27. n. 220. & quia indignus est privilegio, qui idipsum inficiatur, cujus contemplatione privilegium ei conceditur, l. auxilium 37. ff. de minor. l. 4. §. 1. ff. quod cum eo, l. qui cum se 10. ff. de re judic. l. si dubitet 10. §. 1. ff. de fidejuss. Unde hoc etiam in aliis personis, quibus hoc privilegium competit, negantibus qualitatem, ob quam privilegium competit, procedere docuerunt Barbosa in d. l. maritum 13. n. 105. Guttierrez de juram. 1. part. c. 16. n. 72. Cevallos communium q. 12. quamvis contraria sententia in disputando improbabilis non sit, eamque sequantur Duarenus, & Donellus in d. l. sunt qui 16. Fachineus lib. 13. controv. c. 69. Sed si socius qui negavit se socium esse, mendacium revocet antè litis contestationem, privilegium hoc non amittit, ex l. quamvis 11. ff. de in jus vocando, l. electio 26. §. ne quis, ff. de noxal. neque etiam ob generalem, aut simplicem inficiationem intentionis actoris amittitur hoc privilegium, argumento textus in l. obligatione 6. ff. de pignor. cap. ult. de officio vicarii, lib. 6.

11 De marito, uxore, & socero. Ad tertiam classem personarum, quæ tantùm condemnantur in id, quod facere possunt, spectant primò maritus, qui in restitutione dotis tantùm condemnatur in id, quod facere potest, l. patronus 17. l. non tantùm 20. cum seq. ff. de re judic. l. maritum 12. cum seq. ff. soluto matrim. l. sic 27. §. 1. ff. de relig. & sumpt. §. item si de dote 37. Instit. de action. quod vetus Jurisprudentia tantùm admittebat in actione rei uxoriæ, sive de dote, l. unica, §. cum autem, C. de rei uxor. quia cùm bonæ fidei esset, & in id concepta, quod æquius melius, d. l. unica, §. sed etsi 2. l. eas 8. ff. de cap. minut. inerat ei quodammodo, sicut & aliæ retentiones ex bono, & æquo, exceptio hujus privilegii, quæ præcipuè nititur æquitate ob societatem conjugalem, & reverentiam marito debitam, d. l. unica, §. cùm autem 7. l. alia 14. §. ult. l. ex diverso 17. §. 1. ff. soluto matrim. juncta regula §. in bonæ fidei 30. Instit. de action. Diversum autem procedebat in actione ex stipulatu pro dote, quia stricti juris erat antè Justinianum, solidumque exigebat; non obnoxia exceptionibus, seu retentionibus prætextu æquitatis, d. l. unic. §. sed etsi non ignoramus. Ob eandem etiam vitæ societatem privilegium hoc competit uxori, si à marito conveniatur ex promissione dotis, l. ex diverso 17. §. 1. ff. solut. matrim. sive ex alio contractu, l. non tantùm 20. hoc tit. quia quamvis maritus uxori non eandem reverentiam & obsequium debeat, sicut uxor marito, cui ut capiti subdita est, c. hæc imago, c. mulierem 17. 33. q. 5. c. duo, de desponf. impub. debet tamen maritus honorem matrimonio, l. 2. de actione rerum amot. l. 1. §. si vir, ff. ad Syllanian. l. adversus 4. C. de crimin. expil. unde ob eandem rationem privilegium hoc concedi uxori consideravit Modestinus in d. l. non tantùm 20. cujus postremam clausulam ita post alios exposuerunt Barbosa in d. l. maritum 13. n. 54. Olualdus lib. 27. Donelli, c. 9. litt. G, quamvis aliter Cujacius totam eam clausulam Triboniano tribuat lib. 24. obs. c. 38. & lib. 2. different. Modest. in d. l. non tantùm, Castillo de alim. c. 37. §. 2. Ob eam ferè rationem privilegium hoc competit socero utriusque conjugis, videlicet patri mariti, si soluto matrimonio pro dotis restitutione conveniatur; nam si maritus in patris potestate sit, transit etiam in soceri familiam nurus, l. 1. §. si vir, ff. ad Syllanianum, l. penult. §. ult. ff. quod falso tut. l. si maritus 46. ff. famil. ercisc. Si verò maritus sit emancipatus, cùm mariti potestati uxor subjiciatur, debet utique reverentiam socero, cui & maritus, quamvis emancipatus, naturali ratione, utpotè patri, debet, l. 1. §. si pater 14. ff. ad Syllanianum; & consequenter semper socer nurui loco parentis est. Ideòque privilegium hoc socero competit, l. rei judicatæ 15. §. ult. cum l. seq. ff. solut. matrim. l. sicuti 21. ff. de re judic. Et licèt circa socerum, patrem videlicet mulieris, dubitari possit, quia nec gener in soceri familiam, aut potestatem transit, nec maritus uxoris potestati subjicitur, & ita cessat utraque ratio suprà considerata; tamen quia propter affinitatem etiam in socero affectionis paternæ ratio consideratur, ut deducitur ex l. ult. ff. de his quibus ut indig. juncto Cujacio lib. 14. respons. Papin. in l. in tacitis 103. ff. de legat. 1. & in l. unic. C. de caduc. tollend. l. 4. §. hoc itaque, ff. de gradibus, l. 3. in fine, C. de natural. liberis, obtinuit magis concedendum esse privilegium nostrum socero ex promissione dotis convento à genero, d. l. ex diverso 17. ff. solut. matrim. l. sicut 21. cum l. seq. ff. de re judic. l. penult. ff. de jure dot. docent Barbosa in d. l. maritum 13. n. 59. Olualdus lib. 27. c. 9. littera H. An tamen ex privilegio fruatur socer semper, & indistinctè, sive constante matrimonio conveniatur, sive soluto; & sive dolo fecerit, sive non, inter Jurisconsultos non convenit, ut apparet ex d. l. ex diverso 17. d. l. sicut 21. d. l. penult. pro quibus conciliandis, rejecta emendatione Fabri lib. 2. conject. c. 14. reponentis in extremo dictæ legis sicut 21. hæc verba, sed alio, & alio jure utimur; & omissa antiquorum sententia, quæ admisit inter Consultos dissensionem, quam docuerunt Alexander in l. rei judicatæ 15. n. 9. ff. solut. matrim. Jason in d. l. sicut 21. n. 4. Campegius de dote, 3. part. q. 250. Baeza de inope debit. c. 17. nu. 57. Connanus lib. 8. comment. cap. 9. n. 8. Donellus lib. 27. comment. cap. 9. dicendum est, socerum patrem uxoris frui utique generaliter, & indistinctè privilegio hoc contra generum, si dote promissa conveniatur constante matrimonio, ob manentem adhuc affinitatis, & reverentiæ rationem, d. l. ex diverso 17. Sic accipiendæ sunt lex sed hoc ita 22. & lex penultima, ff. de jur. dot. eoque referri potest textus in l. si extraneus 33. §. 1. ff. de jure dot. junctis Olualdo lib. 4. Donel. c. 14. littera K, Fabro decad. 82. errore 10. Schiturdeg. ad ipsum, lib. 3. tract. 2. q. 4. non autem si soluto matrimonio conveniatur, quia tunc non militat eadem affinitatis, & affectionis ratio, ideòque diverso jure utimur. Nec privilegium constante matrimonio indistinctè tribuitur, sed ex causa justa, veluti si fortuito casu, postquam dotem promisit, factus sit non solvendo: cæterùm si sciens se non esse solvendo, decepit generum, vel ei insidiatus est, dum filiæ suadet, ut à marito divertat, non succurritur illi, d. l. penult. ff. de jure dot. quam ita exponit Græcus Scholiastes lib. 28. Basilic. tit. 15. & post alios Barbosa in d. l. maritum 13. n. 67. Olualdus d. lib. 27. Donelli, c. 9. litt. L. De hoc privilegio ex causa dotis competente loquuntur textus in l. si cum procuratore 23. cum l. seq. l. exhæredatum 49. l. si rerum 52. ff. de re judic. l. ex diverso 17. §. ult. l. si post 27. cum l. seq. l. si maritus 45. l. si filius 53. cum seq. ff. solut. matrim. l. si minor 51. §. 1. ff. de procurat. l. si mulier 21. §. ult. ff. de action. rer. amot. l. nec maritus 8. C. solut. matrim. l. 3. ff. de privil. credit. aliàs l. interest 18. ff. de rebus auctorit. judic.

Ad quartam personarum classem, quibus hoc privilegium competit, spectant patronus, patrona, & eorum liberi, parentesque conventi à liberto, in quem inæstimabile libertatis beneficium contulerunt, l. patronus 17. l. inter 19. l. exhæredatum 49. ff. de re judic. l. exceptiones 7. ff. de exceptionibus, l. maritus 54. ff. solut. matrim. l. verùm 63. §. 1. ff. pro socio, l. licet 7. l. liberto 9. ff. de obseq. parent. Illustrant Baeza de inope debit. c. 17. n. 33. Olualdus lib. 27. c. 9. littera L, & lib. 25. cap. 2. littera I, Pichardus in manuduct. 2. part. præcep. 9. n. 30. Item donator, cui ne ex liberalitate sua inops omninò reddatur, privilegium hoc competit, l. inter 19. §. 1. l. cùm ex causa 30. l. Nesennius 41. per totam, l. exhæredatum 49. cum seq. ff. de re judic. l. qui ex donatione 12. l. quid id quod 33. in princip. & §. ult. ff. de donat. l. maritus 54. ff. solut. matrim. l. penult. ff. de novat. l. Divus 28. ff. de reg. jur. ubi latè explicant Petrus Faber, & Jacob. Gothofred. Barb. in d. l. maritus 13. n. 100. & in d. l. alia 15. §. eleganter, n. 36. Pacius centur. 4. q. 56. Hermusilla in l. 4. tit. 4. partit. 5. glos. 2. Olualdus d. cap. 9. duplici littera II, Giurba decis. 5. Salgado in labyrinth. 1. part. c. 24. n. 108. D. Josephus de Retes de donat. c. 20. n. 1. Guttierrez de juramento, 3. part. c. 15. ex n. 19. & ad hanc partem referendus est textus in l. si extraneus 33. ff. de jure dotium; ubi quod Ulpianus innuit in vers. quemquam in id, extraneum promissorem dotis à marito conveniendum esse tantùm in id quod facere poterat, difficilè prorsus est, ex l. penult. in princip. ff. de jure dot. d. l. Nesennio 41. ff. de re judic. nisi vel Ulpianum accipias de extraneo, qui non solùm uxori, sed etiam marito donandi animo promisit; & ideò etiam mariti respectu fruitur privilegio, ut interpretantur Faber lib. 2. conject. c. 13. Olea de cess. jur. tit. 5. q. 12. vel nisi verba illa, Et spem, transferas, referasque ad uxorem, quæ, utpotè donataria, non poterat promissorem dotis convenire, nisi in quantum facere poterat, d. l. Nesennius, ubi Donellus lib. 27. comment. cap. 9. & Olualdus littera C. Cujacius lib. 12. obs. cap. 17. Ad hanc etiam præsentis privilegii partem spectant textus in l. ex pollicitatione 9. l. penult. ff. de pollicit. ubi in d. l. 9. docetur, ex pollicitatione facta Reipublicæ alicujus operis, si quidem ob honorem facta sit, teneri in solidum, tam ipsum, quàm ejus hæredem; si verò conveniatur ex causa promissi operis cœpti, nec perfecti, & bona ejus non sufficiant liberalitati promissi operis fulvendæ, ipsum quidem, & hæredem extraneum in quintam partem patrimonii sui, liberos autem ejus in decimam teneri: quod difficile est ex suprà traditis: siquidem donator tantùm in

12 De patrono, donatore, & similibus.

quantum facere potest, condemnatur: & in eadem specie *in d. l. penult.* docetur, extraneum hæredem teneri in quintam partem patrimonii defuncti, non autem in solidum, ut *in princip. d. l. 9.* Sed rejecta emendatione Cujacii *lib. 4. different. Modest. in d. l. 9.* existimantis *in d. l. penult.* legendum esse negatione adjecta, supponendum est *in d. l. 9. & penult.* specialiter agi de pollicitatione, quæ inter privatos facta non obligat civiliter, *l. 3. ff. de pollicit. l. juris 7. §. sed cum nulla, ff. de pactis;* nec etiam cùm Reipublicæ fit, nisi vel fiat ob honorem ei, qui pollicetur, decretum, vel decernendum; vel si opus pollicitatione promissum cœptum sit, *l. 1. §. 1. & seq. l. 3. l. toties 6. in princip.* & *§. 1. l. si quis ob honorem 11. ff. de pollicit. l. hoc jure 19. ff. de donat.* Quo casu cùm ex pollicitatione ob honorem, quem quis à Republica accepit, convenitur, non tam ex mera liberalitate, quam ex promissione ob causam, quæ ad negotii contracti, & debiti potiùs quàm ad donationis genus accedit, debitor est, *l. 1. in princip.* & *l. Aristo 18. l. hoc 19. §. 1.* & *§. 4. l. si pater 34. §. 1. ff. de donat.* eruditè illustrat Galbanus *de usufruct. c. 15.* & ideò nihil mirum, damnari ipsum, & hæredem etiam in solidum, non in quantum facere possunt, *d. l. ex pollicitatione 9. in princip.* Si verò pollicitatione sine causa Reipublicæ facta, ex eo solo quis conveniatur, quia facilè opus fecit, quamvis ea pollicitatio propriè donatio fuerit; ideò tamen non competit privilegium hoc, quia non ex pollicitatione, quæ sola sine causa non sufficeret, sed ex causa cœpti operis convenitur; quo casu distinctionem illam quintæ, & decimæ partis, ut mediocrem, Principium constitutiones admiserunt, *d. l. 9.* ad quam speciem ibi relatam redigenda omninò est sententia Pomponii *in d. l. penult. in 2. part. ff. de pollicit.* ubi quamvis factam fuisse fateamur pollicitationem ob honorem, cùm tamen Pomponius supponat non nisi ex causa certi operis peti, intelligendum necessariò est, decessisse promissorem antè honorem decretum, vel inchoatum; & ideò contra hæredes non nisi ex causa cœpti operis succedit petitio quintæ, aut decimæ partis, *l. toties 6. §. 1. l. si quis ob honorem 11. ff. de pollicit.* docuit Albericus *in d. l. toties.*

13 De filio emancipato. Ad quintam classem personarum, quæ tantum in quantum facere possunt, damnantur, spectant illæ, quæ ob inopiam miseratione dignæ sunt, veluti emancipatus, vel exhæredatus, quive paterna hæreditate se abstinuit, aut ex minima parte hæres fuit; ideòque causa cognita non damnatur in solidum ex gestis cùm filiusfamilias esset, *l. 2. in princip.* & *§. 1. cum seq. ff. quod cum eo, l. 2. l. si ex alia 9. C. eod. tit. l. & exhæredatum 49. ff. de re judic. l. 3. §. sed aurum, ff. de minor. l. sic dubitet 10. §. ult. de fidejuss.* Excipiendi tamen, & explicandi sunt tres casus. Primus est, quoties filius in supradictis casibus ex delicto, dolove convenitur, quia tunc privilegio non fruitur, *l. 4. §. quamquam, ff. quod cum eo,* ubi id refertur in actione mandati, quæ bonæ fidei est, quia in actionibus bonæ fidei tantùm id procedit, quia idem admittitur in judiciis stricti juris, *l. qui cùm se. 10. ff. de re judic.* Faber *in ration. ad d. l. eum qui 6.* Secundus casus est *in d. l. 5. juncta l. 3. §. ult. ff. ad Macedon.* ubi filius familias qui pecuniam quam mutuam accepturus erat, antè numerationem spopondit, & postea emancipatus accepit, condemnatur in solidum, quia substantia obligationis expleta est post emancipationem, numeratione tunc facta, sine qua stipulatio effectum non haberet; & ideò post emancipationem mutuum celebrari creditur, *l. si ita 6. §. ult. cum seq. ff. de novat. l. si ita 126. §. Chrysogonus, ff. de verb. oblig. l. obligamur 52. in princip.* & *§. re, ff. de obl. & act. l. certi 9. §. numeravi, ff. de rebus creditis,* ubi Donel. *lib. 16. comment. cap. 20.* Cujac. *lib. 3. qq. Pauli in d. l. ergo 5.* Tertius casus extat *in l. Pomponius 15. ff. de negot. gest. l. si filius 11. ff. de tutel. & rationibus, l. tutorem 37. §. ult. ff. de administrat. tut.* ubi explicat Cujacius *lib. 11. qq. Pauli,* & *lib. 9. Pauli ad edict. in d. l. Pomponius 15.* Faber *in ration. ibidem.* Etiam in eadem classe recensendi sunt, ut privilegio hoc potiantur, is qui bonis cessit, si post cessionem à prioribus creditoribus conveniatur, *l. 4. & 6. ff. de cess. bonor. l. item 17. ff. de receptis, §. ult. Instit. de action. juncta l. si quis 49. ff. de pactis;* & ille cujus bona omnia à creditoribus sine dolo malo ipsius vendita sunt, *l. ult. C. de revocand. his quæ in fraudem, l. ult. §. ult. ff. quæ in fraudem credit. l. si quis 51. ff. de re judic.* quibus jungendi sunt Cujacius *ad titulum de revocand. his quæ in fraudem,* & *lib. 12. obs. c. 5.* & laudati ab Osualdo *lib. 27. comment. cap. 9. littera P.*

14 De milite & clerico. Tandem aliis competit hoc privilegium, quia de Republica sunt benemeriti, ut milites armatæ militiæ, *l. miles 6. l. si miles 18. ff. de re judic. l. si castrensi 7. ff. de castrensi pecul.* Et licèt non idem admittat in militibus togatæ militiæ, quales sunt Advocati, & bonarum Artium Professores, Duarenus *in d. l. miles 6.* Donellus *lib. 27. comment. c. 9.* magis tamen obtinuit, competere illis hoc privilegium, argumento *ex l. Advocati 14. C. de Advocat. divers. judic. l. medico 6. cum l. seq. C. de Professor. l. 10. l. 8. tit. 31. partit. 2.* ex quibus ita docuerunt Rodericus Suarez *in l. 2. tit. de los goviernos, lib. 3. fori, §. 5. n. 12.* Osualdus *lib. 27. comment. c. 9. littera L,* Azevedo *in l. ult. n. 63. tit. 21. lib. 4. recopil.* Baeza *de inope debit. c. 16. n. 127.* Antonius Gomez *ex l. 83. Tauri, n. 17.* immò & nobilibus, exemplo militum, privilegium hoc competit, *ex l. 4. & 6. tit. 2. lib. 6. recopil.* Covar. *lib. 2. var. c. 1. n. 4.* Guttierrez *de juramento, 1. part. c. 16.* Tandem eorum etiam exemplo hoc privilegium clericis Ecclesiæ inservientibus competit, ex præsenti Gregorii decretali. Cujus ratio ex eo provenit, nam cùm militibus hoc privilegium competat, & clerici milites sint Cœlestis militiæ, *cap. dilecto, cap. cùm secundùm, de præbendis, c. 1. de clerico ægrotante, cap. Salvator, circa medium, 1. q. 3. cap. militare, 23. q. 1. cap. reprehensibile,* ibi: *Cùm militum Christi sit Christo servire, militum verò sæculi sæculo, 23. q. 8. cap. degradatio, §. actualis, de pœnis in 6.* D. August. *epist. 70. ad Bonifacium Comitem,* ibi: *In silentio pugnant milites Christi, non ut occidant homines, sed ut expugnent principes, & potestates, & spiritualia nequitiæ:* notavi *in c. 1. de renunc.* ideò fruuntur eodem privilegio, quia ut post Everardum & alios docuit Mancinus *sacri juris controv. dissert. 22.* clerici gaudent omnibus privilegiis militaribus, dummodo eorum statui conveniant. Accedit, nam si aliis personis suprà relatis conceditur hoc privilegium propter reverentiam illis debitam, quantò magis idem privilegium clericis concedi debet? Tandem quia aliàs cogerentur clerici mendicare in opprobrium totius ordinis clericalis, *cap. Diaconus, & dist.* Trident. *sess. 21. de reform. cap. 2.* Quare statutum fuit, ne clericus absque beneficio, vel competenti patrimonio ordinaretur, *c. 2. & 3. de præbend. & dignit.* quod adeò verum est, ut ita ordinatus non possit patrimonium, ad cujus titulum ordinatus fuit, aliquo modo distrahere, nisi aliàs habeat unde commodè vivere possit, Trident. *d. c. 2.* Covar. *lib. 1. var. c. 4. n. 4.* Et similiter non potest beneficium ad cujus titulum promotus fuit, renunciare, si aliàs non habeat unde commodè sustentetur, Flaminius *de resig. lib. 2. c. 6.* Unde ne una via admittatur quod alia prohibetur, contra textum *in l. oratio, ff. de spons. cap. cùm quid, de reg. jur. lib. 6.* meritò statutum est, clericum pro debito civili non esse in carcere detrudendum, nec cogendum bonis cedere, sed competere illi privilegium, ne conveniatur ultra quàm facere potest.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt stricto juris rigore attento, clericus cogendus esset bonis cedere, ut ita creditoribus satisfaceret; tamen virtute privilegii concessi in præsenti, ex rationibus ne conveniatur ultrà quàm facere potest, non cogitur prædictam cessionem facere, aut carceris molestiam pati. Nec obstat augmentum suprà deductum *ex d. c. 2. de fidejuss.* nam omissa solutione Archidiaconi, quam refert Sarmientus *de redditibus 4. p. c. 1.* Respondeo textum illum procedere in clerico beneficium habente, unde possit sustentari, & simul satisfacere creditoribus; quo casu cogendus est per subtractionem fructuum creditoribus satisfacere, ut ibi probavi, relicta semper congruam illi sustentatione: at in præsenti textu adeò inops Odoardus erat, ut nec beneficium haberet, ex quo posset sustentari, & satisfacere creditoribus; ideò jubet Gregorius, quod si de inopia apertè constiterit, excommunicatio in eum prolata relaxetur. Nec obstat ultimum augmentum *ex d. §. cùm verò:* nam etsi fateamur, remedium hujus textus Ecclesiæ non competere (quod non disputamus) non tamen inde sequitur, non dari privilegium hoc clerico, cùm Ecclesia incorporalis res sit, quæ non eget necessariis ad sustentationem, ut clericus. Nec obstabit si dicas, Ecclesiam quoque victualibus, ac necessariis indigere, ut ministros suos alat; nam dicendum est, Ecclesiam adhuc posse cedere bona, licèt ministros habeat, quos alere teneatur; nam tunc parochianos compellere valet, ut spiritualia ministrantibus temporalia præbeant; quod clericus facere non potest, cùm culpa sua in paupertatem incidit, ut docuerunt Petrus Barbosa *in l. alia, §. eleganter, n. 9.* Mancinus *sacri juris controv. dissert. 22. num. 13.* 15 Dissolvitur dubitandi ratio.

Sunt tamen nonnulli casus, in quibus clerici ultra quàm facere possunt, conveniuntur, nec ad beneficium hujus textus admittuntur. Primus est, si negaverint se clericos esse tempore contractus, ut alios alliciant ad contrahendum. Guttierrez *de jurament. 1. part. c. 17. nu. 20.* nam qui negat qualitatem suæ personæ, ob quam illi conceditur aliquod privilegium, illud amittit, *l. 1.* ubi notat Glossa, *Cod. ad Maced. l. 2. & 3. C. si minor se major. l. 6. tit. fin. part. 6.* docent Guttierrez *in repetit. authent. Sacramenta, n. 46.* Baeza *de non meliorandis, c. 30. n. 12.* Inde si nobilis tempore contractus affirmat se plebejum esse, non gaudet privilegio nobilitatis, immò incarceratur pro debito ex illo contractu proveniente, ut resolvit Azevedus *in l. 4. tit. 2. lib. 6. recopil.* 16 Limitationes præsentis textus.

copil. n. 29. quæ limitatio oon habet locum, si is cum quo clericus contrahebat, sciebat illum clericum esse, quia fraus scienti non fit, *l. cum donationis, C. de transact.* Azevedus *ubi supra, n.* 29. Secundò limitatur præsens textus in clerico bona propria occultante, ut ex eis non satisfaciat creditoribus; tunc enim potest excommunicari, & in carcere detineri, donec solvat, *l. verum* 63. *§. & hoc quoque* 7. *l.* 68. *§.* 1. *ff. pro socio, l. etiam* 18. *§.* 1. *ff. solut. matrim. l. si quis* 51. *ff. de re judic.* docent in nobili idem resolventes Guttierrez *d. p.* 1. *c.* 16. *n.* 14. Azevedus *in d. l.* 4. *n.* 3. Occultans enim bona privatur, legis beneficio, ut in abstentionis beneficio docetur, *l. si servum* 70. *§. si quis servus, ff. de acquir. hæredit.* in beneficio legis Falcid. *ex authentica de hæred. & Falcid. §. sancimus, collat.* 1. Tertiò limitatur præsens textus in debito proveniente ex maleficio, vel quasi, *c.* 1. *de deposito, l. qui cum se* 10. *l. sed & hoc* 22. *§. ult. l. si verum* 52. *ff. de re judic. l. si mulier* 21. *§. ult. ff. de actione rer. amot.* quam exponit Gentilis *de donat. inter, l.* 4. *§. quamquam, l.* 6. *ff. quod cum eo*: quia per delictum redditur quis indignus privilegii, seu beneficii, *cap. cum qui* 18. *de præbend. in* 6. Unde eo casu luet in corpore, si non habet in ære, *ex l.* 1. *ff. de pœnis, l. fin. ff. de in jus vocando, l. si quis* 7. *ff. de jurisdict.* prosequuntur Guttierrez *ubi supra, nu.* 22. Baeza *d. cap.* 17. *num.* 14.

17 De renunciatione hujus privilegii. Superest pro coronide hujus commentarii, & totius tractatus de personis, quæ ultra quàm facere possunt, non condemnantur, exponere, an clerici, vel personæ suprà relatæ huic privilegio renunciare possint, & pacto promittere, se illo non usuros? Et renunciare posse, suadetur ex sequentibus. Primò *ex l. quamvis* 11. *ff. de in jus vocando*, ubi docetur, patronum posse renunciare privilegio, ne absque venia in jus vocetur, cùm privilegium illud, sicut præsens, concessum sit patrono propter reverentiam, *l.* 1. *C. de in jus vocando, l. liberto* 9. *ff. de obseq. patron. & parent.* Secundò quia legimus *in l. nam & si maritus* 9. *ff. de condict. indeb.* juncto textu difficili *in l. si quis reum* 5. *§. idem Julianus, vers. Sed est verius, ff. de liberat. legat.* maritum, qui cùm solvendo non esset, totam dotem uxori solvit, non posse repetere, sive sciens, sive ignorans solverit: ergo quia quando sciens solvit, renunciavit tacitè huic privilegio. Tertiò facit pro hac opinione textus *in l. eum qui* 30. *§. si mulier, ff. de jurejur.* ubi si mulier deferente marito juraverit decem sibi dotis nomine deberi, affirmat Paulus, integra decem præstanda esse, & consequenter in solidum maritum damnandum esse, etsi solvendo non sit: id autem falsum esset, nisi intelligeretur, maritum renunciasse privilegio per conventionem, quæ inest delationi juramenti, *l. sed & si* 25. *cum l. seq. §. ult. l. ult. ff. de jurejur. l. depositi* 5. *§. si filius, ff. de peculio, l.* 1. *§. si petitor, ff. quarum rerum actio.* Quartò facit, & non leviter, Justinianus *in l. unica; §. cum autem, C. de rei uxor.* ubi apertè supponit, ita demùm maritum condemnari, in quantum facere potest: *Si matrimonium fuerit dissolutum, nullo pacto adhibito.* Ergo quia pacto maritus potest renunciare huic privilegio. Eadem sententia suadetur *ex l. penul. vers. Propter militiæ cingulum, C. de pactis*, ex quo notant Decius *ibi, n.* 23. Ripa *in l. miles, n.* 2. *ff. de re judic.* militem posse huic privilegio renunciare, sicut & apud nos nobiles possunt renunciare privilegiis concessis *in l.* 3. *&* 5. *tit.* 2. *lib.* 6. *recopil.* ne in carcerem detrudantur pro debito civili, & ne executio fiat in eorum armis, & equis, ut docuerunt Gregorius Lopez *in l.* 34. *verbo De sangre, tit.* 34. *partit.* 7. Covar. *in cap. quamvis*, 2. *part. in princip. n.* 5. Baeza *de inope debit. c.* 16. *n.* 17. Facit tandem textus *in l. si quis in conscribendo, C. de Episcop. & Cleric.* ubi statuitur, licitam esse renunciationem privilegii competentis ratione sacerdotii: igitur & præsentis privilegii renunciatio valida erit. Sed contrarium, videlicet renunciationem præsentis privilegii nullam esse, docuerunt pluribus relatis Balboa *in cap.* 1. *de foro competenti, q.* 11. *n.* 106. Fermosinus *in cap. si diligenti, q.* 3. *eodem tit.* Pichardus *in manuduct.* 2. *part. præcep.* 9. *n.* 36. Acacius *de privil. parent. c.* 11. & probatur ex eo, quia cùm damnari in solidum sit contra reverentiam his personis debitam, est etiam contra bonos mores pactio interposita, per quam beneficium hoc remittitur, *l. pacta* 6. *C. de pactis*: nec similis conventio sufficiet, ut per eam renuncietur huic privilegio, *l. alia* 14. *§.* 1. *ff. solut. matrim.* unde rectè Covar. *In cap. quamvis*, 2. *part. in princip. n.* 8. *de pactis in* 6. Lara *in l. si quis à liberis* 5. *§. sed si filius, nu.* 94. *ff. de liber. agn.* Guttierrez *de jurament.* 1. *part. c.* 16. *n.* 47. Baeza *de inope debit. c.* 17. *n.* 35. Barbosa *in d. l. alia* 14. *ex n.* 1. & *in l. maritus* 13. *ex n.* 27. Osualdus *lib.* 27. *Donelli, c.* 9. *littera Z*, distinguunt inter eas personas, quibus ob reverentiam hoc privilegium competit, ut parentibus, conjugibus, patronis, & clericis; & eas, quibus non ob reverentiam conceditur, ut socio, militibus, & aliis. In primis renunciationem similis privilegii locum non habere constat; in secundis verò valere, ideòque à socio, & similibus pacto renunciari posse, juxta regulam legis *si judex* 41. *ff. de minor. l. penult. C. de pactis.*

Nec hac sententia retenta obstant contraria fundamenta. Non textus *in d. l. quamvis* 11. pro cujus solutione Pe- 18 Exponitur l. quamvis 11. de in jus vocando.
trus Barbosa *in d. l. maritum* 13. *ex n.* 27. & *in d. l. alia, §.* 1. *ex n.* 1. affirmat privilegium illud patroni, ne in jus vocetur sine venia, in eo versari, ne vocetur invitus sine venia, ut contingit in aliis, qui privilegium illud non habent ex natura ipsius vocationis, *l.* 1. *ff. de in jus vocando, tit. Ut eant, junctis l.* 2. *ff. de in jus vocand. cum l.* 1. *l. sed & si* 26. *§. ait Prætor* 2. *ff. ex quibus causis major.* Proinde si volens vocetur, non renunciat privilegio, quod ei non competit, nisi cùm invitus vocatur, ut explicat post ipsum Osualdus *lib.* 23. *Donelli, c.* 2. *littera I.* Diversum autem ait esse in præsenti privilegio, quod ita conceditur, ut nec volens, qui illo fruitur, solvat ultra quam facere potest, *ex d. l. alia* 15. *§.* 1. Sed in hac posteriori parte labitur, perdoctus Barbosa, quia cùm privilegium hoc concedatur personis suprà enumeratis, ne ultra quàm facere possunt, conveniantur, seu condemnentur, *d. l. fundi* 16. *l. non tantum* 20. *cum sequenti, ff. de re judicat.* conveniri tamen, & condemnari, sic ut & alia judicialia exerceantur in invitum, qui necessitate obligationis adstringitur ad solvendum *l. inter* 83. *§.* 1. *ff. de verb. oblig. l. ult. ff. de separat. juncta l. debitor* 108. *ff. de verb. signif. princip. instit. de oblig.* negari non potest privilegium hoc in eo consistere, ne invitus cogatus solvere, ut considerant Immola, & Alexander *in d. l. in tantum* 20. Quare hac omissa solutione, Illustr. præceptor D. Franc. Ramos *in privato schediasmate ad d. l. sunt personæ* (ex quo ferè totum commentarium hoc transcripsi) *n.* 16. eruditè docet, privilegium præsens marito, & aliis personis concessum, in eo consistere, ne inviti compellantur solvere ultra quàm facere possunt, & quidem rei judicandæ tempore, *l. res judicatæ* 15. *ff. solut. matrim. l. verum* 63. *§. tempus, ff. pro socio.* Unde sequitur, privilegium hoc non tribuere illis personis jus actionis, aut petitionis, sed tantùm exceptionem; non quia perimat obligationem, vel actionem, siquidem solidum semper debetur; quare privilegium hoc malè inter exceptiones referri docuit Vultejus *lib.* 2. *de jud. c.* 4. sed tantùm privilegium hoc moderari executionem rei judicatæ, ne in solidum fiat ultra quàm condemnatus facere potest, *l.* 3. *ff. de constit. pecunia, l. ex diverso* 17. *§. ult. ff. solut. matrim.* Unde sequitur, ut si maritus, vel similis persona paciscatur, ut in solidum condemnetur, pactum non sit servandum, quia si servaretur, damnaretur, & consequenter urgeretur invitus ad solidi præstationem, contra reverentiam illi debitam, essetque talis renunciatio privilegii contra bonos mores, *d. l. alia* 14. *§.* 1. Eademque ratione si patronus pacisceretur cum liberto, ut ab eo in jus sine venia vocari posset, inutile pactum esset; quia ex eo sequeretur, posse invitum patronum in jus sine venia vocari, contra reverentiam patrono debitam, quam ipse remittere non potest, *l.* 3. *C. de bonis libert.* Osualdus *lib.* 23. *Donelli, c.* 2. *littera I.* E contrario si maritus volens solidum solvat, aut patronus sine venia vocatus spontè in jus veniat, libertus non punitur, *d. l. quamvis* 11. quia non renunciant privilegio, quod eis dumtaxat competit, ne inviti cogantur: sed sumus extra casum, & terminos privilegii, ideòque nec ille qui solidum solvit, repetit quasi indebitum, *d. l. si quis reum* 5. *§.* 1. *d. l. nam & maritus* 8. *ff. de condict. indebit.* præsertim cùm privilegium hoc tantùm tribuat personis privilegiatis jus retentionis, non autem repetitionis, ex regula legis *ex quibus* 51. *ff. de condict. indeb.* Sed etsi fateamur, renunciari aliquatenus privilegio, dum maritus volens solidum solvit, aut patronus spontè in jus venit, contra dicta *in l. alia* 14. *§.* 1. adhuc tamen ex eisdem principiis in promptu explicatio est; quia per pactum renunciatur expressè quod prohibetur, ex ratione jam tradita, ne inviti compellantur contra reverentiam, *d. l.* 14. *§.* 1. *d. l.* 3. *C. de bonis libert.* At dum spontè solidum solvitur, aut in jus venitur, vel nulla, vel si qua est renunciatio, tacitè fit: & ita inviti non coguntur. Est autem sæpè in jure taciti, & expressi diversum judicium, si adest diversa ratio, *l. nonnunquam* 52. *ff. de condit. & demonstr. l. si quis Sempronium* 68. *ff. de hæred. instit.* Barbosa *in d. l. maritum, n.* 28. Idque mirè firmatur sequenti exemplo, quippe patronus gravamen impositum à liberto suæ legitimæ portioni, etsi promittat se soluturum, non cogitur, ne minuatur pars ex legibus debita verecundiæ, seu reverentiæ patronali, si ex tali promissione invitus præstare compellatur, *l. si patronus* 20. *ff. de donat.* Et tamen si idem sciens solvat fideicommissum, quo legitima onerata est, non repetit, *l. ita tamen* 27. *§.* 1. *l. patronus, ad Trebellianum, l. penult. §. si patronus, ff. de bonis libert.* quia privilegium est, ne invitus compellatur, *l. cùm patronus* 28. *ff. de legat.* 2.

legat. 2. & ita volens præstare potest. Qua etiam ratione & exemplo rectè placuit illum, cui privilegium competit, ne ultra conveniatur, quàm facere potest, quamvis ei remedium cessionis bonorum, ne utile pleramque sit, nec necessarium; posse tamen, si velit, cedere omnibus bonis, quia volens præstat solidum facto ipso dum cedit, nec invitus ut cedat, cogitur. Immò pœnitere potest, si nondum cum effectu cesserit, *l.* 3. *&* 5. *ff. de cessione bonorum.* Prosequitur expositionem textus *in d. l.* 5. §. *idem Julianus*, D.D. Franciscus Ramos *ubi suprà*, *num.*18.

19 Exponitur l. eum qui 30. §. si mulier, de jurejur. Nec etiam favet auctoribus contrariæ sententiæ textus *in d. l. eum qui* 30. *§. si mulier, ff. de jurejur.* cui duplex intellectus assignari valet. Primus est, quod si maritus in controversia an esset idoneus integris decem solvendis, quæ in dotem acceperat, detulerit juramentum uxori, eaque juraverit decem dotis nomine sibi deberi, tenetur maritus integra decem præstare, absque hujus privilegii beneficio; quasi controversia illa, an esset maritus idoneus totis decem solvendis, decisa sit per jusjurandum, post quod amplius quæri non potest, nisi an juratum sit, *l.* 2. *l.* 5. §. *dato, de jurejur. l. post rem* 56. *de re judic.* neque delatione juramenti renunciat privilegio maritus, sed juramento declaratur ei non competere privilegium, quia idoneus est totis decem solvendis. Conducit singularis in re simili textus *in l. adoptivum* 8. §. *patronus*, *vers. Aut si me deferente*, *ff. de in jus vocando*, *juncta l.* 3. *C. de bonis libert.* Diversum est si in controversia de datione dotis jurasset mulier decem se in dotem dedisse; tunc enim videretur juratum de facto dationis, non de jure exactionis, aut debiti; & ideò salvum esset marito privilegium etiam post juramentum, *d. l. eum qui* 30. *§. si mulier*; quam ita exponunt post antiquiores Faber *in ration. ibi*, Barbosa *in d. l. maritum* 13. *nu.* 39. Secundò accipi potest textus ille, ut differentia ibi proposita non sit referenda ad terminos hujus privilegii, sed ad eum casum, in quo maritus propter impensas in dotem factas, de quibus *in l. unica*, §. *taceat*, *C. de rei uxor action.* contendebat se totam dotem reddere non debere; in qua controversia si juramentum mulieri detulerit, eaque juraverit decem dotis sibi deberi, integra decem reddenda erunt, quasi decisa per jusjurandum quæstione retentionis impensarum: sin autem juraverit, se decem in dotem dedisse, adhuc locus erit retentioni ob impensas, ut id dumtaxat præstetur, quod deductis impensis restitui oportet; quo modo ferè exaudit textum illum Cujacius *lib.* 18. *Pauli ad edict. in d. l. eum qui* 30. §. *si mulier*: & expendi ad rem potest Javolenus *in l. Mævio* 41. §. *ult. ff. de legat.* 2. cui jungendus Cujacius *ibi*, & *lib.* 25. *obs. cap.* 13. Goveanus *lib.* 1. *variar. cap.* 13. Barbosa *in rubric. solut. matrim.* 3. *p. num.*28. Faber *lib.* 1. *conject. cap.* 3.

20 Responde-tur aliis funda-mentis. Nec etiam facit pro contraria sententia textus *in d. l. unic. §. cùm autem*, *C. de rei uxor. action.* quia respondendum est, verba illa, *nullo pacto adhibito*, referenda esse, non ad casum privilegii maritalis, quoad exactionem solidi, sed ad casum restitutionis dotis annua, bima, trima die, in actione rei uxoriæ, quia quoad hunc effectum pactio mariti de dote statim restituenda, est efficax, si fiat in cominenti tempore soluti matrimonii, sive divortii, non si ex intervallo, *l. juris* 7. *§. quinimò*, *ff. de pactis*. Nec hac interpretatione admissa violatur contextus dicti *§. cum autem*, quasi scilicet mentio pactionis referri potiùs debeat ad privilegii præsentis casum, qui proximior, & immediatius procedit, quàm ad casum dilationis dotis restituendæ, qui remotior est; quippe præterquam quod novum non est in jure, aliisque libris, vocem quæ absordè ad proxima referretur, referri ad remotiora, id faciliùs admittitur *in dicto* §. *cum autem*; ubi una orationis contextura, & ferè periodo, innovat Justinianus utramque differentiam actionis rei uxoriæ, & ex stipulatu, tam circa solidi exactionem, quàm dilationem dotis solvendæ. Nec etiam obstant verba illa, *in hac parte*, *dicti* §. *cum autem*: quia etiam relata, ut referenda sunt, ad utramque partem, seu differentiam propositam in initio dicti §. *cum autem*, nimirum ad exactionem solidi, & dilationem dotis solvendæ; non tamen evincunt valere pactionem soluti matrimonii tempore adhibitam, ut maritus condemnetur ultra quàm facere potest; sed differre jus innovatum à Justiniano in hac parte, sive in duabus his differentiis, ab innovato in §§. præcedentibus, in quibus retinetur jus antiquum, sive natura actionis ex stipulatu pro dote, veluti in eo, ut cessetedictum de alterutro, ut dos apud maritum non maneat mortua uxore, sed hæredibus ejus restituatur, ut retentiones ex dote non fiant, *d. l. unic.* §. *Primum itaque* 5. *cum seq.* At verò *in d. §. cùm autem*, privilegium præsens, & dilatio dotis solvendæ, quæ propria fuerant actionis rei uxoriæ, comprobantur, & transferuntur ad actionem ex stipulatu. Nec obstat quod de milite, & nubili dicebamus: nam cùm illis non competat hoc privilegium ob reverentiam illis debitam, ut suprà retuli, ideò potest ab illis renunciari. Nec tandem facit pro contraria sententia textus *in d. l. si quis in conscribendo*; quia respondetur, in eo textu agi de peculiari privilegio sacerdotum Ecclesiæ Constantinopolitanæ, de quo *in authent. Sancimus*, *C. de Episcopis & clericis*. Et si credimus Baronio *tom.* 7. *anno Christi* 528. textus ille non est Justiniani, seu Epiphanii, seu Menæ, Præsulis Constantinop. Jure verò Pontificio non posse clericum renunciare privilegio, de quo in eo textu, jam probavi *in cap. si diligenti*, *de foro compet.*

Pro colophone hujus commentarii circa privilegium quod hucusque illustravimus. notandi sunt textus *in l.* 4. §. *sed & si mulier*, *ff. de doli except. l. si mulier* 21. §. *ult.* & *l.* 33. *ff. solut. matrim. l.* 21. §. *ult. ff. rer. amot. l.* 5. §. *Idem Julianus*, *de liber. legat. l. tutorem* 37. §. 2. *ff. de administr. tut. l. si bona* 40. *ff. de oper. libert. l. quamvis* 8. *§. si mulier*, *ff. ad Velleyanum*, *l. ult. C. de his quæ in fraudem credit. l. si pro rata* 27. *ff. de religiosis*, *l. si quis crediderit* 49. *ff. de pactis*, *l.* 1. *§. sed si jam factum*, *ff. de collat. dot. l. si socius* 81. *ff. pro socio.* 21 Textus notandi.

C A P U T ULT.

a Idem.

IS qui conqueritur indebitam pecuniam se solvisse, probare tenetur, quod indebitè sit soluta, nisi ejus adversarius solutionem inficians exinde convincatur; tunc enim diffitenti onus incumbit probandi quod debitum recepisset.

N O T Æ.

1 a IDem.) Gregorius IX. videlicet, qui textum hunc transcripsit *ex l. cùm de indebito* 25. *ff. de probat.* cujus §. primam partem etiam retulit ipse Gregorius *in c. si cautio*, *de fide instrum.* ubi jam notavi: textum autem *in d. l. cum de indebito*, non Pauli, ut præsefert inscriptio, sed Triboniani esse, qui plura in ea ad usum fori supposuit, & accommodavit, docuerunt Gifanius *in l.* 1. *C. de condict. indeb.* Ferretus & Cujac. *l.* 3. *qq. Pauli*, in eodem textu, Faber *lib.* 8. *conject. c. ult. in fine*, Cludius *ad titulum de condict. indeb. c.* 9. *n.* 31.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio deducitur, & proba-tur. EX præsenti textu, prout jacet hìc, vel *in d. l. cùm de indebito*, sequens communiter deducitur assertio: *Conquerens se indebitum solvisse, id probare debet, nisi qui accepit, neget se accepisse, quia tunc illi incumbit onus probandi.* Probant ab specie textus *in d. l. cum de indebito* 25. *C. de condict. indeb.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garaunna hìc, Cujacius *in præsenti*, & *in d. l. cùm de indebito*, Gifanius *in d. l.* 1. *C. de condict. indeb.* Cludius *ad tit. de condict. indeb. cap.* 9. *num.* 31.

Sed pro dubitandi ratione ita insurgo in regulam, & ejus exceptionem in præsenti relatas: Si repetens indebitum hanc qualitatem teneatur probare, ad impossibile obligari videtur, contra regulam *nemo potest*, *in* 6. adstringitur enim ad probandam negativam, quod scilicet pecuniam, quam solvit, non debeat: constat autem negativam probationem impossibilem esse, *c. super hoc*, *de renunc. c. quoniam contra*, *de probat.* ubi latè illustravi: igitur qui indebitum repetit, non potest cogi ad probandum indebitum solvisse. Deinde contra exceptionem à Gregorio adductam ita argumentor: Convictus de mendacio, privatur jure aliàs sibi competente, *authent. & si possessionem*, *C. qui potiores in pignores* & beneficio, seu privilegio, si quod in causa illi competebat, *l. si unus*, *§. fin. ff. pro socio*: modò privatur ipsa possessione, *l. ult. ff. de rei vind.* immò si debitor neget pecuniam sibi numeratam fuisse, & convincatur, amplius non auditur, *l.* 1. *C. de furtis*, *c. solicitudinem*, *de appell.* & meritò, quia allegans contraria non est audiendus, *l. non potest* 44. *ff. de reg. jur.* Igitur qui negavit se pecuniam accepisse, non potest postea in judicio experiri, dum probare intendit pecuniam debitam accepisse. 3 Traditur ratio dubitandi.

Adhuc tamen defendenda est Gregorii constitutio, pro cujus expositione sciendum est, debitum seu indebitum qua- 4 De indebiti conditione.

quatuor modis dici posse. Primò indebitum esse potest utroque jure, civili & naturali, cujus exemplum adducit Glossa *in l.1. ff. hoc tit.* de eo qui solvit quod promiserat sub conditione, quia ea pendente nulla orta est obligatio, ideòque repeti potest, *l. sub conditione 16. ff. de condict. indeb.* idemque procedit si sub die certo promissum sit, *§.1. ejusdem legis*, ubi adversativam *autem*, non opponi decisioni, sed rationi præcedenti, notavit Gentilis *de temporibus appell. c.12.* ad quem casum spectant textus *in l. quod si in diem 16. ff. de petit. hæredit. l. 56. §. fin. l. qui Romæ 122. §. Flavius, ff. de verb. obl. l.3. §. fin. ff. si cui plus quam per legem, l. pater, §. penult. ff. de dote præleg.* nisi conditio omninò extitura sit, quia tunc nulla datur repetitio, *l. quod si 18. ff. de condict. indeb.* Menchaca *lib. 5. illustr. c. 93.* Secundò potest esse indebitum naturaliter, debitum verò civiliter, ut in chirographo scripto spe futuræ numerationis; quo casu civilem tantùm obligationem, non naturalem dari, latè probant Donellus *lib. 14. comment. cap. 37.* Duarenus *ad titulum C. de non numerat. c. 4.* Acosta *in l. si ex cautione, in principio, notab. 1.* Tertiò potest esse indebitum civiliter, sed debitum naturaliter, ut in pacto nudo, juxta ea quæ latè adduxi *in c. 1. de pactis.* Quartò potest evenire, ut debitum sit utroque jure, sed indebitum ope exceptionis, ut in casibus Vellejani, Macedoniani, & similibus, ex quibus obligationibus duæ priores, naturalis videlicet, & civilis, simul impediunt repetitionem. Eum enim effectum habet obligatio naturalis, *l. naturalis, ff. de oblig. & act. l. fidejussor, §. fidejussor, ff. de fidejuss. l. si quid dominus, ff. de condict. indeb.* Donellus *lib. 12. comment. c. 2.* de obligatione civili, & naturali juncta, constat impedire repetitionem; nam qui ita debet, propriè debitor appellatur, *l. creditor 10. ff. de verb. signif.* Obligatio autem civilis nuda repetitionem non impedit, quia cùm is qui tantùm obligatione civili tenetur, habeat exceptionem qua liberetur, perinde habetur ac si obligatus non esset, ex *l. nihil interest, ff. de reg. jur.* ut etiam indebitum dicitur, quando debitor tutus est exceptione perpetua, *l. qui exceptionem 40. ff. de condict. indeb.* Nec contrarium probat textus *in l. Julianus 60. ff. de condict. indeb.* nam in eo agitur de vero debitore, ut docet Donellus *ubi proximè*.

5 De solvente per errorem. Deinde sciendum est, solventem indebitum per errorem, dupliciter errare posse, vel in jure, vel in facto. Utriusque membri exempla adducit Consultus *in l.1. ff. de juris & facti ignor.* & potest proponi in terminis legis *error, C. ad l. Falcid.* veluti si quis non perpendens vires hæreditatis, omnia legata in solidum solvat legatariis, putans amplius esse in hæreditate, quàm posteà apparuit, tunc in facto erratum dicitur. In jure autem ipse errabit, si nesciat beneficium legis Falcidiæ sibi competere. Et licèt repetitionem deneget illi, qui per errorem juris solvit, Cujacius *lib. 5. obs. c. 39.* Duarenus *ad titulum de condict. indeb. c. 3.* Donellus *lib. 1. comment. c. 21.* Bronchorst. *centur. 2. assert. 36.* Perez *ad tit. C. de condict. indeb. n. 12.* Contrarium tamen rectiùs docuerunt Sichardus, Wesembech. & Tuldenus *ad eundem titulum*, Gratius *lib. 3. introduct. ad Jurisprud. cap. 30.* Bachovius *disput. 4. de action. thesi 17.* Vinius *lib. 1. select. c. 47. per totum*. Requiritur ergo ut indebitum sit ratione ejus personæ, cui solvitur; nam qui debet certam quantitatem, quamvis respectu sui creditoris sit verus debitor, & ei solvendo debitum solvat, si tamen solvat alii, indebitum solvisse intelligitur, *l. in summa 65. §. ult. ff. de condict. indeb.* & è contra, quamvis alicui aliqua quantitas debeatur, si tamen is solvat qui non debebat, debitum solvit, *l. si pœna 19. §. quamvis, ff. de condict. indeb.* Nec contrarium probatur *in l. de hæreditate 5. C. de petit. hæredit.* vel illi qui falsò existimans se hæredem esse solvit creditoribus hæreditariis, denegatur repetitio. Cui difficultati varias adducunt solutiones Barbosa *in l. divortio 8. 2. p. §. ult. n. 5. ff. solut. matrim.* Charondas *lib. 2. verosimil. cap. 15.* Brissonius *lib. 2. de solut. tit. de delegat.* Madera *animadv. juris c. 13.* Petrus Gregorius *lib. 22. syntagm. c. 9.* M. Lyclama *lib. 6. membran. eclog. 17.* Sed pro vera solutione ita distinguendum est. Aut is qui non debebat, solvit nomine veri debitoris, & hoc casu nulla conceditur repetitio, quia licet unicuique pro alio etiam invito solvere, *l. solutione 23. l. solvere 53. ff. de solut. l. solvendo, ff. de negotiis gestis*; textus ita intelligendus *in d. l. de hæreditate*, ubi hæres postquam conventus fuit, solvit creditoribus hæreditariis. Et quia tunc incertus erat de jure suo, solutionem fecit bona fide, idest, nomine hæreditatis, aut ejus qui per sententiam verus hæres pronunciaretur: & ideò denegatur repetitio. Quo modo etiam accipiendus est textus *in l. repetitio 44. ff. de condict. indeb.* aut solvit nomine suo, credens per errorem se deberet; quo casu cùm debitor non sit, repetitionem habet, *d. l. si pœna 9.* quo modo hæc jura conciliant Cujac. *lib. 8. obs. c. 9.* Duarenus *ad tit. de condict. indeb. cap. 7.* Donellus *lib. 14. comment. c. 13.* Gilkenius *ad tit. C. de condict. indeb. n. 27.*

Tandem sciendum est, quod licèt scienter solvens indebitum donare videatur, ideòque non possit repetere, *l.1. ff. de condict. indeb. l. cujus 54. ff. de reg. jur. l. Campanus, ff. de oper. libert.* cùm tamen per errorem solvit quod indebitum est, utroque jure, vel saltem naturali, licèt civiliter debeatur, repetitio competit, *l.1. l.6. l. comissum 7. C. de condict. indeb.* Duarenus *ad eundem titulum*, Balduinus *in Novella 1.* Marzanus *inter opera Meril. c. 3.* Serna *exercit. 2.* Hunnius *volum. 1. in Treutlerum, disput. 9.* Donellus *14. comment. c. 10.* Si autem utroque jure, aut saltem naturaliter debeatur, non datur repetitio, quia cùm tantùm æquitate naturali hæc repetitio nitatur, *l. nam hoc natura, ff. de condict. indeb.* ideò cùm naturalis ratio inducit obligationem, cessat repetitio. Similiter si civiliter, & naturaliter debeatur, sed debitor exceptione tutus sit, aut quia exceptio elidit actionem, aut quia modificat ipsam condemnationem, ut in textu antecedenti, solutum per errorem repeti non potest, *l. diem, l. nam & si 17. ff. de condict. indeb.* nisi exceptio perpetua sit, *l. qui exceptionem 40. ff. eod. tit.* Cujacius *in l.4. C. de pact.* Prosequuntur hujus conditionis materiam Duarenus, & Andreas Cludius *ad tit. ff. de condict. indeb.* Bartolus Kesius *interpret. c. 34.* Larrea *decis. 85.* Vitalis *lib. 2. var. c. 22. & 23.* Pinellus *lib. 2. select. cap. 15.* Arias à Mesa *lib. 1. var. cap. 47. & lib. 2. var. c. 31.* Merillus *lib. 3. obs. c. 10. & lib. 1. variant. ex Cujacio, c. 20.* Madera *animadv. cap. 13.* Heraldus *lib. 2. emend. cap. 25.* Gifanius *in l. cùm quis, C. de jur. & facti ignor.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disp. 22. q. 19.* Drekerus *lib. 1. dissert. 2.* Franzchiz *dissert. 2. n. 21.* & circa eam observandi sunt textus *in l. de quare, §. cùm absentem, ff. de judiciis, l. cùm in fundo, §. ult. ff. de jure dot. l. 41. ff. solut. matrim. l. 3. §. si quis pupillo, de doli except. l. 8. ff. de alim. legat. l. 3. §. 1. ff. de in rem verso, l. debitor 59. ff. ad Trebellianum*, juncto Fabro *lib. 7. conject. cap. 17. l. si testamento 45. §. quod si duo, ff. de fidejuss. l. tutor 26. ff. de liber. legat. l. 8. §. si mulier, ff. ad Vellejanum, l. 5. §. idem Julianus, ff. de liber. legat. l. miles 36. §. miles, ff. de testam. milit. l. 7. §. ult. ff. de dote præleg. l. 38. §. de peculio, ff. de solut.* ubi Cujacius *tract. 7. ad Afric. l. ult. vers. Sicut è contrario, ff. de negotiis gestis, l. 30. in princip. l. 24. ff. de action. empti, l. 9. ff. de constit. pecun. l. si ita stipulatus 59. ff. de solut. l. si vendidero 80. §. penult. ff. de furtis, l. inter 26. §. mandatu, ff. mandati, l. sed addes 19. §. si quis cùm annum, ff. locati, l. 2. §. 1. ff. de verb. oblig. l. 5. §. si quis rogatus, l. 19. ff. de donat. inter, l. 18. C. de usuris*, juncto Cujacio *ibi*, & *lib. 8. observ. cap. 39. l. 69. §. fratre, ff. de legat. 2. l. 22. §. si pignus, ff. mandati.* 6 Varia jura remittuntur.

Deinde, ut ad nostrum Gregorium accedamus, qui integram hanc constitutionem deprompsit *ex d. l. cùm de indebito*, sciendum est, primum Casum proponi à Paulo in eo textu, cùm reus indebiti condictione conventus inficiatur se pecuniam accepisse; actor autem contrarium probat. Nam tunc reus reddere debet pecuniam, nisi debitam fuisse probet; quia inficiationis, & mendacii pœna est, ut onus probandi reus suscipere cogatur. Exemplum extat *in l. ea quæ 4. C. de condict. indeb. §. ult. Instit. de oblig. quæ ex quasi delict.* Secundum casum refert, si reus ab initio fateatur se pecuniam accepisse, neget autem eam fuisse indebitam, quo casu actori incumbit onus probandi indebitam à se per errorem solutam fuisse. Ratio hujus casus à Gregorio in præsenti duplex assignatur. Alia colligitur *ex d. l. cùm de indebito*, in illis verbis, *Quod enim solvitur*, &c. videlicet ex illa vulgari præsumptione, quod nullus creditur indebitum solvere, & negligenter se gerere in patrimonii sui administratione, *l. generaliter 24. §. si petitum, ff. de fideicomm. libert. l. ult. in princip. ff. de eo quod metus causa*; quam latè illustrant Tiraquellus *in l. si unquam, verbo Donatione*, Guttierrez *de juram. confirm. 1. part. c. 27. ex n. 20.* Mendoza *de pactis lib. 1. c. 4. q. 1. n. 48.* Unde cùm reus, à quo is qui solvit, & pecuniam repetit, tanquam indebitè solutam, habeat intentionem suam fundatam in juris præsumptione, meritò ipsi repetenti incumbit onus probandi, juxta legem *Imperator 77. ff. de legat. 1.* junctis traditis à Covar. *lib. 2. var. c. 6. n. 1.* Alvarado *de conject. lib. 1. cap. 4. n. 8.* Mantica *de conject. lib. 1. tit. 2. n. 5.* Altera verò ratio provenit ex eo, quia quemadmodum affirmativa, ita & quoties negativa fundamentum est intentionis actoris, vel etiam rei, ab eo qui eam allegat, probari debet, juxta legem 2. legem *eum qui, ff. de probat.* legem *actor, C. eodem tit.* atque ita cùm repetens indebitum fundet suam intentionem in qualitate indebiti, meritò eidem incumbit probatio. Tertius casus à Paulo refertur *in dicta l. cùm de indebito*, si pupillus, minor, mulier, rusticus, miles, vel alius simplicitate gaudens, vel desidiæ deditus (quibus verbis Paulum monachos, & clericos intellexisse, ac comprehendere voluisse, notarunt Joannes 7 Exponitur præsens textus.

Ber-

Bertrandus *in vita ipsius Pauli*, Merillus *lib.* 2. *observ. cap.* 20. & jam retuli *in cap.* 1. *ne clerici*, *vel monachi*) actores sint, Hi namque, si indebiti condictione agant, obtinent, nisi reus conventus debitum esse solutum probaverit, cùm hi plerumque forensium rerum ignari sint, illisque jus ignorare, & per errorem juris solutum repetere permissum sit, *l. penult. ff. de jur. & facti ignor.* Nec novum est, ut perpendatur in judicio personarum qualitas, *l. Pomponius* 9. *ff. de negotiis gestis*, *l. nonnunquam* 72. *ff. de judic. l. jusjurandum* 34. *ff. de jurejur.* §. *non semper*. Nec tantùm ex rebus, verùm & ex personis colliguntur conjecturæ, cùm facilè credatur hujusmodi personas propter simplicitatem, & rerum imperitiam labi, & faciliùs indebitum solvere. Prosequuntur ipsius textus interpretationem Cujacius, & Faber *ibi*, Andreas Cludius *ad titulum de condict. indeb. cap.* 9. *num.* 40.

8 Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima; nam licèt negativa non possit directè probari, quando mera est, vaga, & absoluta, juxta jura suprà adducta; si tamen stricta sit, seu coarctata, ita etiam per indirectum optimè probari potest, *l. optimam, C. de contrahenda stipul. cap. ex tenore, de testibus:* quod manifestè videre est in negativa, de qua agimus; si enim quis probet pecuniam chirographo contentam, mutuam non accepisse, aut eam jam solvisse, indebitam fuisse per consequens negavit. Nec obstat secunda difficultas; nam respondetur, quod in præsenti specie is, qui negavit numerationem, si convincatur, tenetur postea probare debitam fuisse pecuniam; nec tunc contraria allegat, sed diversa: unde si quis judicio conventus ob mutuum, neget pecuniam sibi creditam fuisse, convictus potest opponere pecuniam jam solvisse, ut latè probat D. Josephus de Retes *lib.* 7. *opuscul. cap.* 3. *per totum*.

Respondetur difficultatibus.

TITULUS XXIV.

De donationibus.

CAPUT PRIMUM.

a Gregorius *Asclepiodoto* b *Patricio Gallorum*.

PRudentes viros, sicut estis, Regibus adhærere, multorum solamen est. Nam dum præstantiorem sibi locum ad animæ utilitatem datum intelligunt, certum est, quia mercedis causas, ubi inveniunt, non postponunt. Quanto igitur affectu, quantaque devotione gloria se vestra in causis pauperum studio pietatis impenderit, dilectissimo filio nostro Candido Presbytero renunciante comperimus. Sed quoniam hanc sibi quodammodo nobilitas legem imponit, ut debere *c* se quod sponte tribuit, æstimet; & nisi in beneficiis suis creverit, nihil præstitisse se reputet: paterna vos dilectione salutantes, gloriæ vestræ suprascriptum Presbyterum, & patrimonium Ecclesiæ nostrę fiducialiter commendamus, ut ope gratię vestrę præmunitum, molestias, & onera nulla sustineat. Sic igitur boni studii in vobis cura proficiat, ut utilitates pauperum vobis annitentibus nutriantur, & sentiamus quod de charitate vestra præsumimus. Augete favoris vestri præsidia, quia apud nobilium mentes semiplenum bonum videtur, quod sine adjectione relinquitur. Et quoniam ab excellentissimis Regibus Francorum filiis nostris poposcimus, ut ipsum patrimonium sub sua cura habere digneutur, vobis adminiculantibus impleatur, ut vestrum possit esse quod poscimus: quatenus & nos gratias referentes, pro glorię vestræ incolumitate orare enixiùs valeamus, & vestrorum bonorum vicissitudinem Deus vobis omnipotens, & hic, & in futuro recompenset. Clavim verò à sacratissimo beati Petri corpore, in qua de catenis ejus benedictio continetur, transmisimus, quę collo vestro suspensa, contra omnia adversa vos muniat.

NOTÆ.

1 a GRegorius.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 1. & verba hujus textus extant apud D. Gregorium *lib.* 12. *indict.* 7. *epist.* 17. ex quo regestro ita restituo litterarum hujus textus. Ant. Augustinus *in notis ad* 1. *collect.* in præsenti ait, non magnam fore jacturam, si hoc textu volumen hoc careret, præcipuè cùm non impropriè hæsitari possit, an legem contineat, cùm in eo aliquid non jubeatur, permittatur, seu prohibeatur, ex traditis ab Angujano *lib.* 1. *de legibus*, *c.* 7. Credo verè primum compilatorem tantùm quæsivisse in præsenti epistola sensum accommodatitium, & ita hæc verba compilasse sub titulo *de donat.* Cùm enim nobilitas nihil aliud sit, quàm divitiæ ex majoribus in successores derivatæ cum accessione virtutis, Aristotel. *lib.* 1. *Pol. c.* 1. ibi: *Genere nobiles esse videntur, quibus majorum est virtus, & divitiæ*. Juvenalis *satyr.* 2. ibi: *Clarus genere, atque opibus vir*. Livius *lib.* 32. *de Urbe*, ibi: *Busa mulier, genere clara, ac divitiis; conferunt enim plurimùm divitiæ ad magnanimitatem, per quam virtutem maxima nobilitas commendatur;* ut ex Aristotele docet D. Thomas 2. 2. *q.* 124. *art. ult.* illustrant Tiraquel. *de nobilit. c.* 3. Eguinarius Varo *eod. tract. c.* 2. Turturetus *lib.* 2. *c.* 6. Valenzuela *consil.* 166. *n.* 61. & hi, qui abundant opibus à majoribus comparatis, atque traductis, proniores, atque faciliores sint ad donandum, quàm ii, qui illas proprio labore compararunt: illi enim non metuunt inopiam, quam nunquam experti fuerunt; hi verò metuunt ex eadem causa, ut considerant Aristoteles *lib.* 4. *Ethicor. c.* 1. D. Th. 2. 2. *qu.* 117. *art.* 4. meritò ergo D. Gregorius in præsenti commendat nobilitatem ab exercitio liberalitatis; quod encomium frequentissimum est apud auctores bonæ notæ, quorum testimonia referunt Valenzuela *ubi supra*, *n.* 43. Solorzanus *emblem.* 78. Tiraquel. *de nobilit. c.* 37. ex *n.* 40. ubi dicit hunc textum litteris aureis esse scribendum. Hermosilla *ad l.* 1. *tit.* 4. *partit.* 5. *num.* 8.

2 b *Patricio.*) Patricius in præsenti non accipitur pro eo, qui tempore Imperatorum pro patre Cęsaris habebatur, §. 4. *quibus modis patria potest*, sed pro Patricio certi Regni, Galliæ videlicet, ut apud Vvarnefridum *lib.* 3. *de gestis Longobard. c.* 3. ibi: *Amalus Patricius provinciæ, quæ Guntrano Francorum Regi parebat*. Apud Constantinum Porphyrog. *de administr. Imper. c.* 27. ibi; *Neapolis antiquum Prætorium erat Patriciorum, qui mittebantur: & illam qui tenebat, idem potestate Siciliam quoque habebat; cumque Patricium Neapolim appellaret, Dux Neapoleos in Siciliam abibat*. Et statim ait: *Postquam Constantinopolim translata est Imperii sedes, omnia hæc in duos Principatus divisa sunt*. Ex eo tempore missi sunt ab Imperatore Constantinop. Patricii duo, quorum unus Siciliæ, Calabriæ, Neapoli, & Amalphæ præerat: alter verò Benevento, Capuæ, Papiæ, cum reliquis, & tributa quotannis fisco Imperatoris pendebant. Probat Gutherus *lib.* 2. *de officiis domus*, *c.* 19. unde in præsenti Asclepiodoto Patricio Gallorum commendabat Gregorius patrimonium Ecclesiæ Romanæ, quod erat in Gallia, quia hi Patricii præcipuè ærarium tractabant. Idem Constantinus *d. c.* 27. ibi: *Temporibus Imperatricis Irenes missus Patricius Narses tenebat Beneventum, & Papiam; Romam autem Papa Zacharias. Accidit ut bella gererentur in patribus Papiæ: & Narses Patricius pecunias fisco ex pacto solvendas in milites erogaret*.

3 c *Debere se.*) Consonant Cassiodorus *lib.* 1. *var. epist.* 12. ibi: *Nec tamen benignitas nostra una remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat, & eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat*. Et *lib.* 2. *epist.* 30. ibi: *Quia beneficialem esse Principem licet, nec intra regulas constituti potest munificentia regalis arctari: Ira levis coerceatur gravissimis institutis; impatiens ambitio jure frenetur; clementia non habet legem: nec debet sub*

sub angustiis terminis benigna sequi, quem decet sine fine laudari. Et *lib.2.epist.2. Amamus nostra beneficia geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium, magisque nos provocant ad frequens præmium qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt.* Plin. Junior *lib.1.epist.4. Beneficia subvertis antiquiora, nisi illa posterioribus cumules*, Seneca *lib. 2. de benefic. c. 11. Parum est dedisse, fovenda sunt beneficia*. Berengosus Abbas *lib. 3. de inventione sanctæ Crucis, c. 2. tom. 2. Bibliotb. veterum Patrum*, ubi extollens nobilitatem sanctæ Helenæ, ita ait: *Insuper prædiorum ejus copia Ecclesiæ Dei olim undique collata bene declarant qua nobilissima polleret generis antiquitate.* Illustrant Juretus *in notis ad Symmachum lib. 9. epist. 5.* Petrus Gregorius *in cap. sedes, n. 3. de rescript.* Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 4.* Mantica *tom. 2. de contract. lib. 13. tit. 17.* Marienzo *in l. 1. tit. 10. lib. 5. Recopil.* Silva *de salariis famil. qu. 6. nu. 29.* Pineda *de rebus Salomonis, pagina 362.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2. cap. 10. num. 79.*

Ex fragmento hujus epistolæ à Raymundo in præsenti transcripto, varias repetentes deduxerunt assertiones: videndi sunt Garanna, & Benitez *in repetitionem ad hunc textum*.

C A P U T II.

Alexander III. a *Episcopo Parisiensi*.

FRaternitatem tuam credimus non latere, quod cùm Episcopus, & quilibet Prælatus alius Ecclesiasticus ecclesiasticarum rerum sit procurator, non *b* dominus, conditionem Ecclesiæ meliorare potest, facere verò deteriorem non debet. Accepimus autem, quod bonæ memoriæ *c* P. prædecessor tuus graves donationes, & onerosas Ecclesiæ in rebus Episcopatus ad quorumdam instantiam fecit, in detrimentum Ecclesiæ, Canonicis suis *d* Catholicis inconsultis. Unde quoniam donationes hujusmodi de jure non tenent, f. t. auctoritate Ap. indulgemus, ut donationes hujusmodi tam à clericis, quàm laicis tibi liceat legitimè revocare.

N O T Æ.

1 a *PArisiensi.*) In prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* legitur *Papiensi*; sed retinendum credo *Parisiensi*: nam ex illis verbis hujus textus, *bonæ memoriæ P. prædecessor tuus*, constat alloqui Alexandrum Prælatum, qui habuit prædecessorem hujus nominis *P.* fuitque orthodoxæ fidei, & claræ vitæ; siquidem appellatur ab Alexandro vir bonæ memoriæ: & licèt in Ecclesia Papiensi temporibus Alexandri III. annum 1178. floruisset Sanctus Lanfrancus, qui prædecessorem habuit Petrum Toscanum; tamen cùm ille, quia Victorem Antipapam sequebatur, ab Alexandro III. anathemate percussus esset, credi non potest eum appellasse virum bonæ memoriæ. Unde existimo Alexandr. III. hic rescribere Mauricio de Soliaco Parisiensi Episcopo, qui rexit eam Ecclesiam temporibus Alexandri III. & prædecessorem habuit eximium virum Petrum Lombardum, qui decessit anno 1164. ut refert Chenu *in serie Præsulum Parisiens.* Missa est ergo præsens decisio Mauricio à Soliaco, qui ita dictus fuit, quia in eadem civitate natus fuerat. Adeò in studiis claruit, ut inter Theologos Parisiensis Academiæ primus habeietur: rexit Ecclesiam ipsam 55. annis, ut refert Chenu *ubi suprà, n. 70.*

b *Non dominus.*) Ut probavi *in cap. nulli 5. de rebus Eccles.*

c *P.*) Petrus Lombardus, inter Theologos sui temporis primus, vir summi judicii, tum singularis doctrinæ, & pietatis, qui ex selectis Orthodoxorum Patrum, ac præsertim D. Augustini sententiis, in certum doctrinæ ordinem digestis, compendiosum Theologiæ opus contexuit, quod quatuor sententiarum libris complexum est, unde ipse Magistri Sententiarum nomen adeptus est. 2

d *Catholicis.*) Hæc vox deest in secunda collectione, & forsan legebatur, *catholicis*, ut existimavit Antonius Augustinus *hic*.

C A P U T III.

a Idem.

CÆterùm si Abbatem tuæ diœcesis donationem cum Priore, & quibusdam de Conventu suo, vel solum *b* Abbatem facere contigerit, & pars Conventus postea reclamaverit, datæ rei quantitas, & illius terræ consuetudo, quæ tamen sacris canonibus non manifestè obviet, est diligentiùs attendenda, & secundùm hoc donum ratum, vel irritum judicandum. *c* Verùm si alicui Ecclesiæ possessio quælibet interposita conditione donetur, non potest à donatore postea revocari, nisi fortè tali sit conditione collata, quod ea cessante possessio revocari debeat.

N O T Æ.

1 a *IDem.*) In prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* tantùm legitur *idem*, & in eadem collectione, *sub hoc tit. de consanguin. & affin.* ubi referuntur eadem verba, adjicitur *Pars capitis. Meminimus*; unde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. Meminimus 6. qui clerici vel vov.* atque ita legendum esse, *Alexander III. Vvigorniensi Episcopo*, ut legitur in hac sexta collectione, post Concilium Lateran. *part. 29. cap. 3.* De Ecclesia Vvigorniensi nonnulla notavi *in cap. nosti, de elect.*

b *Abbatem.*) Monasterii Evezoæ videlicet, quod olim unicum erat in diœcesi Vvigorniensi, ut refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Vvigornien.*

c *Verùm.*) Verba quæ sequuntur extant *in cap. 3. de conditionibus appositis*, ubi ea exponemus.

C O M M E N T A R I U M.

2 *Conclusio traditur, & probatur.* COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Prælatus Ecclesiæ non potest ejus res donare, nisi modicæ sint, & adsit consuetudo.* Probant eam textus *in cap. fine exceptione 12. q. 2. cap. nulli*, ibi: *Donationem, de rebus Ecclesiæ, c. cùm Apostolica 7. cap. tua 8. de his quæ fiunt à Prælat. cap. cùm venerabilis 6. de except. extravag. Ambitiosæ. de rebus Eccles. l. jubemus 14. l. privilegia 27.* ubi Gothofredus, *C. de sacros. Eccles. novel. 7. Justin. & 120. cap. 1. l. 4. & 5. tit. 14. partit. 1.* Illustrant ultra congestos à Barbosa & Gazanna *in præsenti*, Delbene *de immunit. eccles. c. 17. dubit. 7. per totam*, Aviles *in capitul. Prætor. c. 30.* Glossa *verbo Gratias*, Caldas Pereyra *in l. si curatorem, verbo Sine curatore, n. 120. C. de in integrum restit.* Garzia *de expens. cap. 20. num. 9.* Tambur. *de jure Abbat. 1. tom. disp. 15. q. 13.* Suarez *tom. 3. de relig. lib 8. c. 15. nu. 11.* Escobar *de ratiocin. c 34.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 19.* Moneta *de commut. c. 11.* Mesa *lib. 3. c. 23. cum sequentib.* Michael Roussel, *lib. 5. histor. Pontif. jurisdict. cap. 1.* Renatus Chopinus *lib. 3. de sacra pol. tit. 6.* Hurtado *to. 1. de congrua sustent. lib. 1. resol. 2. per totam*, Quintanadvenas *Ecclesiast. lib. 2.* D. Josephus de Reies *de donationibus cap. 12. nu. 1. cum duobus sequentibus.*

3 *Traditur Ratio dubitandi.* Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo. Episcopis, & cæteris Prælatis summa Ecclesiæ suæ, rerumque ejus potestas concessa à jure est, *cap. 1. cap. siquidem, cap. decretum, 3. qu. 5. cap. regenda 10. q. 1. cap. præcipimus 12. q. 1. cap. omnes basilicæ 16. q. 7. cap. conquerente, de offic. Ordin. cap. ad hæc 4. de relig. domib.* Trident. *sess. 14. de reform. c. 9. & sess. 21. cap. 4. & 8.* igitur ut dominus poterit res ipsius Ecclesiæ donare. Augetur hæc difficultas primò ex eo; nam Episcopus novam potest construere parochiam, vel monasterium in sua diœcesi, congruamque ei assignare dotem propria auctoritate ex fructibus Ecclesiæ matricis, *cap. si Episcopus 73. vers. Etiam, cap. bonæ rei 74. 12. q. 2. cap. ad audientiam, de Eccles. ædific. cap. Apostolicæ, de his quæ fiunt à Prælat. Clement. 2. de rebus Eccles.* Trident. *sess. 21. de reform. cap. 4.* Ergo potest res Ecclesiæ proprias donare. Augetur secundò hæc difficultas, nam talem dona-

Digitized by Google

donationes remuneratorias Prælatum facere posse, probatur *ex cap. quicumque 66. 12. q. 1. c. fin. 16. q. 6. cap. per tuas, hoc tit.* igitur indistinctè verum non est, Prælatum res Ecclesiæ donare non posse. Tandem ea para præsentia assertionis, ubi docetur consuetudine introduci posse, ut donationes à Prælatis Ecclesiarum factæ valeant, difficilis redditur ex eo, nam consuetudo per quam Ecclesiæ gravamen infertur, non valet, *cap. 1. & 2.* ubi latè probavi, *de consuetudine, cap. cùm causa, de re judic.* Igitur nec consuetudine introduci potest, ut valeat donatio à Prælato facta, quæ aliàs inutilis esset.

4 *Donationis etymon, & definitio.* Quibus difficultatibus non obstantibus, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, donationem nomen, & originem sumere à doni datione, *l. Senatus 35. §. 1. ff. de donat.* & dictam esse, quasi doni dationem, origine tracto à Græco verbo *δῶρον*; antiqui enim Græci *Doron*, palmum vocabant; item *Dora*, munera, quia manu dantur. Plinius *lib. 35. c. 13.* Unde & antidora dicebant remunerationes, idest contrarias donationes, *l. sed & si l. 25. §. consuluit, ff. de petit. hæredit.* Plinius *lib. 35. c. 4.* Illustrant Connanus *lib. 5. comment. c. 9. n. 2.* Concius *lib. 1. disp. c. 12.* Cabreros *de metu lib. 2. c. 3.* Verùm hæc vocis potiùs allusio, quàm vera etymologia est; siquidem & donationes fiunt per stipulationem, cessante traditione, *l. 2. 17. 19. & passim, ff. hoc tit.* vel per mancipationem, *l. 7. C. Theodos. hoc tit.* Vitruvius *lib. 1. c. 4.* Cujacius *lib. 10. obs. cap. 37. & lib. 20. c. 2.* Osualdus *lib. 4. Donel. cap. 19. littera B.* Circa definitionem donationis varia adduxerunt Doctores. Hostien. *in præsenti*, Azo *in sum. de donat. n. 1.* ajunt: Donatio est rei licitæ nullo jure cogente mera liberalitate facta collatio. Quam definitionem amplectuntur Medicis, Antonius Gomez, Albornoz, & alii relati à Cabreros *d. c. 3. num. 22.* sed mihi non placet. Tum quia pluribus verbis abundat; tum quia etiam mutuo, commodato, & precario convenit; & ex eisdem rationibus non placent aliæ definitiones adductæ ab Vvesembechio *in paratit. ad titulum de donat.* Mendoza *lib. 3. de pactis, c. 3. nu. 16.* Pichardus *in rubrica instit. de donat. num. 16.* Cujacius, & Gifanius *ad tit. C. de donat. lib. 1. cap. 5.* Quibus omissis placet definitio, quam ex Aristotele *lib. 4. Ethicor. c. 2.* tradit Angelicus Doctor *in 4. lib. 1. disput. 18. qu. 1. art. 2.* ut sit *datio liberalis*, quæ deducitur *ex l. 1. ff. de donat. l. Senatus 35. §. donatio, l. Seja 42. §. fin. ff. de donat. causa mort.*

5 *Donatio an sit contractus.* Difficilis quæstio est apud Doctores proximè laudatos, an donatio contractus sit? Et contractum non esse, suadetur ex eo, quia contractus petit pro forma consensum utriusque partis, *l. 1. ff. de pactis.* Nec aliter dari potest, quàm si conventio præcedat, *l. qui me & Titium 32. ff. de rebus credit.* Sed donatio perfecta manet sola voluntate donatoris, *l. si quis argentum 36. §. penult. C. hoc tit. §. alia, Instit. eod.* Ergo donatio non est contractus. Idem etiam probatur *ex l. Aristo 18. in princip. ff. de donat.* ubi supponit Ulpianus, admisceri negotium donationi, ut in titulo Codicis *de donat. quæ sub modo*; & tunc synallagma dari, idest ultrò, citroque nasci obligationem, quam negat oriri casu, quo pura donatio est: igitur quando donatio est mera liberalitas, non habet rationem contractus. Fulcitur etiam sententia *ex l. interdictum 14. ff. de precario*, ubi Consultus docet, ideò precarium non esse contractum, quia liberalitas est, & magis ad formam donationis, quàm ad formam contractus spectat. Quam sententiam defendunt Ant. Faber *de error. decad. 45. error. 8.* Duarenus *in l. juris 7. ff. de pactis*, Cujacius *lib. 4. obs. c. 7.* Covar. *lib. 1. var. c. 14.* D. Hieronymus Oroz *lib. 3. de apicib. juris, cap. 11. ex n. 8.* D. Josephus de Retes *lib. 2. opusc. sect. 1. c. 5. & de donat. cap. 2. n. 9.* qui sequentibus satisfacit fundamentis, Mendoza qui contrarium docuit *lib. 1. de pactis, c. 4. n. 24.* Masius *lib. 5. singul. opin. cap. 9.*

6 *De personis quæ donare non possunt.* Deinde sciendum est, nonnullis personis prohibitum esse donare, ex defectu dominii, & administrationis, veluti filiis familias in potestate constitutis, qui si peculium castrense, aut quasi castrense non habeant, donare non possunt, nec bona profectitia, *l. contra 28. §. si filius 2. ff. de pactis, l. ratio 3. §. si servus 8. ff. de donat. inter, l. 1. §. 1. ff. quæ res pignori, l. filius 7. ff. hoc tit. l. si quis uxori 52. §. si servus, ff. de furtis*; nec adventitia, quorum ususfructus patris est, quia eorum administratio filiis interdicitur, *l. ult. §. filiis, C. de bonis quæ lib.* donare tamen possunt bona castrensia, vel quasi: item adventitia, quorum ususfructus patri non quæritur, de quibus *in authent. Excipiuntur, C. eod. tit.* notavit Scipio Gentilis *lib. 1. de jure notiss. cap. 13.* item filius donare potest ex peculio profectitio ex necessaria, & solita causa, veluti si reperiatur Senator; quia censetur concessa à patre facultas donandi, si ademta non sit: item volente patre, tam inter vivos, quàm causa mortis donare potest, cùm voluntas patris suppleat defectum bonorum, *l. tam is 25. §. 1. de donat. causa mortis*, Gentilis *d. c. 27.* D. Josephus de Retes *lib. 1. opusc. c. 22. nu. 8.* ex eadem etiam ratione non licet tutoribus, vel curatoribus res pupillorum, vel minorum donare, *l. tutor 22. l. Lucius 56. §. ult. ff. de administr. tut. l. 1. §. 1. ff. de tutel. & ration. l. non omnis, C. de admin. tut.* Osualdus *ad Donel. lib. 3. comment. c. 2. littera C.* Idem dicendum est de administratione œconomis, & syndicis, decurionibus, & capitularibus communitatum commissa, *l. 2. §. jus 8. l. Decuriones 5. ff. de administr. rer. ad civitatem.* Idcircò ambitiosa decreta, quæ captandæ popularitatis gratia ab ipsis emittuntur, rescindi jubentur, tanquam Reipublicæ damnosa, *l. Præses 12. C. de transact. l. ambitiosa 4. C. de decretis ab ordin. faciend.* docent latè Tiraquel. *in l. si unquam, verbo Donatione, n. 31. C. de revoc.* Bobadilla *lib. 3. polit. c. 8. nu. 81.* Salaria autem ob operas impensas possunt decernere, *l. unic. C. de præb. salar.* Circa minorem autem varii casus sunt distinguendi; vel enim curatorem habent, & donare non possunt, quia pupillis comparantur, *l. si curatorem 3. C. de in integr. restit.* Si autem curatorem habeant, donare possunt res mobiles, licèt si inconsultè donaverint, illis competat beneficium restitutionis, *l. 2. in fine, C. si advers. donat. l. si filius 4. C. de inoffic. donat. l. apud Celsum 4. §. si minor 9. ff. de doli except.* quem juxta hæc principia accipit Caldas Pereyra *in d. l. si curatorem, verbo Contractum, n. 19.* Res autem immobiles nec cum auctoritate curatoris donare potest, nec etiamsi veniam impetravit, quia similes res sine decreto judicis alienari nequeunt, *l. ult. ita accipienda, C. si minor factus.* Quod procedit etsi propter nuptias donet res ipsas immobiles, *l. non solùm 4. l. prædia 8. C. de præd. minor.* Res verò mobiles cum assensu curatoris donare potest, & si inconsultè donet, beneficium restitutionis competit, *l. 1. C. si advers. donat.* Donatio verò à minore nulliter facta convalescit ex tacita voluntate, si perseveraverit post impletos 25. annos per decennium in eadem voluntate, *d. l. ult. C. si major factus*, Cujacius *lib. 7. observ. cap. 5.*

Unde jam apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm Prælati, non domini, sed tantùm procuratores, seu administratores rerum Ecclesiæ sint, & administratores, & procuratores donare non possint, *l. ult. ff. de curat. furios.* nec illi donare valent. Accedit, quod donare, perdere est, *l. filius 7. ff. hoc tit. l. 2. C. de consul. lib. 12.* Sed Prælatis administratio competit ad acquirendum, non ad perdendum, *d. c. nulli, de rebus Eccles.* Igitur nec donare valent, præcipuè cùm illis quibus alienatio prohibetur, donare prohibeatur. Nec contrarium probat textus *in l. fin. C. de præd. decur. sine decret. lib. 10.* ubi alienatione prohibita curialibus, non censetur donatio interdicta, quia ibi solùm agitur de Curialibus, quibus non erat prohibita rerum suarum absoluta alienatio; sed unica tantùm species, videlicet venditio rerum immobilium, ut salva manerent hæc bona penes curiam, cui erant adscripti. Quæ prohibitio nec ex verbis legis ad donationes porrigitur, cùm aliud sit donare, aliud vendere; nec facilè credebatur Curiales de suo erogaturos, ut de muliere dicitur, *in l. 4. ff. ad Vellejanum*; docet Donellus *lib. 9. comment. c. 10.* uno tamen, aut altero casu licebit Prælato sine solemnitate donare, ut si donet rem modicam juxta consuetudinem provinciæ, argumento capitis *terrulas 12. q. 2.* Unde ex eadem ratione receptum est, ut valeant donationes factæ à tutoribus munerum solemnium, *l. cùm plures 12. §. cùm tutor, ff. de administ. tut.* hoc est munerum, quæ in singulis annis donari consueverant in die natali, de quibus *in l. tutor 13. ff. eod. tit. l. si vir uxori, ff. de donat. inter l. 194. ff. de V. S.* Illustrant Revardus *lib. 3. conject. c. 4.* Brissonius *lib. 4. select. c. 3.* Fornerius *in d. l. 194.* Pancirola *lib. 2. var. c. 54.* Dorleans *ad Tacitum pag. 554.* Osualdus *lib. 3. Donel. c. 12. littera G.* Larrea *decis. 25.* Amaya *ad titulum C. de oblat. votorum.* Unde exemplo tutorum posse Prælatos Ecclesiæ, vel Reipublicæ administratores res modicas donare, consuetas donari, defendunt Escobar *de ratiocin. ubi suprà, nu. 13. & 24.* Pinel. *in l. 1. 3. p. ex nu. 56. C. de bonis matern.* tum virtute consuetudinis, tum etiam propter modicitatem rei donatæ. Quæ parvitatis æstimatio arbitrio judicis relinquitur. Escobar *d. c. 34. n. 25.* Menochius *lib. 1. de arbitr. casu 145. num. 4.* unde rectè in præsenti Alexander hujusmodi donationes à Prælatis factas approbavit.

Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licèt plena administratio bonorum Ecclesiæ ejus Prælato commissa sit, non tamen dilapidatio, seu profusio permissa est, ut probavi *in c. 1. de his quæ fiunt à Prælat. cap. nulli, de rebus Eccles.* sed donare, perdere est, *d. l. filius 7.* unde permissa administratione, non censetur concessa donandi facultas. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, cujus solutionem dabimus *in comment. textus in cap. penult. hoc tit.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum, pro cujus solutione examinandum venit, utrùm absolutè donatio ita prohibeatur 7 *Dissolvitur difficultas.*

Præ-

Prælatis Ecclesiæ, ut nec sub alterna, seu remuneratoria illis permittatur? Et eam donationem non prohiberi, suaderi videtur primò ex eo, quia donatio remuneratoria, non tam donatio est, quàm pretium, *l. si pater* 34. §. 1. *de donat.* & speciem præseferre videtur solutionis debiti, potiùs quàm liberalitatis, *l. Aquilius* 27. *ff. de donat.* cùm ille qui beneficium accipit, naturaliter ad remunerationem faciendam videatur obstrictus, *l. sed si l.* 25. §. *consuluit*, *ff. de petit. hæredit.* hoc est affectu à natura insito, ut declarant Donellus *lib.* 12. *comment. c.* 2. Schifordeg. *ad Fabrum lib.* 3. *tract.* 21. *q.* 1. D. Josephus de Retes *lib.* 2. *opusc. c.* 26. Hunnius *ad Treutl. volum.* 1. *disput.* 22. *q.* 28. Forner. *lib.* 4. *rer. quotid. c.* 12. ideòque eam donationem insinuatione non indigere, auctor est Cujacius *lib.* 19. *obs. c.* 33. & *lib.* 27. *c. ult.* Arnulphus *epist. ad Laurentium Abbatem*, ait: *Quod benemerenti rependitur, illustrari donationis nomine non meretur*. Juxta quam sententiam accipi potest illud D. Pauli *ad Roman. cap.* 4. operanti merces non imputatur secundum gratiam, sed secundùm debitam remunerationem. Unde plures effectus donationi remuneratoriæ tribuuntur, qui non solent simplici donationi competere, ut in casu dictæ legis *Aquilius*, *l. Lucius*, *d. l. si pater* 34. §. *ult. l.* 10. §. *ult. l.* 12. *in princip. ff. mandati*, *l.* 7. §. *si vir uxori*, *ff. de donat. inter*, junctis traditis per Jasonem *in l. ex hoc*, *n.* 52. *ff. de justit. & jur.* qui agnoscunt aliquando donare prohibitos remunerationis causa, non obstante interdictione donare posse, ut contingit in liberto, cui in fraudem patroni prohibitum est donare, ne illius minuat legitimam portionem, *leg.* 1. §. 1. *ff. si quid in fraud. patroni*. Et tandem remunerationis causa donare potest, *l. vivus*, *l. libertus* 9. *ff. eod. tit.* In tutoribus, quos ex causa remuneratoria, quando benemerita expostulant retributionem, nec remuneratio est supra meritum, donare posse tenuerunt Caldas Pereyra *in l. si curatorem*, *verbo Sine curatore*, *nu.* 114. Diana *p.* 8. *tract.* 6. *resol.* 17. Igitur idem dicendum est in Prælatis Ecclesiæ. Secundò, quia hæc donatio remuneratoria sacris canonibus est approbata *in c. quicumque* 66. 12. *q.* 2. *cap. fin.* 16. *q.* 6. *cap. per tuas*, *hoc tit. c. relatum*, *de testam. c. ult. in fine*, *de pecul. cleric.* quibus subnixi fundamentis, hanc sententiam tenuerunt Redoanus *de rebus Eccles. q.* 51. *n.* 21. Garzia *ubi suprà*, *num.* 13. Tiraquellus *in l. si unquam*, *verbo Donatione largitus*, *num.* 27. *C. de revocand. donat.*

9 Contraria sententia amplectitur, & fundatur. Sed verior est contraria sententia, videlicet donationem etiam remuneratoriam Prælatis Ecclesiæ prohibitam esse; nec eam absque solemnitate in aliis alienationibus desiderata illos facere posse. Eam tenet D. Josephus de Retes *de donat. c.* 12. *n.* 2. & probatur ex sequentibus. Primò, quia Prælatis Ecclesiæ absolutè prohibetur donare; unde cùm sit prohibitio generalis, omnem donationem sine distinctione debet comprehendere, argumento legis *de pretio*, *ff. de publiciana*: quo argumento utitur Pinel. *in d. l.* 1. 3. *part. n.* 59. *de bonis matern.* ut deneget patri facultatem donandi ex rebus peculii adventitii. Secundò, quia licèt propter merita fiat donatio, non minùs diminuit de facultatibus Ecclesiæ, quàm simplex donatio, aut alia quælibet distractionis species. Cur ergo ad hanc donationem non est protrahenda præsens prohibitio? Tertiò, quia obligatio antidoralis, qua manet obstricta Ecclesia donum recipiens, ejus conditionis est, ut non faciat locupletiorem creditorem, *d. l. sed si lege*, §. *consuluit*; non enim ad aliquod certum munus dandum obstringit, quia ut præclarè inquit Seneca *lib.* 1. *de benef. c.* 2. nemo beneficia in Kalendario scribit, nec avarus exactor ad diem, & horam debitorem appellat. Immò ut ait idem Seneca *dicto lib.* 1. *c.* 1. id genus hujus crediti est, ex quo tantùm recipiendum est, quantùm ultrò offertur. Et ut rectè Donellus suprà, recipiens beneficium, non est debitor simpliciter, sed debitor beneficii, *l. si pignori* 43. §. 1. *ff. de furtis*: totum enim quod de auctoritate hujus obligationis Consultus profitetur *in d.* §. *consuluit*, ad honestatem pertinet, non tamen inducit necessitatem jus gentium; quia nec ita fuit conventum expressè, aut tacitè; immò beneficium esse desineret, & in creditum abiret, si ad remunerandum cogeret suscipientem, ut ait Seneca *lib.* 3. *de benef. c.* 7. sed ex honesta, & morali obligatione, ut ait D. Thomas 2. 2. *qu.* 106. *art.* 5. Duarenus *ad tit. de condict. indeb. c.* 6. & *ad tit. de obligat. & act. cap.* 2. Petrus Faber *in l. cùm amplius* 84. §. *his natura*, *ff. de reg. jur.* Donellus *lib.* 12. *comment. c.* 2. Menochius *lib.* 1. *de præsumpt.* 5. 80. *n.* 20. Hinc obligatio hæc, nec petitionis, nec retentionis effectus operatur, ut latiùs docet Donellus *suprà*, ubi Osualdus *littera P*, præterquam in una specie legis *si non sortem* 26. §. *si libertus*, *ff. de condict. indeb.* ad quam adde Donellum *d. cap.* 2. & *lib.* 14. *comment. c.* 11. Fabrum *in ration. ad* §. *consuluit*. Cùm igitur quod ex causa remunerationis præstatur, voluntariè solvatur, voluntarias autem alienationes Ecclesiarum Prælati sine solemnitate conficere non valeant, sequitur, non posse donare etiam ex causa remunerationis, nisi res modicas, quæ licèt remunerationis causa non subsit, ad generale interdictum donationum non spectant. Quartò, quia etsi donatio remuneratoria à regulis donationum deficiat, ut communiter Doctores agnoscunt, at negari non potest, in ea genus quoddam permutationis celebrari, *d.* §. *consuluit*: sed permutationes rerum Ecclesiæ sine solemnitate sunt prohibitæ, *cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat. junctis cap. nulli*, & *cap. sine exceptione*, 12. *qu.* 2. ergo & hæ donationes. Ut tamen aliquis effectus in hac re obligationis antidoralis tribuatur, addendum est, quia cum causa, & solemnitas ad justificationem alienationis rerum Ecclesiæ simul desiderentur, remuneratio per causam sufficiet, ob rationes suprà pensatas, ut accedente solemnitate teneat distractio; in quam rem facit exemplum minorum, qui ut servos manumittant, à quibus beneficia susceperunt pro muneratione eorum decreto Prætoris indigent, licèt remuneratio pro causa sufficiat, *l. etiam* 11. §. *ex præterito*, *ff. de manumiss. vindict.* Et juxta sententiam accipiendi sunt textus suprà pro contraria sententia adducti; dum enim textus *in d. cap. quicumqu* 66. 12. *qu.* 2. docet Episcopos ad solutionem ejus quod remunerationis causa promiserunt teneri, accipiendus est accedente solemnitate, quia remuneratio tantùm justam causam donationi præbet. Textus etiam *id d. cap. fin.* 16. *qu.* 6. tantùm docet, donationes remuneratorias à clericis factas non esse per successores revocandas, ut contingit in privatis donationibus legitimè factis, *d. l. pater* 34. §. *ult.* Supponendum tamen est, ultra justam remunerationis causam solemnitatem intercessisse; siquidem non de validitate donationis, sed de ejus revocatione quærebatur. Præterea textus *in d. cap. per tuas*, *hoc tit.* continet donationem infeudationis factam Pontificis auctoritate, ut constat ex illis verbis, *de mandato Alexandri Papæ*; qui nulla etiam accedente solemnitate poterit res Ecclesiæ in feudum dare, *cap. Ad audientiam*, *de præscript.* Nec textus *in d. cap. relatum* 12. *de testamentis*, ad præsentem speciem pertinet; siquidem non loquitur de remuneratione hac remuneratoria bonorum mobilium; sed de consuetudine clericis permittente testamentum facere de bonis mobilibus intuitu Ecclesiæ acquisitis. Nec etiam obstat, quod de donatione remuneratoria à tutore facta dicebamus; nam potiùs verùm est, tutores hujusmodi donationes facere non posse, immò de illis idem dicendum est, ac de Prælatis Ecclesiæ, de quibus hucusque disseruimus. Nec assertoribus contrariæ sententiæ favet textus *in l. qui filium*, *ff. ubi pupillus educari*, qui non loquitur de remuneratoria donatione, nec eam tutori permittit sine decreto; sed procedit potiùs in mercede debita præceptoribus fratrum pupilli, quæ obligatio valdè differt ab antidorali; siquidem hæc aliquid certum continet arbitrio judicis æstimandum; antidoralis verò ad aliquid certum, aut incertum præstandum. Nec obstat secunda difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta; nam quamvis consuetudo disponens super rebus Ecclesiæ alienandis, vel non, vel quod Prælatus irrequisito Capitulo ea bona alienare valeat, vires non habeat, *cap. cùm causa*, *de re judic.* tamen disponens super omissione formæ, quæ Ecclesiæ præjudicialis non est, vires habet, *cap. dudum*, *de rebus Eccles. lib.* 6. Unde cùm consuetudo, de qua in præsenti, in eo versaretur, ut res modici valoris possint donari, ex qua donatione parvum præjudicium Ecclesiæ sequebatur; ideò talis consuetudo ab Alexandro III. defenditur.

Præsenti assertioni obstat difficilis textus *in cap. cùm Apostolica* 7. *de his quæ fiunt à Prælat. sine consensu Capituli*; 10 Exponitur c. cum apostolica 7 de his quæ fiunt à Prælat. ubi cùm miles quidam decimas Ecclesiæ Sancti Stephani debitas possideret, easque certo monasterio traderet cum diœcesani Episcopi consensu, absque alia juris solemnitate, consultus Innocentius de validitate talis donationis respondit, eam subsistere, generaliter statuens, sufficere in simili casu auctoritatem Episcopi absque ullo clericorum assensu, ut decimæ uni Ecclesiæ debitæ possint transferri in aliam. Quæ Innocentii sententia difficilis admodum est ex eo, quod si decimæ, quas laicus possidebat, ad Ecclesiam Sancti Stephani spectabant, & miles ille absque legitimo titulo eas detinebat, ut supponit ipse Innocentius, tum quia utitur verbo *detinet*, quod significat injustam occupationem; tum quia monendum esse priùs laicum inquit, ut decimas restituat Ecclesiæ, cui debentur; & tandem, quia frustra diœcesani Episcopi consensus necessarius esset, si justo titulo laicus decimas possideret: si, inquam, ita sit, necessariò fatendum videtur, decimas illas Ecclesiæ, ad quam verè spectant, restituendas esse, nec posse Episcopum ei præjudicare consensum præstando, ut laicus injustus possessor eas transferat in monasterium, argumento textus *in l. id quod rerum*, *ff. de reg. jur.* qod non magis admittendum videtur, quàm ut ipse

Episcopus decimas unius Ecclesiæ alteri donet, cùm actus non tribuatur facienti, sed ei de cujus consensu celebratur, *l. item eorum; ff. Decuriones, ff. quod cujusque univers. l, unum 67. §. 1. ff. de legat. 2.* Igitur quia Episcopus potest res unius Ecclesiæ alteri donare. Pro cujus textus expositione distinguendi sunt tres casus. Primus est cùm laicus intrusus, & sine justo titulo, idest concessione Apostolica, decimas possidet; & tunc nec accedente Episcopi consensu potest eas in aliam Ecclesiam transferre, sed Ecclesiæ propriæ necessariò sunt restituendæ. Secundus casus est, cùm obtinet decimas ex infeudatione ab inferioribus Prælatis facta, antequam similis infeudatio improbata esset, quo casu auctoritate Episcopi possunt laici hujusmodi decimas in aliam Ecclesiam transferre, *cap. 2. §. sanè, de decimis in 6.* Gilkenius *de præscript. cap. 9. à num. 7.* Rebuffus *de decimis, qu. 10. num. 22.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 1. de decimis, c. 26. n. 3.* Quod statutum fuit majoris mali vitandi causa; nam cùm Ecclesia improbaret hujusmodi infeudationes decimarum ab Episcopis in laicos factas, & laici renuissent decimas jam in feudum acceptas restituere propriæ Ecclesiæ, ut aliquo modo consuleretur Ecclesiæ patrimonio, admissum fuit, ut si ipsi laici decimas, quas propriæ Ecclesiæ restituere renuebant, vellent monasterio, vel Ecclesiæ donare, cum consensu Episcopi dioecesani id facere possent, quod specialiter ratione imminentis scandali circa decimas jam infeudatas permissum fuit. Nec novum est, ut prohibitio mitiùs quoad præterita, quàm quoad futura versetur, *cap. ultimo, de spons. cap. provida 44. de elect. lib. 6. cap. fin. de matrimonio contracto, cap. fin. de divortiis, l. patre, ff. de his qui sunt sui.* Tertius casus est, cùm laici justo, & legitimo titulo decimas possident, idest ex cessione Pontificis, seu præscriptione immemoriali, quæ supponit privilegium, *cap. super quibusdam, §. præterea, de V. S.* illi enim possunt in Ecclesiam, vel laicum eas transferre, ut docet latè Castillo *de tertiis c. 11.* & nos dicemus *in cap. prohibemus, de decimis.* Unde apparet, *in d. cap. cum Apostolica,* speciali ratione, videlicet ut decimæ à laicis detentæ ad Ecclesiæ patrimonium redirent, permissum fuisse, ut ex consensu Episcopi possent laici decimas monasterio tradere.

Secundò obstat præsenti assertioni textus *in can. 36. Concil. Aurel. 4.* in illis verbis: *Si quis Episcopus alterius Ecclesiæ clerico de facultatibus suæ Ecclesiæ aliquid sub titulo quocumque donaverit, post ejus obitum qui deceperit, ad Ecclesiæ jus, de cujus facultate discesserat, revertatur: quia iniquum est, ut sub hac specie damnum Ecclesia, quæ multis subvenit, patiatur.* Ex quibus apertè constat, Episcopum res unius Ecclesiæ posse clerico alterius Ecclesiæ donare. Cui difficultati satisfaciendum est ex suprà traditis pro expositione textus *in cap. fin. 16. qu. 6.* videlicet in eo textu supponendum esse, Episcopum ex justa causa, & cum Capituli consensu donationem illam in clericum contulisse: sed quia tantùm quærebatur, an hujusmodi donatio transiret in clerici successorem, ideò PP. non expresserunt solemnitatem, & justam causam ipsius donationis, quas potiùs supposuerunt, quàm negarunt. II Expenditur Concil. Aurelian. 4. can. 36.

C A P U T IV.

Idem *Abbati* a *S. Albani*.

Consultationibus. *Et infrà:* *b* De cætero si aliquis clericus ab ordinario judice in Ecclesia aliqua institutus fuerit ad præsentationem illius, qui ejusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus, & postea juspatronatus alius evicerit in judicio, clericus qui institutus est, non debet ab Ecclesia ipsa propter hoc removeri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentavit, jurispatronatus Ecclesiæ possidebat. Si verò non possidebat juspatronatus, sed tantùm credebatur esse patronus, cùm non esset, nec possessionem patronatus haberet, secundum consuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Ecclesia removeri, *c* Donationes verò, vel concessiones Ecclesiarum, si quæ fiant privatis personis, viventibus illis qui ipsas Ecclesias possident, nullius debent esse momenti, si religiosis fiant locis, ratæ debent haberi: ita quidem, quod personæ, quæ jamdictas Ecclesias possident, sine ipsarum assensu eis in vita sua non debeant spoliari.

N O T Æ.

1 a *Sancti Albani.*) Ita legitur in prima collectione, *sub titulo de jurepatronatus, cap. 26.* ex qua compilatione restituo litteram hujus textus. Inscriptionem autem exposui *in cap. consultationibus 10. de offic. deleg.* ubi extat alia pars hujus Decretalis.

b *De cætero.*) Hæc verba exponemus *in cap. consultationibus, de jurepatronatus.*

c *Donationes vero, vel concessiones.*) Verba quæ sequuntur, compilavit Raymundus *in præsenti*, & jam exposui *in cap. 1. de concess. præb.*

C A P U T V.

Innocentius III. *Episcopo* a *Florentino*.

Per tuas nobis litteras proponere curasti, quod cùm Florent. *b* nobiles, & potentes, prompti ad servitium, & devoti, tempore schismatis bon. mem. *c* I. Florent. Episcopum in domo sua *d* tenuerint contra Imperatoris, *e* suorumque fautorum insultus, idem Episcopus sedata schismatis tempestate de *f* mandato fel. rec. Alex. Papæ præd. n. quatuor modios terræ in feudum concessit eisdem; & eo postmodum viam universæ carnis ingresso, bon. mem. *g* B. successor ipsius, prout moris est, de *h* recto feudo præfatos nobiles *i* investivit. Verùm cùm ipsi assignatam terram sibi assignari fecissent, non nisi duos modios invenerunt: unde ab antecessore tuo, ut ipsis feudum integraret, cum instantia postularunt: qui licèt hoc aliquando se facturum promiserit, effectui tamen minimè mancipavit. Ipsi autem ut tu præfatum feudum ipsis adimpleas, assiduè postulant, & instanter: at tu aliquantulum dubitas, eo quòd non sunt in possessione ipsius, ne de novo illud videaris conferre: & licèt tibi fidelitatem curaverint exhibere, & de quatuor modiis fuerint *k* investiti, antequam eorum petitioni duceres annuendum, Sed. duxisti Ap. consulendam. Nos igitur attendentes, quod Ecclesiam in actibus suis fraudem, vel dolum non decet aliquem adhibere: f. t. t. respondemus, quod feudum ipsum securè potes eisdem nobilibus integrare: cùm terra illa quatuor modiorum ipsis fuerit assignata, & jamdictus Episcopus quatuor *l* promiserit se daturum.

N O T Æ.

1 a *Florentino.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* Petro videlicet Præsuli Florentino, qui Ecclesiam ipsam rexit ex anno 1189. usque ad annum 1205. De Ecclesia Florentina nonnulla jam notavi *in cap. 31. de elect.*

2 b *Nobiles Florentini.*) Casus ita contigit. Tempore schismatis, de quo egi *in c. 5. de elect.* cives Florentini divisi fuerunt, aliis faventibus Alexand. III. qui Guelfi vocabantur, aliis Imperatori Friderico adhærentibus, qui Gibellini appellabantur. His temporibus Julius, qui ab anno 1178. Ecclesiam illam Florentinam rexerat, ab Imperatore dejectus fuit, & in ejus locum suffectus Zenobius potestate Imperatoris. Tunc quidam nobiles Florentini celaverunt ipsum Julium, quousque sedato schismate, expulso-

pulsoque Zenobio, suæ Sedi restitutus fuit Julius, qui postea in ea floruit usque ad annum 1181. teste Ughellio *to. 2. Italiæ sacræ in Ecclesia Florentina*, *n.* 30. Ut autem nobilibus illis gratiam referret, auctoritate Alexandri III. feudi nomine illis donavit quatuor modios, idest quatuor actus quadratos cujusdam agri; & cùm ipse Julius è vivis excessisset anno 1181. Bernardus ejus successor iterum de recto feudo investituram in eos fecit; sed cùm gravis error in numero modiorum reperiretur, quia duo tantùm modii revera in feudum dati reperiebantur, cùm quatuor fuissent promissi, prædicti nobiles à Petro Julii, & Bernardi successore petierunt, ut integrè de feudo quatuor modiorum illis investituram daret, præcipuè cùm prò ea terræ parte juramentum fidelitatis præstitissent. Petrus Florentinus Præsul, ne de novo feudum videretur concedere propria auctoritate, contra ea, quæ adduxi suprà *in c. 2. de feudis*, renuit feudum promissum integrare, & consuluit Innocentium III. qui in præsenti illi rescripsit, ut integrè usque ad quatuor modios prædictis nobilibus concederet, juxta promissionem prædecessoris sui Julii.

c *Jul.*) Julii videlicet, qui electus fuit anno 1171. & decessit anno 1181.

3 d *Tenuerint.*) Unde donatio, de qua in præsenti, remuneratoria fuit, sed adhuc indigebat Pontificis confirmatione, juxta adducta superiori commentario.

e *Imperatoris, suorumque fautorum.*) Fridericum videlicet, cui adhærebant Gibellini.

f *De mandato.*) Alias terram Ecclesiæ non posset ipse in feudum concedere, juxta adducta *in c. 2. de rebus Eccles. cap. 22. de feudis*.

g *B.*) Bernardus videlicet creatus Episcopus Florentinus anno 1182. qui floruit usque ad annum 1189. teste Ughellio *ubi suprà*, *num.* 81.

h *De recto feudo.*) Ita legendum est, non *de certo feudo*, ut legitur in hac sexta collectione; rectum enim feudum dicitur, cujus origo, seu causa certissima est, ut appellator *lib. 2. feudor. tit. 4. & lib. 4. tit. 46.* notavit Cujacius *in præsenti*.

4 i *Investivit.*) Investitura enim semel facta toties renovari debet, quoties vel patroni, vel vassalli persona mutatur, ut affirmatur *lib. 2. feudor. tit. 23. & 32.* Illustrat Hothomanus *disp. de feudis*, *c.* 24. & ita mortuo Episcopo petenda erat nova investitura à successore, & illi fidelitas promittenda, sicut etiam olim liberti Ecclesiæ intra annum ordinationis novi Episcopi professionem repetere, & chartam manumissionis suæ edere debebant testationis causa, *cap. longinquitate 12. quæst. 2.* Concil. Toletanum *6. can. 9.* Cæsaraugust. *3. can. 4.*

k *Investiti.*) Unde dicitur investitura jus tribuere, non possessionem, *cap. visis, 16. q. 2. cap. pro illorum 22. de prabend.* & *lib. 4. feud. tit.* 15. notavit Cujacius *in d. cap. pro illorum*, & in præsenti.

l *Promiserit se daturum.*) Licèt ex donatione, quæ à promissione incipit, jure antiquo actio non daretur, post Justinianum tamen actio, sicut ex alia deliberata promissione competit, ut docuerunt Connanus *lib. 5. comment. c. 9. n.* 8. Donellus *lib. 15. comment. c. 22.* & ibi Osualdus *littera D*, Barbosa *in l. 1. 3. part. num. 2. & 3. ff. solut. matrim.* Mendoza *lib. 3. de pactis*, *c. 9. ex nu.* 13. Julius Clarus *§. donatio*, *q.* 34. Quænam tamen sit actio hæc, apud Doctores anxiè quæritur. Placet tamen eorum sententia, qui docuerunt, condictionem ex lege eo casu competere; quoties enim nova aliqua obligatio à lege introducitur, nec ea cavetur quo genere actionis experiendum sit, agitur condictione ex lege, *l. unic. C. de condictione ex lege*, quod expressè docet Justinianus generaliter de quacumque donatione accipiendus *in novel. 162. cap. 1.* ubi notarunt Cujacius, & Accursius, Pichardus *in §. aliæ*, *n.* 7. Vvesembech. *ad tit. de donat. n.* 7. unde obiter notatur, non semper obligationem præsupponere contractum, quia oriuntur obligationes ex multiplici capite, qualia enumerat plura Consultus *in l. obligamur 52. ff. de obl. & act.* & proprio quodam jure ex variis causarum figuris, *l. 1. ff. eodem*. Quare licèt donatio, quæ incipit à promissione, non sit contractus; tamen propter Justiniani constitutionem efficacem ad agendum producit condictionem ex lege. Et hæc est ratio, quare precarium, quod valdè simile est donationi, *l. eum qui 14. §. is qui precario 2. de furtis*, nec est contractus certus, nec incertus, *l. interdictum 14. ff. de precario*; producat tamen actionem præscriptis verbis contra eum, qui rem accepit, *l. duo 19. §. cùm quid, eod. tit.* quia non valet consequentia: Nascitur actio præscriptis verbis: ergo præcessit contractus innominatus, cùm nascatur ex plurimis aliis causis, quas recensuit D. Josephus de Retes *lib. 2. opuscul. ferè per totum*, præcipuè *sect.* 4. Et cùm successor donatoris non possit revocare promissionem antecessoris, immò rem donatam teneatur tradere, *l. si quis argentum 35. §. 1. C. de donat.* ideò in præsenti specie successor Episcopi Florentini tenebatur adimplere promissionem factam à Julio suo prædecessore, præcipuè cùm facta fuisset de licentia Alexandri III. & intuitu dignitatis; quo casu ex facto prædecessoris successor in ipsa Ecclesia tenetur, juxta tradita *in c. 1. de solut.* 5

C A P U T VI.

Idem a *R. Cedeburgensi, & G. Briburgensi Abbatibus, & Magistro I. Rectori Ecclesiæ de Bilchale.*

CUm dilecti filii Abbas, & Monachi *b* Melros proposuerunt coram nobis, quod vir Alanus quasdam terras ab Vv. quondam patre ipsius eorum Ecclesiæ de Machelin in eleemosynam assignatas violenter redigere cupiens *c* in forestam, eos super his indebitè molestaret, vobis dedisse recolimus inmandatis, ut ipsum ab ipsorum super illis terris indebita molestatione desistere, per cens. eccl. ap. postp. cogeretis. Verùm cùm super ipsa causa mandatum Apostolicum impleretis, diligentiùs procedentes in causa, partibus in præsentia vestra constitutis, testes recepistis hinc inde, & super attestationibus illorum, & instrumentis diu disputationibus, ac disceptationibus habitis, in causa ipsa usque ad sententiæ calculum processistis, causam ipsam sufficienter instructam ad nostram audientiam remittentes. Ut autem per diligentiam vestram finis causæ imponatur eidem, instrumentorum tenorem, depositiones testium, allegationes etiam, prout ea receperamus sigillorum vestrorum munimine consignata, vobis sub sigillo nostro remittimus interclusa, per A. v. s. m. præ. quat. auctoritate nostra suffulti, ad sententiam pro ipso monasterio proferendam, non obstante contrad. vel ap. cujuslibet procedatis, contradictores per cens. ec. cogentes, & facientes quod judicaveritis auctoritate nostra firmiter observari, cùm ex tenore instrumenti evidenter appareat, quod hæc fuit mens, & intentio donatoris, ut *d* clausula de foresta, quæ in fine ponitur instrumenti, non ad superiorem donationem, quæ tam libera, & pura fuit, ut immunis esset à vexatione, & consuetudine seculari; sed ad inferiorem concessionem, quę pensionem, & determinationem habet insertam, juxta sanum referri debeat intellectum, quia in *e* contractibus plena, in *f* testamentis plenior, in *g* beneficiis quoque plenissima est interpretatio adhibenda.

N O T Æ.

1 a IDem R.) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 3. sed ita corrupta est inscriptio utriusque compilationis, ut cognosci facilè non possit, de quibus monasteriis, Scotiæ, an Germaniæ, in præsenti agatur. Casus autem in præsenti decisus ita contigit. Nobilis quidam monasterio de Melros conscripto instrumento purè donaverat quasdam possessiones, & alias etiam possessiones eodem instrumento donavit sub hac conditione, modoque, ut monasterio filio suo quotannis præstaret pensionem certam, & cessante monasterio in solutione pensionis, filius eas pensiones revocaret, ut ex eis sylvam faceret: & cùm cessaret monasterium in præstatione pensionis, filius utramque donationem rescindere, & revocare nitebatur: sed decrevit Innocentius ipsum audiendum non esse, quia conditio illa, sive modus, non ad priorem donationem, quę pura fuit, & absoluta; sed ad posteriorem referri debet.

2 b *Melros.*) Ita legitur in tertia collectione. Monasterium autem Melrosense est Ordinis Cisterciensis in Scotia,

in diœcesi Glascuensi, quod dirutum omninò David Scotorum Rex pientissimus de novo erexit, & construxit. Losseus *in histor. Scotiæ*, ibi; *David Scotorum Rex quatuordecim monasteria fundavit, inter quæ Melrosense, & Kilosense, Cisterciensis utriusque Ordinis*. Plura de eo congessit Manrique *tom.2. annal.Cisterc. anno* 1136.*c.9.* Sed legendum est *Mailros*, quod Monasterium est in Anglia, cujus meminerunt Beda *lib.3. histor. c. 26. In Monasterio quod vocatur Mailros* D. Bernard. *in vita S. Malach. In Mailros Monasterio Ordinis nostri*.

8 c *Forestam.*) Foresta, Forestis, & Forestum, idem sonant, significantque saltum venationi, aucupioque paratum: ejus mentio sæpiùs fit in legibus Longob. *lib.1.tit.21. l.7. lib.3. tit. 35. l.4. in pragmat. Childeberti*, ibi; *Has omnes piscationes, quæ sunt, & fieri possunt in utraque parte fluminis, sicut nos tenemus, & nostra forestis est, tradimus ad ipsum locum*. Apud Dithmarum Episcopum *lib. 3. pag. 23.* ibi: *De moneta, & forestio inter Saldam, & Milam fluvios*. Hinc Forestajum pro jure foresti, *in constit. Neapol.* & Forestarii, præsides foresti, *in iisdem constit. lib.1. tit.76. & lib.3. tit. 38.* exposuerunt Vossius *de vitiis sermonum lib.2. cap.7.* Lindembrog. *verbo Foresta*.

d *Clausulam.*) Perfecta enim donatione, non licet donatori conditionem adjicere, *l. perfecta 4. C. de donat. quæ sub modo*, Faber *de error. decad. 48. error. 5.* quod mirè probatur ex hoc textu, siquidem in ejus specie conditio adjecta in ultima donatione in continenti, non refertur ad primam jam perfectam, ut notarunt Faber *ubi suprà*, Covar. *lib.1. var. cap.14. in princip.*

e *In contractibus plena.*) In donatione tamen, cùm sit contractus stricti juris, stricta etiam sit interpretatio, *l. cùm de modo 11. l. cùm qui 22. ff. de donat.* dicemus in textu sequenti.

f *Testamentis.*) *L. in testamentis, ff. de reg. jur.* ubi plura Petrus Faber, & Gothofredus, Garanna *hic*, Bronchorst, *centur.1. assertione 54. & centur. 4. assert. 96.*

g *Beneficiis.*) Principis videlicet, *lib. 3. ff. de constitut. Princip. l. quod verò, ff. de legibus, l. si quando, C. de inoffic. cap. quia circa, de privil. cap. olim 16. de V. S.* Illustrat Barbosa *axiomat. 36. num. 1.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter deducitur, in donationibus plenissimam fieri interpretationem; quam sententiam latè disputat Garanna *in præsenti*. Sed si absolutè hæc assertio concipiatur, falsa est. Primò quia cùm donatio sit stricti juris, strictè potiùs est interpretanda, *l. cum qui 22. ff. hoc tit. novel. Theodosii de Theodosiani Codicis auctoritate, vers. Cùm liquido pateat*. Secundò, quia aliquid donatum in dubio non præsumitur, *l. cùm de indebito, ff. de probat. l. Campanus, ff. de operis libert., l. si cùm aurum, ff. solut.* Alciatus, *regul.1. præsumpt.31.* Caldas, *in l. si curatorem, verbo Læsus, n.148. in fine, & §.6. n. 8. & §. 8. n. 9.* Tiraquel. *in l. si unquam, verbo Donatione largitus, n.209. C. de revoc.* Et meritò, nam cùm donatio sit liberalitas, & ita virtus moralis, juxta Aristotelem *lib.4. Ethic. c. 2.* D. Thomam *2. 2. q.117. art.1. cum seq.* ut constat *ex cap. cùm Marthæ, de celebrat. Missar.* ex vero judicio necessariò provenire debet; & cùm nihil tam contrarium sit consensui, quàm error, *leg. cujus per errorem 53. l. nihil 116. ff. de reg. jur. l.1. ff. de condict. indeb.* ideò in dubio donatio non præsumitur. Accedit, quod donare perdere est, *l. filius 7. ff. de donat.* Tertul. *lib. de patient.* ibi: *Non piget donare ei, qui non timet perdere*. Facit illud Martialis *lib.1. epigr. 76.* ibi:

Dimidium donare Lino, quam credere totum
Qui mavult, mavult perdere dimidium.

Sed nemo præsumitur suum jactare, *d. l. cùm de indebito*: ergo non præsumitur donatio, ubi alius animus applicari potest actui, ut in specie textus, *in l. eleganter 24. §. qui reprobas, ff. de pignorat. action. l. si cùm aurum 50. ff. de solut.* Quare omissis variis sententiis traditis à Garanna, & Canisio in præsenti, Innocentius in hoc textu exaudiendus est juxta præsentem casum, cum videlicet donatur piæ causæ, aut religioso loco; quia tunc beneficium hominis plenissimè interpretandum est, *l. sunt personæ 43. ff. de relig. l. sancimus, penult. C. de sacros. Eccles.* quæ est ratio textus, *in l. Titia 38. §. Seja, ff. de auro & argento*, juxta litteram Florentinam, ibi; *Aut aurea, aut argentea*. Quam receptiorem dicunt Covar. *in c. indicante, n.4. de testament.* Barbosa etiam *ibi, n.12.* licèt contrarium defendant Cagnol. *in eo textu*, Tiraquel. *de privileg. piæ causæ, privil.15.* Sarmiento *lib.3. select. c. 3.* Nec tunc obstat textus, *in cap. ex parte, de censibus*, ubi circa votum factum in his Regnis solvendi D. Jacobo certam tritici mensuram, declaratur minorem mensuram esse solvendam, argumento textus *in l. nummi 75. ff. de legat. 3. l. apud Julianum 39. §. Sejo, ff. de legat. 1. l. qui balneum, ff. de auro, & argento*. Nam omissa interpretatione Sarmienti, & Tiraquelli *ubi suprà*, respondendum est, textum *in d. cap. ex parte*, accipiendum esse juxta benignam interpretationem Innocentii III. quam ideò ipse admisit, ne viderentur personæ ecclesiasticæ inhiare lucris temporalibus, tanquam exactores proprii lucri, ut ibi latiùs dicemus.

CAPUT VII.

Idem *Episcopo a Heliensi*.

PAstoralis officii diligentia. *Et infrà*: Tua nos insuper duxit discretio consulendos, si Episcopus, consentiente patrono, viris religiosis aliquam Ecclesiam concedendo, hac utatur simplicitate verborum: *Concedimus vobis illam Ecclesiam*; utrum eo ipso videatur Ecclesia illa in eorum usus fuisse concessa, vel jus tantummodo patronatus. Nos autem inquisitioni tuæ taliter duximus respondendum, quod si Episcopus Ecclesiam illis conferat de consensu patroni, profectò patronus quod suum est, conferre videtur, jus videlicet patronatus; & Episcopus confert illud, quod ipse obtinet temporaliter in eadem; ut si fructuum ejusdem Ecclesiæ aliquam percipiat portionem, in eorum usus illa portio convertatur. Quod si ex ipsius proventibus nullam debet Episcopus portionem habere, omnes proventus, præter *b* cathedraticum, in eorum usus credimus convertendos; sed ut Episcopi donatio sit legitima, consensus est sui *c* Capituli requirendus.

NOTÆ.

1 a HEliensi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.4. & in cap. pastoralis, de rescript.* ubi alias partes ejusdem Decretalis congessi, ex quibus restituenda est integra decretalis, ubi jam notavi.

b *Cathedraticum.*) Quid sit Cathedraticum, & quo jure debeatur, exposui *in c. conquerente, de offic. Ordin.*

c *Sui Capituli.*) *Cap. cùm nos, c. tua, de his quæ fiunt à Prælatis*, ubi probavi, & illustrant Tamburinus, *de jure Abbat. tom.1. disp. 15. qu. 13.* Moneta, *de commut. ultimar. vol. cap. 11. qu. 4.*

COMMENTARIUM.

2 NOn sicut legatum, quod est donatio rei alienæ, à testatore relictum consistit, saltem in æstimatione, *§. non solùm, Instit. de legat.* ita & donatio; nam in donatione tantùm creditur donatum jus illud, quod donator in ipsa re habet; & si nullum jus habeat, nihil actum censetur, nisi ut præstetur indemnitas donatario pro expensis, quas fecit, vel pro damnis, quæ ex re donata, & evicta sustinuit, *l. Aristo 18. §. ult. ff. hoc tit.* Differentiæ ratio in eo consistit, quia voluntas seipsum obligandi, & gravandi nunquam in oratore præsumitur, argumento textus *in l. unum 67. §. si quis promittat, ff. de legat. 1.* secus verò procedit in testatore, qui damnat hæredem, ut rem redimat, & legatario præstet, vel ejus æstimationem solvat. Unde in præsenti textu consultus fuit Innocentius III. in ea specie, quid videatur donasse Episcopus, qui Ecclesiam aliquam sibi subjectam quibusdam Religiosis donavit, his verbis: *Concedimus vobis Ecclesiam illam*; cùm concedendi verbo donatio plena, & directa comprehendatur, *l. donari videtur, l. ult. ff. de donat.* Et respondet Innocentius, Episcopum ita donantem cum consensu patroni, donasse videri juspatronatus, & portionem fructuum, si quam ex ea Ecclesia percipere solebat; non autem donasse videri cathedraticum, quia Episcopus, quantumcumque generaliter Ecclesiam à sua jurisdictione eximat, nihilominus semper remanent penes eum certa jura Episcopalia, veluti correctio, *cap. visis, 16. q.2.* visitatio, & ejus ratione procuratio, *d. cap. cùm venerabili, de censib.* ubi Panormit.

n.3. jus reverentiale, quod sibi ab inferioribus Ecclesiis debetur, Kochier *de jurisdict. in exempt. quaest.3. num.4.* deinde charitativum subsidium, *cap. Apostolus, de censibus*. Item institutio auctorizabilis, ex traditis *in cap. cum satis, de offic. Archid.* tandem omnia ea, quae sunt ordinis Episcopalis, à quibus eximere subditos suos Episcopus non valet. Tamburinus *de jure Abbat. tom.1. disput.15. quaesit.13. num.4.* nisi Pontificis auctoritate id faciat, vel talis concessio per Pontificem confirmetur, *cap. constitutus, de relig. domibus*: docet Moneta *d. c. 11. quaest.4.*

CAPUT VIII.

Idem a *Florent.* b *& Fesulan. Episcopis, & Archipresbytero* c *Pistorien.*

INter dil. fil. Hospitalarios sancti *d* Sepulchri de Pisis Hospitalis Hierosolymitani, ex una parte; ac Fratres Hospitalis sancti Allucii Lucanę dioec. ex altera, super eodem Hospitali sancti Allucii *e* quęstione suborta, cum iidem Hospitalarii super possessorio, quod semel, & iterum, ex causis tamen dissimilibus intentarunt, contrariam reportassent sententiam, deinde ad petitorium recurrentes, per procuratorem suum coram dil. f. H. Subd. & Capellano nostro, quem sibi, & procuratori partis alterius auditorem concessimus, proponere curaverunt, quod cùm B. quondam Rector, & Fratres, ac patroni ejusdem Hospitalis sancti Allucii, habito communi tractatu deliberassent Hospitale ipsum Hospitalariis supponere supradictis, compromiserunt in hoc tribus procuratoribus vices suas, communiter statuentes, ut quod per ipsos super hoc fieret, acceptarent: qui postmodum ad prędictos Hospitalarios accedentes, cum eisdem taliter statuerunt, ut ad ipsum Hospitale aliqui mitterentur, qui eorum nomine reciperent assignationem ipsius. Cùm autem fratres M. & B. illuc propter hoc transmisissent, in camera praedicti Rectoris donationem, & assignationem Hospitalis praedicti, tam à praefato Magistro, quàm supradictis procuratoribus, & aliis ejusdem domus Fratribus receperunt. *Et infrà*: Procurator autem partis alterius ex adverso respondit, quod praedicta donatio debeat non immeritò retractari, quoniam multis ex Fratribus inconsultis, à praedicto Rectore, ac paucioribus Fratribus, excommunicatis nihilominus ac perjuris, de re litigiosa, & in fraudem Plebani de Piscia, qui super eodem Hospitali moverat quaestionem, fuerat celebrata; & haec omnia proponebat sufficienter esse probata per depositiones testium productorum. Ad haec verò parte altera multipliciter respondente, hinc inde fuit aliquandiu disputatum. Nos igitur his, & aliis intellectis, quae coram Capellano prędicto partes proponere curaverunt, & ipsarum attestationibus diligenter inspectis, attendentes quod Fratres, & patroni sancti Allucii pro se, immò potius contra se suam *f* turpitudinem allegabant, videlicet perjurium, excommunicationem, & fraudem, non utique contra ipsos, sed ab ipsis commissam: & intelligentes donationem ab eis praefatis Hospitalariis factam, puram, ac simplicem extitisse, quia non deceptoribus, sed deceptis jura subveniunt, unde per ea, quae superius sunt proposita, se contra factum proprium legitimè defendere non valebant, cum & quaedam ex ipsis non fuerint comprobata: de consilio fin. Hospitale praedictum sancti Allucii cùm pertinentiis suis Hospitalariis sancti Sepulchri adjudicare curavimus, ita quod per hanc nostrae diffinitionis sententiam dioecesano Episcopo, & Plebano de Piscia nullum praejudicium generetur, cùm res inter alios acta non debeat aliis praejudicium generare.

NOTÆ.

1 a *FLorentino.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.5.* Joanni videlicet, qui cùm Prioris Canonicor. Regul. Sancti Fridiani munere fungeretur, electus fuit in Archiepiscopum Florentinum anno 1205. & postquam Ecclesiam rexit per annos 25. decessit anno 1230. Fuit in tuendis Episcopatus juribus valdè diligens, siquidem plura recuperavit, quae Florentino Episcopatui ex negligentia suorum praedecessorum decesserant, ut refert Ughel. *tom.2. Italiae, in Ecclesia Florentina, n.33.* De ipsa Ecclesia nonnulla notavi *in cap.31. de elect.*

2 b *Fesulan.*) Fesulana civitas perantiqua est provinciae Hetruriae: ejus meminerunt Silius *lib.8.*

Et sacri interpres Flaminis Fesula.

Livius, Cicero, Plinius, & alii congesti ab Ughellio, *tom.2. Italiae, fol.270.* Habet Ecclesiam Cathedralem Divo Romulo dicatam, cujus Praesuli Raynerio, qui electus fuit anno 1193. & decessit anno 1218. missa est praesens decisio.

c *Pistoriensi.*) Sofrido videlicet, de quo, & ipsa dioecesi Pistoriensi, nonnulla notavi *in c.9. de cohabit. cleric.*

3 d *Sancti Sepulchri.*) Qui sub regula sancti Augustini cùm suo Magistro vitam degebant, donec ab Innocentio VIII. Ordo hic sancti Sepulchri Militiae S. Joannis adunatus fuit, & ita penè interiit, ut est apud Volaterranum *lib.21. Antropolog.* Chopinum *lib.5. sacr. pol. tit.5. num.5.* De Fratribus sancti Allucii egi *in cap.9. de arbitris.*

e *Quaestione suborta.*) De possessione Hospitalis S. Allucii differebant Hospitalarii sancti Sepulchri Pisis consistentes; & cùm egissent semel interdicto *quorum bonorum*, & iterum interdicto *uti possidetis*, & neutro judicio obtinuissent, postea egerunt ex causis dissimilibus petitorio judicio adversus Rectorem, & Fratres, ac Patronos ipsius Hospitalis, & obtinuerunt: quia plerumque qui succubuit in possessione, obtinuit in proprietate, ut probavi *in cap.3. de causa possess.* obtinueruntque, quia plenè probatum fuit, ipsos Rectorem & Fratres donasse prędictum Hospitale: nec habita fuit ratio eorum, quae allegabant Fratres donationis ipsius infirmandae causa, asserentes se excommunicatos fuisse tempore, quo donationem illam fecerunt, eamque dolo malo fecisse in praejudicium Plebani, cujus mentio fit *in d. c.9. de arbitris*; quia non audiuntur illi, qui quod ritè fecerunt, mutare, & rescindere intendunt, *l. post mortem, de adoptionibus*: quare rectè Innocentius III. Hospitale illud adjudicavit Hospitalariis sancti Sepulchri, salvo jure praedicti Plebani, atque etiam Episcopi dioecesani, ex vulgari regula, *Res inter alios acta aliis nec nocet, nec prodest*; quam illustravi *in cap. penult. de re judic.* 4

f *Turpitudinem.*) Unde audiendi non erant, *d.l. post mortem, l. si servus plurium, §.1. ff. de legat.1. l. servo, C. de servo pignori dat. manumiss. l.3. C. de revoc. donat. l.3. C. de transact. cap.8. de concess. praeb.*

CAPUT IX.

Idem *Episcopo* a *S. Andreae.*

APostolicae Sedis oraculo. *Et infrà*: Cùm plerumque contingat, quod Episcopi successivè locis religiosis de redditibus, qui pertinent ad eosdem, ultra quinquagesimam conferant portionem, ita quod interdum usque ad tertiam partem, vel quartam; interdum verò plus, minusve hujusmodi redditus minuantur: tua fraternitas nos consuluit, verum successoribus eorundem ea quae taliter fuerint ultra quinquagesimam portionem concessa, liceat aliquatenus revocare. Nos igitur inquisitioni tuae taliter respondemus, quod licèt sit in *b* canone diffinitum, ut si quis Episcoporum in parochia sua monasterium fortè construere voluerit, & de rebus Ecclesiae, cui praesidet ipse ditare, non amplius ibidem, quam quinquagesimam; Ecclesiae verò, quam monasticis regulis informare, vel pro

suis

suis magnificare voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census Ecclesiæ, cui præest, debeat elargiri, Quia tamen in eodem canone consequenter adjungitur, ut hæc temperamenti æquitas observetur, quod cui tribuit, competens subsidium conferat; & cui tollit, gravia damna non infligat, ea quidem cautela servata, ut unam tantummodo, quæ placuerit, ex duabus remunerationem assumat, hoc semper est observandum, quod unus Episcopus, vel alius, non solum non debet amplius, sed nec tantùm, nec minùs, cum gravi Ecclesiæ suæ detrimento conferre, sive simul, & semel id facere velit, sive pluries, successivè eidem, vel diversis Ecclesiis conferendo. Unde cùm grave detrimentum, sive de possessionibus, sive de proventibus, vel ad Episcopalem mensam, vel Cathedralem Ecclesiam pertinentibus, in quantalibet portione constiterit esse collatum, poterit legitimè revocari, nisi c præscriptione, vel alia exceptione legitima hujusmodi actio excludatur. Nam etsi prima facie præsumatur, quod collatio quinquagesimæ, vel centesimæ partis grave non inferat detrimentum; quia tamen si non solùm sæpe, sed etiam semel id fiat, ex variis circumstantiis deprehendi potest interdum esse valdè damnosum, quod quidem magis potest ex ostensione ipsius facti, quam expressione alicujus statuti cognosci, nec quinquagesima, vel centesima semel, ac successivè debet cùm gravi damno conferri: si verò in tantùm abundet Episcopus, ut sine damno Ecclesiæ suæ possit amplius, quam in quinquagesimam, vel centesimam partem necessitati alterius Ecclesiæ subvenire, quamvis per se non debeat summam excedere à canone præfinitam, per quam incautè largiri volentibus est occursum, de superioris tamen auctoritate potest etiam in majori summa inopiæ alterius providere.

NOTÆ.

1 a S. *Andreæ.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. ult.* non autem reperitur præsens epistola inter editas à Gulielmo Sirleto, & Bosqueto: quare ejus integram adhuc præ manibus non habemus. De Ecclesia Sancti Andreæ nonnulla adduxi *in cap. 2. de supplend. negl.*

2 b *Canone.*) Videlicet 5. Concilii Tolet. 9. relato à Gratiano *in c. benè est* 12. *q.* 2. & in editione Garsiæ ita habetur: (Bonæ rei dare consultum, & præsentis habetur vitæ subsidium, & æternæ remunerationis spectare cernitur præmium. Quisquis itaque Episcoporum in parochia sua monasterium construere fortè voluerit, & hoc ex rebus Ecclesiæ, cui præsidet, ditare decreverit, non amplius ibidem quam quinquagesimam partem dare debet, ut hac temperamenti æquitate servata, & cui tribuit, competens subsidium conferat; & cui tollit, damna gravia non infligat. Ecclesiæ verò, quæ monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis magnificare voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census Ecclesiæ, cui præsidet, ibidem conferre licebit: ea tamen cautela servata, ut tantummodo quæ placuerit ex his duabus, remunerandam assumat.)

3 c *Præscriptione.*) Immò ex Concilio Aurelianensi ita cavetur *in cap. si Episcopus* 12. 16. *q.* 4. ibi: *Si Episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vineolas, vel terrulas clericis, aut monachis, vel quibuslibet præstiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiamsi longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum Ecclesia præjudicium patiatur: nec sæcularis legis præscriptio, quæ Ecclesiæ aliquid impediat, opponatur.* Ergo nec in præsenti specie præscriptio admitti poterat. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in specie textus *in dicto capite Si Episcopus*, nullam monachos, vel clericos habere posse bonam fidem, nec justam causam possidendi, cum rem tantùm ad usumfructum acceperint. In præsenti autem specie, si major pars, quàm quinquagesima donata sit, in ea parte præscriptio procedit; quia & bona fides, & titulus justæ possessionis dantur.

COMMENTARIUM.

4 Licet regulariter Episcopi nequeant de rebus Ecclesiæ suæ, seu spectantibus ad propriam mensam, tam laicis, quàm ecclesiasticis donare, *c. 2.* ubi latè probavi, *hoc tit.* tamen ad construendam Ecclesiam, vel jam constructam dotandam, possunt donationem ita facere, ut si in ea Ecclesia jam regularis disciplina vigeat, quinquagesimam partem fructuum donare possint; si autem de novo erigenda sit, centesimam, *cap. si Episcopus* 73. 12. *q.* 2. *cap. bonæ, cap. religiosum, eadem causa, & quæst. cap. possessiones,* 16. *q.* 3. *c. pastoralis, de his quæ fiunt à Prælat.* Concil. Toletanum 4. *can.* 37. ubi Patres hujus sanctionis rationem expresserunt his verbis: *Si clericis, seu monachis, vel peregrinis, aut quamlibet necessitatem sustinentibus, pro sola religionis intuitu in usum rei ecclesiasticæ largiuntur, quantò magis consulendum est, quibus retributio justa debetur.* Accedit utilitas fidelium, quæ in constructione Ecclesiarum facilè deprehenditur, & eam commendabimus infrà, in titulo *de jurepatron.* Illustrant Antonius Augustinus *lib.* 4. *epit. jur. Pont. tit.* 5. *per totum*, Cujacius, *in præsenti*, Cironius, *ad tit. de his quæ fiunt à Prælat.* Moneta, *de comment. c.* 11. *n.* 85. Lambert. *de jurepatron.* 1. *p. lib.* 1. *art.* 16. Si autem Episcopus integrè ex fructibus propriæ Ecclesiæ construxerit monasterium illud, ipsi Ecclesiæ adjudicandum est, *cap. Apostolicos* 13. *in fine*, 12. *q.* 2. quia tantùm juxta distinctionem suprà adductam potest Episcopus quinquagesimam, vel centesimam partem fructuum donare. Sed an Capituli consensus in simili donatione desideretur, hæsitatur ab Interpretibus? Et Episcopum non posse per se, absque consensu Capituli, similem donationem facere, tenuerunt Glossa *verbo Quinquagesimam, in dicto cap. bonæ*, Gregorius Lopez, *in l.* 4. *tit.* 14. *p.* 1. & alii congesti à Redoano, *de rebus Eccles. q.* 2. qui moventur auctoritate textus, *in cap. si Episcopus*, 12. *qu.* 2. in illis verbis: *De consensu Concilii sui habeat libertatem faciendi.* Et ex *c. pastoralis, de his quæ fiunt à Prælat.* ubi docetur, non posse Episcopum per se de bonis Ecclesiæ propriè quidquam monasterio, aut simili pio loco concedere. Cironius *ubi proximè*, existimat olim non licuisse Episcopis sine consensu Capituli donare quinquagesimam, vel centesimam partem; potuisse tamen post Innocentii III. constitutiones, tam in præsenti, quàm *in dicto c. pastoralis*, in quibus apertè fatetur, se intendere derogare dispositioni textus *in dicto c. benè*, ubi licèt non exigeretur consensus Capituli, id tamen supplendum erat ex Concilio Tolet. 3. relato *in dicto c. si Episcopus* 73. Sed verè non agnosco, ubi Innocentius III. intendat derogare textui *in d. c. benè*; nam *in d. c. pastoralis*, potius ait, se ita statuere, salva constitutione canonica de concedenda piis locis quinquagesima parte. Quæ verba cùm referantur ad textum *in d. c. benè*, nullam continent consensus Capituli mentionem. In præsenti autem tantùm Innocentius exponit eundem canonem *benè*, ita ut Episcopus tantùm semel quinquagesimam, aut centesimam partem possit donare; in tota tamen textus serie nullam facit mentionem consensus Capituli adhibendi, vel non. Et ita secundùm canonem, de quo loquitur, & quem expendit Innocentius, accipiendus est. Nec felicius Jacobus Cujacius *in præsenti*, dum ait verba dicti canonis *benè*, immutata aliquatenus referri ab Innocentio III. cùm in eo nullus exigatur Capituli consensus. Sed etsi conferatur canon ille cùm verbis Innocentii in præsenti relatis, mirè consonat. Tandem alii pro solutione hujus quæstionis, & conciliatione textus *in dicto c. si Episcopus*, cum dicto capite *benè*, ita distinguunt. Vel Episcopus donat quinquagesimam partem rerum Ecclesiæ monasterio nondum constructo, vel etiam constructo, sed sine licentia, & consensu Capituli; & tunc non potest per se aliquid donare absque consensu Capituli: vel monasterio jam constructo ex Capituli licentia, & voluntate; & tunc novus non desideratur consensus ad prædictam donationem. Ita docuerunt Abbas *in dicto c. pastoralis*, *n.* 4. Redoanus *ubi sup. n.* 47. Rationem differentiæ inter utrumque casum eam reddunt, quod ubi Capitulum ædificationi consensit, orta fuit ex parte ejus obligatio congruè illud dotandi, atque ita cùm donatio, seu dotatio jam necessaria sit, frustra desideratur Capituli consensus, cum constructionis tempore jam intercessisset, argumento textus *in l. quæ sub conditione*, §. *de hoc*, *ff. de condit. instit.* At cùm hæc ratio cesset, quoties sine consensu Capituli Ecclesia constructa fuit, ac per consequens cesset obligatio eam dotandi, requiritur in donatione ab Episcopo facienda Capituli consensus, sine quo, sicut non potuit construi monasterium, ita similiter nec dotari. Sed libenter quærerem ab his Doctoribus, undenam statuta reperitur obligatio Capituli dotandi omnia monasteria ex ejus consensu, seu licentia constructa? Cùm illud tantùm notum sit, eum qui construxit Ecclesiam, ad ejus congruam sustentationem teneri, *c. cùm sicut, de consecr. Ecclesiæ*, nec unquam legi, ad con-

constructionem Ecclesiæ necessarium esse Capituli consensum. Unde verius existimo, nec attento jure antiquo, nec jure novo Innocentii III. desiderari consensum Capituli in donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis, juxta distinctionem suprà adductam; sed Episcopum propria auctoritate eam facere posse, cum omnes textus, in quibus hæc facultas Episcopis conceditur, nullam faciant mentionem consensus Capituli. Accedit & ea ratio; nam cùm jure permittante talis donatio fiat, non debet exigi ea solemnitas, quæ in similibus alienationibus rerum Ecclesiæ desideratur, argumento textus *in l. in conditionibus 5. ff. de condit. & demonstr. l. alieno, §. qui fideicommissum, l. non tantum, vers. Autem, ff. de fideicommiss. libert. l. 1. & 3. C. quando decreto opus non sit, l. 3. in princip. cum suis §§. l. si pupillorum, §. 1. ff. de rebus eorum*, Narbona *de ætate, anno 25. q. 12. num. 7.* Nec contrarium probat textus *in d. cap. si Episcopus*; nam dum exigit Capituli consensum, non est accipiendus de donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis, sed de donatione integræ Ecclesiæ parochialis in monasterium conferenda; quo casu verum est, consensum Capituli requiri, *cap. tua, de his quæ fiunt à Prælat.* Dum autem PP. in eo textu descendunt ad donationem modicam faciendam ab Episcopo, nullum exigunt Capituli consensum, sicut & *in dicto cap. pastoralis*. Unde cùm nullibi legatur, consensum Episcopi necessarium esse in donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis fructuum, non est ratio cur de casu unionis Ecclesiæ parochialis monasterio factæ, relato *in dicto cap. Si Episcopus*, arguatur ad donationem modicam quinquagesimæ, vel centesimæ partis.

C A P U T X.

a Gregorius IX.

PRopter ejus ingratitudinem, in quem liberalitas est collata donationis, donatoris persona de rigore juris eam potuit revocare, si fortè in ipsum impias manus injecerit, aut sub atroces injurias, seu grave rerum suarum damnum, vel vitæ periculum inferre præsumpserit. Quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit, non extenditur successores.

N O T Æ.

1 *a* G*Regorius IX.*) Qui præsentem constitutionem deprompsit *ex l. ult. de revoc. donat.* ubi extant eadem verba, ut jam notavit Cujacius *in præsenti*. Quare cùm hæc constitutio ex jure civili deprompta sit, juxta ejus principia examinanda est. Sic assertio.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur.

D*Onatio propter ingratitudinem potest per donatorem, non per hæredem ejus, qui tacuit, revocari.* Probant eam textus, *in l. his solis, authentic. quod mater, l. fin. C. de revoc. donat. l. cùm res, C. de contrah. emption. l. omni modo, C. de inoffic. donat. l. si mortis, ff. de donat. caus. mortis, §. sciendum, Instit. de donat. l. solo 30. C. de liberali causa, l. 6. §. Imperator, de liberis agnosc. l. ingratus 19. de jurepatron. l. 1. & 2. C. de libert. & eorum lib. 3. l. 12. l. precibus, C. de inoffic. donationibus, l. penult. tit. 4. p. 5.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Garaña, & Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*, Petrus Gregorius, *lib. 3. partit. tit. 19. cap. fin.* Bocerus *disp. 19. de donat. n. 38.* Hunnius *in encylop. p. 3. tit 26.* Canisius, *in repetit. ad hunc textum*, plures congesti à Noguerol *alleg. 6. n. 86.* Hermosilla, *in l. 10. tit. 4. part. 5.* Vela, *dissert. 7. Hispal. n. 40.* Larrea, *decis. 2. Granat. num. 11.* Amaya, *lib. 2. observ. cap. 6.* Ayllon, *in addit. ad Gomezium, c. 4. de donat. nu. 15.* Gibalinus, *tom. 2. de negot. lib. 4. c. 2. art. 7.* Retes, *de donat. c. 18. per totum*, Borellus, *tom. 3. decis. tit. 12. per totum*, Castillo *lib. 3. controv. cap. 10.*

3 Traditur dubitandi ratio.

Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione sic insurgo: Donatio inter vivos purè facta irrevocabilis est, *cap. sacrorum 15. 12. q. 2. c. 1. 16. q. 2. cap. fin. 16. q. 6. c. sunt qui 17. q. 3. l. sive emancipatus 17. cum tribus sequentibus, C. de donat. l. cùm l. cùm ancillam, l. si repetendi, C. de condict. ob causam, l. 2. 3. 4. 5. & 6. C. de revoc. donat.* Et rectè, cum *ex cap. 2. legis Cinciæ*, non aliter donatio celebraretur, quam si res mobiles, vel immobiles per traditionem, aut solemnem mancipationem darentur; jura verò, & actiones solemniter cederentur, *l. justa 4. cum sequent. l. 7. C. Theodos. de donat.* docuerunt Cujacius, *lib. 6. observ. cap. 18. & in Novella 182. & in l. Aquilius, C. de donat.* Osualdus, *lib. 5. Donelli, c. 2. littera B*, Hothomanus *de donat. cap. 1.* Scipio Gentilis, *de donat. inter, lib. 4. cap. 18.* Mendoza, *lib. 3. de pactis, cap. 9. qu. 5.* Gutherus, *de jure manium, lib. 3. cap. 7.* Igitur nec ex causa ingratitudinis, vel similir donatio revocari potest. Secundò in aliam partem, ubi Gregorius negat hæredibus donatoris contra donatarium ingratum competere hanc actionem, seu condictionem, nec ab eo per successores res anferri posse, obstat; nam hæc actio rei persecutoria est, ut infrà dicemus: sed omnes actiones rei persecutoriæ, ex delicto etsi proveniant, dantur hæredibus, & contra hæredes: igitur & successoribus donatoris jus revocandi similem donationem competit; quam sententiam nervosè defendit Donellus, *lib. 4. comment. cap. 29.* Igitur non rectè Gregorius in præsenti negat per successores donatoris revocari posse donationem in integrum collatam.

4 Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens constitutio, videlicet donatorem ob ingratitudinem donatarii posse donationem revocare condictione, quæ appellatur actio ingrati, *dicta l. his solis, vers. Actionum*; quæ est actio personalis, qua intenditur ut res donata regrediatur in dominium donatoris, & interim dum per sententiam aufertur, in dominio donatarii manet. Bocerus, *de donat. cap. 3. n. 102.* Gutierrez *de juram. 1. p. cap. 10. num. 7.* Non tamen, ut voluit Donellus, *lib. 14. comment. cap. 31.* hæc actio ex ipsa donatione nascitur, sed extra id, quod agitur, hæc actio oritur, ut interdum condictio indebiti, *l. is qui 13. §. ultimo, ff. commodati*: de ingratitudine autem legitimè constare debet, veluti si donatarius atroces injurias donatori inferat, si ejus vitæ insidietur, si grandem jacturæ molem illius substantiæ, & bonis ingerat. Et meritò ingratus rebus donatis privatur in pœnam tàm immanis delicti; ingratitudinis enim vitium adeò grave est, ut cætera alia facilè vincat, ac superet. D. Bernardus *in Cantica*, ibi: *Ingratitudo est hostis gratiæ, inimica salutis, quoniam nihil ita displicet Deo, quemadmodum ingratitudo.* Seneca, *lib. 4. de benef. cap. 16.* ibi: *Fugiendum est ingratum esse, quoniam nihil æquè concordiam humani generis dissociat, ac distrahit, quam hoc vitium.* Et ibi: *Quis denique non ingratum detestetur hominem, sibi ipsi inutilem.* Plura de hoc Beyerlink *tom. 4. in Theatro vitæ hum. verbo Ingratitudo*, Theophilus, *tom. 4. lib. 3. sect. 3. cap. 10. per totum.* Meritò ergo ob ingratitudinem erga donatorem commissam statutum est, ut donatio revocetur, ut etiam libertas, quæ semel data revocari non solet, ob ingratitudinem revocatur, & liberti ingrati reducuntur in servitutem, *l. qui manumittuntur, C. de operis libert. l. 2. C. de libert. & eorum liber. l. solo 30. C. de liber. caus. l. unica, C. de ingrat. libert. l. 1. §. cùm patronus, ff. de offic. Præfecti urb. l. non solum 6. §. 1. ff. de in integrum restit. l. si mulier 21. ff. de eo quod metus causa, l. alimenta 6. §. 1. ff. de agnosc. liber. l. 5. ff. de jurepatron.* Donellus, *lib. 2. comment. cap. 17. & 24.* Cujacius, *lib. 10. observ. cap 33. & lib. 21. c. 6.* Connanus, *lib. 2. comment. cap. 2. num. 4.* Revardus, *lib. 1. conject. c. 11.* Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 4.* Amaya, *lib. 2. obs. cap. 4. num. 5. & c. 6.* etsi in contrarium expendi soleant textus, *in l. si quis hac 30. ff. qui & à quibus, l. 1. §. 1. ff. de jur. annul. aur. l. libertus, de bon. libert. l. si dotem 24. ff. de jure dot. cap. Episcop. 58. 12. q. 2. l. 3. ff. de obsequiis.* Et licèt circà auctorem hujus pœnæ dissentiant interpretes, siquidem Revardus *dicto cap. 11.* laudat Commodum ejus auctorem, Cujacius autem *dicto c. 33. & lib. singul. respons. Ulpiani*, & Marcellus, *in l. 3. ff. de obsequiis*, eam tribuant jam Trajano, jam Neroni, jam Claudio; dicendum tamen est, auctorem hujus pœnæ fuisse Claudium, ut probat Connanus, *dicto lib. 2. c. 1. n. 4.* Amaya, *dicto lib. 1. cap. 6. n. 13.* Benitez *in c. unico, de natis ex libero, n. 20.* Causas autem revocationis à Justiniano relatas *in d. l. fin. & Novel. 78. cap. 2.* & à Gregorio *in præsenti* transcriptas, exponunt Donellus, *ubi proximè, lib. 14. c. 27.* Canisius, *in repetit. ad hunc textum*, ultra quas arbitrio judicis relinquitur judicare, quæ sint causæ graviores, & ex ingrato animo proveniant. Osualdus *d. cap. 27. littera D*, Menochius *de arbitr. casu 72.* Non tamen transit hæc actio in hæredem, aut illi competit, si ejus auctor tacuit; quia quæcunque actio doloris tantùm causa datur, cùm persona, cujus gratia competit,

Traditur ratio decidendi.

petit, intercedit, *l. penult. ff. de in jus vocando*, *l. injuriar.* 13. *ff. de injur. l. posthumus* 6. *§. fin. cum duabus legibus sequent. ff. de inoffic.* nisi præparatum sit ipsum judicium, aut ingratitudo extrajudicialiter denuntiata, ut *ex l.* 1. *C. de revoc. donat.* docent Donellus, *lib.* 14. *comment. cap.* 29. ubi Osualdus, *littera B*, Bocerus *de donat. cap.* 3. *nu.* 97. Robertus, *lib.* 1. *rerum judic. cap.* 14. Donationem autem remuneratoriam non posse ob ingratitudinem revocari, probant Molina, *lib.* 4. *de primog. cap.* 11. *n.* 45. Gutierrez, *consil.* 24. *n.* 25.

5 Respondetur difficultatibus. Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima; nam licèt regulariter donatio perfecta revocari non possit, ex causis tamen à jure approbatis, & receptis utique revocari valet, veluti ex causa ingratitudinis, de qua in præsenti; vel si postea liberi suscepti sint à donatore, *ex l. si unquam, C. de revocand. donat.* Quæ causa etiam jure canonico approbata videtur *in cap. fin.* 17. *q.* 4. junctis traditis à Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 19. Donello, *lib.* 14. *comment. cap.* 32. Fornerio, *lib.* 2. *rer. quotid. cap.* 8. Merillo, *lib.* 2. *observ. cap.* 34. Vinnio *lib.* 2. *select. cap.* 32. Mornacio, *in lib.* 8. *§. si Imperator, ff. de inoffic.* Ferro Manrique, *de different. utriusque fori*, *q.* 47. Nec obstat quod de mancipatione solemni dicebamus; nam licèt donatio olim sola traditione non perficeretur, nisi in conjunctas personas fuisset collata, *l.* 4. 5. & 7. *C. Theodos. de donat.* post jus tamen Justinianeum donatio magis in contractus speciem transiit, cum solo contractu perficiatur, *l. si quis* 35. *§. fin. C. de donat.* Nec obstat secunda difficultas; nam tàm Gregorius in præsenti, quàm Justinianus *in d. l. ultima*, loquuntur quando tacuit testator, ut expressè in utroque textu asseritur; non verò cùm actionem personalem etiam rei persecutoriam proposuit, nam tunc etiam hæredi competit hæc actio, cum jam lite mota donator decessit; cum verò sciebat injuriam sibi illatam esse, & tacuit, quia abolitione tollitur injuria, remissa censetur, & ideò hæredibus non licet donationes revocare; licèt enim transeant ad hæredes actiones defuncto quæsitæ, quæ ei competere cœperunt; hæc tamen actio non consistit in defuncto, ut probat Donellus, *lib.* 14. *comment. cap.* 29. & ideò ad hæredem non transmittitur.

TITULUS XXV.

De peculio Clericorum.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *Arelatensi.*

INvestigandum est, si nihil patrimonii habens presbyter, quando promotus est ad ecclesiasticum ordinem, postea emerit prædia, cujus juris sint: quoniam Ecclesiæ, ad quam nihil habens promotus est, esse debent, juxta canonicam auctoritatem.

NOTÆ.

1 a *Arelatensi.*) In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. legitur, *Ex Concilio Lateranensi*: apud Burchardum verò *lib.* 3. *Decreti, cap.* 118. & Carnotensem *p.* 3. *cap.* 94. & Panormit. *lib.* 2. *tit.* 4. *cap.* 23. legitur, *Ex Concilio Rhemensi, cap.* 6. Sed legendum est, *Ex capitulis Hincmari Rhemensis*; inter capitula enim, quæ ipse edidit, de quibus Magistri & Decani per singulas Ecclesias inquirere, & Episcopo renunciare debeant, *cap.* 18. *tom.* 21. *Conciliorum, fol.* 513. ita legitur: *Investigandum similiter, si nihil patrimonii habens quando provectus est ad ordinem Ecclesiasticum, postea emerit prædia, cujus juris sint: quoniam Ecclesiæ, ad quam de nihil habentibus promotus est, esse debent, juxta canonicæ auctoritatis decretum.* Præsenti verò canoni consonant textus Concilii Carthag. *can.* 35. ibi: *Si quis pauper in aliquem ordinem promotus, aliquid acquisierit, Episcoporum potestati subjiciatur. Similiter placuit, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, & cujusmodicunque clerici, qui nihil habent, si promoti tempore Episcopatus, vel clericatus eorum agros, vel cujusmodicunque, ac prædia nomine proprio emerint, tanquam qui dominica bona invaserint, teneantur, nisi utique admoniti ea Ecclesiæ retulerint: sin autem ad eos propriè alicujus liberalitas, vel successio redierit, ex ea facient id quod eorum vult propositum. Sin autem etiam postquam proposuerint, retrò convertantur, ecclesiastico honore indigni, ut reprobi judicentur.* Refertur à Gratiano *in cap.* 1. 12. *q.* 3. ad quam canonicam constitutionem respexisse Patres in præsenti, jam notavit Cujacius *hic*, Leo IV. in Concilio Mogunt. sub Rabano, *can.* 8. ubi Patres ita ajunt: *In Concilio Carthaginensi scriptum est, ut Presbyteri, Diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Episcopatus, vel clericatus sui agros, vel quæcunque prædia suo nomine comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur, nisi admoniti Ecclesiæ eadem ipsa contulerint.* Concilium Aquisgran. sub Stephano V. *can.* 98. Toletan. 9. *can.* 14. quod extat apud Gratianum *in cap.* 1. 12. *q.* 4. Concilium Hispal. 1. relatum à Loaysa inter ejusdem Concilii fragmenta, *cap.* 5. Concilium Parisiense sub Gregorio IV. secundùm collationem Ludovici, *lib.* 1. *cap.* 14. qui textus postea relatus fuit inter capitularia Caroli, *lib.* 5. *capitul.* 175. & in eisdem capitul. *lib.* 1. *capitul.* 88. ita legitur: *Si Presbyter post ordinationem aliquid acquisierit, illud observetur, quod in canonibus de consecratis nihil habentibus constitutum est.* Et capitul. 156. ibi: *Ut unusquisque Presbyter res, quas post diem consecrationis acquisierit, proprias Ecclesiæ relinquat. Hoc etiam, videlicet comparatum ab Episcopis, vel clericis tempore ordinationis nihil habentibus, Ecclesiæ esse credi, ad eamque spectare.* Sic Justinianus constituit, auctore Cedreno *in ejus vita*, cujus constitutionis vestigia extant *in l. sancimus, C. de sacros. Eccles. l. omnem* 42. *§. de his: authent. licentia, C. de Episcopis & clericis, Novella* 131. *cap.* 13. *cap. fixum, vers. Postquam*, 12. *qu. ult.* Facit vetus formula, quæ reperitur ordine 8. inter veteres formulas, ubi dum refertur charta ingenuitatis, ut aliquis Presbyter ordinetur, & in Ecclesia sibi commissa plebem regat, hæc verba annectuntur: *His quoque subnectere placuit, canonicis admoniti constitutionibus, ut si qua deinceps prædia, vel mancipia tui nominis titulo comparaveris, hoc observari studeas, quod in eisdem decretum esse cognoscitur.* Illustrant post congestos à Barbosa *hic*, Baronius *anno* 397. *num.* 53. Azor. *p.* 2. *instit. moral. lib.* 7. *c.* 19. *q.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 26. *cap.* 2. Chopinus, *lib.* 2. *monast. tit.* 3. *num.* 6. Balsamon *in dicto can.* 35. *Synodi Carthag.* & *in can.* 35. *Synodi* 6. & *in nomocan. titulo* 1. *cap.* 31. Bignonius *in notis ad veter. formul. fol.* 598. Cujacius *hic*, & *in Novel.* 131. §. *idem est notandum*, & *lib.* 1. *feud. fol.* 808. Scipio Gentilis, *lib.* 2. *de donat. inter, cap. fin.* Acosta, *de privil. credit. regul.* 1. *ampliat.* 8. Justelus, *in can.* 32.

Sed in contrarium, videlicet in præsenti specie res emptas ab Episcopo, vel Presbytero non esse Ecclesiæ, nec ex aliqua juris præsumptione ad eam spectare, suadetur *ex l. si ex ea* 6. *C. de rei vind. l. ex pecunia dotali* 12. *C. de jure dot. l. ult. C. de servo pignori dat. l. qui aliena* 8. *C. si quis alteri, vel sibi, l. si patronus* 4. *C. commun. utriusque jud. l.* 2. *C. pro socio, l. si maritus* 19. *C. de distract. pign. l.* 2. *C. si certum petatur, l. si mulier* 21. *ff. de pecul. dotal.* quibus cavetur, rem ex pecunia deposita comparatam, deponentis non esse; ex pecunia dotali, non esse uxoris, sed mariti: quod & latè probant Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 6. & *in cap.* 1. *num.* 6. *de testam.* Connanus, *lib.* 4. *comm. cap.* 17. *num.* 11. Cujacius, *in l. licèt, C. qui potiores*, & *lib.* 5. *observ. cap.* 29. Donellus, *lib.* 5. *comment. cap.* 2. *circa finem*, Faber, 5. *conject. cap.* 9. Pacius, *cent.* 5. *q.* 53. Besoldus, *in delibat. juris, ex lib.* 23. *ff. q.* 7. Gibalinus, *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *cap.* 4. *artic.* 6. Siguenza, *de clausulis*, Bronchorst. *enantioph. centur.* 2. *assert.* 65. Scipio Gentilis, *ad Apulejum, in apolog. fol.* 484. Larrea, *decis.* 92. *per totam.* Igitur non rectè in præsenti docetur, res emptas ab Episcopis, vel Presbyteris, ex pecunia, seu fructibus Ecclesiæ, ad Ecclesiam spectare. 2 Impugnatur præsens constitutio.

Ut huic difficultati satisfaciat Glossa in præsenti, & *in cap. Apostolicos* 12. *q.* 2. & *in cap.* 1. 12. *q.* 3. existimat, spe- 3 Refertur & refellitur Glossa.

specialiter procedere in Ecclesia, quod licèt Sacerdos suo nomine rem aliquam ex pecunia Ecclesiæ emat, res ita comparata statim Ecclesiæ fiat, argumento textus, *in l. si ut proponis, C. de rei vind.* quemadmodum & dotis favore res ex pecunia dotali comparata dotalis esse dicitur, *l. res 54. ff. de jure dot. l. si cum dotem 22. §. ult. ff. solut. matrim. l. Imperator 70. §. fin. cum l. sequent. ff. de legat.* 2. Similiter res empta ex pecunia castrensis peculii, peculiaris dicitur, *l. 1. C. de pecul. castrensi militum, lib. 12.* Item res ex pecunia pupillari comparata, pupilli est, *l. 3. C. de arbitr. tutel. l. 2. ff. quando ex facto tut.* Acosta, *dicto cap. 8. in princip.* Unde cùm Episcopi, vel Presbyteri, de quibus in præsenti, nihil tempore suæ ordinationis habuerint, si postea agros, mancipia, vel similes res comparaverint, creduntur ex pecunia, vel fructibus Ecclesiæ res ipsas quæsiisse; atque ideò eas absque invasionis, vel sacrilegii reatu retinere non possunt, *cap. 1. 12. q. 3. cap. penult. hoc tit.* Glossam sequuntur Covar. *in cap. 1. de testam. cap. 7.* Cujacius *hic*, Sarmiento *lib. 3. de reddit. cap. 2. num. 4.* & ea sententia probari videtur *ex l. 4. tit. 5. partit. 5.* Ab hac tamen Glossæ interpretatione discesserunt plures docti viri, affirmantes res ex pecunia Ecclesiæ comparatas, non acquiri statim Ecclesiæ, nec in bonis Ecclesiæ à die emptionis censeri, ut docuerunt in præsenti Hostiensis, Joannes Andreas, & Barbatia *hic*, Marsilius *3. p. de reddit. cap. 23. num. 19.* atque idem in re ex pecunia dotali comparata, ex textu *in l. ex dotali 12. C. de jure dotium, l. ult. C. si res pignori*, docuerunt Faber: *lib. 5. conject. cap. 9.* Cujacius, *lib. 5. observ. cap. 29. & tract. 2. ad Afric. in l. 23. de rebus credit.* Genoa, *in conciliat. legum, fol. 514.* Oiualdus *ad Donellum lib. 5. cap. 2. littera C.* Mornacius, *in l. 55. de jure dotium*, Tiraquellus, *de retr. §. 32. glos. unica, à nu. 10.* Nogureol. *alleg. 7. art. 2.* & in re empta ex pecunia pupillari, tenuit Faber *ubi proximè*, ubi exponit textum *in dicta l. 3. C. arbitrium tutelæ.* Sed omissa hac communi quæstione, utrum videlicet res empta ex pecunia aliena illius efficiatur, cujus erat, quam disputant Larrea, *allegat. 92. per totam*, Mancinus *genial. cent. 2. cap. 123.* Scipio Gentilis *ad Apulejum, fol. 484.* dicendum est, rem ex pecunia Ecclesiæ emptam, ejus fieri, & Ecclesiam habere actionem in rem, quæ aliquando datur ei, qui dominus non est, vel ex speciali privilegio, *l. ult. C. de sacros. Eccles.* vel ex æquitate, *l. in rebus, C. de jure dot. l. 12. C. de reg. jur.* Sed profectò casus hic in præsenti non deciditur, nec in aliis canonibus sub hoc titulo congestis, ut putavit Solorzanus *tom. 2. de jure Indiarum, lib. 3. c. 10. num. 34.* sed potius in eis agitur de rebus acquisitis ab Episcopis, vel Presbyteris, qui cum tempore suæ ordinationis nihil haberent, postea agros, vel similes res compararunt. Et cùm quæreretur, cujus juris essent, seu ad quem spectarent, responderunt Patres, ad Ecclesiam pertinere, ex ea ratione, quia sicut quæsita ab uxore constante matrimonio mariti esse dicuntur, ut vitetur turpis quæstus suspicio, *l. Quintus Mutius, ff. de donat. inter*, Scipio Gentilis, *dicto lib. 1. de donat. cap. fin.* ita etiam in clericis, quibus omnis negotiatio prohibita est, *cap. 1. & per totum, ne clerici, vel monachi*, si quid comparaverint post suam ordinationem, creditur acquisitum intuitu Ecclesiæ: & ita ad Ecclesiam ipsam spectat, ut minus honesti lucri ratio cesset, præcipuè cùm Sacerdotes Ecclesiæ de redditibus vivere debeant, pietatem erga pauperes, non quæstum quærentes. D. Hieronymus *ad Nepotianum epist. 2.* ibi: *Obsecro itaque te, & repetens iterum, atque iterum moneo, ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra sæculi in Christi quæras militia, nec plus habeas quàm quando clericus esse cœpisti, & dicatur tibi: Clerici eorum non proderunt eis. Nonnulli enim sunt ditiores monachi, quam fuerunt sæculares; & clerici qui possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete, & fallaci diabolo non habuerant, ut susciperet eos Ecclesia divites, quos mundus tenuit antè mendicos.* Et paulò post: *Negotiatorem clericum, & ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge.* Et *in epist. ad Titum, cap. 10.* ibi: *His tamen debent esse contenti, qui altario serviunt, ut de altario vivant, sed non ut fiant divites.* Latè disserit Joannes de Polemar. *in orat. de bonis clericorum*, quæ extat inter acta Concilii Basil. Illustrant prædictam rationem hujus textus Scipio Gentilis *suprà*, Acosta *dicta ampliat. 8.* Altamiranus, *in l. 2. de filiis offic. cap. 16.* qui eandem ad Magistratus, & publicos administratores, qui tempore ingressus nihil habent, & posteà magnis opibus abundant, extendunt, & variis amplicationibus illustrant. Habebit ergo hoc casu Ecclesia jus tanquam ad rem propriam, ut defuncto Prælato possit eam jure proprio occupare. Concilium Agath. *can. 48.* ibi: *Episcopi de rebus propriis, vel acceptis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus suis, si voluerint, relinquant; quicquid verò de provisione sua Ecclesiæ fuerit, sive de agris, sive de fructibus, sive de oblationibus, omnia in jure Ecclesiæ servari censemus*, Gregorius Magnus, *lib. 9. epist. 14.* ibi: *Sacris canonibus esse noscitur diffinitum, ut in his quæ Antistes Episcopatus tempore acquisierit, non alii, nisi sola succedat Ecclesia.* Et *l. 1. C. Theodos. de bonis cleric. c. de Syracusana, 28. dist. c. res in Episcopatu 12. q. 2. authent. licentiam, C. de Episcopis & clericis*: illustrant, aliis relatis, Barbosa, *in c. sint manifestæ, 12. q. 2.*

Ex suprà traditis difficilis videtur D. Gregorius *lib. 7. epist. 33.* relatus *in cap. questi 17. q. 4.* ubi questi fuerunt apud Gregorium quidam monachi, Abbatem suum castrum, quod in sexaginta pedes extendebatur, sub prætextu fabricandæ Ecclesiæ Joanni Scylaceno Episcopo donationis titulo concessisse. Gregorius decrevit, quod quantum parietes Ecclesiæ ædificatæ intra ambitum continent, Ecclesiæ lucro cedat; quicquid verò extra parietes ejusdem Ecclesiæ esse poterit, ad jus monasterii revertatur. Quod Gregorii decretum difficile redditur ex suprà traditis; nam si res comparata ex pecunia Ecclesiæ, vel ejus rebus, lucro Ecclesiæ cedit, quomodo in eo textu Ecclesia constructa in castro monasterii, intra jura monasterii non servatur? Si dicas, in eo textu castrum donatum fuisse ad Ecclesiam construendam, & ideò Ecclesiam ipsam non esse monasterii, expendo in contrarium canonem 15. 8. Synodi, relatum *in cap. Apostolicos, 12. quæst. 2.* ubi docent PP. quod si constiterit, Episcopum construxisse monasterium de redditibus Ecclesiasticis, tradat ipsum monasterium eidem Ecclesiæ. Verba sunt: *Si autem Episcopus convictus fuerit construxisse monasterium de redditibus Ecclesiasticis, tradat ipsum eidem Ecclesiæ.* Quæ jura ut componat Glossa, *in dicto cap. questi*, affirmat posse Ecclesiam locum parietibus circumseptum sibi vindicare, sed Ecclesiam ipsam ad monasterium, in cujus castro constructa erat, pertinere; & ita textum illum mirè convenire cùm dicto capite *Apostolicos*. Glossam sequitur Archidiaconus *ibi*. Sed nunc difficilè est, quod in ultimis verbis dicti canonis 15. 8. Synodi statuitur, ibi: *Si verò de propriis rebus, aut de aliis quibusdam conventionibus habeat, id secundum propriam potestatem, & voluntatem omni vita sua, & post finem vitæ dimittat, & conferat hoc quibuscunque voluerit; non tamen sæculare diversorium fiat.* Quæ verba omisit Gratianus, *in dicto cap. Apostolicos*: referunt autem Severinus *in ipsa 8. Synodo*, Antonius Augustinus *lib. 14. epit. tit. 5. cap. 1. & lib. 2. de emend. Gratiani, dialog. 6.* Vel enim in his verbis agitur de monasterio ex rebus Ecclesiæ ab Episcopo constructo, & tunc certum est, ad Ecclesiam ipsum spectare; vel ex fructibus ad Episcopum spectantibus, & etiam eo casu, juxta præsentem textum, & suprà tradita, ad Ecclesiam spectat: Ergo non rectè ibi docetur, Episcopum posse monasterium ita constructum tradere cui voluerit. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in primo casu ipsius canonis, relato à Gratiano *in dicto cap. Apostolicos*, monasterium ex rebus Ecclesiæ constructum, ad Ecclesiam spectare, unde verbum illud, *tradat*, exponit Glossa, id est subjiciat juri Ecclesiæ: & Archidiaconus interpretatur, non tradat, id est, non auferat: in secundo verò casu à Gratiano omisso, relato verò à Vinnio, & Antonio Augustino, agitur de monasterio ab Episcopo constructo ex bonis propriis patrimonialibus, vel adventitiis; quo casu tanquam patronus ipsius monasterii potest ipsum Ecclesiæ, vel alii pio loco, cui voluerit, donare, dummodo in laicorum habitationem, vel diversorium non convertatur.

4 Exponitur cap. questi, 17. q. 4.

C A P U T II.

Ex a eodem.

b PResbyter cùm c diœcesim tenet, de eis, quæ superemerit, ad ipsius Ecclesiæ d nomen scripturam faciat, aut ab ejus ordinatione discedat.

bitas, vel proprias horrenda cupiditate occupaverit, retinuerit, aut à potestate ex competitione perceperit, si eas non restituerit, nullis rebus excusatur, Quare cùm bona empta à presbyteris in præsenti specie Ecclesiæ acquisita essent, rectè docetur, presbyteros ea malo animo detinentes, invasionis crimine teneri.

C A P U T IV.

Ex Concilio a Rhemensi.

INquirendum est, si quis Presbyterorum de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparavit: quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine Presbyter fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis debet: quoniam hoc sacrilegium est, & par crimini Judæ furis, qui sacras oblationes asportabat, & furabatur.

N O T Æ.

1 a R*Hemensi,*) Ex hoc Concilio citatur textus hic in prima collectione, *sub hoc tit. c. 6.* & à Burchardo *lib. 3. Decreti, c. 123*, Carnotensis *p. 3. c. 93*. Sed verius credo, transcriptum esse ex Capitulis Hincmari Rhemensis, ut textus *in c. 1. hoc tit.* ubi præsens textus reperitur in hæc verba: *Inquirendum, si occasione hujus præcedentis capituli* (quod extat suprà *in c. 1.*) *aliquis Presbyterorum ab hinc de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, ac votis fidelium alieno nomine res comparaverit, & ibi structuras fecerit, vel quæ ad Ecclesiam pertinent, ibi collocaverit, & mulierum frequentiam inibi fieri permiserit, vel quod turpius est, tales mulieres ibi habuerit, quæ lanificium suum exerceant, & curam domus habeant, & ad eadem loca presbyter incongruè recurrerit, frequentaverit, vel manserit: quoniam contra decreta canonum hoc malum agitur, à quibus perpetratur; quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine Presbyter, vel quilibet sub regula fœnus exercere debet; multò minus autem fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis; quoniam hoc agere sacrilegium est, & par crimen Ananiæ, & Sapphiræ, atque Judæ furis, qui sacras oblationes, quæ ad usus fidelium, ac pauperum mittebantur, asportabat, & furabatur. Nam aliud est sine dispendio Ecclesiæ amicis, vel pauperibus, parentibus, aut quibuslibet incestuosis* (barbarè pro *indigentibus*) *ex charitate cùm mensura, & ratione subvenire, vel adjutorium ferre; & aliud cùm destructione Ecclesiæ, vel dissipatione facultatum ecclesiasticarum, quasi furtim, immò furtim, quæ Ecclesiæ esse debuerant, & usibus illius, ac pauperum, seu hospitum impendi, carnalium carnaliter usibus sine divino respectu inservire: & de nihil habentibus promotus Presbyter non præsumat, quæ de facultatibus Ecclesiæ comparaverit vendere, vel quasi ad casam Dei tradere, nisi ad Ecclesiam, cujus propria esse debet, sine consulto Episcopi.* Ex quibus verbis apertè constat, in præsenti agi de clericis, qui structuras, idest fabricas, ut *in l. 1. C. de excusat. artif. lib. 10.* negotiationis causa, ubi mulieres lanificium facerent, fœnusque exerceretur, fecerint: quæ omnia reprehensione digna censuerunt PP. in præsenti. Tum quia clerici fœnus, aut similem negotiationem non debent exercere suo, vel alieno nomine, *cap. ult. 46. dist.* Tum quia illis familiaritas cùm fœminis prohibetur, ut probavi *in cap. 1. de cohabitatione clericorum.* Tandemque quia domos illas, seu fabricas, & bona in eis illata detinendo sacrilegii, aut invasionis crimen committunt, ut faciebat impius Judas, qui sacras oblationes exportabat, & furabatur, ut refertur *Joannis cap. 12.*

C A P U T V.

Ex Concilio a Toletano.

SI quis sanè clericorum agella, vel *b* vineolas in terra Ecclesiæ sibi fecisse probabitur sustentandæ vitæ causa, usque ad diem obitus sui possideat. Verum post suum decessum Ecclesiæ restituat, nec testamentario, aut successorio jure cuiquam hæredum, *c* prohæredumve relinquat, nisi forsan cui Episcopus *d* pro servitiis, ac prestatione Ecclesiæ largiri voluerit.

N O T Æ.

1 a T*Oletano.*) Secundo videlicet, *can. 4.* ut habetur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 7.* & in ipso Concilio apud Loaysam, *fol. 90.* Concilium hoc Toletanum celebratum fuit anno 5. Regis Amalarici, circa tempora Joannis II. Ærea 565. idest, anno Christi 527. ut referunt Loaysa *in notis ad ipsum Concilium*, Sahabedra *in chronic. Goth. cap. 10.*

2 b *Vineolas.*) Ut *in l. prædia, §. liberto, ff. de instruct. legat.* quæ juxta juris principia solo cedunt, & per consequens in dominio sunt Ecclesiæ, *l. adeò, §. si Titius, ff. de acquir. rerum dominio, l. 2. §. de arbore, ff. de rei vind. §. si Titius, Instit. de rerum divisione.* Illustrant Institutarii *ibi*, Hieronymus Magius *lib. 4. miscel. c. 7.* & si fuissent meliorationes in aliis rebus Ecclesiæ factæ, etiam ad Ecclesiam spectarent, quia creduntur factæ ex fructibus beneficii, latè probant Garzia *de expensis, cap. 11. à num. 71.*

3 c *Prohæredum.*) Prohæredes dicuntur, veluti bonorum propossessores, & fideicommissarii, ut in Romana Synodo *can. 3.* ibi: *Hanc pœnam placuit hæredes, prohæredesque respicere.* Apud Ivonem *part. 6. Decreti, cap. 131.* ibi: *Nulli hæredum meorum, ac prohæredum, nec cuiquam personæ alii quicquam debeat servitutis.* Notavit Cujacius *hic.*

d *Pro servitiis.*) Cùm res donanda modicæ erat æstimationis, aliàs nec donatio remuneratoria rerum Ecclesiæ ab ejus Prælato fieri potest, ut probavi *in cap. 2. de donat.*

COMMENTARIUM.

4 IN his omnibus canonibus à Raymundo compilatis *sub hoc tit. de peculio clericorum*, agitur non de patrimonio proprio à majoribus habito, aut aliunde quæsito clericorum; sed de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, & fructibus perceptis ex proprio Episcopatu, vel beneficio: peculium enim dicitur omne id, quod è converso clerici cujuscumque conditionis, aut gradus aliunde, quàm ex Ecclesia, seu clericatu, ejusve occasione quæsierunt, & quasi seorsim ab Ecclesiæ rebus habent. Quo in sensu Romani peculium non id tantùm, quod filii familias, servive habebant separatum à rationibus paternis, vel dominicis, ut *in tit. ff. de peculio*, appellabant; verùm & pecuniam receptitiam, quam marito dote data mulier sibi retinebat, nec ad virùm transmittebat, peculium dicebant, *l. si ego, §. 3. ff. de jure dotium, l. donationes 31. §. 1. ff. de donat.* immò id, quod liberi homines, patresque familias seorsim ab aliis facultatibus sui præsidii causa seponebant, ut belli necessitate ingruente, vel alia simili eo uterentur, peculium appellabant, *l. si chorus, §. 1. ff. de legat. 3.* & generaliter omne patrimonium peculium dici solet, *l. cùm poterit 16. ff. ad Trebellianum*: & peculium dicitur quasi pusilla pecunia, *l. 5. §. penult. ff. de peculio*, quo sensu vox illa etiam accipitur *in l. 4. Cod. Theodos. de veteranis.* Illustrat pluribus D. Josephus de Retes *lib. 5. opusc. cap. 1.* Albericus Gentilis *in lection. Virgil. cap. 2.* De hoc peculio proprio clericorum à majoribus recepto, sive aliunde profecto, seu acquisito, nihil in hoc titulo cavetur, quia de eo, ut cæteri homines, de bonis suis ad libitum in vita, vel in morte disponere possunt, *cap. Episcopi, 12. qu. 2. cap. 1. cap. relatum, de testamentis.* Agitur ergo in præsenti titulo de fructibus, & bonis ex oblationibus fidelium intuitu Ecclesiæ, acquisitis, & cujus juris sint, videlicet an Ecclesiæ, an Episcopi, vel Presbyteri, qui in ipsa Ecclesia intitulatus est; ut ita cognoscatur, an de illis disponere possint donatione, juxta titulum antecedentem; an testamento, juxta subsequentem? Et quidem circa jus quod habent clerici in fructibus sui beneficii, & Episcopi Episcopatus, variæ sunt Interpretum opiniones, quas singillatim

gillatim examinat Sarmiento *de redditibus p.* 2. *cap.* 1. & refert Hurtado *de congrua sustent. p.* 1. *lib.* 1. *resolut.* 1. *per totam*; ex quibus tres à Doctoribus magis receptas reperio.

5 Clericos non esse dominos fructuum probatur. Prima sententia est negativa, videlicet Episcopos, seu clericos beneficiarios non habere dominium fructuum, quos intuitu Ecclesiæ percipiunt: pro qua sententia facit primò, quod quicquid clerici habent ex bonis Ecclesiæ, patrimonium Christi dicitur, *cap. cùm secundùm*; *de præbend. cap. tua nobis* 26. *de decimis*: & proprietas pauperum appellatur *in cap. fin.* 16. *quæst.* 1. sed dominium ejusdem rei penes duos eodem tempore esse non potest, *l. si ut certo* 5. *§. si duobus, ff. commodati*: ergo dominium fructuum beneficii, seu Episcopatus, non potest esse eodem tempore penes Christum Dominum, pauperes, & beneficiarium, seu Episcopum. Secundò, nam si Episcopi, sive clerici, verum dominium in fructibus sui beneficii haberent, eos distribuendo in profanos usus furtum non committerent, *l.* 1. *§. fin. ff. de furtis*: sed clericis non solùm furtum, verùm & sacrilegium committunt prædictos fructus in profanos usus erogando, *cap. fin.* 16. *quæst.* 1. D. Hieronymus relatus *in princip.* 41. *distinct.* ibi: *Aliena rapere intelligitur, qui ultra sibi necessaria retinere probatur*. Alia juris loca congerit Aquil. Statius *epist. ad Navarrum*, adducta ab ipso Navarro *ad calcem quæst.* 3. Ergo quia hujusmodi fructuum non domini, sed tantùm dispensatores, & procuratores sunt, ut dicitur *in cap. expedit* 13. *cap. videntes* 16. *cap. Episcopus* 23. *cap. res Ecclesiæ* 26. 12. *quæst.* 1. *cap. Episcopus* 7. 10. *quæst.* 2. *cap.* 2. *de donat.* Tertiò, quia clerici non possunt ampliùs ex his fructibus percipere, quàm necessaria ad victum, *cap. satis est*, *cap. Episcopus* 7. 10. *quæst.* 2. *cap. duo sunt* 7. *vers. Illi enim*, *cap. Episcopus* 23. 12. *quæst.* 1. D. Bernardus *epist.* 40. ibi: *De altario non licet comparare aurea frena, & sellas depictas*. Et infrà: *Quicquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est*. Et *epist.* 42. *Clamant nudi, clamant famelici, necessitatibus nostris detrahitur quicquid vanitatibus vestris accedit*. Et super Cantica *serm.* 23. *columna penult.* ubi reprehendens clericos, qui ex fructibus ecclesiasticis egenos non alunt, ait: *Duplici profectò iniquitate peccantes, quòd & aliena diripiant, & sacris in suis vanitatibus, & turpitudinibus abutantur*. D. Hieronymus relatus à Gratiano *in princip.* 44. *distinct.* ibi: *Tibi sacerdos de altari vivere permittitur, non luxuriari*. Quæ omnia cum conveniant nudum usum obtinentibus, videtur fatendum, Episcopos, & beneficiarios tantùm usum habere in bonis beneficiorum, quod jus illis tribuunt Glossa *verbo diffinitivam, in cap. cùm olim* 7. *de rerum permutatione*: & *verbo Obitus, in cap. fin. de peculio clericorum*, Archidiaconus *in cap. Episcopi*, 12. *q.* 1. quod & pluribus fundamentis adstruit Marcus Antonius Colum. *de bonor. Ecclesf. origine, cap.* 23. *per totum*, 3. *p.* Tandem quia si clerici domini essent, de illis fructibus ad libitum disponere possent, tam in vita, quàm in morte, ex regula legis in re mandata, *C. mandati*: sed nec viventes possunt vanè, & profusè redditus beneficiorum expendere, immò si id fecerint, peccare lethaliter, & ad restitutionem teneri, quindecim fundamentis probat Navarrus *in tract. de reddit. quæst.* 1. *num.* 14. & *in apolog. quæst.* 1. *monit.* 38. & 39. Nec testamento de eis disponere posse, constat *ex cap.* 1. *cap. cùm in officiis*, *cap. quia nos, de testam.* Igitur quia non sunt domini hujusmodi fructuum. Hanc sententiam, videlicet beneficiarium non habere verum dominium fructuum sui beneficii, sed tantùm esse dispensatorem talium bonorum, ita ut præter honestam sustentationem ex justitia teneatur residuos in opera pia impendere, tenuerunt Navarrus *de reddit.* Gratianus *in cap. nulli*, *§. si ego*, 12. *quæst.* 1. Archidiac. *in cap. Episcopus*, 12. *quæst.* 1. Comitol. 1. *respons. quæst.* 70. Pelagius *de planctu Ecclesf. lib.* 2. *art.* 28. Uvaldensis *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 43. Major *in* 4. *distinct.* 24. *quæst.* 16. & 17. Turrianus *epist. prolix. de reddit.* quam Navarrus prædicto suo operi intexuit, Lessius *de justitia cap.* 4. *num.* 42. pro quibus faciunt P. Blesensis *epist.* 20. *Non militibus, sed pauperibus erogare tenetur patrimonium Crucifixi, cujus ipse non dominus, sed tutor est, ut misereatur & commodet ad usus egentium, tanquam testamentarius dispensator*: Isidorus Pelusiota *lib.* 5. *epist.* 21. & 79.

6 Contraria sententia probatur. Secunda sententia, quæ affirmat, Episcopos, & clericos habere verum dominium in fructibus, quos ex suis beneficiis acquirunt, probatur sequentibus fundamentis. Primò deducto *ex cap. unico, de cleric. non resident. lib.* 6. Trident. *sess.* 22. *de reform. cap.* 3. & *sess.* 23. *cap.* 1. ubi statuitur, clericos divinis officii non interessentes distributiones ecclesiasticas non lucrari, nec eorum dominium adquirere: quod item sanxerat Concilium Lateranense sub Leone X. *sess.* 9. Ergo si resideant, illas suas faciunt. Nec satisfacies si dicas, jus regulare constitui erga hujusmodi distributiones; nam cùm titulo ecclesiastico percipiantur, nihil interest quod ad dominium sub nomine fructuum, vel distributionum percipiantur, ut contra Navarrum defendit Sarmiento *de reddit.* 4. *part. cap.* 10. *num.* 1. Secundò faciunt textus *in cap.* 2. *de fidejuss. cap.* 2. *de arbitr.* ubi jubetur, ut ex fructibus inopis beneficiarii ejus debita exsolvantur; quorum si dominus non esset, debitum solutum repeti posset per Ecclesiam, ex regula legis *si alieni* 78. *ff. de solut.* Igitur quia hujusmodi fructuum domini sunt. Tertiò, nam id quod commune est, meum est, quatenus ad dispositionem partis meæ, *l. servi electione* 5. §. *Labeo*, *ff. de legat.* 1. *l. in re communi* 25. *ff. de servit. urban. l. pupillus* 239. *§. fin. ff. de verb. signif.* ergo etiamsi bona Ecclesiæ ejus in cunabulis communia essent; tamen quoad portionem clericis debitam dominium obtinebant; & multò magis post divisionem obtinent, cùm per divisionem, & ad judicationem dominium acquiratur, §. 1. *Instit. de offic. judiciis*, cum adductis à Sarmiento *dicto cap.* 1. *num.* 4. Deinde non modicùm juvant textus *in cap. venerabilis* 7. *de except. cap. pro illorum* 22. *de præbend.* ubi beneficium clerici proprium dicitur, & ejus redditus sui dicuntur *in cap. fin. de his quæ fiunt à majori parte*; suum verò cuique, id est, quod in ejus dominio habetur, *l. unica, C. de thesauris*, *lib.* 10. Nec absurdum est, ut redditus ad dominium beneficiarii pertineant, quando ipsum beneficium, cui accedunt, titulo dominii retinetur, *ex dicto cap. pro illorum* 22. faciunt etiam textus *in cap. unico de cleric. ægrotant. lib.* 6. in illis verbis, *Proventus Prælatorum*, si observemus genitivi adjectione dominium significari: & Trident. *sess.* 23. *cap.* 1. *de reform.* & *sess.* 24. *cap.* 12. ubi docetur, certis in casibus beneficiarios suos fructus non facere. Igitur illis exceptis, Episcopi, & beneficiarii fructus ecclesiasticos lucrantur. Tandem, nam ipsorum fructuum natura tale dominium non refugit, aut respuit; siquidem constat, beneficia ex decimis à fidelibus præstandis, & possessionibus ab eis oblatis erecta fuisse, ut probant Bellarminus *tom.* 1. *controvers. lib.* 1. *de clericis*, *cap.* 25. Marcus Antonius Column. *dicto cap.* 26. *num.* 1. Decimæ autem etiam in lege veteri Levitis à Domino datæ fuerunt. *Numeror. cap.* 18. ubi notanda sunt verba illa, *filius Levi dedit omnes decimas*, quæ innuunt, fuisse concessas ratione dominii: nam verbum *dare*, dominii translationem significat, *l. ubi autem* 57. §. *ult. ff. de verb. oblig.* & in lege gratiæ dominii titulo clericos decimas percipere, constat *ex cap. tua nobis* 20. *de decimis*. Possessiones etiam eo animo à fidelibus Ecclesiæ donari, ut in ejus, & Prælatorum dominium transeant, liquet ex Clementina *quia contingit, de relig. domibus*. Trident. *sess.* 22. *de reform. cap.* 6. unde hanc sententiam tenuerunt cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 85. *art.* 7. Sotus *de justitia*, *lib.* 20. *q.* 40. *art.* 3. Covar. *in cap. cùm in offic. n.* 6. *de testam.* Sarmient. *dicta* 4. *part. cap.* 1. *cum seq.* Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 10. *à nu.* 48. Thomas Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 20. *n.* 24. plures relati ab Hurtado *de congrua sustent. dicta resol.* 1. Trullench *in Decalog. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 6. Vasquez *in opuscul. de reddit. cap.* 1. §. 2. *dub.* 1. *n.* 27. Prado *tom.* 1. *Theolog. moral. cap.* 13. *quæst.* 7. Theophilus Raynaudus *tom.* 12. *tract. mala è bon. Ecclesf. fol.* 584. Barbosa *lib.* 3. *juris Ecclesf. cap.* 17. *num.* 9. & *in cap. quia tua* 12. *quæst.* 1. fusè, & doctè post hæc scripta editus D. Josephus de Retes *de donat. cap.* 12. *per totum*, Diana *p.* 5. *tract.* 8. *resol.* 31. Lugo *de justitia*, *disput.* 4. *sect.* 1. *num.* 2. Castropalao, Villalobos, & alii, quos refert & sequitur Hieronymus Garzia *in summa*, *tract.* 1. *difficult.* 4. *dub.* 1. Tertia sententia parum à priori differt; siquidem Episcopos, & beneficiarios tantùm usurarios, vel usufructuarios esse admittit.

Sed retenta secunda sententia, quæ verum dominium fructuum Episcopis, & cæteris clericis tribuit, non obstant prioris sententiæ fundamenta. Non primum, cui ut satisfaciamus, notandum est, dominium triplex esse. 7 Respondetur fundamentis negativæ. Primum absolutum & plenum, quod tantùm Deus, ut Dominus universalis in omnibus rebus obtinet: secundum verò nuncupatur medium, quod homo in suis rebus ad disponendum de illis habet: tertium vocatur infimum, quod habet Rex in bonis subditorum ad dispensationem pro communi utilitate. Unde dicendum est, textus *in dicto cap. cùm secundùm*, *cap. tua, de decim. cap. cùm ex eo, de elect. lib.* 6. accipi de dominio pleno, & absoluto: at verò in præsenti agimus de dominio medio; unde nihil impedit, quin in fructibus ecclesiasticis Deus dominium absolutum, beneficiarii verò dominium medium obtineant. Nec obstat secundum fundamentum negativæ sententiæ, deductum ex auctoritatibus D. Hieronymi, Bernardi, & aliorum; nam textus illi procedunt

dunt tempore primitivæ Ecclesiæ, cùm bona omnia in communi possidebantur, ante divisionem sancti Simplicii, de qua *in cap. quatuor, cap. de reddisibus*, 12. q.2. quam temporum distinctionem, & varietatem illustravi *in cap.1. cap.3. de præbend.* & novissimè juxta diversitatem temporum, & provinciarum illustrat D. Josephus de Retes *dicto cap.*12. Cùm enim adhuc bona, quæ in communi possidebantur, divisa non essent, si ex eis Episcopi, aut clerici ultra sibi necessaria percipiebant, furtum perpetrabant. Ad idem tempus referendi sunt textus *in dicto cap. Episcopus 7. cap. duo sunt;* nam cùm adhuc beneficia instituta non essent, non poterant clerici ex bonis ipsis communibus ultra necessaria sibi accipere; postquam verò beneficia instituta fuerunt, veri domini sunt fructuum ipsorum. Nec obstat ultimum fundamentum, cujus duæ sunt partes. Prima negat clericis facultatem disponendi inter vivos: altera eamdem facultatem negat morientibus; sed non exinde deducitur, clericos dominium fructuum non habere. Sunt quippe clerici domini redditumm suorum beneficiorum, sed impediuntur de eis in profanos usus disponere; quia facultas disponendi de ipsis restricta fuit per sacros canones, ita ut nec testamento, nec inter vivos de his, quæ supersunt, disponere possint, ut dicemus *in titulo sequenti, cap.*1. *cap. cùm in officiis*. Nec novum est, ut qui dominium alicujus rei habet, de ea disponere non possit *ex principio, & toto titulo Institut. quibus alienare licet*; quod contingit fideicommissario, qui ante restitutionem dominus est, *l. fin. §. sin autem, Cod. communia de legat.* in servo, cui sub conditione libertas relicta est, qui interim hæredis est, licèt ab ipso alienari non possit, *l. generaliter, §. sub conditione, ff. qui & à quibus, l.*1. *§. in servis, ff. ad Syllanianum*. Unde rectè dominium fructuum beneficiorum stare potest penes clericos, licèt dispositio limitata, & restricta sit per sacros canones. Improbandus tamen est Navarrus *ubi suprà*, qui censuit, clericos profanè expendentes in vita fructus proprii beneficii, ad restitutionem teneri; nam si restituere deberent prædictos fructus, maximè quia res alienas, aut injustè possessas alienarent, vel in alios usus, quàm eos, ad quos destinatæ erant, consumerent: quibus ex capitibus restitutionis obligatio nasci solet, *cap. si res aliena* 14. *quæst.*6. Quod autem neutra ex his rationibus clerici teneantur, ex eo evincitur, quia fructus isti ratione dominii ad ipsos pertinent, ut probatum manet; & percipiunt eos justo titulo, videlicet divisionis, & adjudicationis, cujus fiunt participes mediante canonica institutione: nec en casu, quo in profanos usus expendunt, peccant contra legem justitiæ, sed tantùm contra legem charitatis, juxta quam strictius ipsi tenentur superfluum in pauperes erogare, quàm laici. Facit etiam, nam si ipsi contra justitiam peccarent, daretur actio Ecclesiæ, vel pauperibus ad rescindendam ipsam alienationem, & bona recuperanda, ut contingit fideicommissario in casu suprà relato: sed nulla actio competit Ecclesiæ, vel pauperibus ad recuperanda bona ita profusè expensa: igitur quia talis dissipatio non fit contra legem justitiæ, & per consequens non manet restituendi obligatio. Prosequuntur Sarmientus *ubi suprà*, Hurtado *de congrua susten. resol.* 5. *per totam*. Manet ergo, dominos esse bonorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierunt, & nullo modo donationes, similesve alienationes ab eis factas irritari posse, licèt verum sit, eos mortaliter peccare contra præceptum charitatis, profusè dissipando, ut pluribus relatis docet Solorzanus *tom.2. de jure Indiarum, lib.3. cap.* 10. *n.*26. Omninò videndus est D. Josephus de Retes *in aureo tractatu de donationibus, c.*12. *per totum*.

TITULUS XXVI.

De testamentis.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius a *Anthemio Campaniæ Subdiacono*.

QUorundam ad nos relatione pervenit, quod *b* Importunus *c* Attellanæ civitatis Episcopus dum de hac luce *d* migraret, condito testamento, in octo unciis totius *e* substantiæ suæ unum *f* suam hæredem instituerit, & Ecclesiam suam in residuis *g* quatuor. Hortamur ergo experientiam tuam, ut solita inquisitione discutias, & quicquid Ecclesiæ ipsius esse *h* patuerit, à qualibet persona detineri nullatenus patiaris, nisi hoc solum, quod eum ante Episcopatus ordinem proprium habuisse constiterit. Quidquid verò, vel antè Ecclesiæ ipsius esse cognoveris, vel in *i* Episcopatus ordine prædictum Episcopum acquisiisse, in ejusdem Ecclesiæ conservetur *l* dominio, ne quisquam exinde aliquid usurpare qualibet occasione præsumat. Clerum verò, plebemque ejusdem Ecclesiæ cum omni te volumus instantia commonere, quatenus præficiendum sibi sine dilatione aliqua & eligant sacerdotem, qui Clerum, plebemque, vel res Ecclesiæ ipsius cauta, regularique valeat observatione disponere. Pariter etiam Clerum, plebemque ipsius Ecclesiæ, vel quæ ei unitæ sunt, Cumanæ instantiùs commoneto, quatenus & ipsi omni mora, dilationeque postposita aptum sibi eligere debeant sacerdotem, ne diu, & tali præsertim tempore, Pastoris propii sint regimine destitutæ.

NOTÆ.

1 a GRegorius.) In hac sexta collectione textus hic tribuitur Gregorio IX. in aliis Gregorio III. sed malè, cùm auctor ejus sit Gregorius Magnus *lib.* 7. *epist. indict.* 5. *epist.* 52. ex quo regestro ita restituo integram, & epigraphen hujus textus. De Anthemio Subdiacono jam nonnulla notavi *in cap.* 3. *de elect.*

b *Importunus*.) Cui etiam, suppresso nomine dignitatis, rescribit idem Gregorius *lib.*2. *epist.*10.

2 c *Attellanæ*.) Artella civitas est Campaniæ, vulgò *S. Arpino*: habuit Ecclesiam Cathedralem jam à primis Ecclesiæ sæculis: ex ejus Episcopis primus subscripsit Synodo Romanæ sub Hilario; & Felix tertiæ Synodo Romanæ sub Symmacho, ut refert Carolus à sancto Paulo *l.* 8. *Geogr. sacr. fol.* 55.

3 d *Migraret condito testamento*.) Plerumque enim testamenta fiunt in ipso vitæ exitu. Concilium Salzeburg. tempore Martini V. *can.* 28. Non obstante consuetudine, quæ potiùs est corruptela, ubi jura testamentorum factionem non prohibent. Etiam in lecto ægritudinis constitutus legare, disponere & ordinare potest de bonis sibi collatis à Deo piis locis, aut aliis; unde suprema contestatio dicitur *in l.*20. *§. ult. ff. de testam.* ultimum elogium, ultimus sermo, postrema vox, ut probat Brissonius *de verb. signif. verbo Testamentum*. Ea enim, quæ in testamento disponuntur, eo animo relinquuntur, ut post mortem habeant effectum: unde Consultus *in l.* 1. *ff. qui testamenta*, testamentum ita diffinit, ut sit justa voluntatis nostræ sententia de eo, quod quia post mortem suam fieri vult; morte enim testamentum confirmatur, nec antea viventis datur hæreditas, *l.*1. *ff. de hæreditate, l.*2. *§. interdum, ff. de vulgari*: confirmatur enim morte, *l.* 1. *Cod. de sacros. Eccles.* ibi: *Postquam jam velle non possunt*: procemium tituli 1. *partit.*6. ubi Gregorius *glos.* 2. unde rectè arguebat D. Paulus ad Hebræos *cap.*9. *vers.* 16. *&* 17. his verbis: *Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vixit qui testatus est*. Quæ verba transcripsit Pontifex *in cap. cùm Marthæ, de celebrat. Missarum*, & explicuit Lactantius *lib.*4. *divinarum instit. cap.*20. unde supervacua erat cautio illa testatorum, qua disponebant, ut tunc demùm ille, aut ille hæres esset, cùm decederent, de qua Salvianus *de avarit. fol.*126. ait: *Sed in testamento ipso providentissimè caves, & solicitè ac diligenter inscribis: Quando ego ex rebus humanis excessero, tunc mihi*

cha-

Digitized by Google

charissime hæres esto. Notarunt Ritherursius ibi, Mancinus de triplici juris collat. cap. 227. Carranza de partu, tit. de moriente, & infrà dicemus in cap. Raynuntius.

4 e *Totius substantiæ.*) Idest patrimonii, census, seu fortunæ; passim enim in jure substantia accipitur pro censu, seu patrimonio, l. cogi 16 ff. ad Trebellianum, l. 51. ff. de petit. hæredit. l. 3. §. nunc videamus, ff. de suspect. tut. l. in duplicibus, ff. ad l. Falcid. l. Lucius, §. Lucius, ff. ad Trebellianum, l. Julianus, ff. qui, & a quibus, l. Titia, §. Lucius, ff. de legat. 2. Brissonius de verb. signif. verbo Substantia.

5 *Nurum suam hæredem instituit.*) Quæ institutio duplici ex capite impugnari potest. Primò ex lege Voconia, qua cautum fuit; ne quis feminam hæredem faceret ultra quadrantem, sive ut Diocasius scribit lib. 56. ultra vigintiquinque millia sestert. quæ quarta pars est bonorum ejus, qui censua dicitur. De ea D. Augustinus lib. 3. c. 21. ibi: Nolebant divites fieri fœminas. Intolerabilius nihil est, quàm fœmina dives. Et l. qui concubinam 29. §. cùm ita, de legat. 2. ex Quintiliano declamat. 264. probat Balduinus ad eandem legem Voconiam: ex Livio, Cicerone, & Gellio probat Covar. in c. Raynuntius, in princip. n. 35. ad quam legem Voconiam observo spectare legem codicillis 18. §. 1. de annuis legat. ibi: Sempronia soror ex triente; & ibi: Abstinuerat. Secundò institutio hæc impugnari poterat ex eo, quia filii spurii hæredes institui non possunt à clericis, authent. ex complexu, C. de incest. nupt. l. 10. tit. 13. p. 6. l. 10. tit. 5. lib. 3. fori, l. 10. Tauri, l. 6. tit. 8. lib. 5. recopil. Molina l. 1. de primog. c. 4. nu. 45. & l. 2. c. 11. Peregr. de fideicom. art. 11. n. 67. & de jure fisci l. 3. tit. 18. Castillo lib. 5. controv. c. 67. Borellus de Magistr. l. 1. c. 7. & lib. 2. c. 2. & de præstant. Regis, c. 30. n. 30. Flores à Mena q. 16. Solorzanus tom. 2. de jure Indiarum, lib. 2. c. 17. n. 7. Valenzuela cons. 10. Sed per nurum personam hæreditas perveniebat ad filium spurium: igitur sustineri non poterat institutio, ex l. quare 38 ff. de bonis libert. l. si postulante 67. §. fin. ff. ad Trebellianum, l. nec per se, C. de hæredit. instit. docuit latè Matienzo in l. 6. glos. 8. n. 27. tit. 8. l. 5. recep. Quibus difficultatibus antequam satisfaciamus, sciendum est primis Ecclesiæ nascentis temporibus habentes filios fideles, non accusatione luxuriæ natos, potuisse in Episcopos eligi, & consecrari, juxta D. Paulum ad Timoth. c. 13. ibi: Filios habentem; relatum in c. 1. 26. dist. & supponitur in c. sint manifestæ, ibi: Aut filios; & c. Episcopus qui filios, 12. q. 2. & aliis congestis ab Ant. August. in epit. l. 4. tit. 25. & 37. Probant Barbosa de potest. Episcop. 1. p. tit. 2. glos. 4. Baronius to. 1. anno 58. n. 13. Lemaistre de instit. Episc. lib. 1. c. 6. Quod prohibitum fuit, ne filiorum amore bona Ecclesiæ dilapidarent, primò à Pelagio in c. Cathinensis 17. 61. dist. & successoribus, in c. prius, c. de Syracusanæ, 28. dist. & à Justiniano in Novella 123. Sed mox antiqua consuetudo renovata fuit, ut constat ex d. c. qui filios. Similis etiam varietas circa eos, qui concubinam habuerunt, in Episcopos eligendos, contigit; primis enim temporibus eligi non poterant in Episcopos, qui aliquando concubinam habuissent; sed sequentibus sæculis id permissum fuit, c. fin. 51. dist. unde præsens textus exaudiendus est de Episcopo filium illegitimum habente: nam si filius esset legitimus, ipsum institueret hæredem: immò si nurum institueret, eo præterito, testamentum nullum esset, l. inter cætera, cum vulgatis, ff. de liber. & posthumis: nisi dicamus, filium legitimum, sed jam prædefunctum fuisse. Nec tunc obstat, quod de lege Voconia dicebamus; nam jam pluribus retrò annis abrogatum fuisse constat ex §. cæterum, Instit. de legit. agnat. success. & docuerunt Cujacius l. 31. qq. Papin. in l. in multis 9. ff. de statu homin. Ant. August. de legibus, c. 1. de lege Voconia, Balduinus eodem tractatu. Nec obstat alia pars ipsius difficultatis: nam licèt Episcopi, aut clerici non possent hæredes instituere filios illegitimos, poterant tamen instituere nurus, seu generos; nec talis institutio fraudis suspicione argui potest, ex ratione textus in l. fin. ff. de his quibus ut indign. ibi: Si gener socerum hæredem reliquerit, taciti fideicommissi suspicionem sola ratio paternæ affectionis non admittit. Nec lucrum quod provenit ex hac hæreditate venit in considerationem; siquidem immediatè non capitur à patre, sed propter personam conjugis: & ita filii incapacitas non attenditur, argumento legis si is qui 6 ff. de vulgar. l. si is qui, ff. de liber. legat. l. 24. ff. ad legem Corneliam de falsis: docent Covar. in 4. p. 2. c. 8. §. 1. n. 13. Antonius Gomez in l. 9. Tauri, nu. 18. Parladorius lib. 1. rerum quotid. c. 16. Larrea decis. 95. per totam, Valenzuela consil. 7.

6 g *In residuis quatuor.*) Plerumque enim testatores hæreditatem suam in duodecim uncias dividunt, & ita ad assem perveniunt, l. interdum 13. §. 1. l. servus 50. §. ult. ff. de hæred. instit. §. hæreditas, Instit. eodem tit. quæ divisio dicitur solemnis in d. l. 13. §. 1. quia Romani semper uti solebant asse, ut probant Mariana de ponder. c. 2. Volzejus, Balduinus, & alii Institutarii in d. §. hæreditas, Duarenus lib. 2. disput. c. 36. cujus moris rationem reddit Hieronymus Magius lib. 1. Miscel. c. 15. Partes assis sunt, prima uncia, totius assis pars duodecima: sextans, quasi sexta pars assis: tres unciæ appellantur quadrans, quasi quarta pars assis: quatuor unciæ triens, quasi tertia pars assis: quinque unciæ, quinquunx: sex, semis: septem, septunx: octo, bes: novem, dodrans: decem, dextans: undecim, deunx: duodecim, as. De eis Juvenal. satyr. 1.

Unciolam Proculejus habet, sed Gillo deuncem.

Uncia etiam in minutiores partes dividebatur, veluti in semunciam, cujus mentio fit in l. Papin. 8. §. quoniam, ff. de inoffic. l. item 17. §. 1. ff. de hæredib. instit. Rursus semuncia in tres sextulas, & una sextula cum dimidia dicebatur sicilicus, cujus mentio fit in l. liberto 22. §. filia, ff. de annuis legat. Unde Episcopus in præsenti casu de asse integro disposuit, nurum instituendo in octo uncias, Ecclesiam verò in reliquis quatuor.

h *Ipsius esse patuerit.*) Consonant textus in c. 1. 12. q. 5. c. sint manifestæ, 12. q. 1. pro quorum jurium expositione Glossa in d. c. 1. Panormitanus in cap. cùm esses, n. 24. hoc tit. Bertachinus de Episcopo, part. 4. c. 4. Barb. in c. 3. columna 2. de pecul. cleric. docent, onus hoc probandi bona intuitu Ecclesiæ fuisse acquisita, non semper incumbere Ecclesiæ, aut hæredibus Episcopi, sed possessorem bonorum similium transferre onus probandi in adversarium, ut in aliis judiciis evenit: sed verius credo, semper onus hoc probandi incumbere hæredibus Episcopi; quia à jure præsumitur, omnia bona ab Episcopis, vel clericis acquisita post consecrationem, intuitu Ecclesiæ fuisse quæsita, ut superiori titulo probavi; unde ob hanc juris præsumptionem, qua Ecclesia semper nititur, onus probandi incumbit hæredibus Episcopi. Ut autem omnis ambiguitas tollatur, in jure cautum est, ut Episcopus ante consecrationem teneatur facere inventarium omnium rerum quæ possidet, ut constet postea acquisita, intuitu Ecclesiæ fuisse quæsita, cap. manifesta, cap. sint manifesta, 12. q. 1. Solorzanus lib. 3. de jure Indiar. c. 11. n. 6. & non solùm Episcopum regularem, verùm & sæcularem debere inventarium hoc conficere, latè probat Parexa de instr. edit. tit. 5. resol. 5. 7

i *In Episcopatus ordine.*) Ex his verbis apertè probatur, Episcopatum esse ordinem distinctum à Presbyteratu, & aliis gradibus sacris; quod etiam probatur ex can. 1. 2. 68. & 69. Apostolor. cap. Episcopus cùm ordinatur, 23. dist. c. Episcopi, c. 5. 64. dist. c. 1. vers. etsi in hoc, 32. dist. cap. si servus, 54. dist. cap. illud, 77. dist. cap. Diaconus, 93. dist. c. quotiens 5. ubi Glossa, verbo Sui ordinis, de purgat. canonic. Quomodo autem id procedat in sententia eorum, qui tenent septem tantùm gradus dari in Sacramento Ordinis, exponunt Sebastianus Cæsar de Eccles. hierarch. q. 4. §. 3. Barbosa de potest. Episcop. part. 1. c. 2. & 2. part. alleg. 1. nu. 18. Hallierius de sacris elect. sectione 1. de numero Ordinum. 8

j *Conservetur dominio.*) Immò hæc bona successori debent reservari, c. illud, 12. q. 2. cap. præsenti, de offic. Ordin. lib. 6. cap. quid super, de elect. eod. lib. c. 4. de constit. in 5. compil. cujus verba dedi in calce textus in cap. 45. de elect. Igitur non Ecclesiæ viduatæ competunt. Hujus opinionis plures Doctores refert Solorzanus de jure Indiar. lib. 3. c. 11. n. 6. ubi varia congessit de spoliis Episcoporum: sed pro temporum, & provinciarum varietate textus hos exposui in c. 4. de ordin. nu. 7. 9

k *Eligant.*) Temporibus enim Gregorii Magni electio Episcoporum spectabat ad Clerum cum collaudatione plebis, ut probavi in cap. 2. de elect.

COMMENTARIUM.

EX hac D. Gregorii epistola sequens communiter deducitur assertio: *Episcopus de rebus patrimonialibus testamentum facere potest, de rebus verò intuitu Ecclesiæ acquisitis testari non valet.* Probant eam textus in c. Episcopus 19. c. sint manifestæ, c. manifesta 12. q. 1. c. Episcopus 34. 12. q. 2. c. placuit 1. c. 3. 12. q. 3. c. nulli 1. c. obitum, cap. fixum, c. si Episcopus 12. q. 5. c. cùm multæ 12. qu. 8. cap. relatum 12. hoc tit. cap. cùm dilectus, de jurepatron. cap. si quis Episcopus 5. cum seq. de hæretic. c. 8. hoc tit. in 1. collect. c. 1. de succes. ab intest. c. 3. eod. tit. in 1. collect. Gregorius noster lib. 9. epist. 1. ibi: *Quicquid prædictus pater tuus Episcopatus sui tempore de proprio Ecclesiæ constiterit conquisisse, ne tollas, quia & sacrorum canonum legibus noscitur esse diffinitum, ut in his, quæ Antistes Episcopatus tempore acquisierit, non alius nisi sola succedat Ecclesia.* Concil. Hispal. can. 1. & 5. 10 Conclusio deducitur, & probatur.

Aga-

Agathense *can.* 33. Tolet. 9. *can.* 7. & 10. Concil. Francofordiense *can.* 41. *Et hæredes, vel propinqui Episcopi, res quæ ab Episcopo sunt acquisitæ, aut per comparationem, aut traditiones, postquam fuerit ordinatus, nequaquam post ejus obitum hæreditare debeant, sed ad suam Ecclesiam revertantur. Illæ autem, quas prius habuit, nisi traditionem ad Ecclesiam ex eis fecerit, hæredibus, & propinquis succedant.* Parisiense sub Ludovico *lib.* 1. *can.* 16. Carthag. 3. sub Siricio *can.* 3. Alemanicum sub Conrado celebratum anno 1225. *can.* 5. Oxoniense in Anglia, *can.* 27. quorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo Testamentum*, Ant. Augustin. *lib.* 15. *epit. jur. tit.* 45. *authent. Licentiam, C. de Episcop. & cleric.* Illustraut ultra congestos in præsenti à Garanna & Barbosa *in collect. & select.* idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 114. P. Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 22. *cap.* 4. Bosellus *tom.* 3. *decis. tit.* 20. Quintanadevenuas *lib.* 2. *ecclesiastican, n.* 19. Valenzuela *consil.* 98. Solorzauus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 10. *n.* 1. Covar. & Cujacius *in præsenti*, Turturetus *differt.* 20. *jurisd.* Montalvo *in l.* 3. *tit.* 5. *lib.* 1. *legum fori*, Hieronymus Garzia *in summa, tract.* 1. *diffic.* 4. *dub.* 1. Ferro Manrique *de different. cap.* 157. Luduvelius *de ultimis volunt. fol.* 19. & 194. Murga *tom.* 1. *disquisit. tract.* 4. *disquisit.* 5. D. Josephus de Retes *de donat. cap.* 12.

11 Impugnatur tradita assertio.

Sed adversùs hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Qui dominium rerum suarum perfectum habent, non solum in vita, verùm & testamento de illis disponere valent, permittente lege decemvirali ita concepta: *Paterfamilias uti legassit super pecunia, tutelave suæ rei, ita jus esto.* Cujus legis mentio extat apud Pomponium *in l. verbis* 120. *ff. de verb. signific.* Ulpianum *in fragment. tit.* 11. §. 14. Justinianum *in novel.* 22. *de nuptiis, c.* 2. & *in princip. Instit. de l. Falcid.* & alios, quos refert Jacobus Gothofredus *ad ll. XII. Tabul. tabul.* 5. Sed Episcopi habent verùm, & perfectum dominium bonorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierunt, adeò ut si inter vivos ea dissipaverint, ad restitutionem non teneantur. D. Thomas *Quodlibet.* 6. *q.* 8. *art.* 12. ibi: *De aliis verò bonis, idest intuitu Ecclesiæ acquisitis, non committitur peccatum, nisi per abusum; sicut & de patrimonialibus dictum est.* Latè probavi superiori titulo, & fundat Villaroel. *tom.* 1. *regim. Eccles. part.* 1. *q.* 3. *art.* 4. Igitur sicut de illis inter vivos disponere possunt transferendo eorum dominium, ita etiam & testamento. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam is potest donare causa mortis, qui testamentum facere valet, *l.* 1. §. 1. *ff. de tutel. & rationibus*, *l. filius* 7. §. *paric autem, ff. de donat. l.* 10. *C. qui testamenta.* Sed Episcopi donare possunt causa mortis, *cap. ad hæc*, ubi dicemus, *infrà hoc titulo*: ergo & testamentum facere de ipsis bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Fulcitur secundò hæc difficultas ex eo; nam si Episcopi testamentum valeret dumtaxat pro rebus patrimonialibus, non verò pro rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis, sequeretur Episcopum decedere testatum pro parte, videlicet pro bonis patrimonialibus; & intestatum pro parte, videlicet pro bonis acquisitis intuitu Ecclesiæ; quod naturaliter inter se pugnat, *l. jus nostrum* 7. *ff. de reg. jur. l.* 1. §. *si ex fundo*, *l.* 13. §. 2. *l.* 35. *ff. de hæred. instit.* Ergo testamentum ab Episcopo factum, aut debet sustineri pro omnibus rebus, aut pro omnibus infirmari.

12 De his qui testamentum facere nequeunt.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, cujus rationem Interpretes ex eo deducunt, quia cùm Episcopi non sint domini fructuum, quos percipiunt intuitu Ecclesiæ, ut docent plures, quorum nomenclaturam, & fundamenta retuli superiori commentario; ideò de eis testamentum facere nequeunt: sed cùm verior sit contraria sententia, quam latè in prædicto commentario probavi, videlicet verum dominium in eisdem fructibus Episcopos habere, hæc ratio sustineri non potest. Ea igitur omissa, ut veram assignemus, præmittendum est, omnes illos testamentum facere non posse, quibus aliqua lege speciali prohibitum est; unde testamenti factionem activam, esse de genere permissorum, vulgò docetur argumento textus *in l. metus* 13. §. 1. *ff. de procurat. l. cum Prætor* 12. *ff. de judiciis*, *l.* 1. *ff. de testibus*, *l. hos accusare* 12. *ff. de accusat.* Quod agnovit Alfonsus noster *in l.* 13. *tit.* 6. *partit.* 1. ibi: *Todos aquellos aquien no es defendido por las leyes de este libro, pueden hazer testamento.* Docuerunt Duarenus *ad titul. qui testamenta, cap.* 2. Donellus *lib.* 6. *comment. c.* 5. Grassus *de succes.* §. *testamentum, qu.* 20. *à n.* 1. Trentl. *volum.* 2. *disput.* 1. *thes.* 2. Pichardus *in rubric. de testam.* Hunnius *in Encyclop. tit. de testamentis*, Petrus Gregor. *lib.* 3. *partit. tit.* 22. *c.* 4. Luduvelius *de ultimis volunt. in princip.* D. Josephus de Retes *lib.* 1. *opuscul. c.* 22. Probibitum tamen est testamentum facere aliquibus natura ipsa, aliis lege civili, aut canonica. Natura prohibentur, qui voluntatem, aut sanam mentem non habent, ut impuberes, *l. qua ætate* 5. *ff. de testam.* §. *præterea, Instit. quibus non est permissum*: docent plures relati à Narbona *de ætate, anno* 14. *q.* 46. Pinellus *lib.* 2. *select. c.* 10. *n.* 53. in qua parte notandi sunt textus *in l. tam is, ff. de donat. causa mortis*, *juncta l.* 1. §. 1. *ff. de tutel. & ration. l.* 6. *Cod. de testam. militis*, Ulpianus *in fragm. tit. de testam.* §. *fœminæ*, *l.* 3. *C. quando provocare*, *l.* 2. §. *per contrarium, ff. de his quib. ut indign. l.* 10. §. *ult. ff. de captivis*, *juncta l. lex Cornelia, ff. de vulgari*, *l. Stichum* 95. §. *aditio*, ibi: *Pecunia ex testamento pupilli, ff. de solut. l. inviti* 19. *ff. de testibus*, juncto Cujacio *ad Papin. lib.* 1. *de adult. in l.* 2. *ff. de accusat. novel.* 6. *Leonis.* Similiter furiosus, §. *furiosus, Institut. quibus non est permissum*, *l. in adversa* 17. *ff. de testam.* Donellus *dict. lib.* 6. *cap.* 5. Circa quem notandi sunt textus *in l. nec fideicommissa* 30. *ff. de legat.* 3. *juncta l. Titia, ff. de inoffic. l.* 1. *ff. de suis & legit. hæred. l.* 2. §. *in suis, de legitima succes. in collatione legum Mosaic. l.* 1. *ff. de bonor. possess. furios. l.* 12. §. *si impuber, ff. de instit. l. ult. ff. de bonor. possess. l. pro parte, ff. de servit.* celebris locus Valerii Max. *lib.* 7. *de test. c.* 8. Lege civili prohibentur testamentum facere, primò prodigi, *l. is qui bonis* 18. *ff. qui testamenta*, §. *item prodigus, Institut. quibus non est permissum*, Donel. *in l.* 6. *ff. de verb. oblig.* Notandi tamen sunt textus *in l. Imperator* 50. *ff. ad Trebel. l. Antistius* 62. §. 1. *de acquir. hæredit.* Secundò servi, *l. si filius, ff. qui testamenta*, ubi observandi sunt textus *in l.* 2. *C. de edicto D. Hadriani*, *l. in bello* 12. §. *Codicillis, ff. de captivis*, Ulpianus *in fragment. tit.* 20. §. *servus, novel.* 38. *Leonis*, & elegans locus Plinii, quem exponit Cujacius *tract.* 2. *ad Afric. in l.* 107. §. 1. *ff. de legat.* 1. Tertiò deportatis, ultimoque judicio damnati, *l. ejus qui*, §. 1. *ff. de testamentis*, *l. qui, ult. ff. de pœnis*, *l.* 6. §. *ejus, ff. de injusto rupto.* Quartò filius in sacris paternis existens, *l. qui in potestate* 6. *l. filius, ff. qui testamenta, princip. Institut. quibus non est permissum*: cui principio opponi possunt textus *in l. post mortem, ff. de adopt. l.* 2. §. *undecumque, ff. ad Tertyl. l.* 6. §. 4. *de statulib. l.* 3. §. *idem* 9. *ff. de minor. l. filius* 18. *ff. ad l. Falcid. l.* 1. §. *sed si filius, ff. de bonor. possess. contra tabul. l. Aristo, ff. de jure codicil. l.* 9. & 10. *ff. de injusto rupto*, *l. avus* 79. *ff. de jure dot.* juncto Gothofredo *ibi*, *l.* 1. §. 7. *ff. de tabul. exhib. l.* 9. §. *fin. ff. de liber. & posthum. l.* 1. §. *filius* 9. *ff. de separat. bonor. l.* 1. §. 17. *ff. ad Tertyl. l.* 2. §. 3. *ff. unde legit. l. ille* 13. §. 2. *ff. ad Trebel. l. si ad patrem* 10. *l. si pater* 15. *ff. de suis & legit. l. ult.* §. *si filius, C. de bonis quæ lib.* Videndi sunt D. Josephus de Retes *d. cap.* 22. Marc. Aurel. Galbanus *de usufruct. cap.* 9. & 10. Lege canonica prohibentur testamentum condere, primò monachi, & cæteri religiosi, ut dicemus in textu sequenti; secundò usurarii manifesti, *cap. fin. de usuris, lib.* 6. & Episcopi, & cæteri clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. De Episcopis agitur in præsenti, de cæteris clericis *in c. cum in officiis, hoc tit.*

Unde jam apparet vera præsentis decisionis ratio; ideò enim Episcopi testamentum facere nequeunt de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quia hoc illis expressè prohibitum est sacris canonibus, ut constat *d. cap. cum in officiis*, ibi: *Quia antiquis canonibus constat inhibitum.* Et ex nostro Gregorio Magno *d. lib.* 9. *epist.* 1. ibi: *Quia & sacris canonum legibus esse noscitur diffinitum, ut in his, quæ Antistes Episcopatus tempore acquisiverit, non alius, nisi sola succedat Ecclesia.* Concil. Hispal. 1. *can.* 1. ibi: *Comperimus in canone, &c. cap. quia nos, cap. relatum* 12. *hoc tit.* ubi supponitur, hanc prohibitionem à sacris canonibus provenire. Et si adhuc sciciteris, quanam ratione ducti Ecclesiæ PP. Episcopis inhibuerint testamentum facere de rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis? Respondeo rationem hujus prohibitionis assignari *in d. cap. cum in officiis*, in illis verbis: *Cùm in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxii, à quibus beneficium nos cognoscimus recepisse.* Quam ibi illustrabimus: inde cùm Episcopi non exiguos, sed amplos fructus ab Ecclesia percipiant, æquum est, ut cùm decedunt, non in alios, quàm in ipsam Ecclesiam conferant. Rectè ergo Ecclesiæ Patres Episcopis, quamvis dominis, prohibuerunt testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Nec novum, aut insolens est, ut qui dominium perfectum, aut irrevocabile bonorum habet, de eis in ultima voluntate disponere non possit, ut rogatus rem aliquam post mortem restituere: licèt enim ille dominus sit, *leg. non dico* 60. *ff. de rei vind. l. arboribus* 12. §. *Julianus, vers. Nam si fiunt, ff. de usufructu*, *l. ult. ff. de usufructu earum rerum*, *l.* 1. *servi, ff. ad Senatusconf. Syllan. l. species* 5. *ff. de auro & argento legat. l. statuliberum* 9. *ff. de statulib. l. generaliter* 29. §. *sub conditione, ff. qui & à quibus*, docent Pinellus *in l.* 1. *p.* 2. *nu.* 5. *C. de bonis matern.* pluribus relatis Castillo *de usufructu, c.* 30. *n.* 20. Molina *lib.* 1. *de primog. c.* 19. *nu.* 4. tamen de simili re disponere non valet, *l. quidam* 25. §. *si quis filium*, *l. deducta* 58. §. *ult. ff. ad Trebel.* Similiter & filiusfamilias, 13 Traditur ratio decidendi

quam-

quamvis dominis peculii adventitii, non est permissum de eo testamentum facere, *l. penult. C. qui testamenta*. Sed cùm hæc prohibitio rota sit juris positivi, poterit Pontifex dispensare, & Episcopis licentiam concedere disponendi de hujusmodi bonis. Covar. *in d. cap. cum in officii*, *n.* 20. Sanchez *lib. 7. summæ*, *c.* 8. *n.* 48. Nec talis facultas unico actu finitur, immò usque ad vitæ exitum ea Episcopus uti potest. Sarmient. *de reddit. 4. part. c.* 4. Barb. *de potest. Episcopi*, *alleg.* 114. *n.* 26. Fachineus *lib. 5. controv. c.* 99. Mancinos *sacri juris controv. dissert. 7. c.* 20. Secundæ partis præsentis assertionis ratio in promptu est; asserimus enim, Episcopos de bonis patrimonialibus testamentum facere posse, quia cùm quoad illa bona nulla prohibitio adsit, meritò tanquam cæteri patresfamilias de eis disponere possnot, *cap. cum dilectus*, *de jurepatron*.

14 Diluitur dubitandi ratio. Nec obstat dobitandi ratio suprà expensa, cui facilè respondeti potest ex suprà traditis; nam licèt verum sit, Episcopos esse dominos fructuum, quos intuitu Ecclesiæ percipiunt; tamen de eis in testamento disponere non possunt, quia id illis ex justis causis prohibitum est. Nec obstat augmentum difficoltatis, argumento deducto à donatione causa mortis: nam illi satisfaciemus *in cap. ad hæc*, *infrà hoc titulo*. Nec obstat ultimum augmentum hujos difficultatis, deductum ex eo, qood juxta præsentem decisionem Episcopus decedat testatus, & intestatus. Nam hæc bona acquisita ab Episcopo intuitu Ecclesiæ, non deseruntur ab intestato, sed potiùs occupantur ab Ecclesia proprio jore, ut contingit in possessore majoratus, aot eo qui bona tenetur restituere post mortem. Nam licèt de illis non disponat, de aliis tamen testamentom facere potest; nec ideò decedit pro parte testaros, & intestatos.

15 Exponitur c. Episcopus 12. qu. 2. Sed præsenti assertioni obstat textos *in cap. Episcopus qui filios* 12. *q.* 2. ubi Patres Concilii Agathensis statuunt Episcopum filios, aot nepotes non habentem extraneos instituere non posse, sed Ecclesiam ipsam. Qui textus summè difficilis est; nam si accipiatur de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quomodo inter filios, & nepotes de eis disponere Episcopus valet? Si verò de bonis patrimonialibus, quodmodo etiam inter extraneos de eis Episcopus non disponit? Cui difficultati ut satisfaciant Glossa *ibi*, Covar. *in præsenti*, *n.* 4. Jul. Clarus *verbo Testamentum*, *q.* 27. *n.* 2. Grassus *de success. verbo Testamentum*, *q.* 34. affirmant, textum illum non continere præceptum, sed consilium, ita ut Episcopus bona patrimonialia possidens, filios autem, aot nepotes non habens, ex honestate teneator Ecclesiam propriam hæredem instituere. Sed hæc solutio apertè convincitur ex ipso canone 24. Concilii Agathensis, ex quo textus transcriptus est; ubi eisdem verbis utuntur Patres in eo canone, ac in aliis, in quibus præceptum injongunt. Cirontus *in parat. ad hunc tit.* docet, quod licèt Episcopi de bonis patrimonialibus testamentum facere possint, attamen temporibus illius Concilii, si filios, aut nepotes non habebant, extraneos hæredes eos instituere nun poterant, sed omninò Ecclesiam instituere debebant. Sed etiam hæc interpretatio rejicitur *ex c. sint manifestæ* 12. *q.* 1. *c. fixum*, 12. *q.* 5. & ex præsenti textu, ubi liberè, & absolutè permittitur Episcopis disponere de rebus propriis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Quare his sententiis omissis veriùs dicendum est, PP. Concilii Agathensis in eo canone neutiqoam asserere Episcopum filios non babentem, Ecclesiam, non verò extraneos, debere hæredem instituere; sed tantùm affirmare, Episcopum non posse aliquid de rebus Ecclesiæ oblatis alienare, vel distrahere. Si verò aliquid distraxerit, distinguendum esse, ita ut si filios, aut nepotes hæredes habuerit, similes alienationes sustineantur, compensatione facta cum rebus ab Episcopo relictis; si verò filios, aut nepotes non habuerit, & extraneos hæredes instituerit, irrita sit omninò talis alienatio, nec prędicta compensatio admittatur. Quæ interpretatio facilè deducitur ex ipso canone 33. ubi ita ajunt PP. *Episcopus qui filios*, *aut nepotes non habens*, *alium quàm Ecclesiam reliquit hæredem*, *si quid de Ecclesia*, *non in Ecclesiæ causa*, *aut necessitate insumpserit*, *quod distraxit*, *aut donavit*, *irritum habeatur*; *qui verò filios habet*, *de bonis quæ reliquit ab hæredibus ejus indemnitatibus Ecclesiæ consulatur*. Ex quibus verbis constat, in eo textu non agi de testamento ab Episcopo faciendo de bonis propriis inter filios, vel inter extraneos; sed de rebus Ecclesiæ alienatis ab Episcopo, & quatenus compensatione facta ex rebus propriis Episcopi Ecclesiæ consulendum sit; quo modo textum illum acceperunt Patres Concilii Spalensis 1. *can.* 1. his verbis: *Interea confidentibus nobis in Ecclesia Spalensi sancta Hierusalem*, *breve mancipiorum Ecclesiæ*, *quos libertasse visus fuerat decessor tuus sanctæ recordationis Gaudentius Episcopus*, *vestri nobis Diacones obtulerunt*: *& non solum quos libertaverat ibidem relegimus*, *sed etiam quos proximis suis de familiis Ecclesiæ donaverat*, *in eodem brevi recensuimus adnotatos*. *Qua de re canonum instituta consuluimus*, *si talis libertas*, *aut transactio potuisset esse stabilis*. *Comperimus autem in canone*, *ut Episcopus*, *qui res propriae*, *exceptis filiis*, *& nepotibus*, *alteris*, *& non Ecclesiæ suæ dimiserit*, *quidquid de Ecclesiæ rebus aut donavit*, *aut vendidit*, *aut quoquomodo ab Ecclesia transtulit*, *irritum haberetur*. *Et ideo si res prædecessoris tui Gaudentii Episcopi Ecclesia vestra non possidet*, *liberi qui ab eo facti sunt*, *non sunt absoluti*. *Cæterùm si res illius in compensationem Ecclesiæ vestræ deserviunt*, *illi prorsus maneant liberi*; *nam si* (*ut dictum est*) *præstitum de suis rebus non fecit Ecclesiæ*, *damnum utique inferre non debuit*. *Propterea ergo de uno consensu omnes significamus*, *magis humanius quàm severius cogitantes*, *ut hi*, *quos constat tali conditione fuisse libertos*, *in jure Ecclesiæ maneant ut idonei*; *& peculium suum non aliis personis*, *sed tantùm suis filiis derelinquant*: *ipsis quoque filiis*, *& nepotibus cum peculio ipsorum*, *quasi idoneis in jure Ecclesiæ permanentibus*, *in extraneam eis personam non liceat quippiam transmutare*; *sed si qui eorum sine hærede discesserunt*, *peculium eorum vestræ proficiat Ecclesiæ*.

Secundò suprà traditis obstat textus *in can. 2. Concil. Lugdun.* 1. sub Pelagio II. celebrati, in illis verbis: *Ut testamenta*, *quæ Episcopi*, *vel Presbyteri*, *seu inferioris ordinis clerici*, *vel donationes*, *aut quæcumque instrumenta propria voluntate confecerint*, *quibus aliquid aut Ecclesiæ*, *aut quibuscumque conferre videantur*, *omni stabilitate subsistant*. Ex 16 Exponitur can. 2. Concil. Lugdun. 1. quibus verbis apertè liquet, testamentum Episcopi, etiam sine ulla solemnitate conditum valere: igitur qui Episcopi liberè possunt tastamentum facere, nulla adhibita distinctione inter bona matrimonialia, & acquisita intuitu Ecclesiæ. Pro cujus difficoltatis solutione dicendum est, verba illa exaudienda esse de testamento ab Episcopis, vel clericis facto de bonis patrimonialibus, non verò de bonis intuitu Ecclesiæ quæsitis; tantùm enim in eo canone agebatur de solemnitate adhibenda in testamentis ab Episcopis, vel Presbyteris conditis, & de instrumentis donationis causa ab ipsis confectis; an videlicet solemnitas legalis esset adhibenda? Et statuont PP. quod quomodocumque Episcopi, vel Presbyteri testamenta condiderint, aut instromenta donationis confecerint, ipsorum voluotas rata sit.

C A P U T II.

a Idem *Episcopo Caralitano*.

QUia *b* ingredientibus monasterium convertendi *c* gratia, ulterius nulla fit testandi licentia, sed res eorum ejusdem monasterii juris *d* fiant, aperta legis diffinitione decretum est. Quod cùm penè omnibus notum sit, in magnam nos Graviniæ Abbatissæ monasterii sanctorum *e* Gravini atque Luxorii insinuatio admirationem perduxit, quę Siricam monasterii sui Abbatissam postquam regendi suscepit officium, condito *f* testamento legata quibusdam asseruit reliquisse. Et dum de sanctitatis vestrę solicitudine quęreremus, cur res monasterio competentes ab aliis pertulerit detineri, communis filius Epiphanius Archipresbyter vester pręsens inventus respondit, pręmemoratam Abbatissam usque ad diem obitus *g* indui se monachica veste noluisse, sed in vestibus, quibus loci illius utuntur *h* presbyteræ, permansisse. Ad hæc replicabat prędicta Gravinia, hoc penè ex consuetudine licuisse, adeò ut Abbatissam, quæ ante suprascriptam Siricam fuerat, talibus usam fuisse vestibus allegaret. Cùm ergo de qualitate vestium nec nos mediocriter cœpissemus ambigere; necessarium visum est nobis, tam cum consiliariis nostris, quàm cum aliis hujus civitatis doctis viris, quid esset agendum de lege tractare. Qui tractantes responderunt: Postquam solemni more Abbatissa ab Episcopo *i* ordinata est, & in *l* monasterii regimine per annos plurimos usque ad vitæ suę transitum prefuit, vestis quali-

tatem

Digitized by Google

tatem ad culpam fortè Episcopi respicere, qui [k] eam sic esse permiserit; non tamen potuisse monasterio præjudicium irrogare, sed res ipsius eidem loco, ex eo, quod illuc ingressa, & Abbatissa constituta est, manifesto jure competere. Et ideò quia ex dimissis illicitè rebus Xenodochium possessionem asserit indebitè retinere, his vos [l] hortamur affatibus, ut quia & monasterium, & Xenodochium ipsum in vestra est [m] civitate positum, omni cura, ac studio providere debeatis, quatenus si possessio ipsa ex nullo præcedenti contractu, sed ex eo memoratæ Siricæ legato descendit, antedicto monasterio, postposito strepitu, vel excusatione [n] reddatur. Si verò ex alio fortè dicitur obtinuisse contractu, aut fraternitas vestra inter partes cognita veritate, quod legalis suaserit ordo definiat; aut mutuo sibi consensu arbitros eligant, qui earum valeant allegationes discindere. A quibus quidquid fuerit statutum, ita vestra provisione servetur, ut nullum inter venerabilia loca jurgium remaneat, quæ magnopere alterna pacis sunt fovenda concordia. Alia igitur omnia, quæ testamento prænominatæ Siricæ detinentur, quippe quod nullum esse legali sanctione permittitur, necesse est ut juri monasterii fraternitatis vestræ solicitudine sacerdotali per omnia studiosè reparentur: quia imperiali [o] constitutione apertè sancitum est, ut ea quæ contra leges fiunt, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.

NOTÆ.

1 a IDem.) In prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* & in hac sexta legitur tantùm, *Gregorius*; sed tam inscriptionem, quàm litteram textus restituo ex Regestro epistolarum D. Gregorii, ubi *lib. 7. indict. 2. epist. 7.* reperitur hic textus, & ejus principium refertur à Gratiano *in c. quia ingredientibus 19. q. 3.* De Episcopo hoc Januario, & ejus diœcesi nonnulla notavi *in cap. nisi cùm pridem, de renunc.*

2 b *Quia ingredientibus.*) Cùm effectu videlicet, & ingressu irrevocabili, qui contingit per professionem validam, ut communiter exponunt Doctores *in præsenti, & in authent. ingressi, C. de sacros. Eccles.* quos sequitur Sotomayor *in relect. ad textum in d. c. quia ingredientibus:* sed perperam, nam textus *in dicta authentica ingressi*, ad quam respexit Gregorius in præsenti, procedit in monachis tantùm ingressis, ut apertè constat ex illis verbis: *Ingressi monasteria, ipso ingressu se, suaque dedicant Deo: nec ergo de his testantur, utpote nec domini rerum.* Et ex Nola 5. Justin. *c. 5.* ex qua transcripsit Irnerius textum illum. Quare hæc verba, *Quia ingredientibus*, accipienda sunt juxta tempora Gregorii, de illis, qui ingrediuntur monasterium. Sciendum enim, olim non induisse habitum monachalem eos, qui annum probationis peragebant, sed cum vestibus propriis incessisse; sed tunc demùm eas mutasse, cùm per ingressum profitebantur Religionem, *c. super, de regularibus*, ubi dicemus: *in addit. Capitul. Caroli, c. 35.* legitur: *Ipse verò ne tondeatur, nec vestimenta pristina immutet priùs, quàm obedientiam promittat.* Quare monachi ab eo instanti, in quo monasterium ingrediebantur, testamentum facere non poterant. Synodus 8. Constantinop. *can. 6.* ibi: *Monachi non debent habere proprium, sed omnia eorum monasterio adscribi. Dicit enim B. Lucas de iis qui credunt in Christum, & monasticam institutionem describunt, quod nemo quidquam eorum quæ aderant, proprium esse dicebant, sed erant illis omnia communia: & ideò iis; qui monachi esse volunt, priùs datur facultas de suis rebus testandi, ac disponendi, & quibuscumque velint personis, lege scilicet non prohibitis, sua transmittendi. Postquam enim monachi facti fuerint, omnium bonorum dominium monasterium habebit, & nullam de rebus propriis curam gerere, vel disponere eis promissum est.* Quia cùm ab eo die se, & sua monasterio obtulissent, testamentum facere ampliùs non poterant, *cap. ult. de success. ab intest.* Postquam tamen annus probationis peragitur à novitiis cum ipsis monachis, post tonsuram, & habitus mutationem non attenditur tempus ingressus, sed professionis; ideòq; ante solemnem professionem liberè novitii de rebus suis disponere valent, ut latè probant Thomas Sanchez *lib. 7. in Decalogum, c. 3.* Tambur. Pellizarius, & Diana congesti à Hieronymo Garzia *part. 1. polit. regul. tract. 2. difficult. 6.* Hurtado *de congrua sustent. tom. 2. lib. 6. resol. 10. per totam.* Vivar. *de veteri monach. lib. 6. c. 3. n. 28.*

3 c *Convertendi gratia.*) Idest in monasterium à vita sæculari, & laxiori ad strictiorem transeundi causa. Transitus enim laicorum ad monasticam vitam, conversio religionis causa appellatur. Concil. Aurel. 1. *can. 23.* ibi: *Monachus in monasterio conversus, si pellici postea, vel uxori fuerit sociatus, tantæ prævaricationis reus nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur.* Synodus Turonensis 2. *can. 16.* ibi: *Si qui in monasterio conversi sunt, aut converti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi.* Gregorius noster *lib. 7. indict. 1. epist. 12.* Filesacus *lib. 1. select. c. 10. fol. 161.* Notabimus infrà *in tit. de convers. conjug.* Sed quia & illi, qui castitatem in sæculo promittebant, dicebantur converti, Concil. Agath. *can. 16.* Arelat. 2. sub Sylvestro *can. 1.* Aurel. 5. *can. 19.* ibi: *Quæ in domibus propriis, tam puellæ, quàm viduæ, commutatis vestibus convertuntur:* tamen quia illi religiosi non fiebant, & testamentum facere poterant, ideò conjunxit Gregorius noster ingressum monasterii cum proposito conversionis, ut denotet non sufficere conversionem solam, quæ fit etiam in sæculo; nec ingressum in monasterio sine conversione, cùm plures ingrediantur monasterium, non tamen monachi fiant, quia deest animus conversionis, ut illi qui pœnitentiæ peragendæ causa in monasteriis detruduntur, de quibus agemus *in c. 1. de regul.*

d *Juris fiant.*) Monasterium enim ipso jure consequitur dominium omnium bonorum, quæ monachus possidebat, nullo ab eo facto testamento, ut probant latè Gedeus *tom. 1. consil. cons. 25.* Hieronymus Garzia *d. tom. 1. polit. regul. tract. 4. difficult. 5. dub. 5.* Unde monasterium ut successor in universum jus tenetur solvere debita contracta ab ipso monacho, ut probat Olea *de cess. jur. tit. 3. qu. 9. num. 33.* 4

e *Gravini, atque Luxorii.*) Monasterium hoc est in ipsa civitate Calaritana constructum ab ejus incolis in honorem istorum sanctorum, qui nati fuerant in ipsa insula, ut refert Bonfant. *lib. 12. de Sanctis Sardin. c. 27. ad medium.* 5

f *Condito testamento legata.*) Legatorum enim proprium est, ut testamento, vel codicillis testamento confirmatis relinquantur, *l. illud 13. §. 1. l. quidam 14. in princip. ff. de jure codicil. l. ab hæreditatis 126. ff. de legat. 1. l. filius 20. §. 1. ff. de legat. præst.* Ulpianus *tit. 24. de legat. in princip. l. impuberem 22. §. qui codicillos, ff. ad l. Cornel. de falsis*, docent Valentia *ad tit. de legat. c. 3. per totum*, Pichardus *eod. tract. c. 2. n. 22.* in quo differunt legata à fideicommissis, quæ licèt donationes, & liberalitates sint, *l. unum 67. §. si Falcidia, ff. de leg. 2. l. non facilè 6. ff. si cui plus quàm per legem*, ab intestato tamen per epistolam, vel sine scriptura relinqui possunt, *l. & epist. 22. C. de fideicommis. l. 2. C. de codicil. §. præterea, §. nondum, Instit. de fideicommis. hæredit.* & etiam codicillis ab intestato factis, Paulus *lib. 4. sent. tit. 1. §. codicillos 10.* cujus differentiæ rationem exprimunt Ulpianus *tit. 20. §. fideicommissum 8.* Gajus *lib. 2. instit. §. præterea*, & exponunt Cujacius *lib. 39. Pauli ad edict. in l. 53. ff. de V. S.* Hothom. *lib. 6. obs. c. 5.* Petrus Faber *lib. 2. semestr. c. 24.* Valentia *d. c. 3.* in quo etiam legata differunt à donationibus causa mortis, quæ ab intestato factæ valent, *l. si filius 20. §. 1. de legat. præstand. l. tam is 25. in princ.* & *§. 1. ff. de donat. causa mort.* Schifordeg. *lib. 3. ad Fabrum tract. 26. q. 8.* Petrus Gregorius *lib. 28. syntag. c. 14.* ex quo discrimine nonnulla notatu digna deducit illustrissimus Ramos *ad tit. de legat. in rubric. n. 6.* Huic principio, videlicet legata tantùm testamento relinqui posse, fideicommissa verò etiam ab intestato relinqui valere, opponi solent textus *in l. quæsitum 91. §. si quis Stichum, ff. de legat. 1. l. recusare 6. §. Titius, ff. ad Trebel. l. 2. ff. de his quæ in testamento delentur, l. 2. Cod. de bonis matern. l. 4. §. quisquam, l. 6. ff. si quis omissa causa testamenti, l. statuliberi 29. §. Quintus, ff. de statulib. l. 1. §. interdum, ff. si cui plus, l. ita tamen 27. §. quotiens, ff. ad Trebel. l. post emancipationem 40. ff. de legat. 3.* 6

g *Indui se monastica veste.*) Quare asserebat, nullo modo monialem esse, cùm non gestaret habitum monialium; certum enim est, omni tempore in Ecclesia distinctum fuisse habitum monachorum, & monialium à vestibus communibus, & sæcularibus, ut constat ex D. Augustino contra Faustum *lib. 6. c. 9.* ubi ait, peccatum esse, si sanctimonialis gerat indumenta nuptarum, vel nuptæ specie Virginum vestibus deferat D. Hieronym. *epist. 15. ad Marcellam*, ibi: *Tunicam fusciorem induta se repentè Domino consecravit.* Unde Cassianus integro libro monachorum vestes descripsit, de quibus plura congesserunt Ephtenus *lib. 5. disquisit. monast. tract. 1. per tot.* Jodocus Coccius *tom. 2. thesauri, lib. 4. art. 6.* Ambianas *ad Tertul. de pallio*, Lantdmet. *lib. 2. de veter. mon. 2. p. cap. 4.* & nos de velis monialium dabimus plura *in cap. viduæ, de regul.* Non tamen adeò desideratur 7

ratur mutatio habitus, ut absque nova vestis monachalis delatione quis monachus non efficiatur, *cap. Porrectum*, ubi dicemus, *de regularibus*.

8 h *Utuntur presbyteræ.*) Præsbyteræ, sicut & Episcopæ, Diaconissæ, & Subdiaconissæ nomen in sacris canonibus, & apud Scriptores ecclesiasticos, non unica in significatione reperitur acceptum; illæ namque plerumque sumuntur pro illis mulieribus, quæ à viris, qui ad Episcopatum, Presbyteratum, Diaconatum, vel Subdiaconatum promoti erant, ductæ fuerant, quæ dum senes essent, & castitatem promitterent, in sæculo remanebant. Concil. Turon. 2. sub Joanne III. *can. 3. & 20.* ibi: *Si inventus fuerit Presbyter cum presbytera, aut Diaconus cum sua diaconissa, vel Subdiaconus cum sua subdiaconissa, per annum integrum excommunicatus habeatur.* Concil. Altissiod. *can. 20. & 21.* ibi: *Non licet Presbytero post acceptam benedictionem in uno lecto cum presbytera sua dormire, nec in peccato carnali misceri: nec Diacono, aut Subdiacono.* Concil. Rhemense sub Gregorio *c. 1. & 2.* ibi: *Si quis Presbyteram duxerit, anathema sit.* Ex quibus canonibus lucem accipit, quod de Ursicino Presbytero refert Gregorius noster *lib. 4. dialog. 20.* & habetur *in c. Presbyter, 32. dist. Ille enim* (ait Magnus Gregorius) *à tempore accepti Ordinis presbyteram suam, ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propiùs accedere non sinebat.* In eadem etiam significatione accipitur decretum Zachariæ de Presbytera, Diacona, Nona, & Monacha. Dicebantur etiam prædictæ uxores, Relictæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi, Concil. Aurel. 1. *can. 13.* Altissiod. *can. 22.* Epaunense *can. 32.* Nec defunctis viris poterant ad secundas nuptias transire, immò ut castitatem perfectiùs servarent, detrudebantur in monasteriis, ut ibi securiùs degerent. D. Basilius *epist. 198.* ibi: *Ejice illam ex ædibus tuis, & trade in monasterium; sit illa cum virginibus, & tu inter viros ministra.* Notarunt Pamelius *ad Tertullianum de exhort. castit. c. 53.* Petavius *ad libros Epiphanii de expositione fidei*, Theophilus *tom. 4. lib. 4. sect. 2. c. 1. fol. 556.* Alio etiam sensu presbyteræ, & diaconissæ accipi solent: presbytera enim idem est, ac senior vidua. Synodus Laodic. *can. 11.* ibi: *Non oportet eas, quæ dicuntur presbyteræ, in Ecclesia constitui.* Et *cap. mulieres, 32. dist.* Diaconissæ verò erant virgines, quæ ad nonnulla officia ecclesiastica ordinabantur, ut plura, quæ per viros, propter honestatem sexus viridis, exerceri non poterant, per ipsas diaconissas exercerentur. Synodus Nicæna *can. 74.* D. Clemens *lib. 6. constit. c. 17.* Epiphanius *lib. 3. hæresi 29.* Concil. Arausic. 1. sub Leone, *can. 26.* Turonense 2. sub Carolo, *c. 21.* Aurelian. 2. sub Vigil. *can. 18.* Calcedon. *act. 15. can. 15. l. 9. C. de Episc. & cler. novella 6. §. quanta ea mania:* refert Theophilus *tom. 12. fol. 300.* De illis plura congesserunt Vasquez *tom. 3. in 3. part. disput. 245. cap. 3.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. 2. part. disput. 9. §. 3* Castillus *de hierarch. lib. 6. cap. 11. §. 2.* Villaroel. *tom. 1. de regim. eccles. part. 1. q. 2. art. 6.* Barbosa *lib. 1. jur. eccles. c. 3.* Jul. Lavorius *var. lucubr. tit. 4. c. 24. nu. 28.* Crespetius *in summa, verbo Diaconissæ*, Christ. Lupus *in can. 15. Concil. Chalced.* P. Cerda *in advers. cap. 151.* Ant. Augustin. *in epit. lib. 7. tit. 38. & 39.* Pancirola *lib. 1. var. cap. 82.* Claudius Espencens *ad D. Paulum lib. 1. digress. c. 17.* Hallierius *de sacris elect. 2. part. sect. 4. §. 6.* Tambur. *de jure Abbat. disput. 7. qu. 8.* Mornacius *in authent. Diaconissas, C. de Episcopis & Clericis*, Cisonius *ad titul. de ætate & qualit.* Baronius *anno 34. nu. 287. & anno 57. n. 123. & anno 58. nu. 55. & anno 179. nu. 51. & anno 272. nu. 8.* Turrianus *pro canonib. lib. 5. c. 12.* Albaspineus *lib. 1. obs. cap. 2. & in notis ad Concil. Nicæn. can. 17. & Arausican. can. 1.* De his ergo presbyteris accipi potest præsens textus. Sed quia temporibus D. Gregorii hujus textus auctoris tota insula Sardiniæ per Præfectum Africæ regebatur, & in ea quamplures Græci habitabant, ut refert D. Franc. de Vico. *3. part. histor. Sardin. cap. 46.* dicet aliquis, presbyteras in præsenti accipi pro uxoribus Græcorum Presbyterorum, de quibus egi *in c. 1. de cleric. conjug.* Sed verius credo, D. Gregorium sensisse de fœminis in gradum presbyterarum cooptatis, quæ simul cum ipso gradu novam vestem recipiebant, & ita quibusdam ecclesiasticis functionibus dicabantur, quæ honestè per viros exequi nequibant; non tamen sacrificia offerebant, ut Gentilium Vestales, præter naturæ ordinem sacerdotes & sacrificium offerentes, quas reprehendit D. Clemens *lib. 3. constit. c. 9.* à Vestalibus enim sacrificia peracta, testis est Tullius *orat. de Aruspic. & pro domo sua ad Pontif.* item Gellius *lib. 1. noctium, c. 12.* & habetur etiam apud D. Hieron. *epist. 1. in Jovin.* Tertullianus *lib. 1. ad uxorem, c. 6. & in calce libri de exhort. castit.* ubi de similibus apud alias gentes virginibus; & perspicuè apud Prudentium *lib. 2. contra Symmachum.* Muoia legitima presbyterarum, & diaconissarum refert Theophilus *tom. 12. tract. de sobria frequent. mulier. fol. 300.* De Diaconissis videndi sunt Morinus *de sacris ordin. exercit. 16.* Catal. *de ritibus Eccles. cap. 29.*

9 i *Abbatissa ab Episcopo ordinata est.*) Idest benedicta, & cooptata in Abbatissam: sicut enim ad Episcopum spectat consecratio sanctimonialium, *cap. de votis*, cum aliis, *20. qu. 1.* illustravi *in c. 1. de temporib. ordin.* ita & confirmatio, & ordinatio Abbatissarum. *Clement. attendentes, §. statuimus, de statu monach.* Gregorius noster *lib. 6. epist. 12.* ibi: *Quam si digna huic ministerio judicata fuerit, ejusdem loci Episcopus ordinet.* Et *lib. 8. epist. 43. Ut à vobis Deo protegente Abbatissa debeat ordinari.* Gregorius Turonensis *lib. 9. hist. Franc. c. 42.* Ibi: *Quam Abbatissam Agnetem Beatissimi Germani, præsentibus suis fratribus benedictio consecravit.* Tambur. *de jure Abbat. d. cap. 29. quæst. 5.* Hæc autem solemnis benedictio, ordinatio non erat, ut constat apertè ex duabus epistolis 73. & 89. Carnotensis. Ejus consecrationis ritus refert Tamburinus *ubi supra*.

10 j *Monasterii regimine.*) Licèt enim Abbatissa ratione sexus incapax sit jurisdictionis spiritualis, ut probavi *in cap. dilecti, de majorit. & obed.* tamen exercet quandam potestatem œconomicam, & maternam in monasterii regimine, & monialium correctione: unde in Concilio Parisiensi sub Ludovico, *lib. 1. c. 39.* dicuntur matres spirituales: & in Concil. Aquisgran. *2. part. cap. 13.* matres religiosarum appellantur: & in Concil. Turon. *2. can. 30.* admonentur seipsas, sibique commissas, quanta potuerint vigilantia custodire: & in Conc. Cabilonensi 2. sub Carolo, *can. 54.* docetur, monialium rationem in conspectu Domini eas reddituras esse: plura tradunt Hallierius *de sacris elect. section. 4. §. 8.* Tamburinus *de jure Abbatissæ, d. cap. 32.*

11 k *Qui eam sic permisit.*) Hæc verba exposui *in cap. cùm magistrum, de elect.*

l *Hortamur.*) Idest præcipimus; licèt enim verba exhortationis generaliter non inducant præceptum, *cap. quod præcipimus 14. c. 2. de spons.* tamen secus est, si verba exhortationis sint adjecta rei, aut dispositioni, quæ ex sua natura solent necessitatem præ se ferre, ut post alios probat Covar. *in cap. 1. hoc tit. num. 14.*

12 m *In vestra est civitate.*) Unde jure communi attento in ejus erat jurisdictione, *cap. omnes 16. qu. 7. cap. monasteria 18. q. 2.* Probant Germonius *de sacror. immunit. lib. 3. cap. 4.* Bosquetus *ad Innocent. lib. 1. epist. 7.* Bignonius *in notis ad Marculfum, c. 1.* Crespetius *in summa, verbo Basilicæ 2.* Balboa *in c. 1. de foro compet. q. 1. n. 1.* Savarus ad Sidonium *lib. 4. epist. 15.*

13 n *Reddatur.*) Legata enim indebitè soluta repeti possunt, *l. 2. & 3. ff. de condict. indeb. l. fideicommissam, Cod. eodem tit. l. error, C. ad l. Falcid.* Paulus *lib. 3. sentet. tit. 6.* Nec obstat Ulpianus *in fragment. tit. de legatis, §. ult.* ibi: *Legatorum perperam solutorum repetitio non est.* Nam omissa Cujacii solutione, ibi asserentis Consultum esse intelligendum de legatis relictis incertis personis, quæ soluta repeti non possunt, *§. incertis, Institut. de legat. §. fin. Instit. de oblig. quæ ex quasi contractu*; dicendum est, Ulpianum esse exaudiendum de legatis solutis per errorem juris; ea enim propriè dicuntur perperam soluta, & in illis repetitio nulla est, *l. regula 9. ff. de jur. & facti ignor. l. error. 10. C. ad l. Falcid.*

o *Imperiali constitutione.*) Relata *in l. non dubium, Cod. de legibus*, quam latè exponunt Caldeira *lib. 2. de error. cap. 1.* Vinius *lib. 1. select. cap. 1.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disput. 6. q. 54. & disp. 51. qu. 2.*

COMMENTARIUM.

14 Conclusio probatur.

EX hac D. Gregorii epistola sequens communiter deducitur assertio: *Vitam monasticam, seu regularem professi, testamentum facere nequeunt.* Probant eam textus *in cap. non dicatis 12. qu. 1. cap. perlatum 19. qu. 3. novella 5. 76. & 123. Justin. authent. Ingressi, authent. Si qua mulier, C. de sacros. Eccles. novella 5. Leonis*, Concil. Oxon. in Anglia sub Stephano, tempore Honorii III. *can. 47. Quoniam non licet viris religiosis aliquid proprium possidere, qui se, & sua pariter in religionis ingressu dedicarunt, præsenti auctoritate definimus, ut nulla persona in regulari ordine constituta condere testamentum præsumat.* Et *l. 17. tit. 1. part. 1.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garanna *hic*, Barbosa *in select. ad hunc textum, & lib. 1. juris eccles. cap. 42. num. 205.* Basilius *de matrim. lib. 7. cap. 13. & qu. 7. scholast. cap. 9.* Chopinus *lib. 1. monast. tit. 3. num. 21.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 8. cap. 4.* Tamburinus *de jure Abbat. dispat. 28. qu. 2.* Benedict. Ægid. *in l. 1. part. 4. C. de sacros. Eccles.*

Jacob.

Digitized by Google

Jacob. Durantius *q. juris*, *q.6.* Pichardus *in leg. Gallus*, *in prælud. c. 1. n. 6.* Desiderius Heraldus *de auctorit. rei judic. c. 13. & 14.* Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 15. tit. 46.* Diana *part. 5. tr. 3. resol.* 128. & *part. 3. tr. 2. resol.* 75. Tondutus *resol. canonic. c.* 95. Mornacius, Barbosa & Richerius *in d. authent. ingressi*, Ritherursius *in d. novella 5. & 123.* Hieronymus Garzia *tom. 1. polit. regul. difficult. 6.* Mancinus *lib. 1. genial. c.* 122. Vivar. *de veteri monach. lib. 2. c. 5.* Hurtado *de resid. tom. 2. resol.* 11. Bosquetus *ad Innocent. lib. 1. epist.* 95. Gibalinus *to. 2. de negot. lib. 5. capite 8. artic. unic.* Thaddæus Piso *lib. 1. var. resolut. de testamentis*, *capite 8.*
15 Borellus *tom. 3. decis. tit.* 20. *n.* 120.

Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; nam si monachi testamentum facere non possunt, maximè quia bona non habent, ut de D. Augustino refert Possidius in ejus vita, ibi: *Testamentum nullum fecit, quia unde faceret, pauper Christi non habebat:* cùm nemo possit testamentum facere de rebus alienis, *l. conficiuntur 8. §. 3. ff. de jure Codicil.* Sed qui religionem ingrediuntur, possunt professionis suæ tempore aliqua bona sibi reservare, *c. fin. 18. q. 1. c. fin. qui cleric. vel vov.* Ergo saltem eo casu de illis disponere valebunt, *ex l. verbis legis, ff. de V. S.* Unde Imperator Leo *in novella 5.* monachis testari permisit de bonis acquisitis post monachatum; & sanctimonialem bona possidentem, posse testamentum condere, constat *ex l. generali, C. de sacros. Eccles.* Augetur primò hæc difficultas exemplo sanctorum monachorum, qui testamentum fecerunt, ut ex D. Basilio, & Antonio probatur *ex c. perlatum 19. qu. 3.* & ex D. Hieronymo in vita sancti Antonii, *c.* 25. Et Divi Gregorii Nazianzeni testamentum refertur à Baronio *tom. 4. anno 389.* quod postquam Græcè ediderat Brissonius, Jacobus Sirmondus cum duobus MMSS. Vaticanæ Bibliothecæ collatum, Latinè donatum edidit, & post eos Caldeira *lib. 4. var. cap. 4.* Cæsarius Sancti Gregorii frater testamentum condidit apud Basilium *epist.* 84. quę est ad Sophronium, meritò celebrata à sancto Hilario, quam sanctus Hieronymus scribit Huychio absenti, quòd testamenti vice brevem scripsisset epistolam. Alia refert Theophilus *to. 15. in heterocl. spirit. p. 1. punct. 4.* Ergo non repugnat statui monastico, ut illum professi testamentum faciant. Augetur secundò hæc difficultas; nam si monachi, aut moniales testamentum facere non possent, nec cum testamento decedere valerent, quia illud perveniret ad casum, à quo incipere non poterat, argumento legis *pluribus 140. §. 2. l. 2. §. ex his, ff. de verb. oblig.* sed possunt cum testamento decedere, quod antè ingressum monasterii fecerunt, ut probant Covar. *hic*, Phœbo *decis.* 137. *per totam:* ergò quia testamentum post ingressum religionis facere possunt; nam licèt per talem professionem monachus statum mutet, non in deterius, sed in melius id facit: unde nullam patitur capitis diminutionem, ut aliqui minùs orthodoxè putabant.

16 Qua difficultate ita fulcita minimè obstante, vera est præsens decisio, cujus rationem ut percipiamus, omissis quæ de professione tacita, & expressa dabimus *in c. vidua, de regul.* sciendum est, inter alios utriusque professionis effectus, quos recenset Barbosa *lib. 1. de jure ecclef. c.* 42. illum præcipuum esse, ut qui eam fecerint, habeantur pro mortuis. Divus Basilius *in constit. monastic. cap. 20.* ibi: *Qui enim mundo cum omnibus, quæ in mundo sunt, renunciavit, seque ipsum mundo crucifixit, mortuus est mundo, & omnibus quæ sunt in mundo.* Cassianus *lib. 4. institut.* ibi: *Abrenunciatio nihil est aliud, quàm crucis, ac mortificationis indicium, ideòque noverit hodierno die te huic mundo, & actibus ejus, & desideriis esse defunctum.* Unde deducunt Doctores, quod cùm in casum mortis pactum conceptum est, in casu monachismi celebratum censeatur, ex *l. ultim. §. nam maritis, C. de Episcop. & cleric. novel. 5. Justin.* Quare cùm mortui sæculo sint, post professionem nihil peculiare acquirere, possidereve possunt, *c. 2.* ubi latè probabimus, *de statu monach.* nec ullo tempore actu, vel potentia dominium bonorum habere valent, *capite non dicatis, 12. q. 2.* immò omnia, quæ tempore professionis habebant, monasterio acquiruntur, *d. authent. ingressi*, exemplo illius, qui se dedit in adrogationem; nam cum capite fortunas suas in adrogatorem transfert, *l. 11. §. testamento, ff. de bonor. possess. princip. Instit. de acquisit. per adrogationem.* Monachi ergo per professionem omnem substantiam suam in monasterium transferunt, nisi priùs de bonis disposuerint juxta formam præscriptam à Tridentino *dicta sess. 25. de regul. capite 16.* cujus expositionem prosequuntur ultra Barbosam *ibi*, & *in dict. authentic. ingressi*, & *dicto c. 42. n. 224.* Hieron. Garzia, & Hurtado *ubi supra*.

Monachus habetur pro mortuo.

17 Unde jam apparet vera decidendi ratio hujus textus, cujus prohibitio licèt ad legem civilem referatur in illis verbis: *Aperta legis diffinitione decretum est;* tamen ipsa

Traditur decidendi ratio.

constitutio, civilis videlicet, *d. authent. Ingressi*, causam suam habet à dispositione ecclesiastica, videlicet ab eo, quod ingressus religionem, ut sæculo mortuus, nihil habet unde testamentum facere possit, cùm quoad omnia pro mortuo habeatur. Accedit, nam testamentum est voluntatis nostræ justa sententia, *princip. Instit. de testamentis;* sed monachus voluntatis expers est, ita ut nec velle, nec nolle habere dicatur, auctor vitæ sancti Fulgentii *c. 27.* ibi: *Illos quoque verè esse monachos dicebat, qui mortificati voluntate, parati essent nihil velle, nihil nolle, sed Abbatis tantummodò consilia, vel præcepta servare.* Daniel Monachus *in vita S. Joannis Climachi*, ibi: *Adeò verò perfectè mundo, propriisque voluntatibus mortuus erat, ut inexpertam rationis, & voluntatis animam quandam habere videretur, atque proprietate naturali omninò liberatam.* Unde nec eligere sepulturam possunt, *cap. fin. de sepultur. lib. 6.* Tamburinus *de jure Abbat. disputat. 34. qu. 1.* Diana *part. 5. tract. 3. resol.* 110. Religiosus enim post emissam professionem, voluntatem, nolnntatemve non habet propter votum obedientiæ, per quod omne arbitrium proprium submisit superiori, *cap. non dicatis 12. quæst. 1. cap. luminoso, cap. Abbates, 18. qu. 2. cap. ultimo, de testamentis, lib. 6.* D. Thomas *2. 2. qu. 186. per totam.* Ergo in nullo actu ejus voluntas exploranda est, cùm sit nulla. Baldus, & alii apud Jasonem *in leg. servus 62. in fine, ff. de verb. obligat.* ipse Pater Sanchez *tom. 2. in præcept. decalog. lib. 7. cap. 6.* & *de matrim. lib. 6. disputat. 4. ex num. 11.* Cevallos *communium contra communes, lib. 2. cap. 446.* Barbosa *in collect. ad authent. ingressi, C. de sacros. Eccles.* Stephanus Durantius *lib. 1. qq. juris, quæst. 7. & 8.* Quare frustrà hac in parte comparatur Religiosus servo à Glossa *in cap. fin. 16. qu. 6.* & aliis apud Nicolaum Everardum *in locis legalibus, loc. 58. de servo ad monachum.* Quia in servo manet voluntas, quæ per servitutem subjecta non est, *l. cùm proponas, C. de hæredib. instit. junctal. si id quod servus, ff. de condict. indeb.* At in religioso voluntas non datur, quam à se spontè propter votum abdicavit. Ex defectu ergo voluntatis, & bonorum religiosi vitam regularem professi testamentum facere non possunt: & cum professus tacitè per immixtionem actibus professorum, quoad omnia pro professo habeatur, ut dicemus *in cap. vidua, de regul.* ideò in præsenti specie Abbatissa, quæ tacitè professa reperiebatur, testamentum facere non potuit. Præsens assertio ampliatur, etsi Abbas monacho permittat, ut testamentum faciat, etsi testamentum illud condat ad pias causas. Sanchez *lib. 6. summæ, cap. 8. num. 3.* Item in monacho, qui facit codicillos, aut donat causa mortis. Barbosa *dicto cap. 42. numero* 110. & in eo, qui testamentum antea factum velit revocare, aut mutare; secus verò si tantùm aliquid declarare velit, non verò de novo disponere. Diana *part. 3. tract. 2. resol. 75.* Ampliatur etiam præsens assertio, ut procedat in religioso in Episcopum electo, cui de nullis bonis testari licet. D. Thomas *2. 2. quæst. 185.* Barbosa *de potest. Episcop. 3. part. allegat. 114. num. 22.* Aravio *tract. 3. quæst. 28. moral. dub. 3.* Procedit etiam in religiosis Equitibus Hierosolymitanis, qui cùm verè religiosi sint, non possunt testamentum condere, secus verò milites D. Jacobi, Alcantaræ, & Calatravæ; quia cum illis circa vota Religionis magna in parte dispensatum est, ut latè docent Barbosa *dicto cap. 42. num.* 220. Hurtado *ubi suprà*.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam concessa majori, minor propositio neganda est: nec ea probatur *ex dicto cap. fin. qui clerici vel vovent.* Nam in ejus specie mulier, quæ castitatem promisit, non sibi reservavit proprietatem bonorum, sed tantùm usum cum Superioris licentia; quod non repugnat voto paupertatis. Unde de superioris licentia poterat intra domum usum bonorum retinere, ut docuerunt Barbosa *dicto cap. 42. numero* 151. Stephanus Durantius *quæst. 8.* & in ejus commentario latiùs dicemus. Nec constitutiones Leonis *in dict. novel. 5.* nec Valentis & Valentiniani *in dict. leg. generali*, attendi debent, cùm sint juris civilis sanctiones; cujus conditores non percalluerunt vim & effectum voti paupertatis, quod emittunt monachi, & moniales, juxta quod redduntur inhabiles ad retinendum, vel acquirendum aliquid, quamvis modicum; & per consequens nec testamentum facere possunt, cùm non habeant bona, de quibus disponant. Nec quod de SS. Basilio, & Antonio dicebamus; nam Eremitæ, qui certam regulam non profitentur, Camaldulensem videlicet, Divi Augustini, vel similem, testamentum facere possunt. Abbas *in præsenti rubric. num. 6.* Sylvester *in summa, verbo Testamentum:* docent plures congesti à Ricciulo *lib. 3. cap. 4.* Si verò

18 *Dissolvitur ratio dubitandi.*

regulam aliquam profiteantur, de quibus *in c. verò 16. q. 1. capite unic. de excess. Prælat. lib. 6. l. 12. tit. 12. partit. 6.* cùm paupertatis votum emittant, testamentum facere nequeunt. Frances *de compet. q. 83.* qui doctè probat, Eremitas profitentes aliquam certam regulam, & fixam normam vivendi sub obedientia alicujus superioris, gaudere fori privilegio. Unde fratres Tertii Ordinis D. Francisci, quia paupertatis votum non emittunt, testamentum facere possunt. Difficilius est quod de D. Gregorio Nazianzeno dicebamus, qui verè monachus erat, coætaneus D. Basilii. Et licèt nonnulli apocryphum esse testamentum illud, quod ejus nomine circumfertur, existimaverint, ut refert Caldeira *d. lib. 4. var. c. 4. in fine*; etsi tamen tanquam verum illud admittamus, non inde evincitur, monachos testamentum facere posse; nam ipse Sanctus fatetur, eam dispositionem suæ ultimæ voluntatis, non recentem scripturæ tempore, sed veterem fuisse. *Jam enim*, inquit, *mentem meam manifestam feci* (tempore scilicet emissæ professionis,) *& meam omnem substantiam Catholicæ Nazianzi Ecclesiæ consecravi ad pauperum, qui sub ea sunt, Ecclesiæ ministerium. Ob eamque causam tres præfeci juxta hanc meam voluntatem pauperum curatores, nunc autem idem institutum servo.* Nec interest, quod nummos quosdam distribuit, & Gregorium Diaconum hæredem instituit; nam id facere potuit tanquam Episcopus, gratitudinis ministerii sibi præstiti, vel eleemosynæ gratia, ut explicat Vivar. *de veteri monach. lib. 2. cap. 5. num. 16.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum, quia verum & validum est testamentum factum antè professionem regularem. Nec refert quod perveniat ad casum, à quo incipere non poterat; quia non est novum, ut quæ utiliter constituta sunt, persistant, licèt casus à quo incipere non poterant, contigerit, *l. in ambiguis, §. non est novum, ff. de reg. jur.* Unde qui testamentum fecit, si postea incidat in furorem, nihilominus testamentum sustinetur, *leg. filius 15. ff. qui testamenta, l. furiosum, C. eodem titulo.*

19 Exponitur can. 2. Concil. Lugdun. Superiori assertioni primò obstat textus *in can. 2. Concilii Lugdun. 1.* celebrati anno Domini 570. sub Joanne II. ubi postquam actum fuit de testamentis conditis ab Episcopis, & clericis, hæc subjiciuntur verba: *Statuentes, ut etiamsi quorumcunque religiosorum voluntas, aut necessitate, aut simplicitate aliquid à legum sæcularium ordine visum fuerit discrepare; voluntas tamen defunctorum debet inconcussa manere, & in omnibus dispositio custodiri.* Ex quibus verbis apertè constat, testamenta condita à religiosis absque debita solemnitate, valere: ergo quia testamenta monachi facere possunt. Pro cujus textus expositione docet Basilius Legion. *lib. 7. de matrim. c. 13.* quod licèt primis Ecclesiæ sæculis religiosi emisissent tria vota, castitatis, paupertatis, & obedientiæ; tamen antequam in Ecclesia solemnitatem his votis præstitissent, etsi illicitè, efficaciter tamen eos de rebus propriis disponere potuisse, usquedum à nostro Gregorio prohibitum fuit illis testamentum condere: quod licèt variis auctoritatibus intendat probare Basilius, id expressius suadetur ex Salviano *adversus avaritiam c. 3.* ubi dum invehitur in PP. qui filiis religiosis nihil relinquebant præter usumfructum, hæc profert verba: *More ergo illorum uteris, qui servos non benè de se meritos, quos civitate Romana indignos judicant, fuco Latinæ libertatis addicunt, quos scilicet jubent quidem sub libertorum titulo agere viventes, sed nolunt quidpiam habere morientes; negato enim iis ultimæ voluntatis arbitrio, etiam quæ superstites habent, morientes donare non possunt. Ita ergo & tu religiosos filios tuos, quasi Latinos jubes esse libertos, ut vivant scilicet quasi ingenui, & moriantur ut servi.* Ait ergo Salvianus, quod parentes, qui liberis religionem professis non relinquunt nisi usumfructum, habent ipsos eo loco, quo Domini servos suos libertos Latinos faciunt, cùm eo ipso, quod usumfructum tantùm illis relinquunt, adimant eis facultatem condendi testamentum. Juxta quem antiquum Ecclesiæ morem accipit idem Basilius canonem 19. Concilii Matiscon. 1. celebrati anno 558. & D. Augustinum *sermon. 1. & 2.* ubi supponit Sanctus, valuisse testamentum conditum à Januario monacho. Et ea admissa faciliùs defendi poterit testamentum Divi Gregorii Nazianzeni suprà relatum; sed ab ea discedit Vivar. *de veteri monach. lib. 2. cap. 5. num. 9.* & docet textum *in dicto can. 2.* exaudiendum esse de monachis jam professis, qui testamenta fecerunt, antequam expressè, aut tacitè religionem ipsam profiterentur; quo casu cùm professionem adhuc non emisissent, licèt conversionis gratia ad monasterium accessissent, testamentum ab eis factum sustinetur. Sed neutra ex his interpretationibus admitti potest. Non prima doctissimi Basilii; nam testamenti factio activa denegata est monachis, tum ob defectum bonorum, tum ob defectum voluntatis; qui defectus tam prioribus Ecclesiæ sæculis, quàm sequentibus statui monastico inerant: unde ob solemnitatem ab Ecclesia votis adjectam, nulla incapacitas monachis quoad testamenti factionem fuit addita, quæ jam ex ipsa professione non proveniret. Nec secunda eruditi Patris Vivar. ut divinatoria admitti valet. Quare illis omissis, verius credo, tam primis, quàm sequentibus Ecclesiæ sæculis monachos testamenti factione caruisse: nec aliud deducitur *ex dicto can. 2. Concilii Lugdunensis*, in quo agitur de testamentis Episcoporum, Presbyterorum, & Clericorum, ut ex prioribus verbis constat. Unde verbum illud, *Religiosorum*, referendum est ad ipsos Episcopos, & Presbyteros, qui plerumque religiosi, & religiosissimi appellari solent. Nulla autem mentio fit in eo canone monachorum, aut sanctimonialium; unde non est ratio, quare quod in eo canone statuitur circa testamenta ab Episcopis, & Presbyteris condita, protrahatur ad monachos, qui testamenti factionem activam non habent.

Secundò opponi solet textus *in c. si qua mulier 19. q. 3.* ubi expressè asseritur, quod si qua mulier ingrediatur monasterium filios habens, etiam post ingressum licere ei bona propria inter ipsos dividere: igitur quia monialis licitè, & validè potest testamentum condere. Cui difficultati ut satisfaciat Navarrus *ad titulum de Regularibus, consil. 2.* asserit, prædictum textum, utpotè deductum ex constitutione Cæsarea, videlicet ex authentica *Si qua mulier, C. de sacros. Eccles.* nullam auctoritatem habere; cùm similes Imperatorum constitutiones, quæ loquuntur de testamentis monachorum, non attendantur, ut de novella 5. Leonis, & constitutione Valentis, & Valentiniani, *in dicta l. generali, C. eodem titulo*, suprà retuli: quam solutionem rejiciunt Thomas Sanchez *lib. 7. summæ, cap. 9. num. 7.* Menchaca *lib. 1. usufrequent. cap. 5.* Barbosa *in authentica Si qua, numero 5.* dum docent, constitutionem illam tacito Pontificis consensu esse approbatam: quæ doctrina difficilior est; nam ut suprà probavi in Apparatu ad hæc Commentaria, constitutiones juris civilis per Gratianum compilatæ in suo decreto, eandem auctoritatem habent, ac si in ipsis Pandectis juris civilis jacerent; quare admittenda est Navarri interpretatio. Et licèt constitutio illa esset approbata ab Ecclesia, adhuc dicendum est, in eo textu non permitti monachis, aut monialibus testamentum facere, sed tantùm bona filiis debita æqualiter inter ipsos dividere; quæ divisio non est testamentum, nec dispositio testamentaria, *l. filius 16. l. ultim. C. famil. ercisc. authentica si modò, C. eodem titulo*; docet Mancinus *lib. 2. genial. cap. 112.* unde non solùm testamento, verùm scriptura privata fieri potest, *dicta authent. Si modò.* Et licèt codicillis non possit dari, aut adimi hæreditas, *l. 2. §. hæredit, ff. de jure codicill. l. 2. §. 1. C. de codicillis, §. fin. Instit. eodem*; tamen codicillis potest pater dividere substantiam suam inter filios, *l. si filia 20. §. si pater, l. ex parte 32. ff. famil. ercisc. leg. 20. §. qui filiar, ff. de adimend. legat.* licèt in specie textus *in d. cap. si qua mulier*, non possit monialis aliquem ex filiis meliorare, ut docet Gregorius Lopez *in l. 17. tit. 1. partit. 6.* nec poterat filio pupillariter substituere, ut docet Barbosa *ibi, num. 13.*

Deinde obstat præsenti assertioni textus *in capite fin. 12. qu. 5.* in illis verbis: *Quicunque ex gradu ecclesiastico sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas ejus ad Ecclesiam, ubi deservivit, devolvatur: similiter de sanctimonialibus.* Ex quibus deducitur, sanctimoniales posse facere testamentum, siquidem ibi statuitur, quod si testamentum non fecerint, illis succedat monasterium. Glossa in eo textu, verbo *Sanctimonialibus*, quam sequuntur Turrecremata *ibi*, Garanna *in cap. 4. num. 8. de statu monach.* existimat, in eo textu agi de quibusdam monialibus, quæ olim in Gallia, & Theutonia florebant; illæ enim ad instar canonicorum sæcularium vitam agebant. Et licèt in eadem domo habitarent, eandemque vestem deferrent, sub unaque Abbatissa propriam regulam profiterentur; tamen propriis non renunciabant, & ut sæculares canonissæ degebant, de quibus *in cap. Indemnitatibus, §. supradicta, de election. lib. 6. Clement. Attendentes, de statu monach.* Unde cùm sanctimoniales illæ proprium retinerent, nec professionem regularem emitterent, ideò poterant facere testamentum. Sed hæc solutio aperto divinationis vitio laborat; siquidem in eo textu nulla fit mentio illarum canonissarum, de quibus nonnulla notavi *in capite dilecta, de majorit. & obed.* Deinde quia Glossa supponit, textum illum deductum esse ex Concilio Triburiensi, quod celebratum fuit in Gallia temporibus Arnolphi, anno 895. & in ipso Concilio nullomodo reperitur textus ille. Hac solutione omissa Sotomayor *in cap. Quia ingredientibus, 19. qu. 3.* existimat, textum illum procedere antè tempora Gregorii IX. cui tribuit præsentem textum, & textum *in d. cap. Quia ingredientibus.*

20 Exponitur textus in cap. si qua mulier 19. qu. 3.

21 Exponitur can. fin. 12. qu. 5.

Digitized by Google

dientibus. Sed hæc solutio facilè convincitur ex traditis suprà in epigraphe hujus textus. Quare bis sententiis omissis, verius dicendum est, textum illum esse intelligendum de Diaconissis, de quibus suprà egi: illæ enim cùm nullam professionem emitterent, nec religionem profiterentur, poterant testamentum facere. Quæ interpretatio adstruitur, & facilè suadetur ex eo, quia in toto illo canone non agitur de religiosis, aut regularibus, sed de sacerdotibus sæcularibus: & statim adjicitur, idem observari in sanctimonialibus. Igitur intelligendus est textus de Diaconissis sæcularibus. Deinde decretoriè probatur hæc solutio ex novella 131. Juliani, *c.*18. ubi leguntur hæc verba: *Si Episcopus, clericus, vel cujuscunque gradus ecclesiastici ministerii, sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas ejus non ad fiscum, sed potiùs ad Ecclesiam devolvatur; & si Diaconissa fuerit, simili modo*. Igitur in *d. cap. fin.* sanctimoniales pro Diaconissis accipi debent, ut jam notavit Gibalinus *de clausura, disquisit.* 1. *c.* 3. §. 2. *consect.* 4.

22 Intelligitur c. relictum, 19. q. 3.

Tandem superiori assertioni obstat textus *in c. perlatum* 19. *q.* 3. ubi Gregorius noster refert Petronellam mulierem, dum monasterium ingrederetur, bona quæ habere potuit, licèt sibi jure competere potuissent, tamen monasterio donasse. Unde deducitur, vitam monasticam professam potuisse bona propria retinere, & illa donationis titulo in monasterium transferre. Igitur similiter & testamento de illis disponere poterat. Pater Vasquez 1. 2. *disp.* 165. *c.* 6. & Basilius *q.* 3. *scholast. c.* 9. textum illum referunt ad tempora illa, quando monachi, etsi non licitè, validè tamen bona retinebant, & utiliter de illis disponebant. Sed ea sententia omissa, Vivar. *de veteri monach. lib.* 2. *c.* 5. alio modo Gregorium exponit, videlicet ut verba illa, *Licèt sibi jure potuissent competere*, non ad Petronellam, sed ad monasterium suum referantur, præcipuè juxta verba illa, quæ sequuntur: *Etiam specialiter donationis titulo*: ita ut affirmet Gregorius, Petronellam res suas, quæ eo ipso, quod absque testamento monasterium ingrederetur, idest professionem emitteret, ipsi monasterio jure ordinario competebant, ex præsenti textu, & dicta authentica *Ingressi*; tamen easdem etiam specialis donationis titulo spontè contulisse. Sed hæc interpretatio opponitur verbis, & menti ipsius Gregorii; nam Gregorius, cùm adhuc nullam fecisset monasterii mentionem, ait Petronellam per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conversam, resque suas omnes, quas habere potuit, licèt sibi jure potuissent competere, tamen donationis titulo monasterio specialiter contulisse. Unde nullo modo relativum *sibi*, referri poterat ad monasterium, quod adhuc nec nominaverat. Quare ea omissa sententia, verius credo, verba illa, *sibi jure potuissent competere*, referenda esse ad Agnellum Episcopum, cujus filia erat dicta Petronella, ut suadetur ex integra epistola, quæ extat in regestro Gregorii, *lib.* 3. *epist.* 6. in hæc verba: *Perlatum est ad nos, Petronellam nomine, de provincia Lucania genitam, per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conversam, resque suas omnes quas habere potuit, licèt sibi jure potuissent competere, tamen easdem monasterio, quod ingressa est, etiam specialiter donationis titulo contulisse; morientemque prædictum Episcopum, dimidiam partem substantiæ suæ Agnella cuidam filio suo, qui notarius nostræ esse fertur Ecclesiæ, atque dimidiam eidem monasterio reliquisse. Sed cùm propter irruentem Italiæ cladem ad Siciliam refugissent, dicitur eam sæpius nominatus Agnellus, corruptis ejus moribus, stuprasse, atque sentient gravidam, de monasterio seduxisse, resque ejus omnes, tam proprias, quàm eas, quas de parte patris ipsius habere poterat, abstulisse*. Unde D. Gregorius referre intendebat, ipsam Petronellam bona omnia, quæ ex substantia patris habere poterat, licèt illa bona patri potuissent, & debuissent, dum viveret, competere, ex donationis titulo monasterio tradidisse, simul cum rebus propriis: unde nullo modo verba illa, *sibi jure potuissent competere*, non sunt referenda ad Petronellam, sed ad Agnellum Episcopum ejus patrem, cujus mentionem proximè Gregorius fecerat.

C A P U T III.

a Idem *Januario Episcopo Caralitano*.

NOs quidem arbitramur, quod ad imminentiam expletionis piarum rerum, ipse te tuus satis ordo compellat. Sed ne zelum tuum cujuslibet interventus remissionis emolliat, de his etiam te specialiter judicavimus exhortandum. Pervenit siquidem ad nos, Stephanum vestrum de hac luce migrantem, supremæ *b* voluntatis elogio monasterium præcepisse fundari. Cujus desiderium à Theodosia honesta *c* fœmina hærede ejus, fertur quod hactenus dilatione protrahitur. Quam ob rem hortamur fraternitatem tuam, ut maximum de prædicta causa studium geras, atque nominatam fœminam commoneas, quatenus intra annale spatium monasterium, quod jussum est, debeat ordinare, & cuncta secundùm defuncti voluntatem sine altercatione constituere. Quod si intra prædicti temporis metam aliqua perficere negligentia, vel calliditate distulerit, ut sive in loco eo, quo constitutum fuerat, seu *d* certè ibi non poterit, & alibi placet ordinari, & dilatione interveniente negligitur; tunc volumus, ut fraternitatis tuæ ædificetur studio, ordinatisque omnibus, res atque redditus, qui relicti sunt, per te loco ipsi venerabili, sine imminutione aliqua socientur. Sic enim & antè tremendum Judicem tuum sententiam remissionis effugies, & secundùm piissimas leges, dilatas defunctorum pias voluntates Episcopali supplebis studio.

N O T Æ.

1 a IDem.) Ita restituo inscriptionem, & litteram ex regestro D. Gregorii Magni, *lib.* 3. *epist.* 10. ubi reperitur hic textus, & in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 12. De hoc Episcopo nonnulla notavi *in cap. nisi, de renunc.*

2 b *Voluntatis elogio.*) Elogium in jure variis modis accipitur. Pro causa exhæredationis *in l. si posthumus* 14. *in fine, ff. de liberis & posthum. l.* 1. §. *idem ait, ff. de Carbon. edict. leg.* 9. *C. de suis & legit.* apud D. Augustinum *lib. de communi vita cleric.* ibi: *Ambos exhæredavit, illum cum laude, istum cum elogio, & vituperatione*. Apud Ciceronem *pro Cluentio*, ibi: *Unum est etiam, quod maximè me conturbat, quod elogium recitasti de testamento Ignatii patris, hominis honestissimi, idcircò se exhæredasse filium, quod is ob Oppianici damnationem pecuniam accepisset*. Sed frequentiùs pro testamento, & ultima decedentis voluntate accipitur, *l. ult.* §. *sic quidem, C. de curat. furios. l. si quis* 33. *l. si quando* 35. *C. de inoffic. testam. l.* 2. & 3. *C. communia de manumiss. l. hac* 8. *cum sequent. C. qui testamenta*, & aliis.

3 c *Fœmina hærede.*) Non erat ipsa Theodosia nominata ad exequendum testamentum, sed tanquam hæres tenebatur adimplere.

4 d *Seu certè ibi non poterit.*) Qua de re idem scripserat idem Gregorius *lib.* 3. *epist.* 8. in hæc verba: (Theodosia religiosa fœmina in construendo monasterio voluntatem Stephani quondam viri sui complere desiderans, petiit à nobis, ut ad fraternitatem tuam nostras transmitteremus epistolas, quibus per commendationem nostram tuum faciliùs mereretur auxilium. Asserit siquidem hoc à suo conjuge constitutum, ut in prædio, quod appellatur Picenas, quod ad Xenodochii Thomæ quondam Episcopi jura pervenit, monasterium construi debuisset. Quia igitur in alienis hoc fundare rebus, licèt possessor permitteret, Dominus tamen videtur cum ratione refugere, petitionem ejus prævidimus annuendam, idest, ut in domo juris sui, quam Caralis asserit se habere, ancillarum Dei monasterium debeat Domino adjuvante construere. Sed quia prædictam domum suam dicit ab hospitibus, atque supervenientibus onerari, hortamur fraternitatem tuam, ut studeas ei in cunctis concurrere, devotionique ejus tuæ præbeas tuitionis auxilium, ut mercedis defuncti, atque ejus studii, tuus te concursus faciat & solicitudo participem. Reliquias verò, quas ibidem postulat collocandas, volumus ut à fraternitate tua sub debita veneratione condantur.)

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Si hæres, vel ille, qui designatus est ad exequendam testatoris voluntatem, per annum negligens fuerit, executio devolvitur ad Episcopum*. Probant eam textus *in cap. ult.* 13. *qu.* 2. *cap. admonere*, 16. *qu.* 1. *cap. de laicis*, 17. *qu.* 2. *cap. si hæredes*, 5 Conclusio traditur, & probatur.

hæredes, *cap.sua nos*, *cap.Joannes*, 19. *hoc tit.* Clement.unica *hoc tit.* Clement.*quia contingit*, *de relig.domib. cap.*1. *hoc tit. in* 1.*collect.* Gregorius noster *lib.* 9.*epist.* 14. & 20. Concil. Ravennatense tempore Clementis V. *rubric.* 31. ibi: *Et executores post legitimum tempus, hoc est annum, nisi fuerint executi, ulterius se non possunt intromittere, sed Episcopi ordinarii ea exequantur.* Trident. *sess.*7. *de reform.cap.*15. & *sess.*22.*cap.*6. & *sess.*25.*cap.*4.*l.*6.*tit.*8.*part.*6.*l.*25.*tit.* 9.*l.* 7.*tit.* 10.*ead.partit.l.nulli*, *C.de Episcop.& cleric. authent. hoc amplius*, *C.de fideicomm.l.*5.*tit.*10.*part.* 6. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garanna, idem Barbosa *de potest. Episcop.*3.*part. allegat.* 82. Petrus Gregorius *in cap. conquerente*, *cap.*6. *de offic.ordin.* Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 19. Fornerius *lib.*6. *rerum quotid. cap.*2. Carpio *de exequut.lib.*1.*cap.*21.& 22. Roussèlius *lib.* 6. *hist. jurisdict. Pontific.cap.*3.*num.*9. Ant. August *in epit.jur.lib.* 15. *tit.* 48. Gisanius, & Monarcius *in dicta l.nulli*, Tondutus *lib.* 1. *resol. canonic.cap.*15. Valenzuela, *consil.*87. Antonius Gomez, & alii *in l.*36.*Tauri*, Leon *tom.*1.*decis.*20. Hieronymus Garzia *tom.*1. *polit. regul.tract.*8.*difficult.*3. *dub.*5. Pater Molina *de justitia*, *tractat.*2, *disputat.*134.*num.*5. Castillo *lib.* 8. *de aliment.cap.*7.& 54. ubi I. Paulus Molius, Ciatlinius *tom.* 1. *controvers.cap.*5.*num.*11. Solorzanus *to.*2. *de jure Ind. cap.* 24. *n.* 122. & *lib.*4.*cap.*7. D. Valenzuela *consil.* 124. *n.*24.

6 Impugnatur radicata assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti consideratione: nam exequutores ultimarum voluntatum æquiparantur tutoribus. Glossa *verbo Ad liberos*, *in leg. tutela* 16.*de tutel.* Baeza *de decima*, *cap.*19. *num.* 22. Carpio *de execut.lib.*1.*cap.* 18.*num.*1. quia sicut tutores sunt dativi, & legitimi; ita etiam executores alii sunt dativi, videlicet in testamento designati, *d.l.nulli*: alii legitimi, ut Episcopi, vel eorum vicarii, *novella de sanctissimis titulis*, §. *si autem*: pluribus relatis docet Valenzuela *consil.*87.*num.* 9. Sed existente tutore dativo, non est locus legitimo, nec ille admittitur ad tutelæ administrationem, *l.intestato*, *ff. de legit. tut. l. si tutor*, §. *si duobus*, *ff. de tutela*, *& rationibus*, *l.* 2. *C. de testam. tut.* ergo similiter existente executore dativo Episcopus tanquam legitimus admitti non debet. Et hoc dubium non admittere docuit Paulus Castrensis *consil.* 413. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia Theodosia in præsenti specie, nec in mora erat, nec constitui poterat; siquidem à nemine conveniri valebat pro constructione monasterii; quia in judicio nemo audiendus est agendo, aut excipiendo, nisi ille cujus interest, *l.*3.*ff.*1.*l. stipulatio* 38.§. *ultim.ff.de verb.oblig.l.ille à quo* 13.*ff. si de testamento*, *ff.ad Trebell.* Sed in præsenti casu Theodosia erat hæres ex asse, nec habebat cohæredem, cujus interesset monasterium construi: ergo ea defectu personæ, & actionis Theodosia in mora constitui non poterat. Cùm enim plures sunt hæredes, invicem se convenire valent, *l. Quintus* 7.*vers.Pomponius*, *ff.de annuis legat.l.his*, *ff.idem*, *ff. famil. ercisc.* Deinde ex alio capite Theodosia in mora non erat; nam dispositio construendi monasterium incertitudinem magnam continebat; siquidem testator non expressit ejus modum, aut formam, & per consequens talis dispositio ut incertitudinem continens, nulla erat, *l.Titia*, *ff. de legat.* 2.*l.*3.§.*si quis insulam*, *ff.de eo quod certo loco*: ergo si Theodosia non tenebatur præceptum illud adimplere, negligens dici non poterat, nec ob ejus negligentiam Episcopus monasterium construere poterat.

7 Ultima voluntas adimplenda est. Qua difficultate ita fulcita non obstante; vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, nihil aliud esse, quod magis hominibus debeatur, quàm ut suprema eorum voluntas, post quam jam aliud velle non possunt, exitum & effectum habeat, *l. vel negare* 5. *ff. quor. testam.aperiantur*, *l.*1.*C. de sacros. Eccles.* Unde scribit Plinius *lib.*2.*epist.*16. se propriam quandam legem sibi dixisse, ut defunctorum voluntates ut perfectissimas tueretur. Eusebius *lib.*4.*de vita Constant.* scribit, generaliter sanxisse, quibuscunque modis expressa testantium judicia valere. Et Quintilianus *declamat.*308. ait, nullum sanè majus esse solatium mortis, quàm voluntas ultra mortem. Tacitus *lib.*2. *annal.* ibi: *Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu; sed quæ voluerit, meminisse; quæ mandaverit, exequi.* Facit Cassiodorus *lib.* 5. *var. epist.* 21. *Vivat tibi perpetuis sæculis decedenti sua voluntas, transeant in posteros judicia parentum.* Illustrat Spino *in specul.testam.*1.*part.rubricæ*. Unde testatores fidelioribus, & charioribus amicis suarum voluntatum executionem commendabant, quorum mentio fit *in l.quidem*, *ff. penult.l.si à pluribus*, *ff.de legat.* 1. *l. si quis Titio* 17.*ff. de legat.*2.*l.alumna* 9.*l.alio hærede*, *ff.de aliment.legat.* *l. Divus*, *ff. si cui plus*, *novella* 131.*Justin.novella* 68.*Leonis*, *novella Majorani de testam.* Illi plerumque dicuntur dispensatores, ut ex eadem novella Majorani notat Cujacius *tract.* 7. *ad Afric.in l.*107.*ff.de legat.*1. & nullo designato executore ultimæ voluntatis, executio hæredi incumbit, *l.*7.*tit.*10.*partit.*6. Carpio *de executorib.lib.* 1.*cap.* 22. *num.* 9. Illis autem executoribus aliquando testatores certum præscribunt tempus, intra quod suam exequantur voluntatem: quo casu tempus illud est observandum, *authent. hoc amplius*, *C. de fideicommiss.d.l.nulli*, *l.*6.*tit.*10. *partit.* 6. Carpio *dicto lib.*3.*cap.*1.*num.*2. Nullo verò termino assignato annus à jure datur ad exequendam testantis voluntatem, *d. authent. hoc amplius*. Et licèt eodem jure communi attento dubium sit, an à die mortis, an verò à tempore aditionis hæreditatis currere incipiat annus; apud nos tamen cùm aditio hæreditatis non desideretur ad validitatem eorum, quæ in testamento relinquuntur, *l.*1.*tit.*4.*lib.* 5. *Recopil.* incipiet annus à die mortis testatoris, ut decisum extat *in d. l.*6. *partit.* ibi: *Fasta un anno despues de la muerte del testador*. Docet Carpio *d.lib.*3.*cap.*1. *num.* 10. Etiam sciendum est, morte, negligentia, vel impedimento executorem jus exequendi ultimas defunctorum voluntates devolvi ad Episcopum loci, ubi testator decessit, aut majorem bonorum partem obtinebat, ex juribus supra citatis. An verò ad Judicem sæcularem æqualiter spectet pias defunctorum voluntates ad effectum perducere, quæri solet? Et ad ipsum etiam spectare, resolvunt pluribus relatis Carpio *d. allegat.* 82. *num.* 17. & ita præventioni locum esse, sicut in aliis casibus mixti fori, fusè probant Leon *decis.* 20. *Valentiæ*, Pereyra *de manu regia*, *tom.*1. *lib.*1. *cap.* 16. *per totum*; quia sicut laicus potest à testatore designari suæ dispositionis executor, ita & judex laicus, propter ejus negligentiam, & impedimentum, poterit exequi pias defunctorum voluntates.

Ex quibus jam apparet vera præsentis decisionis ratio; nam cùm Episcopus in concernentibus pietatem, & charitatis officia, sit legitimus executor, & in laicos exerceat omnimodam jurisdictionem, *cap.* 1. *&* 2. 87. *dist. cap. super quibusdam*, *de V. S.* meritò in præsenti deciditur; ob negligentiam Theodosiæ in construendo monasterio, quod ædificari jusserat testator, executionem similis piæ voluntatis ad Episcopum devolvi: quod nec à jure Romanorum alienum est; nam apud eos testamentorum executio, quoad legata pia, & monumenta construenda, Pontifici incumbebat, *leg. hæreditas* 50. *ff. de petit. hæredit.* ibi: *Hæredes ad monumentum faciendum tandem Principali, vel Pontificali auctoritate compelluntur, ad obsequium supremæ voluntatis.* Non tamen ex officio, sed ad partis petitionem, *l. Quintus Mutius* 17.*ff. de annuis legat.* Illustrant Guther. *lib.* 3. *de jure manium*, & *lib.* 2. *de jure Pontific. cap.* 8. Fornerius *lib.* 6. *rerum quotid. cap.*2. immò & ipsas testamenti tabulas solebant Vestalibus tradere, aut in æde sacra custodiendas deponere, *l. cùm pater*, §. *donationis*, *ff. de legat.*1. *l.*3.§.*proinde*, *l.fin. ff.de tabul.exhib.l.*4.*ff.*4. *ff. famil. ercisc.* Unde Augustini testamentum Vestalibus commendatum fuisse refert Svetonius *in Julio*, *c.*83. & *in Augusto*, *c.ultim.* Idem de Antonii testamento refert Plutarchus *in ejus vita*. Meritò ergo Gregorius in præsenti, atque Imperatores *in d. l. nulli*, & *authent. hoc amplius*, statuerunt, pias defunctorum voluntates diligenter esse exequendas; & negligentibus earum executionem hæredibus vel commissariis à testatore designatis, Episcopum debere eas ad effectum perducere, docent Carpius & Barbosa *ubi suprà*. Roussèlius *d. lib.*6.*c.* 3. Quis autem Episcopus proprius sit quoad hanc executionem, originis, vel domicilii testatoris, aut loci ubi res sitæ sunt, explicant Martha *de jurisdict. p.* 2. *c.* 10. *num.* 10. Barbosa *de potest. Episcop.* 3. *p. allegat.*82.*n.*15. Baldus & Salicetus *in d. l. nulli*, *C.de Episcop.& cler.* 8 Traditur decidendi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verùm sit, quod si hæres, vel commissarius à testatore designatus exequatur voluntatem testatoris, Episcopus non possit se immiscere; tamen si negligens sit, aut jure, vel de facto impediatur prædictam exequi voluntatem, tunc Episcopus potest eandem voluntatem ad effectum perducere; quia ob negligentiam, vel impedimentum hæredis, commissariive, talis facultas ab eis aufertur, & in Episcopum transfertur, ut si tutor dativus suspectus sit, qui removetur, & alius administrat. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt cùm testator aliquid fieri jussit, nulla exinde actio detur, quia præceptum hoc potiùs ad utilitatem scribentis, quàm ad alterius commodum pertinet, ut alibi ratiocinatur Consultus *in l. Quintus* 7.*ff. de annuis legat.* officio tamen judicis cogi potest hæres, ut defuncti supremam voluntatem adimpleat, *l. hæreditas*, *ff. de petit. hæred.* ubi Faber, Goveanus *in l.* 1. §. *ultim. ff. ad leg. Falcid.* & quia publicè interest supremas defunctorum voluntates exitum habere, *leg. vel negare*, *ff. quemadmod. testamenta*; ideò hodie cuilibet de populo competit actio pro exequendis ultimis defunctorum voluntatibus, *authent. de ecclesiasticis titulis*, §. *si autem*, *d. l. nulli*, *C.de Episcop. & cleric. in fine*, ibi: *Univer-* 9 Dissolvitur ratio dubitandi.

si, qui

si, qui id quocunque modo cognoverint, vel in viri clarissimi Rectoris provinciæ, vel in urbis Episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem. Docent pluribus relatis Carpio *d. lib. 1. c. 24.* Pinellus *lib. 1. select. c. 11. n. 16.* Nec aliud difficultatis augmentum restagatur; nam supponendum est, in præsenti specie testatorem præscripsisse modum observandum circa locum, & formam monasterii: & licèt testator id non expressisset, nihilominus non ideò dispositio vitiabatur; siquidem adimpleri, & exequi poterat servata forma, quæ in aliis monasteriis ejusdem Ordinis in usu esse solebat, ut in simili specie ait Consultus *in l. cùm pater 77. §. vico, ff. de legat. 2.* cujus explicationem prosequuntur Cujacius *lib. 8. respons. Papin.* ibi, Fornerius *lib. 2. rerum quotid. c. 11.* Chesius *interpret. jur. c. 4. n. 9.*

10 Exponitur c. Episcopus 88. dist.

Sed præsenti assertioni, & hucusque traditis obstat textus *in cap. Episcopus*, 88. *dist.* in illis verbis: *Episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat*. Ex quibus apertè deducitur, quàm alienum sit ab Episcopali statu, & dignitate executionem, seu tuitionem testamentorum admittere. Igitur nec negligente hærede, vel commissario à testatore designato, Episcopus debet suscipere tuitionem testamentorum. Augetur hæc difficultas ex eo; nam licèt magnum opus pietatis sit pupillos tueri, & defendere, nihilominus Episcopis prohibitum est tutorum munus exercere, *authent. presbyteros, in fine, C. de Episcop. & cleric. Novella 123. cap. 5. authent. de sanctissimis Episcopis, §. ab eo autem*: quod adeò injustum, & illicitum visum fuit primis Ecclesiæ Partibus, ut testatorem Episcopum, aut clericum testamento suo filiis suis tutorem designantem, communione ecclesiastica privarent, nec pro eo Missæ sacrificium offerri sinerent. Concilium Afric. temporibus D. Cypriani celebratum, quod refert Baronius *anno* 257. D. Cyprianus *lib. 1. epist. 9.* ibi: *Non licere clericis in testamento nominare tutores, aut curatores*. Cujus prohibitionis rationem expressit Leo Imperator *Novella* 68. his verbis: *Veteribus legislatoribus edicere visum est, ne monachi, aut quoscunque sacer ordo devinctos habet, tutorum officio fungantur. Intellexerunt enim, qui divino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus & molestiis liberos esse oportere. Quantùm autem alendorum, aliosque regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, atque Deum debitè colere ne possint, impediat, nemo ignorat. Tota enim plerumque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur*. Quam transcripsit Alfonsus noster *in l. 14. tit. 16. part. 6.* quæ ratio æquè militat in tuitione, seu executione testamenti. Igitur sicut Episcopus non potest designatus à testatore suscipere tuitionem testamenti, seu pupillorum; ita nec ob negligentiam hæredis, aut commissarii testamento designati, debet hujusmodi occupationi immisceri. Cui difficultati ut satisfaciamus, asserendum est, Episcopum posse non solùm ex præsenti juris dispositione executionem, seu tuitionem testamentorum suscipere; verùm & virtute designationis à testatore factæ. Nam cùm hoc officium circa pias causas versetur; inde est, ut ab Episcopo exerceri valeat, cùm ipsius officii proprium sit opus pietatem fovere, *dicta Novella 68. Leonis, cap. Joannes, cap. penult. hoc tit.* Carpio *d. lib. 1. de execut. cap. 3. num. 13.* Nec tunc obstat textus *in d. cap. Episcopus* 5. 83. *dist.* cui ut satisfaciat Glossa *ibi*, affirmat in eo textu tantùm prohiberi, ne testamenta aperiantur coram Episcopo, quæ aperienda sunt coram judice sæculari, *ex l. repetita, C. de Episcop. & cleric. l. consulta, C. de testamentis*. Glossam sequitur Acunna *in eo textu*. Sed hæc solutio facilè convincitur ex ipso canone, ubi non agitur de apertura tabellarum, sed de tuitione testamentorum. Quare hac omissa sententia existimo in eo textu prohiberi, ne Episcopus per se, & immediatè suscipiat tuitionem testamentorum; non autem prohiberi, quin per presbyterum, aut alium tertium eam suscipiat. Quæ interpretatio colligitur ex canone antecedenti ipsius Concilii Carthag. ubi Patres ita sanxerunt: Ut Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, & orphanorum, non per seipsum, sed per Archipresbyterum, vel Archidiaconum agat. Et statim sequitur textus *in dicto cap. Episcopus*. Igitur debet accipi juxta antecedentem, videlicet ut per se non suscipiant tuitionem testamentorum, sed per Archipresbyterum, aut Archidiaconum. Nec quod de tutela dicebamus, refragatur; nam verum est, Episcopum tutelam à testatore delatam exercere non posse: discriminis ratio in eo consistit; nam tutelæ administratio per plures annos, variaque, & profana negotia exercetur; executio autem piæ voluntatis brevi tempore expediri, & adimpleri potest, ut notarunt I. Justelus *ad canones Eccles. univers. fol* 222. Adhuc tamen & tutelam legitimam clerici exercere valent, *cap. fin. 86. dist.* ibi: *Nisi fortè qui legibus ad minorum ætatis tutelas, sive curationes inexcusabiles attrahantur*. Et *cap. generaliter, 16. qu. 1.* quia tunc non tam voluntate, quàm necessitate curis sæcularibus immiscentur, cùm aliàs ab hæreditate repellantur, *leg. quo tutela 7. ff. de regul. jur.* Rousselius *lib. 4. histor. jurisdict. Pontif. cap. 5.* & hodie sacerdotem posse designari executorem testamenti, probat Conradus Kling. *lib. 5. locorum commun. cap. 32.*

C A P U T IV.

a Idem *Petro Subdiacono Siciliæ*.

INdicante. *Et infrà*: Cognovi autem Romano referente, quia *b* moriens uxor Redempti unam concham *c* argenteam nudis verbis dixerit venundari, & *d* libertis suis tradi: scutellam quoque *e* argenteam *f* monasterio cuidam reliquerit. In quibus utriusque voluntatem ejus per omnia volumus impleri, ne ex rebus minimis peccata majora *g* capiamus.

N O T Æ.

1 a IDem.) Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 13. & in ipso Regestro Gregorii, *lib. 12. epist.* 30. ubi de diversis rebus, & causis ad patrimonium Ecclesiæ Romanæ spectantibus agit D. Gregorius: & circa medium hæc leguntur verba.

2 b *Moriens uxor.*) Certum est, jure communi attento, mulierem absque mariti licentia testamentum facere potuisse. Ulpianus *in fragmentis, tit. 22. §. mulier.* Unde statutum disponens, ne uxor testamentum condat absque mariti licentia, nullum esse, post Paulum Castrensem, & alios docet Fragoso *de regim. Christ. Reipubl. lib. 4. disp. 7. num. 8.*

3 c *Concham argenteam.*) Concha enim est vas in formam conchæ factum, de quo Paulus *lib. 3. sentent. tit. ult.* Consultus *in l. 7. ff. de instruct. legat.* PP. Concil. Illiber. *can.* 48. ubi plura adduxi.

4 d *Et libertis suis tradi.*) Plerumque enim patroni libertis suis testamento alimenta, aliasque res relinquebant, *l. patronus 35. ff. de legat. 3. l. 5. ff. de aliment. legat.* quam me laudato explicat Don Josephus de Retes *lib. 3. de interdictis, fol.* 175.

5 e *Scutellam quoque argenteam.*) Et ita certam designavit, non generaliter scutellam legavit, ut omnes antiquiores hic supponunt, inde fusè tractantes, an in legato generali electio semper sit hæredis, vel legatarii? Quam quæstionem ut minùs propriam hujus loci, omittimus: videndi sunt textus *in l. si quando 109. §. hæres, ff. de legat. 1. leg. Titia 38. §. 1. ff. de auro & argento, leg. cumqui 38. §. qui hominem, ff. de solut. l. si legatario 22. §. 1. ff. de fideicomm. libert. leg. 2. ff. de option. legat. l. cum post 70. §. gener, ff. de jure dot. l. si à substituto 45. §. 1. l. sequens 48. l. cum res 49. §. sed si Stichus, ff. de legat. 1. leg. si quis 3. ff. de aliment. legat.* D. Martinus de Larreatigui *lib. 5. select. cap. 2.* Gomez *lib. 1. variar. cap. 12. num. 32.* Cujacius *tract. 8. ad Afric. in leg. si hæres 110. de legat. 1.* Pinel. *lib. 2. select. cap. 16.*

f *Monasterio cuidam reliquerit.*) Licèt enim olim Ecclesia, & ecclesiasticæ personæ aliquid ex testamento capere non valerent, *l. 17. & 20. C. Theodos. de sacros. Eccles.* tamen post Imperatorem Constantinum, & hæredes institui, & legata capere potuerunt, *l. 1. authent. ingressi, C. de sacros. Eccles. l. Deo nobis, l. si quis ad declinandum, C. de Episcop. & cleric. sancimus, C. de donat.* ut etiam sacerdotes Gentilium capere poterant, *l. annua 20. §. 1. ff. de ann. leg. l. 1. §. ad municipium, ff. ad legem Falcid.* Virgines autem Vestales, quia victu publico honorabantur, nihil ex alieno testamento capiebant. Gellius *lib. 1. noct. cap.* 12. Symmachus *lib. 1. epistol.* 40. immò Diis, quibus capacitas speciali Senatusconsulto aut constitutione data erat, plerumque legabatur, qui referuntur ab Ulpiano *tit. 22. regul.* & à Paulo *lib. 4. sent. tit. 3.* In quo Ulpiani fragmento Cujacius legit, *Minervam Melitensem*, ubi legitur *Meliensem*, Hadrianus verò Turnebus *lib. 7. advers. cap.* 21. reponit *Iliensem*, id est Trojanam, non insubtili conjectura, quasi legatum Iliensi Minervæ speciali jure relinqui concederetur, quòd Romanos se oriundos à Trojanis agnoscerent: unde Romanos 6

Æneadas appellatos, auctor est Justin. *in Novella* 47. Quapropter Ilienses aliis privilegiis donantur, quæ extant *in l.* 8. *ff. ad municip. leg. non tantum* 17. §. 1. *ff. de excus. tut.* Sed quamvis rectè hoc ita procedat, nihil vetat retinere communem lectionem, legereque *Meliensem*, cùm suspicari possit, ita appellari à Melia urbe Cariæ, ut existimavit Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 8. Sed jam ad rem: Cùm ergo in aliquibus, etsi paucissimis, tum Orientis, tum Occidentis monachis paupertatis monasticæ irrepsisset prævaricatio, Valentinianus Imperator anno 376. non Junior, ut voluit Molanus *lib. de piis testamentis*, *cap.* 34. sed senior, ut probat P. Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *tract. mala è bonis Ecclesiæ*, *&c. cap.* 8. *num.* 7. sanxit ne etiam per subjectam personam monachi possent aliquid ex testamento capere, *in l.* 20. *C. Thodos. de Episcop. & cleric.* cujus constitutionis conscius D. Ambrosius, impium judicans, paucissimorum avaritiam universo statui monastico præjudicium afferre, hæc ad Valentinianum Juniorem scribit *epist.* 31. *Nobis privatæ successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur; non enim putamus injuriam, quia dispendia non dolemus.* Et infrà: *Scribuntur testamenta templorum ministris, nullus excipitur profanus, nullus ultimæ conditionis, nullus prodigus verecundiæ: soli ex omnibus clerico commune jus clauditur, à quo solo pro omnibus votum commune suscipitur, officium commune defertur: nulla legata, vel gravium viduarum nulla donatio; & ubi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officium multa præscribitur. Quod sacerdotibus Fani legaverit christiana vidua, valet; quod ministris Dei, non valet.* Unde conqueritur D. Hieronymus *ad Nepotianum, de vita cleric. cap.* 7. his verbis: *Pudet dicere: sacerdotes Idolorum, mimi, & aurigæ, & scorta hæreditates capiunt; solis clericis, & monachis hoc lege prohibetur; & prohibetur, non à persecutoribus, sed à Principibus Christianis: nec de lege conqueror, sed doleo cur meruerimus hanc legem.* Notarunt Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 28. Vivar. *de veteri monach. lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 31. Ludovel. *de ultimis volunt. fol.* 77. & 350. Baronius *anno* 309. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 161. Valenzuela *contra Venetos part.* 3. *per tot.* Non ergo ea lege Valentinianus excludebat Ecclesias, vel cœtus ullos sacros aditione hæreditatum, sed tantùm privatas personas ecclesiasticas, vel monasticam profitentes vitam, qui privatas captabant hæreditates, ut de Antymo, & Sophronico antimonachis refert D. Hieronymus *ad Eustochiam cap.* 22. & juxta hanc veram explicationem defendunt dictam constitutionem Baronius *anno* 370. *num.* 23. Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Ecclesiæ, fol.* 47. De jure amortizationis apud alias gentes introducto agit Altesserra *de Ducibus lib.* 2. *cap.* 18. *per totum*; & ipsum impugnantes Valenzuela, Guevara, & Zumel *contra Venetos*.

7 g *Peccata majora capiamus.*) Ex quibus verbis probatur opinio eorum, qui docuerunt, peccatum lethale esse non adimplere voluntatem testatoris, etsi non observatis juris solemnitatibus eam declaraverit: quod etiam probari potest *ex cap. ultima voluntas*, 13. *qu.* 2. *cap. cùm esses*, *hoc tit. l. fideicommissum*, *C. de condict. indeb.* disputat latè Fragoso *de regim. Christ. Reipub.* 3. *part. lib.* 5. §. 5. *num.* 151. Sed quare dicat Gregorius, ipsum peccata majora capere ex eo, quod legata non solvantur, meritò dubitari potest. Existimo tamen Ecclesiam fuisse hæredem institutam, & ita ad eam onus solvendi legata pertinere; quod facilè suadetur tam ex inscriptione hujus textus, quàm ex prioribus verbis hujus epistolæ, compilatis ab Ant. Augustino *in epit. jur. lib.* 15. *tit.* 48. *cap.* 6.

COMMENTARIUM.

8 *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc fragmento epistolæ D. Gregorii sequens deducitur assertio: *Legata debentur, quamvis nudis verbis relicta.* Probant eam textus *in cap. relatum*, *el* 1. *cap. cùm esses*, *hoc tit.* Concilium Lugdun. 1. *can.* 2. ibi: *Si quorumcunque religiosorum voluntas, aut necessitate, aut simplicitate aliquid à legum sæcularium ordine visa fuerit discrepare, voluntas tamen defunctorum debeat inconcussa manere.* Probari etiam potest *ex l. fin. ff. de rebus eorum*, *l. in testamento* 38. *ff. de manum. testam. l. penult.* §. *ult. ff. de legat.* 2. *l.* 3. *in princip. l. conficiuntur* 8. §. 1. *ff. de jure codicil. l. filius* 18. *ff. ad leg. Falcid. l.* 1. §. *hoc autem*, *l. recusare* 6. §. *meminisse*, *l. Scævola* 76. *ff. ad Trebellianum*, *l.* 3. *C. eod. l.* 2. *C. de Codicil. l. cam* 14. *l. epistola* 22. *l. ex testamento* 29. *Cod. de fideicomm.* Ex quibus probatur, fideicommissa quibuscunque verbis relicta deberi. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garannna, Cujacius & Covar. *hic*, Cironius *ad tit. de pact.* Petrus Gregorius *lib.* 1. *p. tit.* 25. *c.* 5. Padilla, & Giphanius *in l. ultim, Cod. de fideicommiss.* Antonius Augustinus *in epit. jur. lib.* 15. *tit.* 48. Canisius *in d. c. relatum*, Moronf. *respons.* 69. Ferro Manrique *de differentiis utriusque fori*, *q.* 4. *n.* 31.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Legata non nisi testamento, aut codicillis testamento confirmatis relinqui possunt, *l. ab hæreditate* 126. *ff. de legat.* 1. *l. illud* 13. §. 1. *in fine*, *l. quidam* 14. *in princip. ff. de jure codicil. l. legatum* 36. *ff. de legat.* 2. & non quibuscunque verbis, sed solemnibus, *l. in legatis* 21. *C. de legatis*, §. *sed olim*, *Instit. eodem.* Nam illud discrimen versatur inter legata, & fideicommissa, quòd legata verbis directis, & legitimis; fideicommissa verò verbis precativis, & obliquis relinquuntur, *l. penult. ff. de legat.* 1. *l. proponebatur* 64. *ff. de legat.* 3. *l. nutu* 21. *ff. de leg.* 3. notat Valentia *ad tit. de legat. cap. ultim. num.* 8. Ergo legata in præsenti specie nudis verbis relicta non debebantur, & per consequens nec solvenda erant. Accedit, nam ex alio capite legatum monasterio relictum inutile erat, videlicet quia monasterium est corpus incertum, collectivum, constans ex diversis capitibus: sed legatum relictum incertis personis, vel corpori incerto, non valet; qua ratione municipium, seu collegium hæredem institui non posse, docuit Ulpianus *in fragmentis*, *tit.* 22. §. *incertis*, *Instit. de legat.* Ergo & legatum monasterio relictum, ob legatarii incertitudinem in præsenti specie non valet. 9 *Impugnatur tradita assertio.*

Qua dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens decisio; nam cùm jus canonicum quoad obligandum inter nuda verba, & solemnia nullum discrimen agnoscat, *cap. juramenti* 22. *qu.* 5. *cap. pervenit*, *de fidejuss.* ideò legata relicta, tam verbis solemnibus, quàm nudis, æqualiter debentur; verè enim hæres ea solvere debet, cùm is natura debeat, quem jure gentium dare oportet, cujusque fidem sequuti sumus, *l. cum amplius*, §. *is natura*, *ff. de reg. jur.* Sed jus canonicum tantùm attendit an legata debeantur, non verò quo jure ea solvere hæres teneatur: ergo rectè in præsenti docet Gregorius, legata etiam nudis verbis relicta esse solvenda. Accedit, nam & jure civili, quo solemnia verba legatis relinquendis præscripta fuerunt, cautum etiam fuit fideicommissa nutu, nudisve verbis relicta ab hærede deberi, & præstanda esse, *l. nutu*, *ff. de legat.* 3. *l. cùm proponebatur* 64. *ff. de legat.* 2. sive Græcis, sive Latinis verbis relicta sint, *l. fideicommissa* 11. *ff. de legat.* 3. Et eodem etiam jure attento, legata minùs solemniter relicta, licèt per actionem civilem peti non possint; tamen cùm de voluntate constat, debentur naturaliter, neglectis ejusdem juris civilis scrupulositatibus, *l. fin. ff. de rebus eorum*, *l. in testamento* 38. *ff. de manumis. testam.* Plinius *lib.* 2. *epist. ad Anianum.* Jure enim gentium consistunt, unde hujusmodi legata ita relicta, semel soluta, repeti tanquam indebita non possunt, *l.* 2. *l. si veritas* 23. *C. de fideicomm. leg. fideicommissa* 7. *Cod. de condict. indeb. l.* 31. *tit.* 4. *partit.* 3. quod proprium est naturalis obligationis, *l. fin. in principio*, *ff. de jurejur. l. naturalis* 10. *ff. de oblig. & act.* sed illud quod natura debetur, in foro conscientiæ solvendum necessariò est, ut probat Covar. *in cap. cùm esses*, *hoc tit.* igitur legata nudis verbis relicta debent præstari, ne (ut ait noster Gregorius in præsenti) si non solvantur, peccata majora committantur. 10 *Traditur ratio decidendi.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cujus solutione, & præsentis textus interpretatione ibi, *nudis verbis*, varia adduxerunt Interpretes; aliqui enim existimarunt, in præsenti specie relicta fuisse legata non testamento, nec codicillis, sed coram legitimo testium numero, quinque videlicet. Ita Abbas, Zabarella, Anchoranus *in præsenti*, Barbatia *num.* 17. Alii verò docuerunt, in præsenti casu legata relicta fuisse juxta textus *in cap. cùm esses*, *cap. relatum*, *hoc tit.* videlicet coram duobus, aut tribus testibus. Barbosa in præsenti, *num.* 4. existimat Gregorium nostrum esse exaudiendum, cùm legata relicta fuerunt sine scriptura, ideòque referri in hoc textu, nudis verbis legata relicta fuisse. Sed his, & aliis solutionibus omissis, veriùs dicendum est, in præsenti specie uxorem Redempti testamentum fecisse, in eoque Ecclesiam hæredem instituisse, & postea cùm decederet, legata reliquisse nudis verbis, idest solemnitate in verbis, aut in ipsa ultima dispositione non observata. Quæ interpretatio ut faciliùs percipiatur, sciendum est, juris civilis conditores in omnibus actibus celebrandis certas præscripsisse formas, in manumissionibus, emancipationibus, stipulationibus, testamentis, & similibus actibus, ut ex bonæ notæ auctoribus probant Brissonius *lib.* 1. *select. cap.* 11. qui eas magna sedulitate, & cum eruditione congessit in elaboratissimo illo opere de formulis, Revardus *lib.* 4. *var. cap.* 9. Doctor Valentia *tom.* 2. *illustr. tract.* 3. *cap.* 2. In legatis autem variæ fuerunt formulæ usitatæ pro diversitate legatorum. In legato vindicationis illæ: *Do, Lego, Capito, Sumito, Tibi habeto: l. si fundum* 81. §. *Titio*, *l. hujusmodi* 84. §. *quibus*, *ff. de legat.* 1. *l. in singulos* 8. *ff. de annuis legat. l. si ita* 15. *l. Seja* 20. §. *liberto*, *ff. de instructo*, *vel instrumento*, Ulpianus *in fragment. tit.* 24. Gajus *lib.* 2. *instit. tit.* 5. Paulus *lib.* 3. *sentent. tit.* 6. Per damnationem verò ita 11 *Dissolvitur dubitandi ratio.*

ita legata relinquebantur: *Hæres meus damnas esto dare; Dato, Facito, Hæredem meum dare jubeo: dicta l. hujusmodi* 84. §. 1. & §. *Stichum, l. ab omnibus* 104. *in principio, l. si hæres* 124. *ff. de legat.* 1. *l. filiæ* 22. *ff. de annuis legat. l. si hæres* 8. *ff. de tritico legat. l. filiæ* 28. *l. quibus* 40. §. 1. *ff. de condit. & demonstr.* Per sinendi modum ita relinquebantur: *Hæres meus sinito, vel damnas esto sinere Lucium Titium illam, vel illam rem sumere: l. qui quatuor* 30. §. 1. *ff. de legat.* 3. *l.* 2. *ff. de annuis legat. l. ei qui* 16. *ff. de liber. legat.* Per præceptionem ita legabatur: *Mævia rem illam, vel illam percipito, sumito: l. ultima, ff. de dote præleg. l. pediculis* 22. §. *cùm quærebatur, ff. de annuis legat.* Docent Institutarii *in* §. *sed olim, Instit. de legatis*, Valentia *ad tit. de legat. cap. ultimo, num.* 1. Legata igitur ita relicta solemniter, & solemnibus verbis relinqui dicebantur; quæ verò sine testamento, & solemnitatibus relinquuntur, quia illis opponuntur, nudis verbis relicta dicuntur; ut nuda voluntas dicitur *in l.* 1. *ff. de testam. militis*, quia opponitur solemni: & *in l. rem legatam, ff. de adimend. legat.* nudus consensus, qui adversatur solemni: & *in l. videamus, ff. de usuris*, nuda proprietas, quæ opponitur plena; & *in l. juris* 7. §. *sed cùm nuda, ff. de pactis*, nudum pactum dicitur, quod opponitur solemni. Similiter igitur in præsenti specie legata nudis verbis relicta dicuntur, quia nec solemniter, nec solemnibus verbis relicta fuerunt.

12 Dissolvitur augmentum difficultatis. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt verum sit, olim temporibus adhuc Plinii Junioris municipia, civitates, collegia legata capere non potuisse, ut corpora incerta, *lib.* 5. *epist.* 7. Ulpianus *tit.* 22. *in fragment.* tamen primò Imperator Nerva permisit illis fideicommissa singularia, & universalia relinquere; & postea Senatusconsulto Aproniano concessum fuit, ut à libertis propriis etiam directò hæredes institui possent. Et tandem Imperator Marcus permisit illis, & omnibus collegiis licitis legare: juxta quam temporum distinctionem accipiendi sunt textus *in leg. pater* 38. §. *fideicommissi* 6. *ff. de legat.* 3. *leg. si usufructus* 21. *ff. quibus modis usufructus amittatur, leg. Julianus* 13. §. *idem Julianus, ff. de action. empti, l. si quod relictum* 117. *l. civitatibus* 122. *ff. de legat.* 1. *l. cùm quidam* 30. *l. cùm pater* 77. §. *vicos, de legat.* 2. *l.* 5. *l. fideicommissa* 11. §. *ultim. ff. de legat.* 3. *leg. annum* 6. *l. liberto* 21. *leg. Lucius* 23. *cum sequenti, ff. de annuis legat. l. an usufructus* 8. *l. legatum* 16. *l. quidam* 17. *ff. de usufructu legat. l.* 2. *l. cùm Senatus* 20. *ff. de rebus dubiis, l. municipibus, l. si jurassent, ff. de condit. & demonstr. leg.* 1. §. *ad municipium* 4. *l.* 3. §. *ultim. l. computationi* 68. *vers. Civitatibus, ff. ad legem Falcidiam, leg. municipia* 12. *ff. ut in possess. l. legatum* 4. *leg. Imperator* 23. §. *ultimo, ff. de administr. rerum, l.* 3. §. *municipes, ff. de suis & legit. l. cùm alicui* 26. *ff. de negotiis gestis, l. ultim. C. ut in possess.* quæ est pars legis ultimæ, *ff. de administr. rerum, l.* 3. §. *municipes, ff. de suis & legit. l. cùm alicui* 26. *ff. de negotiis gestis, l. ultim. C. ut in possess. l.* 1. & 2. *C. de incertis personis, leg.* 9. §. *fin. ff. de juris & facti ignor. l.* 9. *C. de paganis, l.* 3. *C. de compens. leg.* 58. *ff. de usufructu, l.* 1. *C. de Judæis*, junctis Cujac. *ad tit. C. de hæred. instit.* Donel. *lib.* 6. *comment. cap.* 17. Forner. *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 11. *l.* 31. §. 1. *de inoffic. testam. l.* 2. *Cod. de divers. præd. lib.* 12.

Sed superiori assertioni obstat textus *in can.* 10. *Concil. Aurel.* 4. in illis verbis; *Quæcunque Ecclesiis à Pontificibus sub competenti, ac justo documento fuerint derelicta, ab hæredibus legitimis dignum est, ut pro Dei contemplatione serventur.* Ex quibus deducitur, non aliter relicta Ecclesiis deberi, quàm si justo & competenti documento fuerint data. Igitur si nudis verbis tantùm fuerint relicta, non debebuntur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, quod licèt legata ex æquitate canonica debeant præstari, etiamsi verbis minùs solemnibus relicta sint; debent tamen justo, ac competenti documento relinqui, id est, ita publicè, ut secundùm juris principia de veritate constare possit; aliàs si ita relinquantur, ut de eis constare non possit, nec attento jure canonico debentur. 13 Exponitur Concil. Aurelian. 4. can. 10.

C A P U T V.

Idem *Bono* a *Episcopo Messano*.

Filius noster Faustinus vir eloquentissimus ad nos *b* veniens questus nobis est, quòd pater ejus quondam Peltrasius aliqua vestræ Ecclesiæ *c* sepulturæ suæ gratia juris alieni reliquerit. Et quidem quid de hac re sæculi leges habeant, & ipsi nostis, & nos audivimus: quia hæres ad solvendum cogitur, si *d* auctor ejus, vel testator aliena legaverit. Sed quia fraternitatem vestram lege Dei, non autem *e* lege sæculi novimus vivere, valdè mihi injustum videtur, ut calix *f* electrinus, & puer, qui *g* cujusdam Ecclesiæ, in possessione ejus positæ, diœceseos *h* Consentinæ Ecclesiæ esse perhibetur, à tua fraternitate teneatur. Cùm enim & vir reverendissimus Palumbus nunc Episcopus, tunc verò Archidiaconus, ita fuisse testatus est, vos omninò ejus fidei credere, & aliena restituere debuistis. Tabulam verò auream, quam prædictus vir moriens pariter reliquit, considerare, ut arbitror, debuistis quæ esset summa ejus substantiæ, si quid esset unde hi, quos reliquerat, sustentari debuissent, & tunc pro sepultura ejus accipere: cùm secundùm nostrum institutum noveris nos illicitam antiquam consuetudinem à nostra Ecclesia omninò vetuisse, nec cuiquam assensum præbere, ut loca humani corporis pretio possint adipisci. Nam si Gentiles, ut arbitramur, viri Sichimitæ, Abrahæ pro Sara mortua, atque in loco proprio humanda sepulturam gratis obtulerunt, & vix magna ejus importunitate coacti sunt, ut pretium de loco sepulturæ perciperent; nos qui Episcopi dicimur, de humandis fidelium corporibus pensa quid facere debemus. Hoc ergo fraternitatis vestræ judicio committimus. Et hoc quoque nobis prædictus eloquentissimus vir questus est, Sisinnium defensorem Ecclesię tuę irrationabiliter juri suo mancipia competentia detinere, de quibus etiam judicio sanctę memorię Maximiani Episcopi, ut ea detentator redderet, esse asserit definitum: sed eorum restitutionem hactenus voluntariè distulisse. Hortamur ergo fraternitatem tuam, ut si manifestè causa jam judicata est, quæ statuta sunt, compleantur. Alioquin deputato defensore, ad fratris & Coepiscopi Secundini nostri partes fac judicium convenire: ut dum cujus sint juris mancipia, de quibus questio vertitur, ejus fuerit sententia declaratum, nec hic præjudicium, nec ille videatur injuriam sustinere.

N O T Æ.

1 a Bono.) Ita etiam legitur in regestro D. Gregorii, *l.* 7. *indict.* 1. *epist.* 4. ex quo Regestro præsentem textum, & inscriptionem restituo: in prima autem collectione legitur *Donno*; unde magnum dubium est, an Episcopus hic bonus appellaretur, & an esset Episcopus Messanensis, an Messenatensis Episcopus esset? Quod latè examinat D. Rochus Pirro *to.* 1. *Siciliæ sacræ, in Ecclesia Messanensi, fol.* 287. qui doctè probat, ex aliis epistolis ipsius Gregorii Donnum, seu Bonum Episcopum hunc, non Messanensem, sed Messanetensem Præsulem fuisse. Messenatis est Ecclesia Cathedralis Italiæ; quæ sententia etiam probatur ex præsenti epistola, ubi agitur de Ecclesia Consentina, quæ est etiam in Italia, non longè à Messanensi: unde juxta ipsum Abbatem D. Rochum Pirro præsens inscriptio ita est restituenda: *Donno Episcopo Messanensi.*

b *Ad nos veniens.*) Conquestus enim fuit coram Gregorio filius Faustinus, qui hæres fuerat patri suo, eo quòd legata à patre relicta solvere tenebatur ex bonis patris; non tamen mancipia, & alia ejus bona detineri debebant per defensorem Ecclesiæ prætextu ipsorum legatorum. 2

c *Sepulturæ suæ gratia.*) Olim enim fideles solebant titulo exequiarum aliquam rem Ecclesiæ ubi sepeliebantur, relinquere; unde mortuaria, seu jus mortuariæ dicebatur, *c. officii, hoc tit. cap. conquerente, de offic. Ordin.* Testator, de quo in præsenti, reliquit sepulturæ suæ gratia rem alieni juris; & pro sepultura ipsa tabulam auream: quod postremum Gregorius improbat, quia sepulturæ causa pretium, vel quid loco pretii recipi sacris canonibus prohibitum est, ut dicemus *in cap. ad abolendam, de sepultur.* & notavit Balduinus *in Novella* 43. *Justin.* 3

d *Si auctor.*) Propriè auctor dicitur testator respectu hæredis, quia ab ipso causam possidendi habet, *l. Pomponius* 13. §. 4

13. *§. 1. ff. de acquirend. possession.* ut etiam venditor respectu emptoris dicitur auctor, *l. 4. §. ultim. ff. de action. empti*, Brissonius *de verb. signif. verbo auctor.*

5 e *Lege saeculi.*) Immò Ecclesiastici etiam juxta legem sæculi vivere debent; siquidem in causarum decisionibus sæpe Ecclesia eis utitur, *cap. 1.* ibi: *legali provisione, de causa possess. c. 1. de novi oper. nunc. c. innotuit, de arbitr. c. 1. c. de capituli, c. quoniam, 10. dist.* Sed respondendum est discrimen constituendo inter leges civiles, quæ sacris canonibus non opponuntur, nec aliquid animarum saluti contrarium jubent, aut permittunt; & inter eas, quæ juri canonico adversantur, aut quid illicitum, vel inhonestum permittunt. Priores Ecclesia etiam amplectitur, de quibus in juribus proximè citatis; posteriores verò improbat, & respuit, de quibus in præsenti, & *in c. fin. de præscript. c. penult. de secundis nuptiis.*

6 f *Calix electrinus.*) Id est ex auro, & quinta parte argenti conflatus. Electri enim tria sunt genera. Primum, quod defluente medulla ex arboribus pinei generis, quasi gummi ex cerasis nascitur, densaturque rigore, vel tempore, aut mari, & cùm intumescens æstas ex insulis rapuit, in littora expellitur ita volubile, ut pendere videatur, & per vadum deferri: de eo electro plura Salmutius *ad Pancirolam to. 1. memorab. tit.* 33. Secundum electri genus est metallum, quod naturaliter in scrobibus inveniri, & in pretio magno haberi, ex Plinio *l. 33. c. 4.* notat Gualterio *ad Horatium, l. 2. carm. od.* Tertium est, quod quinta parte argenti auro addita conflatur, *de quo in §. sed cum ex aliena, Institut. de rerum divis.* quod electri genus apud antiquos fuit magna in æstimatione, unde electrina vasa legimus *in l. pediculis 30. §. Neratius, ff. de auro, & argento*; & annulos electrinos apud Romanos in usu fuisse, probat Savarus *ad Sidonium, carm.* 24. & Helenam apud Rhodos in templo Minervæ calicem electrinum consecrasse, ex Trebellio, & aliis probat Salmutius *ubi sup.* Ex hoc igitur electro, videlicet auro, & quinta parte argenti, conflatus erat calix in præsenti textu electrinus dictus; nam temporibus nostri Gregorii Magni jam pace Ecclesiæ reddita, pretiosa vasa in Missæ sacrificio deferebantur, ut probant Baronius *in Martyrologio, die 7. Augusti*, Saussay *in Panopl. sacerd. tit. de Calice*, Vicecomes *de ritibus Missæ, vol. 4. lib. 6. c. 5.* Coriolanus, & Vinnius *in notis ad Zephirinum*, & nos dicemus *in c. fin. de celebr. Missarum.*

g *Puer cujusdam Ecclesiæ.*) Olim Ecclesiam mancipia ex donatione fidelium, vel simili titulo obtinuisse, jam latè probavimus *in c. 6. de rerum permut.*

7 h *Consentina.*) Consentia, vel Cossentia, hodie *Cosenza* dicta, est urbs Italiæ habens Ecclsiam Cathedralem, cujus Episcopus temporibus nostri Gregorii erat Palumbrus, ut constat ex hac epistola, & epistola 47. hujus libri, *indict.* 2.

COMMENTARIUM.

8 AGgredimus expositionem textus, qui non solùm antiquorum, verùm & neotericorum utriusque juris interpretum ingenia vexavit; summè enim difficilis est, unde ejus sensum genuinum se ignorare fatetur Baldus *in l. 1. n. 123. C. de sacrosanctis Ecclesiis*; & Gregorium in eo aliqua opinione deceptum fuisse, putavit Vinnius *lib. 2. selectarum, c. 26.* Sed ut verum ejus sensum percipiamus, supponenda sunt nonnulla juris Cæsarei principia, quæ circa legatum rei alienæ à testatore relictum supponi solent. Et primò sciendum est, per illam absolutam potestatem testatoribus concessam lege decemvirali, permissum etiam esse illis legare rem alienam, cùm vi, & effectu de proprio patrimonio disponere credantur, hæredem suum gravando, ut rem alienam à domino redimat, & legatario tradat; & si dominus vendere renuerit, ejus æstimationem præstet. Unde res alienas legari posse, semper constitit, *l. cum servus 39. §. constat, l. si dominus 71. §. 3. l. ab omnibus 104. §. testamento, ff. de legat. 1. l. non dubium 14. §. ultim. leg. qui quatuor 30. §. ultim. ff. de legat. 3. l. alienus 61. ff. ad legem Falcidiam, l. cùm alienam 10. Cod. de legat. §. non solum, Institut. eodem titulo, l. 10. tit. 9. partit. 6.* Probant Grassus *de success. §. legatum*, Spino *in speculo testament. glossa 8. numer.* 43. Gom. *lib. 1. variarum, cap. 12. numer.* 13. Fachineus *lib. 1. controvers. cap.* 38. Cujacius *ad titulum Cod. de legat. columna 8. & lib. 29. quæst. Papinian. in dicta l. unum, §. si rem*, Donellus *lib. 8. comment. cap. 11. & in dicta l. cùm alienam*, Arnoldus Vinnius *lib. 2. selectarum, cap. 26.* Valentia *tom. 3. Illust. tract. de legat. cap. ult. num.* 4. Faber *lib. 19. conjectur. cap.* 10. Semper enim testator vult voluntatem suam ad effectum perduci, *l. si quando 109. ff. de legat. 1. l. quotiens, ff. de rebus dubiis*: & etiam publicè interest testantium voluntates exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmodum testamenta.* Nec hoc casu dici potest, testatorem de re aliena disponere, & eam in legatarium transferre, contra legem *confitentur 8. ff. de jure codicil.* aut dominum rem illam vendere cogi, contra textum *in l. invitum, C. de contrahenda emption.* cùm tantùm damnetur hæres, ut rem redimat, aut ejus æstimationem legatario præstet. Et quia hoc dari non potest, si testator hæredem instituat ex aliena hæreditate, ideò licèt legari possit res aliena, non tamen hæres quis institui potest in hæreditate aliena. Illud autem olim proprium fuit legati rei alienæ, videlicet ut per damnationem relinqueretur; nam per vindicationem non aliæ res legari poterant, quàm illæ, quæ utroque tempore, testamenti, & mortis ex jure Quiritum in dominio testatoris fuerant. Ulpianus *in fragmentis, tit.* 24. Gajus *lib. 2. Institut. tit.* 13. Quod suadetur *ex l. qui quatuor 30. §. ultim. ff. de legat.* 3. Ulpianus *in fragmentis, tit. 1. §. justa, & tit. 22. §. cum servum* 8. juncta *l. servis 35. ff. de manumiss. testament. leg. servo 9. Cod. de testament. manumiss.* adeò ut si per vindicationem res aliena legaretur, inutile legatum esset, *leg. si alienum 49. ff. de hæreditat. institut.* Sic intelligitur lex *servum filii 44. §. 1. de legat. 1.* cum Cujacio, & Duareno; favore enim libertatis solùm procedit, ut quæ directò relicta fuit, si ita non potest consistere, reducatur ad fideicommissi causam, *l. hærede 19. §. 1. ff. de fideicommiss. libertat.* Postea Senatusconsulto Neroniano cautum fuit, ut legatum rei alienæ verbis directis per damnationem relictum crederetur. Ulpianus *in fragmentis, tit. 24. versic. Per præceptionem.* Nec Senatusconsultum exæquavit legata, vel legatum vindicationis redegit ad naturam legati damnationis: sed quod minus pactis verbis relictum fuit, jussit ut perindè fuisset, ac si optimo relinquendi modo relictum esset, idest per damnationem, veluti si sic relinquatur res aliena: *Rem illam lego.* Tunc enim ut valeat legatum, reducitur insolemnis formula illa ad legatum pinguis damnationis: & hodie post Justinianum *in l. unica, C. commun. de legat.* rei alienæ legatum relinqui potest verbis vindicationis, illis videlicet, *do, lego*, ut docet Vinnius *dicto cap.* 26.

Ex qua differentia lucem accipiunt nonnulla juris difficillima testimonia. Primò textus *in leg. tantum 88. ff. de verborum significatione*, ubi Celsus affirmat, prædium alienum legatum, quamvis pecunia hæreditaria emptum, non credi ipsius testatoris fuisse. Ex quo textu deducunt Cujacius *lib. 14. observat. capit.* 36. Valentia *de legatis, capit. ultim. numer.* 5. rem alienam legari non posse per vindicationem: sicut nec prædium illud, etiam ex pecunia hæreditaria emptum, quia non fuit in dominio testatoris utroque tempore: res enim nummis meis empta, non semper mea creditur, *leg. 6. Codice de rei vind. l. 4. Cod. communia utriusque judic. l. ultim. Cod. si quis alteri*: exemplis illustrat Fornerius *in dicta leg.* 88. Unde rectè è contrario Celsus ibi respondet, pecuniam redactam ex rebus hæreditariis, credi ipsius testatoris; quia perinde est, ac si ipsam defunctus reliquisset, *l. pecunia 12. ff. de legat. 2. leg. hæredes 25. §. ultim. ff. familiæ erciscund.* latè probat Castillo *lib. 1. controvers. capit.* 4. licèt non me lateat, aliter contra Cujacium textum illum exposuisse Gentilem *ibi*. Secundò ex eadem distinctione lucem accipit textus *in l. servum 44. ff. de legat.* 1. junctis Pichardo *in §. non solùm, Institut. de legat.* Pinello *lib. 1. selectarum, cap. 5. numer.* 66. D. Josepho de Retes *cap. 6. num.* 15. Tertiò textus *in l. alienus 61. ff. ad legem Falcidiam*, juncto Cujacio *lib. 14. observat. cap.* 36. Quartò textus *in l. Pomponius 13. §. sed legatario, in fine, ff. de acquirend. possess.* qui accipiendus est de legato per damnationem, cum eodem Cujacio *lib. 25. observation. cap.* 33. cui adjicio, rem alienam in fine dicti §. verè legari dici, cùm per damnationem relinquitur; quia tunc legatur validè, utiliterque: quo sensu apud Ulpianum *tit. 24. §. per præceptionem*, optimum jus legati per damnationem dicitur; & in Novella Martiani de testamentis clericorum, verè voluntates testantium pro validis ponuntur. Quidam autem ex Præceptoribus meis non insubtiliter putabat, adverbium *verè*, aptius accipi posse pro bona fide, ut sumitur *in leg. Stichus 40. §. Pamphilius, ff. de statulib.* ut sensus sit, accessionem temporum inter testatorem, & hæredem dari, si modò legatum verè, id est bona fide, sit acceptum à legatario. Nam si cum mala fide illud accipias, non continuantur tempora, *leg. 2. § si eam rem, ff. pro emptore.* Ad legatum etiam damnationis pertinet textus *in leg. cum verum 26. §. ultim. ff. de fideicommiss. libertat.* in cujus difficultate fluctuarunt Accursius, & Albericus. De legato autem per vindicationem relicto accipiendus est textus *in l. hæreditatem*, aliàs *computationis, §. ultimo, ff. ad legem Falcidiam*; ubi hæres contendebat rem lega- 9 Exponuntur varia jura.

tam

Digitized by Google

tam non essa hæreditariam, sed propriam ipsius: dubitaturque, an si probetur esse hæreditariam, verum sit, ut Macer (seu Maximus, ut Bertrandus vult *in vita Maximi*) loquitur, ejus quoque Falcidiam non posse retineri, id est non solùm deductionem vicesimæ, ad quam sextus ille pertinet, ut ex epigraphe apparet, quamque hæredes ex legatis retinebant, ut fisco penderent; sed etiam retentionem Falcidiæ hæredi denegari, quasi id egerit, ut legatum intercideret, argumento ex lege *Falcidia 24. l. beneficio 59. ff. ad legem Falcidiam, l. rescriptum 6. de his, quæ, ut indign.* Supponendum igitur est in ea specie, ut dubium procedat, rem illam legatam fuisse per vindicationem; nam si per damnationem relicta esset, non crederetur hæredem negare rem esse hæreditariam legati evertendi causa; quia præterquam quod inficiatione teneretur in duplum, *§. ex quibusdam, Instit. de obligat. quæ ex quasi contractu*, esset inepta probatio inficiationis; quia etsi constaret rem alienam esse, non ideò periret legatum per damnationem relictum; siquidem eo modo res aliena efficaciter legatur. De legato etiam rei alienæ per vindicationem relicto accipiendus est textus *in l. Stichus 39. ff. de manumiss. testament.* ubi asseritur libertatem inutiliter dari ea forma: *Stichus servus meus; si eum hæres alienaverit, liber esto*: idemque esse dicendum de legato rei alienæ. Quæ comparatio, ut vera sit, intelligendus est Paulus ibi de legato rei alienæ per vindicationem relicto, cùm simul agat de libertate verbis directis relicta, quæ servo alieno inutiliter datur. Ulpianus *in fragmentis, titulo 22. §. cùm servus 8. juncta l. servus 35. ff. de manumiss. testament. l. servo 9. Cod. de testament. manumiss. l. 2. §. 1. ff. de jure codicil. l. si servus 108. §. si servus, ff. de legat. 1. l. generaliter 24. §. si quis servo, ff. de fideicommiss. libert. l. si servo, ff. qui, & à quibus*, & ita nec res aliena per vindicationem legari potest. Sed difficultatem non levem continet textus ille; nam post Senatusconsultum Neronianum, sicut legatum minus pactis, idest legitimis verbis relictum præsumitur, quando per vindicationem res aliena legatur; ita libertas directò relicta servo, qui utroque tempore non fuit testatoris, flecti debet in fideicommissariam, *ex dicta l. generaliter 24. §. si quis servo, l. 5. ff. de manumiss. testam.* ut contingit *in l. cum maritus 29. §. ult. ff. de pactis dotalibus*; quam doctè exponit Illustrissimus D. Franciscus Ramos *in tit. de legat. in l. 1. n. 18*, ergo debebat in eo textu libertas sustineri, ut fideicommissaria. Sed respondendum est Paulum *in d. lege 39.* referendum esse ad jus antiquum, quod procedebat tempore Plautii, ad cujus libros Paulus notas scripsit Plautius autem floruit ante Senatusconsultum Neronianum, ut notarunt Balduinus *in princip. Instit. de hæred. instit.* Antonius Augustinus *lib. 1. emend. c. 6.* docuit D. Ramos *ad titulum de vulgari, in principio, n. 3.* quamvis aliter textum illum accipiat Gentilis *in dict. l. tantum 88. ff. de verborum signif.*

10 *De scientia, vel ignorantia testatoris.* Legatum igitur rei alienæ consistit, sed non semper ab hærede debetur, immò plurimum interest, utrum testator sciens, an ignorans rem alienam legaverit; si enim alienam esse sciens legaverit, debebitur: si autem ignorans, non utique, *l. unum 67. §. si rem 8. ff. de legat. 2. l. cum alienam 10. Cod. de legat. §. non tantum, Instit. eodem titulo.* In casu enim ignorantiæ non præsumitur testatorem velle hæredem suum onerare alienæ rei redemptione, *dicta l. unum, §. si rem, l. Sticho 36. ff. de usufructu legato, l. qui dotem 16. ff. de dote prælegata*; nisi res legata sit ipsius hæredis: tunc enim scierit, sive ignoraverit, legatum debetur, *dicta l. unum, §. si rem*: vel si legatum relictum sit personæ conjunctæ, veluti uxori, aut alicui ex cognatis: ex conjectura enim voluntatis testatoris legatum debetur, *dicta l. cum alienam 10. l. Quintus Mutius, ff. de auro, & argento*: vel si servo alieno libertas relicta sit, *l. Paulus 39. ff. de fideicommiss. libert.* Cùm autem res hæredis legatur, ejus dominium non transit in legatarium, relicta avia, *l. magis 5. §. si fundus, ff. de rebus eorum.* In dubio tamen, an testator scierit, vel ignoraverit, præsumitur testatorem ignorasse; ideò onus probandi transfunditur in legatarium, qui probare debet, testatorem scienter legasse rem alienam, *§. & verius, Instit. de legat.* docet Bereta *in repetitione ad nostrum textum, folio 12.* Sed licèt hæc juris principia vera sint, illis tamen adversantur nonnulla juris testimonia. Primò textus *in l. cum pater 77. §. evictis, ff. de legat. 2.* ubi docetur, filium cui pater rem alienam, ut propriam legavit, non habere actionem contra alios fratres cohæredes. Ergo etiamsi testator conjunctæ personæ rem alienam legaverit, si ignorans legatum reliquerit, non debetur. Cui difficultati, ut satisfaciant, varia adduxerunt Donellus *in dicta l. alienam*, Caldas *de emptione, cap. 31. numer. 12.* Petrus Gregorius *lib. 42. syntagmatum, cap. 32. numer. 18.* quibus omissis respondendum est cum Cujacio *in eo textu, libro 8. respons. Papin. & adtit. Cod. de legat. columna 8.* dicendo, in eo textu Papinianum non denegare actionem filio ad fideicommissi bona persequenda, sed tantùm asserere, quod si bona illi ex fideicommissi causa evicta sint, non habet actionem filius in cohæredes ob evictionem: quod ex eo procedit, quia regulariter hæres rei certæ de evictione non tenetur, *l. si à substituto 45. §. ultim. l. legati 56. l. si domus 71. §. 1. l. legatum 116. §. ultim. ff. de legat. 1. l. hæres 28. ff. de evict.* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 11.* Secundò adversatur textus *in l. Falcidia 24. §. ultim. ff. ad legem Falcidiam*, ubi asseritur fructus perceptos ex re hæredis legata, non esse restituendos legatario, nec in quartam esse imputandos: ex quo textu sic insurgo. Si esset verum, rem hæredis legatam perinde deberi, ac deberetur, si esset ipsius testatoris, fructus in ea specie imputarentur in quartam, ut imputantur, cùm res propria testatoris legatur, *l. In quartam, ff. ad legem Falcidiam*: ergo non procedit idem jus in legato rei propriæ, ac in legato rei hæredis. Cui difficultati satisfacit Cujacius *lib. 26. observat. cap. 12.* asserendo, quod licèt legatum rei hæredis perindè debeatur, ac legatum rei propriæ; tamen revera res legata aliena est, cùm testatoris propria non sit, argumento legis ultimæ, *Cod. unde vi.* Unde cùm hæres eam possideat jure proprio, non jure hæreditario non tenetur fructus ex ea perceptos restituere, aut in quartam imputare. Tertiò adversatur textus *in l. si tibi 86. §. si fundus, ff. de legat. 2.* ex quo constat, rem hæredis à testatore legatam non debere præstari integram ab hærede. Cui difficultati, ut satisfaciamus, discrimen est constituendum inter casum, in quo testator unum hæredem ex pluribus, quos instituit, gravare voluit; & illum, in quo ab omnibus legatum reliquit. Primo casu ipse gravatus tantùm tenetur ad legati præstationem: secundo verò omnes. Et si quæras, pro quibus partibus? Respondeo, si nomine appellativo, hæredum videlicet, testator legatum reliquit, omnes pro portionibus hæreditariis tenentur; si verò nominibus propriis, pro portionibus virilibus *l. turpia 54. §. ultim. l. si post 68. §. 1. l. si hæredes 124. ff. de legat. 1. l. legatorum 33. ff. de legat. 2. l. quotiens 23. l. nonnunquam 24. ff. ad Trebellianum.* Qua distinctione intelligendi sunt textus *in l. sive 17. ff. de duobus reis, l. si mihi 49. ff. de usufructu, l. si quis duobus 15. ff. de legat. 2. l. fideicommissaria 23. §. servum, ff. de fideicommiss. libert. l. quidam 14. ff. de jure codicil. l. epistolam 71. ff. ad Trebellianum, l. 1. §. Marcellus, ff. si cui plus quam per legem, leg. planè 34. §. inde, ff. de legat. 1. leg. generali 32. §. 1. ff. de usufructu legat.* junctis Cujacio *libro 3. ad Afric. in dicta l. quidam 14. & in l. 107. de legat. 1. & lib. 12. qq. Papin. in l. nonnunquam 24. ff. ad Trebellianum*, Fabro *libro 11. conjectur. cap. 19.* Madera *animadvers. cap. 9.*

11 *De re in qua testatur aliquod jus habet.* Quæ hactenus diximus, procedunt in legato rei, quæ omninò est; si autem propria sit pro parte, & aliena pro parte, vel testator aliquod jus in ea habeat, tunc eum legasse censetur tantùm partem, aut jus, quod in ea habebat, *l. si domus 74. §. fin. ff. de legat. 1.* ubi legatum prædii vectigalis tantùm consistit respectu dominii utilis, quod testator habebat, *l. si id quod 9. leg. servus 101. ff. de legat. 1. l. uxor patrui 20. Cod. de legat.* faciunt lex *fundus 24. ff. de instruct. legat.* lex *si quatuor 30. §. qui fundum, ff. de legat. 3.* docet Zasius, & Duarenus *in dicta l. servi 5. §. ultim. de legat. 1.* Mantica *lib. 9. conject. tit. 1. num. 12.* Gomezius *lib. 1. variar. cap. 12. n. 5.* Menochius *lib. 4. de præsumpt. cap. 118.* in dubio enim creditur, testatorem legare voluisse jus tantùm, quod in re habet, *dicta l. quod in rerum, §. fin.* Cevallos *lib. 1. commun. quæst. 747. numer. 6.* Nec creditur testatorem hæredem suum gravare voluisse, ut redimeret alienam partem, *l. si unus 67. §. si rem, ff. de legat. 2.* Vinnius *lib. 2. selectarum, cap. 26.* Nec huic principio obstabit si dicas, idem jus dari de parte ad partem, quod de toto ad totum; & appellatione rei totam rem contineri, *l. si dictum, §. 2. ff. de evict.* nec à verbis testatoris facilè est recedendum, *l. ille, aut ille 25. l. non aliter 69. ff. de legat. 3.* quia respondetur, à verbis & argumentis recedi, quando constat aliter sensisse testatorem; cùm ejus mens potiùs quàm scriptura attendatur, *l. Labeo 7. §. 2. ff. de supellect. legat. l. ubi 21. ff. de rebus dubiis*: sed voluntas testatoris facilè in præsenti casu colligitur ex suprà traditis: ergo tantùm in jure, quod testator habet in ipsa re, legatum consistit. Nec etiam obstat principium deductum ex *l. si res obligata 50. ff. de legat. 1. l. prædia 6. Cod. de fideicommiss. §. sed si rem, Instit. de legat.* ubi docetur, hæredem rem pignori obligatam

à te-

à testatore legatam luere debere: ergo non solùm tenetur præstare rem legatam eo modo, quo penes testatorem fuerat, sed integram, & liberam ab omni nexu. Quia respondetur, ex conjecturata mente testatoris rem pignori obligatam legantis, provenire ut res ipsa luatur ab hærede; nam cùm æris alieni solutio incumbat hæredi non legatario: *l. 1. C. si certum petatur*, non creditur testatorem scienter rem pignori obligatam legantem, voluisse à legatario, sed potiùs ab hærede lui. Nec huic solutioni obstat textus *in l. Mævius 66. §. fundo, ff. de legat. 2.* cujus interpretationem latius prosequuntur Valentia *ad titulum de legat. c. 2. n. 30.* Gothofredus *animadvers. jur. c. 20.* Vinnius *lib. 2. selectarum, cap. 26.* Calatayud. *periphrasi 20.* Nec textus *in l. cùm filius 76. §. 2. ff. de legat. 2.* De qua videndus Vinnius *dicto cap. 26.* Nec similiter textus *in l. Juliano 68. ff. de legat. 3.* quem exponit Bereta *in præsenti, fol. 23.*

12 Opponuntur, & remittuntur varii textus. Suprà traditæ tamen principali assertioni, videlicet legatum rei alienæ valere, opponi solent nonnulli textus. Et primo textus *in l. patrono 31. ff. de bonis libert.* in illis verbis: *Nihil profecit ei legatum, quia alienam rem legaverat ei libertus.* Ex quibus deducitur, legatum rei alienæ nullum commodum afferre: igitur quia inutile est. Cui difficultati respondendum est, in ea specie legatum non proficere, quia res aliena legata evicta fuit: & cùm hæres, ut suprà probavi, non teneatur de evictione, ideò quoad effectum legatum inutile est, nec eo casu patronus habet bonorum possessionem contra tabulas; quia agnoscendo illud qualequale legatum approbavit voluntatem testatoris, & ita postea impugnare non potest. Deinde obstat textus *in l. hæredis 25. §. si testator, ff. fam. erciscund.* in illis verbis: *Ut eam partem, quæ testatoris fuit, alicui jubeat tradi.* Ex quibus constat, rem communem à testatore legatam adjudicari uni ex hæredibus: Ergo quia non valuit ejus legatum. Cui difficultati respondendum est, in eo textu rei communis legatum valuisse pro ea tantùm parte, quæ testatoris erat, juxta supra tradita, & ideò Paulum affirmare, eam partem tradendam esse, legatario, videlicet, non hæredi: nam si de hærede ageret Consultus non affirmaret, rem tradendam esse, sed adjudicandam. Tertio opponi solet textus *in l. si res 52. ff. ad Trebellianum*; ubi proponitur, Titio rem alienam fuisse legatam, & legatarium testamento suo dominum rei hæredem instituisse, eumque rogasse, ut Mævio hæreditatem restitueret. In qua specie ait Papinianus, Mævium inutiliter legatum petere: igitur quia non valuit rei alienæ legatum. Cui difficultati variis modis satisfacere intendunt Accursius *ibi, verbo Legavit*, Cumanus, Immola. & alii antiquiores, Cujacius *lib. 19. qq. Papinian. in eodem textu*, Donellus *lib. 7. comment. cap. 25.* Eorum tamen solutio plausibilior videtur, videlicet in specie illius textus fideicommissarium non posse petere legatum rei alienæ, quia fideicommissarius non potest habere plus juris in fideicommisso, quàm ipse hæres, qui rogatus fuit: sed hæres rogatus non poterat petere ipsam rem legatam, quia per aditionem hæreditatis confusæ erant actiones: & quia domino res propria legari non poterat, pervenit legatum ad casum, à quo incipere non poterat, & ita ut utile, nec ab hærede rogato peti poterat, nec in fideicommissarium trasmitti. Nec huic solutioni obstat textus *in l. planè 34. §. inde, vers. Planè, ff. de legat. 1.* ubi in eadem specie ferè contrarium probatur, videlicet legatum inutile non reddi, etsi perveniat ad casum, in quo incipere non poterat. Nam rectè satisfacit Cumanus *in d. l. si res*, quem sequitur Cujacius *lib. 6. qq. Pauli, in l. in ambiguis 68. ff. de regulis juris*, asserendo idcircò legatum in eo textu persistere, ne superveniens juris subtilis ratio voluntatem testatoris impediret, qui absolutè voluit partem illam ad legatarium pertinere: quæ ratio non aderat *in dicta l. si res aliena*; siquidem testator non expressit se velle, ut etiam res legata ad fideicommissarium perveniret. Etiam opponi solent textus *in leg. servum 44. §. 1. ff. de legat. 1. l. hæres 58. ff. de eviction. l. 9. §. fin. ff. de suppellectili legat. l. fin. ff. de negotiis gestis, l. qui habbat 101. ff. de legat. 3. juncta l. testatorem 68. eodem titulo, l. generaliter 24. §. 1. & 2. l. Paulus, ff. de fideicommiss. libert. l. qui uxori, ff. de auro, & argento, l. ex facto 17. §. Julianus, ff. ad Trebellianum, l. qui solidum 58. §. 1. ff. de legat. 2. l. 4. ff. de usufructu legat. l. cogi 16. §. sed si à servo, ff. ad Trebellianum, l. arbitrio 18. §. si dominus, ff. de dolo, l. cùm filius, §. dominus, ff. de legat. 2. leg. 2. §. data, ff. de opt. legat. l. Sticho 36. ff. de usufructu legat. l. 108. §. Stichum, ff. de legat. 1.* juncto Cujacio *ibi, tract. 5. ad Afric. l. licet 15. de dote præleg. l. quæsitum 40. de acquirend. domin. l. verius 21. ff. de probat. l. Gajus 39. ff. de pignorat. action. l. ultima, ff. de castrensi pec.* de quibus videndi sunt Goveanus *in l. 1. nu. 19. ff. ad legem Falcidiam*, Cujacius *lib. 14. observ. cap. 36. & lib. 25. cap. 33. & lib. 26. cap. 12.* Faber *liber 6. conject. capit. 1. & 8. & lib. 14. cap. 10.* Pinellus *lib. 1. selectarum, cap. 5. num. 70.* Cujacius *lib. 19. qq. Papin. in dicta l. unum 67. l. 12. §. sed & legatario, ff. de acquirend. possess.* juncto Cujacio *lib. 25. observat. cap. 33. l. 24. §. ultim. ff. ad legem Falcidiam*, juncto eodem *libro 26. observat. cap. 12. l. cum pater, §. evictis, ff. de leg. 2.* juncto Fabro *lib. 6. conject. cap. 1. & §. si cui fund. Institut. de legat.* juncto eodem *lib. 6. conject. cap. 8. l. unum 67. §. sed si fundum, de legat. 2.* juncto ipso *lib. 14. conject. c. 10. l. si res aliena 40. ff. de legat. 1. l. finali, ff. de castrensi pec.* juncto Pinello *lib. 1. selectarum, cap. 5. numer. 70. l. penult. ff. de dote præleg. l. fideicommiss. 23. §. servum, ff. de fideicommiss. libert. l. 2. §. 1. ff. de opt. legat. l. Mævius 66. §. fundo, leg. cùm filius, ff. de leg. 2. leg. qui testamento, ff. de manumiss. testament. l. 14. §. si avia, l. in computatione, §. finali, ff. ad legem Falcidiam, l. Sticho 36. de usufructu legat. leg. hæres 72. ff. ad Trebellianum, leg. Patrono 31. ff. de bonis libert. leg. duo 7. ff. de manumiss. l. dotale, ff. testament. milit.*

13 Variæ præsentis textus interpretationes. Sed an jure canonico attento legatum rei alienæ sustineatur, ut valet attento jure civili, controversum est? Et non valere, probari videtur ex præsenti textu, ubi Gregorius asserit, quod licèt ex lege sæculi teneatur hæres rem alienam legatario præstare; tamen non juxta legem sæculi, sed juxta legem Dei vivendum esse: unde deducitur legem sæculi, id est civilem, quæ permittit rei alienæ legatum, non observari jure canonico attento. Sed contraria sententia retenta, quæ verior est, videlicet etiam jure Pontificio attento legatum rei alienæ valere, ut præsentem exponant, varia adduxerunt juris Interpretes. Accursius *in dicta leg. cum alienam, Cod. de legat.* Alexander ibi, *numer. 4.* & plures relati à Covarruvia *in præsenti, num. 6.* existimarunt, jure canonico inspecto legatum rei alienæ inutile esse. Sed eorum interpretatio convincitur, tum auctoritate, tum ratione. Auctoritate textus *in capit. Episcopus 12. quæst. 5.* ubi legatum rei alienæ sustinetur, & debetur. Ratione, quia eadem ratio, quæ facit, ut legatum rei alienæ secundùm jus civile subsistat, videlicet quia publicè expendit testatorum voluntates exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmod. testam. l. 1. Cod. de sacros. Eccles.* procedit etiam jure canonico inspecto, juxta quod etiam expendit testantium voluntates observari, *capit. ultim. 13. quæst. 2. cap. cum Marthæ, de celebrat. Missarum.* Ergo eadem vigente ratione, eadem debet esse utriusque juris dispositio, argumento legis *illud, ff. ad legem Aquiliam.* Accedit, nam lex permittens legatum rei alienæ, nullam injustitiam continet; siquidem dominus rei non ideò privatur ejus dominio, sed justo pretio accepto, si vult eam vendere potest; aliàs hæres æstimationem, seu pretium præstando liberatur, *dicto §. non solùm, Institut. de legat.* & si lex civilis legare rem alienam permittens, injusta esset, improbaretur per Ecclesiæ Patres, ut *in cap. finali, de præscript. cap. penult. de secundis nuptiis.* Nec audiendus est Tuldenus *ad titulum Cod. de legat. cap. 5.* qui asseruit, improbari à Gregorio Magno in præsenti legem civilem legatum rei alienæ admittentem; sed eam adhuc esse observandam, quia à Gregorio expressè abrogata non fuit. Refellendus etiam, immò & damnandus est Arnoldus Vinnius *lib. 2. selectarum, capit. 26.* qui ausus fuit asserere, D. Gregorium errore deceptum fuisse, ut existimaret rei alienæ legatum ita sustineri, ut dominus eam vendere cogatur; qui juris lapsus valdè alienus est à peritissimo nostro Gregorio Magno. Alii ut præsentem textum exponant, ajunt ideò legatum rei alienæ in eo improbari, quia legata erat res Ecclesiæ; quo casu legatum nullum est, quia ejus rei alienatio in eo prohibetur, *capit. nulli 5. de rebus Eccles.* Undè cùm omnia ea, quæ prohibentur alienari, legari nequeant, *l. cum servus 39.* aliàs lege *apud Julianum, §. finali, ff. de legat. 1. l. unum 67. §. 8. ff. de legat. 2. l. 10. ff. de auro, & argento*; ideò legatum rei Ecclesiæ in præsenti textu relictum non valuit. Ita docuerunt Innocentius, & Ancharanus in præsenti, Alexander Jason, & Castrensis *in dicta l. cum alienam*, Fachineus *lib. 5. controvers. cap. 38.* plures, quos laudat, & sequitur Luna, & Arellanus *lib. 3. antinom. 5.* qui consequenter docent in præsenti casu, nec quoad æstimationem legatum valere. Sed etiam hæc interpretatio convincitur ex eo, nam legatum rei, cujus alienatio non impossibilis, sed difficilis est, valet, *dicta l. apud Julianum §. finali*: ergo valere debet rei Ecclesiæ legatum, cùm ejus alienatio non impossibilis judicetur; siquidem potest alienari adhibita solemnitate, *c. si exceptione 12. qu. 2.* Deinde quia præsens decisio non in eo nititur, quod legata sit res Ecclesiæ; sed in

in eo, quod res aliena domino restitui debebat, ut constat ea illis verbis. *Aliena restituere debuisti*. Et ita interpretatio illa huic decisioni minimè congruit. Alii tandem docent, in præsenti casu, ideò legatum non valere, quia legatus erat calix, qui in commercio hominis non est, *c. vasa de consecr. dist.* 1. *c. justum, de rerum permut.* Unde cum legatum rei, quæ in commercio non est, inutiliter relinquatur, *dict. §. non solùm*, ideò legatum in præsenti non valet. Sed etiam hæc sententia convincitur ex eo, quia licèt res, quæ non est in commercio, legari non possit, *l. cum servus 39. §. fin, ff. de legat.* 1. Donellus *lib.* 8. *commen. cap.* 31. tamen si commercium habeat persona, cui relinquitur, licèt aliæ non habeant, legatum subsistit, *l. sed & si 40. ff. eodem tit.* unde licèt calix in præsenti specie legari non possit laico, quia ejus commercium non habebat; tamen Ecclesiæ utique legari poterat. Unde cùm Ecclesiæ Messenat. calix legatus esset, ratio commercii non impediebat ipsius legati valorem.

14 His igitur, & aliis interpretationibus omissis, dicendum est, discrimen à Divo Gregorio assignatum, inter jus fori, & jus poli, non respicere ad eam partem, an legatum, rei alienæ valeat, necne; sed ad jus fori, & poli in specie sibi proposita. Quod ut clariùs demonstretur, præmittendum est, testatorem, de quo in nostro textu, detinuisse calicem, & puerum Consentinæ Ecclesiæ, & eos legasse Ecclesiæ Messenat. Hæres statim res legatas tradidit Ecclesiæ Messenat. bona fide. Postmodum cùm Ecclesia Consentina, in cujus dominio erant, ab eo tam calicem, quàm puerum peteret, ipse ab Ecclesia Messenat. tam calicem, quàm puerum repetebat. Ecclesia Messen. restituere renuebat, allegans juris civilis dispositionem, juxta quam hæres tenetur legata etiam rei alienæ solvere, & legatarium ea possidentem non teneri hæredi restituere. Quibus perpensis Gregorius Magnus præmittens, quod licèt juxta legem sæculi prædicta Ecclesia Messenat. se defenderet, quominus calicem, & puerum Ecclesiæ Consentinæ restitueret; tamen quia juxta canonicam, immò & divinam dispositionem aliena detinens ea restituere tenetur, *c. in litteris 5. de rapt.* & quia hæres tenetur exonerare conscientiam defuncti, *c. fin. de sepult.* decrevit injustum esse, ut ab Ecclesia Messenat. res illæ detinerentur, cùm domino invito auferri non debeat, quod suum est; & ita calicem, & puerum restitui debere Ecclesiæ Consentinæ. Quam interpretationem, ut veriorem amplectuntur plures, quos refert, & sequitur Menchaca *de success. creat.* §. 21. *num.* 11, Bereta *in præsenti*. Unde constat Gregorium in hoc textu non constituisse differentiam inter jus canonicum, & civile quoad legatum rei alienæ, & ejus valorem; sed tantùm in eo, quod cùm Ecclesia Messenat. retinens calicem, & puerum Ecclesiæ Consentinæ, se defenderet legibus sæculi, Gregorius docet non juxta eas leges, quæ permittunt rei alienæ retentionem; sed juxta legem Dei, secundùm quam aliena detinens restituere debet, præsentem casum esse decidendum; non tamen ideò Gregorius improbat rei alienæ legatum, ut si testator sciens eam legaverit, hæres teneatur eam redimere, & legatario præstare, aut ejus æstimationem solvere.

Huic commentario adjungi potest interpretatio textus *in capit. Episcopus 12. q. 5.* quam adduxi *in cap.*

C A P U T VI.

Ex Concilio a Magocen.

SI hæredes jussa testatoris non adimpleverint, ab Episcopo loci illius omnis res, quæ his relicta est, canonicè interdicatur, cum fructibus, & cæteris emolumentis, ut vota defuncti impleantur.

N O T Æ.

1 a MAgocen.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 11. & post Concilium Lateran. *par.* 43. *cap. ult.* Sed in nullo ex Conciliis Mogunt. hucusque editis textus hic reperitur: credo tamen in aliquo ex illis editum fuisse; siquidem in uno Concilio Moguntin. actum fuisse de testamentis, & ultimis voluntatibus, constat ex Concilio Mogunt. celebrato anno 1549. *capit.* 97.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur. COnclusio, quæ ex hoc textu communiter deducitur ab Interpretibus, sic se habet: *Hæres non adimplens voluntatem testatoris, privatur per Episcopum rebus sibi relictis*. Probant eam textus *in c. Salvator* 11. *q.* 1. *c. licet universis, de voto.* Concilium Coloniense celebratum anno 1536. *p.* 13. *c.* 10. ubi cavetur, ut hæredibus; qui jussa defunctorum non impleverint, ab Episcopo loci omnis res quæ eis relicta est, interdicatur, cum fructibus, & emolumentis, *authen. hoc amplius, C. de fideicommiss. authen. de ecclesiasticis titulis*, §. *si autem hæres*, *authentica de hæredibus, & Falcidia*, §. *si quis non implens, collat.* 1. *l. si patroni filius*, §. *qui fideicommissa, ff. ad Trebellianum*, ibi: *Cur enim non videatur indignus, ut qui destituit supremas defuncti preces, consequatur aliquid ex voluntate*. Et *l. Nescimus, ff. de excusat. tut.* ibi: *Rectè ergo placuit eum, qui recusat onus, quod testator reliquit, & ab eo, quod petit, quodque idem dedit, repelli debere*. Et *l. tutor* 31. §. *quæ tutoribus, l. quid autem* 38. *l. amicissimus* 39. *ff. de excus. tut. l. qui tutelam* 28. *ff. de testam. tutel. si quis sepulchrum*, §. *funus, ff. de relig. & sumpt. l. ultima, ff. de confirm. tutor. l. si peculium, ff. de statulib.* Paulus *lib.* 3. *sentent. tit.* 5. §. *omnibus, l. si quis in suo, C. de inoff. l. penult. C. de legat. l. cum filio* 111. *ff. de legat.* 1. *l. fin. tit.* 10. *partit.* 6. ubi Gregorius. Illustrant Sanch. *de matrim. lib.* 3. *disput.* 25. *num.* 25. Molina *lib.* 2. *de primog. c.* 14. *num.* 22. Carpio *de execut. lib.* 1. *cap.* 18. *& lib.* 1. *cap.* 5. Covar. & Cujacius *in præsenti*: idem Cujacius *ad Paulum*, *dicto libro* 3. *titulo* 5.

3 Impugnatur prædicta assertio. Sed hæc assertio difficilis valdè redditur ex sequentibus juris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam Episcopus est executor legitimus ultimarum voluntatum cum causæ, quæ exequi debent, sunt piæ, *cap. tua nobis* 17. ibi: *In omnibus piis voluntatibus*. Et *c. nos quidem*, ibi: *Defunctorum pias voluntates*. Et *c. Joannes*, ibi: *Et piis locis*, *hoc tit. l. nulli, C. de Episc. & cleric.* ibi: *Derelictum pium defuncti propositum*. Tridentinum *sess.* 7. *de refor. c.* 15. *& sess.* 22. *c.* 6. *& sess.* 25. *c.* 4. ibi: *Qui pro suarum animarum salute legata ea ad usus pios reliquerunt*. Et *l.* 5. *tit.* 10. *partit.* 6. ibi: *Mandasse por su anima: & l.* 36. *Tauri, l.* 10. *tit.* 4. *lib.* 5. *recop.* docent Matienzo *in dicta l.* 10. *recop.* Carpio *de execut. lib.* 1. *cap.* 22. Igitur non rectè in præsenti generaliter, & indistinctè asseritur, hæredes non adimplentes voluntates testatorum, per Episcopum esse privandos rebus sibi relictis in eodem testamento. Secunda militat adversus nostrum textum in illis verbis: *Ut vota defuncti adimpleantur*. Nam obligatio voti personalis est, nec ad hæredes transit. D. Thomas 2. 2. *quæstione* 96. *articulo* 2. *ad* 4. docent Panormitanus *in capitul. veritatis, num.* 3. *de jurejur.* Sotus *libro* 8. *de justitia, quæst.* 2. *art.* 2. Igitur in præsenti specie hæredes non tenebantur vota defuncti adimplere, & per consequens non erant privandi hæreditate. Tertiò difficilis est præsens textus in illis verbis: *Omnis res, quæ eis relicta est*. In quibus docetur, hæredes non adimplentes vota testatorum, reddi indignos omnium rerum, quæ illis relictæ fuerant: nam hæredes cum indigni sunt, ex causis infrà referendis privantur hæreditate: non tamen auferuntur ab eis prælegata, & similes res sibi relictæ, *l. cum quidam* 12. *l. eum, qui* 18. §. *ultimo, ff. de his, quæ ut indign. l. qui filiabus* 17. §. *ultim. ff. de legat.* 1. *l. similes* 75. §. *ultim. ff. de legat.* 2. *l.* 4. §. *si quis ex unica, ff. de doli excep.* Igitur non rectè in præsenti asseritur, ab hæredibus indignis non adimplentibus voluntatem testatoris, omnia illis à testatore relicta eripi, & auferri. Accedit, nam hæres non tenetur adimplere voluntates ineptas defuncti, *l.* 5. *Cod. de his quibus, ut indign. l. hæreditas* 50. *ff. de petit. hæredit.* Igitur indistinctè verum non est, voluntatem testatoris hæredem teneri adimplere. Accedit tandem, nam si in præsenti specie hæredes privandi erant rebus sibi relictis in testamento, priùs moneri, & citari debebant, *authent. hoc amplius, Cod. de fideicommiss. l. fin. tit.* 10. *partit.* 6. ibi: *Siendo amonestado*; docent communiter repetentes *in dicta authent. hoc amplius*. Ergo non rectè in præsenti PP. Concilii Mogunt. asserunt, hæredes non adimplentes voluntatem testatorum, per Episcopum privandos esse omnibus rebus sibi testamento relictis.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, variis ex causis hæredes reddi indignos hæreditatis, & illam ab eis, tanquam ab indignis, per fiscum eripi, & auferri: de quibus *in titul. ff. de his*, & §. *quæ ut indig.* Prima est, si inultam reliquerint necem testatoris, de qua *in l.* 4 De variis indignitatis causis.

3. l.

Digitized by Google

3. *l. si ideò* 7. *l. cum fratre* 9. *cum duabus sequentibus*, *Cod. de his, quibus ut indign. l.* 5. *ʃ. penultim. & per totum*, *ff. ad Syllanianum*, *l.* 1. *l.* 27. *l.* 29. *ʃ. fin. ff. de jure fisci*, *l.* 14. *ʃ. si pater*, *ff. de bonis libert. l. si servus* 50. §. *si quis* 2. *ff. de legat.* 1. *l. nec supina* 6. *ff. de juris, & facti ignor. l. filius* 23. *ff. de jure patronat. l.* 1. *C. ubi causæ fiscales*, *l.* 1. *C. in quibus causis in integr. restit. l.* 1. & 3. *l. minoribus*, *cum sequent. de jure fisci*, *l. idem* 20. §. *hæc* 12. *ff. de petit. hæredit. l. his* 18. §. 1. *l. ex parte* 29. *ff. familiæ ercifcund. l. in ratione* 11 *ʃ. si servus*, *ff. ad legem Falcidiam*, *l. si necem* 4. *l. filius* 42. §. *ultimo*, *ff. de bonis libert. l.* 4. & *penult. de jure patronat. l.* 3. §. *quod si*, *ff. suis, & legitim.* Secundò indignus redditur hæreditate hæres, qui falsò, & calumniosè testamentum impugnavit, *l.* 4. & 5. *l. tutorem* 22. *l. si testamentum* 24. *ff. de his, quæ ut indign.* ad quam speciem spectant textus in *l. Papinianus*, §. *meminisse*, *l. penultim.* §. *si hæres*, *cum sequent. ff. de inoffic. testam. l. si quis rogatus* 53. §. 1. *ff. de fideicommiss. libert. l. si testamentum* 6. *l. postquam* 43. *ff. de petit. hæredit. leg. si pars* 19. §. *ultim. ff. de inofficioso*, *l. edicto* 13. §. *penultim. l. Senatus* 15. *ff. de jure fisci*, *l.* 14. §. *si patroni*, *ff. de bonis libert. l. inter* 54. *ff. de rei vindicat. l. Lucius*, §. *Sempronia*, *ff. de legat.* 2. *l. penul. ff. de except. rei jud. l.* 3. §. *consequenter*, *ff. de liber. legat. l. cùm quidam*, *de bonorum possessione*. Paulus *lib.* 4. *sent. tit.* 5. *ʃ. ultim.* Tertiò indignus est hæres, qui prohibuit testatori, ne mutaret testamentum; incidit enim in titulum, *Si quis aliquem testari prohibuerit*; in quo edicto notandi sunt textus *in l. filius* 14. §. 1. *l. si quis patris* 26. *ff. ad legem Corneliam de falsis*, *l. penult.* §. *Sempronia*, *ff. de legat.* 2. *l.* 3. *ʃ. ult. ff. ad Trebellianum*, Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 12. §. 5. *l.* 3. *ff. de his*, *quæ in testamento*; *l. quotiens* 9. §. *idem*, *ff. de hæred. instituit. l. curent* 22. *ff. de testibus*, *l.* 1. §. *si linum*, *ff. de bonor. possess. secund. tab. l.* 1. *ʃ. si parens* 3. *ff. si quis à parente*, *l. item* 14. §. *aliquando*, *ff. quod metus causa*, *l. unic. ff. quibus non competat bonor. possess.* Quartò indignus redditur hæres, qui non habuit supremam defuncti voluntatem, *l. cum quidam* 12. *ff. de his quibus*, *ut indign. l. planè* 34. *ff. de legat.* 1. *l. militis*, §. *veteranus*, *ff. de testam. milit. l. penult.* §. 1. *ff. de condit. instit.* Aut si testator nomen illius induxit, *l. cùm tabulis* 16. §. *ult. ff. de his, quæ ut indign. l.* 2. §. *ult. ff. si tabulæ testam. l. si ita* 8. §. *is autem*, *l. qui ex liberis* 11. §. *testamento*, *ff. de bonor. possess. l. secundùm tabulas*: aut si inimicitias capitales cum ipso contraxit: *l. si inimicitiæ* 9. *ff. de his, quæ ut indign. l.* 3. §. *ult. ff. de adimend. legat.*

5 [Traditur ratio decidendi.] Similiter etiam, qui non paruit voluntati testatoris, immò eam neglexerit, redditur indignus jus successione, *novella* 1 *Justiniani*, *authent. finali C. de fideicommiss.* non tamen, ut ab eo eripiatur hæreditas à fisco tanquam ab indigno: sed manet penès cohæredem, aut substitutum, cum eodem onere. Quæ privatio justissimè introducta est, quia qui non vult subire onus, non decet sentire commodum, *cap. qui habet*, *de regulis juris* 6. Unde qui non vult adire hæreditatem, ut fideicommissum restituat, compellitur adire, & privatur commodo quartæ partis, quæ illi, ut hæredi competebat, *l. ille à quo* 13. *l. nam*, *quod* 14. §. *copulsus*, *ff. ad Trebel.* & tutor, qui se excusavit à tutela, privatur legato sibi in eodem testamento relicto, *l.* 5. §. *amittere*, *ff. de his, quæ ut indign.* & qui designatus fuit ad exequendum testamentum, nisi illud exequatur, privatur legato sibi relicto, *authent. de hæredibus*, & *Falcid.* §. *si quis*. Rectè ergo in præsenti textu deciditur, quod si hæredes non adimpleant voluntatem testatoris, quam diligenter adimplere debent, ut exemplis probant Guillelm. Benedictus *in cap. Raynuntius*, *verbo Si absque liberis*, *de testam.* Carpius *lib.* 4. *de execut. cap.* 3. Roussellius *lib.* 6. *historiæ*, *cap.* 3. *num.* 9. per Episcopum priventur omnibus rebus sibi relictis: & sicut ab hærede indigno fiscus eripit hæreditatem cum fructibus, *l.* 1. *Cod. de his*, *quæ ut indign.* ita & in præsenti casu hæres privatur, non solùm hæreditate, verùm & ejus fructibus. Hoc tamen procedit, nisi testator apertè caveat, ut hæres, vel legatarius non priventur rebus sibi relictis, etiamsi non paruerint voluntati testatoris, *l. sed hæc nimium*, *ff. de excusat. tut.* ibi: *Nisi evidenter expresserit*, *velle se dare*, *etiamsi tutelam non administraverit*. Et *l.* 1. *ʃ. quamvis*, *ff. ubi pup. educari*; docet Carpio *d. c.* 18. *nu.* 42. vel si eo casu minor pœna ab ipso testatore inflicta sit, quia ob eam cessat pœna legalis, hoc est privatio successionis, *Novel.* 1. *cap.* 1. juncta lege *non tantùm*, *ʃ.* 1. & §. *Senatus*, *ff. de fideicomm. libert. l. causa* 20. §. *puellam*, *ff. de manumiss. l. in testamento* 27. *ff. de condit. & demonstr.* prosequuntur alias exceptiones præsentis textus Covar. & Cujac. *in d. novell.* 1.

6 [Respondetur primæ difficultati.] Nec obstat prima difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta, pro cujus solutione sciendum est, satis controversum esse apud Interpretes, utrum Episcopus sit legitimus executor, transacto anno hæredibus, seu commissariis concesso ad adimplendam testatoris voluntatem, non solùm in legatis, & dispositionibus piis, verùm etiam profanis? In qua quæstione indistinctè totius testamenti executionem ad ipsum spectare probant Glossa *in præsenti*, & *in cap. Sylvester* 11. *quæst.* 1. & *in cap. Episcopus* 5. 88. *distinction.* Hostiensis, Panormitanus, Barbatia, & Cardinalis *in præsenti*, quos sequuntur Covar. *in præsenti*, *n.* 3. Guttierrez *lib.* 3. *practic. quæst.* 29. *num.* 14. Gratianus *tom.* 3. *disceptat. capitul.* 563. *num.* 76. Barbosa *allegation.* 83. *numer.* 15. Hurtado *tom.* 2. *de congrua*, *lib.* 6. *resolut. penultim. subresolut.* 42. qui moventur primò ex præsenti textu: secundò ex eo, quia quælibet ultima voluntas pia dicitur, *l.* 7. *tit.* 10. *partit.* 6. ibi: *Para cumplir la voluntad de el testador, que es obra de piedad, è como cosa espiritual.* Faciunt Divus Augustinus *lib.* 10. *de Civit. Dei*, *cap.* 1. Quintil. *declamat.* 311. ibi: *Libet scrutari etiam defuncti voluntatem, qua nihil potentius apud nos, nihil nostro animo sacratius esse debet.* Symmachus *lib.* 10. *epist.* 54. qui alloquens Episcopus ait: *Oro vos justitiæ sacerdotes, ut urbis vestræ sacris reddatur privata successio. Dictent testamenta securi, & sciant sub Principibus non avaris stabile esse, quod subscripserint.* Igitur cujuslibet ultimæ voluntatis executio ad Episcopum spectat. Deinde, nam defensio viduarum miserabilium, quæ sunt destitutæ humano auxilio, ad Episcopum spectat, *cap.* 1. 87. *distinct. capit. super*, *de V. S.* Sed nulla alia persona adeò destituta est, quàm defunctus, *c. defensionis*, 87. *distinct.* Ergo cujuslibet ultimæ voluntatis executio ad Episcopum spectat. Sed contraria sententia verior est, videlicet in legatis profanis, & pro eorum solutione adeundum esse judicem sæcularem proprium hæredis scripti, coram quo à legatariis conveniendus est. Quam opinionem ex juribus suprà pro dubitandi ratione adductis, & aliis probant Glossa *verbo Decretorum*, *in cap. relatum*, *el.* 1. *hoc tit.* Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 17. *num.* 105. Matienzus, licèt sibi contrarius, *in l.* 10. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil. gloss.* 7. *num.* 2. Carpio *de executoribus*, *lib.* 1. *cap.* 22. *nu.* 47. Pereyra *de manu Regia*, *p.* 1. *cap.* 16. *num.* 13. Nec ea sententia retenta, obstant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex præsenti textu, qui exaudiendus est de piis testatorum dispositionibus, juxta alios textus supra relatos, in quibus de piis causis semper agitur. Nec contrarium docet Alphonsus noster *in d. l.* 10. *partit.* qui generaliter non asserit, quamlibet ultimam voluntatem esse piam; sed tantùm agit de legato pro redemptione captivorum relicto, juxta legem *nulli*, *C. de Episcop. & cleric. authent. de Ecclesiast. titulis*, §. *si quis autem*. Ex quibus desumpta est dicta lex 10. Unde accipi debet de legato ad pias causas relicto. Nec obstat, quod dicebamus de defensione miserabilium personarum; nam earum defensio ad Episcopum spectat, quatenus respicit utilitatem ipsarum: at in legatis profanis non defunctorum, sed potiùs legatariorum utilitas vertitur; unde adeundus est Judex hæredis, ut ipsum cogat legata persolvere.

Nec obstat secunda difficultas ex natura, & obligatione voti deducta; nam præterquam, quod votum in præsenti non accipitur strictè pro promissione Deo facta, sed pro desiderio, & volontate testatoris, ut plerumque in jure accipitur, *l. scripto*, *ff. unde liberi*, *l. in ratione* 11. §. *cùm quidam*, *ff. ad leg. Falcid. l. nihil interest*, *ff. de bonis libert.* 7 [Respondetur secundæ & tertiæ difficultatibus.] etsi votum strictè accipiatur in præsenti, adhuc discrimen constituendum est inter votum reale, personale, & mixtum. Personale, videlicet jejunandi, peregrinandi, aut recitandi horas canonicas, cum persona extinguitur, nec ad hæredes transit: quare nullus successor tenetur illud adimplere, ex juribus suprà adductis. Votum verò reale, seu mixtum, veluti constituendi Ecclesiam, eleemosynam faciendi hæres tenetur adimplere, *l.* 2. §. *ultim. ff. de pollicit.* ibi: *Si fortè, qui decimam vovit, decesserit ante solutionem, hæres ipsius hæreditario nomine decimæ obstrictus est.* Voti enim obligationem ad hæredem transire, constat. Non tamen tenetur hæres votum adimplere vinculo religionis, sed exemplo aliorum onerum hæreditariorum; & tanquam æs alienum defuncti suscipere hæredes coguntur, & per excommunicationem compelli possunt illud adimplere, sicut alia opera pia exequi, *cap. tua* 17. *cap. Joannes* 19. *hoc tit.* docent Sylvester *in summa*, *ver. Votum*, Sanchez *lib.* 3. *summæ*, *c.* 13. *n.* 3. Unde etsi in præsenti ageretur de votis adimplendis per hæredes, accipiendus erat de votis realibus, aut mixtis. Nec obstat tertia difficultas; nam verùm est indistinctè, hæredem indignum hæreditate, non reddi indignum legato; immò plerumque cui eripitur, ut indigno hæreditas, similiter prælegatum, non solùm pro ea parte, quam capit jure hæreditario, sed quam capit jure legati, ut *in l. si sequens*, §. *ult. ff. ad Syllanianum*, *l. duo* 70. *ff. de condit. & demonstr.* Quare an privetur hæres indignus simul hæreditate, & legato voluntatis, quæstio est, ut ait Papinianus *in l. cùm quidam*, *ff. de his, quæ ut indign.* ita ut nec regula genera-

petalis tradi possit, sed secundùm varietatem casuum diversimodè est respondendum. In casu verò præsentis textus privatur heres omni emolumento, quia æqualis ratio militabat, ut privaretur tam hæreditate, quàm prælegato. Prosequitur Cujacius *lib. 16. qq. Papin. in d. l. cum quidam*.

8 Dissolvuntur aliæ difficultates. Nec obstat alia difficultas deducta ex lege *non oportet 5. C. de his, quæ ut indign.* in illis verbis: *Non oportet, ut indignis hæredibus successionis auferri, prætextu quod in sepultura supremis judiciis, vel voluntatibus defunctorum obtemperatum non fuisset*. Ex quibus expressè deducitur, heredem non privari hereditate ex eo, quod non adimpleverit pias testatorum voluntates circa sepulturam. Cui difficultati, ut satisfaciant DD. varia adducunt. Glossa, Cinus, & Alexander, quos sequitur Molina *de primog. lib. 2. cap. 14. num. 16.* existimant, textum illum abrogatum fuisse per textum in authentica *hoc amplius, C. de fideicommiss.* & ita in eo textu jus antiquum jam abolitum referri. Carpio *d. cap. 18. n. 37.* existimat, Imperatores in eo textu agere de herede jam adita hereditate, cui hereditas non est auferenda, nisi monitione premissa. Et ita Imperatores non negare hereditatem esse auferendam, sed tantùm desiderare, ut monitione præmissa auferatur. Sed hec interpretatio facilè refellitur ex eo, quod absolutè in eo textu statuitur, hereditatem non esse auferendam ab hæredibus ex eo, quod non paruerint voluntati testatoris circa curam sepulturę. Igitur id generaliter accipiendum est, monitione præmissa, vel non. Quare his, & aliis sententiis omissis, veriùs dicendum est, in eo textu agi de voluntatibus testatorum ineptis circa eorum sepulturam, quas heredes adimplere non tenentur, *l. servo 113. §. fin. ff. de legat. 1. l. etsi 14. §. 5. ff. de relig. & sumptibus, l. quidam 27. ff. de condit. institut. l. Quintus 7. ff. de annuis legat.* plerumque enim simpliciores homines cavebant, ut omnia ornamenta sua cum corpore sepelirentur, *d. l. etsi 14. §. 5. l. fin. de auro, & argento*; aut comburerentur, Livius *lib. 34.* aut pecunia simul cum eis in terram defoderetur, ut probat Fornerius *libro 1. rerum quotid. c. 18.* sive ut eorum reliquię in mare projicerentur. Ovidius *lib. 5. Fastor.*

Sæpè tamen patriæ dulci tanguntur amore.
Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite me in Tyberim, Tyberinis vectus in undis
Littus ad Inachium pulvis inanis eam.
Displicet hæredi mandati cura sepulchri:
Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
Scirpea pro domino in Tyberim jactatur imago,
Ut repetat Grajas per freta longa domos.

Cujus pręcepti varias afferunt causas Osuald. *lib. 8. comment. cap. 12. littera A*, Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. comment. cap. 2. sect. 6. num. 9.* Amaya *lib. 1. observ. cap. 6. num. 5.* D. Josephus de Salas *ad Petronium pag. 278.* ad illa verba: *Descendit igitur*. Omnes enim ineptæ voluntates impunè omittuntur ab heredibus, nec ex eo, quod non adimpleverint, debent privari hereditate, *d. l. servo 113. §. ineptas*, Donellus *lib. 8. comment. cap. 12.* Unde rectè ait Alexander *in d. l.* heredes privandos non esse hereditate, eo quod voluntates testatorum, ineptas videlicet, non adimpleverint. Nec huic solutioni obstat textus *in leg. militis 5. C. de relig.* in illis verbis: *Militis voluntatem, quam circa monumentum sibi faciendum testamento expressit, & pater, & mater ejus hæredum negligere non debent: nam etsi delatio hoc nomine præteritis constitutionibus amota est, invidiam tamen, & conscientiam circa omissum supremum hujusmodi officium, & contemptum judicium defuncti, evitare non possunt*. In quibus idem Alexander docet, heredes adimplere debere testatoris voluntatem circa sepulturam: licèt aliis constitutionibus, videlicet *d. l. 5. C. de his quæ ut indign.* delatio prohibita sit. Nam respondendum est, Alexandrum in eo textu agere de voluntate defuncti circa monumentum modicum construendum: licèt enim ineptæ voluntates defunctorum, videlicet nimis sumptuosæ, & superstitiosæ, adimpleri non debeant, tamen moderatæ, quæ modicam pompam in monumento, aut sepultura præseferunt, adimplendæ sunt, de quibus accipiendi sunt textus *in l. 5. Cod. de relig. l. 1. & 4. §. 6. ad leg. Jul. pecul. l. cuicumque 5. §. idem 8. ff. de instit. actione, l. filius 19. ff. de in rem verso, l. multa, ff. de condit. & demonstr. l. hæreditas 50. ff. de petit. hæredit. novella 59. cap. 6.* Unde etsi delatio hæredum ex ea causa, quod ineptas voluntates non adimpleverint, prohibita sit ab Alexandro *in d. l. 5. C. de his, quæ ut indign.* tamen si voluntas circa modicum monumentum, aut pompam funeris versetur, hæres adimplere eam cogitur, *d. l. militis, Cod. de relig.* quæ tum loquatur de milite, laxiorem pompam circa funus admittit; siquidem in militum funere arma, & quæcumque ornamenta virtute sibi comparassent, equus, & similia deferebantur, ut funus Pallantis describens refert Virgilius *lib. 11. Æn.* & notavi *in c. fin. de auctorit. & usu pallii*. Nec obstat ultimum augmentum dubitandi rationis, ubi dicebamus, ad hanc hæreditatis privationem necessariam esse monitionem: nam id verum est, ut docent Padilla *in d. authen. hoc amplius*, Matienz. *in l. 15. tit. 4. lib. 5. recop. gloss. 1. n. 64.* Carpius *d. c. 18. n. 22.* Sed supponitur in præsenti textu talem monitionem adhiberi debere, aliàs Episcopus injustè, & contra juris ordinem ipsum hæredem successione privaret.

Ex præsenti textu, & traditis pro ejus expositione, 9 Exponitur c. licet de voto.
Doctores suprà laudati communiter accipiunt textum *in capit. licet, de voto*, ubi refertur, quod cùm Rex Ungariæ votum emisisset visitandi Hierosolymam in manu forti, idest cum exercitu, & armis, ut eam ab inimicorum tyrannide eriperet; & infirmitate, & morte præventus, illud adimplere non potuisset, in ultimo elogio filio suo Andreæ sub paterna intermінatione indixit, ut votum illud adimpleret. Et cum filius simile onus à patre injunctum spontè acceptasset, & se impleturum denuò promisisset, & posteà renuisset illud adimplere; Innocentius decrevit, ut votum à patre emissum adimpleat, aliàs sciat se regno, & hæreditate paterna esse privandum. Historiam refert ex Silvio, & Brondo Pancirola *lib. 2. var. c. 240.* Ex quo textu constat, hæredem non adimplentem votum defuncti, privandum esse hereditate: cujus decisionis rationem communiter repetentes *ibi*, & Doctores suprà citati ex eo reddunt, quia videlicet votum illud à Rege Ungarię emissum, non personale, sed potiùs reale, aut mixtum fuit, quia non solùm industria, & labore personali erat implendum, verùm & magnis impensis, & sumptibus in belli expeditionem paratis: unde cùm obligatio realis adimplendi votum transeat ad heredes, meritò juxta pręsentem textum heres non adimplens votum illud privatur successione paterna. Sed licèt hec doctrina vera sit, non tamen ideò in eo textu filius privari poterat regno Ungarię, quod illi non hereditario, sed sanguinis jure deferebatur: nec etiam successione paterna, quatenus legitimam jure naturę sibi debitam comprehendebat, in qua nullum onus admittitur. Quare alia ratio est ipsius decisionis, videlicet quod cùm filius non solùm spontè acceptasset onus à patre injunctum, verùm & se impleturum tale votum promisisset, ideò ob fractam fidem, & violatam propriam promissionem, potuit justè à Pontifice privari regno, & paterna successione, ut latiùs dicemus in ejus textus commentario.

C A P U T VII.

Ex Concilio a Lateranensi.

CUm in officiis charitatis primo loco illi teneamur obnoxii, à quibus beneficium nos cognovimus recepisse; è contra quidam clerici, cùm ab Ecclesiis suis multa beneficia perceperint, bona per eas acquisita in alios transferre præsumunt. Hoc igitur, quia antiquis canonibus constat inhibitum, nos indemnitati Ecclesiarum providere volentes, sive intestati decesserint, sive aliis conferre voluerint, penes Ecclesias eadem bona præcipimus remanere.

NOTÆ.

NOTÆ.

Lateranensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.4.* & apud Antonium Augustinum *lib. 15. epist. tit. 45.* & in ipso Concilio Lateranensi *cap. 15.* ubi reperiuntur verba in præsenti transcripta. De hoc Concilio nonnulla notavi *in c. 27. de rescriptis.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur, & probatur. EX præsenti Concilii Lateranensis canone sequens deducitur assertio: *Clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere non possunt; de bonis verò patrimonialibus, proprio artificio, aut aliunde quæsitis disponere valent.* Probant eam textus *in c. 1. & seq. 12. q. 1. c. 1. & seq. 12. q. 3. c. 1. & per totam 12. q. 4. c. fixum, cum aliis, 12. q. 5. c. 3. de pignor.* Heraldus Episcopus Turon. *in suis capitulis, can. 34. Ut res quas in sacris ordinibus acquisierint, propriis Ecclesiis derelinquant; hæreditaria verò juxta arbitrium propriæ voluntatis distribuant.* Tolet. Concil. anno 1324. tempore Joannis XX. *can. 5. Ut substantia Ecclesiarum, quæ solet per clericorum sobolem deperire, ad usus debitos conservetur, statuimus quod nullus clericorum bona intuitu Ecclesiæ acquisita, filiis, vel filiabus suis det, vel conferat inter vivos, vel in testamento contra canonum instituta dimittat.* Et *l. sacrosancta 32. authen. presbyteros, C. de Episc. & cler. c. 6. de hæreticis.* Concil. Tolet. 2. *can.* 4. Concilium Germanicum sub Conrado Cardin. *can. 5.* ibi: *Clerici de rebus Ecclesiæ nullum possunt condere testamentum.* Oxoniense in Anglia *can. 27.* Ratisbon. *can. 23.* quorum, & aliorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo testamentum 1.* Antonius Augustinus *in epit. lib. 15. tit. 45.* Illustrant ultra relatos in præsenti à Garanna, & Barbosa, idem Barbosa *alleg. 115.* Salcedus *de lege polit. lib. 2. c. 2.* Mancinus *sacri juris controv. dissert. 7. c. 19.* Valenzuela *consil. 98.* Quesada *variar. q. 6. nu. 25.* Cochelius *in not. Cardin. c. 16. privil. 18.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 26. c. 4.* Molina *lib. 1. de primog. c. 10. n. 22.* Guttierrez *pract. lib. 2. q. 114.* Abulensis *in c. 6. Matthæi, q. 24.* Boetius Epon. & Cujacius *in præsenti,* Michael Rousselius *lib. 5. hist. juris Pontif. c. 4.* plures relati à Hieronymo Garzia *in summa, tract. 1. difficult. 4. dub. 3.* Fagund. *lib. 6. de justitia, c. 10. num. 4.* Ferro Manrique *de different. utriusque fori, q. 93.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 5. cap. 8. articulo unico,* Solorzanus *tom. 2. libro 3. capitul. 10. num. 9.* Christianeus Lupus *ad can. 13. Concil. Ephes.*

2 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti juris consideratione. Nam qui dominium bonorum suorum habent, de illis in testamento disponere possunt, *l. verbis legis 120. ff. de V. S. l. quoniam 13. vers. Et in postremis, C. de inoff. testam. authen. ingressi,* per argumentum à contrario sensu, *C. de sacr. Eccl.* Sed clerici beneficiarii habent verum dominium omnium rerum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierunt, ut probavi supra *in titul. de pecul. cler.* Igitur de illis, sicut de bonis patrimonialibus etiam in testamento disponere possunt. Cui dubitandi rationi adjungi possunt alia, quæ adduximus suprà *in c. 1.* & dabimus infrà, *in c. ad hæc, c. relatum, hoc titulo.*

3 Traditur ratio decisionis. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, cujus rationem communiter repetentes petunt ex defectu dominii in rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis, quod plurimi clericis negarunt. Sed hæc sententia facilè refellitur ex traditis *in c. fin. de pec. cler.* Quare ea ratione omissa, verior assignanda est ex eo, quod cùm testamenti factio activa sit actus ex genere permissorum, Osuald. *lib. 6. commen. Donel. c. 5.* probavi *in c. 6. hoc tit.* ideò clerici beneficiarii de prædictis bonis testamentum facere nequeunt, quia illis permissum non est, immò apertè prohibitum. Quam rationem expresserunt Ecclesiæ Patres in præsenti, ibi: *Quia antiquis Ecclesiæ canonibus;* ut *in c. relatum, c. quia nos, c. ad hoc, hoc tit.* ubi notanda sunt illa verba, *de jure testari non possunt;* quibus significatur, hanc prohibitionem lege humana introductam fuisse, non verò ex defectu dominii in ipsis testatoribus. Et si adhuc quæras rationem similis prohibitionis, eam reddunt Patres in præsenti textu, in illis verbis: *Cùm in officiis charitatis illis primo loco teneamur obnoxii, à quibus beneficium nos agnovimus recepisse:* idest, quod sicut clerici magna ex suis Ecclesiis percipiunt beneficia, post mortem debent eisdem Ecclesiis bona, quæ supersunt, relinquere; est enim quædam obligationis species, quæ dicitur antidoralis, juxta quam qui beneficium accepit obligatur ad remunerandum, *l. sed etsi 25. §. consuluit, ff. de petit. hæred.* junctis traditis à Donello *de petit. hæred. c. 2.* Schifordeg. *lib. 3. ad Fabrum, tract. 21. c. 1.* Fornerio *lib. 1. rerum quotid c. 23.* Hunnio *ad Treutl. vol. 1. disp. 22. q. 28.* Ergo cùm bona supersunt clericis post vitam, tenentur ea relinquere Ecclesiæ, à qua illa acceperunt. In his Hispaniarum regnis generali consuetudine approbata *in l. 13. tit. 8. lib. 5. recop.* clerici omnes de rebus etiam intuitu Ecclesiæ acquisitis disponere valent; quam probant Matienzus, & Azevedus *ibi,* Guttierrez *2. practic. quæstion. 114.* Flores de Mena *ad Gammam decision. 315.* Valenzuela *consilio 98.* Solorzanus *ubi suprà.*

4 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, clericos beneficiarios veros dominos esse fructuum suorum beneficiorum; tamen testamentum facere non possunt. Nec novum, aut insolens est, ut qui dominus est, de bonis suis disponere non possit, ut contingit in filiisfamilias, qui licèt dominium habeant bonorum adventitiorum, *l. cum oportet, Cod. de bonis, quæ lib.* de his tamen testamentum facere non possunt, *l. ultim. §. filiis, Cod. eod. tit. l. penult. C. qui testamenta:* & ille, qui tenetur bona per fideicommissum restituere, licèt interim dominus sit, *leg. finali, ff. de usufruct. earum rerum; l. species, ff. de auro, & argento;* tamen de illis disponere non valet, *l. 3. §. res, quæ, ff. ad Treb.* ita etiam quamvis clerici domini sint fructuum suorum beneficiorum, tamen de illis disponere non valent.

5 Exponitur Concilium Tolet. 9. can. 7. Sed suprà traditis obstat textus in canone 7. Concilii Toletani 9. in illis verbis: *Quod si Presbyter, aut Diaconus sit, quos obiisse constiterit, non sine cognitione sui Episcopi rem ejus hæredibus adire licebit.* Quæ verba si accipias de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, apertè probatur, testamentum de illis factum valere. Si verò accipias de bonis patrimonialibus, ad quid necessaria erat Episcopi cognitio, ut hæredes similia bona occupare possent: Pro cujus textus expositione dicendum est, Patres in eo canone agere de clerico, qui testamentum fecit de bonis patrimonialibus, ut constat ex illis verbis, *rem ejus;* quæ ad patrimonialia necessariò sunt referenda, non verò ad fructus beneficii; ideò autem desideratur cognitio Episcopi, nec possunt hæredes propria auctoritate bona occupare, ne occasione patrimonii defuncti hæredes occupent bona, quæ ad Ecclesiam spectant, ut constat ex illis verbis: *Ne passim hæreditatis adeundæ data licentia, de rebus Ecclesiæ, aut non reddatur ratio plena, aut fraus non inveniatur illata.* Unde licèt Patres sinant clericis de bonis patrimonialibus disponere, tamen prohibent, ne hæredes bona ipsa occupare possint sine Episcopi cognitione, ex supra tradita ratione.

6 Exponitur Concilium Germanicum. Ex supra traditis exponendus est textus in Concilio Germanico celebrato sub Cardinale Conrado, *can. 5.* & extat apud Antonium Augustinum *in epit. juris Pontif. lib. 37. tit. 25. c. fin.* & apud Crespetium *in summa, verbo Testamentum,* in hæc verba: *Sub anathemate prohibemus, ne de cætero clerici gratia testandi abeuntes, cùm de rebus Ecclesiæ nullum possint condere testamentum, fructus beneficiorum ecclesiasticorum spuriis suis, vel concubinis suis dimittant. Qui vero contra hanc inhibitionem venire præsumpserint, in signum suæ perditionis Ecclesiastica careant sepultura; & quibus tales fructus legantur, eis careant ipso jure: qui autem testamentum tale manutenere voluerint, & per quorum manus personis illis fructus præbendæ fuerint ministrati, ipso facto sciant se excommunicationis vinculo innodatos, & quamdiu fructus hujusmodi contra hanc institutionem ipsis ministrati fuerint, Ecclesia ipsa sit sub interdicto posita.* Ex quo textu manifestè colligitur, clericos posse facere testamentum, sed simili facultate abuti, si fructus ex præbendis perceptos alicui legaverint, quia facultatem testandi illi tantùm habent de bonis patrimonialibus; de bonis autem, seu fructibus intuitu Ecclesiæ acquisitis disponere non valent, quia illis concessum non est, ex suprà traditis.

CAPUT VIII.

a Alexander III.

AD hæc præsentibus innotescat, quod clerici de mobilibus, quæ per Ecclesiam sunt adepti, de jure testari non possunt. Viventes tamen, & sui compotes, moderatè valent aliqua de bonis ipsis, non ratione testamenti, sed eleemosynæ intuitu erogare in ægritudine constituti.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a Alexander III.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 5.* ubi additur pars capitis *Tua nos*: & post Concilium Lateranense *p. 29. c. 8.* legitur, *Cenomanensi*. Unde cognoscitur in præsenti referri partem text. *in c. 1. de clericis peregrinis*, ubi inscriptionem exposui.

COMMENTARIUM.

Difficilis admodum profectò est præsens Alexandri constitutio, dum clericis prohibet testamentum facere ex bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis: donare autem etiam in ægritudine modicas res permittit: nam primò talis constitutio, ut invida tollenda est, siquidem permittit viventibus donare, morientibus autem donandi facultatem adimit. Ideò enim lex Furia Caninia sublata fuit *in l. un. C. de lege Furia toll. §. un. Inst. eod. tit.* quia permittebat in vita totam servorum familiam manumittere, morientibus verò eam licentiam adimebat, ut referunt Pancirola *lib. 2. var. c. 28.* Olaus *lib. 2. paralip. c. 10.* Antonius Augustinus *de legibus*. Circa quod caput 1. legis Caniniæ notandi sunt text. *in l. testamentum 51. ff. de manumiss. testam. l. Papin. 8. §. quarta, ff. de inoff. l. potestatis 215. ff. de V. S. l. si quis 37. ff. de condit. & demonstr. l. si quis 31. ff. de legat. 2. l. 3. §. planè, ff. de legit. tut. l. 69. §. rogo, ff. de legat. 3. l. fin. ff. de reb. dubiis, l. 6. §. 3. ff. ad leg. Falcidiam*. Deinde nam aut in præsenti agitur de donatione mortis causa, aut de donatione inter vivos. Si de donatione mortis causa, falsa est constitutio, cùm ille possit donare causa mortis, qui & testamentum facere valet, *l. tamen 25. §. 1. ff. de don. caus. mort. l. 1. §. 1. ff. de tutela, & ration.* ergo si clericis non licet testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, nec donare causa mortis illis licebit. Accedit, nam aliàs aperta fraus fieret sacris canonibus, in quibus testamentum illis facere prohibetur, si in ægritudine possent donare ea bona, quæ in testamento non possunt relinquere: quam ob rationem constitutionem text. *in c. quamquam, §. ult. de usuris, lib. 6.* ad donationem causa mortis protrahunt Glossa *ibi, verbo aliter*, Matienz. *in l. 1. tit. 10. gl. 2. lib. 5. Recopil.* Fachin. *lib. 5. contr. c. 62.* Gratian. *to. 1. discept. c. 79. n. 12.* Faber *de error. decade 43. errore 8.* ideòque ne fraus fieret legibus Juliis caducariis, Senatusconsulto, cujus mentio fit *in l. Senatus 35. ff. de donat. caus. mort.* cautum fuit, ut omnes donationes causa mortis ad exemplum legatorum caperentur: quod etiam ex identitate rationis ad alios casus protractum fuit *in l. Marcellus 15. §. ult. l. si debitor 17. l. illud 37. ff. de don. caus. mort. l. cùm hi 8. §. 1. ff. de transact. l. circa 66. vers. sicut, ff. ad leg. Falcid. l. 1. §. 1. ff. si quid in fraud. patroni, l. 1. §. in mortis, ff. si cui plus quam per legem, l. fideicommissum 87. ff. de legat. 3. l. un. §. ult. Cod. de caducis tollen. l. ut hæredib. 50. in prin. ff. de legat. 1. juncta l. ei cui 10. ff. de don. causa mortis, l. quæ sub conditione 8. §. & in mortis, l. quæ sub conditione 8. §. & in mortis, ff. de condit. instit.* Igitur si prohibitum est clericis legare bona intuitu Ecclesiæ acquisita, nec donare causa mortis illis licebit. Si de donatione inter vivos accipiatur Alexander in præsenti, frustra adjicitur taxativa illa, *moderatè*; nam cùm clerici veri domini sint fructuum suorum beneficiorum, liberè illos donare poterunt, cùm donatio effectus sit dominii, *l. sed etsi 25. §. consuluit, ff. de petit. hæredit. l. in re mandata, C. mandati*.

2 Cui difficultati, ut satisfaciamus, præsentemque textum exponamus, sciendum est, retenta opinione quam probavi *tit. antecedenti*, videlicet Episcopos, Canonicos, cæterosque beneficiarios verè dominos esse fructuum suorum beneficiorum posseque eos ad libitum inter vivos donare absque eo, quod teneantur ad restitutionem: quod etiam resolvunt Covar. *in c. cùm in officiis 7. nu. 12. hoc tit.* Diana *p. 8. tract. 6. res. 13.* P. Molina *de justitia, tract. 2. disp. 144.* & sic quotidie in controversiis forensibus pronunciari pro donatariis Episcoporum, tradunt Molina *lib. 2. de primogen. cap. 10. num. 34.* & ibi addentes, Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 20. numer. 4.* Noguerol *alleg. 26. num. 214.* Barbosa *alleg. 114.* fusè Retes *de donat. c. 12. per totum*: peccare tamen lethaliter hujusmodi Ecclesiæ Prælatos ita profusè donantes docuerunt PP. Concilii Tridentini *session. 25. de reformat. cap. 1.* propter obligationem charitatis, qua strictius ipsi tenentur potius quàm laici omnia superflua in pauperes erogare. D. Thomas *2. 2. quæstion. 284. artic. 7.* Unde licèt sententia Navarri, quatenus ad restitutionem eos teneri docuit, communiter rejiciatur; quatenus tamen docet eos peccare lethaliter, nimis profusè sine causa donantes, communiter amplectitur, ut testantur Lessius *lib. 2. de justitia, cap. 4. difficult. 2. per tot.* Barbosa *d. alleg. 114.* Solorzanus *ubi suprà, n. 22.* Et licèt quoad Episcopos religiosos contrarium tenuerit Abulensis *in c. 30. Numer. q. 109.* Sarm. *de reddit. 1. part. in defens. monit. 11. num. 2.* idem tamen circa donationes factas ab Episcopis religiosis, ac factas à sæcularibus, docuerunt Navarrus *de reddit. quæst. 1. monit. 8. & quæst. 3. monit. 25.* Soto *lib. 7. de justitia, q. 4. artic. 2. & lib. 10. quæst. 5. art. 7.* Redoanus *de spoliis cleric. quæst. 3. §. Et his, num. 16.* Rodriquez *tom. 2. qq. regul. quæst. 58. artic. 8.* Sà *verbo Episcopus, num. 11.* Azor *tom. 1. institut. lib. 12. cap. 7.* Sousa *in Episc. relig. num. 26.* D. Josephus de Retes *de donat. cap. 12. num. 34.* Circa donationes autem mortis causa, licèt jure communi inspecto idem procederet in Episcopis, ac in cæteris beneficiariis, videlicet eos omnes causa mortis donare non posse, ex eo quia ubi alicui prohibetur testamentum facere, & in eo de certis bonis disponere, ne præjudicium fiat illis, ad quos similia bona post mortem ejus perventura erant, etiam donare causa mortis prohibetur, ut contingit in patribus in præjudicium filiorum condemnatis in præjudicium fisci, quibus negatur testamenti factio activa; & ita quia æqualis prohibitionis ratio militat, utrumque simul, testari videlicet, & donare causa mortis illis prohibetur, *l. 1. §. 1. ff. de tutel. & ration. l. filiis 7. §. ult. ff. de donat. caus. mort. l. discretis 10. C. qui testamenta*: docent Fachineus *lib. 5. controv. cap. 25.* Osualdus *lib. 14. Donel. cap. 33. littera G*, Merillus *lib. 6. obs. cap. 7.* pluribus relatis Arias à Mesa *lib. 2. variar. cap. 39.* Unde filiusfamilias, cui ideò testari prohibetur, quia familiam non habet, ut explicant D. Josephus de Retes *lib. 1. opuscul. cap. 22. num. 8.* ex consensu tamen patris potest donare. Hodie tamen cùm ex consuetudine generali, quam illustrabimus infrà *in cap. relatum*, clerici de omnibus bonis disponere possint, quocumque modo ea donare causa mortis valebunt; Episcopi verò, qui testamentum facere nequeunt, nec donare causa mortis poterunt. Deinde supponendum est, in præsenti textu Alexandrum agere de donatione inter vivos facta; nam licèt referat in ægritudine eam factam fuisse, non ideò talis donatio appellatur mortis causa; tunc enim donatur causa mortis, cùm in mortis casum, seu eventum res datur; ita ut in ejus defectum res donata redeat ad dominium donatoris. In summa, cùm donator magis vult sibi habere rem donatam, quàm donatarius, & magis, ut eveniente casu mortis, potiùs donatarius habeat, quàm hæres, *l. 1. l. Senatus 35. §. 1. ff. de donat. causa mort. l. 1. C. eod. tit. princip. Instit. de donat.* ubi plura Institutarii: latè docent Hermosilla *in l. 2. tit. 4. partit. 5. glos. 1.* Donellus *lib. 14. comment. cap. 33.* Faber *de error. decad. 43. cum pluribus sequentibus*, & *lib. 7. conject. cap. 20.* Cujacius *lib. 17. Juliani, in l. si alienam 13. §. Marcellus, donat. inter, & tract. 2. ad Afric. in l. mortis 22. ff. eod. tit. & lib. 3. obs. cap. 17. & lib. 20. cap. 6. & lib. 10. cap. 18.* Fachineus *lib. 5. controv. cap. 22.* Gentilis *de donat. inter, lib. 2. cap. 33. & lib. 3. cap. 34. cum sequent.* Duarenus *ad titulum de donat. cap. 1.* D. Mathias Guerra *in l. ubi ita donatur, ff. de donat. causa mort.* In qua juris parte de donatione causa mortis observandi sunt textus *in l. 4. l. si maritus, §. quod legaturus, l. si vir 52. §. ult. ff. de donat. inter, l. 9. §. ultimo, l. 10. l. 11. l. cùm hic 32. §. si maritus, ff. eodem, l. 3. in princip. vers. Julianus, ff. de liber. legat. l. 3. l. 20. ff. de legat. præstand. l. nam etsi 17. ff. de condict. indeb.* juncto Costa *lib. 1. select. cap. 18. l. licèt, C. de pactis*, juncto Pinello *lib. 1. select. cap. 10. num. 43. l. cùm pater 77. §. Mævio, ff. de legat. 2.* cum ipso Pinello *lib. 1. select. cap. 6. n. 32. l. si quid in fraudem patroni*, juncto Cujacio *tract. 1. ad Afric. in l. 46. ff. eod. tit. l. 3. §. si debita, l. 8. §. sed & si mortis, ff. de bonis libert. l. servus 76. ff. de hæred. instit. l. mortis 15. ff. de manumiss. l. 24. §. pater, ff. de adimend. legat. l. 5. §. qui mortis, ff. de his quibus ut indign.* Unde licèt tempore ægritudinis fiat donatio, si tamen non in mortis eventum fiat, non mortis causa, sed inter vivos appellatur, & talis præsumitur: textus singularis *in leg. Seja, §. ult. ff. de donat. causa mort.* docent Covar. *in præsenti rubric. 3. par. numer. 36.* Julius Clarus *§. donasse, qu. 4. numer. 3.* Petrus Barbosa *in l. quæ dotis, à num. 85. ff. solut. matrim.*

Quibus ita animadversis, non obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam multùm interest, an Episcopi, & alii beneficiarii in vita disponant de fructibus beneficii, an verò voluntatem suam in tempus mortis conferant. In primo casu valida est dispositio, quia sibi detrahit quod donat: at in secundo dispositio non valet, quia non sibi, sed Ecclesiæ, quæ in ea bona succedit, detrimentum infert. Nec ratio abrogationis legis Caniniæ huic casui adaptari potest, quia ut rectè docet Boetius Epon. *in præsenti, n. 3.* regula illa ad eos pertinet, qui bona propria perfectè, & absolutè habent, ut contingit in bonis patrimonialibus clericorum, non verò in bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. 3 Exponitur præsens textus.

Nec

Digitized by Google

Nec obstat augmentum difficultatis; nam retenta suprà tradita sententia, videlicet Alexandrum in præsenti agere de donationionibus inter vivos non refragatur taxatio illa, *moderatè, & eleemosynæ causa donat*: nam omisso Molina *lib. 1. de primog. c. 10. n. 40.* qui textum hunc accipit de bonis Ecclesiæ, non verò de rebus ejus intuitu acquisitis; omissa itidem sententia Navarri *de redditibus q. 1. monit. 81.* quem sequitur P. Molina *de justitia, tract. 2. disp. 148. n. 6.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 10. n. 130.* dum non admittit argumentum à contrario sensu, in præsenti textu dicendum est, clericis in ægritudine constitutis tantùm modicas permitti donationes, quia aliæ censentur factæ in fraudem prohibitionis canonicæ, de non disponendo per viam testamenti de hujusmodi rebus, argumento legis *filiæ 59. ff. solut. matrim. cap. 2. de renunc. in 6. l. si filio 5. ff. de diversis*; ideòque perinde haberi debent tales immoderatæ donationes, ac si factæ fuissent in testamento, *cap. de his, de sepulturis*: docent Covar. *hic, num. 3.* Sarmiento *4. p. de reddit. q. 14. num. 6.* Barbosa *d. alleg. 114. num. 6.* si enim immodicæ donationes clericis de vita periclitantibus permitterentur, facilè de omnibus rebus, etiam testamento non condito disponerent in fraudem prædictæ prohibitionis; quæ fraudis suspicio idem jus extorquet in donatione causa mortis, ac in legatis observatur, argumento textus *in cap. tuæ, de procurat. cap. constitutus, de concess. præbend.*

C A P U T IX.

Idem a *Vigiliensi Episcopo*.

QUia nos tua duxit prudentia consulendos, utrum clerici de mobilibus, vel immobilibus possint condere testamentum: consultationi tuæ taliter respondemus, quod licèt de his, quæ paternæ successionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio sunt adepti, seu dono consanguineorum, aut amicorum suorum, non habito respectu ad Ecclesiam, pervenerit ad ipsos, liberè disponere valeant; de his tamen, quæ consideratione Ecclesiæ suæ perceperunt, nullum de jure possunt facere testamentum.

N O T Æ.

1 a *Vigiliensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione *sub hoc tit. cap. 6.* & post Concilium Lateran. *p. 29. cap. 5.* Vigilia urbs est Episcopalis Italiæ, cujus Præsul Maurus dictus martyrium subjit sub Trajano, ut refert Carolus à Sancto Paulo *lib. 1. Geograph. sacr. fol. 59.* & notavi *in cap. 8. de ætate & qualit.* Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap. cùm in officiis 7.*

C A P U T X.

Idem a *Ubaldo Ostiensi Episcopo, & Archiepiscopo, & Canonicis Velletran.*

CUm esses, frater Episcope, in nostra præsentia constitutus, diligenti nobis narratione proposuisti, talem in tuo Episcopatu consuetudinem inolevisse, quod testamenta quæ fiunt in ultima voluntate, ab iis qui potestatem habent super alios, penitus rescinduntur, nisi cum subscriptione 7. aut 5. testium fiant, secundùm quod humanæ leges decernunt. Quia verò à b divina lege, & Sanctorum Patrum statutis, & à generali Ecclesiæ consuetudine id esse noscitur alienum, cùm scriptum sit: In ore duorum vel trium testium stat omne verbum; præscriptam consuetudinem penitus improbamus, & testamenta, quæ parochiani vestri coram Presbytero suo, & tribus, vel duobus aliis idoneis personis in extrema voluntate de cætero fecerint, firma decernimus permanere, & robur obtinere perpetuæ firmitatis, sub interminatione anathematis prohibentes, ne quis præsumptione qualibet hujusmodi audeat rescindere testamenta.

N O T Æ.

a *Ostiensi.*) In prima collectione, *sub hoc tit. c. 9.* ita legitur: *Idem Ubaldo Hostiensi Episcopo, & Archiepisc. & Canonicis Velletran.* post Concilium verò Lateran. *in appendice, part. 50. c. 20.* ita habetur: *Idem Hubaldo Episcopo Hostiensi, & Archipresb. & Canonicis Vuelletur.* sed ubique malè; legendum enim est: *Idem Humbaldo Hostiensi Episcopo, Archipresbytero, & Canonicis Vellitrensibus*: quæ correctio facilè suadetur ex eo; nam temporibus Alexandri III. Humbaldus in rebus gerendis vir solertissimus regebat Ecclesiam Hostiensem, & Cardinalis creatus Legatus missus fuit in Angliam ad causam D. Thomæ Cantuar. ut refert Baronius *tom. 12. anno 1167. & 1168.* & tandem defuncto Alexandro III. Kalend. Septembris, anno 1181. ejus successor creatus fuit, dictusque Lucius III. ut refert Baronius *ubi suprà*, Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol. 82. n. 41.* Ludovicus à Sancto Carolo *in Bibliotb. Pontific. in Lucio III.* & ita *Humbaldo*, non *Hubaldo*, legendum est: deinde non *Archiepiscopo*, sed *Archipresbytero*, legendum credo; quia Ecclesia Vellitrensis nunquam fuit Metropolis, sed tantùm Cathedra Episcopali decorata; & scribitur tantùm, *Archipresbytero, & Canonicis*, quia jam à temporibus Eugenii III. per annum 1153. unita erat Vellitrensis Ecclesia cum Hostiensi, ut referunt Baronius *d. anno 1153.* Ughellius *d. tom. 1. Italiæ, fol. 58.* qui Humbaldum, de quo in præsenti, refert inter Episcopos Hostienses simul & Vellitrenses. De Hostiensi Ecclesia nonnulla notavi *in cap. 3. de Postul. Prælat.*

b *Divina lege.*) Non quia adsit aliquod præceptum divinum circa numerum testium, sed ut duo tantùm, aut tres adhibeantur, ut probavi *in cap. licèt 23. de testibus.* Nec Alexander in præsenti leges humanas majorem numerum testium in testamentis, & aliis similibus actibus desiderantes, quæ apud omnes ferè gentes observantur, esse juri divino contrarias docet; tantùm enim Alexander hic intendit improbare consuetudinem illam, quæ in Vellitrensi diœcesi Romanæ Ecclesiæ in temporalibus subjecta (ubi jus canonicum principaliter erat observandum) adversùs generales regulas sacrorum canonum erat introducta; illa enim verba, *à divina lege*, profert Alexander III. quasi dicat, ideò consuetudinem, de qua in præsenti, non esse observandam, quia erat aliena à lege divina per SS. PP. statuta, & generalem Ecclesiæ consuetudinem recepta; non verò quia esset contra præceptum divinum introducta: docuit Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput. 1. §. 4. numer. 11.* licèt enim juxta jus naturale divinum sufficiens sit ad probationem duorum, vel trium testimonium; non tamen jus divinum stabilire intendit, tanquam necessariò certum, nec ita ut censeat plures non posse requiri in nonnullis causis. Quare nisi hominum malitia nimium excresceret, duorum vel trium abundaret testimonium; sed postquam labefactari cœpit humana fides receptum fuit, ejusdem legis naturæ suggerente ratione, ut testimonia firmiora requirantur. Sotus *libr. 5. de justitia, quæstion. 7. artic. 3.*

C A P U T XI.

Idem *Judicibus* a *Vellitr.*

REIatum est auribus nostris, quod cùm ad vestræ discussionis examen aliqua super testamentis relictis Ecclesiæ causa deducitur, vos secundum humanam, & non secundùm divinam legem in ea vultis

vultis procedere, & nisi 7. aut 5. idonei testes producti fuerint, omninò postponitis exinde judicare. Unde quia hujusmodi causa de judiciis Ecclesiæ, non secundùm leges, sed secundùm canones debet tractari, & his, divina Scriptura testante, duo, aut tres idonei testes sufficiunt: discr. 5. p. A. s. m. quar. cùm aliqua causa super testamentis Ecclesiæ relictis ad vestrum fuerit examen deducta, eam non secundùm leges, sed secundùm decretorum statuta tractetis, & tribus, aut duobus legitimis testibus requisitis; quoniam scriptum est: In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.

N O T Æ.

1 a VEllitr.) Vellitra perantiquum, ac nobile Volscorum oppidum, fuit Romanorum colonia, ut refert Livius his verbis: *Vellitras coloni ab urbe missi, & colonia deducta à Verginio, & Vetustio Consulibus, anno ab Urbe condita* 270. Jam primis Ecclesiæ temporibus fidem Catholicam ibi fundavit Epaphrodius, unus ex 72. discipulis Domini. Tam quoad temporalia, quàm spiritualia paret proprio Episcopo, qui ex concessione Summi Pontificis ibi exercet mixtum, & mirum imperium. Jam à temporibus Eugenii III. unita fuit hæc Cathedra Episcopalis cum Ostiensi, ut refert Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol.* 58. Unde in præsenti Alexander rescribit in negotio temporali judicibus Vellitrensibus.

COMMENTARIUM.

2 *Conclusio traditur, & probatur.* EX his duabus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *Testamentum factum coram parocho, & duobus testibus, valet, non obstante contraria consuetudine*. Non est similis decisio, qua probari possit hæc conclusio, eam tamen illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garanna, Fachineus *lib. 5. controv. cap.* 47. Osualdus *lib. 6. Donelli, c. 7. littera F*, Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 22. c. 5.* Magdalenus *de numero testium in testam. 2. part. qu.* 1. Cujacius *in præsenti*, Escobar *de utroque foro, art. 2. §. 2.* Vvisembachius *disp. 17. num.* 8. Pichardus, & alii Institutarii *in §. secum paulatim, Instit. de testam.* Mexrerius *de testamentis, lib. 4. tit. 6.* Richierius *in authent. hac consultissima, C. de testam.* Duarenus *ad tit. de testam. cap.* 5. Bayo *in praxi, 2. part. quæst.* 2. Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 5. c. 7. art.* 2. Borellus *tom. 2. decis. tit. 5. n.* 4. Costa *in cap. si pater, verbo In suo, num. 6. de testam. lib.* 6.

3 *Impugnatur tradita assertio.* Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam inter alias solemnitates, quæ pro forma substantiali ad valorem testamenti desiderantur; præcipua est, ut septem testes in eo interveniant, *leg. si unus 12. l. hac, C. hoc tit. l. cum tabulæ 7. ff. de bonor. possess. secundùm tabulas, l. 2. C. eodem tit. l. 3. ff. si tabulæ testamenti, §. sed cùm paulatim, Instit. hoc tit.* quorum præsentia desideratur, ut ita voluntates testantium, sine ulla captione serventur, ut ait Constantinus *in l. 1. Cod. Theodos. hoc titul.* Ergo coram presbytero, & duobus testibus testamentum factum nullum est. Augetur hæc difficultas ex eo, nam in præsenti casu non solùm hæc juris communis dispositio urgebat, verùm & consuetudo illi conformis, juxta quam non aliter testamentum valebat, quàm si factum esset coram septem testibus; præcipuè cùm circa numerum testium in testamentis adhibendorum consuetudo attendatur, *l. fin. C. de testamentis*: textus singularis *in cap. 2. de consuetudine*: docet Burgos de Paz *in l. 3. Tauri, conclus. 4. num.* 535. Igitur juxta talem consuetudinem testamentum factum absque legitimo testium numero, nullum erat. Deinde, nam hæc juris dispositio consuetudine firmata, non erat contraria juri divino, relato *Deuteron. capite 19. Matthæi cap. 18. & in cap. fin. 35. quæst. 6. cap. licèt, capite in omni, de testibus*, his verbis: *In ore duorum, vel trium stat omne verbum*. Nam plerumque in jure hoc Pontificio major numerus exigitur veluti septem, *in cap. 1. & sequent. de purgat. canon. in cap. Præsul. 2. quæst. 4.* quia ut ex Aristotele *lib. 1.* & hic refert Sotus *lib. 5. de justitia, quæst. 7. artic.* 2. certitudo non est in omni materia similiter exquirenda: ergo cùm præsens consuetudo juri divino non esset contraria, & juri humano consona esset, dicendum videbatur, testamentum non observata ipsa consuetudine factum, nullum esse. Accedit etiam, nam septem testes desiderantur in testamentis ob publicam utilitatem, ut ita securiorem exitum voluntates testantium habeant, §. 1. *Institut. de testam.* ibi: *Propter testamentorum sinceritatem, ut nulla fraus adhibeatur*. Et *l. fin. C. de fideicommiss.* ibi: *Lex etenim, ut quid falsitatis incurrat, per duos fortè testes compositum testamentum majorem numerum testium expostulat, ut per ampliores homines perfectissima veritas reveletur*. Et *l. jubemus 25. C. hoc tit. l. quoniam 35. C. de inoffic.* Igitur contra utilitatem publicam Alexander in præsenti statuere non debuit, ne in censuram Theodosii Imperatoris incideret, qui in Novella 2. de testamentis, *tit.* 8. appellavit præsumptionem posteritatis, quæ juris antiqui cautelam in testamentis condendis paulatim immutavit.

Qua difficultate ita fulcita minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione primò sciendum est, valde controversum esse, quo jure testandi facultas introducta sit? Et quamplurimi asserunt, testandi facultatem à jure gentium originem traxisse: docuerunt Osualdus *lib. 6. ad Donellum, cap. 5, littera A*, Covar. *lib. 3. var, cap. 6. num.* 7. Peralta *in rubric. de hæred. instit.* Pinellus *in rubric. C. de rescindend. 1. part. cap. 1. numer.* 25. Antonius Gomez, & cæteri Tauristæ *in l. 3. Tauri*, Spino *in speculo, 2. part. rubricæ, numer.* 20. Benedictus Pinellus *lib. 2. select. capit.* 10. Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 47. Costanus *qq. juris cap.* 6. omnium latissimè Gilkenius *in l. 1. in princip. Cod. de hæred. instit.* ubi pro utraque parte plura argumenta adducit, quorum ego ea tantùm referam, quæ plus ponderis habere, videntur. Et hæc sententia primò probatur ex eo, nam id dicitur juris gentium, quod apud omnes gentes peræquè observatur, *§. jus autem instit. de jure naturali*. Sed testamentorum usus apud omnes ferè gentes invaluit, ut probavi *in c. 2. de consuet.* Igitur quia ab eo jure testamentorum usus provenit. Secundò quia nihil naturali rationi magis consentaneum est, quàm voluntatem domini volentis in alium rem suam transferre, ratam haberi, *§. per traditionem, Institut. de rerum divis.* præcipuè cùm hæc voluntas ultima est, *l. 1. C. de sacros. Eccles. §. unic. Instit. de lege Caninia*. Tertiò, quia quod jure civili introductum est, pacto in contrarium facto remitti potest, *l. penult. C. de pactis*: at testamenti factionem nulla conventione amittere possumus, *l. pactum 15. C. de pactis, l. hæreditas, Cod. de pactis convent. l. ult. de suis, & legit. hæred.* igitur quia testandi facultas non est juris civilis, sed gentium. 4 *Testamenti factio quo jure inducta.*

Alii tandem contendunt, facultatem condendi testamentum à jure civili originem trahere: ita docuerunt Accursius *in l. ex hoc, ff. de justitia, & jure*, Bartholus *ibi, num.* 5. Baldus *in l. decernimus, num. 10. Cod. de sacros.* Castrensis *in l. 3. ff. hoc tit. num.* 3. Balduinus *ad leges Romuli, cap. 26. num.* 3. Alciatus *lib. 4. parerg. cap. 25. & in princip. legis Gallus*, Duarenus *ad tit. de testament. capite quid sit testamentum*, Faber *in jurisprud. tit. 2. princip. 4. illat. 2. & lib. 4. conject. cap. ultim. & de errorib. decad. 13. errore* 1. & alii congesti ab Osualdo *d. cap. 4. littera A*, qui moventur sequentibus juris fundamentis. Primò, nam dispositio, quæ fit tempore habili, si in tempus inhabile conferatur, inutilis est, *l. Stichus 25. ff. de manumiss. testamen.* sed dispositio testamentaria confertur post mortem testatoris, *l. 1. ff. hoc tit.* quod tempus inhabile est, quia mortuus nihil disponere potest: ergo juxta rationem naturalem nemo testamentum facere poterat, nisi lex civilis permitteret. Secundò, quia cùm res devenit ad eum casum, à quo incipere non potuit, vitiatur, *l. existimo 98. l. pluribus 140. §. & si placeat, ff. de verb. oblig. l. debitor 82. versic. Quod si vivo, ff. de legat. l. quod pro parte 11. ff. de servitut. l. 3. in fine, ff. de his, quæ pro non script. l. falsus 44. §. ultim. ff. de furtis, §. si servus, Institut. de noxal. cap. ultim. de jurejur. in 6.* sed testamentum defuncto testatore pervenit ad casum, in quo incipere non poterat: ergo attenta ratione naturali nullum erat, nisi lege civili confirmaretur. Tertiò, nam deportatus amittit ea, quæ sunt juris civilis, non verò, quæ sunt juris naturalis, aut gentium, *l. sunt quidam 17. ff. de pœnis, l. 3. leg. deportatus 14. ff. de interdict. & releg.* sed deportatus amittit testandi facultatem, *leg. ejus 8. §. in insulam, ff. eodem tit.* ergo quia testandi facultas juris civilis est. Quartò, quia ea, quæ sunt juris gentium, apud omnes gentes recipiuntur, *§. jus autem, Instit. de jure naturali*: sed testamentorum usus non est apud omnes gentes receptus; siquidem olim Athenienses testamentum non agnoverunt, ut refert Plutarchus *in Solone*: & de Danis idem refertur *in capit. 2. de consuetud.* & hodie omnibus testari non permittitur, ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* igitur quia testandi facultas non est juris gentium. Tandem, nam expressa lege decemvirali patribus familias data fuit facultas disponendi de rebus propriis, *l. verbis 120. ff. de V. S.* igitur quia testandi facultas à jure civili provenit. Alii mediam eligunt sententiam, & asse- 5 *Contraria sententia refertur.*

asserunt testamentum quoad originem, & usum esse juris gentium, quoad solemnitatem verò esse juris civilis.

6 *Traditur vera sententia.* In hoc luterpretum dissidio veriorem credo sententiam, quam retuli *in dict. cap. 2. de consuetud.* videlicet testamentorum usum apud aliquam nationem, seu gentem, cum certa forma, & solemnitate cœpisse; sed postea ab omnibus ferè gentibus receptum, & approbatum, specialibusque legibus confirmatum fuisse: unde licèt attenta origine testamentum juris civilis esset, tamen quia communi gentium consensu receptum, & approbatum fuit, ideò juris gentium testamentum esse rectè dicitur, ut de acceptilatione ait Ulpianus *in l. an inutilis 8. §. ultim. ff. de acceptil.* quam ita exponit Valentia *lib. 2. illustrium, tract. 3. cap. 1. num. 46.* Nec hac sententia retenta obstant fundamenta secundæ sententiæ, in qua docetur, testamentorum usum omninò juris civilis esse, nec juxta rationem naturalem defendi posse. Non primum, pro cujus solutione præmittendum est, aliam habilitatem desiderari tempore dispositionis, aliam verò tempore executionis; nam tempore dispositionis non requiritur habilitas illa, quæ tempore executionis desideratur *l. pater 17. §. 1. ff. de castrensi peculio*; sed illa, quæ necessaria est ad ipsam dispositionem, veluti quod testator sit sanæ mentis, sui juris, civis Romanus, & alia, quæ necessaria sunt, ut disponens habilis dicatur tempore dispositionis: tempore verò executionis requiritur habilitas, quæ necessaria est ad ipsam executionem, non verò, quæ necessaria est ad dispositionem; nam cùm hæc semel perfecta fuerit, non indiget ampliùs habilitate. Unde si aliquis dum sanæ mentis esset, faceret testamentum, licèt postea furere incipiat, testamentum non vitiatur, *§. sed furiosi, Instit. quibus non est permissum facere testamentum*; nam cum mentis integritas solùm requiratur ad formandam ipsam dispositionem testamenti, ea semel formata, ampliùs non requiritur. Unde facilè respondetur prædictæ difficultati; nam illud juris principium, quo docemur, dispositionem, quæ fit tempore habili, si ad tempus inhabile referatur, inutilem esse, procedit quando executio confertur in tempus inhabile respectu ipsius executionis, ut *in d. l. Stichus 39. de manumiss. testam.* quo loco libertas ita data: *Stichus servus meus, si eum hæres alienaverit, liber esto*; inutilis pronunciatur, non quia legatum conferatur in tempus inhabile respectu dispositionis; sed quia effectus legati, idest manumissio, conferatur in tempus inhabile respectu ipsius executionis, eo quòd directa libertas, de qua agitur, servo alieno dari non potest, *l. servo 9. ff. de manumiss. testam.* secus autem si executio conferatur in tempus habile respectu executionis; tunc enim licèt inhabile sit respectu dispositionis, valet dispositio, ac proinde testamentum sustinetur, quamvis effectus ipsius conferatur post mortem: quia licèt hoc tempus sit inhabile ad disponendum; non tamen est inhabile ad hoc, ut quod semel legitimè dispositum fuit, exequatur, sed potiùs necessarium est: tum quia testamentum non nisi post mortem testatoris exequi potest, *l. 1. ff. de testamentis*: tum etiam, quia duo ejusdem hæreditatis in solidum domini esse non possunt, *l. si ut certo, §. si duobus, ff. commodati*. Necessarium ergo est, ut priùs testator moriendo amittat dominium, quàm ut hæredibus, & legatariis acquiratur. Et si adhuc instes, amissionem dominii non solùm nocere dispositioni, verùm & executioni, veluti cùm quis deportatur, aut in adrogationi, veluti cùm quis deportatur, aut in adrogationem datur, quo casu testamentum antea factum irritum fit, *l. si quis filio 6. §. ejus, ff. de injusto rupto*: igitur etiam cùm testator per mortem amittat dominium, dicendum erat inutile reddi testamentum. Respondeo deportatione, vel adrogatione testatoris rumpi testamentum non tam ob amissionem bonorum, quàm ob capitis diminutionem, quam patiuntur deportatus, dum civis Romanus esse definit, adrogatus verò dum alterius potestati subjicitur; quia capitis diminutiones non solùm impediunt testamenti dispositionem, sed etiam ipsius executionem; nam ut testamentum exequatur, requiritur, ut testator civis Romanus, & sui juris factus decedat: quod impedimentum cessat in eo, qui cum his qualitatibus decedit, ac proinde non est, cur testamentum non exequatur. Deinde, nam multùm interest, an quis amittat dominium per mortem, an verò per sententiam Judicis, vel aliam similem causam: nam hoc posteriori casu ita dominium amittitur, ut simul alii acquiratur, ac proinde antiquus dominus non potest de eo disponere in præjudicium novi domini. Priori autem casu dominium quod quis amittit per mortem, nullum acquiritur, donec legis, vel testatoris dispositione alicui deferatur; ac proinde jure gentium permissum est decedentibus, ut de bonis suis possint disponere, cùm hoc in nullius præjudicium tendat, immò Reipublicæ expediat.

7 *Respondetur fundamento contrario.* Ex dictis etiam infertur solutio secundi argumenti; sed ut faciliùs percipiatur, sciendum est, duas esse communes regulas, quæ sibi invicem adversari videntur. Prima asserit rem, quæ devenit ad eum casum, à quo incipere non poterat, vitiari: pro qua faciunt jura suprà citata; secunda verò regula docet, factum legitimè non vitiari, licèt ad eam causam deveniat, in qua non potuit inchoari: quæ probatur expressè *in capite factum 73. de reg. jur. in 6. l. in ambiguis 85. §. 1. ff. de reg. jur. §. ex contrario, Instit. de legat. l. ubi 5. in fine, ff. ad legem Falcid. leg. patre 8. ff. de his quæ sunt sui, l. oratione 16. §. ultimo, ff. de ritu nuptiarum, l. ultima, ff. si tabulæ testam. l. is qui 18. l. qui testamento 20. §. ne furiosus, ff. qui testamenta, l. 5. l. Gaudentius 6. C. de contrah. emption. §. furiosi, §. item prodigus, §. item surdus, instit. quibus non est permissum*. Quare pro hujus dissidii conciliatione varias distinctiones adduxerunt Petrus Faber, Revardus, & Gothofredus *in dicta l. in ambiguis, §. 1.* Donellus *in dicta l. 140. §. ult. ff. de verb. obl.* Antonius Gomes *lib. 2. var. cap. 10. num. 21.* Tiraquellus *in tract. cessante causa, limit. 12.* Cujacius *libr. 12. respons. Papin. in l. donationes 31. ff. de donat.* Ex quibus illa placuit, quæ ita distinguit: aut res sunt jam perfectæ, vel imperfectæ. Primo casu cùm res sunt perfectæ, quia ad finem destinatum pervenerunt, non infirmantur, etsi contingat casus, à quo incipere non poterant, ut in exemplis quæ referuntur *in d. l. patre, l. donationes 31. l. 1. & 2. ff. de donat. inter.* Secundo autem casu, scilicet cùm res imperfectæ sunt, nec finem destinatum acceperunt, vitiantur, & adhuc subdistinguendum est: aut casus superveniens impedit negotium ad finem perduci; & tunc vitiatur actus, ut si res promissa antequam tradatur, fiat sacra, *l. inter 83. §. sacram, ff. de verb. obl.* aut casus incidens non impedit negotium ad finem perduci, & tunc non vitiat actum, ut in testamento, quod ideò conditur, ut res ad hæredes, vel legatarios perveniant; ac proinde donec hunc finem consequatur, non potest simpliciter dici perfectum; unde si testatori adimantur bona, eo quòd posteà deportatus, vel adoptatus fuerit, vitiatur testamentum, quia hic casus impedit illud ad finem suum perduci: si verò testator moriatur, testamentum sustinetur; nam talis casus non impedit ejus executionem.

8 *Diffolvuntur alia argumenta.* Nec obstat tertium fundamentum contrariæ sententiæ, cui variis modis satisfaciunt Interpretes. Bartolus *ubi supra*, existimat deportatum testari non jure Romano; posse tamen testari jure municipali: cui ferè consentit D. Nicolaus Antonius *lib. 2. de exilio, cap. 6. nu. 12.* dum quærit rationem, quare jure gentium non defendatur deportati testamentum. Sed convincitur Bartolus ex eo, quia etsi deportatus sibi acquirere possit post confiscationem bonorum, *l. ea sola 97. ff. de reg. jur. l. 21. §. is qui bona, ff. mandat.* hæc tamen bona cùm decedit deportatus, fisco acquiruntur, *l. si deportatus 15. ff. de interdict. & releg.* & ideò necessarium hæredem fiscum habet, *l. cum ratio 7. §. ult. ff. de bon. damnator.* ibi: *Quod si deportatus sit, quia civitatem amisit, hæredem habere non potest*: & acquisita fiscus accipit, *l. 2. C. de bonis proscript.* ibi: *Deportati, nec earum quidem rerum, quas post pœnam irrogatam habuerint, hæredem habere possunt, sed & hæ publicabuntur*. Gilkenius *in l. 1. C. de hæred. instit. num. 17.* existimat deportato competere omnia, quæ sunt juris gentium, nisi aliquid specialiter adimatur, prout adimitur testamenti factio. Sed rectiùs respondendum est, deportato non auferri directò facultatem condendi testamentum, sed indirectò; quia auferuntur illi quædam, sine quibus testamentum fieri non potest: unde cùm deportatus non habeat civitatem, familiam, bona, larem, de quibus disponat; ideò testamentum facere non potest, ut latè docet D. Josephus de Retes *lib. 3. de interdict. excursu 5.* ubi exponit textus *in l. si mandavero 22. §. is cui bona, ff. mandati*: & in illatione prima agit de fideicommissis à deportato relictis, & codicillis ab eo factis. Nec obstat quartum, nam quoties dubitatur, an aliquid juris gentium sit, id æstimandum est ex usu, non efferatarum gentium, sed earum, quæ & rationem, & humanitatem aliquam retinent Balduinus, & Vultejus *in princip. Instit. de jure natur.* Corrasius *in l. omnes, ff. de justitia & jure*, Cujacius *in l. 142. de verbor. signific.* Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 1. pag. 7. & cap. 2. pag. 23.* nec enim perversæ aliquorum mentes divinam omnium consensionem pervertere possunt. Antonius Augustinus *lib. 4. emend. c. 4.* quin immò, ut ego existimo, id quod naturalis ratio apud omnes gentes constituit, juris gentium erit, licèt à nemine observetur; nam quæ sua natura justa sunt, hominum pravitate corrumpi non possunt; alioquin

quin enim diceremus, jus gentium extinctum fuisse, cùm Deus aquarum diluvio terram absorbuit, siquidem eo tempore neminem legi naturali obtemperasse præter Noe, & eos qui erant de domo ipsius, sacra pagina testatur *Genes. capit. 6. & 7.* ideòque licèt testandi facultas apud aliquos recepta non fuerit, non evincitur eam juris gentium non esse. Cui sententiæ non obest textus *in dicto §. jus autem, Instit. de jure natur.* quia illud verbum, *custoditur*, sic exponendum est, idest custodiri debet, prout alibi sæpissimè. Nec obstat quintum, quia lex XII. Tabul. non dedit, sed tantùm confirmavit testamentarias dispositiones, *l. lege obvenire* 130. *de V.S.* at is, qui confirmat, non introducit; sed id, quod ab alio introductum est probat, *l. & quia 6. de jurisdict. omn. judic.* Itaque hinc potiùs apertissimè constat, testandi facultatem non fuisse introductam jure civili, sed tantùm confirmatam; etsi ratione hujus confirmationis possit etiam juris civilis dici, quemadmodum obligationes, quæ ex gentium juris contractibus nascuntur, *dicta l. ex hoc jure, ff. de justitia & jure*, civiles, & legitimæ appellantur, eo quòd jure civili comprobatæ sint, §. 1. *Institut. de obligat. §. sed istæ, Institut. de action.* Ita Donellus *in rubr. C. hoc tit. num. 9. vers. Quod autem*. Nec obstat ultimum fundamentum secundæ sententiæ, quia respondeo, quibusdam personis justis ex causis non permitti testamentum facere, quas enumeravi *in cap. 1. hoc tit.* non tamen inde evincitur, testandi facultatem omninò juris civilis esse.

9 De solemnitate testamenti. Deinde sciendum est, abolitis jam illis tribus testamenti generibus, procinctu videlicet, collatis comitiis, & per æs, & libram, de quorum forma, & solemnitatibus agunt Gellius *lib. 15. noctium, cap.* 17. Theophilus, Viglius, & Vinnius *in princip. Instit. de testam.* Corrasius *lib. 5. miscel. cap.* 12. Duarenus *ad tit. de testam. cap.* 5. Revardus *de auctorit. prud. cap.* 11. Osualdus *lib. 6. Donelli, capite 6. littera B*, Marcell. Donatus *ad Svetonium in August. capite* 33. & 64. Pinellus *libro* 1. *select. capite* 18. *numero* 18. D. Josephus de Retes *de imagin. vendit. capite ultim.* alia duo testamentorum genera in usu esse cœperunt: aliud in scriptis, aliud non scriptum, nuncupativum dictum, quibus condendis diligens observatio solemnitatum erat, adeò ut nimia, & misera diligentia à Consulto dicatur *in l. penultim. in fine, ff. de legat.* 2. Plurimæ enim solemnitates magnis vigiliis prudentum pro testamentis condendis inventæ, & statutæ fuerunt, ut constat ex ipsa rubrica Digestorum, *Qui testamenta, & quemadmodum testamenta fiant, & ex l. si quæramus 4. ff. eodem tit. l. Lucius 88. §. ultim. ff. de legat. 2. leg. testandi 13. Cod. hoc tit.* Quare ad instruendos testatores librum peculiarem de forma testamenti scripsit Paulus, ut apparet ex indice Consultorum Pandectis præfixo, atque in scriptione, quæ sola ex eo libro superest *in l. si plures 98. ff. de legat.* 3. Unde quemadmodum ad preces judici offerendas Romani utebantur Jurisperitis, ita quoque testamenta facturi plerumque Consultum testatores evocabant, *leg. Lucius 88. §. Lucius, ff. de legat.* 2. quas scrupulosas observationes testatoribus immutare non licebat, *leg. 1. Cod. Theodos. hoc tit.* Nam quo gravior est testamentorum auctoritas, eo major adhibenda est cautio, ne aut falsa testamenta supponantur, aut insani hominis verba pro testamento observentur; quod quidem, & alia plura timeri poterant, ob hæredum fraudes: nam ut inquit Plutarchus *in libro de amore prolis*, arena, pulvis, aut pennæ avium varias voces edentium minore numero sunt, quàm qui alienas hæreditates ambiunt. Quapropter Romani, ut horum fraudibus occurrerent, simulque succurrerent simplicitati plurium testatorum, nihil diligentius, quàm testamenta solemnitatibus munire curarunt: hæ verò pro testamentorum, & temporum varietate variæ etiam fuerunt; ac proinde oportet, ut paucis explicemus, quæ solemnitates in unoquoque testamentorum genere præscriptæ fuerint, & olim, & nunc requirantur. Inter præcipuas autem solemnitates omni tempore præcipua potiorque fuit testium præsentia, de qua requisita tam in uno, quàm in alio testamento, breviter agemus, & primò de testamento in scriptis.

10 De numero Testium. Igitur postquam in desuetudine abierunt testamenta collatis comitiis, & per æs, & libram, Prætor qui curam habebat supplendi jus civile, edicto suo novam testamenti condendi formam introduxit, ut refertur *in princip. Instit. de bonorum possess. & de testamentis*: & cum jure civili quinque testes in testamento per æs, & libram in repræsentationem quinque classium comitiorum, & similiter alii duo, videlicet libripens, & emptor familiæ desiderarentur, ipse in locum earum septem personarum testes septem pro condendo testamento præscripsit. Et licèt quinque testes in testamento per æs, & libram tantùm adessent, non verò subsignarent, Prætor noviter

introduxit, ut septem testes signarent. Osuald. *lib. 6. Donel. c. 7. littera F*, Pichardus, & alii Institutarii *in §. 1. de testamentis*. Sed Prætorium hoc testamentum meliorem formam accepit ab ipso jure civili, quo cautum fuit, ut illi septem testes rogati, convocatique uno, eodemque tempore adessent, & subscriberent in testamento. Itaque testamentum hoc à jure civili, & Prætorio formam accepit; à jure civili rogationem, & subscriptionem testium; numerum verò, & signacula testium à jure Prætorio, ut refert Justinianus *in §. sed cùm paulatim, Instit. hoc tit.* Sed paulò diligentiùs singula hæc exponamus. Primò ergo desiderantur septem testes, *leg. cùm tabulas 7. ff. de bonor. possess. secund. tabul. leg. 3. ff. si tabulæ testamenti, leg. si unus 12. leg. hac consultissima, Cod. hoc tit.* adeò ut uno deficiente, testamentum nullum sit, etiam jure prætorio, *l. 3. ff. unde liberi, l. 1. & 2. tit. 1. partit. 6. leg. 3. Tauri, l. 1. & 2. tit. 4. lib. 5. recop.* nisi testator rusticus fuerit; ille enim coram quinque testibus testamentum facere potest, *leg. fin. Cod. hoc tit.* ubi Richierius; vel si pater inter liberos disponat, quo casu duo, aut tres sufficiunt, *dict. leg. hac, §. ex imperfecto, authentic. inter liberos, Cod. hoc tit.* vel si coram Principe fiat; ipse enim supplet omnem solemnitatem, *leg. omnium 19. Cod. hoc tit.* Secundò desideratur, ut testes sint rogati, & vocati ad ipsum testamentum condendum, *leg. hæredes 21. §. in testamentis, ff. hoc tit. d. leg. hac* 21. & hæc est exceptio regulæ legis 11. *ff. de testib.* ubi ita legitur: *Ad fidem rei gestæ faciendam, etiam non rogatus testis intelligitur*. Docuerunt Osualdus *dict. capit. 7. littera E*, Merillus *lib. 8. observ. cap.* 30. Perez *ad tit. Cod. de de testamentis numer. 9.* quod ita statutum esse creditur, ut testes magis intendant rei, quæ agitur, ne aliqua fraus, aut falsitas committatur: quæ solemnitas etiam jure nostro Regio necessaria est, ut docet Burgos à Paz, & alii *in l. 3. Tauri, num.* 550. contra Gomezium in eadem lege, *numer.* 24. Immò etsi hæc solemnitas à jure civili in codicillis non requiratur, *leg. ultim. Cod. de codicil.* tamen jure Regio verius est, hanc solemnitatem desiderari, ut docuerunt Gregorius Lopez *in leg. 7. tit. 1. partit. 6.* Spino *in speculo, gloss. 32. in fine*, Azevedo *in leg. 2. tit. 4. lib. 5. Recop. numer.* 34. Guttierrez *lib. 2. pract. quæst. 36. num.* 3. Molina *de primogen. lib. 2. cap. 8. num.* 24. Illud tamen notandum est circa hanc solemnitatem, non præsumi testes fuisse rogatos, nisi probetur per scripturam notarii, in qua fidem faciat testes fuisse rogatos, & adhibitos; aut ipsi dum subscribunt, testentur se vocatos fuisse, & rogatos, ut latè probant Marcha *de probat. tom. 3. conclus. 1354. per totam*, Azevedus *in dict. leg. 2. num.* 47. Debent etiam esse testes præsentes per illud tempus, in quo conditur testamentum, quod debet esse continuum, *dict. leg. hæres 21. §. ult. l. cum antiquitas 28. Cod. eod.* ita ut videant testes testatorem, & ab ipso similiter videantur. Castillo *lib. 3. quotid. cap. 1. num.* 75. qui disputat, an lecti tegumentum, quod nos *Cortinam* dicimus, existens circa lectum testatoris, & impediens testes, ne illum videant, reddat testamentum nullum; quod non sine causa disputatur, sæpè enim loco testatoris alius suppositus fuit, qui testes fefellit, vocem, & nomen testatoris mentitus; nam Cicero *pro Cluentio*, refert quemdam à Julio subornatum fuisse, ut simularet se ægrotum, & testamentum facere velle, quasi esset Asinius. Debent etiam septem testes subscribere proprio chirographo, non vicaria manu, *l. penultima ff. hoc tit.* quam duram legem esse dixit Hothomanus *ibi*, excepto casu textus *in l. & ab antiquo 31. Cod. eod.* ubi jubetur, ut periti pro imperitis subscribant; forma autem subscriptionis, si credimus Cujacio *in l. ad textum, §. si quis, ff. hoc tit.* erat ea: *Ego Lucius Titius, ut testis subscripsi, & Gaii testamentum obsignavi*. Cui similis est illa, quæ proponitur *in l. 1. tit. 2. partit. 6.* his verbis: *So testigo de este testamento, que lo hizo tal home sejendo yo delante*. Illustrant plures congesti à Paz *in ll. Tauri, numer.* 81. Hodie tamen sufficit, ut testes nomen proprium tantùm subscribant, *d. l. 3. Tauri*. Tandem testes debent signare annulo, aut proprio, aut alieno, non alio signo, *l. hæres 22. §. 5. ff. hoc tit. l. 5. ff. de bonorum possess. secundùm tab.* Donellus *d. lib. 6. c.* 8. Cujacius *lib. 14. observ. c.* 11. Hothomanus *lib. 1. obs. cap.* 20. Bronchorst. *lib. 2. miscel. c.* 16. hodie tamen ex jure nostro Regio non est necessaria. *l. 3. Tauri*; sed tantùm signum Tabellionis desideratur, *l. 2. tit. 4. lib. 5. Recop.*

Non tamen omnes in testamentis testes esse possunt; 11 Qui testes esse nequeant.
aliqui enim ob naturæ vitium testes esse prohibentur. Hi sunt Furiosus, prodigus, impubes, surdus, & mutus, *§. testes 6. cum sequentibus, hoc tit. l. 9. tit. 1. partit. 6.* His adjicit Donellus *lib. 6. cap. 71.* cæcum, quia subscribere nequit; cujus sententiam sequor etiamsi demus cæcum subscribere posse: moveor, quia subscriptionem, quam fecerit, recognoscere non poterit, ac proin-

de ullam fidem non faciet. His etiam adnumerare possumus fœminas, quæ licèt in aliis testes esse possint, l. 3. §. lege Julia, ff. de testibus; tamen in testamento esse non possunt, d. l. hac consultissima 21. quia fraudes, quæ in testamento inveniri possunt, non intelligunt. Donellus lib. 6. cap. 7. vel ob alias tationes, quas ibi congessit Osualdus littera H. Verùm hæc sententia viginti casibus limitatur secundùm Menchac. lib. 2. de success. creation. §. 12. cum sequentibus. Regularitet tamen fœmina, ut dixi testis esse non potest in testamento, etiam ex jure nostro regio, ut probatur ex d. l. 9. & docent Burgos de Paz in l. 3. Tauri, num. 47. Azevedus in d. l. 2. n. 42. & Matienzo in ead. leg. glos. 6. n. 3. idemque est jure canonico, ut contra alios defendit Covar. in cap. cùm esses, num. 14. de testamentis, & Pichardus in dicto §. testes, n. 18. cum sequentibus. Dubium autem est; an fœminæ testes esse in codicillis possint? In qua quæstione existimo, jure civili posse, quia nulla lege prohibitæ reperiebantur, secundùm Accurs. in l. qui testamento, §. mulier, verbo non poterit, ff. hoc tit. & relatos à Pichardo n. 21. in d. §. testes: jure autem Regio testes esse non posse, argumento textus in l. 10. tit. 1. partit. 6. & l. 3. Tauri, ibi: En los codicillos intervenga la misma solemnidad que se requirere en el testamento. His etiam qui vitio naturæ testes esse nequeunt in testamento, annumerari possunt hermafroditi, idest homines duplicis, & ambigui sexus, ac bimembres, ut vocat Juvenalis satyra 3. hi enim si muliebria in illis prævaleant, testes esse non possunt, l. 10. tit. 1. p. 6. ex ratione legis quæritur 10. ff. de statu hominum. Deinde ex variis causis alii testes esse prohibentur, veluti servi, qui tales sunt, d. l. hac dicta, l. qui testamento 20. §. servus: nisi communi errore pro liberis habeantur, §. sed cùm aliquis, Instit. hoc tit. ex ratione legis Barbarius, ff. de offic. Prætoris. Latinum autem Junianùm rectè testem adhiberi posse, docuit Ulpianus in fragm. tit. 20. §. Junianus. Monachos etiam ratione status sine superioris licentia testes esse non posse, docuerunt Didacus Perez in l. 1. tit. 2. lib. 5. ordin. Antonius Gomez in d. l. 3. Tauri, n. 28. Sed verius est, quod licèt illicitè faciant hujusmodi actibus se ingerendo, non tamen ideò testamentum vitiatur, ut resolvunt Jul. Clarus in §. testamento, q. 55. tit. 7. n. 5. Covar. in præsenti, cap. relatum, n. 5. Azevedo in l. 1. n. 59. tit. 4. lib. 1. recopil. Molina de justitia, tract. 2. disp. 127. num. 10. Deinde testes esse prohibentur illi qui damnati reperiuntur ob crimen famosum, l. is cui 18. §. ult. ff. qui testam. vel ob crimen furti, homicidii, vel aliud simile, l. 9. tit. 1. partit. 6. Similia autem crimina dicuntur ea, ex quibus infamia juris incurritur, ut docet Gregorius ibi, verbo Semejante. His accedit qui lege Julia repetundarum damnatus est, ex l. 13. ff. de testibus: nec contrarium probat Ulpianus in l. qui testamento 20. §. eum qui 5. ff. qui testamenta; nam omissis Donello lib. 6. cap. 7. Duaseno ad eundem titulum, cap. 5. Hothomano lib. 1. observ. c. 21. Cujac. in dicto §. eum qui; qui ita emendat, adhiberi non posse; aliter textum illum exponit Osualdus in d. cap. 7. Donel. littera L. His etiam adjunguntur adulterii damnati, l. Sejo 14. ff. de testibus; apostatæ, l. 3. C. de apost. & omnes qui quovis judicio improbi, & intestabiles esse jubentur, §. testes, Instit. hoc tit. Intestabiles autem appellantur, qui inepti redduntur ad testimonium dicendum, dicta l. is cui 18. ult. l. cum 26. ff. hoc tit. Illustrant Revardus ad ll. XII. Tabul. cap. 10. Balduinus ad easdem leges, c. 53. Turnebus lib. 26. advers. c. 14. Coanaus lib. 9. comment. c. 3. n. 2. licèt minùs rectè Beroaldus in notis ad Svetonium, in Augusto c. 56. putaverit intestabilem dici qui testamentum facere non potest. Etiam prodigus, quia in pœnam testamentum facere prohibetur, nec etiam testis adhiberi valet, d. l. is cui 18. quam eruditè exponit Fornerius lib. 3. rerum quotid. c. 23. Alii tandem testes esse prohibentur, non in omnibus, sed in quibusdam testamentis, ut filius in testamento patris, & è contrà, §. pater, Instit. hoc tit. quem latè exponunt Goveanus in l. 10. ff. de jurisdict. Pinellus lib. 1. select. c. 1. per totum. Nec hæres in testamento, in quo instituitur, potest esse testis licèt legatarius possit esse testis, §. sed nec hæres, Instit. ead. ubi notandi sunt textus in l. 14. ff. de rebus dubiis, l. 39. §. propositum, ff. de legat. 3. l. fin. §. 3. C. communia de legat. l. in contractibus, ff. de V. S. juncta Duateno ad tit. de testam. c. 6. Cujacio lib. 9. observ. c. 37. Pinello ubi supra.

12 Etiam postquam illa priora testamenta in usu esse desierunt, auctoritate prudentum introductum fuit testamentum nuncupativum, idest sine scriptura factum, absque eo, quod Prætor in ipso aliquid mutaret, vel adderet: quod facilè suadetur ex l. 1. §. 1. ff. de hæred. instit. l. Divus 24. ff. de testam. milit. leg. hæredes 21. §. ult. ff. hoc tit. & in leg. 2. C. de bonor. possess. secund. tabul. docetur testamentum nuncupativum jure civili firmum esse constitutum, quasi dicatur testamentum hoc nihil à jure Prætorio mutuasse: & Imperator Valentinianus in novella de testament. tit. 4. separavit testamentum scriptum ut juris civilis, & Prætorii, à testamento nuncupativo jure tantùm civili introducto; non tamen ita in usu erat ac testamentum in scriptis: unde non ita frequens ejus reperitur mentio in Pandectarum libris, forsan ex eo, quia cupiebant testatores voluntates suas celari, nec eas publicari antequam ex hac luce migrarent, ut docet Valentinianus in Novel. 2. de testament. tit. 4. Circa ejus solemnitates, exceptis signis, & subscriptionibus, æqualiter in eo desiderabantur septem testes masculi, puberes, liberi, & rogati, cum cæteris qualitatibus, ac in testamento in scriptis facto, dicta l. hac 21. §. per nuncupationem, C. hoc tit. l. si quis 18. in fine, C. de codicil. §. ult. Institut. hoc tit. qui numerus testium à jure civili præscriptus fuit absque innovatione prætorii juris, l. 2. C. de bonor. possess. secundùm tabulas; & valde necessarius fuit, cùm voluntas à defuncto nuncupata hoc genere testamenti, aliter quàm testibus probari non possit: Imperator Leo novel. 42. ubi rationem probandi nuncupativum testamentum à veteribus hanc fuisse traditam ait, ut septem non indigni fide testes affirmarent, se audivisse cùm ita testator lingua sua de rebus suis pronunciaret. Unde nullo modo, aut statuto, aut consuetudine fieri potest, ut testamentum hoc sine testibus subsistat, licèt introduci possit, ut minor numerus desideretur, ut in testamentis militum, rusticorum, & parentum inter filios constitutum fuit in l. ult. §. 1. C. de testam. Novel. 41. Leonis, leg. 1. C. Theodos. hoc tit. l. 16. C. famil. ercisc. nuncupativum enim testamentum etiam privilegiatum datur inter liberos, ut probant Vvisembech. disp. 17. nu. 31. Vinnius lib. 2. select. c. 18. licèt contrarium teneat post Martinum, Salic. & Fulgosius Faber de error. decad. 35. error. & decad. 36. errore 9. Substantia ergo testamenti nuncupativi consistit in nuncupatione; quare etsi postea redigatur in scripturam, semper manet nuncupativum, l. Pamphilo 39. ff. de leg. 3. §. 1. Tandem sciendum est, tot testes, tam in testamento in scriptis, quàm in nuncupativo, non desiderati ad probationem, quia ad eam duo, aut tres testes sufficiunt: l. ubi numerus, ff. de testibus; sed ad solemnitatem. Covar. in cap. cùm esses, n. 8. Antonius Gomez in l. 3. Tauri, n. 24. & 28. Unde apud varias nationes non æqualis testium numerus desideratur; in Batavia enim coram tribus testamentum factum tenet, ut refert Vinnius lib. 2. select. c. 19. & de Saxonibus idem refert Richietius in dicta l. hac 21. hoc tit. Jure autem nostro Regio quid observetur, videamus. Et ut ab origine id repetamus, apud Gothos constat observatam fuisse constitutionem Theodosii, quæ extat in l. 1. C. Theodos. hoc tit. juxta cujus Codicis constitutiones Gothi regebantur ex constitutione Alarici II. ut jam notarunt Cujacius in paratitl. ad tit. Cod. de interdictis, Cironius lib. 5. observ. cap. 1. Sahabedra in chron. Gothic. cap. 9. pag. 149. Postea Rex Alfonsus in l. 1. tit. 3. lib. 1. ordin. statuit, ut quinque, aut tres testes adhiberentur vicini ipsius oppidi, villæ, aut civitatis ubi testamentum fit. Quæ lex explicatur in l. 3. Tauri. l. 1. tit. 4. lib. 5. recopil. Et licèt in d. l. 1. mentio fiat septem testium, pars illa non est Regis Ildefonsi, sed præcedentis Philippi videlicet, ut in Glossa marginali notatur. Attenta autem ipsa lege prima, si testamentum fiat coram Tabellione, debent adesse tres testes ipsius oppidi; si absque Tabellione, quinque etiam vicini: si verò cum Tabellione fiat, & testes vicini non sint, septem desiderantur, aut quinque. Quoad praxim ergo hujus Regni discrimen est constituendum inter testamentum in scriptis factum, quod vulgò dicimus, Cerrado: & inter testamentum nuncupativum: nam in testamento scripto aliqua requisita juris civilis immutata sunt: siquidem apud nos desiderantur signa testium, sed tantùm subscriptiones; & si aliqui ex testibus subscribere nesciant, alii pro eis subscribere valent, ita ut ultra subscriptionem Tabellionis septem subscriptiones reperiantur. Gomez in dicta leg. 3. Spino de testam. glos. 31. num. 29. In testamento verò nuncupativo, quod nos dicimus abierto, quinque testes, si vicini sint, aut tres cum Tabellione, si penuria testium detur, vel si sint exteri testes septem requiruntur, d. l. Tauri; nec desideratur ulla scriptura, immò coram testibus nuncupata voluntas sustinetur, ut docent circa hunc numerum testium, & ejus qualitates varia dubia resolventes, Matienzo, & Azeved. in d. leg. 2. Menchaca de success. creat. §. 25. nu. 21. Gregorius Lopez in l. 2. tit. 6. partit. 1. Tauristæ in d. l. 3. Didacus Perez in l. 1. ordin. Flores à Mena lib. 1. q. 1. Illud tamen notandum est, tempore pestis prædictam solemnitatem non desiderari immò cum minori conditum testamentum sustineri. Vatenzuela consil. 124. n. 13.

Quibus ita animadversis, facilè apparet vera ratin 13
præ-

De testamento nuncupativo.

Traditur ratio decidendi. præsentis assertionis; nam cùm ad probationem cujuslibet actus duo, aut tres testes sufficiant, juxta textus *in d. cap. in omnibus*, *cap. licèt*, & ibi tradita, *de testibus*, *l. ubi numerus*, *ff. eod. tit.* & major numerus tantùm ad solemnitatem ob nimias juris civilis scrupulositates in testamentis desideretur, & jus Pontificium insuper habitis scrupulosis juris Cæsarei subtilitatibus, tantùm intendat defunctorum voluntates exitum habere, *cap. nos*, *cap. si hæredes*, *cap. indicante*, *hoc tit.* ideò Alexander in præsenti statuit, ut testamentum coram parocho, & duobus testibus factum valeret, nec ex defectu solemnitatis, videlicet majoris numeri testium, testamenta corruerent; & cùm voluntates piæ, omni jure attento, fovendæ sint, *l. sunt*, *ff. de relig. l. hac* 22. *C. hoc tit.* ideò legata pietatis causa relicta licèt duobus tantùm testibus sine præsentia parochi relicta sint, sustinetur: & præstari debent, cùm pietatis causa multa introducta sint, quæ attento jure scripto non defenderentur, ut patet ex cumulatis à Tiraquello *in tract. de privil. piæ causæ*. Et licèt testamenta minus solemnia invalida sint, etiam in foro conscientiæ, ut probant Vasquez *in opusc. de testamentis*, *cap.* 3. *dubio* 1. Suarez *lib.* 5. *de legibus*, *c.* 24. *nu.* 4. Valentia 2.2. *disp.* 5. *quæst.* 6. *p.* 5. §. 1. *quæstiunc.* 1. contra Molinam *de justitia*, *tract.* 2. *disp.* 81. Maldorum *tract.* 1. *de justitia*, *cap.* 11. *dub.* 5. Comitolum *respons.* 7. *q.* 1. Reginaldum *lib.* 25. *n.* 105. Lessium *de justitia*, *cap.* 19. *dnu.* 12. tamen relicta in illis piis locis, aut piæ causæ, semper debentur in utroque foro, ut probant Lessius, Comitol. & Molina *suprà*, Covar. *in cap. relatum* 1. *hoc tit.* Theophilus *suprà*, *fol.* 49. Justè ergo Alexander III. in præsenti statuit, testamentum coram Presbytero, & duobus testibus factum valere; & si ad pias causas fit, id est, aliqua pietatis causa in eo relinquantur, tantùm coram duobus testibus factum subsistere. Prosequuntur Cujacius & Covar. *in præsenti*.

14 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, in qua dicebamus, tam ex jure scripto, quàm ex consuetudine septem testes desiderari in testamentis. Pro cujus solutione examinandum est, an decisio præsentis textus sit correctoria juris communis, & procedat tantùm inspecto jure canonico. Et impius Duarenus *ad tit. de testam. cap. de effectu solemnit.* asserere non erubuit, Alexandrum III. in præsenti correxisse jus civile, parum acutè illud divinum dicterium, *In ore duorum, vel trium stat omne verbum*; in contrarium inducens: quem sequitur Vvisembech. non magis orthodoxus *disp. de testam. num.* 8. Sed eorum sententia omissa, veriùs dicendum est, solemnitatem testium jure Cæsareo inductam in præsenti abrogatam esse, non indistinctè, & absolutè, sed tantùm in terris subjectis Ecclesiæ quoad spiritualia, & temporalia, ut parebat provincia illa Velitrensis, ut suprà in inscriptione probavi. Unde cùm provincia illa pertineat ad Romanam Ecclesiam etiam in temporalibus, rectè potuit Alexander III. statuere, ut testamentum coram parocho, & duobus testibus factum, valeret: nec ideò improbatur ab Alexandro consuetudo Hostiensis diœcesis, quia contraria esset juri divino, sed quia tendebat contra Ecclesiæ dispositionem, quæ (divina auctoritate favente) admittit testamentum coram parocho, & duobus testibus factum in terris sibi subjectis quoad temporalia, ut docuerunt Covar. *in præsenti*, *num.* 12. Fachineus *lib.* 6. *controv. cap.* 47. Alciatus *in cap. novit*, *de judiciis*, *nu.* 47. Nec tantùm testamentum ita conditum valet, & effectum sortitur in terris Ecclesiæ Romanæ subjectis, sed ubicumque, ut probat Arnoldus Vinnius *lib.* 2. *select. cap.* 19. Christineus *tom.* 1. *decis.* 52.

Adhuc suprà traditis obstat textus *in can.* 10. *Concilii Tolosani*, in illis verbis: *Volumus ut qui extremam voluntatem voluerit testamento firmari, sub testimonio fiat proprii confessoris, aut eo absente, sub præsentia Ecclesiasticæ personæ testibus ordinatis, & accitis bonæ famæ, quos voluerit testator adesse.* Refert Crespetius *in summa*, *verbo Testamentum*, ut fieri, & tueri debeat. Ex quibus apertè deducitur, testamentum tantùm coram parocho factum, valere: ergo frustra in præsenti desiderantur duo, aut tres testes simul cum parocho. Pro cujus canonis expositione sciendum est, in aliquibus provinciis Galliæ, ut executio & cognitio testamentorum spectaret ad judicem ecclesiasticum, cautum fuisse, ut sacerdotes, qui ægrotos in confessione audiebant, eos admonerent, ut coram Notario Curiæ Episcopalis, & ipso sacerdote testamentum facerent, ut constat ex Bochello *lib.* 3. *Decreti*, *tit.* 22. *c.* 4. 5. & 6. & Refert Rousselius *lib.* 6. *histor. juris Pontif. c.* 3. *n.* 15. immò & si testator aliter disposuisset, sepultura ecclesiastica privabatur. Concilium Narbon. *can.* 3. ibi: *Quod si testator neglexerit evocare presbyterum, vel ecclesiasticam personam, ecclesiastica ipse sepultura privetur; & qui testamentum receperint sine præscripta solemnitate ab ingressu Ecclesiæ arceantur.* Refert Crespetius *ubi suprà*, Unde textus *in d. can.* 10. accipiendus est juxta morem ipsius regionis; non verò inde deducitur, in aliis provinciis idem jus esse observandum. 15 Exponitur concilium Tolosanum can. 10.

CAPUT XII.

Idem *Electo & Capitulo a Cassanen.*

RElatum est auribus nostris, quod quia statuimus in Lateranensi *b* Concilio, ut bona per Ecclesiam acquisita ad ea clericorum obitu devolvantur, dubitatis an hoc sit de immobilibus tantùm, vel de mobilibus sentiendum? Responsoque nostro quæris edoceri, an præscripta bona in usus Episcopi, vel eorum qui decedenti successerunt, de jure transeant, vel communi utilitati Ecclesiæ debeant applicari. Primò itaque breviter respondemus, quod generaliter bona quælibet per Ecclesiam acquisita, ei debeant post acquirentis obitum remanere. Nomine autem Ecclesiæ non solùm Episcopus intelligitur, vel successor clerici morientis, ubi est collegium clericorum; sed communis congregatio, quæ rerum illarum debet canonicam distributionem, aut curam habere. Ubi autem in loco decedentis tantùm *c* unus est ordinandus, is ea bona, sicut & alia ipsius Ecclesiæ *d* in timore Domini dispenset. Licèt autem mobilia per Ecclesiam acquisita, ut diximus, de jure in alios pro decedentis arbitrio transferri non possint, consuetudinis est tamen non improbandæ, ut de his pauperibus, religiosis locis, & illis qui viventi servierant, sive consanguinei fuerint, sive alii, juxta servitii meritum conferatur. Cæterùm quæ ex hæreditate; vel artificio, aut doctrina proveniunt, pro decedentis arbitrio dividantur. Quia verò nonnulli in diversis Ecclesiis beneficia possident, ita distinguimus, ut quę habuerint, per ęstimationem congruam dividantur.

NOTÆ.

1 a *CAssanensi.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.* 1. Cassanensis Ecclesia est in magna Græcia, cujus Prælato rescribit Alexander in præsenti: & quia adhuc non erat confirmatus, nec consecratus, sub nomine tantùm electi illi rescribit Pontifex, juxta ea quæ notavi *in c.* 5. *de electione*.

b *Lateranensi.*) Relato *in c. cùm in officiis*, *hoc tit.*

c *Unus est ordinandus.*) Hæc verba exposui *in c. majoribus* 8. *de præbendis & dignitatibus*.

d *Ecclesiæ.*) Bona relicta ab Episcopo, cui debeantur, jam exposui *in cap.* 4. *de offic. ordin.* Circa fructus autem obtinuit, ut pro rata anni fructus dividantur inter defunctum, & successorem, ut latè probant Sarmientus *de reddit.* 4. *p. cap.* 6. Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 15. *n.* 12. Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 11. *num.* 4. Valascus *de partit. cap.* 36. *ex n.* 9. Castillo *de usufructu*, *cap.* 79. Escobar *de ratiocin. cap.* 20. *nu.* 23. Garzia *de benef.* 2. *p. cap.* 1. *ex num.* 94. Baptista Costa *de ratione ratæ*, *qu.* 29. Eleganter Robertus *lib.* 3. *rerum judic. cap.* 4. *vers. Titiæ opinio*: nisi aliud consuetudine introductum sit, ut probant Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiarum*, *lib.* 3. *cap.* 5. *ex n.* 45. Noguerol *alleg.* 26. *art.* 1. dixi *in d. cap.* 4.

COMMENTARIUM.

IN hoc textu etiam agitur de testamentis à clericis conditis ex bonis propriis patrimonialibus, & ex aliis intuitu Ecclesiæ acquisitis, juxta ea quæ adduxi *in cap. cùm in officiis*, *hoc tit.* cujus declaratio in præsenti fit, illudque specialiter hic cavetur, videlicet consuetudine introduci posse, ut clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis in testamento disponere possint; quod quia generali- 2

raliter in hia reguis observatur, immò & talis consuetudo approbata reperitur *in l. 13. tit. 8. lib. 5. recopil.* examinandum venit, an talis consuetudo non solùm in foro exteriori procedat, verùm & in interiori secorè observetur? Et talem consuetudinem improbarunt Navarrus *de reddit. 1. p. num. 81.* & *apolog. 3. p. monit. 1. & 2.* Gregorius Lopez *in l. 53. tit. 6. gloss. 1.* moti ex sequentibus. Primò, quia hæc consuetudo gravamen Ecclesiæ infert, siquidem privat eam omnibus bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quæ defunctis presbyteris illi debentur, *ex c. 1. infrà tit. 31.* sed consuetudo, quæ infert gravamen Ecclesiis, improbatur, & non admittitur: ergo præsens consuetudo rejicienda est. Accedit, quia in specie non dissimili alia consuetudo improbatur *in capit. quia sæpe, de election. in 6.* Deinde quia Alexander in præsenti approbat tantùm eam consuetudinem, quæ clericis de rebus mobilibus tantùm disponere permittit: ergo à contrario improbat generalem consuetudinem, justa quam clerici de omnibus bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere possunt. Contrariam tamen sententiam, quam ut veriorem amplectimur, defendunt Matienzo, & Azevedo *in dicta l. 13. recopil,* Covar. *in dicto cap. cum in officiis, n. 9.* Sarmient. *de reddit. 2. p. cap. 6. n. 1. & 4. p. cap. 1. n. 7.* Gutierrez *lib. 2. practic. q. 14.* Valasco *de partit. cap. 35. num. 9.* pluresquos referunt Solorzanus *tom. 2. de jure Indiarum, lib. 3. c. 10. n. 11. & 66.* Valenzuela *tom. 1. consil. 98. n. 30.* Salcedo *de lege polit. lib. 2. c. 2.* quæ sententia probatur ex capite *præsenti, vers. Nisi, de offic. ordin. in 6. extravag. suscepti, de elect.* Joannis XXII. quam expendit Covar. *ubi proximè, n. 26. ex cap. cum tibi,* juncta communi interpretatione, *de verb. sign. extravag. postulasti, de præbend. & dignit.* & *ex c. ad hæc 7. hoc tit. in 1. collect.* cujus verba retuli *in cap. ad hæc 13. de præbend.* ubi Alex. III. jubet observari consuetudinem, juxta quam clerici, qui à Kalendis Martii usque ad Kalendas Novembris decedebant, fructus totius anni distribuebant, & de eis ad libitum disponebant. Nec hoc argumentum evitat Navarrus *in apolog. quæst. 3. monit. 8. n. 7.* prout optimè notavit Sarmiento *dicta 4. part. cap. 1. n. 12.* Accedit, nam omnia, quæ possunt concedi privilegio possunt introduci consuetudine, *cap. 1. de privil. in 6. cap. super quibusdam, de ver. sign.* Sed Jul. III. anno 1549. *in extravag. Cupienter,* quam refert Navarrus *de spoliis, §. 6. nu. 1.* omnibus clericis in Curia degentibus permisit testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis: & hodie Presbyteri Cardinales virtute privilegii de omnibus bonis disponunt, ut refert Cohel. *in notit. Cardin. cap. 16. privil. 18.* Igitur & consuetudine introduci potest, ut clerici de omnibus bonis, etiam intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum faciant. Tandem, nam prohibitio, ne clerici de his bonis in testamento disponant, est juris positivi, ut suprà probavi *in c. 1. & in cap. cum in officiis:* igitur in contrarium consuetudo præscribi potest. Qua sententia retenta, non obstant contraria fundamenta. Non primum, nam cùm per hanc consuetudinem reducatur facultas testandi a jus gentium, juxta quod unicuique licet de rebus suis disponere tam in vita, quàm in morte; inde facultate hac utendo clericos nullum præjudicium Ecclesiæ infert, cùm jus, quod illi competebat ad ea bona, juris positivi esset, & ita per contrariam consuetudinem abrogari posset. Nec etiam obstat textus *in d. cap. quia sæpè;* nam magnum discrimen versatur inter hanc consuetudinem, per quam facultas testandi clericis conceditur; & eam, per quam bona decedentium clericorum Sede vacante Episcopali ad Capitulum, & ejus singulares personas devolvuntur; præsens enim consuetudo rationabilis est, illa autem irrationabilis. Nec etiam obstat præsens textus; nam Alexander III. consuetudinem testandi de bonis mobilibus approbando, non improbavit consuetudinem generalem disponendi de omnibus rebus mobilibus, & immobilibus; nec poterat improbare consuetudinem nostri Regni, cùm posterior sit. Manet ergo, validè & licitè virtute prædictæ consuetudinis posse clericos disponere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, etiam in testamento; quod in Gallia, & aliis Regnis etiam observari probat Solorzanus *ubi suprà,*

C A P U T XIII.

Idem *Altissiod.* a *Episcopo.*

CUm tibi de benignitate Sedis Apost. sit indultum, quod ordinatio *b* rerum clericorum ab intestato decedentium liberè in tua potestate, ac dispositione permaneat, volens omnem materiam scandali removere, quod aliquando inter te, & *c* tuos est subortum, super duobus nos consulere voluisti. Primò, an appellatio vocabuli clericorum, tam ad canonicos, quàm ad non canonicos extendatur. Secundò, an illi qui in voluntate & dispositione alterius suam committunt ultimam voluntatem, nihil per se penitus ordinantes, vel determinantes quid cui loco, vel personæ conferri debeat, dicantur decedere intestati. Primæ igitur consultationi tuæ duximus respondendum, quod appellatio clericorum non solùm alios, sed & canonicos comprehendat. In secunda verò dicimus, quod qui extremam voluntatem alterius dispositioni committit, non videtur decedere intestatus.

N O T Æ.

1 a ALtissiodorensi.) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & *in cap. cum tibi de verb. sign.* in eadem collectione, ex quo ita hujus textus integram restituo; in præsenti enim Innocentius III. rescribit Guillelmo de Castro Silligniaco, qui mirè tam in spiritualibus, quàm temporalibus auxit ipsam diœcesim, variis ædificiis constructis, & reparatis, ut refertur in historia Episcoporum Altissiod. edita à Philippo Labeo *tom. 1. Biblioth. novissimæ, fol. 405.* Unde privilegium impetravit ab Innocentio III. ut de intestatorum bonis liberè disponeret, ut ita tot expensis in Ecclesiarum constructionibus, & dotibus factis consulere possit, bona intestatorum clericorum ita piè, & utiliter impendendo. De Ecclesia Altissiodorensi egi *in cap. 14. de præscript.* Idem jus habuisse Parisiensem Episcopum, refert Cantiprat. *lib. 2. cap. 45.* ibi: *Audivimus de venerabili Guillelmo nato Alverniæ, Parisiensi Episcopo, quod cum nunciaretur ei quemdam Canonicum Ecclesiæ Parisiensis intestatum decessisse,* &c. Et de Archiepiscopo Eborac. Matthæus Parisius *ad annum* 1181. *Qui adhuc vivens à Papa Alexandro privilegium impetraverat, ut si clericus suæ jurisdictioni suppositus, agens in extremis testamentum non conficeret, Archiepiscopus haberet facultatem injiciendi manus in bona defuncti.*

2 b *Rerum clericorum.*) Non patrimonialium; nam in eis ab intestato clerici suos hæredes consanguineos, & agnatos, *cap. cùm in officiis; cap. ad hæc, cap. relatum, hoc tit.* & illis deficientibus succedit Ecclesia, ut infrà dicemus titulo sequenti; non verò eorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierant; nam in eis succedebat Ecclesia, *cap. 1. de success. ab intestato, cap. penult. de peculio cleric.* nec de eis poterat clericus in præsenti specie dispositionem alteri committere, unde privilegio concessum erat Guillelmo Episcopo Altissiod. ut eorum bonorum, in quibus Ecclesia jure communi attento succedebat, nullis adstantibus consanguineis, liberam haberet administrationem,

c *Et tuos.*) Canonicos videlicet, qui intestatorum successionem sibi vindicabant.

d *Primo.*) Hæc prima consultatio refertur *in cap. cùm tibi, de verb. signif.*

C O M M E N T A R I U M.

NOtum est, ultimam testantis voluntatem in alterius dispositionem conferri non posse, *l. illa 32. leg. facto, l. si quis ita, l. si quis Sempronius 66. ff. de hæred. instit. l. filia 11. §. quamquam, ff. de legat. 3. l. nunquam 52. ff. de condit. & demonstr. l. cùm quidam 8. ff. de rebus dubiis, l. fideicommissaria 46. ff. de fideicommiss. libert. l. 1. §. si ab ipso, ff. de collat. bonor. l. penult. §. si patronus, ff. de bonis libert. l. 11. tit. 3. p. 6.* Illustrant Alciatus *lib. 2. parerg. c. 32.* Cujac. *lib. 2. observ. cap. 2.* Connanus *lib. 10. comment. cap. 6.* Robertus *lib. 2. recept. sentent. cap. 11.* Acosta *lib. 1. select. cap. 21.* Sarmient. *lib. 1. select. cap. 11.* Antonini Augustinus *lib. 4. emend. cap. 10.* Vinnius *lib. 1. select. c. 25.* Bronehorst. *enantioph. centur. 3. assert. 48.* cujus principii rationem ex diffinitione testamenti petendam esse ipsi existimarunt; 3

nam

nam cùm diffinitio diffiniti substantiam demonstret, *l. 1. §. dolum, ff. de dolo*, & testamentorum sit voluntatis nostræ justa sententia, *l. 1. ff. de testam.* apparet, contra substantiam testamenti fieri, si alienæ dispositioni committatur. Duarenus *in dicta l. 1. & ad tit. de hæred. instit. cap. fin. columna finali*, Segura *in repetitione legis cohæredi, §. cùm filiæ, ff. de vulgari*, Tiraquellus *ad ll. connubiales, glossa 5. num. 5. in fine*: quod explicuisse videtur Cajus *in dicta l. institutio*, ibi: *Testamentorum jura per se firma esse oportere*; hoc est testamentorum dispositiones per se firmas esse debere, robur, & firmitatem à seipsis, & non ab alio accipere; nam lege XII. Tabul. quod quis de bonis suis disposuisset, confirmavit lex *verbis legis, de verb. signif. princip. Instit. ad leg. Falcid.* potestas quippe hæc personalis ad alterum transferri non potest; etenim cùm quis ita disposuit, *Instituo quos Titius voluerit*; vel, *Instituo Sempronium, si Cajus voluerit*; Sempronios pendet ab aliena voluntate, taliter quod institutio vires, & firmitatem sumit à voluntate tertii, quo renuente, nullus hæres institutus reperitur, & sic magis tertii, quàm defuncti testamentum esse videtur, ob idque à veteribus talis institutio improbatur. Prosequuntur Connanus *lib. 10. comment. cap. 6. num. 3.* Costa *in cap. si pater, 1. p. verbo Pauperis, num. 5. de testam. in 6.* Corrasius *5. Miscel. cap. 13.* Spino *in specul. testam. glos. 5. num. 2.* Cujacius *lib. 6. respons. Papin. in dicta l. captatorias 70. ff. de hæred. instit.* Donellus 8. *comment. cap. 15.* Antonius Faber *decad. 51. errore 4.* Castillo *2. controv. cap. 6. num. 22.* Matienzo *in l. 5. tit. 4. lib. 5. recopil. glos. 1. num. 2.* Unde facilè deducitur, ultimam testatorum voluntatem in alterius dispositionem conferri non posse.

4 De hæredis institutione. Quæ assertio primùm procedit in institutione hæredis, quæ adeò in voluntatem alterius conferri non potest, ut nec arbitrio, sive libero, sive justo conferri valeat: in quo sensu verbum *Arbitrio*, quo utitur Consultus *in dicta l. illa 32.* accepit Sarmientus *lib. 2. select. cap. 6. num. 4.* Quæ sententia non malè confirmari potest *ex l. filio 17. ff. de injusto rupto*, ubi si filius præteritus velit testamentum patris approbare, adhuc tamen attento juris civilis rigore, nullius momenti esse supponitur; quod ex eo provenire existimant Faber *lib. 9. conject. cap. 14.* Osualdus *lib. 6. comment. cap. 6. littera C*, ne alioquin ex arbitrio filii hæredis institutio pendeat. Cui doctrinæ objici solet, substitutionem esse secundam hæredis institutionem, & tamen ea ex voluntate instituti pendet, ut constat ex vulgari ejus formula ibi: *Titius hæres esto, & si Titius hæres non erit, Sejus hæres esto.* Sed respondetur cum Sarmiento *d. cap. 6. num. 5.* Osualdo *d. lib. 6. cap. 32. littera A*, substitutionis jus non pendere ea voluntate libera primi instituti, sed ex tacita, & à contrario sensu deducta, ut *in l. fideicommissa 11. §. si sic, ff. de legat. 3.* immò principaliter pendere ex testantis voluntate, & judicio: non aliter voluit testator substitutum hæredem esse, quàm si primò institutus facto, vel verbo hæreditatem non adierit; quomodo etiam exponendus est textus *in l. si quis 68. ff. de hæred. instit.* ubi docetur posse fieri institutionem sub ea conditione, si Titius in Capitolium ascenderit; quia hoc casu institutio non confertur in expressam voluntatem Titii, sed potiùs in velatam, sub conditione videlicet, quæ pendet ex facto ipsius. Nec obstabit si instes, in Titii potestate esse ascendere, vel non ascendere: ac proinde nihil interesse inter hanc conditionem, *Si in Capitolium ascenderit*; & illam, *Si voluerit*. Nam respondeo adhuc institutionem propriè non pendere ex voluntate Titii, sed potiùs ex facto involuntario ipsius: quia ut rectè explicant Costa *lib. 1. select. cap. 21. num. 5.* Donellus *dicto lib. 8. cap. 15.* conditio, *si voluerit*, non nisi à sciente, & volente impleri potest, conditio verò ascendendi in Capitolium facto, & ab eo qui ignoravit conditionem, impleri potest; quippe talis conditio in casum collata censetur. Nec contrarium probatur *in l. 2. ff. de condit. & demonstr.* ubi apertè docetur, conditionem ascendendi in Capitolium adimpleri non posse, nisi ab sciente, non verò ab eo, qui per accidens ascendit. Nam respondeo cum Sarmiento *dicto cap. 6. num. 31.* textum illum procedere quando conditio adjicitur ipsi hæredi instituto, vel legatario; nam tunc scienter, & deliberatè ab eis impleri debet: nos verò loquimur quando hæc conditio ponitur in personam tertii, quia tunc, cùm casualis sit: sufficit ut casu adimplextur. Adhuc tamen supra tradita doctrina, videlicet institutionem hæredis in extraneam voluntatem poni non posse, limitanda est; cùm non ipsa constitutio, sed electio hæredis ponitur, veluti cùm testator dicit, *Instituo hæredem unum ex consanguineis, quem Titius elegerit*: nam cùm institutio directò fiat à testatore, electio rectè tertio committi potest; siquidem eo non eligente, omnes consanguinei admittuntur, argnmento legis *si quis 17. §. 1. l. cùm quidam 24. l. cùm pater 77. §. hæreditatem, et 1. ff. de legat. 2.* & faciunt textus *in l. utrum 8. §. cùm quidam, ff. de reb. dub. l. fideicommissaria 46. §. ult. ff. de fideicommiss. libert. leg. pauperibus 24. leg. nulli, leg. si quis 28. Cod. de Episcop. & cleric.* docent Covar. *hic*, Acosta *in dicto cap. si pater, verbo Pauperes; num. 6.* Castillo *lib. 2. controv. cap. 6. num. 23.* Deinde limitatur prædicta doctrina cùm non ipsa institutio, sed portionum distributio tertio committitur; quod dispositionis genus consistere probatur *ex l. cùm filius 76. §. pater, ff. de legat. 2.* Item cùm in vim declarationis institutio in alterius voluntatem confertur, dum tamen à testatore hæres ore proprio nuncupetur, *l. hæredes 21. ff. hoc tit.* veluti si testator dicat, *Instituo hæredem, quem scripsi in quadam schedula, quæ est apud Titium*: nam licèt declaratio Titio committatur, tamen institutio directò fit à testatore, & ita sustinetur, argumento legis *quoties 9. §. si quis nomen, l. hoc 29. leg. nemo 58. leg. asse 77. ff. de hæred. instit.* docuit Covar. *in præsenti, num. 7.*

Quoad legata licèt Christophorus à Castellione relatus à Cumano *in l. 1. ff. de legat. 2. num. 5.* & Alciatus *ibi, num. 6.* existimaverint, ea relinqui posse in meram tertii voluntatem, ex eadem lege 1. accipientes textum *in dicta l. illa 12.* in illis verbis: *Testamentorum jura*, pro hæredum institutionibus, quæ ad caput testamenti spectant, *l. 3. ff. de his quæ in testamento, §. ante hæredis, Instit. de legat.* tamen rectè eos refellit Acosta *lib. 1. select. cap. 21. num. 9.* qui inter legata & institutiones nullam in hac parte versari differentiam docuit: sed cùm aliena voluntas variè dici possit, videlicet vel legatarii, vel hæredis, vel alterius extranei, de his tribus singillatim agendum est. Et quod attinet ad primum, nemo est qui nesciat, legatum, vel fideicommissum in voluntatem legatarii relinqui posse, veluti, *Lego Titio centum, si ipse voluerit*: *l. si ita 65. §. 1. ff. de legat. 1. l. 66. ff. de condit. & demonstr. l. 30. tit. 9. partit. 6.* Cujus rei illa ratio est, quod cùm in legatarii potestate sit agnoscere, aut repudiare legatum, nec invitus ad id accipiendum cogi possit, idcirco quod tacitè inest, etiam expressa conditione relinqui potest; quæ conditionis expressio faciet legatum conditionale; non purum, *d. l. si ita 65. §. 1. d. l. si ita 69.* Nec obstat si quis dicat, hujusmodi legatum ex eo purum videri, quod illa conditio, *si voluerit*, tacitè à jure insit, *l. invito, ff. de regul. juris*; tacita autem conditio à jure, licèt à testatore exprimatur, nihilo magis facit legatum conditionale, *l. 3. ff. de legat. 1. l. servo 47. in fine, l. conditiones 99. l. aliquando 107. vers. Item, ff. de condit. demonstr. leg. hæredes, vers. Tractari, leg. si dies, vers. Si sub conditione, l. Titio 22. vers. Quædam, ff. quando dies legati cedat.* Nam responderi solet, conditionem, *si voluerit* aliter exprimi, quàm à jure inest, nam à jure non inest ut legatarius velit: nam etiam ignoranti acquiritur, *leg. cùm pater 77. §. surdo, leg. legatum 80. ff. de legat. 2. l. si tibi 86. §. cùm servus, ff. de legat. 1. leg. si partem 18. ff. quemadmodum servitutes*; cùm eo ipso, quod non repudiatur, retro legatarii fuisse intelligatur, *leg. servum 44. §. 1. ff. de legat. 1. leg. 1. §. sed utrum, ff. si quid in fraudem patroni*; expressa verò conditio, *si voluerit*, supervacua non habetur, cùm ea adjecta fiat, ut ignoranti legatum non quæratur, nec consistat antequam legatarius constituat, se velle, exemplo hæredis sui, cui si conditio, *Si voluerit*, in institutione adjiciatur, institutio conditionalis ex eadem ratione fit, *l. jam dubitari 86. vers. Non abs re, ff. de hæredib. instit.* licèt aliud sit in hærede extraneo, ex regula dictæ legis 3. *ff. de legat. 1.* atque ita docent Accursius *in d. leg. aliquando, verbo Adierit*, Bartolus *in d. l. 3. num. 3.* ubi Jason *num. 3. & 8.* Alciatus, *num. 18.* Cujacius *ad finem*, Donellus *lib. 8. comment. cap. 15. in princip. & cap. 32. vers. Sæpè numero*, Sanchez *lib. 5. de matrim. disput. 1. num. 7.* Sed hæc interpretatio, licèt vulgò recepta, nec tuta satis, nec firma est, quamvis utcunque defendi posse, defendat Duarenus; nam convinci videtur, primò *ex d. l. si ita 56. §. 1. vers. Aliud*, in qua ostenditur conditionem, *Si volet*, tacitè in legato contineri: alioquin si non inesset, non rectè posset legatarius illud repudiare. Deinde, nam si conditio, *Si volet*, tacitè non inesset ex eo, quod ignoranti quæritur legatum, utique hæc ratio vim suam haberet in legato damnationis: atqui quod ignoranti legatum quæratur, & quod recta via transeat, non nisi in legato vindicationis locum habet, *d. l. legatum 80.* cum suprà adductis: ergo aut fateri debent textum *in dicta leg. si ita 65. §. 1.* in legato tantùm vindicationis accipiendum, quæ nimia restrictio est: aut dare debent rationem, qua usi sunt, non satis esse adæquatam,

5 De legatis in voluntatem alienam relictis.

cùm omnibus legatis non conveniat. Quare omissa alia solutione Ripæ *in d. l. 3. n. 35.* cui subscribunt Duarenus *ibi*, & Menochius *lib. 4. præsumpt. 201. n. 57.* quæ non ad rem institutam, sed ad jus trasmissionis accomodatur, multò planiùs dici posse existimo, conditionem *si volet*, in legato expressam ampliùs continere quàm tacitam; nam tacita eam habet sententiam, *si voluerit*; expressa, si declaraverit se velle habere legatum: atque ita quod ampliùs habet, quàm antea non habebat, est declaratio voluntatis, quæ sola efficit legatum conditionale; atque ita alio modo exprimit, & alio modo inest, quod forsan veteres, & noviores hujus sententiæ auctores explicare voluere, sed vel verbis defecti, vel verbis redundantes suam sententiam non explicuerunt.

6 *De legato relicto in voluntatem hæredis.* Succedit secundus casus, cùm legatum relinquitur in meram voluntatem hæredis, quod inutiliter relinqui notum est, *l. Senatus 43. §. legatum, ff. de legat. 1. l. fideicommissa 11. §. quanquam, ff. de leg. 3. l. si fideicommissaria 46. §. quod si ita, ff. de fideicommiss. libert.* non ex ratione textus *in d. l. illa institutio*; sed ex alia potiori, videlicet quia in voluntatem debitoris poni non potest, an obligetur, vel non, *l. sub hac 70. ff. de obl. & act. l. stipulatio 17. l. à Titio 108. §. ultimo, ff. de verb. oblig. l. hæc venditio 7. in principio, ff. de contrahenda empt. l. in vendentis 3. C. eodem, l. 2. §. Scævola, ff. de eo quod certo loco*. Sed licèt legati substantia, ipsumque præstare, vel non, in voluntatem hæredis poni non possit; tamen ejus accidentia, ut electio rei, *l. si quis à filio 32. §. si quis plures, ff. de legat. 1.* vel personæ, *l. si quis servum 8. §. si inter duos, ff. de legat. 2. l. utrum 7. §. cùm quid, ff. de rebus dubiis*, tempus debendi, *l. centesimis 46. §. penult. ff. de verb. oblig.* in hæredis arbitrio relinqui possunt. Quo modo accipiendus est textus *in l. uxori 51. §. Scævola, ff. de legat. 3.* in cujus specie non legati substantia, sed accidens, videlicet tempus debendi, positum fuit, ut exponit ibi D. Josephus de Retes *lib. 4. opuscul.* Nec contrarium probat textus *in l. quodcumque 45. §. ultimo, ff. de verb. oblig.* ubi docetur, nullam versari differentiam inter stipulationem conceptam *Si voluero*; vel, *Cùm voluero*; & utramque conceptionem pariter conditionem continere probat lex *si Titio 22. ff. quando dies legati*. Nam respondeo, illud procedere quoad inducendam conditionem, ita ut sensus sit, quod sicut stipulatio conditionalis est concepta sub illa formula, *Si volueris*; ita etiam si concipiatur sub illa, *Cùm volueris*. Cæterùm cùm agitur de imponenda obligatione in personam hæredis, aut promissoris, multùm interest; nam in conditione, *Si volueris*, tota dispositio pendet ex voluntate ipsius, cui imponitur in conditione verò, *Cùm volueris*, sola temporis adjectio ex ipsius voluntate pendet: unde consequens huic doctrinæ est, legatum relictum: *cùm voluerit hæres*, interdicere, si legatarius decedat, antequam hæres constituat se velle nec ad legatarii hæredes transmitti, quasi in diem incertum relictum, *ex l. dies incertus, l. hæres 79. in principio, ff. de condit. & demonstr. l. 4. ff. quando dies legati*: ex diverso, si ipse hæres decedat antequam præstare se velle dicat, tunc ejus hæres legatum solvere cogitur, *d. l. fideicommissa 11. §. hoc autem, dicta l. uxorem 41. §. Scævola, ff. de legat. 3. l. servos 20. ff. de manumiss. testament.* quod favore ultimarum voluntatum receptum esse notarunt Acosta *lib. 2. selectarum, cap. ult. n. 8.* Menochius *lib. 4. præsumpt. cap. 90. & in l. ult. ff. qui sine manumissione*, docetur quod si servus venditus sit, ut manumittatur cùm emptor voluerit, moriente emptore libertas servo competit. Nec huic doctrinæ obstat textus *in l. centesimis 46. §. ult., ff. de verb. oblig.* ubi Paulus scribit, hanc stipulationem, cùm promissor voluerit, ita inutilem esse, si antequam ipse constituat se velle, decedat; nam omissis solutionibus traditis à Bartolo *ibi*, Jasone *num. 11.* Acosta *d. cap. ult.* Roberto *lib. 2. recept. cap. 12.* Hothomano *lib. 1. observ. cap. 8.* Sarmiento *lib. 2. select. c. 6. n. 14.* dicendum est, textum illum procedere in contractu stricti juris, in quo propter verborum rigorem ita demum videtur promissor obligari, si vivus declaret se velle; quod secus est in contractu oneroso, de quo *in dicta l. ultima*; cùm credatur eam fuisse contrahentium intentionem, ut emptor omninò libertatem servo præstaret, tantùmque tempus præstationis illius arbitrio relictum esse; unde dum velle potest, expectatur; ubi verò mors intercedit, quia cessat voluntas, in ultimo vitæ spiritu incipit libertas competere: etiamsi in meram, & apertam hæredis voluntatem legatum relinqui non possit, tamen in obliquam, & ejus arbitrium relinqui valet, quia non de libero hæredis arbitrio, sed de arbitrio boni viri sensisse testatorem creditur, quo modo aliqui accipiunt textus *in l. si Sejo 75. §. ult. vers. Proinde, ff. de legat. 2. l. Lucius 14. §. de fideicom. libert.* Sed de his infrà agemus.

His tamen valdè refragatur textus *in leg. fideicommissaria 46. ff. de fideicomm. libert.* ubi apertè docetur, valere libertatem servo relictam, si hæres voluerit, cùm contrarium dicendum esset, juxta suprà tradita, & ibi Ulpianus ipse agnovit *in vers. Quod si*. Quare aliqui docuerunt, Ulpianum se ipsum correxisse, & quod in principio proposuerat, in sequenti versiculo mutasse. Nec dissimilis omninò est interpretatio Connani, *lib. 10. comment. cap. 6.* interrogativè legit textum illum usque ad versiculum, *quod si ita*. Sed omissis sententiis, Cumanus *in l. illa 32. n. 12. ff. de hæred. instit.* cui subscribit Costa *lib. 1. selectar. c. 22. n. 1.* existimat textum *in d. l. fideicommissaria 46. in principio*, accipiendum esse de fideicommissaria libertate, quam Ulpianus affirmat valere sub conditione si hæres voluerit; versiculum autem, *quod si*, accipiendum esse de libertate directa, ut indicant illa verba, *Stichum liberum esse volo*; & hanc inutilem esse sub conditione, *si voluerit*. Cujus differentiæ illam rationem affert Costa quod in libertate fideicommissaria hæres jura patronatus consequitur, *§. qui autem, Instit. de singulis rebus*. Qua de causa facilè creditur, hæredem libertatem præstaturum: quæ ratio cessat in directa libertate. Quam Cumani interpretationem, etsi plerique impugnent, acriter defendit Acosta *ubi proximè*, distinguens inter libertatem valere, & libertatem deberi: atque ita existimat libertatem fideicommissariam sub conditione, *si hæres voluerit*, valere quidem, non tamen deberi, quousque hæres constituat se velle: quo casu incipiet deberi, impleta scilicet conditione; & in hoc casu explicandum esse affirmat, quod Ulpianus *in d. l. fideicommissaria 46. in principio* ait, pendere ex nutu hæredis; directam verò libertatem, si hæres voluerit, non solùm non deberi interim, dum hæres non constituit se velle; sed nec valere, etiamsi hæres se velle declaret, quasi ab initio hujusmodi legatum omninò inutile sit. Sed quamvis hæc Costæ sententia subtilis sit, everti tamen videtur ex traditis à Sarmiento *d. lib. 2. selectar. c. 6. n. 15.* quare alii asseruerunt, Ulpiani sententiam *in d. l. fideicommissaria 46. in princip.* cum duobus versiculis sequentibus, non aliam esse, quàm affirmare, valere libertatem collatam in voluntatem hæredis, legatarii, vel tertii, si modo voluntas in vim conditionis accipiatur, quasi ille versiculus, *quia conditio*, ad omnes tres casus præcedentes referatur: quod verò subjicit in versiculo, *quod si ita*, sic accipiendum est, ut si non in vim conditionis hæredis voluntas accipiatur, sed in plenum ejus arbitrium conferatur, tunc etiam libertas inutilis sit. Nec obstabit si objicias legatum in hæredis arbitrium etiam in vim conditionis collatum non consistere, *ex d. l. 43. §. legatum*. Quia responderi potest, id locum non habere jure singulari in libertate fideicommissaria, de qua in principio ipsius textus, quod innuere videtur Ulpianus in illis verbis: *Quamvis nihil aliud*, &c. & evincitur ex ratione legis *sub hac 7. ff. de obl. & act.* quæ ratio cessat in libertate fideicommissaria; cùm enim libertas pietatis causa relicta sit, facilè intelligi potest, hæredem præstare velle, argumento legis *cùm hi 32. §. mulier, ff. de condict. indeb.* Item ex alia ratione, de qua Acosta *ubi suprà*. Aliter Accursius in eodem textu, verbo *quod si ita*, respondet, dum ait in initio illius textus tantùm proponi libertatem dari posse ita, *Hæres si voluerit, fidei tuæ committo, ut Stichum manumittas*. Sed non affirmari libertatem ita datam valere, usque ad versiculum, *quod si ita*, ubi Ulpianus expressè respondet, libertatem ita relictam non valere. Hæc tamen Accursii expositio sustineri non potest: tum quia divinatoria est; tum etiam, quia si libertas inutiliter datur per illam formulam, *si hæres voluerit*, consonum non erit affirmare in principio ipsius legis posse de eo dubitari. Sed his solutionibus omissis pro hujus textus expositione, & aliorum, in quibus de fideicommissis agitur, existimabam, quod licèt legata ex nutu & mera voluntate hæredis pendere non possint, nec in ejus voluntatem relinqui, tamen fideicommissa eo modo relicta, ut ex nutu mero hæredis pendeant, valere ex eo, quia in fideicommissis non militat ratio suprà adducta, nec deducta *ex d. l. illa institutio*; imò potiùs juxta primævam naturam ipsorum, solutio eorum pendet ex nutu & voluntate hæredis, *princip. Instit. de fideicommiss. hæredit.* Et licèt Imperator Augustus imposuerit necessitatem hæredibus solvendi ea, ut in eodem textu

7 *Exponitur l. fideicommissaria 45. ff. de fideicomiss. libert.*

textu inseritur, atque ita exæquata fuerint legatis, *l. 1. ff. de legat.* 1. tamen testator expressè ea relinquendo in meram voluntatem hæredis, fideicommissa reponit in pristinam naturam, nec eorum substantiæ aliquid contrarium disponit; tantùm enim remittit necessitatem ab Imperatore Augusto impositam, nec contra ipsius Imperatoris constitutionem disponit, sed ejus beneficio non utitur, apponendo conditionem, *si hæres velit*. Quare cùm naturę fideicommissi non repugnet, immò consonum sit ut ex nutu, & voluntate hæredis pendeat, ideò licet legatum in voluntatem meram hæredis poni non possit, fideicommissum tamen ita relinqui valet, ut ex ejus nutu pendeat, ut *in dict. l. fideicommissaria 46.* in cujus principio ait Ulpianus: *Fideicommissaria libertas ita potest dari: Hæres si voluerit, fidei tuæ committo, ut Stichum manumittas; quamvis nihil aliud testamento potest valere ex nutu hæredis*. Ubi notanda sunt illa verba, *Ex nutu hæredis*, quæ propriam, & antiquam fideicommissorum conditionem redolent; & tunc rectè ait Consultus; ultra fideicommissa nihil aliud ex nutu hæredis pendere posse. Prosequitur Ulpianus *in §. 1.* & ait: *Planè & sic ita, Si Stichus voluerit, potest ei libertas inscribi*. In quo *§.* agit de voluntate ipsius manumittentis; nam sicut filius invitus non emancipatur, *l. penult. C. de emancipat. liber.* Paulus *lib. 2. sentent. tit.* 25. ita nec servus invitus manumittitur. Quare legimus aliquos servos repudiasse libertatem sibi relictam, quorum exempla referunt P. Faber *in regula Invito, ff. de regul. juris*, Fornerius *lib. 4. rerum quotid. cap. 3. per totum:* & ita sicut legatum relinqui potest, si legatarius voluerit, ita & libertas, si Stichus velit. In *§. 2.* ait Ulpianus: *Sed si ità scriptum sit: Si Sejus voluerit, Stichum liberum esse volo, mihi videtur posse dici, valere libertatem, quia conditio potiùs est: quemadmodum si mihi legatum esset, si Titius in Capitolium ascenderit*. In quibus §§. mutat speciem, non solùm cùm libertas in tertii voluntatem relicta est, sed etiam incipit agere de libertate directò relicta, ibi; *Liberum esse volo*. Et licèt in eo casu videbatur dicendum, libertatem non valere, quia erat relicta in meram tertii voluntatem, ut de aliis legatis statim dicemus; tamen contrarium docet Ulpianus, quia favor libertatis hoc evincit, ut quemadmodum legatum relictum sub conditione, *Si Titius in Capitolium ascenderit*, valet, quia creditur illum ascensurum in Capitolium pietatis causa, seu sacrificandi gratia, & ita legatum valiturum, ipso ascendente in Capitolium; ita præsumitur favore libertatis Titium, in cujus voluntatem illa relicta est, optaturum potiùs ut servus ad libertatem perveniat, quàm ut sub duræ servitutis jugo permaneat. Et licèt in aliis actibus conditio illa non aliter adimpleri possit, quàm si Titius sciens animo implendi impositam conditionem declaret, ideòque vitietur dispositio, *dicta l. si ita 65. §. illi si volet, ff. de legat.* 1. tamen ne libertates pereant, jure singulari receptum est, ut in illa conditione, si Titius voluerit, voluntas Titii non consideretur ut causa efficiens dispositionis, sed ut quælibet alia conditio casualis, similis illi, si Titius in Capitolium ascenderit. Et quemadmodum illa impletur, sive sciens, sive ignorans Titius Capitolium ascendat; ita quoque & illa, *Si voluerit*, adimpletur, quomodocumque constet, Titium voluisse, sive sciat, sive ignoret conditionem. Qua expositione admissa, facilè eo casu sustinetur libertas, cùm tunc dispositio ex sola voluntate testatoris perficiatur, & conditio effectum tantùm dispositionis, sicut cæteræ conditiones, suspendat. Tandem *in §. 3.* retenta eadem specie libertatis directè, ait Ulpianus, quod si ita scriptum sit: *Si hæres voluerit*, non valebit, libertas videlicet directa, quia in voluntatem hæredis legatum, aut libertas directò poni non potest, ex ratione suprà expensa. Nec obstabit si dicas, etiam ob favorem libertatis eamdem interpretationem hujus conditionis, *si velit*, admitti debere, sive apponatur in persona hæredis, sive in persona tertii: sed in persona tertii non vitiat libertatem, imò interpretatur ita ut valeat: ergo & in persona hæredis. Nam respondeo, quod licèt illa interpretatio admittatur favore libertatis quando confertur in libertatem tertii, non obstante regula dictæ legis *illa institutio*; non tamen admittitur, quando confertur in voluntatem hæredis, quia eo casu non solùm obstat dispositio dictæ legis *illa institutio*; sed altera, quæ non minorem vim habet, nempè quod non potest in voluntate debitoris esse, an debeat, *dicta l. utrum*, §. *cùm quidam*, *de rebus dubiis*: contra quam regulam impossibile erat, quod legatum valeret, & sic licèt in tertii voluntatem tacitam, & velatam conferri legatum possit, in voluntatem tamen hæredis inutiliter confertur: unde cùm libertatis fideicommissariæ naturæ contrarium non sit, ut pendeat ex nutu hæredis, ideò fideicommissaria libertas ita relicta, *Si hæres voluerit*, valet; directa verò non valet.

Qua distinctione admissa inter legata, & fideicommissa, exponendus est textus *in l. Lucius 14. ff. de fideicommiss. libert.* ubi libertas per fideicommissum relicta fuit sub ea conditione, si hæredi placeret. Et docet Modestinus, libertatem valere. Cujus textus difficultatem ut DD. communiter dissolvant, affirmant textum illum esse accipiendum non de liberò hæredis arbitrio, sed de arbitrio hæredis, quasi boni viri; quo modo legata in hæredis arbitrium relinqui possunt, *l. si sic 75. in principio, ff. de legat. 1. leg. fideicommissa 11. §. quamquam, ff. de legat. 3.* idque significare docent verbum, *Placet*, quo utitur Modestinus, ut notarunt *ibi*, Bartolus, Albericus, & Gothofredus. Sed hæc interpretatio præterquam aliena est à verbo *Placet*, quod simplicem & absolutam voluntatem exigit, non regulatam juxta boni viri arbitrium, apertè convincitur *ex l. cùm proponas 8. C. de fideicommiss. libert.* ubi docetur in eadem specie servum libertatem non consequi, restagante uxore hærede instituta, cùm libertas relicta esset si uxori placuisset. Et licèt ut hanc difficultatem effugiant Accursius, & alii, quos laudat, & sequitur Caldas *de nominatione*, 1. *p. quæst.* 5. *num.* 18. exaudiendum esse dicant textum illum adjecta particula *maximè*, vel cum uxor justam contradicendi causam habuit, *ex l. servos 20. ff. de manumiss. testam. l. cùm pater 77. §. rogo, ff. de legat.* 2. hoc tamen quàm alienum sit ab ejus textus littera, facilè quilibet agnoscet. Unde existimabam, ex prædicta differentia legatorum, & fideicommissorum explicandum esse textum *in dicta l. Lucius* 14. nam cùm loquatur de fideicommissaria libertate, potuit relinqui in voluntatem hæredis, & ex ejus nutu pendere, juxta naturam fideicommissorum, & ita eo renuente, libertatem non competere, *ex dicta l. cùm proponas*.

8 *Explicatur l. Lucius 14. ff. de fideicommiss. libert.*

Ex suprà traditis exponendus etiam textus est *in l. fideicommissa 11. §. si fideicommissum, ff. de legat.* 3. qui valdè difficilis est ex eo, quod verba illa, *Nisi hæres meus noluerit*, in effectu significant, si hæres voluerit; nam cùm prędicta formula habeat in se duplicem negationem, unam inclusam in dictione *nisi*, & alteram in verbo *noluerit*, affirmativæ æquipollet, *l. duorum 257. ff. de verb. signif. l. quibus 40. §. quidam, ff. de condit. & demonstr.* Costa *lib. 1. selectarum, cap.* 24. Unde textus ille probat in voluntatem hæredis legatum conferri posse, contra hucusque tradita. Cujus textus interpretatio ea communis est, quod in ejus specie conditio non fuit adjecta substantiæ legati, sed resolutioni; nam legatum purum est, ademptio verò conditionalis, posita in voluntatem hæredis: ita Bartolus *in l. 1. de legat. 2. opposit.* 3. asserens legatum poni posse in voluntate hæredis extinctiva, non verò substantiva, quem sequuntur *in dicta l.* 1. Baldus *num.* 4. Alciatus *num.* 9. Peralta *num.* 57. Panormitanus *in præsenti, num.* 9. Covarruvias *num.* 10. Sed refellitur interpretatio hæc ex eo, quo sicut præstatio legati non potest pendere ex voluntate hæredis, *dicta l. Senatus*, *§. legatum, de legat.* 1. ita nec ipsius ademptio, *l. legata 14. §. quibus, ff. de adimend. legat.* docent Jason *numer.* 2. Baldus *numer.* 11. *in l. captatorias, C. de testament. milit.* Deinde quia etsi contractus, qui sub conditione resolvuntur, puri censeantur, *l. 2. ff. de in diem adject.* tamen legata, quæ sub conditione adimuntur, sub contraria conditione data intelliguntur, *dicta l. legata, vers. Nam purè, l. legatum 10. ff. de adimend. legat. dicta l. quibus 40. §. quidam:* unde legatum ademptum sub conditione si hæres noluerit, censetur datum sub contraria, si voluerit, & per consequens valere non debet. Omissa ergo hac solutione veriùs dicendum est, textum illum non loqui de legatis, ut voluit Cujacius; sed potiùs de fideicommisso, ut constat ex illis verbis: *Sic fideicommissum*; & ibi: *Quasi conditionale fideicommissum est*. Cùm ergo juxta suprà tradita fideicommissum in voluntatem hæredis poni possit, & ex ejus nutu pendere, rectè Ulpianus docuit, valere fideicommissum ita relictum, *Nisi hæres meus noluerit*. Nec obstabit si instes ex eadem lege, *in §. quamquam*, ubi Ulpianus docere videtur, fideicommissum in voluntatem hæredis conferri non posse; nam si rectè verba illius textus expendantur, non affirmant fideicommissum in voluntatem hęredis collatum non valere, sed potiùs non deberi, ut constat ex illis verbis: *Quanquam autem fideicommissum ita relictum non debeatur, si voluerit, &c.* Quibus signanter usus fuit Ulpianus quia licèt tale fideicommissum valeat, cùm tamen ex nutu hæredis pendeat, *d. l. fideicommissaria 46.* non potest dici deberi, & quod ab hærede possit extorqueri. Illustrant textum illum Robertus *lib. 2. sentent. cap.* 10. Menchaca *de success. progress. §. 27. num. 26.* Padilla *in l. 1. de legat. 2. num.* 51. Petrus Faber *in l. in personam 22. §. 1. ff. de reg. juris*, Osualdus *lib. 8. Donelli, cap. 15. littera K.* Potest etiam non insubtiliter textus *in dicto*

9 *Exponitur leg. fideicommissa 11. § fideicommissum, de leg. 3.*

§. *sic*

§. *sic fideicommissum*, explicari, si observemus quod regulariter dictio *nisi*, est exceptiva, ponens contrarium precedentium, *l. 2. §. finali, ff. de custodia reorum*: unde verba illa, *nisi hæres meus noluerit*; non æquipollent illi conditioni, *si hæres meus voluerit*; quia illa conditio, *nisi*, indicat negativam *non*, & affirmativam *sic*; quæ affirmativa dictio conditionem exprimit pro oratione sequenti; negativa verò respicit, & determinat præcedentem orationem: & ita cùm illæ duæ negationes extent supra diversa, & determinent diversa, non producunt affirmativam, *l. 2. ff. de in jus vocando, l. si verò, §. de viro, ff. solut. matrim.* Æquipollet ergo tantùm illi conditioni, *si hæres meus non contradixerit*; vel, *nisi hæres meus declaraverit se nolle*; ac per consequens valet, quia quod dicimus, legatum poni non posse in hæredis voluntatem, eo casu procedit, quo legatarius nullo modo potest consequi legatum, nisi hærede volente, & voluntatem suam exprimente, *dicta l. Senatus, §. legatum*: at in specie dicti §. *sic fideicommissum*, legatarius potest consequi legatum, nulla præcedente voluntate hæredis; non enim ejus voluntas desideratur, ut legatum valeat, sed ejus contradictio, ut non subsistat; unde si hæres simul ac adierit hæreditatem, furere incipiat, & in furore decesserit, fideicommissum omninò debetur; quia nolle non putuit, ut *in l. 2. §. finali, ff. solut. matrim.* Rursus si hæres decedat, nulla facta contradictione, quia non apparet de contraria voluntate, legatarius consequitur legatum, ut *ex l. quam 7. in princip. ff. de peculio*, deducunt Costa *lib. 1. select. c. 24.* Sarmient. *lib. 2. select. c. 6. num. 20.* Adjecit insuper Ulpianus *in dicto §. sic fideicommissum*; quasi conditionale fideicommissum esse, quia secundùm verba non est conditionale, intrinsecus tamen redditur conditionale ex hæredis contradictione. Difficilior tamen est mens ejusdem Ulpiani in illis verbis: *Et primam voluntatem exigit*; ut notavit Cumanus *ibi*. Omissis tamen his, quæ vulgò circumferuntur, observo quod licèt hæc conditio, quæ quodammodo est negativa, debeat habere tractum successivum usque ad mortem hæredis, *l. quicquid 99. §. fin. ff. de verb. oblig.* intrinsecus tamen, inspecta convertibili, seu æquipollenti, est affirmativa conditio, consistens in potestate hæredis, atque ita adimplenda est protinus, ubi adita hæreditate interpelletur per legatarium, argumento legis 1. §. *item 8. ff. ad legem Falcidiam*, juncta lege *si penu 24. ff. quando dies legati*; & ideò talis conditio exigit, & desiderat necessariò primam voluntatem, quia protinus ubi dicit se nolle, non potest ampliùs velle, *l. apud 20. ff. de optione legat.* vel si interpellatus nolit dicere se velle, aut nolle, habebitur pro volente, ex ratione, aut regula legis *jure civili 24. ff. de condit. & demonstr.*

10 *De legato in voluntatem tertii relicto.* Succedit ultimus casus, cùm testatoris dispositio in extranei voluntatem confertur. Et quidem in expressam voluntatem conferri non posse, probatur expressè *in dicta l. illa institutio*, & alii suprà adductis: illustrant Cujacius *in l. Senatus 43. §. legatum, ff. de legat. 1.* Donellus *lib. 8. comment. c. 15.* Rodericus Suarez *de captatoria voluntate, n. 1.* Fachineus *lib. 1. controverſ. c. 58.* Duarenus *ad tit. de hæred. instit. c. 3. vers. 6.* Sarmient. *lib. 2. selectarum, c. 6.* Corrasius *lib. 5. Miscel. c. 13.* Costa *lib. 1. select. cap. 21.* Carpio *de execut. lib. 2. per totum*, Vinnius *lib. 2. select. cap. 25.* in velatam verò relinqui posse, ut si Titius in Capitolium ascenderit; quia eo ascendente purificatur conditio, & ignorans, aut renuens potest ascendere. Sed tunc obstat difficilis, licèt vulgò notus, Ulpiani locus *in l. 1. ff. de legat. 2.* in illis verbis: *In arbitrium alterius conferri legatum veluti conditio potest; quid enim interest, si Titius in Capitolium ascenderit, mihi legetur, an si voluerit.* Ex quibus deducitur, posse legatum in alterius voluntatem absolutè conferri: igitur quia ultima dispositio in extranei arbitrium poni potest. Cui difficultati variè occurrunt Donellus *dicto c. 15.* & *in l. 43. ff. de verb. oblig.* Connanus *lib. 10. comment. c. 16. n. 3.* Cujacius *lib. 2. observ. c. 2.* Robertus *lib. 2. sentent. c. 11.* Charondas *lib. 1. verosimil. c. 21.* P. Faber *in l. 22. ff. de R. J.* Et communis sententia est, ut arbitrium à mera voluntate distinguatur; nam legatum relictum, si Titius voluerit, non valet, quia in meram Titii voluntatem confertur, *dicta l. illa 32. l. si quis Sempronius 68. ff. de hæred. instit. l. utrum 7. §. cum quidam, ff. de rebus dubiis, leg. nonnunquam 32. ff. de condit. & demonstr.* relictum autem sub ea conditione, si Titius arbitratus fuerit, consistit, quia non in meram voluntatem, sed in arbitrium confertur, *leg. si sic legatum 75. in princip. ff. de legat. 1. leg. fideicommissa 11. §. quamquam, de legat. 3.* cujus distinctionis ratio ex eo proficiscitur, quod quando legatum ponitur in mera Titii voluntate, omninò pendet ab ejus dispositione; nam & si injustè dixerit, se nolle legatum præstari, ejus voluntati standum est, potestque iniquum æquo præferre, *l. cùm quidam 24. ff. de legat. 1.* Cæterùm cùm ponitur legatum in arbitrio tertii, non tam pendet ab ejus voluntate, quàm ab arbitrio boni viri, & ad idem recurritur, si malè, & injustè fuerit arbitratus; idque expressè Ulpianus docet *in dicto §. quamquam*, ibi: *Non enim plenè arbitrium voluntatis hæredi dedit, sed quasi viro bono.* Et *in dicta l. si sic legatur*, ibi: *Quoniam quasi viro potiùs bono, ei commissum est, non in meram voluntatem hæredis collatum.* Agnovit Alfonsus noster *in l. 29. tit. 9. part. tit. 6.* ibi: *Si entendiere mi heredero, ò en albedrio de mi heredero, vale la manda que assi fue dexada.* Et ibi: *Mas si el testador dixesse, mando à Fulano de mil maravedis, si quisiesse tal home, no valdria tal manda, porque es fecha à uno, è es questa señaladamente en albedrio de otro*: ubi Gregorius, & Covarruvias *in præsenti*, Donellus *d. lib. 8. c. 15.* ubi Osualdus *littera F*: arbitrari enim in hac parte non est velle, sed re perpensa à viro bono dicere, quid sit æquum, & voluntati testatoris magis consonum. Donellus *dicto c. 15.* Cujacius *lib. 2. observ. c. 2.* Sed hæc distinctio licèt vera sit, non tamen convenit Ulpiano *in dicta l. 1.* siquidem de legato non in arbitrio, sed in voluntatem relicto loquitur, ut colligitur ex versiculo, *quid enim*; ubi Ulpianus rationem illius generalis sententiæ, quod in arbitrium alterius conferri potest, confirmat exemplis, quæ ad meram voluntatem pertinent; nam hæ conditiones, *si in Capitolium ascenderit*, & *si voluerit*, non dependent ab arbitrio boni viri, sed à mera, & simplici voluntate, *dicta l. cùm quidam, leg. si quis Sempronium*. Nec obstat verbum illud, *arbitrium*; nam licèt mentio arbitrii à testatore facta pro boni viri arbitrio accipiatur, *dicta l. si sic legatum, dicto §. quamquam*; tamen Jurisconsulti eo verbo utuntur in suis responsis pro nuda & simplici voluntate, *dicta l. illa 32. dicta leg. utrum 7. §. cùm quidam.* Quare hac omissa sententia, & alia Rogerii, quam sequuntur Donellus *dicto lib. 8. cap. 15.* ubi Osualdus *littera P*, dicendum est, Ulpianum *in dicta l. 1.* docere voluisse, in meram voluntatem tertii legatum conferri per modum conditionis quandoque posse, quod evenit in conditione, *Si Titius in Capitolium ascenderit*, quæ licèt pendeat à mera Titii voluntate, non tamen vitiat legatum, *dicta leg. si quis Sempronium, d. l. nonnunquam*; & ut ostenderet, talem conditionem in meram voluntatem conferri, subjicit, nihil interesse inter illam conditionem, & hanc, *Si Titius voluerit*, quoad voluntatem scilicet; quia utroque casu in voluntatem Titii legatum positum videtur: unde deducitur, mentem Ulpiani fuisse æquiparare solùm has conditiones quoad legandi modum, non quoad validitatem; nam quoad hoc constat diversas esse *dicta leg. si quis Sempronium, dicta l. si sic, dicta l. nonnunquam.* Præsenserunt *in dicta l. 1.* Cumanus, & Socinus; ex qua doctrina illud deducitur, quod licèt communis distinctio inter arbitrium, & meram voluntatem verè sit, tamen non convenit decisioni textus *in d. l. 1.*

Adhuc supra traditis obstat textus *in l. Senatus 43. §. legatum, ff. de legat. 1.* in illis verbis: *Legatum in alienam voluntatem poni potest, in hæredis non potest.* In quibus apertè docetur, testatoris dispositionem in extranei voluntatem conferri posse. Decius *in l. captatorias, n. 9. C. de testam. milit.* verba illa interpretatur ita, id est in alieno arbitrio boni viri, juxta proximè adducta. Sed hæc interpretatio non potest admitti: tum quia non convenit verbis illis, *in aliena voluntate*: tum etiam ex illis, *in hæredis non potest*; quæ non procederent si priora de boni viri arbitrio intelligerentur, cùm in arbitrium etiam hæredis, quasi boni viri, legatum conferri possit. Cæterùm si sic legatum, vel fideicommissum sit relictum, si æstimaverit hæres, si comprobaverit, si justum putaverit, legatum subsistit; quoniam quasi viro potiùs bono commissum est. Alii docuerunt, textum *in dicto §. legatum*, intelligendum esse de aliena voluntate tacita, velata, & conditionali, in quam conferri legatum potest, veluti si Titius voluerit. Ita senserunt Connanus *lib. 10. comment. c. 6. n. 3.* Zasius *in dicto §. legatum*, Covar. *in præsenti, n. 8.* Sed hæc interpretatio difficilis etiam redditur ex eo, quod si prior pars dicti §. *legatum*, accipiatur de legato relicto in extranei voluntatem tacitam, & velatam, falsa redditur secunda pars, ubi docetur, in voluntatem hæredis legatum conferri non posse, cùm potiùs in hæredis voluntatem tacitam, & velatam utiliter conferatur, *l. 3. ff. de legat. 2.* probat Robertus *lib. 2. sentent. c. 10.* Quare his omissis sententiis, & aliis traditis à Genoa *in conciliat. legum, fol. 376.* dicendum est cum Accursio *ibi*, verba illa, *aliena voluntate*, exaudienda esse de legatario, qui alienus dicitur respectu hæredis, argumento textus

11 *Ex textu l. Senatus, §. legatum, ff. de legat. 1.*

textus *in l.* 1. ubi Glossa *verbo Extraneo*, *ff. de Carbon. edict.* unde cùm legatum validè relinquatur in voluntatem legatarii apertam, rectè in eo textu docetur, in ejus voluntatem legatum poni posse, in hæredis non posse. Etiam juxta suprà traditas distinctiones exponendi sunt textus *in l. penult.* §. *si patroni*, *ff. de bonis libert. l. si qui* 13. *ff. de acquir. hæredit. l. tutor* 23. *ff. de testam. tut. l. Theopompus* 14. *ff. de dote præleg.* junctis Osualdo *lib.* 25. *Donelli*, *cap.* 5. *littera B*, Amaya *in leg.* 2. *C. de jure fisci*, *l. Pamphilo* 10. *l. filium* 21. *ff. de option. legat.* cum Larreatigui *lib.* 5. *selectarum*, *cap.* 3. *l.* 5. *ff. de aliment. legat. l. cùm tale* 77. §. *si Titio*, *l. pater* 101. *ff. de condit. & demonstr. leg. rogo*, *l. si uxori*, *ff. quando dies legat. l. Thais*, §. 1. *ff. de fideicommiss. libert. leg. servos* 20. *ff. de manumiss. testam.* juncto Cujacio *ibi*, *tract.* 1. *ad Afric. leg. finali*, *Cod. commun. præd.*

12 Refertur prima hujus textus interpretatio. Ex hucusque ita diffusè traditis apparet difficultas præsentis textus, dum in eo Innocentius III. ait, eum qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem commisit, non videri decedere intestatum. Cujus decisionis difficultatem variè explicant repetentes hìc, & alii laudati à Cenedo *collect.* 67. *ad Decretales*, Tiraquel. *privil.* 64. *piæ causæ*, Petro Gregorio *lib.* 42. *syntagmatum*, *cap.* 2. *num.* 4. Castillo *lib.* 2. *controv. cap.* 6. Fachineo *lib.* 5. *controvers. cap.* 57. Sarmient. *lib.* 2. *select. cap.* 6. *num.* 33. Peregrino *de fideicommiss. art.* 33. *à num.* 66. Fabro *de error. decad.* 51. *errore* 4. & 5. Ægidio *in l.* 1. *p.* 6. §. 1. *à num.* 1. *C. de sacros. Eccles.* P. Bayo-Arroyo *In repetit. ad hunc textum*: & Antonius Augustinus adeò gravem eam agnovit, ut aliis explicandam reliquerit *lib.* 4. *emend. c.* 5. Sed ut ab antiquioribus incipiamus, Glossa *hìc*, *verbo Dispositionem*, existimat benignè contra juris civilis regulas procedere præsentem decisionem, ut *in cap. cùm esses*, *hoc tit.* Innocentius verò, cui ferè omnes antiquiores hìc subscribunt, teste Covarruvia *n.* 13. Peralta *in rubric. de hæred. instit. num.* 22. Mancino *genial. cap.* 110. existimat, ideò hic testamentum valere, quia testator committendo voluntatem suam alienæ dispositioni, tacitè intelligitur eum hæredem instituisse, ut bona sua inter pauperes, vel in alios pios usus distribuat. Quæ interpretatio sustineri non potest, cùm omninò divinatoria sit. Aliam solutionem affert Sarmientus *dicto c.* 6. *num.* 36. scilicet captatorias institutiones jure canonico permissas esse, & de his Innocentium in præsenti esse accipiendum. Sed hæc interpretatio in pluribus peccat. Primò, quia verum est, dispositionem in alterius voluntatem collatam, captatoriam non dici, nec ad Senatusconsultum, quo captatoriæ voluntates improbantur, pertinere; nam captatoria dispositio illa dicitur in qua quis alterius hæreditatem captat, sive aucupatur, veluti: *Titium hæredem instituam, si me hæredem instituerit*; ut *in l.* 1. *ff. de his quæ pro non scriptis*, Harmenopulus *lib.* 5. *promptuarii*, *tit.* 8. quod & ipsa nominis origo, seu vocis significatio ostendit; nam captatoria dicitur à verbo captare, quod est aucupari, ut *in l.* 1. *ff. si quis aliquem testari*, ibi: *Qui dum captat hæreditatem legitimam*. Et *in l. si majores*, *C. de transact.* §. *manet*, *Instit. de societ.* explicant Antonius Augustinus *lib.* 4. *emend. cap.* 15. Alciatus *lib.* 2. *parerg. cap.* 51. Cujacius *ad titulum Instit. de societ.* & *lib.* 16. *observ. cap.* 11. Corrasius *lib.* 5. *Miscel. cap.* 13. Duarenus *ad tit. de hæred. instit. cap.* 3. & 7. Pratejus, Brissonius, Calvinus *verbo Captatoriæ*, Guibertus Costanus *lib.* 1. *qq. juris*, *cap.* 7. Costa *lib.* 1. *selectarum*, *cap.* 21. *num.* 7. Sarmient. *lib.* 2. *select. cap.* 4. Donellus *lib.* 6. *comment. cap.* 19. Faber *de error. decade* 51. *error.* 4. Pinellus *l.* 1. *select. cap.* 10. in qua juris parte observandi sunt textus *in l.* 34. *Cod. de transact. leg. adeo* 59. *ff. pro socio*, *l. filius* 114. §. *ut hæredem*, *ff. de legat.* 1. *leg. stipulatio* 61. *ff. de verb. oblig. l. licèt*, *C. de pactis*, *leg. uxori* 41. §. *ejus*, *ff. de legatis* 3. *l. ex facto* 17. *in princip.* & §. 3. *ff. ad Trebellianum*, *l.* 3. §. 3. *ff. de aliment. legat. leg. testamento* 11. & *l.* 14. *ff. de condit. instit. l.* 19. *ff. de injusto rupto*, *l.* 11. §. 21. *l.* 41. §. *etiam* 8. *leg.* 68. §. 1. *ff. de hæred. instit.* & hujusmodi captatoriæ institutiones, nec in testamentis militum sustinentur, *dicta leg. captatorias* 11. *Cod. de testam. milit.* nam licèt in eis juris civilis solemnitates remittantur, *leg.* 1. *ff. de testam. milit.* non tamen remittuntur ea, quæ ad honestatem, & bonos mores pertinent, *leg. si à milite* 30. §. *edictum*, *ff. de milit. testam.* ex qua ratione nec jure canonico etiam ob piam causam hujusmodi dispositione approbari poterant, ut probat Covar. *hìc*, *num.* 13. licèt contrarium teneat Antonius Augustinus *lib.* 4. *emend. cap.* 15. *in fine*. Constat ergo ex superioribus, plurimùm à captatoria dispositione distare, quæ alienæ commissa est voluntati. Nec contrarium probat Papinianus *in dicta leg. captatorias*; nam verba illa, *In secretum alienæ voluntatis*, exponenda sunt, id est, in dispositionem testamento contentam; aliquando enim ultima dispositio appellatur secretum voluntatis, *leg.* 1. §. *si quis tabulas*, *ff. depositi*, *leg.* 3. *C. de codicil.* & rectè, cùm ultima voluntas secreta esse soleat usque ad disponentis mortem, *leg. miles* 75. §. *fin. ff. de legat.* 1. adeò ut qui vivi testamentum aperuerit, actione injuriarum teneatur, *dict.* §. *si quis tabulas*, & ob id puniri soleat, *leg. si quis aliquid* 38. §. *qui vivi*, *ff. de pœnis*.

Alii textum hunc accipiunt, quando in alterius voluntatem non confertur principalis dispositio, seu substantia testamenti, sed tantùm committitur electio hæredis incerti ex certis, vel sub certa demonstratione: quod fieri posse suprà probavi, & constat ex lege fideicommissaria, §. *finali*, *ff. de fideicommiss. libert. leg. utrum*, §. *cùm quidam*, *ff. de rebus dubiis*. Sed etiam hæc interpretatio eodem vitio divinationis laborat; veram autem interpretationem tradit Abbas antiquus *hìc*, quem, licèt non satis rem exponentem, commendarunt Ancharanus *num.* 3. Immola *num.* 4. Fachineus *dict. cap.* 57. Ii enim rectè affirmant, præsentis textus verum sensum petendum esse ex integra ejus littera, quam suprà retuli; ex qua constat, quod cùm Altissiodorensis Episcopus à Sede Apostolica impetrasset privilegium disponendi de rebus clericorum ab intestato decedentium, duo quæsivit ab Innocentio III. primum, an hoc privilegium ad Canonicos extenderetur? Et affirmativè respondet Innocentius *in cap. cùm tibi*, *de verb. signif.* Secundò quæsivit, an eo privilegio comprehenderentur bona illorum, qui supremam voluntatem alterius dispositioni comittunt? Et Innocentius negativè respondit, quia intestatus non videtur decedere, qui suam ultimam voluntatem in alterius dispositionem committit; idebque privilegio non esse locum. Dubitandi ratio nascebatur ex eo, quia præcipua testamenti pars est hæredis institutio, à qua testamentum vires capit, *leg.* 1. *ff. de hæred. instit.* §. *ante hæredis*, *Instit. de legat.* & qui sine hærede decedit, ab intestato moritur, *leg.* 1. *ff. de suis & legitimis*, *leg. intestatus* 64. *ff. de verb. signif.* Sed in præsenti specie clerici nec hæredem instituerant, nec testamentum fecerant: igitur dicendum videbatur, ab intestato decessisse, & ita dispositionem bonorum ad Episcopum spectare. Contrarium tamen decrevit Innocentius, quia in simili casu defunctorum voluntates præcipuè attenduntur, *leg. in conditionibus*, *ff. de condit. & demonstr.* idcircò latior in ultimis voluntatibus fit interpretatio, *cap. cùm dilecti*, *de donat. leg. in testamentis*, *ff. de R. J.* ut testantis suprema voluntas effectum habeat ob publicam utilitatem, cui convenit extrema hominum judicia exitum habere, *l. vel negare* 5. *ff. quemadmodum testam.* Summa ergo nixus æquitate Innocentius Episcopo Altissiodorensi negavit dispositionem bonorum eorum clericorum, qui in alterius voluntatem dispositionem suam reliquerunt, inquiens, non videri eos intestatos decedere. Quæ verba quamdam improprietatem continent, *leg. naturaliter* 12. *ff. de acquir. possess. leg.* 1. §. *dejecisse*, *ff. de vi & vi armat.* non enim illi intestati decedebant, ut privilegio Episcopo concesso locus esset, licèt hæredem ex testamento non haberent. Sic etiam si quis codicillos tantùm faciat, relicta in eis debentur, *leg. conficiuntur* 8. *leg. ab intestato* 16. *ff. de jure codicil.* & eorum respectu non videtur decedere intestatus. Salicetus *in leg. fin. C. famil. ercisc.* Nec obstabit si dicas, neminem posse testatum, & intestatum decedere, ex regula legis *jus nostrum*, *ff. de R. J.* nam respondeo, regulam illam procedere in jure testandi, quod institutionem hæredis respicit; fieri enim non potest, ut quis sit hæres, & non sit rerum omnium dominus; quoad alia verò rectè potest quis testatus, & intestatus decedere: unde pater, qui filiis suis tutorem non dedit, quoad tutelam dicitur intestatus, *leg. intestato* 6. *ff. de suis & legit.* Poterit etiam responderi in præsenti, Innocentium non affirmare testatoris voluntatem alterius voluntati committi posse, sed alterius dispositioni, seu ordinationi; ut si dicat testator, *Volo ut Titius nomine meo testetur*; vel, *Quod disposuerit Titius, ut testamentum meum observari volo*: quod genus dispositionis valere notum est, siquidem per eam tantùm declaratio voluntatis committitur, *leg. si is* 66. *ff. de procurat. leg. quæ in hærede* 25. *ff. de rebus dubiis*; ut etiam in matrimonio voluntas per alium exprimi potest, *cap. fin. de procurat. lib.* 6. & in electione ecclesiastica, licèt hæc electio non valeat: *Eligo quem Titius voluerit*, *cap.* 2. *de elect. in* 6. *cap.* 2. *de postulat. Prælat. eodem libro*: & tamen commissio facta, ut Titius eligat nomine meo valet, *cap. quia propter*, *de elect.* & ita similiter, *Instituo hæredem, quem Titius*

13 Refertur alia interpretatio.

Titius voluerit, non valet: at verò, *Titius nomine meo testetur*, valet. Facit praxis apud nos recepta *ex leg. 31. Tauri*; plerumque enim accidit, ut qui nolunt, aut non possunt sua testamenta ordinare, amico fideli eorum ordinationem committant, qui nomine defuncti disponunt, servata formula ipsius legis 31. Tauri, quam post repetentes ibi latè exponit Carpio *libro 1. de execut. testam.* quo casu excluduntur consanguinei, & illis deficientibus fiscus quia simile mandatum dedit, non videtur decedere intestatus: unde cùm virtute privilegii in præsenti casu Episcopus admitteretur ad bona defuncti ab intestato loco Ecclesiæ, quæ nullis extantibus consanguineis vocabatur ad successionem; ideò si tertius testetur, & disponat de bonis defuncti, excluditur Ecclesia, & per consequens Episcopus.

C A P U T XIV.

Idem *C. tit. Sancti Laurentii in Lucina Præsbytero Card. Ap. Sed.* a *Legato.*

OFficii. *Et infrà*: Secundò quæsiisti, cùm quis in testamento relinquit Episcopo propriam portionem, & alia multa monasteriis, vel Ecclesiis, aliisque dimittit, utrum Episcopus ex illis *b* legitimam petere possit portionem. Adjicis autem, an cùm quis ex testamento in fraudem modicum constituerit *c* mortuarium, & alia dimiserit pro anima sua plura, nihilominus possit Episcopus exigere portionem de aliis à canone constitutam. Nos autem super his consultationi t. t. respondemus, quod si portionem illam cum conditione legavit Episcopo, ut esset ea sola contentus, & eam Episcopus acceptavit, quia per hoc aliis renunciasse videtur, de cæteris non possit exigere portionem: quod si eam ipse absolutè relinquit, portionem sibi debitam poterit nihilominus de cæteris vindicare. Si verò constiterit, quod in fraudem modicum constituit mortuarium, ut in cæteris Episcopus portione debita fraudaretur, quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debent, Episcopus portionem ex illis poterit exigere à canone constitutam, salvis *d* indulgentiis Pontificum Rom. quæ quibusdam Regularibus sunt concessæ.

N O T Æ.

a LAteran.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. hanc tamen inscriptionem exposui *in cap. officii, de elect.* ubi alias partes hujus Decretalis congessi.

b *Legitimam.*) Ita portio hæc Episcopo debita appellatur, quia à lege Ecclesiastica taxata est, sicut portio illa, quæ debetur filio in bonis paternis, dicitur legitima *in l. Papinianus, §. si quis morti, ff. de inoffic. testam. l. quæ nuper 31. C. eod.* Similiter portio debita patrono, quia à lege taxata est, legitima dicitur *in l. sin autem 29. vers. Ex duobus, ff. de jurepatron. l. 3. §. totius, l. si patronus 19. ff. de bonis libert.* Prosequuntur Schifordeg. *lib. 2. tr. 13. q. 2.* Mancinus *in tr. de legitima, q. 1. per totam.* Circa quotam autem partem hujus portionis, omissa Glossa *in præsenti*, dicendum est, quartam partem præscriptam esse, ut exprimitur *in c. conquerente, de officio Ordin. c. de quarta, de præscript.* exemplo quartæ portionis decimarum, & oblationum, quæ etiam Episcopo competit, *c. conscisso 12. q. 2. de c. conquerente*, ubi post antiquiores probat Abbas *n. 2. l. 5. tit. 13. partit.* 1. Covar. *in præsenti*, P. Gregorius *in d. c. conquerente*, latè Barbosa *de potest. Episc. 3. p. alleg.* 86. licèt in aliquibus provinciis consuetudine introductum sit, ut tertia pars præstetur cum onere reparandi Ecclesiam, *c. de his*, 10. *q.* 1. *c.* 1. 2. *&* 3. 10. *q.* 3. ad quam consuetudinem fortè respexit Pontifex *in c. requisisti 15. hoc tit.* nec id mirum, cùm in canonica portione Ecclesiæ parochiali debita, sola consuetudo attendatur, *c. certificari, de sepulturis*. Hæc autem canonica portio ea certis legatis non detrahitur, de quibus *in c. fin. hoc tit. c. ex parte, de V. S. Clement. dudum, de sepult.* latè docent Valsscus *consult.* 105. Guttierrez *lib. 1. canonic. cap. 35. num. 7.* Barbosa *d. 3. part. alleg. 75. à num. 43. & alleg. 86. per totam.*

2 c *Mortuarium.*) Mortuarium est quod titulo exequiarum Ecclesiæ relinquitur, ut probat Cironius *ad tit. de sepulturis*, ubi & nos dicemus; sed tunc difficilis est præsens textus: nam hæc portio ea mortuariis non Episcopo, sed Parocho debetur, *c. certificari, c. in nostra, de sepulturis*, ubi dicemus; ergo non Episcopo talis portio debetur. Agnovit difficultatem Nicol. Lemaistre *lib. 2. de juribus Episcop. c. ult.* qui asserit hoc jus quartæ mortuariorum, quod debetur Episcopis, perantiquum esse, competereque ipsis ea eo, quod Episcopi olim plerumque funeribus præerant. Concil. Tribur. *can.* 15. ibi: *Ubicumque temporum vel facultas locorum tulerit, apud majorem Ecclesiam, ubi Sedes est Episcopi, sepulturæ celebrentur.* Unde D. Dionysius *de Eccles. hierarch. cap.* 7. refert moris fuisse mortuus ad Episcopum deferri, his verbis: *Sumentes mortuum ad Pontificem ducunt; quasi coronis donandum sacris; posteà venerabilis Præsul precem super eo sacratissimam peragit: finita prece, osculatur Episcopus mortuum, & omnes post illum. Postquam omnes osculati sunt, infundit Pontifex mortuo oleum.* Unde deducit Lemaistre, Episcopo tanquam interessenti sepulturæ, deberi portionem illam. Sed hæc solutio sustineri non potest, cùm temporibus præsentis textus jam parochiis divisis, Parochi præessent sepulturis, non verò Episcopi. quare dicendum est cum Petro Gregorio *in d. c. conquerente, n. 5.* diversam esse portionem, quæ debetur Episcopo, ab ea quæ debetur parocho: nam Episcopo debetur quarta ex ipsa portione Parocho præstita, ut de quarta decimarum docetur *in dicto c. conquerente, cap. de quarta, de præscript.* latiùs dicemus *in cap. cùm super 8. de sepulturis.*

d *Salvis Indulgentiis.*) Quibusdam enim monachis, 3
tam Innocentius III. *in d. cap. in nostra*, quàm alii Pontifices concesserunt, ut ex legatis piis sibi relictis nullam portionem canonicam tenerentur præstare Episcopis, ut probat Rodriguez *in compend. regul. resol. 18. per tot.*

C O M M E N T A R I U M.

EX hac Innocentii Decretali sequens communiter 4. Conclusio traditur, & probatur.
deducitur assertio: *Legatum creditori relictum sub conditione, ut eo pro debito contentus sit creditor, compensat ipsum debitum, nec ampliùs legatarius petere potest.* Probant eam textus *in l. si compensandi, ff. de hæredib. instit. l. cum ab uno, ff. de legat. 2. l. unica, §. sciendum, C. de rei uxor. action. l. si pars, §. 1. leg. penult. & ult. ff. de inofficioso testam. leg. 5. in princip. ff. de his quæ ut indign. l. Imperator 70. §. si centum, ff. de legat. 2. l. parentibus 8. C. de inoffic. testam.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, Castrensis, & P. Barbosa *in l. si cum dotem 22. §. si pater, ff. solut. matrim.* Faber *lib. 17. conject. cap. 7. & 9.* Costa *in cap. si pater, verbo legavit, de testamentis, num. 17.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 2. tract. 13. quæstion. 10.* Osnaldus *lib. 8. Donel. cap. 9. littera D*, plures quos laudat Arias à Mesa *lib. 2. var. cap. 8.* Castillo *de usufruct. cap. 46. per totum, & de alimentis cap. 18. l.* Paulus Melius *in ejus addit. cap. 18.* Videndus Sperellus *tom. 2. decis. 176.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris con- 5 Impugnatur tradita assertio.
sideratione; nam portio canonica, quæ debetur Episcopo, illi competit ut patrono, & superiori Ecclesiarum, ut probant Petrus Gregorius, & Barbosa ubi suprà: sed portio debita ob reverentiam patronalem, non potest minui quolibet prætextu, *l. si patronus 20. ff. de donat.* igitur non potest portio canonica Episcopo debita prætextu compensationis minui, etiamsi expressè compensationis gratia à testatore relinquatur, ut docetur *in cap. requisisti, hoc tit.* Augetur hæc difficultas ex eo, nam nemo potest rogari plus restituere, aut remittere, quàm illi relictum est, *l. filius, §. apud Marcellum, ff. de legat. 1. l. si legatario 8. ff. de legat. 3. l. 1. §. si is qui, l. ex facto, §. non tantùm, ff. ad Trebel.* ergo etsi Episcopus legatum agnoscat, non repelletur à supplemento, prout plus est in portione, quàm in legato. Accedit, nam testator legatum relinquendo Episcopo in compensationem portionis sibi debitæ, satis innuit velle tantùm compensationem admitti pro modo legati, cùm compensatio tantùm detur usque ad concurrentem

tem quantitem, *l. Titio* 35. *§. qui invita*, *ff. de legat.* 2. *l. quod de bonis* 16. §. *cùm fideicommissum*, *ff. ad leg. Falcidiam*, *l. si constat* 4. *C. de compens. l. cùm aliter* 11. *ff. eod. tit.* ergo etsi compensatio admittatur usque ad concurrentem quantitatem, ad id tamen, quod superest in portione, Episcopus agere poterit.

6 *De legato à debitore creditori relicto.* Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, debitorem posse legare creditori id quod debet, quando re, tempore, loco, aut causa legatum emolumentum continet, aliàs legatum inutile est, *§. ex contrario, Institut. de legat.* ubi plura Instituatarii, Cujacius *lib.* 10. *qq. Paulli in l. debitor* 82. *ff. de legat.* 2. Faber *lib.* 4. *conject. cap.* 12. licèt in contrarium expendi soleant textus *in leg. si quis decedens* 37. *§. codicillis*, *ff. de legat.* 3. *l. si dare* 25. *leg. existimo*, *ff. de verb. obl. l. si cui* 49. *§. Julianus* 6. aliàs *l. si fidejussor*, *ff. de legat.* 1. *l.* 1. *§.* 10. *ff. ut legatorum*, *l. Aurelius*, *§. eum qui*, *l. cum hæres* 14. *ff. de libert. legat. l. cùm pater* 77. §. *si Titio*, *ff. de legat. l.* 2. *l. si mandavero* 22. *§. sibi* 3. *l. qui negativa* 34. §. 1. *ff. mandati*, *l. idem* 7. *ff. qui potiores*, *l.* 3. *C. arbitrium tutel. l. cùm pater* 29. *ff. de jure dot. leg. pater* 7. *ff. de dote prælег. juncta l. si filio* 20. §. 1. *ff. famil. ercisc. l. cùm pater* 17. §. 1. *ff. de castrensi pecul. l. Sulptitius* 49. *ff. de donat. inter*, *l.* 3. *C. de V. S. l.* 1. §. 1. *ff. de public. leg. assignare* 7. *ff. de assignat. libert. l. quia in eum* 16. *ff. ad l. Aquil. l. si in metallum*, *§. item si servo*, *ff. de his quæ ut indign. l. penult.* §. *ult. ff. de verb. obl. l. si mater* 11. *§. eandem*, *ff. de except. rei judic. l.* 49. *§.* 6. *l.* 84. *ff. de legat.* 1. *leg. unum* 67. §. *si duo*, *de legatis* 2. juncto Cujacio *ibi*, *l.* 6. §. *ult. ad l. Cornel. de falsis*, *l. Mævius* 66. *in princip. de legatis* 2. *l.* 3. *§. ultim.* & *l.* 4. *de lib. legat.* cui obstat lex 49. §. *si Titio*, *de legat.* 1. juncto Cujacio *lib.* 7. *qq. Papin. in l.* 71. §. *Titio, de cond. & demonstr. l. cùm hæres* 51. *ff. ad Trebell. l. pater* 17. §. 1. *de castr. pecul. l. cùm quis* 37. *§. codicillis*, *de legat.* 3. Sed quia non idem debitum, nec debiti nomine testator idem legat, sed diversum expressè, vel tacitè, compensandi animo, quæritur an simul legatum, & debitum legatarius capiat, vel tantùm alterutrum? Ad quod difficilis responsio est; circa quam quæstionem sequentes casus sunt distinguendi.

7 *De compensatione legati cum debito.* Primus casus est, cùm expressè testator creditori suo legatum reliquit sub ea conditione, ut eo contentus sit; nam si legatarius agnoscat legatum, non potest jam debitum exigere, nec illud petendo auditur, & meritò; nam cùm creditor tale legatum agnovit, non potuit illam conditionem, seu onus, tanquam legati partem rejicere, argumento legis *si legatario* 22. *in princip. ff. de fideicommiss. libert. l.* 4. *l. sed duobus* 5. *ff. de legat.* 2. *l. si legatarius* 37. *in princip. ff. de legat.* 1. *l. si libertus* 41. *in princip. ff. de bonis libert.* adeò ut si legatarius retro agnitum legatum restituere paratus sit, audiri non debeat, *ex d. l. Imperator* 70. §. *sciendum*; licèt aliud observetur in legatario minore, cui ætatis beneficio indulgetur, ut quod legati nomine percepit, postea reddere possit, *l. minor* 33. *ff. de minor. l. tutor* 26. *ff. de libert. legat.* in qua re turpiter labitur Anton. Faber *lib.* 17. *conject. c.* 7. *&* 9. & cum eo Schifordeg. *d. lib.* 3. *tr.* 13. *qu.* 10. An verò si in eo casu amplius sit in debito, quàm in legato, legatarius ad supplementum agere possit, dicemus infrà in solutione rationis dubitandi. Huic casui similis est ille, cùm creditor debitori legatum reliquit animo compensandi, licèt nulla expressè facta compensationis mentione; tunc enim agnoscendo legatum rejicitur à debito, *l. cùm pater*, §. *Titio*, *ff. de legat.* 2. *l. si debitor* 12. *ff. ad l. Falcid. l. si compensandi* 6. *C. de hæred. instit.* Unde si maritus uxori legatum reliquerit, alterutro contenta esse debet, ut vel legatum ex testamento petat, vel dotem actione ex stipulatu repetat, *l. si filia* 20. §. *item Papinianus*, *ff. famil. erciscund. l. quod jure* 6. *ff. quando dies legat. l.* 2. §. 1. *l. penult. & ult. ff. de dote prælег.* illustrant Cujacius, & Giphanius *hic*, Faber *lib.* 4. *conject. c.* 9. Schiford. *tr.* 13. *q.* 4. quo casu accipiendus est textus *in l. cùm ab uno* 53. *ff. de legat.* 2. junctis traditis pro ejus expositione à Pichardo *in* §. *si filium*, *n.* 57. *Instit. de offic. judic.* Cujacius *lib.* 3. *obs. c.* 16. Faber *d. lib.* 4. *conject. c.* 9. *&* 11. Fachineus *lib.* 2. *controv. c.* 52. Arias à Mesa *lib.* 2. *var. c.* 8. Etiam ad ipsum casum referendus est textus *in l. cùm pater* 77. §. *qui dotale*, *ff. de legat.* 2. ubi fideicommissum datum animo compensandi cum dotali prædio fuisse docuerunt Castrensis *ibi*, Cujacius *lib.* 8. *respons. Papin.* Petrus Barbosa *in l. si cùm pater* 20. *ff. solut. matrim.* Faber *lib.* 4. *conject. c.* 11. Osualdus *lib.* 8. *comment. c.* 7. *lit. H.* Secundus casus contingit, quando debitor creditori simpliciter legatum reliquit, nulla facta debiti mentione. Circa quem casum discrimen constituendum est inter debitum voluntarium, & necessarium. Debitum voluntarium appellatur, quod inspecta origine ex debitorum voluntate, & expressa conventione contractum est; necessarium verò, quod ex necessaria causa, legis scilicet auctoritate potiùs, quàm ex debentis voluntate cœpit. Igitur si voluntarius debitor creditori legaverit, compensatio cessat, & utrumque peti potest, quia donationum natura, quæ legatis inest, satis ostendit, testatorem potiùs voluisse exercere liberalitatem, quàm debitum legando solvere, *princip. Institut. de legat.* juncta lege 1. *de donat.* Cæterùm necessarius debitor compensandi animo legasse videtur, quia contractæ obligationis necessitas liberalitatis præsumptionem excludit, argumento legis *rem* 18. *ff. de adim. legat.* quam Bart. traditionem probant plures, quos refert & sequitur Barbosa *d.* §. *si pater*, *à n.* 2. Menoch. *lib.* 4. *præsumpt.* 109. *&* 110. Robertus *lib.* 2. *animad. c.* 16. Gomez *lib.* 1. *var. c.* 12. *n.* 27. Caldas *lib.* 1. *forens. c.* 16. *n.* 1. Guttierrez *de tutel.* 3. *part. c.* 5. *à n.* 2. Castillo *de usufruct. c.* 46. *à num.* 6. Gonzalez *d. c.* 31. *à n.* 2. Gratianus 1. *tom. discept. c.* 134. *à n.* 16. Marinis *tom.* 1. *decis.* 346.

Quæ utraque distinctionis pars probari potest sequentibus juris principiis. Pro priori enim parte facit lex *creditori* 85. *ff. de legat.* 2. lex *creditorem* 16. *C. eod. tit.* alteraque apertè corroboratur *ex l. Titia* 34. *§. qui invita*, *in fine*, *ff. de l.* 2. ibi: *Præterea cùm putaverit se efficaciter*, *&c.* quibus verbis significatur, quod si pater filia invita dotem legaverit, dotis, & legati compensationem fieri; quia quamvis adhuc genero dotem debeat, *leg. qui hominem* 34. §. *si gener. ff. de solut.* debitum tamen necessarium fuit, quasi sine patris voluntate contractum; nam ipse existimabat se dotem proprio jure, atque invita filia petere posse, ut doctè expendit Barbosa *in d.* §. *pater*, *n.* 7. Pro eadem etiam parte adducit Robertus *d. c.* 16. textum *in l. pater* 54. *ff. ad leg. Falcid.* sed minùs rectè, ut ostendit Schifordeg. *dict. tract.* 13. *quæst.* 2. faciunt etiam textus *in authent. præterea*, *C. unde vir & uxor*, *l.* 7. *tit.* 13. *partit.* 6. ubi cavetur, legatum conjugi relictum compensari cum quarta, quæ ex bonis defuncti conjugi superstiti, & inopi debetur, idque non alia ratione, quàm quia quartæ debitum necessarium est, ex juris dispositione, ut probarunt Barbosa *in d.* §. *si pater*, *num.* 2. Gratianus 1. *tom. discept. c.* 120. *num.* 39. unde probanda est suprà tradita distinctio, licèt ab ea discesserint Duarenus *in d.* §. *si pater*, Corrasius *lib.* 3. *miscel. cap.* 1. Cujacius sub nomine Mercat. *lib.* 2. *cap.* 16. Faber *lib.* 4. *conject. cap.* 9. Fachin. *d. lib.* 5. *cap.* 33. Schifordeg. *d. tr.* 13. *q.* 2. *& sequent.* ex qua distinctione deducitur, legatum à marito uxori simpliciter relictum cum arrhis, non compensari, immò utrumque peti posse. Ratio est, quia licèt arrhæ ex legis dispositione ad mulierem spectent, *ex l.* 15. *Tauri*, tamen illarum debitum ex voluntate mariti promittentis provenit, & ita compensatio eo casu cessat, ut docuerunt Covar. *hic*, *n.* 5. Castillo *de usufructu*, *c.* 46. *num.* 9. & alii laudati à Morquecho *lib.* 4. *de divis. bonor. c.* 11. *num.* 17. nec etiam legatum uxori relictum compensatur cum sponsalitia largitate, quam jure nostro Regio mariti morte uxor lucratur, *ex l.* 52. *Tauri*, *l.* 4. *tit.* 2. *lib.* 5. *recopil.* Morquecho ubi suprà, *à n.* 8. Ex eadem etiam utriusque debiti distinctione sunt, qui existimant deducendam esse rationem differentiæ, quæ olim versabatur inter actionem rei uxoriæ, & actionem ex stipulatu, casu quo maritus uxori, cui dotem debebat, legatum reliquerit; nam si mulieri sola rei uxoriæ actio competeret ad dotem recuperandam, alterutro contenta esse debebat, ut vel dotem suo jure, vel legatum ex testamento peteret; & unius electione ad aliud transire non poterat, ex edicto de alterutro, à Prætore proposito *in l. ultim. C. Theodos. de testam.* de quo exaudiendi sunt textus *in l. filiæ* 20. §. *Papinianus* 8. *ff. famil. ercisc. l.* 6. *ff. quando dies legati*, *l.* 53. *de legat.* 2. *l. Lucius* 78. §. *maritus* 14. *ff. ad Trebel. l.* 4. *de collat. dotis*. Videndi sunt Cujacius *lib.* 3. *obs. c.* 16. & *lib.* 17. *qq. Papin. in l.* 51. *ff. ad Trebel.* & *lib.* 19. *qq. Paulli in l. qui dotem* 46. *ff. solut. matrim.* & *in recit. ad leg.* 2. *de dote prælegat.* & *ad l.* 8. §. *si quidem uxori*, *de leg. præst.* Faber 4. *conject. cap.* 9. Valentia *lib.* 3. *illustr. ad tit. de legat. cap.* 2. *num.* 16. Si autem mulieri actio ex stipulatu pro dote competeret, cessabat edictum de alterutro, & ideò mulier non tam legatum ex testamento, quàm dotem actione ex stipulatu petere poterat, ut innuitur *in l. unica*, *§. sciendum*, *C. de rei uxor. action.* ubi hanc differentiam agnoverunt Giphanius, & Cujacius *lib.* 3. *observ. cap.* 16. Schifordeg. *dict. tract.* 13. *quæst.* 4. Præceptor D. Franc. Ramos *in l. unic. C. de rei uxoriæ*, quem suppresso nomine transcripsit Arias à Mesa *lib.* 2. *var. cap.* 7. *&* 8. cujus differentiæ ratio non aliunde peti potest, quàm ex superiori distinctione; nam cùm obligatio, & actio rei uxoriæ sine voluntate mariti juris auctoritate ad æquitatem accommodata induceretur, necessarium

8 *Prosequitur, & confirmatur prima sententia auctoritate, & ratione.*

satium debitum est, potiùs quàm voluntarium, si credimus Barbosæ *in d. §. si pater*, *n.* 4. unde mirum non est, quod legati, & dotis compensationi locus esset: at in actione ex stipolatu, quia mariti voluntate obligatio contracta est, *leg. continuus* 137. §. 1. *ff. de verb. obl.* debitum quoque voluntarium judicatur; & ideo compensatio cessat, ut notavit Costa *in d. cap. si pater*, 1. *p. verbo Legavit*, *n.* 19. Gratiannus 1. *p. discept. c.* 198. *n.* 13. quæ ratio facit, ut etiam compensatio cesset in casu textus *in l.* 2. *Cod. de jur. dotium*, quam explicat Menochius *de præsumpt. lib.* 3. *c.* 10. *n.* 11. & 12.

9 Exponuntur diversi textus. Ex qua utriusque actionis differentia lucem accepit textus *in l. qui dotem* 46. *ff. solut. matr.* ubi Paulus proponit, maritum stipulanti uxori dotem promisisse, & postea legasse quædam sub conditione, ne dotem peteret; si enim non ex stipulatu, sed per actionem rei uxoriæ dos repetenda esset, supervacua esset adjectio illa, ut legato contenta esset, ut notavit Cujacius *lib.* 19. *qq. Pauli*, ibi: Quod autem adjicit Paulus, retenta eadem specie mulieri adhuc dotis petitionem contra hæredes competere, si legata capere non possit, forsan propter legem Papiam ita exaudiendum est, si de actione ex stipulatu agatur, non verò producendum est ad actionem rei uxoriæ, in qua legato agnito mulieri prorsus dotis petitio deneganda erat propter satisdationem, qua eo nomine tenebatur uxor ex edicto de alterutro; quæ cautio cùm in actione ex stipolatu cessaret, idcircò Paulus docet, non videri mulierem propter agnitionem legati, quod capere non poterat, repudiasse actionem de dote, argumento textus *in l. si mater* 19. *ad finem*, *ff. de inoffic. testam. l. si verò* 8. *ff. de operis libert.* Sed suprà traditæ utriusque actionis differentiæ obstant textus *in l. cùm hæres*, *ff.* 1. *l. Lucius* 78. §. *maritus*, *ff. ad Trebel.* ubi apertè docetur, edicto de alterutro locum non esse, cùm mulier à marito hæres ex parte instituta est, & rogata restituere hæreditatem; in qua specie docetur, mulierem posse quartam jure hæreditario capere, & etiam dotem; cùm ex edicto de alterutro, aut dotem, aut quartam capere deberet, præcipuè cùm in ea specie non actio ex stipulatu, sed rei uxoriæ tantùm competeret, *l. dotale* 13. §. *ult. ff. de fundo dotali.* Cui difficultati ex Cujacio, & Schifordeg. respondet Arias de Mesa *d. lib.* 2. *c.* 10. *n.* 10. ibi: Ex eo, quod maritus uxori hæreditatis partem reliquit, & dotem prælegavit, satis constat, se velle mulierem utrumque capere, compensatione cessante, ex edicto de alterutro. Quod adeò verum est, ut idem procedat etiamsi actione rei uxoriæ dos peteretur, ut notat Cujacius, *in d. l. unic.* §. *sciendum*. Unde apparet, Papinianum *in d. l. cum hæres*, rectè mulierem hoc casu cùm alio creditore comparasse, tacitèque innuisse extra hunc casum plurimum differe mulierem ab alio creditore, quippè alius creditor semper in ratione, Falcidiæ, & quartam, & debitum consequitur, *l. quod de bonis* 15. §. *quod avus*, *l. fundum* 87. §. *si quis*, *ff. ad l. Falcid. l. imponenda* 6. *Cod. eod.* Prosequitur latè Arias de Mesa, *lib.* 2. *var. c.* 10. ubi exponit textum *in l. cùm ab uno* 52. *ff. de legat.* 2. & juxta relatos casus accipiendi sunt textus *in l.* 1. *C. de crim. expil. l.* 7. §. *si vir & uxor*, *ff. de donat. inter*, *l.* 8. *vers. Cæterum*, *de bon. libert. l.* 19. *de liber. causa*, juncto Fabro, *lib.* 4. *conject. c.* 9. *l.* 2. §. *necessaria*, *de administr. rerum*, *leg. si peculium* 8. §. *sicut*, *de pecul. leg.* 9. & 10. *ff. de legat. præstand.* ubi Cujacius, *leg. sed si ideò* 78. *ff. ad leg. Falcid.* Costa, *in cap. si pater*, 1. *p. verbo Legavit*, *de testam. in* 6. *leg.* 28. §. *ult. de donat. inter*, *l. servo* 69. §. *si testator*, *de legat.* 1. *l.* 6. §. *ult. ad leg. Corn. de falsis*, *l.* 10. *de duobus reis*, *l.* 4. *C. qui potiores*, *l. Mævio* 41. §. 1. *de legat.* 2. *l. penult.* §. *ult. ff. de aliment. legat. l. Paulus* 42. §. *ex his*, *cum l. antecedenti*, *de bonis libert. l. Titia* 34. §. *qui invita*, *de legat.* 2. *leg. cum hæres* 51. *ad Trebel.*

10 Exponitur præsens textus. His suppositis ut ad nostrum textum accedamus, exponendum est, quo in casu ex suprà relatis Innocentius loquatur? Et certè tres casus Pontifex proponit. Primus est, quando testator legatum reliquit Episcopo ea conditione, ut portionem canonicam sibi debitam ex legatis relictis Ecclesiæ, seu monasterio, non peteret; quo casu ex suprà traditis pro expositione primi casus, si petat prædictam portionem, non auditur, etiamsi minùs consequutus sit per legatum, quam illi debetur ex canonica portione, quia agnoscendo legatum tacitè renunciavit juri, quod ad quartam habebat. Nec contrarium suadetur *ex l. si qua* 35. §. *generaliter*, *Cod. de inoffic. testam.* ubi docetur, filium simpliciter agnoscentem legatum à patre relictum cùm onere, ut illud pro legitima haberet, non videri agnoscendo legatum renunciasse supplemento legitimæ. Cujus textus argumento idem in supplemento canonicæ portionis admittunt Hostiensis, & alii in præsenti. Sed respondendum est cùm Castrensi *in d.* §. *ult.* quem sequuntur Mantica *lib.* 10. *de conject. tit.* 2. *n.* 19. Baeza, *de decima tutoris*, *c.* 5. *nu.* 46. Guttierrez, *de jurat.* 3. *p. c.* 5. *n.* 73. multum referre inter onus, quod ipso jure nullum est, & inter onus quod ipso jure consistit. Primo casu accipiendus est textus *in d.* §. *ult.* ubi cùm onus in legitima ipso jure rejiciatur, *l. quoniam* 32. *C. eod. tit.* idcirco filius legati agnitione non intelligitur onus approbare. Secundo verò casu, quia onus ipso jure consistit, tunc is, qui simpliciter legatum agnoscit, tenetur onus amplecti, quo casu procedit præsens textus, ubi cùm onus Episcopo impositum efficax sit, idcircò legatum agnoscendo creditur supplemento portionis renunciasse. Nec tunc obstat textus *in c. requisisti* 15. *vers. Secus autem*, *hoc tit.* ubi docetur, conditionem, ne canonicam portionem Episcopo præstaret Ecclesia, cui sub illa conditione legatum relictum est, nullius momenti esse: unde idem dicendum videbatur in conditione adjecta Episcopo, ne canonicam portionem accipiat. Sed in promptu diversitatis ratio inter utramque conditionem occurrit ex eo, quod onus Episcopo impositum, ei soli præjudicium affert, & ita proprio facto renunciare valet, *ex l. penult. C. de pactis*. Cæterum conditio, ne Ecclesia canonicam portionem suo Episcopo præstet, contra jus canonicum est, cui privato facto derogari non potest, ex regula legis *quod de bonis* 15. §. 1. *ff. ad l. Falcid.* Secundus casus ab Innocentio deciditur, quando testator Episcopo legatum reliquit indistinctè, nulla facta compensationis mentione: & docet eo casu posse petere legatum, & portionem sibi debitam. Cujus sententiæ illa ratio vulgò afferri solet, quia cùm testator canonicæ portionis debitor non sit, ut apertè innuit Innocentius hìc *in princip.* & *in cap. sequenti*, hac de causa legatum cum canonica portione non compensat: ita Abbas *hìc*, *n.* 4. Covar. *n.* 4. Accedit, quia cùm legatum sit donatio, *l. legatum* 36. *ff. de legat.* 2. inde fit, quod cùm testator simpliciter legatum reliquerit, credatur non aliam mentem habuisse, quàm donationis conferendæ; & ita noluisse propter legatum canonicam adimere portionem, præsertim cùm legatum ex testatoris judicio, canonicam verò portionem Episcopus proprio jure assequatur, unde compensationi locus non est, ut in legato creditori indistinctè relicto etiam procedit, *d. l. creditorem* 85. Tandem tertium casum proponit Innocentius, quo testator modicum mortuarium reliquit, ut in cæteris Episcopus portione debita fraudaretur. Et decidit eo casu adhuc Episcopum exigere posse canonicam portionem ex aliis rebus, ne alioquin dolus testatoris Episcopo noceat. Consonant textus *in c. requisisti*, *c. ult. hoc tit.* non tamen satis liquet inter repetentes in præsenti, quomodo hic dolus probetur, ejusque exemplum congruum afferatur, ut videre est ex traditis à Joanne Andrea, & Anton. *nu.* 13. Ancharano *nu.* 5. Imola *n.* 15. Innocent. *n.* 1. Cardin. *q.* 6. *n.* 3. Covar. *n.* 17. qui casum illum referunt, cum testator fraudandi Episcopi causa minus legavit, quam in portione canonica erat. Sed illis omissis dicendum est, Innocentium agere non de legato relicto Episcopo in fraudem portionis canonicæ, sed cùm testator mortuarium modicum reliquit, idest funeris causa modicam quantitatem constituit, & alias res monasteriis, seu Ecclesiæ legavit, suppresso nomine mortuarii, eo animo, ut Episcopus quartam portionem ex eis non exigeret: quo casu rectè ait Innocentius III. ne ex dolo testatoris fraudetur Episcopus, ex illis rebus etiam titulo mortuarii non relictis canonicam portionem illi solvendam esse, ut etiam docetur *in cap. fin. hoc tit.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex exemplo quartæ debitæ patrono; nam in præsenti specie nullum onus, seu gravamen injungitur Episcopo in portione sibi debita; sed tantùm legatum datur cum compensationis conditione. Nec obstat Episcopum gravari non posse plus remittere, quàm illi legatum est; nam respondeo discrimen esse constituendum inter legatum quantitatis cum onere amplioris quantitatis certæ; & inter legatum quantitatis cum onere speciei majoris pretii, vel incertæ quantitatis. Primo casu certum est, adhuc agnito legato, legatarium non teneri ultra modum quantitatis legati, *d. l. Imperator*, §. *si centum*. Secundo verò casu cogitur legatarius percepto legato rem propriam præstare, etsi majoris pretii sit, quàm quantitas relicta, *d.* §. *si centum*, *vers. Enim verò*. Differentiæ ratio est, quod in priori casu, cum quantitas certam habeat æstimationem, facilè apparet legatarium in plus quàm acceperit, onerari: secundo verò casu cùm species incertam, & variam habeat æstimationem, idcirco legatarius, qui legatum percepit, tenetur ad præstationem rei suæ, etsi majoris pretii, 11 Dissolvitur ratio dubitandi.

quia

quia videtur tanti æstimasse, *leg. sed si non servus, ff. ad leg. Falcid. leg. si mihi* 97. *ff. de legat.* 1. explicat Faber *lib.* 17. *conject. cap.* 6. Quo modo intelliguntur textus *in leg. civitatibus* 122. §. *ult. ff. de legat.* 1. *leg. pœnales* 32. §. *ult. ff. ad leg. Falcid.* & inde apparet præsentis textus vera sententia, in cujus specie ideò Episcopus semel legatum agnoscens, petere non potest portionem canonicam, etsi appareat in ea plus esse, quàm in legato; quia tempore legati percepti quantitas, quæ erat in canonica portione, erat incerta; quæ incertitudo æstimari debet ad instar oneris speciei; quo casu quia tanti videtur æstimari, idcircò non tam onus speciei, quàm onus incertæ quantitatis consistet, etsi in ea plus sit. Quæ interpretatio mirè probatur *ex leg. tutor* 26. *ff. de liberat. leg. st.* ubi onus remittendæ actionis tutelæ, quia incertum erat, facit, ut licèt legatarius per illam plus consequi posset, quàm per legatum; si tamen post agnitum legatum illud onus subire recuset, doli mali exceptione rectè dicitur submoveri: docuit Arias de Mesa *lib.* 2. *variar. cap.* 8. *num.* 17.

C A P U T XV.

a Idem.

Requisisti de iis, quæ testator pro anima sua legat in ultima voluntate, qualiter sint inter Episcopum, & Ecclesias dividenda? Et quidem regulariter verum est, quod Episcopus debet de his secundùm diversas consuetudines tertiam, vel *b* quartam portionem habere. Sed considerandum est diligenter, utrum testator leget hoc modo: Relinquo (inquit) istud Episcopo; aut, Relinquo istud Ecclesiæ; vel, Relinquo istud Episcopo, & Ecclesiæ; aut, Relinquo istud Episcopo, & relinquo istud Ecclesiæ. In primo casu distinguendum est, utrum relinquatur illud Episcopo ab etraneo, an à propinquo? Si ab extraneo, generaliter verum est, quod præsumitur esse relictum intuitu Ecclesiæ, non personæ. Unde Cathedralis Ecclesia canonicam de illo potest petere portionem, quemadmodum Episcopo competit sua portio, si aliquid ipsi Ecclesiæ relinquatur: & hoc utique verum est, nisi testator exprimat, quod velit illud esse tantùm Episcopi, non Ecclesiæ. In quo casu servanda est dispositio testatoris; secus autem, si exprimat, quod velit illud esse tantùm Ecclesiæ, non Episcopi, quia privata dispositio testatori non potest generalem constitutionem canonis *c* immutare. Nec est contrarium quod in *d* canone legitur, videlicet quod Pontifices, quibus ab extraneis aliquid, aut cùm Ecclesia, aut sequestratim dimittitur, aut donatur (quia hoc ille qui donat, pro redemptione animæ suæ, non pro commodo Sacerdotis probatur offerre,) non quasi suum proprium, sed quasi dimissum Ecclesiæ, inter facultates Ecclesiæ computabunt; quoniam hoc est verum, cùm testator ita sequestratim legat illud Episcopo, quod non exprimit, utrum velit ad Episcopum tantùm, & non ad Ecclesiam pertinere. Si verò relinquatur illud Episcopo à propinquo, præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ, nisi fortè contrarium probaretur; & de isto nihil potest Ecclesia petere in vita ejus. Quod si relinquitur Episcopo, & Ecclesiæ, de illo canonica inter ipsos est divisio facienda. Si verò istud Episcopo, & istud Ecclesiæ relinquatur, sive æqualia, sive inæqualia sint relicta, reducenda sunt ad divisionem canonicam faciendam inter Episcopum, & Ecclesiam Cathedralem, nisi ambo velint esse testatoris dispositione contenti, quam propter ultimæ voluntatis favorem satis decens est observare, ubi neque fraus *e* intervenit, neque dolus, nec quisquam nimium defraudatur debita portione. Secus autem, si aliquid legetur Episcopo, aliquid capellis, vel monasteriis, aut aliis piis locis: nam in hoc casu, quod legatur Episcopo, ejus est præcipuum cùm Ecclesia Cathedrali, quemadmodum si cuilibet alii legaretur: & de illis, quæ his legantur, portionem canonicam nihilominus obtinebit; quoniam non est tanta communio inter Episcopum, & Capellas, vel monasteria, seu alia pia loca, quanta est inter ipsum, & Ecclesiam Cathedralem, cui est spirituali conjugio copulatus. Unde quæ acquirit Episcopus, non illis, sed isti tantùm acquirit. Illud autem est generaliter observandum circa eum, qui potest propriam possidere prælationem, vel administrationem Ecclesię non habentem, quod si ei aliquid specialiter relinquatur, non solùm à propinquo, verum etiam ab extraneo, intelligitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ, nisi probatio *f* in contrarium appareat; & idcircò de illo non Episcopus, nec Ecclesia potest in *g* vita ejus sibi aliquid vindicare, & hoc intelligitur esse verum, cum fraus minimè procuratur, quæ si detecta fuerit, patrocinari non debet.

N O T Æ.

1 a IDem.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Innocentius; credo tamen legendum esse, *Idem eidem*; ita ut eidem Cardinali rescribat Pontifex ac in capite antecedenti.

2 b *Vel quartam.*) Juxta suprà tradita *capite antecedenti*, & adducenda *in cap. fin. hoc tit.*

c *Immutare.*) Non enim omne præceptum testatoris obligat, immò si quid præcipiat testator, quod pietatem, quod existimationem, quod verecundiam, quod leges, quod honestatem, quod canones lædat, quodve derisorium sit, pro non scripto haberi debet, *l. conditio* 14. *l. filius* 15. *ff. de condit. Instit. leg. nemo* 55. *leg. si quis inquilinos* 112. §. *ultimo*, *cum l. sequenti*, §. *ult. ff. de l.* 1. veluti si prohibeat legitimam liberis debitam præstare, *l. filium* 24. *C. famil. ercisc.* si prohibeat jus accrescendi, *l. si ita quis* 74. *ff. de hæred. instit. leg.* 1. & 2. *de testam. milit.* si jubeat se cum pretiosis ornamentis sepeliri, *l. servo* 113. §. *ult. ff. de legat.* 1. & aliis casibus congestis ab Antonio Matthæo, *in collegiis juris*, *disput.* 22. *per totam*. Item si testator prohibeat, ne Episcopus se immisceat executioni piæ voluntatis, Carpio *de executoribus*, *lib.* 1. *c.* 26. *n.* 34.

d *Canone.*) *Cap. Pontifices*, 12. *q.* 3.

e *Fraus intervenit.*) Juxta caput *officii*, *cap. fin. hoc titul.*

f *Probatio in contrarium.*) Cui tamen hæc probatio incumbat, jam exposui *in cap.* 1. *hoc tit.*

g *Vita ejus.*) Nec post mortem, si habeat consanguineos ab intestato venientes; aliàs Ecclesia succedit proprio Prælato, ut dicemus *in cap.* 1. infrà titulo proximo.

Præsens textus etiam spectat ad eandem partem, portionis videlicet canonicæ debitæ Episcopo; & in eo varii casus proponuntur, in quibus debetur, vel non; datur fraus, vel committitur: quos quia sedulò retulit, & exposuit Cujacius in præsenti, consultò omitto. 3

C A P U T XVI.

a Idem *Episcopo* b *Tuscano.*

Raynuntius de Clera duas habens filias, Alterocham videlicet, & Adjectam, matrem insuper Cleram, & uxorem nomine Adelasiam, in extremis *c* positus condidit testamentum, Alterochæ filiæ puberi ultra dotem quam ei dederat, domum, & quendam hortum in eodem testamento relinquens: Adjectæ verò impuberi reliquit cætera *d* bona sua, adjiciens, ut Alterocha, & *e* soboles quam gestabat in utero, eidem

eidem impuberi succederent, *f* si absque liberis moreretur. Mortuo itaque testatore tutores *g* impuberis eam cùm omnibus bonis eidem relictis à patre jure *h* Lombardo cuidam P. nomine tradiderunt, quæ *i* filium ex eo suscipiens, tandem sine liberis est defuncta: cujus bona idem P. maritus ejus superstes aliquanto tempore possedit in pace, qui cum alia muliere matrimonium contrahens, & filios suscipiens ex eadem, diem clausit extremum. Postmodum inter *l* Alterocham, & filium ejus ex una parte, & filios ejusdem P. & Raynerium tutorem eorum ex altera, super bonis prædictis ejusdem Adjectæ suscitata materia quæstionis, cœperunt coram G. judice Tuscan. ad invicem litigare, coram quo Alterocha, & filius ejus bona quondam Raynuntii, tanquam ex causa *k* fideicommissi, vel substitutionis sibi debita petierunt, tutore filiorum prædicti P. ex adverso dicente, quod obstabat illis annalis præscriptio, usucapio pro dote, ac longi temporis silentium diuturnum. Insuper allegabant, quod de bonis illis tam tertia Cleræ matris testatoris, & tertia Adelasiæ uxoris ejusdem, quàm & quarta per Trebellianum nomine ipsius Adjectæ erant ante omnia deducendæ. Dictus verò judex supradictum Raynerium tutorio nomine pupillorum in restitutionem bonorum Raynuntii condemnavit, & tertia Cleræ primò deducta, quam Adjectę, ac viro suo *l* donaverat, de qua substitutione, quam fecit Raynuntius, non videtur aliquatenus cogitasse: deducta quoque tertia Adelasiæ, quam ipsa P. vendiderat supradicto: pręcepit etiam idem judex, de his rebus illas tertias deducendas, de quibus deduci poterant secundùm Tuscanę consuetudinem civitatis: deduci pręterea *m* quartam per *n* Trebellianum idem judex injunxit, cum etiam quilibet extraneus restitutione gravatus, eam deducere potuisset: sed utraque pars ab illa sententia *o* provocavit. Cùm autem propter hoc partes ad nostram præsentiam accessissent, dil. fil. G. S. Mariæ in Porticu Diac. Cardin. concessimus auditorem: cùm autem coram G. Diac. Card. auditore à nobis concesso fuisset diutius litigatum, ipse de mandato nostro sententiam supradicti judicis, videlicet in eo, quod dixit tertiam Cleræ, & tertiam Adelasiæ integraliter deducendas, pronunciavit injustam, & ab ea legitimè provocatum, definiens sic illas tertias *p* deducendas, ut *q* legitima portio jure *r* naturæ debita Alterochæ, illi salva sit in utraque, ad cujus restitutionem dictum Raynerium condemnavit. In eo verò, quod quartam per Trebellianum idem judex censuit retinendam, sententiam confirmavit ejusdem, ita videlicet, quod fructus *s* de bonis ipsius, quos à tempore litis contestatæ percepit à prædictis P. & filiis ejus post mortem Adjectæ, computentur in ea, qui si sufficerint ad eam, & fructus ejus, eo nomine alia deductio nulla fiat, alioquin juxta quantitatem fructuum perceptorum computationis ratio habeatur. Quia verò pater Adjectæ ipsam in legitima non potuit *t* aggravare, *u* legitimam ipsam, videlicet ejus partis, quæ sibi debebatur, ab intestato deducendam censuit, & etiam tertiam retinendam; ita quòd deductio fiat tantummodò de his rebus, dę quibus secundùm Tuscanæ consuetudinem civitatis fieri consuevit. In eo autem, quod pręnominatus judex condemnavit Raynerium nomine pupillorum ad residui restitutionem Alterochę, ac ejus filio faciendam, ipsius sententiam confirmavit Nos igitur ejusdem Cardinalis sententiam ratam habentes, ipsam auctoritate Apostolica confirmamus.

N O T Æ.

a **I**Dem.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de sententia & re judicata*: sed minus rectè præsens decisio sub eo titulo compilata erat, cùm tota ejus controversia circa successionem testamentariam versetur, & tantùm incidenter dicatur, sententiam in ea causa latam fuisse, & partim approbatam, partim reprobatam: quare rectius in hac sexta compilatione jacet sub hoc titulo, *de testamentis*.

1 b *Tuscan.*) Alibi legitur *Tusculan.* ut Glossa marginalis notavit, & rectè: nam Tuscanensis Ecclesia, quæ erat in Italia, unita fuit Viterbiensi Ecclesiæ per Cœlestinum III. ut probat Ughellius, *tom. 3. Italiæ sacræ, fol. 306.* unde non poterat præsentis causæ cognitio ab Innocentio III. committi Episcopo Tuscanensi, cum jam ejus tempore non esset Ecclesia Tuscanensis: quare in præsenti inscriptione, & textu semper legendum est, *Tusculan.* Tusculum autem in prima Italiæ regione collocatum est in montibus, qui propiùs Albanum contingunt, quosque vulgus Tusculanus appellat, de quibus martialis *ibi*:

Albanos quoque, Tusculanosque colles.

Non longius distat ab urbe, quam duodecim milliaribus. Hinc Dionysius *lib. 1.* ait: *Ad Tusculum oppidum Latini nominis perveniunt, haud minùs centum stadiis à Roma dissitum.* Tusculana Episcopalis Cathedra perantiqua est, ut probat Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol. 261.* Nicolao ejus Præsuli, & Ecclesiæ Romanæ Cardinali missa est præsens epistola: & quia urbs illa cùm aliis adjacentibus, tam in spiritualibus, quàm temporalibus paret Romanæ Ecclesiæ, ut probat Cohel. *in notit. Cardinal. cap. 15. congregat. 21.* ideò hæc causa temporalis etiam inter laicos agitata disceptatur coram judice Ecclesiastico.

2 *Species affertur.* Casus præsentis textus ita contigit. Raynuntius habens matrem, cui tertia pars bonorum ejus debebatur ex consuetudine civitatis Tusculanæ; item & uxorem, cui similiter alia tertia pars bonorum debebatur ob consuetudinem ipsius urbis; habens etiam duas filias, unam Alterocham) quam primam appellabimus) puberem; aliam Adjectam dictam (quam secundam dicemus) impuberem, testamentum fecit, & in eo primæ filiæ puberi dotem, quam illi tempore matrimonii dederat, domum, & hortum reliquit: secundam, quæ erat impubes, hæredem ex asse instituit, eique, si sine liberis decessisset, substituit primam filiam puberem, cum filio, quem in utero gestabat; & decessit. Tutores filiæ secundæ eam jam puberem, ut jussi erant in testamento, Petro nuptui tradiderunt, assignatis in dotem universis bonis, quæ habebat: sed ipsa absque liberis decedente, & per consequens fideicommissi conditione adimpleta, Petrus aliam duxit uxorem, ex qua filium suscepit; & tertiam partem bonorum, quæ ex consuetudine ad matrem testatoris diximus pertinere, titulo donationis accepit; aliam etiam partem tertiam, quæ ad uxorem testatoris spectabat, ob consuetudinem comparavit, & decessit. Postmodum prima filia pubes testatoris, & filius, substituti dati, bona testatoris ex causa fideicommissariæ substitutionis sibi debita petebant à filio Petri. Tutores ejus petitionem repellebant, asserendo primò, bona titulo pro dote longo tempore fuisse possessa, & per consequens usucapta: secundò ex bonis testatoris duas tertias partes à matre, & uxore testatoris habuisse titulis donationis, & emptionis; & ex alia tertia parte, quam petebant, quartam partem sibi competere ex Senatusconsulto Trebelliano: quibus auditis, & perpensis, judex apud quem causa disceptabatur, primò deductis omnibus his, quæ tutor deduci postulabat, reliqua quæ supererant, restitui jussit ex causa fideicommissi filiæ primæ, & ejus filio; à qua sententia utraque pars appellavit ad Innocentium III. Prima filia se læsam conquerendo in eo, quod duæ tertiæ partes, matris testatoris, & uxoris ejus, sibi restituere non jussisset: tutores filii Petri, quia ipsos damnavit in restitutionem bonorum, quæ supererant, cum jam omnia essent legitimè usucapta. Pontifex judicem dedit Gregorium Cardinalem, qui in partem approbavit judicis, à quo sententiam in partem reprobavit. Emendavit in eam partem, quatenus jusserat duas tertias partes matris, & uxoris testatoris non esse restituendas, jussitque ut ex illis portionem legitimam, quæ ad primam filiam pertinebat, restituerent; quia donando, aut vendendo mater ejus, seu avia, illam prægravare non poterant. In partem approbavit jubendo, ut quæ superessent, restituerent, deducta quarta ex Senatusconsulto Trebelliano, in quam imputarentur fructus post contestationem litis percepti: adjecit etiam, ut deduceret & aliam quartam jure legitimæ sibi debitam. Quam Cardinalis sententiam Pontifex confirmavit; sed quia in ea varia juris principia referuntur, & proponuntur, paraphrastico ordine textum percurramus.

c *In extremis positus condidit testamentum.*)

Cùm enim voluntas hominis deambulatoria sit usque ad vitæ supremum exitum, *l. si quis 22. ff. de legat. 1.* usque ad illud tempus durat testandi facultas, *l. 3. ff. de adimend.* 3

admend. legat. leg. 1. *Cod. de sacros. Eccles. leg.* 25. *tit.* 1. *partit.* 6. nam sola corporis adversa valetudo consensum non tollit; potest enim quis in extremis positus donare, & quomodocumque contrahere, *leg. alumnæ* 39. §. *fin. ff. de adimend. legat. leg. Seja* 42. §. *seu pater*, *ff. de donat. causa mort. leg. si pater* 47. §. *quadam*, *ff. de fideicommiss. libert.* & hæreditatem adire, ut probat Baldus, *in leg. fin.* §. 1. *Cod. de bonis quæ lib.* argumento textus, *in lege avia*, *Cod. de jure delib.* facit textus, *in leg. ult. ff. quando dies legat.* Sic similiter in ultimo vitæ tempore testamentum facere poterit, & tale testamentum valebit, *leg. Pamphilo* 39. *ff. de legat.* 3. §. 1. ibi: *In discrimine vitæ positum per infirmitatem.* Et *leg. etsi* 5. ibi: *In discrimine vitæ constituta*, *Cod. ad Trebel. leg. jubemus*, *Cod. de testam.* docent Richerius *in leg.* 15. *Cod. eodem tit.* Carranza, *de partu*, *cap.* 2. §. 1. *sect.* 1. licèt in articulo mortis positis permittendum non esse testamentum facere, doceat Gothofredus *in leg. hac*, *Cod. eodem tit.* unde scribit Hothomanus, *in princip. Institut. de testam.* perrarò testamenta à moribundis condi solita, verum non est, immò contrarium ex hoc textu, & similibus deducitur, & experientia docet: quod ex natura humanæ conditionis factum arbitror, qua rarus est, nisi mortis metu admonitus, qui in testandi cogitationem deveniat: unde Valerius *libro* 7. *capite* 7. *in princip.* ait, testamentum esse actorum hominis, & præcipuæ curæ, & ultimi temporis; nempè quia ex communi hominum more in tempus imminentis mortis differatur, ut notavi *in cap.* 1. *hoc titulo*. Prudentius tamen esse, non expectato vitæ discrimine testamentum condere, admonemur sacris in litteris, *Eccles. cap.* 33. *vers.* 34. & *cap.* 38. *Isaiæ*.

d *Reliquit certa bona.*) Hic disputant fusè Doctores, quomodo præteritis filiabus testamentum sustineatur, sed non rectè, cùm institutio præcessisset, & ita disputationem hanc omittimus: videndus est Covar. *in præsenti*, §. 1.

4 e *Et soboles quam gestabat in utero.*) Difficilè est quod hic asseritur, videlicet posthumum fuisse cum matre substitutum datum; nam certum est, substitutionis, & institutionis causam æqualem esse, *leg. mulier* 20. §. *ult. ff. de condit. institut.* sed posthumus alienus, ut est nepos, & maximè ex filia, non potest institui, *leg. posthumus* 6. *ff. de inoffic. testam. leg. placet* 4. *cum leg. sequenti*, *leg. si quis posthumus* 9. *in princip.* §. 1. *leg. filius* 28. §. *si quis eo tempore*, *ff. de liberis & posthumis*, cum aliis congestis à repetentibus *in leg. Gallus*, *ff. de liber. & posthumis*, Gilkenio videlicet, Goveano, Boetio Epon. Spanochio, Pichardo & Valentia, Fabro *libro* 1. *conject. capite* 2. Fachineo, *libro* 10. *controvers. capite* 41. Schifordeg. *libro* 3. *tractatu* 16. *quæst.* 3. Carranza, *de partu*, §. 1. *à numero* 119. Igitur substitutio posthumi in præsenti specie sustineri non poterat. Cui difficultati respondendum est, quod licèt principium illud procederet tempore mediæ Jurisprudentiæ, tamen post Justinianum posthumi institutio sustinetur, §. *posthumus*, *Institut. de legat.* §. 1. *Institut. de bonor. possess.* Unde præsens textus accipiendus est juxta jus novum.

f *Si absque liberis moreretur.*) Cujus conditionis vim, & effectum exposui *in capite in præsentia, de probat.*

5 g *Impuberis.*) Raynuntius filiæ tutores debet, quia innupta erat, & per consequens impubes, ut bona ejus administrarent, & præcipuè suo tempore illam nuptui collocarent; plerumque enim testatores hoc officium tutoribus injungebant, *leg. tutor*, *ff. de ritu nupt.* aliquando indefinitè, non destinando ipsam certò marito: aliquando certas nuptias præfiniendo, *leg. non est* 66. *ff. de ritu nupt. leg. qui pupillam* 6. *ff. ad leg. Jul. de adult. leg. pater* 100. *ff. de condit. & demonstr. leg. si patres* 6. *Cod. de interdict. matrim. leg.* 69. §. *nuptiis*, *ff. de jure dot.* Hothomanus, *de ritu nupt. capite* 3. Si pater non designavit, potest tutor ad libitum cui voluerit nuptui collocare, dum tamen ipse, aut filius ejus illam in uxorem non accipiant, quia id Senatusconsulto prohibitum est, *leg. non est* 66. *ff. de ritu nuptiar. leg. si tutor* 7. *Cod. de interdict. matrim. leg. libertum* 64. *leg. non solùm* 67. §. 2. *leg.* 59. *ff. de ritu nupt.* ne matrimonio contracto tutelæ administratæ rationes conturbentur: docent Franc. Hothomanus *de ritu nupt. capite* 3. Gutierrez, *de tutel.* 2. *part. capite* 12. adeò ut si tutor matrimonio pupillam sibi adjunxerit, adulterii pœna coerceatur, *leg. qui pupillam*, *ff. ad leg. Jul. de adult.* in qua prohibitione notandi sunt textus, *in leg. filium* 28. §. *si quis*, *ff. de liber. & posthumis*, *leg. tutor* 15. *ff. de sponsal. leg.* 4. & 17. *Cod. de excusat. tutel. l.* 17. *cum leg. nonnunquam* 32. §. *ult. ff. de adopt. leg.* 13. *ff. de his quæ ut indign. leg. unic. Codice unde vir & uxor*, *leg. uxori* 27. *ff. de usufr. legat. leg. si connubium* 17. *ff. rerum amot. leg.* 4. & 6. *Cod. de incest. nupt. cum leg. ult. Cod. de interdict. matrim. leg. tutor*, *ff. de testam. tut.* Amplius etiam in præsenti specie tutoribus testator injunxit, ut cùm filiam nuptui collocarent, dotem eidem assignarent; quod erat proprium officium tutoris, adeò ut olim fœminæ tutorem non habenti tutor daretur, ut promitteret, diceret, aut daret dotem. Ulpianus *titulo* 12. *regul.* ubi ait, ex lege Julia de maritandis ordinibus ei mulieri, quam ex illa lege nubere oportet, tutorem dari, si legitimum tutorem non habeat ad dotem dandam, dicendam, promittendam; & hic dicebatur specialis tutor, *leg. non tantùm*, *ff. de tutoribus*, *leg. sive generali*, *de jure dotium*, *leg. mulier*, *Cod. eodem*, Antonius Hothomanus *de ritu nupt. cap.* 28. & similiter aliquando præscribebatur à testatore certa dotis quantitas: plerumque autem casu jussit testator, ut omnia bona dotis nomine darentur, quod plerumque in matrimoniis contingebat, *leg. mulier* 72. *ff. de jure dot. leg.* 4. *Cod. eodem tit.* quo casu præsentia tantùm, & non futura comprehendi docuit Scipio Gentilis, *de æstimat. rerum*, *in fine*.

h *Jure Lombardo.*) Cujacius in præsenti existimat legendum esse, *viro Lombardo*; quia ita legitur in quodam pervetusto Decretalium exemplari, quod apud ipsum esse refert: motus etiam ex eo, quia non est speciale jus apud Longobardos, quod præsenti decisioni accommodari possit. Sed ut vulgarem litteram retineamus, sequentia cogunt. Primum, quia ita legitur in dicta tertia collectione, & in aliis exemplaribus MSS. quæ præ manibus habeo. Deinde quia tam in nuptiis contrahendis, quàm in lucris conjugalibus communicandis, dotibus restituendis, & aliis ad nuptias pertinentibus, plura specialiter sunt cauta jure Longobardorum, *lib.* 2. *tit.* 1. *legum ipsarum*: ex quo infrà aliqua dabimus: unde non incongruè in præsenti signanter exprimitur nuptias contractas fuisse secundùm jus Longobardorum. 6

i *Quæ filium ex eo suscipiens, tandem sine liberis.*) Idest, licèt filium susceperit, tamen ipsa viva decessit, unde verè sine liberis decessit: licèt enim conditio *si sine liberis decedat*, deficiat, si gravatus susceperit unicum filium, filiamve, *leg.* 1. *Codice de condit. insert. leg. jubemus* 6. §. *sin autem*, *Codice ad Trebel. lege non est sine liberis* 148. *ff. de V. S. leg. pater* 101. §. 1. *ff. de condit. & demonstr.* probavi suprà *in capite in præsentia*, *de probat.* tamen si vivo ipso hærede rogato decesserit, ita ut mortis tempore nullum superstitem habeat, conditio adimpletur, & est locus fideicommisso, *leg. ex facto* 17. §. *si quis autem*, *ff. ad Trebell.* nam qualitas liberorum adjecta verbo *Decesserit*, refertur ad tempus mortis, *leg.* 4. §. *si extraneus*, *ff. de noxal.* unde in præsenti specie licèt filio gravata suscepisset unum filium, nihilominus cùm tempore mortis sine liberis reperiretur, locus fuit fideicommissariæ substitutioni. 7

j *Inter Alterocham, & filium ejus ex una parte.*) 8
Ex his verbis colligitur, primam testatoris filiam simul cùm filio bona postulasse, quo quidem difficilè est ex eo, quod quando pater instituit filium, & nepotem ex eo, ordine successivo instituisse creditur, ut patri primo, & eo deficiente, filio deferatur hæreditas, *l. Gallus*, §. *& quidam rectè*, *ff. de liber. & posthumis*. Quod duplici ratione inductum creditur. Prima, propter necessitatem instituendi filium, quæ cessat in nepote, vivente ejus patre: secunda, propter ordinem dilectionis, quia sicut præsumitur pater plus diligere filium, quàm nepotem: ita credendum est velle hæreditatem prius filio deferri, & inde nepoti, ut docet Bartolus *in dicto* §. *& quid si tantùm*, *n.* 4. qui licèt pro hac sententia adstruenda adducat textus, *in leg. cùm pater* 77. §. *à te peto*, *ff. de legat.* 2. *l. hæredes mei* 57. §. *peto*, *ff. ad Trebell.* & si rectè perpendantur, superiorem sententiam non probent: non ideò tamen ab ea est discedendum, ut docent Mantica, *lib.* 4. *de conject. tit.* 8. Menochius, *lib.* 4. *de præsumpt. c.* 70. Ergo non rectè in præsenti admittuntur simul mater, & filius. Sed his non obstantibus, pro sententia hujus textus, videlicet simul filium, & matrem admitti ad fideicommissum, faciunt textus, *in l. fin. vers. alia*, *C. de impuberum*, *& aliis*, *l. penult.* §. *instituto*, *ff. de leg.* 2. facit etiam textus, *in l. si mulieri*, *ff. de usufructu accresc.* ubi docetur, quod si usufructus uxori, & liberis relinquatur, uxor, & liberi usumfructum simul habent. Facit etiam textus *in l. si ego* 26. *ff. de acquir. hæredit.* ubi probatur, quod si extraneus simul cùm filio institutus sit, in dimidiam partem illum vocari: unde docuerunt DD. idem procedere debere in nepte simul cùm filio instituto. Ducent, & defendunt hanc sententiam Covarruvias, *in præsenti*,

ti, §. 2, *per tot*. Faber *de error, decade* 33, *errore* 8. Fachineus, *lib*. 8. *controverſ. cap*. 17. quæ ſententia ſi retineatur, reſponderi poteſt textui *in d*. §, *& quidam rectè*, quod inſtitutio, de qua ibi, nullo alio modo ſuſtineri poterat, quam ſi Filius vivo teſtatore deceſſiſſet; & ideò facta cenſetur, ut admittantur ordine ſucceſſivo, etſi adhuc contraria ſententia potius placet, pro qua facit textus *in l. fin. Cod. de dotis promiſſione*, & eam defendit Nieto, *in repetit. ad hunc textum*. Non obſtat textus *in dicta leg. penult*. §. *inſtituto*, *ff. de legat*. 2. ubi legatum filio, & nepoti relictum, æqualiter inter eos dividitur; quia reſpondetur ex voluntate teſtatoris in ſpecie conjunctionem admitti, ut ex textus verbis expreſsè conſtat. Nec etiam obſtat textus *in dict. leg. ſi mulieri*; ideò enim ibi utriuſque pariter accedit uſusfructus, quia relictus fuit per dictionem *cum*, quæ magis copulat, quàm conditio, ut conſtat ex his, quæ tradit Bartolus, *in d*. §. *& quidam*, & poſt eum Donellus, *lib*. 11. *comment. cap*. 18. Nec adverſatur textus, *in d. leg. fin. Cod. de impub*, ubi ideò admittuntur filii cum patre, quia verbis teſtatoris illis cautum eſt per dictionem illam *tum*; & quia vocati erant extranei teſtatoris, in quibus charitatis ordo, & inſtituendi ceſſat neceſſitas. Tandem nec contrarium probat præſens textus, & *in cap. Raynaldus, infrà*; quia etſi in illis filii admiſſi fuiſſent cum matre, intelligitur non ad ſuccedendum, ſed ad litigandum, propter jus futurum, quod ſperabant, ut probat Nieto, *in præſenti*.

9 k *Ex cauſa fideicommiſſi, vel ſubſtitutionis*.) Ex cauſa ſubſtitutionis peti non poſſe videtur, non ex vulgari, quia vulgaris ſubſtitutio exſpirat per aditionem hæreditatis, *leg. poſt aditam*, *C. de impuberum*: minùs ex pupillari, quia adveniente pubertate evaneſcit, §. *maſculo*, *Inſtit. de pupillari*; ſed utrumque in præſenti ſpecie præceſſit, hæreditatis videlicet aditio, & pubertas, cum jam nupta, & filios habens deceſſiſſet; ergo ex ſubſtitutione peti bona non poterant. Sed reſpondetur de fideicommiſſo, ſeu ut aliqui volunt, de fideicommiſſaria ſubſtitutione ſub conditione ſi ſine liberis facta, hic agi; licèt enim verum ſit, fideicommiſſariam ſubſtitutionem propriè inſtitutionem non eſſe, ut *ex l. quæ ſub conditione* 8. §. *in fideicommiſſis*, *ff. de condit. inſtit. leg. tutores* 39. §. *hærede*, *ff. de administr. tut*, probant Faber *in Papinianea*, *tit*. 12. *princip*. 7. *illat*. 32. Goveanus, *in rubrica de vulgari*, *numer*. 4. & 5. Vultejus, *in princip. Inſtitut. eodem tit. numero* 2, Faber, *lib*. 15. *conject. cap*. 10. & *de error. decad*, 34. *errore* 2. Oſualdus, *lib*. 6. *Donel. cap*. 23. *littera I*, Caſtillo, *lib*. 2. *controv. cap*. 21. *num*. 28. Schifordeg. *lib*, 2. *tract*. 6. *quæſt*. 4. & 5. Pichardus, *ad titulum de vulgari*, *cap*. 3. *numer*. 3. & à ſubſtitutione diſtingui fideicommiſſum, ejuſque reſtitutionem ut rem diverſam judicari. §. *ult. Inſtit. de pupil. ſubſtit. leg. recuſare* 6. §. *Titius* 5. *ff. ad Trebel*, *leg. ult*. §. *ſed quia* 3. *Cod. commun. de leg*. nihilominus tamen aliquando ſubſtitutio dicitur in latiori ſignificatione, ut *in leg. cohæredi* 41. §. *quod ſi hæredem*, *ff. de vulgari*, *leg. hæredes mei* 57. §. *cùm ita*, *finali*, *ff. ad Trebel. leg. eam quam* 14. *Cod. de fideicommiſſ. leg. Scævola* 76. *ff. ad Trebel*. Manet ergo, præſentem textum accipiendum eſſe de fideicommiſſo, aut ſubſtitutione latè ſumpta, ut Innocentius edocet, nec eſt cur ipſum peccaſſe in jure civili dicamus, ut nimis impudenter fecit Cujacius *in novella* 92. unde cavendum eſt ab Acoſta, *in cap. ſi pater*, 1. *par. verbo Hæredes*, *num*. 14. *de teſtam. lib*. 6. qui aſſerit, in præſenti textu factam fuiſſe ſubſtitutionem compendioſam; nam hæc ſententia præſenti textui non adaptatur.

l *Donaverit*.) Quæ donatio quatenus valeret jure communi inſpecto, ſeu ſpeciali Longobardorum, exponit Jacobus Cujacius, *in l*. 1. *C. de pactis*, *fol*. 70.

10 m *Præterea quartam per Trebellianum*.) Ex his verbis deducitur, tam matrem, quàm uxorem Raynuntii tertiam partem habuiſſe in bonis teſtatoris; quòd difficilè videtur, cum Raynuntius reliquiſſet duas filias, & certum ſit, tam in ſucceſſione teſtamentaria, quàm legitima primam cauſam eſſe filiorum, adeò ut illis exiſtentibus, nec mater, nec uxor admittantur, *authentica in ſucceſſione*, *Cod. de legit. hæred. novel. de hæredibus ab inteſtato*, §. 1. quibus conſonat lex 3. *tit*, 13. *partit*. 6. lex 10. *tit*. 12. *libro* 3. *fori*, & lex 6. Tauri; ideòque naturali ratione ſuggerente, *leg. ſcripto* 7. §. *ult. ff. unde lib. leg. cùm ratio*, *ff. de bonis damnat*. etſi olim mulier ducta per coemptionem, in portionem virilem vocaretur. Ulpianus *in fragmentis*, *tit*. 22. Revardus, *ad ll*. 12. *Tabul, cap*, 21. quo ergo jure tam mater, quàm uxor Raynuntii in præſenti caſu perceperunt duas tertias partes bonorum ipſius teſtatoris? Quam difficultatem agnoverunt Gloſſa, *in præſenti*, *verbo Tam tertia*, & omnes antiquiores, qui varia adduxerunt pro ejus ſolutione. Hothomanus *illuſtrium quæſt*. 37. exiſtimavit, ſententiam judicis in præſenti ſpecie latam injuſtam fuiſſe, & falſo niti fundamento; ſed illum rectè refellit Fachineus, *lib*, 5. *controv. capite* 11. major autem, & ſupinus eſt error eorum, qui docuerunt, ex omnibus bonis Raynuntii tertiam partem deducendam eſſe matri, & aliam tertiam uxori. Nec feliciùs Edmundus Meril. *libro* 1. *obſervat, capite* 39. præſentem textum accepit, ut eodem jure, quo uxor exigit tertiam partem bonorum mariti, etiam mater deducat aliam æqualem partem: ideſt ſicut uxor tertiam partem conlaborationis etiam mariti detraxit ex bonis conſtante matrimonio quæſitis, ob conſuetudinem Longobardorum; ita etiam mater aliam tertiam partem deduxit ex bonis quæſitis à patre ipſius Raynuntii conſtante matrimonio, Sed hæc interpretatio convincitur; nam pars hæc conlaborationis deducitur ſtatim ſoluto matrimonio, *cap*. 2. ubi dicemus, *de donat. inter*, Unde credi non poteſt, matrem Raynuntii poſt mortem viri ſui expectaſſe filii mortem: quare his, & aliis omiſſis ſententiis, verius dicendum eſt, uxori tertiam partem deberi, non bonorum mariti, ſed conlaborationis, ideſt bonorum conſtante matrimonio acquiſitorum, ob conſuetudinem Longobardorum, quæ in aliis regionibus pro lege obſervabatur, ut apud Ripuarios *tit*. 37. *de dotibus*, ita cavetur: *Et tertiam partem de omni re, quam ſimul conlaboraverint, ſibi ſtudeant vindicare*. Et *in capitul. Caroli*, *libro* 4. *titulo* 9. ibi: *Tertia conlaborationis*. Et *in leg. Francica*, *capite* 9. ibi: *Volumus ut uxores defunctorum maritorum tertiam partem conlaborationis, quam ſimul in beneficio conlaboraverunt, accipiant*. Hanc igitur tertiam partem uxor Raynuntii in præſenti ſpecie exigit, mater autem aliam tertiam partem conſequuta eſt, non virtute hujus conſuetudinis, ſed quia legibus Longobardorum non ſolùm filii, verum & defuncti parentes admittuntur ad tertiam partem bonorum, *leg*. 6. *tit*. 14. *lib*. 2. *legum Longobard*. ibi: *Parentes, proximi, aut hæredes uncias quatuor, quod eſt tertia pars*. Rectè ergo judex in præſenti caſu juſſit detrahere duas tertias partes: unam, quæ debebatur uxori virtute conlaborationis; alteram, quæ debebatur matri jure ſucceſſionis: unde deducitur, in diviſione bonorum Raynuntii aliam rationem eſſe ineundam, quam vulgò aſſignant Interpretes in præſenti. Gloſſa enim ait, bona omnia in uncias 54. dividenda eſſe, ex quibus 18. hoc eſt tertia pars, ad matrem pertineant, ex reliquis 36. uxori 12. dentur pro tertia parte, reliqua bona ad filios ſpectent. Gloſſam ſequuntur Fachineus, *lib*. 5. *controverſ. cap*. 1. §. *denique*, Hothomanus *ubi ſuprà*. Sed hæc computationis ratio corruit ex ſuprà traditis, cum de omnibus bonis mariti non deducatur tertia pars uxoris. Quare dicendum eſt, ex bonis acquiſitis conſtante matrimonio, primò tertiam partem deduci uxori, tum ex omnibus bonis ipſius Raynuntii tertiam partem deduci matri, & reliquas partes ad filias ſpectare; non tamen uxorem admitti ad aliquam partem bonorum defuncti.

n *Per Trebellianum*.) A tempore legis decemviralis uſque ad tempora Auguſti fideicommiſſa adeò infirma 11
erant, ut penderent tantùm ex pudore & verecundia hæredis rogati, ita ut ſi ipſe vellet, præſtaret, nec ulla neceſſitas ſolvendi erat, §. 1. *Inſtitut. de fideicommiſſ*. Cujacius, *ad Novel*, 1. & *libro* 15. *qq. Papin. in leg*. 11. *ff. de his, quæ ut Indign*. unde naturaliter tantùm debebantur, quia obligatio naturalis ex pudore, & æquitate æſtimatur, *leg. Stichum*, §. *naturalis*, *ff. de ſolut. leg. cùm amplius*, §. *in natura*, *ff. de reg. jur*. poſteà ab eodem Auguſto ſtatutum fuit, ut vires haberent, cogerenturque hæredes ad eorum præſtationem, proprio conſtituto Prætore, qui de fideicommiſſis jus diceret, *dicto princip. Inſti. ut. leg*. 4. *in fine*, *ff. quibus ad libertatem proclamare*, *leg*. 2. *Codice qui potiores*, Ulpianus autem *in fragmentis*, *tit*. 25. §. *fideicommiſſa*, dum ſcribit de fideicommiſſis cognitionem fuiſſe in Provinciis Præſidum Provinciarum, in urbe Conſulum, aut Prætoris fideicommiſſarii, ita accipiendus eſt, ut de minoris pecuniæ fideicommiſſis Conſules; de cæteris Prætores fideicommiſſarii cognoſcerent. Quintil. *libro* 3. *Inſtit. cap*. 8. ibi: *Non debet apud Prætorem petere fideicommiſſum, major enim prætoria cognitione ſumma eſt*. Facit textus *in l. penult*. §. 1. *ff. de juriſdict*. docent Cujacius, *libro* 21. *obſerv*, *cap*. 34. Hothomanus, *in dict. princip. Inſtit*. immò & aliquando Imperatorem de fideicommiſſo magnæ quantitatis cognoviſſe, conſtat *ex leg*. 26. *ff. de probat*. Ammian. Marcel. *libro* 2. Sed etiam mutata natura fideicommiſſorum, nomen remanſit, ut in aliis juris caſibus contingere jam notarunt Donellus *lib*. 7. *comment, cap*. 15. Fornerius, *lib*. 2. *ſelect, cap*. 9. ſed cùm per aditionem hære-

des

des rogati oneribus hæreditariis implicarentur, ita ut omnes actiones activæ, & passivæ in ipsos, & contra ipsos darentur, *l. 2. C. de hæredit. action.* quia qui semel hæres est, non potest desinere esse hæres, *l. ei qui* 88. *ff. de hæred. instit.* ideò Ænea Seneca, & Trebellio Consulibus factum est Senatusconsultum Trebellianum, quo cautum fuit, ut legis ministerio omnes actiones in fideicommissarium transirent, *l. 1. §. 1. l. restituta*, *§. eodem*, *ff. ad Trebel.* & sic fideicommissarius loco hæredis habebatur, *l. 2. l. ex asse* 28. *l. postulante* 44. *ff. ad Trebel.* Sed quia adhuc satis prospectum non erat hæredibus rogatis, qui ob nullum, aut minimum lucrum recusabant hæreditatem adire, & sic fideicommissa intercidebant, aliud Senatusconsultum factum fuit Consulibus Pusione, & Pegaso, quo duo statuta fuerunt. Primum, ut hæredes ultra dodrantem restituere gravati, quartam partem sibi retinerent, ut hoc præmio quartæ invitati, hæreditatem adirent, *§. sed quia, Instit. de fideicommiss. hæredit.* Secundum, ut possent cogi hæreditatem adire, & restituere. Et quia hæc quarta inventa fuit ad exemplum Falcidiæ, solet quarta Falcidia appellari, *l. cohæredi* 41. *§. cùm filiis. vers. Quod si, ff. de vulgari*, *l. Titia* 86. *ff. ad leg. Falcid. l. ita tamen* 27. *§. quod si Mævius*, *ff. ad Trebel.* & cùm Imperator Justinianus Senatusconsultum Pegasianum transfudisset in Trebellianum, ideò quarta Pegasiana dicitur Trebellianica in hoc textu, & *in cap. si pater*, *hoc tit. lib. 6.* ad quod Senatusconsultum Trebellianum spectant textus, *in leg. si mulier* 59. *ff. de jure dotium*, *leg. si fuit constitutum* 22. *ff. de constit. pecun. leg. ult. de transact. leg. acceptis* 93. *ff. ad leg. Falcid. leg.* 8. *§. ult. ff. de legat. 2. leg.* 29. *ff. de testam. milit. leg.* 4. *§. ult. ff. de bonis libert. leg. hæres* 21. *ff. de fidejuss. leg.* 15. *§. 1. ff. ut legat. leg. Stichum* 95. *§. aditio*, *ff. de solut. leg. placuit* 43. *ff. de condit. & demonstr. leg. 1. §. hæc actio*, *ff. depositi*, *leg.* 23. *&* 24. *ff. ad Syllan. leg. 1. §. si prætextu*; *ff. quando actio de pecul.* Quare rectè in præsenti specie jussit judex quartam deduci. Hæc tamen quarta hæreditatis est, non verò bonorum, *leg. si legatum* 30. *§. 1. ff. ad Trebel. leg. 1. & 2. Cod. eod. tit.* Costa, *in dicto cap. si pater*, *verbo Trebellianicæ*, Faber *de error. decad.* 11. *error.* 2. Unde pro ea parte remanet obligatio æris alieni penes hæredem rogatum. Nec contrarium docetur *in leg. etsi sine*, *Cod. ad Trebel.* ad cujus solutionem videndus est Carballo *in cap. Raynaldus*, 1. *part. numero* 94. *hoc titulo.* Aliquando tamen hæc quarta deduci non potest, veluti si ejus detractionem testator prohibeat, *authent. sed cùm testator*, *Cod. ad leg. Falcid.* docent Donellus, *lib. 7. comment. cap.* 29. ubi Osualdus *littera A*, Galbanus, *de usufructu*, *cap.* 29. *in fine*; aut si testator miles sit, *leg. in testamento* 12. *Cod. ad leg. Falcid.* cui ne obstet lex 1. *§. in filii*, *ff. ad Trebel.* videndus est Valentia, *tom. 1. illustr. tract. 2. cap.* 5. vel si Princeps rogatus sit restituere, *leg. ex asse*, *§. ult. ff. ad Trebel.* & in aliis casibus congestis à Menchaca *de success. progressu*, *§.* 26. *nu.* 21. Petro Gregorio *lib.* 42. *syntagm. cap.* 51. *num.* 8. Peregrino, *de fideicommissis*, *art. 3. num.* 63.

12 o *Ab illa sententia provocavit.*) Utraque pars appellavit à sententia inferioris pro ea parte, pro qua gravata erat, *in leg. 1. & ult. Cod. de appel. cap.* 18. *vers. Utraque*, *hoc tit.* appellavitque ad Romanum Pontificem, quia ut suprà notavi, Tuscanella quoad spiritualia, & temporalia paret Romanæ Ecclesiæ. Innocentius autem causæ cognitionem commisit Gregorio S. Mariæ in Porticu Cardinali Diacono, cui graviora negotia ipse delegabat, ut refert Spondanus *in continuatione Baronii*, *anno* 1199. *num.* 8.

13 p *Tertias deducendas.*) In hac parte injustam dixit judex sententiam, quia licèt duæ tertiæ partes deducendæ essent, non tamen integræ, sed ita ut portio legitima præstaretur Alterochæ, & pro ea parte rescinderentur tam donatio, quàm venditio. Et ut hoc juris principiis conveniat, supponendum est, donationem fuisse inofficiosam, & venditionem simulatam, sine pretio, donandi animo factam; tunc enim filia poterit revocare donationem pro parte suæ legitimæ, *leg. 1. & per totum Cod. de inoffic. donat. leg. 4. Cod. de contrah. emption.* docent Vinnius, *lib. 2. select. cap.* 23. Raguellius, *in leg.* 25. *C. de donat. inter*, Hunnius, *ad Treutl. volum. 2. disp. 10. quæst.* 52.

14 q *Ut legitima portio.*) Quæ variis nominibus appellatur: debita portio *in leg. Papinianus*, *§. quoniam*, *ff. de inoffic. l. scimus*, *C. eodem:* portio legitima *in l. omnimodo*, *l. quæ nuper*, *Cod. eod.* debitum bonorum subsidium *in leg. si totas*, *C. de inoffic. donat.* quarta naturæ *in l. cùm ratio*, *ff. de bonis damnat. leg. scripto*, *ff. unde liberi:* portio substantiæ, apud D. Lucam *cap.* 15. ubi ajebat filius Prodigus: *Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit.* Sic & *in l. si quis* 33. *C. de inoffic.* Illustrant Osualdus *lib.* 19. *Donelli*, *cap. 4. littera T*, Mancinus *de legitima*, *qu.* 1. Merlinus, *eod. tract. q. 1. lib.* 1.

r *Jura naturæ.*) Valdè controversum est, an portio 15
legitima debeatur filiis jure naturali, an verò civili? Et jure civili eam deberi, atque inductam fuisse, docent Gaillus, *lib. 2. practic. cap.* 22. Rodericus Suarez *in leg. quoniam*, *limit. 2. num.* 2. ubi Valdes *littera A*, Petrus Gregorius, *lib.* 44. *syntagm. cap.* 4. Menchaca, *de success. creat. §.* 20. *num.* 298. Tellus Fernandez, *in leg.* 10. *Tauri*, *num.* 4. Costa, *in cap. si pater*, *verbo Privare*, 3. *part.* Sarmient. *lib. 2. select. cap.* 14. Faber, *de error. decad.* 14. *error.* 5. & *decad.* 74. *error.* 7. Borel. *tom. 3. decis. tit.* 14. pro quibus faciunt sequentia juris principia. Primum, nam si legitima deberetur jure naturæ, non posset tolli aliquo in casu; sed plerumque non præstatur: igitur quia non provenit à jure naturæ. Probatur minor, primò in filiabus, quas olim Patres impunè præteribant, *§. 1. Institut. de exhæred. liber.* & in filiis justè exhæredatis, qui nec jure prætorio admittuntur ad successionem, *l. non putavit* 8. *ff. de bonor. possess. contra tabul.* in filiis, qui ante Orphicianum non admittebantur ad matris successionem, *l. ex testamento*, *Cod. ad Orphic.* Deinde nam si deberetur jure naturali, non posset juramento remitti: sed validè cum juramento renunciari potest: ergo quia ejus obligatio non provenit à jure naturæ. Contrariam sententiam, immò legitimam jure naturali filiis deberi, docuerunt Donellus, *lib.* 19. *comment. cap.* 4. Cujacius, *in Novella* 18. Vultejus, *in §. penult. Instit. de inoffic.* Molina, *lib. 1. de primog. cap. 1. nu.* 16. Pichardus, *in rubric. de hæredit. quæ ab intest. nu.* 61. Spino, *de testam. gloss.* 17. *num.* 19. Larreatigui, *libro 7. select. cap.* 6. Valascus, *de partition. cap.* 17. & 18. pro qua sententia faciunt textus, *in cap. si pater*, *hoc tit. in 6. cap. jus naturale*, 1. *dist. leg. cùm ratio*, *ff. de bonis damnat. leg. scripto*, *§. ult. ff. unde liberi*, *leg. nam & si* 15. *ff. de inoffic. l. fin. ff. quorum bonor. authent. de hæred. & Falcid. §. primum igitur.* Deinde nam legitima succedit loco alimentorum, ut latè probat Valentia *3. tom. de liber. & posthum. cap.* 1. sed alimenta filiis naturali lege debentur, *l. 1. §. jus naturale*, *ff. de justitia & jure*, post Surdum, Laram, & Castillum probat Fragoso, *tom. 3. de regim. Christ. Reip. lib. 4. disput.* 1. ergo & legitima. Tertia sententia est eorum, qui discrimen constituunt inter substantiam legitimæ, & ejus quotam partem. Quoad substantiam ajunt esse juris naturalis, quoad quotam verò partem esse juris civilis: ita docuerunt Cujacius, *in Novella* 18. Vultejus, *in §. penult. Instit. de inoffic.* Roxas, *de success. cap. 7. num.* 7. Covar. & alii, quos referunt, & sequuntur Valdes, *ad Roderic. Suarez ubi suprà*, *littera A*, Pichardus *in rubric. institut. de hæredit. quæ ab intestato*, *num.* 61. Pacius Methodic. *ad Codicem*, *tit. 28. cap. 6. num.* 30. Qua opinione retenta; non obstant prioris sententiæ fundamenta. Non primum, nam quamvis verum sit, patrem non teneri, media Jurisprudentia attenta, filias instituere, aut nominatim exhæredare, ideò licèt præteritæ fuissent, testamentum valebat; non ex eo dicendum est, legitimam fuisse sublatam filiabus, quia illæ succedebant præteritæ patribus jure accrescendi; & si fratres fuissent instituti in testamento, in quo præterito filiarum continebatur, succedebant filiæ in virilem, seu æquam portionem, cum cæteris fratribus; & si extranei fuissent instituti, filiæ præteritæ dimidiam partem hæreditatis auferebant, ut constat ex Ulpiano *in fragmentis*, *tit. 22. §. scriptis*, Paulo *lib. 3. sentent. tit. 4. §. filio*, Cujacio, & Theophilo *in §. 1. Institut. de exhæred. liberor.* ubi videndus est Hothomanus, Gilkenius *in leg. maximum vitium*, *Cod. de liberis præteritis.* Sed illam differentiam inter præteritionem filiorum, & filiarum sustulit Justinianus, *in l. maximum*, *C. de liber. præterit.* ubi eos, qui has differentias introduxerunt, meritò appellat naturæ accusatores, quasi naturam accusent, cur non omnes masculos generaverit. Nec obstat difficilis auctoritas *Numeror. cap.* 27. quam pertransierunt juris Interpretes, aut ei non rectè responderunt. Sed ex Theologorum sententia respondendum est, apud Hebræos filios tantùm masculos vocatos fuisse ad possessiones paternas, quæ erant bona immobilia, non filias, ex eo, quod volebat Deus certitudinem familiarum conservari, propter Messiam, ad cognitionem veritatis; nam cùm Prophetæ dixissent, Dominum nostrum Jesum Christum nasciturum de tribu Juda, & semine David, ad convincendos Judæos unaquæque tribus, & familia habuit distinctas possessiones, quæ non poterant vendi in perpetuum, aut alienari, ut constat ex Levitico, *cap.* 25. ideò Christo vivente fatebantur Judæi ipsum de tribu Juda ortum fuisse: cùm autem familia non posset conservari

servari in fœminis, quæ sunt fines familiarum, & transeunt in familiam mariti, & earum filii maritorum, non ipsarum nomen sumunt, & sic possessio unius stirpis in aliam transibat, & confundebantur familiæ, meritò ad filias non pertinebat hæreditas patris, nisi in defectum filiorum: ad filios autem pertinebat, quia hi conservant familiam patris, & hæreditatem transmittunt ad posteros cùm nomine familiæ. Quæ solutio colligitur ex his, quæ tradit Abulensis suprà, *cap.* 27. *Numeror. quæst.* 3. 4. & 22. His addendum censeo, nullo modo potuisse filias Israel queri de hac justissima lege, quia propter rationes suprà adductas dicendum est, Domini esse terram, & omnes habitantes in ea, *Deuteron. cap.* 10. ibi: *Domini Dei tui cœlum, & terra, & omnia quæ in ea sunt*. Quam terram dedit hominibus, *Psalmo* 113. beneficii loco Judæis terram Promissionis, ut constat ex cap. 4. & sequentibus Deuteronomii, & capite 9. ibi: *Nec dicas in corde tuo: Propter injustitiam meam introduxit me Dominus, ut terram hanc possiderem*. Datam tamen fruendam, quamdiu Dominus voluisset, ita ut in dominio Dei terra maneret, juxta illud Psalmi: *Domini est terra, & plenitudo ejus*. Videndus Donellus, *lib.* 2. *comment. cap.* 4. Quare rectè potuit Deus, qui gratis terram Promissionis dedit, vocare filios Judæorum ad possessiones paternas, exclusis filiabus. Ex quibus satisfactum est superiori difficultati, circa quam hæc scribere volui, quia alii difficultate perterriti omiserunt respondere. Nec ex eo mihi imputari potest, quod in alienam messem falcem immiserim, cum proprium sit eorum, quia jura interpretantur, omnium doctrinarum notitiam attigisse. Non obstat secundùm argumentum, quo probatur legitimam posse tolli filio exhæredatione paterna, *dict. authent. ut cùm, de appellatione cognosc. §. aliud quoque capitulum, & §. causas, collat.* 8. Respondetur enim filios posse paterna hæreditate privari propter quatuordecim causas contentas *in §. causas*. Quod ratione naturali fit, non solùm jure civili: nam cùm filii parentibus debitam reverentiam jure naturali exhibere teneantur, *leg. veluti erga Deum* 2. *de justitia, & jure*, quos veluti Deos venerari tenebantur jure Romano, Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 14. Connanus *lib.* 2. *controv. cap.* 13. *num. finali*, latè Solorzanus, *de parricid. crim. lib.* 2. *cap.* 2. *pag.* 109. & 110. summa cùm ratione factum est, ut filii erga parentes ingrati quacumque ex quatuordecim causis, *in dicto §. causas*, expressis, possint exhæredari; vincit enim ratio ingratitudinis rationem alteram naturalem, qua legitima debetur filiis in bonis parentum, & hæc veluti inferior illi cedit. Costanus *lib.* 1. *qq. juris, cap.* 15. *num.* 21. Pichardus, *in rubric. Instit. de hæredit. quæ ab intestat. deferuntur, num.* 61. impius Bronchorst. *cent.* 1. *miscel. controv. adject.* 25.

16 Nec obstat tertium argumentum ex quo dicamus, ante Senatusconsultum Orficianum non habuisse filios legitimam in bonis maternis, quo etiam præcipuo argumento movetur Antonius Faber *ubi suprà*, cùm affirmaret, legitimam filiorum esse juris civilis, ideò in totum tolli posse lege, vel statuto. Quia respondetur, quod licèt filii ad hæreditatem maternam non vocarentur ex lege XII. Tabul. ex ea ratione, quia non erant sui hæredes, Vulpianus *in fragment. tit.* 26. §. 7. tamen vocabantur alio jure, prætorio videlicet, ex titulo *unde cognati*, ut constat *ex princip. Instit. de Senatusconsulto Tertylliano*. Prætor enim æquitate motus eos admittebat, *leg.* 2. *ff. unde cognati*, Petrus Gregorius, *lib.* 45. *syntagm. cap.* 2. *à num.* 3. Osualdus *lib.* 9. *Donelli, cap.* 2. *littera A*, donec factum fuit Senatusconsultum Orficianum anno Christi 161. ex quo admittuntur filii ad successionem matris, ut mater admittatur ex Tertylliano ad successionem filii, ut probavi *in cap. constitutus, de in integrum restit.* Nec obstat ultimum fundamentum deductum ex dicto capite *quamvis pactum*, cui respondent Bronchorst, & Costa *ubi suprà*, in ea specie dotem filiæ obtinere locum legitimæ portionis, *d. l. quoniam*, & filiam dote accepta, licèt modica, renunciasse cùm juramento hæreditati paternæ; ac proinde cùm non renunciasset in totum legitimæ, sed quotæ legitimæ, juramentum est observandum; siquidem legitima est juris naturalis, non verò quota legitimæ.

17 Manet ergo, legitimam filiorum quoad substantiam esse juris naturalis, non quia legitima sit debita efficaciter ex jure naturali, sed quia causa pietatis naturalis eam induxit, & quasi extorsit à jure hanc obligationis efficaciam; unde nec statuto, aut consuetudine in totum tolli poterit. Fachineus *lib.* 5. *controv. c.* 32. Covar. *de matrim.* 2. *part. cap.* 8. §. 6. Molina, *de primog. cap.* 1. *num.* 10. Borellus, *ubi suprà*, Sarmiento *lib.* 2. *select. cap.* 14. *num.* 6. Osualdus *d. cap.* 4. Donellus, *dupli ci littera T*, Matienzo *in l.* 2. *glos.* 1. *num.* 3. *lib.* 5. *recopil.* Similiter nec Principem eam in totum tollere posse, docuerunt plures relati à Valdes, *ad Rodericum Suarez in d. l. quoniam, ampliat.* 10. unde cùm concedit facultatem instituendi majoratum, semper adjicit clausulam illam; *Dum tamen alimenta cæteris filiis relinquantur*. Molina *dicto lib.* 2. *cap.* 15. Poterit tamen portio legitimæ minui statuto, vel à Principe; quia cùm lege civili portio hæc taxata sit, alia lege augeri, vel minui valet. Molina *dicto lib.* 2. *cap.* 1. *n.* 14. Gomez, *in l.* 40. *Tauri, num.* 47. Sed qua lege civili quota pars legitimæ assignata sit, satis dubium est. Goveanus *lib.* 2. *variar. cap.* 1. Duarenus *ad tit. de inoffic.* & Balduinus *in §. in quartam, Instit. eodem*, taxationem illam à lege Falcidia provenire docuerunt. Donellus *d. lib.* 19. *cap.* 4. & Hothomanus *exercit. cap.* 4. legitimam ad exemplum legis Falcidiæ introductam esse ajunt. Concius *lib.* 1. *success. cap.* 3. Revardus, *de auctorit. prudent. cap.* 2. & Hortensius *in princip. Instit. de inofsic.* putant eodem jure, quo introducta est querela, moribus videlicet, eodem jure introductam esse quotam legitimæ. Cujacius *lib.* 3. *observ. cap.* 8. hanc taxationem repetit à quadam constitutione D. Marci: sed meritò ab ea sententia discessit, *in notis ad Paulum, lib.* 3. *cap. ult.* ubi agnoscit hanc quartam antiquiorem esse. Quod etiam ex Plinio probat Revardus *ubi supra*, unde credit Cujacius, fortassis quotam hanc ad legem Gliciam referri, de qua *in epigraphe legis* 2. *ff. de inoffic.* Vuisembach. *disput.* 23. *num.* 3. ingenuè fatetur, se hoc ignorare: ego assentio Cujacio, quia licèt capita legis Gliciæ non extent, tamen in ea de legitima filiorum agi docuerunt Pancirola, *lib.* 2. *var. cap.* 23. Cujacius, *lib.* 2. *observ. cap.* 21. & *lib.* 3. *cap.* 8. & *lib.* 14. *cap.* 14. Hunnius, *ad Treutler. volum.* 1. *disput.* 13. *qu.* 1. Avendanno *de mentu, lib.* 2. *cap.* 9. Didacus Perez, *ad tit. de inoffic. testam.* Superest ut exponamus quænam, seu quota portio hæreditatis pro legitima filiis assignata esset? Et jure Digestorum, ac Codicis quartam partem ejus portionis, quam quis habiturus erat ab intestato, fuisse legitimam filiorum, constat *ex l. Papinianus* 8. *cum suis §§. ff. de inoffic. l. cùm quæreretur* 6. *leg. parentibus* 8. *Cod. eodem*. Sed postea jure novo authenticorum sancitum fuit, ut pater, qui unum, duos, tres, vel quatuor filios haberet, trientem, id est quatuor uncias illis relinqueret; si plures, sex uncias, id est semissem illis præstaret, *authent. de triente, §.* 1. *authent. novissimè, Cod. de inoffic.* docet Faber, *de error. decade* 11. *errore* 9. Jure nostro Regio omnia bona tenetur pater filiis relinquere, excepta quinta parte, de qua disponere potest, *leg.* 28. *Tauri, l.* 12. *tit.* 6. *lib.* 5. *recopil.* ubi exponunt Matienz. & Azeved. Jure verò Longobardorum, de quo in præsenti textu, si pater duas habeat filias, ut in præsenti casu, dimidia pars hæreditatis illi debetur, *lib.* 2. *tit.* 20. ibi: *Ut filiæ medietatem hæreditatis habeant*. Unde verba illa, *legitima portio*, referenda sunt ad dimidiam hæreditatis partem; & cùm legitima debeatur filiis, tam jure naturali, quàm civili, creditores respectu legitimæ dici possunt, siquidem illam extorquere valent ab invitis, nisi justis ex causis exhæredati reperiantur, *l. cùm ratio* 7. *ff. de bonis damnat.* creditores enim appellantur, qui debita extorquere possunt quocumque efficaci remedio à jure prodito, per quod obligatio naturalis ad effectum exactionis possit perduci, *l. creditores* 10. *ff. de verb. signif.* Sed nihilominus absolutè, & propriissimè filii creditores non sunt, quia hæc obligatio pietatis non adstringit bona parentum, nec majus vinculum inducit, quàm memoriæ, & miserationis filiis exhibendæ in morte, ut habeant unde se alant, nec ipsis præferantur extranei: sed reverentiæ paternæ datum est, ne filii vivis parentibus de bonis ipsorum solliciti sint, nec se præbeant acerbos creditores: sin prius, esse voluntatem patris de rebus suis disponentis, instar legis *servari*, sin vultur expecta cadaver: verba sunt Ant. Roberti *lib.* 3. *rer. judic. cap.* 6. quare filius queri non potest de donationibus à patre factis, nec de aliis alienationibus, *l. Papinianus* 8. *§. quarta* 9. *ff. de inoffic. testam.* quia hæc quæ proveniunt ex pietate, non ex jure, sed æquitate potiùs, quàm acerbitate mensuranda sunt, ut docent uterque Faber, Antonius *in Papinianea, tit.* 3. *princip.* 2. *illat.* 3. Petrus *lib.* 2. *semestr. cap.* 1. in quo à legitima patronis debita distat legitima filiorum, parentumque; quippè patronis datur Faviana, & Calvisiana ad revocandas alienationes in ipsorum fraudem factas à libertis,

bertia, *l. 1. & final. ff. si quid in fraud. patroni*; quia hoc est debitom rigorosum, & legale, ut quarta quæ impuberi adrogato debetur ex constitutione D. Pii, *d. leg. ult.* quæ ætis alieni loco deducitur, *l. Papinianus* 8. §. *si quis impuber* 15. *ff. de inoffic.* magisque considerunt vetera jura de pietate erga filios, parentesve, quàm de gratitudine erga patronos, aut amore erga impuberes adrogatos: cujus differentiæ alios effectus referunt Classici, *in l. 1. §. si impubere* 21. *ff. de collatione bonorum*, Molina, *lib. 1. de primog. cap. 16. ex num.* 7. ubi addentes, Alvar. Valasc. *de partit. cap. 22. num.* 21. Noguerol *alleg. 37. num.* 2. & 3. unde non placet nimia æquiparatio, quam inter utramque legitimam facit Carballo, *de una & altera quarta*, 1. *p. num.* 5. & 6.

18 (*Fructus de bonis ipsius.*) In hac parte approbavit Judex superior sententiam inferioris, quia potest partim illam approbare, & partim reprobare, *cap. cùm Joannes* 10. *de fide instrum. cap. Raynaldus*, *hoc tit. l. ult. Cod. de jure patron.* Disputant repetentes *in præsenti*, quæ legata, seu similes obventiones imputentur in quartam Trebellianicam: quod fusè etiam examinant Donellus, *lib.* 7. *cap.* 30. ubi plures Osualdus, Carballo, *in dicto cap. Raynaldus*, 4. *p. cap. 3. per totum*. Sed nos de fructibus tantùm imputandis, vel non, breviter agemus: & circa hanc difficilem quæstionem, & ut dissidentia jura Doctores componant, varios casus distinguunt, ut constat ex traditis à Gomezio, *lib. 1. variar. cap. 15. numero* 13. Peregrino, *de fideicommiss. art. 49. per totum*, Cujacio, *libro 20. qq. Papiniani in l. 3. §. nonnunquam, de usur.* & *libro* 12. *observ. cap.* 10. Donello, *ad tit. de usuris, cap. de fructibus*, & *lib. 7. comment. cap.* 25. Fabro, *de error. decade* 11. *error. 3. & lib. 7. conject. cap. 3. & 4.* Carballo, *dicto cap. 3. num.* 50. Primus est cùm fructus sunt percepti ante hæreditatis aditionem; tunc enim augent hæreditatem, & veniunt in restitutionem, *l. ita tamen* 27. §. 1. *ff. ad Trebel. l. item* 22. *§. non solùm, ff. de petit. hæredit. leg. 2. Cod. eodem tit.* cùm enim efficiantur unum simul cum hæreditate, tenetur hæres simul restituere. Costa *in cap. si pater, verbo obliqua, hoc tit. in 6.* immò & si pendeant tempore aditionis, veniunt etiam in restitutionem, *l. Centurio* 15. *ff. de vulgari*, *dicta l. ita tamen* 27. §. 1. *leg. In Falcidiam* 9. *ff. ad leg. Falcid.* textu optimus, qui ex hoc principio lucem accipit, *in l. uxori* 24. *ff. de usufructu legat.* fructus enim pendentes pars rei censentur, *l. fructus, ff. de R. V. l. Julianus, §. si fructibus, ff. de action. empti, l. final. §. fructus, ff. quæ in fraudem*. Secundus casus est, cùm jam est hæreditas adita, & hæres simpliciter rogatur eam restituere; tunc enim fructus lucro hæredis cedunt, nec veniunt in restitutionem, *d. l. in fideicommissum, d. l. ita tamen, §. 1. d. l. postulante* 44. *ff. ad Trebel.* ducent plures relati à Carballo suprà, *nu.* 52. qui ita exponunt textus *in l. 2. §. 1. ff. de petit. hæredit. l. item, §. item, ff. eodem, d. leg. ita tamen, §. si servum*. Hi enim fructus non hæreditati, sed ipsis rebus accepto feruntur; unde cùm hæres tantùm restituere teneatur quæ sunt hæreditaria bona, & fructus hæreditarii non sint, eos non restituit. Quod etiam procedit etsi testator dicat, *Quidquid ad te ex hæreditate perveniat, restituas: l. quod his verbis* 83. *ff. ad leg. Falcid. leg. hæredes mei* 56. *ff. ad Trebellianum*, Carballo *ubi suprà, num.* 58. ubi exponit legem *Ballista* 32. *ff. ad Trebel.* sive adjiciat, *Quicquid supererit ex bonis*; tunc enim tantùm fructus superflui debent restitui, *leg. deducta* 58. *§. penult. ff. ad Trebel.* & tunc ne obstet lex 3. *§. nonnunquam, ff. de usuris*, videndus est Carballo, *ubi suprà, num.* 62. Tertius casus est, ubi fructus post moram percepti fuerint: nam hæc hæredi nocet, *d. l. in fideicommissum, d. l. postulante* 44. *l. 3. in princip. de usuris*; & tunc fructus restituit, *dicta l. ita tamen*, §. 1. *l. uxori* 24. *ff. de usufructu legat. l. si quis* 23. *l. cum res* 43. *§. ult. ff. de legat.* 1. *l. patronus, ff. de legat. 3. l. Titia* 87. *l. si quis servum* 84. *ff. de legat.* 2. Donellus, *dicto lib. 7. cap.* 26. Carballo suprà *num.* 66. & cùm per litis contestationem constituatur reus evidenter in moram, *l. item* 20. *§. petitam, ff. de petit. hæredit.* fructus post litis contestationem percepti in restitutionem veniunt, ut docet Innocentius in præsenti, cui consonant textus *in l. 1. & 3. Cod. de usur. & fructibus, l. quæsitum* 43. *§. ult. ff. de legat.* 1. *leg. 37. tit. 9. partit. 6.* & licèt in præsenti textus legatur, *à tempore litis contestatæ*, non ideò negatur, & ante, & post interpellationem constitui hæredem in mora, ut docetur *in l. si quis servo* 86. *l. Titia* 89. *§. usuras, ff. de legat.* 2. His suppositis circa præsentem quæstionem, an fructus imputentur in quartam, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo fructus ab hærede percipiuntur ex judicio testatoris; & inter eum, in quo percipiuntur ob negligentiam fideicommissarii, quia videlicet hæreditatem petere neglexit. Primo casu fructus percepti imputari debent, *l. deducta* 88. *§. ante diem, ff. ad Trebel. l. quod de bonis* 15. *§. fructus, ff. ad legem Falcidiam*; nisi sint filii hæredes instituti, & rogati, *l. jubemus, in princip. & §. ult. Cod. ad Trebel.* Secundo verò casu fructus interim percepti imputantur, *l. similiter* 22. *§. si hæres, ff. ad Trebel.* ideò autem in præsenti casu Innocentius jussit fructus perceptos imputari, etsi filia rogata esset, quia moram commiserat, & tunc restituit fructus sicut quilibet extraneus, & per consequens eos imputare tenetur. Latiùs prosequitur Carballo *ubi suprà*.

(*Non potuit aggravare.*) Patrem non posse ul- 19
lum gravamen, etiam temporis, vel conditionis apponere in legitima filiorum, docetur *in leg. quoniam, leg. omni modo* 30. *leg. scimus* 36. *Cod. de inoffic. leg.* 11. *tit. 4. partit.* 6. Illustrant Hothumanus *de quarta legitima*, Connanus *libro 4. comment. cap.* 10. Donellus *dicto libro 19. capit.* 4. Jul. Pacius *in method. ad Codicem, libro 3. tit. 28. cap.* 6. Menchaca *de success. creat.* §. 10. Costa *libro 1. select. cap. 13. numero 3. & 4.* & *in §. & quid si tantùm, 4. part. numero* 47. Molina *libro 2. de primog. cap.* 1. plures Carballo *ubi suprà, numero* 551. Osualdus *dicto cap.* 4. Donellus *duplici littera N*, Vinnius *lib. 1. select. cap.* 22. Ratio est, quia legitima non ex judicio patris, sed ex legis provisione debetur; unde gravamen legitimæ impositum pro non scripto habetur, argumento legis *ab eo, Cod. de fideicommiss.* Unde non potest ususfructus legitimæ alii relinqui, ut contra Cepollam defendit Arnoldus Vinnius *lib. 1. select. cap.* 22. & cùm fideicommissum inter gravamina enumeretur, *leg. cohæredi, §. si filiæ, ff. de vulgari*, inde ex legitima fideicommissum relinqui non potest; quod adeò verum est, ut si reciprocum sit, non subsistat, abrogata jam lege *si pater* 12. *Cod. hoc tit.* docent Rodericus Suarez *in dicta leg. quoniam, ampliat.* 6. Petrus Gregorius *libro 4. syntagm. cap. 5. numero* 18. Donellus *dicto cap.* 4. Sed hæc doctrina nobilem patitur exceptionem: videlicet nisi filius consentiat gravamini; tunc enim illud adimplendum est, *lege si quando*, §. 1. *Codice de inoffic. lege multi, ff. de liber. & posthum. leg. cùm donationis, Cod. de transact.* quo modo vulgò accipitur textus *in cap. licèt, de voto*: docent Covar. *in capit. Raynaldus*, §. 2. Menchaca *libro 1. de success. creat. §.* 10. Valdes *in addit. ad Suarez, dicta ampliat.* 10. *littera H*, Antonius Gomez *lib. 1. variar. cap. 11. num.* 31. Gutierrez *de juram. 1. part. cap.* 19.

Sed suprà traditis primò obstat textus *in cap. si pa-* 20 Exponitur c. si pater, hoc tit. in 6.
ter, hoc tit. in 6. ubi ait Bonifacius, patrem qui filiam in re certa instituit, & filium in reliquis bonis, adjiciens, ut filia impubere decedente, filius sit hæres; & si filius ante eam ætatem decesserit, filia succedat; & si utrumque decedere contingat, ad pauperes universa bona deveniant, utiliter disponere, ita ut mortuis filiis pauperes admittantur ad omnia bona, nec eo casu matrem detrahere legitimam ex bonis filiorum, nec filios deducere partem, quæ ex lege conceditur illis in bonis patris: unde deducitur, posse filios privari legitima sibi debita per patrem. Cui difficultati respondendum est; ideò in ea specie substitutionem utilem esse quoad omnia bona, quia nihil per eam filiis adimitur, sed illis datur hæres, honorque adjicitur; unde non rectè ex hac causa de patre queruntur, *leg. Papinianus* 8. *§. si quis impuberis, de inoffic.* Donellus *libro 16. cap.* 4. Costa *in dicto capit. si pater, verbo Debitæ, numero* 14. Nec potest mater de inofficioso agere, quia non filiorum, sed patris testamento excluditur; unde succedit regula *in dicta leg. Papinianus, §. sed nec impuberis*; ideò licèt ab ipsis nequeat privari successione legitimæ, à patre excludi potest virtute substitutionis pupillaris, quæ testamentum patris continet, *leg. patris & filii* 20. *de vulgari, leg. in ratione* 21. *§. quod vulgò, ad legem Falcidiam*; per quam substitutionem capiunt pauperes non solùm ea bona, quæ ex patre ad filios pervenerunt, sed etiam aliunde quæsita, ut contra Menochium *libro 4. de præsumpt. capit.* 38. defendit Fachineus *libro 4. controvers. cap.* 42. quia ad substitutos pupillares universa bona pertinent pupilli, *leg. & si plures* 10. *§. ad ad substitutos, ff. de vulgari*, ne aliàs partim testati, partim intestati decedant; obtinentque justè bona, quia ab eo illa accipiunt, qui disponendi facultatem habet. Nec huic interpretationi obstat, quod in præsenti textu iisdem ferè verbis testator usus fuit in substitutione, quam fecit in favorem primæ filiæ, & non per fideicommissum dedisse creditur hæreditatem: ergo similiter *in dicto*

cap. si pater, illa substitutio fideicommissaria judicanda non erat. Nam omissa solutione eorum, qui volunt prædictam substitutionem in his juribus factam fuisse compendiosam, cujus effectus est, ut in vim directæ valeat intra tempora pubertatis, posteà verò in vim fideicommissariæ; dicendum est, magnum discrimen versari, cùm testator ita disponit: *Filia impubes hæres esto, & si sine liberis decesserit, alia pubes in bonis succedat*; ac si dicat: *Filia hæres esto, filius hæres esto, eosque invicem substituo, & postremo decedenti Titius hæres esto*; ut *in dicto capit. si pater*. In primo casu unica tantùm substitutio fieri potest, cùm alia filia pubes sit, alia impubes, nec sit facta reciproca substitutio; & ideò fideicommissaria facta creditur, quia utilior est testatori: in secundo autem casu compendio verborum plures substitutiones continentur, videlicet duplex, vulgaris, & pupillaris, *leg. jam 4. ff. de vulgari*; & ideò in hoc casu id voluisse testator creditur, ut directò voluntas servetur. Nec absurdum sequitur ex eo, quod unum, & idem verbum *substituo*, aut *succedat*, modò trahatur ad substitutionem directam, modò ad obliquam, postquam placuit, quibuslibet verbis institutionem induci, *l. quoniam 15. Cod. de testamentis*; & per consequens substitutionem etiam, argumento legis mulier, *§. final. ff. de condit. instit.* quia voluntatem testatoris potiùs, quàm verba inspicimus.

21 Exponitur l. filiis 25. c. de inoffic.

Etiam suprà traditis, videlicet nullum gravamen, etiam temporis, vel conditionis legitimæ filiorum apponi posse, obstat textus *in l. filiis 25. Cod. de inoffic. testam.* ubi conditionem à matre adjici posse, si pater filios emancipaverit, docetur. Igitur quia gravamen conditionis legitimæ filiorum apponi potest. Cui difficultati, omissa sententia Gomezii *libro 1. variar. capit. 11. numero 27.* qui asserit decisionem illam sublatam esse per textum *in dicto leg. quoniam*, placet sententia eorum, qui docuerunt, à legitima filiorum subduci, & removeri onus, & gravamen, non autem conditionem emancipationis, de qua in eo textu; quia ea non onerosa, sed utilis est filiis, cùm mater, quæ de mariti moribus secus suspicabatur, eam adjiceret, ut bona filiis conservarentur, nec ea pater dissipare posset: ex qua causa plerumque hæc conditio adjicitur, ut *in leg. final. ff. de petit. hæredit. leg. 3. §. si hæres, ff. de minor. leg. penult. ff. unde liberi, leg. Divi, ff. de jure codicil. leg. mater, §. 1. ff. si quis omissa causa, leg. avia, leg. duor, ff. de condit. & demonstrat. leg. 3. Cod. de instit. & substit. leg. final. Cod. de donat.* quæ sub modo, & aliis congestis à Cujacio *ad Afric. in leg. 46. ff. de hæred. instit.* Osualdus *ad Donellum, lib. 9. cap. 15. littera G*: ubi autem conditio legitimæ adjecta filiorum commodum respicit, implenda est, ut in terminis hujus conditionis probat Justinianus *in leg. si quis in suo 33. §. legis, Codice hoc titulo* quæ novior constitutio est, quàm dicta lex *quoniam*, ut ex subscriptione ejus constat.

22 u *Legitimam ipsam, videlicet ejus patris.*) Ultimo loco pro horum verborum expositione examinanda est illa satis vexata quæstio, an videlicet filius gravatus fideicommisso, simul possit deducere duas quartas, legitimam videlicet sibi jure naturæ debitam, & quartam Trebellianicam, ex Senatusconsulto Trebelliano sibi competentem? Et duas quartas posse deducere, probatur validissimis fundamentis. Primò ex præsenti textu, & *in cap. Raynaldus, infra hoc tit.* ubi deciditur, filium utramque quartam deducere posse: secundò *ex l. quoniam 67. ff. ad leg. Falcid.* ubi in simili casu permittitur duplex quartæ deductio, Falcidiæ videlicet, & legis Juliæ. Cùm enim Titio plus legatum esset, quàm ei capere licebat, detrahitur priùs Falcidia, & postea id quod ipse capere non potest: ergo similiter in fideicommissi restitutione filius deducit priùs quartam ex lege Glicia, & posteà aliam ex Trebelliano. Idem etiam docetur *in l. 3. §. 2. ff. eodem tit.* ubi etiam duplex deductio Falcidiæ, & Trebellianicæ permittitur. Quartò probatur *ex l. quamquam 10. C. ad l. Falcid.* juncto Accursio *ibi, verbo Falcidia*. Quintò facit Novella 39. *c. 1.* quam expendit Fachineus *lib. 5. controvers. c. 2.* Ratione etiam hæc sententia valdè suadetur; nam quarta legitima debetur filio jure naturæ ut filio, altera debetur ut extraneo; quia rogatus est restituere hæreditatem: sed quotiescumque competit alicui duplex auxilium ex diversis causis, utrumque locum habet, *l. qui non militabat 78. §. ult. ff. de hæred. instit. l. quotiens 91. ff. de reg. jur.* & non est novum, unum, & eumdem duplex commodum capere, *l. si tutorem 22. ff. de his quæ ut indign.* Deinde, nam filius videtur capere legitimam ut quoddam debitum, *Novella de hæredit. & Falcid. in præfatione, §. 1. & cap. 1. §. 1.* unde ex residuis bonis potest deducere quartam Trebellianicam, *l. irritum 8. Cod. ad leg. Falcidiam, l. pater 14. ff. eodem, leg. unic. §. igitur, Cod. de rei uxor. action.* ubi deducitur debitum, & postea quarta Falcidia. Octavò facit lex *Papinianus, §. meminisse, ff. de inoffic.* ubi fideicommisso gravatus, si de inofficioso agat, tantùm perdit quod ratione legitimæ habiturus erat, non quartam Trebellianicam: ergo si querelam non proposuisset, haberet & quartam legitimam, & Trebellianicam. Ultimò facit praxis plurium Tribunalium, in quibus receptum est, filium deducere duas quartas. & ita judicasse Senatum Sabaudiæ refert Faber *in sua Codice, lib. 6. tit. 27. diffinit. 4.* Idem de Curia Frisiæ testatur Sanderus *lib. 4. tit. 7. diffinit. 6.* & de supremo Senatu Hollandiæ refertur *decisione 9. & 17. ejusdem Senatus*: de Senatu Parisiensi idem tradit Æneas Robertus *lib. 4. rerum judic. cap. 17.* & in judiciis quotidie observari docet Claudius Barandier *in tract. de legitima, artic. 13. num. 68.* & toto terrarum orbe in scholis, & judiciis receptam esse hanc sententiam, testatur Guido Papæ *quæst. 52.* quibus argumentis moti Fachineus *lib. 5. controvers. cap. 2.* Maugilius *de imputat. quæst. 1. num. 56.* Borellus *tom. 3. decis. tit. 57.* plures, quos refert & sequitur Carballo *in cap. Raynaldus, 1. part. num. 47. hoc tit.* Meyerius *de testam. lib. 1. tit. 16. num. 16.* contraria sententia negant, filium deducere posse duas quartas, sed tantum unam, videlicet legitimam. Pro qua sententia faciunt diserta jura, & rationes apertæ. Primò facit lex *jubemus 6. C. ad Trebel.* ubi in præsenti specie deciditur, filium unicam tantùm portionem, seu quartam deducere posse. Secundò facit textus, quem indissolubilem dicunt Doctores, *in l. filium quem, C. familiæ ercisc.* ubi filius gravatus tantùm deducit unam quartam; quod etiam docetur *in l. cohæredi, §. cum filia, ff. de vulgari*. Faciunt textus *in l. liberto 21. §. 2. ff. de annuis legat. l. filium 24. C. famil. ercisc. l. quanquam 10. C. ad leg. Falcid.* ubi docetur in terminis hujus textus, quadrante dumtaxat retento, hæreditatem restitui. Probat & Justinianus *in Novella 1. cap. 1. §. 1.* ubi apertè solius legitimæ deductionem filiis concedit. Rationibus etiam firmatur hæc sententia. Primò nam proprietas, & natura quartarum hæc est, ut unius deductio impediat, & excludat aliam, & altera in alteram imputetur, *l. si mulier 22. §. 2. ff. ad Trebel. l. in quartam 91. C. ad leg. Falcid. l. si quando 35. §. 2. Cod. de inoffic. l. 8. l. si quis 15. eodem titulo*: & ubi ex alia lege quarta portio hæreditatis deducitur, Falcidia, seu Trebellianica cessant, *l. Papinianus 8. §. si quis impubes, & §. 9. ff. de inoffic. l. 1. §. penult. ff. si cui plus quàm per legem*: ergo post deductionem quartæ legitimæ cessat Trebellianica. Deinde nam testatoribus concessum est disponere de dodrante hæreditatis suæ, *l. 1. ff. ad legem Falcidiam*: ergo non licet facultatem illam minuere deducendo duas quartas. Facit etiam, nam quarta Trebellianica inventa fuit ad similitudinem legis Falcidiæ, ut hujus portionis præmio invitati hæredes adirent hæreditatem, & fideicommissa restituerent, ut suprà probavi: sed hæc ratio cessat in filio, qui habet portionem legitimam: igitur alia quarta ex Trebelliano illi concedi non debet. Tandem fulcitur hæc sententia exemplo deducto à Patronis, quibus similiter legitima portio in bonis liberti debetur, *princip. Instit. de success. libert.* dicemus *in cap. 2.* infrà proximo titulo: sed patronus fideicommisso gravatus, tantùm unam quartam deducit, *l. 1. §. interdum, ff. si cui plus quàm per legem*: ergo similiter filius unam tantùm quartam deducit. Ultimò facit praxis Hispaniæ nostræ, ubi hæc duplex deductio locum non habet, filiis hæredibus institutis, & restituere rogatis hæreditatem, ut referunt Costa suprà, *num. 5.* Gregorius Lopez *in l. 12. tit. 5. partit. 6.* Matienzo *in l. 1. gloss. 19. tit. 4. lib. 5. recopilat.* Parladorius *lib. 1. rerum quotid. cap. 11. num. 7.* Mulina *lib. 1. de primogen. cap. 16. nu. 8.* Bronchorst. *enantioph. centur. 3. assertione 67.* Igitur filii duas quartas deducere non possunt.

In hoc interpretum dissidio pro vera sententia deducenda, varia adducunt Interpretes. Aliqui asserunt, discrimen constituendum esse inter eum casum, in quo filius rogatus est purè hæreditatem restituere; & inter eum, in quo rogatus est restituere sub conditione. Primo casu docent, non deducere nisi unam quartam, secundo verò legitimam, & Trebellianicam. Ita tenuerunt Peregrinus *de fideicom. art. 3. num. 51.* Pichardus *in §. sed quia hæres, num. 21. Instit. de fideicommiss. hæredit.* Padilla, Caldas, Menchaca, & alii apud Carballum *d. 1. p. num. 24.* Mancius *de legitima, quæst. 58.* Christineus *tom. 1. decis. 245. per totam*. Sed eorum sententia refellitur; siquidem non facilè ratio differentiæ reddi potest inter utrumque casum, ut latè probat Carballus *ubi suprà*. Quare alii existimant, discrimen constituendum esse inter jus cano- 23 Traditur vera sententia.

nicum,

nicum, & civile; ita ut jure Pontificio inspecto, filius possit deducere duas quartas, ex præsenti textu, & *dicto c. Raynaldus*, jure verò civili attento tantùm una quarta deduci possit. Ita tenuerunt plures relati à Carballo *suprà, n.* 18. quibus addendi sunt Hothomanus *qu.* 4. Donellus *lib. 7. comment. cap. ult.* Bachovius *ad Treutl. volum.* 2. *disput.* 14. *thesi* 2. Goveanus *in l.* 1. *Cod. ad legem Falcid. num.* 9. & 10. Tuldenus *ad tit. C. ad Trebel. num.* 4. Perez *ad eundem titulum, num.* 11. Arnoldus Vinnius *lib.* 2. *select. cap.* 29. Bronchorst. *cent.* 3. *assert.* 67. Vuisembach. *disput.* 23. *num.* 25. & *disput.* 24. *num.* 21. quorum sententiæ libenter adhæreo, cùm jus canonicum liberorum commodis semper prospicere curaverit, *cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim.* Unde cùm agnoscerent Ecclesiæ Patres, filium quoad legitimam gravari non posse, statuerunt ut gravati restituerent hæreditatem, quartam legitimam jure proprio, aliam verò quartam ex Trebelliano deducerent. Nec ea sententia retenta obstant prioris opinionis fundamenta. Non textus *in d. leg.* 67. *ad Falcid.* nam ibi hæres non deducit duplicem quartam, siquidem partem tantùm retinet jure Falcidiæ, partem verò ob vitium, & incapacitatem legatarii: in præsenti verò utramq; partem suo jure habere contendit filius, quod jus civile non admittit. Similiter si nepos adrogatus, ab avo exhæredatus sit, non habet querelam inofficiosi, quasi non habeat legimam, cùm obtineat quartam sibi debitam ex constitutione D. Pii, *l. Papinianus* 8. *§. si quis impubes, ff. de inoffic.* Cujacius *libro* 8. *observ. cap.* 3. Nec etiam obstat textus *in dicta l.* 3. fatemur enim, in ea specie duplicem deductionem fieri; unam ex legatis, alteram ex fideicommissis: sed si assem spectemus, unius tantùm quadrantis deductio est. Nec etiam obstat textus *in dicta l.* 10. *Cod. eod. tit.* quia in ejus specie non deducitur duplex quarta, sed filia, cui pater antea dotem dederat, fideicommisso gravatam quartam ex Trebelliano deducit ex hæreditate, quia revera tantùm ea quantitas reperitur in hæreditate, *l. sequens* 68. *ff. de leg.* 2. in qua dos non reperitur, *d. l. pater* 14. *ad leg. Falcid.* Nec interest, quod dos imputatur in legitimam, *l. quoniam* 29. *C. de inoffic.* quia id procedit cùm agitur de querela inofficiosi testamenti proponenda; contrarium verò procedit, si non quæratur, an querelæ locus sit. Nec obstat etiam dicta novella 39. *cap.* 1. quæ si rectè perpendatur, potiùs probat nostram sententiam, ut considerat, & expendit Vinnius *lib.* 2. *select. cap.* 29. Nec obstat sextum fundamentum *ex dicta l. si tutorem* 22. nam textus ille procedit quando una eademque persona duarum vicem gerit, secus verò si pro una habeatur, ut filius, quia tunc unam quartam tantùm deducit. Accedit, nam cùm in legitimam imputentur quæcumque capit filius jure hæreditario, sequitur ut quarta Trebellianica, quæ capitur jure institutionis, *ex leg. ex tribus, l. quoniam, Cod. de inoffic.* imputetur. Nec obstat septimum fundamentum, ubi dicebamus, legitimam deduci tanquam æs alienum; nam potiùs verum est, legitimam non dici propriè, & verè à patre deberi, cùm ad eam nulla competat actio filio, nec ejus respectu pater debitor dicatur; tantùm enim appellatur debitum naturale, *leg. scimus* 36. *§. illud, C. de inoffic.* unde filius non est creditor respectu legitimæ. Nec obstat octavum, deductum *ex l. Papinianus, §. meminisse*; nam non valet argumentum à contrario sensu, quando absurdum sequitur in jure: unde licèt in ea specie non égisset filius de inofficioso, nihilominus unam tantùm quartam retinet; legitimam autem non amittit eo casu, quia jure legitimo eam capit, non verò ex judicio patris. Nec obstat eandem, quod dicebamus de usu & praxi diversorum tribunalium, in quibus observatur, quòd filius duplicem quartam deducat; nam id procedit juxta jus Pontificium, quia secundùm illud duplicis quartæ deductio datur; at verò in Regno nostro, & aliis potiùs in hac parte attenditur jus civile, & observatur. Illud tamen notandum est, in his Provinciis, ubi jus canonicum receptum est, priùs deduci quartam legitimam, & postea quartam Trebellianicam, ut docuerunt Hothomanus *suprà*, Faber. *decad.* 11. *error.* 9. quia cùm portio legitima fideicommisso gravari nequeat, in besse tantùm gravatus censetur hæres, & sic ex eo deducere debet quartam Trebellianicam. Osualdus *d. lib.* 7. *c. ult. litt. E.*

C A P U T XVII.

Gregorius IX. a *Nomon. Episcopo.*

TUa nobis fraternitas intimavit, quod nonnulli, tam religiosi, quam clerici sæculares, & laici, pecuniam, & alia bona, quæ per manus eorum ex testamentis decedentium debent in usus proprios expendi, non dubitant aliis usibus applicare. Cùm igitur in omnibus piis voluntatibus sit per locorum Episcopos providendum, ut secundùm defuncti voluntatem universa procedant, licèt etiam à testatoribus id contingeret *b* interdici; mandamus quatenus executores testamentorum hujusmodi, ut bona ipsa fideliter, & plenariè in usus prædictos expendant, monitione prævia compellas.

N O T Æ.

1 a NOmon.) Legendum est *Noviodun.* Noviodunensis enim, sive Noviodumensis, Belgarum urbs est propè Isaram fluvium: ab Antonino Noviomagus vocatur. Habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, cujus Præsules Comites Noviodunenses, & Pares Franciæ dicuntur, ut refert Chenu in serie Episcoporum ipsius Ecclesiæ. Gerardo Episcopo missa est præsens decisio, cujus præclaræ animi dotes ita in epitaphio sepulchri ejus exprimuntur.

Quid generis, quid opum, quid mundi gloria vana?
Sors humana: super cætera vanus homo.
Novioni Præsul, Par Regni, nobilis hæres
Basochiæ, rutilans laude, Gerarde jaces.
Morum norma, bonis inhians, reprobans mala, mundus.
Carne, manu, lingua, juris amator eras.
Te talem, tantum brevis opprimit hora, subintrat.
Invida mors, capit hæc fossula quinque pedum.
Transitus iste tuus sit vita perennis; in ortum
Transeat occasus, sit tibi vita Deus.

b *Interdici.*) Episcopi enim vetantibus ipsis testatoribus, possunt exequi eorum pias dispositiones, cùm id vergat in ipsorum testatorum favorem: nec potest testator jus hoc Episcopo diœcesano competens tollere. Petrus Gregorius *in cap. conquerente, cap.* 6. *num.* 3. *de offic. Ordin.* Carpio *de execut. lib.* 1. *cap.* 26. *num.* 34. Commentarium hujus textus dedi *in cap. nost.* 3. *cap. si hæredes* 6. *hoc tit.* 2

C A P U T XVIII.

a Idem.

RAynaldus Peponis filius, hæres ab ipso institutus hoc modo, ut patruis suis hæreditatem restitueret, si absque *b* filiis masculis moreretur, cum eis (mortuo Pepone) super quibusdam bonis hæreditatis ejusdem in *c* tres arbitros compromisit: quorum duo, mortuo reliquo (prout ex forma compromissi poterant) procedentes, taliter arbitrati fuerunt, quod neutra pars haberet licentiam transferendi quocunque modo in alium res prædictas, nisi in eorum filios masculos ex ipsis legitimè descendentes; & quod contra hoc fieret, non valeret. Porrò dictus R. prolem non habens, condidit testamentum, in quo medietatem partis suæ de rebus prædictis, quibusdam avunculis suis; aliam verò medietatem, & reliqua bona paterna uni ex patruis suis, & ejus filiis legavit, adjiciens ut bona, in quibus ex testamento, vel ab intestato dicti heredes R. possent succedere, si venirent contra le-

gatum dictis avunculis sui debitum , ad ipsos pro determinatis portionibus devenirent. Demùm eodem R. naturæ debitum persolvente , ac uno ex patruis hæreditatem adeunte , prædictam tum dicti avunculi adversùs eundem patruum , & filios ejus coram judice communitatis Urbevetan. *d* moverunt quæstionem , petendo pro rata , quæ eis contingit , legatum prædictum, & restitui eis, si contra ipsum illi venirent, quæcunque occasione testamenti ejusdem R. ad ipsos pervenerant , vel poterant pervenisse . Præfatus Judex ab illorum impetitione super legato ipsos absolvens , ad restitutionem aliorum bonorum sententialiter condemnavit eosdem . A cujus sententia cùm ambæ partes nostram audientiam appellassent , petente utraque parte dicti judicis sententiam infirmari , quatenus , contra se fuerat promulgata ; & quatenus pro se faciebat , exequutioni mandari , dilectus f. n. O. S. *e* Nicolai in carcere Tullian. Diac. Cardin. lite coram se legitimè contestata , quoniam idem R. habebat in bonis quondam Peponis patris sui tertiam partem debitam jure naturæ , in qua *f* gravari nequivit, necnon quartam Trebellianicam, quam quilibet extraneus restitutione gravatus deducere potuisset, propter quod in rebus prædictis avunculis legatis portiones easdem habuit R. præfatus, easque potuit in ultima voluntate legare, ac per hoc legatum tenuit usque ad tertiam, & quartam præfatas, licèt ipsas non expresserit in legando, pronunciavit (non obstante præmisso arbitrio , quod ne hoc legatum teneret , non poterat impedire,) judicem ipsum in eo, quod super hoc dictum patruum in totum absolvit, qui confessus est se pro medietate possidere prędicta, perperam judicasse, condemnavitque ipsum ad restitutionem medietatis tertię, & quartę partis ipsius legati pro rata, quę dictos avunculos de ipso contingit , & in residuo prefati judicis sententiam confirmavit . Cęterùm in eo, quod idem judex dictum patruum, & ejus filios totaliter in aliis, quę in secundo articulo petita fuerant, condemnarat, malè ipsum pronunciasse decrevit, quia filii ejus contra voluntatem testatoris non inveniuntur aliquid commisisse, cùm nihil de petitis reperti fuerint possidere. Verùm in portione, quam patruus habebat in bonis eisdem, in quibus ejus institutio, & legatio, ac adjectio pęnę tenebat pro rata eosdem avunculo contingente, de prędicto legato confirmavit sententiam judicis supradicti, eodem patruo & ejus filiis in residuo absolutis, & salvo nihilominus ei ex jure institutionis beneficio legis Falcidię in restitutione prefati legati, si intra tempus legitimum voluntati paruerit testatoris, cùm inventarium fecerit, & contra voluntatem testatoris lex Falcidia inducatur. Nos itaque ipsius Cardinalis sententiam ratam habentes, eam auctoritate Apostolica confirmamus.

N O T Æ.

a *Dem.*) Gregorius videlicet IX. cui tamen rescribat, non constat . Famosam , celebremque esse præsentem Decretalem dixerunt Glossa , & Lanfrancus *hic* , Carballo in solemni commentario ad hunc textum.

b *Absque filiis.*) Cujus conditionis effectus exposui *in cap. in præsentia, de probationibus*.

c *In tres.*) Juxta adducta *in cap. 1. cap. uno, de arbitris*.

1 d *Urbevetan.*) Urbeventum , sive Urbs Vetus, est civitas Italiæ, quæ in temporalibus , & spiritualibus subest Romanæ Ecclesiæ, ut refert Ughel. *tom. 1. Italia sacra, fol.* 282. Unde in præsenti casu etsi negotium merè temporale esset, & disceptaretur à judice sæculari, communitatis Urbevetan. appellatum fuit ad Romanum Pontificem tanquam ad immediatum superiorem.

e *Sancti Nicolai.*) Titulus Sancti Nicolai in Carcere Tulliano, Diaconalis est, ut refert Cohel. *in notit. Cardin. cap. 6.*

f *Gravari.*) Juxta tradita in textu antecedenti , ex cujus paraphrasi præsens commentarium petendum est , post uberiores relectiones Covarruviæ , & Carballi.

C A P U T XIX.

a Idem.

JOannes *b* clericus, & P. laicus executores ultimæ voluntatis O. clerici S. Crucis , qui venerabilibus, & piis locis de bonis suis in ultima voluntate legavit , mandans insuper satisfieri creditoribus per eosdem , post mandatum susceptum per Diœcesanum cogi debent explere ultimam voluntatem.

N O T Æ.

1 a *Dem.*) Gregorius videlicet IX. cui tamen rescribat, seu de quo diœcesano Episcopo loquatur , non constat.

2 b *Joannes Clericus.*) An clerici possint testamento nominari executores ultimæ voluntatis, sive ad prestationem legati, ut *in l. 107. ff. de legat. 1.* dationum, ut *in l. 9. ff. de aliment. legat.* sive distributionem , ut *in l. quidam 96. §. 5. ff. de legat. 1. l. 7. ff. si cui plus quàm per legem* seu ad nudum ministerium, ut *in l. 17. ff. de legat. 2.* exposui *in cap. nos 3. hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

C A P U T XX.

a Idem.

DE his quę in *b* ornamentis , vel pro eis, seu fabrica, *c* luminariis , seu *d* anniversario , *e* septimo , vigesimo tricesimo die, sive aliis, ad perpetuum cultum divinum legantur Ecclesiis , vel reliquis piis locis, canonica portio (dummodo in fraudem non fiat, ut ea Episcopus, seu Parochialis Ecclesia debeat defraudari,) deduci non debet.

N O T Æ.

1 a *Dem.*) Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem edidit circa portionem canonicam debitam Episcopo, motu proprio, non ab aliquo Episcopo consultus.

b *Ornamentis.* (De quibus egi *in capite 1. de pignor.*

c *Luminariis.*) Sive in cera, sive in oleo, de quibus aliqua notavi *in cap. 1. de offic. sacrist.*

d *Anniversario.*) Missarum usus in die anniversario depositionis defuncti, à temporibus Apostolorum originem ducit, ut prodit Divus Athanasius *in homilia de defunctis*, his verbis: *Universa enim hæc Apostoli, discipulique , Deum super sacrificia placantes , uti Deo gratum est, & sacrificia, & preces, & psalmorum cantum , anniversariasque defunctorum memorias observandas præceperunt*. Itaque dicebatur anniversarium , quia quotannis celebrabatur. Grimoldus Abbas *in lib. sacrament.* ibi : *Missa in anniversario unius defuncti: Præsta Domine, quæsumus, ut anima famuli tui , cujus anniversarium depositionis diem celebramus*. Hujus anniversarii meminerunt D. Clemens *libro 8. constitut. cap.* 48. ibi: *Peragatur dies tertius mortuorum in psalmis, in lectionibus, atque orationibus , propter eum , qui tertia die resurrexit : item nonus in commem-*

Digitized by Google

memorationem superstitum atque defunctorum: etiam quadragesimus, secundum veterem formam. Mosem enim hoc modo populus luxit, necnon anniversarium pro memoria ipsius. D. Gregorius Nazianzenus in oratione in funere Cæsaris fratris, ibi: Alia persolvimus, alia daturi sumus; anniversarios etiam honores, & commemorationes offerentes. Tertullianus de corona militis, cap. 3. ibi: Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Et de monogamia, cap. 10. ibi: Pro anima ejus (nempè mariti) orat, & refrigerium interim postulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis ejus. Et de exhortatione ad castit. c. 11. ibi: Et jam repete apud Dominum, cujus spiritu postules, pro quo alias oblationes reddas. Origenes in librum 3. Job., ibi: Convocantur in anniversariis diebus memoria, vel parentum defunctorum, vel amicorum, seu quorumcunque, qui in fide discessissent, sacerdotes simul, & laici; atque in coetu, primùm quod in fide discessissent, gratulantur, & sibi pium, & tranquillum exitum quisque precatur. D. Cyprianus lib. 1. epist. 9. alia Gazeus ad Cassianum collat. 19. cap. 1. Quin & apud Gentiles anniversaria sacra, ac solemnia erant, ut interpretatur Festus, quæ certis temporibus, annisque fieri solebant, quæ Jurisconsulti solemnia mortis nuncuparunt, l. Mævia 44. ff. de manumiss. testam. leg. libertas 18. §. ultimo, ff. de aliment. legat. plura Gutherus lib. 2. de jure man. cap. 11. Kirmanus de funeribus, num. 41. Rationem autem hujus anniversariæ commemorationis reddiderunt Albinus Flaccus lib. de divin. offic. cap. 43. ibi: Anniversaria dies ideo repetitur defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita. Amalarius libro 3. de Eccles. offic. cap. ult. ibi: Anniversaria dies ideò repetitur pro defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita: sicut Sanctorum anniversaria dies laborum honorem ad memoriam nobis reducitur super utilitate nostra; ita defunctorum ad utilitatem illorum, & nostram devotionem implendam. De hoc etiam anniversario die egit Tertullianus lib. de monogam. adhortans viduam, ut annua die emortuali (sic enim cum Plauto vocavit recurrentis mortis obitæ diem) pro mariti dormitione curet oblationem per Sacerdotem. Apud eundem lib. de coron. milit. cap. 3. locus est, qui hanc sententiam immeritò torsit nonnullos, ibi: Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus. Quem expendit Theoph. tractat. 15. in heter. spir. sect. 1. part. 3. Illustrant Vicecomes libro 4. de Missæ ritibus, cap. 13. & 14. Gazeus ad Cassianum, collat. 19. cap. 1. Jul. Lavorus variar. lucubr. lib. 2. titul. 15. numer. 68. Omitto generalem anniversariam defunctorum commemorationem, cujus originem & rationem post alios tradiderunt Tamayo à Salazar die 2. Novembris, in Martyrolog. Hispan. Coriolanus in chron. anno 1024. P. Herrea In origine divini officii.

2 c Septimo.) Non solùm apud Christianos, verùm & apud Hebræos, ac Gentiles in usu fuit defunctorum exequias diversis temporibus, & ritibus celebrare; apud omnes enim gentes defuncti corpus humatum, seu sepulturæ traditum est, aut combustum, juxta diversitatem nationum, quam illustrabimus titulo sequenti, à quo die incipiebat luctus, & perdurabat aliquando per septem dies; nam mortuo Jacob, ejus filii planctum fecerunt in area Achad septem diebus, Genesis cap. 50. quod tempus assignavit Rex Salomon in luctu faciendo pro morte filii sapientis, cap. 22. Ecclesiast. unde & Ecclesia consuevit per septem dies sacrificia pro defunctis offerre, cap. nullus 44. dist. D. Ambrosius in Theod. mon. & lib. de fid. resurrect. Sanctus Augustinus quæst. 172. in Genesim, Petrus Damianus opusc. 33. capite 7. Cujus ritus rationes reddiderunt D. Ambros. in orat. de fid. resurrect. his verbis: Quia dudum dies mortis inter lachrymabiles aspectus debuit animum inclinare fraternum, qui totum tenebat; nunc quoniam die septimo ad sepulchrum redimus, qui dies symbolum fraternæ quietis est. Albinus de divin. offic. cap. de tertia, septima & tricesima die, ibi: Dies septimus nihilominus officiis deputatur iisdem, ut anima suo corpori reconcilietur; septenarius namque numerus ex ternario constat, & quaternario; & ternarius animæ tribuitur, quaternarius corpori deputatur, propter quatuor notissimos, quibus constat, humores. Est ergo quasi quædam rixa corporis & animæ, quæ carne illiciente, eamque suis illecebris attrahente peccavit. Ut ergo anima suo corpori purificetur, holocaustum septima die peragitur. Aliam causam, seu rationem hujus moris tradit Amalarius libro 3. de Eccles. offic. cap. 44. his verbis: Purgatio mortui hominis per sacrificium sacerdotis tertia die, & septima congruit naturæ humanæ. Constat homo ex anima, & corpore; anima tribus quasi quodammodo columnis erigitur, ut diligat Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: corpus verò quatuor notissimè elementis subsistit. Peccatum animæ, quæ neglexit cultum Dei in cogitatione, in vita, intellectu, humiliter confitendo, offerimus Deo tertia die, ut ab his peccatis purgetur. Similiter peccatum quod per corpus gessit, cupimus purgare in quarto die, post tertium diem, id est septimo post mortem suam. Duobus modis committitur peccatum, aut faciendo ea quæ non debuimus facere, aut omittendo ea quæ debuimus facere. Usque ad septimum diem, in quo numero designatur universitas, omnia peccata quæ egit, & non debuit agere deflemus, & pro his rogamus seorsum pro anima, & seorsum pro corpore. Alias rationes adducunt Jul. Lavorus lucubr. tit. 2. cap. 15. num. 81. Vicecomes de ritib. Missæ, lib. 3. cap. 9. Apud Gentiles etiam in usu fuit sacrificium novemdiale, quod fiebat nono die ab obitu, seu die, quo defunctus sepulturæ traditus erat. Apulejus lib. 9. ibi: Jamque nono die ritè completis apud tumulum solemnibus. Et Horatius in Epod. ibi.

Novemdiales dissipare pulveres.

Donatus in Phormione: In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, ut in funere nonus, quo parentalia concluduntur. Plura Lipsius ad lib. 6. Taciti, in illis verbis, Novemdialem eam cœnam dixisset. Dorleans ibi, fol. 528. Baptista Pius tom. 1. thesauri crit. cap. 115. Stuchius de sacrificii., fol. 151. Hæredesque, & cæteri defunctorum propinqui intra illos novem dies in judicium vocari vetantur in leg. si ex re, §. illud, ff. de stipul. servor. authent. ut cum, de appellat. §. meminimus. Anton. Perez ad tit. Cod. de relig. num. 13. Narbona in horographia, hora 24. à nu. 18. & hi novem dies feriæ novendiales vocantur, quia nono post mortem die, completis ad tumulum solemnibus, funeri finis imponeretur. Joannis Kirmanus lib. 4. de funer. cap. 1. Festus Pompejus verbo Novemdiales feriæ, Osoaldus lib. 23. Donelli, cap. 2. littera X, & intra novendiale, sive justorum persolutionem, piaculum contrahebat hæres hæreditatem adeundo. Festus Pompejus verb. Everriat, ibi: Everriator est, qui accepta jure hæreditate, justa facere defuncto debet; qui si non fecerit, aut quid in ea re turbaverit, suo capite luat. Cujus piaculi mentio extat in l. ait Prætor 7. §. in causa 3. de jure delib. Et ita capitalem pœnam contrahi docuit Aymon. Silvius lib. singulari ad leges Regias, cap. 25. quare vix erat ex hæredibus unus, qui intrepido ausu hæreditatem adiret, eòm per illos novem dies funesta familia esset, ut colligitur ex l. ex re 28. §. ult. de stipul. serv. ubi extat præclara Gothofredi nota. Hæc tamen pœna in mactationem anniversariam porcæ ante fruges, quæ ob id præcidanea appellabatur, commutata fuit, ut monent Turnebus lib. 17. advers. cap. 10. Joan. Kirmanus de funeribus lib. 4. cap. 1. Jacobus Gutherus de jure manium lib. 1. cap. 16. De Missa die nona pro defunctis offerenda agunt Clemens Rom. lib. 8. constitut. cap. 42. Sanctus Augustinus quæst. 172. Genesim, qui videtur id reprehendere; sed reverà tantùm reprehendit abusum quorundam deflentium in eo ritu ad novendialia Ethnicorum. Jure igitur nihil labis in eo ritu agnoscit Alcuinus lib. de divinis offic. §. penult.

f Vigesimo, tricesimo.) Consonat caput ex capite 3. de V.S. sed vereor, ne in utroque textu legendum sit, trigesimo, & quadragesimo, cùm in sacris canonibus, & apud Sanctos Patres, tam diei trigesimi, quàm quadragesimi mentio reperiatur, cap. nullus, 44. dist. cap. quia alii 13. quæst. 2. Et diei tricesimi meminerunt D. Ambrosius in orat. de obitu Theodosii, ibi: Sed in Deuteronomio scriptum est, quia planxerunt filii Israel Moysem diebus triginta, & consummati sunt dies luctus. Utraque ergo observatio habet auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. In testamento B. Ephrem hæc verba extat apud Surium tom. 1. Cum trigesimum diem compleverit, mei memoriam faciatis. Albinus Flaccus dicto cap. de tertia, septima & tricesima die pro mortuis, Amalarius lib. 3. de Eccles. offic. cap. 44. & lib. 4. cap. 42. Alcuinus lib. de divin. offic. §. penult. & diei quadragesimi meminerunt D. Clemens lib. 8. constit. cap. 48. ibi: Peragatur dies tertius mortuorum in psalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum qui die tertia resurrexit. Item nonus in commemoratione superstitum, atque defunctorum etiam quadragesimus secundùm veterem formam. Mosem enim hoc modo populus luxit. D. Ambrosius de obitu Theodosii, ibi: Ejus ergo Principis, & proximè conclamavimus obitum, & nunc quadragesimum celebramus, assistente sacris Altaribus Honorio Principe: quia sicut Sanctus Joseph Patri Jacob quadraginta diebus humationis officia detulit, ita & hic Theodosio Patri justa persolvit. Et cum de his diebus, tertio, septimo, nono, trigesimo, & quadragesimo, plura eruditè cumulaverint Spondanus de Cœmeteriis, p. 3. lib. 1. c. 16. Vicecomes tom. 2. de ritibus Missæ, lib. 4. ex cap. 6. usque ad 16. Tamayo in Martyrol. Hispan. die 2. Novembris, Chocl. in notit. Cardin. cap. 15. privileg. 40. Jul. Lavorus dict. cap. 15. ex num. 70. Menardus ad concord. vo-

ul g

*gul.cap.7.fol.*218. de die vigesimo nullus est qui agat, unde credo legendum esse, *trigesimo, & quadragesimo*.

COMMENTARIUM.

Portionem canonicam Episcopo deberi ex legatis piis, oblationibus, & aliis, quæ occasione funeris Ecclesiæ obveniunt, docetur *in c.* 1. *cum seq.* 10. *qu.*3. *cap. de his*, *cap. decernimus*, 10. *quæst.* 1. *cap. constitutum*, 16. *qu.* 1. *Clement. dudum*, *de sepult. cap. de quarta*, *de præscript. c. conquerente*, *de offic. ordin. cap. dudum*, *de decimis*, *cap. cùm olim*, *de censibus*, *cap. ex parte*, *el* 3. *cap. cùm inter*, *de V.S. l.* 5. *&* 6. *tit.* 13. *p.* 1. *cap. officii*, *cap. requisisti*, *hoc tit.* sicut apud Romanos Curia ex testamentis decurionis quartam vindicabat, *l. sancimus*, *C. de sacros. Eccles.* docent post Lapum, & Petrum de Ubaldis *in tract. de canonica portione*, Covar. *hic*, Barbosa *de potest. Episcop.* 3. *p. alleg.* 86. & *lib.* 3. *juris Eccles. c.* 19. *per tot.* Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 22. *num.* 24. Jul. Lavorus *lucubr. tit.* 2. *cap.* 15. Lemaistre *de jurib. Episcop. lib.* 2. *cap.* 2. Corvinus *lib.* 2. *aphorism. jur. Pontif. tit.* 37. quæ debetur triplici ex causa. Prima in recognitionem superioritatis, ut contingit in aliis juribus Episcopo competentibus, de quibus *in cap. conquerente*, *de offic. ordin.* Secunda ob communicationem, quæ inter Episcopum, & Ecclesiam sibi subjectam reperitur, *dict. cap. requisisti*, *vers. Secus*. Tertia ob curam, quam habet omnium Ecclesiarum suæ Diœcesis. Barbosa *in dict. cap.* 19. *num.* 2. etsi aliqui docuerint, hanc canonicam portionem sublatam esse postquam jus cathedratici Episcopis datum est, & taxatum in Concilio Bracharensi relato *in cap.* 1. 10. *quæst.* 3. in illis verbis: *Placuit ut nullus Episcoporum, cùm per diœceses suas ambulant præter honorem Cathedræ suæ, id est duos solidos, aliquid aliud super Ecclesias tollat*. Tamen contrarium rectè defendit Lemaistre *dicto cap.* 2. ideò enim in eo canone decernitur, quod Episcopi ab hac canonica portione se abstinerent, quia Ecclesiæ inopes reperiebantur, nec habebant unde possent expensis necessariis subvenire; quo casu certum est, canonicam portionem Episcopo non deberi, ex hoc textu, & similibus; post illum enim canonem adhuc in Hispania reperimus, tertiam partem oblationum Episcopos percepisse; siquidem in Concilio Toletano 4. celebrato æra 671. sexaginta fermè annis post Conc. Brachar. *in ca.* 33. mentio fit hujus canonicæ portionis; & in Concilio Toletano 7. *can.* 4. non prohibetur Episcopis tertiam partem oblationum tollere, sed tantùm ab iniquis exationibus se temperare. Rursus Concilium Toletanum 9. *can.* 6. permittit ut Episcopus tertiam sibi debitam auferat, & det quod voluerit. In Concil. Toletano 16. relato *in cap.* 3. 10. *quæst.* 3. permittitur Episcopis tertiam illam partem tollere, modo Ecclesiis reparandis invigilent: refertur *in cap.* 3. 10. *quæst.* 3. Circa quotam verò partem hujus portionis canones non consentiunt. Quarta pars præfinitur *in cap. requisisti*, *vers. Et quidem*. Et regulariter quarta tantùm supponitur in juribus compilatis sub causa 10. *quæst.* 3. & aliis suprà adductis: immò in Concilio Aurel. 1. *can.* 15. jubetur, ut Episcopus medietatem oblationum percipiat, ut refertur *in cap. antiquos* 10. *quæst.* 1. Et *in cap. de his*, *eàd. causa & quæst.* tertia pars tantùm conceditur. Pro quorum canonum concordia dicendum est, ex oblationibus factis in Ecclesia ipsa matrice Episcopum dimidiam partem sibi vindicare; ex aliis verò factis inferioribus Ecclesiis, tertiam tantùm; unde textus *in dicto cap. antiquos*, ad primum casum; textus verò *in dicto cap. de his*, ad secundum referendi sunt, ut docet Lemaistre *ubi suprà*. Illud certum est, quod cùm hæc canonica portio sit tota juris Ecclesiastici, consuetudine minui augerive potest, immò & in totum tolli, ut in his Regnis Hispaniæ, in quibus loco ipsius canonicæ portionis tantùm Episcopus percipit luctuosam, ut referunt Solorzanus, & Barbosa *ubi suprà*, qui de hac portione latè agunt: in præsenti tantùm proponitur exceptio hujus doctrinæ, videlicet ut canonica portio non præstetur de rebus relictis pro fabrica, aut luminaribus Ecclesiæ, nec de relictis pro anniversario, sacrificiisve dicendis septimo, nono, trigesimo, & quadragesimo die; quod etiam probatur *in cap. ex parte* 31. *de V.S.* nisi in fraudem canonicæ portionis Episcopo debitæ id fiat, idest, nisi oblationum nomine, mortuariive ea relinquantur, ut Episcopus canonica portione sibi debita privetur. Nec deducitur hæc portio ex legato relicto pro armis, equisve ad expeditionem Terræ sanctæ, *cap. in nostra* 10. ubi dicemus *de sepulturis*. Jure etiam civili non deducebatur quarta Falcidia ex legatis Diis relictis pro ornamentis templorum, & suppellectili sua. Paulus *lib.* 4. *sent. tit.* 3. ibi: *Lex Falcidia, itemque Senatusconsultum Pegasianum, deducto omni ære alieno, Deorumque donis quartam residuæ hæreditatis ad hæredem voluit pertinere*: nisi legati relicti Diis commodum ad eorum Flamines perventurum esset; nam tunc Falcidia locum habebat, *leg.* 1. § *ad municipium*, *ff. ad leg. Falcid.* etsi textus illos aliter concilient Goveanus *in dicto* §. *ad municipium*, Cujacius *in notis ad ipsum Paulum*, Forner. *lib.* 2. *select. cap.* 25.

TITULUS XXVII.

De successionibus ab intestato.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *apud Altenen. habito*.

Sed & hoc ibidem inventum est de Episcopis, presbyteris, & clericis, si hæreditatem à Domino Rege, vel ab alio Principe, vel amico suo, super hæreditariam sortem sibi devenerit, vel acquisierunt, donare ei liceat hanc cui voluerint, dum b vivunt, pro remedio animæ ad Ecclesiam quamcumque elegerint, vel consanguineis suis, vel amicis. Sin autem anteà objerint, quàm firmiter perfecerint, altari, cui serviunt, omnia perpetuò sanctificentur, & in jus tradantur. Similiter de presbyteris statutum est. Hildebertus Moguntiensis Archiepiscopus subscripsit. Robertus Treverensis Archiepiscopus subscripsit. Adalvvardus Fardinensis Episcopus subscripsit. Richuvinus Argentinensis Episcopus subscripsit. Nostingus Constantiensis Episcopus subscripsit. Unevvanus Poidarbrunensis Episcopus subscripsit. Udalricus Augustensis Episcopus subscripsit. Bernardus Halvvartanensis Episcopus subscripsit. Rumaldus Minugardenovvardensis Episcopus subscripsit. Eberis Mindunensis Episcopus subscripsit. Necnon, & Abbates cum cæteris sacri ordinis viris subscripserunt.

NOTÆ.

1 a *Altenen.*) *Althein*, legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & apud Burchardum *lib.* 1. *Decreti*, *cap.* 227. Ex quo ita restituo præsentem textum. Concilium hoc celebratum fuit in Germania temporibus Conradi, ex quo Concilio, *can.* 37. qui ultimus est, siquidem post eum subscriptiones annectit Burchardus, deductus est textus hic.

b *Dum vivunt.*) Etiam in testamento, quia de his bonis adventitiis clerici omni tempore disponere poterant, ut probavi *in cap. cùm in officiis*, *de testam.*

COMMENTARIUM.

Ex hoc Concilii Germanici canone sequens communiter deducitur assertio: *Clerico ab intestato decedente, nullis extantibus consanguineis, seu cognatis, succedit Ecclesia, in qua ministrabat*. Probant eam textus *in cap. quicumque*, & ferè per totam 12. *quæst.* 3. *c. si Episcopus*, *cap. ult.* 12. *quæst.* 5. *cap. cùm tibi*, *de testam. cap.* 2. *de penis*, *cap.* 3. *hoc tit. in* 1. *collect. l. si quis presbyter*, *auth. licentiam*; *C. de Episcopis & Clericis*, *Novel.* 131. *cap.* 13. *in fine*, *l. unic. C. Theodos. de bonis cleric.* Consonant lex 4. *tit.* 21. *partit.* 1. lex 13. *tit.* 8. *lib.* 5. *Recopil.* Carolus *lib.* 5. 2 Conclusio probatur.

Ca-

Capitul. cap. 175. & in addit. 3. Ludovici, cap. 17. ibi: *Si quiscunque ex gradu Ecclesiastico sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas ejus ad Ecclesiam, ubi servivit, devolvatur: similiter de sanctimonialibus.* Illustrant ultra congestos in præsenti, à Barbosa, & Garanna in præsenti, Matienzo in d. l. 13. Garzia de tacito fideicommiss. num. 42. Fornerius lib. 4. rerum quotid. cap. 7. Vighel. in method. juris Pontific. fol. 279. Noguerol. allegat. 75. nu. 80. Donellus lib. 9. comm. cap. 1. ubi Osualdus littera T. Petrus Gregorius lib. 45. syntagm. cap. 15. Canisius in præsenti, I. Gothofredus in l. unic. C. de bonis cleric. Solorzanus tom. 2. lib. 3. c. 11. n. 13. Gibalinus de clausur. disquis. 1. cap. 3. §. 3.

3 Impugnatur conclusio. Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti juris consideratione; nam in bonis vacantibus nullo existente legitimo hærede, fiscus succedit, l. si hæredem 10. Cod. de inoffic. testam. l. penult. C. de præpos. sacri cubic. lib. 11. leg. 1. §. si quis in furore, C. de curat. furios. l. recusare 6. §. sed si fisco, ff. ad Treb. l. 1. in princip. ff. de success. edict. l. 4. §. eadem, ff. de fideicommiss. libert. l. 1. §. 2. ff. de jure fisci. Rationem reddit Cassiodorus lib. 6. epist. 8. his verbis: *Quia Principis persona post omnes debet esse, nec optare solet acquirere, dummodo sint, qui relicta debeant possidere.* Facit Symmachus Theodosio scribens lib. 10. epist. 55. ibi: *Stasuerat receptus in cælum germanus numinis vestri, cùm Marcianus dudum protector Agrariæ bona tanquam vacantia postulasset, ut si hæreditas scriptum successorem, vel legitimum non haberet, in jus fisci, tanquam Domino, jure concederet.* Nec tantùm in bonis vacantibus laicorum, verùm & in bonis clericorum id observatum legimus: imperante enim Henrico II. tentavit Rogerus Eboracensis Archiepiscopus obtentu Pontificii privilegii jus antiquum desuetudine exoletum repetere, & clericorum intestatorum bona Ecclesiæ suæ adscribere; sed non solùm inane privilegium mansit ob Regis intercessionem, quin etiam moriente Archiepiscopo bona ejus fiscus occupavit, quasi vacantia: Refert Matthæus Parisiens. in Henrico II. anno Christi 1181. ibi: *Eodem anno Rogerus Eboracensis Archiepiscopus diem clausit supremum duodecimo Kalend. Decembris, qui adhuc vivens à Papa Alexandro privilegium impetraverat, ut si clericus suæ jurisdictioni suppositus agens in extremis testamentum non conficeret, & propriis manibus bona sua moriens non distribueret, Archiepiscopus haberet facultatem injiciendi manus in bona defuncti: & quoniam quod quisque juris in alterum statuerit, uti debet eodem, post mortem Archiepiscopi, quæcunque reperta sunt in thesauris ejus, justo sunt Dei judicio confiscata.* Nec solùm supremos Principes in bonis vacantibus clericorum succedere legimus, verùm & Comites, ut de Comitibus Flandrensibus refert Jacobus Meyer. in Roberto Fris. annal. Belgic. anno 1089. ibi: *Robertus Comes ex Syria reversus, resuscitavit quandam consuetudinem, qua sacerdotio Flandrensi non licebat facere testamentum; sed cùm morerentur sacerdotes, omnium bonorum ipsorum Comites ipsi se fecerunt hæredes: grandis ob hæc inter sacrum cœtum, & Comitem coborta turbatio: aditus Romanus Pontifex, ut ejus ope ab ea eximerentur servitute; datæ ad Comitem litteræ Apostolicæ ab Urbano Pontifice.* Igitur non rectè in præsenti statuitur, intestatorum clericorum bona ad Ecclesiam, in qua ministrant, spectare.

4 Intestatus quis dicatur. Qua difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, intestatum propriè eum dici, qui cùm testamentum facere potuisset, non fecit, l. 1. ff. de suis & legit. l. 1. ff. de veter. & militit. succes. l. intestato 65. ff. de V. S. l. fin. ff. qui petant tut. Impropriè autem & ille intestatus dicitur, qui decessit testamento non facto, quia illud facere non potuit, dicta l. 1. ff. de suis, l. Divus 3. l. hæredem 7. ff. qui petant tut. qui verè intestabiles sunt, l. is cui 18. §. fin. ff. qui testamenta, l. cui lege 26. Cod. eodem tit. l. ob carmen 21. ff. de testibus: docent Connanus libro 9. comment. capite 5. numero 6. Matienzo ad l. 1. tit. 8. glos. 3. libro 5. recopil. plures congesti ab Osualdo dicto libro 9. cap. 1. Castillo libro 5. controver. capite 154. per tot. juxta quam improprietatem accipiendi sunt textus in l. 6. Cod. de testam. milit. ubi impubes intestatus dicitur. Etiam intestatus dicitur, qui testamentum quidem fecit, sed non jure, l. non putavit 8. §. non quævis, ff. de bonor. possess. contra tab. l. quoties 6. ff. qui satisdare: aut jure fecit, sed postea ruptum, irritumve factum est, aut destitutum; quia nemo ex eo hæres extitit, l. eam quam 14. C. de fideicommiss. l. si nemo 9. ff. de testam. l. proximè 3. ff. de his quæ in testament. delent. prosequuntur Institutarii in princip. Instit. de hæredit. quæ ab intest. Unde cùm clerici possint de rebus suis patrimonialibus, aut adventitiis testamentum facere, juxta adducta in capit. cùm officiis 7. de testam. rectè intestati dicuntur in præsenti, si testamentum non fecerint, aut quod fecerint, ruptum, irritumve sit. Deinde sciendum est, quoad ipsa bona patrimonialia clericorum, & jure nostro Hispano, etiam quoad bona quæsita intuitu Ecclesiæ, eosdem gradus successionis dari in hæreditatibus clericorum, ac laicorum, ita ut suo ordine vocentur filii legitimi, parentes agnati, & cognati, illique bona ab intestato juxta proprium gradum occupent. D. Gregorius relatus in capite 3. hoc tit. in 1. collect. ibi: *Eupolus præsentium portitor Eusenium Agrigentinæ civitatis Episcopum suum fuisse asserit genitorem, quem quoniam intestatum asserit esse defunctum, ideò jamdicti Episcopi patris sui se promit substantiam adipisci. Proinde de rebus paternis, quas ante Episcopatum noscitur habuisse, jamdictus Episcopus, si eas in jura Ecclesiæ suæ quolibet modo non transtulit, ei quantum portioni ejus legaliter sit competens, ut satisfieri possit, fraternitati tuæ immineat.* Unde in Concilio Valention can. 3. cavetur, ne propinqui intestati Episcopi bona præsumant propria auctoritate occupare, ne fortè cum hæreditariis rebus etiam aliquo ad Ecclesiam pertinentia usurpent. Excipiuntur tamen filii legitimi clericorum, qui patribus suis succedere nequeunt, cap. 1. hoc tit. in 5. compil. l. 22. tit. 3. lib. 1. ordin. l. 9. Tauri, leg. 2. tit. 3. lib. 5. ordin. l. 6. tit. 8. lib. 5. Recopil. Quid tamen in bonis matris observetur, latè ibi exponunt Regnicolæ, & Pichardus in d. princip. Instit. de hæreditate, §. 9. per totum.

5 De bonis vacantibus. Secundò sciendum est, bonis vacantibus, cùm jam hæres, aut alius successionis jure dominus non speratur, l. 2. §. ult. ff. ad Tertyl. olim quidem ad populum cujusque successionem deferri ex lege Julia caducaria, ut Ulpianus scribit in fragment. regul. tit. 28. §. intestati 7. junctis non ignotis vulgò ad tem locis in l. non est ambigendum 12. de bonor. possess. l. bona 22. §. 1. vers. Quod si nemo, ff. de captivis, l. ultima, §. si autem, Cod. de curat. furios. l. si bona 5. Cod. de rebus author. judic. l. jubemus 4. Cod. de Præpos. sac. cubic. lib. 12. l. 2. §. ultim. ff. ad Tertyl. & juxta communem interpretationem legis quidam 96. §. quotiens, ff. de legat. 1. sive ex Julia, Papiaque legibus, quibus ideò plurali legum appellatione hæc delatio bonorum vacantium tribui in l. si vacantia 5. Cod. de bonis vacantib. libro 10. & Papiæ Popeæ legi, apud Tacitum libro 3. annalium, juxta vulgarem expositionem illius loci: *Et lege Papia Popea præmiis indictis, ut si à privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret.* Nimirum quia hoc, & alio capite legis Juliæ caducariæ, tanquam prioris, translato ab illa in Papiam posteriorem, ideò modò uni, modò alteri, & sæpè utrique legi hæc adscribuntur. Videndi Balduinus de lege Papia pagina 153. Nicolaus Loensis lib. 8. miscel. cap. 13. Faber lib. 9. conject. cap. 16. & in Papin. tit. 2. princip. 5. illat. 3. Arniseus de jurib. Majest. c. 6. de bonis caducis, ut in exemplis legis Papiæ 23. l. Jul. 44. ff. de ritu nupt. l. si quis libertam 28. Cod. de nupt. Ulpianus tit. 16. §. aliquando, leg. sancimus 27. Cod. de nupt. juncto Ulpiano tit. 16. in princip. vers. Item si, apud Svetonium in Claudio, cap. 23. Lactantium lib. 1. de falsa relig. cap. 16. Itemque in alio simili exemplo quod colliges ex Ulpiano in fragmentis, tit. 19. §. lege, l. 1. C. de infirmandis pœnis cælib. juncta l. in fraudem, cum seq. ff. de his ut indig. l. unic. §. quod autem 12. Cod. de caducis tollendis, & in aliis exemplis deductis ex §. postea, Instit. de success. libert. l. 1. §. interdum, ff. si cui plus quam per legem, juncta l. si Patronus 20. ff. de donat. l. unica, §. & cùm lex, C. de caduc. tollend. l. liberorum 220. ff. de V. S. Hæc autem bona vacantia, quæ delata populi ærario diximus, apud juris civilis auctores fisco vendicari dicuntur, l. 1. & 2. ff. de success. edict. l. filius 114. §. qui intestato 2. ff. de legat. 1. l. recusare 6. §. fisco, ad Trebel. l. 4. §. eadem 17. ff. de fideicommiss. libert. l. quod vivo 50. ff. de manumiss. testam. l. quamvis 18. ff. de usurap. l. 1. §. an bona, cum §. sequenti, l. cum qui 41. ff. de jure fisci, l. 1. C. de donat. inter, l. si hæredum 10. Cod. de inoffic. l. si vacantia 4. C. de bonis vacant. lib. 10. l. penult. C. de Præpositis sacri cubic. Et incorporationem, atque administrationem similium bonorum pertinere ad Comitem rerum privatarum, sive privati patrimonii Principis supponitur in leg. ult. juncta inscriptione, C. de bonis vacant. lib. 10. apud Cassiod. lib. 6. var. cap. 8. Symmach. lib. 10. epist. 15. ejusque varietatis veteris juris rationem Cujacius in d. l. unic. §. quæ autem 12. Cod. de caduc. tol. deducit ex eo, quia translata populi potestate in Principem per legem Regiam, translatum etiam fuit jus bonorum vacantium à populo in Principem, argumento ex l. 1. ff. de constit. Princip. l. 1. §. cùm enim, C. de veteri jure; sed minùs rectè, ut probat Magnus Præceptor Illustrissimus D. Franc. Ramos de acquir. hæredit. cap. 2. num. 2. nam post legem Regiam, quæ lata fuit sub Octaviano Augusto anno Urbis conditæ 729. ut ex Dione libro 53. probat noster Amaya libro 1. observ. capite 1. num. 25. lata fuit lex Julia caducaria, sive de maritandis ordinibus, quæ vacantia bona populo detulit anno 736. teste eodem Dione libro 54. tum etiam, quia & posteriorum Cæsarum, Jurisconsultorumque tempore diver-

ver-

Digitized by Google

versum fuit ærarium populi, & fisci Principis, ut colligitur ex inscriptione legis 1. *ff. de bonis damnat.* Paulu *libro 5. sentent. tit. 12. juncta l. pacta 72. §. ult. ff. de contrah. emption. l. cùm servus 39. §. ult. ff. de legat.* 1. cùm aliis congestis ab Amaya *in rubric. lib. 10. num.* 10. Tum denique, quia etiam sub Jurisconsultis, & novioribus Cæsaribus, vacantia bona ad populum, sive Rempublicam, ejusque ærarium distinctum à fisco deferri solita esse, innuitur *in l. non est 12. ff. de bonor. possess.* & fortassis ea sunt, quæ caduca popularia vocantur *in l. 2. Cod. Theodos. de studiis liberalibus urbis Romæ*. Quare veriùs dicendum est cum suprà laudato Præceptore, ideò vacantia bona interdum populo, ejusque ærario, interdum autem, frequentiùs fisco data dici, quia divisis sub Augusto inter Cæsarem, & Romanum populum, Senatumque Provinciis Imperii, simulque earum administratione, & vectigalibus, publicisque redditibus, ut ex Strabone *libro 3. & 17. in fine*, notat post plures Pertus Parbosa *in leg. 1. part. 7. numer. 8. solut. matrim.* consequens fuit emolumenta bonorum vacantium in provinciis Senatus, & populi ærario publico deferri; & in provinciis Cæsaris fisco Principis: sed quia Cæsares ipsi paulatim provincia omnes, & vectigalia, reddituque publicos sibi usurpatunt, *l. ult. Cod. de quadrien. præscript.* quamvis diversas arcas, & Præfectos haberent, confunduntur tamen sæptùs fisci, atque ærarii appellationes, tam quoad bona vacantia, *l. 4. §. si bona, ff. de fideicommiss. libert.* quàm quoad reliqua utriusque ærarii jura, *l. edicto 13. in princip. & §. 1. l. Senatus, 15. §. Senatus, ff. de jure fisci, l. 2. §. 4. ne quid in loco, l. cùm hi 8. §. transactionem 19. ff. de transact. leg. 1. §. ex illa 9. ff. ad leg. Cornel. de falsis:* quo modo intelligendum est quod de Niciensibus refert Plinius *lib. 10. epist. 89.* ibi: *Niciensibus, qui intestatorum civium suorum concessam vindicationem bonorum à D. Augusta firmat debitis vacare.*

6 De corporibus, & collegiis.

Tertiò sciendum est, posterioribus constitutionibus certa corpora privilegium illud obtinuisse, ut fisco præferrentur in bonis intestatorum, nempè ut decedente Decurione, Naviculario, Cohortali, Fabricensi ab intestato, & sine consanguineis, Curia, vel Corpus succederet, non verò fiscus *l. 1. C. de hæredit. Decur.* ubi ex Constantini constitutione navicularii bona sine hærede legitimo decedentis Corpus naviculariorum tanquam vacantia occupat. Navicularii, navarchi, aut naucleri erant navibus præpositi, navigationique inservientes publico ministerio, ad quorum collegii curam spectabat (argumento *ex l. 1. C. quod cujusque univers. nomine*,) publicas species frumenti, olei, & similium Romam deferre, ideò ad Præfectum annonæ mittitur prædicta constitutio, *l. 1. & toto titulo cum rubric. C. de naviculariis & naucleris publicas species transportantibus, libro 11.* Horum (inquam) Romæ collegium fuit, *dicta l. 1. §. 1. quod cujusque univers. l. semper 5. §. ultim. ff. de jur. immunit.* Eorum patrimonium obnoxium erat functioni publicæ naviculariæ, cùm ex obligatione obstringerentur ad species annonarias deferendas, *l. 1. & passim, C. de prædiis & omnibus rebus navicul. libro 11.* Eorum munus, sive officium appellatur functio, idest obnoxietas navicularia, *in l. 1. ff. de muner. & honor.* Quare ad alios navarchos non pertinent privilegia naviculariis concessa, quàm ad eos qui felici embola species istas Romam transportabant, *dicta l. semper 5. §. negotiatores, & §. Divus, l. qui naves 3. de vocat. & excusat. mun. l. pro commoditate 7. l. venerandæ 30. Cod. Theodos. de naviculariis.* Non nego rem naviculariam publicam esse, sive navium exercitium ad summam Reipublicæ curam spectare, ut dicitur *in l. 1. §. licèt 20. de exercit. actione*; maximisque favoribus dignissimam esse, ut multi extollunt apud Solorzanum *de jure Indiarum lib. 1. cap. 8. ex num. 11. & cap. 16. num. 31.* Lazarus Baifius *integro tract. de re navali*, Claudius Salmatius *in observ. ad jus Atticum, cap. 27.* quædam pro more rhapsodico Henr. Salmut. *in notis ad memorab. Pancirolæ, lib. 1. tit. 38.* alios remissivè adducens Narbona *in l. 12. tit. 10. libro 7. Recop.* quin potiùs fateor, multa privilegia eis qui maritimam navigationem exercent, concessa esse per nostros Reges *in tit. 10. lib. 7. Recopil.* Sed error est huic nostro juri, & sæculo adaptare, quæ Romani, & Constantinopolitani Imperatores concesserunt: tum ex defectu potestatis, quia extraneæ illæ constitutiones nos non ligant: tum ex defectu usus, & accommodationis, quia plerumque diversis occurrunt jura necessitatibus: & navarchis, quibus Roma, & Constantinopolis indiguit, nos non indigemus: in quem errorem incurrunt, qui nescientes distinguere jus merum à constitutionibus; jurisque rationem à peculiari politica utriusque Imperii, obtrudunt nobis leges illas veteranas sine usu, & sine materia; unde meritò in dubium vocat Stephanus Nathen. *de justitia vulnerata, part. 1. tit. 1. cap. 2.* an bono consilio Lotharius Imperator in usum, memoriamque reduxerit jus Romanum? Non quia perfectæ æquitatis imago, & fons non sit; sed quia plerisque illius juris malus usus est. Unde hodie decedente naviculario sine hærede, bona ad fiscum pertinent, non ad corpus naviculariorum. Olim etiam milite sine successore obeunte, deficientibus cognatis usque ad quintum gradum, bona legioni, sive vexillationi deferebantur, *l. 4. §. eadem 17. ff. de fideicommiss. libert. l. 2. C. de hæredit. Decur.* quæ est lex unica *C. Theodos. de bonis milit.* quod jus ex rescripto Hadriani Imperatoris originem sumpsisse, non malè probat Hothomanus *lib. 8. observ. cap. 8.* Merillus *lib. 2. variant. ex Cujacio, cap. 7.* Osualdus *lib. 9. Donel. cap. 1. littera T, ex l. si quis filio 6. §. ejus qui deportatur 7. ff. de injusto rupto, l. 4. §. 17. ff. de fideicomm. libert. l. 2. ff. hæredit. Decur.* plura Cujacius *lib. 16. respons. Papin. in l. 2. C. de veter. & milit. success. l. unic. C. Thedos. de bonis milit.* quæ extat *in l. 2. C. de hæredit. Decur.* ubi observandum est, separari legiones à vexillationibus, ut etiam *in l. fin. C. de his qui non impletis stipendiis, lib. 10. l. 9. C. quando provocare non est necess.* & meritò, nam in vexillationibus Equites tantùm militabant. Vegetius *lib. 2. cap. 1. & 2.* Quare non rectè Cujacius vexillationes numeros interpretatur *in d. l. fin. C. de his qui non impletis*, cùm numerorum nomen generale sit, *l. contra 14. C. de re milit.* Vexillationes autem auxiliares fuisse putat Stenbechius *ad Vegetium d. cap. 2.* Turnebus autem *lib. 3. advers. cap. 30.* Emeritos veteranos asserit esse milites, qui exauctorati, sub signo tamen seorsim, donec præmia, & agros acciperent, tenebantur. Eodemque modo interpretatur locum Svetonii *in Galba, cap. 20. in lib. 5. advers. cap. 2.* De vexillationibus agit Pancirola *in notitia, cap. 32. & 34.* Hæc bona dicuntur caduca legionis apud Ulpianum *in d. l. ego 4. §. eadem 17.* cujus littera elegantior & purior est, quàm inversionem aut lecturam patiatur. Dixerat de caducis fisci, sive de bonis ut vacantibus fisco delatis, in quæstione, an tunc conserventur libertates, necne, ut ex mutatione personæ jus variatum videretur. Docuit ex æquo conservari libertates, si vacantia non fisco, sed legioni deferrentur. Verba ejus sunt: Quare etsi caducis legionis bona delata sint, idem erit probandum. Immeritò ergo Cujacius ad Ulpianum *tit. 28.* & *in l. unic. §. postremò, C. de caduc. tollend.* & *in d. l. 6. §. 7. de injusto rupto*, quem sequuntur Pichardus *in lecturis ad tit. de acquir. hæredit. cap. 5. nu. 15.* Valentia *ad eundem tit. cap. 3. num. ultim.* emendavit *caducariis legibus*, quem jam eo nomine taxavit Broeus *ad titulum de eo cui libertatis causa*. Nec felicius Haloander, Hugo à Porta, & alii veteres, à quibus noster Acosta *in §. cùm in bella, verbo Agnati, num. 3.* ita reposuerunt: *Si qua duci legionis*. Caduca enim legionis dicuntur bona vacantia militis legionis delata. Tuus Arruntenus Paternus *libr. 1. militarium, in leg. ultim. de jure immunit.* inter militiæ officiales, quorum longum catalogum ibi attexit, recenset librarios caducorum, qui scribendis, componendisque rationibus bonorum vacantium legioni delatorum, præpositi erant: Cujacius *in parat. ad titulum C. de hæredit. Decur.* & illustravit castissimus Ramirez de Prado *ad Martialem lib. 4. epigram. 91.* Aliod extat ejusdem Hadriani rescriptum, quod referunt, & illustrant D. Nicol. Antonius *lib. 5. de exil. cap. 22.* D. Josephus de Retes *lib. 3. analect. de iterdict. & releg. num. 71.* Habuerunt etiam jus in bona vacantia cohortales ejusdem provinciæ, cohortale sine hærede decedente, *l. si quis cohortali 3. C. de hæredit. Decur.* Cohortales in provinciis perpetui sunt, qui ministrant Præsidibus, in eorum officiis ministrantes, de quibus *tit. 58. lib. 2. Codicis Justin.* & immunes sunt à functione navicularia, à solitudine vastaguæ, sive publicæ transvectictionis tributorum, & specierum, & à curiali munere, ut officiis cohortis vacent: videndi sunt Bulengerus *de Imperio Romano, lib. 6. cap. 29.* Pancirola *notit. Imperii Orient. cap. 9.* Huic ergo corpori collegiatorum, sive conditionalium, bona vacantia deferebantur, excluso fisco, & etiam corpori Scholæ Fabricensium, *leg. penultim. & ultim. Cod. de hæredit. Decur.* & etiam Præfectianæ deferebantur bona Præfecti vacantia, *leg. ultim. Cod. de apparit. Præfect. Præt. lib. 12.* Hodie tamen omnibus his corporibus fiscus præfertur, quia per leges Regias fiscus ad bona vacantia vocatur, insuper habitis dictis privilegiis, ut docuerunt *in leg. 32. Tauri*, Tellus Fernandez *num. 4.* Palacius Rubius *num. 12.*

Et

Et multo minus fisco præferuntur alia corpora, seu collegia, quæ ad similitudinem supradictorum ad bona vacantia admitti nonnulli DD. existimarunt: in primis enim Angelus *in l. si quis filio 6. §. ejus, de injusto rupto*, Baldus *in l. 1. C. de hæredit. Decur.* docent, quod si aliquis de collegio, vel de confraternitate aliqua decedat, vacantia bona ejus non fisco, sed confraternitati cedere: & Afflictis. Peregrinus, & alii, quos sequitur Mastrillus *de Magistr. lib. 3. cap. 10. numero 372. & 374.* tenent, bona Rectoris, scholaris, seu collegiati, qui in numero, seu matricula scholæ, collegiive Doctorum relatus erat, ad ipsam scholam pertinere, excluso Fisco. Bartolus quoque *in dicta l. 1.* ausus fuit affirmare, quod si nobilis de uno sedili moriatur sine hærede, cæteros nobiles de eodem sedili posse occupare: & Baldus *in l. si qua illustris 5. num. 6. C. ad Orphic.* tenet expositis antè fiscum succedere hospitale Misericordiæ. Meliùs dixerat Accursius *in l. nutrioribus 10. C. communia de success.* hoc jus contra illum textum, & authenticam sequentem moribus esse introductum. Sed quamvis pro his opinionibus multi sint Auctores veteres, quos in unum congerunt Tiraquellus *in suo tract. Le mort saisit le vif, 2. part. declarat. 15.* Mastrillus *ubi proximè, ex num. 372.* Farinacius *in fragmentis, verbo Fiscus, ex num. 10.* Amaya *in l. 1. ex num. 29.* Montalvus, & Didacus Perez *in l. 20. tit. 19.* ego tamen hæc omnia, & similia commentitia puto, & fictitia, neminemque fisco præferri in bonis vacantibus præter consanguineos, & uxorem assero, nisi fortè consuetudine legitima introductum sit, ut hospitale, vel quæ alia communitas præferatur, vel Baro, aut Dominus jurisdictionis; hoc enim jus consuetudine induci posse, certum est, docent Rosental. *de feudis cap. 5. conclus. 54.* & in variis casibus Regnerus Sixtinus *de regularibus lib. 2. cap. 9.* Peregrinus *de jure fisci, lib. 4. tit. 3.* Camillus Borellus *de præstantia Reg. Catholici, cap. 14.* Amaya *ubi suprà, num. 37.* Certè in Decurionibus, aliisve collegis, qui muneribus publicis obeundis sunt mancipati, ultra communem rationem, quam suprà assignavi, & illa potissimum facit, videlicet ut qui ex administratione defunctorum collegarum fisco manent obnoxii, ex eorum quoque patrimonio lucrum sentiant, *Novel. 13. Theodosii*, cujus principium extat *in l. ult. C. de hæredit. Decur.* argumento legis *semper 5. §. negotiatores, ff. de jure immunit.*

7 *Traditur ratio decidendi.* Unde jam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm legibus sæcularibus cautum sit, ut Ecclesia in clericorum intestatorum bonis succedat, *l. si quis presbyter 20. C. de Episcop. & cleric.* Theodoricus Rex *in suo edicto, cap. 6.* ibi: *Clericos, religiosasque personas intestatas deficientes, quotiens defuerint qui jure succedant, locum Ecclesiæ suæ secundùm leges facere debere præcipimus.* Ideò Ecclesia fisco præfertur, & bona illa vacantia occupat, ut Curia, vel simile corpus occupat bona sui collegæ; immò olim Ecclesiam in terris quoad temporalia sibi subjectis, etiam adstantibus cognatis intestatorum bona occupasse, liquet ex D. Gregorio *lib. 1. epist. 42.* ibi: *Cognovimus* (inquit ad Petrum Subdiaconum Defensorem patrimonii Siciliæ) *etiam, quod nonnullis conductoribus morientibus parentes suos non permittunt succedere, sed res eorum ad usus Ecclesiæ pertrahuntur: de qua re diffinimus, ut parentes morientium, qui in possessione Ecclesiæ degunt, hæredes eis succedere debeant, nec aliquid eis de substantia morientium subtrahatur.* Ut etiam Constantinus statuit, ut bona Martyrum ad Ecclesiam spectarent, teste Eusebio *lib. 2. de vita Constant. cap. 21. & 36.* ibi: *Martyrum substantias jussit genere proximos accipere; si nullus eorum fuerit, Ecclesias habere hæreditates.* Quem illustrat Merillus *lib. 3. observ. cap. 2.* Nec hoc jus succedendi in bonis clericorum ab intestato decedentium, ratione destituitur; nam tam jure veteri, quàm novo uxor succedebat sponso, nullis extantibus mariti consanguineis, *l. 1. C. unde vir, l. final. C. Theodos. de legit. hæred.* ibi: *Nisi ille casus emerserit, ut nemo de propinquis successionem mortui vindicare possit ex lege, cum fisco nostro qualiacumque jura matrimonii præponamus.* Plura Borellus *de præstantia Regis cap. 14. num. 19.* Osualdus *lib. 9. c. 1. littera K*, Amaya *in d. l. unica, C. de bonis vacant. num. 31.* Sed Ecclesia sponsa est proprii Prælati, ut latè probavi *in cap. inter, de translat. Episcopi*: igitur defuncto ejus sponso ab intestato, illi succedit. Accedit, nam lex positiva æmula naturæ, & communem hominum sensum imitata, solet intestatorum hæreditates eisdem adjicere, quibus credibile est defunctum, si disponeret, eas relicturum fore, *l. 3. l. conficiuntur 8. ff. de jure codicil.* sed si clericus disponeret, & agnosceret propria cognatione destitui, hæredem reliquisset Ecclesiam, juxta adducta *in cap. cùm in officiis, de testam.* Igitur rectè ejus bona, nullis extantibus consanguineis, Ecclesiæ deferuntur. De successione clericorum etiam ab intestato agit Crespy *tom. 2. observ. 51.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, fiscum bona vacantia intestatorum occupare, ex juribus suprà adductis, quibus non obstant textus *in l. si hæredum, C. de inoffic. l. 6. §. certe, ff. si quis omiss. causa testam. l. habere, ff. de evict. lib. 1. C. de donat. inter, l. ultima, de success. edicto, l. 6. §. simpliciter, ff. si quis omissa causa testam. l. 1. §. sed si morte, ff. quando actio de peculio*, videndi sunt Primarii nostri *ad tit. de acquir. hæred.* tamen id procedit, quando non præfertur fiscus à Curia, corpore, seu aliqua communitate. Unde cùm in præsenti casu in bonis clerici ab intestato decedentis fisco Ecclesia præferatur, ex auctoritatibus, & rationibus suprà adductis, ideò in præsenti docetur, bona clericorum intestatorum ad Ecclesiam spectare. Nec obstat difficultatis augmentum deductum ex variis historicis; nam illi loquuntur de Principibus, qui potiùs invadebant clericorum hæreditates, quam jure occupabant; nec oppressa Ecclesia jus proprium defendere poterat: unde ex similibus factis non rectè argumentum deducitur contra suprà tradita, cùm invasiones illæ potiùs violentæ occupationes, quàm legitimæ essent successiones. Huculque traditis opponi potest textus *in capit. Episcopus qui, 12. quæstion. 2.* cujus interpretationem dedi *in capit. 1. de testamentis.* 8 *Dissolvitur dubitandi ratio.*

C A P U T II.

Ex Concilio a Triburiensi.

Concilio allatum est, quod quidam laici improbè agant contra Presbyteros suos, ità ut de morientium presbyterorum substantia partem sibi vindicent, sicuti de propriis *b* servis. Interdicimus itaque canonica auctoritate, ne hoc ulteriùs fiat; sed sicut liberi facti sunt ad suscipiendum gradum, & agendum divinum officium, ita nihil ab eis *c* exigatur præter divinum officium. De *d* peculio verò sacerdotum nihil sibi usurpent, sed totum in quatuor dividatur partes: una Episcopo, altera altari, tertia pauperibus, quarta parentibus; & si non sunt idonei *e* parentes, Episcopus eam recipiat, & in usum Ecclesiæ diligenter distribuat; & si quis contra hoc facere præsumpserit, anathematizetur.

N O T Æ.

1 a TRiburiensi.) Ita etiam legitur *in 1. collection. sub hoc tit. cap. 2.* & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 206.* Carnotensi *part. 6. Decreti, cap. 281.* sed in canonibus editis à Binio, & Coriolano non reperitur præsens textus: sed cùm Decretistæ addant, *ex Concilio Triburiensi sub Arnulpho*, credendum est, potiùs canonem hunc periisse ex ipso Concilio, quàm esse alterius Concilii Triburiensis celebrati sub Conrado. De Concilio Triburiensi temporibus Arnulphi celebrato, jam nonnulla notavi *in cap. clerici, de vita, & honest. cler.*

2 b *Sicut de propriis servis.*) Sed omne, quod servus acquirit, domino acquirit, etiam invito, & ignoranti *leg. acquiritur, leg. etiam invitis 32. ff. de acquir. rer. domin. §. 1. Institut. per quas personas nobis acquiritur*: ergo non rectè in præsenti refertur, dominos à servis suis tantùm partem eorum, quæ acquisierunt, posse vindicare. Abbas Panormitanus hic *notab. 1.* post Hostiensem verba hæc non intelligit de servis in servitute decedentibus, sed de servis jam manumissis, & ità de libertis, in quorum bonis etiam facto testamento certam partem patronus obtinet, *§. sed nostra, Instit. de success. libert.* Sed Abbatem reprehendit Barbosa *hic, num. 2.* ex eo, quòd Patronus partem tantùm liberti obtinet, cùm testamentum ipse condidit; si verò ab intestato decedat, liberis non superstitibus, in universum jus succedit patro-

tronus; unde cùm in præsenti agatur de libertis, ab intestato decedentibus, non partem, sed totum patrimonium patronus occupare debebat. Quare ea sententia omissa, aliter respondit Barbosa, videlicet in relatis verbis non referri decisionem Pontificis, sed tantùm partis allegationem. Sed veriorem censeo Abbatis interpretationem, si observetur, præsentem textum non esse exaudiendum, nec intelligendum juxta jus Romanorum, quod postea illustrabimus; sed potiùs juxta leges noviores Longobardorum, & Vvisigothorum, ex quorum Provinciis erant Episcopi, qui præsentem canonem ediderunt. Juxta leges autem eorum certam partem patronus ex bonis liberti vindicabat, *l. 17. tit. 14. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Et si aliquod in gassindio Ducis, aut privatorum hominum obsequio donum vel munus conquisierit, res ad donatorem revertantur; in alias verò res, sicut dictum est, si hæredes non dereliquerit, aut se vivo non indicaverit, patronus succedat sicut parenti suo.* Et *leg. 13. tit. 7. lib. 5. legum Vvisigoth.* ibi: *Si manumissus sine filiis de legitimo conjugio natis transierit, & ei patronus in libertate aliquid donaverit, aut forsan de ejus servitio discesserit, & alio se contulerit, omnia ad patronum, sive ad ejus hæredes sine dubio revertantur. Quod si forsitan in terra ipsius patroni consistens, qui eum manumisit, aliquid de labore suo acquisierit, medietas acquisitæ rei exinde in patroni potestate consistat.* Unde sensus hujus textus est, quod Domini volebant à libertis in Ecclesia manumissis, ut presbyteri ordinarentur, certam partem bonorum vindicare, ut à servis propriis privatim manumissis ab intestato decedentibus, quod alienum erat à sacris canonibus, ut ex infrà dicendis apparebit.

3 c *Nihil ab eis.*) Idest non operas, non successionem, in quibus præcipuè juspatronatus consistit. Donellus *lib. 2. comment. cap. 17.* Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 8.* Cujacius *ad tit. C. de bonis libert.* nisi divinum officium pro operis promissum sit, juxta adducta *in cap. 3. de servis non ordin.*

4 d *Peculio.*) Idest bona ab ipso presbytero aliunde quæsita extra Ecclesiam; nam si intuitu Ecclesiæ bona illa fuissent acquisita, plenè, & integrè ad Ecclesiam spectabant, ex traditis suprà *in cap. final. de pecul. cleric.* ubi probavi, in his juribus peculium accipi pro bonis, non intuitu Ecclesiæ acquisitis, sed extra, & aliunde obtentis.

5 e *Si non sint idonei parentes.*) Immò si indigni erant, fiscus ea bona eripere debebat, *ex leg. 1. & per totum, ff. de his, quæ ut indign.* non verò Episcopus ea vindicare poterat. Abbas, quem sequitur Joannes Garzia *de tacito fideicommisso, num. 42.* existimat in præsenti parentes non fuisse indignos, sed incapaces; unde cùm portio competens incapaci, non ad fiscum perveniat, sed conjuncto acquiratur, inde Episcopo conjuncto in præsenti bona acquiri. Sed verius credo PP. in præsenti non agere de parentibus incapacibus ex lege civili, sed de non idoneis, idest publicis peccatoribus, parumque piis viris; illi enim quia idonei non sunt, nulla bona recipere debent.

COMMENTARIUM.

6 Singularis est hæc Concilii Tribur. constitutio, & speciali ratione subnixa, quatenus ex bonis liberti in presbyterum ordinati, & ab intestato decedentis, jubet quatuor partes fieri, ita ut patronus nullam habeat, immò una pars Ecclesiæ, alia Episcopo, pauperibus alia, & parentibus alia deferatur. Non est similis constitutio in utroque jure, civili videlicet, & canonico: immò utriusque juris sanctiones contrarium suadent. Primò enim si sacros canones attendamus, vel bona hæc quæsita fuerunt ab hoc presbytero antè manumissionem, & per consequens antè sacram ordinationem; vel post manumissionem. Primo casu ea bona in potestate & dispositione domini sunt. Concilium Tolet. 1. *can.* 2. ut ex ipso citatur à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 23.* Ivone Carnotensi *part. 6. Decreti, cap. 38.* ibi: *De rebus verò illorum, vel peculiari, qui à dominis propriis libertate donantur, ut ad gradus ecclesiasticos promoveri debeant, statutum est, ut in potestate dominorum consistat quidquid antè libertatem habuerunt, utrum illis concedere, an sibi retinere voluerint.* Secundo casu integrè, & plenè ad Ecclesiam bona spectant. Concilium Tolet. 4. *canon. 74.* ibi: *De familiis Ecclesiæ constituere Presbyteros, & Diaconos per parochias liceat, quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat; ea tamen ratione, ut antea manumissi libertatem status sui percipiant, & denuò ad ecclesiasticos honores succedant. Irreligiosum est enim obligatos existere servituti, qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quicquid autem talibus aut per libertatem concessum, aut successione extiterit debitum, aut à quolibet quoquo modo collatum, non licebit eis quippiam inde in extraneas personas transmittere: sed omnia ad jus Ecclesiæ, à qua manumissi sunt, oportet post eorum obitum pertinere. His quoque, sicut & cæteris Ecclesiæ libertis, accusandi, vel testificandi adversus Ecclesiam aditus intercluditur, ad quos si adspiraverint, non solùm libertatis beneficio careant, sed etiam honoris gradu, quem non dignitate naturæ, sed tempore necessitatis promeruerunt.* Ergo non debent bona liberti dividi in quatuor partes, ut in præsenti statuitur. Juris civilis etiam dispositioni præsentem canonem non convenire, facilè constabit, si juspatronatus quoad successionem tantùm liberorum (quod ut à famosiori juspatronatus dicitur *in leg. quod ex liberta 11. §. 1. ff. de oper. libert. leg. libertus 14. ff. de tutore & curat.*) ab origine repetamus.

Sciendum igitur est lege XII. Tabul. ita cautum esse: *Si libertus intestatò moritur, cui suus hæres nec extabit, ast patronus patronive liberi essent ex ea familia, in eam familiam proximò pecunia duitor.* Refert, & probat Jacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul. 5.* Ait lex, *intestatò*, ut significet, ea lege liberam testamenti factionem datam fuisse liberto, ita ut impunè præteriret patronum, & extraneum hæredem institueret. Ulpianus *tit. 27. regul. §. 1. & tit. 29. in princip.* Sequitur, *cui suus hæres non extabit*, ut agnoscatur, intestati liberti hæreditatem deferri patrono, cùm sui hæredes liberto non extant. Unde ex ea lege patronùm ab intestato repellebant filii in sacris existentes, etiam adoptivi, necnon uxor ducta per coemptionem. Ulpianus *tit. 19. regul. in collat. legum Mosaic. tit. ultim. §. penult. l. qui duos 9. §. 2. de rebus dubiis*, juncto D. Josepho de Retes *lib. 7. opusc. cap. 5. leg. liberto 17. ff. de bonis libert.* juncto Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 2. leg. 3. ff. de suis & legit.* Ait lex, *patronus*; quo nomine licèt patronus masculus tantùm comprehenderetur, tamen consensu prudentum ad fœminas patronas jus porrectum fuit. Ulpianus *dicto tit. 27. leg. 1. §. 1. leg. 3. ff. si duo. 4. ff. de legitim. tut. dilecta leg. liberto 17. leg. 3. §. hæc, ff. unde legit.* Similiter illa verba, *Patronive liberi*, ad liberos Patroni, patronæque non degeneres, sed ex justis nuptiis susceptos referenda sunt, *leg. 1. & 3. ff. de petit. hæred.* Ulpianus *dicto tit. 27. & 28. leg. 3. §. 1. ff. de legit. tut. leg. etsi 6. §. 1. leg. patronæ 18. l. si filius 42. in princip. & §. ultim. ff. de bonis libert. leg. satis constat, ff. de jurepatr.* Immò & illis verbis comprehenduntur uxor ducta à patrono per coemptionem, de qua exaudiebat textum *in leg. quamquam 62. §. 1. ff. de ritu nuptiarum, juncta l. si patrona 13. ff. eodem.* litteratissimus vir collega noster D. Petrus de Ulloa in Granatensi Senatu Regius Consiliarius, *in assertionibus de successione libertorum, cap. 1. §. 5.* Item filii adoptivi à patrono, ut post Cujacium probat idem eruditus vir. Inde deducitur, attenta ipsa lege XII. Tabul. semper patronum intestatæ libertæ occupasse hæreditatem, quia illos suos hæredes habere non poterat, *leg. 4. ff. de libert. & posthum. l. 13. ff. de suis & legit.* proindeque, cùm tantùm sui hæredes patronum excluderent, semper ad patronum libertæ successio spectabat. Ulpianus *dicto tit. 29. §. 3.* Subtiliter tamen illum casum excipit perdoctus collega noster *ubi suprà, cap. 2.* cùm liberta coemptione nupta maritum simul, & dominum quæsiit. Mulier enim ita coempta in manum, potestatemque viri transibat, *l. 4. ff. de his qui sunt sui, l. 2. ff. qui jurisd. leg. 3. ff. hoc autem, ff. de legat. præstand. leg. uxori 18. ff. ad leg. Corn. de falsis* Paulus & Papin. *in collat. legum Mosaic. tit. 4.* unde maritus ab intestato jure peculii ejus bona occupabat, excluso patrono. Nec obstat quod ipsa testamentum facere poterat. Ulpianus *in fragment. tit. 20. §. penult.* Nam novum iu jure non est, ut qui testamentum facere potest, si ab intestato decedat, hæredem legitimum non habeat, ut de virgine Vestali refert Gellius *lib. 1. noctium, cap. 12.* & in filiofamilias peculium castrense habente notum est. 7

Juspatronatus ex L. decemvirali.

Succedit edictum Prætoris circa ipsum juspatronatus. 8 Et cùm lege decemvirali tantùm filii sui, etiam adoptivi, patronum excluderent, jure Prætorio filiis emancipatis succursum est, & adoptivis jus in partem detractum, ita ut omnes filii legitimi, etiam emancipati excluderent patronum, tam ex testamento, quàm ab intestato, *§. qua de causa, Instit. de success. libert.* Si autem exhæredati erant, vel præteriti, vel ab hæreditate se abstinebant, & locum patrono faciebant, *leg. etsi 6. §. 1. & 3. ff. de bonis libert. leg. sive 21. §. 3. ff. de jurepatron.* & ne in arbitrio esset liberti adoptionis commento fraudare patronum filii adoptivi, etiam instituti, aut uxor coempta cum patrono, in æqualem portionem admittebantur. Ulpianus *dicto tit. 29. §. 2.* cui sententiæ subscribit Hermogen. *in dicta leg. sive 21. §. 3. ff. de jurepatron.* Etiam edi-

De eodem jure ex edicto prætoris.

edicto suo Prætor facultatem testandi lege decemvirali libertis concessam taxavit, statuens ut libertus sine liberis testatus, semissem bonorum patrono relinqueret alioquin bonorum possessionem contra tabulas illi pollicebatur usque ad eam portionem semissem. Ulpianus *in fragmentis, dicto tit. 29. §. 1. leg. 1. & 2. ff. de bonis libert. leg. 1. §. penult. ff. si cui plus quam per legem, l. si patroni 22. §. ex duobus, ff. de jurepatron.* idque innuit Svetonius *in Nerone, cap. 23.* dum inquit, Neronem constituisse, ut de libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrans præstaretur. Eoque referendus Quintilianus *in declamat.* cui titulus, *Alvia testis*; dum pro liberto alloquente patronum ait: *Huic debeo munus, operas, testamentum.* Et Paulus *in l. & quia 10. ff. pro socio,* dum inquit: *Et quia plerumque vel à parente, vel à liberto quasi debitum nobis hæreditas.* Cæterùm si filios habet, eosque instituat, aut exhæredet in ea causa, in qua per querelam justè agant de inofficioso, sine metu omitti patronum, *dicta l. si patronus 22. §. naturales, & §. ultim. leg. sed si patroni 8. §. 1. ff. de interdict. & releg.* docent Cujacius *lib. 3. qq. Pauli in leg. 26. ff. qui potiores,* Goveanus *in l. ex asse 52. ff. ad leg. Falcid.* tantùm enim voluit Prætor filios patrono præferri, adeò ut si simul cum filiis instituat patronum, aut à patrono legetur filiis exhæredatis liberti, gravetur rectè semis his legatis, *l. 4. de condit. & demonstr. leg. ex asse 52. leg. si cujus 64. §. ultim. ff. ad Trebell,* argumento textus *in l. 1. §. sed si libertus, ff. si quid in fraud. patroni.* Hæc autem portio patrono debita semis bonorum est, *d. l. 1. §. penult. ff. si cui plus, leg. debitor 40. §. 1. ff. de pignoratit. action. leg. Julianus 43. ff. de bonis libert.* Hodie verò ex Justiniani constitutione, quæ extat in suo Codice sub titulo *de bonis libert.* à Cujacio ex libris Basilic. restituta, triens dumtaxat est; unde in aliquibus locis Pandectarum, in quibus consulti loquuntur de hoc semisse reposuit Tribonianus pro semisse, certam partem, ut *in leg. 1. §. ultim. ff. de bonis libert. leg. sed cum patrono 6. ff. de bonor. possession.* notavit Cujacius *libr. 41. Pauli ad edict. in leg. illud 4. de bonor. possess. contra tab. & in recit. ad leg. 6. ff. de bonor. possession.* Hæc tam in libertis viris, quàm patronis procedunt; quid tamen ex eo edicto circa libertas, vel patronas actum sit, seu immutatum, videamus. Et circa libertam nihil immutatum legimus; immò cùm liberta esset in perpetua tutela patroni, sine ipsius auctoritate testamentum condere non poterat, unde satis illi ita prospectum erat, cum ipsius perniciem alium hæredem non institueret. Ulpianus *in fragmentis, tit. 20. §. penult.* Cicero *in Topicis, & lib. 7. epist. 21. ad Trebatium,* Livius *lib. 49.* ibi: *Quia eò processerat consuetudine capta, ut post patroni mortem, quia nullius in manu erat, tutore à Tribunis, & Prætore petito, cùm testamentum faceret, unum Iberium institueret.* Ulpianus *tit. 11. §. 18.* Circa patronam etiam Prætor nominatim nihil cavit: forsan semis ob reverentiam & verecundiam præstabatur, circa quam deterior patronæ, quàm patroni conditio fuerat, *l. 8. ff. de statu hominum.* Unde ipsa contra tabulas agere non poterat; quare fortassis *in l. si vero 54. ff. solut. matrim.* dicitur maritum uxoris negotium gerens, ejus voluntate servos manumisisse, nimirum ut per mediam mariti personam jura patronatus ampliora ex edicto Prætoris consequeretur. Illud etiam Prætor suo edicto addidit, videlicet ut cùm ex lege decemvirali patroni, patronæque, ac liberi eorum in potestate existentes vocarentur ad successionem intestati liberti, & etiam qui ex familia manumissoris essent, agnati videlicet patroni, vocarentur, *§. 4. Instit. de bonor. possess.* Ulpianus *tit. 28. §. 7.* non tamen illi vocabantur ut patroni, vel eorum liberi, sed tantùm eos Prætor invitabat ad successionem, liberto sine liberis ab intestato decedentes Ulpianus *in fragmentis, tit. 28. §. 7. leg. liberti 17. ff. de bonis libert. §. 4. Instit. de bonor. possess.* Etiam eo casu cognati manumissoris vocabantur, non absolutè, sed tantùm si eos ita conjunctos manumissor inveniret, ut plus mille asses ab eo legati nomine capere possent. Ulpianus *tit. 28. §. 7.* hoc est ex personis illis essent, quibus manumissor ex lege Furia plus mille asses legare poterat; nam etsi lege Furia prohibitum esset plus mille asses legatario relinquere, *princip. Instit. de lege Falcid.* Cicero *pro Balbo, & vers. 3.* tamen certæ personæ excipiebantur cognationis titulo, quibus licebat legare in infinitum; sicut & à prohibitione legis Ciciæ, quæ modum imposuit donationibus, certæ excipiebantur personæ, quibus sine modo donari licebat. Ulpianus *tit. 1. in princip. & §. 2. l. 4. Cod. Theodos. de donat.* Tandem Prætor cùm lege decemvirali hæreditas liberti intestato decedentis patrono deberetur, addidit ut libertorum liberti, etiam post manumissionem susceptoram, ab intestato, & sine cognatione decedentium bona manumissores perciperent, concessa eis bonorum possessione, cujus subobscurum extat vestigium apud Ulpianum *lib. singulari de legit. hæredit. & in tit. 16. collat. legum Mosaic.* Apertum tamen extat in constitutione Græca, quæ desideratur *in tit. de bonis libert.* & refertur *lib. 49. Basilic.* non enim servitutis sordes, nisi post tertiam generationem purgabantur. Unde *in l. 9. Cod. de adopt.* signanter docetur, patronum libertæ filiam adoptare non prohiberi; extraneum tamen inferius vetari eam adoptare, ob legis Visellæ prohibitionem, *leg. si pater 15. §. final. ff. de adopt. l. unic. Cod. ad leg. Visel.* Illustrat Amaya *in l. 1. C. si libertus.* Huic ultimæ parti edicti Prætoris conveniunt leges Francorum, & Longobardorum, ut videre est in Capitularibus Caroli *lib. 6. cap. 208. l. 11. tit. 34. lib. 2. Legum Longobardorum.* Prosequitur Jus Prætorium Mesa *lib. 3. variar. cap. 3. 4. 5. & 6.*

Successit jus novum legis Papiæ, quo adauctum est jus 9 De eodem jure ea l. Papiæ
patronorum; distinctione enim adhibita inter libertum centenarium, & non centenarium, ita ut qui centenarius non erat, quamvis unum dumtaxat filium haberet, impunè omitteret patronum in testamento, atque securus esset itidem ab intestato, *§. sed postea, Institut. de success. libert.* si verò centenarius esset, adhuc sub distinctione cautum fuit; nam aut filios tribus pauciores habebat, aut tres, & deinceps: si tribus pauciores, veluti duos, patronus vocabatur ad virilem portionem, tam ex testamento, quàm ab intestato: si unum, vocabatur in semissem; quo casu intelligendus est textus *in l. debitor 40. §. 1. ff. de pignor. action.* junctis Cujacio *lib. 3. respons. Papin.* & Fabro ibi, *l. Latinus 83. ff. de legat. 2.* Si tres, aut deinceps, patronus omninò repellebatur, tam ex testamento, quàm ab intestato, *dicto §. sed postea:* Ulpianus ita accipiendus *in l. si verò 64. §. 5. ff. solut. matrim.* Quamvis enim jus duorum liberorum eximat libertum ab obligatione operarum, *l. libertinus 37. ff. de oper. libert.* non tamen à successione locupletioris liberti, forsan ex eo, quia libertorum divitiæ odiosæ sunt, quia malis artibus creduntur comparatæ ab eo, qui heri servus, hodie liber apparet, ut docet Ulpianus *in l. Prætor 7. §. præterea, ff. de injuriis;* facit Tacitus *lib. 4. annal. Pudet,* inquit, *referre libertinos, qui ditiores spectantur.* Hinc exponendum erat, quam summam efficerent centum millia sestertiorum, ex mente legis Papiæ, quæ centenarum vocat illum, qui centum millia sestertiorum habet. Sed omnia persequi institutum non patitur; videndi sunt post Budeum, Alciatum & Georgium Agricolam Balduinus *ad tit. de success. libert.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 9. num. 12.* Hothomannus *lib. 4. antiq. Rom. de re nummar. cap. 12.* Antonius Augustinus *lib. 2. emend. cap. 9.* Cujacius *lib. 19. observat. cap. 31.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 66.* Marcellus Donatus *ad Svetonium in Augustum, cap. 83.* Circa libertas etiam, necnon patronas nonnulla specialiter ea lege cauta sunt. Circa libertas, ut si quatuor liberos haberent, liberè testamentum facerent; ita tamen ut pro numero superstitum virilis pars patrono deberetur. Ulpianus *in fragmentis, tit. final. §. 3.* postea tamen Senatusconsulto Orficiano statutum fuit, ut in successione libertæ ab intestato decedentis, exclusa patrono, libertæ filius, etiam vulgò quæsitus primam locum occuparet, *leg. 1. §. 9. ff. ad Tertyl.* eoque referendus Paulus *in l. patronæ 18. ff. de bonis libert.* Circa patronam etiam cautum fuit, ut patrona jus idem assequeretur, quod habebat patronus ex edicto, si ingenua duorum, libertina trium, felici fœcunditate mater acclamaretur: liberi autem patronæ ingenuæ eodem jure fruerentur, si trium liberorum jure mater honorata esset; patroni autem filiæ, si jus trium liberorum haberent. Ulpianus *dicto tit. final. §. patroni.* Eoque referendi sunt textus *in l. 3. §. ultim. ff. si quid in fraudem patroni,* Julianus *in l. libertinus 37. ff. de bonis libert.* Verba ipsius legis Papiæ ita ex veteribus fragmentis Consultorum restituit Jacobus Gothofredus *in l. Julia de maritandis, cap. 24. usque ad 28.* ad quæ legis Juliæ capita spectant textus *in l. liberto 26. ff. de bonis libert. l. ex asse 52. ff. ad leg. Falcid. l. si jurata vero 14. ff. de jurepatron. l. servi 43. ff. ad leg. Falcid. leg. si patronus 44. §. final. ff. de bonis libert. l. si patronus 29. ff. de donat. l. 1. §. interdum, ff. si cui plus, l. virilis 145. ff. de verb. signif.* pro quorum interpretatione videndi sunt Cujacius *lib. 5. observat. cap. 24. & lib. 5. qq. Pauli in leg. si patronus 44. §. ultim. ff. de bonis libert.* Goveanus *in d. leg. ex asse 52.* Faber *lib. 1. conject. cap. 15.* Balduinus *de lege Papia, pag. 135.* Bertrandus *de jure liberorum, cap. 1.* Illustr. Præceptor D. Franciscus Ramos *in erudit. tract. ad legem Papiam, cap. de success. libert.* subtilissimus Primatius noster D. Josephus Zamora *in §. sed nostra, de success. libert.* Varia ergo lege Papia circa successionem libertorum cavebantur. Primùm, ut succederent patronus cum filiis eorum in virili portione, *§. postea, Instit. de success. libert.* Secundò cùm ex lege XII. Tabul. filii excluderent patronum, hoc procedebat in filiis liberti masculi, non in filiis fœmi-

næ,

Digitized by Google

næ; quia cùm non sint in potestate, patronum non excludunt. Ulpianus *in fragmentis, tit. 29. §. in bonis, l. 3. §. si mancipiis, de suis & legit. l. unica, C. de libert. univers.* nec Prætoris edicto admittebantur; tamen ex lege Papia filiæ admittuntur, & cum eis patronus in virilem portionem, si jus liberorum quatuor liberta habeat. Ulpianus ubi suprà. Tertiò etsi filia patroni admitteretur ut filia, ex lege XII. Tabul. *l. 6. §. 1. l. 42. §. ultim. de bonis libert.* admittitur tamen ex lege Julia, si jus trium liberorum habeat. Ulpianus *suprà*, §. *libert.* quo modo accipiendus est textus *in l. 47. §. 1. de bonis libert.* Quartò licèt patrona ad successionem liberti admitteretur ut patronus, ex lege XII. Tabul. *l. 17. de bonis libert. l. 1. §. 1. ff. de legit. tut. l. 3. §. hoc autem, ff. unde legitimi, l. 13. §. penult. si quid in fraud. patroni*; non tamen ex edicto Prætoris, *l. 1. Cod. de bon. possess. contra tab.* Admittitur tamen ex lege Papia, si ingenua duos, libertina tres susceperit liberos, *l. Julianus 37. in fine, de bonis libert.* Ulpianus *suprà*. Quintò ut patronæ filii, qui ex lege XII. Tabul. succedunt intestato liberto, *l. 22. de jurepatron. l. 28. de bonis libert.* quamvis Prætoris edicto excludantur, admittuntur tamen ex lege Papia, si eorum mater ingenua tres; libertina quatuor ediderit filios, *l. 42. vers. Paulus de bonis libert.*

10 *Exponitur §. sed postea, de success. libert.* Sed antequam hinc abeamus, exponendus est Justinianus *in §. sed postea, de success. libert.* dum docet, filio, filiave relictis, perinde deberi semissem ex lege Papia, ac si intestatus libertus sine liberis decessisset: quod postremum aut falsum est prorsus, aut saltem obscurum; nam ab intestato sine liberis defuncto liberto, as debetur patrono, modò duodecim tabularum legem attendamus, modò legem Papiam, *l. 3. de suis & legit. leg. filius 114. §. 1. ff. de legat. 1. l. sed cùm patrono 6. ff. de bonor. possess.* De lege Papia indicium præbet textus *in l. virilis 145. ff. de verb. signif.* juncta ejus inscriptione, quæ est Ulpiani *lib. 10. ad legem Juliam Papiam*, in quo libro, & sequenti Ulpianus agit de successione libertorum, ut constat *ex leg. iis autem 11. l. si libertus 16. ff. de jurepatron. l. Julianus 37. ff. de bonis libert.* Conjectura eò spectat, ut credam, ex lege Papia patrono deberi solidum assem liberti defuncti sine liberis; nam ut ibi docet Ulpianus, virilis partis appellatio solidam hæreditatem interdum comprehendit. Quæ sententia juncta inscriptione, illud probat, ut portio hæreditatis, quæ est virilis concurrentibus liberis, fit solida illis deficientibus. Nec obstat appellatio *virilis*, quia hæc interdum solidi interpretationem admittit: quem textum ex mente Ulpiani ita accipit Cujacius *ibi*. Cui principio illud est consequens, falsum esse, patrono deberi semissem, filio, filiave concurrentibus, perindè ab intestato debetur, illis non concurrentibus. Qua difficultate oppressus Cujacius *lib. 3. observ. cap. 23.* & *lib. 17. cap. 13.* affirmat, pro verbo *Intestatus*, legendum esse, *testatus*: quæ interpretatio plausibilior est, quàm alia Roberti *lib. 2. recept. cap. 24.* & *lib. 3. animadv. cap. 25.* quem reprehendit ipse Cujacius sub nomine Mercatoris, *ad dict. cap. 25.* Sed eis omissis aliter exponunt Primarii nostri suprà laudati textum illum, & docent, quod Justinianus censet, patrono deberi semissem, liberto intestato sine liberis defuncto; non quidem ex eo, quia solida hæreditas non deferatur, modò legem XII. Tabul. modò legem Papiam consulas; sed quia si debitam (strictè sumpto verbo *debitam*) portionem spectes, hæc est omnino semis; nec ultrà porrigitur debitæ, aut legitimæ portionis appellatio, quæ dumtaxat est relinquenda, nec fideicommissis oneranda, *l. 2. §. ultim. l. filius 42. §. ul. ff. de bon. libert. l. quia autem 6. §. si patronus, l. præterea 19. ff. si quis omissa causa testam. l. dotalem 61. ff. solut. matrim. leg. 3. §. si in testamento, ff. si quid in fraudem patroni*, quibus in locis cùm constet, totam hæreditatem liberti patrono deferri, ideò expressè docemur, partem, sive semissem deberi Omnia hæc legis decemviralis edicti Prætoris, & legis Papiæ diversa composuit Justinianus sua constitutione, quæ extat *in l. 4. C. de bonis libert. §. sed nostra, Instit. de success. libert.*

Sed ut jam ad præsentem textum regrediamur, cùm hucusque tradita procedant tam ex jure Cæsareo, quàm canonico, difficilis est præsens canon, quatenus in eo bona liberti ab intestato decedentis dividuntur in quatuor partes, nulla ex eis assignata patrono. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis fideles plerumque in Ecclesia servos proprios manumisisse, ut in ea deservirent; & si idonei essent, ad sacros ordines promoverentur, ut probavi *in cap. 1. de servis non ordin.* & in similibus libertis nullum jus patronatus manebat, quia tantùm officium divinum vice operarum promitti poterat, *cap. eo libentiùs, de servis non ordin.* & manebat talis clericus tamquam libertus orcinus, cùm manumissus esset ut ordinaretur. In aliis autem servis à fidelibus pro redemptione animarum suarum in Ecclesia manumissis nullum etiam juspatronatus patronus retinebat, *l. 54. tit. 35. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Si quis servum, aut ancillam in Ecclesia, vel circa altare amodò liberum, vel liberam dimiserit, sic maneat ei libertas, sicut ei qui Fulfreal in quarta manu traditur, & Amundus factus est; nam qui Aldium facere voluerit, non eum ducat in Ecclesiam, nisi alio modo faciat qualiter voluerit, sive per chartam, sive qualiter ei placuerit.* Patrocinium tamen ita in Ecclesiam transibat, ut si aliquo casu revocaretur ita manumissus in servitutem, non in dominium pristini domini, sed Ecclesiæ recideret, *l. 1. tit. 18. legum Alem.* ibi: *Si ancilla dimissa fuerit per chartam, aut in Ecclesia, & postea servo nupserit, Ecclesiæ ancilla permaneat.* Et si ita manumissi sine liberis decedebant, Ecclesia illis succedebat, *tit. 58. legum Ripuar.* Unde cùm servus, de quo in præsenti agitur, manumissus esset, ut sacris Ordinibus initiaretur, nullum patronum habebat, atque ita ejus successio nulli deferebatur à jure: sed quia non constabat bona ab eo relicta, intuitu Ecclesiæ fuisse acquisita, aliàs Ecclesiæ competerent, juxta adducta in titulo *de peculio cleric.* sed potiùs ab eo aliunde erant quæsita, & eis nisi manumissus esset in Ecclesia patronus succederet; ideò quia propter privilegium talis manumissionis patronus non occupat ea bona, jubent patres, ut in quatuor partes dividantur, quarum prima Episcopo, secunda Ecclesiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus præstetur. Nec obstat canon 2. Concilii Tolet. 1. quia ibi Patres agunt de bonis, quæ habebat libertus antè manumissionem, peculio videlicet, de quo ad libitum dominus disponere valet. Nec etiam refragatur alter canon 74. Concilii Tolet. 4. nam in eo agitur de libertis ex servis propriis Ecclesiæ manumissis, quibus Ecclesia succedit jure proprio, cùm ex propria familia manumissi essent, & intuitu ejus omnia quæsiissent. 11 *Explicatur præsens textus.*

C A P U T III.

Innocentius III. a Nivernensi Episcopo, & N. Sancti Benigni Divonen. & N. Teloci Abbatibus.

CUm dilectus filius N. Abbas de *b* Buxeria ad nostram nuper præsentiam accessisset, & pro causa, quam adversus venerabilem fratrem nostrum N. Episcopum *c* Edven. habebat, ibidem diutius expectasset, tandem nuncius ejusdem Episcopi supervenit: quibus volentibus ad invicem litigare, venerabilem fratrem nostrum I. *d* Viterbien. Episcopum, sancti Clementis Card. concessimus auditorem. Ipsis igitur in ejus præsentia constitutis, Abbas proposuit antedictus, quod cùm N. Archipresbyter de Alerio se, ac sua ad participationem orationum monasterio de Buxeria pietatis intuitu obtulisset, quibusdam rebus suis usui suo simplici reservatis, de manu cujusdam fratris ejusdem cœnobii augmentationem *e* coronæ, in signum illius oblationis accepit: & quod hanc concessionem hoc modo fecisset, & non suo nomine, sed nomine monasterii possideret, & monasterio quicquid acquirebat, acquireret, sæpè fuit in communi Capitulo protestatus. In hoc etiam publicè per viginti annos ferè idem Archipresbyter, nullo contradicente, vel reclamante permansit, ita quod per publicam famam id omnibus notum fuerat. Nam Abbas de Buxeria, qui pro tempore fuerat, & ipsi monachi, rebus ipsius, non secus quàm alii rebus propriis monasterii, sciente Episcopo Edven. qui pro tempore erat, & in nullo penitus reclamante, publicè utebatur. Id autem quod mente compoti dictus Archipresbyter fecerat inter vivos, in ultima voluntate mente sanus, licèt æger corpore, confirmavit. Cumque idem Abbas, & monachi res sic legitimè datas, & alias, quas Archipresbytero ipsi concesserant ad uten-

utendum, ad suum monasterium reducere vellent, prædictus Episcopus eis violentiam inferens, non solùm res *f* Archipresbyteri, verùm res ipsius monasterii occupavit, quas cùm in bona pace repeterent ipsi, ut in rebus illis ei posset grassandi materia plenior indulgeri, Sedem Apostolicam appellavit, in Octavis B. Martini proximè præteriti terminum appellationi præfigens. Econtra prædicti nuncius Episcopi allegavit, quod quando illa donatio facta fuit, Archipresbyter erat positus extra mentem, ita quod cùm interrogatus fuisset à monachis: Vis tu habitum suscipere monachalem? & respondisset: Volo; statim interrogatus ab alia: Vis tu esse asinus? respondit similiter: Volo; sicque prædicti monachi eum ad suum monasterium deportarunt: quod idem nuncius se obtulit probaturum. Præfatus siquidem Abbas, cùm ad assertionem partis suæ quosdam testes incontinenti produceret, nos ipsos recipi fecimus, & diligenter audiri, quorum attestationes cùm interloquendo decrevissemus publicari debere, quoniam super illis capitulis pars Episcopi nolebat testes producere, super quibus idem Abbas testes produxerat, ipsæque fuissent in publico recitatæ, disputatione super attestationibus ipsis habita diligenti, multa fuere contra dicta testium allegata. Cùmque renunciatum fuisset à partibus, dictus Card. quæcumque fuerunt hinc inde proposita nobis, & fratribus nostris fideliter recitavit. Quibus auditis & cognitis sufficienter, intelleximus esse probatum, quod dictus Archipresbyter agens in extremis velut ultimam exprimens voluntatem, asserit se, ac sua monasterio de Buxeria contulisse. Unde cùm requisitus esset ut conderet testamentum, respondit se non posse *g* testari, quia se, & sua contulerat monasterio sæpedicto. Et licèt unus solus testis dixerit se vidisse, quando præfatus Archipresbyter se, & sua obtulit monasterio; quia tamen alii testes dixerunt, se audisse ipsum Archipresbyterum in Abbatis præsentia confitentem, & quod prædictum est, non tanquam sufficienter probantes, sed tanquam vehementer *h* adminiculantes, assertionem Abbatis plurimùm adjuvabant. Quia verò pars Episcopi asserebat se velle probare, quod dictus Archipresbyter in extremis laborans, tanquam phreneticus alienatus erat à mente, unde non valuit quod expressit: nos super his, & aliis, quæ fuerunt hinc inde proposita, cum fratribus nostris diligenti deliberatione habita, causam ipsam vobis sub hac forma duximus committendam, quod nisi prædictus Episcopus legitimè comprobaverit sæpedictum Archipresbyterum suæ mentis *i* compotem non fuisse, cùm ultimam voluntatem expressit, super impetitione monasterii perpetuum ei silentium imponatur, & compellatur restituere monasterio quæcunque de bonis ipsius Archipresbyteri, vel etiam monasterii occupavit. Si verò legitimè comprobaverit prædictum Archipresbyterum, quæ super ultima voluntate præmissa sunt, alienata *k* mente dixisse, ad faciendam ei nomine parochialis Ecclesię, cujus administrationem gesserat dum vixisset, restitutionem bonorum, quæ ipsius Archipresbyteri fuerant, monasterium condemnetur, cùm idem Archipresbyter ab intestato decesserit: ipsique monasterio super impetitione Episcopi silentium imponatur. Nullis litteris obstantibus, præter assensum partium, &c. Quod si non omnes, &c. tu frater Episcope cum eorum altero, Datum Romę, &c. IV. Non. Jun.

NOTÆ.

1 a *Nivernen.*) Ita restituo inscriptionem, & litteram hujus textus ex ipsis epistolis Innocentii III. editis à Cardinale Sirleto, *fol.* 111. Nivernensis civitas Galliæ, provinciæ suæ caput, ita dicta est à Niveri fluvio, qui in Ligerim fluit, ut referunt Cæsar *lib.* 7. *c.* 10. Papirius Masonius *in descript. Franciæ*, *fol.* 31. Habet Ecclesiam Cathedralem dicatam D. Cyro, cujus Præsulum catalogum referunt Democares *in l. de sacrificio Missæ*, Chenu *in chron. Galliæ*, *fol.* 250. Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Galliæ*, *fol.* 791. Guillelmo ejus Ecclesiæ Episcopo missa est præsens decretalis, de quo Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Galliæ*, *fol.* 791.

2 b *Buxeria.*) Quod monasterium est Ordinis Cisterciensis, olim dictum Triumfontium, de quo hæc Robertus Claudius *in sua Gallia* refert. (Buxeria cœnobium Cisterciensis Ordinis, diœcesis Eduensis, olim Triumfontium appellatum, juxta tria stagna ad Oscarum fluvium, anno 1130. die 13. Martii fundatum est ab Illustrissimis Burgundiæ Ducibus, ut nonnulli putant: sed alii probabiliùs Nobiles Dominos de Somberone auctores illius existimant.) Aliqua de ipso monasterio refert Manrique *tom.* 1. *annalium Cisterciens. anno* 1130. *cap.* 6. Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Galliæ Christ. fol.* 208.

3 c *Eduen.*) Edua urbs celeberrima est Galliæ, cujus populi clarissimi Celtarum vocantur à Mela *l.* 3. *c.* 2. Ausonio *parental.* 4. Ejus civitatis meminerunt Govelinus *l.* 2. *de rebus Pii Secundi*, ibi: *In Burgundia sunt Edui, Celtarum ferè omnium quondam principes.* Tacitus *l.* 11. *annalium: Primi Edui Senatorum in Urbe jus adepti sunt, datum id fœderi antiquo.* Sidonius *l.* 5. *epist.* 18. Aymonius *l.* 1. *c.* 5. Cæsar *l.* 6. *de bello Gallico*. Etiam dicta fuit Augustodunum, ut probant Fratres Sarmathani *tom.* 2. *Galliæ Christianæ*, *fol.* 25. Habet Ecclesiam Cathedralem D. Lazaro dicatam, cujus Præsulum seriem referunt Fratres Sarmathani *ubi suprà*, Chenu *in chron. Galliæ*, *fol.* 55. Gualtero ejus Præsuli in præsenti rescribit Innocentius.

d *I. Viterbien.*) Joannem videlicet Lombardum, qui creatus fuit Cardinalis tituli Sancti Clementis à Cœlestino III. ut refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ sacræ*, *fol.* 310. *num.* 10.

e *Augmentationem coronæ.*) Quod erat signum oblationis sui, & rerum suarum, ut probat Cironius *ad tit. de donat.* non tamen ideò fiebat ita oblatus monachus, ut probavi *in c. in præsentia, de probat.* ubi hæc verba illustravi. 4

f *Res Archipresbyteri.*) Non intuitu Ecclesiæ acquisitas; nam de illis Archipresbyter disponere non poterat, unde ad Ecclesiam spectabant; sed de propriis, & patrimonialibus, in quibus cùm non haberet cognatos ab intestato venientes, Ecclesia succedebat, juxta suprà adducta *in c.* 1. 5

g *Non posset testari.*) Non quia monachus esset, juxta tradita *in c.* 2. *de testam.* sed quia non habebat bona, de quibus disponeret, cùm omnia secum monasterio obtulisset.

h *Adminiculantes.*) Non enim de uno, sed de diverso deponebant, & ita adminiculantes dicuntur, & cum eis ita probavit Abbas oblationem; aliàs si unus testis tantùm de confessione oblationis deponeret, & alius testis de oblatione ipsa, non probasset sufficienter Abbas, ut exponit Costa *in l. si ex cautione*, *fol.* 379. *n.* 2. *C. de non numer. pecun.* 6

i *Compotem non fuisse.*) Quæ negativa convertitur in affirmativam, ut probavi *in c. ad audientiam, de probat.*

k *Alienata mente dixisse.*) Furiosus enim non potest facere testamentum, *l. neque*, *C. de codicil.* §. *furiosi*, *Instit. quibus non est permissum facere testamentum*, Donellus *lib.* 6. *comment. c.* 5. Sesse *tom.* 1. *decis.* 56. Rodericus Suarez *alleg.* 1. In qua parte observandi sunt textus *in l.* 1. *de suis & legit. hæred. l.* 15. §. *filius*, & §. *ultimo*, *ff. de inoffic. l. filius* 60. *ff. de acquir. hæredit. l.* 17. §. *si impubes*, *ff. de instit. act.* & alii quos adduxi *in cap.* 1. *de testam.*

TITULUS XXVIII.

De sepulturis.

CAPUT PRIMUM.

a Leo III.

NOs instituta majorum Patrum considerantes statuimus, unumquemque in majorum suorum sepulchris jacere, ut Patriarcharum exitus docet. Nulli tamen negamus propriam eligere sepulturam, & etiam alienam. Dominus enim & magister alienam elegit propriam. Sed quia dignus est operarius mercede sua, tertiam *b* partem sui judicii illi Ecclesiæ dari censemus, in qua cœlesti pabulo refici consuevit, ut juxta Apostolum sint consolationum socii, uti fuerint passionum: & sic demùm ubicumque libitum fuerit, eligat sepulturam. Aliter ne fiat, auctoritate Domini nostri, qui per Prophetas locutus est dicens: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui; sub anathematis vinculo detestamur, & contradicimus.

NOTÆ.

1 a LEo III.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 3. & post Concilium Lateran. sub Alexandro III. *p.*43. *de sepult. c.*2. & ex epistola Leonis III. textum hunc citant Antonius August. *in notis ad* 1. *collect. in d. c.* 2. Cironius *in parat. ad hunc tit.* Nicolaus Lemaistre *de jurib. Episc. l.*2. *c. ult.* Unde cùm in aliqua ex epistolis ipsius Pontificis editis à Vinnio *tom.*2. *Conciliorum*, Baronio *tom.* 9. *anno* 796. & 799. non reperiatur, credo deductum esse ex aliqua epistola, quæ temporis injuria periit. Leo III. creatus fuit Pontifex die 26. Decembris anno 795. & Ecclesiam rexit usque ad annum 816. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Ludovicus à Sancto Carolo *in Biblioth. Pontificia, verbo Leo tertius.*

b *Tertiam partem.*) De qua portione parochiali agemus *infra, in cap. in nostra,* hoc titulo.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur. EX hac Leonis epistola sequens communiter deducitur assertio: *Unusquisque sibi potest eligere sepulturam ubicumque voluerit; decedens autem sine electione, in majorum suorum sepulchro est sepeliendus.* Probant eam textus *in c. Ebron, c. unaquæque, c. ubicumque, c. placuit,* 13. *q.*2. *c. ult. in princip.* 16. *q.*1. *c.*3. *c. de uxore, in princ.* & *§.* 1. *hoc tit. c. nimis, §.*1. *de excess. Prælat. c. plerique, de pactis, c. ut privilegia, de privileg. c. cum quis, c. is qui, fin. hoc tit. in* 6. *c.* 1. *de pactis, eodem l. Clement. dudum, §. verum, hoc tit. Clement. final. §. final. de pœnis,* cum aliis congestis à Crespetio *in summa, verbo Sepultura.* Consonat lex 5. *tit.*13. *partit.*1. Illustrant ultra laudatos in præsenti à Garaña, & Barbosa, idem Barbosa *l.*2. *Juris Eccles. c.* 10. *n.*10. & *de offic. Paroch. c.*26. Petrus Gregorius *l.*1. *partit. tit.*17. *c.*5. & *l.*2. *syntagm. c.*13. *n.*6. & *l.*33. *c.*23. Vigbel. *in method. jur. can. fol.*451. Tondutus *resol. canonic. c.*115. Valenzuela *cons.* 18. Basilius *de matrim. l.*5. *c.*13. *§.*2. Parladorius *different.* 66. *§.*3. Fragoso *de regim. Christ. Reip.* 3. *p. l.*5. *§.*17. *nu.* 529. Zerda *in Judith, tom.*1. *cap.*8. *vers.*2. *fol.*398. Cabreros *l.*2. *de metu, c.*5. *n.*85. P. Mendo *de jure academ. l.*3. *qu.*50. Frances *de Eccles. Cathed. c.*17. Murga *tom.*2. *disquisit. mor. tr.*8. *disquis.*1. *cum seq.* Altesserra *lib.*1. *dissert. cap.*12.

3 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti juris consideratione; nam sive testator eligat sepulturam, sive non eligat, intra Ecclesiam non est tumulandus, *c. nullus* 13. *q.*2. Concilium Brachar. 1. *can.* 18. ibi: *Corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam Sanctorum sepeliantur, sed si necesse est, de foris circa murum Basilicæ.* Concilium Arelat. sub Carolo, *c.*21. Alia congerunt Antonius Augustinus *in epit. l.*26. *tit.*10. Lindembrogius *in glossario, verbo Mortuus*, Savarus *in not. ad Sidonium, l.*3. *epist.*12. Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol.*238. Ergo sive electa sepultura, sive non, defunctus decedat, intra Ecclesiam non est sepeliendus. Augetur primò hæc difficultas, nam etsi admittamus jam temporibus Leonis III. catholicos defunctos intra Ecclesiam sepeliri, non tamen ideò in sepulchro majorum erant sepeliendi, sed potiùs pro personarum distinctione, ut si clerici sint, in Ecclesia ubi resident, *c. ubicumque* 3. *q.*2. si monachi, in proprio monasterio, *c.* 1. 16. *q.*1. si laici in Ecclesia Cathedrali, *ex eodem c.*1. Igitur non sunt necessariò tumulandi in majorum sepulchro. Secundò difficilis est præsens textus, dum supponit, dari sepulchra majorum, in quibus ratione illationis cadaverum parentum habeat quis dominium in eis; cùm certum sit in locis sacris, & religiosis, utpotè exemptis ab hominum commercio, nullum posse dari dominium, *l. in tantum, §. sacræ, ff. de rerum divis. §. nullius, Instit. eodem tit.* Igitur etiam in sepulchris, ubi sepulti sunt parentes, nullum datur dominium.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus illustratione primò sciendum est, sepulturæ jure naturali corporibus debitæ, ut fusè prosequitur P. Faber *l.*2. *semestr. c.* 1. pro diversitate nationum usum varium fuisse: aut enim hominibus, vel animalibus devoranda defunctorum corpora objiciebant, vel alicui ex quatuor elementis commendabant, videlicet vel aeri exponebant, vel aquis immergebant, igne consumebant, aut terra condebant. Essedones populi Asiæ ad parentum funera vocati eorum cadavera edebant, honestius, & sanctius esse existimantes, ab hominibus, quàm à vermibus devorari; & ut hac ratione magnam pietatem ostenderent, seque illos juxta secum amare profiterentur. Herodotus *l.* 4. Strabo *l.* 11. idem referunt de Sidonibus Zenodotus *in collect. cent.*5. *proverb.*25. de Indis Herodotus *l.*3. de Ponticis D. Hieronymus *contra Jovin. lib.*2. de aliis Tertullianus *contra Marcionem*: ex quibus illustrat Spondanus *de cœmeteriis sacris, l.*1. *p.*1. *c.*4. *num.*1. Barcæi, gens Hesperia, cadavera vulturibus devoranda objiciebant, eo quòd aves illas sacras existimabant. Refert Ælianus *l.*1. *histor. anim. c.*22. Idem tradit de Iberis Justinianus *l.*41. & de aliis Spondanus *d. c.*4. *n.*2. Alex. ab Alex. *l.*3. *genial. c.*2. Silius Italicus *l.*3. quem usum reprehendit Dautquejus *ad orat. de zona Basilii Seleuci.* Sic etiam Æthiopes defunctorum corpora in flumina projicere consuevisse, existimantes id optimum esse sepeliendi modum, tradit Diodorus Siculus *l.* 3. *c.*1. cujus moris rationem illustrat Spondanus *d. cap.*4. Alii defunctorum corpora aeri dissolvi cupientes, arboribus affigebant, ut Scythæ. Silius *l.*13. Tabarem, D. Hieronymus *l.*2. *contra Jovin.* illustrat Spondanus *d. cap.*4. Combustione etiam, & igne cadavera consumenda esse, politiores gentes tenuerunt, ut Romani, & Græci, à quibus Galli, & Germani acceperunt, ut referunt Cæsar *de bello Gallico*, Tacitus *de morib. German.* Sidonius *lib.*3. *epist.*12. ubi Savarus, Ovidius *lib.*3. *de funere Elpen.* ibi: 4 diversi sepulturæ modi.

------pia membra dolentes

Condimus, atque arsit funus splendentibus armis.

Romani maximè hunc morem observarunt, ex ratione, quam reddit Plinius *lib.*8. *cap.*54. his verbis: *Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti, terra condebantur: at postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc institutum, & tamen multæ familiæ priscos servavere ritus.* Unde more Romano condi, est sepulturæ post rogum, & cremationem mandare, ut ex Tacito, Laertio, & aliis illustrant Salvagnus *ad Ovidium in Ibin, vers.* 151. Sophranis *de funere Hebræor. digress.*2. *cap.*1. Hebræos cadavera non combussisse, etiamsi dicantur combussisse, quia aromata super cadavera incendebant, benè prosequitur Sanctius *in cap.*6. *Amos, versu* 10. & in 1. *Regum, cap.*31. *vers.* 12. & antè eum Hieronymus Magius *lib.*3. *miscell. cap.*11. Humationis ritus, ut cæterorum antiquior, ita & quamplurimis gentibus acceptior fuit, & sanctioribus ritibus celebratus, quippe & naturæ conformior; siquidem si terra sumus, in terram revertamur, *cap.*3. *Genesis* dicitur; per humationem enim redditur humo humo, ut divina loquitur Scriptura *Ecclesiast. cap.*12. Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. Quod apud Prudentium sic expressum legimus *hymno in exeq. defunct.*

Spiritus simul & caro vivit;
Rescissa sed ista seorsum
Proprios revocantur in ortus;

Perit

Petit halitus æthera fervens,
Humus excipit arida corpus.

Itemque apud Lucretium *lib.* 2.

Cedit item retro de terra quod fuit antè
In terras; & quod missum est ex ætheris oris
Id rursum cœli relatum templa receptant.

Et apud Phocylidem his verbis Latinè redditis *Poem. admonit.*

Spiritus usui à Deo datus est mortalibus, & imago Dei;
Corpus ex terra habemus, & omnes in eam
Resoluti pulvis sumus, cœlum verò spiritum recipit.

Sic & Euripides *in supplic.* cujus tamen versus apud Stobæum *serm.* 122. tribuuntur Moschioni, seu Menandro:

Sinite jam terra mortuos operiri,
Et unumquodque unde in corpus venit,
Illuc redire; spiritum quidem ad æthera,
Corpus verò in terram. Non enim possidemus
Illud proprium, sed quandiu hanc vitam incolimus,
Deinde restituendum est suæ parenti.

Et apud Xenophontem *lib.* 8. *de Cyro*, Cyrus filius inhibens ne ipsum in auro, vel argento, aliave ulla re, præterquam in terra conderent, inquit: *Quid enim beatius, quàm terræ commisceri?* quæ pulchra omnia, bonaque omnia gignit, & mittit. Plura Beyrlinch *tom.* 2. *Theatri, verbo Cadaver.* Joannes Andreas *de sepult. cap.* 8.

5 De nominibus sepulturæ. Secundò sciendum est, locum illum, ubi cadaver humatur, diversis nominibus appellari, nempè cœmeterium, polyandrum, monumentum, area, tumulus, mausoleum, sarcophagus, ergastulum, cœnotaphium, sedes, domus æterna, sedes sacra, quies, ut de singulis probant singillatim Franc. Maria Samuelius *in praxi de sepult. tract.* 1. *disp.* 1. *controvers.* 3. Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 3. *in proœmio.* Et frequentiùs sepultura appellatur cœmeterium, *in cap. consuluisti, de consecr. Eccles.* ubi hujus vocis etymologiam illustravimus. Polyandrum dicitur, quasi pollutum antrum, propter cadavera ibi sepulta, ut probat Jul. Lavorus de prisco funerandi more, *cap.* 6. *num.* 4. Monumentum dicitur etiam à manendo, *l.* 2. §. *monumentum, ff. de religiosis*; quia ut ait Augustinus *de cura pro mortuis*, non ob aliud, vel memoriæ, vel monumentum dicuntur ea, quæ insignia fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viventium oculis morte subtracti sunt, ne oblivione etiam subtrahantur, in memoriam revocant, & admonendo faciunt cogitare. Area dicitur locus sepulturæ apud Tertullianum *in Scapulam, cap.* 3. ubi doctè exponit Georgius Ambian. & Baronius *anno* 203. *n.* 10. & *anno* 226. *n.* 7. Tumulus dicitur, quasi tumens humus, quæ elevatur sepulto homine, *cap.* 10. *Job*, ibi: *De utero translatus ad tumulum.* D. Hieronymus *in Matthæum cap.* 10. Virgilius 3. *Æneid.* ibi:

Hostilem ad tumulum Trojæ sub mœnibus altis.

Mausoleum propriè est sepulchrum Principis, dictum à Mausolo Rege Cariæ, de quo Jul. Lavorus suprà, *num.* 12. Sarcophagus similiter dicitur sepultura à sarcophago lapide marmoreo, in quo primùm corpora condebantur. Ejus meminit D. Augustinus *l.* 18. *de civitate Dei, cap.* 5. Ergastulum etiam à verbo Græco, quod significat quiescere, quia ibi corpora quiescunt. Cœnotaphium est locus vacuus, honoris tantum causa: à Græcis dicitur inane sepulchrum, ejus fit mentio *in l. vel quæ* 6. *l. monumentum, ff. de religiosis*: plura de eo Jacobus Gothofredus *in diatrib. de cœnotaphio.* Sedes appellatur à Paulo, *in l. si quis enim* 40. *ff. de relig. l. necdum* 10. *C. eodem*, ibi: Sine dum perpetuæ sedi corpus traditum sit, *l.* 3. *C. Theodos. de sepulchro violato.* Dicitur tandem domus æterna, *l.* 4. *C. Theodos. de sepulchr.* quia cadavera in eo in perpetuum conduntur. In Petronii Antigen. epitaphio ita legitur:

Hæc domus æterna est, hic sum situs, hic ero semper.

Seneca *in Octavio, act.* 4. Jacobus Gothofredus *in l.* 4. *C. Theodos. de sepulchro violato*, Gutherus *l.* 2. *de jure manium, c.* 20. Quam ob rem in antiquis lapidibus non rarò sepulchrum domus æterna dicitur, ut in sequentibus, quos refert Fornerius *l.* 3. *rerum quotid. c.* 6. In primo ita:

MANILIA PAULA
DE PARCIMONIO SUO
SIBI, ET ÆLIO
PAULINO COMPARI SUO
DOMUM ÆTERNAM DO.

Itemque in illo:

Bis hic septeni mecum natales dies
Tenebris tenentur dictis æterna domus.

Quo tamen sensu apud nos, qui resurrectionem speramus, sepultura domus æterna dici possit, exponit Savarus *ad Sidonium lib.* 2. *epist.* 8.

6 Tertiò sciendum est, quod licèt olim unusquisque in ædibus suis defunctos sepeliret, ut ex Cicerone tradit D. Isidor. *lib.* 15. *originum, cap.* 8. & 11. unde ortum ait Servius, ut domi Lares colerentur; tamen legibus XII. Tabul. cautum fuit, ne intra mœnia civitatis defunctorum corpora humarentur, comburerenturve, his verbis: *Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito.* Ex Cicerone refert Jacob. Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul.* 10. quam illustrant Silvius, Revardus, & Balduin. Rosinus *lib.* 8. *antiq. c.* 6. & faciunt textus *in l.* 12. *C. de relig. l.* 6. *Cod. de sepulchro violato, in Theodos.* Paulus *lib.* 1. *sentent. tit.* 21. §. 2. plura Pancirola 2. *var. cap.* 199. Gutherus *de jure manium, lib.* 3. *c.* 33. Joann. Andr. *de sepult. cap.* 5. Sophranis *in Davidem*, 3. *p. c.* 3. Savar. *ad Sidonium, lib.* 3. *epist.* 12. Junius Polit. *quæst.* 110. Salmut. *ad Pancirolam, lib.* 1. *tit.* 62. Raderus *ad Martialem lib.* 1. *epigram.* 93. Ramirez *in Pentecont. cap.* 17. Zerda *in advers. cap.* 185. *num.* 91. Imperatorque Hadrianus, teste Ulpiano apud Cælium Rhodigin. *lib.* 17. *antiq. lect. c.* 19. pœnam statuit aureorum quadraginta in eos, qui in civitate sepulchra fecissent, quam fisco inferri jussit; immò & in Magistratus id permittentes eandem statuit pœnam, jussitque locum publicari, & inde cadaver transferri: quam prohibitionem, etiam ad urbem Constantinopolitanam protraxit Theodosius *in l.* 6. *Cod. Theodos. de sepulchro violato*, fuisseque id rationi consentaneum, probat sanctus Vedastus, qui ut refert Surius *in ejus vita*, sæpè sæpiùs repetebat, intra muros civitatis sepeliri neminem debere, quia omnis civitas locus debet esse vivorum, non mortuorum. Accedit etiam periculum, ne fœtore humatorum corporum vivi inficerentur. D. Isidorus *ubi suprà*; aut dum corpora urebantur, domus accenderentur, & ita occasione rogi urbs aliquando conflagraret. Paulus *lib.* 2. *sentent. §.* 22. eam rationem assignat, ne intra urbis ambitum Diis consecratum, funestum aliquid appareat: causas alias adducunt Lælius Giraldus *lib. de vario sepeliendi ritu, non multum ab initio*, Joannes Kirmanus *lib.* 2. *de funeribus, c.* 22. Gutherus *de jure manium, lib.* 3. *cap.* 33. Hujusmodi autem lege Imperatores, Vestales, optimè de Republica meritos, clarosque viros, nonnunquam exemptos refert Cicero *ubi proximè*; nam & Publicolæ jus sepulchri intra urbem concessum tradit Dionysius Halicarn. *lib.* 5. idem de Vestalibus refert Servius *lib.* 2. *Æneid.* & de Trajano, qui urbanam adeptus fuit sepulturam, hæc habet Eusebius Cæsar *in Chron. Trajanus morbo in Selmuente periit, sive ut alibi scriptum reperimus, apud Seleuciam Isauriæ, profluvio ventris extinctus est anno ætatis* 63. *mense* 9. *die* 4. *Ossa ejus in urnam auream collata, & in foro sub columna posita; solusque omnium intra urbem sepultus est.* Plura Pererius *in cap.* 49. *Genesis, disp.* 4. Savarus *ad lib.* 3. *Sidonii, epist.* 12. *verbo Campus.* Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 199. Gutherus *de jure manium, lib.* 3. *cap.* 33. Sophranis *de funer. Hebræorum* 3. *p. cap.* 3. Salmut. *ad Pancirolam, lib.* 1. *memorab. tit.* 62. Raderus *ad Martialem, lib.* 1. *epigram.* 93. Ramirez *in Pentecont. c.* 17. Sed licèt extra urbem cadavera sepelienda ferrentur, non longè tamen à mœniis; unde Cicero *Tuscul. quæst.* 5. *Est* (inquit de Roma) *ad portas Agraganias magna frequentia sepulchrorum.* Tandem Imperator Leo *in Novel.* 53. legem hanc abrogavit, mortuos jubens nonnisi intra oppidorum mœnia sepeliri. Plura Jacobus Gothofredus *in l.* 6. *C. Theodos. de sepulchr. violat.* Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiber. c.* 4. *n.* 26. Amaya *lib.* 10. *obs. c.* 6. *n.* 5. De sepultura extra urbem.

Quartò sciendum est, Romanis itidem sepulchra fuisse, vel propria singulis, vel communia pluribus. Communia erant Romæ extra portam Exquilinam cadaveribus sepeliendis destinata, quem locum puticulos Romani vocitabant, ut ex Varrone, Festo, & Horatio notarunt Cælius Rhodigin. *lib.* 10. *lectionum, cap.* 17. Baronius *in Martyrol. die* 10. *Februarii*, & apud Hebræos fuisse plebi, ac peregrinis communia sepulchra, vulgò polyandria dicta, constat ex Jeremia *c.* 2. *vers.* 19. *c.* 26. *in fine*, & *lib.* 4. *Regum, c.* 23. & apud D. Matthæum *c.* 27. mentio extat sepulturæ peregrinorum, pro qua emptus fuit à Principibus sacerdotum ager figuli ex triginta argenteis traditis Judæ. Sepulchra autem privata erant familiaria, vel hæreditaria. Familiaria, quæ sibi quis, familiæque suæ constituit; hæreditaria, quæ quis sibi, hæredibusque suis, vel quæ paterfamilias jure hæreditario sibi acquisivit. Unde in eorum epitaphiis passim litteræ hæ insculptæ leguntur, H. M. H. S. idest, hoc monumentum hæredes sequitur: vel H. M. H. N. S. idest, non sequitur: vel etiam H. M. H. E. N. S. idest, hæredes exteros non sequitur. Innumera exempla ex antiquis inscriptionibus tradit Gutherus *inscript. c.* 17. & nonnulla explicat D. Josephus de Retes *in epitaph.* illustrata. Illud tamen discrimen versabatur inter sepulchra familiaria, & hæreditaria, quod familiaria ad agnatos pertinebant, *l.* 7 De sepulchris familiaribus.

jus 8. *l.* 13. *Cod. de relig.* ad eosque, qui in familia erant, eorumque successores, licèt hæredes non essent, dum tamen in familia persisterent. Familiæ autem appellatione communi jure veniebant omnes agnati, qui ex eadem domo, & gente proditi fuissent, in quam & libertos humanitatis ratione adicisci moris erat, ita tamen, ut jus sepulchri in patronorum monumentis non haberent, nisi essent eis hæredes, quantumvis patroni monumentis suis inscripsissent, sepulchrum se fecisse sibi, libertisque suis, *l.* 6. *C. de relig.* Illustrat latè D. Josephus de Retes *ubi proximè*. Hæreditaria verò sepulchra patebant liberis utriusque sexus, aliisque hæredibus quibuscumque, etiamsi ex minima parte hæredes fuissent ex testamento, vel ab intestato, atque insuper bonorum possessoribus iis, quibus libertatis conservandæ causa bona adjecta fuissent, *l. vel quod* 6. *l. si quis suis* 33. *ff. de relig. l. quia perinde* 42. *ff. ad Trebel. l.* 4. *§. is autem*, *ff. de fideicommiss. libert.* nisi fortè aliter justa causa testator aliquem exclusisset, *d. l. vel quod* 6. vel omninò cavisset, ne quis eò inferretur, *l.* 3. 8. *si quis in hæreditate*, *ff. de sepulchro violato*: observarunt Brissonius *lib.* 2. *select. cap.* 14. Antonius Bossius *in Roma subter. lib.* 2. *c.* 26. Osualdus *ad Donellum*, *lib.* 4. *c.* 1. *littera X*, Molina *lib.* 1. *de primog. c.* 24. *n.* 4. Ramirez *ad Martialem lib.* 1. *epig.* 115. *& 117. & in Pentecont. c.* 17. & tunc usus omnium communis erat, & individuus, *l. fundus*, 30. *ff. fam. ercisc.* quam explicat D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *c.* 2. *sect.* 6. alia de sepulchris ex diversis gentium moribus, & prisco funerandi ritu, congesserunt Joann. Meursius *in tract. de funer.* Kirmanus *de funer. Roman.* Guther. *de jure manium*, Jul. Lavor. *de prisco sepel. more*, Lælius Girald *de funerandi ritu*, & alii relati ab Osualdo *dicto lib.* 4. *commen. c.* 1. Sophranis *de funere Hebræor.* Onuphrius, Panuinus, & Spondanus *de cœmeteriis*, Jul. Clarus, & Silvius *lib. singul. ad leges XII. Tabul. ex cap.* 22. Besoldus *tom.* 2. *polit. consider.* 3. *polit. de sepultura*.

8 De sepulchris Christianorum

Quintò sciendum est, Christianos primis illis temporibus, quibus Judæorum, vel Gentilium, inter quos vivebant, civilibus, ac politicis legibus tenebantur, etiam extra urbes defunctos sepelisse; sed pace Ecclesiæ data, ubi Christianæ religionis cultus publicè haberi poterat, non solùm intra ipsas urbes, verùm & intra Ecclesias cadavera condidisse, ut jam temporibus Marcelli Papæ usitatum fuisse constat ex Anastasio Biblioth. *in ejus vita*, ibi: *Constituisse in urbe* 25. *titulos*, *propter baptismum*, *& pœnitentiam eorum*, *qui converterentur ex paganis*, *& propter sepulturam Martyrum*. Nec solùm sancti Martyres intra Ecclesiam sepeliebantur, verùm & fideles laici, ut participes fierent sacrificiorum, & precationum, quæ in eis fierent, & meritis Sanctorum, quorum reliquiæ ibi quiescerent, adjuvarentur, ut piè edoctus Constantinus Magnus sano consilio, ac provida dispensatione (ut ait Eusebius *in ejus vita*, *lib.* 4. *cap.* 60.) in Basilica SS. Apostolorum quam ædificavit, sepulchrum sibi constituit, eo quòd speraret fore, ut defunctus quoque precationum, quæ ibi essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur, sicque quamplurimum utilitatis illorum memoriam animæ suæ conciliaturam. Non tamen locum hunc intelligas de ipso interiori templo, sed limine, seu vestibulo, cùm tam Constantinus Imperator, quàm Theodosius, & Honorius ejus successores in porticu, & vestibulo Ecclesiæ sepulturam sibi elegerint, ut ex Chrysostomo, Evagrio, & Nicephoro referunt Spondanus *lib.* 1. *de cœmeteriis*, *p.* 3. *c.* 14. *num.* 4. Sozomenus *lib.* 2. *cap. ult.* D. Chrysostomus *homil.* 26. *in* 2. *ad Corinth.* Fideles ergo sine discrimine in cœmeteriis, & Ecclesiis ipsis olim sepeliri constat ex Concilio Carthag. 4. *can.* 81. ubi jubetur, ut mortui pœnitentes afferantur Ecclesiæ, & sepulchris: & ex quæstione illa Sanct. Paulini, qui interpellavit Sanct. Augustinum, utrum prosit alicui post mortem, quod corpus ejus apud Sancti alicujus memoriam sepeliatur? Cui Sanct. Augustinus respondens, eruditum librum de cura pro mortuis agenda composuit, ex quo citatur textus *in cap. non æstimemus*, 13. *quæst.* 2. ubi eleganter expressit Sanctus, quantùm prosit fidelibus sepultura intra Ecclesiam; quod & docuit S. Maximus Episcopus Taurin *in Homil. in Natal. Sanctorum*, quæ est etiam apud D. Ambrosium *concione* 6. *de Sanctis*, ibi: *Ideò hoc à majoribus provisum est*, *ut Sanctorum ossibus nostra sociemus*, *ut dum illos tartarus metuit*, *nos pœna non tangat*; *dum illis Christus illuminat*, *à nobis tenebrarum caligo diffugiat*: *cum sanctis ergo Martyribus quiescentes*, *evadimus inferi tenebras eorum propriis meritis*, *attamen consocii sanctitate*; *& ideò veneremur eos in sæculo*, *quos defensores habere possumus in futuro*; *& sicut eis ossibus parentum nostrorum jungimur*; *ita & eis fidei imitatione jungemur*. *In nullo enim ab ipsis separari poterimus*, *si sociemur illis tam religione*, *quàm corpore*. Et sanctus Ambrosius dilectissimum fratrem suum Satyrum sepeliens juxta Victorem Martyrem, memoriam ejus hoc celebravit tetrasticho:

Uranio Satyro supremum frater honorem
Martyris ad lævam detulit Ambrosius.
Hæc meriti merces, ut sacri sanguinis humor
Finitimas penetrans adluat exuvias.

Sed postea ob miros casus à D. Gregor. *lib.* 4. *dialog. c.* 50. quos etiam describit Lucas Tudensis contra Albig. *cap.* 15. *&* 16. *lib.* 2. *cap.* 23. relatos, quorundam pravorum hominum in Ecclesiis sepultorum, qui inde divinitus ejecti sunt, ecclesiasticis legibus cautum fuit, ne quis in Ecclesia sepeliretur, & toto orbe eum morem receptum fuisse, ipsa Conciliorum, & SS. Patrum decreta testantur. In Italia Pelagius II. *anno* 580. ita decrevit: *Item placuit*, *ut corpora defunctorum nullo modo intra basilicam sepeliantur*, *sed si necesse est*, *foris circa murum basilicæ*. In Hispania idem statutum fuisse constat ex Concilio Brachar. 1. *can.* 18. suprà relato, ubi notavit Loaysa. In Germania idem cautum fuit in Concilio Tribur. *can.* 17. Mogunt. *can.* 42. relatis à Gratiano *in c. nullus*, *cum seq.* 13. *q.* 2. In Gallia ex Concilio Nannet. *can.* 6. relato *in cap. præcipiendum* 13. *q.* 2. Meldensi *can.* 9. Theodulpho Aurelian. Episcopo ad fratres compresbyteros, ibi: *Antiquus in his regionibus in Ecclesia sepeliendorum mortuorum usus fuit*, *ut plerumque loca divino cultui mancipata*, *& ad offerendas Deo hostias præparata*, *cœmeteria*, *sive polyandria facta sint*, *unde volumus*, *ut ab hac re deinceps abstineatur*, *ut nemo in Ecclesia sepeliatur*. Alia ecclesiastica edicta refert Suarez *tract.* 2. *de relig. lib.* 3. *c.* 8. *n.* 7. Unde in *l.* 2. *C. de sacros. Eccles.* Imperator Gratianus, & Valentinianus sanxerunt, ut nemo Apostolorum vel Martyrum sedem humanis corporibus existimet esse concessam, ubi pro *humanis*, restituunt *humandis*, Mornacius ibi, P. Burg. *lib.* 1. *elect. c.* 6. qui eruditè textum illum exponit. Illustrant hanc Ecclesiæ prohibitionem Baronius *anno* 226. *n.* 7. Conradus Kling. *lib.* 4. *locorum commun. cap.* 35. Vivar. *ad Marcum Maximum*, *in Sancto Joanne vindicato*, *§.* 11. Gibalinus *de simonia*, *q.* 12. *consectar.* 6. Lemaistre *lib.* 1. *de juribus Eccles. c.* 16. Petrus Gregorius *lib.* 2. *syntagm. cap.* 13. & *lib.* 1. *partit. tit.* 15. *c.* 3. Barbosa *de jure Eccl. lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 16. Lindembrogius *in glossar. verbo Mortuos*, Cerda *in advers. cap.* 81. Savarus *in notis ad Sidonium*, *lib.* 3. *epist.* 12. Benedictus Hæphtenus *tom.* 1. *disquisit. lib.* 7. *tract.* 1. *disquisit.* 2. Menard. *ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 268. Frances *de Eccl. Cathed. c.* 17. Murga *tom.* 1. *disquis. mor. tract.* 3. *disquisit.* 3. *per totam*. Sed cùm eisdem Ecclesiæ legibus aliquæ personæ exciperentur, quibus concedebatur sepultura in Ecclesia, Concilium Mogunt. *d. can.* 52. ibi: *Nisi Episcopi*, *aut Abbates*, *aut digni presbyteri*, *vel fideles laici*. Triburiense *d. can.* 17. ibi: *Nisi fortè talis sit persona justi hominis*, *qui per vitæ meritum talem vivendo*, *suo corpore defuncto*, *locum acquisivit*. Varia exempla refert Onuphrius *de ritu sepeliend. Christ. cap.* 7. Postea quod ab initio dignitatis, & virtutis causa paucis concessum fuit, ita paulatim relaxatum est, ut omnibus, nulla dignitatis, aut sanctitatis habita ratione, liceat in Ecclesiis habere sepulchra, *c. Ecclesiam*, *de consecrat. dist.* 1. *c. sicut antiquitus* 17. *q.* 4. *c. ex parte*, *c. cùm liberum*, *hoc tit. can.* 17. Ampliùs & cœperunt sepulchra esse familiaria, ut nullus nisi ex familia, in eis sepeliatur. Concilium Matiscon. 2. *can.* 17. plura Murga *tom.* 1. *disq. mor. tr.* 4. *disq.* 5.

Quibus ita animadversis, ratio præsentis assertionis quoad primam partem, ubi docetur ecclesiastica sepultura electa à defuncto, ipsum in ea sepeliendum esse, provenit ex vulgari principio, quo docetur, supremam testatoris voluntatem adimplendam esse, *l.* 1. *C. de sacros. Eccles. l. vel negare* 5. *ff. quemadmod. testam. cap. fin. §. quia ergo*. 13. *q.* 2. Secundæ verò partis, videlicet defunctum, non electa sepultura decedentem, sepeliendum esse in sepulchro majorum, ex eo provenit, quia valde jucundum est ex hac vita decedentibus in majorum jacere sepulchro, ut patet ex illa ingenti solicitudine Patriarchæ Jacob, qui proximus morti ita allocutus est filium Joseph *Genes. c.* 47. *Si inveni gratiam in conspectu tuo*, *pone manum tuam sub femore meo* (quod genus juramenti erat, ut exposui *in cap. & si Christus*, *de jurejur.*) *& facies mihi misericordiam*, *& veritatem*, *ut non sepelias me in Ægypto*, *sed dormiam cum patribus meis*, *& auferas me de terra hac*, *condasque me in sepulchro patrum meorum*. Et tandem in ipso mortis articulo post præstitam filiis suis benedictionem, *Genes. c.* 49. absolutè illis præcepit dicens: *Sepelite me cum patribus meis*. Unde ait Cicero *lib.* 1. *de offic. Sanguinis conjunctio*, *& benevolentia devincit charitate homines*: *magnum est enim eadem habere monumenta majorum*, *iisdem uti sacris*, *sepulchra habere communia*. Et votum morien-

9 Traditur ratio decidendi

morientium esse cineres suos in patriam deportari, constat *ex l. alumnis* 30. §. *ab hæredibus*, *ff. de adimendis legat.* Hinc laudatur Philippus Macedoniæ Rex apud Justinum historicum *lib.9.* dum ait: *E bello consumptorum corpora sepulturæ reddidit, reliquiasque funerum ut ad sepulchra majorum referrent, ultrò hortatus est:* ut & Polybius retulit *lib.5. histor.* Sic Alexander Darii mortem prosequutus est, demptaque sibi chlamyde corpus illius contexit, atque regio ornatum cultu ad matrem majorum tumulo inferendum misit, Quintus Curtius *lib.5.* Sophocles *in Electra; scen.6.* hoc doctè insinuat dicens:

Impositum igitur ardenti rogo
Statim cremavimus, reductumque tenuem
In pulverem, atque vasculo inclusum brevi
Ex Phocide hoc viri tulero, ut patrio
Partem sepulchri adipisceretur in solo.

Item *scena 7.*

Fera quæ subriperem nece, ut sic mortuus
Hoc tempore hic saltem jaceret, patrio
Sortitus in tumulo locum.

Et pro maledictione habetur in sepulchro majorum non sepeliri; dictum est enim Prophetæ 3. *Regum cap.* 13. eo quòd contra præceptum Domini comederat in Bethel: *Non inferetur cadaver tuum in sepulchro patrum tuorum: d. cap. unaquæque*, 13. *q.*2. Apud Abderites lege cautum erat, ut qui patrimonium prodegerat, sepulchro patrio non humaretur, sed extero, ut tradit Diogenes Laertius *in Democrito*, Tiraquel. & Alex. ab Alex. *lib.6. dier. genial. cap.*14. Unde Catullus *epigr.*63. ad Manlium de fratre apud Trojam mortuo ait:

Quem nunc tam longè, non inter nota sepulchra,
Nec prope cognatos compositum cineres:
Sed Troja obscœna, Troja infelice sepultum
Detinet extremo terra aliena solo.

Ut enim ait Ovidius:

Mollius ossa cubant manibus tumulata suorum.

Qui & ideò optabat decedere in patria, antequam in exilium mitteretur, ut refert *lib.3. Tristium, eleg.* 3.

Quantum erat, ò magni, perituro parcere Divi!
Ut saltem patria contumularer humo.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris?
Et fient ipso tristia fata loco?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulchri,
Indeploratum barbara terra teget?

Quomodo etiam apud eundem *epist.*10. infelix Ariadna derelicta à Theseo in insula ait:

Ergo nec lachrymas matris moritura videbo;
Nec mea qui digitis lumina condat erit.
Spiritus infelix peregrinas ibit in auras,
Nec positos artus unget amica manus.

Et idem *epist.*11. *de Canace*, ad fratrem Macareum:

Tu tamen ò frustra miseræ sperate sorori.
Sparsa precor nati collige membra tui.
Et refer ad matrem, socioque impone sepulchro
Urnaque nos habeat, quamlibet arcta, duos.

Et eadem etiam ratione apud Virgilium *Æneid.* 10. Maxentius ab Ænea lethale vulnus accepturus hoc tantùm rogat, ut consortem nati Lausi, quem paulò antè idem Æneas interemerat, concederet sepulchro: & mater Euriali ejus necem inconsolabiliter lugens, apud ipsum *lib.9. Æneid.* ait:

Heu terra ignota! canibus data præda Latinis,
Alitibusque jaces: nec te tua funera mater
Produxi, pressive oculos, aut vulnera lavi.

Et Propertius *lib.3. elegia 5. in naufragio Pæti*, dolet:

Quod mater non justa pia dare debita terræ
Nequit, & cognatos inter humare rogos.

Et apud Quintilianum *declamat.*11. Dives ille, *Miser ego, nec ad cadavera (filiorum scilicet) accessi, non in sepulchra majorum meis manibus intuli.* Rectè ergo à Leone III. in præsenti juxta votum naturale, & communem naturæ legem statuitur, defunctum decedentem non electa sepultura, in majorum sepulchro esse tumulandum, quia creditur juxta communem votum ibi sepeliri voluisse.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa de sepultura 10 Dissolvitur dubitandi ratio.
in Ecclesia non concedenda, cui satisfaciendum est juxta distinctionem temporum suprà relatam. Nec augmentum primum ipsius difficultatis; nam textus ibi adducti procedunt quando defunctus, qui non electa sepultura decessit, proprium sepulchrum non habebat, nec majorum suorum; tunc enim pro distinctione personarum sepultura decernenda est juxta adducta de Romano Pontifice, Cardinalibus, Legatis, Archiepiscopis, Episcopisque à Julio Lauro *d. tit.* 2. *lucubr. cap.*11. Si ergo parochianus intestatus decesserit, ita quod nec sepulturam, nec sepulchrum proprium habeat, sepeliendus est in propria parochia, *cap. ex parte, cap. cum liberum* 6. *cap. in nostra* 10. *de sepulturis*. Quæ tamen dicatur propria parochia quoad sepulturam, latè exponunt Barbosa *de offic. parochi c.*26. Basilius *de matrim. lib.5. cap.*13. §.2. Nec obstat quod de sepulchri dominio expendebamus: nam dupliciter potest dici sepulchrum proprium. Primò quoad dominium, ut consideratur in aliis rebus profanis; & hoc nullo modo dari potest, cùm sepulchra, ut loca religiosa, extra hominum commercium sint: secundò quoad usum, & jus sepeliendi, & hoc modo rectè sepulchrum proprium dicitur: quapropter jus sepeliendi legari, aliterque concedi potest, *l. monumenta* 14. *C. de legatis*, *l.1. tit.13. part.*1. longa possessione acquiri, *l. monumentorum* 6. *C. de relig.* Balsamon *in nomocan. Phocii*, *tit.*2. *cap.*2. *pag.*49. Antonius Clarus *ad ll. Regias*, *cap. ult.* Caldeira *lib.4. variar. cap.*9. probavi *in cap. ad aures*, *de præscript.* Unde pro usu sepulturæ remedia possessoria laicis competunt, sicut, pro quocumque alio jure, quod possit possideri; *l.1. ff. si servitus vendic. junctis l. si venditor* 10. *l. si quis sepulchrum* 12. *ff. de relig.* Ant. Clarus *lib. singul. ad leg. XII. tabul. cap. ult.* Mindanus 2. *tom. de interdict.* Murga *tom.1. disquisit. mor. tract.4. disquisit.1. cum sequent.* & de quotidiana praxi testatur Flores de Mena *ad Ant. Gammam decis.* 54. *num.* 3. unde hoc sensu sepulchtum proprium dicitur in præsenti.

C A P U T II.

a Leo Papa *omnibus Fidelibus per Dardaniam constitutis.*

RElatum est auribus nostris, esse quosdam perversè agentes, qui subvertere nituntur, atque dividere conantur Ecclesiæ unitatem, videlicet Abbates, monachos, qui non studio charitatis, sed zelo rapacitatis invigilant, atque seducere conantur sæculares, quos illaqueare possint, ut res suas, atque possessiones, sive in morte, sive in vita monasteriis suis tradant, & b Ecclesiis, quibus subjectæ esse videntur, & à quibus baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam, necnon pabulum vitæ, cum lacte carnis acceperint, vel accipiunt, nihil de bonis relinquant. Hunc denique fomitem discordiæ nos animadvertendo modis omnibus inhibere volumus, & ne ampliùs fiat, omninò prohibemus, considerantes non esse bonum, si illi qui olim socii fuerant passionis, secundùm c Apostolum, sint immunes à societate consolationum. Et quia dignus est operarius d mercede sua, ideò præcipimus, atque mandamus, ut quicunque amodò monasterio converti voluerit, sive in morte, sive in e vita, omnium rerum & possessionum, quas pro salute animæ suæ decrevit disponere, medictatem Ecclesiæ, cui ipse dignoscitur pertinere, relinquat, & sic in monasterio, prout libitum fuerit, eundi, convertendique habeat licentiam. Quicunque autem hujus edicti violator extiterit, gladio anathematis subjaceat.

N O T Æ.

1 a LEo.) Etiam Leoni tribuunt præsentem textum Carnotensis *part.7. Decreti*, *cap.*150. Anselmus *lib.5.c.*51. Papiensis *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.*4. Cujus tamen Leonis sit, non constat, siquidem eum alii Leoni III. alii IX. tribuunt; & cùm illi varias scripsissent epistolas, quibus caremus, certò non possumus assignare, quis ex Pontificibus hujus nominis sit auctor præsentis textus.

b *Ecclesiis.*) Parochialibus videlicet, ut infrà dicemus *in titulo de Parochiis*.

c *Apostolum.*) 1. *ad Corinthios cap.*2.

Digitized by Google

d *Mercede sua*,) *Mathæi cap.* 19. refertur *in cap. cum secundum*, *de præbend.*

2 e *In vita, sive in morte.*) Glossa exponit, idest sive in ægritudine, sive in tempore mortis; sed perperam, nam casus ægritudinis satis illis verbis, *sive in morte*, comprehendebatur; quare verius credo, hæc verba accipienda esse uti sonant, videlicet sive sanus, sive in ægritudine constitutus, tempore mortis de rebus suis pro salute animæ suæ dispposuerit. Nec tunc obstat textus *in cap.* 2. *de regularibus*, *in* 5. *compil.* ubi Honorius III. Abbatibus Cisterciensis Ordinis ita scribit: (Significastis siquidem nobis, quod in quibusdam partibus consuetudo detestabilis inolevit, videlicet quod cùm aliqui æmulantes charismata meliora, monasteria vestri Ordinis volunt causa religionis intrare, ut ibi Domino famulentur, Capellani eorum donec ab eis priùs quæ mortuaria nuncupantur, extorqueant, prout à parochianis suis decedentibus consueverunt accipere, se illis temerè opponunt. Quare super hoc nostræ providentiæ remedium flagitatis. Volentes ergo abusum corruptelæ hujusmodi aboleri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ut capellanorum contradictione hujusmodi non obstante, liberas personas ad vos à sæculo fugientes liberè recipere valeatis.) Facit caput *audivimus*, *de simon.* nam pro hujus textus solutione sciendum est, olim non licuisse religionem ingredi absque prævio examine Episcopi proprii, *can.* 40. & 41. 6. *Synodi*, ubi vetant Patres quemquam in monasterium admitti, aut in eremum secedere, & anachoresim, sine prævia examinatione Episcopi, Synodus Nicæna ex Arabico, *can.* 14. Synodus Provincialis Constantinop. *can.* 2. Filesacus *in cap. quartò* 7. §. 1. *de offic. ordin.* nec absque consensu Plebani, eo quòd jure parochiali ei obligati erant, *cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* cujus verba dabimus infrà priori commentario. Innocentius III. *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 166. ibi: *Dilecti filii Abbas, & Conventus Cisterciensis, transmissa nobis petitione monstrarunt, quod quidam Rectores Ecclesiarum Provinciæ Lugdunensis ab eis, qui vivi & incolumes ad eorum Ordinem transeunt, sibi fieri exigunt testamentum; & in eos, quos iidem relinquunt in sæculo, propter hoc Ecclesiasticam exercent censuram, ac capitulum illud, quo eis à Sede Apostolica indulgetur, ut licitè liberos, & absolutos, à sæculo fugientes recipiant, interpretantes sinistrè, asserunt eos, licèt aliàs absoluti existant, & liberi, sine ipsorum licentia non posse ad Religionem transire, pro eo, quod jure parochiali eis obligati tenentur. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus præsumptores prædictos à præsumptione hujusmodi, monitione præmissa, per censuram Ecclesiasticam compescatis.* Et cùm legissent, sæculum relinquentes mortuos mundo esse, & monachismum morti comparari, Palladius *in Lausiaca*, *sect.* 85. ibi: *Vivisne, an es mortua? Credo in Deum me esse mortuam sæculo*; ab his qui ingrediebantur religionem, quartam mortuariorum exigebant; quod deinceps fieri prohibuerunt Innocent. & Honorius, & sub districtione Alexander *in cap. de his*, *hoc tit.* Leo autem in præsenti agit de illis, qui tempore ingressus Religionis testamentum fecerunt, & pro salute animæ suæ de omnibus bonis disposuerunt; & statuit, ut medietatem teneantur relinquere Ecclesiæ parochiali, non quia ingrediuntur monasterium, sed quia disponunt in testamento de bonis propriis pro salute animæ suæ; quo casu portio parochialis solvenda est, ut infrà dicemus *in cap. nostra*, ubi commentarium hujus textus dabimus.

C A P U T III.

a Innocentius II. *Januensi Episcopo*.

Fraternitatem tuam ignorare non credimus, mortuorum sepulturas, & cœmeteria apud illas Ecclesias, & monasteria ex antiquo esse disposita, in quibus religiosorum fratrum conventus sunt constituti, & orationes, atque Missarum solemnia, tam pro vivis, quàm *b* pro defunctis frequentiùs celebrantur: unde ipsorum devotioni, & extremæ voluntati, qui apud hujusmodi Ecclesias sepeliri desiderant, minimè contradicendum est. Qui verò relictis antiquis Ecclesiis, & patrum, aliorumque parentum suorum sepulchris, contra consuetudinem Patrum veteris Testamenti, qui cum patribus suis sepulti esse leguntur, ad minùs religiosa loca se transferunt, irrationabiliter, & contra antiquam institutionem facere videntur. Unde si fortè P. de Castello contra tam antiquam, & rationabilem consuetudinem aliquid de corpore suo sepeliendo mandasse dicitur, hoc non præjudicat rationi, & viribus carere debet. Quocirca per præsentia scripta mandamus, & p. mandando, quatenus corpus ipsius P. dilectis filiis nostris monachis *c* S. Stephani reddi faciatis, & cum suis fratribus sepeliri.

N O T Æ.

1 a *Innocentius.*) In hac sexta collectione textus hic tribuitur Innocentio III. sed perperam, cùm ejus auctor sit Innocentius II. ut habetur *in* 1. *compil. sub hoc tit. c.* 5. ex qua litteram etiam restituo: & cùm Raymundus in compilandis Pontificum Decretis seriem temporum observaverit, non poterat Innocentii III. Decretalem compilare ante decreta Alexandri III. quæ sequuntur *in hoc tit.* nec si Innocentii III. esset præsens textus, poterat reperiri in prima collectione; siquidem hujus Pontificis decisiones tantùm extant in tertia & quarta collectione. Innocentius II. antea Gregorius dictus, electus fuit die 14. Februarii, & coronatus Romanus Pontifex die 20. anno 1130. ut referunt in eo anno Baronius, & Coriolanus, Ludovicus à Sancto Carolo *in biblioth. Pontific. verbo Innocentius II.* Misit autem præsentem epistolam Januensi Episcopo, seu ut veriùs credo, Archiepiscopo; nam mortuo Sigefrido Januensi Episcopo anno 1129. Innocentius II. Januensem Ecclesiam in Metropolitanam erexit, & cùm D. Bernardus esset electus in Prælatum ipsius Ecclesiæ, eamque dignitatem respueret, electus fuit Syrus qui Ecclesiam illam rexit per plures annos, ut refert Manrique *annal. Cisterc. anno* 1130. *cap.* 6. *in fine*: unde illi præsentem epistolam missam fuisse facilè cognoscitur.

2 b *Tam pro vivis, quàm pro defunctis.*) Missarum enim sacrificia non solùm pro vivis, verùm etiam pro fidelibus sine desperatione defunctis, qui non decesserunt excommunicati, offerri possunt, *cap. non æstimemus* 13. *quæst.* 2. *c. animæ*, *eadem quæst. cap. sanè*, 24. *quæst.* 2. cum aliis congestis à Crespetio *verbo Defunctis*, & per me *in cap. final. de testamentis*. Rationem reddit Ivo Carnotens. *epist.* 198. his verbis: *Quia incertus est status animarum post hanc vitam, non videtur otiosum, si pro his intercedimus, qui jam requie perfruuntur, ut eorum requies augeatur; & pro his qui lo is purgatoriis deputati sunt, ut fidelium orationibus indulgentiam consequantur.* Probant, & illustrant Gazeus *in notis ad Cassianum*, *collat.* 2. *cap.* 5. Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. p.* 2. *sect.* 1. *puncto* 6. Becanus *tom.* 3. *opusc. tit. de sacrif. pro mortuis*, Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 23. *cap. final.* Baronius *tom.* 1. *anno* 34. Bellarminus *de purgatorio*, *lib.* 2. *cap.* 15. Savarus *ad Sidonium lib.* 2. *epist.* 8. Ayala *de tradit. Eccles. fol.* 150. Pamellus *in notis ad D. Cyprianum*, *epist.* 51. *n.* 69. Vicecomes *de ritibus Missæ*, *lib.* 4. *per tot.* P. Henao *de sacrif. Miss. tom.* 1. *disp.* 17. *sect.* 3. Nec contrarium statuitur *in cap. non oportet* 29. *de consecr. dist.* 1. in illis verbis: *Non liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre, & sacrificare mortuis.* In quibus docetur, non licere accedere ad sepulchra mortuorum sacrificandi gratia; nam pro illius canonis expositione sciendum est, tam Judæos, quàm Gentiles defunctis suis parentasse variis ritibus, & in feriis; inter quos præcipuus fuit epulum, cujus ritus apud Judæos mentio extat *in c.* 30. *Ecclesiast. vers.* 18. ibi: *Bona abscondita in ore clauso; quasi appositiones epularum circumpositæ sepulchro*. Et *c.* 4. *Tobiæ*, legimus Tobiam seniorem filio jussisse panem, & vinum supra sepulturam ponere: referunt Josephus *lib.* 2. *de bello Judaic. c.* 1. D. Augustinus *in psalm.* 48. Apud Gentiles proprium fuisse parentationis epulas ad monumentum afferre, probatur ex Tertulliano *de resurrect. carnis*, *c.* 1. ibi: *Defunctis parentant, & quidem impensissimo officio, pro moribus eorum, pro temporibus esculentorum, ut quos negant sentire quicquam, etiam desiderare præsumant.* Expressiùs *in lib. de anima*, *c.* 4. Gaudentius *in tract. de lect. Exodi*, ibi: *Parentalia, unde malum idololatriæ extulit caput erroris; nam gulæ suæ causa primùm cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederent. Post hæc ausi sunt sacrificia eis sacrilega celebrare, quamvis nec ipsi*

ipsi mortuis suis minùs sacrificant parentalia. Duplex autem epulum erat, unum defunctorum, cùm ad eorum bustum epulas ferales cognati deferebant, quæ leviter degustatæ igui tradebantur; de quo epulo agunt Ovidius, Virgilius, Lucianus, & alii relati ab Spondano *lib.* 1. *de cœmeteriis*, *c.* 17. Aliud erat epulum vivorum, quod amici & sanguine proximi ad sepulchra eorum, quibus parentabant, solebant inire, de quo plura adducunt Sophranis *de funere Hebræor. c.* 6. Gutherus *lib.* 2. *de jure manium*, *c.* 12. Spondanus *dicto c.* 17. Pineda *in c.* 7. *Ecclesiast. ad vers.* 3. Serarius *in cap.* 3. *Tobiæ*, *circa præcept.* 7. Cornelius *in c.* 30. *Eccles.* 2. *p.* Kirmanus *de funer. lib.* 4. *c.* 4. 5. *& 6.* Lælius Bisciola *tom.* 1. *horar. success. lib.* 11. *c.* 4. Sanctarellus *in postpraxi medic. c.* 46. quæ parentationes dicebantur humana sacrificia. Festus Pompejus *verbo Humanum*: quem morem parentandi à quibusdam superstitiosis Christianis diutiùs observatum fuisse in festo Cathedræ sancti Petri, immò & protractum ad Martyrum sepulchra, & Basilicas, exterminare curarunt D. Augustinus *homil.* 15. *de Sanctis*, & *lib.* 8. *de civit. Dei*, *c.* 27. & *lib. de moribus Eccles. cap.* 34. & *epist.* 84. *ad Aardium*, Cyprianus *de duplici martyr.* Concil. Brachar 2. *can.* 69. Carolus *in Capitularibus*, *lib.* 6. *tit.* 194. Concil. Turon. 2. *can.* 23. Laodic. *can.* 28. Carthag. 3. *can.* 30. sexta Synodus Trullana *can.* 74. Hoc ergo genus sacrificii per parentationem cum epulis prohibetur *in dicto c. non oportet*; non verò sacrificium Missæ, quod pro mortuis offerri posse, suprà probavi.

c *S. Stephani.*) Quod monasterium Ordinis est D. Benedicti in diœcesi Januensi.

COMMENTARIUM.

3 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Eligens sepulturam in monasterio, aut loco religioso, ibi sepeliendus est; secus verò si in loco minus religioso*. Probant eam textus *in cap.* 1. *cap.* 2. *capit. de his* 4. *cap. ex parte* 5. *cap. cùm liberum* 6. *cap. in nostra* 10. *hoc tit. capit.* 1. *eodem tit. lib.* 6. *Clement. dudum*, *eodem tit. capit. privilegia*, *de privileg. cap.* 1. *de pactis lib.* 6. *capit.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi ita ait Paschalis II. *Volumus, & juxta canonum statuta probabile nobis videtur, ut sicut morienti conceditur judicium rerum suarum facere cuicumque loco sibi placuerit, sic nimirum justum est sui corporis habere licentiam illud judicandi in quocumque loco voluntas ejus extiterit, sive in monasteriis, sive in aliis religiosis locis*. Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garasia in præsenti, Jul. Lavorus *dicto tit.* 2. *lucubr. capit.* 11. Bruno Chassaing. *de privileg. regul. tractat.* 2. *cap.* 7. *proposit.* 3. Murga *tom.* 1. *disquisit. tractat.* 4. *disquisit.* 12. & alii suprà, *in c.* 1. *congesti*.

4 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis valdè redditur. Primò in ea parte, ubi docetur, eligentem sepulturam in monasterio, ibi sepeliendum esse, ex eo; nam absque proprii Parochi licentia nemo in monasteriis sepeliri potest. D. Gregorius relatus *in cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi ait Pontifex: *Monachi corpora, tam vivorum, quàm mortuorum deferre ad Ecclesiam suam nequaquam audeant, nisi assensu, & petitione Ecclesiæ, quæ eis dum viverent consuluit, & consulendo servivit, ac ministravit. Quod si fecerint, ut invasores sanctæ Ecclesiæ, sub districti anathematis interpositione, quousque satisfaciant Ecclesiæ, præcipimus*. Ergo etsi quis eligat sepulturam in loco religioso monachorum, ibi tumulandus non est, nisi consentiat proprius Parochus. Secunda pars assertionis, ubi docetur eligentem sepulturam in loco minùs religioso, in eo tumulandum non esse, impugnatur sequenti consideratione; certum enim est, ultimam defuncti voluntatem modis omnibus adimplendam esse, *cap. ultim.* 13. *quæstion.* 2. *cap. nos quidem*, *cap. si hæredes*, *de testam.* quia publicè interest defunctorum voluntates exitum habere, *l. vel negare* 5. *ff. quemadmodum testamenta*. Ergo sive quis in loco religioso sepulturam eligat, ibi sepeliendus est, præcipuè cùm parum intersit, sepultura sit in loco religioso, vel non. D. Thomas *in* 4. *distinct.* 45. *quæst.* 2. *art.* 3. Guillelmus Conventrensis *in elucidario ex sancto Anselmo*, ubi interrogatus an justis obsit non sepeliri in loco sacro, respondet: *Nihil prorsus; totus enim mundus est templum Dei, quod dedicatum est sanguine Christi: & sive in campo, sive in silva, vel in palude, vel in quovis loco sepeliantur, vel projiciantur, vel à bestiis, vel à belluis devorentur, semper in gremio Ecclesiæ confoventur*. Quos enim peccata deprimunt, non ad absolutionem, sed potiùs ad majoris damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesiis tumulari docet D. Gregorius *lib.* 4. *dialog.* 50. 51. & 53. ubi id horribilibus exemplis confirmat, *c. sacris*, *hoc tit. in fine*, ibi: *Cùm non obsit justis sepultura nulla, vel vilis; impiis tamen celebris, vel speciosa non prodest*. Sepultura enim, & funeris cura potiùs ad solatium vivorum, quàm ad subsidium defunctorum spectant, ut docetur *in c. animæ* 13. *q.* 2. ergo sive quis eligat sepulturam in loco religioso, sive non, ejus voluntas semper adimplenda est. Faciunt exempla piorum virorum, qui extra Ecclesiam sepeliri voluerunt, ut S. Vedastus, referente Albino Flacco *in ejus actis*; S. Ephrem, & Constantinus Magnus, sepulchrum extra, non intra sacras ædes sibi curantes. In vita S. Amati in fine ita legitur: *Jussit igitur sibi fodi sepulchrum in ipso aditu Basilicæ Matris Dei*.

5 De sepultura in Monasteriis. Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, crescente in dies Christiana religione, in cœmeteriis, deinde in porticu, tandem in ipsis Ecclesiis fidelium cadavera sepeliri permissum fuisse, *cap. ubicumque* 13. *quæst.* 2. *cap. sicut antiquitus* 17. *quæst.* 4. Unde jam diù invaluit, fidelium sepulturam posse concedi propè, vel intra Ecclesiam, ut suprà *in capit.* 1. probavi; non tamen permittitur supra, vel juxta altare, *cap. præcipiendum* 13. *quæst.* 2. *cap. non oportet* 19. *de consecr. dist.* 2. Concil. Nannet. *can.* 11. docet Ferrariensis *in opusc. de non sepeliendis mortuis propè aras*; ita enim debent esse remotæ sepulturæ ab altaribus, ut Sacerdos dum Missæ sacrificium celebrat, non cogatur pedibus insistere supra defunctorum corpora. Concil. Tribur. *can.* 16. docent Fuscus *de visitatione*, *lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 15. Redoanus *de simonia*, *part.* 3. *cap.* 18. *num.* 19. Potest tamen eligi sepultura in monasteriis, in quibus religiosorum, seu Canonicorum regularium conventus sint instituti, & sacrificia pro vivis, & defunctis frequenter offeruntur: nec potest parochus impedire similem electionem, ut latè probant Bruno Chassaing. *ubi proximè*. Nec solùm in monasteriis religiosorum, verùm & in monialium Ecclesiis potest quis eligere sepulturam, dum tamen intra claustra, seu septa ipsius monasterii sepultura non eligatur, quia cadavera virorum in monasteriis monialium deferri prohibitum est, *novel.* 133. *Justin. c.* 3. docet Natta *vol.* 2. *consi.* 432. Murga *tom.* 2. *disquisit. tract.* 4. *disquisit.* 12. *ad finem*, *conclus.* 7. Deinde sciendum est, non solùm turpes testatorum voluntates observandas non esse, *l. quæ* 8. *§.* 5. *ff. de condit. instit.* verùm nec ineptas circa sepulturam, *l. servo* 113. *§. ineptas*, *ff. de legat.* 1. Donellus *lib.* 8. *comment. cap.* 12. uti si testator jubeat reliquias suas projici in mare; aut sepeliri cum vestimentis sericeis, margaritis, aut variolis, *l. ult. §. ult. ff. de auro, & argent.* vel secum pecunias sepeliri. Hujusmodi enim ineptæ voluntates, ut derisoriæ rejiciuntur, *d. §. ineptas*. Unde cognoscitur Diogenis insipiens voluntas, dum jussit ejus corpus inhumatum abjici, tantùm baculo juxta illud apposito. Stobæus *serm.* 122. Diogenes Laertius *in vita ipsius*. Unde improbandus venit Saladinus, qui testamento condito omnem funeris pompam abdicavit, jussitque tantùm lancea præferri atri coloris obsoletam tunicam. Jovius *in Saladinum*, Bernegerus *ad Tacitum q.* 141. Licèt enim jus civile magnoperè voluntatibus defunctorum indulserit, tamen hujusmodi voluntates ineptas neglexit, *dicta l. servo* 113. §. *ineptas*, notavi suprà *in c.*... *de testam.* Tandem sciendum est, sanctum & pium esse sepulturam sibi in sacra æde curare, atque per eam valdè juvari animas in Purgatorio existentes, necnon cadavera ipsa, ut variis argumentis probant Sanctarellus *in postpraxi medica*, *capit.* 27. & 28. & quæ longa disputatione addensat Henricus Spondanus *lib.* 1. *de sacris Cœmeteriis*, *p.* 3. *cap.* 14. Theophilus *de martyrio*, *par.* 4. *cap.* 6. *num.* 7. & constat ex Sancto Augustino, cujus liber de cura pro mortuis, in hoc ferè negotio consumitur, & ex Sancto Paulino *carmine de obitu Celsi pueri*, quem ait curasse se inferri Basilicę SS. Martyrum Complutensium.

Ut de vicino Sanctorum sanguine ducat,
Quo nostras illo purget in igne animas.

Nec ferè aliter S. Ambrosius in fratris Satyri epitaphio ait, se illum ad levam Martyris in templo cumulasse:

-----ut sacri sanguinis humor
Finitimas penetrans abluat exuvias.

Accedit, nam viventes ad Ecclesiam orationis causa commeantes, dum incidunt in monumenta defunctorum, faciliùs excitantur ad orandum pro defunctis; quod est opus charitatis viventibus ipsis perutile. Deinde commonefiunt mortis, & sui ex hac vita exitus, qua nulla est salubrior cogitatio; & ob hanc causam maximè cœmeteria, vel in aditu urbium, & castellorum locata fuisse, observat Sanctus Chrysostomus *serm. de fide, & lege naturæ*; vel ferè in viis frequentarissimis, cujusmodi ferè erant Romana, quorum longam seriem exhibet Onuphrius *de ritu sepeliendi cap.* 12. & apud ipsos Ethnicos, quod multis exemplis firmat Kirmanus *lib.* 2. *de funer. capit.* 22. Eandem rationem docuit Sanctus Gregorius *lib.* 4. *Dial. cap.* 50. ibi: *Quos gravia peccata non deprimunt*, hoc

hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur, quòd eorum proximi quotiens ad eadem sacra loca conveniunt, suorum, quorum sepulchra conspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt. Etiam defuncti in Ecclesia sepulti magis juvantur illis Ecclesiæ sanctæ precibus moraliter semper durantibus, quas semper fundit pro iis, qui sunt in loco benedicto, seu consecrato. Unde improbandi veniunt, & damnandi Uvaldenses, quos Pilicdonius *tract. contra eos, c.22.* refert asseruisse, non plus referre sepeliri in loco sacro, quàm in profano, v.g. in agro, aut horto: quod etiam referunt Æneas Sylvius *lib. 3. de origine Bohemorum, c. 35.* Prateolus *verbo Pauperes de Lugduno, n. 30.* idemque sensisse videntur Albigenses, ut colligitur ex Luca Tudensi *lib. 1. contra eos, c.22.* quos refellunt Castro *adversus hæreses, verbo Sepultura*, Theophilus Raynaud. *tom.15. ad finem, fol.549.*

6 Traditur ratio decidendi. Unde jam apparet vera decidendi ratio hujus textus; nam cùm possit quilibet eligere sepulturam, tam in propria, quàm in aliena Ecclesia, potest eam eligere & in monasterio, aut alio loco religioso: sed cùm testator jubet in loco minùs religioso sepeliri, hujusmodi voluntas, tanquam inepta, & turpis respuenda est; interest enim non parum sepeliri in loco religioso, vel in profano, ut docet D. Augustinus *de cura pro mortuis, c.4.* & latè probant Jul. Lavorus *tit.2. lucubr. c. 14.* Spondanus *de cœmeteriis lib. 1. p. 3. c. 14. & 15.* cùm enim dæmonum incursiones frequentiùs circa sepulchra fiant, ut Evangelistæ docent, dum narrant dæmoniacos spiritus habitasse in sepulchris, D. Matthæus *cap.8.* D. Lucas *eodem cap.* D. Marcus *cap.5.* veneficosque, & magos circa sepulchra habitare testantur Lucanus *lib.6.* Ovidius *in Medea*, ibi:

Per tumulos errat passim discincta capillis,
Certaque de tepidis colligit ossa rogis.

Apulejus *lib.2. Metam.* ideò cùm per sepulturam in loco religioso corpora ut in asylis quiescant, mediante ipsius loci consecratione, seu benedictione, inde justè Innocentius eligentem sepulturam in loco minùs religioso, non esse in eo sepeliendum ait, quia non creditur testatorem ita fuisse immemorem propriæ salutis, ut neglecto Ecclesiæ sepulchro, turpem sepulturam eligeret, contra commune fidelium votum.

7 Dissolvitur ratio dubitandi. Nec obstant dubitandi rationes suprà expensæ. Non prima, nam verum est, jure communi inspecto monachos non posse admittere alienos parochianos ad sepulturam in suis Ecclesiis, nisi privilegium haberent à Romano Pontifice, aut de licentia proprii parochi, *cap. in nostra, hoc tit.* suprà probavi *in c. 2.* notat Cironius *in c. 2. hoc tit. 5. compil.* Sed postquam privilegiis sibi ab Apostolica Sede concessis jus habent admittendi ad propriam sepulturam quoscumque, qui apud eos sepulturam elegerint, non possunt parochi, nec alii ordinarii illis hoc impedire, ut latè probat Bruno Chassaing. *ubi suprà*. Nec secunda difficultas obstat, nam licèt ultima voluntas testatoris servanda sit; id tamen procedit cùm juri conformis est, & bonis moribus non contraria, aut inepta; tunc enim eam adimplendam non esse, jam suprà probavi: unde cùm electio sepulturæ in loco minùs religioso juri conformi non sit, nec fidelium moribus consona, ideò in præsenti insuper habetur, & rejicitur. Nec obstat quod dicebamus de utilitate sepulturę intra, vel extra Ecclesiam licèt enim sepultura in Ecclesia, & locis religiosis non prosit defunctis ibi sepultis ex opere operato, hoc est, ex vi tantùm sepulturæ; tamen valdè prodest ex patrocinio Sanctorum, qui in illis locis coluntur, & precibus ministrorum Ecclesiæ, & cæterorum fidelium, qui ibi conveniunt, ut sacrificium Deo offerant; unde tot precibus & suffragiis privari per sepulturam in loco minùs religioso, absurdum, & alienum est à moribus Christianorum. Quare rectè talis dispositio in præsenti ab Innocentio improbatur. Nec exempla ibi relata aliquid faciunt; nam si quis vellet, ut fecerunt illi Sancti viri, extra Ecclesiam sepeliri ex humilitate, arbitrans se indignum jungi communi loco sepulturæ cum Sanctis intra Ecclesiam conditis, aut quiescere intra locum, in quo Christi corpus adest, iste quoque piè faceret, dummodo aliam sacram sepulturam eligeret, exempli gratia in cœmeterio, non verò si in loco minùs religioso extra Ecclesiam, & ejus cœmeterium.

8 Exponitur cap. certum, de consecr. dist. 1. Sed suprà traditis obstat textus *in cap. certum, de consecr. dist. 1.* ubi refertur, Megentiam nobilem fœminam corpora suorum defunctorum sepelisse in propria possessione, & posteà petisse à Romano Pontifice, ut sibi liceret eo in loco oratorium construere, ut divina officia, tam pro mortuis ibi sepultis, quàm pro vivis celebrarentur. Cui petioni in partem annuens Pontifex, concessit illi, ut divina officia pro defunctis ibi sepultis possint celebrari, non autem pro vivis, hoc est, ut fideles divina officia ibi audirent. Ex quo textu expressè deducitur, posse defunctum sepeliri non solùm in Ecclesia, aut monasterio, verùm etiam in loco profano, & minùs religioso, ubi divina officia non celebrantur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo casu defunctum non elegisse sepulturam in loco minùs religioso, sed nobilem illam mulierem cadavera tumulasse in oratorio à se constructo, ut sic faciliùs à Pontifice impetraret, ut ibi divina officia celebrarentur: cujus devotioni ut in partem Pontifex annueret, permisit divina officia defunctorum ibi celebrari, juxta peculiares, & proprios ritus, quos refert Vicecomes *volu. 2. de ritibus Missæ, lib. 4. c. 21.*

Secundò suprà traditis obstat textus *in c. 3. §. fin. hoc tit. lib. 6.* in illis verbis: *Si quis antiqua dimissa, novam etiam in loco minus religioso elegerit sepulturam, electionem hujusmodi (licèt jura super hoc videantur esse diversa) nequaquam volumus impugnari.* Ex quibus apertè deducitur, valere electionem sepulturæ in loco minùs religioso. Igitur non rectè in præsenti id negatur. Pro cujus textus interpretatione dicendum est, in eo decidi veterem antiquorum quęstionem, utrum videlicet in loco minùs religioso posset testator eligere sepulturam? In qua variè fuerunt antiquorum sententię, uti ibi Glossa refert. Quidam negabant, moti præsentis textus auctoritate; sed perperam. Nam aliud est eligere sepulturam in loco minùs religioso, ut in oratorio, vel eremitorio, ubi non ita frequenter Missæ sacrificium celebratur; aliud verò in loco puro, & profano. Primo casu electio sepulturę sustinetur, *ex d. c. 2. §. fin.* secundo verò, cùm sit inepta voluntas, & moribus fidelium contraria, improbatur, quo casu procedit pręsens textus. 9 Intelligitur cap. §. fin. hoc tit. in 6.

Antequam hinc abeamus, exponendi sunt duo perdifficiles canones Concilii Altissiod. Primus est canon 14. ubi ita statuitur: *Non licet in baptisterio corpora sepelire.* Qui difficilis est, pręcipuè si observemus, jam temporibus ipsius Concilii baptisteria fuisse intra Ecclesiam constructa, ut constat ex canone 18. ejusdem Concilii, & probat Vicecomes *de ritibus baptismi lib. 1. c. 34. & 35.* Quare ergo intra baptisteria corpora sepeliri non possunt? Hujus canonis interpretatio provenit, ni fallor, ex eo quod in baptisteriis Martyrum reliquię condebantur, ut significaretur, etiam post mortem duraturam gratiam Dei, per baptismum infantibus traditam, Sic enim baptisterium descripserunt Prudentius: 10 Exponuntur canon 14. & 15. concil. altissiod.

Electus Christi locus est, ubi corda probata
Provehat ad cælum sanguine, purget aqua.
Hic duo purpureum, Domini pro nomine cæsi,
Martyrium pulchra morte tulere viri.
Hic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne novo.
Ante coronati scandebant ardua testes
Atria, nunc lotæ celsa petunt animæ.

Et Ennodius *epigram. 20.* quod scriptum est in plures Martyres, super quorum reliquias Agellus baptisterium condiderat; ipsos autem vivis coloribus fecerat in proximo pariete depingi, ut constaret omnibus, qui Christi testes illic sepulti erant:

Conditor Armenius, superum qui dignus honore est.
Hic peperit fontem vivificantis aquæ.
Rapta sepulturis animavit corpora pictor,
Funera viva videns, mors erat in tumulo.
Illorum tamen iste locus complectitur artus,
Quos pariet facie, mens tenet alma fide.

Ut ergo non confunderentur reliquię Martyrum cum cadaveribus defunctorum, jubent Patres, ne in baptisterio, ubi recondiię sunt reliquię Martyrum, liceat defunctorum corpora sepelire. Alter est canon 15. ipsius Concilii, ubi ita legitur: *Non liceat mortuum supra mortuum mitti.* In quibus doceri videtur, nec etiam in Ecclesia licere mortuum supra mortuum sepelire. Pro cujus expositione Antonius Bossius *tom. 1. Romæ subter. cap.20.* asserit, ex honestate tantùm prohibitum esse mortuum supra mortuum ponere; non ex superstitione illa, quam refert Tertullianus *de anima c. 4.* videlicet optandum esse defunctis, ut illis sit terra levis: sed propter quandam decentiam, & honestatem prohibitum fuisse mortuum supra mortuum mitti, quia plerumque eveniebat, ut nondum marcidato cadavere, aliud supraponeretur quod prohibuerunt PP. Concilii Matiscon. ibi: *Comperimus multos, necdum marcidatis mortuorum membris, sepulchra reserare, & mortuos suos superimponere, vel aliorum (quod nefas est) mortuis suis religiosa loca usurpare, sine voluntate scilicet domini sepulchrorum: ideòque statuimus, ut nullus deinceps hoc peragat; quod si factum fuerit, secundùm legum decreta superimposita corpora de eisdem tumulis rejactentur.*

CA-

C A P U T IV.

Alexander III. a *Spalensi Episcopo*.

DE his qui in infirmitate, vel sanitate cum bonis suis ad religiosa loca se transtulerunt, nihil tibi, vel Ecclesiis, à quibus receperunt salutis pabula relinquentes, hoc tuæ prudentiæ volumus innotescere, quod si in ægritudine ipsa ad Religionem transeunt, dummodo de ægritudine decedant, de bonis suis ipsis Ecclesiis, à quibus assumpti fuerint, *b* canonica debet portio exhiberi. Si verò ad religiosa loca se in sanitate transtulerunt, de his, quæ locis ipsis conferent, cogi non possunt aliquid præscriptis Ecclesiis impertiri: quia liberum est eis tunc bona sua non religiosis locis, sed etiam quibuslibet personis privatis conferre.

N O T Æ.

1 a *SPalensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 6.* ubi additur, *pars capitis continebatur*: post Concilium autem Lateran. *p. 49. cap. 6.* legitur tantùm, *Lucius III.* Ant. Augustinus *in notis ad hunc textum*, existimat, integram clausulam extare *in c. 5. qui clerici, vel vov.* & ita legendum esse, *Hispalensi*; sed malè, cùm Hispalis Bæticæ Metropolis, temporibus nostri Alexandri III. fuisset à Saracenis occupata, usquedum S. Rex D. Ferdinandus ab eorum oppressione illam liberavit: quare credo legendum esse, *Spoletan.* Spoletum enim nobilis Italiæ urbs est, Romanorum colonia, ut referunt Tit. Livius *lib. 20.* Volaterranus *lib. 5. in Geograph. fol. 169.* Theodoricus Gothorum Rex mirificè eam auxit, sed cladem magnam accepit à Friderico Oenobarbo, eo quòd Alexandro nostro faveret, ut refert Tamayo *in Martyrolog. Hispan. die 1. Januarii.* Metropolis fuit Vilumbrorum, ut probat Joannes Viterbiensis *lib. 8. antiquit.* etsi posteà à Gothis subversa fuerit, teste Blondo *decad. 1. lib. 7. fol. 91.* Non me latet, fuisse in Vasconibus vetustam urbem Spalensem ad juga Pyrenæi, è cujus nomine Spalenses populos Plinius enumerat *lib. 3. c. 3.* de quibus mentio extat apud Dextrum *in chron. anno 308.* ubi notarunt Vivar. *num. 6. fol. 307.* Roderic. Caro *fol. 117. littera B*; & fuisse in Vasconibus Navarræ, ubi hodie extat cœnobium in Rouca-Valle, credit Tamayo à Salazar *tom. 3. Martyrol. Hispan. die 18. Maii.* Sed cùm non constet, temporibus Alexandri III. eam urbem Cathedra Episcopali fuisse decoratam, potiùs retineo in præsenti *Spolet.*

b *Canonica debet portio.*) Juxta adducenda infrà *in cap. certificari, hoc tit.* ubi commentarium ad textum hunc dabimus. 2

C A P U T V.

a Alexander III.

EX parte Canonicorum *b* Eburgensis Ecclesiæ nobis est intimatum, quod *c* Prior de Insula quemdam parochianum eorum post *d* appellationem ad nos factam in Ecclesia sua sepelivit. Unde quoniam hoc Ecclesiasticæ institutioni contrarium esse dignoscitur, & à rationis tramite penitus alienum, ut quis falcem mittat in alienam messem: f. t. per A. f. m. ut præfatum Priorem moneas, & districtè compellas, quatenus memoratis Canonicis prædicti parochiani sui *e* corpus restituat, & exinde pacificè, & *f* amicabiliter cum illis conveniat, aut in præsentia nostra se non differat exhibere.

N O T Æ.

1 a *ALexander III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 1.* nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Alexander; credo tamen alicui Episcopo Scotiæ missam esse præsentem decisionem, cùm in ea Provincia sint Canonici insulæ, & Eburgenses, de quibus in præsenti agitur.

b *Eburgensis.*) In sexta collectione legitur *Abrugen.* & Glossa marginalis emendat *Obargens.* seu *Obligen.* sed legendum credo *Ediburgen.* quæ Ecclesia est in Laudonia Scotiæ provincia.

2 c *Prior de Insula.*) Monasterium est canonicorum regularium in Scotia, sub nomine Insulæ: & etiam dicta Ecclesia Cathedralis, dicta Insularum, est canonicorum regularium, ut refert Pennotus *lib. 2. histor. canonic. regul. cap. 36. n. 5.* unde cognosci non potest, de quo Priore agatur in præsenti.

3 d *Post appellationem.*) Quæ appellatio non fuit interposita, ne cadaver sepeliretur, sed ne monachi de Insula admitterent ad sepulturam defunctos suos. Sepultura enim prætextu appellationis differri non debet; fieret enim impedimentum sepulturæ, quod jure non licèt, ut à simili probant textus *in l. ult. de appellat. recip. cap. qua fronte 25. de appellat.* Barbosa *ad Concil. Trident. sess. 25. de regul. cap. 13. n. 8.* Frider. Mindan. *de interdictis, tit. 2. num. 26.* Pichard. *in princip. Instit. de interdict. ex n. 136.* Lara *de capellaniis, lib. 1. cap. 24. nu. ult.* Salgado *de protect. 2. p. c. 9. ferè per totum.* Nec etiamsi post appellationem interpositam cadaver sepeliatur, inducitur attentatum, ut probant Lancelottus *de attent. c. 12. limit. 46.* Salgado *de protect. d. tom. 2. part. 2. cap. 9. num. 97.*

d *Corpus restituat.*) Licèt cadaver non restituatur, quando non agitur ad ejus restitutionem, ut *in c. in nostra, hoc tit.* vel quando dubium superest circa possessionem, aut proprietatem, ne defuncti vexatio detur, ut docetur *in cap. conquerente, de restit. spol.* tamen cum certò constat de justitia spoliati in possessione, & proprietate, ut in præsenti, etiam corpus defuncti restituitur; quia licèt cadaver humatum in perpetua sepultura alio temerè transferre non liceat, tamen permittitur ejus translatio justâ interveniente causa, & à judice approbata, *l. 1. C. de relig.* Et jure civili etiam translatio cadaveris permissu Principis admittebatur, *l. nemo humanum, C. eodem tit.* aut Pontificali decreto, *l. ult. ff. de mortuo inferendo.* Cùm autem non perpetuæ sepulturæ causa corpus humatum est, sed tantùm ad tempus depositum, impunè illud transferre licet, *l. si quis enim 40. ff. relig. l. si necdum 10. C. eodem, l. 3. §. non perpetuò, ff. de pulchra violat.* & hoc sensu commendare corpus dixit Ulpianus *in l. at si quis 14. §. impensa, ff. de relig.* idest custodiæ causa deponere. Nec necesse est pro *commendandum*, reponere *condendum*, ut aliqui voluerunt, quos justè reprehendit Fornerius *lib. 2. rer. quotid. cap. 6.* 4

f *Amicabiliter conveniat.*) Quia licèt in rebus spiritualibus, aut illis annexis non admittatur pactio, *cap. fin.* ubi probavi, *de pactis*: non rejicitur tamen amicabilis compositio, *cap. nisi essent, de præb. c. 4. de pactis*, ubi notavi, 5

C A P U T VI.

Alexander III. *F.* a *Decano, & Magistro R. Rhemensi.*

CUm liberum sit ex universis *b* constitutionibus Sanctorum Patrum apud religiosa loca in ultima voluntate sibi sepultura eligere, canonicę proculdubio obviat rationi, qui devotioni extremę voluntatis decedentium in hac parte contradicere præsumit. Pervenit ad audientiam nostram ex conquestione Abbatis, & Fratrum *c* Sancti Martini *d* London. quod cùm Presbyter quidam corpus cujusdam mulieris, prout in ultima voluntate sua disposuit, ad Ecclesiam Sancti Martini sepeliendum deferret, mona-

monachi Sancti *e* Vincentii Laudonen. corpus ipsius violenter rapere, & ad Ecclesiam suam sepelire minimè dubitarunt: & hoc idem de filio Radulfi Canis præsumpserunt, super quo utique vehementi sumus admiratione commoti, cùm iidem monachi, & Sanctorum Patrum constitutionibus contrairent, & privilegia prædecessorum nostrorum, & nostra, quæ prædicti Fratres de libera se habere sepultura proponunt, satagunt violare. Inde est quod f. t. p. A. f. m. quat. utraque parte apud vos convocata, rei veritatem super hoc inquiratis, & si ita invenietis esse, præfatos monachos monere curetis, & auctoritate nostra districtè compellere, ut ossa præfatæ mulieris, & filii prædicti R. & beneficia, quæ occasione sepulturæ ipsorum recepisse noscuntur, memoratis fratribus cum integritate restituant, & de cætero facere similia non præsumant.

NOTÆ.

1 a F *Decano.*) Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. idest, *Alexander III. Fulconi Decano, & Magistro Radulpho Rhemensi.* Is verò Fulco est, cui scribit ipse Alexander *in epist.* 2. & 4. Radulphus autem is est, cui ipse misit epistolam 26. quæ extat apud Sirmundum, ut notat Bosquetus ad Innocent. *lib.* 1. *epist.* 4. De Rhemensi diœcesi nonnulla notavi *in cap.* 2. *de appellationibus.*

b *Constitutionibus.*) Suprà congestis *in cap.* 3.

c *Sancti Martini.*) De hoc monasterio nonnulla adduxi *in cap. intelleximus* 12. *de ætat. & qualit.*

d *London.*) Legendum est *Laudun.* Laudunensis enim civitas, vulgò *Laon*, est in Gallia, in Campaniæ & Picardiæ confinio posita: habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, suffraganeam Rhemensis, cujus Præsules Duces, & Pares Franciæ nominantur, ut referunt Chenu *in chronol. Galliæ*, Fratr. Sarmath. *tom.* 2. *Gallia Christ. fol.* 616. Ejus Ecclesiæ mentio fit *in cap.* 14. & 16. *de re judic. cap.* 33. *de rescript. cap.* 17. *præbend.*

e *Sancti Vincentii.*) Monasterium hoc Sancti Vincentii Martyris Ordinis est D. Benedicti diœcesis Laudunensis, Congregationis Sancti Mauri, à Brunichilde Regina fundatum, in quo resedisse 12. Canonicos refert Bosquetus *ad Innocentium lib.* 1. *epist.* 4. in quorum locum Adelinus Laudunensis Episcopus substituit monachos duodecim è monasterio Sancti Benedicti super Ligerim sito evocatos, ut refertur *in Chron. Flodoardi, anno Christi* 921. De eo Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Galliæ Christianæ, fol.* 944. Textum hunc exposui *in c.* 8. *de restit. spol.* & ejus commentarium petendum est *ex cap.* 1. *hoc tit.* 2

CAPUT VII.

a Lucius III. *Episcopo Floren.*

De uxore verò, utrum quemadmodum & vir liberam habere debeat sepulturam, videtur nobis quod nulla super hoc inter virum, & mulierem sit facienda distinctio, & in utroque, casu isto, æqualem esse credimus facultatem, cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, in quo mulier solvitur à lege viri.

NOTÆ.

1 a L *Ucius III.*) Ita etiam legitur in prima compilatione, *sub hoc tit. c.* 7. sed malè, cùm hujus textus auctor sit Urbano III. ut legitur post Conc. Lateran. *part. ult. c.* 63. & *in c. litteras, de conjug. lepros. c.* 6. *de divortiis, cap. fin. eodem tit. in* 1. *compil.* ubi extant aliæ partes ipsius textus, quæ sub uno capite ita habentur *in d. c.* 63. (Litteras fraternitatis tuæ debita benignitate suscepimus, quibus certiores de sinceritate tuæ fidei, & devotionis effecti, ad honorem tuum, & commodum abundantiùs provocamur. Verùm quia à nobis postulasti, utrum postquam sponsalia inter aliquas legitimas personas contracta fuerint, & antequam à viro mulier traducatur, alter eorum lepræ morbum incurrat, alter ad consummandam copulam maritalem compelli debeat, vel se possit ad secunda vota transferre: tuæ sollicitudini respondemus, quod ad accipiendum eum cogi non debet, cùm inter eos matrimonium non sit consummatum. De illa verò, quæ viro suo labente in hæresim, ipsius consortium declinavit, utrùm revertente illo ad Catholicam veritatem, ad redintegrandum matrimonium sit cogenda, videtur nobis, quod si mulier ea dumtaxat intentione discessit, ut lapsus in hæresim, tædio pariter, & confusione affectus, se ab errore suo converteret, ei cùm reversus fuerit, est reddenda: quæ etiamsi reverti noluerit, compellatur. Si verò judicio Ecclesiæ sine spe matrimonii redintegrandi recessit, ad recipiendum cum nullatenus eam dicimus compellendam. De uxore verò, utrum quemadmodum & vir, liberam debeat habere sepulturam, videtur nobis, quod nulla super hoc inter virum, & mulierem sit differentia; sed utrique (in casu isto) æqualem credimus esse facultatem, cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, in quo mulier solvitur à lege viri. Utrùm autem pater minores filios ubi magis voluerit, valeat sepelire, non invenimus à Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ consuetudini decernimus relinquendum.) Florentia autem Etruriæ caput, & Metropolis est, magnorum Ducum inclyta sedes, de cujus origine, & amplitudine plura tradit Ughellius *tom.* 3. *Ital. sacræ, in princip.* Ejus Ecclesia Episcopalis tantùm fuit à temporibus Melchiadis usque ad Martinum V. qui absoluto Concilio Constantiensi Romam rediens, ex itinere divertit Florentiam, ubi cùm munificentissimè reciperetur, relaturus non impares gratias, Cathedra Archiepiscopali ipsam Ecclesiam decoravit die 2. Maii anno 1420. unde cognoscitur, quare Urbanus III. in præsenti tantum rescribat Præsuli Florentino sub nomine Episcopi.

COMMENTARIUM.

Ex præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Mulier etiam nupta liberè potest sibi eligere sepulturam ubi voluerit.* Probat textus ab specie *in cap. is qui*, §. *mulier*, *hoc tit. in* 6. & per argumentum omnes citati superioribus commentariis. Illustrant ultrà repetentes in præsenti, & *in d.* §. *mulier*, Petrus Gregorius *lib.* 9. *syntagmatum*, *cap.* 1. Parladorius *lib.* 3. *different. q.* 66. §. Spondanus *de cœmeteriis*, *part.* 1. *lib.* 4. *c.* 7. pluribus relatis Barbosa *lib.* 2. *juris Ecclesiastici*, *c.* 10. *n.* 19. Tondutus *in resol. canon.* 2 Conclusio probatur.

Sed hæc assertio non leviter impugnatur ex sequentibus juris principiis; nam vir, & uxor eodem lare victitant, *l.* 1. §. *si vir*, §. *ad Syllanian. l. sed nec* 8. §. *de usu*, & *habit. l. penult.* §. *de donat. inter*, Paulus *lib.* 2. *sent. tit.* 19. §. *vir absens*, & domus mariti lar matrimonii dicitur, *l.* 1 §. *domum*, §. *de liberis agnoscend.* Servius *ad illud lib.* 3. *Virgil. Et patria Andromacham iterum cessisse marito. Secundum jus loquutus est*, ait, *quia uxor domicilium viri sequitur.* Adde Gellium *lib.* 13. *c.* 10. Artemidor. *lib.* 2. *c.* 54. Augustinum *de Civitate Dei*, *lib.* 6. *cap.* 9. Sidonium *lib.* 1. *epist.* 5. & *lib.* 2. *epist.* 10. Et mariti bonorum sociæ sunt, atque participes. Illustrat Savarus *ad Sidon. lib.* 5. *epist.* 16. & nos *in cap.* 2. *de donat. inter.* Et in una domo cohabitare debent, *l.* 4. §. 1. §. *de usu*, & *habit. l.* 111. §. *de V. O.* Licèt magnates viri aliquando seorsim habitarent, *l. cùm status* 32. §. *mulier*, §. *de donat. l. nihil* 15. §. *rerum amot.* Fornerius *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 5. Unde proditum est, uxorem ejusdem civitatis cum viro incolam intelligi, *l. ult.* §. 3. §. *ad municip. l.* 1. *Cod. de mulier. & ubi*, *lib.* 10. Tiraquellus *in l.* 1. *connub. nu.* 28. Osualdus *lib.* 13. *Donelli*, *cap. penultim. littera M.* Sed sepultura defunctorum domus est, *l.* 4. *Cod. Theodos. de sepulchro violato*: illustravi suprà *in cap.* 1. ergo injustum est, ut mulier, quæ superstitis viri domicilium sequuta est, eodem mortui tumulo non contegatur, ut ratiocinatur Zasius *in l. penult.* §. *de jurisdict.* Unde D. Hieronymus relatus à Gratiano *in cap. Ebron*, 13. *qu.* 2. ait: *Quod conjunxit unum conjugium, conjungat sepulchrum.* Quod & probatur exemplis primorum Patriarcharum, qui eodem sepulchro cum uxoribus conditi sunt, *Genesis c.* 25. & 49. Josue *cap.* 14. & Tobiæ, qui filio suo præcepit, ut matrem sepeliret juxta ipsum in uno sepulchro, *c.* 4. & 14. *Tobiæ*: & Judith, quæ sepulta est cum viro suo *cap.* 16. *Judith*: suisseque eam generalem Judæis consuetudinem, tam ex his constat, quàm quod etiam in actis Apostolorum legitur *cap.* 5. Sapphiram voce D. Petri extinctam, sepultam esse apud virum suum Ananiam, eodem eventu 3 Impugnatur conclusio.

pau-

paulò ante defunctum. Narrat & D. Chrysostomus *lib.* 1. *de sacerd.* matrem suam ab ipso petiisse, ut corpus suum cum mariti ossibus conjungeret: & pariter D. Augustinus sanctam Monicam ipsius matrem magna cura semper æstuasse de sepulchro, quod sibi providerat, præparaveratque juxta corpus viri sui, narrat *lib.* 9. *confess. cap.* 11. idque pluribus exemplis Christianorum, & Gentilium firmari poterat. Illud tamen non omittam, quod refert Gregorius Turon. *lib.* 1. *Histor. Franc. cap.* 42. *& de gloria confess. capit.* 32. de duorum nobilium Arvernorum sepultura: cùm post perpetuam continentiam secretè in sancto conjugio ex pacto servatam, prior puella decessisset, ac peracto vir funeris officio puellam in sepulchro deponens, elevatis ad cœlum manibus arcanum panderet, dicens: *Gratias tibi ago, æterne Domine, quia hunc thesaurum sicut à te commendatum accepi, ita immaculatum pietati tuæ restituo: ad hæc puella mortua subsidens, sile (inquit) sile vir Dei, quia non est necesse fatearis nostrum, nemine interrogante, secretum.* Cùm verò post paululum temporis vir quoque migrasset è vita, sepultusque fuisset in loculo separato altera parte Ecclesiæ, factum esse, ut sepulchra divinitus in unum jungerentur: *Scilicet, ut quos teneret socios cœlum* (inquit Gregorius) *sepultorum hic corporum non separaret monumentum.* Secundò difficilis est præsens textus in ratione ab Urbano III. adducta, dum docet, uxorem posse eligere sepulturam, quia talis electio tunc sortitur effectum, cùm uxor non est; cùm soluta sit per mortem à lege viri, nec ampliùs detur cohabitatio: nam si dispositio fiat tempore inhabili, licèt effectus conferatur in tempus habile, adhuc non sustinetur: unde minor, qui propter ætatem manumittere non potest, si libertatem conferat in tempus, cùm major fuerit, libertas non competit, nec effectum habet, *l. si minor, Cod. de servis export.* ergo nihil interest, quod electio sepulturæ ab uxore conferatur in tempus habile, si dispositio fiat tempore inhabili. Accedit in terminis electionis sepulturæ; nam monachus, licèt post mortem liberetur ab obedientia sui Prælati, tamen non potest eligere sepulturam, *c. fin. hoc tit. lib.* 6. ergo similiter uxor licèt eligendò sepulturam conferat electionis effectum in tempus, in quo soluta est à lege viri, inutiliter sepulturam eligit.

4 De his qui eligere possunt sepulturam. Adhuc tamen defendenda est præsens Urbani decisio, cujus rationem, ut agnoscamus, sciendum est, quemlibet habentem legitimam ætatem, sive virum, sive fœminam, posse sibi eligere sepulturam, dummodo non prohibeatur à jure; electio enim sepulturæ est pars ultimæ voluntatis, *c.* 13. *contra* 13. *q.* 2. *c. cùm liberum, hoc tit.* unde filiusfamilias, si pubes est, potest sibi eligere sepulturam, *cap. licet, hoc tit. in* 6. & servus similiter potest eam eligere; quia quoad sepulturam personam habet, & non attenditur dominica potestas, *l.* 2. *l.* 4. *ff. de religiosis.* Unde intelligitur textus *in l.* 3. *§. si servus, ff. de sepulchro violat.* junctо Narbona *anno* 14. *qu.* 47. Jul. Lavor. *d. tit.* 2. *cap.* 11. *num.* 146. Sed an possit talis electio relinqui in alterius arbitrium, controversum est? Negant committi posse Geminianus *in cap. is, qui §. mulier, num.* 6. *hoc tit. lib.* 6. Jul. Lavorus *dict. cap.* 11. *num.* 6. moti ex eo, quod mandatum morte finitur, *cap. gratum, cap. relatum*, ubi probavi, *de offic. delegat.* Ergo post mortem mandantis illud exequi non potest. Sed rectiùs affirmant Guttierrez *de juram. p.* 2. *c.* 4. Carpio *de execut. lib.* 2. *c.* 24. Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 4. *disquisit.* 9. *§.* 10. Quorum opinio suadetur *ex l.* 38. *Tauri, l.* 17. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil.* Nec fundamentum contrariæ sententiæ obstat; nam cùm mandatum hoc circa sepulturam conferatur post mortem mandantis, non finitur, *l. fin. ff. de solut.* textus ab specie *in l.* 14. *ff. de relig.* unde tam in testamento, quàm inter vivos utiliter electio sepulturæ alterius arbitrio committitur. Deinde sciendum est, mulierem nuptam posse facere testamentum, & utiliter de omnibus rebus suis disponere, *l. si mater* 33. *de vulgari, l.* 3. *C. de inoff.* Immò licèt jure civili uxor ducta per coemptionem efficeretur filiafamilias, in maritique sacra transiret, nihilominus testamentum facere poterat. Ulpianus *in fragmentis, tit.* 20. *§. penult.* Osualdus *lib.* 6. *Donelli, c.* 5. *littera B*; D. Josephus de Retes *lib.* 1. *opusc. cap.* 22. Unde tot fragmenta testamentorum matrumfamilias in Pandectarum libris reperiuntur; jure tamen vetustissimo mulieres jus testamenti faciendi non habuisse, ex Gellio probare intendit Vvisemb. *disp.* 17. *num.* 16.

5 Traditur ratio decidendi. Unde jam apparet vera decidendi ratio præsentis textus; nam cùm electio sepulturæ inter ultimas voluntates connumeretur, ex adductis per DD. *in c. ultim.* 13. *quæstion.* 2. Joanne Andrea *in cap.* 1. *numer.* 3. *hoc tit. lib.* 6. Julio Lavoro *d. capit.* 11. & mulier etiam constante matrimonio possit condere testamentum, & quoad ultimam dispositionem pro patrefamilias habeatur; inde sicut maritus potest relicto sepulchro majorum sibi eligere sepulturam, ita & uxor relicta mariti sepultura potest sibi aliam eligere. Accedit ratio ab Urbano in præsenti adducta illis verbis: *Cùm electio ista ad eum potius statum pertineat, in quo mulier solvitur à lege viri.* Licèt enim mulier constante matrimonio non possit de rebus propriis disponere, tamen sepulturam eligere valet; quia effectus talis dispositionis confertur eo in tempore, quo soluta est à lege viri. In his enim casibus, in quibus attenditur effectus, paria sunt aliquid disponere tempore habili, vel tempore inhabili, dummodo effectus conferatur in tempus habile, *l. quod sponsæ, Cod. de donat. ante nupt. l. in tempus, ff. de hæred. institut.* Quæ ratio mirè confirmari valet ex eo, nam licèt constante matrimonio uxor viro, vel vir uxori donare sibi invicem non possit, *ex l.* 1. *cum vulgatis, ff. de donat. inter, l. mortis* 40. *ff. de donat. causa mort.* donare tamen sibi possunt in casum exilii, seu deportationis, *l. sed si mors* 3. *l. inter* 43. *ff. de donat. inter*: in casum divortii, *l. sed interim, §. final. cum duabus legibus sequentibus, l. Vitricus* 41. *ff. de donatio. inter.* rationem reddit Consultus *in l. quia, ff. eod. titulo*, his verbis: *Quia donationis eventus excurrit in id tempus, quo vir, & uxor desinunt.* Quam explicat Gentilis *lib.* 2. *de donatio. capit.* 33. Non ergo mirum est, ut sepulturæ electio ab uxore facta subsistat, cùm ejus effectus conferatur id in tempus, quo vir, & uxor desinunt esse. Accedit etiam, nam Romani cohabitationis conjugalis observatores agnoverunt, uxores posse in propriis sepulchris, & diversis à maritorum sepulturis tumulari, ut constat *ex l. alumnæ, §. ab hæredibus, ff. de adimend. legat.* & aliis juris locis, in quibus mentio fit sepulchrorum ab hæredibus uxorum constructorum.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam omnia, quæ in ea afferebamus, procedunt, & locum habent constante matrimonio in vita ipsorum conjugum: at verò in præsenti deciditur casus, in quo jam solutum est matrimonium per mortem, & ita cohabitationis obligatio cessavit. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam ut suprà dixi, *in cap. cum esses, de testam.* aliquando actus prohibetur tantum inspecto ejus effectu, aliquando etiam attenditur tempus, in quo dispositio fit, ut in casu libertatis à minore præstitæ, in quo attenditur tempus, quo relinquitur; & ideò inutiliter datur à minore. Idemque procedit in religioso eligente sepulturam; nam cùm ipse testamentum facere non possit ex defectu bonorum, & voluntatis, ut probavi *in cap.* 2. *de testam.* ideò non habet, quod conferat post tempus mortis, & per consequens, nec potest eligere sepulturam, nisi valdè remotus sit à proprio monasterio; nam tunc eam eligere valet, *c. fin. hoc tit. in* 6. Tamburinus *de jure Abbatiss. disputat.* 34. *quæst.* 1. Diana *part.* 5. *tract.* 3. *resol.* 110. Barbosa *de jure Eccles. lib.* 1. *cap.* 43. *num.* 89. Chopinus *lib.* 2. *monastic. tit.* 3. *num. final.* 6 Dissolvitur dubitandi ratio.

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. unaquæque* 13. *q.* 2. in illis verbis: *Unaquæque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte.* Ex quibus expressè deducitur, uxorem sepeliendam esse necessariò in sepulchro mariti: siquidem docet D. Augustinus in vita, & in morte uxorem sequi debere maritum suum. Glossa ibi, *verbo in morte*, accipit textum illum de consilio, ita ut mulier debeat sepeliri in sepulchro viri sui, juxta antiquorum facta, & exempla; siquidem ut supra retuli de Hebræis, semper uxores cum viris suis sepeliebantur: quod & apud Gentiles usitatum fuisse, constat ex traditis ab Strabone *lib.* 15. Valerio Maximo *lib.* 2. *c.* 1. Philone Judæo *in lib. de Abrahamo*, Eusebio *de præparat. Evang. lib.* 6. & apud Judæos consuetudo est, ut vidua viva simul cum marito in rogum injiciatur, & cùm plures uxores sunt, in certamen veniunt, & quæ victrix evadit, læta cum viro in rogum mittitur. Propertius *lib.* 3. *el.* 13. 7 Exponitur text. in c. unaquæque, 13. qu. 2.

Felix Eois lex funeris una maritis,
Quos aurora suis rubra colorat equis.
Namque ubi mortifero jacta est fax ultima lecto,
Uxorum fusis stat pia turba tomis.
Et certamen habent lethi, quæ viva sequatur
Conjugium, pudor est non licuisse mori.
Ardent victrices, & flammæ pectora præbent,
Imponuntque suis ora perusta viris.

Illustrat Joan. Andreas *qu. c.* 10. *de sepulturis.* De Thracibus idem refert Bernegerus *q.* 141. *ad Tacitum.* Verùm etsi hæc solutio sustineri possit, non incongruè dici potest, D. Augustinum accipiendum esse eo casu, in quo uxor sepultura non electa decessit; nam tunc æquum est, ut in sepulchro

pulchro viri sui sepeliatur; & si plures maritos habuit, in sepulchro ultimi, cujus domicilium, & honorem retinet, est tumulanda, *c. is qui*, §. *mulier*, *hoc tit. in 6.* docent Didacus Perez *in l.2. tit. 3. lib.1. ord.* Gamma *dec.* 105. Jul. Lavorus *d. c.*11. *nu.*134. quomodo etiam accipiendus ex text. *in c. Ebron*, *in fin.*13. *q.*2. in illis verbis: *Quos conjunxit unum conjugium, conjungat unum sepulchrum, quia una caro sunt, & quos Deus conjunxit, homo non separet.* Si verò mulier electa sepultura decedat, tunc ejus ultima voluntas adimplenda est; quo casu procedit præsens textus.

§.

Utrum autem pater, quò magis voluerit, minores filios valeat sepelire, non invenimus à Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ consuetudini decernimus relinquendum.

COMMENTARIUM.

Cum sepulturæ electio sit pars ultimæ voluntatis, ut colligitur *ex c. placuit* 7. 13. *q.*2. & docent Medicis *de sepulturis q.*8. *nu.*2. Narbona *de ætate ad actus humanos*, *anno* 14. *q.* 47. inde provenit, quod sicut, qui testamentum facit, debet esse pubes, *l. qua ætate* 5. *ff. qui testamenta*; ita & qui sepulturam eligere vult, *cap. licet*, *de sepulturis in 6.* docent plures congesti à Narbona *d. q.* 47. Barbosa *lib.* 2. *juris Eccles. cap.*10. *n.*19. & *lib.*1. *de officio Parochi*, *cap.*26. *n.*19. Diana 5. *part. tract.* 3. *res.*107. & 108. Murga *tom.*1. *tract.* 4. *disquisit.* 8. §. 11. Nec interest, an talis pubes sit in potestate patris, vel extra; quia quoad sepulturæ electionem non attenditur patria potestas. Tum quia confertur hæc dispositio in tempus, in quo filius solutus est à patria potestate, ut de uxore proximè dicebamus. Tum quia quoad spiritualia patria potestas non inspicitur, *c. fin. de judiciis, lib.*6. Si autem filius pubes decedat non electa sepultura, & majorum sepulchra non sint, debet sepeliri in propria parochia, *c. is qui*, *hoc tit. in 6.* Quærunt tamen Doctores, si pater, & avus sepulti sint in una Ecclesia, alii verò majores in alia, ubi sepeliendus sit filius, Et doctè probat Osualdus *consil.* 25. quem transcribit Jul. Lavorus *dict. tit.* 2. *c.* 11. *n.* 114. in sepulchro patris esse sepeliendum; si autem filius habeat patrem, & matrem diversa sepulchra habentes, filius sepelitur in sepulchro matris, cujus conditionem, non verò patris sequitur, *cap. fin. de filiis presbyt. cap. licet, de conjug. lepros.* quæ omnia procedunt, nisi aliter consuetudine introductum sit, videlicet ut pater pro filio sepulturam eligat, ut in præsenti §. docetur.

CAPUT VIII.

Idem a *Præposito*, & *Canonicis Faventinis*.

Cum super quodam capitulo, quod religionis *b* favore, &c. Inde siquidem est, quod præsentium auctoritate statuimus, ut si aliquem parochianorum vestrorum alibi contigerit eligere sepulturam, secundùm statuta Beati Gregorii, quarta vobis in testamentis portio reservetur.

NOTÆ.

1 a *Præposito.*) Textus iste in hac sexta collectione, & *in* 1. *sub hoc tit. cap.* 8. tribuitur Lucio III. sed malè, cum ejus auctor sit Urbanus III. qui post Lucium Ecclesiam rexit ex anno 1185. usque ad annum 1187. quod facilè suadetur ex eo, quod post Concilium Lateran. *p. ult. cap.* 64. præsens textus refertur sub hac inscriptione, *Idem*; cum textus præcedens sit Urbani III. Expressiùs id probatur *in cap. certificari*, sequenti: ubi dum Clemens III. asserit, portionem canonicam aliquando tertiam, aliquando quartam fuisse taxatam, respiciens ad hunc textum ait, Urbanum quartam partem esse asseruisse; unde deducit Innocentius Cironius in *parat. ad hunc titulum*, auctorem hujus textus esse Urbanum III. De canonici autem, & Ecclesia Faventina nonnulla adduxi *in cap.*11. *de renunc.*

2 b *Religionis favore.*) Alexander enim III. anno 1168. monasterium Sanctæ Reparatæ, Ordinis Vallis Umbrosæ, civitatis Faventinæ, sub protectione Sedis Apostolicæ recepit, & inter alia privilegia, quæ illi concessit, & refert Ughellius *tom.*1. *Italiæ*, *fol.* 521. circa sepulturam à monachis concedendam ita cavit: *Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum devotioni, & extremæ voluntati, qui se illic sepelire deliberaverint, nisi excommunicati, vel interdicti sint, nullus obsistat, salva justitia matricis Ecclesiæ.* Unde credo, Urbanum in præsenti agere de prædictis monachis Sanctæ Reparatæ, & de privilegio religionis favore illis concesso ab Alexandro III.

COMMENTARIUM.

3 Conclusio probatur. Communiter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Si parochianus extra propriam Ecclesiam eligat sepulturam, debetur portio quarta propriæ parochiæ de relictis Ecclesiæ ubi sepelitur.* Probant eam textus *in c.* 1. & 2. *c. certificari*, *c. in nostra*, *hoc tit. c. ad quarta*, *de præscript. c. officii*, *c. requisisti*, *c. fin. de testam. c. ex parte* 15. *de V. S. cap. cum quis*, *hoc tit. in 6. Clement. dudum*, §. *verùm*, *hoc tit. extravagant. inter cunctas, de privilegiis*, inter communes, *extravagant.* 1. §. 4. *de sepult.* Concil. Ænahemense Angliæ, temporibus Joannis Papæ XVII. & Henrici secundi celebratum, *can.* 14. *Et si corpus aliquod extra suam parochiam quis posuerit, solvat nihilominus pecuniam (quod symbolum animæ dicitur) illi Ecclesiæ, cui corpus famulabatur vivens, & omnia, quæ Dei sunt, vel ad ipsum pertinent, accuratiùs, uti par est, pacem habeant.* Trident. *sess.*25. *de reform. c.*13. Illustrant Petrus de Ubaldis *in tract. de quarta*, Jul. Lavorus *tit.*2. *Lucubr. c.*17. plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *de offic. Parochi* 3. *p. c.*25. & *lib.* 3. *juris Eccles. c.* 24. Basilius *de matrim. lib.* 5. *c.* 13. Petrus Gregorius *lib.*1. *partit. tit.*15. *c.* 4. & *in cap. conquerente*, *c.* 16. *nu.* 5. Guttierrez *lib.* 7. *de juram. c.* 4. *nu.* 1. Tondutus *res. canonc. cap.* 105. Ughel. *in method. jur. can. fol.* 451. Trullench *de offic. Paroch. cap.* 13. Lemaistre *de juribus Episcoporum*, *lib.* 2. *cap. fin.* Solorzanus *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 22.

Sed tradita assertio non leves patitur dubitandi rationes. Prima enim insurgit adversus eam dictionem, 4 Impugnatur conclusio.
quartam, junctis illis verbis, *sui judicii*; in quibus probari videtur; quartam parochialem deducendam esse ex omnibus rebus relictis judicio testatoris; nam patribus familias à jure plenissima libertas concessa est disponendi de rebus suis, quo modo, & inter quos velint, quarta tantùm Falcidia hæredi reservata, *l.*1. *ff. ad leg. Falcid. l. verbis legis*, *ff. de V. S.* ergo non debet contra ejus voluntatem alia quarta præstari parocho ex rebus relictis judicio ejus. Augetur primò hæc difficultas, nam si præsentem decisionem accipiamus tantùm de legatis piis relictis pro anima testatoris, in majorem incidimus difficultatem; nam legata pia, & pietatis causa relicta, nullam patiuntur diminutionem, nec quidem legis Falcidiæ, *Novel.* 131. *Justin. c.* 12. ubi Rithersius, & Balduinus, Tiraquell. *de privil. piæ causæ*, *cap.*22. Antonius Gomez *lib.*2. *var. cap.*4. *n.*17. Molina *de Justitia*, *tract.*2. *disput.* 213. Ergo si Falcidia non habet locum in legatis relictis pietatis causa, multò minùs alia quarta deduci poterit. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam si aliqua quarta funeralis deducenda est ex legatis piis à defuncto relictis, non à Parocho, sed potiùs ab Episcopo deduci debet, juxta textus *in cap. conquerente*, *de offic. ordin. cap. de quarta*, *de præscript. cap. placuit*, *cum seq.* 10. *q.* 3. *cap. requisisti*, *de testam.* ubi Covar. *cap. quoniam*, *de decimis*, *cap. olim*, *de censibus*; vel potiùs Ecclesiæ, ubi majorum sepulchra erant, præstari debebat, cùm in ea tumulandus esset defunctus, juxta tradita sup. *in c.*1. & ita illi quodammodo irrogatur injuria, *Clement.* 2. *hoc tit.* Ergo non rectè in præsenti docetur, parocho quartam deberi. Augetur tandem hæc difficultas ex eo, quia si certa portio bonorum ex quolibet defuncto parocho præstetur, suscitabitur avaritia Gentilium, qui defunctis vectigal imponebant, *l. fin. C. de religiosis*, Xiphilinus *in Nerone*, observavit Cujac. *lib.*11. *obs. c.*21. ne ergo cum Gentilibus in hac parte conveniamus, dicendum est, funeris occasione nihil pretio æstimabile Parocho præstandum esse.

Qua

5 *De quota hujus portionis.* Qua dubitandi ratione ita fulcita minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, canonicam portionem esse certam quantitatem, quæ Episcopo, vel Parocho ratione funeris præstatur; quæ ita appellatur, quia à sacris canonibus inducta est, ex rationibus infrà adducendis. De canonica portione parocho debita ex legatis, & aliis obventionibus ratione funeris, Ecclesiæ illi, in qua defunctus sepelitur, agendum est (nam de canonica portione Episcopo debita jam egi *in cap. fin. de testam.*) Et ut clariùs procedamus; singillatim examinandum est, quota portio ex prædictis obventionibus deducatur; cui, & à quibus, & ex quibus rebus præstetur. Quoad primam partem hæc portio pro distinctione temporum, & locorum varietate diversa fuit. Leo III. *in c.1. hoc tit.* tertiam partem esse decrevit: ipse Pontifex quasi mutato consilio *in cap. 2. hoc tit.* dimidiam partem præstari jussit. Urbanus III. in præsenti quartam partem deducendam esse statuit, cujus sententia approbata fuit *in Clement. dudum, hoc tit.* Innocentius III. infrà, *in cap. in nostra*, tertiam partem parocho assignavit: & quia hæc portio taxata est lege positiva, ideò contraria consuetudine introduci potest, ut major, seu minor portio parocho præstetur, *cap. certificari, hoc tit. c. antiquos 10. q. 1.* immò & in totum tolli, si consuetudo legitimè præscripta sit, ut docent Lavorus, Barbosa, & Trullench *ubi sup.* Igitur in hac parte consuetudo attendenda est, illiq; standum; & si Ecclesiæ propriæ certa consuetudo non sit, quod in Metropolitana Ecclesia observatur, attendi debet, *cap. tua de sponsa duorum*: & si adhuc non appareat, vicinarum Ecclesiarum consuetudo spectanda est, *cap. sup. eo, de censib*: & si variæ consuetudines sint, quarta præstabitur, nisi aliud lege diœcesana cautum sit, quod principaliter attendi debet.

6 *Cui, & à quo hæc portio præstetur.* Deinde sciendum est, hanc portionem canonicam deberi Ecclesiæ parochiali, seu Parocho, à quo defunctus sacramenta recipiebat, & ubi divina officia audiebat, *c. 1. hoc tit. cap. is cum quo, eod. tit. in 6.* non quia ab ea sepulturam dimisit, & in alia elegit; sed in compensationem laboris, quem sufferr Parochus in administratione Sacramentorum; & ideò si quis decesserit à propria parochia animo redeundi, tantùm recreationis, vel fructuum colligendorum causa, & ibi decedat, quarta Ecclesiæ parochiali præstatur, *cap. 3. hoc tit. in 6.* Basilius *de matrim. lib. 5. §. 13. num. 2.* Idem procedit si ægrotus de propria parochia in aliam, veluti in domum consanguinei, seu amici, se deferri faciat. Barbosa *ubi suprà*. Aliquando tamen hæc portio non præstatur Parocho, veluti si Ecclesia parochialis alibi eligat sepulturam, vel si Ecclesia Cathedralis præscriptione, aut alio modo jus habet quæsitum retinendi prædictam portionem, vel quia tempore, quo Ecclesia parochialis erecta fuit, hoc jus sibi reservavit; in his enim casibus Parochus non habet jus petendi hanc portionem; illis autem exceptis, potest petere hanc quartam, vel condictione ex canone, vel actione ex testamento, ut post Jul. Lavorum docent Trullench, & Barbosa *ubi suprà*. Deinde sciendum est, prædictam canonicam portionem deberi ab Ecclesia illa, ubi quis relicta propria parochia sepelitur, sive sit regularis, sive exempta, sive non exempta, *Clement. dudum, §. verùm, hoc tit.* Trident. *d. cap. 13.* Barbosa *ubi supra, nu. 10.* Trullench *d. cap. 13. dub. 3.* quæ doctrina limitatur, nisi clerici, aut monachi, apud quos quis sepelitur, præscriptione exempti sint à solutione hujus portionis. Potest enim hæc liberatio præscribi 30. vel 40. annis cùm titulo, vel immemoriali tempore sine eo, ut pluribus relatis docet Barbosa *ubi suprà, n. 16.* vel si Regulares, ubi sepultura electa fuit, privilegium habeant non solvendi dictam portionem; dum tamen in ipso privilegio expressè derogetur *d. Clement. dudum*; aliàs privilegium nullius est momenti. Similiter si monasteria erecta per 40. annos ante Concilium Tridentinum solvebant eam portionem, & postea privilegium exemptionis impetrarunt; tale enim privilegium nullius est momenti, ut decisum extat *in d. cap. 13. Concil. Trident.* & variis Rotæ decisionibus firmat Barbosa *ubi suprà, n. 12. & 14.* Nec etiam privilegium concessum uni Religioni, alteri prodest, aut communicatur, ut docent Barbosa *n. 9.* Trullench *d. dub. 13.* Tandem sciendum est, hanc canonicam portionem esse deducendam ex omnibus illis rebus, quæ obveniunt Ecclesiæ ratione funeris, seu de omnibus oblationibus, quæ offeruntur in die sepulturæ, ut declaravit Pius V. in constitutione, quæ incipit, *Etsi mendicantium*. Item ex omnibus legatis piis ipsi Ecclesiæ relictis, *c. 1. c. in nostra, hoc tit.* Debetur similiter de cereis, & candelis, quæ circa corpus deferuntur; de Missis in testamento assignatis, de armis, palliis, & aliis ornamentis, quæ in feretro deferuntur: tandem de omnibus funeralibus, quæ in prima, septima, nona, aut trigesima die ad Ecclesiam sepulturæ occasione deferuntur, quæ nos vulgò dicimus *ofrendans*, ut latiùs prosequuntur Trullench, & Barbosa *ubi suprà*.

7 *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis, seu quare hæc canonica portio Parocho præstatur, ex eo provenit, quia qui fuerunt socii passionum, debent esse & consolationum, juxta Apostolum 2. *ad Corinth. c. 1.* Sed Parochus sustinet onus celebrandi divina officia, & administrandi sacramenta propriis parochianis, dum vivunt, *c. 2. de parochiis*; unde justum est, ut Parochus per electionem sepulturæ in alia Ecclesia debitis non fraudetur obsequiis; cùm ille, qui altari servit, de altari vivere debeat, *cap. cùm secundum, de præbend.* Rectè ergo ab Ecclesiæ Patribus statutum fuit; ut de legatis relictis Ecclesiis, ubi parochiani sepeliuntur, certa portio Parocho præstetur. Fulcitur hæc decidendi ratio ex eo, nam si filius patri, & libertus patrono tenentur aliquam portionem bonorum illis relinquere in recognitionem obsequii, *l. nam etsi, ff. de inoffic. princip. Institut. de success. libert.* parochiani etiam, qui filii dicuntur sacerdotum, à quibus sacramenta accipiunt, *cap. 9. cum duobus seq. 30. q. 1.* debent saltem ex illis bonis, quæ pro salute animarum suarum relinquunt, aliquam portionem in illis præstare; videlicet quartam, quæ portio in aliis testamentariis dispositionibus semper taxata fuit, ut in legitima filio relinquenda, *leg. Papinianus, §. de quarta, ff. de inoffic.* in portione ex legatis pro hærede deducenda, *l. 1. ff. ad l. Falcid.* ex portione ex fideicommissis detrahenda, *l. 1. ff. ad Trebell.* in portione filio adrogato à patre præstanda, *l. fin. ff. si quid in fraudem patroni*; de quibus agit Vuisembach. *disp. 24. in quadriga quartarum*. Rectè ergo Urbanus III. in præsenti portionem illam parocho præstandam ex relictis à defuncto pro salute animæ suæ, quartam partem præscripsit.

8 *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licèt verum sit, testatorem posse pro libito disponere de omnibus rebus suis, tamen portio canonica, quæ parocho præstatur, non impedit hanc liberam dispositionem; quia non ex omnibus legatis à testatore relictis detrahitur, sed tantùm ex relictis occasione sepulturæ: & licèt legata pia non patiantur deductionem legis Falcidiæ, id procedit ob specialem pietatis rationem, quæ non militat in hac deductione portionis canonicæ, quæ æqualiter pia est. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex d. c. de quarta, cap. conquerente*, ubi portio hæc spectat ad Episcopum. Nam omissa solutione Beroji *in c. Raynuntius, nu. 165. de testam.* qui existimat prædicta jura procedere, quando Episcopus præscripsit quartam portionem in aliqua parochia contra parochum; & omissa alia solutione Nicolai Lemaistre *de juribus Episcoporum, lib. 2. cap. ult.* quam retuli *in cap. officii, de testam.* dicendum est cum Cironio *ad titulum de testament. & de offic. Ordinarii*, olim Episcopo debitam quartam portionem ex omnibus oblationibus factis Ecclesiis, & monasteriis sibi subjectis, & ex aliis piis obventionibus: quæ canonica portio diversa est à quarta parochiali, de qua in præsenti agitur. Nec obstat, quod de vectigali defunctis non imponendo dicebamus; nam hæc portio non tam debetur ab ipsis defunctis, quàm ab Ecclesia, ubi eligunt sepulturam, ex rationibus supra adductis.

9 *Exponitur c. nos quidem 3. de testam.* Adhuc præsenti assertioni obstat textus *in c. nos 3. de testam.* ubi refertur, quod quidam cùm ultimum elogium conderet, & uxorem hæredem institueret, jussit monasterium ex bonis suis construi: & cùm uxor neglexisset exequi mariti voluntatem, jubet Gregorius, ut monasterium construatur, & omnia illi relicta sine diminutione assignentur. Ex quibus ultimis verbis apertè deducitur, ex legatis piis monasterio relictis nullam portionem parocho deberi, aut præstari; siquidem omnia sine diminutione illi solvi jubentur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu nullum legatum relictum fuisse funeris, aut sepulturæ causa, nec ex legato relicto pro construendo monasterio, seu oratorio quartam portionem deberi, *c. fin. de testam.* docet Fragoso *de regim. Christ. Reip. lib. 10. disp. 23. §. 4. n. 38.* Unde cùm nullum legatum in eo textu relictum esset sepulturæ causa, ideò deductio portionis canonicæ locum non habet.

10 *Exponitur c. in nostra hoc tit.* Secundò obstat textus, *in c. in nostra, hoc tit.* ubi in gravi controversia inter Rectorem Ecclesiæ parochialis, & Fratres Hospitalarios super deductione hujus portionis agitata, deciditur, ut si aliquis apud ipsos Hospitalarios eligat sepulturam, quarta ex oblationibus occasione funeris factis illi Parocho solvatur, ex cujus Ecclesia corpus extra-

extrahitur. Igitur canonica portio non debetur Ecclesiæ parochiali, ubi defunctus recipiebat sacramenta, sed Ecclesiæ, in qua degebat testator. Etiam difficilis est textus ille, dum docet indistinctè ex oblationibus occasione funeris factis, quartam esse deducendam, siquidem ex relictis pro anniversario, seu sacrificiis offerendis die 7. 9. aut 30. portio canonica non deducitur, *c. fin. de testam.* Igitur non rectè ex eo textu generaliter deducitur canonica portio ex oblationibus funeris causa factis. Primæ difficultati respondendum est cum Basilio *lib. 5. de matrim. c. 5.* asserendo ex illis verbis, *de cujus parochia corpora extrahuntur*, non deduci, portionem canonicam non deberi Ecclesiæ, ubi defunctus Sacramenta recipiebat; nam verba illa frequenter in jure important parochiam domicilii, ubi defunctus divina officia audiebat, & Sacramenta recipiebat, *c. certificari, hoc tit.* Accedit, nam verba illa apponuntur in facti narratione; at verò in decisione Pontifex expressè jubet, quartam portionem præstari Ecclesiæ parochiali. Secundæ difficultati satisfacit Hostiensis in eo textu, *nu. 6.* dum asserit, ex his, quæ relinquuntur pro anniversaria die vel 7. 9. aut 30. quartam canonicam non deduci, *ex d. c. fin. de testam.* ex oblationibus verò factis in ipso Missæ sacrificio quartam portionem deduci, *ex d. c. in nostra*.

11 Exponitur c. certificari, hoc tit. Ex supra traditis exponendus est textus *in c. certificari 9. hoc tit.* ubi cùm consultus fuisset Clemens III. quomodo accipi debeant verba illa, *Salva justitia*, quæ adjici solent in litteris Pontificiis, quibus conceditur monachis, aut religiosis personis admittere ad sepulturam alienos parochianos in suis Ecclesiis eam eligentes. Respondet, respectu quotæ partis varia prædecessorum suorum emanasse decreta; siquidem Leo III. relatus *in cap. hoc tit.* tertiam partem esse solvendam statuit: at verò Urbanus in præsenti, quartam deducendam esse censuit, & ita portionem illam esse solvendam, quæ ex consuetudine regionis attenta solvi consueverat. Qui textus difficilis est in illis verbis, *Salva justitia Ecclesiarum*; in quibus quid per justitiam Ecclesiarum intelligatur, non exprimitur; & si pro portione parocho debita ex mortuariis apponuntur, quomodo consuetudo aliquid immutare, seu minuere potest? siquidem quod potest fieri consuetudine, potest fieri præscriptione; sed præscriptio non admittitur contra quartam portionem, *cap. de quarta, de præscript.* ergo nec consuetudo. Pro cujus textus expositione sciendum est, jure communi attento, similes personas regulares non posse recipere fideles ad sepulturam in suis Ecclesiis, ut probavi *in cap. 3. hoc tit.* unde privilegia impetrabant à Romano Pontifice, ut illis liceret corpora defunctorum in propriis Ecclesiis tumulare, *cap. in nostra. hoc tit. cap. 1. de pactis; lib. 6.* plura Bruno Chassaing. *ubi suprà*; & in eis frequenter adjiciebatur clausula illa, *Salva justitia Ecclesiarum*, eleganti stylo, & ratione: nam sicut exequiæ defunctorum appellantur justa, inde justa facere, & justa persolvere. Ovid. *lib. 2. Festorum*.

Hanc, quia justa ferunt, dixere feralia lucem.

Cicero *lib. 2. de legibus*, Arnobius *lib. 1. adversus gentes*, illustrant Gutherus *lib. 2. de jure manium, c. 2.* Spondanus *de cœmeteriis, lib. 1. p. 2. cap. 8. n. 1.* & luctus indictus tempore mortis, justitium appellatur. Cassiodor. *lib. 2. var. epist. 3.* ibi: *Indicto justitio juvenis nobilitate commendabilis* Gregorius Turon. *lib. 6. c. 30.* ibi: *Igitur celebrato justitio*. Illustrant Savarus *ad Sidonium in lib. 2. ep. 8.* Gutherus *lib. 3. de jure manium, c. 29.* Sophranis *de funere Hebræorum, c. 12. de publico luctu*. Sic similiter portio, quæ debetur ex relictis occasione funeris, justitia dicitur in epistola Gofridi Vindocinensis Abbatis, & apud Carnotensem, ibi: *Pauperum corpora, si insepulta manerent pro Ecclesiæ justitia, non ideò minus haberent de gloria*. Innocent. III. *lib. 1. regestr. ep. 219. ad Decanum Ulyssipon.* ibi: *Recepta à Templariis justitiæ legitima cautione*. In eo ergo sensu justitia Ecclesiæ accepta in prædictis privilegiis, rectè ait Clemens III. portionem illam consuetudine mutari, & tolli posse, quia licèt præscriptio circa quartam Episcopo debitam non admittatur, quia ea debetur ratione obedientiæ, seu subjectionis, ut *d. cap. de quarta*, probavi; at verò portio parocho debita præstatur in remunerationem laboris ab ipso impensi in administratione Sacramentorum.

Tandem suprà traditis obstat text. *in c. cum liberum 6. hoc tit.* ubi cùm testator dimissa Ecclesia parochiali, in alia eligeret sepulturam, nulla portio canonica præstatur Parocho, sed omnia, quæ funeris causa relicta fuerunt, Ecclesiæ, ubi cadaver sepultum fuit, præstantur: ergo quia nulla portio ex relictis sepulturæ causa parocho debetur. Cui difficultati, omissa glossa in præsenti, dicendum est textum illum procedere eo casu, quo testator in ultima voluntate apud aliam Ecclesiam, dimissa parochiali, ex devotione jussit se sepeliri, & clerici parochialis Ecclesiæ corpus ipsius violenter rapuerunt, & in sua sepelierunt Ecclesia; quo casu coguntur cadaver, & omnia sepulturæ causa ab eis occupata integrè restituere Ecclesiæ, ubi testator elegit sepulturam: nec eo casu deducere possunt canonicam portionem, quam amiserunt propter violentiam circa ipsam sepulturam commissam, argumento text. *in cap. cum qui, de præb. lib. 6. l. extat, ff. de eo, quod metus, l. licitatio, §. quod illicitè, ff. de publicanis*; nam qui irruendo aliquid occupat, etiamsi ipsius sit, causæ suæ patitur jacturam, *c. placuit 16. qu. 6.* & illud, quod quis habet, amittit, si improba temeritate assumit, *cap. sic decet 25. q. 2.* Cùm ergo in ejus textus specie clerici violenter corpus illud rapuerint, ut in eo, in quo peccarunt, puniantur, jubentur illud restituere cum omnibus rebus occasione funeris acquisitis. 12 Intelligitur c. cum liberum 6. hoc tit.

C A P U T IX.

a Clemens III.

CErtificari voluisti à nobis, quomodo illa clausola, quæ in privilegiis nostris apponi de salva justitia solet illarum Ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora assumuntur, intelligi debeat, & exponi. Cùm autem super hoc articulo diversa antecessorum nostrorum manaverint instituta, *b* Leone justitiam illam aliquando *c* tertiam partem, quandoque verò *d* mediam partem, & *e* Urbano III. quartam fore censente: nos tale præbemus in hac varietate responsum, ut sicut Hieronymus inquit, unaquæque provincia in suo sensu abundet, & secundùm rationabilem consuetudinem regionis, illa justitia circa medietatem, vel tertiam, aut quartam partem pro locorum diversitatibus attendatur.

N O T Æ.

a *Clemens III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Leone.*) *In cap. 1. hoc tit.*

c *Tertiam.*) *In cap. in nostra, hoc tit.*

d *Mediam.*) *In cap. 2. hoc tit.*

e *Urbanus.*) Relatus *in cap. antecedenti*, ubi numero ultimo textum hunc exposui.

C A P U T X.

Innocentius III. a *Episcopo Claromont.* & *Abbati* b *Maurien.*

IN nostra præsentia constitutis dil. fil. Priore Ecclesiæ *c* Montis Ferrandi, & B. procuratore Hospitalariorum Claramont. diœc. ven. fin. Sabin. Episcopum concessimus auditorem, coram quo idem Prior proposuit, quod prædicti Hospitalarii parochianos suos admittunt ad Ecclesiastica Sacramenta; & tam *d* excommunicatos, quàm interdictos, & quosdam alios, videlicet Vv. de Macellis, & filium I. de Ventador infra annos legitimos *e* constitutos, receperunt ad ecclesiasticam sepulturam: propterea Ecclesia eadem damnum sustinuit plusquam V. millium solidorum: quare idem Prior humiliter supplicavit, ut ipsis Hospitalariis interdiceremus, ne de cætero talia in ejus præjudicium attentarent, & ad

resar-

resarcienda damna, quæ exinde sustinuit, eos compellere dignaremur. E contra prædictus proposuit procurator, quod tam ex privilegio, quàm ex indulgentia speciali, licet Hospitalariis omnes passim, præter excommunicatos, & interdictos, ad ecclesiasticam recipere sepulturam, qui apud illos elegerint sepeliri: fidei quoque commissa ultima voluntate relicta possunt licenter accipere, soluta tantummodo quarta parochiali Ecclesiæ de cujus parochia mortuorum corpora assumuntur, præterquam de equia, & armis, quæ indulta sunt ipsis in subsidium Terræ sanctæ, de quibus quartam deducere non tenentur. Cùm igitur hæc, & alia, quæ coram ipso fuere proposita, idem nobis fideliter retulisset, auditis & intellectis attestationibus, & allegationibus universis, de consilio fratrum nostrorum talem duximus sententiam proferendam, quod prædicti Hospitalarii de cætero non recipiant parochianos Ecclesiæ supradictæ ad ecclesiasticam sepulturam, nisi apud eos elegerint sepeliri; & tunc parochialis Ecclesia de oblationibus, lectis, & aliis, quæ defunctus pro anima sua in ultima dispositione reliquit, præterquam de equis, & armis, recipiat quartam partem, Hospitalarii residuum habeant, nisi dolo, vel fraude eorum defunctus inductus fuerit ad dispositionem hujusmodi faciendam; nihilominus ipsis Hospitalariis iojungentes, ut de quatta parte quinque millium solidorum Priori satisfaciant memorato, cùm constat à parochianis Prioris illos solidos recepisse, nec sit sufficienter ostensum, quod eorum oblati, vel f commissi fuissent eisdem. Præterea duximus injungendum, quod nisi probaverint, quod Vv. Gaustafall, qui fuit interfectus in campis, apud ipsos elegerit sepulturam, universa, quæ ipsius intuitu receperunt, Priori restituant memorato; alioquin quartam partem solummodò restituere teneantur. Pro filio verò Vv. de Maceriis, & filio Vv. de Ventador, quos constat infra annos legitimos decessisse, eisdem injunximus, ut quæ sepulturæ eorum gratia receperunt, restituant universa.

NOTÆ.

1 a *Claromont.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Claromontensis Ecclesia Galliæ suffraganea est Archiepiscopi Turonensis in Aquitania: prima inter perantiquas Galliæ civitates recenletur à Ptolomeo *lib.* 2. *c.* 7. Cæsar *lib.* 7. *de bello Gallico*, *c.* 7. quos, & alios referunt Fratres Sarmathani *tom.* 2. *Galliæ Christ. fol.* 520. Habet Ecclesiam Cathedralem dicatam Deiparæ Virgini, cujus historiam, & Præsulum seriem referunt Chenu *in chron. Galliæ*, Fratres Sarmathani *ubi proximè*. Ejus Præsuli Roberto missa est præsens Decretalis, qui à fratre Comite Arverniæ detrusus fuit in carcerem, ut constat ex Innocent. III. *lib.* 1. *epist.* quod referunt Fratres Sarmathani *ubi supra*.

2 b *Maurien.*) Quod monasterium est Ordinis D. Benedicti in ipsa diœcesi Claromont. jacet in solo amœnissimo juxta Ricomagum exstructum à Calminio Senatore Romano, cujus meminerunt sub nomine Musiacensis, seu Mausacensis, Gregorius Turon. *lib.* 4. *de gloria Confes.* Joannes Savaro, quem referunt Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Galliæ*, *fol.* 630. qui referunt ejus historiam, & chartam fundationis ipsius.

c *Ferrandi.*) Castrum est proximum Claromonti, de quo Sugerius *in vita Ludovici Crassi*, qui Claromontem pervenit: *Cum autem abortivo, & opposito civitati casus Montis Ferrandi exercitum applicaret.*

d *Excommunicatos.*) De quibus in Ecclesia non sepeliendis dicemus infrà *in cap. sacris*. 3

e *Infra annos legitimos.*) Idest quatuordecim; ætas enim quatuordecim annorum legitima appellatur, *l. cum filio* 50. §. *ult. ff. de legat.* 3. §. *fin. Instit. de Atiliano tutore*, *l.* 1. *C. si mater indemnit.* licèt non me lateat pro subjecta materia aliquando legitimam ætatem dici ætatem 25. annorum, *l. quæro*, §. *fin. de testamentaria manumiss.* *l. Paulus*, §. *Gajus*, *ff. de liberat. legat. l.* 1. *ff. de fidejuss. tut. l. ex duobus* 27. *ff. de negotiis gestis*, *cap. in veteri*, 77. *dist.* notant plures congesti à Narbona *de ætate*, *anno* 25. *q.* 1. Sed cùm in præsenti agatur de sepultura, & quoad ejus electionem annus decimusquartus sufficiat, *cap. licèt*, *hoc tit. in* 6. ideò annos legitimos exponimus, idest 14.

f *Oblati, vel commissi.*) Legendum existimo *conversi*; qui autem dicantur oblati, & conversi, exposui *in cap. in præsentia*, *de probat.*

C A P U T XI.

Idem *Archiepiscopo* a *Turon.*

EX parte parentum Nuethæ quondam juvenculæ nostris est auribus intimatum, quod cùm in crepusculo noctis nobilis vir N. dominus de Insula Bucardi, Turon. diœc. eidem juvenculæ posuisset insidias, volens eam opprimere, quam sollicitaverat sæpè de stupro, & ipsa *b* garcionibus, qui eam rapere nitebantur, super quendam pontem occurreret, tandem ipsa fugiens manus illorum, in amnem de ponte cecidit, & fuit casu submersa. Ipsa verò extracta de amne, dubitaverunt Capellani ejusdem loci corpus tradere sepulturæ; & tu etiam requisitus duxisti super hoc responsum Apostolicum requirendum. Quocirca fraternitati tuæ per A. s. m. quat. cùm illa juvencula non spontè præcipitaverit se de ponte, sed fugiens manus illorum, qui eam, sicut superiùs est expressum, rapere nitebantur, casu cecidit, corpus ejus tradi facias ecclesiasticæ sepulturæ, præsertim cùm ex honesta causa fugisse noscatur: & cui *c* communicabatur viventi, communicandum sit jam defunctæ.

NOTÆ.

1 a *Turon.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 2. De Metropoli Turon. nonnulla notavi *in c.* 5. *de temporibus ordin.*

b *Garcionibus.*) Garcio idem est, ac puer inserviens: Petrus Blesensis *epist.* 102. ibi: *Interim exeunt de domibus hospitum garciones cibariis onusti, & ebrii, ut de superfluitate illorum pauperibus ingeratur cumulatio doloris, & tormenti materia.* Guillelmus Brito *lib.* 10. ibi:

Hanc præcedebat cum palma garcio.

Et *lib.* 11.

Circuit, atque alias se garcio vertit ad artes.

Exponunt Vossius *de vitiis serm. cap.* 1. Meursius *in Glossario*, *verbo Garcio*, Zerda *in advers. c.* 73. *n.* 24. Lipsius *centur.* 2. *epist.* 44. *ad Belgas*. Hinc apud nos Garciones dicuntur juvenes non benè educati. Dorleans *in notis ad Tacitum*, *lib.* 2. *fol.* 193. existimavit Innocentium in præsenti Garciones posuisse pro eversoribus, dum ait: *Dicimus etiam Garçon pro Vuarson, ab evertendo: nam juventus, quæ nobilitate viget, omnia evertit.*

COMMENTARIUM.

EX hac Innocentii epistola sequens deducitur assertio: *Qui non spontè, sed casu in flumen immersus occubuit, privari non debet ecclesiastica sepultura.* Probant eam textus *in c. placuit* 23. *q.* 5. Concil. Altissiod. *can.* 17. ibi: *Quicumque se propria voluntate in aquam jactaverit, aut collo ligato se suspenderit, aut de arbore præcipitaverit, aut ferro percusserit, aut qualibet occasione voluntariè se morti tradiderit, istorum oblata non recipiantur.* Nicolaus Pontifex *ad consulta Bulgaror. c.* 98. ibi: *Si sit sepeliendus, qui seipsum occidit; vel si sit pro eo sacrificium offerendum, requiritis? Sepeliendus est quidem, ne viventium odoratui molestiam ingerat: non tamen est, ut aliis pavor incutiatur, solito cum obsequiis more ad sepulchra ferendus. Sed & qui sunt, qui ejus sepulturæ studio humanitatis obsequuntur, sibi, non illi, qui sui extitit homicida, præstare videntur.* Consonat lex 1. & 2. *tit.* 7. lex 29. *tit.* 1. *partit.* 7. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 2. *juris eccles. c.* 10. *n.* 49. & *de off. Parochi*, *c.* 26. P. Gregorius *lib.* 36. *syntag. cap.* 22. & *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *c. fin.* Antonius Blascus *memorab. c.* 2. Parlador. *different.* 16. §. 1. *n.* 17. Joan. Sanch. *in select. disp.* 36. *n.* 2. Æneas 2 Conclusio deducitur, & probatur.

Ro-

Robertus *lib.* 1. *rerum judic. c.* 12. Diana *p.* 6. *tr.* 7. *ref.* 47. Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 12. *c. fin.* Lara *de capel. c.* 11. Spondanus *de cœmeter. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 7. Torreblanca *de jure spirit. lib.* 13. *q.* 16. Coquæus, & Vives *in notis ad D. Augustinum de Civitate Dei*, *lib.* 1. *c.* 19. 21. 22. & 25. Grotius *de jure belli*, *lib.* 2. *c.* 19. *in notis*, Ambian. *ad Tertul. cap.* 4. *ad Martyres*, *obs.* 2. & *de anima fol.* 1039. Gutherus *de jure manium*, *lib.* 1. *c.* 10. Mancinus *de triplici juris collat. lib.* 1. *c.* 175. Didacus Perez *in l.* 19. *tit.* 9. *lib.* 8. *ordin.* Caramuel *in Theolog. Fundam. fundam* 55. *n.* 1633. Joannes Sanch. *in select. disp.* 36. Murga *tom.* 2. *tr.* 1. *disquisit.* 8. Matienz à Prado *to.* 2. *Theolog. Mor. c.* 20. *q.* 2. Alciatus *lib.* 4. *par. erg. c.* 4. Petrus Faber *lib.* 1. *semest. c.* 10. Gutherus *de jure manium*, *lib.* 1. *c.* 10. Guarin. *defens.* 39. *n.* 2. Basilic. *decis.* 3. *crim.* Fr. Ant. à Matre Dei *prael.* 1. *in sacram. Script. digress.* 7. P. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. art.* 1. *c.* 7. *fol.* 655. Alteserra *hic*, Jo: Andreas *quæst. de de sepult. cap.* 3.

3 Tertia Ratio dubitandi. Sed in præsentem assertionem ita pro dubitandi ratione insurgi potest; nam fœmina, de qua in præsenti, absque fuga, & jactatione in flumen pudicitiam servare poterat, etiam vim passa; nec aliquam culpam omninò renuens, & per vim oppressa contrahebat, *c. presbyteros*, 50. *dist. c. in primis*, *vers. Episcopi*, 2. *qu.* 1. *c. fin.* 11. *q.* 1. *c. eos*, *de consec. dist.* 4. Ovidius *lib.* 2. *Fast.* ibi;

Quid facit invito pectore passa Jovem.

Probant Tiraq. *de pœnis temper. causa* 36. Avendanno *de metu lib.* 2. *c.* 41. *n.* 29. pudicitia enim cùm virtus sit animi, ex defectu involuntario corporis non polluitur, *cap. itane* 32. *q.* 5. nec violentia libidinis alienæ aufert sanctitatem propriam, *c. proposito* 32. *qu.* 5. Igitur cùm fœmina, de qua in præsenti, etiamsi oppressa videretur à juvene Turonensi, adhuc in anima pudicitiam servare posset, injustè se morti tradidit, & casui non permissio exposuit, & per consequens tanquam homicida sui ipsius privari debebat ecclesiastica sepultura. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam etiam ob servandam castitatem non solùm propria perire manu, verùm nec partem corporis mutilare, aut abscindere permissum est, *c. si quis abciderit*, 55. *dist. cap. significavit*, *c. ex parte*, *de corpore vitiat.* Ergo in præsenti casu, nec ob servandam castitatem licebat fœminæ in flumen se jactare, & per consequens tanquam sui homicida privari debebat ecclesiastica sepultura. Deinde adversus rationem, quam assignat Innocentius illis verbis, *quibus non communicavimus vivis*, &c. obstat; nam furibus, raptoribus, & decedentibus in torneamentis, dum vivunt, communicamus; & tamen illis defunctis communicare non possumus, *c.* 2. *de furtis*, *c.* 1. *de raptor. c.* 1. *de torneam.* Igitur indistinctè vera non est ratio ab Innocentio assignata.

4 De his qui sibi mortem consciscere. Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, nonnullos existimasse, mortem tædio, vel impatientia doloris quemlibet sibi inferre posse, ut refert, & differit nimis stoicè Lipsius *lib.* 3. *manud. ad stoicam disciplinam*, *dissert.* 22. & *seq.* Et primò Stoici existimabant, quod si quis ita morbo affictaretur, ut vitam sibi ærumnosam putaret, vel tædium aliquod vitæ haberet, posse immò debere mortem consciscere. Epictetus *lib.* 1. *Arriani*, *c.* 24. Seneca *ep.* 98. ibi: *Exerce te, ut mortem, & excipias, & si ita res suadebit, accersas: interest nihil, an illa ad nos veniat, an ad illam nos.* Apud eundem Senecam *epist.* 77. quidam Stoicus Marcellinum morbo non insanabili correptum admonuit, ut ipse sibi mortem consciceret. Diogenes Laertius *in Zenone*, eam Zenonis sententiam fuisse refert, immò & Zenonem ipsum sibi manus intulisse. Lactantius *lib.* 3. *de falsa sapientia*, *cap.* 18.

Quod nimium laudas, Cheræmon Stoice, mortem?
Vis animum mirer, suscipiamque tuum.
Hanc tibi virtutem fracta facit urceus ansa,
Et tristis nullo, qui tepet igne focus.
Et teges, & cimex, & nudi sponda grabati,
Et brevis, atque eadem nocte, dieque toga.
O quam magnus homo es, qui fæce rubentis aceti,
Et stipula, & nigro pane carere potes!
Lingonicis agedum tumeat tibi culcitra lanis,
Constringatque tuos purpura texta toros.
Dormiat & tecum, qui cùm modo cæcuba miscet,
Convivas roseo torse at ore puer.
O quam tu cupias ter vivere Nestoris annos,
Et nihil ex ulla perdere luce voles!
Rebus in angustis facilè est contemnere vitam,
Fortiter ille facit, qui miser esse potest.

Quod Proculejani admiserunt, ut Neratius ex eorum schola prodidit *in l. liberorum* 11. *§.* 3. *ff. de his*, *qui notant. infam.* ibi: *Non solent autem lugeri, ut Neratius ait, hostes, vel perduellionis damnati, nec suspendiosi, nec qui manus sibi intulerunt, non tædio vitæ, sed mala conscientia.* Quod Hadrianus, & Antoninus Pius rescriptis confirmarunt, *l.* 3. *§.* 4. & 5. *ff. de bonis eorum, qui ante sent. mort. sibi consciv. l.* 6. *§.* 7. *ff. de injust. rupt. irritoque fact. testam.* *Quod si quis tædio vitæ, vel valetudinis adversæ impatientia, vel jactationis, ut quidam Philosophi, in ea causa sunt, ut testamenta eorum valeant.* Ubi Ulpianus sanè Stoicos perstringit, qui jactationis causa mortem accersebant. Lucianus *de peregrino Philosopho*. Seu potiùs Cynicos, eorum auctores, quos Ulpianus Philosophos appellat *in l. proponebatur* 76. *ff. de judiciis*, & probat latè Quevedo *in suo Epicteto*. Et Cynicis interdum nomen Stoicorum datum fuisse tradit Lipsius *in manud. ad Stoic. Philosoph. dissert.* 13. Et eadem cum Stoici dogmata habuerunt Cæi etiam, qui quia ob ætatem se inutiles esse credebant, coronati cicutam bibebant; Idem Thebani faciebant, ut magnam gloriam assequerentur, unde apud eos nata est parœmia: *Cur non suspendis te, ut apud Thebanos heros fias.* Circumcelliones etiam qui ut hæretici damnati fuerunt, quia seipsos interimebant, de quibus *in c. quidam* 24. *q.* 3. Eorum etiam errorem tenuit Petilianus, quem D. Augustinus *lib.* 2. *contra litteras Petil. c.* 49. & *lib.* 1. *de Civitate Dei*, *c.* 17. multis argumentis impugnat, cujus verba referuntur *in c. tu dixisti*, *c. si non licet*, 23. *q.* 5. Philastrius *hæresi* 37. Omitto alios privatos, qui tædio vitæ, impatientia doloris, aut pro republica, ceu summam lætitiam habitam protraherent, manus sibi intulerunt, juxta consilium Plauti *in Penulo*, ibi: *Abi domum, & suspende te.* M. *Quamobrem?* A. *Quia nunquam audisti verba tot, tam suavia.* Ut fecerunt Curtius, teste Valerio *lib.* 5. *c.* 6. Brutus, referente Floro *lib.* 1. *c.* 19. duo Decii, D. August. *lib.* 4. *de Civitate Dei*, *c.* 17. & alii, quos referunt Strabo *lib.* 15. Cælius Rhodig. *lib.* 13. *c.* 25. Tiraquell. *ad Alex. lib.* 2. *c.* 25. Ravis. Textorius *lib.* 2. *officinæ*, *c.* 90. Gothofredus *in l.* 3. *§.* 4. *ff. de bonis eorum.* Et de sæviente in seipsum ob gravitatem ærumnarum, impiè sensit Plinius *lib.* 28. *c.* 1. ibi: *Ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum melius esse tempestiva morte; in eoque id optimum, quod illam sibi quisque præstare potest.* Et id ex animositate provenire aliqui voluerunt, quos refellunt Mendoza *in viridario*, *problem.* 9. Fr. Antonius à Matre Dei, *ubi suprà*, & constat ex Aristotele *lib.* 3. *Ethic. cap.* 7. Platone *in Phedone*, Macrobio *lib.* 1. *in somn. Scipionis*, *c.* 13. Sed contrarium rectiùs senserunt Philosophi, quos refert Theophil. *d. c.* 1. Quia cùm nullo jure homines vitæ suæ domini sint, & mors à divina pendeat voluntate, non licet sibi mortem consciscere, & scelerata, impiaque manu hoc opus destruere, injuriamque inferre auctori, qui illud suis membris integris plasmavit; nefasque esse existimarunt, ejus injussu de statione hujus vitæ discedere, ac vincula hujus carceris disrumpere. Cicero in somno Scipionis, ibi: *Nisi Deus is, cujus hoc templum est omne, quod conspicis, istis te corporis custodiis liberaverit, in cælum aditus tibi patere non potest.* Quare peccat iste contra dominium Dei, qui tantùm est dominus vitæ; & contra fortitudinem, & charitatem, ut probant latè Theoph. *lib.* 3. *sect.* 3. *cap.* 1. Gibalinus *d. to.* 2. *lib.* 6. *c.* 7. *art.* 1. Plinius Junior *lib.* 1. *epist.* 1. ibi: *Luctuosissimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Æquo judicio*, ajebat Julianus, *timidus est, & ignavus, qui eum non oportet mori, desiderat; & qui refugit, cum sit opportunum*; teste Ammiano Marcellino *lib.* 25. Unde in eos, qui vivere abnuunt, nisi fortuna voluptates inconcussas præstet, invehuntur D. August. *lib.* 1. *de Civitate Dei*, *c.* 17. & 20. Quintil. *declamat.* 276. Seneca *epist.* 24. & 58. Tacitus *lib.* 2. *annal.* Aristot. *lib.* 3. *Ethic. c.* 3. Heliodorus *lib.* 7. *hist.* Rectè ergo Platonici contra Stoicos docuerunt retinendum esse animum in custodia, nec injussu ejus, à quo datus est, posse dimitti; & juxta hanc sententiam rectè mors dicitur dimissio, & mori dimitti, ut videre est non tantùm *in c.* 11. *D. Lucæ*, *vers.* 29. sed etiam *Genesis* 25. *vers.* 2. juxta Græcorum versionem. Themistius *de anima*, de Græcis agens inquit: *Eum qui moritur, ajunt dimitti, & mortem dimissionem vocant.* Apud Plutarchum *de consolatione*, legimus: *Donec Deus ipse nos dimittat.* Notavit D. Laurent. Ramirez de Prado *ad Luitprandum*, *fol.* 295. Hoc tamen, quod dicimus, nemini licere sibi mortem consciscere, procedit nisi omni procul dubietate semota, divinus agnoscatur impulsus, qui vitam repetat propria manu absumendam; quam causam etiam præsumptam excipiebant Hebræi; unde huc referunt Sampsonis, & Samuelis exempla. Referenda etiam sunt alia eorum, qui mortem sibi intulerunt, ne religionem catholicam ejurarent; & virginum, ne pudicitiam amitterent, quæ referunt D. Augustinus *lib.* 1. *de Civitate Dei*, *cap.* 26. D. Ambrosius *lib.* 3. *de virgin.* Procopius *lib.* 2. *de bello Persico*, *cap.* 11. Eusebius *lib.* 8. *cap.* 17. Espenceus *lib.* 8. *de continentia*, *cap.* 14. Licèt id de ali-

quibus

quibus Sanctis viris falsò jactari probent Theophilus Raynaud. *de calum. sect. 2. serie 3. capitul. 20.* Fr. Antonius à Matre Dei, *dicto prælud. 1. de scient. digress. 7. sect. 2.*

5 De pœnis seipsum Necantis. Licèt in eos, qui mortem sibi conscivere, Biothanatos dictos, ut probant Angelus Rocca *in scholiis ad lib. Sacrament. D. Gregorii*. Theophilus *dicto cap. 1.* videatur nullam pœnam imponi posse, quippè mortem pro supplicio habent; tamen variis pœnis utroque jure statutis puniri notum est. Et apud Athenienses manus, qua hoc peregissent, abscindebatur. Cæl. Rhodig. *lib. 5. antiq. cap. 10.* Primò sepultura ecclesiastica privantur, ex juribus suprà adductis. Quintil. *declamat. 337.* ibi: *Aliquis conscientia turpis alicujus flagitii admissi priùs quàm proditur, mori vult; dignus est, ut insepultus abjiciatur, ut sic qui patris imperium non expectaverunt, priventur quasi matris gremio, terræ sepulchro*. Quod & apud Hebræos observari tradit Josephus *lib. 3. de bello Judaico, cap. 25.* & apud Romanos idem viguisse tradit Plinius *lib. 36. cap. 15.* Utopiensium Sacerdotes, si quis mortem sibi consciverit, causa non probata à Senatu, in paludem turpiter insepultum abjiciunt. Thom. Mor. *lib. 2. Utopiæ*. Et virgines Milesias hac pœna absterritas à voluntaria nece se abstinuisse, referunt Gellius *lib. 15. noctium, cap. 10.* Plutarchus *de mulierum virtute*. Unde Cedrenus *pag. 607.* refert circa mediam Constantinopolim locum fuisse ubi istorum cadavera projiciebantur. Plato *lib. 9. de legibus*, statutum tradit, ut in illis locis eorum corpora conderentur; quæ de duodecim regionis partibus ultima, deserta, innominataque fuissent, sic obscura, ut nec statua, nec scripto nomine sepulchra notarentur. Philostratus *in Heroicis*, ait: *Sepelierunt ipsum Ajacem, interim manente calchante, quia nefas esset sepeliri eum, qui mortem sibi ipsi conscivisset*. Statius *lib. 3. Theb.* Mæonem, qui sibi vim intulerat, sic describit:

—— *Vetat igne rapi, pacemque sepulchri.*
Impius ignaris ne quicquam manibus arcet.

Apud inferos eorum animas sepeliri, docet Virgilius *lib. 6. Æneid.* & post fata eas cadaveribus magis, magisque vinciri, atque illis assiduè cohærere, circaque funus, sepulchraque vagari, ex variis referunt Joannes Brodeus *lib. 5. miscell. cap. 11.* D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecont. cap. 20.* Unde nec illi lugeri poterant, *leg. liberorum*, §. *non solent, ff. de his, qui notantur infamia*. Quare Artemidorus *lib. 1. cap. 5.* protulit eorum, qui se interemerunt, nomina non referri in parentationibus. Cujus loci meminit Alciatus *lib. 6. Pareg. cap. 27.* An verò hæc Artemidori sententia generaliter accipienda sit, ita ut nomina eorum, qui se interemerunt, in parentationibus non dicantur, sive id fecissent conscientia criminis, vel in scelere deprehensi, sive ob tædium vitæ, dubitari solet. Cujacius *in leg. in fraudem 35. ff. de jure fisci*, accipit Artemidorum de his, qui se interemerunt in ipso reatu; eodemque modo accipit Varronem apud Servium *lib. 12. Æneid.* dum ait, *suspendiosis justa non fieri*. Et probari aperte videtur *ex dicto §. non solent*, in illis verbis: *Nec qui manus sibi intulerunt, non tædio vitæ, sed mala conscientia*. Quidam Primarius nostræ Academiæ distinguebat inter suspendiosos, idest eos, qui laqueo se interemerunt, & qui gladio, aut simili instrumento vitam finierunt: primos non lugeri, secundis verò justa persolvi docebat. Credo tamen indistinctè omnes illos, qui mortem sibi conscivere, sive tædio vitæ, sive criminis conscientia, lugeri non posse, cùm nullus ex ejus effugere valeat notam turpis animi; siquidem illius, qui ultra criminis conscientiam sibi fatum properavit, memoriam quodammodo læsam esse apud probos, & honestos viros, notum est; unde talis lugeri non poterat, ut etiam lugeri nequibat suspendiosus, qui licèt à carnifice laqueo suspenderetur, non lugebatur. Varrò ubi suprà. Servius *ad Virgil. lib. 12. Æneid.* ibi: *Sanè sciendum, quod cautum fuerat in Pontificalibus libris, ut qui laqueo vitam finiisset, insepultus abjiceretur*. Rationem reddit Euripides *in Elena*, dum ait: *Turpes esse strangulationes sublimes*. Infame enim, & vilissimum hoc genus mortis est, unde tantummodo infamis conditionis homines eo plectuntur, *l. moris 9. §. sedet, final. ff. de pœn.* & hanc pœnam veluti gravissimam imponi jussit Dominus quibusdam Sacerdotibus idolatris, *Numer. c. 25.* Illustrant Tiraquellus *de nobilit. c. 20. num. 113.* Lucas de Penna *in l. quamvis, C. de decur. lib. 10.* Nec contrarium probat Ulpianus *in d. §. solent*, in illis verbis: *Non tædio vitæ;* nam cùm Ulpianus scholam Proculejanorum sequeretur, accipiendus est juxta Stoicos, qui credebant tedio vitæ, aut impatientia doloris cuilibet licere manus sibi consciscere.

6 Referuntur aliæ Pœnæ. Privationi sepulturæ consequens est, ne pro his defunctis oblationes recipiantur: Concilium Altissiod. *dicto can. 17.* Aurelian. 3. *cap. fin.* Cùm enim per oblationes quodammodo inter fideles detur communio, ideò qui communione Ecclesiæ seclusi sunt, etiam ab eis offerendis arceantur. Concilium Illiber. *can. 28.* ibi: *Episcopum placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere*. Ubi plura notavimus. Unde pro illis, quibus denegatur sepultura Ecclesiastica, oblationes non admittebantur, *cap. de viro 12. quæstion. 2. capitul. miror 17. quæst. 4. cap. eos de consecrat. distinct. 4. cap. in omnibus, de usuris, cap. 2. de raptor.* & in aliis juribus congestis ab Antonio Augustino *in epit. lib. 15. tit. 23.* Lantdmet. *lib. 2. de veteri monach. cap. 40.* Rosvveido *in notis ad epistol. 3. D. Paulini*, Albaspin. *lib. 1. observ. cap. 5.* Aliquando tamen oblationes fiebant pro his, qui decedebant in pœnitentia, ut restituerentur communioni. Concilium Arelat. 2. *can. 12.* Concilium Vasense *can. 11.* Tolet. 12. *can. 16.* notarunt Albaspineus *lib. 1. observ. cap. 10.* Hæphtenus *in vita Sancti Benedicti, cap. 23. num. 6.* in expositione illorum verborum: *Hanc oblationem pro eis offerri Domino facite*. Et ulterius: *Excommunicati non erunt*. Nec etiam nomina ita defunctorum inter Missarum solemnia recitabantur, ex ratione quam illustrabimus *in cap. 5. de hæreticis*. Testamenta etiam eorum irritari, bonaque eorum fisco applicari, probatur *ex l. 6. §. 7. ff. de injusto rupto, l. 1. §. si quis non metu, ad Syllan. l. parricidii, ff. ad legem Pompejam de parricid. l. 3. §. 4. ff. de bonis eorum, qui sibi mortem, l. 2. Cod. qui testamenta*, Paul. *lib. 5. sentent. tit. 22. §. 1. l. cùm hic status 22. §. si maritus, ff. de donat. inter, l. ejus 34. ff. de testament. milit. l. in fraudem 45. §. 2. ff. de jure fisci l. penult. Cod. si reus, vel accusator, leg. 2. Cod. ubi causæ fisc.* Quod ita generaliter recipiendum non est in omnibus, qui sibi mortem consciverunt, sed tantùm in illis, qui conscientia criminis id fecerunt in reatu, id est postquam rei postulati fuerint ex delicto cujus pœna sit mors, aut capitis diminutio, & per consequens bonorum publicationem contineat: aliàs si impatientia doloris, tædio vitæ post contractum crimen, sed non capitale; aut capitale, sed nondum accusatus, quis sibi mortem consciverit, nec bonorum publicationem patitur, nec testamenti jus rumpitur. De primo ratio est, quia pro confesso, convicto, ac condemnato habetur, *l. 6. §. ejus, versic. Proinde, ff. de injusto rupto, l. 1. Cod. de bonis eorum, qui ante, l. factum, Cod. de accusat.* & ipsa mortis festinatione de seipso sententiam tulit, *l. final. §. sic autem, ff. de bonis eorum*, Seneca *de consolat. ad Martiam, cap. 22.* Tertul. *in apolog. Tantùm auctori suo doloris incusserunt, ut in secessu inedia de semetipso indicarit*. Apulejus *lib. 8. Metam.* Quintil. *declamat. 299.* Fornerius *6. rer. jud. cap. 21.* Unde cùm damnati ex delicto capitali testamentum facere non possint, *l. ejus qui, §. 1. de testam. milit. dicta l. 6. §. irritum, l. qui ultimo, ff. de injusto rupto, l. quidam, l. quod statum, ff. de pœnis;* ideò testamentum ejus rumpitur. In secundo verò, quia cessat hæc ratio, & testamentum defenditur, & bona non publicantur, ut docuerunt Amaya *in l. eorum, C. de jure fisci, ex num. 72.* Cujacius *in recit. ad textum in leg. in fraudem 45. §. ejus, ff. de jure fisci, & in dicta lege 6. §. ejus, de injusto, & lib. 11. respons. Papin. in l. intra 11. ff. de diversis; & lib. 18. in l. 3. ff. de bonis eorum*, Faber *lib. 7. conject. cap. 20.* Farinacius *in praxi, quæst. 128.* Ut ergo bona eorum, qui sibi mortem conscivere, fisco vindicentur, non facti celeritas, sed metus conscientiæ in reo attenditur; ideòque si antequam reus postuletur, decedat, bona non publicantur, quia etsi quodammodo delictum confiteri videatur pro convicto tamen non habetur, quia non decessit in ipso reatu, & confessus tantùm habetur, qui confitetur in judicio, *l. 1. Cod. de confessis, l. quidam 30. ff. de donat. l. 4. §. item, ff. ad legem Jul. Majest.* unde venit explicandus Dio Cassius *lib. 57.* ubi ait, sæviente Tiberio in Senatores, plures ante judicium se interfecisse, ut bona eorum pervenirent, nec à fisco occuparentur.

Qua etiam distinctione accipiendi sunt textus *in l. si in libertinum 28. §. eadem, de bonis libert.* ubi postquam Florentinus asseruit, eripiendum non esse patroni jus illud, quod in bonis liberti habituri essent, si fortassis in libertum non animadverteretur, proponit idem servari in bonis ejus liberti, qui metu accusationis sibi mortem conscivit. Qui textus probat distinctionem suprà adductam, siquidem Consultus æquiparat libertum damnatum illi, qui metu accusationis mortem sibi conscivit. Illud tantùm difficile est, quod æquiparat Florentinus liberto damnato eum, qui metu accusationis sibi ipsi mortem conscivit, cùm adhuc ipse in reatu non esset: Igitur nullum datur discrimen inter eum, qui metu criminis, ne accusaretur; & inter eum, qui jam in reatu mortem sibi conscivit. Sed respondetur illa verba, *metu accusationis*, exaudienda esse me- 7 Exponitur lex in libertinum, §. eadem; ff. de bonis libert. l. 6. §. ejus, ff. de injusto rupto.

ta accusationis non futuræ, sed præteritæ, aut ipsum libertum manifestè delictum commisisse; quo casu si ne pœnam pateretur, mortem sibi conscivit, bona à fisco vindicantur, patrono debita portione relicta, ne in potestate ipsius liberti sit delictum perpetrando patronum debita portione privare. Quæ ratio etiam facit, ut libertus in adrogationem se dare nequeat, *l. 1. §. nepos, ff. si quis à parente*; ubi Cujacius, *leg. pater, l. ultim. ff. de adoption.* Osualdus *lib. 2. Donelli, cap. 23.* Amaya *in leg. unica, Cod. ad Vesellam.* Secundò ex eadem distinctione explicandus est Ulpianus *in leg. si quis filio 6. §. ejus, ff. de injusto rupto:* ubi postquam Consultus docuit, Decuriones, eorum filios, & nepotes, inconsulto Principe, ultimo supplicio damnari non posse, & docuit eorum testamenta, qui antequam sententia à Principe confirmaretur, decesserunt, valida esse; eam exceptionem adjicit, nisi mortem sibi conscivissent: nam eo casu testamenta irrita fieri. Cujus exceptionis eam assignat rationem: *Nam eorum, qui mori magis, quam damnari voluerunt, ob conscientiam criminis, irritas constitutiones faciunt.* In quibus verbis illud notandum est, testamenta eorum, qui ob conscientiam criminis sibi mortem conscivere, irrita fieri ex constitutionibus Principum: unde infertur, primis Reipublicæ temporibus hoc observatum non fuisse. Cujus rei elegantissimum testimonium extat apud Valerium Maximum *lib. 9. cap. 12. de morib.* ubi legitur, Licinium Macrum, virum Prætorium, reum repetundarum, sudario, quod fortè in manu habebat, ore, & faucibus coarctatis, incluso spiritu vitam finivisse; & legitur ejus bona non posse hastæ subjici; idest ærario applicari: & juxta traditam scholarum distinctionem accipiendi sunt textus *in l. 1. §. 22. cum sequent. ff. ad Syllan. l. 26. qui testamenta, leg. 45. §. ejus, de jure fisci,* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 12. §. 1. l. fin. ff. de bonis eorum, l. factum 11. C. de accusat. l. 8. ff. ad legem Pomp. leg. 38. §. final. l. 39. §. 1. ff. de pœnis, l. 11. §. 3. ff. de his qui notant. infam. l. ejus 34. ff. de testam. milit. l. 8. ad legem Corneliam de sicar. l. 13. ff. ad leg. Aquiliam, l. 1. §. 21. ff. de ædilit. edict. l. 23. §. 3. eod. tit. l. 28. §. 1. ff. de bonis libert. l. 32. §. 1. de donat. inter, l. 4. & 5. Cod. Theodos. de tyron. l. 9. §. si ipse servus, ff. de peculio,* in illis verbis: *Naturaliter licet in suum corpus sævire.* Nam cùm juxta Cynicos, à quibus Stoici acceperunt, non solùm liceret bona sua profundere, sed & vitam propria manu absumere, Ulpianus, qui ex eorum Schola fuit, docuit naturaliter licere homini in suum corpus sævire, licèt juxta moralem vitam, & leges positivas sui ipsius homicida puniendus sit. Videndi sunt Alciatus *lib. 4. Parerg. cap. 4.* Merillus *lib. 1. observ. cap. 23.* Petrus Faber *lib. 1. semestr. c. 12.* Gutherus *lib. 1. de jure manium, cap. 22.*

8 Traditur ratio dubitandi. Manet ergo, manus sibi inferentes, fatumque properantes, privari ecclesiastica sepultura in pœnam tam immanis delicti. Hoc enim genus mortis appellarunt informe Ecclesiæ PP. *in cap. scelerator, de pœnit. dist. 3.* Josephus apud Ægesippum *lib. 3.* ibi: *Informis lethi laqueum homines incurrunt.* Virgilius *lib. 12. Æneid.*

Nondum informis lethi jam nectit ab ulta.

Ubi Servius asserit, ideò informe genus hoc mortis appellari, quia qui laqueo vitam finierunt, insepulti abjiciuntur; adeoque fœdissimum, & indecorum fuit hoc mortis genus apud antiquos, ut nefas esset libare Diis vinum vitis, juxta quam homo laqueo penderet. Plinius *lib. 2. cap. 25.* qui eleganter hanc mortem vocat præposteram, quia scilicet includitur spiritus, cui debet quæri exitus; diciturque fœda; quia spiritus inclusus fœdissima expellitur via: unde in lege veteri maledictus fuit à Deo homo, qui pendebat in ligno. *Deuter. cap. 21.* refertur *in cap. si verò, §. tanquam, de pœnit. dist. 2.* Sed cùm in præsenti casu fœmina non sponte, sed ut à persecutoribus se liberaret, fugeret, indeque inconsultò in flumen projiceretur ecclesiastica non privatur sepultura, quia potiùs casu, quàm voluntariè occubuit.

9 Diluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam etsi verum sit, fœminam in præsenti casu per vim præcisam oppressam, non peccare lethaliter, ex auctoritatibus suprà adductis; tamen exponebat se periculo peccandi postea consensu accedente. Accedit, quia etsi per vim oppressa esset, tamen quoad Ecclesiam postea inter virgines non haberetur, *cap. illæ, 32. quæst. 5.* ibi: *Illæ autem fœminæ, quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus.* Notavit Germonius *lib. 3. sacrar. cap. 10. num. 13.* Unde tutiùs in præsenti casu virgo existimavit pudicitiam servare, quàm mortis periculo se exponere. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, deductum ex eo, qui ut servaret castitatem, se mutilavit; nam id procedit, quia alio modo servare castitatem poterat: quare meritò irregularis judicatur, tanquam sui homicida, ut latè probavi *cap. 4. de corpore vitiatis.* Nec obstat secunda difficultas, cujus solutionem dabimus sequenti commentario.

Suprà traditis obstat textus *in cap. non est nostrum, 23. quæst. 5.* ubi ait D. Hieronymus: *Non est nostrum mortem arripere, sed ab aliis illatam libenter sustinere; unde & in persecutionibus non licet propria perire manu, absque eo ubi castitas periclitatur; sed percutienti colla submittere.* Ex quibus deducitur, servandæ castitatis causa licere sibi mortem inferre: igitur in præsenti casu, sive sponte, sive casu fœmina se præcipitasset, cùm servandæ castitatis causa id fecisset, nunquam ecclesiastica sepultura privanda erat. Pro cujus textus expositione Lessius *lib. 1. de justitia, cap. 9. dub. 6. num. 23.* & alii, quos refert, nec impugnat Lugo *tom. 1. de justitia, disp. 10. sect. 1. num. 16.* non reputant inconveniens dicere, quod Sanctus Doctor in illa sententia fuerit, quæ ob custodiam virginitatis asserit, se occidere. Glossa *ibi,* & Turrecrem. Barbosa *de dictionibus, dict. 2.* Cenedus *post lib. qq. can. sing. 2. nu. 4.* Joannes Major *in 4. disp. 15. q. 19.* existimarunt verba illa, *absque eo,* non esse exaudienda exclusivè, sed inclusivè, ut plerumque accipiuntur, *cap. 4. Canticorum,* in illis verbis, *absque eo quod intrinsecus latet:* & *l. meminisse, ff. de offic. Proconf. leg. 1. ff. de pignor.* Sed his solutionibus omissis dicendum est, nemini licere se interimere, etiam ob servandam castitatem, ut docet D. Augustinus *lib. 1. de civitate Dei, cap. 26.* aliquando tamen id non turpe putari, quia factum fuit ex inspiratione divina, ut de Sancta Polonia, quæ se in rogum injecit, refert Eusebius *lib. 6. cap. 33.* & de aliis D. Ambrosius *de Virginibus lib. 3. cap. 2.* S. Chrysostomus *homil. de SS. Veronico, & Prosdoce,* & *homilia de S. Pelagia,* ubi testatur, multas sacras virgines, ut persecutorum vim effugerent, pectora gladiis confodisse. D. Hieronymus *in Jovinianum epist. 1.* & de duabus fœminis in flumen projectis, idem narrat Procopius *lib. 2. de bello Persico;* & exemplum simile præsenti casui refert Bernardinus Scardeonius *lib. 2. antiq. urbis Patav. class. 14.* ubi refert Elisabetham è ponte se præcipitasse; ut è manibus militum pudicitiam ejus attentantibus se eriperet. Cui Joannes Noventanus Patavinus hoc epitaphium posuit.

10 Exponitur cap. non est nostrum, 23. q. 5.

Euganeas in me referens virtute puellas,
Hoc jaceo indigne condita virgo loco.
Nam cum me peteret lascivum miles ad usum,
Munera posse mori magna fuere mihi.
Disce, age, sit quanti conservans virgo pudorem,
Pro quo nihil timui perdere corpus aquis

Tales enim fœminas inspiratione divina hoc fecisse creditur, ut docet D. Thomas *2. 2. q. 64. art. 5.* ubi Cajetanus; & alias Gentiles, quibus fidei lumen deficiebat, potiùs ignorantiæ, quàm desperationis causa mortem sibi conscivisse credimus, ut de Lucretia refert & probat Ambianas *ad Tertul. cap. 4. ad Martyras, observ. 2.* & de Cleopatra idem tradit Grotius *lib. 2. de jure belli, cap. 19. in not.* ubi de Virginibus Milesiis agit. Unde D. Hieronymus *in dicto cap. non est nostrum,* in illis verbis, *absque eo, ubi castitas periclitatur;* accipiendus est juxta exempla proximè relata, accedente videlicet inspiratione divina; tunc enim ob servandam castitatem, vel similem causam licet propria perire manu, ut docuit D. Augustinus *lib. 1. de civitate Dei, cap. 26.* Prosequuntur ipsius textus interpretationem Metana *de difficilior. D. Hieron. locis, verbo Occidere se,* Vellosillus *in advert. ad Hier. tom. 5. q. 2.* Theophilus *tom. 4. lib. 3. de vitiis, sect. 3. cap. 1.* qui dicta verba D. Hieronymi accipit ita, ut Sanctus in eis nihil affirmet, nec probet licere ob castitatem servandam semetipsius occisionem.

CAPUT XII.

Idem a *Vitrosiensi Episcopo.*

SAcris est canonibus institutum, ut quibus non communicavimus vivis, non communicemus defunctis, & ut careant ecclesiastica sepultura, qui priùs erant ab ecclesiastica unitate præcisi, nec in

arti.

articulo mortis Ecclesiæ reconciliati fuerint. Unde si contingat interdum, quod vel excommunicatorum corpora per violentiam aliquorum, vel alio casu in cœmeterio ecclesiastico tumulentur, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari debent, & procul ab ecclesiastica sepultura jactari. Quod si discerni non poterunt, expedire non credimus, ut cum excommunicatorum ossibus corpora tumulentur fidelium, cùm licèt non obsit justis sepultura nulla, vel vilis; impiis tamen celebris, vel speciosa non prosit.

N O T Æ.

1 a *Vitrosiensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* sed legendum est *Nidrosiensi*, ut jam probavi *in cap. sacris, de his quæ vi*, ubi extat alia pars hujus decretalis.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio deducitur & probatur. EX fragmento epistolæ Innocentii III. hic relato sequens deducitur disputanda assertio: *Excommunicati non sunt tradendi sepulturæ ecclesiasticæ; & si de facto intra Ecclesiam sepeliuntur, exhumandi sunt, si discerni possint ab aliis fidelium corporibus, aliàs ibi relinquntur.* Probant eam textus *in cap. quicunque* 11. 13. *quæst. 3. cap. 1. cap. sanè*, 24. *quæst. 2. cap. consuluit, de consecrat. Eccles. cap. quod in te, de pœnit. & remiss. cap. super quodam, de statu monach. cap. ad hæc 5. cap. ut privilegia, de privil. cap. à nobis, el 2. de sentent. excommun. cap. Episcoporum, de privil. lib. 6. cap. quicunque, de hæretic. eod. lib. cap. is qui, eodem titul. lib. 6. Clement. 1. hoc tit.* Alexander III. *epist.* 40. quæ extat inter eas, quas edidit Sirmondus, ibi: *Prohibeatis, ne quoslibet excommunicatos ad divina officia, vel sepulturam recipere audeant; & si quos excommunicationis vinculo innodatos sepelierunt, eos appellatione, & contradictione non obstante detumulare, & de cœmeterio ejicere non postponat* Innocentius noster *lib. 1. registr. 13. epist. 60.* ibi: *Faceremus de cemeterio ecclesiastico exhumari.* Et *l. 4. epist. 26.* ibi: *Cemeteria, verò, in quibus excommunicatorum corpora per suorum violentiam propinquorum sepulta fuerunt, reconcilianda erunt.* Consonant lex 14. *tit.* 10. lex 8. *tit.* 13. *part.* 1. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *in cap. ad hæc 5. de privileg.* & *de jure Eccles. lib. 1. cap. 10. numer.* 40. Felicianus Vega *in cap. intelleximus 7. num. 25. de judiciis*, Suarez *de censur. disput. 11. sect. 4.* Spondanus *de cœmeteriis, 1. part. lib. 4. cap. 7.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 1. numer.* 30. latè Ricciulus *de jure person. lib. 4. cap. 6. num.* 45. Jul. Lavorus *tit. 2. lucubr. cap. 13. num. ult.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist. 60.* plures referens Gibalinus *de censuris, disquisit. 7. p. 1. quæst. 2.* fusè Murga *tom. 2. disquis. mor. disquisit. 3. per totam*, Theophilus *tom. 14. de litteris monit. lib. 2. cap. 2. fol.* 417.

3 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione: certum enim est, crimina morte extingui, & per consequens eorum personas post mortem reorum cessare, *l. defuncto 6. ff. de public. judic. leg. ex judiciorum 20. ff. de accusat. leg. si pena 20. ff. de penis, leg. 1. ff. de privat. delict. lege Constitutionibus 33. ff. de oblig. & act. leg. sicuti 38. leg. pupillum 111. ff. de reg. jur. l. 1. & 7. Cod. si reus, vel accusator, cap. quorundam. 23. dist. cap. admonere 32. quæst. 2. cap. causam, el 2. qui fil. sint legitimi.* Plura Petrus Barbosa *in leg. filius 15. ff. de judiciis.* Decianus *tract. crimin. lib. 5. cap. 57.* Antonius Gomez *lib. 3. variar. cap. 1. num.* 78. Schifordeg. *lib. 1. ad Fabrum, tract. 10. per totum*, & *lib. 2. tract. 1. quæst. 9.* Vega *in dicto cap. intelleximus, num.* 27. Amaya *in l. 10. Cod. de jure fisci*: qui enim ex hac vita decedunt, quasi ad superius tribunal adducuntur. Glossa *in cap. 1. 26. q. 7.* & sic à judicio humano eximuntur, *dicto cap. quorundam, 23. dist.* facit Optatus *lib.* 6. dum in Donatistas invehitur insepultos relinquentes Christianos, ibi: *Si inter viventes fuerat certamen, odia vestra vel mors alienæ compescat; jam tacet cum quo paulò ante litigabas quid insultas funeri? quid impetis sepulturam?* Deinde quia in defuncto deest principalis ratio pœnæ infligendæ, quia ut aiunt Consultos *in l. penu, ff. de penis*, pena constituitur ad emendationem hominum, quæ emendatio in defuncto deficit: ergo decedentes in excommunicatione non debent tam gravi pena puniri, videlicet privatione sepulturæ ecclesiasticæ; aut si jam sepulti sunt, exhumatione; præcipuè cùm tam immanis sit privatio sepulturæ: unde de Gentilibus in Christianos sævientibus conquerebantur Tertul. *in apolog. cap. 37. Nec mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulturæ, asylo quodam mortis, jam alios, jam nec totos avellant, dissecent, distrahant.* Lactantius *lib. 5. divin. Institut. cap.* 11. D. Ambrosius *epist. 3. contra Symmachum.* Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam quilibet Catholicus habet jus, ut sepeliatur in sepulchro majorum, *cap. 1.* ut probavi, *hoc tit.* sed excommunicatio non privat excommunicatum dominio rerum suarum, aut juribus sibi competentibus: igitur sepeliri poterit in sepulchro majorum. Secundò adversus rationem illam ab Innocentio adductam: Quibus non communicamus vivis, non communicemus defunctis; sic insurgo. Cum mortuis nullum commercium, nullaque communio est, & inter animas à corporibus separatas, & vivos aliena conversatio est, ut probat Abulensis *ad D. Matthæum, cap. 25. q. 295.* ex sanctis Patribus probant Mendoza *quæst. 5. quodlibet.* Martinus Delrio *lib. 2. disquisit. quæst. 26. sect. 1.* Mortuus enim non est homo, quia homo ex conjunctione animæ, & corporis subsistit, ut docet Innocentius noster *in cap. in quadam, vers. Sed adversus, de celebrat. Missarum, Clement. 1. §. porrò, de summa Trinit.* ex D. Thoma & Aristotele probat Navarrus *in Manuali, prælud. 1. n. 11.* Ant. Gomez *lib. 3. variar. cap. 3. num.* 32. ergo non est ratio, quare credamus per sepulturam vivos cum defunctis communicare: unde excommunicationem post mortem non durare docuerunt Hostiensis *in cap. ad hæc, de privileg.* Archidiaconus *in cap. illi qui 6. quæst. 1.* ergo non est ratio, quare excommunicati sepulturæ ecclesiasticæ non tradantur. Accedit etiam, nam si ratio ob Innocentio adducta esset vera, sequeretur, leprosos cum quibus in vita non communicamus, *cap. 1. de conjug. lepros. cap. 2. de Eccles. ædif.* non posse sepeliri in Ecclesia; & fures, raptores, & similes, cum quibus in vita communicamus, non posse ecclesiasticæ sepulturæ tradi; cùm contrarium certum sit, *c. 2. de furtis, cap. 2. de raptor. cap. unic. de torneam.* Ergo non est vera ratio adducta ab Innocentio. Tandem adversùs eam partem, in qua docetur, excommunicatorum corpora intra Ecclesiam sepulta exhumanda esse, obstat; nam defunctorum corpora semel sepulta non possunt exhumari, etiam, ut in alium locum transferantur inconsulto Principe, *l. Divi fratres 44. §. 1. ff. de relig. leg. 2. ff. de cadaver. punit.* probant Fornerius *lib. 3. rerum quotid. cap. 6.* Guther. *lib. 2. de jure Pontif. c. 9.* ergo non exhumandi sunt statim excommunicati. Accedit, nam tempore interdicti regulariter nemo intra Ecclesiam sepeliri potest, *Clem. 1. hoc tit.* sed si aliquis eo tempore in Ecclesia sepeliatur, exhumandus non est. Glossa *in cap. si civitas, de sentent. excom.* ergo similiter excommunicatus, si de facto in Ecclesia sepeliatur non ideò est exhumandus.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, omnes defunctos tradendos esse sepulturæ, nisi specialiter prohibiti reperiantur sepeliri, pluribus enim in pœnam alicujus immanis sceleris commissi sepultura denegatur, quæ pœna non exilis, immò & gravis apud omnes nationes fuit, quare olim vix nisi Biotanathis, & parricidis imponebatur, ut ex Ægesippo, & Josepho probat Girald. *de var. sepel. ritu, pag.* 647. quia ex Platonis opinione insepultorum animæ per centum annos aberrare credebantur, nec Acheronte recipi: unde Virgilius ajebat, 4 De privatione sepulturæ.

Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataque turba,
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fruenda
Transportare priùs, quam sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc littora circum,
Tunc demum admissi stagna exoptata revisunt:

Tertullianus *de anima*, ibi: *Creditum est, insepultas non ante ad inferas redigi, quàm justa perciperent.* Unde jure Romanorum insepulta manebant cadavera eorum, qui prodiderunt, seu perduelles fuerant, *leg. minimè 35. ff. de relig. l. liberorum, §. 3. ff. de his qui notant. infam.* quod & de aliis nationibus idem probat Spondanus *de cœmeteriis, lib. 2. part. 1. cap. 7.* Item insepulti jacebant parricidæ, *l. quod si nullu 10. ff. de relig. l. 9. ff. ad legem Pompejam*, latè illustrant Solorzanus *de parricid. cap. 22. & 23.* Fornerius 2. *rerum quotid. cap. 16.* D. Joannes Ramos *eodem tract. dict. lib. 2. cap. 7.* Item illi, qui sibi mortem consciverunt, ut probavi superiori commentario. Etiam sacris canonibus plures ob majora scelera sepultura privantur; nam licèt ævo Sancti Chrysostomi neminem, quantumvis noxium, privatum esse sepultura, saltem post unum, vel alterum diem, ipse Chrysostomus testetur *serm. 35. in 1. ad Corinthior*, contrarius tamen usus invaluit, ut cum multis docent Carillo *in bullam defunct. 2. p. cap. 4. §. 4. num.* 50. Spondanus *de*

cœmet. lib. 2. tota part. 1. quare sepultura privari cœperunt Infideles, Judæi, Hæretici, & Schismatici, *cap. Ecclesiam* 27. *cum seq. de consecr. dist.* 1. etiamsi post mortem detecti fuerint, *cap. sanè* 24. *quæst.* 2. item eorum defensores, & receptatores, *cap. sicut ait, de hæretic.* excommunicati notorii, & vitandi, ex hoc textu, & suprà citatis. Item interdicti nominatim, *cap. in nostra, hoc tit. cap. cùm in partibus, de verb. signif. Clem.* 1. *de hæresic.* & illi quibus est Ecclesiæ ingressus prohibitus, *cap. is cui, de sentent. excom. lib.* 6. blasphemi, *cap. statuimus, de maledic.* monachi proprietarii, *cap. super, de statu monach.* raptores impœnitentes, *cap. super eo, cap. in litteris, de raptor.* fures, & latrones, qui in furando occiduntur, *cap.* 2. *de furtis*, decedentes in torneamentis, *cap.* 1. *de torneam.* qui in duello, seu singulari certamine occisi fuesint. Concilium Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 19. Concilium Frising. *anno* 1440. *canon.* 10. *Præsenti constitutione duximus inhibendum universis clericis nostræ diœcesis, ne suspensos patibulo, decollatos, vel alios qualitercunque sententiæ mortis traditos, in torneamentis, ludis publicis spectaculis, aut alias occisos, vel subitò defunctos, qui non eodem anno confessi, vel aliàs in mortalibus peccatis morte præventi fuerint, vel non receperint Eucharistiæ Sacramentum, nisi de consilio Sacerdotum duxerint abstinendum, tradere præsumant ecclesiasticæ sepulturæ absque licentia nostra.* Incendiarii, qui odio, vel malo studio ignem apposuerunt, *dicto cap. in litteris, de rapt.* item qui decimas à laicis acceptas Ecclesiæ non restituunt, *cap. prohibemus, de decimis:* qui absque causa abstinent à communione Eucharistiæ ultra annum, nisi signa contritionis ostenderint in morte, *cap. omnis, de pœnitent.* exenterantes cadavera, *extravag. detestabili, hoc tit.* inter communes: refert Joannes major *in* 4. *distinct.* 45. *quæst.* 4. Tandemque omnes publici peccatores decedentes notoriè in ipso peccato, ut sunt usurarii, concubinarii, & meretrices, *cap. quibus, cap. non æstimemus* 13. *quæst.* 2. *cap. quia in omnibus, de usuris, cap. quanquam, eodem tit. in* 6. Et olim etiam ecclesiastica sepultura denegabatur illi, qui presbyterum tutorem designasset in testamento, *cap. neque distinct.* 88. & sanctimoniali irreligiosè viventi. Concilium Rhemense sub Eugenio III. apud Baronium *tom.* 12. *anno* 1148. omnes enim suprà relati, cum psalmis, & cantu juxta veterem Ecclesiæ morem, quem illustrat Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. p. ult. quæst.* 4. *fol.* 539. & oblationibus prohibentur ad Ecclesiam deferri, & clerici eos ad sepulturam suscipientes, excommunicationem incurrunt, sive exempti sint, sive non, *Clem.* 1. *hoc titul.* immò & exemptos excommunicatos sepelientes potest Episcopus punire, ut latè probat Gibalinus *de censuris, disquisit.* 7. *quæst.* 2. *fol.* 224. de quibus omnibus prohibitis sepeliri in Ecclesia integrum tomum edidit Murga *tom.* 2. *disquisit. mor.*

5 Cum quibus communicetur in morte. Deinde sciendum est, non esse in morte communicandum cum quibus non communicabatur in vita: & nefas esse cum illis communicare post obitum, cum quibus fas non erat preces effundere, *cap. quicumque* 11. *q.* 3. *cap. sanè* 24. *quæst.* 2. *cap. ad hæc* 5. *de privil.* juncta integra, ibi: *Quoniam grave sit eis in morte communicare, quos dum viverent, Ecclesia à suo sinu pro suis excessibus segregavit.* Nec solùm oratione, verùm & sepultura cum defunctis communicatur; sepultura enim res spiritualis, seu actio spiritualis est: unde satis videtur cum defuncto communicare, qui illum sepulturæ ecclesiasticæ tradit; immò & per sepulturam intra eandem Ecclesiam inter eosdem defunctos communionem dari, latè probat Spondanus *de cœmeteriis, lib.* 4. *part.* 1. *cap.* 7. *per totum*; & id suadetur nonnullis gravissimis exemplis. D. Gregorius *lib.* 2. *dialog.* 23. in miraculis Sancti Benedicti ait de duabus sanctimonialibus, quibus ipse Sanctus ob linguæ intemperantiam excommunicationem comminatus fuerat, cùm ipsæ pristinis moribus nihil mutatæ, brevi diem obeuntes, sepultæ in Ecclesia essent, quotiescumque in ea Ecclesia Missarum solemnia celebrarentur, atque ex antiquo more diaconus clamaret, *Si quis non communicat, det locum*: visas eas esse de sepulcbris suis progredi, & exire, quousque à sancto Benedicto ab excommunicatione absolutæ fuerunt. Etiam refert Joannes Moscus *in Prato Spirituali, cap.* 40. Cosmam Abbatem Lauræ, virum singularis religionis ac fidei sepultum fuisse in monumento ubi sepultus fuerat quidam Episcopus occultus hæreticus, & singulis noctibus auditum fuisse clamantem, *Noli me tangere hæretice, ne appropinques mihi, inimice sanctæ catholicæ fidei.* Alia tradit Spondanus *ubi suprà.* Æquissimum ergo est, ut corpora eorum, quos peccata in baratrum detrudunt, longè segregentur à sepulcbris eorum, quos pietas ad cœlum evehit, & ne communicemus cum mortuis, cum quibus in vita non communicabamus.

Ex quibus jam apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm omnis communio prohibita sit cum excommunicatis jam à temporibus Apostolorum *in can.* 11. ibi: *Si quis cum excommunicato simul oraverit, communione privetur;* & *cap. sicut Apostoli, cum seq.* 11. *quæst.* 3. rectè statutum est, ne excommunicatum sepulturæ ecclesiasticæ tradamus, ita in divinis communicando cum eo, cum quo superstite communicare non licebat: sepultura enim, si attendimus locum, si inspicimus divina officia, quæ in exequiis celebrantur, si orationes, quas fundit Ecclesia, consideramus, actio spiritualis est; unde non licet in ea cum excommunicato communicare, nec illi defuncto debet in Ecclesia ingressus permitti, cui in vita prohibitus erat. Pro cujus rationis illustratione expendo Marciani responsum *in l.* 2. *ff. de cadaveribus punit.* ubi ait Consultus, cadavera eorum, qui in insulam relegati, aut deportati erant, non posse etiam post mortem intra civitatem transferri, & sepeliri: quod & agnovit Ovidius *lib.* 3. *Tristium, eleg.* 3. 6 Traditur decidendi ratio.

Quantum erat, ò magni, perituro parcere, Divi!
Ut saltem patria contumularer humo.
Integer hanc potui nuper benè reddere vitam,
Exul ut occiderem nunc mihi vita data est.

Et licèt tempore Ovidii licuisse corpus defuncti relegati ab insula efferri, & in patriam sepeliri, existimet D. Nicolaus Anton. *de exilio lib.* 1. *cap.* 15. contrarium tamen, & rectè docuerunt Albericus Gentilis *in lect. Virgil. cap.* 2. D. Josephus de Retes *ad l.* 4. *ff. de interdict. & releg. & in addict.* Nec contrarium docuit ipse Poeta *in vers. seq.* ibi:

Ossa tamen facito parva referantur in urna,
Sic ego non etiam mortuus exul ero.
Nec vetat hoc quisquam, fratres Thebana parentum
Supposuit tumulo, Rege vetante Soror.

Nam ibi Ovidius tantùm intendit suadere conjugem, ut furtivè ossa sua in patriam seducat; unde ait, ut in parva urna ossa referantur, ut facilè furtim in patriam possint asportari; quod & suadetur exemplo Thebanæ sororis, quo utitur Ovidius, cujus historiam refert D. Joseph. de Retes *ubi suprà.* Et hodie exulem non posse sepeliri in Ecclesia suæ patriæ, docent Samuelius *in praxi de sepult. tract.* 2. *disput.* 1. *controv.* 6. *concl.* 15. Murga *tom.* 2. *disquis. mor. disquis.* 24. Rectè ergo in præsenti deciditur, excommunicatum, qui relegato comparatur, *Tertul. de præscript. cap.* 30. quare excommunicationi exilium finitimum dixit Alex. I. *epist.* 1. apud Turr. *lib.* 1. *contra Magdeburg. cap.* 7. D. Nicol. Ant. *d. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 11. & *cap.* 13. *num.* 14. Illustr. D. Franc. Ramos *in syntagmate pro Episc. Lusit. propos.* 3. *num.* 97. non esse intra Ecclesiam sepeliendum. Exemplis aliarum religionum hoc etiam illustrat Spondan. *de cœmeteriis, lib.* 2. *cap.* 1. facit mos Gentilium, apud quos quemcumque iratus Jupiter vindicasset, fulmineve percussisset, ut Diis invisus, insepultus projiciebatur. Virgil. *lib.* 2. *Æneid.*

Impridem invisus Divis, & inutilis annos
Demoror, ex quo me Divum pater, atque hominum Rex
Fulminis afflavit ventis, & contigit igne.

Immò etsi excommunicatus defunctus intra Ecclesiam sepeliatus, debet exhumari, tanquam injustè sepultus, ut contingit aliis, quibus jus sepulturæ denegatur, ut de quodam proscripto Senatus censuit apud Livium *lib.* 48. *ad finem*, ibi: *Senatus ossa ejus monitu Pontificum, tanquam loco sacro non ritè posita, inde removit, quamvis & ante, & post multos eodem loco sepelierint.* Inde apud Lampridium *in Commodo*, illæ Senatus conclamationes: *Innocentes sepulti non sunt, parricidæ cadaver extrahatur.* Apud Quintilianum *declamat.* 299. extat declamatio sub hoc titulo: *Ossa eruta parricidæ.* Quam exhumationis praxim, tam apud Gentiles, quàm Catholicos receptam, latè illustrat Spondanus de cœmeteriis *libr.* 3. *parte* 1. *cap.* 4. *cum sequenti.* Sed si cadavera excommunicati ab aliis fidelium discerni non possint, exhumari non debent, propter confusionem, cujus ratione plura permittuntur, quæ aliàs prohiberentur, *cap. cùm tu, de usuris, cap. significasti, de homicid. cap. si duobus, de appellat. cap. quam magnum* 23. *quæst.* 4. *cap. cùm sit, de Judæis, cap. cum omnibus*, 81. *dist.* Rationem autem hanc decidendi probat Gaufred. Vvindoc. *lib.* 3. *epistola* 38. sic. *Authoritatem sanctorum Canonum firmiter tenemus, & nullatenus dubitamus, quia quibus nec vivis communicamus, nec mortuis communicare debemus.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; licèt enim regulariter crimina morte extinguantur, tamen 7 Dissolvitur dubitandi ratio.
pœna semel pro eis imposita durat etiam post mortem, *dicta l.* 2. *ff. de cadaver. punit.* unde cùm excommunicatio inflicta est in vita ipsius delinquentis, cumi-

tatur

Digitized by Google

tatur ipsum, & durat donec reconcilietur Ecclesiæ, præcipuè cùm excommunicatio liget animam, quæ immortalis est, non verò corpus: unde etiam post mortem potest durare; an verò possit & noviter imponi, dicemus *in cap. 5. de hæretic.* Nec obstat, deesse hoc casu rationem pœnæ; nam in privatione sepulturæ, licèt desit emendatio peccatoris, adest tamen exemplum, seu terror aliorum, qui dum vident decedentes in excommunicatione ab Ecclesiæ sepultura rejici, & omnibus suffragiis privari, arcebuntur à delictis, quæ habent excommunicationem annexam; & si forsan in eam incidant, reconciliationem ante mortem efflagitabunt. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis, quo moti Lutherani, Calvinistæ, & alii Novatores, exhistimabant, ob hæresim neminem privandum esse jure sepulturæ ecclesiasticæ; quos doctè refellit Spondanus in suo perdocto tractatu *de cœmeteriis sacris*, quem hujus erroris refellendi occasione, magna eruditione plenum in lucem edidit, is enim *lib. 4. part. 3. cap. 1.* ait, justè eos privari sepulchris majorum, nec ampliùs dici posse propria sepulchra: siquidem aut commercium, aut communio cum illis non est: quæ doctrina etiam ad excommunicatos sepultura privandos, etiam in sepulchris majorum, satis propriè adaptatur. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis: quamvis enim revera corpus defuncti non sit capax communionis spiritualis, quia tamen eundem hominem repræsentat, & supponit in vivente fuisse jus ad sepulturam, quæ actio spiritualis est, tum propter divina officia, quæ in exequiis celebrantur, tum propter orationes, quas effundit Ecclesia; inde si non licuit orare cum vivo, quomodo cum eo defuncto licebit communicare? Quamvis enim non adsit anima, quæ tantùm dici potest excommunicatione ligata, adest tamen corpus, quod hujusmodi anima vivificavit, vas, & organum satanæ, per quod infelix anima scelera commisit, quæ excommunicationem meruerunt; corpus enim ipsam personam excommunicatam repræsentat: unde justè Ecclesia decrevit cum eo communicandum non esse per sepulturam ecclesiasticam. Nec obstat augmentum hujus difficultatis ex casu leprosorum deductum, nam licèt Abbas Panorm. in præsenti textu existimaverit, leprosos non esse admittendos ad sepulturam cum aliis fidelibus, ideòque *in cap. 2. de Ecclesiis ædific.* statui, ut leprosi habeant sibi specialem Ecclesiam cum cœmeterio, tamen contrarium communiter docetur à repetentibus in præsenti. Nec tunc obstat ratio ab Innocentio hic adducta; nam causa prohibitæ communionis cum leproso non est perpetua, sed temporalis propter infirmitatem, quæ cessat per mortem; unde deficiente causa prohibitionis, cessat prohibitio, causa enim est metus contagii, qui post mortem dari non potest: unde leprosi poterunt cum aliis fidelibus in Ecclesia sepeliri, nisi propter fœtorem, vel similem causam habeant cœmeterium proprium, quia tunc in eo debent sepeliri. Nec quod de furibus, raptoribus, & aliis dicebamus, obstat; nam cum illis prohibita non est communio in vita; propter spem pœnitentiæ, quæ cùm desit post mortem, ideò illi publici peccatores, qui impœnitentes decedunt, privantur sepultura Ecclesiastica. Nec obstat secunda difficultas suprà expensa: nam principium illud juris procedit, quando defunctorum corpora sunt perpetuæ sepulturæ ritè, & rectè tradita: tunc enim facilè non sunt exhumanda, & transferenda in alium locum: at verò cùm injustè, & per violentiam sunt sepulta in loco alieno, & competenti, debent exhumari, & exteriùs projici, argumento textus *in l. is 7. ff. de relig.* unde cùm in præsenti casu corpora excommunicatorum fuissent sepulta in Ecclesia per violentiam propinquorum, & ita injustè, & in loco illis non competente, ideò jubentur exhumari, & extra Ecclesiam projici. Nec argumentum deductum ex casu fidelis sepulti tempore interdicti, aliquid facit, nam nullibi legitur statutum, ut tempore interdicti sepultus exhumetur, nec id provenit ex natura interdicti: unde cùm pœnæ sint restringendæ, ideò pœna exhumationis imposita excommunicato sepulto, in præsenti non est protrahenda ad fideles sepultos tempore interdicti, ut docet Gibalinus *de censur. disquis. 2. 1. p. in fine*.

8 Exponitur cap. à nobis 28. de sent. excom.

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. à nobis 28. de sentent. excom.* ubi proponitur, Petrum excommunicatum, per aliquod tempus signis pœnitentiæ datis, sed ante absolutionem decessisse: quæsitum fuit, an sepeliendus esset in Ecclesia, & pro eo orandum esset? Cui quæstioni Innocentius III. respondit, illi succurrendum esse per absolutionis beneficium, sepeliendumque eum esse intra Ecclesiam, quia quoad Deum fuit absolutus, licèt quoad homines excommunicatus decessit. Ex quo textu apertè deducitur, decedentem in excommunicatione, cum quo in vita non communicabamus, sepeliri posse intra Ecclesiam, & per consequens cum ipso in morte communicari posse. Cui difficultati ut satisfaciat Barbosa *in cap. ad hæc 5. de privil.* discrimen agnoscit inter excommunicatum decedentem datis pœnitentiæ signis, jam sepultum; & adhuc sepulturæ non traditum: primo casu non exhumandum, sed absolvendum esse affirmat: secundo verò casu non esse sepeliendum intra Ecclesiam. Sed hæc solutio apertè convincitur ex eo, nam si ille excommunicatus, quia pœnitentiæ signa dedit, non est exhumandus, quare etiam non est sepeliendus, cùm eadem ratio militet in uno casu, ac in alio. Quare hac solutione omissa, verius dicendum est, præsentis textus decisionem non habere locum, cùm excommunicatus absolutus fuit, vel in ipso mortis articulo, vel post mortem, quia dedit signa contritionis: excommunicatio enim, sicut alia quælibet censura, tamdiù confert suum effectum, quandiù manet: tamdiù verò durat, quamdiu non tollitur per absolutionem, quæ potest impartiri vel in ipso mortis articulo, *cap. final. hoc tit.* vel post mortem, ante, vel post humationem. Gibalin. *de censur. p. 1. disquis. 4. q. 9. corol. 5.* Igitur cùm excommunicatus, qui signa pœnitentiæ in vita dedit, possit absolvi etiam post mortem, rectè *in dicto cap. à nobis*, docetur, ejus corpus posse in Ecclesia sepeliri, quia talis absolutio retrotrahitur ad tempus, in quo dedit signa pœnitentiæ, & per eam declaratur decessisse absolutum, atque intra gremium Ecclesiæ: quare cùm possint alii fideles cum eo in vita communicare, quid mirum, ut etiam post mortem per sepulturam cum eo communio detur? Et excommunicatum in foro interno absolutum, non verò externo, posse sepeliri in Ecclesia, probat Aravio *titul. 3. quæstion. 3.*

Secundò suprà traditis obstat textus *in Clem. 1. hoc tit.* ubi traditur, eos qui propriæ temeritatis audacia in cæmeteriis publicè excommunicatos, aut nominatim interdictos sepelierunt, ipso facto excommunicationis sententiam incurrere. Ex quo textu expresse deducitur, excommunicatos occultos impunè posse in Ecclesia sepeliri: ergo licet saltem occultos excommunicatos ad sepulturam admittere. Pro cujus textus expositione sciendum est, præsentis textus temporibus nullum excommunicatum majori excommunicatione (licèt absque ratione ad excommunicatos minori excommunicatione idem protrahat Glossa *in d. Clem. 1.*) posse in Ecclesia sepeliri, & sepultum esse exhumandum; quod restrictum fuit per PP. Concilii Viennensis *in d. Clem. 1.* ad publicè excommunicatos; ac tandem per Joannem XXII. *in Extravag. ad evitanda*, ad denunciatos, vel notorios clerici percussores. Cùm enim tantùm cum eis prohibita sit fidelibus in vita communicatio, ita etiam & in morte cum illis tantùm inhibita censetur, ut docent Gutierrez *lib. 1. canonic. par. 1. numer. 30.* Suarez *de censur. disput. 12. sect. 4. num. 5.* Ricciulus *de jure person. lib. 5. cap. 60. numer. 45.* Layman, Villalobos, & alii, quos sequitur Gibalinus *de censur. 2. p. disquis. 7. q. 2.* Unde cum temporibus Innocentii III. cum omnibus excommunicatis, denunciatis, sive non, communicatio fidelibus esset prohibita, ideò nulla adhibita distinctione illis denegatur Ecclesiastica sepultura. 9 Exponitur Clement. 1. hoc tit.

Tertiò obstat textus *in cap. 2. de sacram. non iter.* ubi cùm tempore cujusdam schismatis (cujus historiam ibi retuli) nonnulli defuncti ab ipsis schismaticis fuissent in Ecclesia sepulti, & quidam clerici similiter schismatici, & degradati celebrarent Missæ sacrificium in ipsa Ecclesia, & cum ornamentis Catholicorum, quæsitum fuit ab Honorio III. an defuncti essent exhumandi altariaque denuò consecranda, & ornamenta benedicenda? Et respondet Pontifex, nec corpora esse exhumanda, nec altaria reconcilianda, aut vestimenta benedicenda. Ex quo textu ita conficio argumentum: Schismatici sunt extra communionem Ecclesiæ. D. Ambrosius *libr. 7. in Lucam, cap. 11.* ibi: *Omnes hæreticos, & schismaticos à regno Dei, & ab Ecclesia intelligi separatos*; & ideò non Dei, sed immundi spiritus omnes schismaticorum, & hæreticorum esse conventus, docuit D. Hieronymus *ad epistolam D. Pauli ad Titum, cap. 3.* ibi: *Inter schisma, & hæresim hoc interesse, quòd hæresis perversum dogma habeat, schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet.* D. August. *de fide & symbolo, c. 10.* ibi: *Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quæ diligit Deum; nec schismaticus, quia diligit proximum.* Expressiùs Fulgentius *de fide ad Petrum, cap. 38.* ibi: *Non solùm omnes Paganos, sed etiam omnes Judæos, hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Plura Spondan. *de cœmeteriis, p. 1. lib. 4. c. 2. & lib. 1. p. 4. c. 4.* 10 Intelligitur cap. 2. de sacram. non iter.

c. 4. Sed isti semel sepulti non exhumantur: igitur nec excommunicati exhumari debent. Cui difficultati respondendum est dicendo, in eo textu defunctos sepultos non fuisse excommunicatos, vel schismaticos, sed fideles laicos, qui fuerant sepulti ab ipsis schismaticis: unde dubitabatur, an defuncti sepulti essent exhumandi, nonquia ipsi schismatici decesserant; sed quia tempore schismatis, & ab schismaticis fuerant sepulti; quo casu rectè ait Honorius, eos exhumandos non esse, quia cum eis communicabatur in vita; unde tanquam ritè, & rectè sepulti, non debent exhumari. Dicemus *in cap. consuluit, de consecr. Ecclesiæ*.

C A P U T XIII.

Honorius III. a *Magalonensi Episcopo*,

ABolendæ consuetudinis, necnon abominabilis corruptelæ apud Montem Pessulanum vitium, sicut dicitur, inolevit, ut videlicet decedentibus non prius permittatur effodi sepultura, quàm pro terra, in qua sepeliendi sunt, certum pretium Ecclesiæ persolvatur. Quia igitur id longè est à regula pietatis, & ab Ecclesiæ honestate, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus cùm loci Diœcesanus existas, inhibeas clericis, ne quidquam omninò præsumant exigere hac de causa: injungens laicis, ut laudabilem consuetudinem erga Dei Ecclesiam pia devotione fidelium introductam observent, ne fermento hereticæ pravitatis illam corrumpere videantur sub prætextu Ecclesiasticæ puritatis.

N O T Æ.

1 a MAgalonensi.) Textus iste in hac Raymundi collectione tribuitur Innocentio III. sed malè, cùm non reperiatur inter epistolas ipsius Pontificis, nec in tertia aut quarta collectione: extat verò in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. c. unic.* unde restituenda est ita inscriptio: *Honorius III. Magalonensi Episcopo*. Magalonensis civitas est Provinciæ Narbonensis in Gallia, in insula maris mediterranei posita, in ditione Arecomicorum, olim Episcopali Cathedra decorata, sed postea ob barbaricas incursiones penitus desolata, unde Cathedra Episcopalis translata fuit in Substantionem, demùm in montem Pessulanum à Paulo III. anno 1536. qui mons distat à mari mediterraneo decem milliaribus, & temporibus Honorii III. erat in diœcesi Magalonensi, ut constat ex hoc textu, ibi, *Cum loci diæcesanus existas*. Scribit autem in præsenti Honorius Bernardo, qui tunc in Ecclesia Magalonensi florebat de quo plura fratres Sarmat, *tom. 3. Gal. Christ. fol. 1.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio traditur, & probatur.
EX hoc textu communiter deducitur sequens assertio: *Pro sepultura in Ecclesia præstanda pretium exigi non debet*. Probant eam textus *in cap. questa 12. capit. postquam. 13. cap. In Ecclesiastico 14. cap. præcipiendum 15. 13. quæst. 2. cap. plerique 7. de pactis, cap. ad Apostolicam, cap. suam, cap. dilectus, de simon.* D. Gregorius *lib. 7. epist. 4. indict. 1. epist. 56. indict. 2.* Urbanus II. in Concilio Claromont. *can. 8.* ibi: *Nullus deinceps pro sepultura pretium exigat*. Et in Concilio placent. *can. 14.* ibi: *Præcipimus, ut pro chrismate, & baptismo, & sepulturis nihil unquam exigatur*. Innocentius II. in Synodo Romana, *can. 18.* ibi: *Præcipimus, ne pro chrismatis, olei sacri, & sepulturæ acceptione ullum vendicationis pretium exigatur*. Concil. Meldense *can. 72.* Metense *can. 2.* ibi: *Et pro sepultura nullum pretium detur*, Bituricense *can. 2.* ibi: *Nullus pretium pro sepultura accipiat*. Turon. *can. 6.* relatum post Concil. Lateran. *p. 2. cap. 10.* ibi: *Pro sepultura nulla cujuspiam pretii exactio intercedat*, Rhemense sub Eugenio *can. 10.* Triburiense *can. 16.* In Capitul. Caroli *cap. 11.* ita cavetur: *Sepultura gratis concedenda, nec muneris quidquam pro eo accipiendum*. In Capit. Heraldi Turonensis annum 856. *cap. 77.* ita legitur: *De venditionibus sepulchrorum, & de his, qui pro sepultura munera exigunt, ut severiter puniantur, & distinguantur*. Conc. Lateran. sub Innocentio III. Ratisbonense sub Laurentio Cardinali, *car. 5. & 6.* D. Hieronymus *qq. in Genesim cap. 23.* & in constitutionibus Riculphi Svession. Episcopi, quæ extant ad calcem operum Hincmari, *cap. 18.* ibi: *Sepulturas mortuorum ecclesiastica honestate, & pietate unusquisque presbyter disponat, & ne pro sepeliendis mortuis genia exquirat*. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Suarez *de relig. tom. 2. tract. 2. lib. 4. cap. 4.* Jul. Lavorus *tit. 2. lucubr. cap. 10. ex num. 2.* pluribus relatis Diana *part. 2. resol. tract. 1. resol. 57.* Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 26. tit. 13.* Fridericus Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Sepulturæ prætium*. Lemaistre *lib. 1. de jurib. Episc. cap. ultim.* Mancinus *sacri juris controv. dissert. 29. & 30. & de triplici juris collat. cap. 32.* P. Gregorius *lib. 1. partit. tit. 17. cap. 5.* Chopinus *lib. 2. sacr. pol. tit. 7. numer. 19.* Vicecomes *de ritibus Missæ, vol. 2. lib. 4. cap. 21.* Spondanus *de cœmet. lib. 1. part. 2. cap. 9. num. 3.* Balduinus *ad novel. 43. Justin.* Barbosa *lib. 2. Juris Eccles. cap. 3. num. 27.* Bisfeldius *in d. cap. ad nostram, de simon.* Benedictus Pererius *in Genesim, cap. 13. disp. 1. num. 13.*

Sed hæc assertio difficilis valdè videtur: siquidem omni in religione, Hebraica videlicet, Gentilica, & Catholica, pretium pro sepultura justè peti, & recipi legimus. De Hebræis constat ex facto Abrahami, quod refertur *Genesis cap. 17.* ubi traditur Abrahamum jus sepulturæ sibi pretio comparasse ab Ephron, ipsumque quasi violenter coegisse sepulturam sibi vendere; nam cùm Ephron illi gratis, & liberaliter, sepulturam, aut locum inter sepulchra propria concederet, Abraham diligenter curavit, ut pretio accepto locus purus ad sepulturam sibi venderetur: unde deducitur, apud Hæbreos receptum fuisse pro loco sepulturæ pretium recipere. De Gentilibus id faciliùs probatur, siquidem Romani, qui in sepulchris, & locis ad sepulturam destinatis religionem agnoscebant, non improbant pretium recipi pro ipsa sepultura, *leg. funeris 37.* ibi: *Pretium pro sepultura, ff. de relig.* & locum jam religiosum vendere sinebant, *l. Quintus, §. Pomponius, ff. de annuis legat. l. si verò 12. §. final. ff. mandati, l. si hæres, ff. de condit. caus. dat. l. liberto, §. liberto, ff. de negot. gest. l. cùm in testamento 202. ff. de V. S. l. sed & si quis, §. hæc ratio, & §. plerique, ff. de relig. lege quibus, §. final. ff. de condit. & demonstrat.* in quibus agitur de pecunia data ad emptionem sepulturæ; & ex tali pecunia pro emenda terra ad sepulturam, vicesimam non deberi, docetur *in l. funeris 37. ff. de religiosis*. Expressiùs venditionem loci religiosi subsistere probatur *ex l. & liberi, ff. de contrah. emption.* ubi qui ignorans emit locum, ubi cadaver illatum erat, illud acquirit; & ex illa satis usitata clausula in sepulchris apposita, qua cavebatur, ne ipsa venderentur, aut alio modo alienarentur, ut constat ex epitaphiis transcriptis à Guthero *de jure manium lib. 4. fol. 409.* Nec credi potest, tam diligenter testatores venditionem sepulchrorum inhibuisse, si jure ipso communi satis esset interdicta. Tandem apud Catholicos pretium pro sepultura exigi, usus quotidianus demonstrat; siquidem passim videmus Ecclesiam locum ad capellam, vel sepulchrum familiare construendum vendere; nec injustè, ne Ecclesia, sicut quilibet alius privatus, cogatur de suo facere beneficium, *cap. precariæ 10. quæst. 2.* ergo non rectè in præsenti docetur, pro sepultura pretium recipi non posse. 3 Impugnatur prædicta assertio.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, sepulturam tripliciter sumi posse. Primò pro officio, quod impenditur corporibus humandis, *cap. dictum 1. quæstion. 1.* de quo agemus *in cap. suam cap. ad Apostolicam, de simon.* Secundò pro jure sepeliendi, seu assignandi locum in Ecclesia, quod competit Episcopo, & parocho. Tertiò pro loco, in quo quis sepelitur, terraque in qua humatur, de qua in præsenti textu agitur, ibi: *Non prius permittatur effodi sepultura, quàm pro terra*, &c. Ipse locus sepulturæ à Consultis aliquando appellatur purus, cùm adhuc cadaver in eo humatum non est, *l. 1. §. purus, ff. de relig. l. locum, C. eod. tit.* Docent Jul. Lavor. *dict. tit. 2. lucubr. c. 7.* Balsamon *in nomocan. Photii, tit. 4.* Locus verò religiosus in jure civili dicitur is, in quo cadaver humanum illatum est, *l. in tantùm 6. §. religiosum, ff. de rerum divis. l. cùm loca, l. cùm in diversis, ff. de relig. §. religiosum, Inst. de R. D.* Unde apud Romanos unusquisque locum religiosum faciebat mortuum inferendo in loco proprio vel in alieno consentiente domino, *l. cùm loca, leg. si quis eo, ff. de relig.* plura Otualdus *lib. 4. Donel. c. 1.* Institutarii *in d. §. religiosum:* non verò si invito domino in 4 De sepulchris, & locis religiosis.

alie-

alieno loco quis mortuum inferat; ideò hæres locum non facit religiosum, mortuum inferendo in fundo legato, *l. si locus 34. ff. de religiosis*. Tunc autem religio loci, incipiebat, cùm gleba injiciebatur solutis justis ter à sacerdote; & tunc, ut ait Cicero *lib. 2. de legibus*, & corpus humatum dicebatur, & sepulchrum vocabatur: facit Varro *lib. 4. de lingua Latina*, si ea mente cadaver illatum sit, ut ibi maneat perpetuo repositum, non si commendatum ad tempus, ut postea alio transferatur, *l. si quis 40. l. nec l. necdum 10. C. de religiosis*, *l. 3. §. non perpetuo 5. de sepulchro violat.* & in hac parte observandi sunt textus *in l. ult. ut in possess. legat. l. 3. §. in locis*, *ff. de jure fisci*, *l. 28. ff. communi divid. l. 4. §. non fit*, *ff. ad leg. Jul. pecul. l. ult. ff. de mortuo inferend. l. 5. §. 12. ff. de donat. inter*, *l. servitutes*, *§. servitus*, *ff. de servit. l. 73. §. 1. ff. de contrah. empt. l. penult. ff. de pactis*, *l. quod si locus*, *ff. de religiosis*, *l. 5. §. si libitimarius*, *ff. de instit. act. l. 1. §. & aliás 15. ff. si quid in fraud. patron. l. 30. ff. famil. ercisc.* Non tamen totus fundus, in quo cadaver humatum est, religiosus fit, sed tantùm illa pars fundi, quam occupat cadaver; reliqua verò pars manebat profana & in commercio, *l. 2. §. sepulchrum 5. ff. de religiosis*, *l. si sepulchum 4. l. locum 9. C. eod. tit.* quæ dicuntur modica loca *in l. hanc legem 21. l. in modicis 24. ff. de contrab. empt.* Igitur quamvis ampla pars terræ sepulchro esset destinata, ea sola censebatur religiosa, quatenus corpus humatum est; proindeque caverunt Romani, ne de terra frugibus apta vivi, mortuive usurparent ut ait Cicero *lib. 2. de legibus*, ibi: *Lex vetat ex agro culto, eove qui coli possit, ullam partem sumi sepulchro; sed quæ agri natura tantummodo possit efficere, ut mortuorum corpora sine detrimento vivorum recipiat*. Nihilominus tamen aliquod laxamentum habuit religio, & pedes in fronte, pedes in agro designabantur; quod spatium occuparet sepulchrum, veluti decem pedes in fronte, idest in latitudine; viginti in agro, idest longitudine, ut exposuit vetus Horatii commentator *ad lib. 1. satyr. 8.* ad illum versum:

Mille pedes in fronte, tercentum cippus in agrum.

Post quem notavit Brissonius *lib. 2. select. c. 15.* Gothofredus *in d. §. sepulchrum*: idem *ad leg. XII. Tabul. cap. de religiosis*, Osualdus *lib. 4. Donelli*, *c. 1. littera H*, Cujacius *lib. 10. obser. c. 37.* Anton. Clarus *ad leges XII. Tabul. cap. ultim.* Ramirez de Prado *in pentecont. cap. 17.* Jure verò nostro canonico locus religiosus non fit corporis humatione, sed Episcopi consecratione, aut benedictione, vel cùm locus sepulturæ Christianorum destinatur, etiamsi nemo ibi sepultus sit, *cap. questa 2. cap. ad hac*, *de relig. domib.* immo etsi apud nos Catholicus sepultus sit in loco profano, non ideò dicetur locus ille religiosus, aut sepultura Ecclesiastica, ut docent Gratianus *part. 1. discept. c. 110.* Spondanus *lib. 1. de cœmet. p. 1. cap. 9. & 10.* pluribus relatis à Barbosa *in dict. cap. ad hac*; docent, & notant differentiam hanc inter utrumque jus, idem Barbosa *in dicto cap. ad hac*, *num. 4.* Gregorius *in l. 1. glos. 3. tit. 13. part. 1.* Molina *lib. 1. de primog. c. 24. num. 38.* Joan. Garzias *de expensis*, *cap. 8. num. 51.* Spino *in speculo*, *gloss. 2. numero 37.* Spondanus *de cœmeteriis*, *lib. 1. p. 1. cap. 9. & 10.*

5 De religione sepulturæ, & ejus prohibita venditione.

Deinde sciendum est, etiam apud Gentiles sepulturam semper religiosam habitam fuisse; credebant enim hominum ibi sepultorum animas circa sepulchra aberrare, & nonnunquam in illis residere, quas Semonum, sive Semideorum esse autumabant. D. Augustinus *lib. 9. de civit. Dei*, *cap. 11.* Marcianus Capella *de nuptiis Philog. lib. 2.* Apul. *in lib. de Deo Socratis*, *in fine*: & omnes gentes sepulchrorum religionem habuisse commendatissimam probant Gutherus *de jure man. lib. 3. ferè per totum*, Lælius Gyraldus *de vario sepel. ritu*, *non procul ab initio*, Guichardus *de re funebri*, *lib. 1. cap. 8. & lib. 3. cap. 5.* Unde eorum violatores, tanquam sacrilegos puniri, tam apud Græcos, quàm Romanos, fusè probat Spondanus *lib. 1. de cœmeter. 1. p. cap. 9.* & sepulchrorum sanctitatem testantur Cicero *lib. 2. de legibus*, dum legem antiquam ita conceptam refert: *Deorum manium jura sancta sunto*. Idem *lib. 4. de repub.* apud Nonium *verbo Sanctitudo*, dixit sanctitudinem sepulturæ jure Pontificio subsistere: & *in Philip. 9.* sanctitatem sepulchrorum in ipso solo esse, quæ nulla vi removeri, nec deleri possit. Et Martialis *lib. 9. epig. 31.* dixit: *Sanctam urnam*. Catullus *carm. 7. ad Lesb.* vocavit *Sepulchra sacra*. Seneca *ad Troadem*, *actu 3.* sic: *Tumulum sacrum*, & *Sacram sedem*. Quintilianus *declamat. 10.* ait: *Sacratos morte lapides*; quia nimirum sepulchra Diis manibus data, dicataque, ab omni profano usu sunt sejuncta. Consulti frequentiùs sepulchra loca religiosa appellant, quia propter aliquam sanctitatem à commercio remota, relegataque sunt, ut ex Masurio Sabino refert Gellius *lib. 4. c. 9.* & ex Servilio Sulpitio Macrobius *lib. 3. Saturn. cap. 3*, & Ulpianus *in l. 1. §. 6.* dixit, interesse religionis monumenta exstrui, exornarique; & *in l. si sponsus 5. §. concessa*, *ff. de donat. inter*, donationem sepulturæ causa factam religionis gratia valere. Gordianus Imperator *in l. 1. C. de sepulchro violat.* sepulchrorum violatores incidere in crimen læsæ religionis docuit. Unde licèt loci puri venditio valeat, *l. si locum*, *ff. de religiosis*; sepulchri tamen venditionem jus religionis prohibet, *l. 2. l. 9. C. de relig.* Et Senatusconsulto etiam cautum fuit, ne locus sepulchrorum permutationibus polluatur, idest ne loca religiosa alterius conversationis usum accipiant, *l. si quis sepulchrum 12. §. 1. de relig.* & si locus religiosus pro puro vendatur, Prætor concedit in factum actionem ei, ad quem ea res pertinet, *l. ossa*, *§. si locus*, *ff. de relig.* & si quis contra hanc prohibitionem sepulchrum vendat, tam ipse, quàm emptor incidunt in crimen læsæ religionis, *l. sacrilegii 11. ff. ad leg. Jul. pecul. leg. 3. ff. de sepulchro violat. leg. 5. Cod. eod. tit.* docent Fornerius *lib. 1. select. cap. 13.* Savarus ad Sidon. *lib. 2. epist. 12*, Nec modò sepulchra vendi prohibentur, verum etiam res, quæ ipsi insunt, aut conjunguntur. Audi Juliani impiissimi Imperatoris rescriptum *in l. 5. C. de sepulchro violato*, ibi: *Pergit audacia ad busta defunctorum, & aggeres consecratos; cùm & lapidem hinc movere, & terram solicitare, & cespitem vellere proximum sacrilegio majores semper habuerint; sed & ornamenta, quæ dant tricliniis, aut porticibus, auferunt de sepulchris: quibus consulentes, ne in piaculum incidant contaminata religione bustorum, hoc fieri prohibemus, pœna manium vindice cohibentes*. Quem textum illustrat D. Joannes Suarez *lib. 2. ad leg. Aquil. cap. 2. sect. 6.* Jure etiam nostro canonico, etsi locus purus, non benedictus, nec cæmeteriatus vendi possit, *cap. aurum*, *12. quæst. 2.* tamen per benedictionem Episcopi religiosus effectus vendi nequit, ex hoc textu, & aliis suprà citatis, immò illum vendens pœnis simoniaci punitur, *cap. non satis*, cum aliis, *de simonia*: latè probat Murga *tom. 1. disquisit. mor. tract. 4. disquis. 4.*

Quibus ita animadversis, apparet jam vera ratio præsentis decisionis, si enim apud Gentiles tam turpis quæstus perpetuò visus est, qui ex re sepulchrali colligitur, & commercium sepulchrorum infame existimatum quid mirum, si Ecclesia repetitis sæpiùs sanctionibus, terræ, qua corpus operitur, venditionem, & sepulturæ mercimonia interdixerit? Accedunt aliæ rationes hujus prohibitionis, videlicet quia terra illa concessa putredini non debet vendi, & alieno luctu aliquod facere compendium, ut ajebat Hincmarus Rhemensis *in epist. ad Episcopos Tornacenses*, & ex D. Gregorio referunt PP. Concilii Meldesis *can. 72.* ibi: *Nec pro loco sepulturæ* (ut verbis Sancti Gregorii utamur) *pretium de terra concessa putredini quærere, & de alieno luctu velle facere compendium, aliquo modo quisquam tentet*. Aliam rationem assignant PP. Concilii Triburiensis *in cap. 14. 13. q. 2.* ibi: *Nam si daretur pretium pro sepultura, auri sacra fames mortalia sacerdotum pectora cogeret, fas omne abrumpere, & denegare sepulturam illis, qui pretium unde solverent, non haberent; & eruerent, mercantibus sacerdotibus, de humana morte compendium*. Unde Theodoricus, dum jussit marmora excipiendis cadaveribus destinata leviori pretio distrahi, sic Danieli Marmorario rescribit apud Cassiodorum *libr. 3. epist. 19.* *Hinc quibusdam veniunt ad pretium dolores, & miserabili sorte votorum crescit de humana morte compendium; ita tamen, quod non sit iniquitas sub hac occasione taxari, ne cogantur miseri inter acerba luctuum grata plorare dispendia facultatum, & nefanda devotione constricti, aut urgeantur patrimonia pro mortuis prodere, aut dilecta corpora vilissimis foveis potiùs dolentes abjicere. Sit modus in voluntate poscentium, quando ipsa miseratio pro ementibus facit*. Justè ergo improbatur consuetudo montis Pessulani non sinendi effodere sepulturam, nisi pretio priùs accepto, & rectè hujusmodi pecuniæ exactio damnatur. Apud Ciceronem etiam vetus est illa de Verre querela, quod parentes pretium pro sepultura liberorum in in Sicilia poscerent. Accedit ratio ex supra traditis deducta; nam cum sepultura sit res religiosa, & per consequens divini juris, *c. quisquis 17. q. 4. c. consuluisti*, *de consecr. Eccl.* & quæ religiosa sunt, & divini juris, non possint vendi, nec pretio æstimari, quia extra commercium sunt, *cap. ratio*, *de præb. cap. non satis*, *de simonia*, *§. nullius*, *Institut. de rerum divis.* inde rectè statuitur in præsenti textu, ne pro sepultura pretium accipiatur, aut ipsa prætio æstimetur.

6 Traditur decidendi ratio.

Nec obstat prima difficultas deducta ex facto Abrahami, 7

Responde ut difficultatibus. hami, quod latè exponunt D. Thomas 2. 2. *quæst.* 110. *art.* 4. *ad* 3. Pererius *in Genesim, tom.* 3. *in cap.* 27. Sophranis *de funer. Hebræorum, cap.* 5. Spondanus *de cœmet. sacr. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 5. Gibalinus *de simon. quæstion.* 10. *consect.* 7. ex quibus dicendum est, Abrahamum non emisse sepulchrum primò & principaliter, sed terram communem, & profanam ad sepulchrum faciendum: nec in ea specie Abraham, & Ephron aliquid in religionem commiserunt. Nec obstat, quod D. Hieronymus observat in illud caput 23. Genesis, Ephronem post eam venditionem dictum fuisse Ephram, unde significabatur non fuisse virum consummatæ virtutis. Nam ideò non deducitur, simoniam commisisse, sed quia à statu perfectionis descendit ad statum imperfectionis, ita appellatur. Primò enim voluit dare gratis, deinde magno pretio vendidit, & ita cùm antea appellaretur Ephron, postea dictus fuit Ephrem. Nec etiam solutionem traditam impugnat D. Gregorius relatus *in cap. questa*, 13. *quæst.* 2. ubi reprehendit Sanctus Doctor Januarium Sardiniæ Episcopum, sepulturam vendentem, & illum objurgat exemplo Ephronis, qui nolebat pretium ullum à sancto Patriarcha recipere. Vel ergo terra Ephronis erat sacra, seu religiosa, sicut illa, quam vendebat Januarius, vel non: si non erat, minùs facit exemplum ad probandum quod Pontifex intendebat: si erat religiosa, vendi non poterat. Nam huic difficultati respondendum est, D. Gregorium in eo textu arguere à minori ad majus, comparando personam personæ, & locum loco; Ephronem videlicet Gentilem Januario Episcopo Catholico; terram profanam ab Ephrone venditam, loco jam sacro: & ita rectè arguit Sanctus, quasi dicat: Ille Gentilis nolebat suscipere pretium pro terra profana, ex eo tantùm, quod Patriarcha illam destinaverat ad sepulchrum; ut Christianus, & Episcopus locum jam consecratum, & non tantùm cogitatione, verùm & cæremoniis Ecclesiasticis sepulturæ destinatum pretio vendis. Non ergo ex eo textu deducitur, Ephronem pretium accepisse pro sepulchro. Nec obstat secunda difficultas deducta ex variis juris civilis testimoniis, in quibus supponitur, sepulchri venditionem valere; nam licèt co jure attento sepulchrum, seu quivis locus religiosus, per se, & principaliter vendi non possit, quia quæ extra commercium sunt, alienari non valent, ut latè probant nostri Vespertini Antecessores *in leg. inter* 83. §. *sacram*, *de V.O.* tamen per accessionem cum universitate bonorum fundo vendito sepulchrum in emptorem transit, *l. in modicis* 24. *ff. de contrah. empt. l. si mercedem* 53. §. 1. *ff. de action. empti*, *l.* 1. §. 1. *ff. de fundo dotali*, *l.* 1. §. & aliis 15. *ff. si quid in fraud. patroni*, *l. pater* 38. §. *Julius*, *ff. de legat.* 3. *leg. quædam* 62. *ff. de acquir. domin.* docent Donellus *lib.* 4. *comment. cap.* 6. & *libr.* 12. *cap.* 20. ubi Osualdus *littera G*, Cujac. *lib.* 6. *respons. Modest. in l. si fundus* 30. *ff. famil. ercisc.* & *lib.* 3. *respons. Papin. in l. æde* 73. §. 1. *ff. de contrah. emptione*, Connanus *lib.* 7. *comm. cap.* 7. *num.* 4. Guthetus *lib.* 3. *de jure manium*, *cap.* 5. Solorzanus *in polit. lib.* 2. *cap.* 18. Quod adeò verum est, ut vendito fundo, ubi sepulchrum extat, nisi illud excipiatur, in emptorem transeat, *dict. l. si mercedem* 53. §. 1. *de action. empti*: quo spectant leges illæ, quæ in venditionibus adjici solebant: *Si quid sacri, aut religiosi in fundo est, ejus nihil venit.* Quarum fit mentio *in l. hanc legem* 22. *l. pacta* 72. §. *ult. l. ædes* 73. §. 1. *ff. de contrah. empt.* & apud Brissonium *lib.* 6. *de formulis.* Nec obstat quod dicebamus de cautionibus in ipsis sepulchris adjectis, ne alienarentur; nam duplici modo responderi potest. Primò afferendo, clausulam illam adjici, ne sepulchrum possit per se, aut simul cum fundo alienari; vel id specialiter caveri, quia cùm jure civili emptor ignorans locum religiosum esse haberet actionem ex empto adversus venditorem, *l. officiis*, §. *quæ*, *ff. de contrah. empt.* ne hæc ignorantiæ causa daretur, expressè in ipsius sepulchrorum inscriptionibus cavebatur, ne sepulchrum illud alienari posset. Nec tandem obstat, quod dicebamus de quotidiano usu vendendi locum in Ecclesia pro Capella, seu sepultura construenda: nam licèt verum sit, Ecclesiam non posse vendere locum sepulturæ; tamen pro honorariori loco pretium recipi potest, quod cedat ad sumptus fabricæ, & ministrorum sustentationem; quia tunc pretium non exigitur pro solo sacro omninò necessario ad sepulchrum, sive pro jure sepulturæ Ecclesiasticæ, quatenus spirituale est, & gratis debitum Christianis omnibus; sed prætium est dignioris & honoratioris loci in Ecclesia, jurisque veluti proprietatis ad eum locum, quatenus temporale utcumque est, nec gratis cuicumque laico debitum, ut docent plures relati à Barbosa *hic*, Diana *p.* 2. *tract.* 15. *resol.* 57. Frances *de Eccles. Cathedr. cap.* 15. *numer.* 89. Suarez *de relig. tom.* 3. *de simon. lib.* 4. *cap.* 14. *ex num.* 8. Garzia *de benef.* 5. *p. cap.* 9. *num.* 136. Lara *de anniverf. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 17. Gutierrez 2. *canonic. quæstion.* 21. *numer.* 148. Gratianus *discept. cap.* 110. & *cap.* 210. quia eo honore attenditur dumtaxat aliquid humanum, & non sacrum; & etiamsi remotè honor ille ex aliqua conjunctione cum re sacra derivetur, non tamen ex venditione talis loci dicetur vendi ejus sanctitas. Unde etiam poterit Ecclesia vendere jus, ut quis, ejusque familia tantùm in certo sepulchro sepeliatur, non autem ullus alius, ut docent Suarez *dicto lib.* 2. *de simon. cap.* 4. Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap. ult.* Binsfeldius *in cap.* 41. *de simon. quæst.* 1. quia onus illud incumbens clericis non admittendi alium in eo loco, est prætio æstimabile, nec sacrum, sed temporale duntaxat, accidentariò connexum cum spirituali. Potest etiam à privato vendi sepulchrum, quod propria pecunia, expensisque construxit, vel comparavit, quia non distrahitur religiositas loci, aut Episcopi benedictio, sed materialis rei valor, aut sumptus unà cum jure sepeliendi, quod non est religiosum, ut docuit cum sapientissimis Soto, & Suarez Barbosa *ubi proximè*, *numer.* 7. Ignatius Lassarte *de decima benedictionis*, *cap.* 14. *num.* 5. Quod si ita esset, prout esse existimo, & res quæ venit, est merè profana, ut fundat P. Suarez, consequitur venditorem gabellam debere, si laicus est, quia nulla est ratio existente venditione, quare non solvatur. Tamen contraria sententia placet, ne ex venditione juris sepulturæ gabella debeatur, cùm jure civili, vicesima non deberetur ex pretio dato pro loco sepulturæ, *dicta l. funeris* 37. & ex aliis rationibus defendunt Parladorius *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 3. §. 3. *num.* 35. Gutierrez *lib.* 2. *de gabel. cap.* 9. *à num.* 36. & palinodiam veluti recantans Lassarte *ubi suprà.*

Sed superiori assertioni obstat textus *in can.* 63. *Concilii Meldensis*, relato *in cap.* 2. 23. *quæst.* 8. in illis verbis: *Nullus de agro Ecclesiastico, & manso, ac mancipiis, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, neque de decimis, & oblationibus fidelium quemquam presbyterum aliquem censum persolvere cogat.* Ex quibus apertè deducitur, aliquid pro loco sepulturæ recipi posse. Cui difficultati respondendum est dicendo, quod licèt in præsenti textu, & aliis canonibus suprà relatis, prohibeatur aliquid exigere pro terra ipsius sepulturæ; non tamen prohibetur sponte oblatum à defuncti hæredibus, vel consanguineis recipere, *capite abhorrenda*, *cap. præcipiendum*, 13. *quæst.* 2. Concil. Bituric. *can.* 12. ibi: *Nullus pretium pro sepultura accipiat, nisi quod fideles sponte dare, vel offerre voluerint.* Docet Jul. Lavorus *dicto tit.* 2. *capit.* 10. *numer.* 7. unde cùm *in dicto canon. Concil. Meldensis* agatur de eo, quod gratis pro loco sepulturæ datum est, ut constat ex verbo illo *largitus*, quod plenam denotat donationem, ideò supponitur à Patribus illud sepulturæ causa recipi posse, nec ex rebus ita donatis teneri presbyterum aliquem censum persolvere, sicut nec ex manso, & decimis Ecclesiæ, juxta adducenda *in cap.* 1. *de censibus*: quo modo etiam intelligendus est textus *in can.* 2. *Concilii Metensis*, in illis verbis: *De uno manso, & de terris pro sepultura datis, & pro quatuor mancipiis, vel eorum procreatione, nullus deinceps census exigatur, & pro sepultura nullum pretium detur.* Ut pretium videlicet, tanquam exactum, non verò gratuitò oblatum, & liberaliter donatum. Et hodie quamvis Parochi sepulturam vendere non possint, tamen subsidii gratia, & eleemosynæ titulo aliquid accipere possunt pro loco sepulturæ, plus minusve, prout est honoratior, & dignior, ut consuetudine generali receptum est, in sacraque Rota admissum referunt Garzia 5. *part. de benef. cap.* 9. *num.* 117. Diana *part.* 1. *tract.* 15. *resol.* 57. licèt similes pactiones periculosas esse agnoscant Molina *de primog. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 40. Gutierrez *de gabellis*, *quæstion.* 9. *num.* 26. qui rectè docet, ex similibus pactionibus gabellam non deberi, quia non sustinentur ut emptiones. 8 Exponitur cap. secundum 14. 15. &c.

Secundò præsenti assertioni obstat textus *in cap. ad Apostolicam, de simonia*, ubi cùm proponeretur Alexandro III. quosdam sacerdotes pro exequiis, & sepultura defunctorum, necnon pro benedictionibus nubentium pecuniam exigere, Pontifex hoc de cætero fieri prohibuit, justitque ut si consuetudine introductum sit, ut aliquid pro sepultura, seu benedictionibus nubentium detur, talem consuetudinem esse servandam, & laicos non debere excusari ab ejus præstatione, immò similes consuetudines ab omnibus observandas esse. Ex quo textu expressè deducitur, quod quamvis non possit jure ordinario aliquid exigi pro exequiis mortuorum, tamen si consuetudine contrarium sit introductum eam esse observandam. Igitur non rectè in præsenti improbatur consuetudo exigendi pretium pro sepultura. Pro cujus textus expositione, omissa quæstione, utrum consuetudine introduci possit, ut 9 Exponitur Cap. ad Apostolicam, de simonia.

pro

produci possit, ut pro Sacramentis, seu divinis Officiis celebrandis pretium exigatur, quam disputant Sahagun *in cap. final. de consuet. num.* 133. Hallierius *de sacris elect. sect. 7. art.* 4. Chopinus *de sacra polit. lib. 2. tit. 7. num.* 19. Luna & Arellanus *in antinom. lib. 5. antinom.* 3. dicendum est, in præsenti textu non improbari ab Honorio consuetudinem, qua introductum erat, ut ratione eleemosynæ, & gratuitò aliquid daretur pro loco sepulturæ, ex pia fidelium devotione, quæ rectè approbatur *in dicto cap. ad Apostolicam*, sed ea consuetudo in præsenti damnatur, improbaturque, juxta quam Parochi pretium exigebant, extorquebantque à parochianis invitis pro terra ipsius sepulturæ; quæ consuetudo ut simoniaca meritò improbatur ab Honorio: si autem ex pietate aliquid gratis offerretur, talis pia, & laudabilis consuetudo admittenda, & observanda erat, juxta textum *in dicto cap. ad Apostolicam*, ut apud Anglos tempore effossi sepulchri pecuniam præstari constat ex Concilio Enhamensi temporibus Joan. Papæ XVII. & Henrici II. celebrati, *can.* 13. *Luminarium casus ter quotannis penditur; sed æquissimum est, ut animæ symbolum (quam pecuniam sepulchralem nunc vocant) semper dependatur, cùm sepulchrum sit effossum.*

10 Exponitur c. aurum 70. 12. q. 2. Tertiò superiori assertioni obstat textus *in cap. aurum* 70. 12. *quæst.* 2. ubi D. Ambrosius inter alias causas quas recenset, ob quas vasa Ecclesiæ, & alia bona possunt alienari, refert illam, ut emantur sepulturæ, & spatia laxata humandis fidelibus disponantur, ibi: *Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis spatia laxata sunt.* Igitur si licet vasa Ecclesiæ distrahere, ut inde sepulchra emantur, prohibitum non est pretium accipere pro loco sepulturæ, ut in præsenti docetur. Pro cujus textus expositione dicendum est, D. Ambrosium in eo principaliter agere, quibus ex causis res sacræ alienari possint: licèt enim talis alienatio utroque jure prohibita sit, *cap. non liceat,* 12. *quæst.* 2. *l. sancimus* 21. *C. de sacros. Eccles.* probavi latè *in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ:* tamen certis in causis permittitur, dum tamen sacra vasa priùs conflentur, & ad massam redigantur, ne illis sub sacra forma profani homines ad profanos usus abutantur, ut docent Gothofredus *in d. l. sancimus*, Covar. *lib. 2. variar. cap. 16. num.* 8. politè, sed minùs piè differens Grotius *de jure belli, lib. 3. cap. 5. §.* 2. cùm autem inter alias causas enumerat D. Ambrosius emptionem loci ad sepulturam, accipiendus est cùm locus, qui alienatur, purus, & profanus est, & emitur ad laxandum, & ampliandum Ecclesiæ cœmeterium pro humandis fidelium corporibus; quo casu alienatio licita est, cùm adhuc locus religiosus non sit, nec benedictione Episcopi sacratus.

CAPUT XIV.

Gregorius IX. a *Episcopo N.*

PArocho *b* tuo, qui excommunicatus pro manifestis excessibus, videlicet homicidio, *c* incendio, violenta manuum *d* injectione in personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum violatione, vel incestu, fuit dum ageret in extremis, per presbyterum suum juxta *e* formam Ecclesiæ absolutus, non debent cœmeterium & aliæ Ecclesiæ *f* suffragia denegari, sed ejus hæredes, & propinqui, ad quos bona pervenerunt ipsius, ut pro eodem satisfaciant, censura sunt ecclesiastica compellendi.

NOTÆ.

a E *Piscopo N.*) Cùm his epistolis Gregorii IX. careamus, non possumus inscriptionem veram restituere, agnoscereque cui Episcopo in ea rescribat Gregorius.

b *Parochianos.*) Episcopi subditos diœcesanos appellari parochianos, & diœcesim ipsam, parochiam, jam notavimus *in cap. 2. de pecul. cleric.*

c *Incendio.*) De quo delicto agemus *in cap. tua nos, de sentent. excommunicationis, cap. 6. de raptor.*

d *Manuum injectione.*) De hac canonis censura egi *in cap. sacris, de his quæ vi.*

e *Formam.*) Præscriptam *in cap. ex tenore, cap. cùm desideres, de sententia excommunicationis.*

f *Ecclesiæ suffragia.*) Quæ accessoria sunt, seu comitantur ipsam sepulturam, ut notavi *in cap. sacris, hoc tit.* & latius dicam *in cap. 2. de raptor.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Excommunicatus pro homicidio, incendio, vel simili delicto, in extremis pœnitentiam petens, & absolutus à presbytero, sepeliri potest cùm psalmis in cœmeterio ecclesiastico; hæredes tamen ejus damna illata ab ipso resarcire coguntur, pro eisque satisfacere.* Probant eam textus *in cap. ad Apostolicam* 20. *de jurejur. cap. in litteris, de raptor. cap. unic. hoc tit. in 4. collect.* Innocent. III. *lib. 2. regestr. 14. epist.* 74. & *lib. 4. regestr. 16. epist.* 49. ibi: (Oblata nobis M. mulieris petitio continebat quod cùm olim S. frater suus unà cum quibusdam aliis morti cujusdam interfuisset presbyteri, diabolo suadente, tandem reversus ad cor, humiliter suum recognovit excessum, & paratus ut iter arriperet ad Sedem Apostolicam veniendi, præveniente mortis articulo exequi non potuit quod intendit: juramento tamen promiserat, quod nostris staret super excessu sæpedicto mandatis. Unde nobis dicta mulier supplicavit, ut cùm illum non religionis contemptus, sed necessitatis articulus impedierit, quominus ad Sedem accesserit Apostolicam absolvendus, super absolutione, ac sepultura ipsius dignaremur misericorditer providere. Quia verò sicut in contumacia persistentibus rigidos esse nos convenit, sic humiliatis ad pœnitentiam negare gratiam Ecclesiæ non debemus: discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si prædictus S. dum adhuc viveret, satisfactionem condignam promisit, vel sufficiens de satisfactione mandatum, & aliàs manifesta in eo præcesserunt pœnitentiæ indicia, cum Psalmo pœnitentiali, Oratione Dominica, & aliis consuetis, defuncto absolutionis beneficium impendatis, tradi facientes corpus ejus ecclesiasticæ sepulturæ, dummodo contra terræ consuetudinem ex hoc grave non debeat scandalum generari. Quod si non omnes, &c. duo vestrum, &c. Vos denique filii Abbates, &c. Datum Laterani 3. Idus Maii, Pont. N. anno XVI.) Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Fachineus *lib. 9. comment. cap.* 5. Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 17. cap.* 7. Phœbo, *decis.* 131. Joannes Sanchez, *in selectis, disp.* 3.

Sed in præsentem assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgo dubitandi ratione. Prima militat adversus priorem partem, ubi docetur, homicidam, incendiarium, seu publicum clerici percussorem, in extremis pœnitentiam accipientem, sepeliri debere in sepultura ecclesiastica; nam atrocium delictorum patratores insepulti remanent, quia illis denegatur omni jure sepultura, ut probavi suprà *in c. sacris*. Nec interest, quod pœnitentiam petierint, si pro suis sceleribus puniuntur. Concil. Brachar. 1. *can.* 34. ibi: *Placuit de his, qui pro suis sceleribus puniuntur, ut nulla pro illis oblatione commemoratio fiat, nec cùm Psalmis ad sepulturam deducantur eorum cadavera.* Refertur *in c. placuit*, 23. *q.* 5. Igitur etsi homicidæ, incestuosi, incendiarii in extremis pœnitentiam efflagitaverint, & acceperint, non ideò debent eorum cadavera admitti ad sepulturam ecclesiasticam. Secunda difficultas militat adversus eam partem, in qua docetur, hæredes teneri satisfacere pro damnis ab eorum auctoribus illatis; nam licèt hæredes teneantur creditoribus hæreditariis, ex contractibus, vel quasi à defunctis celebratis; non tamen ex eorum delictis tenentur, *l. unic. C. ut actiones ab hæredibus, l. ex contractibus* 49. *ff. de O. & A. l.* 24. *C. locati, §. non autem, Instit.* ubi plura Pichardus, *de perpet. & tempor.* Reatigui *lib. 3. select. c. 4. n.* 3. Valentia 2. *tom. illustrium, tr. 1. c.* 2. Igitur non rectè in præsenti docetur, hæredes teneri satisfacere pro delictis à defuncto commissis. 2 Impugnatur utraque pars. (Impugnatur utraque altera)

3 De cadaveribus punitorum. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione, omissis his quæ de sepultura deneganda ob graviora scelera adduxi *in cap. sacris, hoc tit.* sciendum est, circa cadavera eorum, qui pro suis sceleribus puniuntur, sepelienda, vel non, specialiter, & variè cautum fuisse, tam lege veteri, quàm jure civili, necnon nostro Pontificio. Apud Hebræos enim expressè cautum erat, ne cadaver ultra diem in patibulo remaneret, *cap. 21. Deuteron. vers.* 21. ibi: *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum est, & adjudicatus mortis, appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur.* Et *cap.* 8. *Josue,*

Josue, *vers.* 29. ibi: *Regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam, & solis occasum, præcepitque Josue, & deposuerunt cadaver ejus de cruce*. Referunt Josephus *lib.* 4. *antiquit. c.* 8. & de bello Judaico *lib.* 4. *cap. ult.* Carolus Sigonius *de republica Hebræor. lib.* 6. *cap.* 8. P. Menochius, *eod. tr. lib.* 6. *c.* 6. *n.* 15. cujus moris varias rationes adducunt Interpretes: aliqui affirmant, ideò cadavera infrà eandem diem sepelienda esse, quia Judæi credebant punitorum animas excruciari corporibus insepultis, ut probant Cerda *ad Tertullianum de anima*, Gregorius *in notis ad Petronium*, *c.* 71. *not.* 8. Mosnacius *in l. obnoxios*, *C. de religiosis*, Durantius Casel *lib.* 1. *var. c.* 4. Pater Pinto, *in spicileg. tr.* 1. *c.* 32. *n.* 12. Sed hoc somnium merè esse agnoverunt D. Augustinus *lib.* 1. *de cura pro mortuis*, D. Thomas, *in* 4. *dist.* 25. *art.* 3. Lorinus, & Cornel. à Lapide *in dicto c.* 21. *Deuter.* Alii docuerunt, cadavera punitorum esse humanda, quia homines Dei similitudinem referentes, diuque suspensi, ad ejusdem quodammodo injuriam cederent: ita Rabbi Salomon, & Abulensis *in d. c.* 21. P. Andreas Masius *in c.* 8. *Josue*, *n.* 28. rationem reddit tam celeris sepulturæ, ne aer contaminetur: sed hæc expositio displicuit Cornelio *ubi supra*, D. Laurentio Ramirez *in Pentec. c.* 17. Quare veram rationem credo assignari *in ipso c.* 21. ibi: *Quia maledictus homo, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam*. Punitorum enim sepultura potius in eorum execrationem, quam pietatis officium concedebatur, quia ita damnatus maledictus dicebatur: & eo sensu de Christo Domino propter peccata nostra, ait Apostolus *ad Galatas* 3. sic: *De maledicto legis factus pro nobis maledictus*. Quo allusit Tertul. *c.* 8. *de patientia*, ibi: *Cùm vos maledixerint, gaudete: Dominus ipse maledictus in lege est, & tamen solus est benedictus*. Contaminabatur etiam terra pendentis aspectu, quia vitiorum memoria revocabatur, ut ex c. 18. *Levit.* probat Lorinus *ubi supra*. Unde ita damnati infrà eundem diem sepeliendi erant, non in majorum sepulchris, ut probant Gretserus *de cruce lib.* 1. *c.* 27. sed in certis cavernis, & foveis damnatorum corporibus destinatis, de quibus agunt Ramirez de Prado, *d. c.* 17. P. Pinto, *in spicil. tr.* 1. *c.* 32. *n.* 11. Unde forsan Judæi rogarunt Pilatum, ut corpus Domini nostri, & cadavera latronum, qui cum eo crucifixi erant, tollerentur, ut refertur *Joannis c.* 19. quia cùm à vespere ipsius diei inciperet festivitas Sabbati, non poterant post vesperam de crucibus deponi; & si ibi remanerent ultra diem, peccabatur contra legem suprà relatam.

4 *De jure civili romanorū.* Jure etiam civili Romanorum punitorum cadavera in ipsis patibulis remanebant, *l. capitalium*, *§. famosos*, *ff. de pœnis*, ibi: *Famosos latrones in his locis, ubi grassati sunt, furca figendos compluribus placuit, ut & conspectu deterreantur alii ab eisdem facinoribus, & solatio sit cognatis, & affinibus interemptorum eodem loco pœna reddita*. Ubi legendum esse *crucifigendos*, ut notatur, quia grassatores olim crucifigebantur. Paulus *libro* 5. *sentent. tit.* 25. ibi: *Inhonestiores*, ait, *pœna capitis vindicari placuit, humiliores verò in crucem tolluntur*. Petronius *in satyr. cap.* 71. ibi: *Imperator provinciæ jussit latrones crucibus affigi*. Apulejus *lib.* 3. *de Asino*. ibi: *Latronem istum miserorum pignorum meorum interemptorem cruci affigatis*. Sed cùm Imperator Constantinus vetuisset crucis supplicium deinceps imponi, ut ex D. Augustino, Nicephoro, & Sozomeno probant Concius *lib.* 1. *success. c.* 13. Cujacius, *lib.* 16. *observ. cap.* 1. Petrus Faber, *lib.* 2. *semestr. cap.* 7. Lipsius, *lib.* 1. *de cruce*, *cap.* 13. Solorzanus, *emblem.* 73. Reatigui *lib.* 8. *select. c.* 9. Antonius Matthæus *ad tit. de pœnis*; ideò Tribonianus in responsis Consultorum, pro *crucem*, reposuit *furcam*, ut *in l. sacrilegii* 6. *ff. ad leg. Jul. pecul. leg. moris* 9. *§. istæ*, *leg. si quis aliquid* 38. *ff.* 1. *ff. de pœnis*, *leg.* 3. *§. is qui ad hostem*, *ff. de re milit.* Fornerius, *lib.* 4. *rer. quotid. cap.* 2. Nonnunquam tamen corpora damnatorum sepelinda cognatis, & amicis Princeps concedebat, *leg.* 1. & 2. *ff. de cadaver. punit. leg. obnoxios*, *Cod. de religiosis*, Cassiodorus, *lib.* 2. *epist.* 2. Posthumius Junior *declamat.* 6. latè illustrat Durantius Casael. *lib.* 1. *variar. cap.* 4. quod indultum maximè dabatur, si natalis dies Imperatoris instaret. Philo Judæus *contra Isaacum*, de natalitiis Augusti agens, ibi: *Novi quosdam jam crucifixos, instante festo Augustorum de cruce depositos, & ad sepulturam ex more cognatis traditos*. Illustrant P. Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 9. D. Laurentius Ramirez de Prado, *in Pentecont. cap.* 17.

5 *De jure Pontificio.* Jure verò Pontificio etiam ultimo supplicio damnatis sepultura ecclesiastica conceditur. Concil. Vvormat. *can.* 80. ibi: *Ultimo supplicio affectis sepultura non denegetur, si Domino peccata confessa fuerint, & pro eis Domino offerantur oblationes, & Missæ celebrentur*. Et *cap. quæsitum* 30. 13. *quæst.* 2. quod & antea placuit Carthaginensibus Patribus *in can.* 2. *Concil. Carthag.* 1. ibi: *Martyrum dignitatem nemo profanus infamet, nec passiva corpora, quæ sepulturæ tantùm propter misericordiam ecclesiasticam commendari mandatum est, redigat*. Ubi per passiva corpora, non alia intelligimus, quàm eorum, qui ultimo supplicio affecti fuerunt: verum quamvis sacri canones permiserint punitorum cadavera sepeliri, ut de patibulis tollantur, & sepulturæ tradantur, debet tamen præcedere Principis, vel judicis, qui sententiam tulit, licentia, ut docent plures relati à Cenedo *collect.* 4. *ad Decret. lib.* 3. *variar. cap.* 14. & *lib.* 2. *variar. n.* 11. Gamma *ubi supra*, Sylvester *in summa*, *verbo Sepultura*; quia cadavera ipsa punitorum sine judicis auctoritate deponi ex patibulis non possunt. Unde milites olim constituebantur ad custodiam, juxta illud D. Matthæi *c.* 17. ibi: *Centurio verò, & qui cùm eo erant servantes Jesum, viso terræ motu, & his quæ facta sunt, timuerunt vehementer, dicentes: Verè filius Dei erat iste*. Petronius *in Satyr. c.* 71. ibi: *Proxima ergo nocte, cùm milites, qui cruces servabant, ne quis ad sepulturam corpora detraheret*. Et *c.* 72. ibi: *At miles circumspectus dum residet, ut postero die vidit unam sine cadavere crucem, veritus supplicium, mulieri quid accidisset, exponit, nec se expectaturum judicis sententiam, sed gladio jus dicturum ignaviæ suæ*. De quibus militibus custodibus agunt Petrus Gregorius *lib.* 31. *syntagm. c.* 27. *nu.* 9. & *c.* 38. Baronius, *to.* 1. *annal. fol.* 167. Pinto Ramirez *spicileg. tr.* 1. *c.* 45. Petrus Faber, Lipsius, Grethserus, & Forner. laudati à Notatore Petronii *d. c.* 71. Abulens. *in c.* 10. *Josue*, *q.* 94. Pater Magallonius in eodem textu, *annot.* 6. Nonnunquam enim non permittitur depositio ista ex patibulis ob publicum exemplum, juxta illud Quintiliani *declamat.* 274. ibi: *Quoties crucifigimus noxios, celeberrimæ eliguntur viæ, ubi plurimi commoveri hoc metu possint*. Omnis enim pœna, non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum. Unde Imperatorem Augustum, qui ob humanæ conditionis memoriam damnatorum cognatis cadavera ad sepulturam concessisse refert Svetonius *in eo*, *c.* 10. aliquando id denegasse, ipse Svetonius refert his verbis: *Nec successum victoriæ moderatus est, sed capite Bruti Romam misso, ut statuæ Cæsaris sub mitteretur, in splendidissimum quemque captivum non sine verborum contumelia sæviit, ut quidem uni sepulturam precanti respondisse dicatur, jam illum in volucrum potestatem fore*. Non ergo licet, attento jure etiam Pontificio, absque judicis licentia punitorum cadavera sepelire, juxta textus *in l.* 7. *tit.* 13. *part.* 1. *l. fin. tit.* 31. *part.* 7. immò clerici, vel monachi furtim, seu per vim corpora punitorum extrahentes, graviter puniuntur *in l. additio* 7. *C. de Episc. aud.* & cadavera ita deposita, & in Ecclesiam asportata, immunitate ecclesiastica non gaudere, probavit eruditus vir D. Ludovicus de Egea *in tract. de cadaver. punit.*

Deinde sciendum est, hæredes ex contractibus defunctorum in solidum eisdem actionibus conveniri, quibus eorum auctores tenebantur; ad legata verò in testamento relicta solvenda, ex quasi contractu teneri, *§. hæres*, ubi Institutarii, *de obligationibus quæ ex quasi contractu*, licèt contractus pro quasi contractu ponatur *in leg. penult. §. fin. ff. de separationibus*; & etiam licet *In leg. unic. Cod. ut actiones*, dicatur obligationem legati oriri ex contractu, ea verba sunt referenda ad stipulationem, de qua ibi agitur, non verò ad obligationem legati. In hac tamen parte observandi sunt textus in *leg.* 2. *§.* 5. *ff. de judiciis*, *leg.* 35. *ff. de usufruct. leg. postquam* 5. *ff. ut legatorum*, *leg. si legati* 28. *ff. de pignor. leg. final. ff. ut in possess. legat. leg. fundum*, *ff. de condit. & demonstrat. leg. si communis*, *juncta leg.* 13. *§. qui* 9. *ff. de acceptil. leg. fin. Cod. ad Trebel. leg.* 3. *§.* 4. *ff. nautæ, caupones*, *l.* 60. *§. hæredem*, *ff. locati*. Ex delictis tamen defunctorum non tenentur nisi decedant jam pœna irrogata, ut *in l.* 3. *§. quod autem*, *ff. quod quisque juris*, *l. Gajus*, *ff. ad Syllan. l.* 8. *in fine*, *l.* 11. *l.* 13. *in fine*, *cum leg. seq. ff. de publican.* aut nisi lis contestata fuerit cùm defuncto, ut *in leg.* 12. *ff. de R. V. l. pœnales* 32. *ff. ad leg. Falcid. leg.* 6. *ff. fin. ff. de aqua pluvia*; vel nisi crimina publica sunt, ut *in leg. ex judiciorum* 20. *ff. de public. judic. leg.* 2. *ff. ad leg. Jul. repetund. leg. fin. ff. de bonis eorum qui ante sententiam*, *leg. fin. ff. ad leg. Jul. majest. leg.* 15. *§.* 2. *ad Turpil.* Valentia, *tom.* 2. *illustr. tract.* 2. *cap.* 2. aut nisi delictum proveniat ex contractu, ut *in leg. conductorem*, *C. locati*, aut nisi rei persecutionem contineat, ut probat Pichardus *in §.* 1. *Instit. de perpet. & tempor.* 6 *De actionibus in hæredes dandis, vel non.*

Quibus ita animadversis, ratio præsentis decisionis ex eo provenit: nam, ut proximo commentario diximus, quibus communicamus vivis, communicare etiam debemus 7 *Traditur decidendi ratio, & respondetur difficultatibus.*

debemus defunctis: & quia excommunicati in præsenti specie pro suis sceleribus, fuerant absoluti, atque gremio Ecclesiæ restituti, ideò cum Psalmis, & oblationibus ad sepulturam ecclesiasticam recipi valent: sed quia satisfactione promissa ipsi fueranr absoluti, ideo eorum hæredes tenentur pro damnis ab eis illatis satisfacere, & exonerare conscientiam illorum: quia hæc obligatio, licèt ex delicto proveniat; tamen rei persecutionem continet. Nec tunc obstat prima dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, regulariter omneseos, quibus communio conceditur, ad sepulturam esse admittendos, nisi damnati sint ob graviora scelera, relata suprà *in capite sacris*; quo casu accipiendus est textus *in dicto cap. placuit*, nisi illum referamus ad casum, in quo qui pro suis sceleribus puniebantur, pœnitentiam non petierant. Nec obstat secunda difficultas, cui ut satisfaciant Interpretes, varia adducunt. Aliqui, quos refert Garanna *in præsenti*, discrimen agnoscunt in hac parte inter jus civile, & canonicum Phœbo, *decis.* 131. *num.* 43. docet, ideò hæredes in præsenti textu, & *in capite in litteris, de raptor.* teneri pro defunctis satisfacere, quia cùm illi pœnitentes decessissent, & absoluti, necessariò supponendum est, tempore absolutionis eos promisisse satisfactionem; unde ex tali promissione hæredes rectè obligantur pro eis satisfacere, juxta legem 2. & ult. *Cod. de hæredit. act.* Sed licèt hæc solutio vera sit, facilius responderi potest, si species hujus textus referatur ad casum litis contestatæ; vel cùm actio erat rei persecutoria; quo casu hæredes etiam tenentur ex delictis defunctorum. Explicandus est textus *in cap. 2. de raptor.* cùm adductis in ejus notis.

TITULUS XXIX.

De Parochiis, & alienis Parochianis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Africano.

SI Episcopus ex Donatistis ad Catholicam unitatem est conversus, æqualiter inter se dividant eas, quæ sic inventæ fuerint, nisi ambæ partes fuerint, idest, ut alia loca ad illum, alia ad alium pertineant: ita ut ille dividat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si fortè unus fuerit locus, ad eum pertineat, quem plebs elegerit: sed si antiqui Catholici suum voluerint, & illi suum qui ex Donatistis conversi sunt, plurimorum voluntas paucioribus preferatur: si autem partes equales sunt, majoris temporis Episcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inveniuntur, in quibus ambe partes fuerint, ut non possint equaliter dividi; velut si impari numero fuerint, distributis locis, qui parem habent numerum, quicunque locus remanserit, hoc in eo servetur, quod dictum est, cùm de uno loco superius tractaretur.

NOTÆ.

1 a EX Concilio Africano.) *Can.* 85. in Conciliis Latinæ versis: in Græcis verò apud Aristinum, & Zonaram *can.* 119. in editione Tilii 120. in codice canonum Ecclesiæ Africanæ notis illustrato à Justelo habetur canon hic ordine 118. in hæc verba: (Ita sanè, ut si Episcopus ex Donatistis ad catholicam unitatem conversus est, æqualiter inter se dividant eas, quæ sic fuerint inventæ, ubi etiam ambæ partes fuerint, idest, ut loca ad illum, alia ad alium pertineant; ita ut ille dividat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si fortè unus fuerit locus, ad eum pertineat, cui vicinior invenitur. Quod si ambabus Cathedris æqualiter vicinus est, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Quod si fortè antiqui Catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conversi sunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur. Si autem partes æquales sunt, majoris temporis Episcopi deputetur. Si autem ita plurima loca inveniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, ut non possint æqualiter dividi, velut si impari numero fuerint, distributis eis locis, qui parem habent numerum, quicunque locus remanserit, hoc in eo servetur, quod superius dictum est, cùm de uno tractaretur loco.) Historiam hujus collectionis Canonum Ecclesiæ Africanæ ex Conciliis Milevitanis, & Carthaginensibus adduxi *in cap. 1. de arbitris*, *cap. 1. de judiciis*, & Donatistarum schisma, atque collationem cum Catholicis habitam retuli pro hujus textus interpretatione, *in capite quoniam*, *de offic. ordin. cap. 1. de præscript. cap. 1. de majorit. & obed.*

COMMENTARIUM.

2 CUm Episcopi Catholici magnopere curarent Episcopos Donatistas lucrifacere, & ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ trahere, ne eo prætextu, quod sedes proprias illi conversi non recuperarent, obdurati in schismate persisterent, varia circa diœceses eorum PP. in Concil. Carthag. celebrato anno 418. temporibus Honorii, & Theodosii statuerunt, ut Donatistas allicerent ad unitatem Catholicam. In præsenti canone statuerunt, ut si Episcopus ex Donatistis reversus fuisset ad unitatem Ecclesiæ, cùm alius Episcopus Catholicus in ejus diœcesi ordinatus erat, inter utrumque diœcesis divideretur, ita ut retento Episcopali honore, uterque ministraret in propriis locis, ita ut pars diœcesis ad unum, pars ad alium pertineret, ut de Episcopis Arianis ad fidem Catholicam conversis statutum fuit in Concilio Toletano, ut retuli *in capite quoniam*, *de offic. Ordin.* Licèt enim juris stricto rigore in una Cathedra duo simul Episcopi esse nequeant, Synodus Nicæna *can.* 8. quare cùm Episcopi hæretici ad unitatem Ecclesiæ redibant, Presbyterorum, aut saltem Corepiscoporum honor illis tantùm servabatur, D. Cyprianus *lib. 1. epist. 4. & lib. 4. epist. 2.* probat Cironius *ad tit. de cleric. ægrot.* posteà tamen PP. Latini cùm Donatistis, & Hispani cùm Arianis mitius pacti fuerunt, videlicet ut servato honore Episcopali, in eadem diœcesi cum ipsis ministrarent. Sed quia communio plerumque parit discordias, *l. cùm pater*, *§. dulcissimis*, *ff. de legat. 2. leg. in re communi*, *ff. de servit. urban.* & nullum remedium ad eas sedandas aptius est, quàm divisio, *d. §. dulcissimis*, unde Abraham *Genesis cap.* 13. ajebat: *Ne quæso sit jurgium inter me & te, & pastores meos, & pastores tuos; fratres enim sumus: ecce universa terra coram te est, recede à me, obsecro; si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.* Ideò PP. in præsenti statim plebem dividendam esse sanxerunt, certam formam divisioni præscribentes, videlicet ut unus ex Episcopis divideret, & divisione facta, alter eligeret; si enim unus, idemque dividendi simul, & eligendi potestatem sibi vindicet, iniquissima, immò & leonina divisio erit, quod agnovit Marcus Tul. *lib. 2. de Oratore*, ibi: *An ergo*, inquit, *oblitus es, Crasse, Antonium ita partitum esse tecum, ut ipse instrumentum Oratoris exponeret, tibi ejus distinctionem, atque ornatum relinqueret.* Tiberius apud Dionem ajebat: *Quanam id ratione fiat, ut idem dividat, qui & pariter eligat.* Seneca, *lib. 5. de benefic. cap.* 16. ubi dum provincias, ut eligat, distribuit, ait: *Ut alter dividat, & alter eligat.* Constantinus etiam Imperator hoc privilegium singulari jure concessit uxori defuncti, quæ tacitum fideicommissum à se relictum detulisset, ut patrimonii dimidium ablatura, divisionem cum fisco celebraret, & portionem ipsa prior eligeret; notarunt Fornerius *lib. 5. rerum quotid. cap.* 22. Vinnius, *lib. 1. select. cap.* 34. Æquior ergo certè est illa divisionis forma, multorum populorum usu, & variorum auctorum testimoniis comprobata, ut alteri divisio, alteri electio concedatur, *l. 1. C. de his qui se deferunt*, *lib. 10. l. 2. C.*

de

de metatis, & epid. l. 2. Cod. quando & quibus quarta. D. Augustinus *lib. 16. de civit. Dei, cap. 20. Quando terrenorum aliquid partiendum est, major dividat, & minor eligat*. Illustrant ultra congestos à Barbosa, *in præsenti*, Mancinus *de triplici juris collat. lib. 1. cap. 20.* Forner. *d. cap. 22.* Stephanus Durantius, *qu. 37.* Bronchorst. *cent. 1. miscel. assert. 52.* Cujacius, *lib. 13. obs. c. 24. & in l. 2. Cod. quando & quibus*, Andreas Scotus, *ad Senecam d. controv. 3.* Gothofredus, *in d. l. 2.* Mysingerus, *lib. 4. observ. cap. 37.* Arniseus, *de jure reip. 2. p. relect. cap. 2. sect. 8. num. 277.* Pineda, *tom. 1. mon. lib. 2. cap. 2. §. 1.* & quoniam ætate provectiores præcipuè judicii maturitate pollent, ideò divisionis arbitrium eis plerumque conceditur, junioribus autem eligendi facultas: cujus distinctionis æquitatem commendans D. Ambrosius *lib. 1. de Abrahamo, c. 3.* inquit: *Firmior dividat, infirmior eligat, ne habeat quod conqueratur. Electionis enim suæ partem non poterit calumniari; non residet occasio resiliendi, cui datur optio eligendi.* Nec divisor gravatur, nam quo prudentior, eo cautior, ut nec in divisione circumscribatur, nec in electione fraudetur. D. Augustinus *lib. 16. de civit. Dei, cap. 20.* idem factum Abrahæ referens, ait: *Hinc fortassis effecta est inter homines pacifica consuetudo, ut quando terrenorum aliquid partiendum est, major dividat, minor eligat.* Facit Seneca, *lib. 6. declamat. 1.* ibi: *major dividat, minor eligat*. Unde Patres Ecclesiæ in præsenti jubent, ut antiquior Episcopus dividat, junior verò eligat, ut nulla fraudis suspicio in Catholicos dari possit. Et licèt hanc divisionis rationem in judicio familiæ erciscundæ, aliisque controversiis in judicium deductis observari debere plures crediderint relati à Barbosa in præsenti; tamen rectius cùm aliis existimavit Vinnius, *d. cap. 34.* hanc divisionis formam in pacifica bonorum possessione, idest extrajudiciali, observandam esse; nam ubi semel Judicis officium implorari cœpit, & causa in judicium deducta est, tunc omne id, quod in illo judicio continetur, cognitioni judicis relinquendum est, & ejus sententia decidendum; aut si satis diffiniri nequiverit, sorti committendum erit, *l. 4. & 5. ff. famil. erc isc. l. si duobus, C. communia de legat. l. 2. C. quando & quibus quarta pars, §. si familiæ, Instit. de offic. judic.* Prosequuntur Patres in præsenti canone alium casum; quando videlicet in diœcesi unus est locus, qui non accipit commodam divisionem: & docent ad eum Episcopum spectare, quem plebs elegerit, & rectè, cùm hujus Concilii temporibus in electionibus Episcoporum non parum attenderetur populi consensus, ut probavi *in c. 2. de elect.* Procedunt deinde PP. ad casum illum, cùm Catholici petunt suum Episcopum Catholicum, conversi verò à Donatistis suum conversum: & statuunt, tunc majorem partem præferendam esse minori, juxta adducta *in cap. 1. de his quæ fiunt à major.* & si partes æquales sint, locus antiquiori præstetur, quia firmior, & idonior creditur, ex suprà traditis: & licèt aliquis dicat hoc casu Dei judicio, idest sorte, dubium hoc dirimi posse, ut in Concilio Aquisgran. *can. 5.* relato à Burchardo, *lib. 3. Decreti, cap. 22.* in hæc verba: *Plures baptismales Ecclesiæ in una terminatione esse non possunt, sed una tantummodò cum subditis capellis; & si contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebes utrarumque decernunt; & si non conveniunt, lis Dei judicio decernatur.* Id tamen procedit quando aliter negotium dirimi non potest: at verò in præsenti casu populi suffragiis controversia juxta regulas suprà traditas decidi potest.

C A P U T II.

Ex Concilio a Nannetensi.

IN *b* Dominicis diebus, vel festis *c* presbyteri antequam Missam *d* celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero, ibi Missam velit audire; quem si invenerint, statim ab Ecclesia ejiciant.

N O T Æ.

1 a NAnnetensi.) Ita legendum, ut habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* apud Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 92.* Carnot. *part. 2. cap. 122.* Licèt malè à Carnotensi citetur canon hic ordine 19. & à Burchardo 419. cùm sit canon 1. ipsius Concilii, ubi ita legitur: *Ut Dominicis, & festis diebus presbyteri antequam Missas celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto presbytero ibi Missam velit audire; quem si invenerint, statim ab Ecclesia ejiciant, & ad suam parochiam redire compellant. Similiter interrogent, si aliqui discordantes sint, qui inter se litem implacabilem habeant; & si inventi fuerint, statim reconcilientur. Quod si renuerint pacem suscipere, ab Ecclesia ejiciantur, usquedum ad charitatem redeant. Non enim possumus vel oblationem ad altare offerre, donec prius fratri reconciliemur. His ita peractis, sacerdotes Missarum solemnia ritè peragant*. Et canone 2. ejusdem Concilii, sic: *Ut nullus presbyter alterius parochianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit ad Missam recipiat*. De Concilio hoc Nannetensi nonnulla adduxi *in cap. 1. de cohabit. cleric.*

2 b *Dominicis*.) De antiquitate, & solemnitate dici Dominici plura adduxi *in cap. 1. de feriis:* in præsenti tantùm supponitur, in ea die teneri omnes fideles in propriam parochiam convenire, Missæque sacrificio interesse, ut jubetur in Concilio Meldensi *can. 35.* in illis verbis: *Diebus verò Dominicis, & Sanctorum festis, vigiliis, & orationibus, & ad Missas cuilibet Christiano cùm oblationibus est currendum, & tantummodò Deo vacandum*. Concilio Agathensi relato *in cap. Missas, de consecr. dist. 1.* ubi PP. graviter increpantes nonnullos fideles, qui ante sacerdotis benedictionem cùm Missæ sacrificium offerebatur, ab Ecclesia exire consueverant, ita sanxerunt: *Missas die Dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus, ita ut ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat*. Benedictio enim, de qua agunt Patres, dabatur à Presbytero in fine Missæ, ut ait Cæsarius Arelatensis, qui prædicto Concilio præfuit, *homil. 12.* ibi: *Ideò qui vult Missas ad integrum cùm lucro animæ suæ celebrare, usquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore; & compuncto corde debet se in Ecclesia continere*. Concil. Tolet. 4. *can. 17.* ibi: *Sed post oblationem dominicam, & consumptionem panis, & calicis, benedictio in populum sequatur*. Valfridus Strabo, *capite 22. de rebus Ecclesiasticis*, ibi: *Statutum est Aurelianensi Concilio, ut populus ante benedictionem sacerdotis non egrediatur de Missa*. Amalarius *libro 3. de Eccles. offic. capite 36.* ibi: *Hunc morem tenet Sacerdos, ut post omnia Sacramenta consummata benedicat populo, atque salutet. Deinde revertitur ad Orientem Domini ascensioni*. Rabanus *lib. 1. de institut. cleric. cap. 33. Post communionem ergo, & post ejusdem nominis canticum, data benedictione à Sacerdote ad plebem, Diaconus prædicat Missæ officium esse peractum; dans licentiam abeundi*. Plura de hac benedictione congesserunt Baronius *anno 58. numero 88.* Severinus, *in notis ad dict. Concilium Agathense*, Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol. 28.* Saulay, *in Panopl. sacerd. part. 2. lib. 2. art. 7.* ubi exponit difficilem canonem 47. ipsius Concilii Agath. Eamdem obligationem audiendi Missam in diebus Dominicis præscribunt PP. Concil. Constantinop. *6. can. 8.* his verbis: *Diei Dominici tanta debet esse observatio, ut præter orationes, & Missarum solemnia, & ea quæ ad vescendum pertinent, nihil aliud fiat*. Et paulò post: *Concurrendum etiam est cùm oblationibus ad Missarum solemnia*. Concilium Forojulense *can. 13.* Concil. Emerit. *can. 19.* Concil. Aurel. 3. *can. 18.* Matiscon. *can. 1.* Triburiense *can. 35.* quorum verba refert Filesacus, *de origin. paroch. cap. 5.* Inde sacrificium Missæ appellatur Dominicum D. Cyprian. *epist. 63.* ubi de Missa agens, ait: *Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus?* Ex actis S. Saturnini, & aliorum Martyrum probant Cerda, *in advers. sacr. cap. 32. num. 10.* Roma Subter. *tom. 1. lib. 1. cap. 31.* plura P. Henao, *tom. 3. de sacr. Missæ, disp. 40. sect. 3.*

c *Presbyteris*.) Idest Parochi. Parochi enim in vete- 3
ribus Ecclesiæ canonibus simpliciter presbyteri dicebantur. Concil. Emerit. *can. 9.* ibi: *Conveniens in omnibus nobis hæc manet sententia, quæ dignè custodiatur in provincia nostra. Placuit, ut quisquis ab Episcopo sanctum in potestate presbyteris ad distribuendum tempore opportuno acceperit Chrisma, nihil ab eis beneficii causa tollere, aut petere præsumat*. Concil. Carthag. 4. *can. 36. Presbyteri, qui per diœceses Ecclesias regunt, non à quibuslibet Episcopis,*

Episcopis, sed à suis; nec per juniorem clericum, sed omni anno, aut per seipsos, aut per illum, qui sacrarium tenet, ante Paschæ solemnitatem chrisma petant. Quem canonem ex Concilio Valentino Hispaniæ citant Burchardus, *lib.* 4. *Decretal. cap.* 76. Ivo Carnot. *p.* 1. *Decret. cap.* 270. & canon ille repetitus est in Concil. Vasensi *can.* 3. Vormatiensi *can.* 60. Suessionensi temporibus Pipini, ibi: *Presbyter, qui in parochia est, in Cœna Domini rationem & ordinem ministerii sui Episcopo reddat.* Et *cap. presbyter*, 2. *quæst.* 5. *cap. omnis presbyter*, *de consecr. dist.* 4. Concil. Meldense *can.* 75. Epaun. *can.* 7.

d *Missam celebrent.*) Publicam videlicet; olim enim semel tantùm in hebdomada Missa publica celebrabatur. Justinus Martyr, qui sacra, & Christianorum cæremonias narrans, *apolog.* 2. sic ait: *Die, qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis, vel agris morantur, unum in locum conveniant, commentariaque Apostolorum, vel Prophetarum scripta legantur.* Et in actibus Apostolorum, *cap.* 20. legitur: *Una autem Sabbati, cum convenissemus ad frangendum panem.* Ubi per unam Sabbati intelligi diem Dominicum, jam notavi *in cap.* 1. *de feriis*; & per fractionem panis intelligi Missæ sacrificium, probat Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 3. *cap.* 11. Post verò cùm de Gentilium in Christianos odio non nihil remitti cœpisset, mos invaluit, ut omnibus festis diebus publicæ Missæ celebrarentur; quod accidit ante tempora Fabiani Papæ, à quo ita scriptum est *epist.* 1. *ad dilectissimos ubique Catholicæ Ecclesiæ comministros*, ibi: *Septem ergo Diaconos in urbe Roma per septem regiones civitatis, sicut à Patribus accepimus, habemus, qui per singulas hebdomadas, & Dominicos dies, atque festivitatum solemnia cum subdiaconibus, & acolythis, ac sequacium ordinum ministris, injuncta sibi observant ministeria, & parati omni hora sunt ad divinum officium, & quicquid eis injungitur, peragendum.* Eo enim loco Fabianus non modò sacri diebus festis peragendi usum demonstrat, verum etiam illum à Patribus, hoc est majoribus suis, acceptum esse testatur. De hac Missa publica, & de ejus ritibus agit Vicecomes *dicto lib.* 3. *cap.* 11.

COMMENTARIUM.

5 Conclusio traditur, & probatur.

EX præsenti Concilii Nannet. canone talis deducitur communiter assertio: *Parochi alienos parochianos diebus Dominicis, & festivis ad Missarum solemnia admittere non debent, immò eos abjicere.* Probant eam textus *in cap. nullus* 5. *qu.* 2. *cap. non oportet* 36. *de consecr. dist.* 2. canon 2. hujus Concilii suprà relatus. Concilium Rothomag. *can.* 5. apud Burchardum *lib.* 2. *Decret. cap.* 61. Carnot. *p.* 2. *c.* 121. Concilium Cabilon. sub Carolo *cap.* 19. Tolosanum *can.* 21. apud Filesacum *de origine parœc. cap.* 6. Senonse temporibus Francisci I. *can.* 12. ibi: *Admoneant frequenter curati suos parochianos, ut intersint Missæ parœciali diebus Dominicis, & festis per hebdomadam occurrentibus: quod si legitimo cessante impedimento absque licentia sui curati per tres dominicos neglexerint interesse Missæ parœciali, denuncient statim promotoribus, ut pro mensura contemptus, vel offensæ puniantur.* Theodulphus Aurelian. Episcopus *in epist. ad parochos, c.* 45. & 46. ibi: *Missæ quæ per dies Dominicos peculiares à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus à publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur.* Innocentius I. *in epist. ad Decentium Episc. c.* 5. refert Romanos fideles Dominicis diebus ad suos titulos, seu Ecclesias parochiales convenire solitos fuisse. Carolus Magnus *lib.* 5. *cap.* 220. ibi: *Ut omnis presbyter die Dominico cùm psallentio circumeat Ecclesiam suam una cùm populo, & aquam benedictam secum ferat.* Quid autem per psallentium ibi accipiatur, exponit Filesacus, *de origine parœc. cap.* 6. Alia juris testimonia referunt Antonius Augustinus *in epit. jur. lib.* 6. *tit.* 24. Filesacus *ubi proximè*. Illustrant Barbosa, *de potest. Episcop. allegat.* 24. *num.* 18. & *de offic. paroc. lib.* 1. *cap.* 11. Suarez, *de sacram. quæst.* 83. *disput.* 88. *art.* 6. *sect.* 5. & *de relig.* 1. *tom. lib.* 2. *de diebus festis, cap.* 15. Crespetius, *in summa, verbo Missa diebus festis*, Azor 1. *tom. instit. lib.* 5. *cap.* 6. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veter. mon. cap.* 68. Corvinus, *lib.* 2. *aphorism. tit.* 6. Bruno Cassaing. *de privil. regul. cap.* 7. *propos.* 1. Garzia, *in summa, tract.* 4. *difficult.* 5. *dub.* 6. Frances, *de Eccles. Cathedr. cap.* 21. *num.* 51. Altesserra, *lib.* 6. *dissert. cap.* 2.

6 Impugnatur tradita assertio.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione argumentor: Præceptum omnibus fidelibus ab Ecclesia injunctum audiendi Missæ sacrificium Dominicis, & aliis festivis diebus, circumscriptum non est illi, vel illi Ecclesiæ, sed absolutè audiendi Missam, *cap. Missas, de consecr. dist.* 1. ibi: *Missas die Dominico sæcularibus totas audire speciali ordinatione præcipimus.* Concilium Triburiense *can.* 31. ibi: *Diebus Dominicis, & Sanctorum festis ad Missas cuilibet Christiano cùm oblationibus est currendum.* Et *cap. omnes, de consecr. dist.* 1. Igitur non debent parochiani cogi in illis diebus necessariò Missam audire in propria parochia, cum rectè præceptum Ecclesiasticum adimpleant alibi sacrificium Missæ audiendo. Unde ferè in universali Ecclesia receptum est, ut fideles laici ritè, & rectè satisfaciant præcepto, in monasteriis, oratoriis, & aliis locis Deo consecratis Missam audiendo, ut cùm pluribus Theologis Moralistis probat Hieronymus Garzia, *dicto dub.* 6. Igitur non rectè in præsenti parochiani laici coguntur Missæ parœciali interesse. Augetur hæc difficultas ex eo; nam ejectio fidelis ab Ecclesia, non nisi ex magna, & gravi causa imponi potest, & pro lethali culpa, *cap. nemo, cap. nullus*, 11. *q.* 3. Sed alienæ parochiæ interesse tempore, quo Missæ sacrificium offertur, peccatum lethale non est, ut manet probatum: Igitur non rectè statuitur, parochianos alienis Ecclesiis interessentes ab eis per Presbyteros ejici debere.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, parochi, & parochiæ nomen valdè antiquum esse, nec rectè confundi cùm parœcia: quippè parochus idem est, ac diversorii dominus, qui nimirum peregrinantes parte commeatus juvat, præcipuè cum Reipublicæ causa iter aggrediuntur, ut colligitur ex Horatio, *lib.* 1. *serm. satyr.* 5. ubi ait: 7 Parochi, & parochiæ acceptiones.

Proxima Campano ponti, quæ villula tectum
Præbuit, & parochi, qui debent ligna, salemque.

Ubi Porphyrius notat: *Parochi copiarii dicuntur, id est ab exhibendo; hodie autem à copiariis præstantur hæc, nimirum lignum, & sal, his qui reipublicæ causa iter faciunt.* Acron etiam ad ipsum Horatium *lib.* 2. *satyr.* 8. ait: *Parochi dicuntur qui hospitibus publicè exhibent necessaria.* Iidem appellantur Xenoparochi *in l. munerum, ff. de muner.* facit Nonius Marcel. *verbo Parochos*, dum ait: Parochus à Græco tractum est nomen, quod vehicula præbeat: notarunt Vossius, *lib.* 1. *de vitiis serm. cap.* 11. Alciatus, *lib.* 1. *prætermiss. cap.* 4. Budæus, *in annot. ad leg.* 239. *ff. de verb. sign.* Cornel. Vitel. *in annot. syllog.* 3. *cap.* 7. *tom.* 1. *Thesauri Critici, fol.* 599. Beyerlinch *in Theatr. verbo Parochia*, Altesserra, *lib.* 5. *dissert. cap.* 1. Unde valdè differt parochia à parœcia; est enim parochia præbitio, seu spatium, intra quod veteres illi parochi tenebantur peregrinantibus lauta ministrare; at verò parœcia est sacra vicinia, sive plurium domorum conglobatio, vel conventus eorum qui sunt unius fani consortes: unde *in l. ædificia* 8. *C. de operibus publicis*, parœcumena dicuntur ædificia, quæ vicina sunt operibus publicis. Illustrant Filesacus *de origine parœc. cap.* 1. Cerda, *in advers. cap.* 78. Lemaistre, *lib.* 2. *de bonis Eccles. cap.* 9. quare apud nos Ecclesia ubi plures parœci officia divina audiunt, dicitur parœcia in præsenti titulo, & *in l.* 26. *C. de Episc. aud.* Parœciarum autem istarum imaginem quandam habuit antiquitas; nam cùm Roma in tribus novemdecim urbanas, & unaquæque tribus in decem curias esset distincta, nemo nescit unicuique curiæ suum fuisse templum, & proprium sacerdotem. Marcus Varro: *Curiæ*, inquit, *duorum generum; & ubi curarent Sacerdotes res divinas, ut curiæ veteres: & ubi Senatus humanas, ut curia Hostilia, quam primus ædificavit Hostilius Rex.* In municipiis etiam sui fuerunt Sacerdotes; nam & alia habebant à Romanis sacra, & alios ritus: unde cùm è municipiis in urbem commigrarent, sacris municipalibus cogebantur renunciare, & Romanis ritibus uti. Festus Pompejus ibi: *Municipalia sacra dicta sunt ea, quæ ab initio observabant ante civitatem Romanam acceptam, quæ observare eos voluerunt Pontifices, & eo more facere, quod adsuissent antiquitus.* Sed ad parœcias Christianorum redeamus. Parochiæ etymon illustrat Mauclerus *tom.* 1. *monarch. lib.* 5. *cap.* 7.

Secundò sciendum est, primis Ecclesiæ temporibus parœciam accipi non pro vicinorum æde sacra, sed pro diœcesi, id est Episcopatu, ut *in can.* 14. 34. & 35. *Apost.* Concilium Nicæn. 1. *can.* 16. Antiochenum sub Julio, *can.* 9. ubi docetur, Episcopum unumquemque habere suæ parœciæ potestatem: & *can.* 21. cavetur, ne Episcopus ab alia parœcia, id est diœcesi, in aliam migret. Capitul. Caroli *lib.* 1. *cap.* 8. & è contrario diœcesis dicitur parochia, id est Ecclesia; quæ à presbytero regitur, ut in Concilio Africano *can.* 2. & in Concilio Tolet. 12. *can.* 4. ubi statuitur, ut diœceses, quæ nunquam habuerunt Episcopum, non habeant. Concilium Agathense *can.* 54. Aurelian. 3. *can.* 18. ibi: *De his verò clericorum personis, quæ de Civitatensis Ecclesiæ officio, monasteria diœcesis, vel basilicas in quibuscunque locis positas, id est sive* 8 Parœcia accipitur pro diœcesi.

in

in territoriis, sive in ipsis civitatibus, suscipiunt ordinandas, in potestate sit Episcopi, si deco, quod ante de ecclesiastico munere habebant, eis aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas suscepti monasterii, diœcesis, vel basilicæ debet plena ratione sufficere. Et *lib. 7. capitul. cap.* 49. ibi: *Nullus sacerdos in alterius civitate, vel diœcesi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis, vel qui reconciliatum se esse dixerit, sine consensu, & litteris Episcopi, vel Presbyteri in parochia, Presbyter, aut Episcopus in civitate suscipiat.* Et *cap.* 175. ibi: *Statutum est, ut facultates Ecclesiæ, necnon diœceses, quæ ab aliquibus possidentur sacerdotibus.* Illustrant Filesacus *de origine parœc. cap. 1. per totum.* Lemaistre *d. lib. 2. cap.* 14. Vossius, *de vitiis sermon. lib. 3. cap.* 32. Zerda, *in advers. cap. 26. num.* 12. Franees, *de Eccles. Cathed. cap.* 21. Sed præter hanc parœciæ acceptionem, altera, & propria est, juxta quam non tota diœcesis, seu ejus particula significatur, sed pro vicinis, & ejusdem Ecclesiæ accolis ponitur, & vulgò nos dicimus, *Parochiam:* quo modo accipitur in præsenti titulo, & in Concilio Arelat. *can.* 10. ibi: *De prædicatione providemus pro ædificatione omnium Ecclesiarum, & pro utilitate totius populi, ut non solùm in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis presbyteri ad populum verbum faciant.* Qui canon desumptus est ex Concilio Vasensi 2. sub Leone, *can.* 2. ubi PP. jubent, non solùm in civitatibus, verum & in omnibus parochiis verbum Domini Presbyteros facere debere. In legibus Franc. *lib.* 1. *cap.* 146. *Ut Presbyteri per parochias suas fœminis prædicent, ut linteamina altaribus præparent.* Et *cap.* 148. *Ut nullus Presbyter in alterius parochia Missam cantare præsumat, nisi in itinere fuerit.* Concilium Rothomag. *can.* 11. apud Carnot. *part.* 5. *Decreti, cap.* 196. ibi: *Cùm Episcopus suam diœcesim circuit, Archidiaconus, vel Archipresbyter eum præire debet uno, aut duobus diebus ad parœcias, quas visitaturus est, & convocata plebe annunciare debet proprii Pastoris adventum.* Concilium Tribur. *can.* 26. *Relata est coram sancta Synodo querimonia plebium, eo quòd sint quidam Episcopi nolentes ad prædicandum, vel ad confirmandum suas per annum parœcias circuire.* Concilium Ticinense temporibus Ludovici II. Imperatoris, *can.* 17. & alia infrà referenda. Parœciarum mentio obvia est apud SS. PP. & Ecclesiæ canones. Ex veteribus apud Innocentium *epist.* 8. *ad Florentium*, Leonem *epist.* 85. *c.* 2. Pelagium *epist.* 2. *ad Cresconem.* Concilium Sardic. *can.* 6. & 13. Chalcedon. *act.* 1. & 13. Carthag. 3. *can.* 42. Carthag. 4. *can.* 33. & 102. Brachar. 1. *can.* 2. Tarrac. *can.* 8. Tolet. 4. *can.* 35. Tolet. 9. *can.* 2. Tolet. 16. *can.* 4. Vasense 1. *can.* 3. Vasense 2. *can.* 2. Aurel. 3. *can.* 5. Aurel. 4. *can.* 11. Aurel. 5. *can.* 2. Lugdun. 1. *can.* 2. Cabilun. 1. *can.* 5. Altissiod. *can.* 2.

9 De parochiis urbanis, & rusticis.

Hujusmodi parœciarum, seu ut vulgò dicitur, Parochiarum usus invaluit prius in agris, & extra urbes, quàm in ipsis civitatibus: quippè primis Ecclesiæ temporibus antequam adeò numerosa seges extaret sementis evangelicæ, primi illi Ecclesiarum conditores bifariam operam suam, & operæ ministros partiri sueruot, in Urbem, & Urbis adjunctum territorium; atque intra muros quidem una sufficiebat Ecclesia ad synaxes, & sacros conventus habendos, ubi præerant Episcopi; extra urbem in pagis, & locis rusticis aliæ Ecclesiæ construebantur, quas Græci parœcias; Latini parochias dicere, & in eis Presbyteri, seu Chorepiscopi constituebantur. Postea tamen aucto Fidelium numero, etiam in urbe diversæ fuerunt constitutæ parochiæ; quarum parochiarum, tam rusticarum, quàm urbanarum, mentio fit in Concilio Agathensi, *can.* 22. ubi Civitatenses, seu diœcesani presbyteri vocantur, velut distincti à presbyteris parochianis, qui extra civitatem degunt. In Concilio Antiocheno, *can.* 9. ubi de presbyteris in pagis, seu agris constitutis agitur; & in Concilio Mogunt. *can.* 45. docetur, dignum esse ut fideles donent filios suos ad scholas, sive ad monasteria, sive foras presbyter sit: quod repetitum extat *lib. 4. capitul. cap.* 95. In Synodo etiam Romana sub Leone IV. *can.* 39. forensium presbyterorum mentio fit; & in Concilio Tolet. 3. *can.* 20. clerici alii locales, alii diœcesani appellantur. In Concilio Agathensi *can.* 21. statuunt Patres, ut nulli, nisi in civitatibus, aut parochiis solemnes, & festos dies agant: quod etiam docetur in Concil. Aurelian. 5. *can.* 8. ubi aperta est civitatis, & parochiarum distinctio; quam etiam confirmat Concilium Arvernense *can.* 14. quod habetur apud Burchardum *lib.* 2. *Decreti, cap.* 131. & Ivonem *p.* 6. *cap.* 306. in hæc verba: *Si quis ex Presbyteris, aut Diaconis, qui nec in civitate, nec in parochiis canonicè esse dignoscitur, sed in villulis habitans, in oratorio sanctè deserviens celebret divina mysteria, festivitates præcipuas, Domini Natalem, Pascha, Pentecosten, & si quæ sunt principales festivitates reliquæ, nullatenus alibi, nisi cum Episcopo suo in civitate teneat.* In Concilio Troslejan. *can.* 1. disertè parochiæ rusticanæ nominantur: & *in 6. Synod. can.* 25. ex versione Gentiani Herberti habetur, *parochias rusticanas.* Diversa tamen fuit causa instituendi parochias in urbe, ac in municipiis, sive pagis; nam in civitatibus parochias fecit necessitas, & populi frequentia; nam cùm insignes civitates, quas solas Episcoporum sedibus assignant sacri canones, ut dicemus *in cap. 5. de privil.* unus Prælatus regere non posset, neque magnum populum unius sedis spatiis includere, visum est Episcopis in legiones, & centurias populum dividere, & regiones civitatis certis limitibus describere, ut unicuique earum suus sacerdos & curio præficeretur; in pagis verò, & locis rusticanis plerumque construebantur, cum domini prædiorum petebant ab Episcopis exstruendæ parochiæ licentiam, ne familia, & municipes propter itineris incommoda rarò sacris interessent: quare & à possessione ubi parochia construebatur, ipsa Ecclesia possessio dicebatur. D. Gregorius *lib.* 11. *epist.* 32. & 34. ubi refert Colmam Monachum in possessione, quæ Juliana dicitur, ordinatum fuisse presbyterum. *In l.* 33. *C. Theodos. de Episc. & cleric.* ita sanxerunt Imperatores Arcadius, & Honorius: *Ecclesiis quæ in possessionibus, ut adsolet, diversorum, vicis etiam, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo ubi Ecclesiam esse constiterit, eatenus ordinentur, ut propriæ capitionis onus, ac sarcinam recognoscant, ita ut pro magnitudine, vel celebritate uniuscujusque vici Ecclesiis certus judicio Episcopi clericorum numerus ordinetur.* Etiam ipsa parœcia territorium appellatur in Concilio Vasensi *can.* 3. Vvormat. *can.* 60. Aurel. 3. *can.* 18. Tolet. *can.* 34.

Inquiramus nunc originem, & dignitatem Parochorum. Et eorum ordinem à jure divino provenire defendit Hallierius *in vindiciis censuræ, lib. 4. cap.* 1. §. 4. & *de hierarch. lib. 4. cap. 6. per totum.* Et successive eos in locum 70. Discipulorum, docet Anacletus relatus *in cap.* 1. 21. *dist.* & confirmatur ex epistola Montani Archiepiscopi Toletani ad Episcopos, & Parœcos Palentini territorii, quæ habetur post Concilium Toletanum 2. *Revolvatur*, ait, *manibus vestris, Presbyteri sacratissimi, Numeri liber, in quo vestri officii in septuaginta seniorum personis auspicatur honor, & invenietis, quorum negotiorum vobis prærogativa concessa sit: adjutores vos Dominus nostri laboris, & secundos dignitatis gradu esse voluit.* Theodulphus Aurelian. *in epist. ad Parochos*, ibi: *Scitote Parochi vestrum gradum nostro gradui Episcoporum secundum, & valdè conjunctum esse; sicut enim Episcopi Apostolorum in Ecclesia, ita nimirum Presbyteri cæterorum Discipulorum Domini vice teneat.* Fulbertus Carnot. *epist.* 2. ibi: *Moses dux Populi secundis adjutoribus, septuaginta viris videlicet de eodem populo sustentabatur, per quos forma Presbyterorum exprimitur, qui nunc in Ecclesia novitia Pontificale onus in se suscipientes, regendis populis invigilant.* Unde inter ipsa Ecclesiæ primordia parochias reperio, earumque memoriam sacris codicibus consignatam: & divisionem earum cum suis limitibus jam olim Romæ factam fuisse constat ex Evaristo anno 100. teste Anastasio Biblioth. *in eo:* ac ne parochiarum ista divisio quicquam unitati christianæ opponeretur, neve qui Presbyterorum regionalium curæ credebantur, viderentur esse ab Episcoporum potestate revulsi, quoties sacra mysteria R. Pontifex obibat, toties fermentum sacrum per omnes Ecclesias mittebat, ut per hanc communionem profiterentur omnes, se uni Episcopo tanquam patri adhærere, & hoc est, quod de Melchiade narrat Anastasius Biblioth. his verbis: *Hic fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecrato Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum.* Verum hunc morem elegantiùs exprimit Innocentius *epist. ad Decentium Episcopum*, ibi: *De fermento verò, quod die Dominica per titulos mittimus, superfluè nos consulere voluistis, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, quarum Presbyteri quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco fermentum à nobis acceptum per acolythos accipiunt, ut se à nostra communione maximè illa die non judicent separatos.* Et Concilii Laodiceni temporibus hunc morem perdurasse constat ex *can.* 14. ibi: *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festivitatem Paschalem ad alias parochias minimè mitti oportere.* Dionysius Papa 25. post B. Petrum, anno Christi 290. auxit titulos, seu Parœciarum numerum, & ipsis presbyteris assignavit cœmeteria ad curandum Martyrum sepulturam, ac fines, limitesque titulorum, sive parœciarum constituit: de qua re sic ipse *epist.* 2. *ad Severum Episcopum,* 10

Ordinem, & origine parochorum.

pum, ibi: *Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, parochias, & cæmeteria eis divisimus, & unicuique jus proprium habere statuimus, ita videlicet, ut nullus alterius parochiæ terras, terminos, aut jus invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, & taliter Ecclesiam, & plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni Judicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, & non judicium pro suis actibus accipiat*. Originem Parochiarum, & earum divisionem in provinciis, tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, prosequitur latè Filesacus, *de origine parœc. cap. 4. per totum*: & de antiquitate Parochiarum in Hispania egi *lib. 2. Concilii Illiber. cap. 5*.

11 Traditur ratio decidendi. Ex quibus facilè pervenitur ad rationem præsentis constitutionis; cùm enim jam retrò per plura sæcula ante Concilium hoc Nannetense parochię distinctę essent, necessariò parochianos próprios debebat cognoscere quilibet Pastor, nec licebat uni parocho sacramenta alienis parochianis ministrare, *cap. 2. 4. & 5. 9. qu. 2*. Gregorius VII. in Synodo Romana, *can. 7.* ibi: *Nullus presbyter parochianum alterius recipiat, nisi per necessitatem in baptismo, & in absolutione; & si quid charitativè sibi oblatum fuerit, ex consensu illius, cujus parochianus fuerat, habeat, vel reddat*. Refert Antonius Augustinus *in epit. lib. 6. tit. 22.* quod etiam cavetur *lib. 6. capitular. Caroli, cap. 164.* ibi: *Ut nullus Episcoporum, vel presbyterorum parochiam alterius invadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis*. Et *lib. 7. cap. 32. Sit unusquisque Sacerdos, id est Parochus, concessis sibi contentus limitibus, nec in alterius parochia quidquam præsumat, ne usurpatione locus alieno* (sic lego, non *alieni*, ut in excusis) *Sacerdoti in alterius concedatur injuriam*. Et *cap. 141. Statutum est, ut nullus Presbyter fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ de alterius Presbyteri parochia persuadeat, ut ad suam Ecclesiam, relicta propria Ecclesia, conveniant*. Unde rectè in præsenti canone statuitur, alienum parochianum non debere admitti ad Missarum solemnia in diebus Dominicis; immò potius de Ecclesia ejici, ut ad propriam redeat Ecclesiam. Accedunt peculiares causæ, quare parochiani debeant Dominicis diebus in propriâ parochia residere. Prima videlicet, ut à proprio Pastore discant non modò quod verè, & sincerè credendum sit, verùm etiam quàm probè, & integrè vivendum; ideò Parochus his diebus suas oves recta, & sana doctrina, velut salutifero cibo pascit, & enutrit. Synodus Trullana *can. 19. Oportet eos, qui præsunt Ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed præcipuè Dominicis, omnem Clerum, & populum docere pietatis, & rectæ religionis eloquia*. Concilium Mogunt. *can. 25. De officio prædicationis, si fortè Episcopus non fuerit in domo sua, aut alia aliqua causa exigente non valuerit, nunquam tamen desit diebus Dominicis, aut festivitatibus, qui verbum Dei prædicet*. Et in Concilio Vasensi 2. *can. 2.* & Arelat. temporibus Caroli, *can. 10.* statuitur, ut non solùm in civitatibus, verum in omnibus parochiis presbyteri parochi ad populum verbum faciant: quod prædicationis munus sæpè sæpius parochis injungitur in Capitularibus Caroli *lib. 1. cap. 166. Ut ipsi sacerdotes unusquisque secundùm ordinem suum prædicare, & docere studeat plebem sibi commissam*. Et *lib. 5. cap. 102. Ut sacerdotes populi sibi commissi curam habeant, & instanter de eorum animarum salute prædicent*. Et *lib. 6. cap. 173. Placuit ut fideles silentium in Ecclesia teneant, & devotè verbum Dei audiant*. Sed quomodo compelli possunt Pastores proprios parochianos docere, nisi ipsi adesse curent suis parochiis, saltem diebus Dominicis, dum Missa parochialis habetur? Concilium Senonense *anno 1527. can. 11. & 12.* Quare PP. Concilii Trident. *sess. 24. c. 4.* ita cavent: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi id fieri potest, ad audiendum verbum Dei*. Secunda peculiaris causa est, ut his diebus fideles oblationes faciant ad altare, ut præcipitur *in cap. omnis, de consecr. dist. 1.* Notum est enim jure communi, & usu ac praxi majorum nostrorum, populum Dominicis, & cæteris festis diebus aliquid de suis rebus in Ecclesia offerre debere, ut docetur *lib. 5. capitul. c. 209.* his verbis: *Hoc populo nuncietur, quod per omnes dies Dominicos oblationes, Deo offerant, & ut ipsa oblatio foris septa altaris recipiatur*. Concilium Matiscon. 2. *cap. 4.* Capitul. *lib. 6. cap. 167. Placuit, ut fideles oblationes eorum sacerdotibus quotidie, si fieri potest, in Ecclesia offerant; & si quotidie non potest, saltem dominico die absque ulla excusatione fiat*. Et *cap. 161. Ut sacerdotes, id est Parœci admoneant viros, & mulieres, ut ad Basilicas luminaria, incensum, & buccellas, & primitias afferant, sive offerant, sicut scriptum est: Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis frugum tuorum da pauperibus*. Capite sequenti sub finem idem scribitur, ubi pro *auferant*, legendum *offerant*. Concilium Cabilon. sub Carolo Magno, *cap. 19. Episcopi sanciunt, ut Episcoporum, & Abbatum coloni, & familiæ ipsorum ad eas Ecclesias deferant decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Missas audiunt*. Nec alias Ecclesias intelligendas esse dixero, quàm Parœciales: notavi *in dicto can. Concil. Illiber.* Adjungam etiam & alia, quæ in Missa Parochiali proferuntur, quæ omnes nosse oportet, veluti infantes expositos receptos esse, juxta canonem 9. Concilii Vatensis, & ea quæ dabimus *in c. 1. de infantibus expositis*. Item ut festi dies, & sacri sciantur, quos inter Missarum solemnia Parochus annunciare debet, & jejunia, ut docetur in Concilio Forojuliensi *can. 13.* & *in c. 1. de consecr. dist. 3.* quæ omnia credo impulisse maximos, & suorum salutis amantissimos Præsules Hispanos, Archiepiscopum videlicet Toletanum, & Episcopum Palentinum, atque Salmanticensem, ut orarent sacri Concilii Tridentini Patres, quatenus censerent, Missam parœcialem ex præcepto, & lege Ecclesiastica audiendam in parochia esse, ut refert Filesacus, *de origin. Parœc. c. fin.* Et disciplinæ ecclesiasticæ rectè consultum putarem, si majorum consuetudini hac in parte staremus, populus enim hodie neglecto illo sacro conventu parœciali, facilius in effrænem ruit licentiam; & si jure divino, ut probavi *in c. 3. de cleric. non resid.* Pastores tenentur diligenter cognoscere vultum pecoris sui, suosque greges considerare; quomodo cognoscent quos nunquam in sua Ecclesia viderunt?

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam potius verum est, juris communis præceptum stare de audienda Missa diebus Dominicis, & cæteris festivis in propria parochia, ut ex juribus suprà citatis facilè constat, & post Hostiensem, Panormitanumque probat Azor *p. 1. instit. lib. 7. c. 6.* licèt generali consuetudine sublatum sit; nam cùm varia privilegia concessa fuissent Religionibus, ut in earum Ecclesiis adimpleretur præceptum hoc, quæ referunt Hieronymus Garzia, & Chasaing *ubi suprà*; cœpit tamen negligi Missa parochialis, exceptis illis oppidis, & pagis, ubi tantùm extat Ecclesia Parochialis. Sed an hodie possint Episcopi suscitare præceptum hoc juris communis, sub excommunicatione jubendo, ut intersint omnes fideles Missæ parœciali, disputant Suarez, *to. 3. in 3. p. dispu. 88. sect. 2.* Gutierrez, *lib. 1. canonic. qq. cap. 30. à num. 14.* Henriquez, *lib. 9. summæ, cap. 25. num. 9.* Theophilus, *tom. 16. in Heterocl. spirit. punct. 2. in fine*, & *tom. 12. fol. 151.* Diana *part. 10. tractatu 13. resol. 5.* Leander *in præcept. Eccles. tract. 2. disp. 1. q. 21.* Trullench *de offic. Parochi, cap. 6.* Barbosa, *eodem tract. c. 11. nu. 15.* & *de potest. Episc. alleg. 24.* & *lib. 1. juris Eccles. c. 11. nu. 34.* Gibalinus, *de censur. disquisit. 1. q. 2. consect. 7. per totum*: qui omnes negativam tuentur sententiam ex eo, quia jam consuetudine contrarium introductum est, & variis privilegiis concessum, ut in monasteriis, & oratoriis adimpleatur hoc præceptum. Nec obstat augmentum difficultatis; nam cùm præceptum hoc audiendi Missam parochialem ex causis suprà relatis ab Ecclesia injunctum esset, non leve, immò grave judicabatur; unde illud frangens, præcipuè ex contemptu proprii parochi, justè poterat ab Ecclesia abjici, & post contumaciam excommunicari. 12 Dissolvitur dubitandi ratio.

Sed suprà traditis obstat textus *in can. 63. Concil. Agathens.* ibi: *Ut cives, qui superiorum solemnitatum, id est Paschæ, & Natalis Domini, vel Pentecostes solemnitatibus, cum Episcopis esse neglexerint, cum in civitatibus communionis, vel benedictionis accipiendæ causa positos se nosse debeant, triennio à communione priventur Ecclesiæ*. Ex quibus verbis deducitur, non in omnibus festivitatibus, sed in majoribus solemnitatibus ibi relatis, teneri fideles in Ecclesia residere: ergo non in diebus Dominicis, & festis etiam, sed tantùm in majoribus illis festivitatibus; nec in Ecclesiis parochialibus, sed in Cathedralibus eos adesse debere deducitur. Pro cujus canonis expositione sciendum est, quod licèt in diebus Dominicis, & aliis festivis Parochiani in Ecclesiis parochialibus, sive urbanis, sive rusticanis debeant Missarum solemniis interesse; tamen olim præcipuis festivitatibus tenebantur in urbe simul cùm Episcopo eas celebrare, *c. 34. de consecr. dist. 1.* Concil. Epaun. *c. 35.* ibi: *De invitandis civibus ad certas solemnitates. Cives Natalium superiorem noctem, Paschæ, & Nativitatis Domini solemnitatem agant cùm Episcopis, nec interest in quibus civitatibus positus accipiendæ benedictionis desiderio non venerit expetendus*. Concilium Aurel. *can. 25.* aliàs 27. ibi: *Nulli civium Paschæ, Natalis Domini, vel Quadragesimæ solemnia in villa liceat celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse*. Aurel. 4. *can. 3.* Cæsaraugust. *can. 4.* 16. Kalend. Jan. usque in diem Epiphaniæ, *q. 7. Idus Jan.* continuis 13 Exponitur can. 63. Conc. Agath.

¹ inuis diebus nulli liceat de Ecclesia se absentare in domibus, nec secedere ad villam, nec montes petere, nec nisi his pedibus incedere, sed concurrere ad Ecclesiam: quod qui non observaverit, de suspectis anathema sit in perpetuum. Concil. Arvern. *can.* 14. *Ut festivitates præcipuas, Domini natale, Pascha, Pentecosten, & si quæ alia sunt, Presbyteri, & cives natu majores celebrent in civitate cum suo Episcopo, non in villis.* Unde cùm *in d. can.* 63. agatur de præcipuis Christi Domini festivitatibus, ideò jubetur fidelibus simul cum Episcopis, non in villis, & parochiis, earum celebritati interesse.

14 Exponitur Concil. Salegunst. can. 16. Secundò opponi potest textus *in can.* 16. *Concil. Salegust.* ibi: *Decrevit quoque sancta Synodus, ut nullus Romam eat, nisi cum licentia sui Episcopi, vel ejus vicarii.* Ex quibus deducitos, etiam irrequisito Parocho posse parochianum peregrè proficisci; & per consequens in aliena parochia communicare, & Missarum solemniis interesse. Pro cujus canonis expositione sciendum est, quod licèt fideles, dum in ipsa parochia persistunt, urbana, sive rustica, contempto proprio parocho non possint in aliena parochia Missarum solemniis interesse; tamen dum peregrè proficiscuntur, in aliena parochia communicare valent. Ideò autem *in dicto can.* 16. *Concilii Salegust.* prohibetur fidelibus absque licentia proprii Episcopi, vel ejus Vicarii Romam adire; quia ad limina Sanctorum Apostolorum procedentes peregrinantes à populo commeatus exigebant, & ex peregrinatione suis exactionibus occasionem obtendebant; ideò crebræ illæ peregrinationes à Patribus probibentur. Alia etiam fuit causa ipsius probibitionis, quia videlicet nonnulli tanta fiducia in omne scelus ultrò declives crederent omnia scelera sanctorum visitatione locorum elui, & prorsus obliterari, *can.* 18. ipsius Concilii Salegust. ibi: *Quia multi tanta mentis sua falluntur stultitia, ut aliquo capitali crimine inculpati pœnitentiam à sacerdotibus suis accipere nolint, in hoc maximè confisi, ut Romam euntibus Apostolicus omnia sibi dimittat peccata: sancto visum est Concilio, ut talis indulgentia illis non prosit, sed prius juxta modum delicti pœnitentiam sibi datam à suis sacerdotibus adimpleant, & tunc Romam ire si velint, ab Episcopo proprio licentiam, & litteras ad Apostolicum de eisdem rebus deferendas accipiant.* Utrumque abusum expresserunt PP. Concilii Cabilon. 2. *can.* 45. ibi: *Sunt nihilominus laici, qui putant se impunè aut peccare, aut peccasse, quia hæc loca orationi frequentant. Sunt quidam Potentum, qui acquirendi census gratia, sub prætextu Romani, sive Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt, & quod sola cupiditate faciunt, orationum, sive sanctorum locorum visitationis causa facere videri affectant. Sunt pauperes, qui vel ideò faciunt, ut majorem habeant materiam mendicandi.* Illustrat Savarus *ad Sidonium lib.* 5. *epist.* 5.

C A P U T III.

a Hadrianus Papa.

NUllus Episcopus alterius parochianum judicare præsumat *Et infrà*: Nam qui eum ordinare non potuit, nec *b* judicare ullatenus potuit.

N O T Æ.

1 a HAdrianus.) Sic etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. Ex decretis Hadriani citatur textus hic à Burchardo *lib.* 2. *Decreti*, *c.* 39. Carnotensi *p.* 6. *Decreti*, *cap.* 140. & rectè; nam inter canones 72. ab Hadriano Papa adversus falsos accusatores, & oppressores Pontificum, ac Episcoporum, in gratiam Ingelramni Episcopi Mediomatricum Romæ tunc degentis collectos, & editos anno Domini 785. reperitur hic canon ordine 16. in hæc verba: *Nullus Episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare absque ejus voluntate, vel judicare; quia sicut irrita erit ejus ordinatio, ita & dijudicatio: quoniam censemus nullum alterius judicis, nisi sui, sententia teneri; nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare ullatenus potuit.* In cujus canonis notis hæc subjicit Antonius Augustinus: (Hæc verba sunt Nicæni (hæc eadem verba sunt *cap.* 14. *Concil. Mogunt.* sub Arnulpho, & *lib.* 7. *cap.* 308. *Capitul. in additis*, *cap.* 149.) Concilii *cap.* 26. attestatur Julius Papa *epist.* 2. *c.* 6. sed desiderantur hæc verba post verbum (judicare) *salvatum in omnibus Apostolica auctoritate*. Extat quoque de eadem re caput 16. Nicæni Concilii Græcè, & Latinè, ex quo est *dist.* 71. *cap.* 3. Burch. *lib.* 1. *cap.* 109. Ivo Carnot. *p.* 5. *cap.* 211. *Decreti*. Nec dissimile est caput 35. Græcis, Latinis 36. Apostol. Callixtus Papa *epist.* 2. latius, ex qua sunt tria Gratiani capita 9. *q.* 2. Burchard. *lib.* 9. *cap.* 39. & Ivo Carnot. *p.* 6. *Decreti*, *cap.* 14. ex Decretis Hadriani Papæ *cap.* 15. Ivo *p.* 5. *cap.* 100. & 101. & *p.* 14. *cap.* 72. *Decret.* ex Callixti epistola, Ansel. *lib.* 6. *cap.* 118. ex epistola Xysti omnibus Episcopis 119. & 120. ex Cœlestini Gregorius IX. *sub titulo de parochiis*, *cap.* 3. Hadriano Papæ adscripsit Berna Papiens. 1. *collect. Decretal. lib.* 3. *tit.* 25. *c.* 3. Quod autem Ansel. Lucensis attulit ex Xysto, nos invenimus in epistola Xysti Minoris 2. ad Episcopos Hispan. cujus magna pars totidem verbis repetita est nomine Felicis II. ad omnes Episcopos. Addamus Syricium Papam *in epist.* 4. *cap.* 6. & similem Innocentii *epist.* 2. *cap.* 7. qui refert, hanc fuisse Concilii Nicæni sententiam. Ex hoc capite sumpsit Gratianus, *cap.* 2. *dist.* 71. Ivo 3. 5. 73. Panormit. Idem multis Conciliis proditum est. Antiocheno *cap.* 13. & 21. ex quibus sunt 9. *q.* 2. *cap.* 6. & 7. Burchard. *lib.* 1. 71. & 108. Ivo *p.* 5. *cap.* 176. & 210. ex alia versione Sardicensi *cap.* 15. Græcis, Latinis 18. & 19. apud Gratianum *dist.* 71. *cap.* 1. Hujus Sardicensis canonis mentio fit *cap.* 5. *Concilii Carthag.* 1. & Concilii Tribur. *cap.* 28. & Aquisgran. *cap.* 55. Constantinop. œcumenic. *cap.* 2. Græcis, 2. & 3. Latinis, ex quibus est 9. *q.* 2. *cap* 8. & 9. Chalcedon. etiam Generali *cap.* 20. ex quo est *dist.* 71. *cap.* 4. & ex Ansel. alia editione *cap.* 97. *lib.* 99. apud quem non malè quod Gratianus ait: *Alterius civitatis Ecclesiis ordinari*, legimus, *In alterius civitatis Ecclesia statutos fieri.* Quod etiam est in Triburiensi Concilio *cap.* 28. hoc *constitui* appellatur 21. *qu.* 2. *cap.* 1. quod non ex 7. Synodo est, sed Constantinop. 7. *cap.* 17. apud Græcos, apud quos plura verba ejusdem canonis extant, & pro *constitui* est. Hactenus Græci. Hispanas Synodos de eadem re laudamus. Valentin. Concil. *cap.* 6. non solùm alienum clericum ordinari vetat, sed ut localem futurum se promittat, jubet; sic enim *residentem* appellat. Bracharen. 1. *cap.* 26. idem de ordinibus statuit. Addamus ex aliis provinciis. Elensis *cap.* 6. Arvern. *cap.* 10. Cabilon. *cap.* 13. Aquisgran. *cap.* 45. quo referuntur verba Nicæni Concilii *cap.* 16. Arausic. 1. *cap.* 8. & 9. Veneti *cap.* 10. Aurel. 3. *cap.* 15. Adde hujus collectionis caput 28. quòd hujus capitis esse pars videatur. Post hæc scripta invenimus Concilium Chalcedon. *cap.* 3. *action.* 6. ex quo emanavit caput 20. ejusdem Concilii: *Cleros*, inquit, *in Ecclesia constitutos non licere alterius civitatis Ecclesiæ deputari, sed permanere illic, in qua ministrare deputati sunt.* Quæ verba sunt *cap.* 20. Græcis, in quo additur tantùm dictum tertium caput.) Hæc canonum collectio sub nomine capitulorum Hadriani edita fuit anno 785. ea autem excerpta est ex antiquis canonibus, Pontificum epistolis, & ex breviario Codicis Theodos. In ea verò aliqua apocrypha fuisse compilata refert Marcha *lib.* 7. *concord. cap.* 20. Prosequitur Anton. Augustinus: (Nullum alterius judicis, nisi sui, sententia teneri, &c. Præter Nicæni *cap.* 76. verba refert Julius ex eadem Synodo *cap.* 34. *ejusdem epist.* 2. Item Callixtus *dicta epist.* 2. Xystus II. *dicta epist.* 2. ante Callixtum Zephirinus *epist.* 1. post Callixtum Fabianus *epist.* 3. ex qua est quæstio 6. *cap.* 3. totidem verbis Xystus III. *cap.* 3. *epist. ad Orientis Episcopos*: & ante Xystum Eusebius *epist.* 2. ab Apostolis, & eorum successoribus id esse constitutum ait, cujus verba refert Burchardus *lib.* 1. *cap.* 165. ex Ivone *part.* 5. *cap.* 275. *Decreti*. Eorum Pontificum verba nescio quomodo in constitutione Gratiani, & aliorum Imperatorum leguntur *lib.* 7. *tit.* 48. *cap. ult. Codice Justin.* quo Zephirinus est multis sæculis antiquior (fuit enim Severi Imperatoris tempore) quod legibus sæculi ait fuisse constitutum: eandem refert totam ex parte Gregor. *lib.* 11. *cap.* 54. *epist.* 52. *regestri*. Aniani verbis videtur nostri delectati, aut Anianus nostrorum P. verbis 35. *leg.* 4. *tit.* 14. *C. Theodos.* hujus thematis verbis utitur, eadem verba sunt *cap.* 14. *Mogunt.* sub Arnulpho, & *lib.* 7. *c.* 308. *Capitul.*) Hactenus Antonius Augustinus.

b *Nec judicare.*) Et sicut ordinatio injustè fit, *cap. Episcopus* 7. *q.* 1. ita & sententia ab incompetente judice lata, est nulla, *cap. nullus* 9. *quæst.* 2. excommunicatio quoque nulla est, *cap. novit*, *de offic. deleg. cap.* à *nobis* 28. de

Digitized by Google

de sentent. excom. cap. 12. in fine, de pœnit. & remiss. cap. ultimo. de constit. lib. 6. non enim licet Judicibus extra territorium suum jus dicere, *l. final. ff. de jurisdict.* dicemus *in cap. à nobis, de sentent. excommunic.* ne quidem ex interdicto, *leg. 3. Cod. de interdictis*, nec ejus rei notionem præripere, quæ alterius examini & jurisdictioni est demandata, *leg. final. Cod. de offic. Comit. sacri Palat.* Rationem reddit Justinianus *in leg. consulta, Cod. de testam.* his verbis: *Promiscuis actibus rerum turbantur officia, si quod uni creditum est, alter subtrahat.* Commentarium hujus textus dedi *in titulo de temporibus ordin.*

C A P U T IV.

Urbanus III. *de a Novoloco, & de Viget Prioribus.*

SUper eo verò, quod apud vos intelleximus dubitatum, an quod de finibus, & his quæ finibus cohærent, non præscribendis statutum per canones esse dignoscitur, sit in parochiarum limitibus, sicut in provincialibus admittendum illud vobis ducimus respondendum, quod benè videtur in utroque servandum, si provinciarum fines legitima probatione, vel aliàs indubitata fide constiterit ecclesiastica ordinatione statutos.

N O T Æ.

a NOvoloco.) Ita habetur in prima collectione, *sub hoc tit. c. ult.* post Concilium autem Lateran. *par. 38. c. ult.* legitur *Turgam*. Sed cùm in prima collectione addatur pars capitis *prout*, inde cognoscitur, in præsenti referri patrem textus *in cap. prout 4. de dolo, & contum.* ex quo præsens inscriptio restituenda est, & commentarium hujus textus petendum est ex traditis *in cap. 3. de prob. cap. quia 9. de præscr.*

C A P U T F I N A L E.

a Clemens III.

SIgnificavit nobis venerabilis frater noster *b* Anconitan. Episcopus, quod cùm post recuperationem civitatis Ancon. ad habitandum in ea se quamplurimi contulissent, qui quia ante generalem occupationem Terræ Sanctæ, & in aliis civitatibus, Regni Hierosolymitani elegerant mansionem, & in ea residentiam fecerunt *c* aliquantam, & adhuc etiam resident in eadem, Prælati prædictarum civitatum eos ad solvenda sibi ecclesiastica jura compellunt. Quia verò transgredi non debemus *d* terminos à Patribus constitutos, aut falcem in messem mittere alienam: f. v. m. quat. prædictorum locorum Prælatos, ut sibi nullam in prædictos Ancon. habitatores jurisdictionem usurpent, nec ab eis temporalia exigant, quibus spiritualia non ministrant, districtione, qua convenit compellatis: ita tamen, quod si de agris in eorum parochiis constitutis fructus percipiunt, & in ultramarinis partibus ratione prædiorum decimæ persolvuntur deinceps eis ipsas decimas cum integritate persolvant; dicto vero Ancon. tanquam *e* diœcesano suo de cæteris respondere cogantur.

N O T Æ.

1 a CLemens III.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. unic.* Et licèt in margine emendetur, *Cœlestinus III.* hæc correctio admitti non potest, siquidem ea temporis serie liquet, Clementis tempore civitatem Anconitanam possessam fuisse à Saladinis, nec adhuc per catholicos recuperatam: temporibus verò Cœlestini III. jam penes catholicos fuisse; unde restituenda est inscriptio ita: *Cœlestinus III.* Quod faciliùs patebit, si hujus textus historiam referamus, quæ ita contigit. Cùm enim Kalendis Maji anno 1587. & per mensem sequentem infeliciter à Guidone Rege Hierosolymitano, & fidelibus Catholicis contra Saladinum Babyloniæ Regem capta S. Cruce, quam portabat Rufinus Episcopus Anconensis, quamplures civitates occupatæ fuerint à Saladino, ut refert Baronius *anno* 1187. & 1191. cùm tamen Philippus Galliæ Rex pervenisset in Palæstinam, expugnavit civitatem Anconen. ut refert ipse Baronius *d. anno* 1191. unde plures aliarum civitatum accolæ domicilium in Anconam mutarunt, à quibus Rufinus Episcopus Anconensis decimas exigebat. Parochi verò eorum, ubi prædia possidebant, intendebant decimas ad eos spectare: consultus Cœlestinus III. à Rufino Episcopo Anconensi, sub distinctione respondit, ita ut decimæ prædiales integræ præstarentur parochis illis, ubi prædia excolebantur; personales verò Episcopo Anconensi, à quo Sacramenta ipsi accipiebant; nec justè antiquos Parochos eas petere, cùm illis spiritualia non ministrarent. Ex quo Pontificis responso deducitur, decimas prædiales deberi parochis illis, in quorum territorio prædia excoluntur; personales verò illi parocho, ubi fideles habitant, & Sacramenta percipiunt. Quam sententiam proximo titulo exponemus *in c. 3.* & illustravi *in c. 2. de transact.*

2 b *Anconit.*) Malè; Ancona enim est urbs totius Piceni celeberrima, in littore maris Adriatici à Siculis condita, portum habens insigni opere à Trajano extructum, Græcorum colonia, cujus meminerunt Plinius *lib. 3. cap. 13.* Lucanus *lib. 2.*

Illic Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.

Unde cùm agatur in præsenti de civitatibus Hierosolymitanis, non potest de Ancona civitate intelligi; quare rectiùs legendum est *Acon*, ut Glossa marginalis emendat. Aco enim, sive Acco, urbs est à Regibus Syriæ Demetrio, & Ptolomeo frequentata: Ptolemaidis nomen sortita fuit: deinde Claudii Cæsaris colonia, nomine tantùm, non re effecta, ut Ulpianus ait *in l. 1. ff. de censibus*: nunc Acchon nomen retinet. Palæstinæ præcipuum emporium fuit: ea, ut Strabo refert *lib. 16.* Persæ contra Ægyptios utebantur, & illa postea Alexander Syriæ Rex in Regni sedem elegit, ut refertur *lib. 1. Machab. cap. 10.* In Mahometanorum potestatem anno 638. delapsam, ac multis sæculis ab illis possessam, Balduinus hujus nominis primus Hierosolymorum Rex Genuensium auxiliis recuperavit, & Christianæ libertati restituit. Post multa tandem annorum curricula à Saladino Ægypti, & Syriæ Rege recepta, atque iterum à Philippo Galliæ, & Richardo Angliæ Rege post tertium obsidionis annum Christianis reddita fuit. Denique anno 1291. à Sarracenis violenter expugnata, & incendio absumpta, postmodùm à Mameluchis restaurata, illisque tandem expulsis, à Turcis subacta, Osmanico Imperio addita est, cui adhuc paret, & tandem ex veteribus ædificiis superest magnificum templum D. Joanni dicatum, ut latè refert Joannes Cotovicus *in itinerario Hierosolymit. lib. 1. cap. fin.* Hujus civitatis Episcopus Rufinus consuluit Cœlestinum III. *in præsenti.*

c *Aliquantam.*) Unde quoad spiritualia parochiani erant ipsius civitatis; quia quoad ecclesiastica munera, ut quis dicatur parochianus, sufficit, quod degat in aliquo loco, etiam absque animo permanendi; unde quoad sepulturam, matrimonium, & alia Sacramenta habetur pro parochiano, & vicino ipsius oppidi ubi degit. Sanchez *de matrim. lib. 3. disp. 23. n. 2.* Amaya *in l. 7. C. de incolis, n.* 101. Basilius *de matrim. lib. 5. c. 13. §. 2.* quoad sæcularia verò munera non dicitur quis incola, seu vicinus nisi constet de animo permanendi in eodem loco, *l. domicilii, l. filius 22. ff. ad municip. l. in lege* 203. *ff. de verb. signif. l. 2. C. ubi Senatores, l. si cum 28. §. final. ff. de fideicommiss. libert.* & si de animo non constet, per transcursum decem annorum ille præsumitur. Amaya *ubi supra*, Sanchez *d. lib. 3. disp.* 33. Alciatus *in l. pupillus* 139. *§. incola, ff. de verbor. signif.* Parlador. *different.* 103. unde cùm in præsenti ageretur de re ecclesiastica, videlicet de decimis persolvendis, censentur quoad eas parochiani, qui in Acchonensi civitate commorabantur, etsi animum permanendi ibi non haberent. 3

d *Terminos.*) Verba sunt capitis 29. Deoteron. ibi: *Non transibis terminos proximi tui, quos fixerunt patres tui in possessione sua.*

4 e *Diœcesano suo.*) Cùm enim adhuc in ipsa civitate Acchon noviter à Christianis recuperata parochiæ divisæ non essent, Episcopus credebatur proprius parochus, & ipse decimas percipere debebat, ut docuit Barbosa *lib. 3. juris Eccles. cap. 26. §. 2. nu. 15.*

TITULUS XXX.

De decimis, & primitiis, & oblationibus,

CAPUT PRIMUM.

Hieronymus a *super Ezechielem*,

Decimam partem omnium frugum Leviticæ tribui populos ex lege debebat: rursus ex ipsis decimis Levitæ, hoc est inferiorum ministrorum gradus, decimas dabant sacerdotibus. Erant quoque decimæ, quas pauperibus reddebant. At verò primitiva, quæ de frugibus offerebant, non erant speciali nomine diffinita, sed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebræorum, non lege præceptam, sed arbitrio Magistrorum insolitam, quod qui plurimùm, quadragesimam partem dabant sacerdotibus; qui minimum, sexagesimam: & intra quadragesimam, & sexagesimam licebat offerri quodcunque voluissent. Quod igitur in b Pentateucho dubium derelictum est, hic specialiter diffinitur, propter sacerdotum avaritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis offerendis, idest, ut sexagesima pars offeratur eorum, quæ gignuntur à terra. Si enim corus, qui Hebraicè vocatur Gòmor, & à Septuaginta dicitur Gomor, xxx. habet modios, tam in aridis speciebus, quàm etiam in liquentibus eophi quoque, & batus decima pars est cori: præcipitur quoque, ut sexta pars tam cori, quàm cophi, quàm bati detur Sacerdotibus in primitiis offerendis, quæ de tribus modiis dimidium facit modium; perspicuè supputatur, quam sexagesimam partem primitiarum sacerdotes accipere debent. Hæc interim juxta litteram, & Hebraicam veritatem, & sensisse sufficiat, & audisse.

NOTÆ.

1 a Hieronymus.) Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* verba ipsius sancti Doctoris extant in commentariis super Ezechielem, *cap. 46.* in expositione illorum verborum, *Et hæ sunt primitiæ*, &c. ubi ait: (Et hic mutatis nominibus mensurarum in lxx. editione confusa sunt omnia, ut quid dicatur, non possit intelligi. Qui enim suprà pro ephi mensuram, & pro bato chœnica vixerant, & pro coro gomor, pro siclo appendiculum, & hìc pro ephi posuere mensuram, pro coro nunc gomor, nunc ipsum eorum; & in mensura olei probato, κοτύλην, id est cyathum. Dicamus igitur primùm juxta litteram, δεκάδα, hoc est, decimam partem omnium frugum Leviticæ tribui populus ex lege debebat. Rursus ex ipsis decimis Levitæ, hoc est inferiur ministrorum grados, decimas dabat sacerdotibus; & hæc est, quæ appellatur δευτεροδεκάδα. Erant quoque aliæ decimæ, quas unusquisque de populo Israel in suis horreis separabat, ut comederet eas, cùm iret ad templum in urbe Hierusalem, & in vestibulo templi, & Sacerdotes, ac Levitas invitaret ad convivia. Erant autem aliæ decimæ, quas pauperibus recondebant, quę Greco sermone appellantur, πτωχοδεκάδα. At verò primitiva, quę de frugibus offerebant, non erant speciali numero diffinita, sed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebrȩorum non lege prȩceptam, sed magistrorum arbitrio insolitam; qui plurimum, quadragesimam partem dabat sacerdotibus; qui minimum, sexagesimam. Inter quadragesimam, & sexagesimam licebat offerri quodconque voluissent. Quod igitur in Pentateucho dubium derelictum est, hìc specialiter diffinitur, propter sacerdotum avaritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis deferendis, idest, ut sexagesimam partem offerant eorom, quæ gignuntur è terra,) &c.

2 b *Pentateucho.*) Circa scriptores librorum veteris Testamenti, quidam certi sunt, quidam incerti: illud certum est, Moysem scripsisse Pentateuchum, seu quinque libros, qui vulgò libri Moysis appellantur; quorum primus dicitur Genesis, quia in eo describitur generatio cœli, & terræ, & aliarum rerum. Secundus Exodus, quia in eo describitur exitus filiorum Israel de Ægypto. Tertius Leviticos, qoia in eo describitur officium Levitarum circa tabernaculum, sacrificia, & alias legis cæremonias. Quartus Numeri, quia in eo numeratur multitudo filiorum Israel per familias suas. Quintus Deuteronomium, idest, lex secunda, quia in eo reperitur, & explicatur lex Domini, quæ fuerat data in monte Sina. Quæ tamen in fine Deuteronomii leguntur de morte Moysis, vel à Josue, vel ab alio addita sunt, ut docuerunt Becanus *in analog. cap. 1. quæst. 2.* Cornelius à Lapide *in comment. ad Pentateuchum, folio* 23. Fr. Joannes à Sancta Maria *in prolegom. sacr. Scriptur.*

COMMENTARIUM.

In præsenti textu nulla refertur constitutio ecclesiastica circa decimas aut primitias, sed tantùm ut perfectè intelligantur constitutiones de decimis, & primitiis, quæ sub hoc titulo compilantur, historicè agitur in præsenti capite de decimis, & primitiis, quæ præstabantur ab Hebræis in lege veteri. Et primo D. Hieronymus agit de decimis, secundo verò loco de primitiis; distinguuntur enim decimæ à primitiis, quia primitiæ sunt primi fructus, decimæ verò fructuum pars decima. Primitiæ offeruntur Deo in gratiarum actionem pro frugibus terræ: decimæ verò Levitis dabantur ob eorum sustentationem, ut statim dicemus: aliquando tamen promiscuè ponuntur primitiæ pro decimis, ut dum *Numerorum cap. 18. vers. 26.* legitur: *Cùm acceperitis a filiis Israel decimas, quas dedi vobis primitias.* Et *vers. 28. Quorum accipitis primitias.* Utrobique enim primitiarum vox ponitur pro decimis. Circa decimas refert D. Hieronymus earum tria genera fuisse in lege veteri. Primum genus erat decimarum, quæ præstabantur à cæteris tribubus Levitis; ne enim Sacerdotes, ac Levitæ in rerum temporalium cura nimis soliciti minùs diligenter divinis officiis incomberent, decrevit Dominus, ipsos nullam partem, nullamve possessionem inter alias tribus habituros, seipsum Dominum fore illorum hæreditatem, juxta illud *Numerorum cap. 18. vers. 20. Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israel.* In stipendium verò pro ministerio liberaliter illis concessit, primò ut haberent 48. urbes cum agris suis ad pastum jumentorum, *Numerorum cap. 38. vers. 1.* & ut perciperent primitias, & ut aliarum tribuum decimis alerentur, *Numeror. cap. 18. vers. 21.* ibi: *Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis.* Dubium tamen est, an Levitæ communiter dicti, idest tota tribus Levi, ut complectitur Levitas propriè dictus Sacerdotes, & Pontificem; aut potiùs Levitæ strictè sumpti, quatenus distinguuntur à Sacerdotibus, & Pontifice, acceperint decimas ab aliis tribubus filiorum Israel. Et de tota tribu Levi accipiunt cum Josepho *lib. 4. antiquit. cap. 4.* ibi: *Et insuper a toto populo decimas annui fructus exegit, Levitis simul, ac Sacerdotibus conferendas*; & ex illis verbis Nehemiæ, apud Esdram *lib. 2. cap. 10. vers. 38. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis decimis Levitarum.* Rivera in suo libro *de templo, lib. 3. cap. 4.* Becanus *in analog. cap. 7. numero 5.* Sed contrarium rectiùs docuerunt Menochius, 3

de

de Repub. Hebræor. lib. 2. *cap.* 4. Abulensis *in d. cap.* 18. *Numer.* Nam verba Esdræ, & Josephi commodè possunt accipi de decimarum decimis; quas Levitæ dabant Sacerdotibus, de quibus statim; per has enim Leviticarum decimarum fiebant principes. Ad secundum genus decimarum spectant decimæ, quas Levitæ ex decimis à populo receptis petebant, Levitæ enim ex his decimis, quas accipiebant ab aliis tribubus, iterum præstabant decimas summo Sacerdoti, seu Pontifici. *Numer. cap.* 18. *vers.* 26. ibi: *Præcipe Levitis, atque denuncia: Cùm acceperitis à filiis Israel decimas, quas dedi vobis, primitias eas offerte Domino, id est, decimam partem decimæ, ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis, quàm de torcularibus: & de universis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron sacerdoti.* Dubium tamen est, an decimæ hæ, quæ præstabantur, à Levitis, darentur soli Pontifici, an omnibus Sacerdotibus? Lira, & Abulensis putant soli sacerdoti dari, juxta illud *Numer. cap.* 18. *vers.* 29. *Date Aaron Sacerdoti.* Josephus autem existimat, non solùm Pontifici, sed generatim omnibus sacerdotibus præstari. Alii denique soli quidem Pontifici datas fuisse, sed ad distribuendum sacerdotibus, existimant, juxta illud *Numeror. cap.* 18. *vers.* 8. *Loquutus est Dominus ad Aaron: Ecce dedit tibi custodiam primitiarum earum;* idest, ut custodias, & distribuas filiis tuis Sacerdotibus, ut statim sequitur, ibi: *Omnia quæ sanctificantur à filiis Israel, tradidi tibi, & filiis tuis, pro officio sacerdotali.* Quo etiam spectat illud 2. *Esdræ cap.* 10. *vers.* 38. *Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri ad gazophylacium, in domum thesauri.* Quam sententiam sequitur Becanus *in analog. cap.* 7. *quæst.* 6. Tertium genus decimarum erant earum, quas singuli patres familias debebant quotannis apud se servare, & posteà cum Levitis comedere in loco, ubi erat tabernaculum, vel templum, idque tribus anni temporibus, nempe in Paschate, Pentecoste, & festo Tabernaculorum. De his accipiendum est illud *Deuteron. cap.* 14. *vers.* 22. *Partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur.* Tandem aliud genus decimarum erat, quas tertio anno singuli separare debebant in propriis domibus, & cum Levitis, peregrinis, pupillis, & viduis communicare, juxta illud *Deuter. cap.* 14. *vers.* 28. *Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus; quæ nascuntur tibi eo tempore, & repones intra januas tuas, venietque Levites, qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent, & saturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus.* Referunt Spondanus *in annal. sacr. anno* 2574. Menochius, & Becanus *ubi suprà*, Abulensis *in Matthæum, cap.* 23. *q.* 145. *& seq.* Carolus Sigonius *de Republic. Hebræor. lib.* 4. *cap.* 15. Petrus Cuneus *eod. tract.* Josephus Scaliger *in opusc. de decimis ex lege Dei.* Ex his decimis solutis de omni esculento hominis, poculentoque, item de bobus, capris, cæterisque animalibus, quæ sub pastoris virga transeunt; primò delibabantur primitiæ, secundò theruma, tertiò decima. Primitiæ de spicis, uvis, & oleis dumtaxat offerebantur (ut statim dicemus) in corbe, idest de fructibus nondum trituratis in area, aut pressis in torculari, & dicebatur solvi *de Tabal.* Theruma solvebatur de acervo, aut fructibus, elaboratis, tradebaturque sacerdotibus. *Deuter. cap.* 18. *vers.* 4. cujus pars lege determinata non erat, moribus tamen certam fruitionem accepit, secundùm quos quando quadragesima pars fructuum dabatur, dicebatur theruma magna, aut boni oculi; si verò dabatur quinquagesima, dicebatur mediocris; quando verò offerebatur sexagesima, qua minor esse non poterat, dicebatur theruma minor, vel maligni oculi: ita Scaliger *ubi proximè.* Therumam coloni tenebantur Hierosolymas deferre in ipsis speciebus, condebaturque in apothecis Templi, *lib.* 2. *Paralip. cap.* 31. in cujus verso 13. traditur, custodiæ therumarum præpositos fuisse Levitas spectatæ fidei; quas si non detulissent coloni, mittebantur qui eorum nomine eas deferrent in Templum: missi Græco vocabulo Apostoli dicebantur, cautumque fuit, ne ex Gentibus, sed ex populo mitterentur. Post primitias & therumas colonus de residuo decimam partem omnium fructuum dabat, quæ solvebatur Levitis, & dicebatur hæc, *Decate prote*, idest decimatio prima. De hac decimatione prima rursus Levitæ decimas dabant sacerdotibus, quæ dicebatur, *Decate deutere*, sive decimatio secunda: dicebatur etiam theruma decimæ, sive decima Levitarum, ut est apud Tobiam *cap.* 1. *vers.* 7. *Numero cap.* 18. quæ pars erat sacrata, nec poterat absumi, nisi in atrio Templi. Erat etiam præcisè Hierusolymam deferenda, aut si longior via esset, distrahebantur species, pecuniaque inde redacta deserviebat ad coemendum Hierosolymis victimas, oleum, frumentum, & inde epulum parabatur dictum *Charisterion*, sive mutuæ benevolentiæ, & charitatis, quo excipiebantur coloni, decimatores, & Levitæ. *Deuter. cap.* 14. *vers.* 24. Novem ergo reliquæ partes, tanquàm profanæ, quæ Levitis cedebant pro eorum sustentatione, ubilibet ab ipsis poterant absumi, vendi, & distrahi, etiam extra Hierosolymam, *d. cap.* 18. *Num. vers.* 31. de quibus decimationibus prima, & secunda, si fides est Petro Galatino *de arcanis catholicæ verit. lib.* 1. *cap.* 5. magna cum cura egerunt Thalmudistæ; septima enim ejus pars, & commentaria ipsius per novem capita de prima decimatione agebat, quæ pars *Massecheth mascerpisim* dicebatur: octava verò pars, quæ dicebatur *Massecheth mascerscesi*, per tria capita exponitur ab Abulensi suprà. De secunda decimatione, quæ Levitis remanebat, aliam divisionem fecit Abulensis *ubi suprà, quæst.* 140. *&* 149. sed adductam sequor, quam esse congruentiorem explicationi præsentis textus, duxit D. Josephus de Retes *de donat. cap.* 11. *n.* 12.

Circa primitias sciendum est, eas valde differre à decimis; siquidem primitiæ sunt primi fructus, decimæ autem sunt decima pars fructuum, & proventuum. Illæ immediatè offerunt Deo in gratiarum actione pro frugibus terræ: hæ proximè Sacerdotibus dantur ad sustentationem, & stipendium pro ministerio, quo serviunt templo. Soli Sacerdotes & Pontifex accipiebant primitias, & primogenita à filiis Israel. Deinde sciendum est, quod primitiæ solvebantur ter in anno, ut notant Lyranus & alii. Primò in Paschate, de novis spicis. Secundò in Pentecoste, de novis panibus. Tertiò in Septembri, in festo Tabernaculorum, de novis fructibus. Nam illis tribus anni temporibus tenebantur omnes mares venire ad locum, quem elegerat Dominus, *Deuter. cap.* 16. *vers.* 16. De primitiis spicarum, quæ in Paschate offerebantur, intelligitur illud Levit. *cap.* 23. *vers.* 10. ibi: *Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ ad Sacerdotem, qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis altero die Sabbati, & sanctificabit illum.* Ritus autem offerendi describitur *Levitici cap.* 2. *vers.* 14. his verbis: *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens suprà oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est.* De primitiis panum, quæ offerebantur in Pentecoste, intelligitur illud *Levit. cap.* 23. *ver.* 15. ibi: *Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, idest, quinquagita dies; & sic offeretis ex omnibus habitaculis vestris panes primitiarum, duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini*, &c. Nomine primitiarum, cùm earum in sacra pagina mentio fit, præcipuè intelliguntur primitiæ illæ, quæ collectis jam fructibus, tam ex messe, quàm ex uvis offerebantur mense Septembris: & licèt harum primitiarum quantitas in lege Moysis non fuerit definita; tamen ex consuetudine, vel usu majorum receptum erat, ut daretur inter quadragesimam, & sexagesimam partem, ita ut liberaliores primitiæ essent pars quadragesima fructuum, strictiores verò sexagesima, ut tradit D. Hieronymus *in præsenti*, & referunt Abulensis *in cap.* 18. *Numero quæst.* 14. Maldonatus *in c.* 45. *Ezech.* P. Menochius *de republica Hebræor. lib.* 2. *cap.* 16. eas Hebræi offerebant ex lana, *cap.* 18. *Deuter. vers.* 4. & ex aliis fructibus, ut ait Isidorus Clarius *in cap.* 15. *Num.* ibi: *Dicunt vero Hebræi se teneri ad septem species primitiarum, nempe ad triticum, hordeum, uvas, ficus, olivas, malogranata, & dactilos palmarum.* Refert Novarius *lib.* 5. *schediasmatis, cap.* 13. Quam primitiarum præstationem Ecclesia approbavit, immò & præcepit, *cap. Ecclesia* 13. *quæst.* 2. *cap. decimas, cap. revertimini,* 16. *quæst.* 1. *cap. decimas,* 16. *q.* 7. Nicolaus *ad consulta Bulgar. cap.* 89. ibi: *Fruges novas, & rerum offerre primitias etiam veteribus moris erat.* Quod penè ab initio mundi Abel, & Cain egisse legimus, junctis traditis à Baronio in apparatu, *num.* 9. & *anno* 1. *num.* 16. & *anno* 34. *num.* 52. *&* 239. & *anno* 44. *numer.* 88. & *anno* 57. *num.* 28. Turriano *lib.* 2. *pro epist. cap.* 14. Beyerlinck *verbo Primitiæ, tom.* 6. Joannes Dartis *de benefic. sect.* 1. *cap.* 1. & *sect.* 2. *cap.* 2. Fagundez, Tamburino & Leandro *in quinque, præcept. Eccles.* Barbosa *de officio Parochi, cap.* 27. Lemaistre *de decimis, lib.* 1. *cap.* 2. Altesserra *lib.* 3. *dissert. cap.* 3. *&* 8. Et consuetudo vetus Ecclesiæ fuit, primitias novarum frugum benedicere in alta-

4 De primitiis.

altari, ex institutione, & Eutychiani Papæ, ut patet ex Pontificali Damasi, ibi: *Hic instituit fruges fabæ, & uvæ in altari benedici*. Et in Concilio Carthag. 3. *can.* 3. frumenti, & uvæ mentio fit, quæ in altari benedicuntur: & in Synodo Trul. *can.* 28. statuitur, ut primitiæ uvæ, & frumenti offerantur in altari benedicendæ sua peculiari benedictione; & *in can. 3. Apostolorum*, juxta veterem interpretationem cavetur: *Offerre non liceat aliquid ad altare præter novas spicas, vel uvas*; easque primitias offerri in certis diebus Dominicis, innuit S. P. Damianus *lib.* 4, *epist.* 16. ibi: *Post hanc illa festivitas sequitur; quæ dicitur Novorum, cùm primitiæ scilicet de novis frugibus offeruntur*. Notarunt D. Thomas 2. 2. *q.* 85. *art.* 4. Menardus *ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 173. Saussay *in Panopl. sacerd. lib.* 2. *art.* 15. Et de hac benedictione novarum frugum nonnulla notavi *in cap. ... Concil. Illiber.* Apud Gentiles etiam primos fructus, frugumque primitias Diis offerri notum est. Plinius *lib.* 18. *hist. cap.* 2. ibi: *Non degustabant novas fruges, & vina, antequam sacerdotes primitias libassent*. Et *lib.* 12. *cap.* 14. & 19. Maximus Tyrius *dissert.* 14. *n.* 85. Agricolas ab hac religiositate collaudat Porphidius *lib.* 2. *de abstinent.* Audi Simplicium *in cap.* 38. *Epicteti*. *Externarum rerum, quas Deus dederit, primitias offero; nam jus, falsaque postulat iis offerri primitias, qui dederunt; non quòd his egeat Deus (neque enim probitate nostra eget, neque rectis de se opinionibus;) sed nos per hæc pro ea mensura, quæ nobis convenit, illustrationis divinæ facti capaces Deum suscipimus*. Ovidius *lib.* 2. *Fast.*

Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant;
Primitias Cereris farra referta dabant.

Tibullus *lib.* 1. *eleg.*

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus,
Libatum Agricolæ ponitur antè Deo.

Apulejus *in apolog.* Horatius *lib.* 3. *od.* 22. Porphidius *in libel. de abstin. animal.* Svidas *verbo Hermayen*. Et prima spolia ab ipsis Diis consecrata fuisse, patet ex Virgilio *lib.* 7. *Æneid.*

Hæc sunt spolia, & de Rege superbo Primitiæ.

Ovidi. *lib.* 3. *Fastor.*

Te memorant Gange, totoque Oriente subacto,
Primitias magno supposuisse Jovi.

Alia in hanc rem ex Ethicis subministrabunt Basilius Legion. *quæst.* 4. *scholast. cap.* 3. Duarenus *lib.* 7. *de sacris eccles. cap.* 1. Germonius *lib.* 1. *de sacr. immunit. cap.* 14. P. Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 3. Lindembrug. *in not. ad Censor. de die natali*, *cap.* 1. *fol.* 16. Tiraquel. *ad Alex. lib.* 5. *cap.* 18. & *de primog. in præfat. num.* 69. qui notant Athenienses primitias crinium Numini dedicasse Delphis: in quam rem alia dabit Castaldus *lib. de fest. Græc. verbo Apaturia*.

CAPUT II.

a Paschalis II.

NOvum genus exactionis est, ut clerici à clericis frugum decimas, vel animalium exigant; nusquam in lege Domini hoc precipi legimus, aut permitti, non enim b Levitæ à Levitis decimas accepisse, vel extorsisse leguntur. Illi profectò clerici, qui à clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt, decimas eis debent.

NOTÆ.

1 a *PAschalis.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. & post Concilium Lateran. *part.* 13. *cap.* 16. Paschalis II. antea Renatus, seu Reynerius dictus, natione Thuscus, patria Bledanus, monachus Benedictinus, creatus Pontifex die 12. Augusti, anno 1099. & floruit usque ad annum 1118. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eis annis*, & plures relati à Ludovico à sancto Carolo *verbo Paschalis*, *in Biblioth. sacra*, *fol.* 169.

b *Levitæ a Levitis.*) Consonat Alexander III. *in cap.* 8. *hoc tit. in* 1. *collect.* ibi: *Illud etiam nos à tua petitionis affectu retrahere videtur, quod in veteri Testamento non recolimus nos unquam legisse, ut Levitæ Levitis decimas solverent.*

COMMENTARIUM.

2 CUm Paschalis in præsenti juxta verba in hac sexta compilatione transcripta ex dicta prima collectione affirmet, novum, & insolitum esse exactionis genus à clericis Decimas petere, & statim affirmet clericos à clericis spiritualia accipientes, decimas solvere debere; in varias traxit sententias repetentes in præsenti, & Theologos Moralistas instà laudandos. Sed cùm in hoc textu, prout extat *in dicto Concilio Lateran.* nulla secundæ partis mentio reperiatur, sed tantùm decisio referatur, & ejus ratio assignetur, ibi: *Illi profectò solvere laborum suorum decimas debent, qui à clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt*. Ideò hac littera retenta tantùm hic refertur prohibitio generalis, & absoluta, ne frugum, vel animalium decimæ à clericis petantur. Tum quia in lege veteri Levitæ à Levitis decimas non exigebant. Tum quia illi debent decimas præstare laborum suorum, qui à clericis spiritualia recipiunt. Quam Paschalis constitutionem ut exponamus, sciendum est quoad decimas prædiales, prædia triplicis generis, ac conditionis considerari; quædam enim sunt propria, ac patrimonialia clericorum; quædam Ecclesiæ: & rursus hæc ecclesiastica, vel ad dotem Ecclesiæ pertinent, vel ad incrementum aliquod ipsius dotis, quæ nimirum accesserunt Ecclesiæ jam fundatæ, & constructæ. De primis, quæ titulo proprii patrimonii possident clerici, decimas persolvere tenentur; quia cùm sint potiùs tributa prædiorum, quàm personæ, presbyteri debent eas præstare parocho, in cujus territorio prædia sunt: docent communiter repetentes *in præsenti*, D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 4. Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 17. quod etiam ad Pontificem, & Episcopos prædia possidentes protrahunt Borellus *in summa decis. tit.* 19. *de decimis*, *num.* 63. alii apud Hunnium *in Enciclop. tit. de decimis*, *cap.* 2. Ex prædiis capellaniarum idem probant Valenzuela *consilio* 6. *num.* 3. Guttierez 2. *canonic. cap.* 21. Barbosa *voto* 41. & *cons.* 42. *per totum*. Aliter enim eveniret, ut parochiæ maxima decimarum parte fraudarentur, si parochianos, qui in eis prædia possiderent, ad sacros ordines contingeret promoveri. Unde PP. Concilii Mogunt. relati *in cap. si quis* 16. *quæst.* 1. prohibent, ne clerici possint arbitrio suo decimas bonorum suorum in alias Ecclesias, nisi in eas, quibus jure competunt, transferre, ibi: *Si quis laicus, vel clericus, vel utriusque sexus persona, proprietatis suæ loca, vel res alicui dare delegaverint, decimationum proventum priori Ecclesiæ legitimè assignatum inde abstrahere nullam omninò habeant potestatem*. Quoad ecclesiastica verò prædia, ea videlicet, quæ dotem Ecclesiæ constituunt, quia debent esse ab omni præstatione immunia, *cap.* 1. *de censibus*, etiam à decimarum solutione sunt exempta, *l.* 2. *tit.* 1. *par.* 1. ibi: *Fuera ende de las heredades, que han de las Iglesias do sirven*. Quod & probatur ex Concilio Moguntino relato in Cabilonensi 2. *cap.* 19. apud Gratianum *in cap. questi* 16. *quæst.* 1. ibi: *Questi sunt quidam fratres, quod essent aliqui Episcopi, & Abbates, qui decimas non sinunt dari Ecclesiis, ubi illi coloni Missas audiunt: proinde decrevit sacer iste conventus, ut Episcopi, & Abbates de agris, & vineis, quæ ad suum, & fratrum stipendium habent decimas ad Ecclesias dari faciant; familiæ vero ibi dent decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Missas audiunt*. Ex quibus verbis apertè constat, ibi non esse sermonem de prædiis patrimonialibus, seu sæcularibus Episcoporum; sed de his, quæ Ecclesia possidet ad clericorum suorum stipendium, & sustentationem, ut patet ex illis verbis: *Quæ ad suum, & fratrum stipendium habent*. Episcopi enim non habent patrimonialia bona ad suum, & fratrum stipendium, ut per se constat. Ad hoc autem dicuntur ecclesiasticas possessiones habere, quia illas sub sua cura, & dispensatione habent: docent D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 4. *ad* 1. ubi Cajetanus, & Aragon. Sotus *de justitia*, *lib.* 9. *q.* 4. *art.* 4. Nec aliud probant verba illa, *decimas ad Ecclesias dari faciant*. Ex quibus deduci videtur, Episcopos ipsos teneri ex ecclesiasticis prædiis decimas solvere; nam verba illa contrarium habent sensum, videlicet ut faciant dari decimas ad Ecclesias suas. Ita enim addit Gratianus, & fortè ita invenit in antiquo Concilio, licèt nunc in Cabilonensi non legatur. Estque consonum casui, & decisioni Concilii; nam querimonia erat, quia Episcopi non permittebant colonos solvere decimas in suis Ecclesiis parochialibus, quæ ut supponitur, erant distinctæ ab Ecclesiis Episcoporum, vel Abbatum. Decisio autem Concilii est, ut si possessiones sint ecclesia-

sticæ,

sticæ, & ad sostentatiooem mioistrorum Ecclesiæ deputatæ, Episcopi nnn solvant decimas prædiales parochiis colonorum, sed illa retioeaot pro suis Ecclesiis; ipsos autem colonos (quos oomine familiæ iotelligit,) finant in parochiis suis solvere decimas, utique vel personales, vel prædiales; quas ex prædiis conductis habere solent, si prædia sunt intra terminos suarum parochiarum constituta: quare in summario ipsius textus ita negativè legitur: *Noa persolvant de propriis prædiis Abbates, & Episcopi decimas*. Quod summariom accipiendum est de prædiis ecclesiasticis, seu suarum Ecclesiarum: quod evidentiùs exprimitur ex caoone Urbani II. qui refertur in notis Gregorian. post dictum caput *questi*, ibi: *Perlatum est ad sanctam Synodum, quod sint quidam Episcopi, & Abbates, qui colonos ad se pertinentes noa finant decimas dare ad Ecclesias ubi Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur: proinde decrevit sacer iste conventus, ut Episcopi, & Abbates de vineis, & agris, ac frugibus, quæ ad suum, vel fratrum usum laborant, decimas sibi pro benedictione, vel hospitum susceptione habeant; familiæ verò ibi dent decimas suas, ubi per totum anni circulum Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur*. De prædiis verò, quæ voto, & pietate fidelium Ecclesiis jam fundatis, & competenti dote instructis accedunt, decimas Ecclesiæ debent clerici, immò una Ecclesia alteri Ecclesiæ decimas persolvit, quando intra ejus fines, atqoe ambitus possessionem aliquam obtinent, ex prædicta ratione; quia videlicet cùm onus decimarum ipsis prædiis inhæreat, *cap. si quis laicas*, *16. q. 7.* transit io quemcumque possessorem, *cap. cùm non sit, 33. dist. cap. ex litteris, de pignor.* Nec obstat qnod per mutationem personæ mutetur rei qualitas, *l. locatio, §. ult. ff. de publican. l. qui procuratorem 89. ff. de acquir. hæred.* Illud enim procedit quando qualitas inest rei propter personam, ut in dictis juribus, & *in c. unic. §. 1.* juncto verbo *Semestre, de jure patron. in 6.* secus tamen, si qualitas inhæreat rei ratione sui ipsius: tunc enim ex mutatione personæ non mutatur, *Clem. unic. vers. Prioratus, de supl. neglig.* resolvunt Peralta *in l. cùm patroni, num. 30. ff. de leg. 2.* Gutier. *lib. 1. pract. cap. 3. num. 13.* At verò onus decimarum inhæret ipsis prædiis propter seipsa, *cap. pastoralis 28. hoc tit.* & ideò mutatione personæ qualitas rei non mutatur. Hoc tamen more Ecclesiarum tuebatur se Gusridus Vvindocinensis adversus Pertum Sanctonen. Episcopum; nam cùm salinarom omnium, quæ in ora maritima Olonensi sitæ sunt, decimæ omnea datæ essent cœnobio Vvindocinensi in dotem, & aliquæ earum salinarum ad jus, & dominium pertinerent Sanctooensis Ecclesiæ, decimas ex iis persolvere cœnobio Vviodocioensi Pettus Sanctooensis Episcopos repudiabat, eo argomento fictos, quòd Ecclesiæ, præsertim majores, minoribus decimas non solverent. Quam rationem vehementer impugnat Gosridus Vvindocinensis *epistol. 41. lib. 3.* ibi: *Insuper etiam decimas salinarum vestrarum, quas monasterium nostrum, patrimonium scilicet B. Petri, & ejus allodium per sexaginta annos pacificè noscitur possedisse, nobie aufertis. Unde dilectionem vestram rogamus, ut quod aliter actum est, corrigatis, ne qui Apostolica præceptione nobis defensor constitutue fuerat, videatur persecutor; & sic lupus fiat (quod Deus abnuat) qui esse debuerat pastor. Nobis dictum est, quia dicitis, quod Ecclesia non debet decimam dare. Hoc verum est, ubi Ecclesia nihil habet in Parœcia alterius Ecclesiæ; ubi verò Ecclesia in alterius Ecclesiæ Parœcia possessionem aliquam habet, vel quidpiam, quod decimari debeat, illi Ecclesiæ decimam reddere debet, si illud ista possidere desiderat. Hoc tenet Italia. Hoc tenet Gallia: Ibi enim novimus Ecclesias Ecclesiis decimas reddere, & majores minoribus, & minores majoribus, ubi altera earum possessionem obtinet in jure alterius*. Circa decimas personales discrimen constituendum est inter clericos Ecclesiarum Rectores, & ioter illos, qoi à propriis parochis sacramenta recipiunt. Rectores nullo modo decimas præstant, quia sicut nemo sibi ipsi obligari potest, ita nec sibi solvere, *leg. tutor 19. ff ad Vellejan.* docent Innocentius, & Joannes Andr. *in præsenti*, Covar. *lib. 1. var. cap. 17. numer. 8.* Mnneta *de decimis. c. 5. numer. 4.* Hunnius *de de decimis c. 2.* Barbosa *de offic. Parochi, cap. 28. §. 3.* Nec obstabit si objicias, posse privatam personam diverso jure sibi obligari, quemadmodum tutor, taoquam debitor popilli, solvit sibi ipsi tanquam tutori *leg. quotiens 10. §. item, ff. de administr. tut.* & Princeps potest filios suos legitimos efficere, noo taoquam pater, sed ut Princeps, *cap. per venerabilem, qui filii sint legit.* & Consul, tanquam privatus, manumittere, vel emancipare filium, vel servum apud seipsum tanquam Magistratus potest, *l. Consul, ff. de adopt.* nam omnia ea procedunt, quia una, eademque persona potest considerari diversis respectibus: at verò parochus, ut præstet decimas personales, debet coosiderari ut laicus sacramenta recipiens; & ut eas accipiat, debet considerari ut parochus, qui sacramenta confert; quæ actio, & passio, cùm in eodem subjecto concurrere noo possint, ideò nec sibi ipsi parochus decimas solvere potest. Quoad alios verò clericos cùm cesset hæc ratio, & verè sacramenta recipiant à propriis parochis, ideò illis decimas personales solvere debent, ut post D. Thomam docent Covar. & P. Suarez *ubi supra*.

C A P U T III.

a Hadrianus *Vvigorn. & Herford. Episcopo.*

EX multiplici questione Vvillelmi Presbyteri de Cretona accepimus, quod cùm Ecclesiam de Cretona xxx. annis, & eo amplius pacificè possedisset, monachi de b Brueria decimas universas, quas de terris cultis eadem Ecclesia à prima fundatione sui semper percipere consuevit, in hoc quadriennio sibi, & Ecclesiæ penitus subtraxerunt, cùm inter Abbatem de Brueria Vo. nomine, de consensu totius Conventus; & prædictum Presbyterum xxx. annis, & eo amplius elapsis, talis intercessisse dicatur c conventio scripto monachorum authentico roborata, quod monachi prædicto Presbytero, & Ecclesiæ suæ in integrum de d blado, & universis leguminibus, quamdiu viveret, deberent persolvere decimas, exceptis minutis decimis, quas idem Presbyter ob exaltationem Ecclesię monachorum quietas clamavit. Cumque conventio temporibus trium Abbatum præscripti loci servata fuisset, Abbas illius loci ad præsentiam nostram accedens à nobis e privilegiom obtinuit, in qoo monasterio suo indultum est, ut de laboribus, quos propriis manibus, aut sumptibus excolit, nulli decimas solvere teneretur. Qui siquidem reversus ad propria, tantam apud H. f regem Illustrem Angliæ gratiam, & favorem invenit, quod Rex totam terram illius villæ, in qua Ecclesia præfati Presbyteri sita est, monasterio ipsius in perpetuam eleemosynam contulit. Quo facto prędictus Abbas universis ipsius villæ colonis expulsis, totam terram prædictæ parochiæ excolens propriis sumptibus, Ecclesiæ debitos redditus subtraxit. Unde quia non fuit nostræ intentionis per privilegium nostrum prædictæ conventioni derogare: f. v. per A. s. m. atque p. quat. utraque parte apud vos convocata rei veritatem pleniùs inquiratis: & si inter prędecessorem memorati Abbatis, & pręnominatum Presbyterum consensu monachorum talis conventio facta fuerit, & per annum servata, eundem Abbatem, & monachos auctoritate nostra moneatis, & districtiùs compellatis, ut eandem conventionem, vel compositionem, non obstante privilegio, nisi (quod non credimus,) de transactione ipsa in eodem privilegio contineatur, & oc. & ap. cess. inviolabiliter teneant, & observent, vel exinde pacificè conveniant, & secundùm formam compositionis redditus ipsi solvant.

N O T Æ.

1 a HAdrianus.) Ita etiam legitor in prima collectione, *sub hoc titulo capite 17.* & post Concil. Lateran. *parte 13. cap. 11.* nullibi tameo exprimitur, cujus Hadriaoi sit præsens Decretalis; credo tamen juxta temporis seriem esse Hadriani IV. qui antea dicebatur Ottobonus, de quo plura Baroolus, & Coriolaous *Anno* 1154. qoo ipse Pontifex creatus fuit: Ludovicus à Sancto Carolo *in Biblioth. fol.* 106. & alii Biographi Pootificum.

Digitized by Google

2 b *Brueria.*) Monasterium hoc Brueriæ est in Surreja, Angliæ Provincia, in Comitatu Oxoniensi, tituli Sanctæ Mariæ, Ordinis Cisterciensis, cujus fundationem refert Manrique *annal. Cisterciens. anno* 1148. *cap.* 19. *num.* 4.

3 c *Conventio.*) Quatenus compositio transactione super decimis facta subsistat, exposui *in cap.* 2. *de transact.*

4 d *Blado.*) Bladus, vel bladum idem est, ac semen fructuum, præcipuè frumenti, & designat quicquid in area teritur: unde imbladare, pro seminare; & imbladata, pro seminata, dicitur. Hovedenus *anno* 1198. agens de foresta Richardi I. ait: *Et videnda sunt in reguardo nova essarta, & vetera imbladata post ultimum reguardum, & quo blado, vel legumine imbladata sunt. Nova autem sarta erunt in manu Regis; si vetera sarta imbladata sunt de frumento, vel siligine, unaquæque acra dabit XII. denarios de illa vestitura.* Illustrat Joannes Vossius *de vitiis sermonum, libro* 3. *cap.* 26.

5 e *Privilegium.*) Cujus mentio fit *in cap. ex parte* to. *hoc tit.* & *in l.* 5. *tit.* 20. *partit.* 1. ibi: *En este Concilio fue establecido, que les valiesse el privilegio, que les otorgo el Papa Hadriano, quanto en las heredades, que avian ganadas fasta aquel mismo Concilio.*

6 f *H. Regem.*) Henricum II. videlicet, cui Hadrianus noster concessit dominatum Hiberniæ, ut referunt Giraldus Cambrensis *lib.* 2. *expurgationis Hiberniæ, cap.* 6. ibi: *Henricus ab Hadriano Papa privilegium impetravit ejusdem auctoritate, & assensu, Hibernico populo tam dominandi, quam ipsum in fidei rudimentis informandi, per Joannem Sarisbariensem postmodùm Episcopum Carnotensem Romam ad hoc destinatum: idem Papa Regi annulum in investituræ signum præsentavit, qui statim cum privilegio in archivis Vvinthoniæ repositus fuerat.* Parisius *anno* 1155. ibi: *Rex Anglorum Henricus nuncios solemnes Romam mittens, rogavit Papam Hadrianum, ut sibi liceret Hiberniæ insulam hostiliter, & terram subjugare: quod Papa gratanter annuens, hoc sequens privilegium ei designavit. Hadrianus Episcopus, servus, &c. Significasti nobis (fili in Christo charissime,) te Hiberniæ insulam ad subducendum populum legibus Christianis, & vitiorum inde plantaria extirpanda, velle intrare, & de singulis domibus annuam unius denarii Beato Petro velle solvere pensionem, & jura Ecclesiarum illius terræ illibata, & integra conservare: nos autem pium & laudabile desiderium tuum favore congruo prosequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes assensum, gratum, & acceptum habemus, ut pro dilatandis Ecclesiæ terminis, vitiorum distringendo decursu, pro corrigendis moribus, & virtutibus inserendis, pro Christianæ Religionis augmento insulam ingrediaris, & quæ ad honorem Dei, & salutem illius insulæ spectaverint, exequaris, & illius terræ populus te recipiat, & sicut Dominum veneretur.* Vvestmonasteriensis *anno* 1155. ibi: *Rex Anglorum nuncios solemnes Romam mittens, rogavit Papam Hadrianum, ut liceret ei Hiberniam hostiliter intrare, & eam sibi subjugare; quod Papa Regi gratanter annuit, & super hoc privilegium destinavit.* Hovedenus *pag.* 528. Polydorus Vergilius *lib.* 3. *histor. Angliæ*, Richardus Smitheus *in floribus Angliæ, anno* 1155. *fol.* 264.

COMMENTARIUM.

Ex hoc textu communiter deducitur, privilegium super decimis impetratum non derogare compositioni præcedenti super eisdem decimis: nam licèt privilegium sit interpretandum ita, ut aliquid de novo conferat ultra id, quod jure proprio competit ei, cui conceditur, *c. in his; de privileg.* ibi: *Cùm autem eis nihil conferret memorata indulgentia, sine qua id liceret eisdem; mandamus quatenus interpretatione hujusmodi reprobata, ita quod dicti fratres ex indulgentia nostra videantur in hoc gratiam consequuti.* Et *cap. si Papa, eod. tit. in* 6. *cap. pastoralis, in princip. de appell. l. si quando* 109. *ff. de legatis* 1. latè probat Rodericus Suarez *allegat.* 28. *per tot.* Tamen cùm jus speciale competit, aut ratione privilegii, vel compositionis, non censetur Pontificem velle cum detrimento ejus, cui competit, privilegium concedere, nisi ejus compositionis facta mentione. Unde cùm in præsenti specie non solùm ex jure communi, verùm ex compositione plurium annorum lapsu firmata monachi de Brueria parocho decimas ex blado, & leguminibus deberent, privilegio noviter ab eis impetrato non creditur derogatum juri parocho ex conventione quæsito. 7

CAPUT IV.

a Idem *B. Cantuar. Archiepiscopo.*

Commissum nobis à Deo dispensationis officium admonet multipliciter, & hortatur, ut universis Christi fidelibus, vel Ecclesiis debeamus utiliter providere, atque integra illis jura sua nos oportet, atque illibata servare. Pervenit ad nos, quod monachi de Boxle *b* Sanctæ Mariæ, in Parochia cujus commorantur, decimas ex integro persolvunt, & eas reddere contradicunt. Eapropter f. t. per A. f. m. quat. prædictos monachos, ut ipsas decimas etiam de ipsis cultis, in quibus domus olim constructæ fuerant, præfatæ Ecclesiæ cum ea integritate persolvant, qua priùs quàm in eadem Ecclesia morarentur, solebant *c* persolvi, sine ap. ob. nostra auctoritate compellas communi districtione: & sicut olim etiam de pascuis solvebantur decimæ, ita nunc de eisdem ad *d* frugum fertilitatem translatis, decimas volumus absque diminutione persolvi.

NOTÆ.

1 a IDem *B.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 18. In sexta autem legitur, *Idem Thomæ*; sed utrobique malè. Non *B.* quia temporibus Hadriani IV. nullus fuit Archiepiscopus Cantuariensis hujus nominis: non *Thoma*, quia si textus hic est Hadriani IV. ut supponitur, qui decessit anno 1159. non potuit rescribere D. Thomæ, qui electus fuit in Archiepiscopum Cantuar. anno 1161. ut probat Smitheus *in floribus, lib.* 7. *cap.* 6. unde vel legendum est *Alexander III. B. Thomæ Cantuar.* vel cùm in antiquis codicibus legeretur *idem T.* expressum fuit à Compilatoribus, & transcriptum, *idem Thomæ*; cùm transcribendum esset, *Theobaldo*. Theobaldus enim electus fuit in Archipræsulem anno 1138. & floruit usque ad annum 1161. cujus præclaras animi dotes refert, & illustrat Smitheus *ubi suprà, lib.* 7. *cap.* 4.

2 b *Boxle Sanctæ Mariæ.*) Legendum est, *Boxeliæ Sanctæ Mariæ*. Monasterium Boxeliæ, tituli Sanctæ Mariæ, est in diœcesi Cantuariensi, Ordinis Cisterciensis, de quo Nicolaus Arsseldius hæc habet: *Boxeliæ titulo Sanctæ Mariæ fundato Guillelmus Comes Cantiæ, tempore Stephani Regis Monachi Albi.* De eo agit Manrique *tom.* 2. *annal. Cisterciens. anno* 1146. *cap.* 12.

3 c *Persolvi.*) Aliàs si non extaret memoria talis solutionis, & omninò prædia illa essent ad culturam redacta per dictos monachos, decimæ ex eis non deberentur, *cap. ult. de privil.* ibi: *Consultationi vestræ breviter respondemus, quod terra, de qua non extat memoria, quod aliquando culta fuisset, redacta per religiosos viros noviter ad culturam, perpetuò debet quoad immunitatem de non solvendis decimis novalium jure censeri.* Consentit Alexander IV. *in cap.* 2. *hoc tit. lib.* 6.

d *Ad frugum fertilitatem.*) Et meritò; nam si ex herba, & pascuis decimæ præstabantur, ex fructibus in eorum locum subrogatis decimæ solvi debent, *cap. cum in tua, hoc tit.* argumento legis *certo generi, ff. de servit. rustic.* latè probant Barbosa *in select. ad hunc textum.* Sicut è contrario si ex fructibus terræ, frumento, vel simili decimæ solvebantur, & postea deseratur terræ cultura, ex fœno, seu herba decima solvetur, *cap.* 6. *hoc tit. in* 2. *collect.* ibi: *Pervenit ad audientiam nostram ex conquestione H. Dolensis Archidiaconi, Rectoris Ecclesiæ de N. quod cum Ecclesia ipsa de frugibus quarundam terrarum, quæ infra fines parochiæ suæ positæ asseruntur, decimas persolvere consueverint; nunc ad pratorum opus remanentibus eisdem incultis, decimas de fœno, quod ab eis colligitur, eidem Ecclesiæ circumspectione, qua convenit, providere renuunt: ideò d. v. p. A. s. m. quat. Ecclesiæ, de qua præmisimus, fœni decimas, quod de terra provenit, à memoratis earum dominis per ecclesiasticam districtionem exsolvi sub ap. ob. compellatis.* 4

COMMENTARIUM.

5 *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu talis communiter deducitur conclusio: *Omnes parochiani, etiam religiosi, de prædiis propriis, ex quibus decimæ olim solvebantur, decimas præstare coguntur.* Quam conclusionem probant textus *in c. alia causa 6. c. cuncti 41.* cum aliis, *16. q. 1. c. plerique 7. de pactis*. Gregorius VII. *in Concilio Romano*, ibi: *Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ secundùm constituta canonum ad Episcopum pertinent, sive auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu, in cujus diœcesi habitat, detineat.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 87. art. 1.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Doctoribus de decimis scribentibus, Duarenus *lib. 1. de sacris, cap. 20.* Corrasius *de sacerdotio lib. 2. c. 6.* Solorzanus *de Jure Indiar. tom. 2. lib. 1. c. 21. n. 50.* Leander *in præcept. Eccles. tractata 6. disput. 6. q. 33.* Carrasco *ad ll. Recopil. cap. 6. §. 4. & 5. per totum*. Valenzuela *consilio 33. ex num. 72.* Pellizarius *in manuali regul. tom. 2. tractatu 8. c. 7. sect. 4. q. 7. n. 171.* Hieronymus Garzia *tom. 1. polit. regul. tract. 8. difficult. 3. dub. 2. punct. 4.* Fr. Ludovicus à Concept. *in examinat. verit. moral. tract. 2. in princ. & c. 1.* Suarez *tom. 1. de religione, c. 19.* Fagundez *in præcept. Eccles. lib. 2. in 5. præcept. c. 4.* Castropalao *oper. moral. part. 12. disp. unic. num. 9.* Lemaistre *de decimis, lib. 1. cap. 11.* Barbosa *tom. 1. voto 41.* Valenzuela *consil. 3.*

6 *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione sic in præsentem assertionem insurgo: Decimæ præstantur parochis in compensationem laboris in administratione Sacramentorum impensi, ut infrà dicemus: sed non percipiunt monachi sacramenta à parochis, immò ab omni lege jurisdictionali, & diœcesana exempti sunt, ut probavi *in c. licet de offic. Ordin.* igitur non debent cogi decimas parochis persolvere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam monachi Cistercienses, de quibus in præsenti agitur, exempti erant per nostrum Hadrianum Pontificem a solutione decimarum ex prædiis propriis manibus, & expensis cultis, ut constat *ex c. antecedenti*, ubi notavi: igitur non rectè in præsenti idem Pontifex decrevit, ipsos monachos Cistercienses teneri de prædiis ab ipsis cultis decimas integrè persolvere.

7 *Decimæ præstantur ab omnibus.* Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, in qua, *in c. ex transmissa, cap. a nobis, c. tua nobis, cap. de cætero, cap. ex parte, c. dilecti, c. de terris, hoc tit.* agitur de personis, à quibus decimæ solvendæ sunt: quam partem præsentis tractatus ut plenè absolvamus, sciendum est, regulariter ad decimarum præstationem teneri omnes fideles, qui de manu sacerdotis Sacramenta recipiunt si aliquo modo ab earum præstatione non sint exempti, *c. ex transmissa 23. cum seq. hoc tit. cap. ut decimæ*, cum aliis, *16. q. 2.* Concil. Cabilon. sub Carolo *can. 28.* Forojul. *can. 14.* Baronius *in apparatu, num. 9. & anno 44. num. 88. & anno 57. n. 24. & anno 257. n. 13.* Turrianus *pro canon. lib. 5. cap. 9.* docent Suarez *d. tract. de decimis, cap. 16.* Moneta *eod. tract. cap. 5. qu. 1.* plures relati à Barbosa *de offic. Parochi, cap. 38. §. 3. nu. 1.* Hunnius *in Enciclop. d. tract. de decimis, c. 2.* plura jura in eandem sententiam congerunt Demochares *lib. 3. de sacrif. Missæ, cap. 25.* Anastasius Germonius *lib. 3. de sacrorum immunitatibus, cap. 16.* Theophilus Raynaud. *tom. 12. mala è bon. Eccl. cap. 9. n. 12.* sive parochiani sint divites, sive pauperes, quia cùm decimæ ex justitia debeantur, *cap. parochianos hoc tit.* propter inopiam injustitia committi non valet, nisi necessitas adeò extrema sit, ut ab aliis temporalibus præstationibus excuset, *l. 4. §. inopes, ff. de muner. & honor. cap. licèt, de censibus, l. omnes 3. C. de annonis, lib. 10.* faciunt lex *honor 14. §. de honoribus, ff. de offic. Præsid.* latè docet Velasco *de privil. pauper. part. 1. q. 37. per tot.* Solorzanus *tom. 2. lib. 1. cap. 22.* & tunc debent suam egestatem parochis proponere, ut ita sinant illis decimas retinere, ut docuerunt Cevallos, Borellus, & alii relati ab Hunnio *d. c. 2.* Et quia de personis ecclesiasticis, quatenus teneantur decimas solvere, egi *in c. 2. hoc tit.* & de Judæis, & Infidelibus dicemus *in c. de terris, hoc tit.* superest, ut de laicis, & religiosis tantùm agamus. Laici ergo fideles omnes tenentur propriis Parochis decimas persolvere, quia Sacramenta ab ipsis recipiunt, *c. ex transmissa 23. cum sequentl, hoc tit.* Suarez, Rebuffus, & Moneta, laudati à Barbosa *de offic. parochi, cap. 28. §. 3.* nisi specialiter sint à Pontifice ab hac obligatione exempti, *cap. 2. de Ecclesiis ædific.* Quoad Principes verò, supremosque Monarchas certum est, decimas debere; sed quia illi propriam capellam habent cum capellano, cui cura animarum committitur, idcircò ei Princeps decimas solvit, quia ab eo Sacramenta recepit; ideoque curio Regis dicitur *in l. 5. tit. 9. part. 2.* De Regibus Hispaniæ id referunt Abbas Pinaton. *lib. 4. hist. Sancti Joannis, cap. 20. in fine*, D. Ludovicus ab Exea *in l. unic. C. de palatiis, fol. 83.* De Regibus Galliæ idem tradit Lemaistre *lib. 2. de decimis cap. 1.* de quibus capellanis regularibus exaudiendus est canon 22. Concilii Magunt. ubi tres clericorum classes Patres constituunt, quorum alii sunt sub Episcopo, alii sub Abbate, & in servitio Domini Regis alii: unde constat, Reges secum clerum habuisse, suosque sacerdotes ab omni potestate Episcopi proprii exemptos, peculiarem parochiam constituentes, ad quam decimæ regiorum prædiorum spectabant, quas propterea nutu suo dispensabant, concedebantque vel ecclesiasticis, vel laicis, quod de cætero fieri ibi prohibent PP. & hortantur Principem, ut capellas suas, si fieri possit, deinceps viris ecclesiasticis committat: *Indignum est valde, ut qui in Regia dignitate cæteros Ecclesiæ filios auctore Deo præcellitis, negligentias quæ Dei sunt, exequi videamini: unde dignum erat, ut capellae villarum vestrarum laicis non committeretis, sed potius illis, qui & eadem sacrata loca religiosius tractarent, & vobis exinde adjuti obsequium debitum impenderent. Sed quia aliter causis intervenientibus res se habere dignoscitur, monemus, & hortamur, ut secundum canonicam auctoritatem, ne (quod absit) periculum interdicti anathematis ex decimis præsumptis incurratis, si capellas vestras presbyteris, aut viris Ecclesiasticis dederitis, & Dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter provideant, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibus debitè invigilent. Si autem Laici capellas habuerint, a ratione & auctoritate alienum habetur, ut ipsi decimas accipiant, & inde canes, aut gyniciarias suas pascant; sed potius Presbyteri Ecclesiarum eas accipiant, & inde restaurationem Ecclesiarum, & luminaria, & hospitium, ac pauperum receptionem exhibeant, & pro vobis, ac statu Regni vestri Domini misericordiam studiosè implorent.* Huic verò interpretationi adstruendæ sæculi pravitas, & Magnarum ejus ætatis superbia non mediocriter conferunt; namque labente disciplina putabant Magnates ad similitudinem Regis decimas se posse concedere Ecclesiis, vel oratoriis in propriis possessionibus constructis. Hinc tot canonibus, & sanctionibus regiis cohibita fuit hæc decimarum translatio, ut in Capit. Ludovici Pii edito anno 828. his verbis: *Quicumque decimam abstrahit ab Ecclesia, ad quam per justitiam dare debet, & eam præsumptuosè, vel propter munera, aut amicitiam, vel aliam quamlibet occasionem ad alteram Ecclesiam dederit, a Comite, vel à misso nostro distringatur, & ejusdem decimæ quantitatem cum sua lege restituat.* Et *lib. 2. cap. 36.* ibi: *Ecclesiæ antiquitus constitutæ, nec decimis, nec aliis possessionibus priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur.* Refert Lemaistre *lib. 1. de decimis, c. 1.* Novus notator Petri Blesensis *ad epist. 82.*

Ad monachos, religiososque viros accedamus. Et cùm primis Ecclesiæ temporibus illi, ut laici Sacramenta à propriis parochis reciperent, *c. Ecclesia*, cum aliis, 8 *De religiosis.*
16. q. 1. latè probavi *in c. intelleximus, de ætate, & qualit.* decimas, & oblationes ut cæteri laici illis præstabant, *cap. quæsiti 16. q. 1. c. 7. de pact.* Gregorius VII. in Concil. Roman. *c. 9. Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ secundum constituta canonum ad Episcopos pertinent, sine auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu, in cujus diœcesi habitat, detineat.* De decimis illustris est locus Antiochi *homil. 120.* ubi asserit, decimas deberi à monachis ex duobus. Primò ex his, quæ aliorum beneficentia monasteriis donantur; secundò ex iis, quæ opere manuum sibi ipsis monachi comparant. Duravitque hic mos pendendarum decimarum à monachis etiam posterioribus sæculis, in eis præsertim regionibus, quibus pulsa impietate nomen Christianum vigere cœpit; ideòque in legibus Hungaricis S. Ladislaus *Decretorum libro 1. cap. 26.* statuit, ut Abbates de liberis suis darent decimationem Episcopis & monasterium D. Martini in Pannonia non modò frugum, & pecorum, verùm & liberorum decimas quotannis offerre, refert Bonifacius *decad. 2. lib. 1.* & ex Bosquetus *ad Innocent. III. libr. 1. regestr. 13. epistol. 199.* Quid autem sit dare decimationem de liberis, non satis constat. Lemaistre *dicto libro 1. cap. 3.* existimat, liberos accipi pro hominibus juxta servitute manumissis, quos sub conditione operæ monasteriis præstandæ domini manumiserant; aut accipi pro servis oblatis ad ministerium, & famulatum monachorum. De oblationibus à monachis faciendis apertus est locus D. Hieronymi *epistol. 1. ad Heliodorum*, ibi: *Clerici pascant oves, ego pascor: illi de altari vivunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur*

nitar ad radicem, si munus ad altare non defero, nec possum obtendere paupertatem. Easdem oblationes detulisse sacerdotibus monachos, qui solitudinem incolebant, patet ex vita Nathaelis apud Palladium *cap.* 18. in illis verbis: *Ille audivit vocem pueri, & aperto ostio cellæ, stans intus dicebat ei, quis es, & quid tibi vis faciam? Respondet dæmon: Ego sum hujus monachi minister, & fero panes, quoniam est agape tui noti fratris, & cras illucescente Sabbato opus est oblationibus.* Illustrat Lemaistre *lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 12. Itaque primis temporibus, cùm inter laicos versarentur monachi, tam decimas, quàm oblationes parochis faciebant; sed cùm postea cœpissent ad sacros ordines promoveri, & non solùm Sacramenta sibi administrare, verùm & in eorum collatione parochos juvare, ex prædiis quæ ob inopiam propriis manibus excolebant cœperunt eximi à decimarum præstatione; quæ exemptio nititur naturali æquitate, quia deficit fundamentalis ratio solvendi decimas, videlicet quia Sacramenta à parochis non recipiunt. Petrus Blesensis *epist.* 82. *ad Abbatem, & Conventum Cistere.* ubi Richardus Cantuar. Archiepiscopo ait: *Non ponimus in cælum os nostrum, nec de facto summi Pontificis disputamus; sed si Dominus Papa indulgentia speciali quandoque privilegiavit vos, dum Ordo vester in paupertate gaudebat, dum in usus egentium suæ tenuitatis viscera liberaliter effundebat, potuit tolerari ad tempus, licèt in communem redundaret injuriam, quod causa necessitatis fuerat introductum: nunc autem quando vestræ possessiones multiplicatæ sunt, etiam in immensum, privilegia hæc potius ambitionis, quàm religionis instrumenta censentur: quicquid indulgeant privilegia Ecclesiæ Romanæ, vobis expedire non credo, contra conscientiam vestram, quod alienum est, usurpare. Quid si à Sede illa publicum emanasset edictum, quod ubicumque inveneritis clericos, aut alterius habitus monachos equitantes, vobis liceret eos de suis evectionibus dejicere, & equos in usus proprios retinere; Quid interest equos rapiatis, an decimas? nisi quia decima res spiritualis est, & ideò enormius sacrilegium in decimis committitur, quàm in equis? Cùm Dominus præcipiat decimas solvi, quis contra ejus præceptum potuit dispensare? Ubi divina, & humana jussio sibi invicem contradicunt, obediendum est Deo magis quàm hominibus.* Ac tandem ubi seria adhortatione ipsos ad eam immunitatem, aut ejurandam, aut temperandam invitavit, concludit hoc pacto: *Quod si pertinaces vos, & inflexibiles exhibetis, vinculo anathematis innodabimus universos, qui aliquid vobis dederint, aut vendiderint, unde jus decimationis obveniat; atque in cælum clamabimus, & ad thronum summi Judicis appellabimus, ne quis hujus vinculum excommunicationis absolvat. Principum etiam favorem in hoc plenissimè obtinebimus, ut gladio spirituali manus civilis assistat, ut quicquid contra Principale oraculum venditum, aut donatum vobis fuerit, confiscetur.* Quo autem tempore cœperint hujusmodi immunitates, apud Interpretes adhuc non liquet; nam aliqui asserunt, à Paschasio Pontifice exemptionem hanc originem ducere *in cap. decimas* 47. 16. *qu.* 1. ita Hunnios *de decimis cap.* 2. *num.* 15. Alii à Gregorio VII. ejus principium repetunt. Lemaistre *dicto lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 11. Sed verius est, in Concilio Moguntino sub Paschali celebrato privilegium non solvendi decimas monachis concessum fuisse, *d. cap. decimas*, *cap. quæsti*, 16. *q.* 1. succedit Gregorii VII. privilegium circa annos 1075. quod extat post Concilium Lateran. *p.* 13. in hæc verba: *Statuimus, ut monasteria ex suis prædiis nullo modo decimas solvere cogantur, quia si legitimè dandæ sunt, orphanis, & peregrinis dandæ sunt. Indignum est enim, ut à clericis exigantur, qui propter eum, cujus sunt decimæ, pauperes ejiciuntur; nam pauperes Domini sunt, pauperum hæreditas pauperibus ejus eroganda est, illis videlicet qui propter amorem illius, quæ poterant possidere, dimittunt. Magna ratione nititur dictum privilegium; nam monachi quicquid lucrantur, non sibi, sed communitati acquirunt pro fratrum sustentatione, & residuum in pauperes expendunt; unde injustè ab eis decimæ exiguntur.* Quod non solùm in decimis personalibus, verùm & in prædialibus, & mixtis, constat *ex cap. licèt* 11. *de decimis*. Post Gregorium VII. Hadrianus IV. circa annum Christi 1154. nonnullas edidit de monachorum decimis constitutiones. nempè cùm ex dicti Gregorii VII. & successorum Pontificum gratia quæcunque prædia à monachis arabantur, essent ab onere decimarum libera, is privilegium, ac libertatem ad sola novalia restrinxit, ut refert Alexander III. in Concil. Lateran. *p.* 13. *c.* 3. idem *in epist. ad Thomam Cantuariensem Archiepiscopum*, edixit ut monachi persolverent decimas ex integro de agris, & prædiis, quæ olim culta fuerant, *cap. commissum*, *de decimis*. Ampliavit dicta privilegia Alexander III. statuens, ut nec de prædiis, seu nutrimentis propriis manibus cultis, verùm nec prædiis aliis locatis decimas solverent, ut constat ex ejus epistola ad Archiep. Eborac. quæ refertur post Concil. Later. *part.* 13. *cap.* 3. ibi: *De compellendis monachis albis, & nigris, & canonicis regularibus ad solvendas decimas de terris conductis, quas habent ad terminum, vel ad firmam, à nobis tua discretio postulavit: sed te, vel quemlibet alium audire, aut exaudire super hoc nulla ratione possumus, nisi manifestè vellemus obviare justitiæ, & prædecessorum institutis contraire; ne videamur religionem persequi, quam si fortè non habemus in nobis, in aliis diligere, & fovere tenemur.* Sed idem Pontifex agnoscens Religiones augeri, & pluribus possessionibus ditari, statuit, ut decimas solverent religiosi de agris conductis, ut habetur *d. cap.* 13. *Concil. Lateran.* 2. & Innoc. III. in Concil. Later. generali, *cap.* 55. absolutè monachis indixit, ut decimas præstarent de prædiis conductis, & noviter acquisitis, ibi: *Decernimus, ut de alienis terris, & amodò acquirendis, etsi eas propriis manibus, & sumptibus excoluerint, decimas persolvant Ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea solvebantur, nisi cum ipsis Ecclesiis aliter duxerint componendum.* Imm̀ò idem Innocentius *lib.* 4. *epist.* 85. compescit hujus privilegii abusum in quibusdam monachis, qui vineas emebant, ut vinum ex eis collectum possent distrahere, & ita ait: *Extendentes ad turpia lucra manus vestras, multitudinem emitis vinearum, de quibus sibi* (idest Episcopo) *vel Ecclesiis suæ diœcesis decimæ solvi solent; quarum vinum licèt nequaquam in proprios usus expendatis, sed vendendum ad alias faciatis provincias deportari, decimas tamen sibi, vel ipsis Ecclesiis subtrahitis ex iisdem.* Et tandem illis comminatur in hæc verba: *Scientes vobis esse meritò formidandam, ne propter clamores ejusmodi sacrum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum privilegia vestra coarctanda provideat, vel etiam revocanda; cum privilegium mereatur amittere, qui concessa abutitur libertate.* Quo autem ordine cœperint hæc privilegia communicari cæteris Religiosis, & monachorum Ordinibus, summorum Pontificum bullæ testantur. Urbanus enim III. anno 1187. exemptionem à decimis indulsit Hospitali fratrum Ordinis Cruciferorum in civitate Bononiæ, in bulla quæ incipit, *Cùm antecessor tuus*. Cœlestinus III. eandem exemptionem concessit Congregationi monachorum Montis Virginis, bulla quæ incipit, *Religiosam vitam*. Innocentius III. anno 1209. eodem onere liberavit fratres Ordinis Redemptionis Captivorum, bulla quæ incipit, *Operante Patre*. Joannes XV. monachis Cassinensibus, ut constat ex chron. Cassin. *lib.* 2. *cap.* 1. Innocent. III. Camaldul. *lib.* 2. *epist.* 12. & Cisterciensibus *in cap. ad audientiam*, *hoc tit.* Prædicatoribus, & Minoribus *in cap. nimis*, *de excess. Prælat.* idem indulsere. Honorius III. anno 1216. eandem libertatem censuit esse communicandam Fratribus Prædicatoribus Ordinis Sancti Dominici, in bulla, cujus initium est, *Religiosam vitam*. Clemens IV. anno 1265. eandem exemptionem concessit fratribus D. Francisci. Quæ, & alia privilegia referunt Miranda *in manuali*, *tom.* 2. *q.* 59. *art.* 12. Barbosa *de offic. Parochi*, *dicto cap.* 28. §. 3. Pellizarius & Cruz *ubi supra*. Hæc tamen privilegia tolerari posse ad tempus, ob paupertatem, ac necessitatem tantùm, non si multiplicatæ sint possessiones exemptorum: docuerunt P. Blesensis *epist.* 82. I. Sarisbar. *lib.* 1. *de nugis Curial. cap.* 21. & *epist.* 92.

9 De dubiis circa hæc privilegia.

Sed circa prædicta privilegia nonnulla se offerunt dubia resolvenda. Primum circa personam, quæ possit ea concedere. Et dicendum est, Pontificem posse privilegium concedere, per quod quis eximatur à solutione decimarum, *cap. à nobis*, *cap. suggestum* 9. *cum seq. cap. ad audientiam* 12. *hoc tit. cap. si de terra*, *cap. accedentibus* 25. *cap. dudum* 31. *de privil.* docet Barbosa *dicto cap.* 28. §. 3. *num.* 12. Episcopus autem dictam exemptionem concedere nequit per viam privilegii, quia sanctionibus Pontificiis, & Conciliaribus decimæ assignatæ sunt propriis parochis, *cap. Ecclesiis*, *cum seq.* 16. *qu.* 1. nisi sint decimæ, seu decimarum partes illæ, quæ ad suam mensam spectant, *cap. quia circa*, *de privil.* docent Moneta *de decimis*, *cap.* 5. *num.* 129. Rebuff. *eodem tract. quæst.* 5. *num.* 28. & 32. Secundum dubium vertitur circa prædia novalia, idest noviter ab ipsis monachis acquisita, an ad ea privilegia exemptionis extendantur? Et ad illa protrahi debere, probatur ex sequentibus. Primò, nam Privilegia, quæ à mera Principis liberalitate proveniunt, latè sunt interpretanda, *cap. quamvis*, *de præbend. in* 6. ab specie probant textus *in cap. cùm dilecti* 6. *de donat. cap. olim* 16. *de V. S.* *cap. quia circa* 22. *de privil.* sed prædictæ exemptiones à Summi Pontificis liberalitate, & beneficio proveniunt, *cap. sedes* 15. *de rescript. dicto cap. quamvis*: igitur plenè debent interpretari, & ad novalia extendi. Secundò id proba-

probatur *in cap. ex parte*, el 3. *hoc tit.* in illis verbis: *Cùm tibi, quod majus est, sit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum cum integritate percipias, de novalibus eas exigere satis potes*. Idem probatur *ex cap. quia circa, de privilegiis*. Sed adhuc contraria sententia defendenda est, quæ probatur *ex cap. tua* 25. *§. final. de decimis, cap. quid per novale, de V. S.* Et ex eo, nam privilegii, & præscriptionis eadem ratio est, *cap. duo sunt, de offic. ordin. cap. super, §. præterea, de V. S.* Baldus *de præscript.* 5. *part.* 2. *qu.* 26. Sed præscriptio non extenditur ad novalia, *cap. cùm contingat* 28. *hoc tit.* Igitur nec privilegium. Deinde quia privilegium non extenditur ad ea, quæ de novo accedunt, *Clement.* 1. *de censibus, l. si mandavero* 22. *§. si cujus, ff. mandati, cap. felicis, de pœnis, lib.* 6. *l. non modus* 12. *C. de servit.* Deinceps, nam omnia privilegia cùm concedantur contra jus commune, *cap. privilegia*, 3. *distinct. cap. final.* 25. *quæst.* 1. & contra juris dispositionem operentur, *cap. in his* 30. *de privil. l.* 2. *ff. ad municip.* odiosa sunt, & ita accipienda, ut minus lædant, *cap. quod dilecto, de consanguin. & affin. cap. licèt, de offic. Ordin. cap. veniens* 19. *de præscript. cap. quamvis, de rescript. in* 6. *cap. illa* 16. *de privil.* docent Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. *num.* 13. Valascus *consult.* 58. *per totam*: nec extensionem aliquam recipiunt, *cap. petiisti* 7. *quæst.* 1. etiam ex majoritate rationis, *l. si pupillorum, §. si Prætor, ff. de rebus eorum*, cum adductis à P. Barbosa *in l.* 1. *part.* 1. *num.* 19. *ff. solut. matrim.* & ab specie probant textus *in cap. ex multiplici, hoc tit. cap.* 2. §. 1. *eodem tit. in* 6. *cap. veniens* 19. *de præscript.* Retenta igitur hac sententia, quam fusè probant Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 21. *numer.* 26. non obstant contrariæ opinionis fundamenta. Non primum, nam illud procedit, quando privilegium interpretatur contra Principem concedentem; tunc enim plenissimè accipiendum est, *dicto cap. cùm dilecti*. Cæterùm si de tertii præjudicio agatur, strictè est interpretandum, cùm semper intelligatur concessum sine tertii præjudicio, *cap. super eo, de offic. deleg. cap. ex tuarum de auctorit, & usu pallii, l. nec* 9. *C. de emancip. liber.* Alciatus *de præsumpt. reg.* 3. *præsumpt.* 11. non tamen adeò strictè sunt interpretanda privilegia, ut à propria verborum significatione recedatur, *l. cùm lege, ff. de testam.* & ab ea interpretatione, quæ ex mente concedentis colligi potest, *cap. quid per novale, de V. S. cap. quanto, de privil.* Unde cùm exemptio à solutione decimarum tendat, in præjudicium parochi, strictè est accipienda. Nec obstat textus *in dicto cap. ex parte*, pro cujus conciliatione cum capite *tua* 23. *§. final. hoc tit.* communiter DD. affirmant, textum *in dicto cap. tua*, procedere in concessione facta à laicis; textum verò *in dicto cap. ex parte*, in privilegio concesso ecclesiasticis personis, quod faciliùs ad novalia extenditur: ita docuerunt Cardinalis, Hostiensis, & Panormitanus *in dicto cap. ex parte*, & esse communem distinctionem dixerunt Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 17. *num.* 13. Valasco *consult.* 58. *num.* 9. & videtur probari *ex lege* 23. *tit.* 20. *part.* 1. Rationem differentiæ ipsi assignant ex eo, quia decimæ à laicis retineri non possunt sine peccato, *cap. quamvis* 17. *cap. prohibemus* 19. *de decimis*; & ideò privilegium laicis concessum, tanquam odiosum restringendum est. Sed hæc communis interpretatio sustineri non potest ex eo, nam sive privilegium concedatur laicis, sive religiosis percipiendi decimas, semper odiosum est, & restringendum, cùm præjudicet parocho proprio, cui jus competit ad eas, *cap. cùm in tua, hoc tit. cap. veniens, de præscript. cap. ad decimas, de restit. spol. lib.* 6. ac proinde semper strictè interpretandum est. Quare hac solutione omissa; veriùs dicendum est, textum *in d. cap. ex parte*, procedere in privilegio concesso ei, cui jure communi decimæ debebantur, præscriptione tamen, vel alio modo jus eas admiserat; quo casu privilegium favorabile est, argumento capitis *ab exordio*, 25. *dist.* cùm per illud regressus fiat ad jus commune, *l. si unus, §. pactus, ff. de pactis*. Quæ solutio adstruitur ex verbis ipsius textus, ibi: *De laboribus terræ parochiarum tuarum*. Ex quibus constat, privilegium illud concessum fuisse Rectori sanctæ Columbæ, in cujus territorio parochiæ illæ erant. Docuit post Barbosam *d. cap.* 28. §. 3. Tondutus *resol. canonic. cap.* 101. *num.* 15. Nec obstat textus *in d. cap. quia circa*: cui ut satisfaciat Tondutus *ubi supra*, discrimen constituit inter religiosos exemptos ratione beneficii, aut ratione privilegii; ut si sint exempti ratione beneficii, cùm illa exemptio non repugnet juri communi, extendatur ad novalia; secus verò cum ratione privilegii exemptio contingit. Et primo casu accipit Tondutus textum *in d. cap. quia circa*. Sed ea solutione omissa, veriùs dicendum est juxta suprà tradita, quod ideò extenditur in eo textu privilegium ad novalia, quia agebatur de ejus interpretatione contra ipsum concedentem, qui potuit legem apertiùs dicere, *l. veteribus* 40. *ff. de pactis*; quia tunc nullum datur tertii præjudicium: docuit post Abbatem ibi, Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 13. Tertiò dubitari solet, an prædicta privilegia non solvendi decimas extendantur ad illa prædia, quæ monachi aliis tradunt excolenda? Et inspecto jure communi, hoc dubium decisum videtur, videlicet colonos ipsorum prædiorum teneri decimas solvere, *cap. licet, cap. nobis* 24. *hoc tit.* Inspectis verò ipsis privilegiis, discrimen est constituendum inter privilegia realia, & personalia; ita ut si privilegium sit personale, per quod eximantur religiosi à solutione decimarum, ipsorum coloni exempti non credantur, si verò sit reale, eximens bona, & possessiones, coloni non teneantur decimas persolvere. Azor. *lib.* 7. *Instit. cap.* 7. *vers. Secundò, quæritur*, Olea *de cess. jur. tit.* 6. *q.* 3. *num.* 2. Unde cùm religiosi mendicantes, & alii privilegia realia obtineant, in quibus non solùm ipsi, verùm & eorum prædia à solutione decimarum eximuntur, eorum coloni liberti erunt à decimarum præstatione, ut pluribus Rotæ decisionibus probat Puteus *decis.* 522. Circa prædia, quæ ipsi religiosi ab aliis accipiunt excolenda, habemus expressam juris decisionem *in c. dilecti, hoc tit.* ubi docetur, decimas præstare teneri, ut ex ipsis prædiis conductis, etsi manibus propriis excolant.

His animadversis ratio præsentis assertionis, quare videlicet omnes fideles teneantur propriis parochis decimas persolvere, duplex assignari potest. Prima, ut per hanc præstationem Christiani non minùs se gratos Deo ostendant, quàm legis veteris cultores. D. Chrysostomus *homil.* 43. *in epist.* 1. *ad Corinthios*; & ut abundet plus gratia nostra, quàm Scribarum, ut dicemus infrà, *in cap. cùm homines*, ubi agemus de origine hujus præcepti, & quo jure illud injunctum sit. Alia ratio deducitur ex adductis *in cap. cùm secundùm, de præbend.* nam si fideles Christiani accipiant sacramenta, & alia spiritualia à propriis parochis, etiam debent temporalia illis præstare ad eorum alimoniam, cùm aliàs propriis stipendiis in Ecclesia deservire cogerentur: quare rectè ab Ecclesia præceptum est, ut omnes fideles teneantur decimas propriis parochis præstare: quod præceptum probant D. Cyprianus *epist.* 34. *in fine*, Chrysostomus *homil.* 4. *in epistol. Pauli ad Ephesios*, D. Hieronymus *epist.* 2. *ad Nepotianum*, & alii Ecclesiæ Patres congesti à Crespetio *in summa, verbo Decimæ*. Circa religiosos etiam idem servandum est, nisi privilegio ab hac decimarum præstatione exempti sint; unde cùm in præsenti textu adhuc temporibus Hadriani religiosi non fuissent exempti nisi à decimis eorum prædiorum, quæ propriis manibus noviter excolebant, non verò cùm jam olim prædia illa decimas debebant; ideò *in cap.* 3. *&* 4. *hoc tit.* jubet Hadrianus, ut ipsi monachi de prædiis noviter acquisitis, & ex quibus antea decimæ præstabantur, decimas solvant. 10 Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cujus prior pars procedit in decimis personalibus, quas etsi monachi olim, dum adhuc laici essent, propriis parochis persolverent, propter sacramenta ab eis recepta; tamen postquam sibi ipsis sacramenta administrare cœperunt, cessavit causa obligationis præstandi decimas personales: at decimæ prædiales cùm debeantur ut tributa realia ipsorum prædiorum, ut infra probabimus *in cap. de terris*; ideò monachi ea possidentes decimas, ex illis solvere coguntur, nisi privilegio reperiantur exempti. Secunda verò pars dubitandi rationis referenda est ad tempora Hadriani IV. istorum jurium auctoris; cùm enim ipse tantùm concessisset monachis Cisterciensibus, ut de prædiis propriis laboribus noviter cultis decimas solverent, & privilegium tantum valeat quantum sonat, de prædiis noviter acquisitis, aut illis, quæ jam olim decimas pendebant, eas solvere coguntur. 11 Dissolvitur dubitandi ratio.

C A P U T V.

Idem a *Cantuariensi Archiepiscopo, & ejus suffraganeis.*

PErvenit ad nos, quod cùm *b* parochiani vestri decimas bonorum suorum consueverint Ecclesiis, quibus debentur, cum integritate persolvere, nunc autem laudabili consuetudine prætermissa, quibus

dam ex ipsis de lana, de feno, de proventibos molendinorum, & piscariarum e ipsis Ecclesiis subtrahere non verentur. Sed quoniam institutioni *d* divinæ manifestiùs obviant, qui decimas ipsis Ecclesiis non persolvuat, f. v. p. A. f. p. m. qoateous parochianos vestros monere curetis, & si opus fuerit, sub excommunieationis districtione compellere, ut de proventibus molendinorum, & piscariarum, & feno, & lana decimas Ecclesiis, qoibus debentur, omni contradictione cessante, cum integritate persolvant.

NOTÆ.

1 a *Cantuariensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & post Concilium Laterao. *part.* 4 *cap.* 2. De Cantuarieosi Ecclesia, & ejus Præsule nonnulla ootavi *in cap.* 2. *de rescriptis*.

b *Parochiani.*) Diœcefes appellari parochias, & ipsos fideles diœcesanos, parochianos, latè probat Filesacus *de origine Paræc. cap.* 5. etiam notavi *in cap.* 2. *de parochiis*, *cap.* 2. *de pecul. cleric.*

2 c *Piscariarum*,) In illis videlicet locis, in quibus piscatio in fructu est, ut oris maritimis, & similibus locis, sicut in Corcyræorum regione contingebat; eos enim piscationis Thynnariæ decimam quotannis Jovi Olympico, & Apollini Delphico præstasse, auctor est Pansanias *In Phoc. pag.* 624. Immò plerumque piscatio ad privatos, seu communitates jure domioii spectat, ut probat, seu indicat syntagma, qnod de juribus maritimis olim scripsit Sirius Metropolita Neocæsarensis, quod fortè non extat, sed laudatur à Theodoro Balsam. *in scholiis ad can.* 4. *Synodi Chalced. prope finem*; & constitutio Comneni, seu bulla aurea *de probibit. alienat. rerum*, apud eundem Balsamonem *in notis ad Synodum* 7. *can.* 12. *pagina mibi* 516. ex editione Gentiani Herberti, & posteà ab Edmundo Bonefido *in lib. juris Orient.* Gothofredo post novellas Justiniaoi, & Leonis 9. & 10. Et etiam privilegio, aut consuetudine plerique exercent piscationem in flumine aliàs publico, ut referunt Ripa *in l. quominus*, *num.* 36. *de flumin.* Avendanno *de exequend. mandat.* 1. *part. cap.* 11. Covar. *in regula Peccatum*, 2. *part.* §. 8. *num.* 11. Pinel. *lib.* 1. *select. cap.* 14. *num.* 18. Grotius *lib.* 2. *de jure belli*, *cap.* 4. §. 4. Lessius *de justitia*, *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 36. quam consuetudinem supponuot, & admittunt contra libertatem naturalem, juxta quam communis est omnibus aqua profluens, Marcus Lyclama *lib.* 3. *membran. eclog.* 9. Jacob. Vvander. Graff. *de jure publico*, *ad lege non dubito* 7. *de captivis*, *capite* 36. & 40. Seldeous *libro* 1. *maris clausi*, *capite* 16. & 15. quibus omnibus in casibus ex ipsa piscatione decima debetur, ex præsenti textu.

d *Institutioni divinæ.*) Hæc verba expooemus infrà *in cap.* 32. §. *fin.*

CAPUT VI.

Idem a *Vuinton. Episcopo.*

NUntios, & litteras tuæ fraternitatis ea qua decuit benignitate, recepimus, & petitiones tuas ut licuit curavimus exaudire, sicut illius personæ; qoam pura in Domino, & ferventi charitate diligimus, & cujus commodis, & profectibus intendere volumus diligenter. Cùm igitur ad officium tuum spectent ea, in quibus præcepti nostri desideras nostra auctoritate muniri, tantò in his debuisti faciliùs exaudiri, quantò ipsam eorum specialiùs salutem respiciunt, de quibus in extremo judicio redditurus es rationem. Inde est, quod f. t. per A. f. p. m. quat. tam Comites, quàm Barones, necnon & *b* milites, & omnes alios de parochia tua moneas propensiùs, & inducas, & ap. cess. ecclesiastica districtione compellas, ut decimas Ecclesiis matricibus de suis bonis omnibus communi integritate persolvant. Præterea parochianis tuis de feno, equitio, pomis, piris, apibus, & de omni fructu decimas solvere ecclesiastica districtione, ap. cess. constringas.

NOTÆ.

a *Vuinton.*) Ita legitur in prima collectione, *sub boc tit. cap.* 3. & post Concil. Lateran. *part.* 4. *cap.* 3. De Ecclesia Vuioton. nonnulla ootavi *in cap. cum Vuintonensis*, *de elect.*

3 b *Milites.*) Quibus olim permissum fuerat, ut decimas è prædiis ditionis suæ in proprios usus converterent, propter expeditionem contra Sarracenos, quoad bello mererent. Philippus in constitutione relata à Rigordo anno Christi 1187. ibi: *Qui alicujus terræ magnam justitiam habet, ejusdem terræ decimam habebit: miles crucem non habens, domino suo habenti eam, cujus erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili decimam, & de feudo, quod ab ipso tenebit: si autem ab eo nullum tenebit feudum, de suo proprio mobili decimam domino suo ligio dabit.* Laici decimarum incubatores usurpationis vallandæ gratia persuasum volueruot, decimam sibi beneficii nomine concessam à Romano Pontifice ob tuitionem Romanæ Ecclesiæ. Matthæus Paris. *in Henrico III. anno* 1240. ibi: *Item in Regno Franciæ multæ decimæ militibus ab Apostolicis Patribus concessæ creduntur, ut ipsi Romanam Ecclesiam tueantur; sed constat ab eis debitum suffragium esse denegatum, nec etiam constat eorum suffragium exercitui Domini Papæ fuisse adhuc contributum.*

CAPUT VII.

Idem *Exonien.* & a *Vuigorn. Episcopis.*

CUm homines de Ottona secundùm generalem Anglicanæ Ecclesiæ institutionem de frugibus suis in Automno IX. partibus sibi retentis, decimas Ecclesiæ S. Michaelis, cujus parochiani sunt, sine diminutione solvere teneantur, antequam Ecclesiæ decimas ad eam spectantes persolvant, servientibus, & mercenariis suis de frugibus non decimatis debita totius anni pro servitio suo impendunt, tunc demùm de residuo decimam persolventes. Unde discretioni vestræ per A. f. p. m. quat. sub anathematis districtione illos cogatis, tam ut de frugibus, quàm de nutrimentis animalium suorum, sine fraude, & diminutione aliqua, in Autumno, sicut moris est, statim collectis fructibus, & aliis temporibus, prout debent, persolvaot, atque de subtractis, & retentis dignam satisfactionem exhibeant.

NOTÆ.

a *Vigorn. Episcopis.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *par.* 4. *cap.* 4. De Exooiensi, & Vuigorn. Ecclesiis egi *in cap.* 9. *de rescriptis*, *cap.* 6. *de filiis presbyt.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio probatur.

EX his tribus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *De omnibus fructibus, etiam piscationis, ut molendinorum, debentur decimæ non deductis expensis.* Priorem partem assertionis probant textus *in cap. ex parte*, *el* 1. *cap. tua nobis*, *cap. transmissa*, *cap. pastoralis*, *hoc tit. c. plerique*, *de pactis*. D. Thomas 2. 2. *q.* 87. *art.* 2. Illustrant ultra coogestos in præsenti à Garaona, & de decimis scribentes, P. Suarez *lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 4. Hunnius *in Encyclop. tr.* 5. *de decimis*, *c.* 5. Secundam partem probant textus *in cap. non est*, *cap. pastoralis*, *cap. tua nobis*, *hoc tit.* & illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, idem Barbosa *d.* §. 1. *n.* 34. & *lib.* 3. *voto* 96. Petrus Gregórius *lib.* 13. *de repub. c.* 17. Petrus Barbosa *in l. fructus*, *ex nu.* 16. *ff. solut.*

lut. matrim. Castillo *de tertiis*, *cap.* 38. Fagundez *in* 5. *præcept. lib.* 1. *cap.* 2. Vaseus *in florib. verbo Decima*, *nu.* 8. Solorzanus 2. *tom. de jure Indiar. lib.* 2. *cap.* 10.

2 Traditur ratio decisionis. Sed in hanc assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgam dubitandi ratione. Prima nascitur ex eo, nam si ex omnibus fructibus terræ, aut maris decimæ essent solvendæ, non attenderetur, an licitè, vel illicitè essent quæsiti: sed ex quæstu illicito, & fructibus injustè perceptis decimæ solvi non possunt, *capite oblationes*, 90. *distinct. c. de viro*, 12. *q.* 2. *c. miror*, 17. *q.* 4. docet Hispanus *de decimis q.* 10. igitur indistinctè verum non est, ex omnibus fructibus decimas esse solvendas. Secunda pars assertionis etiam impugnatur ex eo, nam fructus non dicuntur propriè, nisi deductis expensis, *l. fructus*, *ff. solut. matrim. l.* 1. *C. de fructibus & litium*, *l. si domino* 36. *§. final*, *cum l. sequenti*, *ff. de petit. hæredit. l. videamus* 38. *§. item* 18. *ff. de usuris*, *l. fructus* 7. *in princip.* & *§. impendia*, *ff. soluto matrim. l. ait Prætor* 10. *§. fructus* 20. *ff. quæ in fraudem*. Plura Tiraquellus *de retract. lignag.* §. 15. Garzias *de expensis c.* 1. *ex n.* 12. P. Barbosa *in d. l. fructus*, *n.* 7. Osualdus *ad Donel. lib.* 20. *c.* 7. Covar. *lib.* 1. *var. c.* 3. Escobar *de ratiocin. to.* 2. *comput.* 13. Castillo *de usufructu*, *c.* 29. *n.* 26. Sed decimæ tantùm ex fructibus præstantur: Igitur ut illæ debeantur, necessariò priùs deduci debent expensæ. Augetur hæc difficultas *ex l. fructus*, *ff. famil. ercisc.* ubi cùm agatur de expensis deducendis, vel non, ait Consultus, nullum casum intervenire posse, qui hoc genus deductionis impediat. Igitur nec in decimarum præstatione talis deductio negari potest. Fulcitur secundò hæc dubitandi ratio ex eo; nam præstatio redecimæ, seu duplicis decimæ ex eadem re juri, & æquitati repugnat, ut probat Innocentius *in c. cùm non sit*, *hoc tit.* Sed nisi deducatur quantitas seminis, ex qua decima soluta fuerat, iterum eadem res redecimatur, præcipuè cùm plerumque contingat, non plures fructus nasci, quàm fuerit quantitas seminis. Ergo semper expensæ deducendæ sunt. Augetur tandem hæc difficultas, nam certum est, decimas personales non aliter debere persolvi, quàm deductis expensis, *c. ex parte* 21. *hoc tit.* Igitur similiter prædiales decimæ, deductis expensis præstandæ sunt.

3 De decimarum nomine, & origine. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, decimam dictam fuisse à parte decima, quæ ex fructibus, & aliis rebus persolvitur, *c.* 1. *c. parochianos*, *hoc tit. l.* 1. *tit.* 20. *partit.* 7. inde decumanus ager appellatur ille, ex quo decima pars Imperatoribus solvitur. Cicero *lib.* 2. *de finibus*: notavit Canisius *ad hunc titulum*, *c.* 1. hinc decimare legiones dicitur quando decima pars supplicio afficitur; cum enim apud Romanos plures delictum perpetrabant, decimus eorum supplicio afficiebatur, ut sic metus ad omnes, pœna ad paucos perveniret. Tacitus *lib.* 4. *annalium*, Capitolinus *in vita Macrini*, Titius *lib.* 2. *Cætera multitudo decimus quisque ad supplicium*. Tertullianus ad Scapulam: *Totam Carthaginem decimabis*. Svetonius *in Caligula*, *cap.* 48. *Consilium iniit nefandæ atrocitatis, legiones quæ post excessum Augusti seditionem moverant, contrucidandi; vixque à tam præcipiti cogitatione revocatur inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perseveraret.* Ex Halicarnasseo, Platone & Appiano probant Mendoza *in virid. decad.* 1. *Saturn. cap.* 1. Zerda *in advers. cap.* 113. *n.* 1. & hoc decimare, & decimationem militum appellabant, ut probant Baronius *in Martyrol. die* 22. *Septemb.* P. Herodius *libro* 1. *Pandect. titulo* 7. Dorleans *ad Tacitum lib.* 3. *fol.* 357. Beyerlink *in Theatro*, *verbo Decima*. Inde quia fructuum pars decima solvitur à fidelibus propriis Parochis, decima absolutè vocatur. Et licèt aliquando ex consuetudine, vel præscriptione major, seu minor pars, quàm decima solvatur, tamen semper attenta origine decima dicitur, *c. tuæ nobis*, *hoc tit.* latè probat Rebuffus *de decimis q.* 1. & 2. Valenzuela *consil.* 49. nam etsi verè decima pars fructuum non sit, inspecta tamen origine nomen retinet. Portionis hujus decimæ præstationem omni religione invaluisse, & eam fructuum partem, seu rerum acquisitarum quotam sacerdotibus fuisse solutam, pro comperto est. Siquidem Abraham adhuc in statu naturæ decimas Sacerdotis Melchisedech solvisse refertur *Genesis c.* 14. & narrat D. Paulus *ad Hebræos c.* 7. *Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha*. Jacob etiam in Mesopotamiam profecturus decimas Deo vovit, ut traditur *Genesis c.* 18. Rectè tamen Abulensis *in c.* 23. *Matthæi*, *q.* 136. notat in eo statu decimas non solvi ex præcepto, sed ex voto; nec ex fructibus terræ præcisè, sed voluntariè ex rebus, de quibus promittebantur, nec fuisse Levitis applicatas, sed pro libito vovebantur, cui promissor mallet. Postea verò Deus populo suo legem tradens, jussit decimam fructuum partem sibi solvi, *Levitici c.* 27. ibi: *Omnes decimæ terræ, sive de pomis arborum, sive de frugibus, Domini sunt*. Exodi *c.* 12. *Omnes decimas tuas non tardabis Deo reddere.* Deuter. *c.* 12. *vers.* 6. & *c.* 14. *vers.* 22. & *c.* 26. *vers.* 11. Unde conqueritur Dominus de peccato circa præstationem decimarum commisso apud Ezechielem *c.* 20. *vers.* 40. Amos *c.* 4. *versic.* 4. Malach. *c.* 38. *vers.* 10. & laudantur Tobias ob hujus præcepti observantiam, *Tobiæ c.* 1. *vers.* 6. & Judæi 1. *Machabeorum* 3. *vers.* 49. Et quia ipsi exactissimè decimas pendebant, ideò Ecclesiæ Patres sæpè provocant eorum exemplum, cùm de decimis præstandis agunt, ut D. Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 34. D. Hieronymus *in c.* 3. *Malachiæ*, D. Chrysostomus *homil.* 4. *in epist. ad Ephesios*, & alii, quos laudat Adam Contzen. *lib.* 6. *pol. c.* 24. §. 1. Illustrant Theologi positivi *in dictis locis*, D. Thomas 2. 2. *qu.* 87. *art.* 1. Becanus *in analog. c.* 7. *qu.* 6. Spondanus *in annal. sacr. anno* 2574. *n.* 6. P. Menochius *de Republica Hebræorum*, *lib.* 2. *cap.* 4. Apud Gentiles etiam receptum fuisse decimas Diis præstare, constat ex Diodoro Siculo *lib.* 5. Plutarcho *problem. c.* 16. Herodoto *lib.* 1. Plinio *lib.* 18. *c.* 2. & *lib.* 19. *c.* 14. Xenophonte in oratione, quam edidit in Laudibus Agesilai, qui scribit ipsum duorum annorum spatio centum talenta & ampliùs Deo apud Delphos in decimam dedisse. Idemque refert oraculi jussu templum Dianæ construxisse, ubi & annuam decimam consecravit ex fructibus terræ: & præcipuè ex prædiis, ac spoliis hostium decimam Gentiles solvisse referunt Valerius Maximus *lib.* 1. *c.* 1. Diogenes *in vita Solonis*, Diodorus Siculus *lib.* 11. ibi: *Populus Atheniensis dicavit Deo decimam partem, quam ex spoliis detraxerat.* Illustrat Petrus Faber *lib.* 2. *semestr. c.* 3. & alia decimarum à Gentilibus exhibitarum exempla referunt Anastasius Germon. *lib.* 1. *de sacr. immunit. c.* 14. *n.* 8. & *lib.* 3. *c.* 19. *n.* 4. Philippus Thomasinus *de donariis c.* 4. *pag.* 33. Beroaldus *ad Svetonium*, *folio* 356. Azor. *tom.* 1. *Instit. lib.* 7. *c.* 23. *q.* 2. Baronius *anno* 57. *nu.* 74. Avendanno *de metu*, *lib.* 2. *c.* 21. *nu.* 26. Quamquam negandum non sit, pleraque exempla, quæ ab eis afferuntur, non habuisse revera rationem decimarum, sed simplicium oblationum, non ex justitia, titulo debitæ sustentationis sacris ministris debitarum, sed spontè ex voto ad aliquid impetrandum consecratarum. Quare legimus mercatores, propolas, aliosque lucris inhiantes, Herculi decimam vovisse, ut tanto heroe in societatem lucri vocato, facerent ut Numinum quoque interessent res suas, & commercia fœcundiori fortuna promoveri. Constat *ex l.* 2. *§. si decimam*, *ff. de pollicit.* Et hanc portionem Herculeam veteres vocabant. Varro *lib.* 5. *de lingua Latina*, Cicero *libro* 3. *de natura Deorum*, cujus portionis meminerunt Tertullianus *in apolog. c.* 39. Festus Pompejus *verbo Decima*, & ex eis Gothofredus & Budeus *in dicto §. si decimam*. Apud Athenienses decimæ in quos usus insumerentur, colligitur ex epistola Pisistrati ad Salonem, interprete Sancto Ambrosio, ibi: *Denique Atheniensium singuli decimas frugum suarum separant, non in usus nostros consumendas, verùm sacrificiis publicis, commodisque communibus; & si quando bellum contra nos ingruerit, in sumptus deportandas.* Tandem apud Catholicos jam à primis Ecclesiæ sæculis decimas solutas fuisse, constat ex veteribus canonibus congestis ab Antonio Augustino *in epit. jur. Pontif. lib.* 70. *tit.* 7. & *lib.* 15. *tit.* 16. Crespet. *in summa*, *verbo Decimæ*, de quibus decimis peculiares tractatus ediderunt Hispanus, Rebuffus, & Moneta, & Canisius, earumque materiam pertractarunt ex Jurisperitis Covarruvias *lib.* 1. *variar. cap.* 17. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 22. Petrus Gregorius *lib.* 2. *syntagmatum*, *cap.* 20. Germonius *ubi suprà*, Borellus *in summa decis. tit.* 19. Lemaistre *integro libro de decimis*, Barbosa *de offic. Parochi*, *cap.* 29. Altesserra *lib.* 3. *dissert. cap.* 9. Hunnius *in Encyclop. tit.* 22. ex Theologis cum D. Thom. 2. 2. *qu.* 87. Suarez *de relig. tom.* 1. *tract.* 2. *de decimis*, Vasq. *in opusc. de benef. c.* 1. Fagundez, Leander, & Tambur. *in* 5. *Eccles. præcept.* Azor. *part.* 1. *Instit. lib.* 7. *cap.* 15. Sylvester, Bassæus, & alii Summistæ *verbo Decimæ*. Illud notandum est, decimarum præstationem eatenus esse actum religionis, quatenus per decimas foventur ministri, à quibus exhibetur cultus Deo, quem exhibere non possunt, si sustentatione necessaria destituantur. Quatenus tamen decimæ præstantur directè ipsis ministris, sic earum exhibitio est actus justitiæ commutativæ; justum quippe est, ut seminantibus spiritualia reddantur temporalia, ut dicitur ab Apostolo 1. *ad Corinthios cap.* 9. Meritò ergo in Concilio Constantiensi *sess.* 8. *art.* 18. damnatum est delirium Vuicleffi, qui referentibus Vualdensi *lib.* 2. *doctrinæ*, *cap.* 64. Nicolao Harspsfoldio *in hi-*

stor.

flor. Vuiclef. c. 2. contendebat, decimas esse meras eleemosynas, nec ullo jure sacerdotibus deberi; quod alii quoque nonnulli hæretici tenuerunt, ut Leutardus, referente Glabro *lib. 2. histor. c.* 11. Idem sentiebat Joannes pecorum pastor, de quo Genebrardus *anno* 1453. Musterus *lib. 3. Cosmogr.* quos refellunt Bellarminus *lib. de clericis, cap.* 20. Valentia 2. 2. *quæst. 5. disp. 6.* Castro *adversus hæreses, verbo Decimæ.* Et si Divus Augustinus *in Enchiridio, c. 76.* & sanctus Chrysostomus *homil. 74. in Matthæum*, enumerent inter eleemosynas etiam decimas, sumunt latè eam vocem pro quacunque pia contributione, etiamsi ex justitia debeatur, cujusmodi est ista: quod D. Augustinus disertè agnoscit *serm. 219. de tempore*, & optimè quoque Clemens Romanus *lib. 2. constit. c. 29. 31. & 38.* comparans decimas cum tributis Principum, quæ ex justitia debentur.

4 Decimarum diffinitio, & divisio. Varias decimæ diffinitiones adducunt Doctores suprà laudati. Aliqui ita diffiniunt: *Decima est omnium bonorum licitè quæsitorum quota pars Deo, ejusque ministris divina institutione debita.* Ita Rebuffus *de decimis, quæst.* 4. Moneta *c.* 2. Alii, ita ut *Decima sit pars fructuum, ad quam petendam jus competat Parochis ratione administrationis Sacramentorum.* Barbosa *d. c. 28. de offic. Parochi, num.* 3. Alii tandem ajunt: *Decima est pars omnium eorum, quæ quis licitè quavis ex causa acquisivit, ministris Ecclesiæ exsolvenda.* Canisius *de decimis c. 2. n. 5.* Sed his omissis, & aliis traditis à Petro Gregorio *lib. 2. syntagm. c.* 21. Hostiensi *in præsenti titulo*, rectius ita diffinitur, ut decima sit: *Quota fructuum, vel lucri liciti portio Deo debita.* Deducitur *ex c. parochianus 14. c. tua nobis 26. hoc tit. c. decimæ 16. qu.* 1. Dicitur *quota fructuum*, loco generis, cùm aliæ fructuum similes partes solvantur Imperatoribus, & aliis personis, ut infrà dicemus: quare autem Deus decimam partem, non verò majorem, nec minorem sibi reservaverit, disputant Doctores? Et nullam congruam posse assignari rationem, putat Tindarus *de decimis n.* 28. ex eo, quia in arbitrariis rationem quærere superfluum sit. Glossa *in l. 1. ff. de pactis*: quo casu accipiunt textum *in l. non omnium, ff. de legibus*, Menuchius *de arbitr. casu 82. nu.* 14. Corrasius *de jure civili in artic. redig.* Verùm D. Thomas *ubi suprà*, Rebuffus *d. q. 2. nu.* 8. rationem reddunt ex perfectione hujus numeri. Cætera verò diffinitionis verba loco differentiæ apponuntur, cùm illæ decimæ tantùm debeantur Deo in signum universalis dominii, *cap. tua, c. cùm sit, 33. hoc tit.* Dicitur etiam pars fructuum, ut comprehendantur grana, & legumina, necnon fructus arborum, *c. pervenit 5. hoc tit.* Dicitur etiam lucri portio, ut omnia lucra aliunde obvenientia comprehendantur, ut proventus molendinorum, *c. pastoralis 28. hoc tit.* pensiones ædium, *c. penult. de pactis*: & quicquid ex artificio, seu professione provenit, *c. decimæ, 16. qu.* 1. & infrà dicemus. Circa divisionem decimarum sciendum est, decimas plerumque dividi in profanas, & ecclesiasticas. Prioris generis variæ sunt species; aliæ enim dicuntur pœnales, aliæ tributoriæ, colonariæ aliæ. Pœnales dicuntur, quæ in pœnam inferuntur, ut decimæ, quæ ex jure civili in judiciis pecuniariis in usu erant; nam qui indebitam pecuniam ab alio dolo malo postulabat, decimam pecuniæ in controversiam adductæ pendebat fisco in pœnam litis temerè institutæ; & eodem modo, qui creditori legitimo debitam pecuniam negabat, eandem decimam ærario inferebat, postquam in lite succubuerat, *§. hæc autem, Instit. de pœna temerè, authent. generaliter, C. de Episcop. & cleric.* Illustrant Cujacius *lib. 7. observ. c.* 7. Theophilus *in d. §. hæc*, Pancirola *lib. 1. variar. c.* 38. de qua decima accipiunt textum *in l. 1. §. proinde, ff. de variis, & extraordin.* Pancirola *dict. lib. 1. c.* 33. P. Pithæus *lib. 1. advers. c.* 18. Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. c. fin. n.* 23. Item apud Romanos lege Julia, & Papia cautum erat, ut si nullos filios conjuges susciperent, tantùm decimam partem ad invicem caperent, ibi: *Viro, & uxori inter se matrimonii nomine decimam capere jus esto.* Ulpianus *in fragmentis, tit.* 15. cujus legis decimatiæ vestigia extant *in leg. si quis solidum 76. de hæredibus instit. l. si bis qui, ff. de vulgari, l. 62. & 63. ff. ad leg. Falcid. l. 2. C. Theod. de jure deliber. l. 2. C. de infirmand. pœnis*: notavit Jacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, ad leg. Papiam.* Tributariæ decimæ sunt, quæ supremis Principibus præstantur ex pretio omnium rerum, quæ venduntur, *l. 1. & 2. tit. 17. lib. 9. recopil.* de qua integros tractatus ediderunt Gironda, Lassarte, & Gutierrez. Etiam decima tributuria præstatur ex metallis, quando ipsa in fundis privatorum reperiuntur, *l. inter 17. ff. de V. S. l. cunctis, C. de metallariis, lib. 11. l. 4. & 5. tit. 13. lib. 1. recopil.* & populi noviter subjecti olim Imperatori decimas præstabant, ut ex Strabone, & aliis docet Pancirola *lib. 3. var. c.* 31. Unde apud Ciceronem *in Verrem*, agri Siciliæ Decumani dicuntur: notavit P. Gregorius *lib. 2. syntagm. c.* 20. Item decima tributoria Regi nostro solvitur ex omnibus rebus, quæ transvehuntur ab hoc Regno, vel econtrà, *l. 1. tit. 28. lib. 9. recopil.* Colonariæ decimæ dicuntur, quæ præstantur colonis ex fructibus agri ad colendum accepti. Appianus *lib. 1. belli civilis*, ibi: *Volentibus agros colere annua vectigalia publicè esse pendenda, seminum partem decimam.* Ex legibus colonariis congestis ab Harmenopolo, illustrat Lemaistre *lib. 1. de decimis, c.* 1. Etiam ex jure nostro Regio duplex decima præstatur. Prima judici executori, *ex l. 1. tit. 3. leg. 1. tit. 21. lib. 4. recopil.* de qua egi *in c. cum ab omni, de vita & honest. cleric.* alia quæ tutori solvitur propter laborem administrationis ex fructibus patrimonii pupilli, *l. 2. tit. 7. lib. 3. fori*, de qua agit Gutierrez *de tutel. 3. par. per tot.* Sed ut ad decimas ecclesiasticas perveniamus, communiter dividuntur in prædiales, personales, & mixtas. Prædiales sunt, quæ ex fructibus prædiorum præstantur, de quibus *in capite ad Apostolicæ, c. ex parte, hoc tit. c. 4. cum sequent. 16. q.* 1. Personales sunt, quæ proveniunt ex artificio, & industria personæ, ut ex mercatura, piscatione, & venatione, *capite decimæ 16. q. 1. c. pastoralis, hoc titulo*, D. Ambrosius *serm.* 38. Si autem fructus prædii in venatione consistant, ut sæpè contingit, *l. item si fundi 9. §. aucupiorum, ff. de usufructu, l. venationem 26. ff. de usuris, l. 12. §. in agro, ff. de instruct. vel instrum. legat.* tunc prædiales erunt etiam quæ præstantur ex negotio, aut artificio. D. Augustinus *serm. 219. de tempore.* Mixtæ dicuntur, quæ proveniunt partim ex prædiis, partim ex industria, ut sunt decimæ fructuum, pecorum, & similium, quæ causa prædii, ubi animalia pascuntur, prædiales sunt; pecora enim videntur pars ipsius fundi, *l. 4. ff. de servit. rustic. l. 2. Cod. de V. S.* Ratione verò custodiæ sunt personales, *capite commissum, dicto capite ad Apostolicæ, hoc tit.* Inter prædictas autem decimas nonnullæ dantur differentiæ. Prima, quod prædiales debentur etiam à Judæis, non verò personales, ut dicemus infrà, *in capite de terris.* Secunda, nam personales decimę debentur in ea Ecclesia, in qua quis recipit sacramenta, *dicto c. ad Apostolicæ, vers. noveris, c. quæsti sunt, 16. q.* 1. quę in Hispania generali consuetudine non solvuntur ex negotiatione, militia, & similibus, Solorzanus *tom. 2. lib. 1. cap. 22. num.* 41. prędiales verò illi Ecclesię debentur, in cujus territorio prędia sunt, *capite 18. hoc tit. capite fin. de parochiis.* Tertia, nam personales debentur deductis expensis, *cap. pastoralis, hoc tit.* prędiales verò illis non deductis, ex pręsenti textu. Alię etiam sunt decimę extraordinarię pro tempore, & causa aliquo modo indictæ ab habentibus potestatem, ut decima, de qua *in Clement. 2. hoc tit. extravagant. unica, eod.* & decima pro subsidio Terræ Sanctæ, aut belli causa, de qua *in c. 2. hoc tit. in 5. compil.* & latè agit Roussel. *lib. 5. histor. Jurisd. Pontif. c.* 2. quam decimam belli gratia contra Sarracenos initi, sæpius Romanus Pontifex ex fructibus ecclesiasticis Regibus nostris concessit, ut referunt Spondanus *in continuat. Baronii, anno* 1275. P. Gregorius *dicto c.* 20.

5 De quibus rebus decimæ debeantur. Deinde sciendum est decimas, tam prædiales, quàm personales, deberi ex omnibus fructibus, & proventibus, tam ex prædiis, quàm ex hominis ministerio productis, & paratis, *c. non est, c. nuncios, hoc tit.* Suarez *ubi suprà, c.* 34. Barbosa *dicto c. 28. §.* 1. nam non est major ratio solvendi decimas ex una re, quàm ex alia. Deinde quia si institutæ sunt ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, æqualiter illi egent decimis unius prædii, quàm alterius. Hebræi autem decimas solvebant ex omni esculento hominis, cujus incrementa sunt de terra: ex rebus tam natis ex area, quàm ex torculari, bobus, & ovibus, ac aliis animalibus, quę sub pastoris virga transeunt, *c. 17. & 23. Levit.* Abulensis *in c. 32. Matthæi, q.* 145. Etiam hortensia, vel memedicinalia quęque, modò esui hominibus essent, in hunc censum veniebant, veluti mentha, pulegium, ruta, origanum, anethum, & id genus alia, quorum nomina necdum in lege concepta erant, sed & in Evangelio, *Lucæ c. 11. vers. 42. Matthæi vers. 3. c.* 23. ibi: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum.* Ubi Chrysostomus explicat, decimas datis, ut justi judicemini. Hieronymus, decimas exigitis, etiam de minimis, curantes ut lex servetur in quantum vobis est utilis, cętera verò opera justitię parvipenditis. Utramque referunt Albertus Magnus, Tostatus & Lira: itaque requirebatur, quod hominis esculentum esset, quod de terra sumeretur, quod deponeretur in horreis, cellis, vel apothecis, ut ex

Thalmu-

Digitized by Google

Thalmudicis notavi in cap. 1. hoc tit. Cùm ergo in lege veteri ex omnibus fructibus prædiorum decimæ solverentur, & in lege gratiæ ex omnibus fructibus solvi debeant, ne Christiani sint minùs liberales erga sacerdotes legis gratiæ, quàm Judæi erga suos Levitas; ideò debentur decimæ ex omnibus proventibus rerum, tam mobilium, quàm immobilium; exempli gratia ex omni grano, & vino, c. quicunque, 16. q. 7. c. non est, hoc tit, ex oleo, pomis, & fructibus arborum, c. decimæ, 16. q. 1. ex leguminibus, c. ex multiplici, hoc tit. ex fœno, c. pervenit, hoc tit. & quod vulgò dicimus, alacer. Solorzanus to. 2. de jure Ind. lib. 3. c. 21. ex proventibus molendinorum, c. ex transmissa, c. pastoralis, hoc tit. ex pensionibus domorum, d. c. pastoralis, cap. plerique, de pactis: ex pascuis, sive redditibus herbarum, vulgò de hessas, c. commissum, hoc tit. ubi Abbas nu. 2. Solorzanus d. c. 21. n. 6. ex lacte, fœtu, & lana, dicto c. pervenit: ex fructibus apum, c. nuncios, hoc tit. ex omnibus animalibus rusticis, & urbanis, c. omnes, 16. qu. 7. d. cap. quicunque: ex piscibus, & avibus in propriis vivariis, & stagnis inclusis, d. c. pervenit: ex lino, cannabe, & fructu sericeo, vulgò gusanos de seda. Rebuffus de decimis, q. 9. n. 31. Moneta eod. tr. c. 4. Ferro Manrique de differ. utriusque fori, qu. 151. Solorzanus ubi supra: & si ex uno prædio duplices fructus percipiantur, vel loco unius seminis aliud feratur, ex omnibus decimæ debentur. Valenzuela consil. 33. Apud Anglos lex erat, referente Joanne de Hovedeno in suis annalibus, parte posteriori, in hæc verba: De omni annona decima Deo est reddita, & ideò reddenda, si quis gregem equarum habuerit, pullum reddat decimum; qui unam tantùm, vel duas habuerit, de singulis pullis singulos denarios præbeat: similiter qui plures vaccas, decimum vitulum; qui unam, vel duas, de singulis vitulis singulos denarios; & qui caseum fecerit, det decimam Deo; & si non fecerit, lac decimet. Immò ex tempore à Catholicis decima solvitur; quare instituta est Quadragesima, capite Quadragesima, de consecr. dist. 5. Concil. Toletan. can. 6. Nicolaus ad Consulta Bulgar. ibi; Tempore Quadragesimæ, quo Deo carnis nostræ decimas damus, omni voluptati est renunciandum. D. August. serm. 219. ibi: Et quod majus est, non rerum omnium & proventuum, sed & ipsorum dierum decimas Deo dare debemus. D. Gregorius in homiliis, apud Burchardum lib. 13. Decreti, cap. 1. Carnot. par. 4. c. 34. ibi: Si per trecentos sexagintaquinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus. Illustrat Filesacus de quadrag. c. 4. Benedictus Hæphtenus disquisit. monast. lib. 10. tr. 8. disquisit. 1. Baronius anno 57. 136. & 173. Ayala de traditionibus, fol. 243. Azor. tom. 1. instit. lib. 7. c. 14. Menardus in not. ad Sacram. D. Gregorii, fol. 50. Severinus Binius in not. ad epist. 1. Thelesphori, Coriolanus in can. 69. Apost. Aloix in notis ad vitam S. Dionysi, c. 2. Carrier. tom. 2. Digesti fidei, fol. 536. Tandem ex omni negotio, & artificio decimæ præstantur. d. c. 10. ut ex captis in bello, ex furtis, ex lapidicinis, auri, & argenti, vel aliorum metallorum fodinis; an verò ex hæreditate, vel legato decima debeatur, disputant Fagundez ubi suprà, lib. 1. c. 2. n. 5. Moneta d. c. 4. nu. 27. Barbosa ubi supra, n. 28. Hunnius ubi proximè, c. 5.

6 Decimæ integræ præstantur.

Rursus sciendum est, decimas prædiales statim fructibus perceptis solvendas esse, ex præsenti capite, & ex lege 17. Luego que sean cogidos; adeil tit. 20. part. 1. & tardius dare peccatum est, quia minùs solvit qui tardiùs solvit, l. si cui 12. in fine, ff. de V. S. l. fin. Cod. de plus petit. & ideò solvendæ sunt antequam petantur. Rebuffus q. 12. de decimis, n. 7. adeò ut ad horrea clericorum à laicis deferendas esse decimas, docuerit Glossa verbo Horrea, in c. revertimini, 16. q. 1. & in c. decimæ, verbo Horreum, 16. q. 7. quam sequuntur plures congesti à Covarruv. lib. 1. variar. c. 17. n. 8. Padilla in l. post mortem, nu. 18. C. de fideicomm. Gutierrez lib. 2. canonic. c. 21. n. 43. Francbis decis. 124. Acevedo in l. 4. tit. 5. lib. 1. recopil. quod intelligendum est cessante consuetudine contraria, quæ tempus, & modum præscribat ad decimarum præstationem, quæ servanda est, dummodo ex ea fraus non sequatur, l. 2. tit. 5. lib. 1. recopil. Unde improbanda est sententia Archidiaconi, & aliorum, quos refert Didacus Perez in l. 1. tit. 5. lib. 1. ordin. n. 20. qui docuerunt, decimas non deberi à Laicis, nisi à sacerdotibus petantur: quibus non suffragatur præsens textus, & in d. c. pervenit, hoc tit. ubi monitio desideratur; nam ea requiritur ad hoc, ut decimas non solventes excommunicari valeant, d. c. omnes, 16. q. 7. cùm monitione non præmissa nemo excommunicari possit, c. sacro, de sentent. excommun. non verò ut teneantur sub peccato mortali, quod committunt decimas non solventes absque ulla interpellatione, argumento legis magnam, C. de contrah. stipul. docent Rebuffus de decimis, q. 12. nu. 8. Azor. part. 1. Instit. lib. 7. c. 35. n. 17. Teophilus tom. 12. tr. mala è bonis Eccles. c. 9. n. 7. Decimæ autem personales solvendæ sunt in fine anni, cùm particularis solutio non levia soleat incommoda afferre, leg. planè, ff. famil. ercisc. c. ex litteris, de pignor. docent Glossa verbo Annus, in c. revertimini, 16. q. 1. Abbas in c. pervenit, hoc tit. Rebuffus d. q. 12. n. 4. Etiam sciendum est, decimas solvendas esse in ea specie, in qua res solent esse juxta commune hominum commercium, & ita solvendas esse in grano, non in spica; in vino, non in uvis; in oleo, non in olivis, c. quicunque, 16. q. 7. c. non est, hoc tit. & ex fructu apum solvitur decima in cera, & melle: Hostiensis, & Abbas in c. nuncios, hoc tit. & ideò cùm controversum esset, an decima sacchari solvenda esset ex ipsis cannis, ex quibus saccharum educitur; an verò ex saccharo jam confecto, resolutum fuit à Rota in causa Cannariensi, solvendam esse ex saccharo, ut referunt Mohedanus decis. 68. & 152. Marquesanus de commiss. 2. par. c. 4. n. 31. Nec contrarium docetur in præsenti textu, ubi statuitur, decimam solvendam esse in specie, in qua colliguntur fructus, statim ipsis collectis: cujus argumento idem tenuit Speculator ad hunc titulum, in fine, ex leg. quæ adeo 7. §. cùm quis, ff. de acquir. domin. Nam respondendum est cum glossa in præsenti, verbo fructus, decimas solvendas esse quantò citiùs fieri possit, nec ideò sequi, solvendas esse antequam species reducantur ad usum communem. Etiam animalium decimæ solvendæ sunt, quando non indigent lacte materno, ut earum solutio aliquod commodum afferat recipienti, & ne ex præmatura præstatione inutilis fiat, l. si solutum 37. ff. de solut. l. stipulatio 38. §. inter, ff. de verb. oblig. l. solent, §. 1. de aliment.

7 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis, ratio primæ partis præsentis assertionis provenit ex eo, quia decimæ solvuntur, ut per earum præstationem recognoscatur Deus ut supremus Dominus omnium rerum, juxta illud psalmi 23. Domini est terra, & plenitudo ejus. In cujus dominii recognitionem Dominus decimas sibi reservavi, cap. tua 26. cap. cùm non sit 33. hoc tit. l. 17. tit. 7. part. 1. l. 1. tit. 5. lib. 1. recopil. Igitur si Domini est universa terra, ex universis fructibus ejus decima præstari debet. Deinde quia si decimæ ab Ecclesia præceptæ sunt, & assignatæ in clericorum, & pauperum sustentationem; unde plerumque appellantur alimenta pauperum, & tributa egentium animarum, cap. decimæ, cap. quoniam, 16. q. 1. cap. tua nobis, hoc tit. Inde ex omnibus rebus licitè acquisitis decimæ præstari debent, ut ita faciliùs Ecclesiæ ministri sustententur. Secundæ partis conclusionis ratio provenit ex eodem principio; nam Deus, tanquam Dominus universalis, in recognitionem dominii sibi reservavit decimas fructuum eodem modo, quo dominus est terræ, ac proinde nullis deductis expensis. Deinde, nam licèt fructus civiliter accepti, sumantur deductis expensis; attamen naturaliter appellantur eodem modo, quo nascuntur sed præceptum solvendi decimas ex fructibus terræ, de fructibus naturaliter perceptis intelligitur: ergo decimæ non deductis expensis solvendæ sunt. Rursus, nam fructus, prout ex Dei beneficio proveniunt, sunt quicquid ex fundo nascitur: sed fructus omnes nascuntur in fundo sine expensarum deductione; ergo ex illis expensis non deductis decimæ debentur.

8 Respondetur difficultatibus.

Nec obstat prima difficultas suprà adducta, pro cujus solutione sciendum est, satis dubium esse apud Interpretes, an ex rebus illicitè acquisitis decimæ debeantur? In qua quæstione Hispanus de decimis qu. 3. & 10. docuit non deberi, motus ex cap. oblationes, 90. dist. ubi statuitur, oblationes dissidentium fratrum recipi non debere, cap. de viro 12. qu. 2. ubi non recipiuntur oblationes sacrilegi, cap. miror, 17. qu. 4. ubi nec ejus, qui fugientem ad Ecclesiam extraxit, oblatio admittitur, cap. quia in omnibus, de usuris, ubi rejicitur oblatio usurarii & meretricis. Alii discrimen constituunt inter eos, qui ita res injustè, & illicitè acquirunt, ut dominium earum non assequantur, ut fures, raptores, & similes, qui decimas ex eis rebus non præstant; tum quia earum dominium non habent; tum quia non possunt dici acquisita, quæ restitutioni obnoxia sunt: & inter eos, qui licèt turpiter accipiant, tamen turpiter non retinent, l. 4. §. sed quod meretrici, ff. de condict. ob turp. & ex his rebus dicunt quod decimæ debeantur: ita Moneta de decimis, cap. 4. nu. 49. Barbosa ubi suprà, num. 32. Sed prior opinio veritati propiùs accedit; siquidem non sine magno scandalo decimæ ex hujusmodi proventibus recipi possunt. Accedit ea ratio, ne dicatur Ecclesiam mercedem prostibuli recipere, ut Gentiles accipiebant tributum ex meretricio quæstu, ut referunt Svetonius in Caligula, Lampridius in ejus vita: ex quibus, & aliis notarunt Roa lib. 3. singul. cap. 13.

Aven-

Digitized by Google

Avendanno de motu lib. 2. cap. 41. num. 19. Nec obstat secunda difficultas deducta ex d. l. fructus, ff. solut. matrim. nam omissis variis solutionibus, dicendum est, fructus vel considerari prout sunt lucrum, & respiciunt commodum usufructuarii; vel secundùm se, ut nascuntur ex arboribus, & terra. Primo casu accipiuntur sumptibus deductis, quia restitutio illud præstat quod abstulit læsio, l. quod si minor, §. restitutio, ff. de minor, l. videamus, §. in Faviana, ff. de usuris: quo casu accipiuntur textus in d. l. fructus, l. 1. C. de fructibus, & litium, l. si à Domino, §. fructus, ff. de petit. hæredit. l. fundus 51. ff. famil. ercisc. unde sequitur, legatarium, cui legantur omnes fructus fundi, non eximi ab expensarum, quæ necessariæ sunt, præstatione, l. fin. ff. de usufruct. legat. probat P. Barbosa in d. l. fructus, ff. solut. matrim. in secundo verò casu, si fructus per se tantùm, & ut nascuntur, considerentur, deductioni expensarum locus non est; tunc enim non ut lucrum considerantur; unde cùm decimæ ex fructibus, prout ipsi nascuntur, debeantur, ideò non deductis expensis solvendæ sunt. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis; nam nunquam quantitas seminis redecimatur, cùm illa necessariò moriatur, ut fructum afferat, & sic totum quod nascitur, de novo provenit; unde ex omni ea quantitate decima semel præstatur. Nec interest, quod interdum propter sterilitatem, non ampliùs quàm quantitas seminis colligatur; nam compensanda est ea sterilitas cum ubertate alterius anni, ut considerat P. Suarez ubi suprà. Nec textus in dicto cap. ex parte 21. refragatur; verum enim est, ex decimis personalibus impensas deduci, non verò ex prædialibus. Cujus discriminis rationes varias adducunt Doctores. Prima, quia decimæ personales præstantur tantùm ex lucro, cap. pastoralis: sed lucrum dici non potest, nisi deductis expensis; igitur antea expensæ deduci debent. Secunda, quia debentur ex rebus acquisitis: sed quod erogatum est, acquisitum dici nequit: ergo ex eo decima non debetur. Tertia, & propria ratio nascitur ex suprà adductis; nam cùm decimæ prædiales debeantur, quia Dominus dum Hebræis præceptum decimarum dedit, non respexit ad fructus civiles, sed naturales; ita cum personales debeantur tantùm ex lucro Ecclesia respexit ad fructus civiliter acceptos, quia jam jus civile vigebat; & sic ex lucro civiliter accepto decimæ præstantur. Nec obstat textus in dicto cap. non est; nam licèt indefinitè loquatur, & sic referri possit ad omnia præcedentia, l. jam hoc jure, ff. de vulgari; tamen ex necessitate materiæ, & ne sequatur jurium antinomia, restringendus est ad decimas tantùm prædiales, ob prædictas rationes, ut post Suarez, & Barbosam docet Hunnius ubi suprà, cap. de decimis. Unde infertur, colonum partiarium nullo modo pro portione sua deducere expensas, cap. tua nobis, hoc tit. Moneta in c. 6. Garzia de expensis, c. 1. n. 21. Azor part. 1. Instit. lib. 2. c. 19. q. 4. ita tamen, ut nunquam de una, eademque re redecima debeatur, cùm duplex decima omni jure repugnet. Innoc. in c. cùm non sit, de decimis. Unde Dominus prædii locati, qui recipit mercedem locationis, decimam solvere non debet, cùm jam decima sit soluta ex fructibus, & præsumatur locatio facta salva decima. Barbosa de offic. parochi c. 28. n. 99. nisi præscriptione, aut privilegio contrarium introductum sit; tunc enim eorum ratione etiam redecima præstari valet, ut probat latè Barb. d. §. 1.

C A P U T VIII.

Idem Monachi de a Neub.

Dilecti filii nostri Abbas, & fratres Sanctæ b Crucis, transmissa nobis questione demonstraverunt, quod prædia, unde decimas, & in magna parte sustentationem habere consueverunt, conduxistis, & recepistis ad firmam. Unde quoniam iidem fratres ex hoc immoderatè, & enormiter gravantur, nec fuit intentionis nostræ, aut antecessorum nostrorum, ut de possessionibus, quas conducitis, decimas non debeatis persolvere: Universitati vestræ m. præ. ut eis de fructibus de prædiis, quæ conduxistis in parochiis suis, de quibus consueverunt decimas percipere, plenariè persolvatis, vel cum ipsis tam pacificè, & amicabiliter conveniatis, quod nulla inter vos debeat scandali malitia suscitari, nec vos videamini ultra quàm vobis indultum est, manus extendere.

N O T Æ.

1 a Neub.) Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 1. & post Concilium Lateran. par. 13. cap. 2. Variè tamen emendatur à Glossa marginali, sed verè legendum est, de Neubothel: Monasterium enim hoc de Neubothel, est in regno Scotiæ, de quo hæc refert Nicolaus Arspheldius in apparatu, num. 26. Neubothel, aliàs Neuthbotle, est in Regno Scotiæ, in Laudonia (alii in Lonthiana) Ordinis Cistercienfis: fundat sanctus David Rex, de quo mentio in litteris Clementis III. Ex Scriptoribus Scotiæ idem refert Manrique annal. Cisterc. tom. 1. anno 1140. cap. 14. num. 4. Unde cùm jam à temporibus Hadriani IV. ut retuli in cap. 3. hoc tit. Monachi Cistercienses exempti essent à solutione decimarum ex prædiis propriis laboribus, sumptibusve cultis; ideò intendebant in præsenti specie, etiam de prædiis ab aliis conductis, sed propriis manibus cultis, decimas solvere non debere.

2 b Sanctæ Crucis.) Monasterium sanctæ Crucis, vulgò Halyrudhovus, est in Laudonia propè Regiam, & Imburgum, ubi die festo Sanctus David Rex venationi intendens, à cervo percussus, dum cornu comprehenderet, Crucis imaginem, non cervi cornu vidit. Magnificentissimè conditum est, & D. Augustini Canonicis concessum anno 1113. ut refert Pennotus lib. 2. hist. Canonicor. Regul. cap. 36. num. 5. Istis autem Canonicis decimæ debebantur, ut parochis, quia Sacramenta ministrabant in propriis Ecclesiis, ut constat ex verbis sequentibus, ibi: Non parochis suis.

C O M M E N T A R I U M.

3 Variis privilegiis monachos exemptos fuisse temporibus Alexandri III. à solutione decimarum ex prædiis propriis manibus, & sumptibus cultis, jam probavi in cap. 3. hoc tit. Unde ambigebatur in præsenti specie, an ipsi monachi virtute privilegiorum exempti essent à præstatione decimarum ex illis prædiis, quorum dominium non habent, veluti ex prædiis ab aliis conductis? Et communis DD. opinio ita distingit, ut si privilegii formula sit, quod non solvant decimas de prædiis suis, vel propriis, tunc teneri monachos ex prædiis conductis decimas persolvere: si verò privilegii formula sit, quod non solvant decimas de prædiis, quæ habent, tunc nec de prædiis conductis decimas debere, quando prædia illa suis manibus, vel saltem sumptibus excolunt, juxta textus in c. decimas, 16. q. 1. c. ex parte, hoc tit. nam si religiosi exempti agros conductos propriis manibus, vel sumptibus colant, fructus ex laboribus suis sunt percepti; unde ex eis decimas præstare non debent. Sed cùm habeamus præsentem Alexandri III. decisionem, non est cur hac distinctione utamur? Alexander enim expressè statuit, de prędiis à se conductis monachos decimas solvere debere, & rectè; nam verba privilegii, de quo in d. c. 3. c. ex parte, ibi: Laborum suorum, propria significatione comprehendunt tantùm prędia, in quibus dominium habent; pronomen enim illud suorum, dominium significat, c. quo jure, 8. dist. l. 2. §. 1. ff. de relig. ideò ad prędia conducta porrigi non possunt. Accedit; nam hujusmodi privilegia ita interpretanda sunt, ut quantò minùs lędant jura parochialia. Barbosa de offic. Parochi, c. 28. §. 3. n. 74. probavi in c. 4 hoc tit. Sed si ad prędia conducta privilegium hoc protraheretur, facilè conductis prędiis à monachis fraus fieret juri parochiali: quare ad ea privilegium non est protrahendum. Difficultas tamen non levis est circa prędia in emphyteusim accepta à monachis. Et etiam ex eis prędiis propriis manibus cultis decimas esse pręstandas, docuit P. Suarez d. l. 1. de decimis, c. 19. n. 12. Sed contrarium, & rectiùs, docuerunt Covar. l. 1. var. c. 17. Gutierrez l. 1. canonic. c. 21. nam prędia emphyteuticaria verè, & realiter propria censentur, saltem quoad dominium utile, l. 1. C. de jure emphyt. l. 2. C. si ager vectig. ergo cùm ipsa prędia pertineant ad dominium monachorum, & propriis sumptibus excolantur, erunt immunia à pręstatione decimarum, etiam virtute talis privilegii: tum etiam, quia emphyteusis valdè differt à locatione, §. adeò, Instit. de locat. l. 1. & 2. C. de jure emphyt. l. 28. tit. 8. partit. 5. sed in pręsenti tantùm à prędicto privilegio excipiuntur prędia conducta: ergo non debet Alexander III. extendi ad prędia emphyteuticaria, cùm non ita facilè in fraudem juris parochialis possint prędia à religiosis in emphyteusim accipi, ac locari.

CAPUT

C A P U T IX.

Idem *Abbati & Fratribus de* a *Lorongio*.

SUggestum est nobis ex parte vestra, quod Abbas, & fratres monasterii de b Ursino decimas à vobis auferre conantur, & alia damna, & gravamina vobis irrogare non cessant. Quia verò non decet honestatem vestram, sive religionem monasticam, litibus, & contentionibus intendere, d. v. p. A. s. m. consolimus, & hortamur, quatenus cum prædicto Abbate, & Fratribus super decimis ipsis, & aliis, onde inter vos est cootroversia, pacificè conveniatis, ne pro hojosioodi contentionibus fama vestræ Religionis valeat denigrari; nam qoando Romana Ecclesia ordini vestro privilegia dederat de decimis, ita erant ratæ, quod exinde nolli poterat de jore scaodalum suboriri: sed nunc per gratiam Dei in tantùm sunt augmentatæ, ac possessionibos ditatæ, quod multi viti ecclesiastici de Fratribus vestris apud nos c querelam sæpè propoount.

N O T Æ.

1 a LOrongio.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 9.* in sexta autem habetur *Dolon.* sed utrobique malè; legendum enim est *Dalon.* nam Dalonense monasterium est Ordiois Cisterciensis in diœcesi Lemovicensi, fundatum anno 1121. ut ex Augberto Mireo referunt Maurique *annal. Cisterciens. dicto anno* 1121. *c. fin. n.* 7. Fratres Sarmathani *tom. 4. Gall. Christ. fol. 326.*

2 b *Ursino.*) Forsan monasterinm hoc Ursinense, seu Usernense, est Ordinis D. Benedicti, de quo hæc legnntur in Chron. Laufredi, edito à Philippo Labeo *tom. 2. Biblioth. fol. 263. Eo anno cœnobium Usernense nonas Maii, luna 9. hora noctis* 1. *igne crematum est in diebus Richardi Abbatis*. Fundatum fuit in diœcesi Lemovicensi ab Hildegario Episcopo, nt referunt Fratres Sarmathani *tom. 4. Gall. Christ. fol. 961.* qoi illud Uzercense appellant. Ad Abbatem enim, & monachos hujus monasterii spectabant decimæ, de quibus in præsenti, forsan quia Ecclesiam parochialem regebant, aut privilegium ad eas percipiendas à Sede Apostolica impetraverant.

3 d *Querelam proponunt.*) Unde Richardus Cantuariensis Archiepiscopus, apud Petrum Blesensem *epist.* 82. acriter invehitur in ipsos monachos ex eadem causa, videlicet quia occasione exemptionis decimarum, cùm ampla prædia possiderent, jus parochiale admodum lædebatur. Verba Richardi retuli suprà, *inc.* 4.

C O M M E N T A R I U M.

4 CUm monachi Cistercienses exempti essent à decimarum solutione ex prædiis propriis laboribus, ac sumptibus cultis, & ampla prædia possidere cœpissent, magnum præjudicium irrogabatur parochis, ut propositum fuit in Concilio Lateranensi celebrato sub Alexandro III. ut refert Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno* 1179. *cap.* 3. Unde Alexander III. decrevit, hujusmodi privilegium revocandum esse, cùm cœpisset admodum esse damnosum: quod etiam docetur *in cap. quid per novale, de verb. sign. l. 4. in fine, l. 5. tit. 10. partit. 1.* & in quocumque privilegio regulariter observatur, *leg. ex facto 43. ff. de vulgari*, ibi: *Iniquum fieri incipit privilegium Principis.* Et *cap. quanto, de censibus, l. 1. §. Trebatius, ff. de aqua quotid.* unde ajebat Tacitus *lib. 3. histor.* quod apud Sapientes cassa habebantur, quæ nec dari, nec accipi salva Republica poterant. Exemplum extat in actis Alphonsi, & Sancii apud Marianam *lib. 2. histor. Hispan. cap. ultim.* & illustrat Grotius *lib. 2. de jure belli, cap. 14. num.* 12. Nec obstat regula *Decet, de regul. juris in 6.* ubi docetur, privilegium Principis perpetuum esse debere; nam id procedit, nisi adsit causa publicæ utilitatis, quæ suadeat revocationem privilegii, juxta casum hujus textus, & aliorum, quos adducunt Glossa, & Pechius *in dicta regula Decet*: vel cùm privilegium concessum est ex causa onerosa; tunc enim revocari non potest, quia transit in vim contractus, ex quo Princeps etiam subditis efficaciter obligatur, *c. 1.* ubi vulgò notatur, *de probat.* Illud tamen dubitari solet, an eo casu, quando apparet, ex tali exemptione Ecclesiam enormiter læsam esse, ut privilegium ipso jure amittatur, sit necessaria superioris revocatio? Quam quæstionem disputant Felinus *in c. cùm accessissent, de constit.* Panormitanus *in præsenti*, n. 4. Et est communis antiquorum resolutio, discrimen esse assignandum: aut videlicet privilegium est insertum in corpore juris, aut non est insertum. In primo casu asserunt, quod superveniente enormi læsione Ecclesiæ, non revocatur ipso jure privilegium; secus tamen in secundo casu. Sed hæc distinctio sustineri non potest, *ex l. ex facto, ff. de vulgari*, ubi privilegium patri concessum, quod possit pro filio furioso testari, cessante furore, ipso jure revocatur, absque aliqua declaratione. Quare omissis variis sententiis, dicendum est, quod si ipsi privilegiato constiterit Ecclesiam enormiter læsam esse ex privilegio, eo ipso absque alia superioris declaratione amittere privilegium in foro interiori, adeò ut decimas, quas non solverit, teneatur in foro interiori restituere, ex celebri doctrina Glossæ *in c. recepta 25. q. 2.* Et ratio est, nam eo casu constat privilegiato de mente concedentis; & semper privilegium habet intrinsecè eam conditionem, videlicet si Ecclesia non lædatur enormiter. Si ergo in principio concessionis talis læsio impediret privilegii concessionem, multò magis si superveniat, faciet illud cessare; & eo casu non poterit privilegiatus tali privilegio uti in foro conscientiæ: at in foro contentioso non poterit Ecclesia parochialis propria auctoritate cogere Religiosos ad decimarum solutionem, sed necessaria est judicis sententia: at verò si enormitas læsionis liquidò non appareat, ita ut arbitrium superioris necessarium sit, tunc adeundus est Summus Pontifex, qui juxta rei qualitatem decernat, an privilegium eo casu locum habeat, necne; nam solus ipse, qui privilegium concessit, potest de ejus viribus cognoscere, ut probavi *in cap. cùm venissent, de judic.* Id verò summè notandum est, quod etsi eo casu declaretur à summo Pontifice læsionem enormem esse; adhuc poterit ex ipsius voluntate sustineri privilegium quoad aliam partem: quod ab aliis Ecclesiæ Prælatis ex delegatione cognoscentibus fieri non potest; quia eo ipso, quod constiterit parochiam esse enormiter læsam, tenentur declarare privilegium in totum cessasse, ut in præsenti textu supponitur.

C A P U T X.

Idem *a Tarraconen. Episcopo*.

EX parte tuæ fraternitatis noveris pervenisse ad nostram audientiam, quod albi monachi, & b nigri, & quidam alii religiosi viri Ecclesias tuæ jurisdictionis redditibus decimarum spoliare præsumunt occasione privilegiorum, quæ sibi Romana indulserit Ecclesia. Sanè tuam nolumus latere prudentiam, quod sanctæ memoriæ prædecessores nostri ferè omnibus Religiosis decimas laborum suorum concesserant: sed bonæ memoriæ prædecessor noster c Hadrianus solis fratribus Cisterciensis Ordinis, & Templariis, & Hospitalariis decimas laborum suorum indulsit: cæteris autem tantùm, ut de novalibus suis, quæ propriis manibus, & sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & de d hortis suis decimas non persolvant, concessit: quem super his imitati sumus, quia ii, quibus indultæ sunt decimæ de e novalibus suis, & de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis, hac occasione decimas de aliis rebus Ecclesiæ suæ non debent, nec possunt subtrahere, vel sibi aliquid ulteriùs vindicare.

N O T Æ.

1 a *T*Arracon.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 10. post Concilium autem Lateran. *p.* 13. *c.* 5. habetur *Trecensi*: sed retinenda est communis littera videlicet *Tarrac.* nam in ea Metropli erant temporibus Alex. III. Templarii hospitalarii Monachi Benedictini, & Cistercienses: de Tarracon. nonnulla notavi *in c.* 1. *de his, quæ vi.*

2 b *Albi Monachi, & nigri.*) Nigrorum monachorum mentio fit à Flavio Dextro *in chron. anno* 419. ibi: *Canali in Lusitania monachi nigri ab anno* 393. In cujus commentariis Vivar. existimat, eos fuisse discipulos S. Martini, qui ut Sulpitius Severus auctor est, plura construxit monasteria, non solùm in Mediolan. Tarracon. verùm & in aliis Provinciis, & eos nigro habitu usos fuisse tradit P. Cluniac. *lib.* 4. *ep.* 17. Sed verè monachi nigri jam à septimo Ecclesiæ sæculo dicti fuerunt monachi Benedictini, quia atris utebantur vestibus, & ita pro synonimis habebantur nigri monachi, & Benedictini, ut latè probant Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, anno* 523. *cap.* 5. Benedictus Hæphtenus *lib.* 5. *disquis. monast. tract.* 3. *disp.* 3. Cæpit autem hujusmodi nomenclaturæ ratio pro distinctione ipsorum, & Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, qui albis utebantur vestibus, ut refert Joannes de Vitriaco *c.* 13. *hist. Occid.* ibi: *Cùm igitur à priscis temporibus in partibus Occidentis duæ tantùm fuissent Regularium diversitates, monachi scilicet nigri, sancti Benedicti regulam profitentes, & canonici albi secundùm regulam B. Augustini viventes; postquam peccatis exigentibus, primò modica negligentes, paululùm cadere cæperunt, tandem ad tantam dissolutionem plures Regularium conventus devenerunt, quod viri timorati, & prudentes, sub alio habitu, & aliis institutis Domini militaturi ab ipsis recesserunt.* Sed postquam Cistercienses habitum album induerunt anno Christi 1103. ut refert Manrique *tom.* 1. *eodem anno, cap.* 1. quoties in jure legimus monachos nigros, & albos, intelligimus monachos Benedictinos, & Cistercienses: notavit Bosquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *regestr.* 13. *ep.* 122. & nos *in c.* 10. *de tempor. ordin.*

c *Hadrianus.*) *Cap.* 3. & 4. *hoc tit.*

d *Hortis.*) Unde Pontifex *in c. nimis grave, de excessib. Prælat.* damnat inter alios excessus Episcoporum, illum videlicet, quia à religiosis petebant decimas ex hortis propriis. Et licèt horti variæ sint acceptiones, quas tradunt Pater Serlogus *tom.* 3. *in Cantica, c.* 5. *vers.* 1. *vestig.* 31. *n.* 1. Lorinus, & Pineda *in cap.* 2. *Eccles. vers.* 5. ad ea verba, *Feci hortos, & pomaria*: in præsenti tamen accipitur pro loco septo, & munito. Et licèt plerumque ad olera producenda colatur, juxta diffinitionem traditam à Gregorio Beyerlink *in Theat. vitæ hum. tom.* 4. *verbo Hortus*, ubi ait: *Hortus est locus munitus, & plerumque septus ad olera producenda, fructusq; arborum voluptatis gratia comparatos.* Tamen ex quibuscunque fructibus in horto perceptis, veluti ex frumento, hordeo, vel aliis seminibus, decimæ non debentur, cùm absolutè religiosis indultum sit, ut ex hortis decimas non præstent. Quare nec genus fructuum, nec quantitas, seu modus terræ attendi debet. 3

e *De novalibus.*) Hæc verba, & textum exposui *in cap.* 4. *hoc tit.*

C A P U T XI.

a Idem.

*L*Icèt de benignitate Sedis Apostolicæ sit vobis indultum, ut de laboribus vestris, quos propriis manibus, vel sumptibus colitis, nemini decimas solvere teneamini: propter hoc tamen non est vobis licitum cuilibet de terris vestris decimas subtrahere, quas traditis aliis *b* excolendas. Relatum est siquidem auribus nostris, quod cùm terras quasdam, quas in decimatione dilecti filii nostri Thesaurarii Senonensis habetis, detis rusticis vestris excolendas, exinde decimas, sicut debetis, non solvitis, nec facitis à rusticis ipsis exsolvi. Quoniam igitur, quantò arctius vos, & Ordinem vestrum diligimus, tantò minùs vos, & Ordinem vestrum volumus efficere, quæ sunt honestati contraria, vel obvia rationi, aut ex quibus privilegiorum nostrorum tenorem transgredi videamini, cùm privilegium videatur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate: f. v. m. quat. de terris illis, quas in decimatione prædicti Thesaurarii propriis manibus non excolitis, sed rusticis traditis excolendas, decimas vobis usurpare nullatenus præsumatis, sed eas in propriis eidem Thesaurario faciatis cum integritate persolvi, scituri pro certo, quod si preceptum nostrum contempseritis, nos ven. f. nostro Archiepiscopo Senon. dedimus in mandatis, ut rusticos, quibus in decimatione præfati Thesaurarii terras dederitis excolendas, ad solvendum decimas eidem Thesaurario, ap. cess. districtè compellat.

N O T Æ.

1 a *I*Dem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 11. ex qua litteram textus restituo: post Concilium autem Lateran. *p.* 13. *cap.* 6. legitur, *Fratribus Rhemensis Ecclesiæ*: sed cùm varia sint monasteria, tam Cisterciensis Ordinis, quàm Benedictini, & aliorum in diœcesi Rhemensi, non facilè deprehendi potest, quibus fratribus rescribat Alexander hic.

b *Excolendas.*) Juxta tradita suprà *in c.* 4.

C A P U T XII.

a Idem.

*A*D audientiam nostram noveritis pervenisse, quod quidam vestrum à dilectis filiis nostris fratribus *b* Cistr. Ordinis de laboribus, quos propriis manibus, aut sumptibus excolunt, decimas exigere, & extorquere conantur: illud privilegii Capitulum Apostolicæ Sedis prava interpretatione, ac malitiosè pervertentes, quo eisdem Fratribus indulgetur, ne de laboribus, aut sumptibus, quos propriis manibus excolunt, aliquis ab eis decimas exigere audeat. Asserunt enim, quod pro laboribus novalia intelligi debent. Unde quoniam Fratres præscripti Ordinis benignitate Ecclesiastica fovere volumus, & ne ullus contra eos materiam habeat malignandi, vel ipsos contra justitiam molestandi, quemlibet attentiùs providere: vestræ f. per A. s. præc. m. quat. à prædictis Fratribus de laboribus suis, quos propriis manibus, aut sumptibus excolunt, nullatenus decimas exigatis, nec à parochialibus vestris exigi permittatis, vel quolibet modo extorqueri; nam si de novalibus tantùm intelligeremus, ubi *c* ponimus de laboribus; de novalibus poneremus, sicut in privilegiis aliorum quorundam ponimus.

N O T Æ.

1 a *I*Dem.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 3. post Concilium autem Later. *p.* 13. *c.* 8. habetur, *Conventrensi Episcopo, & Officialibus ejus*: & rectè, siquidem Conventrensis Ecclesia est in Anglia, ut refert Polydor. Vergil. *lib.* 1. *histor. Angliæ, in princip.* cujus Præsuli, & ejus Vicariis, qui Officiales in eo Regno dicuntur, rescribit in præsen. Pontifex.

b *Cistrensis.*) Legendum est *Cisterciensis*, de quo præclaro Ordine nonnulla adduxi *in capit. cùm ordinem* 6. *de rescript.* 2

c *Ponimus.*) Juxta adducta *suprà in cap.* 4. ubi commentarium hujus textus dedi. 3

C A P U T XIII.

Idem a *Brixiensi Episcopo*.

QUoniam à nobis tua solicitudo requirit, quid de decimis novalium tuę diœcesis tibi sit statuendum: t. f. significatione pręsentium respondemus, ut si terrę illę, quæ arabiles sunt, intra certam alicujus Ecclesię parochiam fuerint, decimas earum, tua parte *b* retenta, eidem Ecclesię facias assignari. Alioquin ipsas alii *c* Ecclesię secundùm discretionem à Deo tibi datam poteris deputare, vel ad opus tuum tenere: ita quidem, quod si quis in id contraire pręsumpserit, tu eum Ecclesiastica censura usque ad dignam satisfactionem percellas; sententias verò super decimis à *d* Consulibus datas; pręsertim cùm Sanctorum Patrum institutionibus obviant, irritas esse decernas, & eas omni contr. & ap. postposita revoces. Quod *e* laicus aliquis à Sacerdotibus, vel clericis decimas de laboribus suis in tua diœcesi requisiverit, eum ab exactione hujusmodi prorsus cessare compellas, & laicos illos, qui à colonis tertiam, vel quartam partem laborum suorum ante solutionem decimarum recipiunt, decimam de *f* portione sua, secundùm quod colonus de parte, quæ illum contingit, ex solvere consueverit, absque diminutione aliqua iis, quibus jure debentur, facias exhibere.

N O T Æ.

1 a B*Rixiensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 25. & post Concil. Lateran. *p.* 50. *c.* 40. De Brixiensi diœcesi jam egi *in cap. tuæ* 5. *de procuratoribus.*

2 b *Tua parte retenta.*) Quarta videlicet, juxta textus *in cap. conquerente, de offic. Ordin. c. de quarta, de præscript.* quam exigere possunt à parocho, si decimæ jam sint solutæ; à parochianis, si adhuc eas non solverint. Marinis *lib.* 1. *resol. c.* 81. licèt aliquando ratione propriæ parochiæ integras decimas Episcopus percipiat, *cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi noster Alexander Mediolan. Archiepiscopus ita scribit: *Querela venerabilis fratris nostri Vercellen. Episcopi ad nos transmissa pervenit, quod quidam clerici in ejus diœcesi constituti decimas novalium, quæ ad jamdictum Episcopum pertinent, tenere pro sua voluntate præsumunt: laici verò parochiani ipsius, cùm decimas quasdam non sine Creatoris offensa percipiant, contendunt sibi decimas novalium vindicare, in quo tantò offendunt graviùs, quantò specialiùs decimæ ipsæ ad Episcopalem dispositionem respiciunt, super quibus constat, nihil laicis fuisse concessum. Quocirca f. t. per A. s. p. m. quat. laicos ad decimas novalium, occasione, & excusatione postposita resignandas, per excommunicationis sententiam, ap. rem. compellas; clericos autem moneas, & ecclesiastica districtione compellas, ut eas, quas detinent, memorato Episcopo sine mora, & difficultate in pace dimittant, ut sub examine tuo justitiæ non differant plenitudinem exhibere.*

c *Alii Ecclesiæ.*) Quod procedit, quando prædia

3 illa novalia sunt nullius parochiæ, nec sub certa Ecclesia consistunt, aliàs decimæ prædiales semper ad parochum, ubi prædia sunt spectant, juxta ea, quæ dabimus infrà *in c. cùm sint homines.*

d *Consulibus.*) Idest Judicibus sæcularibus, de quo-

4 rum jurisdictione in præsenti specie meritò hæsitari poterat, cùm certum sit, causarum decimalium cognitionem ad Judicem ecclesiasticum spectare, *c. fin. de rerum permutatione, c. tua nos, §. fin. hoc tit. c. postulasti, de homic. Clem. dispendiosam, de judic.* docent Gutier. *lib.* 1. *pract. q.* 26. pluribus relatis Barbosa *de off. Parochi, c.* 28. *§.* 4. *n.* 1. Hunnius *in Encyclopedia, tit. de decimis, c.* 7. Cùm enim decimæ spirituales sint, jusque eas percipiendi spirituale judicetur, non ad laicum, sed ad Ecclesiasticum judicem spectat cognitio, *c.* 2. *c. quantò, de judiciis.* Et licèt docuerint Gaillus *lib.* 1. *obs. c.* 38. P. Suar. *d. tract. de decimis, c.* 38. *n.* 16. Borellus *in summa decis. tit.* 19. *nu.* 18. Hunnius *d. c.* 7. judicium possessorium super decimis coram sæculari judice disceptari debere; contrarium tamen docuerunt Covar. *pract. cap.* 35. Valascus *consult.* 93. Azor. *p.* 1. *instit. lib.* 5. *c.* 4. alii, quos refert, & sequitur Barbosa *ubi suprà*, §. 4. Ansaldus *de jurisdict. p.* 2. *tit.* 4. *c.* 4. *&* 5. Fermosinus *in c.* 5. *de foro compet. q.* 4. Leon *tom.* 1. *decis.* 3. Quorum sententia verior est; nam possessio rei spiritualis, licèt videatur res temporalis, tamen Judex ecclesiasticus de ipsa debet cognoscere; quia cùm qualitas spiritualitatis absorbeat qualitatem temporalitatis, judicium spirituale manet. Similiter cùm causa decimarum facti est, Judicem laicum adiri posse ad cogendum laicum decimas solvere, existimarunt Salcedo *ad ll. Recop. in l.* 4. *tit.* 14. *lib.* 3. Carrasco ad easdem leges, *c.* 6. §. 2. Delbene *de immunit. Eccles.* 2. *tom. c.* 10. *n.* 34. Tondutus *de prævent.* 2. *p. c.* 25. Escobar *de Pontif. jurisdict. c.* 22. *n.* 90. Castillo *de tertiis, tom.* 7. *c.* 12. Germonius *lib.* 3. *de sacror. c.* 18. sed etiam eo casu Judicem Ecclesiasticum tantùm competentem esse docuerunt Gutierrez *d. q.* 26. *nu.* 11. Olea *de cess. jur. tit.* 6. *q.* 3. *nu.* 18. An verò conductor decimarum virtute cessionis sibi factæ, vulgò *de recudimiento*, eodem privilegio, ac Ecclesia uti possit, & convenire debitores coram Judice Ecclesiastico, disputat Olea *dicta q.* 3. *à n.* 15. Apud nos tamen cùm Ecclesia, vel conductor decimarum exigit novas, & insolitas decimas, laici ita gravati Regium Consilium, aut Cancellarias adeunt, ubi expediuntur Regiæ provisiones, & retinetur causa, *ex l.* 6. *tit.* 4. *lib.* 1. *recopil.* quam explicant Covar. *practic. c.* 35. *n.* 5. Carrasco *d. c.* 6. §. 2. *n.* 15. Avendanno *de exequend. lib.* 1. *c.* 1. *nu.* 32. Valenzuela *consil.* 114. *nu.* 30. *& consil.* 146. *nu.* 51. Gutierrez *lib.* 1. *practic. qu.* 14. Salgado *de retent. bullar.* 1. *part. cap.* 6. *num.* 35. Solorzanus *de jure Indiarum, tom.* 2. *lib.* 4. *c.* 3. *n.* 26. *& lib.* 1. *c.* 22. *n.* 22. Salcedo, & Olea *ubi proximè*; quam praxim in Gallia receptam defendit P. Marcha *lib.* 4. *concord. capitul.* 10. Circa tertias tamen, quas nostri Reges possident ex privilegiis Sedis Apostolicæ, & alios possidentes decimas ex concessione Pontificia, non leve dubium est apud Interpretes. Affirmant ad Judicem sæcularem pertinere tertiarum cognitionem innumeri relati à Carrasco *ad ll. Regias, c.* 6. *de decim. §.* 1. Castillo *de tertiis, tom.* 7. *c.* 12. *n.* 2. Barb. *d.* §. 4. *n.* 3. Moventur ex eo, quia cùm istæ tertiæ fuerint ex privilegio Pontificis separatæ ab illis decimis, & sint unitæ Regio patrimonio, censentur profanæ, argumento textus *in l.* 2. §. *hoc interdictum. ff. ne quis in loco publico*; ac inde, quia sicut laicus ratione feudi competens est, etiam inter clericos, *c. ex transmissa, cap. verùm, de foro competenti, cap. cæterum, de judiciis, l. fin. tit.* 26. *p.* 9. ita ratione profanationis tertiarium Judex laicus competens erit. Contrariam tamen sententiam defendunt Azor *lib.* 7. *Instit. mor. c.* 36. Anastasius Germonius *lib.* 3. *de sacrorum immunit. c.* 19. *n.* 9. quæ opinio ex eo fulcitur, nam credendum non est, Pontificem voluisse suo privilegio abdicare eam jurisdictionem à se, nisi expressè in ipsa concessione contineatur, argumento textus *in cap. ex parte de Capel. monach.* Deinde quia de decimis etiam infeudatis laicis cognoscit Ecclesia, *c. prohibemus, cum similibus, de decimis*: ergo de tertiis Judex ecclesiasticus debet cognoscere. In hac opinionum varietate, omissis traditis à Barbosa *in l. Titia, n.* 44. *ff. sol. matrim.* dicendum est, inspiciendam esse formulam concessionis decimarum, seu tertiarum; si enim Regibus, vel aliis laicis concedantur decimæ, vel aliqua pars earum cum facultate transferendi in successores, prout fuerunt concessæ tertiæ hujus Regni, censentur omninò, separatæ à redditibus, & aliis decimis ecclesiasticis, & effectæ res merè profanæ, & proprium laicale patrimonium, ex iis, quæ adducit Sarmiento de redditibus, *in defension. monit.* 54. *&* 64. & ideò tunc de eisdem, tanquam de rebus laicalibus sæculares Judices cognoscere possunt, Castillo, & Carrasco *ubi proximè*, Escobar *suprà*, *c.* 22. *n.* 90. Unde cùm ea concessione Alexandri VI. Gregorii X. & Clementis VII. tertiæ decimarum in Regnis Castellæ, necnon & jus percipiendi decimas in novo orbe Indiarum Occidentalium Regi spectent cum libera dispositione, ut probant Solorzanus *lib.* 4. *polit. Indian. c.* 1. Azor *tom.* 1. *Instit. lib.* 7. *c.* 36. *vers.* 3. Borellus *de præstantia Regis Catholici, cap.* 59. *nu.* 7. D. Joannes de Castillo *tom.* 7. *controvers. cap.* 12. Callixtus Ramirez *de lege Regia*, §. 31. *nu.* 3. Herrera *decad.* 1. *lib.* 8. *cap.* 10. *& lib.* 6. *cap.* 19. Salgado *de protectione Regia* 3. *part. c.* 10. *num.* 268. Escobar *de purit. sanguinis, q.* 6. §. 4. *n.* 43. alii relati à Parexa *de edit. instrum. tom.* 1. *resol.* 3. *§.* 5. *num.* 53. & ita pleno jure, & tanquam ex regalibus incorporatæ sunt Regiæ Coronæ, argumento capitis *generalis*, juncta Glossa *verbo Regalia, de elect. lib.* 6. docent Belluga *in specul. Princip. §. tractemus, n.* 38. Sesse *decis.* 162. *num.* 23. Cabedo *decis.* 63. *Lusit. tom.* 2. *n.* 3. Pereyra *de manu Regia*, 1. *p. concord.* 64. *in not.* Castillo *ubi suprà*, *cap.* 3. *num.* 30. pluribus relatis Solorzanus

zani *s d. c.* 1. *nu.* 30. facit lex 2. *§.* 25. *tit.* 2, *lib.* 9. *recopil.* ideò exuerunt naturam spiritualium bonorum, & manserunt profanæ, ac temporales. Sotus *de justitia lib.* 10. *q.* 4. *art.* 3. P. Molina *de justitia, disp.* 663. *nu.* 10. Sesse *dicta decis.* 162. *tom.* 2. *num.* 19. Gratianus *discept.* 238. *num.* 19. Cevallos *de cognit. per viam viol. qu.* 25. *num.* 21. Salgadu *de retent. bul. part.* 1. *cap.* 1. *ex nu.* 441. unde sequitur, causas super ipsis tertiis, seu decimis emergentes, disceptandas esse coram judice sæculari, *dicta l.* 2, *§.* 15, *l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 9. *recopil.* Castillo *in l.* 6. *&* 13. *Tauri*, Bobadilla *lib.* 2. *polit. c.* 18. *n.* 213. Giurba *cons.* 80. *nu.* 31. Felicianus Vega *in cap. qualiter, n.* 9. *de judic.* sive quæstio sit facti, sive juris. Covar. *pract. c.* 39. *num.* 2. Cevallos *dicta quæst.* 25. *nu.* 23. Barbosa *in l. Titia, nu.* 42. *ff. solut. matrim.* Gutierrez *lib.* 1. *qu.* 14. *nu.* 4. Gratianus *suprà, nu.* 58. Sesse *nu.* 23. Barbosa *tom.* 6. *collect. cap. à nobis* 24. *hoc tit. nu.* 4. Fragoso *de regim. tom.* 1. *disp.* 4. *membro* 7. *n.* 361. etiamsi lis disceptetur inter personas ecclesiasticas. Suarez *in defensione fidei, lib.* 4. *c.* 14. Olibanus *de jure fisci, c.* 11. *&* 14. *nu.* 70. Æneas Robertus *lib.* 2. *rerum judic. cap.* 5. Hieronymus de Leon *decis.* 3. *nu.* 30. Etiamsi tertiæ penes communitatem resideant, vel personam ecclesiasticam, quia non inde amiserunt regaliarum naturam: & quoties agitur de re donata à Principe, cognitio spectat ad Judices sæculares, *l.* 57. *tit.* 6. *partit.* 1. *l.* 6. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil. l.* 10. *tit.* 7. *lib.* 9. probant Pereyra *de manu Regia, cap.* 37. *num.* 4. Barbosa *in remiss. lib.* 2. *tit.* 1. *§.* 15. Antonius Faber *in suo Codice, tit. de privil. fisci, diffinit.* 2. Solorzanus *de Jure Indiarum lib.* 3. *c.* 1. *n.* 53. *& c.* 2. *num.* 24.

e *Laicus.*) Propter incapacitatem non habet jus decimarum, ut infrà *in cap. prohibemus.* 5

f *Portione sua.*) Quæ non fuerat decimata, aliàs redecimatio non admitteretur.

C A P U T XIV.

Idem a *Rhemensi Episcopo.*

PArochianos verò tuos ad solvendas decimas *b* Ecclesiis, quibus eas debent, Ecclesiastica debes severitate compellere, quia cùm decimæ non ab homine, sed ab ipso *c* Domino sint institutæ, quasi debitum exigi *d* possunt.

N O T Æ.

1 a RHemensi.) In prima collectione, *sub hoc tit. c.* 14. additur, *pars c. de Diacono:* unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. de Diacono* 1. *qui clerici, vel voventi,* integra autem textus littera extat post Concil. Lateran. *p.* 27. *c.* 12. *& p.* 26. *c.* 1. in præsenti autem rescribit Alexander III. Henrico Magno filio Philippi Regis Galliæ, & Ludovici VII. fratri, Rhemensi Archiepiscopo, cui etiam scribit *in c.* 2. 5. 6. *&* 7. *de appellat. cap.* 7. *de hæretic.* ut referunt Chenu *in serie Præsul. Rhem. num.* 51. Manrique *tom.* 3. *annal. Cisterc. anno* 1176. *c.* 4. *n.* 5.

b *Ecclesiis.*) Juxta distinctionem personalium, & prædialium, quam illustrabimus infrà *in c. cum sint homines.*

c *Ipso Domino.*) An ideò debeantur decimæ à jure divino, exponemus infrà *in c. aliquibus, §. illi.*

2 d *Exigi possunt.*) Quam tamen actionem proponere debeat Parochus, apud DD. non constat. Condictione ex canone ipsum agere debere, asserit Canisius ad hunc textum, *c. ult.* quia cùm nulla actio specialis jure canonico detur, recurrendum est ad condictionem ex canone, ad exemplum conditionis ex lege, *l. unic. de cond. ex leg.* Sed cùm in præsenti asseratur, decimas ut debitum exigi posse, certum est, competere actionem personalem, & necessariam non esse conditionem ex lege; immò sufficere factum in judicio proponere, *ex cap. dilecti, de judic.* Illud etiam verum est, & sæpè repetitum, decimas esse onera realia ipsorum prædiorum, & ideò in quemcumque possessorem transire, *cap. dilecti, cap. de terris, c. pastoralis, cap. nuper, hoc tit.* ideòque possessorem fundi teneri ad decimas præteritas non solutas à suo prædecessore, docuerunt Garzia *de expensis cap.* 11. *num.* 54. plures relati à Barbosa *dicto §.* 2. *nu.* 11. quorum sententia suadetur *ex l. Imperatores, ff. de publ. l.* 5. *§. fin. ff. de censibus, l. penult. & ult. C. sine censu, vel reliquis,* ubi docetur, tributum ex prædio debitum, ut onus reale transire in novum possessorem. Etiam notandum est, in causis decimarum non servari juris ordinem, sed procedi de plano, & sine strepitu judiciorum, *Clement.* 2. *de judic.* intentarique potest simul judicium petitorium cum possessorio, *cap.* 2. *&* 3. *de causa possess.* & licèt in quolibet judicio spoliatus ante omnia sit restituendus, *cap.* 5. *de ordin. cognit. cap. litteras, cap. ex conquestu, de restit. spol.* tamen spoliatus per parochum à perceptione decimarum, quas intra ipsius parochiam possidebat, non aliter restituitur, quàm si ostendat privilegium, vel alium titulum, cujus virtute possidebat decimas ipsas; textus disertus *in c. ad decimas, de restitut. spol. lib.* 6. ibi: *Nisi evidenter docuerit.* Resistit enim illi jus commune, & favet spoliatori; siquidem præsumit, post divisionem parochiarum ad ipsos parochos tantùm pertinere. Covar. *d. c.* 17. *n.* 6. Barbosa *d. c.* 28. *de off. Parochi, §.* 2. *nu.* 43. quæ doctrina procedit in laico possidente decimas virtute privilegii, & à parocho spoliato: sed si ipse spoliatus sit ab alio laico, & intendat interdictum, unde vi, ante omnia est restituendus, juxta juris communis regulas, ut docet Menchaca *usufreq. c.* 89. *num.* 5. Etiam proceditur in his causis appellatione remota, *c. tua, el* 2. *hoc tit.* Salgadu *de Regia protect.* 3. *p. c.* 2. *nu.* 63. Quæ sententia probatur ex eo, nam in tributis Imperatori solvendis non admittitur appellatio, *l. abstinendum, l. fin. C. quorum appell.* sed decimæ sunt tributa debita Principi cœlesti, *c. decimæ* 66. 16. *qu.* 1. *c. tua, hoc tit.* igitur similiter in eis appellationi locus non est. Accedit, nam decimæ assignantur parochis pro alimentis, *cap. decimas, vers. sed tardius,* 16. *q.* 1. sed in causis alimentorum appellatio non admittitur, ut latè probat Salgado *d.* 3. *p. c.* 1. Igitur nec in causis decimarum appellatio quoad affectum suspensivum admitti valet. Quæ doctrina procedit in casu text. *in d. c. tua nos,* videlicet cùm reus, à quo decimæ petuntur, opponit consuetudinem, vel præscriptionem, & condemnatus est; secus verò si agatur cum persona ecclesiastica, quæ intendit jus habere ad decimas; vel si quæstio sit inter duas Ecclesias æqualiter decimas vindicantes, vel si collector decimarum modum excedat; quia ab excessu potest appellari. Exceptis tamen his casibus proceditur appellatione remota, & Judex ecclesiasticus potest incipere à præcepto de solvendo, ut pluribus relatis probat Salgado ubi sup. *nu.* 73. Nec in eo judicio ulla admittitur compensatio alterius debiti, ne eo prætextu decimarum solutio differatur, ut post Mouetam, Rebuffum, & alios resolvit Hunnius *in Encyclop. dicto titulo decimis, cap.* 9. *in fine.*

C A P U T XV.

Idem a *Ambianensi Episcopo.*

AD hæc donationem decimæ, quam Abbas sancti S. de *b* Monstrali cuidam loco concessit per successionem tenendam (quoniam Sanctuarium de jure *c* hereditario possideri non debet) viribus carere decernas, & laicum (nisi decimam ipsam ipsi Ecclesiæ liberè resignaverit) vinculo excommunicationis adstringas.

N O T Æ.

1 a AMbian.) Ita etiam legitur post Conc. Later. *p.* 50. *c.* 28. & in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 27. ubi additur, *pars c. quoad Sedem;* ut cognoscatur in præsenti referri secundam partem textus *in c.* 2. *infra, de frigid. & malef.* De Ambian. Ecclesia nonnulla adduxi *in c.* 37. *de rescript.*

b *De Monstrali.*) Monasterium hoc sancti Salucii Monstroliensis est propè urbem Monstrolium in Gallia, Ordinis D. Benedicti, ut referunt Mireus *in sua Gallia,* Chopinus *de sacra polit. lib.* 1. *tit.* 4. *num.* 17.

c *Hæreditario.*) Ubi latè probavi *in c.* 1. *de præb.* Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.*

C A-

C A P U T XVI.

Idem a *Marsilien. Episcopo.*

De terris, quas Judæi colunt, tuæ prudentiæ respondemus, ut eos ad decimas persolvendas, vel possessiones penitus renunciandas, cum omni districtione compellas, ne fortè occasione illâ Ecclesiæ valeant suo jure fraudari.

N O T Æ.

1 a *Marsilien.)* Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 28. ubi additur, *pars capitis Quod super his:* unde deducitur, in præsenti referri secundam partem textus *in c. quia super his, de Judæis*. De Marsiliensi Ecclesia nonnulla notavi *in c. 6. de his, qua vi*.

COMMENTARIUM.

2 Circa obligationem solvendi decimas à Judæis, vel infidelibus contraria videntur juris testimonia, variæque reperiuntur DD. sententiæ; sed pro vera resolutione, & hujus textus expositione discrimen est constituendum inter decimas personales, & prædiales; personales enim non solvunt, qui baptizati non sunt, *cap. ex transmissa, hoc tit.* docent Suar. *dicto tract. de decim. c.* 16. *n.* 4. Fagund. *in* 5. *præcepta Eccles. lib.* 2. *c.* 1. *n.* 4. Ricciulus *de jure person. lib.* 2. *c.* 9. *per totum*. Si enim decimæ illæ præstantur ratione sacramentorum, & infideles nulla accipiunt Sacramenta, inde eas decimas solvere non tenentur. Accedit, nam obligatio solvendi decimas personales provenit à jure ecclesiastico, ut dicemus infrà *in c. in aliquibus*, §. *fin.* sed infideles præceptis Ecclesiæ non ligantur, juxta illud Apostoli 1. *ad Corinthios c.* 5. *De his, qui foris sunt, quid ad nos?* Et *c. gaudemus, de divortiis:* ergo non tenentur solvere decimas personales. Nec obstabit, si dicas, Judæos teneri præceptis juris divini, siquidem sub dominio, & potestate Dei sunt; ac proinde præceptis legis veteris de decimis solvendis eos obstringi. Nam respondetur, præceptum decimarum in veteri non fuisse positum à Deo universis, sed solùm habitantibus terram Cananæorum, propter populum Israeliticum, & Levitas; ac proinde eo præcepto non ligantur infideles, nec præcepto ecclesiastico, quia adhuc per baptismum januam Ecclesiæ non sunt ingressi. Unde infertur, hæreticos omninò teneri ad decimarum præstationem, quia per baptismum ad Ecclesiam spectant, & ita apostasia ab hac obligatione eximi non valent, quia ex fide, quam in baptismo promiserunt, legibus Ecclesiæ obligati fuerunt. Circa prædiales decimas certum est, Judæos, cæterosque infideles cogi eas præstare, *c. quantò*, §. *fin. de usur. c. nimis, de excess. Prælat.* Capit. Caroli Calvi anni 877. *cap.* 31. quod exponit Bosquetus *ad Innocentium lib.* 1. *epist.* 50. docent Azor, Vasquez, & Moneta relati à Barbosa *d. cap.* 28. Decimæ enim prædiales sunt onera ipsius prædii, & ab ipso prædio debentur; & ita prædia illa, quæ decimas pendebant antea, transeunt cum suo onere, argumento textus *in l. Imperatores*, *ff. de public.* Unde infideles decimas solvere non tenentur, simpliciter loquendo; sed quatenus respiciunt onera realia prædiorum, & hac ratione Judæi, cæterique infideles obligantur ad solutionem decimarum, quoniam prædia ipsa habent inhærentem obligationem decimarum, & tanquam onus reale ipsius rei, necesse est, ut ad omnes transeant, etiam infideles, & satisfaciendum Ecclesiæ interesse, ut in præsenti textu docetur, præcipuè in illis verbis: *Ne fortè illa occasione Ecclesiæ valeant suo jure fraudari*. Quæ verba supponunt jus Ecclesiæ ad decimas persolvendas in tali fundo fuisse acquisitum. Unde deducitur, doctrinam hanc procedere respectu prædiorum, quæ possident infideles in terris Christianorum; aut quæ eorum aliquando fuerunt; nam ex prædiis in propriis infidelium provinciis possessis decimæ non debentur ex eo, quod cessat in eis ratio juris quæsiti Ecclesiæ ad decimas ex illis prædiis percipiendas: juxta quam distinctionem exponendus est textus *in c. fin. hoc tit. in* 2. *collect.* ubi Clemens II. ita decrevit: (Ad audientiam nostram, te significante pervenit, quod cùm Judæi cupiditate maxima, & damnabili parochiam Sancti Lauri pro parte magna occupaverint, adhuc residuum de die in dies occupare intendunt. Quia verò præscripta Sancti Lauri Ecclesia propter hoc magnam suorum bonorum jacturam incurrit, disc. 5. p. A. s. p. m. quatenus nisi Judæi, qui in civitate Rhoromagensium morantur, ad monitionem vestram, & decimas, & omnes proventus alios, quos de parochianis fidelibus, si ibi habitarent, consequerentur, prædictæ Sancti Lauri Ecclesiæ, & aliis, quarum parochias detinent occupatas, annis singulis sufficienter, ac congruè recompensare curaverint, omnes Christi charactere insignitos, sive virilis, sive fœminei sexus extiterint, qui Judæis obsequium exhibere, aut mutuo aliquid ab eis accipere, aut restituere jam acceptum, venditiones, aut locationes cum eis contrahere, seu quemlibet alium contractum inire, vel eis *Ave* dicere, seu habere colloquium, nisi de sua correctione, vel inexperta conversione allicere, ulla præsumptione tentaverint, omni gratia, & timore postpositis, contradictione, & appellatione cessante, anathematis vinculo adstringatis, cui etiam volumus sententiæ subjacere quemcumque, qui illis ad vestri elusionem mandati consilium suum, sive auxilium impenderit, aut favorem.) Et etiam accipiendus est Innocentius III. *lib.* 2. *epist.* in editione Coloniæ, *ubi lib.* 2. *fol.* 312. Episcopo Abulensi ita scribit: (Ex parte dilectorum filiorum Capituli Abulensis fuit in audientia nostra querimonia recitata, quod cùm homines tuæ diœcesis in castris, & in ipsa civitate morantes, de tribus partibus frugum totius agriculturæ suæ, molendinorum etiam, & hortorum; & ruricolæ de quarta parte parochialibus Ecclesiis, à quibus Ecclesiastica percipiunt Sacramenta, decimas solvere noneantur: licèt ministri Ecclesiarum ipsarum ferè nullos habeant redditus præter decimas, unde valeant sustentari, domini prædictorum hortorum, & molendinorum ipsa tradunt Sarracenis in grave detrimentum Ecclesiarum, & præjudicium excolenda: qui nolunt Ecclesiis, sicut olim Christiani solebant, freti potentia, & favore illorum, à quibus illis excolenda traduntur, decimas exhibere. Volentes igitur ipsis Ecclesiis, & earum ministris super hoc, prout convenit, providere, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus nisi Sarraceni illi ad commonitionem tuam cum ea integritate, qua Christiani solebant, prædictas decimas Ecclesiis voluerint exhibere, eis facias communionem à Christianis super mercimoniis rerum venalium, & aliis penitus denegari. Christianos illos, qui talibus contra formam mandati Apostolici communicare præsumpserint, à sua præsumptione per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compescens. Datum Lateran. 12. Kalend. Junii.)

C A P U T XVII.

a Idem.

Quamvis grave sit nimis, & divini dignum animadversione judicii habeatur, quod laici quidam, quod sacerdotum est, in ecclesiasticis rebus usurpant; majorem tamen incurrunt formidinem, & dolorem, quòd fomitem sui erroris dicuntur in ipso Clero aliquoties invenire, dum quidam Coepiscoporum nostrorum, aliorumque Prælatorum, Ecclesiæ decimas, & Ecclesias ipsas disponere eis indulgent, & eos de via mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad vitæ viam fuerant revocandi. De quibus dicit Dominus per *b* Prophetam: Populi mei peccata comedunt, ad iniquitatem provocant. Unde statuimus, ut si quis alicui laico in sæculo remanenti Ecclesiam, decimam, oblationemve concesserit, à statu suo, sicut *c* arbor, quæ inutiliter terram occupat, succidatur, & donec emendet, dolore ruinæ suæ jaceat prostratus.

N O T Æ.

1 a IDem,) Ita etiam legitur *in c. 2. hoc tit. in 2. collect.* & post Concilium Later. *p. 26. c. 8.* ubi refertur præsens constitutio, quæ edita fuit in Concil. Turon. *can. 3.* ex quo hæc verba refert Ant. Augustinus *in epit. juris Pontif. lib. 10. tit. 9. c. 1.* & ita hæc constitutio propria est Concilii Turon, licèt ab Alexand. III. *in d. c. 8.* reperiatur transcripta.

b *Prophetam*,) Oseam videlicet, *cap. 4.*

c *Arbor quæ*,) Verba sunt SS. Lucæ *cap. 13.* & Matthæi *cap. 3.* Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. prohibemus*. 2

C A P U T XVIII.

Idem *Massiliensi* a *Episcopo*.

CUm sint homines in parochia unius Ecclesiæ, sicut asserit, qui terras in alia parochia alterius excolunt; tua discretio nos consuluit, cui Ecclesiæ de terris illis decimas solvere debeant, an ei, in cujus parochia sunt constituti; an illi, in qua divina audiunt, & ecclesiastica alia percipiunt sacramenta. Sanè cùm hujusmodi quęstio temporibus prędecessorum nostrorum sępiùs mota fuerit, nec ab aliquo terminata, aliis intuitu territorii, aliis personarum obtentu asserentibus debere persolvi; non est nobis facilè super hoc certum dare responsum, cùm auctoritates Sanctorum Patrum etiam sint diversæ; & ideò in hujusmodi dubitatione ad consuetudinem duximus recurrendum, & attendendum etiam, si illæ Ecclesię in uno sint, vel in diversis Episcopatibus constitutę. Quia difficile nimis videtur, ut una Ecclesia in Episcopatu alterius recipiat decimas, cùm ex hoc Episcopatuum fines confundi non immeritò videantur.

N O T Æ.

3 a MAssiliensi,) Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 3.* in sexta autem non exprimitur Prælatus, cui rescribat Alexander. De Massiliensi diœcesi nonnulla notavi *in c. 6. de his, quæ vi*.

COMMENTARIUM.

2 IN præsenti textu agitur de parochiis, quibus decimæ præstandæ sunt, in qua parte, ut Alexander III. hic fatetur, diversa, licèt non contraria, sunt juris testimonia; nam Ecclesiis baptismalibus decimas præstari debere, probatur *in c. quicumque 44. c. de decimis 45. c. statuimus 55. 16. quæst. 1. cap. cùm contingat 29. hoc tit. cap. final. de parochiis, cap. 1. in fine, de verb. signif.* Et ratio idem suadet; nam cùm decimæ sint stipendia sacerdotum sacramenta administrantium *cap. tua, hoc tit.* & hunc laborem parochi soli sustineant, illis solis decimæ debentur; unde vulgò docetur, parochum habere fundatam suam intentionem respectu omnium decimarum intra suæ parochiæ limites existentium, *dicto cap. cùm contingat*, Valenzuela *cons. 37. per totum*, Barbosa *dicto c. 28. §. 2.* qui rectè docet, ipsum semper manutenendum esse. Econtrariò autem decimarum distributionem ad Episcopum pertinere, probatur *in cap. 1. 16. quæst. 7. cap. in sacris 56. 16. q. 1. cap. Episcopus 23. cum seq. 12. q. 1.* & ipsum fundatam habere suam intentionem erga decimas, probat textus *in c. dudum 31.* ibi: *Intentione tua de jure communi fundata, hoc tit.* & ipsis Episcopis certam partem earum deberi, docetur *in cap. quoniam 13.* ibi: *Tua parte retenta, hoc tit.* & eam portionem quartam esse probatur *in cap. conquerente 16. de offic. ordin. c. de quarta, de præscrip.* aliis etiam clericis, veluti Canonicis Ecclesiarum, jus percipiendi decimas competere, probatur *in cap. ex parte 21. cap. ad hæc, hoc tit. c. 3. 16. quæst. 7.* quia decimæ pro omnibus ministris Ecclesiæ institutæ sunt, *cap. non est 22. hoc tit.* ad exemplum legis veteris, juxta quam Levitis omnibus decimæ solvebantur, *c. finali Levitici*. In hac jurium varietate dicendum est, decimas ex sua institutione ad Episcopum pertinere, ut eas inter clericos suæ diœcesis distribuat; nunc verò certis unicuique clericorum partibus assignatis, Episcopus habet jure communi quartam partium, & parochi, clericique in Ecclesia ministrantes, & Canonici Cathedralium Ecclesiarum eam partem, quæ suis beneficiis ex consuetudine adjudicata est: quod si non appareat, quæ pars ex consuetudine Parocho debeatur, quarta præstanda est, juxta antiquam divisionem, de qua in *cap. quatuor, cap. de redditibus, 12. quæst. 2.* post quam divisionem Episcopus, & Parochus fundatam habent suam intentionem ad propriam portionem. Suarez *dicto tract. de decimis, lib. 1. cap. 28. & 29.* Rebuffus *eodem tractat. quæst. 7.* Nomine autem Parochi accipimus eum, qui præest Ecclesiæ Parochiali nomine proprio. Josephus Ludovisius *decis. 72. num. 9.* Circa parochias verò, quarum parochis decimæ debentur, discrimen est constituendum inter personales, & prædiales: personales enim debentur Ecclesiæ parochiali, in qua quis domicilium habet, *cap. ad Apostolicæ, hoc tit. cap. quæsti 46. cap. statuimus 55. cum sequent. 16. quæst. 1.* Fagundez *in 5. præcepta Eccles. lib. 1. cap. 1. num. 1.* Moneta *de decimis, cap. 7. num. 21.* Ratio est, quia decimæ illæ debentur propter laborem impensum in administratione Sacramentorum, & ita parocho ea administranti debentur: & licèt aliquis causa negotiationis, studiorum, aut voluptatis moram faciat extra patriam, decimas tamen in parochia propria solvit, *dicto cap. Apostolicæ, cap. 3. de sepult. in 6.* quia domicilium non mutat, ex traditis à Barbosa *in l. hæres, §. finali, ff. de judiciis, à num. 94.* Si verò quis duo domicilia habeat, attendi debet, quod principalius est: si utrumque æquè principale sit (quod evenire potest, *l. assumpto, §. 1. l. Labeo, l. ejus qui, §. Celsus, ff. ad manicip.*) dividi debent decimæ pro rata habitationis. Suarez *dicto lib. 1. cap. 21. num. 1.* Decimæ verò prædiales debentur parochiæ illi, ubi prædia sunt, *c. cùm contingat, hoc tit. c. ad decimas, de restit. spoliat. lib. 6. c. 24. hoc tit. in 1. collect. c. finali, hoc tit. in 5. compil.* nec absurdum videri debet, ut decimas percipiat parochus, qui sacramenta non ministrat, licèt id adeò durum visum sit Alexandro in præsenti, ut casum hunc diffinire non ausus, consuetudini standum esse decreverit; nam respondetur, ad tollendam omnem ambiguitatem, & parochialium limitum confusionem, prudens consilium fuisse certos eis terminos designare, & in eorum prædiorum decimis alimenta parochis tribuere; quia frequentius est, quemque ibi habitare ubi prædia possidet; leges autem ad frequentiores casus adaptantur, *l. nam ad ea, ff. de legibus*. Item æquale est in hoc jus omnium ecclesiarum, quia quemadmodum parochianus ille ex sua parochia in aliam migrat, idem in hac accidere potest, ut docent Rebuffus *de decimis, q. 6. n. 20. & quæst. 7. num. 10.* Navarrus *cons. 1. de decimis, num. 7.* Suarez *dicto cap. 21. à num. 4.* Circa decimas autem mixtas, veluti quæ ex gregibus percipiuntur, quia prædialibus magis accedunt, cùm ex fructibus prædiorum alantur, debentur parochiæ illi, ubi pascunt: quod intelligendum est de animalibus mansuetis, sive extra domum alantur, ut oves, & armenta; sive intra domum, ut gallinæ, columbæ, & similes. Cæterum si fera animalia sint, distinguendum est, an in nullius sint, an in alicujus dominio consistant. Priori casu decimæ ex eis perceptæ sunt personales, quia emolumentum rei totum ex hominis industria provenit; veluti si quis piscatur, aut venatur in mari, flumine, vel nemore publico, in quibus nemo dominium habet, vel jus prohibendi piscationem, aut venationem: secundo verò casu cùm animalia, quæ capiuntur, in aliquorum dominio sunt, decimæ eorum prędiales erunt, quia in fructu prædiorum sunt hæc animalia, *l. item si 10. §. aucupiorum, ff. de usufructu*: & ita horum animalium æstimatio non tota sumitur ex industria capientium, sed ex seipsis. Inde provenit, decimas animalium, quæ in nemoribus, aut stagnis includuntur, esse prædiales, & deberi parochiæ, in qua stagna, aut nemora sunt, argumento legis *3. §. item feras, ff. de acquirend. possess. l. usufructuarium 6. §. 1. ff. de usufruct.* idemque dicendum est de decimis columbarum, quæ columbariis includuntur, si earum pulli à domino vendantur, argumento textus *in §. pavonum, Instit. de rerum divis.* nam si per venationem capiantur, erunt decimæ personales; quia tunc quasi nullius existimantur, ut capi possint. Idem dicendum est de cera, & melle; quia apes alveis inclusæ dominos habent, *§. apud, Instit. de rerum divis.* Idem de lapidum, ac metallorum fodinis, ac ligni dicendum est, videlicet ut si ex agris nullius percipiantur, decimæ personales sint; si verò ex prædiis propriis,

præ-

prædiales judicentur, argumento textus *in d. l. item, §. etsi, cum seq.* docet Rebuffus ubi suprà, *q. 8. ex n. 10.* Suarez *d. lib. 1. c. 34. à n. 6.* Nec hucusque traditis obstat textus *in c. nuntios, hoc tit.* cujus interpretationem, & alia, quæ huc spectant, adduxi *in c. plerique, de pactis:* omnia tamen suprà tradita vera sunt jure communi attento; ex consuetudine tamen, aut præscriptione contrarium plerumque observatur, ut infrà latè dicemus *in c. Apostolicæ.*

C A P U T XIX.

Ex Concilio a Lateran.

PRohibemus insuper, ne laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes, in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, Christiana sepultura privetur.

N O T Æ.

a LAteran.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 23.* & reperitur textus hic in ipso Concilio Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap. 16. §. prohibemus,* de quo Concilio nonnulla notavi *in cap. 27. de rescript.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Laici decimas Ecclesiasticas retinere non possunt, nec injustè obtentas in alios transferre.* Probant eam textus *in cap. decimas, 16. q. 7. cap. fin. 10. q. 3. cap. pervenit 1. q. 3. cap. ad hæc, cap. quamvis, hoc tit. cap. 2. §. sanè, hoc tit. lib. 6. cap. si quis presbyterorum, de rebus Eccles. cap. exhibita, de rer. permut. cap. cùm & plantare, de privil. extravag. Ambitiosæ, de rebus Eccles. l. 22. tit. 8. par. 1.* Varios canones adversus hanc juris decimarum usurpationem per laicos collegit Roverius *ad histor. Sancti Recomaensis, nu. 172.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa *de offic. Parochi, cap. 28. §. 2.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunitat. cap. 19.* Suarez *de decimis cap. 17.* Borellus *in summa decis. tit. 19. num. 114.* Duarenus *lib. 7. de sacris Eccles. cap. 1.* Marescottus *lib. 1. var. cap. 19.* Durantius *qq. juris q. 32.* Lemaistre *de decimis, cap. 8. n. 9. & 10.* Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 1. epist. 21. & lib. 2. epist. 29.* Balboa *in cap. ad aures, de præscript.* Petrus Gregorius *lib. 7. syntag. cap. 15. & lib. 1. partit. tit. 25. cap. 1.* Carrasco *ad ll. recop. cap. 10.* Castillo *lib. 7. de tertiis, cap. 11.* Fachin. *lib. 7. controv. cap. 77.* Sesse *decis. 163. tom. 1.* Parexa *de instrum. edit. tit. 7. res. 9.* Solorzan. *de jure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 1. num. 30.* Murga *tom. 2. disquisit. mor. disqu. 13. per tot.* Teophilus *tom. 12. tract. mala è bonis Eccles. cap. 9. n. 16.*

2 Impugnatur tradita assertio. Sed pro ratione dubitandi, omissis quæ adduxi *in cap. ad aures, de præscript.* in præsentem assertionem ita insurgo: Aut in casu in hoc canone proposito laici detinebant decimas injustè, vel justè ex infeudatione ante Concil. Lateran. facta, de qua infrà agemus. Si injustè detinebant, non solùm prohibendum erat illis, ne in alios transferrent, verùm & ne cum animarum periculo eas retinerent, & per consequens non rectè hìc docetur, decimas detinentes laicos non cogi eas restituere, sed tantùm prohiberi in alios transferre: si autem justè jure feudi eas retinebant, rectè poterant laici eas in monachos, aut in aliam Ecclesiam cum assensu Episcopi transferre, ut docetur *in cap. ad Apostolicam, de his, quæ fiunt à Prælat.* Ergo non rectè in præsenti statuitur, non posse laicos decimas in alios transferre, cùm perindè illis permittatur eas detinere.

3 Laici sunt incapaces decimarum. Qua difficultate non obstante vera est præsens assertio, videlicet laicos non posse acquirere, seu retinere jus exigendi decimas; quia illud competit tantùm sacerdotibus, qui ministrant spiritualia: & cùm laici illa ministrare non possint, sunt incapaces juris decimarum, *cap. causam, de præscript. c. quamvis, hoc tit. l. 56. tit. 6. par. 1.* D. Thomas *2. 2. q. 83. art. 3.* docent Sotus *de justitia lib. 9. q. 7. art. 1.* Covar. *lib. 1. var. c. 17. n. 4.* Rodriguez *qq. regul. q. 44. art. 4.* Vasquez *in opusc. tit. de benef. c. 1. §. un. dub. 7.* Didacus Perez *in l. 1. tit. 1. lib. 5. ord.* Roder. Suarez *alleg. 28.* Gutierrez *lib. 1. pract. c. 15.* Facit exemplum legis veteris, juxta quam tantùm permittebatur concedere panes propositionis Aaroni, & filiis ejus, *cap. 27. Levit.* ergo similiter in lege gratiæ jus percipiendi decimas tantùm sacerdotibus debetur; sicut etiam oblationes illi tantùm percipiunt, nec ullo modo laici eas percipere valent. Concilium Gangrense *can. 8.* & in Concil. Brachar. 2. *can. 6.* prohibentur laici constituere Ecclesias, ut oblationes in eis factas, vel earum partem accipiant, ibi: *Placuit ut si quis basilicam non per devotionem fidei, sed pro questus cupiditate ædificet, ut quidquid ibidem pro oblatione populi colligitur, medium cum clericis dividat, eo quòd basilicam in terra sua ipse condidit; quod in aliquibus locis, usque modò dicitur fieri. Hoc ergo de cætero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili voto consentiat, ut basilicam, quæ non pro Sanctorum patrocinio, sed magis tributaria conditione est condita, audeat consecrare.* Nec solùm laici decimas percipere nequeunt, verùm nec pro earum redemptione pretium exigere, ut cavetur in Capitulari 30. Ludovici Pii, his verbis: *De decimis, quas populus dare non vult, nisi quolibet modo ab eo redimantur ab Episcopis, prohibendum est ne fiat: & si quis contemptor fuerit inventus, & nec Episcopum, nec Comitem audire velit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur.* Et cùm idem Princeps cognovisset, nonnullos data pecunia Comitibus, in solutione decimarum cessare, ita decrevit *lib. 2. c. 28. Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vuadios accipiunt, & à Presbyteris pro quibusdam negligentiis, & inter se pecunias dividunt, quod penitus abolendum decrevimus.*

Ex privilegio tamen Romani Pontificis laicis competere potest jus, seu commoditas percipiendi decimas, *cap. 2. hoc tit. in 6.* quia Summus Pontifex ex justis causis potest eas, vel earum partem laicis concedere, ob ipsorum benemerita, & servitia in Ecclesiam impensa, *cap. à nobis 24. hoc tit.* ubi plures congessit Barbosa, *cap. Hadrianus, 62. dist.* ut fecerunt plures Romani Præsules tertias concedendo nostris Catholicis Regibus, qui proprio sanguine, & maximis sumptibus Ecclesias à Saracenis occupatas recuperarunt. Glossa *verbo Singulas, in dicto cap. Hadrianus,* Matienzo *in l. 1. tit. 10. lib. 5. recopil. gloss. 21.* Parladorius *rerum quotid. cap. 3. num. 7.* Concessit enim Summus Pontifex ex tertia parte omnium decimarum duas tertias, & sic ex acervo in novem partes diviso, duæ partes à Rege nostro percipiuntur, ut constat *ex l. 1. tit. 21. lib. 9. recop.* Castillo *tract. de tertiis, ferè per tot.* Circa tempus verò hujus concessionis non satis constat: illud tamen certum est, usque ad tempora Alexandri VI. hæc privilegia à Regibus nostris concessa non fuisse perpetua, sed temporalia, in subsidium belli cum Sarracenis initi; nam constat Henricum I. anno 1216. regia fide promisisse abstenturum se deinceps à perceptione decimarum, quas injustè occupaverat: & Honorius III. in sua bulla, quæ incipit *Ex parte tua,* data 17. Kalendis Aprilis, anno 1226. concessit Archiepiscopo Toletano medietatem earum tertiarum, quas Potentiores Hispaniæ occupaverant; & Gregorius IX. in sua bulla, quæ incipit, *quanto charissimum,* anni 1228. jussit Archiepiscopo Toletano, & omnibus Episcopis Castellæ, quatenus Ferdinandum IV. Regem Castellæ monerent, ut desisteret à tertiarum exactione, ut in ejus chronica refertur *cap. 2.* & illa bulla reperitur in Ecclesia Toletana. Post hæc Clemens V. per suam bullam, quæ incipit, *Olim claræ memoriæ,* concessit Alphonso IV. Castellæ Regi duas partes tertiæ portionis decimarum Ecclesiarum terræ sibi subjectæ usque ad tres annos; ita tamen, ut elapso triennio, nec per se, nec per alium prædictas tertias exigeret, aliàs excommunicationis sententiam incurreret, ut refert Mariana *lib. 23. histor. cap. fin.* Tandem Alexand. VI. in sua bulla, quæ incipit, *Dum indefensa,* anni 1494. die 6. Februarii concessit Regibus Catholicis Ferdinando, & Elisabethæ, ut in perpetuum tertias decimarum Regni Castellæ, Legionis, & Granatæ licitè perciperent: & quoad tertias Regni Granatensis aliud privilegium illis concessit Innocentius VIII. ut referunt adducentes alia privilegia concessa tam Regibus Castellæ, quàm Aragoniæ, Parexa *de instrum. edit. p. 2. tit. 7. resolut. 9. nu. 50.* Borellus *de præstantia Regis, cap. 59. num. 7.* Callixtus Ramirez *de lege Regia, §. 31. nu. 3.* plures congessit à Solorzano *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 1. nu. 11.* Sesse 4 De decimis laicis concessis notabilis.

tom. 2. *decis.* 162. Castillo *de tertiis*, *cap.* 2. Escobar *de Reg. & Pontif. jurisd. cap.* 22. A prædictis ergo temporibus Reges nostri possident prædictas tertias, cum justo titulo, & bona fide; & cùm illæ jam sint incorporatæ Regiæ Coronæ, ut profanæ, & sæculares judicantur: quare cùm sint merè temporales, in laicos etiam alienari possunt, ut probant Menchaca *illustr. controvers. cap.* 89. Lassarte *de decima vendit. cap.* 19. *num.* 35. Garzia *de expensis cap.* 9. *num.* 48.

5 De laicis decimis possidentibus.

Deinde sciendum est, olim laicos decimas occupasse variis ex causis, veluti quia cùm Reges decimas debitas propriis Capellis perciperent, eas in beneficium laicis concedebant. Concil. Meldense *can.* 75. ibi: *Si capellas nostras presbyteris, aut viris ecclesiasticis dederitis, & dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter provideant, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibus debitè invigilent: si autem laici capellas habuerint, à ratione, & auctoritate alienum videtur, ut ipsi decimas accipiant.* Lue in dies magis serpente, laici feudi nomine passim decimas occuparunt, & posteris transmiserunt. Ordericus Vitalis *lib.* 5. *histor.* ibi: *Avidi quippè possessores terrenorum, caducis inhiant, de summis, & divinis parum cogitant; adeoque quia plures vix aliquid pro spe superna, & nisi temporale commodum viderint, agere tentant, decimas quas Dominus ab Israelitis per Moysem sibi ad usum Sanctuarii, & Levitarum exegit, nostrates laici retentant, vel ministris Ecclesiæ, nisi magno redimantur pretio, reddere affectant.* Immò invalescente Procerum tyrannide, consultò his Ecclesiarum Antistites decimarum partem in beneficium dedere, ut partis damno reliquam tuerentur, ut fecit Episcopus Racesburgensis cum Henrico Comite Polaborum; de quo Helmoldus ait: *Porrò decimas terræ recognovit Episcopo, quarum tamen mediatatem recepit in beneficia, & factus est homo Episcopi.* Eandem laicarum decimarum originem indigitat Fridericus I. in oratione habita in Concilio Principum apud Arnoldum Lubecensem: *Scimus autem decimas & oblationes à Deo sacerdotibus, & Levitis primitus deputatas; sed cum tempore Christianitatis ab adversariis infestarentur Ecclesiæ, easdem decimas Prætotentes, & Nobiles viri ab Ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, ut ipsi defensores Ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent.* Krantzius *lib.* 1. *Metrop. cap.* 2. ibi: *Cum non satis fiderent Patres sua jura à laicis Principibus tueri, dedisse arbitror partem decimarum Principibus in manu per speciem feudi, & beneficii, malentes amittere dimidium, quam totum: inde factum, ut à Principibus transirent in ministeriales, qui nunc militares appellantur.* Decimas etiam laicis propinavit ambitio, & gratia Antistitum. Lysiardum Parisientem Archidiaconum hoc nomine notat Fulbertus *epist.* 34. quòd decimas, & oblationes altarium, stipem pauperum, Episcopo inconsulto, sæculari militiæ traderet. Decimarum quoque infeudationes laicas propagavit sacræ in Saracenos expeditionis necessitas sub Philippo Augusto, cujus adornandæ, & instruendæ gratia militibus permissum fuit, ut decimas è prædiis ditionis suæ suos in usus converterent, quoad bello mererent. Constitutio est Friderici apud Rigordum anno 1187. *Qui alicujus terræ magnam justitiam habet, ejusdem terræ decimam habebit miles crucem non habens, domino suo habenti eam, cujus erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili decimam, & de feudo quod ab ipso tenebit; si autem ab eo nullum tenebit feudum, de suo proprio mobili decimam domino suo ligio dabit.* Laici decimarum occupatores usurpationis velandæ gratia persuasum voluerunt, decimam sibi beneficii nomine concessam à R. Pontifice ob tuitionem Romanæ Ecclesiæ. Matthæus Paris. *in Henricum III.* anno 1240. *Item in Regno Franciæ multæ decimæ militibus ab Apostolicis Patribus concessæ creduntur, ut ipsi Romanam Ecclesiam tueantur, sed constat ab eis debitum suffragium esse denegatum, nec etiam constat, eorum suffragium exercitui Domini Papæ fuisse adhuc contributum.* Sed fabulam expungit religio Romanorum Pontificum: reclamant tot decreta Gregorii VII. Innoc. II. Eugenii III. & Concil. Lateran. de decimis à laicis non possidendis. Ecclesia enim semper curavit hujusmodi decimarum concessiones laicis factas irritare, & rescindere: unde Lemaistre *lib.* 1. *de decim. cap.* 10. *per totum*, probare intendit, nunquam Ecclesiam permisisse infeudationem decimarum; quod verum est, si factam à Pontifice excipias, quia nullo unquam tempore licitum fuit Episcopis, etiam per titulum temporalem feudi, aut similem, laicis decimas concedere, *c.* 3. *§. Ecclesias, de privil. cap. cum Apostolica, in fine, de his quæ fiunt à Prælat. cap.* 2. *§. sanè, hoc tit. in* 6. docent Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 17. *num.* 5. P. Barbosa *in l. Titia, a num.* 45. *ff. solut. matrim.* Gutierez *lib.* 4. *pract. quæst.* 14. *num.* 5. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.* 36. *quæst.* 13. Suarez *d. lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 26. *à num.* 2. Fachineus *lib.* 7. *controvers. cap.* 7. Arias à Mesa *lib.* 3. *variar. cap.* 13. *num.* 19. Unde malè communiter Doctores prohibitionem hanc dandi in feudum decimas laicis ad Concil. Lateran. de quo in præsenti, & *in cap.* 3. *de privil.* & ad Synodum Claromont. sub Urbano II. relatam *in dict. cap. decimas* 39. 16. *quæst.* 7. referunt: nam in eo capite aliud prorsus statuitur, ne scilicet monachi à laicis decimas, vel Ecclesias suscipiant sine Episcopi consensu. Et *in cap.* 3. *de privil. vers. Ecclesias*, id solùm prohibetur, quod *in dicto cap. decimas*, prohibitum erat, nempè ne religiosi decimas Ecclesiarum de manu laicorum acciperent sine Episcopi consensu; hoc tamen addito, quod Urbanus *in dicto cap. decimas*, solùm futuris negotiis legem dedit, ut ex verbis constat: at Alex. III. in Concilio Lateran. cujus canon 9. extat *in dicto cap.* 3. non solùm prohibuit in futurum, sed addidit, ut religiosi dimitterent quascumque decimas à laicis accepissent *moderno tempore*; sic enim legendum est, non *aliquo tempore*, ut in vulgatis habetur, ut constat ex Antonio Augustino *in* 2. *collectione*, & ex ipso Concilio Lateran. quæ verba non temerè accipi possent de tempore post prohibitionem Urbani II. *in dicto cap. decimas*; quod ad octuaginta annos plus minusve subit: nam Urbanus II. anno 1088. electus, duodecim annos Ecclesiam rexit: Alex. III. Lateran. Concil. ad annum 1179. congregravit: ergo illum id Urbani prohibitioni addidisse arbitror, ut prohibitionem Urbani confirmaret, & gesta post ipsam Urbani prohibitionem rescinderet. Postmodùm Alex. IV. *in dicto cap.* 2. *§. sanè, hoc tit. in* 6. eandem prohibitionem extendit hoc modo: laici ut prohibitioni prædictæ fraudem facerent, infeudationes decimarum simulabant, quasi sibi factas ab ipsis religiosis, quibus donare intendebant, ut sic postea extinctum feudum religioni quæreretur, ut ipsi laici possent in religiosos decimas transferre, ut in propriam Ecclesiam, absque Episcopi consensu, juxta textum *in cap. cum Apostolicæ, de his quæ fiunt à Prælat.* Has infeudationes simulatas Alex. IV. rescindit *in dicto §. sanè*, & limitat *in vers. illas*, nisi talis infeudatio fuerit ante Concilium Lateran. facta, idest laicis ab ipsis religiosis; nam tunc non præsumitur in fraudem prohibitionis facta, quo tempore nec prohibitio fuerat, quæ fraudaretur. Sic novissimè accipio dictum *§. sanè*, ne aliàs dicamus, Alexand. IV. cum communi sententia Concil. Lateran. prohibuisse, ne decimas laici possidere possent in feudum, de quo nec ullum verbum in tota Synodo, nec in juribus adductis. Antiquiorem ergo esse hanc prohibitionem, ne laici decimas obtineant, credo. Carolus enim Calvus anno 876. *cap.* 10. ita decrevit: *Res ecclesiasticas, tam mobiles, quam immobiles, nemo invadere, vel auferre præsumat; & quæ à Rectoribus Ecclesiæ ob timorem, vel favorem alicui livellario, vel emphyteuticario jure, dolorè, & cum damni detrimento Ecclesiæ amissæ videntur, ad pristinum jus revertantur.* Idem statuerunt Innocentius II. in Synodo Romana, *can.* 7. Gregorius VII. *in ead. Synodo*, ibi: *Decimas, quas in usum pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, à laicis possideri Apostolica auctoritate prohibemus; sive enim ab Episcopis, vel Regibus, vel quibuslibet personis eas acceperint, nisi Ecclesiæ reddiderint, sciant se sacrilegii crimen committere.* Cujus prohibitionis ratio ex eo provenit; nam qui feudum concedit, debet ipsius rei dominium directum habere, ut probavi *in cap.* 1. *de feud.* Sed Episcopi non habent directum dominium decimarum: igitur eas in feudum concedere non possunt.

His suppositis, ratio præsentis prohibitionis Concilii Lateran. ex eo provenit, quia decimæ debentur parochis propriis in alimoniam, & eorum sustentationem, quia spiritualia administrant, & temporalia accipere debent. 6 Traditur ratio decisionis.
Sed laici sunt incapaces ministrandi spiritualia: igitur decimas percipere non valent, unde nec beneficia ecclesiastica ipsos retinere posse, probavi *in cap. sacros.* 51. *cap. Messana* 50. *de elect.* Deinde argumentum ducimus ab oblationibus, nam oblationes magis pendent ex voluntate populorum, quàm decimæ: sed nec oblationes laici percipere possunt, aliàs hæretici, & sacrilegi judicantur. Concil. Gaugr. *can.* 7. ibi: *Si quis vult fructus Ecclesiæ oblatos, vel dare extra Ecclesiam præter Episcopi sententiam, vel ejus, cui cura eorum tradita est, & non cum ejus sententia ea velit agere, sit anathema.* Et clariùs *can.* 8. *Si quis dat, vel accipit fructus oblatos, præter Episcopum, vel eum, qui est constitutus ad dispensationem beneficentiæ, & qui dat, & qui accipit, anathema sit.* Eandem sententiam firmat Symmachus Papa in 6. Synodo Romana, ibi: *Valde iniquum, & ingens sacrilegium esse, ut quæcumque vel pro remedio peccatorum, vel requie animarum suarum*

unusquis-

Digitized by Google

unusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certè reliquerit, ab his, à quibus hæc maximè servari convenit, idest Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia à Principibus, & primis regionum, in aliud transferri, vel converti. Igitur nec decimas potiori jure Sacerdotibus debitas laici retinere possunt.

7 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam in præsenti textu nulla mentio fit infeudationis, vel alterius tituli, ex quo laici decimas detinebant; immò potiùs supponitur, eas injustè percipere, ut constat ex illo verbo, *detinentes*; quod veram, atque nudam detentionem significat, *cap. 2. §. sanè, hoc tit. in 6.* Et si instes, quomodo si injustè detinebantur decimæ à laicis, tantùm à Patribus prohibetur earum translatio, non verò jubetur ut eas restituant? Respondeo ex justis causis, ad evitandum scandalum, tantùm in præsenti prohiberi prædictam translationem; non tamen inde sequi, detentionem permitti, sed tantùm tolerari, ut docent Rebuffus *de decimis, q. 10. num.* 22. Balboa *in d. cap. causam, num.* 18.

8 Exponitur cap. cum apostolicæ, de his quæ fiunt. Ex suprà traditis exponendus est textus *in cap. cùm Apostolicæ 7. de his quæ fiunt à Prælat.* ubi agitur de decimis à laicis detentis: & asserit Innocentius III. quod laici eas detinentes sunt monendi, ut propriis Ecclesiis eas restituant; & si fortè induci nequiverint, & maluerint ex diœcesani Episcopi consensu eas in aliam Ecclesiam transferre, translationem esse admittendam: & in calce textus concludit Innocentius, hoc procedere in decimis in feudum perpetuò datis. Ex quo textu expressè deducitur, laicos decimas injustè detinentes, cum consensu Episcopi posse eas in alium transferre, contra hucusque tradita. Deinde deducitur, etiam ratione feudi laicos injustè decimas detinere. Agnoverunt priorem difficultatem Azor *to. 1. instit. lib. 7. cap. 36.* Suarez *d. lib. 1. de decimis, c. 26.* Balboa *in d. cap. causam n. 26.* Lemaistre *de decimis, d. c. 10.* Quibus omissis dicendum est, in eo textu laicos decimas injustè detinuisse, quia ut suprà dixi, Episcopi nunquam potuerunt laicis decimas infeudare; & ita eos moneri, ut decimas propriis Ecclesiis restituant: & quia propter scandalum cogi non poterant, eas redderent, si maluissent alteri Ecclesiæ, quàm propriæ restituere, cùm consensu Episcopi talis translatio permittatur, quia rectiùs ab Ecclesia, etsi non propria, decimæ possidentur, quàm à laicis: & ita concessum est ad majora mala vitanda, damnaque Ecclesiæ illata reparanda; nam licèt decimæ à laicis injustè detentæ restitui deberent illi Ecclesiæ, cujus fuerant; si tamen hanc restitutionem laici facere noluerint, æquius est mutari decimas ab una Ecclesia in aliam, quàm à laicis retineri, quod etiam docetur *in c. decimas 16. q. 7.* Nec ideò textus ille injustitiam aliquam continet; sed piam bonorum Ecclesiæ dispensationem concedit, ut vitium injustitiæ subtrahat, etiamsi restitutio fiat aliter quàm de juris rigore fieri deberet. Quod & eo exemplo firmari valet; nam qui tenetur alicui centum restituere, si à creditore obtineat facultatem illa dandi pauperibus, sufficienter restituit. Sic ergo licèt decimæ injustè à laicis detentæ, propriæ Ecclesiæ restitui deberent, universalis tamen Ecclesia, quæ est veluti principalis creditor, potuit permittere, ut alteri Ecclesiæ restituantur: debet tamen Episcopi accedere assensus, juxta Synodum Melphitanam sub Urbano II. anno 1090. ibi: *Nullus laicus decimas suas, aut Ecclesiam, aut quidquid ecclesiastici juris est, sine consensu Episcopi, vel Romani concessione Pontificis monasteriis, aut canonicis offerre præsumat*. Alia dabimus in ejus textus commentario.

C A P U T XX.

Lucius III. a *Strigon. Episcopo.*

AD Apostolicæ Sedis regimen, licèt immeriti, dignatione divina vocati, omnibus sumus Ecclesiæ filiis debitores, & pro scientiæ modo respondere cogimur consultationibus singulorum. Intelleximus autem ex litteris tuis, quod quædam *b* consuetudo in Ungaria inolevit, ut multitudo populi plerumque de parochia unius Episcopi in diœcesim alterius transferatur, in qua licèt per multa tempora moram habuerit, uterque tamen Episcoporum, tam is, cujus parochia relinquitur, quàm is, cujus parochiani sunt facti, decimationem requirit: unde & invidiæ, & contentiones oriuntur. Ideòque nos tua duxit fraternitas consulendos, cui potiùs decimæ sint reddendæ. Noveris igitur, quod si de artificio, vel negotiatione aliqua, & agricultura, quam infra terminos parochiæ, in qua moratur, exercet, vel aliis hujusmodi decimæ solvantur, æquum est ut illi Ecclesiæ reddantur, in qua ille, qui reddit, per totum anni circulum audit divina, Ecclesiastica percipit Sacramenta. Apostolus enim dicit: Si vobis seminavimus spiritualia, &c. Super decimis verò messium, vel fructibus arborum, si coluerint in alia parochia, quàm in ea qua habitant, quoniam à diversis diversa consuetudo tenetur, certum aliquod non duximus respondendum. Tu verò eligas in hoc casu id ex quo vel nullum, vel minus noveris scandalum generari.

N O T Æ.

1 a STrigon.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 29.* & post Concil. Later. *p. 50. c. 39.* de Strigoniensi Ungariæ Metropoli nonnulla adduxi *in cap. penult. de postul. Prælat.* & commentarium hujus textus dedi *in cap. cùm sint homines*.

2 b *Consuetudo*.) Quæ totum facit in hac decimarum materia. Ut autem agnoscamus ejus vim, & auctoritatem quoad decimas, & earum præstationem, sciendum est, Joannem Andream, & Innocentium *in cap. aliquibus, hoc tit.* asseruisse decimarum obligationem à jure divino provenire, ideòque consuetudine mutari non posse. Qua sententia omissa, alii existimarunt, discrimen esse constituendum inter decimas prædiales, & personales, ita ut prædiales consuetudine tolli non possint, secus verò personales: ita Hostiensis *in c. in aliquibus, hoc tit.* Turrecrem. *in cap. revertimini 16. q. 1. art. 7. n. 12.* & alii relati à Balboa *de præscript. 5. part. princip. q. 7.* qui accipiunt illa verba textus *in d. cap. in aliquibus: Quæ debentur ex lege divina, & loci consuetudine probata*: ita ut priora verba referantur ad decimas prædiales, posteriora verò ad personales. Quæ sententia sustineri non potest duplici ratione. Prima, quia decimæ prædiales quoad quotam solo jure positivo debentur, ut dicemus infrà *in c. in aliquibus*: igitur sicut lege positiva mutari potest quota decimarum prædialium, poterit etiam tolli consuetudine, cùm non minorem auctoritatem habeat consuetudo, quàm lex positiva, *l. de quibus, ff. de legibus, l. 2. C. quæ sit longa*. Secunda deducta ex universali Ecclesiæ praxi, juxta quam consuetudo non solvendi decimas prædiales, vel eandem partem, observatur. Quibus sententiis omissis dicendum est, decimas personales, quæ omninò à jure positivo originem ducunt, posse in totum consuetudine tolli, Covar. *d. cap. 17. num.* 8. Suarez *dicto lib. de decim. cap.* 12. Moneta *eod. tract. d. cap. 5. quæst.* 4. & etiam per eam introduci posse, ut decimæ uni Ecclesiæ debitæ, solvantur alii, *d. cap. cùm sint homines*, Fagundez *in 5. præcepta Eccles. lib. 3. cap. 1. num.* 4. Castillo *de tertiis, cap. 2. num.* 5. Faciliùs etiam per consuetudinem mutantur circumstantiæ loci, temporis, & mensuræ, ut post Suarium & Rebuffum docent Hunnius *in Enclyclop. tract. de decim. cap. 8. in fine*, Felicianus Vega *in cap. clerici, nu. 43. in Judic.* Manrique *de different. qu.* 151. Circa præstationem verò decimarum prædialium non ita constat apud Interpretes. Consuetudinem circa eam non admitti, docuerunt Duarenus *de sacr. Eccles. ministr. lib. 7. cap.* 1. Rebuffus *de decimis, q.* 13. & alii apud Hunnium *d. c.* 8. Contrarium tenuerunt Moneta *d. cap. 5. qu.* 4. Covar. *dicto cap. 17. num.* 8. Gutierrez *lib. 2. canonic. cap.* 21. & alii quos referunt, & sequuntur Barbosa *de offic. Parochi, cap. 28. §. 3. num.* 64. Valenzuela *consil.* 114. & 147. Sed illis omissis dicendum est, consuetudine induci non posse, ut decimæ, tam prædiales, quàm personales omninò non solvantur, cùm talis consuetudo repugnet juri divino, & sit irrationabilis; consuetudine tamen legitimè præscripta effici posse, ut laici eximantur à solutione decimarum, ubi decimæ necessariæ non sunt ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, vel ut

minor portio quàm decima solvatur. Valenzuela *consil.* 103. & 144. & si circa solutionem sit difformitas, minorem partem deberi resolvit Marius *lib.* 1. *resol. cap.* 81. ita ut ex quibusdam fructibus dumtaxat decimæ præstentur, quia aliunde manet congrua sustentatio parochi: hæc tamen consuetudo debet legitimè præscribi. Et ut cognoscamus, quando consuetudine, quando præscriptione hæc exemptio competat, exponendum est, in quo differat præscriptio à consuetudine; quod valde necessarium est, quia diversa adminicula in una, ac in altera desiderantur: & quidem varias inter præscriptionem, & consuetudinem differentias agnoverunt antiquiores, quos referunt Balbus 1. *parte qu.* 10. Mulina *lib.* 2. *de primog. c.* 6. *nu.* 10. Covar. *in regula Possessor*, 2. *parte*, §. 3. *n.* 3. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. c.* 21. *num.* 68. Menchaca *controv. cap.* 83. *n.* 23. Parladorius *different.* 39. Suarez *d. lib.* 1. *de decim. c.* 13. & *de legibus lib.* 7. *c.* 1. *nu.* 10. Salas *eodem tract. q.* 97. *tract.* 14. *sect.* 1. *nu.* 6. Matienzo *in l.* 1. *tit.* 7. *lib.* 5. *recopil. glos.* 6. *n.* 1. Nec mirum, si tot in hoc articulo torqueantur Interpretes, cùm sæpe una pro alia usurpetur, & consuetudo quemadmodum præscriptio in usu consistat; sicque consuetudo præscripta dicitur *in cap. fin. de consuet.* ex quorum Doctorum placitis primò constituo, quoties privatus ex longo temporis usu jus aliquod acquirit, præscriptionem esse, non consuetudinem; idemque erit, si jus universitati competat, in quo omnes consentiunt; quia consuetudo est lex non scripta: lex autem non potest à privato induci, sed vel à Principe, si scripta est, vel à populo, si consuetudinaria, *lege de quibus*, *ff. de legibus*. Secundò erit etiam præscriptio, si universitas contra privatum aliquid acquirat, quia non potest dici consuetudo, vel lex, quæ generalis non est, nec omnes æqualiter obligat. Ergo non erit consuetudo, quæ privato jus adimit: & hæc conclusio est contra Panormitanum *in d. cap. fin. nu.* 20. qui docet, consuetudinem esse quoties jus universitati acquiritur, sive illud trahatur ex publico, sive ex privato, per textum *in l. si venditor* 14. §. *si constat*, *communia prædior.* quem sequuntur Balbus, & Gutierrez *ubi supra*; sed malè, ut credo; quia quemadmodum consuetudo exigit universitatem ex parte inducentis, ita etiam respectu ejus, contra quem inducitur; quia lex omnes æquè tenet, nec in damnum privati instituitur, *cap. erit autem*, 4. *dist.* & ideò quo casu universitas jus adimit privato, præscriptionem esse rectè docent Covar. *d. n.* 2. Parladorius *n.* 3. Matienzo *n.* 4. Salas *n.* 7. Suarez *d. c.* 1. *nu.* 11. Nec obstat textus *in cap. si constat*; quia respondetur primò, consuetudinem ibi generalem fuisse in favorem populi pro omnibus lapidicinis intra sua territoria, aut terminos constitutis, non verò pro lapidicinis privati fundi. Secundò respondeo per eam consuetudinem non adimi jus privato; quia non fuit inductum, ut gratis liceret lapides cædere, sed oblata eorum æstimatione, in quo jus privati non læditur. Tertiò responderi potest, consuetudinem ibi pro præscriptione accipi, quod frequens est; sed prima solutio verior est. Tertiò si universitas contra universitatem acquirat, majus dubium est, an sit consuetudo, vel præscriptio? Et communiter creditur consuetudo, ex Abbate, Baldo, & aliis suprà citatis. Sed contrarium verius credo ex nuper adductis, quia consuetudo solùm continet legem, per quam jus inducitur; non verò adimitur alii quod suum est; id enim præscriptione efficitur: & ita dicitur consuetudo, per quam jus acquiritur uni, sed alii non aufertur, ut notant Balbus suprà, *n.* 4. Matienzo *n.* 3. Propriè igitur consuetudo tendit ad derogationem legis communis sine respectu ad alium; præscriptio verò ad acquisitionem juris alii competentis. Unde si collegium adversùs privatum, vel adversùs aliud collegium acquirat, non erit consuetudo, sed præscriptio; quia collegia leges ferre non possunt: & per consequens nec consuetudinem, quæ vicem habeat legis, inducere, ut notat Abbas *d. n.* 20. Idemque erit dicendum de quibuscumque aliis communitatibus, quia solus populus potest veram consuetudinem inducere, *l. de quibus*, *ff. de legib.* docet Suarez *d. lib.* 7. *cap.* 3. *n.* 8. & 10. Ex quibus apparet, quàm difficile sit consuetudinem à præscriptione distinguere in hac materia decimarum; cùm enim jure communi diffinitum sit; quibus decimæ debeantur, quomodoque solvendæ sint, & quo loco præstandæ, semper ac aliquid per consuetudinem detrahitur juri communi in præjudicium eorum, quibus jus communi favet, ex proximè adductis præscriptio dici debet, non consuetudo; cùm uni tribuat, & alii adimat: quod plerisque juribus adversatur, in quibus observari jubetur consuetudo in solutione decimarum, *in c. cum sint*, *c. in aliquibus*, §. *fin. hoc tit.* in præsenti, & alibi sæpe. Unde dicendum puto, consuetudinem in decimis tunc induci, cùm universitas capax eam inducendi per tempus à lege diffinitum, & cum cæteris adminiculis, hoc, vel illo modo decimas solvere consuevit, licèt ex tali modo decimandi præjudicium aliis inferatur. Probatur quia consuetudinis substantia consistit in generali derogatione legis; sed si hæc lex huic, vel illi, vel certo hominum generi favorabilis sit, & ideò si generaliter in populo fuerit usitatum aliquid in materia decimarum, quod æquè ab omnibus observetur, erit dicenda consuetudo, quia illud principaliter agitur, ut juri communi derogetur; damnum autem, quod huic, vel illi privato infertur, in consideratione non est, quia secundariò, & non principaliter intenditur in consuetudinis inductione. Ergo cùm jus decimarum per consuetudinem immutatur, ea intervenire debent, quæ ad inducendam consuetudinem desiderantur, ut scilicet rationabilis sit, & justa, non divino, aut naturali juri contraria, sed illud inducens, quod lege præcipi posset, ut post alios rectè explicant Lessius *de justitia*, *lib.* 2. *c.* 6. *num.* 55. Salas *eodem tractatu*, *disput.* 29. *sect.* 5. Suarez *d. lib.* 7. *de legibus*, *c.* 6. Item ut sit per tempus diuturnum observata, & legitimè præscripta. Quantùm autem temporis requiratur jure communi, non est diffinitum, licèt jure Regio decem, vel viginti anni requirantur, ut consuetudo legem civilem abroget, *l.* 5. *tit.* 2. *part.* 1. communiter tamen docetur, consuetudinem contra jus civile decennio præscribi, quia eo jure exigitur consuetudo longæva, *l.* 1. 2. & 3. *C. quæ sit longa consuetudo*: longum autem tempus censetur decem annorum, ex titulo Codicis *de præscript. longi temp.* Quod si consuetudo sit præter jus canonicum, decem anni sufficiunt; si autem contra illud, quadraginta desiderantur, quia adversùs ecclesiasticas res, aut personas non præscribitur minori spatio, quàm quadraginta annorum, ut docuerunt *in dict. l. de quibus*, Jason *nu.* 44. & 45. Abbas *in d. cap. fin. de consuet. nu.* 11. Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 17. *n.* 8. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 21. *num.* 58. Suarez *de legibus*, *d. lib.* 7. *cap.* 19. *num.* 2. Salas *eodem tract. disp.* 19. *sect.* 4. Parladorius *different.* 39. *à nu.* 8. Salazar *de usu & consuet. cap.* 5. *nu.* 1. Ex quibus constat, hanc esse communem doctrinam, & ex Lessio *d. nu.* 45. ultra hæc duo requisita illud etiam desideratur, ut ab iis consuetudo inducatur, qui facultatem habeant eam inducendi per actuum frequentiam, quæ ex adductis *in tit. de consuetudine*, petenda sunt: bona autem fides, seu titulus, non exigitur in consuetudine, sed solùm in præscriptione; quia horum loco subrogantur diuturnus populi usus, & scientia Principis, saltem præsumpta, ut post alios notat Baldus *d. qu.* 10. *num.* 7. Covar. *d. vers.* 10. Salas *d. disp.* 19. *sect.* 5. Suarez *d. lib.* 7. *cap.* 1. *num. finali*, & *d. lib.* 1. *cap.* 13. *à num.* 7. Parladorius *supra*, *nu.* 4. Secundùm hæc dicendum est, quod si dubitetur, cui Ecclesiæ decimæ debeantur, v. g. quia non constat, in cujus territorio prædium situm sit, standum erit consuetudini decennali, quæ in hoc casu sufficit, cùm sit præter jus: & ita intelligenda sunt tradita à Covar. *d. n.* 8. *vers.* 4. non benè, ut videtur, percepta à Gutierrez *d. nu.* 58. ut notat Suarez *d. lib.* 1. *cap.* 22. *n.* 8. Si verò certum sit, cui Ecclesiæ decimæ debeantur jure communi; non aliter ei per consuetudinem auferri poterunt, quàm si quadraginta annis præscripta sit. Ex quo falsissimum est, quod tradit Abbas *dicto cap. cum sint*, *nu.* 6. *glos.* 3. decimas prædiales adimi posse Ecclesiæ, in qua sita sunt prędia per consuetudinem decennalem; quia, inquit, est præter jus: sed fallitur, cùm certo jure diffinitum sit, ei Ecclesiæ has decimas deberi, & ideò Abbatem cum ratione reprehendit Suarez *d. c.* 22. *à n.* 2.

C A P U T XXI.

a Cœlestinus III.

EX parte dilectorum filiorum nostrorum Canonicorum Ecclesiæ tuæ nobis est querela proposita, quòd quidam agricultores, cùm simul, vel diversis anni temporibus in eodem agro, vel horto diversa

femina

ſemina ſparſerint, non niſi de unius illorum ſeminum fructibus decimas illi perſolvunt: qui etiam decimas de agrorum proventibus non curant exſolvere, niſi quibuſdam deductis expenſis, quas faciunt pro illis ad horreum, vel ad aream deportandis. Quia igitur per hoc Canonicis ipſis, & Eccleſiæ Dei non modica irrogatur injuria, cùm Levitis abſque expenſis decimas ſit injunctum impendi? m. quat. inquiſita diligentiùs veritate, ſi rem taliter noveris ſe habere, agricultores illos, ut de omnibus dictorum prędiorum fructibus, nullis ſubtractis expenſis, ſed integras potiùs decimas, & abſque diminutione perſolvant, per cenſuram Eccleſiaſticam, omni cont. & ap. ceſſ. compellas, & auctoritate noſtra diſtrictè inhibeas, ne talia de cętero aliqua cupiditate, ſeu pręſumptione attentent.

N O T Æ.

1 a *Cœleſtinus III.*) Sic legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc ipſo tit. cap.*5. nullibi tamen exprimitur, Prælatus, cui reſcribat Pontifex; unde cognoſci non poteſt, de quibus Canonicis in præſenti agatur. Commentarium hujus textus dedi ſuprà, *in cap.*4.

C A P U T XXII.

a Cœleſtinus III.

NOn eſt in poteſtate hominum, cùm plantant arbores, vel aliqua terræ ſemina mandant, quid eis ſatio ſit, vel plantatio redditura, cùm juxta verbum Apoſtoli ad litteram exponendum, neque qui plantat aliquid plenè faciat, neque qui rigat, ſed Deus qui tribuit incrementum. Audivimus autem, quòd quidam veſtrùm de vineis, olivetis, canna mellis, & frugibus, non niſi primò deductis expenſis ſeminum, & laboris, vel agriculturæ, decimas curant Eccleſiis exhibere. Revera ſicut ſancti Patres in ſuis tradiderunt ſcripturis, de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, & negotiatione, & de ipſa etiam militia, & de venatione, & de omnibus bonis decimæ ſunt miniſtris Eccleſiæ tribuendæ, ita etiam ut qui his ſolvere neglexerint, eccleſiaſtica debeant diſtrictione percelli. Præterea ſi quis decimas Deo non dederit, quæ ſunt tributa agentium animarum, & ex debito requiruntur, ad decimam partem, ut Auguſtinus docet, revocari meretur. Volumus igitur, & diſtrictè pręcipimus, quod antequam deducatis de cunctis veſtris bonis collectis expenſas, ſalvis privilegiis *b* Romanæ Eccleſiæ, decimas Eccleſiis, ad quas pertinent, cum integritate debita perſolvatis.

N O T Æ.

1 a *Cœleſtinus III.*) Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c.*4. nullibi autem exprimitur Prælatus, cui reſcribat Cœleſtinus; quod & in aliis epiſtolis ipſius Pontificis ſæpè contingit, ut jam notavi.

2 b *Romanæ Eccleſiæ.*) Summus enim Pontifex poteſt privilegium exemptionis à decimarum ſolutione concedere, *cap.*2. *de Eccleſ. ædif.* probavi latè ſuprà, *in c.*4. Quod procedit duabus conditionibus concurrentibus. Prima, ut congrua ſuſtentatio miniſtris Eccleſię ſuppetat, aliàs nec conſuetudine, privilegio, aut præſcriptione obligatio decimarum minui, vel mutari valet. Secunda, ut adſit juſta cauſa concedendi ſimilem exemptionem. Cauſas autem minuendi obligationem decimarum ex veteribus Hiſtoricis refert Lemaiſtre *lib.* 1. *de decimis, cap.*5. & jam adduximus *in cap* 4. *hoc tit.* ex quo commentario præſens petendum eſt.

C A P U T XXIII.

a Cœleſtinus III.

EX tranſmiſſa querela B. Dolen. Archidiaconi Rectoris Eccleſiæ de N. intelleximus, quod cùm miles quidam molendinum quoddam ad ventum in terra quadam infrà fines parochiæ ſuæ, de cujus terræ proventibus decimas ſolebat Eccleſia percipere memorata, conſtruxerit, de ipſius molendini obventionibus decimas ei ſolvere contradicens, in ſalutis ſuæ periculum detinere non veretur. Quia igitur fidelis homo de omnibus quæ *b* licitè poteſt acquirere, ſine diminutione decimas erogare tenetur, diſc. v. p. A. ſ. m. quat. prędictum militem ad ſolutionem decimarum de obventionibus, quę de opere in dicto molendino ſibi proveniunt, ſine diminutione aliqua per cenſuram eccleſiaſticam, ſubl. ap. obſt. compellatis.

N O T Æ.

3 a *Cœleſtinus III.*) Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc titulo cap.*7. ſed nullibi exprimitur, cui Pręlato reſcribat Pontifex: unde cognoſci non poteſt de quo Archidiacono in pręſenti agatur.

b *Licitè.*) Unde hiſtriones, & meretrices ex turpi lucro non præſtant decimas, ut docuerunt D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 87. *de decimis, art.* 2. *ad* 2. Sotus *lib.* 9. *de juſtitia, quæſt.* 4. *art.* 2.

C A P U T XXIV.

Innocent. III. *a Piſtorienſi Epiſcopo.*

A Nobis tua fraternitas requiſivit, utrum ab illis decimas exigere debeas, qui poſſeſſiones dant, vel recipiunt ad *b* affictum, cùm aliis ſe convenit per alios excuſare, quominus cogantur ad decimas perſolvendas. Cùm igitur quilibet decimas ſolvere teneatur, niſi à præſtatione ipſarum ſpecialiter ſit exemptus, f. t. duximus reſpondendum, quod à dantibus *c* poſſeſſiones, & recipientibus ad affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ ſunt ſolvendæ, niſi ab eis aliquid oſtendatur, quare ab hujuſmodi ſunt immunes.

N O T Æ.

3 a *Piſtorienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.*1. & *in cap. à nobis, de cohabit. cleric.* ubi extat alia pars hujus textus, & ibi præſentem inſcriptionem expoſui.

Ad affictum.) In hac ſexta collectione legitur, *ad firmam*; & rectiùs, juxta ea quæ notavi *in cap.*7. *de locato.*

4 c *Dantibus poſſeſſiones, & recipientibus.*) Ita ut quiſque pro parte fructuum quos percepit, & debeat ſolvere decimas, ita ut ſi coloni partiarii ſint, tam colonus, quàm dominus quilibet pro portione ſua decimas perſolvat; ita tamen ut ex eiſdem fructibus redecima nunquam ſolvatur, juxta legem finalem, *tit.*4. *lib.*1. *recopilat.* docent Azor, *part.*1. *inſtit. lib.*7. *c.*34. *quæſt.*4. Barboſa *lib.*3. *juris Eccleſ. cap.*26. §.1. *n.*39. Valaſcus *de jure emphyt. quæſt.*30. *nu.*15. unde ſi fundus, ut regulariter fit, colonis locetur, non debent ex eiſdem fructibus colonus,

lonus, & dominus decimas præstare, sed tantùm unus debet eas persolvere, ut post Monetam, Rebuffum, & alios docet Manrique *de different. utriusque fori*, *quæst.* 151. quo modo accipiendus est Gutierrez *lib.1. practic. cap.18. num.19.* qui docet decimas præstandas esse tam à colono, quàm à domino prædii conducti.

CAPUT XXV.

Idem a *Vercellensi Episcopo*.

TUa nobis fraternitas intimavit, quod quidam laici tuæ diœcesis, & alii plures Episcopatuum adjacentium decimas Ecclesiis & clericis tuis, perversis machinationibus subtrahere moliuntur, & conceptæ perversitatis audaciam non curant satisfactione debita emendare. Quidam enim ex eis semen, & sumptus, qui fuerint in agricultura, primitus deducendos, & de residuo impendendam esse decimam asseverant: alii verò de portione fructuum, quam à colonis accipiunt, partem decimæ separantes, eam *b* capellanis suis, vel aliis clericis, seu Ecclesiis, aut etiam pauperibus conferunt, vel in usus alios pro sua voluntate convertunt: nonnulli clericorum vitam tam abominabilem detestantes, decimas eis ob hoc subtrahere non verentur; quidam insuper asserentes se possessiones, & omnia jura sua cum omni honore atque districtu per Imperialem concessionem, adeptos, decimas hujusmodi generaliter detinere præsumunt. Occasione præterea veteris decimationis, quam asserunt sibi concessam, aliqui decimas novalium sibi non metuunt usurpare. Verùm si ei, à quo bona cuncta procedunt, assertores hujusmodi debitum respectum haberent, jus ecclesiasticum diminuere non contenderent, nec decimas (quæ tributa sunt egentium animarum) præsumerent detinere. Cùm enim Deus, cujus est terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & universi, qui habitant in eo, deterioris conditionis esse non debeat, quàm Dominus temporalis, cujus statutum debitum de terris, quas exhibet aliis excolendas, non quidem deductis sumptibus, aut semine separato, necessarium esse dignoscitur cum integritate persolvi, nimis profectò videtur iniquum, si decimæ, quas Deus in signum universalis dominii sibi reddi præcepit, suas esse decimas, & primitias asseverans, occasione præmissa, vel excogitata magis fraude diminui forte *c* valerent: cumque Deo debita sit solutio decimarum, in tantùm ut ad eas clericis exhibendas, quibus eas ipse pro suo cultu concessit, laici, si moniti fortè noluerint, ecclesiastica sint districtione cogendi, prætextu *d* nequitiæ clericorum nequeunt eas aliis, nisi quibus ex mandato divino debentur, pro suæ voluntatis arbitrio erogare, cùm nulli sit licitum aliena cuicumque concedere præter domini voluntatem: quanquam per solicitudinem officii pastoralis clerici sint à sua nequitia coercendi. Et cùm de cunctis omninò proventibus decimę sint reddendę, sicut colonus de parte fructuum, quę sibi remanet ratione culturę, sic & dominus de *e* portione, quam percipit ratione terrę, decimam reddere sine diminutione tenetur. Porrò cùm laicis nulla sit de spiritualibus rebus concedendis, vel disponendis attributa facultas, Imperialis concessio, quantumcunque generaliter fiat, neminem potest à solutione decimarum eximere, quæ divina constitutione debentur, nec occasione decimationis antiquæ, licèt in feudum concessæ, decimæ sunt novalium usurpandæ, cùm in talibus non sit extendenda licentia, sed potiùs *f* restringenda. Quoniam igitur pati nolumus, nec debemus, ut Ecclesiarum, & clericorum jura præsumptione qualibet minuantur, fraternitati tuæ auctoritate præsentium indulgemus, quatenus omnes, qui ratione personarum, aut etiam prædiorum decimas Ecclesiis, & clericis tuæ diœcesis exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas, sublato appellationis diffugio, auctoritate Apostolica, per excommunicationis, vel interdicti sententiam compellendi liberam habeas facultatem. Præterea ut clericos tuæ diœcesis, de quibus fuerit auditorio tuo querela proposita de decimis antedictis, & fructibus præceptis ex eis, ad plenam sub tuo examine justitiam faciendam compellere valeas, non obstante *g* appellationis objectu in elusionem ecclesiasticæ disciplinæ, devotioni tuæ præsentis scripti pagina duximus indulgendum. Decernimus ergo, &c. hanc paginam nostræ concessionis, &c.

NOTÆ.

1 a *VErcellensi.*) Ita etiam legitur *in cap.2. hoc tit. in 3. compil.* & in epistolis editis Coloniæ à Sirleto, *fol.* 414. ex quo regestro hujus textus litteram restituo, ut cognoscatur, eandem epistolam in antiquis compilationibus 3. & 4. & in hac sexta divisam esse in præteorem textum, & sequentem, cùm simul uterque textus reperiatur in ipsa epistola. De diœcesi Vercellensi nonnulla notavi *in capite licèt, de foro compet.*

b *Capellanis.*) Quod supremis Principibus concessum esse probavi suprà *in cap.* 4.

c *Valerent.*) Hanc textus partem de decimis solvendis, non deductis expensis, exposui suprà *in cap.* 7.

2 d *Nequitiæ clericorum.* Non enim ideò decimæ subtrahi debent à populo parochis propriis, quòd inhonestè & turpiter vivant; siquidem decimæ illis debentur propter laborem in administratione sacramentorum impensum, non verò propter vitæ probitatem, *capite fortè* 3. 14. *quæst.* 5. D. Hieronymus ad illa verba Mathæi *cap.22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, inquit: *Porrò quod ait, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, idest nummum, tributum, & pecuniam: & quæ sunt Dei Deo, idest decimas, primitias, & oblationes. Tunc autem Cæsar Tiberius Tyrannus erat, Sacerdotes infideles, avari & in malo pertinaces, in mortem Domini jugiter meditantes, & tamen illis Dominus jubet decimas dare.* Et contra Vuiclef. ita declaratum fuisse in Concilio Constantiensi refert Castro *adversùs hæreses*, *verbo Decimæ*: docent Rebuffus *de decimis*, *dicta quæst.7. num.15.* Gutierrez *dicto cap.21. num.* 138. P. Gregorius *lib.13. de repub. cap.17. nu.2.* nam & hoc casu clerici decimas suas faciunt, nec tenentur eas restituere, etsi perditè vivant, nisi crimen admittant, cujus ratione fructibus beneficii ipso jure priventur.

e *Portione quam percipit.*) Ex qua colonus decimas non præstiterat, aliàs redecimatio daretur, contra ea quæ adduxi suprà, *in cap. d nobis.*

Divina institutione.) Hæc verba exponemus infrà *in aliquibus*, *§. fin.*

f *Restringenda.*) Quia cùm privilegium hoc contra jus commune concessum esset, restringi debebat, ut quantò minùs læderet jus parochiale, ut suprà probavi *in cap.* 4. ubi textum hunc exposui.

g *Appellationis objectu.*) Quia in his decimarum causis proceditur appellatione non obstante.

CAPUT XXVI.

Idem *Abbati sanctæ Colombanæ Senon.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod cùm tibi de laboribus terrę parochiarum tuarum, sicut asseris, sit indultum decimas cum integritate percipere, tibi dignaremur misericorditer indulgere, ut de terris, quæ infrà parochias tuas rediguntur noviter ad culturam, de indulgentia nostra exigendi decimas facultatem haberes. Cùm igitur tibi, quod majus est, sit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum tuarum percipias, de novalibus eas exigere satis potes; quia ubi majus tibi conceditur, minus etiam tibi in hoc casu *b* concessum esse videtur. 1 2

NOTÆ.

Digitized by Google

N O T Æ.

1 a *Sancta Columbana.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.3.* sed legendum est, *Sancta Columba*, ut habetur in hac sexta collectione. Varia autem sunt monasteria sub titulo Sanctæ Columbæ; unum in Italia, de quo egi *in cap. olim in causa, de restit. spol.* alia tria in Gallia. In præsenti agitur de monasterio D. Benedicti prope Senonas constructo, de quo agitur in Concilio Tullensi apud Saponarias, anno 859. apud Carnot. *epist.* 107. & Lupum Ferr. *epist.* 10. De eo videndi sunt Fratres Sarmathani *tom.*4. *Galliæ Christ. fol.* 286. Odoni ejus Abbati rescribit Innocent. in præsenti.

b *Minus concessum.*) Consonat textus *in cap. visis*, 16. q. 1. Nec contrarium probat textus *in cap. fin. de translat. Episc.* ubi illi, cui conceditur transitus ad majorem dignitatem, non censetur concessus ad minorem; nam aliter consideratur plus minusve in dignitate, quàm in transitu ad dignitatem; quia difficiliùs permittitur transire ad parem dignitatem, quàm ad majorem, ut docet Jul. Pacius *cent.* 10. *quæst.* 81.

C A P U T XXVII.

Idem a *Heliensi Episcopo*.

PAstoralis officii diligentia. *Et infrà*: Explicari preterea postulasti, utrùm quis possit de molendinis, & piscariis necessarias expensas deducere priùs quàm solvat decimas ex eisdem, sicut est in negotiatione concessum. Ad quod sine præjudicio melioris sententiæ respondemus, quod licèt circa res acquisitas, vel factas de pecunia decimata, cùm ipsæ venduntur, credamus deducendas expensas, & de residuo, quasi de lucro decimas persolvendas, ut si vendatur domus, ager, vinea, clibanus, molendinum, grex, aut quælibet merces: expensas tamen, quæ fiunt pro fructibus percipiendis ex illis, de quibus fructus proveniunt, non credimus deducendas, etiamsi fuerint decimatæ: quoniam salva decima efficiuntur eorum fructus, qui faciunt ipsas expensas. Fructus autem ipsos alienare posse non credimus, nisi cum onere decimarum: nec pro restaurando detrimento quarumlibet rerum, ex quibus decimæ persolvuntur, credimus deducendas expensas de proventibus decimandis; quia penes dominum res permanent restauratæ, ut si pars aliqua moriatur armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, vel totus clibanus destruatur.

N O T Æ.

a *HElien.*) Ita etiam legitur *in capite* 4. *hoc tit. in* 3. *collect.* & *in cap. pastoralis, de rescript.* ubi alias partes hujus decretalis congessi, & præsentem inscriptionem exposui, & hujus textus commentarium dedi suprà *in cap. cum sunt homines* 7.

C A P U T XXVIII.

Idem *Episcopo* a *Beluacensi*.

CUm contingat interdum etiam in tua diœcesi, &c. *Et infrà*: Preterea requisisti, cùm aliqua prædia, de quibus Ecclesiis, aut personis ecclesiasticis decimæ solvebantur, ad Fratres Cistren. Ordinis donationis, vel emptionis, vel alio titulo devolvuntur, an iidem Fratres de talibus prædiis ipsis Ecclesiis, vel personis decimas solvere teneantur. Super quo tibi tale damus responsum, quod cùm prædictis Fratribus à Sede Apostolica sit indultum, ut de *b* laboribus suis, quos propriis manibus aut sumptibus excolunt, decimas nulli prorsus persolvere teneantur, de prædiis taliter acquisitis, Ecclesiis, vel personis ecclesiasticis decimas solvere non tenentur, dummodo propriis manibus eorum, aut sumptibus excolantur. Cùm autem in quibusdam parochiis ad quasdam Ecclesias, vel personas ecclesiasticas ab antiquo pertineat perceptio decimarum, & de novo fiant novalia in eisdem, quæris à nobis, ad quem hujusmodi novalium decima incipiat pertinere. Unde inquisitioni tuæ breviter respondemus, quod cùm perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de jure c communi pertineat, decimæ quorumcumque novalium, quæ fiunt in parochiis earundem, ad ipsas proculdubio pertinere noscuntur, nisi ab ipsis, qui alias percipiunt decimas, causa rationabilis ostendatur, per quam appareat novalium ad eos decimas pertinere.

N O T Æ.

1 a *BEluacensi.*) Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & *in c. cum contingat*, *de foro compet. c. cùm contingat*, *de jurejur.* ubi extant aliæ partes hujus decretalis, & præsentem inscriptionem exposui.

b *Laboribus suis.*) Ut probavi *in c.* 4. *suprà hoc tit.*

c *De jure communi.*) Juxta adducta suprà *in c.* 4.

C O M M E N T A R I U M.

2 PRæscriptio circa jus decimarum dupliciter contingere potest. Primò cùm præscribitur libertas, seu exemptio eas non solvendi, de qua egi suprà *in cap.*20. Secundò cùm præscribitur jus percipiendi decimas in aliena parochia, de qua egi *in cap. ad aures* 6. *de decimis*. Illud autem pro hujus textus expositione notandum superest, ad hoc jus decimarum acquirendum, sicut ad alia jura ecclesiastica, quadragenariam præscriptionem desiderari, *cap. de quarta*, *de præscript. cap.*1. *eodem tit. in* 6. ubi statuitur, decimas in aliena parochia præscribi posse solùm spatio quadraginta annorum cum titulo; vel si desit titulus per id tempus, cujus initium memoriam hominum excedat, quod immemoriale dicitur; nam cùm huic præscriptioni resistat jus commune, quod prohibet decimas in aliena parochia percipi, ideò tam longæva præscriptio desideratur: docent Covar. *d. lib.*1. *var. cap.*17. *nu.*7. & in regula *Possessor*, 2. *part.* §.5. *n.*2. Menchaca *illustr. controv. cap.*87. Molina *de justitia*, *tract.*2. *disp.*75. Suarez *de decim. lib.*1. *cap.*13. *n.*1. Castillo *de tertiis*, *c.*15. *n.*32. Gelmonius *lib.*3. *de sacr. cap.*19. Nec obstat regula textus *in l. si ex constituto*, *ff. quemadmodum servit.* quatenus probat, in præscriptione discontinuæ servitutis tempus duplicari debere: sed hoc jus percipiendi decimas discontinuum est: ergo non sufficit spatium quadraginta annorum, sed necesse est tempus illud duplicare. Pro cujus difficultatis solutione aliqui ex Interpretibus distinguendum putant inter jus civile, & canonicum, ita ut jure civili attento tempus duplicari debeat, secus verò inspecto jure canonico. Ita Innocentius *in dicto capite de quarta*, quem reprehendunt Covar. *cap.*17. *nu.*10. Padilla *in l.*2. *nu.*8. *C. de servit. & aqua*. Quare Baldus *in dicto cap. de quarta*, & *in authent. quas actiones*, *C. de sacros. Eccles.* inquit, quod quando idem tempus in præscribendis rebus jure civili, & canonico statutum est, tunc illud duplicare non est necesse: sed in præscribendis decimis, & similibus rebus tempus quadragenarium, tam jure civili, quàm canonico desideratur, ut *in dicto capite de quarta*, & *in dicta authent. quas actiones*: ergo tempus illud duplicari non debet. Quem intellectum communem esse dixerunt Covar. & Padilla *ubi proximè*. Sed apertè convincitur; nam in præscribendis rebus contra privatos, idem tempus ab utroque jure, civili, & canonico statutum est, ut probat textus *in capite placuit*, *& ferè per totam* 16. *q.* 3. Omnes tamen consentiunt, in his rebus duplicatum tempus desiderari, quando jura discontinua sunt, *ex d. l. si ex constituto*: ergo idem dicendum est in quadragenaria præscriptione. Ea igitur solutione omissa, ut veram assignemus, sciendum est, quadragenariam præscriptionem in favorem Ecclesiæ fuisse introductam illis in casibus, in quibus contra

tra privatum minori tempore præscriptio currebat: quare si in aliis rebus, in quibus jura discontinua sunt, habeat locum temporis duplicatio; tamen in juribus ad Ecclesiam spectantibus non habet locum: nam cùm in eis à jure canonico quadragenarium tempus desideretur, quod tempus ordinarium longè excedit, non est necesse, etiam in discontinuis rebus tempus duplicare, sed hæc taxatio quadragenarii temporis indistinctè sequenda est; non enim debet privilegium ultra proprios terminos extendi, *cap. sanè*, *cap. porrò*, *de priv. cap. petiisti 7. q. 1.* nam jus civile tempus duplicatum in discontinuis juribus exigit, quia priùs breve tempus exegerat: sed cùm jam fuisset in præscriptione rerum Ecclesiæ ejus favore satis prolixum tempus præscriptum, duplicari etiam in juribus discontinuis non debuit: sed Ecclesia suo privilegio etiam in eis contenta esse debet, nisi dicamus, jus percipiendi decimas non esse discontinuum; nam etsi simulata sint, quæ causam habent discontinuam; omnia tamen illa, habere valent continuam possessionem, quæ solo animo retineri potest absque actuali incubatione, *l. 3. §. in amittenda, ff. de acquir. possess. l. licèt, C. eodem tit.* sic enim jus percipiendi decimas, quamvis causam habeat discontinuam, tamen continuam possessionem habere potest: semper enim qui hujusmodi jus percipiendi decimas habet, paratus est decimas percipere ex fructibus quocunque tempore collectis, absque aliqua suæ possessionis intermissione; unde eo casu sufficit tempus, quod ad aliarum rerum præscriptionem statutum est. Videndus D. Joannes del Castillo *de tertiis c. 15. n. 40.* & *c. 21.* ubi de præscriptione tertiarum contra Regem nostrum agit.

C A P U T XXIX.

Idem a *eidem*.

CUm in tua diœcesi quædam monasteria, & conventuales Ecclesiæ in multis parochiis majores decimas percipiant, & minutas, & de quibusdam fructibus annuatim perceptis decimæ non fuerint persolutæ, quæ tamen modò solvuntur: quæsivisti per Sedem Apostolicam edoceri, utrum decimæ fructuum prędictorum ad parochiales Ecclesias, quæ nec majores percipiunt, nec minutas; an ad monasteria, & illas Ecclesias conventuales, quæ nec decimas alias percipiunt ab antiquo, debeant pertinere. Ad quod sic duximus respondendum; quod si fructus prędicti de illis terris proveniunt, de quibus monasteria, seu conventuales Ecclesiæ aliquos percipiebant ratione decimarum proventus, eis proculdubio debentur decimæ fructuum eorundem, cùm in ipsis ab antiquo terra illa fuerit decimalis, & non debeat una, eademque substantia diverso jure censeri. Alioquin parochialibus Ecclesiis exsolvantur, ad quas de jure communi spectat perceptio decimarum. Sanè quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus matrimonium contrahere, bannis, ut tuis verbis utamur, in Ecclesiis editis secundùm consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ, ac nullo contradictore publicè comparente, licèt fama privatim impedimentum deferat parentelæ, cùm ex parte contrahentium juramenta majorum de sua propinquitate, ut suspicionis tollatur materia, offerantur; quid tibi sit faciendum in casibus hujusmodi quæsivisti. Ad hæc taliter respondemus, quod si persona gravis, cui fides sit adhibenda, fraternitati tuæ denunciet, quod ii qui sunt matrimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama, vel scandalo doceat, aut etiam per teipsum possis certificari de plano, non solùm debes juramenta parentum sponte oblata recipere, verùm etiam eos, qui contrahere sic nituntur, si monitis induci nequiverint, compellere, ut vel à tali contractu desistant, vel contra famam hujusmodi secundùm tuæ discretionis arbitrium juramenta exhibeant propinquorum. Alioquin si persona denuncians non extiterit talis, ut diximus, & de fama, vel scandalo non poterit edoceri, ad desistendum monere poteris, non compellere contrahentes. Si verò post contractum matrimonium aliquis appareat accusator, cùm non prodierit in publicum quando banni secundùm præfatam consuetudinem in Ecclesiis edebantur, utrum vox debeat suæ accusationis admitti, meritò quæri potest. Super quo sic duximus distinguendum, quod si tempore denunciationis pręmissę is, qui jam conjunctos impetit, extra diœcesim existebat, vel aliàs denunciatio non potuit ad ejus notitiam pervenire, utputà, si nimiæ infirmitatis fervore laborans, sanæ mentis patiebatur exilium, vel in annis erat tam teneris constitutus, quod ad comprehensionem talium ejus ętas sufficere non valebat, seu alia causa legitima fuerat impeditus, ejus accusatio debet audiri. Alioquin cùm rationabiliter pręsumatur, quod denunciationem publicè factam idem existens in ipsa diœcesi minimè ignorarit, tanquam suspectus est proculdubio repellendus, nisi proprio firmaverit juramento, quod postea didicerit ea, quę objicit, & ad hoc ex malitia non procedat; quia tunc etiamsi didicisset ab aliis, qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non deberet eidem aditus accusationis: quoniam etsi ab impetitione hujusmodi culpa de silentio tali contracta illos excluderet, iste tamen amoveri nequiret, cùm culpabilis non existat. Utrum autem si accusatore idoneo comparente, per tres, vel quatuor testes inter jam conjunctos parentela probetur, per depositiones eorundem posteriorum testium derogetur fidei sex, vel duodecim propinquorum, qui antiquiores tempore, ac pręstantiores meritis ante contractum matrimonium in contrarium juraverunt, distinguendo personas, & gradus, à quibus directè ii, de quorum agitur copula, descenderunt; an primi posterioribus pręferantur, non immeritò quæri posset? Quanquam ad aliud, & ob aliud juraverint illi, quàm isti; si tamen in secundo judicio priores personę juratę deponerent illa eadem quę primò dixerunt, absque dubio eorum testimonia pręvalerent, nec eo possent prętextu repelli, quòd partes testificata didicerint, cùm talis exceptio locum non habeat in hoc casu. Datum Later. 4. Kalend. Novemb. P. N. anno 15.

N O T Æ.

1 a EIdem.) Id est Beluacensi Episcopo, ut legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & *in cap. cùm in tua 44. de testibus*, *cap. cùm in tua 27. de spons.* & in epistolis Innocentii III. editis à Bosqueto *lib. 3. regestr. 15. epist. 128.* ex quo regestro litteram hujus textus restituo.

C O M M E N T A R I U M.

2 IN his duabus decisionibus agitur de præscriptione decimarum in aliena parochia, & docetur eam non extendi ad novalia: quod etiam docetur *in c. 3. in 5. collect.* ubi Honorius III. ita scribit: (Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod in parochia Ecclesiæ tuæ veteres percipis decimas integraliter, per hoc credens quod ad te debeant in eadem parochia novalium etiam decimę pertinere: sed venerabilis f. n. Episcopus Novar. hujusmodi novalium decimas R. Canonico Novar. quasi hoc potuerit de consuetudine, quæ dicenda esset veriùs corruptela, concessit; pro quo quidem ad quosdam ipse judices nostras litteras impetravit, qui contra te iniquam diffinitivam sententiam protulerunt, à qua tu ad nos vocem appellationis emittens, aliis obtinuisti negotium delegari. A nobis ergo humiliter postulasti, ut de indulgentia nostra in parochia Ecclesiæ tuæ, in qua veteres decimas percipis, haberes etiam percipiendi decimas de novalibus facultatem. Cùm ergo perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de jure communi pertineat, per quod decimæ novalium, quæ fuerint in parochiis earundem, ad ipsas spectare noscuntur: tibi, & Ecclesię tuę prędictorum novalium decimas indulgemus, ita quod ex hoc eidem Canonico quoad vixerit, si cum contra te obtinere contigerit, præjudicium nullum fiat; post ejus tamen decessum supradictæ decimæ ad tuam Ecclesiam devolvantur.)

C A-

C A P U T XXX.

Idem *Vesprinen.* a *Episcopo.*

DUdum adversùs fratres *b* Hierosolym. Hospitalis sancti Stephani Alben. te proponente in nostra presentia quæstionem, quod ipsi decimas de laboribus rusticorum *c* suorum Vesprinen. Ecclesię debitas non permitterent tibi solvi, eosdem citavimus, pręfigentes eis terminum Concilium generale, quo cum instrumentis, & rationibus suis nostro se conspectui pręsentarent, tibi respondere parati. Comparentibus igitur te, ac ipsis statuto termino coram nobis, dil. fil. nost. G. tit. S. Martini Presbyt. Card. tibi, & ipsis concessimus auditorem, coram quo decimas omnium terrarum, quæ per rusticos Hospitalis in Vesprinensi diœc. excoluntur, & de Cyrogar. & de nova Curia Ecclesias, quæ per Hospitalarios detinentur, easdem tanquam ad te spectantes, intentione tua de jure *d* communi fundata petiisti. Prior autem Hospitalis ejusdem in pręditis decimis, & Ecclesiis pręscriptionem allegans, proposuit se tibi non teneri super his aliquatenus respondere: quod cùm per auditorem eundem ad nostram audientiam pervenisset, mandavimus quod idem Prior pręscriptionis *e* titulum, quem allegarat, probaret. Qui tandem post deliberationem pręhabitam coram ven. fr. n. Alban. Episcopo, qui post recessum memorati Card. de causa cognovit, inclytæ recordationis G. Regis, ac E. matris ipsius Reginæ Ungariæ concessionem allegavit, qui Ecclesiam sancti Stephani, ad quam tunc temporis, sicut asseruit, Ecclesię memoratæ spectabant, cum decimis, & pertinentiis suis concesserunt, ac in perpetuam eleemosynam Hospitali donationis titulo assignarunt: confirmationis bon. mem. Clementis Papæ præd. n. transcriptum exhibens, per quod probare volebat, concessionem prædictam plenum habere vigorem; & asserens nihilominus, ipsam à fel. rec. Lucio Papa prædecessore nostro postmodùm confirmatam. Ceterum ex parte tua fuit propositum ex adverso, quod in decimis, & in Ecclesiis à Rege, & Regina donatis, pręscriptionem non poterat opponere pars adversa, quæ nec à donatione ipsorum initium habere poterat, nec à confirmatione pręfata tantum tempus effluxit, quod posset pręscriptio consummari: & sic donationis Regis, ac Reginæ allegatus titulus nullus erat, cùm sacrilegii crimen incurrat secundùm canonicas sanctiones, qui Ecclesias, vel Ecclesiasticum aliquod beneficium de manu reciperet *f* laicali. Unde si contingat laicum in donatione Ecclesiæ talibus verbis uti: Do tibi Ecclesiam talem; nihil aliud concedere intelligitur, nisi jus patronatus tantùm, quod habet in ipsa, prout *g* in constitutionem à nobis edita continetur expresse. Contra confirmationem autem fuit hoc modo responsum, quod cùm confusè ipsa Ecclesia sancti Stephani cum omnibus decimis, & Ecclesiis, & aliis quæ ad eam pertinent, confirmetur, jus Episcopale non tollitur, cùm de illo non exprimatur ibidem, sed tantùm debita decimarum portio intra parochiam Ecclesiæ sancti Stephani collatarum, secundùm terræ consuetudinem eisdem Hospitalariis reservetur: pręsertim cùm petitę à te decimę in parochia sancti Stephani non consistant, quod de plano confessa est pars adversa. Econtra verò fuit à parte altera replicatum, quod cùm spatio xxx. annorum tacueris, juri tuo tacitè renuntiasse videris. Sed & hoc pars tua visa est repellere, allegando quod xxv. annorum taciturnitas non jure communi, sed in *h* privilegiis noscitur obtinere; unde jure communi, quod habet Episcopus in decimis, vel in Ecclesiis suæ diœc. nonnisi xl. annorum *i* taciturnitate privatur. Nos igitur his, & aliis, quæ hinc inde fuerunt proposita, pleniùs intellectis, cùm donatores pręditi conferre non potuerint aliis, quæ ipsi de jure non poterant possidere; & ex confessione partis adversę liquidò nobis constet, petitas decimas, & Ecclesias intra parochiam sancti Stephani non concludi, etiamsi pręditta donatio teneat, quod per confirmationem pręditi Clementis super Ecclesia sancti Stephani, Hospitali cum decimis, & aliis ad se pertinentibus factam, etiamsi authenticum appareret, Episcopali juris nullatenus derogetur, de f. n. con. auctoritate Apost. sententialiter prohibemus, ne fratres Hospitalis pręsumant ulteriùs pręepedire, quo minùs decimas percipias memoratas, & pacificè possideas in futurum.

N O T Æ.

1 a V*Esprinen.*) Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.*1. quę diœcesis est in Ungaria, sub Archiepiscopo Strigoniensi, ut notavi *in cap. exposuisti, de præbendis.*

b *Hierosolym.*) De his Hospitalariis jam nonnulla notavi alibi.

c *Decimas rusticorum.*) Quas etiam privilegiati, & exempti persolvunt, ut suprà probavi *in c.* 2.

2 d *De jure communi.*) Probat Rota apud Pennam *tom.* 1. *decis.* 560. & plura adducit Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiarum*, *lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 21.

e *Titulum.*) Quia præscriptio non erat immemorialis, aliàs necessarium non esset docere de titulo, *c.* 2. *de præscript. lib.*6. plura de titulo necessario ad pręscriptionem, addnxi *in cap. si diligenti, de præscript.*

f *Laicali.*) Latè probavi *in cap. Messana, de elect.* 3

g *Constitutione.*) *Cap. pastoralis, de donat.*

h *Privilegiis.*) *Cap. si de terra, de privil.*

i *Quadraginta annorum.*) Juxta adducta suprà *in cap. cum contingat.*

C A P U T XXXI.

Idem *in Concilio* a *generali.*

IN aliquibus regionibus quædam permixtæ sunt gentes, quæ secundùm suos ritus decimas de more non solvunt, quamvis censeantur nomine christiano. His nonnulli domini prædiorum ea tribuunt excolenda, ut decimis defraudantes Ecclesias majores, inde reditus assequantur. Volentes igitur super indemnitatibus his Ecclesiarum providere, statuimus, ut ipsi deinde talibus personis, & totaliter sua pręedia excolenda committant, quod absque contradictione Ecclesiis decimas cum integritate persolvant, & ad id, si necesse fuerit, per cens. eccles. compellantur.

N O T Æ.

a G*Enerali.*) Lateranensi videlicet, sub Innocentio III. celebrato, ubi *can.* 54. reperitur hic textus, in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.*5. de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

C O M M E N T A R I U M.

1 PRo hujus textus expositione sciendum est, nonnullas gentes etiam sacro baptismate ablutas in more habuisse decimas nullas præstare, aut saltem eas non integrè persolvere. Legimus enim apud Krantzium *lib.* 4. *Vvandal. pag.* 101. Holzatos prius quàm in Ungariam, terram incultam, atque ingratam transferrentur, & agros colere inciperent, pactum iniisse cum Sacerdotibus, & Episcopis ejusdem regionis, ut ab omnibus decimis liberi essent, & tantùm aliquot mensuras grani pro unoquoque aratro penderent: & etiam Hermoldus Presbyter *in chron. Sclav. c.* 12. refert, Sclavos certum tributum pro universis decimis solvisse Episcopis Aldeburgensibus,

Digitized by Google

bus, his verbis: *Dabatur Pontifici annuum de omni Vagirorum terra tributum, quod scilicet pro decima imputabatur, de quolibet aratro mensura grani, & quadraginta vecticuli lini, & duodecim nummi puri argenti.* Et cùm conquererentur clerici paupertate oppressi, auctoritate Ducis Sclavorum pactum initum fuit de augendo ipso tributo, ut refert idem Presbyter *lib. 1. c. 92.* illis verbis: *Holzatenses necessitate constricti, præsente Duce cum Pontifice tale pactum inierunt, ut facerent augmentationem decimarum, & solverent de manso sex modios filiginis, & octo avenæ, illius (inquam) modii, qui vulgo dicitur Hemmethe.* Et ne succedentium fortè Pontificum paterentur angarias, rogaverunt hoc Ducis, atque Pontificis sigillis confirmari. Immò apud Græcos valdè dubia est decimarum pensitatio; siquidem in tot canonibus, & Ecclesiæ constitutionibus à Gratiano compilatis in causa 16. q. 1. & à Raymundo in præsenti, nulla mentio fit decimarum Ecclesiæ Orientalis. Primis autem Ecclesiæ sæculis decimas apud Græcos solutas fuisse, constat ex Origene, qui decimarum Ecclesiæ Alexandrinæ meminit *homil. 11.* & Isiduro Pelusiota, qui monachus fuit monasterii Montis Pelusiaci in Ægypto, vixitque temporibus Theodosii, qui *epist. 317.* Herminium Comitem ita alloquitur: *Præclarè Dominum honoras, cùm nobis fructuum tuorum primitias tribuis, decimamque partem ex ubertate terræ tuæ, ei a quo eam accepisti, pendis.* Et in Ecclesia Antiochena eundem ritum decimæ sacro sacerdotum altaris ærario inferendæ, viguisse putat Interpres Chrysostomus *homil. 18. in cap. 8. act. Apost.* ibi: *Parumne est torcular benedici? parumne est ex omnibus frugibus ac decimis priùs partem, ac decimam accipere? Ad pacem agricolarum hoc utile est.* Sed sequentibus sæculis, etsi primitiarum mentio sit apud Scriptores Græcos, Epiphanium videlicet *hæresi 80.* Gregorium Nazianz. *epist. 80.* sanctum Antiochum in homilia, quæ extat *tom. 1. biblioth.* nullum tamen decimarum vestigium extat, & eam pensitationem cessasse Constantinopoli, ex sterilitate diœceseos deducit Lemaistre *lib. 1. de decimis, cap. 6.* præcipuè cùm legamus frumenti transvectionem quotannis fieri ex Ægypto, quam felicem embolam Imperatores appellarunt; & penuriam rei frumentariæ in urbe Constantinop. suadet distributio quotidiana panis, quæ singulis diebus fiebat non solùm in pauperes, verùm & in honestiores personas, de qua *in l. quia, C. Theodos. de annonis civ. ill. l. panis, l. universi, eodem tit. l. hac, C. de secundis nuptiis*; notavit Cironius *ad tit. de præbend.* Accedit, nam apud Græcos certa erant constituta tributa pro sacerdotum alimentis, ut constat ex novella 3. Justin. ex novel. 43. *de officin. & tabern.* & in bulla aurea Imperatoris Isaaci Comneni, hujus tributi summa ita taxatur: *Nomine Canonici a vico habente triginta fumaria nummus unus aureorum exigatur, argentei duo, aries unus, hordei modii sex, vini mensuræ sex, farinæ modii sex, triginta gallinæ: ab eo vero, qui fumaria viginti habet, dimidium aurei, argentum æquivalens duobus argenteis, agnus mediæ ætatis unus, hordei modii quatuor, vini mensuræ quatuor, gallinæ viginti: à vico denique decem habente fumaria, quinque argentei, agnus unus, hordei modii duo, gallinæ decem, quemadmodum & in veterum exactorum sigillis scriptum est.* Sed cùm temporibus Innocentii III. Constantinopoli à Latinis capta, ut retuli *in cap. scriptum, de elect.* Sacerdotes Latini ritus Romanæ Ecclesiæ, cæremoniasque ibi intulerint, etiam decimas, cæterasque consuetudines piè observandas, ac religiosè colendas decreverunt, reluctantibus Græcis, & maximè Procerum, ac Nobilium in dignitate superbia. Illi enim non semel prohibuerunt hominibus suis, ne decimas penderent Romano more: eos verò angebat maximè Latinorum imperium, eo quòd Latini cogerent Nobiles Græcos Ecclesiis restituere opes, & facultates ablatas; itaque cùm tanto tempore sese indociles præberent, & decimarum pensionem exhorrescerent, sæpè excommunicationis metus est illis incussus. Immò cùm ad bellum adversùs Michaelitium quendam Græciæ res turbantem, & omnia ferro, igneque populantem, Proceres Achajæ sese accingerent, non ante Dominicum corpus, & sanguinem, pacis, bellique præsidium salutare, de manibus Sacerdotum ceperunt, quàm pollicerentur se decimam in posterum more Romano sacerdotibus soluturos, nec prohibituros ampliùs, quominus eorum servi, homines, ac vasalli eam præstationem Ecclesiæ ministrarent. Ita elicitur ex epistola 161. apud Innocentium *lib. 1. regestr. 13.* ad Archiepiscopum Larissensem, & Episcopum Citonien. ubi de Achajæ Nobilibus sic loquitur: (Canonicos (inquit) in nonnullis Ecclesiis includere non verentur excommunicatos, tam laicos, quàm clericos in sua pertinacia confovendo. Cùmque dudum ad bellum contra Michaelitium processuri recipientes corpus, & sanguinem Jesu-Christi, omnes pariter promisissent, quin immò per votum obligaverint se solemne, quod de ipso prælio redituri decimas Ecclesiis suis solverent, & subditos suos, tam Græcos, quàm Latinos cogerent ad solvendum: at postmodùm efficere non curarunt. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus Latinos ejusmodi, ut Ecclesiis suis solvant, sicut ex communi jure, ac speciali quoque tenentur, &c. inducere procuretis, ipsos ad hoc, si opus fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, sicut justum fuerit, compellentes.) Et certè Innocentii III. temporibus decimarum jugum Græcia magna ex parte receperat, ut ex ejusdem epistolis liquet, quibus multæ contentiones sedantur ortæ inter Canonicos, & Episcopum de decimarum partitione. *Epist. 44.* sedatur ortum dissidium inter clericos, & Patriarcham Constantinopol. quòd nempe Patriarcha jussus à Legato Sedis Apostolicæ Cardin. Sancti Marcelli dare Canonicis quartam decimarum, per triennium eam retinuisset. *Epist. 105. lib. 1.* hortatur omnes Larissiensis diœcesis, ut decimas ablatas Episcopis restituant. Eadem hortatione utitur *epist. 108. eod. lib. ad Imperatorem Constantinop.* cujus milites decimas Citrensis diœcesis occupabant. *Epist. 62. lib. 4.* componitur lis orta inter Episcopum Nitriensem, & Abbatem de Ægris in diœcesi Cenadiensi, super quoad jure decimarum; unde, ni fallor, in præsenti canone PP. respexerunt ad Latinos simul degentes cum Græcis, qui prædia excolenda illis locabant; unde Ecclesia decimis fraudabatur: quare justè, & rectè in præsenti statuitur, ut domini prædia sua locent illis personis, à quibus decimæ solvi consueverunt; id est, aliis fidelibus Latinis, qui semper decimas præstiterunt.

§.

Illæ quippe decimæ necessariò solvendæ sunt, quæ debentur ex lege divina, vel loci consuetudine approbata.

COMMENTARIUM.

1 Celebris quæstio est, tam inter Theologos, quàm Canonistas, utrum decimarum obligatio sit juris naturalis, divinive, aut tantùm ecclesiastici? In qua quæstione, juris naturalis, divinique esse, docuerunt antiquiores Canonistæ, quos referunt & sequuntur Gutierrez *lib. 1. canonic. c. 22.* Azevedo *in l. 1. tit. 5. lib. 1. recopil. nu. 5.* Rebuffus *de decimis, q. 1. n. 11.* Borellus *in summa decis. tit. 19. n. 1.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. c. 19.* Carrasco *ad lib. Recopil. c. 6.* noviter Lemaistre *lib. 1. de decimis, c. 2. & 3.* Castillo *tom. 7. controv. tit. de tertiis, cap. 10.* Dartis *de benef. sect. 1. cap. primo*, plura Solorzanus *tom. 2. lib. 1. cap. 21. n. 6.* Qui nituntur sequentibus fundamentis. Primò, quia decimæ debentur Deo in recognitionem supremi dominii, *cap. tua nobis 26. cap. cùm non sit 33. hoc tit.* D. Augustinus, seu quivis auctor est tractatus 20. *de rectit. Catholicæ controvers. tom. 9.* ibi: (Unusquisque de quali ingenio, vel artificio vivit, de ipso decimam Deo in pauperibus, vel Ecclesiis donet. Consideret quia omnia Dei sunt, per quæ vivit, sive terra, sive flumina, sive semina, vel omnia, quæ sub cœlo sunt, vel super cœlos; & si ipse non dedisset, nihil utique haberet: nam Deus qui dignatur totum dare, decimam de suo dignatur à nobis repetere.) Quam sententiam ipse Sanctus repetit *tom. 10. serm. 219.* Sed cultum illum Deo exhiberi jus naturale dictat: ergo decimarum obligatio juris naturalis est. Secundò, nam decimæ præstantur pro alimoniis sacerdotum, *cap. 3. Malachiæ, Numer. c. 18.* naturalis autem ratio suadet, ut clericis spiritualia administrantibus alimenta præstentur, *cap. cum secundum*, ubi probavi, *de præbend.* Ergo, &c. Tertiò, quia ante legem scriptam plerique in lege naturæ decimam, vel similem fructuum partem Deo, & ejus sacerdotibus obtulerunt, ut legitur *Genesis cap. 4. 14. & 28.* quod & Gentiles solo naturæ lumine instructos observasse suprà probavi *in cap. 3.* Deinde ex lege veteri decimas deberi sæpè repetitum legimus. *Exodi cap. 22. & 29. Levitici cap. 27. Numer. c. 18. Deuteron. cap. 12.* & suprà illustravi *in cap. 1.* Et hanc obligationem lege evangelica firmatam fuisse, probatur ex eo, nam si hoc præceptum, ut proximè dixi, juri naturali congruit, continebitur lege divina; nam præter fidei & sacramentorum præcepta, quæ supernaturalia sunt, in nullo discrepant lex divina, & naturalis. Deinceps apud Lucam *cap. 11.* Dominus reprehendit Pharisæos charitatis

opera

opera omittentes, his verbis: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium & misericordiam: hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Et *cap.* 21. *Matthæi*, ibi: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum*, &c. Et ibi: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Igitur cùm decimarum præstatio fuerit à Christo Domino in lege gratię commendata, earum obligatio juris divini est. Tandem apertiùs hęc sententia firmatur, & diffinitur ab Ecclesię Patribus, & Conciliis, ut fecerunt D. Clem. *lib.* 2. *const. c.* 19. *Quæ ex decimis & primitiis secundum mandatum Dei dant, ut Dei homo consumat; voluntaria verò quæ occasione pauperum offeruntur, rectè dispenset orphanis, viduis, afflictis, peregrinis, egentibus.* D. Ambrosius relatus *in cap. numquid eo* 16. *q.* 4. D. Augustinus *in cap.* 10. 16. *q.* 1. Urbanus II. *in cap.* 2. 16. *q.* 2. ibi: *Decimas omnino dare Deo non negligatur, quas ipse Deus dare constituit.* Gregorius VII. relatus *in cap.* 1. 16. *q.* 7. ibi; *Oportet nos decimas, & primitias, quas jure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas fideles Domino præcipiente offerunt.* Alex. III. *in cap. parochianus, hoc tit.* ibi: *Cùm decimæ non ab hominibus, sed ab ipso Domino sint institutæ.* Innocentius III. *in cap. tua, hoc tit. Quæ divina constitutione debentur.* Honorius III. *in cap. fin. hoc tit. in* 5. *compil.* ibi: *Cùm decimæ sint debitæ Domino, quas in signum universalis dominii sibi Dominus reservavit.* Ex Conciliis idem statuerunt Matiscon. 2. *can.* 5. ibi: *Leges divinæ consulentes sacerdotibus, ac ministris Ecclesiarum, pro hæreditaria portione omni populo præceperunt decimas fructuum suorum locis sacris præstare*, Concil. Magont. 1. sub Carolo, *can.* 38. *Admonemus, atque præcipimus, ut decimas Deo dari omnino non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit; quia timendum est, ut quisquis Deo debitum suum abstrahit, ne fortè Deus per peccatum suum auferat ei necessaria.* Coucilium Tribur. *can.* 13. Lateran. *in præsenti* §. Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 2.

3 Contrariam sententiam, videlicet decimarum obligationem à jure ecclesiastico tantùm provenire, docuere omnes ferè Theologi cum D. Thoma 2. 2. *q.* 87. *art.* 1. & *quodlibet.* 2. *art.* 8. Sotus *lib.* 9. *de justitia, q.* 4. *art.* 1. Castro *advers. hæreses, verbo Decimæ*, Tostatus *in cap.* 23. *Matthæi, q.* 149. & recentiores Canonistę, Covar. *d. lib.* 1. *var. cap.* 17. *n.* 2. Gutierrez *d. cap.* 21. *n.* 7. Monera *de decimis, c.* 1. *q.* 1. & 2. Menchaca *lib.* 3. *illustr. cap.* 89. Duarenus *lib.* 7. *de sacr. eccles. ministr. cap.* 1. plures congesti à Solorzano *supra, nu.* 45. alii à Cenedo relati *ad decret. collect.* 66. *nu.* 13. Pro quibus sequentia faciunt fundamenta: nam ex lege divina ea tantùm tenemur servare, quę à Christo Domino nobis pręcepta sunt: sed de solvendis decimis nec in Evangelio, nec apud Apostolos ullum extat pręceptum: ergo ex lege divina obligatio decimarum non provenit. Nec restagatur pręceptum legis veteris; nam illud, sicut cętera pręcepta ipsius legis, post legem gratiæ cessavit, *cap. translato*, ubi probavi, *de constit.* Secundò, nam quæ divini juris sunt, contrario usu, aut Pontificis privilegio tolli, sive in parte minui non possunt, *cap. accta* 9. *cap. memor* 10. *cap. sed* 11. *cap. habeat* 24. *q.* 1. *cap. proposui, de concess. præbend. cap. litteras, de restit. spol.* Sed decimæ consuetudine, & privilegio tolluntur, atque minuuntur, *c. cum ordinem, de rescript. cap. dilecti, cap. suggestum, cap. ex parte, cap. ad audentiam, hoc tit.* unde in aliquibus regionibus non decima, sed portio minor præstatur. Concilium Turon. sub Carolo *can.* 46. & in Ecclesiæ nascentis exordio, unde Evangelii puritas maximè petenda est, qui monumenta antiquorum monasteriorum requirat, nihil frequentiùs invenit, quàm milites decimas monachorum Ecclesiis devovisse: igitur non ex jure divino eas debebant. Nec desunt qui ab his omninò diversam sequantur sententiam, asserendo discrimen constitui debere inter decimas prædiales, & personales: & docent, prædiales ex jure divino deberi, personales verò dumtaxat ex lege ecclesiastica; ita docuerunt Hostiensis *in summa, hoc tit.* Henricus Boich. *in cap. pervenit, hoc tit.* Felinus *in cap. causam, de rescript.* & dicit communem esse Cardinalis in præsenti. Moventur ex eo; nam licèt præceptum morale legis veteris inveniatur de decimis prædialibus, non verò reperitur de personalibus: ergo ex jure tantùm ecclesiastico earum obligatio descendit. Eos sequitur noviter Nicolaus Lemaistre *de decimis cap.* 2. & 3. & defendit decimas prædiales omninò provenire à jure divino, tam quoad substantiam, quàm quoad quotam: decimas verò personales tantùm juris ecclesiastici esse. Diversam opinionem alii sequuntur asserentes, in decimis duo esse discernenda, videlicet substantiam, hoc est obligationem alendi ministros Ecclesiæ, & taxationem, quotam, seu quantitatem decimarum. Quoad substantiam ajunt, decimas provenire à jure naturali, & divino; quoad quotam tamen, seu quantitatis taxationem, à jure ecclesiastico originem ducere. Ita docuerunt Suarez *d. tract. de decimis, c.* 9. *n.* 10. Covar. *d. c.* 17. *n.* 2. Azor 1. *p. Instit. lib.* 7. *cap.* 13. Fagundez *in* 5. *præcept. Eccles. lib.* 1. *c.* 1. Lessius *lib.* 2. *de just. cap.* 59. *dub.* 1. Barbosa *d. c.* 28. *de offic. parochi*, Hunnius *in Encyclop. d. tract. de decim. cap.* 1.

In qua opinionum varietate veriorem credo D. Thomæ sententiam, videlicet decimas non deberi ex jure divino à Christo Domino promulgato, quod propriè jus divinum est: qua retenta non obstant contraria fundamenta prioris sententiæ. Non primum ex testimoniis veteris Testamenti; fatemur enim sub synagoga fuisse decimas debitas ex jure divino; sed illud jus jam cessavit, quare inde argumentum deduci non potest; quia nunc non probatur esse aliquid de jure divino ex eo, quod olim fuisset, ut optimè probat Tostatus *ubi suprà*, maximè quia præceptum de decimis, ut decimæ fuerunt à Deo tam specialiter constitutę, non potuit esse morale, sed ad summum judiciale, vel forsan cæremoniale, quæ jam cessarunt. Ergo prout tale fuit, cessavit etiam. Rursus in quantum fuit morale, vel naturale, fuit quatenus respiciebat compensationem debitam pro labore ministrorum deservientium templo: sed in hoc conceptu non potuit decima deberi magis quàm vigesima, aut quinquagesima; nec magis deberi de fructibus, quàm de aliis obventionibus, aut emolumentis: ergo nec ut pręceptum morale debuit reputari. Nec obstant Christi Domini verba apud Matthæum *cap.* 23. Lucam *cap.* 11. quia in illis nihil asseruit constituendo obligationem solvendi decimas, sed tantùm arguebat Judæos, qui sub lege veteri vivebant, & tenebantur etiam de illis oleribus decimare; quia in minimis erant seduli, ut sancti viderentur; & in maximis interioribus deficiebant, ideò dixit Dominus loquens de decimatione: *Hæc oportuit facere*; nempe de præterito, & sub lege veteri; non tamen dixit, *oportet*, quod verbum posset importare pręceptum, cùm de pręsenti sit, & futurum respiciat: ita Tostatus *d. q.* 149. Nec obstant textus *in d. c. parochianos*, & alii suprà expensi; nam in ejus tantùm docetur, decimas fuisse institutas jure divino; quod fatemur de sua prima institutione à Deo facta populo Hebraico: unde deducunt Ecclesiæ PP. in illis auctoritatibus decimas deberi, quasi dicant, quia illi populo indictę fuerant decimæ ad sustentationem ministrorum per summum Deum, qui est optimæ ordinationis optimus artifex, constat & justè ab Ecclesia imperari, non exorbitanter; & in Ecclesia esse potestatem eas percipiendi: ergo ab institutione antiqua Dei descendit ad pręceptum ecclesiasticum, ex quo D. Thoma *quodlib.* 2. *art.* 8. & *quodlib.* 6. *art.* 10. & *d. q.* 87. *art.* 1. deducit, hujusmodi quotam augeri posse, vel minui, si ratio urgeat: non ergo dicendum est, decimas quantùm ad substantiam esse de jure divino, & in prędictis juribus decimas dici debitas de jure divino, ex duplici causa, & utraque non impropria. Prima, quia olim de jure divino debebantur, à quo Ecclesia exemplum sumpsit: secunda, quia prębere stipendium ministris Dei juris naturalis est, ex traditis *in c. cùm secundùm, de præbend.* quod appellatur etiam divinum, quia versatur circa rem divinam, ut egregiè docet Covar. *l.* 1. *var. c.* 17. ad cujus mentem reducendi sunt qui postea scripserunt, quorum longum agmen referunt Barbosa *de jure Eccles. l.* 3. *c.* 16. *n.* 2. Solorzanus *d. cap.* 21. *ex n.* 44. Valenzuela *cons.* 114.

C A P U T XXXII.

Idem a *in eodem*.

CUm non sit in homine, quod semen serenti reddat, vel respondeat, quoniam juxta verbum Apostoli, neque qui plantat est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus; ipsum quidem mortificato semine plurimum fructum affert, nimis avarè quidam in decimis defraudare nituntur, census, & tributa, quæ interdum indecimata prætereunt, de frugibus primitus deducentes. Cùm autem in signum universalis dominii quasi quodam titulo speciali sibi Dominus decimas reservaverit: Nos & Ecclesiarum dispendiis, & animarum periculis obviare volentes, statuimus, ut in prærogati-

vam

image
not
available

TITULUS XXXI.

De Regularibus transeuntibus ad religionem.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Mogunt.

DE clericis hoc statuimus, ut ii, qui hactenus inventi sunt, sive in canonico, sive in monachico ordine tonsurati sine eorum voluntate, si liberi *b* sunt: ut ita permaneant: & deinceps cavendum, ut nullus *c* tondeatur sine legitima *d* ætate, spontaneaque voluntate, vel cum *e* licentia domini sui.

NOTÆ.

1 a *Mogunt.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & verba hujus textus reperiuntur in ipso Concilio Moguntino temporibus Caroli Magni celebrato anno 813. ab Hildebaldo, quem Galli vocant magnum Eleemosynarium, qui fuit Archicapellanus Imperatoris: unde in principio ipsius Concilii pro Archiepiscopo, legit Archicapellano Filesacus *in cap.* 9. *circa finem, de offic. Ordin.* Hæc Synodus celebrata fuit tempore Ricolphi Archiepiscopi Moguntini, die 9. Junii, anno 813. in claustro Basilicæ S. Albani, pro reformatione status Ecclesiastici, ut probat Severinus Binius *in notis ad dictum Concilium*. Ex cujus Concilii canone 23. ita restituo præsentis textus litteram, prout jacet in editione Binii.

2 b *Si liberi sunt.*) Id est non servi, ita tonsurati; nam si servi absque propria voluntate, simulque licentia domini sui tonsurati erant, propriis dominis reddebantur, quia absque eorum manumissione ad ordinem clericalem, seu statum monasticum promoveri non debebant, ut latè probavi *in cap.* 1. *de servis non ordin.*

3 c *Tondeatur.*) De tonsura clericali, & ejus origine egi *in cap. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* quare tantùm de tonsura monachorum in præsenti agendum est. Et constat, jam à primis Ecclesiæ sæculis in usu fuisse monasticam tonsuram. Unde dum Dionysius describit ritus, cum quibus suo sæculo ad statum monachorum admittebantur candidati, *part.* 2. *hierarch. cap.* 6. ait: *Moris fuisse post omnium abrenunciationem signi crucis consignatione à sacerdote tonderi cum invocatione Trinitatis, ac tunc demùm veste nova indui.* D. August. *epist.* 147. *Per coronam nostram nos adjurant vestri; per coronam vestram vos adjurant nostri*. Et in Concil. Nicæn. ita cavetur: *Monachi alia habeant indumenta, & mores, quàm habent laici, ac caput tondeant in modum coronæ*. Concil. Tolet. 4. *can.* 17. ibi: *Nullus sub religionis habitu attonsus*. Et *can.* 55. ibi: *Non aliter & hi, qui detonsi fuerunt à parentibus, aut sponte sua.* Epiphanius *hæresi* 80. Beda *lib.* 5. *de gest. Angl. cap.* 22. D. Gregorius *lib.* 9. *regestr. epist.* 44. *Volumus ut maritum suum illi, etiamsi tonsuratus est, reddere omni debeat excusatione cessante*. Beda *in Martyr. die xviij. Kalend. Febr.* ibi: *Coma deposita monachorum pater extitit*. Idem Kalend. Maii: *Comam deposita religionis habitum suscepit.* Socrates *lib.* 3. *c.* 1. de Juliano Apostata ait, ipsum abrasa cute vitam monasticam simulasse: olimque monachis totum caput tondebatur, ut videre est in Theoria S. Germani Episcopi CP. Postea Græci attonsi fuerunt in modum crucis, ut liquet ex Græcorum Euchologio. Hodie qui choro deputati sunt, toto capite tondentur, excepto inferiori capillorum circulo, juxta antiquam formam clericorum, quæ statuitur in Conc. Tolet. 4. *can.* 46. Aquisgr. sub Ludov. *c.* 1. ex D. Isidoro *lib.* 2. *de Eccl. offic. c.* 4. Greg. Turon. *in vitis Patrum, c.* 57. Varias hujus rasuræ causas afferunt Renatus Labart. *ad calcem lib. Tertul. de corona militis*, Prosper Stellarius *in opere de Coronis, & rasuris*: ex quibus communes cum clericis illustravi *in cap. si quis ex clericis*. Optimam rationem adducit D. Hieron. relatus *in c. duo sunt*, 12. *q.* 1. ex eo, quia per talem attonsionem religiosos omnium rerum sæcularium curam deposuisse credatur. Facit Ivo Carnot. *sermone de sacror. ordin. excel. Si paupertatem, & humilitatem, quam præfert habitus corporis, & figura capitis, in corde non habetis, timeo ne cum hypocritis sit pars vestra, & spes vestra ab æterna mercede sit vacua, qui non ut clerici, sed ut acephali in clericali militia sola quæritis lucra temporalia. Ad hoc quidem capillorum in modum coronæ in summitatem capitis redditis, ut & regnum spirituale, quo cæteris præeminetis, tali figura ostendatis, & curæ mortalis illecebras frequenter redeuntes sic amputetis de corde, sicut crines frequenter resurgentes abraditis de capite*. Alia etiam rasuræ ratio peti potest ex veteri ritu deponendi capillos olim in mari tempore procellæ, de quo prisco usu videndus Ferdinandus à Cordova *in multiplici Didasc. cap.* 22. Similiter enim religiosi fugientes à tempestate, in portu religionis se recipientes, dimittunt capillos in sæculi maris procellis. Alium affinem ritum antiquum, quo capilli monacho resecti consecrabantur, refert Sanctus Aurelianus *in c.* 4. *suæ regulæ*, ibi: *Si quis laicus tonsurandus est, de capillis illius in confessionem mittatur, ut ei in testimonium sit, hoc est, ut id sit monumentum, ac symbolum consecrationis, qua se Deo addixit*. Confessionem in eo textu accipit Theophilus in Hiparcho, sive de Religioso negotiatore, pro loco, in quo conditum jacebat alicujus Martyris corpus, quod intelligo non tantùm de communi loco, sive sacello, in quo sanctum corpus jacet; sed etiam de loco proprio, putà capsa, qua reliquiæ concludebantur; nam eam quoque aliquando confessionis nomine donatam legimus, ut apud Anastasium Biblioth. in vita Hilarii, cùm ait, eum Pontificem construxisse ex argento confessionem S. Joannis Baptistæ, pensantem libras centum; quo nemo de templo, vel de sacello accipiat, sed tantùm de capsella, seu tabernaculo. Manet ergo, jam à primis sæculis monachos attonsos fuisse; unde detonsus pro monacho, crebrum est apud veteres, & notavit Alemanus *ad histor. arcan. Procop.* beneque confirmatur ex eo, quod Sanctus Augustinus monachos comatos, atque crinitos, non attonsos cæterorum more, habet pro monstris. Probant antiquitatem hujus sacri ritus contra centuriatores, qui *centur.* 4. *cap.* 6. *pag.* 467. ut superstitiosam, & sacræ Scripturæ contrariam tonsuram monachorum improbarunt, Bellarminus *tom.* 1. *controv. lib.* 1. *cap.* 4. Lindembrog. *in Glossar. verbo Comam deponere*, Hurtado *de vero martyr. tract. penult. resol.* 6. *§.* 13. *fol.* 405. Zerda *in advers. cap.* 42. *num.* 12. Sausay *in Panopl. cleric. part.* 1. *lib.* 1. Alemanus *ad Procopium, pag.* 6. *linea* 5. Loaysas *in can.* 6. *Concilii Tolet.* 6. Coriolanus *in breviario, anno* 167. Baronius *anno* 57. & 58. *num.* 54. Jodoc. Coccius *lib.* 4. *thesaur. fidei Cathol. art.* 8. Haæphtenus *lib.* 5. *disquis. monast. tract.* 9. Menardus *in notis ad concord. regul. cap.* 14. §. 10. Bravo *ad regulam D. Benedicti, cap.* 1. *num.* 22. Hallierius *de sacris elect. in apparat. de tonsura cleric.*

Circa attonsionem verò virginum Deo dicatarum non ita liquet; nam etiam crinibus dimissis eas consecrari, constat ex Optato Milevit. *lib.* 6. qui increpans Donatistas ait: *Spirituali sponso crinem solverant, jam celestes celebraverant nuptias. Quid est quod iterum crinem solvere eas coegistis?* D. Hieroymus *epist.* 48. ibi: *Moris est in Ægypti, & Syriæ monasteriis, ut tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo voverint, & sæculo renunciantes, omnes delicias sæculi conculcaverint, crinem monasteriorum matribus offerant dissecandum, non intecto postea, contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter & velato*. Quod & de Taboniositis refert Palladius: immò & Vestales, auctore Plinio *lib.* 16. *cap.* 14. incisos capillos ad arborem Lothos suspendebant, quæ capillaris arbor idcircò à Festo dicitur: notarunt Landmeter. *lib.* 1. *de veteri mon. cap.* 103. Raderus *in Martialem lib.* 6. *epigram.* 17. Prosperus Stellarius *lib.* 1. *de coronis, cap.* 6. *pag.* 25. Hinestrosa *in diatrib. de barba & comam, p.* 1. *nu.* 21. Acunna *in cap. prohibete*, 23. *dist. num.* 5. Semel tamen tonsæ Vestales in ingressu, postea alebant comam, ut notavit Lipsius *de Vestalibus, cap.* 12. Econtra verò virgines Deo devotas comam deponere non debere, statuitur *in can.* 16. *Concilii Gangrens.* relato *in cap. quæcumque*, 30. *dist.* ubi cavetur, ut si qua mulier propter eam, quæ vocatur exercitatio, idest ob vitam monasticam, tondeat comam, excommunicetur: & *in l. nulla* 27. §. *feminæ, C. Theod. de Episcop. & cler.* ita Imperatores sanxerunt: *Feminæ, quæ crinem suum* 4

contra divinas, humanasque leges instinctu persuasa professionis absciderint, ab Ecclesiæ foribus arceantur. Non illis fas sit sacrata adire mysteria, nec ullis supplicationibus mereantur veneranda omnibus altaria frequentare; adeò quidem, ut Episcopus, si tonso capite fœminam introire permiserit, dejectus loco etiam ipse cum hujusmodi contaberniis arceatur; ac non modò si fieri suaserit, verum etiam si hoc ab aliquibus exequi, factum denique esse quacunque ratione compererit, nihil sibi intelligat opitulari. Sed verius credo, non fuisse omnibus Ecclesiis in tondendis virginum crinibus eundem usum, nec ubique fuisse sanctimonialibus comam abscissam, ut post Baronium *anno 57. num. 92.* & in Martyrol. *die 20. Septembr.* notatunt Haæphtenus *d. tr. 9. disquis. 6. per tot.* Pater Serlogus *in Cantica, tom. 3. vestig. 28. c. 4. sect. 1. n. 6* Savarus *in not. ad Sidon. lib. 5. epist. 13.* Feloaga *in c. 1. de his quæ vi, ration. 2. num. 15.* Nec obstat textus *in d. c. quicumque:* cujus interpretatio facilis est, si veram ipsius canonis causam, seu historiam petamus. Increpant enim PP. Concilii Gangr. in eo canone quasdam fœminas hæreticas, quæ Stathii Sebasteni fraudibus captæ, prætextu pietatis maritos relinquebant, & exuto crinibus capite, & fœmineis vestibus, corpore habitum induebant virilem, de quibus agunt Landmeter. *d. c. 13.* Zeida *in advers. c. 133.* Exagitant ergo PP. in prædicto casu similes fœminas, metuentes ne comam deponerent simulatione pietatis, non quia ex vera religione in sanctimonialibus abscissio illa comæ improbetur, ut latè docent pro ipsius textus expositione Acunna *ibi*, Avendanno *de metu lib. 2. c. 43.* Feloaga *in d. cap. 1. de his quæ vi*, Savarus, & Baron. *ubi proximè*, Vivar. *de veter. mon. tom. 2. fol. 55.* Nec refragatur textus *in d. l. nulli*; nam Imperatores in eo rextu non loquuntur de virginibus sacris, quæ intra septa monasterii degebant; sed de his quæ sæculo renunciantes, manebant adhuc in eo, & tanquam devotæ monasteriis, tamen non inclusæ, comam deponebant: quod fieri de cætero Imperatores prohibuerunt ex speciali causa, quam referunt Sozomenus *lib. 7. cap. 16.* Socrates *lib. 2. c. 43.* Niceph. Callixtus *lib. 9. cap. 16.* & ex eis Baronius *anno 399.* docuerunt Cotiolanus *in breviario, anno 235.* Menardus *in notis ad lib. Sacram. D. Gregorii: fol. 213.* Bobius *in Roma Subter. lib. 4 tom 2. cap. 37.* etsi aliter textum illum accipiat I. Gothofredus *in ejus comment.*

5 d *Ætate.*) De legitima ætate ad ordines egi *in cap. vel non est, de ætate & qualit.* De ætate verò ad professionem monasticam emittendam agemus infrà, *in cap. quia in insulis.*

6 e *Vel cum licentia.*) Licèt ut servi sacris ordinibus initientur, non solùm licentia domini, verùm plena manumissio desideretur, ut probavi *in cap. 1. de servis non ordin.* ut tamen in monasteriu admittantur sufficit domini licentia, *l. servi 3. leg. jubemus, authentic. verum, Cod. de Episcop. & cleric. Novel. 5. de monachis.* Illustrat P. Faber *lib. 3. semestr. cap. 17. ad finem.* Si autem dominus servum monasterio tradidit, ipse à monasterio discedere non potest, *cap. 2. de condit. apposit.* unde rectè Patres in præsenti disjunctivè statuerunt, quod nullus tondeatur absque spontanea voluntate, si liber sit. si verò servus, cum Domini licentia, quæ olim sufficiebat, ut monachus fieret.

COMMENTARIUM.

7 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc Concilii Mogunt. canone sequens deducitur disputanda assertio: *Nullas tonderi debet nisi spontanea voluntate.* Probant eam textus *in cap. puella 20. q. 2. cap. firma. cap. finali 20. quæst. 3. cap. vidua 4. ibi: Sponte, hoc tit.* Concilium Aurel. 3. *can. 7. Episcopus qui invitum, aut reclamantem præsumpserit ordinare, annali penitentiæ subditus Missas facere non præsumat.* Nicolaus Papa *ad consult. Bulgar. cap. 87. Monachi cum habitum induere, ac vitam remotam ducere non nisi a spondente divinitus exigantur; inde quisquis vim intulerit alicui, ut monachicum habitum, & vitam remotiorem, quam non optavit, nec elegit, assumat, is tanquam violans, peccatum evadere non valet: & quoniam quod agitur, ex accipientis voto non venit, nec accipiens religiosum habitum inde mercedem habet, nec inferens crudelitatis suæ judicio carebit.* Et *cap. 1. de his quæ vi.* D. Gregorius *lib. 1. epist. 19. & lib. 2. indict. 10. epist. 16.* Symmachus Papa relatus *in cap. ubi ita, 74. dist.* Leo, & Majoranus Imperatores *in l. edita, C. Theodos. ne quis invitus cler. ordin. ibi; Quia quamvis sanctum onus, ut volentibus patimur imponi, ita ab invitis jubemus arceri: nonnullorum enim persuasio sacerdotum reluctantibus onus istud imponit, ut improbitas mentis violentia intercedentis offensa ad odium piæ religionis instituas. Eo ergo licentiam hujus præsumptionis excludimus, ut si quisquam probatus fuerit vi coactus sub contumelia publica clericatus officiis successisse, spontaneis accusatoribus, vel si ipse voluerit allegare perpessam licentiam, commodemus apud Judices competentes hujusmodi admissa damnare.* Trident. *sess. 25. de reformat. cap. 18.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Hallierius *de sacris elect. sect. 5. cap. 1. pag. 200.* Suarez *tom. 2. de relig. lib. 6. cap. 3.* Vighel. *in meth. jur. can. fol. 255.* Avendanno *de metu, lib. 2. cap. 10. n. 25.* Barbosa *lib. 1. Juris Eccles. cap. 43. num. 38.* plures relati à Feloaga *in cap. 1. de his quæ vi*, Otualdus *lib. 15. Donelli, cap. 38. littera G*, Antonius Augustinus *in epit. Juris, lib. 9. tit. 4.* Peyrinis, Tamburinus, & alii relati à Hieronymo Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 2. dub. 3.*

8 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio ita illustrata difficilis valde est, sive referatur ad monachos, sive ad clericos; nam in pluribus Ecclesiæ canonibus legimus reos majorum scelerum in monasteria detrudi, ibique veros monachos fieri. Concilium Tolet. 6. *can 5* ubi de his ita statuitur; *Monasticis disciplinis manere subjectum.* Et *canon. 6.* ibi; *Hic qui ordinationem suam ignorat, omnino abjiciendus est, & arcta pœnitentia in monasterio mittendus, ut omnibus diebus vitæ suæ in luctu, & fletu sub monastico habitu conversetur.* Matiscon. 3. *can. 16. Trudi in cœnobiis, & ibi usque ad extremum vitæ permanere.* Idem probatur ex Urbano II. relato *in cap. mandamus 19. quæst. 3.* & transcripto ab Innocentio III. *in cap. intelleximus, de ætate & qualit.* in illis verbis: *Ne quis canonicus Regularis professus, nisi (quod absit) publicè lapsus fuerit, monachus efficiatur.* Ergo si lapsus fuerit, & in monasterium detrudatur, verè monachus efficitur. Idem colligitur *ex cap. admonere, 33. quæst. 3.* Et in monasteriis detrusos ob aliqua scelera, verè monachos remanere, nervosè defendit Hallierius *lib. 3. de Hierarch. Eccles. art. 4. §. 7.* Igitur quia absque spontanea voluntate potest quis tonderi, monachusque fieri. Si ad clericos referatur præsens canon, difficilior est: siquidem nihil ita obvium in sacris Ecclesiæ canonibus, & historiis, quàm invitos ad sacros Ordines, immò ad dignitatum culmen, Episcopatum videlicet, promoveri. D. Augustinus *epist. 204. ad Donatum*, ait: *Multi ut Episcopatum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur quæ nolunt.* Unde tot exempla legimus eorum, qui per vim, & reluctantes ordinati sunt, ex quibus aliqua referam. D. enim Marcus pollicem sibi truncavit, ut sacerdotium devitaret, teste D. Hieronymo *in prolog. super Marcum.* Ammonius monachus aures sibi præscidit, ne sacris initiaretur ordinibus, ut referunt Socrates *lib. 4 cap. 18.* Petrus Blelensis *epist. 23. & 35.* alii plures è latebris, & sylvarum speluncis revocati fuerunt, ut coacti in Episcopos ordinarentur. De D. Cypriano id refert Pontius *in ejus vita*: de Athanasio Sozomenus *lib. 2. cap. 16.* de Gregorio Nazianz. ipse refert *orat. 1. apologet. 7.* de Gregorio Magno Joannes Diaconus *in ejus vita*: de Chrysost. ipse *lib. 1. de sacerd. cap. 3.* & ut alios omittam, quos refert Hallierius *de sacris elect. dicta sect. 5. cap. 1. §. 4.* referam tantùm ordinationes SS. Pauliniani fratris D. Hieronymi, & Paulini. Primam narrat Epiphanius *epist. ad Joannem Hierosolym.* extat inter epistolas D. Hieronymi ordine 60. his verbis: *Cum igitur celebraretur collecta in Ecclesia villæ, quæ est juxta monasterium nostrum, ignorantem eum, & nullam penitus habentem suspicionem, per multos Diaconos apprehendi jussimus, & teneri os ejus, ne forte liberari se cupiens, adjuraret nos per nomen Christi: & primum Diaconum ordinavimus, proponentes ei timorem Dei, & compellentes, ut ministraret: valde quippe obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persuadere potuimus testimoniis Scripturarum, & propositione mandatorum Dei: & cum ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eum ingenti difficultate tento ore ejus ordinavimus presbyterum.* Ordinationem S. Paulini ipse refert *epist. 6. ad Severum*, in hæc verba: *Die Domini, quo nasci carne dignatus est, repentina vi à multitudine correptum, & presbyteratu initiatum invitum, ea tamen conditione in Barchinonensi Ecclesia consecrari adductum, ut ipsi Ecclesiæ non alligaretur, in sacerdotium tantum Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatum.* Igitur invitus, & omninò renuens potest quis tonderi, & in clericum ordinari: & in Concilio Carthag. relato à Gratiano *in cap. si qui, cap. placuit, cap. consuluit, 75. dist.* potestas datur Episcopis, ut clericos etiam renitentes ad altiores gradus promoveant: igitur à peritia canonica alienum non est, ut clerici inviti ordinentur.

9 Traditur ratio decidendi. Quia difficultate sic fulcita non obstante, vera est præsens constitutio, cujus ratio, omissis quæ de vi, & metu adduxi *in cap. 1. de his quæ vi*, ex eo provenit: quam enim votum metu gravi factum nullum sit ipso jure, ut pro-

baviend. cap. 1. & tam in susceptione sacri ordinis, quàm tonsuræ monasticæ votum castitatis emittatur, ut probavi in c. 1. de cleric. conjug. ideò nemo invitus, & contra propriam voluntatem tonderi debet: quare PP. Concilii Trident. magnoperè curarunt, ut circa ingressum monasterii nullus metus, immò nec ulla persuasio adhibeatur, quæ metum incutere possit, excommunicatione inflicta in eos, qui contrà fecerint, sess. 25. de regul. cap. 18. & in capite sequenti statuitur, ut liceat intra quinquennium proclamare contra propriam professionem per vim emissam: quod decretum post alios exponunt latè Avendanno de metu, lib. 2. cap. 10. ex numer. 38. Garzia dicto tom. 1. polit. regul. tract. 2. dub. 3. facit etiam, nam gratum nequit esse Deo sacrificium illius, qui renuens illi dicatur, & contra voluntatem offertur: unde apud ipsos Gentiles victimæ offerendæ ducebantur, non trahebantur. Cicero lib. 1. de divinat. *Cùm censor populum lustraret, qui bonis nominibus ducerant, eligebantur.* Svetonius cap. 59. *Nonnulli Patrumfam. testamento caverunt, ut ab hæredibus suis prælato titulo victimæ in Capitolium ducerentur.* Plinius lib. 28. cap. 2. *Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus.* Agellius lib. 4. cap. 6. Si primis hostiis litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur. Julius Obsequens lib. de prodigiis: Taurus cùm ad immolationem duceretur, ob hæc ipsa corruit. Ovidius eleg. 12. lib. 3. Amor.

Ducuntur niveæ populo plaudente juvencæ.

Et Stat. Papin. lib. 4. Thebaid.

—— armentaque sisti
Atra monet: quæcunque gregum pulcherrima cervix
Ducitur.

Virgilius lib. 2. Georgic.

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram.

Quorum verborum proprietatem non modò Servius notat, verùm etiam Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 5. cujus ipsa verba apponam. *Observatum est à sacrificantibus, ut si hostia, quæ ad aras duceretur, fuisset vehementius reluctata, ostendissetque se invitam altaribus admoveri, amoveretur: quia invito Deo offerri eam putabant; quæ verò stetisset oblata, hanc volenti Numini dari existimabant.* Plinius lib. 8. natur. cap. 45. *Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, sicut nec claudicantem, nec aliena hostia Deos placari, nec trahente se ab aris.* Proinde Svetonius in Julio, cap. 59. ut Cæsarum ne religione quidem ulla à quoquam incepto unquam absterritum, vel retardatum ostenderet, exempli causa subjicit, eum, licèt immolanti aufugisset hostia, profectionem adversus Scipionem, & Jubam non distulisse. Etenim tristis portenti loco habitum, si aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitus reddidisset, aut in aliam partem corporis, quàm oporteret, cecidisset, Festus in verbo Piacularia auspicia, tradit: quod ex subjunctis testimoniis perspicuè apparet. Livius lib. 21. de Flaminio Coss. *Paucos post dies Magistratum iniit, immolantique ei vitulus cùm ictus è manibus sacrificantium sese proripuisset, multos circumstantes cruore respersit. Fuga procul etiam major, apud ignaros quid trepidaretur, & concursatio fuit, id à plerisque in omnem magni terroris acceptum.* Plinius lib 8. cap. 45. *Nec claudicante, nec aliena hostia Deos placari, nec trahente se ab aris.* Unde nihil faustum, felixque, si hostia traheretur invita, aut profuga traheretur: immò dirum omen, si mugitum dedisset, aut vocem flebilem emisisset. Silius Italicus lib. 5.

Nec rauco taurus cessavit flebile ad aras
Immugire sono.

Ita etiam qui infantes Saturno immolabant, eos blanditiis demulcebant, ne quid triste resonarent, aut flebile. Minutius in Octavio: *Blanditiis, & osculo comprimente vagitum, ne flebilis hostia immolaretur.* Illustrant Ravisius Textor lib. 1. offic. cap. 2. P. Puteu in spicil. tract. 1. cap. 47. num. 5. Unde rectè in præsenti canone statuitur, ne quis invitus tondeatur in grado monastico, vel sacri ordinis.

10 Dissolvitur difficultas. Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta, pro cujus prioris partis expositione sciendum est, olim in usu fuisse, ut clerici, aliæve personæ ecclesiasticæ in graviora crimina lapsæ, in monasteria, tanquam ergastula, pœnitentiæ peragendæ causa detruderentur, modò ad tempus, aliquando verò in perpetuum. De detrusione ad tempus agitur in Concilio Lugdun. 1. sub Sigismundo Rege Burgundionum, can. 3. *Quod si se Rex præcellentissimus ab Ecclesiis, vel sacerdotum communione ultrò suspenderet, locum ei dantes, ad sanctæ matris gremium veniendi sancti Antistites (quos forte pœnitebat, quod Stephano incesti crimine polluto communicassent) in monasteria se absque ulla dilatione, prout cuique fuerit opportunum, recipiant, donec pacem integram ad charitatis plenitudinem conservandam Sanctorum flexus precibus pro sua potentia, & pietate dignetur.* Hispalense 2. can. 3. *Desertorem autem clericum cingulo honoris, atque ordinis sui exutum, aliquo tempore monasterio religari convenit, sicque postea in monasterio ecclesiastici ordinis revocari; nam non poterit in talibus pervagationibus aboleri licentia, nisi fuerit in eis propter correctionem disciplinæ subsecuta censura.* Tolet. 7. cap. 3. *Presbyteri autem, quibus majoris honoris locus apud eandem Ecclesiam fuerit, cujus sacerdos obyerit, si homines in solicitudine pro exequiis, aut jam mortui, aut continuò Antistitis morituri, ad commonendum Episcopum tardi inveniuntur, aut per quamcumque molestiam animi id negligere comprobentur, totius anni spatio ad pœnitentiam in monasteriis deputentur.* Sanctus Gregorius lib. 2. indict. 6. epist. 52. Joanni defensori: *Hi verò, quicumque contra Dei timorem, & canonum statuta condemnaverunt, excommunicati in monasterium ad agendam penitentiam sex mensibus mittendi sunt.* Et paulò post: *Episcopi verò, qui eum ordinare præsumpserunt, vel perversæ ipsius ordinationi præbuere consensum, iidem communione privati, sex mensibus ad agendam penitentiam in monasterio deputentur.* Concilium Narbon. can. 5. *Clericum suum seniorem increpantem, vel injuria afficientem ita punit, ut uno anno in monasterio sciat abjicere superbiam unde inflatur.* In perpetuum quoque in monasteria plures detrudi constat ex Concilio Agathensi can. 50. Epaun. can. 22. Aurel. 3. can. 7. Matiscon. 2. can. 16. Tolet. 4. can. 44. Tolet. 8. can. 3. & 7. Tolet. 11. can. 7. Gregorius Magnus lib. 1. epist. 42. & lib. 2. epist. 27. Concilium Cabilon. 2. can. 4. Aquisgran. can. 175. Troslejan. can. 14. Lateran. generale sub Alexandro can. 11. cap. clerici, de excess. Prælat. cap. ut famæ, de sent. excom. cap. gaudemus, de convers. conjug. Carolus Magnus lib. 6. cap. 9. & 90. quarum auctoritatum verba refert Hallierius de Hierarch. Eccles. lib. 3. art. 4. §. 6. per totum, Novella 123. cap. 11. & 124. cap. 10. Concilium Hispal. 2. can. 3. cap. nullus, 11. q. 1. cap. clerici 4. de excessib. Prælat. cum aliis congestis à Gibalino de clausura regul. disquis. 3. cap. 2. §. 2. Cellotius lib. 7. de Hierarch. cap. 6. Lindenbrog. in glossar. verbo Monasterium penitentiæ, Bosquetus in not. ad Innocentium III. lib. 1. regestr. 3. epist. 130. Hurtad. de resid. tom. 2. resol. 7. subresol. 3. Sed an hujusmodi penitentes verè efficerentur monachi, dubium, & magnum est? Affirmat Hallierius dicto lib. 3. §. 6. Econtra verò ipsos verè monachos non fieri, defendunt Gibalinus dicto cap. 2. §. 2. Cellotius dicto lib. 7. §. 6. pag. 639. Petrus Faber lib. 3. semestr. cap. 21. Et rectè; nam in omnibus Conciliis proximè relatis nunquam affirmatur, ita detrusos verè monachos fieri ex tali detrusione: sed tantùm detrudi, & relegari, ut ibi penitentiam peragant sub habitu & regula monachorum, ita ut manifestè doceant, ita detrusis non injungi statum monasticum, aut regularem, ut constat præcipuè ex dicto Concil. Tolet. 4. can. 28. & Tolet. 8. can. 6. ibi: *Sub penitentiæ oneribus in monasterium relegari.* Et can. 7. *Monasteriis claustris sub penitentia retrudi.* Cabilon. 2. can. 4. *Agendæ penitentiæ causa in monasterium mitti.* Hæc autem pœnitentia consistebat in inclusione, seu detrusione, ut in illis canonibus exprimitur: non enim poterant toto illo tempore ita detrusi exire è monasterio, quo tanquam carcere tenebantur. Secundò consistebat in censura, & rigore monasticæ disciplinæ, quam servare tenebantur etiam quoad exercitia graviora monastica, quamvis monachi non essent, & pro modo culpæ duris subeundis pœnis in monasterium detrudebantur. quare in can. 16. Concil. Altissiod. jubetur, ut Abbas, qui mulierem in monasterio suo ingredi permisit, tribus mensibus in alio monasterio detrudatur pane & aqua contentus. In Concilio Narbon. can. 6. statuitur, ut Abbas ita agat cum clerico, aut honorato de civitate, qui ad monasterium fuerit deputatus, sicut ab Episcopo manifesta correptione fuerit ordinatum, quia ob hanc causam dirigitur, ut emendetur, non ut passim diversis ferculis saturetur. Manet ergo clericos ita detrusos verè monachos non fieri; nam cùm monachismus essentialiter petat tria vota, paupertatis, castitatis, & obedientiæ, cum sui traditione spontanea, ut infrà dicemus in cap. 4. & omnia illa deficiant in reis peragendæ pœnitentiæ causa in monasterium tantùm detrusis, ex tali detrusione monastica professio induci non potest.

Nec obstat alia ipsius difficultatis pars, pro cujus solutione sciendum est, olim plerumque fideles ex reverentia & humilitate clericalem statum & ordinationem refugisse, eosque auctoritate Ecclesiæ adactos fuisse, ut ordinationi consentirent. D. Cyprianus epist. 52. ad Auton. qui tales esse describit, qui olim ad sacerdotium 11

legitimè eligebantur, qualis ab ipso depingitur Sanctus Cornelius, qui nempe *Episcopatum ipsum nec postulavit, nec voluit, nec ut cæteri, quos arrogantiæ, & superbiæ suæ tumor inflat, invasit: sed quietus, & modestus, & quales esse consueverunt, qui ad hunc locum divinitus eliguntur, pro pudore virginalis conscientiæ suæ, & pro humilitate ingenita sibi, & custodita verecundia, non ut quidam, vim fecit, ut Episcopus fieret; sed ipse vim passus est, ut Episcopatum coactus exciperet*. D. Gregorius, relatus *in cap. sicut 1, quæst. 6.* Unde Imperatores Leo, & Anthemius *in l. quanquam, C. de Episcop. & cleric.* de clerico ordinando ajebant: *Tantùm ab ambitu debet esse depositus, ut quæratur cogendus, rogatus recedat, invitus refugiat, sola illi suffragetur necessitas excusandi*. Existimabant enim, & rectè primi illi fidei cultores, sacerdotium esse grave onus, quod vita, seu virtute angelica opus habet, juxta D. Chrysostomum *lib. 2. de sacerd. cap. 7.* sarcinam & periculosum ministerium, juxta D. Augustinum *epist. 60. & 148.* onus onerum, secundùm Petrum Damianum *epist.* 20. onus gigantinis, vel ipsis quoque angelicis humeris formidabile, ut post D. Bernardum *epist. 236.* docuerunt Patres Concilii Trident. *sess. 6. cap. 1.* unde cautum fuit in Concilio Carthag. *can. 31.* relato à Gratiano *in cap. sicut, 74. dist.* ut clerici in minoribus gradibus constituti, ad majores ascendere cogerentur; & ita cùm illis temporibus valde necessarii essent presbyteri, ex monachis, aut cleris in minoribus gradibus constitutis eligebantur aptiores: & licèt respuerent gradus sacros ex humilitate & modestia, cogebantur tamen à propriis Episcopis eos recipere, de quibus accipi potest Innocentius III. *lib. 1. epist. fol. 89.* ubi Trecensi Episcopo ita scribit: (Clericos verò Ecclesiæ tuæ, quos necessitas postulaverit ad sacros Ordines promoveri, secundùm privilegium M. prædecessori tuo, & successoribus tuis à felicis recordationis Alexandro Papa prædecessore nostro indultum, liceat tibi, si idonei fuerint, nec de canonica poterint institutione repelli, ad eosdem ordines suscipiendos, secundùm canonum instituta compellere, vel si inobedientes fuerint, animadversionis ecclesiasticæ sententia cogere: nisi contra hoc alicui fuerit Sedis Apostolicæ auctoritate indultum, ut ad suscipiendos ordines non cogatur.) Quarum ordinationum exempla plura suprà retuli. Sed cùm Ecclesia agnosceret, periculosum esse ad eum superiores gradus suscipiendos cogere, qui se fortè vel ineptum officio, vel ordine indignum, vel etiam impedimento aliquo irretitum agnoscens, ordinationem refugiebat, eam facultatem ordinandi invitos ob utilitatem, & necessitatem ab Episcopis abstulit, & Summo Pontifici reservavit. Ivo Carnot. *epist. 178.* Unde, ni fallor, lucem accipit præsens Concilii Mogunt. canon: in eo agitur de clericis invitè ordinatis in presbyteros ex monachis, ut præsefert ejus summarium in ipso Concilio, idest de clericis absque voluntate ordinatis, ex iis qui in ordine monachio, vel canonico erant. Cùm enim eos Episcopi sacerdotali gradu aptos ex eorum conversatione cognoscerent, violenter ordinarunt: circa quos statuunt PP. ut si liberi sunt, idest ingenui, non ex servitute ad gradus ecclesiasticos vocati, ita permaneant; quia juxta usum, & praxim Ecclesiæ promoti sunt. Deinceps autem nullus ordinetur, nisi in legitima ætate, & spontanea voluntate; atque si servi sunt, cum plena domini voluntate, id est manumissi, & ordinati absque propria voluntate, ita permaneant; deinceps absque spontanea voluntate tonsurari prohibentur. Juxta quam interpretationem deducitur in præsenti canone, non de monachis, aut religiosis per vim in monachos tonsurandis agi, sed de clericis monachis, aut regularibus per vim ordinatis, ut facilè ex ipsius textus littera cognoscitur. Non me latet, textum hunc de filiis à parentibus monasterio oblatis accepisse Gibalinum *de clausura, disquisit. 3. cap. 2. §. 3. num. 16.* Hallierium *de sacris elect. 1. p. sect. ult. in fine, fol. 361.* de quibus nos infrà agemus *in cap. 4.*

12 Primò supra traditis obstat textus *in can. 7. Concilii Tolet. 8.* in illis verbis: *Septimæ assertionis accessu adiit cœtum nostrum tam inverecunda progressio, quàm ignobilis, ac detestanda præsumptio. Quosdam enim, aut eventu necessitatum, aut metu periculorum adeptos fuisse novimus ecclesiasticarum officia dignitatum: & quoniam cùm illis hæc imponerentur, id sibi fieri noluisse testantur, idcircò hæc spernere, atque ad pristina pertentant conjugia, moresque redire; tam nequiter cœlestia jura solventes, quàm promptè sæcularibus extant illecebris inhiantes*. Et statim: *Quia si majores impunè non deserunt, quod parvuli, vel nesciendo, vel nolendo percipiunt; quantò magis non convenit violare, quod pro mortis, aut pœnarum evadenda pernicie, occulta Dei dispensatione dignoscitur obvenisse. Recedant ergo talium desideriorum impudorati fautores: & licèt inviti perceperint quod non merebantur habere, libenter tamen cœleste retineant præmium, quod nolendo per terrenæ consecuti sunt necessitatis eventum: ut tamen inviti appetant bona diligere, quæ spontè videntur desides impugnare. Quod si quis post hoc perennis dispositionis edictum, non sinceriter sacris inhæserit cultibus, & abjiciens à se gratiam, quam accepit, relabi ad conjugia, moresque sæculi attentaverit, vel eum redire constiterit, mox omni ecclesiastici ordinis dignitate privatus, verè ut apostata sanctæ Ecclesiæ liminibus, & societate fidelium habeatur prorsus exclusus, monasterii claustris, donec vixerit, sub pœnitentia retrudendus*. Ex quibus verbis apertè deducitur, clericos per vim, & absque propria voluntate ordinari posse, & ita ordinatos in gradu suscepto ministrare debere. Pro cujus canonis expositione sciendum est, plerumque non solùm ad vitam monasticam, sed etiam clericalem amplectendam nonnullos adigi metu sibi incusso, majus malum metuentes. Quod pluribus exemplis firmari valet. Et primò occurrunt, Gallus, & Julianus Apostata fratres, qui Constantio adnitente, quo ipsis spem Imperii adimeret, ipsi verò adnuentes, ut affectati Principatus suspicionem excluderent, in numerum clericorum adscripti fuerunt, ut refert Sozomenus *lib. 5, hist. c. 2.* Item Theodosius & Alcii filius, Constantis Imperatoris frater, ipsum metuens, in Diaconum se fecit consecrari, ut referunt Theophanes, & Cedrenus *in vita Constantis*. Similiter Sanctus Clodoaldus filius Clodomiri Francorum Regis, ut imminentem sibi cædem effugeret, curavit se in clericum attonderi, & postea presbyter ordinatus, vitæ sanctitate, & miraculorum gloria clarus floruit, ut refert Gregorius Turon. *l. 5. hist. Franc.* Alia plura exempla refert Hallierius *dict. loc. 1. §. 6. per tot.* De his ergo agitur *in dicto can. 7.* & justè à Patribus illi coguntur in gradu suscepto ministrare: tum quia illis in casibus metus non fuit ab extrinseco illatus, sed à seipsis incussus, & per consequens talis metus non attenditur, juxta adducta *in c. 1. de his quæ vi.* Tum quia talis metus, licèt consensum extorqueat, non tamen illum impedit, & ita non reddit ordinationem omninò involuntariam, sed secundùm quid, ut docet Vasquez *tom. 1. in 3. p. disp. 246. c. 3.* Gibalinus, *de clausura, disquisit. 3. cap. 2. §. 2. n. 6.* Eodem etiam modo intelligendus est textus *in cap. constituit 20. q. 3.* qui etiam reperitur *in cap. constituit 16. q. 7.* in cujus specie allectio, seu suasio non extorsit voluntatem tonsurati absolutè, sed secundùm quid; quare non reddit ipsam ordinationem involuntariam, atque ideò rectè ita tonsuratus cogitur in gradu suscepto persistere, & ministrare.

Secundò suprà traditis opponi potest textus, *in can. 5. Concil. Cæsaraugust. 3.* in illis verbis: (Licèt plenissimè 13 Expenitur Concil. Cæsaraugust. 3. can. 5.
in Concilio Toletano de Principum relictis institutum fuisset, ut nulli licitum esset superstitem Reginam in conjugio ducere, aut sordidis contactibus maculare, nec sequuturis Regibus, nec cuilibet hominum esset permissum; tamen nostri ordinis causa est, ut crebrissimè ad hæc aciem mentis nostræ condirigamus, quæ animæ intuemur exhibere profectum. Unde quia prætetitis temporibus multas scimus, atque cognovimus Principum relictas, post eorum vocationem, pro apice Regni, quem regendo in cunctis tenuerunt, nullam reverentiam honoris eis adhiberi à populis; sed passim (ut cuique probatum est) diversas assumentes occasiones, non solùm latenter in eorum contrarietate insidias moliuntur, verùm etiam (quod veritati contrarium est) procaciter verbis contumeliosis in conventu multorum eas afficiunt, & quod omni religioni abominandum, atque horrendum est, de iis detrahere non sinunt, quas in caterva populi cernunt commorari. Proinde paterna pietate commoti, atque condigna circa tanta culmina providentes, per hujus decreti nostri paginam, non solùm quæ in prædicto Concilio exarata sunt de conjugio Principum, perenniter custodiri, atque firma stabilitate decernimus permanere; sed etiam ea, quæ sunt conspicuo honestati necessaria modo advertere procuramus: ut servatas in omnibus sanctiones canonum totius Toletani Concilii, quæ de Principum relictis promulgatæ atque diffinitæ esse noscuntur, deinceps relictam Principis superiorem sententiam inlibato animo pudicè servans, statim accersito ab hoc sæculo Principe, vestem sæcularem deponat, & alacri curiositate religionis habitum assumat. Quam etiam & confestim in cœnobio virginum mancipandam esse censemus, & ut ab omni turbine mundi remota, nequaquam cuilibet attribuatur, per quod aut contumelia tantæ potestati in publico ingeratur, aut subditam plebi hæsisse patescat, quorum ante dudum agnoscitur Domina fuisse: sed infrà claustra monasterii jugi

jugi sedulitate persistens, atque sanctè nonialem vitam peragens, de regno temporali opitulatione divina ad regnum æternitatis mereatur pervenire. Quicunque igitur superiores constitutiones, quas salubri consilio à nobis diffinitæ esse noscuntur, violaverit, vel execrari quacunque factione pertentaverit, aut permiserit, noverit se excommunicationis percepturum sententiam, atque etiam exilii damnationis diuturno tempore incurrere jacturam.) Ex quibus verbis apertè constat, absque propria voluntate viduam Regis cogi monasterium ingredi, vitamque religiosam profiteri. Igitur quia absq; propria voluntate potest quis tonderi. Pro cujus canonis expositione sciendum est, jam in Concilio Tolet. 13. *can.* 5. statutum fuisse in Hispania, ne quis auderet defuncto Rege viduæ superstitis thorum appetere: sed cùm adhuc ipsis viduis, immò & regno satis prospectum non esset, *in dicto can.* 5. additum fuit, ut vidua Regis in monasterio sanctimonialium habitum susciperet, & cum ipsis vitam religiosam perageret; non tamen exinde deducitur, viduam ipsam renuentem verè monialem fieri, sed tantùm in monasterium detrudi, ut ita securior esset, ne quis posset ejus thorum regalem appetere: atque ita ex hac detrusione professionem vidua non emittebat, sed tantùm habitum mutabat, ut vitam religiosam observaret. Cujus constitutionis rationem dabimus *in c. final. de secund. nupt.*

14 Explicatur can. 21. Conc. Arausic. Tertiò suprà traditis obstat textus, *in can.* 21. *Concil. Arausic.* 1. in illis verbis: *Duo si præsumpserint ordinare Episcopum in nostris provinciis, placuit de præsumptoribus, ut sicut contigerit duos Episcopos invitum Episcopum facere, auctoribus damnatis, unius eorum Ecclesia ipse, cui vim passus est, substituatur, si tamen vita respondet; & alter in alterius dejecti locum nihilominus ordinetur. Si voluntarium duo fecerint, & ipse damnabitur, quo cautius ea quæ sunt antiquitus instituta, serventur.* Cujus canonis fragmentum extat apud Gratianum *in capite duos, 64. distinct.* Ex eo autem deducitur, Episcopum per vim ordinatum, in Ecclesia ordinantis ministrare debere; & per consequens in gradu suscepto per vim ordinatum persistere debere. Pro cujus canonis expositione dicendum est, in eo non agi de Episcopo per vim consecrato, sed de ordinato per vim à duobus, cùm à tribus consecrari deberet, juxta sacros canones, quos congessi *in c. si Episcopus*, de temporibus ordin. Itaque in eo casu Episcopus ordinatus voluntariè annuebat consecrationi, sed renuebat à duobus ordinari, contra sacros canones: quo casu statuunt PP. ipsum ministrare debere in Ecclesia unius ex ordinatoribus, qui deponendus est in pœnam tanti excessus. Si autem ipse ordinatus sponte à duobus ordinari passus sit, & ipse damnabitur. Atque ita in eo canone Episcopus semper sponte electus, & ordinatus fuit: sed in primo casu renuens, & invitus à duobus Episcopis consecratus fuit; in secundo verò voluntariè; & ita in primo casu in gradu suscepto debet ministrare; in secundo verò in pœnam tanti sceleris deponitur, Ecclesiaque propria privatur.

Etiam contra præsentem assertionem expendi possunt textus, *in capite* 1. *de his, quæ vi, cap.* 2. & 15. *de vita & honestate cleric. cap.* 3. *de condit. appos.* quorum interpretationem adduxi in eorum commentariis.

C A P U T II.

a *Ex eodem.*

SI quis ante *b* annos legitimos *c* tonsuratus est sine consensu parentum suorum, etsi ipsi *d* parentes infrà annum non reclamaverint ad *e* Principem, ad proprium *f* Episcopum, aut *g* ad missum Dominicum, in ipso clericatu permaneat: si verò post legitimos annos *h* per vim clericus factus est, & infrà annum ad supramemoratas personas minimè ipse reclamaverit, in clericatu permaneat, sicut is de quo superius dictum est. Si verò præfatæ personæ infrà annum reclamationem fecerint, ii qui eos clericos fecerunt, ipsis sine parentibus eorum hoc per legem exsolvant, quod contra eos contraxerunt. Ille verò, qui ante legitimos annos tonsuratus est, utrum in eadem tonsura permanere debeat, necne, in potestate sit parentum. Si verò is, qui tonsuratus est, alicujus fuit servus, domino per legem *i* emendetur quidquid ejus servo contra eum contractum est. Ille verò qui tonsuratus est, utrum in eadem tonsura permaneat, in potestate sit *i* domini sui. Si verò hi, qui liberi sunt, ante legitimos, & post legitimos annos hoc modo (sicut superius taxatum est) tonsurati sunt, & ad gradus ecclesiasticos pervenerint, in eisdem gradibus perseverare cogantur. Si verò servus, qui superius taxato modo tonsuratus est, ad gradus ecclesiasticos pervenerit, domino suo per legem emendetur, & ei redditus in suo gradu permaneat. Hoc & de *k* velandis puellis observandum est.

N O T Æ.

1 a EXeodem.) Concilio videlicet Moguntino celebrato anno 813. cui interfuit Carolus Imperator, *can.* 20. ex quo citatur textus hic à Burchardo *lib.* 9. *Decreti, cap.* 3. Carnotensi *part.* 7. *Decreti, c.* 26. Papiensi *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 4. ex quibus Decretistis transcribo integram litteram hujus canonis.

b *Annos legitimos.*) De ætate legitima ad ordines egi *in cap. vel non est, de ætate & qualit.* ad monachatum *in capite quia in insulis, infrà hoc tit.*

2 c *Tonsuratus.*) Cùm tonsurentur tam clerici, quàm monachi, ut probavi commentario antecedenti, promiscuè tonsura accipitur pro clericatu, & monachatu, ut *in cap. antecedenti*, & aliis ibi congestis. In præsenti agi de tonsura clericali facilè depromitur ex illis verbis, quæ sequuntur: *Ipse in clericatu permaneat.* Antiqui autem compilatores accipiendo tonsuram pro monachatu, canonem hunc compilarunt *sub tit. de regularibus*, cùm non semper tonsura statum monachicum significet, immò nec clericalem. Unde obiter exponenda est lex Salica, *tit.* 26. §. 2. & 3. in illis verbis: *Si quis puerum crinitum sine voluntate parentum totonderit IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. jud. si verò puellam totonderit IID. den. qui faciunt sol. LXIIS. culpabilis judicetur.* Quæ verba aliqui ad clericatum retulerunt, juxta Gregorium Turon. *lib.* 3. *hist. cap.* 19. ibi: *Et sibi propria manu capillos incidens, clericus factus est.* Alii verò acceperunt ea verba de tonsione Christiana, quæ olim à Franchis fiebat tempore baptismi, & susceptæ fidei, juxta Othonem Frising. *lib.* 1. *annal. veterum, cap.* 16. ibi: *Carolus Francorum Princeps filium suum ad Luitprandum misit, ut more fidelium Christianorum ejus capillum primum attonderet, & pater illi spiritualis existeret.* Docuerunt Lindembrog. *in Glossar. verbo Totonderit*, Saussay *in Panopl. cleric. part.* 1. *lib.* 3. *cap. finali, pag.* 138. Et apud veteres adoptionem fieri per tonsionem capillorum, probant Merillus *lib.* 3. *observat. cap.* 40. Sahabedra, *in chron. Goth. c.* 27. Pithœus, *lib.* 1. *advers. cap.* 1. & nos *in cap. unic. de cognat. legali.* Celebris locus extat in præfatione ad 8. Synodum, ubi Anastasius de Rege Bulgarorum scribit, quod ut suum erga Romanum Pontificem servitium testaretur, coram omnibus capillos suos apprehendens, abscissos tradidit Legatis Romanis, hæc verba præfatus: *Omnes Primates, & cuncti populi terræ Bulgarorum cognoscant ab hodierno die me servum fore post Deum B. Petri, & ejus Vicarii.* Sed cùm in eo titulo agatur de delictis, & inter ea enumeretur attonsio, non potest referri ad tonsiones, de quibus Lindembrogius: quare credo in lege Salica tonsionem tantùm significare amputationem, seu dimissionem comæ; cùm enim apud Galthos indecora esset, ideò statuitur in eo §. ut si quis puerum invitis parentibus totonderit, puniatur.

d *Parentes.*) Licèt jure civili quoad patriam potestatem, pater tantùm attendatur, quia mater nullam in filios habet potestatem, *l. nulla* 3. *de suis, & legit. hæred. l. petα* 69. *§. mater, ff. de leg.* 2. *cap.* 2. *de convers. infidel.* tamen cùm jure canonico quoad filios naturalis ratio attendatur, *cap. cum haberet, de eo qui duxit in matrim.* & hoc jure attento utrique parenti reverentia debeatur; ideò in præsenti parentum appellatione, tam pater, quàm mater comprehenduntur, ut docuerunt Sanchez, *lib.* 4. *summæ, c.* 18. *num.* 16. Suarez, *de relig. dict. tom.* 5. *lib.* 5. *cap.* 2. Tamburinus, *de jure Abbat. tom.* 1. *disp.* 6. *q.* 2. Leo Pinel. *in repetit. ad hunc textum, n.* 189. 3

e *Ad Principem.*) Idest Pontificem, exponit Glossa hic, quam sequuntur Balboa, *in cap.* 8. *de foro compet. n.* 12. Leo Pinel. *in præsenti*, §. 3. *num.* 190. quia Pontifex Princeps Sacerdotum dicitur, *cap. cleros, vers. Pontifex*, ibi: *Pontifex Princeps Sacerdotum*, 21. *dist.* junctis tra- 4

ditis ab Abrahamo Bzovio, *de præstantia & offic. Pontificis*. Quo modo etiam accipiunt textum *in cap. corpora, de consecrat. distinct. 1.* ubi cavetur, ne liceat corpora defunctorum transferre de loco ad locum sine Principis licentia. Sed verius est, Principem, tam in præsenti canone Concilii Mogunt. quàm *in dicto cap. corpora*, quod deductum est *ex can. 51. ipsius Concilii*, accipi pro Rege, & Monarcha sæculari: & *in d. cap. corpora*, rectè prohiberi secundùm legitimas sanctiones, quibus cautum erat, ut corpora defunctorum nullo modo absque licentia Imperatoris transferre de loco in locum liceret, *l. nemo 6. Cod. de relig. & sumpt. l. ossa, ff. de rer. divis.* Illustrat Gutherus, *lib. 3. de jure man. cap. 22. & 23.* & ita Principem juxta juris communis principium in eo textu accipi pro sæculari monarcha, docuerunt Tamayo à Salazar, *tom. 3. Martyr. Hispani, die 11. Maii*, Germonius *de sacror. immunit. cap. 8.* pluribus exemplis fusè illustrans Ferrandus, *in disq. reliq. lib. 1. cap. 7. for. 217.* In præsenti etiam textu Princeps accipitur pro ipso Rege Galliæ, juxta morem illius temporis, illiusque Provinciæ; apud Francos enim olim absque consensu Principis aliquem in clericum ordinari fas non erat. Concil. Aurel. 1. *can. 6.* De ordinationibus clericorum id observandum esse decrevimus, ut nullus sæcularium ad clericatus officium præsumat accedere, nisi aut cum Regis jussione, aut cum judicis voluntate. Ejus rei ratio redditur à Carolo Magno *lib. 1. Capit. 120.* ubi idem quoque statuitur his verbis: (De liberis hominibus, qui ad servitium Dei se tradere volunt, ut prius hoc non faciant, quàm à nobis licentiam postulent: hoc ideò, quia audivimus, aliquos ex illis non tam causa devotionis hoc fecisse, quàm pro exercitu, seu alia functione Regali fugienda: quosdam verò cupiditatis causa ab his, qui res illorum concupiscunt, circumventos audivimus; & hoc ideò fieri prohibemus.) Unde in formulis Marculfi, *cap. 19.* reperitur præceptum de clericatu, ut possit quis ad ordines ascendere, in hæc verba: (Si eis, qui se ad onus clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus, retributorem Dominum exinde habere confidimus, quia scriptum est: Noli prohibere benefacere ei qui potest; si vales, ei ipse benefac. Ille ad nostram veniens præsentiam petiit Serenitati nostræ, ut ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet, & ad basilicam illam, aut monasterium deservire deberet: quod nos propter nomen Domini hoc ei gratante animo præstitisse cognoscit: Præcipientes ergo jubemus, ut si memoratus ille de capite suo benè ingenuus esse videtur, & in puletico publico censitus non est, licentiam habeat capitis sui comam tonsurare, & ad suprascriptam Basilicam, vel monasterium deservire, vel pro nobis attentius exorare.) Et ita PP. in præsenti, dum de ordinatione clerici agunt, & reclamatione per parentes ejus facienda, docent posse parentes ordinationem filiorum impugnare coram proprio Episcopo, vel Principe; quia etiam Princeps facultatem habebat concedendi præceptum de clericatu, vel illud negandi: & ita Princeps sæcularis ritè in eo casu adiri poterat.

f *Proprium Episcopum.*) Quis dicatur proprius Episcopus quoad clericatum, seu ordines conferendos, exposui *in cap. 3. de temp. ordin.*

5 g *Missum Dominicum.*) Idest Vicarium Episcopi, ut exponunt Glossa, & repetentes *in præsenti*, Leo Pinellus *hic, num. 197.* sed perperam; missus enim dominicus in præsenti accipitur pro legato à Principe misso; quia in Gallia Legati à Principe per singulas mittebantur provincias, ut si quid Comites negligentiùs egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent, ut dicemus *in cap. 1. de immunit. Eccles.* Unde PP. in præsenti statuendo, ut parentes impuberis reclamare possent, & adire Principem, adjecerint, vel *missum dominicum*, idest ejus legatum in illa provincia missum; nam sicut Principis præceptum ad clericatum suscipiendum desiderabatur, ita & judicis licentia sufficiebat, *ex d. can. 6. Concil. Aurel.* suprà relato.

h *Per vim.*) Præcisam videlicet, de qua *in cap. antecedenti.*

i *Emendetur.*) Juxta adducta *in cap. 1. de servis non ordin.* ubi adduxi distinctionem scientiæ, & ignorantiæ.

j *Domini sui.*) Quia absque ejus voluntate tonsurari in clericum, aut monachum servus non potest, ut probavi *in cap. 1. de servis.*

6 k *De velandis puellis.*) In quibus impuberibus non solùm parentum voluntas desideratur, verùm & si parentes non habeant, tutorum assensus accedere debet. Concil. Tribur. *can. 10.* ibi: *Virgines, quæ ante XII. annos insciis mundiburdiis suis sacrum velamen capiti suo imposuerint, & illi mundiburdi annum, & diem hoc tacendo consenserint, in sancto proposito permaneant; & si in prædicto anno, & die pro illis se proclamaverint, petitioni eorum assensus præbeatur, nisi forte Dei timore tactis cum eorum licentia in religionis habitu perseverent.* Ubi mundiburdi sunt tutores; nam mundinum, seu mundiburdium tutelam significat. Carolus Magnus *in constit. pag. 270. De mancipiis palatii nostri, & Ecclesiarum nostrarum nolumus mundinum recipere.* In legibus Longobard. *lib. 1. tit. 10. lex 1.* legitur: *In suæ potestatis arbitrio*; idest sine mundio, vivere. Et *in l. 15. tit. 14. Pro mundio puellæ tollant naturales filii tertiam partem.* Et in Pœnitentiali Romano habetur: *Rapuisti uxorem tuam, & sine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundiburdio tenebatur*, &c. Illustrant Bignonius, *in notis ad Marculf. lib. 1. cap. 24.* Joan. Vossius, *lib. 2. de vitiis serm. cap. 12.*

COMMENTARIUM.

Licèt circa clericatum, aut monachatum liberorum 7
puberum levem, aut nullam parentes habeant potestatem, immò eos à clericatu, aut monachatu sine causa retrahentes graviter peccent, excommunicationeque ligentur, Concil. Tolet. 3. *can. 10.* apud Gratianum *in cap. hoc sanctum, 32. q. 2. Ut si quis propositum castitatis viduæ, vel virgini impedierit, à sancta communione, & à liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus.* Tribur. *can. 24. in cap. puella 10. q. 2. Si in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.* Trident. *sess. 25. de regul. cap. 18. l. non liceat, C. de Episcop. & cleric. novel. 123. Justin.* Tamen circa impuberum filiorum clericatum, & monachatum magna fuit olim parentum auctoritas. De eorum potestate circa offerendos filios religioni, aut clericatui, agemus infrà *in cap. cùm virum.* In præsenti canone tantùm referuntur diversi casus, in quibus parentes possunt retrahere filios è religioso, aut clericali statu, vota eorum relaxando. Sed antequam eos suo ordine recenseamus, sciendum est, vota monastici, vel ecclesiastici status à filiis impuberibus emissa, à parentibus irritari posse, *cap. puella 20. qu. 2. cap. mulier 22. quæst. 5.* Concil. Tolet. 10. *can. 6.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 88. art. 8. & 9.* quod & lege veteri cautum fuisse constat *ex cap. 3. Numer.* ibi: *Si quis virorum vota Domino voverit, aut se constrinxerit juramento, non faciat irritum verbum suum, sed omne quod promisit, implebit. Mulier, si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quo pollicita est, & juramentum, quo obligavit animam suam, & tacuerit, voti rea erit; quidquid pollicita est, & juravit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixit pater, & vota ejus, & juramenta irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.* Ubi rectè Abulensis q. 2. 14. & 17. notat, quod licèt sacer textus agat de filiis fœminis, etiam de masculis est exaudiendus. Probant Petrus Herodius, *in tract. de patrio jure*, Hallierius, *de sacris elect. cap. 7. art. 2. §. 2. per tot.* Nec interest, an filii doli capaces sint, necne, ut probat ipse Hallierius. Nec in hac parte exequatur votum sponsalibus, quæ revocari non possunt, si contrahentes doli capaces sint: quia præterquam quod in ipso canone, in quo impuberes ab sponsalibus arcentur, excipitur casus, nisi malitia suppleat ætatem, *c. de illis, c. finali de desponsat. impub.* sunt præterea graves, nec contemnendæ rationes, quæ sponsalium & votorum disparem esse rationem ostendunt: siquidem in sponsalibus contrahendis plures interesse solent, quibus contrahentium ingenia, animus, prudentia nota esse possint, & qui de his testificari possunt. At verò vota privatim apud unumquemque concipi, & emitti solent, nemine teste, aut conscio; qui si ad obligationem voti tunc temporis subeundam ob rationis defectum ineptus est, multò magis ad ingenii sui vires, & firmitatem examinandam eodem tempore ineptus erit, ut considerant, & docent post D. Thomam 2. 2. *c. 88. art. 8.* Glossa, *in c. ad nostram, hoc tit.* Panormitanus *in c. postulasti, infrà.* Sylvester *verbo Religio, q. 11.* Hallierius *dicto §. 2. n. 11.* An verò parentum consensus omninò necessarius sit ad professionem monasticam emittendam, seu ordinationem suscipiendam, doctè pro utraque parte examinat Hallierius *dicto cap. 2. §. 3. cum seqq.* Qui optimis rationibus probat, liberos, quorum ope parentes non egent ad alimoniam, rectè posse absque parentum consensu sacris ordinibus initiari, aut vitam monasticam profiteri.

Quibus animadversis casus in præsenti decisos recen- 8
seamus. In primo ajunt Patres, quod si filius ante legitimos

mot annos, idest impubes, sive consensu parentum suorum tonsuratus sit, & parentes intra annum non reclamaverint, filius in clericatu permaneat, quia præsumitur ipsorum consensus ex taciturnitate. Secundo casu agunt PP. de filio pubere, qui per vim tonsuratus fuit, nec infrà annum reclamavit: & similiter ac in primo casu statuunt, ut in clericatu permaneat, propter consensum tacitum præsumptum: si autem retento eodem themate primi casus parentes filii impuberis infrà annum reclamaverint, illis damno emendato ab eo, qui filium tonsuravit, in voluntate parentum sit, an filius impubes tonsuratus in clericatu permaneat, necne: nam cùm tantùm parentum voluntas defuisset in tali tonsuratione, illa accedente potest in clericatu persistere: at parentibus renuentibus filius revocatur à clero, & illis traditur. In tertio casu à filiis transeunt PP. ad servum: & docent, quod si servus ordinatus fuerit inscio domino in minoribus ordinibus, etiam damno domino emendato, in ejus potestate sit, an servus in gradu suscepto permaneat, vel non; quem casum latè exposui *in cap. 1. de servis non ordin.* Prosequuntur PP. de filiis agentes, & docent, ut si filii impuberes, vel puberes ita tonsurati insciis parentibus, qui postea consenserint expressè, aut tacitè per lapsum anni, & ita gradus ecclesiasticos, idest majores, quos sacros dicimus, susceperint, in eisdem gradibus persistere cogantur. Idem de servo inscio domino tonsurato docent Patres, videlicet emendato damno, idest soluta æstimatione servi, si ipse ad gradus ecclesiasticos, idest sacros pervenerit, in suo gradu permaneat; quia cùm sit jam consecratus, debet persistere in gradu suscepto, soluta æstimatione domino, cui servus ita consecratus non est reddendus, ut in ejus servitio permaneat, contra sacros canones congestos *in dicto cap. 1. de servis non ordin.* Tandem concludunt PP. idem, quod de filiis masculis dictum est, procedere in puellis, ex juribus suprà citatis, & *cap. puella 20. qu. 2. c. mulier 32. quæstione* 2. quorum interpretationem prosequuntur Azor, *tom. 1. institut. libro 11. cap. 17. quæst.* 8. P. Suarez, *tom. 2. de relig. lib. 6. cap. 6. num. 6.* Sanchez, *lib. 4. Summæ, cap.* 35. Narbona *de ætate ad actus humanos, q. 18. anno* 14. Et hæc est, ni fallor, vera explicatio præsentis canonis.

C A P U T III.

Ex Concilio a Toletano.

UT clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos, & non sunt, corrigantur, ut veri monachi sint, vel veri clerici.

N O T Æ.

1 a TOletano.) Quarto videlicet, ex quo citant canonem hunc Burchardus *lib. 8. Decreti, cap. 7.* Carnot. *p. 7. Decreti, c. 1.* Papiensis *in 1. collect. sub hoc tit. cap.* 5. Sed Anton. August. *in notis ad ipsam collectionem*, Barbosa *in præsenti*, Marquez *in origine Eremit. cap. 11. §. 1.* existimant, textum hunc deductum esse *ex can. 52. seu 53. ipsius Concilii*, ubi ita legitur: *Religiosi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, sive hi, qui per diversa loca vagi fuerint, ab Episcopis, in quorum conventu commanere noscuntur, licentia eorum coerceatur, in clero aut in monasteriis deputati, præter illos, qui ab Episcopo suo, aut propter ætatem, aut propter languorem fuerint absoluti.* Sed verum est, transcripta esse verba hujus textus *ex lib. 1. Capit. Caroli, cap.* 77. ubi ita cavetur: *Ut illi clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos esse, & non sunt, omnimodis videntur corrigendi, atque emendandi, ut illi veri monachi sint, vel veri canonici.* Quare si sententiam hujus textus attendamus, tribui potest præsens textus dicto Concilio Toletano 4. de quo egi *in cap. 4. de rebus Eccles.* Si autem verba ejus inspiciamus, auctorem habet Carolum *in dicto cap.* 77.

C O M M E N T A R I U M.

2 PRo hujus textus vera interpretatione sciendum est, jam temporibus Concil. Tolet. 4. quod celebratum fuit anno 633. & Caroli Magni, immò & pluribus retrò annis, fuisse in Hispania & Gallia non solùm monachos, verùm & canonicos regulares, cum distinctione habitus, ut de monachis probant latè Vivar. *lib. 2. de veter. mon. cap. 13. per tot.* Marquez *de orig. Eremit. c. 11. per tot.* de canonicis Pennotus *lib. 2. hist. canonic. regul. per tot.* Sed cùm nonnulli clerici amore laxioris vitæ, aut amplioris æstimationis simulassent habitum monasticum, intendentes ex tali habitus mutatione pro monachis haberi, cùm verè monachi non essent, ut hunc abusum, seu errorem PP. Ecclesiarum Hispaniæ, & Galliæ condemnarent, sanxerunt, ut nullo modo clerici possent fictè deferre habitum monasticum, sed tantùm proprium habitum deferentes, ut Canonici vitam peragerent. Concil. Cæsaraugust. quod celebratum fuit anno 380. ibi: *Item legit, Si quis clericus propter luxum vanitatemque præsumptam de officio sponte discesserit, ac velut observatorem legis monachum videri voluerit esse magis quam clericum, ita de Ecclesia repellendum, nisi rogando, atque obsecrando plurimis temporibus satisfecerit, non recipiatur. Ab universis Episcopis dictum est: Ita fiat.* Aurel. 4. *can. 5. Providendum necesse est unicuique Episcopo, qualiter Canonici vivere debeant, necnon & monachi, ut secundùm ordinem canonicum, vel regularem vivere studeant.* Concil. Aquisgran. 1. sub Ludovico Imperat. *can.* 25. ibi: *Quia illorum habitum penitus usurpare non debent, à quorum proposito quodammodo distant; quia sicut & indecens est, ut arma militaria more laicorum gestent, ita nimirum inhonestum est, & valdè indecorum, ut alterius propositi indumenta sibi imponant. Habitus namque singulorum ordinum idcirco in Ecclesia ad invicem discreti sunt, ut his visis, cujus propositi sit gestans, vel in qua professione domino militet, liquidò cognoscatur; nam & Domini lege vir muliebrem, & mulier virilem prohibetur induere vestem, ut uterque sexus sibi convenienti veste incedat; sicut enim turpe est virum vestem muliebrem, & mulierem vestem virilem: ita valdè indecorum est, canonicum vestem monachicam induere; nisi tamen cùm veste etiam propositum voluerit assumere.* Et *in cap. cum causam 27. de elect.* jubetur, ut clerici non professi cujusdam monasterii, vel B. Augustini regulam in eadem Ecclesia constitutam profiterentur, & observarent, aut ipsam Ecclesiam dimitterent, & meritò; quid enim majorem confusionem posset inducere in Republica Christiana, quam aliquem sibi usurpare habitum religiosi, & formam religionis simulare, ipsumque religiosum non esse, sed hypocritam, aut superstitiosum. Quare rectè in præsenti canone statuitur, ut clerici qui fictè deferunt habitum monasticum, vel veri fiant monachi, vel ut canonici in sua regula permaneant.

3 Sed huic interpretationi obstare videtur vetus Ecclesiæ disciplina, juxta quam tam Episcopi, quàm presbyteri non poterant abjecto proprio gradu vitam monasticam profiteri, *cap. si quis Episcopus, c. suggestum 45. 7. q. 1. cap. nemo, 16. q. 3. c. 1. & 2. 19. q. 3.* ergo non verè, nec fictè clerici in præsenti casu poterant habitum monasticum deferre: siquidem nec vitam monasticam profiteri valent. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, quod olim, dum adhuc monachi in laicorum statu erant, nec ad sacros ordines ascendere valebant, presbyteri etiam plebani non poterant vitam monasticam profiteri, & simul in gradu sacro permanere, ex ratione adducta in citatis juribus, quam illustrat Lemaistre *lib. 3. de monachis, cap.* 9. sed postquam monachi sacris ordinibus cœperunt initiari, in gradu que sacro ministrare, etiam presbyteris permissum fuit vitam monasticam profiteri, *cap. unic. 19. q. 1.* cum aliis congestis ab Antonio Augustino *lib. 9. in epit. tit.* 30. Unde D. Benedictus *cap. 65. suæ regulæ*, ita cavit: *Si quis de ordine sacerdotum in monasterio se suscipi rogaverit, non ei citius assentiatur; tamen si omnino perstiterit in hac petitione, sciat se omnem regulæ disciplinam servaturum, nec aliquid ei relaxabitur, ut sit, sicut scriptum est: Amice ad quid venisti?* Colligimus hinc primò, sancti Benedicti ævo sacerdotes & clericos, quamvis monachis ipsis excellentiori essent in Ecclesiæ gradu, pœnitentiæ tamen, aut perfectioris vitæ desiderio ad monasterium convolare solitos. Quod quidem licere manifestum est ex Concilio Toletano 4. *can.* 49. ibi: *Clericis, qui monachorum propositum appetunt (quia meliorem vitam sequi cupiunt) liberos ab Episcopis in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.* Idem statuitur in Concilio Augustano *can.* 7. quæ Concilia cujusvis gradus clericos usque ad ipsos sacerdotes comprehendunt. In MS. exemplari monasterii S. Hadriani

Gerardi in monte Lemma, *c.60.* sic exprimitur: *De Episcopis, qui in monasterio habitare voluerint.* Quod probat Rupertus Tuitiensis *in regula Sancti Benedicti, lib. 1. c. 7.* Ne verbo absonum credas epigraphen, audi Petrum Venerabilem *lib. 2. epist. 11.* ibi: *Solebant clerici diversorum ordinum, canonici diversarum professionum, & ipsa Ecclesiæ cacumina, Episcopi dico, Pontificalem dignitatem pro abjecta monachorum utilitate commutare, & de summis Ecclesiasticorum honorum gradibus ad humilem se hujus propositi ordinem inclinare.* Vide autem apud Arnoldum Vuionlig. *vit. lib. 2. c. 58.* elenchum Episcoporum, qui abdicato Episcopatu ordinem monasticum ingressi sunt: alterumque similem editum à Renato Chopino *monast. lib. 2. tit. 1. num. 2.* Secundò consideranda proprietas verborum Sancti Benedicti; *Si quis de ordine Sacerdotum in monasterio se suscipi rogaverit.* Non autem de omnibus promiscuè loquebatur: *Noviter quis veniens ad conversionem,* ut *in capite* 58. Censentur enim clerici à sæculo conversi, cum clericatum suscipiunt. Sic in Cabilonensi Concilio prohibetur *can. 5.* ne sæculares, qui nondum sunt ad clericatum conversi, res parochiarum debeant habere commissas. Et in Concilio Arelat. 2. *can.* 2. decernitur, ne Pontifices Presbyteri, vel Diaconatus honorem conferre præsumant laicis, nisi anno integro fuerit ab eis præmissa conversio. Prosequitur doctè Haephtenus *lib. 4. disquisit. monast. tract. 2. disquisit.* 4.

C A P U T IV.

Ex Concilio a *Aurelian.*

b VIduæ si sponte c velamen, quamvis non sanctum, d sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas e oblationem Deo obtulerit, velit, nolit sanctimonialem habitum ulteriùs habere debet, licèt f sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi imposuisse, ut iterum posset deponere.

N O T Æ.

1 a AVrelian.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* in hac sexta legitur, *Arelat.* sed in nullo ex Conciliis Arelatensibus, seu Aurelianensibus reperiuntur verba in præsenti transcripta, ut jam notavit Antonius August. *ad 1. collect. hic*; licèt similem sententiam *ex can. 3. Concil. Aurel.* 1. referant Burchardus *lib. 8. Decreti, c. 35.* Carnot. *p. 7. c. 54.* & Gratian. *in cap. 16. 27. qu. 1.* Reperitur autem textus hic *in Concil. Mogunt. cap. 6.* in illis verbis: *Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, prout constitutum est in Decretis Gelasii; cap. 13. quod nec auctoritas divina, nec canonum forma præstitit. Quæ si propria fuerit voluntate continentiam professa, ut in ejusdem Gelasii capitulo legitur, ejus intentio pro se reddat rationem Deo, quia sicut secundùm Apostolum, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur; sic secum habita deliberatione, promissam fidem pudicitiæ Deo debet custodire. Nos autem auctoritate Patrum suffulti in hoc sacro conventu sancimus, & liberè judicamus, si sponte velamen, quamvis non consecratum, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit sanctimonialem habitum ulterius habere debere, licet sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi imposuisse, ut iterum posset deponere.* Ex quo citant textum hunc Burchardus *lib. 8. Decreti, c. 36.* Carnot. *p. 7. Decreti, cap.* 54. Gratianus *in c. 8. 27. q. 1.* & ea verba referuntur *in can.* 25. *Concil. Tribur.* & præsens canon etiam reperitur *in Concil. Vuormat. can.* 21. ibi: *Vidua quidem, quæ sacrum capiti velamen imposuerit, & inter cæteras velatas fœminas in Ecclesia oraverit, & oblationem cùm illis obtulerit, si professa est in eodem habitu permanere spondens, nunquam religionis deponere velamen, à religionis observantia discedere non præsumat. Quod si præsumpserit, & ad id, quod spoponderat, revocari non potest, à liminibus sanctæ Ecclesiæ segregetur, donec ad emendationis remedia confugiat.*

2 b *Vidua.*) Propriè illa dicitur vidua, quæ maritum habuit, & illum amisit, *l. malum 242. §. vidua, ff. de V. S. c. vidua, 34. dist.* quasi vidua idest sine duobus; cùm particula *ve*, denotet privationem, ut docent Brissonius, Calvinus & alii Lexicographi, verbo *Vidua*, Gedeus, Fornerios & Gentilis *in d. §. vidua*, Joannes Baptista *in adnotat. poster. c.* 54. Aliquando sumitur pro ea, quæ virum nunquam habuit, juxta illud Ovidii:

Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torqueat in fata, ne vir ab hoste cadam.

Notavit Alciatus *in d. §. vidua.* Sed cum verba debeant accipi juxta materiam, de qua agitur, *l. Labeo, ff. de supellect. legat. l. ut Alphenus 87. ff. de V. S.* ideò in præsenti textu, & aliis, ubi de levandis viduis agitur, vidua accipitur pro qualibet muliere non virgine, etsi per vim pudicitiæ florem amiserit, ut patet *ex cap. illæ autem 33. q. 5. c. 1. 15. q. ult.* quia licèt omne peccatum ex voluntate nascatur, & potuerit corruptione carnis per vim oppressæ mens invita non pollui; tamen quia non facilè Ecclesiæ, quæ de interioribus non judicat, constare potuit, exteriusque manifestè apparuit corruptum fuisse; ideò illa virginibus non comparatur. Istarum viduarum duo genera olim fuerunt: aliæ erant sæculares, quæ laicali in veste incedebant; aliæ continentes, & sub religioso habitu degentes, dictæ sanctimoniales. Concil. Tolet. 4. *can.* 55. relatum *in c. duo sunt, 27. q. 1.* hæ sunt viduæ, quas D. Cyprianus *lib. 1. ad Quirinum*, vocat probatas. Tertul. *lib. 1. ad uxorem, cap. 4.* subsignatas, voto firmatas, Deo dicatas, obligatasque ad viduitatis perseverantiam, castitatis propositum ex instituto, & professo sectatas. Quod vitæ institutum in viduis jam in lege veteri usitatum fuisse, probant Cedrenus, & Gregorios Nyssenus relati à Canisio *de B. Maria, cap.* 12. Mendoza *q. 2. positiva.* Viduæ autem primis Ecclesiæ sæculis continentiæ statum profitebantur, & in gradum vidualem cooptabantur, ut legitur apud D. Clementem *lib. 8. constit. c.* 15. ibi: *Vidua non ordinatur, sed cooptatur in gradum vidualem.* Pluribus Conciliorum canonibus illustrat Ambian. *ad Tertul. de velandis virginibus, cap. 9. obs. ult.* Dicebantur tamen cooptari in gradum vidualem, quæ religiosam vitam profitebantur solemniter, ut distinguerentur ab illis, quæ propriis in domibus degebant, quæ alebantur ex Ecclesiæ redditibus. Ambian. *ubi sup. obs.* 4. Nonnulla autem in viduis eligendis desiderabantur. Primò ætas provecta, juvenes enim non cooptabantur, propter incontinentiæ suspicionem. Concil. Turon. *can.* 17. Clemens Romanus *lib. 3. cap.* 1. Tertul. *lib. 1. ad uxorem,* ibi: *Vidua habet aliquid operosius, quia facile est non appetere quod nescias, & aversari quod desideraveris nunquam.* Unde viduas sexagenarias ordinandas esse jubet D. Basilius *ad Amphilochium cap.* 42. ibi: *Vidua sexaginta annorum nata, si rursus cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione cessaverit: sed si ante sexaginta annos eam in numerum retulerimus, nostra est, non mulieris culpa.* Idem statuitur in Concil. Mogunt. *can.* 26. Illustrat Narbona *de ætate, anno 70. quæst.* 9. Nec statim à viri morte eligebantur, sed elapso certo tempore D. Clemens *lib. 8. constit. capite* 25. Unde legibus Longobard. cautum fuit, ne intra annum luctus religiosam vestem viduæ assumerent. Præterea non eligebantur ab Ecclesia, nisi vitæ, ac morum examine præmisso: quare D. Paulus ad Timoth. scribit, ut vidua eligatur non minor sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsequuta est: faciunt D. Clemens *lib. 3. constit. capite* 3. Concilium Carthag. *3. can.* 103. His peractis tempore cooptationis viduæ velum conversionis, quamvis non sacrum, propria manu de altari sumebant, *capite vidua, capite viduas,* 27. *quæst.* 1. sicque velatæ in Diaconissas eligebantur, *can. 19. Concil. Nicæn.* Et primis Ecclesiæ sæculis tantùm viduas in Diaconissas initiari, prodit Tertullianus *de velandis virgin.* & observat Albaspineus *in notis ad dictum canonem* 19. Varia erant istarum viduarum munia. Primum, inter fœminas, tam catechumenas, quàm baptizatas conversari. Divus Clemens *lib. 2. constit. capite* 7. Secundò januis templi patentibus tantùm fœminis præesse. Tertium, effundere oleum super catechumenas, ne à Diaconis viderentur. Denique presbyteris baptizantibus ministrare, ut probat Vasquez *3. p. in 3. disp. 245. capite* 3. Jul. Lavorus *lucubr. tit. de elect. capite* 24. Cæsar *de Eccles. hierarch. capite 9. §.* 3. Barbosa *de jure Eccl. libro 1. capite* 36. & tandem nuptiis fidelium assensum præstare. Unde intelligendus venit Tertullianus *de monogamia capite* 11. ubi cùm referret, quomodo celebraretur matrimonium in Domino, ait: *Id matrimonium non licet habere ab Episcopo monogamo, à presbyteris, & Diaconis ejusdem sacramenti, à viduis, quarum sectam*

in

ia te recusasti. Ubi difficile visum est illud petere maritum à vidua. Sed ex suprà traditis de viduarum muniis exponendum est; olim enim cùm quis volebat matrimonium contrahere, non priùs uxorem ducebat, quàm Ecclesiam, idest Episcopum, sacerdotes, & viduas consuluisset, eisque conditiones futuri conjugii: statum, religionem, ac patriam exposuisset; nam fideles omne studium, ac diligentiam adhibebant, ne connubio Judæi, ac Gentilis polluerentur, ut pro ipsius loci interpretatione docuerunt Albaspin. *lib. 1. observ. cap.* 24. Ambianas *de monogam. cap.* 11. *observ.* 1.

3 c *Velamen.*) *Velum conversationis*, legitur in hac sexta compilatione, sed mendosè; nam quamvis apud D. Gregorium conversatio sumatur pro vita religiosa, tamen ut plurimum ea vox non nisi addito verbo, *sanctæ*, videlicet, aut *sacræ*, eam habet notionem: quare rectius in Conciliis supra relatis legitur *velam conversionis*: conversio autem, ut patet ex toto *tit. de convers. conjug.* absolutè, & simpliciter tribuitur illis, qui solutio per viduitatem, aut ultrò dissociato conjugio quoad debitum renuntiante sæculo. Illud tamen perdifficile est; quod in præsenti canone supponitur, videlicet viduam velari posse; cùm pluribus Ecclesiæ canonibus cautum sit, viduas velandas non esse, *capite de votis*, *§. vivis*, 20. *q.* 1. *capite viduas*, *capite omnes*, 27. *q.* 1. Concil. Carthag. 4. *can.* 12. Arausic. c. 27. Tribur. *cap.* 25. Epaun. *capite* 21. Turon. 2. *can.* 21. Turon. 3. *c.* 23. cum aliis relatis à Crespetio *verbo Monialis vidua*: probant latè Germonius *lib. 2. de sacror. immunit. capite* 10. Espenceus *lib. 1. de voto contin. cap. 9.* Baronius, *in Martyrol. die 7. Maji*, Barbosa, *lib. 1. de jure Eccles. cap. 44. n.* 15. Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 6. §. 3.* Gibalinus *de clausur. regul. disquisit. 2. c. 2. §. 3. consect. 2. & disquisit. 3. c. 2. §.* 8. Ambianas *ad Tertul. de monog. c. 11. observ. 2. & de veland. c. 9. observ.* 4. Hallierius *de sacris elect. 2. p. sect. 4. §.* 6. Feloaga *in capite 1. de his quæ vi, ratiocin. 5. num.* 44. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, quod inter alia, quæ à nuptiis carnalibus ad spiritualia conjugia usus Ecclesiæ transtulit, quæ celebrari laconismo perstrinxit P. Serlog. *to. 3. in Cantica*, *vestig. 28. sect. 1. n.* 6. ritus ille acceptus est, ut quemadmodum novis nuptis flamen imponebatur, quo faciem velarent, ut latè probant Pamelius, & Zerda, *ad Tertul. de velandis virgin.* Leo Pinel. *in discursu de los velos*, *c.* 6. ita etiam fœminis tempore professionis, seu consecrationis, in signum matrimonii celebrati cùm Christo, quod explicat, & illustrat Theophilus *tom. 2. sect. 5. c. 5. fol.* 424. velum imponebatur, quod multiplex fuit pro personarum, & actuum varietate. Quinque refert Acunna *in c. placuit*, 77. *distinct.* & recenset Barbosa *de jure Eccles. dicto c.* 44. n. 15. Franc. Maria Florentinus *ad Martyrolog. die 19. Novemb. exercit.* 15. Primum erat probationis, quod dabatur novitiis ante promissionem. Secundum velum professionis, quo fœminæ castitatem solemniter profitentes ornabantur, de quibus Baronius *anno* 57. Lautdmeter. *lib. 1. de veteri mon. c.* 11. Tertium erat velum consecrationis, quod dabatur olim virginibus in ætate vigintique annorum, *c. placuit*, 20. *q.* 1. Quod differt valdè à velo professionis; siquidem illud commune erat, tam viduis, quàm virginibus hoc autem tantùm virginibus dabatur, Suarez *de relig. tom. 4. lib. 1. de verit. relig. c. 11. n.* 15. Quartum erat velum prælationis, quod Abbatissis sexagesimo ætatis anno dabatur, *c. juvencula*, 20. *q.* 1. licèt illud etiam virginibus dari possit, ut latè probant plura de his velis, eorum forma, & ritibus in impositione eorum observatis congerentes Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti*, *anno* 629. Tambur. *de jure Abbatiss. disp. 37. q.* 1. Theophilus Raynaud. *in tr. de pil. c. 7. per tot.* Cellotius, *de hierarch. lib. 6. c.* 11. Gothofr. *in l. 12. C. Theodos. de scenis*, Dartis *ad Decret. in* 26. *q.* 1. Quibus suppositis præsens canon non est accipiendus de velo consecrationis, de quo in canonibus proximè adductis; sed de velo continentiæ, quod proprium erat viduarum, de quo accipiendi sunt textus *in c. ult.* 20. *q.* 1. *c. viduas* 8. *c. de viduis* 42. 27. *q.* 1. Concil. Epaun. sub Galasio *can.* 21.

d *Sibi.*) Nam similes viduæ sibimet velum imponebant. Concil. Tribur. *can.* 24. observat Filesac. *lib. 1. select. cap.* 10.

4 e *Oblationem Deo.*) Idest panem offerendum pro consecratione Eucharistiæ. Inter alia enim munia viduarum sacrarum illud præcipuum erat, ut panem mundum, & studiosè paratum offerrent ad consecrandam Eucharistiam, ut post Glossam in præsenti docet D. Joan. Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu* 5. *n.* 2.

5 f *Sacramento.*) Idest juramenta, ut exposui *in cap. 1. de feriis*. Hoc tamen juramentum fuisse suppletorium, supponit Barbosa. *in collect. & select. ad hunc textum*: sed absque ratione, cùm in præsenti tantùm agatur de vidua, qua assertionem suam, videlicet velum accepisse eo animo ut deponere posset, juramento firmavit.

COMMENTARIUM.

6 Conclusio traditur, & probatur.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur assertio: *Novitia, quæ sponte se ingerit actibus professarum, exinde censetur professa.* Probant eam textus *in cap. omnes*, *cap. nec viduas*, 27. *q.* 1. *c. ad nostram* 8. *cap. ad Apostolicam* 16. *cap. consuluisti*, *cap. statuimus*, *hoc tit. cap. 2. de testam. c. is qui*, *cap. constitutionem*, *hoc tit. in* 6. Clement. *eor*, *eod. tit.* Concil. Tolet. 4. *can.* 56. Forojul. sub Hadriano, anno 791. celebratum, *can.* 11. *Item placuit de fœminis cujuscumque conditionis, puellis scilicet, vel viduis, quæ virginitatis, sive continentiæ propositum spontaneè pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ signum nigram vestem, quasi religiosam, sicut antiquus mos fuit in his regionibus, indutæ fuerint, licèt non sint à sacerdote sacratæ; in hoc tamen proposito eas jugiter perseverare mandamus.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna *in cap. 9. hoc tit.* Lezana *tom. 4. verbo Professio*, *nu. 2. & 3.* Barthol. de Vecchis *in praxi novit. disp. 14. dub.* 7. Novarius *in lucerna Regul. verbo Professio*, *n.* 24. Barbosa, *in summa constit. Apostolic. verbo Professio*, *§.* 2. Tondutus *resol. canonic. lib. 1. c. 14. n.* 1. Iranso, *de protest. consider.* 55. Gataia, *in polit. regul. tom. 1. tr. 3. difficult. 4. dub.* 2. Vivar. *de veteri monach. lib. 2. c. 6. a.* 30. Tamburinus *de jure Abbatiss. disp. 6. q.* 1. Chopinus, *lib. 1. monast. tit. 3. n.* 6. P. Gregorius *lib. 3. partis. tit. 1. c.* 5. Basseus, *in floribus*, *verbo Religio 4. n.* 1. Girago, *de regim. regul. p. 1. dub. 12. n.* 75. Aravio, *tract. 3. quæst. 26. mor. dub.* 8.

7 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Professio religiosa est quidam contractus onerosus ultrò, citròque obligatorius, quo professus se obligat ad serviendum religioni, secundùm ejus regulam: & è contra religio se obligat ad retinendum eum, alendum, & tractandum juxta suum institutum. D. Bernardus *de præcept. & dispens. cap.* 7. *Regularis professio, qua se junior spontè submittit Priori, æquè obligat & Priorem, suntque duo per unius sponsionem alterutri debitores, unus fidelis curæ, alter humilis obedientiæ.* Unde professionem pactum appellavit B. Ephrem *to. 5. serm. de compunctione*, his verbis: *Semel abrenunciasti sathanæ, & angelis ejus; pactus autem es Christo coram multis testibus: at vide cuinam pactus sis, & ne parvipendas. Id porrò noveris, quod angeli in hora illa voces tuas, & facta tua, abrenunciationemque tuam descripserint, & in cælis usque ad horribilem diem conservant.* Et *tom. 1. serm. 1. O monache nosce, atque considera, quæ pacta, quæque vota cum Deo feceris, constitueris que.* Basilius *epist. 1. Ne transgrediaris pacta à te inita cum Deo, quæ professus es coram multis testibus.* Hieronymus ad Demetriadem *epist.* 8. *Nam quia sæculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu inisti pactum cum adversario tuo, dicens ei, Renuncio tibi diabole, & sæculo tuo, pompæ tuæ, & operibus tuis; pactum custodi, ne tradat te tortori.* Concilio Illiber. *can.* 13. relato *in cap. virgines*, 27. *q.* 1. Sanctus Fructuosus *in cap. 18. suæ regulæ*, jubet probatum novitium indui religionis vestibus, & adnotari in pacto cum fratribus, ut vivat inter monachos probatus, & ipse monachus. Adnotari autem in pacto, est professionem monasticam facere, & postea subscribere, ut patet ex ipso pacto regulæ S. Fructuosi subjuncto, cui ex ordine subscribebant omnes, qui ad religionem admittebantur; nam ad pacti calcem ita subjicitur: *Hæc sunt nomina, qui manu sua unusquisque subscriptionem, vel signum in hoc pacto fecit, idest ille, vel illa.* Joannes quoque Damascenus *capite 22. in vita Barlaam, & Josaphat*, monasticam professionem pactum vocat; inducit enim monachum ita loquentem: *Ne diaboli impetus instituti nostri constantiam inflectat, aliterque nobis, quàm pactis cum Deo à nobis initis consentaneum est, aut sentire, aut facere persuadeat.* Probat Sanchez *lib. 6. summæ*, *cap. 9. num.* 7. Hinc sequitur, quod sicut aliæ reciprocæ obligationes nequeunt ex unius consensu consistere, sed duabus personis indigent habentibus potestatem seipsas, vel alias obligandi *leg. in omnibus*, *ff. de O. & A. l. si sicut*, *Cod. eodem tit.* ita ad valorem professionis requiritur, ut non solùm eam emittens se obliget, verum etiam ut religio per suum Prælatum præstet assensum. Lessius, *lib. 2. de justitia*, *cap. 41. dub. 7. num.* 91. Giragn, *de regim. regal. p. 1. c. 4. num.* 29. sed in tacita professione non adest persona ex parte religionis, quæ acceptare possit ipsam professionem: ergo ex ejus defectu professio nulla est. Augetur primò, nam professio in scriptis facienda est. D. Benedictus *in sua regula*, *cap.* 58. ibi: *Quam petitionem manu sua scribat, aut certè si non scit litteras; alter ab eo rogatus scribat, & ille novitius signum faciat, & manu sua eam super alta-*

altare ponat. D. Isidorus *in regul. monach. capite* 4. ibi: *Omnis conversus non est recipiendus in monasterio, nisi priùs ipse scripto se spondeat permansurum*. Concil. Tolet. 10. *can*. 5. ibi: *Omnes fœminæ venientes ad sacram religionem, pallio capita sua contegant, conscriptam, roboratamque professionem faciant: post quam scripturam non sinuntur relabi ad prævaricationis audaciam*. Et *in can*. 4. ibi: *Vidua, quæ sanctæ religionis propositum obtinere voluerit, sacerdoti, vel ministerio, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem faciat, à se aut signo, aut subscriptione notatam, continentem se religionis propositum velle, & hoc perenniter inviolatè servare*. Cujus scripturæ rationes quatuor assignant PP. Primam B. Isidorus *capite* 4. *Regulæ*, his verbis: *Sicut hi, qui ad sæcularem promoventur militiam, in religionem non transeunt, nisi antè in tabulis conferantur; ità & ii, qui in spiritualibus castris cœlestis militiæ sunt signandi, nisi priùs professionem verbis, aut scriptis profiteantur, in numerum, societatemque servorum Christi transire non possunt*. Secundam petunt ex proximè adductis, videlicet quia cùm professio sit contractus, ad ejus robur, & probationem scriptura desideratur, juxta textum *in c. legum* 2. *q*. 1. Tertiam rationem præbet ipse sanctus Benedictus, ut si aliquando suadente diabolo consenserit, ut egrediatur de monasterio, professionis schedula in monasterio asservata, convinci possit. Quam etiam agnoverunt PP. dicti Concilii Tolet. 10. relati *in dicto cap. omnis* 20. *q*. 1. Quartam addit Smaragdus *in sua regula*, ut è monasterio ejectus, si postliminio reverti voluerit, ex chirographo professio facta comprobari possit: igitur nulla tacita professio admitti potest. Augetur secundò, nam si tacita professio valida esset, haberet omnes effectus expressè professionis: sed non habet, siquidem tacitè professus, in Prælatum regularem eligi non potest, *cap. nullus* 28. *de elect. lib*. 6. *Clement*. 1. *§. cæterum, de statu monach*. Garzia, *dicto dub*. 2. Chopinus *dicto titulo* 3. igitur quia tacita professio non habetur pro vera professione. Fulcitur hæc dubitandi ratio ex eo; nam licèt professio tacita à jure præsumatur ex actibus statim referendis; tamen cùm novitius eos peragens non habet animum profitendi, atque id expressè protestatur, nulla tacita professio inducitur. Glossa, *verbo Per annum, in c. ex parte, hoc tit*. Iranzo, *de protestatione, consid*. 55. sed in præsenti casu vidua juramento affirmavit per veli delationem animum profitendi non habuisse, igitur cogi non debebat in statu professarum persistere.

8 *Professio regularis duplex.*

Qua pubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, professionem regularem dupliciter emitti posse, expressè videlicet, & tacitè. Expressè, cùm Prælatus, seu minister Ecclesiæ legitima potestate præditus assistit, & verbis, vel externis nutibus vota profitentis acceptat, & vovens vota sua voce, vel scripto, aut nutu sufficienti nuncupat; cujus formam, & solemnitatem ex veteribus PP. refert, & illustrat Hæphtenus *lib*. 4. *disquit. monast. tract*. 5. *per tot*. Tacitè autem professio duplici modo emittitur. Primò per delationem habitus professorum: secundò per exercitium actus proprii professorum: per hæc enim conjunctim; seu separatim tacita professio inducitur, ut cùm quis assumit habitum professorum, & inter eos versatur animo perpetuò servandi vitam religiosam, *cap. ad nostram, hoc tit. cap. constitutionem, eod. tit. lib*. 6. vel cùm quis exercet actus proprios professorum. Quatuor tamen conditiones desiderantur, ut tacita professio inducatur. Prima, quod novitius deferens habitum, susceperit illum coram Prælato, seu superiore, & omnibus aliis simul. Menochius *de præsumpt. lib*. 6. *præsumpt*. 8. *n*. 8. *n*. 9. Tiberius Decianus *lib*. 3. *cons*. 18. *n*. 11. Gratianus *discept. cap*. 140. *n*. 37. Barbosa *lib*. 1. *juris Ecclesf. cap*. 42. *num*. 57. quare si quis per se sumeret habitum professorum, nunquam induceretur tacita professio Gratian. *ubi sup*. Barthol. de Vecchis *in praxi novit. disp*. 13. *dub*. 8. Secunda, ut habitus deferatur in ipso monasterio; si quis enim deferret habitum extra monasterium, etiam per longum tempus, non induceretur tacita professio. Innocentius, Felinus, & alii, quos refert, & sequitur Menoch. *ubi sup. n*. 15. Tertia, ut hi actus per quos inducitur tacita professio, fiant, non solùm spontè, sed scienter: ita ut novitius non ignoret eos ad solos professos spectare. Giragus *d. p*. 1. *de regim. dub*. 12. *n*. 37. Addunt ferè omnes Doctores suprà laudati, utentem his actibus non debere etiam ignorare per illos tacitam professionem induci. Quartò oportet utentem his actibus habere animum emittendi professionem; nam si negativè se habeat, defectu animi, nunquam professus judicatur, Navarrus *in comment*. 4. *ad hunc tit. n*. 70. quem sequitur Barbosa *ubi suprà*: nec Concil. Trid. *sess*. 25. *de regul. cap*. 15. & 16. aliquid innovavit circa hanc professionem tacitam; & ita tanquam canon omissus remanet sub dispositione juris antiqui: in eo tantùm illum correxit, ut non inducatur tacita professio, nisi expleto novitiatus anno, & adimpletis sexdecim annis ætatis profitentis. Azor, *part*. 1. *instit. lib*. 12. *cap*. 4. *q*. 6. Gratianus, *tom*. 4. *discept. cap*. 640. Tamburin. *de jure Abbatiss. disp*. 6. *quæst*. 2.

His præjactis apparet jam ratio præsentis textus; nam cùm vidua non solùm velum accepisset, quod erat proprium professarum, juxta suprà tradita; verùm se immiscuisset actibus professarum, ut erat panem offerre ad sacrificium Missæ, tacitè professa præsumitur, *cap. quod interrogasti*, 27. *dist*. D. Thomas *in* 4. *dist*. 38. *qu*. 1. *art*. 2. voluntas enim non minùs exprimitur verbis, quàm factis: unde sicut hæreditas adiri potest verbis expressis, ac solemnibus; ita etiam factis, videlicet si ingerat se hæres actibus, qui ab alio quàm hæredi geri nequeunt, *l. pro hærede* 2. *cum seq. leg. fuit* 24. *leg. Julianus* 42. *l. Antistius* 61. *l. si quis* 72. *l. duo* 77. *l. Pannonius* 83. *§. ult. l*. 87. *ff. de acquir. hæred*. Unde cùm oblationes Deo facere tantùm professæ possint, novitia quæ se ingerit simili actui, censetur tacitè professa, nec statum regularem amplius deserere valet. De velis virginum & viduarum agit Maria Florent. *in Martyrol. die* 19. *Novemb. exercit*. 15. 9 *Traditur ratio decidendi.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui licèt aliqui satisfaciant asserendo Deum præsentem esse, cui votum fit, ipsumque acceptare votum; verius tamen est, quod Deus non per seipsum immediatè, & palam ecclesiastica munia gerit, sed quod sicut in omni perficiendorum sacrorum rituum actu voluit fieri, ut in Ecclesia visibili ministri interessent visibiles; ita etiam in professione monastica ministrum visibilem, & mortalem interesse constituit, qui professionem monachi acceptans cogere possit eum, si aliquando resilire voluerit, ut promissis stet, & vota adimpleat. Quare dicendum est, quòd cùm semper in Ecclesia professio tacita in usu fuisset, ut suprà relatis canonibus liquidò constat, eisdem viribus, ac expressa pollens; consequens est, ut in ea tacitè, & præsumptivè reperiantur omnia, quæ expressam & solemnem reddunt: ergo sicut vota præsumpta dumtaxat in ea reperiuntur, & traditio ipso effectu demonstrata: ita & persona acceptantis non est expressè quærenda in ea, sed sub eodem involucro, & certa præsumptione, ut docuit Vivar. *lib*. 2. *de veteri mon. cap*. 6. *numer*. 32. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt novo jure cautum sit, ne tacitè professus in Prælatum eligi valeat, propter dubia, quæ exinde oriri possunt, *dicto cap. nullus, cap. indemnitatibus, de elect. lib*. 6. tamen jure antiquo etiam tacitè professus in Prælatum eligi valebat, cum quoad omnia commoda, & incommoda ut professus haberetur, *cap*. 2. ubi notavi, *de testam*. Nec obstat aliud augmentum ipsius dubitandi rationis; nam quod in eo expendebamus, procedit facta protestatione antè, vel in ipsa professione; tunc enim professio sequuta, sive expressa, sive tacita, nulla est. Iranzo *dicta consider*. 55. at in præsenti casu vidua nulla facta protestatione velum sibi imposuit, & cùm cæteris professis oblationem in Ecclesia fecit; unde licèt postea sacramento firmare velle, se eo animo velum assumpsisse, ut deponere posset, non auditur contra professionem tacitè factam. 10 *Dissolvitur ratio dubitandi.*

Sed suprà traditis obstat textus, *in cap. ad nostram, hoc tit*. ubi ut ille, qui detulit habitum professorum censeatur professus, desideratur perseverantia per triennium in delatione ipsius habitus: ergo quia per ipsam delationem habitus professorum non inducitur tacita professio, nisi accedente temporis lapsu. Pro cujus textus solutione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo novitius post tempus probationis ingerit se actibus professorum, aut eorum habitum detulit; & inter eum casum, in quo quis novitius non fuerat, sed in laicali habitu degens, suscepit habitum Professorum. Primo casu non requiritur temporis lapsus, quia ex ipso actu induendi habitum professorum inducitur tacita professio: secundo verò casu requiritur perseverantia per triennium. Unde cùm *in dicto cap. ad nostram*, qui deferebat habitum professorum non esset priùs in novitium receptus; ideò desideratur perseverantia per triennium, ut docuerunt Sanchez *lib*. 5. *summæ, cap*. 3. *nu*. 24. Vivar. *de veteri monac. lib*. 2. *cap*. 6. *num*. 30. 11 *Expenditur c. ad nostram, hoc tit.*

CAPUT

C A P U T V.

Gregorius a *Anthemio Subdiacono*.

b JOannes frater, & Coepiscopus noster directo per Justum clericum suum capitulari, inter alia plura hoc nobis noscitur intimasse, aliquos monachos monasteriorum in Surrentina diœcesi positorum, de monasterio in monasterium, prout eis libuerit, transmigrare, & à proprii Abbatis regula desiderio rei sæcularis abscedere: sed & quod non licere notum est, peculiaritati eorum singulos studere. c Si quos autem qualibet occasione à clericatu in monachicam conversionem venire contigerit, non liceat eis ad eandem, vel aliam Ecclesiam, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denuò remeare, nisi talis vitæ monachus fuerit, ut Episcopus cui ante militaverat, sacerdotio dignum prævideril, ut ab eo debeat eligi, & in loco, quo judicaverit, ordinari. Propterea experientiæ tuæ præsenti jussione mandamus, ut nec monacho ulterius de monasterio in monasterium liceat migrare, nec eorum aliquem d peculiare quicquam habere permittas. Sed si quilibet hoc præsumpserit, in monasterio, in quo ab initio conversatus est, & sub Abbatis sui regula, de qua fugerat, cum competenti coercitione reddatur, ne si tantam iniquitatem fluxam, inemendatamque dimittimus, pereuntium animæ à Præpositorum anima requirantur. e Et quia aliquos monachorum usque ad tantum nefas prosiliisse cognovimus, ut uxores publicè sortiantur, eos omni habita vigilantia requiras, & digna coercitione in monasteriis Abbatum, quarum monachi fuerint, retransmittas. Sed & de clericis ad monachatum venientibus, sicut suprà diximus, peragere non omittas, Ita enim Dei placabis oculos, & impletæ mercedis particeps invenieris,

N O T Æ,

1 a ANthemio.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.7.* & apud Ivonem *p.7. Decreti, c.* 122. reperiturque textus hic prout in præsenti transcribitur, in regestro D.Gregorii, *lib.* 1. *indict.* 9. *epist.* 40. & ejus partes referuntur à Gratiano *in cap, si quos* 32. 16. *q.* 1. & *in cap, & quia* 37. *q.* 1. de D.Gregorio nonnulla notavi *in cap.* 2. *de consist. c.*1. *de transact.*

b *Joannes.*) Episcopus videlicet Surrentinus, de cujus diœcesi egi *in cap.* 1. *&* 2. *de relig. dom.*

c *Si quos autem.*) Verba quæ sequuntur, extant *in c. si quos* 32. 16. *q.* 1. *&* & ea exposui *in cap.7. de ætate & qualit.*

d *Peculiare.*) Hanc partem exponemus *in cap. cùm inter, de statu monach.*

e *Et quia.*) Hæc verba referuntur *in d. cap. & quia* 37, *q.* 1. & explicavimus *in c.* 2. *qui clerici vel vov.*

C O M M E N T A R I U M.

2 TExtum hunc communiter accipiunt repetentes, & Barbosa *lib.* 1, *juris Eccl. c.*42. *n.*42. Sanchez *lib.6. summæ, c.*7. de monacho se transferente ad aliam Religionem; quod ei inconsulto Prælato facere non licet, ut dicemus infrà *in capite licèt:* sed, ni fallor, D. Gregorius in præsenti non prohibet hujusmodi transitum, sed potius monasterium proprium deserere, & ad alium ipsius Ordinis migrare sub diverso Prælato; quod prioribus Ecclesiæ sæculis valdè illicitum judicabatur, quia monachus sub eo Abbate, & in ipso monasterio, ubi stabilitatem promiserat, perpetuò manere debebat, nisi cùm litteris commendatitiis proprii Abbatis ad aliud monasterium ipsius Ordinis mitteretur. Concil. Anglic. 1. referente Beda *lib.4. hist. Angl. c.*5. ibi: *Ut monachi non migrent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprii Abbatis; sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conversionis promiserunt.* Concil. Bituric. *can.* 23. apud Synodum Lemovic. *action.* 2. *Canonici, & monachi de monasteriis suis, ubi prius titulati sunt, nisi causa rationabilis necessitatis, vel ædificationis animæ, vel Ordinem melius observandi, ad aliud monasterium non transeant propter adipiscendum aliquod ministerium vel honorem, vel occupationem terrenam, absque consensu Episcopi sui, vel Abbatis.* Nicæn. 2. *can.* 22. *Monachus, vel sanctimonialis non relinquat suam habitationem, & discedat ad aliam: si autem id contigerit, ipsum ut hospitem recipi est necessarium, non tamen sine voluntate Præpositi sui recipiatur.* Synod. 7. *can.* 21. *Non oportet monachum, vel monialem proprium relinquere monasterium, & ad aliud se conferre.* Sed cùm recipi sine licentia novi Abbatis non possit, hinc in regulis PP. cautum reperitur, ut monachum, nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem nullus Abbas aut suscipere, aut retinere præsumat, *c.*14. *reg. D. Benedicti*, quæ totidem verba sunt in Concilio Agathensi relata à Gratiano *in c. monachum* 20, *q.*4. qui transitus adeò accuratè olim damnabatur, tum ob rixas, contentiones, & jurgia, quæ inde oriebantur, ut exprimitur in regula Serapionis Macharii *c.* 13. *Nec tacendum est, qualiter inter monasteria pacem firmam obtineant: non licebit de alio monasterio sine voluntate Patris fratres recipere. Quod si precatus fuerit ab eo qui præest, ut in alio monasterio ingrediatur, commendetur ab eo qui præest, ubi esse desiderat, & sic suscipiatur.* clariùs eandem causam explicat Ferreolus, *cap.6. Hinc enim*, ait, *plerumque non tantam inter Abbates, sed etiam inter monasteria lites insanabiles oriuntur, dum unus nititur defendere quem recepit, alter revocare quem perdidit; & ad extremum nisi reddatur illi petitori petitus, & isti restauratio recepti placaverit injuriam acceptam, fit ut non secundum Apostolum vincant in bono malum, sed utrimque mali vincantur uno malo.* Tum quia monachi stabilitatem tempore professionis emittebant, ita ut è monasterio non exirent, Divus Benedictus *in cap.*58. *suæ regulæ*, ibi: *Suscipiatur in congregatione, sciens lege regulæ constitutum, quod ex illa die non liceat è monasterio egredi, nec collum excutere de sub jugo regulæ, quam sub tam morosa deliberatione licuit recusare, aut suscipere.* Quibus verbis stabilitatis votum quasi explicavit; nam mox subjungit: *Suscipiendus autem in oratorio coram omnibus promittat de stabilitate sua, de qua scilicèt immediatè jam egerat, nisi ob majus bonum spirituale de licentia Prælati transiret.* D. Bernardus *epist.* 7. ibi: (Sed quæris forsitan, inquiens mihi: Quid ergo tu de stabilitate tua facis, quam apud Cistercium firmasti, & nunc alibi habitas? Ad quod respondeo: Ego quidem Cisterciensis monachus ibidem professus, ab Abbate meo, ubi nunc habito, missus sum: sed missus in pace, missus juxta consuetudinem, & communem institutionem.) Probant, & illustrant Benedict. Haephtenus *lib.* 4. *disquisit, monast. tractatu* 6. *disq.*4. *per tot.* Menard. *in notis ad concordant. regul, fol.* 1008. Unde D. Gregorius in præsenti textu juxta disciplinam monasticam illius sæculi prohibuit monachis ob lucrum temporale in aliud monasterium, ejusdem videlicet religionis, transire. Agere verò D.Gregorium de monacho transeunte propria auctoritate ad aliud monasterium ipsius religionis, evincitur ex eo, quia tempore D.Gregorii tantùm erant in diœcesi Surrentina monasteria ordinis D. Benedicti, ut refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Surrentina:* sed Gregorius in præsenti increpat monachos commorantes in diœcesi Surrentina, & se transferentes ad aliud monasterium: igitur de monacho transeunte ad monasterium ejusdem Ordinis accipiendus est. Accedit, nam si Sanctus Doctor ageret de monacho transeunte ad monasterium alterius religionis, distingueret an ad strictiorem, vel laxiorem vitam cum Episcopi, vel Abbatis licentia transiret; sed tantùm affirmat Sanctus, eum monachum ut fugitivum retrahendum esse & restituendum priori Abbati: igitur quia agitur de monacho transeunte ad aliud monasterium ipsius Ordinis.

C A P U T VI.

Idem a *Eidem*.

SIcut regiminis locum Deo, ut ipsi placuit, disponente suscepimus; ita nos oportet de commissis nobis animabus esse solicitos. Comperimus autem in Insula Orphiaria, in qua situm B. Petri Apostolorum

lorum Principis *b* Oratorium esse dignoscitur, multos virorum cum mulieribus suis diversorum patrimonium, illuc pro necessitate feritatis barbaricæ refugisse: quod importunum indicavimus, ut dum alia refugiorum loca vicina sint, cur ibidem cum monachis debeant *c* mulieres habitare. Propterea præsenti jussione præcipimus experientiæ tuæ, ut à præsenti tempore nullam illic ulteriùs mulierem, sive ecclesiastici *d* juris sit, sive cujuslibet alterius habitare, commanereve permittas, sed refugium sibi, cùm (sicut prædictum est) tot loca vicina sint, ubi maluerint, ipsi provideant, ut omnis exinde mulierum conversatio submoveatur, ne si, quæ in nobis est, curam gerere desistamus, atque inimici laqueis obviare, nos exinde (quod absit) si quid adversi contigerit, culpabiles existamus. Præsentium itaque latori Felici Abbati mille quingentas plumbi libras, de quo in eadem insula egere dignoscitor, dare non differas: quod tuis postmodùm, cùm totius quantitatis summa noscetur, rationibus imputetur. Ita ergo fac tu, ut ipse provideas, si in ejusdem insulæ fabrica expendi utiliter valent. Quia autem dura est in insulis congregatio monachorum, etiam pueros in eisdem monasteriis ante decem & octo annorum tempora suscipi prohibemus. Vel si qui nunc sunt, tua eos experientia auferat, & in Romanam urbem transmittat. Hoc & in *e* Palmaria, aliisque insulis te per omnia volumus custodire.

N O T Æ.

1 *a* E*Idem.*) Anthemio videlicet subdiacono, ut habetur in ipso Regestro Gregorii, *libro* 1. *epist.* 48. ex quo Codice restituo ita litteram hujus textus.

b *Oratorium.*) Idest monasterium, ut ex verbis sequentibus constat; olim enim monasteria plerumque dicebantur oratoria, aut quia orationis gratia ibi monachi conveniebant. Gregorius *de Gloria confessorum*, ibi: *Quidam nomine Aagastas de eleemosynis devotorum apud Brias, vicum in honorem sancti Martini Antistitis Oratorium ædificavit, & collectis secum paucis monachis, sub regula monasterii degens, semper orationi vacabat.* Idem *lib.* 1. *miraculorum sancti Martini*, c. 14. ibi: *In Castello legionis Italiæ, quò dicitur tertium oratorium B. Martini fundatum esse.* Et *in cap.* 16. hoc oratorium puellarum vocat, & Abbatissæ loci meminit. Eodem in libro de monasterio quodam virginum sic refert: *In porta Ambianensi, in qua quondam vir beatus pauperem algentem chlamyde discissa contexit, oratorium à fidelibus est ædificatum, in quo nunc puellæ religiosæ deserviunt ad honorem S. Episcopi.*

c *Mulieres habitare.*) Quod pluribus Ecclesiæ canonibus prohibitum est, Synod. Nicæna 2. *can.* 18. *Ne suspicio detur externis, inquit Apostolus, mulieres degere in Episcopiis, & in monasteriis, suspicionis plenum est. Si quis ancillam, vel liberam in eis locis habuerit ad aliquod ministerium, puniatur; si perseverat, deponatur: si verò in suburbanis mulieres sint, & velint Episcopus, vel Præpositus illic aliquid agere, dum illic sunt, non liceat mulieribus degere, sed secedant.* Epaunense *can.* 38. *Monasteria puellarum non nisi probatæ vitæ, & ætatis provectæ ad quascumque earum necessitates, vel ministrationes laici permittantur intrare.* Turonense 2. *can.* 17. *Mulier intra septa monasterii nullatenus introire permittatur: si Abbas in hac parte, aut Præpositus negligens apparuerit, qui eam viderit, & non statim ejecerit, excommunicetur.* Concil. Trullan. c. 47. *Nec in virorum monasteria mulier, nec in mulierum vir dormiat, ut extra omne scandalum sint fideles, &c. Si quis secus fecerit, clericus, sive laicus, excommunicetur.* Concil. Turon. *c.* 29. *Presbyteris, Diaconibus, cæterisque clericis infra claustra monasteriorum puellarum non sit concessum habitare, nec intrent monasteria, &c.* Cabillon. sub Carolo *can.* 63. Altissiod. *can.* 26. *Si quis Abbas mulierem in monasterio ingredi permiserit, aut festivitates aliquas ibi expectare præceperit, tribus mensibus in monasterio retrudatur, pane, & aqua contentus.* Refert Ant. Augustinus *in epit. lib.* 9. *tit.* 19. Plura Theophilus *integro tractatu de vitanda mulier. famil.*

2 d *Ecclesiastici juris sit.*) Ut sanctimoniales, & fœminæ Deo dicatæ: licèt enim olim monasteria duplicia essent, virorum videlicet, & fœminarum, ut probat Hæphteous *disquis. monast. lib.* 1. *tractatu* 1. *disquis.* 5. tamen postea prohibita fuerunt hujusmodi monasteria, *c. diffinimus, cap. perniciosam*, 18. *qu.* 2. immò omnis familiaritas sanctimonialium cum monachis damnata fuit: Concil. Tarracon. *c.* 1. ibi: *Religiosus, vel monachus, qui familiaritis cum propinqua ejus curæ commissa conversatur, in cella monasterii inclusus pœnitentiæ lamentis incumbat, ubi singulari afflictione panis & aquæ victum ex Abbatis ordinatione recipiat.* Cabiloo. sub Carolo, *cap.* 55. *Abbatissa cum viris, clericis, sive laicis, horis incompetentibus non loquatur; sed quidquid masculis, clericis, sive laicis, de rebus necessariis peragere debet, à prima hora usque ad vespertinam peragat: & hoc non cum singulis, sed coram pluribus.* Et c. 56. *A vespera usque ad primam nec Abbatissa, nec alia sanctimonialium, cum quibuslibet masculis ullum colloquium habeant, nisi fortè talis fuerit occasio, quam evitare non possint, & si necessitas incubuerit, id coram testibus facere non debebant.* Et *can.* 61. *c. diffinimus*, 18. *quæst.* 2. Illustrant Anton. August. *in epit. juris Pont. lib.* 9. *tit.* 22. Zypeus *ad hunc tit. resp.* 1.

e *Palmaria.*) Insula hæc ultra Tyberina ostia est in mari Tyrreno. Varro *lib.* 3. *de rust. cap.* 1. Plinius *lib.* 3. *cap.* 6. Ambrosius Calepinus *verbo Palmaria*. Ibi etiam sunt Pontia, & Pandatoria, & sunt insulæ miræ solitudinis, & sterilitatis. In Pontiam missus fuit exul Sylverius Papa à Belisario, ut refert Anast. Biblioth. *in ejus vita:* quæ tres insulæ erant in Dominio D. Benedicti, ut probat Dartis *in c.* 20. *q.* 1. D. enim Benedictus, & ejus discipuli non solùm solitudines, eremosque incolebant, verùm ut magis ab hominibus procul essent, inhabitatas insulas quærebant, ut ibi mari circumsepti, vitam in Christo ducerent absconditam, & ut aere minùs salubri corpora magis castigarentur, & ut nimia corporis prosperitas, quasi vitis palmite luxurians, amputaretur. Unde satis constat ex historiis, plura & magnifica monasteria D. Benedicti in insulis ædificata fuisse, qualia sunt in Anglia Lindisfarnense, & Eliense: in Francia Lerinense, & alia quæ enumerant Baronius *tom.* 5. *anno* 398. Yepes *in chron. Divi Benedicti, centur.* 1. *cap.* 3. *anno* 532. D. Franc. Vico 3. *p. hist. Sardiniæ, cap.* 18. *num.* 52. Et Abbo Floriacensis in vita S. Edmundi Regis, & Martyris apud Surium die 20. Novembris, testatur Orientalem Britanniæ partem, quæ Aestengle vocatur, aquis penè undique allui à Subsolano, & Euro Oceano; ab Aquilone verò immensarum paludum uligine cingi: eæ verò paludes, inquit Sanctus præbent pluribus monachorum gregibus optatos solitariæ conversationis sinus, quibus inclusi non indigeant solitudine eremi: ex quibus sunt S. Monachorum Patris Benedicti cœlibes cœnobitæ in loco celebri hac tempestate. De Italia Leo Hostiensis *lib.* 3. *cap.* 5. refert in Adriatico mari apud insulam Diomedis quondam nomine vocatam, extitisse monasterium Tremitense, quod 30. circiter milliaribus à terra distaret, cujus formam cùm Desiderius, qui postea Cassinensis Abbas fuit, & Pontifex Maximus Victor tertius inaudisset, impetrata Abbatis licentia illuc perrexit, ibique satis austeræ conversationi se tradens, non parvum tempus exegit: subditque deinde, quomodo idem Desiderius monasterium Malliæ construxisset. Monasterii præsentis in Palmaria Insula constructi meminerunt Yepes, & Vicus *ubi proximè*. Unde dum Gregorius hic agit de monasteriis in insulis constructis, non est exaudiendus de insulis amplas provincias habentibus, ut Anglia, Sardinia, Sicilia, & similes; sed de insulis, in quibus unicus tantùm est locus solitarius, & mari circumdatus intra angustum territorium, ut monasteria constructa in insulis Capraria, & Gorgonia, quorum meminerunt D. Gregorius *lib.* 1. *epist.* 50. & *lib.* 4. *epist.* 49. & 60. Josephus Castald. *in notis ad Rutilium, lib.* 1. *folio* 97. In illis autem propter pericula, solitudinem, & alias difficultates asperior vita erat, quare à Gregorio in præsenti ea dicitur durior congregatio monachorum, ut docuit P. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 6. *cap.* 3. *n.* 8.

C O M M E N T A R I U M.

In præsenti textu, & *in cap. ad Apostolicam, cap. significatum* 11. *hoc tit.* agitur de ætate monachorum, seu 3 religiosorum, quæ debet esse legitima, *cap.* 1. *hoc tit.* Unde exponendum est, quænam dicatur ætas legitima? Et in primis refellendus est error hæreticorum, præcipuè Lutheri *lib. de votis monasticis*, qui negat, juniores posse admitti ad religionem, sed tantùm oportere viros post 70. aut 80. annos vitam monasticam profiteri. Calvinus etiam *lib.* 4. *instit. cap.* 13. §. 19. refert olim nefas fuisse ante annos 60. fœminas votum continentiæ emittere. Similiter confessio Augustana *art.* 27. conqueritur, quòd pueri permittantur religionem ingredi: & expendunt verba illa Pauli 1. *ad Timotheum cap.* 5. *Adolescentiores viduas devita.* Poterant etiam adducere duos veteres Ecclesiæ canones: primum Synodi Rom. sub Sylvestro, ubi *in can.* 10. Pontifex prohibet velare sanctimoniales ante 72. annos.

Digitized by Google

nos. Secundum Beati Gregorii relatum *in cap. juvenculas*, 20. *quæst.* 1. ubi Sanctus Doctor vetat sanctimonialem ante 60. annum consecrari. Sed verius est, nullam ætatem ineptam esse Deo se dedicandi, & ita non tantùm adultos, verùm & pueros ritè, & validè posse ad statum Regularem admitti, ut probant D. Basilius *interrog.* 15. D. Thomas 2.2. *q.* 189. & *opusc.* 17. *c.* 3. Bellarminus *tom.* 1. *controv. lib.* 3. *de monachis, cap.* 35. Lessius *in opuscul. de statu vitæ eligendo*, Haæphtenus *disquisit. monast. lib.* 4. *tract.* 5. *disquisit.* 1. Sanchez *lib.* 4. *summæ*, *cap.* 18. *num.* 5. Cellotius *de Hierarch. lib.* 7. *cap.* 6. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 5. *cap.* 1. Tamburinus *tom.* 1. *de jure Abbat. disp.* 6. *q.* 6. Peyrinis, Vecchis, & alii congesti à Hieronymo Garaia *tomo* 1. *polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 5. repugnat enim hæreticorum doctrina sacræ Scripturæ, sanctis Patribus, & rationi. Scripturæ; quæ ait *cap.* 3. *Thren. vers.* 27. *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua*. Et *cap.* 22. *Proverb. Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Et Christus Dominus apud Matthæum, *cap.* 19. ait: *Sinite parvulos, & nolite prohibere eos ad me venire.* Quod exponens Origenes *tom.* 2. *tract.* 7. ait, quod discipuli Jesu priùs quàm discant rationem justitiæ, reprehendunt eos, qui pueros, & infantes offerunt Christo. Dominus autem exhortatur discipulos suos condescendere utilitatibus puerorum. Præterea is cui Dominus apud Matthæum *cap.* 19. Lucam *cap.* 10. dixit: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me*, adolescens erat. Præterea opponuntur sectarii sanctis Patribus, videlicet D. Hieronymo, qui *epist.* 22. *ad Eustochium* refert in cœnobiis fuisse suo tempore homines omnis ætatis, pueros videlicet, & senes. Et D. Ambrosio, qui *lib.* 3. *de Virginibus*, inquit: *Non ergo ætas rejicitur florentior, sed animus examinatur; ac certè Theclam non senectus, sed virtus probavit. Et hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo perfecta sit Christi? Nec mirere in adolescentulis professionem, cùm legeris in parvulis passionem. An dubitamus, si eum usque ad continentiam sequatur adolescentia, quem usque ad mortem confitetur infantia?* Cui consentit D. Augustinus *de sancta virginitate cap.* 39. *Sed respice agmina virginum, puerorum, puellarumque sanctarum. In Ecclesia tua eruditum est hoc genus; illic tibi à maternis uberibus pullulavit; nomen tuum ad loquendum linguam solvit; nomen tuum velut lac infantiæ tuæ suxit infusum: non potest quisquam ex hoc numero dicere: Qui priùs fuit blasphemus, & persequutor. Immo etiam quod non jussisti, sed tantummodo volentibus arripiendum proposuisti, dicens: Qui potest capere, capiat; arripuerunt, voverunt, & propter regnum cælorum seipsos (non quia minatus es, sed quia hortatus es) castraverunt.* Et optimè D. Basilius disserens de ætate legitima monachorum, *in reg. fus. disput. interrog.* 15. ait: *Cùm Dominus dicat, Sinite parvulos venire ad me; & Apostolus eum laudet, qui ab infantia sacras litteras didicisset, idemque alio in loco præcipiat, educandos esse filios in disciplina, & correctione Domini; prorsus qui ad nos accedant admittendis nullum non ætatis tempus idoneum esse judicamus; vel ipsius adeo teneræ, atque ineuntis, at videlicet qui orbati parentibus sint, eos nostra parte sponte ipsi assumamus, & exemplo Job, parentes pupillorum simus: qui autem sub parentibus sint, eos ab ipsis ad nos adductos multis adhibitis testibus recipiamus, ut non demus occasionem iis, qui volunt occasionem.* Tandem Novatorum doctrina rectæ rationi adversatur; siquidem apud omnes compertum est, quod ut quisque in ullo rerum genere summus evadere possit à teneris annis accipere debet, ut de Oratore ajebat Quintil. *lib.* 1. *instit. cap.* 3. & Divus Thomas *opusc.* 3. ita ajebat: Qui futuri sunt clerici, mox à pueritia in clericatu erudientur: qui futuri sunt milites oportet ut à pueritia in militaribus exercitiis nutriantur, sicut Vegetius dicit *in lib. de re milit.* qui futuri sunt fabri, illam artem à pueritia discunt: unde apparet, quam rationi consonum sit, ut etiam pueri, & adolescentes ad religionis statum admittantur. Nec rectè expendunt Novatores locum illum Apostoli: *Adolescentiores viduas devita.* Siquidem Apostolus ibi non agit de voto continentiæ, sed de viduis, quas Ecclesia alebat ex propriis redditibus, quas tantùm sexagenarias alere jubet. Nec eorum favet errori dicta Synodus Romana, cui duplici modo satisfaciunt Bellarminus *dicto tom.* 1. *controvers. lib.* 2. *de monach. c.* 35. Haæphtenus *disquisit. monast. lib.* 4. *tract.* 1. *disquisit.* 1. Primò asserendo locum esse corruptum, multòque minorem numerum reponendum esse pro 72. Secundò S. Silvestrum in eo canone agere non de virginibus, sed de viduis; & ideò asserere, eas diutiùs esse probandas, ut ad vitam monasticam admittantur, ut probavi *in cap. vidua* 4. *hoc tit.* Nec tandem obstat textus *in dicto cap. juvenculas*; nam ibi Gregorius agit, non de puellis ad monasterium admittendis, sed de juvenculis in Abbatissas non eligendis, nisi post sexagesimum annum, ut docuerunt de ætate Abbatissarum, tam ex novo, quàm veteri jure agentes, Barbosa *lib.* 1. *juris Eccles. cap.* 45. *num.* 17. Julius Lavorus *var. lucubr. tit.* 4. *de elect. cap.* 24. Narbona *de ætate*, *anno* 40. *q.* 2.

6 Manet ergo, nullam in antiquis Ecclesiæ canonibus præscriptam esse ætatem ad ingressum in monasterium; immò pueros plerumque monasteriis offerri, ut infrà *in c. cum virum*, probavimus; aut ipsos vitam monasticam amplecti consuevisse: hoc tamen discrimine adhibito, ut ante pubertatem voluntas parentum tacita, seu expressa desideraretur, juxta adducta suprà *in c.* 2. post pubertatem verò ipsorum tantùm voluntas expectabatur. Superest ut de ætate legitima ad professione, & quænam ætas illi præscripta sit, agamus? Et certè pro temporum, & locorum varietate diversa statuta fuit. *In cap.* 1. 20. *q.* 1. absolutè docetur, quod tunc firma erit virginitatis professio, ex quo adulta jam ætas esse cœperit, & quæ solet apta nuptiis deputari, id est pubertas: unde Consultus *in l.* 2. *ff. de pollicit.* ait: *Voto autem PP familiarum obligantur puberes sui juris.* Illustrat Narbona *de ætate*, *anno* 17. *quæst.* 17. D. Basilius *epist.* 2. *ad Amphilochium*, *cap.* 7. docet, votum virginitatis emittendum esse supra annum decimum sextum, aut decimum septimum. Synodus Trullana *can.* 40. permittit, professionem fieri anno ætatis decimo: utramque ætatem amplectitur Justinianus *in novel.* 6. *Leonis*. Pius Papa, & Martyr. *in cap. virgines*, *eadem quæst.* ait, virgines non velentur ante 25. annos, nisi fortè periclitante virginalis pudicitiæ necessitate. Idem firmatur *in Concilio Carthag.* 3. *can.* 4. relato *in cap. placuit*, *eadem quæstione*. Arelat. 2. *can.* 33. Turon. 2. *can.* 21. At in Tribur. Concilio *can.* 24. virgo post 12. annum ad religionem admittitur: qui canon refertur à Gratiano *in cap. puellæ* 20. *quæst.* 2. Circa monachos etiam pubertatem ad professionem desiderari, constat ex omnibus canonibus, in quibus de filiis oblatis à parentibus agitur, quos dabimus infrà *in cap. cùm simus*. D. Gregorius *in præsenti*, plenam pubertatem, id est 18. annos exigit: cui consentiunt Patres Concilii Toler. 2. *can.* 1. relati *in cap. de his*, 28. *dist.* Cœlestinus autem III. *in cap. cùm simus* 14. *hoc tit.* annos discretionis desiderat, idest pubertatem. Exponit Leo Pinel. *in cap.* 2. *hoc tit. num.* 180. Et *in c.* 2. *hoc tit. Clem. ult. hoc tit.* ætas legitima desideratur, id est pubertas, quæ in masculis datur post 14. annos, in fœminis verò post 12. Hodie tamen post Concilium Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 15. in quacumque religione, tam virorum, quàm fœminarum, professio emitti non potest ante 16. annum expletum, ita ut professio antea facta nullius sit momenti: quod & docuerunt Leo Imperator Philosophus *in novel.* 6. ubi illum, qui sexdecim annos impleverit, tonderi permittit: D. Basilius *in can.* 18. *ad Amphiloch.* professiones ab eo tempore factas probat, quo ætas rationis complementum habuerit. *Non enim*, ait Sanctus, *puerilos voces in his ratas esse oportet, & citrà judicium factas temerarias.* Et præcipites professiones tonsuræ monasticæ habitum ignominia afficere, docetur *in Synodo Constantinop. can.* 2. Prosequuntur Narbona, Leo Pinellus, & alii suprà citati. Bruno Chassaing. *de privil. reg. tr.* 4. *c.* 6. *propos.* 3. Menardus *ad concord. reg. fol.* 990.

C A P U T VII.

Alexan. III. a *Archiepiscopis, & Episcopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis per Galliam constitutis.*

NOn est vobis dubium, aut incertum, quomodo fratres religiosi *b* Cistrensis Ordinis ea religione permaneant, & virtute, quod ex institutione PP. & prædecessorum nostrorum ii qui in eorum *c* monasteriis professionem faciunt, sine Abbatis sui licentia prohibentur de claustro discedere, & discedentes in aliis monasteriis recipi. Inde est, quod eandem institutionem nos non solùm amicam religioni, sed etiam rationi consonam solicitè conservare volentes, universitati vestræ p. A. s. p. m. quat. mona-

monachos, vel *d* conversos conscripti Ordinis post factam monasterii professionem, sine licentia Abbatum suorum per Episcopatus vestroa recipi nullatenus permittatis, & si qui ex eis fuerint, qui sine licentia Abbatum suorum de monasterio, in quo professionem fecerint, exire præsumpserint, & commoniti ad sua monasteria celeriter non redierint, eos tamdiu ap. rem. censura ecclesiastica percellatis, donec ad monasteria unde exierint, regredi compellantur.

N O T Æ.

1 a *ARchiepiscopi.*) Ita etiam legitur in prima collect. *sub hoc tit. c.* 2. ex qua litteram hujus textus transcribo.

b *Cistrensis.*) Legendum est *Cisterciensis*, de quo præclaro Ordine, & privilegiis à Romana Sede illi concessis egi *in cap. 6. de rescript.*

c *In monasteriis recipi.*) Juxta tradita suprà *in cap.* 5.

2 d *Vel conversos.*) Circa quos major dubitatio erat, quia professionem solemnem non emittebant, & assumebantur cum voluntate Episcopi, ita ut in eorum potestate semper essent, ut refert Manrique *annal. Cisterc. anno* 1134. *cap. 6.* quare Innocent. II. concessit privilegium Cisterciensibus, ne Episcopi possent retinere hujusmodi conversos, his verbis: *Porro conversos vestros, qui monachi non sunt, post factam in vestris cœnobiis professionem nullus Archiepiscoporum, vel Abbatum sine vestra grata licentia suscipere, aut susceptum retinere præsumat.* Refere Mantique *anno* 1137. *cap.* 1. *n.* 5. De conversorum gradu egimus *in cap. in præsentia, de probat.* & commentarium hujus textus dabimus infra; *in cap. fin.*

C A P U T VIII.

Alex. III. *a Magistro Fidantia Canonico Civit.*

AD nostram noveris audientiam pervenisse, quod *b* Eremitæ de monte Foliano quosdam pueros intra biennium in tantùm *c* seduxerunt, quod quidam illorum suasionibus eorum assensum præbentes, ad Ecclesias ipsorum accesserunt. Qui cùm statim religionis habitum induissent, unus prædictorum puerorum T. nomine, statim pœnitens, quod habitum suscepisset, id quod fecerat, suis parentibus intimavit, qui ad locum ipsum mora postposita accedentes, eum exinde traxerunt: & cùm non stetisset ibi, nisi per unam noctem, ut accepimus, præfati Eremitæ, & quidam alii eum non permittunt quandam puellam ducere in uxorem, quam ipse juravit in uxorem accipere, ac sicut dicitur, desponsavit. Quocirca d. t. p. A. s. p. m. quat, rei veritate inquisita diligenter, ac cognita, si tibi constiterit, quòd præfatus T. ante consummationem xiv. anni habitum ipsum sine probatione susceperit, & susceptum habitum deposuit, aut si post xiv. annum habitum ipsum sine probatione susceperit, & infrà triduum deposuit, eum ab impetitione prædictorum Eremitarum, vel aliorum in hac parte, oc. & ex. ap. cess. penitus absolutum; & eam quam juravit accipere in uxorem, liberè posse traducere in uxorem, si alia rationabilis causa non impedit, denuncies.

N O T Æ.

1 a *ALex. III.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. sed cùm triplex Ecclesia Cathedralis hujus nominis reperiatur, alia in Hispania, vulgo dicta *Chudad Rodrigo*, de qua egi *in cap. auditis, de præscript.* alia in Sardinia, aliaque dicta civitas Castellæ in Italia, non potest certò affirmari, de qua ex eis in præsenti agatur, & per consequens de quibus Eremitis præsens quæstio inciderit.

2 b *Eremitæ.*) Eremita latinè dicitur homo degens in contemplatione, & perfectione, ut probat Ricciulus *lib. 3. lucubr. tit. de Eremitis:* & licèt valde differat eremita à monacho, ita ut jura loquentia de monachis non comprehendant eremitas, *cap. unic. in fine, de excess. Prælat. lib. 6.* ubi Geminianus *num.* 5. tamen Religiosi etiam habitantes in cœnobiis constructis in locis desertis, quæ suo vivendi modo profitentur separationem ab hominum communione, appellari cœperunt Eremitæ, *c. cùm monasterium* 13. *de elect. cap. penult. de verb. signif. lib. 6.* tales fuerunt olim Religiosi Sanctorum Basilii, Augustini, & Benedicti, ut probant Ricciulus *dicto lib. 3. cap.* 1. Marquez *in orig. Eremit.* Haæphtenus *disquisit. monast. lib. 2. tract. 7. disquis.* 4. Unde eremitas in præsenti accipio, non pro eremitis tantùm, sed pro monachis in eremo degentibus, qui certam profitebantur regulam, juxta quam vivebant.

c *Seduxerunt.*) Ingressus in monasterium liber, spontaneusque esse debet, *cap. præsens, cap. finali*, 20. *q.* 1. de coactione prorsus arcenda à regulari professione, egi *in cap.* 1. *hoc tit.* An verò dolus, qui dedit causam ingressui, & professioni, reddat actum nullum, quæri solet? Et aliqui affirmant, professionem efficacem esse, *ex cap. veniens, cap. ex parte, cap. dudum, de convers. conjug. c. cùm dilectus, de his quæ vi:* quia læsus dici non potest qui se Deo conjunxit, *cap. illud* 20. *q.* 1. unde ajebat Apostolus ad Corinthios *cap.* 9. *Factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer.* Et 2. *ad Corinth. cap.* 12. *Ego vos non gravavi, sed cum essem astutus, dolo cepi vos.* Sed contrarium, & meritò, defendit Joannes Stephanus Durantius *qq. juris q.* 4. nam in jure vis, metus, & dolus æquiparantur, *c.* 1. 15. *q.* 6. Igitur sicut professio metu facta nulla est, ita & quæ per dolum, & fraudem anullatur. Deinde quia dolus dans causam contractui bonæ fidei, illum ipso jure nullum reddit, *l. & eleganter, ff. de dolo:* sed professio contractus est bonæ fidei, *cap. viduas*, 27. *quæst.* 1. Igitur dolus eam nullam reddit. Nec contrarium probatur *in dicto cap. veniens*; nam ibi mulier, quæ intendebat repetere maritum, non auditur, quia adulterium commisit; alias si contrarium constaret, maritum repeteret. Nec etiam obstat textus *in dicto cap. ex parte*; nam in ejus specie mulier, quæ velata fuerat, ex falsa causa credens sponsum lepra percussum; nihilominus in religione permanere volebat, & ita liberè consentiebat. Nec etiam favent contrariæ sententiæ textus *in dicto cap. cùm dilectus*; nam in eis non agitur de dolo, qui professioni causam dederat; sed de vana illusione, & inductione, quæ pro dolo non habetur.

COMMENTARIUM.

TExtus hic explicandus est ex notatis *in cap.* 2. *& 4. hoc tit.* Jubet enim in eo Alexand. III. quod si impubes habitum susceperit monachalem, id est professionem emiserit ante xiv. annos, & habitum deposuerit, posse eum uxorem accipere; quia in ea ætate professionem emittere non valebat, juxta tradita suprà *in c. quia insulis*, & parentes poterant ipsum repetere, ut probavi suprà *in c.* 2. Si autem pubes habitum ipsum induisset, & per triennium detulisset, non poterat amplius illum exuere, & ad sæculum redire. Desideratur autem in præsenti casu delatio habitus per triennium, quia cùm nulla probatione præcedente illum induisset, non poterat tacitè professus videri, ut eveniret, si jam ingressus monasterium habitum illum professorum induisset, ut probavi *in cap.* 4. *hoc tit.* ubi *num. finali* textum hunc exposui.

C A P U T IX.

Idem a *Heliensi Episcopo.*

SUper eo, quod quæsitum est à nobis ex parte tua, utrum *b* sacerdotes, qui religionis habitum susceperint; & antequam essent vinculo professionis astricti, ad priorem statum sunt *c* reversi, permittendi sint Ecclesias, & curam animarum habere: & an alii *d* clerici, si monasticum habitum ante oblatum *e* professionis libellum deseruerint, ad sacros Ordines promoveri, & ad gubernationem Ecclesiarum possint assumi: f. t. taliter respondemus, quod si austeritatem religionis, ad quam migrasse noscun-

noscuntur, servare noluerint, ad mitiorem religionem cogendi sunt pertransire, nec ampliùs in Ecclesiis sæcularibus debent assumi, ne contra votum suum, quod Domino fecerunt, in animarum suarum periculum comprobentur venire. Verùm si ante susceptum habitum positi in probatione recedere voluerint, secundùm regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem statum redire: sed videtur regula vestra præcipere, ut in eadem veste redeant, in qua veniunt.

NOTÆ.

1 a HElienſi.) In prima collectione, *sub hoc tit. c. 9.* legitur *Liernensi*, & etiam *in cap. 1. de convers. conjug. in eadem collect.* ubi extat alia pars hujus textus, legitur *Ilaren.* post Concilium autem Lateran. *p. 21. cap. 2.* habetur, *Erefordiensi*: sed legendum est, *Heliensi*, ut in hac sexta collectione legitur, de qua diœcesi egi *in cap. pastoralis, de rescript.*

b *Sacerdotes,*) Clericos posse vitam monasticam profiteri, probavi *in cap. 3. hoc tit.*

2 c *Sunt reversi,*) Ob hoc periculum reditus ad sæculum, tum ut eorum probetur constantia, jubet D. Benedictus *cap. 6. suæ regulæ*, ut non ita facilè ingressus ad vitam monasticam concedatur clericis, ac laicis: notat, & illustrat Hæphtenus *lib. 4. disquisit. monast. tract. 2. disquis. 4.* ubi de ritibus observatis apud veteres in admissione clerici ad monachatum agit.

d *Clerici,*) In minoribus gradibus constituti.

e *Professionis libellum.*) Professionem in scriptis esse faciendam, suprà probavi *in cap. vidua*, cujus formam ex Theodemaro Abbate refert Hæphtenus *d. disquisit. 4.* in hæc verba: *In nomine Domini promitto me N. in sacro monasterio B. Martyris, sive Confessoris N. secundum instituta B. Benedicti coram Deo, & Angelis ejus, præsente etiam Abbate nostro N. omnibus diebus meis in hoc sancto monasterio amodò, & deinceps perseveraturum, & in omni obedientia quodcumque mihi præceptum fuerit, obediturum. Ego enim hanc promissionem à me factam manu propria coram testibus scripsi, & roboravi,*

COMMENTARIUM.

4 IN hoc textu, & *in cap. consulti, c. postulasti hoc tit.* agitur de illis, qui monasticam vitam deserunt, & nondum elapso probationis tempore, ante professionem, vel post ad sæculum redeunt: & quæritur, an sinendi sint ad pristinum statum redire, & in gradu antiquo, si clerici erant, ministrare, vel omninò cogendi in eadem, vel alia laxiori religione perseverare? Et licèt hanc quæstionem ad hodiernam praxim, tam in foro interno, quàm externo doctè exposuerint plures relati à Barbosa *in præsenti*, Suarez *tom. 2. de relig. lib. 1. de essentia voti, c. 2.* Sanchez *lib. 4. summæ, c. 1. num. 20.* Tamburinus *de jure Abbat. tom. 3. disp. 9. quæst. 8.* Sanchez *de matrim. lib. 7. disp. 31. in fine*, Purtel. *in dubiis regular. verbo Novitius, n. 29.* Peyrinis, Lezana, & alii relati à Hieronymo Garzia *tom. 1. polit. regul. tract. 2. difficult. 5. dub. 7.* tamen pro ipsorum jurium illustratione, quid tam antiqui, quàm noviores canones circa hoc statuerint exponendum est. Et primò scire oportet, eos qui olim vitam monasticam profiteri cupiebant, probari primò ad portam monasterii per aliquot dies. Cassianus *lib. 4. Instit. c. 3.* ibi: *Ambiens quis in cœnobii disciplinam recipi, non antè prorsus admittitur, quàm diebus decem, vel eo ampliùs, pro foribus excubans, indicium perseverantiæ, ac desiderii sui, pariterque humilitatis, ac patientiæ demonstraverit.* Et S. Fructuosus Episcopus in sua regula, *cap. 4.* ibi: *Qui religionis obtentu monasterium ingredi petunt, primùm ante fores tribus diebus, & noctibus excubent, & ex industria jugiter ab hebdomadariis exprobrentur.* S. Pachomius *art. 26. suæ regulæ*, ibi: *Si quis accesserit ad ostium monasterii, volens sæculo renunciare, & fratrum congregari numero non habebit intrandi potestatem, sed prius nunciabitur patri monasterii, & manebit paucis diebus foris ante januam.* Quam probationem servatam fuisse cum S. Simeone Stylita, refertur in ejus vita, *tom. 1. vit. PP.* Sequebatur tunc alia probatio in cella hospitum. Cassianus *instit. cap. 7.* ibi: *Susceptus non statim in congregatione fratrum commisceri permittatur, sed deputetur seniori, qui seorsum, aut longe à vestibulo monasterii commanens, habet curam peregrinorum, & audientium deputatam, eisque omnem diligentiam susceptionis, & humanitatis impendit.* Quæ secunda probatio juxta ipsum Cassianum per integrum annum durabat, *d. cap. 7.* ibi: *Cum ibidem integro anno deserviens absque ulla querela suum circa peregrinos exhibuerit famulatum imbutus per hoc prima institutione humilitatis, & patientiæ, admiscendus ex hoc congregationi fratrum, alii traditur seniori.* Isidorus tres assignat menses in regula monach. his verbis: *Qui renuncians sæculo ad monasterium venerit, non statim in cœtum deligendus est monachorum: vitam enim uniuscujusque in hospitalitatis servitium tribus mensibus considerari oportet, quibus peractis ad cœtum sanctæ congregationis accedet. Nec enim intus suscipi quemquam convenit, nisi priùs foris positus, ejus humilitas, sive patientia comprobetur.* Tertia probatio fit in cella novitiorum, ubi regula prælegenda ei est tertiò, nimirum ut illa ei bona cognita, prudenter deliberare, & etiam statuere possit, num illam servare, illique se obstringere velit: quare etiam indicatur illi libertas recedendi, si velit. *Legatur, inquit S. Benedictus, c. 28. ei hæc regula per ordinem, & dicatur ei: Ecce lex, sub qua militare vis; si potes servare, ingredere; si non potes, liberè discedas.* Eandem regulæ prælectionem novitio faciendam statuerunt Macharius *in sua regula*, ibi: *Si quis voluerit ad monasterium converti, regula ei introeunti legatur, & omnes actus monasterii illi patefiant.* Ferreolus *cap. 5. regulæ*, ibi: *Post hoc monasterii regula Abbatis jussione novitio legatur, ut in posterum nihil novum, nihil insolitum, aut si discessurus prætereà, aut si permansurus agnoscat.* S. Aurelianus *cap. 1.* ait: *Hoc jubente Deo in primis statuimus tenendum, ut si quis ad conversionem venerit, regula ei in salutatorio legatur; & si professus fuerit se omnia impleturum, tunc excipiatur.* Salutatorium intelligit sanctum locum excipiendis hospitium, & sæcularium colloquiis deputatum. Frequentior ejus usus in monasteriis Monialium reperitur: sic accipiunt PP. Concilii Matiscon. 1. *can. 2.* cùm vetant ne clerici, aut laici puellarum monasteria extra salutatorium, aut oratorium ingredi permittantur. S. Cæsarius quoque præscribit *in regul. sanctimon. cap. 8.* ibi: *Quæcunque ad conversionem venerit in salutatorio, ei frequentius regula relegatur.* Porrò eadem voce sacristiam, sive sacrarium significari scriptores non pauci nos docent. Cassiodorus *hist. tripart. lib. 10. c. 30.* ibi: *Inveniens* (Theodosius) *Antistitem in salutatorio residentem.* Eadem habet Paulus Diaconus *lib. 13.* Gregorius Magnus *lib. 14. epist. 54.* Maximiano Episcopo scribens: *Procedens à salutatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda, peractis verò Missis, id in salutatorio rursus curabitis deponere.* Gregorius Turon. *lib. 2. c. 21. Ipsi sacerdoti in ipso, quod modò salutatorium dicitur, mansio erat; atque ad gratias Deo tempore nocturno reddendas, ad altarium Ecclesiæ consurgebat.* Vide eundem *lib. 7. cap. 22.* latè illustrant Savarus *ad Sidonium lib. 5. epist. 17.* Gibalinus *de clausura regul. disquisit. 1. c. 2. §. 15.* qui locus probationis etiam pulsatorium dicebatur *can. 73. Synodi Aquisgran.* ibi: *Et ad monasteria venientes, primò in pulsatorio probentur, & sic recipiantur.* Observat Cironius *lib. 4. obs. cap. 2.* & notarunt Gibalinus *d. disquis. 2. §. 14.* Lantdmeter. *de veteri cleric. lib. 2. cap. 5.* De tempore hujus probationis, quod vulgò dicitur novitiatus, infrà agemus *in cap. ad Apostolicam.*

Secundò sciendum est, olim novitios probatos fuisse cum ipsis vestibus sæcularibus, nec eos, nisi expleto tyrocinii tempore habitum induisse D. Benedictus *in c. 58. suæ regulæ*, ibi: *Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis, quibus vestitus est, & induatur rebus monasterii.* Smaragdus *in sua regula, c. 8.* ibi: *Dixerunt enim, nisi expleto anno, nullus mutare habitum permittatur.* Cæsarius Arelat. *c. 3. regulæ. Sed uni ex senioribus tradita, anno integro in eo, quo venit, habitu perseveret.* Sanctus Fructuosus Episcopus *c. 18. suæ regulæ*, ibi: *In monasterium sub regula introducatur, & annum integrum à cunctis fratribus ex industria conviciis comprobetur; & postquàm probatus in cunctis obediens fuerit, exuatur sæcularibus vestibus, & induatur monasterii rebus simplicibus.* S. Ephrem *tom. 2. parænesi 17. Frater*, inquit, *dignus es habitus sancto indumento monastico, ne extollaris adversus expectantes in futurum annum.* Concilium Aurelian. 5. *can. 19. novel. 5. Justin. cap. 2. in addit. 1. cap. tit. 34.* legitur: *Expleto autem probationis suæ anno secundum quod regula præcipit, inde faciet: ipse verò nec tondeatur, nec vestimenta pristina mutet priùs quàm obedientiam promittat.* Quæ verba reperiuntur in Concilio Aquisgran. *can. 34. cap. legem, 53. dist. cap. super eo, hoc tit.* D. Gregorio *lib. 7. epist. 11.* & in Synodo Romana, cujus acta reperiuntur *lib. 4. ejusdem regestri, cap. 44.* ibi: *Servos Ecclesiæ, & milites, qui ad Dei servitium converti voluerint, priùs in laico proventu.* Quem canonem ex eodem Gregorio retulerunt PP. Concilii Tribur. *can. 29.* & Bonifacius, , ut ex ipso refert Gratianus *in cap. fin. 17. quæst. 2.* Causam verò hujus moris eam crediderim, ut libertati novitiorum consuleretur; eoque minori cum nota è monasterio egredi possent, quòd nunquam monasticum habitum detulissent; idque publicè ex eo constaret, quòd sæcularibus semper induti fuissent vestibus. 5

Per-

Digitized by Google

Perseveravit autem, vel restitutus est hic mos in Ordine Cisterciensi tempore Sancti Bernardi. Ipse enim ad Robertum nepotem scribens, ita ait *epist.* 1. *Multis, si meministi, lachrymis diu expectatam impetrasti misericordiam, & quam satis desideraveras, ingressum obtinuisti. Post hæc per annum juxta regulam in omni patientia probatus, perseveranter, & sine querela conversatus, post annum sponte professus, tunc primùm sæculari veste relicta religionis habitum suscepisti.* Posterioribus autem temporibus, cùm videretur multis inconveniens, ut qui integro tyrocinii anno cum monachis versabantur, iisdemque mancipabantur exercitiis; habitu ab iis distinguerentur, generaliter quasi recepta fuit ea, quæ hodie viget consuetudo mutandi vestem in ipsa novitiatus susceptione; quod posterioribus Ordinibus commune est. Et probabili ratione non caret; nam monastici habitus gestatio ad nonnullam quoque austeritatem Ordinis, quam experiri debeant novitii, pertinet: laneis enim ad carnem indui, in vestibus dormire, contemptibilem sæculo deferre habitum, quis neget rigorem aliquem continere, quem meritò antè professionem novitius experiatur? Et jam olim ita Benedictinos fecisse, constat: Paulus enim Diaconus ait *in cap.* 58. *regulæ S. Benedicti, apud Boerium. Si post duorum mensium curriculum, prælecta sibi regula, novitius dicat, se stare velle, post istos duos menses debet radi. Nos autem* (verba sunt Benedicti Cassinensis) *de consuetudine moderna, utinam rationabili, in ipso ingressu probationis & radimus, & tonsuramus, & habitum induimus; non tamen benedictum. Et licèt ista consuetudo non reprobetur a jure tamen consultius videtur opinionem dicti Pauli sequi.* Subjungit porrò Boerius: *Ego credo benefactum, si in initio probationis tradantur ei vestes, tonsura, & clausura regularis, ut probetur per annum in eis, & aliis duris, & asperis observationibus Ordinis.* Illustrant Vivar. *de veteri mon. lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 31. Giballinus *de clausura, disquisit.* 2. *cap.* 2. *§.* 3. *num.* 63. Menardus *ad concord. regul. cap.* 65. *§.* 1.

6 Tertiò sciendum est; tyrocinio expleto, novitium votis emissis induere habitum monasticum simul cum tonsura, à quo tempore, ut verè professus, non poterat deserere propositum, & religionem, nec ad sæculum redire. Concilium Roman. sub Eugenio II. & Leone IV. *c.* 28. ibi: *Qui semel se Deo voverunt, & habitum monasticum ostenderunt, vel comas totonderunt, regularem teneant vitam.* Et *c. propositum*, ibi: *Propositum monachi proprio arbitrio, aut voluntate susceptum deserere non possunt absque peccato.* 20. *q.* 3. Conc. Tribur. *can.* 26. *Si monachus fuga regularis disciplinæ elapsus propositum sanctitatis calcaverit, omnimodis coercendus, & ab hominibus detestandus, atque omni onere aggravandus, ut saltem rubore verecundiæ confusus, & onere paupertatis afflictus, redeat, quem relicta singularis vitæ professione inimicus tenebat: si autem tam irreverens, & pertinax est, ut ad monasterium redire, & propositum monachi reluctaverit observare, impleantur super eum constituta, quæ de eo scripta sunt in sancto canone in Concil. Chalced. c.* 4. *Papæ Siricii IV. Leonis XXVI. quatenus retrusus ergastulo, deinde qui possit pœnitudinis igne purgatorio.* Bituric. *can.* 23. apud Synodum Lemovic. *act.* 2. *Qui voluntarii, & secundum regulam sancti Benedicti habitum monachi susceperunt, & postea voluntarii dereliquerunt, communione fidelium priventur usque ad dignam emendationem: & sic Abbates, vel alii monachi volunt eos suscipere, maneant cum clericis in monasteriis, vel apud clericos in habitu monastico, & reverentia atque abstinentia.* Refert Antonius Augustinus *in epit. jur. lib.* 9. *tit.* 31. illustrant Balsamon *in can.* 4. *Synodi Constantinop.* Suscepto ergo habitu, quia tunc emittebat monachus vota substantialia, manebat ille obligatus religioni: non tamen reciprocè obligabatur ei religio, sed necesse illi erat alteram subire probationem, juxta Cassianum *lib.* 1. *Instit. cap.* 6. ibi: *Ut si quoddam ex eo murmurationis vitium, vel parvæ cujuslibet inobedientiæ culpam processisse deprehenderint, exuentes eum monasterii, quibus indutus fuerat, vestimentis, & antiquis revestitum, quæ fuerant, sequestrata, depellant.* In hac secunda probatione videtur fuisse Abbacyrus apud Climacum *gradu* 4. qui interrogatus ex qua causa contumelias pateretur quotidie, ita ut nonnunquam è mensa fugaretur à ministris, respondit: *Probant me PP. mei, utrum monachus esse cupiam: quam ego Patris, & aliorum intentionem intelligens, levissimè, & sine ulla molestia omnia tolero. Et ecce decimumquintum jam annum ego istud cogitans ago, sicut & ipsi dixerunt mihi quando in monasterium intravi, quod usque ad trigesimum annum renunciantes probare solerent.* Similem ferè formam observat hodie Societas Jesu, quæ clericos suos post biennii probationem admittit ad votorum emissionem, qua veri religiosi fiunt, ac obligati Societati. Non est tamen hæc obligatio reciproca; nam potest eos Societas dimittere absque injuria, etiamsi alia causa non subsit, quàm quòd tractu temporis deprehendantur ejus instituto minùs convenire. Quam praxim juxta constitutionem Sancti Ignatii *part.* 2. *cap.* 1. & *in examin. cap.* 1. firmarunt Julius III. Paulus III. Gregorius XIII. & probant, ac defendunt Lessius *de justitia, cap.* 41. *dub.* 14. Petrus Ribadeneyra *in tract. ration. instit. cap.* 13. Pater Suarez *tom.* 4. *de relig. tract.* 10. *lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 10. & *cap.* 9. *n.* 10. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. p.* 2. *c.* 5. Sanchez *in Decalog. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 9. *num.* 60. Castropalau *tom.* 3. *disp.* 2. *punct.* 3. *num.* 2. Pellizarius *in man. reg. tom.* 1. *tract.* 3. *c.* 5. *sect.* 1. *n.* 4. Peracta igitur prædicta ultima probatione, professio solemnis emittebatur in scriptis juxta formam suprà relatam.

Quibus ita animadversis exponendus venit præsens textus; in quo consultus fuit Alexan. III. primò de sacerdotibus, qui expleto tyrocinii tempore habitum monasticum susceperunt, sed antequam professione reciproca essent obstricti, ad priorem statum reverti cupiebant, de quibus ait Alexan. III. quod si austeritatem Religionis, ad quam migrasse noscuntur, servare noluerunt, ad minorem religionem cogendi sunt pertransire, nec ampliùs in Ecclesiis sæcularibus debent assumi, ne contra votum suum, quod Domino fecerunt, in animarum suarum periculum comprobentur venire. Quæ verba accipienda sunt juxta suprà tradita, de illis qui expleto suæ probationis tempore habitum religionis cùm emissione voti induerunt; qui licèt adhuc professione reciproca obstricti non essent, tamen deserere regularem vitam nequibant, contra votum emissum in susceptione habitus; sed ex indulgentia illis permittit Alexander, ut alia laxiori religione votum implere, & degere possint. Idem tacitè respondit Pontifex de aliis clericis, qui monasticum habitum ante oblatum professionis libellum deferuerint, id est qui peracto suæ probationis tempore, habitum induerunt, sed nondum solemnem professionem scripto fecerant, ut reciprocam professionem emitterent. Inter quem casum, & priorem illud tantùm interest, quod in priori de sacerdotibus habitum deferentibus, in hoc secundo de clericis adhuc Ecclesias habentibus, sed in minoribus gradibus constitutis agitur; ideò sub uno responso utrumque casum resolvit Pontifex, adjicit tamen *Verùm si ante susceptum habitum positi in probatione recedere voluerint, secundum regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem statum redire.* In quibus verbis expressè agit Alexander de novitiis, qui adhuc in vestibus laicalibus probabantur, qui cùm nullam professionem fecissent per susceptionem habitus, & voti emissionem, liberè poterant ad sæculum redire, quia nullo voti, aut professionis vinculo adhuc tenebantur. Et hæc, ni fallor, est vera hujus textus interpretatio. 7

8 Sed cum jam temporibus Innocentii III. in usu esse cœpisset in Ordinibus Mendicantibus distinctio habitus novitiorum, & professorum, & solerent tempore ingressus in religionem novitii induere habitum proprium ipsius Religionis; ideò consultus Innocentius III. *in cap. consulti, hoc tit.* de novitiis, qui habitum novitiorum receperunt, sed quia adhuc professionem non emiserant, volebant ad sæculum redire: sub distinctione ita respondet, ut si cùm novitii, qui habitum susceperunt, proposuerunt absolutè vitam mutare vovendo in communi statum religiosum, tunc etiamsi professionem non emiserint, in ea, vel alia religione cogendos eos esse propositum, id est votum, adimplere, si autem conditionaliter habitum susceperunt, ut si placuisset vita monastica, eam profiterentur; si verò displicuisset, ad sæculum redirent, posse eos ad sæculum redire, qui nullum votum in communi, aut particulari emiserunt. Quod faciliùs procedere in eo, qui in minori ætate habitum novitii suscepit, respondet idem Innocentius *in cap. postulasti, sequenti*. Ut autem in adultis omnis ambigendi occasio tollatur, an susceperint habitum novitiorum cum proposito, id est voto absoluto religionis; an verò conditionaliter, si placeat status monasticus, cavit Innocentius, ut novitius tempore susceptionis habitus protestetur, se cum absoluto proposito profitendi habitum in Religione non suscipere; quàm protestationem insuper habuit, atque ea etiam non facta, posse novitium habitum jam susceptum deserere, & ad sæculum redire, in similibus casibus decrevit Honorius III. *in cap.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* his verbis: (Litteras, quas super negotio Joannis scholaris Bonon. quod vestro duxeramus examini committendum, vestra nobis devotio destinavit, benignè recepimus, & earum tenore pleno concepimus intellectu, dil. fil. Magistro Petro procuratore scholaris ipsius, cùm infra probationis tempus ab ordine Prædicatorum exiisse, firmiter asserente. Ideòque disc. v. mandamus, quatenus si vobis constiterit, memoratum I. nulla

Digitized by Google

nulla facta professione ab Ordine jamdicto infrà tempus probationis exiisse, denuntietis ipsum ad observationem ejusdem, vel alterius Ordinis non teneri.) Et *cap. penult. in eadem collect.* (Dilectus filius I. Canonicus Sedun. in nostra proposuit præsentia constitutus, quod idem in monasterio de Senterio Cisterciensis Ordinis simpliciter, & sine qualibet protestatione intravit: sed idem non valens asperitatem Ordinis sustinere, exinde infrà tempus probationi præfixum exivit: unde postulavit à nobis, ut cùm ibi professionem non fecerit, super hoc ab ejus conscientia dignaremur totius dubitationis scrupulum removere. Ideòque mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis, ipsum I. denuncietis ad prædicti Ordinis, vel alterius observantiam occasione hujusmodi non teneri.) Quod hodie post Concilium Tridentinum observatur, ita ut quicunque novitius tempore probationis, id est durante anno novitiatus, possit resilire, relictoque monachali habitu, ad sæculum redire. An tamen ipsi, sicut validè, ita & licitè faciant deserendo statum susceptum, alii disputant.

CAPUT X.

Idem a *Ambian. Episcopo*.

SAnè de canonico, qui in Ecclesia *b* Aromanch. professionem fecerat, & ab ea fugerat, à quodam Abbate recepto in monachum, id tuæ f. significamus, quod si locus ubi nunc permanet, majoris est religionis, quàm Ecclesia Aromanch. ipsum in eodem loco cum pura conscientia remanere permittas, alioquin eum ad priorem Ecclesiam redire compellas.

NOTÆ.

1 a AMbian.) In prima collectione, *sub hoc tit. c.*10. legitur *Abiatino*; sed malè, quia in ea adjicitur *Pars capitis Quoad Sedem*: unde deducitur, in præsenti referri partem textus *in cap. quoad Sedem* 2. *de frigidis*, cujus epigraphe est, *Ambianensi Episcopo*, de qua diœcesi egi *in cap.*37. *de rescript.* Alia pars hujus textus extat *in c. ad hæc, de decimis*.

b *Aromanc.*) Aromanchensis Ecclesia est in Provincia Rhemensi Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, ut refert Pennotus *lib.*2. *hist. Canonic. Regul. c.*33. *n.*5. 2

Commentarium hujus textus dabimus *in cap. licet*, *infrà hoc tit.*

CAPUT XI.

Idem a *Belvac. Episcopo*.

SIgnificatum est nobis, & pro certo monstratum, quòd Gniboldus nondum incipiens esse xiv. *b* annorum, timore magistri, qui eum litteras erudiebat, habitum Religionis apud Ecclesiam de Resone suscepit, & inde, sicut puer, infrà annum exivit, & per sæculi vanitates jam sex annis, & eo amplius vagabundus discurrit. Unde quoniam hujus rei veritas nobis non constat, f. t. per A. f. m. quatrem ipsam diligenter inquiras; & si inveneris, quòd non fuisset à parentibus oblatus, nec inceperit esse quatuordecim annorum, quando ad Religionem accessit, si in sæculo voluerit remanere, eum ab illo voto professionis, quod fecit, auctoritate Pontificali absolvas, & absolutionem ejus, tam Ecclesiæ de Resone, quàm populo tuæ civitatis studeas publicare. Si autem à parentibus fortè fuerit oblatus, seu xiv. annum compleverit cum Religionem intravit, sive post xiv. annum professionem à se factam ratam habuerit, eum ad eandem, vel ad aliam Religionem omni cum districtione compellas.

NOTÆ.

a BElvac.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.*11. ex qua restituo integram hujus textus. De Belvac. Ecclesia agemus *in cap.* 3. *de foro competenti*.

b *XIV. annorum.*) Juxta adducta suprà *in cap.* 2. *cap. quia in insulis*.

CAPUT XII.

a Clemens.

CUm virum te prudentem in causis fore noverimus, & discretum, si in quibus dubitas, à nobis consilium solicitudine pastorali requiris, & tibi de jure canonico, quod possumus, respondemus, & prudentiam tuam dignis in Domino laudibus commendamus. Curasti siquidem tua nobis insinuatione proponere, utrum ea, quæ infrà discretionis *b* annos à parentibus monasterio tradita est, & habitum religionis induens, benedictionem accepit, & exiens postmodùm, cuidam se militi copulavit, ex quo etiam prolem suscepit, ad monasterium redire cogatur, cùm illa asserat, postquam ætatem consentiendi habuit, dissensisse, & benedictionis munus invitam suscepisse commemoret. Super eo consultationi tuæ duximus respondendum, quod cùm juxta Concilii *c* Toletani censuram, monachum aut paterna devotio, aut propria professio faciat, quicquid horum fuerit allegatum, tenebit, revertendi ad sæculum aditu penitus interdicto: non enim videtur illa monasticæ professionis à se posse jugum excutere, cùm eam non constet evidenter contradixisse cùm benedictionem accepit, quam utique non nisi in ætate discritionis recipiunt quæ velantur, præsertim si ratihabitione sequenti, etsi eam quandoque contradixisse constiterit, quod antè gestum est, roboratur. Nec obloquitur quod de sancti viri prædecessoris nostri *d* Leonis Papæ constitutione per contrarium sensum assumitur, ut puellæ, quæ coactæ parentum imperio virginitatis habitum susceperunt, ipsum possint sine prævaricatione deserere; cùm de ea possit intelligi, quæ in ætate nubili noscitur constituta, tunc enim quia liberum arbitrium habet in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem.

NOTÆ.

a CLemens.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*3. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, quod & in aliis decisionibus ipsius Pontificis frequentiùs notavi.

b *Discretionis annos.*) Id est xii. annos, ut exposui suprà *in cap. quia in insulis*.

c *Toletani.*) Relati *in cap. monachum*, 20. *q.* 1.

d *Leonis.*) Relati *in cap. puellæ*, 20. *q.* 1.

COMMENTARIUM.

1 EX his duabus decisionibus communiter talis deducitur assertio: *Impubes à parentibus monasterio oblatus, si post pubertatem non reclamaverit, non potest inde resilire.* Probant eam textus *in c. addidisti* 2. *cap. monachum* 3. *cap. quicunque* 4. *c. infans* 7. 20. *q.* 1. *cap. t.* 20. *q.* 2. *cap. clericus*, junctis ibi notatis, *de vita & honest. cleric.* Concilium Aurel. 5. *can.* 18. *Qui à parentibus detonsi fuerunt, aut sponte sua amissis parentibus seipsos religioni devoverunt, & postea* habi-

Conclusio deducitur, & probatur.

habitum sæcularem sumpserunt, à sacerdote comprehensi, ad cultum religionis acta prius pœnitentia revocentur. Concilium Vvormat. sub Hadriano II. Pontif. & Ludovic. Pio Imperat. *can.2. Si pater, vel mater filium, filiamve intra septa monasterii in infantiæ annis sub regulari tradiderit disciplina, non liceat eis postquam ad pubertatis pervenerint annos egredi, & matrimonio copulari: hoc ergo omnino devitandum, quia nefas est, ut oblatis à parentibus Deo filiis, voluptatis fræna laxentur. Igitur, ut prædiximus, non liceat eis susceptum unquam habitum deserere; sed cuncti, qui tonsuram, aut religiosam vestem aliquando habuerint, in religionis cultu, habituque, velint nolint, permanere cogantur.* Ex *can.22. & 23.* Alexander III. post Concil. Lateranense *p.50. cap.10.* Concil. Tolet. 10. *can.6.* cujus verba juxta traditionem Loaysæ ita transcribo: *Cùm hucusque dissolutæ operationis effectus interdum mutare fecerit honestæ constitutionis edictum, dum inconditè resolvi putatur, quod indissolubile sanctionis auctoritate tenetur; ideò quicquid ob vitium ex incerto currit, evidenter abjici debet, ut de cætero nihil supersit, quod in dubium mutetur. Ideòque si in qualibet minori ætate, vel religionis tonsuram, vel religioni debitam vestem in utroque sexu filiis, aut unus, aut ambo parentes dederint, certe nolentibus, aut nescientibus, si susceptam, non mox visam in filiis abdicaverint, sed vel coram se, vel coram Ecclesia, palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad sæcularem reverti habitum ipsis filiis quandoque penitus non licebit: sed convicti, quod tonsuram, vel religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum, habitumque revocentur, & sub æterna districtione hujusmodi observantiæ inservire cogantur, parentibus sanè filios suos religioni contrahere, non amplius quàm ad decimum eorum ætatis annum licentia poterit esse.* Gregorius Papa II. *epist.14.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Suarez *de relig. tom.3. lib.6. c.3.* Sanchez *de matrim. lib.4. disp.18.* Basilius *eodem tract. lib.7. c.5. n.10. & q.3. scholast. c.5.* Vasquez *in* 1.2. *D. Thomæ, disp.85. c.6. n.43.* Yepes *tom.2. chron. D. Benedicti, anno 633. c.3.* Antonius Augustinus *in epit. jur. Pont. lib. 9. tit.10.* Germonius *lib.3. de sacror. immunit. cap.4.* Barbosa *lib.1. juris Eccles. cap.45. num.13.* Espenceus *de voto contin. lib.4. cap.5.* Gibalinus *de clausura regul. disquisit. 3. cap.2. §.3.* Hallierius *de sacris elect. sect.8. art.1.* Hæphtenus *disquisit. monast. tom.1. lib.4. tract.1. per totum*, Petrus Herodius *in tractatu de patrio jure, pag. mihi 984.* Leo Pinel. *in cap.2. hoc tit. §.5. per totum*, Bellarminus *tom.1. controv. lib.2. de mon. cap.36.* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 7. q.17. & anno 14. quæst.17.* Avendanno *de metu, lib.2. cap.48.* Cellotius *de hierarch. lib.5. cap.8. §.2.* Menardus *ad concord. regul. fol. 986.* Bravo *ad regul. D. Benedicti, cap.59.* Cabassutius *in notit. Concil. in Concil. Vvormat.* Altesserra *lib.1. dissert. cap.5.* Illustrat conclusionem hujus textus novus Notator P. Blesens. *ad epist. 54.*

2 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic insurgo: Nemo obstringi debet votis monasticis citra propriam voluntatem, quam præcisè exigit omne votum, vel juramentum, *cap. unic. 30. q.1.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 98. art.4.* docent Narbona *dicta quæst.17. num.8. & 10.* Sylvester *in summa, verbo Votum 2. quæst.9. & 11.* Vasquez *dicta disput.85. cap.6. num.43.* Lessius *de justitia, lib.2. c.4. dub.10. num.66.* Gutierrez *in authentica Sacramenta, n.14.* Marquez *in Gubernat. lib.2. cap.22. in fine.* Sed velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini, *l. nec filium, Cod. de nuptiis, l. velle, ff. de reg. jur.* ergo filii à parentibus religioni oblati, virtute talis oblationis votis monasticis non manent obstricti. Augetur primò hæc dubitandi ratio; nam metus reverentialis parentum reddit nullam professionem filiorum, *cap. puellæ, 20. q.1. cap. præsens, 20. q.3.* metus enim reverentialis gravis censetur, ut probant Basilius *de matrim. lib.4. cap.5. num.6.* & *cap.11. num.16.* Pantoxa *in l. 2. num.1. ff. de aleat.* Stephanus Durantius *qq. jur. quæst.4.* Medrano *de consens. connub. cap.13. num.10. & 11.* Igitur multò magis reddit nullum actum in casu oblationis filii factæ à parentibus absque ejus voluntate. Secundò fulcitur hæc difficultas ex eo, nam inutilis est promissio, qua quis spondet alium daturum, facturumve; quia de semetipso quisque promittere debet, ut obligetur, *l. stipulatio 38. in princip. l. stipulatur 97. §. 1. ff. de verbor. oblig. l. sive 9. §. alius 3. l. si filius 14. ff. de interrogat. l. eum, qui 5. §. sed & si quis, ff. de constit. pecun. authent. si quando, Cod. eodem titulo, l. fluminum 24. §. quamquam, ff. de damno infecto, l. sicut 65. ff. de fidejuss. §. versa vice, Instit. de inutil.* ibi: *Videtur in ea causa esse, ut non teneatur;* quia ita à jure receptum fuit, ut non aliter quis obligetur, quàm si de seipso promittat. Igitur virtute promissionis paternæ filius obstringi non debet ad amplectendam vitam religiosam: Augetur tertiò hæc difficultas ex eo, quia unicuique libera esse debet facultas, ut certum vivendi genus pro arbitrio eligat; non enim frustra natura ad singulos non solùm status, verùm etiam singulas conditiones; artes, disciplinas propensionem singulis indidit: proinde parentes jura pervertunt, qui filiorum suorum pro arbitrio conditiones longè præscribunt; immò Dei ipsius gratiæ, ac vocationi injuriam faciunt, qui de ea, ut de re sua, & in potestate constituta disponunt; & quadam temeritate ad monasticum statum liberos, quorum nec indolem, nec animum norunt, parentes condemnant potiùs quàm vovent, ignorantes quod Dominus ait apud Matthæum *cap.19.* de virginibus agens: *Non omnes capiunt verbum istud.* Immò cœlibatum nulla necessitate constringens, concludit ibi: *Qui potest capere capiat.* Igitur parentes non possunt filios ita offerre religioni, ut necessitatem illis imponant, ut velint nolint vitam, quam non optant, profiteantur: nec potest vera esse religio, quæ religionis ordinem à Deo statutum pervertit. Hunc autem ordinem Deus præscripsit, ut non nisi volentibus perfectionis statum proponi voluerit: *Si vir* (inquit Dominus apud Matthæum *cap. 19.*) *perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes.* Quem ordinem secutus Apostolus 1. *ad Corinth. cap.7.* ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Irreligiosa itaque erit oblatio parentum, quæ filios religioni devincet. Nec solùm præfata ratione astruitur, verùm & Sanctorum sententiis firmatur. Divus enim Augustinus *epist.199.* de filio à parentibus oblato ita ait: *Quid mirum, si pater communem filium nolebat hujus vitæ sustentaculis à matre nudari, ignorans quid in grandiuscula ætate facturus esset, monachine professionem, an ecclesiasticum ministerium, an conjugalis necessitatis vinculum: quamvis enim ad meliora excitandi, & commonendi sunt filii Sanctorum, unusquisque tamen donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic.* D. Ambrosius *de exhort. ad virgines*, laudat Julianam, & ita alloquentem liberos suos introducit: *Necessitatem hujus vitæ, & tentationem hanc si vultis filii vitare, integritas corporis vobis expetenda, quam pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio; solùm enim suaderi potest, imperari non potest res magis voti, quàm præcepti: quod enim gratiæ est, non jubetur, sed desideratur; electionisque magis est, quàm servitutis. Unde Apostolus de hoc consilium dat, præceptum Domini non habet, qui spadonibus in cœlo cæteris præstantiora promittit, sed negat hoc capere conditionis humanæ infirmitatem, ut virginitas omnibus pateat, solis ad capiendum facilis, quibus divina refulsit gratia, ut castrare se possint, quo regnum cœlorum adipiscantur, & Angelorum vitam exhibeant: hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius.* Accedit Tridentinum *sess.25. de reform. cap.17.* Igitur obligationem castitatis servandæ, quam nec Christus, nec Apostoli imperare voluerunt, parentes virtute oblationis liberis imponere nequeunt. Augetur tandem hæc dubitandi ratio argumento deducto à matrimonio; nam ex promissione patris, etiam juramento firmata, non tenentur liberi contrahere eas nuptias, quibus consensum ipsi minimè adhibuerunt, *cap. sicut tuum, cap. tua sanctitas, 31. q. 2.* ita fortiori ratione non obligantur ad monasticum statum, quem parentes pro ipsis voverunt. Dixi, *fortiori ratione:* tum quia matrimonium in sua primæva natura habet naturam contractus, & ita faciliùs in eo potestas patria exerceri potest: tum quia perfectiora sunt opera, & per se difficiliora status monastici, quàm conjugalis.

Quia difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, tam in lege veteri, quàm nova gratiæ, moris fuisse, parentes liberos suos Deo vovere, & dicare, cujus rei exempla quamplurima habemus. In sacra pagina constat, Samuelem Prophetam materna devotione Deo priùs oblatum, quàm huic mundo editum. *Postquam verò oblatus est, adduxit eum Anna mater ad domum Domini in Silo: puer autem erat adhuc infantulus.* Et *Reg. cap.1. vers.24.* triennem tunc fuisse Salianus, Gaspar Sanctius, aliique tradunt. Cui sententiæ favet Chrysostomus *tom.1. hom.3. de fide Annæ*, ibi: *Adduxit, ac reliquit* (Anna Samuelem) *nec puer à mamma divulsus molestè tulit, cum sciatis quàm soleant indignari pueri, quoties à lacte depelluntur.* Et non longè post: *Prima statim pueritia à mamma matris venit ad mammam spiritualem.* Samson etiam parentum voti tenax, Nazaræus factus, toto vitæ suæ tempore à vino abstinuit, aliosque Nazaræorum ritus religiosè observavit, ut refert *in cap.13. Judicum.* His adjungo sacratissimam Deiparam Virginem Mariam, quæ ut Nicephori verbis utar *lib.1. Eccles. hist. cap.7.* ibi: *Statim atque à lacte materno abhorruit, & mammam attingere noluit, promissionem mater adimplet, & in templum ascendens, juxta*

3 De [illegible] parentum in lege veteri.

votum,

Digitized by Google

votum eam Deo consecrat, tertium tunc ætatis annum agentem. Et sacerdotes quidem tunc eam tanquam sanctius quoddam donarium suscepere; & puellam in sacrario fovendam esse dixere, ad antiqui illius Samuelis similitudinem. Quam sacram historiam contra Centuriatores probat & defendit Haæphtenus *lib.4. disquisit. monast. disquisit.3.* His itaque exemplis, & documentis informati Christiani, eundem morem observarunt, quem pium, æquumque esse defendit Origenes *homil.11. in Levit.* & nonnullis exemplis firmare possumus, veluti Gregorii Nazianzeni, cujus mater cùm mascula prole careret, ejusque habendi cupiditate flagraret, promisit si Deus ejus votis adnueret, filium Deo consecraturam: & cùm non longè post masculum enixa esset, illum statim Deo obtulit, ut refert Gregorius Presbyter *in vita S. Gregorii Nazianzeni.* Idem de aliis refert D. Hieronymus *in epist.15. ad Marcellam.* Similiter Heliodorum puerum trium annorum monasterio oblatum fuisse, refert Theodoretus in Philotheo, & alia exempla puerorum, qui à teneris annis monasterio à parentibus oblati fuerunt, referunt Franc. Hallierius *ubi suprà, fol. 352. n.3.* Haæphtenus *d. disquisit. 3.*

4 Ritus autem devovendi, ac consecrandi Deo filios impuberes expressit, præscripsitque D. Benedictus *cap.59. suæ regulæ*, in illis verbis: *Si ipse puer minori ætate est, parentes ejus faciant petitionem, quam suprà dixi, & cum oblatione ipsam petitionem & manum pueri involvant in palla altaris, & sic eum offerant. De rebus autem suis, aut in præsenti petitione promittant sub jurejurando, quia nunquam per se, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo, & aliquando aliquid dent, & tribuant occasionem habendi. Vel certè si hoc facere noluerint, & aliquid offerre voluerint in eleemosynam monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus, quas dare volunt monasterio.* Ex quibus verbis apparet primò, parentes petitionem, promissionemque fecisse his verbis: *Ego talis promitto coram Deo, & Sanctis ejus pro filio meo de stabilitate sua, & conversione morum, atque obedientiæ.* Lanfrancus *in stat. cap.18.* & integram formam oblationis refert Smaragdus in hæc verba: *Dum legaliter sancitum, antiquitusque teneatur cautum cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templo Domini Domino feliciter servituros, proculdubio hoc de nostris filiis faciendum nobis salubriter præbetur exemplum: æquum etenim est judicium Creatori nostro de nobis reddere fructum, idcircò filium nostrum N. cum oblatione in manu, atque petitione palla omninò involuta, ad honorem Sanctorum, quorum hic reliquiæ continentur, & Abbatis præsentis trado coram testibus regulariter permansurum; ita ut ab hac die jam non liceat illi collum de sub regulæ excutere jugo, ejusdemque regulæ fideliter se cognoscat instituta servare, & Domino cum cæteris gratanti animo militare: & ut hæc traditio nostra inconvulsa permaneat, promitto cum jurejurando coram Domino, & Angelis ejus, quia nunquam per me, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo per rerum mearum facultates aliquando egrediendi ei de monasterio tribuo occasiones. Et ut hæc petitio firma permaneat, manu mea eam firmavi, & testibus tradidi roborandam.* Hactenus Smaragdus. In cujus formula primò notandum est, oblationem filii à parentibus fieri simul cum alia re: quod & docuerunt Lanfrancus *de statibus, cap.18.* Boerius *in dicto cap.59. regul. D. Benedicti*, ibi: *Aliquid conferatur ad stipem templi, velut panem, aut vinum, vel lumen, vel utrumque cum puero offerant.* Quam oblationem juxta morem legis veteris; in qua mulier expletis diebus purificationis suæ offerebat in templo filium cum agno anniculo in holocaustum, & pullum columbæ pro peccato, *Levit. c.12.* exponit Haæphtenus *dicto lib.4. disquisit.3.* Deinde manus pueri offerendi altaris palla, seu syndone, quæ altare tegit, obvolvebantur. Lanfrancus *dicto c.18.* ibi: *Qua oblatione à sacerdote suscepta, involvant prædicti parentes manus pueri in palla, qua altare coopertum est, & cujus pars anterius pendet, & tunc suscipiat eum Abbas.* Cui consonat consuetudo, quam apud suos servari refert Boetius *in dicto c.59. regul. D. Benedicti*, ibi: *Facta receptione in Capitulo, habitu indutus per parentes, & amicos puer offeratur ad altare, & super ipsum genibus flexis, & capite inclinato duo fratres imponunt pallam, seu pallium, quod ante altare dependet.* Per quam symbolicam traditionem transferri possessionem, dominiumque cujusque rei, jam probavi *in c.2. de consuet.* Tertiò sequebatur promissio parentum, qua ut Lanfrancus *dicto c.18.* ait: *Promittebant, quod per se, aut à se suppositam personam susceptum Ordinem puer nunquam relinquat, nec se ei aliquid scienter daturos, unde puer (quod absit) perire possit: hanc promissionem prius scriptam coram testibus verbis ibi prius edicant, & postea super altare ponant.* Fiebat enim prædicta promissio coram testibus. Concilium Aquisgran. *can. 36. Ut puerum pater, & mater tempore oblationis offerant altari, & petitionem pro eo coram laicis testibus faciant.* Quæ verba reperiuntur *in addit. 1. capitul. tit. 36.* ex ratione adducta *in cap. finali, 20. quæst. 2.* Ritum verò testificandi refert Ruthardus his verbis: *Ille (pater) debet respondere, dicens: Volo tradere filium meum Deo omnipotenti ad serviendum sibi in hoc monasterio.* Et paulò post: *Deinde debet dicere Abbas testibus: Auditis fratres, & videtis, quid iste dicat? Illi debent dicere: Audimus, & videmus.* Tandem expletis his, inquit Lanfrancus in statutis, *cap.18. Benedicat Abbas cucullam, exuensque puerum cappa, vel pedibus, vel alia hujusmodi chlamyde, dicat: Exuat te Dominus veterem hominem*, &c. *Dehinc ducatur ad radendum, & vestiendum, sicuti nostri Ordinis consuetudo est. Cùm autem adulta ætate facturus professionem fuerit, fiant & cætera, quæ superiùs debere fieri converso jam diximus. Hoc enim quod modò factum est, iterari non oportet.* Hactenus ritus prædictæ oblationis, qui adeò diligenter observandi erant, ut ex eorum neglectu professio nulla redderetur. Unde Nicolaus Papa *in cap. præsens, 20. quæst. 3.* decrevit Lambertum puerum à parente oblatum non teneri in monasterio permanere; quia pater inter cætera sub juramento declarasset, quod nunquam Lambertus regulam aliquam promisisset, nec ipse pater pallio (aliàs palla) altaris illum indutum obtulisset, nec à sacerdote, vel Abbate benedictione accepta vitam monasticam promisisset. Similiter D. Bernardus *epistola 1.* probat Robertum nepotem suum, qui de Ordine Cisterciensi transierat ad Cluniacenses, apud quos puer fuerat oblatus, non teneri ad eos redire, eo quòd illis magis promissus fuisset, quàm donatus. Nec enim, inquit Sanctus, petitio quam regula præcipit, pro eo facta fuit à parentibus; nec manus illius cum ipsa petitione involutæ palla altaris, ut sic offerretur coram testibus.

Sed circa obligationem, quæ ex hac oblatione parentum in filiis oritur, non consentiunt Doctores, tam Theologi, quàm Canonistæ. Aliqui affirmant, filios à parentibus in infantia oblatos, posse ad sæculum redire, nisi postea in legitima ætate oblationi de se pridem factæ expressè, vel tacitè consenserint, retinendo scilicet habitum, vel munia professorum obeundo: ita docuerunt Barbosa *in præsenti, & in cap. significatum 11. num.3. hoc tit.* Germonius *lib.3. de sacror. immunit. cap.4. num.23.* Gibalinus *de clausura regul. disquisit.3. cap.2. sect.2. ex n.16.* Leo Pinel. *in cap.2. hoc tit. §.5.* Lessius *de justitia, lib.2. cap.40. dubit.10.* Hallierius *de sacris elect. sect.8. art.2. pag.356.* Vasquez *in 1. 2. disputat. 165. cap.4. n.32.* Turrecrem. & Boerius *in cap.59. regulæ D. Benedicti*, innuitque Antonius Augustinus *lib.9. epit. tit. 30.* Moventur primò ex textu *in cap. illud 10. 20. quæst. 2.* ubi Marcellus Pontifex, qui floruit per annos 304. ita statuit: *Si in minori ætate filii monasterio oblati fuerint, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, ut 15. anno à Prælatis moniti inquirantur, utrum in ipso habitu permanere cupiant, an non: si verò permanere professi fuerint, ulteriùs pœnitendi locum minimè amplecti possunt: sin autem ad sæcularem habitum reverti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur, quia satis inutile est, ut coacta servitia Domino præstentur.* Secundò *ex cap. sicut, hoc tit.* ubi dicitur, quod sicut qui monasteria elegerunt, à monasteriis egredi non permittuntur; ita & hi, qui inviti, sine justæ offensionis & occasionis causa sunt intromissi, nisi volentes non teneantur: quia quod non petunt, non observant. Tertiò *ex cap. cùm simus 14. hoc tit.* in illis verbis: *Quod si dictus puer ad annos discretionis pervenerit, & habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc induci nequiverit, non est ullatenus compellendus, quia tunc liberum sibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi ex successione proveniunt, postulare.* Quartò *ex cap. 1. 20. qu. 1.* ibi: *Firma tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta jam ætas esse cœpit, & ea quæ solet ut apta nuptiis deputari.*

Contrarium tamen, immò primis Ecclesiæ sæculis solam oblationem parentum constituisse filios verè monachos, ita ut ipsi non possent resilire unquam à professione monastica, ad sæculumque redire, docuerunt, & probarunt Haæphtenus *disquisit. monast. dicto lib. 4. disquisit. 4.* Petrus Herodius *in tract. de patrio jure*, Cironius *in parat. ad hunc titulum*, Claudius Espencæus *lib.4. de voto continent. cap.1.* Basilius *quæst. 3. scholast. cap.5.* quibus assentire videntur Manrique *tom. 2. annal. Cisterc. anno 1117. cap.1. num.4* dum alium sensum non assignat dicto Concilio Tolet. relato *in dicto cap. monachum.* Yepes *tom.2. chron. D. Benedicti, anno 633. cap. 3.* dum docent, attento dicti Concilii Toletani decreto, filios oblatos à parentibus religioni perpetua infamia fuisse notatos, si habitum deseruissent, nolentes eorum devotioni, ac oblationi stare, & parere. Quæ sententia verior est, & firmatur auctoritate, exemplo, & ratione. Au-

Marginal notes: 4 De ritibus hujus oblationis. — 5 De effectu hujus oblationis. — 6 Contraria sententia refertur, & probatur.

Auctoritate Conciliorum, & Patrum Ecclesiæ, quorum verba suprà retuli pro illustratione præsentis conclusionis. Exemplis relatis suprà ex sacra pagina. Nec etiam desunt profana exempla; legimus enim apud Servium *lib.* 11. *Æneid. Ipse pater famulam voveo*. Ex quibus constat, jure etiam apud Gentiles parentes olim in filios habuisse potestatem auctoramenti, idest jus pro imperio devovendi, sive in victima, sive in sacerdotio, ut ex eodem loco observarunt Cironius *in præsenti*, Petrus Herodius *de patrio jure*, *pag.* 984. Et Cleas Sacerdos apud Plutarchum *in libro de Iside & Osiride*, ab infantia per parentes supponitur devota, dedicataque Deæ; quod antiquitatis monumentum nec latuit politissimum, & cultissimum Barclajum, dum Regem Meleandrum inducit pro sua potestate Argenidem filiam Palladis Sacerdotio præficientem, *lib.* 2. *suæ Argenidis*: forsanque eodem allusit Cæsar *lib.* 6. *de bello Gallico*, *cap.* 4. ubi Druidum (qui Gallorum Sacerdotes erant) privilegia recensens, multos parentes Diis filios suos tradidisse refert. Notavit Petrus Herodius *ubi suprà*. Rationibus etiam hæc sententia adstruitur; quemadmodum enim in susceptione baptismi parvulorum intercedit votum, & quidem solemne Religionis Christianæ; quo adstringuntur baptizati per patres, seu patrinos, perpetuò tenere, & profiteri catholicam fidem; eodem modo, quos olim parentes religioni vovebant, illi obligabant per vota solemnia, & substantialia, ut docuit Perezius *in d. cap.* 59. *Regulæ D. Benedicti*. Et sicut pater olim illum, quem proprium vendidisset, in servitute manebat; ita & religioni oblatus tenebatur servare vitam monasticam, & in monasterio persistere. Sed cùm deinceps SS. PP. Ecclesiæque Præsules agnoscerent pravos effectus evenire ex hac subita filiorum oblatione, sanxerunt post sextum Ecclesiæ sæculum, ne aliter filii oblati à parentibus cogerentur in monasterio persistere, quàm si post annos probationis tacitè, vel expressè oblationi parentum consensissent, hoc insuper addito, ne antè discretionis annos ipsis liceret à religione resilire, *cap. puellæ* 8. *cap. sicut* 9. 20. *qu.* 1. *cap. significasti*, *cap. cùm simus*, *hoc tit.* Unde jure noviori triplicem sortitur effectum paterna oblatio. Primus est, ut ita oblati possint à monasterio recipi, & retineri. Secundus, ut pater non possit amplius uti patria potestate ad eos revocandos, quia jam cessit juri suo, & quantum in se est, per oblationem filios religioni donavit, ipsamque donationem acceptavit. Tertius est, ut neque ipsi sua voluntate antè annos probationis egredi possint, quia in ea ætate non tam sua, quàm patris voluntate reguntur.

7 Responde-tur funda-mentis con-trariis.

Nec obstant contrariæ sententiæ fundamenta: non textus *in dicto cap. illud*; nam ut rectè notavit Haæphtenus *dicto lib.* 4. *disquis.* 12. textus ille non est Marcelli Pontificis, nec illius tempore agi poterat de filiis oblatis à parentibus Religioni, cùm vix essent monachi intra claustrum vitam religiosam agentes; sed Eremitæ tantùm in eremo secedentes. Unde cùm textus ille transcriptus à Palea Gratiani discipulo, nec reperiatur apud alios Decretistas, videlicet Anselmum, Carnotensem, Burchardum, meritò ejus auctoritas negatur. Nec obstat textus *in dicto cap. sicut*, *ead. quæst.* cui facilè respondetur, si observemus, textum illum in modum objectionis à Gratiano transcriptum, intelligendum esse de adultis parentum imperio coactis Religionem ingredi, ut satis ex ejus serie liquet. Nec tandem obstat textus *in dicto cap.* 1. qui desumptus est ex regula D. Basilii, interprete Rufino. Quia respondetur, in eo agi de professione illius puellæ, quæ in annis pueritiæ proprio arbitrio Deo offertur; quam oblationem non confirmat parentum consensus: non ergo in eo textu professio cœperat ab oblatione parentum, sed à propria professione; unde quid mirum, ut legitima ætas desideretur. Nec obstant utriusque juris principia, quæ pro dubitandi ratione expendebamus; quibus moti Ecclesiæ Præsules post sextum sæculum decreverunt, ultra oblationem parentum desiderari in filiis voluntatem propriam, tacitam, vel expressam, ad veram professionem emittendam in Religione. At verò primis Ecclesiæ sæculis virtute oblationis tantùm paternæ filii monachi efficiebantur, quoniam pater, materve, qui jure naturalis potestatis filium Religioni offerebant, disponebant de re sua ad libitum proprium, nec promittebant alienum factum filii, sed illum tanquam rem propriam Deo dicabant, ut docent Suarez *de Relig. tom.* 3. *lib.* 5. *cap.* 1. Haæphtenus *dicto tract.* 2. *disquis.* 2. & 4. Petrus Herodius *de patrio jure*, *pag.* 984. ut jure civili etiam licuit ratione dominii servos in usum templi dedicare, *l. servos* 35. *ff. de libert. caus.* ubi Cujacius, & Gothofredus, vel eos testamento manumittere sub ea conditione, ut in templo deservirent, vel à monumento non recederent, *l. libertis* 18. *§. ult. ff. de alim. legat. l. Titio centum*, *ff. de condit. & demonstr.* quæ conditio, aut devotio ipsos servitio religionis obstringebat, ut docuit Amaya *lib.* 1. *obs. cap.* 6. *num.* 13. Nec tunc domini factum alienum promittebant, sed de re propria disponebant: ita etiam cùm filios parentes monasterio offerebant, de re propria disponebant, quare virtute talis oblationis illis primis sæculis illi perfecti monachi fiebant. Verùm quia in his oblationibus sinistra intentio, seu respectus humanus intervenire poterat, rectiùs posterioribus Ecclesiæ canonibus hoc fuit correctum, non sublata omninò parvulorum oblatione, sed hac adjecta conditione, ut nisi adveniente legitima ætate filii tacitè, vel expressè consentiant, non censeantur professi, immò ritè possint à monasterio discedere.

CAPUT XIII.

Innocentius III. *N. Abbati a de Flore.*

PORrectum nobis ex parte tua petitorium continebat, quod I. Canonicus *b* Acherontinus infirmitate *c* gravatus, votum ut fieret monachus se asseruit emisisse; unde metuens, ne voto decederet non completo, junctis manibus tibi se *d* reddidit in monachum, & in fratrem: alii quoque in absentia tua sese in Sacerdotum manibus monachos fieri devoventes, sani facti ad vomitum redierunt. Et cùm familiares monasterii tui antea extitissent, quia non fuerunt ad antiquam familiaritatem admissi, adversarii facti sunt pro amicis. Utrum ergo talium facta dissimulare valeas, ne fiant deteriores; an compellendi sint ad complenda promissa, per nos postulas edoceri. Nos ergo inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod cùm monachum faciat non *e* habitus, sed professio regularis, ex quo à convertendo emittitur, & recipitur ab Abbate, ut talis fiat monachus, & reddat Domino quod promisit, erit utique non immeritò compellendus. Datum Laterani 3. Idus Januarii.

NOTÆ.

1 a DE *Flore*.) Tam in hac sexta, quàm in secunda collectione legitur tantùm, *Idem*; sed malè, cùm hujus textus auctor non sit Clemens III. sed Innocentius: unde reperitur inter epistolas ipsius editas à Sirleto, *pag.* 251. ex quo registro ita textum transcribo. Monasterium hoc Florense est Ordinis Cisterciensis, fundatum à Joachimo Abbate anno 1190. cujus situm, & fundationem his verbis describit Jacobus Silaneus *sect.* 23. *Placuit ergo, Deo disponente, in Albanetho, ubi propriè de Flore est nomen, vestigia premere: locus siquidem Floris amne duplici, à Meridie scilicet Albula; à Septentrione verò Netho alluitur, qui velut Jor, & Dan, à radicibus Libani manantes, Jordanem, ita Albanethum efficiunt. In Flore porrò duobus remanentibus, si quo modo, more pastorum inquam, magalia, ac casunculam, tuguriumve exstruere daretur, pater Joachim ad Raynerium adhuc in Petra manentem rediit: & mutui denique aspectus exhibitione lætantes, ubi primò in Flore constructum habitaculum sensere, se illuc conferre procurarunt.* Refert, & alia de hoc monasterio, à quo originem duxit Congregatio Florensis, Manrique *tom.* 3. *annal. Cisterciens. dicto anno* 1190. *cap.* 6. adducit, & nos *in cap.* 2. *de summa Trinit.*

b *Acherontinus*.) De hac Ecclesia Cathedrali egi *in cap.* 53. *de testibus*.

c *Infirmitate gravatus*.) Ut plerumque contingit, *c.* 3. *de renunc. c. ult. de success. ab intest.* immò & olim infirmi etiam Episcopi, seu presbyteri pœnitentiam sibi imponi efflagitabant, ac ultimo languore depressi benedictionem accipere sæpiùs optabant. Concilium Gerundense *can.* 9. ibi: *Ut qui ægritudinis languore depressus pœnitentiæ benedictionem, quam viaticum deputamus, per communionem acceperit*, &c. Concilium Tolet. 13. *can.* 10. Ex priscis canonibus constat in causa Gaudentii Valeriensis Episcopi, qui ægritudine urgente pœnitentiam per manus impositionem acceperat, & Synodum rogabat, an solita ministeria repetere posset: sancta Synodus diffinivit, ut stante priscorum canonum sanctione, quicunque Pontificum, vel Sacerdotum deinceps per manus impositionem pœnitentiæ donum acceperint, nec se mortalium criminum professione notaverint, 2

verint, tenorem retentandi regiminis non omittant; sed per Metropolitanum reconciliatione pœnitentium more suscepta, solita expleant ordines, vel cætera mysteriorum sibi credita sacramenta. Notavi jam *in dicto cap. 3. de renunc.*

3 d *Tibi se reddidit.*) Aliquando acceptatio professionis, seu receptio profitentis, ad Abbatem tantùm spectat, aliquando ad eundem cum consensu fratrum existentium in monasterio, *c. finali, hoc tit. in 6. cap. consuluit, qui clerici vel vov.* P. Gregorius *lib. 3. partit. tit. 2. c. 5.* Immò & recipi potest religiosus per sacerdotem de Abbatis, seu superioris licentia, *c. ad Apostolicam, hoc tit.* ibi: *Per se, vel per alium*; & *c. Gonsaldus*, 17. *q. 2.* & si monasterium sit subjectum Episcopo, potest fieri professio in ejus manibus, vel alterius de ipsius licentia, ut probant Tamburinus *tom. 3. de jure Abbat. disp. 6. q. 14. n. 4.* Peyrinis *de Prælato, q. 3. c. 1. n. 235.* Sanchez *lib. 5. in Decalog. c. 4. num. 62.* Hieronymus Garzia *tom. 1. polit. regul. tr. 3. diffic. 2. dub.* 8. Semper tamen ut ritè, & validè professio emittatur, debet fieri in manibus Superioris, ut ab eo nomine totius communitatis acceptetur. Nec contrarium probatur *in c. consuluit, qui clerici vel vov*, ubi docetur, professionem posse fieri super altari. Nam supponendum est, eam statim à Prælato esse acceptandam. Quid autem mysterii in eo lateat, quod celebrante Abbate professionis chirographum altari imponatur, optimè exposuit Gregorius Magnus *l. 4. in 1. Regum*, c. 4. his verbis: *Nos velut solam accedentium vocem* (novitiorum) *audimus, cum scimus quid exteriùs asserunt: sed quales inter sponsionis assertiones futuri sunt, non videmus. Loqui ergo ea in auribus Domini debemus, ut ipse sponsionis verba suscipiat, qui dum verba audit, corda discutit; & ex textu professionis usuras exquirit robusti operis. Hoc namque novitiorum nostrorum mentes audiant, & expavescant; quia videlicet, quod nobis dicunt, in auribus Domini loquimur: nam quod coram nobis promittunt, Deo offerimus, ut ipse jam de manibus nostris teneat quod exquirat. Cùm ergo ea, quæ novitii promittunt, Deo offerimus, quasi chirographum quod nobis faciunt, illi damus.*

4 e *Non habitus, seu professio.*) Consonant Honorius III. *in c. finali, hoc tit.* Trident. *sess. 14. de reform. cap. 6.* B. Anselmus in carmine de mundi contemptu, ibi:

Non tonsura facit monachum, non horrida vestis,
Sed virtus animi, perpetuusque rigor:
Mens humilis, mundi contemptus, vita pudica,
Sanctaque sobrietas: hæc faciunt monachum.
Hæc vos in cælum (*Monachi*) *quadriga levabit;*
Si fiat in terris dignum salutis opus.
Nil tonsura juvat, juvat aut vilissima vestis,
Si lupus es, quamvis jam videaris ovis.
Nam falli possunt homines, sed fallere Christum
(*Qui nullum fallit*) *nemo potest hominum.*
Ille quidem fucum simulatæ religionis
Damnat, & in reprobis moribus esse nequit.

Unde vulgò traditum est, *Habitus non facit monachum.* Cujus proverbii locutionem ex Græcis derivatam fontibus, affirmant Cælius Rhodigin. *lib. 3. antiquar. lect. cap.* 12. & ex Plutarcho ea verba refert: *Non Philosophorum facit promissior barba, nec vestis pertrita.* Et apud Aulum Gellium Herodes ait: *Video barbam, & pallium; philosophum necdum video.* Nec dissimile est, quod ex D. Chrysostomo refert Gratianus *in capite multi*, 40. *dist.* Non cathedra facit Sacerdotem, sed Sacerdos cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Unde Sancti Patres parum præsidii posuerunt in externo habitu. Sanctus Ephrem adversùs monachos vitiosè viventes ait: *Non putetis in cingulo, aut veste longa consistere perfectionem monachi; nam habitus absque operibus nihil est.* Et *in serm. de vita monast.* D. Hieronymus *epist. 22. ad Eustochium.* Illustrant latè Hæphtenus *disquisit. monast. lib. 5. tract. 8. disquis. 5.* Savarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 9.* Theophilus *tom. 16. in Heterocl. spirit. sect. 5. part. 1.*

COMMENTARIUM.

Licèt tempus certum præscriptum sit ab Ecclesia ad professionem emittendam, ut suprà probavi *in cap. 6.* non solùm gratia novitii, verùm & in favorem monasterii, ut ille experiatur utrum monasterii, & regulæ onera subire possit, & monasterium agnoscat, num mores illius conveniant vitæ, & professioni monasticæ: si tamen antè tempus probationi præfinitum is, qui converti desiderat, habitum suscipiat, & professionem emittat, Abbate per se, vel per alium professionem acceptante, cogendus est votum adimplere, etiamsi habitum professorum non susceperit, nec intra claustra monasterii per tempus probationis commoretur; quia nec habitus mutatio desideratur ad essentiam professionis, ut probant Castro Palao *tractatu* 16. *punct.* 12. §. 4. *num. 4.* Barbosa *alleg.* 101. *num.* 108. Suarez *de relig. tract. 7. lib. 5. cap. 14. num. 9.* Nec etiam desideratur pro substantia professionis, ut novitius tempore probationis commoretur in ipso monasterio, ut probant Barbosa *dicta alleg.* 101. *num.* 28. Tambur. *de jure Abbat. tom. 3. disp. 6. quæstio 7. num.* 16. Gibalin. *de clausur. disquis. 2. cap. 2. §. 3. consect. 7.* 5

C A P U T XIV.

a Cœlestinus III.

Cum simus, &c. *Et infrà*: Sanè nuper auribus nostris est relatum, quod cùm C. miles lepræ morbo, Domino permittente, est respersus, se cum filio suo discretionis annos nullatenus agente, ad quoddam monasterium cum bonis etiam suis, quæ à *b* monasterio ipse tenuerat, *c* contulisset, dictum filium suum habitum fecit suscipere monachalem. Cùmque ipsi puero disciplina monastica propter asperitatem regulæ displiceret, infrà x. hebdomadarum spatium à monasterio & habitu suscepto taliter resiliens, *d* bona patris ab Abbatia illa cœpit cum instantia postulare. Et cùm super hoc ad diœcesanum *e* Episcopum quæstio delata fuisset, & coram eo aliquamdiu disputatum, quia plerique sentire de rigore canonum videbantur, si consanguinei dicti pueri possent testibus comprobare illum, quando fuit oblatus, infrà annos discretionis existere, ipsum tali voto nullatenus obligari, dictus Abbas ad Moguntinæ Sedis audientiam appellavit, & quidam ex consanguineis ejusdem pueri ad Romanam Ecclesiam appellationem, sicut ex litteris Augustini Episcopi comperimus, transtulerunt. Ideòque discretioni v. significatione præsentium intimamus, quod si dictus puer ad annos discretionis pervenit, & habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc ipsum induci nequiverit, non est *f* compellendus. Quia tunc liberum erit sibi eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi rectè *g* successione proveniunt, postulare.

NOTÆ.

1 a *Cœlestinus III.*) Ita etiam legitur in secunda collectione *sub hoc tit. cap. 5.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex: illud tantùm liquet, casum in præsenti decisum contigisse in Germania, in diœcesi suffraganea Archiepiscopi Moguntini; siquidem ad ipsum Metropolitanum appellatum fuisse refertur.

b *Quæ à monasterio.*) In feudum videlicet.

c *Contulisset.*) Oblatione facta, vel professione emissa, ut *in c. in præsentia, de probat. cap. finali de success. ab intest.*

d *Bona patris.*) Non verò ea, quæ pater in feudum ab ipso monasterio acceperat, in quibus per ipsam professionem monasterium integrum jus recuperavit finito feudo.

2 e *Episcopum.*) Ad quem olim cognitio super nullitate cujuslibet professionis spectabat, ut sæpè sæpiùs in Decretalibus sub hoc titulo compilatis supponitur. Hodie tamen ex dispositione Concil. Trident. *sess. 25. de regul. c. 19.* causa nullitatis professionis disceptari debet coram Episcopo diœcesano, & superiore ipsius monasterii, ubi nullitas professionis intenditur; quod pluribus sacræ Congregationis declarationibus diffinitum fuisse referunt Barbosa *in dicto c. 19. Concil. n. 22.* Tambur. *tom. 3. de jure Abbat. disp. 6. q. 26. n. 3.* Garzia *tom. 1. polit. regul. tr. 3. diffic. 4. dub. 3. punct. ult.* Bruno Chassaing. *de privil. reg. tr. 4. c. 6. propos. 7.*

f *Non est compellendus.*) Quia licèt esset oblatus à patre religioni; tamen ex noviori jure, quod vigebat temporibus Cœlestini, filius ita oblatus poterat adveniente pubertate resilire, nisi jam tacitè, vel expressè fuisset professus, ut probavi suprà *in c. cùm virum*, ubi commentarium hujus textus dedi. 3

g *Successione proveniunt.*) Dubium est tamen, & magnum apud Doctores, an post professionem patris in monasterio factam, ejus filiis debeatur legitima portio, perinde ac si jam ex hac vita migrasset? Et pro negativa sententia, quam defendunt plures congesti à Barbosa hic, faciunt 4

Digitized by Google

primò textus *in authent. si qua*, *C. de sacros. Eccles.* quæ extat apud Gratianum *in cap. si qua*, 19. *q.* 3. ubi disponitur, obeunte patre professo nulla bonorum divisione facta, filios tunc legitimam percipere debere: unde deducitur à contrario sensu, vivente adhuc patre, filios non posse eam petere. Secundò, quia legitima non debetur filiis, superstite patre, *l. 1. §. impuberi, ff. de collat. bonor. l. quotiens, ff. solut. matrim.* adeò ut nullo casu possit peti à filio vivente patre, *l. 2. C. si à parente quis fuerit*, *l. sed & si 25. §. Consuluit, ff. de petit. hæred.* Mancinus *de legitima*, *p. 1. qu.* 15. Tertiò, nam poterunt filii præmori, antequam pater monachus decedat; & sic bona ad monasterium pertinebunt. Quam rationem in non dissimili casu adducit Consultus *in l. Statius*, *§. Cornelio*, *ff. de jure fisci*. Deinde faciunt textus *in l. sed & si mos* 13. *l. res uxoris*, *ff. de donat. inter*: ubi docetur, donationem factam à marito uxori, quæ non sustinetur, nisi mors sequatur, *l. cùm hic status* 32. *ff. eod. tit.* non confirmari morte civili, sed expectandam esse mortem naturalem. Facit etiam textus *in l. non vix*, *ff. de donat. caus. mort.* quibus addi potest textus *in l. fideicommissum* 11. §. *si cui, ff. de legat.* 2. ubi ait Consultus, filium cui fideicommissum relictum erat sub hac conditione, si morte patris sui juris fieret, non esse admittendum ad fideicommissum, antequam mors naturalis patris contigerit, etiamsi emancipatione sui juris factus sit. Nec tunc obstare affirmant præsentem textum, quia illum accipiunt casu, quo pater jam erat mortuus, ut deducitur ex verbis jam relatis, *successione proveniunt*. Nam si adhuc pater in humanis esset, non posset agi de ejus successione, *l. 1. ff. de hæred. vel act. vendit. l. qui superstitis*, *ff. de acquir. hæredit.* & patrem in præsenti specie decessisse, ex hujus textus integra deduci testatur Felinus *in cap. in præsentia*, *num.* 56. *de probat.*

Contraria tamen sententia, cui tanquam veriori adhæreo, docet deberi filiis legitimam ex bonis parentum statim ac ipsi religionem sunt professi, ut apertè docetur in præsenti textu, in cujus specie si pater jam decessisset, nulla daretur dubitandi ratio, contra textum *in l. quod Labeo*; *ff. de Carbon. edict. l. Domitius* 27. *ff. de testam.* & affirmat Corsetus *singul.* 162. *num.* 3. se integram hanc decretalem legisse, & perlegisse, nihilque in ea invenisse, ex quo deduci possit, patrem jam defunctum esse. Facit etiam, nam professio monastica regulariter morti naturali æquiparatur, *c. placuit* 16. *q.* 1. *l. Deo nobis*, *C. de Episcop. & cleric.* ubi pactum de lucranda dote in casum mortis uxoris conceptum, verificatur in professione religionis; quia regulariter, quando idem effectu resultat ex utraque morte, dispositum in casu mortis naturalis verificatur in casu mortis civilis. Quo modo vulgò accipiuntur textus *in l. si necem*, *ff. si deportatur*, *ff. de bonis libert. l. actione*, §. *publicatione*, *ff. pro socio*, *l. insulam* 43. *ff. solut. matrim. l. si decesserit*, *ff. qui satisd. l. sed & si alia*, *in princip. ff. de bonis damnat.* ergo sicut defuncto patre filio debetur legitima; ita & eo mortuo civiliter per professionem. Quare hanc sententiam tuentur innumeri congesti à Barbosa *in præsenti*, Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalogum*, *c.* 10. *nu.* 3. Mancinus *de legit. q.* 15. *num.* 15. Merlinus *eod. tract. q.* 25. Nec tunc obstant fundamenta contrariæ sententiæ; nam *in dicta authent. si qua mulier*, non asseritur, filium posse petere legitimam, professo patre; sed tantùm, quod si non fuerit antè mortem patris assignata portio, postea erit assignanda, ut docuit Fachin. *lib. 2. controvers. cap.* 13. Nec omnia alia fundamenta refragantur; nam supponimus, patrem professum pro mortuo haberi post professionem. Unde legitima à filio exigitur tempore habili, non verò patre vivente. 5

C A P U T XV.

Innocent. III. *Episcopo, & Capitulo a Tragurien.*

Sicut tenor vestrarum litterarum nobis aperuit, cùm P. lator præsentium in sacerdotali esset officio constitutus, & tanta rerum temporalium indigentia laboraret, quòd nec sibi, nec suis progenitoribus, seu fratribus, in necessitatibus propriis posset aliquatenus providere, proprii corporis laboribus, & maris periculis multis se non dubitavit exponere, ut de suo labore, & acquisitione honesta suam, & suorum posset indigentiam relevare. Contigit autem post hæc, quòd ipse longè à vestra civitate consistens, tam gravi cœpit ægritudine laborare, quod extra se positus, desperaret de vita præsenti: & dum in tali esset articulo constitutus, à quodam simplici monacho indutus fuit habitu monachali, & ad monasterium deportatus. Deinde paucis diebus elapsis, cùm jam esset in principio suæ convalescentiæ, deposuit habitum, & de licentia ejusdem loci Abbatis monasterium dereliquit, & cupiens *b* progenitorum indigentiis subvenire, à vobis suppliciter postulavit, ut posset, sicut priùs, in sacerdotali officio ministrare, & vobiscum pariter conversari. Quid autem super his vobis fuerit faciendum, sacræ Apostolicæ Sedis oraculo humiliter petitis edoceri. Nos igitur vestræ consultationi taliter duximus respondendum, quod licèt ista duo inter se repugnantia videantur, ut scilicet quisquam sit extra se positus, & de præsenti vita desperet; si tamen eo tempore, quo positus extra mentem asseritur, indutus fuit habitu monachali, cùm alienatus non sentiat, ac per hoc non valet consentire, præfatum presbyterum denuncietis ab observatione monastici ordinis absolutum, nisi postquam mentis suæ factus est compos, voluntate spontanea professionem fecit monachalem. Datum Laterani.

N O T Æ.

1 a *TRagurien.*) In hac sexta collectione, & in tertia, *sub hoc tit. c.* 3. legitur *Targilien.* sed inscriptionem, & litteram restituo ex ipso codice epistolarum Innocentii III. Coloniæ edito, ubi *fol.* 15. epistola hæc reperitur. Tragurium est insula in mari Adriatico, adjacens Dalmatiæ, in qua est civitas ejusdem nominis, cujus meminerunt Ptolomeus *lib.* 2. Plinius *lib. 4. c.* 21. Olim habuit Ecclesiam Cathedralem, cujus Prælato in præsenti rescribit Innocentius.

2 b *Progenitorum indigentiis.*) Licèt extrema necessitas parentum impediat ingressum filii in Religionem, etiamsi votum emiserit, ut cum D. Th. 2. 2. *q.* 189. *art.* 6. & *q.* 101. *art.* 4. & *quodlib.* 10. *art.* 9. docent plures, quos referunt, & sequuntur Vecchis *disp. 2. dub.* 8. Villalobos *p. 2. tr. 35. difficult. 7. n.* 8. Sanchez *lib. 4. summæ*, *c. 20. n.* 3. Trullench *in Decal. c. 2. dub.* 23. Peyrinis *de Præl. q. 3. c. 1. n.* 70. Castro Palao *de statu relig. to. 3. disp. 1. punct. 7. §.* 5. Machado *lib. 5. p. 1. tr. 1. docum.* 8. Bonacina *disp. 6. de præcept. Decal. q. unic. punct. 5. n.* 4. Barbosa *de jure Eccles. lib. 1. c. 4. à n.* 20. tamen professio ab ipso emissa, valida est, etsi contrarium teneant Peyrinis, & Portel. Potest tamen Prælatus filio ita professò permittere, ut extra monasterium commoretur, ad sublevandam parentum necessitatem, ut probat Gibalinus *de claus. disquis. 2. c. 2. §. 3. consect.* 4. Unde in præsenti Innocentius insuper habuit egestatem parentum ad irritandam professionem à filio emissam.

C O M M E N T A R I U M.

3 FUriosum, seu ex ægritudine mente alienatum, inhabilem, atque incapacem esse profitendi Religionem, certum est, *cap. Gonsaldus*, 17. *quæst.* 4. *cap. final. de success. ab intest. cap. induciæ* 3. *quæst.* 9. argumento legis *furiosum*, *ff. qui testamenta*, *l. furiosi* 40. *ff. de R. J.* Sanchez *lib. 4. in Decal. cap. 1. num.* 5. & *lib. 5. cap. 4. num.* 53. Suarez *tom. 3. de relig. lib. 5. cap.* 4. Tambur. *lib. 3. de jure Abbat. disp. 6. quæst. 3. num.* 2. Garzia *tom. 1. polit. regul. tract. 2. difficult. 5. dub.* 6. Nam cùm professio Religionis petat voluntatem plenam, & deliberatam, ut probavi *in cap. 1. de his quæ vi*, & fundat Avendanno *de metu lib. 2. cap. 10. num.* 23. qui mente alienatus est, non potest eam emittere, ut in præsenti Innocent. decrevit.

4 *Exponitur Concil. Tolet. 12. can. 2.*

Sed tunc graviter obstat textus *in can. 2. Concil. Tolet.* 12. in illis verbis. (Etenim multos sæpè conspeximus, & in salute positos, ultimum desiderantes pœnitentiæ fructum, & rursus nimietate ægritudinis, ita loquendi, & sentiendi perdidisse naturale officium, ut nulla illis cura salutis suæ videretur inesse; nullo etiam pristinæ devotionis noscerentur desiderio anhelare: quorum tamen casibus fraternitas condolens, ita talium necessitates in fide sua susceperit, ut ultimum illis tribuatur viaticum, quòd scilicet sine fructu pœnitentiæ non videantur transire à sæculo, si forsitan respiciente Deo saluti pristinæ reformentur: agunt cautionibus vanis, & oppositionibus execrandis, qualiter à se tonsuræ venerabilis signum expellant, atque habitum religionis abjiciant, impudentissimè asserentes, ideò se nullis regulis ecclesiasticæ disciplinæ sub hoc voto teneri, quia pœnitentiam nec ipsi petierint, nec scientes acceperint. Quorum impudentia procax, & obstinata procacitas, nequaquam talia diceret, si qualiter ad vitam per sacrosancti lavacri

vacri

vacri gratiam venetint, meminissent. Etenim parvuolorom infantium vita originali peccato obnoxia, quæ nulli per ætatem discernendi, vel expetendi sensui aptior judicatur, nisi sponsione fidelium baptismi accipient sacramenta, nullo sensu, nulla etiam discretionis industria id appetere possunt. Unde sicut baptismum, qui nescientibus parvulis, sine ulla contentione, in fide tantùm proximurum accipitur; ita & pœnitentiæ donum, quod nescientibus illabitur, absque ulla repugnantia inviolabiliter hi, qui illud exceperint, observabunt. Si quis autem quolibet mudo pœnitentiam accipiens, hoc synodale violaverit institutum, ut verè trangressur paternis regulis setietur. Nec enim ista iostituentes sacerdotes quoque, ut passim, & licenter donum pœnitentiæ non petentibus audeant prorogare, absulvimus; sed hos, qui qualibet sorte pœnitentiam susceperint, ne ulteriùs ad militare cingulum redeant, redigamus. Sacerdos tamen, qui non sentienti, nec petenti ausu temerario pœnitentiam dederit; neque se exhortatu ejus, qui pœnitentiam accipit, manuum indiciis, vel quibuslibet aliis evidentibus significationibus invitatum suisse probaverit, unius anni excommunicationis sententiæ subjacebit.) Ex quibus expresse deducitur, mente alienatum ob ægritudinis gravitatem, habitum monachalem recipientem, debere in ipso monasterio perseverare, si postea convaluerit: igitur & in præsenti casu, licèt clericus extra se positus habitum induisset monachalem, cogendus erat in eo persistere. Hujus Concilii Toletani historiam referens Baronius anno 680. *nu.*64. tradit, in Hispaniarum Ecclesiis tunc temporis viguisse consuetudinem, ut urgente ægritudine, cùm se quis proximum morti putaret, pœnitentiam peteret, quam etiamsi mente alienatus ab Episcopo accepisset, ulteriùs ad sæculum reverti ipsi non licebat, sed tenebatur in monasterio permanere, etiamsi habitum minimè petiisset, sed nesciens accepisset, & ita canonem illum juxta prædictum morem esse exaudiendum docet. Sed pro vera hujus canonis expositione dicendum est, in eo non agi de monacho, nec de habitu monachali: tantùm enim agunt Patres de pœnitentia solemni, & ægroto illam accipiente ab Episcopo, vel Presbytero. Quod ut faciliùs agnoscatur, primò notandum est, olim pœnitentiam solemnem plerumque suscipi urgente mortis periculo. Leo Magnus *epist.92. cap.*12. Concil. Gerund. *can.9.* Tolet. *6. can.7. &* 8. Tolet. 13. *can.* 10. Hinc subinde factum, ut plerique in morte pœnitentiæ habitum assumerent. & quia ille maximè cilicium erat, in illo mori vellent. Petrus Venerabilis *lib.* 1. *miracul. c.4.* Auctor vitæ S. Erigii Vvaspincensis Episcopi, ejus obitum sic describit: *Nudato corpore antè altare sancti Eusebii, in cilicio, & cinere jacens, viaticum corporis, & sanguinis Christi de manu Isilii Episcopi accepit.* Unde posterioribus sæculis mos invaluit petendi vestem religiosam in exitu vitæ, ut decedentes cum ea sepelirentur. Deinde sciendum est, inter alios ritus receptos, & usitatos in susceptione pœnitentiæ solemnis, duos præcipuè suisse adhibitos. Primum circa murationem vestis; profitentes enim statum pœnitentiæ solemnis, habitum religiosum induebant. Concil. Agath. *can.* 15. Concil. Tolet. *can.* 12. Concil. Toler. *6. can.7.* ibi: *Si qui ingenuorum utriusque sexus sub nomine pœnitentis in habitu religioso sunt conversati, post hæc autem comam nutrientes, vel vestimenta secularia sumentes, ad id, quod reliquerant, redierunt,* &c. Probat Gibal. *de clausf. reg. disquis. 3. c.2.* § 8. *n.46.* ubi asserit, vestem hanc distinctam fuisse à sæculari materia, quæ vilis erat, colore, qui luctum, & pœnitentiam designaret; & forma, quæ modestiam omninò probaret. Secundum circa attonsionem comæ: Concil. Agath. *dicto can.* 15. Tolet. 3. *can.* 12. & Tolet. *6. can.7.* Carolus Magn. *lib.5. Capitul. c.52.* Gregurius Turon. *lib.6. hist. c.*28. ubi de quodam Maren referendario ita ait: *Subitò lateris dolore detentus, caput totondit, atque pœnitentiam accipiens, spiritum exhalavit.* Cujus sationem assignavit, & illustravit Gibalinus ubi suprà, *nu.* 47. Quibus ita animadversis, apparet jam verus sensus dicti canonis 2. in ejus enim summario ita legitur: *De his, qui pœnitentiam non sentientes accipiunt.* Unde apertè constat, in eo canone agi de illis, qui ægritudine oppressi ultimum desiderantes pœnitentiæ fructum, nimietate ægritudinis ita loquendi, & sentiendi perdidere naturale officium, ut nulla illis cura salutis propriæ videretur inesse; qui si attonsi fuerint, & habitum pœnitentiæ susceperint, etsi postea convaluerint, statum illum deserere non possunt, sed pœnitentiæ solemnis tempus explere debent: non tamen illi inde fiebant religiosi; nam status pœnitentiæ solemnis non erat monasticus, ut prubavi suprà *in cap.* 1. Unde cùm de ipso fructu pœnitentiæ capessendo Patres agerent, rectè argumentum deducunt à baptismo; ita ut sicut in eo virtute promissionis parentum infantes religionem catholicam profitentur, & postea eam servare tenentur; ita etiam pœnitentes solemnes, quia cùm perfecta mente essent, fructum pœnitentiæ appetentes illam efflagitarunt; licèt postea mente alienati eam susceperint, peragere coguntur per tempus legitimum, idest à sacris canonibus præscriptum. Sed quia ex hujusmodi pœnitentiæ susceptione improbi exitus sequebantur, in fine canonis statuunt PP. ne Sacerdotes donum pœnitentiæ non petentibus audeant dare.

5 Intelligitur can. 5. ipsius Concilii.

Ex proximè traditis exponendus est canon 5. ipsius Concilii Tulet. 12. in cujus calce refertur, & approbatur celebre factum Vvambæ Regis Gothorum, quod etiam narrant Baronius *an.* 680. Hispani historici Luitprandus *in advers. num.* 133. Vasæus *in chron. anno* 685. Salmanticens. *in chron. Ervigii*, Jul. Tolet. *in hist. Vvambæ*, Rodericus Tolet. *de rebus Hispaniæ lib.3. c.*12. Alphonsus Carthag. *in Reg. Hispan. anaceph. c.39.* Marius Siculus *lib.6.* Franc. Tarraca *de Reg. Hispan. anno* 674. Roder. Sanctius *histor. Hispan. part.2. c.* 32. Chron. Regis Alphonsi *c.*55. Mariana *lib.6. hist. Hispan. c.*14. Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 76. Anno enim 680. cùm Rex Vvamba repentè naturali ægritudine, seu ut alii volunt, potione illi data herbæ, quam vulgh dicimus *Esparto*, mente alienatus omninò fuisset, Episcopus Palentinus, Optimatesque Regni Regi ipsi fideles, cùm viderent eum semivivum jacentem, pietate commoti & volentes pœnitentiam illi proficere, attonso capite habitum religiosum induerunt: sed cum Rex paululùm ad se reversus agnovisset, se attunso capite, & habitu suscepto jacere, Ervigium successorem in Regno designavit, jubens Juliano Toletano Præsuli, ut ipsum in Regem Gothorum ungeret, eligens Regno cedere potiùs quàm sibi inscienti habitum impositum exuere. Superata ergo potionis vi memorabili exemplo maluit diadema deponere, quàm habitum exuere: quare perrexit ad monasterium oppidi de Pampliega, diœc. Burgensis; & postea translatus ad monasterium de Arlanca, post septem annos vitam immaculatam finivit: quod factum approbavit Ervigius sua lege speciali, atque laudarunt Patres *in dicto can.* 1. Atque, ni fallur, in ejus confirmationem canonem secundum ediderunt, qui ideò non est facilè imitandus, aut sequendus. In qua facti narratione historici confundunt habitum Vvambæ mente alienata indutum, cum habitu monachali à se postea suscepto in monasterio Pampliguæ, cùm juxta suprà tradita habitus ab Episcopo Palentino illi impositus, tantùm esset habitus pœnitentis. Postea tamen ipse pius Rex, summæ pietatis specimen edens, habitum monasticum sancti Benedicti in prædicto monasterio assumpsit, quem Episcopus illi dare non poterat: & ita nullo modo factum ipsius Episcopi, & Magnatum accipias de tonsura monastica, seu habitu monachali, sed de pœnitentiæ impositione, aliàs frustra Rex ad se reversus eundem habitum assumeret in prædicto cœnobio. Non me latet illis etiam temporibus moris fuisse, moribundos monastica induere cuculla, in qua ultimum exhalarent spiritum, & sepulturæ traderentur, ut de Emanuele Comneno Imperatore Orientis refert Nicetas Coniates *lib. 7. annal.* in hæc verba: *Imperator morbo correptus, admota ad arteriam manu, & pulsu pertentato, cum alto suspirio femur percussit, & monasticum habitum postulavit. Quo dicto cùm, ut fieri solet, tumoltus esset ortus, ministri spiritualem vestem nigro panno, omnis ornatus expertem, nescio ubi nacti, mollibus & regiis vestibus detractis, aspero illo divinæ vitæ indumento in spiritualem illum convertunt militem, & galea illum, thoraceque, in insigniorem ornatum, in cœlestis Imperatoris catalogum referunt. Sic igitur vita, & imperio cedit.* De Theodoro Lascari Junioris filio scripsit Nicephur. Gregoras *lib. 3. hist.* cum annum agentem ætatis sextum & trigesimum, cùm molestus, ac difficilis, & lethalis morbus invasisset, paulò antè mortem alacriter habitum monasticum induisse. Et de Andronico juniore refert idem *lib. 9.* quod cùm gravissimis doloribus cruciaretur, & mente alienaretur, atque id malum omnem medicorum artem superaret, & de vita illius postridie actum videretur, jurejurando adstantes adegisse, ut sibi monasticam cucullam induerent priùs quàm vita excessisset.

C A P U T XVI.

Idem a *Pisano Archiep.*

AD Apostolicam Sedem, quæ disponente Domino, cunctorum fidelium est magistra, super diversis articulis quæstiones dubiæ referuntur, ut quod ab ea fuerit super earum solutione responsum,

indubitanter ab omnibus teneatur. Ex parte siquidem tua nuper suscepimus quæstiones, quod cùm monachum fieri antè unius anni probationem regularis *b* institutio interdicat; monachi, & moniales in tua diœcesi constituti, tam clericos, quam laicos utriusque sexus, sanos pariter, & infirmos religionis habitum volentes assumere, nutu *c* etiam aliquo profitentes, interdum absque omni professione recipiunt, quandoque professionem illicò facientes, unde multa mala noscuntur sæpiùs provenire: cùm *d* infirmi ad monasterium jam translati, & emissa professione, postquam de infirmitatibus convaluerint, habitum religionis abjiciant, & ad propria revertantur. Contingit etiam tales in propriis domibus remanere, cùm monachi per eos dum vivunt, nolint sua monasteria prægravari. Sani etiam sic absque probatione recepti retro aspicientes, matrimonia contrahunt, rejecto habitu regulari: de quibus si habitum religionis assumant antè unius anni probationem, vel temporis competentis, utrum facta professione à talibus, vel omissa, monachi debeant reputari: & si *e* conjugatus converti desiderans, sit recipiendus in monachum, nisi uxor perpetuam continentiam repromittat, certificari à Sede Apostolica postulasti. Nos ergo quæstionibus tuis taliter ex ordine respondemus, quod licèt tempus probationis à sanctis Patribus sit indultum non solùm in favorem conversi, sed etiam monasterii, ut & ille asperitates istius, & istud mores illius valeat experiri; quod utrimque diligenter est observandum, præsertim cùm ab utroque de reliquo certa notitia non habetur: quia tamen antè tempus probationis regulariter præfinitum, is qui converti desiderat, habitum recipit, & professionem emittit, Abbate per se, vel per alium professionem recipiente monasticam, & monachalem habitum concedente, uterque renunciare videtur ei, quod pro se noscitur introductum: ideòque obligatur per professionem emissam, pariter & acceptatam, ad observantiam regularem, & verè monachus est censendus: quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent firmitatem. Prohibendum est tamen Abbatibus, ne passim antè tempus probationis quoslibet ad professionem recipiant: & si contra formam præscriptam quoslibet indiscretè receperint, *f* animadversione sunt debita corrigendi: cùm in subsidium fragilitatis humanæ spatium probationis sit regulariter institutum. Cùm autem vir & uxor una caro sint per copulam conjugalem effecti, nec una pars converti possit ad Dominum, & altera in sæculo remanere, profectò non est alter conjugum recipiendus ad observantiam regularem, nisi relictus perpetuam continentiam repromittat: vitam quoque debet mutare, nisi fortè ejus sit ætatis, ut sine suspicione incontinentiæ valeat remanere. Datum Laterani IX. Kal. Decembris.

NOTÆ,

1 a *Pisano.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.*2. & in Regestro epistolarum Innocentii Coloniæ edito, ubi *fol.*225. reperitur textus hic prout in præsenti transcribitur. Ubaldo Pisano Præsuli in præsenti rescribit Pontifex, de quo egi *in cap. cùm quidam* 12. *de jurejur.* De Ecclesia Pisana nonnulla notavi *in c.*8. *de tempor. ordin.*

b *Regularis institutio.*) Apud varias religiones statuta, ut infrà probabimus.

c *Nutu etiam.*) Cùm professio fieri debeat expressis verbis, immò & scriptura confecta, ut probavi suprà *in cap. vidua.*

2 d *Infirmis.*) Circa quos valdè dubium est, utrum post constitutionem Concilii Tridentini *sess.*25. *de regul. c.*15. possint durante probationis anno solemnem professionem emittere in ipsa religione? Et circa ipsos novitios ex privilegio concesso à Pio V. Fratribus Prædicatoribus Ordinis sancti Dominici, aliis Religionibus communicato, [illegible] illis ultimo languore depressis professionem possit fieri, saltem ad lucrandam indulgentiam, ut docent plures relati à Barbosa *in præsenti*, *n.*4. Lezana *tom.*1. *c.*24. *nu.*42. & *c.*25. *num.*39. Diana *p.*3. *tr.*2. *resol.*17. & *p.*5. *tr.*3. *resol.*[illegible]. Hieronymus Garzia *part.*1. *polit. regul. tr.*2. *dif*[illegible]*t.*5. [illegible] *punct.*3. Circa sæculares verò, qui ultimo languore depressi, in propriis domibus, & lectulis habitum suscipiunt regularem, an illis in ultimo vitæ spiritu professio dari possit? disputat latè Hieronymus Garzia *ubi proximè*, & fundamentis pro utraque sententia adductis judicium suum proferre anceps noluit, & potiùs negativæ sententiæ adhærere videtur; & in re adeò gravi potiùs optarem à Romana Sede quæstionem, quàm ex opinionibus Interpretum resolutionem quærere: piè tamen facere eos, qui in habitu monastico decedere cupiunt, in eoque sepeliri, probat, & miris exemplis illustrat Haæphtenus *lib.*5. *disquis. tr.*7. *disquis.*2. contra Erasmum, qui hanc religiosam cæremoniam ut superstitiosam sugillat.

e *Etsi conjugatus.*) Hæc secunda pars epistolæ reperitur *in c. ad Apostolicam*, *de convers. conjug.* ubi eam exponemus.

3 f *Animadversione.*) Quia his temporibus Innocentii III. professio durante probationis tempore valida erat, licèt injustè data; unde Abbas, qui eam acceptavit, puniendus erat, *c. constitutionem*, *hoc tit. in* 6. Hodie tamen post Concilium Tridentinum, cùm professio infrà annum probationis emissa nulla sit ipso jure; ideò Prælatum pendente anno probationis professionem de facto concedentem puniendum non esse pœnis statutis *in dicto cap. constitutionem*, docuerunt Peyrinis *de Prælato q.*3. *cap.*1. *§.*4. *num.*98. Sanchez *in Decal. lib.*5. *cap.*4. *num.*10. Lessius *lib.*2. *de justitia*, *cap.*41. *dub.*7. *num.*59. Vecchis *dicto cap.*11. *dub.*6. Tambur. *tom.*1. *de jure Abbat. disp.*16. *q.*7. *n.*14. Garzia *ubi suprà.*

COMMENTARIUM.

De habitu & loco, in quibus probandi sunt novitii, jam egi suprà *in capite super eo* 9. De tempore ipsius probationis agit Innocentius in præsenti: pro cujus expositione sciendum est, novitiatus, seu probationis tempus, ut appellatur *in cap. nuper* 51. *de testibus*, à sacris canonibus esse statutum, ut novitius disciplinam, & vitam monasticam experiri possit, & monasterium ipsius mores, indolemque agnoscere valeat; an videlicet idoneus futurus sit, fratrumque indissolubili consortio aggregari expediat. Accedit, quia hominem à laxiore vitæ ratione statim ad strictiorem, arctamque morum disciplinam transire sine medio, non carere periculo prodit D. Basilius *in quæst.* 10. fusè, disputat pulchrè P. Blesensis *epist.* 13. ibi: *Novitiorum claustralium mentes adhuc desideriorum carnalium humoribus gravidæ, & tumentes non acceptantur in sacrificio Domini, nisi priùs igne tribulationis torreantur; nec paleas priorum deponunt affectum, nisi per laborem, & abstinentiam confringantur.* Facit Horatius in arte poetica. 4

Versati diu quid ferre recusent
Quod valeant humeri.

Unde in Religionibus valdè necessariam esse probationem, optimè docet D. Bernardinus Senensis *tom.*2. *serm.*24. *art.*2. *cap.*1. ibi: *Experientia teste quidam ad religionem venientes, in principio videntur agni, & modico elapso tempore sunt lupi.* Non sine magna experientia, & Dei lumine regulæ sanctorum Patrum prudentissimè statuerunt, quod ad Religionem venientes antea probarentur, an ad talem Religionem apti sint, & idonei? Quis enim ædificator domus, vel navis materialis, non solerter, & providè perscrutatur ligna, & lapides; & diù cum multis scissuris, & tunsionibus parat, antequam in ædificio ponantur: nec ad hoc quoscunque accipit, sed solùm solidos, & suo artificio aptos: quantò magis in spirituali Religionum ædificio hoc servari necesse est? Latiùs utilitates hujus probationis prosequuntur Gallerus *in opuscul. Relig. c.*5. Gazeus *ad Cassianum l.*4. *instit. c.*3. Vvadingus *ad opuscul. D. Francisci*, *c.*20. *num.*10. Circa tempus autem hujus probationis, non tam adversæ, quàm diversæ reperiuntur Ecclesiæ constitutiones, & ipsarum Religionum leges. Primò enim tempus probationis antiquis videtur fuisse arbitrarium, & Abbatis judicio relinqui, an citiùs, vel tardiùs novitius ad professionem admitteretur, ut colligitur ex D. Basilio *in regul. fusiori*, *c.*10. & insinuare videtur Sanctus Ephrem, dum *tom.*2. *parenæsi* 17. docet ex novitiatu aptiores ad professionem certo tempore admitti, relictis in sequentem annum minùs idoneis. S. Fructuosus Archiepiscopus, *c.*20. Quod si quilibet conversus bonis, ac puris moribus enitens, Abbatis, & aliorum fratrum spiritualium fuerit judicio comprobatus, pro merito & purificatione suæ conscientiæ celeriùs poterit fratrum consortio misceri. Cæsarius Arelat. *c.*3. *Annum integrum in eo, quo venit habitu, perseveret; de ipso tamen habitu mutando sit in potestate Prioris, & quomodo personam*,

sonam, vel compunctionem viderit, ita vel celeriùs, vel tardius studeat temperare. Essenos verò primos monachos, vel monachorum prodromos, Josephus refert *de bello Judaico, c. 7.* per triennium novitios probasse, ibi: *Per annum integrum extrinsecus commoranti victum tribuunt. Post ostensionem autem conscientiæ duobus annis aliis mores ejus probantur. Cumque dignus apparuerit, tunc demùm in consortium assumitur.* Tabennesiotæ ex regula Sancti Pachomii ab Angelis tradita, ut refert Palladius *in Lausiaca, c.* 38. tribus annis novitios probant: ibi: *Porrò qui semel ingreditur, nec potest cum eis ad triennium sustinere certamen, non admittes, sed tùm opera fecerit difficiliora, sic prodeat in stadium post triennium.* Quibus consonant textus *in c. unic. 53. dist. c. si quis incognitus*, 17. *q.* 4. Justinianus *in novel. 5. collat.* 1. & *in l. servis, §. verùm, C. de Episcop. & cleric.* Synodus Constantinop. 2. *can.* 5. Aurel. 5. *can.* 19. Plerumque tamen, & frequentius post anni probationem novitii admittebantur. Cassianus *lib. 4. instit. c. 7.* ibi: *Susceptum, cum integro anno suum circa peregrinos exhibuerit famulatum, imbutum per hoc prima institutione humilitatis, ac patientiæ, atque in ea longa exercitatione præcognitum admisceri congregationi fratrum.* Quam probationem per anni circulum statuit D. Benedictus, ut patet ex ipsius regula, & refert Alex. II. *in c. Gonsaldus*, 57. *q.* 2. ibi: *B. Benedicti regula, & præcipuè patris, & prædecessoris nostri S. Gregorii canonica institutio interdicit monachum antè unius anni probationem effici.* Idem præscripserunt spatium S. Cæsarius *c.* 5. Ferreolus *c.* 5. *suæ regulæ*, S. Fructuosus Archiepiscopus *c.* 21. Fructuosus alter *c.* 18. Ternat. regula, ibi: *Et nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur.* Quod etiam ab omnibus Ordinibus Mendicantibus servandum Bonifacius VIII. decrevit *in c. constitutionem, hoc tit. in 6.* & Gregorius IX. firmavit in bulla Ministro, & Fratribus Minorum missa, quam refert Vuadingus *annal. Minor. anno* 10. *n.* 509. notavit Menard. *ad concord. reg. c.* 65.

5 Hoc tamen tempus probationis non erat adeò diligenter servandum, ut laxari, aut restringi nequiret, juxta mores, & devotionem ipsius novitii: unde D. Gregorius dum accepisset, nonnullos monachos parùm religiosè viventes, ad biennium probationem ipsorum protraxit, ut refertur *in c. monasteriis*, 17. *q.* 3. & è contrario ferventiori novitio anni probationem relaxari posse statuerunt S. Fructuosus *c.* 21. *suæ regulæ*, ibi: *Quod si quilibet conversus, bonis, ac puris moribus enitens, Abbatis, vel aliorum fratrum spiritualium fuerit judicio comprobatus, pro merito, & puritate suæ conscientiæ celeriùs poterit fratrum consortiis misceri, secundùm quod Abbatis, vel fratrum optimorum censuerit deliberatio faciendum.* Sic ille. Idem permittit regula S. Ferreoli *c.* 5. *Si quis*, inquit, *veniat Religionem expetens monasterium intraturus, nisi anni circulus, vel certè si Abbati visum fuerit aliquantulum temperare, antequam sex menses dierum numero compleantur, monachorum contubernio non jungatur.* Similiter regula Ternatensis *c.* 21. ibi: *Nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur; sed si petentis tanta fuerit compunctio, si hoc sibi supplicatione assidua exigat non negari, quasi uni fideliter poscenti conceditur, non quasi licitum habeatur.* Cæsarius quoque Arelatensis, contrahi, & extendi novitiatus tempus permittit *c.* 3. sic: *Uni ex senioribus tradita, annum integrum in eo, quo venit habitu, perseveret. De ipso tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo, sit in potestate Prioris; & quomodo personam, vel compunctionem viderit, ita vel celeriùs, vel tardius studeat temperare.* Sed tempus hoc non erat simpliciter necessarium, sed tantùm sub ea conditione, nisi novitius, à Religio renunciarent: unde professio emissa pendente tempore probationis, valida erat, *c. constitutionem, hoc tit. in 6.* ibi: *Professio expressè, vel tacitè fieri potest licitè intra annum.* Quo modo accipiendus est textus *in c. officii, de elect.* Sed hoc totum abrogatum est constitutione Concil. Trid. *sess. 25. de regul. c.* 15. ubi cavetur: *Ut in quacumque religione, tam virorum, quàm mulierum, nullus ad professionem admittatur, si minori tempore quàm per annum in probatione persisterit: professio autem antea facta nulla sit, nullumque habeat juris effectum.* Unde hodie nulla admittitur hujus anni probationis laxatio, seu renunciatio. Plura pro ipsius capitis illustratione adduxerunt Sanchez *lib. 5. summæ, c. 4. n.* 19. Suarez *tom. 3. de relig. lib. 5. c.* 12. Castro Palao *tom. 3. disp. 1. de statu relig. punct. 2. §.* 1. Basil. *de matrim. lib. 9. c. 9. n.* 6. Diana *par. 3 tract. 2. resol.* 57. & *part. 5. tract. 5. resol.* 18. Lezana *tom. 4. verbo Professio.* Lypæus *ad hunc tit. responsio* 3. Hieron. Garzia *tom. 1. polit. tract. 2. difficult. 5. per tot.* qui varios casus in utroque foro resolvit. Et an per annum probationis necessariò debeat novitius deferre habitum monasticum, & habitare intra claustra monasterii, latè examinat Gibalinus *de clausura disquis. 2. c. 2. §. 3. ex num.* 61. Et an de momento ad momentum annus computari debeat, ita ut non admittatur parvitas materiæ, nec per horam, novitèr & fusè disputat Narbona *in Horograph. hora* 1. *num.* 49.

C A P U T XVII.

Idem a *Acconen. Episcopo*.

Sicut nobis est ex parte tua propositum, quidam clericus, cùm ægritudine nimia laboraret, quasi de morte securus, & de recuperanda sospitate desperans, habitum canonicorum regularium petiit, & accepit, ea in susceptione habitus exprimens, ac promittens, quæ solent in hujusmodi repromitti: sed nec ad Ecclesiam transiit, utpote infirmitate gravatus; nec bonis suis uti cessavit. Postmodum verò sospitate recepta post xv. annos, & ultrà, videntibus, & scientibus venerabili fratre nostro Archiepiscopo, & dilecto filio Priore, & Canonicis Ecclesiæ *b* Nazaren. à quibus habitum susceperat regularem; tu, licèt eo tempore, quo habitum susceperat, in Ecclesia Nazaren. Prioris solicitudinem exerceres, immemor eorum, quæ facta fuerant circa ipsum, in Acconen. eum Canonicum suscepisti. Quia verò quid super hoc facere debeas, per nostras expostulas litteras edoceri, fraternitati tuæ duximus respondendum, quod si regularem habitum se postulante suscepit, & ad observationem religionis c canonicæ sua se professione ligavit, ad resumendum habitum ecclesiastica est districtione cogendus; cùm quod tanto tempore extra Canoniam mansit, non in excusationem ejus, sed in majoris transgressionis augmentum meritò valeat allegari. Datum Later. x. Kalend. Januar.

N O T Æ.

1 a *Acconen.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 3. & in epistolis Innocent. Coloniæ editis, *fol.* 245. ex quo regestro restituo litteram hujus textus. De Acconensi diœcesi jam nonnulla notavi *in cap. fin. de sepulturis*.

2 b *Nazaren.*) *Nazarethen.* legendum est. Nazareth pulchra quondam, & florens Galilææ civitas, Christi Domini in primis conceptione, educatione, ejusque matris B. Virginis Mariæ habitatione clarissima, omni hodie ornatu, & cultu destituta ac suis penè ruinis sepulta, vix humilem, & abjectum refert pagum. Præter collapsas enim domos, arcus, murosque vetustos, ac viles aliquot domunculas, Maurorum habitacula, nihil est quod cernas. Hæ in foveis structæ, intus, & foris lapidibus sine calce temerè sepiuntur. Situm tamen habet pulcherrimum & amœnissimum, posita in colle montis cultissimi, & nitidissimi, ut refert Joan. Cotovicus *in itiner. Hierosolym. l. 3. cap.* 6. Habuit olim Canonicos regulares sub B. Augustini regula, & habitu degeotes, ut tradit Pennotus *l. 2. hist. canonic. regul. c. 41. n.* 4.

c *Religionis canonicæ.*) Ex his verbis facilè constat, Canonicos regulares verè esse religiosos; quod & latè probat Pennotus *l. 1. hist. canonic. regul. ferè per tot.* & nos dicemus *in c. 5. de stat. monach.* 3

C O M M E N T A R I U M.

Ex præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Qui adversa valetudine captus, etiam de salute desperans professionem emisit in aliqua Religione, in ea permanere cogitur.* Probant eam textus *in c. ex transmissa, cap. quod translationem, de renunc. c. porrectum, c. sicut, cap. ad Apostolicam, hoc tit. c. litteraturam, de voto.* Petrus Damianus *opusc.* 16. ubi gravissimè invehitur in Maurum Episcopum, eo quòd ausus fuit asserere, eum qui in ægritudine positus habitum monasticum suscepit, si convaluerit, posse ad sæculum redire. Probatque ex sacris Canonibus, & Toletano Concilio, non desert sine peccato, quod spontè semel susceptum est, & ita concludit: *Ecce juxta Galesiani* 4 Conclusio refertur, & probatur.

decreti

Digitized by Google

decreti sententiam, quacumque occasione, etiamsi nulla interveniat mora probationis, quisquis religioso habitu semel induitur, funditus sibi redeundi ad sæculum licentia denegatur. Et *c.6.* ibi: *Ægrotos pariter, & incolumes eadem regula comprehendit, quæ non solùm voluntariè, sed etiam violenter conversos, ultrò etiam deceptoris machinationibus persuasos, in eodem proposito perseverare decernit.* Illustrant ultrà laudatos in præsenti à Barbosa Suarez *tom.2. de relig. l.1. de essentia voti, c.7. & 8.* & *tom.3. l.6. c.4.* Avendanno *de metu l.2. c.21. n.42.* Basil. *de matr. c.29. n.4.* Thom. Sanchez *in Decal. l.4. cap.3. n.4.* Lugo *de justitia tom.2. de contract. in gen. disp.22. sect.7. n.113.* Balboa *in præsenti, n.7. de probat.* D. Antonius Feloaga *in c.1. de his quæ vi, in rat. decid. ex nu.44.*

5 Traditur ratio decidendi. Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Votum ex se petit voluntatem, atque voluntariam deliberationem, ut probat P. Suarez *d. lib.1. de voto, c.7.* Unde necessariò debet intervenire voventis libertas: sed hæc deliberatio deest in ægroto ultimo languore depresso, immò voluntaria redditur; quia nisi infirmus ægritudine urgeretur, votum non emitteret; potiùs enim de salute cogitans vovit, ut eam recuperaret, & ad sæculum rediret, quàm ut adimpleret promissum: igitur cùm deficiat deliberatio voluntaria ad essentiam voti necessaria, in præsenti casu professio nullius momenti est. Augetur hæc dubitandi ratio, nam ut infirmentur actus humani propter metum, parum refert à quovis adhibeatur, dummodo is intercedat, *lege non interest, C. de his quæ vi:* sed notum est, infirmitatem per se metum incutere. S. Leo *sermone de passione Domini*, ibi: *Non enim posset Domino servus, & Magistro major esse discipulus, qui humanæ fragilitatis trepidationem non vinceret, nisi victor mortis antè timuisset.* Ergo licèt in præsenti casu metus ab alio non incutiatur, cùm tamen verè adsit, professio nulla redditur. Facit argumentum, quod deducitur *ex l.2. §. fin. l. qui levandæ, ff. ad l. Rhodiam de jactu*, ubi docetur, quod si dominus levandæ navis gratia, dum navis vento, & crispantibus undis jactatur, merces in mari projiciat, proprietatem earum non amittit, quia non animo derelinquendi jactavit. Igitur similiter cùm ægrotus languore depressus, anteactæ vitæ memoria deterritus, votum, aut professionem emittit, non creditur dominium sui ipsius alienasse, si convaluerit.

6 De voto ex metu facto. Qua difficultate non obstante vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, quod licèt voluntas coacta, voluntas sit, ut probavi *in c.1. de his quæ vi*, quia propositum voluntatis nunquam potest esse omninò coactum, juxta D. Th. 1. 2. *q.6.* tamen interdum per coactionem quandam moralem, quæ homini fieri solet per inflictionem alicujus mali, vel ejus comminationem, ut illius vitandi causam ad vovendum, seu profitendum in aliqua religione inducatur, minuitur voluntas; quia homo ratione illius vult quod aliàs nollet, si liber esset à tali metu. Unde circa votum emissum ex simili vi, aut metu, sequentes casus distinguendi sunt. Primus est quando vis gravis infligitur directè ad extorquendum votum; quo casu constans est principium, votum non valere, *c. non est 15. q.1. c. præsens 20. q.3. c. puellæ 20. q.1. c. si quis 14. q.5. c. ult. §. ex his, 23. q.6.* Trid. *sess.25. de regul. c.19.* latè probant pluribus relatis Avendanno *de metu, l.2. c.10. n.15.* Valenzuela *cons.142. n.7.* Stephanus Durant. *qq. juris q.4.* Feloaga *in d.c.1. ratiocin. ult. n.2. & 3.* qui latè, & doctè prosequuntur alios casus, in quibus ex metu non ita gravi, aut reverentiali votum emittitur. Secundus casus est, cùm votum fit propter metum provenientem ex naturalibus causis, veluti ex gravi morbo, ex naufragii periculo, & similibus; quo casu certum est, votum factum ex quocumque metu proveniente à causa naturali, etiamsi gravissimus sit, non obstare quò minus validum sit, obligetque ipsum voventem, ut docent cum D. Th. 1. 2. *q.6. art.6.* Theologi suprà relati, Suarez *d. l.1. de essentia voti, c.7.* Deinde sciendum est, infirmitatem corporis per se non includere dementiam, vel mentem non sanam, *l. senium, C. qui testamenta, l.2. l. in adversa, ff. eod. tit.* cùm quis possit corpore esse languens, & infirmitate opprimi, mente tamen sanus: quare ita languore depressus potest testamentum, & alios actus legitimè facere, licèt proximus morti sit, mortisque cogitatione turbetur, *l. hac, §. at cùm humana, C. de testam.* etiamsi in extremis constitutus sit, *l. Seja, §. fin. ff. de donat. causa mort.* licèt ejus confessioni non stetur in alterius præjudicium, *l.3. §.1. ad Syllan. l.4. ff. de inoffic. l.39. ff. de pignor. l.28. ff. ad Vellejanum*, Hunnius *ad Treutl. disput.31. thesi 5. q.45. n.6.*

7 Traditur ratio decisionis. Unde jam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam quoties metus non est incussus gratia extorquendi votum, sive proveniat à causa naturali, sive libera, quantumvis gravissimus sit, non irritat votum, quia tunc à nemine impellitur vovens ad votum emittendum, sed spontè sua vovendi medium elegit; nam ille dicitur simpliciter, absolutèque velle, qui actu absoluto, & efficaci aliquid eligit hìc, & nunc, ut illud sua voluntate faciat, etiamsi simul habeat simplicem displicentiam, qua nollet id facere, si absque illo incommodo posset: ita verò se habet, qui ex timore alicujus mali vult vovere, eligit enim hìc, & nunc hoc medium, tanquam sibi conveniens, vel necessarium ad finem vitandi malum. Hoc autem nihil impedit ad valorem voti, quia nec intentio illius finis reddit materiam illius voti malam, ut per se notum est; nec etiam excludit, quin illa electio sit per actum provenientem ab intrinseco appetitus, cum perfecta cognitione, & judicio omnium circumstantiarum occurrentium; in quo consistit, actum illum esse simpliciter voluntarium; unde constituit hominem simpliciter, & absolutè volentem: nam voluntas coacta, voluntas est, *l. si mulier, §. penult. ff. quod metus causa.* Est denique actus ille liber, quia non obstante metu posset non fieri; unde confirmatur: nam si actus esset de se malus, libertas illa ad peccandum mortaliter sufficeret: ergo voluntas metu extorta sufficit ad obligandum Deo per votum; nam eadem est utrobique ratio, quam de peccatis attigit Augustinus *in c. meritò 15. q.1.* & *qu.24. in Numer.* dicens: *Peccata per metum commissa, non esse peccata nolentium, sed volentium;* quia licèt si peccans aliàs nollet peccare, quia peccatum secundùm se, ac simpliciter spectatum illi displicet, tamen hìc, & nunc liberè vult peccatum, ut medium utile ad vitandum malum, quod metu imminet. Hæc autem ratio æquè de voto procedit; nam voluntas, quæ sufficit ad obligandum hominem diabolo, sufficiet ad obligandum Deo.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam ut jam probavi, urgente ægritudine, plena, & recta deliberatio dari potest, sufficiens ad votum emittendum, sicut ad alios actus humanos; & licèt ita ægrotus aliàs nisi infirmitate impellente forsan non voveret, tamen causa finalis fuit salus animæ, licèt impulsiva esset infirmitas corporis, metusque inde proveniens; qui cùm intrinsecùs instigatur à causa naturali, etiamsi gravissimus sit, non obstat quominus votum illa occasione emissum valeat, & obliget, argumento textus *in l. si mulier 21. ff. de eo, quod metus;* ubi si mulier contra patronum suum ingrata facta, sciens se ingratam, cùm de suo statu periclitabatur, aliquid patrono dederit, vel promiserit, ne in servitutem redigatur, cessat edictum, quia hunc sibi metum ipsa infert: observat Glossa ibi, *verbo Quia*, & latiùs prosequitur Cardinalis Lugo *de justitia, & jure, tom.2. de contract. in gen. disp.22. sect.7. n.156.* Nec obstat argumentum deductum ab exemplo ejus, qui levandæ navis gratia res suas projecit in mare; ejus enim longè dispar est ratio. Nam qui levandæ onustæ navis gratia res projecit, non habet animum ipsas absolutè derelinquendi, nec ut amitteret, abjecit, sed ut medius inter metum, & spem, cujus affinem contrarietatem eleganter depinxit Anton. Muretus *lib.12. var. lect. c.6.* navim levaret, ne tempestate depressa absorberetur, statim ac posset ea cessante conquisiturus, & recuperaturus, ut expressè Consulti in suprà citatis juribus: qui verò ægritudine oppressus votum emisit, totum se Deo obtulit, nunquam ad sæculum rediturus, etiamsi convaluerit; unde ex fine ipsius voti animum sese ipsum derelinquendi, ac nunquam recuperandi habuisse notissima præsumptio est, juxta Ulpianum sic aptissimè in proposito exponendum *in l. falsus 44. §. si jactum, de furtis*, cum Accursio, & Antonio Fabro *in d. l.2. §. fin. ff. ad l. Rhodiam, propè finem:* hancque fuisse Ulpiani mentem ipsemet explicuit Ulpianus ex Labeonis, & Cassii sententia, *in l. si finita 15. §. si quis metu, de damno infecto:* quem in hanc rem noviter produco, & à dissensu vindico, quo à cæteris peritis descivisse putatur. — 8 Dissolvitur ratio dubitandi.

Suprà traditis adhuc obstat text. *in c. Gonsaldus, 17. q.2.* ubi Gonsaldus prebyter infirmitatis languore depressus monachum se fieri promisit? & tandem Alexander II. negavit, eum verè monachum factum fuisse: ergo quia professio emissa ægritudinis tempore nulla est. Pro difficultatis solutione dicendum est, Summum Pontificem in eo textu negasse Gonsaldum monachum non esse, non ob metum ex ægritudine imminentem; sed quia per annum probationis vestem, & vitam monasticam non peregerat: unde ex eo textu rectè à contrario sensu deducitur, accedentibus aliis professionis solemnitatibus, prætextu ægritudinis professionem ejus tempore emissam non vitiari, ut deducunt Suar. *d. c.7. n.7.* Feloaga *supr. n.50.* & alia pro ipsius textus interpretatione adduxi *in cap. ex transmissa, de renunciatione.* — 9 Exponitur text. in c. Gonsaldus 17. q. 2.

Deinde obstat text. *in c. ex præsentia, de prob.* in cujus serie supponitur, votum religionis factum ab ægroto, debere post convalescentiam innovari: igitur quia à principio nullum fuit ob ægritudinis metum. Cui difficultati respondendum est, ea verba, *Quod voti facti pœnitens*, &c. non esse Pontificis, sed partis allegantis, ut ibi notavi. — 10 Exponitur c. in præsentia, de probat.

C A P U T XVIII.

Idem *Priori, & Conventui a Dilviomenensi.*

Licèt quibusdam monachis, & canonicis, necnon & Hospitalariis, & Templariis à Sede Apostolica sit *b* indultum, ne postquam aliquis professus fuerit apud eos, ad aliom locum possit ipsis invitis, arctioris etiam religionis obtentu transire; ut secundùm Apostolum unusquisque in ea vocatione permaneat, io qua dignoscitur esse vocatus. Quia tamen obi spiritus Dei est, ibi libertas; & qui spiritu Dei aguntur, non sont sub lege, quia lex non est posita *c* justo: ea ratione videtur hoc illis fuisse concessum, ne quis ex temeritate, vel levitate in jacturam, & ruinam sui Ordinis, sub prætextu majoris religionis ad aliam transvolaret, sicut frequenter à multis constat esse *d* præsumptum: non quidem, ut ei transeuodi licentia denegetur, qui eam cum humilitate, ac puritate duxerit postulandam, qua non fictè, sed verè ad frugem melioris vitæ valeat transmigrare. Talis ergo, postqoam à Prælato suo transeundi licentiam postulaverit, ex lege privata, quæ publicæ legi præjudicat, absolutus, liberè potest sanctioris vitæ propositum adimplere, non obstante proterva indiscreti contradictione Prælati; quia privilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate cùm & Rom. Pontif. qui supremam obtinet in Ecclesia potestatem, Archiepiscopis, & Episcopis concedeodi licentiam ex justa causa petentibus sine difficultate *e* concedat. Quocirca noverint universi, quibus hujusmodi privilegium est concessum, se ad concedendum transeundi licentiam taliter postulaotibus de jure teneri; quia sicut subditus à Prælato cum humilitate, & puritate debet transeondi licentiam postulare, ne bonum obedientiæ contemnere videatur: sic profectò Prælatus subdito sine difficultate, & pravitate qoalibet debet transeundi licentiam indolgere, ne videatur propositum impedire divinitus inspiratum. Si verò probabiliter dubitetur, utrum quis velit ad ordinem arctiorem, an laxiorem ex charitate, an temeritate transire, superioris judicium est requirendum, ne fortè angelus sathanæ in lucis angelum se transformet: illa semper regula inviolabiliter observata, ut nullus absque liceotia Romani Pontif. præsumat occasione quacumque deserere *f* Præsulatum: quoniam sicut majus bonum minori bono præponitur, ita communis utilitas *g* speciali utilitati præfertur: & in hoc casu rectè præpooitur doctrina silentio, sollicitudo contemplationi, & labor quieti: ad quod otique designandum uoigenitus Dei filius Jesus Christus, non de Rachele secuodùm carnem natos est, sed de Lia: nec legitur eom in domum suam Mariam excepisse, sed Martham. Unde quando potest Episcopus præesse pariter, & prodesse, non debet cedendi postulare licentiam, aut etiam obtinere. Cùm ergo dil. f. R. monachus vester ad fratres *h* Cisterciensis Ordinis transmigraverit, non ut Ordini vestro aliquatenus derogaret, sed ut apod eos vitam duceret arctionem: disc. v. per A. s. m. quat. super eo, quod de corde bono, & conscientia pura, & fide non ficta fecisse dignoscitur, eum nullatenus molestetis, quia charitas est fons proprios; cui non communicat alienus.

N O T Æ.

1 a D*ilviomenen.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 4. in sexta autem legitur, *Dimoliensi*; Glossa autem marginalis emendat, *Dubiolensi*, seu *Dunoliensi*. Undè adeò corrupta manet hæc inscriptio, ut non facilè cognosci possit monasterium, cujus Priori in præsenti rescribit Innocentius.

b *Indultum.*) Quas constitutiones citat Hostleosis *hic*.

2 c *Posita justo.*) Hæc verba exposui *in c.* 1. *de const.*

d *Præsumptum.*) Paucis enim bene cessit Ordinis proprii motatio; immò sæpè sæpius infeliciter, ut docet D. Bernardus *in apolog. ad Guillel. Abbatem*, dum ait: *Scio nonnullos de aliis Congregationibus, & Institutionibus, ad nostrum Ordinem pervolasse, pulsasse, intrasse, qui hoc quidem agendo suis scandala reliquerunt, & nobis nihilominus attulerunt: dum quantum illos sua temeraria discessione, tantò nos turbarunt sua misera conversatione: quoniam superbè spreverunt, quod tenebant, & temerè præsumpserunt, quod non valebant.* Quod & horribilibus exemplis probatur; nam Gerson *epistola ad quemdam Carthus. tom.* 1. *consider.* narrat Joannem Borbonium Cœlestinum, sub districtioris Ordinis obtentu receptum à Franciscanis de Observaotia, paulò post abscessisse, uxoremque duxisse, & ab ejus propinquis occisum fuisse. Refert etiam Pichardus *in notis ad epist.* 29. *Anselmi*, Franciscanum quemdam Bammetiaoum præpostero arreptum zelo expetiisse Capuccinos, ubi mox à dæmonio impetitus habitum, & funem abjecit. Alia referunt Thomas à Kempis 2. *parte serm. ad novit. serm.* 5. Hæphtenus *disquis. monast. lib.* 4. *tract.* 2. *disquis.* 6. *num.* 3. Menardus *in notis ad concord. regul. fol.* 1006.

e *Concedat.*) Ut probavi *in cap. quoad translationem, de renunc.*

3 f *Præsulatum.*) Juxta adducta *in c.* 1. *de renunciat.*

g *Utilitas specialis.*) Consonat D. Augustinus *lib.* 19. *de Civitate Dei, cap.* 19. *Otium sanctum quærit charitas veritatis; negotium justum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ, atque juvandæ vacandum est veritati; si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem: sed nec sic omninò veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimat ista necessitas.* Videodus D. Thomas 2. 2. *qu.* 182. *art.* 5.

h *Cisterciensis.*) De quo ordine nonnulla adduxi *in cap.* 6. *de rescript.*

COMMENTARIUM.

Ex hoc texto sequens communiter deducitur assertio: 4 Conclusio refertur, & probatur.
Religiosis zelo sanctioris vitæ licet ad religionem strictiorem transire, petita, licèt non obtenta sui Prælati licentia. Probant eam textus *in cap. non est nobis*, juxta communem intellectum, *hoc tit. c. sanè, hoc tit. c. statuimus, c. mandamus*, 19. *q.* 3. *c.* 5. 20. *q.* 4. *extravag. viam, hoc tit. inter communes.* Trid. *sess.* 14. *de reform. c.* 12. & *sess.* 25. *de reg. c.* 4. & 19. Illustrant ultra congestos à Barbosa *hic*, & *de jure Eccles. lib.* 1. *c.* 44. *n.* 76. Ricciulus *de jur. person. lib.* 8. *c.* 4. *cum seq.* Balboa *in c.* 3. *de jurejur. n.* 53. Azor *p.* 1. *Instit. lib.* 12. *c.* 14. & 15. Hæphtenus *lib.* 4. *disquis. monast. tract.* 2. *disqu.* 6. Scortia *in select. Pontif. constit. epit.* 30. *theorem* 79. Sanch. *lib.* 7. *in Decalog. c.* 7. Suar. *tom.* 3. *de relig. lib.* 3. *c.* 8. Tambur. *de jure Abbat. lib.* 2. *disp.* 21. Rota apud Posthium *de manutent. dec.* 164. Stuoica *de voto*, *q.* 3. *n.* 30. Zypæus *ad hunc titulum, respons.* 9. Aravio *in decis. mor. tract.* 6. *q.* 26. *num.* 28. Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de apost. à relig. c.* 5. Thom. Delbene *part.* 2. *de offic. Inquisit. dub.* 236. *sect.* 252.

Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti juris consideratione: nam monachum alienum recipere 5 Impugnatur tradita assertio.
sine litteris commendatitiis proprii Abbatis, sacris canonibus est prohibitum. Concil. Agathense apud Gratiaoum *in c. monachum* 20. *q.* 4. ibi: *Monachum nisi Abbatis sui, aut permissu, aut voluntate, ad alterum monasterium commigrantem, nullus Abbas, aut suscipere, aut retinere præsumat.* Quæ verba licèt non reperiantur in ipso Concilio, ut jam notavit Bosquetus *ad Innoc. lib.* 1. *epist.* 150. extant tamen alia eundem sensum exprimentia. Synodus 7. *can.* 21. ibi: *Non oportet monachum, vel monacham proprium relinquere monasterium, & in aliud se conferre, si hoc autem contigerit, ipsum hospitem recipi est necessarium: sed eum recipi sine mente monasterii Præfecti non convenit.* Igitur non licet religiosis sine sui superioris licentia etiam ad strictiorem religioocm transire. Secundò difficilis est hæc Innocentii Decretalis, dum in ea deciditur, zelo sanctioris, & perfectioris vitæ licere transire ad strictiorem religionem, petita priùs à superiore licentia; nam ad commutaodum votum evidenter in melius, nulla est necessaria superioris auctoritas, *c.* 3. *de jurejur.* ibi: *Promissum non infringit, qui illud in melius commutat.* Et *c. scripturæ, de voto*; ea ratione, quia evidenter commutatio fit in majus bonum, ut docuerunt Lessius *lib.* 2. *de justitia, c.* 40. *nu.* 87. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 11. *c.* 18. *q.* 1. Cajetanus, Covar. Valentia, & alii, quos refert, & sequitur Balboa *in d. c.* 3. *de jurejur. n.* 48. igitur cùm evidenter religiosus transit ad san-

Digitized by Google

ad sanctiorem, & strictiorem vitam, nullâ necessaria est superioris licentia. Tandem pars illa præsentis decisionis, ubi asseritur, sufficere quod petatur à Prælato, licèt non concedatur, difficilis est; siquidem quando licentia petenda est ad actum celebrandum, non sufficit eam petere; nisi simul fuerit concessa, *c. religiosus de testam. in 6.* igitur si in præsenti casu erat petenda licentia superioris, expectari necessariò debebat.

6 *De transitu religiosi ad aliam religionem.* Adhuc tamen defendenda est præsens Innocentii decisio, pro cujus expositione scire oportet, quod licèt apud antiquos transitus monachorum de una religione ad aliam parùm in usu esset, quia levitatis, morumque pravitatis indicium erat, unde D. Bernardus *de præcept. & dispens.* improbat transitum ad aliam religionem, etiam vitæ strictioris causa, his verbis: *Secundo de religiosis, ac bene ordinatis monasteriis nullas professorum, meo consilio, ne arctioris quidem vitæ desiderio, sine licentia sui senioris egredietur. Egressus tamen, si melius invenerit, & elegerit, meo nihilominus jam consilio non regrediatur ad inferius bonum, quod reliquerat, & contempserat pro meliori: præsertim si illud melius tale fuerit, quod ejus primæ professioni congruere videatur.* Cur autem ne strictioris quidem vitæ desiderio ad alium ordinem transitum consulat, has ipse postea rationes subnectit; *Primò propter scandalum ipsorum, quos deserit. Deinde quia certa pro dubiis relinquere, tutum non est. Forsan enim hoc tenere potest, illud non poterit. Tertiò suspectam adeò levitatem, qua id sæpè, quod facile volumus antequam probemus, experti jam nolumus; uno propè momento id ipsum, & cupientes, & respuentes, tam leviter, quàm irrationabiliter. Quales utique non paucos frequenter experimur, qui una vix hora in una voluntate durantes, aura levitatis impulsi vagi, & instabiles, hac & illac velut ebrii nutant, mutantque pro experimento judicium; imò sine judicio fluctuantes, spe tumultuantes, tot de se consilia præsumunt, quot locare visunt.* Accedit, quod loci mutatio rarò facit meliorem, juxta illud Horat. *ep. 11.*

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Quodque ut plurimum falsa mutationis loci consulatione proposita, vera animi levitate vocationem suam deserit monachus, & claustrum fugit.

Insolabiliter tamen istuc meas, animasque
Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra,
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors;
Stultus uterque locum immeritum causatur iniquè:

Inquit ipse *epist. 14.* Sed revera (ut argutè ipse subdit:)

In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Nec omittendus est Lucretius rem luculenter exponens *lib. 3. de rebus natur. in fine*:

Si possent homines proindè, ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,
Et quibus id fiat causis cognoscere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet,
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
Quid sibi quisque velit nescire, & quærere semper
Commutare locum, quasi onus deponere posset.

Et post aliqua, quibus inquietum demutantis loca animum pingit, concludit:

Hoc se quisque modo fugit.

Verùm quia juxta ipsum D. Bernardum *d. c. 20.* duce spiritu libertatis licet transire de loco ad locum; ideò Ecclesia permisit transitum religiosis de una Religione ad aliam, ita ut licèt nullus ordo, seu monasterium integrè ad aliud inconsulto Rom. Pont. transire non possit *c. un. §. firmator, de relig. domib. in 6.* tamen privatus, sive vir, sive femina, studio perfectioris vitæ ad aliam Religionem transire possit, licentia petita à proprio Prælato, qui dum eam concedit, non debet absolvere religiosum ab obedientia. Conc. Salzeburg. tempore Gregorii X. *can. 2.* ibi: *Sed nec licitum sit Abbatibus, cùm nec unquam licuerit, monachos ad ordinem strictiorem transeuntes absolvere ab obedientia, quæ monachorum ossibus inseparabiliter est affixa.* Non tamen licet ad laxiorem sine licentia Romani Pontificis transire. Trid. *sess. 25. de reg. c. 19.* Ricciulus *d. lib. 8. de jure person. c. 1.* Sed si de facto transeat religiosus ad strictiorem religionem, non ideò creditur apostata, vel in excommunicationem incidit, ut pluribus relatis probat Gibalin. *de claus. disquisit. 2. c. 2. §. 3. n. 24.* Restituendus tamen est priori Prælato, donec cognoscatur, an strictior sit Religio, ad quam transire vult, *c. non est, c. Joannes, hoc tit.* Azor *d. lib. 12. instit. p. 1. cap. 14.* Zypæus *respons. 19. ad hunc tit.* ubi exponit textum *in c. sanè, hoc tit.* In hoc tamen examine non attenditur, utra Religio sit perfectior, sed quænam strictior sit. Ricciulus *d. lib. 8. c. 6.* Quæ tamen dicantur strictiores, asperioresve religiones, exponunt Barbosa *in præsenti*, Ricciulus *d. c. 7.* ad quam partem spectant textus *in Clem. ut professores, hoc tit.* extravagans Martini IV. *hoc tit. inter communes.* Trid. *sess. 14. de reform. cap. 11.* Et idem in monialibus transeuntibus ad alia monasteria statuitur in Concil. Augustan. *can. 8.* Sanctimonialis, quæ spontanea voluntate strictioris vitæ proposito se alligare voluerit, nulla re obstante, id quod bona intentione disposuerat peragendum, ab Episcopo non impediatur. Resolvit Tamburinus *ubi suprà*: & quis dicatur superior quoad licentiam petendam, & alia dubia, quæ circa transitum regularium evenire solent, examinant, & resolvunt Azor, & Suar. *ubi sup.* Marinis *all. 105.*

7 *Traditur ratio decidendi.* Ratio præsentis decisionis, quare videlicet religiosis permittatur transitus ad strictiorem religionem, provenit ex zelo perfectioris vitæ, quo motus religiosus, & Dei inspiratione ductus, strictiorem appetit religionem: quo casu cùm divinæ inspirationi impunè resisti non possit, *c. duo sunt 19. q. 3.* ideò potest quis studio, & zelo perfectioris vitæ deserere propriam religionem, & ad strictiorem transire: sed quia hoc facere debet cum humilitate, ideò priùs debet petere licentiam à proprio Prælato; & quia sæpè sæpiùs per indiscretam Prælati denegationem impediretur propositum sanctioris vitæ, *c. Julianus 11. qu. 3.* ideò sufficit eam petere, licèt non obtineatur, ut in aliis juris casibus plerumque contingere solet, ut *in c. cum olim, de arbitris.* Valdè tamen attendenda est similis transitus causa, quæ plerumque simulatur ex studio, & zelo strictioris vitæ, cùm plerumque ex diaboli tentatione proveniat. Unde similes transitus reprehendens Petrus Blesensis *lib. 9. epist. 19.* ait: *Ranas, & muscas inquietantes penetralia cordis vestri, utinam addicere, vel potius exterminare brevi admonitione possem? Non ignoro, apud Aristotelem dubitare de singulis non esse inutile; teneo autem apud Hippocratem, quod mutationes maximè generant morbos. Dicit Gregorius, quod plantæ, quæ sæpe transponuntur, radices non mittunt.* Et Anselmus *lib. 1. epist. 29.* eundem transitum increpans, ait: *Quod si sibi videtur majora quædam, ac utiliora spirituali fervore appetere, quam illi præsentis monasterii institutionibus liceat, æstimet aut se falli, sive præferendo paria paribus, sive minora majoribus, vel præsumendo se posse, quod non possit; aut certè credat, se non meruisse, quod desiderat.* Plura pro improbandis hujusmodi mutationibus cumulavit Hæphtenus *lib. 4. disquis. tract. 2. disquis. 6.*

8 *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam in juribus ibi expensis non agitur de transitu monachi ex una religione ad aliam zelo perfectioris vitæ, sed de transitu de uno cœnobio ad alium ejusdem ordinis, ut jam notavi *in c. non est 7. hoc tit.* quo casu sine litteris commendatitiis proprii Prælati non potest monachus, etiam petita licentia, sed non obtenta, recipi in alio monasterio ejusdem ordinis, ex rationibus adductis *in d. c. 7.* Nec obstat secunda difficultas; nam verum est, quemlibet posse propria auctoritate votum à se emissum in melius commutare, quod ex præsenti textu probatur. Siquidem in eo ait Innocentius, etiam renuente proprio Prælato posse religiosum transire ad strictiorem religionem, ut jam notavit Balboa *in d. c. 3. de jurejur. n. 53.* Debet tamen peti licentia à proprio Prælato, ne temerè, & ex levitate, & in obedientiæ contemptum transitus fiat; sed si legitimè petatur, & Prælatus renuat indiscretè eam concedere, tunc poterit religiosus ad strictiorem religionem transire. Nec obstat ultima difficultas, cui satisfacit Mu la *in empor. tit. 12. q. 10.* dum asserit, in præsenti speciale jus circa transeuntes ad religionem strictiorem constitui, quod in aliis casibus non observatur; nam ideò religiosus debet petere licentiam à proprio Prælato, ne ex obedientiæ contemptu, aut levitate animi transferat se; Prælatus verò tenetur eam justè petenti concedere: quare si neget, injustitiam facit; nam talis licentia non pendet ex ejus libera voluntate, sed ex boni, justique viri arbitrio, & ita si injustè denegetur, pro concessa habeatur.

C A P U T XIX.

Idem *Præposito, & Decano, & Scholastico de Miren. a Colon. diœc.*

VEniens ad Apost. Sedem G. mulier latrix præsentium simplici nobis insinuatione monstravit, quod cum matrimonium cum E. de Herd. Colonien. diœc. in facie Ecclesiæ contraxisset, & diutiùs co-

habitas-

habitasset eidem, orta est dissensio inter ipsos, & sic suadente humani generis inimico, quod dei ...eps alter non requiret reliquum, uterque corporaliter præstitit juramentum. Hanc tamen vir ipse causam divortii assignavit, quòd quandam ipsius mulieris amitam *b* cognovisset antequam eam duceret in uxorem: sed licèt hoc assererent quamplurimi, non tamen fuit super hoc Ecclesiæ facta fides. Cùm autem postmodum ad secunda vota convolasset uterque, secundo viro viam universe carnis ingresso, adhuc superstite priore viro, dicta mulier se fecit in arcto *c* loco ad pœnitentiam agendam includi, ubi sex annis in devotione peractis, audiens à quibusdam discretis, & religiosis personis, quod sic salvari non posset, ad Apost. Sedem accessit, humiliter postulans, & devotè, ut ei dignaremur impendere consilium salutare. Nos igitur attendentes, quod illud fuit illicitum *d* juramentum disc. v. per A. s. m. quat. præfatum virum monere attentiùs, & inducere procuretis, eum si necesse fuerit, per cens. eccl. ap. rem. cogentes, ut ea, quam superduxit, exclusa, præfatam recipiat mulierem, audituri postmodum si quid fuerit quæstionis, & illud debito fine, appell. rem. decisuri. Si verò contra matrimonium nihil fuerit ostensum, & vir sęculo derelicto maluerit ad *e* regularem vitam migrare, vos ei super hoc licentiam tribuatis, ut & illa sic possit in suo, sicut desiderat, proposito remanere.

NOTÆ.

1 a COloniensi.) Ita legendum est, non *Colocensi*, ut legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* nam in præsenti agitur de Coloniensi diœcesi Agrippina, ut notavit Chopinus *lib. 1. de sacra polit. tit. 3. num. 1.* De Ecclesia Coloniensi nonnulla notavi *in c. 7. de ætate, & qual.*

2 b *Cognovisset.*) Quod si Ecclesiæ constaret, separandi erant, juxta ea, quæ dabimus *in cap. super eo, de eo, qui cognovit consanguin.*

c *Arcto loco.*) Monasterio videlicet, juxta tradita *in cap. 1. hoc tit.*

d *Juramentum.*) Quia non fuit factum animo servandi castitatem, quod valeret, ut dicemus infrà, *titulo proximo*; sed ex ira, & levitate, ut post Thomam Sanchez docet Barbosa *in præsenti*. 3

e *Ad regularem vitam.*) Et ita ex mutuo consensu religionem profiteatur, juxta textum *in capit. 1.* ubi commentarium hujus textus dabimus, *de convers. conjug.* 4

CAPUT XX.

Idem *Abbati de Affligen.* a *& Magistro R. & G. Canonicis Trajecten.*

COnsulti sumus frequenter à multis, utrum is, qui monasterium est ingressus habitum sumendo novitii, si ante professionem emissam infra tempus probationis voluerit exire, licitè possit absque apostasiæ nota, vel noxa, præsertim cum debita morum correctione ad sęculum remeare. Licèt autem super hoc senserint diversi diversa; nos tamen credimus distinguendum, utrum is proposuerit absolutè *b* vitam mutare, ut sub habitu regulari omnipotenti Deo de cętero famuletur; an conditionaliter experiri observantiam regularem, ut ita demum, si sibi placuerit, profiteatur Ordinis disciplinam; aut si forsitan non placuerit, moribus emendatus ad statum pristinum revertatur. In primo casu debet, ut regulariter vivat, ad laxiorem saltem regulam pertransire; in secundo potest in sæculo, non tamen, ut vivat sęculariter, ramanere: & ut, quæ sit ejus intentio pleniùs agnoscatur, propositum suum in principio protestetur. Hac ergo distinctione diligenti meditatione pensata, dil. f. Trajecten. Decanum inquiratis solicitè, quæ videretis requirenda, & statuatis canonicè, quæ videritis statuenda.

NOTÆ.

1 a AFfligen.) Hæc inscriptio corruptè habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. fin.* Affligenium enim potens admodum est monasterium, in Cameracensi olim diœcesi, nunc Machliniensi situm; fundatum in honorem D. Petri ab Henrico III. Lobani Comite, anno 1086. ut referunt Aubertus Mireus *in orig. Benedict.* Bucelinus *tom. 1. German. sac. fol. 3.* Fratres Sarmathani *tom. 4. Gall. Christ. fol. 9.*

b *Vitam mutare.*) Nam tunc censetur renunciasse anno probationis, & ita professionem emittere, ut docuit Gutier. *lib. 2. canon. cap. 22. num. 33.* 2

CAPUT XXI.

Lingoniensi a *Episcopo.*

b POstulasti per Sedem Apostolicam edoceri, quare contra Judæum procedere debeas, qui manus injecit in quemdam Presbyterum violentas. Ad quod fraternitati tuæ breviter respondemus, quod si dictus Judæus tuæ jurisdictionis existit, ipsum pœna pecuniaria punias, vel alia secundùm quod convenit, temporali, faciens percusso satisfactionem congruam exhiberi. Alioquin dominum ejus moneas, & inducas, ut passo injuriam, & Ecclesiæ ab eo satisfieri faciat competenter. Quod si dominus ejus id neglexerit adimplere, tu Christianis per censuram Ecclesiasticam interdicas, ne cum ipso Judæo antequam satisfaciat, præsumant commercia exercere. Consequenter quęsisti, quid facere debeas de quodam captivo, qui se falsò Episcopum asserens, altaria consecravit, & alia plura exercuit, quæ ad officium pertinent Præsulatus. Ad quod tibi taliter respondemus, ut illa, quæ taliter egit, irrita nuncies, & ipsum perpetuò carceri facias mancipari, pane doloris, & aqua angustiæ sustendandum. Tertiò quęsivisti, utrum illi, qui in annis *c* minoribus constituti, novitiorum habitum susceperunt, & infra annum postmodum facta professione ad sęculum sunt reversi, & ab Episcopis suis hoc scientibus ad sacros Ordines sunt promoti, sustineri debeant in illis Ecclesiis ministrare, in quibus fuerint ab eisdem Episcopis instituti. Nos ergo fraternitati tuæ breviter respondemus, quod propter hoc non sunt ab ipsis Ecclesiis amovendi, sed in eis possunt liberè ministrare, nisi fortè prudentia suppleverit in illis ætatem, ut saltem transire debeant ad regulam laxiorem; cùm ipsi absque protestatione religionis habitum assumendo, vitam presumantur proposuisse mutare. Datum Laterani 7. Idus Junii, Pontif. nostri anno 5.

NOTÆ.

1 a LIngoniensi.) In quarta collectione, *sub hoc tit. c. 1.* legitur *Legionensi*, sed tam inscriptionem, quàm litteram restituo ex regestro epistolarum Innocentii edito à Bosqueto, ubi *lib. 3. regest. 15. ep. 126.* reperitur textus hic. De Lingoniensi Ecclesia egi *in c. 8. de rescript.*

b *Postulasti.*) Hæc priora verba referuntur *in cap. postulasti, de Judæis*, ubi exponemus.

c *Annis minoribus.*) De ætate ad professionem emittendam necessaria egi *in cap. quia in insulis*, suprà relato, ex quo commentario præsens petendum est. 2

C A-

CAPUT XXII.

Honorius III. a *Episcopo Venetensi*.

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli sunt in diœcesi Venetensi, qui licèt pluribus annis gestaverint habitum monachalem, professionem tamen monasticam non fecerunt; unde cùm super eo, quod habent proprium, & aliàs regulariter vivunt, à te, vel ab aliis arguuntur, non erubescunt dicere, se ad carentiam proprii, & continentiam, ac alias regulares observantias non teneri, cùm habitus nequaquam monachum faciat, sed professio potiùs regularis; quare super his Apostolicum postulasti remedium exhiberi, cùm inordinata vita prævaricatorum hujusmodi non solùm eis periculum, sed etiam scandalum inferat mentibus aliorum. Ideòque fraternitati tuæ mandamus, quatenus quoslibet tibi lege diœcesana subjectos, qui prædicto modo terras viis ingrediendo duabus, juxta Prophetam væ sibi, & perditionem acquirunt, ut postquam per *b* annum gestaverint habitum monachalem, & regulam quoque secundùm formam Ordinis profiteantur, & servent, monitione præmissa, per censuras ecclesiasticas, appellatione remota compellas.

NOTÆ.

1 a *VEnetensi*.) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c. ult.* ex qua ita restituo textum hunc. Guillelmo Præsuli Venetensi, qui fuit ab anno 123. usque ad annum 1236. missa est præsens epistola. Venetensis civitas est in Gallia, cujus meminerunt Strabo *lib.4.* Plin. *lib.4. c.18.* Jobelin. *lib.3. commen. de reb. Pii II.* Cæsar *lib.3. cap.2.* Habet Ecclesiam Cathedralem D. Petro dicatam, de qua agunt Fratres Sarmathani *tom.3. Gall. Christ. fol.* 1156. Ejus Episcopo Guillelmo missa est præsens epistola.

b *Per annum*.) Ad probationem videlicet assignatum, de quo egi suprà *in cap. super 9.* 2

CAPUT XXIII.

a Gregorius IX.

STatuimus novitios in probatione positos ante susceptum religionis habitum, qui dari profitentibus consuevit, vel ante professionem emissam ad priorem statum redire posse liberè intra annum, nisi evidenter appareat, quòd tales absolutè voluerint vitam mutare, & in religione perpetuò Domino deservire; cùm quilibet renunciare valeat ei, quod pro se noscitur introductum. Nihilominus statuentes ad omnem ambiguitatem penitus amovendam, quòd cùm in quibusdam locis religiosis novitiorum habitus non distinguatur ab habitu professorum, professionis tempore benedicantur vestes, quæ profitentibus conceduntur, ut novitiorum habitus à professorum habitu discernatur.

NOTÆ.

1 a *GRegorius*.) Qui præsentem constitutionem edidit motu proprio, ad decidendam quæstionem toties agitatam, an videlicet pendente probationis anno liceat deserere religionem, & habitum susceptum exuere? Quam ex novo, & veteri jure examinavi sup. *in cap. 9. hoc tit.* ex cujus commentario præsens petendum est.

CAPUT XXIV.

a Idem.

NE religiosi vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrant, & sanguis eorum de Prelatorum manibus requiratur: statuimus, ut presidentes Capitulis celebrandis secundùm statutum Concilii *b* generalis, seu Patres, Abbates, seu Priores *c* fugitivos suos, & ejectos de Ordine suo requirant solicitè annuatim. Qui si in monasteriis suis recipi possunt secundùm ordinem regularem, Abbates, seu Priores eorum monitione prævia per censuram Ecclesiasticam compellantur ad receptionem ipsorum, salva Ordinis disciplina. Quod si hoc regularis ordo non patitur, auctoritate nostra provideant, ut apud eadem monasteria in locis competentibus, si absq; gravi scandalo fieri poterit, alioquin in aliis religiosis domibus ejusdem Ordinis, ad agendam ibi pœnitentiam talibus vitæ necessaria ministrentur. Si verò hujusmodi fugitivos, vel ejectos inobedientes invenerint, eos excommunicent, & tamdiù faciant ab Ecclesiarum Prelatis excommunicatos publicè nunciari, donec ad mandatum ipsorum humiliter revertantur.

NOTÆ.

a *IDem.*) Gregorius videlicet IX. qui novam hanc con-
1 stitutionem edidit pro religiosis fugitivis, & ejectis revocandis ad proprium monasterium: & licèt cum aliis Azor *p.1. instit. lib.12. c.17. q.2.* Sanch. *in Decalog. tom. 2. lib. 6. c.9. n.11.* existimaverit, constitutionem hanc contraria consuetudine esse abrogatam; tamen confirmata, & instaurata ea fuit lege nova Urbani VIII. constitutione edita die 21. Septembris anno 1624. ubi dum de apostatis religiosis, & ejectis decretum edidit, ita cavit: *Postremò censuit esse innovandam, & suæ beatitudinis auctoritate innovat constitutionem felicis record. Gregorii IX. relatam in c. fin. extra de regul. ac propterea declarat, eam constitutionem in his quoque vindicare sibi locum, servandamque esse, qui justè, diffinitivèque, ac juris ordine servato expulsi fuerunt; dummodo tamen in expulsis hujusmodi subsit spes evidens emendationis, ex litteris saltem testimonialibus Ordinarii, cujus conscientiam in his litteris concedendis sacra Congregatio seriò oneravit.* Refert Barbosa *in præsenti, nu. fin.*

2 b *Concilii generalis.*) Glossa *hic*, quam sequitur Hostiensis, existimat verba hæc referri ad Concil. Lateran. sub Innoc. III. celebratum, & relatum *in c. in singulis, de statu monach.* Cironius *in parat. ad hunc tit. in fine*, ab hac Glossæ sententia discedit ex eo, quod in dicto Concilio Later. non agitur de religiosis fugitivis, & ita Gregorium IX. referendum esse ad Concil. Eborac. sub Cœlestino celebratum, ubi vetitum fuerat, ne occasione negotiorum, aut peregrinationis religiosus absque socio iter arriperet, teste Rogerio *in hist. Angliæ*. Sed eodem modo refellitur hæc Ciconii sententia; nam in eo Concilio non agitur de monachis fugitivis perquirendis, nec fuit illud Concilium generale: quare non potest Gregorius referri ad Synodum illam. Credo ergo Gregorium respexisse ad Concilium Generale, de quo *in d. c. in singulis*; non quia agatur in eo de monachis fugitivis perquirendis: sed quia statutum in eo fuit tempus celebrandi Capitulum à Regularibus, & formam in eo observandam Innocentius ibi præscripsit. Unde ait Gregorius in præsenti: *Statuimus: ut præsidentes Capitulis celebrandis secundùm statutum Concilii generalis*, &c. Non enim Gregorius expendit Concilium generale ad firmandam suam constitutionem, sed relativè; ut cùm Capitulum Regularium congregandum sit juxta formam præscriptam in dicto Concilio Later. generali, de fugitivis, & ejectis monachis perquirendis agatur, & ita libenter adhæreo Glossæ, & Hostiensi in præsenti.

c *Fugitivos.*) Fuga differt ab apostasia; nam fuga 3
est

est recessus à monasterio, & obedientia, atque subjectione proprii Prælati; non tamen deserendi religionem, & manendi in sæculo, sive ad illud redeundi; sed aliquamdiù vagandi quocumque prætextu, sive retento, sive abjecto habitu; nam *in l. quis sit fugitivus, ff. de ædil. edict.* ille fugitivus dicitur, qui extra Domini domum fugæ causa, quo se à Domino celaret, mansit: quam explicat Villota *de servis fugitivis in princ.* Apostasia est recessus à Religione, & obedientia Prælati proprii, cum animo deserendi omninò institutum, & non redeundi ampliùs ad religionem, sive habitum retinendo, sive illum abjiciendo: quare licèt omnis apostasia, à religione sit fuga, non tamen omnis fuga apostasia est. Ad fugam igitur requiritur iniqua discessio à conventu, & obedientiæ Prælatorum: ad apostasiam verò exigitur deinde animus deserendi religionem, & in sæculo permanendi: quod discrimen agnoverunt Sanch. *in Decal, lib. 6. c. 8. n. 2.* aliis relatis Ferdinandus à Castro *tract. 16. disp. 4. punct. 16. n. 2.* Gibalinus *de clausur, reg. disquis. 2. c. 3. §. 1.*

COMMENTARIUM.

EX hac Gregorii IX. constitutione sequens deducitur assertio: *Religiosi fugitivi, & ejecti annuatim sunt requirendi, & cogendi, ut ad claustrum revertantur.* Quæ conclusio probari potest ex Concil. Andegav. *can. 9.* ibi: *Monachi, qui cœptam observationis viam relinquunt, & absque epistolis, & absque certis negotiis, vel necessitatibus per regiones vagantur alienas, cognita districtione, si se non emendaverint, ab Abbatibus suis, vel a sacerdotibus ad communionem non recipiantur.* Vernense *can. 10.* ibi: *Ut monachi, qui veraciter regulariter vivunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur, nisi obedientiam Abbatis sui exerceant. Et si talis casus evenerit (quod absit) quod ille Abbas sic remissus, vel negligens inveniatur, ut in manus laicorum ipsum monasterium veniat, & hoc Episcopus emendare non potuerit, & aliqui tales monachi ibidem fuerint, qui propter Deum de ipso monasterio migrare velint, propter eorum animas salvandas; hi per consensum Episcopi licentiam habeant, qualiter eorum animæ possint salvari.* Rhemense *can. 25. Ne monachi, aut canonici occasionem quærant vagandi.* Parisiense sub Ludovico, & Lothario *lib. 1. cap. 36. Multi ecclesiasticæ regulæ subjecti, propositi, & loci sui desertores effecti, passim quocumque eis voluntas suaserit, post habita auctoritate canonica pergunt; & non solùm ab aliis Episcopis, & Abbatibus, verùm etiam à Comitibus, & nonnullis aliis nobilibus viris recipiuntur. Quod quantùm & à divina, & canonica auctoritate discordet, in promptu est. Quod ne ulteriùs fiat, & ab Episcopis, & cæteris ecclesiasticis Prælatis observandum.* Aurelian. 1. *can. 19. Ipsi autem monachi, qui fuerint pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio Episcopi, tanquam fugaces sub custodia revocentur.* Tolet. 7. *can. 5. Vult vagos ab Episcopis, seu Rectoribus monasteriorum, ex quorum congregatione fuerunt, vel in quorum vicinitate consistunt, in monasteriis omni modo deputari.* Synodus Constant. 2. *can. 3.* apud Balsamonem: *Si qui præest monasterio, eos qui ei subjecti sunt, monachos non cum multa diligentia requirat, vel inveniens non recipiat statuit sancta synodus eum segregationi subjici* Concil. Nicæn. 2. *can. 21.* Cæsaraugust. *can. 6.* Tolet. 4. *can. 52. Religiosi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, sive hi, qui per diversa loca vagi feruntur, ab Episcopis, in quorum conventu commorari noscuntur, licentia eorum coerceantur, ut aut in clero, aut in monasterio deputentur,* Salzeburgense 1. tempore Gregorii X. *can. 2. Eisdem Abbatibus præcipimus, & mandamus, ut monachos fugitivos in sæculo divagantes revocare procurent, & secundùm tempora Martini V. determinamus, ut quicumque Prælatus monachum fugitivum, per ejectum ad monitionem Episcopi, Rectorum, vel Visitatorum Ordinis non receperit, ex tunc sit a temporalium administratione suspensus, donec recipiat Monachum vagabundum.* P. Blesensis *epist. 88.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Bruno Chassaing, *de privil. regul. tr. 4. c. 6. propos. 9.* Hæphtenus *disquis. monast. lib. 8. tr. 4. disquis. 7.* Tambur. *tom. 3. de jure Abbat. disp. 8. q. 7.* Ferdinandus à Castro *tr. 16. disp. 4. punct. 19. num. 2.* Gibalinus *de clausur. disquis. 2. c. 4. §. 11.* Girago *de regim. regul. p. 2. dub. 29.*

5 Impugnatur hæc assertio. Sed licèt hæc assertio erga religiosos fugitivos sustineri possit, & facilè procedat: tamen erga ejectos contraria videtur sacris canonibus, & ipsis regulis monachalibus: nam monachum incorrigibilem ejiciendum esse in perpetuum à monasterio, statuerunt Alex. III. *in c. relatum 7. ne clerici, vel monachi.* Innoc. III. *in cap. cum ad monasterium, de statu monach.* Honorius III. *in cap. ult. eod. tit.* Et suis sanctis regulis idem statuerunt Sanct. Augustinus *epist. 109.* quæ est ejusdem Regulæ, ubi de monacho incorrigibili ita ait: *Etiamsi ipse non abscesserit, de vestra societate projicietur; non enim & hoc fit crudeliter, sed misericorditer, ne contagione pestifera plurimos perdat.* S. Benedictus *c. 28.* de incorrigibilibus agens, *Tunc Abbas faciat, quod sapiens Medicus, si exhibuit fomenta, si unguenta exhortationum, si medicamina scripturarum divinarum, si ad ultimum ustionem excommunicationis, vel plagas virgæ, etiamsi viderit nihil suam prævalere industriam, adhibeat etiam quod magis est, suam, & omnium fratrum pro eo orationem, ut Dominus, qui omnia potest, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc jam utatur Abbas ferro abscissionis, ut ait Apostolus: Auferte malum ex vobis. Et iterum: Infidelis, si discedit, discedat, ne una ovis morbida totum gregem contaminet.* Magister de eisdem agens, *c. 13. Si placuerit Abbati, de monasterio expellantur.* Consonant Concilium Aquisgran. *can. 134.* Isidorus Pelusiota *lib. 1. epist. 318.* D. Basilius *interrog. 57. in reg. brevioribus:* quorum verba refert Gibalin. *d. c. 4. §. 8.* Igitur si ejectio religiosorum ita conveniens est, & consona juris dispositioni, & regulis monachorum, non rectè statuit Gregorius in præsenti, monachos ejectos annuatim esse requirendos, & claustris, aut carceribus esse mancipandos.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens Gregorii constitutio: pro cujus expositione sciendum est, monachis, & quibuscumque religiosis ritè, & legitimè professis prohibitum esse è monasterio exire invito, aut inconsulto Prælato. Concilio Turon. 2. *can. 16.* ibi: *Si qui in monasterio conversi sunt, aut converti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi.* Synodus Trull. *can. 46.* ubi cùm de clausura sanctimonialium ageretur, de monachis ita ajunt PP. Sed & viri, qui vitam monasticam persequuntur, urgente necessitate, & ipsi cum benedictione ejus, cui regimen creditum est, procedant. Nec etiam prætextu peregrinationis Romanæ licet monachos è monasterio exire. 6 De clausura monachorum. Concilium Vernense *can. 10.* ibi: *Ut monachi, qui veraciter regulariter vivunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur.* Et quia varii prætextus quærebantur à monachis, ut exirent è monasteria, ut omnes vagandi occasiones præcinderentur, etiam negotii peragendi prætextu, egressus è monasterio absque Prælati licentia denegatur in Synodo Mogunt. sub Carolo, *can. 20.* ibi: *Ut omnia necessaria intra monasterium exerceantur, ut non sit necessitas monachis, vel clericis vagandi foras, quia non expedit animabus eorum.* Meldense *can. 57. Ut monachi, quibus monasteriorum cura commissa non est, passim, & sine auctoritate palatium non adeant, nec in eo immorentur, vel ubi, & ubi discurrere, ac pervagari præsumant.* Synodus Romana sub Leone IV. *can. 28.* ne monachi à monasteriorum claustris absque Abbatis, vel qui ab eo est constitutus, licentia, ad quodlibet opus exercendum egredi præsumant, *l. 29. C. de Episc. & Cler. Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento.* Concilium Chalced. *c. 4.* Trull. *can. 46. l. 1. & 2. Cod. Theodos. de monachis.* Quæ omnia innovavit Trident. *sess. 25. regul. c. 4.* Cùm licentia tamen proprii Prælati possunt etiam perpetuò extra monasterium degere. Quare cum Alexander II. *in c. juxta 16. q. 1.* præcipit monachis in claustro morari, intelligendus est, nisi licentia Prælati præcedat; nam Pontifex ait, sequi se Chalcedonensis Concilii tenorem. Et *in can. 4. ipsius Concilii*, ita legitur: *In quibus ordinati sunt locis fortiter perseverantes, nec ecclesiasticis, nec sæcularibus negotiis se ingerant, vel communicent, propria relinquentes monasteria, nisi quandoque à civitatis Episcopo eis permissum fuerit.* Illa autem verba, quæ sequuntur *in dicto cap. justa*, ibi: *Ad normam S. Benedicti intra claustrum morari præcipimus;* rectè exponit Gibalinus ita, ut sensus Alexandri sit, ut præcipiat omnibus monachis morari intra claustrum, prout S. Benedictus in sua regula præscripserat, videlicet ne etiam prædicationis, aut peregrinationis causa monachis liceret extra monasterium vagari; cùm licentia verò Abbatis liceret è monasterio exire: quo modo etiam intelligitur textus *in cap. placuit 2. 16. q. 1.* juncto ipso Gibalino *d. cap. 2. §. 3. n. 9.* & plura de clausura Religiosorum congesserunt Navarrus *comment. 2. de regul.* Suar. *de relig. tract. 8. lib. 7. cap. 3. n. 3.* Tambur. *de jure Abbat. tom. 3. disput. 8. qu. 6. n. 3.* Aravio *tract. 3. q. 27. moral.* Bonac. *de clausur. quæst. 2. punct. 1.* Unde tot Ecclesiæ legibus cautum reperitur, ne monachi extra claustra vagentur. Concil. Meldense *d. can. 57.* probat Gibalinus *dicta disquis. 2. c. 2. §. 3.* Et

leges

Digitized by Google

leges Imperiales censuerunt monachum refugam, ab Episcopo, vel Præside apprehensum in monasterium detrudi debere: si denuò fugiat, militia, aut honore, quo fungebatur, spoliatum, inter officiales Præsidiis Provinciæ servire, *Novel.* 123. *Justin.* & si servilis fuerit conditionis, pristino domino restitui debere, *l. servi, Cod. de Episc. & Cler. novel.* 5. *Justin. cap.* 4. notarunt Balsamon *ad nomocan. Phocii, tit.* 9. *cap.* 32. Menardus *in not. ad concord. regul. cap.* 20. §. 7. Indeque è monasterio effugere, ut grave scelus, tam veteribus, quàm novis Ecclesiæ legibus vindicatur, & in antiqua monastica disciplina fugitivos spontè redeuntes post emendationem Prælati recipiebant in ultimo gradu, & si tertiò fugerent, non amplius eos recipiebant, juxta regulam D. Benedicti *c.* 29. *Frater qui proprio vitio egreditur, ac projicitur de monasterio, si reverti voluerit, spondeat priùs omnem emendationem vitii, pro quo egressus est, & sic in ultimo loco recipiatur, ut ex hoc ejus humilitas comprobetur: quod si denuò exierit, usque tertiò recipiatur; jam verò postea sciat omnem sibi reversionis aditum denegari.* Illustrat Gibalinus *d. c.* 3. *§.* 3. *n.* 26. & disciplinam hanc consonam esse aliis regulis Sanctorum PP. defendit Haæphtenus *lib.* 8. *disquis. tract.* 4. *disquis.* 8. & Menardus *ad concord. regul. fol.* 1034. De pœnis fugæ conjunctæ cum apostasia agemus *in cap. fin. de apost.*

7 De pœna ejectionis. Secundò sciendum est, ejectionem, seu expulsionem religiosi è monasterio adeò gravem pœnam esse, ut meritò ejus usus in dubium revocetur à D. Isidoro *c.* 16. *regulæ*, his verbis: *Quamvis frequentium, graviorumque vitiorum voragine sit quispiam immersus, ne fortè qui poterat per diuturnam pœnitudinem emendari, dum projicitur, ore diaboli devoretur.* Facit etiam & illa ratio; nam cùm religiosus tradiderit se religioni contractu quodam reciproco professionem suam acceptanti, sicut religiosus nequit habitum exuere, religionemque abjicere; ita nec religio poterit religiosum invitum ejicere, cùm mutua sit, & æqualis utriusque obligatio. Nec hæc pœna ejecto, aut religioni ejicienti commoda esse potest; nam ejectus multò liberiùs peccabit, immò in omnia se vitia præcipitem dabit, unde non ejus emendationi per ejectionem consulitur: nec etiam Religioni conveniens est pœna hæc, siquidem alii ut liberiùs vivant, incorrigibiles fient, ut ita ejiciantur. Unde cautiùs esse monachos incorrigibiles carceribus mancipare, quàm ejicere de monasterio, docuerunt Cardin. *in Clement. ne in agro*, §. *quia verò, de statu monach.* Abbas *in cap. cùm ad monasterium, n.* 13. *de statu monach.* Hostiensis *in summa, tit. de pactis, n.* 4. Immola *in c. cùm in Ecclesiis, nu.* 8. *de majorit. & obed.* Angelus *in summa, verbo Abbas, n.* 18. Grassis *part.* 1. *decis. lib.* 3. *cap.* 5. *nu.* 145. Sed contrarium, immò omni tempore in Ecclesia pœnam hanc ejectionis usitatam fuisse, constat ex canonibus suprà relatis, & veteribus regulis Sanctorum Patrum; atque ejus usum defendunt Gibalin. *dicto* §. 11. Haæphtenus *d. disquis.* 8. Chassaing. *d. proposit.* 9. quoniam bonum commune religionis præponendum est particulari. Unde cùm utrumque non potest obtineri, minus, idest particulare, postponendum est bono majori, videlicet communi. Hoc autem fieri non potest, nisi ovis morbida alios suo pravo exemplo, & improbitate inficiens, expellatur, & caro resecetur, ut docet D. Hieronymus relatus *in c. resecandæ* 24. *qu.* 3. Alioquin illorum exemplo ad similia inducerentur, ut satis experientia docuit. Non tamen ipsi ejecti propter ejectionem liberantur à votis emissis tempore professionis, unde si ita ejecti contrahant matrimonium, præterquam quod invalidum est, puniri possunt ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis. Plura de ipsis expulsis, & eorum conditione tradunt Gibalinus, & Chassaing. *ubi suprà*, Bravo *in not. ad regul. D. Benedicti, c.* 26. Thomas Delbene *part.* 2. *de offic. Inquisit. dubit.* 236. *sect.* 34.

8 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis provenit ex eo, quod cùm fugitivi, & ejecti per fugam monasterium proprium privent utilitate & commodis, quæ ex suis subditis habet, illudque discessu, ac divagatione infament, & aliis scandalo sint, ipsi verò in statu damnationis existant, debeantque Prælati communi bono religionis, & famæ consulere, religiosorum saluti spirituali prospicere, coguntur fugitivos annuatim requirere, & revocare, si possunt, atque tum pœnis, tum aliis modis illos emendare, ut in præsenti Gregorius constituit, qui circa fugitivos tria præcipit. Primum, ut superiores illos sollicitè annuatim requirant: secundum, ut si in monasteriis recipi possint juxta ordinem regularem, Abbates & Prælati ad eos recipiendos compellantur, etiam per censuram ecclesiasticam, salva ordinis disciplina, hoc est, ut interpretatur Glossa, imposita illis pœnitentia ex præscripto regulæ. Tertium, quod si disciplina regularis non patiatur eos in illorum consortium iterum recipi intra eadem monasteria, in locis competentibus, vel in aliis domibus ejusdem Ordinis, idest carcere, ad agendam pœnitentiam includantur.

Nec jam obstat difficultas suprà adducta, qua oppressi classici repetentes hìc, & Doctores suprà laudati, varias huic constitutioni assignarunt interpretationes. 9 Exponitur præsens textus. Communiter docetur, textum hunc intelligi de ejectis injustè, vel ex defectu potestatis indimittente, vel ex defectu causæ, seu ordinis judicialis non servati, qui debent requiri, & in monasteriis detrudi: quod secus procederet, si justè & per sententiam diffinitivam ejecti essent: ita docuerunt Navarrus *ad hunc titulum commentarii* 2. *n.* 36. & *lib.* 3. *consil. tit. de regul. in* 1. *edit. consil.* 51. Rodriquez *tom.* 1. *qq. regul. qu.* 30. Azor *lib.* 12. *instit. tom.* 1. *c.* 17. alii relati à Thoma Sanchez *lib.* 6. *summæ, c.* 9. *n.* 18. Præsentem constitutionem ut contrariam consuetudini negligit Ferdinandus à Castro *tract.* 16. *disp.* 4. *punct.* 19. *n.* 2. quem & sequitur Gibalinus *d. disquis.* 2. *c.* 4. *§.* 11. *nu. fin.* qui existimat, Gregorium in præsenti non agere de monachis ejectis absolutè, & in perpetuum, sed ad tempus dumtaxat; qui nisi exacto tempore ad monasterium redeant, fugitivi censendi sunt, ideòque fugitivis comparantur, & simul cum ipsis requiruntur, & ad monasterium redire coguntur: puniendi tamen sunt in eodem monasterio, vel in alio ejusdem Ordinis, salva regulari disciplina. Sed hæc solutio prorsus divinatoria est, cùm generaliter Gregorius agat de fugitivis, & ejectis, nulla adhibita distinctione inter ejectos ad tempus, vel in perpetuum. Quare omissis his solutionibus, pro vera hujus textus interpretatione sciendum est, olim Prælatos Religionum facultatem habuisse dimittendi monachos etiam, jam professos, cùm illis videbatur religionis ejectio expedire: unde D. Benedictus in sua regula, *cap.* 38. ubi agitur de professione monastica, statuit ut illæ vestes sæculares, quas novitius probationis tempore gestabat, & cùm emittebat professionem, exuebat, diligenter asserventur, ne si ad sæculum redeat, discedat in habitu religioso. Idem statuit D. Basilius *in Asceticis*, ubi innuit, olim discedere solitos monachos, facileque dimitti constituit ipse *pag.* 336. *columna* 2. *ad finem*, & *pag.* 339. *col.* 1. *circa medium*, & *in regulis fus. disp. interrog.* 28. 29. & 47. & *in regul. brevior. interrog.* 57. 61. 102. & 155. Id etiam probatur ex D. Gregorio *lib.* 2. *dialog. c.* 5. ubi agens de quodam monacho, qui in ordine D. Benedicti facultatem discedendi efflagitabat, ita inquit: *Cumque eum vir Dei assiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipse verò nullo modo consentiret in Congregatione persistere, atque importunis precibus, ut relaxaretur, innueret.* D. August. *serm.* 1. *de commun. cleric. vit.* ibi: *Qui volunt habere aliquod proprium, quibus non sufficit Ecclesia Dei, maneant ubi volunt, ubique possunt, non eis aufero clericatum.* Quæ, & alia Sanctorum Patrum testimonia doctè expendens, hanc defendit sententiam Basilius Legionensis *q.* 3. *scholast. c.* 10. cùm autem Prælati hac facultate abutentes à monasteriis monachos ejicerent, qui postea per sæculum vagabantur, statuit Gregorius, ut Prælati ipsos annuatim requirerent, & monasteriis mancipârent: & posteà Urbanus VIII. suprà relatus constitutionem hanc innovans statuit, ut tantùm ex gravissimis causis, dataque incorrigibilitate Prælati possent religiosos è monasteriis ejicere.

Sed suprà traditis obstat Synodus Romana sub Gregorio VII. *can.* 12. ibi: *Monachi, qui relinquunt suum habitum, vel absque licentia sui Abbatis vagantur, non recipiantur.* Ex quibus verbis expressè constat, monachos fugitivos, & vagantes non esse ampliùs recipiendos: igitur frustrà annuatim requiruntur. Cui difficultati respondendum est, illa verba, *non recipiantur*, non esse referenda ad Prælatum proprium ipsius monachi fugitivi, sed ad alios Prælatos, sive Regulares, sive sæculares, juxta textum *in cap.* 3. 20. *q.* 4. 10 Exponitur can. 12. synodi Rom.

TITULUS XXXII.

De conversione conjugatorum.

CAPUT PRIMUM.

Alex. III. *Eliensi* a *Episcopo*.

PRæterea, utrum laicus uxoratus, qui præsentibus sacerdotibus, & monachis, ignorante Episcopo, de licentia, & permissione uxoris suæ monasterium ingressus, & fortè professionem fecit, uxore in seculari habitu remanente, nec ad religionem transeunte, aut perpetuam continentiam vovente, ab Episcopo suo possit ad thorum uxoris revocari, an illa compellenda sit ad observationem continentiæ pertransire? Dicimus, quod nisi uxor ad religionem transierit, aut castitatem perpetuò servare promiserit, vir debet, & potest ab Episcopo de monasterio revocari; quia cùm una caro sint effecti, non debet una pars in seculo manere, & altera ad religionem & castitatem transire. Verùm tamen uxor monenda est, & propensiùs exhortanda, ut ad religionem transeat, & castitatem servare promittat.

NOTÆ.

1 a *Eliensi.*) In appendice Concil. Lateran. *parte* 5. *c.*4. legitur *Herefordensi*; sed in prima collectione, *sub hoc tit. c.*1. habetur, *Hiriensi*; & additur, *pars capitis Super eo*; unde agnoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. super eo, de regul.* & ita legendum esse, *Eliensi*, ut jam in ipso notavi.

COMMENTARIUM.

2 EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Vir non potest religionem ingredi uxore renuente, immò nec consentiente, nisi simul convertatur ad religionem, si juvenis est; aut castitatem in sæculo promittat, si senex*. Probant eam textus *in c. multorum, c. Agathosa, c. quia Agatho*, & ferè per totam 33. *q.* 5. *c.*14. 32. *dist. c. Episcopus*, 77. *dist. c. cùm sir, c. uxoratur, hoc tit. cap. cùm causa*, §. *præterea, de raptor. cap. lege* 1. §. *beatus, dist.*10. *c. una sola, c. quod Deo, cap. secundùm*, 33. *q.* 3. Gregorius VII. in Synodo Romana anno incerto, *cap.* 20. ibi: *Si conjugatus vult monachus fieri, ex consensu mulieris fiat, ita ut illa fiat monacha, vel profiteatur castitatem; quia eo vivente monacho, nunquam habebit alium: similiter de muliere. Si quis istorum prævaricator fuerit mandatorum, excommunicationi subjaceat*. Refert Anton. Augustinus *in epit. jur. lib.* 9. *tit.* 11. Concil. Abrincense tempore Alex. III. *can.* 10. *Vir ad religionem non transeat, uxore in sæculo remanente, vel conversi ambo vacandi operibus carnis tempus excesserint*. Illustrant ultra congestos à Garanna, & Barb. *hic*, idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 10. *n.*45. & *de jure Eccles. lib.* 1. *c.*33. *nu.*126. & *c.*35. *nu.*12. & *c.*42. Basil. *de matr. lib.*9. *c.*11. 12. & 13. & *lib.*10. *c. fin.* Lantdmet. *lib.*2. *de veteri mon. c.*102. Bellarm. *tom.*1. *controv. lib.*2. *de mon. c.*37. Acunna *in c. assumi, dist.* 28. & *in cap.*14. *dist.* 32. & *in cap. Episcopus*, 77. *dist.* Espenceus *lib.*6. *de voto continentiæ, c.*1. Azor *tom.*1. *instit. lib.*12. *c.*1. D. Nicolaus de Castro *in* §. 1. *Instit. de emptione, n.* 68. Tondutus *resol. canonic. c.*116. Vuading. *ad opera D. Francisci, fol.* 24. Gazæus *in notis ad Cassianum, collat.*21. *c.* 9. Josè Thomas Hurtado *tom.*2. *de resident. resol.*1. *per totam*, Cujacius *in Novella* 22. *Justin.* Balboa *in cap. Gaudemus, n.* 178. *de divort.* P. Gregor. *lib.*3. *partit. tit.* 2. *cap.* 4. Joannes Dartis *ad Decret. in* 27. *qu.* 2. Probant conclusionem hujus textus D. August. *epist.*45. ibi: *Nam & vovenda talia non sunt à conjugatis, nisi ex consensu & voluntate communi.* Illustrat Fabrotus *in l.*52. *tit.* 3. *lib.* 1. *parat. Balsam.*

3 *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione expendam caput 9. collationis 21. Cassiani, in quo singulare Abbatis Theonæ factum narratur, qui dimissa uxore, etiam invita, & reluctante, ad eremum, & monachatum se contulit, rationibus illis motus, quas refert Cassianus per hæc verba: (Cùmque hujusmodi obsecrationibus jugiter persistenti conjux durissima non præberet assensum, seque diceret solatio maritali pro ætatis suæ flore penitus abstinere non posse, ac proinde si quid deserta ab eo criminis admisisset, illi potiùs adscribendum, qui conjugii fœdera dirupisset. Ad hæc ille, cùm diu conditionem naturæ prætendisset humanæ, quàm fragilem, & incertam; periculosumque esse carnalibus desideriis, & operibus diutiùs implicari, adjiciens adstruebat, non licere cuiquam ejus se boni extorrem facere, quod didicisset; majorisque esse noxæ despicere cognitam bonitatem, quàm incognitam non amare: proinde se jam reatu etiam prævaricationis involvi, si inventis tam præclaris, tamque cœlestibus donis, terrena, ac solida prætulisset. Ad omnem sanè ajebat ætatem, omnemque sexum perfectionis magnificentiam pertinere, & diversa Ecclesiæ membra ad conscendendam sublimium meritorium celsitudinem provocari, dicente Apostolo 1. ad Corinthios cap. 9. Sic currite ut comprehendatis: nec propter lentorum, & segnium moras, paratos, atque alacres debere subsistere, cùm rectius sit, ut desides à præcurrentibus incitentur, quàm ut properanres à desidentibus obligentur. Proinde staturum sibi dicebat, decretumque esse secundùm illud Matthæi, cap. 18. renunciare sæculo, ac mori mundo, ut vivere posset Deo: & si hanc beatitudinem nequeat obtinere, ut cum socia sua in consortium transeat Christi, malle se vel cum unius membri dispendio salvum fieri, & velut debilem introire in regnum cœlorum, quàm cum soliditate corporis condemnari, ut probatur ex Deuteron. cap. 2. ex Matthæi cap. 19. & Exodi cap. 20. Adjiciebat autem etiam ista, dicens: Si Moyses pro duritia cordis dimitti permisit uxores, quare hoc non sinat Christus pro desiderio castitatis, præsertim cùm idem Dominus Lucæ cap. 14. & Matthæi cap. 19. inter cæteras affectiones (idest patrum, & matrum, ac filiorum, quibus omnem reverentiam, non solùm lex, sed etiam ipse præceperat exhiberi; tamen pro nomine suo, ac desiderio perfectionis non solùm contemnenda simpliciter, sed etiam odio habenda esse decernens,) conjungat eis similiter etiam uxorum nomen, dicens: Et omnes qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, &c. In tantum ergo perfectioni, quam prædicat, nihil patitur comparari, ut illam quoque necessitudinem solvat patris, ac matris, quæ secundùm Apostolum ad Ephesios cap. 6. primum obtinet in repromissione mandatum. Honora scilicet patrem, & matrem (secundùm Matthæum ubi suprà) quod est mandatum primum in repromissione, ut bene sit tibi, & sis longævus super terram; eamque despui pro suo amore præcipiat. Evidenter itaque sicut eos Evangelicus sermo condemnat, qui non interveniente adulterii crimine uxoria vincula dirumpunt, ita ob amorem Christi, & desiderium castitatis, his qui jugum carnale rejecerint, etiam centupla præmia promittit. Quapropter si fieri potest, ut ad hanc optatissimam mihi partem, accepta tamen ratione flectaris, scilicet ut Domino servientes, pœnam gehennæ pariter evitemus, charitatem conjugii non refuto, immò etiam majore adhuc dilectione complector: agnosco enim, & veneror adjutricem meam Domini mihi sententia deputatam, & indirupto eidem fœdere charitatis in Christo cohærere non respuo, nec à me separo, quod Dominus mihi primæ statim conditionis lege conjunxit, dummodo sis, & ipsa, quod conditor esse te voluit. Si verò non adjutorium esse volueris, sed in deceptionem, & adminiculum te non mihi, sed adversario malueris exhibere, atque ob hoc attributum putas conjugii sacramentum, ut te huic, quæ ingeritur, fraudans saluti, insuper etiam me à discipulatu retrahas Salvatoris: ita illam Abbatis Joannis, immò Christi ore prolatam sententiam viriliter apprehendam, ut me à spirituali bono nulla carnis avellere possit affectio. Qui enim, inquit, non odit patrem, & matrem, &c. Lucæ capite 14. adhuc autem, & animam suam, non potest meus esse discipulus. Cum ergo his, atque hujus-

hujusmodi verbis mulieris non flecteretur intentio, & in eadem obstinationis duritia permaneret: *Si ego* (inquit B. Theonas) *te abstrahere à morte non possum, nec tu me separabis à Christo.* Tutius est autem mihi cum homine, quàm cum Deo habere divortium. Aspirante itaque gratia Dei, diffinitionis suæ executionem instanter aggressus est, nec intepescere per aliquam moram desiderii sui passus est ardorem: nam confestim omni mundana facultate nudatus, ad monasterium pervolavit, ubi in brevi tanto splendore sanctitatis, & humilitatis enituit, ut beatæ memoriæ Joanne ad Dominum ex hac luce migrante, sanctoque Helia viro, qui haud minor decessore suo fuit, similiter decedente, tertius Theonas universorum prælectus judicio, in Diaconiæ eis dispensatione successerit.) Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam vir caput est uxoris, ita ut omni jure, divino, civili, & ecclesiastico illi subdita sit, ut docet D. Augustinus *in capit. est 33. quæstion.5.* ibi: *Est ordo maritalis in hominibus, ut serviant fœminæ viris, filii parentibus.* Et *capit. hæc imago, 32. quæst.5. & l. nulla, de suis, & legit. l.4. §. mulieris, ff. de usu, & habit.* Unde fœminæ viros Dominos vocant, *l. Lucius* 88. §. 2. *ff. de legat.*2. latè illustrant Pineda *de rebus Salomonis, cap.3. §.9.* Robertus *lib.1. rerum judic. cap.*10. Schotus ad Senecam *lib.1. controvers.6.* Cujacius *in l. in multis, ff. de stat. homin.* Marquez *in gubern. c.31. §.4.* Tiraquellus *in l.5. connub.* Mexia *de vera gloria, lib.2.c.1.* Simanchas *lib.1. de Republica, c.1.* Carballo *in c. Raynutius, num.* 234. Gentilis *de bonis maternis, c.1.* Junius *polit. q.13.* Hunnius *ad Trentlerum, vol.1, thesi 5. disput.2.* Giurba Messan. *cap.3.* Anton. Hotomanus *de ritu nupt.c.23.* Lælius Mancinus *lib.1. de triplici juris collat. c.9.* Ergo sicut absurdum est, dominum, aut patrem servi, seu filii voluntatem exquirere ad ingressum religionis, ita & maritum consensum uxoris petere, ut convertatur ad religionem.

4 Traditur ratio decidendi. Qua difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est conjuges posse vovere castitatem matrimonio adhuc rato, vel consummato. De voto matrimonio rato emisso, agemus infrà *in cap.2.* De voto emisso matrimonio jam consummato, agit in præsenti Alexander III. & statuit, nisi consentiente uxore, & religionem similiter profitente, non posse virum religionem ingredi. Cujus constitutionis ratio provenit ex reciproca potestate, quam conjux habet in alterum conjugem: quare altero renuente, non potest statum mutare, privando conjugem jure quæsito; nam ut ait D. Paulus 1. *ad Corinth. cap.7. vers.4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter, & vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier: nolite ergo fraudare invicem, nisi fortè ex consensu, ut vacetis orationi.* Ubi D. Chrysostomus *tom.4. hom.* hæc subjungit: *Quid hoc est? ne contineat, inquit, mulier invito marito, nec maritus nolente uxore. Et rectè dixit* (subingit paucis interpositis) *Nolite fraudare: fraudationem hic, & debitum superius appellans, ut dominii ostenderet incrementum, altero enim invito continere, est alterum privare; volente autem, minimè; non enim si me persuaso ex meis aliquid acceperis, dico me fraudari, aut privari: postquam enim copulatione conjugii, viri, ac mulieris unum corpus efficitur, ut ad primos mundi sponsos dixit Dominus Genesis cap.2. vers.24. in conjuge renuente castitatem profiteri remanet media pars eam profitentis; cujus individuæ societatis consideratio movit sanctum Gregorium, ut cuidam Agathosæ suum maritum jam monachum tonsuram reddi præciperet, dummodo absque ejus culpa, aut consensu ab ea recesserit, ut religionem profiteretur; nam non potest, inquit Sanctus, quispiam conjugum ex parte ad Religionem converti, & ex parte in sæculo remanere.* Facit D. Hieronymus, seu mavis cum aliis, Paulinus Nolanus Episcupus, *ad Celantiam matronam de institutione matrisfamilias*, ibi: *Periculosè promittitur, quod adhuc in alterius potestate est, nec est grata donatio, si unus offerat rem duorum*; aliàs enim facilè daretur occasio conjugi remanenti in sæculo adulterium perpetrandi. D. Augustinus ad Editiam *epist.* 199. ibi: *Nam si vir continere voluisset, & tu noluisses, tibi reddere debitum cogeretur; & illi Deus imputaret ad continentiam, si non suæ, sed tuæ cederet infirmitati.* Et *c. secundùm, 33.q.5.* Rectè ergo docetur in præsenti, uxore non consentiente, non posse virum religionem profiteri; & si de facto ingrediatur, adeò professionem nullam esse, ut ipse discedere possit, & mortua uxore aliud inire conjugium, *c. quidam, cap. placet, cap. accedens, hoc tit.* ubi dicemus. Ex his etiam provenit, nec pœnitentiam solemnem, quia in ea castitas vovebatur, & quodammodo status religiosus pro eo tempore profitebatur, nisi ex consensu conjugis alteri conjugi olim fuisse impositam, ut probatur *in can. Concil. Iliber.*

Consentiente autem conjuge alius potest castitatem promittere, religionemque profiteri, ut probatur ex juribus supra pro illustratione conclusionis adductis, & ex D. 5 Quid si consentiat conjux.
Basilio *in qq. fusè explicatis, q.12.* ibi: *Eos, qui in conjugio matrimonii ad talem vitam accedunt, percunctari oportet, an ex consensu hoc faciant.* D. Gregorius *lib.9. epist.39. ad Theotist. Patriciam*, ibi: *Si verò utriusque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare, quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, majora non prohibuit.* Quod etiam firmatur exemplis, & ratione. Exemplis eorum, quos rectè fecisse, eo quòd ex consensu continentiam voverint, nullo modo negari potest, cùm miraculis claruerint, & ut Sancti ab Ecclesia venerentur. Primum exemplum est Deiparæ Virginis Mariæ, & sancti Sponsi ejus Joseph, inter quos verum conjugium intercetlisse, constat ex Evangelio D. Matthæi *cap.1.* ibi: *Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Et ibi: *Joseph vir ejus.* Latè probabimus *in c. super, de condit. appos.* Et tamen ex mutuo consensu perpetuò continentiam servarunt. Unde B. Augustinus de consensu Evangelist. *cap.1.* ait: *Hoc exemplo magnificè insinuatur fidelibus conjugatis, etiam servata pari consensu continentia, posse permanere conjugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* Aliud exemplum Amonis monachi, qui cum uxore virgine ex consensu semper virgo permansit, refert Palladius *in hist. Lausiaca, c.8.* Idem de sanctis Paulino, & Tharasio refert D. Augustinus *epist.* 32. etiam sanctus Maturnianus, & sancta Maxima similiter vitam egerunt, teste Victore Uticensi *lib.1. de persecut. Vandal.* Sanctus Eduardus Rex Angliæ, qui ob perpetuam castitatem cum conjuge servatam post centum à morte annos inventus fuit integer, adeò ut nec barba in sepulchro decidisset, referente Surio *tom.2. Martyrologii.* Alphonsus II. Rex noster Legionis, ob eandem continentiam dictus cognomento *el Casto.* Volaterranus *lib.2. Antropolog.* Sanctus Henricus I. Imperator, & sancta Cunegundis, de quibus Krantzius *lib.3. Saxoniæ, pag.32.* Boleslaus cognomento Pudicus, teste Volaterranno *lib.4.* Sancta Vertilia virgo, ut ex Blondo probat Gibalin. *de clausur. disquis.3. c.4. nu.8.* Sancta Anastasia virgo Romana apud pissimum, & doctissimum Aloysium de Granada *in Symbolo fidei, 2. p. c.20. pag.*213. Quæ exempla adversus ipurcos hæreticos nostri sæculi attulit doctissimus Bellarminus *tom.1. controvers. lib.2. de monachis, c.37.* quem transcripsit Laurentius Beyerlinch *in Theatro vitæ humanæ, verbo Matrimonium, pag.*323. Aliaque exempla congesserunt Rosvveidus *in Onomast. verbo Continentia*, Raderus 1. *p. Virid.17. Novemb.* Bozius *lib.11. de signis eccles. cap.6.* Spinellus *tract. de virgin.* Ludovicus Vives *in inst. Christ. mulier. c.5.* Theophilus *tom.4. lib.6. sect.2. c.7.* Espenceus *lib.1. de contin. c.11. & lib.6. cap.3.* Ratione etiam firmatur hæc assertio; nam divortium bona gratia, prout ajunt Consulti *in l. & ideo 62. ff. de donat. inter, l. sed & si maritus 14. §. sed & si, ff. qui & à quibus, l. unic. §. penult. Cod. de rei uxor. action.* vel amica separatione ut loquitur Tertul. *de monogam.* id est, cùm communi consensu solviiur matrimonium, interprete Anastasio *in l. si constante 9. C. de repudiis*, fiebat variis ex causis, quas refert Justiniaous *in Novel.22.c.4. Novel.140. c.1.* Inter eas enumeratur sacerdotium, ita ut sacerdotii causa, ut maritus possit Deo sacrificium offerre, divortium bona gratia admittebatur, *l. vitricus 60. §.1. cum seq. ff. de donat. inter*, ibi: *Divortii causa donationes inter virum, & uxorem concessæ sunt: sæpè enim evenit, ut propter sacerdotium, vel etiam sterilitatem, vel senectutem, aut valetudinem, aut militiam satis commodè retineri matrimonium non possit; & ideò bona gratia matrimonium dissolvitur.* Quæ verba de sacerdotio Gentilium, apud quos sacerdotes Cereris dimissis uxoribus cœlibem vitam agebant, teste Tertul. *lib. de monog.* accipiunt Cujacius, & Gothofredus *in novel.22. c.5.* Revardus *lib.1. conject. c.2.* Paucirola *lib.2. var. c.52.* Sed eos refellit D. Nicolaus de Castro *in §.1. Instit. de emptione, & vendit. nu.68.* ex eo, quia generalia illa verba non debent restringi ad unum, vel aliud sacerdotium; quare ipse existimat Tribonianum verba illa, *Uti propter sacerdotium*, apposuisse dum respiceret ad dictam Novellam 22. Justin. *cap.4.* & ut Hermogenianum consonum Justiniano redderet, ea verba adjecisse. Sed his sententiis omissis, veriùs dicendum est, textum illum referendum esse ad sacerdotium Christianorum, & legis gratiæ; nam cùm Hermogenianus floruisset temporibus Alexandri Severi: essetque Christianus, ut in ejus vita refert Joannes Bertraudus *de Jurisperitis fol.*130. dixit, propter sacerdotium divortium fieri posse bona gratia, idest dissolvi matrimonium quoad thorum, & cohabitationem: quod genus divortii jure civili admissum, & malè productum etiam ad dissolutionem matrimonii quoad vinculum, *l.52. §. final.*

C.de

C. de Epiſcop. & cler. Novel. 22. *c.* 5. 117. *c.* 12. 123. *c.* 40. uſitatum ſequentibus ſæculis fuiſſe, conſtat ex veteri formula Marculfi *lib.* 2. *c.* 30. Ultrà conſenſum conjugis deſideratur etiam pro diſtinctione ætatis, ut ſi juvenis eſt, in quo ſuſpicio incontinentiæ dari poteſt, etiam religionem ingrediatur, *c. Agathoſa* 27. *q.* 2. *c. qui uxorem* 33. *q.* 5. *c. cum ibi*, *c. uxoratus*, *hoc tit.* amplius & licentia Epiſcopi deſideratur, *c. ſi vir* 27. *q.* 1. non quia aliàs nulla reddatur profeſſio, ſed quia illicita erit, non petita licentia ab Epiſcopo, ut latè docet varios caſus reſolvens Thomas Hurtado *de reſid. d. lib.* 3. *reſol.* 1. *per tot.* Si autem ſenex eſt, ideſt ejus ætatis, in qua nulla ſuſpicio incontinentiæ adſit, votum caſtitatis emittere debet, ut in hoc textu docetur ibi: *Aut perpetuæ caſtitatis votum emiſerit*, *c. cùm ſic*, *c. uxoratus*, *hoc tit.* Sed ſi uxor adulterium commiſerit propria auctoritate, poteſt vir religionem ingredi, ut probat Atavio *in deciſ. moral. tract.* 3. *q.* 26.

6 *Diſſolvitur ratio dubitandi.* Nec obſtat dubitandi ratio ſupra adducta ex facto Abbatis Theronæ, qui poſt lapſum quinquennii tempus, quo cum ſua conjuge in matrimonio vixerat, ad monaſterium, reclamante uxore confugit. Nam ſupponimus in eo peculiarem aliquam divinam inſpirationem interveniſſe, vel impellentem ipſum ad id faciendum, vel actum ipſum comprobantem; idq; præter ordinem, & legem, ut haberemus quod miraremur, non quod imitaremur. Nec fundamenta, quæ adducit Theonas aliquid faciunt. Non quod de libello repudii expendit; nam potiùs verum eſt, Dominum nunquam permiſiſſe uxorem dimittere, & aliam ducere, ut latè probavi *in cap.* ∴ *Concilii Illiber.* Minùs obſtant verba illa, quibus Dominus patrem, matrem, uxorem, aut filios, aut agros relinquentibus centuplum promittit in hoc ſæculo, & in altero vitam æternam, quæ non ita ſunt accipienda, inquit Chryſoſtomus *ep.* 89. *qu.* 4. hunc locum enarrans, ut per ea nuptiæ intelligantur divellendæ, aut dirimendæ, niſi fortè cum utriuſque conjugis conſenſu: & B. Auguſtinus, *In his, quæ Dominus dimittenda mandavit, etiam uxor commemorata eſt*, inquit: *Quid ſibi ergo volunt iſta præcepta; non enim poſſunt inter ſe eſſe contraria, niſi quia occurrit aliquando neceſſitatis articulus, ubi aut uxor dimittatur, aut Chriſtus: ut alia omittam, ſi ipſi uxori maritus diſplicuerit Chriſtianus, eique propoſuerit, aut à ſe divortium, aut à Chriſto. Hic ille quid eligat, niſi Chriſtum, ut dimittat uxorem laudabiliter propter Chriſtum, Ambobus quoque Chriſtianis Dominus præcepit, ne quiſquam uxorem dimittat, excepta cauſa fornicationis; ubi autem qualibet ex eis perſona infidelis eſt, conſilium Apoſtoli attendatur, ut ſi fidelis conſentit habitare cum viro infideli, vir non dimittat uxorem; ſimiliter uxor fidelis virum, ſi cum illo habitare conſenſerit. Quod ſi infidelis, inquit, diſcedit, diſcedat: non eſſet ſervituti ſubjectus frater, aut ſoror in hujuſmodi; ideſt, ſi infidelis noluerit eſſe cum conjuge fideli, hic agnoſcat fidelis ſuam libertatem, ne ita ſe ſubjectum deputet ſervituti, ut ipſum dimittat fidelem, ne conjugem amittat infidelem. Hoc & de filiis, atq; parentibus, hoc de fratribus, & ſororibus intelligitur, propter Chriſtum omnes eſſe dimittendos cum proponitur iſta conditio, ut Chriſtum dimittat, ſi illos ſecum eſſe deſiderat.* Hæc eo loco Auguſt. In quibus verbis dilucidè exponit, quomodo intelligi debent illæ ſcripturæ, quibus admonemur, ut parentes, fratres, cognatos, uxores, inſuper & animam noſtram odio proſequamur. Nec obſtat difficultatis augmentum; nam licèt caput uxoris ſit vir, in conjugio tamen quoad poteſtatem corporis æqualis eſt conditio, nec vir corporis ſui poteſtatem habet, ſed uxor; Ideò ſine ejus conſenſu eam privare jure quæſito non valet.

C A P U T II.

Idem a *Salernit. Epiſcopo.*

VErùm poſt conſenſum legitimum de præſenti licitum eſt alteri, altero ita repugnante, eligere monaſterium, ſicut quidam etiam *b* Sancti de nuptiis vocati fuerunt, dummodo inter eos carnalis commixtio non intervenerit: & alteri remanenti, ſi commonitus continentiam ſervare noluerit, licitum eſſe videtur, ut ad ſecunda vota poſſit tranſire, quia cùm non fuiſſent una caro ſimul effecti, ſatis poteſt unus ad Deum tranſire, & alter in ſæculo remanere.

N O T Æ.

1 a *SAlernitano.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 2. & adjicitur, *pars capitis Licet:* unde cognoſcitur in præſenti referri partem textus *in cap. licet* 3. *de ſponſa duor.* ubi extat integra conſtitutio, & refertur poſt Concil. Lateran. *p.* 55. *c.* 1. De Salernitana diœceſi egi *in c.* 1. *de offic. judic.*

2 b *Licèt ſancti.*) Veluti ſancta Thecla, quam ante matrimonii conſummationem S. Paulus à nuptiis revocavit, ut referunt D. Ambroſius *lib.* 2. *de virginibus*, Epiphanius *hæreſi* 78. Similiter S. Alexius prima nocte nuptiarum uxorem relinquens peregrè profectus eſt, perpetuoque caſtam vitam duxit, ut tradit Simeon Metaphraſt. *in ejus vita:* qui idem refert de ſanctis Euphraſia, & Cæcilia: & D. Auguſtinus *lib.* 8. *confeſſ. c.* 6. ſcribit, duos milites lecta D. Antonii vita, relictis ſponſis vitam monaſticam profeſſos fuiſſe: & D. Gregorius *dialog.* 3. *c.* 14. refert Gregoriam virginem nuptiis jam conſtitutis ad Monaſterium Monialium confugiſſe. Quæ & alia exempla referunt Bellarminus *tom.* 1. *lib.* 2. *de monach. c.* 38. Eſpenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 4.

COMMENTARIUM.

3 EX hoc textu talis communiter deducitur aſſertio: *Matrimonio contracto, ſed nondum conſummato, poteſt alter conjugum etiam alio invito religionem ingredi, & remanens in ſæculo poteſt ad ſecundas nuptias tranſire.* Probant eam textus *in c. deſponſatus*, *c. ſcripſit*, *§. ecce*, 27. *q.* 2. *c. ex parte* 14. *c. ex publico*, *hoc tit. c. commiſſum*, *de ſponſ. extravag. antiquæ*, *de voto*, Trident. *ſeſſ.* 24. *can.* 6. Illuſtrant ultra congeſtos à Garanna, & Barboſa *in præſenti*, idem Barboſa *lib.* 1. *de jure Eccleſ. c.* 42. *n.* 10. Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 21. *c.* 6. Eſpenceus *lib.* 6. *de voto contin. c.* 4. Bellarm. *de monachis*, *lib.* 2. *c.* 38. *per totum*, Tondutus *reſol. canonic. cap.* 116. Hurtado *de reſid. tom.* 2. *lib.* 3. *reſol.* 3.

4 *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Matrimonium conſummatum per profeſſionem regularem non diſſolvitur, ut ſuperiori commentatio probavi, quia auctoritate humana non poſſunt ſeparari, quos Deus conjunxit, juxta Evangelium D. Matthæi *c.* 19. quod refertur *in c. quos Deus* 33. *q.* 2. *c.* 2. *de tranſlat. Epiſcop.* Sed eadem ratio militat in matrimonio rato non conſummato, quod verum ſacramentum eſt novæ legis, *c. debitum*, *de bigamis*, *c. ad abolendam*, *de hæret.* Trid. *ſeſſ.* 24. *de matr. c.* 1. matrimonium enim ratum non differt à conſummato ulla ſubſtantiali differentia, quia copula carnalis actus quidam eſt conjugii, non ejus eſſentia. Igitur ſicut matrimonium conſummatum non poteſt diſſolvi quoad vinculum per profeſſionem regularem, ita nec ratum. Augetur primò hæc difficultas ex eo: nam per contractum matrimonii quilibet conjugum acquirit poteſtatem in alium ad uſus conjugii, juxta illud Pauli 1. *ad Corinth. c.* 7. *Vir non habet poteſtatem ſui corporis:* quod refertur *in c.* 3. *hoc tit. c. non debet*, *de conſang. & affin.* ſed ſic eſt, quod qui non habent poteſtatem ſui corporis, non poſſunt ad Religionem converti, *c. manifeſtum*, 33. *q.* 5. ergo matrimonio rato, licèt nondum conſummato, non licet uni ex conjugibus altero, invito ad Religionem tranſire. Augetur ſecundò hæc difficultas, nam votum caſtitatis æquè ſolemnizatur per ſuſceptionem ſacri Ordinis, ac per profeſſionem regularem, ut probatur *in cap. unic. de voto*, *in* 6. ſed per ſuſceptionem ſacri Ordinis non diſſolvitur matrimonium ratum, & non conſummatum, *extravag. antiquæ*, Joannis XXII. *de voto*: ergo nec per profeſſionem regularem diſſolvitur. Tandem fulcitur hæc difficultas, nam regula juris eſt, quod ſemel placuit, ampliùs diſplicere non poſſe, *c. quod ſemel*, *de reg. jur. lib.* 6. *l. ſicut*, *C. de oblig. & act.* & quod nemo poteſt mutare conſilium in alterius præjudicium, *c. mutare*, *de reg. jur. lib.* 6. *l. nemo poteſt*, *ff. eod. tit.* ergo matrimonio ritè celebrato, non licet uni ex conjugibus altero invito mutare conſilium, & religionem profiteri.

Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt matrimonium duplici modo poſſe conſiderari; aliud enim eſt 5 *De matrimonio rato.* matrimonium legitimum, quod legitimo tantùm conſtat conſenſu, quale eſſe poteſt apud infideles, ut probavi *in c. fin. de tranſact.* aliud verò eſt ratum, ſed non conſummatum: tale eſt matrimonium fidelium per verba de

præsenti celebratum, copula non secuta: tandem consummatum dicitur post copulam secutam. Referunt hanc distinctionem Gratianus *ad c. fin.* 28.*q.*1. Covar. 2.*p. de spons. c.* 1. *§. un. n.*4. Circa matrimonium tantùm legitimum, & ratum, illud tantùm notandum est, quod vinculum matrimonii rati est longè firmius, quàm matrimonii legitimi, quia constat duplici vinculo: alio naturali, quod respicit ipsam contractus naturam, & sic obligat conjuges ad individuam vitam, ut docetur *in princ. Instit. de patria potest.* altero sacramentali, quod consurgit ex matrimonio, in quantùm est signum rei sacræ, & unionis Christi cum Ecclesia: & hoc respectu strictiùs obligat. Abbas *in præsenti, & in c. ex publico, hoc tit.* Cajetan. *opusc.* 27.*q.*25.*vers. Quoad primum*. Contrà verò matrimonium legitimum habet solum vinculum naturale, quia deficit in eo ratio sacramenti, licèt latè sacramentum appelletur *in d. c. fin. de transact. cap. gaudemus, de divort.* Et licèt prædictum sacramenti vinculum detur tam in matrimonio rato, quàm in consummato, diversimodè tamen in uno, atque alio viget. In priori enim dissolubile est, in secundo verò indissolubile pro tota conjugum vita. Cujus differentiæ ratio provenit ex eo, nam cùm hoc sacramenti vinculum non aliunde consurgat, quàm ex divina institutione, qua matrimonium fuit institutum velut signum unionis Christi cum Ecclesia, juxta illud Pauli *ad Ephes.* 5. *Sacramentum hoc magnum est in Christo, & Ecclesia*: & matrimonium ratum solùm significet unionem cum anima fideli per charitatem, *c. debitum, de bigamis*; rectè fit, ut sicut unio hæc est dissolubilis per peccatum lethale, ita sacramenti vinculum in tali matrimonio fit omnino dissolubile: secus autem in matrimonio consummato, quod sicut propter corporis commixtionem designat illam mirabilem, & indissolubilem unioni Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem, juxta illud Joannis, *Verbum caro factum est*, quod refertur *in d. c. debitum*: ita planè vinculum sacramenti in eodem matrimonio manet omninò indissolubile; æquum enim erat, ut figura respondeat figurato, & docet hoc auctoritas illa Christi Domini, *quos Deus conjunxit, &c.* quæ verba non sunt intelligenda de matrimonio rato, sed solummodò de consummato: tum quia id facilè deducitur ex illis verbis: *Erunt duo in carne una*. Tum quia Summus Pontifex ita locum illum explicavit *in c. ex publico, ad finem, hoc tit.* cui summa fides est adhibenda, *c. quam vetus* 24.*q.*1. etsi nimis audenter Sotus *in* 4. *dist.* 27.*q.*1. *art.* 4. notaverit Pontificem, eo quòd prædicta verba Christi Domini tantùm de matrimonio consummato acceperit.

Quibus præmissis asserendum est contra Magdeburgenses, Kemnitium, & Erasmum, qui senserunt matri-
6 Matrimonium ratum quomodo dissolvatur. monium ratum non posse dissolvi per professionem regularem, quos refellit Bellarmin. *tom.* 1. *controv. lib.* 2. *de monac. c.* 38. *per tot.* matrimonium ratum dissolvi etiam quoad vinculum per ingressum religionis, non ex ea ratione, quam aliqui adduxerunt, videlicet matrimonium tantùm consummatum absolutè dici matrimonium, *ex c. non est dubium, cum seq.* 27.*qu.* 2. & ita illud solùm esse indissolubile lege divina; nam licèt matrimonium ratum non dicatur perfectum perfectione accidentali, quæ consistit in ejus usu ad ipsius finem, hoc est ad prolem suscipiendam, *d. c. non est dubium*, qui textus ita est intelligendus; tamen est perfectum perfectione essentiali, *l. nuptias, ff. de reg. jur. c. cum locum, c. cum apud, hoc tit.* Proinde est indissolubile lege divina, ut docent Theologi *in* 4. *dist.* 26. Nec obstat textus *in c. cum Societas* 27.*q.*2. ubi docet Papa societatem nuptiarum ita à principio esse institutam, ut propter commixtionem sexuum non habeant in se conjunctionis Christi, & Ecclesiæ sacramentum. Nam omissa sententia Concilii, qui expungit negationem, quod sequitur Covar. *de sponsal.* 2.*p. c.* 7. *§.* 4. Gutier. *lib.* 1. *canon. c.* 17. *nu.* 23. dicendum est cum Germonio *lib.* 2. *animal. c.* 3. illa verba esse referenda ad significationem unionis hypostaticæ Christi cum Ecclesia; ut sensus sit, quod sine commixtione sexuum matrimonium non habet in se repræsentationem unionis Christi cum Ecclesia; non tamen exinde deducitur, verum sacramentum non esse, ut Innocent. III. docuit *in d. c. debitum, de bigamis*. Quod jus ita dissolvendi matrimonium non solùm ab Ecclesiastica institutione provenire verùm & divina auctoritate niti, qua privilegium hoc concessum est statui religioso, constat *ex d. c. ex parte, hoc tit. extravag. Antiquæ, de voto*: unde plures divina revelatione hoc jure usos fuisse, ex variis historiis referunt Elpenceus *lib.* 6. *de voto contin. c.* 1. Bellarm. *lib.* 2. *de monachis, c.* 38. De sancta Thecla Epiphanius *hæresi* 80. de S. Alexio Metaphrastes *in ejus vita*; de Gregoria Virgine D. Gregorius *lib.* 3. *dial. c.* 4. Requiritur tamen, ut matrimonium ratum dissolvatur per ingressum religionis, quod alter ex conjugibus profiteatur religionem approbatam, ut probat Basilius *lib.* 9. *de matr. c.* 6. *per totum, qui cap. seq.* agit de religiosis Ordinum Militarium, & distinguit inter Equites Melitenses Ordinis Sanct. Joannis Hierosolymit. & alios diversorum Ordinum; ita ut per professionem emissam ab Equitibus Hierosolymit. matrimonium dissolvatur, secus verò per professionem emissam in aliis Ordinibus Militaribus, quia in eis professionem emittentes, non absolutam, sed conjugalem castitatem promittitur, quæ rectè stare potest cum matrimonio. Dissolvitur etiam matrimonium ratum per vota, quæ emittunt Tertiariæ Sancti Francisci collegialiter viventes; secus verò si in propriis domibus degant, ut probant Sanch. *de matr. lib.* 2. *disput.* 8. Basil. *eodem tract. lib.* 9. *c.* 6. non autem dissolvitur matrimonium ratum per vota simplicia castitatis, etiam quæ emittuntur à Patribus Societatis Jesu post biennium novitiatus. Sanch. *lib.* 2. *de matrim. disput.* 8. Suar. *tom.* 4. *de relig. lib.* 4. *cap.* 2. Ratio est, quia hæc vota simplicia in Societate emissa constituunt quidem statum religiosum, & personas ita voventes inhabiles reddunt ad sic contrahendum, ut probabimus *in tit. qui clerici, vel vov.* non autem inducunt professionem solemnem, neque ab aliquo Pontificio decreto habent potestatem dirimendi matrimonium ratum, ut contingit in ordine sacro, qui non dirimit vinculum contracti matrimonii, sed contrahendi. Circa tempus verò, intra quod conjuges facultatem habent ingrediendi religionem invitis conjugibus, extat expressa decisio textus *in c. ex publico, hoc tit.* ubi asseritur intra duorum mensium spatium licere conjugi ad religionem transire: quod bimestre computari debet à die contracti matrimonii, non à die solemnis benedictionis nuptialis; & currit de momento ad momentum. Basilius *d. lib.* 9. *de matr. c.* 9. Nec si alter ex conjugibus ingrediatur religionem, non potest in sæculo manens statim ad aliud matrimonium transire, sed expectare debet annum probationis à Tridentino præscriptum *sess.* 25. *de reg. c.* 25. ut professio emittatur: & quia ex decreto ipsius Concilii nemo potest ante decimumsextum annum professionem facere, si conjux in anno pubertatis Religionem ingrediatur, debet alter expectare tempus illud, ut professio fieri possit. Henriq. *lib.* 12. *summæ, c.* 5. *n.* 11. & si pendente biennio, etiam per vim matrimonium fuerit consummatum, jam non potest dissolvi per ingressum religionis. Sanch. *lib.* 2. *de matr. disp.* 22. Et quia de matrimonio rato dissolvendo agimus, non omittam, etiam illud dissolvi posse per summum Pontificem. Ratio est, quia Summus Pontifex habet potestatem ad ea omnia, quæ necessaria sunt ad conveniens regimen Ecclesiæ: sed dissolutio matrimonii rati sæpè expediens est: ergo competit ea facultas Pontifici. Probant rationibus, & exemplis Sanch. *lib.* 2. *de matr. disp.* 14. Lessius *lib.* 2. *de just. c.* 40. *dub.* 19. Diana *p.* 8. *tr.* 1. *resol.* 62. Ægidius Conink 3.*p. dist.* 26. *dub.* 3. Rebellus *lib.* 2. *de just.* 2.*p. q.* 15. *sect.* 3. Suar. *de relig. tract.* 7. *lib.* 6. *cap.* 17. *nu.* 21. Vasq. 1.2.*q.* 165. *cap.* 7.

Unde jam apparet ratio præsentis assertionis, quæ ex eo provenit, quia in matrimonio duo desiderantur, vide- 7 Traditur ratio decidendi.
licet conjunctio animorum, qua charitas significatur, & quæ consistit inter Deum, & animam justam, & conjunctio corporum, quæ significat unionem Christi cum Ecclesia per assumptionem humanitatis, *d. c. debitum, de bigam.* Unde cùm animorum conjunctio spiritualis sit, commixtio autem corporum conjunctio corporalis, juxta textum *in c. omne* 27.*q.*2. sequitur, ut sicut conjunctio corporalis, idest commixtio, quæ fit per copulam matrimonialem, morte corporali tantùm dirimitur, *c. licitè*, 32. *q.*7. docent Theologi *in* 4. *dist.* 27. *art.* 5. Victoria *in summa, tit. de matr. q.* 304. Covar. 2.*p. de spons. c.* 7. §. 4. *num.* 8. ita etiam conjunctio animorum dissolvitur morte spirituali, per professionem regularem, quæ censetur mors spiritualis, *c. placuit* 2. 16. *q.* 1. docet D. Thomas *in* 4. *dist.* 27. *qu.* 1. *in respons. ad* 1. *q. & in respons. ad* 3. Accedit, quia omnis obligatio potest commutari in bonum evidenter melius, si non sequatur tertii præjudicium considerabile, *c. pervenit* 3. *de jurejur. c. scriptum, de voto*. Constat autem, statum religiosum evidenter meliorem esse matrimonio. Insuper non sequitur tertii præjudicium, cùm persona conjugis illæsa maneat, & cum facultate contrahendi aliud matrimonium: igitur licebit utrique conjugi, vel alteri ex eis, alio etiam invito, ad religionem transire: nec tunc dissolvitur vinculum matrimonii, tam humana, quàm divina auctoritate, ut docetur *in c. scripsit* 27.*q.*2. *c. ex parte* 14. *hoc tit.* & defendunt Covar. 2.*p. de spons. c.* 7. §. 4. *n.* 6. Gutier. *lib.* 1. *canon. c.* 17. *n.* 26. Matienzo *in reb. tit.* 1. *lib.* 5. *recopil. glos.* 1. *nu.* 69.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, quam adeò diffi-

8 Traditur dubitandi ratio. difficilem agnoverunt Sotus *in 4. diſtinctione* 8. Joan. Major ibi, *diſt.* 27. Eſpenceus *lib. 6. de contin. c.* 4. ut docuerint, non poſſe congruam aſſignari, cur profeſſione religionis diſſolvatur matrimonium ratum, non verò conſummatum. Vera ratio differentiæ provenit ex eo, quia in matrimonio conſummato datur obligatio perpetuò cohabitandi, & etiam intervenit reciproca traditio, per quam uterque conjux tradit alteri poſſeſſionem ſui corporis ad uſum conjugii, ut ait Apoſtolus 1. *ad Corinth. c.* 7. relatus *in cap. quidam, hoc tit.* Unde cùm corpus viri jam non ſit in ejus poteſtate, quoad matrimonii finem, & è contrà; & non poſſit Deo offerri in religionem per votum corpus, quod non eſt proprium offerentis, quia non eſt grata Deo oblatio rei alienæ, *capitul. non eſt putanda* 1. *q.* 1. *cap. ex tranſmiſſa, de decimis,* Sotus *lib. 9. de juſtit. qu.* 3. *art.* 3. ſequitur, matrimonio conſummato non poſſe conjugem alio invito ad Religionem tranſire. In matrimonio verò rato licèt adſit quædam virtualis promiſſio, per quam conjuges acquirunt quoddam jus ad petendam poſſeſſionem alterius corporis ad finem matrimonii, nondum tamen habet ipſam poſſeſſionem, & ideò quilibet ex eis poteſt ſe Deo per ſtatum religionis tradere, quia dominium ſui corporis habet, argumento textus *in l. qui tibi, ff. de his, qui à non dominis.* Quæ ratio expreſsè deducitur ea præſenti textu, ibi: *Cum nondum ſint effecti una caro;* ideſt non ſit adhuc tranſlata vera, & realis poſſeſſio: docent Theologi cum D. Thoma *in 4. diſt. 38. q.* 1. *art.* 3. Fortunis Garzia *in c.* 1. *n.* 8. *de pactis.* Et probatur hæc differentiæ ratio exemplo venditionis; nam ſicut venditio, in qua nulla traditio interceſſit, ſolvitur per ſecundam, in qua traditio ſequuta fuit, *l. quotiens, C. de rei vindic.* ita etiam matrimonium ratum, in quo non eſt ſequuta traditio, dirimitur per traditionem factam Deo in religionem. Nec obſtat textus *in c. fin. de ſponſ. duor.* ubi docetur, quod contrahens de facto matrimonium cum ſecunda, ſuperſtite prima conjuge, cum qua non fuerat matrimonium conſummatum, licèt cum ſecunda ſequatur copula, non ideò ſolvitur primum matrimonium. Nam reſpondetur, ſecundam illam traditionem fuiſſe illicitam, & injuſtam; quia facta talis fuerat ab eo, qui non poterat alteri mulieri ad finem matrimonii ſe tradere, *c. gaudemus, de divortiis.* Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis deductum ab exemplo ejus, qui ſuſcepit ſacros ordines matrimonio adhuc rato; quo caſu certum eſt, matrimonium non diſſolvi, ſicut per ingreſſum Religionis; quia hoc privilegium, ut videlicet dirimatur matrimonium, non eſt conceſſum æqualiter ſuſcipienti ſacros ordines, ac profitenti vitam religioſam, forſan ex eo, quia religioſi per ſolemnem profeſſionem ſæculo mortui cenſentur, *c. placuit, in fine,* 16. *q.* 1. nullumque habent velle, aut nolle, cùm juxta ſuperioris arbitrium ita vivere debeant, ac ſi propria voluntate carerent, *c. quorumdam, c. religioſos, de elect. in* 6. Inſuper ſemetipſos velut holocauſtum offerentes, in totum divino obſequio mancipantur, hujus ſæculi actibus, & exterioribus bonis renunciantes, *c. cùm ad monaſterium, de ſtatu monach.* At verò clerici, quantumcumque in ſacris Ordinibus ſint conſtituti, remanent adhuc liberi, habentque velle, & nolle, & ſuorum bonorum dominium retinent, nondoque mortui non ſunt; unde cùm, ut ſupra dixi, per mortem ſpiritualem diſſolvatur vinculum matrimonii rati, quod tantùm ſpirituale eſt; & hæc mors ſpiritualis non contingat ſuſcipientibus ſacros ordines: ideò per ſuſceptionem ſacri ordinis non dirimitur matrimonium ratum, ſicut per profeſſionem religionis, ut docuerunt Gloſſa 2. in fine *in d. c. unic. de voto in* 6. Durandus *in 4. diſt. 27. q. 2. col.* 3. Sotus *eadem diſt. 27. art.* 4. Quod etiam procedit in promotione ad Epiſcupatum, licèt perfectior ſit ſtatus Epiſcopi, quàm monachi, *c. niſi cum pridem, de renunc.* Nec tunc obſtat text. *in c. per tuas, de voto:* cujus ſolutionem tradit Garanna *in præſenti n.* 9. Nec obſtat ultimum argumentum deductum *ex dicta regula quod ſemel;* nam textus ille procedit, quoties quis temerè vult recedere, & mutare conſilium ſine cauſa, & in alterius præjudicium: at verò conjux, qui relicto alio conjuge religionem profitetur, ex juſta cauſa, zelo videlicet ſanctioris vitæ id facit, & ſine alterius præjudicio; ſiquidem poteſt conjux aliud matrimonium inire.

9 Exponitur can. 17. append. Concil. Later. Sed ſuprà traditis opponi videtur Alex. III. relatus poſt Concil. Arelat. *p.* 8. *can.* 17. in illis verbis: *Sane quamquam muliere non deſponſata, & à viro non cognita liceat ad religionem tranſire, aliam tamen vir ducere in uxorem non poteſt.* Ex quibus verbis expreſsè deducitur, matrimonium ratum, etiam per profeſſionem in religione emiſſam non diſſolvi; ſiquidem non licet remanenti in ſæculo aliud matrimonium inire. Verùm reſpondendum eſt, ea verba accipienda eſſe juxta principium ipſius textus. Agebat enim ibi Alexander de viro, qui contracto matrimonio rato ſecundas nuptias contraxit, nulla profeſſione emiſſa in religione ab alio conjuge; quo caſu rectè ait Alexander, quod licèt matrimonio adhuc rato manente, liceat conjugibus ad Religionem tranſire; non tamen licet illis ſecundas nuptias contrahere, quia matrimonii vinculum adeſt interim dum alter ex conjugibus religionem non profitetur; & licèt favore religionis permittatur conjugi invito alio ad vitam religioſam tranſire, non tamen illi licet aliud matrimonium inire.

10 Intelligitur c. commiſſum, de ſponſ. Secundò præſenti aſſertioni opponi poteſt textus *in cap. commiſſum, de ſponſ.* ubi cùm proponeretur Alex. III. quod quidam fide data, & juramento firmata promiſit, ſe quamdam mulierem in uxorem ducturum, poſteaque ſtatuit religionem ingredi; docet Pontifex, quod ille debet fidem matrimonii adimplere, & poſtea ſi voluerit, ingredi. Ex quo textu conſtat, votum ſolemne religionis non irritare ſponſalia de futuro contracta: ergo multò minus dirimet matrimonium ratum. Pro cujus textus expoſitione Innocent. Felinus, & Panorm. ibi docent, textum illum procedere cùm juramentum præſtitum eſt in gratiam alterius; quo caſu commutatio non admittitur etiam in meliùs, niſi parte cui juratum eſt, ſatisfacta. Sylveſter *in ſumma, verbo Matrimonium* 7. *q.* 5. Covar. *de ſponſ.* 1. *p. c.* 5. *in princ. n.* 11. quos ſequitur Garanna *in c.* 1. *hoc tit. n.* 7. docent verbum illud, *tutius*, eſſe accipiendum de conſilio, non verò de præcepto. Sed eos refellit Balboa *in cap. 3. de jurejur. n.* 69. & cum eodem Covar. & aliis rectè docet, in ea ſpecie ſponſum votum, non profeſſionem emiſiſſe, & tantùm deliberaſſe de ingreſſu religionis, unde cùm obligatio ſponſalium adimpleri poſſit, & poſtea profeſſio emitti, rectè ait Pontifex, tutius eſſe promiſſionem juramento firmatam adimplere, & poſtea Religionem ingredi.

C A P U T III.

Idem a *Piſan. Archiep.*

QUidam intravit monaſterium invita uxore: eadem ipſum *b* repetente, coactus eſt ad eam redire: ea mortua quæris, an ipſe cogatur ad monaſterium redire, an aliam poſſit ducere uxorem? Quæſtioni tuæ taliter reſpondemus, quòd votum non tenuit; unde ratione voti non tenetur ad monaſterium redire. Ulterius verò non poteſt uxorem accipere; promiſit enim, ſe non exigere, quod in poteſtate ejus erat; & ideò tenuit votum. Non reddere non erat in ejus poteſtate, ſed in poteſtate mulieris. Unde *c* Apoſtolus? Vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier.

N O T Æ.

1 a *PIſano.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 3. & poſt Concil. Later. *p.* 5. *c.* 2. ſupplendaque eſt inſcriptio, *Villano*, qui ſucceſſit Balduino anno 1145. & floruit uſque ad annum 1156. ut refert Ughel. *tom. 3. Ital. ſacræ, fol.* 560. de Metropoli Piſana nonnulla adduxi *in c. 8. de temp. ordin.*

b *Repetente.*) Qua actione repeti poſſit, expoſui *in cap. 1. de ordin. cognit.*

c *Apoſtolus.*) 1. *ad Corinth. cap.* 7.

COMMENTARIUM.

SUprà *in c. 1. hoc tit.* latè probavi, non poſſe conjugem matrimonio conſummato, ſine alterius conjugis conſenſu religionem ingredi; & profeſſionem aliter emiſſam, nullam eſſe, poſſeque conjugem in ſæculo remanentem alium repetere. Unde in præſenti textu quæritur, an votum illud religionis, quod inutile fuit profeſſione nulliter facta, effectum habeat, ut defuncta uxore, quæ eum repetiit, teneatur ad religionem redire, aut caſtitatem ſervare, ita ut ſi ſecundum contrahat matrimonium, le-

thaliter peccet? Pro cujus dubii solutione, & præsentis textus expositione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm maritus, qui votum emisit, vel religionem professus est, invita uxore id fecit, quo casu mulier eum repetere potest, nec ea defuncta ad religionem redire tenetur, sed votum castitatis, quod in ipso ingressu emittitur, servare debet; & ita non potest aliud matrimonium contrahere, immò nec à prima uxore debitum petere, quia votum valuit, quatenus voventi præjudicare poterat, *c. placuit* 12. *hoc tit.* Et ita tenetur maritus, castitatem servare, non autem paupertatem, & obedientiam, etiam soluto matrimonio; quia cùm matrimonio constante talis obligatio nasci non posset, nec mortua uxore convalescere valuit: quæ est vera ratio hujus textus, ut post Panormitanum, & Butrium hìc docuerunt Basilius *de matrim. lib.* 10. *c. fin. nu.* 6. Garanna *in c.* 1. *hoc. tit. num.* 11. Secundus casus contingit cùm maritus religionem professus est, non invita, sed ignorante uxore; quo casu idem dicendum est, ac in antecedenti, videlicet, professionem adeò nullam esse, ut nec defuncta uxore teneatur vir ad religionem redire, quia tantùm simplex castitatis votum emisisse creditur. Garanna *d. n.* 11. Basilius *lib.* 9. *de matrim. c.* 11. *nu.* 4. Et sic casus deciditur *in d. c. placuit, hoc tit.* Et ita exaudienda sunt illa verba ipsius textus; *Redire verò ad sæculum in ejus potestate non erat, sed in potestate mariti.* Quorum verborum sensus est, quod propter maritum, qui ignarus fuerat professionis, mulier frustra religionem profitetur, quia cùm una caro vir, & uxor sint, non potest pars una ad Dominum converti, alia in sæculo remanente. Nec professionis nullitas pendet à revocatione conjugis, quia ipso jure nullius momenti est, ut docuerunt *in d. c. placuit,* Panormitanus, & Butrius, & alii congesti à Thoma Sanch. *lib.* 7. *de matr. disp.* 34. *num.* 14. Nec contrarium probatur in illis verbis ipsius textus, *Et ideò quantum ad ipsam tenuit votum.* Non enim ibi docetur, votum solemne religionis valuisse. Quod contrarium docetur *in vers. Super quo;* sed tantùm dicitur, teneri uxorem voto castitatis simplici, quod impedit debitum petere constante matrimonio, & eo soluto novum inire, ut ibi docent Hostiensis, & Butrius *nu.* 1. Immò & aliquando evenire potest, ut secundum matrimonium licitè contrahere possit, videlicet si votum castitatis emittat dependenter à professione, & habita relatione ad ipsum statum religiosum, ut docet Sanch. *d. disp.* 34. *n.* 3. Nec etiam obstant verba illa: *Consultus, &c.* ipsius textus, ubi in hoc secundo casu professionis emissæ inscio conjuge, docetur, consultius, & congruentius esse ad monasterium redire; nam ibi consilium potius, quàm præceptum continetur, ut docuerunt Sanch. *sup. n.* 11. Sylvester *verbo Divortium, q.* 16. *casu* 3. & firmatur *ex l.* 11. *tit.* 7. *p.* 1. Tertius casus evenit cùm professio ab uno ex conjugibus, altero sciente, & consentiente, emittitur; quo casu dicendum est, quod si alia requisita, videlicet professio alterius conjugis, si juvenis est; aut voti emissio, si senex, & Episcopi licentia accedant, juxta tradita supra *in c.* 1. adeò professio validè emittitur, ut nec impugnari possit ab alio conjuge, nec status religiosus unquam deseri ab ipso profitente: si autem prædicta requisita non intercesserint, sed tantùm consentiente conjuge alius professionem emittat, licèt repeti possit à conjuge in sæculo remanente, si non repetatur, eo defuncto, in religione persistere cogitur; immò si secundum matrimonium contrahat, nullum est, *c. ex parte* 9. *c. consuluit* 10. *hoc tit.* docet Sanch. *d. disput.* 33. *per tot.* Unde cognoscitur differentia, quæ versatur inter hunc casum, & duo proximè relatos; nam illis professio omninò nulla est, quia nihil habet conjux, quod per eam in monasterium transferat; hoc autem tertio casu per professionem religionis obligatur, licèt possit repeti, revocarique à conjuge in sæculo remanente, *d. c. ex parte* 9. *hoc. tit.* repeti tamen potest ab ipso, etsi consensum professioni præstiterit, *ex cap. veniens* 16. *hoc tit.* quia nisi alia requisita intercesserint, conjux consensum præstando non sibi præjudicat. Nec contrarium probatur *in cap. Agathosa* 21. 27. *qu.* 2. ubi mulieri repetenti virum suum ad religionem conversum, duo opponuntur, Primò si cum ejus voluntate professionem fecit; secundò si ipsa se mutare permisit, quasi unum ex eis sufficiat, ut mulier repellatur à viri petitione. Nam dicendum est, quod ut mulieri repetitio denegetur, duo illa simul concurrere debent, ut ait idem textus ibi; *Sed si hoc repulerit;* ubi apertè ostenditur, duas illas conditiones, consensum videlicet mulieris, & promissionem castitatis, concurrere omninò debere, ut repetitio uxori denegetur; quomodo etiam exponendus est idem textus *in vers. si verò horum;* scilicet ut utrumque concurrat ad excludendam fœminam à petitione viri. Similiter etiam ex his accipiendus est textus *in cap. qui uxorem* 10. 33. *q.* 5. dum docet, quod qui uxorem velari permiserit, hoc est religionem profiteri, aliam non accipiat, sed similiter convertatur: rectè enim inquit textus, aliam accipere non posse, quia primum matrimonium solutum non fuerat; sed ad uxorem reverti non prohibetur, licèt tutius faciat, si similiter convertatur, ita ut prior uxoris professio irrevocabilis maneat. Quartus denique casus evenire solet, cùm unus ex conjugibus adulterium commisit spirituale, vel carnale; quo casu innocens ad religionem rectè transire potest, *c. Agathosa* 21. 17. *q.* 2. *c. constitutus* 15. *c. veniens* 16. *c. ult. de convers. conjug.* nam propter adulterium justè divortium fit, & à mutua cohabitatione repellitur adulter, *c. plerumque* 4. *de donat. inter;* quæ causa justa est ad separationem thori, juxta doctrinam Domini apud Matthæum *c.* 5. & 19. *c. dixit Dominus* 32. *q.* 2. *c. significasti, c. ex litteris, c. gaudemus, de divort.* junctis traditis à Tho. Sanch. *lib.* 10. *de matrim.* & in hac separatione vir, & uxor æquale jus habent, ut contra Cajetanum *in d. c.* 19. Matthæi verius docent Bellarmin. *d. lib.* 1. *c.* 14. Sanch. *d. lib.* 10. *disp.* 3. *num.* 6. quod & probatur *ex c. præcepit* 19. 32. *q.* 5. *c. placuit* 32. *qu.* 7. Propter infidelitatem quoque separantur conjuges à mutuo consortio, quia iniquum esset alterum cum altero habitare cum perversione à fide, quod gravissimum damnum est, *c.* 2. *c. de illa, c. quanto* 7. *de divortiis, c. idololatria* 28. *qu.* 1. Cùm ergo petere possint conjuges innocentes, ut his casibus separentur à mutua cohabitatione cum illo, qui in adulterium, hæresim, seu apostasiam à fide incidit, meritò jus habent profitendi in religione, aut emittendi votum castitatis, absque eo, quod repeti possint à conjuge nocente, quia per adulterium spirituale, vel carnale amisit jus, quod habebat in alium conjugem ad cohabitandum, ut probat latè Thom. Sanch. *lib.* 10. *de matr. disput.* 3. *cum seq. & disput.* 15.

C A P U T IV.

Idem a *Exon. Episcopo.*

CUm sis præditus scientia litterarum, ignorare non potes, nec debes sanctorum Patrum institutioni obviare, ut vir uxore sua in sæculo remanente, aut uxor viro suo non assumente religionis habitum, debeat ad Religionem transire; quia cùm vir, & uxor una caro sint, sicut docet Apostolus, non potest unus ad Deum *b* converti, & alter in sæculo remanere. Inde est, quod auctoritate Apostolica prohibemus tibi, ne in Episcopatu tuo virum, vel uxorem, nisi uterque ad Religionem migraverit, transire permittas: sed si voluerint ad Deum converti, uterque ad frugem melioris vitæ transeat. Verùm si uxor ità *c* senex est, & sterilis, quod sine suspicione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, ut vir ea in sæculo remanente, & castitatem promittente, ad religionem transeat.

N O T Æ.

1] a EXon.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub. hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *p.* 5. *cap.* 2. De Exoniensi Ecclesia nonnulla notavi *in c.* 6. *de filiis presbyt.*

2 b *Converti.*) Converti, seu conversare, plerumque usurpatur pro monachum fieri, ut *in Capitul. Caroli, lib.* 1. *c.* 63. Gregorius Turon. *lib.* 9. *c.* 33. de Theutario presbytero, ibi: *Nuper ex Referendario conversus presbyteri honorem accepit.* Et similiter conversio ponitur pro transitu ad monasterium in Concilio Arausic. 1. *can.* 22. Arelat. 3. *can.* 1. & 2. Inde monachi, qui ex laicis facti fuerunt, appellantur conversi: plura de illis adducere notarunt Gibalin. *disquit.* 3. *de clausur. c.* 2. §. 6. *n.* 42. Zerda *in advers. c.* 44. *n.* 29. Haæphtenus *tom.* 1. *disquis. lib.* 3. *tract.* 1. *disquis.* 8. Bignonius *ad Marculf. lib.* 2. *c.* 38. Rither. *ad Salvianum fol.* 136. Stephanus Durant. *qq. jur. qu.* 6.

c *Senex.*) Quia incendia concupiscentiæ, quæ in juvenibus plerumque dantur, ut probavi *in c. cùm in juventute, de* 3

te, *de præſump.* ſenectute adveniente ceſſant: quare ætas illa venereis actibus inepta dicitur à Juvenali *ſatyr.* 10. Martiali *lib.* 12. *epigr.* 82. & Plato *lib.* 1. *de repub.* circa principium ait: *Senectute libidines reſtringi, & ea ætate libertatem à rebus venereis eſſe.* Cui conſentit Cicero *de ſeneƈt.* illis verbis: *O præclarum munus ætatis! ſiquidem id aufert à nobis, quod eſt etiam in adoleſcentia vitioſiſſimum.* Faciunt textus *in c. fraternitatis*, 34. *diſt.* ibi: *Et ætas illius, de qua agitur, futuræ incontinentiæ ſuſpicionem auferre dignoſcitur*, D. Hieronymus relatus à Narbona ibi; *Senectus nos ab impudentiſſimis dominis liberat voluptatibus, gulæ imponit modum, libidinis frangit impetus.* Illuſtrant Acunna, & Barboſa *in d. c. fraternitatis*, Velaſcus *de privil. paup. qu.* 18. *n.* 51. Feleoaga *in c.* 1. *ratioc.* 5. *n.* 12. Meritò, inquam, conſtitutum eſt, ut in hac ſenili ætate exiſtente conjuge, quia incontinentiæ ſuſpicio ceſſat, altero in ſeculo remanente, & voto caſtitatis obſtricto, alter poſſit ingredi, & licitè religionem profiteri. Sed quænam ætas ſit hæc ſenilis, ut conjux poſſit in ſæculo remanere voto caſtitatis emiſſo, latè examinant poſt Thomam Sanchez, & Baſilium, Barboſa *tom.* 6. *in ſelect. ad hunc textum*, Narbona *de ætate ad actus human. anno* 70. *q.* 9. qui reſolvunt, in fœmina ſufficere annum ſexageſimum; in viro autem deſiderari ſeptuageſimum, ut ita ob ſenectutem incontinentiæ ſuſpicio ceſſet. Non autem deſideratur tam longæva ætas, ſi conjux ſterilis ſit, ideſt aliquo languore, ſeu ægritudine prematur: ſiquidem cùm non minùs ægritudo, quàm ſenium ſeminis ſterilitatem inducat, ut probatur *in c. ficut*, & illic Gloſſa *verbo Debilitate*, 32. *qu.* 5. & ſimiliter ſuſpicionem incontinentiæ auferat, ut argumento legis *ſi pater* 15. §. *in adrogationibus*, *ff. de adopt.* docent Menochius *de præſump. præſumpt.* 47. *n.* 27. Thomas Accius *de infirm. legal. p.* 1. *c.* 19. & ideò infirmitate laborans, venereis rebus, quamvis ſit adoleſcens, ineptus creditur, *l. filium* 6. *ff. de his, qui ſunt ſui*, *l. ſi quis poſthumus* 9. *de lib. & poſth.* inde accedente valetudine, etiam non ſexagenaria fœmina, vel ſeptuagenarius vir, ſed minoris ætatis liberè, & abſque caſtitatis jactura in ſæculo remanere poterunt, ut reſolvunt cum aliis Acacius Ripol. *reſ. jur. c.* 8. *n.* 273. Dian. 4. *p. tract.* 4. *reſ.* 73. Narbona *d. q.* 9. *num.* 11. Et ita rectè in præſenti Alexan. decidit, ſenem, ideſt ſexagenariam; vel ſterilem, videlicet ita languore depreſſam, ut ſterilis credatur, poſſe in ſæculo remanere, voto caſtitatis emiſſo, ut ejus maritus valeat ad Religionem converti, & in ea licitè, ac validè profeſſionem emittere. Sed tunc difficilis eſt textus hic, dum in eo conjunctivè exigit Pontifex, ut conjux, quæ in ſæculo manet, ſit ſenex, ſeu ſterilis ad copulam; pro quorum verborum expoſitione Cardinalis *in præſenti*, *num.* 1. *oppoſ.* 2. Hoſtienſis *nu.* 4. Covar. & alii, quos congerit Sanch. *lib.* 7. *de matrim. diſp.* 32. *nu.* 9. docent, in præſenti caſu ſolam ſenectutem non ſufficere, ut conjux, quæ in ſæculo remanet, poſſit continenter vivere, quia cohabitatio matrimonialis præceſſit; & ideò ſimul exigi, ut ſterilis ſit. Verùm hæc doctrina facilè convincitur ex proximè traditis, & *ex cap. cùm in juventute*, *de præſump.* ubi tantùm ex ſenectute Epiſcopi continentia præſumitur, etiamſi neptem habuiſſet, quæ ſupponit in juventute liberos ſuſcepiſſe, *l.* 10. §. 2. *ff. de gradibus*, *l.* 29. *ff. de liber. & poſth.* ergo etiam in præſenti caſu tantùm ex ſenectute caſtitas conjugis in ſæculo remanentis præſumitur. Quare ea ſententia omiſſa, verius credo, copulativam *&*, in præſenti accipiendam eſſe pro disjunctiva, argumento legis *ſæpè*, *ff. V. S.* ita ut ſufficiat, quod conjux in ſæculo manens ſit ſenex, vel ſterilis ad copulam.

C A P U T V.

Idem a *Strigon.* & *Colon. Archiepiſcopis.*

Conjugatus ad monaſterium converti deſiderans, prohibetur ſuſcipi, niſi uxor ejus convertatur; nam cùm unum utrorumque corpus conjugii copulatione ſit factum, incongruum eſt, partem converti, & partem in ſeculo remanere; nec recipitur apud Deum illius viri converſio, cujus ſequitur conjugalis fœderis proſtitutio. Cùm igitur cœtus *b* clericorum longè præemineat cœtui monachorum, ut ita aliquando bonus monachus vix bonum clericum faciat, nullus conjugatorum eſt ad ordines ſacros promovendus, niſi ab uxore continentiam profitente fuerit abſolutus, ut fiat deinceps de carnali copula ſpirituale conjugium.

N O T Æ.

1 a *Strigon.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 5. & poſt Concil. Later. *p.* 5. *c.* 6. De Strigon. & Colocen. diœceſibus egi *in c. fin. de poſtul. Prælat.*

b *Clericorum cœtus.*) Ut doctè, & fusè probat contra Cellotium Franciſcus Hallierius *integro tom. de Hierarc. Eccleſ.* Commentarium hujus textus dedi ſup. *in c.* 1.

C A P U T VI.

Idem a *eidem*.

Sanè ſi conjugati conſenſerint ordinari, etiam uxoris voluntas priùs requirenda eſt, ut ſequeſtrato manſionis cubiculo, religione promiſſa, poſtquam pariter converſi fuerint, ordinentur. Quod ſi *b* in quibuslibet Eccleſiaſticis gradibus providenter, ſolerterque curandum eſt, ut in domo Dei nihil ſit inordinatum, nihilque præpoſterum; multò magis laborandum eſt, ut in ejus promotione, qui ſupra omnes gradus continetur, non erretur. Inde eſt, quod ſ. v. auctoritate Apoſt. prohibemus, ne *c* uxoratum in Epiſcopum præſumatis ordinare, niſi uxor priùs profeſſa continentiam ſacram, *d* velamen ſibi imponat, & religioſam veſtem aſſumat. Nolumus enim, ut viri promotio uxore relicta in ſeculo, fieri perditionis poſſit occaſio.

N O T Æ.

1 a *Eidem.*) Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 6. & poſt Conc. Later. *p.* 5. *c.* 8. & quidem neſcio, quo fine compilatores epiſtolam hanc diviſerint, cùm eandem materiam contineat, & ſub eodem titulo ejus partes reperiantur.

b *Quod in quibuslibet.*) Verba ſunt Leonis relati *in cap.* 5. *diſt.* 61.

c *Uxoratum.*) Olim enim plerumque aut ob fidelium inopiam, aut ob præclaras animi dotes, eximiamque virtutem, etiam conjugati uxorem, filioſque habentes, non ſolùm ad ſacros ordines, verùm etiam ad culmen dignitatum evehebantur, *c. ult.* 33. *diſt. c.* 8. 34. *diſt. c.* 1. *de teſtam. c.* 5. *de hæret.* Probant Baronius *anno* 58. Barboſa *de poteſt. Epiſc.* 1. *p. tit.* 2. *gl.* 4. Nec obſtat fœminam corruptam conſecrari non poſſe, ut probavi *in c. vidua*, *de reg.* igitur nec vir corruptus in Epiſcopum conſecrari valebit. Nam ratio hujus diſcriminis ex eo provenit, quia virgo conſecranda Eccleſiam ſignificat triumphantem, in qua nec macula, nec ruga eſt; Epiſcopus verò Eccleſiam militantem, in qua bonos, & malos contineri compertum eſt, *c. penult.* 31. *diſt. c.* 21. 11. *q.* 3. docet Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. c.* 10. *num.* 17. Unde Epiſcopus etiam in matrimonio, vel extra corruptus, ordinari, & conſecrari valet, non verò corrupta in ſanctimonialem conſecrari poteſt. Sequentibus verò ſeculis, cùm major eſſet fidelium copia, rejici cœperunt uxorati, quia credebatur facilè eos diſſipaturos patrimonium Eccleſiæ, *cap. Catinenſis* 61. ibi: *Qui nec uxorem habeat, nec filios, nec crimen aliquod canonibus contrarium.* Rationem aſſignat Pelagius *in c. de Syracuſana*, 26. *diſt.* illis verbis: *Quia per filios eccleſiaſtica ſolet diſſipari ſubſtantia.* Conſonat Juſtinianus *in authen. quomodo oport. Epiſc. collat.* 1. *& in authen. de ſanctiſſimis Epiſcopis, collat.* 9. *tit.* 9. ibi: *Nec filios, aut nepotes habens, nec cognitos lege, nec odibiles.* Illuſtrat Turturetus *in paratitl. diſſert.* 31.

quare si aliquando ob sacerdotum penuriam filios habens in Episcopum eligebatur, tempore consecrationis inter alia, quæ in juramento promittebat, illud specialiter spondebat, se non alienaturum aliquid inconsulto Romano Pontifice, *c. ego*, ubi notavi, *de jurejurando*.

d *Velamen.*) Quodnam velamen possit viduis, & relictis à maritis dari, exposui *in c. vidua* 4. *de reg.*

COMMENTARIUM.

2 IN decretalibus hucusque compilatis à Raymundo actum fuit de uxoratis conversis ad religionem, & in ea professionem emittentibus, matrimonio consummato, vel rato manente; & quatenus uxor, si juvenis est, debeat non solùm consensum præstare, verùm etiam religionem ingredi: si verò senex est, castitatem tantùm in sæculo promittere. In præsenti textu agitur de viro, qui ad sacerdotalem statum promoveri cupit, non verò ad religionem converti. Circa quem non eadem disciplina Ecclesiæ fuit; nam omisso casu, cùm adhuc matrimonium ratum est, quem exposui sup. *in cap.* 2. circa casum, in quo matrimonium consummatum est, qui in præsenti deciditur, sciendum est, non posse maritum ex antiquis Ecclesiæ canonibus invita uxore sacris ordinibus initiari, & ex noviori constitutione Bonifacii *in cap. fin. de temporib. ord. lib.* 6. nec prima tonsura: ipsa verò consentiente, & castitatem promittente, licèt ad sacros ordines eum promoveri, ut probavi *in cap.* 1. *de cler. conjug.* Sed an ultra promissionem castitatis desideretur etiam, ut uxor juvenis religionem profiteatur, ut in juribus antecedentibus? disputant Sanch. *de matrim. lib.* 7. *disp.* 39. Espenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 6. Basil. *de matrim. lib.* 7. *cap.* 25. Acunna *in cap. Episcopus* 6. *dist.* 77. Hurtad. *de resid. to.* 2. *lib.* 3. *res.* 3. *fol.* 160. In qua quæstione verum est, non desiderari professionem ipsius conjugis, sed tantùm desiderari promissionem castitatis in sæculo, sequestrato mansionis cubiculo, ut in præsenti textu docetur, & *in cap. volumus*, 81. *dist. cap. Episcopus* 6. 71. *dist.* unde tot sacris Ecclesiæ canonibus prohibitum legimus Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, accedere ad uxorem jam relictam, & sequestratam. Concil. Turon. 2. sub Joan. III. *can.* 14. *Episcopum Episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum*. Et *can.* 20. *Si inventus fuerit Presbyter cum sua Presbytera, aut Diaconus cum sua Diaconissa, aut Subdiaconus cum sua Subdiaconissa, per annum integrum excommunicatus habeatur*. Concil. Altissiod. *can.* 21. ibi: *Ne presbytera cum suo Presbytero dormiat*. Et *cap. si quis rapuerit*, 27. *q.* 1. quibus Conciliorum decretis lucem affert historia Urcisini Episcopi, qui à tempore accepti ordinis presbyteram suam, ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propiùs accedere non sinebat, ut refertur *in c. presbyter*, 32. *dist.* In eodem etiam sensu accipiendum est decretum Zachariæ Papæ de Presbytera, Diacona, Nona, Monacha nefario conjugio minimè copulandis. Vocabantur ergo Episcopæ, Presbyteræ, Diaconissæ, Subdiaconissæ, quæ nomine alio, relictæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi dicuntur in Conciliis Aurel. 1. *can.* 13. Altissiod. *can.* 22. Epaun. *can.* 32. & aliis. Debebant ergo olim uxores Episcoporum, & Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum castitatem vovere antequam earum mariti sacris ordinibus initiarentur; itemque vel monialium cætui aggregari, vel in Diaconissarum ordinem adlegi solebant: quod Synodus 6. *can.* 42. apertè ostendit ibi: *Uxor ejus, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione structum, & Episcopi providentia fruatur; sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem provehetur*. Exemplis etiam id illustrat Hallier. *de sacris elect. cap.* 2. §. 6. *fol.* 503. sed ex novo jure præsentis textus uxor Episcopi debet necessariò religionem ingredi, tum ob sanctiorem mariti vitam, tum ob majorem dignitatem. Uxores autem relictæ, tam ab Episcopis, & Presbyteris, quàm à Subdiaconis, quia castitatem promittebant, etiam defunctis maritis ad secundas nuptias transire non poterant. Concil. Aurel. 1. *can.* 13. *Si se quæcumque mulier duplici conjugio Presbyteri, vel Diaconi relicta conjunxerit, aut castigati separentur, aut certè si in criminum intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur*. Conc. Altissiod. *can.* 22. *Non licet relictæ Presbyteri, nec relictæ Diaconi, nec Subdiaconi post ejus mortem maritum accipere*. Epaun. *cap.* 32. *Relictæ Presbyteri, sive Diaconi, si cuicumque nupserint, eatenus ab Ecclesia elongentur, donec à conjunctione illicita separentur*. Concil. Brachar. 1. *can.* 19. *Vidua Episcopi, Presbyteri, Diaconi, si maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum ea convivium sumat, nunquam communicet, nisi moriens*. Tolet. 1. *can.* 18. Earum tamen matrimonium validum fuisse, quia votum castitatis ipsarum tantùm simplex erat; non verò solemne, rectè probat ex Concil. Tolet. 1. *can.* 16. Basil. *de matr. lib.* 7. *cap.* 25. *num. fin.*

CAPUT VII.

Idem a *Brixiensi Episcopo*.

EX publico instrumento, quod nobis est præsentatum, & ex tenore litterarum tuarum nobis innotuit, quod cùm venerabilis frater noster Veronen. Episcop. de mandato nostro causam matrimonii, quæ inter Agelaten. virum, & Matthæam mulierem vertebatur, suscepisset fine canonico terminandam, auditis utriusque partis allegationibus, inter eos judiciali sententia matrimonium approbavit, & eidem mulieri præcepit, ut ad virum suum rediret, & exhiberet conjugalem affectum. Verùm cùm eadem mulier ad eum juxta sententiam prædicti Episcopi regredi nollet, de mandato nostro, sicut accepimus, fuit vinculo excommunicationis adstricta. Ceterùm, quia præfata mulier, licèt à præfato viro desponsata fuerit; adhuc tamen, sicut asserit, ab ipso non est cognita: f. t. p. A. f. p. m. quat. si prædictus vir mulierem ipsam non cognovit carnaliter, & eadem mulier, sicut ex parte tua nobis proponitur, ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam contrad. & ap. cess. à sententia, qua tenetur, absolvas. Ita quod si ad religionem transire maluerit, uterque restituat alteri, si qua *b* alter ab altero habuerit; & vir ipse, ea religionis habitum assumente, ad alia vota licentiam habeat transeundi. Sanè quod Dominus in Evangelio dicit: Non licet viro uxorem suam, nisi ob causam fornicationis dimittere; intelligendum est secundùm interpretationes sacri eloquii, de his, quorum matrimonium est carnali copula consummatum, sine qua matrimonium consummari non potest; & ideò si prædicta mulier non fuit à viro suo cognita, licitum est ei ad religionem transire.

NOTÆ.

1 a *BRixiensi.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 7. & post Concil. Later. *p.* 5. *c.* 8. ex quibus collectionibus textum hunc transcribo. De Brixiensi diœcesi aliqua notavi *in c. tuæ, de procur.*

3 b *Ab altero habuerit.*) Consonat Capitulare Ludovici *addit.* 3. *c.* 20. ibi: *Si sponsus, vel sponsa intraverit monasterium, id quod arrarum nomine datum est, in simplum tantùm reddatur*. Et jure etiam civili, cùm matrimonium consummatum erat, idem procedebat, ac si solutum esset matrimonium per mortem, *novel.* 22. *Justin. c.* 5. ibi: *Breve solatium consequente eo, qui relictus est, ut præter restitutionem dotis, vel propter nuptias donationis retentionem id lucretur, de quo convenit in casu mortis*. Non autem lucratur, inquit Justinianus, id de quo convenit in casum repudii; quia hæc conjugii dissolutio potiùs ad mortem accedit, quàm ad repudium, cùm religiosus mortuus mundo dicatur, *c. placuit*, 16. *q.* 1. De dote, lucris dotalibus, arris, & jocalibus restituendis soluto matrimonio rato, seu consummato, per ingressum religionis, agunt Tondutus *tom.* 1. *res. benef. c.* 16. *n.* 7. Zypæus *ad hunc tit. consult.* 1.

C A-

CAPUT VIII.

Idem *G. Priori, & Fratribus a S. Joannis.*

UXoratum autem sine licentia propriæ uxoris inter vos nullatenus recipiatis, quæ integræ famę, & opinionis ita existat, quod nulla marito *b* suspicio habeatur, eam ad secunda vota velle migrare, vel quod minùs continenter debeat vivere: quę si, prout dictum est, talis extiterit, marito ejus in consortio vestro recepto, ipsa publicè in conspectu Ecclesię continentiam professa, in domo propria cum filiis suis, familiaque poterit permanere. Si autem talis fuerit, quę suspicione non careat, voto continentię celebrato, à sæcularium hominum conversatione se removeat, & in loco religioso, ubi Deo serviat, perpetuò commoretur. Nullus vestrum audeat aliquam mulierem tonsurare, vel eam ad *c* habitandum secum assumat.

NOTÆ.

1 a *SAncti Joannis.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.*8. ubi additur, *pars capitis ad petitionem:* post Concil. Lateran. *p.*5. *c.*9. legitur *Alexand. III. Priori G. & Fratribus juxta disciplinam bonæ memoriæ Electi viventibus.* Et *in capitul. ad petitionem, de regul. in* 1. *collect.* ubi extat prior pars hujus textus, legitur: *Alexander III. Cruciatis.* Quæ omnia mirè conveniunt, si observemus, congregationem Cruciatorum, seu Cruciferorum, sic dictam fuisse à cruce, quam religiosi manibus circumferunt, institutam à Sancto Cleto Pontifice anno Christi 83. quæ renovata fuit à sancto Cyriaco Episcopo Hierosolym. post inventam Christi crucem à sancta Helena Constantini Imperatoris matre, anno plus minusve 358. Item ab Urbano II. anno 1087. ab Alexandro III. & Cœlestino III. anno 1197. & ab Innocent. III. sed præsertim à Pio II. in Concilio Mantisano anno 1460. Hujus Pontificis decreto fuerunt Cruciferi manibus cruces argenteas, & alicubi in pectore ex albo, & rubro panno. Utuntur etiam habitu cæruleo, & servant regulam sancti Augustini. Priscis sæculis habuerunt plusquam ducenta monasteria per Hispaniam, Galliam, & Germaniam, Dalmatiam, & Græciam; nunc intra Italiam continentur. Plura de his Cruciferis tradunt Marcus Anton. Boldus, & Benedictus Leo historici ejusdem familiæ. Baronius *tom.*1. *anno* 93. & *in Martyrol. die* 27. *Aprilis*, Acuña *in cap. generalis* 12. 54. *dist.* Unde rectè inscriptio textus *in d. cap. ad petitionem*, ita concipitur, *Alexander III. Cruciatis.* Et à Pontifice approbatur, & commendatur eorum Religio per hæc verba: *Ad petitionem vestram, regulam, secundùm quam vivere debeatis, & omnipotenti Deo servire, diximus constituendam. In primis id statuentes, ut professionem majori Priori faciant omnes laici in manu ejus, se absque proprio victuros promittentes, & continentiam, in quantum permiserit divina gratia, servare. Qui quidem, & tam clerici, quam laici, proprio Magistro, animarum suarum Rectori debitam in omnibus reverentiam promittant, nec alicui inter vos professo liceat ad alium Ordinem absque Prioris licentia ullo modo transire, nisi fortè ad Religionem migraverit arctiorem. Nullus absque majoris Prioris licentia hospitale audeat facere; nullus proprium habeat; si quid acquisierit, suo Rectori assignet: nullus vestrum alii vobiscum esse volenti crucem tribuat, sed per medium annum integrum vobiscum in probatione permaneat, & tunc majori Priori præsentetur, ut ab ipso, non ab alio crucem suscipiat.* Et *in dicto cap.* 9. *part.* 5. post Concil. Lateran. rectè habetur, *Priori G.* Giraldo videlicet, *& fratribus juxta disciplinam bonæ memoriæ Electi* (lege *Cleti*) *viventibus.* Quia fratres isti regulam à B. Cleto institutam profitebantur; Monasterium autem S. Joannis, cujus mentio hic fit, erat ipsorum Cruciatorum; unde facilè deducitur, in præsenti agi de ipsis religiosis cruciatis.

b *Suspicio.*) Juxta tradita *in cap.* 1. *hoc tit.*

c *Habitandum secum.*) Juxta adducta suprà *in c.* 6. *de regul.*

CAPUT IX.

Urbanus III. *Priori a S. Crucis.*

EX parte dilecti filii Abbatis sancti Petri de *b* Romandin ad audientiam nostram pervenit, quod cùm D. de Ter. in *c* infirmitate positus, consentiente uxore ipsius votum vovens castitatis monachalem habitum *d* suscepisset, postmodùm ab infirmitatis ipsius liberatus angustia, & prędictam uxorem suam *e* retinuit, & aliam ea defuncta sibi temerè copulavit. Quia verò licèt prędictus D. uxore sua remanente in sæculo, de jure ad religionem *f* nequiverit proficisci, ea tamen sublata de medio, votum quidem factum sine salutis suæ periculo nequaquam potuit violare: m. quat. si verum est, quod asseritur, prædictum D. per excommunicationem compellas, ut eam mulierem sine dilatione dimittat, & ad suum monasterium *g* revertatur, de cętero sub regulari habitu Domino serviturus.

NOTÆ.

1 a *SAnctæ Crucis.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*1. Credo monasterium hoc esse canonicorum regularium Ordinis D. Augustini, quod extat in diœcesi Pictaviensi, de quo Pennotus *lib.* 2. *histor. canonic. regul. cap.* 33. *num.* 17. Alia verò, & diversa est militia Crucesignatorum, quam profiteri poterant, & crucem assumere viri etiam invitis uxoribus, ut decrevit Innocent. III. *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 111.

2 b *De Romandin.*) Ramandui, Ptolomæo teste *lib.* 2. *cap.* 1. sunt populi sub Rhotomago, quos Rhotomanos esse Volaterranus scribit: hodie verò Mandui, aliàs Romandui dicuntur, ut ipse Volaterranus tradit. Apud eos est monasterium hoc Sancti Petri, Ordinis D. Benedicti, de quo nonnulla adducit Papirius Masou. *in descript. Gall. per flumina, fol.* 77.

c *Infirmitate positus.*) De valore professionis in ægritudine emissæ egi *in cap. sicut, de regul.*

d *Suscepisset.*) Et ita votum solemne fecit cum emissione professionis in ipso monasterio, aliàs si simplex votum esset, licèt non honestè, validè tamen mortua uxore, cum alia matrimonium contraheret, ut suprà probavi *in cap. quidam* 3.

e *Retinuit.*) Non tamen ipsa eum repetebat à monasterio, nec intendebat contra consensum jam præstitum cum ipso cohabitare, ut nonnulli in pręsenti exponebant; unde ingentem difficultatis molem sibi imponebant; quam dissolvere intendit Garaña *in cap.* 1. *hoc tit. nu.* 3. 3

f *Nequiverit.*) Quia cùm juvenis esset, non solùm consensum præstare, verùm & similiter religionem profiteri tenebatur, juxta suprà tradita *in cap.* 1.

g *Revertatur.*) Quia cùm solemniter professionem emisisset in ea, non poterat ipsam deserere, ut post repetentes in præsenti docet Basilius *lib.* 9. *de matrim. c.* 12. nec ipse impugnare factum proprium, *ex l. post mortem, ff. de adopt.* docet Garaña *in d. cap.* 1. *num.* 4. & 5. 4

CAPUT X.

a Cœlestinus.

COnsuluit nos G. sacerdos de Sancta Columba, utrum vir mercator, negotiationi, & uxori propter Deum renuntians, ad religionis habitum transiens, & in eo per annum, & amplius moram faciens, uxorę sua, postquam ad domum transierat regularem, de præsenti vita sublata, secularem

larem habitum resumere valeat, quem dimisit, & aliam ducere in uxorem, vel si ductam ei liceat retinere? Cui consultationi taliter duximus respondendum, quod predictus vir, nec habitum potest abjicere, quem assumpsit; nec aliquam sibi matrimonio copulare. Quod si contraxerit, matrimonium ipsum decrevimus dirimendum.

N O T Æ.

1 a *COelestinus.*) Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.*2. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, nec liquet de quo monasterio in præsenti agatur. Varias in hoc textu agnoscunt difficultates repetentes hic, Garasia *in cap.* 1. *hoc tit. numer.*5. Sanchez *de matrim. lib.*7. *disputat.*34. Basilius *eod. tract. lib.*9, *cap.*11. *num.*12. quas omnes facilè dissolves, si supponas, uxorem in præsenti specie consensisse, ut maritus monasticam professionem emitteret; sed quia senex erat, ipsa in sæculo remansit. Unde cùm professio undequaque licita, & solemnis esset, non poterat postea defuncta uxore contra votum ita solemniter emissum matrimonium contrahere, ut in textu antecedenti notatur.

C A P U T XI.

a Idem.

CHarissimus in Christo filius noster R. *b* Rex Illustris Suevorum Apostolatui nostro litteris, & nuntio humiliter nunciavit, quod cùm esset adolescens, & dilecta uxor ejus juvencula, mutua fide voto contrahendi legitimi matrimonii se adstringentes, invicem consensum suum, accedente *c* voluntate parentum, arrarum donatione roboraverunt. Postmodùm verò claræ memoriæ N. patre suo ab inimicis occiso, cùm per bellorum adversitatem undique premeretur, & habito cum hostibus suis congressu, victus, fugatusque fuisset; quia timebat, ne ipsa sponsa ab inimicis suis per violentiam raperetur, & alias similis ei non inveniretur in Regno, quam sibi posset matrimonialiter copulare, de suorum, & ejusdem sponsæ consilio factum est, quod in conventu habitum sanctimonialium monasticum sine proposito perpetualiter retinendi suscepit, & ibidem per aliquot annos moram fecit, ne quid ab inimicis injuriæ pateretur. Quam cùm pace reddita, & obtento de inimicis triumpho, solemniter duxisset, & cum grandi exultatione uxorem, & ex ea filios suscepisset, unum eorum de communi consensu, & electione Principum Sueviæ in Regnum sibi instituit successorem: procedente verò tempore, predicta uxor gravi infirmitate correpta, cùm se de hac vita crederet decessuram, timore mortis inducta, continentiam vovit. Cùmque Rex ipse nollet eam contristare, concessit ad *d* tempus; nunc autem se continere proponit non posse, & quod licitè posse fieri arbitratur, ad thorum uxoris suæ cupit redire; & ad reprimendas æmulorum suorum detractiones, & obloquia, petiit a nobis dari sibi in mandatis, ut uxorem suam auctoritate nostra maritali affectione pertractet, non obstante voto continentiæ incautè ab ipsa emisso; & ab eodem Rege ad tempus approbato. Verùm quia super his nos ad plenum non potuimus elicere veritatem, f. t. cognitionem eorum, & decisionem canonicam duximus committendam, per A. s. m. ut super his inquiratis diligentiùs veritatem; si vobis constiterit, quod prædicta mulier primò fuit inter moniales recepta timore violentiæ, & rapinæ, & propositum profitebatur se habuisse nubendi, cùm inter eas moram faceret, præsertim cùm postmodùm in facie Ecclesiæ publicè Regi nupserit, & usque ad hæc tempora cohabitando, filios ex ea susceperit, eam denuncietis præfato monasterio non teneri; non enim factum illud contractum matrimonii potest dirimere, etsi fortè posset matrimonium contrahendum impedire. De alio verò ita solicitè discretio fraternitatis vestræ discutiat, quod si inveneritis eandem gravi infirmitate depressam, continentiam vovisse, & virum ejus ad tempus præbuisse consensum, maximè si non idem vir peræquè continentiam voverit perpetuam, eandem viro cohabitare faciatis, & invicem utrumque maritali affectione tractare.

N O T Æ.

3 a *COelestinus.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.*3. nullibi tamen exprimitur, quibus Prælatis Pontifex rescribat.

b *Rex Illustris Suevorum.*) Non accipias textum hunc de Suevis, & eorum Rege, quorum Imperium in Gallecia duravit per 174. annos, donec à Leovigildo Gothorum Rege eorum Regnum deletum fuit, & in Gothos translatum anno 585. ut referunt S. Isidorus *in chron. Suevor.* Roderic. Tolet. *de rebus Hisp. lib.*2. *cap.*14. & *in hist. Suevor. cap.*2. Joan. Vaseus *in chron. Hisp. anno* 584. Olaus Magnus *lib.*16. *hist. Goth. cap.*9. Sababreda *in chron. Goth. cap.*15. unde cùm ultimus eorum Rex Mirus dictus decessisset anno 584. non poterat temporibus Coelestini III. reperiri Rex Richardus, de quo in præsenti. Agitur ergo in hoc textu de Rege Sueviæ, cujus Regnum est ultra quinquagesimum quintum Septentrionalis latitudinis gradum ad mille Italica milliaria, quà latissimum est usque ad septuagesimam secundum gradum extenditur; longitudine mille quinquaginta non excedit. Regnum fuit olim incolarum multitudine plenum: Regiam dignitatem electivam antea, postea hæreditariam fecit, ut plura adducentes de Suevis, & eorum nobilitate tradunt Cyriacus Spangemberger, Martinus Crusius, Cellerus, ejus gentis scriptores, & Bucelinus *tom.*1. *German. sacræ, fol.*6. & *tom.*3. *fol.*12.

c *Voluntate parentum.*) De consensu parentum in nuptiis filiorum agemus *in cap.*1. *de despons. impub.*

d *Concessit ad tempus.*) Aliàs si in perpetuum consensisset, non posset eam licitè repetere, ut probavi suprà *in cap.*1. ex quo commentario præsens petendum est. 2

C A P U T XII.

a Idem.

PLacet nobis, & tuam prudentiam commendamus, quod in caussis dubiis Sedis Apostolicæ consilium requiris. Licèt enim preditus sis scientia litterarum, ad matrem tuam Rom. Ecclesiam idcircò devotè recurris, ut habita super quo dubitas, responsione condigna, quam in similibus servare formam debeas, evidenter agnoscas. Per dil. autem filium Vv. Decanum Cathalaun. Apostolatum nostrum solicitudo tua consuluit, utrum mulier, quæ credens *b* mortuum maritum, habitum religionis assumpsit, & eo reverso, de monasterio *c* educta fuit, post obitum viri sit ad observantiam regulæ compellenda? Super quo disc. tuæ sic respondemus, quod licèt votum ejus non tenuerit usquequaque eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus se poterat obligare: promisit enim intrando monasterium, se non exacturam carnis debitum, quod erat in potestate ipsius; redire verò ad sæculum, in ejus potestate non erat, sed in potestate mariti: & ideò quantùm ad ipsam tenuit votum, quod post viri obitum tenere non desiit, cùm ad eum casum redierit, à quo poterat efficax habere principium. Consultius itaque ducimus, & ei congruentius ad salutem, prædecessoris n. felicis memoriæ Alexan-

dri

dri *d* Papæ veſtigia imitantes, ut vanitatibus ſæculi derelictis, ad monaſterium redeat, ubi bona ducta intentione profeſſionem fecit, & habitum religionis accepit. Si verò ad hoc induci non poterit, invitam ipſam credimus non cogendam.

NOTÆ.

1 a IDem.) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. ſed nec in ea exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex, & forſan ſcripſit Epiſcopo Cathalaunenſi, de qua Eccleſia egi *in cap.*57. *de elect.*

2 b *Mortuum maritum.*) Et per conſequens cum falſa cauſa, *argum. l. fin. ff. de hæred. inſtit.*

c *Educta.*) Per maritum, qui jure eam repetebat, ex traditis *in cap.*1. *hoc tit.* unde cùm profeſſio nulla eſſet ex defectu conſenſus viri, ideò Cœleſtinus ait, defuncto viro monendam eam eſſe, non cogendam, ut ad monaſterium revertatur; quoad caſtitatem verò promiſſam tenetur ſoluto matrimonio eam ſervare, quia renunciando juri proprio, eam promittere valebat. Baſilius *lib.* 9. *de matrim. c.*11. & *lib.*10. *cap. fin.* probavi *in cap. quidam* 3. *hoc tit.* ubi textum hunc expoſui.

d *Alexand. III.*) Relati *in cap.*1. *hoc tit.* Nec huic conſtitutioni adverſatur P. Bleſenſis *epiſt.*19. ubi uxor, quæ falſo rumore decepta, & mortuum virum exiſtimans, profeſſionem in monaſterio emiſit, & reverſo marito egredi coacta fuerat, mortuo ipſo viro non cogitur redire ad monaſterium, ex ipſius Bleſenſis ſententia; immò alteri nubere poteſt. Nam id accipiendum eſt, quando votum caſtitatis emiſſum eſt habita conſideratione ad vitam, & profeſſionem regularem; quia tunc cùm profeſſio ipſa nulla ſit, deficiente conſenſu ipſius viri, non ſolùm eo defuncto ad religionem redire non cogitur, verùm & ad ſecundas nuptias tranſire, valet, juxta adducta ſuprà *in cap.* 3. 3

C A P U T XIII.

Innocent. III. *Archiepiſcopo* a *Piſan.*

AD Apoſtol. Sed. *Et infrà*: Cùm autem vir & uxor una caro ſint per copulam conjugalem effecti, nec una pars converti poſſit ad Dominum, & altera in ſæculo remanere, profectò non eſt alter conjugum recipiendus ad obſervantiam regularem, niſi reliquus perpetuam continentiam repromittat: nec vitam quoque debet mutare, niſi fortè ejus ætatis ſit, ut ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſæculo remanere.

NOTÆ.

a PIſan.) Præſentem inſcriptionem, & integram textus retuli, & expoſui *in cap. ad noſtram, de regul.* & commentarium hujus textus dedi *in c.*1. *cap. cùm ſit, hoc tit.* 1

C A P U T XIV.

Idem a *Lugdun. Archiepiſcopo.*

EX parta tua noſtris eſt auribus intimatum, quod cùm quædam mulier diœceſana tua *b* velum viduitatis coram duobus Abbatibus aſſumpſiſſet, benedictione ſolemni cum celebratione Miſſæ, ac Litania, ſicut debuit, accedente, poſtmodùm quidam nobilis, qui ſex menſibus antè proponebat ſe mulierem ipſam mediantibus *c* internunciis per verba de præſenti, *d* arra etiam interpoſita deſponſaſſe, audito quod mulier ipſa velum aſſumpſerit, miſit ad eam, ut deſponſationem factam carnalis copula ſequeretur. Tu verò poſtquam fuit ad tuam audientiam res perlata, inhibere curaſti, ne ante diſcuſſionem negotii ſe carnaliter commiſcerent; poſtmodùm muliere ipſa in tua præſentia conſtituta, quæſiviſti utrum conſenſiſſet in illum, & quare ab illo quæreret ſeparari. At illa ſe in illum conſenſiſſe confeſſa, dixit quod audierat eum eſſe lepra *e* percuſſum, & ob hoc ejus fuerat abominata complexus. Cùm autem poſtmodùm per teſtes idoneos tibi fuiſſet plenior facta fides, quod ante ſuſceptionem veli mutuus intervenerat inter ipſos per verba de præſenti conſenſus, Sed. duxiſti Apoſt. conſulendam, utrum veli ſuſceptio impediat matrimonium inter ipſos. Nos autem inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod etſi poſſit non inconſultè videri, quod ex quo matrimonium inter perſonas legitimas per verba de præſenti contrahitur, illis viventibus in nullo poſſit caſu diſsolvi, ut vivente reliquo, alter ad ſecunda vota tranſmigret, etiamſi unus fidelium, inter quos eſt ratum conjugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero ſine contumelia Creatoris; niſi fortè ſecus fieret ex revelatione divina, quæ ſuperat omnem legem, ſicut à quibuſdam Sanctis legitur eſse factum. Nos autem à præd. noſtrorum veſtigiis in hoc articulo ſubitò declinare nolentes, qui reſpondere conſulti, quod antequam matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum, licet alteri conjugum, reliquo etiam inconſulto, ad religionem tranſire, ita quod reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari; hoc ipſum tibi conſulimus obſervandum in articulo prenotato, quamvis falſa ſit *f* cauſa, propter quam ad ſuſceptionem veli prædicta mulier eſt inducta, cùm ſine qualibet tali cauſa id ipſum religionis obtentu facere potuiſset. Porrò licèt prædicta mulier videatur in veli ſuſceptione religionis habitum aſsumpſiſse, ſi tamen velit *g* in domo propria permanere, quaſi propoſitum caſtitatis in ſæculo ſervatura; nihilominus conſummandum eſt matrimonium jam contractum, niſi ſe voto adſtrinxerit ad obſervantiam regularem, in quo caſu compelli poteſt, ut relicto ſæculo, religionis propoſitum exequatur.

NOTÆ.

a LUgdunenſi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.*1. De Eccleſia Lugdun. plura adduxi *in cap.*25. *de reſcript.*

b *Velum viduitatis.*) De quo plura adduximus *in cap. vidua* 4. *de regul.*

1 c *Mediantibus internuntiis.*) Notiſſimum eſt, inter abſentes matrimonium contrahi poſſe, *cap. fin. de procurat. lib.*6. *cap. veniens* 5. *qui clerici vel vov. l. mulierem* 4. *ff. de ritu nupt.* Illuſtrant Sanchez *lib.*2. *de matrim. diſputat.* 11. Baſilius *eodem tract. lib.*1. *cap.*10. P. Gregorius *lib.*1. *partit. tit.*12. *cap. fin.* Arias à Meſa *lib.*3. *var. cap.*43. licèt enim alia ſacramenta corporalem præſentiam exigant, *cap. multi* 84. 1. *quæſt.* 1. tamen cùm matrimonium ſit contractus elevatus ad eſſe ſacramenti, & inter abſentes contractus celebrari valeant, *l. ſed ſocius* 17. §. 1. *ff. pro ſocio, l.*6. *ff. de lege commiſſoria*; inde matrimonium inter abſentes contrahi valet, ut latiùs proſequitur Petrus Bajo Arroyo *in d. cap. finali.*

d *Arra.*) Quod ſignum magnum eſt celebrati matrimonii, *cap. tenor, c. lator, de re judic. cap. fin.* ubi dicemus, *de reſponſ. impub. cap. noſtrates, cap. fœmina,* 30. *quæſt.*5. nam ſicut ad firmandos contractus civiles arra intercedit, *l. ſæpè* 35. *ff. de contrahend. emption. l. ex empto* 11. *§. is qui bina, ff. de actionib. empti, l. cuicunque* 5. *§. item, ff. de inſtitut. l.* 2. *C. quando liceat ab emptione, l. ex arrali* 3. *C. de action. empti, l.* 2. *§. Sabinus, ff. pro empore*: illuſtrant pluribus relatis D. Nicolaus à Caſtro *in* §.1. *de emption. & vendit.* D. Joſephus de Retes *l.* 2. *opuſc. cap.*1. Oſualdus *lib.* 13. *comment. Donel. littera Z.* Sic etiam in matrimonio arrha traditur, cujus ritus alias rationes dabimus *in cap. fin. de deſponſ. impub.* 2

e *Lepra*

3 e *Lepra percussum.*) Unde constat, uxorem velum sibi imposuisse, quia existimabat lepram divortii causam esse, quod falsum esse probabimus infra *in cap.3. de conjug. lepros.*

f *Quamvis falsa sit causa.*) *Cap. magna, de voto*, ubi dicemus.

g *In domo propria permanere.*) Nec tunc obstat textus *in cap. fin. qui clerici, vel vov.* ubi proponitur mulierem post dispensationem cujusdam Religiosi Sancti Augustini votum castitatis emisisse, eo adjecto tenore, ut in domo propria cum omni patrimonio remaneret; & cùm per biennium vitam monasticam servasset, postea matrimonium contraxit eo prætextu, quod votum castitatis metu Regis & parentum emisisset. Consultus Innocentius III. decrevit eam mulierem cogendam esse vitam religiosam peragere: igitur quia per professionem in propria domo factam status religiosus amplectitur, & matrimonium contractum dirimitur. Nam respondendum est, quod in eo textu mulier, quæ professionem fecit, adhuc matrimonium non contraxerat, & ita rectè potuit votum castitatis emittere: at verò in præsenti textu matrimonium erat contractum, & ita sine consensu sponsi non poterat per votum castitatis dissolvi. 1

C A P U T XV.

Idem *Ruthensi a Episcopo.*

CONstitutus in præsentia nostra Hug. Vitalis lator præsentium, humili nobis confessione monstravit, quòd cùm esset in *b* acolytatus ordine constitutus, quandam puellam R. nomine in facie Ecclesiæ duxit in uxorem. Cumque aliquandiù cohabitassent insimul, & ipse eam carnaliter cognovisset, orta discordia inter eum, & amicos puellæ, coram te habito diligenti tractatu, prædicta puella fuit cuidam alii Vitali nomine copulata; & tu memoratum H. usque ad gradum sacerdotii ordinasti, & eidem Ecclesiam concessisti. Cùm autem eum sua conscientia remorderet, & de consilio quorundam religiosorum habitum *c* Cistercien. Ordinis assumpsisset, tandem Abbati suo omnia revelavit; qui eum commonuit diligenter, ut super hoc saluti suæ animæ provideret. Ideoque f. t. per A. s. m. quat. si res ita se habet, prædictam R. ut recedat à præfato Vitali, cui per adulterium est conjuncta, nec prædictum monachum impetat, quominus regulare votum valeat adimplere, per cens. eccl. subl. app. obst. cogere non omittas.

N O T Æ.

1 a RUthensi.) In tertia collectione, *sub hoc tit. c.2.* legitur *Niclinen.* in hac verò sexta legitur *Rudemensi*; sed legendum esse *Ruthenensi*, jam notavit Manrique *tom.3. annal. Cistercien. anno* 1210. *capite* 8. *num.9.* Rutheni enim sunt populi Galliæ Narbonensis, non longè ab Arvernis, & Sanctonibus, quorum meminerunt Cæsar *lib.1. de bello Gallico*, Strabo *lib.4.* Gregorius Turon. *lib.2. histor. cap.36. & 37.* Sidonius *lib.4. epist.15. & lib.7. epist.6.* Ruthena civitas habet Ecclesiam Cathedralem D. Stephano dicatam, cujus Præsuli Hugoni missa est præsens decretalis, de quo agunt Fratres Sarmathani *tom.3. Gall. Christ. fol.952.* Chenu *in chron. Gall. fol.354.*

b *Acolytatus.*) De quo gradu egi *in cap.2. de offic. Archid.*

c *Ordinis Cisterciensis.*) In quo tamen monasterio non constat, quamvis esse videatur unum ex quatuor, quæ in diœcesi Ruthenensi Cistercium habet, nimirum Bonavallis, Locus Dei, Bellus-locus, & Bonacumba. 2

C A P U T XVI.

Idem *Episcopo a Patavien. & Abbati de Borun. Barderbergen. Patavien. diœc.*

VEniens ad præsentiam nostram dil. f. L. lator præsentium, nobis humiliter intimavit, quod cùm olim intrandi monasterium propositum concepisset, pluribus sacerdotibus, militibus, & aliis viris præsentibus apud uxorem suam precibus institit, ut super hoc suum impertiretur assensum, eisdem presbyteris primitùs exoratis, ne præfatæ mulieri exponeretur, quod & ipsam oporteret derelinquere *b* sæculum, si viro suo daret licentiam ad monasterium convolandi. Cumque ipsum mulier, ne ab ea discederet, vice mutua precaretur, ipse asserens, quod nisi ab ea posset super hoc obtinere licentiam, non solùm ei se inutilem redderet, sed etiam toti mundo: ipsa demùm tam ipsius, quàm multorum adstantium precibus, fletibusque devicta, caput ejus altari supposuit *c* manu sua, qui ea præsente *d* tonsuratus ibidem, monasterium adiit, & finito probationis *e* tempore, professionem fecit solemniter monachalem. Illa verò in sæculo remanens, inhonestos amatores admisit; unde idem L. metuens ne suæ continentiæ illius incontinentia imputetur, an in monasterio perseverare debeat, à nobis consilium postulavit. Quocirca mandamus, quat. si est ita, prædictum L. in monasterio, quod intravit, absque inquietatione cujusquam perseverare liberè permittatis. Licèt enim in hoc videatur non modicum deliquisse, quod *f* cautè asseruit, quia nisi sibi eadem mulier consentiret, tam sibi, quàm toti mundo se inutilem redderet; & cùm presbyteros exoravit, ne prædictæ mulieri exponerent, quod eandem relinquere sæculum oporteret, si fortè licentiam daret viro: ex quo tamen eadem mulier caput viri altari sponte supposuit, & postmodùm, sicut asseritur, vixit incontinenter, super revocatione ipsius non esset aliquatenus audienda, cùm ipsius intentio, si eundem fortè repeteret, exceptione posset commissæ fornicationis elidi, maximè cùm antequam fuerit fornicata, ipsum non duxerit repetendum.

N O T Æ.

1 a PAtaviensi.) In tertia collectione, *sub hoc tit. capite* 3. legitur *Pataviensi*: at verò in hac sexta legitur *Pictaviensi*; nec ex textus serie cognosci potest, utra littera verior sit; immò epigraphe adeò corrupta est, ut nullo modo cognosci possit, de quo monasterio in præsenti agatur. De diœcesi Pictaviensi egi *in cap. super 20. de rescript.*

2 b *Derelinquere sæculum.*) Quia juvenis erat, & ita non solùm votum castitatis emittere in sæculo, verùm & simul religionem ingredi tenebatur, ut probavi suprà *in cap.1.*

c *Manu sua.*) Quasi donans, seu offerens religioni, juxta tradita *in c.2. de consuet.*

d *Tonsuratus.*) In formam monachi, juxta adducta *in c.1. de regul.*

e *Probationis tempore.*) Anno videlicet, juxta tradita *in cap. ad Apostol. de regul.*

f *Cautè.*) An professio religionis emissa per captionem, seu dolum, valida sit, exposui *in cap. ad nostram, in fine, de regul.* 3

COMMENTARIUM.

a IN his duabus Decretalibus exponitur casus ille, in quo unus ex conjugibus adulterium commisit; quo casu certum est, professionem in religione emitti posse ab innocente, invito eo qui per adulterium causam divortio 4

vortio

vortio dedit, & culpa ſua jus repetendi conjugem ad mutuam cohabitationem amiſit, ut in præſenti docetur, & probant Sanchez *de matrim. lib.*10. *diſp.*11. *numero* 2. & alii ſuprà laudati *in c.* 3. *hoc tit.* Atque ideò adultero conjuge ignorante, aut ſciente, ſimiliter profeſſio fieri poterit, *ex l. quæ invitis* 16. *ff. de reg. jur.* quare nec illius conſenſus deſideratur, nec ut emittat caſtitatis votum, exigitur. Sanchez *ubi proximè*, & *diſp.*10. *n.*5. Nec textus *in c.*1. *cap. cum ſit* 4. *hoc tit.* ubi conſenſus, & votum in remanente in ſæculo requiruntur, ad hunc caſum pertinent, ſed procedunt quando matrimonium manet integrum, nulla culpa conjugum maculatum, ob quam divortium fieri debeat. Sanchez *d. n.*15. Quod ſi dubites, qualiter de infidelitate, aut adulterio debeat conſtare, ut propter eam cauſam liceat Innocenti religionem profiteri, dicendum quod ad validitatem profeſſionis informiter ſatis eſt, ut hæc crimina admiſſa ſint, propter quæ ſeparatio matrimonii fiat quoad thorum; ſed in foro exteriori neceſſe eſt conſtare de crimine apoſtaſiæ, aut lata ſententia divortii, aut ea notorietate, quæ ſufficiat, ut liceat propria auctoritate divertere, nec aliter profeſſio juſtè emittitur, ut plenè explicat Sanchez *dicto lib.*10. *diſput.*11. 12. & 21. Hæc autem, quæ diximus in hoc quarto caſu, planè procedunt in conjuge innocente ad religionem tranſeunte; ſed in adultero, aut infideli aliud ſervandum eſt, quia ii ſi repeti poſſunt in matrimonium, non habent jus alios repetendi, quia cùm propter culpam eorum ſeparatio fiat, prodeſſe illis non debet, ut à matrimonii thoro liberentur, ſi innocens repetitionis jure uti maluit: ita Gloſſa *verbo Redire, in cap. ex litteris, de divortiis;* & alii, quos refert, & ſequitur Sanchez *dicto lib.*10. *diſput.*10. *num.*3. æquitati enim repugnat, adulterum infidelem ex delicto ſuo commodum conſequi, argumento legis *itaque* 12. *verſ. Sed furti, ff. de furtis.* Quæ ſententia ſine dubio admittenda eſt, quando res integra eſt, & ſtatus nullius conjugis eſt immutatus: at ſi res non ſit integra, multum intereſt, an innocens religionem profiteatur, aut ſtatum incompatibilem cum matrimonio ſuſcipiat, veluti Ordines ſacros; & in hoc caſu adulter liberè poterit religionem profiteri, etiam irrequiſito conjuge: an verò ex parte innocentis nulla ſtatus mutatio interveniat, quo caſu adultero non licebit in præjudicium innocentis profiteri, niſi illo requiſito, aut non contradicente, ut contra Salicetum, & alios defendit Sanchez *dicta diſput.* 10. *à num.* 12. Nec ruoc obſtat textus *in cap. ex litteris* 5. *de divortiis*, ex quo colligitur, adulteram jus habere repetendi virum ad cohabitandum: ergo non licebit innocenti invita adultera religionem ingredi. Nam reſpondendum eſt, ideò in eo textu uxori adulteræ repetitionem concedi, quia vir ſimili adulterio matrimonium violavit, nam aliam duxit uxorem, & ita adulterium perpetravit: nam licèt per adulterium fiat ſeparatio, non tamen quoad vinculum conjugium diſſolvitur, *cap.*1. & 2. *cap. placuit* 5. *cum ſequent.* 32. *q.*7. *cap. gaudemus, in fine, de divort.* Trident. *ſeſſ.* 24. *de matrim. can.*6. probavi latè *in can. Concil. Illiber.* Ubi autem uterque conjux adulterium commiſit, à jure divortii petendi uterque repellitur, admiſſa mutui delicti compenſatione, *cap. penult. & ult. de adult.* Cùm enim civiliter mulier accuſatur de adulterio, cauſa divortii, aut dotis lucrandæ, alterius adulterii mutua compenſatio admittitur, *l. viro* 39. *l. cùm mulier* 47. *ff. ſolut. matrim.* quod procedit etiamſi poſt divortium aliud adulterium ſequatur, *dict. cap. ex litteris.* Quamvis ſi criminaliter agatur, compenſationi locus non ſit, nec poſſit mulier alio criminali judicio experiri, *l.*2. §. *ſi publico, l. ſi uxor* 13. §. *judex, ff. ad legem Juliam de adulter.* unde cùm *in dicto cap. ex litteris*, etiam maritus adulterium perpetraſſet, non poterat ullus ex conjugibus alio invito religionem ingredi.

C A P U T XVII.

a Idem.

ACcedens ad præſentiam noſtram I. mulier lacrymabiliter propoſuit coram nobis, quod cùm Vv. vir ejus *b* Elien. diœc. eam ſibi in legitimo matrimonio copulaſſet, & per xx. ferè annorum ſpatium eidem cohabitans, prolem ſuſcepiſſet ex ea, volens tandem idem vir habitum aſſumere monachalem, poſtulabat humiliter ab eadem, ut tam pio propoſito faveret ipſius: quæ propter multa verbera, & aliarum moleſtationum gravamina quæ prædictus vir inſerebat eidem, ſe ipſam aſſerens dimiſſurum, annuit votis ejus; Cùmque idem vir ad domum de *c* Vendon, Ciſtren. Ordinis accedens, ibi religionis habitum aſſumpſiſſet, mulier ipſa transferens ſe ad domum monialium, nullo ibi religionis habitu aſſumpto, vel voto emiſſo converſionis, permanſit ibidem, cui pro labore manuum ſuarum eædem moniales vitæ neceſſaria miniſtrabant. Proceſſu verò temporis, cùm idem vir ad ſæculum rediens, religionis habitum reliquiſſet, & eadem mulier ſe inſtanter ab eo peteret reaſſumi, ipſe illam recipere penitus contradicens, præter verba, quibus ſæpè affecit eandem, ſibi convitia plurima, & graves injurias irrogavit. Quocirca dil. v. per Ap. ſ. præc. m. quat. ſi res ita ſe habet, & dicta mulier illius ætatis exiſtit, ut de lapſu carnali illius meritò valeat dubitari, dictum virum ut eam recipiat, eique affectum exhibeat conjugalem, per cenſ. eccl. ap. rem. *d* cogatis.

N O T Æ.

1 a IDem.) Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. unico*; nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Innocentius, nec inter ejus epiſtolas editas à Sirleto, & Boſqueto reperitur textus hic.

2 b *Elienſi.*) Diœceſis eſt in Anglia, de qua egi *in capite poſtulaſti, de reſcript.*

c *Vendon.*) An legendum ſit *Vader*, ſive *Vender*, aut *Berutur*, non audet aſſerere Manrique *tom.* 2. *annal. Ciſterc. anno* 1148. *c.*16. *num.*2. & *anno* 1150. *cap.*11. *num.*1. 3

d *Cogatis.*) Quia conſenſus ab ea præſtitus nullus fuit, cùm ex gravi metu eſſet extortus, juxta tradita *in cap.*1. *de his quæ vi.* 4

C A P U T XVIII.

Honorius III. *Epiſcopo, Decano, & Theſaurario a Lingon.*

SIgnificavit nobis A. mulier, quod cùm ipſa R. militi viro ſuo coram Decano ſancti Quiriaci *b* Pruinenſis, vice bonæ memoriæ P. Archiepiſcopi c Senonenſis in hac parte fungente, licentiam conceſſerit Religionem intrandi, continentiæ tamen voto eidem injuncto, & recepta fide ab ipſa, quòd *d* perpetuò contineret, idem Decanus poſt factam profeſſionem à milite antedicto in monaſterio, in quo habitum aſſumpſerat monachalem, aſſeruit ipſam debere religionem intrare, quanquam id primò non expreſſiſſet eidem, & hoc expreſſo ipſa illi licentiam non dediſſet: ac eam ad hoc per venerabilem fratrem noſtrum Archiepiſcopum Senonen. fecit pluries commoneri, propter quod eadem de conſenſu dicti Archiepiſcopi noſtrum ſuper hoc conſilium imploravit. Quocirca mandamus, quatenus ſi eſt ita, & talis ætatis, de qua ſuſpicio non poſſit haberi, ipſam votum continentiæ obſervantem intrare monaſterium compelli non permittatis.

N O T Æ.

1 a LIngonienſi.) Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus ex quinta compilatione Honorii III. cùm malè legatur in ſexta collectione, *Innocent. III.* De Lingonienſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap.*8. *de reſcript.*

b *Pruinenſis.*) Legendum eſſe *Pruvinenſis*, jam notavit

tavit Cironius *in præsenti*; quæ Ecclesia sancti Quiriaci est Collegialis in diœcesi Senonensi, sub Decanatu Pruvinensi.

c *Senonensis.*) Petri de Corbolio, de quo egi *in c.* 1. *de postul. Prælat.*

2 d *Perpetuò contineret.*) In domo propria, sicut olim plures virgines, & viduæ castitatem profitebantur, ut probat Cironius hic, & notavi *in can.*.. *Concil. Illiber.* In præsenti autem non agitur de ea professione, sed de continentia tantùm, quam conjux in sæculo remanens vovere tenetur, si senex est; alioquin si juvenis sit, professionem emittere cogitur, juxta adducta *in cap.* 1. *hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

C A P U T XIX.

a Gregorius IX.

GAudeamus in Domino. *Et infrà*: Mulieres verò, quæ relicto maritali thoro, lapsu carnis ceciderunt, si mariti earum à te diligenter commoniti, eas ad frugem melioris vitæ conversas noluerint recipere propter Deum, in claustris cum religiosis mulieribus studeas collocare, ut perpetuam *b* pœnitentiam ibi agant.

N O T Æ.

1 a GRegorius IX.) Ita legitur in hac sexta collectione; sed credo legendum esse, *Innocent. III. Tiberiad. Episcopo*, ut legitur *in cap. gaudemus, de divortiis: cap. gaudemus, qui filii sint legitimi*; ubi, ni fallor, extant aliæ partes hujus decretalis. Tiberia urbs est Galilææ, ab Herode condita, itaque appellata in honorem Tiberii: dicitur Tiberias lacus, teste Ptolomæo *lib.* 5. *cap.* 16. Habuit olim Ecclesiam Cathedralem, cujus Episcopus Joannes dictus subscripsit in Concilio Hierosol. ut refert Carolus à sancto Paulo *in Geographia sacra*, *fol.* 316. & Prælato ecclesiastico præsentis causæ cognitionem commissam fuisse, jam notavit Germonius *lib.* 1. *animadvers. cap.* 9.

b *Ut perpetuam pœnitentiam.*) Non tamen ideò moniales efficiebantur, ut latè probavi *in cap.* 1. *de regul.* 2

C A P U T XX.

Idem *I. moniali monasterii de* a *Plauda.*

DUdum à C. laico mota contra te (quam uxorem suam dicebat) materia quæstionis, R. sanctæ M. in Cosmedin Diac. Cardin. dedimus auditorem. Coram quo dictus C. conquerendo proponens, quod indebitè recusabas eidem (cujus uxor eras per consensum de præsenti, & copulam subsecutam) matrimonialiter adhærere, te sibi restitui postulavit. Ad quod fuit responsum, quod ipse pro animæ suæ remedio, pura, & spontanea voluntate, præsentibus duobus religiosis sacerdotibus, & adhibitis quinque testibus fide dignis, omni juri, quod in te habuerat, renunciavit omninò, resignando illud in manibus alterius ex sacerdotibus supradictis, qui in personam Ecclesiæ resignationem hujusmodi recipere procuravit: & quod idem C. se castitatem servaturum promisit, pauperumque Hospitalis de Ponte obsequio se devovit, promittens voto solemni omnia, & singula supradicta, & tribuens tibi licentiam ad monasterium transeundi; te versa vice similiter promittente, ac tribuente illi licentiam, & jus quodlibet resignante, sicut hæc omnia dicebantur per publicum instrumentum esse probata, manu B. notarii Aretinensis confectum. Verùm prænominatus C. proposuit, quod casu amisso instrumento præfato, illud in prima persona, quod priùs erat in tertia, insertis pluribus, in uno aliter quàm in alio, fuit ab ipso formatum; & cùm tibi iratus fuisset, sicut verba, & verbera indicabant, nondum calore *b* iracundiæ quiescente, quidam ipsum deceptoriè allexerunt, proponentes eidem, quod in Hospitali prædicto cibis ad libitum posset uti, ac proprium retinere; præfato B. sibi nihilominus promittente, quòd non solùm ardorem, sed etiam appetitum libidinis extingueret in eodem: propter quod quicquid in hac parte fecisse dignoscitur, iratus, seductus pariter, & illectus, & sub spe promissionis, ac sub ea *c* conditione, vel modo, si posset continentiam observare, asseruit à se factum. Sed ad ista respondebatur econtrà, quod an tabellio in tertia persona instrumentum conficiat, vel in prima dummodo non mutetur substantia veritatis,) nihil interesse videtur. Insuper quamvis aliquando spes memorato C. data fuisset, per quam ad hoc se proposuit inductum; eo tamen tempore, quo talia facta fuerunt, purè, simpliciter, ac voluntariè pro amore Dei, & remedio animæ suæ, solummodo ad votum, & ad alia supradicta noscitur processisse, propter quod à consortio sæcularium hominum debet discedere, vitamque mutare, cùm se illius ætatis esse proponat, ut sine suspicione incontinentiæ non valeat in sæculo remanere. Nos itaque habito f. n. consilio, te ab impetitione dicti C. sententialiter duximus absolvendam, perpetuum illi super hoc silentium *d* imponentes.

N O T Æ.

1 a PLauda.) Forsan legendum est, *de Ploda*, quod est ditissimum cœnobium in Italia, juxta lacum Latii, ut refert Paulus Jovius *in descriptione ipsius lacus*.

2 b *Iracundiæ.*) Sed non extra mentem, aut judicio alienatus; quo casu etiam votum tempore iracundiæ factum valet. Suarez *de religione*, *tom.* 2. *lib.* 1. *de voto*, *cap.* 9.

c *Conditione.*) Quæ si expressa esset, redderet actum conditionalem, ita ut ea deficiente, nulla esset, juxta tradita à Basilio *lib.* 3. *de matrim. cap.* 1. 3

d *Imponentes.*) Cùm maritus consenserit, castitatemque solemniter promiserit, & obsequiis hospitalis se devoverit, juxta suprà tradita *in cap.* 1. 4

C A P U T F I N A L E.

a Idem.

MUlier, quæ in fide remansit, potest nolente viro, qui ab infidelitate revertitur, propter quam ab eo fuerat judicio Ecclesiæ separata, ad religionem liberè convolare.

N O T Æ.

1 a IDem.) Gregorius IX. videlicet, qui præsentem constitutionem edidit motu proprio absque ulla relatione, seu consultatione, cùm nulla Decretalis extaret in hoc titulo, quæ casum adulterii spiritualis comprehenderet, in quo idem dicendum esse, ac de adulterio carnali, jam suprà notavimus *in cap.* 3. De divortio ob hæresim infrà agemus *in cap. quanto*, *de divortiis*.

TITU-

TITULUS XXXIII.

De conversione Infidelium.

CAPUT PRIMUM.

a Cœlestinus III.

LAudabilem, &c. *Et infrà*: Cæterùm, quod interrogasti de Sarracenis, quì dum in captivitate essent quarundam Christianarum, viros earum *b* insidiis, & machinationibus occiderunt, utrum quia postea per ipsas ad fidem christianam conversi sunt, easdem de jure accipere possint in uxores, vel si duxerint, ipsum conjugium teneat. Hic Triburiensis *c* Concilii regula contenti sumus, asserentis quod si in mortem ipsorum virorum malitiosè fuerint machinatæ, licèt earum studio ad ecclesiasticam fidem accesserint; tamen nec eis adhærere debent, nec sunt, si adhæserint, tolerandi: non enim hic dispensatio sine periculo posset admitti, cùm tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit. Ad hæc Sarraceni quidam, qui in bello sunt Christianos interfecisse notati; & Christiani similiter Sarracenos, posteà verò Sarraceni ad catholicam fidem à Gentilitatis errore conversi, uxores eorum, quos certamine bellico neci tradiderant, sibi matrimonialiter copularunt: idipsum & Christiani de Sarracenis mulieribus conversis ad fidem fecisse noscuntur; quæ tamen postquam priorum virorum morte compererunt veritatem, divortium instanter exposcunt. Respondemus quoque, in his qui cùm nec Sarraceni, nec Christiani mortem alterutrorum procurasse noscantur, matrimonium hujusmodi inter prędictas personas licitè contrahi potest, & taliter copulati, cujuscunque sexus existant, divortium post mortem conjugum postulare non possunt. Idem *d* siquidem juris erit in sequenti casu, quem proponere studuisti, cùm S. Christiano viro propter odium uxoris Christum negante, & sibi copulante paganam, & ex ea filios procreante, Christiana in opprobrium Jesu Christi relicta est; tamen assensu Archidiaconi sui ad secundas nuptias convolavit, & filios suscepit ex ipsis: non enim videtur nobis, quod si prior maritus redeat ad unitatem ecclesiasticam, eadem à secundo debeat recedere, & resignari priori; maximè cùm ab eo visa fuerit Ecclesiæ judicio discessisse; & teste Gregorio, contumelia Creatoris solvat jus matrimonii circa eum, qui relinquitur odio fidei christianæ. Quod autem mulier possit primo viro, qui ad fidem reversus est, nolente, ad vitam monasticam remeare; vel utrum ille reversus ad eam, quam ritu Gentili sibi conjunxit, & quæ propter eum ad fidem nostram cum liberis suis est conversa, mortua prima, possit habere uxorem, & an filii ante conversionem geniti, obtentu nuptiarum, quæ post conversionem ritu ecclesiastico celebratæ fuerunt; & similiter si filii illius, quæ de licentia Archidiaconi sui, marito priore vivente, sed facto infideli, nupsit viro catholico, legitimi sint habendi, tam regula quàm doctrina Apostoli, qua dicitur: Si infidelis discedit, discedat; non enim frater, aut soror subjectus est hujusmodi servituti; quàm illud decretum memoratum Gregorii: Non est peccatum dimisso propter Deum, si alii se copulaverit; infidelis enim discedens, & in Deum peccat, & in matrimonium; & nihilominus, quod prædecessor noster bon. mem. Alex. III. ita dixerit: Tanta est vis matrimonii, ut qui antea sunt geniti, post contractum matrimonium legitimi habeantur; Nos in hujusmodi dubitare non sinit, quin in his, & liber aditus pateat ad religionem migrare volenti; & ille, qui ad fidem revertitur, eam quæ conversa est ad fidem, defuncta prima, sibi licitè possit copulare: filii etiam in supradicto utroque casu legitimi censeantur.

NOTÆ.

a COelestinus III.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & hanc inscriptionem exposui *in cap.*1. *de except.*

1 b *Earum insidiis.*) Undè impedimentum hoc ecclesiasticum non infidelibus postea conversis, sed fidelibus machinantibus in necem virorum impositum fuit; siquidem crimen, quod præcessit Baptismum, non præstat impedimentum matrimonio, aut sacris Ordinibus, ut probavi *in cap.*3. *de bigam. non ordin.* undè si ambo conjuges in præsenti specie essent infideles, & postea baptizarentur, rectè possent contrahere matrimonium, ut docent Basilius *lib.*7. *de matrim. cap.*45. *num. fin.*

c *Triburiensis.*) Relati *in cap. si quis vivente*, 31. *q.*1.

2 d *Idem siquidem juris.*) Verba quæ sequuntur, omisit Raymundus, & rectè, cùm adeò gravis eorum difficultas sit, ut Alfonsus à Castro *lib.*1. *de hæretic. punit. cap.*4. affirmarit, Cœlestinum in præsenti non posse ab hæresi excusari, eo quòd senserit matrimonium dissolvi inter fideles, si alter conjugum labatur in hæresim, contra id, quod docet Innocentius *in cap. ex parte* 14. *de convers. conjug.* Sed adhuc dicendum est, Cœlestinum in præsenti loquutum fuisse juxta sui temporis sententias, quæ variæ erant circa divortium ob hæresim faciendum: unde dum Innocentius III. *in cap. quantò, de divort.* statuit, ob hæresim non solvi matrimonium, ait: *Licèt quidam prædecessor noster aliter præsensisse videatur*. Quæ verba exaudienda sunt de Cœlestino III. Unde constat temporibus Cœlestini doctrinam hanc sub opinionibus adhuc fuisse, ut notavit Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.* 1. *q.*1. §.4. *num.*11. qui cùm integram hujus textus non perlegisset, dubitavit an Cœlestinus III. asseruisset, quod Castro referebat.

Commentarium hujus textus dabimus infrà, *tit. de eo qui duxit in matrim. quam priùs polluit.*

CAPUT II.

Gregorius IX. a *Argentinensi Episcopo*.

EX litteris tuis accepimus, quod quidam de Judaicæ cæcitatis errore ad Christum verum lumen adductus, uxore sua in Judaismo *b* relicta, in judicio postulavit instanter, ut eorum filius quadriennis assignaretur eidem, ad fidem catholicam, quam ipse susceperat, *c* perducendus. Ad hoc illa respondit, quod cùm puer adhuc infans existat, præter quod magis *d* materno indigeret solatio, quàm paterno, sibique ante partum onerosus, *e* dolorosus in partu, post partum laboriosus fuisse noscatur, ac ex hoc legitima conjunctio maris, & fœminæ magis *f* matrimonium, quàm patrimonium nuncupetur, dictus puer apud eam debet convenientiùs remanere. *Et infrà*: Cùm autem filius in patris potestate consistat, cujus *g* sequitur familiam, & non matris, & in ætate tali quis non debet apud eas remanere personas, de quibus possit esse suspicio, quod saluti, vel vitæ insidientur *h* illius; & pueri post triennium apud patrem non suspectum ali debeant, & morari, materque pueri, si eum remanere contingeret apud eam, posset illum adducere ad infidelitatis errorem, in favorem maximè fidei christianæ respondemus, patri eundem puerum assignandum.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *Argentin.*) Argentina, sive Argentoratum, Argentuaria olim dicta, nobilis civitas est Germaniæ, Alsaciæ gemma, & anima: ejus meminerunt Ptolomeus, D. Hieronymus, & Ammianus Marcellinus: Episcopatus insignis est, & nobilissimus totius Germaniæ prædicatur: Canonicos omnes Principes habet, sive Comites, & Barones, inter quos recipi non possunt, nisi generi convenientes, summæque nobilitatis censeantur. Templum summum, sive cathedrale opus, verè regium, dignumque summa admiratione. Habuit Argentina primum divini verbi satorem sanctum Maternum D. Petri discipulum, ac deinde Episcopos verbo, & opere potentes, ut sanctos Amandum, Arbogastum, Florentium, Arsoaldum, Justum, Maximum, ut refert plura de ipsa nobili urbe adducens Bucelinus *tom.3. Germaniæ sacræ, fol.55.* Bertoldo Duci Theonis, ejusque Præsuli missa est præsens decisio.

2 b *In Judaismo relicta.*) Quo casu matrimonium dissolvatur, notavi *in can. Concil. Illib.* & latiùs dicam *in cap. quantò, de divort.*

c *Perducendus.*) Justa, pia, & salubris petitio: intendebat pater, ut sibi filius traderetur erudiendus, atque catholica in religione instruendus, probisque ac christianis moribus imbuendus, agnoscens facilè filium ad ipsam perfidiam Judaicam, moresque Judæorum reversurum, juxta illud D. Gregorii *homil.20. In his omnibus patrum suorum carnalium vias sequuntur, quasi venenati filii de venenatis parentibus nati.* Prudentius *lib.1. contra Symmachum*:

Ut semel obsedit Gentilia pectora patrum
Vana superstitio, non interrupta cucurrit.
Ætatum per mille gradus tener horruit hæres,
Et coluit quidquid sibimet venerabile cani
Monstrarunt Atavi, puerorum infantia prima
Errorem cum lacte bibit.

Inde noscitur magna præsumptio contra descendentes ex Judæis, ut probant Simanchas *de cathol. tit.50.nu.11.* Solorzanus *tom.1. de jure Indiarum, lib.1.cap.8.nu.13.* Carenas *de offic. Inquisit. part.3. tit.3. §.5.* Transmiera *de oblig. rebel. hæret. q.4.c.9.n.5.* Itidem quantùm recta educatio in puerili ætate ad virtutem servandam, animumque rectè instruendum faciat: *Educatio* (inquit Seneca *lib.2. de ira*) *maximam diligentiam, plurimumque profuturam desiderat: facile est teneros adhuc annos componere, difficulter rescinduntur vitia, quæ nobiscum creverunt.* Idem de consolatione *ad Helviam, c.16.* & *epist.94. Altius præcepta descendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus: si præcepta nihil adjuvarent, omnis institutio tollenda est: ipsa natura contenti esse debemus. Erras, si existimas nobiscum vitia nasci; supervenerunt, ingesta sunt.* Et Aristoteles *l.2. Oeconom.* latè docet, liberos rectè educatos à parentibus, per sanctos, & justos mores, bonos meritò evasuros. Et Plutarchus postquam speciali libro de educatione liberorum disseruit, in vita Themistoclis ait: *Themistocles, quoniam adolescens feroci, mutabilique ingenio videbatur, mirantibus mutatos mores dicere solebat, asperos, & indomitos pullos in bonos equos evadere, si quis illis adhibeat disciplinam, rectamque institutionem.* Quare in sanctis litteris, & à Sanctis Patribus sæpe sæpiùs admonentur patres circa educationem filiorum, ut *in c.23. Proverb.* ibi: *Ne subtrahas puero castigationem: cùm percusseris eum virga, non morietur; tu virga percuties, cùm & animam ejus à sepulchro eripies.* Et iterùm *cap.22.* ibi: *Adolescens juxta viam suam etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.* Et *Ecclesi. c.7. vers.21. Filii tibi sunt, erudi illos, & curva illos à pueritia illorum: curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, dum infans est, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ: doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.* Et D. Hieronymus *in epist. ad Salvianum*, ait: *Non est parvi apud eum meriti filios bene educare, difficulter eraditur quod rudes animi perbiberunt; lanarum conchilia quis in pristinum candorem revocet.* Et D. Cyprianus *l.2. epist.1.* ait: *Quod semel imbibimus, difficulter deponimus, nec propositum nostrum facilè mutatur.* Et D. Bernardus *epist.113.* inquit: *O quàm compositum reddit omnem corporis statum, necnon & mentis habitum disciplina! cervicem submittit, ponit supercilium, componit vultum, ligat oculos, moderatur linguam, frænat gulam, sedat iram, format incessum.* Plura cumulant pro educatione liberorum Cardinalis Sadolet. *in lib. de educat.* Scomborn. *lib.1. polit. cap.8.* Solorzanus *tom.1. de jure Indiarum, c.26. ex n.63.* & *embl.25.* & *lib.2. polit. c.27. ad finem*, Cresolius, *lib.2. mystag. c.3.* Valenzuela, *consil.36.* Cupiebat ergo pater in præsenti specie probis moribus, & in recta disciplina filios erudire, ut sacris canonibus cavetur. Concilium Tolet. 17. *can.8.* ubi Loaysas *cap.1. 30. dist.* Concilium Carthag. 3. *can.14.* ibi: *Episcopi, & clerici filios suos non emancipent, nisi moribus, & ætati eorum consuluerint, ut peccatis eorum non ipsi graventur.* Concilium Arelat. sub Carolo *can.19.* (Ut parentes filios suos, & patrini eos, quos de fonte lavacri susceipiunt, erudire summopere studeant: illi quia eos genuerunt, & eis à Domino dati sunt; isti quia pro eis fidejussores existunt.) Parisiense sub Ludovico *lib.3. cap.25.* refert Antonius Augustinus *in epit. jur. lib.10. tit.18.*

d *Materno solatio.*) Nam filius per triennium ablactandus est à matre, quod adeò æquum visum fuit Diocletiano & Maximiano, ut non aliter matrem de filii alimentis adversus patrem audiendam rescripserint, quàm si priori vitæ triennio filium ablactaverit, & reliqua educationis officia exhibuerit, *l. nec filium, C. de patria potest.* Consonant lex *3. tit.8. lib.3. fori*, lex *3. tit.19. p.4.* & triennium lactationis legitimum tempus fuisse apud omnes ferè nationes, probant Nicolaus de Lira, *in lib.1. Regum, cap.1.* & ibidem Hugo Cardinalis, & Dionysius, & *in cap.21. Genesis, vers.8.* Abulens. Cajet. Lippomanus, Serarius, & Sanchez *in lib.2. Machab. cap.7.* Gaspar Sanchez *in lib.2. Regum, cap.1. n.68.* Mendoza *in lib.1. Regum, c.1. vers.22.* Franc. Valesius, *de sacra philosoph. cap.83.* qui allegat Galenum *de tuend. valet.* aliqnosque antiquos Medicos. Cùm autem triennium hoc desideramus, intelligimus duos annos completos, tertium inchoatum, eo quòd ex Patribus Gregorius Nicomed. Archiepiscopus *serm. de oblat. Virgin. in templ.* Cedrenus, *in compend. histor.* Nicephorus *lib.1. hist. c.7.* affirmant Deiparam Mariam, quæ simul ac depulsa est à mammis, templo præsentata est, tertium nondum absolvisse annum ætatis: ex eis refert P. Sherlogus *tom.3. in Cantica, vestig.36. c.8. fol.534.* & per illud triennium matres ipsas lacte nutrire debere liberos, non aliis nutriendos tradere, constat ex Tacito *de moribus German. c.20.* ibi: (Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis, aut nutricibus delegatur.) Favorinus *apud Gellium lib.12. c.1.* imperfectum, ac dimidiatum matris genus vocat peperisse, ac statim abjecisse, nec aluisse. Illustrat Arnisæus, *lib.1. de Repub. c.4. sect.4. n.15.* & probant latè Tiraq. *de nobilit. c.20. num.80.* Bernegerus *ad Tacitum q.115.* Acunna *in cap. ad ejus, 5. dist.* quare matrem saltem venialiter peccare, quæ proprio lacte filium non nutrit, nisi adsit justa causa, resolvunt Covar. *de sponsal. 2. p. c.8. §.6. n.13.* Rebuff. *ad ll. Galliæ, 3. p. in præfat. tit. de consuet. num.47.* unde Anna illa sanctissima Helcanæ uxor Samuelem filium propriis uberibus aluit, ut videre licèt *ex lib.1. Regum, c.1. vers.23.* ubi plura congessit Mendosa, *nu.3.* una enim cùm lacte morbos, & mores imbibere infantes solent. Hinc per nutricem ebriosam & ipse Tiberius ebriosus factus est, & Caligula omnium ferè, quos sol aspexit, pessimus tyrannidem suam, maleque compositos mores non ex parentibus, sed nutrice improba suxit: aliis exemplis illustrat Bernegerus *ad Tacitum, dicta quæst.115.* & plures congessit Valeron. *de transact. tit.3. q.1.* ubi varia cumulavit de educatione filiorum, & pupillorum.

e *Dolorosus in partu.*) Consonat Justinianus *in l. assiduis, C. qui potiores*, ibi: *Quis enim earum non misereatur propter obsequia, quæ maritis præstant, propter partus periculum, & ipsam liberorum procreationem.* Nonius Marcel. ibi: *Enixæ dicuntur fœminæ intendi, hoc est conandi, & dolendi labore perfunctæ, vel quòd quibusdam periculis, quibus implicarentur, fuerint exsolutæ.* Quintilian. *declamat. 338.* ibi: *Alia est horum ratio, quos brevis transitus voluptatis fecit parentes: aliter amat quæ peperit, quæ memoriam decem mensium, quæ tot periculorum, tot solicitudinum recordationes ad vos judices affert.* Sidonius Apollin. *lib.4. epist.21.* ibi: *Est quidem princeps in genere monstrando partis paternæ prærogativa; sed tamen multum est, quod debemus & matribus: pondera illorum, istorum somnia sumus.* Quem Sidonii locum Avitus, *lib.6. c.8.* ita expressit: 4

Semina quæ patris fuerunt, hæc pondera matris
Infigunt duros utero turgente dolores.

f *Matrimonium.*) Et quamvis pater matre sit præstantior sexu, & dignitate, *l. in multis, ff. de statu homin.* tamen hæc conjunctio non dicitur patrimonium, sed matrimonium; quod ex eo factum esse docet D. Augustinus *lib.19. contra Faustum*, quòd non ob aliud debeat fœmina nubere, quàm ut mater fiat; unde proprium munus mulieris dicitur parere, quia ad hoc natura eam progenuerit, ut fœtus ederet, *l.2. C. de indicta viduit.* & Ulpianus maximum, & præcipuum munus esse fœminarum respondit concipere, & tueri conceptum, *l. quæritur 14. §.1. ff. de ædilit. edict.* ideòque Romani testabantur, dum matrimonium contrahebant, quærendorum liberorum causa illud contrahere, ut colligitur *ex l. liberorum 220. vers. Prætor, ff. de verb. signif. l. si vicinus 9. C. de nupt.* Ulpianus 5

in

in fragment. tit. 3. verſ. liberis. Illuſtrant Franciſcus Hotomanus *de ritu nupt. cap. 3.* Connanus, *lib. 8. comment. cap. 3. in fine*, Covar. *in 4. 2. p. cap. 1. n. 1.* Petrus Gregorius *lib. 9. ſyntag. cap. 1. à num. 2. & lib. 1. partit. tit. 12. c. 2.* Fornerius, *lib. 3. rerum quotid. cap. 29.* Faber in Papin. *tit. 9. princ. 2. illat. 5.* Nec diſſimili ex cauſa antiqui bona patrimonium appellarunt, quòd ſcilicet patrum munus præcipuè verſaretur in quærendis, & parandis opibus, juxta illud Horatii *in arte poet.*

Converſis ſtudiis ætas, animuſque virilis
Quærit opes, & amicitias, inſervit honori;
Commiſiſſe cavet quod mox mutare laboret.

Ob robur majus ſexui conceſſum, & quia cùm minori ſexus, & pudicitiæ periculo inter homines converſentur, & negotiari facilius poſſint; nam ut ait Ovidius, *epiſt. 18.*

Ut corpus tenerum, ſic mens infirma puellis;
Fortius ingenium ſuſpicor eſſe viris.

Unde etſi major pars bonorum à matre obveniat, nihilominus totum patrimonium appellatur, *l. 3. §. bonorum, ff. de bonor. poſſeſſ. l. ſi quis ſtipulatus 11. in fin. ff. de verb. oblig. princip. Inſtit. de rerum diviſ.* notavit Fornerius *lib. 1. rerum quotid. cap. 18.*

6 g *Cujus ſequitur familiam.*) Filios enim eſſe in patris, non matris poteſtate, notum eſt, *l. 3. & 4. ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni, l. illud 4. §. ad teſt. ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab. l. nulla, ff. de ſuis, & legit. l. 38. in princip. ff. de furtis, §. fœminæ, Inſtit. de adopt.* Faber *in juriſprud. tit. 8. princip. 4. illat. 10.* Balduinus *ad ll. Romuli, cap. 17.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 13.* Revardus *ad ll. 12. Tabul. cap. 3.* & patris familiam ſequuntur, *§. itaque, Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ. l. cùm legitimæ, ff. de ſtat. homin.* cujus etiam ſequitur originem, *l. 3. C. de mancip. & orig.* & illius gentilitia induuntur, *l. nomen, ff. de manumiſſ. teſtam. l. fœminæ, ff. de Senator. l. 1. C. de dignit. lib. 12. l. 101. C. Theodoſ. de Decur.* licèt quoad ſtatum, & conditionem filius matrem ſequatur, ut latè probavi *in cap. final. de ſervis non ordin.*

7 h *Inſidientur illis.*) Supponit Pontifex, quod Ulpianus docuit *in l. ſi diſceptatur, ff. ubi pupillus*, ibi: *In cauſæ cognitione vitandi ſunt, qui pudicitiæ impuberis poſſunt inſidiari.* Præcipue cùm facilè parentum, immò & domeſticorum mores in filios tranſeant, juxta illud Juvenalis *ſatyr. 14. Si natura juvet, velocius, & citius non corrumpunt vitiorum exempla domeſtica.* Plinii *in Panegyr. Non tam imperio illi opus eſt, quàm exemplo.* Unde ajebat Poeta:

Ut viret in foliis hauſtus radicibus humor,
Ita patrum in filios abeunt cùm ſemine mores.

D. Hieronymus *epiſt. 15. ad Latam*, ait: *Nihil in te videat filia, quod ſi fecerit, peccet: mementote vos parentes virginis; eam magis exemplis doceri poſſe, quàm voce.* Juvenalis *ſatyr. 14.* ibi:

Nihil dictu ferum, viſuque hæc limina tangant,
Intra, quæ puer eſt; procul hinc, procul inde puellæ.

Notavi *in can. Concil. Illiber.* Mortuo autem patre, & matre ad ſecundas nuptias tranſeunte, apud quem debeant filii defuncti educari, ad praxim exponunt Leon *tom. 2. deciſ. 201.* Cabedo, *tom. 1. deciſ. 99.* Valenzuela *conſil. 36.*

8 i *Alii debeant.*) Sicut in animalibus filiorum educationem, & eos alendi neceſſitatem inſtinctus, ſeu impulſus naturalis indixit; ità ſimiliter in parentibus obligationem alendi liberos ex naturali jure provenire certum eſt, *l. 1. §. jus naturale, ff. de juſtit. & jure, l. ſi quis à liberis 5. §. parens, ff. de agnoſc. liber. l. 3. & 4. ff. de alend. liber. l. unic. §. taceat, C. de rei uxor. l. non ſolum 8. §. ipſum, C. de bonis, quæ lib. cap. jus naturale, 1. diſt. l. 2. tit. 1. part. 1.* latè probant Fortunius Garzia, *in dicta l. 1. §. jus naturale*, Petrus Faber, *lib. 2. ſemeſtr. cap. 1.* Valentia, *tom. 3. tract. 3. de liberis, & poſth. cap. 1.* dicemus *in cap. cùm haberet, de eo qui duxit.*

COMMENTARIUM.

Regulariter olim facto divortio, apud patrem morari, & educari liberi ſolebant, tum propter jus patriæ poteſtatis, tum ut ab eo alerentur; & ſi uxoris cauſa divortium interceſſiſſet, maritus propter ſingulos liberos, ex matrimonio ſcilicet communiter ſuſceptos, totidem ſextas partes dotis retinere poterat; non tamen plus quàm tres ſextas partes, id eſt unam ultra dimidiam partem dotis. Ulpianus *in fragmentis, titulo 6.* Paulus *lib. 2. ſentent. tit. de dot. l. unic. C. de rei uxor. action.* Cicero *in Topicis*, ibi: *Si viri culpa factum eſt divortium, etſi mulier nuntium remiſit, tamen pro liberis manere nihil oportet.* Ubi Boetius. Illuſtrant Revardus, *lib. 4. variar. cap. 13.* Pichardus, *in §. fuerat, num. 70. inſtit. de action.* Cujacius *ad Ulpianum, in dicto tit. 6.* Grotius *in floribus, ad tit. de divortiis*, Briſſonius, *lib. 5. de formulis.* Petrus Barboſa, *in lege poſt dotem 40. num. 5. ff. ſolut. matrim.* & differentias inter hanc retentionem, & alias ob res amotas, & ob mores, eruditè, ut ſolet, explicat eruditiſſimus Ramos, *in ſchediaſm. ad leg. unic. §. taceat, C. de rei uxor. act.* nec matri relinquebantur filii, niſi minores, cùm adhuc ſub mamma eſſent, *leg. penultima*, juncta Gloſſa ibi, *C. de patria poteſtate.* Senſim poſtea inolevit; ut pro ſexu diviſio fieret, ut patri mares, matri fœminæ traderentur: ex juſtis tamen cauſis veluti ob ſuſpectos patris mores, utriuſque ſexus liberi, quantumvis exuberes, ſoli matri tradebantur ſine diminutione patriæ poteſtatis, *l. 1. §. verum, l. 3. §. etiamſi, ff. de liber. exhib.* Poſtea Imperatores Dioclet. & Maxim. *in l. unica, C. divortio facto*, totum hoc negotium arbitrio judicis commiſere, qui æſtimare debet, quid utilius, commodiuſque ſit liberis. Imperator Juſtin. *in authent. ſequenti*, poſt dictam legem unicam, hanc quæſtionem paulò exactius decidit, dum diſponit, ut ſi patris culpa divortium ſequutum ſit, & mater ad ſecundas nuptias non tranſierit, liberi apud eam educari debent impenſis patris: ſi verò culpa matris ſolutum ſit matrimonium, apud patrem nutriantur impenſis matris locupletis, quam conſtitutionem explicant Cujacius, & Richierius ibi. Unde inſpecta ea conſtitutione, etiam ſecluſo fidei favore, in præſenti ſpecie filius educandus erat penes patrem; nam cùm ob culpam mulieris, quæ noluit converti ad fidem catholicam ſimul cum marito, ſequutum eſſet divortium, etiam quoad vinculum, ex notatis *in can. Concilii Illib.* & traditis *in cap. 4. de divort.* ideò penes patrem filius educandus, & alendus erat. Huic rationi juris aliam adjunxit Gregorius in præſenti, deductam ex fidei favore, cujus intuitu etiam in Concilio Tolet. 17. *can.* 8. relato *in cap. Judæorum 28. quæſt. 1.* jubetur, ut ab infidelibus ſervis Chriſtianorum filii auferantur, ne eorum perfidiæ involvantur, ibi: *Judæorum filios, vel filias, ne parentum ultra involvantur erroribus, ab eorum conſortio ſeparari decernimus.* Notavit Sahabedra *in chron. Goth. cap. 19.* proſequuntur Vaſquez, *tom. 2. in 3. par. diſp. 155. cap. 4.* Simanchas *de cathol. cap. 29.* Diana *part. 8. tract. 1. reſol. 12.* Narbona *de ætate, anno 7. q. 10.* Quid obſervetur facto divortio ex alia cauſa, veluti ſævitiæ, exponit Valenzuela, *conſil. 41.* 9

TITULUS XXXIV.

De voto & voti redemptione.

CAPUT PRIMUM.

Alexand. III. *Exon.* a *Epiſcopo.*

De *b* peregrinationis quoque votis, an eleemoſynis redimi poſſint, vel aliud pro neceſſitate impleri, tibi reſpondemus, quod ab ejus, qui præſidet, dependet arbitrio, ut conſideret diligentias, & attendat qualitatem perſonæ, & cauſam commutationis ſcilicet, an id ex infirmitate, ſeu affluentia divitiarum contingat; utrum peregrinatio an recompenſatio melior fuerit, & Deo magis accepta; & ſecundùm hoc debet inde diſpenſare.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *Exonien.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & post Concilium Lateran. *parte 35. cap. 3.* ubi additur, *pars capitis Meminimus*; forsan quia refertur in præsenti pars textus *in cap. meminimus*, *qui clerici*, *vel voví.* De Exoniensi diœcesi plura adduxi *in cap. 6. de filiis presbyt.*

2 b *Peregrinationis.*) Ad loca videlicet sacra, ut non reliquias Martyrum; omni enim tempore in Ecclesia usitatas invenio fidelium peregrinationes ad loca sacra & Sanctorum reliquias, inter quas præcipua fuit Hierosolymitana, quam valdè commendat D. Hieronymus *epist. 27. ad Eustochium*, ibi: *Cujus enim gentis homines ad sancta loca non conveniunt?* Et magni fecit *in epist. 19. ad Paulam*, adducto D. Pauli exemplo, qui illuc sepulchri Dominici visendi causa concessit, ut patet *ex epist. 2. ad Galatas*, & *cap. 20. Actuum Apostol.* Celebris etiam fuit peregrinatio ad limina Apostolorum, atque illuc ex omnibus provinciis concursum fieri, refert Nicolaus I. *epist. 2. ad Michaelem Imperatorem*: & omni tempore celeberrima fuit peregrinatio Compostel. ad corpus D. Jacobi, de qua agitur *in cap. proposuit 4. de consecr. Eccles.* & in Gallia frequenter fiebant peregrinationes ad Ecclesiam sancti Martini Turonensis, & sancti Saturnini Tolosæ, ut constat ex Concilio Cabilon. sub Carolo, *can. 44. & 45.* Plura de his peregrinationibus ad Martyrum reliquias congessit Ferrandus *in disquis. reliq. lib. 2. cap. 3. art. 6. per totum.* Et de his peregrinis accipiendus est Fridericus *in constit. relata in cap. 1. de testam. in 5. compilat.* juncto ibi Cironio. Confluebant enim Christiani ad Sanctorum reliquias, velut ad oraculum, & controversiarum, & criminum detegendorum causa, ut de templo B. Felicis narrat D. Augustinus *cap. 137.* ibi: *Elegi aliquid medium, ut certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se peregrinaturos. Multis notissima est sanctitas loci, ubi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quo volui ut pergerent, quia inde nobis fidelius scribi potest quicquid in eorum aliquem divinitùs fuerit propalatum.* Sic etiam Eusebius *lib. 6.* D. Hieronymus *de script. in Alex.* testantur, sanctum Alexandrum peregrinatum esse Hierosolymam ad videnda loca sancta. Alia de his peregrinationibus cumularunt Gretheserus *lib. 1. peregrinat. ex cap. 2. usque ad 12.* Theophilus, *tom. 15. in Heterocl. punct. 3. in principio.*

COMMENTARIUM.

3 *Conclusio traditur & probatur.* EX hac Alexandri decisione sequens deducitur assertio: *Vota possunt eleemosynis redimi, vel in aliud commutari, superioris intercedente auctoritate.* Probant eam textus *in cap. 1. 20. q. 3. cap. magnæ, hoc tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garcia Mandosius *tit. de voti redempt.* Stunica & Sotomayo *de voto q. 6.* Balboa *in cap. pervenit 3. de jurejur.* Diana *p. 2. tract. 21. resol. 7. & 8.* Lessius *lib. 2. de justitia, cap. 4. num. 10.* Layman *lib. 4. Theolog. Moral. tract. 4. cap. 8. num. 12.* Escobar *de utroque foro, art. 5. §. 18. num. 180.* Manrique *de different. utriusque fori, cap. 163. number. 21.* Candidus *2. tom. disquisit. 25. artic. 1. dub. 6. cap. 8.* Sanchez *in select. cap. 14. num. 3.* Castropalao *tom. 3. disput. 3. de voto.* Trullench *in Decalog. lib. 2. cap. 2. dub. 3.*

4 *Traditur ratio decidendi.* Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione. Vel voti commutatio fit in rem evidenter meliorem, vel in æqualem, aut deteriorem: si fiat in meliorem, necessaria non est superioris auctoritas, *cap. pervenit 3. de jurejur.* si in aliud æquale commutetur, id est ejusdem virtutis, & bonitatis, commutatio fieri non potest, quia aliud pro alio invito creditore solvi non valet, *l. mutuum, §. mutui. ff. de rebus creditis, l. si se §. ait Prætor, ff. de re judic. l. item liberatur, §. qui paratur, ff. quibus modis pign. l. promissor, l. fin. ff. de constit. pecun.* Ergo si in deterius, aut minus commutetur, omninò talis commutatio improbatur, præcipuè cùm commutatio voti sit quædam novatio; per novationem autem non tollitur prima obligatio, quando secunda continet minus quàm prior, *l. qui usumfructum, ff. de verb. oblig. l. si pupillus, §. qui autem, ff. de novat.* ubi Bartolus rectè id extendit, ut etsi interveniat nova persona, nihilominus non detur novatio, quando secunda stipulatio continet minus quàm prima: celebris textus *in l. eum qui, §. penult. ff. de verbor. oblig.* igitur in utro ex his casibus defendi potest præsens assertio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet voti obligatio adimpleri debet in specifica forma, *cap. licèt, hoc tit.* ibi: *Solutio necessaria est*, ut contingit in juramento, in quo si quis juraverit solvere, non adimplet juramentum debitum compensando, quia per æquipollens non rectè adimpletur promissio Deo facta: igitur votum commutatione facta, non per æquipollens, sed in specifica forma adimplendum est.

5 *Voti variæ acceptiones.* Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, votum diversimodè accipi. Aliquando pro voluntate sumitur, juxta illud Poetæ.

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Nonnunquam pro desiderio, unde vulgò dicimus rem alicui pro voto evenisse, id est pro desiderio: quo modo accipitur *psalm. 49.* ibi: *Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua;* id est desideria. Unde preces ipsæ, quibus desiderium nostram explicamus, vota dicuntur, quo modo verba illa canonis Missæ, *vel qui tibi offerunt vota sua*, exponit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol. 14.* Inde desiderium parentum, ut filii illis succedant; votum dicitur *in l. nam & si, ff. de inoffic. testam. in l. unic. C. de his qui ante apertas.* Accipitur etiam pro voce, & suffragio, *in cap. 1. de elect. in 6.* in præsenti autem titulo accipitur votum pro promissione Deo facta, ad differentiam promissionis hominibus factæ, quæ dicitur stipulatio, vel pollicitatio, *l. 1. ff. de pollicit.* at verò quæ Deo fit, votum nuncupatur, *cap. 23. Deuteron. Proverb. cap. 30. leg. 2. ff. de pollicit.* notavit Galbanus *de usufructu cap. 15.* Votum ita acceptum Cicero dixit esse sponsionem, quâ Deo obligamur. Theologi autem Moralistæ votum ita diffiniunt: *Votum est spontanea, & deliberata promissio majoris boni Deo facta;* quam definitionem explicant Stunica, & alii de voto agentes. Apud veteres, qui vota pro re aliqua à Diis impetranda faciebant, vovere, seu vota suscipere, & nuncupare vota dicebatur: qui verò solvebat, persolvere, & signare vota: cujusmodi cùm passim extent exempla, satis erit Plinium audire *lib. 10. epist. 10.* ad Trajanum: *Solemnia vota pro incolumitate tua, & suscepimus, & solvimus, precati Deos, ut velint semper ea solvi, semperque signari.* Ad quod & illud Juvenal. *satyr. 10.* spectat.

Propter quæ fas est genua incerare Deorum.

Nam cereas tabellas literis signatas, quæ votum explicabant, Deorum imaginibus affigebant. At qui votum susceperat, necdum voti compos persolverat, reus voti appellabatur: Virg. *lib. 5. Æneid.*

Vobis lætus ego candentem in litore taurum
Constituam ante aras voti reus.

Hoc est, ut Servius interpretatur, voti debitor. Quem locum quoque enarrant Macrobius, *lib. 3. c. 2. Saturn.* Hæc vox (inquit) propria sacrorum est, ut reus vocetur, qui suscepto voto numinibus se obligat. Qui verò suscepto, assequutus id erat, pro quo voverat, nondum tamen soluto voto, damnatus voti dicebatur: quod clarè Livius, *lib. 27.* demonstrat: *Deo omnes*, ait, *Deasque precabantur, ut illis fauste, feliciter, felixque pugna; matura ex hostibus victoria esset; damnarenturque ipsi votorum, quæ pro iis suscepissent.* Et *lib. 5.* *Haud mirum id quidem esse, furere civitatem, quæ damnata voti omnium rerum potiorem curam, quàm religione se eximendi habeat.* Et *lib. 39.* scribit se pro ægroto vovisse, ut cùm primùm convaluisset, Bacchis eum se initiaturum: damnatum voti Deum benignitate absolvisse, se id exsolvere velle. Virgil. *eclog. 5.*

——— *Tibi vota quotannis*
agricolæ facient, damnabis tu quoque votis.

Ubi Servius: *Cùm præstiteris*, inquit, *quæ homines oraverint, reddes illos obnoxios ad vota solvenda: nam sumus voti damnati, & obnoxii, antequam reddamus.* Ex quibus patet, Alex. ab Alex. *lib. 3. Genial. cap. 22.* perperam damnatum voti, interpretari, qui voti compos vota exsolvisset, quod præcipuè ex præsenti loco dignoscitur: nam Dictator voti damnatus, nondum eo soluto, dictatura se abdicavit, cui voto subsequenti anno satisfactum est. Plura congesserunt Brissonius, *lib. 1. de formul. fol. 13.* Kochier *in face hist. centur. 2. cap. 34.* Germonius *lib. 2. de sacrorum immunit. cap. 17.*

6 *De observatorum apud varias religiones.* Secundò sciendum est, vota Deo emittere, non solùm apud Catholicos, verùm apud Judæos, & Gentiles solitum esse. De Judæis constat ex legibus à Deo ipsis datis circa vota, Generalis refertur *cap. 23. Deuteron. vers. 21.* ibi: *Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Unde vota emissa à Judæis passim sacra pagina refert, inter quæ difficile est votum emissum à Jephte, *Judic. cap. 11. vers. 30.* quod post Theologos expositivos examinant, & illustrant Becanus *in analog. cap. 15. fol. 330.* Kochier. *in face histor. centur. 2. c. 35.* Apud Gentiles etiam magna votorum observantia fuit, ut probant latè Alex. ab Alex. *lib. 2. dier. genial. cap. 22.* ubi Tiraq. Anastasius Germonius *lib. 1. de sacror. immunit. capite 17.* Theophilus Raynaudus, *tom. 4. lib. 4. sect. 3. fol. 553.* Beyerlinch *in Theatro vitæ humanæ*,

manæ, *verbo Votum*, Demster. *ad Rosinum lib.* 1. *antiquit. cap.* 15. Apud Romanos vota certis verbis concipiebantur. Livius *lib.* 1. ubi inducit Romulum templum Jovi voventem his verbis: *Hic ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum sit posteris, tua præsente ope servatam urbem esse voveo*. Macrobius *lib.* 6. *Saturn. cap.* 9. ibi: *Si ita feceritis, voveo vobis templa, ludosque facturum*. Latè illustrat Brissonius, *de formulis*, *fol.* 105. & plura vota à diversis Gentibus Diis facta refert Petrus Gregorius *lib.* 13. *de Repub. cap.* 5. & plura de votis Gentilium, & eorum diligenti observantia, congesserunt Avendanno *de metu*, *lib.* 2. *cap.* 21. Salas *ad Petronium*, *linea* 32. *fol.* 22. Antonius Sylvius *de legibus lib.* 1. *c.* 20. Stuchius *de sacrificiis*, *fol.* 85. Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 53. Apud Christianos etiam jam à primis Ecclesiæ sæculis vota emissa fuisse, facilè constat ex antiquis Ecclesiæ legibus, quas infrà *in hoc tit.* dabimus, licèt mordicùs Petrus Martyr *in lib. de votis & cælibatu*, asseruerit inter alia, vota tantùm pertinere ad Judæos, non ad Christianos, illo levi motus fundamento, quia voti sæpius mentio fit in veteri Testamento, nunquam verò in novo: quem doctè refellunt Bellarminus *tom.* 1. *controvers. lib.* 2. *de monach. cap.* 18. Becanus *in analog. dicto cap.* 15. *n.* 48.

7 De votorum observantia. Deinde sciendum est, apud easdem gentes, apud quas vota emittere in usu fuit, magnæ semper curæ fuisse; vota ipsa solvere, & adimplere. De Judæis constat *ex dicto cap.* 23. *Deuter.* ubi dum agitur de obligatione voti, legitur: *Si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum; si nolueris polliceri, absque peccato eris: quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies sicut promisisti Deo tuo*. Erant tamen apud eos leges certæ de redemptione votorum; nam laicus qui seipsum Deo obtulerat per votum, ut serviret in tabernaculo, aquam, & ligna pro sacrificiis portando, seu ad atrium verrendum, sarta templi tecta curando, poterat se redimere pretio à lege taxato, *Levit. cap.* 27. *vers.* 2. Deinde si quis animal Deo vovisset, redimere illud poterat solvendo pretium ejus à sacerdote taxatum, addita quinta parte pretii pro ipso sacerdote, *d. c.* 27. *Levit. vers.* 11. quod idem procedebat, si quis Deo vovisset domum, vel agrum, *Levit. d. c.* 27. *vers.* 14. & 16. Illustrat Becanus, *in analog. d. c.* 15. *num.* 29. De Gentilibus constat, adeò diligenter vota Diis facta solvisse, ut statim post ea emissa Deos precarentur, ut rata essent. Ovidius *lib.* 8. *Metamorph.*

——— *Durasque ad sydera supplex*
Cressa manus tollens rata sint sua vota precatur.

Latè illustrat Brissonius *lib.* 1. *de formulis*, *pag.* 112. Apud Catholicos vota esse diligenter adimplenda, constat ex variis Ecclesiæ canonibus congestis à Gratiano *sub causa* 20. *q.* 1. à Raymundo *in præsenti*: ab Antonio Augustino *in epit. jur. lib.* 9. *tit.* 2.

8 De commutatione, & redemptione voti. Tandem sciendum est, obligationem voti, vel in totum tolli, vel in aliud commutari. Tollitur irritatione, & dispensatione in totum, de quibus infrà agemus. Mutatur per commutationem, & redemptionem, de quibus in præsenti agitur, juxta secundam partem præsentis rubricæ de voti redemptione. Commutatio fit cùm res voto promissa in aliam commutatur; redemptio verò intelligitur facta, quando peregrinatio, vel simile opus promissum certa pecuniæ quantitate luitur: & per commutationem, & redemptionem vovens non liberatur à primo voto, sed materia voti mutatur, & virtute prioris promissionis tenetur ipse commutationem adimplere; quia subrogatum semper sapit naturam subrogati, *l. si sponsus*, *ff. de don. inter*, *l. duobus*, §. 1. *ff. de jurejur. c. Ecclesia*, *el* 1. *ut lite pend.* docet Stunica *de voto q.* 1. *n.* 5. Hanc votorum commutationem, seu redemptionem exceptis votis R. P. reservatis, potest quilibet Episcopus facere in sua diœcesi, sicut Pontifex potest in universo orbe. Ea autem vota, in quibus tantùm Pontifex dispensare valet, nec Episcopus commutare, aut redimere potest, ut pluribus relatis docent Sayrus *in Clavi Regia*, *lib.* 6. *c.* 11. *n.* 48. Sanchez *lib.* 4. *de matrim. disp.* 8. *n.* 3. Basilius *eod. tract. lib.* 8. *c.* 8. Et in eisdem etiam casibus poterunt ratione jurisdictionis ordinariæ vota commutare, Capitulum Sede vacante, Abbates jus quasi Episcopale habentes, Archiepiscopi in casibus, in quibus jurisdictionem ordinariam in subditos suffraganeorum exercere valent. Sanchez *dicto lib.* 8. *de matrim. disp.* 7. & *lib.* 4. *summæ*, *cap.* 38. Alii etiam ex jurisdictione delegata commutare vota possunt, ut confessarii virtute Bullæ Cruciatæ, aut jubilæi, de quibus plura tradunt Trullench *in exposit. bullæ*, *lib.* 1. *cap.* 3. P. Mendo *eod. tract. disp.* 25. *per tot.* Diana *p.* 1. *tract.* 11. *resol.* 41. qui varia dubia circa commutationem votorum proponunt, exponuntque.

9 Traditur dubitandi ratio. Quibus ita animadversis, apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm votum peregrinationis, de quo in

præsenti, non esset ex reservatis R. Pontifici, rectè poterat Episcopus Exoniensis illud commutare, vel redimere. Et quamvis Cajetanus *in summa*, *verbo Votorum dispensatio*, existimet eam proportionem esse servandam, ut votum reale necessario commutetur in aliud reale, personale in personale mixtum in mixtum, habita cujusque proportione: adhuc tamen veriùs credo, hoc non esse simpliciter necessarium, sed arbitrio commutantis posse fieri commutationem: quod apertè probatur *ex c.* 2. *magnæ*, *cap. quod super his hoc tit.* ubi docetur, utroque modo votum commutari posse: debet tamen Prælatus modum in tali commutatione prudenter servare, sive in reali, sive in personali, sive in mixto; nam in reali, si causa commutandi oritur ex paupertate, non debet fieri commutatio in onus reale, sed in personale, cum prudenti æquiparatione: personale verò semper potest commutari in eleemosynam, cujus apud Deum magna est præstantia; in voto autem mixto ratio itineris habenda est, ut *in d. c. magnæ*, *de voto*: quam prudentem æquiparationem commendavit Alex. III. in præsenti, in illis verbis: *Ut consideret diligentiam, qualitatem personæ, & causam commutationis*.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, votum commutari posse in evidenter melius bonum, 10 Dissolvitur ratio dubitandi.
idque fieri posse sine Prælati auctoritate, ut defendunt Covar. *in cap. quamvis*, *p.* 1. §. 3. *n.* 4. *de pactis in* 6. Cordub. *q.* 149. Suarez, *de relig. tom.* 2. *lib.* 6. *de voto*, *cap.* 8. *n.* 4. Balboa *in c.* 3. *de jurejur. n.* 50. Quod ut facilius percipiatur, sciendum est, hanc commutationem dupliciter fieri posse. Primò quando fit ex necessitate; secundò quando voluntariè fit. Primo modo contingit, quando id quod melius est, fieri non potest votum exequendo, quasi duo illa incompatibilia sint: exempli gratia si vovit quis peregrinari, & postea agnoscat pro illo tempore perfectius esse hospitali servire; quo casu commutationem fieri posse absque Prælati auctoritate, certum est; nam ex voti materia sequitur necessariò, quod non impediat majus bonum: quæ doctrina etiam procedit in secundo casu, quando commutatio voluntaria est, cùm sit consentanea fini voti, qui est hominem promoveri ad majus bonum, & magis Deo gratum; nam etsi aliud pro alio invito creditori solvi nòn possit, *l.* 2. *ff. de rebus creditis*, cùm voti creditor Deus sit, moraliter creditur. ipsum majus bonum acceptare pro debito minoris voti. Pro qua doctrina faciunt textus *in c. pervenit*, *de jurejur. cap. scripturæ*, *hoc tit. c. licèt*, *de regul.* Si autem in æquale commutatio fiat auctoritate superioris, valida est. Nec tunc obstat, aliud pro alio solvi non posse; nam de consensu creditoris, & eo volente aliud pro alio solvi valet, *l.* 1. §. *an cùm*, *ff. de constit. pecun. l. item liberatur*, §. *qui paratus*, *ff. quibus modis pignus*. Unde hoc casu per Prælatum, qui auctoritatem commutationi præstat, explicatur Deo consensus, qui est tantùm creditor in hac obligatione: unde cùm consensu creditoris fiat commutatio, aliud pro alio rectè solvi potest. Nec obstat, quod de novatione expendebamus; verum enim est, quod non inducitur novatio, quando secunda obligatio est minor prima; quia in dubio nemo creditur suum jactare, *l. cùm de indebito*, *ff. de probat.* Sed cùm de creditoris voluntate expressè constat, nullum est inconveniens, ut procedat novatio, *l. finali*, *C. de novat.* Nec tandem obstat, quod votum debeat adimpleri in specifica forma, sicut & juramentum; nam veriùs est, juramentum posse impleri per æquipollens, quando per illum actum æquipollentem omninò sequitur idem effectus, ut docent Hostiensis, Innocentius, & alii congesti à Stunica *de voto*, *q.* 5. *n.* 14. Nec contrarium probatur *in dicto cap. ad nostram*, cujus veram interpretationem adduximus in ejus commentatio.

Sed adhuc in præsenti assertioni obstat textus *in c.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* ibi: (Ecclesiæ Mediolanensi canonicus 11 Exponitur cap. 1. hoc tit. in 5. compil.
nobis humiliter supplicavit, ut cùm teneatur ex voto B. Jacobi limina visitare, ac propter quandam occultam infirmitatem corporis, qua laborat, sine vitæ periculo nequeat, sicut credit, tanti labores itineris sustinere, votum ipsum commutare in aliud dignatemur. Ideòque disc. t. m. quatenus providè indagata veritate, votum ipsum, si necessitas videbitur id exposcere, auctoritate nostra commutes in satisfactionem aliam competentem, proviso ut sumptus, quos esset facturus in via, convertat in opera pietatis, & laborem corporis redimat jejuniis, & orationis solicitius insistendo.) Ex quibus apertè constat, Mediolanensem Archiepiscopum votum peregrinationis commutasse auctoritate Pontificis, non propria; ergo quia Episcopus, ut Ordinarius non potest votum peregrinationis commutare. Cui difficultati respondendum est, in eo textu agi de voto peregrinationis ad limina D. Jacobi in Compostella, quod unum est ex votis reservatis Romano

Pontifici, unde ille tantùm ut ordinarius potest illud commutare, Episcopus verò, vel inferiores Prælati, tantùm ex delegata potestate.

Ad redemptionem etiam voti spectat textus, *in can. 2. Concil. Altissiod.* quem latè exposui *in can.* .:. *Concil. Illiber.*

C A P U T II.

Idem a *Noruvicen. Episcopo.*

VEnientis ad nos R. clerici narratione audivimus, quod cùm in *b* puerilitate constitutus fuisset, Hierosolymam se disposuit *c* profecturum. Cuidam quoque conscio, qui nihilominus sepulchrum Dominicum proposuerat visitare, fidem dedit, & suam ab eo recepit, quod sibi invicem *d* in via socii fideles existerent, & bonam societatem servarent. Quod itaque solicita mente revolvens, ad nos accessit, ut sibi super hoc nostrum auxilium aperiremus: nos autem ipsum gravi infirmitate laborare, sicut asserit, intelligentes, & quod in partibus Orientis ejus adventus parum utilitatis conferret, diligentiùs attendentes, præsertim cùm non sit licitum clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere, vel sanguinis effusioni vacare, ipsum à voto, quod in ætate tenera facilitate potiùs, quàm ex *e* arbitrio discretionis promisit, absolvimus, & ad propria remittimus absolutum, ita *f* tamen, quod idem votum eleemosynis redimere debeat, & juxta consilium nostrum toto vitæ suæ tempore uni pauperum Christi, tam in victu, quam in vestitu, dummodo ad hoc suæ facultates sufficiant, debeat providere.

N O T Æ.

a NOruvicen.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* & post Concil. Later. *p. 50. cap. 15.* de Noruvicensi Ecclesia egi *in cap. 9. de rescriptis.*

1 b *Puerilitate.)* *Puerili ætate*, legitur in hac sexta collectione. Ut autem agnoscamus, quinam dicantur pueri, quænamque sit puerilis ætas, quando incipiat, quandoque finiatur, sciendum est, pueri appellationes varias esse, quas referunt Joannes Andreas, & alii *in cap. 1. de delict. pueror.* Prima, qua omnes servos, sive servientes, pueros appellamus: quo modo puer accipitur *in l. uxorem 41. §. testamento, ff. de legat. 3. cap. cùm pastoris 58. 2. q. 7. cap. quolibet 20. §. Abraham*, *22. q. 2.* apud Varonem *lib. 4. de lingua Latina:* & hæc acceptio in comœdiis Terentii, & Plauti obvia est, & de his pueris accipit Fornerius textus *in l. pueri 20. ff. de verb. sign. l. si quid relictum 117. ff. de legat. 1. l. sin autem 27. ff. de R. V. l. uxorem 41. §. ff. testamento, ff. de legat. 3. l. Mela 14. ff. de aliment. legat.* Alia acceptio pueri est, cùm puerum dicimus, ut contrarium puellæ; quam aliàs pueri appellatione puella continetur, ex duplici ratione adducta *in l. illa 163. §. 1. ff. de V. S.* Tertia denique acceptio est, cùm pueri nomine ætatem puerilem demonstramus, ut *in l. uxorem 41. §. testamento, ff. de legat. 3. l. 1. §. pueritiam, ff. de postul. l. in tabulis 36. de statulib. cap. in veteri, 77. dist. cap. pueri 129. 1. qu. 1. cap. pueri 15. 22. q. 5. cap. 2. & 3. de ætate & qualit. cap. vel non est, de temporibus ordin. cap. super 35. de præb. cap. tuæ 25. de sponsalibus, cap. 1. de delict. puer.* Illustrat Fornerius, *ubi supra.* Quænam tamen ætas puerilis dicatur, dubium est, & quidem aliquando statim ac quis natus est, puer vocatur, *l. cùm non solum 3. §. ubi autem puerilis, C. de bonis quæ lib.* unde puerpera dicitur, quæ adhuc in cunabulis est, *c. 1. 30. q. 2.* Sed hi propriùs infantes dicuntur, quia adhuc fandi potestatem non habent, quales sunt qui lactant, seu illis paulò majores, *l. 3. §. admitti, l. 1. §. sufficit, ff. de administr. tut.* & horum ætas in septimum usque annum excurrit, *d. l. 1. §. sufficit, l. si infanti 18. C. de jure delib. unic. in princ. de despons. impub. lib. 6.* Isidorus *lib. 11. orig. c. 2.* docent plures congesti à Barbosa *in proœmio lib. 6. Decret. verbo Præfectus.* Illi verò puerilitati proximi sunt, qui cùm fari incipiant, nullum tamen animi intellectum habent, nec quid agant, intelligunt, *l. servum 6. ff. rem pupilli, §. pupillus, Instit. de inutil.* quales sunt qui septimum annum excesserunt, octavumque attingunt: unde pueritia, seu puerilis ætas incipit à septimo anno, & durat usque ad pubertatem, videlicet in masculis usque ad 14. annum, in fœminis verò usque ad 12. *lege argento 25. vers. mulieris, ff. de auro & argento*, docent Alciatus *in dicta l. pueri*, Quintil. Mendos. *de ætate minor. c. 4. num. 1.* Franc. Hothomanus *de verb. jur. verbo Ætatis gradus*, Pater Azor *2. p. instit. lib. 6. q. 6.* Menochius *de arbitr. lib. 2. casu 5. n. 1. & 10.* Farinac. plures referens *tom. 3. praxis crimin. q. 92. n. 6.* Fr. Ant. de Sousa *in aphorism. Inquis. lib. 3. c. 32. n. 11.* Rodericus Acunna *in cap. veteri 7. n. 23. 77. dist.* August. Barbosa, *in collect. ad proœm. lib. 6. n. 26.* & novissimè Paulus Zacchias *qq. medicolegal. lib. 1. n. 7. tit. 1. q. 4.* Scio enim etiam hac de re ancipites scriptorum calamos extitisse, ex quo aliquibus placuit Servii Tullii præscriptum insectantibus, cujus meminit Gellius *lib. 10. noctium, cap. 28.* pueritiam anno 17. terminari, inter quos præcipuum locum obtinent Berthachin. *littera P, verbo Pueri, vers. 1. & vers. Pueritia durat*, Hieronym. Cagnol. *in leg. quædam puella, num. 2. de jurisdict. omnium judicum*, Franc. Poletus *hist. fori Rom. lib. 2. cap. 6. in fine*, ubi inquit, quod pueritia pares annos numero habet annis prætextæ, qui exporriguntur ad decimumseptimum ex præscripto Servii Tullii, Osualdus *lib. 18. ad Donel. c. 3. litt. P*, Carolus *in praxi, verbo Ætas, n. 1.* Calvinus, *in Lexico jur. verbo Ætatum gradus*, Asinius *de execut. cap. 526. num. 16.* qui quidem omnes in prædictam sententiam adducunt Ulpiani velut manifesto testimonio, *in lege 1. §. pueritiam, ff. de postul.* ubi pueritiam diffiniens, ad septimum annum durare scribit: quod etiam Marcello placuisse videtur *in l. Publius 36. §. 1. de condit. & demonstr.* Verùm contraria Doctorum opinio communis est, videlicet pueritiam ultra 14. in masculis, & 12. in fœminis non progredi, ut probant Alciatus *in dicta l. pueri*, Narbona *de ætate, anno 8. quæst. 1.* Lara, *de vita hominis, cap. 30.* Paulus Zacchias *lib. 1. qq. medicolegal. tit. 1. quæst. 4.* & probatur ea sententia *ex l. 5. de administr. tut. leg. penult. §. 1. ff. de rebus eorum, l. in tabulis 36. ff. de statulib. l. 3. §. si duo, ff. de Carbon. edict.* ubi puer pro impubere apponitur. Unde colligitur, pubertatem ingressos, puerorum nomine minimè comprehendi, maximè cùm puberi ab impubertate dicantur, *cap. eos quos, de consecrat. dist. 4.* pueri tandem dicuntur, qui in septimo anno sunt, *l. uxorem 41. §. 4. ff. de legat. 3.* & etiam puellæ, *cap. litteras 4. cap. duo pueri 12. de despons. impub.* aliquando in nono, vel decimo, *cap. ex litteris, eod. tit. c. 2. de ætate & qualit. cap. 1. de delict. puer.* in decimo-tertio anno, *cap. vel non est 14. de tempor. ordin.* & denique ante annos 14. *cap. puer 15. 22. q. 5. cap. 3. de ætate & qualit.* & similiter puella dicitur, quæ 11. vel 12. annorum est, *c. 2. 20. quæst. 2. cap. continebatur 6. cap. ex litteris 11. de despons. impub.* unde puerilis ætas in præsenti accipitur pro ætate proxima pubertati.

c *Profecturum.)* Non peregrinationis gratia, sed ut 2
militiæ nomen daret pro recuperanda terra sancta, ut facilè probatur si conferantur hæc verba cum illis ultimis: *Præsertim, cùm non sit licitum, clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere.* Quæ expressè supponunt votum à puero in præsenti emissum fuisse assumendi crucem in bello Terræ sanctæ tunc ingruente.

d *In via socii.)* Quæ obligatio cùm in consequentiam 3
voti emissi contracta esset, soluta principali obligatione, & hæc accessoria cessavit, ut jam probavit Garanna *in præsenti.*

e *Ex arbitrio discretionis.)* Cùm desideretur plena deliberatio ad votum emitendum, ea videlicet, quæ sufficeret ad peccatum mortale, ut communiter docent Theologi Scholastici *in 4. dist. 28.* & Expositores D. Thomæ *2. 2. quæst. 88.* P. Suarez, *tom. 2. de relig. lib. 1. de essentia voti, c. 9.* Moralistæ communiter de voto agentes.

f *Ita tamen quod idem votum.)* Nam cùm postea perse- 4
verasset in eodem proposito, licèt à principio votum dubium esset propter defectum discretionis, tamen ex perseverantia, & ratihabitione, validum & obligatorium reddebatur: unde Pontifex ut in eo dispensaret, redemptionem injunxit, juxta supra tradita *in cap. 1.*

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expositione examinanda est illa sa- 5
tis vexata quæstio, quænam videlicet ætas desideretur, ut quis quolibet voto simplici, etiam religionis obligetur? In qua quæstione sunt qui existiment, pubertatem desiderari, ita ut ante eam ætatem propter judicii defectum votum validè emitti non possit: ita tenuerunt Syl-

Sylvester *verbo Religio* 2. §. 15. Angelus *eodem verbo*, §. 6. Gregor. Lop. *in l. 3. vers. De edad, tit. 6. partit.* 1. alii relati à Comitol. *lib. 2. respons. moral. q. 7.* pro quibus faciunt textus *in cap.* 1. 20. *q.* 1. ubi eadem ætas ad vovendam virginitatem desideratur, quæ ad contrahendum matrimonium requiritur: & textus *in l. 2. vers. Voto, ff. de pollicit.* ubi cavetur, voto solùm puberes patres familias obligari. Sed contrariam sententiam, immò septennium completum regulariter sufficere, ut tam vir, quàm fœmina quocunque voto, etiam religionis obligari possint, tenuerunt plures, quos referunt, & sequuntur Suarez *tom. 2. de relig. lib. 3. c. 2. num.* 5. Sanchez, *lib. 4. summæ, cap.* 18. *num.* 5. Stunica, *de voto, q.* 30. *num.* 86. Narbona, *de ætate, anno 7. q. 17. per tot.* Quæ sententia retinenda est, & facilè probatur ex præsenti textu, junctis proximè notatis; ex eoque, nam in ea ætate potest quis se obligare diabolo per peccatum, & homini per sponsalia, *cap. litteras, cùm seq. de despons. impub.* ergo & similiter sufficit in ea ætas, ut quis se obliget Deo per votum; præcipue cùm ea deliberatio desideretur ad votum, quæ sufficit ad peccandum lethaliter. Nec contrarium probat textus *in dicto cap.* 1. 20. *quæst.* 1. quia in eo agitur de voto solemni professionis religionis, quod non nisi post pubertatem fieri potest, ut probavi *in cap. quia in insulis, de regul.* Nec etiam obstat textus *in dicta l. 2. ff. de pollicit.* nam ut rectè docuerunt Connanus, *lib. 8. comment. cap. 8. ad finem*, Narbona, *dicta quæst.* 17. *n.* 15. Consultus ibi agit de voto reali, quo aliqua pars bonorum Deo promittebatur. Unde ea ætas ac status desiderantur, in quibus possit paterfamilias pubes, idest post 25. annum, ut dicitur *in l. cùm filia* 50. *vers. Ego quidem, de legat.* 3. efficaciter obligari, & bona sua alienare: at verò in præsenti agit de votis personalibus, ex quibus nulla patrimonii diminutio sequitur.

C A P U T III.

Idem *Magistro M. Abbati de* a *Vadforden.*

Litteraturam tuam, & prudentiam jamdudum referente fama cognovimus, & saluti tuæ tantò attentiùs consulere debemus, & volumus, quantò personam tuam consideratione tuæ honestæ conversationis, & ritè ferventioris charitatis brachiis amplectimur. Relatum est autem auribus nostris ex parte tua, quod cùm ex quadam minutione brachii tui fuisses pavore mortis *b* perterritus, hæc verba tecum protulisti: Non diu hic morabor, proponens in animo, quod religionis habitum esses aliquando suscepturus: sed propter frequentes infirmitates in superficie corporis, quæ plurimùm vitæ religiosæ districtionem impediunt; & quia indigentibus, & transeuntibus hospitalitatem exhibes, & plura salutaria impendis; quod concepisti olim in animo, opere nondum implevisti, ac per hoc dubitas, ne pro facta fide voti in districto debeas examine conveniri. Licèt autem prudentiam tuam latere non credamus, quid canones in hujusmodi statuant, tibi tamen consulenti respondemus breviter quod sentimus, præsentium significatione mandantes, quod si plus non est progressum in voto, quàm prędiximus, transgressor judicari non poteris, etsi non impleas quod dixisti. Monemus autem prudentiam tuam attentiùs, & hortamur quatenus id facias, quod tuę saluti ampliùs cognoveris provenire, & conditionis tuę memor existens, memoriter teneas, quod *c* Loth dum montis timeret ascensum, Segor civitatem parvulam petiit, & accepit.

N O T Æ.

1 a Vadforden.) Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. in sexta autem legitur, *Magdeforden.* sed non facilè constare potest, utra littera verior sit, cùm nec de provincia, ubi Magister hic degebat, constare possit.

b *Mortis perterritus.*) De metu hoc incusso ab infirmitate, & ejus effectibus egi *in capite sicut, de regul.*

2 c *Quod Loth.*) Ut refertur Genesis *cap.* 19. his verbis, *Quæso, Domine mi, quia invenit servus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti mecum, ut salvares animam meam, nec possum in monte salvari, ne fortè apprehendat me malum, & moriar. Est civitas hæc juxta, ad quam possum fugere, parva, & salvabor in ea: nunquid non modica est, & vivet anima mea? Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem, pro qua loquutus es. Festina, & salvare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.* Idcircò vocatum est nomen urbis illius Segor: quod factum adeundi Segor, & recedendi à monte, ubi jusserant Angeli Loth ascendere, prætextu infirmitatis, ita exponit Cornelius à Lapide, ibi: (Fuit hæc non prompta, sed lenta, & morosa obedientia Loth, ac ex parte culpanda, quod nimis suæ infirmitati innixus, Angelo comiti, & divinæ providentiæ sit diffisus.) Unde cùm Magister, de quo in præsenti textu, infirmitatis corporalis prætextu, ut Loth, excusaretur adimplere propositum ingrediendi religionem, doctè Alexander III. monet ipsum ne diffidat ob infirmitatem corporis, & montem, hoc est monasterium, adire non recuset, nec inde promptæ vocationi divinæ non pareat, & respondeat.

C O M M E N T A R I U M.

3 Aliqui existimant, solùm propositum voluntatis sufficere ad votum emittendum, quos refert Azor *tom. 1. instit. lib. 12. c. 12. q. 5.* quæ sententia probari potest nonnullis testimoniis Sanctorum Patrum, & Conciliorum, in quibus verbo propositi votum significatur, ut in Concit. Tolet. 4. *can.* 5. apud Leonem Papam I. *epist.* 592. *cap.* 12. Innocentium II. in Synodo Romana, *cap.* 7. & refertur à Gratiano 27. *qu.* 1. *in cap. ut lex, & in cap. consulti, de regul.* etiam votum appellatur propositum. Quod probari etiam potest *ex cap. pervenit 2. de jurejur.* ibi: *Propositum, aut promissum.* Et votum aliquando accipitur pro sola voluntate mutandi vitam, ut constat *ex cap. beneficium, cap. statuimus, de regul. lib. 6.* Contraria tamen sententia, videlicet solùm propositum voluntatis non sufficere ad votum, verior, & communior est: illam docet D. Thomas 2. 2. *q.* 88. *art.* 1. & *in 4. dist.* 38. *q.* 1. atque ibidem communiter Theologi, Abbas *in præsenti*, Sylvester *in summa, verbo Votum* 1. *q.* 2. Archid. *in c. qui bona*, 17. *q.* 1. & probari potest *ex eod. c. qui bona*, & ex præsenti textu, ubi cùm consuleretur Pontifex, an quidam maneret obligatus voto, qui verba hæc protulerat *non diu hic morabor*, proponens animo se aliquando suscepturum habitum Religionis, respondit Pontifex, quod si plus non est in voto processum, trangressor judicari non poterit, si non impleat quod dixit. Supponit ergo Pontifex, solùm propositum vitæ religiosæ votum non inducere, aliàs transgressor judicari deberet, si non impleret quod dixit; quia faceret contra votum. Ratione deinde probatur eadem sententia, quia votum est promissio, ut dixi suprà *in cap.* 1. Optimè autem stat, aliquem habere propositum, & voluntatem etiam firmam aliquid faciendi, absque eo promittat, & se obliget ad id faciendum; quia hæc duo diversa sunt, nimirum proponere aliquid facere, & velle se obligare, vel promittere. Ergo votum non consistit in solo proposito, & voluntate aliquid faciendi, quantumvis efficaci, cùm hæc possit stare absque promissione. Secundò hoc ipsum probatur, quia votum inducit obligationem, erga alterum faciendi quod vovimus: sed qui habet solùm propositum, quantumvis firmum, aliquid faciendi, non habet obligationem, nisi accedat promissio. Qua ratione constat experientia ipsa inter homines, non eo ipso quod aliquis proponit facere aliquid, quod cedat in alterius utilitatem, vel obsequium, manere obligatum, quia potuit velle facere, & nolle se obligare: ergo propositum solùm non est votum, cùm votum dicat obligationem. Et si quæras, in quo differat votum, & propositum aliquid faciendi, quod est materia voti? Respondeo, differre primò, quia propositum semper est voluntas faciendi aliquid in futurum, votum autem licèt regulariter supponat voluntatem faciendi quod promittitur; potest tamen essentialiter consistere absque ista voluntate, cum solo animo promittendi, & se obligandi. Secundò differunt votum, & propositum, quia verba, quibus concipitur votum, obligationem significant faciendi id, quod vovetur: at verò verba, per quæ significamus propositum, nullam involvunt obligationem faciendi id, quod pro-

proponimus, nec explicitè, nec implicitè, licèt ut pandamus propositum nostrum, utamur his locutionibus, Faciam hoc, vel illud: Accipiam habitum hujus, vel illius religionis. Quare ex tali proposito non inducitur voti obligatio, quia ut hæc nascatur, debet dari deliberata promissio, ut contingit in obligationibus hominibus faciendis; nam propositum simplex per se absque promissione non parit obligationem. Illud tamen magnum discrimen versatur inter promissionem hominibus faciendam, & votum emittendum, quod promissio hominibus verbis externis fieri debet, & acceptari ab illo, cui promittitur: votum verò actu interno mentis emittitur, quia ut legitur *lib. 1. Regum*, *cap.* 16. homines vident ea, quæ apparent; Deus autem intuetur cor. Unde rectè Alexand. in præsenti decidit, eum qui proposuit religionem ingredi, non censeri voti transgressorem propositum non adimplendo; sed quia votum plerumque à proposito incipit, propositum ipsum pro voto ponitur in juris locis suprà pro prima sententia adductis *in cap. si quis virorum*, *70. dist.* Apud D. Augustinum *epist. 70.* ibi: *Cùm ergo te esse in hoc proposito gauderemus*. Quem ita accipit Pennotus, *lib. 1. hist. canonic. regul. c.* 11. *n.* 5.

4 Sed esto, in præsenti casu propositum non adimplens non sit voti transgressor, dubitari potest, an peccatum unum admittat? Et propositum non adimplentem peccare docuit Glossa *in cap. qui bona*, 17. *q.* 1. & ejus sententia probari potest ex illis verbis ipsius textus: *Qui bona agunt, si meliora agere deliberant, & post deliberata non faciunt, licèt in prioribus bonis perseverent, in conspectu tamen Dei ceciderunt*. Igitur si non adimplens propositum, apud Deum cecidit, peccatum admittit; siquidem cadere in conspectu Dei, nihil aliud significat, nisi casum in culpam. Secundò probatur, quia qui proposuit aliquod facere bonum, & posteà decessit à proposito, saltem est inconstans: ergo peccat in constantiam, & per consequens committit aliquod peccatum. Tertiò tandem probatur, quia propositum, ut proximè dixi, explicatur his verbis: *Faciam hoc*, *vel illud*. Ergo ille, qui non mandat executioni propositum, mentitur, & consequenter contra veritatem peccat. Lessius *lib. 2. de justitia*, *c.* 40. *dubit.* 2. existimat, propositum inducere aliquam obligationem, saltem peccati venialis, ratione inconstantiæ in re gravi, & hoc modo accipit Glossam *in d. cap. qui bona*. Sed verior est contraria sententia, videlicet non adimplere propositum, quatenus propositum tantùm est, non esse peccatum veniale, quam tenuerunt Aragon. 2. 2. *q.* 88. *in comment. ad art.* 1. *propè finem*, Sotus, *lib.* 7. *de justitia*, *q.* 1. *art.* 1. Azor *tom.* 1. *inst. lib.* 11. *c.* 12. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 1. *de essentia voti*, *c.* 2. quæ sententia probatur unica, sed validissima ratione; nam qui solùm proponit, non habet voluntatem se obligandi: nec dudum propositum, ut proximè dixi, aliquam inducit obligationem: ergo facere contra propositum, vel illud non adimplere, non est peccatum, nec veniale. Consequentia patet, quia ubi nulla est obligatio, nullum potest esse peccatum, nec veniale: quare hæc sententia procedit, si id quod proponimus facere, aliàs non sit sub præcepto; quia si sub præcepto est, tenemur propositum adimplere, non quidem ratione propositi, sed ratione præcepti. Nec hac sententia retenta obstant contraria fundamenta. Non textus *in d. cap. qui bona*. Nam respondetur D. Gregorium ibi solùm docuisse eum, qui non adimplet propositum rei melioris, cecidisse coram Deo à majori perfectione, quam poterat assequi adimplendo propositum; non tamen peccatum committere, quod verba ipsa significant; non enim dixit Gregorius absolutè, cecidisse in conspectu Dei; sed cecidisse à deliberatione. Ad secundum respondetur, constantiam, seu perseverantiam in voto non esse distinctam virtutem ab aliis, sed conditionem generalem, quæ reperitur in actibus omnium virtutum: unde tantùm obligat juxta obligationem uniuscujusque virtutis, & debitum voluntatis, ut rectè notavit Cajetanus *in summa*, *verbo Inconstantia*. Quare sicut aliquis non tenetur ratione intemperantiæ, v. gr. semper jejunare, quando non est præceptum, vel obligatio jejunandi; nec ratione religionis semper facere, quod cedit in Dei cultum, ita nec tenetur perseverare in proposito faciendi aliquod bonum, ad quod non tenetur, nec ratione præcepti, sive voti emissi, nec ratione virtutis: & consequenter non perseverare in proposito, quando nulla est obligatio, nullum erit peccatum. Ad tertium respondetur, verum esse, propositum explicari his loquutionibus, *Faciam hoc*, *vel illud*; negandum tamen esse, mentiri illum, qui facit contra propositum; quia mentiri, ut docet D. Augustinus *lib. de mendacio*, *cap.* 3. est contra mentem ire; ille autem qui habet propositum aliquid faciendi, non facit contra mentem dicendo, *Faciam hoc*; ac proinde non mentitur, quia prædicta loquutione solùm significat, se facturum talem rem, quantum est ex vi præsentis propositi, ut docet D. Thomas 2. 2. *qu.* 89. *artic.* 1. per illam enim simplicem assertionem non obligatur ad non mutandum propositum, nisi accedat promissio, votum, vel juramentum, ut docet D. Thomas *loco citato*: quare homines prudentes dicere solent, *Faciam hoc gratia tui*, *sed fidem non obligo*: quo denotant, se habere propositum, & animum talem rem faciendi, quamvis nolint obligari ad non mutandum propositum. Unde si postea non faciant, non sunt mentiti, propter dictam rationem. Unde in præsenti casu Magister non solùm voti transgressor dici nequibat, verùm nec peccavit propositum tantùm non servando.

C A P U T IV.

Alexand. III. *Universis Abbatibus* a *Cistercien. Ordinis per Angliam constitutis*.

SCripturæ sacræ testimonio declaratur, quod spiritualis homo propositum non mutat, cùm pro salute animæ suæ aliquid utilius meditatur; Inde est, quod vestris justis postulationibus inclinati, vobis indulsimus, quatenus si quis sepulchrum Dominicum, vel alia limina Sanctorum visitare proposuerit, & infirmitate, vel alia rationabili causa occurrente, apud vos religionis habitum assumere, atque Deo servire voluerit, liberè eum recipere valeatis, nec rei voti facti habeantur aliquatenus, qui temporale obsequium in perpetuam noscuntur religionis observantiam commutare.

N O T Æ.

1 a *CIstercien.*) Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. ex qua inscriptionem, & litteram transcribo, & ni fallor, ideò Raymundus omisit ea verba, *Abbatibus Cisterc. Ordinis per Angliam*, ne specialiter constitutio hæc referretur ad eos, qui Cisterciensium Ordinem profiterentur, non ad alios: nam cùm per compilationem in hoc volumine generalis ecclesiastica lex judicetur, inconsequens putavit eam dirigi specialiter Prælatis Cisterc. Angliæ. Ex eadem etiam causa, ut existimo, omisit verbum, *indulgemus*, ne crederetur in præsenti referri specialem indulgentiam: ut jam notavit Pater Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 6. *cap.* 14. *num.* 6. Etiam omisit verba: *Sepulchrum Dominicum*, &c. ut tolleretur ambiguitas, an Alex. III. tantùm ageret de votis incompatibilibus cum statu religioso ipso, an verò generaliter de omnibus esset extendendus, ut infrà dicemus.

COMMENTARIUM.

IN præsenti textu sequens deducitur assertio: *Omne votum commutabile est propria auctoritate in votum solemne religionis*. Quæ conclusio probari potest *ex capite pervenit*, *el 2. de jurejur. capite admonere*, juncta Glossa *verbo Monasteriis*, 33. *quæstione* 7. *cap. desponsatam*, *cap. Agathosa*, *capite scripsit*, 27. *q.* 2. *l. fin. in fine princip. C. de Episcop. & cleric. authent. de nuptiis*, *§. distrahuntur*, *in capite fin.* 19. *q.* 3. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 12. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 1. *juris Eccles. c.* 42. *n.* 1. Tamburinus, *de jure Abbat. disp.* 6. *tom.* 3. *q.* 27. *nu.* 9. Castropalao, *tr.* 16. *disp.* 2. *punct.* 8. Layman *lib.* 4. *summæ*, *tract.* 5. *c.* 10. Diana *p.* 3. *tract.* 6. *resol.* 65. Garzia, *tom.* 1. *polit. tract.* 3. *difficult.* 3. *dub.* 2. Bruno Chassaing. *tract.* 4. *c.* 6. *propos.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 2. *cap.* 7. 2 Conclusio refertur, & probatur.

Sed hæc assertio, omissis adductis suprà *in c.* 1. difficilis redditur sequenti consideratione: nam votum simplex, & solemne æqualiter apud Deum obligant voventem, *cap. rursus*, *qui clerici vel vov. cap. si quid bonum*, *cap. viduas*, 27. *q.* 1. *cap. licèt*, *hoc tit.* sed votum religionis solemne 3 Impugnatur prædicta assertio.

lemne non est commutabile propria auctoritate: ergo nec simplex. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui juravit matrimonium contrahere cum aliqua fœmina, si postea velit religionem ingredi, primam promissionem priùs tenetur implere, *cap. commissum, de sponsal.* ergo etiam votum antea factum debet prius adimpleri. Augetur secundò, nam status Episcopalis perfectior est, quàm religiosus, *cap. nisi cùm pridem, §. nec putes, de renunc. cap. si religiosus, de elect. lib. 6.* sed ille, qui promisit religionem ingredi, si eligatur Episcopus, prius debet religionem ingredi, quàm consecrentur in Episcopum, *cap. perpetuas, hoc tit.* igitur quia per statum perfectiorem non liberatur quis à votis jam emissis. Facit etiam textus *in c. qui post 5. de regul. lib. 6.* ubi qui emisit votum ingrediendi certam religionem, si in alia professionem emittat, pœnitentiæ subjicitur; & tamen eo casu votum simplex ingrediendi religionem commutavit in perfectius, videlicet votum solemne; & nihilominus punitur; igitur quia non licet omne votum in solemne religionis commutare. Deinde contra rationem ab Alexandro adductam ita insurgo: Servitus constituit temporale obsequium, cùm servi per manumissionem, & alios plures modos liberi efficiantur, *l. 1. ff. qui sine manumissione, l. 1. ff. de manumiss.* sed temporale hoc obsequium in perpetuum religionis propria auctoritate commutari non potest, *c. generalis, c. servus, 54. dist.* ergo non omne votum, seu obsequium temporale est commutabile in perpetuum. Nec satisfacies si dicas, in hoc casu versari tertii præjudicium, & ita sine ejus voluntate commutationem hane obsequii temporalis in perpetuum fieri non posse; nam etiam in votis expeditionis Terræ sanctæ, aut dandi certam eleemosynam quotidie versatur tertii interesse: igitur nec per ingressum religionis commutari propria auctoritate possunt.

4 Traditur dubitandi ratio. Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens constitutio, cujus ratio assignatur ab ipso Alexandro III. in illis verbis: *Nec rei voti fracti habeantur*, &c. Cùm enim votum solemne religionis sit adeò perfectum, ut omne aliud resolvat, *c. voluit 33. q. 5.* Glossa *in cap. monachum 20. quæst. 4.* adeò ut in jure civili matrimonium consummatum per ingressum religionis dissolvatur, *authent. de nuptiis, collat. 4. §. distrahuntur*; votum enim professionis religionis acceptabilius est Deo cæteris votis, quia status religionis perfectior est aliis, Trident. *sess. 24. de reform. c. 6. & 10.* dirigaturque ad charitatem, quæ est prima virtus, *cap. charitas 12. de pœnit. dist. 2.* D. Thomas *2. 2. q. 184. art. 1. q. 2.* inde sicut lumen stellarum à lumine solis, quod est majus, absorbetur; sic alia vota per votum solemne professionis cessant; & quia nemo debet impediri ad strictiorem, & perfectiorem statum transire, *cap. licèt*, ubi probavi, *de regul.* ideò rectè docetur in præsenti, omne votum esse commutabile in votum religionis, & omnia vota antea emissa cessare per solemnem professionem. Nec interest, quod votum sit compatibile cum ipso statu religioso, vel non, ut votum jejunandi certis diebus, aut recitandi officium divinum. Ratio est, quia illa vota, & similia sunt de operibus particularibus; professio verò religionis est de tota vita hominis; & ideò in illa cætera includuntur, tanquam particularia in universali; & quia sufficit profitenti religionem illius onus sustinere, disciplinamque & vitæ institutum servare. Faciunt Anselmus *lib. 3. epist. 33. Audivi, frater mi, quia antequam monachus fieres, in ægritudine vovisti te iturum ad sanctum Ægidium, & idcircò modo timidus, & nimis solicitus es de voto illo solvendo.* Et paulò post: *Certus enim esse debes, quia cùm te ipsum Deo totum vovisti, solvisti omnia vota minora.* Idem *epist. 154.* Unde licèt in præsenti textu ageretur de voto peregrinationis, quod est incompatibile cum statu religioso, ut generalis respectu cujusque voti maneret constitutio, Raymundus omisit ea verba *Proposuerit visitare*; & tantùm Pontificis constitutionem compilavit. Quo modo tamen hæc commutatio fiat, an ex natura rei, vel gratia juris Pontificii doctè exponit P. Suarez, *dicto cap. 14. per totum*, & post eum Garzia, *d. dub. 2. per tot.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quia licèt votum simplex solemni æquiparetur, ut quemadmodum culpæ mortalis reus est, qui frangit votum solemne, ita & qui violat votum simplex; discrimen tamen versatur inter simplex, & solemne votum, quia solemne votum cùm sit perfectionis, non est commutabile in aliud, nisi strictioris ordinis, *cap. licèt, de regul.* votum verò simplex cùm sit imperfectius, commutabile est in votum solemne religionis. Nec obstat textus *in dict. cap. commissum*, cujus interpretationem dedi *in cap. 2. de convers. conjug.* & latiùs dabimus in ejus commentario. Nec obstat textus *in dicto cap. qui post de regul.* nam dicendum est, per solemne votum professionis factæ in religione commutari votum simplex strictioris religionis, ex præsenti textu; pœnitentia tamen illi injungitur, quia levitas animi, & remissio aliqua, & tepiditas spiritus aderant, quibus retrahebatur ab ingressu strictioris religionis: unde licèt in ejus textus specie licitè permaneat in religione laxiori; tamen pœnitentia illi injungitur, quia in strictiori religione votum emissum adimplevit. Nec obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis, cui respondendum est dicendo, in omni actu duo principaliter desiderari, scilicet voluntatem, & potentiam; *l. non omnes, ff. si certum petatur l. cùm te, C. de donation. ante nupt.* unde licèt in servo voluntas sit ingrediendi religionem, deficit tamen potentia, quia obstrictus est Domino; cui personale obsequium præstare cogitur: quare ejus vota sunt nulla ex defectu potestatis, & irritantur à Domino; quare obsequium illud, etsi temporale, commutari non potest propria auctoritate in perpetuum religionis, ut docuit D. Thomas *2. 2. quæst. 88. artic. 8.* & ex eo Sotus, *lib. 7. de justitia, quæst. 7. art. 1.* Similiter etiamsi votum sit reale in favorem tertii emissum, à quo ejus obligatio sit acceptata, non commutatur per ingressum religionis, immò adhuc post professionem adimplendum est. 5 Dissolvitur ratio dubitandi.

C A P U T V.

Innocent. III. a *Strigonien Archiepiscopo.*

NOn est dicendus voti transgressor, qui quod vovit, de auctoritate Sedis Apostolicæ, justa tamen ex causa distulerit adimplere. Sanè significavit nobis charissimus in Christo filius noster Henricus *b* Hungariæ Rex Illustris, quod cùm in regni *c* perturbatione consilium, & auxilium tuum sibi senserit hactenus profuisse, utilitati ejus non modicum derogares, si Hierosolymam (sicut ex voto teneris) regno pergeres impacato. Cùm nobis igitur immineat de honore ipsius Regis, & statu Regni Hungariæ solicitè cogitare, fraternitati tuæ per Apost. scripta mandamus, quatenus non priùs iter arripias Hierusalem adeundi, quàm Regnum ipsum fuerit tranquillitati pristinæ, faciente Domino, restitutum, vel super hoc receperis ab Apost. Sede mandatum. Datum Later.

N O T Æ.

1 a STrigon.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & in epistolis Innoc. Coloniæ editis *fol. 3.* ex quo regestro ita restituo litteram, & inscriptionem hujus textus. De Strigoniensi diœcesi egi *in cap. fin. de postul. Prælat.*

2 b *Hungariæ.*) Hungaria, quæ nomen ab Hunnis, seu Ungaris populis ex Scythia profectis, qui eam incoluerunt, habere videtur, Pannoniam, & ultra Danubium Jarigum: & Dacorum regionem ferè omnem occupat, à Dravo fluvio ad Meridiem sumit initium; à Septemptrione à Sarmatis, quos Colonos dicimus; ab Occasu Austriam habet, superioris quondam Pannoniæ caput; ab Oriente Mysiam, quàm Retianam nunc appellant. Danubius maximus fluvius per medium interfluit, atque in duas partes, nempè ulteriorem, & citeriorem scindit: Citerioris Hungariæ caput est Buda, regni sedes, ut post Ptolomæum, & Hortelium referunt Bonfidius, & alii scriptores, & descriptores illius regni.

c *Perturbatione.*) Mortuo enim Vela tertio Hungariæ Rege, Henricus, aliàs Hemericus, ejus filius natu major in regno legitimè successit; Andreas verò frater minor, de quo in præsenti textu, & sequenti agitur, conspiratione Magnatum, fratrem ejicere, & spoliare conabatur: ventum fuit ad arma, & acies utrimque prodierunt; de qua conspiratione Innocentius Abbati S. Martini ita scribit *lib. 1. epist. in edit. Coloniæ fol. 3.* (Ex litteris, quas charissimus in

In Christo filius noster Henricus Hungariæ Rex Illustris ad Sedem Apostolicam destinavit, nobis innotuit, quod contra Serenitatem Regiam cum nobili viro A. Duce, fratre ipsius, temerè conspirasti, cui etiam adhuc diceris inhærere. Cùm igitur felicis memoriæ Cœlestinus Papa prædecessor noster sub pœna excommunicationis universis in Hungaria constitutis curaverit inhibere, ne dicto Duci contra salutem Regiam consilium darent aliquod, vel juvamen: Nos tibi, quem publica fama contra ipsius prædecessoris nostri prohibitionem (sicut dicitur) venisse demonstrat, salutationis alloquium deneganres, ad nostram duximus præsentiam evocandum, per Ap. tibi scripta mandantes, quatenus usque ad festum Exaltationis sanctæ Crucis proximè venturum, nostro te conspectui repræsentes, ad objecta sufficienter, & rationabiliter responsurus.) Unde his temporibus valde turbata fuerat ipsa Hungaria, ut referunt Æneas Silvius *in epit. decad. lib. 6* Bonfidius, & alii, quos in sequenti textu laudabimus. Et cùm Henricus ope, & auxilio Strigoniensis Episcopi sedare discordiam intenderet, ipse Episcopus consuluit Innocent. III. utrum votum, quod fecerat Hierosolymam adeundi, posset differre interim, dum paci, & quieti regni Hungariæ intendebat. Cui responet Innocentius in præsenti textu, ipsum non ideò transgressorem voti esse, eo quod ut sedarentur discordiæ civiles, non poterat discedere ab Hungaria, & proficisci in Hierosolymam, ut in alio simili casu ipse Innocentius scribit *lib. 2. regestr. 14. epist. 133.* in hæc verba: (Dilectus filius nobilis vir Vualterus, Dominus de Avesnis, transmissa nobis petitione monstravit, quod cùm affixo suis humeris signo crucis ad subsidium Terræ sanctæ voverit proficisci, & se ad iter peregrinationis accinxerit exequendum, B. Subdiaconus frater suus, Cantor quondam Ecclesiæ Laudun. qui devastaverat, Dei timore postposito, & abjecto habitu clericali, hostiliter terram suam incendio multiplici, & rapinis, accinctus baltheo militari ab ipso Vv. monitus assecurare voluit usque ad ejus reditum dictam terram. Sed ab eo recedens animo indignandi, eidem fratri, & ejus terræ graviter adversatur. Unde cùm ex discessu suo irreparabile damnum per ipsum B. sibi, ac ejus terræ timeat proventurum, nobis humiliter supplicavit, ut propter necessitatem hujusmodi, ad exequendum votum emissum, sibi, & familiæ suæ concedere dignaremur inducias competentes. Unde nos venerabilibus fratribus nostris Svessionen. & Melden. Episcopis, & dilecto filio Abbati Longi Pontis Svessionen. Dioec. nostris dedimus litteris in mandatis, ut auctoritate nostra dilationem exequendi votum peregrinationis prædictæ, quandiu eis constiterit durare hujusmodi, absque dolo, & fraude, necessitatis articulum, concedant eisdem, ipsum, & familiam suam non permittentes supra hoc ab aliquo molestari. Ita quod eo cessante, ad nostrum consilium & mandatum reddat Domino quod promisit in terræ sanctæ subsidium properando. Et interim ad subventionem ipsius juxta possibilitatem suam, quemadmodum cum fratre Aimaro Thesaurario domus militiæ Templi Paris. cui supra hoc scribimus, poterit convenire, competens mittat subsidium: cùm sicut pro certo didicimus, eo plus solito indigeat ipsa terra. Ne igitur occasione cautionis, quam recepistis ab ipso, cùm relaxastis excommunicationis sententiam, quam pro eo, quod votum non exequebatur emissum tulistis in eum mandatum nostrum valeat impediri; præsentium vobis auctoritate mandamus, quatenus permittatis, ut juxta præscriptam formam in ipso negotio procedatur. Datum Later. III. Idus Decemb. Pont. N. anno XIV.)

CAPUT VI.

Nobili viro A. a Duci, de persecutione voti Regis Hungariæ patris sui defuncti.

Licèt universis liberum sit arbitrium in vovendo, & necessitas in votis locum non habeat, sed voluntas; usque adeò tamen solutio *b* necessaria est post votum, ut sine propriæ salutis dispendio alicui resilire non liceat ab his, quæ sponte, ac solemniter repromisit. Accepimus siquidem, quod cùm inclytæ recordationis *c* B. quondam Rex Hungariæ pater tuus ageret in extremis, & de sua penitus convalescentia desperaret, votum quo voverat Domino Hierosolymitan. provinciam in forti manu, & brachio extenso, corde tamen humili, & spiritu visitare, sub interminatione maledictionis paternæ commisit tuæ fidei exequendum: & tu intellecta pia voluntate parentis, assumpto crucis signaculo, te id impleturum sine dilatione qualibet promisisti. Verùm eodem patre tuo sublato de medio, cùm Hierosolymitanum iter te accipere simulastes, assumptæ peregrinationis oblitus, quam contra inimicos crucis dirigere debueras, in fratrem tuum, & regnum Hungariæ convertisti aciem bellatorum, & multa contra Serenitatem Regiam malignorum usus consilio commisisti. Nos autem, quos diebus istis ad Pontificatus officium (licèt immeritos) Dominus evocavit, tam paci Regni Hungariæ, quàm tuæ volentes saluti consulere, Nobilitatem tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, ac per Apostolica tibi scripta præcipiendo mandamus, quatenus postpositis cæteris solicitudinibus, usque ad festum Exaltationis sanctæ Crucis proximè venturum, debitum acceptæ Crucis exsolvens, propositum iter arripias, & humiliter prosequaris. Ne si onus tibi à patre injunctum, & à te sponte susceptum occasione qualibet detrectaveris, paterna te reddas successione indignum, & hæreditatis emolumento priveris, cujus recusaveris onera supportare. Sciturus ex tunc anathematis te vinculo subjacere, & jure quod tibi, si dictus Rex sine prole decederet, in Regno Hungariæ competebat ordine *d* genituræ, privandum, & Regnum ipsum ad *e* minorem fratrem tuum, appellatione postposita devolvendum. Datum Later. iv. Kalend. Februarii.

NOTÆ.

a A. *Duci*,) Andreæ legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2.* & in hac sexta, & ex epistolis Innocentii III. editis à Sirleto *fol. 4.* ita restituo inscriptionem, & litteram hujus textus.

1 b *Necessaria est post votum.*) Consonat in terminis ipse Innocentius *lib. 4. regestr. 16. epist. 36.* ubi Duci, & populo Venetorum ita scribit: (A memoria vestra non excidit, quàm solemni voto vos ad Terræ sanctæ subsidium adstrinxistis. Licèt autem propositum vestrum ad alia postmodùm declinaverit, votum tamen nihilominus in sua firmitate permansit, quia etsi cuique sit in vovendo libertas, est tamen necessitas in reddendo, cùm sit scriptum: Vovete, & reddite Domino Deo vestro. Quorum primum pertinet ad consilium, secundum pertinet ad præceptum. Cùm igitur opportunum tempus vobis immineat reddendi Domino vota vestra, universitatem vestram rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, per Apost. vobis scripta præcipiendo mandantes, quatenus vos taliter præparetis, quod non transgressores voti, sed executores diligentes inveniamini, & fideles. Pro certo scientes, quod si fortè divino timore postposito negligeritis efficere quod mandamus, grave vobis immineret salutis dispendium apud Deum, & infamiæ quoque opprobrium apud mundum, quemadmodum è contrario si quod vobis injungimus, curaveritis adimplere, & laudem apud homines temporalem, & mercedem apud Deum merebimini sempiternam.) Ex Salomonis sententia ajebat Salvianus *de providentia, pag. 71.* melius est non vovere, quàm post votum promissa non reddere: quam sapientissimi Regis sententiam his versibus expressit egregius Ecclesiasticus Paraphrastes Jacobus Augustinus Thuanus.

Nec votis damnas obstrictam exsolvere differ
Religione fidem: quisquis temeraria vota
Nuncupat, ille Deo invisus. Quod voveris ergo
Redde Deo: melius longè est, & tutius illud,
Nihil vovisse Deo, quàm non persolvere votum.
Ergo memor linguæ effrenis preme cautus habenas,
Ne miserum infando caput obliget illa piaclo;
Non eis errorem turpi prætexere culpæ,
Casta Dei coram si præstes vota ministro,
Profuerit. Justa Deus incandescet ab ira,
Et tua facta dabit vento rapienda fugaci.

Satius est enim non vovere, quàm votum factum non adimplere, *cap. scimus 9. §. quicunque 12. q. 1. c. sunt quædam* 1. 17.

Digitized by Google

1.17.q.1. Betnar. in tr. de præcep. & dispensat. ibi; Benedicti regula omnibus proponitur, imponitur nulli: prodest, si devotè suscipitur; non tamen si non suscipitur, obest. Hoc enim voluntarium, non necessarium; attamen hoc, quod dico voluntarium, si quis ex propria voluntate semel admiserit, & promiserit, tenendum profectò, in necessarium sibi converti; quod & in contractibus procedere docetur in l. in commodato, §. sunt, ff. commodati, l. sicut, C. de O. & A. Illustrat Petrus Gregorius lib. 3. de repub. cap. 5.

c B.) Bella videlicet, tertius Hungariæ Rex.

2 d Ordine geniture.) Licèt successionem in Regnis esse juris hæreditarii, ex hæreditariæque successionis regulis æstimari debere censuetint Emmanuel Costa de regni successione 3.p.n.2. Garzias de expens. 3.p.c.16.num.5. Martha de succes. legal. 3.p.q.1.art.2.n.59. Lara in l. si quis a liberis, §. idem, n.136. Pelaez de majorat. 4.p.q.1. Robles de repræsentat. lib.3.c.16.n.30. Matienzo in l.6. tit.7. glos. 3. lib. 5. recopil. verius tamen est, successionem in Regnis specialiter, ac propriè ex ordine geniture, & sanguinis jure deferri, ut supponitur in præsenti, & in c. intellecto 31. de jurejur. cap. grandi, de supplend. neglig. lib.6. quia neque, ut hæreditas ex testamento Regis prædefuncti, neque ut ab intestato dividenda inter plures ejusdem gradus usque ad decimum; sed uni ex Regnorum lege, eique primogenito, aut proximiori, etiam ultra decimum gradum, & in infinitum, & quamvis ultimi Regis hæres non sit; nec exhæredationi, divisioni, aut aliis, quàm ipsius Regni oneribus obnoxia successio regni defertur solo geniture, & sanguinis jure. Habet itidem adstipulatores post Glossam verbo Dignitate, in c. scripsit 26. 27. q.2. Baldum in d. c. unic. n.6. vers. Et idem in regno, de feudo Marchiæ, Joan. à Terra Rubea tract. 1. contra rebell. conclus. 11. & 12. Guill. Munsetratum, Amadeum de Ponte, Mietes, & Peregrinum laudatos suprà, ex aliis Lupum, & Palac. Rub. de retent. Regni Navarræ, 5.p.§.6. vers. Regnum quidem, Ludovic. Molin. de primog. lib.3.c.6.n.9. & lib.1.c.2.n.10. & cap.8 n.2. & c. 9. n. 3. Gregorium Lopez in l.4. gloss. 1. tit. 15. partit. 2. Valenzuelam consil. 198. in princ. Molinam Theolog. d. disp. 626. n. 8. & sequentibus, & disp. 627.n.2. ex innumeris Castillum lib.3. controv. c. 19. n. 117. Nigr. Cyriac. tom. 3. controv. 402. n. 8. & seqq. Robles de repræsent. lib.1.c.9.n.7. & plenè lib.3. c. 16. Azor. 2. p. instit. mor. lib.11.c.2.q.13. Petrum Gregor. lib.7. de Republic. c. 12. n.1. Arnisæum lib.2. de repub. c.2. sect. 7. n. 6. Lusitan. Joan. Salgald. de Aravio de lege Regia Portug. dis. 2. num. 44. & seqq. River. de succes. Portugal. p.1. num. 13. & sequent. ubi Tapia in addit. litter. S, Joan. Anton. Lanar. cons. 1. n.23. & seq. lib.1. & extra controversiam etiam est, vel apud eos, qui neque hæreditario, nec sanguinis jure in Regnis succedi, sed tertio quodam, & regnorum proprio successionis genere asserunt, ut argumento ex d. c. grandi, post Purpur. cons. 429. n.3. lib.2. ait Zasius cons. 8. n. 10. lib. 1. Alex. Raudens. tom.1. cons. 1. n. 150. & 153. Castro in Portug. 1. p. c. 1. sect. 1. Aug. Grot. lib.2. de jure belli, c.7. n.19. & 25. Et hanc successionem sanguinis, seu Gentilitiam, in Regnis successoriis esse juris gentium, latè probant P. Greg. lib. 7. de repub. cap. 4. Mariana lib. 1. de Regis instit. c. 3. Salcedo lib. 4. de regim. Princip. c.1. n.16. Bodinus lib. 2. de repub. c. 3. & lib. 6. c. 5. pluribus relatis Illustr. Ramos in Syntag. pro Episcopatibus Lusit. fol. 2. num. 4.

3 e Ad minorem fratrem.) Cùm aliàs ipse Andreas præferendus esset ut major ætate; quæ prælatio in Regni successione majoris natu inter alios ejusdem gradus, & sexus cœpit cum ipsis regnis ex præscripto naturalis rationis, & juris gentium. Perseus apud Livium lib. 40. oratione de Regno Macedonico contra fratrem Demetrium, ibi: Regnare utique vis? huic spei tuæ obstat ætas mea, obstat gentium e jus. Et statim: Cupit Regnum, & quidem sceleratè cupit, qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium: obstat frater major. Justinianus lib.2. cap. 10. Ex his Artamenes maximus natu ætatis privilegio regnum vindicabat; quod jus, & ordo nascendi, & natura ipsa gentibus dedit, l.2. tit. 15. part. 2. faciunt textus in l. fin. ff. fide instrum. l. cùm pater 77. §. pater 21. ff. de legat. 2. Illustrant Gamma decis. 385. Tirraquellus de primog. q. 4. num. 31. Illustr. Ramos ubi proximè, num. 7. Petrus Gregorius lib. 7. de Rep. cap. 5. Cyriacus tom. 3. controv. 402. Nec interest, an filius major natu sit ante adeptam dignitatem, seu Regnum, ut latè probat casu hoc Bullæ adducto Basil. Legion. q. 4. schol. per tot.

COMMENTARIUM.

4 ANtequam præsentis textus disputationem aggrediamur, ejus casus ex historicis Hungariæ repetendus est. Bella tertius Hungariæ Rex votum fecit proficiscendi in Hierosolymam, ut juvaret expeditionem pro recuperanda Terra sancta, illis temporibus ab Innocentio III. optatam; & curatam: sed cùm infirmitate præventus illud adimplere nequiret, non propter perturbationem Regni, quæ tunc nulla præcesserat, ut voluit Pancirola lib. 2. var. c. 290. Andreæ filio suo secundogenito onus adimplendi votum illud sub interminatione maledictionis paternæ injunxit; qui promisit votum illud impleturum: quare defuncto Bella, & succedente in Regno Hungariæ Henrico, seu Emerico, ejus filio primogenito, ipse Andreas crucis signo assumpto, cum exercitu simulavit se Hierosolymam properare; at contra fratrem acies, armaque movit, ut conspiratione Magnatum illum ex Regno ejiceret, sceptrumque occuparet. Sed cùm ventum esset ad arma, aciesque utrimque prodiissent, Henricus depositis armis, omnique destitutus comitatu, regale sceptrum manu gestans, per fraternas acies delatus, quærens quis tandem ille foret, qui Regio sanguini manum injicere auderet, Rex, & victor simul acclamatus fuit. Hæc sciens Innocentius III. anno 1. sui Pontificatus, Jesu Christi videlicet 1200. præsentem epistolam scripsit Andreæ, hortans, monens, & jubens, ut votum à patre emissum, & à se promissum adimpleret usque ad diem Exaltationis sanctæ Crucis, aliàs ex eo die ipsū anathematis vinculo obnoxium subjacere, & simul hæreditate paterna esse privandum, jureque, si quod habiturus esset ad regnum, defuncto Henrico sine liberis. Andreas licèt ab Innocentio III. sæpè excitatus, varias excusationes proponens, valde remissus fuit; interim defuncto Henrico Rege, & paulò post diem functo Ladislao ejus filio, Rex Hungariæ coronatus fuit, & triennium assignatum ab Innocentio, ut prædictum votum adimpleret, ut constat ex epist. 222. lib. 3. regestr. 15. ipsius Innocentii, ibi: (Oblatis nobis ex parte tua petitionibus quantum cum Deo possumus, grato concurrentes assensu, ad exequendum votum, quo Domino promisisti te ad Terræ sanctæ subsidium profecturum, Serenitati tuæ triennium indulgemus, infra quod sic te studeas præparare, ut ad magni Regis obsequium, tu quasi Rex magnus magnificè proficiscens, dilationis incommodum subventionis commoditate restaures, & sequenti doceas apparatu, te non ad voti dilationem emissi, sed subventionem plenariam inducias postulasse. De Principibus verò tuis non præcessuris te in subsidium Terræ sanctæ, nihil ad præsens providimus statuendum, cùm adhuc nihil certi de ipsorum proposito teneamus: sed cùm opportuno tempore fuerimus requisiti, necessarium consilium apponemus, &c.) Et tandem anno 1217. coactus ab Honorio III. & Joanne Cardinali Columnensi, profectus fuit Hierosolymam, ubi non per triennium, ut Blondus lib. 2. decad. 7. refert, sed vix trimestri tempore illic commoratus abscessit, ut tradunt Joannes Thurozius in chron. Hungar. part. 2. c. 75. Petrus Ranzenus in epit. rer. Hungaric. indict. 5. Odoricus Raynald. tom. 13. annal. ad annum 1198. n. 11. Bonfidius rer. Hungaric. decad. 1. lib. 7. cujus intempestivi recessus causam Andreas Honorio III. scripsit ex eo, quia Regnum variis dissensionibus agitatum, diutiùs deserere nequiret: sed aliam causam fuisse præcipitati reditus, ex Bonfidio refert Spondanus in continuat. Baronii, anno 1217. n. 9. Decessit tandem Andreas anno 1238. postquam regnum tenuit 32. annos, ut ex historicis Hungariæ refert Cironius in notis ad textum in cap. intellecto 33. de jurejur.

Sed præsens Innocentii III. interminatio, seu sententia, 5
difficilis valde redditur sequentibus juris principiis. Primò, quia cùm in legitima portione filio à patre debita nullum gravamen apponi posset, l. quoniam, C. de inoffic. quia portio illa non est lucrum testamentarium, sed quasi debitum patrimonium, l. si quis legatum, §. finali; ubi Glossa, C. de codicil. & non ex judicio testatoris provenit, sed legis providentia, l. si adrogator 22. ff. de adopt. non solùm civilis, verùm & naturalis, l. cùm ratio 7. ff. de bonis damnat, l. scripto, ff. unde liberi, l. nam etsi, ff. de inoffic. cap. si pater, de testam. in 6. igitur in præsenti, ex eo, quod Andreas parentis votum non solvisset, & onus illud à patre illi fuisset injunctum, privari non debeat successione paterna. Secundò, nam regnum jure sanguinis deferri, & non hæreditario, suprà probavi, & docent Gumez in l. 40. Tauri, n. 71. Peralta in l. 3. §. qui fideicommissum, n. 86. ff. de hæred. instit. Padilla in l. unum 67. §. si de Falcidia, n. 16. ff. de legat. 2. Acosta in tract. de patr. & nepot. pag. 52. Molina lib. 1. de primog. cap. 9. Mieres eod. tract. 2. part. q. 4. illat. 1. P. Molina de justitia, tr. 2. disput. 654. Alvarado de conject. ment. lib. 2. c. 3. ex num. 18. Castillo tom. 5. controv. c. 89. n. 81. Fusarius de substit. quæst. 317. num. 15. Benedict. Pinel. lib. 2. select. c. 8. ex n. 14. Garzia de expensis, c. 16. n. 27. Parladorius in sesquicent. diff. 18. §. 7. & non ab ultimo possessore, sed à primo accipi, vulgò docètur ex l. 3. §. quæ verò, ff. de interdict. l. hæredi, §. cùm filia, ff. de vulgari, l. unum 67. §. de Falcidia, ff. de legat. 2. l. 2. titulo 15. partit. 2. l. 9. tit. 7. partit. 7. igitur sicut exhæredare filium pater nequibat, nec Innocentius privare valebat ex eo, quod votum paternum non adimplesset. Quibus diffi-

cultati-

Digitized by Google

cultatibus ut satisfaciant repetentes in præsenti, & alii congesti à Barbosa, & Garanna hic, Covar. *in cap. si hæredes*, *n. 9. de testam.* Quesada *diverf. qq. quæst. 32. illat.* 14. Molina *de primog. c. 9. n. 6.* Stunica *de voto*, *quæst. 4. n.* 52. Cyriacus *tom. 3. controv. cap.* 402. *n.* 26. varias adducunt interpretationes, inter quas novior, communiorque sententia docet, Andream Ducem in præsenti casu tria diversa crimina perpetrasse, ob quę tribus & separatis pœnis ab Innocentio III. puniri, vel sore puniendum comminari poterat. Primum fuit, non implere patris voluntatem, & onus ab eo injunctum negligere: cui respondet pœna privationis hæreditatis, quæ expressa est *in authent. hoc amplius*, *C. de fideicommiss. cap. si hæredes*, *de testam.* Alterum fuerat contemnere, nec solvere votum, quod fecerat, & cujus causa assumpserat signum Crucis, ut Hierosolymam in manu forti, idest cum exercitu visitaret: cui respondet excommunicationis pœna. Tertium fuerat crimen læsæ majestatis in fratrem Hungariæ Regem; unde dignus erat privatione, non solùm earum rerum, quas tunc possidebat, verùm cujuscunque futuræ successionis, *l. quisquis*, *C. ad leg. Jul. majest. l. 2. tit. 2. part. 6.* & ideò justè potuit Innocent. III. ipsum privare jure, quod habiturus esset, si frater major sine prole decederet. Sed hæc interpretatio profectò difficultates suprà adductas non solvit; nam licèt qui non obtemperavit voluntati testatoris, ejus successione reddatur indignus, *dicto c. si hæredes*, cum ibi adductis; non tamen ideò privatur legitima portione sibi in filio debita: & si ob crimen læsæ Majestatis privabatur Andreas jure succedenti in ipso regno: quomodo statim non declaratur incapax ejus successionis, sed tantùm eam privationem minatur Innocent. III. si votum usque ad exaltationem sanctæ Crucis non adimpleverit? immò superstite adhuc ipso Innocentio III. Andreas coronatus fuit, defuncto Ladislao Henrici filio, ut suprà retuli. Unde deducitur, privationem illam successionis Regni non comminari ab Innocentio III. ob crimen lęsæ Majestatis in fratrem admissum, sed ob negligentiam in voti solutione.

6 Quare hac interpretatione omissa, dicendum est, filium privari posse successione paterna, nec querela inofficiosi ipsum impugnare posse patris dispositionem, si gravamini injuncto à patre ipse consentiat, posseque sub contraria conditione exhæredari, *l. non putavit* 8. *§. si quis sua manu*, *ff. de bonor. possess. contra tab.* argumento legis *multi non notæ*, *ff. de liber. & posth. l. cùm donationis*, *C. de transact.* docent Covar. *in cap. Raynuntius*, *§. 2. de testam.* Menchaca *de success. creat. lib. 1. §. 10. n. 529. ff. de condition. & demonstr.* Valdes *ad Roderic.* Suarez *in l. quoniam, ampliat.* 10. *C. de inoffic.* Unde cùm onus adimplendi votum in præsenti casu filio assentienti injunctum fuisset, ibi: *Assumpto crucis signaculo promisisti*; ideò rectè potuit per Innocentium III. privari ipsa successione paterna, si patris voluntati non paruit, cui promisit expressè votum adimplere. Ita docuerunt Covar. *in d. c. si hæredes*, *n. 8. de testam.* Peralta *in l. 3. §. qui fideicommissum*, *ff. de hæred. instit.* Molina *lib. 1. de primog. c. 5. num.* 5. Pereyra *de manu Regia c. 14. num. 6. fol.* 132. Gregorius *in l. 4. glos. 3. tit. 15. partit.* 2. Bened. Pinellus *lib. 2. select. cap. 8. n.* 17. Cyriacus *tom. 3. controv.* 402. *ex num.* 24. Huic privationi propter negligentiam adimplendi votum à patre emissum, à se sponte susceptum, consequens erat interminatio anathematis, qua censura plerumque Romanam Ecclesiam usam in supremos Principes contumaces, jure certum est, ut constat ex exemplis adductis à Coriolano *in breviario*, *anno* 1523. & ex suprà adductis *in capite*, *novit de judiciis*. Etiam consequens erat comminatio privationis Regni, seu juris ad illud, si Andreas contumax esset, & renuisset votum quod adimplere promiserat, solvere, *capite alius*, *cum seq. 15. quæst. 2. cap. venerabilem 34. §. unde*, *de elect. capite licèt*, *de foro compet. capite excommunicatus 13. §. moneantur*, *de hæret. capite ultimo*, *de pœnis*, *capite ad Apostolicæ*, *de re judic. lib. 6. Clement. unic. de jurejurando*, *extravag. unic. vers. Sanè* Joannis XXII. *ne sede vacant.* Probant, & variis historiis illustrant plures congesti à Barbosa *tom. 6. in select. ad textum in capite si Papæ 6. 40. distinct.* Pereyra *de manu Regia*, *prælud.* 2. Diana *part. 1. tract. 2. resol.* 122. & *part. 10. tr. 6.* & *in additis ad eandem partem*, *tr. 1. resol.* 5. quibus addendi sunt Baronius *anno* 751. Antonius Augustinus *in epit. lib. 1. tit.* 16. Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 13. ex nu.* 39. Coqueus *in Antimorn. fol.* 21. Leo *contra Vuaramundum c.* 10. Zypeus *in hiatu Cassan. fol.* 17. & 20. Bellarminus *in prolog. lib. de potest. Papæ*, Solorzanus *tom. 1. de jure Indiar. lib. 2. c. 22. ex n. 22. & c. 23. & 24.* Salcedo *lib. 3. de regim. Princ. c. 10. dissert. 36. & c. 19. dissert.* 41. Lantdmeter. *lib. 3. de veteri mon. cap. 3. §. Transeo*, Marius Cutellius *de Eccles. libert. lib. 2. q. 4. n.* 72. Cardinalis Jacobus, & Petronius *in concione ad Populum Franciæ*, quæ Latina extat *in continuat. hist. Tuani*, *lib. 8. ad annum* 1615. *pag.* 490. Illustr. Ramos *ad Alexand. VII. pro Episcop. Lusit. propos. 5. n.* 22. Unde cùm adeò gravis causa adesset in præsenti casu, videlicet violatio fidei patri datæ, & contumacia in non adimplendo votum expeditionis in Terram sanctam, ideò Innocentius III. comminatur privationem non solùm successionis paternæ, verùm & juris, si quod habiturus esset Andreas ad Regnum Hungariæ, defuncto fratre sine liberis. De obligatione adimplendi votum a defuncto emissum agit. Marinis *lib. 1. resol. c.* 165. qui ex aliis resolvit, successorem non teneri vota personalia adimplere, realia verò omninò, & ad id compelli posse per judicem ecclesiasticum.

C A P U T VII.

Innocent. III. a *Trecen. Episcopo.*

MAgnæ devotionis indicium, & synceræ in Christo tuæ fidei esse credimus argumentum, quod ut novissima tua Domino consecrares, nec senectutis jam imminentis incommoda, nec discrimina viæ, nec te dubia fides, & inconstans inconstantia pelagi terruerunt, quin pro salute animæ tuæ ac libertate Trecen. Eccles. & devotione terræ nativitatis Domini Hierosolymitanas provincias te disponeres visitare. Cùm enim Trecen. Ecclesia (sicut ex tua relatione didicimus) contra ecclesiasticam libertatem indebitis gravaretur angustiis, & pressuris, nec per alium quàm per N. quondam *b* Campaniæ Comitem, tum in ultramarinis partibus constitutum, afflictionibus ejusdem Ecclesiæ posse crederes de facili subveniri, confisus de liberalitate ipsius, quem si ad eum accederes, tibi super necessitatibus Eccl. tuæ credebas humiliter provisurum, præter consilium charorum tuorum ad ipsum proposuisti accedere, ac in signum peregrinationis, & devotionem terræ Orientalis, crucem Domini *c* assumpsisti. Licèt autem, ut non vacuus in conspectu Domini appareres, sed aliquos tecum manipulos in aream Domini cum exultatione deferres, sermonem ad populum feceris, ut aliqui tecum assumpto crucis signaculo subirent itineris gravitatem; vix tamen unus inter omnes apparuit, qui verbum tuum reciperet, & impleret: tu verò, ut laudabile propositum fine clauderes meliori, viam aggressus, cùm *d* Placentiam pervenisses, super morte ipsius Comitis tristes recepisti rumores: propter familiam tamen dissimulato mœrore, progressus in Thusciam quosdam familiares tuos obvios habuisti, qui te volebant invitum etiam ab itinere revocare, asserentes iter tuum nec tibi, nec ultramarinis partibus expedire, cùm Gallicanis omnibus exinde redeuntibus, terra illa defensanda in Theutonicorum manibus remansisset. Quamvis autem super morte ipsius Comitis immensam tristitiam concepisses, & *e* præcipuam intentionem tuam esse conspiceres jam frustratam, noluisti tamen sine consilio Apostolicæ Sedis, quæ disponente Domino cunctorum fidelium mater est, & magistra, ad propria remeare. Ingressus igitur postmodùm Urbem, & in nostra præsentia constitutus, intentionis tuæ propositum, ac statum Trecensis Eccl. nobis humiliter expressisti, nostrum, & fratrum nostrorum consilium cum devotione requirens. Venerabilis etiam frater noster *f* Senonen. Archiep. Metropolit. tuus statum Trecen. Eccles. & dispendium, quod ex absentia tua incurrere poterat, semel & iterum nobis per suas litteras intimavit: propter quod disposuimus deliberare cum fratribus, an cum eadem Trecensi Eccl. misericordiam faceremus, te ad gerendam ipsius sollicitudinem remittentes; an (sicut tenebaris ex voto) te iter arreptum perficere pateremur; & utrum horum, tam saluti tuæ, quàm terræ Orientali potiùs expediret. Et quidem tria præcipuè duximus in hoc negotio attendenda: quid liceat, quid deceat, quid expediat. Quid liceat secundùm æquitatem

quid

Digitized by Google

quid deceat secundùm honestatem: quid expediat secundùm utilitatem. Sanè non videbatur contra votum, & tam laudabile propositum licitum, ut venires, cùm vox exclamet g prohetica: Vovete, & h reddite Domino Deo vestro: ut primum ad consilium, secundum verò ad imperium referatur. Et in i Evangelio: Reddite quæ sunt Dei, Deo. Votum enim istud non est dubium esse Dei, cui te obligaveras. Sed nec decedere quomodolibet videbatur, cùm sit scriptum in Evangelio: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est Regno Dei. Et in j Genesi uxor Loth, quæ retro respexit, in salis statuam legatur fuisse conversa, Et in actibus k Apostolorum, Ananias, & Saphira, qui abierunt retrorsum, sancto Spiritui mentientes, à conspectu Apostolorum Principis mortui scribantur successivè delati. Præterea non videbatur aliquatenus expedire, cùm ex absolutione tua, si fieret, scandalum posset laicorum mentibus generari, dicentium: Ubi est Deus clericorum? & hoc exemplo credentium se ad voti observantiam non teneri, quod viderent per Ecclesiarum Rectores Apostolicæ Sedis auctoritate deponi, per quod grave dispendium terræ Orientali contingeret provenire. Quod enim agitur à Prælatis, facilè trahitur à subditis ad l exemplum; juxta quod Dominus inquit ad Moysem m in Levit. Si sacerdos, qui est unctus peccaverit, facit delinquere populos. Verùm ætatis jam in te senescentis defectus; & canities, quæ vix labores, & dolores suos tolerare poterit etiam in quiete, in contrarium allegabant; & Ecclesiæ Trecensis suspiria, cui vinculo pastoralis solicitudinis alligatus; sine ipsius assensu votum peregrinationis emittere forsitan non debueras; & dicti Metropol. tui, qui nos ut Trecen. Eccles. misereremur, solicitè invitabat, instantia nos in partem contrarian. non modicùm inducebant. Ipsum etiam, quod ex sui forma sanctum & honestum votum erat, ex persona voventis minùs licitum videbatur: quæ licèt pennas habeat, quibus satagat advolare, ita tamen adstrictę sunt nexibus præsidentis, ut liberum non habeat absque ipsius permissione volatum. Cùm enim juxta sacrorum n canonum instituta clericus absque Episcopi sui licentia peregrinari non debeat, & Episcopus non minùs, immò potiùs Sedi Apostolicæ sit adstrictus, videri poterat; quòd absque ejus generali, vel speciali licentia votum peregrinationis, quo te tamdiu absentares, emittere non deberes. Minùs etiam votum ipsum terræ Orientali videbatur expediens, quæ plus pugnatorum subsidium, quàm clericorum, quos & officium, & dissuetudo reddit imbelles, ministerium in instantis articuli necessitate requirit. Quamvis enim orationibus tuis, & aliorum terra illa vehementer indigeat, quia tamen jam impletum est verbum Dei dicentis: Venit hora, & nunc est, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Et infrà: Spiritus est Deus, eos qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare; videri poterat; quod oon minùs in Ecclesia tua, quàm in terra Orientali proficeres piis orationibus apud Deum in his, quæ pro liberatione ipsius justè, ac humiliter postulares. Et utinam cum Moyse posses in montem ascendere, ut te manibus extensis orante, Josue pugnans in solitudine Amalechitas in ore gladii superaret. Credebatur etiam, quod terræ Orientali magis accederet, si quod in tuis, & tuorum clericorum procurationibus fueras impensurus, secundùm alicujus religiosi arbitrium transferretur in subsidium bellatorum. Cùm igitur in lege veteri, in qua non minùs præceptum Domini obligabat, quàm votum hodie obligat in Ecclesia, primogenita, quæ Domino mandabantur offerri, quædam redderentur Domino, ut primogenita Levitarum; quædam redimerentur, ut aliarum tribuum; quædam o commutarentur in aliud, sicut primogenitum asini, quod ove commutabatur; ex hoc attendentes, quod votum etiam commutari possit in opus aliud pietatis, præsertim cùm bonę memoriæ p A. Papa prædecessor noster votum peregrinationis etiam redimi posse, vel in aliud commutari q responderit requisitus: non curantes quid os iniqua loquentium loquatur, dum tamen non recedamus à tramite veritatis, cùm secundùm Apostolum gloria nostra sit testimonium conscientiæ nostræ: & scandalum non curantes, præsertim quia non in tenebris, sed in luce procedimus; de illius auctoritate securi, qui cùm audisset à discipulis, Nonne scis, quia Pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt? respondit: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Et juxta Apostolum: Si hominibus placerem, Christi servus non essem: tibi pro te, & sex famulis tuis de communi fratrum nostrorum, & tam Archiepiscoporum, quàm Episcoporum, & aliorum prudentium consilio, quos per Dei misericordiam nobiscum multos præsentes habuimus, licentiam concedimus votum peregrinationis taliter commutandi, ut omnes expensas, quas fueras in eundo, morando, & redeundo facturus, alicui religioso committas in necessarios usus terræ illius sine diminutione qualibet transferendas. Sic enim Orientali provinciæ, quæ plus tuis, quàm te in articulo necessitatis instantis indiget, tua subventione proficies, & Trecen. Eccl. tua pręsentia, & regimine utiliùs providebis: ac per hoc animę tuæ salubriùs consuletur. Laborem etiam laboribus recompenses, solicitiùs instando vigiliis, devotiùs vacans orationibus, & jejuniis fortiùs te exercens, ac super grege tuo vigilans solicitudine pastorali. Ad hanc autem indulgentiam tibi de benignitate Sedis Ap. faciendam id etiam specialiter oos induxit, quod iter tuum jam non videbatur ultramarinę provincię fructuosum, à qua ferè omnes Galli retnearunt. Et cùm pro salute animę tuę, ac libertate Trecen. Eccl. per prædictum Comitem assequenda, pręcipuè votum peregrinationis emiseris, eo sublato de medio, quia cessaverunt causę, faciliùs r cessare potuit & effectus. Nulli ergo, &c. Datum Laterani Idibus Martii.

NOTÆ.

1 TRecen.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 5.* & in epistolis Innocentii III. editis Colonię, *fol. 32.* ex quo regestro ita restituo litteram hujus textus. Episcopus huic Hervæus dictus Ecclesiam Trecen. rexit ex anno 1193. usque ad annum 1223. de eo agitur *in c. 25. de præb. capite dilecti 55. de appel.* Ejus præclaram vitam exprimit epitaphium, quod in ejus sepulchro legitur, & referunt Fratres Sarmath. *tom. 3. Galliæ Christ. fol.* 182.

2 b *Campaniæ.*) Campania, campestris, & plana provincis, unde illi nomen est, ut notavi *in c. 1. de corpore vit.* dividitur in superiorem, & inferiorem: sub inferiori Tricasses, Joignii, Bassignii, Valages; in superiori territorium Pertense collocatur. Primus Campanię Comes fuit anno 999. Hugo, vel Endo, Theobaldi Blesensis filius è sorore Conradi II. Imperatoris. Comitatus autem hic Coronæ Franciæ primùm accessit sub Philippo Pulchro per connubium cum Joanna filia Henrici Comitis Campaniæ. Ex Philippo nati sunt Ludovicus, Hutinus, Philippus Longus, & Carolus Bellus, qui omnes successivè in Gallia regnarunt. Ludovicus autem unicam filiam reliquit, quæ successit in Regno Navarræ, non tamen in Comitatu Campanię, & Bryę, quia Coronæ dicebantur annexi, quemadmodum postea anno 1361. Joannes Rex indissolubiliter univit, ut refert Altefserra *de Ducibus & Comitibus, cap.* 12.

c *Crucem Domini assumpsisti.*) Juxta morem fidelium, quem referam, & illustrabo in textu sequenti.

d *Placentiam.*) De qua urbe nonnulla adduxi *in cap. fin. de juram. calum.*

e *Præcipuam intentionem.*) Cùm votum Episcopus suscepisset non solùm pro salute animæ suæ, verùm etiam ut consuleret Ecclesiæ propriæ apud Comitem Campanię.

f *Senonensis.*) Michael videlicet, qui obiit anno 1199. De Ecclesia Senonensi nonnulla adduxi *in c. 6. de constit.*

g *Prophetica.*) *Psalm. 75. vers. 12.* ibi: *Vovete & reddite Domino vestro omnes, qui in circuitu ejus affertis munera.*

h *Reddite.*) *Matthæi cap. 12. vers. 17.*

i *Evangelio.*) *Lucæ cap. 9. vers. 62.*

j *Genesis.*) *Cap. 16. vers. 26.*

k *Actibus Apostolorum.*) *Cap. 5. vers. 5. & 10.*

l *A subditis in exemplum.*) Consonat caput 3. *hoc tit. in 2. collect.* efficaciam exempli & imitationis superiorum 3

in

in populis sibi subjectis, & quod magis illorum facta, quàm leges, & edicta in compenendis, & corrigendis subditorum motibus operantur, satis probat Claudianus ibi:

—— *Componitur orbis*
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis:
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Qui ultimus versus jam in adagium transire videtur, ut constat ex nova eorum collectione apud Erasmum, & c. 10. *Eccles.* legitur: *Secundùm Judicem populi, sic & ministri ejus; & sicut rector civitatis, tales inhabitantes in ea.* Faciunt Plato *lib. 8. de Repub.* Plerumque accidit, ut ii qui subsunt, mores eorum exprimant, sub quorum imperio degunt. D. Chrysostomus *de sacerd. serm. 3. cap.* 14. Solet enim civium multitudo suorum Principum mores, tanquam exemplar aliquod intueri, & ab illorum ratione sese effingere. Cassiodorus *lib. 3. epist.* 12. *Publici decoris mater est mens regentis; & quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum.* Faciliùs quippe (si dicere fas est) erraret natura, quàm dissimilem sui Principes possit formare Rempublicam. Plura congessit Solorzanus *embl.* 29.

m *Levitico.*) *Cap. 4. vers. 3.*

4 n *Sacrorum canonum.*) *Cap. non oportet, de consecr. dist. 5.* Concilium Cabilon. sub Carolo, *can.* 44. Presbyteros Romam, sive Turonum absque licentia Episcopi sui pergere, decrevimus inhibendum: immò nec laicis licebat sine litteris proprii Episcopi peregrinari, *d. c. non oportet*: cujus prohibitionis rationem tradit, & illustrat Savarus *ad Sidonium, lib. 1. epist. 5. vers. Priusquam.*

o *Commutaretur.*) Juxta tradita suprà *in c. 1. hoc tit.*

p *A. Papa.*) Alexander III. videlicet, transcriptus *in dict. cap. 1.*

q *Respondit.*) *Cap. 15. Divi Matthæi.*

r *Cessare debuit.*) *Cap. cùm cessante, de appellat.* Illustrat Balboa *in cap. 8. de jurejur.*

COMMENTARIUM.

5 EX hoc textu communiter deducitur, posse Pontificem justa ex causa commutare votum peregrinationis ad Terram sanctam in eleemosynas, jejunia, & similia opera: quæ sententia licèt verissima sit, cùm Pontifex non solùm quodcumque votum possit commutare, verùm & relaxare; tamen in præsenti casu nullam commutationem fuisse necessariam, siquidem votum nullum erat, ex duplici causa probatur. Prima, votum Episcopi Trecen. invalidum erat, quia irrequisito Pontifice, & absque licentia proprii Metropolitani, non poterat Episcopus deserere propriam Ecclesiam, & tam longinquam peregrinationem vovere, ut docuerunt Sylvester *verbo Votum 3. q. 1. n.* 4. Azor. *p. 1. instit. lib.* 11. *c.* 16. *q.* 2. Filliuc. *tr. 26. c. 6. num.* 169. & hoc votum esse invalidum, quia materia est jure naturali, & divino prohibita, post Paludanum, Angelum, Sanchez, & alios docet Thomas Hurtado *tom. 1. de resid. resol.* 13. *n.* 5. Ergo Episcopus Trecensis nulla indigebat relaxatione, aut commutatione Pontificis. Secunda, quia cessante causa propter quam votum emittitur, cessat ejus obligatio, ut post Suarium & Sanchez probant plures congesti à Barbosa *hic*, Balboa *in c. si verò* 8. *n.* 75. *de jurejur.* Sed in præsenti specie cessavit causa peregrinationis, ut constat ex illis verbis: *Ad hanc autem indulgentiam tibi faciendam specialiter nos induxit, quod cùm pro libertate Trecensis Ecclesiæ per dictum Comitem assequenda præcipuè votum peregrinationis emiseris, eo sublato de medio, quia cessavere causæ, faciliùs potuit cessare & effectus.* Ergo si ex hac duplici causa nullum erat votum in præsenti casu emissum ab Episcopo Trecensi, ad quid necessaria fuit Pontificis commutatio, seu relaxatio. Agnoverunt difficultatem repetentes in præsenti, Sanchez, Suarez, Azor, & alii relati à Barbosa *in collect. ad hunc textum*: quibus omissis Hurtado *ubi suprà, num.* 31. asserit, in præsenti casu necessariam fuisse commutationem, quia votum validum fuit, si non absolutè, conditionaliter, si Papa licentiam præbuisset: unde quia propter conditionem imbibitam obligatus fuerat, necessaria erat commutatio, ne scandalizarentur laici, & dicerent: *Ubi est Deus clericorum?* ex hocque exemplo crederent, quod non tenebantur ad voti observantiam. Quare cùm votum hoc validum esset sub conditione, si Papæ placuerit, tenebatur Episcopus requirere Pontificis consensum: & quia Innocentius non consensit, quia ex parte cessaverat causa voti, necessaria fuit commutatio obligationis Episcopi, quatenus ex sua parte votum implere tenebatur. Sed hæc interpretatio facilè refellitur; nam Innocentius III. nullam facit mentionem consensus à se præstiti, aut præstandi tacitè, vel expressè; immò ex textus serie constat, Episcopum non solùm votum emisisse, verùm & iter arripuisse, Placentiamque pervenisse, nulla expectata Pontificis licentia; nec Innocentius inde conqueritur, aut se consensisse tacitè, vel expressè innuit. Quare veriùs credo, Episcopum absolutè votum peregrinationis emisisse, nulla habita relatione ad licentiam Pontificis tacitam, vel expressam. Quare ea solutione omissa, ex historia illius temporis vera interpretatio præsentis textus petenda est. Temporibus enim Innocentii III. dum de expeditione in Terram sanctam solerter agebatur, non solùm laicos, verùm & Episcopos invitari ad eam expeditionem, constat *ex cap. non est, hoc tit.* & variis Innocentii epistolis, refertque Spondanus post Baronium *anno* 1199. *& sequenti*; unde eo tempore licitum erat votum in Hierosolymitanum subsidium facere, & adimplere ab Episcopis, inconsulto R. Pontifice, ut docent *in cap. scripturæ, hoc tit.* Butrius *num.* 4. Abbas *num. ult.* Cardinalis, & alii relati à Thoma Sanchez *lib. 4. summæ, cap.* 25. Unde licitè, & validè juxta morem illius sæculi potuit Episcopus Trecẽsis votum Hierosolym. emittere, tenebaturque illud adimplere, nisi à Pontifice justis ex causis, ut in præsenti casu contigit, fuisset commutatum. Pro secundæ difficultatis solutione varia adduxerunt relati à Barbosa *in præsenti*, Balboa *in cap. si verò, num. 73. de jurejur.* Trullench. 2. *p. in Decal. lib.* 2. *cap. 2. dub. 4. num.* 12. Stunica *de voto, cap. 4. num.* 104. distinguentes inter causam impulsivam, & finalem; ita ut in præsenti specie causa adeundi, videndique Comitem Campaniæ esset impulsiva, & non finalis; & ita ea deficiente, adhuc persistebat obligatio adimplendi votum. Sed faciliùs responderi potest asserendo, in præsenti specie duplici ex causa Episcopum votum emisisse. Prima, præcipuaque ob salutem animæ propriæ: secunda, ut de libertate Ecclesiæ Trecensis ageret cum Comite Campaniæ. Unde licèt per mortem ipsius Comitis hæc secunda causa deficeret, prima tamen, præcipuaque, videlicet expeditio in Terram sanctam, adhuc vigebat. Unde necessariò propter eam votum implendum erat, nisi à Pontifice ex rationibus in præsenti adductis commutaretur: & ita apparet, commutationem necessariam fuisse, rectèque ex hoc textu Doctores deducere, Pontificem posse commutare votum, etiam Hierosolymitanum, in jejunia, eleemosynas, & similia opera pia.

CAPUT VIII.

Idem *Cantuarien.* a *Archiepiscopo.*

QUod super his Sed. Apost. consulere decrevisti, quorum exequutio spectat ad officium pastorale, f. t. in Domino commendamus, sperantes quod per responsionem nostram instructus, diligentiùs ea exequeris. Quæsisti sanè de his, qui in succursum Terræ sanctæ *b* signo crucis assumpto, propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam justam causam votum peregrinationis non possunt utiliter adimplere, quid tibi sit faciendum, cùm per A. s. sine districtione receperis in mandatis, ut eos, & qui signum crucis assumptum abjecerunt, ad resumptionem ipsius, & exequutionem voti per cens. eccl. ap. rem. compelleres, non obstante aliqua indulgentia, si qua fortè per surreptionem à prædec. nostro fuerat impetrata. Nos autem inquisitioni tuæ t. respondemus, quod debiles, & inopes magis illuc in defectum, quàm ad profectum accedunt: cùm isti pugnare non possint, & illi mendicare cogantur; nisi fortè sint Nobiles, & magnates, qui suis secum expensis bellatores adducunt; vel artifices, & agricolæ, qui de laboribus suis sibi possunt acquirere necessaria, & Terræ subsidia ministrare, quamvis non multi talium propter brevitatem possessionum, & paucitatem inhabitantium sint opportuni. Verùm credimus distinguendum inter illos, qui temporalem; & eos, qui perpetuam impedimenti causam creduntur habere: quod primis est indulgenda dilatio, secundis autem est redemptio injungenda; ac re-

rum

rum facultate pensata, quas possent, aut quas facturi essent expensas, personarum præterea recompensato labore, in subsidium Terræ sanctæ transmittant, exequentes per alios quod per se nequeunt adimplere. Rursus inter illos, qui pro defensione Terræ sanctæ votum peregrinationis emittunt; & eos quibus pro satisfactione suorum criminum iter peregrinationis injungitur, credimus distinguendum: quod circa primos plus Terræ sanctæ succursus, & circa secundos plus labor itineris secundùm intentionem voventis, vel pœnitentis debet attendi. Unde si quis hoc modo voventium est inutilis ad pugnandum, quamvis habilis ad eundum, melius est redimere votum, quàm expensas consumere: quod & de penitente, qui propter debilitatem non potest iter injunctum peregrinationis implere, sanè valet intelligi; non autem de illo, qui quamvis sit impotens ad bellandum, potens tamen est ad eundum. Super his autem diligens discretio est adhibenda, ne quid prece, vel pretio, amore, vel odio, sive occasione quacunque contra salutem animæ, vel utilitatem Terræ quomodolibet attentetur. Unde per viros religiosos, & providos dispensationem hujusmodi volumus providere. De mulieribus autem hoc credimus observandum, ut quæ remanere noluerint, viros suos sequantur euntes. Cæteræ fortè, nisi sint divites, quæ secum in suis expensis possint ducere bellatores, votum redimant, quod voverunt, aliis ad Terræ sanctæ subsidium singulis secundùm proprias facultates diligenter inductis.

N O T Æ.

1 a *Cantaar.)* Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit, c.* 5. & *in cap. quod super, de majorat. & obed. cap. quod super, de fide instrum.* ubi extant aliæ partes hujus epistolæ, ut ibi notavi.

2 b *Signo crucis.)* Qui arma sumebant pro recuperanda Terra sancta, cruce insigniebantur, ut eo fidentiùs adversùs crucis hostes dimicarent, & ad omnia pericula crucis, & Crucifixi amore promptiores essent: quare qui nomen dabant illi sacræ militiæ, aut peregrinationem pro expeditione Terræ sanctæ faciebant, vulgò crucem sumere, seu accipere dicebantur. Guillel. Tyrius *lib.* 1. *de bello sacra*, Petrus Damianus *lib.* 1. *chronic.* 11. Otho Frising. *lib.* 7. *c.* 2. *Hi omnes e diversis nationibus, & linguis in unum corpus adunati, crucem in vestibus portantes, crucis Christi discipulos verbo, & opere se fore prædicabant, ac crucis virtute confisi, contra inimicos crucis in Domino dimicaturi iter aggrediuntur.* Idem *lib.* 1. *de gestis Friderici*, *c.* 37. *Cunctis qui aderant, ex priore rumore excitatis, ad accipiendam crucem ultrò occurrentibus, tres accepere eadem hora crucem Episcopi, Henricus Ratisbonensis, Otho Frisingensis, Reginbertus Passaviensis, & Dux Noricorum Henricus, frater Regis, de ordineque Comitum, Nobilium, virorum illustrium innumerabiles.* Qui animum peregrinationis faciæ suscipiendæ habebant, in fronte, vel pectore signum crucis præferebant, qui autem in procinctu erant, inter scapulas retrò ponebant. Robertus monachus *lib.* a. *histor. Hierosolym.* Berthold. *in chron. ad annum* 1006. *Omnes quoque, qui se ad hoc iter devoverant, signo crucis seipsos in vestibus notare fecit; quod etiam signum in ipsa carne notatum apparuit.* Neubrigen. *lib.* 3. *hist. Angliæ, cap.* 22. notarunt Juretus *ad epist.* 173. *Ivonis Carnot.* Bosquet. *ad Innocentium III. lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 197. Cruxque illa aliquando erat purpurea, à qua sacri milites cruce signati appellabantur, Carol. Sigon. *lib.* 9. *de Reg. Ital.* ibi: *Signum ejus expeditionis fuit crux è purpureo panno confecta, quam primus è Pontificibus Urbanus salutaris in signum expiationis indulsit vestibus super dexteram scapulam affigendam.* Unde qui profecti sunt in eam expeditionem, Crucesignati, & ipsa expeditio Cruciata vocata est. Inde etiam concionatores, qui Reges & alios Principes ad hoc sanctum bellum incitabant, crucem prædicare dicebantur. Concilium Lateran. sub Innocentio III. *in fine:* quam crucis signationem pro recuperatione Terræ sanctæ primùm cœptam sub Urbano II. referunt Vuillemus Tyrius *lib.* 1. *cap.* 14. & Bertholdus *ad annum.* 1095. ibi: *Omnes qui se ad iter devoverant, signo crucis in vestibus notari fecit in Concilio apud Claromontem.* Notavit Cironius *in c.* 1. *de statu monach. in* 5. *compil.* Ipse etiam Urbanus in eodem Concilio omnes Crucesignatos, qui crucem assumpserant, sub peculiari protectione Ecclesiæ Romanæ accepit. Vuillelmus Tyrius *d. lib.* 1. *c.* 15. ibi: *Sub Ecclesia defensione, & BB. Petri, & Pauli protectione, tanquam veræ obedientiæ filios recipimus, & ab universis inquietationibus, tam in rebus, quam in personis statuimus manere securos.* Ordericus Vitalis post relatam Urbani orationem pro expeditione Terræ sanctæ. Idem Urbanus II. eandem tuitionem confirmavit *in can.* 2. *Concilii Claromont.* ibi: *Item placuit, omnia bona eorum, qui Hierosolymas pergunt, semper, & ubique esse salva in pace, & tregua, quousque redierint.* Firmavit etiam Concilium Lateran. sub Calixto II. anno 1122. *cap.* a. ibi: *Eis qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam, & tyrannidem Infidelium debellandam efficaciter auxilium præbuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos, & familias, atque omnia bona eorum in B. Petri & Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut à Domino nostro Papa Urbano statutum fuit, suscipimus. Quicunque erga ea distrahere, vel auferre, quandiù in via illa morantur, præsumpserint, excommunicationis ultione plectantur.* Idem postea constituit Gregorius Pontifex, ut refert Guill. Neubrig. *lib.* 3. *histor. Angl. cap.* 20. ibi: *Scilicet ut bona eorum, qui crucem acceperant, cum suis famulis, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ, necnon Archiepiscoporum, & Episcoporum, atque aliorum Prælatorum Ecclesiæ protectione consistant.* Quare prætextu hujus tuitionis Ecclesiasticæ, si qua de rebus ad Crucesignatos pertinentibus quæstio moveretur, Episcoporum erat cognitio, qui censuris invasores obstringebant, ut testatur Ivo Carnot. *epist.* 173. qui cùm diu inde disceptassent, non potuerunt in unam convenire sententiam, dicentes, novam esse institutionem, de tuitione ecclesiastica impendenda rebus militum Hierosolymam proficiscentium, nec scire utrum hæc tuitio ad solas pertineat proprietates eorum, an etiam pertineat ad casamenta eorum; largæque indulgentiæ illis concessæ fuerunt *cap. excommunicamus, de hæretic.* Unde D. Bernardus *epist.* 322. ita hortatur ad hoc bellum suscipiendum Clerum, & populum Spirensem: *Habes nunc fortis miles, habes vir bellicose ubi dimices absque periculo, ubi & vincere gloria, & mori lucrum: si prudens mercator es, si conquisitor hujus sæculi, magnas quasdam tibi nundinas indico; vide ne pereant. Suscipe signum crucis, & omnium pariter, de quibus corde contrito confessionem feceris, indulgentiam obtinebis. Materia ipsa si emitur, parvi constat; si de voto assumitur, humero valet sine dubio regnum Dei. Bene ergo fecerunt qui cæleste signaculum jam susceperunt.* Plura de ipsis Cruciatis, & hac sancta expeditione congesserunt Greihserus *lib.* 2. *de cruce, cap.* 58. & *p.* 3. *lib.* 2. *c.* 10. & *p.* 13. *de Cruciatis*, Beyerlinch *tom.* 6. *in Thatr. verbo Peregrinatio*, Juretus *ad epist.* 173. *Carnot.* Baronius *anno* 1095. Mornac. *in l.* 4. *C. de prec. Imper. offer.* P. Marcha *in not. ad Concilium Claromont. pag.* 418. & *in concord. sacerd. lib.* 4. *c.* 15. & *lib.* 5. *c.* 21. & in locum horum Crucesignatorum successerunt officiales, & ministri S. Officii, qui illorum privilegiis fruuntur. Bobadilla *tom.* 1. *polit. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 35. Carleval. *de judic. tom.* 1. *tit.* 1. *disp.* 2. *num.* 427.

C A P U T IX.

IN hoc textu tantùm proponitur explicatio antecedentis, seu potiùs pars ipsius est, ideòque eidem Præsuli in eo rescribitur, & tantùm aliqua dubia, quæ circa votum ultramarinum, & ejus commutationem, seu redemptionem oriri poterant, resolvuntur; quare illum omitto, per eadem tamen verba refertur in tertia compilatione, *sub hoc tit. cap.* 5. & ejus commentarium petendum est ex traditis *in cap.* 1. *hoc tit.*

CAPUT

Digitized by Google

C A P U T X.

Idem *Gebennensi* a *electo*.

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cùm in *b* Gratianopolitana Ecclesia suscipiendi habitum regularem votum solemniter emisisses, & postmodùm premisisses in *c* manibus Episcopi ejusdem Ecclesiæ, te infra duos menses postquam ab Apostolica Sede rediisses, ad quam eo tempore accedebas, votum quod emiseras, impleturum, ac termino ipso translacto, non curasses quod voveras adimplere, tandem existens in voti transgressione hujusmodi, vocatus fuisti ad regimen Ecclesiæ Gebennensis; super quo à nobis tuæ saluti postulas provideri. Nos igitur discretioni tuæ breviter respondendo consulimus, quatenus si tuam omninò sanare desideras conscientiam, regimen resignes Ecclesiæ memoratę, ac reddas Altissimo vota tua. In hoc tibi gratiam facientes, quod si Capitulum ejusdem Gebennensis Ecclesię te postmodùm canonicè duxerit eligendum, concedimus ut electionem recipias taliter de te factam. Datum Signię vi. idus Augusti, Pont. nostri anno xvi.

N O T Æ.

1 a GEbennensi.) Ita legitur in epistolis Innocentii editi à Bosqueto *lib. 4. regestr. 16. epist. 93.* ex quo restituo litteram hujus textus. Gebenna, seu Geneva, aliàs Cebena, est urbs Galliæ, in Provincia Viennensi, inter Arvernios, & Helvios montes, de qua Lucanus

—— *quà montibus ardua summis*
Gens habitat cava pendens è rupe Gebennas.

Apud quam propter Lemanum lacum Rhodanus flumen intumescit, ut refert Papirius Massonius *in descript. Gall. fol. 357.* Habuit olim Ecclesiam Cathedralem D. Petro dicatam; sed cùm civitas illa esset ab hæreticis occupata, Sedes Episcopalis translata fuit Annessium Sabaudię oppidum. Cùm ejus Episcopus postulatus esset in Archiepiscopum Ebredunensem, ut constat ex epistola 175. & 176. ipsius Innocentii *lib. 3.* electus fuit Episcopus, cui in præsenti rescribit Innocentius.

2 b *Gratianopolitana.*) Urbs Gratianopolis est in Gallia, juxta Voconios Allobrogum fines. Antiquitus vocabatur Cularo, seu Cullarona, usque ad tempora Diocletiani & Maximiani, ut referunt plura de ea adducentes Joannes Chenu *in Chron. Galliæ, fol.* 481. Papirius Mason. *in descript. Gall. fol.* 427. cujus Ecclesia erat olim canonicorum Regularium, ut refert Pennotus *lib. 2. hist. canonic. Regul. cap. 33. num.* 13.

c *Manibus.*) Geroudi videlicet, qui fuit primus Abbas Cluniacensis, demùm Episcopus Valentinus, & tandem Patriarcha Hierosolymitanus.

COMMENTARIUM.

3 PRæsens textus, quatenus in eo docetur, eum qui emisit votum religionis, & fuit negligens in eo implendo, Episcopum electum debere votum adimplere, renunciato Episcopatu, difficilis meritò visus est Interpretibus ex eo, quia ut suprà probavi *in cap. 1. hoc tit.* non est fractor, sed transmissor voti, qui illud in melius commutat, & perfectius bonum: unde cùm Episcopi status sit perfectior quàm religiosi, ut latè probat Hallierius *in vindiciis, c. 8. cum seq.* videbatur in præsenti specie ritè & rectè votum impletum, si acceptavit Episcopatum, qui votum emiserat religionis, commutato ipso voto in statum Episcopalem. Pro cujus difficultatis solutione varia adduxerunt Garanna *in præsenti*, Balboa *in c. 3. de jurejur. n.* 71. Sed illorum sententiis omissis dicendum est, Episcopum consecratum, seu confirmatum, non posse religionem ingredi inconsulto Romano Pontifice, propter vinculum matrimonii contracti inter ipsum, & Ecclesiam, *cap. nisi cùm pridem, de renunc.* probant Suarez *tom. 3. de relig. lib. 1. c.* 19. Sanchez *de voto, q. 3. ex n. 3.* Basseus *verbo Religio* 2. *n.* 1. Castropalaus *tom. 7. oper. moral. tract. 16. disp. 1. punct. 7. §.* 1. Marquez *in orig. Eremit. c. 6. §. 6.* Garzia *in polit. regul. tract. 2. difficult. 2. dub.* 2. Soza *in Episc. relig. fol. 27. num.* 92. Cellotius *de hierarch. lib. 9. cap.* 23. Electus verò potest religionem ingredi, quia adeò non est ligatus prædicto matrimonii vinculo: & si votum religionis fecit antequam promoveretur in Episcopum, non potest illud adimplere inconsulto Pontifice, si confirmatus, aut consecratus reperiatur, ex eadem ratione: si verò tantùm electus, ut in præsenti casu, reperiatur, tenetur votum adimplere ingrediendo religionem, quia acceptatio Episcopatus non est votum, neque ex voto ipsius electi fieri debet, juxta textum *in c. in scripturis 8. q. 1. l. si in quemquam 39. C. de Episc. & cleric.* & ita ex parte acceptantis non adest votum de meliori, aut perfectiori statu: quare qui votum religionis emisit, non liberatur ab ejus obligatione, etsi in Episcopum eligatur, teneturque religionem ingredi, & si postea eligatur in Episcopum, aut rata habeatur prior electio, potest confirmari, & consecrari in Episcopum; quia non est incompatibilis religiosus status cum Episcopali dignitate, ut probat Soza *in tract. de Episcop. religios.*

C A P U T XI.

Honorius III. *Sarisbariensi*, a *& Bregadensi Præpositis*.

POstulastis per nostras litteras edoceri, an vobis professis ordinem regularem, quorum alter cruce signatus est, & reliquus crucis charactere desiderat *b* insigniri, liceat vicesimam proventuum Ecclesiarum vestrarum, deputatam succursui Terrę sanctę, deferre vobiscum, ut per vos proficiat illius terrę succursui, qui parati estis personas vestras exponere servitio Jesu Christi; pręsertim cùm multi exemplo ęmulationis laudabilis provocati, ad currendum post vos viriliter accingantur, pręliaturi pręlium Domini contra gentes. Quia verò liberationi Terrę illius totis viribus aspiramus, disc. v. p. A. s. m. quat. si Ecclesię vestrę aliàs per absentiam vestram enormiter non lędantur, & vos utiles fueritis terrę Domini verbo pariter, & exemplo, quod conscientię vestrę duximus relinquendum, dimissis procuratoribus idoneis in Ecclesiis vestris, potestis, & tenemini votum peregrinationis adimplere, ac sic potest in usus vestros transire vicesima Ecclesiarum vestrarum deputata subsidiis Terrę sanctę.

N O T Æ.

1 a SAristariensi.) Ita restituo epigraphen & litteram hujus textus ex quinta compilatione Honorii III. ubi *in c. 1. de statu monach.* reperitur præsens textus: adeò tamen corrupta est secunda pars hujus inscriptionis, ut cognosci non possit de quo Præposito in eo agatur. Cironius in ejus notis existimat, legendum esse *Readingensi*, quia urbs Reading. dicta, est in Comitatu Barcheriæ, in diœcesi Sarisbariensi Angliæ, de qua diœcesi nonnulla notavi *in cap. 28. de appellat.*

b *Insigniri.*) Juxta formam illustratam *in cap. quod super, hoc tit.*

2 c *Vicesimam.*) Juxta dispositionem Concilii Lateran. sub Innocentio III. celebrati, ubi de hujusmodi fructuum parte pro expeditione Terræ sanctæ assignanda ita cavetur: *Cupientes autem alios Ecclesiarum Prælatos, necnon clericos universos, & in merito, & in præmio habere participes, & consortes, ex communi Concilii approbatione statuimus, ut omnes omninò clerici, tam subditi, quàm Prælati, vicesimam partem ecclesiasticorum proventuum, usque ad triennium conferant in subsidium Terræ sanctæ, per manus eorum, qui ad hoc Apostolica fuerint providentia ordinati, quibusdam duntaxat religiosis exceptis, ab hac prætaxatione meritò eximendis: illis similiter qui assumpto, vel assumendo crucis signaculo sunt personaliter profecturi. Nos autem, & fratres nostri S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales plenariè decimam persolvemus: sciantque se omnes ad hoc fideliter observandum per excommunicationis sententiam obligatos, ita quod illi, qui super hoc fraudem scienter commiserint, sententiam excommunicationis incurrant.*

TITU-

TITULUS XXXV.

De statu Monachorum, & Canonicorum Regularium.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius *Fortunato Episcopo* a *Neapolitano*.

THeodosius Abbas monasterii sancti Martini, petitoria nobis insinuatione suggessit, quę habetur in subditis, in domo quodnam Martini ex ejus voluntate decessorem suum Andream Abbatem monasterium in quo monachi habitare debeant, construxisse: & quia id in honorem B. Petri Apostolorum Principis, & S. Archangeli Michaelis postulat dedicari, dilectionem tuam presentibus apicibus duximus adhortandam, quatenus ad prędictum locum cùm postulaverit, ingravanter accedas, venerandę solemnia dedicationis *b* impendens. Et quoties necesse fuerit à presbyteris Ecclesię tuę in loco sancto deservientibus celebrentur *c* sacrificia veneranda Missarum, ita ut in eodem monasterio nec fraternitas tua, nec presbyteri pręter *d* diligentiam disciplinę aliquid molestiarum inferant; aut si quid illic pro diversorum devotione commoditatis accesserit, sibi existiment vendicari; cùm monachis, in eodem loco deservientibus debeat proficere quicquid à fidelibus offerri contigerit.

NOTÆ.

a NEapolitano.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & in ipso Regestro epistolarum D. Gregorii *lib. 7. indict. 2. epist. 15.* ex quo transcribo præsentem textum. De hac percelebri urbe egi *in cap. 2. de constit.*

1 b *Dedicationis impendens.*) Quia nova monasteria sine Episcopi licentia ædificari non valent, *cap. quidam 10. 18. q. 2. c. monachis 12. cum seqq. eadem quæst.* Anton. Augustinus *in epit. juris, lib. 9. tit. 1.* latiùs diximus *in cap. fin. de relig. domib. num. fin.*

c *Celebrentur sacrificia.*) Adhuc enim prioribus annis Pontificatus Gregorii Magni monachi ad sacerdotii gradum non ascendebant, sed à presbytero per Episcopum in monasterio constituto sacramenta accipiebant, divinaque officia audiebant. D. Gregorius *lib. 3. epist. 18.* ubi cùm Mauro Abbati commendaret Ecclesiam sancti Pancratii, præcepit ut peregrinum illuc presbyterum advocet, qui sanctissimam Deo hostiam immolet, eumque monasterii sumptibus alat, his verbis: *Ne remotis presbyteris, quibus Ecclesia ipsa fuerat antea commissa, vacare ministeriis videatur; idcircò hujus tibi auctoritatis tenore præcipimus, ut peregrinum illic debeat adhibere presbyterium, qui sacra Missarum possit solemnia celebrare: quem tamen, & in monasterio tuo habitare, & exinde vitæ subsidia habere necesse est.* Referunt Yepes *tom. 1. chron. D. Benedicti, anno 610.* Hallierlus *in vindiciis*, passim notavi jam *in cap. intelleximus, de ætate & qualitate.*

2 d *Diligentiam disciplinæ.*) Consonat idem Gregorius *lib. 2. epist. 59.* ubi Episcopo etiam Neapolitano ita scribit: (Ad prædictum locum cùm postulaverint, ingravanter accedas, venerandæ solemnia dedicationis impendens, ut quoties necesse fuerit, à presbyteris Ecclesiæ in suprascripto loco deservientibus celebrentur sacrificia veneranda Missarum, ita ut in eodem monasterio nec fraternitas tua, nec presbyteri præter diligentiam disciplinæ aliquid molestiarum inferant; aut si quid pro diversorum devotione commoditatis accesserit, sibi æstiment vendicandum: sed sive aurum, sive argentum, sive prædium, sive vestimentum, omnibus modis constructio præfata possideat, cùm ancillis Dei in eodem loco deservientibus debeat proficere quicquid offerri ibidem contigerit.) Temporibus enim Gregorii M. omnia monasteria erant subjecta Episcopo, in cujus diœcesi constructa erant. Concilium Aurel. 3. *can. 18. De his clericorum personis, quæ de Civitatensis Ecclesiæ officio, monasteriis, vel diœcesi, vel basilicis in quibuscunque locis positis, idest sive in territoriis, sive in ipsis civitatibus, suscipiuntur ordinandæ, in potestate sit Episcopi, si de eo, quod antè de Ecclesia habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas suscepti monasterii, diœcesis, vel basilicæ debet plena ratione sufficere.* Vernense *can. 5.* ibi: *Monasteria, tam virorum, quàm puellarum, secundùm ordinem regulariter vivant; & si hoc facere contempserint, Episcopus, in cujus parochia esse videntur, hoc emendare debeat,* Arelat. sub Carolo, *can. 6. Providendum necesse est cuicunque Episcopo, qualitèr canonici vivere debeant, necnon & monachi, ut secundùm ordinem canonicum, vel regularem vivere studeant.* Tullense *par. ult. cap. 9.* ibi: *Congregationes canonicorum, & monachorum, ac sanctimonialium secundùm canonicam institutionem à propriis Episcopis strenuè visitentur, & eorum Religio, & habitus exquiratur.* Et *cap. qui verè 12. 16. quæst. 1.* Concilium Tolet. 10. *can. 3.* Mogunt. *can. 20. & 21.* Melden. *can. 59.* Ticinense 2. *can. 9.* Cabilon. *can. 15. & 65.* quorum catalogum refert Antonius Augustinus *in epit. juris, leg. 9. tit. 60. & 61.* Et licèt aliquis existimaverint, Episcopos non omnimodam habere potestatem in monachos, nec posse de his, quæ contra regulam monasticam committebant, cognoscere, sed tantùm ea corrigere, in quibus citra monasticam disciplinam monachi peccarunt, moti auctoritate Concilii Tolet. 4. *can. 50.* ubi ita ajunt PP. *Quapropter monemus eos, qui Ecclesiis præsunt, ut ultra talia non præsumant, sed hoc tantùm sibi in monasterio vindicent sacerdotes, quod præcipiunt canones, hoc est monachos ad conversationem sanctam promovere, & Abbates, aliaque officia constituere, atque extra regulam facta corrigere.* Quæ verba etiam reperiuntur in canone 15. Concilii Aurelianensis: *Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum dignitate consistant, & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur.* Hæc tamen sententia prorsus aliena est à canonum, & Sanctorum Patrum mente, qui plenam potestatem Episcopo tribuunt in monachos, immò & disciplinæ monasticæ correctionem, *cap. monasteria, 18. quæst. 2.* Gregorius Magnus *lib. 7. epist. 65. Episcopus monachorum vitam competenti, regularique debet moderamine disponere, qui pro commissis eorum animabus compellitur reddere rationem.* Et *lib. 3. legum Longobard. tit. 3.* ita cavetur: *Et de monasteriis, quæ infrà eorum parochiam sunt, vigilanter curent, ut canonici secundùm canones, regulares secundùm regulam vivant; & ubi aliter quàm ordo poposcerit, invenerint, emendare faciant; & si emendare nequiverint, nobis nuncietur.* Probat Bosquetus *ad Innocentium III. leg. 1. epist. 7.* Nec contrariæ sententiæ favent verba illa Concilii Tolet. *Extra regulam*; nam idem significant, ac contra regulam, ut apud Arbitrium *in satyr. Dii, Deæque, quàm malè est extra legem viventibus! quicquid meruerunt, semper expectant.* Sed quia Episcopi dum monasteria disciplinæ causa visitabant, potestate sibi concessa abutebantur, plerumque quæ propria erant monasterii ab eo auferentes; ideò variis Ecclesiæ canonibus cautum fuit, ne Episcopi inquietare, aut molestare monachos aliquo modo intenderent, *cap. 1. 18. quæst. 2.* Concilium Turon. 2. *can. 7. Episcopus nec Abbatem, nec Archipresbyterum sine omnium suorum compresbyterorum consensu de loco suo præsumat ejicere.* Concilium Anglicanum *can. 3. Ut quæ monasteriis Deo consecrata sunt, nulli Episcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quidquam de eorum rebus violenter extrahere.* Refert Anton. August. *in epit. juris, lib. 9. tit. 62.* ideò Gregorius in præsenti, & in epistola antecedenti jubet Neapolit. Episcopo, ut monasterium noviter constructum dedicet, & ibi presbyteros ad divina officia celebranda constituat. Inhibet tamen illi, ne extra diligentiam disciplinæ in ipso monasterio alia vindicet, præcipuè ne à fidelibus oblata auferre præsumat. De exemptione monachorum ab Episcoporum jurisdictione, latè egimus *in c. grave, de offic. ordin.* ex quo commentario præsens petendum est.

C A P U T II.

Ex Concilio a Lateran.

MOnachi non *b* pretio recipiantur in monasterio, nec peculium permittantur habere: non *c* singuli per villas, & oppida, sive per quascumque *d* parochiales ponantur Ecclesias, sed in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus *e* maneant: nec soli inter sæculares homines spiritualium hostium conflictum expectent, Salomone dicente: Væ soli, quia si ceciderit, non est qui sublevet eum: si quis autem exactus pro sua receptione aliquid dederit, ad sacros Ordines non ascendat. Is verò qui eum receperit, officii sui suspensione multetur. Qui verò peculium habuerit, nisi ab Abbate fuerit ei pro injuncta administratione permissum, à communione removeatur altaris; & qui in extremis cum peculio inventus fuerit, & dignè non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat sepulturam: quod etiam de universis Religiosis præcipimus observari. Abbas autem, qui diligenter ista non caverit, officii sui jacturam se noverit incursurum. *f* Prioratus quoque, seu *g* obedientiæ pretii nulli tradantur, alioquin dantes, & accipientes à ministerio fiant ecclesiastico alieni. *h* Priores autem, cùm in Ecclesiis conventualibus fuerint constituti, nisi pro manifesta causa, & rationabili non *i* mutentur, videlicet si *k* dilapidatores fuerint, si incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amovendi meritò videantur; aut si etiam pro necessitate majoris officii de consilio fratrum fuerint transferendi.

N O T Æ.

1 a LAteranen.) Generali videlicet, celebrato sub Alexandro III. *can.* 3. ut etiam habetur *in cap.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* & citatur textus hic *in cap.* 3. & 4. *de capel. monach.*

b *Pretio recipiatur.*) Hanc priorem partem exponemus *in cap.* 19. *de simon.*

c *Nec singuli.*) Monachi in duplici sunt genere. Alii simul in monasteriis degunt, qui ideò synoditæ, seu cœnobitæ appellantur, *l. addictos, Cod. de Episcop. aud. l.* 57. *C. Theodos. de appell.* quibus unum dormitorium, refectoriumque idem: alii seorsim agunt, & soli sunt, qui & Eremitæ dicuntur, *Novel.* 5. *Justin. cap.* 3. qui in sylvestribus antris mancipati sunt, ut in solitudine impensiùs sanctitati vacent, *l. quidam* 26. *Cod. de Decur.* de quibus egi *in cap.* 2. *de testam.*

2 d *Parochiales.*) Olim enim posiquam monachi sacris Ordinibus initiari cœperunt, non solùm in propriis monasteriis divina officia celebrabant, & sacramenta fratribus administrabant, verùm & parochialibus Ecclesiis præficiebantur, ut etiam parochianis laicis sacramenta administrarent, *c. in parochia* 16. *q.* 1. Concilium Agath. *can.* 27. Pictaviense *can.* 5. Pelagius Papa *c.* 2. 3. & 24. Carnotensis *epist.* 69. ibi: *Si qui ergo sunt in collegio vestro viri prudentes, & maturi, & igne tentationum examinati, quibus hoc onus imponi velitis; eos deducite antè præsentiam Episcopi, ut ab eo curam animarum suscipiant.* Notavit Bosquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *epist.* 7. Sed cùm inde daretur occasio divagationis, & disciplina monastica corrueret, statutum fuit, ne extra proprium monasterium monachi habitarent, *c. nullus* 14. 18. *q.* 2. *c. monachum* 3. 20. *q.* 4. Concilium Tolet. 7. *can.* 5. Immò & in ipsis Ecclesiis monasterio subjectis, non monachus, sed clericus instituatur, *c.* 1. *de capel. monach.* Urbanus II. in Concilio Claromont. ibi: *Statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio presbyteros collocent, sed Episcopi parochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant.* Dicemus *in dicto cap.* 1.

3 e *Fratribus maneant.*) Consonant textus *in cap. ad audientiam, c. ex parte, de capel. monach.* Clement. *Ne in agro, §. ad hæc, hoc tit.* quæ constitutio magna nititur ratione; nam monachus solus, teste D. Thoma relato à Cornelio à Lapide *in c.* 4. *Exodi*, dæmon solitarius est, & auctore Seneca *epist.* 25. omnia mala nobis solitudo persuadet: ac magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. Unde Justinianus *in novel.* 133. monachos sine testibus vivere scelus existimat: & Thomas Cantiprat. *lib.* 2. *c.* 11. ait: *Quàm vera sit hæc sententia, Væ soli, ego novi, qui triginta annis vice Episcopi in diversis provinciis egi, qui in hoc articulo, quod religiosi soli vadant, vel soli maneant in curiis, horrenda mala, horrenda scandala, horrendaque pericula frequenter audivi, quæ nunquam sustinuissent adjuncto socio, vel fecissent.* Prosequitur Landmet. *in comment. ad reg. D. Augustini, cap.* 4. *num.* 25.

4 f *Prioratus.*) Prioratus sunt cellæ monachorum extra monasterium, seu membra principalis monasterii, ubi pauci monachi à reliquis separati in una domo vitam agunt: instituti fuerunt, ut disciplina severior, & strictior, quæ in vita commnni monasterii profiteri, & servari non poterat, immò nec conveniens erat, à paucis severioris disciplinæ, & vitæ amatoribus ibi servaretur, ut refert Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti, anno Christi* 676. *fol.* 315. ad minùs autem debebant sex monachi ibi residere. Concilium Aquisgr. *can* 44. ibi: *Ut Abbatibus liceat habere cellas, in quibus aut monachi sint, aut canonici; & Abbas provideat, ne minùs de monachis ibi habitare permittat, quàm sex.* Dicta Clementina *Ne in agro, hoc tit.* & Gregorius IX. in bulla ad Cluniac. & Nicolaus IV. ita statuerunt: *Ne in prioratu aliquo unus solus monachus commoretur; sed ei, qui solus est, unus, vel plures socii monashi adjungantur, si loci suppeditant facultates, alioquin monachus revocetur ad claustrum,* Benedictus XII. *in Benedict. cap.* 25. ibi: *Monachi autem in prioratibus, seu administrationibus cum dictis prioribus, seu administratoribus simul sint, & canonicas horas dicant, & in Missis celebrandis suas hebdomadas ordinatè, ac tractim, non syncopando, humiliter, & devotè, & horis competentibus, & cum nota, ubi fuerint tres, vel quatuor, seu plures, facere tenentur.* Unde D. Bernardus *epist.* 253. commendat Abbatem Guarrinum, eo quòd synagogas sathanæ, id est cellulas extra cœnobium, in quibus tres, vel quatuor fratres sine ordine, sine disciplina habitare solent, destrueret. Et Turrisçremata *tr.* 13. *in regulam D. Benedicti*, ait in paucis prioratibus religionem annihilari; ibi enim vitio proprietatis appropinquatur, meritum obedientiæ minuitur, continentia facilè periclitatur.

g *Obedientiæ.*) Prioratus ipsi, seu cellæ, quæ majori, & principali monasterio parebant, ab ea subjectione Obedientiæ dicebantur, de quibus Gregorius VII. *lib.* 6. *epist.* 21. ait: *Obedientias Ecclesiæ, cæteraque beneficia, quæ sine communi consensu fratrum acquisierat.* Ivo Carnot. *epist.* 163. *De monacho illo, quem in juramento constrinxisti, ne ultra illam administraret obedientiam, quam aliquandiu sibi usurpaverat per inobedientiam.* Earum mentio fit *in cap. cùm singula, de præbend. lib.* 6. *Clement.* 1. *de suppl. neglig. Clement. ne in agro, §. sanè, hoc tit.* apud Innocent. III. *lib.* 2. *regestr.* 14. *epist.* 29. ibi: *Omnes obedientiarum proventus.* Sed quia in his obedientiis, & Prioratibus unus ex monachis præponebatur rerum administrationi, cautè in præsenti prohibitum fuit, ne talis administratio pretio concederetur, cùm exinde sequantur incommoda, quæ suprà ex Turrecremata retuli. 5

h *Priores autem.*) Qui præpositi officio in monasteriis fungebatur, posterioribus sæculis Prior appellabatur; unde Lanfrancus *in statutis cap.* 3. ait: *Servata in omni Abbatis reverentia, Prior, qui & Præpositus in regula nominatur, honorabilior est reliquis ministris domus Dei.* Et apud Cassinens. *cap.* 65. legitur: *Præpositus monasterii secundum morem nostrum Prior claustralis vocatur.* Et meriiò, nam Prioris nomen superiorem significat. *Novel.* 112. *Justin.* D. Benedictus *cap.* 6. *suæ regulæ. Si quæ requirenda sunt, à Priore cum omni humilitate, & subjectione reverentiæ requirantur.* Quare apud Carthus. Guillelmistas, Cœlestinos, Carmelitas, Heremitas, Augustinianos, Prædicatores, Præfecti, seu Superiores, Priores dicuntur, de quorum officio, & dignitate plura tradit Haæphtenus *disquis. monast. lib.* 3. *tract.* 3. *disquis.* 2. & 3. 6

7 i *Mutentur.*) Olim Abbates ab Episcopo, in cujus diœcesi monasterium situm erat, deponebantur. Concilium Turon. 2. *cap.* 1. §. 7. *Episcopus nec Abbatem, nec Archipresbyterum, sine omnium suorum Compresbyterorum, & Abbatum consilio de loco præsumat ejicere.* Postquam autem religiones ab Episcoporum jurisdictione exemptæ sunt, Prælatorum Regularium destitutio ad superiorem ipsius religionis spectat, qui absque justa causa non debet inferiores Prælatos removere, seu deponere, *cap. nullam* 18. *quæst.* 2. docent latè Suarez *de relig. tom.* 4. *tr.* 8. *lib.* 2. *cap.* 2. Tamburinus *de jure Abbat. p.* 1. *disp.* 13. *quæsito* 2. 8

k *Dilapidatores.*) *Cap. si quis Abbas* 18. *q.* 2. *cap. dictum,* 80. *dist. cap. quoniam, dist.* 100. *cap. cùm ad monasterium, §. fin. hoc tit.* ut contingit *in Prælatis sæcularibus, cap. fin.* 3. *qu.* 2.

probata

probata dilapidatione, aut suspicione manifesta, *cap. licèt Heli*, *cap. per tuas*, *de simon. cap. venerabilis*, ubi notavi, *de offic. deleg.* Petrus Gregorius *lib.4. partit. tit.7. cap.5.* quod est intelligendum, quando Prælati negligentia magna est, *cap. quicquid 1. q. 1.* Unde non probatur dilapidatio ex eo, quod monasterium ære alieno gravatum reperiatur, cùm ex justa causa id posset provenire. Tamburinus *dicto quæsit. 2. num. 5.* Item deponi potest Abbas, si regulæ prævaricator reperiatur, id est, quod ei præjudicet, non autem observet. Tamburinus *ubi suprà*, *num. 8.* vel si illiteratus est, *cap. fin. de ætate & qualit.* & ob similes causas, quas prosequitur Tamburinus *d. quæsit. 2.* Tandem si incontinenter vixerit, ex præsenti textu: unde in regula D. Benedicti hujusmodi incontinentes zona ad collum appensa genibus flexis sisti jubentur ad portas refectorii, & meritò cingulo honoris exuebantur, sumpto more veterum, qui virgines corporis dedecus passas zona suspendebant, & cùm nuptui dabant, solvebant zonam, quæ nodus erat virginitatis, ut probat Cironius *in parat. ad hunc tit. in fine.*

C A P U T III.

Alex. III. *Universis Abbatibus, & Conversis Cisterc.* a *Ordinis.*

R_Ecolentes qualiter hæc plantatio sancta, hæc vitis fructifera, hæc denique vinea Domini Sabaoth, sub primis Ordinis Patribus pullulavit, & palmites longè latèque producens, ad mortifera circumquaque venena pellenda protulit flores, & odores effudit, pervigili custodia custodiatis eorum in omnibus inhærere vestigiis, per quos cooperante Domino in deserto hujus mundi flos hujuscemodi plantatus est honestatis. Hi enim monasticæ frugalitatis contentissimi, optimum ponentes in paupertate principium, totius sufficientiæ assequuti sunt complementum, Ecclesiæ chari, Episcopis, & Prælatis accepti, atque in conspectu Regum, ac Principum fama, & merito gloriosi: nunc autem, quod dolentes dicimus, etsi non ab omnibus, neque in omnibus; à plerisque tamen, & in pluribus ab illa sancta institutione dicitur declinatum, in tantum ut aliqui ex vobis primæ institutionis obliti penitus, vel ignorantes, contra Ordinis vestri regulam villas, & molendina, Ecclesias, & b altaria possident, c fidelitates, & hominia suscipiunt, d justitiarios, & tributarios tenent, & omne studium adhibent, ut termini eorum dilatentur in terris, quorum conversatio debet esse in cœlis. Læditur hinc Ordo penitus, & vitiatur: nec est mutatio dexteræ Excelsi, quin immò potiùs de dextera transeunt in sinistram, qui cùm relicto sæculo sub paupertatis habitu Deo militare decreverunt, in negotiis denuò sæcularibus implicantur. Inde est, quod vobis ab iis, qui foris sunt, contentiones, & litigia suscitantur, & Abbatibus in causis forensibus occupatis, plurimùm in commissis domibus & tepor Ordinis, & dissolutio nascitur charitatis: maximè quia charitas in paupertate plus proficit; & cupiditatis dedignata consortium, nisi illa restringatur, hæc tepescit. Ideò sanctum, ac venerabile collegium vestrum precibus & monitis, quibus possumus, exhortamur, quatenus domus e illæ quæ à prima sui origine in Ordine ipso sunt fundatæ, constitutis, & ordinatis terminis sint contentæ, nec velint inordinatè ad ea manus extendere, quæ sine laboribus, & periculis multis, & demùm sine criminibus, & magna confusione non poterunt retinere. Si enim relictis originalibus Ordinis institutis, ad communia volueritis aliorum monasteriorum jura divertere, oportebit & vos communi jure censeri, quia dignum est, ut si qui similem cum aliis suscipiunt vitam, similem sentiant in legibus disciplinam. Cæterùm domus illæ, quæ ab aliis institutionibus ad vestrum Ordinem se transtulerint, vestris omninò se satagant usibus conformare, & relictis possessionibus, vel mutatis, quas institutio vestra non recipit, sic se in omnibus Religioni vestræ coaptent, ut quemadmodum se gaudent in societatem Ordinis, identitatemque habitus, & observantiæ regularis assumptas; sic etiam in paucitate sæcularium rerum se lætentur vestris institutionibus conformatas, quatenus inde & superno Conditori magis amabiles, & nobis, atque universæ Ecclesiæ meritò debeant fieri chariores. Sanè si super possessionibus ipsis in aliquo de monasteriis vestris Apostolicæ Sedis auctoritas dispensavit, à nullo vestrum sumendum est inde exemplum, quia temerarium est, & indignum aliquem sibi sua auctoritate præsumere, quod Romana Ecclesia alicui monasterio, certa ratione inspecta, singularibus voluit indulgere beneficiis.

N O T Æ.

1 a *Cisterciensis.*) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.2.* ex qua integram hujus textus restituo. Cùm enim temporibus Alexandri III. per annos 1170. Cisterciensium in Lusitania, & aliis Hispaniæ monasteriis jam constructis cœpisset usus habendi, & possidendi vassallos, & illis ampla exemptionum privilegia Principes sæculares concederent, oppida vicina deserebantur, eorum incolis confluentibus ad oppida, & castra monachorum Cisterciensis Ordinis: unde cùm his dominiis, & vassallis monasteria suprà modum ditata cœpissent à primitiva Cistercii disciplina degenerare, Alexander III. omnium Pater, sed specialis Cisterciensium, præsenti epistola periculi admonuit, prævenitque, ne divitiarum pondere opprimerentur, & pristinam disciplinam negligerent, ut refert Manrique *tom.2. annal. Cisterc. anno* 1171. *cap.7. nu.5.*

2 b *Altaria.*) Id est decimas, & proventus Ecclesiarum, ut *in c. quæsitum 1. q. 3.* Gosfridus Vindocinensis *lib.1. epist.12. Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur.* Concilium Claromont. *can.6. Ut altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manibus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privilegia confirmata.* Carnot. *epist. 12. Maximè quod apud nos, qui altari non serviunt, de altari vivunt: à quo sacrilegio cùm eos absterrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere volunt sub nomine personæ, sicut à prædecessoribus meis ex prava consuetudine redemerunt.* Cùm enim laici injustè detinebant decimas, oblationesque Ecclesiarum, ne Sacramentorum celebratio à laicis Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est nova quædam verborum distinctio, ita ut in una, eademque basilica pars una Ecclesia diceretur, quoad laicorum jura; & altare quo, ad juris spiritualis administrationem: quam corruptelam admodum reprehendit Abbo Floriac. anno 1003. in apologia quam scripsit ad Reges Hugonem, & Robertum. Ejus hæc sunt verba relata ab Aimonio *de vita S. Abbonis Floriacensis Martyris.* (Certè, charissimi Principes, nec catholicè vivimus, nec catholicè loquimur, quando illam Ecclesiam dico esse meam, ille alteram dicit esse suam, ac veluti quædam jumenta, comparati jumentis insipientibus, utraque aliquando venales proponimus, propositasque ab aliis emere non formidamus. Est etiam alius error gravissimus, qui fert altare esse Episcopi, & Ecclesiam alterius cujuslibet Domini, cùm ex domo consecrata, & altari unum quoddam fiat, quod dicitur Ecclesia, sicut unus homo constat ex corpore, & anima. Videte, æquissimi Principes, quò nos ducit cupiditas, dum refrigescit charitas.) Alia dabimus *in cap.1. de capel. monach.*

c *Fidelitates & hominia.*) Id est homagia, & hominia, de quibus egi *in cap. nimis, de jurejur.*

d *Justitiarios.*) Et ita monachi Cistercienses juxta priscam ipsius Ordinis disciplinam, non poterant temporalem jurisdictionem habere: quod aliis monachis olim prohibitum non esse, facilè constat ex finalibus verbis hujus textus, ubi docet Alexand. III. quod si ad Cistercienses transferantur alterius Ordinis, seu Religionis monasteria habentia villas, vassallos, & similia, debent hæc omnia, quæ Cisterciensibus non conveniunt, relinquere, aut commutare pro aliis rebus, seu possessionibus. Unde similia bona non improbantur in aliis monasteriis, ut probat Anguianus *de legibus lib.2. cap.17. num.6.* 3

e *Cæterùm domus illæ.*) Ex his verbis constat, non solùm singulares monachos posse ad strictiorem religionem 4

transire, juxta tradita suprà *in c. licèt*, *de regul.* verùm & monasteria integra posse in alia migrare, novamque regulam profiteri: quod latiùs prosequuntur Sanch. *tom. 2. moral. l.6. c.7.* Ricciulus *l.8. de jure person. c.4. n.25.* Tamburinus *tom.3. de jure Abbat. disp.7. quæst.1. n.14.* Barbosa *l.1. de jure Eccles. c.42. n.50.* Hallierius *in vindic. fol.489.*

C A P U T IV.

a Clemens III.

SUper quodam canonico Regulari, qui in articulo mortis agens, licèt à Priore suo commonitus, proprium quod contra regulam latenter habuerat, noluit resignare, & sic diem clausit extremum; quid scilicet de illo agendum sit, cùm nihilominus fuerit inter alios fratres traditus sepulturæ, nos duxisti necessariò requirendos. Quia verò te ignorare non credimus, quid de talibus in regula B. Augustini habeatur statutum, & quod ipsum in Synodo Lateran. constet inhibitum manifestè: inquisitioni tuæ præsentibus litteris respondemus, quod ille canonicus non tantùm fuit christiana sepultura privandus, verùm etiam si sine maximo scandalo potuerit fieri, de ipsa projici dignus est Ecclesia, & extra cœmeterium Ecclesiæ sepeliri. Cùm sicut in ipsa Synodo habetur expressum, nec oblatio pro eo facienda sit, nec inter fratres debeat sepulturam habere. Hoc autem cùm fortè contigerit, in similibus est agendum.

N O T Æ.

1 a CLemens III.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.6.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, licèt constet agere de canonico Regulari Ordinis D. Augustini; & sic apertè ex hoc textu probatur, non solùm monachos, verùm & canonicos Regulares paupertatem vovere; quod etiam probatur ex sermone 1. D. Augustini de suorum clericorum vita, ibi: *Inter nos nullì licet in societate nostra habere aliquid proprium*. Notavit Basilius Legion. *quæst.3. schol. cap.9. in principio.*

COMMENTARIUM.

2 Conclusio deducitur, probatur. EX hoc textu, & ex *cap.2. cap. cùm inter*, *hoc tit.* DD. communiter sequentem deducunt assertionem: *Monachus, seu religiosus non debet aliquid peculiare possidere, aliàs si cum proprietate decedat, ecclesiastica sepultura privatur*. Probant eam textus *in cap. scimus, cap. Abbates, 16. qu.2. cap. monacho*, *17. q.1. cap.7. de offic. ordin.* Concilium Altissiod. *can.23.* ibi: *Si monachus in monasterio adulterium commiserit, aut peculiare habere præsumpserit, aut furtum fecerit, & hoc Abbas per se non emendaverit, aut Episcopo, aut Archidiacono non intimaverit, ad pœnitentiam agendam in alio monasterio retrudatur.* Vernense sub Pipinio *can.11.* *De illis hominibus, qui dicunt, quod se propter Deum tonsurassent, & modo res eorum, vel pecunias habent, & nec sub manu Episcopi sunt, nec in monasterio regulariter vivunt, placuit ut in monasterio sint sub ordine regulari, aut sub manu Episcopi sub ordine canonico: & si aliter fecerint, & correcti ab Episcopo suo se emendare noluerint, excommunicentur, & de ancillis Dei eadem forma servetur.* Aquisgran. *can.110.* *Eis qui militant Deo, fugiendæ sunt ex toto corde divitiæ: quas qui habere volunt, sine labore non quærunt, sine difficultate non inveniunt, sine cura non servant, sine anxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt. Apostolus autem Christi militibus dixit 1. ad Corinthios cap.7. Volo vos sine solicitudine esse: & Radix omnium malorum est cupiditas, seu avaritia, quam quidam appetentes, erraverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multìs. Ast census iste terrenus eis, à quibus vitiosè diligitur, non est voluptatum materia, sed dolorum. Quapropter expedit facultates Ecclesiæ possidere, ut inde vivant, qui non sæculo, cujus gaudia fugitiva repudiant; sed Deo deserviunt, cujus ineffabilia bona desiderant: ideòque qui abstractis, atque renunciatis patrimoniis, sua Christo dedere, meritò de facultatibus Ecclesiæ subsidium accipiunt temporale, uti qui tanto mentis desiderio cœlestia appetunt, sic in hac peregrinationis via sumptibus Dominicis sustententur, quatenus ad ea, quæ contempserunt, minimè redire qualibet necessitatis causa compellantur: & quia nihil sibi proprium reliquerunt, manifestum est, illos copiosius Ecclesiæ sumptibus, quàm canonicos, qui suis, & Ecclesiæ licitè utuntur, indigere: unusquisque enim, ut ait Apostolus ubi proximè, proprium dominium habet à Deo.* Concilium Mogunt. sub Rabano *c.14.* *Nullus monachorum aliquid proprietatis habeat, & res sæculares, quibus renuntiavit, nullatenus sibi usurpet, nec parochias Ecclesiarum accipere præsumat sine consensu Episcopi: de ipsis verò titulis, in quibus constituti fuerint, rationem Episcopo, vel ejus vicario reddant, & convocati ad Synodum veniant.* Troslejanum *can.3.* *Auditur quod monachi nequaquam contenti communibus rebus, propriis, & lucris turpibus inserviant: quod vitium tanquam pessimum cancer, ne ultra proserpat, radicitùs evellendum est.* Concilium Oxoniense *can.49.* *Quoniam non licet viris religiosis aliquid proprium possidere, qui se, & sua pariter in ipso religionis ingressu Domino dedicarunt.* Trident. *sess.25. de reform. c.20.* Loudin. anni 1075. ex regula B. Benedicti, & dialogo Gregorii: *Et antiqua regularium locorum consuetudine, ut monachi ordinem debitum teneant. Si quis verò aliquid proprii sine licentia habere in morte fuerit deprehensus, nec ante mortem id reddiderit, cum pœnitentia & dolore peccatum suum confessus, nec signa pro eo pulsentur, nec salutaris pro ejus absolutione hostia immoletur, nec in cœmeterio sepeliatur*, Alia plura Sanctorum Patrum decreta congesserunt Crespetius *in summa, fol.625.* Antonius Augustinus *in epit. juris Pont. l.9. tit.4.* Jodoc. Coccius *tom.2. thesauri, l.4. art.3.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna *in præsenti*, Bellarminus *l.2. de monachis*, *c.20.* Lælius Mancinus *sacri juris controv. disp.9.* Rubertus *l.2. rerum judic. c.2.* Lautdmeter. *l.2. de veteri*, *mon. c.4.* & *c.11.* & *in comment. regulæ D. August. fol.19.* Murga *tom.2. disquis. mor. tract.1. disquis.6. per tot.* Basilius Legion. *qu.9. schol. c.2.* Cellotius *de hierarch. l.7. c.5.* & *l.9. c.22.* Aravio *in decis. moral. tr.3. qu.29.* Theophilus Raynaudus *tom.17. tr. de malè viv. in relig. pun.2.* Bravo *ad regul. D. Benedicti*, *c.33.* Tondutus *resol. canonic. cap.96.* Lemaistre *l.1. de monachis*, *ferè per tot.* & *l.2. c.12.* Galletus *relig. opusc. c.14.* Bosquetus *in not. ad Innocentium III. l.2. c.95.* Fraguso *p.2. de regim. Christ. Reipub. disp.24. §.12.* Souchetus *in notis ad epist.57. Carnot.* Balsamon *in can.6. Synodi Carthag.* Spondanus *de cœmet. p.2. l.2. cap.4.* Gazeus *in notis ad Cassianum*, *l.4. instit. c.13.* Hieronymus Garzia *tom.1. polit. regul. c.3. tr.4. diffic.1.* qui innumeros refert, Turrianus *l.2. de votis monast.* Vivar. *de veteri monach. l.2. c.6.* Mendoza *l.2. Concil. Illiber. c.30.* Diana *p.3. tr.3. resol.100.* Benedictus Hæphtenus *lib.4. disq. monast. tr.7. disquis.1.* Scortia *in select. Pontif. constit. epit.158. theorem.398.* Stephanus Durantius *var. qq. q.7. & 9.* Desiderius Heraldus *lib.2. de auctorit. rei judic. c.13.* Bruno Chassaing. *de priv. reg. tr.4. c.5.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Paupertas prætetquam repugnat juri divino, ad peccandum inducit, & majori, perfectiorique bono obstat: igitur non est ita exactè à monachis observanda. Antecedens probatur primò *ex cap. 15. Deuteron.* ubi ait Dominus: *Egenus, & mendicus non erit inter vos*. Secundò quia paupertas pauperem plerumque in discrimen peccati vocat, & hominibus spiritualibus valdè nocet, *Proverb. cap.30.* ibi: *Ne fortè satiatus alliciar ad negandum, vel dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Dei mei.* Et *Eccles. cap.27.* *Propter inopiam multi deliquerunt.* Facit illud Theogn. 3 Impugnatur tradita assertio.

Vah! misera paupertas: quid meis incumbens humeris
Dedecore tum corpus afficis, tum mentem nostram?

Majori etiam bono impedimentum affert, quia acceptissimum Deo opus excludit, hoc est eleemosynam. Igitur perfectioni monachali non convenit paupertas. Augetur hæc difficultas ex eo: nam prioribus Ecclesiæ sæculis, cùm vita sanctior, perfectiorque monachorum erat, eos dominium bonorum suorum retinuisse constat *ex l. generali*, *C. de sacros. Eccles. l. si quis*, *C. de Episcop. & cleric. novel. 5. Leonis*, ubi statuitur, monachorum bona, qui non condito testamento decedunt, Ecclesiæ, vel monasterio esse donanda: ergo quia habebant monachi eorum dominium. Difficilis etiam est pœna in præsenti sancita in monachos proprietarios; nam si crimina morte extinguuntur, *l. defuncto*, *ff. de public. judic.* latè probant Antonius Gomez *lib.3. var. cap.1.* Pichardus *in §.1. Instit. de perpet.*

perpet. & tempor. non rectè cadaveri in præsenti imponitur pœna privationis sepulturæ.

4 *De voto paupertatis.* Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, inter substantialia Religionis, seu monachatus vota omni ævo paupertatem fuisse ennumeratam: omitto paupertatis votum in lege veteri emissum, de quo agunt P. Sherlogus *tom. 3. in Cantica, cap. 1. vers. 10. vestig. 2.* Frater Josephus à Sancta Maria *in apolog. defens. hist. Prophet. princip. 4. per varios §§.* ut ad paupertatem spontè emissam à monachis, & cæteris religiosis in lege gratiæ perveniamus: & constat exemplum Christi Domini, & SS. Apostolorum: sequentesque monachi Macharius, Antonius, Basilius, Benedictus, Augustinus, & cæteri Patriarchæ, primùm inseruere votum paupertatis suis regulis adeò strictum, ut monachi non solùm habere, retinere, accipere, verùm nec dicere aliquid proprium possent. D. Benedictus *cap. 33. suæ regul.* ibi: *Ne quisquam suum esse aliquid dicat.* D. Basilius *in regul. brevior. interrog. 35. & 85.* D. Isidorus *regul. monast. cap. 39.* ibi; *Monachi nihil peculiare sibi facere audeant, nec in suis cellulis quidquam, quod ad victum, vel ad quamlibet rem aliam pertineat.* D. Augustinus *cap. 1. suæ regulæ*, & ex eo regula Tarnatensis *cap. 14.* regula Ferreoli *cap. 10.* regula S. Fructuosi *cap. 4.* quindecim regulas SS. Patrum ad idem refert Benedictus Anianus *in compil. regul. SS. PP.* & Cassianus *lib. 4. instit. cap. 13.* ait: *In his monasteriis, in quibus aliqua remissiùs indulgentur, etiam hanc regulam strictissimè servari, ut ne verbo quidem audeat quis dicere aliquid suum, magnumque sit crimen ex ore monachi processisse, Codicem meum, tabellas meas, graphium meum, tunicam meam, caligas meas; proque hoc digna pœnitentia satisfacturus sit, si casu aliquo per subreptionem, vel ignorantiam hujusmodi verbum de ore ejus effugerit.* Exagerat idem regula cujusdam distincta ab illa, quæ est Servi Dei ad Sorores, ita statuens: *Qui dixerit, Meum est hoc, aut illud, peccavit coram Deo, nisi tantùm per obreptionem sermonis; sed pro hoc ipso tamen veniam petat à Deo, & caveat de reliquo, & ne iterare audeat.* Hinc Sanctus Columbanus *in suo pœnitent.* ait: *Meum, & tuum dixit, sex plagis puniatur.* Unde constat, quantò studio, & zelo viri illi monasticæ vitæ perfectionem, quæ ab omnimoda rerum omnium abdicatione nomen accepit, amplectebantur, & quantò ab hoc vitio proprietatis abhorrebant, ut non solùm facto, sed nec verbo quidem auderet quis dicere aliquid proprium, agnoscentes animos divina observatione devinctos, non decere patrimoniorum desideriis occupari, ut ajebant Imperatores *in l. 104. C. Theodos. de Decur.* nec malè ajebat P. Blesensis *opusc. de amicitia, cap. 10. Felicissimam vitam agerent homines, si hæc duo verba de medio tollerentur, Meum, & tuum.* Quod dysticho hoc nescio quis expressit:

Si duo de nostris tollas pronomina rebus,
Prælia cessarent, pax sine lite foret.

Plura de paupertate religiosa, & ejus perfectione congesserunt D. Bonaventura, & alii *ad caput 6. regulæ S. Francisci*, D. Thomas *3. part. q. 48. art. 3.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 2. cap. 12. num. 1.* Lezana *tom. 2. cap. 6. num. 4.* Thomas Sanchez *lib. 5. in Decal. cap. 1. num. 9.* Lugo *de just. 1. tom. disp. 3. sect. 4. num. 75.* Garzia *tom. 1. polit. regul. diffic. 2.* Jodoc. Coccius *ubi suprà*, Murga fusè *tom. 2. disquis. mor. tract. 1. disquis. 6. per tot.*

5 *De pœnis monachi proprietarii.* E contrario proprietatem in monachis vitium iniquissimum appellavit D. Benedictus, cujus nomenclaturæ rationes varias adduxit, & illustravit Haæphtenus *lib. 4. tr. 7. disq. 5.* quia est radix omnium malorum. Cassianus de eo agens *lib. 4. instit. cap. 6.* ait: *Receptaculum est malorum, vitiorumque omnium radix; & inextricabilis nequitiæ fomes efficitur, dicente Apostolo ad Timoth. cap. 6. Radix omnium malorum est philargyria, id est amor pecuniæ, cujus noxiam deinde & multiplicem sobolem describit. Pro hac non mendacii, non perjurii, non furti facinus admittere perhorrescit, non fidem frangere, non iracundiæ noxio furore suppleri: si quoquam à spe quæstus deciderit, non honestatis, non humilitatis modum transcendere pertimescit, fitque ei per omnia, ut aliis venter, ita huic & aurum, & spes lucri pro Deo. Unde Apostolus ad Coloss. cap. 3. hujus morbi noxia venena prospiciens, non solùm eam radicem esse omnium malorum, verùm etiam idolorum servitutem, pronunciavit dicens; Et avaritia, quod in Græco dicitur, quæ est simulacrorum servitus.* Ita & ille *cap. 9.* qui subdit. *Eò monachum rabie pertrahi, ut suæ professionis efficiatur desertor.* Quod & Basilius confirmat *constit. monast. cap. 35.* ibi: *Qui proprium aliquid habere studet, is sine dubio nihil aliud, quàm disjunctionem, & defectionem à cæteris meditatur.* Audiendus quoque Magnus Gregorius *lib. 10. epist. 22.* infaustam stirpem hujus vitii perstringens. *Si (inquit) peculiaritas à monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione poterit permanere.* Concinit huic persamiliaris amicus S. Lander *instit. virgin. cap. 18. Peculiare, quod in cœnobiis pro magno crimine habetur, tu pro grandi evita contagione. Adulterium certè est, quia conscientiæ bonæ integritatem usurpata rei pravitate maculat: furti crimen est, quoniam dum omnia, quæ habentur in monasterio, omnibus sunt communia, habere sibi latenter præsumit, quod à cæteris ignoratur: fraus est manifesta, quia reponit in commune quod possidet; sed exiguam parvitatem privatim occultat fraude: unum crimen, sed plura contagia: tantæ nequitiæ malum velut gehennæ evita præcipitium, & quasi iter cave ducens ad infernum.* Plura de malitia hujus peccati, & quando habeat rationem sacrilegii, tradit Haæphtenus *disquis. monast. l. 4. tr. 7. disquis. 5. per tot.* Unde in monachos proprietarios variæ statutæ sunt pœnæ. Primò enim monitione præmissa corripi debet coram cæteris fratribus, ex regula D. Benedicti *c. 33.* ibi: *Quod si quisquam hoc nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel, & iterum; & si non emendaverit, correptioni subjaceat.* Quæ duplex monitio regularis dicitur *in cap. cùm hoc tit.* & posteà excommunicatur, vindictæque corporali subditur, id est fustibus cæditur. Sanctus Columbanus *in suo pœnit.* ibi: *Operis peculiaris præsumptio centum plagis; possessio alicujus rei, quam non necessitas generaliter fratribus concesserit, amissione ejusdem, & centum plagis coerceatur.* Olim etiam monachi proprietarii è monasteriis ejiciebantur, *d. c. cùm 6.* vel in aliis pœnitentiæ peragendæ causa detrudebantur. Concilium Altissiod. *can. 23.* ibi: *Si monachus peculiare habere præsumpserit, ad agendam pœnitentiam in alio monasterio detrudatur.* Novis constitutionibus Concilii Trident. *sess. 25. de regul. c. 2.* monachus proprietarius activa, & passiva voce privatur, & juxta suæ Regulæ, & Ordinis constitutiones puniri jubetur. Benedictus XII. *c. 16. Benedict.* inhabiles ad beneficium, prioratum, officium, aut quamlibet gubernationem eos reddit: tandem sepultura ecclesiastica privantur *ex cap. 6. hoc tit.* quam privationem sepulturæ forsan accepit Pontifex ex simili facto, quod apud Ægyptios olim contigit, ut refert D. Hieronymus *epist. 22. ad Eustochium.* Nitriæ enim cùm monachus centum solidos, quos lina texendo acquisierat, dereliquisset sanctis PP. qui aderant, decernente spiritu, defossus fuit cum iisdem suis solidis, cunctis conclamantibus, *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Solemnis formula in proprietarios monachos usitata, quam primò D. Petrus Apostolus terribiliter protulit in Simonem Magum, *actuum Apost. c. 8.* viguisseque deinceps hanc pœnam cum ipsa imprecatione, constat ex Cæsario *homil. 10. Domin. in Sexag.* ubi agens de Nicolao Abbate Hardenausensi, ait: *Qui fratrem suum carnalem, suæque domus monachum propter unum obolum, qui inventus est circa eum cùm moreretur, extra cœmeterium sepeliri fecit, atque eundem obolum super ipsum jactari, cunctis clamantibus: Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et *in chron. Carthus. lib. 7. c. 39.* refertur, quod cùm monachus quidam Carthusianus ardens ad nummos plurimos juxta se clam coacervasset, ac tandem justo Dei judicio in reprobum traductus sensum, nec sceleris sui pondus ipse ferre valens, nec per pœnitentiam deserere volens, in cella semetipse suffocasset, Prior ac fratres monasterii nummos inventos super ipsum in sterquilinio sepulturæ traditum projecerunt, clamantes: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et rectè hæc pœna monachis cum proprietate decedentibus imponitur, nam cùm excommunicati sint, ut suprà probavi, & excommunicati sepultura ecclesiastica reddantur indigni, juxta tradita *in cap. sacris, de sepultur.* rectè in præsenti docetur, monachos proprium possidentes, extra Ecclesiam esse in sterquilinio sepeliendos.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, qua moti 6 *Dissolvitur dubitandi ratio.* Hæretici varios, & contrarios errores circa paupertatem tenuerunt. Apostolici asserunt, paupertatem Apostolorum adeò necessariam esse, ut eam non profitentes, salvari nequirent. Econtrà Vigilantius Gallus docebat, meliùs facere eos, qui utuntur rebus suis, quàm illos, qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur. Desiderius Longobardus docuit, non esse licitum omnia pro Christo relinquere, nisi quis talem religionem profiteatur, quæ possessiones habet; vel si talis sit, qui de labore manuum suarum vivere possit, ut refert Castro *adversùs hæreses, verbo Paupertas.* Guillelmus de Sancto Amore tractatum scripsit contra monachos mendicantes, quo persuadere intendit, paupertatem habitualem esse licitam, non autem actualem; hoc est, licitam esse animi promptitudinem ad relinquendum omnia pro Christo, cùm necessitas urget; illicitam verò esse paupertatem, per quam aliquis renunciat omnibus quæ possidet, ut liberiùs Deo servire valeat. Joannes VViclephus dixit esse fatuos, & se periculo vitæ exponere religiosos paupertatem voventes, ut refert Thomas VValdens. *tom. 1. lib. 4. art. 1. c. 16.* cui consentiunt Lutherus, & Philippus Malancton, quos doctè & feliciter

liciter debellarunt D. Hieronymus *contra Vigilantium*, D. Augustinus *epist.* 89. & 106. Bellarminus *tom.* 1. *controvers. lib.* 2. *de Monachis*, D. Thom. *in opusc. contra impugnantes relig. cap.* 6. Nec illis favet dicta auctoritas Deuteron. nam in primis Thomas Vualdensis *lib.* 4. *de antiq. fidei doctr. tom.* 2. docuit verba illa non prohibitionem, sed permissionem continere, quia illis verbis Deus non prohibet, nec damnat paupertatem, sed pollicetur Judæis, si legem suam servaverint, inter eos nullum egenum, seu mendicum futurum: quam interpretationem verba sequentia illius capitis confirmant. Deinde D. Thomas 2. 2. *q.* 187. *art.* 5. docet, quod in illis verbis non vetatur pia, & justa mendicitas, sed prohibetur ne divites sint divitiarum suarum tenaces, ut eam ob causam plures egeni reperiantur inter eos, & mendicare cogantur. Nec obstat quod dicebamus, per votum paupertatis à monachis emissum impediri majus bonum, videlicet facultatem faciendi eleemosynam. Nam pro solutione sat esset referre verba D. Augustini contra Vigilantium *de Eccles. dogmat. cap.* 71. *tom.* 3. ubi ait: *Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare; melius est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum sollicitudine egere cum Christo*. Respondet autem D. Thomas *dicta q.* 186. *art.* 3. donum eleemosynæ quasi sacrificium esse; eum enim, qui eleemosynam dat, sibi aliquid, vel multum retinere, juxta Gregorium *homil.* 20. *in Ezechielem*; votivam verò paupertatem, bonorumque omnium renunciationem, quasi holocaustum dici posse, quod majus sacrificio est; nam holocausti appellatione venit hostia, quæ tota, & citra retentionem Deo consecratur, atque ob id extremo loco relatum fuisse in psalmo 50. *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes & holocausta*. Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum ex dicta Novella 5. Leonis, cum similibus. Nam valdè controversum est inter DD. an votum paupertatis primis Ecclesiæ sæculis à monachis emissum solemne esset, ita ut nullum dominium penes ipsum profitentem vitam monasticam remaneret. Pater Vasquez 1. 2. *disp.* 165. *cap.* 6. Basilius Legion. *q.* 3. *schol. cap.* 9. docuerunt, veteres monachos dominii rerum suarum capaces fuisse quousque novo jure solemnitas votorum introducta fuit. Quibus accedit P. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 8. *cap.* 7. Contraria tamen sententia communior est, quam novissimè defendit Vivar. *de veteri monach. lib.* 2. *cap.* 5. *nu.* 10. Sed verè hujus quæstionis solutio provenit ex alia, an videlicet vota castitatis, & paupertatis olim adeò solemnia essent, ut irritarent actum in contrarium factum, matrimonium videlicet à Monachis contractum, seu testamentum ab eis conditum? Et qui tenent vota illa veterum monachorum solemnia fuisse, necessariò admittunt monachos incapaces omninò mansisse dominii, seu alicujus proprietatis, & ita testamenta, contractusque, & alios alienationis actus ab eis celebratos, non solùm illicitos, verùm & invalidos, ac nullos fuisse. Qui verò admittunt solemnitatem votorum novo jure introductam esse, in Synodo videlicet Romana celebrata anno 1139. (quibus assentior) necessariò fateri debent, si non licitè validè tamen testamentum, & alios contractus veteres monachos potuisse celebrare, juxta quorum sententiam accipiendi sunt textus *in dicta Novella* 5. *Leonis*, & alii suprà citati, ut jam probavi *in c.* 2. *de testam.* Nec tandem obstat ultimum augmentum dubitandi rationis, nam pœna hæc privationis sepulturæ nonnullis in casibus utroque jure recepta, & statuta est, ut probavi *in c. sacris, de sepultur.* ex rationibus in ejus commentario adductis.

Sed suprà traditis obstare videtur D. Augustinus *sermone* 2. *de communi vita clericor.* relatus à Gratiano *in c. nolo*, 12. *q.* 1. ubi ita Sanctus Doctor ait: *Certè ego sum, qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere, aut si vellet recedere à proposito, rectè illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum, cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei, & vestro muto consilium: qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus, & Ecclesia sua, maneant ubi volunt, & ubi possunt, non eis aufero clericatum.* Quæ verba de monachis intelligi debent, ne dicamus inter monachos, & clericos nullam olim fuisse differentiam, cùm constet clericos semper proprium possidere potuisse, ut constat *ex c. clericos* 1. *q.* 2. ibi: *Clericos autem illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum, aut propinquorum nulla suffragantur bona.* Igitur si ex sententia D. Augustini monachi possunt proprium retinere, non rectè asserimus, monachos aliquid peculiare possidentes excommunicandos, ac sepultura ecclesiastica privandos esse. Gratianus textum hunc accipit non de monachis, sed de clericis; & ideò D. Augustinum affirmare, non ideò auferendum esse clericatum ab eis, eo quòd proprium habere velint. Gratianum sequuntur Marsilius *de reddit. ecclesi.* 2. *part. cap.* 5. Covar. *in cap.* 1. *num.* 1. *de testamentis*, Duarenus *lib.* 2. *de sacris eccles. ministr. cap.* 1. Joannes de Polemar. *In orat. habita in Concil. Basil. de civil. domin. cleric. pag.* 398. aliter textum illum exponit Basilius *de matrim. lib.* 7. *cap.* 12. *num.* 4. & *dicta q.* 3. *schol. cap.* 9. sed verius existimo, B. Augustinum in eo textu non tantùm de clericis loqui, sed de monachis. Construxerat enim ipse plura monasteria in Africa, ut constat ex Possidio in vita sancti Augustini, *cap.* 2. Baronio *anno* 1391. *num.* 23. & 24. & latè refert Marquez *in orig. Eremit.* Pennotus *lib.* 1. *histor. canonic. regul.* quare cupiens, ut monachi viverent secundùm statum & disciplinam illius sæculi, haberentque tantùm bona in communi, statutum illud fecit: de quibus monachis accipiendus est idem sanctus Doctor relatus *in cap. non dicatis, cap. non exemplum*, 12. *quæst.* 1. Nec tamen omnes, qui ordinari vellent, existimarunt se necessariò hanc vitam servaturos. *In sermone* 2. *de communi vita cleric.* non quidem permittit, ut monachi bona habeant, quia hoc ipsemet in sermone 3. *de communi vita cleric.* satis prohibuit: sed affirmat se mutasse propositum, quod habebat non instituendi nisi monachos, & jam velle ordinare clericos, quos non cogit in communi bona possidere; sed si velint, ut proprium retinere possint. Huic etiam conclusioni opponi solent textus *in cap.* 2. *de condit. apposit. cap. insinuante, qui clerici, vel vov. cap. veniens* 19. *de simon.* quorum veram interpretationem in eorum commentariis dabimus.

7 Exponitur textus in c. nolo, 12. q. 1.

C A P U T V.

Innocent. III. *Ubaldo a Plebano S. Gabini.*

QUod Dei timorem præ oculis habeas, ex fructibus tuis colligitur evidenter, cùm opera quæ facis, testimonium perhibeant veritati, unde tuum in Domino propositum commendamus. Sanè sicut jamdudum auribus nostris insonuit, quondam ad frugem melioris vitæ transire desiderans, officium Plebani *b* resignasti, & coram fratribus *c* sancti Victoris Bononien. *d* promissionem de tua conversione fecisti, neque professionem solemnem emittens, neque habitum religionis assumens. Sed nobilis vir Comes Albertus, & parochiani plebis ejusdem attendentes, te laudabiliter præfuisse, ac de recessu tuo eidem loco jacturam non modicam imminere, desiderium tuum hactenus retardarunt, à ven. f. n. *e* Florentino Episcopo impetrantes, ut ministrares ibidem. Hoc etiam dil. f. noster P. Basilicæ duodecim Apostolorum presbyter Cardin. tunc Ap. Sed. Legatus, pensata utilitate plebis proponitur annuisse, quod jamdicti Comes, & populus à nobis ratum haberi simpliciter postularunt, præsertim cùm de licentia Prioris sancti Victoris Bononien. dignoscaris hactenus id fecisse. Licèt autem in *f* Lateran. Concilio de monachis caveatur, ne singuli per villas, & oppida, seu per quascumque parochiales ponantur Ecclesias, sed in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus maneant, ne soli inter sæculares homines spiritualium hostium conflictum expectent, Salomone dicente: Væ soli, quia si ceciderit, non est qui sublevet eum: quia tamen istud de canonicis regularibus specialiter non cavetur, qui etsi à sanctorum monachorum consortio non putentur sejuncti, regulæ tamen inserviunt *g* laxiori; & per antiquos *h* canones monachi possunt ad Ecclesiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari, ex quo debent prædicationis officium, quod privilegiatum est, exercere; sic annuendum duximus postulatis, ut exercens Plebani officium, si commodè fieri poterit, unum canonicum regularem tecum habeas ad cautelam, cujus in his, quæ Dei sunt, & regularis observantiæ, tam consortio, quàm solatio perfruaris.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *PLebano.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. Plebanus, qui etiam Archipresbyter ruralis, vel Curio, seu Decanus dicitur *in cap. ultim. de offic. Archidiac. cap. finali, ne clerici, vel monachi, cap.* 1. *eod. tit. in* 6. est qui habet sub se capellas, in quibus clerici perpetuò instituuntur, & illi subsunt, ab eoque sacramenta recipiunt; & ejus Ecclesia dicitur Plebania *in dicto cap.* 1. *ne clerici, vel monachi, lib.* 6. Nec sufficit, ut quis Plebanus dicatur, quod altaria in Ecclesia propria habeat, & dentur in titulum; sed desideratur, ut sit Ecclesia Plebano subdita, & in ea perpetuò clerici instituantur, ut probat Cæsar *de Ecclesiastica hierarch. tertia parte; disputatione* 13. *§*. 3. An verò Plebani ultra jurisdictionem fori pœnitentialis dignitatem in Ecclesia habere dicantur, examinant Filesacus *de origine paræc. capite tertio*, Cæsar *ubi suprà*, Uvaldus ergo, de quo in præsenti, Plebanus erat Ecclesiæ sancti Gabini, habens sub se diversas Ecclesias. De ipso præclaro Martyre nonnulla congessit Baronius *in Martyrolog. die* 19. *Februarii*.

b *Resignasti.*) In manibus proprii Episcopi, juxta adducta *in cap. admonet, de renunc.*

c *Sancti Victoris.*) De hac Ecclesia Canonicorum regularium nonnulla adduxi *in cap. cum his, de majorit. & obed.*

d *Promissionem.*) Ob quam tenebantur vitam regularem profiteri, juxta adducta *in cap. porrectum, suprà de regul.*

e *Florentino.*) Petro videlicet, cujus etiam meminit idem Innoc. III. *in cap.* 5. *&* 8. *de donat.* ut notavi Ughel. *tom.* 2. *Ital. sacr. in Ecclesia Florent. num.* 33. *ad finem*.

f *Lateran.*) Relato *in cap.* 2. *hoc tit.*

2 g *Laxiori.*) Canonici enim regulares verè sunt monachi, monachorumque jure, & nomine ubique censentur, ut *in cap. præsens clericus*, 20. *quæst.* 3. *cap.* 2. *de postulat. cap.* 4. *cum sequenti de confirmat. utili, cap. de regularibus* 25. *de simon. extravag.* 1. *de regul. inter communes*, quia æquè paupertatem, & obedientiam ac cæteri monachi profitentur, & similiter fugere debent quæcunque religionis statui palam repugnant, *cap.* 4. *hoc tit. cap. cum in Ecclesiis* 10. *de majorit. & obed. cap. sicut* 17. *de regul. cap. fin. ne clerici vel mon.* Sed quia in aliis habent regulam laxiorem, ut constat *ex cap. sane* 10. *de regul. cap. mandamus* 19. *quæst.* 23. ideò nonnullis in casibus receptum est, eos appellatione monachorum non venire. Legaufre *in parat. ad hunc titulum*. Primis Ecclesiæ sæculis omnes ferè clerici erant canonici regulares, ut constat ex Concilio Turon. *can.* 23. Mogunt. *can.* 9. *cap. necessaria* 12. *quæstione* 1. ex Prospero *de vita contemplat. lib.* 2. *cap.* 9. Clericatum assumpturi omnia sua aut parentibus reliquerunt, aut pauperibus erogarunt, ut probat Hallierius *in vindiciis, lib.* 4. *cap.* 2. §. 2.

h *Antiquos canones.*) Relatos *in cap. in parochia, cum seq.* 16. *q.* 1.

COMMENTARIUM.

3 *Conclusio probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Canonicus regularis potest præfici regimini Ecclesiæ sæcularis*. Quæ assertio probari potest ex Concilio Tridentino *sess.* 14. *de reformat. cap.* 11. ubi PP. prohibent, canonicum regularem translatum ad alium ordinem assumi ad beneficium sæculare, etiam curatum; nam ècontrariò videntur innuere, canonicum regularem non translatum ad alium ordinem, posse eligi ad tale beneficium, quo modo illum textum intellexit, & adduxit Rota *in una Papiensi, die* 6. *Martii, anno* 1578. his verbis: *Fuit quæsitum, an canonico regulari cum licentia Superioris possit provideri de beneficio curato sæculari? Et fuit conclusum, posse, per textum in capit. Quod Dei timorem, de statu monach. & ibi Abbatem in summa*. Idemque sentire videtur Concil. Trident. *sess.* 14. *c.* 11. dum vult, canonicum regularem translatum ad alium ordinem non esse capacem beneficii sæcularis curati: tacitè enim innuere videtur, non translatum esse capacem; & declaravit sacra Congregatio Concilii anno 1602. ibi: *Congregatio Concilii censuit, decretis ejusdem Concilii canonicum regularem non prohiberi obtinere beneficia curata sæcularia, nisi fuerit ex his translatis, de quibus habetur in decreto, c.* 11. *sess.* 14. Probat Ivo Carnot. *epist.* 93. *adversus Episcopum Lemovic.* dum inquit: *Quantum intellexi ex litteris ex vestra parte mihi nuper oblatis, graviter fert vestra fraternitas, quod Lemovicensis Episcopus in Synodo agens interdixit omnibus regularibus clericis, & regimen parochiarum, & confessionem pœnitentium; qui rectius quidem fecisset, si omnes sacerdotes ad regularem vitam invitasset, quàm regulariter viventes à Dominicarum ovium custodia penitus removisset, quibus tantò plus displicet aliena malitia, quantò longiùs discesserunt à sua.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna *in præsenti*, plures congesti à Tamburino *tom.* 3. *de jure Abbat. disp.* 9. *q.* 8. ubi tradit, perdoctum consilium Vincentii Paracii, pro canonicis regularibus. Pennotus *lib.* 3. *hist. canonic. regul. cap.* 72. *per totum*, Valensis *de benefic. tit.* 26. *n.* 3. Joann. Lepage *in Bibliotheca Præmonstr. tom.* 1. *lib.* 1. *sect.* 18. *c.* 12. Barbosa *lib.* 1. *juris Eccles. cap.* 42. *num.* 49. Solorzanus *lib.* 4. *polit. cap.* 16. & *tom.* 2. *de jure Indiar. l.* 3. *c.* 16. *num.* 1. P. Mendo *de Ordin. Milit. disput.* 11. *qu.* 4. Lantdmeter. *ad regulam D. Augustini, c.* 4. Duval *in vita sancti Norberti, c.* 18. *cum sequentib.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Indecorum est, minimeque rationi congruum, ut homines disparis professionis, vel habitus præficiantur Ecclesiis, vel in eadem Ecclesia socientur, *cap. in nova*, 16. *quæst.* 7. *Clement.* 1. *de elect.* ideò sæcularia beneficia sæcularibus, & regularia regularibus conferri debent, *cap. cùm singula, cap. cùm de beneficio, de præbend. in* 6. *cap.* 1. *de elect. eod. lib. cap. inter, de relig. dom. Clement. ne in agro, §. cæterùm, vers. sanè, hoc tit. cap. placuit*, 16. *quæst.* 1. Trident. *sess.* 14. *de reformat. cap.* 11. adeò ut regularia non novitiis, sed expressè professis conferantur, *cap. nullus, de elect. lib.* 6. *Clement.* 2. *de supplend. neglig.* docent Navarrus *ad tit. de præbend. consilio* 2. Covar. *in cap.* 2. *de testam. num.* 2. *&* 3. Ergo canonici regulares non possunt præfici Ecclesiis sæcularibus, cùm sint verè religiosi, *cap. sanè* 10. *de regul. cap.* 2. *&* 3. 19. *quæst.* 8. Sanchez *de matrim. lib.* 2. *disp.* 18. *num.* 7. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 13. *cap.* 3. Accedit, nam religiosis ex vi suæ professionis non convenit regimen animarum, *cap. monachus, cap. alia*, 16. *quæst.* 1. quia regularium est doceri, & pasci, non verò docere, ut ibi refertur: quare Ecclesiæ parochiales eorum monasteriis unitæ non reguntur per monachos, sed per clericos sæculares, *cap. monachi, hoc tit. cap.* 1. *de capel. monach.* igitur minùs ritè poterunt assumi ad regimen Ecclesiæ sæcularis. Augetur hæc dubitandi ratio *ex cap. super eo, de regul.* ubi statuitur, quod monasterium ingressi, cujus professionis habitum susceperint, non possint ampliùs ab ea religione discedere, & sæcolaribus Ecclesiis deservire: sed canonici regulares certam regulam professi sunt: ergo deserere nequeunt illam, & Ecclesiis sæcularibus præfici. Fulcitur secundò eadem difficultas *ex c. audientiam, de capel. monach.* ubi Honorius III. scribit Archiep. Burdegal. ut jubeat omnibus Abbatibus sibi subjectis, ut revocent cunctos monachos solitariam vitam ducentes in quibusdam Prioratibus Ecclesiarum sæcularium, & in illis ipse Archiepiscopus sæculares clericos instituat: igitur si clerici regulares jam præpositi Ecclesiis sæcularibus removentur ab eis, ex eo provenit, quia ipsi ad beneficia sæcularia eligi non valent. 4 *Impugnatur tradita assertio.*

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, firmiterque tenendum, canonicos regulares cum sui superioris licentia posse eligi ad beneficia sæcularia; quod non solùm auctoritatibus suprà congestis, verùm & validissimis juris rationibus firmatur. Prima deducitur ex eo, nam canonici regulares essentialiter sunt clerici, & à temporibus Apostolorum ad regendas Ecclesias instituti; unde æquè ac sæculares capaces sunt regiminis cujusque Ecclesiæ, etiam sæcularis. Quam rationem insinuavit D. Thomas 2. 2. *q.* 189. *art.* 8. & illustrat Pennotus *dicto cap.* 72. *num.* 1. Secunda, & potissima provenit ex eo, quia non repugnat tale regimen Ecclesiæ sæcularis canonicis regularibus, ex vi professionis illorum: tum quia illi hoc apertè exprimunt tempore suæ professionis, ut constat *ex lib.* 1. *suarum constit. c.* 42. ubi hæc verba exprimuntur: *Et quod nunquam absque licentia Capituli generalis, vel ejus auctoritate fungentis aliquod cum cura, vel sine cura beneficium acceptabo, intus, vel extra Ordinem nostrum, renunciando omnibus juribus, privilegiis, & consuetudinibus in contrarium mihi competentibus, vel quomodolibet competituris.* Unde jam olim, & nunc habita licentia à Superioribus collationes beneficiorum sæcularium plerumque fieri legimus apud Pennotum *dicto cap.* 72. & Duvalium *suprà*, qui pluribus exemplis hanc praxim firmant, & illustrant. 5 *Probatur conclusio rationibus, & exemplis.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, beneficia regularia regularibus, & sæcularia sæcularibus conferri debere, tamen circa personas regulares, & quænam illæ dicantur, ut beneficia sæcularia obtinere non possint, non constat apud Interpretes; ut videre est apud Barbosam *in remiss. ad Concil. Trident. dicta sess.* 14. *cap.* 11. P. Mendum *de Ordinibus Milit. disp.* 11. *q.* 4. *per tot.* ubi de religiosis militaribus agit. Et licèt juxta principium illud canonici regulares, qui monachis in omnibus ferè æquiparantur, admittendi non essent; tamen quia, ut ait Innocentius in præsenti, regulam laxiorem profitentur, non comprehenduntur supradicta prohibitione, nec ap- 6 *Dissolvitur ratio dubitandi.*

Digitized by Google

pellatione regularium, quoad hunc effectum, veniunt; quod declaravit Innocentius III. in præsenti, qui consultus fuit, non ut dispensaret cum Plebano sancti Gabini, ut vulgò creditur; sed ut exponeret, interpretareturque prædictam prohibitionem Concilii Lateran. relatam *in c. 2. hoc tit.* Nec obstat primum augmentum dubitandi rationis; nam illud procedit in monachis, qui olim ad sacros Ordines non ascendebant, immò per clericos sæculares regebantur, ut probavi *in c. 2. suprà, hoc tit.* Canonici verò regulares ex sua institutione clerici sunt, & ita legitimi ministri sacramentorum; quare illis rectè commendari potest regimen Ecclesiæ sæcularis juxta suam professionem. Nec etiam obstat textus *in dicto capite super eo, de regul.* nam ibi agit Summus Pontifex de illis religiosis, qui post susceptum habitum professionis intendunt illum dimittere, & in Ecclesia deservire, etiam in habitu clericali sæculari; quod omninò improbat Pontifex; at canonici regulares retento eodem habitu, & observata vita regulari, possunt Ecclesiis sæcularibus præfici; unde nulla est desertio proprii habitus, seu professionis. Nec tandem obstat textus *in dicto capite audientiam*; nam Honorius in ejus specie agit de monachis prohibitis in Concilio Lateranensi relato *in c. 2. hoc tit.* extra monasterium vivere: sed canonici regulares non comprehenduntur prædicta prohibitione Concilii Lateranensis, ut Innocentius in præsenti declaravit: igitur Honorius III. non est exaudiendus de ipsis canonicis regularibus. Prosequitur latius Garanna *in præsenti*, qui opponit, & exponit textus *in capite finali de capel. monach. capite in parochia 16. quæstione 1. capite quorundam 6. 74. distinct. capite sicut 3. de simon. cap. ad nostram, de confirmat. utili*. Hæc procedunt jure communi attento. Nunc examinandum venit, an inspecto jure novissimo Concilii Tridentini; liceat Canonicis regularibus beneficia sæcularia possidere? Et non licere, probant Mandosius *in praxi signat. titulo de dispensat. monach.* Ojeda *de incompatibilitate, secunda parte, cap. 24. num. 2.* Germonius *de indultis Cardin. §. regularis, nu. 46.* Felinus *in cap. in nostra, de rescript. num. 44.* Fuscus *de visitatione, lib. 2. cap. 15. nu. 79.* Barbosa *in præsenti*, & *in summa Apostol. collect. 162. num. 9.* Gonzalez *ad regulam 8. Cancel. gloss. 8. num. 53.* Thomas Sanchez *lib. 7. summæ, cap. 29. nu. 71.* Farinac. *ad Trident. sess. 14. cap. 11.* Riccius *in praxi, decisione 159. part. 1.* Garzia sibi contrarius *de benefic. part. 7. cap. 10. num. 9.* Moventur auctoritate Concil. Trident. *dicta sess. 14. cap. 11.* ibi: *Si canonicorum regularium fuerit, ad beneficia sæcularia etiam curata omninò incapax existat.* Et declaratione Gregorii XIII. quam refert Thom. Sanchez *ubi suprà*. Contrarium verò, immò canonicos regulares hodie capaces esse beneficiorum sæcularium, tenuerunt Navarrus *ad titulum de præbend. consil. 9. num. 5. & ad hunc titulum, consil. 11.* Gratianus *disceptationum forens. tom. 1. cap. 123. num. 22.* Franc. Marcus *1. parte decisionum, quæst. 481. num. 6.* & *1281. num. 2.* Selva *de benefic. 3. part. quæst. 70.* Bertachinus *de Episcopo, part. 1. lib. 2. quæst. 39.* Lambertinus *de jurepatron. 1. parte, lib. 2. in princip. quæst. art. 19. num. 7.* Hieronymus Garzia *tom. 1. difficult. 5. dub. 5. punct. 1. num. 13.* Tamburinus, & Pennotus *suprà*, Duval. *ubi suprà*: quorum fundamenta congessit latè, & doctè D. Josephus Barro Salgado *in supplic. ad Magnum Regem Philippum pro Canonicis regularibus*. In qua opinionum varietate credo, validè, & licitè posse canonicis regularibus beneficia sæcularia etiam curata conferri. Sed quia hæc quæstio adhuc decisa non est per Sedem Apostolicam, etsi sæpiùs disputata in sacra Rota, ne hujusmodi beneficia canonicis regularibus collata, ut vacantia impetrentur, optarem hujusmodi declarationem peti à Romano Pontifice.

C A P U T VI.

Idem *Abbati, & Conventui a Sublacen.*

CUm ad monasterium Sublacense personaliter venissemus. *Et infrà*: Firmiter inhibuimus, ne quis de cætero monachorum lineis *b* camisiis uteretur. Ad defectum autem hospitalitatis supplendum, mixturam unius molendini concessimus, ampliora pro tempore concessuri; ita tamen, quod ad necessitatem pauperum sublevandam eleemosyna *c* cellario conferatur. Nos autem præfatas Ecclesias, quæ clericis sæcularibus *d* in beneficium fuerant assignatæ, ad usum revocavimus infirmorum, concessionem Hospitalis, quæ facta fuerat Episcopo Anagnino, irritam decernentes, & statuentes ne quicquam ulteriùs in beneficium concedatur; sed Infirmarius disponat de illis Ecclesiis prout ad necessitates infirmitorii magis noverit expedire. Prohibemus ergo districtè in virtute obedientiæ, sub obtestatione divini judicii, ne quis de cætero monachorum proprium aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habet proprii, totum in continenti resignet. Si verò post hæc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari admonitione præmissa, de monasterio expellatur, nec recipiatur ulteriùs, nisi pœniteat secundùm monasticam disciplinam. Quod si proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte ipsa, cum eo in signum perditionis extra monasterium in sterquilinio subterretur, secundùm quod B. Gregorius narrat in *e* Dialogo se fecisse. Abbas tamen & Prior frequenter inquirant, & diligenter explorent, ne quis fratrum proprietatem possit habere; unde si quicquam alicui fuerit specialiter destinatum, non præsumat illud accipere, sed Abbati, vel Priori, aut Cellario assignetur. *f* In oratorio verò, *g* refectorio, *h* dormitorio continuum semper *i* silentium observetur: in *j* claustro quoque certis horis, & locis, secundùm antiquam consuetudinem monasterii laudabiliter observatam, sed modò laudabiliùs observatam. In refectorio verò nullus omninò *k* carne vescatur, nec in quibusdam *l* solemnitatibus, sicut aliquando fieri consuevit, Conventus exeat cum Abbate, paucis ibi relictis, ut extra refectorium edant carnes; cùm in illis diebus præcipuè regularis disciplina sit studiosiùs observanda: sed nec extra refectorium, nisi in infirmitorio, cùm carnium credant sibi licere, quanquam ex indulgentia possit Abbas interdum aliquos fratrum, nunc hos, nunc illos, prout necessitas postulaverit, advocare, ipsosque secum in camera sua meliùs, & pleniùs exhibere. Porrò debiles, & infirmi, qui munitione indigent, vel aliqua medicina, non seorsim in cameris, sed omnes in infirmitorio, quæ necessaria fuerint sibi, tam in carnibus, quàm in aliis, recipiant competenter. Quod si quisque eorum debilis fuerit, aut etiam delicatus, ut non possit communibus cibis esse contentus, sic ei provideatur sine scandalo aliorum, ut si Abbas, vel Prior voluerit in refectorio misericordiam facere specialem, cibum aliquem competentem, non ante illum, sed ante se faciat apportari, de quo ipse faciat illi pitantiam pro sustentatione naturæ. Tales autem ad agenda officia monasterii deputentur, qui fideles sint, & discreti; nec alicui committatur aliqua *m* obedientia perpetuò possidenda, tanquam in sua sibi vita locetur; sed cùm oportuerit amoveri, sine contradictione qualibet revocetur. *n* Prior autem præ cæteris post Abbatem potens sit in opere, & sermone, ut exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres suos instituere possit in bono, & à malo revocare, zelum religionis habens secundùm scientiam, ut delinquentes corripiat, & castiget; obedientes verò foveat, & confortet. Abbas verò, cui omnes in omnibus reverenter obediant, quantò frequentiùs poterit, sit cum fratribus in conventu, vigilem curam, & diligentem solicitudinem gerens de omnibus, ut de officio sibi commisso dignam Deo possit reddere *o* rationem. Quod si prævaricator Ordinis fuerit, aut contemptor, seu negligens, aut remissus, pro certo se noverit non solùm ab officio deponendum, sed etiam alio modo secundùm regulam castigandum. Cùm offensa non solùm propria, verùm etiam aliena, de suis manibus requiratur: nec æstimet Abbas, quod super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare, quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeò est annexa regulæ monachali, ut contra eam nec Summus *p* Pontifex possit licentiam indulgere.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *Sublacensis.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. Sublacense hoc monasterium est Ordinis D. Benedicti in eremo *Sublago* dicto à tribus lacubus ibi simul confluentibus, ubi magnus Patriarcha Benedictus anno Christi 494. cœpit vitam monasticam profiteri, habitu suscepto à S. Romano, qui cùm per tres annos latuisset in spelunca, & per 35. vitam ageret, postea ædificavit duodecim monasteria, quæ referunt Yepes *tom. 1. chron. D. Benedicti*, *centur. 1. anno* 510. Sandoval *in fundat. Divi Benedicti, in princip.* Secundum dicavit SS. Martyribus Cosmæ, & Damiano, quod postea dictum fuit monasterium D. Benedicti, & Sanctæ Scholasticæ, & est caput totius Abbatiæ Sublacensis, quod tam Pontifices, quàm Principes sæculares miris opibus ditarunt cum jurisdictione spirituali, & temporali, ab omnique jurisdictione exemptum declararunt. Unde cùm hoc præcipuum esset monasterium hujus præclaræ, & inclytæ religionis, & in quo ejus Patriarcha priora fundamenta posuerat, valdè curarunt Summi Pontifices, ut accuratè pristina disciplina monastica in eo servaretur: quare Innocentius III. dum personaliter accederet ad ipsum monasterium, & agnovisset lapsum disciplinæ regularis in aliquibus rebus, omnia quæ in hoc textu recensentur, observari jussit, ut notavit Yepes *ubi suprà*, *fol.* 27. Unde constat, rescriptum hoc locale esse, ad monachosque Benedictinos tantùm pertinere, sicut ad ipsos, & eorum vitam tantùm spectant canones editi in conventu Aquisgranensi temporibus Ludovici Regis anno 827. quos publicè edidit Petrus Pitheus *in t. addit. post libros Capitularium Franciæ*, & notis illustrarunt Yepes, & Benedictus Haæphtenus. Hujus institutionis mentio extat in canone 9. Concilii Avenionensis celebrati anni 1209.

2 b *Lineis camisiis.*) Camisias inde dictas esse docet Divus Isidorus *lib.* 12. *orig. capite* 21. quòd in eamis eis utamur, ibi: *Camisias vocamus, quod in his dormimus in camis, idest in stratis nostris.* Joannes Vossius *lib.* 2. *cap.* 4. vocem Gallicam esse probat: utcunque sit, illud certum est, camisiam accipi pro veste interula, tunica videlicet interiori, ut probat Bulengerus *lib.* 1. *opusc. cap.* 30. Et licèt primis temporibus monachi uterentur cilicio pro interiori veste; sequentibus tamen sæculis, camisiæ laneæ, sive stamineæ successerunt, & prorsus lineæ interdictæ fuerunt Monachis. Gregorius IX. & Nicolaus IV. Cluniacensibus eas expressè interdicunt his verbis: *Ne quisquam quovis in loco camisiis, aut lintcaminibus lineis uti præsumat.* Id ipsum Benedictinis inhibuit Benedictus XII. *cap.* 26. *suæ Benedict.* ibi: *Vestiti autem jaceant Abbates, Priores, administratores, & monachi universi, tam infra, quàm ubicumque extra monasterium constituti, lineisque camisiis, (cùm sint eis expressè prohibitæ) non utantur.* Idemque de Præmonstratensibus, Prædicatoribus, & Carmelitis refert Haæphtenus *lib.* 5. *disquis. monast. tract.* 3. *disquis.* 8. Descendit prohibitio hæc ex illo Domini præcepto, *Matthæi cap.* 10. ubi Apostolis suis Dominus præcepit, ne duas tunicas haberent: ubi tunicam laneam exponit Zacharias Papa *epist.* 7. *ad Pipinum Regem, & Episcopos Franciæ, cap.* 1. *§. monachi*, ibi: *Monachi verò laneis indumentis juxta normam, & regulam monasticæ disciplinæ, atque traditionem SS. Patrum, sine intermissione utuntur; si enim abrenunciantes ea, quæ sæculi sunt, tota se Deo intentione contulerunt, omnibus illicitis debent abstinere, ut quemadmodum corpore suo sustinuerint laborem, tantum remunerationis præmium percipere mereantur. Apostolis quippe divinum datum est mandatum, duas tunicas non habendi. Tunicas dixit, itaque laneas, non lineas.* Hactenus Zacharias. In quo illud singulare est, quod affirmat, per tunicas, laneas tantùm significari, non lineas, cùm regulariter tunica etiam linea dicatur, ut apud Isidorum *l.* 10. *orig. c.* 21. ibi: *Est tunica sacerdotalis linea corpori adstricta, & usque pedes descendens.* D. Hieronymus *in epist. ad Fabiolam*, de tunica talari ex lino confecta, ita ait: *Volo pro legentis facilitate abuti sermone vulgato: solent militantes habere lineas, quas camisias vocant, sic aptas membris, & adstrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum, vel ad prælia, dirigere jacula, tenere clypeum, ensem vibrare, quocumque necessitas traxerit. Ergo & sacerdotes parati in ministerium Dei utuntur hac tunica, ut habentes pulchritudinem vestimentorum, nudorum celeritate discurrant.* Ubi sanctus Doctor, quam priùs camisiam dixerat, postea tunicam vocavit. Sed adhuc defendendum est, Zachariam Pontificem rectè exposuisse *in dicto cap.* 10. *Matthæi*, tunicas laneas esse debere, non lineas. Tunica enim secundùm Varronem *lib.* 4. *de lingua Latina*, à tuendo corpore dicitur: quo sensu tunicam accepit Paulus Jurisconsultus *in l.* 1. *ff. de contrahenda empt.* ibi: *Veluti si ego togam dedi, ut tunicam acciperem.* Dum ergo Dominus præcepit Apostolis, ut non peram in via, nec duas tunicas possiderent, illud præcipit, ne ampliùs quàm unum indumentum causa tuendi corporis ferrent. Quod & præsensit Glossa interlinearis *ad d. c.* 10. *Matthæi*, ubi illa verba, *Duas tunicas*, sic explicat: *Nihil præter indumentum, quo contentus esse potest.* Laneum ergo debuit esse, non lineum, ne ridiculè affirmemus, Apostolos unico tantùm lineo indutos habitu incedere debuisse. De qua tunica lanea accipiendi sunt B. Bened. *in c.* 55. *regulæ*, ibi: *Dentur ab Abbate omnia quæ sunt necessaria, idest cuculla, & tunica, pedales caligæ.* D. Basilius *c.* 12. *suæ reg. in fine*, ibi: *De numero autem indumentorum nihil possumus dicere, cùm manifesta definitione præscripta sit, in qua dicitur quod qui habet duas tunicas, det non habenti.* Nec tunc obstat canon 22. dicti Concilii Aquisgran. in illis verbis: *Abbas hoc omninò provideat, ut camisias duas, & cucullas duas, & cappas duas unusquisque monachorum habeat.* Nam quod de camisiis dicitur, intelligendum est de illis, quæ dabantur infirmis, non autem quia monachi dum valebant, eis uterentur; laneæ enim vestes conveniunt pœnitentibus, & lugentibus, quales sunt monachi, *c.* 2. *de homicid.* unde est, quod & probatur de quibusdam monachis apud Aventinum *l.* 5. *annal. Bojorum*, quod ex laneis linei facti essent. Latè illustrat Haæphtenus *l.* 5. *disquis. tract.* 3. *disquisit.* 7.

c *Cellario.*) Cellaria annonæ publicæ apud Romanos 3
dicebantur; nam cella pro penu accipitur *in l.* 12. *C. de divers. offic.* unde & cellarius, locus celandis rebus aptus definitur *in l.* 41. *ff. de legat.* 1. inde cell. ita denominata sunt annonæ apud Sulpitium Severum *lib.* 2. *hist. sacr.* & cellarienses species, *in l. penult. C. Theodos. de indul. debit.* & cellarius, qui curam, & rationem habet cellæ. Martialis *lib.* 11. *epigr.* 32.

Hinc cellarius experitur artes,
Ut condat vario vafer sapore.

De cellario & ejus officio egi *in c. unic. de syndic.*

d *Beneficium.*) Feudum videlicet, ut exposui suprà *in tit. de feudis.*

e *In dialogo.*) *Lib.* 4. *c.* 55. causam suæ sententiæ red- 4
dens ait: *In quibus utrisque rebus, unam morienti, alteram verò voluit prodesse fratribus viventibus, ut illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos avaritiæ tanta damnatio terreret, atque à culpa prohiberet: quod ita factum est. Nam cum idem monachus pervenisset ad mortem, atque anxiè se quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari, & loqui dignaretur, ei carnalis frater cur ab omnibus esset abominatus indicavit, qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa tristitia sua è corpore exivit, qui ita sepultus est dixeram.* Plura de pœnis monachi peculium habentis congessi suprà *in cap.* 2.

f *Oratorio.*) De quo agemus *in cap. patentibus, de privil.*

g *Refectorio.*) Refectorium est locus, in quo communi 5
mensæ monachi, seu canonici accumbunt: & quamvis refectio æquè de somno, atque de cibo dicatur, unde apud Cassianum *lib.* 3. *instit. c.* 8. *Reficere corpora somno: Refectio noctis:* tamen ex communi usu refectio pro cibo sumitur; & sicut ab oratione oratorium dicitur, ita à refectione refectorium appellatur, ut in Synodo Aquisgran. *can.* 145. ibi: *In refectorio pariter reficiuntur.* Et *can.* 123. *In refectorio quotidie una reficiuntur, nisi fortè quos necessitas abesse compulerit, & hoc non sine licentia Magistri fiat.* Meldensi *can.* 53. *Ut canonici in civitate, vel monasteriis, sicut constitutum est, in dormitorio dormiant, & in refectorio comedant.* Plura de ejus forma, & personis quæ illuc ingredi valent, congesserunt Gibalinus *de clausura reg. disquis.* 1. *c.* 2. *§.* 5. Haæphtenus *in disquisit. monast.*

h *Dormitorio.*) Dormitorium communis locus est, ubi 6
monachi, seu canonici quiescunt, extra quem olim nemini licebat dormire absque justa causa. Synodus Aquisgran. *can.* 134. novel. 4. & 133. Justin. Concil. Cabilon. 2. *can.* 59. Mogunt. sub Rabano *can.* 16. D. Isidorus *cap.* 13. *suæ regulæ*, ibi: *Omnes divisis lectulis in una maneant cellula, singuli vero in singulis quiescant.* Synodus Aquisgran. *can.* 136. unde Synodus Turonensis 2. *can.* 14. sic statuit: *Nullus sacerdotum, aut monachorum colligere alium in lectulo suo præsumat, nec liceat monachis cellulas habere communes, ubi aut bini maneant, aut peculiares, ubi singulares reponi possint.* Prosequuntur alia de his lectulis, & dormitorio Haæphtenus *l.* 12. *disquis. monast.* 1. *tract.* 1. *disquis.* 1. *cum seq.* Gibalin. *de clausura disquis.* 1. *cap.* 2.

i *Silentium.*) Non semper, nec ubique esse loquendum 7
omnibus, etiam docuit D. Ambrosius *lib.* 1. *de officiis*, *c.* 10. his verbis: *Sapiens ut loquatur multa prius considerat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempore.* Monachis autem silentium semper commendatur, præcipuè in locis ab Innocentio in præsenti expressis, videlicet continuum in oratorio, refectorio, & dormitorio; certis verò horis in claustro, quia juxta antiquam monachorum consuetudi-

nem, cùm studium, & lectio non in cellis, sed in claustro fierent, ibidem quoque certis horis loquutio indulgebatur, Joannes Mocius *in vita S. Odonis*, *lib.* 1. ubi de Cluniacensibus agens, ait: *Est & alius inter eos taciturnitatis modus; in incompetentibus namque horis nemo intra claustra ejusdem monasterii audeat loqui, nec se cum alio fratre jungere: quando verò duodecim celebrantur lectiones, nullus intra prædicta claustra præter ad capitulum sequenti die audet loqui.* Immò & has locutiones tempori Quadragesimæ prohibuit P. Venerabilis *nu.* 1. his verbis: *Ut quadragesimali tempore additis ad silentium tribus diebus, hoc est 3. feria, & 5. & Sabbato, quibus in claustris juxta morem pristinum locutio esse solebat, continuum per totam Quadragesimam silentium teneatur.* Ad quam consuetudinem respiciens Innoc. in præsenti statuit, silentium certis horis in claustris servari. Plura de silentio, præcipuè post completorium à monachis servando, congesserunt Haæphtenus *l.* 6. *disquis. monast. tract.* 3. *disquis.* 7. *usque ad* 14. Gazeus *in notis ad Cassianum lib.* 4. *instit. cap.* 17.

8 j *Claustro.*) Claustrum est præcipua pars monasterii, à reliqua habitatione distinctum: unde in Concilio Turon. 3. *can.* 24. statuitur, *Ut Abbates solicite provideant ea omnia, ut habeant claustra & dormitorium.* Idem cavetur in Concilio Troslejan. *can.* 3. & in eo olim monachi conveniebant ad lectionem, cui omnes adesse tenebantur. Conc. Meldense *can.* 53. *Tam sani, quàm infirmi canonici vestiantur, atque in claustris horis congruis degant, & sub custodia canonica lectionibus, & cæteris divinæ institutionis insistant officiis.* Et in Concilio Mogunt. sub Carolo, *can.* 9. jubetur ut canonici clerici simul manducent, & simul dormiant, & in suo claustro maneant, per singulos dies primo mane ad lectionem veniant, & omnes simul audiant. Alia prosequitur Gibalinus *dicta disquis.* 1. *cap.* 2. §. 3.

9 k *Carne vescatur.*) Consonant caput *monachi, de consecr. dist.* 5. Clement. 1. *hoc tit.* D. Hieron. *epist.* 22. *Vivitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur.* Sanctus Ephrem *Proverb. cap.* 19. *Insolentia, & immodestia est monacho vesci velle animalibus.* Ab omni enim ævo qui pietatem colebant, à carnibus sibi temperarunt. Sanctus Chrysostomus, Theodoretus, Pererius, & alii censent, ante diluvium non interdictum, sed licitum fuisse esum carnium; ab eo tamen abstinuisse viros religiosiores, putà posteros Seth, eo quòd Deus assignans homini cibum, expresè tantùm assignavit olera, non autem carnem, dicens: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam.* Genesis *cap.* 21. Laudat hanc abstinentiam Pythagoras apud Ovidium *lib.* 15. *Metamorph.*

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen.
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
Tunc & aves tutæ movere per aera pennas,
Et lepus impavidus mediis erravit in arvis.

Facit Boetius *lib.* 2. *de consol. metro* 5.

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ sera solebat
Jejunia solvere glande.

Religionis titulo id factum Plato asserit *lib.* 6. *de legibus*, ibi: *A carnibus majores nostri abstinuerunt, tanquam pium non esset illas edere.* Sed quia regula D. Benedicti ita cavebatur: *Carnium verò quadrupedum omninò abstineatur comestio;* nonnulli crediderunt bipedum esum monachis non prohiberi, ut tradit Theodemarus Abbas Cassinensis in hæc verba: *Sed de esu volatilium tam cautè Pater noster prudentissimus in sua regula posuit, ut si vellent comedere monachi, cùm opportunum est, non subjaceant culpæ. Si autem eis à suo tale edulium non præbetur Abbate, ut quasi ex debito, non possunt requirere; multi tamen fratrum nostrorum nec volatilia comedunt.* Rabanus Maurus *lib.* 2. *instit. cleric. cap.* 27. ibi: *Avium esum credo inde à Patribus permissum esse, eo quod ex eodem alimento, de quo, & pisces, creatæ sunt; nam in regula monachorum non invenimus aliarum carnium esum eis contradictum, nisi quadrupedum.* Sed verius est à D. Benedicto tam quadrupedum, quàm bipedum esum esse prohibitum, ut cavetur in Synodo Aquisgr. *can.* 8. ibi: *Ut volatilia intus, forisve, nisi pro infirmitate, nullo tempore comedant, nec Episcopi ut edant, præcipiant.* Lantdmetet. *de veteri cleric. lib.* 2. *p.* 2. *cap.* 7. latè probant, & defendunt Haæphtenus *lib.* 10. *disquis. monast. tract.* 3. *disquisit.* 1. *cum sequent.* Yepes *tom.* 3. *chron. D. Benedicti, anno* 777. Bravo *ad regulam ipsius sancti, cap.* 36. & nos dicemus *in cap.* 1. *de clerico venatore.*

l *Solemnitatibus.*) Natali videlicet Domini, & Pas- 10
cha. Synodus Aquisgr. *can.* 78. *Volatilia in Natali Domini, & in Pascha tantum quatuor diebus, si est unde comedant, habeant. Si verò non fuerit, inde non requiratur per debitum: si autem Abbas, aut monachi abstinere se voluerint, in eorum sit arbitrio.*

m *Obedientia.*) Seu Prioratus, juxta tradita *in cap.* 2. *hoc tit.*

n *Prior autem.*) Debet enim eligi unus eandem Religionem expressè professus, qui præsit cæteris, de quo, & ejus officio egi suprà *in cap.* 2.

o *Reddere rationem.*) Consonat D. Benedictus *cap.* 2. 11
suæ regulæ, ibi: *Sciatque, quia qui suscepit animas regendas, præparet se ad rationem reddendam.* Et *c.* 63. *Cogitet semper, quia de omnibus judiciis, & operibus suis redditurus est Deo rationem.* Cujus oneris gravitatem exponit Haæphtenus *lib.* 3. *disquisit. monast. tract.* 5. *disquisit.* 4. *ad finem.*

p *Pontifex valet.*) His verbis moti quamplures docti 12
viri existimarunt, Pontificem non posse dispensare in voto solemni castitatis, ita ut monachus, vel Subdiaconus possint ritè, & validè matrimonium contrahere. Ita docuerunt Sotus *lib.* 7. *de justitia, quæst.* 4. *artic.* 2. & *in* 4. *dist.* 38. *quæst.* 2. *artic.* 2. *conclus.* 2. Sylvester *verbo votum* 4. *quæst.* 3. Mandosius *de signatura gratiæ, verbo Commutatio, colum. penult.* alii congesti à Thoma Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disput.* 8. *numer.* 6. Alii tamen, licèt in voto solemni castitatis dispensare non posse doceant, tamen in voto paupertatis dispensare valere tenuerunt. Ita Lessius *lib.* 2. *de justitia, cap.* 40. *dub.* 14. *num.* 112. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 12. *cap.* 7. *quæst.* 2. Sed contrarium, immò tam in voto paupertatis, quàm castitatis posse Pontificem dispensare, docuerunt Menochius *lib.* 2. *de arbitr. casu* 421. Chopinus *de sacra pol. lib.* 2. *tit.* 3. *num.* 22. Albertinus *de agnosc. quæst.* 23. qui refert Alexand. VI. dispensasse cum Cæsare Diacono Cardinali, ut in uxorem duceret filiam Ducis Valentiniani. Acunna *in cap. de illis* 4. 32. *dist. num.* 5. Diana *p.* 8. *tract.* 3. *resol.* 100. Stephanus Durantius *qq. jur. quæst.* 7. Aravio *tract.* 1. *qq. mor. quæst.* 39. *per tot.* Thomas Delbene *part.* 2. *de offic. Inquisit. dubit.* 236. *sect.* 66. Rousselius *lib.* 1. *hist. Pontif. jurisd. cap.* 5. Martinez à Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. c.* 31. *q.* 14. §. 3. & alii plures, quos congessi *in can.* 13. *Concil. Illiber.* ubi præsentem textum exposui.

C A P U T VII.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

IN singulis Regnis, sive Provinciis, fiat de triennio in *b* triennium, salvo jure diœc. Pontif. commune *c* Capitulum Abbatum, atque *d* Priorum Abbates proprios non habentium, qui non consueverint tale Capitulum celebrare, ad quod universi conveniant præpeditionem canonicam non habentes, apud unum de monasteriis ad hoc aptum, hoc adhibito moderamine, ut nullus eorum plusquam sex *e* evectiones, & octo personas adducat. Advocent in hujus charitatis, vel novitatis primordiis duos *f* Cistercien. Ordinis vicinos Abbates, ad præstandum sibi consilium, & auxilium opportunum, cùm sint in hujusmodi Capitulis celebrandis ex longa consuetudine pleniùs informati: qui absque contradictione duos sibi de ipsis associent, quos viderint expedire: ac ipsi IV. præsint Capitulo universo; ita quod ex hoc nullus eorum sibi auctoritatem prælationis assumat: unde, cùm expedierit, provida possint deliberatione mutari. Hujusmodi verò Capitulum aliquot certis diebus continuis juxta morem Cistercien. celebretur, in quo diligens habeatur tractatus de reformatione Ordinis, & observantia regulari: & quod statutum fuerit illis quatuor approbantibus, inviolabiliter observetur, omni excusatione, & contradictione, ac appellatione remotis; proviso nihilominus, ubi sequenti termino debeat Capitulum celebrari. Et qui convenerint, vitam ducant communem, & faciant proportionaliter

simul

simul omnes communes expensas; ita quod si non omnes poterunt in eisdem, saltem plures simul in diversis domibus commorentur. Ordinentur etiam in eodem Capitulo religiosæ ac circumspectæ personę, quæ singulas Abbatias ejusdem Regni, sive Provinciæ, non solùm monachorum, sed etiam monialium, secundùm formam sibi pręfixam vice nostra studeant visitare, corrigentes, & reformantes quæ correctionis officio viderint, & reformationis indigere: ita quod si Rectorem loci cognoverint ab administratione penitus amovendum, denuncient Episcopo proprio, ut illum amovere procuret. Quod si non fecerit, ipsi visitatores hoc referant ad Ap. Sed. examen. Hoc ipsum regulares canonicos secundùm Ordinem suum volumus, pręcipimusque observare. Si verò in hac novitate quicquam difficultatis emerserit, quod per prędictas personas nequeant expediri, ad Ap. Sed. judicium absque scandalo, referatur cęteris irrefragabiliter observatis quæ concordi fuerint deliberatione provisa. Porrò *g* diœcesani Episcopi monasteria sibi subjecta ita studeant reformare, ut cùm ad ea prędicti Visitatores accesserint, plus in illis inveniant, quod commendatione, quàm quod correctione sit dignum, attentissimè præcaventes, ne per eos dicta monasteria indebitis oneribus aggraventur, quia sic volumus superiorum jura servari, ut inferiores nolimus injurias sustinere. Ad hæc districtè pręcipimus, tam diœcesanis Episcopis, quàm personis, quæ præerunt Capitulis celebrandis, ut per cens. eccl. appellatione remota compescant advocatos, patronos, Vicedominos, Rectores, & *b* Consules, Magnates, & milites, seu quoslibet alios, ne monasteria pręsumant offendere in personis, aut rebus; & si forsan offenderint, eos ad satisfaciendum compellere non omittant, ut liberiùs, & quietiùs omnipotenti Domino valeant famulari.

N O T Æ.

a *Generali.*) Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ubi *cap.* 11. reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub tit. de statu relig. cap.* 2. De hoc Concilio nonnulla adduxi *in c.* 1. *de summa Trinit.*

1 b *Triennio in triennium.*) Consonat Concil. Trident. *sess.* 15. *de regul. cap.* 20. in illis verbis: *Regularium verò Capitula Provincialia, & Generalia, &c.* Probant utilitatem hujusmodi comitiorum Tamburin. *tom.* 3. *de jure Abbat. disp.* 1. Hieron. Garzia *pol. regul. tract.* 6. *difficult.* 1. & nos aliqua dabimus dum de Concil. Provinciali celebrando agemus *in cap. cùm olim, de accus.*

c *Capitulum.*) Capitulum in materia monastica, seu
2 regulari accipitur pro illo loco, ubi monachi, vel religiosi simul conveniunt: quo modo sumitur in Concilio Aquisgran. *can.* 69. Ut ad capitulum priùs Martyrologium legatur. Et *can.* 70. ut ad Capitulum lectio tradatur: dictumque ita fuit juxta veriorem etymologiam, quia in ea exedra, seu monasterii parte capitulum aliquod regulæ legeretur. Notissimum enim est, mane antequam monachi exirent ad laborem, olim aliquod regulæ capitulum illis fuisse perlectum, cujus moris meminit Smaragdus *in præfat. ad Diodorum Monachum*, his verbis: (Et quia mos est monachorum, ut regulam B. Benedicti ad capitulum legant quotidie matutinum, volumus ut iste libellus in eorum capitulo legatur vespertino.) Etiam expressè mentio fit in antiquit. Fulden. *lib.* 3. *cap.* 12. ibi: *Quàm mane, & in unum convenimus, & capitulum de regula cum fratribus legebatur.* Et quia in eodem loco ea, quæ ad cœnobiticum spectant regimen, solent tractari, hinc ipsa monachorum comitia, conventus, seu synodi, vocari cœperunt Capitula generalia, seu provincialia, ut probat Haæphtenus *lib.* 8. *disquis. tract.* 1. *disquis.* 1. Capitulum ita acceptum definit Joannes Andreas *in cap. capitulum, de rescript.* his verbis: Capitulum dicitur illa multorum religiosorum congregatio, qui certo aliquo, & determinato tempore ad aliquod peragendum conveniunt in uno. In aliquibus religionibus dicitur congregatio, in aliis, præcipuè Germaniæ, dieta, ut probat Lezana *tom.* 7. *c.* 12. *nu.* 1. Garzia *d. tract.* 6. *dub.* 1. *difficult.* 1.

3 d *Priorum.*) Consonat textus *in cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* ubi ita rescribit Honorius III. (Sanè nostris est auribus intimatum, quod cùm ante generale Concilium apud monasterium vestrum, fili Abbas, & Prior sancti Victoris, Abbatum, & priorum Abbates proprios non habentium, vestro monasterio subjectorum, Ordinis vestri commune consueverit Capitulum celebrari, & per illud de suis claustris extirpari spinas, & tribulos vitiorum, & plantari virtutum genimina in eisdem, constitutione in eodem Concilio edita pro reformandis monasteriis monachorum, ut in singulis Regnis, sive Provinciis fieret de triennio in triennium, salvo jure diœcesanorum Pontificum, commune Capitulum Abbatum, & Priorum Abbates proprios non habentium, qui non consueverunt tale Concilium celebrare: & extensa constitutione hujusmodi ad canonicos regulares, juxta sui Ordinis instituta servanda, quidam Abbates, & Priores monasteriorum, qui vestro monasterio sunt subjecti, Ordinis vestri, contempserunt ad hujusmodi Capitulum convenire, qui ex hoc non immeritò præsumuntur habere opera tenebrarum, ac sic ritus celebrandi commune capitulum, qui ex constitutione prædicta debuit fortiùs observari, in desuetudinem abiit, & in enervationem observantiæ regularis. Cùm igitur hujusmodi Capituli celebratio sit canonicæ institutionis custodia, eo quòd in ipso prava in rectitudinem, & aspera in vias planas, evellendo nociva, & plantando salubria, dirigantur: disc. v. mandamus, quatenus convocatis Abbatibus, & Prioribus Abbates proprios non habentibus, Ordinis vestri, monasterio vestro subjectis, & eos qui venire contempserint, ad id, dummodo non sint impedimento canonico præpediti, monitione præmissa per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita compellentes, celebretis apud sanctum Victorem commune Capitulum more solito, & procedatis in eo Deum habentes præ oculis, juxta constitutionem Concilii memorati, eadem censura facturi quæ in eo deliberatione provida fuerint ordinata, firmiter observari: ut autem quæ statuta fuerint magis teneantur memoriter, & serventur, volumus, & mandamus hujusmodi Capitulum annis singulis celebrari.

e *Evectiones.*) De his evectionibus agemus *in cap. cùm Apostolus, de censibus.*

f *Cisterc. Ordinis.*) Adeò enim piè, religiosè, & doctè Capitula Cisterc. celebrabantur, ut Episcopi, Principes 4
& alii Prælati ibi convenirent tempore Capituli, non solùm ut loca sacra visitarent, verùm ut sessiones, virosque admodùm modestos venerarentur. Unde juxta ejus Ordinis normam cunctis Religionibus Capitulum celebrandum injungitur in præsenti Concilio; quod non solùm cæteræ Religiones observarunt, verùm & inter patrias leges transcripserunt, ut refert Manrique *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 1119. *cap.* 6. *num.* 6.

g *Diœcesani Episcopi.*) Temporibus enim Innocentii 5
III. adhuc plura monasteria non erant exempta à jurisdictione Episcopi, & lege diœcesana, ut probavi *in cap. licèt, de officio Ordin.* Unde Episcopi ea visitabant, Concil. Mogunt. *c.* 20. quod refertur *lib.* 5. *Capitulum Caroli*, *c.* 78. ibi: *Missi per quæque loca directi simul cum Episcopis uniuscujusque diœcesis perspiciant loca monasteriorum canonicorum, & monachorum, & puellarum, si in apto, & congruo loco sint posita, ubi commodum necessarium possit acquiri, quod ad utilitatem pertinet monasterii, sicut in sancta regula dicitur.* Tullen. *p. ult. c.* 9. ibi: *Congregationes canonicorum secundùm canonicam institutionem à propriis Episcopis strenuè visitentur, & eorum religio, & habitus exquiratur, si vita & moribus sint probi, ac officio & unanimitatis studio soliciti; à levissimis quoque, & perniciosissimis actibus cauti. Subsidia illorum pia Dominorum providentia exquirantur, & dispensentur.* Exemplum Episcopi vastissimam etiam diœcesim visitantis habemus in B. Athanasio: cum enim adiisse non tantùm Ecclesias, quæ in civitatibus erant, sed etiam monasteria in solitudinibus, constat ex actis S. Pacomii, ubi ritus, & honores, quibus recipiebatur, referuntur his verbis: *Cùm solemniter Athanasius superioris Thebaidæ circuiret Ecclesias, accidit ut ad loca Talennensium navigio perveniret: quod ubi Pacomius agnovit, statim cum universis monachis in ejus properavit occursum, omnesque gaudentes, & exultantes cum psalmis, & hymnis summum Christi suscipere Sacerdotem.* Expressiùs idem mos refertur in actis S. Augeniæ, *lib.* 1. *vit. Patrum*, ibi: *Quia mos est apud Ægyptum, quando circumeunt monasteria Episcopi, ut psallentium eos sequatur exercitus, supervenit Helenus Heliopolis Episcopus, & cum eo ampliùs quàm decem millia virorum psallentium, ac dicentium: Via justorum recta facta est, & iter sanctorum præparatum.* Probant Acunna *in cap. nostratum*, 85. *dist.* Germonius *lib.* 3. *de sacror. immu-*

immunit. c. 9. Chopinus *lib.* 1. *monast. tit.* 2. *nu.* 12. Laud. met. *lib.* 2. *de veteri mon. p.* 2. *cap. fin.*

h *Consules, & Magnates.*) Consonant caput lumino-
6 so, caput *Abbatem*, caput *quàm sit*, 18. *q.* 2. Conc. Hispal. 2. *can.* 10. ibi: *Si quis sacerdotum quodlibet monasterium, aut vicupiditatis spoliandum, aut simulatione aliqua fraudis convellendum, aut dissolvendum tentaverit, anathema effectus maneat, & à regno Dei extraneus, ne proficiat illi bonum fidei, vel operis ad salutem, qui tantæ, & tam salutaris vitæ destruxerit tramitem.* Tolet. 4. *can.* 50. Cabilon. *cap.* 11. *Pervenit ad sanctam Synodum, quod judices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quas mos est Episcopos circumire, ipsi illicita præsumptione videantur discurrere, & clericos, vel Abbates, ut coram eis compareant, invitos, atque districtos ante se faciant exhiberi, &c. Si præsumptione, vel potestate qua pollent, excepta invitatione Abbatis, aut Archipresbyteri, in ipsa monasteria, vel parochias aliquid fortasse præsumpserint, à communione sacerdotum eos convenit sequestrari.* Meldense *can.* 41. *Providendum est Regiæ Majestati, ut monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causa defensionis, & mundeburdii susceperunt, ut libera libertate, remota spe hereditaria de illorum propinquitate, ibidem religio observaretur, & nunc in allodium sunt data, quapropter omnis exinde religio funditus est eversa, qualiter vota fidelium inconvulsa permaneant, ne voces eorum contra se ante Deum clamantes, adjuncto periculo de eorum perditione, qui in iisdem locis necessitate naufragantur, condemnabiles sentiat.*

C A P U T VIII.

Honorius III. *Abbatibus, & monachis in* a *Lombardia, & Marchia* b *Tarvisina constitutis.*

EA quæ pro religionis honestate, ac religiosorum salute providè ordinantur, Apostolico sunt munimine roboranda, ut suscipiantur devotiùs, & diligentiùs observentur. Cùm ergo per dil. f. Abbatem *c* Montisbelli quędam capitula nobis fuerint pręsentata, quæ ad castigandum transgressiones multiplices, & excessus quos in quibusdam cœnobiis invenerat, videbantur pro salute & honestate vestra laudabiliter statuenda, nos ea examinari, & corrigi fecimus, & pręcepimus ut inviolabiliter observetis, quæ sigillis ven. f. n. H. Ostiensis, & N. Tusculanensis Episcoporum muniri fecimus ad cautelam. Ad hæc volumus, & pręsentium auctoritate pręcipimus, ut Visitatores ad generale Capitulum convocent Abbates, & Priores non habentes Abbates proprios, tam exemptos, quàm non exemptos, Lombardiæ & Marchiæ, qui non consueverunt hujusmodi Capitulum celebrare: providentes ut in ipso Capitulo generali, canonico impedimento sublato, eos qui contempserint, vel neglexerint convenire, sublato cujuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, ecclesiastica censura compellant, & usque ad satisfactionem condignam sententiam, quam in eos ritè tulerint non relaxent: eadem censura facturi, quæ in eodem Capitulo deliberatione provida fuerint ordinata, firmiter observari: reddituri tam ipsi, quàm Visitatores, & alii, juxta cujuslibet ministerium, Domino, in cujus conspectu nuda sunt omnia, & aperta, in extremo examine rationem, si omnem solicitudinem, & diligentiam, quæ circa correctionem, & reformationem Ordinis, ac visitationem cœnobiorum impendendæ fuerint, neglexerint adhibere. Porrò cùm Visitatores secundùm statutum generalis *d* Concilii ordinati à generali Abbatum Capitulo processerint ad visitationis officium exequendum, de statu monasteriorum, & observantiis regularibus diligenter inquirant, & tam in spiritualibus, quàm in temporalibus corrigant, & reforment quæ viderint corrigenda; ita tamen, quod monachos delinquentes per *e* Abbatem loci corrigi faciant, eisque injungi pœnitentiam salutarem, juxta B. Benedicti regulam, & Apostolica instituta, non secundùm normam pravæ consuetudinis, quæ quasi pro lege in quibusdam Ecclesiis inolevit. Ipsi etiam Visitatores monachos, quos contumaces invenerint, & rebelles, juxta modum culpæ vice nostra regulari censura percellant, absque personarum delectu, non parcendo rebellibus ob suam pertinaciam, vel potentiam amicorum: quin ovem morbidam ejiciant ab ovili, ne inficiat sanas oves. Si verò Abbates in corrigendis juxta Visitatorum mandatum, & regularia instituta seipsis, suisve monachis inventi fuerint negligentes, proclamentur, corripiantur, & ita puniantur publicè in Capitulo generali, quod pœna ipsorum sit aliis in exemplum. Porrò si Abbas aliquis non exemptus fuerit à Visitatoribus nimis negligens inventus, & remissus, id loci Diœcesano denuncient sine mora, & per illum detur ei fidelis & providus coadjutor usque ad Capitulum generale. Quod si dilapidator inventus fuerit, vel aliàs meritò amovendus, per Diœcesanum, postquam hoc sibi à Visitatoribus denunciatum fuerit, amoveatur absque judiciorum strepitu à regimine Abbatiæ, ac monasterio provideatur interim administrator idoneus, qui temporalium curam gerat, donec ipsi monasterio fuerit de Abbate provisum. Quod si forsan Episcopus hæc adimplere noluerit, vel neglexerit, Visitatores, vel pręsidentes in Capitulo generali defectum Episcopi Apostolicæ Sedi non differant intimare. Hæc eadem circa exemptos Abbates fieri pręcipimus per Visitatores, vel pręsidentes in Capitulo generali, depositione tantùm ipsorum Sedi Apostolicæ reservata; ita tamen, ut Abbate, qui amovendus videbitur, interim per Visitatores, vel in Capitulo pręsidentes ab administratione suspenso, administrator idoneus monasterio deputetur. Illorum autem excessus & alia, quæ visa fuerint intimanda Capitulo, pręsidentes nobis denuncient per fideles nuntios & prudentes, quibus de communi contributione Abbatum, juxta cujuslibet facultatem sufficienter ministrentur expensæ. Sequentes autem Visitatores perquirant priorum Visitatorum vestigia diligenter, & eorum negligentias, & excessus referant sequenti Capitulo generali, & juxta culpam publicè debitam pœnam portent. Idem etiam de Abbatibus præsidentibus generali Capitulo pręcipimus observari. Pręcipimus etiam, ut in nullo monasterio ad pręhendas de cætero recipiant Abbates, & monachos, & clericos *f* seculares; nec hi qui jam recepti sunt, locum, vel vocem in capitulo, dormitorio, vel refectorio, seu claustro sibi vindicare contendant, seu monachorum cœtibus importunè se immiscere pręsumant: sed beneficiis sibi concessis contenti, conversentur honestè, opportuna obsequia in monasteriis fideliter impendentes, nihilque ultrà in spiritualibus, aut temporalibus exigant in ipsis monasteriis, vel usurpent. Si qui verò talium à Visitatoribus inventi fuerint criminosi, per Diœcesanum in non exemptis, & per Visitatores, vel Pręsidentes in generali Capitulo in exemptis monasteriis beneficiis priventur eisdem. Hæc autem omnia in monasteriis, quæ non habent Abbates proprios, sed Priores, necnon in monasteriis monialium quoad articulos Abbatissis & monialibus congruentes, pręcipimus observari.

N O T Æ.

1 a LOmbardiæ.) Ità etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c.* 4. Lombardia duplex est una cis flumen Padum, alia trans Padum, quæ hodie propriè Lombardia vocatur à Longobardis, qui ibi sceptrum tenuerunt, ut notavit Cironius *ad hunc textum.*

b *Tarvisina.*) Tarvisium Italiæ urbs nobilis, & perantiqua est, de qua nonnulla adduxi *in cap.* 7. *de constit.*

c *Mon-*

c *Montisbelli.*) Monasterium hoc ordinis D. Benedicti est in celebri Castro Marchiæ Tarvisinæ, ut refert Cironius *hic.*

d *Concilii.*) Relati in superiori textu.

e *Per Abbatem loci.*) Quando enim contra regulam peccator, correctio præcipuè debet fieri per Abbatem, etiam visitante Episcopo, *cap. 9. cap. reprehensibilis*, 26. *de appell.* in aliis verò sceleribus correctio spectabat ad Episcopum ante exemptionem monachorum, *cap. monasteria*, 16. *qu.* 2. docent Germonius *lib.* 3. *de sacr. immunit. cap.* 2. *num.* 70. Britto *de locato*, 2. *p. cap.* 1. *num.* 17. & supra notavi in *cap. fin. de regul.* De hac correctione Episcopis competente plura adduxi *in cap. grave*, *cap. licet*, *de offic. Ordin.*

f *Clericos sæculares.*) Juxta adducta *in cap. cum Magistrum*, *de elect.*

TITULUS XXXVI.

De religiosis domibus, ut Episcopis sint subjectæ.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius *Victori* a *Neapolis Episcopo.* 1

NUnc ad hanc basilicam, quæ dedicanda est, illud debet disquiri, quis, idest cujus civitatis, antequam basilica, quæ nuper fabricata est, fundaretur, *b* baptizaverit incolas, ad cujus *c* consignationem sub annua devotione concurrerunt. Non enim terminis, aut locis convenit diffiniri, sed illius facere diœcesim, qui superiùs continetur, ut constet commanentes à quo fuerint lavacri regeneratione purgati. Et ideò, fratres charissimi, amotis ambagibus, & omni circuitione semota, hæc vos modis omnibus convenit investigare, ut ille maximè ad consecrationem vocetur, cui per hunc modum, quem scripsimus, constat debere permitti.

NOTÆ.

1 a NEapolis.) Ita etiam legitur in prima collectione *sub hoc tit. cap.* 1. Sed cùm inter epistolas sancti Gregorii non reperiatur hæc Decretalis, nec ejus ævo Archiepiscopus ullus Neapolitanus hujus nominis Victoris floruisset, satis constat, mendosam esse hanc inscriptionem, Antonius Concius Evangelia promisit indicanti locum, seu epistolam Pontificiam, ex qua transcriptus fuit textus hic. Antonius Augustinus in notis ad hunc textum fatetur, se hæc verba tantùm legisse in hac, & in prima collectione.

2 b *Baptizaverit.*) Ad Episcopum enim ut ministrum ordinarium solemnitatis spectat baptismum propriis subditis temporibus debitis solemniter conferre, ut dicemus *in cap. unic. de cleric. non ordin. ministr.*

c *Consignationem sub annua.*) Licèt primis Ecclesiæ temporibus Confirmationis sacramentum statim post Baptismum administraretur, ut constat ex Theodoreto ad illa verba 1. Canticor. *Unguentum effusum nomen tuum*, ibi: *Si mysticè magis vis intelligere, sancti baptismatis mysterium recordare, in quo qui initiantur, spirituali chrismate inuncti, sub ea visibili specie invisibilem Spiritus sancti gratiam suscipiunt.* Ex Isidoro Hispalensi *lib.* 2. *de Eccles. offic. c.* 26. ibi: *Quoniam post baptismum per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione.* Expressiùs ex Amalario qui de hoc more *lib.* 4. *de eccles. offic. c.* 29. ita loquitur: *Nos verò præsente Episcopo simul baptizamur, & per impositionem manus Episcopi Spiritum sanctum accipimus.* Idem refert Rabanus Maurus *lib.* 1. *de instit. cleric. c.* 30. his verbis: *Novissimè autem à summo sacerdote per impositionem manus Paraclytus traditur illi Spiritus Sanctus, ut roboretur in Spiritum sanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est.* Sed postmodùm sive parentum incuria, sive multiplici curarum onere, quo Episcopi in dies premebantur, mos invaluit, ut parochi baptismum ministrarent, & Episcopi certis per annum diebus suam diœcesim lustrarent, & à presbyteris baptizatos oleo confirmarent; quod usitatum fuisse septimo sæculo Ecclesiæ, constat ex Beda, qui per ea tempora floruit, & in vita sancti Cutbberti Episcopi *c.* 29. ita scribit: *Quodam autem die, dum parochiam suam circumiens monita salutis omnibus ruri, in casis, & viculis largiretur, necnon etiam nuper baptizatis ad accipiendam Spiritus sancti gratiam manum imponeret, devenit ad villulam cujusdam Comitis.* Sequentibus sæculis crebrior ejusdem moris mentio reperitur; nam in Synodo Francica, quam refert Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus Confirm. c.* 5. ita statuitur: *Decrevimus quoque juxta sanctorum canones, ut unusquisque presbyter in parochia habitans Episcopo illi subjectus sit, in cujus parochia habitat, ut semper in Quadragesima rationem, & ordinem ministerii sui, sive de baptismo, seu de fide Catholica, sicut de precibus, & ordine Missarum Episcopo reddat, & ostendat: & quandocumque jure canonico circumit parochiam ad populos confirmandos, presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum collatione, & adjutorio populi qui ibi confirmari debet.* In Synodo Cabilon. sub Carolo Magno, *can.* 14. ita legitur: *Cavendum sanè est, ne cùm Episcopi parochias suas peragrant, quandam damnosam erga subditos, seu erga socios tyrannidem exerceant. Observandum etiam modis omnibus, ut si quando eis peragrandæ parochiæ necessitas incumbit, in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emendatione dignis, in prædicatione verbi Dei operam dent.* In Synodo etiam Suessionensi ita cavetur: *Quando jure Canonico Episcopus circumit parochiam ad confirmandum populum, Abbates, vel Presbyteri parati sint ad suscipiendum Episcopum in adjutorium necessitatis.* Et Synodus Ticinensis *can.* 15. præcipit Episcopis, ut quando confirmationis administrandæ causa diœcesim obeunt, caveant diligenter, ne presbyteris magni, & profusi sumptus occasionem præbeant, his verbis: *Statuimus etiam, ne Episcopi, quando pro confirmando populo parochias circumeunt, Archipresbyteros suos gravent.* Juxta quem antiquum morem intelligenda sunt verba hujus textus suprà relata.

COMMENTARIUM.

CUm Ecclesiæ, & omnes basilicæ debeant dedicari, consecrarique per Episcopum proprium, in cujus 3
construuntur diœcesi, D. Clemens *epist.* 3. ibi: *In aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius jusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet civitatem, consecratus fuerit.* Et *cap. nemo*, *de consecr. dist.* 1. Concil. Vuormat. *can.* 6. ibi: *Quicumque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cujus parochia fuerit, licitum sit.* Probant Vicecomes *tom.* 3. *de ritibus Missæ*, *lib.* 2. *c.* 23. Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 27. latè dicemus *in c.* 1. *de consecr. Eccl.* & dubitaretur in præsenti casu, quis diceretur proprius Episcopus ad basilicam consecrandam, Gregorius respondit illum Episcopum debere Ecclesiam dedicare, qui antea incolas illius loci baptizaverat, & sacro chrismate confirmaverat; quia ille creditur proprius Episcopus loci, cùm sacramenta ipsa non nisi à proprio Episcopo administrentur, ut probavi *in c. quanto*, *de consuet.* Et sic, qui ratione possessionis, seu præscriptionis actus illos Ordinis ibi exercebat, etiam dedicationem Ecclesiæ facere valet; quia dedicatio ipsa etiam ad potestatem Ordinis spectat.

C A-

C A P U T II.

Gregorius *Agapito* a *Abbati.*

NE rebus venerabilibus, vel cuilibet cultui desit obsequium, nostra debet solicitè cura prospicere. Quia igitur monasterium, quod in fundo Marciano provinciæ Campaniæ situm est, ita *b* hostilitate faciente, à congregatione funditus dicitur desolatum, ut ne unus exinde monachus, qui aliquam illic solicitudinem, vel curam debeat adhibere, remanserit: tuo illud monasterio cum omnibus rebus suis, vel quæ ei competunt actionibus, utile prospeximus uniendum, ut res ejus tenendi, vel à detinentibus vendicandi libera tibi sit, & sine aliqua dubietate licentia. In quod etiam studii tui sit monachos deputare, qui illic tempore, quo intervallum de hoste fuerit, & opus Dei celebrare, & decenter debeant servire. Nec aliqua illud præsumas excusatione negligere, quòd ideo curæ tuæ, ut solicitudinem illic debeas adhibere, committitur. Ipsum autem monasterium sic tuæ nos ordinationi commisisse cognoscas, ut tamen jurisdictionem illic non Episcopus *c* Surrentinus, in cujus civitate monasterium tuum est; sed *d* Nucerinus, cujus est diœcesis, habeat. Nam sic hujus loci ordinationem disponimus, ut tamen jura sua singulis Episcopis inviolata servemus.

N O T Æ.

1 a AGapito.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* & in ipsis epistolis D. Gregorii *lib. 9. epist. 67.* ex quo regestro litteram hujus textus restituo; nullibi tamen exprimitur, cujus monasterii esset Abbas, de quo in præsenti; sed tantùm ejus monasterium fuisse in diœcesi Surrentina, ubi cùm tria hujus Ordinis D. Benedicti sint monasteria, videlicet S. Renati de Surrento, Sancti Petri ad Crapulam, Archangeli de Publigiano, non liquet cui ex eis monasteriis unitum fuisset monasterium, de quo in præsenti.

b *Hostilitate.*) Longobardorum videlicet, qui his temporibus totam ferè Italiam devastaverant.

c *Surrentinus.*) De diœcesi Surrentina nonnulla notavi *in cap.:.:.*

d *Nucerinus.*) Nuceria etiam civitas Umbriæ est in Italia, prope fluvium Teniam, de qua, & ejus Præsulibus plura tradit Ughel. *tom. 1. Italiæ sacræ, fol. 1115.* & nos nonnulla adduximus *in cap. fin. de renunc.*

COMMENTARIUM.

CErtum est, summum Ecclesiæ Præsulem posse unire Ecclesiam unius diœcesis Ecclesiæ, seu monasterio alterius Episcopatus, & per hanc unionem omnia jura competentia Priori Ecclesiæ transire in monasterium, cui unita est; quia accessorium naturam sequitur sui principalis, *cap. recolentes, de statu monach.* docent Gonzalez *in regul. 8. Cancel.* Moneta *de commut. c. 12. q. 1.* tamen jurisdictio illius Ecclesiæ unitæ remanet penes proprium Episcopum, ut ita sua jura singulis inviolata serventur: quare in præsenti Gregorius docuit per unionem à se factam non violari jura prioris Episcopi. 2

C A P U T III.

Ex Decretis a *Eugenii Papæ.*

DE Xenodochiis, & aliis similibus locis, ut per solicitudinem Episcoporum, in quorum diœcesi existunt, ad easdem utilitates, quibus constituta sunt, ordinentur.

N O T Æ.

1 a EUgenii.) Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* in cujus notis Antonius Augustinus asserit, se tantùm in his duabus collectionibus verba hæc legisse. Sed verè auctor hujus textus est Eugenius II. qui Synodum Romæ celebravit anno 826. in qua adfuerunt Episcopi 63. pro reformatione, & instauratione disciplinæ ecclesiasticæ, cujus canones referunt Baronius *anno 876. num. 7.* & *in can. 24. sub tit. de Xenodochiis*, & aliis similibus locis ita legitur: *Per solicitudinem Episcoporum, quorum diœceseos existunt xenodochia, procotrophia, nosocomia, orphanotrophia, eremocomia, & monasteria, tam monachorum, quam sanctimonialium, ad easdem utilitates, quibus constituta sunt, ordinentur, &c. qualiter Deo vacantes, inopia, vel necessitatibus nullatenus occupentur, sed omni expulsa cura, puris in Dei servitio valeant mentibus permanere.* Eundem canonem postea innovavit Leo IV. in Synodo Romana, *can. 23.* unde constat, compilatores hujus textus summarium illud canonis de Xenodochiis, & aliis similibus locis, pro canone compilasse, & statim apposuisse priora verba ipsius canonis, satis immutata, ut brevitati consulerent.

C A P U T IV.

Urbanus III. a *Ariminensi Episcopo.*

LIcèt ad ea. *Et infra*: Ad hæc super eo, quod quæsitum est, utrum hospitalis domus possit in sæculare habitaculum commutari, duximus respondendum, quod si locus ille ad hospitalitatis usum, & pauperum provisionem fuerit, sicut moris est, auctoritate Pontificis destinatus, cùm sit religiosus, non debet mundanis usibus deputari: sicut de vestibus, & ligneis vasis, & aliis utensilibus ad cultum religionis per Pontificem deputatis, antiqua consuetudo indubitanter observat, & venerabilium Patrum edocent *b* sanctiones.

N O T Æ.

1 a ARimin.) Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* ubi additur, *pars capitis Licèt*, ut cognoscamus, in præsenti referri partem textus *in cap. 3. de conjugio servor.* Ariminum antiqua civitas Italiæ est, caput olim Senonicæ Galliæ, à flumine ejusdem nominis Ariminum appellata, Augusta etiam colonia dicta, ut plura de ea referens probat Ughellius *to. 2. Italiæ, fol. 406.* habet Ecclesiam Cathedralem à Dionysio Pontifice consecratam, Deiparæ Virgini dicatam, cujus Præsuli Rufino dicto missa est præsens epistola.

b *Sanctiones.*) Relatæ *in cap. ut vestimenta, cap. vasa, de consecr. dist. 1.*

COMMENTARIUM.

EX his duabus decisionibus præsens communiter deducitur assertio: *Xenodochia, & similia pia loca sunt sub jurisdictione Episcopi, & non debent ad prophanos usus converti.* Probant eam textus *in c. quod 10. 18. q. 2. c. si quis 3. 21. q. 2. c. inter dilectos, de donat. Clement. 1. hoc tit.* Concil. Aurelian. 5. *can. 15.* ibi: (De Xenodochio, quod Rex Childebertus, & Ultrotha Regina in Lugdunensi urbe condiderunt, cujus institutionis ordinem subscripsimus, &c. quidquid præfato xenodochio, aut per ipsorum Regum oblationem, aut per quorumcumque fidelium eleemosynam collatum, aut conferendum est, in quibuscumque rebus, atque corporibus, nihil exinde ad se quo- 2 *Conclusio deducitur, & probatur.*

quolibet tempore Antistes Ecclesiæ Lugdunensis revocet, aut ad jus Ecclesiæ transferat, ut succedentes sibi per temporum ordinem sacerdotes, non solùm de facultate xenodochii ipsius, aut de consuetudine, vel institutione nihil minuant, sed dent operam qualiter res, & ipsius stabilitas detrimentum, aut diminutionem aliquam non patiatur. Providentes, ut Præpositi semper strenui, ac Deum timentes decedentibus substituantur, & cura ægrotantium, ac numerus, vel exceptio peregrinorum, secundùm indictam institutionem inviolabili semper stabilitate permaneat. Quod si quis quolibet tempore contra constitutionem nostram venire tentaverit, aut aliquid de consuetudine, vel facultate xenodochii ipsius abstulerit, ita ut xenodochium (quod avertat Deus) esse desinat, ut necator pauperum irrevocabili anathemate feriatur.) Concil. Cabilon. *cap.* 7. ibi: *Defuncto Presbytero, vel Abbate, nihil ab Episcopo auferatur, vel Archidiacono, vel à quocumque de rebus parochiæ, vel xenodochii, vel monasterii*, &c. Synodus Tullen. *p.* 2. *cap.* 14. ibi: *Ut hospitalia, peregrinorum videlicet, & aliorum pro remedio animarum receptacula, &c. ab omni usu, & habitu humanæ temeritatis absoluta in eos usus, quibus sunt constituta, pietatem prædecessorum vestrorum sequentes, sub patrocinio vestro dignum est ut vestro tempore, & vestra solicitudine restaurentur. Qui enim agapen pauperum, & sustentationem peregrinorum, & eleemosynam defunctorum defraudant, apud Sanctos Patres eorum necatores vocantur.* Trident. *sess.* 22. *cap.* 8. Illustrant ultra congestos in præsenti à Garauna, & Barbosa, idem Barbosa *lib.* 2. *juris Ecclef. c.* 11. Chopinus *lib.* 2. *de sacra pol. tit.* 5. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 16. *c.* 1. & 2. Corvinus *lib.* 2. *aphorism. jur. Pontif. tit.* 25. Cæsar *de eccl. hierarch. q.* 2. *proœm.* §. 5. & *disp.* 15. §. 4. Espeuceus *ad D. Paulum lib.* 2. *digress. cap.* 1. Ughellius *in method. jur. can. fol.* 321. Tondutus *resol. canonic.* 2. *p. cap.* 1. §. 11. Altesserra *lib.* 2. *dissert. cap.* 10.

3 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo. Xenodochia, & similia loca pia non sunt beneficia ecclesiastica, nec in titulum beneficii conferantur, *Clement. per litteras, de præbend. Clement.* 2. §. *fin. hoc tit.* immò nec sacra, aut religiosa loca sunt, nec pia dici possunt, immò potiùs privata loca censentur, & ita non gaudere privilegiis locis piis concessis, videlicet ut ad ea confugientes gaudeant immunitate ecclesiastica, & eorum bona non possint alienari sine solemnitate præscripta alienationi rerum Ecclesiæ, docuerunt Bellamera *in d. Clement.* 2. §. *fin.* Antonius Cuchus *lib.* 4. *instit. tit.* 8. *de visit. Prælat. à n.* 52. Redoanus *de rebus Eccles. in rubric. de his qui consentiunt alienationi*, §. *sed qui de bonis hospitalium*, Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 35. *à num.* 28. plures apud Barbosam *lib.* 2. *de jure eccles. c.* 11. ergo nullo modo xenodochia, & similia loca pia sunt sub jurisdictione Episcopi.

4 De Xenodochiis & similibus locis.

Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, in terris, quæ ad pietatem, & causam religionis pertinent, esse hospitalia, in quibus opera misericordiæ, & pietatis exercentur. Hospitalis nomen generale est, complectens quamcumque hospitis receptionem, *c. dilect.* 51. *de appel. c. per tuas, de arbitr.* Theuphilus *tom.* 17. *de amore cognat. tempor. fol.* 464. Ea autem loca diversa sortiuntur nomina, tum propter diversitatem regionum, tum quia humanæ naturæ multiplex, & varia est miseria, cui in illis locis succurritur, ut docent Petrus Gregor. *lib.* 15. *syntagm. c.* 18. Mariana *de Rege & regendi ratione*, *lib.* 3. *c.* 13. Xenodochia dicuntur loca deputata ad peregrinos, & pauperes iter facientes recipiendos, à Græco verbo *xeno*, quod latinè significat hospitem recipere, ut probat Svidas *eodem verbo*, & post eum Langleus *lib.* 6. *semestr. c.* 1. Pancirola *lib.* 2. *var. c.* 171. Procotrophia sunt loca ubi pauperes debiles, qui labore proprio sui corporis alimoniam quærere nequeunt, qui dicuntur mendicantes invalidi *in rubrica C. de mendicantibus invalidis*, *lib.* 11. de quibus *in l. illud* 19. §. *hoc illud*, *C. de sacros. Ecclef. l. si quis ad declinandum* 49. §. *ubi autem*, *Cod. de Episcop. & cleric.* recipiuntur. Orphanatrophia dicuntur ubi orphani, ideft parentibus orbati, aluntur, *authent. Orphanotrophos*, *C. de Episc. & cleric. auth. de ecclesiasticis tit. collat.* 9. §. *fin.* Brephotrophia dicuntur loca ubi infantes pauperes nuper nati, & expositi educantur, *d. l. illud* 19. de quibus agemus *in tit. de infant. expos.* Nosocomia dicuntur loca, ubi ægroti, & infirmi curantur, *l. sancimus*, §. *sed Deo nobis*, *C. de sacros. Eccles.* Et sanctam Fabiolam Nosocomium instituisse, in quo ægrotantes colligeret, & miserorum corpora foveret, tradit D. Hieronym. *epist.* 30. Censum quem habere poterat, distribuit, dilapidavit, ac vendidit, & in pecuniam congregatum, usibus pauperum præparavit, primò omnium Nosocomium, ideft languentium villam instituit, in quo ægrotantes, & consumpta languoribus, atque inedia miserorum membra refoveret, cujus meminit Baronius *tom.* 5. *anno* 400. Ministri autem curam habentes hujusmodi ægrotantium, *Parabolani* dicebantur, *l. parabolani l. placet*, *C. de Episcop. & cler.* de quibus agunt Cujacius *Novel.* 3. *Justin.* Germonius *lib.* 2. *de sacr. immunit. c.* . Alciatus *l.* 4. *disp. cap.* 9. Lælius Biscíula *tom.* 1. *horrar. succ.* *lib.* 13. *cap.* 10. P. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. spirit.* *sect.* 5. *puncto* 4. Corrasius *in l. in summa*, *num.* 7. *de stat. homin.* Casaub. *in notis ad hist. August. fol.* 151. Duar *nus lib.* 1. *de sacris Eccles. cap.* 19. Petrus Gregorius *d. cap.* 25. *num.* 15. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 1. *c.* 3. Vela *tom.* 1. *dissert.* 35. Canonherius *in prolog. ad* 7. *aphorism.* Nosocomiis conjungendæ sunt leprosariæ, ubi specialiter, & seorsim leprosi curantur, de quibus *in d. Clement.* 2. *de præbend. cap.* 2. *de Eccles. ædific.* ubi plura dabimus; & etiam Gerontocomia, ubi pauperes senes aluntur; nam cùm senectus ipsa sit morbus, non malè Nosocomiis Gerontocomia junguntur. Gerontocomium Pelagium II. anno 590. in domo sua construxisse, ex Anastasio Biblioth. refert Baronius *tom.* 7. *eodem anno*. Tandem Eleemosynaria dicuntur loca eleemosynis faciendis deputata, *d. Clement.* 2. *de præbend. d. Clement. quia contingit*, *hoc tit.* Petrus Gregorius *ubi suprà*, *n.* 31. Cæsar *de ecclesiastica hierarch. d. q.* 2. *proœm.* §. 5. *nu.* 28. Barbosa *d. lib.* 2. *Juris Eccles. cap.* 11. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 27. D. Augustinus *in Joan. tract.* 97. *Xenodochia, & Monasteria posteà sunt appellata novis nominibus, res tamen ipsa & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur.* Joan. Cantacuz. *lib.* 4. *histor. cap.* 30. D. Basil. *epist.* 371. *ad Elviam: Quid peccamus diversoria peregrinis extruentes, qui huc fortè advenerint?* Ea loca Julianus extrui, jubet, ut ibi inopes sine discrimine excipiantur, *in epist.* 94. *ad Arsacium*, de quo Theophanes *in chron.* ait: *Christiana beneficentia ille nefarius, & prævaricator peregrinis, & egenis res necessarias edixit suppeditari.* De Nosocomio agunt D. Hieron. *in epist. Fabiolæ*, Doroth. *doctr.* 4. Nicetas Coniat. *in Isaacio Angelo: Regias ædes in Nosocomium mutavit.*

Circa prædicta loca illa principalis, præcipuaque quæstio disputari solet, an videlicet pro locis sacris, seu religiosis habeantur; & utrum in titulum beneficii conferri valeant? Et beneficia Ecclesiastica non esse, nec in titulum beneficii clericis dari posse, immò à laicis communiter possideri valere, deciditur *in Clement. quia contingit*, §. *ut autem*, *de relig. domib.* Nec etiam per litteras Apostolicas, per quas clericis de beneficiis provideri mandatur, posse de hospitalibus provideri, docetur *in Clement.* 2. *de præbend.* & ita hospitalia beneficia non esse, docuerunt Corrasius *de sacerd. p.* 1. *cap.* 3. *per totum*, Petrus Gregorius *de benef. cap.* 11. *n.* 6. Garzia *eod. tract. p.* 1. *cap.* 11. Azor *lib.* 3. *inst. c.* 3. *q.* 5. Fabricius *de benef. tit. de Xenodochiis*, Guillelmus de Monte *in d. Clement.* 2. Quintanadvennas *lib.* 1. *ecclesiast. c.* 1. *n.* 13. Chopinus *lib.* 1. *sacr. pol. tit.* 2. *n.* 7. & *lib.* 1. *monast. tit.* 1. *num.* 12. 5 An prædicta loca religiosa sint.

Sed adhuc pro exactiori expositione sciendum est, diversum esse quærere, an hospitalia sint loca religiosa, seu pia; an verò beneficia existant, & in titulum conferri possint? Et discrimen est constituendum inter xenodochia erecta cùm Episcopi licentia, & constructa absque ejus auctoritate. Priora habentur pro locis religiosis, adeò ut ad ea confugientes gaudeant immunitate ecclesiastica, & bona similium hospitalium non possint alienari absque debita solemnitate in rebus Ecclesiæ: docuerunt Covar. *in regula possessor*, 2. *part. nu.* 3. Costa, *in c. si pater*, *de testam.* 2. *p. verbo Ipsis pauperibus*, *nu.* 4. & 10. Tiraq. *de privileg. piæ causæ*, *privil.* 142. Selva, *de benef.* 2. *p. q.* 11. *num.* 8. Germon. *de sacror. immunit. lib.* 3. *cap.* 16. *à num.* 28. Riccius, 3. *p. collect.* 648. fruunturque iisdem privilegiis, ac Ecclesiæ, *novel.* 131. §. *penult. l. omnia* 33. *in fine*, *C. de Episc. & cleric.* quare donatio illis facta non eget insinuatione, *l. illud* 16. *C. de sacros. Eccles.* & quæcumque res ab illis ex causa lucrativa fuerint acquisitæ, à lucrativorum inscriptionibus sunt immunes, *l. sancimus*, *C. eod. tit.* De his agitur in præsenti capite *de Xenodochiis*, ibi: *Solicitudinem Episcoporum*, & *c. ad hæc*, ibi: *Auctoritate Pontificis*. Verum etsi erecta sint auctoritate Episcopi, pro beneficiis ecclesiasticis non habentur, si Rectori in perpetuum, vel ad ejus vitam in titulum non conferantur, aut solita sint conferri, *Clement. unic.* & ibi Glossa, *de rer. permut. cap. unic. de eo qui mittitur in possess. lib.* 6. Si verò absque Episcopi auctoritate erigantur, nec habentur pro locis religiosis, nec in titulum beneficii conferri valent, de quibus agitur *in d. Clem.* 2. *de præb. c.* 1. *de eccl. ædific.*

in 2.

Digitized by Google

in 2.collect. ubi ita Alex. III. scribit: *Si hospitale in aliquo loco absque oratorio feceritis, liberum erit vobis absque conscientia Episcopi, in cujus parochia fuerit, ipsam domum construere: quod si oratorium ibidem facere volueritis, id absque licentia Episcopi non faciatis, justitia in omnibus servata.* Latè prosequuntur Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disp.* 14. §. 4. D. Ildefonsus de Prada in anæresi pro majori Collegio Ovetensi, *excursu* 2. post librum Patris Mendi *de jure academico.* Semper tamen dicuntur loca pia, ut ab Episcopo visitentur, juxta Trident. *d. sess.* 22. *cap.* 8. quia sufficit, ut ad prædicta opera pia exercenda erecta sint, ut loca pia dicantur, & ab Ordinario visitentur, nisi sint sub Regis protectione, ut prosequuntur Barbosa *d. c.* 11. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 3. *nu.* 59. Manet ergo, hospitalia erecta auctoritate Episcopi, religiosa censeri; sine ejus verò auctoritate constructa, profana judicari, ut resolvunt Covar. *lib.* 4. *var. c.* 20. *n.* 3. & ibi Ufelius, Gambacurta *de immunit. ecclef. lib.* 4. *cap.* 1. *nu.* 2. Correa, *in cap. inter alias*, 2. *part. n.* 21. *de immunit. ecclef.* Baldus, & Bartolus, *in d. l. Orphanotrophos*, Valascus *consult.* 105. *per tot.* Tiber. Decianus *lib.* 2. *tract. crimin. cap.* 25. Gutierrez, *canonic. q.* 35. Bobadilla *lib.* 3. *polit. c.* 17. *n.* 39. & *c.* 18. *n.* 139.

6 *Traditur ratio decidendi.* Ex quibus jam apparet vera ratio præsentis assertionis; si enim xenodochia fuerunt erecta auctoritate Ordinarii, ut in præsentibus juribus, omnimoda jurisdictio Episcopis est, & institutio, ac destitutio Rectoris ad eum spectat. Si autem absque ejus auctoritate sint constructa, quia pia loca sunt, ab ipso visitari valent, ex traditis suprà *in cap. si hæredes*, *de testam.* Hujusmodi tamen xenodochia esse pia, & opera pia continere, facilè constat; siquidem inter opera charitatis non minimum est hospites recipere. Unde in Concil. Matiscon. 2. *can.* 11. ajunt PP. *Hospitalitatis sectatores nos esse non solùm Dominus, sed & Apostolus omnibus penè præceptis admonet.* Et in Synodo Tul. *can. ult.* ita legitur: *Admonendi omnes, ut hospitalitatem diligant, nulli hospitium detrectent, nullam ab hospite (nisi fortè sua spontè dante) erogationem recipiant.* Unde Plato *lib.* 12. *de legibus*, statuit ut in republica essent publica hospitalia pro peregrinis suscipiendis, juxta templa constructa: & Lucanus in Dea Syriæ refert, penes templum ipsius Deæ fuisse hospitale constructum, ubi omnes peregrini charitativè recipiebantur. Plura de hospitalitate dedi *in c.* 1. *de emption. & vendit.* Cùm ergo omnia loca pia sint sub tuitione Episcopi, ideò in xenodochiis, & similibus locis suprà relatis Episcopi jurisdictionem habent, ut latè explicant Chopinus *d. lib.* 2. *sacræ polit. tit.* 5. *per tit.* Tondutus *d. §.* 7. Similiter ratiocinandum est circa confraternitates laicorum, quæ dicuntur opera pia; & ideò Episcopus est judex competens earum, non solùm quoad visitationem, verum & causas præcedentiarum, & quæ moventur circa officia earum. Martha *de jurisdict. casu* 213. *nu.* 4. Acacius Ripol. *variar. c.* 1. *num.* 468. Capiblancus *de Baron. p.* 3. *n.* 59. Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 117. Ricciulus, & alii, quos sequitur Frances, *de competentiis, qu.* 77. & 78. etsi contrarium teneant quoad causas ipsarum confraternitatum Abbas, *lib.* 1. *consil.* 31. Covar. *practic. c.* 36. *nu.* 8. Garzia, *de benef.* 5. *part. cap.* 1. *n.* 604. & 607. Menochius, *de recup. remed.* 15. *ex nu.* 24. Salazar *de usu, & consuetud. c.* 8. *conclus.* 20. Parlador. *lib.* 3. *different.* 9. *§.* 1. Perez de Lara, *lib.* 2. *de capel. c.* 1. Petrus Gregorius, *lib.* 3. *de repub. c.* 2. *nu.* 9. Rebuffus, *de confrater. nu.* 8. Aponte *lib.* 1. *consil.* 18. Gibalinus, *tom.* 2. *scient. can. lib.* 5. *cap.* 8.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam præterquam quod in præsentibus juribus agitur de xenodochiis auctoritate Episcopi constructis, ut ex ipsis verbis constat, licèt alia xenodochia absque Ordinarii auctoritate constructa, loca religiosa non sint, nec in titulum beneficii conferantur; tamen loca pia existunt, & privilegiis concessis locis piis gaudent: quare ex veriori sententia in alienatione rerum ipsorum solemnitas à jure præscripta alienationi rerum Ecclesiæ desideratur, ut defendunt Barbatia *in cap. nulli*, *num.* 2. *de rebus Ecclef.* Menochius, *de recuper. remed.* 15. *nu.* 22. Gutierrez, *canonic. q.* 35. *nu.* 19. & 23. 7 *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Sed suprà traditis adhuc obstat textus, *in Clem.* 2. *§. ut autem*, *hoc tit.* in illis verbis: *Illi etiam, quibus dictorum locorum gubernatio, seu administratio committitur, ad instar tutorum, & curatorum juramentum præstare, ac de locorum ipsorum bonis inventaria conficere, & Ordinariis, seu aliis, quibus subsunt loca hujusmodi, vel deputandis ab eis, annis singulis de administratione sua teneantur reddere rationem.* Ex quibus constat, xenodochia non semper Episcopis, ut ordinariis Prælatis, verùm & aliis personis subjecta esse, & parere: ergo quia non semper xenodochia sunt sub tuitione, & jurisdictione Episcopi. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non negari, xenodochia semper visitari posse ab Episcopo diœcesano; sed tantùm asseritur, quotannis rationem bonorum esse reddendam ordinariis judicibus, patronis, aut aliis personis, quibus ex fundatoris voluntate reddi debet; non tamen eo casu, quo rationes sumuntur à patrono, vel alia simili persona, impeditur Episcopus ea loca pia visitare, & cognoscere, an fructus, & cæteri proventus juxta testatoris dispositionem piè erogentur, ut probavi *in cap. si hæredes*, *de testam.* nisi hospitalia sint sub speciali protectione Principis; nam tunc judex sæcularis ea visitare potest, & est tantùm competens in eorum causis. Trident. *sess.* 22. *de reform. cap.* 8. variis decisionibus firmant Cabedo, *de patron. Reg. cap.* 42. Cevallos, *commun.* 4. *p. q.* 897. & 982. Solorzanus, *lib.* 3. *de jure Ind. cap.* 3. *ex num.* 51. 8 *Exponitur Clem.* 2. *§. ut autem, hoc tit.*

C A P U T V.

Innocentius III. a *Constantinop. Patriarchæ.*

Inter quatuor. *Et infra*: De monasteriis quoque Græcorum in sæculares canonicos convertendis, f. t. respondemus, quod quamdiu per regulares viros, sive Græcos, sive Latinos remanere poterint ordinata, non sunt ad sæculares clericos transferenda: sed si regulares defuerint, propter eorum defectum in eis sæculares clerici poterunt ordinari.

N O T Æ.

1 a *Constantinop.*) Ita etiam legitur in tertia compilatione, *sub hoc tit. c.* 1. integram autem epistolam retuli *in cap. cùm inter*, *de clericis peregrin.* ex qua hujus textus litteram restituo.

COMMENTARIUM.

2 Ex hoc textu communiter deducunt DD. beneficia regularia non esse clericis sæcularibus conferenda, vel è contra; ad idque textum hunc expendunt Garzia, *de benef. p.* 7. *c.* 10. *nu.* 6. Gonzalez, *in regul.* 8. *Cancel. gloss.* 8. *n.* 43. Corrasius, *de sacerd. p.* 1. *c.* 5. *n.* 7. & *p.* 3. *c.* 5. *nu.* 13. Azor, *p.* 2. *instit. moral. lib.* 3. *cap.* 26. *q.* 5. quos refert, & sequitur Barbosa, *in præsenti*, *n.* 2. quod axioma exposui suprà *in cap. quod Dei*, *de statu monach.* Sed ex hoc textu id minimè probatur, nec rectè repetentes hic præsentem Decretalem accipiunt de reformatione monachorum facienda per monachos, & in eorum defectum per clericos: agitur enim in præsenti de canonicis regularibus, qui frequenter appellantur monachi, & eorum Ecclesiæ monasteria, *cap. relatum*, *de præbend. cap. quia tua*, 12. *q.* 1. *cap. præsens* 20. *quæst.* 3. Unde Innocentius III. qui fuit Canonicus regularis Lateranensis, *in cap. post translationem*, *de renunc.* Canonicos S. Frigdiani monachos appellat: latè probant Pennotus, *lib.* 1. *histor. canonic. regul. cap.* 38. *nu.* 4. Duval. *ad regul. D. Augustini*, *part.* 1. *cap.* 1. *nu.* 20. Unde cùm Constantinopoli, & in ejus Patriarchatu essent plura monasteria canonicorum regularium Græcorum, capta Constantinopoli à Latinis temporibus Innocentii nostri III. plures ex ipsis Ecclesiis regularibus destitutæ fuerunt Canonicis regularibus; unde inter alia consuluit Innocentium III. Patriarcha CP. utrum posset propter inopiam canonicorum regularium, canonicos sæculares in ipsis Ecclesiis apponere? Et respondet Innocentius, posse; & rectè, ut probat Moneta, *de commut. cap.* 11. *conclus.* 13. & juxta utriusque juris principia, quoties Respublica, vel Ecclesia idoneorum hominum penuria laborat, minus idonei quandoque muneribus obeundis admoventur, quia utilius est honoribus præfici minùs idoneos, quàm omninò nullos, *l.* 3. *§. spurius*, *ff. de Decur.* unde cùm tantùm majores 25. annis

annis ad Rempublicam gubernandam admitterentur, *l. 8. ff. de muner. & honor.* ob civium penuriam minores admittuntur, *l. 2. C. qui ætate, l. 1. C. qui, & adversus quos.* Et licèt olim Romæ in suscipiendis Magistratibus patres orbis, atque cœlibibus præferrentur, ob exhaustam urbem tamen orbi aliquando admissi fuerunt: refert Dio *lib. 53. & 56.* faciunt textus, *in l. ob penuriam* 105. *C. Theodos. de Decur. l. non perpetui, C. de Suscept. Præpos. & Arcar. lib.* 10. *cap.* 1. *dist.* 23. juncto Forner. *lib.* 5. *quotid. cap.* 10. unde licèt perfectior fuisset vita, seu professio canonicorum Regularium, tamen ob eorum defectum canonici sæculares admitti valent, *cap. relatum* 7. *de præbend.* argumento capitis 4. *de regul. juris:* extra eum autem casum necessitatis tantùm id Pontifici licèt, ob prohibitionem juris, de qua *in cap. quæ semel*, 19. *qu.* 3. *cap. pervenit*, 8. *qu.* 2. *cap. relatum, l. ne clerici vel mon.* quamvis è contrario Episcopus per se possit Ecclesiam sæcularem in regularem transferre, quia favorabilior est hæc mutatio, *cap. si Episcopus*, 12. *qu.* 2. *cap. penult. de Eccles. ædific.* Variis exemplis illustrat Chupinus, *lib.* 1. *sacr. pol. tit.* 3. & *lib.* 1. *monast. tit.* 3. *num.* 6.

C A P U T VI.

Idem *Abbati, & Fratribus a Cryptæ Ferratæ.*

CONstitutus in præsentia nostra Episcopus *b* Alban. in Ecclesia Castri, quod Pauli dicitur, in qua juspatronatus monasterio vestro recognoscebat, à vobis jus Episcopale petebat, quoniam sita erat in diœcesi Albaneo, & ideo de jure *c* communi ei tenebatur in Episcopalibus respondere. Secundò quoniam in multis privilegiis Romanorum Pontificum distinguentibus fines diœc. Alban. inter alias, in quibus Episcopalem jurisdictionem exercet, hæc Albanen. Ecclesia auctoritate Apostolica confirmatur. Verùm œconomus vester proposuit ex adverso, quòd etsi Ecclesia sita esset in diœcesi Albanen. ei tamen non tenebatur in aliquo respondere, cùm Albericus quondam fundator de assensu felicis rec. *d* B. Pp. præd. n. monasterio Cryptæ Ferratæ sæpedictam Ecclesiam contulisset. Preterea bon. mem. *e* Dominicus Lavican. Episcopus, de quo non erat contentio inter partes, quod idem fuit Episcopus Alban. universas Ecclesias ad vestrum monasterium pertinentes, in diœc. eadem sitas, & quicquid juris tam in monasterio vestro Cryptæ Ferratæ, quàm in eis habebat, in emphyteusim sub annua octo denariorum usualium pensione, quotannis dandorum in capite, per publicum instrumentum monasterio vestro concessit, ita videlicet, ut liceret Abbati, & fratribus ejusdem monasterii à quocumque vellent Episcopo, tam ordinationem *f* clericorum, quàm consecrationem altarium in ipso monasterio & predictis Ecclesiis obtinere, in quibus vobis tertiam mortuariorum indulsit. Item; fel. rec. B. Pp. pred. n. quod ab eo factum fuerat, suo privilegio confirmavit, & ex certa scientia statuit in perpetuum observandum. Verùm etsi Ecclesia ipsa fuisset aliquando Ecclesiæ Alban. subjecta, monasterium tamen vestrum nihilomnius legitima se poterat prescriptione tueri, cùm per xl. annos ipsam pacificè possedisset: quod per testes idem nisus est œconomus comprobare. Cæterùm œconomos Episcopi memorati ad objecta respondit, quod concessio fundatoris Alban. Ecclesiæ non nocebat, cùm fundator solùm juspatronatus monasterio concesserit memorato, & ipse super jurepatronatus vobis controversiam non moveret. Concessionem autem Episcopi Lavican. non tenere dicebat, utpotè continentem simoniacam pravitatem. Cùm enim tertiam *g* mortuariorum monasterio concessisset eidem, & tam in ordinationibus clericorum, quàm altarium consecrationibus indulsisset ei plenariam libertatem, sic videlicet, ut ea possent à quocumque mallent Episcopo sine contradictione cujuslibet obtinere, non est dubium, quin cùm spiritualia hæc existant, quoniam eo ipso, quod super his recompensationem certæ pensionis accepit, commisit vitium simoniæ. Unde contractus hujusmodi, velut simoniacus, nullam obtinet firmitatem. Confirmatio autem Apost. Sed. fuerat soper hoc per subreptionem obtenta, cùm in eadem de pensione nulla mentio habeatur. *Et infra*, Preterea nec insolitom est, nec novum, ut cùm Episcopi Ecclesias aliqoas, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus concesserint piis locis, aliquid servetur in ~~vis~~ nomine pensionis. Nos quoque cùm vel libertatis privilegium, vel protectionis presidium aliquibus Ecclesiis indulgemus gratis, accipimus censum gratis oblatum, & in litteris nostris ad successorum nostrorum memoriam census exprimimus, & etiam quantitatem. *Et infra*: Nos igitur auditis his, & aliis hinc inde propositis, œconomom monasterii vestri œconomo ejusdem Episcopi Eccles. Lavican. nomine in solutionem pensionis predictæ, juxta ratam, quæ contingit predictam Ecclesiam, & restitutionem subtractæ à xl. anois secundùm ratam eandem, per diffinitivam sententiam condemnamus, & eundum œconomum vestrum ab impetitione œconomi eiusdem Episcopi super aliis reddimus absolutum, perpetuum silentium imponentes illi. Licèt autem in instrumento concessionis predicti Episcopi Lavican. expressa fuerit certa pœna, quam pars contractum non servans solveret observanti; cùm tamen utraque pars pervenisse contra illum, ex confessione propria convincatur, cùm & pars vestra Episcopo subtraxerit pensionem, & Episcopus procutationem exegerit ab eadem Ecclesia, sicut œconomus proposuit memoratus, otramque partem ab ea reddimus absolutam.

N O T Æ.

1 a FErratæ.) Ita etiam legitur *in cap.* 2. *hoc tit. in* 3. *collect.* & *in cap. constitutus, de pœnis*, ubi extat alia pars hujus Decretalis. Crypta Ferrata distat ab urbe Romana per decem millia passuum, & à planitie Romani agri per duo millia, extatque in eminenti planitie posita ad Orientem: ibi est monasterium Ordinis D. Basilii immediatè subjectum Summo Pontifici, in quo Græco sermone, & ritu divina officia celebrantur, ut refert Bernardus Schacus, *lib.* 1. *Siciniensis hist. cap.* 7. extat inter Auctores Italiæ Illustratæ; de quo monasterio in præsenti agitar, & aliam litem inter Abbatem ipsius, & Episcopum Albaneo. super institutione presbyteri in quadam parochia monasterio subjecta, decidit idem Innocent. III. *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 129.

2 b *Episcopus Alban.*) Joannes videlicet, natione Lombardus, Episcopus Viterbiensis, ac Tuscanensis, qui creatus fuit Presbyter Cardinalis tituli Sancti Clementis à Clemente III. anno 1189. & ab Innocent. III. Episcopus Cardinalis Albanensis anno 1199. ut refert Ughellius, *in Ecclesia Alban. num.* 37. De diœcesi Albanensi nonnulla notavi *in cap.* 4. *de tempor. ordin.*

c *Jure communi.*) *Ex cap. omnes basilicæ, cum aliis*, 16. *quæst.* 3.

d *B.*) Benedicti videlicet IX.

e *Dominicus Lavicanus.*) Aliqui legunt *Levitanus*, alii *Lucan.* alii tandem existimant Dominicum cognomento Levitanum dictum fuisse, ut refert Hostiensis *in præsenti*. Sed ut hæc verba, & illa sequentia, *fuit Episcopus Albanensis*, intelligantur, sciendum est, Lavicanam diœcesim esse in Tuscolana regione, & ejus Ecclesiam unitam fuisse Tusculanæ diœcesi: unde licèt legatur per annum 1026. Dominicum Lavicanum Episcopum fuisse, ut refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ sacræ, fol.* 268. tamen periit nomen Lavicanæ diœcesis; quia ea translata fuit in Tusculanam, & ita postea Episcopi Tusculani appellari cœperunt: unde cùm iste Dominicus ex Episcopo Lavicano postulatus fuisset in Episcopum Albanensem, ideò in præsenti refertur, ipsum fuisse Episcopum Lavicanum, & Albanensem. 3

f *Ordinationem clericorum.*) Regulares enim debent reci- 4

recipere sacros Ordines ab eo Episcopo, in cujus diœcesi situm est monasterium, *cap. si quis*, *d.* 58. quia ministerium ipsum pro titulo habetur, cui addicitur ipse clericus ordinandus. Conc. Chalcedon. *can.* 6. bulla Leonis X. quæ incipit, *Dum intra*; & extat intra sessionem 11. Conc. Lateran. sub ipso celebrati, ibi: *Ut nullatenus eorum Ecclesiis, seu domibus, aut aliis eorum locis ab alio quàm à diœcesano Episcopo, vel ejus Vicario super hoc cùm debita reverentia requisito, & absque rationabili causa contradicente, vel in ea diœcesi absente, ad dictos Ordines promoveri debeant.* Et ita declaratum fuisse pro expositione Concil. Trid. *sess.* 23. *de reform. cap.* 1. refertur à Barbosa his verbis: *Gregorius XIII. statuit, ut regulares suscipiant ordines sacros ab Episcopo, in cujus diœcesi sunt monasteria, in quibus tunc degunt, vel dimissoria ab eis accipiant.* Probant Hallierius, *de sacris elect. cap.* 3. *art.* 8. §. 2. Henriquez, *lib.* 10. *summæ, cap.* 23. *num.* 4. Licèt enim in aliis clericis ordinandis triplex Episcopus proprius detur, videlicet originis, beneficii, & domicilii, ut latè probavi *in cap.* 3. *de tempor. ordin.* tamen erga regulares tantùm Episcopus domicilii attenditur, non verò originis, aut beneficii. Non originis, quia cùm per professionem mortui sæculo dicantur, ut probavi *in c. de regularibus*, eorum origo amplius repetenda non est. Non etiam adest Episcopus proprius ratione beneficii, quia religiosi per ipsam professionem redduntur incapaces cujuscumque beneficii, ut probavi *in cap. quod Dei* 5. *de statu monach.* Quare Episcopus proprius ratione domicilii ille tantùm dicitur, in cujus diœcesi monachi degunt. Inde etiam refertur, quod cùm canonici regulares capaces sint beneficii regularis, ut probavi *in d. cap. quod Dei*, inde ab Episcopo, in cujus diœcesi beneficium obtinent, ad sacros ordines promoveri valent.

g *Mortuariorum.*) De portione mortuariorum, seu ex mortuariis Episcopo debita, egi *in cap. officii, cap. fin. de testam.*

h *Et ex certa scientia.*) Unde non erat, cur quæreretur de justitia hujus conventionis, & an simoniaca esset, necne, cùm per Romanum Pontificem ex certa scientia confirmata esset, ut jam notavi *in cap. fin. de pactis*, ubi textum hunc exposuimus.

CAPUT VII.

Idem *Abbati*, & *Conventui a Farfen.*

CUm venerabilis f. n. I. *b* Sabin. Episcopus coram dil. fil. nostris R. tit. Sanctæ Anastasiæ presbytero, & P. sanctæ Luciæ ad Septem Sol. Diacon. Cardinalibus, quos sibi, & R. procuratori vestro concessimus auditores, Ecclesiam sancti Angeli de Cantia cum suis pertinentiis, & possessionibus petiisset, asserens ad se eandem, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus pertinere, allegavit ante omnia jus commune; quia cùm eadem Ecclesia constituta sit in diœc. Sabin. ut dicebat, sub ipsius debebat consistere potestate, juxta canonicas sanctiones. *Et infra*: In temporalibus quoque ad se dictam Ecclesiam pertinere idem Episcopus nitebatur ostendere per publicum instrumentum, in quo continetur expressè, Joan. Sabin. Episcopum Hugoni Farfen. Abbati, & duabus personis post ipsum, Govaldo & Panavello cùm suis pertinentiis jamdictam Ecclesiam locavisse pro annua IV. sol. Papiens. pensione, in assumptione B. Mariæ persolvenda. Sed pars vestra proposuit, instrumento prędicto nullam fidem penitus adhibendam, propter superlinearem scripturam, & *c* rasuram loco suspecto factam, ubi videlicet annotatio temporis recensetur. Fuit insuper ex ipsius parte propositum, quod cùm ab Ecclesia sancti Angeli nomine monasterii vestri multo tempore fuerit certa pensio Ecclesiæ Sabin. soluta, manifestè liquebat, ad eandem Ecclesiam, à qua locatio fuerat facta, jure proprietario pertinere. *Et infrà*: Ad hoc autem procurator respondebat prędictus, quod etsi quidam testes se vidisse deponant Ecclesiam sancti Angeli pensionem IV. sol. Sabin. Episcopo persolvisse; nullum tamen ex hoc vestro monasterio poterat præjudicium generari, cùm non appareat, pensionem ipsam ex parte monasterii fuisse solutam: & quamquam etiam testes asserant, se vidisse multoties prętaxatam pensionem exsolvi, non tamen ostenditur tanto tempore pręstita, quod usque ad pręscriptionem legitimam porrigatur. Item sicut ad rei proprietatem locatio facta non *d* sufficit, ita solutio, nec perceptio pensionis. *Et infrà*: His igitur, & aliis intellectis, quæ coram Cardinalibus supradictis pars utraque proponere procuravit; quia nobis constitit, supradictam Ecclesiam Sancti Angeli constitutam esse in diœcesi Sabin. de consilio f. n. Episcopale jus in omnibus spiritualibus eidem Episcopo adjudicavimus in eandem, illis dumtaxat exceptis, quæ per authentica scripta eis dignoscuntur esse subtracta. *Et infra*: Quia verò instrumentum prædictum, per quod Episcopus supradictam Ecclesiam prętendebat sibi quoad spiritualia vindicare, ad faciendam super hoc fidem invalidum cognovimus, utpotè propter prędicta de jure suspectum: vos ab impetitione ipsius, quoad temporalia ejusdem Ecclesiæ, duximus sententialiter absolvendos, eidem super hoc silentium imponentes.

NOTÆ.

a FArfen.) Ità etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. cùm venerabilis, de except.* ubi de hoc monasterio nonnulla notavi; ibi enim proponitur alia similis controversia inter Episcopum Sabinensem, & monachos Farfenses: non tamen ideò textus ille pars est præsentis constitutionis, ut voluit Hostiensis in præsenti; quia diversa est hypothesis illius Decretalis.

b *I. Cabin.*) Joannes videlicet, de quo egi *in dicto cap. cùm venerabilis.*

c *Rasuram.*) Juxta textum *inc. cùm inter, de fide instr.*

d *Non sufficit.*) *L. ad probationem, C. locati*, Cujacius *in l.* 2. *C. eod. tit.* possessio tamen probatur per iteratam solutionem pensionis.

CAPUT VIII.

Idem a *Lucensi Episcopo*, *Abbati de* b *Melon*, & *Petro Joanni Archid. Astoric.*

CUm dilecti filii F. Aurien. Decanus, nuncius venerabilis fratris nostri Aurien. Episcopi; & Magister Robertus monachus Cellænovæ, & Abbatis sui nuncius, ad Sedem Apostolicam accessissent, nos eis dilectum filium P. sanctæ Mariæ in Via Lata Diacon. Card. concessimus auditorem, coram quo fuit ex Episcopi parte propositum, quod cùm idem Episcopus Abbatem sibi lege diœcesana subjectum vocasset ad Synodum, ipse non solùm non accessit ad ipsum, immò etiam S. Petri, & *c* sanctæ Columbæ Prioribus, & Archipresbytero Caucy in Aurien. diœc. constitutis prohibuit, ne ad ipsius Episcopi Synodum accedere attentarent, licèt etiam vocarentur. Cumque dictus Episcopus, ut saltem humiliter Abbatem ad bonum obedientiæ revocaret, & vinceret in bono malum, ipsi mandasset, ut eum ad statutum terminum in monasterio expectaret, licèt Episcopus illuc, juxta quod promiserat, accessisset, Abbatem tamen non reperit, & portas monasterii clausas invenit, nec ad monachos

chos aditus est concessus: propter quod Abbatem suspendit, & monasterium interdixit. Verum cùm nec propter hoc Abbas ipse à suo contumaciæ proposito resiliret, nec latas in se, ac monasterium sententias observaret, in eum excommunicationis sententiam promulgavit, quam dictus Episcopi nuncius à nobis petiit confirmari. Cæterùm nuncius partis adversæ petitionem ejus non esse admittendam proposuit, quia licèt monasterium ipsum infrà metas Aurien. diœc. sit constructum, liberum tamen semper extitit, & ab omni jurisdictione, ac jugo Aurien. Eccles. à tempore suæ fundationis exemptum. Præterea etsi Episcopus aliquam in eo (quod verum non erat) jurisdictionem haberet; quia tamen Abbas de omni gravamine priùs ad Sedem Apostolicam appellarat, sententiam in eum, & monasterium postmodum *d* latam, nullam idem nuncius obtinere asseruit firmitatem. Conquestus est etiam idem nuncius ex parte Capituli Cellænovæ, quod dictus Episcopus Abbatem eorum adeò circumvenit, quod contra immunitatem ipsius Ecclesiæ, ipsis nescientibus, ei obedientiam repromisit. Nos igitur super prædictis per memoratum Cardinalem instructi, quia causa ipsa in nostra non poterat præsentia terminari, utpotè cùm nuncius monasterii super procuratione, vel ratihabitione litteras non haberet, eam vestro duximus examini committendam, disc. v. per Apostolica scripta mandantes, quatenus si vobis constiterit, Abbatem ipsum ad Sedem Apostolicam super hoc, antequam Episcopus in eum suspensionis, vel excommunicationis, & in monasterium interdicti sententias tulerit, legitimè appellasse; vel monasterium esse à jurisdictione ipsius Aurien. exemptum, eo non obstante, quod Abbas ab Episcopo (sicut dicitur) circumventus, præter fratrum suorum assensum ei obedientiam repromisit, cùm fraus, & dolus ei patrocinari non debeant, sententias illas judicetis appellatione remota penitus non tenere, alioquin faciatis eas per cens. eccles. inviolabiliter usque ad satisfactionem congruam observari. Quod si forsan Abbas ipse in exemptionis probatione defecerit, nec legitima se poterit præscriptione tueri, licèt probet se ante prædictas sententias appellasse, nihilominus tamen monasterium ipsum Aurien. judicetis Ecclesiæ subjiacere, in cujus diœcesi est fundatum. Similiter eo in appellationis probatione deficiente, si vobis de exemptione, vel legitima præscriptione constiterit, tam Abbatem, quam monasterium ab ejusdem Episcopi, & Ecclesiæ ipsius super hoc impetitione penitus absolvatis, & faciatis quod decreveritis, per censuram ecclesiasticam inviolabiliter observari, in mandato Apostolico sine appellationis obstaculo procedentes. Quod si non omnes, &c. Datum Laterani VII. Kalend. April.

NOTÆ.

1 a *Lucensi.*) Ita restituo inscriptionem hanc ex epistolis Innocentii III. editis à Sirleto, *fol.* 28. & litteram hujus textus jam retuli *in cap. cùm inter*, 17. *de re jud.* Lucensis urbs est in Gallecia, colonia fuit Romanorum, & Regum Suevorum, & tempore Theodomiri Regis Archiepiscopali Cathedra decorata fuit, ut refert Loaysas, *in notis ad Concil. Bracbar.* 2. Hodie tamen est Episcopalis, suffraganea Archiepiscopi Compostellani. D. Roderico ejus Episcopo, qui fuit ex anno 1189. usque ad annum 1212. ut refert Ægidius Gonzalez, *in theatro ipsius Ecclesiæ*, missa est præsens epistola. De Astoricensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 17. *de re judic.*

2 b *Melon.*) Monasterium hoc de Melon est in Gallecia, duabus leucis distans à Ripavia, in diœcesi Tudensi, ubi Minius fluvius dividit Galleciam à Lusitania: est Ordinis Cisterciensis, quod amplè ditavit Alfonsus Imperator, ut constat ex ipsa charta dotationis, quam refert Manrique, *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 1142. *cap.* 11. *num.* 4.

3 c *S. Petri, & S. Columbæ.*) Legendum est *Sanctæ Combæ*, quæ duo monasteria sunt Ordinis D. Benedicti, & parent monasterio Cellænovæ, ut refert Yepes, *tom.* 5. *chron. D. Benedicti*, *anno* 937. *cap.* 7. unde Abbas Cellænovæ rectè inhibere poterat illis Abbatibus, ne ad Synodum diœcesanam accederent.

d *Postmodum latam.*) Ex traditis *in cap.* 2. *de appel.*

e *Repromisit.*) Quo facto si verè exemptus erat, nec proprio monasterio, nec Sedi Apostolicæ præjudicare poterat, ex traditis *in c. cùm tempore*, *de arbitr.*

4 *Casus textus refertur.* Acriter agitatum fuit temporibus nostri Innocentii III. super subjectione Celeberrimi monasterii Cellænovæ, Ordinis D. Benedicti, quod construxerat, & amplè dotaverat Froila frater S. Rufendi Episcopi Dumiensis, in Gallecia, in loco dicto del Villar, & à novo monasterio ibi constructo, dicto Cellanova, idest monasterium novum. Construxit autem Froila illud, & liberaliter dotavit, ita ut immediatè R. Pontifici pareret, ut constat ex ipsa donationis charta, quam refert Yepes, *tom.* 5. *chron. D. Benedicti*, *fol.* 427. Est & alia scriptura fundationis ipsius S. Rufendi, quam refert ibi idem Yepes. Cùm ergo tempore fundationis ipsius monasterii Cellænovæ cautum fuisset, ut immediatè illud R. Pontifici pareret, Abbas ipsius monasterii vocatus ab Episcopo Auriensi, ad Synodum venire renuebat: & causa commissa fuit his judicibus, videlicet Lucensi Episcopo, Abbati de Melon, & Archid. Astoric. & postea Tudensi Episcopo, & conjudicibus, ut constat ex alia epistola ipsius Innocentii, quam retuli *in d. cap. cùm dilecti* 17. *de re judic.* Et cùm ob desidiam ipsius Abbatis causam obtineret Episcopus Auriensis, Ovetensis Episcopus ut tertius prædictum monasterium intendebat sibi parere: cujus oppositionis, petitionisque mentio fit *in dicto cap.* 17. *de re judic.* ubi notavimus.

COMMENTARIUM.

IN hoc titulo, & Decretalibus sub eo compilatis præcipuè agitur de jurisdictione Episcopi in loca religiosa, monasteria videlicet, hospitalia, & similia, juxta illam partem præsentis rubricæ: *Ut Episcopis sint subjecta*; in quibus jure communi fundatam habent jurisdictionem, cùm intra eorum diœceses constructa reperiuntur, *cap. omnes* 16. *quæst.* 7. *cap. monasteria* 18. *q.* 2. *cap. decretum*, *cap. noverint* 10. *quæst.* 1. *cap. cùm personæ*, *de privil. lib.* 6. nam cùm à principio sine Episcopi licentia construi, dedicari, seu consecrari non possent, *cap. nemo*, *de consecr. dist.* 1. *cap. quicumque* 16. *quæst.* 1. *cap. quidam monachorum* 18. *quæst.* 2. Justinianus *in novel.* 5. & 67. *in princip.* & *novel.* 123. *cap.* 33. & *novel.* 131. *cap.* 7. meritò post dedicationem, & constructionenem debent manere sub jurisdictione Episcopi, in cujus diœcesi talia loca reperiuntur. Hujusmodi autem religiosa loca subsunt diœcesano Episcopo duplici jure, diœcesano videlicet, & jurisdictionis: illud consistit in cathedratico, synodatico, & procurationibus exigendis, de quibus egi *in cap. conquerente*, *de offic. ordin.* Lex jurisdictionalis consistit in sacramentis conferendis, in causarum cognitionibus, & in coercendis delictis, *cap. accedens*, 50. *dist. cap. interdicimus* 16. *quæst.* 1. *cap.* 1. 18. *quæst.* 2. ita ut nullus in illis locis, nisi Episcopus, possit altaria erigere, vel basilicas consecrare. Concil. Hispal. 2. *can.* 7. aut virgines benedicere. Concil. Vvormat. *can.* 8. triplici autem modo possunt monasteria, & loca hæc religiosa à jurisdictione Episcopi eximi. Primò si per Sedem Apostolicam exempta sint, & Pontifici immediatè subjecta. Secundò si ab Episcopo proprio facta fuerit jurium Episcopalium renunciatio de consensu Capituli, & Sedis Apostolicæ licentia, *cap. constitutus* 6. *hoc tit. cap. pastoralis*, *de donat.* Tertiò exemptio acquiri potest legitima præscriptione, *cap. constitutus*, *cum sequent. hoc tit. cap. auditis* 15. *cap. cùm olim* 18. *de præscript.* Prior exemptio valdè odiosa est, immò non facilè concedenda, ut ait D. Bernardus *lib.* 3. *de consider at. ad Eugenium*, *cap.* 4. ubi eam rationem adjicit, ne monstrum facere videatur, membra aliter locando in Christi corpore quàm disposuit ipse. Unde talis exemptio ut juri communi derogans, strictè accipienda est, *cap. ult. in fine*, *de filiis presbyt. lib.* 6. nec producatur ultra loca ipsa exempta, *cap. porrò* 7. *cap. petiisti* 20. *in fine*, *de privil.* & ideò monasterio exempto non statim parochiæ, vel capellæ illis subjectæ censentur exemptæ, *capite ex ore* 17. *de privil.* 5

C A P U T IX.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

NE nimia religionum diversitas gravem in Ecclesiam Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de *b* cætero novam inveniat religionem, immò unam de approbatis assumat. Similiter qui volunt religiosam domum de novo firmare, regulam & institutionem unam de approbatis accipiant. Illud etiam prohibemus, ne quis in diversis monasteriis locum monachi habere præsumat, neque unus Abbas *c* pluribus monasteriis præsidere.

N O T Æ.

1 a GEnerali.) Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *cap.* 13. ubi reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. c. fin.* Occasionem autem huic constitutioni dederunt hæretici Vualdenses, aliàs dicti Pauperes de Lugduno, qui temporibus Innocentii III. superstitiosum vivendi modum pro religioso invenerunt, jactantes se vivere secundùm Evangelicam doctrinam; & cùm petiissent ab Innocentio III. hanc vivendi formam sibi & suis asseclis confirmari, & Innocentius renuisset eam confirmare, cœperunt se veros Christi discipulos esse jactare, & variis erroribus implicari, credentes posse eam novam vivendi formam, ut novam religionem instituere, & observare, ut refert Penna *ad Eymericum 2. p. Direct. qu.* 14. Quare Innocentius III. in præsenti canone 13. Concilii Later. noviter statuit, non posse novam religionem, seu religiosam vivendi formam in Ecclesia institui absque speciali summi Pontificis licentia. Accedebat turba Ordinum, quibus populus non sufficiebat. Matthæus Paris. *ad annum* 1258. *Tot autem Ordines exorti sunt, quod hi hos, & è converso supplantant; nec sufficit ut consuevit, populus eos plebeiis eleemosynis sustentare*.

2 b *Decætero.*) Unde religiones jam fundatas temporibus præsentis constitutionis, etiam absque Sedis Apostolicæ licentia everti non debere, probat Zypeus *ad hunc tit. consult.* 1. & 3.

3 c *Nec unus Abbas pluribus.*) Consonant Concil. Agathense *can.* 38. quod extat apud Gratianum *in cap.* 5. 20. *qu.* 1. ibi: *Abbatibus singulis diversas cellulas, aut plura monasteria habere non liceat.* Et *can.* 57. apud eundem *in cap.* 4. 21. *quæst.* 1. *Unum Abbatem duobus monasteriis præsidere interdicimus.* Concil. Cabilon. *can.* 12. apud Ant. Augustinum *in epit. jur. lib.* 9. *tit.* 46. Savarus *ad Sidonium lib.* 7. *epist. ult. verbo Abbatis sit.* Exposui, & rationibus illustravi *in cap. de multa, præb.*

C O M M E N T A R I U M.

4 *Communiter deducitur & probatur.* EX præsenti canone sequens communiter deducitur assertio: *Non licet novam religionem instituere sine speciali Pontificis licentia.* Probant eam textus *in cap. unic. hoc tit. in 6. cap. unic. de voto, eodem lib.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna *in præsenti*, Suarez *tom. 3. de relig. lib. 7. cap. 15. cum seq.* Basilius, *Legion. lib. 7. de matrim. cap. 11. & qu. 3. scholast. cap. 7.* Lemaistre *lib. 5. de monachis, cap.* 12. Lantdmeter. *de veteri mon. p. 2. lib. 2. cap.* 2. Petrus Gregorius *de benef. cap. 13. & lib. 13. de Repub. cap. 9. & lib. 3. partit. tit. 17. cap.* 3. Spino, *in specul. testam. gloss. 3. in princip. num.* 4. Barbosa, *de potest. Episc. alleg.* 26. Solorzanus *lib. 4. polit. cap.* . Azor *to. 5. instit. lib. 11. cap.* 24. Frances, *in pastor. regul. p. 3. voto* 7. Pet. Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 2. cap.* 8. Marquez *in origine Eremit. cap.* 14. Bruno Chassaing *de privil. reg. propos.* 13. Diana, *part. 11. tract. 2. resolution.* 25. Cellotius, *lib. 4. de hierarch. cap.* 10. Gibalin. *tom. 1. scient. can. lib. 2. cap. 3. num.* 90.

5 *Traditur ratio dubitandi.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Ad novam congregationem regularem erigendam, novumque monasterium construendum sufficit Episcopi diœcesani licentia, *cap. quidam* 18. *quæst.* 2. *cap. de monachis* 12. 18. *quæst.* 2. *c.* 13. ibi: *Cellulas novas, aut congregatiunculas monachorum absque notitia Episcopi prohibemus institui.* Refert Anton. August. *in epit. lib. 9. tit.* 1. & meritò, quia jure communi attento omnia monasteria, & eorum Prælati sunt sub jurisdictione, & dispositione Episcopi. Unde PP. Synodi Tul. *in can.* 40. & 41. prohibent quemquam in monasterium admitti, aut eremum recedere, & anachoresim profiteri, sine prævio Episcopi examine: latè probat Filesacus *in c. quanto 7. de offic. Ordin.* ergo non rectè in præsenti statuitur, absque Pontificis speciali licentia non licere novam Religionem instituere, aut profiteri.

6 Qua difficultate minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, aliud esse novam religionem instituere cùm nova vivendi forma, juxta peculiarem vitæ normam; aliud novum monasterium construere in aliqua diœcesi: Sed sub regula religionis jam approbatæ novam religionem instituere cum peculiari vivendi forma, hodie non licèt absque expressa R. Pontificis licentia; olim tamen aliud observabatur: nam triplici modo poterat nova religio approbari, Primò tacito consensu Pontificis scientis, & consentientis. Secundò expressa approbatione ab ipso impetrata. Tertiò confirmatione ab Episcopo diœcesano petita. Olim enim ante præsentem constitutionem licuisse Episcopis in suis diœcesibus religionem approbare, docuerunt Azor *lib. 11. instit. c. 23. q.* 5. Bellarminus *tom. 1. controvers. lib. 1. de monachis, cap.* 4. Basilius Legion. *dicta quæst. 3. schol. cap. 7. & lib. 7. de matrim. cap.* 11. Marquez, *in origine Eremit. cap.* 4. unde videmus, Florentissimas D. Basilii, Augustini, & Benedicti religiones multis sæculis in Ecclesia viguisse sine aliqua, quam legamus, Sedis Apostolicæ approbatione. Prima, quod ego sciam, & monachorum, & canonicorum D. August. mentio facta est in Synodo Aquisgr. 1. anno Domini 818. *c.* 113. & 114. & regulæ ejus mentio in Synodo Rhemensi sub Eugenio II. coacto anno Domini 823. hoc est ferè quadringentis annis post obitum Augustini; & ab Innocentio II. *in can. perniciosam*, 18. *q.* 2. hoc est in Concilio Later. sub eo Pontifice, quod nuper edidit Baronius *to. 12. annal. anno Christi* 1139. & post Innocent. alii plures meminerunt. Basilii regulæ prima mentio fit in 7. Synodo generali sub Hadriano, anno 789. & ab Innocentio II. *can. citato*. Benedicti verò Regulæ meminit Gregorius *lib. 2. dial. c. 9. anno* 590. hoc est annis quinquaginta post obitum D. Benedicti: Zacharias Pontifex anno 741. & Concil. Mogunt. anno 813. Synodus Rhemensis citata, Alex. II. & Innocent. II. & Alex. III. Pachomii, & Antonii, & Hieronymi regularum, quæ priscis sæculis in Ecclesia viguerunt, nullam Pontificiam approbationem legimus: & communi autem sensui opponeretur, & risu exciperetur, qui diceret toto eo tempore à fundatione usque ad approbationem expressam Sedis Pontificiæ religiones verè non fuisse, sed nomine tenus, cùm Gregorius X. *in d. cap. unic. hoc tit. in 6.* absolutè religiones appellet suprà relatas, etiam ante Sedis Apostolicæ approbationem: quod etiam indicat Bonifacius VIII. *in c. unico de voto, lib.* 6. *De approbatione religionum ex jure antiquo.*

Sed cùm Ecclesia majores causas judicio Romani Pontificis reservaverit, *cap. majores, de baptismo*, ubi notavimus, inter eas approbationem novarum Religionum reservavit, & meritò, cùm una ex gravioribus Reipublicæ Christianæ causis sit, siquidem per eam introducitur nova vivendi forma, & observandi perfectionem Evangelicam: cùm novæ congregationes majoris perfectionis gratia instituantur, quare prius diligenter ipsa vitæ futuræ forma examinari, & perscrutari debet diligenter, ne sub prætextu majoris boni, & sanctioris vitæ hæreses oriantur, vel hæretici foveantur, ut de Vualdensibus suprà retuli, & de aliis pluribus hæreticorum cœtibus refert Eymericus *ubi suprà*: quæ omnia ut sedulò, & diligenter examinentur, rectè statutum fuit in præsenti textu, ut nova religio, seu religiosa vivendi forma non instituatur, nisi cùm speciali R. Pontificis licentia: quod etiam firmavit Gregorius X. *in cap. unic. hoc tit. in 6.* Accedit, nam & apud Romanos, nec novum collegium, sodalitiumve religionis causa congregari poterat inconsulto Senatu, *leg. 1. & 3. ff. de Collegiis.* Tertul. *lib. de jejunio*, ibi: *Nisi fortè in Senatusconsulta, & in Principum mandata coitionibus opposita delinquimus.* Illustrat Brissonius *de formulis, lib. 3. fol.* 370. & *lib. 1. select. cap.* 14. Unde meritò ab Ecclesia statutum fuit, ne nova religio, seu vitæ monasticæ forma, inconsulto Romano Pontifice institui, & profiteri possit. Nec tunc obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia jura in ea expensa procedunt ante præsentem Concilii Lateranensis constitutionem; antea 7 *Traditur ratio decidendi.*

enim,

Digitized by Google

enim, ut suprà dixi, Episcopi poterant novas religiones approbare, & confirmare; attamen postquam inter alias causas majores hæc approbatio Romano Pontifici reservata est, non possunt inferiores Prælati prædicta potestate jure communi sibi competente uti.

8 Hucusque egimus de nova religione non instituenda absque Pontificis auctoritate: nunc ut aliud membrum distinctionis suprà *num.* 3. adductæ prosequamur, sciendum est, quod licèt jure antiquo novum monasterium construi possit tantùm de licentia Episcopi, *cap. si quis vult*, 16. *quæst.* 7. novo tamen jure, ne in præjudicium parochialium Ecclesiarum nova construantur monasteria, cautum fuit, ne nova monasteria ædificentur, aut antiqua in alia loca transferantur sine Romani Pontificis licentia, *cap. unic. de excess. Prælat. lib.* 6. *cap.* 4. *de privil. eod. lib. Clement. Cupientes de pœnis*. Novioribus autem constitutionibus aliud observandum præscribitur in nova monasteriorum constructione, aut mutatione, duobus in casibus. Primus est, cùm ædificantur monasteria seorsim ab aliis Ecclesiis, & monasteriis. Secundus est cùm ædificantur juxta alia monasteria. Circa primum extat decretum Tridentini *sess.*25. *de regul. cap.* 3. ubi cavetur, ut monasteria erigantur cum auctoritate, & licentia Episcopi, in cujus diœcesi construuntur: quo decreto sublatam esse constitutionem textus; *in d. cap. unic.* docuit Emanuel Rodrig. *tom* 2. *qq. Regul. q.* 49. *art*. 3. sed meritò ipse refellitur à Barbosa, *de potest. Episc. alleg.* 26. *num*. 4. quia verius est, utramque auctoritatem Pontificis Episcopique necessariam esse, nec per Concilium abrogatum manere textum *in d. c. unico*, ut declaravit sacra Cardinalium Congregatio, teste Farinacio *in declar. ad d. c.* 3. quare Summus Pontifex solet aliquibus religionibus facultatem indulgere ad construenda ubique monasteria absque alia speciali licentia, ut eam concessit Jul. II. Religioni Minimorum, teste Emanuele Rodriguez *ubi sup.* & Paulus V. Carmelitis Discalceatis, referente Barbosa *d. n.*4. qui adhuc in fundationibus novi monasterii indigent Episcopi licentia, juxta Trid. *d. c.* 3. quia per hujusmodi privilegium tantùm suppletur Pontificis licentia. Hoc etiam observatur in translatione veteris monasterii in alium locum, etiamsi ejus monachi exempti sint; nam adhuc irrequisito Episcopo monasterium transferri non potest in locum non exemptum, ut latè probant D. Joannes Larrea *dec.* 97. *per tot.* Chopinus *l.*1. *monast. tit.*3. *n.*9. Frances *p.*3. *Pastor. Regul. vot.*6. *per tot.* Hieron. Garzia *tom.*2. *polit. regul. tr.* 11. *diffic.* 2. Tondutus *tom.*1. *resol. canonic. q.* 23. quod & in monasterio monialium transferendo resolvit Tambur. *de jure Abbatiss. disp.* 33. Circa secundum casum, quando monasteria ædificantur prope confinia aliorum ultra licentiam Pontificis, & Episcopi, de qua hucusque egi, exigitur etiam ut distent aliquantulùm ab aliis monasteriis: quare Clemens IV. decrevit, ut intra trecentas cannas per aerem mensurandas, quarum singula contineat longitudinem octo palmorum, non liceat ædificare monasterium, vel antiquum mutare, vel etiam erectas Ecclesias in monasteria transferre propè Conventus Fratrum Minorum; idemq; Pontifex postea restrinxit prohibitionem hanc ad centum quadraginta cannas. Julius quoque III. declaravit, restrictionem hanc non debere nocere Fratribus Minoribus, immò potius prodesse; & ideò non posse ædificari monasteria prope conventus ipsorum, nisi ultra trecentas cannas; ipsos autem posse ædificare post centum, & quadraginta: quorum privilegiorum tenorem referunt, & explicant Rodrig. *d. q.*49. *art.*5. Barbosa *alleg.*26. *num.*6. Miranda *in manuali Prælat. tom.*1. *q.*33. *art.*1. *concl.* 3. idemque privilegium concessum esse Fratribus Prædicatoribus, & Carmelitis, refert Rodriquez *d. art.* 3. *prope finem*. De licentia etiam Regis necessaria ad novam monasterii constructionem, agit Solorzanus *tom.*2. *lib.*3. *cap.* 23. *n.*18.

Exponi. c. unic. de excess. prælat. lib. 1.

TITULUS XXXVII.

De capellis Monachorum, & aliorum Religiosorum.

CAPUT PRIMUM.

Urbanus III. *in Concilio* a *Claromont.*

COngregato apud Claromontensem Urbem multorum Episcoporum Synodali conventu, proposita est nobis à quibusdam eorum quæstio de Ecclesiis, vel de ecclesiasticis possessionibus, à clericis, vel monachis usque in præsentiarum, inconsultis Episcopis, acquisitis. Nos autem usi saniori consilio eorundem Episcoporum, condescendentes pro tempore, providentesque Ecclesiasticæ paci, vel quia aliter absque inevitabili scandali periculo hujusmodi quæstio non poterat procedere, Apostolica auctoritate decernimus, ut ea quæ à clericis, vel monachis, vel à quibuscumque personis, prout potuerunt, usque hodie fuerunt acquisita, rata perenniter, & inconcussa permaneant: hoc tamen tenore, ne in posterum inconsultis Episcopis talia præsumant. In Ecclesiis, ubi monachi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus qui populum regat, ab Episcopo per consilium monachorum instituatur; ita tamen, ut ex solius Episcopi arbitrio; tam ordinatio, quàm depositio, & totius vitę pendeat conversatio.

NOTÆ.

1 a *CLaromontensi.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 1. ex qua inscriptionem, & litteram hujus textus transcribo. In hac sexta collectione legitur, *Urbanus III.* cùm legendum sit *Urbanus II. in Concilio Claromont.* quod ejus tempore celebratum fuit, anno videlicet 1095. ut refert Bertholdus, & ex eo Coriolanus *in summa Concil. fol.*484. in quo Concilio innovati, & transcripti fuerunt canones Concilii Hostiensis in eandem causam celebrati, de quo hæc refert Bertholdus transcriptus à Coriolano *in summa, fol.*482. *In Galliarum civitate, quam Hostionem vulgariter dicunt, congregatum est generale Concilium à venerando Hugone Lugdunensi Archiepiscopo, Sedis Apostolicæ Legato, cum Archiepiscopis, & Abbatibus diversarum Provinciarum*, 17. *Kalend. Novemb. in quo Concilio revocata est excommunicatio in Henricum Regem, & in Guibertum Sedis Apostolicæ invasorem, & in omnes eorum complices. Item Rex Galliarum Philippus excommunicatus est, eo quod vivente uxore sua alteram superinduxit. Item simoniaca hæresis, & incontinentia sacerdotum sub excommunicatione damnata est: Item monachis interdictum est in eodem Concilio, ne parochialium sacerdotum officia in parochiis usurpent*. Ex Synodo etiam 7. refert apud Arverniam habita. Ex exemplari Augustini Thuani refert Juretus *in notis ad epist.*69. *Ivonis*, hæc verba: *In Ecclesiis ubi monachi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus, qui populum regat, ab Episcopo constituatur, ita ut ex solius Episcopi arbitrio, tam ejus ordinatio, quàm depositio, & totius vitæ suæ conversatio pendeat*. Etiam Stephanus Ballucius *in addit. ad Marcham, lib.*6. *concord. Sacerd. & Imp. c.*31. edidit Concilium hoc Claromontanum ex vetusto C. MS. monasterii Anianensis, ubi ita in ipso Concilio legitur: (Anno Dominicæ Incarnationis 1095. indict. 3. 14. Kalend. Decembris celebrata est apud Claromontem Alverinæ Synodus, præsidente Domino Urbano Papa, considentibus diversarum provinciarum Archiepiscopis num. 12. cum Episcopis 82. & Abbatibus innumeris.) Et *in can.* 4. ita cavetur: *Sanè quia monachorum quidam Episcopis jus suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio presbyteros collocent; sed Episcopi parochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant, ut ejusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopo rationem reddant, Abbatibus verò pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant, & sic cuique sua jura serventur*, Unde credo, in prædicto Concilio Hostiensi præsentem

tem canonem editom fuisse; sed cùm postea ejus Concilii canones transcripti essent in Concilio Claromont. sub Urbano II. celebrato, ideò textus hic citatur in hac prima collectione ex Urbano II. quia ejus auctoritate Concilium hoc celebratum fuit. Etiam verba hujus textus ex septima Synodo apud Arverniam, quæ eadem est cum prædicta Claromontana, in antiquo exemplari Præsidis Thuani se elegisse testatur Joretus *ad Ivonis Carnotensis epistolas*.

2 b *Conventu.*) De quo hæc refert Bertholdus apud Coriolanum *in summa, fol. 483. In Galliis ad Claromontem Synodus generalis à Domino Papa in Octava Sancti Martini congregata est, in qua tredecim Archiepiscopi cùm eorum suffraganeis fuerunt, & ducentæ quinque pastorales virgæ numeratæ sunt. In hac Synodo Dominus Papa eadem statuta, edita in præterita Synodo Placentina confirmavit: insuper & Philippum Regem Galliarum excommunicavit, eo quod propria uxore dimissa, militis sui uxorem in conjugio sociavit.* Hæc etiam priora verba extant *in cap. congregato* 16. *qu.* 7. alia notavit Vinnius *in notis ad ipsum*.

COMMENTARIUM.

3 TExtus hic communiter accipitur de Ecclesiis, quæ spectant ad monachos ratione jurispatronatus, in quibus tenentur presbyteros præsentare, ita ut eorum institutio, aut destitutio ex Episcopi arbitrio pendeat: juxta quam interpretationem doctam edidit relectionem Primarius noster Doctor Garanna. Sed ut juxta tempora Concilii Claromont. & morem tunc vigentem in Ecclesiis à monachis obtinendis illud exponamus, sciendum est, quòd cùm olim monachi laicis sacramenta administrare, aut eos ad sepulturam admittere in propriis Ecclesiis non possent, *c. interdicimus* 10. *c. juxta* 11. 16. *q.* 1. plura Halliesius *in vindic. lib. 4. c.* 1. §. 2. & ita quia sacerdotalia munera obire nequibant, decimas à fidelibus, & alios Ecclesiarum fructus percipere non possent, quę tantùm parochis, & beneficiariis debentur juxta suprà tradita *in titulo de decimis*, Parochi ex nimia devotione res proprias, & simul Ecclesias cum jure exigendi decimas, & percipiendi cæteros fructus ipsarum Ecclesiarum monachis tradebant: quare ipsi altari serviebant, monachi verò decimas, & cætera emolumenta percipiebant, nec ad hanc concessionem Episcopi consensus desiderabatur, cùm in vita ipsorum parochorum non crederetur Ecclesiam de eorum possessione exiisse: sed quia ipsis defunctis deficiebat jus in monachis retinendi ipsas Ecclesias cum jure decimarum, & aliarum obventionum, introductum fuit, ut Ecclesias ipsas, quas altaria monachi nuncupant, ab Episcopo, ad quem omnes Ecclesiæ suæ diœcesis spectant, redimerent, ita ut Vicarius (qui trito tunc vocabulo persona dicebatur) seu capellanus in ipsis Ecclesiis ab Episcopo institueretur cùm competenti stipendio, ita ut Episcopus pro tali redemptione censum annuum exigeret, & pro nova institutione vicarij certam quantitatem. Referunt Joannes Satesbarien. *Polycrat lib. 7. c.* 17. *Utique est insignis prudentiæ, si quis tot quocumque modo conquirit altaria, ut quasi ritu Memphitico quotidianas hostias novis possit altaribus immolare: nolunt tamen sacerdotio dominari, aut servire altario, qui de altario vivunt, ne ut populus arguit, dicam luxurientur; sed personatas quosdam introduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referantur emolumenta.* Huc etiam spectat quod scribit Gofridus Vindocinensis Abbas *in epist. 6. ad Andegavensem Episcopum*, qui se testatur interfuisse dicto Claromontensis Concilio, & interpretatur quid significet altarium redemptio. Sic igitur habent veteres membranæ: *Annunciastis (ut dicitur) presbyteris vestris, & personis Ecclesiæ vestræ, quod Dominus Papa Urbanus in Arvernensi Concilio præceperat, ut Episcopi annuum censum habeant à monachis pro redemptione altarium. Bene novit prudentia vestra, non esse bonum, quod Apostolica sinceritate disponitur, per contrarium prædicari. Bone Domine, vos illi non adfuistis Concilio, & ego interfui, qui hujus rei cognosco veritatem. Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur, beatus vir ille simoniacam pravitatem vocavit, & Apostolica auctoritate damnavit: illa tamen magica, & simoniaca pecunia aliquando in viginti, aliquando verò in quadraginta, aliquando etiam sexaginta annis solvebatur Episcopis. Qui autem redemptionem altarium (quæ in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieri solebat) hæresim vocavit, & condemnavit, sub nomine annui census pro redemptione vicariorum, sive altarium annuam pecuniam extorquere dedocuit, non præcepit: immò omnia, quæcunque Abbates, & monachi in Ecclesiis sub redemptione vicariorum tenuerant, ut quiete deinceps, & sine cujuslibet exactione pecuniæ possiderent, Beatorum Petri, & Pauli auctoritate firmavit. Nam si in pluribus annis non nisi semel (ut dictum est) per vicarios pecunia pro altaribus dabatur Episcopis, & pecuniam ipsa Apostolica auctoritate probatum sit simoniam esse; singulis annis Episcopis pro vicariis altarium pecuniam dare quid est aliud, quam plurimorum annorum simonia per annos singulos sub nomine annui census annuam simoniam exercere? Non est hæc doctrina christianæ fidei, sed exactio pessima, quæ simoniam multiplicat, & sanctæ Ecclesiæ violat castitatem. Pecunia itaque pro Ecclesiis sub palliata cupiditate extorta, quæ redemptio altarium dicitur, ab Apostolica Sede damnata, sive per vicarios varias, sive pro vicariis frequentius, sub qualicunque nomine, vel occasione extorqueatur, simoniaca pravitas esse nulla ratione dubitatur; illa tamen gravior, quæ sæpius agitur. Quapropter illam specialiter Christianus catholicus vitare, & Episcopus maximè detestari debet, ne fiat novissimus error pejor priore.* Idem *in epist. ad G. Apostolicæ Sedis Legatum*, qua de Episcopo Andegavensi conqueritur. *Decretum illud* (inquit) *quod idem Dominus Papa Urbanus in Arvernensi Concilio statuit contra simoniam, quæ sub nomine vicariorum Dei fieri solebat ab Episcopis, annullare machinatur. Redemptionem etiam Ecclesiarum, quæ in illo magno Concilio hæretica pravitas vocata est, ab Apostolica Sede damnata, licèt in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieret, nunc sub nomine annui census, à simplicitate nostra extorquere conatur: & quia ego, & fratres nostri hoc esse scelus putamus, & ideò refutamus, divinum Ecclesiis nostris interdixit officium.* Ex quibus pendet interpretatio verborum Gregorii VII. *lib. 4. epist.* 7. ad Hugonem Diensem Episcopum. *Illud verò commune malum penè totius terræ, videlicet quod altaria venduntur, & quod iste etiam in officio sui Archidiaconatus se fecisse non denegat, ne deinceps fiat, tam huic, quàm cæteris omnibus interdico.* Hac de re multùm exarsit Ivo Carnot. *epist.* 12. *Maximè quòd apud nos, qui altari non serviunt, de altari vivunt: à quo sacrilegio cùm eos absterrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere volunt sub nomine personæ, sicut à prædecessoribus meis ex prava consuetudine redemerunt.* Et ille census semel tantùm redemptionis tempore pendebatur, modò pro 30. 40. aliquando pro 60. annis, aliquando annuatim solvebatur, ut constat ex veteri testimonio, quod extat apud Aubertum Miræum in diplomate libertatis Ecclesiæ Messinensis, in cujus fine hæc verba habentur: *Illud etiam superest memorandum, quod altare de Ubaraeston, ad mensam supradictarum sanctimonialium tali pacto concessi, ut mihi & successoribus meis annuatim decem solidi persolvantur denariorum, pro restitutione personæ ipsius altaris alii decem.* Quam corruptelam tanquam simoniacam, immò ut hæresim damnavit Urbanus II. in Synodo Arvern. relata *in cap. quæsitum* 1. *quæst.* 3. ubi legendum esse, *salvo utique Episcoporum annuo censu*, jam notavit Baluzius *in addit. ad Marcham, lib. 6. concord. Sacerd. & Imperii. cap.* 31. & postea in Synodo Clarom. (ubi renovatæ fuerunt sanctiones Concilii Arvern.) relata in præsenti, & *in cap. congregato*, 16. *quæst.* 7. Damnavit etiam idem Urbanus II. in epistola ad Ingelranum Episcopum Laudunensem, quàm ex C. MS. edidit Juretus *in notis ad epist. 12. Carnot.* in hæc verba: *Quanto familiarius ab Ecclesia Romana diligeris, tanto charius quos ipsa diligit, fovere debueras, & amplecti: idcirco ab infestatione fratrum B. Remigii fraternitas tua cesset, & altare, quod in villa, quæ Corbiniacus dicitur, iidem fratres habuisse noscuntur, eis restituat. Etsi enim personas removemus, non tamen antiquæ possessionis jus monasteriis abstulimus. In illa siquidem personarum mutatione avaritiæ renovatio, & ecclesiasticarum rerum distractio contingebat.* Et in ipso Concilio Claromont. *can.* 6. ita cautum fuit: *Ut altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privilegia confirmata.* Sublata igitur fuit per Urbanum II. prædicta Ecclesiarum redemptio, non tamen prohibitum fuit monachis ex antiqua possessione Ecclesias obtentas retinere, ut expressit idem Urbanus in epistola suprà citata, ibi: *Porro altaria, quæ per 40. seu 30. annos monasteria possederunt, sicut in Synodo constitutum est, immota eis permanere volumus: nullam igitur de cætero eisdem fratribus de supradicto altari molestiam inferat, salva tua Episcopali justitia.* Idem docuit ipse Urbanus II. in epistola ad Laudunensem Episcopum, relata à Jureto in epistola 12. Ivonis. Hinc factum est, ut Valdericus Noviomensis Episcopus privilegio suo dato anno 1103. in perpetuum confirmaverit Ecclesiæ Jotrensis altaria, quæ sub personatu plusquam tricenali possessione tenuerat. In illis autem Ecclesiis tenebantur monachi clericos præsentare, ut ab Episcopis instituerentur, ex præsenti textu: unde cœpit abusus, ut quotannis monachi clericos vicarios ad easdem præsentarent, & ita Episcopi non pro redemptione altarium, quæ jam ab

Urbano

Urbano prohibita erat, sed pro institutione annali ipsorum vicariorum annuam censum exigebant: quare Paschalis II. Urbani successor abusum illum omninò proscribere volens, graviter Ivonem Carnotensem, & Ranulfum Sanctonensem Episcopos increpat, eo quod ab exactione hac non abstinerent, in epistola quam ex C. MS. ediderunt Souchetus *in notis ad ditam epistolam Ivonis*, Ballucius *ad Marcham d. cap.* 31. in hæc verba: *Juxta Sanctorum canonum sanctiones, non ignotum vobis esse credimus, quid ultionis maneat ecclesiastici ordinis viros Apostolicæ Sedis decreta spernentes, Ipsi enim Arvernensi Concilio affuistis, in quo præsidente prædecessore nostro bonæ memoriæ Papa Urbano, consedentibus Gallorum Episcopis decretum est, ut altaria, quæ ab annis 30. vel 40. sub vicariorum redemptione monasteria possedisse noscuntur, quietè deinceps, & sine molestia qualibet monasteriis ipsis firma permaneant. Vos autem huic simplicitati incongruas duplicitates innectitis, & personarum redemptionem mutatis nominibus extorquere conamini. Verum oportet nos hujusmodi versutiis sinceritate veritatis Apostolicæ obviare. Præcipimus ergo, ut decretum illud omninò teneatur integrè, nec super illud quicquam ulteriùs pro eisdem altaribus exigatis. Sanè quod vobis dicimus, cæteris quoque Galliarum Episcopis erga suarum diœcesum monasteria præcipimus observandum. Datum Romæ* 11. *idus Martii*. Quod decretum præterea renovatum fuit in Concilio Pictaviensi ab Joanne, & Benedicto S. R. E. Cardinalibus, Paschalis Legatis, *can.* 6. ut videre est *to.* 7. *Concil. Binii*, *par.* 1. *pag.* 533. ex altero itidem Concilio sub iisdem *can.* 9. *pag.* 540. notarunt Juretus, & Souchetus *in not. ad ep.* 12. *Carnot.* Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib.* 1. *ep.* 24. Lemaistre *de juribus Episc. lib.* 2. *c.* 5. P. Marcha *in not. ad can.* 2. *Concil. Claromont.* Jo: Dartis *in cap.* 4. 1. *q.* 4. Altesserra *lib.* 4. *c.* 8.

4 Sequentibus verò sæculis cùm monachi cępissent Missas publicè in suis monasteriis celebrare, & sacramenta non solùm fratribus, verùm & cæteris fidelibus laicis administrare, cęperunt etiam in Ecclesiis propriis monasteriis annexis per monachum sacerdotem divina officia celebrare, *cap.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* ubi Honorius III. Abbati, & conventui Aquinatensi ita scribit: *Quantò sincerius diligimus monasterium vestrum, & vestræ cupimus Religionis augmentum, tantò solicitius vestris volumus providere profectibus, & gravaminibus obviare. Eapropter dilecti in Domino filii, vestris postulationibus annuentes, auctoritate præsentium districtè inhibemus, ne quis pro eo, quod quandoque ponitis aliquos vestros monachos sacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem consistentibus, curam animarum non habentibus, audeat à vobis procurationes pro ipsis grangiis extorquere.* In Ecclesiis verò, ubi juspatronatus tantùm obtinebat, si Episcopo præsentabant presbyterum, ut ab eo institutionem acciperet, *c.* 2. *de suppl. negl. c. olim, de restit. spoliat. c. de monachis*, *c.* 31. *de præbend. Clem.* 1. *de jure patr. c. fin. hoc tit. in* 1. *collect.* ubi Alex. III. ita in monachis Cantuar. provincię scribit: *Inde est, quod universitati vestrę per A. s. p. m. ut in Ecclesiis, in quibus præsentationem habetis, cum vacaverint, diœcesanis Episcopis clericos idoneos præsentetis, qui illis de spiritualibus, vobis autem de temporalibus debeant respondere.* Et *c.* 2. *hoc tit. in* 2. *compil.* ubi ita ait Clem. III. *Auctoritate Apostolica prohibemus, ne in Ecclesiis ad præsentationem vestram spectantibus ulli, nisi à vobis præsentati fuerint, ordinentur; sed si quos vobis non præsentantibus ordinari contigerit, ab Ecclesiis his per vosmetipsos auctoritate Apostolica amoveantur, & eorum ordinatio penitus irrita habeatur, nisi fortè, quod absit, pręsentationem clericorum vos contigerit malitiosè differre.* Nisi Ecclesiæ ipsæ ad monachos pleno jure spectent; quia tunc possunt ibi presbyteros ab Episcopo approbatos in eis Ecclesiis apponere, *c.* 3. §. *in Ecclesiis*, *de privil. c. cùm inter* 13. *de re jud.* prosequuntur latiùs Gatanna *in præsenti*, Solorzan. *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 16. *n.* 35. Barbosa *voto* 50. *per tot.* Altesserra *lib.* 5. *dissert. c.* 18.

C A P U T II.

Innocent. III. *Archipresbytero, & Clericis a S. Cęciliæ.*

Dilectus filius M. syndicus Ecclesiæ vestræ in nostra præsentia constitutus, ab ęconomo Sancti Laurentii de *b* Piscinula in *c* scrutiniis, batismate, processionibus, capitulis, & similibus subjectionem postulans, possessorium, & *d* petitorium intentabat. Cùm enim Ecclesia Sancti Laurentii sit in parochia vestra sita, debet de jure *e* communi, sicut idem syndicus proponebat, Ecclesiæ vestræ in prędictis omnibus subjacere; nisi se posset, vel speciali privilegio, vel legitima pręscriptione tueri. Verùm nec privilegium exemptionis habet, nec pręscriptionem pro se poterat allegare; cùm Ecclesię Sanctę Cęcilię illam pręscripsisset, sicut per testes dicebat legitimè comprobatum. Pręterea cùm olim coram bon. mem. Cęlestino P. Prędec. n. super prędictis inter vestram, & prędictam Ecclesiam quęstio verteretur, Martinus ejusdem Ecclesię presbyter fuit spontè confessus, quod Ecclesię Sanctę Cęcilię scrutinium, & baptisma debeat, sicque ad proprietatem vestram justitiam recognovit. Cumque pars vestra testes sufficientes, & idoneos, qui se illum diversis temporibus ad capitulum vocasse, ipsumque venisse firmiter asserebant, in medium produxisset, eis jurare paratis, prędictus presbyter vocatum se ad capitulum ivisse est confessus. Unde prędictus prędec. n. Ecclesiam vestram capitulo, quo se conquesta fuerat spoliatam, salvo jure proprietatis Ecclesiæ Sancti Laurentii, revestire curavit, sicut in his litteris continetur. Per hoc ergo, & proprietatem quoad scrutinium, & baptisma, & processionem quoad capitulum, vester voluit syndicus comprobare. Ad hoc autem ęconomus Sancti Laurentii ex adverso respondit, quod Ecclesia ipsa nullo medio ad Romanam Ecclesiam pertinebat. Cùm enim monasterium monialium fuerit, sicut ex multis scriptis authenticis edocetur, & generaliter servetur in Urbe, ut nullum monasterium tit. sit subjectum; incongruumque videatur, ut regulares sęcularibus supponantur, patet Ecclesiam ipsam liberam extitisse. Præterea usque hodie nos in ea institutionem, & destitutionem liberam exercemus, cùm & bon. mem. C. PP. præd. n. dil. fil. M. scriptorem nostrum, Archipresbyterum in ea sine contradictione cujuslibet statuisset. Sic ergo Ecclesiam ipsam liberam, & in possessione libertatis existere, dictus voluit ęconomus comprobare. Cùm ergo pro eo habeat jus commune, in eo videlicet, quòd universa monasteria Urbis ad Romanam Ecclesiam nullo pertinent mediante, affirmanti contrarium fides non est aliquatenus adhibenda, nisi super hoc privilegium induxerit speciale. Quod autem dicitur in parochia vestra sita, idem ęcooomus penitus denegavit; sed etsi verum hoc esset, sufficienter tamen se poterat prędicta ratione tueri. Confessio autem M. presbyteri super scrutinio, & baptismo eidem Ecclesię pręjudicare non poterat, cum super his lis contestata in ejusdem prędecessoris nostri præsentia non fuisset, sicut ex forma petitionis, & conclusionis apparet: hac etiam sententia non fuerat hactenus Ecclesia vestra usa, sed eam duxit usque ad hæc tempora supprimendam. *Et infrà*: Nos igitur auditis his, & aliis, quæ fuerant hinc inde proposita, rationibus, & allegationibus, instrumentis, & attestationibus pleniùs intellectis, & cum fratribus nostris deliberato consilio, ęconomum ejusdem Ecclesiæ sancti Laurentii syndico vestro in baptismo, scrutinio, & processionibus condemnamus: ita tamen, ut per hoc Ecclesiæ Romanæ nullum præjudicium generetur, si quando fortè jus suum duxerit prosequendum: in institutione autem, destitutione, & capitulo ęconomum ipsum ab impetitione syndici vestri prorsus absolvimus, syndico vestro super hoc silentium perpetuum imponentes.

N O T Æ.

1 a *Sanctę Cecilię.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Ecclesia hæc sanctæ Cęcilię est Romę trans Tyberim, ut patet ex alia epistola ipsius Innoc. III. *lib.* 4. *regest.* 16. *ep.* 96. In ea Ecclesia requiescunt corpora SS. Cęciliæ, Tiburtii, Valeriani, Lucii Papæ primi, & Maximiani. Fuerunt in eadem Ecclesia olim ędes sanctę Cęciliæ, quas sanctus Paschalis Papa consecravit

ad honorem omnipotentis Dei, ejusque Genitricis gloriosæ, SS. Petri, & Pauli, & B. Agathæ, & Ceciliæ, anno 300. indictione 5.

b *Piscinula.*) Forsan legendum est, *Palisperna*; nam Ecclesia hæc Sancti Laurentii Palispernæ est etiam in Urbe intra palatia Decii Imperatoris, ubi passus fuit B. Laurentius, & olim erat monasterium monialium.

c *Scrutiniis.*) Baptismi videlicet, de quibus egi *in c. his, de major. & obed.*

d *Possessorium, & petitorium.*) Quia utrumque simul intendi valet, ut probavi *in c. 4. de causa possessionis.*

e *De jure communi.*) Juxta tradita titulo antecedenti.

C A P U T III.

Honorius III. *Episcopo* a *Veneten.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod conquerentibus olim Abbate, ac *b* conventu Rivensi, Venet. diœc. quod tu compellere moliebaris eosdem, ut instituerent plures monachos in quibusdam suis *c* Prioratibus tuæ diœc. in quorum singulis singuli monachi hactenus steterant, cùm pluribus facultates non suppetant eorundem: Nos Abbati *d* S. Albini Andegaven. & collegis ejus per litteras nostras dedimus in mandatis, ut de ipsorum locorum facultatibus inquirentes, in eorum singulis facerent plures institui monachos, si pluribus illorum sufficerent facultates; alioquin tibi auctoritate præsentium inhiberent, ne Abbatem, & conventum prædictos molestares super instituendis pluribus in eisdem: unde idem Abbas, & conventus occasione hujusmodi litterarum asserunt sibi esse concessum, ut in singulis locorum ipsorum singuli monachi commorentur, si pluribus facultates non suppetant eorumdem. Cùm autem id obviet *e* Lateran. Concilio, de quo nulla mentio est in litteris antedictis, postulasti nostro edoceri responso, utrum nostræ intentionis fuerit per hujusmodi litteras cum Abbate, & conventu prædictis contra ipsum Concilium dispensare. Nos ergo f. t. breviter respondemus, quod tenoris hujusmodi litteras non credimus à Sede Apostolica emanasse: quod si per occupationem forsitan emanaverint, nolumus per hoc derogari Concilio supradicto.

N O T Æ.

a VEnetensi.) Etiam ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c. 2.* ex qua restituo integram hujus textus: in præsenti rescribit Pontifex Guillelmo Venetensi, de qua diœcesi nonnulla notavi *in cap. 2. de in integrum restit.*

1 b *Conventu Rivensi.*) Quod monasterium appellatur S. Gildæ, seu Gildarii, & est Ordinis D. Benedicti in agro Rivensi, diœc. Venetensi, ut referunt fratres Sarmath. *to. 4. Gall. Christ. fol.* 487. quod construxit ipse Sanctus Gildas anno Christi 562. Sed ea parte Britanniæ minoris occupata à Normannis, desolatum fuit Monasterium usquedum anno 1008. instauratum, & reædificatum fuit per Comitem Gaufredum, ut refert Yepes *tom. 1. in chron. D. Benedicti, cent. 1. c. 2.*

c *Prioratibus.*) De quibus egi *in c. 2. de statu monach.*

d *Sancti Albini.*) Quod monasterium est etiam Ordinis D. Benedicti in diœcesi Andegavensi, cujus historiam scripsit Joannes Monachus *lib. 1. histor. Gaufredi Ducis Normanniæ.*

e *Lateran. Concilio.*) Relato *in c. 2. de statu monach.*

C O M M E N T A R I U M.

2 SUmmum Pontificem dispensare posse in legibus Concilii generalis, omnes Catholici affirmant: illud tamen apud ipsos non liquet, an tunc necessaria sit expressa mentio ipsius Concilii in ejus derogatione? Et plures docuerunt, desiderari expressam mentionem Concilii generalis, moti auctoritate hujus textus, & auctoritate text. *in c. nonnulli, de rescr.* ita docuerunt Covar. *lib. 4. var. c. 16. n.* 13. Sanc. *de mat. lib. 4. disp. 26. n. 6.* Gonzal. *ad reg. 8. gl.* 18. *num.* 103. Garzia *de benef. p. 4. c. 5. n. 25.* Germon. *lib. 3. de sacr. immun. c. 21.* Fragoso *to. 2. de regim. lib. 1. disp. 1. §. 6. ad fin.* plures congesti à Barbos. *in remiss. ad Conc. Trid. sess. 1. c. 1.* Moventur etiam ex eo, quia constitutio Concilii generalis magna cum deliberatione facta censetur, argumento capitis, *prudentia, 21. de off. deleg.* & omnes constitutiones Conciliares habent clausulam derogatoriam: unde non facta ipsius Concilii mentione, gratia in contrarium concessa nulla est. Contrarium tamen, videlicet non esse necessariam derogationem specialem, sed sufficere clausulam generalem derogatoriam, videlicet, *non obstantibus quibuscunque constitutionibus*, rectiùs docuerunt Cened. *collect.* 123. *ad Decret. n.* 3. Jul. Lavorus *lucub. tit. 4. c. 19. n.* 22. Balboa *in cap. 1. de judiciis, n. 4.* qui alios laudant. Nec contrarium probatur *in d. c. nonnulli*, in illis verbis: *Fecerit mentionem*; nam ea verba exaudienda sunt, non quia constitutio illa esset Concilii generalis Lateran. sed quia specialiter fuit cautum in canone illo de duabus dietis, ut ad ejus derogationem expressa, specialisque mentio desideraretur. Nec etiam favet Auctoribus contrariæ sententiæ præsens textus; nam in gratia impetrata ab Abbate monasterii sancti Gildarii, nulla fiebat generalis, aut specialis derogatio Concilii Later. ibi: *De quo nulla mentio est*; unde si generalis derogatio adesset, rescriptum illud non vitiaretur. Nec obest si dicas, de stylo Curiæ frequenter in concessionibus Apostolicis apponi clausulam illam, *quatenus decretis Concilii Tridentini non adversentur*: quæ frustra apponeretur, si sufficeret clausula illa, *non obstantibus constitutionibus*. Nam respondeo, eam clausulam adjici, quia specialiter vult Pontifex ostendere voluntatem suam circa firmitatem Decretorum Concilii Tridentini, ut non solùm generaliter, sicut alia, sed specialiter modo videantur excepta, ut docent Suarez *de legibus cap. 19. num. 6.* Julius Lavorus *variar. Lucubr. tit. 4. de elect. c. 19. num.* 25.

C A P U T IV.

Idem a *Burdegalen. Episcopo.*

AD audientiam nostram te significante pervenit, quod nonnulli *b* monachi lege tibi *c* diœcesana subjecti, in quibusdam Prioratibus habitant solitarii, contra statutum Concilii generalis: ideòque f. t. mandamus, quatenus ipsorum monachorum Abbates, seu Priores, ut vel ipsos ad claustrum revocent, facientes in ipsis Ecclesiis deserviri per clericos sæculares; vel alios monachos eisdem *d* associent, cum quibus vitam possint ducere regularem, monitione præmissa, per censuras Ecclesiasticas, appellatione remota compellas, proviso quod ad exemptos manum occasione mandati hujusmodi non extendas.

N O T Æ.

a BUrdegalensi.) Ita etiam legitur in quarta compilatione, *sub hoc tit. cap. fin.* ex qua textum hunc
1 transcribo. De diœcesi Burdegal. nonnulla notavi *in cap. 17. de major. & obed.*

2 b *Monachi.*) Sunt enim varia monasteria in ipsa diœcesi Burdegalensi, quæ refert Tamburin. *tom. 1. de jure Abbat. in serie Abbatiarum, verb. Burdegalensis.*

c *Diœcesana.*) De lege diœcesana, & quæ sub ea comprehendantur, egi *in cap. conquerente, de offic. Ordin.*

d *Associent.*) Juxta text. *in cap. quod Dei timorem, de statu monach.* adeò enim Ecclesia abhorruit, ut monachi 3
singuli, solique in Prioratibus, & Ecclesiis monasterio subjectis degerent, ut potiùs optaverit in eis præfici clericos sæculares, quàm singulos monachos in singulis Prioratibus institui, ex ratione tradita *in d. c. 2.* ubi alia, quæ ad hunc textum spectant, adduxi.

TITU-

TITULUS XXXVIII.

De Jurepatronatus, & Ecclesiis à laicis concessis.

CAPUT PRIMUM.

Ex a Concilio Mediolanen.

Prlatum ad nos eſt, quod inter hæredes Eccleſiæ in *b* rebus propriis conſtitutæ dividantur,& tanta per eandem diviſionem ſimultas oriatur, ut unius *c* altaris qnatuor partes fiant, & ſingulæ partes ſingulos habeant presbyteros, quod ſine *d* diſcordia, & ſimultate nullo modo fieri poteſt: unde nobis viſum eſt, quod hujuſcemodi Eccleſiæ inter hæredes dividi non debeant, & ſi in contentionem venerint, & ſimultates inter eos ſurrexerint, per quas ſacerdos ſuo ibi officio canonicè fungi non poſſit, præcipiatur ab Epiſcopo civitatis, ut nullo modo ibi Miſſarum ſolemnia celebrentur, donec illi ad *e* concordiam redeant, & pari voto, atque conſilio Eccleſia illa ſacerdotem canonicè habeat, qui liberè ibi ſuum *f* miniſterium peragere poſſit.

NOTÆ.

1 a MEdiolan.) Ita legitur in hac ſexta collectione; in prima autem, *ſub hoc tit. cap.* 1. & apud Burchardum *lib. 3. Decreti*, *cap.* 42. Carnot. *part.* 3. *Decreti*, *cap.* 46. textus hic citatur ex Concilio Mediomatric. Et licèt nulli extent canones Synodi habitæ à Carolo Magno in Medinmatricum civitate, de qua Sirmondus ad Capitularia Caroli, *cap.* 208. tamen quia in Synodo Cabilonensi celebrata tempore ipſius Imperatoris anno 813. tranſcripti fuerunt plures canones editi in Synodis præcedentibus, ideò in canone 26. ipſius Concilii reperiuntur verba hujus textus, ex quo, & antiquis Decretiſtis ita ea reſtituo.

2 b *Eccleſiæ in rebus propriis.*) Hinc apparet, juſpatronatus in præſenti quæſitum fuiſſe ex donatione fundi ad Eccleſiam ædificandam: quo modo dominus prædii juſpatronatus conſequitur, *c. Abbatem* 18. *q.* 2. Lambert. *lib.* 1. *de jurep. p.* 1. *lib.* 1. *q.* 7. *art.* 2. Barboſa *de jure Eccl. lib.* 3. *c.* 12. *n.* 28. Mancin. *ſacri juris controv. diſſert.* 9. dicemus infrà *in c. nobis*. Deinde deducitur, juſpatronatus Eccleſiæ appellari Eccleſiam ipſam, ſicut & beneficium ipſius Eccleſiæ, & Prælatura dicitur Eccleſia, *c. præterea*, *c. conſuluit*, *hoc tit. c.* 3. *ne Prælati vices ſuas.* notant ferè omnes antiquiores hic; ſi enim Eccleſia in præſenti acciperetur ſtrictè pro ipſa Eccleſia, daremus in ea ſucceſſionem admitti, contra adducta *in cap.* 1. *de præbend.*

c *Altaris.*) Ideſt Eccleſiæ, plerumque enim Eccleſiæ altaria dicuntur, *c. quæſitum* 1. *q.* 3. & Eccleſia altare dicitur forſan ex eo, quod olim in unaquaque Eccleſia unum tantùm erat altare, ut probat Vicecomes *lib.* 3. *de Miſſæ ritibus*, *c.* 29. & latiùs dicemus *in c.* 4. *de conſec. Eccleſ.*

d *Diſcordia.*) Certum enim eſt, quod ſicut vivere ſimul, & commorari, ita & eaſdem res communiter poſſidere difficile eſt, cùm rerum communio plerumque pariat diſcordias, *l. cum pater* 77. §. *dulciſſimis*, *ff. de leg at.* 2. *l. in re communi* 26. *de ſerv. Urban.* Illuſtrat Forner. *lib.* 3. *rerum quotid. c.* 8. Unde nemo cogitur in communione permanere, *l.* 14. §. 2. *ff. communi divid. l. ult. C. eod. tit.*

e *Concordiam.*) Veluti, ut alternis vicibus, cùm Eccleſia vacaverit, presbyterum præſentent, ut plerumque fit in his rebus, quæ individuæ ſunt. 4

f *Miniſterium.*) Hoc eſt Miſſæ ſacrificium, quod frequenter miniſterium appellatur. Svidas *verbo Lithurgia*, ibi: *Lithurgia propriè dicitur miniſterium*. Divus Jacobus in ſua Lithurgia, ibi: *Abſolvat exhibitionem ſacri hujus miniſterii*. Amphilochius in vita S. Baſilii: *Eamus ad peragendum ſanctum Dei miniſterium*. Metaphraſtes in vita SS. Petri, & Pauli: *Domino ſacrum obeuntes miniſterium*. Illuſtrat Vicecomes *vol.* 2. *de Miſſæ ritibus*, *lib.* 1. *c.* 7.

CAPUT II.

Ex Concilio a Triburienſi.

QUæcunque Eccleſia à compluribus cohæredibus ſit obſeſſa, concordi unanimitate undique procuretur, ne propter aliquas diſceptationes ſervitium Dei minuatur, & cura populi religioſè agatur. Si verò contingat pro ea comparticipes diſſidere, & ſub uno presbytero nolle eam procurare; & propterea jurgia, & contentiones, tam inter ipſos, quàm inter clericos incipiant frequentari, quia juxta *b* Apoſtolum ſervos Dei non oportet litigare, Epiſcopus tollat inde reliquias, & ſub magna cura honorificè collocet eas; atque ejuſdem Eccleſiæ claudat oſtia, & ſub ſigillo conſignet ea, ut ſacrum miniſterium nullus celebret in ea antequam concordi unanimitate unum omnes eligant presbyterum, qui idoneus ſit ſacroſanctum locum procurare, & populo Dei utiliter præeſſe. Hanc autem habeant auctoritatem Epiſcopi, ut in nonnullis Eccleſiis nec conſtituantur presbyteri, nec expellantur, illis inconſultis, & non conſentientibus. In epiſtola beati Papæ Clementis legitur: Attendendum ſummoperè eſt omnibus presbyteris, & reliquis clericis, ut nihil abſque Epiſcopi proprii licentia agant: non utique Miſſas ſine ejus juſſu quiſquam presbyterorum in ſua parochia agat. Similiter & reliqui populi, majores ſcilicet, & minores, per ejus licentiam quidquid agendum eſt, agant. Animæ verò eorum ei creditæ ſunt: ideò omnia ejus conſilio agere debent, & eo inconſulto nihil.

NOTÆ.

a TRibur.) *Can.* 32. ex quo litteram textus reſtituo: etiam ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.* 3. *Decreti*, *c.* 224. Carnotenſi *p.* 3. *Decreti*, *c.* 283. Papienſi *in* 1. *collect. ſub hoc tit. cap.* 2. De Concilio hoc Triburienſi nonnulla notavi *in cap. clerici*, *de vita*, *& honeſt. cler.*

b *Apoſtolum.*) *Ad Timoth. c.* 2. *&* 1. *ad Corint. c.* 6.

c *Tollat inde reliquias.*) Ex his verbis probat Gibalin. *de cenſur. diſq.* 7. *q.* 14. *n.* 1. ante tempora Alexandri III. in uſu eſſe cæpiſſe in Eccleſia interdictum eccleſiaſticum, & eam cenſuram non eſſe ab Alexandro III. inventam; quod infrà probabimus *in c. quod in te*, *de pænit.* In præſenti autem textu PP. Eccleſiæ Gallicanæ non ſolùm confirmarunt canonem Concilii Cabilon. ſuprà relatum *in c.* 1. verùm ut plerumque Legiſlatores faciunt, & probat Forner. *lib.* 1. *rerum quotid. c.* 17. addiderunt, ut tempore hujus interdicti, dum Miſſarum ſolemnia in Eccleſia non celebrantur, reliquias auferret Epiſcopus, oſtia clauderet, & ſuo ſigillo ſignaret. Clauduntur enim oſtia tempore interdicti, *c. quod in te*, *de pæn. & remiſ.* & ſignantur ab Epiſcopo, ut cognoſcatur in eis divina officia non celebrari; unde legimus, baptiſteria cùm baptiſmus celebrari non poterat, ſignari ab Epiſcopo, in Concilio Tolet. 27. *c.* 2. *de reg. fidei*, ibi: *Licèt in initio Quadrageſimæ baptizandi generaliter non claudatur myſterium, tamen eccleſiaſticæ conſuetudinis ordo depoſcit, & neceſſe eſt, ut oſtia baptiſterii in eodem die Pontificali manu, & annulo ſignata claudantur, & uſque in cœnæ Domini ſolemnitatem nullatenus reſerentur: ob id videlicet, ut & per ſignaculum Pontificium (excepto graviſſimæ neceſſitatis obventa) in his diebus monſtretur, per totum orbem non licere fieri baptiſmum,*

ptiſmum, & ſanctificationem; iterum Epiſcopali ad eam obſeratione reſeratâ, ſignetur Dominicæ patere myſterium Reſurrectionis, in quo ad vitam factus eſt aditus homini; ut quia per baptiſmum conſepultus eſt in morte Chriſti, reſurgat cum eo in gloria Dei. Quod in aliquibus Eccleſiis minimè hæc ſancta conſuetudo ab Epiſcopis cuſtoditur, atque peragitur, ideò per hanc noſtram ſententiam ſancimus atque decernimus, ut ita à totius Hiſpaniæ, & Galliarum populis cuſtodiatur, quatenus in prædicto die, initii videlicet Quadrageſimæ, & oſtia ſancti baptiſterii cum laudum conſummatione claudantur, & ab Epiſcopis ſuo cum ſignaculo obſignentur, ita ut niſi in regnæ Domini celebritate, quando more ſolito altaria debent deveſtiri, eadem debeant oſtia reſerari. Inconveniens etenim res eſt, ut illic in præmemoratis Quadrageſimæ diebus cunctis aditus pateat adeundi, ubi non licet debitum myſterium exerceri. Quare cum diſſentientibus adhuc patronis Miſſæ ſacrificium celebrandum non erat, ideò jubetur in præſenti canone, ut oſtia claudantur, & ſignentur. Tolluntur autem reliquiæ in aggravationem ejuſdem interdicti, ut alia etiam, licèt minùs rectè, olim à quibuſdam clericis adhibebantur in aggravationem ipſius cenſuræ, quæ de cætero fieri prohibentur, *in cap. canonici, de off. Ord. in 6.* tantùm enim in præſenti permittunt PP. à Miſſæ ſacrificio ceſſare, oſtia Eccleſiæ claudere, & reliquias Sanctorum auferre; ut ita perterriti clamore eorum, qui Miſſæ ſacrificio privantur, hæredes patroni, inter ſe conveniant de presbytero in eadem Eccleſia inſtituendo, & reſipiſcant à ſua contentione, & diſcordia: qui etiam effectus, ſeu finis eſt cenſuræ interdicti, ut clamoribus populi ſuperior, ob cujus cauſam indicitur, reſipiſcat à contumacia, & Eccleſiæ præceptis obediat: non autem reliquiæ in præſenti textu auferri jubentur, ut vindicta hæredum ita diſſentientium, favore, & interceſſione illorum Sanctorum, quorum reliquiæ auferuntur, à Deo impetretur, ut nonnulli olim faciebant, de quibus in Concil. Tol. 13. *can. 7.* ita cavetur: *Væ his, qui faciunt opus Domini fraudulenter, & deſidioſe, propheticus ſermo annunciat. Et ſi illi væ incurrunt, qui negligenter opus Domini faciunt, quod ſupplicium merebuntur, qui divinæ ſervitutis cultum, malitia intercedente, ab altaribus Chriſti ſubducunt? Illos dicimus qui obſtinatæ mentis doloſitate confiſi, cum aliqua eos moleſtia fraternorum jurgiorum pupugerit, inſana illicò temeritate abrepti altaria nudantes ſacratis veſtibus exuunt, luminaria ſubtrahunt, ac divinorum ſacrificiorum cultum malitia intercedente ſubducunt. Et quod in hominibus ſe vindicare non poſſunt, injuriam Deo (quod pejus eſt) inferunt. Unde ſi hujuſmodi pro fraterno odio homicidæ reatu adſtringitur, pro contemptu divino quid pœnæ merebitur? Etenim juxta quod divinus ſermo increpat: Si peccaverit vir in virum, placari ei poteſt Deus: ſi quis autem peccaverit in Deum, quis pro eo rogaturus eſt? Facilè ergo talium ſacerdotum exceſſibus illa Domini ſententia coaptabitur, qua malitia percutitur ſacerdotum. Dicit enim. Honorificantes me honorificabo; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Quicunque ergo ſacerdotum, vel miniſtrorum deinceps cauſa cujuslibet doloris, vel amaritudinis permotus, aut altare divinum veſtibus ſacratis exuere præſumpſerit, aut qualibet alia lugubri veſte accingi, ſeu etiam ſi conſueta luminariorum ſacrorum obſequia de templo Dei eduxerit, atque (quod pejus eſt) occaſionem nutrierit, unde de templis Domini, aut officia conſueta deſint, aut oblatio ſingularis ſacrificii videatur in aliquo defraudari, ſi eum antea veræ pœnitudinis coram Metropolitano ſatisfactio non purgaverit, ignobilitati perpetuæ mancipatus, juxta ſuperiorem ſententiam Domini, & loci ſui dignitate ſe noverit, & honore privari Illis proculdubio perſonis ab hac ultionis ſententia ſeparatis, quæ aut contaminationem ſacrorum ordinum, vel ſubverſionem ſanctæ fidei metuentes, aut hoſtilitatem, vel obſidionem perferentes, ſeu etiam divinorum judiciorum ſententiam metuentes, tale feciſſe contigerit, in quorum facto plus humilitas, qua Deus placetur, quàm interni laboris doloſitas declaratur.* Qui abuſus apud aliquos valdè ignaros irrepſit ex facto Epiſcopi Aquenſis, quod refert Gregor. Turon. *de gloria confeſſor cap. 71.* his verbis: *Denique condemnatus, ſpoliatuſque ſacerdos ad urbem rediit, atque proſtratus in oratione coram ſepulchro Sancti, dicto Pſalmi capitulo, ait: Non hic accendetur lumen, nec pſalmorum modulatio canetur, glorioſiſſime Sancte, niſi priùs ulciſcaris ſervos tuos de inimicis ſuis, reſque tibi violenter ablatas Eccleſiæ ſanctæ reſtituant. Hæc cùm lachrymis effatus, ſentes cum acutis aculeis ſuper tumulum projecit, egreſſuſque clauſis oſtiis, ſimiliter in ingreſſu alias collocavit. Typus iſ erat derelicti penitus loci. Nec mora, corripitur pervaſor à febre. Decumbit in lectulo, exhorret, cibum faſtidit, & potum, profert æſtuans juge ſuſpirium. Cui etiam interdum ab ardore febris ſitis accederet, aquam tantum, nihil aliud hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum ducit annum, ſed mens prava non flectitur. Interea labitur cæſaries cuncta cum barba, & ita omne caput remanſit nudum, ut putares eum olim ſepultum, nuper erectum fuiſſe poſt funera de ſepulchro.* Refert etiam Baronius *anno 579. n. 16.* Verùm hæc, & ſimilia Sanctorum facta admiranda potiùs ſunt, quàm imitanda.

COMMENTARIUM.

EX his duobus canonibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Juſpatronatus inter hæredes dividi non debet; & ſi propter eorum diſcordiam presbyter non præſentatur, ceſſatur à Miſſæ ſacrificio, donec unus pari voto, & conſilio eligatur.* Probant eam textus *in cap. conſiderandum, cap. ſi plures, 16. qu. 7. cap. 3. hoc tit.* Conſonat lex 10. & 12. *tit. 5. p. 1.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Garanna, & Barboſa *de pot. Epiſ. alleg. 72. num. 70.* Lælius Mancin. *ſacri juris controv. cap. 9.* Petr. Greg. *lib. 17. ſyntag. cap. 4. & de benef. cap. 17. num. 5.* Fileſacus *in cap. 4. de off. Ordin.* Valenzuel. 1. *tom. conſ. 63.* Duaren. *de ſacris Eccleſ. miniſtr. lib. 5. c. 4.* Moneta *de commut. c. 12. n. 134.* 3 Traditur concluſio.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam juſpatronatus ſpiritualibus dicitur annexum *in c. quanto 3. de jud. cap. de jure 16. hoc tit.* ſed in ſpiritualibus nulla datur ſucceſſio hæreditaria, *c. 1. de præb. c. conſuluit, hoc tit. c. ad hæc, de decimis, c. Apoſtolica 8. qu. 2.* Ergo juſpatronatus nec inſolidum, nec pro parte ad hæredes tranſire poteſt. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia juſpatronatus incorporale eſt, cum tangi non poſſit, *l. 1. §. quædam, ff. de rer. diviſ.* ac per conſequens individuum eſt, *l. 2. §. & harum, ff. de V. O.* ſed individua inſolidum competunt pluribus hæredibus, *d. l. 2. §. ex his, l. 4. §. Cato, l. ſtipulationis, §. quando, ff. de V. O.* & tam activè, quam paſſivè in ſolidum ad hæredes tranſeunt, *l. ſi via 12. ff. de ſerv. leg. ult. de ſerv. legata, l. ſi unus 19. in fin. l. heredes 25. §. in ea, ff. fam. erciſ. l. fidei commiſſaria, 11. §. ſi in opere, ff. de leg. 3.* Valent. *tom. 2. illuſt. tr. 4. c. 7. n. 3.* Igitur ſi in præſenti ſpecie ſupponitur juſpatronatus tranſire ad hæredes, debebat tranſire in ſolidum. Tandem difficilis redditur hæc aſſertio ex eo, nam eccleſiaſticum interdictum ex cauſa civili, ob delictum tantùm unius parochiani imponi non debet, *c. 2. de his, quæ fiunt à major. c. licet 3. de pœnis,* Covar. *in c. alma, 2. p. §. 1. de ſentent. excommun. lib. 6.* Suar. *de cenſur. diſp. 36. ſect. 1.* igitur ob diſcordiam patronorum in eligendo presbytero quoad regimen Eccleſiæ, non debent prohiberi divina officia in ipſa Eccleſia. 4 Impugnatur prima aſſertio.

Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, inter modos, quibus juſpatronatus eccleſiaſticum ſemel acquiſitum ad alios transfertur, præcipuum eſſe ſucceſſionem; defuncto enim patrono juſpatronatus non ad conſanguineos, ſed ad hæredes inſtitutos pertinet, quia non jure ſanguinis, ſed hæreditario defertur, *c. ſi plures, c. filiis, 16. q. 7. Clement. plures, hoc tit. c. ſignificavit 41. de teſtibus, authent. de SS. Epiſcopis, §. ſi quis 18. collat. 9. l. 8. cum ſeq. tit. 15. partit. 1.* docent Lambertinus *part. 2. lib. 1. quæſt. 2. art. 24.* Didacus Perez *in leg. 1. tit. 6. lib. 1. ordin.* Covar. *lib. 2. var. c. 18. num. 6.* Duarenus *lib. 5. de ſacris Eccleſ. c. 4.* Coſta *in cap ſi pater, verbo Trebellianicæ, n. 4. de teſtam. lib. 6.* & ad filios, non ut filios, ſed ut hæredes tranſit: ut ſi hæredes non ſint, aut quia inſtituti non reperiantur, aut quia hæreditate ſe abſtinuerint, non admittuntur ad juſpatronatus. Riccius *in praxi aurea, reſ. 131.* Covar. *ubi proximè, n. 7.* etiamſi fuerint meliorati, atque meliorationem agnoverint; quia cùm titulus ille hæreditarius non ſit, ut argumento legis *cùm ampliùs 26. §. cum bonorum, ff. de legat. 1. l. ex facto, §. unde, ff. de hæred. inſtit.* probant Tellus Fernand. *in l. 21. Tauri, nu. 2.* Matienzo *in l. 5. tit. 6. lib. 5. recop.* non eſt ſufficiens, ut juſpatronatus filio meliorato deferebatur. *Spino in ſpeculo, gl. 4. n. 54.* Moneta *de commut. c. 11. nu. 134.* Nec obſtat lex 21. Tauri, quæ eſt lex 5. *tit. 6. lib. 5. recop.* ubi filii meliorati habentur pro hæredibus. Nam reſpondetur, in caſu ſpeciali ipſius legis haberi loco hæredum, videlicet quoad ſolvenda onera paterna; & in jure diverſum cenſetur eſſe hæredem, aut haberi pro hærede, cùm aliud ſit eſſe tale, aliud haberi pro tali, *l. ſi maritus, §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult. l. mercis, ff. de V. S.* docuerunt Matienzo *in d. l. 5. gl. 4.* Caſtillo *in d. l. 21.* unde text. *in d. c. filiis,* in illis verbis: *Filiis, & nepotibus, & propinquis, & c. conſtitutum,* ibi: *Ipſis conditoribus, aut certè propinquis eorum, 16. qu. 7.* accipiendi ſunt, quando filii, vel alii propinqui hæredes inſtituti ſunt, non verò ſi extranei inſtituti reperiantur, ut colligitur *ex d. c. filiis,* ibi: *Ipſius tamen hæredibus.* Nam ſi extranei hæredes inſtituti ſint, ad eos pertinet juſpatronatus, non ad filios, ut docent Lambertin. *d. p. 2. q. 2. art. 1.* Molin. *lib. 1. de primog. c. 8. n. 6.* qui reſolvunt, quod ſi in fundatione Eccleſiæ à patrono reſervatum fuit juſpatronatus pro ſe, & filiis ſuis, id intelligitur factum, non ut filiis, ſed ut hæredibus, ut poſt Bartolum, & Covar. reſolvit Gratian. 5 Juſpatronatus defertur jure hæreditario.

lib. 3.

lib. 3. discept. c. 577. n. 45. quæ omnia cessant, si patronus eam adhibuit conditionem, ut in ipso jurepatronatus succederetur jure sanguinis, tunc enim tale jus erit familiare, & gentilitium, & ad proximiores consanguineos spectabit. Lambert. ubi sup. art. 2. Selva de benef. 3. p. q. 11. n. 5. Noguerol. alleg. 28.

6 Hæredes in stirpes non in capita succedunt. Secundò sciendum est, quod licèt juspatronatus ad hæredes pertineat, non tamen pertinet ad eos, ut hæredes, sed quia sunt hæredes; idest, non pertinet pro portionibus hæreditariis, sed ipsi in stirpes succedunt, Clem. plures, hoc tit. Tiraq. de jure primog. q. 36. n. 3. Gratian. lib. 3. discept. c. 521. Quod licèt olim fuisset valdè controversum, nam Tancredus, Bernardus, & Joannes Andreas in præsenti existimarunt in quemlibet hæredem transire juspatronatus in solidum quoad omnia, tamen ex dispositione Clem. V. in d. Clem. plures, prævaluit sententia Hostiensis asserentis, quoad jus præsentandi hæredes succedere in stirpes, ita ut plures hæredes unius patroni tantùm unam vocem obtineant: quæ doctrina juris principiis valdè conformis est; nam plures habentes causam ab uno, habentur loco unius, c. pastoralis, de rescr. c. licèt 47. verbo statuimus, de testibus, l. si eum, §. qui injuriarum, ff. si quis caut. l. filiæ 28. §. 1. de cond. & demonst. Sed hæredes unius patroni succedunt in unius vocem, & ipsum repræsentant authen. de jure jur. à moriente, collat. 5. ergo unam tantùm vocem habere debent. Accedit, nam aliàs si ex duobus patronis unus decederet pluribus hæredibus institutis, extenuaretur vox superstitis patroni sine facto suo; quod admittendum non est, argumento text. in capit. sedes 15. de restit. spol. leg. 1. §. sed si, de Carbon. edict. Expendi etiam potest pro hac sententia text. in l. si cui fundus 56. ff. de cond. & demonstr. juncto Chesio interp. jur. capit. 26. ubi plures hæredes habentur loco unius. Hæc tamen sententia locum non habet in jurepatronatus familiari, ubi potiùs jure sanguinis, quàm hæreditario succeditur; quia cùm tanquam consanguinei admittantur, in capita succedunt. Gratian. tom. 2. disc. c. 218. Tondut. tom. 1. resol. canon. c. 32. qui latè disputat, quando gentilitium, seu quando hæreditarium dicatur juspatronatus. Nec prædicta doctrina procedit in jurepatronatus libertorum, ubi non hæreditario, sed sanguinis jure successio defertur, siquidem ad filios, non ut hæredes, sed ut liberos spectat, l. filii 9. ff. de jurepat. l. ut jurisjurandi 7. §. si liberi, l. si operum 29. ff. de oper. libert. l. si patronus 12. §. ult. l. patroni filia 39. ff. de bonis libert. Chumacero select. jur. c. 1. Valentia lib. 3. illust. tr. 3. n. 25. c. 4. in qua parte observandi sunt text. in leg. cum fine 11. ff. de Carbon. edict. juncto Merillo lib. 1. obs. c. 20. l. 1. §. fin. l. 2. & 3. ff. de assig. liber. juncto Pinello lib. 1. select. c. 8. num. 16. l. Paulus 47. §. finali, ff. de bonis libert. juncto Cujacio lib. 3. qq. Papin. in l. 42. ff. eod. tit.

7 Traditur dubitandi ratio. Ex quibus provenit vera ratio prioris partis præsentis assertionis; nam cùm hæredes succederent in hac specie in locum unius patroni, unam tantùm vocem obtinebant, & ita injustè intendebant Ecclesiam dividere, & tot clericos præsentare, quot ipsi hæredes erant. Quod etiam procedebat, sive ex inæqualibus, sive ex æqualibus portionibus essent instituti, ut docent But. & Card. in præsenti, Lambert. de jurepat. lib. 1. p. 2. art. 24. Facit text. in l. vel quod 6. ff. de relig. & sumptib. ubi jura sepulchrorum æqualiter transeunt ad omnes hæredes, etiamsi unus ex eis ex minima parte fuisset institutus. Hoc etiam procedit, si plures sint hæredes unius patroni, & alterius pauci, veluti si unus patronus decem, alter duo relinquat; nam eo casu æqualiter unam vocem habent decem ac duo Barb. de pot. Episc. alleg. 72. n. 70. nec interest, an ex testamento, an ab intestato succedant; ex linea recta, an ex transversali proveniant: quia semper ex ratione suprà tradita plures hæredes tantùm unam vocem habent, & unum clericum præsentare, valent. Spino in spec. gl. 4. n. 62. Grat. tom. 3. disc. 521. Did. Perea in l. 1. tit. 6. lib. 1. ord. Posterioris verò partis præsentis assertionis ratio ex eo provenit, nam cùm diuturnus defectus Rectoris in Ecclesia sustineri non debeat, ex adductis in c. ne pro defectu 41. de elect. ideò Episcopus modis omnibus cogere debet patronos, ut concordi animo, parique consilio, ac voto in unum presbyterum consentiant, qui divina officia in ipsa Ecclesia possit celebrare, & interim ostia claudere, & signare, ut ita perterriti patroni ad concordiam reducantur.

8 Dissolvitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt juris attento rigore in patronatu Ecclesiastico successio dari non possit, tamen speciali favore, & gratia Ecclesia admisit in eo successionem hæreditariam, ut hac remuneratione laicos ad Ecclesiarum fundationem, & earum dotationem alliceret, ac invitaret, ut docuerunt D. Tho. 2. 2. q. 110. ar. 4. Berojus, & Panorm. in præsenti, Covar. prac. c. 36. & lib. 2. var. c. 12. Didac. Perez in l. 1. tit. 6. lib. 1. ord. & si adhuc scisciteris, quare ex eadem gratia, & ratione Ecclesia patronis non concessit successionem in beneficio ecclesiastico Ecclesiæ à se constructæ, seu dotatæ, ut concessit juspatronatus? Respond. id provenire ex singulari discrimine, quod versatur inter beneficium, & juspatronatus; nam beneficium ita annectitur Ecclesiæ, & rebus spiritualibus necessariò, & consequenter quod sine ministerio spirituali consistere non potest, & ab eo, tanquàm à causa principali dependet, c. si quis objecerit 1. qu. 3. at juspatronatus accedit spiritualibus antecedenter, quia præsentatio præcedit beneficii institutionem, c. decernimus, 16. q. 7. nec virtute præsentationis aliquod jus in re, vel ad rem habet præsentatus, sed tantum petere potest, si dignus est institutionem, per quam confertur beneficium ipsum, c. quod autem, de jurepat. unde cùm in jurepatronatus accessio spiritualibus non ita propinqua sit, & immediata, ac in beneficio ipso, receptum fuit laicos sibi, & suis hæredibus juspatronatus reservare licere; non tamen sibi, aut hæredibus beneficium posse retinere. Nec hanc differentiæ rationem evertit text. in c. consuluit, hoc tit. ubi Pontifex eadem ratione, qua olim moti fuerunt sacri canones ad improbandam successionem in beneficiis ecclesiasticis, scilicet ne sanctuarium Dei jure hæreditario possideatur, c. plerique 30. 1. q. 1. c. ad decorem, de instit. c. ad hæc, de decim. movetur ad removendam successionem in jurepatronatus, ut constat ex illis verbis: Cùm Sanctuarium Dei jure hæreditario teneri non possit, non decet, ut clerici Ecclesias à parentibus fundatas propria auctoritate detineant, aut laicis filii, vel aliquibus alii concedant easdem. Ex quibus deduci videtur, nullum inter successionem beneficii, & jurispatronatus constitui posse discrimen, cùm utraque prohibita sint, & eadem ratione prohibeantur. Nam respondetur, in eo textu nequaquam agi de successione jurispatronatus, cùm dubitari non possit post hos sacros canones à laicis possideri posse, d. c. filiis, cum seq. 16. q. 7. Agebatur enim in eo textu de quibusdam laicis, qui intendebant ratione jurispatronatus non solùm præsentationem ad beneficium, verùm & ipsas Ecclesias conferre, ac de his, pro arbitrio disponere posse; quod justè improbat Pontifex, cùm patrono tantùm competat jus præsentandi ad beneficium; collatio autem ad Episcopum spectet, c. præterea, c. cùm laici, c. relatum, c. finali, hoc tit. cap. 3. de privil. cap. ex frequentibus, de instit. Unde docet Pontifex, patronum non succedere in Ecclesiis à se, vel majoribus constructis, ut in aliis bonis temporalibus, sed tantùm jus præsentationis habere.

Nec obstat, quod dicebamus, videlicet juspatronatus individuum esse, & per consequens unicuique ex hæredibus in solidum competere, quia licèt id verum sit, & facilè ex hoc capite deducatur; tamen non est ita absolutè accipiendum respectu omnium effectuum, qui ex patronatus jure proveniunt, sed tantùm respectu eorum, qui individui sunt: nam quid dividuum, vel individuum esse judicatur ex rebus, quæ in eo continentur, ita ut quoties res dividua sit, dividatur; quoties verò res ipsa dividi non potest, talis res individua dicatur, l. 2. §. & harum, ff. de V. O. Faber lib. 3. conject. c. 17. Gomez var. c. 1. Valentia lib. 2. illust. tract. 4. c. 1. igitur singuli hæredes patroni erunt in solidum quoad honorem processionis, de quo in c. piæ mentis, 16. q. 7. & respectu alimentorum, quæ tempore egestatis patronis præstantur, c. nobis 25. hoc tit. necnon respectu defensionis Ecclesiæ, quæ patronis incumbit, c. filiis, 16. q. 7. Ratio est, quia præsentatio honoris pro parte fieri non potest, cùm operetur tantùm præstatio respectu partis, quantum totum respectu totius, argumento legis unicæ, C. de ingrat. libert. Deinde quia alimentorum præstatio, quæ patrono debetur, non potest pro parte fieri, l. 3. §. fin. l. pecunia, ff. de alim. legat. Surdus de alim. lib. 9. q. 14. n. 4. Sic etiam onus defensionis Ecclesiæ cuilibet in solidum competit, quia in facto consistit, quod individuum est, l. 2. §. item si in facto, ff. de V. O. l. loci corpus, §. si fundus, ff. si servitus vind. Circa alium verò effectum jurispatronatus, videlicet præsentandi Rectorem ad ipsam Ecclesiam, non leve dubium est; nam videtur dividuam esse talem facultatem præsentandi, cùm ususfructus omni consideratione dividua sit, l. ususfructus 5. l. etiam 43. l. si mihi 49. ff. de usufruct. l. 1. §. si ususfructus, l. sed ususfructus 81. ff. ad leg. Falcid. l. 1. ff. de usufruct. accresc. l. communi 7. §. sed etsi, ff. communi divid. cùm in fruendo consistat, & emolumentum rei contineat, l. Mævius 66. §. fundo, ff. de leg. 2. Valentia ubi suprà, c. 7. Sed præsentatio Rectoris spectat ad fructus jurispatronatus, c. consultationi, hoc tit. Balboa in c. cum Bertholdus, de re jud. igitur pro ea parte dividuum debet esse juspatronatus. Sed verius est, quoad præsentationem Rectoris esse etiam individuum juspatronatus, licèt non ita sicut quoad alios effectus; nam hæc facultas præsentandi in facto consistit: sed ea, quæ in facto consistunt, individua sunt, ut suprà probavi: ergo etiam

Digitized by Google

etiam hæc facultas. Deinde nam juspatronatus potiùs æquiparatur aliis servitutibus, quàm usufructui, ut defendit Azor *lib. 3. instit. c. 20. q. 9.* Sed omnes aliæ servitutes individuæ sunt, ut probat Valentia *ubi sup.* ergo jus præsentandi individuum est. Hac tamen sententia retenta, non inde asserendum est, ad quemlibet ex hæredibus transire in solidum juspatronatus, sed ad omnes simul; jus enim hoc transit ad heredes sicut defunctus habebat: sed patronus tantùm habebat unam vocem ergo & heredes unam tantùm debent habere, licèt sint patroni in solidum, ut contingit in jurisdictione pluribus simpliciter delegata; nam ita transit in quemlibet, ut simul per omnes exerceri debeat, *l. si duo ex tribus 39. de re jud. c. prudentiam 21. c. causam 26. de offic. deleg.* aliàs pro una voce patroni defuncti darentur tot voces, quot hæredes illi existunt. Nec obstat augmentum dubitandi rationis; nam in præsenti specie non prohibentur divina officia celebrari in Ecclesia jurispatronatus ob causam pecuniariam, vel delictum privati, sed ob discordiam patronorum, qui alio modo citra scandalum ad concordiam cogi nequeunt, nec alio modo ipsi Ecclesiæ provideri valet.

10 Exponitur Clem. plures, hoc tit. Sed adhoc suprà traditis opponi potest text. *in Clem. plures, hoc tit.* ubi statuit Clemens V. quod si patronus pluribus hæredibus relictis decessit, eos omnes unam dumtaxat vocem habere; ut faciliùs autem Ecclesiæ vacanti provideatur, posse eos inter se pacisci, ut rectores alternatim præsentent, vel plures Episcopo proponant, ut ab ipso unus eligatur, qui possit in Ecclesia ministrare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis circa præsentationem posse inter eos convenire, ut alternis vicibus Rectores præsentent: simulque depromitur, posse plures Rectores ab hæredibus unius patroni præsentari: quod apertè adversatur præsenti assertioni. Etiam difficilis est idem textus dum in eo docetur, incertam, & alternativam præsentationem valere, contra expressam decisionem text. *in c. 2. de elect. lib. 6.* ubi tales electiones nullius momenti esse asseritur. Pro cujus expositione sciendum est, in eo jus novum constitui à Clemente V. ut ita facilius provideretur Ecclesiis vacantibus: licèt enim in præsenti c. t. asseratur juspatronatus esse individuum, tamen non negatur, usum, seu exercitium ejus esse dividuum, & ita alternis vicibus posse patronos Rectores præsentare. Nec quod de alterno usu ibi constituitur, novum est; siquidem *in leg. quotiens 34. ff. de usufr.* asserit Julianus, quod si duobus ejusdem nominis ususfructus legetur debent legatarii inter se convenire, ut alternis annis unus post alium usufructu fruatur, aliàs ad invicem se impedient: *& in l. cùm constet 5. ff. de aqua quotid.* affirmat Consultus, judicium communi dividundo dari inter plures, quibus aquam ducere ex fonte permissum erat, ut alternis temporibus, & mensuris ea servitute utantur. Idem in similibus casibus observatum legimus *in l. 2. in princ. & §. ult. l. si ususfruct. ff. quibus modis ususfruct. l. 1. ff. quando dies ususfruct. c. ult. de præb. in 6. l. si sic constituta, ff. quemadmodum servit. l. communi, §. cum de ususfructu, ff. communi divid. l. arbor, ff. ult. leg. si convenerit, in princ. ff. eod. l. & hæc dist. §. cum fundus, ff. locati, l. & puto, §. ususfruct. ff. fam. ercisc.* & apud Senecam Tragicum *in Thieste*, legimus Thiestem, & Atreum fratres, cum ad concordiam reduci non potuissent, alternis annis regnasse: latè illustrat Tiraq. *de primog. q. 17. oppos. 6.* Nec refragatur text. *in d. c. 2. de elect. lib. 6.* nam textus ille procedit in electionibus, in quibus incertitudo personæ præstat impedimentum, quod non versatur in præsentatione, quia per electionem statim jus acquiritur: at præsentatio potest fieri de pluribus conjunctim, vel alternativè, quia ex ea nullum jus acquiritur, donec præsentatus institutus sit ab Episcopo: docuit Abbas *in c. querelam 24. n. 6. de elect.*

11 Exponitur c. querimoniam, hoc tit. Sed adhuc suprà traditæ solutioni obstat text. *in c. querimoniam, hoc tit.* ubi cùm agatur de præsentatione legitimè facta à patrono, revocata ab ejus successore, docetur hujusmodi vicissitudines Ecclesiarum fieri non debere à patronis: ex qua decisione Innocentius sibi deducit, non licere patronis alternis vicibus in præsentationibus Rectorum uti, idque prohiberi illo verbo, *vicissitudines*, quod alternationem significat, ut constat ex Tito Livio *lib. 3. ab Urbe condita*, ubi dum refert apud Romanos Decem viros alternis diebus fasces habuisse, id postea appellat *vicissitudinem imperitandi*: unde Nicoltus in appendice vocum barbararum Tullii, alternitatem in vicissitudinem vertit: igitur non rectè *in d. Clem. plures*, permittitur alternatio, seu præsentatio alternativa patronis. Agnoverunt difficultatem Glossa, & antiquiores in eo textu, qui docuerunt, vicissitudinem ibi significare permutationem, ut patronis non liceat inter se juspatronatus permutare: sequitur eos Lamb. *de jurepat. 2. p. lib. 1. q. 7. art. 36.* Sed facilè cognoscitur quàm aliena sit hæc interpretatio à quæstione, & decisione ipsius textus. Quare ea sententia omissa, dicendum existimabam, ibi vicissitudinem significare mutationem, ut apud Ciceronem *in Lucio lib. 5.* ibi: *Nihil est apud delectationem lectoris, quàm temporum varietas, fortunæque vicissitudines.* Et 1. *Tuscul.* ibi: *Tum vicissitudines dierum, atque noctium.* Teren. *in Eunucho*, ibi: *Omnium rerum vicissitudo est.* Unde cùm in ejus textus specie ageretur de mutatione Rectoris legitimè præsentati, per successorem non facienda, eleganter dixit Pontifex, vicissitudinem, idest mutationem non permitti.

Deinde suprà traditis obstat textus *in c. quoniam 3. hoc tit.* ubi proponuntur plures hæredes unius patroni, qui varios Rectores præsentare intendebant: & jubetur à Patribus Conc. Later. quòd eo in casu ille presbyter ab Episcopo instituatur, qui à majori parte hæredum præsentatus fuerit, & si id citra scandalum fieri nequeat, Episcopus instituat in Rectorem quem maluerit, idque ipsum faciat, si ob controversiam inter patronos ortam nullus ab eis præsentetur sacerdos. Ex quo textu duplex insurgit difficultas in præsentem assertionem. Prima, nam si ob dissensum patronorum certus non eligebatur Rector, quomodo Missarum solemnia interdicuntur, immò potiùs facultas datur Episcopo instituendi quem maluerit? Secunda, nam adhoc, ut ob negligentiam patronorum præsentatio devolvatur ad Episcopum, semestre tempus expectari debet: ergo non rectè post quatuor menses in eo textu permittitur Episcopo institutio ipsius Rectoris. Primæ difficultati respondendum est, in eo textu diversum casum proponi, ac in præsenti deciditur; loquitur enim cùm altero omittente, alter præsentando possessionem jurispatronatus acquireret: quare loco ejus verbi, *dissensione*, legitur in Concilio Later. *defensione*. Controversia enim inter hæredes vertebatur circa juspatronatus, & interim omnes vacante Ecclesia ob defensionem juris proprii plures præsentare possunt, & tunc Episcopus debet instituere à majori parte præsentatum: præsens verò assertio procedit, quando hæredes nulla lite mota, cùm omnes veri patroni essent, ob discordiam plures præsentabant; tunc enim remediis in præsenti relatis cogendi erant pari voto unum præsentare, juxta istos antiquos canones, antequam jus devolutionis inductum esset in Concilio Later. relato *in d. c. 3.* post quod elapso termino devolvitur jus præsentandi: & ita utendum non est remediis præsentis textus. Secundæ difficultati satisfaciendum est discrimen constituendo inter patronos laicos, & ecclesiasticos: si ad sæculares pertineat juspatronatus, quadrimestri elapso Episcopus instituere potest quem maluerit; si verò ad ecclesiasticos spectet, semestre expectatur. Primo casu procedit textus *in d. c. quoniam*, ubi Raymundus concipit *infrà quatuor menses*; cùm in Concilio Lateranensi legatur *infra tres menses*, respiciens ad Alexan. III. relatum *in c. cum propter, hoc tit.* Secundo casu loquuntur text. *in c. eam te, hoc tit. c. 2. de supplen. negl.* ubi monachis patronis semestre conceditur ad præsentandum, quia juspatronatus illis competens ecclesiasticum censetur, *c. unic. §. fin. hoc tit. lib. 6.* dicemus latiùs infrà *in d. cap. eam te*.

Tandem obstat textus *in c. cum vos 4. de offic. ordin.* ubi refertur, in Metropoli Cantuariensi plerumque Ecclesiam jurispatronatus vacare ex eo, quod minùs idoneæ personæ Episcopo præsentabantur, aut ob dissensum patronorum certus Rector non eligebatur: unde Alex. III. jubet Archiepiscopo Cantuar. ut in similibus casibus in Ecclesia vacante œconomum constituat, qui possit ipsius Ecclesiæ fructus percipere, & successori reservare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis non esse Missarum sacrificia in Ecclesia vacante interdicenda; sed potiùs œconomum esse constituendum ab Episcopo. Deinde difficilis est textus ille; nam ut proximè dixi, transacto semestri, potest Episcopus instituere Rectorem in ipsa Ecclesia, quem maluerit, *c. eam te, c. cùm propter, hoc tit.* igitur non debet œconomum apponere, sed presbyterum ibi ordinare. Pro cujus textus expositione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo lis tractatur inter patronos ipsos, aut extraneas personas; & inter eum, in quo discordia versatur inter laicos vindicantes juspatronatus, & Episcopum asserentem Ecclesiam liberam esse ab omni jurepatronatus. Primo casu potest Episcopus remediis in præsenti relatis cogere patronum ad consentiendum in unum, vel attento Concilio Lateran. transacto legitimo tempore ob eorum negligentiam instituere in Rectorem quem maluerit. Secundo verò casu tantùm œconomum apponere potest. Ratio est, quia si tunc curreret tempus patronis ad præsentandum assignatum, sæpè simularet Episcopus causas, negaretque juspatronatus illis competere, ut sic elapso termino à jure statuto, præsentatio ad ipsum devolveretur, ut jam in ejus commentario notavi.

Margin notes (right column): 12 Exponitur c. quoniam 3. hoc tit. — 13 Exponitur cap. cum vos, de off. ordin.

CAPUT

C A P U T III.

Ex a Concilio Lateranensi.

QUoniam in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut hæredes eorum, potestate in qua eos Ecclesia usque huc sustinuit, abutuntur, & cùm in Dei Ecclesia *b* unus debeat esse, qui præsit, ipsi plures sine respectu subjectionis eligere moliuntur; & cùm una Ecclesia unius esse debeat rectoris, pro sua defensione plurimos repræsentant. Quocirca præsenti decreto statuimus, ut si fortè in plures partes fundatorum se vota diviserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis, & plurimorum eligitur, & probatur assensu: si autem hoc sine scandalo esse nequiverit, *c* ordinet Antistes Ecclesiam, sicut meliùs eam secundùm Deum viderit ordinandam; & id ipsum etiam faciat, si de jurepatronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competat, intra tres *d* menses non fuerit diffinitum.

N O T Æ.

1 a LAteranensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.4.* & reperitur textus hic in Concilio Generali Lateranensi celebrato sub Alexandro III. *c.* 17. de quo Concilio nonnulla notavi *in c. nonnulli 27. de rescript.*

b *Unus debeat esse.*) Juxta adducta *in c. majoribus, de præbend.*

c *Ordinet Antistes.*) Juxta facultatem sibi à jure concessam, de qua in sequenti commentario agemus.

d *Tres menses.*) Licèt in prima collectione ita legatur, & in ipso Concilio *d. c. 17.* tamen in aliis codicibus legitur *quatuor*, ut jam notavit Ant. August. *in not. ad 1. collect.* & *in epit. jur. lib. 15. tit. 6. c. 2.* & rectè, ut consentiat textus hic ipsi Alexandro relato *in c. cum propter, hoc tit.* Illud tamen discrimen notum est inter patronos ecclesiasticos, & laicos, quod si juspatronatus spectet ad laicos, quadrimestre tantum tempus illis competit, *d. c. cum propter*; si verò ad Ecclesiasticos, semestre illis conceditur, *c. eam te, hoc tit.* ubi rationem hujus discriminis assignabimus.

C O M M E N T A R I U M.

2 IN præsenti canone Concilii Later. statuunt PP. quod si patroni, aut eorum successores in ipso jurepatronatus plures Rectores præsentaverint ad Ecclesiam vacantem, non quia plures præsentare intendunt, & inter se non consentiunt, ut in commentario antecedenti; sed singuli singulos eligunt, ob defensionem juris proprii, qui dignior sit, & à majori parte patronorum præsentetur, instituendus est; quod & docuerunt Mantic. *dec. 86. n. 4.* Rota apud Farinacium *tom. 1. dec. 202. & 208.* Tuschus *litt. P. concl. 145.* Silva *de qualit. Prælat. n. 58.* & hodie in praxi recepta est præsens constitutio, etiam cùm nulla controversia mota est de jurepatronatus, sed plures sunt legitimi patroni; illis enim dissentientibus in præsentatione, ille præfertur, & instituendus est, qui à majori parte eorum præsentatus reperitur, ut probant Lambertin. *de jurep. lib. 2. p. 1. ar. 3. q. 10.* Th. Sanc. *lib. 2. cons. cap. 3. dub. 60.* Ric. *in praxi, tit. de jurep. dec.* 188. Lara *lib. 2. de capel. c. 9. a. 38.* Spino *in spec. gl. 4. n. 24.* Alex. Ludovis. *dec. 94. n. 10.* Barbosa *lib. 3. jur. Eccl. c. 12. n. 71. & alleg. 72. n. 14.* Major autem pars dicitur, veluti si decem patroni sint, & quatuor eligant Petrum, & tres Joannem, alii tres Antonium: Petrus licèt non habeat majorem partem omnium patronorum, habet tamen majorem partem respectu Joannis, & Antonii, & ita instituendus est, Lambert. *d. lib. 2. p. 3. art. 2. q. 4.* & in hac præsentatione facienda est comparatio numeri ad numerum. Vivian. *de jurep. lib. 12. p. 2. c. 12.* non verò zeli ad zelum, ut in electionibus olim contingebat, ut probavi *in c. quia propter 2. de elect.* & si præsentetur unus ex patronis, accedendo suæ præsentationi auget numerum, ut resolvit Rota apud Farin. *dec.* 291. Hucusque tamen tradita non procedunt, si major pars eligat indignum; quia tunc est instituendus dignus præsentatus à minori parte, ut in electione canonicè facienda probavi *in c. . . de elect.* vel si statuto, aut consuetudine introductum sit, ut præsentatio non valeat, nisi facta à duabus partibus ex patronis. Silva *de qualitatibus prælativis*, *n. 63.* Et quia sæpè sæpiùs testatores disponunt, ut ad capellaniam, seu beneficium præsentetur clericus à rectore, & parochianis alicujus Ecclesiæ quæri solet, an præferendus sit præsentatus à Rectore, & aliquibus parochianis præsentato à majori parte parochianorum? Et certum est, eum præferendum esse, quia in eo casu duæ voces considerantur, quarum unam habet Rector parochiani verò aliam, ut in casibus relatis *in l. interdum 13. ff. de hæred. instit. l. si liber 59. §. Titius, ff. eodem, l. si pater 9. ff. de vulgari, l. si quis Attio, ff. de usufruct. accresc.* Quare si Rectoris accedat unus ex parochianis, ab eis præsentatus præfertur præsentato ab omnibus parochianis, ut sæpè sæpiùs decisum fuisse in sacra Rota refert Gonzalez *ad reg. 8. Cancel. gl. 3. n. 17.* Gratianus *discep. c. 7. n. 14.* Riccius *in praxi tit. de jurepatron. decis.* 210. *n. 2.* Farin. *p. 2. decis.* 308. Silva *de qual. Prælat. à n. 71. usque ad* 74.

C A P U T IV.

Ex a eodem.

PRæterea quia in tantum quorundam laicorum processit audacia, ut Episcoporum auctoritate neglecta, clericos instituant in Ecclesiis, & removeant cùm voluerint possessiones quoque, atque Ecclesiastica bona pro sua voluntate plerumque *b* distribuant, & tam Ecclesias ipsas, quàm homines eorum taleis, & exactionibus gravare præsumant: eos qui amodò ista præsumpserint, anathemate decernimus esse feriendos; presbyter autem, sive clericus, qui Ecclesiam per laicos sine propria auctoritate Episcopi receperit, communione privetur; & si perstiterit, à ministerio Ecclesiastico, & ordine deponatur.

N O T Æ.

a EOdem.) Concilio videlicet Lateran. celebrato sub Alexandro III. *c. 14. §. præterea*, & etiam habetur textus hic *in 1. collect. sub hoc tit. c. 5.*

b *Distribuant.*) Contra sacros canones relatos *in cap. Eulalius, 96. dist. c. laicis 24. 16. q. 7. c. 2. de rebus Eccles.* ubi alios adduxi.

C O M M E N T A R I U M.

1 EX hoc canone sequens deducitur disputanda assertio: *Patroni non possunt clericos instituere absque Episcopi auctoritate, aliàs tam ipsi, quàm clerici ab eis Ecclesias recipientes excommunicantur.* Probant eam text. in *c. 1. & 2. 63. dist. c. ut per laicos, c. Ecclesias 10. q. 7. c. constituitur, c. per laicos, & ferè per totam 16. q. 7. c. quisquis 43. de elect. cap. in Lateranensi 31. de præb. c. 3. de privil. c. cùm laici 10. c. consuluit 15. c. suggestum 20. c. relatum 21. c. ult. hoc tit.* Gregorius VII. in Concilio Rom. anni incerti, *cap. 1.* ibi: *Ne aliqui clericus, vel monachus à laicis Ecclesias recipiat dono, vel pretio, nisi ab Episcopo.* Et *can.* 10. Urbanus II. in Concil. Claromont. *can.* 13. ibi: *Ut nullus ecclesiasticum aliquem honorem à manu laicorum accipiat.* Cabilon. sub Carolo *can.* 42. ibi: *Inventum est, quod multi arbitrii sui temeritate, & quod gravius est, ducti cupiditate, presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum Ecclesias dant, vel auferunt; unde oportet, ut canonica regula servata nullus absque consensu Episcopi cuilibet presbytero Ecclesiam det, quam si justè adeptus fuerit, hanc non nisi gravi culpa sua, & coram Episcopo canonica severitate amittat.* Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 29. Tribur. *can.* 32. Vvormat. *can.* 49. ibi: *Statutum est, ut sine auctoritate, vel consensu Episcoporum presbyteri in quibuslibet Ecclesiis nec constituantur, nec expellantur; & si clerici laicos probabilis vitæ, & doctrinæ Episcopi consecrandos, suisque in Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione rejiciant.* Urbanus II. in Synodo Melfit. *can.* 8. ibi: *Interdicimus, ut nullus in clericali ordine constitutus, nullusque monachus, Episcopatus, aut Abbatiæ, aut cujuslibet ecclesiasticæ dignitatis investituram de*

manu

Conclusio traditur, & probatur.

Digitized by Google

manu laici suscipere audeat: quod si præsumpserit, depositione mulctetur. Turon. sub Carolo *can.* 15. *Interdicendum videtur clericis, sive laicis, ne quis cuilibet presbytero præsumat dare Ecclesiam sine licentia Episcopi sui.* Vvormat. can. 57. ibi: *Nullus laicus presbyterum in Ecclesiam mittere, vel ejicere præsumat, nisi per consensum Episcopi.* Plura alia juris testimonia congesserunt Ant. Augus. *tom.* 1. *lib.* 6. *tit.* 11. & *lib.* 10. *tit.* 10. & 11. & *lib.* 15. *tit.* 7. & 30. Crespetius *in summa, verbo Beneficia, pag.* 74. & nos *in c. quisquis* 43. *de elect.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbola, & Garanna, Bosq. *in not. ad Innoc. III. lib.* 3. *epist.* 192. Robertus *lib.* 3. *rer. jud. c.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 4. *var. tit.* 7. *c.* 2. Lælius Mancinus *de tripl. juris collat. c.* 45. Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. *n.* 5. Dartis *eod. tractatu, cap.* 6. Hallier. *de sacris elect. sect.* 8. *c.* 1. *art.* 2. Quintanadvennas *lib.* 4. *eccles. n.* 21. Vighel. *in method. jur. can. fol.* 283. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 3. *n.* 39.

2 *Impugnatur tradita assertio.* Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam præsentatus legitimè à Patrono, sive velit, sive nolit Episcopus, admittitur ad beneficium, quia dum dignus est, tenetur Episcopus illum instituere in ipso, *c. significasti, cap. pastoralis, hoc tit.* quod adeò verum est, ut si Episcopus alium instituat, institutio nulla sit ipso jure, *c. decernimus* 16. *quæst.* 7. *cap. ex insinuatione, hoc tit.* Nec contrarium probatur *in c. illud, hoc tit.* ubi dicitur, talem institutionem esse irritandam; quia ut docet Garzia *de beneficiis* 5. *p. c.* 9. *n.* 238. quem sequitur Valensis *eod. tract. tit.* 4. *n. fin.* ea verba exponenda sunt, Idest irrita est declaranda talis institutio: ergo in præsentatione ritè facta à Patrono frustra Episcopi consensus desideratur, siquidem ejus contradictio parum, aut nihil operatur.

3 *Patronus quis, & unde dicatur.* Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, patronum dici à patrocinio, auxilio, seu favore quem impendit, & ita patronus accipitur pro illo, qui alterius est benefactor, & auxiliator. Horatius *lib.* 2. *epist.* 7.

Pol. *Me miserum, patrone, vocares.*

Terentius *in Eunucho, actu* 4. *scen.* 6.

Te mihi patronum cupio.

Unde olim Patricii, qui à plebeis ad patrocinium eligebantur, Patroni dicebantur, de quibus plura Pet. Gregor. *lib.* 4. *syntag. c. ult.* Rosinus *lib.* 1. *antiq. c.* 16. Revardus *in l.* 32. *ff. de reg. jur.* Inde manumissor Patronus dicitur passim in utroque jure: similiter appellatur & Advocatus *in l. sancimus* 2. *C. advoc. divers. jud.* Procuratoris Cæsaris *in l. fin. C. de advoc. fisci*, Desiderius Herald. *lib.* 2. *de auctor. rei jud. c.* 5. Sed de his patronis in præsenti non agitur, quia patronus in hoc titulo accipitur pro eo, qui Ecclesiam construxit, dotavit; aut reædificavit, quibus modis acquiritur jus hoc patronatus, ut infrà *in c. novit*, dicemus.

4 *De origine hujus juspatronatus.* Secundò sciendum est, quod primis Ecclesiæ sæculis, quibus Ecclesiæ, basilicæque primum constructæ fuerunt, ea erat Episcopalis gradus auctoritas, eaque Episcoporum prudentia, ut in commune sæpius de rebus Ecclesiæ, & ordinationibus clericorum consulerent: ea totius populi Christiani pietas, & humilitas, ut nemo aliquid in Ecclesia vellet habere peculiare, nemo specialem illam, nisi eminentioris virtutis prerogativam quæreret: ideòque nec patronorum Ecclesiarum, nec fundatorum ambitio privilegia extorquebat, nec ad Ecclesiarum constructionem, dotationemve privatis honoribus necesse erat excitare fideles; quare sub finem quinti sæculi Gelasius Pontifex relatus *in c. piæ mentis*, 16. *q.* 7. excitata jam in fundatoribus Ecclesiarum hac ambitione, monendum rescribit Julio Ecclesiam construenti in hæc verba: *Ipsum proculdubio præter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil ibidem se proprii juris habiturum.* Et in capite sequenti de alio fundatore ita cavet: *Ut nihil fundator ex hac basilica noverit vindicandum, nisi processionis aditum.* Quid tamen per processionis aditum ibi intelligatur, exponemus infra, *in cap. novit*. Et in Concilio Tolet. 4. celebrato anno 671. relato *in cap. noverint* 10 *q.* 1. fundatoribus Ecclesiarum omnis potestas in rebus, quas eisdem Ecclesiis conferunt, denegatur. Et in Concilio Cabilon. 1. *can.* 14. habito anno 56. damnatur consuetudo illa, quæ jam obrepere cœperat: *Quod oratoria per villas Potentum jam longo constructa tempore, & facultates ibidem collatas ipsi, quorum villæ sunt, Episcopis contradicant, idest repugnent, quominus ab Episcopis regantur.* Et tandem concludunt Patres: *Ut in potestate sit Episcopi, & de ordinatione clericorum, & de facultate ibidem collata, qualiter ad ipsa oratoria, & officium divinum possit impleri, & sacra libamina consecrari.* Idem etiam cavetur in Concilio Aurel. 4. *can.* 7. Postea tamen cœpit concedi primò Episcopis in aliena diœcesi Ecclesias ædificantibus jus construendi ibi presbyteros. Concil. Arausic. 1. *can.* 10. ibi: *Reservata ædificatori Episcopo hac gratia, ut quos desiderat clericos in re sua videre, ipsos ordinet is, cujus territorium est, vel si ordinati jam sunt, ipsos habere acquiescat.* Unde patet juspatronatus (quod meliùs gratiam dicemus) ecclesiasticum priùs in Ecclesia receptum fuisse quàm laicale; forsan quia laici minùs idonei judicabantur, ut de doctrina, & aptitudine presbyteri præsentandi judicarent. Postea jus hoc præsentationis laicis patronis concessum fuit primùm in oratoriis privatis; cum enim illis concederetur, ut oratoria in agris propriis ad evitandam fatigationem familiæ ædificarent, Concil. Agath. *can.* 21. laici, qui in suis territoriis hæc oratoria construebant, cùm ea sibi, & familiæ tantùm edificarent, nec ibi populus conveniret, efflagitarunt, ut presbyteros in eis divina officia celebraturos eligerent: quod concessit Imperator Justin. *in novel.* 123. *c.* 18. quam Consule Basilio Juniore, 10. Kal. Martii, anno 541. edidit, & Petro Præfecto promulgandam misit, hujus jurispatronatus priora fundamenta jaciens his verbis: *Si quis Oratorii domum fabricaverit, & voluerit in ea clericos ordinare, aut ipse, aut ejus hæredes, si expensas ipsis clericis ministrant, & dignos denominant, denominatos ordinari: si verò indigni ab ipsis eliguntur, quos tanquam indignos prohibent sacræ regulæ ordinari, tunc sanctissimus Episcopus quoscunque putaverit meliores, ordinari procuret.* Demùm ad arcendam, seu puniendam aliquorum Episcoporum negligentiam, ut ajunt PP. Concilii Tolet. 9. *in cap. decernimus*, 16. *q.* 7. & fidelium pietatem excitandam, facultas illa præsentandi presbyteros ad quascunque Ecclesias, in quibus juspatronatus haberent, protracta fuit. Cujus potestatis antiqua vestigia extant *in cap. Abbatem* 18. *quæst.* 2. & *in dicto cap. decernimus*, & *in cap. monasterium* 16. *qu.* 7. ubi Leo IV. ita statuit: *Monasterium, vel oratorium canonicè constructum à dominio constructoris eo invito non auferatur, liceatque illi presbytero, quem voluerit, pro sacro officio ipsius diœcesis, cum consensu Episcopi, ne malus existat, commendare.* Et in Concilio Paris. 6. *lib.* 1. *cap.* 22. quod insertum legimus Capitul. Caroli *lib.* 5. *cap.* 178. in hæc verba: *De clericis verò laicorum, unde nonnulli eorum conqueri videntur, eo quòd quidam Episcopi ad eorum preces nolint in Ecclesiis suis eos, cùm utiles sint, ordinare, visum nobis fuit, ut in utrisque partibus pax, & concordia servetur, & cum charitate, & ratione utiles, & idonei eligantur, ut si laicus idoneum, utilemque clericum obtulerit, nulla qualibet occasione ab Episcopo sine certa ratione repellatur. Et si rejiciendus est, diligens examinatio manifestum facit.* Quod etiam cavetur in Concilio Vvormat. *can.* 49. ibi: *Ut si laici clericos probabilis vitæ, & doctrinæ Episcopis consecrandos, suisque Ecclesiis constituendos obtulerint, nullaque qualibet occasione rejiciant.*

Sequentibus verò Ecclesiæ sæculis indubitatum fuit jus hoc patronatus laicorum, nempè ut fundatores Ecclesiarum, eorumque hæredes presbyteros Episcopo in Ecclesia à se, vel à parentibus suis fundata instituendos præsentarent, ut supponitur *in cap.* 1. 2. & 3. *hoc tit.* quæ præsentatio plerumque commendatio appellatur in Concilio Arelat. sub Carolo, *can.* 5. ibi: *Ut laici omninò à presbyteris non audeant munera exigere propter commendationem Ecclesiæ, quia propter cupiditatem plerumque à laicis talibus presbyteris Ecclesiæ dantur, qui ad peragendum sacerdotale officium sunt indigni.* Magunt. sub Carolo *can.* 30. ibi: *Ut laici omnino munera injustè non exigant a presbyteris propter commendationem Ecclesiæ cuiquam presbytero.* Prosequuntur alia de origine, & progressu hujus jurispatronatus, Filesacus *in cap. cum vos* 4. §. 2. *de offic. Ordin.* Hallier. *de sacris elect. d. sect.* 8. *c.* 1. *art.* 2. Bosquetus *in notis ad Innoc. lib.* 3. *epist.* 192. Illud tamen notandum est, patronum excommunicatum, etiam laicum, non posse presbyterum præsentare, & institutionem ab Episcopo ob talem præsentationem factam nullam esse, ut *ex cap. venerabilem* 34. §. *unde*, probat Illustr. Ramos *pro Episc. Lusit. propos.* 3. §. 2. *n.* 80. 5 *De progressu hujus juris.*

Ex quibus jam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm ex gratia tantùm concessum sit patronis laicis jus commendandi, seu præsentandi presbyteros in Ecclesiis, in quibus obtinent patronatum, ut ab Episcopis, si digni fuerint, instituantur; nec facilè laici possint idoneitatem ipsorum presbyterorum agnoscere, ideò non solùm prohibitum est patronis propria auctoritate presbyteros instituere, verùm etsi contra fecerint, tam ipsi, quam clerici ab eis Ecclesias accipientes, excommunicatione feriantur: cujus censuræ conscientia adacti nonnulli patroni Ecclesias Episcopis restituerunt, de his donationes conscribentes, quarum exempla referunt Matthæus Paris. *in Vuillelm. II.* Ambrosius à Morales *in vita S. Eulogii, c.* 8. Accedit, nam nemo sine institutione canonica potest beneficium ecclesiasticum obtinere, *c.* 1. *de* 6 *Traditur ratio decidendi.*

R. J.

R.J.lib.6. sed ea institutio ab Episcopo datur: igitur absque ejus auctoritate non potest præsentatus à patrono beneficium ecclesiasticum obtinere. Faciunt quæ de Ecclesiis non recipiendis à laicis congessi *in cap. quisquis 43. de elect.* Rectè ergo Alex. III. in præsenti statuit, patronum non posse propria auctoritate Ecclesiam concedere absque Episcopi institutione. Et licèt Episcopus teneatur præsentatum à patrono, si dignus est, necessariò instituere, ut dixi suprà pro dubitandi ratione; non tamen inde infertur, necessariam non esse Episcopi institutionem; siquidem etsi præsentatus idoneus sit, adhuc post præsentationem eget canonica institutione ab Episcopo obtinenda.

7 Expenditur Innocentii 3. epist. Ex hucusque traditis lucem accipit Innocentius III. *lib. 3. regestr. 15. epist. 192.* ubi Mathildi Comitissæ Flandiensi in hæc verba rescribit: *Et si precibus tuis favorem præstare secundùm Deum benevolum intendamus, eas tamen, quas repellit justitia, nos admittere non debemus, cùm ejus locum, qui justus est, & justitiam diligit, licet immeriti, teneamus in terris. Oblata quidem nobis ex tua parte petitio continebat, quod cùm in quodam loco tui dotalitii, Nepa nomine, ad honorem Dei Ecclesiam fundare proponas, & de bonis tuis sic plena manu dotare, quod Canonicis, qui Deo ibidem pro tempore servirent, necessaria vitæ non desint, juspatronatus, & præbendarum collationem in ea tibi, ac successoribus tuis reservare petebas. Quorum primum admittimus: secundum verò non duximus concedendum, cùm non expediat saluti concedi. Quia cùm ex devotione te asseras assumpsisse propositum in loco prædicto Ecclesiam construendi, acquires eo plus animæ, quo minùs in ea corpori reservabis. Unde devotionem tuam exhortamur in Domino, quatenus illud perficere studeas, quod ad tuam salutem, & ecclesiasticam pertinere dignoscitur honestatem. Datum Laterani II. Nonas Januarii, Pont. N. anno quintodecimo.* Quibus in verbis, vel agit Innocentius de collatione absoluta præbendarum facienda per patronum propria auctoritate, vel de præsentatione nuda per patronum facienda: & si de illa, quare decisionem suam non probat Pontifex præsenti canone, & similibus? Si agit de præsentatione per patronum facienda, injustè illi, videlicet Comitissæ, & ejus successoribus prohibetur in ea Ecclesia à se constructa, juxta hucusque tradita; præcipuè cùm *in cap. fin. de concess. præbend. c. dilecto, de testibus*, eidem Comitissæ concedatur præsentatio præbendarum in aliis Ecclesiis, in quibus jus obtinet patronatus, & in eadem specie præbendarum Regi Angliæ præsentationem competere supponitur *in c. cum inter, de consuet.* igitur non rectè talis præsentatio Comitissæ, & ejus successoribus legitimis patronis ab Innocentio denegatur. Et si collatio absoluta Comitissa prohiberetur, superflua est ea decisio, siquidem jam jure communi ex hoc textu, & aliis suprà expensis generaliter patronis erat interdicta. Bosquetus in notis ad ipsam epistolam utrumque admittit, ita ut Innocentius ibi prohibeat collationem præbendarum, ut in præsenti ab Alexandro prohibetur, idest concessionem propria auctoritate, irrequisito Episcopo, ne videlicet præsentati à Comitissa virtute tantùm ipsius electionis admitterentur ad præbendas. Accipit etiam Innocentium de præsentatione nuda, & ait, eam denegari Mathildi, quia cùm esset conventualis Ecclesia, quæ fundabatur, propter honestatem electio ad ipsos Canonicos spectare debebat, juxta textum *in cap. novit 25. hoc tit.* ubi plura adduxit Barbosa. Sed licèt verùm sit, in Ecclesiis conventualibus, & collegiatis non competere patrono jus præsentandi superiorem Prælatum, *c. Massana, de elect.* nisi specialiter in ipsa fundatione id cautum sit, ut in casibus relatis ab Altessera *de Ducibus, & Comitib. c. 9.* tamen patronum posse in ipsis Ecclesiis ad præbendas præsentare clericos idoneos, constat *ex d. c. cùm inter, de consuet. c. dilecto, de præb.* Quare dicendum est, in eo textu non prohiberi Comitissæ nudam præsentationem ad præbendas, sed collationem ipsarum in sua propria, & stricta significatione, irrequisito videlicet Episcopo; nam cùm per concessionem præbendarum nulla cura animarum Canonicis competat, ut in aliis beneficiis ecclesiasticis, de quibus in hoc textu, existimabam Comitissam posse eligere, & propria auctoritate in ipsis præbendis clericos instituere. Quæ interpretatio facilè suadetur ex illis verbis: *secundum verò non duximus concedendum, cùm tuæ non expediat saluti.* Ex quibus deducitur, ex tali collatione ipsam peccatum incurrere; quia videlicet propria auctoritate, irrequisito Episcopo, intendebat præbendas ipsas conferre, contra præsentem textum, & hucusque tradita. Et licèt juspatronatus spectet ad supremos Monarchas, tantùm ipsi possunt præsentare, non verò instituere in Ecclesiis vacantibus, ut doctè probant Cochier *in tract. de primariis precibus, in proœm. pag. 3.* Vivianus *in praxi jurispatron. lib. 11. cap. 12.* Solorzanus *lib. 3. de jure Ind. tom. 2. num. 40.*

C A P U T V.

Idem a *Eborac. Archiep.*

QUod autem consulis, si clericus idoneus ad vacantem Ecclesiam præsentatus non fuerit ab Episcopo diœcesano admissus, & postmodùm alius idoneus præsentatus, & institutus ab Episcopo *b* possessionem tenuerit corporalem, an priore clerico Ecclesiam petente debeat posterior priori præferri? dubium non est, quin casu isto melior sit conditio possidentis; quoniam antequam præsentatio per diœcesanum Episcopum approbetur, ratum *c* non est quod à patrono fuerit inchoatum. De cætero prudentiæ tuæ litteris præsentibus intimamus, quod si laici clericis vel collegiis de concessionibus, vel donationibus instrumenta concesserunt in hæc verba, vel similia: Concessi, vel dedi Ecclesiam, & præsenti charta firmavi; si consensus Episcopi non *d* accesserit, nihil agi videtur; à laico enim Ecclesia donari non potest. Patronatum autem de auctoritate, & assensu Episcopi certum est à laico in eadem de jure conferri.

N O T Æ.

a *EBorac.*) Ita etiam legitur post Concil. Lateran. *p. 3. c. 15.* & *1. collect. sub hoc tit. c. 7.* ubi additur *pars capitis Relatum*, ut cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in c. relatum, de cleric. non resid.*

b *Possessionem teneret.*) Idest canonicam institutionem, ut exponit Covar. *lib. 3. c. 16.* & probavi *in cap. ex frequentibus, de instit.*

c *Ratum non est.*) Juxtà tradita superiori commentario.

d *Non accesserit.*) Si autem accesserit, valida est donatio, *c. illud, c. suggestum, hoc tit.* probavi *in cap. pastoralis, de donat.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio refertur, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Patronus laicus potest variare, & duos successivè præsentare.* Probant eam textus *in c. cum autem 24. cap. pastoralis, c. fin. hoc tit. Clement. plures, §. fin. eod. tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, idem Barbosa *de potest. Episc. 3. p. alleg. 62. n. 151.* & *lib. 3. juris eccles. c. 12.* Vivianus *de jurepatron. lib. 10. c. 1. cum seq.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. num. 15.* Escobar *de puritate sanguinis, q. 7. n. 6.* Balboa *in c. cùm Bertholdus, num. 58. de judic.* Joan. Crotus *in repetit. ad hunc textum*, Mendo *de jure accadem. lib. 1. quæst. 30.*

Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione sic insurgo: Per præsentationem legitimè factam à patrono acquiritur jus præsentato ad ipsum beneficium, ita ut statim possit petere institutionem ab Episcopo, *c. pastoralis, hoc tit.* ubi docent Glossa, & Abbas, Ripa *in rubr. de judic. num. 71.* Gomez *in regul. Cancel. tit. de non tollend. jure quæsit. quæst. 1.* Unde clausulam illam, dummodo alteri jus quæsitum non sit, quæ apponi solet in collatione beneficiorum, comprehendere habentem tantùm præsentationem ad illud beneficium, docuerunt Gomez *ubi suprà*, Rebuffus *in eadem regula, gloss. 6.* & facit textus *in c. super eo, de offic. deleg.* sed jus semel uni quæsitum, sine ejus voluntate auferri non valet, *l. 1. ff. si quid in fraud. patron. l. diem 9. §. non autem, ff. de aqua pluvia:* ergo Patronus postquam semel præsentationem ab beneficium fecit, non potest amplius variare. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam cui competit electio, semel dumtaxat eligere valet, *l. apud 20. ff. de opt. legat. l. servi electione 5. l. hujusmodi 84. §. Stichum 9. l. statulibe-* 2 Traditur dubitandi ratio.

rum

rum 11. in fine, l. legatorum 33. in fine, ff. de leg. 2. l. 8. C. de inoffic. l. 17. C. de testibus, l. 4. §. 2. ff. de lege commiss. igitur nec patronus mutare præsentationem potest. Augetur secundo hæc difficultas, nam si patrono laico variatio absolutè permitteretur, sæpè sæpiùs illi variare liceret: sed non potest nisi semel variare, ut argumento textus in l. boves, §. hoc sermone, ff. de V. S. docent Cevallos commun. contra commun. q. 265. per totam, Barbosa d. alleg. 72. n. 161. Escobar de puritate, d. q. 7. n. 62. Ergo quia patronis laicis absolutè variare non licèt.

3 Quando juspatronatus sit laicale. Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, juspatronatus duplex esse: aliud ecclesiasticum, aliud sæculare, seu laicum: juspatronatus ecclesiasticum dicitur, non quia clericis competat, ut vult Vvamesius tom. 2. consil. 470. existimans naturam jurispatronatus ex qualitate, & conditione possidentis repetendam esse, ita ut laicale censeatur si laicus illud obtineat: sed dicitur illud quod competit Ecclesiæ, vel ratione Ecclesiæ alicui, sive clerico, sive laico, etsi originem habuerit ex patrimonio laici: nam sufficit postea quovis modo, sive testamento, aut donatione, translatum esse in Ecclesiam, Capitulum, seu Collegium Ecclesiasticum canonicorum regularium, aut sæcularium, vel alicui dignitati, aut beneficio ecclesiastico esse annexum, c. unic. §. verùm, hoc tit. in 6. docent Covar. practic. c. 36. n. 5. Valensis de benef. lib. 1. tit. 4. Valascus 2. p. consult. 163. Garzia p. 5. de benef. cap. 1. ex nu. 553. Vivianus in praxi, p. 1. lib. 1. c. 3. ex nu. 3. Barbosa lib. 3. jur. eccles. c. 12. ex n. 6. Sanchez lib. 2. consil. cap. 3. dub. 67. quia penes communitatem ecclesiasticam non potest residere juspatronatus, quod non sit ecclesiasticum, ut probat Salgado de protect. Regia, 3. p. Unde quoties juspatronatus competit ratione dignitatis, officii ecclesiastici, vel administrationis bonorum Ecclesiæ, etsi laici illud obtineant, Ecclesiasticum dicetur. Jus verò patronatus laicale appellatur, quod alicui, sive clerico, sive laico competit ratione proprii patrimonii, non beneficii, vel Ecclesiæ, Covarruv. d. c. 36. n. 2. Flaminius de resig. benef. lib. 2. q. 4. n. 40. nec interest, quod patrimonium illud acquisitum sit intuitu Ecclesiæ, quia cùm ex generali consuetudine clerici de talibus bonis testari possint, & in illis eis ab intestato succedatur sicut in patrimonialibus, videtur clericus dotans, vel extruens Ecclesiam sibi, suisque hæredibus, vel consanguineis juspatronatus ratione patrimonii reservasse, & ita laicale judicatur. Circa juspatronatus competens hospitalibus, collegiis, & similibus locis, distinguendum est juxta tradita in cap. 4. de relig. dom. ita ut si loca ipsa auctoritate Episcopi constructa, & erecta sint, ita ut loca religiosa, & pia dicantur, juspatronatus ecclesiasticum sit; si verò absque Episcopi licentia erecta sint, juspatronatus laicale dicatur. Plures alios casus inde resolventes docent Lambertinus de jurepatron. 1. part. lib. 1. art. 5. quæst. 1. Vivianus eodem tract. lib. 1. c. 3. Gregorius Lopez, & Humada in l. 13. tit. 5. partit. 1. Vasquez in opuscul. moral. tit. de benefic. c. 2. §. 1. Felicianus Vega in cap. quanto, n. 27. de judiciis, Salgado de protect. Regia, 3. part. c. 9. ex nu. 10. Solorzanus de jure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. n. 3.

4 Quibus patronis liceat variare. Secundò sciendum est, quod inter alias differentias, quæ versantur inter juspatronatus ecclesiasticum, & sæculare, ex quibus quadraginta octo refert Vivianus d. lib. 1. c. 3. illa præcipua versatur, quod patronus laicus potest intra quadrimestre ante Episcopi institutionem variare, & alium simul, seu successivè accumulando præsentare: patronus autem ecclesiasticus id facere nequit. Cujus differentiæ rationes varias assignarunt Doctores suprà laudati. Aliqui docuerunt, quod præsentatio patroni ecclesiastici habet vim electionis, in qua non cadit variatio, quia statim electo acquiritur jus in re, sequuta electionis acceptatione, c. publicato, ubi glossa, cap. quod sicut, de elect. quod secus procedit in præsentatione facta à laico, quia per eam nullum acquiritur jus. Vivianus in d. c. 1. n. 5. & 2. p. lib. 8. c. 9. Sanchez lib. 2. consil. c. 3. dub. 66. Valenzuela consil. 103. n. 4. Narbona in l. 20. tit. 1. lib. 4. Recopil. glossa 22. n. 32. Barbosa lib. 3. juris eccles. c. 12. & alleg. 52. n. 174. Sed hæc ratio facilè convincitur: tum quia nullo juris loco cavetur, præsentationem patroni ecclesiastici vicem obtinere electionis: tum etiam, quia etsi electionis vires haberet, non ideò jus in re produceret, sed ad rem tantùm, ut probat Barbosa de potest. Episcop. alleg. 57. n. 197. Quare ea ratione omissa, verior, ni fallor, ea est, quod cùm patronum ecclesiasticum minùs deceat instabilitas, seu variatio, Clement. unic. de renunc. & aliunde plus temporis ei, quam laico conceditur, ut maturè deliberet quem eligat; & clerici faciliùs, meliusque possint noscere, ac invenire clericos idoneos, quàm laici, propter assiduam conversationem cum eis: ideò illi variare nequeunt, laici autem variare valent. Docet Lambert. ubi suprà d. art. 1. Laici igitur possunt variare, aut uno contextu plures nominando, ut Episcopus ex eis, quem malit, instituat, Clement. plures, §. fin. hoc tit. aut diversis temporibus varios præsentando, cap. cùm autem 24. cap. pastoralis 29. hoc tit. docet Lara de capel. 2. part. cap. 8. n. 9. ubi docet, Collegio, seu Universitati non licere variare, quod etiam tenuerunt Cevallos commun. qu. 65. & 69. Gutierrez de juram. 3. part. c. 13. per tot. Mendo de jure acad. lib. 1. quæst. 30.

Ratio præsentis assertionis ex eo provenit; nam cùm 5 Traditur ratio decidendi.
ante institutionem ab Episcopo factam ratum non sit quod à patrono suit inchoatum, ideò ante ipsam institutionem pendente tempore concesso ad præsentandum, potest ipse variare, illis adstantibus conditionibus, videlicet ut prima præsentatio firma maneat, ei secundam accumulando, non verò abrogando. Garzia de benef. 5. part. c. 9. n. 211. Escobar d. q. 7. nu. 55. & tunc præfertur primò præsentatus, si dignus est, secundus verò indignus. Etiam desideratur, ut primò præsentatus nullum aliud jus extra præsentationem acquisierit; nam si lis mota sit, & ita per contestationem jus illam prosequendi illi quæsitum sit, non potest patronus variare in ejus præjudicium, ut resolvunt Covar. practic. c. 36. n. 7. Barbosa dict. alleg. 72. n. 162. Escobar d. q. 7. nu. 60. qui alia prosequuntur de hujusmodi variatione.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa: nam licèt 6 Dissolvitur dubitandi ratio.
certa, & generalis regula sit, quod in præjudicium juris quæsiti tertio variare, aut quicquam statui non possit; ea tamen accipienda est in jure perfectè quæsito, & dum aliud à jure statutum non est, quia tunc censetur facta variatio juris auctoritate; & in prima præsentatione eam inesse conditionem, nisi aliud postea visum fuerit, secundùm permissionem iterum præsentandi. Quæ conditio cùm semper tacitè insit ex secunda præsentatione, nullum præjudicium primo præsentato fit, argumento legis injuriarum 13. §. 1. ff. de injuriis, pluribus relatis illustrat Barbosa axioma 135. n. 8. Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum ex d. l. servi electione, cum similibus: nam ratio, quare legata optione, seu electione, semel dumtaxat legatarius eligere potest, redditur in d. leg. apud 20. in illis verbis: Quia omne jus legati prima testatione, qua sumere se dixisset, consumpsit. Quoniam res continuò ejus fit simul ac dixerit, eam sumere: quam illustrat Pinellus lib. 2. select. cap. 16. Arias à Mesa lib. 2. variar. cap. 28. quæ ratio cùm cesset in præsentatione facta à patrono laico, quia nullum jus perfectè illi quæsitum est, rectè admittitur variatio. Accedit nam in ultimis voluntatibus hæredi, aut legatario variare nonnunquam licèt, d. l. servi 5. Nec contrarium probatur in l. Divus 22. §. licèt, de usu & habit. quia in ea specie habitatio totius domus fuerat legata; quare rectè poterat legatarius etiam post electionem unius partis ad aliam partem se transferre, eamque habitare; in contractibus verò ità demùm variare licet, si res integra sit, leg. si certarum 17. §. fin. ff. de testam. milit. Nec contrarium probatur in l. 66. ff. de procurat. ubi post electionem non licet variare, quia textus ille procedit lite jam contestata; tunc enim cùm non sit res integra, nec in contractibus variare licet. Tandem non obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis: nam licèt patrono laico variare permittatur, non tamen illi hoc permittitur ampliùs quàm semel, ut tollatur confusio, seu processus in infinitum, quæ provenit ex actuum multiplicitate, & reiteratione, l. qui bona 13. §. ult. ff. de damno infect. l. fideicommissa 11. §. si quidem 18. ff. de legat. 3. Nec contrarium probatur in d. Clement. plures, §. fin. quia textus ille procedit, quando plures simul, non autem successivè præsentantur; quod & patrono ecclesiastico licere, docet Rochus à Curte verbo Honorificum, q. 9. n. 34. veluti si alternativam præsentationem faciat, aut plures simul præsentet, ut ex eis Episcopus eligat magis idoneum; aut si idoneos omnes judicaverit, quem maluerit: non autem in eo textu docetur, posse patronum laicum sæpè sæpiùs variare, ut contra Spinum probat Covar. d. c. 36. & post eum Escobar de purit. d. q. 7. n. 63.

CAPUT

Digitized by Google

C A P U T VI.

Idem a *Exon. Episcopo*,

QUia clerici quidam vestræ jurisdictionis *b* advocatias Ecclesiarum sicut accepimus, comparant, vel quocunque modo possint, acquirunt, ut postmodùm *c* filii, vel nepotes ad easdem præsententur Ecclesias; nos tamen pravam consuetudinem penitus eradicare volentes nihilominus præsentium vobis auctoritate m. atque præ. ut ne id attentare præsumant, universis Ecclesiis jurisdictionis vestræ ulteriùs arctiùs inhibere curetis: & si presbyteri Ecclesiarum vestrarum advocationes acquisierint, eos advocationibus taliter acquisitis, ap. rem. auctoritate Ap. *d* spolietis.

N O T Æ.

1 a EXon.) Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. post Concil. autem Lateran. *par.* 15. *cap.* 14. habetur, *Herefordiensi, & Abbati de Forde*; quæ inscriptio in hac sexta collectione est capitis sequentis, ubi eam exponemus. De Exoniensi Angliæ diœcesi nonnulla adduxi *in cap. 6. de filiis presbyt.*

2 b *Advocatias.*) Idest juspatronatus; quid tamen advocatia in sacris canonibus significet, & de ejus origine, & usu in Ecclesia, agemus infrà *in cap. præterea*, ubi textum hunc exponemus.

3 c *Filii, vel nepotes.*) Certum est, patronum posse filium proprium, seu nepotem idoneum ad beneficium præsentare, *cap. consuluit*, ubi Glossa *verbo Auctoritate, hoc tit.* Lambertinus *de jurepatron. lib. 2. part. 1. q. 8. art.* 12. Flamin. *de resign. lib. 9. quæst. 17. nu.* 122. Velascus *de privil. pauper. 2. part. q. 62. ex n.* 25. quippe suffragium patris filiis prodesse solet, *l. illud, ff. quod cujusque univers.* Et quia hoc sacris canonibus non reperitur prohibitum, concessum creditur, argumento textus *in cap. cùm Sedem, de despons.* quamvis patronus seipsum præsentare nequeat, *cap. per nostras 26. hoc tit.* quia tunc non datur distinctio inter præsentantem, & præsentatum, *c. fin. de instit.* quandoverò pater filium præsentat, adest diversitas personarum, cùm revera distinctæ sint, ut probat Riccius *in praxi fori, decis.* 194. & licèt fictione juris pro una accipiatur quoad acquisitionem virtute patriæ potestatis, *§. versa vice, Instit. de inutilibus*; & hæc potestas non attendatur in spiritualibus, *c. fin. de judiciis, lib. 6.* sicut nec aliàs in his, quæ sunt publici juris, *l. 1. ff. de auctorit. tut. l. nam quod 14. ad Trebell.* quare quod fructus beneficiorum filium pro patrefamilias haberi, docuit Gratianus *tom. 3. discept. c. 576. n. 6.* ideo patronus potest filium proprium idoneum ad beneficium præsentare. Nec contrarium probatur in præsenti textu; nam procedit quàndo pater comparavit, vel alio modo acquisivit juspatronatus primò, & principaliter, ut filios, vel nepotes suos ad ipsas Ecclesias præsentaret solo sanguinis amore ductus, & nullas idoneitatis habita ratione; quod repugnat sacris canonibus relatis *in c. grave 29. de præbend. c. unic. vers. circà, ut ecclef. benef. c. tuam 10. de ætate, & qualit.* & ita intenderet successionem admittere in beneficiis ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap. 1. de præbend.* ideò ab Alexandro in præsenti improbatur similis abusus clericorum Exoniensis diœcesis; ut docuerunt in præsenti Butrius *n. 6.* Cardinalis, Abbas, & Rochus à Curte *de jurepatronatus, verbo Honorificum, quæst.* 4.

d *Spolietis.*) Nec tale juspatronatus restituendum est venditori, ut probat Lotherius *de re benef. lib. 2. c. 9. n.* 67. ut ita hac pœna afficiatur etiam venditor, ut *in c. Salvator 1. q. 3. capite consulere, de simon.* namquando quis privetur aliquo lucro contemplatione alterius applicari debet illi, cujus contemplatione privatus fit, Glossa *in cap. si diligenti, verbo Perdant, de foro compet.*

C A P U T VII.

Idem *H.* a *Eforden. Episcopo, & Abbati de For.*

EX litteris I. *b* Salesberien. Episcopi accepimus, quod defuncta *c* persona Ecclesiæ de Lauton, G. miles, qui villam, in qua Ecclesia *d* sita est, à monasterio de *e* Vvinton ad firmam tenebat, ad eandem vacantem Vvillelmum de Leicestra clericum prædicto Episcopo præsentavit. Post aliquantum temporis Abbatissa prædicti monasterii ad Episcopum veniens, ei Vvillelmum de Norale ad præscriptam Ecclesiam præsentavit. Episcopo autem nolente personam præsentatam ab ea recipere, tandem ad venerabilem fratrem nostrum Cant. Archiepiscopum Abbatissa accessit, & apud eum gravem querimoniam de Episcopo deposuit. Archiepiscopus, quia sibi visum erat, quod factum militis super præsentatione præfata nullius esset momenti, prædicto Episcopo in virtute obedientiæ injunxit, quod personam illam reciperet, & in possessionem induceret, quam Abbatissa decreverat sibi præsentandam. *Et infrà*: Restitutione autem facta causam audiatis, ita quidem quòd si vobis constiterit, quòd præfato militi præscripta villa fuerit, non excepto jurepatronatus *f* ad firmam concessa, vel antequam de jurepatronatus inter Abbatissam, & militem controversia esset suborta, præfatus Vv. de Leicestra in præscripta Ecclesia per institutionem Episcopi ad præsentationem militis fuisset institutus, ei, dummodò aliàs idoneus sit, Ecclesiam ipsam adjudicetis, ita quod si Abbatissa obtineret adversùs militem, illi de temporalibus debeat respondere.

N O T Æ.

1 a EForden.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. licèt aliter legatur post Concilium Lateran. *p. 15. c. 5.* De Esordiensi diœcesi Angliæ jam egi *in cap. 2. de tempor. ordin.* Monasterium Furnæ Angliæ est in Comitatu Boniensi, de quo in indice sacrarum ædium Angliæ ita legitur: *Forda in Comitatu Devoniæ, titulo sanctæ Mariæ fundatrix Adelica filia Balduini: est Ordinis Cisterciensis, anno* 1135. *cap. 9. n.* 5.

b *I. Salesberien.*) Joannes videlicet Saliberiensis, de quo aliqua adduxi *in cap. 28. de appel.*

c *Persona.*) Idest presbytero, seu parocho, qui persona in sacris canonibus dici solet, ut probavi *in c. 8. & 12. de rescript.*

d *Ecclesia sita.*) Quam conjunctam cum villa retinebat: nam Ecclesiam ipsam per se laici ad firmam tenere non possunt, *c. 6. ne clerici, vel mon.* ubi dicemus.

e *Monasterio de Vvinton.*) Quod est monasterium monialium Ordinis D. Benedicti in pago Vvintoniæ, proximè Salisberiam urbem, quod fundavit Etgerus Rex Angliæ, & in eo Editha ejus filia habitum suscepit, ut refert Vergilius *lib. 6. histor. Angliæ, fol.* 117.

f *Firmam.*) Firma quid significet, exposui *in c. 2. de locato.*

COMMENTARIUM.

CUm juspatronatus antecedenter sit spirituale, seu spiritualibus annexum, ut probavi *in c. quanto 3. de judic.* non potest per se, ut in capite antecedenti docetur; cum universitate tamen bonorum, titulo venditionis, donationis, seu simili, rectè in alium transferri potest ex præsenti textu, & *c. cùm sicut, hoc tit. l. 15. tit. 5. p.* 5. & tunc præsentatio competit illi penes quem residet juspatronatus, ut pluribus exemplis illustrat Salgado *lib. 3. labyrinthi, cap.* 5. Covar. *lib. 1. var. c.* 13. Costa *in c. si pater, 2. p. verbo Trebellianica, n.* 7. Lambertinus *jurepatron. 2. p. lib. 1. q. 5. art.* 11. Hermosilla *in l. 15. tit. 5. partit. 5. glos. 4. & 5.* Riccius *5. p. collect.* 1731. Burgos de Paz *consil. 31. à n.* 14. Noalis *de transmissione, casu* 607. Molina *de primog. lib. 2. cap.* 24. Barbosa *lib. 3. jur. eccles. c. 12. n.* 225. Olea *de cess. jur. tit. 3. q. 8. n.* 27. ideo cùm villa in præsenti specie fuisset titulo locationis ad longum tempus in militem translata, ex quo titulo dominium utile in conductorem transfertur, ut probavi *in cap. ad aures, de rebus Eccles.* ideò potuit miles tanquam verus patronus præsentare personam idoneam ad Ecclesiam, quæ erat in ipsa villa; quia juspatronatus ad ipsum tanquam ad verum Dominum spectabat, ut jam notavi *in cap. cùm Bertholdus, de re judic.* 2

CAPUT

C A P U T VIII.

Idem a *Vvinton. Episcopo.*

QUamvis simus. *Et infrà*: Illud prætereundum non duximus, super quo te intelleximus dubitare, quod si aliquis laicus Episcopus inconsultò Ecclesiam non *b* vacantem coocedit alicoi religiosæ domui, & postea cùm vacaverit, ad præsentationem ejusdem laici aliquis elericus ibi fuerit per diœcesanum Episcopum institutus, prior concessio secundam institutionem, quominus habeatur rata, & firma, non potest, nec debet aliquatenus impedire. Cùm illa concessio de jure nullius possit esse momenti: tum quia de re non vacante facta est: tum qoia laicus sine auctoritate Episcopi nemini potest Ecclesiaa dare, licèt religioso loco patronatus jus conferendi liberam habeat facultatem. Si verò juspatronatus Ecclesia vacante teligioso loco cootulerit, & aliquis sine præsentatione fratrum ejusdem loci fuerit io ipsa Ecclesia institutus, ejus institutio secundùm rigorem juris est *c* irritanda.

N O T Æ.

1 a VVinton.) In prima collectiooe, *sub hoc tit. cap.* 10. reperitur textus hic proot in præsenti transcribitur, & alias ejus partes dedi *in cap. cæterum, de rescript.*

b *Non vacantem.*) Eo aoimo, ut viveote ejus Rectore ad locum religiosom pertioeret, aliàs si ea ioenre, ut defuncto Rectore ad ipsos religiosos Ecclesia spectaret quoad proprietatem, valeret concessio de Episcopi licentia facta, *c. consultationibus, de don.* ut jam exposui *in c.* 2. *de concess. præb.* Regularirer autem patroous non potest ad beneficium nondum vacaus aliquem præsentare, *cap. fin. de concess. præb.* pluribus relatis probat Solorzanus *de jure Indiar. lib.* 3. *c.*15. *n.*56.

c *Irritanda.*) Qoia durante tempore ad presentandum pattono concesso, non potest Episcopus aliquem propria auctoritate in Ecclesia instituere, ut dicemus infrà, *in c.* *.*

C O M M E N T A R I U M.

2 EX hoc texto communiter dedocitur, patronum non posse juspatronatus, quod obtioet, propria auctoritate in laicos transferre; posse verò loco religioso, etiam inconsulto Episcopo, illud donare; quod etiam probatur *in c. significavit* 41. *de test. c. unic. hoc tit. in* 6. & docent Rochus à Curte *de jurepat. verbo Ipse, vel his à quo, q.*13. *n.*32. Lambertin. *eod. tr.* 2. *p. lib.* 1. *art.* 10. *q.* 1. *princ. n.* 4. Barbosa *lib.* 3. *juris eccles. c.* 12. *n.* 244. Garanna *in c. consultationibus, n.* 5. *de don.* Abbas Panorm. *q.* 5. *per tot.* Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. *n.* 2. qui varias hujus discriminis rationes assignavit, quibus omissis illa videtur verior ratio, quod quando fit donatio jurispatronatus alteri laico; debet Episcopus prius agnoscere, an expediat Ecclesiæ patronum mutare, & an fraus aliqua simoniaca intercedat: quod non ita evenit in loco religioso, siquidem semper expediet Ecclesiæ illum potiùs, quàm laicum patronum habere. Nec obstat text. *in c. cura* 11. *hoc tit.* in illis verbis: *Cum laici non possint in alios, nisi jus, quod habent transferre.* Ex quibus deduci videtur, posse patronum jus, quod habet, in alium transferre indistinctè, sivè laicum, sive religiosum; nam ea verba non sunt accipienda de donatione juspatronatus, sed de præsentatione ad Ecclesiam vacantem per patronum facta, ut in principio textus; unde ibi docetur, oon posse laicom absque Episcopi auctoritate beneficiom conferre virtute jurispatronatus, qoia tantùm jus, quod habet videlicet quod ex præsentatiooe acquiritur, dare potest; non verò ea verba sunt accipienda de donatiooe jurispatronatus, ut ibi latiùs dicemus.

Contrarium etiam, immò nec in religiosum locum posse laicum patronum jus illud transferre, probari videtur *ex c. nullus, hoc tit.* ubi indistinctè statuitur, non posse laicom Ecclesiæ decimas, vel quodlibet aliud jus ecclesiasticum in locum religiosum transferre absque Episcopi licentia; quod etiam expressè docetur *in c.* 28. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi ita ait Alex. III. *Super eo verò, quod clerici, & religiosæ, sicut asseris, personæ, litterarum intuitu, quas habent à laicis, sibi jus in Ecclesiis vindicant, hoc tibi volumus innotescere, quod ubi auctoritas Episcopi non accesserit, per litteras illas non possunt Ecclesias obtinere.* Ergo quia oon licet laicis juspatronatus, quod habent, Religiosis locis donare. Sed omissis variis Interpretum solotionibus, credo io his juribus nullo modo agi de donatione jurispatronatos, sed potiùs de ipsa Ecclesia quoad proprietatem, seu quoad jus exigendi decimas virtute talis concessionis; passim enim io hoc titulo Ecclesia accipitur pro ipso beneficio, in quo jus præsentandi patronus habet; unde dum Alex. III. in illis juribus absolutè prohibet, oe Ecclesiam, vel aliquid juris ecclesiastici patroni in religiosos transferant inconsulto Episcopo, intendit statuere, ut si patronus Ecclesia vacante voluerit loco religioso eam donare, ut ita jus decimarum, & aliorum fructuum ad ipsum locum religiosum spectet, ut spectaret ad presbyterum præsentatum, & institutom ab Episcopo, id facere non potest inconsulto ipso Episcopo; quia tonc non donat juspatronatus, sed ipsam Ecclesiam, in qua habet jospatronatus: nec propriè juspatronatus dici valet qoid joris ecclesiastici, cùm sit tantùm jos in spiritoalibus antecedenter annexum, *c. quanto* 3. *de judiciis.* Huic commentario adjungenda sunt, quæ adduxi *in c. cùm Apostolica, de his, quæ fiunt à Prælatis, c. consultationibus, c. pastoralis, de donat.* 3

C A P U T IX.

Idem a *Vvintonen. Episcopo.*

QUerimonia Prioris, & fratrum de *b* Leuth nobis litteris destinata audivimus, quod R. Herford Comes jus, quod idem Prior, & fratres in Ecclesia de Vvich ex donatione H. delati fundatoris Ecclesiæ Suæ, & ipsius R. soceri habere debeant, coram bon. mem. I. quondam Vvigor. Episcopo recognovit. Unde Episcopus postea jamdictos Priorem, & fratres nullo reclamante, aut contradicente exinde *c* investivit, quam illi deinde quietè, & pacificè possiderunt. Demum cùm inter præfatum Comitem; & C. oxorem suam, in cujus patrimonio Ecclesia illa consistit, divortium per ecclesiasticum judicium celebratum fuisset, eadem C. Vv. Pictaviensi nupsit, qui Ecclesiæ præscriptæ fructus memorato Priori, & fratribus subtraxit omninò, & eos in usus R. sacerdotis ejusdem loci sine Episcopali auctoritate convertit. Cùmque postmodum Vv. de medio sublato, præfata C. tertio viro Vv. Mediran esset matrimonio copulata, idem Vv. in ea, qua & Vv. temeritate persistens, jamdictom R. in Ecclesia prætaxata contra Priorem supradictum manotenere, & fovere incepit dicens, quod id quod prænominatus Episcopus I. fecit super Ecclesia, quæ de uxoris suæ advocatione existit, dum erat in potestate illius viri, à quo postmodum separata fuisse dignoscitur, nullam deberet firmitatem habere, præsertim cùm matrimonium uxoris suæ, sicut asserit, integrè sibi restitutum non esset, nisi de Ecclesia illa suam possit adimplere voluntatem. Unde quoniam absurdum videtur omninò, & ab Ecclesia Dei penitus eliminandum, ot ad singulas patronorum secundùm humanam conditionem *d* vicissitudines, Ecclesiarum debeant ordinationes mutari, nec quod à supradicto H. taliter factum fuerit, alicui successorum licuit revocare: ideò per A. s. præc. m. quat. rei veritatem diligenter, & studiosè inquiras; & si ita inveneris esse, prout superiùs est narratum, sæpedictis Priori, & fratribus Ecclesiam prælibatam, omni oc. & ap. cess. restitui, & in pace facias possidere. *e* Vicissitudines etiam hujusmodi Ecclesiarum ab *f* advocatis, vel aliis qoibuslibet in tua diœcesi fieri de cætero nulla ratione permittas, sed eorum præsumptionem usque ad dignam satisfactionem, dilatione sublata, vinculo excommunicationis percellas.

NOTÆ.

N O T Æ.

1 a *V*Vinton.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 11. ex qua restituo præsentem textum. De diœcesi Vuintoniensi Angliæ jam egi *in cap. cæterum, de rescriptis*.

b *Lauth.*) Legendum forsan est *Lauthestoni*, quod monasterium est Canonicorum regularium ordinis D. Augustini in Anglia, D. Stephano dicatum, quod construxit Comes Cornuvalliæ anno 1150. ut refert Pennotus *lib. 2. histor. canonic. reg. c. 37.*

c *Investivit.*) Quia videlicet H. Patronus præsentaverat Priorem ad prædictam Ecclesiam de Vvich.

d *Vicissitudines.*) Idest mutationes, ut exposui in *c. quod autem, hoc tit.*

e *Advocatis.*) De quibus agemus infrà, *cap. præterea.*

COMMENTARIUM.

2 CUm repetentes ad hunc textum parum curassent de ejus integra, plura & prorsus aliena ab ejus decisione docuerunt: ut autem verus sensus Alexandri III. percipiatur, casus repetendus est H. Comes Cornuvalliæ, fundator monasterii Launth, cùm simul esset patronus Ecclesiæ de Vuich, quæ erat in diœcesi Vvigomiensi, eam donavit Priori, & Canonicis dicti monasterii; & Joannes Episcopus Vuigor. ipsos de prædicta Ecclesia investivit: sed cùm Conradam filiam ipsius Comitis in uxorem duxisset R. Comes Herefordensis, Comes ipse ratam habuit donationem factam à socero suo: sed divortio facto quoad vinculum inter illum Comitem, & Conradam, ipsa secundò nupsit Comiti Pictaviensi, qui subtraxit decimas, & fructus prædictæ Ecclesiæ de Vuich à dictis Priore, & Canonicis, & concessit R. cuidam clerico absque ulla Episcopi auctoritate; & cùm decessisset ipse Comes Pictaviensis, Conrada tertiò nupsit Comiti de Mediran, qui eandem temeritatem sequutus, R. fovebat, à Priore autem, & Canonicis fructus ipsius Ecclesiæ de Vuich auferebat, allegans quod cùm donationem ipsius Ecclesiæ fecisset R. Comes Herefordiensis, & inter ipsum, & Conradam divortium factum esset, dos debebat plenè restitui, juxta textum *in l. divortio 8. ff. sol. matr.* & cùm jus, quod habebat Conrada in ipsa Ecclesia ei integrum, & illibatum non restitueretur, plenè dos illi restituta non erat; & ita ipse, ut maritus, intendebat juspatronatus simul cum dote ad ipsum spectare, & ita posse præsentare presbyterum ad ipsam Ecclesiam de Vvich. Alex. III. contrarium decrevit, videlicet nec per ipsum, nec per Comitem Pictaviensem potuisse revocari donationem factam ab H. Comite Cornuvalliæ, patrono ipsius Ecclesiæ; quia per mutationem personarum non debet legitimè præsentatus ad Ecclesiam, à novo patrono, vel ejus successore removeri; & rectè, nam præterquam quod concessio Ecclesiæ de Vuich facta fuerat ab H. ejus patrono, etiamsi facta fuisset ab R. Comite, ejus genero, infirmari non debebat; nam certum est juspatronatus annexum alicui Castro in dotem dato, ad maritum spectare; quia cùm omnium rerum dotalium fructus ad maritum pertineant, *l. de divisione 5. cum seq. ff. sol. matr. l. pro oneribus, C. de jure dotium*; & præsentatio sit fructus jurispatronatus, Balboa & alii *in c. cum Bertholdus, de re jud.* Gutier. *3. p. de tutel. cap. 29. nu. 3.* & juspatronatus transeat cum universitate bonorum, extra dubium est, præsentationem ad maritum spectare, ut probant, & exponunt Petrus Barbos. *in l. divortio 8. §. si vir, nu. 56. ff. sol. matr.* Lara *lib. 2. de capel. c. 3. nu. 20.* Silva *de qual. Præl. nu 75. cum seq.* Si ergo maritus, ut patronus in præsenti specie donavit Ecclesiam de Vuich Priori, & fratribus de Launth, etiamsi postea sequeretur divortium, ipsa donatio non erat infirmanda, quia divortio facto restituitur dos, non tamen fructus percepti: immò dividuntur pro rata temporis, per quod matrimonium duravit, *l. si ultus 7. §. divortio*, aliàs *l. divortii 8. ff. sol. matr.* Plura Pinell. *lib. 1. select. c. 2.* Unde cùm præsentatio ad Ecclesiam vacantem inter fructus jurispatronatus numeretur, ideò præsentatio facta à marito pendente matrimonio, non debet infirmari: & ita rectè concludit Alex. ex mutatione personarum, quia videlicet juspatronatus mutetur, & ad alium spectare incipiat, non debere infirmari præsentationem factam à prædecessore, quia presbyteri legitimè præsentati, nec per successores, nec per ipsos patronos removeri possunt, ut docent Lambert. *lib. . de jurepat. p. 2. art. 36 nu. 6. & art. 12. q. 1. p. 1.* Roch. à Curte *eod. tr. verbo ipse, n. 27.* Molina *lib. 1. de primog. c. 24. nu. ult.* Arellano *lib. 3. antinom. 6.*

C A P U T X.

Idem a *Eboracen. Archiepiscopo.*

INter cæteras. *Et infrà*: Cùm laici Episcopis nescientibus, aut non consentientibus, clericis Ecclesias concedunt, in quibus habent juspatronatus, & postea pœnitentia ducti alios ad eas Ecclesias Episcopis repræsentant, & illi ad eorum repræsentationem in eisdem Ecclesiis ab Episcopis instituuntur, eorum debet institutio stare, & firmiter observari, qui auctoritate Episcopi sunt instituti; concessione priori, quæ nulla est, omninò evacuata. Non enim licet laicis clericos in Ecclesiis propria præsumptione ordinare.

N O T Æ.

a *E*Boracensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 12.* & post Concilium Lateran. *p. 15. cap. 1. & cap. inter, de rescript.* ubi extat alia pars hujus decretalis, & commentarium hujus textus dedi *in cap. 4. hoc tit.*

C A P U T XI.

Idem a *Abbatib. & Priorib. & Clericis per Archiepiscopatum Eboracen. constitutis.*

CUræ pastoralis necessitate constringimur, & auctoritate injuncti nobis officii provocamur pro statu Ecclesiarum vigili studio satagere, & ne ultra juris ordinem alicui conferri valeant Ecclesiæ, attentiori sollicitudine providere. Inde est, quod universitati vestræ per A. s. m. quat. ex donatione laicorum, nisi auctoritas diœcesani Episcopi, & consensus adsit, nullus vestrum aliquas Ecclesias vendicare præsumat, vel retinere taliter acquisitas, nisi longa fuerit præscriptione munitus, aut postea diœcesani Episcopi habuerit forte consensum. Nos enim cùm laici non possint in alios, nisi jus, quod habent, transferre, hujusmodi concessiones viribus carere decernimus, & irritas penitus esse censemus.

N O T Æ.

1 a *A*Bbatib.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 13.* & post Concil. Later. *p. 15. c. 12.* in Metropoli enim Eboracensi sunt plura monasteria, tam monachorum, quàm canonicorum regularium, ut referunt Tambur. *in serie Abbatum, verbo Eboracensis*, Pennotus *lib. 2. hist. canon. reg. cap. 37.*

COMMENTARIUM.

2 CUm certum sit juris principium, beneficium non posse obtineri sine institutione canonica, *cap. 1. de R. I. lib. 6.* nec patronum posse sine Episcopi institutione beneficium conferre, ex adductis sup. *in c. 4.* difficilis profectò est præsens textus, dum in eo Alexander docet, legitimo temporis spatio posse presbyterum, qui Ecclesiam accepit à patrono laico, eam acquirere. Pro ejus textus expositione varia adduxerunt repetentes hic. Covar. & alii, quos refert Garanna *in c. 1. hoc tit.* Balboa *in c. ad aures, de præsc. n. 30.* Acosta *de privil. credit. ampl. 1. n. 56.* communiter docent, in præsenti agi, non de concessione Ecclesiæ, sed de donatione ipsius jurispatronatus facta à laico, in qua cùm desideretur Episcopi licentia, ex traditis sup. *in c. illud*, ideò

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III.

ut legitimè laicus illud jus retineret, præscriptione legitimi temporis acquiri potuit. Sed facilè hæc interpretatio convincitur primò, quia ut ex littera hujus textus constat, non juspatronatus, sed Ecclesias ipsas patronos concessisse, seu concedere consuevisse in Metropoli Eboracensi, apertè deducitur; & eas non concessisse laicis, ut vult post alios Garanna, sed potiùs Abbatibus, Prioribus, & clericis, cum quibus Pontifex loquitur, & quibus rescribit. Quare veriùs dicendum est, in præsenti textu agi de consuetudine, quæ invaluerat in Metropoli Eborac. juxta quam patroni concedebant Ecclesias ipsas, in quibus jus habebant patronatus, monasteriis monachorum, seu Canonicorum regularium in perpetuum, quod facere nequibant sine consensu Episcopi, *c. consultationibus*, *c. pastoralis*, *de donat.* ubi notavi: quo casu ut ipsa Ecclesia uniretur monasterio, non erat necessaria Episcopi institutio, sed tantùm licentia, seu auctoritas, *d. cap. consultationibus*. Unde ea deficiente tempore donationis à patrono factæ, talis concessio firma, & valida non erat, sed postea convalescebat, rataque habebatur, si monasterium per legitimum tempus Ecclesiam ipsam tanquam unitam monasterio possedisset, ut de aliis Ecclesiis à monachis in principio injustè obtentis, probavi *in c. 1. de capel. monach.* & docuit Heraldus Episcopus Turon. *in suis cap. can. 79.* ibi: *Qui Ecclesiam trecennali jure possederit, nulli deinceps subtrahere liceat:* aut si postea accederet consensus Episcopi, *c. suggestum*, *hoc tit.* quo casu ex nunc valere similem unionem, docuit Acosta *ubi supra*. Non ergo in præsenti textu agitur de donatione facta à patrono laico ipsius jurispatronatus; nam tunc cùm facta esset locis religiosis, ut ex epigraphe, & integra hujus textus constat, non erat necessarius Episcopi consensus, juxta tradita suprà *in c. illud*; sed de concessione ipsius Ecclesiæ, ut perpetuò unita maneret ipsi Monasterio: quo casu necessarius est, Episcopi consensus, *cap. consultationibus*. Quæ interpretatio facilè probatur ex ratione adducta ab ipso Alexandro, ibi: *Cùm laici non possint in alios, nisi jus quod habent, transferre*. Agnovit ergo Pontifex, juspatronatus rectè posse ipsos patronos inconsulto Episcopo locis religiosis donare, quia illud jus ipsi habent: at verò Ecclesias, in quibus tantùm juspatronatus obtinent, concedere etiam religiosis locis non posse.

CAPUT XII.

Idem a *Lundon. Episcopo*.

SI verò aliquando ordinatio alicujus Ecclesiæ ad tuam institutionem spectat; & pro controversia laicorum de jurepatronatus inter se disceptantium malitiosè differtur, fas tibi sit de auctoritate nostra, nullius ap. vel contr. ob in eadem Ecclesia personam idoneam instituere, ita quod ipsa repræsentetur ab eo, qui juspatronatus evicit.

NOTÆ.

1 a LUndon.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 15.* & post Concil. Lateran. *p. 15. c. 12.* ubi textus hic tribuitur non Alexandro III. sed Lucio III. ut in hac sexta compilatione, in qua legitur *Lincon.* quod veriùs credo, & ita existimo auctorem hujus textus esse Lucium III. & in præsenti referri partem textus *in cap. ad aures*, *de rescript. cap. postremò*, *de appell. cap. de rectoribus 3. de cleric. ægrot.* qui textus sunt ejusdem Pontificis, & in eis eidem Episcopo rescribitur.

CAPUT XIII.

Idem *dil. fil.* a *Hosp. & Templ.*

CUm sæculum reliqueritis, ut Creatori vestro possitis in arce contemplationis placere decet vos ab his, quæ sunt obvia rationi, abstinere, vel quæ reprehensioni subjaceant aut vestram opinionem, & famam valeant denigrare. Inde est, quod universitati vestræ districtiùs per A. S. prohibemus, nec cùm ratione feudorum *b* emptorum, aliterve acquisitorum, vel etiam *c* alio modo juspatronatus in Ecclesiis parochialibus acquisieritis, in eis presbyteros, nisi per Episcopos instituatis, nec Episcopo jus parochiale minuere, aut auferre aliquatenus presumatis: *d* excommunicatos quoque ipsius Episcopi, vel Archidiaconorum suorum contra authentica scripta Romanæ Ecclesiæ ad divina officia in capellis vestris recipere non audeatis.

NOTÆ.

1 a HOsp. & Templ.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 16.* & post Concil. Later. *part. 15. c. 13.* De Hospital. & Templar. nonnulla adduxi *in cap. 16. de judiciis*.

2 b *Emptorum*.) Et ita cum universitate bonorum juspatronatus potuit in emptorem transferri, ut jam probavi *in c. ex litteris*, *hoc tit.*

c *Alio modo*.) Donatione videlicet, præscriptione, aut permutatione, de quibus Valensis *lib. 1. de benef. c. 4. in cap. 1. de capel. monach.* 3

d *Excommunicatos*.) Hæc verba omisit Raymundus in præsenti, ut minùs propria hujus tituli, vel quia ex Concil. Lateran. referuntur *in cap. cùm & plantare*, *§. excommunicatos*, *de privil.* Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap. 4.* 4

CAPUT XIV.

a Idem.

EX insinuatione dilecti filii nostri O. clerici accepimus, quòd cùm frater suus ei juspatronatus, quod in quibusdam Ecclesiis in Lincon. & Salesberien. *b* Episcopatibus constitutis habebat, liberaliter *c* contulisset, easdem Ecclesias quidam presbyteri, & alii occasione fratris prædicti O. sine ipsius voluntate, & assensu occupaverunt per violentiam, & eas injustè detinent occupatas. Quia igitur nostra interest, ea quæ minùs ordinatè ab aliquibus subjectis attentantur, ad rectitudinis tramitem revocare, f. v. p. A. s. m. quat. rei veritate diligenter inquisita, & cognita, si ita, sicut dictum est, esse inveneritis, memoratos presbyteros Ecclesiarum earumdem detentores moneas, modisque omnibus inducas, ut easdem Ecclesias prædicto clerico sine mora, & difficultate restituant liberè, & pacificè *d* ordinandas, & nullam ei exinde molestiam ferant, vel gravamen. Quod si prædicti presbyteri commonitioni tuæ acquiescere fortè noluerint, tu ipsos excommunicationis; & terras si quas habent, omni oc. & ap. cess. interdicto subjicias. Et in memoratis Ecclesiis divina facias cessare officia, quandiu ab aliquibus prædictorum auctoritate militum occupata detinebuntur: quod si nec sic earumdem Ecclesiarum detentores resipuerint, ipsos ap. cess. ecclesiastica censura percellas.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a IDem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 17. & post Concil. Lateran. *p.* 15. *cap.* 14. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, sed inscriptio supplenda est *ex c.* 2. *de filiis presbyt.* ubi refertur alia pars hujus textus, ut jam ibi notavi.

2 b *Episcopatibus.*) Angliæ videlicet, quos refert Carolus à sancto Paulo *lib.* 6. *geograph. sacr. per tot.*

c *Contulisset.*) Quod facere poterat propria auctoritate absque Episcopi licentia, secus verò si laicum transferre intenderet, ut probavi suprà *in c. illud*, 3

d *Pacificè ordinandos.*) Quia ipse verus patronus erat, & absque ejus voluntate nemo, etiam vacante Ecclesia, in ea ordinari valebat, *c.* 1. *§. ædificatori*, 16. *q.* 5. *cap. quicumque*, *§. fin. cap. decernimus*, *cap. monasterium*, 16. *q.* 7. *cap. illud*, *§. fin. cap. novit*, *§. cæterum*, *hoc tit.* cum aliis infrà referendis *in cap. eam te*. 4

CAPUT XV.

Idem a *Andrensi Episcopo*.

COnsuluit nos tua fraternitas, quid tibi faciendum sit de clericis, qui *b* Ecclesias constructas hereditario jure sibi vindicant, nec tibi volunt exinde respondere, & de laicis qui prescriptas Ecclesias filiis, vel *c* nepotibus suis daro nituntur. Cùm autem *d* sanctuarium Dei jure hereditario teneri non possit, & indignum sit pœnitus, & absurdum, ut quilibet auctoritate propria Ecclesias occupet, vel taliter occupatas detineat, non decet aliquatenus sustinere, ut in Episcopatu tuo, vel clerici Ecclesias à parentibus suis fundatas auctoritate propria detineant aut laici filii, vel aliquibus aliis Ecclesias ipsas *e* concedant.

NOTÆ.

1 a ANdrensi.) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 18. post Concil. verò Lateran. *p.* 15. *c.* 15. ubi reperitur hic textus, non exprimitur Episcopus cui rescribat Pontifex: in hac sexta collectione legitur *Adriensi.* Adria nobilis civitas est intra fauces Padi fluminis, in Transpadana Æmilia, ad mare, quod ab ejus nomine Adriaticum dictum est: Hetruscorum antiquissimæ gentis fuisse coloniam sexcentis annis ante Christum natum, referunt Varro, Livius, Plinius, & Strabo relati ab Ughellio *tom.* 2. *Italiæ sacræ*, *fol.* 396. habuit Ecclesiam Cathedralem jam à primis Christianæ religionis sæculis: sed propter aeris Intemperiem auctoritate Joannis X. summi Pontificis translata fuit Rhodigii. Ejus Ecclesiæ Præsuli Gabrieli, qui interfuit Concilio Lateran. sub Alex. III. celebrato, missa est præsens Decretalis, cujus alia pars extat *in c.* 2. *de frigidis & maleficiatis*.

b *Ecclesias.*) Neutiquam accipias in præsenti Ecclesiam pro ipso jurepatronatus, in quo datur successio hæreditaria, ut jam notavi *in c.* 1. *hoc tit.* 2

c *Filiis, vel nepotibus.*) Quod facere possunt, ut probavi *in cap. quia clerici*, *hoc tit.*

d *Sanctuarium Dei.*) Ut jam latè illustravi *in c.* 1. *de præb.* 3

e *Concedant.*) Auctoritate propria, ut sæpiùs in hoc titulo repetitum legimus; nam præsentare ipsos Episcopo, ut ab eo institutionem accipiant, facere possunt, ut probavi suprà *in cap. quia clerici*. Nec in præsenti id prohiberi intenditur, sed tantùm ne patroni occupent Ecclesias propria auctoritate, in quibus jus obtinent patronatus; aut eadem auctoritate filiis, vel nepotibus concedant, ut facilè constat ex ratione adducta ab ipso Alexandro, in illis verbis: *Cùm autem sanctuarium Dei*, &c. & jam notavi *in c.* 1. *hoc tit.*

CAPUT XVI.

a Idem.

DE jure verò patronatus in prescripta capella, hoc tuæ discretioni mandamus, ut si predictus R. ipsum comparavit, cùm inconveniens sit, & pœnitus inhonestum vendi jus *b* patronatus, contractum illum, sub. ap. rem. irritum denuncies manere, ipsumque Apostolica auctoritate fretus non differas revocare.

NOTÆ.

1 a IDem.) In prima collectione, *sub hoc tit. c.* 20. ita legitur; & post Concil. Lateran. *p.* 15. *c.* 17. tantùm legitur, *Idem*: sed in eadem appendice, *p.* 47. *c.* 1. legitur ut in præsenti à Raymundo transcribitur: & forsan ad eandem causam spectat textus *in cap. ad aures* 19. *hoc tit.* in eadem collectione, ubi sub eadem inscriptione hæc verba leguntur: (Ad aures nostras pervenit, quod Robertus, & Vv. de Crotona juspatronatus Ecclesiæ emere non dubitavit, & Canonicis de Stodeleja tantas molestias intulir, persecutiones, & gravamina, quod metu, & dolo illius seducti, juri suo pœnitus renunciaverunt. Unde quoniam cùm juspatronatus connexum sit spirituali, nemini licitum est vendere illud, d. t. p. A. f. m. quat. utraque parte ante te convocata, rei veritatem diligentiùs inquiras, & si ita esse inveneris, prædicto R. super patronatu Ecclesiæ, oc. & ap. rem. perpetuum silentium imponas, & prædictis Canonicis jus quod ibi habebant, si Prior eorum metu capitis, quod idem R. se abscissurum fide, ut fertur, firmavit, eidem renunciaverit, integrè facias restitui, non obstantibus litteris nostris (si quæ sunt) tacita veritate impetratæ.) De Cautuariensi Metropoli nonnulla notavi *in cap. ∴ de rescript.*

b *Juspatronatus.*) Primò & principaliter, quia est spiritualibus annexum, *c. quantò* 3. *de judic.* Lotherius *de re benef. lib.* 2. *c.* 9. Simul tamen cum universitate bonorum alienari valet, ut probavi suprà *in cap.* 1. 2

CAPUT XVII.

a Idem.

NUllus laicus *b* decimas, aut *c* Ecclesias, aut quidquid ecclesiastici juris est, sine concessione sui Pontif. nec monasteriis, nec canonicis offerat: & si quis Episcopus improbitatis, & *d* avaritiæ causa consentire noluit, Romano *e* Pontifici nuncietur, & quod offerendum est, tunc de licentia ejus offeratur.

NOTÆ.

1 a IDem.) Nec in prima collectione, ubi *sub hoc tit. c.* 21. reperitur hic textus; nec post Concil. Lateran. *p.* 15. *c.* 18. exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex: forsan legem generalem condere in præsenti voluit, & ita non ab aliquo Prælato consultus, sed motu proprio præsentem edidit constitutionem.

2 b *Decimas.*) Juxta tradita *in cap. ad Apostolicam*, *de his quæ fiunt à Prælat.*

c *Ecclesias.*) Idest beneficia ipsa, seu Ecclesias, ad proprietatem, non verò juspatronatus; quia illud sine Episcopi consensu locis religiosis donari potest, *cap. illud* 8. *hoc tit.* ubi textum hunc exposui.

d *Avaritiæ causa.*) Forsan petendo redemptionem, seu pensitationem, de quibus egi *in cap.* 1. *de capellis monachorum*.

e *Romano Pontifici.*) Sed quare non est adeundus Metropolitanus immediatus superior, ut consensum illum præ- 3

fiet, vel Episcopum illum præstare cogat? Variè satisfaciunt Doctores congesti à Barbosa hic, sed placet sententia Sebastiani Cæsaris *de Eccles. hierarch. disp.* 5. §. 2. *n.* 22. quem suppresso nomine sequitur Barbosa *in præsenti*, videlicet quod cùm consensus Episcopi in præsenti desideretur pro solemnitate ipsius actus, *ex capite consultationibus, de donat.* non potest suppleri per Metropolitanum, sed tantùm per ipsum Summum Pontificem, ut probat doctè ipse Barbosa: poterat tamen Archiepiscopus cogere ipsum Episcopum, ut consensum præstaret.

CAPUT XVIII.

a Idem.

SIgnificasti. *Et infra*: Cæterùm si Episcopi post promotionem suam præsentationes personarum ad Ecclesias à patronis earum pro Ecclesiis sibi commissis adepti fuerint, personæ idoneæ, quas ad eas vacantes præsentaverint, sunt admittendæ.

NOTÆ.

1 a IDem.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 22. & post Concil. Lateran. *p.* 15. *cap.* 19. legitur *Norvicensi Episcopo*; unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. significasti* 9. *de offic. deleg.* ubi extat integra Decretalis. Verba autem, quæ in præsenti referuntur, plenam lucem accipiunt ex Conc. Arausic. 1. *can.* 10. ubi ita sanxerunt PP. *Si quis Episcoporum in alienæ civitatis territorio Ecclesiam ædificare disponit, vel pro fundi sui negotio, aut ecclesiastica utilitate, vel pro quatumque suorum opportunitate, præmissa licentia ædificandi (quia prohibere hoc nefas est) non præsumat dedicationem, quæ illi omnimodè reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit: reservata verò ædificatori Episcopo hac gratia, ut quos desiderat clericos in re sua videre, ipsos ordinet is, in cujus civitatis territorio est; vel si ordinati jam sunt, ipsos habere acquiescat, & omnis Ecclesiæ ipsius gubernatio ad eum, in cujus civitatis territorio Ecclesia surrexit, pertinebit.* Concessum ergo fuit Episcopis patronis, ut etiam in Ecclesiis existentibus in aliena diœcesi possint præsentare presbyteros, & virtute hujus præsentationis debeant admitti à propriis Episcopis, in quorum territoriis Ecclesiæ illæ erant. Unde quod de Episcopis construentibus Ecclesias in aliena diœcesi in dicto canone cautum erat, hic protrahitur ad casum, in quo ad Episcopum jam consecratum juspatronatus in aliquibus Ecclesiis alienæ diœcesis pervenit; nam tunc etiam potest propria auctoritate in eis presbyteros instituere.

CAPUT XIX.

Idem *Abbati* a *S. Albani*.

COnsultationibus. *Et infra*: De cætero si aliquis clericus ab ordinario judice in Ecclesia aliqua institutus fuerit ad præsentationem illius, qui ejusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus, & postea juspatronatus alius evicerit in judicio; clericus qui institutus est, non debet ab Ecclesia ipsa propter hoc removeri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentavit, juspatronatus Ecclesiæ possidebat. Si verò non possidebat juspatronatus, sed tantùm credebatur esse patronus, cùm non esset, nec possessionem patronatus haberet, secundùm consuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Ecclesia removeri. Donationes verò, vel concessiones Ecclesiarum, si quæ fiant privatis personis, viventibus illis, qui ipsas Ecclesias possident, nullius debent esse momenti: si religiosis fiant locis, ratæ debent haberi; ita quidem, quod personæ quæ jamdictas Ecclesias possident, sine ipsarum assensu eis in vita sua non debeant spoliari.

NOTÆ.

1 a SAncti Albani.) Ita legendum est, ut legitur *in c.* 23. *sub hoc tit. in* 1. *compil.* & post Concil. Lateran. *p.* 15. *c.* 20. & *in c. consultationibus, de offic. deleg. c. consultationi, de donat.* ubi extant aliæ partes hujus textus.

COMMENTARIUM.

2 EX hoc textu communiter deducitur, clericum præsentatum ab eo, qui est in quasi possessione juspatronatus, non esse removendum ab Ecclesia, etsi evincatur juspatronatus à vero possessore: quod etiam probatur *ex cap. querimoniam, hoc tit. l.* 9. *tit.* 15. *partit.* 1. & docent Barbosa *lib.* 3. *juris eccles. cap.* 12. *n.* 183. Gutierrez *lib.* 3. *canonic. q.* 41. Mancinus *sacri jur. controvers. dissert.* 9. *cap.* 8. Salgado *de protect. Regia*, 3. *part. c.* 1. *n.* 160. Tondutus *de benef. part.* 2. *cap.* 4. §. 9. *n.* 11. & latè probavi *in c. querelam, de elect.* Id tamen ita accipiendum est, si ipse bonæ fidei possessor erat; nam si cum mala fide juspatronatus possidebat, sicut non facit fructus suos, ita nec præsentare valet, ut docuerunt Lambertinus *de jurepatron. lib.* 2. *p.* 1. *q.* 3. *art.* 2. 3. & 7. Garzia *de benef.* 5. *part. c.* 5. *n.* 69. Lotherius *lib.* 1. *de re benef. q.* 34. *n.* 28. Cabedo *de Patronatu Regio*, *c.* 8. *n.* 2. & 7. Lara *de anniverf. lib.* 2. *c.* 9. *n.* 4. Salgado *de Regia protect.* 3. *p. c.* 1. *n.* 160. Tondutus *tom.* 1. *resol. part.* 2. *de benef. c.* 4. §. 9. Illustr. Ramos *pro Episcop. Lusit. propos.* 1. §. 1. *n.* 48. Commentarium hujus textus dedi *in d. cap. querelam*.

CAPUT XX.

Idem *Eborac.* a *Archiepiscopo*.

SUgestum est auribus nostris, quod cùm Ecclesiæ de Ochona, ac de Borales, Saiter, & de Land, de assensu Domini fundi, & auctoritate Eboracensis Archiepiscopi Ecclesiæ B. Petri Eborac. concessæ, & assignatæ sint in præbendam, Canonici de *b* Novoburgo concessionem illam attenuare, & irritare nituntur occasione donationis, quam sibi asserunt priùs factam fuisse. Unde quoniam licèt in donationibus Ecclesiæ requirendus sit, & expectandus patronorum consensus; Ecclesiæ tamen ipsæ, nisi auctoritas intervenerit Pontificalis, canonicè concedi non possunt: universitati vestræ significamus, quod prior concessio, si cum assensu patroni, & auctoritate diœcesani Episcopi facta est, aut ejus fuerit assensus postea subsecutus, posteriori concessioni præfertur: alioquin illa debet præferri, quamvis posteriùs facta sit, quæ consensu domini fundi, & Episcopi auctoritate fulcitur.

NOTÆ.

1 a EBoracensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 25. & post Concil. Later. *p.* 15. *c.* 23. De Eboracensi Metropoli nonnulla adduxi *in c.* 4. *de rescriptis*.

b *Novoburgo.*) Forsan legendum *Neuburgo*: quod monasterium est in diœcesi Eborac. Canonicorum regularium Ordinis D. Augustini, constructum anno 1127. ut refert Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. cap.* 37. *num.* 10. commentarium hujus textus dedi *in cap.* 4. *cap. illud, hoc tit.*

C A P U T XXI.

Idem *Archiepiscopis, & Episcopis per Angliam a constitutis.*

RElatum est auribus nostris, quod nonnulli ambitione nimia tracti, occasione laicæ recognitionis, & potentiæ secularis in seculari foro, non requisita Episcopi audientia patronatus Ecclesiarum, & beneficia ecclesiastica sibi presumunt in vestris parochiis vindicare. Quoniam igitur hujusmodi personæ non intrant per ostium, sed aliunde conscendunt, ac per hoc indigni sunt pastoris nomine, vel prerogativa gaudere, f. v. per A. s. m. atque prec. quat. eos, quos noveritis patronatus Ecclesiarum, & Ecclesiastica beneficia predicto modo adeptos, si commoniti minimè resignaverint, nisi prescriptione, aut Episcopali concessione muniti fuerint, sublato ap. diffugio, ab officio reddatis, & beneficiis alienos: & si nec sic destiterint, vinculo anathematis innodetis, & usque ad dignam satisfactionem teneatis, & teneri faciatis ad strictos. Ad *b* hæc quoniam quidam laici Ecclesias terris, & aliis possessionibus spoliant, ut sic viros Ecclesiasticos faciant coram seculari judice litigare: presentium vobis auctoritate injungimus, ut id publicè sub interminatione curetis anathematis prohibere. Si quis autem prohibitionis vestræ contemptor extiterit, eum, si manifestum fuerit, ap. cess. excommunicationi subdatis, & usque ad dignam satisfactionem, sicut excommunicatos, faciatis attentiùs evitari.

N O T Æ.

1 a *COnstitutis.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.*27. & post Concil. Lateran. *p.*50. *c.* 33. ex quibus codicibus ita restituo litteram hujus textus.

b *Ad hæc.*) Verba quæ sequuntur, exposui *in cap. cùm sit* 8. *de foro compet.*

C O M M E N T A R I U M.

2 TExtus hic, prout compilatur à Raymundo in præsenti, levem, aut nullam difficultatem continet; siquidem omninò convenit suprà traditis *in c.* 4. *hoc tit.* videlicet, patronum propria auctoritate non posse Ecclesiam concedere, irrequisito Episcopo, nec clericum posse de manu ipsius eam accipere. Sed prout hic transcribitur ex dicta prima collectione, difficilis est in illis verbis: *Nisi præscriptione, &c.* quæ omisit Raymundus, siquidem ex illis deducitur, præscriptione acquiri posse licitè Ecclesiam absque ulla Episcopi institutione. Quare pro hujus textus expositione existimo, in eo agi de eadem consuetudine, seu potiùs corruptela, quæ invaluerat in Anglia, videlicet quod patroni conferrent Ecclesias, in quibus habebant juspatronatus, cum ipso patronatus jure, irrequisito Episcopo; quam improbavit Alex. III. rescribens Abbatibus, Prioribus, & Canonicis Regularibus per Angliam constitutis, suprà *in c. cura*, eamq; etiam in præsenti reprehendit rescribens Archiepiscopis, & Episcopis Angliæ: unde presens textus exponendus est juxta textum *in d. c. cura*, & ibi adducta, videlicet, ut in eo agatur de Ecclesiis concessis per patronos monasteriis, & locis religiosis, quas de jure concedere non poterant sine consensu Episcoporum, *c. consultationibus, de donat.* Sed cùm hic consensus non pro institutione, sed pro solemnitate desideraretur, ideò si monasteria ipsa, vel personæ religiosæ Ecclesias illas per legitimum tempus tenuissent, eas præscriptione acquirebant, juxta textum *in d. c. cura.*

C A P U T XXII.

a Idem.

EAm te decet. *Et infra*: Illas autem Ecclesias, de quarum patronatu controversia fuerit, si intra sex menses postquam vacaverint, non fuerit controversia terminata, licitum tibi sit de persona idonea ordinare.

N O T Æ.

1. a IDem.) Inscriptionem hujus textus exposui *in c. eam te, de ætate & qualit.* ubi extat ejus prior pars.

C O M M E N T A R I U M.

2 INter alias jurispatronatus ecclesiastici, & sæcularis differentias, illa notissima est, quod patrono ecclesiastico competit semestre ad præsentandum; patrono verò laico quadrimestre. *c. quoniam, hoc tit. c. unic. §. fin. eod. tit. lib.* 6. *cap. quia, de concess. præbend. c. licèt, de supplend.* pluribus relatis docent Salgado *de protect. reg.* 3. *p. cap.* 11. *n.* 62. Solorzanus *to.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 48. Unde textus hic accipiendus est de patrono ecclesiastico, ut post repetentes in præsenti docuit Valensis *lib.* 1. *de benef. tit.* 4. *nu.* 10. Intra hoc autem tempus nulla potest in ipsa Ecclesia institutio fieri absque consensu patroni, *d. c. unic.* sed eo tempore elapso, quod incipit à diæ notitiæ vacationis, juxta adducta *in c. litteras, de supplend.* quare priùs probari debet, ut resolvit Marinis *lib.* 1. *resol. c.* 300. Episcopus in ea Ecclesia presbyterum ordinabit, *d. c. quoniam* 3. *c. si verò* 12. *c. cùm propter* 27. *hoc tit.* Consonant lex 11 *tit.* 15. *partit.* 1. Probant ultra congestos à Barbosa & Garanna *in præsenti*, Lara *de capel. lib.* 2. *c.* 9. *nu.* 38. Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episc. Lusit. propos.* 2. *n.* 1. Luna & Arellanus *lib.* 3. *antinom.* 7. Valensis *de benef. d. tit.* 4. *c.* 14. nam cum plurimum intersit Ecclesias non diu vacare, ut probavi *in c. ne pro defectu, de elect.* Summus Pontifex, qui ex gratia concessit patronis, ut possint presentare clericos ad beneficia vacantia, potuit statuere, ut illis non præsentantibus, etiam propter discordiam inter eos ortam, pro ea vice amitterent jus præsentandi, ad Episcopumque devolveretur, *d. c. si verò* 12. *d. c. cùm propter*, probant Sanchez *lib.* 2. *cons. c.* 3. *dub.* 60. Riccius *in praxi, dec.* 188. Ludovisius *dec.* 94. Vivianus *de jurepatr. p.* 2. *lib.* 7. *c.* 3. *nu.* 7. Spino *in specul. glos.* 4. *n.* 4. Lara *lib.* 2. *de capel. c.* 9. *n.* 38. Barbosa *lib.* 3. *juris Eccles. c.* 12. *n.* 71. & *alleg.* 72. *n.* 140. & malè Gutierrez *lib.* 1. *canonic. c.* 28. *n. fin.* existimavit, durante lite inter electores non currere semestre, adducto capite 2. *de in integrum restit.* quod nihil probat. Et negligente monasterio, devolutio etiam fit ad Episcopum, Barbosa *alleg.* 126. *n.* 66. cum sua qualitate, Valenzuela *cons.* 103. *n.* 42. Si autem patroni legitimè sint impediti, quia illis non currit tempus, *d. c. quia, c. fin. de elect.* Episcopus aliquem ordinare non potest, juxta tradita *in dicto c. litteras, dicto c. quia*, ex quibus comentariis præsens petendum est.

C A P U T XXIII.

a Lucius III.

PRæterea, quoniàm advocati Ecclesiarum in tantam noscuntur insolentiam prorupisse, ut sacerdotes, & alios ecclesiasticos viros pro suæ voluntatis arbitrio in Ecclesiis ipsis constituant, atque destituant, & jus advocationis donationis, vel emptionis titulo, aliisque pro sua voluntate contractibus etiam in alios transferre presumant, *b* fodrum, *c* albergarias, *d* regium, & similia tanquam à propriis rusticis, ab ipsis Ecclesiis extorquentes; & quod ministri Ecclesiarum eis in consultis faciunt, juxta proprium arbitrium in irritum deducentes; præsenti decreto subnectimus, & auctoritate Apostolica firmamus, eos sive Advocati, sive Patroni, vel Vicedomini, sive custodes, vel guardias habentes, seu alio quolibet nomine censeantur, à prædictorum gravaminum importunitate cessare, nihilque in Ecclesiis, in quibus sibi aliquam de prędictis vin-

 dicant

dicant potestatem, præter antiquos, & moderatos redditus à locorum Episcopis institutos exigere, aut si aliud exegerint, excommunicationis sententiæ subjacere: contractus etiam, quos de alienatione advocationis, sive patronatus vel fecerint hactenus, vel facere in futuro præsumpserint, præsenti constitutione cassamus, & eos vim aliquam decernimus non habere. Ne autem per appellationis obstaculum, aut in iis, quæ de hæreticis dicta sunt, aut Advocatorum coercitione, quam diximus, præsentium deludatur auctoritas decretorum totius appellationis remedium in præscriptis capitulis denegamus, nullam pœnitus audientiam quibuslibet contra hæc appellaotibus præbituri.

N O T Æ.

1 a *LUcius III.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 19. ubi additur, *pars capitis Ad abolendam*: unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. ad abolendam, de hæreticis*; nulli tamen Prælato rescribit Lucius, quia in præsenti novam edidit constitutionem, non alicujus consultationi respondens, aut litem decidens, ut ex ipsius verbis facilè constat.

2 b *Fodrum.*) Foderum, sive fodium, est alimentum, sive pabulum, quod alicui solvitur; quo modo accipitur in diplomate Conradi I. Imperatoris, quod extat in legibus Longobard. *l.* 4. *tit.* 8. *lib.* 3. ibi: *Fodrum de castellis, quod nostri antecessores habuerunt; habere volumus.* Fridericus de pace Constantiæ: *Fodrum consuetum, & Regale, quæ solent & debent, præstabunt.* Sigonius *lib.* 8. *de Regno Italiæ, & lib.* 7. *ejusdem operis*, ita ait: *Foderum summa quædam frumenti fuit, quam advenienti in Italiam Regi populi solvere tenebantur; pro quo sæpè etiam æstimata pecunia pendebatur.* Petrus de Vineis *lib.* 2. *epist.* 29. Viarum asperitas fodri constuentem interdicat. Guntherus *lib.* 8. *Ligurini*, *vers.* 170.

Ac primum Ligures super hoc à Rege rogati,
Vectigal, portus, cudendæ jura monetæ,
Cumque molendinis, telonea, flumina, pontes,
Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et Capitolitium certo sub tempore censum:
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Explicant Lindembrogius *in Glossar. verbo Foderum* Vossius *de vitiis serm. lib.* 2. *cap.* 6.

c *Albergarias.*) Albergaria est hospitiorum præbendorum onus, ut exponit Boetius Epon. *de regul. n.* 25. unde advocati ab Ecclesiis, & clericis extorquere intendebant hospitium.

d *Regium.*) Tributum videlicet, ut exponit Glossa *in præsenti*; nam jus Regalium plerumque Principes supremi in beneficiis ecclesiasticis exercent, ut probat Boetius Epon. *tom.* 1. *qq. heroic. tit. de Regularibus*, *n.* 23.

C O M M E N T A R I U M.

3 UT textus iste plenè intelligatur, aliqua præjacienda sunt de advocatia, & castaldis Ecclesiarum. Et primò sciendum est, quod cùm res Ecclesiæ armis, & ferro per ecclesiasticos non defendantur, obnoxiæ semper fuerunt injuriis. Inde factum, ut Ecclesiæ tutelæ Magnatum mediatè, vel immediatè se committerent, ut patronis, vel advocatis, ut habetur *lib.* 2. *epist. Gregor. VII.* aut custodiæ, vel ut aliqui barbarè loquebantur, mundeburdis, aut guardiæ nominis. Et quidem advocatiam, seu defensionem Ecclesiarum Cathedralium, & Regularium, ad Reges, & supremos Principes spectare, qui eas sub protectione Regia habeant, testatur D. Bernardus *epist. ad Lotharium Imperatorem*, *epist.* 139. ibi: *Non est Meum hortari ad pugnam; est tamen advocati Ecclesiæ arcere ab Ecclesiæ infestatione schismaticorum rabiem.* Idem *epist.* 143. ad Conradum Regem Romanorum, ibi: *Utrumque interesse Cæsaris constat, & propriam tueri Coronam, & Ecclesiam defensare: alterum Regi, alterum convenit Ecclesiæ advocato.* Inde concepta formula apud Marculfum *lib.* 1. *c.* 24. *de Mundeburde*, his verbis: (Rectum est, ut Regalis potestas illis tuitionem impertiat, quorum necessitas comprobatur. Igitur cognoscat magnitudo, seu utilitas vestra, quod nos Apostolicum, & venerabilem illum Episcopum, ut Abbatem Ecclesiæ, vel monasterii in honorem illius sancti constructi, cum omnibus rebus, vel hominibus, aut gasindis, vel amicis, seu undecumque ipse legitimo redibit mittio, juxta ejus petitionem, propter malorum hominum illicitas infestationes, sub sermone tuitionis nostræ visi fuimus recepisse, ut sub mundeburde, vel defensione illustris viri illius majoris domus nostræ, cum omnibus rebus præfatæ Ecclesiæ, aut monasterii, quietus debeat residere, & sub ipso viro illo illustris vir ille causas ipsius Pontificis, aut Abbatis, vel Ecclesiæ, aut monasterii, vel qui per eum sperare videntur, vel undecumque legitimo redibit mittio, tantùm in palatio nostro sequi deberet. Propterea per præsens decernimus ac jubemus præceptum, ut memoratus Pontifex, aut Abbas sub nostro sermone, & Mundeburde antedicti viri quietus resideat; & nec vos, nec juniores, aut successores vestri, vel quislibet eum de inquisitis occasionibus injuriare, nec inquietare præsumatis. Et si aliquæ causæ adversùs eum, vel suo mittio surrexerint, quæ in pago absque ejus gravi dispendio definitæ non fuerint, in nostri præsentia reserventur. Quam præceptionem, ut firmior habeatur, propria manu subscripsimus.) Unde in Synodo Confluentina ita legitur: *Volumus, ut Ecclesiæ, & casæ Dei, & Episcopi, & Dei homines, clerici, & monachi, & nonnæ talem mundeburdem, & honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt.* Reges autem hujusmodi advocatiam, seu custodiam in Ecclesiis, & monasteriis habebant, aut quia ea construxerant, vel quia privati fundatores, ut ipsa monasteria in tuto essent, advocatiæ, & tutelæ Principum ipsorum passim commendabant. Concil. Meldense *can.* 41. ibi: *Providendum est Regiæ majestati, ut monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causa defensionis, & mundeburdi susceperunt*, &c. Synodus Ticinensis *can.* 16. ibi: *Suggerendum est Beatissimis Imperatoribus, quia hi qui monasteria, & xenodochia sub defensione sacri palatii posuerunt, ideò fecisse probantur, quod à nullo melius quàm à summis potestatibus protegenda crediderint.* Sic Vuifredus Comes Bituricensis, & Oda ejus conjux fundatores monasterii Stradensis, Pipini Regis tuitioni id credidisse celebrantur ab auctore vitæ Sancti Genulfi *lib.* 2. *c.* 8. his verbis: *Quibus ut se tempus obtulit opportunum, continuò de rebus eidem loco delegandis testamentum faciunt, Dominique Pipini Regis adeuntes præsentiam, vota suggerunt, & locum sibi rebus decretis per testamentum ejus potestati committunt, ut ipsius auctoritate, atque Francorum deinceps Regum providentia tueretur.* Sic eidem Pipino Regi monasterium sancti Galli, *c.* 1. securitatis gratia tradidit Vualtramus Comes. Ratpertus monachus: *Postea verò tempore procedente, atque statu monasterii in meliùs proficiente, præfatus Vualtramus eundem Abbatem Othomarum Pipino Regi præsentavit, ipsique Regi monasterium, quod adhuc hæreditario jure in sua tenebat potestate, cum ipso pariter Abbate contradidit, ea videlicet causa, ut ipse Abbas, ejusque successores idem monasterium Regia auctoritate retinentes, nullius deinde violentia premerentur, sed tantummodo Regum jussionibus obedirent.* Nonnunquam etiam advocatia Regia inde progna̲ta, quòd ipsæ Ecclesiæ, vel monasteria ultrò se Regibus in tutelam dederunt, ut Carolo Magno Lautishamense monasterium. Chronicon Laurishamense anno Christi 776. *Gundelandus igitur Abbas in juris sui quieta possessione, tum dictante justitia, tum Regia auctoritate confirmatus, Laurishamense monasterium cum omnibus ad illud pertinentibus in manus, & mundeburdum gloriosi Regis Caroli tradidit, quatenus privilegiis insigniretur Regalibus.* Ecclesiarum autem hæc advocatia adeò Coronæ Regiæ inhæret, ut Cathedralium, vel aliarum Regiæ fundationis patrocinium cum universitate, idest concessione Ducatus, vel Comitatus, in quibus Episcopatus, vel Regales Abbatiæ positæ erant, non transiret in alium. Hinc concessa Neustria Hugoni Abbati, seu Carolo Simplici ante irruptionem Normannorum, non venere Episcopatus. Chron. Andegavense: *Iste itaque tractus, cùm & datus esset ad integrum cum Civitatibus, & Comitatibus, & Abbatiis, Castellisque, præter Episcopatus solos, qui in Regia Domini cura retenti sunt.* Eodem jure advocatiam Ecclesiarum Burgundiæ armata manu vindicavit Philippus Augustus adversùs Hugonem Ducem Burgundiæ. Rigordius. Igitur Reges Francorum prædictas Ecclesias in sua libertate semper custodire cupientes, quibuscumque Principibus terras custodiendas tradidissent, tamen Ecclesias sub potestate sua, & protectione retinere decreverunt, ne Principes, quibus terra custodienda à Regibus delegabatur, Ecclesias, vel clericos ibidem Domino servientes aliquibus angariis, taleis, vel aliis exactionibus gravare præsumerent. Varia exempla Imperatorum, Regumque, qui advocatias Ecclesiæ susceperunt, referunt Andreas Quercetanus *in histor. geneolog. familiæ à Betuna*, *lib.* 1. *c.* 3. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *c.* 6. *art.* 9. M. Magerus *de advocat. armat. c.* 2. Joannis Dartis *ad Decret. in* 76. *dist.* Theophilus Raynaudus *tom.* 12. *tr. mala è bonis Eccles. lib.* 2. *sect.* 1. *fol.* 131. De his advocatis Ecclesiarum latè agit Morin. *de sacr. elect. tom.* 2. *exercit.* 18. *cap.* 8.

Hæc de supremis Principibus advocatis Ecclesiarum sufficiant, ut ad Duces, Comites, & alios inferiores advocatos Ecclesiarum perveniamus. Sciendum enim est, laborante Africana Ecclesia Donatistarum, aliorumq; quibus scatebat, hæreticorum tyrannide, rerum sacrarum, & privatarum direptione, 4

Digitized by Google

tione, nefariisque cædibus, tum sacerdotum, tum laicorum, ad petionem PP. Synodi Carthag. 5. beneficio Principum in singulis Africanis Ecclesiis institutos fuisse defensores, ut hæreticorum sævitiam manu militari compescerent, & quieti Ecclesiarum consulerent. Hac de re sancitus fuit can. 22. in eodem Concilio, qui refertur à Gratiano *in c. ab Imperatoribus*, 23. *q.* 3. notarunt Balsam. & Zonaras *in can.* 78. 81. *&* 100. *Synodi Carthag.* Defensores hi diu permansere in Ecclesiis Africanis, ut constat ex Possidio *in vita D. Augustini, c.* 12. De qua re, inquit, ne pacis Ecclesiæ ampliùs impediretur profectus, defensor Ecclesiæ inter leges non siluit. Cassiodor. *lib.* 2. *var. c.* 30. & *lib.* 3. *c.* 45. & *lib.* 9. *epist.* 15. Necnon Ecclesiæ Cismarinæ defensorum tutelam sibi adiciverunt, inermem Episcoporum auctoritatem imparem expertæ adversùs Potentiorum injurias. Urbanus II. apud Gratianum *in c. Salvator*, 1. *q.* 3. In Gallia, & Germania maximæ Ecclesiæ ob opum pinguiorem censum, & Dynastarum frequentiam deprædationi obviæ, defensores, sive advocatos susceperunt. Conc. Mogunt. *can.* 50. sub Carolo Magno: *Omnibus igitur Episcopis, Abbatibus, cunctoque Clero continuò præcipimus Vicedominos, Præpositos, Advocatos, sive Defensores bonos habere.* Votis PP. annuit Carolus Magnus *lib.* 5. *Capitul. c.* 31. & *lib.* 7. *c.* 33. & *lib.* 3. *c.* 62. & legem dedit de advocatis, & defensoribus Ecclesiarum à Principe postulatis, ibi: *Defensores Ecclesiarum adversùs potentias sæcularium, vel divitum ab Imperatore sunt poscendi.* Exinde ab Episcopis, & Abbatibus nobiliores Comites lecti, & à Principe postulati fuerunt in Advocatos, & defensores. Trithemius Abbas *in chron. Hirsaugiensi*, ita ait: *Sin autem aptum, & utilem advocatum undecumque, si placuerit, eligant: hic denique Abbate petente a Rege incipiat bannum legitimum.* Idem in eodem anno Christi 1099. ex privilegio Urbani II. *Advocatum autem Imperatorem Romanorum, qui & noster advocatus est, præfcimus: propter multiplices tamen ejus curas, & dispositiones liceat Abbati, & fratribus de familia de Calune eligere, si idoneus inventus fuerit, &c. Sin autem aliàs undecumque libet liceat alium eligere, qui etiam advocatus in præsentiam Abbatis, & fratrum juret in sacramento cum familiaribus suis, quod contra privilegia Ecclesiæ non veniat. Hic adductus in præsentiam Domini Imperatoris simili modo confirmet.* Eandem ob rationem etiam Ecclesiæ Cathedrales alium ab Imperatore acceperunt advocatum, vel potiùs subadvocatum, ut de Ratisbonensi Ecclesia refert Otho Frising. *lib.* 1. *de gestis Friderici, c.* 58. *Mortuus tunc fuit in Comitatu Regis vir clarissimus Fridericus Ratisbonensis Ecclesiæ advocatus.* Quin etiam Imperatores ipsi advocatiam Episcopatuum in beneficium dederunt Ducibus, aut Comitibus, ut Fridericus I. Bertholfo Duci Zeringiæ, ut refert auctor supplementi Frisingensis *c.* 1. his verbis: *Regnum Burgundiæ cum Archisolio Arelatensi, quod Duces de Zeringen, quamvis sine fructu, tantum honore nominis, jure beneficii ab Imperio jamdiu tenuerunt, à Bertholfo Duce extorsit, præstitis sibi trium Episcopatuum advocatiis cum investitura regalium, scilicet Lausanensis, Genuensis, Sedunensis.* De his advocatis, sive castaldis, aut defensoribus agitur *in c. generali, de elect. c. in quibusdam, de pœnis, l.* 38. *C. Theodos. de Episc. & cler.* ubi Gothofr. Legibus Longobard. *tit.* 10. *c.* 1. ibi: *Cum Pontificibus, Abbatibus, vel Custodibus Ecclesiarum.* Et de his plura adduxerunt P. Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *c.* 5. Suarez *de relig. to.* 1. *lib.* 1. *de simon. c.* 28 Lambert. *de jurepatr. lib.* 2. *p.* 2. *art.* 3. *q.* 4. Cęsar *de Eccles. hierarch. q.* 2. *proæmiali, n.* 14. Cironius *in parat. ad hunc tit.* Bosquer. *in notis ad Innocent. III. lib.* 2. *epist.* 122. Altesserra *de Ducibus, c.* 6. *per totum*, Cujac. *in lib.* 5. *fol.* 934. Bignonius *in notis ad Marculf. fol.* 588. Kochier. *de advocatiis, lib.* 1. *qu.* 7. Zypæus *ad hunc tit. respons.* 1. Burgundius *ad consuet. Flandr. tr.* 8. Lindebrog. *in Glossario, verbo Advocatus*, Solorzan. *to.* 2. *lib.* 2. *c.* 1. *n.* 40.

5 Deinde ut officium ipsorum advocatorum, munia, honores, & jura agnoscamus, sciendum est, Regiæ advocatiæ, proprium fuisse, quod Ecclesiarum, quæ illa fruerentur, causæ referebantur ad Palatium Principis, ut ex Marculfi formula, & Synodo Ticinensi suprà relatis constat. Quare causam de rebus monasterii Lanrishamensis adversùs Eymericum Comitem, deductam fuisse ad audientiam Caroli refertur in Chron. Lanrishamensi. *Eymericus Comes filius Cancronis, mortuis patre & avia, cernens præfatum locum ex parvo & modico ad tantam rerum, & famę provectum eminentiam, nitebatur eum sibi proprietatis titulo vendicare; cujus rei actione ad palatium delata, & allegatione utriusque partis audita, juxta legem Francorum definitum est, Gundelandum Abbatem jure possidere, quod sibi fuerat à fratre sine contradictione collatum.* Erat etiam aliud hujus advocatiæ argumentum, quòd Ecclesiarum causæ etiam apud Comites priores audiebantur, & in eleemosyna Regis, idest sine sportulis. Conc. Vernense *can.* 23. *Ut Comites, vel Judices ad eorum placita, primò viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosyna Domini Regis, & postea alias causas cum justitia rationabiliter judicent.* Singulare etiam fuit hujusmodi Ecclesiarum jus, ne res earum alienari possent sine consensu Regio. Conc. Matiscon. *can.* 4. apud Burchard. *lib.* 3. *Decreti, c.* 172. ibi: *a Synodo Decretum est, & Imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum Ecclesiasticorum quælibet persona sine licentia, & consensu regio præsumat facere.* Synodus Suession. *can.* 12. ibi: *Ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earumdem rerum ecclesiasticarum sine licentia, vel consensu nostro facere præsumat.* Unde Flodoardos *lib.* 1. *histor. Rhemens.* refert, quod Ivo Rhemensis Antistes nonnullas res Ecclesiæ commutavit, sed impetrato rescripto Ludovici Pii, ibi: *Sed & imperialia super eisdem commutationibus præcepta obtinuit.* Altesserra *lib.* 4. *dissert. c.* 14.

Ut ad officium advocatorum perveniamus, sciendum 6 est, horum advocatorum muneris fuisse res Ecclesiæ curase, tueri, in jure defendere, & usurpatas à prædonibus vindicare. Conc. Mogunt. sub Carolo, *can.* 22. ibi: *Ut monachi ad sæcularia placita nullatenus veniant, &c. nec ipse Abbas sine consilio Episcopi sui, & cum necessitas exigit, tunc per jussionem, & consilium Episcopi illuc vadat: nequaquam tamen contentiones, aut lites aliquas ibi movere præsumat; sed quicquid querendum, vel etiam respondendum sit, per advocatos suos hoc faciat.* Adrevald. *lib.* 1. *de mirac. S. Benedicti, c.* 26. de prædiis monasterii Floriacensis sitis in pago Aquitaniæ ita ait: *Advocatus verò unà cum Rapanario monacho, ad locum cessionis terræ, juxta morem legis adveniens* (lege enim Romana, qua ab antiquo utitur Aquitania, vindicatio fiebat in rem præsentem, *l.* 1. *§.* 1. *ff. si quis jus dicenti, l. non aliàs, §. sed si postulatur, ff. de judic.*) *prædictam vineam ad jus S. Benedicti sua auctoritate revocare nitebatur.* Flodoardus *lib.* 3. *histor. Rhemens. c.* 10. de Hincmaro ait: *Res quoque nonnullas, juraque Ecclesiæ, ac mancipia legibus per advocatos evindicata recepisse reperitur.* Ekkoardus de casibus monast. Sancti Galli, ibi: *Invadit loca lege Alemanica cum advocato Episcopus, uti jus erat, homines fisci juramenti sancto Othmaro vindicanter.* Quare tabulæ, & gesta inscribebantur Abbatis nomine, addito fratrum, & advocati consensu. S. Bernardos *epist.* 229. ad Episcopum Hosiensem, & alios pro Abbare Latiniacensi ita scribit: *Jam de terris, & bonis Ecclesiæ quasi distractis, & alienatis, & datis ab eo cognatis suis, coram venerabilibus Episcopis Suessionensi, & Altissiodorensi, Comiteque Theobaldo, advocato utique monasterii, satis responsum est, & adhuc respondetur, sic illum dedisse suis, quomodo alienis, idest ad eundem censum, vel consuetudinem.* Idem *epist.* 284. *ad Eugenium Pontif.* ibi: *Betuniensis Decanus voluntate Episcopi, & assensu advocati bonam rem pro Ecclesia sua in Ecclesia eadem constituit; bonum est, ut vestra auctoritate firmetur.* Item donationum piarum acceptatio penes advocatum erat. Ekkoardus de Conrado Imperatore *l.* 4. *epist.* 42. ita ait: *Ille verò quicquid inibi regii fisci erat, totum in manum advocati super aram ejus* (Sancti Galli) *tradiderat, & sigillo suo roboraverat.* Denique statum Ecclesiæ tuentur Advocati. Petrus Cluniac. ad Gaufredum Carnot. Episc. ibi: *Dixit enim Ecclesiam Castriduni, quam Cluniacensis olim possedisse dicebatur, à Canonicis ejusdem Ecclesiæ, ab Advocato Ecclesiæ Vicecomite Vindocinensi, ab omnibus tandem, qui aliquid juris in ea se habere dicebant, tam precibus, quàm vi justitiæ extorsisse, & vestræ Cluniacensi Ecclesiæ, cujus juris fuerat, reddidisse.*

Et cùm in initio pro pietate Magnatum talis advocatia esset merè gratuita, nullis locis vel sacris facultatibus in compensationem datis, ut constat ex Molano *l.* 2. *de Canon. c.* 46. postea ea defensio facta est protectori quæstuosa, ut monstrant exempla quæ collegit Roverius *in illustr. monast. Roemaensis, not.* 164. Pro prædictis ergo obsequiis, & officiis adscripta fuerunt certa stipendia advocatis, ut refert Tritem. *in chron. Irsaug.* ubi de advocato monasterii Irsaugiensis ita ait; *Nullum autem servitium aliud jus, aut beneficium sibi pro hoc concedere cognoscat, nisi tertium bannum, & consuetudinariam justitiam, & legem quam cæteri advocati in aliis liberis monasteriis habent super furis proterviam, & censuales, & cætera talia, & illis trium placitorum diebus, in unoquoque unum maltum de frumento, & unum friscingum, & unum sicium de vino, & cætera ad hæc pertinentia.* Idem Trithemius *in chron. Spanh.* anno Christi 1325. ibi: *Denique ad petitionem præfati Comitis Joannes Vuillicho Abbas prædictum filium ejus advocatum suum in villa monasterii, quæ Aunen dicitur, constituit, qui duodecim maldra avenæ, & totidem pullos ab incolis ejusdem villæ danda singulis annis pro feudo assignavit.* Sæpiùs eisdem advocatis dabantur in beneficium certa prædia Ecclesiæ, quæ inde advocatiæ dicta fuere. Valdricus Noviomensis *in chron. Camerac. l.* 2. *c.* 98. ibi: *Sub hac etiam specie ipse Herivardus advocatias aliquantarum villarum quasi pro defensione præsumpsit, sed plusquam inimicus prædo assiduis exactionibus deva-*

devastavit. Conradus de Favaria *de casibus monasterii Sancti Galli*, *c.*8. ibi: *Cùm advocatiæ, aliaque quamplurima feuda nostræ cessissent jurisdictioni.* Abbas Urspergensis *in Friderico I.* ibi: *Recipiendo nihilominus in Ecclesiis Ducatus marchias, comitatus, advocatias, monetas, telonea, cæterorumque regalium, quæ possident, summam.* Et regibus etiam dona annua pro advocatia mittebantur, ut refert Ratpertus *de casibus monast. S. Galli*, *c.*8. ibi: *Præterea Rex piissimus Ludovicus in eadem charta conscribi jussit regia dona, sibimet-ipsis secundùm consuetudinem aliorum monasteriorum pro securitate prædictorum quotannis ventura, ideſt duos cavallos, & duo scuta cum lanceis.* Et quidem melioribus sæculis gratuitam advocatiam Ecclesiis Reges impenderunt, sed posterioribus ejus nomine annonas Ecclesiis imponere non dubitarunt, ut prodit Abbas Urspergensis ubi suprà, *pag.* 311. ibi: *Narratur quod olim præsidente Grimone Canonici Ursperg. elegerunt sibi in Rectorem quendam de fratribus suis hominem nullius intelligentiæ, aut valentiæ, adeò hebetis eloquentiæ, ut nec verbum de ore ipsius, nisi cum difficultate posset intelligi: cùmque talis Prælatus coram inclytæ recordationis Imperatore Friderico comparuisset, ipse cum tota Curia sua sprevit eundem, odioque sui nobili viro Degenhardo de Helystein procuratori suo per omnia regalia prædia Sueviæ injunxit, quatenus personaliter accederet ad Ecclesiam Urspergensem, & de voluntate fratrum in prædiis ipsorum censum, extra Abbatiam, & Grangias, imponeret annuum, qui sibi pro advocatia, & defensione solveretur, ut videlicet quilibet mansus rusticanorum prædiorum solveret maltare unum avenæ, ut officiales suis equis ipsorum ex hoc haberent annonam, & ipsa Ecclesia sine præjudicio omnis gravaminis Imperialem haberet defensionem.* Immò aliquando pecuniarium subsidium ab ipsis Ecclesiis petebant, ut refert Guillelm. Brito *lib.* 1. *Philip.*

Tempore cujusdam guerræ Rex prodigus æris,
Cùm res exigeret numerari stipendia multis,
Clerum Rhemensem petiit, scriptoque rogavit,
Ut sibi subsidium ferret, quo gratior illi
Adstantes vellet sumptus impendere gratis,
Ut solet Ecclesia Patronos sæpè juvare.

Et labente disciplina, res eò prorupit, ut ab Ecclesiis advocati, tanquam à propriis rusticis, & colonis crebriores annonas, & census passim extorquerent. Urspergens. *in Philip. Cæsar.* ibi: *Nomine advocatiæ monachorum fundis annuum tributum indixit:* atque ita talis advocatia degeneravit in prædationem, ut constat ex Adrevaldo *l.* 1. *de miraculis S. Benedicti*, *c.*24. Anonymo ei subjuncto *l.*4. *c.*6. & aliis, quos dinumeravit M. Magerius *de advocat. armat. c.*1. *à nu.*199. & Cochier *in vindiciis libert. eccles. p.*2. *c.*6. *à nu.*9. & *c.*8. quibus modum imposuerunt Eugenius II. in Synodo Rhemensi celebrata anno 824. *can.*5. ibi: *Auctoritate Apostolica prohibemus, ut nullus advocatus, præter jus, & beneficium antiquius aliquid sibi arripere, vel usurpare præsumat: quod si quis contra hoc attentaverit, Christianorum careat sepultura.* Et Lucius III. in præsenti, dum prohibet advocatis, ne quid ab Ecclesiis præter antiquos, & moderatos redditus ab initio institutos exigerent: unde Innoc. III. *l.* 2. *regestr.* 14. *epist.* 123. increpat Comitem Nivernensem, quòd nimis gravaret monasterium Verreliacense, his verbis: (Abbas, & conventus Verreliac. sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cùm nobilis vir Comes Nivernen. ab eorum monasterio pro ipsius custodia duas procurationes, in Pascha videlicet, & festo Beatæ Mariæ Magdalenæ exigeret annuatim, & in receptione ipsorum ipsum monasterium enormiter aggravaret, maxima militum, & servientium multitudine constipatus; iidem mille quingentas marchas argenti super procurationibus illis ei tali conditione mutuò concesserunt, ut in unaquaque prædictarum solemnitatum, si Verreliacum accederet, quinquaginta libris Altissiodor. monetæ pro moderata esset procuratione contentus, nec plus pro illa posset exigere, donec ipsi monasterio redderet prætaxatam pecuniæ quantitatem. Verùm nunc, sicut dicitur, ut dictum possit monasterium in præfatis procurationibus aggravare, terræ suæ quæstam indixit pro eadem pecunia persolvenda. Cùm igitur jus suum in injuriam convertere non debeat idem Comes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus si forsitan sæpedictum monasterium per immoderatam procurationem gravare voluerit, vos ipsius immoderantiam, gratia, odio, & timore postpositis, redigatis ad justum, sublato appellationis obstaculo, moderamen, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo.) Ubi Innocentius dixit quæstam, quasi per vicos quæsitam, quia à singulis vicatim collecta illa exigebatur, ut exponit Bosquetus *in notis ad ipsam epist.* 123.

Tandem sciendum est, ipsos Patronos Ecclesiarum plerumque appellari advocatos, ut *in c. seq.* & suprà *in c. quia clerici:* tum quia ipsi etiam defendebant Ecclesiam; tum quia plerumque ipsi patroni suæ potestatis fiduciam non habentes, advocatiam ipsarum Ecclesiarum ab ipsis Imperatoribus, seu Regibus obtinebant: ex Auberto Mireo probat Bosquetus *in not. ad dictam epist.* 122. & ita patronus, qui jure ordinario advocatus natus ratione jurispatronatus erat, efficiebatur advocatus datus propter advocatiam à Principe impetratam. Præsentem autem textum accipio de advocatis datis, textus verò *in d. c. quia clerici*, & *in c. seq.* de advocatis natis, ideſt fundatoribus ipsarum Ecclesiarum, inter quos, & datos illud versatur discrimen, quòd advocatia data personalis est, nec ad hæredes transit; advocatia verò nata cum ipso jurepatronatus ad hæredes transit, justa suprà tradita *in c.* 1. *hoc tit.* 8

C A P U T XXIV.

a Idem *Noruvicensi Episcopo*.

Cum autem *b* advocatus clericum unum idoneum Episcopo præsentaverit, & postulaverit postmodùm, eo non refutato, alium æquè idoneum in eadem Ecclesia admitti, quis eorum alteri præferatur, in judicio Episcopi credimus relinquendum, *c* si laicus fuerit, cui jus competit præsentandi. Verùm si collegium, vel religiosa *d* persona præsentationem haberet, qui prior est tempore potior jure meritò videtur.

N O T Æ.

1 a *NOruvicensi.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* ubi additur *pars capitis Tua nos;* unde cognoscitur in hoc textu referri partem textus *in cap. tua nos* 11. *de jurejurand.* ubi præsentem inscriptionem exposui.

b *Advocatus.*) Ideſt patronus, ut proximo commentario dixi.

c *Laicus fuerit.*) Qui variare potest, & ita unum post alium præsentare, ut probavi suprà *in cap.* 5. 2

d *Ecclesiastica persona.*) Quæ variare non potest, & ita prima præsentatio potior est, ut *in d. c.* 5. probavi. 3

C A P U T XXV.

a Clemens III.

Nobis fuit, &c. Præterea quæsivisti à nobis, si aliquis efficiatur sola Ecclesiæ constructione patronus, an ad electionem Plebani sit cum clericis admittendus, seu ab ipsa repellendus omninò, tametsi de longa consuetudine allegaverit se electioni interesse debere. In hujusmodi siquidem tale damus responsum: Quod si quis Ecclesiam cum assensu *b* diœcesani Episcopi construxerit, ex eo *c* juspatronatus acquirit. Cæterùm in conventuali Ecclesia non electioni plebani faciendæ, sed jam factæ honestiùs patroni postulatur *d* assensus, nisi patronus aliter de sua jurisdictione obtineat, ut partes suas debeat interponere electioni tractandæ. Secus tamen est in capella, in qua unus presbyter instituendus à patrono quandoque eligitur, & pro institutione habenda loci Episcopo *e* præsentatur. Pro fundatione quoque ipsi honor *f* processionis fundatori servatur: & si ad inopiam vergit, ab Ecclesia illi modestè *g* succurritur, sicut in sacris canonibus est constitutum.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *CLemens III.*) In secunda collectione, *sub hoc tit. c.2.* ubi reperitur textus hic, legitur, *Alex. III.* sed malè; nam prior pars hujus textus, quæ reperitur *in cap. nobis fuit, de simonia*, tribuitur Cœlestino III. & ita dubium tantùm est, an Clemens, vel Cœlestinus III. sit hujus textus auctor: & credo Clementem III. esse; cui tamen Prælato rescribat, non constat: nec audiendus est Joan. Camus *in tabul. Cebet. Thebani*, qui vult textum hunc esse Clementis I. ut jam eum reprehendens notavit Turturetus *in sacel. sacr. cap.1. num.10.*

2 b *Diœcesani.*) Non enim licet Ecclesiam construere sine Episcopi proprii licentia, Concil. Chalcedon. *can.4.* ubi cavetur, nullam Ecclesiam sine consensu diœcesani construi debere: unde deducta est novella 118. Justiniani, *cap. nemo, de consecr. dist.1.* ibi: *Nemo Ecclesiam ædificet antequam Episcopus civitatis veniat, & ibidem crucem figat, & atrium designet.* Concil. Vvormat. ibi: *Quicunque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cujus parochia licitum sit.* Probat Bosquetus *ad Innoc. III. lib.3. regestr.15. epist.7.* & infrà dicemus *in cap.1. de consecr. Eccles.* immò & apud Gentiles, si statua ponenda erat in alieno territorio, desiderabatur licentia municipii, seu loci ubi erigebatur, ut notavit, & duabus veteribus inscriptionibus probavit Ambros. à Morales *in antiquit. Hispan. fol.30.* Ut ergo juspatronatus acquiratur ex constructione Ecclesiæ, necessarius est consensus Episcopi, *cap. piæ mentis, c. considerandum, 16.q.7.* licèt nihil intersit, quod postea superveniat. Selva *de benef. 1.p.q.6.* Corral. *eod. tr. 4.p.c. ult. n.25.* & in dubio præsumi intervenisse, probat Valensis *de benef. lib.1. tit.4. n.18.*

3 c *Patronatus.*) Tribus modis juspatronatus in Ecclesia acquiritur, constructione videlicet, dotatione, vel loci concessione, juxta versum illum vulgarem:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Quibus munificentiæ modis juspatronatus acquiritur, & patronus fit quasi Dominus, vocaturque Dominus *in cap. Abbatem 18.q.2. l.1. C. de colonis Thracens. lib.11. l. unic. C. ne colonus inscio Domino, eodem lib.* Et licèt non desint qui docuerunt, ad acquirendum juspatronatus tria illa copulativè desiderari, scilicèt fundi donationem, constructionem, & dotem, ut tenuerunt Rochus à Curte *de jurepatron. in princip. n.3. & verbo Ecclesia, q.2.* Gregor. Lopez *in l.1. gloss.3. tit.15. part.1.* Moneta *de commut. ultimar. volunt. c.10. n.202.* Garzia *de benef. part.5. c.9. n.44.* tamen contraria sententia verior est, videlicet ex sola constructione, vel dotatione, aut sola concessione acquiri juspatronatus, ut pluribus relatis docent Barbosa *lib.3. jur. Eccles. c.12. n.61.* Canisius *in cap.3. hoc tit.* Valensis *de benef. lib.1. tit.4.* Nec contrarium probat Concil. Trident. *sess.25. de reformat. c.9.* ubi ajunt PP. juspatronatus acquiri fundatione, & dotatione Ecclesiæ; quia non ideò excludunt juspatronatus, quod acquiritur ex constructione; sed potiùs illud comprehenduot sub verbo *fundatione*, ut probatur ex ipso Concilio *sess.14. cap.12.* Primo ergo modo acquiritur juspatronatus constructione, sive quis Ecclesiam in propriu solo suis sumptibus ædificet, *c. Abbatem, 18. q.2.* sive in alieno fundo, aut si Ecclesiam penitus dirutam reædificaverit, *cap. piæ mentis, c. filiis, 16.q.7. c. monasterium, 16. quæst.2. c.1. hoc tit. in 5. compilat.* ubi Honorius III. Mariæ Imperatrici Constantin. ita rescribit: (Audito per te, ac alios fide dignos, quod monasterium Pacinaciense Græcarum monialium tunc destructum, Domini diœcesani accedente consensu, de propriis bonis reædificaveris, & dotaveris, ac moniales easdem Ecclesiæ Romanæ, cui nullam exhibebant obedientiam, feceris obedire: tuis nos supplicationibus inclinati auctoritate præsentium mandamus, ut super jurepatronatus ipsius monasterii nemo te audeat temerè molestare.) Hoc tamen secundo casu, si alius jam erat patronus, amittit juspatronatus, quia Ecclesia reædificata nova Ecclesia est, nec in ea servatur pristinum jus, argumento legis *qui res, §. aream, ff. de solut.* Barbosa *d. cap.12. num.31.* Secundò acquiritur juspatronatus, si ad Ecclesiæ constructionem fundus donetur, cujus plenum dominium in Ecclesiam transferatur, *d. c. Abbatem, d. cap. pia mentis.* Per dotationem tandem acquiritur juspatronatus, si ministris Ecclesiæ, & ejus luminaribus congrua dos constituatur, *dicto c. filiis:* ex simplici verò donatione, vel legato, nisi fiat pro dote tacitè, vel expressè, non acquiritur juspatronatus, quia simpliciter legans, vel donans, potiùs benefactor, quàm dotator dicitur: jus autem patronatus non benefactori, sed datori tribuitur *in d. c. filiis*, ut docent Barbosa *ubi suprà, num.50.* Valensis *dicto tit.4. num.18.* qui agit de præscriptione, & privilegio, & quomodo illis acquiratur juspatronatus: & licèt aliqui voluerint, fundationis, dotationis, aut constructionis tempore interponi debere cautionem de reservando jurepatronatus, ut aliquo ex illis modis acquisitum censeatur, argumento textus *in cap. significavit 46. de testibus;* veriùs tamen est, ad præsumendam hujusmodi reservationem satis esse, si consensus Episcopi Diœcesani probetur, quasi qui eum antequam ullas expensas faceret, necessarium putavit, eo ipso cogitasse de nomine, & honore patronatus videatur, ut decisum fuisse in sacra Rota refertur *decis.5. de jure patronatus*, in antiquis.

4 Et rectè ex hac munificentia constructionis, fundationis, seu dotationis Ecclesiæ in remunerationem juspatronatus conceditur; nam eadem ferè ratione olim obtinuit, ut qui certamina ad civitatis, vel municipii decus, & oblectamentum instituerent, sibi hæredibusque possent illud jus excipere, ut ludis præessent tanquam agonothetæ, cujus rei vestigium extat *in l. annuam, l. liberto 21. §.3. ff. de annuis legat. l. Septitia, ff. de pollicit.* Moris etiam fuit, si quis statuam in templo poneret, aut in foro collocaret, opusve publicum faceret, nomen donantis ibi inscribi, *l. Titia 38. §. fin. ff. de auro & arg. l.2. & ult. ff. de oper. pul. Novel. 67. Justin.* Cicero 6. *in Verrem, Tacit. lib.3. annal.* Sveton. *in Galba, c.2.* & si privatus in opere publico, quod publica pecunia factum erat, aliquam de suo addidisset summam, licebat ei titulum nominis, & inscriptionem adjicere, *l. ult. §.1. ff. de oper. publ.* quod demonstrant innumeræ antiquæ inscriptiones apud Brissonium *lib.8. de form. pag.728.* Grutherum *fol.93. & 128.* & qui novam ædem, vel restitutam dedicassent, nomina eorum in illius fronte inscribebantur, ut hac immortalis memoriæ gloria homines ad templorum dedicationem allicerentur. Testis est Arnobius *lib.6. advers. Gentes*, ibi: *Templa*, inquit, *quæ tollis, sunt aureis, & sublimibus elata fastigiis, actorum inscriptionibus comprobantur.* Illustrat Brissonius *lib.8. de formul. pag.728.* Inde etiam PP. Ecclesiæ Hispaniæ, ut fideles ad Ecclesiarum constructionem allicerent, jusserunt eorum nomina in eminentiori Ecclesiæ loco figi, & æternæ saluti eorum consulentes, voluerunt, ut si fundatores superstites essent, eorum nomina ante altare tempore Missæ recitarentur, & pro eis oraretur: quod si jam decessissent, cùm nominibus defunctorum suo ordine recitarentur, *can.19. Concil. Emerit.* ibi: *Eorum nomina, à quibus Ecclesias constat esse constructas, vel quod iis Sanctis videntur, aut visi sunt contulisse, si viventes in corpore sunt, ante altare recitarentur tempore Missæ: quod si defuncti, cum fidelibus recitentur suo ordine.* Rectè ergo Ecclesia juspatronatus constructoribus, & dotatoribus concessit, ut hoc præmio fideles invitati Ecclesiarum constructionem, & reædificationem curarent.

5 d *Assensus.*) De quo exaudiendi sunt textus *in cap. Abbatem, el 2. 18. q.2.* ibi: *In monasterio illum volumus ordinari Abbatem, quem sibi de sua congregatione, & monachorum electio, & possessionis Dominus poposcerit ordinari.* Et *cap. decernimus 19.q.7. c. principali, 63. dist.* Notavi *in c. Messana, c. sacrosancta, de elect.* nisi aliter in ipsa fundatione cautum fuerit, videlicet ut præsentatio ad patronum spectet, ut in monasterio Augustodunensi, quo à Brunichilde Regina constructo, jus eligendi Abbatem Regi datum fuit, *c. hinc est etiam, 16. q.1. c.1. de re judic. in 3. collect.* Innoc. III. *lib.1. regestr.13. epist.21.* ibi: *Tertia vero pars integra persolvatur Ecclesiæ construendæ, quam idem Marchio competenter dotavit, ut in ea duodecim Canonici commodè possint cum suo Præposito deservire, qui pro tempore canonicè debeat præsentari per eum, ac successores ipsius.* Notarunt Bosquetus *ibi*, Altesserra *de Ducibus & Comitibus, c.9.* Cujus autem licentia tunc desideretur, latè exponunt Tambur. *de jure Abbat. tom.2. disp.7. q.1. & 2.* Barbosa *de potest. Episc. p.1. tit.1. c.3.*

e *Præsentatur.*) Quem jurispatronatus effectum exposui *in cap.4. hoc tit.*

6 f *Honor processionis.*) Consonant textus *in cap. piæ mentis*, ibi: *Præter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil idem ibi proprii juris habiturus.* Et *c. frigentium*, ibi: *Ut nihil fundatore ex hac basilica noverit vendicandum, nisi processionis aditum, qui Christianis omnibus in commune debetur, 16.q.7.* D. Gregor. *lib.12. epist.10. Enunciaturus ex more nihil illic conditori juris alterius jam deberi, nisi processionis gratiam, quæ Christianis omnibus in commune debetur.* Quę verba difficilia valde sunt: nam quid speciale per honorem processionis concedunt PP. Patrono, siquidem ajunt expressè, omnibus fidelibus hoc jus patronis commune esse? Glossa *in d. c. piæ mentis, verbo processionis*, ea verba accipit, & exponit processionis aditum pro jure pręsentandi presbyteros, quia patroni habent jus præsentandi clericos, ut ab Episcopis instituantur. Sed hæc Glossæ sententia refellitur tum ex suprà adductis *in c.4.* ubi probavi, temporibus Gelasii, illius textus auctoris, adhuc patronis factam non fuisse gratiam præsentandi presbyteros ad Ecclesias, in quibus juspatronatus habebant: tum quia adi-

rum

tum illum processionis omnibus Christianis esse communem, fatetur Pontifex: igitur non de hoc jure speciali patrono competenti loquitur. Quare ea sententia omissa, aliter verba illa exposuit Franc. Hallier. *de sacr. elect. sect.*8. *art.*2. *§.*1. supponit enim, processionem sæpiùs accipi pro prærogativa honoris; quo in sensu Licinus Rufinus *in l. Imperator, ff. de donat. inter*, Imperatorem Antoninum constituisse refert, ut ad processum viri uxor ei donare possit: & Imperatores *in l. sancimus, C. de Consulibus*, procedendi verbo prærogativam exhibendi spectacula dixerunt; unde dum Gelasius aditum processionis patrono concedit, exponit Hallierius, id est locum honoratiorem, & sedem in Ecclesia, prærogativamque accedendi ad oblationem in altari faciendam, juxta tradita suprà *in c.*1. *de vita & honest. cleric.* Unde cavetur *lib.*1. *Capitul. Caroli, c.*148. Ut Episcopi provideant quem honorem presbyteri pro Ecclesiis suis senioribus tribuant. Addit etiam Hallier. forsan prærogativam illam à Gelasio Patrono concessam in eo consistere, ut obviam ei ab omnibus fidelibus cùm primùm ipse ad ędem sacram accederet, procederetur; quam prærogativam patronos aliquando vendicasse, constat ex eo, quod Theobaldus Comes Carnotensis ad monasterium S. Petri in Valle proficiscens, *Se* (inquit Fulbertus *epist.*21.) *in monasterium recipi cum processione præmandat*. Inde Episcopum multitudine clericorum stipatum ad Ecclesiam procedere dicitur à B. Augustino *lib.*22. *de civit. Dei*, *c.*8. Sidono *lib.*5. *epist.*17. Sulp. Severo *dialog.* 2. *c.*11. notavi *in c. auditis, de præscript.* Eandem Hallierii sententiam sequitur Altesserra *de Ducibus*, *c.*17. *ad medium*. Ciron. *in parat. Ad hunc tit.* aditum processionis accipit pro accessu ad supplicationem, seu processionem solemnem, cui omnes Christiani miscebantur, sed in varios cœtus distributi, ut probatur ex D. Gregorio *lib.*11. *epist.*2. ibi: *Erat Litania alia clericorum, alia monachorum, alia virorum, alia fœminarum, alia monialium, alia infantium, & pauperum.* Unde deducit Cironius, quod cùm Patroni fundatores Ecclesiarum intenderent peculiarem supplicationem, seu Litaniam ab aliis separatam habere, Gelasius eos in Litaniam cæterorum fidelium redegit. Sed neutra ex his expositionibus placet, nam temporibus Gelasii per annos 592. non ita pax Ecclesiæ data erat, ut publicis processionibus, & Litaniis uti liceret, & semper perobscurum est, quod Gelasius affirmat, patrono aditum processionis concedi aliis fidelibus communem; unde nullum honorabilem gradum, aut honoratiorem sedem, vel graviorem locum illi concedit; sed id tantùm illi permittit quod aliis fidelibus communiter conceditur.

7 Quare his sententiis omissis, ut quid in hac perobscura Gelasii epistola sentio, proferam, suppono processionem in ea epistola non accipi pro supplicatione, seu Litania, quam vulgò nos dicimus, *procession*, sed pro collecta, seu synaxi in ipsa Ecclesia facienda; non pro incessu, seu deambulatione extra templum, sed pro accessu ad ipsam Ecclesiam, ut etiam accipitur *in can.*17. Synodi Laodic. ibi: *In processionibus Psalmos non connectere, id est ex diversis versibus, & sensibus libri unum canticum minimè conjungere, sed singulorum Psalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Nam ibi processiones non sunt solemnes illæ deambulationes, seu lustrationes, quæ modò fiunt festi alicujus gratia, sive publicæ necessitatis causa, quas vulgus vocat supplicationes, rogationes, processiones; sed conventus, & cœtus populi in Ecclesia, ut ex Græco textu ejusdem Concilii perspicuum est, *quod non oportet connectere Psalmos in conventibus*. Ubi vides in illa veteri interpretatione Concilii, processiones esse synaxes, id est cœtus, seu conventus: quod etiam ex sequentibus liquet, *Sed ad unumquemque Psalmum interjecto spatio lectionem fieri*. Nam in ipsa Ecclesia, non verò inter eundum, lectiones fiunt. Quare optimè Theodorus Balsamon totum hunc canonem explicat de conventu Ecclesiastico, in quo divina officia peraguntur: & ita capiendus est locus epistolę 81. S. Leonis Papæ ad Dioscorum Episcopum Alexandrinum: *Propter quod remeanti filio Possidonio presbytero hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui nostris processionibus, atque ordinationibus frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicæ auctoritatis teneremus, agnovit.* In hac enim epistola agitur de Missarum celebratione, & Clericorum ordinatione; & verbum *procedere*, est ad Ecclesiam convenire, juxta antiquam loquendi formam S. Augustini *lib.*22. *de civit. Dei*, *cap.*8. *Inde ad me curritur, unde sedebam; jam processurus;* nempè in Ecclesiam. Unde paulò post subjunxit: *Procedimus ad populum, plena erat Ecclesia*, Ennodius in vita S. Epiphan. Ticinensis Episcopi: *Procedendum censuit omnibus in quolibet aeris errore maturiùs, ita ut vigilarum formam lectoribus antecedens ad Ecclesiam præberet Episcopus.* Ubi vides procedere esse ad Ecclesiam ire S. Hieronymus *epist.*22. *c.*1. ad Eustochium: *Rarus sit egressus in publicum, Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo: numquam causa deerit procedendi, si semper quando necesse est, processura sis.* Redarguit virginem, quòd sæpiùs quàm par esset, ad templa Martyrum se conferret. In ea enim desiderabat raros excursus; cùm procedendi, ad Ecclesiam videlicet, causa deesse non posset, si quando necesse esset, nempè verbi Dei audiendi, aut Eucharistiæ sumendæ gratia, id faceret. De qua processione accipiendus est Tertul. *lib.*2. *ad uxorem*, in illis verbis: *Si procedendum est, nunquam magis familiæ occupatio obvenit.* Non enim agit ibi de circuitionibus illis, quæ vulgò processiones appellantur, quæ sanè tempore Tertulliani nondum erant in usu, cùm tunc Christiani in latibulis, & locis occultis sacra peragerent, Paganorum metu: quare Tertul. accipiendus est de processu, seu accessu ad Ecclesiam, juxta alium locum ipsius Tertul. *de cultu fœminarum*, in illis verbis: *Vobis autem nulla procedendi causa, non tetrica, aut imbecillus aliquis ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut eis sermo administratur.* Ubi procedere, esse ad Ecclesiam accedere, jam exposuerunt Menardus *in not. ad Sacrament. D. Gregorii*, *fol.*178. Jacob Ebeillon. *lib. de processionibus*, *cap.*1. Theophilus *tom.*15. *in Heterocl. puncto* 8. Hallucinantur enim qui his locis Tertulliani solemnes processiones nostratibus consimiles accipiunt, ut Ludovic. à Cerda, *ibi*, & *cap.*9. *advers. n.*5.

Deinde sciendum est, olim constructores Ecclesiarum in propriis prędiis, & possessionibus processionem hanc fecisse, 8
publicumque conventum, seu fidelium cœtum ambiisse, *cap. certum, de consecrat. distinct.*1. ubi ita D. Gregorius Episcopo Sorano rescribit: *Certum est quidem, & nostris præceptionibus constitutum, ne quis in Ecclesia, aut in Oratorio, quod Sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi: nec conditores furtivis surreptionibus contra regularum statuta prosilirent. Sed quia Megetia spectabilis fœmina petitorii nobis oblatione suggessit, in possessionibus propriis suorum corpuscula condidisse, frater charissime, humanitatis intuitu, quod priora statuta non maculet funeribus, & sepulchris, tantùm in comprehensis petitorio locis mysteria noveris pro solemnitate præstanda: ut defunctorum nomine solummodò divina celebrentur officia, publica frequentatione, & processione cessante.* Luitprandus *in vita ipsius Gelasii*, ibi: *Multi constructores ædificabant, & sacris processionibus instituebant.* Et Imperator Justinianus agens de ipsis Patronis *in Novel.*123. *cap.*32. statuit, ne laici faciant publicum processum. His ergo suppositis credo, sensum Gelasii esse, ut Julius, qui in possessione sua Ecclesiam construxerat, & consecrari desiderabat in honorem Sancti Aviti, post consecrationem ab Episcopo impensam, nihil proprii juris in ea retineat, seu habeat, ultra aditum processionis, qui omnibus Christianis in commune debetur, idest, quod sicut in aliis Ecclesiis, ubi Missæ publicæ dicebantur, omnibus Christianis patebat aditus processionis, idest accessus ad synaxim, cœtum, seu conventum; ita & Julio ut patrono competeret aditus processionis, id est accessus, & facultas procedendi ad synaxim, & Missæ sacrificium audiendum in Ecclesia in propria possessione constructa: notavi enim suprà *in cap.*4. fideles plerumque in propriis possessionibus construxisse Ecclesias pro solatio proprio, & familiæ suæ, ut ibi à presbytero Missæ sacrificium celebraretur. In ea ergo Ecclesia ita constructa concedit Gelasius patrono aditum processionis, id est facultatem accedendi ad eam synaxis causa, ut in aliis publicis Ecclesiis omnibus Christianis competit, & debetur: non tamen patronus potest publicum processum in ea facere, *ex dicto cap. certum;* quia illi tantùm aditus patet procedendi ad ipsam Ecclesiam, ut aliis fidelibus in publicis Ecclesiis competit.

His animadversis pro expositione textuum *in dicto cap. piæ mentis*, *dicto cap. frigentium*, ut ad verba præsentis 9
textus accedamus, nec in eis disertiùs expressit Alex. III. honorem processionis patrono debitum; tantùm enim ait, pro fundatione Ecclesiæ patrono honorem processionis servari; sed non exprimit modum, seu formam ipsius honoris, an videlicet, ut eo accedente ad Ecclesiam, cæteri fideles procedant, ut exponebat Hallierius: an verò ut in processionibus, seu supplicationibus publicis locus honoratior illi debeatur, ut omnes repetentes hic, & scribentes de jurepatronatus, congesti à Barbosa in præsenti exponunt. Existimabam ego, Alexandrum III. agnovisse difficultatem veterum canonum circa hanc processionis prærogativam: & noluisse exprimere id, in quo consisteret aditus processionis; se tantùm honorem processionis patrono servari debere, juxta veteres canones statuit. Hodie tamen non est recedendum à communi acceptione horum verborum, & juxta eam interpretationem honoratior locus præstandus est patrono in processionibus, & cæteris actibus in propria Ecclesia, veluti ad thurificationem,

nem, pacem dandam, & similia. Illud non omittendum est, quod qui juspatronatus in aliqua Ecclesia, aut capella acquisivit, non ideò jus sepulturæ privativè quoad alios habet, ut docent Barbosa *lib.2. jur. eccles. cap.*10. *n.*9. Murga *tom.*1. *disquisit. tract.*4. *disquisit.*11. *per tot.*

g *Succurritur.) Cap. contrà, cùm sequent.* 16. *quæst.*7. Innocentius III. *lib.*3. *regest.*15. *epist.*86. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Ferro Manrique *de praeced. quæst.*34. *num.*2. Mazius *in patrocin. debit. quæst.*4. *num.*95. Solorzanus *de jure Indiarum, tom.*2. *lib.*2. *cap.*24. *num.*105. Costa *de remed. subsid. remed.* 106. *illat.*2. Carleval. *de judiciis, lib.*1. *tit.*3. *disput.*20. Olea *de cess. jur. tit.*3. *quæst.*8. *n.*28. Lantdmeter. *de veteri cleric. & monach. cap.*2. *lib.*2. *p.*2. Canisius *in præsenti.*

C A P U T XXVI.

Innocent. III. *V. Rothomag.* a *Archiep.*

PEr nostras postulasti litteras edoceri, utrum clericus aliquis ad vacantem Ecclesiam, in qua jus obtinet patronatus, *b* seipsum, si idoneus est, valeat præsentare. Cùm igitur nullus se ingerere debeat ad ecclesiasticæ prælationis officium, inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod nullus se possit ad personatum alicujus Ecclesiæ præsentare, quantumcunque idoneus sit, & quibuscunque studii meritis adjuvetur. Datum Romæ, &c. iii. Idus Junii, P. N. anno primo.

NOTÆ.

1 a ROthomagensi.) Ita etiam legitur *in cap.*1. *hoc tit. in* 3. *collect.* & in epistolis ipsius Innocentii III. editis à Sirleto, *fol.*116. De Rothomag. diœcesi nonnulla adduxi *in cap.*24. *de rescriptis.*

2 b *Seipsum.) Cap. fin. de instit.* tum quia tanquam ambitiosus est repellendus, *cap. in scripturis* 8. *qu.* 1. *l. si quemquam, C. de Episc. & Cleric.* tum quia inter præsentantem, & præsentatum realis debet dari distinctio, *d. cap. fin. de instit.* si tamen plures sunt patroni, potest unus ab aliis præsentari, & præsentationi de se factæ consentire. Glossa *in cap. consuluit, hoc tit.* immò etsi unicus sit, per liberam, & spontaneam institutionem Episcopi ab eo beneficium obtinere, preces emittendo, ut sibi provideat de tali beneficio, ut pluribus relatis docet Barbosa *in præsenti, n.* 3. Potest etiam patronus filium proprium præsentare, ut probavi *in cap. quia clerici, hoc tit.*

C A P U T XXVII.

Idem *Conventrensi* a *Episcopo.*

CUm propter laicorum discordias non debeat Ecclesiis præjudicium generari, grave gerimus, & indignum, quod (sicut nostro est Apostolatui reseratum) occasione dissensionis, quæ de jurepatronatus vertitur inter eos, Ecclesiæ plus debito remanent Rectoribus viduatæ, quod in ipsarum grave dispendium noscitur redundare. Verùm quia secundùm Apostolum instantia nostra communis est omnium Ecclesiarum solicitudo continua, volentes his, quæ præmisimus, ex debito Pontificalis officii obviare, f. t. p. A. s. m. quat. si de jurepatronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competit, infrà quatuor menses non fuerit diffinitum, ex tunc Ecclesiam ipsam, ap. rem. de persona non differas idonea ordinare: ita quod illi ex hoc non debeat in posterum præjudicium generari ab eo, qui jus evicerit patronatus. Datum Later. iii. Januarii.

NOTÆ.

a COnventrensi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & in ipsis epistolis Innocentii editis à Guillelmo Sirleto *fol.*450. De Conventrensi diœcesi Angli egi *in cap.*2. *de rescriptis*, & commentarium hujus textus dedi suprà *in cap. eam te.*

C A P U T XXVIII.

Idem *Archid. Cancel. & Decano* a *Altissiodoren. Parisien.*

CUm dilectus f. Magister Vu. de Picerey pro seipso, & Magister H. de Fernemaco pro Decano de Ameli pro Ecclesia de Bardevili invicem litigarent, illis dil. f. G. sanctæ Mariæ in Porticu Diaconum Cardin. concessimus auditorem, in cujus præsentia idem magister proponendo monstravit, quòd cùm olim ven. f. n. *b* Ostien. Episcopus legationis officio fungeretur in partibus Gallicanis, & Vu. de Montibus insigniisset charactere clericali, dil. f. Archid. Carnot. mandavit, ut Ecclesiam, quam in Archidiaconatu suo primò vacare contingeret, donationi suæ *c* reservare curaret, inhibens ne alicui conferret eandem, in qua disposuerat eidem Vu. non habenti beneficium providere. Processu denique temporis, cùm in morte O. quondam Decani Alneoli Ecclesia de Borovilla vacasset, idem Archidiaconus contra mandatum ejusdem Legati, tam ipsam, quàm ipsum Decanatum G. f. n. concessit, qui aliam Ecclesiam in eadem diœcesi noscitur habere. Quod cùm ad prædicti Legati notitiam pervenisset, eos ad suam præsentiam convocavit, & de prudenti consilio Archidiaconi facto cassato, antedictam Ecclesiam sic vacantem præfato Vu. concessit. *Et infrà*: Vacante verò quadam præbenda in Ecclesia S. Marci Carnoten. cui ipsum Magistrum G. contingebat de jurepatronatus, Episcopus pia providentia, seu provida pietate considerans, quod præbenda ipsa, cui cura animarum non erat annexa, magis sæpedicto Vu. congrueret, quàm eadem Ecclesia de Borovilla, quæ Pastore assiduo indigebat, Ecclesiam ipsam vacantem eidem Magistro ad præsentationem dicti Archidiaconi, nullo contradicente concessit, & præbendam illam præfato clerico assignavit. Unde ipse Magister supplicabat, eandem sibi Ecclesiam confirmari, utpotè quam canonicè, ac etiam ad præsentationem veri patroni, se dicebat adeptum. Econtrà procurator Decani respondit, quod etsi dictus Legatus donationi suæ reservari mandaverit primò in Archidiaconatu Carnoten. Ecclesiam vacaturam; circa tamen prædictam Ecclesiam hoc facere de jure non potuit, quia talis potestas sibi minimè competebat, cùm præsentatio clerici ad illam Ecclesiam, non tanquam clerico, sed *d* quasi laico ratione patronatus, non jure Archid. pertineret. Unde cùm inhibitionem ipsius ob hoc idem Archidiaconus custodire minimè teneretur, alium ad eandem Ecclesiam de jure potuit præsentare; ac præsentatio ejus debet, ex quo idonea facta est, firma censeri. Nos igitur his, & aliis, quæ coram eodem auditore fuere proposita, nobisque relata, fideliter per eundem diligentiùs intellectis, attendentes quod etsi præfatus Archid. memo-

memoratum Decanum, tanquam laicus ad illam præsentasset; quia tamen ipse Decanus per diœcesanum Episcopum admissus non fuit, sed alius ab eodem Archidiacono præsentatus, à diœcesano fuit Episcopo institutus, juxta statutum bon. m. *e* Alex. PP. prædecessoris n. non primus, sed secundus jus est in eadem Ecclesia assequutus, etsi memoratus Archidiaconus præfatum præsentavit Decanum; quoniam in eo, quod tanquam clericus faciebat, suberat jurisdictioni Legati: unde quia postquam idem Legatus donationem ipsius Ecclesiæ sibi decreverat reservandam, ad eam tanquam clericus non potuit quempiam præsentare, præsentationem minùs canonicè factam fuisse decrevimus, & ea penitus non obstante, concessionem ejusdem Ecclesiæ factam Magistro Vu. ultrò pronunciavimus canonicam extitisse; cassantes nihilominus, quod per delegatos à supradicto Archiepiscopo Senon. post ap. ad nos legitimè interpositam extitit attentatum, adjudicantes eidem Magistro præfatam Ecclesiam cum fructibus medio tempore perceptis ex ea, plenè, ac pacificè possidendam: prædicto Decano super hoc perpetuum silentium imponendo,

N O T Æ.

1 a *Altissiod.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 3. De Decano Altissiodorensi, & ejus jurisdictione nonnulla adduxi *in c.*14. *de præsumpt.*

2 b *Hostiensis Episcopus.*) Hugolinus videlicet Anaguinus Comes, qui Innocentio III. successit, & Gregorius IX. dictus fuit.

c *Servaret.*) Legatus enim à latere potest reservare primum beneficium vacaturum, etiamsi ejus præsentatio spectet ad patronum ecclesiasticum, ut probavi *in cap. licèt, de offic. Legati*, ubi commentarium hujus textus dedi.

d *Quasi laico.*) Quo casu Legatus etiam à latere non potest derogare juripatronatus, nec beneficia talis jurispatronatus laicalis conferre; immò etsi à Pontifice super his beneficiis rescripta gratiæ impetrentur, reticeri solent per judices sæculares, ut probant Chopinus *de sacra pol. lib.*1. *tit.*4. Salgado *de retent. bullar.* 2. *part.* Salcedo *de lege pol. lib.*2. *cap.*7. *num.*26. Zypeus *ad hunc tit. consult.*4. 3

e *Alexandri PP.*) *In cap. quod autem, suprà hoc tit.*

C A P U T XXIX.

Idem a *Heliensi Episcopo*.

PAstoralis officii, *Et infrà*: Cùm autem sæpè contingat patronos Ecclesiarum laicos nunc unum, nunc alium ad vacantes Ecclesias præsentare, solicitè postulasti per Sedem Apostolicam edoceri, an clericus ad aliquam Ecclesiam à patrono laico præsentatus, si diœcesanus Episcopus ipsum non duxerit admittendum, ex hujusmodi præsentatione aliquid juris assequatur in illa: & si fortè idem ad Sed. Apost. *b* appellaverit, & post appellationem ab ipso interpositam, idem patronus alium curaverit præsentare, ac Episcopus secundò instituerit præsentatum, idem ab ipso meritò debeat amoveri. Nos igitur bon. mem. *c* Alex. PP. prædec. n. pro sua reverentia vestigiis inhærentes, qui inter præsentatos à laico conditionem possidentis censuit meliorem, dicimus quod institutio præsentati secundo loco à laico patrono robur obtinet firmitatis. Verumtamen constituimus, ut Episcopus, qui præsentatum idoneum malitiosè recusavit admittere, ad providendum eidem in competenti beneficio compellatur, quatenus *d* puniatur in eo, in quo ipsum non est dubium deliquisse.

N O T Æ.

1 a *Heliensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & *in capite pastoralis, de rescript.* ubi aliàs partes hujus Decretalis congessimus, & præsentem inscriptionem exposuimus.

2 b *Appellaverit.*) Sed quomodo appellatione ritè interposita potuit admitti secunda præsentatio, nec ut attentata revocetur, contra addocta suprà *in cap.* 3. *de appel.* Respondetur, quod licèt hæc secunda præsentatio facta fuisset pendente appellatione, non tamen fuit celebrata contra appellationem, quia tunc primò præsentatus appellavit à denegatione institutionis, non verò petiit, ne secunda præsentatio fieret, ut docuit Balboa *in cap.* 1. *de appellat. num.*48.

c *Alexander.*) *In cap. quod autem, hoc tit.* ubi commentarium hujus textus dedi.

d *Puniatur in eo.*) *Cap. non est, de tempor. ordin. lib.*6.

C A P U T XXX.

Idem a *Auriensi Episcopo*.

POstulasti per Sed. Ap. edoceri, ut cùm Rectores parochialium Ecclesiarum quandoque quosdam præsentent ad suarum Ecclesiarum titulos ordinandos, utrum electio talium ad ipsos Rectores pertineat, vel etiam ad patronos: & si in his patronorum non est requirendus assensus, utrum jus illis salvum remaneat eligendi, ut cùm ipsas Ecclesias vacare contigerit, titulati hujusmodi non sint aliis præferendi. Ad quod f. t. b. respondemus, quod per intitulationem hujusmodi nullum patronis præjudicium generetur, quin possint alios ad ipsas Ecclesias, cùm vacaverint, præsentare, nisi de patroni processisset assensu.

N O T Æ.

1 a *Auriensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* De Auriensi diœcesi Gallecíæ nonnulla notavi *in cap. cùm causa, de probat.*

C O M M E N T A R I U M.

2 IN hoc textu agitur de intitulatione in Ecclesia jurispatronatus, pro cujus expositione plura adduxerunt Covar. & Lambert. congesti à Barbosa in præsenti. Et breviter sciendum est, nonnunquam Parochos, seu Rectores Ecclesiarum parochialium, finere, immò & postulare ab Episcopo, ut alius clericus tanquam socius secum ordinetur, & instituatur in propria Ecclesia; quo casu ne beneficium dividatur, constituitur certa portio clerico noviter ordinato ex fructibus ipsius beneficii solvenda, *capite cùm non ignores* 15. *de præbend. cap.*37. *de simon.* docet Quintanadvenas *lib.*3. *ecclesiasticon, nu.* 19. & jam notavi *in cap.*2. *de præbend.* Dubitatur ergo ab Episcopo Auriensi, an quando ad petitionem Rectoris Ecclesiæ parochialis patronum habentis aliquis intitulatus, idest ordinatus erat, mortuo Rectore haberet jus aliquod ad ipsam Ecclesiam? Et respondet Innocent. III. illum nullum jus habere, immò patronum posse præsentare quem maluerit ad Ecclesiam parochialem vacantem, nisi patronus consensisset ipsi institutioni; quia tunc defuncto Rectore tenetur illam ratam habere, nec potest eam infirmare.

C A-

Digitized by Google

CAPUT XXXI.

Gregorius IX. *Archiep.* a *Eborac.*

TRansmissæ ad nos tuæ litteræ continebant, quod cùm Capitulum Eboracen. Ecclesiam de Gameforde vacantem, in qua jus obtinent patronatus, A. clerico concessissent, ipsi postmodùm L. clericum tibi ad eandem Ecclesiam præsentarunt, post appellationem ab eodem R. ad Sed. Ap. interjectam. *Et infrà*: Consultationi tuæ taliter respondemus, quod cùm ex vi jurispatronatus non concessio, sed præsentatio pertineat ad patronum, præsentatum (si aliquid non obsistat canonicum) instituere in ipsa Ecclesia poteris, utpotè potiorem.

NOTÆ.

1 a EBoracensi.) De Metropoli Eboracensi Angliæ egi *in cap.* 2. *de rescript.*

COMMENTARIUM.

2 PRæsens Gregorii decisio ex suprà traditis, & sæpiùs in hoc titulo inculcatis facilè exponitur. Supponit enim Pontifex, jus patronatus spectasse ad Capitulum Eboracense, & ita ecclesiasticum fuisse, & vacante Ecclesia de Gameforde Capitulum non præsentasse, sed concessisse ipsam Ecclesiam R. qui cùm ab Archiepiscopo non admitteretur, quia ab eo institutionem non acceperat, ad Sedem Apostolicam appellavit: interim Capitulum agnoscens virtute jurispatronatùs non concessionem, seu collationem, sed tantùm præsentationem sibi competere, Lucium ab Archiepiscopo instituendum præsentavit. In hoc casu consultus Gregorius decrevit secundum, Lucium videlicet, ut potiorem esse instituendum; nam licèt Capitulum ut patronus ecclesiasticus, si semel præsentasset Rodericum, non posset postea variare, ex traditis suprà *in cap. quod autem*; tamen cùm ipsum non præsentasset, sed absolutè ipsi Ecclesiam concessisset, concessio ipsa nulla fuit, & sic non potuit impedire quominus Capitulum Lucium utiliter, & validè præsentasset: & quia ipse in præsentatione primus erat, jubet Gregorius Archiepisc. Ebor. ut ipsum tanquam potiorem instituat, rejecto R. ex traditis suprà *in cap.* 4. *hoc tit.*

TITULUS XXXIX.

De censibus, exactionibus, & procurationibus.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *apud Guarmac.*

SAncitum est, ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer absque ullo servitio tribuatur, & presbyteri in eis constituti, non de decimis, nec de oblationibus fidelium; non de domibus, nec de atriis, vel de hortis juxta Ecclesiam positis, nec de prædicto manso aliquid servitium faciant præter ecclesiasticum: & si quid ampliùs habuerint, inde *b* senioribus suis debitum servitium impendant.

NOTÆ.

1 a GVarmac.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & apud Gratianum *in cap. sancitum* 25. 23. *q.* 8. Burchardus verò *lib.* 3. *Decreti*, *cap.* 52. Carnotensis *p.* 3. *c.* 55. legunt, *apud Vvormantiam*: etiam reperitur textus hic *lib.* 1. *Capitul. Caroli*, *cap.* 90. eisdem verbis ac in præsenti: quæ omnia licèt sint diversa, non tamen sunt contraria, cùm plerumque Concilia Vvormatiensia dicantur Guarmatiensia, à civitate Vvormatia, seu Guarmatia, quæ est in Gallia ad Rhenum, sæpiùs subversa, & sæpiùs à Galliarum Regibus instaurata, quæ à Brunichilde Regina venustate illustrata, sedes Regum Galliæ effecta fuit, & Cathedra ejus Archiepiscopalis translata in Maguntiam. In ea ergo urbe varia Concilia celebrata fuerunt: quatuor refert Coriolanus in summa; & cùm ex canonibus in eis editis plures transcripsisset Carolus inter sua Capitularia, ut refert Antonius Augustinus *in epit. juris Pont. in princip. tit. de collect. canonum*, *cap.* 22. qui etiam *dialog.* 19. *in Gratianum*, *num.* 12. docet Concilia, maximè in Gallia, & Germania celebrata fontes fuisse Capitularium; inde præsens canon, qui editus fuit in Concilio Guarmat. seu Vvormat. reperitur inter Capitularia *lib.* 1. *cap.* 90. & Egbertus Archiepiscopus Eboracensis in suis excerptis ita canonem hunc transcripsit: *Unicuique Ecclesiæ vel una mansa integra absque alio servitio attribuatur, & presbyteri in eis constituti, non de decimis, nec de oblationibus fidelium, nec domibus, nec de atriis, vel hortis juxta Ecclesiam positis, neque de præscripta mansa aliquod servitium faciant, præter ecclesiasticum; & si aliquid ampliùs habuerint, inde senioribus suis secundùm patriæ morem debitum servitium impendant.* Excerpta hæc stant, & reperiuntur *tom.* 17. *Conciliorum*, *fol.* 493. in Regia editione, & in Concilio Meldensi *canone* 63. ita Patres sanxerunt: *Ut secundùm canonicam auctoritatem, & constitutionem Domini Imperatoris Ludovici de agro ecclesiastico, & manso, ac mancipiis, quæ ipse suis capitulis constituit, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, nec de decimis, & oblationibus fidelium cuiquam presbytero, aliquem censum persolvere cogat.* In quibus auctoritatibus eadem sententia proponitur, quam statim exponemus, & ferè per eadem verba in omnibus legitur, & statuitur.

b *Senioribus*.) Seniores dicuntur majores, nobilioresque Ecclesiæ, seu populi. De senioribus Ecclesiæ agitur in actis purgationis Cæciliani, & Felicis post collationem Carthag. ibi. *Episcopi, Presbyteri, Diaconos, seniores plebis, ecclesiasticos viros.* Et paulò post: *Maximus dixit, Loquor nomine seniorum Christiani populi, & Catholicæ legis.* Eorum meminerunt D. Augustinus *lib.* 3. *contra Crescon. cap.* 56. ibi; *Peregrinus presbyter, & seniores Ecclesiæ Mutiscanæ regionis.* Et *epist.* 136. ibi: *Dilectissimis fratribus, clero, senioribus, & universæ plebi Ecclesiæ Hipponensis.* Epistola synodalis Concilii Cabarsitani apud eumdem Augustinum *in enarrat. in Psalmum* 36. sic: *Necesse nos fuerat Primiani causam, quem plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ Episcopum fuerat in ovile Dei sortita, seniorum litteris ejusdem Ecclesiæ postulantibus audire, atque discutere.* Optatus *lib.* 1. *Erant Ecclesiæ ex auro, & argento quamplurima ornamenta, quæ nec defodere terræ, nec secum portare poterat, quæ fidelibus senioribus commendavit.* Et paulò post: *Convocantur suprà memorati seniores, qui faucibus avaritiæ commendatam ebiberant prædam.* D. Ambrosius *in epist.* 1. *ad Timoth. cap.* 5. *Synagoga, & postea Ecclesia seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur in Ecclesia.* Tertul. *in Apolog. Præsident probati quinque seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.* Gregorius I. R. P. *lib.* 11. *epist.* 19. *Si quid de quocunque clerico ad aures tuas pervenerit, quod te justè possit offendere, non credas, sed præsentibus Ecclesiæ tuæ senioribus diligenter est perscrutanda veritas.* Inde seniores pro Episcopis, & Præpositis habentur in Concil. Tolet. 4. *can.* 23. relato *in cap.* 1. 12. *qu.* 1. *cap. porrò*, 84. *dist.* Concil. Matiscon. 1. *can.* 5. ibi: *A senioribus coerceatur.* De senioribus laicis agitur *in can.* 91. *Ecclesiæ Afric.* ibi: *Magistratus, vel seniores locorum.* Novella Leonis, & Majorani *ad Basil. PP. tit.* 1. *Illustris sanè, & præcelsa magnificentia tua omnium provinciarum Rectores suis auctoritatibus* 2

tatibus admonebit, ut principales, vel seniores urbium singularum, tam Curiarum, quàm reliquorum corporum. Gregorius Turon. de Theodoro Massiliensi Episcopo loquens, ibi: *Ille epistolam, ut ajunt, manu majorum Childeberti Regis subscriptam protulit, dicens: Nihil per me feci, nisi quæ mihi à Dominis nostris, & senioribus imperata sunt.* Et in collat. Carthag. cognit. 1. cap. 5. *Universos etiam cunctarum provinciarum Curatores, Magistratus, & omnis ordinis viros, necnon & auctores, procuratores, vel seniores singulorum locorum pari admonitione convenio, quatenus in civitatibus, locisque, in quibus consistunt, utriusque partis Episcopos convenire, vel suggestorum confessione, vel sub cujuslibet scripturæ documento extante festinent.* Et lib. 1. Capitul. cap. 48. ibi: *Ut Episcopi provideant, quem honorem presbyteri pro Ecclesiis suis senioribus tribuant.* Et cap. 58. *Ut nullus presbyter chartas scribat, nec conductor sui senioris existat.* Quibus opponuntur juniores populi, de quibus lib. 1. Capitul. Caroli, cap. 167. ibi: *Ut primò omnium seniores semetipsos de ebrietate caveant, & eorum junioribus exemplum bonum sobrietatis ostendant.* Et lib. 3. cap. 63. de vulgari populo: *Et unusquisque suos juniores distringat, ut meliùs obediant, ac meliùs consentiant mandatis Imperialibus.* In legibus Aleman. tit. 78. l. 5. *Si coquus, qui juniorem habet, occiditur.* Gregorius Turon. lib. 5. cap. 26. ibi: *A junioribus Ecclesiæ jussit bannos exigi pro eo, quod in exercitu non ambulassent.* Concil. Matiscon. 1. can. 8. Paris. 2. can. 13. Narbonense sub Recharedo, cap. quicunque, 33. q. 2. plura de senioribus junioribusque congesserunt Bignonius ad Marculfum lib. 1. cap. 3. Justel. in notis ad can. 91. & 100. codic. can. Ecclesiæ Afric. Bosquetus in notis ad Innoc. III. lib. 2. regestr. 14. epist. 135. Georg. Ambian. ad Tertul. cap. 39. observ. 2. Borrucius de verbis feudal. verbo Senior, Cujac. lib. 1. feudor. tit. 1. fol. 809. Lindembrog. in glossar. verbo Junior.

COMMENTARIUM.

3 Difficilis valdè est textus hic, tam in verborum serie, quàm in sanctione: spectat ad jus antiquum Galliæ, ex cujus provinciæ legibus tantùm explicari, & illustrari debet; & qui voluerit juxta jus commune aliarum gentium illum accipere, in miseros lapsus passim incidet. Priùs ergo sciendum est, quid sit mansus integer, ex quo servitium aliquod præstandum non est, quod anxiè quærunt Cujac. lib. 1. feud. tit. 1. Boetius Epon. in cap. non minus, num. 61. de immunit. Eccles. Pennotus lib. 3. hist. canonic. regul. cap. 2. num. 3. Filesacus in cap. 4. §. 2. de offic. ordin. Germonius ad hunc tit. & de indult. Cardin. §. Pro qua, num. 12. Bosquetus ad Innoc. lib. 1. epist. 21. Zerda in advers. cap. 77. & 185. num. 119. Sirmondus ad Capitul. Caroli, fol. 23. Lindembrog. in Glossar. verbo Mansus, Altesserra lib. 6. dissert. cap. 11. Et mansus est certus agri modus, cum structura ad culturam, & mansionem necessaria. Henricus Imperator in diplomate apud Latium: *Unum regalem mansum cum omnibus suis pertinentiis, & utriusque sexus mancipiis, terris cultis, & incultis, areis, pratis, pascuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, silvis, venationibus, saginationibus, cum omni utilitate, quæ aut describi, aut nominari potest, in proprium tradidimus.* Mansus integer, de quo hìc, idest justis terræ mensuris completus, continet duodecim jugera terræ.

4 Dos igitur cujusque Ecclesiæ parochialis ad minus mansus erat, cap. 2. de jurepatron. in 5. compil. Ausonius lib. 5. histor. cap. 10. ibi: *Volens etiam Imperator Carolus unamquamque Ecclesiam habere proprios sumptus, ne per hujuscemodi inopiam cultus negligeretur divini, inseruit prædicto edicto, ut super singulas Ecclesias mansus tribueretur, unus cum pensatione legitima, & servo, atque ancilla.* Concil. Colon. sub Carolo Crasso can. 4. *Ne ex dote Ecclesiæ, idest ex uno manso, & quatuor mancipiis census exigatur.* Metense can. 2. *De uno manso, & de terris pro sepultura datis, & pro quatuor mancipiis, vel eorum procreatione nullus census deinceps exigatur.* Licèt aliquando pro facultatibus, & pietate fundatoris Ecclesiæ, duo, vel plures mansi assignarentur. Sanctus Stephanus Rex Hungariæ lib. 2. Decret. tit. 34. *Dotem parochialis Ecclesiæ sic constituit: Decem villæ Ecclesiam ædificent, quam duobus mansis, totidemque mancipiis dotent, equo, & jumento, sex bobus, & duabus vaccis, triginta quatuor minutis bestiis.* Quod verò mansum canones appellant, Concilium Valentinum Galliæ colonicam vestitam appellat can. 9. ibi: *Sæculares, & fideles laici, si condere basilicas voluerint in prædiis suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, unam colonicam vestitam cum tribus mancipiis donationis gratia eis conferant, moxque Episcoporum juri, & sanctæ matris Ecclesiæ eandem basilicam submittant.* Notarunt Lemaistre lib. 2. de bonis Eccles. cap. 11. Filesacus in cap. 4. §. 2. de offic. ordin. Et certè tanta religione tenebantur veteres erga parochiarum sacerdotes, ut nefas esse crederent quicquam de integritate mansi prædii ecclesiastici deficere. Unde Archidiaconi Ecclesias lustrantes solebant in primis sacerdotum commodis prospiscere, & percontari, num mansum integrum, & justam terræ portionem obtinerent. Quod si quid deesset, tunc certè parochianos ad supplendum justæ mensuræ congruentis cumulum adigebant. Patet ex capitul. Hincmari Rhemens. tom. 3. Concil. Gall. in quibus Archidiaconis imperat, ut inquirant de manso Ecclesiæ: *Si habeat mansum habentem bunniaria duodecim, præter cœmeterium, & cortem ubi Ecclesia, & domus ipsius continetur; aut si habeat mancipia quatuor.* Deinde sciendum est, varia olim fuisse mansorum genera, alii dicebantur tributales, alii indominicati, ingenuiles alii. Aymonius monachus lib. 5. histor. cap. 35. ubi de tributo, quod Carolus Calvus Romam profecturus in universa Gallia pendi constituit, terram universam dividit in mansos ingenuiles, & indominicatos, his verbis: *Placitum generale Kalendis Junii habuit, ubi per capitula, qualiter Regnum Franciæ filius suus Ludovicus cum fidelibus, & regni primoribus regeret, usquedum Roma rediret, ordinavit, & quomodo tributum de parte Regni Franciæ, quàm antè mortem Lotharii habuit, sed & de Burgundia exigeretur, disposuit, scilicet ut de mansis indominicatis solidus de unoquoque manso ingenuo, quatuor denarii de censu dominico, & quatuor de facultate mansuarii; de manso verò servili duo denarii de censu dominico, & duo de facultate mansuarii conferendo.* Itaque de mansis tributalibus cum agris tributariis non erit difficilè eorum naturam assequi, & conjectari. Nempè mansi tributales sunt quibus à Principe tributum erat impositum ad onera bellica, & sumptus Reipublicæ procurandæ. Tributorum autem, originem referunt ad Carolum Magnum, qui fracta Longobardorum feritate, victis civitatibus tributum imposuit, quod maximè pendere cogerentur cùm iter per Provincias Imperator faceret: ita Sigonius de regno Italiæ, lib. 4. *Feudatariis, inquit, civitatibus, Ecclesiis, ac monasteriis certè tributorum genera imposuit, foderum, paraturam, & mansionaticum appellata, quæ advenienti potissimùm in Italiam Regi persolverent. Quæ deinde pro ipsius, & successorum ejus benignitate, aut ex parte levata, aut in totum remissa sunt.* Foderum autem, paratura, & mansionaticum erant certa tributa, ut exponit idem Carolus Sigonius lib. 7. de Regno Italiæ, sub Othone Magno: ubi agens de Longobardis, qui in tributis imponendis veteres Gallos imitati sunt, ait: *Tributa, quæ ille Fridericus à Francis instituta retinuit, fuere foderum, paratura, & mansionaticum. Foderum summa quædam tributi fuit, quam advenienti in Italia Regi populi solvere tenebantur, pro quo sæpè etiam æstimata pecunia pendebatur: paratura sumptus, quem iidem in vias, pontesque fluminum, quà transiturus, aut quò aditurus Rex erat, reficiendos impendere: mansionaticum verò sumptus in tecta, &c.* quæ Regno exercitui in agro hospitanti necessaria præbere jubebatur. De fodro agitur lib. 3. legum Longobard. tit. 8. apud Fridericum de pace Constant. Petrum de Vineis lib. 2. epist. 29. De mansionatico lib. 2. capit. tit. 17. De paratura extat septima formula Marculfi. Mansus indominicatus nihil aliud erat, quàm prædium aliquod insigne, ubi nobilium domicilium erat: hodie dicimus, *Señor de tal casa, ò lugar:* de eo Aymonius lib. 5. cap. 35. agit. Mansus verò ingenuilis dicebatur ille, quem dominus prædii colendum tradebat hominibus ingenuæ, seu liberæ conditionis, quibus unus præerat mansarius, qui certum censum, seu pensionem, sive nummariam, sive frumentariam domino prædii persolvebat: de quibus mansis plura tradit Lemaistre de bonis Eccles. lib. 2. cap. 3.

His animadversis, jam apparet verus sensus præsentis canonis: in eo jubent PP. Ecclesiæ Gallicanæ, ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer, idest instructus, & vestitus absque ullo servitio tribuatur, idest absque tributo, videlicet fodero, paratura, & mansionatico; quia mansus pro dote Ecclesiæ assignatus immunis erat à quocunque servitio. Concil. Meldense can. 63. & in capitul. Heraldi Turon. cap. 40. & in canonibus Isaaci Lingonensis in præfatione cautum fuit, ne cuiquam servitio obnoxius sit mansus Ecclesiæ; & discretiùs id statuerunt Carolus, & Ludovicus lib. 5. capitul. cap. 45. his verbis: *De uno manso ad Ecclesiam dato, de quo aliqui homines contra statuta sibi servitium exigunt, quicunque pro hac causa accusatus fuerit, Comes, vel missus, hoc quod inde subtractum est, presbyteris cum lege sua restituere faciant.* Et sanctissimè quidem ita prospectum est, ne mansus, aut redditus Ecclesiarum parochialium ullo onere premerentur, neve ex earum dote ullum censum laici perciperent, quia temerè Ecclesiarum fundatores sæpiùs illum extorquebant. Concil. Troslejan. can. 6. Metense can. 2. Coloniense can. 4. Valentinum can. 9. ibi: *Item quia parochiales presbyteri indignè à sæcularibus premuntur, nullaque reverentia sacerdotali gradui* 5

gradui ab aliquibus servatur: & quia possessiunculæ, vel dotes basilicis collatæ irreverenter auferuntur, placuit ut ipsi presbyteri sub Episcopis, quibus adjutores sunt, maneant, & sub matre Ecclesia liberè, & quietè officium ecclesiasticum exequantur: dotes verò à fidelibus designatæ basilicis ad hoc, quod statutum est, ab eis vindicentur, nullaque redhibitio census inde à quolibet sæculari exigatur. Immò & Episcopis, & Archidiaconis prohibebatur ex his mansis ullum servitium exigere, *capitul.5. lib.2.* ibi ita cavetur: *Ne verò Ecclesiæ illis commissæ in restauratione, aut luminaribus, juxta possibilitatem rerum ab illis negligantur, vestra nihilominus invigilare debet solertia, & sicut alios prohibetis, ne de mansis ad Ecclesiæ luminaria datis aliquid accipiant, sic & vos, & vestri Archidiaconi, de eisdem mansis nihil accipiendo aliis exemplum præbeatis; sed potius ad id, ad quod data sunt, servire concedatur, ut totum, sicut dictum est, in restauratione Ecclesiarum, & luminaribus vestra auctoritate, & studio cedere possit.* Ex manso igitur, id est propria dote Ecclesiæ non tenebatur presbyter aliquod servitium domino mansi, qui illum pro dote assignavit, impendere, nec de decimis, & oblationibus in ipsa Ecclesia perceptis; sed tantùm spirituale, seu ecclesiasticum servitium illi præstare debebat. Concil. Troslejan. *can.6.* ibi: *Quia mitis, & humilis magistri discipuli sumus, presbyteris nostris humilitatis exempla, ac monita dare debemus, videlicet in quorum ditione suæ consistunt Ecclesiæ, congruum honorem, & obsequium impendant debitum, idest spirituale, atque ecclesiasticum: & hoc sine ullo typho, vel contentione, vel rebellione; salvo namque ministerii sui jure debent se gratiosos exhibere senioribus, & parochianis suis, de quorum oblationibus vivunt, & cum debita humilitate spiritualia eis obsequia ministrare.*

6 Hæc de mansis pro dote Ecclesiæ assignatis, & eorum immunitate ab omni servitio temporali. Sed quia Ecclesiæ ultra dotem plerumque alium mansum habebant, seu alia prædia, quæ erant veluti dotis incrementum, nec ita in subsidium necessitatis Ecclesiæ deserviebant, mansi isti, si antequam Ecclesiæ traderentur, tributum exsolvebant, similiter & postea illud pendebant, ut Imperatores Carolus, & Ludovicus sanxerunt *lib.4. Capitul. cap.37.* ibi: *Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum quod inde solvebatur, omni modo ad partem nostram persolvat, nisi fortè talem firmitatem de parte Dominica habeat, per quam ipsum tributum sibi donatum possit ostendere.* Unde, ni fallor, apparet verus sensus præsentis canonis; in eo enim nullo modo agunt PP. de aliquo servitio Episcopis, seu aliis superioribus Ecclesiasticis præstando, ut volebat Primarius noster Parexa *in repetit. ad hunc textum;* sed de tributo ex manso Ecclesiæ, vel aliis prædiis ab ea possessis solvendo seniori, idest pristino Domino mansi, vel Principi: & PP. sanxerunt, firmaruntque Imperatores Carolus, & Ludovicus, quod unaquæque Ecclesia suum mansum integrum, idest instructum, ut suprà retuli, haberet, & presbyteri in ipsis Ecclesiis constituti, nec de decimis fidelium, aut oblationibus, proventibusve ex domibus, areis, vel hortis, neque ex ipso manso aliquod servitium faciant temporale; sed tantùm Ecclesiasticum, hoc est spirituale, ut in dicto canone 6. Concilii Troslejan. sicut patronus, qui à liberto sacris ordinibus initiato non potest operas temporales exigere, spirituales verò petere valet, *cap. eo libentius, de servis non ordin.* Si autem ipsæ Ecclesiæ alia prædia habent, ultra prædictum mansum, ex his tributum quod pendere solebant senioribus, idest Judicibus, aut Magistratibus, seu Dominis illius prædii, debitum servitium impendant; quia tunc prædia illa transeunt cum suo onere, nec similia prædia habent privilegium dotis Ecclesiæ. PP. enim, & Imperator privilegium hoc exemptionis concesserunt manso Ecclesiæ, quia necessarius est ad alimoniam Rectoris, & aliorum ministrorum Ecclesiæ, necnon ejus luminaria, & similia; non autem aliis prædiis, quæ pro dote Ecclesiæ assignata non erant, in quibus æqualis ratio favoris, & necessitatis non vigebat.

C A P U T II.

a Augustinus *super epistola ad Romanos.*

OMnis *b* anima sublimioribus *c* potestatibus subdita sit. *Et infrà:* Et vos subditi esse debetis. Ideò enim tributa præstatis, quia hæc est probatio subjectionis.

N O T Æ.

1 a *Augustinus.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.2.* Sed hæc verba non reperiuntur inter opera D. Augustini; extant tamen priora illa: *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita est*, in epistola 13. D. Pauli ad Romanos; illa autem, *Et vos subditi esse debetis*, exprimunt sententiam Glossæ ordinariæ, quæ ait: *Et ideò subjici;* & illa, *Ideò enim tributa præstatis*, sunt D. Pauli; tandem illa, *Quia hæc est probatio subjectionis*, sunt Glossæ interlinearis; unde Compilatores textum hunc ex ipsa D. Pauli epistola, & ejus glossa transcripserunt.

2 b *Omnis anima.*) Idest omnis homo, ut passim in sacra pagina anima sumitur, ut actuum Apost. cap.7. *Accersivit Joseph patrem suum Jacob, & omnem cognationem in animabus septuagintaquinque.* Exodi cap.1. *Omnes animæ, quæ egressæ sunt de femore Jacob.* Ezechielis cap.4. *Ecce anima mea non est polluta.* Isaiæ cap.49. *Ad contemptibilem animam.* Et passim.

3 c *Potestatibus.*) Idest Principibus, & Magistratibus, qui potestate regendi, & imperandi pollent. Ponitur enim abstractum pro concreto, videlicet Potestatibus, idest potestate præditis, ut *in cap. fin. de judiciis.*

COMMENTARIUM.

4 PRo hujus textus expositione sciendum est, apud Hebræos Judam Gaulanitam, seu Galilæum, cum suis sectatoribus in eo errore fuisse, videlicet solùm Deum esse recognoscendum tanquam Principem, & Dominum; omnes verò Principes humanos, & per consequens omne regnum politicum esse respuendum, ut refert Josephus *lib.18. antiquit. cap.1. & lib.7. de bello Judaico, cap.29. & 31.* & tradit D. Hieronymus in epistola Pauli ad Titum, *cap. 2.* Quare calumniosè interrogarunt Judæi Christum Dominum nostrum, an liceret tributum Cæsari solvere? Ut si responderet, tributum esse solvendum, juxta opinionem eorum infringeret legem libertatis per Moysem datam: si autem solvendum non esse diceret, in Cæsarem peccaret. Et quia Christus Dominus, & ejus Apostoli origine erant Galilæi, & simul legem, quam prædicabant, appellabant legem perfectam libertatis, *Joannis cap.8.* ibi: *Si ergo vos filius liberaverit, verè liberi eritis;* ideò Apostoli, & primi Christiani de hoc errore Gentibus suspecti fuerunt, ut constat ex Justino Martyr. *apolog.2.* Clemente Alex. *lib.4. strom.* qui refert inter alias causas persecutionis Ecclesiæ hanc unam fuisse, quia videlicet per legem Evangelicam, quam audiebant esse libertatis, Regna, & Respublicas sæculares everti Gentiles credebant; unde Apostoli ut hanc erroris causam tollerent, sæpè sæpiùs prædicarunt Principibus esse obediendum, illisque tributum solvendum, ne in odium traheretur Christiana religio, aut Christiani abuterentur libertate fidei ad obedientiam Principibus negandam. D. Petrus *epist.1. canon. cap.2.* ibi: *Subjecti estote omnes humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi tanquam præcellenti.* Unde tot argumentis in præsenti epistola 13. ad Romanos intendit D. Paulus probare omnem hominem obedire debere supremis Potestatibus, quibus ideò tributa præstant: quæ verba Apostoli sunt, & rectè exponit Glossa ordinaria; quia tributorum præstatio probationem inducit subjectionis. Facit D. August. in præsenti epistola, dum ait: *Ideò tributorum, & census persolvendi meminisse Apostolum, quoniam nascentis Ecclesiæ initio libertati Christianæ nimis adhærentes quidam nulli hominum honorem deferebant, aut tributa pendebant; contra quod scriptum est ab eodem Apostolo ad Timoth.1. c.6.* Et clariùs idem sanctus Doctor ostendit ad eandem epistolam Pauli: *Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum, aut non esse exhibendum debitum honorem eis potestatibus, qui hæc curant, in magno errore labitur.* Idem peccatum falsò primis Christianis insimulatum agnoscunt, & suis apologeticis impugnant Justinus Martyr *d. apol.2. ad Antoninum*, Tertul. *in apolog. adversus Gentes, cap.31. & 35. & ad Scapulam c.2. & de idololatr. cap.15. & adversus Gnost. cap.14.* Arnobius *lib.4. adversus Gentes*, Ignatius *epist.10. ad Smyrn. & in epist.2. ad Antioch.* Irenæus *lib.3. c.24.* Martialis Lemovic. *epist.2. ad Tolosanos;* & post eos sub Cæsaribus Chrysostomus *ad epist.1. Pauli ad Roman. cap.13.* Ambrosius *lib.4. in Lucam, cap.5.* Hieronymus *epist.4.* August. *epist.5. & 54.*

& ad

& *ad psalm.*118. *concione* 31. & *in propositionibus ad epist. ad Roman. propos.*13. Optatus Milevit.3. *adversùs Parmenianum*, Symmachus Papa *in apolog. ad Anastasium Imp.* Fulgentius Ruspensis Episcopus *lib.*1. *de mysterio Mediatoris Christi ad Trasimundum Regem*, Isidorus Pelusiota *lib.*2. *epist.*216. & sequi ore sæculum, non sensu, Joannes Sarisbar. *lib.*4. *polycrat. cap.*1. Nec est ratio, quare hæc verba D. Pauli referantur ad clericos, ecclesiasticasque personas, cùm tantùm Apostolus agat generaliter de omnibus Christianis, qui licèt per Evangelicam legem liberati sint à præceptis veteris legis, non tamen exempti sunt ab obedientia Principibus præstita; & ita non potest textus hic expendi contra immunitatem clericis, ecclesiasticisque personis à tributis competentem, ut vulgò expendi solet: notarunt post alios Suarez *lib.*1. *advers. Reg. Angl. cap.*1. & *lib.*4. *cap.*2. *num.*9. Martha *de jurisdict. part.*1. *cap.*25. & *p.*2. *cap.*6. Valenzuela *contra Venetos p.*4. *num.*140. & 184. & ni fallor, hæc est vera & propria præsentis textus interpretatio. Generaliter verò Principibus esse obediendum, probatur *ex cap.*22. *Exodi, vers.*28. ibi: *Principi, populi tui non maledicas*; ut agnoverunt Paulus *actuum Apost. cap.*23. *vers.*5. Apostoli *in can.*84. PP. Concil. Tolet. 5. *can.*5. & ex 1. *Paralip. cap.*16. & *psalmo* 104. *vers.*15. *Nolite tangere Christos meos*, &c. quos sæpè pro fide & obedientia Regibus debita utuntur PP. Concilii Tolet. 4. *can.*75. Tolet. 16. *can.*9. Probatur etiam ex D. Paulo 1. *ad Timoth. cap.*3. & *ad Titum cap.*3. *epist.*1. *Petri, cap.*2. *vers.*13. *can.* 84. *Apost. cap. Julianus* 94. *cap. qui resistit* 97. *cum seqq.* 11. *qu.*3. *cap. quæ contra*, 8. *dist. cap. manum* 28. 11. *qu.*1. *cap.*2. *de majorit. & obed.* Concil. Paris. sub Ludov. *lib.*2. *cap.*8. Melden. sub Sergio *can.*2. Turon. 2. sub Carolo, *can.*1. Magunt. sub Rabano *can.*5. Tolet. 4. *can.*75. Tolet. 6. *can.*17. Tolet. 7. *can.*1. & aliis congestis ab Anton. August. *in epit.* 3. *part. lib.*35. *tit.*2. Probant fusè Bellarminus *tom.*2. *lib.*3. *cap.*3. Solorzanus *de jure Ind. tom.*2. *lib.*2. *c.*23. *num.*77. Larrea *alleg.*63. *ex num.*5. Valenzuela *consil.*4. *num.*79. & fusè & eruditè Illustr. Ramos *ad Alexand. VII. pro Episc. Lusit. fol.*18. *num.* 81. *cum sequent.*

C A P U T III.

Gregorius *Stephano a Chartulario.*

SCientes magnitudinem charitatis vestræ toto Dominum corde diligere, ob hoc ea, quæ in *b* massis de jure quondam Patricii viri piæ recordationis contra præcepta dominica, contraque canonum regulam commissa esse didicimus, ad ejus necesse duximus referre notitiam: quatenus hæc, quæ perpetrata sunt, corrigi debeant, & alii deinceps tentare non præsumant. Insinuatum igitur nobis est, in massa, quæ nuncupatur Marato, de Abbate monasterii Sancti *c* Georgii, quod in eadem situm est, duos monachos refugisse, & unum quidem ex eis jam conjugem accepisse, alium autem laicum effectum sæculariter vivere; cùm nec ex familia massæ homines ipsi esse liberi asserantur: & vel si secundùm conditionem debuissent agere, contra Deum erat, ut post adeptum divini officii cultum, ad sæcularem vitam, atque habitum remearent. Unde hortor, ut habita judicis æterni consideratione, monachos ipsos retrudi sine dilatione faciatis, ne eorum exempto, cum vestro, quod absit, peccato, cæterorum monasteriorum districtio dissipetur; sed magis ut magnitudinis vestræ solatio aliis monachis spes gerendi talia submoveatur. Asserit autem prędictus Abbas, presbyterum prędictę massę novas monasterio ipsi velle imponere consuetudines, quæ ex tempore conditi monasterii per triennale tempus hactenus non fuerunt: siquidem si quid Deo illic munificentiæ gratia à fidelibus viris *d* oblatum fuerit, portionem se asserit debere percipere; quod magnitudo vestra studeat diligenter agnoscere: & si hoc ab initio non fuit, etiam habentibus temporibus aliud noviter imponi non concedat; quia maximè exiguæ substantiæ, & monasterium pauperum esse didicimus, & Abbatem ipsum hospitalem omninò esse multorum attestatione didicimus.

N O T Æ.

1 a CHartulario.) Valdè corrupta est præsens inscriptio, tam in prima quàm in sexta compil. In prima legitur, *ad Stephanum Castronem*; in secunda verò, *Stephano Cantori*: sed eam, & litteram textus restituo ex epistolis D. Gregorii *l.*12. *indict.*7. *epist.*20. Chartularius in utroque jure diversimodè accipitur: in jure civili numerariis, actuariis & scriniariis adjungitur *in tit. C. de numer. actuar. chartul.* à charta, vel chartula ita dictus, qui omnes rationes publicas tractabat; ideòque eorum officium in observatione rationum consistebat, *l.*11. *C. de divers. offic. l.*25. *C. de sacros. Eccles.* De his Cujacius *in l.*10. *C. de numer.* Gutherus *l.*2. *de offic. dom. c.*14. Pancirola *l.*1. *var. c.*27. & *l.*2. *c.*188. Juretus *ad Symmachum l.*9. *epist.*23. Buleng. *l.*4. *de Imper. Rom. cap.*10. Zerda *in advers. c.*17. *n.*5. Amaya *in l.*3. *C. de can. largit.* notavi *in c.*8. *de præsumpt.* Etiam officium chartularii refertur à Leone, & Anthemio *in d. l.*3. *C. de canone*, his verbis: *chartularios, qui de cohortalibus officiis uniuscujusque provinciæ largitionales titulos tractare constituuntur.* Et magni chartularii mentio fit apud Curopalatem, & chartularii Magistrorum equitum, & peditum *in l.*6. *Cod. Theod. de divers. offic.* notarunt Grethserus *ad Codinum l.*1. *c.*4. Balsamon *in nomocan. tit.*8. *c.*1. Lindembrog. *in notis ad Paulum Vvanfrid. c.*1. *l.*2. *de gestis Longob.* In ecclesiastica politia chartularii nomen longè minoris fuisse dignitatis, probat D. Rochus Pirro *tom.*1. *Sicil. sacr. not.*3. *n.*11. Illud constat ex præsenti epistola, & aliis ipsius Gregorii, apud Latinos chartularium de causis ecclesiasticis cognovisse, ut jam notavit Baronius *anno* 591.

b *Massis.*) Masse nomen, & appellatio, ut apud Gallos, & Germanos recepta fuit, ita massæ vocabulum apud Latinos usitatum. Est autem conglobatio quædam, seu collectio possessionum, ac prædiorum: cujus nominis meminit Cassiodorus *l.*8. *epist.*33. ubi Rex Athalaricus jubet conductores, ac possessores massarum prospicere, ne rustici in mercatores, aliosque peregrinos insiliant, qui ad natalem S. Cypriani celebrandum Lucaniam confluebant. Et Ecclesiam Romanam varias massas habuisse, jam probavimus *in c.*2. *de pactis*. 2

c *Georgii.*) Monasterium hoc sancti Georgii de Tiracola, seu Troculis, est in Sicilia, à Rogerio Comite amplè ditatum, cujus fundationem, & privilegia refert D. Rochus Pirro *tom.*3. *Sicil. sacr. fol.*61. 3

d *Oblatum fuerit.*) Juxta adducta *in c.*1. *de statu monach.* & commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. prohibemus*.

C A P U T IV.

Idem a *Constantino Episcopo.*

LIcèt multùm. *Et infrà*: Dixit quoque prędictus cæcus, quod ad collectas inter alios pariter compellatur: quod fieri non permittas, quia eum, quem cæcitas sua gravat, inhumanum est nimis in collectione affligere, cui debuerat ex collectis, si esset necessitas, misereri.

N O T Æ.

1 a COnstantino.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de restit. spol. c.*7. & inscriptionem exposui, ac historiam hujus textus retuli *in c.*2. *de restit. spol.* ubi etiam notavi, quare Pontifex in præsenti de causa collectarum temporali pronunciasset.

C O M M E N T A R I U M.

LIcèt verum sit, cæcos, pauperes, miserabilesque personas à muneribus omnibus personalibus immunes esse, 2 *l.*2. §. *corporis*, *ff. de vacation. muner. l. unicum*, *C. eodem tit. l.*10. *l. unic. C. de superindict. l. formam*, §. *illam*, *ff. de censibus*, *l. cura*, §. *deficientium*, & §. *inopes*, *ff. de muner. & honor.*

c. judi-

cap. judicatum, 89. *dist. l.* 1. *qui morb. l.* 10. probat Solorzanus *tom.* 2. *de jure Ind. l.* 1. *c.* 19. *n.* 28. Michelorius *in tr. de cæco*, *cap.* 23. tamen à realibus, quæ ratione prædii debentur, non sunt exempti, quia terra ipsa tributum, seu pensum pendit, argumento capitis *convenior* 23. *qu.* 8. *cap. si quis laicus* 16. *q.* 1. unde præsentem textum de collectis personalibus, non verò de realibus accipit Michelorius *ubi suprà*. Sed verius credo, pietatis causa tributum etiam reale cæco, similive miserabili personæ remitti debere, Gregorium in præsenti rescribere; non quia stricto juris rigore à tributo reali cæcus exemptus sit, ut jam notavit Parladorius *l.* 1. *rer. quotid. c.* 3. *n.* 28. unde nimis impudenter Antibolus *in tr. de muner.* §. 2. *n.* 28. ausus fuit inscitiæ arguere nostrum Gregorium in præsenti, quasi ignorasset alias esse collectas reales, alias personales: nec etiam benè Prosdocimus *de different. leg. & can. n.* 144. differentiam constituit inter jus civile, & canonicum, quasi jure civili attento cæcus immunis non sit à collectis realibus; secus verò inspecto jure canonico.

C A P U T V.

a Paschalis II. *Comitissæ* b *Mathildæ*.

PErvenit ad nos, quod c Fraxinorensis Abbas Carpensem Ecclesiam fuerit deprædatus, occasione videlicet cujusdam census, qui ad quid solvi debeat, ignoratur, de quo nimirum cùm nos Archipresbyter interrogaret, quod rationabile videbatur, respondimus: census enim ignorantiæ, nec divinis, nec humanis legibus invenitur. Oportet quippe, ut census omnes, ad quid, & quomodo persolvi debeant, præsciatur. Mandamus ergo dilectioni tuæ, ut prædam ipsam Carpensi Ecclesiæ restitui facias, nec deinceps Fraxinorensem Abbatem, aut quemlibet alium in eam inquietare permittas.

N O T Æ.

1 PAschalis.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 5. Paschalis II. antea Renatus, vel Raynerius dictus, natione Tuscus, patria Bledanus, monachus Benedictinus, electus Pontifex anno Domini 1099. scripsit varias epistolas, quas refert Baronius *anno* 12. Vinnius *tom.* 7. *Concilior.* cum decem Conciliis ab eo celebratis: plura de eo referunt Baronius *d. anno* 1099. Lodovicus à sancto Carolo *in Biblioth. verbo Paschalis II.*

2 b *Mathildæ Comitissæ.*) Hæc Mathildis primò nupsit Godofredo, propter difformitatem Gibbero dicto; & eodem functo Vvelsoni Duci, non tam pro incontinentia quàm pro Romani Pontificis obedientia, ut tanto viriliùs sanctæ Romanæ Ecclesiæ contra schismaticos posset subvenire. Unde Baronius *an.* 1089. refert hoc conjugio Henricum III. Imperatorem valdè contristatum fuisse, eundemque Ducem terrorem fuisse schismaticis.

3 c *Fraxinorensis.*) Fraxinorense hoc monasterium, Gallicè *Fernè* dictum, est Ordinis D. Benedicti, Prioratus in Gallo-Brabantia, cujus initia Eremburgi piæ matronæ debentur anno 1099. Ejus Abbatiam regendam suscepit Fulgentius, de quo in præsenti, ut refert Aubertus Miræus *in cœnob. Belgiæ*, *c.* 43.

C O M M E N T A R I U M.

4 ANceps quæstio est; tam apud Scholasticos, quàm Forenses Doctores, utrum census, etsi non constet de ejus emptione, seu causa debendi tantùm virtute lapsus temporis, & repetitæ solutionis debeatur in futurum? Et pro negativa sententia facit præsens textus, ubi expressè docet Paschalis, non posse monasterium Fraxinorense petere censum ab Ecclesia Carpensi, nisi causa ipsius census liquidò appareat; quia census ignorantiæ divinis, & humanis legibus reprobatur: deinde quia tempus non est modus inducendi obligationem, *l. obligationum* 44. §. 1. *vers. Placet*, *ff. de O. & A. l. si certis* 1. *l. adversus* 3. *l. creditor* 7. *C. de usuris*, *l. operis* 31. *ff. de oper. libert.* igitur si non constat de causa, seu emptione census, tempus per se non est sufficiens ad inducendam ejus obligationem, sicut sola cautio sine expressione causæ non sufficit ad producendam obligationem, *c. si cautio*, *de fide instrum.* Quibus, & aliis fundamentis moti negativam hanc sententiam tenuerunt Salazar, *de usu*, *& consuet. c.* 9. *à n.* 11. Faber *l.* 7. *conject. c.* 8. Schifordeg. *l.* 2. *tr.* 15. *per tot.* Corrasius *l.* 3. *miscel. c.* 15. Alciatus *in l. si certis annis*, *n.* 10. *C. de pactis*. Contrarium tamen, ex continuata nempè præstatione census manere obligatum in futurum eum, qui longo tempore censum persolvit, probatur expressè *ex l. cum de in rem verso*, *ff. de usur. l.* 1. *Cod. de fideicom. l. litibus* 20. *C. de agricolis*, *l.* 11. *l.* 3. *C. de apochis*, *eod. lib. l.* 1. *ff. de itinere*, *actuque privato*, *cap. querelam*, *de elect.* Quorum jurium argumento affirmativam sententiam in solutione annuorum redituum, & decimarum, tenuerunt Menchaca *usufreq. c.* 43. *n.* 30. Gaspar Rodriquez *l.* 1. *de annuis reddit. c.* 15. *n.* 5. Lara *de anniverf. l.* 1. *c.* 12. Avendanno *de censib. c.* 15. Gilkenius *in d. l. si certis*, *n.* 1. Castillo *de tertiis c.* 3. *n.* 27. Flores de Mena *l.* 1. *q.* 2. & *l.* 2. *q.* 23. Giphanius *in dict. l.* 1. *C. de fideicomm.* Parexa *de instrum. edit. tit.* 7. *resol.* 10. *n.* 20. Gibalinus *de usuris l.* 4. *c.* 6. *art.* 5. Tapia *tom.* 1. *Catenæ*, *l.* 4. *c.* 11. *art.* 2. Pro quorum opinionum conciliatione, & præsentis textus expositione sequentes casus distinguendi sunt. Primus est, quando quis censum petit, & idoneè probat illum sibi jam antea solutum fuisse ex census impositione, quod instrumentis, aliisque legitimis probationibus ostendit: quo casu solutio continuata non tam inducit obligationem solvendi census in futurum, quàm illam probat: & actor non tantùm habet intentionem fundatam, sed etiam probationem probatam. Secundus casus contingit, cùm quis exigit censum, allegatque solutiones per longum tempus continuatas, veluti per decem, aut viginti annos, & simul titulum ac causam affert; quo casu quamvis illa non probet instrumento aliquo, talis continuatio solutionum per decennium cum allegatione veri tituli inducit necessitatem solvendi in posterum, nisi de errore, aut invaliditate tituli, ac causæ probatum fuerit: quem casum latè examinant Rodriquez *d. l.* 1. *q.* 15. Cencius *q.* 81. *n.* 8. Duardus *de censibus*, *q.* 14. *n.* 30. Gibalinus *d. art.* 5. Tertius casus evenit, cùm ille qui petit censum, affert tantùm continuatas solutiones 10. vel 20. annorum, non autem titulum, vel causam solutionis allegat: tunc enim ex iteratis solutionibus nullum jus exigendi censum acquiritur. Menchaca *illustr. q.* 84. Cencius *suprà*, *n.* 16. Duardus *n.* 14. Rodriquez *n.* 2. Si autem tempus longissimum sit, vel immemoriale, tunc præsumitur titulus, atque ideò inducitur obligatio solvendi censum. Cencius suprà, *n.* 26. Menchaca *illustr. c.* 84. *n.* 48. & in his casibus diutinæ solutionis, si negetur census, & ita quodammodo dejiciatur creditor à quasi possessione illum exigendi, competere remedium recuperandæ possessionis argumento ex lege *Aquilius*, *ff. de donat.* docuerunt Menochius *remed.* 1. *recuper. ex n.* 81. Tuschus *litt. P*, *conclus.* 447. & *litt. S*, *concl.* 388. Marchard. *de probat. conclus.* 1388. Petrus Barbosa *in l. si de vi*, *ex n.* 133. *ff. judic.* quorum sententia in praxi sustinenda est, quamvis in puncto juris falsa sit. Nec tunc obstant fundamenta negativæ sententiæ. Non primum ex præsenti textu, quia Paschalis in eo accipiendus est, cùm non constat de titulo, seu causa ipsius census, nec legitimum tempus elapsum est, ex cujus transcursu, sequutis repetitis præstationibus causa præsumi possit. Nec obstat, quod dicebamus, tempus non esse modum inducendæ obligationis; quod verum censeo, quando in solo temporis cursu creditor fundaret obligationem, non verò quando eam fundaret in consensu tot annis præstito; nam etsi ex eo non nascatur obligatio, nascitur tamen præsumptio certissima obligationis, quæ sufficiat, ut debitorem ad præstationem compellamus, cùm non probet contrarium, ut in præsenti; in qua probatione si deficiat debitor, vincit præsumptio, ut egregiè docet nulli postponendus Cujacius *l.* 29. *qq. Papin. in d. l. cum de in rem*, & Gilkenius *d. c.* 4. *n.* 43. *& seq.* Lara *d. l.* 1. *c.* 12. *n.* 5. quos immeritò taxat Schifordeg. *d. tr.* 15. *q.* 5. absurdum existimans, ex præsumptionibus hanc in rem esse definiendam: cùm tamen negare non possit in secunda parte dictæ legis *cùm de in rem*, præsumptionem intervenisse de dote, quia usuræ fuerunt solutæ, ut rectè notavit Lara *d. n.* 5. & Flores *d. lib.* 1. *q.* 2. *n.* 14.

C A P U T VI.

Ex Concilio a Lateran.

CUm *b* Apostolus se, ac suos propriis manibus decreverit exhibendos, ut locum prædicandi auferret pseudo-Apostolis, & illis, quibus prædicabat, non existeret onerosus: grave nimis, & emendatione dignum esse dignoscitur, quod quidam fratrum, & Coepiscoporum nostrorum ita graves in procurationibus suis subditis existant, ut pro hujusmodi causa ipsa interdum ecclesiastica ornamenta subditi exponere compellantur, & longi temporis victum brevis hora consumat. Quocirca statuimus, quod *c* Archiepiscopi parochias visitantes, pro diversitate provinciarum, & facultatibus Ecclesiarum XL. vel L. *d* evectionis numerum; Episcopi autem XX. vel XXX. *e* Cardinales autem XXV. nunquam excedant. Archidiaconi verò V, aut VII. Decani constituti sub ipsis, duobus equis contenti existant: nec cum canibus *f* venatoribus proficiscantur, & avibus: sed ita procedant, ut non quæ sua sunt, quærant, sed quæ Jesu Christi quærere videantur: nec sumptuosas epulas quærant, sed cum gratiarum actione recipiant, quod honestè ac competenter illis fuerit ministratum. Prohibemus etiam, ne subditos suos taleis, exactionibusve Episcopi gravare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquoties supervenient, ut si manifesta, & rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cùm enim dicat Apostolus: Non debent filii thesautizare parentibus, sed parentes filiis: multùm longè à paterna pietate videtur, si Præpositi subditis suis graves existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more sovere. Archidiaconi verò, sive Decani, nullas exactiones, vel taleas in presbyteros, seu clericos exercere præsumant. Sanè quod de prædicto numero evectionis secundùm tolerantiam dictum est, in illis locis poterit observari, in quibus ampliores sunt redditus, & ecclesiasticæ facultates. In pauperioribus autem locis tantùm volumus teneri mensuram, ut ex accessu majorum minores meritò non doleant se gravari, nec sub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis hactenus uti solebant, plurium sibi credant potestatem indultam.

N O T Æ.

1 a LAteran.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & reperitur textus hic in Concilio generali Lateran. celebrato sub Innocentio II. *c.* 4. & ut deductus ex eodem Concilio, citatur *in cap. 3. de excessibus Prælat. in 2. collect.* de eo Concilio aliqua notavi *in cap. nonnulli de rescript.*

2 b *Apostolus se, ac suos.*) Hæc verba ex variis locis desumpta videntur, videlicet *ex cap. 20. Actuum Apost. ex epistola 1. D. Pauli ad Thessal. cap. 2. & epist. 2. cap. 3. & 2. ad Corinth. cap. 11.*

c *Archiepiscopi.*) Quatenus Archiepiscopi possint visitare Provinciam propriam, dicemus infrà, *in cap. sopitæ.*

3 d *Evictionis.*) Eleganter, nam evectio certum numerum equorum, seu veredorum continet. Symmachus *lib. 1. epist. 26. Accepi evectiones quatuor in manu, quantum commodas in excursus & recursus meorum.* Cassiodorus *lib. 6. form. 6.* evectiones simili potestate largitur. D. Paulinus *lib. 4. de vita S. Martini.*

Dicite quid vestri velox evectio Regis
Efficiat, tardante Deo.

Quarum evectionum obvia mentio extat *in l. 2. de in jus vocand. l. continuus 137. §. cùm ita, ff. de V.O. l. eos 27. §. fin. ff. ad leg. Corn. de falsis, l. ult. §. penult. ff. de muner. & honor. l. 1. C. de comment. lib. 11. l. 12. C. de curios. lib. 12. in tit. C. Theodos. de cursu public.* & de eis agunt Gotherus *lib. 3. de offic. domus, c. 15.* Corrasius *lib. 5. miscel. c. 12.* Pancirola *lib. 3. var. cap. 31.* Revardus *lib. 2. var. cap. 15.* Solorzanus *tom. 2. de jure Ind. lib. 1. cap. 12. n. 22.* Buleng. *lib. 2. de Imp. Rom. cap. 29.* inde etiam evectiones dicuntur litteræ, & diplomata, quibus adlecti, vel legati ad cursum publicum utuntur, illisque viatica præbentur. D. Hieronym. in Hilarione: *Secretò ab Imp. evectionem petiit, causam ei indicans; & acceptis ad Consularem Palestinæ litteris, cum ingenti honore, & comitatu Gazam deductus est.* Sulp. Sever. *lib. 2. hist. Qua tempestate Hilarius quartum jam exile annum agens inter reliquos Episcopos, per vicarium, ac Præsidem data evectionis copia adesse compellitur.* Notavit Savarus *ad Sidon. lib. 5. epist. 20. verbo Evectionem.*

4 e *Cardinales XXV.*) Sed quomodo, cùm Cardinalium major dignitas sit, & illi præexcellentiores omnibus Ecclesiæ Prælatis repetiantur, minor numerus evectionum illis permittitur, quàm Episcopis & Archiepiscopis? Agnovit difficultatem Lotherius *lib. 1. de re benef. c. 8.* & docuit, evectiones in præsenti non æstimari, seu taxari juxta qualitatem, seu dignitatem visitantis, sed juxta latitudinem territorii, respectu locorum, & personarum, quibus est impositum onus procurationis; atque ita Patres in præsenti non prohibere, quin Episcopus habeat in comitatu quot velit personas, & equos, juxta statum, & dignitatem suam; sed tantùm ut curent, ne graventur illi, qui obligantur ad procurationem majoribus evectionibus. Verùm hæc docti viri sententia sustineri non potest; nam si non attenta qualitate personæ, sed loci distantia evectiones erant æstimandæ, ad quid Archiepiscopis, & Cardinalibus, Decanis, & Archidiaconis evectiones habita gradus prærogativa taxandæ erant, cùm Cardinalis non Episcopus tantùm suam parochiam, sicut Archidiaconus suum Archidiaconatum, & Decanus suum Decanatum visitent? Accedit, nam longinquitas itineris non petit majorem numerum evectionum. Quare hac sententia omissa, verius dicendum est, Cardinalium dignitatem temporibus Alexandri III. hujus textus auctoris non ita præexcellentiorem fuisse, ut Episcopalem superaret, usquedum constitutum fuit, ut ex ipso collegio Cardinalium Pontifex eligeretur in præsenti Concilio Lateran. Quare olim nullus erat Episcopus, qui vellet fieri Presbyter Cardinalis, quia putabant descendere de majori ad minorem dignitatem, ut referunt, & probant Borellus *in summa decis. 1. p. tit. 6. n. 6.* Saravia *de jurisdict. adjunct. q. 1. n. 9.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 17. n. 15.* Solorzan. *de jure Ind. tom. 2. lib. 3. c. 7. n. 3.* Unde cœpit augeri paulatim Cardinalium dignitas; & jam galero rubro illis concesso, major profectò dignitas declarata fuit, ut probant Gomezius *in proœm. regul. Cancel. tit. Episcopi dignitas diminuta,* Cohelius *in notitia Cardin. cap. 8.* ubi variis bullis probat, Cardinales subscribere post Episcopos, & ita cùm tempore hujus textus dignitas Cardinalitia non superaret Episcopalem, ideò habita dignitatis ratione, minor evectionum numerus conceditur Cardinalibus, quàm Episcopis.

f *Canibus venatoriis.*) Quos habere, tam Episcopis, quàm clericis prohibitum est *in cap. 1. & 2. de cleric. venat.* ubi probabimus.

C O M M E N T A R I U M.

LUstrari, & visitari diœceses à propriis Prælatis, & superioribus, antiquissima consuetudo, & penè Ecclesiæ coætanea est, more accepta ab Hebræis, & Gentilibus; in veteri enim lege id docuerunt facto suo sacerdotes missi à Rege Josaphat *l. 2. Paralip. c. 17.* ibi: *Habentes librum legis Domini circuibant urbes Juda, & docebant populos.* Et visitationis apud Judæos usitatæ mentio extat *in cap. 30. Exodi,* juxta ignoti Interpretis versionem, qua utitur D. Ambrosius *epist. 1.* ibi: *Quod si acceperis computationem filiorum Israel in visitatione ipsorum, & dabunt singuli redemptionem animæ Domino, & non erit in eis ruina.* In novo Testamento habemus Principem Pastorum Christum Dominum, qui apud Matthæum *c. 4.* circuit totam Galilæam, civitates omnes, & castella, docens in synagogis, & prædicans Evangelium. Et apud Lucam c. 8. iter facit per civitates, & castella, prædicans, & Evangelizans regnum Dei. Et de D. Paulo refertur *actuum Apostol. c. 15.* quod perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum. Et Magistratus politicos visitationem usitasse, constat *ex l. congruit, ff. de offic. Præsidis,* ubi refertur, Præsidem peragrasse provinciam suam, ut eam ab omnibus malis repurgaret. Et de Philippo Tetrarcha Itureæ, & Trachonitidis refert Josephus *lib. 15. antiquit. c. 6. & 9. Solitum iter facere cum paucis selectis comitibus subsequente sella, in qua sedens jura redderet. Quare si quis ex occursu opem ejus invocaret, sine dilatione, mox ibi sella posita residentem causam cognovisse, aut sontem damnasse, aut absolvisse innoxium.* Rectores etiam provincias suas visitasse con-

Digitized by Google

se constat ex Tullio *Verrina* 5. & probat Altesserra, *lib.* 5. *differt. c.* 18. His ergo exemplis moti Ecclesiæ PP. variis canonibus statuerunt, ut Prælati diœceses suas visitarent. Concil. Brachar. 2. *can.* 1. refertur *in cap. placuit* 10. *q.* 1. *c. decrevimus*, *cap.* 11. *ead. causa & q.* Concil. Carthag. *can.* 53. ibi: *Constitutum est in Concilio Hipponensi, singulas Provincias tempore Concilii visitandas esse.* Meldense *can.* 39. *Quorundam Episcoporum reprehensibilis, immò damnabilis consuetudo omnimodis corrigatur, qui plebes sibi creditas, aut raro, aut nunquam per seipsos, juxta ordinem Evangelicum, & Apostolicum, atque Ecclesiasticum visitant.* Taurin. *c.* 1. *in fin. Hoc Concilio utiliori decretum est, ut si placet memoratarum urbium Episcopis, unaquæque de his vicuiores sibi inter provincias vindicet civitates, atque eas Ecclesias visitet, quas oppidis suis vicinas & proximas magis esse constiterit.* Trid. *sess.* 6. *c.* 3. & *sess.* 21. *de reform. cap.* 8. referunt Crespetius *in summa, verbo Visitatio.* Ant. August. *in epit. lib.* 4. *tit.* 63. & horum visitatorum mentio extat apud Gregor. *lib.* 3. *tit.* 63. *ad Maxim. Siracus.* ibi: *Visitatores Ecclesiarum, clericique eorum, qui cùm ipsis per suæ civitatis parœcias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium.* Apud Joannem II. *in epist.* 3. *ad Episcopos Galliæ*, quæ extat *tom.* 2. *Concil. Gal.* & *in cap. in singulis, de statu monachorum.*

6 *Qui visitare possunt.* Præcipuum ergo Pastorum munus est visitare gregem, & lustrare populum suum ad confirmandos fideles, ad resecanda hæreseon initia, & ut per eos illis innotescant quæ in diœcesi innovanda, mutanda, temperandaque sunt, ut adimpleant quod de illis refertur *Proverb. cap.* 27. ibi: *Cognoscent diligenter vultum pecoris, quem non visitant?* Et *cap.* 10. *Joannis*, ibi: *Vocabunt oves nominatim.* Ubi in illis verbis: *Cognosco oves meas*, ait Theophilactus: *Mercenarius nescit oves: quod contingit, quia non sæpe illas inviseret, ut cognosceret.* Plura tradunt Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. c.* 105. Aloix *in notis ad vitam S. Abrucii, cap.* 12. Acunna *in cap. non debere*, 80. *dist.* Altesserra *lib.* 2. *differt. cap.* 9. & *lib.* 8. *cap.* 5. Habent ergo visitandi curam omnes Prælati ecclesiastici, quibus jurisdictio competit cùm administratione, *cap.* 1. *hoc tit. in* 6. veluti post Pontificem Cardinales in suis titulis, ex præsenti textu: Patriarchæ, & Archiepiscopi in suis Provinciis, ut dicemus infrà *in cap. sopitæ*: Episcopus in sua diœcesi: Legatus à latere, cùm ex officio legationis suæ à Sede Apostolica visitatio injungitur: & Legatus natus in sua Provincia, *cap. accidentes, de præscript. cap. quia, de immunit. eccles.* & Legatus missus, si ei specialiter injunctum sit onus visitandi, ut si urgens aliqua necessitas expostulet visitationem, *cap. cùm instantia, cap. cùm nuper, cap. procurationes, hoc tit. cap. fin. hoc tit. in* 6. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 73. *n.* 20. & *alleg.* 129. *n.* 5. Archidiaconus etiam habet jus visitandi in Ecclesiis sibi subjectis, si illud longa consuetudine acquisierit, *cap. super eo, hoc tit. cap. mandamus, cap. dilecto, de offic. Archid.* Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 3. quo modus accipiendus est præsens textus. Debet tamen Prælatus visitare tantùm semel in anno suam diœcesim, *cap. decrevimus* 10. *q.* 1. *cap. conquerente, de offic. Ordin.* Trident. *dicto cap.* 3. nisi ex justa causa, & urgente delictorum necessitate censuerit oportere pluries eam visitare, *cap. excommunicamus, §. adjicimus, de hæretic. cap. visitandi* 18. *cum sequent.* 18. *q.* 2. docet Azor 2. *p. instit. lib.* 3. *c.* 40. *quæst.* 1.

7 *De procurationibus.* Consentaneum etiam Ecclesiæ Patribus visum fuit, ut Prælati pergentes per populum suum, tempore visitationis aliquod reciperent subsidium, *cap. cavendum* 7. *cap. inter* 8. 10. *q.* 3. *cap. cùm ex officii de præscript. cap.* 1. & 2. *hoc tit. in* 6. *Clement.* 1. *hoc tit. extravag. execrabilis*, Joann. XXII. *de censib. extravag.* 1. *de decimis, inter communes*, D. Gregorius *lib.* 3. *epist.* 11. Maxim. Syracus. Episc. *Visitatores Ecclesiarum, clericosque earum, qui cum ipsis per non suas parochias fatigantur, aliquod laboris sui capere subsidium debent. Justum namque est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.* Et *lib.* 2. *epist.* 29. *Felici Episcopo.* Et *lib.* 11. *epist.* 16. *Barbaro Episcopo.* Innoc. III. *lib.* 1. *epistolarum, in editione Coloniæ, fol.* 147. in illis verbis: *Cùm igitur eidem Episcopo ob communem profectum visitanti communis procuratio debeatur.* Concil. Emerit. *can.* 11. ibi: *Placuit ut tam à presbyteris, quàm ab Abbatibus, sive etiam Diaconibus, Episcopo honor debitus impendatur, ut à nullo contumeliam pati videatur, & quandocumque contigerit eum juxta canonicam sententiam visitare suam parochiam, dignè eum suscipiant, & prout habuerint, aut ratio permiserit, illi præparent quæ fuerint necessaria.* Concil. Brachar. 2. & Tol. 7. *can.* 4. Sed Concil. Parisiense sub Ludovico, & Lothario *lib.* 1. *c.* 31. videtur distinctionem adhibere, ut si Episcopus habeat sua suis contentus sit, & nihil præterea postulet, etiam dum diœcesim visitat; ubi per *sua*, non proprium Episcopi patrimonium intelligas, sed justam ex matricis Ecclesiæ redditibus, & fructibus portionem, alioqui si nihil rerum Ecclesiæ suæ habeat, ut loquitur Concilium, tum quartam partem decimarum, & reddituum ex oblationibus sibi vindicabat; sed posteà indistinctè admissum fuit, ut Episcopo visitanti procurationes darentur. Ratio assignatur *in d. cap. cùm ex officiis, cap. si Episcopus, de offic. Ordin. in* 6. scilicet, quod cùm visitantes spiritualia seminent ad utilitatem Ecclesiarum, quas visitant, meritò ab eisdem temporalia ad sustentationem percipiant, ut ideò magis alliciantur ad visitandum, nec pertimescant difficultatem in victualibus de loco ad locum deferendis, aut in eisdem inquirendis, ut probat Barbosa *lib.* 3. *jur. Eccles. c.* 22. *n.* 7. Hæc portio visitanti Prælato præstanda, procuratio dicitur, *d. cap. conquerente, de offic. Ordin. d. c.* 11. & 16. *de præscript.* argumento legis 1. §. *sed & patronos, ff. de offic. Præfecti Urb. l. si quis à liberis* 5. *ff. de liber. agnosc.* licèt aliàs procuratio accipiatur pro administratione alieni negotii, *l. qui mittuntur* 35. §. *item, ff. quibus ex causis major.* apud Ciceronem *lib.* 3. *de legibus*, ibi: *Quæro quid reipsa sit turpius, quàm sine procuratione Senator.* Et 1. Academ. *Sed etiam procuratio multis negotiis implicatum, & constrictum tenebat.* Plura de his procurationibus Prælato tempore visitationis præstandis congerunt Filesac. *in cap. conquerente* 16. §. 20. *de offic. ordin.* ubi Petrus Gregorius *c.* 17. Barbosa *lib.* 3. *jur. eccles. c.* 22. & *de potest. Episc.* 3. *p. alleg.* 73. Rousselius *lib.* 5. *hist. jurisd. Pont. c.* 3. Cresolius *lib.* 4. *mystag. c.* 18. Lemaistra *lib.* 2. *de juribus Episc. cap.* 3. Mornac. *in l.* 1. *C. de offic. Præfecti*, Altesserta, *lib.* 3. *differt. cap.* 16. & *lib.* 4. *cap.* 4.

Sed ut presbyteris reverentiam in Prælatos visitantes, ita ipsis Præsulibus modestiam, ac continentiam circa expensas, & modicas procurationes suaserunt PP. unde Pelagius circa annum 570. Episcopus diœceses visitantes admonuit, ne prandia enormia juberent fieri, sed secundùm mediocritatem uniuscujusque loci Episcopo ad consignationem venienti præparari convivium: & PP. Concilii Cabilon. sub Carolo, *can.* 14. statuerunt compescendas esse iniquas Præsulum exactiones, atque oportere Episcopos in lucris animarum potiùs quàm in deprædandis, & spoliandis hominibus, & scandalizandis fratribus operam dare; ut etiam apud Romanos Consules, vel Legati provincias obeuntes, & lustrantes, nunquam ante Posthumium Consulem usque ad annum Urbis conditæ 581. in ulla re oneri, aut sumptui fuerant. Livius *lib.* 2. *decad.* 5. quam parsimoniam velut renovans Cicero de se prædicat *lib.* 4. *ad Atticum*, *c.* 10. nullum in se sumptum, cùm Provinciam obiret, nec publicè, nec privatim factum esse, nec in quemquam comitum suorum. Quare cùm multi Episcopi diœceses lustrando clericos ad inopiam redigerent, ut de Joanne Ravennat. Archiepiscopo refert Sigonius *de Regno Italiæ, ad annum* 861. qui accusatus fuit in Synodo Romana sub Nicolao I. variis canonibus taxatum fuit, quid procurationis nomine parochi penderent, ut in Concilio Tolosano *can.* 4. ibi: (Ut in circuitione parochiæ Episcopi de cætero singulos presbyteros per singulas jacendo euntes Ecclesias, sicut hactenus, non prædentur, cùm scriptum sit, eosdem evangelizare debere, non turpis lucri gratia, ne vituperetur ministerium sanctum; sed considerent, & denuntient loca sibi, & populo convenientia, & illuc presbyteri, quotquot possibilitas, & moderatio providerit, plebes suas adducant, & ibidem Episcopi prædicent, confirment, & populi errata inquirant, ac corrigant. Iterum autem, quia Dominica voce datur licentia, ut qui Evangelium annuntiant, hi de Evangelio vivant, licèt Paulus Apostolus nihil horum fuerit usus presbyteri tale conjectum faciant, ut & Episcopi solatium habeant, & ipsi non graventur: quod ita nobis fieri posse videtur, videlicet ut quatuor presbyteri ad locum ubi quintus degit, & Episcopus residet, plebes suas de quatuor partibus adducere studeant, & unusquisque eorum decem panes, & dimidium modium vini, & frischingam de quatuor denariis, & pullos duos, & ova decem, & modium unum de annona ad cavallos, in subsidium, benedictionis gratia præstent Episcopo: & similiter quintus, in cujus domo Episcopus residet, faciat. Nec amplius ab eo exigatur, nisi fortè ligna, & utensilia in opus ministerii commodet. Quapropter Episcopus provideat, ne domus, aut sepes illius à ministris vastentur.) Apertiùs, & distinctiùs in Concil. Turonensi sub Ludovico II. *c.* 15. ibi: *Episcopi hujusmodi dispensa contenti sint panes centum, frischingas quatuor, vini sextaria quinquaginta, pullos septem, ova quinquaginta, agnum unum annonam ad cavallos modios sex, fæni corbes tres, mel, oleum, ceram quod sufficit.* Concil. Tolet. 7. *can.* 4. *Cùm Episcopus diœcesim visitat, nulli præ multitudine onerosus existat, nec unquam quinarium* (alii legunt, *quinquagenarium*) *numerum* 8 *Exponitur præsens textus.*

evectionis excedat, aut amplius quàm una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat. Notavit Saabedra *in Chron. Got. cap.* 24. quos veteres canones circa evectiones innovavit Concil. Later. *in præsenti.*

Etiam circa ipsas procurationes statutum legimus, ne Episcopi cessantes à visitatione, eas à propriis parochis redimant. Concil. Valent. Galliæ *can.* 22. ibi: *Ut de servitio presbyterorum erga Episcopos consuetudo, ut nobis videtur, valdè reprehensibilis amputetur, ut scilicet quoties Episcopus statuto tempore visitationem, & prædicationem per eosdem sacerdotes non exercet, nequaquam ab eis pro solito servitio pecunias exigat.* Id ipsum statuit Conc. Later. relatum *in c. Romana, hoc tit. lib.* 6. Etiam cautum fuit à Bonifacio VIII. *in c. felicis, eod. lib.* non licere visitanti, nisi unam procurationem recipere una die, sive locum unum visitaverit, sive plura, etiamsi locus quilibet ab illo visitatus sufficeret ad procurationem integram persolvendam: & in utroque textu id specialiter prohibitum fuit, ne liceret procurationes pecunia permutare, hoc est loco victus, & cibariorum nummariam pensionem sumere. Unde dum Conc. Brachar. 2. *can.* 2. Episcopo diœcesim visitanti duos solidos tribuit, non est accipiendum ita, ut solidi præstentur pro visitatione, sed pro cathedratico, de quo egi *in d. cap. conquerente;* quod etiam procuratio dicitur *in c. cùm sit* 10. *de simon.* & notarunt jam Filesacus *in dicto c. conquerente,* §. 20. *in fine,* Roussel, *hist. Pontif. jurisd. l.* 5. *c.* 3.

§.

PRohibemus etiam, ne subditos suos talliis, & exactionibus Episcopi gravare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquoties superveniunt, ut si manifesta ac rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cùm enim dicat Apostolus, &c. *ut sup.*

10 IN præsenti §. agitur de charitativo subsidio, quod PP. Concilii vocant mediocre subsidium: de quo plura congessit Barbosa *lib.* 3. *juris Eccles. cap.* 21. Licèt enim Episcopus non possit novum censum subditis imponere, ut sequenti commentario dicemus; potest tamen petere charitativum subsidium, juxta existente causa, *cap. nullus* 1. *q.* 1. *cap.* 3. *de offic. vicar. cap. conquerente, de offic. ordin.* sicut à Principe sæculari ob necessitatem publicam aliquid superindicti nomine exigitur, *l.* 1. *C. de superindicto, l.* 10. quia tunc non dicitur novus census, sed cessante necessitate usque nunc intermissus, *l. Attilicinius, de servit. rustit.* Dicetur autem justa causa, si proprii redditus non sufficiant Episcopo, *cap. cavendum* 10. *q.* 3. si Ecclesia Cathedralis oneretur debitis, *ca. unic. §. fin. ut Eccles. benef.* si Episcopus pergit ad Pontificem, vel Regem, aut vocatur ad Concilium generale: si Regem, aut Nuncium Apostolicum in Provincia excipit: si in re Ecclesiæ propugnanda: aut defendenda sumptus fecit insignes, vel si in favorem totius diœcesis redditus proprios impendit, vel ex alia justa causa, quæ relinquitur arbitrio superioris, Archiepiscopi videlicet, & Patriarchæ, *cap. clericus* 11. *quæst.* 1. vel summi Pontificis, *cap. penultimo, de V. S.* Filesacus *in capite* 18. *de offic. Ordin.* Lemaistre *lib.* 2. *de juribus Episcop. capite* 3. & tunc Episcopus non potest excedere taxam, extravaganti Benedicti XII. quæ incipit, *Unam sanctam, hoc titulo,* notavit Parexa *in cap.* 1. *hoc titulo, numero fin.* & Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 12. *num. fin.*

C A P U T VII.

Ex a Eodem.

PRohibemus insuper, ne ab Abbatibus, vel Episcopis, aliisve Prælatis novi census imponantur Ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem redituum suis usibus appropiare præsumant, sed libertatem, quam sibi majores conservare desiderant, minoribus quoque suis bona voluntate conservent. Si quis verò aliter fecerit, irritum quod egerit, habeatur.

N O T Æ.

1 a EXeodem.) Concilio videlicet Lateran. sub Alexandro III. celebrato, ubi *cap.* 7. §. *prohibemus,* reperitur textus hic, & *in cap.* 7. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi additur, *pars capitis cùm in Ecclesia,* ut cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in cap.* 8. *de simon.*

COMMENTARIUM.

2 *Conclusio traditur, & probatur.* EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Episcopi, & cæteri Prælati Ecclesiarum novos census in eis imponere, aut aliquam partem fructuum sibi reservare nequeunt.* Probant eam textus *in cap. Ecclesiis* 9. *cap. significavit* 13. *cap. gravis* 15. *hoc tit. cap. tua nos* 11. *de jurejur. cap. cùm clericis* 6. *de pactis, cap. quod plerique, de immunit. Eccles. cap.* 1. 10. *quæst.* 3. *cap.* 3. *cap. nullus* 24. 11. *q.* 1. *cap. nulli* 27. 12. *q.* 1. *cap. nulli* 93. 16. *q.* 1. *c. pastoralis* 9. *de his quæ fiunt a Prælat. cap. unic. vers. Omnibus, ut eccles. benef. cap. avaritiæ* 10. *de præbend. cap. de cætero* 5. §. *ult. de transact. Clement. unic. de supplend. neglig.* Conc. Tolet. 4. *can.* 51. ibi: *Quod si aliquid in monachos canonibus interdictum præsumpserint, aut usurpare quippiam de monasterii rebus tentaverint, non deerit ab illis sententia excommunicationis.* Aurel. 1. *can.* 21. Concil. Arelat. 3. *can.* 1. Hispalense 2. *can.* 11. Cabilon. *can.* 17. ibi: *Inventum est, quod in quibusdam locis presbyteri duodenos, vel quaterdenos denarios Episcopis in censum annis singulis darent: quod penitus abolendum esse decrevimus.* Nicæn. 2. *can.* 12. *can.* 35. *aliàs* 37. *Apost.* Faciunt textus *in l.* 1. 2. *&* 3. *C. vectigalia nova institui, l.* 1. *C. de pascuis publicis, lib.* 11. *novel.* 130. *Justin. c.* 3. Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garanna hic, Cujacius *in cap.* 18. *de judiciis,* & *in cap. avaritiæ, de præbend.* Antonius August. *in epit. jur. lib.* 4. *tit.* 70. Gothofredus *in can.* 39. *Apostol.* Lotherius *lib.* 1. *de re benef. capite* 36. *num.* 4. Roussclius *lib.* 5. *hist. cap.* 3.

3 *Impugnatur tradita assertio.* Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam sæpe sæpiùs legimus in jure pensiones sæpè imponi beneficiis tantùm auctoritate Episcopi, *cap.* 3. *de offic. vicar. cap. per tuas, de donat. cap. penult. de V. S. cap. nisi essent* 21. *cap. extirpanda, §. quia verò, de præb.* & in Legato à latere idem probat Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp.* 3. §. 2. *num.* 26. Igitur inferiores Prælati possunt constituere novos census in Ecclesiis sibi subjectis. Augetur hæc difficultas ex eo, nam dum construitur Ecclesia, census, aut similes pensiones, possunt constitui ab Episcopis, & aliis Prælatis, *cap. Eleutherius* 18. *q.* 2. *cap. scienter* 3. *hoc tit. cap. unic. ut Eccles. cap. cùm dilectus* 8. *de consuet. cap. institutus* 6. *de relig. domibus,* docent Gigas *de pens. qu.* 6. *nu. ult.* Rebuff. *in praxi, tit. de pacific. n.* 111. Rochus à Cutte *de jurepatron. verbo Utile, n.* 7. sed ipsa Ecclesia constructa manet sub jurisdictione Episcopi, *cap. omnes* 16. *q.* 1. Ergo ejus auctoritate potest novus census constitui, vel antiquus augeri.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, censum à verbo censeo derivari; quod Romæ significabat facultates æstimare, & in publicas tabulas referre; nec solùm facultates, sed etiam capita civium, & cujusque statum describere, juxta illud Ciceronis *lib.* 1. *de legibus,* ibi: *Censores populi, civitatis soboles, familias, pecuniasque censento.* Et sic census est descriptio, & æstimatio patrimonii, & matricula universorum civium, qui tam Romæ, quàm in provinciis degebant. Describebatur patrimonium tunc ad distinguendum ordinem Senatorum, Equestrium, & plebejorum, ut eleganter ait Budæus *in* 1. *part. annot. ad Pandectas, in l. fin. ff. de Senator.* Patrimonium æstimabatur ut tributum persolveretur, Hispanicè *El padron,* ò *encabeçamiento: l. quisque* 64. *ff. de acquir. rer. domin.* ibi: *Quæ quisque aliena in censum deducit, nihilo magis ejus fiunt.* 4 *Census perceptiones.*
Te hoc tributo patrimoniali interpretor textum *in l.* 2. *ff. de censibus,* cujus intellectum non assequitur Accursius; verius enim est, quod si æstimatio patrimonii pro solvendo tributo ex errore, vel vitio facta sit, talis æstimatio evanescit novis possessionibus, id est dum tributarius novè, & verè profitetur suum patrimonium. De hoc etiam tributo intelligo legem *census, ff. de probat.* ubi Marcellus ait: *Census, & monumenta publica potiora testibus esse*

Senatus consult. Sed verius est, in ea lege vulgari metaphora continens pro contento sumi, hoc est, censum pro libro, in quo patrimonium scribebatur, ut notat Felicianus suprà: quemadmodum aliàs simili etiam figura patrimonium ipsum, quod censebatur, census appellatur juxta illud Ovidii 5. *Fastor.*

——— *Dat census honores,*
Census amicitias.

Et alibi:

Turpes thori redditus census augere paternos.

Sic accipio legem *cogi*, *ff. ad Trebel.* legem *liberto* 21. §. *fin. ff. de annuis legat.* De personali censu intelligo legem ultimam, *ff. de censibus*, legem *generaliter* 32. §. *ult. ff. de usufruct. legato.* Et quoniam tributum, cui solvendo census agebatur erat duplex, capitis, & patrimonii, *d. l. fin. de censibus*, §. *Divus Vespasianus*, ibi: *Sed tributum his remisit capitis; sed D. Titius, etiam solum immune factum interpretatus est;* de tributo capitis interpretor textum *in l. ætatem*, *ff. de censibus:* ad quem verò modum census describeretur, constat ex Ulpiano *in l. forma censuali* 4. *ff. de censibus*. Sed obiter adverto, provinciales aliquos jure Italico gaudere, hoc est, immunitatem tributorum privilegio eis concessam esse, de qua loquitur textus *in l. Colonia*, *l. finali de censibus;* unde in Hispania notum est nomen Nobilibus, qui sunt immunes à tributo, id est, *que no pechan;* quos ideò *hidalgos*, id est Italicos, seu jure Italico gaudentes appellamus, ut probat eruditè Covarr. *lib. 4. variar. cap. 1. num.* 11. Præterea cùm non omnes patrimonia haberent, quibus censerentur, solo capite censebantur, quos Cicero *in oratione pro Flacco*, homines egentes, sordidos, sine honore, sive censu vocat, & paulò honestiori vocabulo proletarios, quod solùm sobole Rempublicam juvarent, appellatos fuisse refert Aulus Gellius *lib. 16. noctium*, *cap.* 10. Quin etiam census adjectivum nomen divitem significat, ut apud Ciceronem *act. 3. in Verrem*, ubi notavit Asconius Pedianus: sic accipitur in lege Voconia, qua cavebatur, ne qui census esset, plus cuiquam relinqueret legatario, quàm ad hæredes perveniret, *princip. Instit. de lege Falcid.* ubi notarunt Hothomanus, & Balduinus. Et licèt aliqui docti viri ad hanc census, & tributi rationem referant textum *in l. etiam* 25. *ff. de probat.* falluntur; siquidem in ea agitur non de professione patrimonii, quæ Romæ apud Censores fiebat; sed professione filiorum, quæ apud Præfectum ærarii per parentes fiebat, de qua agitur *in l. cùm de ætate*, *l. Imperatores*, §. *fin. ff. de probat. l. neque professio*, *C. de testam. l. non nudis*, *C. de probat. l. 1. C. si minor se majorem:* & diximus *in cap. 6. de despons. impub.* Tandem census accipitur pro tributo, pensitatione, seu pecuniæ collatione, *l. 2. C. sine censu*, *vel reliquiis*. Unde dum D. Matthæus *cap. 22.* ait: *Licet censum dare Cæsari?* apud Joannem legimus, *Tributum dare Cæsari.* Optimus textus *in l. 8. tit. 2. partit.* 1. Inde census accipitur pro eo, quod annuatim præstatur, vel in recognitionem subjectionis, *cap. recipimus*, *de privil.* vel ratione fundationis, *cap. quoniam*, *de jurepatronat.* vel ex aliis causis, de quibus *in hoc tit.* Hinc etiam vocatur census contractus, quo res alicui conceditur pleno jure, ita ut in accipientem transferatur directum, & utile dominium, reservata, concedenti aliqua pensione annuatim persolvenda in recognitionem pristini dominii: de quo contractu accipiendi sunt textus *in cap. 1. de in integrum restit. cap. constitutus*, *de relig. domibus*. Denique paulatim translata significatione, census accipitur apud nos pro quodam contractu, in quo quis emit jus percipiendi, ab alio pensionem ad certum terminum solvendam: Hispaniè dicimus, *Jures, y censos*, de quibus peculiares tractatus ediderunt Eduardus, Felicianus, Avendanno, Gaspar Rodriquez, Cencius, & novissimè plura adduxerunt Leothardus, & Gibalinus *in suis tract. de usuris*, Salgad. *in labyrinth.* passim.

5 Traditur ratio decidendi.

His præmissis, ratio quare non liceat Episcopo Abbatibus, & aliis Prælatis novos census imponere Ecclesiis sibi subjectis, redditur in præsenti textu in illis verbis: *Sed libertatem, quam sibi majores conservare desiderant, minoribus suis bona voluntate conservent.* Quæ deducitur ex illa communi ratione, quod quis sibi fieri non vult, alteri ne faciat: quam eleganter assignavit Leo Papa *epist. 2. ad Anastasium Thessalon.* in hæc verba: *Sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita nec audeat aliis importabile pondus imponere.* Ratio autem hujus rationis, quare videlicet nec majoribus liceat novos census inferioribus imponere, aut veteres augere, ex eo provenit, quia horum censuum impositio nimis gravosa Ecclesiis est: quare similes impositiones sacri Canones semper improbarunt, *c. 1. de consuet. c. suggestum*, *de decimis*, præsertim quia hujusmodi novæ impositiones ex avaritia provenire creduntur, quam sacri canones maximè detestantur, *cap. avaritiæ*, *de prob. cap. tua de jurejur.* Accedit & alia ratio, quia videlicet ex tali census impositione alienatio rerum Ecclesiæ sequitur, & per consequens sine causa & debita solemnitate fieri non potest, ut probat Garanna *in præsenti*.

6 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam aliud est census perpetuos Ecclesiis imponere, aliud verò ad vitam Rectorum certam pensionem in favorem tertii constituere. Census perpetuos imponere ab Ecclesiæ Patribus, Episcopis, & cæteris Prælatis prohibetur, at verò quoad vitam Rectorum certam pensionem beneficiis imponere Episcopis permissum est ex justis causis, quas retuli *in c. nisi essent*, *de præbend.* & tradunt Lotherius *dicta quæst.* 38. Tondutus *in tract. de pensionibus*. Nec etiam obstat augmentum ipsius difficultatis: nam præsentem Concilii Lateran. constitutionem, dum in ea prohibetur Episcopis, Abbatibus, & aliis Prælatis, ne Ecclesiis novos census imponant, sic accipiendam monent omnes repetentes, cùm scilicet novi census imponuntur jam constructa Ecclesia; nam dum ipsa fundatur, census imponi posset, sive ab Episcopis, sive à Patronis, statuitur in juribus suprà citatis. Nec tunc obstat textus *in cap. Ecclesiis 9. hoc tit.* ubi docetur non licere Episcopis censum imponere Ecclesiis, quas noviter de manibus laicorum eripiunt: igitur quia nec in ipsa fundatione potest ab Episcopo novus census imponi. Nam respondetur, tempore fundationis posse Episcopum censum imponere: sed *in dicto c. Ecclesiis*, etsi Episcopus de novo Ecclesiam de laicorum manibus liberavit, non ideò eam fundavit, quia ad hoc ex officio tenebatur, *cap. 2. de donat. cap. 3. de relig. domib.* & ita cùm ex debito officii teneretur Ecclesiam recuperare, non ideò poterat censum illi imponere.

7 Exponitur textus in cap. nullus 1. q. 1.

Ex suprà traditis accipit lucem textus *in c. nullus* 1. *q.* 1. ubi D. Gregorius ait: *Nullus Episcopus gravamen, seu servile servitium ex usu contra Ecclesiasticam normam Abbatibus, seu clericis imponat.* Ubi difficilia sunt illa verba, *ex usu;* in quibus significari videtur, servitium consuetum, seu censum antiquum non posse ab Episcopo exigi: igitur non solùm novos census, verùm nec veteres exigere Episcopis ab inferioribus Prælatis licet. Augetur hæc difficultas *in cap. servitium* 18. *q.* 2. ubi Urbanus II. contrarium statuit his verbis: *Servitium quod monasteria, aut eorum Ecclesiæ à tempore Gregorii VII. usque ad hoc tempus fecerunt, & non concedimus.* Pro cujus difficultatis solutione Glossa ibi existimat verba illa, *ex usu*, non importare antiquam perceptionem census, aut servitii; sed significare idem ac, non assuescat gravamen, seu servile servitium Abbatibus, vel clericis imponere. Sed omissa hac solutione dicendum est cum Turrecremata in eo textu, verba illa, *gravamen, seu servile servitium*, intelligenda esse de sordidis muneribus, de quibus *in leg. libertus* 17. §. *exigendi*, *ad municip. l. 13. cum seq. C. de excus. muner. lib. 10. l. 1. C. de privil. domus August. lib. 11. l. 15. & 18. Cod. Theodos. de sordidis muner.* quæ Episcopi exigere nequeunt etiam prætextu consuetudinis, *lib. 1. C. de Episc. & Cler.* etsi quando in pecunia consistunt, contrarium intendat. Duarenus *lib. 2. de sacr. Eccl. ministr. cap.* 4.

8 Exponitur cap. præterea 8. hoc tit.

Deinde suprà traditis obstat textus *in cap. præterea* 8. *hoc tit.* ubi docet Alex. III. quod illi, qui Episcopo ignorante auctoritate sua pensionem annuatim de Ecclesiis collusione facta solvunt, aut recipiunt, eis personis defunctis, hi qui per Episcopum, vel ministrum potestatem ejus auctoritate instituendi personas habentem, jus recipiendi canonem receperint, in receptione pensionis non sunt aliquatenus audiendi, præsertim si Pontificis, aut alterius, qui de jure id facere potuerit, auctoritatem intervenisse non constiterit. Ex quibus ultimis verbis ibi, *Si de Pontificis, aut alterius;* apertè constat, tantùm presbyteris simplicibus prohiberi novos census imponere Ecclesiis, Pontificem verò, & Episcopos, eos ritè imponere posse. Agnovit difficultatem Glossa ibi, quæ existimat, interveniente justa causa rectè posse Episcopum, etsi non sibi, aliis tamen novam pensionem constituere. Movetur ex hoc nostro textu in illis verbis: *Suis usibus appropiare;* quæ significant prohibitionem hanc esse tantùm, ne Episcopus pensionem sibi constituat, alii verò constituere non prohibeatur: quod & tenet Glossa *in Clement. unic. de supplenda neglig.* quam sequuntur Abbas, Innocentius, Anton. Cardinalis *in præsenti*, quasi præsens prohibitio respectu Episcopi, exemplo tutoris sit, qui etsi ad aliena negotia possit auctoritatem accommodare; sibi tamen auctor fieri nequit, *l. 1. l. pupillus 5. ff. de auctorit. tut.* Quæ solutio refellitur tum ex generalibus verbis præsentis textus; tum ex eo, quia in qualibet census impositione alienatio vertitur: at Episcopus etiam justa causa interveniente non potest alienationem celebrare per se sine consensu Capituli, *cap. sine exceptione* 12. *q.* 2. cum aliis congestis *in cap. nulli*, *de rebus Eccles.* Igitur nec pro aliis Episcopus potest novum censum Ecclesiis

imponere: Quare aliqui existimarunt verba illa, *Aut alterius, qui de jure id facere poterit*, intelligenda esse de Episcopo cum auctoritate Capituli. Sed nec hæc solutio placet, quia si de Episcopo, & Capitulo Alexander Pontifex ageret non singulari nomine uteretur ibi, *alterius*; sed plurali, Deinde hujusmodi auctores non explicant verba illa, *collusione facta*; non enim creditur, quod collusione interveniente justa causa dari possit, cur Episcopus huic alienationi consentiret. Alii tandem existimarunt, textum illum procedere ante præsentem prohibitionem Concilii Lateran. in quo specialiter cautum fuit, ne Episcopi novos census, aut veteres augere possent. Sed hæc etiam solutio convincitur ex ordine hujus compilationis. Quare his solutionibus omissis, dum alius meliora affert, existimo, *in d. cap. præterea*, verba illa, *collusione facta*, vel ut vulgò legitur, *illusione facta*, significare transactionem factam inter possessorem Ecclesiæ, & alium tertium, qui eo pacto voluit obligare etiam post mortem suam Ecclesiam, quod facere non poterat sine auctoritate Episcopi, *cap. de cætero 5. de transact.* ubi docetur transactione facta ignorante Episcopo, & constituto censu, non durare ejus obligationem, nisi dum vivit qui transegit; accedente verò Episcopi consensu deducitur, obligationem durare: quod etiam docetur *in d. cap. præterea*; non enim simplices sacerdotes possunt Ecclesias, quibus præsunt, præsertim post decessum suum constituere censuales, etiam ex causa transactionis; at verò accedente Episcopi auctoritate similem pensionem constitui posse: & ita textus *in d. cap. præterea*, loquitur in casu transactionis; nam si de vera collusione ageret Alexander, ipsi contrahentes privarentur beneficio, *ex cap. cùm clerici 6. de pactis*, *cap. cùm clerici 11. hoc tit.*

9 Exponitur cap. cum venisset, de restit. spol. Deinceps suprà traditis obstat textus *in cap. cùm venisset 9. de restit. spol.* ubi idem Alexand. III. statuit, licitam esse unionem cujusdam Ecclesiæ factam per Eboracen. Archiepiscopum Canonicis Sanctæ Trinitatis; & similiter validam fuisse reservationem pensionis ab ipso factam, ut constat ex illis verbis: *Et interim auctoritate ipsius Archiepiscopi idem G. ipsis Canonicis annuam solveret pensionem*. Igitur quia Archiepiscopus potest novum censum Ecclesiis sibi subjectis imponere. Cui difficultati, ut satisfaciant Gofredus, & alii antiquiores ibi, docent Archiepiscopum in ea specie non constituisse pensionem illam de novo solvendam ipsi monasterio, sed antea constitutam, & sibi debitam transtulisse in monasterium, & juxta hunc intellectum, ejus textus casum referunt Baldus, & Abbas: sed ut jam notavit Hostiensis, ea interpretatio repugnat verbis illis: *Auctoritate ipsius*; quæ significant pensionem auctoritate Archiepiscopi de novo impositam fuisse, & ita putat, inferiores Pontifice posse ex justa causa constituere annuam pensionem ex redditibus Ecclesiæ aliis solvendam; quod & docuerunt Felinus *in cap. ad audientiam*, el 2. *num. 2. de rescript.* Gigas *de pension. quæst. 6.* Rebuff. *in praxi, tit. de pacific. num. 106.* Corrasius *de sacerd. 1. p. cap. 4.* qui expendunt textus *in cap. nisi essent 21. cap. extirpandæ*, *§. quia verò, de præbend.* eosque sequitur novissimè Tondutus *de pension. cap. 1.* Nec tunc obstat præsens Concilii Lateran. prohibitio, quia ut ipsi docent, procedit in censu perpetuo ipsis Ecclesiis imposito, non verò in pensione ad vitam Rectoris constituta, seu temporaria, de qua in dictis juribus, & *in cap. querelam*, post Concil. Lateran. *cap. 28.* Sed faciliùs, veriusque exponetur textus *in d. cap. cùm venisset*, si ejus integram consulamus, ubi hæc verba leguntur: *Nos postmodùm ipsam concessionem, scripto ipsius Archiepiscopi diligenter inspecto, auctoritate Apostolica duximus confirmandam*. Unde cùm auctoritate Summi Pontificis pensio constituta esset, de ejus validitate ambigendum non est.

CAPUT VIII.

Alex. a Vvigor. Episcopo.

PRæterea illi qui Episcopo ignorante, auctoritate sua pensionem annuam de Ecclesiis quadam illusione solverint, sive receperint, eis defunctis, nisi ab iis, qui per Episcopum, vel *b* ministeriales ejus, auctoritatem instituendi personas habentes jus recipiendi canonem receperint, in receptione pensionis non sunt aliquatenus audiendi, præsertim si Pontificalem, aut alterius, qui de jure id facere potuit, auctoritatem, & assensum non intervenisse constiterit. Non enim simplices sacerdotes vel clerici possunt Ecclesias, quibus præsunt, auctoritate sua, præsertim post decessum suum, censuales efficere.

NOTÆ.

1 a VVigorn.) Ità etiam legitur post Concilium Lateran. *p. 28. cap. 9.* & in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 8.* ubi additur, *pars capitis Meminimus*, ut cognoscamus in præsenti referri partem textus *in cap. meminimus, qui clerici vel vov.* ubi extat prior pars hujus decretalis.

b *Ministeriales*.) Archidiaconum videlicet, vel Vicarium, de quibus egi *in capite ea, de institutionibus*, & textum hunc exposui commentario antecedenti.

CAPUT IX.

Idem a Carnot. Episcopo.

ECclesiis autem, quas de novo Episcopi de manibus laicorum eripiunt, præter *b* cathedraticum, juraque *c* omnia, quæ aliis Ecclesiis imponuntur, non videmus exactionem imponendam. Quin novis exactionibus decreto nostro prohibemus generaliter amodò Ecclesias prægravari.

NOTÆ.

1 a CArnot.) Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo cap. finali*: sed rectiùs post Concilium Lateran. *p. 2. cap. 8.* habetur, *Cenomanensi*; & dum in dicta prima collectione additur *pars capitis Tuanos*, facilè cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. 1. de clericis peregrinis*, ubi legitur *Cenomanensi*.

2 b *Cathedraticum*.) Pensitatio hæc ita appellatur à cathedra, quia præstatur Episcopo ob honorem cathedræ, Concil. Brachar. 2. *can. 2.* Tolet. 7. *can. 4.* Cathedra autem in sacris canonibus significat principale munus Episcopi, *capite non autem*, *cap. placuit*, *cap. si quis Episcopus, 7. quæst. 1. cap. luminoso*, 18. *quæst. 2.* docent ultra congestos *in d. cap. conquerente*, Duarenus *de sacris Eccles. lib. 3. cap. 5.* Langleus *lib. 6. semestr. cap. 1. fol. 266.* Pareja *in cap. 1. hoc tit. num. 17.*

c *Jura omnia*.) Quæ retuli *in d. cap. conquerente, de offic. ordin.*

CAPUT X.

a Idem.

INnovamus. *Et infrà*: Nec quisquam alicui novas *b* pedagiorum exactiones sine auctoritate *c* Regum, & Principum consensu statuere, aut statutas de novo tenere, aut veteres augmentare aliquo modo temerè præsumat. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, & commonitus non destiterit, donec satisfaciat, communione careat christiana.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *Idem.*) Alexander videlicet III. in Concilio Lateran. *can.* 22. ut notavi *in cap.* 2. *de tregua, & pace*, ubi exposui priorem partem hujus canonis.

2 b *Pedagiorum.*) Pedagium propriè est tributum, quod exigitur pro transitu pedestri; sed latè pro qualibet exactione ponitur. Petrus de Vineis *lib.* 5. *epist.* 37. ibi: *Sine alicujus pedagii exactione ire, stare, & ad nostram Curiam redire securè, & liberè permittatis*. Urbanus V. Papa in bulla de jurisdictione Camerarii, quæ extat *tom.* 1. *Bullarii*, ibi: *Olim siquidem felicis record. Bonifacius VIII. prædecessor noster, eos qui ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, pro eorum rebus propriis, quas non negotiandi causa deferunt, aut deferri faciunt, vel transmittunt, pedagia, seu guidagia suo, vel alieno nomine exigere, vel extorquere, &c.* Illustrat Joannes Vossius *de vitiis serm. lib.* 3. *cap.* 34.

c *Regum.*) Etsi non sint Reges, modò sint superiores Illustriss. Tapia *tom.* 1. *catena mor. lib.* 4. *q.* 11. *art.* 2.

COMMENTARIUM.

3 Tributa, vectigaliave tantùm imponere potest Princeps non recognoscens superiorem, seu Respublica libera, *l. vectigalia, ff. de publicanis, l.* 5. *&* 2. *C. vectigalia nova:* probant Suarez *de legibus lib.* 5. *cap.* 14. Scomburnerius *lib.* 4. *polit. cap.* 25. quæ potestas adeò propria est Principis, ut absque speciali concessione non censeatur in alium translata. Covar. *pract. cap.* 1. *num.* 10. Menochius *de arbitr. lib.* 3. *præsumpt.* 97. *n.* 41. Barbosa *in præsenti, n.* 3. Apud Romanos tamen vigente eorum Republica nefas fuit vectigalia institui sine Senatus, populique auctoritate, teste Livio *lib.* 29. unde vectigal etiam in opera publica à Lepido, & Fulvio Censoribus indictum fuit; verùm auctore Senatu, ac populo, penes quem summum imperium erat. Idem Livius *l.* 49. ibi: *Censoribus postulantibus, ut pecuniæ summa sibi, qua in opera publica uterentur, attribueretur, vectigal annum decretum est.* Eversa verò Republica, cùm in populi jura successerunt Cæsares, sancitum fuit, ne sine præcepto Principis nova vectigalia instituerentur, *d. l. vectigalia*. Diocasius *lib.* 53. ibi: *Hæ verò leges omnibus ex æquo provinciarum Rectoribus factæ, ne quem delectum militum agerent, ne pecuniam supra modum, qui constitutus erat, exigerent, Senatus, Imperatorisve injussu.* Idem lege Francica cautum fuit *lib.* 3. *capit. c.* 12. ibi: *Placet nobis ut antiqua, & justa telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàm de navigiis, seu mercatis: nova verò, seu injusta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus sub pontibus transitur, seu his similia, in quibus nullum adjutorium itinerantibus præstatur, ut non exigantur*, &c. *Si quid verò fuerit unde dubitetur, ad proximum placitum nostrum, quod cum ipsis missis habituri sumus, interrogetur.* Et *lib.* 4. *cap.* 47. Unde inter jura regalia à Friderico relata *in c. unic. quæ sunt regalia, in usibus feudor.* primos apices regalium tenuit jus vectigalium: probat fusè Gibalinus *lib.* 2. *de negot. cap.* 2. *art.* 2. Hoc autem jus indicendi tributi, ut ex eodem *cap.* 1. constat, olim exercebatur quatuor ex causis, nempe pro dote filiæ primogenitæ, pro militia nati, idest equestris dignitatis accessione: pro transmarina expeditione, vel redemptione capti ab hostibus. Hoc jure Wisigothorum Regi nubenti filiæ Chilperici Regis, ei à Francis oblata fuerunt munera, ut refert Gregorius Turon. *lib.* 6. *histor. cap.* 45. ibi: *Franci vero multa munera obtulerunt, alii aurum, alii argentum, nonnulli equos, plerique vestimenta, & unusquisque ut potuit, donativum dedit.* Et Friderico II. Imperatori concessum fuisse subsidium ad collocandam primogenitam filiam, tradit Matthæus Paris. *anno Christi* 1244. ibi: *Tandem unanimiter, cùm nullo modo ad aliam formam possent flecti, concesserunt Domino Regi ad maritandam filiam suam primogenitam de omnibus quæ tenent de dominio Regis in capite, de singulis scutis, viginti solidos solvendos, scilicet medietatem ad Pascha, & aliam ad festum sancti Michaelis.* Pro militia filii Eduardo I. erogata fuit trigesima rerum à Clero, & plebe, ut tradit Matthæus Westmonasteriensis *anno* 1036. ibi: *Die autem crastina cinxit Rex filium suum baltheo militari in palatio suo, & dedit ei ducatum Aquitaniæ, &c. Pro hac autem militia filii Regis concessus est Regi trigesimus denarius à populo, & Clero: mercatores verò vigesimum concesserunt.* Pro militari expeditione solemnis fuit Francis, & Germanis Regibus indictio, quàm fodrum vocarunt: Otho Frisigen *lib.* 2. *de gestis Friderici, capite* 13. ibi: *Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos derivatum est, ad nostra usque deductus est tempora, ut quotiescumque Reges Italiam ingredi destinaverint, gnaros quoslibet de familiaribus suis præmittant, qui singulas civitates, seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant.* Similiter liberandi Principis gratia, Clerum, & plebem conferre debere constat ex Innocentio III. *lib.* 2. *epist.* 406. & factum fuisse in Anglia pridem, capto Richardo I. à Leopoldo Duce Austriæ, refert Rogerius Hoveden. *in Richardo I.* Sequentibus verò sæculis, & nostris, ex causis tributa imponi cœperunt, de quibus, & justitia in eis imponendis servanda plura politè, & politicè disseruit eruditus vir D. Joan. de Solorzano *embl.* 82. & 83.

Alii autem privati nova pedagia, seu vectigalia imponentes lege Julia de ambitu, & de vi publica tenentur, *l. unic. §. item is* 2. *ff. ad leg. Jul. de ambitu, l. ultima, ff. ad leg. Jul. de vi public. penult. C. vectigalia, l. unic. C. de superindict. lib.* 10. Sed adhuc Comites, & alii inferiores Principes novis censibus, & vectigalibus provinciales atterere non dubitarunt. Quare hac de re eos valde increparunt sacri canones. Concilium Turon. 3. *canon.* 39. ibi: *Admonendi sunt Domini subditorum, ut circa suos piè, & misericorditer agant, vel eos qualibet injusta occasione condemnent, non vi opprimant, non illorum substantiolas injustè tollant, nec ipsa debita, quæ à subditis reddenda sunt, impie, ac crudeliter exigantur.* Immò non defuerunt Principes, qui adumbratam religionem in quæstu ponerent, & specie commeatus Romanæ, vel Turonensis peregrinationis pecunias à pagensibus exigerent. Concil. Cabilon. 2. *can.* 45. *Sunt quidam potentum, qui acquirendi censûs gratia sua prætextu Romani, sive Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperes opprimunt, & quod sola cupiditate faciunt, orationum, sive sanctorum locorum visitationis causâ se facere videri affectant.* Unde eò angustiarum redacti fuerunt infelices rustici, ut tributis exhausti, migrare compellerentur, & novas sedes quærere. Odo Cluniac. *in vita Geraldi Comitis Aurelian. l.* 1. *cap.* 24. ibi: *Aliquando enim non paucos ex ruricolis obvios habuit, qui derelictis coloniis suis in aliam provinciam transmigrabant; quos cùm recognovisset, & quonam cum sua suppellectile tenderent, inquisisset, responderunt quod injuriati fuissent ab eo, cùm ipse beneficia verat eos.* Joannes Sarisbar. *lib.* 6. *Polycrat. cap.* 1. P. Venerab. *in apolog. Cluniac. libr.* 1. *epist.* 28. ibi: *Patet quippe cunctis, qualiter sæculares Domini rusticis servis, & ancillis dominentur. Non enim contenti sunt eorum usuali, & debita servitute, sed & res cum personis, & personas cum rebus sibi semper immisericorditer vendicant: inde est, quod præter solitos census, ter, aut quater in anno, vel quotiens volunt, bona ipsorum diripiunt, innumeris servitiis affligunt, onera gravia, & importabilia imponunt, unde plerumque eos etiam solum proprium relinquere, & ad peregrina fugere cogunt; & quod deterius est, ipsas personas, quas tam charo pretio, hoc est suo Christus sanguine redemit, pro tam vili, hoc est pecunia, venundare non metuunt.* Cæsarius Eisterbachensis *lib.* 2. *miracul. cap.* 7. *Vaccæ*, inquit, *ipsa sua inquietudine, & de pastione nobiles, & advocatos temporis nostri designant, qui domos, & agros subditorum hospitando depascunt, & per assiduas exactiones, quas in illos faciunt, in substantia recrescere non sinunt.* Hoc jure usus fuit Comes Tolosanus, ut pedagia, guidagia, salinaria, & alia hujusmodi in ditionis suæ finibus instar Regum exigeret. Quamobrem anathematis minis territus à Milone Legato Sedis Apostolicæ, de justi vectigalis modo Innocentium III. summum Pontificem consuluit, & ab eo rescriptum tulit quod extat *in cap. super, de V. S.* Nec alio jure quàm consuetudine jus collectam exigendi evindicasse Abbatem sancti Germani de Pratis, auctor est Stephanus Tornacensis *epist.* 147. *Abbas*, inquit, *Sancti Germani ac Patris per singulos annos in terra sua moderatam collectam habet, & habuit; jure consuetudinis censum sibi debitum & recipit, & recepit; & ecce quodam motu satellites Palatini prohibent hominibus, & hospitibus Ecclesiæ prædictæ, ne solvant quod ipsi solverunt, & partes eorum. Unde factum, ut sæpius feudo exhæredati, idest multati sint Comites, & alii Domini principales ob malas consuetudines, idest novas, & improbas exactiones*, ut refert Robertus Montensis ad annum Christi 1166. *Willelmus Talavacius, Comes Sagiensis, & filius ejus Joannes, & item Joannes nepos ejus, filius Guidonis primogeniti sui, Comitis Pontini, concesserunt Regi Henrico castrum Alencejum, & Roccam Mabirit, cum eis quæ ad ipsa castella pertinent; & forsan ideò prædictas munitiones perdiderunt, quia malas consuetudines ipsi, & eorum intercessores diu ibi tenuerant, quas Rex Henricus statim meliorari præcepit.* Porrò jura Dominica, consuetudines ea ætas dictitavit, quòd plerunque haud alio titulo, quàm moribus niterentur. Goffridus Vindocinensis *l.* 1. *epist.* 2. *ad Paschalem II. Sunt enim* (inquit) *in partibus nostris quidam satis nobiles genere, sed multùm ignobiles actione; mihi quidem carne propinqui, at moribus, & vita longinqui: hi de rebus Monasterii, cujus, licèt indignus, curam gerere videor, perversas quasdam* 4

dam exactiones, sive consuetudines extorquere laborant, quas prædecessores eorum longè ante per violentiam rebus ipsis impresserant. Et Robertus Montensis *ad annum* 1164. Rotrocus Episcopus Ebroicensis, & Reinaldus de Sancto Valerio in Normanniam recognoscere missi sunt jussu Regis per Episcopatus, regulares redditus, & consuetudines ad Regem, & ad Barones pertinentes. Et longe antè Synodus Meldensis *can.* 19. *Ut ab Ecclesiis vestræ ditioni subjectis indebitas consuetudines, & injustas exactiones de cætero non exactetis*. Unde PP. Concilii Lateran. ut radicitùs extirparent hanc corruptelam imponendi pedagia. & similes exactiones à Comitibus, & aliis Principibus sæcularibus statuerunt, ut alia pedagia nova exigentes, donec satisfaciant, communione careant christiana, quam pœnam firmavit etiam Innocentius III. *lib.* 2. *regestro* 14. *epist.* 39. In Bulla Cœnæ Domini §. 5. ita cavetur: *Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, qui terris suis pedagia, seu gabellas, præterquam in casibus sibi a jure, sive ex speciali Sedis Apostolicæ licentia permissis, imponunt, vel augent, seu imponi, vel augeri prohibita exigunt*. Prosequuntur post Capuam, Vivaldum, Sayrum, Marium Alterium, Sousam, Talerum *in exposit. Bul. Cœnæ*, Suarez *de censur. disput.* 21. *sect.* 2. *nu.* 42. Fragoso *p.* 2. *de regim. Christ. Reip. disp.* 3. *lib.* 5. §. 5.

C A P U T XI.

Idem a *Cantuar. Archiepisc.*

CUm Clerici. *Et infrà*: Adhæc quia sunt Clerici quidam, qui cum religiosis viris collusione facta, citra auctoritatem Diœcesani Episcopi Ecclesias quas tenent, eis constituunt censuales, ut post decessum eorum Ecclesiæ per repræsentationem eorundem religiosorum virorum ad filios, vel nepotes Clericorum ipsorum possint transferri: præsentium auctoritate vobis præcipimus, ut si qui Clericorum vestrorum inventi fuerint facere talia, eos à præscriptis Ecclesiis, sub ap. rem. non differatis auctoritate Apostolica removere, ne de sua fraude, vel dolo fructuum videantur reportare.

N O T Æ.

1 a CAntuar.) Ita etiam legitur *in capite* 17. *de simon. in* 1. *collectione*, & *in cap. cùm clerici, de pactis*, ubi integram litteram hujus textus dedi, & similites commentarium invenimus suprà *in cap. prohibemus*.

C A P U T XII.

a Idem.

EA quæ de avaritiæ, & cupiditatis radice procedunt, & in speciem simoniacæ pravitatis erumpunt, penitus extirpanda sunt; & quæ de tribulis, & spinis procedunt, falce Apostolici moderaminis sunt resecanda. Audivimus *b* tamen, quod nummos pro Chrismate ab Ecclesiis ausu temerario extorquetis, quos diversis nominibus, nunc Cathedraticum, aliquando Paschalem præstationem, interdum Episcopalem consuetudinem appellatis. Quia verò simoniacum esse cognoscitur, & periculum generat animarum, per A. s. m. & m. præ. quat. ab Ecclesiis sub prætextu alicujus consuetudinis, vel prælationis præscriptos denarios ulteriùs nullatenus exigatis, pro certo scituri, quod si hoc ausu temerario præsumpseritis, periculum ordinis, & dignitatis vestræ poteritis non immeritò formidare. Nihilominus etiam vobis præsentium auctoritate injungimus, ut cùm Ecclesias ipsas visitaveritis, secundùm quod canones præcipiunt, visitationis officium exerceatis, nec Ecclesias visitatione vastra gravetis, ut eas magis intuitu informationis, & correctionis, quàm affectu comessationis videamini visitare. Cùm autem B. Petri denariorum collectionem per Archidiaconatus vestros feceritis, in collectione facienda prædictas Ecclesias, vel parochias gravare nullatenus præsumatis aliter, sive magis, quàm prædecessores nostri sanctæ recordationis Innocentius, & Eugenius Romani Pontifices fecisse noscuntur. Quod si temeritate qualibet id præsumpseritis attentare, id quod videmini habere, auferetur à vobis.

N O T Æ.

1 a IDem.) Ità etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de simonia, cap.* 15. ex qua litteram transcribo: post Concil. autem Lateran. *p.* 2. *c.* 5. legitur, *idem in Concilio Turonensi*: sed rectiùs emendavit Anton. Augustin. *in notis ad dictam* 1. *collect.* sic: *Idem Archidiaconis per Angliam constitutis*; nam de his in præsenti agi, ex verbis ipsius textus apertè constat.

b *Audivimus autem.*) Hanc priorem textus partem transcripsit Raymundus *in c.* 16. *de simon.* ubi eam exponemus.

COMMENTARIUM.

2 IN secunda parte hujus textus, quam in præsenti transcripsit Raymundus, agitur de censu, seu tributo, quod denarium D. Petri Latinè, Anglicè verò *Ramisscoth*, dicebatur, & olim pendebatur ex universis domibus Angliæ: pro cujus origine, & progressu sciendum est, Regem Inam, Saxonum, & magnæ Britanniæ Regum, decessorum suorum insignis devotionis æmulum, ut perpetuo pietatis monimento fidem suam erga Romanam Ecclesiam relinqueret testatam, universi regni domos singulas singulos denarios argenteos annuatim Sancto Petro pendere statuisse, sic devincere populum suum studens, ut annui census pensitatione Dominum suum agnosceret Sanctum Petrum, cujus & fidem firmam, illibatamque jugiter conservaret, & auxilium in necessitatibus invocaret, ut referunt de ipso Rege Ina agentes Spelmanus *in Conciliis, pagina* 230. ibi: *Primus omnium Regum denarium ex singulis domibus regni sui Beato Petro fertur concessisse, quod diu ab Anglis Ramescoth, Latinè denarius divi Petri vocabatur*. Candenus *in sua Britannia, pag.* 192. ibi: *Ina Rex cùm Regnum vectigale Pontifici Romano, imposito in singulas domos denario fecisset*, &c. Magdeburg. *centuria* 8. *cap.* 1. *columna* 3. ibi: *Inas Britanniæ Rex suum regnum ultro ei* (Papæ) *fecit tributarium*. Baldeus *centur.* 2. *cap.* 20. ibi: *Ethelbolfus eas insulæ partes, quas pater imperio acquisierat, Pontifici Leoni IV. vectigales fecit, Inam, & Offam Reges prædecessores imitatus*. Olinsedus *lib.* 6. *Histor. c.* 41. *Offa imitatus exemplum Regis Inæ fecit regnum suum subditum Ecclesiæ Romanæ per modum tributi*. Spedus *in historia Britan. lib.* 7. *cap.* 30. *Offa Rex Romam profectus est, ubi imitatus exemplum Inæ, fecit regnum suum subjectum tributo*. Parcherus *in vita Britualdi*, ibi: *Ina primus concessit illud tributum, quod vulgo dicitur, Peterpence, solvendum Ecclesiæ Romanæ*. Ex aliis idem referunt Baronius *anno* 54. Smitheus *in floribus Ecclesiæ Anglicanæ, libro* 2. *capite* 7. quod tributum postea auctum fuit ab Athulfo Rege per totius ferè insulæ imperium. Unde in legibus Angliæ, & statutis Vuillelmi senioris, titulo de denario Sancti Petri, ita legitur: *Omnis qui habuerit triginta denarior vivæ pecuniæ in domo sua, de proprio suo, Anglorum lege dabit denarium Sancti Petri, & Pauli*. Et colligi ante festivitatem Sancti Petri ad vincula, notavit Idumay *in notis ad Innocent. III. lib.* 4. *epist.* 173. Accidit autem illud mirandum, notandumque, quod ut confestim ac cessavit pendi vectigal hoc, hæresium alluvione Anglicana Ecclesia absorpta fuit, ut refert Baronius, & probat anno 782. & Albericus in lege *item illa, de constituta pecunia*. Cujacius *in capit.* 7. *de desponsat. impuber.* & etiam de Polonia idem refert ipse Baronius *anno* 1045. Et quia collectores hujus tributi in ejus collectione

ctione fraudes nonnunquam admittebant, emanavit præsens Alexandri constitutio, & etiam Innocentius III. *lib. 4. regestr. 16. epistola* 173. de hoc denario D. Petri in hæc verba rescribit Tusculano Episcopo Apostolicæ Sedis legato: (Cùm, sicut vestra discretio plenè novit, singulæ domus totius Angliæ singulos denarios pro censu Beati Petri annuatim nobis solvere teneantur, Prælati Angliæ, qui eum nostro nomine collegerunt, rem invito Domino contrectantes, majorem sibi exinde partem non sunt veriti retinere, cùm non nisi trecentas marchas nobis persolverint, & sibi mille, vel ampliùs usurparint. Ut igitur jus Ecclesiæ Romanæ servetur illæsum, discretioni vestræ præsentium auctoritate districtè præcipiendo mandamus, quatenus priùs recipientes ab eis denarium ipsum, prout hactenus exsolverunt, & eos ad id, si necesse fuerit, per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita compellentes, firmiter postmodùm ex parte nostra injungatis eisdem, ut residuum cum integritate persolvant. Non enim videmus, quo jure valeant se tueri, cùm nec concessionem possint ostendere à Sede Apostolica sibi factam; nec centenariam contra Romanam Ecclesiam præscriptionem probare, maximè si tempora schismatum subducantur. Si tamen de jure voluerint experiri, præfigatis eis terminum competentem, quo per responsales idoneos nostro se conspectui repræsentent, quicquid juris super his habuerint, ostensuri, protestatione præmissa, quod si judicio duxerint contendendum, nos quicquid hactenus est subtractum, in ipso judicio repetemus. Datum Laterani V. Kalend. Februar. Pont. N. anno XVI.) Alia dedit Altesserra *libro 3. dissertationum*, *capite* 12. De hoc denario Divi Petri agunt Petrus Blesensis *in invectiva contra depravationem*, Matthæus Vuestmonaster *in floribus Angliæ*, *anno* 627. & 794. Rogerius *parte* 2. *ad annum* 1180. quorum verba refert novus Notator P. Blesensis *ad dict. invect.*

C A P U T XIII.

a Lucius III.

Significavit T. nobis Rector Ecclesiæ de Sultig, quod cùm à dilecto filio Abbate, & Monachis de Clanstig ad regimen Ecclesiæ ipsius electus fuisset, de solvendo annuo censu trium marcharum, quem prædecessor ejus solverat, præstitit *b* corporaliter sacramentum: postmodùm ven. f. noster N. Bathanen. *c* Episcopus, in cujus diœcesi Ecclesia ipsa consistit, ne ipsum censum monachis solveret, nisi priùs constaret, *d* quod Episcopali auctoritate fuisset impositus, in periculum ordinis sui, & sub interminatione anathematis interdixit. Unde prædictus Rector hinc perjurii reatum metuit, & inde timet inobedientiæ periculum imminere. Quocirca f. t. per A. f. m. quat. partibus ante præsentiam vestram convocatis, si tibi præfatum canonem de auctoritate Præsulis, non de novo impositum fuisse constiterit, Episcopo auctoritate nostra præcipias, ut prohibitionem sine dilatione relaxet. Si verò census sit de novo impositus, sive auctoritate Episcopi hoc factum fuerit, sive non, Abbates, & monachos, ut clericum à juramento *e* absolvant, ap. rem. ecclesiastica districtione compellas. Pati enim nec debemus, nec volumus, ut Ecclesiæ census novi exactione vexentur.

NOTÆ.

1 a Lucius III.) Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex: ex ipsa autem secunda collectione textum hunc transcribo.

Electus fuisset.) Præsentatus videlicet, juxta tradita *in cap.* 1. *de capel. monach.*

2 b *Corporaliter sacramentum.*) De hac forma juramenti egi *in cap. fin. de juram. calumn.*

c *Bathanen.*) Bathna, seu Bathana Ecclesia Episcopalis erat in provincia Osrhoena, sub Patriarcha Antiocheno, cujus Episcopus Abrahamus subscripsit Concilio Constantinop. quinto generali, ut refert Carolus à Sancto Paulo *in Geograph. sacra*, *fol.* 303.

d *Constaret.*) Quia non erat ita diuturnum tempus elapsum, ut talem licentiam præcessisse præsumeretur, ut docuit Gilkenius *de præscript.* 2. *p. membro* 1. *cap.* 5. 3

e *Juramento absolvant.*) Juxta tradita *in cap.* 1. *de bitores*, *de jurejur.*

C A P U T XIV.

Idem a *Ravennat. Episcopo.*

Sopitæ judicio Sedis Apostolicæ quæstiones scripto ad memoriam perpetuam commendantur, ne per oblivionem processu temporis valeant suscitari. Ut autem habeat majorem sententia fortitudinem, Apostolici scripti munimine roboratur. Sanè cùm inter te, & monasteria Bonon. tam monachorum, quàm monialium, super procurationibus, quas ab eis exegeras, controversia verteretur, causam ven. f. n. H. Antinien. *b* Episcopo commisimus audiendam. Postmodùm verò dilectus filius N. Abbas Sancti *c* Proculi, aliorum omnium procurator, sicut ex litteris, quas portavit, apparuit, & ipse in manu Episcopi jamdicti data fide firmavit, coram nobis, & fratribus nostris pro omnibus aliis monachis, Sancti Damiani, & Sancti Bartholomæi exceptis, qui super hoc quæstionem minimè referebant, diutiùs litigavit. Verùm nulla pro parte sua privilegia Romanæ Ecclesiæ, vel Ravennat. exhibuit, nec ostendit longa consuetudine se munitum: sed tu firmiter ipsas in aliis monasteriis tuæ provinciæ asserens sine contradictione præstari, eas prædecessoribus tuis in monasteriis Bonon. exhibitas, per testes idoneos probavisti. Inde utique fuit, quod deliberatione cum fratribus habita, vidimus intentionem tuam jure communi, & prædecessorum tuorum consuetudine adjuvari. Ea propter tuis justis petitionibus annuentes, monasteria supradicta de communi consensu fratrum condemnavimus ad procurationem, secundùm facultates eorum tibi, tuisque successoribus exhibendam; & adjudicantes eam vobis in jamdictis Ecclesiis, & monasteriis universis, sententiam quam protulimus, nostra duximus, & fratrum nostrorum subscriptionibus roborandam.

NOTÆ.

1 a Ravennat.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & supplendum est, *Gerardo*, cui rescribit Lucius in præsenti, ut de eo agens præsentis litis historiam refert Rubeus *libro* 6. *hist. Raven. fol.* 356. in hæc verba: (In sequenti anno, postquam diu litigatum apud Pontificem, & Cardinales fuerat, ab eodem Pontifice decretum etiam est, uti Bononiensia, tam monachorum, quàm sacrarum virginum cœnobia, extra D. Bartholomæi, ac Damiani, certam pensionem quotannis procurationis nomine Archiepiscopis Ravennatibus persolverent: cùm D. Proculi Abbas cæterorum cœnobiorum procurator nihil pro Bononiensibus, quod satis urgeret, apud Henricum Albanum Episcopum, cui Pontifex causam mandaverat cognoscendam, attulisset. Litteræ extant hac de re Pontificiæ iij. Non. Jan. Veronæ datæ.)

b *H. Atinien.*) Legendum est, *Henrico Albanensi*, ut ex Rubeo proximè relato constat. Henricus hic de Castromarsiaco, natione Gallus, Abbas Clareval. ab Alexandro III. invitus consecratus est Episcopus, & Cardinalis Albanensis, ut refert Ughellius *tom.* 1. *Ital. sacr. fol.* 294. *num.* 36. 2

c *Sancti Proculi.*) De quo monasterio nonnulla notavi *in cap. 1. ut lite non contest.*

COMMENTARIUM.

1 ARchiepiscopum non solùm Ecclesias suæ diœcesis, verùm & subjectas suffraganeis suis, tam sæculares, quàm regulares visitare posse, in hoc textu supponitur, & probatur *in cap. cùm ex officii, de præscript.* ubi cùm agat Innocentius de Senonensi Archiepiscopo, ait: *Cùm ex officii sui debito Senonensem provinciam visitaret.* Et *ex cap. cùm nuper, hoc tit.* ubi Gregorius IX. confirmaturum se dixit excommunicationis sententiam, quam in eos ferret Beneventanus Archiepiscopus, qui ipsi visitanti provinciam suam procurationem ratione visitationis debitam persolvere nollent. Et Innocentius IV. *in cap. 1.* Bonifacius VII. *in cap. fin. hoc tit. lib. 6.* præscribunt formam servandam ab Archiepiscopo dum visitat Ecclesias suffraganeorum suorum: & *in cap. cùm ex eo, cap. nostro, de pœnit. & remiss.* supponitur, Archiepiscopum, dum visitat provinciam suam, posse confessiones subditorum suffraganeorum audire. Unde Ivo Carnot. *epist.* 182. Dainbertum Archiepiscopum suum Senonensem orat, ut Ecclesiam Carnotensem visitaret, ut de excessibus quorundam Clericorum pleniùs instrueretur, eosque corrigere posset. Et Gregorius IX. *in cap. penult. de arbitr.* Abbatissæ Jotrensi scribens statuit, quod cùm quæstio olim suborta esset inter Archiepiscopum Senonensem ex una parte, & monasterium Jotrense ex alia, super eo quod idem Archiepiscopus asserebat, monasterium illud Metropolitico jure sibi parere, procurationesque ab eo pro visitatione exigeret, & compromissum inter eos factum fuisse, illum ratum habuit. Idem etiam deducitur ex epistola 76. Stephani Tornacensis, & hanc potestatem visitandi propriam Provinciam in Archiepiscopis agnoscunt Marianus *de visit. nu. 7. vers.* 3. Riccius *de præemin. Archiepisc. privil.* 16. Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 5. §. 2.*

Contrarium tamen, immò Metropolitanum tantùm jus habere visitandi propriam Metropolim, quando suffraganeus negligens est, & ita ob ejus negligentiam devolui jus visitandi ad Archiepiscopum, docuit Glossa verbo *Metropolitanus, in cap. 9. q. 3.* pro cujus sententia facit idem textus, ibi: *Nullus Primas, nullus Metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum alterius adeat civitatem, aut ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet, & alterius est parochia, nisi vocatus ab eo, cujus juris esse dignoscitur; aut quicquam ibi disponat, vel ordinet, si sui gradus honore potiri voluerit.* Moveri etiam poterat Glossa auctoritate octavæ Synodi sub Hadriano II. *actione* 10. *can.* 19. *in edit. Anastas. Biblioth.* quo canone sugillatur avaritia Metropolitanorum, qui sub obtentu visitationis proficiscebantur ad Ecclesias suffraganeorum suorum, & indebitas procurationes exigebant: *Universim siquidem definit hæc Synodus, nullum Archiepiscoporum, aut Metropolitanorum relinquere propriam Ecclesiam, sub occasione quasi visitationis ad alias accedere, & potestate propria in inferiores abuti, & consumere redditus, qui apud illos inveniuntur ad Ecclesiasticam dispositionem, & alimenta pauperum: & excepta hospitalitate, quæ ex necessariò transitu accesserit, iterum nihil aut exigere, aut recipere ex iis, quæ sunt Ecclesiæ, vel suffraganei.* Nam videtur illis in verbis Synodus jus visitationis faciendæ, aut procurationis prætextu visitationis exigendæ Metropolitanis omninò denegasse: & sanè similis visitationis rara exempla sunt primis Ecclesiæ sæculis: immò Nicolaus I. *in epistola ad Radulphum Archiepiscopum Bituric.* & Ivo Carnot. *epistola* 83. & 85. docent, invitis Episcopis Provinciæ Metropolitanum in Ecclesiis comprovincialium nihil posse: quod & docuit Gratianus *in fine 9. quæst. 3.* & *in d. cap. cùm ex officii*, docetur, Archiepiscopum Senonensem sententiam excommunicationis protulisse in eos, qui tempore visitatinnis illi procurationes denegabant. Igitur quia jure communi attento, id facere non poterant. In qua difficultate, immò & jurium antimonia, credo cum Hallierio *de Eccles. Hierarch. lib. 4. art. 4. §. 6.* non fuisse solitos Metropolitanos olim integrę alicujus Diœcesis suffraganei sui, nisi ob valde gravem causam, visitationem aggredi, sed dumtaxat vel invitatos, seu ut scandalo aliquando, vel malo publico occurrerent, ad Ecclesias suffraganeorum accessisse: postea verò ut ordinariæ negligentiæ suffraganeorum moderamen imponeret Ecclesia, nec tamen illos negligentiæ notaret, Metropolitanis integram visitationem permisisse; ita tamen temperata eorum auctoritate, ut & utilis esse posset, & tamen suffraganeorum Episcoporum auctoritati minimè præjudicaret, sed eam corroboraret potiùs, quàm infirmaret: tandem Concil. Trid. eandem facultatem Archiepiscoporum visitandi Ecclesias suffraganeorum, *sess.* 27. restrinxit, statuens ut non possint illi provincias eorum visitare, nisi causa cognita, & probata in Concilio Provinciali.

CAPUT XV.

a Clemens III.

GRavis admodùm, & correctione dignissima nuper querela in audientia est nostra proposita, quod salva conscientia sub dissimulatione transire non possumus. Cùm enim Ecclesiasticæ personæ Ecclesias quamplures in Simon. diœcesi habeant, cùm eas vacare contigerit, non aliter quemquam ad ipsarum regimen volunt vocare, nisi aut novum censum in Ecclesiis illis imponant, aut veterem contra constitutionem Concilii *b* Lateran. augmentent, ad ipsius solutionem instituendum presbyterum juratoria quandoque, vel fidejussoria cautione cogentes: quandam etiam partem suis usibus reddituum applicare contendunt, unde sæpè contingit, ut diœcesano Episcopo excessus hujusmodi ignorante, vel eo minimè requisito, in Ecclesiis illis inducant pro suæ voluntatis arbitrio sacerdotes. Quoniam igitur prædictas constitutiones Concilii pati nolumus, neque debemus aliquorum injuria violari, disc. v. per A. s. m. quat. cùm super hoc fueritis requisiti, partibus ad vestram præsentiam convocatis, quæcunque noveritis contra constitutionem prædictam super Ecclesiis illis, vel earum censu ab aliquibus à tempore constitutionis attentata, contradictione, & ap. cess. in irritum revocantes, ab augmentatione censuum Ecclesias pœnitus absolvatis, & ad statum debitum reducatis: presbyteros, quos super his juramenta illicita præstitisse noveritis, congrua satisfactione imposita, facientes absolvi: eos etiam, quos de cætero contra formam canonum super his venire noveritis, sine cujuscunque personæ acceptione, sub. ap. ob. censura canonica puniatis.

NOTÆ.

1 a CLemens III.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. capite* 4. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex.

2 b *Lateranen. augmentent.*) Ex his verbis apertè deducitur, in Concilio Lateran. relato *in cap. prohibemus, hoc tit.* non fuisse aliquid noviter statutum circa novi census impositionem, quia jam illud veteribus canonibus, quos congessi pro confirmatione illius textus, prohibitum erat; sed tantùm circa augmentum census jam impositi: & in hac parte novum jus ibi statuitur deinceps observandum. Commentarium hujus textus dedi in eo textu.

CAPUT XVI.

Innocent. III. *Abbati, & Conventui a Bellævillæ.*

QUantò Creatori vestro sub Religionis habitu adstricti estis, tantò solicitiùs nos convenit providere, ne per immoderati oneris gravitatem aliquatenus possit in vobis monastici profectus ordinis impediri. Accepimus autem, vobis significantibus, quod ab ipso domus vestræ fundationis primordio

de fundatoris voluntate processit, ut fratribus Sancti Irenæi procurationem unam annis singulis liberaliter exhiberetis, cùm terras, vel redditus non teneatis ab eis, propter quos hujusmodi procuratio ipsis debeat exhiberi. Verùm tunc temporis propter fratrum, & servientium paucitatem domum vestram exhibita procuratio non gravabat, cùm fines levium non excederet expensarum: sed nunc tantùm ibi excrevit numerus servitorum, & fratrum, quod ad faciendam procurationem vix modò quatuor marchæ sufficerent, quæ pro una sufficienter fieri consuevit. Ut igitur per Apostolicæ solicitudinis curam vestris possit in parte illa gravaminibus provideri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ne ultra primam mensuram in procuratione ipsa sitis ulterius prædictis fratribus obligati, sed expensis illis, quæ sufficere consueverant, sint contenti, nisi fortè facultates Ecclesię vestræ in tantùm excreverint, quod sine gravamine, ampliato fratrum numero, ad solvendum debitum procurandi extendi possit quantitas expensarum. Nulli ergo, &c. Datum, &c.

NOTÆ.

1 a *Bellævillæ.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in epistolis ipsius Pontificis editis Coloniæ, *fol.* 65. ex quo Codice ita restituo textum hunc. Bellavilla oppidum est juxta Ararim, in regione Bellojocensi, Diœcesis Lugdunensis, ut refert Papirius Masonius *in descript. flum. Gall. fol.* 390. Ab eo nomen accepit monasterium hoc Ordinis D. Augustini, conditum ab Humberto anno 1160. de quo agunt Fratres Sarmath. *tom.* 4. *Galliæ Christ. fol.* 144.

COMMENTARIUM.

2 Certum est, auctis fructibus locati prædii censum debentis, non augeri pensionem ipsius, *lege finali*, *C. de alluvion. l. penult. C. de omni agro*, *lib.* 11. *l.* 2. *C. de fundis rei privatæ*, *eodem libro*, ibi: *Unaquæque villa cum eo onere, cui nunc habetur obnoxia, ad novi Domini jura migrabit, ut si quid adjecerit sumptus, cura, vel solertia, quicquid mancipiorum, vel pecoris accreverit, capitationis, aut canonis augmenta non patiatur, sed solis Dominis, hæredibusve dominorum sit cessura fœlicitas.* Et *lege si merces* 25. *§. vis major*, *ff. locati:* faciunt textus *in l.* 1. *C. in quibus causis coloni*, *lib.* 11. *lege cùm satis* 23. *§. caveant*, *C. de agricolis*, *lib.* 12. Docent Valascus *de jure emphyt. q.* 16. *n.* 7. & *q.* 27. *in fine*, aliis relatis Amaya *in l.* 4. *C. de annonis & tribut.* & *in l. unic. C. de collat. donatorum*, *n.* 16. Rodriguez *de annuis redditibus*, *lib.* 1. *q.* 12. *ex n.* 9. & nos *in cap. præter*, *de locat.* Ratio est, quia debet attendi æstimatio rei juxta tempus, quo onus, seu tributum imponitur à contrahentibus, vel testatore, *l. uxorem* 41. *§. testamento* 4. *l. nomen*, *§. filio*, *l. testatorem* 68. *§. prædiis*, *ff. de legat.* 3. *l. si ita* 7. *de auro & argento*, *l. Aurelius* 28. *§.* 1. *l. fin. ff.* 1. *ff. de liberat. legat.* Menochius *de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 127. *nu.* 1. & quamvis augeantur res, in quibus onera imposita sunt, non debet id cedere in damnum ejus, qui ad solutionem oneris, vel pensionis urgetur, cùm potuerit legem apertius dicere qui onus imposuit, *l. quicquid* 99. *ff. de V. O.* & in id quod præsens erat, magis consensisse contrahentes verosimilius est, quàm in id quod futurum, & incertum erat, *l. si ita* 7. *ff. de auro & argento.* Accedit, quod nullum præjudicium sequitur illi, qui pensionem percipit ex augmento provenientem, immò majori securitate gaudet, ut solutio debitæ pensionis illi fiat: quare æquum est, ut debitor Dei beneficio augmentum habeat, argumento legis unicæ, *C. de thesaur. lib.* 10. Tandem quia pensionis nomine aliquid amplius quàm convenerit, reposci non debet, *l. legem* 16. *C. locati:* unde rectè ajebat Paterfamilias, de quo in Evangelio: *Amice non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenisti mecum?* Ex quibus valdè difficilis redditur prior pars præsentis decisionis, ubi jubetur, quod si augeatur numerus fratrum, & servientium monasterii sancti Irenæi, à fratribus Bellævillæ majorem procurationem, idest cum amplioribus expensis, præstandam esse; cùm potiùs attendi deberet tempus contractus: & ita non rectè Innocentius affirmat, teneri fratres ipsius monasterii omnibus fratribus sancti Irenæi procurationem dare, si absque præjudicio facere possint, cùm inde sequatur, ex augmento proventuum conventus Bellævillæ augeri procurationem præstandam fratribus S. Irenæi. Agnovit difficultatem D. Franc. de Amaya ubi suprà, *n.* 31. juxta cujus mentem dicendum est, in præsenti casu procurationis obligationem indefinitam, & indeterminatam esse, videlicet omnibus fratribus monasterii S. Irenæi: non tamen fuisse impositam certo prædio, & fructibus ex tali fundo percipiendis. Unde videbatur, aucto numero fratrum S. Irenæi, procurationem omnibus esse præstandam, cùm certus numerus eorum à Patrono expressus non esset; & sicut poterat augeri numerus, ita & diminui, & ita fratres Bellævillæ minorem procurationem solvendo liberarentur: sed quia auctis suprà modum fratribus S. Irenæi, & eorum servitoribus, talis obligatio damnosa valdè esse cœperat conventui Bellævillæ, ideò tunc restricta fuit, ita ut juxta antiquam formam tantùm pensio solveretur, argumento capitis *dilecti* 8. *cum seq. de decimis.* Sed quia auctis proventibus ipsius conventus Bellævillæ, hæc ratio æquitatis, quæ diminutionem procurationis induxit, cessavit; ideò jubet Innocent. III. in præsenti, ut eo casu omnibus fratribus, & eorum servitoribus S. Irenæi fratres Bellævillæ procurationem persolvant, quia non est ratio, quare juxta mentem fundatoris omnibus procuratio non debeatur. Prosequitur Amaya *ubi suprà*, qui ex hac doctrina plura in praxi utilia resolvit.

CAPUT XVII.

Idem *Primicerio, & Clero* a *Mediol.*

Cum instantia nostra quotidiana sit secundùm debitum Apostolicæ servitutis omnium Ecclesiarum solicitudo continua, quoties ipsarum negotiis promovendis non possumus personaliter imminere, per fratres nostros ea expedire compellimur, quos à nostro latere destinamus. illius exemplum in hac parte secuti, qui discipulis suis in mundum universum transmissis, ipse in medio terræ salutem fuit personaliter operatus. Hinc est, quod cùm nuper dilectum filium B. tituli sancti Petri ad Vincula Presbyterum Cardinalem b Apostolicæ Sedis Legatum pro negotiis Ecclesiæ in Longobardiam duxerimus destinandum; & is civitatem vestram ingressus, procurationes à vobis exigeret, quæ consueverunt Apostolicæ Sedis Legatis, & Nunciis exhiberi: vos non attendentes quod dicitur ab Apostolo, Si vobis spiritualia seminavimus, non est magnum si carnalia vestra metamus; ne vos ad onus procurationis arctaret, nisi à Canonicis majoris Ecclesiæ se faceret antea procurari, Sedem Apostolicam appellastis: & sicut idem Cardinalis per suas nobis litteras intimavit, in aliis etiam non modicum ei injuriosi fuistis. Propter quod dilecti filii Præpositus S. Nazarii, & A. Canonicus Sancti Stephani, syndici, & procuratores vestri, cum dilecto filio Abbate sancti Vincentii ad Sedem Apostolicam venientes, ut super his statueremus ordinem, & mensuram, ex parte vestra suppliciter postulabant. Licèt autem pro eo, quod prædicto Cardinali, vel potius nobis in ipso contumaciter resistentes, juxta verbum Dominicum: Qui vos recipit, me recipit; & qui vos spernit, me spernit: necessaria denegatis, non pro vobis, sed contra vos potiùs meruerint exaudiri; quia tamen paternam affectionem, qua nobis est proprium de Romanæ Sedis clementia misereri semper, & parcere, à vobis offensi etiam deponere non valemus, de consilio fratrum nostrorum taliter in hujusmodi duximus respondendum: Quod cùm omnes Ecclesiæ Legatis, & Nunciis Apostolicæ Sedis procurationes impendere teneantur, ab earum præstatione nullam prorsus volumus haberi excusatam, nisi fortè per speciale privilegium Sedis Apostolicæ (quod non credimus) sit exempta, etiamsi longissimo tempore procurationis obsequium non impenderit: cùm in talibus c præscriptio sibi locum nequeat vindicare, cùm nos à provisione pastoralis solicitudinis circa omnes Ecclesias nunquam omninò cessemus. Sanè in his exigendis eum modum & ordinem volumus observari,

ſervari, ut nulla Eccleſia, vel Prælatus ſe indebitè prægravari rationabiliter conqueratur. Si verò de communi collecta Legatorum, & Nunciorum noſtrorum duxeritis faciendas expenſas, quod vobis non duximus inhibendum, ex hoc nobis, & noſtris nullum præjudicium volumus generari, quominus poſſint à quocunque maluerint procurationes ſibi debitas poſtulare, ita quod ſi exactus ultra ſuam gravatus fuerit facultatem, ſibi ab aliis reſtauretur, Nunciis tamen noſtris in neceſſariis exhibendis pareat quicunque fuerit requiſitus humiliter, & devotè: ita tamen, quod in fraudem nihil penitus attentetur, nec per communes miniſtros ad procurationis obſequium, ſi noluerint, recidere compellantur. Qui verò contumaciter eis duxerit reſiſtendum, omni prorſus appellatione remota, per eccleſiaſticæ diſtrictionis ſententiam compeſcatur. Super injuriis autem dicto Cardin. irrogatis volumus, & mandamus, quatenus ei ſatisfactionem congruam impendatis, ad quam, ſi fortè contempſeritis exhibere, ipſe vos appellatione remota compellat. Datum Later. XII. Kal. Martii.

NOTÆ.

1 a *Mediolanen.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & in epiſtolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 263. ex quo codice ita reſtituo litteras hujus textus. De Primicerio egi *in cap. unic. de offic. Primic.* & de Mediolanenſi Eccleſia nonnulla notavi, *in capite adeo* 27. *de reſcript.*

2 b *Apoſtolicæ Sedis Legatum.*) A latere miſſum, juxta tradita *in capite cùm Apoſtolus*, *hoc titulo*, ubi textum hunc expoſui: & *in cap. accedentibus*, *de præſcript.*

c *Præſcriptio.*) Juxta tradita *in cap. cùm ex officiis*, *de præſcript.*

CAPUT XVIII.

Idem a *Zamoren.* & b *Salmatin.* c *Epiſcopo.*

EX parte ven. f. n. P. *d* Compoſtell. Archiepiſcopi fuit propoſitum coram nobis, quod cùm ii, qui vota B. Jacobi continuè perſolverunt, ad communem terræ ſuæ *e* menſuram, cum qua videlicet emunt, & vendunt, ipſa perſolverint hactenus, & perſolvant; quidam, qui à *f* longis retrò temporibus ab eorum ſolutione ceſſarunt, nunc per vos Ap. Sed. auctoritate ad ſolutionem eorumdem coacti, quandam menſuram parviſſimam, & ignotam, nec etiam communibus uſibus deputatam exhibent, & ad eadem vota prædicta ſolvere moliuntur; unde *b* poſtulaſtis à nobis, ut ſuper hoc vos certos reddere dignaremur, utrum ii qui menſuram ignotam exhibent ad ſolvendum vota prædicta, ſint ad communem ſuæ terræ menſuram, ſecundùm quod illi, qui eam perſolverunt, continuè faciunt, cogendi. Cùm ergo non conſtet, ad quam menſuram anteceſſores eorum prædicta vota ſolverunt, credimus diſtinguendum, utrum habitatores regionis ipſius, qui ea continuè perſolverunt, ad unam, & eandem menſuram hujuſmodi vota perſolvant, an ad varias, & diverſas. Si enim communiter omnes una, & eadem menſura in ſolutione votorum utuntur, ad eandem & illi ſolvere ſunt cogendi: quod ſi ſolutio per menſuras diſtinguitur varias, & diverſas, & illi volunt ſolvere ad minorem, non ſunt utique compellendi ut ad majorem perſolvant, quoniam cùm hujuſmodi vota gratuita fuerint ab initio, benigniùs ſunt à viris eccleſiaſticis exigenda, ne tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare.

NOTÆ.

1 a *Zamorenſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 3. ideſt Petro Epiſc. Zamor. de quo, & ejus diœceſi egi *in c. dilectus* 5. *de ſupplend. neglig.*

b *Salmantin.*) Salmanticæ antiquitatem inde haurire poſſumus, quod Ptolomeus vetuſtiſſimus Geographus ejus meminit in Yeronibus ad confinia Luſitaniæ. Polienus etiam *in lib. de ſtratagem.* Sub Gothis Regibus civitas Epiſcopalis fuit, cujus Metropolis Emerita. Poſt devaſtationem Hiſpaniæ per Mauros factam, & poſt recuperationem illius provinciæ ab eorum manibus, Regno Legionenſi ceſſit, & dignitati Epiſcopali reſtituta patet Compoſtellano Archiepiſcopo, ut notavi *in c.* 5. *de ſupplenda*. Sed quod ſine invidia dixerim, ſi Hiſpanis hiſtoriis fidem facimus, ex eo tempore incrementum maximum Salmantica accepit, ex quo liberalitas Alfonſi IX. ejuſque filii Ferdinandi III. nepotiſque Alfonſi X. egregiam, inclytam, & omnibus titulis nobiliſſimam Univerſitatem noſtram conſtruxerit, ditaveritque, ex qua toto orbi Hiſpano lux ſapientiæ fulgere incepit, tali in dies incremento, ut Studium generale Alex. IV. Pontifex eam creaverit, & Clemens V. inter reliqua generalia enumeraverit *in Clement. unica de Magiſtris*. In ejus laudes divagantur nondum Auctores noſtri Regni, verùm exteri. Extat & celeberrimum encomium ſacræ Rotæ apud Franciſcum Penam 1. *tom. deciſ.* 157. Videndi ſunt congeſti à Solorzano *in lib. de plazas honorarias*, P. Mendo *lib.* 1. *de jure Academ. ex n.* 127.

2 c *Epiſcopis.*) Petro Zamorenſi, & Vitali Salmantino, quorum tempore celebratum fuit Concil. Salmanticinum 2. Præſide Card. Guillelmo tituli ſancti Angeli, ad diſſolvendum matrimonium contractum inter D. Alfonſum IX. Thereſiamque: & quia Vitalis in ea Synodo adhæſit Regi, Innocentius *lib.* 2. *epiſt.* 72. reſcribens Archiepiſcopo Compoſtellano ita ait: *Si verò aliquis veſtrum, fratres Epiſcopi, in hoc deliquit, excepto Salmantino, cujus correctionem Sedi Apoſtolicæ reſervamus, tu frater Archiepiſcope, animadverſione ipſum canonica non differas caſtigare*. Hujus epiſtolæ, ſeu alterius, ſuper eadem votorum ſolutione meminit idem Innocentius in duabus epiſtolis, quarum prior miſſa eſt Tolet. & Bracharen. Archiepiſcopis, & ſuffraganeis eorum Aurien. & Legion. Epiſcopis. Secunda verò dirigitur Magiſtris, & Fratribus Spatariis, & Religioſis per Hiſpaniam conſtitutis, quas edidit Cardinalis Sirletus *fol.* 361. quarum tenorem in præſenti tranſcribere neceſſarium duxi ad comprobandam ipſius voti obligationem, & antiquitatem, quam noſtris temporibus quidam audenter negare non erubeſcunt, levibus ducti fundamentis, quos cum tanto Patrono fœliciter debellavit quidam Advocatus Pincianus, ſeu quivis auctor eſt allegationis pro Archiepiſcopo & Eccleſia Metropolit. D. Jacobi, contra Lazarum Gonzalez de Azevedo. In prima epiſtola ita ſcribit Innocentius: (Querelam venerabilis fratris noſtri P. Archiepiſcopi Compoſtellani accepimus, quod ejus Eccleſiæ ad mandatum etiam Apoſtolicum vota beati Jacobi à parochianis veſtris non facitis, ſicut debentur, exſolvi. Quoniam igitur ad ſervanda jura præſcriptæ Eccleſiæ non decet vos exiſtere negligentes, fraternitati veſtræ per A. ſ. p. m. atq; præcipimus, quatenus memorato Archiepiſcopo, & Eccleſiæ ſuæ præſcripta vota à parochianis veſtris ſolvere de cætero faciatis. Alioquin venerabilibus fratribus noſtris Zamoren. & Salmantin. Epiſcopis datum noveritis in mandatis, ut parochianos veſtros ad vota illa ſolvenda, ſublato appellationis obſtaculo, eccl. diſtrictione compellant. Vos itaque ſententiam, quam iidem Epiſcopi, vel eorum alter in eos propter hoc rationabiliter tulerint, uſque ad dignam ſatisfactionem renunciari faciatis, & inviolabiliter obſervetis. Datum Laterani ii. idus Julii.) In ſecunda verò ita reſcribit: (Ad audientiam Apoſtolatus noſtri tranſmiſſa conqueſtione Eccleſiæ Compoſtellanæ pervenit, quod cùm per totam ferè Hiſpaniam auctoritate Principum, & Prælatorum favore, etiam clerici, & populi Eccleſiæ Beati Jacobi, ob reverentiam ipſius Apoſtoli, cenſus quidam certus, qui vota dicitur, de ſingulis paribus boum antiquitus fuerit conſtitutus, pleique veſtrùm de terris veſtris, & hominum veſtrorum eundem cenſum præſcriptæ Eccleſiæ pro ſua tantùm voluntate ſolvere contradicunt. Verùm quia valdè periculoſum eſt quibuslibet aliena tenere, nedum viris religioſis, qui perfectionis amore

amore propria dimiserunt, per Apostolica vobis scripta mandamus, quatenus censum ipsum, secundùm quod antiquitus statutus est, eidem Ecclesiæ cum integritate solvatis. Cæterùm si (quod non credimus) mandatum Apostolicum in hac parte duxeritis contemnendum, noveritis nos venerabilibus fratribus nostris Salmant. & Zamoren. Episcopis mandavisse, ut ad id per interdicti, & excommunicationis sententiam, sublata appellationis difficultate, sicut visum fuerit, vos compellant. Datum Laterani vj. idus Julii.)

d *P. Compostellani Archiepiscopi.*) Petri videlicet.

3 e *Mensuram.*) Quam vulgò dicimus *media fanega*, ut expressum fuit in comitiis habitis Vallisoleti anno 1537. petitione 37. ibi: *Por privilegio antiguo, que todos los yugueros, que labran con juntas de vueyes, y mulas, an de pagar à la Iglesia de San Tiago media hanega de trigo de voto.* Quæ mensura satis expressa fuit in ipso voto illis verbis: *Quatenus de unoquoque jugo boum singulæ mensuræ de meliori fruge, ad modum primitiarum.* Unde cùm mensura, quæ pro primitia solvitur in his Regnis, sit *media fanega*, etiam juxta eandem mensuram voti obligatio procedit.

4 f *A longis retrò temporibus.*) Qui non ideò erant exempti ab hac obligatione; nam contra eam nulla præscriptio etiam immemorialis currit; quod præter quam decisum est à Cœlestino III. nostri Innocentii prædecessore, in bulla expedita anno 1195. illis verbis: *Pagina præsenti statuimus, ut cùm in lege contineatur humana, quod in tributis, & publicis functionibus nulla præscriptio locum obtineat, & illa vota sunt quasi tributa, quæ Deo, & B. Jacobo Apostolo in Hispania statuit annis singulis persolvenda Rex Ramirus, illa quæ tibi, & Ecclesiæ tuæ in eis præscriptio objicitur, locum non habeat, aut vigorem;* id etiam juris rationibus probatur, quia contra votum nulla præscriptio currit, *c. sicut, de regul.* Gregorius Lopez *in l. 30. tit. 7. partit.* 5. quia est nutritiva peccati, aut saltem irrationabilis. Sylvest. verbo *Votum 2. n. 10.* Navarrus *in manuali, c. 12. num. 26.* latè hanc sententiam probat Pereyra *de manu Regia to.* 1. Quatenus tamen successores eorum, qui votum emiserunt, teneantur illud adimplere, exposui *inc. ex parte, de constit.*

5 g *Parvissimam.*) Unde prorsus inanis reddebatur voti obligatio, sicut cùm fundus promittitur, aut legatur; ideò enim tale legatum non valet, quia hæres glebam dando liberatur; & similiter triticum stipulando, inutilis est stipulatio, *l. ubi autem 75. l. triticum, ff. de V. O.* Quare in præsenti voto adjecta fuit mensura, quæ pro primitiis in Hispania solvi solebat.

6 h *Postulastis à nobis.*) Episcopi videlicet regni Legionensis, Zamorensis scilicet, & Salmantinus, qui consulerunt Romanum Pontificem de obligatione hujus voti, & ejus solutione: quia cognitio causarum hujus voti ad Judicem Ecclesiasticum spectat, ut probat doctè Pereyra *de manu regia to. 1. c. 14.* ubi resolvit, nec per viam violentiæ judicem adiri posse; immò & noster Innocentius huic Petro Compostel. Archiepiscopo specialiter concessit, ut debitores hujus voti coram Rege Legionensi convenire posset, in epistola quæ repetitur inter editas Coloniæ, *fol. 360.* in hæc verba: (Cùm sit regula juris, qua dicitur, ut auctor forum rei sequatur, preces ex parte tua nobis super hoc obtinendo porrectas, libenter admittimus, quod tam canoni, quàm legali consonant æquitati: maximè cùm id, quod petis, in favorem Beati Jacobi, & Compostellanæ Ecclesiæ debeat adimpleri. Innotuit siquidem nobis, quod quidam laici rustici de regno Illustr. Regis Legionen. super votis Beato Jacobo persolvendis nolunt in præsentia ipsius Regis, qui ordinarius judex eorum existit, quando conveniuntur, aliquatenus respondere. Unde petitioni tuæ gratum præstando assensum, ad exemplar fœlicis recor. Cœlestini Papæ prædec. n. fraternitati tuæ præsenti pagina indulgemus, ut tibi liceat rusticos ipsos, tanquam votorum debitores, sub examine prædicti Regis, quandoquidem tibi aliàs eorundem votorum solutio debita denegatur, super eisdem votis, remoto cujuslibet appellationis, vel contradictionis obstaculo, convenire. Decernimus ergo, &c. Datum Laterani iij. idus Julii.)

COMMENTARIUM.

7 ANtequam ad hujus textus expositionem accedamus, referenda est hujus voti historia, quam in dubium revocarunt Julianus del Castillo *lib. 3. hist. Gothofr. discursu* 8. Lobera *en las grandezas de Leon, c. 5. ad finem*, Prudentius à Sandoval *in hist. monast. S. Æmiliani*, §. 36. & voti ipsius chartam totis viribus evertere conatur Lazarus Gonzalez de Acevedo *in alleg. pro oppidis, & villis Regni Legionensis*; sed infeliciter, ut ex infrà dicendis apparebit.

Cùm ergo Rex Ramirus I. turpissimum tributum centum puellarum Regi Maurorum Abderrameno præstari renueret, per ipsum in Ribogiam barbarorum dominio subjacentem irruptio facta est. Abderramenus bello, & armis penitus intentus, innumerabili exercitu collato, Ribogiam advolat, castra castris collata sunt ad oppidum Alveldam, planitie ferè ad Clavijium continuata, loco in cacumine sito rupis Turcicæ: atrox, & sæva pugna utrimque fuit, & victoria in Mauros nimium inclinante, quominus vincerentur nostri, nox effecit, tenebras pro muro opponens Maurorum ictibus. Ramirus imminutas numero copias, fatigatas, ac debiles ad Clavijium traduxit, ubi pro temporis angustiis munito loco, & vulneratis cura adhibita, noctem insomnem, dubium an pervigilem, inter spem metumque transegit. Summo mane Beatus Jacobus illi apparuit, & vultu placido Regem sperare jubet, ipsum victorem fore, barbaros vincendos, seque suis Hispanis affuturum in eo bello. Ramirus excitatus Præsules, Ducesque vocari facit, & Jacobi promissis certior redditus, instruere acies, irruere in hostes, & Christi inimicos jussit: stetit dictis gloriosus Apostolus, & in ipsa acie visibiliter apparuit equo insidens, Mauros sternens, prò nostris pugnans: inde Hymnus in his Apostoli festivitatibus cani solitus:

Tu bella nos cùm cingerent
Es visus ipso in prælio,
Ense quoque acerrimus,
Mauros furentes sternere.

In eo prælio septuaginta millia barbarorum cecidisse Historici restantur, præter alios qui fuga lapsi sunt incerto numero: vestigia hujus belli hodie etiam invisisse apud Clavijium Mariana testatur effossis passim stragibus arborum per ruricolas oppidanos illius loci; nos sacratiora annotavimus vestigia sancti Jacobi insignè referentia, vulgaria incolis, sed fortè ideò minùs observata, quia vulgaria. Vix ullus lapis in eo loco reperitur, qui non conchulæ formam præ se ferat, *veneras*, vernacula lingua Hispani dicimus. Et quod mireris, si in partes comminuatur, tot conchulas formabit, quot partes feceris. Rex insigni victoria lætus descendit è rupe, antrum sancti Prudentii devotus visitat, Deo, & Apostolo ejus gratias agit, & in eo sancti Prudentii templo cum Prælatis, Regnique Proceribus votum emisit, quo universam Hispaniam sancto Jacobo fecit vectigalem è singulis jugeris agri, vineæque mensura, ad modum primitiarum singulis annis persolvenda. Sed causam, & votum ipsum ab ipso Rege audiamus: ita pluribus exemplaribus ex ipso originali transcriptis publicè legitur: (In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen. Antecessorum facta (per quæ successores ad bonum poterunt erudiri) non sunt prætereunda sub silentio, verùm potiùs debent committi monumentis litterarum, ut eorum recordatione ad imitationem bonæ operationis invitentur. Ea propter ego Ramirus Rex, & à Deo mihi conjuncta Urraca Regina, cum filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garzia, oblationem nostram, quam gloriosissimo Apostolo Dei Jacobo fecimus, cum assensu Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & nostrorum Principum, & omnium Hispaniæ Christianorum, committimus observatione. ne fortè successores nostri quod à nobis factum est, per ignorantiam tentent irrumpere, & etiam per recordationem nostræ operationis ad similiter operandum moveantur. Causas, quibus ad faciendum istam oblationem compulsi sumus, scribimus, ut ad notitiam successorum reserventur in posterum. Fuerunt enim in antiquis temporibus (circa destructionem Hispaniæ à Saracenis factam, Rege Roderico dominante) quidam nostri antecessores pigri, negligentes, desides, & inertes Christianorum Principes, quorum utique vita nulli fidelium stat imitanda: hi (quod relatione non est dignum) ne Saracenorum infestationibus inquietarentur, constituerunt eis nefandos redditus annuatim persolvendos, centum videlicet puellas excellentissimæ pulchritudinis, quinquaginta de nobilioribus, quinquaginta verò de plebe. Proh dolor! & exemplum posteris non observandum, pro pactione pacis temporalis, & transitoriæ tradebatur captiva Christianitas luxuriæ Saracenorum explendæ. Ex prædictorum Principum semine nos producti, ex quo per Dei misericordiam Regni suscepimus gubernaculum, divina inspirante bonitate prædicta nostræ gentis opprobria cogitavimus abolere, ac de tam digna cogitatione perficienda communicavimus consilium primò Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris; postmodum verò universis nostri Regni Principibus. Accepto tandem sano, & salubri consilio, dedimus apud Legionem legem populis, & posuimus consuetudines per universas nostri Regni Provincias observan-

das.

Digitized by Google

das. Deinde universis nostri Regni Principibus edictum commune dedimus, quatenus quosque robustos, & ad præliandum fortes viros, tam nobiles, quàm ignobiles; tam equites, quàm pedites, ab extremis nostri Regni finibus evocarent, & usque ad constitutum diem expeditionem facerent congregare. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & religiosos viros, ut interessent, rogavimus, quatenus eorum orationibus nostrorum per Dei misericordiam augmentaretur fortitudo. Completum est itaque imperium nostrum: & relictis ad excolendas terras tantummodò debilibus, & ad bellandum minùs idoneis, congregati sunt cœteri, non de nostro imperio, sicut solent inviti, sed Deo ducente per Dei amorem spontanei. Cùm his ego Rex Ranemirus (de misericordia Dei potiùs, quàm de gentis nostræ multitudine confidens) peragratis interjacentibus terris, iter mei exitus direxi in Naxeram, ac deinde declinavi in locum qui nuncupatur *Albella*. Interim autem Saraceni nostrum adventum (fama præcone) cognoscentes, omnes cismarini in unum contra nos congregati sunt, transmarinis etiam per litteras, & nuncios in suum auxilium convocatis, invaserunt nos in multitudine gravi, & in manu valida. Quid plura? quod sine lachrymis non recordaremur, peccatis exigentibus, multis ex nostris corruentibus, percussis, & vulneratis, conversi sumus in fugam: & confusi pervenimus in collem, qui Clavijium nominatur, ac ibi in una mole congregati, totam ferè noctem in lachrymis & orationibus consumpsimus, ignorantes ex toto quid in die essemus postea acturi. Interea somnus arripuit me Regem Ranemirum cogitantem multa, & anxium de periculo gentis Christianæ. At mihi dormienti B. Jacobus Hispaniarum protector corporali specie est se præsentare dignatus. Quem cùm interrogassem cum admiratione, quisnam esset? Apostolum Dei Beatum Jacobum se esse, confessus est: cùm ad hoc verbum ultra quàm dici potest, obstupuissem, Beatus Apostolus ait: Numquid ignorabas, quod Dominus noster Jesus Christus alias provincias aliis fratribus meis Apostolis distribuens, totam Hispaniam meæ tutelæ per sortem deputasset, & meæ commisisset protectioni? Et manu propria manum meam adstringens, confortare (inquit) & esto robustus. Ego enim ero tibi in auxilium, & manè superabis in manu Dei, Saracenorum, è quibus obsessus es, innumerabilem multitudinem. Multi tamen ex tuis, quibus jam parata est æterna requies, sunt instante pugna pro Christi nomine martirii coronam suscepturi, & ne super hoc detur locus dubitationi, & vos, & Saraceni videbitis me constanter in albo equo, dealbata grandi specie vexillum album deferentem. Summo igitur manè facta peccatorum vestrorum confessione, & accepta pœnitentia, celebratis Missis, & accepta Dominici corporis, & sanguinis communione, armata manu ne dubitetis invadere Saracenorum acies, invocato nomine Dei, & meo, & pro certo noveritis eos in ore gladii ruituros. Et his dictis evanuit à conspectu meo visus desiderabilis Dei Apostolus. Ego autem pro tanta, & tali visione vehementer è somno excitatus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris seorsim vocatis, quidquid mihi fuerat revelatum, lachrymis, & singultibus, & nimia contritione cordis eodem ordine propalavi. Illi ergo in oratione priùs provoluti, Deo & Apostolo pro tam admirabili consolatione gratias egerunt innumeras, ac deinde rem administrare (prout nobis fuerat revelatum) festinavimus, Armata itaque & ordinata nostrorum acie venimus cùm Saracenis in pugnam: & Beatus Dei Apostolus apparuit, sicut promiserat utrisque, instigando, & in pugnam animando nostrorum acies; Saracenorum verò turbas impediendo, & diverberando. Quod quamcitò nobis apparuit, & cognovimus Beatissimi Apostoli promissionem impletam, & de tam præclara visione exhilarati, nomen Dei, & Apostoli in magnis vocibus, & nimio cordis affectu invocavimus dicentes: Adjuva nos Deus, & sancte Jacobe. Quæ quidem invocatio ibi tunc primò fuit facta in Hispania, & per Dei misericordiam non in vanum: eo namque die corruerunt circiter septuaginta millia Saracenorum. Tunc etiam eversis eorum munitionibus, eos insequendo, civitatem Calaforram cepimus, & Christianæ religioni subjecimus. Tantum igitur Apostoli miraculum post inopinatam victoriam considerantes, deliberavimus statuere Patrono, & Protectori nostro Beatissimo Jacobo donum aliquod in perpetuum permansurum. Statutum ergo per totam Hispaniam, ac in universis partibus Hispaniarum, quascunque Deus sub Apostoli Jacobi nomine dignaretur à Saracenis liberare, vovimus observandum: Quatenus de unoquoque jugo boum singulæ mensuræ de meliori fruge ad modum primitiarum; & de vino similiter ad victum Canonicorum in Ecclesia B. Jacobi commorantium, annuatim ministris ejusdem Ecclesiæ in perpetuum persolvantur. Concessimus etiam, & in perpetuum confirmamus, quod Christianis per totam Hispaniam in singulis expeditionibus, de eo, quod à Saracenis acquisierint, ad mensuram portionis unius militis glorioso Patrono nostro, & Hispaniarum Protectori B. Jacobo fideliter attribuatur. Hæc omnia donativa, vota, & oblationes (sicut superius diximus) per juramentum nos omnes Christiani Hispaniæ promisimus annuatim Ecclesiæ B. Jacobi, & damus pro nobis & successoribus nostris canonicè in perpetuum observanda. Petimus ergo, Pater Omnipotens Æterne Deus, quatenus intercedentibus meritis B. Jacobi, ne memineris Domine iniquitatum nostrarum, sed solativa misericordia nobis prosit indignis. Et ea quæ ad honorem tuum B. Jacobo Apostolo tuo dedimus, & offerimus de eis, quæ per te (ipso opitulante) acquisivimus, nobis, & successoribus nostris proficiant ad remedium animarum, & per ejus intercessionem nos recipere digneris cùm electis tuis in æterna tabernacula, qui in Trinitate vivis & regnas in sæcula sæculorum. Amen. Vovimus etiam, & in perpetuum statuimus tenendum, quatenus quicunque ex genere nostro, vel aliorum descenderit, semper suum præstet auxilium ad prætaxata B. Jacobi Ecclesiæ donativa. Quòd si quis ex genere nostro, vel aliorum, ad hoc nostrum testamentum violandum venerit, vel ad implendum non adjuverit, quisquis ille fuerit, clericus, vel laicus, in inferno cum Juda traditore, & Dathan, & Abiron, quos terra vivos absorbuit, damnetur in perpetuum; & filii ejus fiant orphani, & uxor ejus vidua, & regnum ejus temporale accipiat alter, & à communione corporis, & sanguinis Christi fiat alienus; æterni verò regni participatione privetur perenniter. Insuper Regię Majestati, & Ecclesiæ B. Jacobi per medium sex mille libras argenti pendat, & hoc scriptum semper maneat in robore. Nos etiam Archiepiscopi, & Episcopi, & Abbates, qui illud idem miraculum, quod Dominus noster Jesus Christus famulo suo Illustri Regi nostro Ranemiro, per Apostolum suum Jacobum dignatus est monstrare, propriis oculis Deo juvante vidimus, & prædictum ipsius Regis nostri, & nostrum, & totius Hispaniæ Christianitatis factum in perpetuum confirmamus, & canonicè sancimus observandum. Si quis ad hoc scriptum, & Ecclesiæ B. Jacobi donativum irrumpendum venerit, vel persolvere renuerit, quisquis ille fuerit, Rex, vel Princeps, rusticus, clericus, vel laicus, eum maledicimus, & excommunicamus, & cum Juda traditore gehenuali pœna damnamus in perpetuum cruciandum. Hoc idem successores nostri Archiepiscopi, & Episcopi faciant devotè annuatim. Quod si quis renuerit, omnipotentis Dei, Patris, & Filii, & Spiritus sancti auctoritate, & nostra damnetur, & excommunicatione, & potestate sibi à Deo tradita reus teneatur. Facta scriptura consolationis, donationis, oblationis hujus in civitate Calaforra noto die octavo Kal. Junii, era DCCCLXXII. Ego Rex Ranemirus cum conjuge mea Regina Urraca, & filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garzia, hoc scriptum, quod fecimus, proprio robore confirmamus.) Firmarunt privilegium hoc Romani Pontifices Paschalis II. Alex. III. Innoc. III. Honor. III. Alex. IV. in suis Bullis, quas refert Castel. *in hist. D. Jacobi, fol.* 254. necnon & principes Facultates, Alfonsus VII. anno 1150. ut refert Morales *3. p. histor. lib. 3. c.* 52. D. Ferdinand. IV. era 1342. Don Alfonf. XI. & D. Petrus ejus filius, & D. Joannes II. anno 1247. Reges Catholici anno 1487. & referunt innumeri Historici. D. Rodericus Archiep. *de rebus Hispan. lib.* 4 *c.* 13. D. Lucas Tudensis *c.* 49. *hist. gener. Hispan.* 3. *p. c.* 11. Frater I. Gil. de Zamora *illustrium personarum littera R*, *verbo Ramirius I.* Episcopus Palentinus 3. *p. hist. Hispan. c.* 10. Carthag. *in anaceph. c.* 54. Volaterran. *lib.* 2. *geograph. p.* 27. Basseus *in chron. Hispan. anno* 852. Ambrosius à Morales *p.* 1. *lib.* 9. *c.* 8. & 3. *p. lib.* 13. *c.* 52. Illescas 1. *p. histor. Pont. lib.* 4 *fol.* 240. Mosen. Diego de Valera *in chron. Hispan.* Villegas *in vita S. Jacobi*, Marmol. *in histor. Africæ*, *lib.* 2. *c.* 22. *fol.* 109. Garibay *in compend. histor. lib.* 9. *c.* 18. Mariana *lib.* 7. *de rebus Hispan. c.* 13. Tarassa *in vita ipsius Ranemiri I.* Alfonsus de la Spina *in fortal. fidei, lib.* 4. *de bello Sarracen. vers.* 39. Argot. de Molina *lib.* 1. *nobiliari*, *c.* 106. D. Franc. à Quevedo *in perdocta alleg. pro patronatu D. Jacobi*, *pag.* 587. & 589. Fr. Joannes Marieta *hist. Eccles. lib.* 1. *c.* 7. Villadiego *in foro judic. in catal. Regum Hispan. anno* 843. Manuel Correa *in catalogo ipsorum Regum*, *in Ranem. I.* Madera *Monarch. Hispan. c.* 8. Fr. Hieronym. Roman. 1. *p. Reip. lib.* 6. *c.* 2. & 2. *p. lib.* 4. *c.* 19. Marineus Sicul. *de rebus Hispan. lib.* 7. *post princip.* Motta *lib.* 1. *Ordinis D. Jacobi*, *c.* 1. & 5. Rocamora *in cathal. Regum Hispan. n.* 844. Guardiola *in nobilit. Hispan. c.* 34. Beuter. *lib.* 1. *histor. c.* 31. Salinas *in histor. belli Clavijii.* Castel. Ferret. *in histor.*

histor. D. Jacobi, Yepes *in chron. D. Benedicti*, *cent. 5. anno* 1181. *c.* 7. qui refert aliam scripturam similis voti factæ à Comite Ferdinando Gonzales D. Æmiliano, ubi ait, se votum illud nuncupare ad similitudinem voti concepti à Ranemiro. Illustr. Manrique *annal. Cisterc. tom.* 3. *anno* 1181. *c.* 7. Altesserra *lib.* 4. *dissert. c.* 7.

8 Hucusque historiam, & originem hujus voti retulimus: nunc ad nostrum Innocentium accedamus. Cùm ergo obligatio hujus voti realis obligaret non solùm Regem ipsum, verùm etiam in posterum, & ejus Regnum, quia emissum fuit votum à Rege, & regni Proceribus pro universali Regno in comitiis generalibus, præsentibus Prælatis, & Regni Proceribus; ideò successores & habitatores in ipso Regno in perpetuum tenentur ex ipsa obligatione reali votum exsolvere; quia licèt genus mutetur, semper tamen regnum durat, *l. proponebatur*, *ff. de judic. l. sicut*, *§. fin. ff. quod cujusque univers. l.* 5. *tit.* 9. *lib.* 1. *recopil. l.* 5. *tit.* 15. *p.* 2. Zypeus *contra Cassianum lib.* 2. *c.* 12. Joannes Seldenus *in mari clauso*, *lib.* 1. *c.* 21. ex multis Valentia *lib.* 2. *illustr. tr.* 4. *c.* 2. Inde hanc obligationem agnoscentes Episcopi Zamorensis, & Salmantin. consuluerunt Innocent. III. an agricolæ illi, qui per longum tempus mensuram tritici rationi hujus voti debitam non persolverant, cùm cogerentur eam præstare, deberent solvere majorem mensuram, ut in ipsa regione, videlicet regno Legionensi, alii solvebant; an verò minimam solvendo liberarentur? Et videbatur majorem mensuram eos solvere debere, quia licèt in dubiis quod minimum est, sequamur, *l. quotiens* 20. *leg. in ambiguis* 179. *ff. de R. J. l. Mela* 14. *ff. de annuis legat.* & cùm de mensura promissa non constat, ad minimam redigatur petitio, *l. si ita* 14. *l. cum servus* 38. *§. Sejo*, *ff. hoc tit.* tamen favore Ecclesiæ, & piæ causæ generalis promissio latissimam recipit interpretationem, ut *in leg. Titia*, *§. semper*, & *§. Seja*, *ff. de auro & argent.* ubi docetur legatum relictum templo latè esse interpretandum, videlicet ut si quis legavit Ecclesiæ calicem, non credatur legatum fuisse calicem æneum, sed præstandum esse argenteum. Faciunt alia, quæ adducit Garanna in præsenti. Igitur & in præsenti casu major mensura præstanda erat. Sed adhuc Innocentius distinguit ita, ut si alii habitatores ipsius regionis, qui votum continuò exsolverunt, unam, & eandem mensuram præstiterunt, eandem etiam illi, qui & in solutione cessarunt, solvere debebunt, argumento capitis *super eo*, *hoc tit. l. si servus* 50. *§. si numerus*, *ff. de legat.* 1. quia casus dubii juxta regionis consuetudinem sunt decidendi, *l.* 6. *ff. de evict. l. quod si nolit* 31. *§. qui assidua* 16. *ff. de ædilit. edict. l. in nummis* 75. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. *§. ult. ff. de ventre inspic.* Illustrant pluribus relatis Osualdus *lib.* 15. *comment. c.* 1. *littera F*, D. Joseph. Vela, *to.* 5. *dissert.* 20. *n.* 27. Si verò diversas, & varias mensuras antecessores eorum in eadem regione persolvebant, quia videlicet mensura, vulgò media sanega, ex tribus, aut quatuor modiis constabat pro diversitate locorum, tunc non ad majorem, sed ad minorem mensuram præstandam sunt cogendi ex benignitate, ne ecclesiastici tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare, aliàs jure stricto ad majorem mensuram præstandam cogendi erant, ut docet Covar. *in c.* 4. *de testam. n.* 5. quia cùm in ipso voto exprimeretur mensura illa, videlicet quæ pro primitiis solvi consuevit; & illa mensura, vulgò media sanega, in aliquibus locis tribus, in aliis quatuor modiis constet, quatuor modios quilibet solvere cogendus erat.

C A P U T XIX.

Idem a *Cæsaraugust. Episcopo.*

CUm olim ad aures nostras tuam querimoniam destinasses, quòd te dil. fil. Abbas Sancti Joannis *b* Præjacen. quartis decimarum, quas in Ecclesiis de Luna, & de Taust debes percipere, multipliciter defraudaret. *Et infra*: His, & aliis, quæ coram prædictis judicibus, & coram nobis fuere proposita, pleniùs intellectis, cùm nobis plena fides facta fuerit, quod Ecclesiæ supradictæ in tua sint diœcesi constitutæ, non solùm per alia, verùm etiam per hoc ipsum, quod in instrumentis compositionum continetur expressè, ut Abbas tibi tam de *c* quarta decimarum, quàm de cæteris *d* Episcopalibus rationibus debeat respondere; de consilio f. n. Abbatem Præmaten. ad integram solutionem quartæ omnium decimarum, in illis *e* factis deductionibus, & ad præstationem procurationum, & aliorum Episcopalium jurium in prædictis Ecclesiis condemnamus. Licet enim ex forma secundæ compositionis deductiones essent aliquæ faciendæ; quia tamen compositionem idem Abbas nullatenus approbavit, sed studuit multipliciter impugnare, ex ea non debuit beneficium consequi, cui renuntiasse tacitè videbatur. Absonum erat præterea, ut negaret suam Ecclesiam in tua diœcesi constitutam, super qua instrumenta prædecessoris tui ostendebat in jure monasterio fuisse concessa, per quæ jus Episcopale petebat expressè.

N O T Æ.

1 a CÆsaraugust.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 4. supplendumque est, *D. Ramoni de Castrocol*, qui ex anno 1199. usque ad annum 1216. tenuit ipsam Cathedram, & valdè solicitus fuit de bonis, ac proventibus ipsius Ecclesiæ; unde ejus tempore Ecclesia illa mirè ditata fuit, ut refert Fr. Didacus à Murillo *in histor. Cæsaraugust. c.* 28. *num.* 9. De ipsa Metropoli nonnulla notavi *in cap.* 1. *de his quæ vi.*

2 b *Præjacen.*) Ita legitur in tertia collectione, in sexta autem legitur *Pilarensis*, sed legendum est *Pinnatensis*, quod percelebre monasterium S. Joannis, vulgò *San Juan de la Penna*, est intra fines veteris Comitatus Aragonici, in monte Arvelo ædificatum. A parvis initiis, è tenui scilicet anachoretica cella, in celeberrimum tota Hispania monasterium, Pampilonensium, & Aragonensium Regum beneficio, & liberalitate pervenit, ut referunt plura de eo adducentes Joannes Bric. Martinez *in histor. ipsius cœnobii*, Yepes *cent.* 3. *chron. D. Benedicti*, *ad annum* 818. Arnaldus Ochenarus *in notitia Vasconiæ*, *lib.* 2. *cap.* 7. Fuit monasterium hoc magnificè ditatum à Regibus, & Episcopis Cæsaraugust. & exemptum ab omni lege diœcesana, ut ex epistola Joannis IV. Regis Angl. probat Hieron. Blanc. *in com. rer. Arag.* Immò in duobus Conciliis Aragoniæ statutum fuit, ut omnes Episcopi ipsius Regni deberent assumi ex ipso monasterio, propter miram sanctitudinem, quæ in eo florebat. Abbas ipsius monasterii, de quo hic agitur, erat frater Petrus de Sorbera.

c *Quartis decimarum.*) De quibus egi *in capite conquerente*, *de offic. Ordin. cap. de quarta*, *de præscript.*

d *Episcopalibus rationibus.*) Idest juribus, de quibus egimus *in d. cap. conquerente.*

e *In illis factis.*) Legendum est, *nullis factis*, ut 3
legitur in sexta collectione; & rectè inde deducit Barbosa *voto* 96. *num.* 25. quartam decimarum, item subsidium deductis expensis. Videndus Xamar. *par.* 2. *rerum judic. definit.* 141.

C A P U T XX.

Idem a *Spoletano Episcopo.*

OLim causam, quam adversùs clericos plebis Rupinæ super *b* synodatico proponebas, ven. f. n. *c* Tudertino Episcopo, & dil. f. Abbati S. Petri montis Martan. commisimus terminandam, coram quibus fuit ex parte tua propositum, quod cùm iidem clerici olim prædecessoribus tuis, tres in festo Nativitatis, & tres in festo Resurrectionis Dominicæ pro synodatico solverint denarios Papien. nunc tantùm tres Luc. pro singulis denariis Papien. persolvebant, cùm duo Papien. valeant sex Luc. unde petebas eos ad Papiensium solutionem nostra auctoritate compelli: cùm etsi tu Lucen. ipsos primo anno recepe-

receperis, semper tamen postmodùm jus tuum fueris protestatus. Verùm pars clericorum proposuit ex adverso, quod etsi aliquando prędecessoribus tuis denarii Papien. pro synodatico fuerint persoluti, tamen à xlv. annis. *Et infrà*: Nos igitur Jacobo tuo, & Joanni presbytero adversæ partis procuratoribus dil. fin. n. P. Basilicę XII. Apostolorum presbyterum Cardin. concessimus auditorem, quibus coram eo nihil volentibus, aut valentibus de novo proponere, quoniam fuerat renuntiatum utrimque, cùm ipse gesta omnia in nostra, & fratrum nostrorum præsentia retulisset, intelleximus per testes tuos fuisse probatum, quod tempore bon. mem. Lotharii prædecessoris tui, & etiam post decessum ipsius denarii Papien. fuerant pro synodatico persoluti, & exinde tres Lucen. quorum duo valebant v. de iis qui hoc tempore sunt in usu, aliquandiu fuissent exhibiti: & quia à tempore *d* Lotharii XXXIII. vel XXXIV. annorum spatium est elapsum, dicta etiam testium partis adversæ inspeximus, per quos voluit comprobare, quod à *e* xl. annis, & infrà tres Luc. vel tres medaliæ in synodaticum solutę fuerint pro singulis Papien. cùm Papien. fuissent antea persoluti. Confessus quoque fuerat advocatus ipsius partis in jure, ac ejus confessio in scriptis redacta, nec correcta, vel revocata per clericos supradictos, quod iidem clerici *f* Henrici, & Lotharii prędec. tuorum temporibus tres Papien. pro synodatico solverent bis in anno, & exinde pro singulis Papien. tres Luc. Cùm igitur constet nobis ad plenum per testes utriusque partis, quod Papien. olim pro synodatico solvebantur, quod ex eo etiam sequeretur, quod Luc. soluti sunt postmodùm pro eisdem; & cùm ex dictis testium tuorum, & confessione advocati alterius partis non revocata postmodùm appareat evidenter, quod tempore Lotharii pro synodatico Papien. fuit moneta soluta, cùm ex utriusque partis attestationibus habeatur, quod à tempore Lotharii non nisi XXXVI. annorum ad plus tempus effluxerit, & per testes tuos sit legitimè comprobatum, quod tres Lucen. qui pro uno Papien. post mortem Lotharii solvebantur, v. vel VI. valebant ex illis, qui hodie sunt in usu: intelligentes ex hoc, quod per monetæ declinationem acciderit, ut usque ad tempus tuum Lucen. dati fuerint pro synodatico, sicut erant in usu: de consilio fratrum nostrorum procuratorem adversæ partis nomine clericorum plebis prædictæ, tibi ad solutionem denariorum Papien. vel æstimationis eorumdem pro synodatico, per diffinitivam sententiam condemnamus.

N O T Æ.

1 a *Spolet.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. Spoletum antiquissima civitas Umbriæ est, Longubardorum Principum sedes diu fuit, inter Fulginiam, Interamnemque prope radices montium sita, de qua plura refert Ughellius *tom.* I. *Italiæ sacræ*, *p.* 2. *fol.* 162. Habet Ecclesiam Cathedralem, cujus Prælato Benedicto missa est præsens decisio, de quo hæc refert Ughellius ubi suprà, *num.* 36. qui Benedictus ab Innocentio III. creatus est anno 1198. ad quem Innocentius litteras dedit, ut in decretalibus epistolis videre est.

2 b *Synodaticum.*) Synodus, seu synodaticum, plerumque pro eodem sumuntur, nempè pro certa pensione nummaria, quam presbyteri exsolvunt quoties Episcopi ad Synodum vocantur, olim quidem bis in anno, Quadragesimæ videlicet tempore, ut constat ex Concilio Liptinensi sub Childerico, *can.* 3. anno 743. celebrato, ubi jubetur, ut presbyter semper in Quadragesima rationem, & ordinem ministerii sui, sive de baptismo, sive de fide catholica, sive de precibus, & ordine Missarum ipsi Episcopo reddat, & ostendat: & mense Majo juxta canonem 7. Concilii Altissiod. ibi: *Ut medio Majo omnes presbyteri ad Synodum in civitatem veniant, & Kalendis Novembris omnes Abbates ad Concilium conveniant*. Quantum verò quilibet presbyterorum Episcopo solveret Synodi nomine, certum non erat, sed pro parochiarum conditione illustriores largius, angustiores levius vectigal Episcopi ærario inferebant, cujus præstationis rationes assignat Lemaistre *lib.* 2. *de juribus Episcop. cap.* 3. Altesserra *lib.* 4. *dissert. cap.* 6.

c *Tudertino Episcopo.*) Rustico videlicet, de quo, & Ecclesia Tudertina egi *in cap.* 19. *de jurejur.*

d *Lotharii.*) Qui floruit in eadem Ecclesia per annos 1155. ut refert Ughellius *in histor. ipsius Ecclesiæ*.

3 e *Quadraginta.*) Obligatio enim solvendi antiquam monetam præscribitur quadraginta annis contra Ecclesiam, & triginta contra alios; maximè si constet, aliquas solutiones fuisse factas de moneta currente, & secundùm ejus valorem, quia ex illius solutionibus subsequutis præsumitur talem conventionem præcessisse, cùm ex præsenti in præteritum præsumatur, *l. ex persona*, *l. sive possidetis*, *C. de probat.* resolvit Cancerius *tom.* 2. *var. cap.* 6. *num.* 146.

f *Henrici.*) Qui Ecclesiam rexit ex anno 1114. usque ad annum 1155. & si tempore hujus Præsulis denarii Lucenses solverentur, plusquam quadraginta anni erant elapsi.

COMMENTARIUM.

4 Difficilem, & laciniosam hujus textus speciem eleganter retulit D. Joseph. de Retes *lib.* 7. *opusc. cap.* 1. *in leg.* 1. *ff. de contrab. empt. consect.* 2. *num.* 55. à quo cùm plura didicerim in utroque jure, non erubesco illam transcribere. Clerici plebis Rupinæ solvebant Episcopo Spoletano tres denarios Papienses in festo Paschatis Nativitatis Domini, & totidem in festo Paschatis Resurrectionis singulis annis. Hæc præstatio tractu temporis ita immutata fuit, ut pro singulis denariis Papiensibus solverent tres denarios Lucenses, sive (quod idem est) novem Lucenses singulis pensionibus; nam tres Lucenses unum Papiensem faciebant. Tali tunc erat justa proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papiensem. Postea Respublica Lucana auxit valorem suorum denariorum, sive minuit pondus metalli, & de duobus denariis fecit quinque denarios, ac si nos diceremus, *La moneda que valia un quarto, la subio à dos y medio, o diez maravedis*. Unus itaque vetus denarius Lucensis valere incepit duos denarios & alterius semissem. Mansit igitur nomen denarii Lucensis, sed defecit valor intrinsecus, diminuto pondere. Defecit per consequens proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papiensem; quia aucto valore denariorum Lucensium, tres novi jam non efficiebant unum Papiensem, sed septem cùm dimidio. Colligo rem gestam ex integra epistola decretali, quam debemus Antonio Augustino, à quo eam transcripsi: Hic erat status vetus, novusque rei monetalis apud Lucenses denarios novos imminuti ponderis pro singulis Papiensibus singulis pensionibus pro synodatico solvebant Episcopo Spoletano, quos multis annis Episcopi receperunt decepti homonymia vocis, vel existimantes omnium Papiensium denariorum semper fuisse eundem valorem. Sed comperta diminutione monetæ Lucensis, Episcopus, qui tunc temporis sedebat, comparuit coram Romano Pontifice, petens ut solverentur sibi pro synodatico, vel unus Papiensis, vel tres Lucenses veteris ponderis, & qualitatis, non tres Lucenses novi. Clerici plebis Rupinæ opponebant præscriptionem Episcopo, allegantes à tempore Lotharii prædecessoris Episcopi adversarii uniformi præstatione tres Lucenses novos fuisse solutos, & receptos pro synodatico prædicto; & facta supputatione temporis, ab eo tempore usque ad diem judicii cœpti, quadraginta annos effluxisse contendebant. Episcopus Spoletanus præscriptionem tentabat excludere. Cùm ergo ad annorum calculum deventum fuisset, constitit per confessionem partis clericorum Lothario denarios Papienses solutos fuisse, non Lucenses, à cujus obitu ad diem cœpti judicii triginta & sex anni ad summum lapsi fuerant. Exclusa ergo quadragenaria præscriptione, qua sola clerici plebis Rupinæ innitebantur, decrevit Pontifex, ut de cætero clerici præfati pro synodatico solverent Episcopo Spoletano tres denarios Papienses, vel pro singulis Papiensibus tres Lucenses veteres, vel septem cùm dimidio novos. Hactenus species hujus textus: ejus decisionem exponemus infrà *in cap. cùm canonici*, quam etiam explicat Crespi, *tom.* 2. *observ.* 102. *cum seq.*

CAPUT XXI.

Idem *Priori a S. Stephani.*

CUm ven. f. n. *b* Phanen. Episcopus, & tu in nostra essetis præsentia constituti, & de quæstione, quæ inter vos super Ecclesia S. Stephani Phanen. vertebatur, velletis ad invicem litigare, dil. fil. I. tit. S. Priscæ presbyterum Card. & I. sanctæ Mariæ in Cosmedin. Diac. Card. vobis concessimus auditores, coram quibus allegando opponere curavistis, quod cùm prædicta Ecclesia S. Stephani quarundam monialium, quæ in ea videbantur sub religionis habitu conversari, malitia faciente fuerit ferè ad desolationem redacta, illas bon. mem. Cato Phanen. Episcopus auctoritate fel. rec. Eugenii Papæ p. n. ab Ecclesia memorata removit, & canonicos in ipsa instituit regulares, statuens ut ordo canonicus perpetuis in ea temporibus debeat observari, & eam ab omni exactione, tam sua, quàm successorum, suorum, & Phanen. Ecclesiæ prorsus absolvit, retento sibi & Ecclesiæ suæ uno cereo trium librarum ab ea annis singulis exsolvendo. *Et infrà*: Nos autem cùm dicti Card. ea quæ audierant, nobis fideliter retulissent, dicto instrumento diligenter inspecto, revera cognovimus, quod præfatus Episcopus *c* spallas, quas ab eadem Ecclesia, tam ipse, quàm prædecessores sui recipere consueverant, Ecclesiæ præfatæ remisit, & statuit, quod aliud servitium ei non imponeret, sibi & Ecclesiæ suæ annuatim trium librarum cereo pensionis nomine reservato. Quia verò visitationi annexa est procuratio, cùm nemo suis stipendiis debeat militare, nec os bovi alligandum sit trituranti, & Episcopus ratione spiritualis jurisdictionis, quam habet in ea, teneatur causa correctionis præfatam Ecclesiam visitare, nec intelligatur quasi novum imponi quod ab ipsa fundatione de communi fuerat jure impositum, de consilio f. n. decernimus, quod idem Episcopus, cùm ad ipsam Ecclesiam causa correctionis accesserit, moderatam ab ea procurationem accipiat *d* bis in anno, sed nihil aliud præter pensionem, & procurationes præscriptas idem Episcopus ab eadem Ecclesia exigere, vel extorquere præsumat.

NOTÆ.

1 a *SAncti Stephani.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* quod monasterium est Canonicorum regularium in ipsa diœcesi Pharensi, ut in hoc textu refertur.

2 b *Pharensi.*) In sexta collectione legitur *Phaben.* sed malè, cùm in ipsa diœcesi nullum reperiatur monasterium S. Stephani, nec inter ejus Episcopos, quorum catalogum refert Ughellius, *tom. 1. Italiæ sacræ*, refertur aliquis dictus Cato, cujus hic fit mentio: unde existimabam legendum esse *Pharen.* Pharensis enim Ecclesia est suffraganea Jadertin. sub Patriarcha Gradensi: unde Innocentius noster *lib. 1. epist. 1.* reprehendit Episcopum Pharensem, quod ausus fuisset inconsulto Patriarcha Gradensi se transferre ad Ecclesiam Jadertinensem.

c *Spallas.*) Spalla accipitur pro membro, seu parte feræ, apri, cervi, seu similis animalis, ut apertè demonstrat noster Innocentius, *lib. 3. regest. 13. in epist. ad Abbatem sanctæ Mariæ Rotundæ*, dum refert, solutam fuisse spallam porci ob licentiam venandi, ibi: *Et quod ad Abbatis, & partium instantiam sylvam venirant Ravennates, & qui venabantur in ipsa, reddebant eidem singulis annis spallam porci, & cultores agrorum decimas, & gregum pastores certos redditus exsolvebant.* In veteribus diplomatibus Abbatiæ Sancti Sabini, in Episcopatu Bigorritano, scriptura Comitis Raymundi ita inquit: *Concedimus in ipsa valle, ut si quis porcum singularem, sive cervum venando ceperit, quartam, sive spallarem sancto Sabino persolvat.* Etiam pars illa animalis dicitur friscinga, & ita procurationis nomine solitum Archiepiscopum Rhemensem exigere ab Abbate sancti Remigii friscingas, constat ex epistola 29. Alex. III. edita à Jacobo Sirmundo: & plura de friscinga tradunt Cironius, *lib. 1. observ. cap. 1.* Joan. Vossius, *lib. 3. de vitiis serm. cap. 7.*

d *Bis.*) Licèt enim visitatio tantùm semel in anno fiat, tamen justis ex causis potest Provincia bis in anno visitari; unde cùm monasterium hoc Canonicorum regularium noviter constructum esset, ob relaxationem veteris monasterii monialium, poterat Archiepiscopus bis illud visitare, procuratione percepta, quæ non censetur remissa, etsi jura Episcopalia generaliter remittantur.

CAPUT XXII.

a Idem.

SUper eo, quod f. t. nos consulere voluit, ut quia tota ferè provincia Compostell. de novo est ad *b* jurisdictionem Ecclesiæ tuæ conversa, qualiter tibi provinciam, vel partem provinciæ visitanti obsequi debeat, & servire, necnon & in procurationibus providere, te instruere dignaremur: f. t. duximus respondendum, quod illud observare tenetur, quod in vicinis provinciis observatur.

NOTÆ.

a *IDem.*) Innocentius videlicet Petro Compostellano Archiepiscopo, de quo egi *in cap. ex parte, hoc tit.* Etiam reperitur textus *hic in c. 7. sub hoc tit. in 3. Compil.*

1 b *Ad jurisdictionem.*) Non quia recuperata esset à Saracenis, ut voluit Hostien. in præsenti; sed quia cùm jus Metropolitanæ Ecclesiæ ex Emeritensi Ecclesia in Compostellanam per Calixtum II. anno 1119. translatum fuisset, cujus translationis bullam referunt histor. Compostel. & Ægidius Gonzalez *in hist. Salmanticen. lib. 2. cap. 9.* Moreno de Vargas *in hist. Emerit. cap. 7.* & ex hac translatione magnæ ortæ essent controversiæ inter Compostellanum, & Bracarensem super diœcesibus Ulyssiponensi, Elborensi, & Lamecensi, transactione postea fuerunt sopitæ, & ipsa transactio confirmata fuit per Innocentium III. aliis etiam locis, & monasteriis Compostellano assignatis, ut constat ex epistola ipsius Innocentii edita à Cardinale Sirleto, *folio 356.* in hæc verba: (In eminenti Apostolicæ Sedis specula, disponente Domino constituti, &c. usque ad verbum *Assen.* ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis record. Calixti, Anastasii, Alexandri, & Lucii Rom. Pont. Compostellan. Beati Jacobi Ecclesiam, cujus in ea venerandissimum corpus est positum, Apostolicæ Sedis privilegio communimus, & ob ipsius à Deo electi Apostoli reverentiam, Archiepiscopalis Cathedræ dignitatem, quam opulentissima quondam, & famosi nominis Emeritana civitas, priùs quàm peccatis exigentibus ab impia Saracenorum tyrannide possideretur, habuisse dignoscitur, præsentis scripti pagina in perpetuum confirmamus, statuentes ut eadem Emeritana civitas, si ad potestatem Christianorum, Domino donante redierit, Episcopum habeat, qui Compostellano Archiepiscopo, sicut Metropolitano suo debeat perpetuò subjacere. Omnem quoque Pontificalis officii plenitudinem, quam ipsius Emeritanæ Ecclesiæ Antistites antiquitùs habuerunt, Compostellanæ Præsul Ecclesiæ semper obtineat, & quietè. Suffraganei verò Episcopi Emerit. Metropol. qui per Lusitaniam Provinciam, vel modò sedes proprias obtinent, vel in futurum per Domini misericordiam obtinuerint, Salaman. videlicet, Abulen. Caurien. Civitaten. Placentin. Pacen. Oxonoben. & præterea Lamecen. & Egitanien. necnon Ulysbonen. & Elboren. sicut in nostris sententiis continetur, Compostellano Archiepisco-

po, cujus consecratio ad Rom. tantùm Ecclesiam spectat, obedientiam, & reverentiam, tanquam proprio Metropolitano prorsus exhibeant. Ipse autem consecrandi, ad sua Concilia convocandi, cum ipsis etiam ecclesiastica negotia terminandi, & eorum Ecclesias disponendi, auctoritate Sedis Apostolicæ liberam omninò habeat facultatem. Probibemus autem, ut nulli Canonicorum ejusdem Ecclesiæ beati Jacobi, qui ad aliarum Ecclesiarum prælationem assumpti sunt, vel in posterùm assumentur, honorem, vel præbendam, seu canonicatum in ipsa Ecclesia liceat retinere, sed alia idonea persona in locum ipsorum subrogetur, quæ ipsi Ecclesiæ deserviat, & ejusdem beneficium sortiatur: Illum etiam censum, qui Vota dicitur, quem Hispanorum Catbolici Reges ex singulis boum paribus à flumine Pisorga usque ad mare Occidentale, & per totam Lusitanicam Provinciam, atque etiam in Toleto, & trans Serram annuatim persolvere pro salute totius terræ liberaliter statuerunt, eidem Ecclesiæ confirmamus, & omni modo interdicimus, ut nulli fas unquam sit eum ipsi Ecclesiæ qualibet occasione subtrabere. Obeunte verò te, &c. Præterea quascunque possessiones, &c. usque ad verbum *Vocabulis*. Civitatem ipsam Compostellanam cum cauto suo, cum Ecclesiis, & monasteriis, infrà eam, vel ejus territorium constitutis, cum omni jure, tam diœcesano, quàm regali, & cum terminis totius Episcop. videlicet cum Archipresbyteratibus de Mortacio, & de inter Ambospontes, de Montibus utrinsque, de Taberiolir, & de Ciria, de Pilonio, & de insula Laonii, de utroque Coronato, de Dormian, & Superado, & Aranga, & monte Laurino, quo modò dividitur, cum Parrega de Pruciis, & de Bisauciis, cum tota interjacente diœcesi, à Castello sancti Pelagii de Luco usque Transancos: monasteria quoque omnia, & conventuales, seu alias Ecclesias infrà hos terminos constitutas, cum omni jure parochiali, & quæ intra regalia Beati Jacobi continentur, cum omni seu patronatus, seu alio jure, quod ad Reges pervenit, videlicet monasterium sancti Pelagii de Antealtaria, monasterium sancti Martini de Foris, Ecclesiam sanctæ Mariæ de Sara, monasterium sanctæ Mariæ de Canogio, monasterium sancti Petri de Foris, monasterium sancti Justi de Luania, monasterium de Superado, de Azzuario, de Codeseda, de Mosonzo, de Ciniis, de Monteferro, de Borgondo, de Negoria, de Solandres, de Calavario, de Siavia, de Rivomalo, de Moriame, de Ozon, de Savarde, de Pottnorio, de Nometi, de Civitio, de Briviis, de Mehis, de Dormian, de Calago, de Podio, de Lerze, de Armentaria, de Harcos, & monasterium sancti Joannis de Cavea, sancti Christophori, sancti Vereximi, sancti Georgii, sancti Thomæ de Pinario, & sancti Jacobi de Ermello: præterea regalem Capellaniam, & Cancellariam, quam bonæ memoriæ Alfonsus illustris Hispaniæ Rex Ecclesiæ vestræ concessit, & scripti sui pagina roboravit: Castrum quoque quod vocatur Honestum, & Iriam, cum servis, & omnibus appendiciis suis; Castrum, quod vocatur Sancta Maria de Lanceata, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod vocatur Ciria, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Citofata, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Cathobadi, cum pertinentiis suis: Castrum Daravum, cùm villis, & Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Luparia, cum Ecclesiis, & pertinentiis suis: Territorium, quod vocatur Amaea, cum omnibus possessionibus, quas ibi babetis: Pistomarcos cum servis, & possessionibus, quas in eo habetis: Bissetium cum servis, quos ibi habetis: Dubriam cum possessionibus, quas ibi habetis: Lanias cum pertinentiis suis: Lucrosam cum servis, & pertinentiis suis: Montanos cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Coronatum cum possessionibus, quas ibi habetis: Ventosam cum insula de Laonio: Montes, quos quandoque Suarius Friolæ à vestra Ecclesia tenuit, cum altera medietate integros: Burgum de Ponte Veteri cum pertinentiis suis: Taveriolos cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Ripam Uliæ cùm Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Deciam cum possessionibus, & Ecclesiis regularibus, & omnibus pertinentiis suis: terram de Superado integram cum pertinentiis suis: in eadem Decia monasterium sancti Laurentii de Carbonario, quod Ecclesiæ Compostellanæ secundùm juspatronatus adjudicatum est per sententiam dilecti filii nostri G. S. Angeli Diaconi Cardin. tunc Apostolicæ Sedis Legati: medietatem burgi de Faro cum pedagio navium, & jure fisci: villas de Ceeja in Nemancos, & de Oca in Bregantin, de Leilojo in Seja, de Auegundo Piaveladegio, Liure, & de Rùiis in Endis, de Tooure in Pruciis, cum cautis, Ecclesiis & pertinentiis suis, & alias Ecclesias, seu possessiones, quas jure proprietatis extra fines regalium vestrorum per eundem Episcopatum babetis: In Episcopatu quoque Mindunien. Ecclesiam sancti Laurentii de Arbore cum cauto, quod dicitur villa de Maures; & villam S. Petri cum Ecclesia sua; & Ecclesias de Rivo Averso, & sanctæ Eulaliæ Altæ, & de Radigosa, & sanctæ Mariæ de Turre, & sancti Martini de Palatiis, cum omnibus pertinentiis suis: In Episcopatu Lucen. villas de Reccelli, & de Cesa: In Episcopatu Aurien. villas de Amaranre, de Jovin, & de Vite, & de Villari Regis, & medietatem Souti de Parata: In Episcopatu Tuden. cautum, quod dicitur de Molis, cum omnibus Ecclesiis intra ipsum contentis, & monasterium de Cella, & villas de Lazorio, Baldranes, Lamala, & Nugaria: In Episcopatu Bracharensi villas de Corneliam, cum Ecclesiis suis, & Moaci, & Gandusi, cum montibus, exitibus, & pertinentiis suis: In valle Carceris hospitale quod dicitur Anglorum, cum Ecclesia sua, & aliam Ecclesiam, quæ ipsi ex eadem parte superjacet; & villas de Tabladelo, & de Parata: In Episcopatu Astoricensi villas de Cacavell, cum Ecclesia sua, & de Carvaliall, & Ecclesiam sancti Jacobi de Requeixo, de Sanabria: In Episcopatu Legionensi domos, quæ fuerunt Archidiaconi Thomæ: In ipsa civitate villam de Ledigos cum Ecclesia sua, & partem villæ de Furones, cum omni jure, quod habetis in Ecclesia: In ripa Estolæ villam Alexii, & villam Leandri, cum Ecclesiis suis, & juxta monasterium sancti Facundi villam Cerame: In Episcopatu Palentino Ecclesiam sancti Michaelis de Vallouria, & villam dictam Sangelo de Raaces, cum pertinentiis suis, & omni jure regali, sicut Alphonsus Illustris Castellanorum Rex Ecclesię Beati Jacobi eam donasse dignoscitur: In Episcopatu Oveten. in villa Olerxida omnes Ecclesias, & in Benevento Ecclesiam sanctæ Mariæ de Ventosa: In Asturiis Ecclesias sancti Joannis de Cerreda, & villam Armillum cum hospitali quod est in strata, cum montibus, & omnibus pertinentiis suis: In Episcopatu Zamorensi villas, & Ecclesias de Arquilinis, & de Arcos, & Ecclesiam sancti Jacobi de Zamora; villas de Palatiis, & de Spino, & de Aldenla, cum Ecclesiis suis: In Episcupatu Salmantino villam de Muniagno Asoar, cum Ecclesiis suis, & villam quæ dicitur Ecla, & villam Bilvestre cum jure regali, & Ecclesiam S. Martini de Ledesma, & alias Ecclesias, vel possessiones, quas in prædictis Episcopatibus habetis: In Episcopatu Cauriensi Castrum, quod dicitur Altalaja, Pelagii videlicet, cum terminis suis, & Ecclesiam de Granata, quæ dicitur sancti Jacobi, cum domibus, & piscariis, & aliis possessionibus, quas ibi acquisistis: Ecclesias quoque & possessiones, quas in Vasconia, in Italia, & in aliis partibus orbis per diversos Episcopatus habetis. Decernimus ergo, &c. salva in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate. Si qua igitur, &c. Dat. Laterani per manum Raynaldi Acheruntini Archiepiscopi, Cancellarii vicem agentis, secundo idus Julii, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ M. C. XCIX. Pont. verò Domini Innocent. III. anno II.)

Unde cùm noviter omnes Ecclesiæ superiori epistola relatæ Archiepiscopo Compostellano fuissent assignatę, consuluit Petrus Innocentium III. quomodo in eis procurationes tempore visitationis deberet exigere, & eas visitare. Cui consultationi respondit Innocentius in pręsenti, quod illud jus debet observare, quod in aliis provinciis communiter custoditur; licèt enim cùm agitur de rebus ecclesiasticis inferiorum Ecclesiarum Cathedralium, regula sumi debeat à Metropolitana Ecclesia, *cap. cùm Ecclesia, de elect. c. super eo, de cognat. spirit.* nisi de his agatur, quę fidem, vel uniformem Ecclesiæ statum respiciunt; tunc enim Romana consuetudo servanda est, *c. de his, 52. dist.* argumento legis unicæ, *C. de Metrop. Beryt. §. fin. Instituta de satisd.* ibi: *Necesse est omnes provincias caput omnium nostrarum civitatum, hoc est regiam urbem, illiusque observationem sequi;* veluti in Sacramentis, quæ administrantur prout Romana Ecclesia prædicat, & docet, *cap. ad abolendam de hæreticis*. Tandem cùm dubitatur de consuetudine alicujus Ecclesiæ Metropolitanæ, viciniorìs provinciæ consuetudo attenditur. Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 5. num. 65.* Quare cùm in præsenti casu proximior Provincia esset Bracharensis, juxta illius consuetudinem Compostellanus Archiepiscopus visitare debebat, ut docuit Cironius *ad tit. de consuet.*

C A-

Digitized by Google

CAPUT XXIII.

Idem *in Concilio a Generali*.

PRocurationes; quæ ratione visitationis debentur Episcopis, Archidiaconis, vel quibuslibet aliis, etiam Ap. Sed. Leg. aut Nunciis, absque manifesta, & necessaria causa nullatenus exigantur, nisi cùm personaliter visitationis officium impendunt. Evectionum, & personarum mediocritatem observent in Later. Concilio constitutam, hoc adhibito moderamine circa Legatos, & Nuncios, ut cùm oportuerit eos apud aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter ipsos nimium aggravetur, procurationes recipiant moderatas ab aliis Ecclesiis, vel personis, quæ nondum fuerunt de suis procurationibus aggravatæ: ita quod numerus procurationum numerum dierum, quibus moram hujusmodi fecerint, non excedat. Et cùm aliqua non sufficiet per seipsam, duæ, vel plures conjungantur in unum. Porrò visitationis officium exercentes, non quærant quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, prædicationi & exhortationi, correctioni & reformationi vacando, ut fructum referant, qui non perit. Qui autem contra hoc venire tentaverit, & quod accepit, reddat: & Ecclesiæ, quam taliter aggravavit, tantumdem *b* impendat.

NOTÆ.

1 a GEnerali.) Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *can.*33. & etiam habetur textus hic in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.*2.

2 b *Impendat*.) Immò non Ecclesiæ, sed pauperibus restitutio facienda est, *cap. quia* 8. *de immunitat. Eccles.* ibi; *Pauperibus elargiri*, Pro cujus difficultatis solutione dicendum est cum Glossa *ibi*, Zabarel. *opposit.* 1. Panormit. *n.*6. Boet. Epon. *n.*12. casus omninò diversos esse, alium scilicet hic, alium verò illic referri: hic enim agitur de visitatione Episcopali, quæ personaliter est facienda, non sine magno Ecclesię visitatę sumptu: illic autem agitur de exactione, quæ pro Legato Pontificis fit per Episcopum, non quidem visitationi incumbentem, nec suis procurationibus Ecclesiam onerantem; sed domi suæ manendo, minutum quid à singulis clericis, quasi stipis instar, accipientem, unde evasit major summa in unum collecta, quàm quæ Legato solveretur; ideòque in præsenti casu Ecclesiæ gravatæ duplum refunditur. At verò in dicto capite, quia simplum restituitur clericis, qui ampliùs gravati fuerunt in ea exactione, aliud verò simplum pauperibus erogatur, cùm non facilè in tot clericos refundi possit.

Commentarium hujus textus dedi *in cap. cùm Apostolus, hoc tit.*

CAPUT XXIV.

Honorius III. *de a Tyro, & de Josaphat Abbatibus*.

VEnerabili fratre nostro *b* Cenomanensi Episcopo accepimus referente, quod cùm causa quæ inter ipsum ex parte una, & Abbatem, & Conventum de *c* Cultura Cenoman. Diœces. ex altera, super procurationibus, quas ab eis petit idem Episcopus, tam in capite, quàm in membris noscitur agitari, de consensu partium vobis fuerit ab Apostolica Sede commissa; dicti Abbas & Conventus ex eo frustrare intentionem ejusdem Episcopi moliuntur, quòd eorum monasterium in Cenomanensi villa situm esse dignoscitur, & ipsi procurationes se asserunt Episcopo hactenus non solvisse, quanquam exemptionis privilegium non ostendant, & eidem Episcopo competat jus commune. Volentes igitur ut finis litibus imponatur, disc. v. m. quatenus nisi dicti Abbas, & Conventus aliud rationabile ostenderint, & probaverint, propter quod ipsi Episcopo exhibere non debeant supradicta, vos eos ad exhibendum ea, sicut jus dictaverit, juxta priorem Apostolicarum litterarum tenorem, ratione prævia compellatis.

NOTÆ.

1 a TYro.) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 1. Monasterium Sanctæ Trinitatis Tyri constructum fuit in Carnotensi diœcesi sub anno 1110. qua ætate non modò vixit Ivo illius Episcopus, verùm & Tyronii quoque monasterii mentionem fecit *epist.*229. Meminit ejus D. Bernardus *epist.*126. & de eo nonnulla adduxit Chopinus *de sacra pol. fol.* 59. & 350. Aliud etiam monasterium Sanctæ Mariæ de Josaphat est Ordinis D. Benedicti, fundatum à Gofrido Episcopo Carnotensi anno 1120. ut notavit Cironius in præsenti.

b *Cenomanensi*.) Mauricio videlicet, qui postea fuit Archiepiscopus Rothomagensis anno 1231. & de diœcesi Cenomanensi nonnulla adduxi *in cap.* 5. *de rescriptis*.

c *De Cultura*.) Monasterium hoc Sancti Petri de Cultura, est in suburbiis Cenomanensibus Ordinis D. Benedicti, constructum à Berthrano Episcopo Cenomanensi anno 600. & amplè dotatum à Constantia Connani Comitis Britanniæ filia.

COMMENTARIUM.

2 OLim Monasteria non solùm quoad legem Diœcesanam, verùm & jurisdictionalem paruisse Episcopis propriis, latè probavi *in cap. licèt, cap. gravi, de offic. Ordin.* unde visitabantur ab Episcopis, ut non modò si quid ab ipsis Abbatibus, aut monachis contra regulam actum erat, emendaretur, verùm etiam quæ ad victum illorum pertinebant, ipsi providerent. Concil. Vernense *can.* 20. Concil. Arelat. sub Carolo, *can.* 8. unde *in addit.* 1. *capitularium, cap.* 9. cavetur, ut nullus Episcoporum monachis volatilia comedere præcipiat. Immò & in Gallia simul cum judicibus sæcularibus Episcopi Monasteria visitabant; unde conqueruntur Episcopi Gallicani in Concilio Cabilon. 1. *capite* 11. quòd eo tempore judices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quæ mos est Episcopos circuire, ipsi illicita præsumptione videantur discurrere: simul tamen cum Episcopis Comites, & Judices Regios debere monasteria visitare, cavetur in Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 20. ibi: *Dignum, ac necessarium est, ut missi per quæque loca directi, simul cum Episcopis uniuscujusque Diœcesis perspiciant loca monasteriorum, canonicorum pariter, & monachorum, similiter puellarum.* Quod habetur *lib.* 1. *capitul. cap.* 122. & *lib.*5. *cap.*78. Sed quorsùm sæculares Magistratus unà cum Episcopis in visitandis monasteriis? Hoc certè non ad auctoritatem, & dignitatem Ecclesiæ minuendam à Christianissimo Principe statutum, rectè probat Filesacus *in cap. quanto* 7. *§.* 4. *de offic. Ordin.* sed ut habetur *lib.*2. *capitul. capite* 25. ut missi illi omnibus generaliter notum faciant, qualis sit eorum legatio, scilicet ad hoc esse se à nobis missos constitutos, ut si quilibet Episcopus, aut omnes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non possent, ad eos recurrant, & cum eorum adjutorio ministerium suum adimpleant, & si talis causa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam deferatur. Ac, ut loquitur Concil. Arelat. sub eodem Carolo, *can.* 7. ut quos sacerdotalis admonitio non flectit, ad justitiam regalis potestas ab improbitate coerceat: ita ut sæcularis potestas tantùm in adjutorium, & auxilium adhiberetur. Unde in Concilio Vernensi *can.* 5. ita statuitur: *Ut monasteria tam virorum, quàm puellarum, secundùm ordinem regulariter vivant; & si hoc facere contempserint, Episcopus, in cujus parochia esse videntur, hoc emendare debeat: quod si non potuerit hoc emendare, illi quem Metropolitanum constituimus, hoc innotescat, & ipse hoc emendari faciat: quod si hoc* nec

ec ipse emendare potuerit, ad Synodum publicam exinde veniant, & ibidem canonicam sententiam accipiant; & si publicam Synodum contempserint, aut honorem suum perdant, aut excommunicentur ab omnibus Episcopis, & alius in eorum locum in ipsa Synodo constituatur. Consentit Concil. Epaun. *can.* 19. Et his temporibus Episcopo visitanti monasteria procurationes persolvebantur, ut in præsenti docetur. Postquam tamen eximi cœperunt monasteria à lege diœcesana, & jurisdictionali, cùm Episcopi jus ea visitandi non haberent, per consequens nec exigendi procurationes. Juxta quam temporum varietatem accipiendi sunt textus *in cap. dilecto, de offic. Archid. cap. constitutus* 8. *de relig. dom. cap.* 7. *de pœnis*. Unde apparet verus sensus præsentis textus; in ejus enim specie Episcopus Cenomanensis cùm visitaret monasterium Sancti Petri de Cultura, exigebat procurationes ab ipsis monachis; Abbas autem eas solvere renuebat, quia monasterium illud erat in ipsis suburbiis Cenomanensibus; unde in ejus visitatione nullas expensas faciebat, siquidem domi remanebat; atque ita cùm nullas in itinere expensas faceret, jus procurationes exigendi non habebat. Asserebat etiam jam à longo tempore procurationes solutas non fuisse; unde intendebat, eas injustè exigi ab Episcopo: sed cùm procuratio sit annexa visitationi, eo quòd qui seminat spiritualia, debet percipere temporalia, ex traditis suprà *in cap. cùm Apostolus*; & hæc ratio æquè militet sive Ecclesia sit intra, vel extra urbem; & etiam quia solvitur à subjectione, ut eo etiam commentario probavi; inde rectè Honorius III. decrevit, monachos ipsos debere procurationem præstare, nec tempus longum, per quod eam non præstiterunt, illis suffragari, cùm circa procurationes visitanti præstandas non currat præscriptio, ut probavi *in cap. cùm ex officii, de præscript.*

C A P U T XXV.

a Gregorius IX.

CUm nuper Archiepiscopus Beneventanus Beneventanam provinciam visitaret, *Et infrà*: Mandamus, quatenus cùm eundem Archiepiscopum sive auctoritate propria, sive nostra Beneventanam provinciam contigerit visitare, procurationes ratione visitationis debitas juxta facultates Ecclesiarum vestrarum exhibeatis eidem. Alioquin sententiam, quam ipse ritè tulerit in rebelles, ratam habebimus, & faciemus auctore Domino inviolabiliter observari.

N O T Æ.

1 a *GRegorius IX.*) Cùm non habeamus epistolas ipsius Pontificis, certò agnoscere non possumus Prælatos quibus in præsenti rescribit: tantùm ex textus serie colligitur, loqui cum subditis ipsius Archiepisc. Beneventani. Beneventum autem, vulgò *Benevento*, est Metropolis Italiæ, cujus Ecclesia olim erat Canonicorum regularium, ut refert Pennotus *lib.* 2. *histor. Canonic. regul. cap.* 29. *num.* 4. Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap. sopitæ.*

C A P U T XXVI.

a Idem.

CUm Canonicis majoris Ecclesiæ quandam summam pecuniæ pro pensione Ecclesiæ tuæ debitam aliquot annis persolveris, & iidem summam illam ex integro de meliori moneta exigant solvi sibi: Tibi damus nostris litteris in mandatis, ut Canonicos illos solutione prioris pecuniæ, vel si non sit in usu, æstimatione pensionis antiquæ facias manere contentos.

N O T Æ.

1 a *IDem.*) Gregorius IX. videlicet, nec amplius ex littera constat, videlicet nec de personis cum quibus loquitur Pontifex, nec de moneta juxta quam pensio solvebatur, aut regione ubi casus hic contigit: ex littera tamen à Raymundo relata apparet, quod quidam per aliquot annos persolvit Canonicis certæ Ecclesiæ Cathedralis annuatim quandam summam pecuniæ pro pensione illi debita; solvit videlicet mille regales monetæ minoris: pone quod solvit centum uncias argenti, quæ pendebant totam summam, videlicet mille regales, quia tunc temporis singulæ unciæ æstimabantur decem regalibus argenteis; sed cùm postea minutus fuisset valor unciæ argenteæ ad octo regales, vel vilis materia immixta veteri monetę adempta fuisset, quo purior, & perfectior moneta maneret, Canonici illius Ecclesiæ intendebant exigere mille regales argenteos in nova moneta, scilicet centum viginti & quinque uncias signatas, pro centum, quasolim exigebant: de quo casu cùm consultus fuisset Gregorius, respondit Canonicos contentos esse debere moneta antiqua minoris ponderis, vel deterioris metalli, si inveniri possit, vel si in totum abrogata fuit lege Principis, reducendam esse novam ad proportionem, & æstimationem veteris, ut qui pensionem solvebat, non gravetur ad plus quàm ad id, quod solvebat tempore constitutæ pensionis in veteri moneta; sed si non est idem textus qui tribuitur Urbano III. *in capite* 3. *hoc tit. in* 2. *collect.* valde similis est. Verba refero: (Querelam P. Presbyteri Sancti Petri accepimus, quod cùm Canonicis Deboræ certam summam pecuniæ pro pensione Ecclesiæ suæ aliquot persolvisset annis, iidem Canonici ab eo summam illam ex integro de Parisiensi moneta exigunt sibi solvi; licèt ea melior sit illa, quam pro pensione prædicta solvere consuevit. Quia igitur in hoc idem presbyter contra justitiam gravatur: disc. v. per A. s. m. quat. si verum est quod asseritur, Canonicos illos antiqua pensione cogatis, ap. cess. manere contentos.)

2 b *Pro pensione.*) Pensionis variæ acceptiones sunt: nonnumquam accipitur pro mercede habitationis ædium, ut *in l. lecta, §. igitur, ff. de rebus creditis*: aliquando pro præstatione certis temporibus, & terminis divisa, *l.* 3. *ff. de annuis legat. l.* 1. *§. si annua, ff. de pignoratitia, l. defuncta* 48. *ff. de usufruct.* In hoc Canonico jure passim accipitur pro certa parte fructuum alicujus beneficii in alterius favorem reservata, ut *in cap. nisi essent*, & aliis congestis, *de præb.* In præsenti autem accipitur pro censu annuatim solvendo Ecclesię Cathedrali, ut etiam accipitur *in cap.* 2. *de his quæ fiunt à Prælatis*, ut ita accipiatur textus hic juxta rubrum sub quo jacet.

C O M M E N T A R I U M.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pensiones antiquæ juxta antiquam monetam sunt solvendæ; & si non est in usu, ad ejus æstimationem.* 3 Conclusio traditur, & probatur.

Quæ assertio probari potest *ex cap. olim, hoc tit. Clement.* 2. *de decimis, capite* 2. *de maledicis, cap. querelam, de elect. l. si voluntate, Cod. de rescind. l. creditor, ff. de solut. l. penult. Cod. eodem tit.* & argumento deducto à mensuris ad pondera, seu nummos, *ex l.* 2. *ad finem, tit.* 13. *lib.* 5. *recopil.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Fachineus *libro* 2. *controv. cap.* 10. Cevallos *commun. quæst.* 219. *numero* 2. Pirrus Maurus *de solut. cap.* 27. *per tot.* Alexan. Ludovisius *decis.* 41. Felicianus *de censib. lib.* 4. *cap. unic. num.* 28. Faber *in lib. variis nummis, capite* 4. *ferè per tot.* & *capite* 11. *numero* 20. & *cap.* 21. *num.* 13. plures ex moralistis apud Dianam *part.* 8. *tract.* 7. *resolut.* 18. Ezpeleta *in tractatu patrio idiomate scripto*, cui titulus, *Resoluctiones morales sobre las vaxar de la moneda.* David Argent. *in l. Paulus, ff. de solut.* Penna *decis.* 5. Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap. fin.* Tondut. *resol. civil. capite* 3. 4. 5. 6. 7. & 8. Corrasius *lib.* 3. *miscel. cap.* 13. Hothomanus *illust. quæst.* 15. & *libro* 7. *observ. cap.* 11. & *lib.* 8. *cap.* 4. Cancerius 2. *tom. cap.* 6. Hermosilla *in l.* 3. *tit.* 3. *part.* 5. Valenzuela *consil.* 3. D. Joan. de Larrea *allegat.* 84. & *decis.* 12. Noguerol. *allegat.* 2. Amaya *in l. unic. Cod. de collat. æris*, Basil. Legion. *de potest. Principis circa monetam*,

tam, *quæst.* 3. *&* 4. Marquez *in gubernat. Christ. lib.* 2. *cap. ult.* §. 2. D. Joseph. *de Retes lib.* 7. *opusc. cap.* 1. *consect.* 2. Guzman *de verit. jur. verit.* 12. Marinis *tom.* 1. *decis.* 333. Bronchorst. *enantioph. cent.* 2. *assert.* 17.

4 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam æstimatio monetæ est, non ex affectione hominum, sed ex voluntate Principis regulata, *l.* 1. *ff. de contrahenda emption.* unde licèt in aliis rebus propter affectionem, & æstimationem in litem juretur; in nummis tamen non admitti juramentum in litem, probat Ulpianus *in l. in nummis*, *ff. de in litem jur.* Ergo cùm tota substantia monetæ pendeat à voluntate Principis, satisfacit obligationi, qui debitam quantitatem in antiqua, vel nova moneta solvit, & per consequens in præsenti specie nihil intererat, an pensio solveretur in moneta pretiosiori, an in pejori, cùm semper eadem quantitas solvenda esset, sive in una, sive in alia specie. Accedit; nam casu, quo dubitatur de solutione facienda ad monetam antiquam currentem tempore impositionis census, vel ad novam & usualem, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo convenit inter contrahentes, ut certa munera solvatur; aut nihil convenit inter ipsos. Primò casu necessariò antiqua moneta solvenda est, *l. creditorem* 99. *ff. de solut.* Si nihil convenit inter eos, usualis moneta debetur, *Clement.* 2. *de decimis*. Igitur non rectè in hoc casu docet Gregorius, pensionem solvendam esse juxta antiquam monetam; aut si ea in usu non sit, juxta novam æstimationem antiquæ esse faciendam.

5 Diversi casus circa monetam Proponuntur. Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione, præmissis quæ de monetæ origine, & substantialibus requisitis adduxi *in cap. quantò*, *de jurejur.* sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, & quidem facilis, cùm in ipsa obligatione pactum adjectum fuit, ut in eadem specie, ponè argento, vel auro, solutio fieret; tunc enim quia ex conventione contractus legem accipiunt, *l.* 1. *§. si convenit*, *ff. depositi*, pacto standum erit, ut nemine refragante docuerunt in quocumque genere debiti, videlicet sive ex mutuo, promissione, vel venditione, Carranza *de monetis* 4. *part. pag.* 244. Molina *de justitia*, *disput.* 312. *versic. Prima*, Castillo *libro* 4. *controvers. cap.* 10. *à num.* 45. Larrea *decis. Granat.* 22. *per tot.* Amaya *ubi supra*, *numero* 33. Guzman *de evict. quæst.* 22. *num.* 22. Siguenaa *de clausul. libro* 1. *cap.* 11. *num.* 3. Tondut *qq. civil. capite* 1. ubi justitiam hujus pacti latè defendit. Vela *dissert.* 28. *ad finem*. Secundus casus evenit cùm absolutè debitum contrahitur in argento, vel auro, & quæritur utrum possit solvi in pecunia ærosa, vel è contrario? Et dicendum est, posse solvi in ære, quod debetur in argento, si talis æqualitas sit monetæ, ut olim in Hispania erat, ut centum regales cujuscumque monetæ, neque ex legali æstimatione, neque in commerciali ejusdem valoris sint, *l.* 6. *tit.* 12. *lib.* 5. *recopil.* docuerunt Parladorius *lib.* 2. *rer. quotid. cap. ult.* 5. *p. §.* 17. *num.* 17. Mexia *in pragmatic. taxæ panis*, *folio* 130. Gutierrez *lib.* 2. *practic. quæst.* 179. Morla *in empor. tit.* 8. *quæst.* 13. Valenzuela *tom.* 1. *quæst.* 30. *per tot.* Amaya *ubi suprà*, *num.* 10. Larrea *decis.* 21. *num.* 56. Noguerul *alleg.* 2. *num.* 42. nisi ex tali solutione æreæ monetæ pro argentea præjudicium sequatur creditori, ob ejus transportationem, vel similem causam: unde juxta eorum sententiam defendi potest, census impositos in moneta argentea, eo tempore, quo ullam æstimationem non habebat, vulgò *no tenia premio*, posse hodie redimi in pecunia ærosa; quia omnis solutio regulariter facienda est juxta monetam currentem tempore contractæ obligationis; sed eo tempore poterat creditor cogi accipere æream monetam pro argentea, & è contra, *l.* 6. *tit.* 21. *lib.* 5. *recopil.* ergo cùm debitor in ipsa constitutione census habuisset jus solvendi æs pro argento, non debet illud amittere ex superveniente accidenti, videlicet quod argenti æstimatio aucta sit; aliàs si omninò cogeretur argentum reddere, plus solveret, & ita contractus usurarius redderetur, ut considerat Leothardus *de usur.* Sed adhuc contrarium defendit D. Josephus de Retes *d. consect.* 1. *num.* 45. Ex prædicta etiam sententia deducunt Salgado *in Labyrint. credit.* 2. *part. cap.* 8. *per tot.* Noguerol *alleg.* 2. *à num.* 42. censum illo in tempore susceptum in argentea pecunia à possessore majoratus, qui habuerat facultatem regia accipiendi mille ducata, non designata specie monetæ, rectè impositum censeri; quia tunc æqualis valoris, ac æstimationis erant omnes monetæ: igitur potuit possessor majoratus hanc, vel illam sumere, sine ullo excessu, vel defectu facultatis. Nec casus hic decisus est *in l.* 19. *tit.* 21. *lib.* 5. *recopil.* quia ibi agitur de eo casu, in quo census constitutione, aut obligatione cautum fuit, ut argentum solvatur; tunc enim beneficio illius pragmaticæ solutio fieri potest in ærosa pecunia cum præmio ad decem pro centum. Ut autem cognoscamus, à quo tempore cœpit in Hispania valor argenti augeri, vulgò *tener premio*, non est sequendùs D. Franc. Salgado *in Labyrinth.* 2. *part. cap.* 8. ubi ab anno 1612. existimat, quod ob copiam monetæ ærosæ è regnis extraneis introductæ, cœpit vilescere hæc moneta, & augeri argentea, cùm Basilius Legionensis in quæstione illa perdocta *de potest. Princip. circa monetam*, sæpiùs agat de valore aucto argenteæ monetæ, & eam publicè ediderit anno 1605. unde credo ab ipso anno, vel antecedenti valorem argenteæ monetæ excrescere cœpisse, atque ita census postea impositos in argento, non posse solvi in moneta ærosa; cùm jam diversa æstimatio esset utriusque monetæ.

Huic casui consequens est alius tritus in tractatione mutationis monetæ, nempe si genus monetæ postea sit immutatum, veluti cùm novi, & currentes nummi cuduntur hodie leviores, seu impuriores, ac deteriores veteribus nummis, qui debiti erant: quod frequenter accidit ob ingruentes necessitates; nam Romæ primò as erat libralis, libramque, hoc est duodecim uncias, pendebat. Deinde factus est sextantarius, sive redactus ad sextantis, seu duarum unciarum pondus. Tertiò factus est uncialis, unciam pendens. Deinde factus est semuncialis, ut ex Plinio probat David Argente *in d. l. Paulus*, *fol.* 135. Idem contigit quoque in nummis aureis; nam ab initio ex auri libra Romana conflati fuerunt 48. vel 50. solidi; unde in Pandectis pœna libræ aureæ, & pœna 50. solidorum, idest aureorum, eadem est. Postea sub Constantino ex auri libra cusi fuerunt centum aurei, & postea sub Valentino 72. ut probant Gibalinus *de negot. tom.* 1. *libro* 2. *capite* 4. *art.* 8. Hothoman. *de re nummaria*, *part.* 3. *cap.* 2. Budeus *lib.* 3. *de asse*. Quæritur ergo, an ille qui accepit centum asses librales, possit hodie exsolvere centum asses semunciales; possitque reddere nummos veteribus debitis leviores, ac pondere diminutos. Aliud quoque exemplum erit, si nummi in ipsa materia, seu metalli puritate, vel bonitate decrementum acceperint, ut Romæ contigit, cùm Livius Drusus denariis ex purissimo argento excusis admiscuit octavam partem æris; atque etiam apud Salustium urgente inopia, & egestate publica, *argentum ære solutum est*, idest nummi, qui erant argentei, postea penè facti sunt ærei, ob pecuniarum inopiam; & etiam aurei veteribus deteriores, ac impuriores conflati, non ex auro coctissimo, & obryzo. Hinc quæritur, an pro veteribus, & probis nummis purissimis, olim creditis ac debitis, dari, & solvi possint hodie qui sunt, & deteriores; an è contrario ineunda sit ratio, vel æstimatio bonitatis intrinsecæ, quæ olim erat in nummis creditis, & debitis; & an creditori ea jactura sarciri debeat. Communis Interpretum sententia, quam sequuntur Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. judic. cap. ult.* D. Josephus de Retes *ubi suprà*, *consectar.* 2. *per tot.* pro creditore affirmant, quia alioqui creditori fieret non levis injuria, argumento dictæ legis *Paulus*, *ff. de solut.* Item quia aliud pro alio invito creditore non solvitur, *l.* 2. *ff. de rebus creditis:* & æquè bonum in substantia ipsa, & materia creditori reddi debet, *l. cùm quid*, *ff. eodem tit.* substantia verò, & materia nummorum hodie est alia deterior; quò pertinet lex 1. *ff. de contrahenda empt.* Tandem quia intrinsecæ bonitatis imminutæ rationem esse habendam pro creditore, docetur in præsenti textu, & *in cap. olim* 20. *suprà hoc tit.* Sed contrarium, videlicet immutata re nummaria, vel in pondere, vel in materia, & substantia nummorum, hoc est in bonitate intrinseca, ut ajunt, quæ quidem vel aucta, vel diminuta sit, manente nihilominus eadem potestate, indicatura, seu valore imposito nummis, ita ut iidem cum veteribus hodierni nummi censeantur, & appellentur, talis mutationis rationem non esse habendam docuerunt Marquez *in Gubernat. Christ. lib.* 2. *cap. ult.* §. 2. Basilius Legion. *ubi suprà*, 3. *&* 4. *part.* David Argente *in d. l. Paulus*, *fol.* 137. nam cives pecunia uti debent secundùm legem, formam, & quantitatem publicè datam, ex qua adeò pendet omnis nummorum potestas, & expositio, ut in nummis ipsa tantùm corpora, seu materiam nunquam inspiciamus, sed quantitatem, idest potestatem, seu valorem impositítium, atque formam, ut expressum est *in l.* 1. *ff. de contrahenda*, *l. si is qui nummos*, juncta glossa ibi, *ff. de solut.* quo sensu accipi debet lex 3. *ff. de eo quod certo loco*, dum ait: *Pecuniarum unam, & eandem potestatem ubique esse*. Adde, etsi mutetur nummorum substantia, argumento legis *cùm certum*, *ff. de auro & argent.* ubi argenti pretium ex præsenti tempore, seu ex valore currenti præstandum esse docetur. Qua sententia retenta, quam etiam tenet I. Faber *in tit. Instit. quibus mod. tol. obligatio*, non obstant fundamenta

6 Prosequuntur alii casus.

damenta contrariæ sententiæ; nam hoc casu aliud pro alio non solvitur, siquidem mutatis nummis dumtaxat in bonitate intrinseca, cùm maneant eadem forma, anctoritas, qualitas, indicatura, & appellatiu nummi, citra dubium est, manere eandem quantitatem; unde cùm debitor non fuisset corporum nummorum, sed quantitatis, liberatur solvendo eandem quantitatem in nummis intrinsecè diminutis. Nec obstat textus *in d. cap. olim*, cujus summarium vitiosissimum est; nam in eo textu simpliciter dicitur, Papienses denarios debitos solvi debere, vel eorum pretium, & æstimationem, in moneta currenti: itaque si nummus Papiensis antiquus valeat hodie sex Lucenses, tunc pro eo Papiensi nummo sex Lucenses dandi sunt. Hoc verò non pertinet ad præsentem disputationem de mutatione bonitatis intrinsecæ nummorum; nulla enim ibi mutatio substantiæ, & qualitatis, & bonitatis in nummis Papiensibus fuit: quare rectè in eo textu deducunt plures congesti à Barbosa *in collect. & tom. 6. in select. ad illum textum*, Larrea *decis. Granat.* 24. *num.* 7. Noguerol *allegat.* 2. *num.* 78. pensionem esse solvendam in moneta currenti, juxta veterem materiam, & valorem, si constat qualis fuisset: non tamen ibi docetur, pretiosiorem monetam Papiensem necessariò solvendam esse; sed ipsam, vel aliam ejusdem valoris, etiamsi intrinsecè vilior sit; quis enim dicet, apud Hispanos debitorem mille regalium, quos accepit *en calderilla, ò tarias*, quę est pretiosior moneta, seclusa omni conventione, non liberari solvendo eandem quantitatem in moneta vulgò *gruessa, ò de la fabrica de molinos*. Unde Innocentius *in d. c. olim*, tantùm jubet, ut eadem quantitas pensionis pręstetur; nihil tamen refert, quod in hac, vel illa moneta solvatur, dum tamen ad valorem antiquę coęquetur.

7 Exponitur præsens textus. Nec etiam favet contrarię sententię pręsens textus, cujus summario non satis fideli utuntur Doctores; pro cujus interpretatione jam notavit David Argente *ubi suprà*, conferendum esse hunc textum cum capite *querelam, hoc tit. in 2. collect.* suprà *num.* 1. transcripto, quia eandem hypothesim continet, licèt diversum auctorem pręse ferat. In eo quęstio est de certa pensione, quę pręstari debebat in moneta currenti, & communi, nempe Turonensi; quę quidem Parisiensi erat minor, seu debilior, tam in materia, & pondere, quàm indicatura, & valore impositio; tam in qualitate extrinseca, quàm intrinseca. Canonici autem volebant sibi pensionem solvi in moneta Parisiensi, quę tunc erat melior in bonitate intrinseca, & extrinseca; unde Urbanus III. decernit, injustam esse Canonicorum petitionem: quod etiam non expresso genere monetę, eisdem verbis decernit Gregorius in pręsenti, videlicet ut pensio solvatur juxta priorem pecuniam; & si ea in usu non sit, in moneta currenti, facta ęstimatione prioris quoad quantitatem, non quoad valorem intrinsecum. Manet ergo, nihil interesse, an quantitas debita solvatur in pretiosiori, an viliori moneta, dum eadem quantitas reddatur, quę erat tempore contractus, juxta legem *Paulus, ff. de solut.* & decisionem 592. Rotę apud Pennam; nam in nummis corpora non inspicimus, sed quantitatem; & cùm de ęstimatione rei in conventionem deductę agitur, perpetuò attenditur tempus contractus, *l. Rutilia, ff. de contrah. empt.* sicut in evictione tempus evictionis, *l. bonitatis, ff. de evict.* Sensus ergo Gregorii IX. in pręsenti est, ut eadem quantitas pensionis pręstetur nunc, ac à principio constituta fuit; nihil tamen referre, quod in hac, vel illa moneta solvatur, dum tamen ad valorem antiquę coęquetur.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam ut jam sępiùs dixi, in pręsenti non agebatur de bonitate, aut deterioratione monetę; sed tantùm de majori pensione, quam Canonici exigere volebant: & Gregorius tantùm docet, ut eadem pensio solvatur ac instituta fuit à principio, nec augeatur, aut minuatur ex mutatione monetę; non tamen, ut iidem nummi specificè solvantur, sed eadem quantitas in his, vel illis nummis. Prosequitur varios casus usufrequentes resolvens Tondutus *part. 1. resolut. civil. ex quæst.* 1. *usque ad* 20. 8 Dissolvitur dubitandi ratio.

Sed superiori assertioni obstat textus *in Clement. 2. de decimis*, ubi Clemens V. statuit, quod cùm alicui beneficiorum decima ad tempus conceditur, quod solvatur juxta consuetam taxationem valoris fructuum beneficii, & in moneta currenti, & usuali: ex quo textu expressè deducitur, in solutione pensionis attendi valorem monetæ currentis tempore solutionis, non verò constitutionis. Igitur non rectè in præsenti Gregorius docet, pensionem solvendam esse ad antiquam monetam. Cui difficultati respondendum est, in eo textu pensionem solvi juxta monetam currentem, quia concessio illa non habet respectum, aut relationem ad traditionem aliquam pecuniæ, seu aliquem contractum onerosum, cujus ratione creditor petere possit juxta antiquam pecuniam; unde ea ratione cessante, necessariò solutio fieri debet juxta monetam currentem *cap. 2. de maledic.* Accedit & alia ratio; nam pecunia est quæ res æstimat, *l. si ita* 42. *ff. de fidejuss.* sed decima in eo textu sumitur ab æstimatione fructuum, per singulos annos, quæ necessariò fit pręsenti, & nova pecunia: igitur solvenda est illa ipsa nova, & currens pecunia, quæ fructibus designat valorem. 9 Exponitur Clem. 2. de decim.

C A P U T XXVII.

a Idem.

AUctoritate præsentium inhibemus, ne quis pro eo quod in *b* oratoriis, quæ in *c* grangiis vestris habetis, interdum aliqui vestrum celebrant, procurationes, quæ ratione visitationis debentur à vobis exigere, vel extorquere præsumat.

N O T Æ.

1 a IDem.) Gregorius videlicet IX. non tamen constat cum quibus monachis loquatur, qui oratoria in grangiis habebant.

b *Oratoriis.*) De oratoriis monachorum agemus *in c. patentibus, de privil.*

2 c *Grangiis.*) Grangia dicitur prædium, villa, & horreum. Hinc grangiarius pro villico. Cæsarius *lib. 6. miracul. cap. 23.* ibi: *Hæc apud nos ejusdem puto loci grangiarius recitavit.* Illustrat Joannes Vossius *de vitiis serm. lib. 2. cap.* 8.

COMMENTARIUM.

3 IN præsenti statuit Gregorius, propter oratoria privata à monachis in grangiis constructa, non deberi Episcopo visitanti procurationem. Consonant textus *in cap.* 1. *de capel. monach.* ubi Honorius III. Abbati, & conventui Aquinatensi ita rescribit: (Quantò sinceriùs diligimus monasterium vestrum, & vestrę cupimus Religionis augmentum, tantò solicitiùs vestris volumus providere profectibus, & gravaminibus obviare. Ea propter dilecti in Domino filii, vestris postulationibus annuentes, auctoritate pręsentium districtè inhibemus, ne quis pro eo, quod quandoque in grangiis vestris ponitis aliquos vestros monachos Sacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem constitutis curam non habentibus animarum, audeat à vobis procurationes pro ipsis grangiis extorquere.) Illustrant Azor. *institut. moral. part. 2. lib. 3. cap. 43. quæst. 2.* Barbosa *lib. 3. juris Eccles. cap. 22. nu. 15.* Ratio est, quia licèt hujusmodi loca Ecclesiastica sint, & ut talia subjiciantur Diœcesanis Episcopis, *cap. de monachis* 12. *de præbend.* tamen quia nec habent titulum beneficii, nec beneficia annexa, nec redditus, aut proventus Ecclesiasticos, ideò procurationem non pręstant, licèt loca hęc ab Episcopis visitari possint, argumento *capitis* 3. *de religios. domib.* Nec etiam similia loca tenentur contribuere pro Seminario, ex dispositione Concil. Trident. *sess. 23. de reformat. cap.* 18. quia tantùm hospitalia erecta, si habeant beneficia annexa, vel reditus, aut proventus ecclesiasticos, tenentur illud persolvere, ut latiùs prosequuntur Barbosa *de offic. & potestate Episcop. allegat.* 77. *num.* 6. Cabedo *decisione* 204. *Lusit. part.* 1. Riccius *in praxi fori Eccles. part. 4. resol.* 151. Genuensis *in praxi Neapol. cap.* 17. *num.* 2.

TITULUS XL.

De consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

CAPUT PRIMUM.

a Alexander III.

AD hæc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodò suppositus, qui *b* sigillum continet, confractus, aut enormiter diminutus extiterit, debet denuò consecrari: Ecclesia verò propter hoc nequaquam suam consuevit consecrationem reiterare, licèt id quidam canones innuere videantur: non tamen id facere prohibetur.

NOTÆ.

a ALexand. III.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* ubi additur, *pars capitis Desinunt*, & in Glossa marginali emendatur *pars capitis Dum fuerit*. Sed cùm nullus textus sit in his collectionibus, qui ab his verbis incipiat, ideò agnoscere non possumus cui Episcopo Pontifex rescribat.

1 b *Sigillum.*) Idest operimentum reliquiarum distinctum ab ipsomet lapide, ut exponit Conink *de Sacramentis quæst.83. artic.3. dub.2. n.240.* quem sequuntur Lemaistre *tract.5. cap.6. num.9.* & P. Henao *tom.2. de sacrif. Missæ, disput.24. sect.3. num.44.* reliquias enim Sanctorum in ipso altari recondere mos est antiquus Ecclesiæ; immò sine reliquiis altaria consecrari nequiebant olim, & de facto consecrata evertebantur, *cap. placuit 25. cap. non oportet 28. cap. Ecclesia, de consecrat. dist.1.* Synodus Nycæna 2. *can.7.* ibi: *Templa quæ consecrata sunt, si carent reliquiis Martyrum, reliquias accipiant: qui sine reliquiis consecrat templum, deponatur, ut qui Ecclesiasticas traditiones transgressus est.* Probant Anton. August. *in epit. jur. lib.16. titulo 3.* Ferrandus *lib.1. disq. reliq. cap.3. sect.1.* Scortia *de sacrif. Missæ, lib.3. cap.12. num.2.* Vicecomes *volum.3. de ritibus Missæ, cap.27.* Menardus *in notis ad lib. Sacr. D. Gregorii, pag.201. & 202.* Rosvveidus *in notis ad epist.11. D. Paulini*, P. Henao *de sacrif. Missæ, tom.2. disput.24. sect.1.* D. Sancius de Avila *in venerat. reliq. lib.3. cap.1.* Hurtado *de vero martyrio, resol.43. §. 12.* Vivar. post Marcum Maximum *in S. Joanne vindic. §.8.* Reliquiæ autem ipsæ reponebantur sub altari, ut patet ex Prudentio *in Martyribus Cæsaraugust.*

Hoc sub altari sita sempiterno
Lapsibus nostris veniam precatur.

Sancto Paulino *epist. 11. ad Severum*, ibi:

Pignora Sanctorum, divinæ gloria mensæ,
Velat Apostolicis edita corporibus.

Et infrà de Basilicæ fundandæ dedicatione:

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum
Regia purpureo marmore crusta tegit.

Et in ipsa forma consecrationis altaris, edita à Ratoldo *in Sacram.* ibi: *Et tunc ponatur tabula, super quam faciat cruces quatuor ex oleo, & chrismate, & designentur per quatuor angulos cum cultro.* Et in Ordine Romano sic legitur: *Tunc ponat tabulam super reliquias, & det orationem hanc. Oremus: Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eam cum calce, quæ antea fuerat præparata; & postquam linitum fuerit, faciat crucem desuper cum chrismate, dicendo sicut prius: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: Amen. Pax tecum. Respondetur: Et cum spiritu tuo. Et mittat chrisma per quatuor cornua altaris ipsa suprascripta verba dicendo, & crucem faciendo; & cantent antiphonam, Corpora Sanctorum in pace sepulta sunt, & vivent nomina eorum in æternum cum gloria.* Hæc in prima quidem dedicationis descriptione: sed in secunda paulò aliter in hunc modum: *Et accipiens tabulam, quæ super reliquias poni debet, antea confirmet eam subtus cum chrismate, dicendo: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; & ponat tabulam super reliquias, & dicat hanc orationem: Oremus. Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eam cum calce, quæ antea fuerat præparata; & postquam fuerit linita, faciat crucem desuper cum chrismate dicendo ut suprà*, De hoc sigillo in præsenti agit Alexand. III.

COMMENTARIUM.

2 *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Si altare motum fuerit, aut lapis principalis confractus, denuò debet consecrari, non verò ipsa Ecclesia.* Probant eam textus *in cap. quòd in dubiis 3. cap. proposuisti 4. cap. lignea 6. hoc tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna, & Barbosa, idem Barbosa *alleg.27. & lib.3. juris eccles. cap.3.* Pechius *de Eccles. reparand. cap.37. & 38.* Corvinus *lib.2. aphorism. juris Pontif. tit.21.* Suarez *de sacram. disput. 81. sect.5.* Cardinal. Lugo *eodem tract. disp. 20. sect.2. num.74.* Tamburin. *lib.1. de sacrif. Missæ, c.5. §.1. num.16.* Dicastillo, & alii quos congerit P. Henao *de sacrif. Miss. disp.24. sect.3.* Vighellius *in methodo jur. can. lib.4. tit.14.* Murga *tom.1. disquis. mor. tract.2. disquis.6. per tot.*

3 *Impugnatur tradita assertio.* Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: accessorium sequitur naturam sui principalis, *cap. accessorium, de R. J. lib.6.* sed altare est principale, siquidem ejus gratia Ecclesia consecratur: igitur amoto altari, ita ut egeat nova consecratione, etiam Ecclesia denuò consecranda est. Qua ratione motus sanctus Anselmus, cùm sibi hæc quæstio proponeretur, existimavit in præsenti casu Ecclesiam denuò consecrandam esse, *lib. 3. epist. 159.* in his verbis: *De quo quidem neque in decretis, nec in canonibus memini me aliquid legisse, sed à quodam Episcopo audivi, quod in decretis Eugenii Papæ legitur, altare motum iterum esse consecrandum.* (Reponendum est Higinii, *in cap. si motum 19. de consecrat. dist.1.*) *De his cum Domino Papa Urbano II. locutus sum assistentibus quibusdam Episcopis: sed Papa dicebat tanquam privatus Doctor, mensam altaris motam, nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec amplius altare reputandum. Alii verò dicebant, tantum reconciliandam, nullam tamen auctoritatem ostendentes: in hoc autem omnes concordant, quod violato principali, tota Ecclesia cum altari iterum consecranda est; nec Ecclesia consecranda est sine consecratione altaris, aut principalis, aut alterius in eadem Ecclesia. In his autem omnes concordant, cum quibus loquutus sum, excepta altaris mensa. Item si aliqua pars Ecclesiæ destructa reficitur, aut nova fit, altari immoto, aqua tantùm ab Episcopo benedicta aspergendum dicunt.* Augetur hæc difficultas ex auctoritate Ivonis Carnotensis, & ratione ab eo adducta *epist.80.* ibi: *De motione altaris, vel parietum Ecclesiæ utrum iteranda sit consecratio, vel non iteranda, nihil scriptum in antiquis regulis reperi: in collectione autem Burchardi Vvormatiensis Episcopi, & Concilio Meldensi c.5. ita scriptum reperitur: Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur: parietes verò si moti fuerint, & non altare, salibus exorcizentur. Hoc capitulum, si diligenter attendatur, ad omnes inquisitiones vestras respondet: & quia de monachis Sancti Vvandregisilii rationes quas potui aliquando reddidi, easdem Religioni vestræ scribere curavi, quibus ita scripsi: Consuluit parvitatem meam vestra dilectio, utrum tabulæ altarium aliquando consecratæ, cùm translatæ fuerint, & super novam structuram lapidum positæ, denuò sint consecrandæ. Quod nobis ex auctoritate, & ratione faciendum videtur, cum canon dicat: Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur: quod si Ecclesia propter motionem solius altaris denuò est consecranda, quantò magis ipsum altare, quod motum est.* Faciunt textus diserti *in cap. si motum 19.* ibi: *Si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia.* Et *c. de fabrica 24. de consecr. distinct.1. l.19. tit.10. partit.1.* ubi expressè statuitur, moto altari, denuò consecrandam Ecclesiam.

4 *De antiquitate, & utilitate Ecclesiarum.* Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, templa, & similia loca Deo dicata ad sacrificandum & orandum, dupliciter à Gentilibus, & Hæreticis impugnari. Gentiles odio Christianæ religionis ipsa evertebant, ut fecerunt Imperatores Titus, Diocletianus, & Julianus, ut referunt D. Augustinus *lib.18. de civit. Dei, cap.45.* Tacitus *lib.21. annal.* Eusebius *lib.8. histor. cap.2.* D. Hieronymus *in epist. ad Riparium.* Hæretici ea tanquam mala rejiciunt, ut fecerunt Manichæi, Petrobussiani, Albigenses, Vvaldenses, Vviclephistæ, & Anabatistæ, docentes in

in templis non esse orandum, nec sacrificium offerendum, nec sacramenta conferenda: quorum verba refert Jodocus Coccius tom. 2. thesauri fidei cath. lib. 3. artic. 5. Lutherani, & Calvinistæ tantùm admittunt templa ad usum concionis, ut refert Castrò de hæresibus, verbo Templum. Bellarminus lib. 3. de cultu Sanctorum, cap. 1. quorum fundamenta sequentia sunt. Primò, quod Deus ubique coli reverenter potest, & ab hominibus exoratus, eorum preces exaudit, ut constat variis exemplis sacræ paginæ relatis à Durantio lib. 1. de ritibus Eccles. cap. 2. num. 5. nam Deum oravit Job in sterquilinio, Job cap. 2. Moyses in medio mari: Exod. cap. 15. Ezechias in lecto, cap. 38. Isaiæ: Jeremias in luto, cap. 38. Jeremiæ, Jonas in ventre ceti, cap. 2. Jon. Daniel in lacu leonum, cap. 14. Daniel. tres pueri in fornace, cap. 3. Daniel. latro in cruce, cap. 23. Lucæ: Paulus in carcere, cap. 16. actuum Apost. & alii alibi. Secundum, quia Deus spiritus est. Joannis cap. 4. & ejus majestas non debet parietum, & tectorum angustiis circumscribi; ideò cœlum Dei Sedes dicitur, & terra scabellum pedum ejus, cap. 5. Matthæi: & ut habetur actuum Apost. cap. 17. non in manufactis templis habitat. Quapropter D. Basilius in exhortat. ad baptismum, & pœnitentiam, ad hæc sacramenta suscipienda non locum, sed affectum, & intentionem exigit. Tertium quod D. Joannes in cap. 21. Apocalyps. loquens de Ecclesia Catholica ait: Templum non esse in ea, quia Dominus templum illius est. Quartum, quia ad orationem non videtur templum esse aptum, & conveniens, juxta illud D. Matthæi cap. 6. Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum: & propter auctoritatem D. Pauli 1. Timoth. cap. 2. ibi: Volo viros orare in omni loco, levantes manus puras. Quæ argumenta frustra adstruunt contra templa catholica, & eorum usum, & liberam Ecclesiarum constructionem, non sine majestatis suæ diminutione; immò cum maxima veneratione Deus in Ecclesiis, templisque præcipuè quodam cultu adoratur, ut ait Durantius dicto lib. 1. cap. 2. & orationem in templo consecrato fructuosiorem esse probarunt Oliverius Bonartius lib. 3. de oratione, cap. 10. Gilbertus Schevicavius lib. 1. de eccles. vit. cap. 26. Jacob Alvarez lib. 1. de orat. cap. 5. pag. 21. Theophilus de litteris monit. part. 2. cap. 5. num. 18. constatque, nam in lege veteri ea ratione templum sibi voluit Dominus ædificari, ut refertur Exodi cap. 25. de quo templo agitur in cap. 2. de consecrat. dist. 1. & probatur, quia populus Christianus aliquando debet necessariò convenire ad res sacras; neque enim coitio haberi debet seorsim à singulis fidelibus: & quamvis id fieri possit, non expedit, quia hujusmodi conventus fidelium perutiles sunt ad excitandam devotionem, & animorum unionem: ideò Ecclesiarum usum commendarunt D. Paulus 1. ad Corinth. cap. 11. & 14. & Ecclesiæ PP. in cap. non oportet, 42. distinct. cap. si quis objecerit 1. quæst. 1. in Synodo Trul. cap. 64. & alii congesti à Bellarm. lib. 3. de Eccles. controv. . Theoph. tom. 16. in Heter. p. 2. punct. 8. Suarez 3. p. in 3. p. sect. 83. disp. 8. Unde facilè solvuntur argumenta adversariorum. Nec enim obstat primum; nam quamvis Deus ubique colatur, specialiùs tamen in templis ei honor adhibetur, cùm templorum constructio ad cultum latriæ pertineat. Secundum facilè solvitur, si observetur, majestatem Deo debitam non minui ex eo, quod in templis colatur, & veneretur: immò potiùs augeri, & majori excellentia præstari: & ideò quamvis baptismus, & pœnitentia validè conferantur extra Ecclesiam, decentiùs tamen in ipsa Ecclesia, quàm alibi, Clement. unic. de baptism. Nec obstat, Deum spiritum esse, & in spiritu adorandum; nam etsi Deus sit purus spiritus, & loco non sit inclusus, homines tamen eum colentes, corpore, & spiritu adorare debent. Nec etiam illis favet locus Apocalypsis, ibi: Templum non vidi in ea. Quia ea verba exponenda sunt de Ecclesia triumphanti, in qua materiale templum non datur; non verò de Ecclesia militanti, in qua templa oportet construi: quo modo locum illum accipiunt Beda, Rupertus, & Anselmus, quos laudat, & sequitur Bellarm. d. lib. 3. cap. 4. Quartum solvit Chrysostomus homil. 30. contra Anomæos, his verbis: Orare, inquiunt, domi possumus: te homo decipis, & magno in errore versaris; nam etsi domi quoque detur orandi facultas, tamen fieri non potest, ut domi tam bene ores, quàm in Ecclesia. Ideò orationi in templo factæ magna tributa sunt à Deo beneficia lib. 2. Regum, cap. 8. lib. 2. Paralip. c. 6. tum etiam quia piorum hominum frequenti consensu excitatur animus, & objecto aliorum exemplo ad Dei cultum magis erigitur: ut enim propriùs admoti titiones faciliùs ardent, iidem sepositi languescunt: sic in Christianorum ampliori corona studium pietatis accenditur; in solitudine contrà remittitur.

Secundò sciendum est, inter Gentiles nonnullas fuisse nationes, quæ templa non agnoverunt, nec Diis ædificari ædes volebant, ut Sicionii, de quibus exclamat Arnobius lib. 5. contra Gentes: Non omnibus Diis templa devota. A quibus Athenienses acceperunt, qui non solùm templa, verùm nec statuas Diis erigebant, Statius lib. 12. Thebaid. 5 *Proscribuntur templorum origo.*

Nulla autem effigies, nulla commissa metallo
Forma Deæ: mentes habitare, ac pectora gaudet,

Persæ etiam constructionem templorum respuebant, ne majestas Solis, quem colebant, minueretur intra ædificii cancellos. Strabo lib. 15. seu ut ait Cicero lib. 2. de legibus, ibi: Non esse parietibus includendos Deos, quibus omnia deberent esse patentia, ac libera, quorumque hic mundus omnis templum esset, ac Domus. De aliis idem refert Maiolus dierum canicul. verbo Vaticinia, fol. 347. Inter fideles verò jam primis Ecclesiæ sæculis invaluit, ut ipsi communes domos haberent, in quibus convenirent ad orationem, & sacrificium Deo offerendum; de quibus Philo Judæus, ibi: Est in singulis locis consecrata orationi domus. Et ab eo observarunt Eusebius lib. 11. histor. cap. 17. Baronius tom. 1. anno 57. à n. 98. & tom. 2. anno 211. num. 4. Severinus Binius in notis ad can. 5. Concil. Gangren. Idem etiam constat ex eo, quia sub Paulo Apostolo Ecclesiæ consecratæ erant, ut ipse ostendit in epistola 1. ad Corinthios, c. 11. ibi: Aut Ecclesiam Dei contemnitis; & à D. Marco Sancti Petri discipulo Alexandriæ Ecclesiam Sancti Petri nomine consecratam fuisse refertur in cap. sacrosancta, §. secundò autem, 22. distinct. & Nicephorus Calixtus lib. 2. histor. cap. 35. & tribus sequent. testatur, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream Apostolos ubique Christianæ religionis jactis fundamentis, templa construxisse. Idem de Simone, & Juda refert Eusebius lib. 2. histor. cap. 16. & à D. Clemente Petri successore Ecclesiarum constructio præcepta reperitur in cap. Ecclesias 13. de consecr. dist. 1. cap. Ecclesias 16. quæst. 3. Illustrant, & plura de Ecclesiarum utilitate, & commendatione congesserunt Jodocus Coccius tom. 2. thesauri, lib. 3. artic. 5. Carrier. lib. 2. digest. fidei, tit. de festis, quæst. 6. Corolianus in can. 5. Concilii Grangrens. Lemaistre de juribus Eccles. lib. 1. cap. 14. Stuchius de sacrificiis Gentil. fol. 56. Dartis ad distinct. 1. de consecrat. Suarez de sacrament. disput. 81. art. 2. Vicecomes vol. 3. de ritibus Missæ, lib. 2. cap. 21. Villaroel. part. 2. regim. Eccl. quæst. 30. art. 1.

Deinde sciendum est, hæc ædificia pro Dei cultu, & sacrificiorum religione constructa variis nominibus ab Ecclesiæ Patribus appellari; ut templa, licèt antiqui Ecclesiæ Præsules abstinuissent ab hoc nomine, propter recentem memoriam sacrificiorum legis veteris, ne cum Judæis fideles commiscerentur, ut observat Durantius lib. 1. de ritu Eccl. cap. 1. num. 7. Appellantur etiam Oratoria ab eo opere, quod in eis exercetur, ut probant Baronius dicto anno 57. num. 227. Haæphtenus disquisit. monast. lib. 7. tract. 1. disquisit. 1. Concilium, l. 1. C. de SS. Eccl. quia est convocatio fidelium; & hoc sensu D. Ambrosius advers. Symmachum, sanctatum Virginum collegium appellat concilium virginitatis: & locus ubi plures martyres collecti sunt, vocatur martyrum concilium in martyrologio Romano die 23. Junii. Unde leviter restituendus est locus Anastasii de Rom. Pontif. in Damaso, ubi legitur: Hic multa sanctorum corpora requisivit, & invenit, quorum conchilia, (lege concilia.) Appellantur etiam basilica in can. 28. Synodi Laodic. relato in cap. non oportet, 42. distinct. cap. omnes basilicæ, 16. quæst. 7. cap. omnes 3. cap. basilica 6. cap. Ecclesia 8. cap. basilicam 10. de consecr. distinct. 1. cap. si quis 9. dist. 3. vel propter regiam structuræ magnificentiam, vel quia Deo Regi Regum in ea cultus exhibetur; nam domus Regiæ basilicæ dicuntur, l. 1. §. ult. ff. de acquir. possess. l. continuus 137. §. cùm quis, ff. de V. O. l. basilicam 21. C. de operibus publicis, ut volunt Amalarius lib. 3. de Eccles. offic. cap. 2. Isidorus lib. 15. originum, cap. 4. Walfridus Strabo de rebus Eccles. cap. 6. & hac notione sacram ædem basilicam appellat D. Augustinus lib. 1. de civit. Dei, cap. 4. ibi: Illud Junonis templum sibi elegerat avaritia, & superbia levium Græcorum. Istas Christi basilicas misericordia, & humilitas etiam immanium barbarorum, &c. D. Paulinus epist. 11. & 12. Sæpiùs basilicæ meminit Agobardus Lugdunensis Episcopus: 6 *De diversis Ecclesiarum nominibus.*

Hic dum basilicas Deo dicatas
Et Christi subeunt verenda templa,

Isidorus lib. 15. etymol. Amalarius lib. 2. de officiis, cap. 2. Aurel. Episcopus Arelat. in regul. monach. cap. 14. ibi: Nullus laicus, sive nobilis, sive ignobilis, in basilicam, sive monasterium. Illustrant Malvenda de Antichrist. lib. 7. cap. 7. Ciaconius ad tit. de foro compet. Baronius anno Christi 57. P. Zerda in advers. cap. 133. num. 17. Dorleans ad tacitum lib.

manual.

1, *annal.* Illander *in notis ad Virtutum*, *lib.* 5. *archiâ.* Alciatus *lib.* 1. *prætermiss, verbo Basilica*, Ramirez de Prado *in not. ad Luitprand. nota* 102. Aliter basilica apud Gentiles accipitur, ut probant Baronius *in Martyr. die* 5. *Augusti*, Theophilus Raynaud, *tom.* 15. *in Heter. spirit. part.* 1. *punct.* 4. Appellatur etiam Dominica, Concil. Laodic. *can.* 28. ibi: *Non decet agapas in Dominicis, vel Ecclesiis facere.* Neocæsar. *can.* 5. ibi: *Catechumenus ingrediens in Dominicum, in loco catechumenorum subsistat.* D. Cyprianus de eleemosyna: *Quæ in Dominicum sine sacrificio venis*, Rufinus *lib.* 3. *hist. c.* 3. ibi: *Hæc si vera esse credis, ò Philosophe, surge, sequere me ad Dominicum*, Cyrillus Hierosolym. *catechesi* 18. Zonaras *in can.* 24. *Synodi Trull.* Illustrant Durantius *lib.* 1. *de ritibus, c.* 1. *n.* 2. Justel. *ad can.* 15. *Synodi Ancyr.* Theophilus Raynaud. *tom.* 15. *in Heter. spir. punct.* 4. Novarin. *in Agno Eucharist. c.* 107. Zerda *in advers. c.* 19. Quia in Ecclesia Dominus dominantium, & Rex Regum colitur. Dicitur etiam Ecclesia oraculum, ut probat, & vocem illustrat Theophilus, *d. tom.* 15. *punct.* ∴ *fol.* 177. appellatur etiam arx. Venantius *lib.* 11. *carmin.* 11.

Quam sacer Antistes Vitalis condidit arcem,
Hanc sacer Antistes propriam sibi vindicat arcem.

Etiam Ecclesiæ dicuntur Martyria *in l. generali* 13. *C. de sacros. Eccles.* In can. 20. Concilii Gangren. dicuntur etiam Memoriæ, Confessiones, Prophetæa, Apostolia, ut probant Ferrandus *lib.* 1. *disquis. reliq. c.* 3. Gaspar Barthius *lib.* 1. *advers. c.* 4. Bulenger. *lib.* 3. *opusc. c.* 4. Tituli etiam dicuntur, ut probavi *in c.* 2. *de præb.* & etiam appellantur ædes sacræ, mutuato nomine à templis Romanorum, apud quos templum ædes sacra dicebatur, *l. si in alia* 7. §. *ædes, ff. de offic. Proconf. l.* 4. §. *ult. cum l. seq. ff. famil. ercisc. l. ædes, ff. de contrahenda emptione, l.* 1. §. *si in pecunia, l.* 5. §. *fin. ff. depositi.* Denique communi voce dicuntur Ecclesiæ in omnibus canonibus à Gratiano compilatis *sub dist.* 1. *de consecr.* & aliis innumeris congestis à Crespetio *in summa, verbo Ecclesia*, Illustrant Frances *de Ecclesiis Cathedral. c.* 15. *per totum*, Turriscrem. *lib.* 1. *de Ecclesia, c.* 2. *n.* 1. Valenzuela *contra Venetos part.* 2. *nu.* 4. non enim solùm Ecclesia accipitur pro collectione omnium fidelium sub uno Præsule, *c. firmiter, de summa Trinitat.* sed apud Cyrill. Hierosolym. *catechesi.* 18. aptè Ecclesia vocatur, quasi dicas, convocatio propter omnium convocationem, & congregationem; sumitur enim pro loco, in quo fideles ad orandum, & verbum Dei audiendum conveniunt: quam Ecclesiam corporalem appellat textus *in c. si quis objecerit* 7. *q.* 3. facit D. Augustinus *in Levit. q.* 59. ibi: *Hoc quotidianus usus observavit, ut in Ecclesiam prodire, & ad Ecclesiam confugere non dicatur, nisi qui ad ipsum locum, parietesque prodierit, atque confugerit, quibus Ecclesia continetur.* Quamvis Laurentius Valla *lib.* 4. *elegant. c.* 47. scribat nescire se, quo jure id fiat, Nobis enim suffecerit, vocem hanc usurpari non solùm à Sanctis Patribus, verùm à sacra Scriptura, *c.* 6. *Judith*, ibi: *Et per totam noctem intra Ecclesiam oraverunt.* Et *epist.* 1. *Pauli ad Corinth. c.* 11. in verbis suprà relatis.

7 *De necessitate Ecclesiarum.* Deinceps sciendum est, Ecclesias esse ædificandas ex præcepto Ecclesiæ, quia alibi quàm in locis Deo sacratis Missæ sacrificium offerri nequit, *c.* 1. *cap. hic ergo* 14. *cap. nullus* 15. *cap. Missarum, cap. unicuique* 33. *cap. clericos* 34. cum aliis, *de consecrat. dist.* 1. Concil. Cabilon. sub Carolo *can.* 49. & reperitur *lib.* 7. *Capitul. c.* 51. *in addit. Parisien. sub Ludovico, lib.* 1. *c.* 47. & *lib.* 2. *cap.* 11. & *lib.* 3. *cap.* 6. Metense *can.* 5. *In locis non consecratis, idest in solariis, sive in cubiculis propter infirmos, vel longius iter, à quibusdam presbyteris sacrificium offerebatur, quod omnimodis interdictum est.* Theodulphus *ad presbyteros Aurelian. c.* 11. *Missarum solemnia nequaquam alibi, nisi in Ecclesia celebranda sunt, non in quibuslibet domibus, & vilibus locis, sed in loco, quem elegerit Dominus, juxta illud quod scriptum est Deuteron. cap.* 12. *Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in locum quem elegerit Dominus, ut ponat nomen suum ibi.* Plura Antonius Augustinus *lib.* 13. *epit. juris Pont. tit.* 3. Jodocus Coccius *tom.* 1. *thesauri, art.* 17. *per totum*, faciunt textus *in authent. ut in privatis domibus, collat.* 5. *authent. de Ecclesiast. titulis*, §. *si quis in suis in sua domo, collat.* 9. *l. conventicula, Cod. de Episcop. & Cleric.* juncta expositione Balsam. *in nomocant. tit.* 3. *c.* 14. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 168. *l.* 4. & 5. *tit.* 10. *part.* 1. Illustrant P. Henao *tom.* 2. *de sacrific. Missæ, disput.* 23. *sect.* 1. Salcedo *in praxi, cap.* 39. Vicecomes *tom.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 2. *cap.* 21. *cum sequent.* Andreas Sausay *in Panopl. sacerdot. part.* 2. *lib.* 1. *art.* 2. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit.* 1. *tit.* 21. *cap.* 6. Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 72. Basilius *qu.* 2. *scholast. cap.* 2. *in can.* 3. *Consilii Altissiod.* Barbosa *de potest. Episcop. allegat.* 23. Mendo in Bulla, *disput.* 16. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 30. *num.* 24. Azor *part.* 1. *institut. lib.* 10. *cap.* 26. Suarez *de Sacram. disput.* 81. *sect.* 3. unde mortale peccatum erit extra casum necessitatis in loco non sacro celebrare. Probat Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 23. *nu.* 2. Immò & Clerici extra loca sacra celebrantes puniuntur pœna suspensionis, & excommunicationis, *in cap. nullus* 15. *cap. si quis* 35. *de consecrat. dist.* 1. & *in d. authent. de Ecclesiast. tit.* §. *si quis in sua domo*; præcipitur, domum in qua sacra mysteria peraguntur sciente domino, publicari. Ratio hujus Ecclesiastici præcepti desumitur ex dignitate, & præexcellentia sacrificii Missæ; nam in lege veteri sacrificium offerre non licebat nisi in templo, & aris Deo dicatis, *c.* 12. *Deuteron.* multò magis in lege Evangelica licere non debet offerre magnum Missæ sacrificium veteri illo præfiguratum, nisi in loco sacro. Quæ ratio adducitur *in c.* 2. *cap. sicut* 11. *de consecrat. dist.* 1. Et licèt omnes fideles privata oratoria habere possint, non tamen possunt Missam ibi celebrare, *cap. unicuique*, 33. *dist.* quæ oblationis nomine significatur *in can.* 28. *Concilii Aurel.* adducto *in c.* 2. *de consecrat. dist.* 1. nam hoc sacrificium vera, & perfecta oblatio est, *cap. nihil* 8. *de consecrat. dist.* 1. junctis traditis à Durantio *lib.* 2. *de ritib. c.* 2. *n.* 1. D. Thoma 3. *part. qu.* 83. *art.* 3. Scot. *de sacrific. Miss. lib.* 2. *cap.* 13. Unde publicè interesse Ecclesias construi, valdeque laudandos fore Principes, qui Ecclesiarum constructioni invigilant, probant latè Valdes *de dignit. Regis, c.* 21. *n.* 2. Valenzuela *contra Venetos, part.* 2. *per tot.* Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 23.

Ab hac tamen generali regula nonnulli casus in ipsis canonibus excipiuntur. Primus est, quando venia Episcopi in loco non sacro celebratur, cujus arbitrio hujus præcepti dispensatio jure communi commissa erat, *d. cap. Missarum* 12. ibi: *Vel ubi ipse permiserit, cap. hic ergo* 14. ibi: *In quibus Episcopus jusserit, de consecr. dist.* 1. Barbosa *d. allegat.* 23. *nu.* 6. An verò hæc potestas sublata sit Episcopis per Trident. *sess.* 22. *de observ. & devitand. vers. neminem*, dum præcipit, quod non patiantur Episcopi hoc sacrificium offerri extra Ecclesiam, & Oratoria ad divinum cultum dicata, & ab ipsis dedicata, quærunt Interpretes? Et sublatam esse eam facultatem docuerunt Gutierrez *d. c.* 30. *n.* 25. Azor *d. c.* 26. *q.* 3. Contrarium tamen, immò eam potestatem sublatam non esse, tenuerunt plures relati à Barbosa *dict. cap.* 23. *n.* 8. sed cùm constitutionibus Pauli V. & Urbani VIII. denegata sit Episcopis hæc facultas, ut referunt Portel. *in respons. regul. tom.* 1. *part.* 3. *casu* 20. Diana *part.* 29. *tract.* 1. *resol.* 42. non est dubium, Episcopos non posse uti prædicta facultate jure communi sibi competenti, nisi in aliquibus casibus, quos refert idem Diana *d. tract.* 1. *resol.* 44. Alius casus excipitur *in d. cap.* 1. *cap.* 2. *cap. sicut* 11. ibi: *Summa existente necessitate, de consecrat. dist.* 1. cùm adest gravis necessitas, ob quam licet extra loca sacra Missæ sacrificium offerre: quod est accipiendum de communi necessitate, veluti si vetustate, igne, aut hostium impetu Ecclesiæ corruerint, licebit extra eas in tentoriis, aut ædibus privatis Missam celebrare, *cap. concedimus, eadem dist.* vel ob infidelium timorem; unde olim fervente Gentilium persecutione, in carceribus, latebris, & privatis ædibus Missæ sacrificium offerebatur, ut referunt Cornel. Papa *in epist. ad Lupicinum*, D. Augustinus *contra Donatistas, post collat. cap.* 14. Gregorius Duron. *lib.* 2. *hist. cap. ult.* quæ Missa privata, ad differentiam illarum, quæ publicè celebrantur, dicta est: de quibus Missis privatis plura congesserunt Suarez *contra Regem Angliæ, lib.* 2. *c.* 6. Claudius Espenceus *in tract. de Missa publica, & privata*, Gibalinus *de clausur. regul. disquisit.* 2. *c.* 2. §. 2. Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. c.* 7. *observ.* 2. & *de pudicitia c.* 3. *observ.* 3. Coriolanus *in breviario, anno* 175. Unde hodie poterit in provinciis infidelium, aut hostium Ecclesiæ, in quibus templorum liber usus non est, in privatis domibus, aut oratoriis celebrari. Tertia exceptio prædictæ regulæ nascitur ex favore personarum specialium, quibus nominatim concessum est, ut extra Ecclesiam possint Missam celebrare: quo in numero sunt Episcopi, *cap. fin. de privil. in* 6. *l.* 4. *tit.* 10. *part.* 1. nec interest, an sint consecrati, dum electi, & confirmati reperiantur. Felinus *in cap. eam te, vers.* 3. *de rescript.* quod etiam concessum est Fratribus Minoribus, & Prædicatoribus *in cap. in his* 30. *de privil. in c.* 2. *de celebrat. Missar. in* 5. *compil.* videlicet, quod in altari viatico, quod secum deferant, possint celebrare sine ullo parochialium Ecclesiarum præjudicio: quod privilegium fuit confirmatum à Sixto IV. Alex. VI. Gregor. XIII. & etiam concessum Patribus Societatis Jesu,

8 *Exceptiones ejusdem regulæ referuntur.*

Jeso, ut refert Barbosa suprà, *nu.* 2. utrumque tamen privilegium abrogatum esse per Tridentinum *d. sess.* 22. tenuerunt plures relati à Barbosa *supra*. Sed contrarium, videlicet sublatum non esse, defendit Bruno Chassaing. *de privileg. regul. part.* 2. *tr.* 8. *c.* 1. *propos.* 1.

9 Exponitur novella 4 Leonis. Nec suprà traditis obstat constitutio 4. Leonis, quæ extat post novellas Justin. ubi cavetur, licere omnibus sacerdotibus in quibuslibet privatis ædibus Missæ sacrificium offerre: qua difficultate oppressi Gothofredus *ibi*, Foroerius *lib.* 6. *rer. quotid. c.* 6. existimarunt, ea constitutione, veluti noviori, corrigi, & emendari constitutiones Justiniani, de quibus *in d. authent. de Ecclesiastic. tit. §. si quis in sua domo: & in d. authent. ut in privatis domibus*. Sed illis omissis dicendum est, Imperatorem Leonem in eo textu non præscribere modum circa loca, in quibus est sacrificandum, quod erat antea definitum, tam per sacros Canones, quàm per Justinianum; ideòque dum in privatis domibus sacrificium Missæ offerri permittit, subaudiendus est in casibus à jure permissis, vel cùm licentia Episcopi adest: tantùm enim Leo explicat jus, quod observandum est circa personas, quæ possunt in privatis ædibus Missam celebrare, quod antea declaratum non erat; docetque in locis permissis hoc jus competere omnibus clericis, non solùm illis, qui nominatim oratoriis adscripti sunt, & veluti ibi instituti; sed etiam aliis clericis adscriptis majoribus Ecclesiis: nam eo quod oratorium Episcopi auctoritate constructum est, aut ab eo concessa est licentia ibi Missam celebrandi, quilibet presbyter potest in eo Missæ sacrificium offerre. Nec huic solutioni obstat textus *in cap. Clericos, de consecrat. dist.* 1. ubi statuitur, clericos Missam celebrantes in oratoriis privatis sine licentia Episcopi, deponendos esse: quasi specialis licentia desideretur, non solùm ut in loco sacro celebretur, verùm ut clericos habeat facultatem celebrandi. Quia dicendum est, alium potiùs esse illius canonis sensum, ut scilicet præcedere debeat licentia Episcopi circa locum ubi celebrandum est, non tamen circa personam celebrantis, quia in loco permisso, seu per Episcopum deputato quilibet celebrare potest.

10 De Ecclesiarum forma. Hucusque non solùm pium, utilemque, immò & necessarium esse Ecclesiarum usum probavimus; verùm quia loca sacra non facit privata auctoritas, sed solemnis, & publica, *l. in tantum* 6. *§. sacræ, ff. de rer. divis.* unde & templa Gentilium certis adhibitis ritibus dedicari moris fuit, ut probant Brissonius *lib.* 2. *antiquit. c.* 2. & 3. & *de formulis lib.* 1. *fol.* 125. Stucbius *de sacrif. Gentil. fol.* 56. Ambianas *ad Tertul. in apol. c.* 13. *observ.* 2. formam, & leges dedicationis atæ satis eleganter expressit Lipsius *inscript.* 8. *fol.* 18. & ex eo illustrat D. Joseph. Pellicer. *ad Polyphemum Gongoræ, fol.* 154. Sic in constructione templorum religionis Catholicæ multa observantur, ut divinis usibus Ecclesiæ mancipatæ ab humano commercio eximantur. Primò enim desideratur, ut ab aliis ædibus distincta sint, & separata templa, nullis aliis parietibus contigua, sicut insulæ in medio maris sunt: quare Ecclesia insula appellatur à D. Cyril. *in comment. ad Isaiam, cap.* 24. D. Hieronymo *in eundem Prophetam, c.* 49. qui docent, ad templa Catholica respexisse Isaiam in illis verbis: *In insulis maris gloriam Domini Dei*. Deinde observari oportet, ut Ecclesiæ construantur in modum navis; quod ab Apostolis acceptum tradit D. Clemens *lib.* 2. *constit. c.* 57. & *in epist. ad Jacobum fratrem Domini*. plura tradit Crespetius *in summa, verbo Ecclesia*; ideòque ipsa universalis Ecclesia allegoricè navis appellatur, ut probat Turrisicrem. *lib.* 1. *de Eccles. c.* 33. quia ut ait D. Ambrosius *serm.* 11. *de mirabilib.* inter mundi procellas Ecclesia quos suscipit, servat illæsos. Latè illustrat Theophilus *tom* 2. *sect.* 5. *c.* 6. *fol.* 510. & nos notavimus *in c. inter, de offic. ordin. num. fin.* Deinde receptum apud veteres invenio, ut altare Ecclesiæ ad orientem collocetur, janua autem ad occidentem, ut Apostolica traditione receptum tradunt Clemens *lib* 2. *constit. c.* 57. Justinus Martyr *q.* 118. D. Augustinus *lib.* 2. *de sermon. Domini in monte, c.* 9. ibi: *Cujus rei significandæ gratia cum adorationem stamus, ad orientem convertimur*. Sanctus Joannes Damascenus *lib.* 4. *de fide orthodox. c.* 13. Tertul. *in apolog. c.* 16. *Ad orientem suscipientes Christiani manibus expansis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus*. Origenes *homil.* 5. *in Numer. Quid genua flectimus orantes, & quod ex omnibus partibus cœli ad solam orientis plagam conversi orationem fundimus*. Sidonius Appollin. *lib.* 2. *epist.* 10.

Ædes celsa nitet, nec in sinistrum,
Aut dextrum trahitur, sed arce frontis
Ortum prospicit æquinoctialem.

Oportuit enim templa eo situ erigi, quia antiquus Christianorum usus ferebat orare ad Orientem, ut significaretur, quod sicut ea ex parte lux corporea advenit, ita orantibus lucem de cœlo assolgere: quam rationem assignat Vualfridus *de rebus Eccles. c.* 4. quamquam Gregorius Nysseous *orat.* 5. *in Orat. Dominic.* censeat, eam esse professionem peregrinationis nostræ, qua remigrare satagimus ad Orientem, situmque in eo paradisum, à quo excidimus. Damascenus verò *d. c.* 13. habitam censet rationem situs Christi in cruce, in qua pependit facie ad Occidentem obversa, ut benè asserit Molanus *lib.* 4. *de imag. c.* 4. & jam olim Lucas Tudensis *lib.* 2. *contra Albigen. c.* 12. ac Hugo Hetherianus *lib.* 1. *de regress. ad infant. c.* 14. & probat Theophilus *de sancto Latrone, c.* 6. *n.* 7. Quasi ergo ad Christum cruci affixum facies obverterent, orabant antiqui facie conversa ad Orientem. Illustrant Joan. Dartis *ad dist. de consecrat.* Cabassutius *in not. Concil. ad Concil. Chalcedon. diatrib. de veterum Ecclesiar. forma*, Durantius *lib.* 1. *de ritibus Eccles. c.* 4. Bellarmin. *lib.* 4. *de cultu Sanctorum, c.* 3. Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, pag.* 156. Elias Schedius *de Diis German. c.* 30. *fol.* 372. qui probat latè, etiam apud Gentiles templa ad Orientem semper construi: quod & docuerunt D. Isidorus *lib.* 15. *origin. c.* 4. Vitruvius *lib.* 4. *architect. cap.* 5. Quæ omnia ita cavenda sunt, si commodè fieri potest; aliàs si propter loci incommoditatem ita Ecclesia construi non potest, de his curandum non est, ut notavit Bellarminus *dict. c.* 3. *vers. Alterum*.

11 De licentia propria Episcopi. Deinde in Ecclesiarum constructione & dedicatione adhiberi debet Episcopi auctoritas, aliàs sine ea domus profana semper erit, nec poterit ministeriis ecclesiasticis deservire, *c. nemo* 9. *de consecrat. dist.* 1. *c. de monachis* 12. *juncto c. quidam* 30. 18. *q.* 2. *c.* 1. *cap. constitutus, de relig. domib. cap. olim* 14. *de privileg. authent. de monachis, §. illud, collat.* 3. *authent. de Eccles. tit. §. si quis autem, collat.* 9. *c. penult. de præscript. l.* 2. *tit.* 10. *partit.* 1. & ab eo debet consecrari, ut ab ipso tantùm, vel ab his, qui Episcoporum vice funguntur, consecrantur res sacræ, ut constat ex variis auctoritatibus coogestis à Balsamone *in nomocan. Photii, tit.* 2. *c.* 2. *pag.* 47. Ant. August. *in epit. jur. lib.* 13. *tit.* 4. probant Moscon. *de Majest. Eccles.* 1. *part. c.* 8. §. 2. Bellarmin *lib.* 3. *tom.* 1. *controvers. c.* 9. & 6. Barb. *de jure ecclesiast. lib.* 2. *cap.* 2. & *de potestate Episcop. allegat.* 27. qui ad calcem ipsius operis refert formam consecrationis Ecclesiæ. Hallierius *de Episcopor. institut. lib.* 2. *c.* 4. Unde Episcopus debet apponere primarium lapidem, locum altaris, & atrium designare, *l. fin. C. Theodos. de Pagan. novel.* 5. *Justin. c.* 1. & *nov.* 123. *c.* 37. & crucem figere, *d. cap. nemo, d. novel.* 5. & 67. *c.* 1. quæ crucis fixio dicitur Stauropegium *in d. novel.* 5. *cap.* 1. Illustrant Grethierus *libr.* 2. *de cruce, capite* 14. Germonius *lib.* 2. *de sacror. immunit. cap.* 1. & *lib.* 3. *cap.* 1. Meursius *in glossar. verbo Stauropegion*, Filesac *in c.* 7. *de offic. Ordin.* §. 1. Zerda *in advers. c.* 127. *n.* 8. quam dedicationem facere debet convocatis presbyteris. Conc. Auriac. *can.* 10. Gregorius Turon. *de gloria Confess. cap.* 20. Fortunatus *lib.* 3. *ad Felicem, de dedic. Eccles.* cum precibus ad id institutis recitatis, *d. authent. de monachis, §. illud, d. l.* 2. *partit.* ut etiam apud Gentiles in more fuit spatium illud, quod templo dicabatur, prius solemnibus sacrificiis lustrare. Episcopus debet esse proprius loci, ubi Ecclesia construitur. Concil. Auriac. *d. can.* 10. ibi: *Dedicatio illi omni modo reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit*. Aurelian. *can.* 1. & 3. Vuormat. *can.* 1. probant Savarus *ad Sidon. lib.* 4. *epist.* 15. Coriolanus *in not. ad can.* 14. *Apost.* Poterit tamen Episcopus munus hoc alii committere, ut probat Glossa *in d. c. nemo, verbo Veniat*, Azor. *part.* 2. *Institut. lib.* 9. *c.* 3. *q.* 8. Nec tunc obstant textus *in cap. de locorum* 4. *c. præcepta* 5. cum tribus sequentibus, *de consecrat. dist.* 1. ubi statuitur, Ecclesias non posse dedicari sine summi Pontificis licentia, seu Sedis Apostolicæ auctoritate; unde deducitur, non sufficere Episcopi consensum. Pro cujus difficultatis solutione varia adduxerunt Glossa, & Turrecrem. *ibi*, Suarez *de sacram. disput.* 81. *sect.* 2. *§. dico*. Sed dicendum est, ad constructionem, & dedicationem Ecclesiarum sufficere auctoritatem Episcopi diœcesani, *d. cap. nemo, ead. dist.* 1. sed ad constructionem Ecclesiarum in universo orbe desiderari Pontificis licentiam; quia Episcopi tantùm in suis diœcesibus ipsam præstare possunt, ut docuerunt P. Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *c.* 9. Germonius *lib.* 1. *de sacror. immunit. cap.* 3.

12 De altari & ejus consecratione. Nec solùm Ecclesiæ publicè construi, & dedicari debent, verùm & altare consecrari oportet, nec aliter ibi Missæ sacrificium celebrari potest, *cap. nullus* 25. *cap. concedimus* 30. *de consecr. dist.* 1. latè probant Jodocus Coccius *lib.* 6. *thesaur. art.* 9. Monciacenus *de sacrif.* *Missæ*,

Digitized by Google

Missæ, 2.*par.*... 10. P. Henao *eod. tract. tom.* 2. *disput.* 24. *sect.* 1. Ab altitudine altare appellari, quasi alta ara, voluit Servius *ad lib.* 2. *Virgilii*, ad illud: *Nec quicquam altaria*: & confirmant Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* Vitruvius *de architect. lib.* 4. *cap.* 5. unde ab altitudine tribunalis altare tribunal dici solet, *l. fin. C. Theodos. de relat. l.* 8. *eodem C. de ficar. l. fin. eod. C. de locat. fundor. novel.* 4. *Valentin. novel. Anthemii, de his qui se servis junxerunt*. Ara verò à rogationibus appellatur: licèt apud Gentiles illud discrimen daretur inter aram, & altare, quod ara erigebatur Diis superis, & inferis; altare verò solùm superis. Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 2. Illustrant Stuchius *de sacrif. fol.* 64. Mendoza *in virid. lib.* 8. *sect.* 8. *de forma aræ, & modo eam erigendi*. Plura adduxerunt Beyerlink in theatro, verbo *Altare*, Bulengerus *lib.* 3. *opusc. de templis*, *c.* 24. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 4. *sect.* 3. *cap.* 1. *fol.* 359. Lipsius *in notis ad Tacitum*, *lib.* 1. *not.* 75. D. Joseph. Pellicer. *ad Polyph. Gongoræ*, *pag.* 152. Altaria verò duplicis generis sunt; alia fixa, & magna, cùm tota mensa sacrificiis destinata consecratur; alia verò minora, quæ vulgò *aras* dicimus quæ ad minus capere debent calicem, & patenam, & desideratur ut sint lapidea, *cap. altaria* 31. *de consecrat. dist.* 1. *l.* 12. *tit.* 10. *partit.* 1. S. Gregorius Nyssenus *orat. in Christi baptismum*; *In hoc altari, sanctum, cui assistimus, lapis est sua natura communis, nihil differens ab aliis crustis, ex quibus nostri exstruuntur parietes, & pavimenta ornantur: sed quoniam Dei cultui consecratus est, & benedictionem accepit, mensa sancta est, altare immaculatum*. Illustrant Cironius *in parat. ad hunc tit.* Saussay *in Pan. sacerd. sup. fol.* 478. Joannis Dartis *ad dist.* 1. *de consecr.* P. Henao *d. disput.* 24. *sect.* 1. Non tantùm propter rationes mysticas, videlicet quod Christus, qui in altari consecratur, petra dicitur apud D. Paulum *epist.* 1. *ad Corinth. c.* 10. & quia in sepulchro lapideo fuit reconditus, quas adducunt Glossa *in d. cap. altaria*, D. Thomas 3. *part. quæst.* 83. *art.* 3. sed ut diu serventur illæsa, novaque non indigeant consecratione, ut observavit Turriscrem. *in eodem textu*. Nec obstat quod in lege veteri altaria lignea erant, *Exodi cap.* 22. aliquando aurea, *lib.* 3. *Regum*, *cap.* 7. nonnunquam terrea, *Exodi cap.* 20. Pineda *de rebus Salomonis*, *lib.* 5. *cap.* 8. Quia respondetur, quod in lege gratiæ designari debuit materia communis, ex qua apud omnes gentes altaria erigerentur, quæ diuturno tempore sacrata manerent, & in quibus cum debita reverentia sacrificium offerri posset. Nec etiam obstat textus *in cap. concedimus*, *de consecrat. dist.* 1. ubi docetur, sacramentum altaris confici posse in tabula, si necessitas adsit. Nam textus ille accipiendus est, quando mensa altaris ex tabulis confecta habet lapideum altare mobile consecratum, ut hodie passim contingit, & contra Molinæum talem usum probat Saussay *in Panopl. sacerd. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 1. nam totum lapideum altare tabula dicitur *in cap. ligneis* 6. *hoc tit.* & ipsa ara tabella appellatur infrà *in cap. quod in dubiis*. Est ergo sensus prædicti canonis, ut in publica necessitate liceat extra Ecclesiam celebrare, si tamen subsit altare cum reliquis ad sacrificium necessariis. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 5. *num.* 118. Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 18.

13 De ritibus ipsius consecrationis. Ecclesiarum verò, & altarium hanc consecrationem perrident hæretici, quasi vanam, & superstitiosam, videlicet Magdeburgenses *cent.* 4. *cap.* 6. Calvinus *lib.* 3. *instit. cap.* 20. §. 30. & alii apud Jodocum Coccium *dicto art.* 9. quos doctè refellit Turrianus *lib.* 2. *pro canonib. cap.* 19. & 20. nec fundamenta alia confingunt, quàm quod sunt res inanimes, gratiæ Dei expertes, & quod ritu vano & superstitioso consecratio peragatur. Sed facilè ipsi refelluntur, quia hic consecrationis usus concorditer receptus fuit, tam in lege naturæ, & veteri, quàm in lege gratiæ. In lege naturæ, nam ut habetur *Genesis cap.* 28. Jacob erexit lapidem, ut ibi sacrificaret, eumque consecravit fundens oleum desuper, & appellavit domum Dei. In lege scripta Moyses consecravit oleo sacro, aliisque cæremoniis tabernaculum, altare, & omnia vasa sacra. *Exodi cap.* 40. & *Numeror. cap.* 7. refertur *in cap.* 2. *de consecrat. dist.* 1. & tradit Petavius *de hierarch. Eccles. lib.* 3. *cap.* 5. Et in lege gratiæ est præcepta, & simul recepta consecratio Ecclesiarum & Altarium, *d. cap. altaria*, *cap. Ecclesias*, *de consecrat. dist.* 1. cum aliis congestis à Bellarmino *d. lib.* 3. *cap.* 5. Solemnitates autem, quibus Ecclesiæ, & Altaria consecrantur, ut constat ex Fulberto *epist. ad Adeodatum*, P. Damiano *serm.* 1. & 4. *de Eccles. dedic.* Blecensi *serm.* 36. S. Bernard. *serm.* 1. *de Eccles. dedic.* S. Augustinus *serm.* 53. 55. & 252. S. Victore *lib.* 2. *de sacram. part.* 5. *cap.* 2. & 3. quarum mysticam significationem recensere operosum potiùs quàm utile esset, referre tamen sat erit. Et quidem in consecratione templorum hæc interveniunt. Primò vicini Episcopi advocantur, saltem duo. Savarus *ad Sidonium lib.* 4. *epist.* 25. licèt unus sufficiat. Theophilus *tom.* 16. *in Heteroc. part.* 2. *punct.* 8. Secundò accenduntur duodecim candelæ in circuitu Ecclesiæ, juxta parietes templi. Tertiò Episcopus ter circuit templum, & cùm ad portam accedit, ter superluminare percutit baculo pastorali, & tunc ostium aperitur. Quartò ingreditur Pontifex templum. Quintò cinere conspersò per pavimentum Ecclesiæ, baculo pastorali scribit Episcopus alphabetum Latinè, & Græcè usque ad A. B. C. incipiens à cornu altaris sinistro usque ad partem ostii dexteram, & finiens in modum crucis à cornu altaris dextro usque ad partem ostii sinistram: debet autem admixtus esse cinis cum vino, sale, & aqua benedicta. Sextò unguntur oleo sacro cruces duodecim in parietibus depictæ, quarum tres respicere debent ad orientem, tres ad occidentem, tres ad septentrionem, & tres ad meridiem: quas cæremonias proponunt, & explicant Alfonsus noster *in l.* 14. & *seqq. tit.* 10. *part.* 1. Bellarminus *d. cap.* 3. §. *quin ergo*, & *seq.* Durantius *d. cap.* 24. *n.* 8. Carrier. *tom.* 2. *Digest. fid. cap.* 8. Vicecomes *tom.* 3. *de Missæ ritibus*, *lib.* 2. *cap.* 23. Menardus *ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 194. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 34. *de dedic.* Turrilcrem. *in cap. omnes*, *de consecrat. dist.* 1. Antoninus 3. *part. tit.* 12. *cap.* 6. Hugo à Sancto Victore *de sacram.* 5. *part. cap.* 2. & 3. Guill. Durantius *lib.* 1. *ration. cap.* 7. Joannes Dartis *ad dist.* 1. *de consecrat.* In consecratione altarium plura alia interveniunt. Primò Episcopus incipit adjutorium petere à Domino: secundò aquam benedicit: tertiò aqua ipsa quinque cruces facit in altari; in medio unam, in cornibus reliquas quatuor: septies Episcopus altare circuit, deinde ponit reliquias cum tribus granis thuris: incensum in ipso altari cremat, altare ungit chrismate, deinde illud operit, & involuit lineis pannis, & tandem illud benedicit: quarum cæremoniarum rationem explicant Doctores suprà laudati, & Turriscrem. *in d. cap. altaria*: unde descendit, templa sancta, & religiosa loca, esse veneratione, & cultu digna, quia consecrationis solemnitate sacra efficiuntur, & sunt divina speciali virtute prædita, ab spiritibus immundis libera, & Angelorum ministerio sociata, ut probant Bellarmin. *d. cap.* 5. *vers.* 3. Suarez *de Sacram. disput.* 81. *sect.* 2. §. *Dico secundò*. Et quamvis gratiam Dei non suscipiant, quasi res inanimatæ, & irrationales; attamen per consecrationem assequuntur quandam spiritualem virtutem, qua disponuntur, & redduntur apta divino cultui, suntque congruentiora ad illum finem aliis prophanis locis. D. Thomas 3. *part. qu.* 83. *art.* 3. Suarez, & Durantius *suprà*. Sed licèt olim omnes Ecclesiæ consecrarentur, hodie autem similes consecrationes non sunt ita frequentes; sed earum loco successit benedictio; quia faciliùs Ecclesiæ benedicuntur, quàm consecrantur; & si fuerint pollutæ, faciliùs etiam reconciliantur, *cap. fin. hoc tit.* Etiam nunc altare consecrari potest absque eo, quod in eo reliquiæ includantur, quod olim fieri nequibat, *cap. placuit* 26. *de consecr. dist.* 1. probant latè Ant. Augustin. *in epit. jur. lib.* 16. *tit.* 3. D. Sancius de Avila *de vener. reliq. lib.* 3. *c.* 1. Zerda *in advers. c.* 98. Duceus *in not. ad epist.* 12. *D. Paulini*, *fol.* 48. *linea* 1. Menardus *ubi suprà*, Vivar. *post notas ad Marcum Maximum*, *in tract. de vener. Sanct.* §. 1. Ferrandus *lib.* 1. *disquisit. reliq. cap.* 3. *sect.* 2. & *cap.* 9. *art.* 1. Quare altaria tantùm unctione Chrismatis, & benedictione sacrantur, *cap. altaria*, *de consecrat. dist.* 1. Probat Schacus *de vener. Sanct. cap.* 4. *sect.* 10. Stuchius *in not. ad Arrianum*, *fol.* 75.

Ex his apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm altare, ubi sacrificium Missæ offertur, debeat esse consecratum, ex suprà traditis; & consecrationem retinere, *ex cap. proposuisti* 4. *hoc tit.* si eam non retineat, immò motum sit, vel fractum, ita ut veterem usum, & formam amittat, debet denuò consecrari. Idem etiam dicendum est de Ecclesia, nam nova indiget consecratione, si ejus parietes incendio, aut terræmotu ceciderint, *d. cap. Ecclesias* 20. latè probat P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ*, *disput.* 23. *sect.* 7. quod non procedit, si Ecclesia reficiatur, parietes autem salvi maneant, *cap. ligneis* 6. *hoc tit.* & utrumque optima ratione, nam cùm destruitur locus consecratio ipsa evanescit, *cap. si motum* 19. *de consecrat. dist.* 1. Cùm autem locus salvus manet, licèt refectus, & aliis tabulis reparatus, non est ratio cur dicamus virtutem consecrationis amittere. Nec dici potest, omnem locum consecratum manere, quoties pars aliqua consecrata remansit, ut magis dignum accessione quadam trahat ad se minùs dignum, *cap. quod in dubiis*, *hoc tit.* quia hoc procedit quando res prophana sacræ commiscetur, ita ut discerni, & separari una ab alia non possit; cùm 14 Traditur ratio decidendi.

autem

autem distingui potest, non intelligitur accessionis vice esse sacra: unde si motum fuerit altare, & ita amiserit consecrationem, illud tantùm consecrari debet, non autem Ecclesia, quæ sacra adhuc manet.

15 *Dissolvitur ratio dubitandi.* Nec obstat dubitandi ratio deducta ex auctoritatibus Anselmi, & Jvonis, nam argumento formato ab Anselmo respondetur, durationem consecrationis in Ecclesia non dependere à consecratione altaris, cùm æquè principaliter se habeat, nec in hac parte datur quid accessorium; unde etiam moto, seu fracto altari, durat consecratio Ecclesiæ. Ratiocinio etiam Carnotensis respondetur, argumentum illud tantùm esse metaphoricum, seu mysticum, unde non est deducendum ad realem consecrationem altaris vel Ecclesiæ. Nec tandem obstant textus *in d. cap. si motum*, *cap. de fabrica* pro quorum expositione dicendum est quoad primam partem quæ habet, moto altari, Ecclesiam violari, in ea quæstione Pontifices dissensisse, & secundùm doctrinam antiquorum canonum Ecclesiam violatam censari cùm violatur altare, *ex d. cap. si motum*: sed canones noviores, quibus standum est, ab ea sententia discedentes, declarasse hunc violationis casum non extendi ad Ecclesiam, sed tantùm ad ipsum altare: unde in præsenti textu sic ait Pontifex, *licet quidam canones aliud innuere videantur*, respiciens ad dictos canones, *si motum*, & *de fabrica*, ut jam notavit Vasquez 3. *part. in 3. part. disput.* 233. *qu.* 83. *cap.* 2. & ita juxta præsentem textum dicendum est, quod si altare consecratum movetur è loco ubi consecratum est, & in alium transfertur, aut in sua forma mutatur, vel sigillum altaris mutationem sustinet, nova indiget consecratione; non tamen ideò Ecclesiæ consecratio iteratur: ex translatione verò, seu mutatione altaris portatilis non datur ipsius violatio, *cap. concedimus* 30. *de consecrat. dist.* 1. nisi ipsum frangi, aut majori ex parte destrui contingat, juxta ea quæ adducit P. Henao *tom.* 2. *disput.* 24. *sect.* 3. Quod attinet ad secundam partem difficilior est sententia textus *in d. cap. si motum*, quatenus dicit, quod si parietes mutantur, & non altare, sale exorcizetur Ecclesia; nam omnem consecrationem redintegrandam esse, probat textus *in d. cap. Ecclesiis*. Sed est dicendum, sententiam dicti capitis *si motum*, procedere quando non mutantur funditus parietes, sed major pars consecrata salva remanet, ut probat Glossa *ibi*, verbo *Mutatur*; nam si funditus everterentur, & denuò exstruerentur, integrè esset conficienda consecratio, *d. cap. Ecclesiis*; immò addendum est, quod cùm major pars consecrata salva remanet, ex consilio tantùm fit, reconciliatio non autem ex præcepto. Unde exponendus est textus *in cap. ligneis* 6. *hoc tit.* dum ait, neque Ecclesiam, nec altare esse iterum consecrandum, si parietibus Ecclesiæ illæsis, & mensa altaris modicam passa fracturam, lignea ædificia Ecclesiæ consumpta fuerunt; non enim mutatione altaris Ecclesia violaretur, aut altare Ecclesiæ mutatione; sed reddendo singula singulis, ideò nulla est violatio altaris, aut Ecclesiæ in specie, quia neque in altari contingit casus violationis, quia modica fuit fractura, & ad violationem intervenire debet mutatio, aut fractura in majori parte: in Ecclesia quoque nulla intercessit violatio, quia parietes non mutantur, quod exigitur ad violationem, ex suprà traditis. Non tamen est omittendum discrimen, quod in hac parte versatur inter jus civile, & ecclesiasticum; nam jure civili infimum etiam solùm aræ ipsius templi consecrabatur, juxta duas formulas consecrationis, quas refert Brissonius *de formulis*, *pag.* 115. unde ædes sacræ manebant jure Romanorum Gentilium etiam post dirutum ædificium, *l. æder sacra* 73. *ff. de contrah. emption.* §. *sacræ*, *vers. Locus*, *Instit. de rer. divis.* Seneca *de consolat. ad Helviam*, *cap.* 13. *in fine*: apud nos verò juxta sacros canones domus dedicatur, ut talis, & ut Ecclesia fiat; quare in forma ipsa consistit consecratio: eaque perempta, penitusque collapsa, desinit locus sacer esse, *cap. de fabrica* 24. *de consecrat. dist.* 1. unde usu evenire cernimus, ut ædificia, quæ olim sacris usibus erant dedicata, forma veteri amissa, vel penitus collapsa, redigantur ad prophanos usus, & in privatorum dominio permaneant, quia exuerunt religionem: docent Azor *instit. mor. part.* 2. *lib.* 10. *cap.* 26. *quæst.* 12. Barb. *de potest. Episcop. allegat.* 27. *ex num.* 14. Cantius *ad hunc tit.* aliàs consecratione manente, non potest locus ipse ad humanos usus transferri, *cap. nulli* 4. 12. *quæst.* 2. *cap. semel* 4. 19. *qu.* 3. *cap. comperimus* 2. 14. *qu.* 6. *cap. ligna* 38. *cum sequent. cap. vestimenta* 42. *de consecr. dist.* 1. *cap. semel* 51. *de R. J. l.* 6. & jure civili sacer prophanus fiebat, si ex lege, vel Senatusconsulto locus ipse alibi transferebatur, ut constat ex Plinio *lib.* 10. *epist. paulò post medium*; quo modo accipit textum *in l. intra* 83. §. *sacram*, *ff. de V. O.* in illis verbis: *Si res sacra lege aliqua prophana fiat*, D. Joseph. Retes *in repetit. prælect. ad ipsum textum*, *n.* 12. Alio etiam modo apud ipsos solvebatur locus sacer religione, videlicet si numina, quæ ibi colebantur, solemni carmine evocarentur, quod ex Macrobio, & Servio refert Brissonius *lib.* 1. *de formulis*, *pag.* 63. & 64. Illustrant P. Faber *lib.* 2. *semestr. c.* 4. alii apud Osualdum *lib.* 4. *Donelli*, *cap.* 1. *litt. P*, cujus evocationis creditur extare vestigium *in l. sacra*, §. *illud*, *ff. de rer. divis.* quæ evocatio plerumque fiebat in oppugnatione urbium hostium, ut de Bejorum urbe narrat Livius *lib.* 5. & de Carthaginensibus carmen ipsum refert Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 15. quia sacra loca ab hostibus capta prophana censebantur, nec victor eorum religione tenebatur, *l. cum loca* 36. *ff. de religios.* superstitiosè enim ipsi credebant Deos spontè sua ab urbibus devictis aufugisse, ad victoresque se transtulisse: quod delirium illustrat Zerda *ad lib.* 2. *Æneid. Virg. vers.* 351. Apud nos verò loca ipsa Deo dicata semper in iis casibus sacra manent, *cap. pastoralis* 13. *qu.* 1. *cap. prima actione* 26. *qu.* 3. docet D. Joseph. de Retes *lib.* 6. *opusc. cap.* 2.

C A P U T II.

Idem a *Tornacensi*.

TUa fraternitas requisivit à nobis, utrum tibi dedicatione Ecclesiarum, tam diebus Dominicis, quàm privatis liceat celebrare. Super quo tibi duximus breviter respondendum, quod in diœcesi *b* tua, tam Dominicis diebus, quàm privatis, tibi Ecclesiis dedicationes impendere licet.

N O T Æ.

a *TOrnacen.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. de dedic. Ecclesiarum*, *cap.* 1. De diœcesi Tornac. nonnulla notavi *in cap.* 7. *de rescript.*

b *Diœcesi tua.*) Altarium, ac ædium sacrarum inaugurationes solis licet aggredi Pontificibus, in quorum diœcesi consecrantur, *c. nemo*, *cap. his ergo* 14. *c. nullus* 25. *de consecrat. dist.* 1. *cap.* 28. 7. *q.* 1. Concil. Arausic. *can.* 100. ibi: *Dedicatio illi omni modo reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit.* Aurel. 1. *can.* 1. 3. & 8. ibi: *Pontifex si obierit, nullus Episcopus, &c. aut in civitate, aut per parochias altaria audeat consecrare; si fecerit, anno integro Missas facere non præsumat.* Vuormat. *can.* 1. quod & in consecratione personarum, & aliarum rerum similiter definitur *in c.* 1. §. *ad Episcopum*, 25. *dist. c. quamvis* 68. *dist. c. quod sedem* 10. *de offic. ordin. c. penult.* §. *Chrisma*, *de præscript.* Savarus ad Sidonium *lib.* 4. *epist.* 15. Ant. Aug. *lib.* 4. *in epit. tit.* 48. & notavi suprà *in c.* 1. *de relig. domibus*, & si quidem ab alieno Episcopo contrarium temerè præsumptum fuerit, consecratio quidem tenet in hoc, ut manente suo subjecto, nunquam deleri possit: quem sacramentalem effectum appellavit D. Thomas 2. 2. *qu.* 39. *art.* 3. *in conclus.* & sic accipiendum est Anacleti decretum *in can. Episcopus in diœcesim*, 7. *qu.* 1. sed temerè consecranti, præter ejus, quod interest in civilem exactionem, perpetuò insuper depositionis pœna ipso jure irrogatur, si spectemus Concilii Antiocheni antiquam severitatem, *cap. nullum* 9. *quæst.* 2. vel certè exercitii Pontificalium per annum suspensionis, ex Concilio Aurel. suprà relato, & Trident. *sess.* 6. *de reform. cap.* 5. & *sess.* 14. *cap.* 2. & *sess.* 23. *cap.* 8. immò Ecclesiam ipsam aliquando legimus divinitùs eversam; nam Rodulphus Glaber refert, ventis, ac tempestate disjectam, & dissipatam Ecclesiam monasterii Lucanensis in pago Turonico, quam Fulco Andegavorum Comes extruxerat; cùm eam Petrus quidam Cardinalis contra voluntatem Hugonis Turunensis Archiepiscopi consecrare meditaretur: quod ita refert Glaber monachus; & cùm multi per regionem factum comperissent, nulli venit in dubium, quoniam insolens præsumptionis audacia irritum constituisset votum, simulque præsentibus, ac futuris, ne huic simile agerent, evidens indicium fuit.

COM.

COMMENTARIUM.

2 Ecclesiam constructam consecrandam esse divinis precibus, definitur *in cap. 1. cap. Ecclesias 13. cap. omnes, de consecr. dist. 1.* à D. Clemente *epist. 2. ad Jacobum*, Evaristo apud Burchardum *lib. 3. Decret. cap. 27.* & usum illum invaluisse à temporibus Apost. tradunt Eusebius *lib. 4. de vita Constant. cap. 40.* & *lib. 10. cap. 3.* Theodor. *lib. 1. cap. 30.* & docent Durantius *lib. 1. de ritibus Eccles. cap. 24.* Cochier *in face hist. cent. 2. cap. 89.* eamque perficere posse Episcopum, tam diebus Dominicis, quàm feriatis, in præsenti docet Innocentius, dum tamen Missæ sacrificium offeratur, *c. omnes 3. de consecr. dist. 1.* Barbosa *de potest. Episc. alleg. 27.* quam ipse celebrare potest, vel alii presbytero committere, dum tamen Episcopus consecrationis ritum expleat, *l. 18. tit. 10. partit. 1.* quia hæc facultas competit Episcopo ratione ordinis, & ita delegare non potest, ut dicemus infrà *in cap. aquam 9.* In nostra verò Hispania contrarium, immò tantùm diebus Dominicis consecrationes Ecclesiarum fieri posse, non sine ratione statutum fuit in Concil. Cæsaraugust. *can. 1.* his verbis: (In sanctum, & satis venerabile Concilium residentibus nunciatum est nobis, quod aliqui Pontifices regulam veritatis prætermittentes, Ecclesias quæ à fidelibus pia devotione construuntur, extrà diebus Dominicis consecrent. Si ergo cùm quisque nostrùm mortalium ad sacerdotale promovetur officium, nullatenus patimur, ut in reliquis diebus, nisi tantùm Dominicis festivitatibus, ii qui honoris digni habentur officio, in ordine præficiantur ecclesiastico, quantò magis ut deificata sancta templa, quæ ab hominibus fidelibus censentur honorificanda, nisi diebus Dominicis perhibeantur consecranda? Cujusque ergo talium præsumptiones Pontificum non solùm Sanctorum Patrum cohibemur prohibere sententia, sed propria deliberatione censemus, ut nulli penitus Pontificum in quibuscumque provinciis constitutas à modò liceat præter certis diebus Dominicis Ecclesias sanctas consecrare.

CAPUT III.

Idem a *Nidrosiensi Episcopo*.

QUod in dubiis, *Et infra*: Altare verò, in quo tabula, cui consecrationis benedictio Pontificali ministerio adhibetur, semota fuerit, vel enormiter fracta, debet non immeritò *b* consecrari nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

NOTÆ.

a *Nidrosiensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de dedicat. Eccles. c. 2.* & *in c. quod in dubiis, de renunc.* ubi alias partes hujus decretalis congessi.

b *Consecrari.*) Priorem hujus textus partem exposui suprà *in cap. 1.*

COMMENTARIUM.

2 IN secunda parte hujus textus docet Innocentius, oleum prophanum non consecratum posse misceri cum consecrato, ad sacramentum Extremæ unctionis administrandum: quod & de aqua benedicta docuit noster Innocentius *l. 4. de sacro altaris mysterio, c. 32.* ubi ait: *Aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta.* Illustrant Trullench *de sacram. l. 5. c. unic. dub. 2. n. 3.* Dicastillo *eod. tr. to. 1. tr. 7. disp. 1. dub. 7. n. 74.* Diana *p. 11. tr. 3. resol. 15.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disp. 27. sect. 10.* Barbosa *de jure eccles. l. 3. c. 3. n. 43.* Homobonus *in examine, tr. 4. q. 97.* Grethserus *l. 2. de benedict. c. 20.* Theophilus *tom. 16. in Heterocl. p. 5. in fin.* non tamen inde inferas, vinum non consecratum admixtum cum consecrato transire in sanguinem Domini, ut aliqui arguebant, referente ipso Innocentio *in c. cum Marthæ, §. quæsivisti, de celebratione Missarum*, illis verbis: *Quidam autem voluerunt adstruere, quod sicut aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta; sic vinum per sacramenti contactum efficitur consecratum, & transit in sanguinem.* Nam ratio differentiæ ex eo provenit, quod vis convertendi vinum in sanguinem Christi non est concessa mixtioni, sed verbis consecrationis, quæ non operantur nisi quando proferuntur physicè, & circa materiam tunc præsentem: nec est simile in aqua benedicta, aut oleo consecrato, seu benedicto; quia illa benedictio nullam immutationem facit circa substantiam aquæ, sicut facit consecratio circa vinum, ut docuit D. Thomas *3. p. qu. 77. art. 8.* cujus sensus est, benedictionem aquæ, vel olei per preces, & orationes Ecclesiæ non immutare physicè oleum, seu aquam; sed solùm moraliter in ordine ad peculiares usus sacros, remanente substantia aquæ, vel olei; ideòque ex Ecclesiæ dispositione posse materiam illam extendi ad aliam aquam puram, vel oleum non consecratum commixtum consecrato. Quatenus tamen, & qua in parte remaneat sanguis Christi, exponunt Theologi, Gamacheus Doctor Sorbonicus *qu. 77.* Gregorius de Valentia *disp. 6. qu. 5. punct. 3.* Card. Lugo *de Eucharist. disp. 10. sect. 3. n. 41.* Bernal. *de sacram. disp. 36. sect. 6. nu. 53.* Vasquez *3. p. in 3. part. disp. 395. c. 6.* Suarez *de sacram. disp. 54. sect. 2.* Henao *de Eucharist. disp. 6. sect. 5.* Dubium autem est, utrum si oleo consecrato admisceatur major quantitas olei non consecrati, adhuc remaneat totum consecratum? Et affirmativam sententiam, videlicet manere consecratum, docuit Magister Hinojossa *in direct. decis. regul. fol. 49.* quæ sententia in recta Philosophia fundari potest; siquidem quando duo liquores, qui admiscentur, sunt ejusdem speciei, habentque qualitates valdè similes ejusdem virtutis, & vigoris, ut duo vina alba, vel duo olea, ex admixtione nulla fit corruptio, nec resultat aliquod tertium, sed est unio, & continuatio illarum partium: & quamvis major quantitas superaddatur minori, cùm non habeant contrarietatem qualitatum, non miscentur per mutuam actionem & passionem, nec major quantitas destruit minorem; sed per divisionem partium quantitativarum, subintrans alter liquor illorum dividit per commotionem partes alterius; unde oleo non consecrato, superaddito etiam in majori quantitate oleo consecrato, totum remanebit consecratum. Sed contrarium prorsus tenendum est, videlicet quod si oleum id, quod additur, superet, vel etiam æquale sit, & confestim addatur, non remanet totum consecratum; si autem sensim fiat additio, semper censetur esse idem, quod immediatè antè fuit, ut docuerunt Joannes à Cruz *in direct. conscientiæ, de Extrema Unct. dub. 6. conclus. 1.* Petrus de Ledesma *in summ. tr. de Extrema Unct.* Trullench *de sacram. l. 5. c. unic. dub. 2. n. 3.* Diana *p. 11. tr. 3. resol. 15.* Apud Gentiles verò non solùm accedente commixtione totum vinum sacrum fiebat, verùm etsi quid sacrificandi causa de dolio demeretur, totum dolium sacrum fiebat. Arnobius *adversus Gentes lib. 7. Mactus hoc vino inferio esto. Inferio, inquit Trebatius, verbum ex causa est additum, eaque ratione profertur, ne vinum omne omninò, quod in cellis, atque apothecis est conditum, ex quibus illud quod effunditur, promptum est, esse sacrum incipiat, & ex usibus eripiatur humanis.* Observat Meril. *lib. 2. observ. cap. 5.*

CAPUT IV.

Idem a *Compostellano Archiepiscopo*.

PRoposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod venientibus ad Ecclesiam B. Jacobi ex diversis *b* regionibus peregrinis, & volentibus aliis ab alteris per contentiones, & rixas altaris de nocte custodiam vindicare, homicidia contingunt interdum, & aliquando vulnera inferuntur: propter quod humiliter postulasti, ut alio modo, quàm per *c* reconsecrationis beneficium, dignaremur ipsi Ecclesiæ providere. Manente igitur Ecclesia, & altari, f. t. insinuatione præsentium innotescat, quod ipsa reconciliari poterit per aquam cum vino, & cinere benedictam.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *COmpostellano.*) Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de dedicat. Ecclef. cap.3.* ideſt, Petro Archiepiſcopo, de quo egi *in cap. ex parte, de censibus.*

3 b *Regionibus.*) Ita legendum eſt, non *religionibus*, ut legitur in hac ſexta compilatione; nam ibi conſluunt peregrini, non ſolùm ex Hiſpania, verùm ex Gallia, Italia, & aliis nationibus, & plerumque pervigilant in eadem Eccleſia: unde rixæ, & contentiones plerumque oriuntur: de qua peregrinatione ad D. Jacobum agit Grethſerus *de peregrin. c.16.* Et quia aliquando injiciebantur manus violentæ in clericos, conceſſit noſter Innocent. III. eidem Petro, ut poſſit eos abſolvere ab excommunicatione ex tali violenta manuum injectione incurſa, in epiſtolis editis apud Sirletum, *fol. 370.* (Ad noſtram noveris audientiam perveniſſe, quod in diœceſi tua manus injicientes in clericos violentas, cùm à Sede Apoſtolica nimium ſint remoti, propter ætatem, & infirmitatem illuc nonnunquam vix accedere valent abſolutionis beneficium petituri. Ut autem excommunicatos hujuſmodi ad nos non valentes propter impedimenta, quæ præmiſimus, proficiſci, & mulieres clericos verberantes abſolvere tibi liceat in diœceſi tua, fraternitati tuæ auctoritate præſentium indulgemus: niſi fortè ipſorum exceſſus ita gravis fuerit, & normis, quod propter hoc cenſura ſit Sedis Apoſtolicæ requirenda. Nulli ergo, &c.)

c *Reconſecrationis.*) Conſecratum enim fuit templum 2
hoc die 5. Maii anno Domini 868. à ſeptemdecim Epiſcopis, & interfuit Ildefonſus Magnus Caſtellæ Rex unà cum conjuge Scemena, ut conſtat ex ſcriptura ipſius conſecrationis, quam edidit Caſtal.Ferrer. *in hiſt. S. Jacobi, fol.460.* Commentarium hujus textus dabimus infrà *in c.consuluit.*

C A P U T V.

a Idem.

CUm ſis. *Et infra*: Noveris igitur, quod plura in Eccleſia una altaria, & plures *b* Epiſcopos ſimul poteris conſecrare.

NOTÆ.

1 a *IDem.*) Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de auctoritat. & uſu pallii: & in cap. cùm ſis, eod. tit.* in hac ſexta compilatione, ubi extat prior pars hujus textus; nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui reſcribat Innocentius, nec inter ejus epiſtolas editas à Sirleto, & Boſquero reperitur hic textus.

b *Epiſcopos.*) De quorum conſecratione egi *in cap. ſi Archiepiſcopus, de tempor. ordin.*

COMMENTARIUM.

2 CArolus Molinæus rigidorum Calviniſtarum præcipuus ſignifer, *lib.12.controverſ.cap.17.pag.*1026.*poſt medium*; poſtquam plura nefaria contra altaria, & eorum uſum expreſſerat, ſuo ex genio deſcribens primitivæ Eccleſiæ circa celebrationem ſanctæ Euchariſtiæ ritus, ait: *Unum quondam in qualibet Eccleſia erat altare tantùm, non autem incongrua altariolorum multitudo extructorum in templorum angulis, quemadmodum hodie in Romana Eccleſia licet conſpicere.* Sed fallitur Carolus Molinæus, cùm jam primis Eccleſiæ ſæculis legamus in una Eccleſia plura altaria erecta fuiſſe. D. enim Gregorius *lib. 5. epiſt. 43. ad Palladium Epiſcopum Sanctonenſem*, refert in una Eccleſia tredecim fuiſſe altaria, illis verbis: *Veniens lator præſentium Leuparicus presbyter veſter inſinuavit nobis, fraternitatem veſtram Eccleſiam in honorem B. Petri, & Pauli Apoſtolorum, necnon Laurentii, & Pancratii martyrum conſtruxiſſe, atque illic tredecim altaria collocaſſe, ex quibus quatuor necdum conſecrata comperimus remanſiſſe, ob hoc quod ſuprafcriptorum Sanctorum reliquias illic collocare Deo annuente diſponitis: & quia reliquias Sanctorum Petri, & Pauli, necnon Laurentii, atque Pancratii Martyrum cum veneratione præbuimus, hortamur ut eas cum reverentia ſuſcipere, & collocare auxiliante Domino debeatis.* Quod teſtimonium contra Novatores expendebat Baronius *anno* 596. Idem probatur ex S.Paulino *natali 9. circa medium*, dum S. Felicis templum, & reliquias Sanctorum ita deſcribit:

Quos hic ad Sancti juſtum Felicis honorem
Duxerit orandi ſtudium, non cura bibendi:
Nam quaſi contignata ſacris cœnacula tectis
Spectant de ſuperis altaria tota feneſtris,
Sub quibus intus habent Sanctorum corpora ſedem.

Latiùs probat Sanſay *in Panopl. ſacerd. p.2. l.1.cap.8.* §.4. Impius Molinæus ut aſſertum ſuum fulciat, adducit Sancti Ignatii, ad Philadelphenſes dictum, ibi: *Univerſa Eccleſia unum habet altare.* Sed totum integrum locum placet reponere, quo vera ſancti Ignatii ſententia cognoſcatur, & fraus Molinæi palam appareat. Sic igitur ait ſanctus loco citato: *Scribo ad vos, moneoque, ut una fide, una prædicatione, una Euchariſtia utamini: una eſt enim caro Domini noſtri Jeſu Chriſti, unus illius ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt; unus item panis omnibus confractus; & unus calix, qui omnibus diſtributus eſt; unum altare omnis Eccleſiæ, & unus eſt Epiſcopus cum presbyterorum collegio, & diaconis conſervis meis. Quando quidem eſt unus ingenitus Deus, & Pater; & unus unigenitus Filius Deus Verbum, & homo; unus Paracletus Spiritus veritatis, & una prædicatio, & fides una, & unum baptiſma, & una Eccleſia.* Unde cognoſcitur, ſanctum Ignatium agere de Eccleſia, ut non materiale ædificium eſt, ſed ut Chriſti corpus eſt myſticum: unde ait, unum Eccleſiæ calicem eſſe; quis enim dicet, in qualibet Eccleſia non dari plures calices? Ergo fallitur apertè Molinæus dum altare ſpiritnale accipit pro altari materiali: unum enim altare in Eccleſia eſt, ideſt una fides; unde apud hæreticos plurima altaria dari docuit D. Hieronymus dum exponens cap. 3. Oſeæ, in illis verbis: *Viſitabo ſuper altaria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram*, ait: *Non unum altare, quod habet Eccleſia, ſed altaria hæreticorum plurima. Habent enim tot altaria, quot ſchiſmata.* Proſequitur Sauſay *d.*§.4. juxta quem antiquum Eccleſiæ morem conſtruendi plura altaria ſimul in una Eccleſia, Innocentius in præſenti decrevit, plura altaria ſimul in una Eccleſia conſecrari poſſe, ſicut & una die plures valent ordinari Epiſcopi, & presbyteri.

C A P U T VI.

a Idem *Archiepiſcopo, & Capitulo Biſuntin.*

LIgneis ædificiis Eccleſiæ veſtræ caſu quodam igne conſumptis, parietibus tamen illęſis, ac menſa *b* principalis altaris in ſua extremitate modicam paſſa fracturam, quęſiviſtis per Sedem Apoſtolicam edoceri, ſi propter hoc ipſius altaris, vel etiam totius Eccleſię deberet conſecratio innovari. Ad quod ſic duximus reſpondendum, quod cùm parietes in ſua integritate permanſerint, & altaris tabula mota, vel *c* enormiter lęſa non fuerit ob caſum prędictum, neč Eccleſia, nec altare debet denuò conſecrari. Datum Lateran. Non. Octob. Pont. N. *d* anno xv.

NOTÆ.

a *IDem.*) In hac ſexta Compilatione tantùm legitur *Idem*: In quarta verò, *ſub hoc tit. c.1.* legitur *Idem Archiepiſcopo Biſuntino, Pont. anno XV.* ideſt Pontificatus Innocentii anno 15. Sed ita reſtituo inſcriptionem, & litteram ex epiſtolis Innoc. III. editis à Boſqueto *l.3. regeſt.15. epiſt.* 164. Biſuntina Imperialis Burgundiæ urbs eſt, ut referunt Krantzius *l.13. Saxoniæ, c.15.* De ea, & ipſius Eccleſia Cathedrali nonnulla notavi *in cap.14. de accuſat.*

b *Principalis altaris.*) Quod nos dicimus ſummum, ſeu majus.

c *Enormiter læſa.*) Juxta ſuprà tradita *in cap.1.*

d *Anno XV.*) Qui fuit Chriſti annus 1212.

C A-

Digitized by Google

C A P U T VII.

Idem a *Slevvicensi Episcopo*.

COemeteria verò, in quibus excommunicatorum corpora sepeliuntur per suorum *b* violentiam propinquorum reconcilianda erunt aspersione aquæ solemniter benedictæ, sicut in Ecclesiarum dedicationibus consuevit.

N O T Æ.

1 a *SLevvicensi.*)In hac sexta collectione legitur *Senonensi*, in quarta verò, *sub tit. de celebrat. divini officii*, legitur *Sevicensi*; sed restituo inscriptionem, & litteram textus ex ipsa Innocentii III. epistola, quam integram dedi *in c. postulasti, de foro compet.*

b *Violentiam.*) An hoc in casu incurratur excommunicatio minor, communicando cum excommunicatis per vim, latè exposui *in c. sacris, de his quæ vi.*

COMMENTARIUM.

2 COemeterium vox Græca est, absurdè tamen Lucas Tudensis *lib.1.contra Vualdens.c.22.* Cœmeterium dictum ait eo quòd sit christiani corporis cineribus consecratum, quasi nihil aliud sit cœmeterium, quàm ciniterium, in quo cineres defunctorum terantur: quem meritò refellit Antonius Nebrissen. *in quinquag.c.12.* Nec magis appositè Durantus *in ration. c.5.* cœmeterii nomen deduxit à *cimeri*; idest dulci; ac *sterion*, idest statio, eo quòd ibi dulciter sient corpora, vel quia ibi sunt cimices, idest vermes fœtentes ultra modum. Ridiculè ista dicuntur, cùm constet cœmeterium à Græco verbo *κοιμάω*, quòd dormire significat, esse derivatum, ut benè vidit Belletus *de officiis cap.159.* unde apud Athenæum *lib.4. cap.5.* domus, in qua hospites dormire soliti, dicta est à Creteusibus cœmeterium. Facit Plinius *lib. 2. epist. 17.* & illustrat Bulengetus *lib 5. opuscul. cap.42.* Cœmeterii vox bellè quadrat loco, in quo jacent Christiani, qui ob spem gloriosæ resurrectionis, non tam mortui jacere, quàm dormire dicuntur, *Joannis c.11.* ubi Christus Dominus Lazarum dormire dixit: & D. Paulus 1. *ad Corinthior c.15.* ait: *Christus surrexit à mortuis primitiæ dormientium.* Et 2. *ad Thessalon. cap.4.* ubi Sanctus Hieronymus id observavit: itemque *epist.29.* & pulchrè S. August. *epist.122.* ac S.Chrysostomus *homil.21.ad populum*; & optimè de nomine cœmeterii oratione speciali D.Hieronymus *epist. 29. ad Theod.* quamquam nec repudianda est ea ratio, quam tradit Apollinaris in catena Græca, ad illud Job *c.3. Nunc sopitus tacerem, afferens mortem somnum dici, & à spe resurrectionis, & ex eo, quod mors sit somni soror, & somnus gelidæ mortis imago*, ut illustrant fusè Theophilus *l.7. de virtut. n.117.* Zerda *in advers.c.180. num.2.* unde meritò locus ille, in quo mortui sepeliuntur, cœmeterium dicitur, ut probant, & illustrant Baronius *anno* 130. *n.1. &* 2. & *anno* 175. *n.3.* & *anno* 192. *n.3.* & *anno* 226. *n.7.* & *anno* 260. *&* 261. & *in Martyrol. die 3. Januarii.* Azevedo *in l. fin. tit.1.l.1. recopil. col.3.* Frances *de Eccles. Cathedr.c.26. de cœmet.* Murga *to.1. disquis. mor. disquis.1.* Beyerlinch *in Theatro, verbo Cœmeterium.* Theophilus *to.15. ad finem, fol.550.* & *de martyrio p.4. c. 6. n.7.* Spondanus *de cœmet.l.1.p.3.c.13.nu.1.* Ant. Bozius *in Roma subter. l.1. de cœmet.c.1.* Zerda *ad vers. d.c.180.* Coriolanus *in breviario, anno* 226. Severinus Binius *ad epist. Calixti II.* Cochier *in sace hist.c.87.* & alii quos laudavi *in can. 35. Concil. Illiber.* Interdum etiam cœmeteria dicuntur areæ. Tertul. *ad Scapulam c. 3. Polyand.* D. Hieronymus *in c.1. Hieremiæ*, & *in cap. 10. Matthæi.* Tumbæ, catatumbæ, cryptæ arenariæ, accepta ab Hebræis consuetudine, quos in cryptis mortuos sepelisse, loculis in eis excavatis, docet exemplum Abrahæ, quod refertur *in c.23. Genesis*; & sepulchri Christi Domini, quod fuisse scissum in saxo, sive petra, tradunt D. Matthæus *c.27.* & Lucas *c.23.* quem morem sequuti Christiani cœmeteria tum Romæ, tum alibi in cryptis arenariis construebant; non verò in terram deorsum corpora reponebant, sed excavatis desuper loculis in lateribus cryptarum fornices sustinentibus, ut fidem faciunt quæ Romæ refossa sunt, & exaravit Antonius Bossius *d.l.1. Rom. subter.* & ex D. Hieronymo probavi *in d. can. 35. Concilii Illiber.* ubi notavi, in cœmeteriis convenisse olim fideles ad sacros conventus, ad orandum, & sacrificium Missæ celebrandum; & quanta frequentia fideles illuc accederent, describit Prudentius *hymno 4. de sancto Hippolyto:*

Mane salutatum concurritur, omnis adorat
Pubes: eunt, redeunt solis ad usque obitum.
Conglobat in cuneum Latios simul, ac peregrinos
Permixtim populos religionis amor.

Et latè probat Spondanus *l.1. de cœmeter. sacr. p.3. c.13.* ubi docet in cœmeteriis mysteria Sacramentorum, & sacras functiones in ipsis frequenter obiri.

Ut autem hæc omnia ritè peragerentur, cœmeteria, sicut Ecclesiæ, dedicabantur, consecrabanturque. Glossa *in c. in Ecclesiis, verbo si terram, 13.q.2.* Innocentius, & Abbas *in cap. abolendæ, de sepultur.* Conrad. Brunus *l.4. de cærem. c.2.* unde obtinuit, ut iisdem fermè, quibus Ecclesiæ, privilegiis, & immunitatibus decorentur, *c. si quis contumax 17.q.4. c. Ecclesia, de immunit. Eccles.* & hanc consecrationem cœmeteriorum perantiquam esse constat ex Gregorio Turon. *de gloria Confess. cap.106.* ubi agens de obitu B. Radegundis Francorum Reginæ, quæ in monasterio Pictaviensi à se constructo decesserat, ait se cùm ejus transitum audisset, eò accessisse absente Episcopo Pictaviensi; & cùm Abbatissam hortaretur, ut corpus sepulturæ traderet, respondisse Abbatissam: Et quid faciemus, si Episcopus urbis non advenerit? Quia locus ille, in quo sepeliri debet, non est sacerdotali benedictione sacratus: ipsumque Gregorium rogatum à civibus, eum consecrasse, probat Spondanus *d. l.1.c.15.* Unde eisdem modis polluitur cœmeterium, ac Ecclesia. Immò violata Ecclesia violatum creditur cœmeterium, tanquam locus accessorius: non verò violato cœmeterio, violata creditur Ecclesia, ut probat Suarez *tom. 3. in 3. part. disput. 81. sect 4.* Barb. *de potest. Episcop. 2. part. alleg. 28.* & *de jure Eccles. lib.2. c.4. n.19. & c.9.* Facit disertus textus *in c. unic. hoc tit. in 6.* & sicut excommunicati in Ecclesiis sepeliri non possunt, ut probavi *in cap. sacris, de sepult.* ita nec in cœmeteriis. Innocentius III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 74.* ubi notavit Idumay. 3

COMMENTARIUM.

EX his tribus decretalibus sequens deducitur assertio: *Si Ecclesia diruatur, & reædificetur, iterum est consecranda; si verò tantùm violetur, reconciliari debet per aquam cum vino, & cinere benedictam, & interim non licet in ea Missam celebrare.* Probant eam textus *in c. Ecclesiis 3. 68. dist. cap. si motum 19. c. sicut 11. de consecrat. dist. 1. cap. quia scelerata 24. de consecrat. dist. 2. c. ex tuarum, de privil. c. fin. hoc tit. c. unic. hoc tit. in 6. cap. significasti, de adulteriis, cap. cùm illorum 32. de sentent. excomm. cap. is qui 18. eod. tit. in 6.* Clemens III. relatus post Concil. Lateran. *p.50. c.67.* ibi: *Ecclesias, quæ sanguinis, vel seminis sunt effusione pollutæ, civitatis clericis convocatis, cum processione, & aquæ benedictæ aspersione, prout in Ordinario habetur adscriptum, poteris emendare* (loquebatur cum Saguntino Episcopo.) Concil. Coloniense 2. *p.9. c.17.* cujus verba refert Crespetius *in summa, verbo Ecclesia, fol. 292.* Illustrant ultra congestos à Garanna & Barbosa hic, idem Barbosa *de potest. Episcop. allegat. 28. n.31. & lib.2. de jure Eccles. c.4.* P. Henao *tom.2. de sacrif. Missæ, disput.23. sect.3.* Suarez *de sacram. disput. 81. qu. 83. sect.4. & tom.1. de relig. lib.3. c.2.* Delbene *tom.1. de immunit. Eccles. c. 2. sect.2.* Diana *part. 11. tr.2. resol.58. & tract.3. resol.21. & 23.* Pechius *de Eccles. repar. cap. 36.* Passerinus *integro tractatu de pollut. Eccles.* Murga *tom.1. disquisit. tract. 2. disquisit. 1.* 4 Conclusio traditur, & probatur.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione: nam quemadmodum res semel Deo dicata ampliùs ad humanos usus converti nequit, *cap. quæ semel 19. qu. 3. regul. semel 51. de R.J. lib. 6. cap. ad hæc 4. de relig. domib. cap. Apostolicos 13. 12. qu. 2.* & ideò ligna Ecclesiæ non sunt in prophana ædificia convertenda, *cap. ligna 38. de consecrat. dist.1.* & ornamenta vetustate consumpta debent ad cinerem redigi, & in parietibus includi, *c. altaris, de consecrat. dist. 1.* ita etiam Ecclesia constructa in alieno solo, *cap. quæsti 41. 17. q. 4.* Glossa verbo *Construxisse, in d. cap. Apostolicos*, contra vulgare principium textus *in §. cùm in suo, Instit. de rer. divis.* Ergo nullo casu potest Ecclesia semel consecrata prophana fieri, ita ut nova indigeat consecratione. Augetur hæc difficultas *ex l. ædes 73. ff. de contrahenda empt. §. sanè, Instit. de rer. divis.* ubi docetur, quod ædes sacræ, etiamsi dirutæ sint, manent sacræ: igitur Ecclesia etiam diruta manet sacra, nec iterum consecranda est. Etiam secunda pars præsentis assertionis, ubi docetur Ecclesiam violatam esse reconciliandam per aquam cum cinere, & vino bendictam, impugnatur ex 5 Traditur ratio dubitandi.

eo;

Digitized by Google

eo; nam *cap. si motum 19. de consecrat. dist. 1.* docetur, Ecclesiam violatam diligentissimè esse expurgandam, & denuò consecrandam; & *in cap. Ecclesiis 20. ead. dist.* statuitur, simili modo consecrandam esse Ecclesiam pollutam sanguinis, aut seminis effusione, ac si exusta sit. Igitur quia Ecclesia non solum eo casu, quo penitus est destructa, reconsecrari debet, verùm etsi tantùm violata, seu polluta fuerit.

6 De pollutione, seu violatione Ecclesiarum.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pollutionem Ecclesiæ esse moralem maculam, qua locus sacer exuitur publicis actionibus, ibi: *Ecclesiastico jure peculiariter vetitis*; & quodam modo afficitur, ut ibidem jure ipso divinorum officiorum celebratio, & fidelium sepultura antè reconciliationem interdicantur; nulla tamen in transgressores pœna eodem jure lata: & licèt in hoc titulo promiscuè DD. utantur pollutione, & violatione; tamen differt pollutio à violatione, ut species à genere; violatio enim Ecclesiæ latiùs patet quàm pollutio: & licèt omnis pollutio sit violatio, tamen non omnis violatio Ecclesiæ est pollutio; siquidem Ecclesia violatur per furtum, seu sacrilegium, cum ejus violenta effractione, ut probat Passerinus *par. 1. de pollut. Eccles. c. 3.* Sed ut id faciliùs cognoscamus, modos quibus polluitur Ecclesia, breviter referamus. Et primò polluitur sanguinis effusione in ea facta, *c. Ecclesiis 20. de consecr. dist. 1. c. fin. hoc tit. c. unic. eod. tit. lib. 6. c. Ecclesiis 3. 68. dist. c. ex tuarum, de privil. c. cum illorum 32. de sent. excom.* Concil. Colon. celebratum anno 1536. *cap. 9. part. 17. l. 20. tit. 10. partit. 1.* in quibus juribus nihil aliud statuitur, quàm sanguinis effusione Ecclesiam violari: sed id accipiendum est de injuriosa, & voluntaria effusione, ut docent Suarez *d. sect. 4. §. 2.* Passerinus *de pollut. Eccles. part. 6. per tot.* P. Henao *d. disput. 33. sect. 5. nu. 48.* Murga *to. 1. disquis. tr. 2. disquis. 2. per tot.* Unde effusio sanguinis per jocum accidens, etiam in magna quantitate non violat Ecclesiam, quia talis effusio vacat omni injuria. Suarez *supra*, Diana *part. 11. tr. 2. resol. 58.* Illud autem quæri solet, an Ecclesia polluatur, si vulnus in Ecclesia inferatur, sanguis verò effluat extra Ecclesiam, vel si intra Ecclesiam, in vas aliquod, ita ut pavimentum, aut Ecclesiæ parietes non contingat? Quo casu dicendum est, per vulnus in Ecclesia illatum eam violari, *c. proposuisti, hoc tit.* quia nihil interest, utrum sanguis in ipsa Ecclesia effluat, an extra perfundatur; cùm utroque casu æqualiter Ecclesiæ injuria inferatur vulnere illato, ex quo immediatè sanguis perfundatur. Idemque dicendum est, si causa vulneris ab Ecclesia oriatur extra illam tamen effectum habeat, veluti si lapis, aut lancea ab Ecclesia emittatur, sed ictus fiat extra Ecclesiam, vel è contrario. Suarez *ubi supra*. His consequens est, Ecclesiam violari homicidio injurioso intra ambitum Ecclesiæ commisso, *c. si motum, de consecr. dist. 1. cap. proposuisti 4. hoc tit.* Nec interest, homicidium perpetretur per suffocationem, contusionem, aut sanguinis effusionem, cùm prædicti textus discrimen hoc non constituant, & utroque casu magnus horror sequatur ex homicidio loco in sacro admisso. Suarez *d. disput. 81. sect. 4.* Passerinus suprà, *part. 5. c. 7.* Henao *to. 2. de sacrif. Missæ dispnt. 33. sect. 5.* Non tamen sequitur Ecclesiæ violatio ex homicidio casu admisso; quia voluntarium non est, & culpa caret, *cap. qualis 25. cap. fin. de homicid.* veluti si ædificium corruat, aut quid simile in Ecclesia contingat, unde hominum cædes sequatur. Suarez *d. sect. 4. in princ.* Passerinus *d. part. 5. c. 8.* Idem procedit in homicidio justo, quod propter necessariam vitæ defensionem perpetratum fuit, quia injuriosum non est, *l. ut vim, ff. de justitia & jure, c. 3. de homicid.* Passerinus *d. part. 5. c. 2).* Non tamen idem dicendum est in homicidio jussu judicis facto, veluti si sententia judicis intra Ecclesiam aliquis occidatur: nam quamvis justa sit sententia quoad pœnam, est tamen injuriosa executio propter loci reverentiam. Similiter non violatur Ecclesia, si homicidium fiat in locis subterraneis separatis à corpore Ecclesiæ, aut in cubiculis constructis supra tectum Ecclesiæ; quia hæc omnia sunt extra Ecclesiam. Docet Sanchez *lib. 9. de matrim. disput. 15. n. 26.* Etiam deducit Suarez ubi suprà, *sect. 4.* quod si vulnus intra Ecclesiam inferatur absque ulla sanguinis effusione, mors autem extra Ecclesiam sequatur, violationem non induci: quem sequuntur Passerinus *d. part. 5. cap. 2. & 5. per totum*, Diana *part. 6. tract. 6. resol. 26.* Dicastillo *tract. 5. disput. 4. dub. 7. nu. 114.* Henao *ubi suprà*. Vel si vulnus extra Ecclesiam inferatur, & eo percussus intra Ecclesiam moriatur. Passerinus *d. part. 5. qu. 5.* Inde etiam deducitur, homicidio à seipso cuique illato violari Ecclesiam; quia injuriosum est, si fiat ab homine sanæ mentis, *cap. contingit, de sent. excom.* A furioso, vel ebrio factum, quia injuriosum non est, non violat Ecclesiam.

7 Prosequuntur alii pollutionis.

Deinde polluitur Ecclesia humani seminis effusione in ea facta, *cap. si motum, cap. Ecclesiis, de consecr. dist. 1. cap. fin. hoc tit. cap. unic. eodem tit. in 6. cap. significasti 5. de adult. l. 20. tit. 10. part. 1.* Henao ubi suprà, *n. 54.* Passerinus *de pollut. Eccles. part. 7.* Murga *tom. 1. disquisitionum, tract 2. disquisit. 3. per totum*: quod procedit quando intra Ecclesiam facta fuit humani seminis effusio peccaminosa à quocumque, vel fideli, vel infideli, etiamsi contra naturam peccaverit: sed si talis effusio non sit voluntaria, veluti quæ in somnis contingit, non est injuriosa Ecclesiæ, licèt aliquando à peccato non sit immunis, juxta ea quæ notantur *in c. fin. 6. dist.* ideòque per eam non polluitur Ecclesia. Suarez *d. sect. 4. §. 3.* Per pollutionem autem voluntariam occultam, licèt committatur sacrilegium, tamen Ecclesiam non pollui, aliis relatis probat Mendo *in statera, dissert. 5. qu. 6.* quod agnoverunt Ethnici ipsi animadvertentes in polluentes templa usu veneris. Plato *lib. 12. de legibus*, capite luendam noxam hanc decrevit. Plura Tiraquell. *in l. 5. connub. num. 107.* Deinde desideratur, ut fiat intra ipsam Ecclesiam, nec sufficiet intervenire in locis subterraneis separatis à corpore Ecclesiæ, vel in turri ipsius. Sotus *in 4. dist. 32. q. unic. art. 3.* Corduba *in summa, qu. 12.* Circa copulam tamen conjugalem, utrum per eam violetur Ecclesia, dubitant Interpretes, & disputant suprà laudati, Sanchez *de matrim lib. 9. disput. 15. per tot.* Gregorius Lopez *in d. l. 20. partit.* Hostiensis *in cap. fin. nu. 3. hoc tit.* Et negativam sententiam, videlicet non violari, docuerunt Glossa *in d. c. Ecclesiis, verbo Semine*, Gaspar Hurtado *lib. 4. de sacrif. Missæ, difficult. 7.* P. Franc. Amicus *eod. tract. disput. 33. sect. 12. n. 337.* Basilius *de matrim. lib. 1. cap. 10.* Arriaga, & alii, quos laudat, & sequitur Diana *part. 11. tract. 8. resol. 34.* pro quibus faciunt textus *in d. cap. si motum, d. cap. significasti*, ubi docetur, adulterio pollui Ecclesiam, indeque deduci videtur, illicitum tantùm concubitum præstare causam violationi: quod ita agnovisse videtur Rex Alfonsus *in d. l. 20.* Sed frequentiùs recepta est contraria sententia, videlicet omnem copulam, etiam conjugalem, polluere Ecclesiam, ut docuit Glossa *verbo Seminis, in c. unic. hoc tit. in 6.* quam ibi sequuntur Dominicus, & Francus, Turrecrem. *in d. c. Ecclesiis, nu. 3.* & alii plures, quos referunt, & sequuntur Sanchez *de matrim. d. disput. 9.* Henao *ubi supra, n. 63.* Passerinus *d. part. 7. de pollut. Eccles. c. fin.* nam cùm generaliter cavetur *in d. c. Ecclesiis, c. fin. hoc tit.* quacumque effusione seminis Ecclesiam violari, satis innuunt, per quemcumque concubitum, non solùm illicitum, & adulterium, de quo jam cautum fuerat *in d. c. si motum, c. significasti*; verùm & conjugalem, Ecclesiam pollui, propter loci reverentiam, etsi actus licitus sit, ut de homicidio auctoritate judicis in Ecclesia facto superiori numero dicebam. Evenire tamen potest, ut hæc copula conjugalis non violet Ecclesiam, veluti si habeatur à conjugibus, qui alibi habitationem, & mutuum congressum habere nequeunt, & vitare incontinentiam non valent, veluti si diù in Ecclesia obsessi sint conjuges, ita ut non sit aditus ad loca profana, & non possunt se continere absque peccati periculo; nec attenditur utrum occulta sit cohabitatio, vel publica; quia in hac specie conjugibus prædicta copulæ prohibitio relaxatur, quia ut docet Sanchez *d. disput. 15. n. 12.* concurrunt duo præcepta inter se contraria, quorum unum fundatur in honestate, & externa reverentia loci sacri, nec aliam habet adjunctam intrinsecam malitiam: aliud autem tendit ad tollendam causam peccati, & periculum incontinentiæ, quæ intrinsecè mala est; unde ob præceptum posterius, quo majus malum vitatur, fortius est, & prius separatur, argumento textus *in cap. nervi, cap. duo mala, 13. dist.* Extra hunc ergo casum illicita est copula conjugalis in Ecclesia, sive publica sit, sive occulta. Ex publica violatio Ecclesiæ inducitur: ex occulta peccatum sacrilegii committitur ob loci reverentiam. Cui doctrinæ consequens est, non licere sine peccato debitum conjugibus petere, vel reddere intra Ecclesiam, & utrumque æqualiter peccare, ut notarunt Sanchez *d. disput. 5. n. 8.* Basilius *lib. 10. c. 10.* & illustri miraculo in conjuges usos conjugio in Ecclesiæ adhærente cella, firmat S. Odo *lib. 2. collat. cap. 11.* Nec obstat, quod qui votum emittit castitatis, absque peccato sacrilegii debitum petere nequit; & tamen illud impunè reddit, immò tenetur, ut docet idem Sanchez *lib. 9. de matrim. disput. 6.* quia magnum discrimen versatur inter hos casus; nam cùm prohibetur copula conjugalis

jugalis in Ecclesia propter loci reverentiam, in ipsam actionem, ac veluti in rem ipsam dirigitur prohibitio: quare æquè peccat tam petens, quàm reddens. At verò cùm propter voti obligationem copula prohibetur, prohibitio ipsa est personalis, & ideò qui votum emisit, petere debitum nequit, quia juri suo renunciare potuit, sed in alterius præjudicium id efficere non valuit, nec debuit; & ideò absque metu sacrilegii conjugi petenti debitum illud reddere valet. An verò occulta effusio sanguinis, aut seminis polluat Ecclesiam, vel desideretur notoria, dubium est? Notoriam desiderari docent Suarez *tom. 3. in 3. part. disput.* 81. *sect.* 4. Vasquez 1. 2. *disput.* 98. *num.* 6. Contra, occultam sufficere tenuerunt Lessius *lib. 4. de virtut. c.* 3. *n.* 68. Sanchez *lib. 4 de virtut. c.* 3. *nu.* 86. Sanchez *lib. 9. de matrim. disput.* 15. *num.* 11. Salas *in* 1. 2. *disput.* 31. *n.* 14. Sed lis est fortasse de vocibus; nam quamvis verum sit, Ecclesiam per se, & ex natura talis facti, violari per effusiones prædictas occultas, non tenemur tamen abstinere à celebratione in tali loco quamdiu ea loci violatio occulta est, nec ita vulgatur, ut possit notoria censeri.

8 Prosequitur alii casus violationis. Rursus violatur Ecclesia, si in ea sepelitur fidelis excommunicatus, *c. in consilium, hoc tit.* ex quo ita id docuerunt Suarez *d. sect.* 4. *§.* 4. Passerinus *de pollut. eccles. part.* 8. *per tot.* nam licèt in eo textu tantùm statuatur, reconciliandum esse cœmeterium, in quo excommunicatus sepultus est, & de Ecclesia nihil dicatur; tamen satis deducitur, idem jus observari circa Ecclesiam; nam cœmeterio non alia ratione reverentia debetur, quàm quia est sacrum, ut suprà notavi, aut accedit loco sacro, *c. unic. hoc tit. in* 6. Hoc autem ideò statutum est, quia excommunicatus à communione Ecclesiæ segregatus indignus est sepultura ecclesiastica, ut latè probavi *in c. sacris, de sepultur.* Unde sicut injusta sepultura infidelis Ecclesiam polluit, ita & sepultura excommunicati. Hoc autem, ut rectè notavit Suarez *ubi suprà* post extravagantem Martini V. *Ad evitanda*, procedit in excommunicato publicè denunciato, aut notorio clerici percussore; nam effectus prohibitæ communionis à jure communi suspenduntur illa constitutione. Etiam violatur Ecclesia, si in ea sepeliatur infidelis, aut paganus, *c. Ecclesiam* 27. cum sequenti, *de consecr. dist.* 1. docent aliis relatis Diana *part.* 11. *tract.* 8. *resol.* 22. Henao *d. tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disput.* 23. *sect.* 4. Murga *tom.* 1. *tract.* 2. *disquisitionum Moral. disquisit.* 4. *per totam:* nam licèt in sepeliendis quibuscumque defunctis pium, & laudabilem opus exerceatur, *c.* 2. cum aliis, 13. *q.* 2. in Ecclesia tamen corpora fidelium defunctorum sunt tumulanda, *c. nullus* 18. 13. *qu.* 2. alia autem infidelium cadavera deturpant, & fœdant Ecclesiam, & ab ea protius abjicienda sunt; & si fuerint sepulta in loco Ecclasiæ, ante ipsius ædificationem exhumanda sunt, & foris projicienda, radique debent lapides, & ligna, ut ibi Ecclesia ædificetur, *d. c. Ecclesiam* 28. Suarez *dict. sect.* 4. *§.* 5. ubi notat hoc etiam procedere, cùm pueri non baptizati sepeliuntur in Ecclesia: sed si adhuc in uteris maternis cum matre sepeliantur, non violatur Ecclesia. Tandem licèt plures relati à Barbosa *d. lib.* 2. *juris Eccles. cap.* 4. *nu.* 25. existimaverint, violari Ecclesiam per consecrationem, aut benedictionem factam ab excommunicato non tolerato; contrarium tamen tenuerunt Suarez *d. disput.* 81. *sect.* 4. *vers. Quarto violatur*, Gibalinus *de censur. disquisit.* 5. *quæst.* 5. *propos.* 1. *consect.* 4. P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disput.* 23. *sect.* 4. & meritò: nam talis violatio non est expressa in jure: ergo nullo modo datur. Et si instes, Ecclesiam violari, si excommunicatus non toleratus sepeliatur in ea, ut proximè probavi: ergo similiter violabitur Ecclesia per consecrationem, aut benedictionem factam ab Episcopo excommunicato non tolerato. Respondeo argumenta à paritate esse parum efficacia in subjecta materia pœnarum ecclesiasticarum. Hinc tu ipse negas violari Ecclesiam per excommunicati vitandi, aut schismatici celebrationem in ea, juxta caput *à nobis* 2. *de Sacram. non iter.* & per sepulturam hominis personaliter, nominatique interdicti; quamquam argumentum à paritate videatur non minorem vim habere in duobus his casibus, si legeris Dianam *part.* 11. *tract.* 8. *resol.* 12. Si autem Ecclesiæ consecratæ, vel occupatæ fuerint ab hæreticis, à Catholicis reconciliari debent. Concil. Aurel. 1. *can.* 11. ibi: *De hæreticis clericis, qui ad fidem catholicam plena fide & voluntate venerint, vel de basilicis, quas in perversitate sua Gothi hactenus habuerunt, id censuimus observari, ut si clerici fideliter convertantur, & fidem catholicam integrè confiteantur, vel ita dignam vitam morum, & actuum probitate custodiant, officium quo eos Episcopus dignos esse censuerit, cum impositæ manus benedictione suscipiant, & Ecclesias simili, quo nostræ innovari solent, placuit ordine consecrari.*

9 In Ecclesia violata celebrari non potest. Ultimò sciendum est, in Ecclesia, vel altari violato non licere divina officia celebrare antequam reconcilietur: est enim ipsi loco ob violationem, seu pollutionem imposita quædam suspensio, *cap. fin. hoc tit.* & si quis in Ecclesia polluta, vel altari violato celebraverit scienter ante reconciliationem, reus erit gravis peccati, & arbitrio Episcopi puniendus, *cap. is qui* 18. *de sent. excomm. lib.* 6. nullam tamen irregularitatem incurret, quia in jure expressa non est. Suarez *dict. sect.* 4. *§. Sed quæres.* Hæc enim suspensio, quæ provenit ex violatione loci sacri, non est imposita personis, sed locis violatis, ejusque conditionis est, ut nec sit censura, nec effectum censuræ obtineat, sed infert canonicum impedimentum, ne celebretur in Ecclesia sub pœna gravis peccati, *d. capite is qui* 18. nam si speciali censura interdicti locus affectus esset, celebrans in eo maneret irregularis, *d. cap. is qui* 18. *§. ultim.* Henao *dict. disput.* 23. *sect.* 3. Notandum tamen est, solùm prohiberi propter violationem Missam, vel divina officia celebrare, non verò verbum Domini prædicare, & similia, argumento textus *in cap. responso, de sentt. excommunic.* notarunt Navarrus *in Manuali, cap.* 27. *numer.* 176. Zerola *in praxi Episcopali*, 1. *part. verbo Pollutio, quæst.* 4. Illud etiam omittendum non est, quod si pollutio Ecclesiæ contingat, dum Missæ sacrificium offertur, adhuc canone non cœpto, presbyter non debet eam prosequi, sed potiùs dimittere; si autem post canonem violatio contigerit, prosequendum est sacrificium, ut resolvunt Suarez *dict. sect.* 4. *§. Secundo quæritur*, Sotus *in* 4. *distinct.* 12. *quæst.* 2. *artic.* 3. Ut ergo divina officia ritè peragantur, Ecclesia polluta reconciliari debet, ita ut si tantùm benedicta erat, per simplicem sacerdotem reconcilietur, *cap. final. hoc titul.* si verò fuerat consecrata, per Episcopum, ut infrà dicemus *in cap. aquam:* reconciliatioque fieri debet aqua cum vino, & cinere admixta, & certis precibus, quæ referuntur in Ordine Romano: & debet reconciliari expensis ejus, qui eam violavit.

10 Traditur ratio decidendi. His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo provenit; nam cùm non solùm desideretur ad officia divina ritè celebranda, ut locus ipse consecratus sit, juxta adducta suprà *in cap.* 1. verùm etiam exigatur, ut post consecrationem ab omni sorde & macula servetur immunis: nam sicut impuri homines repelluntur ab altaris participatione, *cap. sicut* 11. *de consecrat. distinct.* 1. *cap. qui scelerate* 24. *de consecrat. distinct.* 2. nec licet nisi in sacris, & puris vasibus celebrare, & cum sacratis, honestisque vestibus, *cap. in sancta, cap. vestimenta, de consecrat. distinct.* 1. ita & circa templa & altaria idem observandum est, ut sint consecrata, & sanctitatem consecrationis retineant, ex juribus suprà pro illustratione conclusionis adductis: nam cùm locus sacer certis casibus pollui potsit suprà enumeratis, ut apud Romanos eveniebat, si res sacra ab hostibus occupabatur, *l. cum loca* 36. *ff. de relig. & sumpt. funer. l. sacra* 9. *§.* 2. *ff. de rer. divis.* Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 8. illustrat Brissonius *lib.* 1. *antiquit. cap.* 2. rectè in præsenti docetur, necessariam esse reconciliationem, ut in loco sacro, seu polluto divina officia possint celebrari.

11 Respondetur difficultatibus. Nec obstat prima difficultas suprà adducta; nam ex ea tantùm evincitur, quàm indecens sit loca sacra prophanari, vel macula conspergi, cùm grave peccatum ex simili violatione, & prophanatione perpetretur, *dict. cap. in sancta* 41. & pluribus exemplis probat Pechius *in dict. regul. Semel:* non tamen inde deducitur, facto Ecclesiam violari posse, & pollui, ut in casibus suprà relatis. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex dict. l. hæres* 73. quia dicendum est, templum destructum sacrum manere, ita ut distrahi non debeat, nec in usus prophanos converti, quia semel Deo dicatum fuit; sed nihilominus consecrationis virtutem amittit, ut in eo divina officia celebrari non possint, nisi denuò consecretur; nam terræmotu non amittitur tota religio templi, sed infligitur quædam suspensio, & violatio, ut suprà dixi. Nec obstant textus *in dict. cap. si motum, cap. Ecclesiis*, quibus communiter respondetur, ibi verbum *consecrationem*, accipi pro reconciliatione; ita ut sensus sit, Ecclesiam homicidio, aut simili casu violatam, esse reconciliandam. Sed quis non statim agnoscit, quàm aliena sit hæc interpretatio à proprietate ipsius verbi, *consecrationem*? Quare verius credo, olim Ecclesiam pollutam reconciliari, & postea iterum consecrari, usquedum propter difficultatem convocandi Episcopos ad consecrationem receptum fuit, ut tantùm ab Episcopo proprio Ecclesia polluta reconcilietur, quod

facilè colligitur *ex c.propofuifti*, *hoc tit.* ubi Innocent. III. indulget Petro Archiepifcopo Compoftellano, ut poffit Ecclefiam ipfam pollutam reconciliare abfque eo, quod denuò confecraretur: quam fpecialem gratiam Innocentius non concederet, fi jure communi non effet neceffaria nova confecratio, & reconciliatio fufficeret.

12 Exponitur textus in cap. 2. de Sacram. noviter. Sed fuprà traditis obftat textus *in cap. 2. de facram. non iter.* ubi cùm agatur de fchifmate Vualdemari, cujus hiftoriam ibi retuli, confultus fuit Honorius, an corpora fchifmaticorum fepulta tempore ipfius fchifmatis, effent exhumanda? Et quia presbyteri degratati aufi fuerant in ipfis Ecclefiis celebrare, an Ecclefiæ effent iterum confecrandæ. Et refpondet Honorius, nec corpora effe exhumanda, nec Ecclefias reconciliandas: ergo quia non violatur Ecclefia, etfi in ea excommunicati fepeliantur, ita ut nova reconciliatione indigeat. Cujus textus expofitio ex fuprà traditis provenit; nam cùm Ecclefia polluatur tantùm in cafibus fuprà relatis, & in illius textus fpecie nullus ex eis adeffet, licèt non leviora delicta admiffa effent, fiquidem degradati celebrarant in ipfa Ecclefia, & fchifmatici fepulturæ defunctorum interfuerant; tamen quia ipfi defuncti catholici erant, nec à communione Ecclefiæ feclufi reperiebantur, ideò propter delicta ipforum miniftrorum non polluitur, aut violatur Ecclefia, nec nova indiget reconciliatione, quia ex his caufis Ecclefia non violatur.

CAPUT VIII.

Honorius III. *Reverendiffimæ in Chrifto filiæ Illuftri Reginæ a Ungariæ.*

CUm ficut ex relatione dilectorum filiorum Capituli b Oradienfis nobis innotuit, devotionis zelo fuccenfa, eorum feceris Ecclefiam confecrari, profectò fperamus, quod zelus ille, qui te ad ejufdem Ecclefiæ confecrationem induxit, te quoque ut & dotem ei conferas, debeat animare: & quidem cùm non fit Ecclefia, nifi de dote provifum ei fuerit, confecranda, eo liberaliùs ad dotandam prædictam Ecclefiam aperire manus munificentiæ tuæ debes, quo & faciliùs potes id facere, & ad hoc fortiùs, tanquam ex debito, jam teneris.

NOTÆ.

a *Ungariæ.*) Ita reftituo infcriptionem, & textum ex quinta compilatione Honorii III. *fub hoc tit. cap. unic.* ubi notavit Cironius, præfentem epiftolam miffam effe Gertrudi uxori Andreæ II. Hungariæ Regis, filiæ Bertholdi Ducis Moraviæ; vel Beatrici uxori fecundæ dicti Andreæ.

b *Oradienfis.*) Legendum effe *Vuaradienfis*, jam notavit Cironius *in præfenti.* Vuaradin autem eft civitas Epifcopalis Hungariæ, fuffraganea Archiepifcopi Colocenfis.

COMMENTARIUM.

1 Conclufio traditur, & probatur. EX hoc textu fequens communiter deducitur affertio: *Qui fecit Ecclefiam confecrare, tenetur eam dotare.* Probant eam textus *in c. nemo, de confecrat. dift.* 1. *c. piæ mentis* 16. *q.* 7. Concil. Brachar. 2. *can.* 5. relatum *in c. placuit* 1. *qu.* 2. Concil. Aurel. 4. *can.* 33. ibi: *Si quis in agro fuo, aut habet, aut poftulat habere diæcefim, primùm & terras ei deputet fufficienter, & clericos, qui ibidem fua officia impleant, ut facratis locis reverentia condigna tribuatur.* D. Gregorius *lib.* 2. *epift.* 9. ibi: *Timothea illuftris fœmina petitoria nobis infinuatione fuggeffit, quod habetur in fubditis, intra civitatem Ariminenfem, in loco juris fui oratorium fe pro fua devotione fundaffe, quod in honorem Sanctæ Crucis defiderat confecrari: & ideò, frater chariffimè, fi in tuæ civitatis jure memorata conftructio confiftit, & nullum corpus ibidem conftat humatum effe, percepta primitus donatione legitima, &c. confecrabis.* Heraldus Epifcopus Turon. *in fuis capitul. cap.* 45. *De ædificationibus Ecclefiarum, ut nullus antea fundamentum jaciat, donec Epifcopus veniat, & in medio crucem figat, & fic accepta dote, conftruendi licentiam tribuat.* Concil. Vuormat. tempore Hadriani II. *c.* 3. *c. fin. de jurepatron. in* 5. *compil.* ibi: *Cùm igitur ficut noftris eft auribus intimatum, quædam Ecclefia regni tui, quarum omnium es patronus, non habere terram liberam afferatur, Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cùm indecens modis omnibus videatur, ut Ecclefiæ memoratæ competenti dote penitus fint expertes, ipfarum cuilibet faltem triginta paffus terræ, juxta canonicas fanctiones, in liberam eleemofynam extra cœmeterium à parte qualibet earumdem, ad domos clericorum faciendas ibidem, liberaliter largiaris.* Synod. Valentina fub Lothario, *c.* 9. *Sæculares, & fideles laici, fi condere voluerint bafilicas in prædiis fuis, ficut edictum piiffimorum Auguftorum continet, unam colonicam veftitam cum tribus mancipiis donationis* (aliàs dotis) *gratias eis conferant.* Carolus Magnus *in fuis Capitul. cap.* 229. *Nemo* (inquit) *Ecclefiam ædificet antequam civitatis Epifcopus veniat, & ibidem crucem figat publicè; & antè præfiniat qui ædificare vult, quod ad luminaria, & ad cuftodiam, & ftipendia cuftodum fufficiat: & fic facta donatione, domum ædificet.* Imperator Juftinianus *in novel.* 67. *Ut nullus ædificet*, ibi. *Qui nominis caufa ad opus fanctarum Ecclefiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, ut expenfas eis quoque exponant decentes, & ad luminaria, & ad obfervantium alimenta, & ad facra myfteria, vel minifteria, fed deferunt eas in nudis ædificiis conftitutas.* Concil. Tolet. 3. *can.* 15. ubi Epifcopis interdicitur Ecclefiam confecrare, nifi priùs dotis chartam confirmatam habuerint. D. Chryfoftomus *hom.* 18. *in acta Apoftolorum*, ibi: *Quafi*, inquit, *ducta uxore, vel fponfa, vel dotata virgine, fic erga Ecclefiam affectus fis, dotem infcribi illi: ita tibi benedictionis præmium multiplicabitur.* Et *l.* 2. & 3. *tit.* 10. *part.* 1. Illuftrant ultra congeftos à Barbofa, & Garanna *in præfenti*, Cironius *ad hunc textum*, Lemaiftre *lib.* 1. *de juribus Ecclef. cap.* 7. Canifius *in cap.* 3. *de jurepatron.* Gentilis *in notis ad apolog. Apuleji, fol.* 315. Filetacus *in cap.* 4. *de offic. Ordin.* Balfam. *in can.* 17. *Concil. Nicæni* 2. Loayfa, Binius, & Coriolanus *in d. can.* 5. *Concil. Brachar.* 1. Hunnius *in encyclop. tit.* 1. *c.* 2. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 58. Bignonius *in notis ad Marculfum, fol.* 521. Petrus Gregorius *libro* 1. *partit. tit.* 28. *cap.* 9. & *de benefic. cap.* 15. Bulengerus *libro tertio opufc. capite* 40. Antonius Auguftinus *in epit. jur. lib.* 15. *tit.* 15.

Sed hæc affertio difficilis redditur fequenti juris confideratione; nam Ecclefiam nihil poffidere poffe, tam in communi, quàm in particulari, probari videtur ex Salviano *lib.* 2. *ad Ecclef. Cathol. pag.* 399. ubi de divitiis Ecclefiæ loquens ait: *Impedimenta hæc, adjuncta onera, non fubfidia; poffeffione enim, & ufu opum non fuffulcitur religio, fed evertitur.* Unde Chriftus Dominus dum in fæculo vixit, nullam poffeffionem habuit, immò de craftino non effe cogitandum, verbo, & exemplo docuit. Igitur non rectè in præfenti adeò dos Ecclefiæ procuratur, ut laicus, qui eam conftruxit, dotare cogatur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam conftructio Ecclefiæ in præfenti cafu ex liberalitate, & munificentia Reginæ Ungariæ cœpit: fed donare, aut majorem liberalitatem exercere nemo cogitur, *l. abfenti, ff. de donat.* §. 1. *Inftit. eod. tit.* Donatio enim actus merè voluntarius eft, & nullo jure cogente fit, *l. donari, ff. de donat.* Seneca *lib.* 3. *de benefic. capite* 19. ibi: *Beneficium ideft, quod quis dedit, cùm illi liceret non donare.* Cicero *orat.* 37. *in Pifonem*, ibi: *Qui modus tibi frumenti æftimandi? Quæ honoraria? Siquidem poteft vi, & metu extortum honorarium nominari.* Quintilianus *declamat.* 7. *Omnium beneficiorum ifta natura eft, ut non fit neceffitas, fed poteftas, quod in honorem alicujus initum eft. Definit privilegium vocari poffe, fi cogas. Cuncta (fi videtur) jura percurrito, nufquam adeò pro nobis folicita lex eft, ut quod præftat, extorqueat.* Ergo Regina Ungariæ non debebat cogi Ecclefiam jam conftructam dotare. Accedit, nam fi femper qui conftruxit Ecclefiam, eam dotare cogeretur, nunquam eveniret, ut unius, ejufdemque Ecclefiæ alius effet patronus ratione conftructionis; & virtute dotationis alius, ut fupponitur *in cap. piæ mentis*, 16. *q.* 7. *cap. novit, de jurepatron.* ubi etiam probavi jufpatronatus acquiri ex conftructione Ecclefiæ, & ejus dotatione: ergo quia non femper qui conftruit Ecclefiam, eam dotare cogitur. 2 Traditur ratio decidendi.

Qua

3 De loco ubi Ecclesia construatur.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertiu, pro cujus expositione sciendum est, nonnulla necessariò observanda esse in Ecclesiæ constructione, & dedicatione, antequam ab Episcopo consecretur. Primò locus, seu area Ecclesiæ construendæ destinata libera esse debet ab omni humano dominio, seu jures ideòque forsan jure civili non licebat locum sacrum construere, nisi cum assensu Principis, *l. sacra loca, ff. de rerum divis.* nec locus sub conditione legatus dedicari propter spem dominii, *l. si locus sub conditione, ff. de relig.* nisi ut testator ipse sepeliretur; quo casu exaudiendus est textus *in l. ult. ff. ut in possess.* ergo antequam exstruatur Ecclesia, locus est ab omni prophana ditione eximendus, ita ut nec Princeps in eo ullam retineat potestatem. Unde legimus apud Ordericum Vitalem *lib. 3. histor. Eccles.* quod cùm locus exstruendæ Ecclesiæ S. Ebrulfi destinatus esset, nobiles Normanniæ omne jus, quod sibi in eum locum titulo dominii habere poterant, ejurarunt; quod & Dux confirmavit solemni diplomate: *Locum* (inquit Ordericus) *nominatum, communi consensu ita liberum tradiderunt ejus tutelæ, ut nec sibi, nec aliis quibuslibet aliquam ad suetudinem, aut redditum, præter beneficia orationum à monachis liceret, vel hominibus eorum exigere: Dux autem bonæ voluntati eorum gratanter acquievit, & testamentum de rebus, quas optimates sui sancto Ebrulfo dabant, confirmavit.* Inde etiam provenit, ut licèt regulariter nemo vendere rem propriam compellatur, *l. invitum, Cod. de contrah. emptione, l. nec emere, Cod. de jure delib.* tamen religionis favore ut Ecclesia construatur, cogitur dominus justo pretio accepto fundum distrahere, argumento textus *in l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. Lucius, ff. de evict. l. in commune, Cod. de communi servo, l. item si verberatum, §. item si fortè, ff. de rei vindic.* docuerunt latè Covar. *lib. 3. variar. cap. 14. n. 7.* Cujacius *lib. 3. observ. cap. 22.* pluribus relatis Hermosilla *in l. 3. gloss. 1. tit. 5. partit. 5.* Secundò desideratur ad Ecclesiæ constructionem, ut in ipsa area, ubi sacræ ædes construuntur, non sint sepulta defunctorum cadavera; immò si tumulata reperiantur, exhumentur, & extrà projiciantur, propter incertitudinem, an Catholici, Hæretiei, vel Gentiles ultimum diem clauserint. Unde cùm sanctus Frodobertus Trecensis Episcopus rogaretur Ecclesiam construere in loco, ubi corpora defunctorum jacebant, ante consecrationem jussit ea erui, & asportari, ut refertur in annalibus Trecensibus editis per Nicolaum Camuzatium, ibi: *Is ad prædictæ Basilicæ consecrationem à fratribus evocatus, diligentius percunctatur, utrum inter sacrandos parietes sepulta aliquorum cadavera tegerentur. Cumque comperisset inesse quamplurima, universa priùs de templo eliminanda præcepit, contestans se non aliter consecrationis officium suscepturum.* Ita etiam D. Gregorius *lib. 1. epist. 22.* Sussetino Episcopo jussit consecrari monasterium S. Stephani, ea conditione videlicet, si eo loco constructum sit, ubi nullum corpus fuerit humatum. Eandem conditionem apponit in consecratione oratorii per Thimotheam matronam conditi, *libr. 2. epist. 9.* & *lib. 5. capitul. cap. 48.* ita cavetur: *Ecclesiam, in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur, sacrificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus, & rasis, vel lotis lignis ejus, reædificetur.* Quin immò si locus ille fuisset commercio hæreticorum inquinatus, nefas erat Ecclesiam illic exstrui. Concil. Epauoense *can. 33.* ibi: *Basilicas hæreticorum, quas tanta execratione habemus exosas, ut pollutionem earum purgabilem non putemus, sanctis usibus applicare despicimus: sanè, quas per violentiam nostris abstulerant, possumus revocare.*

Tertiò, cùm in ipsa Ecclesia sub altari principali condendæ essent Sanctorum reliquiæ, juxta tradita suprà *in c. 1.* & ibi ad divina officia celebranda necesse sit adsciscì sacerdotes, qui Martyrum reliquiis assiduo famulatum deserviant, & in ornandis ædibus sacris cultum, atque ornatum comparent; & quia inter ipsum Rectorem, & Ecclesiam conjugium spirituale contrahitur, ut probavi *in capit. inter, de translat. Episcop.* non incongruè bona hæc dotem Ecclesiæ appellarunt SS. PP. suprà, *num. 1.* laudati, & Lucius *in epist. unic. in princ.* ibi: *Significasti, vos à quibusdam non rectam fidem tenentibus, atque vestras Ecclesias suis dotibus spoliari.* Synodus Valent. sub Lothario *can. 9. Dotes à fidelibus designatæ basilicis, ad hoc quod statutum est, vindicentur.* Tolet. 3. sub Recharedo, *can. 2.* ibi: *Ecclesia ex dote, quam largitus est qui illam ædificavit, presbyterum habeat.* Colonien. sub Carolo Crasso, *can. 4.* ibi: *Nec ex dote Ecclesiæ, idest ex uno manso, & quatuor mancipiis, census exigatur.* Troslcjan. *can. 6. Dos Ecclesiæ libera omninò ab omni censu, & tributo pertineat ad presbyterum.* Et *can. 3. Synod. 6.* & *lib. 6. Capitul. c. 69.* in diplomate Othonius I. ibi: *Dotem quoque Ecclesiæ, idest duas bobas possessas, & beneficium presbyteri in eodem loco deservientis.* Nec novè hac voce utuntur Ecclesiæ PP. nam & Gentiles possessiones templorum dotes eorum dixerunt. Ovidius *lib. 10.*

——— Templisque accedere dotem
Hanc jussere meis.

Idest agrum Damascenum. Censorinus *de die natali*, ibi: *Et cum agros, atque urbs Deorum munere possiderent, partem quandam templis, sacellisque, ubi eos colerent, dicavere.* Alio sensu Optatus Milevit. *libr. 2. de schism. Donatist.* contra Parmenianum Ecclesiæ dotes nominat prærogativas, intelligens Ecclesiæ, ut exponit Henellius *de dotalit. c. 1:* Qui ergo vult Ecclesiam ædificare, priùs debet dotem assignare, & instrumentum dotale conficere, de quo Imperator Zeno ita sanxit *in l. 15. C. de sacrosanct. Eccles. Si quis donaverit aliquam rem mobilem, vel immobilem, vel se moventem, aut jus aliquod personæ Martyris, aut Prophetæ, aut Angelo, tanquam ipsi postea oratorium ædificaturus, & donationem insinuaverit apud quos necesse est, cogitur opus, quamvis nondum inchoatum fuerit, perficere per se, vel per hæredes; & perfecto opere, dare ea, quæ donatione continentur.* Etiam constructa Ecclesia dotem ipsam promissam tradere debet, in cujus traditione pro adipiscenda possessione rerum, olim quibusdam traditionibus symbolicis Ecclesia utebatur, ut retuli *in cap. 2. de consuet.* Et tandem chartam ipsius dotationis, ubi accuratè omnes possessiones, & res pro dote Ecclesiæ traditæ recensebantur, & inscribebantur: cujus chartæ exemplar ex antiquitatibus Aleman. refert Lemaistre *lib. 2. de juribus Eccles. cap. 7.* & chartam dotationis Ecclesiæ Toletanæ ab Alfonso Castellæ Rege factæ, refert Loaysas inter Concil. Hispan. *pag. 197.*

Deinde sciendum est, quod sicut in dote nuptiali attenditur conditio contrahentium, quoad dotis modum, 4 De modo dotis Ecclesiæ.
& quantitatem, *l. quæro, ff. de jure dot.* probavimus infrà *in c. 1. de adulter.* ita olim non omnibus Ecclesiis dos æqua fuit; pro numero enim Sacerdotum, vel monachorum pinguior dos constituebatur, ut ex ea ministri omnes commodè ali possent, neque prophanis artibus operam dando cogerentur dignitatis suæ, & religionis majestatem dedecorare. Ita majorum suorum providentiam laudat Justinianus *in novella 3.* his verbis: *Deprehendimus eos, qui sacrosanctam aliquam Ecclesiam in hac alma urbe exædificaverunt, non solùm curam ædificii gessisse, sed etiam ut sacris ædibus, quas ipsi instituissent, sufficiens erogatio suppeteret, utque definirent, quot per singulas Ecclesias presbyteros versari conveniret, quot Diaconos, vel mares, vel fæminas; quot subdiaconos, & item cantores, simul & lectores, & ostiarios, adhæc ædis sumptum adjecisse.* Præterea peculiares redditus, qui instituto huic suo satis essent: nec multitudo fuit aliqua adjecta, cui exinde competens solutio fieri non posset. In Concil. Valentino Galliæ sub Lothario, *c. 9.* ita legitur: *Ipsi sæculares, & fideles laici, si condere voluerint basilicas in prædiis suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, unam colonicam vestitam cum tribus mancipiis dotationis gratia ei conferant, moxque Episcoporum juri, & sanctæ matri Ecclesiæ eamdem basilicam submittant. Aliter verò nos Episcopos earum consecrationem sciant non impleturos.* Colonica autem est villa, seu villula cum modo agri, quantum colonus unus colere potest, nec admodum à manso distat, ut probavi *in capitul. 1. de censibus.* Ut ad modum dotis Ecclesiæ redeamus, certè in Oratoriis ratio habebatur clericorum, qui illic erant instituendi; nam si fortè sacerdotes assumendi erant, pinguiori redditu dotabantur, quàm si inferioris gradus clerici, veluti Diaconi, aut Ostiarii. His enim sufficiebant mediocres sportulæ, quia illis nihil incumbebat oneris præterquam ædem sacram purgare, & candelis, ac luminibus moderari, ut definitum fuit in dicto Concilio Tolet. 3. sub Recharedo, *can. 2.* ibi: *Placuit Dei sacerdotibus, ne quisquam infra suam parœciam Dei aulam inquirat: & munificus ille, qui sanctam Dei ædificaverit Ecclesiam, quod ibidem pio suo hæredi largitus est, eodem loco presbyter secundùm priorum canonum instituta deserviens habeat: & si presbyterum ea facultas habere non permittit, vel Diaconus instituatur: certè si minor est census, ostiarius à sacerdote sit electus, qui nitorem infra sinus sanctæ Ecclesiæ faciat, qui & sanctorum reliquiarum luminaria omni subsequenti nocte accendat.* Ex eo fortasse, quod aliquæ Ecclesiæ fundatæ essent, ut aliorum Ordinum, præterquam Ostiariorum ministerio

non egerent, manavit forsan origo beneficiorum, quæ vulgò simplicia dicimus. Fuisse autem Ecclesias quasdam, quas non Presbyteri, aut Diaconi, sed inferioris nominis, ac gradus clerici regerent, abundè liquet ex D. Gregorio *lib.2. epist.19.* ubi Ecclesiam Sanct. Agnetis, quæ in via suburbana constructa erat, commendat curæ Leonis cujusdam acolythi, cui propterea assignat pensiones certarum domorum. In monasteriis verò pro numero monachorum dos constitui debebat. Qui autem numerus ad conficiendum monasterium sufficiat, canon 16. Synodi Trull. & ex eo Lemaistre *d. lib.2. cap.* 8. assignat. Si autem Ecclesias parochialis construatur, dos competens debet constitui saltem victui duorum, Presbyteri, inquam, & clerici ad minus; quia non potest presbyter celebrare, & divina officia solus exequi, *cap. ut quisque, de vita, & honest. cler. cap. proposuisti, de filiis presbyt.* Expediret tamen, si fieri posset, duobus presbyteris parari necessaria, ut si fortè unus in casum ægritudinis incideret, alius vices ejus suppleret, *cap. illud 7. quæst.* 1. & aliquando placuit, ut dos tribus ministris sufficeret, *cap. ut quoque, de consecrat. dist.* 1. Ultra etiam debet esse dos congrua ad onera Episcopalia solvenda, & hospitalitatem exercendam, *cap. de monachis, de præbend. cap. 2. de suppl. neglig. cap. 1. de præb. in 6.*

6 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animadversis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm in præsenti specie Regina Ungariæ fundasset, construxissetque Ecclesiam, tacitè se obligavit ad ejus dotationem, siquidem juxta canones antiquos Ecclesia non potest consecrari sine congrua dote; nec solùm ipse, qui construxit, tenetur eam dotare, verùm etiam hæres ejus ad ipsum compelli valet. Leo Imperator *novella* 14. ubi statuit, ut si quis ædificaverit monasterium, nec dotem sufficienter dederit, & moriatur ab intestato, relictis liberis, si tres sint liberi, monasterium, seu Ecclesia quadrantem bonorum ejus habeat; si ultra plures reliquerit, in succedentes liberos connumeretur monasterium, & accipiat deducto ære alieno quantum quisque acceperit: quod si defunctus mortuus fuerit sine liberis, relictis parentibus, dividatur substantia inter parentes proximos, qui unam partem; & monasterium, qui aliam partem dimidiam accipiant: si parentes non supersint, nec filii, sed tantùm agnati, bes bonorum ad monasterium perveniat, triens ad cognatos; si verò fundator testatus sit, & nihil reliquerit monasterio, ut Antistes loci sufficientem monasterio partem accipiat reliquis juxta testamentum valituris. Immò Glossa in præsenti, verbo *Consecranda*, docet quod si Episcopus omittat exigere cautionem dotis, & sine ea Ecclesiam consecret, tenetur Ecclesiam illam dotare, ut tenetur providere de necessariis ei, quem sine titulo ordinavit, *cap.* 2. ubi probavi, *de præbend.* Quod tamen Bernardus Glossator verum credit, dummodo Episcopus possit eam dotare de bonis propriis sine præjudicio propriæ Ecclesiæ, ne delictum ipsius noceat Ecclesiæ, cui præest, *cap. 3. 16. qu.7.* Tandem P. Gregorius *de benefic. capitul. 15. nu.3.* hoc verum existimat, si prius discussæ fuerint facultates fundatorum, & fuerint inventæ non sufficientes; & eo casu in subsidium dandam esse in ipsum Episcopum actionem, argumento legis 3. *§.* 1. *ff. si mensor falsum modum, l. fin. §. fin. ff. de eo, per quem factum fuerit.* Sed licèt Episcopus possit dotem exigere; non tamen aliquod munus pro ipsa consecratione petere valet, sed tantùm recipere, si spontè offeratur, *c.1.1.q.2. cap. ult. 1.q.* 3. Concil. Pictav. *can.4. Nullus Episcopus pro sacris Ordinibus, vel pro Ecclesiarum benedictionibus munus accipiat.* Aquisgran. 2. sub Ludovico, *part.* 1. *cap.* 5. *Nullus Episcoporum deinceps pro dedicatione sanctæ Ecclesiæ aliquid exigere præsumat.* Refert Ant. Augustinus *in epit. lib. 4. tit.47.* quo modo accipiendus est, quod legimus apud Hermoldum *in Chron. Sclavor. lib. 3. cap.21.* Episcopum omnibus bonis, ac facultatibus exutum, fato, ac miseria temporum suorum, ex consecratione altarium, & cathedratico victitasse, *Hartuitus*, inquit, *Bremensis Episcopus necessitate compulsus ministerialium redditus Episcopales per triennium abjuravit, ut infrà tempus illud omnia ex integro solverentur. Episcopus verò ex his, quæ de cathedratico, vel consecratione altarium consequi poterat, victitabat.*

7 Dissolvitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, qua moti Vualdenses tenuerunt, Ecclesiam, aut ejus ministros, rerum temporalium, maximè immobilium, dominium, obtinere non posse, & peccare Principes Ecclesias dotando. Quem errorem sequuti fuerunt Vuiclephus, & Lutherus, ut refert Arsfeldus *histor. Vuicleph. cap.2.* his verbis: *Omnes possessiones, non monachis modò, sed universo prorsus clero eripuit, nec solidum aliquem, aut stabilem ei decimarum fructum reliquit. Dotare Ecclesiam est contrarium sacræ Scripturæ, & contra regulam Christi, Sylvester Papa, & Constantinus Imperator erraverunt Ecclesiam dotando. Papa & omnes Cardinales, & Clerici possessiones habentes sunt hæretici, & laici consentientes: Imperator, & sæculares sunt seducti à diabolo, ut Ecclesiam dotarent bonis. Sacerdotes veteris Testamenti vivebant ex proprietario. Ecclesia non habuit autem, vel possessionem rei immobilis ante Constantinum Magnum. Non est sacrilegium auferre res Ecclesiæ datas, & Deo consecratas; immò debent Principes sub pœna damnationis auferre bona temporalia à Clero habitualiter peccante.* Istum errorem penè consepultum restituit Lutherus; nam cùm impii hæretici sectas suas stare non posse animadverterent, nisi Principum, & Magnatum patrocinio niterentur, existimarunt eos posse facili negotio in suas partes abduci, si ad Ecclesiæ prædam accerserent, persuaderentque posse Ecclesiam illis, quibus dotata est, bonis non solùm impunè, verùm & religiosè spoliare. Qui error damnatus fuit in Concil. Constantiensi, & rectè; nam Ecclesiam à primis ejus sæculis bona propria, peculiareque patrimonium habuisse, constat ex D. Ambrosio relato *in c. aurum 70. 12. q. 2. cap. quatuor 27. cum seq. eadem quæst.* & supellectilia pretiosa etiam persecutionis tempore Ecclesiam habuisse, ex D. August. & Optato refert Baronius *tom. 1. anno 57. n. 81. & tom. 2. anno 223. n.* 3. prædiaque possedisse constat *ex c. nulli 27. 12. q. 1. cap. non liceat 12. q. 2. cap. 1. cap. si quis 6. cum seq. cap. ad audientiam 9. cum seq. de rebus Eccles.* probant Duarenus *de sacris Eccles. minist. lib.2. cap.1.* Robertus *lib.2. rerum quotid. cap.2.* Quintanadvennas *lib.1. Eccles. cap.2. n.8.* Lessius *de justitia lib.2. c.4. dubit. 7.* Molina *eod. tract. to.1. disp.142.* Bellarminus *tom.1. controv. lib.1. de Eccles. cap.* 5. Joannes Pollemar. in oratione habita in Concil. Basileensi, quæ extat *tom.4. Concilior. Binii, part.1.* Lemaistre *lib.1. de jurib. Eccles. cap.1.* fusè Valenzuela *contra Venetos 3. part. per totam.* Nec favet Vualdensibus dicta auctoritas Lucæ *cap.14.* quæ est accipienda de præparatione mentis, ita ut animo debeant omnes fideles paupertatem sectari; non de vera renunciatione, & abdicatione bonorum temporalium, ut ex D. August. *epist. 5. ad Marcell.* explicat Bellarminus *ubi suprà*; nam ut inquit Salvianus *lib.1. ad Eccles. Cathol.* non sunt ipsæ divitiæ per se noxiæ, sed mentes malè utentium criminosæ. Et si de renunciatione temporalium bonorum locus ille acciperetur, non solùm prærriperet Ecclesiis, & Clericis temporalis dominii obtinendi capacitatem, sed etiam omnibus fidelibus laicis: quod perabsurdum est, ut jam notavit Joannes à Pollemar. *ubi suprà.* Nec exemplum Christi Domini, quod adversarii adducunt, pro eis facit; siquidem verius est, Dominum nostrum facultates aliquas, etsi tenues, possedisse, ut sibi, & suis victum pararet; ut declaravit Joannes XXII. *in extravag. 4. & 5. de V. S.* & notarunt Bellarminus, & Pollemar. *suprà.* Nec etiam revocare licet statum Ecclesiæ præsentis ad tempus illius nascentis, quo Prælati contenti eleemosynis fidelium collectas diebus tantùm Dominicis faciebant, ut ait Socrates *lib. 7. histor. cap.12.* constatque ex epistola 1. Pauli ad Corinth. *cap. 26.* & ex traditis à Leone Papa *serm.2. 3. & 5.* Baronio *tom.1. anno 44. num.68.* Eo enim tempore tanta pecuniæ quantitas colligebatur, ut quæ superaret, in gazophylacium reponeretur. Baronius suprà, *nu.69.* Sed postquam charitas cœpit tepescere, eleemosynæ, & collectæ minùs fructuosæ fuerunt; quare justè cautum fuit, ut Ecclesia absque competenti dote non consecraretur. Inde obiter cognoscitur iniquitas constitutionis Diocletiani, & Maximiani *in l. collegium 8. Cod. de hæredib. instit.* quatenus odio Christianorum, ut notavit Robertus *d. cap. 2. fol.* 124. statuit nullum collegium hæreditatem capere posse, ut Ecclesiam arceret à bonorum temporalium dominio: quod etiam circa clericos cautum fuit *in l. nulla, Cod. Theod. de Episcop. & Cleric.* in quam invehitur D. Hieronymus *in epist. ad Nepotianum*, his verbis: *Pudet dicere, sacerdotes idolorum, mimi, aurigæ, & scorta hæreditates capiunt: solis clericis hoc lege prohibetur, & prohibetur non à persecutoribus, sed à Principibus Christianis.* D. Ambrosius *ad Valentin. epist.* 31. *Nobis etiam privatæ successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur; non enim putamus injuriam, quia dispendium non dolemus.* Notavimus *in capit. 3. de testam.* Nec obstat augmentum primum ipsius dubitandi rationis; nam qui construit Ecclesiam, ut suprà probavi, tacitè obligatur ad ejus dotationem; unde non tam liberalitas est hæc dotis constitutio, quàm debiti solutio, ut innuitur in ultimis verbis hujus textus; facitque textus *in cap. 1. de donat.* Unde Regina Ungariæ in præsenti specie,

specie, quasi ex debito, virtute constructionis Ecclesiæ tenebatur eam dotare. Nec obstat ultimum augmentum difficultatis; nam variis ex causis accidere potest, ut ejusdem Ecclesiæ alius sit Patronus ratione dotationis, alius constructionis causa, veluti si ille qui construxit Ecclesiam, inopia oppressus eam dotare non potuit, aut postquam dotavit, rebus ipsis in dotem datis amissis, alius novam dotem constituit: quibus, & in similibus casibus duo patroni dantur, alius ratione dotationis, alius constructionis causa.

C A P U T IX.

Gregorius IX. a *Astoricensi Episcopo*.

AQua per Episcopum benedicta Ecclesiam reconciliari posse per alium Episcopum non negamus, per sacerdotes simplices hoc fieri de cetero prohibentes, non obstante consuetudine provinciæ Bracharen. (quæ dicenda est potiùs corruptela:) quia licèt Episcopus committere valeat quæ jurisdictionis existunt, quæ ordinis tamen Episcopalis sunt, non potest inferioris gradus clericis demandare. Quod autem mandantibus Episcopis super reconciliatione factum est hactenus per eosdem, mediocriter toleramus.

N O T Æ.

1 a *AStoricensi*.) De Astoricensi Diœcesi, & ejus Præsulibus, jam nonnulla notavi *in c. 7. de re judic.*

b *Aqua per Episcopum benedicta.*) Licèt aqua, tam ad administrandum baptismum, quàm piacularis, idest ad peccatorum remissionem, pro benedictione populi à sacerdotibus benedicatur, ut latè probant de ea, & ejus effectibus agentes Baron. *anno* 44. *n.* 88. & *anno* 57. *nu.* 10. & *anno* 132. *n.* 5. Turrianus *pro canon. Apost. lib. 3. cap. 6. & lib. 5. c. 4.* Joan. Dartis *ad dist. 3. de consecrat.* Marsil. Colum. *de aqua benedicta*, Osius *in confess. Polon. cap.* 80. Creditus Alanus *lib. 4. dialog. cap. 3.* Lindanus *Panopl. cap. 99.* Genebrardus *in psalm. 150. n. 4.* Didacus Payva *lib. 4. orthodox*. Grethserus *de benedict. lib. 3. cap. 4. & 5.* Turrianus *contra Magdeburg. lib. 3. cap. 6. & 9.* Theophilus Raynaud. *tom. 15. in Heterocl. ad finem, fol. 557. & tom. 16. eodem tract. part. 2. punct. 5.* Durantius *lib. 12. de ritibus, cap. 21.* Bellarminus *tom. 3. controvers. lib. 3. de Sanctis, cap. 7.* Lucas Tudensis *lib. 2. contra Vualdens. cap. 3.* Novarinus *lib. 6. aquæ nuptialis, cap. 123.* Serarius *lib. 1. opusculorum, cap. 6.* Forcatul. *in penu juris civil. cap. 19.* Franc. Valens *in concord. jur. in proœm. 6. cap. 4.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist. 30.* Jodocus Coccius *lib. 5. thesauri, art. 8.* Carrier. *tom. 2. fol. 532.* Sausay *in Panop. sacerd. part. 2. cap. 6. per totum*. Tamen hæc aqua, quæ cum cinere miscetur pro reconciliatione, aut consecratione Ecclesiæ, tantùm per Episcopum benedicitur; unde ad distinctionem alterius aquæ vocatur hæc aqua *consecrata*, ut probant Antonius Marsil. *de aqua benedicta, cap. 5. num. 2.* Turrianus *pro canon. d. lib. 3. cap. 6. & d. lib. 5. cap. 4.*

C O M M E N T A R I U M.

2 EX hoc textu communiter sequens deducitur assertio: *Simplex presbyter non potest Ecclesiam consecrare, nec eam violatam reconciliare, etiam ex delegatione Episcopi*. Probant eam textus *in Concil. Tolet. 8. can. 7.* ibi: *Qua de re nosse nos convenit, quod Episcopalis eminentiæ culmen non immeritò sacris omnibus esse summa percensuit, quæ cæteris sacerdotibus exercenda prohibuit, scilicet templorum Dei sacrationem, chrismæ benedictionem, sacrorumque ordinum institutionem; quæ tamdiu aliter ordinata persistunt, quàm excellentissimè conferuntur; quia & tantò ab eis singulariter impenduntur, quantò eidem summo culmini peragenda servantur*. Concil. Hispal. 2. *canon. 7.* ibi: *Nam quamvis cum Episcopis plurima illis (presbyteris) ministeriorum communis sit dispensatio, quædam novellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint, sicut & Presbyterorum, & Diaconorum, ac virginum consecratio; sicut constitutio altaris, benedictio, vel unctio: si quidem nec licere eis Ecclesiam, vel altarium consecrare*. Vuormat. *can. 8.* ibi: *Igitur presbyteris, quamvis cum Episcopis plurima mysteriorum communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam novellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint. Consecratio ergo virginum, & benedictio, vel unctio altaris à presbyteris minimè fiat: similiter non liceat eis Ecclesias consecrare*. Carolus *lib. 7. Capitul. cap. 159. cap. nullus, cap. nulli, de consecrat. dist. 1.* Eandem potestatem consecrandi, & reconciliandi Ecclesias, Episcopis competere docuerunt Clemens *in cap. hic ergo, de consecrat. dist. 1.* Leo *epist. 88.* Felix IV. *epist. 1.* Isidorus *epist. ad Ludifredum*. Illustrant ultra congestos à Cenedo *in collect. ad Decret. collect. 135.* Barbosa *hic, & de potest. Episcop. alleg. 28. num. 56. & lib. 1. juris Eccles. cap. 4. num. 28.* Vasquez *3. p. in 3. part. D. Thomæ, disput. 243. cap. 4.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 8. num. 17.* Hallierius *de hierarch. lib. 2. de necessit. Episc. cap. 4. & in vindiciis, fol. 182.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 4. cap. 6.* Fachineus *lib. 12. controv. cap. 93.* Morla *in empor. tit. de jurisdict. n. 33.* plures ex Moralistis refert P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 23. sect. 3.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 2. disquis. 11.*

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Ea, quæ ratione ordinis competunt, sicut ea, quæ ratione jurisdictionis exercentur, delegari, & aliis mandari possunt, ut probatur *ex cap. suffraganei 10. de elect.* ubi Archiepiscopus consecrationem Episcopi suffraganei aliis suffraganeis validè & licitè committit: & similiter Episcopus reconciliationem pœnitentium, quibus ipse pœnitentiam injunxit, simplici presbytero committere valet, *cap. presbyter, cap. Aurelius 26. q. 6.* Igitur etiam Ecclesiæ consecratio, seu reconciliatio simplici presbytero mandari valet. Augetur hæc difficultas *ex cap. altaria 32. de consecrat. dist. 1.* ubi in Concilio Agathensi ita cavetur: *Altaria placuit non solùm unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari*. Igitur quia simplex sacerdos potest Ecclesiam consecrare. Tandem si ratio adducta à Gregorio in illis verbis: *Quæ ordinis tamen Episcopalis sunt, non potest inferioris ordinis gradus clericis demandare*; vera esset, sequeretur Romanum Pontificem non posse consecrationem Ecclesiæ, seu ejus reconciliationem simplici presbytero committere, cùm verùm sit, Pontificem posse eam facultatem simplici sacerdoti delegare, ut probant Delbene *tom. 1. de immunit. Eccles. cap. 2. dub. 2. sect. 10. num. 4.* Barbosa *lib. 1. juris Eccles. cap. 8. nu. 15.* Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episc. Lusit. princ. ult. §. 4. nu. 15. in fine*. Igitur nec ratio à Gregorio adducta defendi valet. 3 Impugnatur talis assertio.

Adhuc tamen ut verissima, & juris principiis consona defendenda est præsens assertio; nam inter alia munia præcipua, peculiariaque Episcoporum referuntur consecratio Ecclesiæ, & ejus reconciliatio, ita ut Episcopus tantùm possit ut ordinarius minister Ecclesiam consecrare, aut eam violatam reconciliare, *cap. nemo, cap. hic 14. de consecrat. distinct. 1. cap. proposuisti 4. hoc titul. cap. constitutus, de relig. dom.* probant DD. suprà relati: nam & apud Ethnicos Pontificii juris fuisse dedicationem templorum, latè ex variis probat Gutherus *lib. 3. de veteri jure Pontif. cap. 11. 12. & 13.* Sanè Aurelianus agens de Palmirenis: *Ego ad Senatum* (inquit) *scribam, petens ut mittat Pontificem, qui dedicet templum*. Aliud exemplum habet Livius *lib. 9.* Cùm de ædis Concordiæ dedicatione agit: & aliud Tacitus *lib. 4.* agens de Plauto Æliano Pontifice. Meminit hujus moris Justinianus *novella 13. cap. 7. & novella 67. cap. 1.* Sed ut ad nostram veram religionem regrediamur, quia Chorepiscopi, de quibus egi *in cap. quantò, de consuet.* qui erant in pagis, & villis, intendebant, saltem summa exigente necessitate, Ecclesias consecrare, expressè sacri canones id illis prohibuerunt in Concilio Barcinon. sub Recaredo. *can.* 2. Parisiensi sub Gregorio IV. *canone* 27. Meldensi sub Sergio II. *can.* 44. Metensi sub Arnulpho, *can.* 5. & in epistola Montani post Concilium Tolet. 2. & in Capitul. Caroli, & Ludovici *lib. 1. cap. 19. & lib. ∴ c. 168. & lib. ∴ c. 119. & 284. & lib. 7. cap. 187. 310. 318. & 328.* & ex epistola 86. Leonis Magni; signanterque adjectum fuit *in d. cap. nemo, cap. ic 14. de consecrat. distinct. 1.* Ecclesiam esse dicandam, & consecrandam ab Episcopo civitatis, ut excluderentur Chorepiscopi, & alii in pagis, & villis degentes; immò olim tantùm Summum Pontificem concessisse facultatem consecrandi Ecclesias, constat *ex c. perlectis, 25. dist. cap. nemo, cap. nullus, cap. Ecclesiarum, de consecrat.* 4 Traditur ratio decidendi.

dist. 1. & refert Baronius *anno* 591. Presbyteri ergo non possunt Ecclesias consecrare, aut reconciliare ratione proprii ordinis, & officii, nec etiam ratione delegationis; quia licèt Episcopus possit committere, & delegare ea quæ sunt jurisdictionis, Morla *in empor. titul. de jurisdict. num.* 33. non tamen ea, quæ sunt ordinis, ut est reconciliatio Ecclesiæ consecratæ; atque ita rectè ex hoc textu deducunt communiter DD. Episcopum non posse committere simplici presbytero ea, quæ sunt ordinis.

5 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam *in d. cap. suffraganei*, delegatio facta fuit personæ, quæ aliàs Episcopum consecrare poterat ratione proprii ordinis; non autem simplici presbytero, quæ sunt ordinis Episcopalis; sed Episcopo, quę sunt ipsius ordinis, ut docuit Julius Pacius *centur.* 10. *qu.* 55. Nec obstat textus *in d. cap. altare*; nam ibi per benedictionem sacerdotalem non est intelligenda benedictio simplex presbyteri, sed Episcopi, qui etiam sacerdos dicitur: textus *in cap. Episcopi verò, §. sacerdotali modo*, 11. *q.* 3. qui canon est Concilii ipsius Agathensis; ac textus *in d. cap. altaria*. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, cui respondendum est, in presbytero esse quidem consecrationem; & licèt ea remota sit, sufficit tamen, ut illi tanquam personæ consecratæ possit per Romanum Pontificem committi Ecclesiæ consecratio, nec dicatur delegationem factam fuisse personæ consecratæ, ut docet Basilius Legion. *de Confirmatione cap.* 3. *num.* 10. In præsenti autem textu non Pontifex, sed Episcopus erat, qui delegabat simplici presbytero consecrationem, aut reconciliationem Ecclesiæ, cùm Episcopi ea, quæ sunt ordinis, non possint aliis committere, *cap. quamvis*, 78. *dist.* Quare in præsenti textu necessaria fuit tolerantia ipsius Pontificis, quia ipse, non verò Episcopus, poterat delegare Ecclesiæ consecrationem. Abbates similiter jus mitræ, & baculi habentes, possunt reconciliare proprias Ecclesias aqua per ipsos benedicta, ut pluribus relatis probat Murga *tom.* 1. *disquisitionum moral. tractatu* 1. *disquisitione* 5.

C A P U T X.

a Idem *eidem*.

SI Ecclesia non consecrata, cujuscumque semine fuerit, aut sanguinis effusione polluta, aqua protinus exorcizata lavetur, ne divinæ laudis organa suspendantur. Est tamen, quamcitius fieri poterit, consecranda.

N O T Æ.

1 a IDem.) Gregorius videlicet IX. eidem Episcopo Astoricensi.

C O M M E N T A R I U M.

2 UT Ecclesia violetur, polluaturve, necessarium non est, ut sit consecrata, aut benedicta; sed tantùm destinata, & deputata ab Episcopo ad publica Missarum celebrationem, ut docuerunt Azor *tom.* 3. *instit. moral. lib.* 3. *c.* 31. *q.* 4. P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disp.* 13. *sect.* 3. *n.* 27. Barb. *lib.* 2. *de jure Eccles. cap.* 4. *n.* 22. Unde in præsenti textu jubetur à Gregorio IX. ut Ecclesia consecrata violata, priùs reconcilietur, & postea consecretur; & eo casu potest Ecclesia reconciliari per simplicem presbyterum, quia adhuc non fuerat consecrata. Martha *de jurisdict. p.* 2. *cap.* 17. *num.* 4. ut hodie etiam Ecclesiæ, quæ tantùm sunt benedictæ, per presbyterum reconciliantur. De privilegiis autem regularium circa consecrationem Ecclesiarum, & earum reconciliationem, latè agunt P. Henao *ubi suprà*, Ægidius Vossius *tom.* 1. *oper. moral. tit.* 6. *per totum*, Murga laudatus proximo commentario.

T I T U L U S XLI.

De celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & divinis Officiis.

C A P U T P R I M U M.

Ex Concilio a Agathensi.

PResbyter *b* manè matutinali officio expleto, *c* pensum servitutis suæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamque persolvat; *d* ita tamen, ut horis competentibus *e* juxta possibilitatem, aut à se, aut ab scholaribus *f* publicè compleantur. Deinde peractis horis, & infirmis visitatis, si voluerit, exeat ad opus rurale *g* jejunus, *h* ut iterum necessitatibus peregrinorum, *i* & hospitum, sive diversorum commeantium, infirmorum, atque defunctorum succurrere possit usque ad statutam *k* horam pro temporis qualitate, Propheta dicente: Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius *l* numerus à nobis impletur, si Matutino, Primę, Tertię, Sextę, Nonę, Vesperę, & Completorii tempore nostrę servitutis *m* officia persolvamus: nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Media nocte surgebam, &c. Ergo his temporibus laudes Creatori nostro super judicia suę justitię referamus.

N O T Æ.

1 a AGathensi.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. de suffragiis*, *c.* 1. at verò apud Carnotensem *p.* 6. *Decreti*, *c.* 181. Burchardum *lib.* 2. *Decreti*, *cap.* 184. Gratianum *in cap. presbyter*, 95. *dist.* habetur, *ex Concilio Nannet. can.* 60. & ex eo citat textum hunc Filesacus *de origin. paræc. c.* 6. Sed cùm tantùm canones 27. illius Concilii editi sint, fatendum est, canonem hunc non reperiri in eo Concilio, nec in Agathensi: ab illis autem verbis, *septenarius numerus*, deductus est textus hic ex regula D. Benedicti, *cap.* 16. ibi: *Ut ait Propheta, Septies in die laudem dixi tibi: qui septenarius numerus sacratus à nobis sic implebitur, si matutino, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, completoriique tempore nostræ servitutis officia persolvamus, quia de his diurnis horis dicit Propheta: Media nocte surgebam ad confitendum tibi.*

b *Presbyter.*) Presbyterum in præsenti rectè accipit pro parocho Filesacus *de origine paræc. cap.* 6. *fol.* 623. & inde probat veterem Ecclesiæ Gallicanæ morem recitandi horas canonicas, etiam in Ecclesiis parochialibus. 2

c *Pensum.*) Consonat Carnotensis *epist.* 19. ibi: *Rarò etiam canonicum pensum determinatis horis solvere non valemus.* Quod autem hìc PP. pensum vocarunt, prisci scriptores cursum appellabant. S. Macharius *c.* 9. *suæ regulæ*, ibi: *Cursum monasterii super omnia diligas.* Fortunat. *epigr.* 10. 3

Carmine Davidico divina poemata pangens
Cursibus assiduis dulce revolvit opus.

Sanctus Bonifacius *epist.* 17. *Vuigbertus Presbyter, & Mengingordus Diaconus regulam vestram vobis insinuant, speciales horas, & cursum Ecclesiæ custodiunt.* Bandomina

mina in vita sanctæ Radegundis *lib. 2. cap. 18.* ibi: *Stabat quandoque nocte ante cellulam suam, corde, & ore cursum decantans.* Observavit Juretus *in notis ad d. epist. 19. Ivonis*, & hujus vocis etymologiam latè illustravit Hæphtenus *lib. 7. disquis. monast. tract. 2. disquisit. 1.*

d *Persolvat.*) Unde cognoscitur vetus mos Ecclesiæ
4 recitandi horas canonicas, & primarias preces ante Missæ sacrificium: quod etiam innuit Odo Parisiensis Episcopus *in synodicis constit. cap. 5.* dum ministrum rem divinam procurare vetat priùs quàm divini officii horarias laudes, quæ matutinæ, & primæ dicuntur, ritè persolverit. Nulli, inquit, clerico permittatur servire altari malè ornato, & nisi in superpelliceo, aut cappa clausa. Nullus bis in die Missam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate. Nullus antequam Matutinas dixerit canonicas, & Primam, præsumat aliqua necessitate celebrare Missam. Immò & hodie lethaliter peccare eos, qui non recitato matutinali officio Missæ sacrificium celebrant, docuerunt nonnulli quos refert, & sequitur Francolinus *de horis Canonicis c. 16. num. 28.* Sed hæc sententia communiter ab omnibus Moralistis rejicitur. De Horis Canonicis agunt Casal. *de ritibus Eccles. cap. 45.* Torre *in 2. 2. D. Thomæ, q. 83. art. 17.*

e *Horis competentibus.*) *Et signis designantibus*, legitur apud Burchardum, & Carnotensem, juxta morem antiquum Ecclesiæ convocandi clericos, vel monachos ad sonum campanæ debitis horis persolvendis: quem illustrabimus *in cap. Joannes, de homicidio.*

f *Scholaribus.*) Scholaris non uno, eodemque mo-
5 do accipi solet in utroque jure, & apud bonæ notæ auctores, ut videre est ex congestis, & adductis à Baronio *in Martyrol. die 6. Februarii;* Acenna *in cap. Osius, num. 2. 61. dist.* Valesio *in notis ad Ammian. Marcel. fol. 32. & 33. lib. 4.* Joanne Vossio *lib. 3. de vitiis serm. cap. 47.* Gibalino *de clausur. regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 11. & cap. 9. §. 1.* Rosnveido *in onomast. verbo Scholaris*, Grethsero *ad cap. 1. Codini*, Marcel. Donat. *ad Ammian. Marcel. cap. 76. tom. 6. thesauri critici*, Cresolio *lib. 3. mystag. cap. 27.* Ritherusio *ad Salvianum fol. 3.* In præsenti autem accipiuntur scholares pro psalmistis, qui erant in schola cantorum ad psallendum in Ecclesia: de qua schola plura adduxerunt Cironius *ad tit. de offic. Primicer.* Platina *de verbis obscuris, verbo Primicerius*, Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorii, fol. 62.* Filesacus *in cap. 15. §. 2. de officio Ordin.* Parochi enim olim tenebantur secum habere clericos juniores ad sibi ministrandum, & ut illis absentibus horas canonicas publicè in Ecclesia recitarent, Concil. Vasense 1. *can. 2.* ibi: *Hoc enim placuit, ut omnes presbyteri, qui sunt in parochiis constituti, secundum consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognovimus, juniores lectores quantoscumque sine uxore habuerint, secum in domo, ubi ipsi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni Patres spiritualiter nutrientes; psalmos parare, divinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant.* De quibus agunt Souchetus *ad epist. 285. Ivonis*, Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 2. epist. 136.* & nonnulla adduxi suprà *in d. cap. ut quisque.*

g *Rurale.*) Artificiolum honestum victui quærendo,
6 non tantùm non prohibitum, verùm & quandoque imperatum, præscriptumque clericis fuit, *cap. 1. cap. clericum 3. cap. clericus 4. 91. dist. cap. 8. & 14. de homicid.* Gregor. Turon. *in vitis PP. cap. 8.* de sancto Nicetio Episcopo ait: *Jam clericus in domo paterna residens, cum reliquis famulis manu propria laborabat.* D. Gregor. *lib. 1. dial. cap. 12.* Riculphus Episcop. Suession. in sua constitutione, quæ extat *tom. 24. Concil. can. 16.* ibi: *Monemus præterea, ut presbyteri sic ruralibus, idest terrestribus, & cæteris occupationibus inserviant, quatenus divinum officium non negligant, & scholares suos modestè distringant, castè nutriant.* Concil. Colon. *anno 1536. can. 30.* *Quibus non suppetit ex sacerdotio, honesto artificiolo victum quærant sequuti D. Pauli exemplum.* Quod & jam proposuerant PP. Synodi Nicæn. *can. 15.* Epiphanius *hæresi 80.* fidem facit suo tempore sacerdotes solitos esse propriis manibus operari. Exemplia Apostolorum, & aliorum Sanctorum id illustrant, ac commendant Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cler. p. 1. cap. 51. & 2. p. cap. 6.* Baronius *an. 52. & 358.* Espenceus ad D. Paulum *lib. 2. digress. cap. 6.* Robertus *lib. 2. rer. jud. cap. 2.* P. Greg. *lib. 2. p. tit. 9. cap. 8.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. p. 2. lib. 10. disp. 12.* & jam notavi *in can. 19. Concilii Illiber.* Menardus *ad concord. regul. cap. 55. §. 5.* faciunt textus *in cap. 8. & 14. de homicid.*

7 h *Jejunus.*) Videlicet ut ita possit iterum Missæ sacrificium celebrare, ut sic subveniat necessitatibus peregrino-

rum, & commeantium, qui illud audire possint; item infirmorum, ut illis per modum viatici communionem præstare possit; tandem & subveniat defunctis, ut cum Missæ sacrificio sepeliri possint: & ita de hac subventione per iteratum sacrificium Missæ textum hunc accipiunt Antonius Ruvius *in assert. cathol. contra Erasmum, lib. 5. errore 9.* Mergallus *in exposit. hujus tituli*, Speculum conscientiæ *tract. 3. cap. 13. §. 9.* quos refert, & sequitur P. Henao *tom. 1. de sacrif. Missæ, disp. 22. sect. 2.* idque important illa, quæ sequuntur: *Ut iterum, &c.* quæ innuunt, presbyterum, de quo in præsenti, antequam ad opus rurale exiisset, Missæ sacrificium celebrasse, eumque debere manere jejunum, ut iterum celebrando posset subvenire prædictis fidelibus, juxta ea, quæ infrà dicemus *in cap. ex parte.*

i *Peregrinorum, hospitum, sive diversorum commean- 8
tium.*) Olim enim advenientibus fidelibus communionis gratia ejus Eucharistiam fuisse participatam, probant Joannes Dartis *de Eucharistia c. 18.* Claudius Espenceus *de adorat. Eucharist. lib. 2. c. 4. per tot.* Unde ut presbyter possit ipsis corpus Domini administrare, jubetur in præsenti canone, ut si voluerit, exeat ad opus rurale jejunus, quia olim non solùm ad celebrandum Missæ sacrificium, verùm & ad ministrandam Eucharistiam jejunium naturale in ministro desiderabatur.

i *Defunctorum.*) Inter alias Ecclesiæ preces tempore 9
sepulturæ fidelium jam à primis Ecclesiæ sæculis usque ad nostra receptas, & usitatas, præcipua fuit Missæ celebratio, ita ut absque Missæ sacrificio fas non esset cadavera Christianorum sepulturæ tradere. D. Augustinus *lib. 12. confess. cap. 12.* ubi dum de funere matris suæ sanctæ Monicæ agit, ita ait: *Cùm corpus elatum est, imus, & redimus sine lachrymis; nam nec in eis precibus, quas fundimus cùm offerretur pro ea sacrificium pretii nostri, juxta sepulchrum posito cadavere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in aliis precibus ego flevi, sed toto die graviter in occulto mœstus eram.* Possidius in obitu ipsius Augustini: *Nobis adstantibus, & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormivit in pace, & nobis coram positis, pro ejus commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est.* Fortunatus de obitu sancti Medardi, apud Surium die 8. Junii: *Corpore sancto composito, & delato ad Ecclesiam, nocte illa exequialem cum multa devotione celebraverunt vigiliam; mane verò facto, cùm Episcopi, quibus interesse contigerat, suum defuncto celebrassent officium, &c. Perventum est tandem ad sepulturam: Episcopi cum Abbatibus, peractis priùs, quæ Dei erant, sanctissimum illud corpus terræ decentissimè commendant.* Et Paulinus recitans sepulturam Sancti Ambrosii, necnon S. Bernardus *in vita Sanct. Malac. cap. 18.* Gregorius Turon. *in obitu Sancti Galli Episcopi*, qui post obitum delatus in Ecclesiam, donec comprovinciales ad eum sepeliendum convenirent, jacuit ibi per triduum, assiduò ipso adstante psallentis cum magna frequentia populi: Episcopis autem quarta die advenientibus, eum de Ecclesia levaverunt, & portantes in Sancti Laurentii Basilicam, ibi sepeliunt. Et de Lupicino Recluso, qui psallentium turmis cum crucibus, cereis, atque odore fragrantis thymiamatis ad locum sepulturæ deductus, celebratis Missis, cum summo honore, gaudioque sepultus est. Itemque de Palladio Arverno, qui cùm se propriis manibus interemisset, sepulturæ mandatur, sed non juxta Christianorum cadavera positus, nec Missarum solemnia meruit. Quin immò, nec absque sacrificio fas fuisse sepulchrum operire, disertè docet in transitu S. Radegundis Reginæ idem Gregorius Turonensis *de gloria Confessor. cap. 106.* Facit Concil. Valentin. Hispan. *canon. 4.* ibi: *Ut Episcopus, qui post mortem fratris* (hoc est alterius Episcopi) *ad eum sepeliendum solet invitatus accurrere, infirmum magis, & adhuc in corpere positum visitet, ut aut de revelatione consacerdotis gaudeat, aut recedentem à sæculo post oblatum in ejus commendatione sacrificium Deo, mox sepulturæ tradat.* Diligentissimè Victor Uricensis *lib. 2. de persequ. Vvandal.* ubi populos catholicos in ea persequutione pulsis in exilium sacerdotibus sic lamentantes describit: *Quibus nos miseros relinquitis? Qui baptizaturi sunt parvulos fontibus aquæ perennis? Qui probis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos, peccatorum vinculis soluturi? Qui nos solemnibus orationibus sepulturi sunt morientes? A quibus divini sacrificii ritus exhibendus est consuetus.* Illustrant Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 4. cap. 7.* Spondanus *de cœmeteriis sacris, p. 3. lib. 1. cap. 16.* Unde ut defunctorum etiam necessitatibus presbyter subvenire possit, in præsenti docetur, ut jejunus exeat ad opus rurale; aliàs

Digitized by Google

enim si post prandium aliquis fidelis sepeliendus erat, tantùm cum precibus, & orationibus tumulabatur. Concil. Carthag. 3. *can.* 29. ibi: *Ut sacramenta altaris non nisi a jejunis celebrentur, &c. Nam si aliquorum postmeridiano tempore defunctorum, sive Episcoporum, sive cæterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, jam pransi inveniantur.* Si verò presbyter erat jejunus, poterat iterum Missæ sacrificium offerre pro tumulando defuncto, *c. sufficit, de consecr. dist.* 2. Quod fecisse sanctum Hibertum Christianensem habent ejus acta apud Surium *die 7. Aprilis*, licèt ad alium casum canonem illum referat Dionysius Cisterc. *in 4. dist. 8. q. 3. art. 2. dub. 2.*

10 k *Statutam horam pro temporis qualitate.*) Ut hæc verba exponamus sciendum est, horas diei, tertiam, sextam, nonam æstimari, & computari ab eo tempore, quo luce fruimur; licèt enim dies more Romano à media nocte incipiat, & in aliam mediam noctem decurrat, ut quod factum est sub spatio 24. horarum, eodem die factum intelligatur, *l. moræ, ff. de feriis*, notavi *in c. litteris, de temp. ordin.* attamen cùm horam tertiam, sextam, nonam, & vesperam diei dicimus, aliter rem hanc accipimus, ita videlicet ut totum id ipsum, quod sub luce decurrit, in quatuor æquales partes dividatur, quemadmodum & nocturnum tempus in quatuor vigilias partiri solet. Prima parte diei elapsa dicitur hora tertia, quia tres horæ decurrerunt, in nostra computandi ratione: secunda dicitur hora sexta lucis, quæ est meridies; tertia dicitur hora nona, quia est nona post lucem; tertia autem postmeridiana: quarta dicitur hora vespertina, quæ est ad occasum solis. Ita explicant Baronius *tom. 1. anno* 34. Censorinus *de die natali*, Rosinus *lib. 4. antiq. cap. 5.*

11 Deinde sciendum est, Apostolorum ætate, & in sequenti nullam sacro conficiendo certam horam præfinitam fuisse propter sævas persecutiones, ut probant Vicecomes *vol. 3. lib. 3. de Missæ ritibus, cap. 1. per totum:* sed pace Ecclesiæ data, & tyrannide ipsa deseviente, ubi facultas fuit publicè celebrandi Missæ sacrificium, observari cœpit, ut non nisi statuta hora offerri posset. Thelesphorus enim *epist.* 1. relatus à Gratiano *in cap. nocte, de consecrat. dist.* 1. ita statuit: *Nocte sancta nativitatis Domini Missas celebrent; reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ, quia in eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos spiritus sanctus descendisse legitur.* Et licèt P. Vasquez *3. p. disput.* 232. *c.* 3. *nu.* 30. affirmet verba illa non reperiri inter epistolas ipsius Pontificis, tamen hoc Telesphorum statuisse testatur Damasus *in lib. Pontificali*, ubi de Thelesphoro ita ait: *Hic fecit, ut in natali Domini nostri Jesu Christi, noctu Missæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missam celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem.* Similia refert Anast. Biblioth. in vita ejusdem. Amalar. *lib. 3. de Eccles. offic. cap.* 41. ibi: *Memoratus Papa Thelesphorus scripsit, quo tempore primo diei liceret Missam celebrare. Legitur in gestis Pontificalibus dixisse memoratum Papam, ut ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare.* Consonat Vualfridus *c. 23. de Ecclesiast. rebus:* & Luitprandus *cap. 7. de vitis Pontific. Romanorum*, ait: *Ante horam diei tertiam Missam celebrari prohibuit.* Et usus ille celebrandi post horam nonam diutiùs in Ecclesia invaluit, ut constat *ex cap. & hoc, de consecrat. dist.* 1. cujus verba à Gratiano, Ivone, & Burchardo tribuuntur S. Augustino; sed sunt Theodulphi ad suos compresbyteros, *nu.* 45. *&* 46. *Missæ* (inquit Aurelianensis Antistes Theodulphus) *quæ per dies Dominicos peculiares a sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus a publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur, quia pessimus est usus apud quosdam, quod in diebus Dominicis, sive in quibuslibet festivitatibus, mox ubi Missam celebrari, etiamsi pro defunctis sit, audierint, abscedunt, ut per totum diem à primo mane ebrietati, & comessationi potius quam Deo deserviant. Admonendus est populus, ut ante publicum peractum officium ad cibum non accedat, & omnes ad sanctam matrem Ecclesiam Missarum solemnia, & prædicationem audituri conveniant, & sacerdotes per oratoria nequaquam Missas, nisi tam cautè, ante secundam horam celebrent, ut populus à publicis solemnitatibus non abstrahatur: sed sive sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt; sive populus (ut prædiximus) in unum ad publicam Missarum celebrationem conveniant.* Et ex Conc. Aurelian. 3. *can.* 14. ubi ita statuitur: *De Missarum celebritate in præcipuis dumtaxat celebritatibus id observari debebit, ut hora tertia Missarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quo faciliùs intra horas competentes ipso officio expedito, sacerdotes possint ad Vespertina officia, id est in vespertino tempore convenire; quia sacerdotem vespertinis officiis ab Ecclesia talibus præcipue diebus nec decet deesse, nec convenit.* Sidonius Apollin. *lib. 5. epist.* 17. ibi: *Cultu peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine, Clerici, monachique psalmicines concelebraverant, quique in diversa secessimus, non procul tamen, utpotè ad tertiam præsto futuri, cum sacerdotibus res divinas facturi.* Ubi plura congessit Savarus, qui rectè notavit *in cap. non liceat* 12. *dist.* 44. horam tertiam sacram appellari, quia sacris missarum solemniis dicata erat: quod & docuit Durantius *lib. 2. de ritibus Eccles. c. 7. n.* 1. Ex quibus auctoritatibus non solùm Thelesphori sanctio probatur, verùm & ejus sanctionis ratio constat, quam latè, & doctè illustrat P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput.* 21. *sect. 3. num. 39. cum sequent.*

Cùm hæc ita sint, non defuerunt tamen certi, præ- 12
finitique dies, quibus meridie, aut vespere Missæ sacrificium celebraretur; nam in diebus jejunii, præcipuè quadragesimalibus, Missæ sacrificium non offerebatur, nisi ex hora nona, vespertino officio expleto, ut constat *ex cap. solent* 50. *de consecrat. dist.* 1. qui canon malè tribuitur à Gratiano Concilio Cabilon. cùm sit Theodulphi Episcopi Aurelian. in epistola ad compresbyt. *num.* 39. Concil. Brachar. 1. *can.* 16. Brachar. 2. *can.* 9. Gerundense *can.* 3. P. Blesensis *sermone* 11. *de Quadrag.* D. Bernardus *serm. 3. de Quadrag.* Ex quibus, & aliis id latè probant Zerda *in advers. cap.* 138. Albaspineus *lib. 1. observ. cap.* 14. Filesacus *de Quadrag. capitul.* 5. Baronius *tom. 1. anno* 34. *num.* 61. P. Henao *d. sect. 3. num.* 44. unde derivatum est ad hodiernum usque tempus, ut post horam nonam recitatam cantetur Missa in diebus jejunii, & in Quadragesima dicantur Vesperæ manè ante prandium. Etiam in vigilia Paschæ resurrectionis Domini Missa nocte celebrabatur. Conc. Arausic. 1. *can.* 2. *cap. quod à Patribus* 4. 75. *dist.* latè probant Vicecomes *volum. 2. lib. 1. de Missæ ritibus, cap. 30. & volum. 3. lib. 3. cap.* 6. P. Henao *d. sect. 3. num. 46. cum sequent.* unde tam obvia mentio Missæ matutinæ, & vespertinæ in antiquis Ecclesiæ canonibus: de quibus Missis latè egerunt Espencæus *de adorat. Eucharist. capitul. de triplici.* Vicecomes *dict. lib. 3. capitul. 29. & 30.* P. Henao *dict. sect. 3. num.* 49.

l *Septenarius numerus.*) Hic septenarius numerus 13
magna continet mysteria, siquidem Sancti Spiritus dona septem sunt, de quibus D. Joannes in Apocalypsi, *cap.* 5. ibi: *Vidi agnum habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt spiritus Dei.* De quibus Esaias *cap.* 11. loquens de Christo ajebat: *Requieverunt super eum spiritus septem.* Huc tendunt septem illi oculi super lapidem, de quibus Zacharias *cap.* 3. septem columnæ, de quibus legitur *Proverb. cap. 9. Sapientia ædificavit sibi domum, & excidit columnas septem.* Septem boves, qui videbantur ascendere de fluvio, *Genesis cap.* 41. septem spicæ, quæ pullulabant in culmo uno, in eodem textu: septem signacula, *lib. 1. cap. 5. Apocalyps.* septem sportæ repletæ fragmentis, *Matthæi cap.* 15. septem buccinæ, quarum usus in Jubilæo, *Josue c. 6. Filius hominis in medio septem candelabrorum, habens in dextera septem stellas.* Apocalyps. *cap.* 2. septem Ecclesiis scribit Joannes, & septem sunt Angeli earum, *cap. 1. Apocalyps.* In visione Ezechielis *cap.* 40. septem gradus erant ascensus atrii: Elisæus purificando Nahaman dixit: Lavare septies in Jordane, *lib. 4. Regum, cap.* 5. Item septem animalia fuerunt in arcam immissa per Noe, *Genesis cap.* 7. propter sacrum quoddam mysterium, ut exponit Francisc. Georgius *tom. 1. problem. sect. 2. problem.* 87. & docuit D. Ambrosius *in c. nuptiæ*, 32. *qu.* 2. Tandem septem sunt Ecclesiæ Sacramenta, & septem Psalmi pœnitentiales. Licèt de mysteriis hujus numeri, & ejus mystica significatione egerunt S. Cyprianus *de exhort. Martyr. cap. 11. & lib. 1. testimonii adversus Judæos, cap.* 20. Sanctus Augustinus *quæst. 42. in Deuteron. & lib. 11. de civit. Dei, cap.* 20. Sanct. Hilarius *in præfat. psal. & in psal.* 118. in illis verbis: *Septies in die.* S. Basilius *homil. 11. hexaemer.* Sanct. Hieronymus *in cap. 4. Zachar.* S. Gregorius *lib. 1. moral. cap.* 7. Alex. Farra *in proœmio sui septen.* Marsilius Ficinus *in Platonem, dialog.* 10. Francisc. Alumnus Ferrariensis *in sua mundi fabrica, in libr. 9. quantit. verbo Septem* Macrobius *in somnium Scipionis*, & Aulus Gell. *lib. 3. noct. Attic. c.* 10. ac tandem plura de hoc numero disertè notant Martin. Cantiapetrens. *in hypotypos. lib. 6. cap. ult.* Marsilius *de aqua benedicta, sect. 1. ex nu.* 85. Alphonsus noster *in proœmio 7. partit.* Canonherius *tom. 1. ad 4. Aphorism. Hippocr. fol.* 753. P. Bungus *de myster. numer. in hoc numero.* Rectè ergo statutæ sunt septem

horæ

Digitized by Google

horæ canonicę, quarum peculiares rationes infrà assignabimus.

14 m *Nostræ servitutis officium.*) Divinum officium variis nominibus appellatur. Apud Græcos canon dicitur. Antiochenus *hom.* 105. ibi: *Psalmodia nostra canon appellatur, & quemadmodum colonus nisi dederit plenam, & bonam mensuram suam, in vincula conjicitur, & cruciatur; sic monachus, qui negligit suum canonem, seu mensuram, cui adstrictus est, Deo quotidie persolvere, à Dei gratia excidit, & traditur inimicis suis.* Joannes Moschus *in Prato spirituali*, de Sancto Cosma ait: *Orto sole, cùm implesset canonem, sedebat legens in Sanctis Evangeliis ad collectam.* Dicitur etiam ordo psallentium. Concil. Narbonense *can.* 2. *Hoc quoque definitum est, ut in psallendis ordinibus per quemque psalmum gratia dicatur omnipotenti Deo.* Gregorius Turon. *de gloria confess. cap.* 37. ibi: *Qui cùm apud alios juxta regulas monasteriorum ordini, & lectioni insisteret.* Dicitur etiam collecta. Pachomius *in sua regula, artic.* 2. *Quando ad collectam tuba insonuerit per diem, qui una oratione tardiùs venerit.* Psalmodia etiam appellatur, item solemnitas, synaxis, agenda, missa, ut probat, & exponit Haæphtenus *disquisit. monastic. lib.* 7. *tractatu* 1. *disquis.* 1. vulgatissimo usu officium hoc dicitur *Horæ canonicæ*, quia definitis horis ex Ecclesiæ instituto recitatur. Et licèt nonnulli Interpretes, tam veteres, quàm recentiores, docuerint peccatum esse lethale Missæ sacrificium offerre ante recitationem officii matutini, & Laudum, ut Navarrus, Graffis, Majolus, Francolinus, Durantius, Azor, Henriquez, & alii apud Sfortiam *lib.* 2. *de sacrif. Missæ, c.*6.*nu.*4. Cenedum *in quæst. pract. q.* 3. tamen contrarium, immò nullum peccatum incurri, probarunt Suarez *lib.* 4. *de orat. cap.*24. *a num.*6. alii plures apud Scortiam *ubi suprà*, Theophilus *tom.*16. *in Heterocl. spirit. sect.* 1. *fol.* 12.

COMMENTARIUM.

15 Conclusio deducitur, & probatur. Ex hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Parochus tenetur debitis horis septem horas canonicas recitare.* Probant eam textus *in cap. dolentes, hoc titulo,* Concil. Cabilon. 2. sub Carolo, *can.*59. *Horas canonicas, matutinum videlicet, primam, tertiam, sextam, nonam, vespertinam, completorium pariter celebrent.* Aquisgran. sub Ludovico *à cap.* 126. *usque ad* 130. *cap.*2. *de offic. custod.* D. Isidor. *lib.*1. *de divinis officiis cap.*22. D. Clemens *lib.*8.*constitut.cap.*40. *Preces vestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, vespere, & in Gallicantu. Diluculo gratias agentes, quoniam illuminavit nos Dominus expulsa nocte, & inducto die. Tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit. Sexta, quoniam tunc crucifixus est. Nona quoniam omnia commota sunt, crucifixo Domino, perhorrescentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini. Vespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum requiem. Ingallicantu, quoniam eo tempore nunciatur adventus Domini ad exercenda opera lucis.* Alia juris testimonia, & Patrum sententias, quæ per argumentum adduci possunt, & in quibus agitur de horis canonicis, congesserunt Crespetius *in summa, verbo Horarum*, Antonius August. *in epit. juris lib.* 19. *tit.*13. Jodocus Coccius *lib.* 8. *thesauri fidei cathol. art.*9. Illustrant ultra congestos hic à Barbosa, & Garanna, Petrus Gregorius *lib.*9. *partit. titul.*20.*cap.*2. Baronius *anno* 34. Suarez *tom.*2.*de relig. lib.*4. *de horis canonicis, cap.* 6. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cler. cap.*61. Coriolanus *in breviario, anno* 556. Cresolius *lib.*3.*mystag. capitul. sexto*, Avendanno *de metu, lib.*2.*cap.*42. Buseus *de statibus hominum, verbo Clericorum*. Narbona *in horograph. hora* 1. Tamburin. *de jure Abbat. disput.*15. Acunna *in cap. proposuit*, 82.*dist.* & in hoc textu, 91. *dist.* Kochier *in fasce hist. cent.* 2.*cap.*80. Haæphtenus *disquisit. monast. lib.*7. *tractat.*2.*disquisit.*2. Ripa *de nocturno temp. cap.*94. Scortia *in select. epit.*116. *theorem.*315. Turrian. *ad D. Clementem lib.*8.*cap.*33. Carrier. *tom.*2. *Digesti fidei cathol. fol.*573. Beyerlinch *verbo canonicæ horæ, tom.*2. Conradus Kling. *lib.*3.*disput. cap.*46.*per tot.* plures ex Moralistis, quos refert Garzia *in summa, tract.*2. *diffic.*1.*per tot.* Francolinus, & Bartholom. à Sancto Fausto *integris libris de horis canonicis.*

16 Impugnatur traditu assertio. Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Apud D. Lucam *cap.*18. dicitur, oportere semper orare, & nunquam deficere: & D. Paulus etiam ad Thessalon. *cap.* 5. ait: *Sine intermissione orate.* Unde ajebat Germanus CP. ad Episcopum Claudipoleos, 7. Synodo, actu 4. ante finem, in Ecclesiis die, noctuque, & cum Psalmographo meliùs dixerim, vespere, & mane, & meridie benedicere Deum oportebit; maximè autem in divinis mysteriis, & in sacris officiis. Et *in c. hi, qui* 6. 21. *q.*3. ait D. Cyprianus: *Hi qui in Ecclesia Domini ad ordinationem clericam promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, ne molestiis, & negotiis sæcularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & sacrificiis non recedant; sed die, ac nocte cœlestibus rebus, & spiritualibus serviant.* Igitur non tantùm per horas in præsenti enumeratas, verùm & continuò sine intermissione presbyteri debent orare. Deinde argui potest ex D. Clemente *lib.*7.*const. cap.*25. ibi: *Ter die in hunc modum orate, præparantes ut digni sitis adoptione Dei patris.* Quod & fecisse Danielem legitur *cap.*6. *Danielis*, quem expendit Tertull. *advers. Psychicos cap.* 10. & tradit Vivar. *de veteri mon. lib.*2.*cap.*12.*num.*24. Igitur non septies presbyteri tenentur orare, ut in præsenti docetur.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, olim non solùm Ecclesiæ ministros, verùm & laicos, tam viros, quàm fœminas, convenisse in Ecclesia ad vigilias, & cœtus antelucanos, ad canendum Christo, & Deo, & ad confœderandam disciplinam: quod testatur totidem verbis Plinius *in* 2. *epist. ad Trajanum*, ubi refert, præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud quàm cœtus antelucanos de sacris Christianorum comperiisse. Expressiùs D. Ambrosius, sive Maximus *serm.* 3. *post primam Dominicam Quadrag. Moneo*, inquit, *ut qui juxta Ecclesiam est, & sine gravi impedimento potest, quotidie audiat Missam; & qui potest, omni nocte ad matutinum officium veniat. Qui verò longè ab Ecclesia manent, omni Dominica studeant ad matutinum venire, id est viri, & fœminæ, juvenes, & senes, præter infirmos.* Sozomenus *lib.* 6. *hist. Eccles.cap.*33.*&* 34. *& lib.*2. *cap.*8. Theodoretus *lib.*2. *cap.*13. Ex quibus, & aliis illustrat Zerda *in advers. cap.* 184. *num.* 9. & de horis matutinis solemni precationi destinatis etiam apud Gentiles agunt Arnobius *lib.*7. *advers. Gent.* Apulejus *lib.* 2. *Metamorph.* Euseb. *lib.*3. *præparat. Evang. cap.*2. & de variis horis apud Ægyptios per sacerdotes recitatis agunt Porphidius *lib.* 4. *de abstinent. pag.*369. sed de his horis, & vigiliis jam egi *in can.*26.*Concil. Illib.* In præsenti textu, *& in d. cap. dolentes*, agitur de horis canonicis publicè, vel privatim à clericis recitandis: circa quas prænotandum est, neminem latere, ab ipsis Apostolicis temporibus horarum canonicarum cœpisse exordium; ut potè de quibus expressè egerunt Sanct. Clemens *lib.*8. *const. cap.*40. D. Cyprianus *lib.*1. *de orat. Dominica*, Athanasius *lib. de Virginibus*, Hieronymus *ep.*7.8.22.*&* 37. Chrysostomus *homil.* 59. *ad populum*, Basil. tum *in institut. moral.* tum *in regulis fusis, num.* 37. Cassianus *lib.*3. *de institut. collat.*7. quorum, & aliorum verba refert Jodocus Coccius *suprà*, & notavit Ambianas *ad Tertull. de exhortat. cast. cap.* 10. *observ.* 1. Et licèt Polydorus Vergil. *lib.*6. *de invent. rerum, cap.*2. existimavit legem Ecclesiasticam de his horis canonicis persolvendis, à Pelagio I. seu II. latam fuisse, quod probare intendit *ex cap. Eleutherius, dist.*91. veriùs tamen credo, Pelagium, quod antea consuetudine antiqua observabatur, lege deinde lata perpetuò observari jussisse, ut docuit Coriolanus *in breviario anno* 555. Unde constat, audiendos non esse Panormit. *in præsenti, num.*3. Antoninum *p.*2. *tit.*9.*cap.*12. *§.*1. Angelum *verbo Hora, quæst.*6. Tabienam *eodem verbo, quæst.*15. Armill. *num.*11. qui putant obligationem hanc provenire à jure divino: nam cæteri communi consensu affirmant, eam esse solùm de jure Ecclesiastico: & ratio est, quia nec ex Scriptura, nec ex Ecclesię traditione, neque ex Sanctorum Patrum testimonio colligitur, horas canonicas jure divino institutas fuisse: tum quia communiter appellantur horæ canonicæ, quia per sacros canones præscriptæ, & ab Ecclesia institutæ sunt ad laudandum Deum. Apud Clementem *libro* 8. *constitut. Apost. cap.*30. extat Apostolica constitutio hujusmodi: *Precationes facite manè, tertia, sexta, & nona hora, & vespere, usque ad galli cantum.* Apud Basilium *in regulis disputatis, interrogat.* 37. *& sermone* 2. *de instituт. monachor.* ubi explicat illud Apostoli, *Sine intermissione orate:* & illud, *Nocte & die laborantes*, sic habetur: *Neque verò, quamquam hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportet, gratiarum actionem, & lex ipsa præcipit, & nos eam vitæ necessariam, cùm natura, tum ratione docuimus, propterea illæ statis temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas observari in conventibus solemne est, & quotidianum.* Et deinde commemorat horam matutinam, tertiam, sextam, nonam, vesperas, completorium, & mediam noctem. Cyprianus *in exposit. orat. Domin. circa finem*, Hie-

17 De origine horarum canonicarum.

Hieronymus *ad Eustochium*, *epist.* 22. *de custodia virg.* & *in epist.* 28. *ad eandem de obitu puellæ*, Chrysostomus *hom.* 59. *ad populum*, Ambrosius *lib.* 7. *in Lucam*, Athanasius *lib. de virg. sive exerc.* Hilarius *in Psalm.* 118. docuerunt Sylvester *verbo Hora*, *quæst.* 8. Bellarminus *lib.* 1. *de bonis oper. cap.* 19. Toletus *lib.* 2. *cap.* 4. Azor. *d. lib.* 10. *cap.* 1. *quæst.* 7. Suarez *d. lib.* 4. *cap.* 23. *num.* 16. & c. 27. *num.* 38. Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 23. *cap.* 3. Sed si dicas horas canonicas communiter appellari officium divinum, & ita à jure divino esse institutas: respondeo horas canonicas appellari divinum officium, non à causa instituente, sed potiùs à materiali, & finali; quia divinas laudes continent, & ad Deum laudandum diriguntur, & ordinantur.

18 De numero istarum horarum. Secundò sciendum est, circa numerum horarum non consentire Doctores. Pro septenario numero communior est sententia Canonistarum, & Theologorum, eamque sequuntur Suarez, Francolinus, & alii suprà laudati; quibus accedit, quod Isidorus Hispalensis *lib. de Eccles. offic. cap.* 19. Walfridus Strabo *de divin. offic. cap.* 15. Rupert. *lib.* 1. *c.* 1. & D. Basilius *lib.* 1. *de institut. monach.* septem tantùm enumerant horas, ibi: *Verùm quoniam apud eundem David legitur, Septies in die laudem dixi tibi super judicia justitiæ tuæ; tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt, bipartito dividenda oratio meridiana est, quo perpetua nobis hæc formula sit, septies per singulas dierum conversiones laudibus celebrandi*. Cassianus quoque *lib.* 3. *institut.* ex eodem psalmo 118. deducit, septem esse horas canonicas, ibi: *Septem illas significat vices, quibus se monachorum pia devotio consolatur, matutinas, tertiam, sextam, nonam, lucernariam, completorior, nocturnos*. Sed octo esse horas defendunt Sanctus Antoninus 3. *p. tit.* 10. §. 4. Archid. *in præsenti textu*, 91. *dist.* Quidam verò utramque sententiam conciliare volentes ajunt, nunc solùm esse septem, olim tamen, & maximè apud monachos, fuisse octo: ita Turrisrem. *in hoc textu*, *sub* 91. *dist.* Azor. *d. tom.* 2. *lib.* 10. *cap.* 1. Sed verius Radulphus Tungrensis *lib. de canonicis observat. propos.* 14. ait, sæculares jungere vigilias matutinis laudibus, & abusivè utrumque appellare matutinas. Et ante eum Hugo Victorinus *lib. de Eccles. offic.* de nocturnali agens officio sic scribit. *Hoc officium secundùm usum monachorum oratione, sicut cætera, terminatur, in quo primariam servare videntur institutionem: nostra autem consuetudo humanæ infirmitati parcens, & labori, officio prædicto laudes matutinas continuat, & oratione una duo claudit officia*. Facit & præsens textus deductus *ex d. cap.* 16. *regulæ Divi Benedicti*, ubi Sanctus septem horas enumerat vigilias matutinas; ut diversas ab aliis, ut exponit Haæphtenus *lib.* 7. *disquisit. tractat.* 2. *disquisit.* 4. Cur autem his horis specialiter, ut oretur ab Ecclesia introductum sit, varias rationes adducunt Sancti PP. Cassianus *lib.* 3. *institut. cap.* 3. inter cæteras eam reddit rationem, quòd in his horis ille Evangelicus Paterfamilias operarios conduxerit in vineam suam. Ita enim & ille primo mane conduxisse describitur, quod tempus designat matutinam nostram solemnitatem. Deinde tertia, inde sexta, post hæc nona, ad extremum undecima, in qua lucernalis hora signatur. Aliam & pulchram adducit D. Cyprianus *de orat. Dominica*, *in fine:* sed illa præcipua assignari potest, quod horæ divinis laudibus deputatæ, insignibus redemptionis nostræ mysteriis sint celebres: matutinæ laudes memoriæ resurrectionis Jesu Christi consecratæ sunt. D. Cyprianus *ubi suprà*, ibi: *Nam & mane orandum est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur*. Et Divus Hieronymus *ad illud Marci cap.* 16. *Et valdè mane una sabbathorum*, ait: *Ut tunc laudes Christi tota caneret secundùm exemplum harum fœminarum Ecclesia, quando genus humanum exemplum suæ resurrectionis animavit*. Prima quæ recitatur jam lucis orto sydere, Hugone Victorino teste *in speculo Ecclesiæ*, *cap.* 3. memoriam refricat mulierum venientium ad monumentum orto jam sole: cui aliam adjunxit rationem Rupertus *lib.* 1. *de divin. offic. cap.* 2. Tertiæ etiam mysterium assignat idem Rupertus, dum ait *cap.* 3. *Nam hac hora Dominus Jesus spinis coronatus, & linguis Judæorum crucifixus est*. Et Divus Clemens *lib.* 8. *constitut. cap.* 40. ait: *Preces vestras facite hora tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit*. Cui & aliam addunt deductam ex adventu Spiritus sancti, Divus Isidorus, & D. Cyprianus *ubi suprà*, Basilius *lib.* 1. *institut. monach.* Hora sexta, ut inquit Cassianus *d. lib.* 3. *cap.* 3. immaculata hostia Dominus noster, atque Salvator oblatus est Patri, crucemque pro totius mundi salute conscendens, humani generis peccata diluit. Nona exhibet nobis vitam nostram morientem: unde ait Rupertus *lib.* 1. *de divin. offic. cap.* 5. Nona hora verè in laudem Dei clamamus, quando clamans Dominus Jesus voce magna emisit spiritum, latrone admisso in paradisum. Vespertina hora designat, Cassiano teste *d. lib.* 3. *cap.* 3. quod vespere à Domino Salvatore cœnantibus Apostolis traditur, cùm initiaret Ecclesiæ sacrosancta mysteria: cui addit Rupertus *d. lib.* 1. *cap.* 6. item in vespera sepelitur. Completorium, juxta eumdem Rupertum ibi, *cap.* 7. quod jam egresso Juda pavere cœpit Jesus, & tædere. Nocturnæ autem vigiliæ Christi nativitatem apertè demonstrant, ut latiùs illustrantes prosequuntur Gazeus *in not. ad Cassianum*, *d. lib.* 3. Haæphtenus *dict. tract.* 2. *disquisit.* 5. Menardus *ad concord. regular. cap.* 34. §. 1. Hinc exponendus erat difficilis canon 9. Concilii Toletani 1. cum Loaysa *ibi*, Gibalino *de clausur. disquisit.* 1. *cap.* 9. §. 2. Menardo *ad Divum Gregor. fol.* 61. Gazeo *ad Cassianum*, Hallier. *de Hierarch. fol.* 238. Vivar. *de veteri mon. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 2. *fol.* 9. Sed jam eum illustravi *in cap.* 1. *de cohabit. cler.*

Deinde sciendum est, quod istarum precum ratio ab initio Ecclesiæ distincta non erat, nec delectus habitus fuerat psalmorum, vel orationum; sed cuique liberum erat sibi orationes eligere, donec psallendi, & orandi certa forma præscripta est, ne diversitas generaret in Ecclesia confusionem, aut schisma. Theodosius enim Imperator Damasum Pontificem rogavit circa annum 308. ut divinum officium pro singulis horis disponeret. Damasus autem, qui magnam D. Hieronymi litterarum, & linguarum peritiam noverat, hoc totum negotium illi commisit litteris, quæ reperiuntur *tom.* 1. *Concilior.* ubi ita eum alloquitur Pontifex: *Peto charitatem tuam, ut Græcorum prudentiam ad nos dirigere fraternitas tua delectetur, quia tanta est apud nos simplicitatis indago, ut tantum die Dominica Apostoli epistola una recitetur, & Evangelii capitulum unum dicatur; & nec psallentium mos tenetur, nec hymni decus in ore nostro cognoscitur*. D. Hieronymus Evangelia, & Epistolas distribuit, psalterium emendavit, scripturasque pro qualibet hora canonica ordinavit: quod opus Damasus anno 382. in Synodo Romana approbavit, & in omnibus Ecclesiis observandum decrevit. Consequenter Gelasius circa annum 494. cum utriusque Testamenti libros eo, quo nunc habentur ordine iterum recensuisset, & Manichæorum libris igni traditis, Doctorum scripta authentica à spuriis, & ambiguis declarasset, in Synodo Romana prolas, & hymnos canticis miscuit in officio, & deduxit ordinem lectionum, tum ex Sacra Scriptura, tum ex homilia SS. PP. per totum annum, ut refert Gratianus *in cap. sanctæ*, 15. *dist.* Harum precum codex breviarium dictum fuit, cujus nomenclaturæ rationem dedi *in cap.* 2. *de pignor.* Sed cùm labente tempore volumen hoc corruptum esset, Gregorius VII. anno 1076. in Concilio Romæ habito illud restituit juxta priscam formam, ut liquet *ex cap. in die de consecrat. distinct.* 5. Postea Aymonius Minister Generalis Ordinis D. Francisci, commissione Gregorii IX. Breviarium cum Missali reformavit, ut ex ejusdem Pontificis bulla constat, & referunt Vivar. *de veteri mon. lib.* 4. *cap.* 4. *articul.* 4. Radulph. Tungrens. *propos.* 7. Vvadding. *annal. Minor. anno* 1244. Postea Concil. Tridentin. *session.* 2. sub Pio IV. celebrata commisit delectis quibusdam Patribus considerare, quid facto opus esset de variis libris suspectis; idemque de Catechismo, Missali, & Breviario, quibus errores quidam irrepserant; quod cùm commodè ob varietatem librorum Synodus non posset dijudicare, præcepit ut auctoritate Romani Pontificis id omninò terminaretur, & evulgaretur. Hinc est, quod Pius V. loquens in Bulla affixa in Breviario, & Missali Romano de revocatione orandi ad pristinam regulam, dixit se exequi decreta Concilii Tridentini. Breviarium ergo dicitur restitutum, ut intelligas non esse novum: est autem editum à Pio V. anno 1568. cum hac clausula, ut in toto orbe servetur ab his, qui tenentur horas canonicas recitare, aliàs muneri suo non satisfacturis. Jubetque Papa omnibus Prælatis, ut hoc introducant, tam in choro, quàm extra chorum; permittendo tamen, ut breviaria non Romana, antiquiora ducentis annis, computandis ab institutione istius (si tamen ab ipsa prima eorum institutione approbata fuissent à Sede Apostolica) conserventur ad usum officii; quæ tamen possint mutari in hoc Romanum, iis omissis, si Episcopus, & universum Capitulum consentiant. Causa editionis hujus Breviarii cum abolitione omnium aliorum datur, ut scilicet tollatur orandi varietas. Recognitum dicitur hoc Pii Breviarium à Clemente VIII. anno 1602. quia ob incuriam Typographorum, & audaciam aliquorum erat depravatum. Denique Urbanus VIII. anno 1631. aliqua, quæ ex rudi Latinitate in hymnorum metris deflectebant ab elegantia,

19 Quibus constent horæ canonicæ.

gantia, castigari, vel de integro condi fecit; eadem tamen, quoad licuit, servata sententia interpunctionum editionis vulgatæ Bibliorum, restituit in Psalmis, & Canticis; Patrum sermones, & homilias recognovit, cunctaque ita diligenter dispofuit, expolivitque, ut breviarium fit suis omninò numeris, seu perfectionibus absolutum.

20 *De materia officii divini.* Materiam divino officio præscripsit Ecclesia ex psalmis, canticis, hymnis, lectionibus, responsoriis, versiculis, benedictionibus, absolutionibus, capitulis, invitatoriis, antiphonis, collectis, & orationibus. Prima pars divini officii est psalmodia, quæ in se summæ auctoritatis est, cùm sit scriptura canonica veteris Testamenti; nec enim alii psalmi in officiis Ecclesiasticis permittuntur, ut expressè cautum fuit in Synodo Laodic. *can.* 59. ibi: *Quod non oporteat plebejos psalmos in Ecclesia cantare.* Quem illustrant Spondanus *in epit. anno* 60. Cresolius *lib.* 3. *mystag. cap.* 27. Et in Concilio Brachar. 1. *can.* 30. prohibentur recitari in Ecclesia psalmi non canonici: quod intelligendum est tantùm de propriis psalmis, ut etiam prohibitum fuit recitare orationes non examinatas in Concilio Carthagin. 3. *canon.* 22. Milevit. 1. *canon.* 12. ut refert Micrologus *in observat. Eccles. capit.* 5. Is autem usus recitandi psalmos in Ecclesia antiquissimus est, ut constat ex Dionysio *de hierarch. cap.* 3. ubi initium Missæ ita rescribit: *Sacerdos conversus ad divinam aram psalmos canere incipit, cantantque cum eo omnes Ecclesiastici ordines.* Eleganter D. Chrysostom. *homil.* 6. *de pœnitent.* ibi: *Cujus rei gratia præ cæteris veteris Testamenti, novique scripturis, librum David sic adamarunt omnes Christiani, atque hunc solum ore voluerunt versari.* Et infrà: *In Ecclesiis pernoctantium primus, & novissimus, & medius est David: si diluculo quæruntur hymnorum modulationes, & primus, & medius, & novissimus est David: si pausæ in funeralibus, & primus, & medius, & novissimus est David.* Et tandem ipse Sanctus rationem reddit, quia in psalmis omnes perfectissimæ orationis affectus inveniuntur, & omnis generis petitiones omnibus statibus accommodantur, peccatoribus, justis, incipientibus, proficientibus, perfectis; & præsertim frequens recognitio humanæ fragilitatis, & necessitatis divini auxilii, ejusque postulatio continentur. Sed quia psalmorum usus antiquior est lege gratiæ, & quia eis etiam utuntur Judæi, speciali Dei providentia Ecclesia instituit, ut in fine cujusque psalmi gloria sanctissimæ Trinitati daretur per ea verba: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* D. Hieronymus *in orat. Damasum Pontificem*, quæ refertur inter gesta ipsius Damasi, *tom.* 1. *Concil.* ibi: *Ut in fine psalmi cujuslibet, sive matutinis, sive vespertinis horis, conjungi præcipiat Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.* Concilium Toletanum 4. *can.* 13. & 14. Vasense 2. *can.* 5. & circa modum recitandi psalmos est celebris canon 17. Synodi Laodic. in illis verbis: *In processionibus non connectere, idest ex diversis versibus, & sensibus libri unum canticum minimè conjungere: sed singulorum psalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Quem illustrat Menardus *in notis ad lib. Sacrament. D. Gregorii*, *fol.* 177. & nos leviter perstrinximus *in cap. nobis*, *de jure patron.* Sequuntur hymni, qui licèt non sint compositi à scriptoribus canonicis, semper tamen habent auctorem aliquem gravem, ut Ambrosium, vel Hilarium. De eorum origine videndus est Aloix *in notis ad vit. SS. Eccles. Orient. in Sancto Hierotheo*, *cap.* 3. quorum mentio fit *in dicto* Concilio Tolet. & in Concilio Turonen. 2. *canon.* 23. Aliorum etiam auctorum hymnos cantari posse in Ecclesia statuitur; quod cautum fuisse propter hymnos compositos à Fortunato de Cruce, post Baronium notarunt Grethserus *lib.* 2. *de Cruce*, *cap.* 33. Aloix *ubi suprà*, Severinus Binius *in d. canon.* 23. Idem dicendum est de Canticis, quamquam hæc majori ex parte ex Scriptura sacra sumpta sint. Tantùm Canticum *Te Deum laudamus*, ab Ambrosio, & Augustino compositum creditur, referente Dacio *lib.* 1. *Chron. cap.* 1. Quarto loco lectiones sacras posuimus, quæ potissimùm in Matutinis leguntur: qui mos antiquissimus est, ut constat *ex cap. in nomine*, *de consecrat. dist.* 5. ubi Gregorius Papa VII. allegat veterem consuetudinem, cujus etiam meminit Gelasius *in capitul. sancta*, *dist.* 15. ubi refert, has lectiones partim ex sacra Scriptura, partim ex homiliis Sanctorum desumi, atque etiam ex gestis Sanctorum: & in Concilio Carthag. 3. *canon.* 47. Laodic. *can.* 17. docetur expedire, ut psalmi non dicantur continuè, sed aliqua lectio sacra interponatur. Post lectiones sequi solent responsoria, varii etiam versiculi, de quibus frequenter mentio extat apud Patres suprà citatos, & in fine uniuscujusque horæ dicitur oratio, quæ Collecta vocari solet, quia dum ab uno sacerdote nomine omnium adstantium dicitur, omnium orationes in ea colliguntur, *cap. convenit*, *de consecrat. dist.* 5. Sequitur capitulum etiam in Laudibus, & aliis minoribus Horis, quod est lectio brevis, de qua eadem ratio est, quæ de aliis lectionibus, semperque ex scripturis sumitur: de quibus capitulis agitur in Concilio Agathensi relato *in c. convenit*, *de consecr. dist.* 5. ubi priùs dicitur studendum esse, sicut ubique fit, ut post antiphonas collectiones per ordinem ab Episcopis, vel Presbyteris dicantur; ita enim legitur in ipso Concilio, non collationes, ut legit Gratianus. Et postea additur in conclusione: Matutinarum, Vespertinarum, & Missarum post hymnos capitula de psalmis dicantur. Ubi Gratianus reponit *capitula*. Tandem antiphona est brevis sententia, quæ psalmo cantando præmittitur, quæ sæpiùs continet, aut versum aliquem ejusdem psalmi, aut sententiam aliquam utilem in laudem Dei, *d. cap. convenit:* & Amalarius *lib.* 4. *de offic. Eccles. cap.* 7. ait: *Ideò antiphonam inventam esse, ut secundùm illius modulationem, seu symphoniam cantus totius psalmi sumatur, & ita totus Chorus illi uniatur.* Antiphonis conjungi potest Invitatorium, quod specialiter in principio Matutini præmitti solet. Prosequuntur alia de materia proxima divini officii, Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 4. *de horis can. c.* 2. Herrera *de orig. divin. offic. c.* 1. *cum seq.*

Unde apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm officium divinum magna cura ab ecclesia sit dispositum, & per horas distributum, ex mysticis canonibus, & significationibus suprà adductis; & injunctum officium illud presbyteris, & aliis Ecclesiæ ministris, ut etiam populus possit in Ecclesia convenire ad lectiones, & alias orationes audiendas; ideò in præsenti docetur, ut parochus per se, aut scholarem horis competentibus divinum officium psallat, & postea, si voluerit, exeat ad opus rurale. Circa hanc autem obligationem recitandi horas canonicas plura congesserunt ex Moralistis Trullench *in præcept. Decal. lib.* 1. *c.* 7. Fagundez *eod. tract. in præcept.* 1. *lib.* 1. *c.* 32. Castropalao *tom.* 2. *tract.* 7. *disp.* 1. *punct.* 1. Machado *lib.* 2. *p.* 3. *tract.* 1. *docum.* 1. Fragoso *tom.* 2. *de regim. lib.* 10. *disp.* 22. Hieronymus Garzia *in summa*, *tractatu* 2. *per tot.* 21 *Traditur ratio decidendi.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa D. Pauli; non enim vult Apostolus sine intermissione esse orandum, ut non liceat intermissa oratione aliud aliquando operari: qui fuit error Adelphi, & Alexandri hæreticorum, qui authoritates illas Sanctorum Pauli, & Lucæ perperam accipientes, asserebant numquam esse operandum, sed semper orandum. Respondetur enim duplici modo: Primo cum sancto Nilo *in lib. Parenitico*, qui extat *tom.* 5. *biblioth. PP.* ubi disserens de hoc præcepto orandi sine intermissione, inquit ex Sacra Scriptura: *Ignavia multorum in arctum nos coegit quibusdam præceptis, quæ majora quàm pro viribus, apparent; tum ut studium nostrum orandi quoad fieri possit, intenderet; tum ut occasionem elationis subtraheret, quasi sublata spe ultra faciendi, quàm præceptum erat, præcipiendo aliquando aliquid, quod prima fronte vires nostras superare videatur, quale est orare sine intermissione. Itaque Apostolus dum sine intermissione orare præcepit, quoad fieri potest, studium orandi intendere duntaxat præcipit.* Secundo respondeo, quod præceptum Domini semper orandi quadamtenus sancta Mater Ecclesia credit se adimplere, cùm per suos ministros statis temporum intervallis publica laude Deum celebrat, ut docuerunt D. Augustinus *lib. de hæresibus*, *hæresi* 57. *ep.* 121. Glossa ordinaria *in d. c.* 18. *D. Lucæ*, Nicolaus I. *ad consult. Bulgar. q.* 61. quorum auctoritates congesserunt Stanislaus Osius *de cærem. c.* 91. Tho. Bozius *de signis Eccl. lib.* 9. *c.* 12. *num.* 3. & id docet expressè Sedulius *in ep. Pauli ad Roman.* ubi ita ait: *Dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui canonicis orationibus quotidie juxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodiis precibusque consuetis Dominum rogari, & laudare non desistit.* Sanctus Eligius *hom.* 11. Beda *in c.* 18. *D. Lucæ*. Nec obstat auctoritas D. Clem. *d. lib.* 7. *c.* 75. nam dum Sanctus præcipit ter die orare, jubet orare quam frequentissimè possimus; ita ut cùm rarissimè, ter saltem oremus: nec enim novum est, ut sub ternario numero multitudo contineatur, & hoc in honorem sanctissimæ Trinitatis constitutum, ut exponit Turrianus *ad D. Clementem d. lib.* 7. *c.* 25. 22 *Dissolvitur dubitandi ratio.*

C A P U T II.

Ex Concilio a *Triburiensi*.

QUidam etiam laicorum, & maximè matronæ, habent in *b* consuetudine, ut per singulos dies audiant Evangelium, In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Trinitate, aut de Sancto Michaele: ideò sancitum est in eodem Concilio, ut ulteriùs hoc non faciant, nisi suo tempore, & nisi aliquis velit audire propter reverentiam Sanctæ Trinitatis, non pro alia devotione. Sed si voluerint, ut sibi Missæ *c* cantentur de eodem die, audiant Missas pro salute *d* vivorum, vel defunctorum.

N O T Æ.

1 a TRiburiensi.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. de suffragiis, cap.* 2. sed in Conciliis excusis non reperitur hic canon; refertur autem in Concilio Salegustadensi celebrato anno 1022. tempore Benedicti Pontificis pro reformatione disciplinæ ecclesiasticę, ubi *can.* 10. ita legitur: *Quidam etiam laicorum, & maximè matronæ, habent in consuetudine, ut per singulos dies audiant Evangelium, In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Trinitate, aut de sancto Michaele: & ideò sancitum est in eodem Concilio, ut hoc ulteriùs non fiat, nisi suo tempore, & nisi aliquis fidelium audire velit pro reverentia Sanctæ Trinitatis, non pro aliqua devotione; & si voluerint, ut sibi Missæ cantentur, de eodem die audiant Missas, vel pro salute vivorum, aut pro defunctis.* Hujus canonis meminerunt PP. Concilii Coloniensis 1. tempore Pauli III. anno 1536. his verbis: *Mos inolevit non admodum improbandus, ut diebus Dominicis toto fermè anno officium Missæ, vel de sacrosancta Trinitate, vel de Spiritu sancto dicatur Nobis satius videtur, ut quæ prisca Ecclesia singulis Dominicis peculiaria fecit, observentur. Quod si illorum loco alia usurpanda erunt, videtur quod de resurrectione Domini est, diei Dominico magis convenire, quod dies illa potissimum resurrectioni dedicata sit. Nec ignoramus, non absque causa in Concilio Triburiensi constitutum, ne propter Missas peculiares Missa quam de feria vocamus, prætermittatur.*

2 b *Consuetudine.*) Superstitiosè quidem; non quia credebant, non posse mori sine pœnitentia eo die, quo lectioni illius Evangelii interfuerant; sed quia optabant futura prædicare, aut occulta scire, & credebant audito Evangelio, se id assequuturas, ut ex ipso canone facilè constat, & notavit Herrera *de orig. Missæ, lib.* 3. *capit.* 26. ubi miros effectus ex lectione hujus sancti Evangelii expertos refert; cui etiam sententiæ adhæret Lantdmeter. *de veteri cler. mon. lib.* 2. *cap.* 81. *ad finem*. Etiam ob similem superstitionem prohibet Concil. Trident. *sess. de sacrif. Missæ*, *c.* 8. certarum Missarum numerum, his verbis: *Quarundam verò Missarum, & candelarum certum numerum, qui magis à superstitioso cultu, quàm à vera religione inventus est, omninò ab Ecclesia removeant, doceantque populum quis sit, & à quo potissimum proveniat sanctissimi hujus sacrificii tam pretiosus, quam cœlestis fructus.*

3 c *Cantentur.*) Licèt jam temporibus hujus Concilii in usu esset Missæ sacrificium publicè cantare, ut probat Vicecomes *volum.* 2. *de Missa ritibus*, *lib.* 5. *cap.* 7. tamen in præsenti non accipias Missam cantare prout sonat, sed potiùs pro Missam dicere. Galli enim privatas Missas, privatimque recitatas etiam cantari dicebant, à solemniori, & digniori celebratione: quo modo accipit caput 28. Pœnit. Rom. *tit.* 9. in illis verbis: *Item qui jejunare non potest, & observare, quod in Pænitentiali scriptum est, faciat quod Sanctus Bonifacius constituit: pro uno die, quem in pane, & aqua jejunare debet, roget presbyterum, ut Missam cantet pro eo.* Filesacus *de confessione auriculari*, *fol.* 675. & intelligi potest textus *in cap. tanta*, *de simonia.*

4 d *Vivorum, & etiam defunctorum.*) Olim non solùm seorsim Missa offerebatur pro vivis, aut pro defunctis. Robertus Archidiaconus in vita Sancti Alberti monachi, apud Laurentium Surium *tom.* 2. ibi: *Factus autem presbyter duas in die celebravit Missas pro vivis alteram, alteram pro defunctis.* Sed & simul pro vivis, & mortuis simul salutaris hostia offerebatur. Albinus Flaccus *lib. sacram* ibi: *Missa pro salute vivorum, & requie mortuorum: Omnipotens sempiterne Deus, qui vivorum dominaris simul, & mortuorum.* Observavit Vicecomes *de ritibus Missæ*, *volum.* 2. *lib.* 4. *c.* 1.

COMMENTARIUM.

EX præsenti canone communiter talis deducitur assertio: *Propter Missam peculiarem Missa propria de die non est omittenda.* Non est alia similis decisio in jure, qua firmari possit: facit tamen Concilium Colon. *anno* 1536. *p.* 2. *c.* 7. *Sunt in clero, qui privatis quibusdam affectibus moti, vel testamento, vel ut vocant, fundationibus, efficiunt ut nova festa præter Ecclesiæ auctoritatem solemniter subinde celebrentur. Quod interim fit, ut preces horariæ, ac reliqua publicè recepta, pro affectu cujuslibet facilè noventur, id quod nobis non probatur.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa *de offic. Parochi*, *p.* 1. *cap.* 11. Vicecomes *lib.* 3. *de Missæ ritibus*, *c.* 1. Diana *p.* 11. *tract.* 2. *res.* 4. Carolus Guicetus *de festis propriis*, *lib.* 4. *cap.* 21. *quæst.* 6. Suarez *de sacram. disp.* 83. *sect.* 3. & *disp.* 88. *sect.* 3. Portel. *in addit. verbo Missa*, §. 8. Dicastillo *de sacram. tom.* 1. *tract.* 5. *disp.* 4. *dub.* 14. Diana 2. *p. tract.* 14. *res.* 30. *cum seq.* & *c.* 4. *tract.* 4. *res.* 39. 5 Conclusio traditur, & illustratur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Cuilibet privato sacerdoti liberum est Missam celebrare, vel non; nec tenetur diebus feriatis, aut festivis præcisè Missæ sacrificium offerre, ut probant Gabriel, Sorus, Cajetanus, Victoria, & alii, quos referunt, & sequuntur Fagund. *in primum Eccl. præcep. lib.* 3. *c.* 15. Lugo *de Euchar. disp.* 20. *sect.* 1. Suar. *de sacram. disp.* 80. *sect.* 1. §. *hæc res*, Tamburin. *de sacrif. Missæ*, *lib.* 1. *c.* 6. §. 2. Sausay *in Panopl. sacerd.* 2. *p. lib.* 1. *art.* 2. §. 3. *fol.* 534. Igitur multò magis liberum illi erit pro suo arbitrio hanc, vel illam dicere. Accedit, nam Missa votiva ea est, quæ non correspondet officio diei, sed pro voluntate dicitur, sive ipsius sacerdotis, sive ejus, ad cujus nutum celebratur, ut eam definiunt Gavantus *p.* 1. *tit.* 4. Guicetus *de festis*, *lib.* 4. *c.* 21. sed neglecto officio proprio ipsius diei, posse Missam votivam dici, ipsi probant. Ergo & in præsenti casu ob votum, & devotionem fidelium licitè celebrari poterat Missa de Sanctissima Trinitate, aut sancto Michaele, etiam diebus non propriis. 6 Impugnatur tradita assertio.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, Missam aliquando significare diem festum, in quo celebratur; nam in Concilio Pistensi, *cap.* 3. legimus, iis qui furto, vel aliis sceleribus se obstrinxerant, pœnitentiæ, ac reconciliationis terminum sancti Remigii Missam, id est ejus celebritatem, præfinitam fuisse, ibi: *Communi placito constituimus, ut usque ad Missam S. Remigii, hoc est. Kal. Octob. spatium habeant illi, qui in istis temporibus istas deprædationes, & alia malefacta criminaliter, & publicè fecerunt, ut inde apud eos, quibus malefecerunt, se pacificent.* Et *lib.* 2. *cap.* 58. ibi: *De moneta verò unde jam per tres annos, & admonitionem fecimus, & tempus, quando una teneretur, & aliæ omnes cessarent, constituimus, hoc omnibus notum esse volumus, quoniam ut absque ulla excusatione citò possit emendari, spatium usque ad Missam sancti Martini dare decrevimus.* Et *c.* 20. ibi: *Ut ubi pontes antiquitus fuerunt, & in his locis, ubi tempore genitoris nostri, ipso jubente, diversarum necessitatum causa facti, omninò absque ulla dilatione ab his, qui eos tunc fecerunt, restituantur, & renoventur, ita ut ad Missam sancti Andreæ renovati fiant.* Et quia præcipuè hoc sacrificium die Dominico offertur, Dominicum appellatur in auctoritatibus congestis à Cerda *in notis ad Tertull. ad uxorem*, *num.* 37. Bovio *tom.* 1. *Rom. Subter. lib.* 1. *cap.* 31. Nonnunquam etiam accipitur pro mercato, ut probat Vicecomes *lib.* 1. *de Missæ ritibus*, *cap.* 1. ponitur pro divino officio in Concilio Valentino, *can.* 1. pro ipsis precibus, & collectis in Concilio Milevit. *can.* 12. pro re divina in auctoritatibus congestis à Savarone *ad Sidonium lib.* 5. *ep.* 17. Sed frequentiùs sumitur, ut hodie vulgò, pro ipso sacrificio. Quę acceptio primis Ecclesiæ temporibus cœpit, si quidem D. Clemens *ep.* 3. ait: *In aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, &c.* Nec ita hoc sacrificium dictum est ab Hebraico verbo *Missar*, ut voluit post alios Coriolanus *in bre-* 7 Missæ etymologia.

Digitized by Google

in breviario, anno 34. quam sententiam doctè refellit Vicecomes *d. lib.* 1. *c.* 4. sed à dimissione, quia olim catechumeni ante consecrationem mittebantur, quasi eorum Missa finita, ut hodie in fine dimittitur populus per Diaconum. D. Isidor. *lib.* 6. *orig. c.* 16. ibi: *Missa tempore sacrificii est, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Levita: Si quis catechumenus remansit, exeat foras.* Et etiam Diaconus clamabat, qui non communicat, det locum: probat Haæphtenus *in vita S. Benedicti, c.* 13. Et ita fuit, ut nomen Missa, quod denotabat sacrificii finem, pro ipso sacrificio acciperetur. Concil. Carthag. *can.* 84. Rabanus Maurus *de instit. cler. cap.* 32. Illustrant Gothofredus *in l.* 3. *C. Theodos. de proximis Comitibus*, Menardus *ad concord. regul. c.* 28. §. 7. Bravo *in not. ad regulam S. Benedicti, c.* 17. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 78. Beyerlinch *verbo Missa, tom.* 7. Dartis *ad dist.* 1. *de consecr.* Thophilus *tom.* 6. *in Achatist.* §. 3. *fol.* 487. Conradus Kling. *lib.* 4. *loc. commun. cap.* 22. Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 2. §. 1. Covar. *lib.* 4. *var. c.* 22. ubi Ufelius, Loaysa *in can.* 1. *Concil. Tolet.* 12. Baronius *anno* 34. *num.* 59. Vicecomes *ubi suprà, cap.* 4. & 5. Joan. Scortia, Antonius Monchiacenus, & Gaspar Castalius *de sacrif. Missæ*, plures congesti à P. Henao *eod. tractat. disputat.* 1. *sect.* 1. *num.* 4.

8 *De diversis Missis.* Secundò sciendum est, Missam debere cum horariis divini officii laudibus, de quibus egi proximo commentario, convenire; ideòque pro varietate dierum jam olim diversas fuisse præscriptas Missas legimus, ita ut Missa unius diei diversa esset à Missa alterius. Pelagius Pontifex II. *epist. ult.* ibi: *Sacrum ordinem Romanum, sacraque constituta nostrorum antecessorum solerter relegentes, invenimus has novas præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retrò veritas in Romana Ecclesia hactenus servavit.* Ubi notanda sunt illa verba, *longa retrò veritas*, quæ hanc consuetudinem diversarum Missarum multò altiùs quàm Pelagii ferat ætas, repetendam esse demonstrant. Vigilius Pontifex *epist.* 1. *cap.* 5. inquit; *Ordinem precum in celebritate Missarum nullo nos tempore, nulla festivitate significamus habere diversum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Quoties verò Paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas; singula capitula diebus apta subjungimus, quibus commemorationem sanctam solemnitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus.* Probat Vicecomes *lib.* 3. *de Missæ ritibus, cap.* 2. Unde non solùm unicuique diei Dominico propria Missa præscripta fuit, ut probat Vicecomes *d. lib.* 3. *de Missæ ritibus, cap.* 3. verùm etiam diebus feriarum peculiares Missas præfinitas fuisse constat ex Walfrido Strab. *de rebus Eccles. cap.* 20. ubi ita ait: *Alii omni Dominico, vel omni Sabbatho apud Orientem, & Hispanias Missas facientes commemorationem passionis Dominicæ omni septimana, si facerent, sufficere credebant*, &c. Ex Pelagio suprà relato, & ex eo, quia D. Hieronymus pluribus in locis sui comitis, seu lectionarii ejus rei meminit; nam cùm sibi proposuisset Lectiones, & Evangelia, quæ quotidie anno vertente recitanda essent, nobis aperire, diversa utique singularum hebdomadarum quartæ, & sextæ feriæ assignat: quod argumento est, earundem feriarum proprias Missas fuisse. Probat Vicecomes *d. lib.* 3. *cap.* 11. diebus etiam quadragesimalibus peculiarem Missam fuisse statutam, constat ex Pelagio suprà relato, & ex Concilio Matisconensi, *can.* 9. ibi: *Ut à feria sancti Martini usque ad natalem Domini, secunda, quarta, & sexta sabbathi jejunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari.* Et Rupertus Abbas *de divinis officiis lib.* 4. cui titulum affixit de Evangeliis, & Epistolis feriarum Quadragesimæ, in quibus sibi concordent, *cap.* 14. & sequentibus agit de omnibus feriis Quadragesimæ usque ad Dominicam 5. Etiam Adventus tempore peculiares Missas fuisse præfinitas, probat Vicecomes *d. lib.* 3. *cap.* 14. *per totum.*

9 *De Missis Sanctorum.* His præmissis de Missis diebus Dominicis, & feriis hebdomadæ assignatis, deveniamus ad eas, quæ festivitatibus Sanctorum, seu eorum natalitiis celebrandis præfinitæ sunt. Et in earum anniversaria die propriam cujusque sancti Missam celebrari, constat ex D. Cypriano *epist.* 34. *ad Clerum, & plebem*, qui dum Cellerinam, atque Laurentium laudat, quòd martyrii palmam illustri triumpho promoverint, hæc inquit: *Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus quoties Martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus.* Quæ quia satis apertè rem, quam agimus, ostendunt, in eorum explicatione nequaquam immorabor. Item *epist.* 37. *ad Cler.* mentionem faciens sacrarum tabularum, quibus consignabantur dies, ac nomina eorum, qui ob Christi testimonium collisо capite victores occubuissent, ita scribit: *Tertullus fidelissimus, & devotissimus frater noster, pro cætera solicitudine, & cura sua, quam fratribus in obsequio operationis impertit, scripserit, & scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, ut celebrentur hic a nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ cito vobiscum Domino protegente celebrabimus.* Quo testimonio nihil clarius, illustriusve afferri posse arbitror, cùm ritus ille Sanctis litandi, veluti penicillo expressus fuerit. Et Sanct. Augustinus *lib.* 8. *de Civitat. Dei, cap.* 26. cùm probare instituisset cœlestia sacrificia, quæ Sanctos colendi gratia quotidie in Ecclesiis celebrantur, non Sanctis ipsis, verùm Deo offerri, in hunc modum loquitur: *Quis audivit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane; cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & Martyres, & homines fecit?* Quæ verba, vel præsentem disputationem stabiliunt, vel nescio quid stabiliendæ satis sit. Multaque alia, tum ipse Augustinus, tum alii scriptores testimonia suggerunt, quæ quòd in re perspicua verter, à me omittuntur. Non patiar tamen silentio præteriri (quod ad hanc quæstionem illustrandam pertinet) ipsas Missas de Sanctis anniversaria die celebrari solitas esse. Cujus probationem duco ex illis Tertulliani verbis suprà citatis, *annua die:* & Cypriani, *anniversaria commemoratione.* Nec desinam admonere, pervetus etsi fuerit Missarum de Sanctis in Ecclesia consuetudo; tamen quadraginta diebus pœnitentiæ dictis olim ejus generis nullam confecisse priscos religionis Christianæ cultores. Qua de re, ne dubitandi locus subsit, maximo est argumento, quod Concilii Laodicensis capite 52. legimus, ubi præcipitur, ne quis eo tempore nuptias, vel martyrum natalitia celebrare audeat; illius quippè hæc sunt verba: *Quod non oportet in quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare.* Dicentur verò *natalitia*, dies Sanctorum religioni consacrati, quòd illi ex angusto ærumnosæ vitæ curriculo in illa æternitatis immensa spatia educti, jucundè, ac beatè vivant cum Christo. Si verò tunc festos dies Sanctorum celebrare haud fas erat, multò minùs de Sanctis Missam conficere, cùm hæc præcipuus sit cultus, quem illis Christiani exhibere possint. Eodem etiam pertinet, quod in Sanct. Hieronymi comite, seu lectionario, nulla lectio; atque in B. Gregorii antiphonario nulla antiphona continetur ad Ecclesiasticum quadraginta dierum officium spectans, quæ Sancti alicujus mentionem faciat; cùm omnium dierum alicui Divo sacrorum, qui in alia tempora incidunt, statas tum lectiones, tum antiphonas in iis expressas legamus. Atque ut apertius hoc fit, addam Martini testimonium relatum *in c. non licet*, 33. *quæst.* 4. ubi ita cavetur: *Non licet in quadragesima natales Martyrum celebrare, sed tantum in sabbato, & Dominica, pro commemoratione eorum oblationes offerre, sed natalitia, nec nuptias liceat in Quadragesima celebrare.* Quæ verba illius moris adeò plena sunt, ut qui in dubium vocare velit, planè amens sit. Quem canonem latè exponit Filesacus *de Quadragesima cap.* 13. S. Vigil. Pont. *ep.* 1. *cap.* 5. in illis verbis: *Quoties verò Paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas, singula capitula diebus apta subjungimus, quibus commemorationem sanctam solemnitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus.* Immò si duo Sancti in eadem die celebrandi erant, duplex Missa legebatur, ut probat Vicecomes *d. lib.* 3. *cap.* 7.

Ultra Missas istas suis diebus, & temporibus statutas, erant aliæ votivæ, quæ ita dicebantur, quia pro sacerdotum voto recitabantur, de quibus Constantinus Presbyter in vita Sanct. Germani Episcopi, titulo Altissiodor. *cap.* 16. ibi: *Sancti Episcopi Peregrinus, & Amator, priùs quàm discedant, Missas sunt votivas celebraturi.* Earum autem duo erant genera: aliæ certum diem habebant, aliæ verò quovis die celebrari poterant, prout sacerdotis voluntas, aut necessitas tulisset. Ad primum genus Missarum votivarum spectant Missa de Angelis, de Trinitate, de Sapientia, quæ feria secunda celebrabantur. Micrologus *in observ. Eccles. cap.* 60. ibi: *Sciendum autem, quemdam Albinum Magistrum Caroli Imperatoris, rogatu Bonifacii Archiepiscopi, ut ajunt, Missales orationes de sancta Trinitate composuisse, & in secunda feria de Sapientia, in tertia de Spiritu sancto, in quarta de Charitate, in quinta de Angelis, in sexta de Cruce, in Sabbato de sancta Maria.* Prosequitur latè Vicecomes *d. lib.* 3. *ex cap.* 16. *usque ad* 22. Ad secundum genus Missarum votivarum pertinent Missæ pro aliqua necessitate, seu molestia institutæ, veluti pro bello avertendo, paceque impetranda, pro frugibus terræ, pro pluvia postulanda, aut pro tempestate 10 *De Missis votivis.*

ftate repellenda, de quibus agit idem Vicecomes *d. lib.* 3. *ex cap.*22. *usque ad* 25.

11 Traditur ratio decidendi. Unde apparet ratio præsentis textus; nam cùm ita sedulò Ecclesiæ PP. singulis diebus Missas proprias, & peculiares præscripserint, & statuerint, non licet sacerdotibus propria voluntate, aut pro audientium libito Missam proprii diei omittere, & aliam recitare horis canonicis incongruam, & non consonam. Unde D. Carolus in suis actis Ecclesiæ Mediolan. diligenter monet, ut eam quisque presbyter celebret Missam, quæ cum sacro penso divinarum laudum maximè congruat: quas constitutiones si in mentem revocarent nonnulli sacerdotes, nunquam eò temeritatis delaberentur, ut sacrum funebre, vel aliud simile, etiamsi nulla Ecclesiæ requirat necessitas, singulis fermè diebus celebrarent, turpi cupiditate celeriter absolvendi Missam, ut ad negotia sæcularia se convertant. An verò peccet, qui neglecta propria Missa ipsius diei, aliam celebrat, disputant Moralistæ: & communiter placet, curandum esse, ne fiat; si tamen salvo contemptu, & absque animo introducendi novum ritum id fiat, peccatum veniale committit, propter violationem rubricæ Missalis. Tamburin. *de sacrif. Missæ, lib.*2.§.1.*cap.*6. Licèt eo etiam casu in improbabiliter teneant Suar. *de Sacram. disput.*83.*sect.*3. nec peccatum veniale committi. Nec tandem obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam non rectè sequitur ex eo, quod quis non teneatur ad aliquid peragendum, illi licere illud facere quomodo velit; quis enim dicet: Non teneor die profesto sacrificio Missæ interesse; ergo sedens, & incompositus, aut sine attentione interesse possum. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis; nam id procedit in Missis votivis, quæ ex justa causa dici possint, omissis propriis ipsius diei, de quibus suprà egi. Non tamen inde infertur, pro libito celebrantis, vel audientium posse Missæ sacrificium mutari, ut etiam ex speciali privilegio ab aliquibus piis viris factum legimus; nam scribit Cantiprat. *lib.*2. *Apum*, *cap.* 29. *num.*12. Sacerdotem, qui semper de Beata Virgine sacrum faciebat, cùm esset à S. Thoma Cantuariensi suspensus à Missæ celebratione, jussu Deiparæ fuisse restitutum, & devotioni suæ servire permissum. Simile est, quod refert Sebast. Rovilart. *cap.*9. *Parebeniæ*, *n.*30. Rursus apud eundem Cantiprat. *lib.*2.*c.*53.*n.*14. alius qui semper pro defunctis Sacrum faciebat, cùm æquè ab Episcopo juberetur ritui præscripto parere, divino visu interveniente permissus est pergere. Affine est, quod ex Petro Cluniac. referunt Auctor Lavacri conscientiæ *c.*5. Colvenerius *ad locum proximè adductam Cantiprat.* qui subdit, propter paucorum privilegia non esse recedendum ab ornatissima dispositione Ecclesiæ.

12 Exponitur c. hoc attendendum. Sed suprà traditis obstat textus *in c. hoc attendendum, de consecr. dist.*1. qui tribuitur D. Gregorio *in libris Capitul. c.*45. ut refert Vicecomes *lib.*3. *de Missæ ritibus, cap.fin.* à Burchardo verò *lib.*2. *decreti*, *c.*54. Carnotensi *p.*2.*c.*119. citatur ex dictis D. Augustini: sed rectiùs jam notavit Filesacus *de orig. parœc. cap.*6. textum illum esse Theodulphi Aurelian. Episcopi, qui floruit imperante Ludovico Pio, *in ep. ad Presbyteros, seu parochos Aurel.* in illis verbis: *Et hoc attendendum est, ut Missæ peculiares, quæ in diebus, seu in quibuslibet festivitatibus à sacerdotibus fiunt, non ita publicè fiant, ut per eas populus à Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahantur.* Ex quibus apertè deducitur, diebus Dominicis, & aliis festivis licere presbyteris peculiares Missas celebrare. Pro cujus textus expositione sciendum est, inter alias Missarum divisiones, illam præcipuè dari, quod aliæ sint Missæ publicæ, in quibus publicè, & solemniter populus convenit; aliæ privatæ, seu peculiares, quæ à presbyteris sine plebis conventu celebrantur. Priores non nisi hora tertia, & in Ecclesia parochiali, ubi populus diebus Dominicis, & festivis olim convenire debebat, juxta tradita suprà *in c. ut Dominicis, de parochiis*, celebrari valebant, de quibus agitur *in can.*6. *Concil. Africani*, ibi: *Non licere presbytero in publica Missa quemquam reconciliare.* Et eas vitandæ turbæ, & strepitus semovendi causa fieri prohibuit in monasteriis Gregorius Magnus in Concilio Later. celebrato pro quiete, & libertate monachorum, in illis verbis: *Missas quoque publicas in cœnobiis fieri omni modo prohibemus, ne in servorum Dei recessibus, & eorum receptaculis ulla popularis conventus præbeatur occasio, quia non expedit animabus eorum.* Facit Carnot. *epist.*108. ibi: *Denique si causam hujus accusationis requiras, constat manifestè inde, quod interdicente Sedis Apostolicæ decreto, non potest Turonensis Archiepiscopus in majori monasterio publicas Missas celebrare.* Peculiares verò Missæ, quia privatim dicebantur, ideò jubet Theodulphus, ut tali hora celebrentur, ut populus non distrahatur à Missa parochiali, ubi convenire debebat. Quod accuratiùs cautum fuit in Concilio Senonensi celebrato temporibus Francisci I. ubi *canone* 15. ita legitur: *Item ne populus distrahatur à Missa parochiali, & ab auditione mandatorum Dei Ecclesiæ, prohibemus ne in capellis ab antiquo etiam Episcoporum auctoritate fundatis aliæ Missæ celebrentur, quàm illæ, quæ de fundatione extiterint; & si quæ sint missæ, quæ ex tenore fundationis dici debeant die Dominico, non dicantur nisi post Missam parochialem.* Non enim in dicto canone agit Theodulphus de Missis peculiaribus eo sensu, quo in præsenti Missæ peculiares accipiuntur pro diversis Missis ita statutis specialiter illis diebus, sed pro Missis privatis peculiariter à presbyteris celebratis absque populi conventu, de quibus plura adduxerunt Suarez *adversus Regem Angliæ lib.*2. *capitul.*6. Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri cler. cap.*82.

Opponi etiam potest text. *in c. significatum, de præb.* junctis ibi adductis.

C A P U T III.

Innocent. III. a Vvigornien. Episcopo.

Consuluisti nos, utrum presbyter duas Missas in eadem die valeat celebrare. Super quo tibi duximus respondendum, quod excepto die *b* nativitatis Dominicæ, nisi causa *c* necessitatis suadeat, sufficit sacerdoti semel in die unam Missam solummodò celebrare.

N O T Æ.

a *Vvigorniensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*1. de diœcesi Vvigorniensi nonnulla notavi *in cap.*9. *de elect.*

1 b *Die nativitatis Dominicæ.*) De cujus solemnitate egi *in cap. fin. de feriis.* Inter privilegia autem hujus magni diei illud præcipuum est, ut in eo tres Missæ à quolibet presbytero celebrentur, post D. Thomam 3.*p. quæst.*83. *art.* 3. *ad* 2. tradunt Sotus *in* 4. *distinct.* 13. *quæst.*2. *artic.*2. Vasquez 3.*part. in* 3.*part. disputat.*232. *cap.* 5. Suarez *in eadem parte, disputat.* 80.*sect.*3. Vicecomes *vol.* 3. *de ritibus Missæ*, *lib.*3. *cap.*26. Sever. Binius *in notis ad Thelesphorum Papam*, *tom.*1.*part.*2.*Concil.* Salcedo *in praxi*, *cap.*35. A quo tamen Pontifice hæc trium Missarum solemnitas statuta fuerit, non satis constat apud Interpretes. Severinus Binius *ubi suprà*, existimat auctoritate Thelesphori Papæ, relata *in cap. nocte* 48. *de consecr. distinct.* 1. id constitutum fuisse, quia in eo textu ait Thelesphorus: *Nocte sancta Missas celebrent presbyteri.* Quibus verbis tres Missas celebrari posse vulgò receptum fuit; quia pluralis appellatio in tribus verificatur, *l.*1.*ff. de optione legat. l. ubi numerus, ff. de testib.* Sed hæc sententia non placet: tum quia similis locutio etiam in singulari verificari solet, *l.* 1. *ff. familia, ff. de vi & vi armat.* tum quia Thelesphorus *in d. cap. nocte*, non tam solemnitatem trium Missarum statuit, quàm ut presbyteri in eadem nocte Missas celebrent, ut notavit Vasquez *d. disput.*232. *quæst.*3.*num.*31. quod præceptum cùm imponeretur omnibus presbyteris, necessariò plurali verbo utendum erat. Nec in præsenti textu, ubi de eadem solemnitate agitur, exprimitur numerus Missarum, nec auctor hujus solemnitatis, seu concessionis. Quare verius credo, Thelesphorum Papam, qui Ecclesiam rexit ex anno 142. hanc solemnitatem trium Missarum statuisse, ut tradunt D. Gregorius *in homil. de natali Domini*, Vualfridus Strabo *de rebus Eccles. cap.*21. ibi: *Thelesphorus IX. in ordine Romanæ Sedis Episcopus, in natali Domini tres Missas celebrari instituit.* Et licèt ea constitutio non extet; tamen ab eo tempore receptum est in Ecclesia, ut in hac magna solemnitate tres Missæ à quolibet sacerdote celebrentur. Hujus autem privilegii, seu solemnitatis rationes duas afferunt Interpretes. Primam, ut ita per tres Missas tres mundi status significentur. Primus legis naturæ, qui duravit à mundi creatione usque ad Moysen: secun-

secundus legis scriptæ, qui permansit à Moyse usque ad Christi mortem: tertius status legis gratiæ, quæ à Christo Domino cœpit, & usque ad consummationem sæculi permanebit. Hugo à Sancto Victore *lib. 3. de speciali Missar. observ. cap. 5.* ibi; *Ante legem, & sub lege Christus in figura jam immolatur; unde ut per commemorationem figurarum veritas probabilior existat, semel in anno, scilicet in nativitate Domini, constituit Ecclesia intra natalis diei spatium ter Missam celebrari: primò in nocte, secundò sub auroram, tertiò de die. Tempus ante legem quasi nox fuit, nec lege, nec Prophetis, nec alia prædicationis lege illustratum. Tempus sub lege quasi aurora fuit, nec penitus carens lege, nec plenam eam habens, Tempus gratiæ diei pleno comparatur. Prima Missa tempus ante legem, secunda tempus sub lege commemorat, quia in utroque Christi immolatio in figura præcessit: in tertia Missa vera lux advenisse monstratur, cum dicitur: Puer natus est nobis.* Secundam rationem adducit D. Thomas *d. 3. p. quæst. 53. art. 2. ad 2.* quia triplex nativitas in Christo Domino considerari potest. Prima æterna, qua Verbum à Patre generatur, juxta modum quem exponit Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 7. de Christo, cap. 9. & seq.* Secunda carnalis, qua natus est secundùm carnem ex B. Maria Virgine. Tertia spiritualis, qua quotidie spiritualiter nascitur in cordibus justorum, quos illuminat viva fide, ut dicitur *in epist. 2. D. Petri, cap. 1.* Christus nascitur tanquam Lucifer in cordibus nostris. Ad has igitur tres nativitates celebrandas cum debita gratiarum actione triplex sacrificium offerri à quolibet sacerdote Ecclesia instituit, scilicet ut nativitas secundùm carnem celebretur per Missam, quæ media nocte dicitur: nativitas spiritualis, quæ illuminat hominum corda, per Missam in aurora dictam significatur: denique generatio æterna per tertiam Missam, cui præscriptum est Evangelium D. Joannis, quod incipit, *In principio erat verbum.* Diciturque die, propter illud psalmi 109. *In splendoribus Sanctorum genui te.* Unde cognoscitur, quod olim, non quemadmodum nunc à plerisque sacerdotibus fit, una alias Missas subsequebatur, sed sicut in præcipuis Ecclesiis, quæ Canonicorum collegio insignitæ sunt, servari solet, una media nocte, altera prima luce, tertia summo die conficiebatur, ut probat Vicecomes *d. lib. 3. volum. 3. cap. 27.* De his tribus Missis plura alia adducunt Diana *part. 11. tract. 4. resol. 43.* Tambur. *lib. 1. de Missa, cap. 6. §. 3. num. 6.* P. Henao *eod. tract. disp. 22. sect. 3.*

3 b *Causa necessitatis.*) Nec tunc expressit Innocentius, an duas, vel tres, seu quatuor Missas dicere liceat; licèt consultatio Episcopi Vvigorniensis esset, utrum duas tantùm una die celebrare liceret: idem placuit Didaco à Tapia *quæst. 11. de Eucharist. artic. 5.* Suario *de Sacram. disputat. 80. sect. 3.* Petro de Ledesma *cap. 19. de Eucharist,* contra Gregorium Lopezium *in l. 50. tit. 4. part. 1.* & alios congestos à Cenedo *ad Decret. collect. 175. numer. 4.* quod si suadeat causa necessitatis, fas erit celebrare non tantùm duas, verùm & tres, aut quatuor Missas, requisita quidem majori causa ad tertiam, quàm ad secundam; ad quartam, quàm ad tertiam. Casus autem necessitatis, in quibus uni sacerdoti liceat in eadem die duas Missas celebrare, assignaverunt Moralistæ, sed non omnes sunt amplectendi. Primò affirmant nonnulli, ob paupertatem sacerdotis licere illi in eadem die bis celebrare: sed satis expressè casus hic refellitur *ex cap. sufficit, de consecr. distinct. 1.* ibi: *Qui verò pro pecunia, aut adulationibus sæcularium* (lege *oblationibus*) *una die præsumunt plures celebrare Missas, non existimo evadere damnationem.* Secundam causam assignant Moralistæ, cùm post peractum Missæ sacrificium advenit Princeps, Episcopus, aut multitudo peregrinorum in die festo. Sed etiam hunc casum rejiciunt post Vasquez Tamburin. *de sacrif. Missæ, lib. 1. cap. 6. §. 3.* P. Henao *eod. tract. tom. 1. disputat. 22. sect. 4.* Et certè casus hic metaphysicus est; nam si prædictæ personæ adveniunt antequam sacerdos sumat species ipsas panis, & vini, facilius erit iterum recitare Missam, quàm aliam dicere: si autem post sumptas species, & ablutionem, quia sacerdos jam non est jejunus, non potest aliam Missam celebrare. Idem de casu, in quo ob necessitatem infirmi ultimo languore depressi, ut viaticum accipiat, concedunt antiqui secundam Missam celebrare tenet Tamburinus *ubi supra*: sed illum casum doctè explicat, & defendit P. Henao *ubi supra.* Primus ergo casus, in quo ob necessitatem licet duas Missas celebrare in eadem die, datur cùm unus parochus regit duas Ecclesias diversis in locis; tunc enim in qualibet earum debet Missæ sacrificium in diebus festis celebrare. Concilium Emerit. *can. 19.* ibi: *In parochiis multæ sunt Ecclesiæ constitutæ, quæ à Fidelibus factæ, aut paucum, aut nihil de rebus videntur habere: sacerdotali ergo decreto presbytero uni plures extant commissæ: unde cavendum est, ne occurrente paupertate, ordo ibidem non impleatur Missæ: proinde salubri deliberatione censemus, ut pro singulis quibusque Ecclesiis, in quibus presbyter jussus fuerit ordinationem præesse, pro singulis diebus Dominicis sacrificium Deo procuret offerre.* Docuit Filesacus *de orig. paræc. cap. fin.* & exponit P. Henao *suprà, num. 3.* qui idem admittit cùm adeò magnus est populi concursus, ut Ecclesia eum recipere non possit: ad quem casum probandum licèt communiter adducatur epistola 81. Leonis I. cujus pars refertur *in cap. necesse 51. de consecr. dist. 1.* his verbis: *Ut autem in omnibus observantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri, ut cùm solemnior festivitas conventum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo convenerit, quam recipere basilica simul una non possit, sacrificii oblatio indubitanter iteretur, ne his tantùm admissis ad hanc devotionem, qui primi advenerint, videantur hi, qui postmodùm confluxerint, non recepti: cum plenum pietatis, atque rationis sit, ut quotiens basilicam, in qua agitur, præsentia novæ plebis impleverit, totiens sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, ut quædam pars populi sua devotione privetur, si unius tantùm Missæ more servato, sacificium offerre non possunt, nisi qui prima diei parte convenerint.* Verius tamen credo, Pontificem in eo textu agere de iterando sacrificio Missæ in eadem Ecclesia, sed non ab eodem sacerdote. Olim enim in una Ecclesia, ac uno altari unica Missa tantùm celebrari poterat. Concilio Altissiod. *can. 10.* ibi: *Non licet super uno altario in una die duas Missas dicere.* Auctor libri Pontificalis de Pontifice Deusdedit ita ait: *Deusdedit constituit secundam Missam in Clero.* Ubi Scholiastes addit: *Quia tunc ad instar Græcorum non cantabatur in una Ecclesia, nisi forsan una Missa; quod magis ædificabat secundum antiquos.* Quæ consuetudo apud Græcos diutiùs invaluit, teste Bartholomæo Georg. *in libello de ritibus Græcor.* ibi: *In magno numero sacerdotum, non nisi unus in eadem Ecclesia sacra Missarum obit; reliqui se pro ministris gerunt.* Et apud Moscovitas, referente Sigismundo, in templis unicum est altare, & in dies singulos unicum quoque facium faciendum putant; immò & apud Latinos in cœnobitarum Ecclesiis una tantùm Missa offerebatur, etiam tempore B. Francisci, ut constat ex epistola ipsius ad sacerdotes sui Ordinis, ubi ita ait: *Moneo præterea, & exhortor vos in Domino, ut in locis, in quibus morantur fratres, una tantùm celebretur Missa in die secundùm formam S. Romanæ Ecclesiæ. Si verò in loco plures fuerint sacerdotes, sit per amorem charitatis alter contentus audire celebrationem sacerdotis alterius.* Ubi notanda sunt verba illa, *secundùm formam Romanæ Ecclesiæ*, quæ non ad universalem Ecclesiæ morem, sed ad singularem cœnobitarum ritum referre oportet. Quoniam longè antè Sanctum Franciscum plerisque in Ecclesiis plures Missæ una die celebrari cœperant, ut exposuit Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 3. cap. 29.* Nec audiendus est Basilius Legion. *quæst. 3. scholast. in d. can. 10. Concil. Altissiod.* qui canonem illum ad præsentem prohibitionem de duabus Missis non celebrandis ab uno sacerdote in eodem die refert. Unde Leo Pontifex *in d. cap. necesse*, ob multitudinem plebis dispensandum censuit, ut in una Ecclesia iteraretur sacrificium Missæ à diversis sacerdotibus. Minùs audiendi sunt, qui justam causam celebrandi iterum ab eodem sacerdote existimarunt, quando defunctus est tumulandus: nam licèt olim ex ea causa liceret iterare sacrificium Missæ, ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* tamen mos ille, qui duravit usque ad tempora Sancti Norberti, teste Laurentio Landmeter. *lib. 2. de veteri cler. cap. 82.* in desuetudinem abiit. Unde aut juxta veterem illum morem exaudiendi sunt Alfonsus Rex *in l. 54. tit. 4. part. 1.* D. Thomas *3. part. quæst. 80. artic. 10. ad 2.* ibi: *Sicut etiam in aliis diebus, in quibus occurrunt plura Dei beneficia, vel recolenda, vel expetenda, plures Missæ celebrantur in die, putà una pro festo, alia pro jejunio, vel pro mortuis, &c.* Vel accipiendi sunt de iterato sacrificio, non ab uno sacerdote, sed à diversis. Prosequuntur alios casus æqualis necessitatis, vel similis, Tambur. & Henao *ubi supra*, Hieronymus Garzia *in summa, tract. 3. difficul. 2. dub. 5.*

COMMENTARIUM.

PLures Missas eadem die celebrari ab uno sacerdote, jure divino, aut naturali prohibitum non est, ut probat P. Vasquez *3. part. in 3. part. disput. 232. cap. 5. num. 42.* Non enim repugnat naturæ sacrificii, ut sæpius ab eodem ministro offeratur, nec lege divina prohibitum est, ut repetatur. Quare olim propter sacerdotum inopiam, 3

piam, cùm pauci ad sacrum presbyteratus gradum ascenderent, quilibet in eodem die plures Missas celebrabat, ut constat ex Concilio Toletano 12. *cap.* 5. transcripto à Gratiano *in cap. relatum* 11. *de consecr. dist.* 2. ubi non reprehenduntur sacerdotes, quia sæpiùs in die celebrabant, sed quia in omnibus Missis non communicabant: & in Canonibus Concilii Triburiensis laudatur Leo Pontifex, quia septies, vel octies, noviesque eodem die Missam offerret; quod & refert Walfridus Strabo *de rebus Eccles. cap.* 22. dum inquit: Fidelium relatione virorum ad nostram usque pervenit notitiam, Leonem Papam, sicut ipse fatebatur, una die septem, vel novem Missarum solemnia celebrasse. An tamen is Leo fuerit primus, vel tertius, examinat P. Henao *de sacrificio Missæ tom.* 1. *disput.* 22. *sect.* 2. & in Concilio Salegustad. celebrato anno 1022. *can.* 5. cavetur, ut unusquisque presbyter in una die non amplius quàm tres Missas celebrare præsumat. Sed aucto deinceps paulatim presbyterorum numero, contrarius mos invaluit, videlicet ut uno die dumtaxat una missa celebraretur, præterquam in præcipuis aliquot anni celebritatibus, *cap. sufficit, de consecr. distinct.* 1. Odo Parisiensis *Synodic. constit. cap.* 5. ibi: *Nullus bis in die Missam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate.* Idem cautum fuit in præsenti textu, & *in cap. te referente, infrà hoc tit.* Concil. Londinense anno 1200. Oxoniense anno 1222. tempore Honorii III. celebratum: *Ad hæc duximus statuendum districtiùs, ne sacerdos quispiam Missarum solemnia celebret bis in die, excepto die Nativitatis & Resurrectionis Dominicæ, vel in exequiis defunctorum, videlicet cùm corpus alicujus in Ecclesia eodem die fuerit tumulandum; & tunc prior Missa de die, posterior verò pro defuncto celebretur.* Herbipolense anno 1287. ibi: *Singulis presbyteris prohibemus, ut nisi unam Missam, aut duas, in casibus à jure concessis, in die cantare, aut legere eum sacrificii celebratione præsumat.* Ravennat. 2. temporibus Clementis V. *rubric.* 9. *Cum juxta canonicas sanctiones unicuique sacerdoti, quantumcunque digno, unam tantùm Missam in die sufficiat celebrare, & valdè felix sit, qui Missam celebrat unam, districtiùs prohibemus, ne quis de cætero nisi unam tantùm in die celebret Missam, nisi in casibus à jure permissis.* Tolet. anno 1324. tempore Joann. XX. *can.* 7. *Nullus insuper absque causa necessitatis, excepto die nativitatis Domini, præsumat nisi unam Missam celebrare in die.* Tolet. anno 1324. apud Binium *tom.* 3. *part.* 2. *Cùm enim institutum sit sacrificium Missæ in memoriam Dominicæ passionis, Christus autem semel passus sit, non debet bis in una die ab eodem sacerdote offerri.* Accedit, nam sacerdotes suæ tenuitatis conscii, majori quàm par sit beneficio se ornatos existimare debent, si Dominici corporis semel in die conficiendi potestas illis sit. Illustrat Sausay *in Panopl. sacerd. part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 10. *artic.* 2. §. 2. Vasquez 3. *part. disput.* 232. *cap.* 5. Suarez, & alii Moralistæ apud Henaum *d. tom.* 1. *disputat.* 22. *sect.* 1. Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 16. §. 4. Theoph. *tom.* 16. *in Heteroclita spirit. sect.* 1. *fol.* 6. Menard. *ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 167. Salcedo *in praxi, cap.* 35. Petr. Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 9. *cap.* 7. & *lib.* 4. *tit.* 6. *cap.* 2. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 82. Coriolanus *in breviario, anno* 140. Cresolius *lib.* 3. *Mystag. cap.* 28. *sect.* 3. Loaysa *in not. ad can.* 5. *Concil. Tolet.* Dartis *ad distinct.* 1. *de consecr.* D. Fr. Alfons. Vasquez à Miranda, Abbas sanctæ Anastasiæ, *de supplicatione ad Sanctissimum pro tribus Missis dicendis in die commemorationis Defunctorum.* Fuisse verò olim usitatum, ut non solùm in die natalis Christi Domini, de quo suprà egi, verùm in aliis festivitatibus, ut resurrectionis Domini, SS. Petri, & Pauli, Sancti Joannis plures Missæ celebrarentur, constat ex Strabone *de Eccles. offic. cap.* 21. ibi: *Romanorum usus habet duas, vel tres interdum unius solemnitatis facere Missas, ut in nativitate Domini Salvatoris, & aliorum festis Sanctorum: & reverà non esse absurdum crediderim, si dum plures in una die faciendæ sunt Missæ, unus sacerdos duas, vel tres necessitate, vel voluntate persuadente, celebret potiùs quàm quasdam dimittat.* Ad hoc accedit, quod totius usus Ecclesiæ habet sæpiùs Missas agere pro vivis, pro defunctis, pro eleemosynis, & aliis diversis causis: quod etiam officia bis attributa testantur. Et licèt auctor ibi peculiares Sanctorum dies non exprimat, in quibus plures Missæ celebrantur; tamen id ex aliorum testimoniis probandum est. Et primò in nocte resurrectionis Dominicæ duas Missas celebrari, ex Fortunato, & Albino Flacco probat Vicecomes *d. lib.* 3. *cap.* 28. In comite autem, sive lectionario sancti Hieronymi, ubi diei sancto Petro sacri mentio fit, Lectio una, Evangeliumque legitur planè distinctum ab iis, quæ B. Pauli solemnibus adscribuntur: quod evidenti argumento est, duas Missas eorundem Sanctorum natali die confici solitas esse. Cujus rei simile argumentum colligere licet ex B. Gregorii antiphonario, diversam Missæ antiphonam utrique sancto præfinientis: quod ipsum facit liber Sacram. dum B. Petri Missæ orationem aliam, aliam S. Pauli enumerat. Idem S. Gregorius *eod. lib. antiphonar.* Missarum quæ die festo S. Joannis Apostoli conficiebantur, mentionem faciens, primam, & secundam nominat. Quare clarè significat, duas eo die Missas peractas esse. Gregorii verba hæc sunt: *Sancti in prima Missa antiphona: Ego autem sicut oliva, &c. In secunda antiphona: In medio Ecclesiæ.* Liber etiam Sacramentorum orationem unam, quæ albescente die; alteram, quæ plena luce recitabatur, enumerat, ad duplicem hanc ejusdem diei Missam alludens: *VI.* (inquit ille) *Kalend. Jan. idest XXVII. die mensis Decembris, natale Sancti Joannis Evangelistæ. In primo mane: Deus qui per os B. Apostoli tui Joannis, &c. In die: Ecclesiam tuam Domine, &c.* Quæ Gregorii testimonia ad utramque Missam demonstrandam pertinent. De Missa verò, quæ prima luce offerebatur, præter Rodulphum Tungrensem *cap.* 23. meminit Amalarius Fortunat. *de Eccles. offic. lib.* 4. *cap.* 2. his verbis: *Similiter habemus officia constituta in festivitate Joannis Evangelistæ, & Joannis Baptistæ primò diluculo: qui utrique ex utero matris, idest ab accepto luminis hujus mundi, in semetipsis sacrificium singulare quoddam Deo obtulerunt. Joannes Evangelista obtulit ab initio hujus lucis virginitatis sacrificium. Joannes Baptista sacrificium abstinentiæ, qui nec vinum bibit, nec siceram, & Nazaræus permansit omni tempore.* Hæc ille, quæ ut Sancti Joannis Apostoli duplicem Missam ostenderemus, allata sunt in medium. Verùm si rectè considerantur, insuper declarant in B. Joannis Baptistæ natalitiis veteres sacram liturgiam Deo bis obtulisse. Ducimus autem argumentum ex eo, quod vox, *similiter*, copulanda est cum verbis superioribus, queis plures Christi nati Missas ostenderat, sicut eum consulentibus locum perspicuum est; & quia ibi appetentis diei Missam recenset, præterquam aliam quoque celebratam esse, adducor ut credam, tum propter Sancti illius dignitatem, & excellentiam; tum præcipuè quia solemnioribus anni diebus hora tertia Missæ celebrabantur, ut alibi ostensum est. Sed cur conjecturas sequor, dum aperta testimonia suppetunt? Innumeræ sunt auctoritates, ex quibus id elici, probarique possit. Sed ego illustrioribus tantùm immorabor. In Lectionario quidem S. Hieronymi, dum B. Joannis Baptistæ Missæ recensentur, hæc scripta sunt: *In vigilia S. Joannis Baptistæ Lectio Hieremiæ Prophetæ, &c. Evangelium secundum Lucam. Item alia lectio in prima Missa Isaiæ Prophetæ, &c. Evangelium secundùm Lucam, &c. Item in die sancto lectio Isaiæ Prophetæ, &c. Evangelium secundum Lucam, &c.* Ordo Romanus de divinis officiis, ibi: *In natali Sancti Joannis Baptistæ ideo tres Missæ celebrantur, id est una in vigilia ejusdem, duæ in die nativitatis ejus, quia tribus triumphis refulsit insignis, idest officio Præcursoris, Baptistæ ministerio, & quia Nazaræus ex utero matris permansit.* Probant, & ita explicant Yepes *in chron. Benedicti, centur.* 5. *anno* 955. Baronius *in Martyr. die* 24. *Junii*, Vicecomes *de Missæ ritibus, d. lib.* 3. *cap.* 28. etsi alter prædicta testimonia accipiant Azor *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 25. *quæst.* 1. Theophilus Raynaud. *tom.* 10. *tract. de gladio & pileo, fol.* 530. Hodieque in regno Valentiæ sacerdotes bis in die commemorationis Defunctorum Missam celebrare, refert Trullench in eodem regno scribens, *lib.* 3. *de Sacram. cap.* 8. *dub.* 10. *num.* 3. Sacerdotes ergo extra casus in jure permissos celebrantes graviter puniri per Inquisitores hæreticæ pravitatis, ad quos pertinet hujus delicti punitio, ex Alfonso de Leone refert Hieronymus Garzia *de excellent. sacerd. difficult.* 2. *dub.* 5. *num.* 2. Quintanadvennas *tom.* 1. *singular. tract.* 4. *singul.* 10. *num.* 4.

C A P U T IV.

Idem *Archiepiscopo* a *Bracharensi.*

Consilium nostrum. *b Et infrà*: Insuper requisisti, utrum in diebus *c* pro festis in quibus *d* ad honorem Sancti Spiritus, Beatæ Virginis, & Sanctæ Crucis celebrare contingit, Hymnus *e* Angelicus,

glicus, *f* Symbolum, ac *g* Præfatio propria debeant decantari, præsertim cùm in partibus tuis in honorem Beatæ Virginis in Sabbatorum diebus Missa solemniter celebretur. Ad quod utique respondemus, quod apud nos in diebus profestis, cùm Missarum solemnia celebrantur in honorem Beatæ Virginis, neque Hymnus Angelicus, neque Symbolum decantantur; licèt in Missa propria Præfatio decantetur, ut inter commemorationem, & solemnitatem differentia ostendatur. Unde *h* Te Deum laudamus, regulariùs dimittitur, quàm dicatur in Laudibus matutinis.

NOTÆ.

1 a B*racharensi.*) Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. De Bracharensi Lusitaniæ Metropoli plura adduxi *in cap. coram, de in integr. restit.*

b *Et infrà.*) Alia pars hujus textus extat *in capite consilium, de observ. jejun.*

2 c *Profestis.*) Sicut festi dies dicuntur illi, qui Deo dicati sunt, ita profesti appellantur illi, in quibus laborandum est. Macrobius *lib.* 1. *Saturn. cap.* 16. ubi ait: *Festi dies sunt Diis dicati; profesti hominibus, ob administrandam rem privatam, publicamque concessi*. Nonius Marcellus eos appellat à festivitate vacuos. Unde Plautus *in Aulul. actione* 2. *scen.* 5. ait: *Festo die si quid prodegeris, profesto agere liceat, nisi peperceris*. Vulgò nos ferias dicimus, ut jam notavi *in cap.* 1. *de tregu. & pace*, & exponunt hujus vocis etymologiam Cironius *in cap.* 2. *hoc tit.* Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.* 3. *lib.* 3. *c.* 10.

d *Ad honorem.*) Ex voto videlicet ipsius celebrantis, vel illius qui audit: de quibus Missis votivis egi jam *in cap.* 2. *hoc tit.*

3 e *Angelicus.*) *Gloria* videlicet, ita dictus hic hymnus, quia per Angelos compositus, & decantatus fuit in natali Domini nostri Jesu Christi, *Lucæ cap.* 2. *vers.* 14. Ideò ab Apostolorum tempore semper in Missis festivis dicitur, *cap. nocte, de consecr. dist.* 4. tradunt Amalarius Fortun. *lib.* 3. *cap.* 8. Rupertus *lib.* 2. *cap.* 21. Omittitur autem in diebus feriarum, & vigiliarum, ne in diebus planctus, & tristitiæ, gloriæ memoria resonet; exceptis tamen vigiliis intercedentibus à Pascha Resurrectionis ad Pentecosten, ex ratione adducta *in lib. gemmæ animæ, lib.* 3. *cap.* 85. In Ecclesiis autem Bethlehemitanis, quia ibi ab Angelis decantatus fuit hic hymnus, in omnibus diebus, etiam feriatis dicitur: in Missis etiam votivis, cùm officium dicatur feriale, & in Laudibus omittatur *Te Deum laudamus*, non dicitur hic hymnus, ut in præsenti statuitur, & docent Herrera *de cæremon. Missæ, lib.* 2. *cap.* 6. Suarez 3. *p. de Sacram. disput.* 83. *sect.* 1. Guicetus *de festis Sanctorum, lib.* 4. *de Missis votivis, cap.* 22. P. Henao *tom.* 3. *de sacrific. Missæ, disput.* 28. *sect.* 32. In domo autem Lauretana etiam in Missis votivis B. Virginis Mariæ dicitur hymnus hic ex privilegio quod refert Herrera *ubi suprà*.

f *Symbolum.*) Cujus etymon, & auctores retuli in apparatu ad hæc commentaria. Dicitur in Missis solemnibus, quas enumerat P. Herrera *de cærem. Missæ, lib.* 2. *cap.* 22. unde in feriis, & aliis minoribus festivitatibus non recitatur: quare rectè in præsenti Innocentius docet, in Missis votivis symbolum hoc non recitari. 4

g *Præfatio.*) Canticum hoc, quod dicimus *Præfatio*, jam à temporibus Apostolorum adjectum fuit in sacrificio Missæ, ut constat ex D. Clemente *lib.* 8. *constit. cap.* 16. & ex Liturgia S. Petri, quæ extat *tom.* 1. *Biblioth. Græco-Latin.* immò olim pro omnibus Missis diversa præfatio erat à piis viris composita: & quia hæretici aliquas præfationes corruperant, cautum fuit in Concilio Carthag. 2. *can.* 23. Milevit. *can.* 12. ut tantùm ea præfatio cantaretur, quæ ab Ecclesia esset approbata. Novem præfationes suo tempore usitatas fuisse refert Gelasius *in cap. invenimus, de consecr. dist.* 1. & temporibus Urbani II. per annos 1095. ex præfationibus compositis à Gelasio desumpta fuit præfatio B. Virginis Mariæ, quam refert Herrera *d. libro* 2. *cap.* 26. Illud summè notandum est, quod licèt in Missis ferialibus, & votivis Hymnus Angelicus & Symbolum Apostolorum omittatur; tamen Præfatio in omnibus Missis recitari debet, ut cautum fuit in Concilio Vasensi 2. *can.* 4. ibi: *In omnibus Missis, sive matutinis, sive quadragesimalibus, sive in iis, quæ pro Defunctorum commemoratione fiunt, Sanctus, sanctus, sanctus, eo ordine dicatur, quo ad Missas publicas dici debet.* 5

h *Te Deum.*) Hæc verba non extant in dicta tertia collectione, verum autem est, hoc canticum à Sanctis Ambrosio, & Augustino compositum, non dici in officio feriali, quia hoc officium non lætitiam, sedluctum, & pœnitentiam continet. 6

CAPUT V.

Idem *Clericis S. Petri de* a *Magdalon.*

EX parte vestra. *Et infrà*: Insuper postulastis, quomodo sacerdos in Missa perfundere debeat, per litteras Ap. edoceri. Ad quod taliter respondemus, quod semper sacerdos vino perfundere debet, postquam totum perceperit Eucharistiæ sacramentum, nisi cùm eodem die aliam Missam debuerit celebrare, ne si fortè vinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret.

NOTÆ.

1 a M*agdalon.*) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. in hac sexta legitur *Magalon*; sed cùm hæc epistola non reperiatur inter editas à Sirleto & Bosqueto, certò cognoscere non possumus quibus clericis Innocentius in præsenti rescribat.

COMMENTARIUM.

2 *Conclusio tractatur, & probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Sacerdos debet jejunus Missam celebrare, & si aliam Missam est dicturus, non debet post sumptam Eucharistiam vinum perfundere in calice, & sumere*. Probant Concilium Oxoniense *can.* 1. ibi: *Si autem contingat duas Missas celebrare, statuimus, ut presbyter postquam Dominicum Corpus sumpserit in altari, si in eodem die Missarum solemnia ipsum celebrare oporteat, iteratò vinum calici infusum, vel digitis superfusum, sumere non præsumat*. Et *cap.* 6. ibi: *Jejunus, hoc tit. cap. in sacramento, de consecrat. distinct.* 1. *cap. aliquando, de consecrat. dist.* 2. Concil. Trull. *can.* 29. Concil. Hipponense *can.* 30. ibi: *Ut à jejunis altaris sacramenta celebrentur*. Brachar. 2. *can.* 10. *Cognovimus quosdam presbyteros in hujus præsumptionis audacia retineri, ut Missas mortuorum etiam post acceptum merum, vel oblationem ausi sint consecrare: ideoque hoc præfixæ evidentis sententiæ admonitione servetur, ut si quis presbyter post hoc edictum nostrum in hac vesania fuerit deprehensus, hoc est, non jejunus, sed quocunque jam cibo præsumpto oblationem consecraverit in altari, continuò officio suo privatus, à proprio deponatur Episcopo*. Matiscon. 2. *can.* 6. ibi: *Item decernimus, ut nullus presbyter confertus cibo, aut crapulatus vino sacrificia contrectare, aut Missas privatis, festisque diebus concelebrare præsumat*. Altissiodor. *can.* 19. *Non licet Presbytero, aut Diacono, aut Subdiacono post acceptum cibum, vel poculum Missas tractare, aut in Ecclesia, dum Missæ dicuntur, stare*. Tolet. 7. *can.* 2. *Nullus post cibum, potumque, quamlibet minimum sumptum, facere Missas præsumat*. Afric. sub Bonifacio I. *canon.* 8. & 14. Constantinop. 3. generale 6. *can.* 19. Altissiod. *cap.* 29. Brachar. 2. *can.* 10. Salesgustad. sub Benedicto VIII. & Henrico II. *can.* 4. D. Clemens *epistol.* 2. *ad Jacobum fratrem Domini*, & *lib.* 7. *constit. cap.* 37. Carthag. 3. *can.* 29. Matiscon. 2. *cap.* 6. Tolet. 2. *cap.* 2. Eutychianus Papa apud Burchardum *lib.* 5. *Decret. cap.* 25. ibi: *Qui acceperit sacrificium post cibum, aut per aliquam modicam refectionem, nisi pro viatico, pueri tres dies, majores septem, clerici vigintitres dies pœniteant*. Concil. Mogunt. 4. *can.* 33. D. Basilius *homil. de jejun. tomo* 1. *pag.* 325. ibi: *Impossibile absque jejunio sacrificium aggredi in mystica, quæ nunc est, & vera oblatione*. Ordo Romanus *tit. qualiter agatur Concil. Provinc.* ibi: *Nullus autem cantet Missam, nisi jejunus*. D. Chrysostomus *epist. ad Cyriacum Episcopum*, ibi: *Multa quidem adversus me confinxerunt, & dixerunt, quod ad communionem non jejunos receperim; & siquidem hoc feci, expungatur nomen meum de albo Episcoporum*. Et *cap. nihil* 7. *quæstione* 1. Plures SS. PP. auctoritates congesserunt

runt Crespetius *in summa, verbo Eucharistia à jejunis*, Jodoc. Coccius *tom. 2. thesauri, lib. 6. art.* 19. Illustrant ultra congestos à Barbosa *hic*, Pamelius *in notis ad epist.* 63. *D. Cypriani, num.* 46. Lautdmeter. *de veteri cleric. lib.* 1. *cap.* 81. Justel. *in capite* 41. *Eccles. Afric.* Suarez *de sacram. disputat.* 68. *artic.* 8. *sect.* 3. P. Henao *de Eucharist. disputat.* 14. *sect.* 4. Filciac. *de Quadrag. cap.* 15. Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.* 2. *lib.* 3. *cap.* 29. & *volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 7. & *lib.* 2. *cap.* 5. Petavius *de hierarch. cap.* 10. Balsamon *in can.* 19. *Synodi* 6. *in Trul.* & *in respons. Timothei Archiep. fol.* 1096. Joannes Sanchez *in select. disput.* 42. Lugo *de sacram. disputat.* 15. *sect.* 2. *num.* 25. Leander *de Sacram. Eucharist. tract.* 7. *disput.* 5. *quæst.* 13. & 14. Hieronymus Garzia *in summa, tractatu* 3. *difficult.* 5. *dub.* 2. *puncto* 3. *num.* 31. perdoctus vir Fr. Joannes Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 80. *dub.* 10. *cap.* 2. Bellarminus *lib.* 2. *de Missa, cap.* 14. Theophilus *tom.* 16. *tract.* 1. *punct.* 3. *fol.* 29.

3 Impugnatur traditio asserta.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio, *cap.* 4. *de elect.* sed Dominus noster panem & vinum consecravit post cœnam, & dedit discipulis suis non jejunis: ergo & nos similiter facere debemus, præcipuè cùm in Missæ sacrificio specialiter Christi actiones repræsententur. Amalarius Fortun. *lib.* 3. *cap.* 5. Augetur hæc difficultas, nam adeò incompatibile est jejunium cum Eucharistia, & Missæ sacrificio, ut olim primis Ecclesiæ sæculis tempore jejunii nemini licuisset Eucharistiam sumere, unde usus Missæ vespertinæ invaluit, de qua egi *in cap.* 1. *hoc tit.* quæ ideò inducta fuit, quia sacrificium offerri, neque Eucharistia sumi poterat, quando jejunium perseveranter observabatur, ut probat Albaspineus *lib.* 1. *observ. cap.* 14. *per totum.*

4 De jejunio necessario ad communionem.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, Eucharistiam sumere ante omnem cibum vetustissimam esse Ecclesiæ traditionem; non enim à jure divino hoc provenit, sed ab ipsis Apostolis institutum fuit; quod probat D. Augustinus *epist.* 118. *ad Januarium*, ex eo quod Apostolus ad Corinthios scribens *epist.* 1. *cap.* 11. *vers.* 34. De eorum consuetudine miscendæ Eucharistiæ cum profanis cibis ait: *Cætera cùm venero disponam.* Unde deducit D. Augustinus, nullum tunc extare divinum præceptum: quare certum est, Apostolos instituisse, ut tantùm à fidelibus jejunis sacramentum Eucharistiæ susciperetur, & ita inter Apostolicas traditiones præceptum hoc communicandi cum jejunio naturali referunt Epiphanius *lib.* 3. *contra hæreses, in fine*, Nazianz. *orat.* 40. Chrysostomus *homil.* 27. *in primam ad Corinth.* Basilius *in epist. ad Cæsarem Patricium*, Isidorus *libro* 1. *de officiis Eccles. cap.* 18. ibi: *Placuit Spiritui sancto per Apostolos, ut in honorem tanti sacramenti, os Christiani Dominicum corpus prius intraret, quàm cæteri cibi.* Et illud sæpiùs firmatum fuit variis Conciliis suprà relatis, meminitque hujus præcepti Tertul. *lib.* 2. *ad uxorem, cap.* 5. in illis verbis: *Non sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustes; & si sciverit, panem non illum credit esse, qui dicitur.* Etsi pia simplicitate legamus apud D. Bernardum *de passione Domini, capite* 42. veteres eremi PP. aliquando post cibum sacrificium Missæ obtulisse, ibi: *Legimus in vitis PP. qui hospitum spirituali charitate devincti tempus consuetum ciborum anticipaverunt: sed comedendo incharitate se nequaquam solvisse jejunium existimabant, ita ut etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solemnia non timerent.* Quod quamvis nobis non conveniat trahere in exemplum, ut similiter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nimium separamus; eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus. Debet autem hoc jejunium esse naturale, quod includit carentiam, seu abstinentiam ab omni cibo, & potu, seu re, quæ sumatur per modum cibi, aut potus: quare si quid sumatur per modum salivæ, aut si per modum respirationis aliquid attrahatur, non violat jejunium, ut docent plures alius casus resolventes Leander *ubi suprà*, Trullench *lib.* 3. *de Sacram. cap.* 6. *dub.* 5. Martinez à Prado *dub.* 11. Macedo *de clavibus Petri, libro* 4. *cap.* 17. qui plures casus circa hoc jejunium naturale resolvunt. Circa illum tamen communiter disceptatum, quando videlicet involuntariè, veluti se abluendo, sacerdos guttam sumit, notandum est responsum Timothei apud Balsamon. *fol.* 1066. in hæc verba: *Si quis jejunans, ut communicet, os lavans, vel in balneo aquam bibit nolens, debetne communicare?* Resp. *Quia etiam invenit Sathanas occasionem prohibendi eum à communione, frequenter hoc faciet.* Cujus responsi sensus est, posse: quod hodie dici non valet, cùm sit contra adeò expressum Ecclesiæ præceptum. Quid verò de deglutiente chartam, granum, vel tabachum per os, aut nares, explicant Joan. Sanchez *in select. disput.* 42. Diana *part.* 5. *tract.* 13. *resol.* 1. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. punct.* 3. Cùm autem hoc præceptum naturale non sit, sed positivum, certum est, posse interdum propter gravem causam cessare; quia lex positiva non obligat tam strictè, quin aliquando cesset. Unde additur *in sess.* 13. *Concilii Constant.* nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis à jure, vel ab Ecclesia concesso. Et ita ab hoc generali præcepto excipiuntur infirmi, qui statim communicandi sunt etiam post cibum, si de eorum periculo dubitatur, ne sine communione decedant, *l.* 9. *tit.* 1. *lib.* 1. *recopil.* unde *in capite presbyter, de consecrat. distinct.* 2. jubetur ut presbyter infirmum statim communicet, ne sine communione moriatur. Faciunt Rupertus Tuiciensis *de divinis officiis lib.* 10. *cap.* 18. ibi: *Nec cuiquam hæc divina mysteria post cibum corporis traduntur, nisi urgeat ea, quæ retardari non potest, instantis necessitas mortis.* S. Hildegardis *visione* 6. *cap.* 39. ibi: *Hoc officium à Sacerdotibus in sacrificio, in jejunio ventris, & non in repletione ejus, celebrandum est, ne coagulatio escarum spirituale desiderium evacuet: quoniam priùs etiam sumi debet spiritualis epulatio, & postea carnalis refectio: & quia etiam spiritus honorandus est, & caro refocillanda; nam hoc sacramentum spirituali desiderio, non carnali cupiditate accipiendum est. Et ideò in jejunio, & non super epulis percipi debet, nisi in necessitate illa si homo in hac opinione positus est, quod de mundo transiturus sit.* Utrum verò liceat pluries in eadem infirmitate per modum viatici communicare, disputant Trullench *d. dub.* 5. Martinez à Prado *dict. quæst.* 80. *dubit.* 11. §. 2. *per totum.* Hic casus evenire potest tam laicis, quàm clericis, In clerico verò specialiter prohibitio hæc cessat, si infideles, aut Ecclesiæ hostes irreverenter irruant in altare, quo sacrosanctum Christi corpus servatur; aut si fluminis inundatio, aut ignis vis, vel quæ alia similis occasio intercedat. In his enim casibus licet clerico jam soluto jejunio sacramentum sumere, ut docent Suarez *de Sacram.* 3. *parte, disput.* 68. *sect.* 3. Vasquez 3. *part. in* 3. *disput.* 211. *cap.* 5. *num.* 57. qui idem resolvunt de sacerdote, qui loco vini aquam calici infundit, & post sumptam hostiam in sumptionem calicis defectum agnovit: nam tunc tenetur vinum consecrare, & perficere sacrificium Vel si postquam sacrificium inchoavit, meminit se jejunum non esse.

5 Traditur ratio decidendi.

Ut ad rationem præsentis assertionis deveniamus, varias adduxerunt rationes Baronius *anno* 34. *num.* 61. & *anno* 57. *num.* 230. & anno 201. *num.* 15. Albaspineus *lib.* 1. *observat. cap.* 15. Azevedo *in l.* 9. *tit.* 1. *lib.* 1. *recopil.* Theologi suprà laudati triplicem rationem hujus præcepti ecclesiastici assignant. Prima, ut in honorem tanti Sacramenti priùs in os Christiani corpus Domini intraret, quàm cæteri cibi: secunda propter significationem, ut scilicet detur intelligi, quod Christus, qui est res hujus Sacramenti, & charitas ejus, debet priùs fundari in cordibus nostris, juxta illud Matthæi *cap.* 6. *Quærite primum regnum Dei.* Tertia propter periculum vomitus, & ebrietatis, quæ quandoque contingunt ex hoc, quòd homines cibis inordinatè utuntur. Quibus ego addo aliam, quia videlicet intensiùs fidei arcana animos penetrare viribus carnalibus destitutos Ecclesia judicavit; quia, ut ait S. Paulinus *serm.* 36. quando caro tabescit jejuniis, anima puritate pinguescit; quantùm enim illi ciborum succus subtrahitur, tantùm huic justitiæ virtus augetur. Facit Petrus de Riga *in Aurora*, ibi:

Sed tempus non servat idem, quando celebravit
Hoc sacramentum vespere Christus homo.
At nos conficimus mensam præeuntibus horis,
Cùm prius est sobrius, plus homo mente viget.
Sic opus est nobis, quoniam meditatio veri,
Nullaque totalis actio debet agi
Neve rei desit reverentia debita tantæ,
Jejuno sacrum sumimus ore cibum.

Paschasius *lib. de Sacram. cap.* 20. *Quod jejuni communicamus, satis providè, ut dum sobrietas flagrat in corpore, dum omnis fervor carnis conquiescit, & omnes animi sensus intelligentiæ, & discernendi ratione fortiùs vigent, illo priùs cibo interior noster homo inebrietur, quatenus deinceps quod præminet in nobis, vegetatum cœlesti dulcedine illud regat, & gubernet.* Nicolaus *ad consulta Bulg. cap.* 65. Accedit usus Ecclesiæ in aliis Sacramentis recipiendis priscis sæculis usitatus; olim enim baptizandos etiam pueros debuisse esse jejunos, constat ex S. Augustino *epist.* 28. *de jejunio parvulor.* D. Clemente *lib.* 7. *constit. cap.* 23. Cyrillo Hierosolym. *catechesi* 3. *mystag.* Gregorio

gorio Nazianz. *orat.* 4. *in sanctum lavacr.* Unde Laurentius Surius in vita Sancti Sebastiani ait: *Deinde abiit ad sanctum Polycarpum presbyterum, ubi ille persecutionis causa latitabat, & narravit ei omnia quae gesta erant. Quibus auditis, sanctus Polycarpus gratias egit Deo, & unà cum eo venit ad domum Nicostrati Protoscriniarii; vidensque turbas credentium, salutavit eas cum omni gaudio, dicens: Beati vos omnes, &c. Quia ergo daemones omnes, qui filii tenebrarum sunt, contristantur; & omnes sancti Angeli, qui sunt lucis filii, gratulantur, accedat unusquisque, & det nomen suum hodierna die usque ad vesperam, praecurrente jejunio, ut festivum baptismatis sacramentum opportunum tempus inveniat.* Simile exemplum refert Simeon Metaphrastes apud eundem Surium in vita sancti Stephani Papae & sociorum, *cap.* 3. ibi: *Cumque & ipsum, & ejus filiam catechismo instruxisset, jussit eos jejunare usque ad vesperam, quemadmodum Christianae fidei canones, & ordo postulat. Cùm autem venisset hora vespertina, benedixit aquae in eo loco, quem Pastoris titulum vocatum fuisse diximus. Itaque Nemesium in aquam demisit, & baptizavit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Illustrat Vicecomes *lib.* 4. *de ritibus Baptismi, cap.* 13. Similitèr confirmationis sacramentum debere jejuniis conferri, constat disertè ex Concilio Parisiensi *lib.* 1. *cap.* 33. Aurel. *can.* 3. apud Gratianum *in cap.* 6. *de consecrat. distinct.* 5. ibi: *Ut jejuni ad confirmationem veniant.* Notavit Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus Confirm. cap.* 15. Ibi tamen non praeceptum, sed tantùm consilium contineri docuerunt Bonacina *de sacram. disputat.* 3. *quaest. unic. punct.* 2. *num.* 14. Barbosa *de potest. Episcop. part.* 2. *allegat.* 30. *num.* 11. Narbona *de aetate de actis human. anno* 7. *quaest.* 3. Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 10. *num.* 5. Vicecomes *de ritibus Confirm. lib.* 1. *cap.* 14. & 15. Similiter poenitentiam jejunis esse imponendam, constat ex Concilio Carthag. 4. *can.* 80. ibi: *Omni tempore jejunis manus penitentibus à sacerdotibus imponatur.* Illustrat Isaacus Lingon. *capite* 8. 11. 16. & 17. Otalora *de irregul. ex penit. excursu* 4. Ordinis etiam sacramentum jejunis, & temporibus jejuniorum esse administrandum, expressè cavetur *in can.* 7. 75. *distinct. capite* 3. *de tempor. ordin.* ubi plures congessi. Tandem omnia Sacramenta. Concilium Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric.* 6. *Statuimus, quod omnia Sacramenta Ecclesiastica, quantum possibile fuerit, à jejunis ministrentur.* Et juramentum, quia etiam lato modo dicitur sacramentum, à jejunis esse praestandum, probavi *in capite* 1. *de testibus.* Rectè ergo Apostoli, & eorum successores in augustissimo hoc Eucharistiae Sacramento statuerunt, ut jejuni tantùm possint illud recipere: quod adeò observatum semper legimus, ut cùm primis Ecclesiae temporibus, quando supererant aliqua fragmenta panis consecrati, tradebantur pueris, quia ob saevas persecutiones custodiri non tamen poterant, ut probabimus infrà, *in capite* 1. *de custod. Eucharist.* tamen debebant pueri illi esse jejuni, ut possent ea percipere. Quod firmatur celebri exemplo, quod refert Evagrius *libro* 4. *Eccles. histor. capite* 36. Immò & fideles olim jejunos Missae sacrificio interfuisse, constat ex Concilio Altissiod. *in can.* 19. suprà relato, & ex auctore vitae Sancti Vualerici Abbatis, qui refert duos fratres ab ipso Abbate reprehensos fuisse, eo quòd die, qui sancto Martino erat sacer, ante Missarum solemnia potione sitim depulissent, ibi: *Contigit verò duos germanos ad illum venire feriis B. Pontificis Martini, quos ille objurgans dixit: Miror qua temeritate ausi fueritis ante Missarum solemnia bibere.* Ex sancto Bernardino Senensi *serm.* 37. *in Advent.* Vincentio Ferrerio *serm. unic. in Octavam Corporis Christi.* Quorum verba referunt P. Henao *tomo* 3. *de sacrific. Missae, disputat.* 30. *sect.* 19. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spir. punct.* 2. *folio* 20. Vicecomes *volum.* 3. *de Missae ritibus, libro* 2. *cap.* 5. Rectè ergo in praesenti textu statuit Innocentius, ut si ob aliquam causam ex relatis suprà *in capite consuluit*, presbyter duas, vel tres Missas celebraturus sit, post communionem non sumat vinum perfusionis; quia aliàs non manebit jejunus ad communicandum in secunda Missa; in casu tamen extremae necessitatis olim licuisse non jejunis Missam celebrare, probatur ex Concilio Salegust. *can.* 14. ibi: *Decretum est etiam in eodem Concilio, ut presbyter aliquis post galli cantum aestivis noctibus bibens proximo die Missam non celebret; hyemalibus similiter, nisi necessitas cogat: quod nullo modo admittendum est.*

6 Dissolvitur [illegible]andi ratio.

Nec obstat difficultas suprà adducta, qua motus Lutherus in libro contra Regem Angliae, edito anno 1522. quem sequitur Calvinus *libro* 1. *de Missae, capite* 14. asseruit communionem licere, sive quis antea manducaverit, sive biberit. Sed facilè respondetur ex eo; nam ut docent omnes de institutione hujus Sacramenti agentes, causae ob quas Christus Dominus illud instituit vespere, & post esum Agni, fuerunt propriae, & peculiares illius temporis, & illius individuae actionis; & ideò quoad hanc parte factum illud Domini nostri in exemplum adduci non potest, ut docuerunt D. Cyprianus *epist.* 63. ibi: *At enim non manè, sed post cenam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicum post cenam celebrare debemus, ut sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, ut hora ipsa ostenderet occasum, & vesperam mundi. Nos autem resurrectionem Domini malè celebramus.* Et ut Gelasius Cyrenus *lib. de duabus naturis*, scitè dixit, ostendere voluit Eucharistiam non praeberi ad cibandum corpus, quod jam fuerat satiatum expletis epulis: ac etiam D. Augustinus *epistola* 118. *Salvator quo vehementiùs commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit altius infigere cordibus discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat.* D. Isidorus *libro* 1. *de eccles. offic. capite* 18. ibi: *Hoc sacrificium quod Christianis celebrare praeceptum est, fit à nobis, quod pro nobis ipse Dominus fecit, quod non manè, sed post cenam in vesperam obtulit. Sic enim Christum oportebat adimplere circa vesperam diei, ut Dominus hora ipsa sacrificii ostenderet vesperam. Proinde autem non communicaverunt jejuni Apostoli, quia necesse erat, ut Pascha illud typicum antea impleretur, & denuò ad verum illud Paschae sacramentum transirent. Hoc enim in mysterio tunc factum est, quod primùm discipuli corpus, & sanguinem Domini nostri non acceperunt jejuni; ab universa autem Ecclesia nunc à jejunis semper accipitur.* Venerab. Beda *in capite* 22. *Lucae: Quod si quem movet, cùm caenatis Salvator Apostolis suum corpus, & sanguinem tradiderit, quare nos universalis Ecclesiae consuetudini jejuni doceamur eadem sacramenta percipere, audiat breviter, ideò tunc caenatos communicasse Apostolos, quia necesse erat Pascha illud typicum antea consummari, & sic ad veri Paschatis sacramenta transiri. Nunc in honorem tanti, tamque terribilis sacramenti placuisse Magistris Ecclesiae, primò nos Dominicae passionis participatione muniri, & spiritualibus epulis exterius, interiusque sacrari, ac deinde terrenis dapibus corpus, & vilibus escis refici.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ex Missis vespertinis; nam in diebus jejuniorum olim sacrificium offerebatur adhuc fidelibus jejunantibus; & jejunium protrahebatur usquedum Missae sacrificium offerretur, & ita ad vesperam jejunium solvebatur. Micrologus *de Eccles. offic. cap.* 49. ibi: *Est ecclesiastica consuetudo, ut ad nonam reficiamur, cùm ad sextam Missam celebramus: ad vesperam autem cùm ad nonam sacrificemus.* Theodulphus ad Presbyt. Aurel. de jejuniis disserens, ait: *Auditis Missarum solemnibus, sive vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est:* Et ita Missae sacrificium, quod in aliis diebus hora tertia offerebatur, in diebus jejunii usque ad vesperam protrahebatur, ut finitis divinis officiis jejunium solveretur, *c. solent, de consec. dist.* 1.

Sed suprà traditis obstat textus *in can.* 29. *Synodi Carthag.* 3. in illis verbis: *Ut sacramenta altaris, non nisi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo coena Domini celebratur: nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, jam pransi inveniantur.* Ex quibus apertè deducitur, feria 5. in Cena Domini sacrificium Missae à non jejunis offerri posse. Pro cujus canonis expositione sciendum est, in Ecclesiis Alexandrinis, Africanis, & aliis consuetudinem invaluisse celebrandi Missae sacrificium post epulum, ut de Aegypto, & Thebaide refert Socrates *libro* 5. *histor. capite* 21. ibi: *Porrò de synaxi variae consuetudines sunt; nam quanquam omnes ubique in orbe terrarum Ecclesiae singulis septimanis vertentibus die Sabbati mysteria celebrent, Alexandrini tamen, & Romani ex antiqua traditione istud facere renuunt. At Aegyptii, qui Alexandrini finitimi sunt, & ii, qui Thebaidem incolunt, Sabbato synaxim exequuntur illi quidem, sed non ut mos fert Christianorum, mysteria participant: nam ubi epulati sunt, & variis cibariis se saturarunt, sub vesperum oblatione facta mysteriis communicant.* Sozomenus *lib.* 7. *cap.* 19. Ex eis notarunt Vicecomes *volum.* 2. *de ritibus Missae, lib.* 2. *capite* 1. Petavius *de hierarch. ubi suprà.* In Ecclesiis Africanis diutiùs inolevit mos celebrandi quinta feria in coena Domini post epulum, ut constat ex D. Augustino *epist.* 118. *ad Januarium*, ubi de feria 5. sanctioris hebdomadae loquens ait: *Nec ideò putari debet, injustum esse multis locis, ut illo die post refectionem offeratur; quia scriptum est idemtidem: Et calicem accipiens post cenam, dicens, &c.* Ipsam enim

7 Exponitur canon 29. Conc. Carthag. 3.

enim potuit appellare cœnam, quam jam corpus acceperant, ut deinde calicem acciperent. Illud magis movere potuit homines, ut jam refecti die illa, vel offerrent, vel sumerent Eucharistiam, quod in Evangelio legitur: Cum autem illi manducarent, accepit Jesus panem, & benedixit; cùm jam superiùs dixisset: Cùm sero factum esset, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quod unus ex vobis me tradet. Notarunt Zonaras, & Balsam. *in can.* 29. *Synodi* 6. Sed eam consuetudinem improbarunt PP. Concilii 6. in Trullo, *can.* 29. his verbis: *Carthaginensis Synodi canon dicit, ut sancta altaris, non nisi à sobriis hominibus peragantur, excepto uno die in anno, in quo cœna Domini peragitur: tunc fortasse propter aliquas in iis locis occasiones Ecclesiæ utiles Patribus hac dispensatione usis. Cùm nihil ergo nos inducat, ut accuratam diligentiam relinquamus, statuimus, Apostolicas, ac paternas traditiones sequentes, non oportere in Quadragesima postrema septimana, quinta feria jejunium solvere, & totam Quadragesimam injuria afficere*. Ubi nihil aliud est jejunium solvere, quàm non jejunum ministrum lithurgiam agere, ut exponit Zonaras in illius canonis commentario, ubi causam talis abrogationis his verbis latinè versis expressit: *Cùm reliquo toto anni tempore sacra altaris mysteria à jejunis hominibus celebranda esse, Patres olim Carthagine decrevissent, quintam nihilominus magnam, ut vocant, feriam, quòd solemnis in ea cœnæ Dominicæ apparatus exhiberi soleat, excepere; sed eum quoque diem à sacrorum ministris jejunio transigi sextæ hujus Synodi PP. præsentis canonis constitutione jubent: habuerunt siquidem fortè divini PP. inquiunt, quæ sequerentur, ut in his locis decretum illud Ecclesiæ profuturum existimarent: nunc verò necessitatis omni excusatione sublata, sanctionibus Apostolicis, majorumque decretis negligentiùs obtemperare, ac unius diei violato jejunio, totam, quantum in nobis est, Quadragesimam deturpare, collectumque tot dierum spatio fructum effundere non oportet*. Quod verò de Apostolicis, Patrumque constitutionibus asserunt, in eo sexagesimum nonum canonem Apostolorum, & Laodicenæ Synodi quinquagesimum intellexere: notarunt Pamelius *ad Divum Cyprianum epistola* 63. *numero* 46. Filesacus *de Quadragesima, capite* 15. Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Miss. libro* 1. *capite* 9. Novarinus *in Agno Euchar. lib.* 5. *capite* 58.

8 *Explicatur cap. relatum 11. dist. 2.* Ex suprà traditis exponendus est textus *in capite relatum* 11. *de consecrat. distinct.* 2. ubi PP. Concilii Toletani improbant abusum quorundam presbyterorum, qui dum in una die plures Missas celebrabant, tantùm in ultima corpus Domini sumebant; & jubent, ut in omnibus sacrificiis ab ipsis in eadem die oblatis semper communicent. Qui textus accipiendus ex juxta suprà tradita, non sumptâ purificatione calicis in priori Missa. Error autem eorum sacerdotum, ni fallor, proveniebat ex eo, quia credebant, per communionem in priori Missa acceptam jejunium naturale violari, & ampliùs eos non manere jejunos, ut possent in secunda, aut tertia Missa communicare, discrimen non agnoscentes inter sumptionem corporis, & sanguinis Domini, & purificationem calicis per vini perfusionem. Licèt enim jejunium naturale ad communicandum necessarium violetur per purificationem calicis, siquidem tunc sumitur vinum non consecratum, licèt in parva quantitate, ut ante nostrum Innocentium III. docuit Joannes Belletus *in explicatione divinorum officiorum, cap.* 51. ibi: *Altera quæstio est, possitne sacerdos celebrare secundam Missam in eo casu, quo in præcedenti, dum manus ablueret, aliquantulum aquæ degustavit? Certè enim & illud vetitum esse sciendum est*. Tamen per communionem Eucharisticam non frangitur jejunium naturale, quia corpus & sanguis Christi sub his speciebus non sunt cibus, & potus corporis, sed animæ, ut docuit Alfonsus Rex *in l.* 50. *tit.* 4. *partit.* 1. & exponunt Margallus *in hoc tit.* Diana *part.* 11, *tract.* 6. *resol.* 15. Aravio 3. *part. quæst.* 74. *artic.* 8. & contra Paludanum, & Fagundezium, qui contrarium docuerunt, defendit P. Henao *de sacrific. Missæ, tom.* 2. *disputat.* 22. *sect.* 4. qui *numero* 49. inde exponit Tertullianum *in lib. de orat. capite* 14. Cùm ergo per communionem Eucharisticam non violetur jejunium naturale, sed per sumptionem vini purificationis calicis, ideò PP. Concilii Tolet. *in d. cap. relatum*, reprehendunt sacerdotes, quia in omnibus Missis à se celebratis non communicabant prætextu violati jejunii, jubentque ut in omnibus Missis corpus Domini recipiant: nullam tamen faciunt mentionem vini non perfundendi, aut purificationis non sumendæ; forsan quia adhuc in Ecclesia hæc perfusio non erat in usu. Inde etiam cognosci potest Græcorum Stercoranistarum stupiditas, qui credebant per communionem Eucharisticam solvi jejunium Ecclesiasticum, quos reprehendunt Algerus *lib.* 2. *contra Bereng. cap.* 1. ibi: *Non sunt observanda Græcorum hæreticorum, qui meritò Stercoranistæ vocantur, deliramenta, qui dicunt, participatione corporis, & sanguinis Christi solvi Ecclesiastica jejunia, & cœlestem escam, velut terrenam, indifferenter accipiunt*. Humbertus Cardinalis *contra Nicetam Pectoratum*, ibi: *Perfidi Stercoranistæ, qui putant fideli participatione corporis, & sanguinis Domini quadragesimalia, atque Ecclesiastica dissolvi jejunia*. Refert Theoph. Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. sect.* 3. *punct.* 2. *fol.* 407.

CAPUT VI.

Idem a *I. quondam Archiepiscopo Lugdunensi*.

Cum Marthæ circa plurima satagentis officio, in cura regiminis pastoralis pro majori parte renuncians, in domo Domini quasi abjectus elegeris habitare cum illis, qui partem optimam elegerunt, sedentes ad pedes Domini cum Maria, ut in lege ejus jugiter meditentur, lippitudini Liæ Rachelis pulchritudinem præferentes, dum in te vigere credimus intelligentiam scripturarum, ut non solùm parvulis frangere possis panem, sed provectis etiam cibum solidum ministrare, ac nodos solvere difficilium quæstionum. Verùm quoniam in Primatu Apostolorum Principis Apostolicæ Sedis Magisterium recognoscens, ad eam credis majores causas Ecclesiæ referendas, consultationibus tuis, quas non ob commodum utilitatis terrenæ, cùm civilem non contineant quæstionem, sed animarum profectum, ut videlicet in lucem prodeant obscura Scripturarum, novimus te movisse, libenter quod nobis inspirat Dominus, respondemus. Quæsivisti, quis formæ verborum, quam ipse Christus expressit, cùm in corpus & sanguinem suum panem *b* transsubstantiavit, & vinum illud in canone Missæ, quo Ecclesia utitur generalis, adjecerit: quod nullus Evangelistarum legitur expressisse. Cùm enim in Evangelio sic legatur: Accipiens calicem, gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: in canone Missæ sermo iste, videlicet: Mysterium fidei, verbis ipsis interpositis invenitur. Unde cùm non Evangelista Christum hoc dixisse testetur, miraris quod aliquis asseverare tentaverit, eum aliquid plus dixisse, quàm aliquis Evangelistarum asseveret. Verùm sic formam ipsius canonis inspicias diligenter, præter hoc, de quo tua fraternitas requisivit, alia duo, videlicet: Elevatis oculis in cœlum; &, Æterni Testamenti, poteris in ipso canone reperire, quæ in textu Evangelico non leguntur. Sanè multa, tam de verbis, quàm de factis Dominicis invenimus ab Evangelistis omissa, quæ Apostoli vel supplevisse verbo, vel facto expressisse leguntur. Paulus enim in actibus Apostolorum sic ait: Meminisse nos oportet verbi Domini Jesu, qui dixit: Beatius est dare, quàm accipere. Hæc nullus quatuor Evangelistarum descripsit. Nullus etiam horum expressit, quod Paulus de Christo ad Corinthios scribens ait: Visus est plusquam quingentis fratribus simul: deinde visus est Jacobo: novissimè autem, tanquam abortivo, visus est & mihi. Ipsi etiam Evangelistæ mutuò inter se supplevisse leguntur, quæ ab eorum aliquo, vel aliquibus sunt omissa. Unde cùm tres Evangelistæ posuerunt: Hoc est corpus meum, solus Lucas adjecit, quod pro vobis tradetur.

detur. Et cùm Matthæus, & Marcus dicant: Pro multis, Lucas dicit: Pro vobis. Matthæus autem: In remissionem peccatorum, adjunxit. Cæterùm ea, quæ addimtur in canone Missæ, possunt ex aliis locis comprobari. Joannes enim in suscitatione Lazari Jesum sursum oculos levasse asserit, & dixisse; Pater, gratias ago tibi, quoniam audivisti me. *Et infrà*: Si tunc igitur in cœlum oculos levavit ad Patrem, cùm ad corpus exanime animam Lazari revocavit, probabilius esse videtur, quod tunc oculos levaverit ad Patrem in cœlum, cum panem, & vinum in corpus, & sanguinem proprium commutavit. Cæterùm, sicut superius est expressum, cùm in textu evangelico, Novi Testamenti, ponatur; hic interponitur, Et æterni. Nam vetus Testamentum, quod hircorum, & vitulorum fuit sanguine dedicatum, temporalia promittebat: novum autem, quod est Christi sanguine consecratum, promittit æterna. Et ideò testamentum illud fuit vetus, & transitorium: hoc autem novum est, & æternum. Vel ut utamur alia ratione, unde novum, idest ultimum esse describitur; inde æternum, idest perpetuum: novissimum etenim hominis testamentum immobile perseverat, quia testatoris obitu confirmatur, juxta quod Apostolus testamentum in morte asserit confirmatum: alioquin non valet, dum vixerit qui testatur. Præterea non solùm Scriptura, sed etiam promissio dicitur testamentum, juxta quod ipse Apostolus scribit: Ideò novi Testamenti mediator est, ut repromissionem accipiant, qui vocati sunt, hæreditatis æternæ. Sic ergo in ipso canone reperitur: Hic est enim sanguis meus, novi, & æterni Testamenti, idest novæ, ac æternæ promissionis scilicet confirmator. Sicut Dominus repromittit: Qui manducat (inquiens) carnem meam, & sanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Ex eo autem verbo, de quo movit tua fraternitas quæstionem, videlicet, Mysterium fidei, munimentum erroris quidam trahere putaverunt, dicentes in sacramento altaris non esse corporis Christi, & sanguinis veritatem, sed imaginem tantùm, & speciem, & figuram: pro eo, quod Scriptura interdum commemorat id, quod in altari suscipitur, esse sacramentum, & mysterium, & exemplum. Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quòd nec auctoritates Scripturæ convenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reverenter. Si enim quasi figura est sacramentum altaris, veritas esse negatur: ergo nec mors, nec resurrectio Christi (cùm figura sit) veritas est credenda; siquidem mortem, & resurrectionem Christi similitudinem, & imaginem esse Apostolus manifestat: Christus, inquiens, mortuus est pro delictis nostris, & resurrexit propter justificationem nostram. Apostolorum etiam Princeps Petrus sic in epistola sua scribit: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Sic ergo tam mors Christi, quàm ejus resurrectio est exemplum, ut & nos peccato mortui, justitiæ jam vivamus. Quare, si non fuit veritas, quia fuit exemplum: ergo nec verè mortuus fuit Christus, nec verè à mortuis resurrexit. Sed absit à fidelium corde error iste, cùm Propheta de ipso testetur, quod verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit. Dicitur tamen mysterium fidei, quoniam aliud ibi creditur, quàm cernatur; & aliud cernitur, quàm credatur. Cernitur species panis, & vini: & creditur veritas carnis, & sanguinis Christi, ac virtus unitatis, & charitatis. Quod autem mysterium fidei dicitur in hoc loco, alibi secundùm Joannem spiritus, & vita narratur; nam spiritus est in mysterio, juxta illud: Littera occidit, spiritus autem vivificat. Fides, quæ est vita: secundùm quod legitur, Justus ex fide vivit, propter quod dicit Dominus ipse: Verba quæ loquutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.

N O T Æ.

1 a I. *Quondam.*) Ità legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & in ipsa epistola prout eam refert Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno* 1202. *cap.* 1. & anno 1202. scriptam fuisse epistolam hanc refert Odericus Raynaldus *eodem anno*. De hoc Joanne ita legitur in tabulis Ecclesiæ Lugdunensis apud Jacobum Severtium, Joannem Chenu, & Robertum Claudium: *Joannes I.* quibusdam *de Bellismanibus*, sed malè; rectiùs, *Joannes Bellismeus*, seu *Bellemensis*; erat enim filius Guillelmi Taluas, Domini Bellemensis, Alenconii, & Pontivensis, seu Pontivi Comitis, & B. Comitissæ Batenensis, seu de Barena, Guillelmi uxoris secundæ, qui cum ea divortium fecit, quia cognatam fuisse uxoris defunctæ proponeret: qua de re est caput *Porrò*, extra de divortiis. Et in tabulia Ecclesiæ Pictav. apud Chenu ita habetur: Joannes tertius, homo doctus, & integræ vitæ, primò Episcopus Pictaviensis, postea Narbonensis Archiepiscopus electus anno 1181. tandem Archiepiscopus Lugdunensis à Lucio III. Papa creatus, & ejusdem in Francia Legatus: sed postea velut gloria mundi sauciatus, infulis depositis habitum monasticum in Claravalle induit, ut de eo agens refert Rogerius Ovedon. *part. 2. annal.* his verbis: *Renunciasse Archiepiscopatui, & monachum factum in Abbatia Clarevallensi, ad mortem usque cum maxima pietate, & devotione perseverasse.* Unde Innocentius III. in principio hujus textus ait eum Marthæ solicitudinem in Mariæ quietem mutasse.

2 Refertur textus historia.

Sed ut historia, seu occasio hujus epistolæ Decretalis agnoscatur, sciendum est, jam anno Christi 1188. Gaufridum venerabilem Abbatem Clarevallensem consuluisse Henricum Cardinalem, ut per ipsum à Sede Apostolica responsum acciperet super difficili illa quæstione, an aqua cum vino in calice admixta converteretur in sanguinem Domini mediatè, vel immediatè. Epistolam ipsam consultationis Gaufridi referunt Baronius *anno* 1188. Manrique *d. tom. 3. annal. Cisterc. in eodem anno, capite* 3. Sed cùm nullum adhuc responsum dictæ consultationi daretur, & Joannes vir perdoctus degeret in ipso cœnobio Clarevallensi, ubi inter discipulos ipsius Gaufridi ipsa quæstio sæpiùs disputabatur, ipse veritatis agnoscendæ gratia, tam in ea quæstione, quàm in aliis duabus, altera de verbis consecrationis calicis, de secreta B. Laurentio dici solita alia, consuluit Innocentium III. qui in præsenti illustribus quæstionibus sigillatim respondet. Primæ de verbis consecrationis calicis in principio suprà relato: secundæ verò de conversione aquæ mediatè, vel immediatè in sanguinem Domini, *in §. Quæsivisti*: tertiæ de oratione hucusque diei consueta pro B. Leone *in* §. 3.

b *Transubstantiavit.*) Quæ transubstantiationis vox approbata fuit in Concilio Lateran. generali sub Innocent. III. ut ex eo constat, & notavit Coriolanus *in breviario, anno* 1215. Nec eam vocem SS. PP. incognitam fuisse, nec novellam in Ecclesia, constat ex sancto Cyril. Hierosolym. ibi: *Aquam aliquando in vinum commutavit, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum, & sanguinem transmutaverit.* D. Ambrosius de iis qui initiantur mysteriis, *cap.* 9. ibi: *Quantis utimur exemplis, ut probemus, non hoc esse quod natura formavit, sed benedictio consecravit; majoremque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione ipsa natura mutatur.* Gregorio Nysseno relatu à Bellarmino *in Apol. contra Regem Angliæ, c.* 8. De ea agunt Petrus Damianus *epist. ad Blancam*, Petrus Cluniac. contra Petrobrusianos Innocentius noster *in lib. de myster. Miss.* D. Bernardus, Bonaventura, & D. Thomas laudati à Coriolano *ubi proximè*. 3

c *Formam ipsius canonis.*) Canon pro mysticis precibus, quibus actio divina celebratur, accipitur; quæ divinæ actionis celebrior nuncupatio, quàm apta sit, proprio ipso & nativo significatu patet. Est enim regula, ordo, formula, ac ritus solemnis, quo sacratissima hæc oblatio fieri debet; & quam vel prætermittere, vel mutare nemini licet: idcircò enim sic concepta hæc regula fuit, tam ex verbis Domini, quàm Apostolica traditione, & Ecclesiæ auctoritate, ac constanti usu, ut ex nullius penderet privato arbitrio. Circa auctorem ejus, & originem non consentiunt cum Catholicis hæretici: sed nos regulam certam habemus in præsenti, & in Concilio Trident. *sess. 22. cap.* 4. ubi de canone Missæ ita cautum est: *Et cum sancta sanctè administrari conveniat, sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium, Ecclesia Catholica, ut dignè, reverenterque offerretur, ac perciperetur, sacrum canonem multis antè sæculis instituit, ita ab omni errore purum, ut nihil in eo contineatur, quod non maximè sanctitatem, ac pietatem quandam redoleat, mentesque offerentium in Deum erigat.* Id enim constat, tum ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus, Sanctorum quoque Pontificum piis 4

institutionibus. Probant ab ipso Apostolorum Principe in sua liturgia canonem hunc fuisse appositum B. Isidorus *lib.* 1. *de Eccles. offic. cap.* 15. ibi: *Ordo autem Missæ, vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primùm à S. Petro est institutus, cujus celebrationem uno, eodemque modo universus peragit orbis.* Et non obscurè de ipso canone loquitur D. Paulus *epist.* 1. *ad Timoth. cap.* 2. ibi: *Sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis frequentat Ecclesia, ut precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud, quod est in mensa Domini, incipiat benedici, cùm benedicitur, & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur.* Quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. S. Clemens *epist.* 2. *ad fratrem Domini*: Linus Pontifex *in actibus sancti Petri*, Vigilius Papa *in epist. ad Eleutherium*, c. 5. ibi: *Quapropter cùm ipsius canonicæ precis exitum dixerimus subter directum, quem Deo propitio ex Apostolica traditione suscepimus.* Probat latè Sausay *in panopl. sacerd. p.* 1. *lib.* 1. *c.* 5. & ut apertè cognoscatur, canonem quo hodie utitur Ecclesia esse, compositum à sancto Petro, ex liturgia ipsius, quæ extat *in biblioth. Patrum, in to.* 2. *Græco-Latin. c.* 19. illum transcripsit Herrera *de cærem. Missæ, lib.* 3. *c.* 2. Sed contra primò objiciunt Novatores, quod si canon iste à Domino, & Apostolis fuisset institutus, ab Ecclesia fuisset communi consensu susceptus, & ubique servaretur: sed Ecclesiæ Orientales utuntur liturgiis Sancti Basilii, & S. Chrysostomi: Hierosolymitana S. Jacobi: Mediolanensis servat ritum Ambrosianum, & Hispana olim utebatur Liturgia Mozarabum. Ergo quia canon Missæ pro universali Ecclesia non fuit à S. Petro, & Apostolis institutus. Nam respondetur, liturgias eas esse quidem verbis diversas, sed rebus ipsis non dissonas, sed planè conformes, ut ipsas conferentibus facilè patebit: in singulis enim, & omnibus fiunt, sicut Apostolus præcipit 1. *ad Timoth. c.* 2. orationes, obsecrationes, postulationes, pro omnibus hominibus gratiarum actiones, maximè verò consecratio, oblatio, mortis Domini commemoratio, sanctorum memoria, & oratio pro defunctis. Unde liturgiæ illæ mirè conveniunt. Objiciunt etiam Novatores canonem Missæ fuisse à pluribus Pontificibus compositum, ut refert Polydor. Vergil. *lib.* 5. *de invent. rer. c.* 10. his verbis: *Canonis partem, Te igitur, quæ deinde initium esse cœpit, Gelasius dedit, sicut ante eum Syricius, Communicantes, quod nunc tertio loco ponitur. Alexander I. qui Gelasium, & Syricium longo temporis intervallo præcessit, ob memoriam passionis Christi posuit, Qui pridie quàm pateretur, &c. Leo deinde adjecit, Hanc igitur oblationem, usque: Placatus accipias. Gregorius tres subjunxit postulationes, & Diesque nostros in tua pace disponas, &c. Ejusdem quoque primi Leonis est, Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Sed facilè respondetur, Gregorium, Leonem, Gelasium, & alios ea verba non de novo adjecisse, sed jam ab scriptoribus omissa instaurasse, & restituisse, ut docet Herrera *d. lib.* 3. *de cærem. Missæ, c.* 3. & singula verba suis auctoribus referens, probat Sausay *d. lib.* 1. *cap.* 5. *in digressiuncula de can. Missæ*. Tandem opponunt locum D. Gregorii *lib.* 7. *epist.* 63. ubi respondens querelis, quibus pulsatus fuerat, ob mutationes quasdam in forma liturgica, & nominatim quòd jussisset Orationem Dominicam mox post canonem recitari, sic scribit: *Orationem Dominicam idcircò mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodò orationem oblationis hostiam consecrarent: & valdè mihi inconveniens visum est, ut precem, quam scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam orationem, quam Redemptor noster composuit, super ejus corpus, & sanguinem taceremus.* Ex quibus verbis deducunt primò, Apostolos tantùm ad Orationem Dominicam Missam celebrasse, idest oratione Dominica recitata tantùm consecrasse. Secundò quendam scholasticum auctorem fuisse hujus Canonis. Ergo non ab Apostolis, seu ut dicebamus à liturgia D. Petri originem trahit. Pater Theophilus Raynaud. *de prima Missa*, c. 4. existimat, verè Liturgiam cum suo Canone ab Apostolis compositam fuisse, sed frequentius cùm per tempus, & occupationes licebat, eos tantùm ad Orationem Dominicam celebrasse. Andreas Sausay *in Panopl. sacerd. part.* 2. *lib.* 1. *fol.* 373. credit distinctionem illam *solummodo*, irrepsisse in epistola D. Gregorii, & ab ejus contextura alienam esse. Sed veriùs dicendum credo cùm Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 81. ad solam Orationem Dominicam Apostolos consecrasse, videlicet antequam Canonem instituissent: nam postea non solùm Canonem, verùm & preces, quibus hodie Ecclesia utitur, in Missæ sacrificio fundebant. Sanctus Proclus *in libel. de tradit. divinæ liturgiæ*, ibi: *Postquam Servator noster in cœlum assumptus est, Apostoli priusquam per orbem terrarum dispergerentur, conspirantibus animis ad toto die orandum convertebantur, & cùm multam consolationem in mystico illo Dominici corporis sacrificio positam invenissent, susissimè, & longa oratione liturgiam decantabant. Hæc enim divina, unà cum docendi ratione conjuncta, cæteris rebus anteponenda existimabant, atque majori, & alacriori rerum divinarum, & sacrificii sacrosancti desiderio flagrabant, & illud prolixè amplectebantur, quod in memoria semper haberent illum verbum Domini dicentis: Hoc est corpus meum, &c. Hoc facite in meam commemorationem, &c. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quare & contrito spiritu multas decantabant preces; divinum numen impensè orantes. Enimverò, tam ex Judæis, quàm ex Gentibus eos, qui recens illuminati erant, ea quæ ad gratiam consequendam faciebant, quæque facienda, quæque ante donum gratiæ omittend: docente, cùm ipsi essent umbra gratiæ, piè informarunt. Per has itaque preces Spiritus sancti adventum expectabant, ut qui divina præsentia propositum in sacrificium panem, & vinum aquæ permixtum, ipsum illud corpus, & sanguinem Servatoris nostri Jesu Christi efficiat. Qui quidem religiosus ritus observatur ad hoc usque tempus, & ad finem usque sæculi manebit.*

Secundæ difficultatis, omissa quæstione, Quisnam ille scholasticus esset? quam disputat Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 12. Herrera *lib.* 3. *de cæremon. Missæ, cap.* 2. dicendum est, D. Gregorium non asserere canonem Missæ compositum fuisse ab scholastico, sed potius precem, & orationem illam composuisse, & recitasse in ea parte Missæ, unde mutabatur locus orationis Dominicæ, quam decrevit Gregorius juxta antiquam consuetudinem, esse post consecrationem recitandam. Ut stet igitur sancti Gregorii inconcussa narratio, dicendum est, ipsum reperisse, Orationem Dominicam inordinatè à quibusdam in sacrificio Missæ recitari, scilicet vel ante sacram oblationem, vel diu post sacrificata divini altaris munera; & sapienti ejus prudentia factum esse, ut loco congruo ipsa Domini oratio diceretur, videlicet non ante consecrationem Eucharistiæ, sed super ipsam oblationem, mox ac solemnis canon fuisset terminatus, juxta antiquam Apostolorum consuetudinem, quæ sensim fuerat immutata. Pro expositione autem illorum verborum canonis: *Pro Pontifice N.* & *Pro Rege N.* sciendum est, quod apud Gentiles sacerdotes publica vota pro salute Imperatorum suscipiebant, & persolvebant, ut constat ex Tacito *libro* 4. *annal.* ibi: *Pontifices, eorumque exemplo cæteri sacerdotes, Neronem quoque & Drusum eisdem Diis commendarunt.* Plinius *lib.* 10. *epist.* 12. alias 8. à Trajano petens sacerdotium, ait: *Rogo dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut jure sacerdotii precari Deos pro te publicè possim, quos nunc precor pietate privata.* Svetonius *in Augusto, cap.* 37. & *in Nerone, cap.* 46. Illustrat Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *tractatu de amore cognat. temper. fol.* 508. Dies, quo vota concipiebantur pro salute Principis, fuit 3. Nonas Januarii, ut constat *ex l.* 233. §. *post Kalendas, ff. de V. S.* & Kalendis ipsius vota solvebantur, *l.* 7. *C. de feriis, l.* 2. *Cod. Theodos. eodem tit.* D. Ambrosius *sermone* 17. Chrysologus *serm.* 155. quem morem damnarunt PP. Concilii Altissiod. *cap.* 1. & de ejus luxu latè queritur D. August. *epist.* 64. *ad Aurelian.* Illustrat Lipsius *in notis ad Tacitum, lib.* 16. *folio* 440. Brissonius *lib.* 1. *de formulis, pag.* 100. Gutherus *de jure Pont. lib.* 4. *cap.* 13. Cataneus *in notis ad Plinium, lib.* 10. *epist.* 16. Bulengerus *libro* 1. *de Imp. cap.* 35. Altesserra *de Ducibus, lib.* 2. *cap.* 17. Non dissimilis mos invaluit inter Orthodoxos sacerdotes jam ab Apostolorum temporibus; nam Paulus 1. *ad Timoth. capite* 2. pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, orare, votaque nuncupare jubet. D. Clemens *lib.* 8. *constit. cap.* 12. ut in sacrificio corporis, & sanguinis Domini pro Regibus indesinenter oretur, præcipit. Idem admonet D. Ambrosius *lib.* 4. *de Sacram. capite* 4. & Arnobius *adversus Gentes*, Tertullianus *Apolog. capite* 30. *Precantes* (inquit) *sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcumque hominis, & Cæsaris vota sunt.* Inde in liturgia D. Basilii legitur: *Memento Domine piissimi, & fidelissimi Imperatoris.* Sic in Concilio Arelat. 3. *can.* 2. statuitur, ut pro excellentissimo, & gloriosissimo Rege, & liberis ejus omnes Episcopi, Presbyteri, Abbates, & monachi in unum collecti, psalmodiam, & Missarum solemnia, & Litaniarum officia omnipotenti Deo devotissimè solvant. Idem cavetur in Concilio Cabil. *can.* 66. Rehemensi *can.* 40. Mogunt. 2. *can.* 1. Emeritensi *can.* 3. Tolet. 16. *can.* 7.

16. *can.* 7. ibi: *Convenit, ut tam per omnes civitates, vel loca, in quibus sedes Episcoporum esse noscuntur, ad regni ejus ditionem pertinentes, quam etiam per eorundem Episcoporum diœceses, excepto passionis Dominicæ die, quando altaria denudata persistunt, nec cuiquam in eodem die Missarum licet solemnia celebrare, cunctis aliis diebus, quibus idem Dominus noster in hac vita superstes extiterit, pro cunctis ejus filiis, vel filiabus sacrificiorum Domino libamina dedicentur.* Et aliis congestis ab Antonio August. *in epit. jur. lib.* 1. *tit.* 19. Bellarmino *de sacram. lib.* 2. *de Missa*, *c.* 21. Suarez 3. *p. in* 3. *p. disp.* 83. *sect.* 2. Baronio *anno* 200. *n.* 6. & 201. *n.* 29. & 255. *n.* 42. & 260. *n.* 21. Spondano *in ejus epitome*, *anno* 506. *n.* 1. Sahabedra *in chron. Goth. in vita Egicæ:* cujus usus aliam rationem assignat Petrus Damianus *lib.* 7. *epist.* 3. *ad Henrici filium*. Has ergo preces pro Principibus, tum ecclesiasticis, tum sæcularibus faciendas Ecclesia tradit, dum in canone Missæ ea verba posuit: *Una cum famulo tuo Papa nostro, Antistite nostro, Rege nostro*. Extatque de hac re Concilii Vasensis canon 4. circa tempora Leonis, ubi jubetur, ut nomen cujuscumque Papæ urbis Romæ in omnibus Missis recitetur: & Bonifacius Martyr *in c. si Papa, distinct.* 4. ait: *Pro cujus perpetuo statu universitas fidelium tantò instantius orat, quantum suam salutem post Deum ex illius incolumitate propensius impendere animadvertit.* Quod multò anterior Favianus I. *epist.* 1. dilectissimis ubique Ecclesiæ Catholicæ comministris scribit in hæc verba: *Fraternitatis vestræ charitatem intimis obsecramus precibus, ut nostræ parvitatis in sacris vestris orationibus memores esse dignemini.* Cæterùm cùm Papa Missam celebrat, non dicit, *Una cum famulo tuo Papa nostro;* sed, *una mecum indigno famulo tuo;* ut testis est Innocentius noster *in c.* 3. *hoc tit. in* 3. *collect.* cujus sententia confirmatur ex Clemente *lib.* 8. *constit. c.* 12. ubi Pontificis sacra peragentis hæc verba leguntur: *Adhuc obsecramus te pro me, qui nihil sum, qui tibi oblationem facio.* Et sacerdotes, vel Diaconos omittentes preces istas, omni honore privari jubentur *in can.* 13. & 14. *Synodi Constantinop.*

COMMENTARIUM.

6 Circa formam consecrationis calicis, an videlicet omnia verba in canone Missæ expressa sint substantialia, vel essentialia ad consecrationem, variæ sunt Doctorum, immò & scholasticorum sententiæ. Necessaria esse hæc omnia, aut æquivalentia alia: *Hic est calix sanguinis mei, novi & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum;* docuerunt cùm D. Thoma *art.* 2. *quæstiunc.* 1. & *in epist.* 1. *ad Corinth.* & 3. *part. quæst.* 78. *articul.* 3. Henricus *in* 4. *distinct.* 8. *quæst.* 2. Paludanus *ibi*, *quæst.* 3. Capreolus *quæst.* 1. *articul.* 1. *concl.* 6. Richardus *art.* 3. *quæst.* 2. S. Antoninus 3. *part. Summæ*, *tit.* 13. *cap.* 5. §. 4. Sylvester *in summa*, *verbo Eucharistia* 1. *quæst.* 6. *numer.* 7. Armilla *eod. verbo*, *numer.* 14. Tabiena *numer.* 31. & alii, quos refert, & sequitur fundamenta hujus doctrinæ expendens Thomas Hurtado *to.* 2. *resolut. moral. tract. ultim. resolut.* 8. *per tot.* Contraria tamen sententia, videlicet non desiderari ad consecrationem calicis essentialiter omnia ea verba, docuerunt Cornejo *quæst.* 78. *artic.* 3. *dist. unic. dub.* 1. Franc. Longus *annot.* 1. *ad Eugenii decret. in Concilio Florent.* §. *tertium est*, Leander *part.* 2. *de sacram. tract.* 7. *disput.* 9. *quæst.* 21. alii plures, quos refert, & sequitur nervosè hanc sententiam fundans, & contrariæ fundamentis satisfaciens, P. Henao *de Sacram. Eucharist. disput.* 12. *sect.* 2. *per tot.* quorum opinionum fundamenta trutinare longum foret. Illud tantùm notandum est, Innocentium III. in præsenti nec affirmare, nec negare ea verba necessaria esse, sed tantùm ritè adjecta fuisse in canone Missæ, licèt in sacra pagina non legantur; congruenterque apposita fuisse, quia clausula illa, *Novi, & æterni Testamenti*, significat hunc esse sanguinem, quo novum testamentum firmatum est, juxta Apostoli doctrinam ad Hebræos *cap.* 4. & per illa verba, *Mysterium fidei*, indicari, hoc sacramentum esse unum ex mysteriis fidei maximè reconditis, in quo aliud videtur, & aliud sub speciebus latet: vel quia in consecratione Sanguinis expressè significatur Christi passio, quæ est maximum mysterium, & in omnibus sacrificiis veteribus figuratum, & in hoc sacramento quoad rem oblatam verè, & realiter contentum; quoad ipsam verò effusionem sanguinis mirabiliter repræsentatum.

§.

Quæsivisti etiam, utrum aqua cum vino in sanguinem convertatur? Super hoc autem opiniones apud scholasticos variantur. Aliquibus enim videtur, quod cùm de latere Christi duo præcipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua, in illa duo vinum, & aqua, quæ commiscentur in calice, divina virtute mutantur, ut in hoc sacramento plenè sit veritas & figura. Alii verò tenent quod aqua cum vino transsubstantiatur in sanguinem, cùm in vinum transeat mixta vino: licèt Physici contrarium asseverent, qui aquam à vino per artificium posse asserunt separari. Præterea potest dici, quod aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa; ita quòd vini saporem assumit. Quod inde convincitur, quia si post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commixtum, corpori quod sub eis latet, undique circumfunditur, non madidans circumfusum: ipsa tamen accidentia vinum appositum videntur afficere, quia si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia mutare subjectum, sicut & subjectum contingit accidentia permutare; cedit quippè natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur. Sed neque inconveniens creditur, aut absurdum, si aqua in corpore Christi esse credatur, cùm legatur de ipsius latere processisse: illud autem est nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, aquam videlicet in phlegma converti. Nam & de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exiisse, non attendentes, quod de latere Christi duo fluxerunt sacramenta: & quod non baptizamur in phlegmate, sed in aqua, juxta quod Dominus protestatur: Nisi quis renatus fuerit in aqua, & Spiritu sancto, non introibit in regnum Dei. Verùm inter opiniones prædictas illa probabilior judicatur, quæ asserit, aquam cum vino in sanguinem transmutari: ut expressius eluceat proprietas sacramenti. Nam cùm aquæ multæ sint populi multi, juxta quod alibi legitur: Beati qui seminatis super omnes aquas; ideò vino aqua unitur, ut Christo populus adunetur; per hoc enim, quod suscepit ipse de nostro, & accepimus ipsi de suo, tam insolubili nexu conjungimur, ut qui est unum cum Patre per ineffabilem unitatem, fiat unum nobiscum per admirabilem unionem: ac per hoc ipso communiter mediante, cum Patre unum efficimur. Pater, inquit, sancte serva eos, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos. Non pro his rogo tantùm, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut & ipsi in nobis unum sint, & mundus credat, quia tu me misisti.

COMMENTARIUM.

1 In hoc §. respondet Innoc. III. prædicto Joanni circa illam quęstionem, an aqua, quę cum vino in calicem mixta offertur, convertatur mediatè, vel immediatè in sanguinem Domini? Et propositis tribus sententiis, ut probabiliorem secundam amplectitur, quæ asserit, aquam vino mixtam in sanguinem Christi converti; quam universi Theologi posteriores sequuti sunt. Ex quo videtur motus Baronius *anno* 1192. *n.* 24. ut heresim appellaret sententiam negantem aquam in vinum converti. Sed verè excessit à censura, quia Innocentius non approbavit prædictam sententiam ut fide certam, sed ut probabiliorem: & cùm dependeat ex Philosophico principio conversionis aquę in vinum, quod in Philosophia non est certum, siquidem aliqui affirmant, aquam vino infusam, si adsit tempus sufficiens ad transmutationem, in vinum converti, ut Petrus Garzia Primarius Complutensis *fen.* 1. *disp.* 7. *c.* 2. pro se adducens Galenum *lib.* 1. *de elementis*, *c. ult.* & Philosophum *de generatione textu* 34. 39. & 88. & hanc fuisse Philosophi sẽtentiã tẽstantur D. Thomas 3. *p. q.* 77. *art.* 8. D. Bonaventura *in* 4. *dist.* 11. *dub.* 3. Albertus Magnus *in* 4. *dist.* 11. *art.* 9. Alii verò negant, aquam etiam modicissimam in vinum converti, ut Philoponus *lib.* 1. *de generat. textu* 84. & ex modernis Theologis Koninch, & Lugo relati à Magistro Prado *lib.* 1. *de generat. quæst.* 31. §. 4. consequenter prædicta secunda senten-

sententia non est certa secundùm fidem, nec certitudine conclusionis theologicæ deductæ ex una præmissa de fide, & alia lomine naturali nota; sed præcisè est opinio probabilior, ut eam declaravit Innocentius. Adeò tamen eam fusè disputant Theologi, ut juxta institutum nostrum eam in præsenti prosequi, & discutere esset actum agere, & granum mittere in acervum. Videndi sunt Alanus *lib. 1. de Euchar. cap.* 53. Salmeron *tom. 6. in Evang. tract. 4. §. adhæc*, Toletus *in summa, lib. 2. cap.* 25. Ægidius Romanus *3. p. q.* 74. *art.* 8. *dub.* 1. Bernal *disp.* 28. *sect.* 4. Cardinal. Lugo *disput. 4. de Eucharist. sect.* 3. Raynaudus *in Onomast. Eucharist. verbo Mixtum*, Dicastillus *tract. de Eucharist. disputat.* 2. *dub.* 9. *part.* 2. Paulus Aresius *in peculiari opusc. de hac quæstione*, *sect.* 7. Pasqualigus *disputat.* 91. *sect.* 7. Joannes Bapt. Scortia *de sacrif. Missæ*, *lib.* 1. *cap.* 4. Diana *p. 3. tract. 4. resol.* 49. & 5. *part. tract. 5. resol.* 56. Basilius Pontius *in speciali opusc. de hac quæstione edito*, Manrique *annal. Cistercien. anno* 5202. *cap.* 2. Bassæus, *in summa*, *verbo Eucharistia*, *num.* 14. Raynaud. *in Onomast. Eucharist. verbo Mixtum*, P. Henao, *de Eucharist. disputat.* 4. *sect.* 4. Martinez à Prado *de Eucharist. dub.* 10.

§.

TErtio loco fraternitas tua requisivit, quare fuerit mutatum quod in secreta B. Leonis secundùm antiquiores codices continetur, sic videlicet: Annue nobis Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio. Cùm in modernis Sacramentariis habeatur: Annue nobis quæsumus, ut intercessione Beati *a* Leonis hæc nobis prosit oblatio. Super quo respondemus, cùm sacræ Scripturæ dicat auctoritas, quod injuriam facit Martyri, qui orat *b* pro Martyre, idem est ratione consimili de Sanctis aliis sentiendum: quia orationibus nostris non indigent, pro eo quod cùm sint perfectè beati, omnia eis ad vota succedunt: sed nos potiùs orationibus eorum indigemus, quos (cùm miseri simus) undique mala nostra perturbant. Unde quod in plerisque orationibus continetur: Prosit, vel proficiat huic sancto, vel illi, talis oblatio ad gloriam, & honorem; ita debent intelligi, ut ad hoc prosit, quod magis, ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licèt plerique reputent non indignum, Sanctorum gloriam usque ad judicium *c* augmentari, & ideò Ecclesiam interim sanè posse augmentum glorificationis eorum optare. Verùm utrum in hoc articulo locum habeat illa *d* distinctio, qua docetur, quod defunctorum alii sunt valdè boni, alii sunt valdè mali; alii mediocriter boni, alii mediocriter mali: unde suffragia, quæ fiunt à fidelibus in Ecclesia pro valdè bonis, actiones sunt *e* gratiarum; pro valdè malis, consultationes vivorum; expiationes verò pro mediocriter bonis, & propitiationes pro mediocriter malis; tua discretio investiget.

NOTÆ.

1 a B. *Leonis.*) Secundi videlicet *in libro Sacram. D. Gregorii*, *pag.* 122. ubi legitur: *Ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio*. In codice autem Rodradi habetur: *Ut intercedente B. Leone nobis prosit oblatio*. Et in Missali Romano: *Ut intercessione B. Leonis*, ut notavit Menardus ad D. Gregorium ubi suprà, *fol.* 167. & inde deducit P. Vasquez *3. part. in 3. part. disput.* 127. *cap.* 3. *num.* 22. Ecclesiam nonnunquam ex justis causis mutasse aliquid ex pertinentibus ad accidentia Sacramentorum, & hodie in oratione secreta oratur à nobis Deus, ut beata retributio sanctum Leonem comitetur.

2 b *Qui orat pro Martyre.*) Hæc verba non reperiuntur in sacra Scriptura; extant tamen apud D. Augustinum *sermone 27. de verb. Apostoli*, & *serm.* 107. *cap.* 2. & *tract.* 48. *in Joannem*. Quare Bellarminus *tom. 1. contr. lib. 2. de Conciliis*, *cap.* 12. ait, Innocentium in præsenti appellasse sacram Scripturam sententiam D. Augustini, ad differentiam profanæ scripturæ, ut etiam fecerunt D. Benedictus *cap.* 53. *sua regulæ*: *Sicut dicit Scriptura, voluptas pœnam, & necessitas parit coronam*. Nec tamen uspiam comparet ea sententia in sacris Bibliis: & S. Valerius *in dictis de generibus monac.* apud S. Benedictum Ambianensem, *cap.* 3. ait: *Scriptura testatur, quod omne peccatum, quod remissus, indisciplinatusque admiserit frater, ad negligentiam prorsus revertatur seriorem*. Et frustra hæc verba quærea in sacra Scriptura: & Magist. Sentent. *libro* 1. *dist.* 26. *littera B*, nomen ipsum Sacræ Scripturæ adhibet ad designandum PP. scripta. Notarunt Molanos *in quodlibet. trium qq.* Menardus *in notis ad concord. Regul. B. Benedicti Ambian.* Theophilus *tom.* 53. *tract. Anagnostas ad sacram mensam*, *cap.* 8. Aliter docent P. Henao *de Eucharist. disputat.* 57. *sect.* 3. Thomas Hurtado *de vero martyr. tract.* 7. *resolut.* 40. *§.* 7. videlicet Innocentium docere intendere, sententiam hanc inveniri implicitè in Sacra Scriptura, sicut apud Joannem *cap.* 7. *vers.* 38. Christus Dominus tribuit Scripturæ verba illa: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*. Cùm tamen non legantur in veteri Testamento, sed sensus quem continent inde eliciatur, ut jam notarunt ibi Ribera, Tolet. & Franc. Lucas. Vera autem ratio hujus quasi effati, Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre; præter aliam minùs idoneam, quam excogitavit Carrillo *in explicat. bullæ defunct. part.* 2. *cap.* 53. *num.* 50. deducenda est ex revocata in dubium certitudine gloriæ, quam martyr consummatus patitur, si pro ejus sublevatione fundatur oratio, sicut funditur pro aliis defunctis.

3 c *Augmentari.*) Quod roboratur auctoritate Divi Thomæ 1. *part. quæst.* 62. *articul.* 9. *ad* 2. & 2. 2. *quæst.* 13. *articul.* 4. *ad* 2. & *in* 4. *dist.* 5. *quæst.* 2. *artic.* 1. *quæst.* 6. cujus sententiam communiter sequuntur Thomistæ. Sed *in addit.* Sanctus Doctor *in 4. distinct.* 11. *quæst.* 2. *art.* 1. ait, quod gaudium accidentale Beatorum crescit eis de omnibus benefactis pro eis, videlicet de gratiarum actione: quam sententiam illustrat Thomas Hurtado, *de vero martyrio*, *resolut.* 43. *§.* 7.

d *Distinctio.*) Quæ est D. Augustini *in cap. tempus* 13. *quæst.* 2. cui convenit Hildebertus Episcopus *in carmine de offic. Missæ*. 4

Perfectos, valdeque malos, nil vota suorum,
Nil impensa precum, nil holocausta juvant.
Nam nec justus eget, nec pessimus ista meretur:
In medio est veniam cui sacra mensa parat.

e *Gratiarum sunt actiones.*) Et eo modo nonnunquam dicitur offerri sacrificium pro Sanctis, videlicet in gratiarum actionem. D. Clemens *libro 6. constitut. cap. ultimo*, ibi: *Convenire in cœmeteriis ad legendos sacros libros, & canendos psalmos pro mortuis martyribus, & sanctis omnibus, qui sunt à sæculo defuncti, ac pro fratribus vestris, qui in Domino mortui sunt*. Sanctus Cyprianus *epistol.* 34. ibi: *Veri, & spirituales Dei milites, dum diabolum Christi confessione prosternunt, palmas à Domino, & illustri professione coronas meruerunt: sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus quoties Martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus*. Divus Chrysostomus *homil.* 21. *in acta*: *Quid tibi videtur, quod pro martyribus offertur, quod vocantur in illa hora; licèt Martyres sint, etiam pro Martyribus offertur. Magnus honor nominari Domino præsente*. Sanctus Epiphanius *hæres* 75. Offerri enim potest sacrificium pro Sanctis, non quatenus propitiatorium est, & impetratorium, quasi pro his, qui jam beati sunt, aliquid, quod eis desit ad salutem, postuletur. Sed offerri potest sacrificium ipsum, ut est Latreuticum, & Eucharisticum, ad Deum cum eis adorandum, & pro his glorificandum, cujus gratia ad æternam gloriam per tantas victorias, & triumphos pervenerunt: quæ Dei dona sunt, & gratiæ, ac bonitatis ejus opera gloriosa. Et licèt sancti non sint capaces fructus satisfactorii, sunt capaces gaudii accidentalis. Docuerunt, & latius prosequuntur Hurtado *dict. §. 7. per tot.* Bellarmin. *de Purgat. lib.* 2. *cap.* 18. Suarez *lib. 5. de orat. cap.* 14. *numer.* 4. Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. part. 2. lib. 5. art. 1. per tot.* F. Alfons. Mendoza *quæst. 6. scholast.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ*, *disputat.* 17. ubi exponit difficilem locum Missalis Muzarabum, ubi sacerdos offerens ita orat: *Item pro spiritibus pausantium Hilarii, Athanasii, Martini, Ambrosii Augustini, Fulgentii, Leandri, Isidori*, Theophilus Raynaud. *tom.* 5

16. *in*

16. *in Heterocl. spirit. sect.* 1. *fol.* 14. & *tom.* 5. *p.* 2. *cap.* 2. *fol.* 254.

6 (*Mediocriter malis.*) Hæc verba meritò difficillima visa sunt Bellarmino, *lib.* 2. *de purgat. cap.* 18. Suario, *tom.* 3. *in* 3. *p. disput.* 78. *sect.* 3. & *tom.* 4. *disput.* 48. *sect.* 4. *n* 9. Theophilo Raynaud. *tom.* 15. *in Heterocl. spirit. sect.* 3. *punct.* 1. *quæst.* 1. *fol.* 432. Nam cùm certum sit, suffragia nostra inutilia esse valdè bonis animabus, videlicet Beatis & Martyribus, ut proximè probavi; & etiam offerri posse pro valdè malis, videlicet in inferno existentibus, ut latè probant Salas, 2. 2. *tract.* 13. *disput.* 15. *sect.* 3, Sanderus *lib.* 7. *visibilis monarch. hæresi* 46. Jodocus Coccius, *tom.* 2. *lib.* 10. *artic.* 7. Castro, *advers. hæres. verbo Infernus*, Theophilus *dicto quæst.* 1. pro mediocriter verò bonis, hoc est pro animabus detentis in purgatorio, Missæ sacrificium ritè, & utiliter offerri posse, ut probavi *in cap. fin. de testament*, inquirendum est, quinam sunt mediocriter mali, quibus prodesse possunt suffragia nostra, ut Innocentius ait? Bellarminus, *ubi supra*, suscipiatur Innocentium III. memoria lapsum, quadrimembrem fecisse divisionem animarum, quæ apud D. Augustinum; cujus doctrinam in præsenti §. repræsentavit Pontifex, non est nisi trimembris, videlicet earum animarum, quæ beatæ sunt, & valdè bonæ dicuntur; & damnatarum, quæ valdè malè in inferno cruciantur; & earum, quæ mediocriter bonæ sunt, & in purgatorio detinentur. Aliam adducit solutionem idem Bellarminus, quam & assignarunt Suarez, ac Theophilus *ubi suprà*, videlicet mediocriter malos appellari eos, qui supra reatum pœnæ, quo solo inquinantur, & cujus ratione detinentur in purgatorio, appellanturque mediocriter boni, retinent etiam culpam venialem; nam etiamsi verior sententia ferat, culpas minutas hinc exportatas, in ipso puncto mortis obliterari quoad maculam; tamen non est id prorsus certum. Itaque potuit Innocentius opinari, ac proinde duo illa ultima membra divisionis, quàm proposuit, spectabunt ad animas purgatorii, vel ut alii volunt, ad defunctos cum solo originali peccato. Verba autem, *Valde mali*, exponunt Torre *ad* 2. 2. *D. Thomæ*, *quæst.* 83. *art.* 17.

C A P U T VII.

Idem *Rectoribus Rom.* a *Fraternitatis.*

DE homine. *Et infrà*: Quæsivistis à nobis, quid de incauto presbytero videatur, qui se sciens in mortali crimine constitutum, Missarum solemnia, quæ non potest propter necessitatem quamlibet intermittere, pro sui facinoris conscientia dubitat celebrare, arctatusque graviter à duobus, dum divinum exequi mysterium metuit, ne populum illum expectantem offendat, corpus Christi perficere perhorrescit, ne sumens ipsum indignè, judicium sibi manducet, & bibat, peractis cæteris circumstantiis, Missam celebrare se fingit, & suppressis verbis, quibus conficitur corpus Christi, panem, & vinum tantummodò purum sumit: ita credens per id, quod prætendit, populo satisfacere, ut per quod intendit, Deum non debeat provocare. Cùm ergo falsa sint abjicienda remedia, quæ sunt veris periculis graviora, licèt is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, ab hujusmodi Sacramento reverenter debeat abstinere, ac ideò peccet graviter si se ingerit irreverenter ad illud; tamen gravius proculdubio videtur offendere, qui sic fraudulenter illud præsumpserit simulare, cùm ille culpam vitando, dum facit, in solius misericordis Domini manum incidat: iste verò culpam faciendo, dum vitat, non solùm Deo, cui non veretur illudere, sed populo, quem decepit, se astringat.

N O T Æ.

1 a R*Om. Fratern.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. sed cùm hæc epistola non reperiatur inter editas à Sirleto, & Bosqueto, cognosci nequit, de qua fraternitate Romæ erecta agat Innocentius in præsenti. Illud in præsenti docetur, graviùs peccare sacerdotem, qui simulat consecrare, & exponit hostiam non consecratam adorandam populo, quàm illum, qui in peccato mortali offert sacrificium & consecrat. Quod & ad eum casum, in quo sacerdos peccatori intendit dare hostiam non consecratam pro consecrata, ad vitandum sacrilegium, extendit Joan. Sanchez *in selectis*, *c.* 34. ubi textum hunc exponit. Et hanc Innocentii doctrinam post longum examen confirmant Petr. Joan. Oliv. *quodlibet* 5. *qu.* 10. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. punct.* 4. *fol.* 70. & meritò, quia pejus est conari falsam reddere veritatem fidei, quod facit simulatè sacrificans, quàm indignè, sed verè celebrare. Atque pejus est simulato sacrificio horribiliter Deo illudere, quam malè sacrificare. Continet præterea ea simulatio externam malè sacrificantis idololatriam erga purum panem, & excitationem totius Ecclesiæ ad similem turpitudinem. Similiter etiam nec poterit sacerdos ad celandum peccatum, & servandam famam occulti peccatoris, porrigere illi falsam hostiam; immò tenetur illud ad veram communionem eam publicè petentem admittere, *cap. placuit* 6. *quæst.* 2. *cap. si sacerdos* 2. *de offic. Ordin.* Potest tamen ex probabili sententia, quam contra Joannem Sanchez defendit Theophilus *ubi proximè*, ad servandam similis peccatoris famam conventione priùs cum eo habita, sacerdos veram hostiam ori peccatoris admovere simulando, nec reipsa illi Eucharistiam tradendo. Nec his omnibus obstat, posse confessarium pro servanda fama peccatoris simulare absolutionem pro sedando scandalo, quod oriri posset, si peccator ad pedes sacerdotis hærens discederet absque absolutione; nam cùm eo casu nulla detur illusio sacramenti, nec etiam periculum idololatriæ ex parte ministri, neque ex parte adstantium, potest tunc confessarius agnoscens indispositionem pœnitentis simulare absolutionem, ut ejus famæ consulatur. Docent, & alios casus adducunt Vasquez 3. *part. in* 3. *disput.* 209. *num.* 41. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *disput.* 67. *sect.* 4. Joannes Sanchez *ubi suprà*.

C A P U T VIII.

Idem a *Ferrariensi Episcopo.*

IN quadam à nostra decretali epistola asseris te legisse, illud esse nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, in Sacramento videlicet Eucharistiæ aquam in phlegma converti: nam de latere Christi, non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exiisse. Licèt autem hæc magnos, & autenticos viros sensisse recenseas, quorum opinionem dictis, & scriptis hactenus es sequutus; ex quo tamen in contrarium nos sentimus, nostræ compelleris sententiæ consentire. Sed verbum Joannis Apostoli te multùm movere fateris, dicentis: Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis; & hi tres unum sunt: quamvis hoc ultimum in plerisque codicibus minimè habeatur. Quod dicis sic exponi ab omnibus, illos videlicet esse unum, idest de una, & eadem re, scilicet de humanitate Christi, testari. Porrò si vera fuit aqua, quæ fluxit de latere Christi, & non humani corporis humor, qualiter per illam probetur, quod Christus sit homo verus, non vides. Glossa namque super illum locum sic se habet: Spiritus, idest humana anima, quam emisit in passione. Aqua, & sanguis, quæ fluxerunt de latere Christi, quod fieri non posset, si non haberet veram carnis naturam. Sic ergo tam ex textu, quam ex glossa proponis, per illam aquam probari, quod sit verus homo; & ideò si dicatur, quod illa non extitit vera aqua, sed aquaticus humani corporis humor, tam expositoris, quàm Apostoli verba intel-

intelligibilia tibi esse videntur: sed dato, quod fuerit vera aqua, sicut nos credimus, & fatemur, nec ista, nec illa sufficienter intelligis. Unde nobis humiliter supplicasti; quatenus ad generalem utilitatem legentium, & nebulam de tuo corde tollendam sufficienter, & evidenter id exponere dignaremur. Nos igitur ad tuæ supplicationis instantiam respondemus, quod quidam dixerunt, sed erraverunt, Christum non fuisse verum Deum sed adoptivum, ut miseri Arriani. Alii Christum non fuisse verum hominem, sed phantasticum, ut impii Manichæi. Sed adversus has hæreses Joannes Apostolus in Epistola sua loquitur dicens: tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus; & hi tres unum sunt. Per hoc intendens ostendere, quod Christus sit verus homo: nam ad esse hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus & anima, ex quorum conjunctionibus verus homo subsistit. Per hoc autem, quod in articulo mortis Christus inclinato capite tradidit spiritum, de quo voce magna clamaverat: Pater in manus tuas commendo spiritum meum; manifestè probatur, quod ipse spiritum habebat, non solùm vitalem flatum, sed animam quoque rationalem, de qua prædixerat. Tristis est anima mea usque ad mortem; &, Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Per hoc autem quod unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuò exivit sanguis, & aqua, probatur apertè, quod Christus verum corpus habebat: nam de phantastico corpore, nec sanguis, nec aqua potuisset exire; unde ille, qui vidit, testimonium quidem perhibuit, & testimonium ejus est verum: quia tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Quod videlicet Christus sit verus homo ex anima rationali & humana carne subsistens, probatur ex eo quod spiritum vitalem emisit ex vero corpore. Quod inde probatur, quoniam ex eo sanguis exivit, & aqua. Rationalis quippè anima non posset vivificare nisi corpus humanum, ex quibus verus homo consistit. Cæterùm, sicut verus fuit spiritus, & verus sanguis, ita proculdubio, vera aqua; cùm Christus sit veritas, & à veritate omnis fallacia sit penitus aliena. Nam si non fuisset aqua, sed phlegma quod de latere Salvatoris exivit, ille qui vidit, & testimonium perhibuit veritati, profectò non aquam, sed phlegma dixisset: nec in hoc verum regenerationis sacramentum fuisset ostensum, cùm per sacramentum Baptismi non regeneremur in plegmate, sed in aqua: neque per hoc potuisset vero probari argumento, quod in sacramento Eucharistiæ admiscenda sit aqua vino, si de latere Christi non aqua, sed phlegma cum sanguine profluxisset: sed nec vera fuisset figura, quæ super hac re præcessit in veteri Testamento, quando videlicet Moyses virga percussit silicem, & ex ea quidem non phlegma, sed aqua manavit. Restat igitur, ut qualiscumque fuerit illa aqua, sive naturalis, sive miraculosa, sive de novo divina virtute creata, sive de componentibus ex parte aliqua resoluta, proculdubio vera fuit; cùm naturaliter possit & compositum in componentia, & elementarium in elementa resolvi: quemadmodum verus extitit sudor ipsius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Cùm autem ad compositionem humani corporis quatuor elementa concurrant, videlicet terra, aqua, aer, & ignis; & ad vegetationem ejusdem corporis quatuor humores consimiles illis conveniant, videlicet sanguis, & cholera, phlegma, & melancholia: ut veritatem humani corporis expressiùs demonstraret, unum ex illis, & unum ex istis Joannes expressit; illaque potiùs ex illis, & istis; quæ magis ministerio congruebant; ex elementis aquam; & ex humoribus sanguinem: in quibus duobus duo maximè sacramenta, Redemptionis, videlicet, & Regenerationis elucerent.

NOTÆ.

1 a *Ferratiensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* Hugoni videlicet ut Rotaldo, qui ambo floruerunt in Ecclesia Ferrariensi temporibus Innocentii III. ut refert Ughel. *tom. 2. Italiæ sacræ, fol. 376.* De Ecclesia Ferrariensi aliqua adduxi *in c. cùm M. de constit.*

b *Quadam Decretali.*) Suprà relata *in c. cùm Marthæ.*

2 c *In phlegma.*) Prima enim opinio in illa vexata quæstione de aqua vino in calice mixta convertenda immediatè, vel mediatè in sanguinem Christi, antiquorum Theologorum fuit, vinum infusum calici converti in sanguinem, & aquam in humorem phlegmaticum, quem de latere Christi exiisse dicebant. Quæ opinio meritò damnatur ab Innocentio in præsenti, ut erronea, quia tria continet falsa: Primum, aquam non converti in vinum virtute ipsius: quod apertè adversatur rectæ philosophiæ. Secundum, aquam nondum in vinum conversam, in humorem illum transire; nam quicquid convertitur in aliam substantiam, cùm fit consecratio, virtute verborum convertitur. Verba autem solùm vim habent convertendi juxta veritatem significationis, ut vera reddantur; nullum autem verbum consecrationis denotat aliquid, ad cujus veritatem necessaria sit conversio aquæ in humorem illum; siquidem illis solus sanguis Christi significatur. Tertius error est, ex latere Christi non fluxisse veram aquam, sed phlegmaticum humorem, contra testimonium D. Joan. *cap. 5.* quod de fide esse, defendunt cùm D. Thoma *3. p. q. 66. artic. 4. & q. 74. art. 7. ad 3.* Theologi *ibi*, Suarez *tom. 2. in 3. disput. 51. sect. 1. & tom. 3. disput. 45. sect. 4.* Unde licèt hæc opinio à quibusdam Theologis teneretur, tamen ut improbabilem omisit Innocentius *in d. cap. cùm Marthæ, §. quæsivisti*, dum aliorum opiniones probabiles refert.

CAPUT IX.

Idem a *In Concilio generali.*

Dolentes referimus, quod non solùm quidam minores clerici, verùm etiam aliqui Ecclesiarum Prælati circa *b* commessationes superfluas, & confabulationes illicitas: ut de aliis taceamus, medietatem noctis expendunt, & somno residuum relinquentes vix ad diurnum concentum avium excitantur, transcurrendo undique continuata sincopa Matutinum. Sunt & alii, qui Missarum solemnia *c* vix celebrant in anno, & quod deterius est, interesse contemnunt; & si quando his evidenter intersunt, chori *d* silentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum: dumque auditum ad indebitos sermones fundunt, aures intentas non porrigunt ad divina. Hæc igitur, & similia sub *e* pœna suspensionis penitus inhibemus, districtè præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum *f* officium, nocturnum pariter, & diurnum, quamtum eis Deus dederit, *g* studiosè, celebrent pariter, & devotè.

NOTÆ.

1 a *Generali.*) Lateranensi videlicet, celebrato sub Innoc. III. ubi *cap. 17.* reperitur textus hic: & in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 2.* de quo Concilio nonnulla notavi *in cap. 1. de summa Trinit.*

b *Comessationes.*) Comessatio est convivium, ubi more temulentorum, & ebriosorum jocatur, quæ omni jure exosa est, ut probavi *in cap. à crapula, num. fin. de vita & honest. Cleric.*

c *Vix in anno.*) Quam sacerdotum negligentiam semper condemnatam legimus in Ecclesia, & à Principibus sæcularibus, Concil. Tolet. 1. *can.* 5. relato *lib. 7. capitul. Caroli, cap. 161.* ibi: *Si quis Presbyter, vel diaconus, aut quilibet clericus Ecclesiæ deputatus, si intra civitatem fuerit, aut in quolibet loco, in quo Ecclesia est, & ad quotidianum psallendi sacrificium matutinis, vel vespertinis horis ad Ecclesiam non convenerit, deponatur à clero.* Et *l. sancimus 42. §. 10. C. de Episc. & cler.* Concil. Rhotomag. celebrato anno 1581. de presbyteris recens ordinatis ita cavetur: 2

vetur: Admoneatur insuper, ut intra semestre sine alterius cujuscumque licentia Missam primam celebrent, & deinceps repetant, saltem omnibus diebus Dominicis, & festivis solemnibus: si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciant. Rhemensi can. 8. ita de Eucharistia: Sacerdotes non diebus tantùm solemnibus, sed etiam Dominicis, sæpiusque, si fieri potest, sacrificent. Concil. Aquense: Curatiter in hebdomada sacrum faciant, aut eo etiam sæpius, si vel loci consuetudo, vel necessitas crebriorem divini sacrificii usum postulabit. Cæteris etiam clericis præcipimus, ut singulis mensibus. Refert Joannes Filesac. lib. 1. select. cap. 18. Tales enim sacerdotes nulla ratione ita appellari possunt, quandoquidem verbi istius, Sacerdotis, notio alia non est, juxta D. Isidorum lib. 7. orig. cap. 12. quàm ex actione mystagogi; ita ut sacerdos à sacrificando vocetur. Consecrat enim, & sanctificat, ait S. Doctor. Quidni eo spectat illud, quod docet B. Hieron. lib. 3. adversus Pelag. dum Missam vocat quotidianum corporis Christi sacrificium, & certè non alia ratione B. Ambrosius epist. 29. ad Theodosium Imper. scribit, Presbyteri gradu functos meritò conqueri, quod per innumeros annos à munere sacro retrahantur, & curiæ deputentur. Unde similes sacerdotes ignavos, & socordes peccare lethaliter, ex D. Thoma in 4. lib. 3. distinct. 13. q. 1. art. 2. docuerunt Valeot. 3. p. de Euchar. q. 10. Theoph. tom. 16. in Heterocl. sect. 1. in princ. Vasquez 3. p. disput. 232. cap. 1. Sanlay in Panopl. sacerd. p. 2. lib. 1. cap. 1. 2. & 3. Thom. Hurt. tom. 1. resol. mor. c. 7. per totum.

3 d Silentium.) Quod in sacris ministeriis summè convenit, ne dum peraguntur divina officia, clamor aliquis strepitus interturbet. D. Ambrosius de virginibus, ibi: An quicquam est indignius, quam oracula divina circumstrepi, ne audiantur, ne credantur, ne revelentur? Circumsonare sacramenta confusis vocibus, cùm Gentiles idolis suis reverentiam tacendo deferant? Cæsarius quoque Arelat. magnas in eosdem jactat minas, dum homil. 34. ita scribit: Qui in Ecclesia ineptis, & incongruis fabulis occupatur, quasi venenum, & gladium reliquis hominibus ingerere, vel præbere cognoscitur, dum verbum Dei nec ipse audit, nec alios audire permittit: qui enim talis est, & pro sua, & pro aliorum destructione in die judicii redditurus est rationem. Facit Seneca de vita beata, ad Gallonem, ibi: Et ipsam, & professores ejus, & Antistiter, colite: & quando mentio sacrarum litterarum intervenerit, favete linguis. Hoc verbum, non ut plerique existimant, à favore trahatur, sed imperatur silentium, ut ritè peragi possit sacrum, nulla mala voce obstrepente. Quintilianus declamat. 365. In tempore verò, in quo verbis parcimus, in quo animos componimus, in quo etiam tacitam mentem nostram custodimus, pulsare velut in solitudine, velut in secreto quodam non est ferendum. Et in l. denunciamus, C. de his qui ad Eccles. confugiunt, vota convenit celebrari. Plura Brissonius de formulis, lib. 1. pagina 8. Mornacius in d. l. denunciamus 4. Gazæus ad Cassianum, lib. 2. instit. cap. 10. Ferrarius de ritu concionandi, lib. 1. cap. 13. Novarinus lib. 2. schediasm. cap. 24. Cresolius lib. 3. mystag. cap. 22. De reverentia, & modestia in Choro Ecclesiastico servanda, plura congessit Hurtado de vero martyr. digress. 4. sect. 30.

4 e Pœna suspensionis.) Quæ in præsenti non imponitur, sed comminatur, ut declaravit. Honorius III. rescribens Decano, & Capitulo Compostell. in cap. 3. de vita & honestat. Cleric. in 5. compil. his verbis: (Consuluisti tandem de clericis, qui chori silentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum, dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad divina: si quid de talibus in eodem Concilio noscitur institutum, canon fuit latæ sententiæ, vel ferendæ. Ad quod breviter respondemus, quod pœnam illa constitutio non infligit, sed potius comminatur, & exprimit infligendam, quæ meritò ad alios extenditur, qui quamvis in choro inter celebrantes existant, sermonibus tamen illicitis, & linguas, & aures involvunt, cùm non solùm in seipsis offendant, sed etiam aliis impedimento tales existant.)

f Et divinum officium.) De quo egi in cap. 1. hoc tit.

5 g Studiosè.) Seu sapienter, ut exponunt PP. sanctus Basilius regulis brevioribus, cap. 279. ibi: Quid est, psallite intelligenter? Prorsus quod est in cibis sensus cujusque cibi, hoc in verbis sacrosanctarum litterarum est intelligentia; guttur enim escas gustu dijudicat; mens autem intelligendo verba discernit. Si quis igitur ad vim verbi cujusque animo etiam ita simul afficiatur, quemadmodum gustatu ad qualitatem cujusque cibi, prorsus hic mandato illi satisfacit, quod est: Psallite intelligenter. Itaque psallere sapienter est cum attentione canere, non solùm lingua, verùm etiam corde, & animo, ut ex D. Bernardo serm. 7. in Canticum, probat Haæphtenus lib. 7. disquisit. tract. 4. disquis. 7.

h Et devotè.) Consentiunt PP. Concilii Colon. anno 1536. p. 2. cap. 8. Non sufficerit autem preces istas horarias utcumque præmurmurasse, sed ut conciliari constitutione cautum est, presbyter ex intimo affectu, elevataque mente in solum Deum, nocturnum hoc, diurnumque suæ servitutis pensum exsolvat. Sanctus Benedictus in sua regula, ibi: Sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ. S. Basilius in admonit. ibi: Ne dissonans sit à sono vocis suæ sensus tuus, sed linguæ verba vigil intendat. Et D. Ambrosius lib. 6. de sacram. c. 8. ibi: Non de labiis tantummodo tua procedat oratio, animo totus intende, ingredere, non te perfunctorium videat ille, cui placere desideras: videat, quia ex corde oras, ut te ex corde orantem dignetur audire. S. Augustinus c. 9. suæ regulæ, ibi: Psalmis, & hymnis, cùm oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in voce. Unde attentionem in canonicis horis persolvendis desiderari Sancti PP. inculcant, præcipuè D. Cyprianus in lib. de orat. Dominica, ibi: Quando stamus ad orationem, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus; cogitatio carnalis omnis, & sæcularis abscedat, nec quidquam tunc aliud animus, quàm id solum cogitet, quod precatur. Et rursus: Quæ segnitia est alienari, & rapi ineptis cogitationibus, & profanis, cùm Dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cùm te ipse non audias. Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipse memor tui non sis? Hoc est, ab hoste in totum non cavere: hoc est, quando oras Deum, majestatem Dei negligentia offendere: hoc est vigilare oculis, & corde dormire? Hæc attentio autem variè considerari solet, quia attendere possumus ad verba tantùm, ad sensum verborum, sive litteralem, sive spiritualem, & mysticum; vel ad Deum nobis præsentem, Christumque horarum mysteriis repræsentatum; vel ad res quæ petuntur, verbi gratia castitatem, humilitatem, charitatem, divinam gratiam, æternam gloriam: ut post D. Thomam 2. 2. qu. 83. art. 3. docent Cajetanus in summa, verbo Horæ, n. 9. Bravo ad regul. D. Benedicti, segmento 21. P. Mendo in statera, dissert. 7. q. fin. Prado tom. 2. Theolog. moral. cap. 30. q. 8. §. 2. Deinde attentio hæc duplex est; alia formalis, sive actualis; alia virtualis. Formalis dicitur cùm quis actu, & ipsa considerationem retinet circa unum ex quatuor jam enumeratis. Virtualis verò est, quæ censetur manere ex vi, & ratione propositi, quo quis se applicuit ad orandum, volens uno ex quatuor illis modis attendere. Quæ intentio moraliter perseverat, donec vel expressè, vel implicitè revocétur: quibus suppositis, juxta communem Moralistarum sententiam dicendum est, quamlibet ex prædictis attentionibus, etiam virtualem, sufficere ad implendum præceptum de horis canonicis, licèt saluberrimum sit per inferiorum attentionum modos, tanquam gradus quosdam, ad superiorem, divinamque contemplationem niti. 6

Illud tamen in præsenti difficile est, quomodo actio interna lege positiva præcipitur, cùm actus interni per se imperari non possint à jure positivo, cap. sicut tuis, cap. tua nos, de simonia, cap. si quando 15. q. 6. cap. consuluisti 2. q. 5. cap. christiana 32. q. 5. cap. erubescant, 32. dist. cap. cogitationis, cap. cogitatio, de pœnit. dist. 1. Qui canones etiam sacræ paginæ testimoniis firmantur: nam lib. 1. Regum, cap. 16. num. 67. legitur; Homines ea quæ patent, Deus autem intuetur cor. Et 1. ad Corinth. c. 4. vers. 5. Nolite ante tempus judicare, quousque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Rationem ex Aristotele lib. 10. Ethicor. cap. ult. reddit D. Thomas 1. 2. q. 100. art. 9. in corpore; videlicet illud solùm cadere sub præcepto, ad quod faciendum lex cogere potest: nisi enim vis coactiva conjuncta sit cum potestate legislativa, inutilis sanè erit hæc potestas, & lex ab ea lata nihil efficiet, si cogendi vim non habeat: sed ad actus internos homo ab homine cogi nequit, quia solùm eo modo homo hominem cogere valet, quo cum eo agere more humano potest; quia humanus mosoperatio est sensibilis corporea, & externa. Nam spiritualis separata à materia sensibili, ad Angelos, vel ad animas separatas pertinet: latè probant Castro, de lege pœn. lib. 2. cap. finali, Bellarminus, tom. 1. lib. 4. de potest. Pontif. cap. 20. & lib. 3. de laicis, cap. 11. Suarez, lib. 3. de legibus, cap. 13. num. 2. & lib. 4. cap. 12. num. 4. Sanchez in Decal. lib. 6. cap. 2. num. 6. Vasquez 1. 2. disp. 160. cap. 2. Salas, de legibus, tractat. 1. disput. 9. sect. 1. num. 3. Azor p. 1. instit. lib. 5. cap. 10. Covar. in cap. alma mater, p. 1. §. 11. & in regula Peccatum, p. 2. num. 7. Gutierrez, lib. 2. canonic. cap. 13. Franc. Valens in concord. juris, 2. p. disput. 4. q. 1. sect. 5. Igitur devotio, quæ spectat ad 7

7 Dissolvitur quædam difficultas.

actum

actum internum, non potest per Ecclesiam præcipi in præsenti clericis recitaotibus horas canonicas. Huic difficultati ut satisfaciant Hostiensis, Abbas, Joann. Andreas, Aocharanus, & Butrius *hic*, Durandus *in 4. dist. 15. quæst. 12. num. 6.* Paludanus *ibidem, quæst. 5. artic. 2. conclus. 4.* Angelus *in summa, verbo Hora, num. 27.* Sylvester *eodem verbo, quæst. 15.* Rosella, & Tabiena *eod. verbo, §. 3.* affirmant, in præsenti quoad devotionem, & attentionem internam non dari præceptum, sed consilium; vel solùm Innocentium requirere in orante remotionem externi impedimenti, per quod interius devotio tollatur: quod colligunt ex illis verbis, *Quantum eis Deus dederit*. Hanc solutionem sequuntur, & latius explicant Lessius *de justitia, lib. 2, cap. 37. num. 63.* Vasquez *d. disput. 60. cap. 5. num. 27.* Franc. Valens, *d. quæst. 1. sect. 7.* qui etiam aliis duobus modis responderi posse credit. Primò asserendo, attentionem necessariam esse ad satisfaciendum præceptu Ecclesiæ, quatenus oratio externa, ut est actus humanus, & liber, cum advertentia ex parte intellectus requiritur ab Ecclesia, & hoc modo actum interiorem indirectè, & per accidens ab humano jure imperari. At in eo eventu non est actus interior per accidens conjunctus cùm exteriori, sed per se; qui enim sine attentione industria recitat per actum liberum humanum, non vult illam actionem humano more, & liberè fieri. Deinde respondetur, quod quotiescunque potestas humana præcipit aliquam externam operationem, quæ ut honestè fiat, certum aliquem modum, formamque requirit ex parte actus interioris, non per se requisiti, sed per accidens conjuncti, ad quem hæc potestas extendi non valet de jure naturali, suboritur obligatio adjungendi necessarium, ne per actum Inhonestum præcepto satisfaciamus: nam legis materia semper debet esse honesta, & ut talis præcipitur. Unde dum Ecclesia jubet sacris Ordinibus initiatum, vel beneficiarium horas canonicas recitare, cùm Ecclesia non possit jubere nisi actionem honestam, ex hujus præcepti impositione de recitatione externa, devota, & studiosa, sequitur obligatio naturalis adjungendi intentionem ad illam externam orationem; siquidem honesta non est, si attentione careat: latè probant Thom. Brunus, *de offic. inquis. part. 5. dubit. 13. sect. 14.* Mendo *d. q. fin.* Et quamdiu hæc attentio necessaria ad honestatem actionis tempore debito non conjungitur cum externa oratione, semper obligatio superest officium repetendi, quousque statutum tempus elabatur, ut latiùs prosequitur Franciscus Valens *dicta sect. 7.*

C A P U T X.

Honorius III. a *eidem*.

SAnè cùm olim. *Et infrà*: Ne de cætero propter incuriam *b* sacerdotum in indevotos divina indignatio graviùs exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco *c* singulari, mundo etiam, & signato, semper honorificè collocata, devotè, & fideliter conservetur. Sacerdos verò quilibet frequenter doceat plebem suam, ut cùm in celebratione Missarum elevatur *d* hostia salutaris, quilibet se reverenter *e* inclinet, idem faciens cùm portat *f* presbyter Eucharistiam ad *g* infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo *h* velamine ferat, & referat manifestè, ac *i* honorificè ante pectus, cum omni reverentia, & timore, semper cum *k* lumine præcedente, cùm sit candor lucis æternæ, ut ex hoc apud omnes fides, & devotio augeatur. Prælati autem hujus mandati graviter punire non differant transgressores, si & ipsi divinam, & nostram velint effugere ultionem. Vos autem sic observari faciatis prædicta, quòd non efficiamini vindictæ participes, sed coronæ.

N O T Æ.

1 a EIdem.) Ita etiam legitur in quinta compilatiooe Honorii III. *sub hoc tit. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex; & cùm in textu antecedenti, qui est *sub tit. de consecrat. Eccles. vel altaris*, rescribat Honorius Reginæ Hungariæ, hæc inscriptio non convenit præsentis textus literæ, siquidem in eo agitur de sacerdotibus; & eorum Prælatis: unde credebam, priùs emanasse, editùmque fuisse textum sequentem *in cap. cùm creatura*, qui missus est universis Ecclesiarum Prælatis, & clericis. Unde rectè retineri poterat præsens inscriptio, si ita legatur, *Idem eisdem*. Eadem ferè tota verba reperiuntur in Concilio Salzburg. tempore Martini V. celebrato, *can. 10.* *Sacerdos verò quilibet plebem suam doceat diligenter, ut cùm in celebratione Missarum levatur hostia salutaris, quilibet Deo devotè flectat genua sua, vel saltem se reverenter incliuet, idem faciens cùm eam portat presbyter ad infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo velamine ferat manifestè, ac honorifice ante pectus, cum omni reverentia, & timore semper nola parvula, & lumine, nisi locorum repugnet distantia, vel temporis qualitas, præcedentibus, ut ex hoc fides, & devotio apud homines augeantur.*

2 b *Incuriam sacerdotum.*) Quam reprehendit D. Franciscus *lib. 1. epist. 3.* ubi universis clericis in hæc verba scribit: (Attendamus omnes clerici magnum peccatum, & ignuraotiam, quam quidam habent super sanctissimum corpus, & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, & sacratissima nomina, & verba ejus scripta, quæ sanctificant corpus. Scimus quia non potest esse corpus, nisi priùs sanctificetur à verbo. Nihil enim habemus, & videmus corporaliter in hoc sæculo de ipso Altissimo, nisi corpus, & sanguinem, & realiter nomina, & verba, per quæ facti sumus, & redempti de morte ad vitam. Omnes autem illi, qui ministrant, tam sanctissima mysteria considerent intra se maximè hi, qui indiscretè ministrant, quàm viles sint calices, corporalia, ac linteamina ubi sacrificatur corpus, & sanguis Domini nostri; & à multis in locis vilibus relinquitur, miserabiliter portatur, & indignè sumitur, & indiscretè aliis ministratur. Nomina etiam, & verba ejus scripta aliquando pedibus conculcantur, quia animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt. Non movemur de his omnibus pietate, cùm ipse pius Dominus in manibus nostris se præbeat, & eum tractemus, & sumamus quotidie per os nostrum. An ignoramus, quia debemus venire in manus ejus? Igitur de his omnibus, & aliis citò & firmiter emendemur: & ubicumque fuerit sanctissimum corpus Domini nostri Jesu Christi illicitè collocatum, & relictum, removeatur de loco illo, & in loco pretioso ponatur: & consignentur similiter nomina, & verba Domini scripta, & ubicumque inveniantur in locis immundis, colligantur, & in loco honesto debeant collocari. Et scimus quia hæc omnia tenemur super omnia observare, secundùm præcepta Domini, & constitutiones sanctæ matris Ecclesiæ. Et qui hoc non fecerit, sciat se coram Domino nostro Jesu Christo in die judicii reddere debere rationem Hoc scriptum, ut melius debeat observari, sciant se benedictos à Domino Deo, qui ipsum fecerint exemplari. Dominus noster Jesus Christus omnes meos Dominos sua sancta gratia repleat, & confortet.) Et ipsius Sancti suasu præsentem edidisse constitutionem Honorium III. credit Vvadingus *in notis ad ipsam epistolam, n. 57.*

c *Loco singulari.*) Hanc partem exponemus *in cap. unic. de custod. Eucharist.*

d *Elevatur hostia.*) Olim hostiæ elevatio fiebat tan- 3
tùm manibus Episcopi, calicis verò manibus Diaconi, ut refertur in antiquo Ordine Romano, & notavit Menardus *ad lib. sacram. D. Gregorii*, & in Concilio Barcinon. celebrato anno 1560. jubetur, ne Diaconi soli calicem cum vino, aut patenam cum hostia tenentes, offerant in sacro Missæ sacrificio; sed id semper presbyter faciat, nisi propter senectutem, aut manuum infirmitatem. Dum elevatur hostia, campanæ pulsari debent, ut præsentes attentiores sint, & absentes ad orandum inclinentur. Cæsarius Eisterbachius *lib. 9. cap. 51.* ibi: *Vvido Cardinalis præcepit, ut ad elevationem hostiæ omnis populus in Ecclesia ad sonitum nolæ veniam peteret, sicque usque ad calicis benedictionem prostratus jaceret.* Præcepit etiam idem Cardinalis, ut quoties deferendum esset ad infirmum, scholaris, sive campanarius per nolam illud proderet, sicque omnis populus, tam in stratis, quàm in domibus Christum adoraret. Qua de re extat constitutio Stephani Cantuar. Episcopi, in hæc verba: *In elevatione Christi pulsentur campanæ, ut populares, qui celebrationi Mis-*

Missarum non valent quotidie interesse, ubicunque fuerint, sive in agris, sive in domibus flectant genua, indulgentias concessas a pluribus Episcopis habituri. Simile extat Decretum Petri Patriarchæ Antiocheni anno 1367. apud Balsamonem: & in Concilio Tarraconensi celebrato anno 1406. ita cavetur: *Ut temporibus generalis interdicti, & cessationis divinorum, quando corpus Christi elevatur in qualibet Ecclesia, major cymbalum in corporis Christi tribus vicibus, & aliis tribus vicibus in sanguinis ejusdem elevationibus pulsetur, ut populus ejusmodi signo admonitus oret genuflexo, & indulgentias acquirere valeat*. Ex Arnoldo idem probat Novarinus *in agno Euchar. lib. 5. c. 63.*

4 e *Inclinet*.) Genua flectendo; genuflexio enim in sacrificio Missæ jam olim recepta fuit. D. Clemens *lib. 8. constit. cap. 6.* ibi: *Et ante omnes respondeant pueri viri, & inclinantibus eis capita benedicat Episcopus ordinatus hujusmodi oratione*. Et *cap. 7.* ibi: *Deinde postquam se signaverint in nomine Dei Patris, per Christum ejus, seque inclinaverint, accipiant ab Episcopo benedictionem*. Plura Jodocus Coccius, *tom. 2. thesaur. art. 60.* & nos plura adduximus in *cap. 3. de feriis*, ubi exposuimus, quibus in diebus liceat de geniculis adorare. Etiam tunc fideles manus elevant. Tertul. *de spectaculis, cap. 13.* ibi: *Quale est de Ecclesia Dei in diaboli Ecclesiam tendere; illas manus, quas ad Dominum extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare?* Refert Novarin. *in Agno Eucharist. lib. 5. c. 63.*

5 f *Presbyter*.) Cui jure ordinario competit dispensatio Eucharistiæ, & è cujus manibus omnes communionem recipere debent, ex rationibus adductis à D. Thoma *3. part. quæst. 82. art. 3. in corpore*, licèt olim ex delegatione Diaconi sacramentum hoc administrarent, præcipuè calicem, cùm fideles communicabant sub utraque specie, *cap. pervenit 1. cap. Diaconus, 83. dist.* Concil. Chartag. *4. can. 38.* ibi: *Diaconus præsente presbytero Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogit, jussus eroget*. Arelat. *2. cap. 1.* Gelasius, *in epist. ad Episcopos Lucaniæ, cap. 10.* ibi: *Sacri corporis prærogationem, sub conspectu Pontificis, seu presbyteri, nisi his absentibus, jus non habeant exercendi*. Illustrant latè Hallierius *de hierarch. jurisd. lib. 3. §. 4. art. 3.* P. Henao *de Eucharist. disp. 13. sect. 3.* Azor *p. 1. instit. lib. 10. cap. 23.* licèt potestatem consecrandi eos habere probari videatur ex canone 2. Concilii Ancyr. relato à Cresolio *in mystag.* ubi de Diaconis agit. Sed verè textus illi accipiendi sunt de hac dispensatione, quam olim Diaconi faciebant. S. Justinus *apolog. 2.* probant, atque illustrant Suarez *3. part. in 3. disp. 72. sect. 2.* Bernal *de sacram. disp. 45. sect. 2.* Bulenger. *ad Casaubon. diatrib. 3. fol.* 328. Vvadingus *in notis ad epist. 2. D. Francisci*, Prado *de Euchar. quæst. 82. dub. 5. §. 2.* Circa deferendam tamen ad infirmos Eucharistiam, Odo Parisiens. *in capitul. de sacrament. altaris, can. 5.* ita cavit: *Non permittant presbyteri Diaconis deferre infirmis sacrosanctum corpus Domini, nisi in necessitate, cum sacerdos absens fuerit*. De quibusdam presbyteris, qui Eucharistiam tradebant laicis, ut deferrent ad infirmos, ita cavetur in Concilio Rhemensi relato *in cap. pervenit, de consecr. dist. 2. Pervenit ad notitiam nostram, quod quidam presbyteri in tantum parvipendant divina mysteria, ut laico, vel fœminæ sacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis; & quibus prohibetur, ne sacrarium ingrediantur, neque ad altare appropinquent, illi sancta sanctorum committuntur. Quod quam sit horribile, quamque detestabile, omnium religiosor. animadvertit prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præsumptio ulterius fiat, sed omnimodis presbyter per semetipsum infirmum communicet: quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subjacebit*. Licèt in hac parte legamus nonnulla exempla admiranda potiùs, quàm imitanda, ut apud Eusebium *lib. 6. cap. penult.* Serapionis Alexandrini senis, qui cùm ægrotaret, misit puerum, à quo admonitus presbyter, & ipse infirmus, tradidit consecratam particulam eidem puero, cujus è manu sumpsit Eucharistiam Serapion, juxta presbyteri mandatum. Similiter & sanctæ Theoctistæ, quæ in deserto, ubi vixerat trigintaquinque annos, venatore viso, petiit ab eo, ut in vase mundo sibi acciperet unum ex intemeratis donis corporis Domini nostri Jesu Christi; exacto tempore rediit venator, acceptaque in pyxide parte divinæ carnis, eam tulit ad beatam, atque eam vidit, pronus in terra venerabatur. Et illa: Ne homo id feceris divinum donum afferens, ne uras miseram divina dedecore afficiens, & apprehensum tunica levavit. Ille è sinu eduxit pyxidem cum carne Domini. Cùm illa autem in terram cecidisset, divinum donum accepit, & lachrymis suffusa dixit: Nunc dimittia ancillam tuam Domine, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Et laicos aliis hoc sacramentum administrasse, ex Dionysio Alex. & facto D. Benedicti, probat Hæpthenus *in ejus vita, prolog. 18. §. 14.*

g *Ad infirmum*.) Ut ministretur per modum viatici. 6
Illud non vulgò notandum est, quod olim infirmus ungebatur sacra unctione, antequam acciperet viaticum corporis, & sanguinis Domini, ut apparet ex Decreto Eusebii Papæ apud Burchardum *lib. 18. cap. 11.* & Ivonem *lib. 15. cap. 35. Sacerdos impleat omnia, sicut suprà circa ægrotum pœnitentem scriptum est, id est orationes dicat, & ungat eum oleo sancto, & Eucharistiam ei donet*. Apparet etiam ex pœnitentiali Theodori apud Burchardum *lib. eod. cap. 14.* & Ivonem *lib. 15. cap. 36. Et ideò secundum canonicam auctoritatem, ne illis janua pietatis clausa videatur, orationibus, & consolationibus sacra cum unctione viatici reficiantur*. Praxis videtur in vita Caroli Magni, ex editione Pithei: *Oleo sancto inunctus* (Carolus Imperator) *ab Episcopis, & viatico sumpto, & omnibus suis dispositis, commendans Domino spiritum suum obijt in pace*. In vita sancti Othonis Archiepiscopi Babanbeogensis *lib. 3. cap. 45. Interea languor magis, magisque spiritum luctantem urgebat, riteque dispositis omnibus, quæcunque post se victuri præstare potuit, supplici, & pura confessione præmissa, olea illa & placida, & sacra unctione sacri olei delibuta, propitiabile viaticum corpus Domini percepit*. Apud Arnoldum *lib. 3. histor. Scluvorum, cap. 3.* de obitu S. Henrici Episcopi Lubecensis *Sic confortatur in Domino, convocatis fratribus dicebat se jam resolvi; & accipiens sancti olei unctionem, manus ipse porrigebat, pedes extendebat, cum psallentibus psallebat, sumptoque viatico Dominici corporis dixit*: O *Rex gloriæ veni cum pace*. Et apud Theodoricum *lib. 4. vitæ Sanctæ Elisabeth, uxoris Ludovici Lantgravii Turingiæ, cap. 5.* ubi agens de morte ejusdem, sic ait de Lantgravio: *Videns igitur, quod sibi mortis periculum immineret, vocato Patriarcha Hierosolymitano, ab ipso sacræ unctionis sacramentum accepit qui ut officium solemne hoc perageret, Episcopum de sancta Cruce cooperatorem assumpsit. Peracta unctione, sacrosancti corporis Domini Jesu Christi sibi viaticum tradiderunt, quod cum fide Catholica, & syncera devotione suscepit*. In vita S. Adalberdis *lib. 1. cap. 16. sumpto aliquantulum viribus corporis, muniri rogavit attentius mysteriis Ecclesiasticis. Tunc sacra olei unctione peracta, Sacramentum Dominici corporis humiliter, & devotissimè adorando percepit*. Id etiam videre est in vita S. Hugonis Abbatis Cluniac. apud Surium *April. 29.* ubi agitur de visione S. Godefridi Episcopi Ambianensis. *Rogaturque à fratribus ut Abbatem Hugonem oleo sancto inungeret, & Episcopali redimitus infula, Missas celebrans, Dominici corporis, & sanguinis ei viaticum ministraret*. Id statuunt constitutiones Riculphi Suessionensis Episcopi, sic: *Item oportet ut presbyteri infirmos suos per confessionem, & reconciliationem oleo sancto perungant, & tunc eos communicent*. Hoc etiam constat ex vita S. Adalardi Abbatis Corbejensis, apud eundem Surium Januar. 2. Illustrant Cerda *in advers. cap. 62.* Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregor. fol. 334.*

h *Velamine*.) Superpelliceo videlicet, & stola, ut ca- 7
vetur in constitutione Joannis Cantuar. Archiep. his verbis: *Ut sacramentum Eucharistiæ circumferatur cum debita reverentia ad ægrotos, sacerdote induto saltem superpelliceo, gerente orarium, ac lumine prævio in lucerna, cum campana*. Immò & Sacerdotes Eucharistiam accepturi debent accedere cum stola, *cap. Eucharistica 11. 13. dist. Sumpturus sacrum corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi accederet non aliter, quàm orario utroque humero circumseptus*. Concil. Herbipol. tempore Honorii IV. *Sanctissimum corpus Christi, cujus dignæ venerationi fragilitas humana non sufficit, cùm ad infirmos, vel ad mulieres vicinas partui extra corpus Ecclesiæ deportatur, veneratione solita mandamus venerari, videlicet ut presbyter indutus superpelliceo cum stola circa collum illud portet, nisi loci distantia, & temporis qualitas secus exposcat. Clericus vero præcedat cum campanella, lumine, & tintinnaculo, ut obviantes, donec sacerdos transeat, genuflectant*.

i *Honorificè*.) In vase argenteo, seu aureo. Olim cùm 8
communio sub utraque specie in usu erat, sanguinem in calice delatum fuisse constat ex D. Clemente *epist. 2. ad Jacobum fratrem*, ibi: *Clericus verò solus ad fœminæ tabernaculum non accedat, nec presbyter solus cum sola adjungatur; sed duobus adductis testibus visitet infirmam: calicem ad perferendum sanguinem Domini præparatum cum tota ministerii munditia minister præparet, ne non benè lotus calix Diacono peccatum fiat offerenti*.

k *Lumine præcedente*.) Concil. Illerdense celebratum 9
à Cardinale Sabinensi nostri Honorii III. Legato anno 1219. ibi: *Sacra Eucharistia ad infirmos cum campana, & lucerna honorificè deportetur, & singulis octo diebus renovetur*.

renovetur. Si enim in signum supremæ Majestatis, tam apud Hebræos, quàm Romanos ignis coram Imperatoribus, & Regibus præferebatur; nam de Nabuchodonosore *in lib. Judith, cap.* 3. legitur: *Quod honoratiores urbium simul cum populis exeant obviam Regi venienti, eum excipientibus cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibiis*. Quem morem à Romanis usitatum fuisse innuit Herodianus *in vita Commodi Imperatoris*, ibi: *Commodum Cæsarem sororis suæ Lucillæ honores servasse; nam in theatris sella imperatoria sedebat, & ignis eam præcedebat*. De Julio Cæsare Svetonius *in eo, cap.* 37. ita ait: *Ascenditque Capitolium ad limina, 40. elephantis dextera, atque sinistra lychnos gestantibus*. De Zotico Principe Xiphilinus ait: *Lucernis quamplurimis relucentibus ingressus est palatium*. De Justino Principe in ludos Circenses prodeunte Corippus de ipsius laudibus *libro* 2. *num.* 8. ait:

—— Prænuncius ante
Signa dedit cursor, posita de more lucerna.

Quem morem illustrant Justus Lipsius *ad lib.* 1. *annal. Taciti*, Demsterus *ad Rosinum, lib.* 1. *fol.* 66. *ad finem*, Cochier *in face hist. centur.* 1. *cap.* 20. Rota *lib.* 3. *singul. cap.* 26. P. Faber *lib.* 2. *agonist. cap.* 10. Bulengerus *de Imper. Rom. lib.* 2. *cap.* 16. Lazius *de Rep. Rom. c.* 2. Ex qua ratione probat Theophilus *tract. de Eucharist. cap. fin. ad finem*, ritum lampadis ardentis diu noctuque antè Eucharistiam. Est enim ignis appositus, aut prælatus signum venerationis: inde antè Archam Testamenti semper lucebat candelabrum, *Exod. cap.* 25. De sepulchris S. Felicis, S. Paulini, & aliis idem refert D. Hieronymus *epist. ad Riparium*, & contra Vigilantium. Inde magna cum ratione in præsenti jubetur, antè Christum Regem Regum, & Dominum dominantium lucernam præferri debere.

COMMENTARIUM.

20 IN præsenti textu id præcipuè intendit Honorius statuere, videlicet, ut reverenter sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum adoretur, non solùm cùm elevatur in Missæ sacrificio, verùm & cùm defertur ad infirmos: adorationem enim huic præclaro, & ineffabili Sacramento negarunt impii hæretici Albigenses, Beguardi, Piguardi, Calvinus, & Theodorus Beza, quorum deliramenta refert Jodoc. Coccius *tom.* 2. *thesauri fide cathol. art.* 7. Sed catholicam doctrinam circa hanc adorationem docuerunt Alex. I. *epist.* 1. *c.* 4. *Nihil in sacrificio majus esse potest, quàm corpus, & sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est, sed omnes hæc præcellit, quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est cæteris, ita potiùs excoli, & venerari debet*. D. Ambrosius *lib.* 3. *de Spiritu Sancto, cap.* 12. ibi: *Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim Isaiæ cap. 66. Cœlum mihi thronus; terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura Dei est. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam Propheta, quàm Dominus Jesus in carnis assumptione suscepit: itaque per scabellum terra intelligatur; per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus*, D. Hieronymus *in psalmum* 98. D. Bernardus *de cœna Domini ad Petrum presbyterum*, ibi: *Quid facis homo indigne? quid facis homo ingrate? Adora devotiùs, & recole frequentiùs in sacramento altaris salutem mundi pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam*. Odo Parisiensis *in synodici constit. cap.* 5. ibi: *Frequenter moneantur laici, ut ubicunque viderint deferri corpus Domini, ut statim genua flectant, tanquam Domino Creatori suo, & junctis manibus quoad usque transierit, orent*. Pluribus Ecclesiæ canonibus, & SS. PP. sententiis probant Jodocus Coccius *d. tom.* 2. *lib.* 6. *art.* 7. Bulengerus *ad Casaubonem, diatrib.* 3. *fol.* 227. Espenceus *lib.* 2. *de Eucharist. cap.* 15. & 16. Suarez *lib.* 2. *contra Regem Angliæ, cap.* 4. & *tom.* 3. *in* 3. *par.* Socolovicus *in orat. de adorat. Eucharist.* Theophilus *tom.* 6. *cap.* 5. *ad finem*, Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. tit. de adorat. Eucharist.* P. Henao *de Eucharist. disp.* 15. Quæ adoratio etiam ratione fulcitur; nam Christum Dominum, verum Deum, & hominem unica, & perfecta latriæ adoratione adorandum esse ab Ecclesia, definitum est in Conciliis Ephesino, Calcedon. & aliis, & docuit Cyrillus cum Conc. Alexandrino *in epist. ad Nestorium, de excommunic.* ubi ait: *Cùm Verbum carni secundùm hypostasim unitum esse confitemur, unum adoramus Filium, ac Dominum Jesum Christum*. Unde ajebat D. Paulus *ad Philippenses* 2. *In nomine Jesu omne genuflectatur*. Unde cùm de fide certissimum sit, Christum Dominum in sua specie visibili perfectissimo cultu adorandum esse; & etiam de fide certum sit, eundem Christum Deum hominem verè & realiter esse in Eucharistia præsentem, nullus fidelis negare potest, Eucharistiam eodem perfectissimo cultu esse adorandam. Unde rectè in præsenti Honorius III. docet, non solùm sacramentum hoc, dum in Missæ sacrificio elevatur, verùm & cùm ad infirmos defertur, esse ab omnibus reverenter adorandum: quod & firmarunt Catholici Reges nostri, Alfonsus *in l.* 62. *tit.* 4. *par.* 1. D. Joan. I. *in l.* 3. *tit.* 1. *lib.* 1. *recopil.* ibi: *Mandamos y ordenamos, que quando acaciere que nos, ò el Principe, herederos, ò infantes nuestros hijos, ò otros qualesquier Christianos, vieremos que viene por la calle el sancto Sacramento del cuerpo de nuestro Señor, que todos seamos tenudos de lo acompañar asta la Iglesia de donde salio, è fincar los hinoios para le hazer reverencia, yestar assi astaque aya passado; y que no nos podemos escsar por lodo, ni polico, ni otra cosa alguna. E qualquiere que assi no lo hiziere, que pague seiscientos marauedis de pena, las dos partes para los Clerigos, que fueren con nuestro Señor, y la tercera parte para la justicia, por que aga præsta execucion en quien en la dicha pena*. Quam sanctionem illustravit Carrasco *ad l* 1. *Recopil. cap.* 1. Illustrat textum hunc Altesserra *lib.* 6. *dissert. cap.* 4.

CAPUT XI.

Idem a *Archiepiscopis, & Episcopis, & universis aliis Ecclesiarum Prælatis, & Clericis per Franciam Constitutis.*

CUm creatura non habeat, quid pro meritis respondeat Creatori, sanè accepimus, sed minimè acceptamus, quod in partibus vestris multiplicatis anniversariis defunctorum, ex quibus ea celebrantibus commodum obvenit temporale, quidam in Cathedralibus, & conventualibus Ecclesiis, prætextu Missæ semel in die pro anniversario celebrandæ, sacra Missarum solemnia, quæ ratione dici, vel festi solent solemniùs celebrari, culpabili negligentia prætermittunt, quasi non sint obligati Domino, & quasi Dominus fortè pro tantis obsequiis non sufficeret eis æqua vicissitudine respondere. Certè verendum est, ne qui tanta cum nequitia & negligentia laborare noscuntur, in obstinatam malitiam prolabentes, etsi non voce, quod est gravius, facto dicant: Quis est Dominus, ut serviamus ei? Cùm ergo Ecclesia Gallicana per Dei gratiam tanquam lucerna super candelabrum posita luceat aliis per exemplum, qui videntes opera ejus bona glorificant Patrem cœlestem, (ne quod absit) tantæ negligentiæ tenebris obumbretur, & alias consequenter obumbret, universitatem vestram rogandam duximus, & monemus per Apost. scripta v. m. quatenus universi, & singuli providè attendentes, quod servire Deo regnare est, nullum in vos torporem negligentiæ obrepere permittatis, quominus & pro anniversariis defunctorum, & pro *b* festo, vel feria, secundùm temporum congruentiam Missarum *c* solemnia & conventualiter celebretis, & faciatis conventualiter celebrari, ut sic quodammodo sine intermissione orantes, ab eo mereamini exaudiri, qui adest omnibus in veritate invocantibus nomen suum.

NOTÆ.

a *ARchiepiscopis*.) Ità restituo inscriptionem, & litteram hujus textus ex quinta compil. Honorii III. edita à Cironio *sub hoc tit. cap.* 2. ubi reperitur hic textus, & ejus integram transcripsit ipse Cironius in append. ad ipsam compilationem.

b *Professo*.) Separatim lege, ut suprà in relatione; aliàs

aliàs idem esset dies profestus, ac feria, juxta notata suprà *in cap.* 4.

c *Missarum solemnia.*) Quia Missa conventualis non potest omitti, etsi dicatur alia, ut pluribus sacræ Congreg. decisionibus probant Barbosa *in summa Apostolic. collect.* 477. Zypeus *ad hunc tit. consult.* 1.

CAPUT XII.

Idem *Archiepiscopo a Sipontino*.

TE referente didicimus, quod in die cœnæ Domini de antiqua teneri consuetudine chrisma *b* conficere in Ecclesia Sipontina; sed cùm manè diei ejusdem ad Garganicam *c* accedas Ecclesiam, ut ibi, prout moris est, *d* recipias peregrinos, ipsius loci Clerus, & populus celebrare. Missam in eadem Ecclesia Garganica priùs, quàm ad Sipontinam redeas, te compellunt. Super quo nostrum, & Apostolicæ Sedis consilium implorasti. Cùm autem chrisma eo die intra Missarum conficiatur solemnia, & cuilibet sacerdoti, quacunque dignitate præfulgeat, unam in die celebrare Missam sufficiat; nam & felix valde est qui celebrat dignè unam: f. t. m. quatenus die prædicto in Ecclesia Sipontina dumtaxat, in qua teneris chrisma *e* conficere, Missarum studeas solemnia celebrare.

NOTÆ.

1 a *Sipontinò.*) Ità etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 4. Sipontium est civitas Archiepiscopalis regni Neapolitani, de qua Plinius *lib.* 3. *cap.* 11. A Saracenis deleta fuit, & Cathedra translata fuit in Manfredoniam, ut notavit Cironius in præsenti.

b *Chrisma conficere.*) Chrisma enim, quod est materia remota sacramenti Confirmationis, debet consecrari ab Episcopo feria quinta hebdomadæ sanctæ, ut constat ex epistola 2. Fabiani ad omnes Orientales Episcopos, qui cùm veterem Chrismatis eo die consecrandi consuetudinem ab aliquibus Episcopis negligenter omitti, multorum litteris accepisset, graviter ut par erat, molestèque ferens, eos non modò Romanæ Ecclesiæ, sed etiam Orientalis ritus violare demonstrat, quorum temerariam audaciam, atque præsumptionem ut cohiberet, ex Christi Domini instituto, Apostolorumque traditione ad nos derivasse testatur his verbis: *In illa enim die Dominus Jesus postquam cenavit cum discipulis suis, & lavit eorum pedes (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) Chrisma conficere docuit. Ipsa enim lavatio pedum significat baptismum, quando sancti Chrismatis unctione perficitur, atque confirmatur.* Quo loco intelligimus hanc consuetudinem à Christo humanæ libertatis vindice, & assertores præceptam, atque ab ipsis Christianæ Militiæ Ducibus traditam esse, ut mirandum non sit, si plerique rerum divinarum scriptores eandem suis scriptis testatam reliquerint. Auctor enim Ordinis Romani, quem hujus secundum testem adhibemus, *in die Jov. sanct. tit. de benedict.* in commixtione olei, & balsami ipsam consecrationem in hunc ferè modum prosequitur: *Oremus Dominum nostrum omnipotentem, ut ex diversis creaturarum speciebus liquores creatos sanctæ Trinitatis perfectione benedicat, & benedicendo sanctificet, &c.* Idem expressè cavetur in Concilio Toletano *can.* 6. Vasensi 1. sub Leone, *can.* 3. Altissiod. *can.* 6. Vuormac. *can.* 60. Aquisgran. 2. *can.* 8. Melden. *can.* 46. & *in cap. quoniam, de sentent. excom. in* 6. statuitur, chrisma posse confici in die cœnæ, non obstante interdicto: nullus autem alius, nisi Episcopus, potest illud consecrare, Sylvester Pontifex in Synodo Rom. *can.* 5. ibi: *Nemo presbyterum chrisma conficiat.* Leo *epist.* 86. Concil. Tolet. 1. *can.* 20. probavi latè *in cap. quandò, de consuet.* Nec Episcopus alio die illud benedicere valet, quàm in quinta feria cœnæ Domini. Nec contrarium probatur *in dict. can.* 20. *Concilii Tolet.* 1. relato à Gratiano *in cap. omni, de consecr. dist.* 4. ibi: *Episcopus omni tempore potest Chrisma conficere.* Nam ea verba accipienda sunt, non de omni tempore utcumque, sed accommodatè de omni tempore annali, quod ad conficiendum chrisma præscriptum est, ut exponunt Suarez 3. *par. de sacrament. disput.* 28. *sect.* 1. Severinus Binius *in not. ad epist. Fabiani*, Herrera *de orig. divini offic. lib.* 2. *cap.* 33. Anton. August. *lib.* 25. *epist. tit.* 7. *cap.* 3. & inter alias cæremonias in consecratione chrismatis adhibitas, quas refert Vicecomes *de ritibus Confirm. lib.* 1. *cap.* 20. 21. & 22. Missæ sacrificium offerri usitatum fuisse, constat ex Rupetto Abbate *lib.* 5. *de divinis offic. cap.* 18. ibi: *Hujus vero Chrismatis olei consecratio habet officium per se. Primò exorcizatur, deinde ad Dominus vobiscum, & Sursum corda, ejus benedictio inchoatur, finiturque per Dominum nostrum.* Ubi etiam qua in Missæ parte chrismatis consecratio inchoaretur, & qua desineret, apparet. Illustrat Vicecomes *dict. lib.* 1. *cap.* 22. Unde licèt Episcopus Sipontinus, de quo in præsenti, consecrare deberet chrisma in Ecclesia Garganica, quæ erat Cathedralis antiqua Sipontinæ unita; tamen consuetudine inductum erat, ut potius in Sipontina illud benediceret.

c *Garganicam.*) Mons Garganus olim Ecclesiam Archiepiscopalem habebat dicatam S. Michaeli Archangelo, ut notavit Cironius *hic*.

d *Recipias peregrino.*) Hæc verba ex MS. codice restituit Cironius, & eam lectionem sequitur, licèt alibi legatur, *penitentes:* motus ex eo, quod pœnitentes tantùm in Ecclesia Cathedrali recipiebantur, & reconciliabantur: & peregrinos frequentasse hoc templum S. Michaelis refert Baronius *in Martyrol. die* 10. *Maii*. Sed potiùs retineo vocem, *penitentes;* nam in peregrinationibus ad Ecclesiam Garganicam, aut alia similia loca factis, non legimus hanc peculiarem cæremoniam recipiendi peregrinos in die cœnæ Domini, aut hujus receptionis usum, vel finem: pœnitentes verò ea die recipi ab Episcopo ad reconciliationem, notum est, & noster Honorius refert *in cap. non videtur, de offic. ordin.* ibi: *Non videtur Metropolitano licere, ut suffraganei sui jura minuat, vel immutet, nisi super eo antiqua, & approbata consuetudine, vel speciali privilegio muniatur. Unde reputari potest indignum, ut in die cenæ Domini, quo deberent in Ecclesiis suis Episcopi chrisma conficere, lavare juxta exemplum Domini, pedes pauperum, & reconciliare publicè penitentes, ad Metropolitanam Ecclesiam, quæ per quadraginta milliaria, & ampliùs à te distat, chrisma ibidem cum Metropolitano tuo confecturus accedas: quamquam idem Metropolitanus, tam in tua, quàm in aliis Metropolitico jure sibi subjectis Ecclesiis, non ex speciali privilegio, vel antiqua, & approbata consuetudine, sed ex usurpatione potiùs hoc obtinuisse hactenus videatur. Hoc itaq; olim in tua consecratione prudenter attendens, quod huic gravamini occurreres, fuisti publicè protestatus. Volentes igitur ven. in Christo fr. tuo super gravamine providere, auctoritate tibi præsentium indulgemus, ut ad hoc, nisi speciale privilegium exigat, vel antiqua, & approbata consuetudo requirat, per usurpationem hujusmodi nullatenus tenearis.* Ubi conjunxit chrismatis confectionem cum ipsa reconciliatione pœnitentium. Idem mos reconciliandi pœnitentes in quinta feria cœnæ Domini, probatur ex Innocentio I. *epist. ad Decentium Episcopum Eugubinum*, *c.* 7. ibi: *De penitentibus autem, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus penitentiam egerunt, si nulla intervenit ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat.* Referunt Burchardus *lib.* 18. *Decret. c.* 18. Ivo Carnot. *p.* 15. *c.* 40. ex B. Eligio Noviodunensi Episcopo *homil.* 4. *in cena Domini*, ibi: *Ut igitur audivit vestra dilectio, hæc omnis pedum lotio nostrorum peccatorum est purgatio; unde non incongruè hac ipsa die, sicut Ecclesiæ tenet consuetudo, penitentium fit reconciliatio; ut enim ante nos dictum est à Patribus, cùm tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta corporis, & sanguinis Domini differenda sint, auctoritate Antistitis debet se quisque ab altari removere ad agendam penitentiam, & eadem auctoritate reconciliari.* Eandem rationem expresserunt PP. Synodi Cabilon. 2. *canone* 47. verbis illis: *In Cena Domini à quibusdam perceptio Eucharistiæ negligitur, quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus, exceptis his, quibus pro gravibus criminibus inhibitum est, percipienda sit, ut ecclesiasticus usus demonstrat; cùm etiam penitentes eadem die ad percipienda corporis & sanguinis Domini sacramenta se reconciliant.* Quæ postrema verba passivo significatu accipi debere jam notavit Filesacus *de Quadragesima capite* 15. & suadetur ex Ivone Carnot. *p.* 2. *c.* 30. ubi ex decretis Soteris Papæ refertur hic textus, & habetur, *reconcilientur*. Idem expressè probatur ex forma ipsius reconciliationis descripta *lib.* 7. *capitul. capite* 143. his verbis: *Omnes publicè penitentes quinta feria ante Pascha, quæ est Cena Domini, ad civitatem in cinere, & cilicio in præsentiam Episcopi prostrato vultu conveniant, & ibi ab Episcopo canonicè, & ordinabiliter, sicut in* 2

Sacra-

Sacramentario, & in Romano Ordine continetur, reconcilientur, atque dijudicentur, consolenturque, & prædicentur; quid deinceps agere, quidve vitare debeatur, instruantur: atque insuper divinis precibus per manus impositionem ab Episcopo sanentur. Concil. Agathense *can.* 9. ubi dum PP. ritus imponendæ pœnitentiæ in ipso Quadragesimæ introitu referunt, tandem addunt: *In sacra autem Domini cœna rursus ab eorum Decanis, & Presbyteris, Ecclesiæ liminibus repræsententur.* Et Guillelmus Parisiensis Episcopus in statutis synodalibus, *n.*9. ait: *Presbyteri parochianos suos solemniter pœnitentes faciant venire in capite jejunii ad Ecclesiam Cathedralem, ut per Episcopum solemniter ab Ecclesia ejiciantur, & similiter in die Jovis proxima ante Pascha, ut per Episcopum Ecclesiæ reconcilientur.* Illustrant Filesacus *ubi supra*, Herrera *d. lib.* 2. *c.* 31. Cùm ergo in præsenti textu agat Honorius de his rebus, quæ in die cœnæ Domini peragi, & obiri ab Episcopo solent, rectiùs legitur in præsenti, *Recipias pœnitentes*, quàm *peregrinos*: cùm circa peregrinos nullam specialem cæremoniam ea die in Ecclesia usitatam legamus.

3 e *Chrisma conficere.*) Quia ut suprà dixi, ad consecrationem chrismatis Missæ sacrificium desideratur: quod in reconciliatione pœnitentium non ita requiritur. Unde Episcopus potiùs in Sipontina Ecclesia, ubi chrisma consecrabat, quàm in Garganica, ubi pœnitentes recipiebat, Missæ sacrificium offerre debebat, nec duas Missas dicere poterat, ex suprà traditis *in cap. consuluisti, hoc tit.*

f *Celebrare.*) In feria quinta Cœnæ Domini possunt presbyteri Missæ sacrificium offerre; an verò tantùm unica Missa in qualibet Ecclesia, in qua cæteri sacerdotes communicent, debeat celebrari, disputant Francolinus *de horis canonicis cap.* 30. Lugo *de Eucharistia, disp.* 20. *sect.* 1. *n.* 14. Suarez *de Sacrament. disp.* 80. *sect.* 2. Azor. 1. *p. institut. lib.* 10. *c.* 24. *q.* 7. P. Hænao *to.* 2. *de sacrific. Missæ, disp.* 20. *sect.* 3. Andreas Saulay *in Panopl. sacerd. p.* 2. *lib.* 1. *c.* 9. qui standum esse consuetudini resolvunt. Vetus autem Ecclesiæ consuetudo fuit, ut in unaquaque Ecclesia Missa solemnis à solo sacerdote, qui præest, celebraretur, reliquis sacerdotibus, si in ea plures essent, sola communione contentis. Elicitur priscus ille mos ex ordine Romano ante annos fermè 800. edito, ubi *sub tit. de Cœna Domini*, hæc habentur: *Fractis autem oblatis communicent Presbyteri primo, postea Diaconi, & cæteri omnes, & ita perficiatur Missa.* Antea florebat Alcuinus, qui in libro, quem scripsit de divinis officiis, ex veteri Ecclesiæ politia, *c. de Cœna Domini*, expressè scribit: *Dum cantatur antiphona ad communionem, interim Clerum, & omnem populum communicare.* Cui consonat liber Sacramentorum sancti Gregorii, ubi expleta chrismatis consecratione, peractisque mysteriis, hæc rubrica subjungitur: *Pontifex vadit ante altare, & communicat omnis populus in ordine suo. Et verò hac die, qua Christus Eucharistiæ sacrificium instituit, solus ipse sacrificavit, cæteri omnes, qui ei in mensa assidebant (quamvis tunc fuerint ab eo sacerdotes ordinati) ipso porrigente divinum munus susceperunt. Ob reverentiam igitur Christi solius hac die celebrantis, & suis manibus discipulos communicantis, conveniens esse nemo pius, & prudens negaverit, ut ipsa die qualibet in Ecclesia unica liturgia celebretur ab uno, eoque primario sacerdote, reliquis discipulorum instar assistentibus, & summa modestia, & humilitate de ejus manibus suscipientibus corporis, & sanguinis agni immaculati (qui Pascha nostrum immolatus est) sacramenta veneranda.* Cæterùm & huic favet consilio id quod Marcus Francolinus *in libro de horis canonicis, c.* 30. *n.* 4. narrat suo tempore accidisse, scilicet Cardinalem Sabellium, Pontificis Vicarium in Urbe, quibusdam sacerdotibus sacrificare volentibus in die Cœnæ Domini, prohibuisse in ea die sacrificare. Porrò Parisiis contrarium morem usurpari conspicimus, & passim in Gallia: dicunt etiam in Hispania. At an procedat de facto, vel de jure, ipsi viderint qui faciunt: excusari tamen censeo ex tolerantia Episcopi, qui videt, nec prohibet. Vasquez fatetur congruentius esse, ut eo die reliqui omnes sacerdotes, præter Præpositum, aut qui ejus legitimè impediti vices gerit, à celebratione abstineant, & ad imitationem Apostolorum de manu illius, tamquam de manu Christi, Eucharistiam accipiant. Addit & monitum optimum, ubi usus prævalet, nimirum ut sacerdotes singuli sacrum faciant feria 5. in Cœna Domini, ea die solùm licere celebrare antequam Missa solemnis finiatur, & corpus Christi in locum designatum recondatur: nam postea mox incipit officium Parasceves, cùm statim Vesperæ dicantur: & in Parasceve in memoriam mortis, & sepulturæ Domini à celebratione sacrificii sit abstinendum. Ita Vasquez *comment. in* 3. *p. D. Thomæ, disp.* 232. *c.* 2. *q.* 83. *art.* 2.

CAPUT XIII.

Idem *Archiepiscopo* a *Upsalensi.*

PErniciosus valde, sicut audivimus, in tuis partibus inolevit abusus, videlicet quod in majori quantitate b aqua ponitur in sacrificio, quàm de vino: cùm secundùm rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis, plus in ipso sit de vino, quàm de aqua ponendum. Ideòque f. t. m. quatenus hoc nec de cætero facias, nec in tua provincia fieri patiaris.

NOTÆ.

2 a UPsalensi.) Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 5. Upsalensis Ecclesia est in Svecia ab Eugenio III. Archiepiscopali Cathedra decorata, ut refert Baronius anno 1148. cujus Sedem tenebat temporibus Honorii III. Olaus VI. cujus vitam refert Joan. Magnus *in histor. Upsalensi, lib.* 3. *in princ.*

b *Aqua.*) Quia regiones illæ Septemtrionales vino carent, immò & aliunde exportatum vi frigoris ibi continuò acescit, ut refert Cironius in præsenti.

COMMENTARIUM.

2 CIrca aquam vino miscendam in calice pro divino Missæ sacrificio celebrando duas hæreses damnavit sexta Synodus Trul. *can.* 32. alteram Hydroparastatarum, qui aqua sola in calicis oblatione utebantur, de quibus Epiphanius *hæresi* 42. De Aquariis D. Augustinus *hæresi* 44. *ad Quodvultdeum*, & *de ecclesiast. dogmat. c.* 57. ibi: *Non debet pura aqua inferri, ut quidam sobrietatis falluntur imagine; sed vinum cum aqua mixtum.* Qui hæretici sequuti fuerunt errorem Tatiani, qui vixit circa annum Domini 173. temporibus Marci Antonini Philosophi, qui asserebat, aquam tantùm in mysteriis adhibendam esse, docens vitem ex satana, & terra germinasse. Refert Baronius *anno* 174. *nu.* 3. & 257. *n.* 9. Alteram huic contrariam, Armenorum videlicet, qui circa annum Domini 640. docebant, nihil omninò aquæ vino miscendum esse in sacrificio Missæ; cujus erroris meminerunt Theophilactus *ad caput* 19. *D. Joannis*, Nicephorus Calixtus *lib.* 18. *histor. cap.* 53. Sed utraque hæresis facilè convincitur primò ex contextu Evangelistarum Matthæi, Marci, & Lucæ, qui omnes tradunt, Dominum nostrum vinum in calicem infudisse, & ex Concilio Lateranensi generali sub Innocentio III. quod refertur *in cap.* 1. *§. una, de summa Trinit. ex cap. cum Marthæ, §. quæsivisti, hoc tit.* ex Concilio Carthag. 3. *can.* 24. ex Cypriano *libro* 2. *epist.* 3. *ad Cæcilium*, sancto Chrysostomo *homil.* 33. *in Matthæum*, ubi sic ait: *Sed cujus rei gratia non aquam, sed vinum post resurrectionem bibit, perniciosam quandam hæresim radicitus evellere voluit eorum, qui aqua in mysteriis utuntur, ita ut ostenderet, quia, & quando hoc mysterium tradidit, vinum tradidit, & jam post resurrectionem in nuda mysterii mensa vino usus est.* Secundà refellitur ex pluribus Ecclesiæ auctoritatibus, in quibus definitur, aquam cum vino miscendam esse, juxta Domini exemplum, *cap. nim omne, cap. in Sacramento, de consecrat. distinct.* 2. Concil. Hippon. *can.* 25. ibi: *In sacramentis aliud non offeratur, quàm panis, & vinum aqua mixtum.* Aurel. 4. *can.* 4. *Nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur, & hoc sine aqua mixtum, offerre præsumat, quia sacrilegium judicatur aliud offerri, quàm quod in mandatis sacratissimis Salvator instituit.* Altissiod. *can.* 8. *Non licet in altario in sacrificio divino mellitum, quod mulsum appellatur, nec ullum aliud poculum extra vinum cum aqua mixtum offerre.* Vuormat. *can.* 4. *Cùm Magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, panem tantùm, & calicem sub hoc sacramento præbuisse cognoscimus: ideòque præter panem, & vinum cum aqua mixtum aliud offerri non debet; calix enim Dominicus vino, & aqua permixtus debet offerri.* Tribur. *can.* 19. Alex. successor Evaristi dixit *Non debet enim, ut à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum, quia utrumque ex latere ejus profluxit, ut videlicet per hoc indicet populos, qui secundum Joannem aquæ sunt, à Christo,*

cujus

cujus sanguis in calice est, dividi non debere. Cujus rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne ullus sine commixtione vini, & aquæ mysteria sacra conficiat. D. Hieronymus *in Marcum, cap.* 14. Damascenus *lib.4. orthodox. fidei, cap.*14. S. Justinus Martyr. *in dialog. Triph. & apolog.*2. *ad Anton.* D. Ambrosius *lib.4. de Sacram. cap.*4. referunt Baronius *anno* 132. *num.*7. Antonius Augustinus *in epit. lib.*24.*tit.*1. Vicecomes *volum.*3. *de ritibus Missæ, lib.*2.*cap.*16. Qua de causa Irenæus calicem vocat temperamentum & prædictas hæreses damnavit Ecclesia in dicta Synodo Trul. *can.*32. Florentina in decreto fidei, *sess. ultima*, §. *Tertium*, Trident. *sess.*22. *de sacrific. Missæ, cap.*7. Gregorius VII. *lib.*8. *regestr. epist.*1. ibi: *Quoniam vestram Armenorum Ecclesia a rectitudine fidei, quam ab Apostolis, & Sanctis Patribus traditam Universalis Ecclesia tenet, in quasdam pravas exorbitasse sententias nobis relatum est, profectò nimium paterni affectus compassione doluimus. Quorundam siquidem relatione dedicimus, in celebrandis sacrificiorum salutiferis sacramentis, aquam vino penitùs apud vos non admisceri, cum nemo Christianus, qui sacra novit Evangelia, dubitet, à latere Domini aquam cum sanguine emanasse.* Et licèt Platina, Lindanus, & Polydorus Vergil. hanc mixtionem aquæ cum vino existimaverint ab Alexandro Pontifice in usu esse cœpisse; verius est, Christum Dominum in calice non solùm vino aquam miscuisse, ut constat ex liturgia S. Jacobi, quæ extat *tom.*3. *Biblioth. veterum PP.* ibi: *Similiter postquam cænavit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & aspiciens in cælum, ac ostendens, &c.* Ex Liturgia Divi Marci in illis verbis: *Postquam cænavit, accipiens calicem, factaque aquæ & vini mixtione, &c.* Suppetunt mihi præterea veterum testimonia, quæ Christum exemplo suo nostræ religionis cultores id docuisse declarant, ut S. Cyprian. *epist.* 63. *ad Cæcil.* qui vinum mixtum declarat, id est, calicem Domini aqua, & vino mixtum prophetica voce pronunciat, ut appareat in passione Dominica id esse gestum, quod fuerat antè prædictum. Et paucis interjectis: *Dominus adveniens, baptismi, & calicis manifestavit veritatem, cùm aquam illam fidelem, aquam vitæ æternæ præceperit credentibus in baptismo dari: calicem verò docuerit exemplo magistri sui, vini, & aquæ conjunctione misceri.* Rursus ibidem: *Admonitos nos scias, ut in calice offerendo Dominica traditio servetur, neque aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis prior fecerit, ut calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.* Theodoret. *dialog.*1. *In mysteriorum traditione* (Deus) *corpus panem appellavit, & sanguinem id quod infusum, & commixtum est.* Joan. Damascen. *lib.*4. *de fide Orthodoxa, cap.*14. *Similiter accipiens calicem ex vino & aqua, tradidit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, &c.* Euseb. Lugdunensis *homil.* 5. *de Pascha: Hoc itaque Dominici sanguinis vinum aqua esse miscendum, non solùm traditione Dominus, sed etiam genere passionis ostendit, ex cujus sacro latere sanguis, & aqua lanceæ illisione profluxit.* Ex Eugenii P. IV. decreto semel atque iterum à nobis citato: *Aqua autem ideò admiscetur, quoniam juxta testimonium SS. PP. atque Doctorum Ecclesiæ, pridem in disputatione adhibita, creditur ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc instituisse sacramentum.* Ex quibus illud efficitur, quod antè dicebamus, Dei Ecclesiam Dominico monito, & exemplo aquam vino semper admiscuisse. Qua verò de causa id factum sit, non obscurè colligi potest ex locis Sancti Cypriani, & Eusebii superiùs allatis, qui (si sapio) demonstrant, sanguinis, & aquæ, quæ ex Christi latere exierant, hac permixtione memoriam renovari. Atque hujus sententiæ veritas Alexandri PP. auctoritate confirmatur, apud quem epistola ad omnes Orthodoxos, hæc ratio usurpata est: *Non debet (ut à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet,) in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum; quia utrumque ex latere ejus in passione sua profluxisse legitur.* Quæ si accuratè considerentur, ampliùs constabit, quod suprà probandum susceperam, aquæ admiscendæ auctorem Alexandrum non fuisse. Quia si ipse eum morem à Patribus, hoc est majoribus acceperat (sicut in ipso legitur) qui fingi potest illum instituisse? Sed hoc obiter. Ad rationem revertamur. Docuit verò illam præter citatos scriptores D. Ambrosius *de Sacram. lib.*5.*cap.*1. dum inquit: *Quid sibi vult admixtio aquæ? Quia de latere Christi profluxit sanguis, & aqua.* Illustrat Durantius *in ration. lib.*4.*cap.*30.*num.*71. Mathias Bredembachius *lib.*4. *antiperaspisthis, cap.* 17. Est alia præterea causa, cur in sacris misteriis aquam vino adhibere perpetuò sancta Ecclesia consueverit? Aqua enim, ut divinis litteris edocti sumus, populum designat. Quare aqua vino admixta fidelis populi cum Christo capite conjunctionem significat. Quod ne in dubium vocari possit, ex antiquis monumentis testes excitabo eos, quorum fides optima, & spectatissima est. Incipiam à sancto Cypriano probatæ virtutis, atque doctrinæ scriptore, qui *epist.* 63. *ad Cæcil.* disertis verbis hoc testatur, inquiens: *Quando in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & conjungitur: quæ copulatio, & conjunctio aquæ, & vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit ad invicem separari.* Et paulò post: *Sic autem in sacrificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo.* Sequutus est Jul. Papa I. cujus ex Gratiano, & Ivone decretum septimum extat in hæc verba: *Calix Dominicus juxta canonum præcepta vino, & aqua permixtus debet offerri, quia videmus populum in aqua intelligi: in vino vero ostendi sanguinem Christi.* Quid Concilium Brachar. 3. nonne & ipsum id docuit? Scriptum est enim *cap.*1. mutuatis à Julio verbis: *Calix Dominicus* (juxta quod quidam Doctor disserit) *vino, & aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi: in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur.* Et (ut cæteros prætermittam) Synodi Tribur. PP. Alexandri Papæ I. auctoritatem sequuti, *cap.*19. ita caverunt: *Alexander successor Evaristi dixit Non debet enim (ut à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet,) in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum. Cujus rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus ne ullus sine commixtione vini, & aquæ mysteria sacra conficiat; sed ut duæ partes sint vini, quia major est majestas sanguinis Christi, quam fragilitas populi: tertia aquæ, per quam intelligitur infirmitas humanæ naturæ.*

Nec contrarium probat textus *in cap. in sacramento* 5. *de* 2
*consecrat. dist.*2. in illis verbis: *Non ampliùs in sacrificiis offeratur, quàm de uvis, & frumentis.* Ex quibus expressè deducitur, non aliud esse mensæ sacrificio offerendum, quàm id quod conficitur ex uvis & frumento, videlicet panem, & vinum. Ergo non debet adhiberi admixtio aquæ. Nam ut huic difficultati respondeamus, observandum est, oblationes, quæ primis Ecclesiæ temporibus à fidelibus fiebant ad altare, dum Missæ sacrificium celebrabatur, esse in duplici differentia. Aliæ enim fiebant tanquam de materia Eucharistiæ ad ipsum Missæ sacrificium offerendum, in quibus nihil aliud apponi poterat, quàm panis, & vinum, ex canone 3. Apostolor. *cap. didicimus, de consecrat. distinct.*3. & aliis canonibus congestis ab Anton. August. *in epit. jur. lib.*24. *tit.*1. Et hæc panis, & vini oblatio ad altare debebat ferri ab omnibus viris, & mulieribus in diebus Dominicis, in quibus ipsi communicabant, *c. quotidie* 13. *de consecr. distinct.*2. quia indignum judicabant de aliena oblatione communicare, ut ex D. Augustino *serm.*215. *de tempore*, notat Baronius *tom.* 1. *annal. anno* 58. *num.*87. & ex aliis probavi *in can.*28. *Concilii Illiber.* Aliæ etiam erant oblationes, quæ non fiebant de materia ordinata ad sacrificium, vel Eucharistiam consecrandam, sed ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ; & istæ fieri consueverant de frumentis, oleo, incenso, & aliis rebus, *d. canone* 3. *Apost.* & si aliæ res offerebantur, non apponebantur in ipso altari: juxta quam Ecclesiæ disciplinam rectè statuitur *in d. cap. in Sacramento*, ut in sacrificiis ampliùs non offeratur, quàm de uvis, & frumentis, videlicet in altari ad sacrificium Missæ, non quia PP. Concilii Carthag. negent aquam in Missæ sacrificio adhibendam esse. Docuerunt Lemaistre *lib.*1. *de decimis, cap.*4. Cotiolanus *in breviario, anno* 120. Menardus *in notis ad librum Sacrament. D. Gregorii, fol.*147. & 173. Sausay *in Panopl. sacerd. part.*2. *lib.*2. *cap.*6. & 7. P. Setlogus *tom.*3. *in Cantica, vestig.*3. *fol.*262.

Non tamen inde deducas, ut fecit Armacanus *li-* 3
bro 9. *quæst. Armen. cap.*9. referente Soto *in* 4. *distinct.*9. *quæst.* 1. *artic.* 6. *circa secundam conclus.* admixtionem aquæ esse de necessitate sacramenti; siquidem contrarium verum est, & probatur ex D. Cyprianus *lib.*2. *epist.*3. Innocent. III. *lib.*4. *de sacrif. Missæ, cap.* 32. Rubrica Missalis Roman. *cap.*4. *de defectibus vini, nu.*7. ubi dicitur, quod si sacerdos post consecrationem calicis agnoscat non fuisse appositam aquam, nullo modo apponat; quia non est de necessitate Sacramenti. Probant cum D. Thoma 3. *part. quæstione* 83. *artic.*6. *ad* 4. Bellarminus *de Eucharist. cap.*20. Vasquez 3. *part.* in 3. *disput.*147. *cap.*1. pluribus relatis Leander *de Sacram. tract.*7. *disp.*8. *quæst.*4. Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.*74. *dub.*9. Henao *de Eucharist. disputat.*4. *sect.*2. Nullum enim extat præ-

ceptum divinum hujus mixtionis aquæ cum vino, ut perperam docuerunt Castro adversùs hæreses, verbo *Eucharistia* 7. Henriquez *lib.8. summæ, cap.12.* §.4. Granados *tract.2. de Eucharist. disput.3. num.9.* P. de Ledesma *eod. tract. cap.14. num* 16. Pasqualigus *disput.91. sect.6.* & probabile dicunt Vasquez *ubi suprà, disput.179. cap.2. num.8.* Nunoo *de Eucharist. artic.7. num.2.* Contrarium enim, & rectiùs, docuerunt Suarez *in 3. part. de Sacram. disp. 45. sect.2.* Leander *d. tract.7. disput.8. quæstione* 41. Trullench, Atavio, & Lugo laudati à Martinez de Prado *in d. cap.2.* §.2. *num.*14. Nec favet contrariæ sententiæ D. Cyprian. à Gratiano relatus *in cap. sacrificando 2. de consecr. dist.2.* ubi non solùm docet offerri non posse in sacrificio Missæ aquam solam, vel vinum solum; sed ait, quod si vinum tantùm quis offerat, incipit esse sanguis Christi sine Christo. Ex quibus verbis deducitur, consecrationem vini sine aqua nullam esse. Nam facilè textus hic exponitur, si observetur in ipsa epistola D. Cypriani non reperiri ea verba, *sine Christo*; sed potiùs legi *sine nobis*, in hunc modum: *Si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis; si verò aqua sit sola, lex incipit sine Christo.* Quorum verborum sensus est, quod quando vinum solum sine aqua offertur, non significat passionem Christi profuisse nobis, hoc est, effusum fuisse sanguinem pro nobis, sive in utilitatem populi Christiani significati per aquam, ut interpretatur Turriscrem. *ibi*. Qui considerat verba S. Cypriani, etiam prout jacent apud Gratianum, posse eodem ferè sensu accipi: nam per Christum populus Christianus designatur, juxta Apostolum 1. *ad Corinth. cap.*12. Unde nullo modo negat Cyprianus, consecrationem vini sine aqua valere, sed tantùm asserit, non posse offerri convenienter, & salva plenitudine mysticæ significationis. D. Thomas *3. part. quæst.74. artic.7. ad* 1. Eodem modo intelligendus est textus *in cap. cùm omnes 7. de consecrat. distinct.* 2. in illis verbis: *Non potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur.* Quæ verba referenda sunt ad necessitatem ex præcepto Ecclesiastico, ob prædictam significationem. Nec etiam favet contrariæ sententiæ canon 4. Concilii Aurel. 4. ubi postquam statuerunt PP. vinum aqua miscendum esse, secundùm Apostolicam traditionem, eam rationem adjiciunt: *Quia sacrilegium judicamus aliud offerri, quam in mandatis sacratissimis Salvator instituit.* Ex quibus manifestè deducitur, hanc mixtionem aquæ cum vino, non ex humana, sed divina institutione provenire. Nam respondetur, quod cùm Dominus noster aquam vino miscuerit, & tali facto exemplum reliquerit Ecclesiæ, quæ illam mixtionem aquæ fieri statim præcepit, lato modo appellatur hæc institutio divina, quia exemplo Dominici facti statuta fuit: quo modo etiam accipio textum *in cap. in sacramento*, ubi hanc mixtionem traditionem divinam PP. Concilii Carthag. appellant, ut etiam D. Ambrosius *in proœm. libri de Spiritu sancto*, pedum lotionem, Dominicam traditionem dicit, quia ad Christi exemplum in Ecclesia fieri solet.

Unde Pontificem posse dispensare, ut presbyter offerat 4
Missæ sacrificium absque admixtione aquæ, resolvit Diana *part.8. tract.1. resol.*12. aqua autem, quæ miscetur, debet esse in parva quantitate, ut in præsenti docetur, & supponit Innocentius *in cap. cùm Marthæ, §. quæsivisti, hoc tit.* ubi probabiliorem esse docet opinionem eorum, qui asserunt, aquam converti in vinum, & vinum in sanguinem: quod fieri nequiret, nisi modica aqua immisceretur, ut definitum fuit ab Eugenio IV. in Decreto de unione Armen. ibi: *Materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aquæ modicissima admisceri debet.* Quo decreto derogatum credo canoni 19 Concilii Tribur. suprà relato, ubi cavebatur, ut tertia pars aquæ cum vino admisceretur. Illustrant Vasquez suprà, *disput.177. cap.* 2. Lugo *de Eucharist. disput.4. num.*38. Leander *d. disputat.*8. *quæst.*48. Martinez à Prado *d. quæst.74. dub.9. §.3. per totum.* Unde rectè improbat Honorius abusum presbyterorum Upsallens. qui aquam in majori quantitate offerebant. Illud tamen in præsenti non omittam, Græcos aquam calidam vino olim permiscuisse, ut refert Nicolaus Cabasillas *in expositione liturgiæ*, sic scribens: *Convocatis ad sacram cœnam fidelibus, ipse primum est ejus particeps, & quotquot sunt ejusdem ordinis, & quicumque sunt ministri altaris, aqua calida prius in calicem injecta, ad significandum sancti Spiritus ad Ecclesiam descensum.* S. Germanus Patriarcha CP. *in theor. rerum Eccles.* ibi: *Discus lectica est, in qua corpus Domini componitur à sacerdote, & diacono, qui sunt Joseph, & Nicodemus. Aqua verò demonstrat eam, quæ fluxit è latere Christi: at per calorem significat fervorem sancti Spiritus; per albedinem verò synceram fidem.* Accedit testis locuples auctor divinæ mysteriorum ante consecrationem liturgiæ, quam *tom.6. Biblioth. veterum. PP.* inserta legimus. In ea enim ita scriptum est: *Cùm autem signaturus est panes, dicit: Et fac hunc panem, singulari numero, quemadmodum unus est Christus; cumque elevaturus est, omnes simul elevat. Sic partitur oblatum primum panem, & partem ponit in sacrum calicem, & infundit aquam calidam, ut moris est.* Illustrat Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 2. cap.* 20.

C A P U T XVI.

Idem *Episcopo* a *Brixiensi*.

LItteras tuas recepimus continentes, quod cùm super excessibus Magistri Mauri presbyteri Ecclesiæ sanctæ Brigidæ Brixiensis, juxta debitum officii pastoralis inquireres, *b* confessus est, quod cùm quadam die hostiam, & calicem non haberet, in pane *c* fermentato, & in scypho *d* ligneo, astante populo solemnia celebrare præsumpsit; quare ipsum supposuisti perpetuo interdicto, consulens ut in aliqua Ecclesia regulari mutaret in melius vitam suam. Postmodùm autem illo coram ven. f. n. Ostiensi Episcopo, tunc Apostolicæ Sedis Legato, ut secum misericorditer ageret, supplicante, idem ad celebrationem divinorum presbyterum restituens memoratum, super suspensione beneficii causam sancti Salvatoris, & sancti Lucæ Præpositis Brixien. delegavit, qui ad beneficium restituerunt eundem. Deinde verò reversus de partibus transmarinis, intellecto quod prædicta Ecclesia per malitiam dicti Magistri multipliciter lædebatur, inquisitionis officium iterans, ex ejus confessionibus invenisti, quod idem sine *e* igne, & aqua sacrificare præsumpsit: quare quid de ipso agendum sit, nostro petiisti edoceri responso. Cùm igitur vel ex aperta malitia, vel ex nimia desipientia peccasse probetur, f. t. m. quatenus si præmissis veritas suffragatur, officio & beneficio, sub. app. obst. perpetuò ipsum prives.

N O T Æ.

a BRixiensi.) Ita etiam legitur in quinta Compilatione, *sub hoc tit. cap.6.* & supplendum est, *Bertholdo*, qui temporibus Honorii III. Brixiensem regebat Ecclesiam. De Brixiensi Ecclesia egi *in cap. tuæ, de procurat.*

1 b *Confessus.*) Sed si confessus fuit excessus presbyter hic, non rectè pœna ordinaria depositionis punitur; siquidem mitiùs punitur qui se defert, & sponte delictum fatetur, *cap. innotuit, de elect. l. quisquis, in fine, C. ad leg. Jul. Majest. l. 1. C. qui se deferunt, l. non omnes, §. fin. ff. de re milit.* Tiraquellus *de pœnis temper. caus.* 30. *nu.* 1. Seneca *lib.10. declamat.3. ubi confessio, ibi remissio.* Cui difficultati respondendum est, principium illud procedere in eo, qui sponte confessus sit, non verò in ipso judicio, metu probationum: unde cùm in præsenti casu Episcopus Brixiensis per inquisitionem procederet ad inquirendos excessus à Mauro presbytero admissos, etsi ipse de eis convictus in judicio illos fateretur, deponi debuit, cùm non minùs puniatur qui in judicio confessus est, quàm convictus; immò justiùs, siquidem propria confessio est optima probatio, *l. cùm te, C. de probat. l. cum à matre, Cod. de R. V. l. generaliter, C. de non numer. pecun. cap. tuas, de probat.* probavi jam *in cap. 1. de confessis.*

c *Fermentato.*) Certum est, materiam remotam sacramenti Eucharistiæ esse panem, & vinum, *cap. non oportet 4. de consecrat. distinct.2. cap. firmiter, §. una verò, de summa Trinit. cap. cùm Marthæ, hoc tit.* panemque debere esse 2
coctum, compositum ex farina, & aqua, & farinam debere esse triticeam, *c. in sacramento, de consecrat. distinct.*2. Trident. *sess.13. de sacram. cap.*4. veluti quæ conficitur ex *Candial, Rubion, Royo, Alaber, Membrilla, Arisnegro, Tosera*, ut probant latè Moralistæ de hoc Sacramento agen-

agentes, congesti à Lugo *de Eucharist. disp. 9. sect. 9.* Trullench, & alii congesti à Hieronymo Garzia *in summa, tract. 3. dub. 4. puncto 3.* Unde farinam confectam ex grano non triticeo, non esse sufficientem materiam ad consecrationem, ipsi docent, veluti farina confecta ex leguminibus, fabis, ciceribus, castaneis, avena, horden, milio, maisio, lolio, farre, odica. Dubia autem materia est farina ex spelta, zeaipham, sive *ceateno à millione;* in qua qui consecravent, peccabit lethaliter. D. Thomas *3. part. q. 75. art. 3.* plures, quos referunt Leander *de Sacram. Euchar. disp. 18.* Trullench. *eodem tract. lib. 2. cap. 1. dub. 1.* Garzia *diffic. 9. part. 1.* Utrum panis triticeus, qui pro materia remota sacramenti Eucharistiæ desideratur, debeat esse azymus, vel fermentatus, controversum est. Græci, ut Euthymius *in cap. 26. Matthæi*, Nicephorus Calixtus *lib. 1. histor. cap. 28.* censuerunt panem fermentatum consecrandum esse, adeò ut si consecratio fiat in pane azymo, effectum non habeat; ideòque Romanæ Ecclesiæ ministros azymistas vocant. Latini verò in pane azymo consecrandum esse docent; & hanc dissensionem utriusque Ecclesiæ agnoverunt Baronius *tom. 2. annal. anno Christi* 198. *§. 15.* Vasquez *3. part. in 3. disp. 174. num. 1.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 2. cap. 9.* Calvinus, Kemnitius, & Lutherus existimant, quæstionem hanc parvi momenti esse, attamen opinionem Græcorum probant. Catholici Græci etiam in varias distrahuntur sententias, quas referunt Vasquez *d. disp. 174. cap. 2.* Espenceus *de adorat. Eucharist. cap. 8.* Bellarminus *de Euchar. lib. 4. cap. 10. & 11.* Qui autem fermentati panis usum probant, sequentibus utuntur fundamentis. Primum est; nam translato sacerdotio, cæremoniæ veteris legis sublatæ fuere, *cap. translato*, ubi probavi, *de constit.* Sed ex instituto veteris legis panis azymus in sacrificiis usitatus erat: ergo in lege gratiæ censetur interdictus. Secundum; nam juxta probabilem sententiam Christus Dominus Pascha celebravit, & instituit Sacramentum Eucharistiæ xiv. Lunæ primi mensis, idest Martii, prima vespera illius diei, ut probat Basil. Legion. *in quodlibet. de Agno typico, cap. 10. cum sequent.* eo autem tempore pane fermentato uti debuit, ut legis præceptum relatum *in cap. 23. Levit.* exequeretur: ergo in sacrificio Missæ pane fermentato, non azymo uti debemus. Denique *in cap. 4. Amos*, scriptum est: *Sacrificate de fermentato laudem.* Ergo quia in pane fermentato sacrificium Missæ offerendum est.

3 His tamen omissis sententiis, pro vera, & catholica doctrina agnoscenda sequentes conclusiones notandæ sunt. Prima est, quod tam panis azymus, quàm fermentatus sufficit ad conficiendum Eucharistiæ sacramentum, ut probatur expressè ex Eugenio IV. in Concilio Florentino, in decreto de unione Armen. *§. Item in azymo*, Leone IX. *in epist. 1. adversus præsumptiones Michaelis Archiepisc. CP. cap. 5.* & ex Catechismo Pii V. & aliis auctoritatibus congestis à Suarez *3. part. de Sacram. disp. 44. sect. 3.* Vasquez *d. disp. 174. cap. 3.* quod etiam firmatur rationibus. Prima, nam ex communi usu panis verus uterque dicitur, quia constat ex farina frumenti coagmentata aqua elementari: ergo sufficit ad materiam remotam hujus Sacramenti. Secunda, quia Christus Dominus in pane azymo consecravit, nam Pascha celebravit quando cæteri Judæi, ut constat *ex cap. 26. Matthæi, cap. 14. Marci, & 22. Lucæ:* & Sacramentum hoc instituit in postremis vesperis xiv. Lunæ, ut rectiùs probant Franciscus Ribera *lib. 5. de Templo, cap. 3.* Vasquez ubi suprà, *disp. 172. c. 3.* Suarez *d. sect. 3.* Prado *de Eucharist. qu. 74. dub. 6.* Eo verò tempore pane azymo uti debuit, juxta præceptum relatum *Levitici c. 23.* quod illustrat Novarinus *in Agno Eucharist. cap. 11. & 12.* Et certum est, Christum Dominum usum fuisse pane azymo in institutione hujus Sacramenti; siquidem illud instituit in ultima cœna, die videlicet xiv. Lunæ, & ab hac vespera incipiebat solemnitas Paschæ diei sequentis; in qua quidem die à præcedente vespera prohibitum fuit Judæis quicquam panis fermentati in domibus habere, *Exodi, cap. 12. vers. 7.* unde consequens est; Christum Dominum non fuisse usum in illa cœna pane fermentato, sed azymo, ut ratiocinantur D. Thom. *in 4. distinct. 11. q. 2. art. 2.* Innocent. III. *lib. 4. de myst. Missæ, cap. 4.* & eo argumento pro adstruendo Latinorum usu utuntur Leo I. & Gelasius, ut referunt Nicolaus I. *epist. 42.* Hadrianus II. *epist. 9.* quas refert Baronius *tom. 11. anno 1054. cap. 11.* Crespetius *in summa, verbo Eucharistia sub azymo:* qui Græcos hæreticos, ac schismaticos appellat, quia asserebant, Sacerdotes Latinos errare celebrando in pane azymo. Secunda conclusio est, quod etsi uterque panis idoneus sit ad consecrationem; congruentior tamen est panis azymus, quo utitur Ecclesia Latina, quàm fermentatus: tum quia Christus Dominus ea materia usus fuit: tum quia ab Apostolis Ecclesia usum hunc accepit, & panem azymum sacris mysteriis destinavit, tam Græcis, quàm Latinis, licèt postea serpente errore Ebionitarum Ecclesia Græca hunc morem omiserit. Epiphanius *hæresi 30.* Tandem, nam panis azymus rectiùs, & propriùs repræsentat mysterium, quod sub se continet; denotat enim puritatem & sanctitatem corporis Christi: item & puritatem, quam debent habere qui accedunt ad hoc sacramentum, juxta illud D. Pauli 1. *ad Corinth. cap. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Siquidem azymus nullam omninò patitur corruptionem, fermentatus verò hoc ipso, quòd fermentatur, aliquo modo corrumpitur, & alteratur. Ex his assertionibus infertur, tam Græcis sacerdotibus, quàm Latinis permissum esse juxta Ecclesiæ suæ ritum consecrare, immò aliter consecrantem peccare lethaliter, & graviter puniendum esse, ex præsenti textu, & decreto Eugenii suprà relato: nec prætextu necessitatis, quia videlicet Missa celebrari non possit, aut infirmus sine viatico decedat, non potest Latinus in pane fermentato, aut Græcus in pane azymo celebrare, ut resolvunt Vasquez, & Suarez *ubi proximè.* Deinde etsi controversum sit, an sacerdos Ecclesiæ Græcæ, qui ad Latinam pervenit, vel è contra, in sacrificio Missæ observare debeat ritum Ecclesiæ suæ, an illius, in qua celebrat; & in ea quæstione teneat Ledelma *in 4. part. 1. quæst. 15. art. 4. dub. 2.* ritum ejus Ecclesiæ esse observandum, in qua conficitur sacramentum, ex regula textus *in cap. illa consuetudo, 12. distinct.* idque alii existiment procedere, sive is factus sit incola regionis illius, sive peregrinus adhuc maneat, quia statuta provinciæ ligant etiam forenses, & advenas. In hac tamen re duo casus separandi sunt. Primus est, ubi Clericus Ecclesiæ Græcæ in Latinam domicilium transtulit animo perpetuò manendi, & vivendi more Latino: quo casu in pane azymo debet consecrare, & in omnibus aliis observationibus ritum Ecclesiæ Latinæ adimplere; nam ejus Provinciæ mores quisque sequi debet, in qua ipse degit. Secundus est ubi clericus unius Ecclesiæ ad aliam venit negotii causa, aut peregrinationis: quo casu etsi quoad observationem festorum dierum, & jejuniorum ejus consuetudinem sequi debeat, *d. cap. illa*, junctis his quæ adducunt Covarr. *lib. 4. variar. cap. 20. n. 8.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. de diebus festis, c. 13.* quoad consecrationem tamen Eucharistiæ ritum propriæ Ecclesiæ debet observare. Vasquez *d. cap. 3.* Suarez *ubi proximè:* non autem dicitur illa propria Ecclesia, in qua quis obiter, & veluti per transeundam degit; sed illa potiùs, cujus regulis, & legibus vivit. Prosequuntur latiùs Diana *3. part. tract. 6. resol. 99.* & *part. 10. tract. 16. resol. 39.* P. Henao *de Eucharist. disp. 4. in princip.* Martinez à Prado *d. quæst. 74. de Eucharist. dub. 7.* Macedo *de clavibus Petri, lib. 3. cap. 15.*

Superest tandem respondere argumentis suprà adductis, 4
quibus suadebatur, in pane azymo consecrari non posse. Non enim obstat primum ex eo deductum, quia ritus Judæorum lege evangelica sublatus instaurari videatur, cùm dies celebrationis Paschæ mutaretur tam à Græcis, quàm à Latinis, ne fieret xiv. Lunæ, ne ita conveniret Pascha nostrum cum Pascha Judæorum, ut notavit Vasquez *d. disput. 174. cap. 4. num. 34.* Nam respondendum est cum Anselmo *in tract. de pane azymo*, Ecclesiam Latinam non ideò pane azymo uti, ut veterem legem & ejus ritus observet; sed potiùs ut imitetur Christum, qui in prædicto pane consecravit; alioquin nec fermentato uti posset, cùm & ille in sacrificiis veteris legis in usu esset, *cap. 7. & 23. Levitici.* Nec adhuc obstat quod de mutatione Paschæ dicebamus; hæc enim mutatio, ut ait D. Ambrosius *epist. 83.* ideò facta fuit, ut jejunium celebraret Ecclesia feria sexta, qua Christus passus est, in memoriam passionis illius; & ut festum Paschæ die Dominica celebraretur in memoriam resurrectionis; cùm ex tunc in perpetuam celebritatem consecrata fuerit: hoc autem fieri non posset, si in ipsa xiv. Lunæ festivitas prædicta celebraretur, cùm ob mutationem temporum in unam diem hebdomadæ uno anno incidat, in diversam verò in alio. Nec obstat auctoritas Amos, cui respondet Anselmus *ubi suprà*, conjungenda esse illa verba cum præcedentibus, ubi sic legitur: *Venite in Galgalam, & impiè agite, & sacrificate de fermento laudem.* Ita ut contineant ironicam alloquutionem, & in illis magis exprobretur mos sacrificandi in fermentato, quam admittatur. Manet ergo, panem azymum in sacrificio altaris apud Latinos offerendum esse juxta formam præscriptam à PP. Concilii Tolet. *can. 6.* ibi: *Delatum est, quod in quibusdam his partibus quidam Sacerdotum partim ignorantia impliciti, partim temerario ausu provocati, non panes mundos, & ex studio præparatos supra mensam Domini in sacrificio offerant, sed passim quo modo unumquemque, aut necessitas impulerit, aut voluntas coegerit, de panibus suis usibus præparatis crustulam in rotunditatem auferant, eamque super altare cum vino, & aqua pro sacro libamine offerant, &c. Temeritati huic, aut ne-*

scientiæ cupientes terminum ponere, id unanimitatis nostræ delegit conventus, ut non aliter panis in altari Domini sacerdotali benedictione sacrificandus proponatur, nisi integer, & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus: nec grande aliquod, sed modica tantùm oblata, secundùm quod Ecclesiastica consuetudo retentat. Ubi panes mundos pro probis, & bonis PP. apposuerunt, ut Imperatores Valens, & Valentinianus *in l. 5. C. Theodos. de annon. civ. & pane gradili*, ibi: *Civis Romanus, qui viginti panibus sordidis, qui nunc dicuntur Ardinienses, quinquaginta uncias comparabat, triginta & sex uncias in buccellis sex mundis sine precio consequatur.* Quam explicat Samuel Petitus *ad jus Atticum, libro 4. tit. 10. fol. 385.* Unde meritò in præsenti beneficio privatur presbyter Latinus, qui in pane fermentato consecrare ausus fuit. Illud omittendum non duxi, quod licèt in Ecclesia Latina panis consecrandus debeat esse azymus, benedicendus tamen, ut mittatur per parochias vice eulogiarum, panis fermentatus admittitur, quia ad probandam fidelium communionem sufficit hic panis fermentatus benedictus: de quo pane benedicto accipiendi sunt Innocent. I. *epist. 1. capite 5.* ibi: *De fermento, quod die Dominico per titulos mittimus, superfluè nos consulere voluisti, cùm omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, quarum presbyteri, quia de ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcircò fermentum à nobis confectum per acolythos accipiunt, ut se à nostra communione, maximè illa die non judicent separatos: quod per parochias fieri debere non puto, quia non longè portanda sunt sacramenta, nec nos per cœmeteria diversa constitutis presbyteris destinamus, ut & presbyteri eorum conficiendorum jus habeant, atque licentiam.* Damasus in *vita Melchiadis, apud Ivonem part. 2. Decreti, cap. 63.* ibi: *Melchiades fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur; quod declaratur fermentum.* Liber Pontificalis apud eundem Ivonem ibidem, in illis verbis: *Siricius constituit, ut nullus presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci designati susciperet declaratum, quod nominatur fermentum; & ut Manichæi non participarent cum fidelibus communionem, quia ore polluto non liceret sanctum corpus Domini convexari; & ut conversus de Manichæis non communicaret usque ad ultimum diem, quo viaticum acciperet.* Quæ auctoritates accipiendæ sunt de pane benedicto, non verò de consecrato in sacrificio Missæ, ut notavit Severinus Binius *in notis ad vitam Melchiadis.*

5 d *Scypho ligneo.*) Scyphus vas ad potandum apud antiquos erat, de quo *in l. rem, §. si quis, ff. de rei vindic. l. tigni, §. 1. ff. ad exhib. l. sed si meis, in princ. ff. de acquir. rerum dom.* Virgil. 8. *Æneid.*

Et sacer implevit dexteram scyphus.

D. Ambrosius *lib. 3. hexaemer. cap. 8.* scyphum lilio similem fuisse scribit his verbis: *Considerate lilia agri, quatenus sit candor in foliis, quemadmodum stipata ipsa folia ab imo ad summum videantur assurgere, ut scyphi exprimant formam.* Olim lignei scyphi erant, postea aurei, & argentei, *l. Sejæ, ff. de auro & argent.* Scyphum pro calice acceperunt Plinius *lib. 32. cap. 2.* Svetonius *in Nerone, cap. 47.* & notavit Pancirola *lib. 1. variar. cap. 58.* Sed ut excessum hujus presbyteri Brixiensis depositione dignum agnoscamus, præjacienda sunt aliqua de calicis materia, usu, & antiquitate in sacrificio Missæ. Et primò sciendum est, calicis vocem à materia, ex qua olim vasa conficiebantur, deductam esse, existimasse D. Isidorum *lib. 20. orig. cap. 5.* ibi: *Calices, & calathi, & cratera poculorum genera antea ex ligno facta, inde & vocata: Græci enim omne lignum Kalon dicebant.* At Varro hoc poculi genus ita dictum vult, quòd veteres eo aquam calidam biberent. Aliter ex Festo etymon hujus vocis illustrat Sausay *in Panopl. sacerd. lib. 7. cap. 1.* Utcumque sit, constat in sacris, & profanis litteris accipi pro poculo majori, majorique vase, *Genesis cap. 40. vers. 11.* & *lib. 3. Regum, capite 7.* apud Ciceronem *lib. 2. Tusc. capite ult.* ibi: *Quid hic calix mulsi?* Plautus *scena 3. act. 4.* ibi: *Ollas, calicesque omnes confregit, nisi quæ modiales erant.* Aliqui tamen calices parvi erant, unde caliculi nomen inolevit, quo & usus est Cato *de re rustica cap. 108.* ibi: *Vinum si voles experiri, duraturum sit, necne, polentam grandem, dimidium acetabuli in caliculum nostrum indito.* Frequentiùs in sacra pagina ponitur calix pro ipso potu, ut apud Isaiam *cap. 51. vers. 17. Bibisti de manu Domini calicem iræ ejus: usque ad fundum calicis soporis bibisti, potasti usque ad fæces.* Et *cap. 25. Hieremiæ: Accepi calicem de manu Domini, & propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus.* Et *cap. 10. Matthæi, vers. 42.* ibi: *Calicem aquæ frigidæ.* Et *Lucæ cap. 22. vers. 20. Hic calix novum testamentum est.* Ubi aperta metonymia est, qua continens ponitur pro contento; nec enim vas ipsum novum Testamentum erat, sed poculum ipsum; immò potiùs in calice contentus sanguis, licèt Domini, novum erat Testamentum. Unde apud Matthæum legimus *cap. 26.* Christum accepto calice, gratiisque actis dixisse: Hic est sanguis meus novi Testamenti. In Christianorum tamen sacris obvia est calicis mentio apud primos Ecclesiæ PP. ut in Liturgiis sancti Jacobi, & S. Marci: D. Paulum *1. ad Corinth. cap. 10.* D. Clem. *lib. 8. cap. 15.* & *epist. 2. ad Jacobum:* quorum, & aliorum SS. PP. verba refert Vicecomes *volum. 4. de ritibus Missæ, lib. 6. cap. 8.*

Hucusque de nomine, & antiquitate calicis: nunc ad 6
ejus materiam accedamus. Et primis Ecclesiæ sæculis calices, & fictiles, & ligneos fuisse, auctoritatibus, & rationibus probatur: nam Ecclesia illis primis sæculis adeò paupertate premebatur, ut pretiosis calicibus comparandis illi facultates non suppeterent, & cavendum erat à Gentilium invidia, ob quam non licebat nova & sumptuosa sacrificii vasa conflare, ne eorum fama ad illos perveniret. Non tamen rectè his rationibus aliam adjungit Vicecomes *d. lib. 6. cap. 9.* quia videlicet Christus Dominus vinum consecravit, dum Eucharistiam instituit, in calice ligneo; nam potiùs fuisse ex pretioso lapide, agatha videlicet, probat Sausay *lib. 8. Panopl. sacerd.* vel chalcedonio, quem in majori Ecclesia Valentinæ civitatis, vulgò *Valencia del Zid*, asservari tradunt Scolanus *decad. 1. hist. ipsius urbis*, Didacus Guzman *part. 1. de excel. sacrific. legis Evangel. cap. 11.* Salmeron *tom. 9. in Evangel. tract. 10. pag. 77.* Barradas *tom. 4. in Evangel. lib. 2. cap. 11.* Fagundez *in 1. præcept. Eccles. lib. 3. cap. 11. num. 13.* Herrera *lib. 1. de cærem. Missæ, cap. 26.* Illescas *in hist. Pontif. lib. 5. cap. ult.* Sausay *ubi suprà*, alii plures relati à P. Henao *tom. 2. de sacrific. Missæ, disputat. 26. sect. 1. num. 7.* Auctoritatibus etiam idem firmatur Concilii Tribur. relati *in cap. vasa, de consecr. dist. 1.* & Radulfi Tungrensis *de canonic. observ. propos. 23.* ibi: *Ab initio siquidem, cùm adhuc esset novella Ecclesia, Apostoli cum sanctificatione crucis, & oratione Dominica, prout in quibusdam scripturis veteribus reperitur, & quotidianis vestibus, & ligneis calicibus celebrabant.* In vita S. Benedicti Ambianensis legitur: *Vasa ad sacrificandum corpus nolebat esse argentea, siquidem primùm fuerunt lignea, deinde vitrea, sic tandem conscendit ad stannea.* Probant Baronius *anno 216.* Coriolanus *in breviario, anno 203. & 813.* Sed abrogatus fuit usus ille calicis lignei, sive propter sacramenti dignitatem, sive propter ligneæ materiæ raritatem, qua sanguis imbibi poterat; & cœperunt usuvenire calices vitrei, ut constat ex Tertul. *de pudicitia, cap. 7.* ubi ait: *At ego pastoris ejus picturam haurio, quæ non potest frangi:* Quo loco alludit Septimius ad veterem morem, quo pastor ovem humeris gestans in calicibus pingebatur, ut ibi observavit Ambianas *observ. 1.* ex D. Hieronymo *epist. 4. ad Rusticum*, ubi de B. Exuperio Episcopo Tolosano agens ait: *Nihil illo ditius, qui corpus Domini canistro vimineo, calicem portat in vitro.* Plura Baronius *anno 216. num. 13.* Novarinus *in Agno Eucharist. cap. 95.* Vitreum quoque calicem adhibebant S. Donatus, ac etiam S. Vinocus, ut in utriusque actis legimus, Epiphanius *hæresi 34.* & hoc instituisse Zephirium, Damasus, & Platina in ejus vita tradunt, & refertur *in d. can. 18. Concilii Tribur.* ibi: *Zephirinus XVI. Romanus Episcopus patenis vitreis Missas celebrari constituit.* Et probarunt Severinus Binius *in notis ad ipsius vitam*, Coriolanus *d. anno 203.* Baronius *in Martyrolog. die 7. Augusti:* licèt contrarium teneat Sausay *in Panop. sacerd. d. cap. 4. art. 1. & 2.* eo levi fundamento motus, videlicet quod si Zephirinus id statuisset, PP. Concilii Provincialis *in cap. ut calix, de consecr. dist. 1.* non statuissent contra Apostolicam legem, ne in calicibus vitreis Missæ sacrificium celebraretur, sed in argenteis; nam cùm jam antea id constituisset Urbanus, ut refertur *in d. can. 18. Concil. Tribur.* potuerunt PP. Synodi Rhemensis juxta Urbani constitutionem statuere, ne in calice vitreo Missæ sacrificium celebraretur. Omissis ergo calicibus vitreis, & ligneis, cœperunt usuvenire argentei, & aurei, ut constat ex Prudentio in hymno Divi Laurentii, ibi:

Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Astare fixos cereos.

Itaque Damasus *in Pontific. de Sylvestro*, Constantini liberalitatem commendans refert, quod Basilicæ B. Petri donavit calices aureos tres, cum gemmis prasinis 45. pensantes singulos libras 12. metretas argenteas duas, pensantes libras ducentas: calices argenteos 20. pen-

santes singulos libras 10. Nec ita multò post Tertullianum, hoc est tempore S. Cypriani, qui sancto Laurentio æqualis fuit, sacra vasa argentea fuisse refert D. Ambrosius *lib.* 2. *offic. cap.* 18. Vasorum item aurei, & argentei mentio extat *in can.* 63. *Concilii Nicæni*, translato ex Arabicis: & apud Optatum *lib.* 1. *Augus. epist.* 165. Et Hormisda Pontifex *epist.* 73. ait: *Suscepimus calicem aureum, & gemmatum, patenam argenteam, & alium calicem argenteum*. Et Gregorius Turon. *lib.* 3. *histor. Franc. cap.* 10. ait: *Childebertus Rex inter reliquos thesauros ministeria Ecclesiarum pretiosissima detulit; nam* 60. *calices*, 15. *patenas*, 20. *Evangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, & gemmis pretiosis ornata*. Illustrant Baronius *in martyr. die* 7. *Augusti*, *fol.* 332. Ambianas *ad Tertul. de pudicitia*, *cap.* 6. *observ.* 1. Severinus Binius *in notis ad Zephirinum*, Cassanate *ad Lactantium lib.* 2. *cap.* 4. Monchiac. *de sacrif. Miss. lib.* 3. *cap.* 6. Vicecomes *d. lib.* 6. *cap.* 10. *per totum*. Unde prohibiti fuerunt calices ex alia materia. Leo IV. in epistola per provincias missa presbyteris legenda, ibi: *Nullus in ligneo, plumbeo, aut vitreo calice audeat Missam agere*. Innocentius IV. anno 1254. apud Bzovium inquit: *Unusquisque sacerdos in aureo, vel argenteo solùm, aut saltem stanneo calice sacrificet*. S. Isidorus *in epistol. ad Redemptum*. Concil. Covancense anni 150. *tit.* 2. statuit: *Ut sacerdotes non sacrificent cum calice ligneo, vel fictili*. Londinense anni 1175. similiter decernit, ut non nisi in calice aureo, vel argenteo consecretur, prohibetque ne aliquis Episcopus stanneum calicem amodò benedicat. Unde in capitulis Hincmari, relatis *tom.* 22. *Concil. Regiæ edit. pag.* 512. jubentur presbyteri inquirere quo ex metallo sit calix, & patena; aut qua diligentia custodiantur. Et Petrus Damianus *epist.* 26. conqueritur, quòd nonnulli circa sacri altaris utensilia tantæ negligentiæ sunt, & tam segnis incuriæ, ut stanneos, vel etiam supparis cujuscumque metalli calices longo situ scabredinis inhorrescere patienter aspiciant. An verò hodie calices stannei, vel ex ære, vulgò *bronze*, ex cupro, Hispanè *cobre*, oricalcho, Hispanè *laton*, *ò azophar*, possent ad sacrificium Missæ adhiberi, disputant Lugo *de Euchariſt. disp.* 20. *sect.* 4. Martinez à Prado *quæst.* 83. *dub.* 18. §. 4. P. Henao *tom.* 2. *de sacrific. Missæ*, *disput.* 26. *sect.* 1. Christ. Lup. *ad can.* 2. *Concilii Ephes.* Amplius ultra congruum metallum desideratur in calice consecratio Episcopi cum chrismatis unctione, ut supponitur *in cap. sacratas* 25. *cap. non liceat* 31. 23. *dist. cap. in sancta* 41. *de consecrat. dist.* 2. *cap. unic. in fine*, *de sacra unct.* Apud D. Hieronymum *in epist. ad Theophilum Alexand. Episcop.* ibi: *In opere tuo utilitatem spectavimus Ecclesiarum, ut discant qui ignorant, eruditis testimoniis scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deservire, sancta velamina, & cætera, quæ ad cultum pertinent Dominicæ passionis, non quasi inania, & sensu carentia, sanctimoniam non habere*. Latè probant Azor, Fagundez, & alii relati à Barbosa *de jure Eccles. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 8. Suarez, Lugo, & Tamburinus apud Henaum *d. disputat.* 26. *sect.* 4. *num.* 63. qui resolvit, clericum calice non consecrato utentem in sacrificio Missæ, ab officio, & beneficio esse suspendendum; unde rectè in præsenti Honorius III. decrevit, presbyterum Brixiensem, qui tot excessus circa sacrificium Missæ admisit, deponendum esse ab officio, & beneficio.

7 e *Igne*.) Lampadum, cereorum, seu luminarium usum, non simpliciter ad tenebras pellendas, sed ad celebritatem, ad lætitiam, ad religionem, tam Judæos, quàm Gentiles communem habuisse, latè probant Helias Schedius *de Diis German. cap.* 28. *per totum*. Simon Majolus *dier. canicul. verbo Ignis*, *fol.* 281. Stuchius *de sacrific. Gentil. fol.* 102. P. Pinto *in Cantica*, *lib.* 1. *cap.* 2. *vers.* 11. *fol.* 161. Cochier *in face histor. cent.* 2. *cap.* 1. 18. & 58. Salazar *histor. Gadit. lib.* 3. *cap.* 9. Ambian. *ad Tertul. de idololatr. cap.* 25. *observ.* 2. Sherlogus *tom.* 2. *in Cantica*, *vestig.* 13. *sect. unic.* Avendauno *de metu*, *lib.* 2. *cap.* 38. Cassanate *in notis ad Lactantium*, *lib.* 6. *instit. cap.* 2. & supponitur *in can.* 70. *Apost.* dum ita cavetur: *Si quis Christianus oleum ad sacra Gentilium, aut synagogam Judæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit, à communione excludatur*. A quibus non mirum, si in Ecclesiam Catholicam facilè usus luminarium dimanarit, & in sacrificiis, & divinis officiis lucernæ jam ab Ecclesiæ cunabulis adhibeantur, instituto ordine acolythorum ad luminaria accendenda, juxta Concil. Carthag. 4. *can.* 6. relatum *in cap. acolythus*, 13. *dist.* ibi: *Ut sciat se ad accendenda luminaria mancipari*. Eundem usum luminarium in Ecclesia jam à primis ejus sæculis probant Damasus Papa *in vita Sylvestri*, Cyrillus Hierosolymit. *orat. in occursu Domini*, ibi: *Læti hodie lampades ornemus, tanquam filii lucis; ceras veræ lucis Christo offeramus, quoniam lumen ad revelationem gentium apparuit; ideò lumina ex homine suprà nivem resplendeamus*. Nazianz. *orat.* 40. Gregorius Magnus *lib.* 12. *epist.* 9. *Utile judicamus eandem massam, quæ ad aquas salvias nuncupatur, cum omnibus fundis suis deputare luminaribus Ecclesiæ S. Pauli* Gregorius Turon. *lib.* 5. *histor. Franc. cap.* 11. de Baptismo quorumdam Judæorum agens ait: *Flagrabant cerei, lampades refulgebant, albicabat tota civitas de grege candidato*. Idem *lib.* 8. *cap.* 10. de translatione cadaveris Clodovei, ibi: *Convocato igitur Episcopo civitatis cum Clero & populo, ac cereorum innumerabilium ornatu, ad basilicam S. Vincentii detulit tumulandum*. Metaphrastes *die* 14. *Octobris*, ibi: *Præterea autem universus Clerus, & omnes Magistratus linguis hymnos canentes, & quas manibus gestabant, lampadibus ea illustrantes; quæ tamen magis miraculis resplendebant, quàm lampadibus*. Venantius Fortun. *lib.* 1. *carm.* 1. Paulinus *natali* 3. & 7. quorum, & aliorum verba refert Sherlogus *d. vestig.* 11. *sect. unic.* Faciunt etiam plura, quæ de luminaribus, & lampadum usu in Ecclesia recepto, contra Vigilantium, & alios hæreticos congesserunt Carrerius *tom.* 2. *Digest. fidei*, *fol.* 609. Bovius *tom.* 1. *Romæ subterr. lib.* 1. *cap.* 18. Zerda *in advers. cap.* 92. Cresolius *lib.* 3. *mystag. cap.* 21. Bulengerus *lib.* 2. *opuscul. cap.* 11. Becanus *in analog. cap.* 13. Crespetius *in summa*, *verbo Cereus*, *luminaria*, & *ignis*, Beyerlinch. *tom.* 6. *verbo Sacrificium*, & nos *in cap.* 35. *Concilii Illiber. cap.* 1. *de offic. custod.* Sed licèt in divinis officiis in Ecclesia celebrandis semper lumen adhibitum esse legamus, hoc tamen in Missæ sacrificio semper præcedere, & adhiberi debere, constat ex Concilio Tarracon. relato à Cironio in præsenti, his verbis: *Sacerdotes sanctum Missæ sacrificium sine duabus candelis cereis incensis, & in utraque parte altaris positis, non peragant*. Concilio Frisingensi celebrato anno 1440. *titulo de celebrat. Missar.* ibi: *Ut nullus divina Missarum solemnia sine luminibus celebrare præsumeret*. Ex Tertulliano *in Apolog. cap.* 19. ibi: *Post aquam manualem, & lumina*. Quem locum de lumine in Missa omnes Interpretes exponunt. Accedunt Micrologus *de Ecclesiast. observ. cap.* 11. dum ait: *Juxta Romanum ordinem nunquam Missas absque divino lumine celebramus, non utique ad depellendas tenebras, cùm sit clara dies; sed potiùs in typum illius luminis, cujus Sacramenta ibi conficimus, sine quo in meridie palpabimus, ut in nocte*. Honorius Augustodun. *in gemma animæ*, ibi: *Lumen Spiritum sanctum significat*. Ideò cum lumine Missa celebratur, quia hoc sacramentum per Spiritum sanctum consecratur, & dignè hoc percipientes à Spiritu sancto illuminantur: lumen enim lætitiam significat. Quare in rubricis generalibus Missalis, §. 20. legitur: Super altare collocetur crux in medio, & candelabra saltem duo cum candelis accensis hinc & inde in utroque ejus latere. Latè probant usum, & necessitatem luminis in sacrificio Missæ Vicecomes *vol.* 4. *de ritibus Missæ*, *lib.* 2. *cap.* 24. Anton. Monchiaccenus 3. *part. de sacrificio Missæ*, *cap.* 10. Scortia *eod. tract. lib.* 2. *cap.* 14. Hieronymus Garzia *in summa*, *tract.* 3. *difficult.* 8. *dub.* 3. Prado *de Euchariſt. quæst.* 83. *dub.* 19. §. 4. P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ*, *disput.* 25. *sect.* 6. qui disputant, an in lumine olei, ex adipe balenæ, ex tædis, resina, aut pice, vel ex sebo, Missæ sacrificium possit celebrari.

Textum hunc exposui *in cap.* 2. *de confessis*.

TITULUS XLII.

De Baptismo, & ejus effectu.

CAPUT PRIMUM.

a Alexander III.

SI quis puerum ter in aqua *b* immerserit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen. Et non dixerit; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, non est puer baptizatus.

NOTÆ.

1 a ALexander III.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex; rectè tamen Illustrissimus Manrique *tom.*3. *annal. anno* 1176. *cap.*6. existimavit rescribere Alexandrum Pontio Episcopo Claromont. qui ex Abbate Clarevallensi assumptus fuit ad eam Ecclesiam. Ut autem hoc faciliùs suadeatur, & præsentis Decretalis occasio agnoscatur, sciendum est, morem illum in Gallia invaluisse, ut cùm in casu necessitatis aliquis laicus baptismum ministrabat, illa priora verba, *Ego te baptizo*, non proferret, forsan modestiæ causa, ea ministris ordinariis, & sacris reservans: & ita tantùm infantes mergebant in aquam ea verba proferentes: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Quare cùm quidam laicus filium ita baptizasset, ex ea muliere susceptum, cum qua contracturus erat matrimonium, dubitavit an impedimentum cognationis spiritualis matrimonium impediens inde contraxisset? Consuluit proprium Episcopum, Pontium videlicet Claromont. qui duos egregios, & perdoctos viros tunc in Gallia florentes, Mauricium videlicet Parisiensem Episcopum, & Stephanum tunc Abbatem S. Ebuitii, mox sanctæ Genovefæ, demùm Episcopum Tornacensem consuluit sequentibus litteris, quæ reperiuntur inter epistolas Stephani Tornac. cum epistolis Joannis Sarisbar. in hæc verba: (Reverendis in Christo Dominis, & Patribus suis; Mauricio, Dei gratia Parisiensi Episcopo; & Stephano, sancti Eburtii Abbati: Pontius eadem gratia Claromontensis Episcopus, salutem, & totius dilectionis obsequium. Vobis duobus specialiter fidem nostram ducimus referendam, quos spiritualis commendat affectus dilectionis, quem erga vos habemus; & specialis intelligentia Scripturarum fructuosos reddit, & commendabiles apud omnes. Homo iste præsentium lator, quandam olim fœminam amabat, quam quidem desponsaverat, sicut ipse dicit: sed priùs, quàm eam acciperet uxorem, fœcundavit eam. Cùm igitur puer natus esset, nec posset statim sacerdos ad baptizandum eum congruè reperiri, pater ejus immersit eum aqua, dicens: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Et hæc est pessima consuetudo in terra nostra, ut in talis necessitatis articulo dicant: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; nec totam exprimant verborum formam, quæ debet exprimi in Baptismo: quod undaizare vocant. Quærimus ergo, utrum iste Baptismus sit, vel utrum puer postea debeat baptizari? Utrum etiam homo iste mulierem illam accipere valeat uxorem, quoniam boni satis esse testimonii perhibetur: & rogamus dignationem vestram, ut per litteras vestras de his omnibus certificetis nos. Valete.) His litteris acceptis Mauricius senex breviter quidem, sed solidè respondit; neque ad utrumque dubium, sed ad primum: quippe statuta Baptismi nullitate, noverat utrum resultaret impedimentum: litteræ autem ejus, quæ immediatè sequuntur, ita habent: (Reverendissimo Patri, & Domino Pontio, venerabili Claromontensi Episcopo: Mauricius Parisiensis Ecclesiæ humilis Minister, salutem, & obsequii plenitudinem. Super quo Celsitudo vestra nostram consuluit parvitatem, breviter respondemus: Quia in quem modum forma Baptismi tradi, vel recipi debeat, Scripturarum divinarum auctoritate, & Sanctorum Patrum testimonio traditum habemus in hunc modum, scilicet: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; & tanta est verborum vivacitas, ut nihil immutari, nihil innovari oporteat: nisi verè tota hæc verba simul à quocunque, & quacunque lingua proferanrur, Baptismum esse non credimus. Quia ergo, sicut litterarum vestrarum testimonio cognovimus, præsentium lator in submersione filii sui, Ego te baptizo, siluit; & tantùm, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti protulit, Baptismus non fuit; & ideò puer ille baptizandus est, quia Baptismum nunquam suscepit. Itaque de reliquo nulla superest quæstio. Vale.) Ita Mauricius. Longiori epistola Stephanus respondit, contrariam partem adstruens, opinionis captandæ, si cum Mauricio inciperet contendere; an veritatis statuendæ causa, dubium: certè in re nondum adhuc definita adeò subtiliter, ut Pontius perpensis ejus rationibus, auctoritatibusque, Alexandrum censuevit consulendum. Porrò ejus responsum in epistola, quæ est ordine quinta, ad utramque quæstionem (namque valor Baptismi præsuppositus secundæ locum dabat,) hæc habet verba: (Sanctissimo Patri, & Domino Pontio Claromontensi Episcopo, frater Stephanus de sancto Eburtio, salutem, & cum omni devotione reverentiam. Premit, fateor, imperitiam meam, & quærentis auctoritas, & novitas quæstionis. Accedit moles verecundiæ meæ, Pater, quòd in tanta consultatione vestra Domino Parisiensi me jungitis, camelo culicem, cedro carduum, Hylam Herculi comparantes. Scriba doctus in regno cœlorum proferre de thesauro suo nova, & vetera, quæstionibus vestris in profunditate sensus, & sublimitate scientiæ respondit, & cœleste oraculum suum facili vobis absolvit epistola. Felix lingua! Divinam ejus responsionem, ut Thebais Æneida, longè sequor, & vestigia semper adoro, Moverer in contrarium, si absque sacris ejus apicibus mihi quæstio moveretur.) Hactenus Stephanus humiliter de se ipso: at de quæstione in contrariam partem decisa, seu decidenda, ut ipsi videbatur, ita subjungit: (Qui sacramentum instituit Baptismi, formam tradidit baptizandi. Ite, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Qui potestatem baptizandi sibi retinuit in hac forma, mysterium aliis concessit. Nemo dixerit, quia quod dicitur: Ite, docete omnes gentes, vel sacramenti obtineat substantiam, vel exprimat formam. Teneamus quod sequitur: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Nondum ibi legi: Baptizantes eos, & dicentes: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Si baptizare, intingere, & baptismus intinctio est, quid aliud sunt baptizantes, nisi intingentes? Intingens ergo cum intentione baptizandi, si proferat quod Veritas jubet, id est: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; baptizasse videtur, & formam à Christo traditam complevisse. Etiam hæreticos, si hæc tremenda verba protulerint, Catholicam formam tenuisse dicemus: Novatiani (inquit Innocentius) tremendis nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizant. Nec apud eos de unitate potestatis divinæ, hoc est, Patris, & Filii, & Spiritus sancti aliquando quæstio mota est. Sed & P. Augustinus de Ecclesiasticis regulis: Si qui, inquit, apud illos hæreticos baptizati sint, qui in sanctæ Trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad Catholicam fidem, recipiantur quidem ut baptizati, ne sanctæ Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur. Si ab hæreticis baptizati in confessione Trinitatis ab Ecclesia recipiuntur, ne Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur: quare non baptizatus dicetur qui à laico catholico dicente: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, tertiò mersus est? Nam si hoc non admittitur, confessio, vel invocatio Trinitatis, quæ sibi facta est, tanquam quæ nihil contulit, annullatur. Idem ad Orosium: Idem baptisma est, & hæreticorum, scilicet qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizant; & Ecclesiæ Catholicæ. Et ideò eos Ecclesia non rebaptizat, qui in nomine Trinitatis baptizati sunt. Et ipsa est profectò forma sacramenti. Ecce quia formam sacramenti hanc esse dicit, immergere scilicet, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, non additur: Ego te baptizo, vel immergo. Idem de unico baptismo: Nequaquam dubitarem, eos habere baptismum, qui ubicumque, vel à quibuscumque illud evangelicis verbis consecratum,

sine

sine simulatione, & cum aliqua fide accepissent. Vide, Pater, quia solis verbis, & evangelicis consecratur baptismus. Nusquam autem in toto Evangelio lego: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; sed tantùm: Baptizantes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Sed & Zacharias Papa Bonifacio Episcopo: In Synodo Anglorum decretum, & firmissimè præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, quod quicumque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Quod omninò verum est, quia si mersus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti fuerit mersus. Non ait: Nisi qui baptizat, dixerit: Baptizo te in nomine Patris. Plura possem colligere, Pater, quæ in hac parte me movent, & motæ quæstionis solutionem promovent. Verùm quia timeo & prolixitatis argui, & procacitatis notari, parco chartulæ, parco & famæ meæ. Opiniones profundo, non assertiones: paratus, ut dixi, summi, & catholici viri Domini Parisiensis sequi vestigia, non tamen adactus in alicujus jurare verba. Clausulam tamen, quæ à baptizantibus solet, & debet dici, scilicet: Ego te baptizo, summa reverentia deosculor, summo studio amplector. Eam mater Ecclesia sic induxit, ut esset de solemnitate mysterii, non de substantia sacramenti. Nam si aliud dixerimus, absque medio confitebimur damnatos, quos in necessitatis articulo novimus à laicis baptizatos. Hoc enim solùm dicere solent, qui litteras ignorantes parvulos undaizant: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. In quibus verbis eandem virtutem inesse, quam in latinis syllabis idem significantibus, & credimus, & fatemur. Vehementer tamen arguendos, & pœnitentia afficiendos dixerim sacerdotes, qui vel per negligentiam, vel per imperitiam aliquid omiserit de verborum solemni dignitate. Qui præmissis rationibus fidem adhibuit, baptizatum taliter: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, non iterum baptizabit. Itaque qui sic eum baptizavit, & spiritalis pueri pater, & matris ejus compater effectus est. Unde etsi uxor ejus priùs non erat, impediente compaternitate, judicio meo, cum ea non contrahet matrimonium, cum qua etsi priùs contraxisset, secundùm quod Deusdedit Papa asserit, nullo modo sese in conjugio cum ea reciperet. Nec obloquitur, quod Joannes Papa Anselmo Episcopo scribit capitulo Ad limina B. Petri; ibi namque de conjunctis, hic agitur de modo conjungendis. Et certè multa impediunt matrimonium contrahendum, quæ non dirimunt contractum. Nam & idem Papa in eodem capitulo rationem subdit, quare conjuncti ob talem causam non separentur. Quod fieri, inquit, nullatenus debet, dicente Scriptura, à Domino junctam esse viro uxorem, & quos Deus conjunxit, homo non separet. Ubi planè loquitur de conjunctis, qui fortè aliter diceret de conjungendis. Valeat Sanctitas vestra.)

His contrariis responsis, utroque gravi, altero auctoritate respondentis; altero, quod negari non potest, subtilitate. effectum est, ut Pontius neutri parti adhærens consuluerit Alexandrum tertium, qui in præsenti textu respondit, hujusmodi baptismum nullum esse.

2 b *Ter in aqua immerserit.*) Trina mersio cum invocatione Patris, & Filii, & Spiritus sancti, in principio Ecclesiæ celebris, & Sanctis PP. recepta fuit ad fidem sanctæ, & individuæ Trinitatis, unitatem, & distinctionem stabiliendam, *cap. si qui 79. cap. de trina, 80. de consecr. dist.4.* Vigilius *epist.1. cap.2.* ibi: *De renascentium trina mersione, de baptismo quoque solemniter adimplendo, similiter quid Apostolica vel sanxerit, vel observet auctoritas, in subjectis tua charitas evidenter agnoscat.* Dionysius Areopag. *Ecclef. Hierarch. cap.2.* ibi: *Ille quidem à sacerdotibus secum ferentibus aquam adducitur ad Pontificis manum; Pontifex autem supernè adstans, cùm rursus per aquas sub Pontificis manu sacerdotes eis, qui initiantur, inclamaverint nomen, ter illum Pontifex mergit, ac trina illius immersione, & emersione tres beatitudinis divinæ personas inclamans.* Athanasius *quæst.174. Quod infantem ter in aqua immergimus, & ter educimus, mortem & triduanam Christi resurrectionem significamus.* Synodus CP. *can.7. Eunomianos, qui in unam demersionem baptizantur, ad Ecclesiam venientes admittimus, sed postea baptizamus.* Cyrillus Hierosolym. *catech.* . Basilius Magnus *de Spiritu sancto, cap.27.* Tertul. *de corona militis, cap.3. Denique ut à Baptismate aggrediar, adituri contestamur, nos renunciare diabolo, & pompæ ejus, & angelis ejus: dehinc ter mergitamur.* Et *adversus Praxeam cap.16. Et post resurrectionem spondens missurum se discipulis promissionem Patris, & novissimè mandans, ut tingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, non in unum; nam nec semel, sed ter ad singula nomina in personas singulas tinguimur.* D. August. *hom.91. de tempore: Quando in salutari lavacro tertiò Christiani merguntur, tunc Ægyptii, id est originalia peccata, vel actualia crimina, quasi rubro mari sepeliuntur.* Leo I. *epist.4. cap.3. Sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis elevatio resurgentis.* Et *cap. multi, de consecr. dist.4.* Concil. Tolet. *4. can.5.* Gregorius Magnus *in lib. sacram. de baptismo infantum*, ibi: *Deinde baptizat eum sacerdos sub trina mersione, tantùm sanctam Trinitatem invocans, ita dicendo: Ego te baptizo in nomine Patris, & mergat semel; & Filii, & mergat iterum; & Spiritus sancti, & mergat tertiò.* Et *lib.1. epist.41.* Alia refert Jodocus Coccius *tom.2. thesauri, art.5. de baptismo.* Immò ex traditione Apostolorum diu id in Ecclesia servatum fuisse, videlicet ut qui ad fidei sacramentum accederent, ter in aqua mergerentur, constat ex S. Basilio *lib. de Spiritu sancto, cap.27.* dum inquit: *Jam ter immergi hominem, unde est traditum? reliqua item, quæ fiunt in baptismo, veluti renunciare satanæ, & angelis ejus, ex qua scriptura habemus? Nonne ex privata & arcana traditione?* Sancto etiam Hieronymo *in dialog. adversùs Luciferianos: Exigis ubi scriptum in actibus Apostolorum? Etiamsi scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret: nam & multa, quæ per traditionem in Ecclesia observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt.* Et *ex can. 49. Apost. cap. si quis 79. de consecrat. dist.4.* ita cavetur: *Si quis Episcopus, aut presbyter non trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptismate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur.* Immò & ex Christi præcepto trinam mersionem provenire; docuerunt Pelagius *in d. cap. multi*, S. Joann. Chrysost. *homil. de fide in Patrem, & Filium*, ibi: *Omnibus mysteriis veluti sigillum imponens Dominus, in tribus mersionibus aquæ unum baptisma discipulis suis tradit dicens: Euntes docete.* Sed postea cùm Arrianorum hæresis in pluribus regionibus, præcipuè in Hispania, grassaretur, multique propterea, quo tres naturas divinas in tribus personis esse demonstrarent, trina mersione uterentur, visum est Gregorio Magno, ut in Hispania sub unica tantùm mersione baptismus administraretur, ut constat ex epistola 41. ipsius Gregorii, relata à Gratiano *in cap. de trina, de consecrat. dist.4.* & constitutione Concilii Toletani 4. relata *in cap. propter 85. de consecrat. dist.4.* Quarum constitutionum meminit Walfridus Strabo *lib. de rebus Ecclef. cap.26.* dum ait: *Alii trinam immersionem volunt in similitudinem triduanæ sepulturæ, ut in canonibus Apostolorum statutum habetur, & Romanorum consuetudo observat: alii unam, propter divinitatis unitatem commendant, ut in Concilio Toletano plenissimè habetur, ubi etiam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti super hæc Leandro inter cætera ita responderit, quia in una fide nihil officit Ecclesiæ consuetudo diversa.* Unde non est, cur reprehendat Alcuinus *epist.69.* Hispanos, quòd unica tantùm mersione in baptismo uterentur; & oppressus prædicta auctoritate D. Gregorii illam in dubium revocat: quem meritò refellit Hugo Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol. 101.* De hac trina immersione agit etiam Arcud. *in concord. lib.1. cap.9.*

Unde constans est Canonistarum, & Theologorum sententia, ad essentiam, & validitatem hujus sacramenti sufficere quamlibet ablutionem aqua factam, sive per aspersionem, sive per immersionem, ut docent Coriolanus *in canone 50. Apost.* Loaysas *in d. can.5. Concilii Tolet. 4.* Granados *tom.5. controverf. tract.4. de baptismo*, Durantius *de ritibus Ecclef. lib.1. cap.19. num.36.* Brissonius *in l. die Dominica, C. Theodos. de spectaculis, fol.134.* Vicecomes *de ritibus baptismi, lib.4. cap.6.* Torreblanca *lib.2. de jure spirit. cap.3.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epist.66.* Becanus *tom.5. opuscul. controverf.5. fol. 296. in parvis.* Nec contrarium docetur in Synodo CP. 1. *can.7.* quatenus ibi Patres statuunt: *Eunomianos, qui in una demersione baptizantur, ad Ecclesiam venientes admittimus, sed postea baptizamus.* Nam ab Eunomianis baptizati jubentur baptizari, quia utebantur falsa baptismi forma, ut videre est apud Epiphanium *lib.3. hæresi 56.* Quare prædicta Concilii verba non comprehendunt Catholicos, qui verè de Trinitate sentientes, & recta baptismi forma utentes, unica mersione baptizati sunt. 3
Nec obstat, trinæ mersionis usum ex Domini præcepto, juxta Chrysostomum, & Pelagium suprà relatos, aut saltem ex traditione Apostolica, juxta D. Basilium, & Hieronymum suprà trascriptos, provenire: sed Apostolicæ traditiones omninò servandæ sunt, ut latè probat Ayala *de Ecclef. tradit.* Azor *lib.8. instit. cap.4.* Canus *de locis Theol. lib.4. cap.6.* Nam respondetur, divinum præceptum non extare de trina mersione, sed de invocatione

expressa Trinitatis pro forma Baptismi: ad quam referendi sunt Chrysostomus suprà relatus, & Pelagius *in d. cap. multi*, omisso Turriano *in explan. Clementis*, *lib.6. cap.16*. Nec quod de traditione Apostolica dicebamus, obstat; nam traditiones in duplici sunt differentia, ut exponunt Ayala *suprà*, Vasquez 2.2. *quæst.2. art.10. dub.6*. Aliæ enim sunt Divinæ, aliæ Apostolicæ, Eucharisticæ aliæ. Divinæ dicuntur, quas Apostoli ab ipso Christo Domino acceperunt, vel quas ipsi Spiritu sancto dictante constituerunt, tanquam electi Magistri, atque Rectores Ecclesiæ; quales sunt canones Apostolorum. Ecclesiasticæ verò dicuntur, quas usus, & consuetudo Ecclesiæ observat. Unde dicendum est, traditiones divinas ad jus divinum referri, & eandem cum illo habere auctoritatem, de quibus intelligitur D. Paulus 2. *ad Thessalon. cap.2.* ibi: *Tenete traditiones, quas accepistis, sive per sermonem, sive per epistolas nostras*. Et declaratum fuit in Concilio Tridentino *session.4*. Traditiones verò Apostolicæ eandem habent auctoritatem, ac sacri canones Apostolorum; & etiam Ecclesiasticæ traditiones eandem vim habent, ac constitutiones scriptæ. Unde cùm trinæ mersionis usus ex Apostolica, non verò Divina traditione proveniat, rectè ex rationibus suprà traditis immutari potuit. Nec tandem obstat *canon.50.* Apostolorum, relatus *in cap. si quis presbyter 79. de consecrat. distinct.4.* Nam canon ille prolatus est contra eos, qui invocata tantùm Domini morte, sub unica mersione baptizabant: & tantùm in eo docetur, contra jus divinum esse, omissa Trinitatis expressa mentione, tantùm sub invocatione mortis Christi baptismum conferre; non verò ibi docetur, usum unicæ mersionis esse contra præceptum divinum. Quæ solutio facilè colligitur ex ratione, quam adducunt Apostoli in illis verbis: *Non enim dixit Dominus, In mortem meam baptizate; sed, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Illud tandem notandum est, olim in trina mersione semel dumtaxat formam prolatam fuisse, ut probat Alcuinus *epist.81.* sed quamlibet mersionem ad expressionem cujuslibet personæ factam, juxta D. Gregorium *in lib. sacrament.* & Tertul. *suprà* relatos, Baptizandos verò interrogari ad singulas personas, liquet ex S. Ambrosio *lib.4. de sacram. cap.17.* in illis verbis: *Interrogatus es, Credis & in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti. Interrogatus es, Credis & in Dominum nostrum Jesum Christum, & in crucem ejus? Dixisti, Credo, & mersisti. Tertiò interrogatus es, Credis in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo, tertiòque mersisti*. Nec interest ad valorem baptismi, ut mersionem sequatur emersio, ut quia urgente necessitate quis infantem morientem in flumen, aut puteum conjecerit, ut docent Suarez *tom.3. in 3. part. disput.20. sect.3.* Valentia 3. *part. disp.4. quæst.1. punct.2.* Ægidius Coninch 3. *part. qu.66. num.68.* Vasquez 3. *part. in 3. disput. 145. cap.5.* refragantibus Soto, Molano, & Henriquez apud Theophilum *tract. de sect. infantum*, *cap.7. num.5.* c *Spiritus sanctus*.) Et ita tres personas esse explicitè appellandas, ut baptismus possit validè administrari, constat *ex cap. firmiter, de summa Trinitat. cap. si revera, cap. multi, cap. in Synodo, de consecrat. distinct.4.* ex innumeris Patribus probant Vasquez 3. *part. disput.143. cap.3.* Gilbertus Schebicavius *lib.2. de Trinit. cap.7.* Scholastici cum D. Thoma 3. *part. q.66. art.3.* Bellarm. *de baptism. c.3.* ex Christi institutione; cujus institutionis ratio fuit, quòd docuerit Dominus, in ipso Ecclesiæ vestibulo, ac cæterorum sacramentorum janua, fieri explicitam, & distinctam propositionem verticis mysteriorum, tum quoad essentiæ unitatem, tum quoad personarum multiplicitatem. Nec obstat, Apostolos baptizasse tantùm in nomine Jesu, ut refertur *actuum Apostol. cap.1. 10. 11. & 19.* Unde existimavit D. Ambrosius *lib.1. de Spiritu sancto, cap.3.* Apostolos in solo Jesu nomine baptizasse, idque sufficisse; quia qui unum dixit, Trinitatem signavit. Convenit Sancto Ambrosio Nicolaus I. *cap. à quodam, de consecrat. dist.4.* Sed & Beda *in cap.10. Act.* Ambrosium refert, & una persona expressa reliquas eo ipso signari censet; atque adeò per unitatem nominis expleri mysterium profitetur. Præsciverat Sanctus Athanasius *in lib. de Trinitate*, ibi: *Nunquid prævaricatores mandati Salvatoris Apostoli effecti, & contra traditionem ejus baptizarunt tantam multitudinem? Non enim scriptum est, baptizasse eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; sed tantùm in nomine Domini Jesu. Numquid ergo prævaricati sunt? Absit: nam licèt filii nomen tantummodo dicatur, habet tamen & Patrem, & Spiritum sanctum pronunciatum*. Similia legas apud Ferrandum *epist. ad Anatolium*. Adhuc tamen dicendum est cum sancto Cypriano *epist.73.* Fulgentio *lib. de Incarn. & gratia Christi, cap.11.* Beda *q.14. variar.* baptismum in nomine Jesu collatum intelligi secundùm Christi institutionem, cum expressione trium personarum, ut apertè habetur *cap.19. Act.* quia ut insigniter ait Facundus *lib.1. pro tribus capitulis, cap.3. Quod in nomine Domini Jesu hi, quos memoravimus, baptizati narrantur, non ex eo credendum arbitror, quia non in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizati sunt, ut etiam in ipsis servaretur verbis à Domino constitutis forma baptismi; sed quia erat insinuandum, quod baptismo non fuerant baptizati, sufficere judicatum est, ad discretionem ipsius novi baptismi, solùm nomen Domini Jesu memorare*. Theophilus *tom.15. in Heter. fol.5.* Ant. Perez *in petat. fidei, vol.4. de R. P. cap.3. num.76.* Macedo *de clavibus Petri, lib.4. cap.3.*

In præsenti textu repetentes exponunt formam sacramenti Baptismi, quam nobis audientibus ex suggestu illustravit perdoctus, & semper colendus D. Martinus Lopez de Hontiberos Archiepiscopus Valentinus, *in tract. de bapt. art.3.* à quo Doctor Garanna præsentem repetitionem transcripsit.

CAPUT II.

a Alexander III.

De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis: Non te rebaptizo; sed si nondum baptizatus es, ego baptizo te.

NOTÆ.

1 a *Alexand. III.*) Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.2.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Alexander, & forsan legendum est, *Idem eidem*; idest eidem Pontio Episcopo Claromont. Nam cùm in Gallia reperirentur plures baptizati, & dubii, an sub legitima forma, ideò rescripsit Alexander in præsenti, eos iterum baptizandos esse sub forma in præsenti præscripta.

COMMENTARIUM.

2 Certum est, baptismum ritè collatum iterari non posse, ut expressè definitum est *in canone 47. & 49. Apost. cap. ostenditur, cap. hi de quibus 38. cap. sive hæreticus 51. cap. quos 52. cap. non liceat 107. cap. rebaptizare 108.* cum quinque sequentibus, *cap. quamvis 117. cap. eos quos, de consecrat. dist.4. cap. fin. hoc tit. l.1. & 2. Cod. ne sanctum baptisma, cap.2. de apostat.* Concil. Florent. *sub Eugenio IV. in decreto fidei, sess. ult. §.5.* Trident. *sess.7. de sacram. can.9. & 10.* D. Clemens *lib.6. constitut. cap.5.* Cyprianus *lib.2. epist.3.* D. Ambrosius *lib.2. de pœnit. cap.2.* Augustinus *epist.203. & in lib. de hæresibus, cap.22.* plura juris testimonia congessit Augustinus *in epit. jur. lib.22. tit.27.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna *in præsenti*, Torreblanca *de jure spirit. lib.3. cap.4.* Gibalinus *de irregul. cap.5. propos.1.* Justelus *in can. 22. Eccles. Afric.* Pamelius ad D. Cyprianum *epist.59.* Frances *in pastor. intern. part.3. quæst.2.* Beyerlinch *in theatr. verbo Baptismus*, Jac. Gothofr. *ad tit. C. Ne sanctum Baptisma*, Albaspin. *ad Optatum Milevit. cap.9.* & nos dicemus *in cap.2. de apostatis*, ubi de pœnis, tam rebaptizantis, quàm rebaptizati agemus. Rationem adducunt D. Basilius *lib. de Spiritu sancto, cap.15.* Damascenus *lib.4. de fide, cap.10.* D. Thomas 3. *part. quæst.66. art.1.* quòd cùm baptismus significet mortem, & sepulturam Christi; & Christus semel mortuus, & sepultus fuerit: sic etiam baptismus semel tantùm suscipiendus est, ne falsa sit sacramenti significatio: qui enim sæpiùs susciperet baptismum, significaret Christum sæpius crucifixum, aut saltem in significatione, & figura sæpè eum crucifigeret. Quare D. Augustinus *tract.5. in Joannem*, asseruit eum qui sæpiùs recipit baptismum, non minùs acriter Ecclesiam persequi, quàm persequebantur tyranni in sævis persequutionibus. Item quia cùm ex hoc sacramento detur character in anima, qui indelebilis est, non debet hoc signum iterari, ut contingit in sacramentis Confirmationis, & Ordinis. Hoc idem probant Tertullianus *de pudicit. cap.*

*cit.cap.*16. his verbis: *Denuò ablui non licet*. Et *de Baptiſmo cap.*15. ibi: *Semel lavacrum, minùs ſemel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet*. D. Auguſtin. *epiſt.* 103. ait: *Rebaptizare Catholicum immaniſſimum ſcelus eſt*. Avitus Vienneſis *in fragm. ex lib. contra Arrianos*, aſſerit: *Unum baptiſma non iteramus*. Richardus à S. Victore *de Sacram. part.* 15. *cap.* 13.

3 Sunt tamen aliqui caſus, in quibus baptiſmus iterari poteſt. Primus eſt, cùm certò conſtat in priori baptiſmo aliquid eſſentiale omiſſum fuiſſe; nam tunc non tam iterum adminiſtratur, quàm de novo confertur: ut ſi collatus ſit ab hæreticis non ſub debita forma, quo caſu procedunt canon 6. Concilii Nicæni, cujus meminit Rufinus *lib.* 1. *c.* 6. canones 7. & 8. Synodi Laodic. canon 7. Conſtantinop. 2. Athanaſ. *orat.* 3. *contra Arrianos*, S. Baſilius *epiſt.* 1. *ad Amphiloch. cap.* 1. Auguſtin. *de hæreſ. hæreſi* 44. Secundus eſt, quando dubium adeſt, an primus baptiſmus adminiſtratus eſſet, vel ſit adminiſtratus ritè, & legitimè collatus: ſi enim dubitetur, an baptiſmus adminiſtratus ſit, ita ut penitus ignoretur, an baptiſmus collatus eſſet, vel conjecturæ pro eo adſint, iterandus eſt baptiſmus, *cap. ſi nulla, cap. hi de quibus, de conſecr. diſt.* 4. Gregorius Magnus *lib.* 12. *indict.* 8. *epiſt.* 31. *Quoties tam de Baptiſmo aliquorum, vel Confirmatione, quàm de Eccleſiarum conſecratione dubitatio habetur, & nec ſcriptis, nec teſtibus certa ratio habetur, utrum baptizati, vel confirmati, ſive Eccleſiæ conſecratæ ſint, ut baptizentur tales, ac confirmentur, atque Eccleſiæ canonicè conſecrentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: quoniam non monſtratur iteratum, quod non certis indiciis oſtenditur ritè peractum*. Gregor. II. *epiſt.* 8. in fine: *Eos qui ſe dubitant fuiſſe baptizatos, an non, ut baptizentur, præcipimus*. Conc. Hippon. *can.* 40. Gregor. III. *epiſt.* 1. *ad Bonif. Archiep. c.* 4. *Eos etiam, qui ſe dubitant fuiſſe baptizatos, vel quia presbytero Jovi mactante, & carnes immolatitias veſcente, baptizati ſunt, ut rebaptizentur præcipimus*. Synodica Lucæ Patriarchæ CP. *c.* 12. *Cùm enim infantes ex Chriſtianorum regione à Scythis & Agarenis bello capti eſſent, & empti à Romanis, dubitatum eſt, an oporteat venundatos rebaptizari? Dicebant enim nonnulli, quoniam ex Chriſtiana regione capti ſunt, præſumptio eſt, eos fuiſſe baptizatos in patria ætate infantili, nec denuò rebaptizandos eſſe. Magis tamen placuit, eos debere baptizari, quòd neſciant, an in infantia fuerint baptizati, nec ulli inveniuntur qui baptiſmum affirment. Eos autem qui ex infidelium regione capiuntur, indiſtinctè baptizandos eſſe ſtatutum eſt, niſi teſtes profiteantur, eos poſt captivitatem fuiſſe baptizatos*, Leo I. R. P. *in epiſt. ad Rusticum Epiſcopum Narbonenſem, in codic. can. Eccleſ. Rom. cap.* 28. *Si nulla extant indicia inter propinquos, aut familiares, nulla inter clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuiſſe doceantur, agendum eſt ut renaſcantur, ne manifeſtè pereant, in quibus quod non oſtenditur geſtum, ratio non ſinit, ut videatur iteratum: nec temeritas intervenit præſumptionis, ubi eſt diligentia pietatis*. Refert Ant. Auguſt. *in epit. jur. lib.* 22. *tit.* 24. Si autem conſtet, baptiſmum adminiſtratum fuiſſe, ſed dubitetur, an ritè, & legitimè, ideſt cum debita materia, & legitima forma collatus ſit, eo caſu ſub conditione, ideſt ſub forma ſcripta in præſenti ab Alexandro baptiſmus iterari poteſt. Joan. Sanchz *in ſelect. diſp.* 42. Dicaſtillo *de ſacris to.* 1. *tr.* 2. *de baptiſmo, diſp.* 1. *dub.* 7. Quintanadvennas *in ſuis ſingul. ſingul.* 1. Frances *in Paſtor. intern. diſp.* 2. *qu.* 3. Prado *tom.* 1. *de ſacram. tract.* 2. *de baptiſmo, dub.* 8. Sotus *in* 4. *diſt.* 8. *art.* 9. qui juſtè reprehendit Parochos, qui ex levi cauſa, & inani dubio baptiſmum iterare præſumunt. Ex qua doctrina varios caſus in praxi obvios circa filios expoſitos, & natos apud partes infidelium, reſolvit Frances Urrutigoyti *in Paſtor. intern. part.* 2. *tract. unic. per tot.* Qui autem ſciens ritè collatum fuiſſe baptiſmum, illum repetit ſub conditione, peccat lethaliter, & irregularis manet, ac ſi purè illum iteraſſet. Majolus *de irregul. lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 5. Sayrus, Suarez, Ugolinus, & alii apud Gibalinum *de irregul. c.* 5. *conſect.* 4. Chriſt. Lupus *in can.* 84. *Synodi Trul.*

C A P U T III.

Innocent. III. *Arelat.* a *Archiepiſcopo.*

MAjores *b* Eccleſiæ cauſas, præſertim articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas intelligit, qui eum quærenti Domino, quem diſcipuli dicerent ipſum eſſe, reſpondiſſe notavit: Tu es filius Dei vivi; & pro eo Dominum exoraſſe, ne deficiat fides ejus. Hæc igitur te notaſſe ſolicitè conjecimus evidenter, qui ut hæreticos Eccleſiam impugnantes meliùs noſtra munitus auctoritate repellas, quibuſdam quæſtionibus, quas contra catholicos moverant, nos poſtulas reſpondere. Aſſerunt enim parvulis inutiliter baptiſma conferri; quod nituntur tam ratione, quàm auctoritate probare, illud primò, & præcipuè inducentes, quod cùm ſecundùm verbum Jacobi Apoſtoli dicentis in epiſtola ſua: Charitas operit multitudinem peccatorum; & juxta teſtimonium Veritatis in Evangelio de peccatrice, quæ ipſius pedes laverat, perhibentis: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm; non niſi per charitatem, & in charitate crimina dimittantur; parvulis, qui nec conſentiunt, & charitatem non habent, quæ ſentientibus, & conſentientibus tantùm infunditur, peccatum non dimittitur in baptiſmo, & ſic eis baptiſma non confertur, quia non eſt talibus conferendum. In Evangelio quoque legitur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur. Unde parvuli, ſive fuerint, ſive non fuerint baptizati, condemnabuntur, utpotè non credentes. Ad id autem taliter reſpondemus, quod baptiſma circumciſioni ſucceſſit: abſit enim, ut in illam damnatam hæreſim incidamus, quæ perperam affirmabat, legem cum Evangelio, circumciſionem cum baptiſmo ſervandam; quoniam ſecundùm Apoſtolum dicentem ad Galatas: Si circumcidimini Chriſtus vobis nihil prodeſt. Cùm ergo circumciſio, tam adultis, quàm parvulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptiſmus qui ſucceſſit in loco ipſius, & generalior tamen exiſtit, cùm tam viri, quàm *c* fœminæ baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis, eſt, quàm parvulis conferendus. Nam ſicut olim ſine diſtinctione qualibet Moſaica lex clamabat: Anima cujus præputii caro circumciſa non fuerit, peribit de populo ſuo; ita nunc diſtinctè vox intonat Evangelica: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum Dei, ab hac generalitate nec ſexum, nec ætatem excludens. Unde ſicut anima circumciſi de populo ſuo non peribat, ſic qui ex aqua fuerit, & Spiritu ſancto renatus, regni cœlorum introitum obtinebit. Cautè tamen adnotandum quantùm plus baptiſmus hodie conferat Chriſtianis, quàm quondam Judæis circumciſio contuliſſet. Dictum eſt in fine prædictæ auctoritatis inductæ de veteri lege: Peribit de populo ſuo; in Evangelica verò veritate ſubjunctum eſt: Non introibit in regnum Dei. Quoniam etſi originalis culpa remittebatur per circumciſionis myſterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perveniebatur ad regnum cœlorum, quouſque per mortem Chriſti fuit omnibus obſeratum: ſed per ſacramentum baptiſmi Chriſti ſanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam pervenitur, cujus januam Chriſti ſanguis fidelibus miſericorditer reſeravit. Abſit enim, ut univerſi parvuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipſis miſericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procuraverit ad ſalutem. Cæterùm ex vi litteræ ſatis patet, prædictas auctoritates intelligendas eſſe tantummodò de adultis, qui habent multitudinem peccatorum; cùm de parvulis non poſſent intelligi, qui prædicto tantùm originali tenentur. Similiter etiam illa alia auctoritas ſolvenda eſt: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c. cùm non poſſint credere parvuli, ſed adulti; & ob hoc tota auctoritas hæc intelligenda eſt tantummodò de adultis, ne ad alios prima, & ad alios ſecunda clauſula referatur: quamvis nonnulli concedant quod parvuli credunt, non per uſum, ſed per habitum fidei, quam ſuſcipiunt in baptiſmo: ſicut & alia multa verba ſecundùm communem uſum loquendi, non ad actum,

ſed

fed ad aptitudinem referuntur. Illud ergo, quod opponentes inducunt, fidem, aut charitatem, aliasque virtutes parvulis, utpotè non consentientibus, non infundi, à plerisque non conceditur absolutè, cùm propter hoc inter Doctores Theologos quæstio referatur, aliis asserentibus per virtutem Baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri; nonnullis verò dicentibus, & dimitti peccatum, & virtutes infundi habentibus illas quoad habitum, non quoad usum, donec pervenerit ad adultam ætatem,

N O T Æ.

a A *Relat.*) Michaeli videlicet, qui temporibus Innocentii III. Ecclesiæ Arelatensi præfuit. De Metropoli Arelatensi egi *in cap.16. de offic. deleg.* In tertia autem collectione, *sub hoc tit. cap.*1. ubi reperitur textus hic, tantùm legitur, *Idem*.

c *Majores causæ.*) Consonant textus *in c. omnes* 3.2. *q.*6.
3 *c. relatum* 15.11.*q.*1.*c.*2.18.*d.c. multis* 5. 17. *dist. c.*1.*dist.*20. *c. ut debitus* 59. *de appel.* Felix Papa *epist.* 3. *in princip. Semper dubia, & majora negotia terminum ab hac sancta Sede à tempore Apostolorum, qui eam suis documentis instruxerunt, accipere consueverunt.* Jul. Papa *epist.* 1. ad medium: *Ad Sedem Apostolicam, quasi ad matrem, atque apicem, omnes majores Ecclesiæ causæ, & judicia Episcoporum recurrant.* Damasus *epist.* 3. ad medium: *Sedi Apostolicæ majores causæ reservatæ sunt, atque solidatæ.* Vigilius Pontifex *epist. unic. c.* 7. *Ad sanctam Romanam Ecclesiam tam summa Episcoporum judicia, & negotia, atque querelæ: quàm & majores Ecclesiarum quæstiones, quasi ad caput semper referenda sunt.* Greg. VII. *lib.*2.*registr. Quod majores causæ cujuscumque Ecclesiæ ad Apostolicam Sedem referri debeant.* Sixtus I. *epist.* 1. *Apostolicæ Sedis dispositioni omnes majores Ecclesiarum causas canonum auctoritas reservavit.* Marcel. I. *epist.* 1. *ad Episcop. Antioch. A dispositione R. Ecclesiæ vos deviare non oportet, ad quam cuncta majora Ecclesiæ negotia (disponente gratia) jussa sunt referri.* Melchiades *ad Episcop. Hispan. Dei ordinatione ordinatum credimus, ut semper majores causæ ad B. Petri Sedem confluerent.* Alia juris testimonia congesserunt A. August. *lib.*1. *part.* 1. *tit.* 10. Fr. Anton. Perez *in Pentat. fidei, volum. de potest. Episcop.* 5.

e *Quàm fœminæ.*) Cùm circumcisio ad fœminas non
2 spectaret, ut probat Læl. Bisciola *lib.*5. *horar. success. c.*14. contra Strabonem, qui *lib. ult. geograph. cap.*6. ex Mustero refert circumcisionem acceptam à Regina Saba apud Ægyptios in usu esse.

COMMENTARIUM.

Circa baptismorum parvulorum, seu infantium varii
3 fuerunt non solùm hæreticorum, verùm & Catholicorum errores. Eos incapaces esse baptismi, censuerunt Pelagiani, contra quos scripsit D. August. *lib.*4.*contra epist. Pelag. c.*22. Idem docuerunt Henriciani, & Pseudo-Apostoli, ut refert D. Bernardus *epist.* 140. & *homil.* 66. *in Cantic.* Idem tenuerunt Martinus Lutherus *lib. adversùs Cocleum*, Thomas Monetar. apud Buleng. *adversùs Anabapt. lib.* 2. *c.* 1. qui affirmabant baptismum validè non conferri, nisi adultis illis, qui trigesimum annum attigissent; qua ætate Dominum nostrum baptizatum fuisse fertur. Quæ hæresis exorta est anno Christi 1527. ut referunt Joannes Cocleus *in actis Lutheri*, Bellarm. *lib.*1. *de baptism. cap.*8. licèt jam similem heresim suo tempore pullulasse referat D. Bernardus *d. epist.* 240. & *in Cantic. serm.* 66. Calvinus *lib.*4. *instit. c.* 16. qui moventur sequentibus fundamentis. Primò, quia Dominus noster apud Matthæum *cap.*28. præcipit primùm docere, & postea baptizare. Igitur parvuli, qui non possunt doceri, nec baptizari valent. Secundò ajunt, quod reprobi non sunt baptizandi: sed multi ex infantibus evasuri sunt: igitur cavendum est, ne profanetur sacramentum per nostram ignorantiam. Tertiò, quia non datur baptismus absque pœnitentia, *c.* 1. *D. Marci*, *cap.*2. *Actuum Apost.* at infantes pœnitere nesciunt: Ergo baptizari non possunt. Quartò, quia Dominus noster cùm esset annorum triginta, baptizatus fuit, ut constat *ex c.* 3. *D. Lucæ*, ubi narrat Evangelista, baptismum Christi contigisse anno 15. Imperii Tiberii Cæsaris, quando ipse Jesus erat incipiens quasi annorum 30. & ex can. 22. collectionis Martini Brachar. relato *in c.* 1. 78. *dist.* probat Baronius *in apparatu*, & *tom.*1. *anno* 31. & 34. *num.* 61. Ergo & omnes in ea ætate ad ejus exemplum baptizari debent. Quintò, nam baptismus est stipulatio bonæ conscientiæ. D. Petrus *epist.* 1. *c.* 3. Sed infantes stipulari, aut promittere non possunt, *l.* 1. *in princip. l. mulier* 70. *ff. de V.O. l.* 1. §. *furiosum*, *ff. eodem*, & §. *infans*, *Instit. de inutilibus.* Ergo nec baptizari. Tandem facit pro Anabaptistis textus *in cap. baptizandos* 58. *de consecr. dist.* 4. ubi docetur baptizandos oportere priùs dicere fidei symbolum: sed infantes illud recitare nequeunt: igitur nec baptizari.

Sed contrarium, immò parvulos infantes capaces esse baptismi, semper Ecclesia docuit: quod & sub anathematis denunciatione in contrarium tenentes definivit Concil. Trident. *sess.* 7. *can.* 12. 13. & 14. & probatur hæc catholica veritas tribus argumentorum generibus. Primum sumitur à sacra Scriptura: secundùm à testimoniis Ecclesiæ, & ejus usu: tertium à rationibus. Ex sacra pagina probatur primò ex figura veteris Testamenti; nam circumcisio præfigurabat baptismum adeò manifestè, ut baptismus à D. Paulo dicatur circumcisio, *epist. ad Colossen. c.*2. ibi: *Sed in circumcisione Christi, consepulti ei in baptismo.* Sed circumcisio dabatur infantibus, *Genesis c.*17. *Levit. cap.*22. Igitur & baptismus, ut arguit Innocent. *in præsenti.* Deinde ex necessitate baptismi apud D. Joann. *c.* 3. præscripta, ibi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quibus verbis, tam adulti, quàm infantes comprehenduntur, ut communiter Ecclesiæ PP. docent, affirmantes parvulos sine baptismo realiter suscepto, aut martyrio nequaquam cœlum ingredi posse: quod etiam totius Ecclesiæ communis consensus firmavit, siquidem nunquam pro parvulis sine baptismo decedentibus sacrificium obtulit, nec illos ad Ecclesiasticam sepulturam admittere consuevit; unde Ecclesia sæpiùs definivit, peccatum originale non posse parvulis per aliud remedium remitti, quàm per baptismum. Nec audiendus est Gerson 3. *tom. serm. de nativ. consider.* 2. dum docet, parvulos solis orationibus parentum salvari posse: quam sententiam temerariam dixit Soto *in* 4. *dist.*5. *q. unic.* nam ut rectè advertit Vasquez 3. *part. in* 3. *disput.* 151. *cap.* 3. *in princip.* quamvis verum sit, Deum posse id facere sine baptismo, cùm non habeat potentiam suam sacramentis alligatam: si tamen non constet peculiari revelatione, illud cum aliquo factum fuisse, temerarium esset dicere salvari potuisse contra legem communem. Etiam minùs rectè docuit Cajetanus *ad D. Thomam* 3. *p. qu.* 68. *art.*2. parvulus sine talis baptismo, aut martyrio, quando eis baptismus conferri non potuit, salvari posse voto baptismi in fide parentum: quam opinionem temerariam dixit Catherinus *contra Cajetanum*; hereticam Alfonsus à Castro *de hæresibus*, *verbo Baptismus*, *hæresi* 9. Igitur si adeò magna est necessitas baptismi, ut absque eo nemo salvari possit, quomodo denegari poterat hoc sacramentum tot parvulis, qui quotidie decedunt. Rursus hæc Catholica doctrina probatur ex locis illis, ubi refertur, baptizatas fuisse integras familias, *ut actuum Apost. c.* 16. ubi dicitur *Lydia baptizata, & domus ejus:* & ibidem de custode carceris legitur: *Baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuò.* Et *epist.* 1. *ad Corinthios*, *c.* 1. ait D. Paulus: *Baptizavi Stephani domum*; cùm in ipsis familiis necessariò plures essent infantes: igitur quia parvuli baptismi capaces sunt. Secundò expressis Ecclesiæ sanctionibus, & SS. PP. decretis relatis in Concil. Milevit. *can.* 2. *Placuit ut quicumque parvulos recentes ab uteris maternis baptizandos negat, anathema sit.* Extat *in c. placuit* 153. *de consecr. dist.* 4. Concil. Gerundense *can.* 5. *Parvuli qui nuper è materno utero editi sunt, si infirmi, ut assolet, fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eadem die, qua nati sunt, si oblati sunt, baptizentur.* Theodulf. Aurel. *c.*17. *Si parvulus ægrotans ad quemlibet presbyterorum baptismi gratia de cujuslibet parochia allatus fuerit, ei baptismi sacramentum non denegetur.* Concil. Afric. circa tempora Bonifacii *can.* 76. Brachar. 2. *can.* 7. Viennense *in Clement.* 1. *de summa Trinit.* docuerunt, & usum baptizandi infantes jam primis Ecclesiæ sæculis probarunt D. Clemens *lib.*6. *constit. c.* 15. Beatus Dionysius *de Eccles. Hierarch. c. ult.* Justin. Martyr. *q.*56. Syricius *epist.* 1. *ad Himerium*, *cap.* 2. Innocent. I. *epist.*26. Leo I. *ad Episcop. Aquil. epist.* 84. aliàs 16. Gregorius Magnus *lib.*5. *epist.*9. *ad Joannem Caralit.* Ambrosius, Cyprianus, Augustinus, & alii congesti à Pamelio *in not. ad D. Cyprianum*, *epist.* 59. *nu.*5. Illustrant Castro *adversùs hæreses*, *verbo Baptismus*, Becanus *de baptismo*, *c.* 10. *q.* 1. Baronius *anno* 253. *n.* 16. & 259. *n.* 21. Diana *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 8. Narbona *de ætate*, *anno* 1. *q.* 8. Bellarminus *tom.* 2 *contr. c.* 9. *de baptismo*, Vasquez 3. *p. in* 3. *disp.* 154. *c.* 1. & 2. Gregorius de Valentia 4. *p. tract.* 1. *de baptismo*, *q.* 3. Ægidius *de sacram q.* 68. *art.* 9. Vicecomes *de ritibus baptismi*, *lib.* 2. *c.* 1. Nunno, Suarez, & Aragon *ad D. Thomam*, 3. *p. q.* 68. *art.* 9. Ratione etiam probatur prędicta doctrina; nam baptismus necessarius est ad salutem omnibus habentibus peccatum originale, juxta D. Joannem suprà relatum: sed parvuli sunt participes ipsius peccati:

Digitized by Google

cati: igitur debent eſſe capaces baptiſmi, ne plus poſſit culpa, quàm gratia, contra ſententiam Apoſtoli *ad Romanos c.6.* Proſequitur alias rationes Bellarmin. *d.c.9.* Unde Ina Rex Saxonum occidnorum in legibus Eccleſiaſticis, quæ habentur *to.17. Concil. Regiæ editionis, fol.131.* ita *l.2.* cavit: *Infans intra triginta dies poſtquam in lucem prodierit, baptizator: id ſi non fiat, ter denis ſolidis culpam penſator: ſin priùs vitam cum morte commutavit, quàm ſacro tingatur baptiſmate, rebus ſuis omnibus multator.*

5 Nec tunc obſtant contrariæ ſententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex d.c.28. Matthæi;* nam ibi præſcripſit Dominus ordinem, quem ſervare debebant Apoſtoli in converſione Gentilium, videlicet ut priùs inſtruerent eos, deinde baptizarent, poſtremò monerent, ut ejus præcepta cuſtodirent. Siquidem ordo ſervandus eſt, cùm fieri poteſt, ut etiam ab Eccleſia diligenter ſervatur, cùm adulti ad fidem veniunt; at ſi vel propter incapacitatem hominum, vel propter aquæ defectum non poſſint ſervari omnia, vel non eodem ordine, certè præſtat aliquid ſervare, quàm nihil, veluti ſi quis eſſet in deſerto cum homine Gentili jam moriente, ubi non eſſet aquæ copia, poſſet enim docere, & inſtruere ut crederet; nec peccaret contra illud præceptum divinum, *Docete baptizantes;* quia illud intelligitur cùm fieri poteſt. Quia ergo infantes ſunt incapaces doctrinæ, ſed capaces baptiſmi, mutatur in eis ordo præcepti, & priùs baptizantur, ne forſan decedant ſine hoc unico præſidio, ac deinde cùm adoleverint, docentur. Nec obſtat ſecundum argumentum, nam ſi illud probat, deducitur nec adultos omnes eſſe baptizandos; ſiquidem ex eis plures reprobi evadunt. Nec obſtat tertium argumentum; nam pœnitentia eſt neceſſaria in baptiſmo adultorum, de quo agebatur in dictis auctoritatibus D. Marci, & Actuum Apoſt. ob peccata actualia, quæ adulti commiſerunt: originale peccatum non eſt materia pœnitentiæ, ideò non deſideratur in eo, qui tantùm illud habet: de quibus adultis etiam accipiendus eſt textus *in d. c. baptizandos, de conſecr. diſt. 4.* juxta veterem ritum recitandi ſymbolum à catechumenis, & nomen dandi; quem illuſtrant P. Faber *lib. 3. agnoiſt. c.16.* Menardus *in notis ad lib. ſacram. D. Gregorii, fol.98.* Gazeus *ad Caſſianum lib.6. de incarn. c.3.* Nec favet contrariæ ſententiæ exemplum Chriſti Domini; nam ut rectè reſpondit Nazianz. *ſermone in ſanctum lavacrum,* non omnia quæ Chriſtus fecit, à nobis eodem modo peragi poſſunt, aut debent. Accedit, nam Chriſtus Dominus diſtulit baptiſmum ad annum trigeſimum: tum quia non egebat ipſe baptiſmo: tum quia non erat periculum, ne morte præveniretur. Adde etiam, quod Chriſtus Dominus circumciſus fuerat in infantia. Nec obſtat quintum fundamentum; verum enim eſt, tempore baptiſmi ſtipulationem intervenire, quandoquidem qui Chriſtianæ militiæ nomen dat, rogatur, *Credis?* Et reſpondet, *Credo:* & iterum, *Abrenuntias?* Et reſpondet, *Abrenuntio.* Synodus Laodic. *can.46.* Synodus 6. Conſtantinop. *c.7.* Concil. Turon. *c.18.* Plura Joſeph. à S. Maria Carthuſ. *de cœrem. bapt. c.18. & 21.* Inde Tertul. *de ſpectaculis*, docet in baptiſmo ſeſe hominem Deo per ſponſionem obligare: qua phraſi utitur Catechiſmus Romanus *c.2. de ſacram. Baptiſmi, n.2.* Conſiderat non malè malus alioquin Myſtagogus Vuiſembach. *diſp.33. num.3.* Unde exponit difficilem locum Tertul. *de fuga in perſequut. cap.12.* ibi: *Apud inferos emancipatio noſtra eſt, & ſtipulatio noſtra in cœlis*, D. Joſephus de Retes *in repetit. prælect. de V.O. c.1. conſect.6. n.32.* Et cùm infantes per ſe reſpondere nequeant, ſuſceptores eorum, ideſt patrini, id faciunt eorum nomine, fidem profitendo, & promittendo. D. Joan. Chryſoſtom. *in pſalmo 44.* ibi: *Statim ſacerdos exigit ab infirma ætate pacta conventa, & aſſenſiones, & minoris ætatis fidejuſſorem ſuſceptorum interrogat.* Tertul. *de baptiſmo c.18.* ibi: *Diſcat quiſque fidem Apoſtolicam, quam profeſſus eſt per ora geſtantium in baptiſmo, cùm ad annos intelligibiles venerit.* Smaragdus *in explicat. epiſtolæ de Sabbato Pentecoſt.* ibi: *Parvuli, quamvis necdum loqui poſſunt: tamen pro illis & confitentur, & loquuntur qui eos de lavaro fontis ſuſcipiunt: nec immerito dignum eſt, ut qui aliorum peccatis obnoxii ſunt, aliorum etiam confeſſione, per miniſterium baptiſmatis remiſſionem originalium percipiant peccatorum.* Illuſtrat Vicecomes *lib.1. de ritibus baptiſmi, c.35.* Quatenus tamen ex promiſſione ſuſceptorum teneantur parvuli in adulta ætate eandem fidem ab eis promiſſam ſervare, expoſui *in cap. cùm ſimus, de regular.*

6 Manet ergo, cujuſcumque ætatis homines baptizari poſſe, & perperam Anabaptiſtas, eorumque aſſeclas, ſacramentum hoc parvulis negaſſe. Fuerunt tamen alii, qui etſi infantium baptiſmum agnoverunt, exiſtimarunt tamen infantes non eſſe baptizandos, niſi poſt octavum diem, de quibus D. Cyprianus *epiſt.59.* ibi: *Quantùm verò ad cauſam infantium pertinet, quos dicitis, intra ſecundum, vel tertium diem, quo nati ſunt, conſtitutos baptizari non oportere, & conſiderandam eſſe legem circumciſionis antiquæ, ut intra octavum diem eum, qui natus eſt, baptizandum, & ſacrificandum non putares, longè aliud in Concilio noſtro omnibus viſum eſt.* Ex quibus verbis cognoſcitur non ſolùm error exiſtimantium baptiſmum differendum eſſe in octavum diem, verùm & fundamentum hujus erroris. Cùm enim circumciſio, quæ erat typus, & figura hujus ſacramenti, octavo die fieret, *Geneſis cap.17.* & *Levit. c.12.* Baronius *anno 175. n.120.* & tunc nomen puero imponeretur, ut probatur exemplo Chriſti Domini, dum apud Lucam *cap.1.* legitur: *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatumque eſt nomen ejus Jeſus.* Ergo ut reſpondeat veritas figuræ, debet baptiſmus adminiſtrari ipſo octavo die. Accedit, nam Romani eundem morem ſequentes nomina imponebant filiis maribus nono die, fœminis octavo. Feſtus Pompejus *verbo Luſtricus.* Plutarchus *in problem. qu.102.* qui hujus moris anxiè inquirit cauſas. Macrobius *lib.1. Saturn. c.1.* Polydorus Vergil. *de invent. rerum, c.4.* Alex. ab Alex. *lib.1. dier. genial. c.8.* Illuſtrant D. Nicolaus de Caſtro *in l. unic. C. de cap. civium, nu.13.* D. Joſephus de Retes *lib.1. opuſc. c.3. n.2.* P. Faber *lib.1. ſemeſtr. c.6.* Stuchius *in antiquit. conviv. lib.1. c.16.* Beroaldus *ad Suetonium in Nerone, c.6.* Turneb. *lib.3. adverſ.* Cujac. *in l.52. §.1. ff. de legat.2.* & *ad tit. Cod. de infirmand. pœnis cœlib.* Merillus *lib.2. obſerv. c.33. & 37.* & *lib.3. cap.33.* Marcel. Donatus *in dilucid. ad Sueton. in Nerone c.6.* Vicecomes *lib.2. de antiquis baptiſmi ritibus, c.14.* Viglius *in §. nominatim, Inſtit. de exhæred. liberor.* Zerda *ad Tertul. in Apolog. annotat.257.* Nec antè nonum diem filius vitalis credebatur, ex ratione adducta à Plutarcho *ubi ſupra;* immò ſi antè ipſum diem decedebat, parentibus non proderat, ut ex lege Papia decimam bonorum capere poſſent: eòque referendus eſt Ulpianus *in lib. regul. tit. de decimis*, dum ait: *Quod communis filius, filiave poſt nonum diem amiſſus, unam decimam adjecit.* Quæ verba ut apprimè capiantur, obiter adnotandum eſt, lege Julia, & Papia conſtitutum fuiſſe, ut vir ex teſtamento uxoris, viciſſimque uxor ex teſtamento mariti, non niſi decimam bonorum partem, & tertiæ partis uſumfructum capere poſſent, ut teſtis eſt Ulpianus *eod. tit. de decimis.* Aliquando tamen ex ejuſdem legis beneficio conjuges inter ſe non unam decimam tantùm, ſed etiam duas, vel tres, & quandoque ſolidum capere poterant: duas decimas, ſi communem filium amiſiſſent; tres, ſi duos; ſolidum, ſi tres, modò maſculus poſt nonum diem, fœmina poſt octavum decederent. Unde in dicto fragmento Ulpiani legendum eſſe, *poſt nonum diem*, jam notarunt Gothofredus, & Cujacius *ibi*, Briſſonius *lib.1. ſelect. c.9.* Connanus *lib.9. comment. c.4.* Et apud Gothos etiam ut parentes filiis ſuccederent, deſiderabatur ut aqua baptiſmi luſtratus, ultra decimum diem vitam ageret, *l.17. tit.4. lib.4. legum Vuiſigoth.* Hodie tamen ſufficit, ut ſit baptizatus, & vivat per vigintiquatuor horas, *l.13. Tauri*, quæ eſt lex 2. *tit.5. lib.5. recopil.* immò & apud nos communi totius populi catholici conſenſu receptum eſt, ut elapſo octavo nativitatis die, & ſolemniter baptiſmum infantes, & nomen accipiant, ut referunt Quintil. Manduſius *de ætate cap.1. n.16. & 17.* Tiraq. *in l. ſi unquam, verbo Suſceperit, n.16. C. de revocand.* P. Gregorius *lib.9. ſyntag. c.9. nu.26.* Lara *de vita hominis, c.11. n.7.* Narbona *de ætate, anno 1. q.9.* Ergo antè octavum diem infantes baptizari nequeunt.

Sed prorſus verius eſt, baptizari poſſe infans ſtatim ac natus, immò & dum in uteris maternis exiſtit, ſi opera obſtetricis corpus ablui poſſit dum forma profertur. Validè enim tunc conferri baptiſmum, docuerunt Gabriel *in 4. diſt.4. q.2. art.3. dub.2.* Victoria *in ſumma, tit. de baptiſmo, n.32.* Suarez, & Ægidius *ad D. Thom. qu.68. art.11.* Bonacina *de baptiſ. diſp.2. q.2. punct.3. n.25.* Prado *tom.1. de baptiſmo, tract.2. q.68. dub.8.* & probatur auctoritate, & ratione: auctoritate præſentis textus, ibi: *Nec ſexum, nec ætatem excludens.* Et textus *in cap. neque quemquam, verſ. Unde, de conſecrat. diſt.4.* Ratione, quia qui in utero eſt, poſt tempus formationis, & animationis eſt homo vivens, & animal; juxta Philoſophorum ſententiam, *l.1. §. ſi quis proximior, ff. unde cognati.* Tertul. *in apolog. c.9.* Lactantius *de opificio Dei, c.17.* Amaya *lib.3. obſ. c.1. §.3. ex n.30.* qui enim in utero ſunt verè, ſi Philoſophica principia inſpicimus, in rerum natura ſunt, quamvis in bonis non ſunt. Faber *in Papin. tit.4. princip.3. illat.3.* Licèt Stoici fœtum portionem viſcerum matris eſſe putarent. Plutarchus *lib.5. de placitis Philoſophorum, c.15. & 26.* 7

Sene-

Digitized by Google

Seneca *epist. ult.* ibi: *Maternorum viscerum latens onus*. Juxta quorum scholam accipiendi sunt Papinianus *in l.9. ff. ad leg. Falcid.* ibi: *Partus nondum editus homo non rectè fuisse creditur*. Ulpianus *in l.1. §.1. ff. de ventre inspic.* ibi: *Partus enim antequam edatur, mulieris portio est, vel viscerum*. Triphonius *in l. Cicero, ff. de pœnis*, Marcel. *in l.2. ff. de mortuo infer.* Sed apud Consultos talis pro homine non habetur, *l.2. ff. de pœnis*, Marcel. *in l.2. ff. de mortuo inferend. l. in Falcidia 9. ff. ad l. Falcidiam*. Quare omnia jura in nativitatis tempus collata partui reservantur, *l.3. cum alius, ff. si pars hæreditatis*; & ideò dum in utero sunt, neque illis assignari libertus, *l. ult. ff. de assig. libert.* neque potuit dari libertas, neque potuit competere, *l. cum inter 14. C. de fideicommiss. libert.* Notavi *in can. Concilii Illiber.* Unde cùm fœtus post animationem contraxerit peccatum originale, *capitul. regenerante 136. de consecrat. dist. 4.* & non sit aliud remedium præter baptismum, *c. quisquis 137. c. nulla 142. de consecr. dist. 4.* necessariò dicendum est, fœtum capacem esse baptismi fluminis, si aqua ad eum pervenire possit; vel sanguinis, si in odium Christianæ Religionis occidatur, *c. firmissimè 15. q. 1. c. baptismi vicem, de consecr. dist. 4.* docent ultra suprà relatos Navarrus *lib. 3. cons. ad hunc tit. cons. ult.* Narbona *de ætate, anno 1. q. 2. num. 19.* Nec contrarium probant textus *in c. quicquid, 35. dist. cap. si ad matris 114. de consecr. dist. 4.* Nam textus illi loquuntur de baptismo matris prægnantis, ita ut aqua minimè attingat fœtum in utero matris clausum, ut facilè constat *ex d. c. si quicquid*, ibi: *Si ad hoc sacramentum accipiendum gravidam necessitas cogat*. Et *ex d. cap. si ad matris 114.* ubi disputatur, an maneat baptizatus infans, cujus mater baptizata est, aliquo mortis urgente periculo, cùm illum gestaret in utero. D. enim Augustinus in utroque textu impugnat hæreticos, qui existimabant, baptismum matris diffundi etiam ad uterum, qui juxta Stoicos pars viscerum matris est; & ideò negabant, mulierem prægnantem baptizari posse, quia simul fœtus baptizatus credebatur, & si postea baptizaretur, iterabatur baptismus. Contra quos ita sanxerunt PP. Concilii Neocæsar. *can. 6.* in hæc verba: *De prægnantibus, quod oportet eas baptizare, quando volunt; nihil enim in hoc sacramento commune est parturæ, & illi, qui de ejus utero fuerit editus; quia uniuscujusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur*. Refelluntur etiam ex eo, quod infans in utero habet revera distinctum corpus, distinctamque animam, *l. partum 26. ff. de V. S. l. si aliena 10. §. fin. ff. de usucap.* cum aliis congestis à Carranza *de partu, c. 2.* Merillo *lib. 1. obs. c. 16.* Unde peculiari benedictione benedici potest, ut variis exemplis firmat Rotveldus *in onom. ist. verbo Benedictio*. Nec etiam contrarium probat Isidorus relatus à Gratiano *in c. qui in maternis, de consecrat. dist. 4.* ubi ait sanctus, eum qui in maternis uteris est, baptizari non posse; quia qui non est natus secundùm Adam, non potest renasci secundùm Christum. Nam omissis Gregor. de Valentia *disput. 4. quæst. 1. punct. 2.* Laym. *2. tom. tract. de baptismo, c. 3. num. 2.* qui accipiunt Isidorum juxta terminos textus præcedentis, in quo agebatur de baptismo matris prægnantis communicando fœtui, vel non; dicendum est cum Præceptore Archipræsule Valentiæ, Isidorum agere de fœtu informi, & imperfecto ante animationem, cùm est tantùm spes animantis, aut puerperium, ut dicitur *in c. aliquando 7. c. quod verò 8. c. Moyses 9. c. sicuti 10. 32. q. 2.* cui verò convenit ratio adducta à D. Isid. videlicet quod ipse, qui natus non sit secundùm Adam, hoc est ad peccatum originale, non potest renasci per gratiam secundùm Christum, quia ut ajebat D. Augustin. *epist. ad Dardanum*, nemo nascitur spiritualiter, nisi priùs nascatur naturaliter, idest nativitate, quæ contingit per animationem fœtus, quæ fit plerumque in viris quadragesima die conceptionis, in fœminis octuagesima, ut pluribus relatis docet Narbona *de ætate, anno 1. q. 2.* Nec tunc obstat, quod dicebamus de circumcisione, argumento deducto ab ea ad baptismum: nam cùm in pluribus differant inter se, non valet argumentum à circumcisione ad baptismum deductum. Circumcisio enim non fuit instituta ad tollendum peccatum originale, sed tantùm ut esset signum fœderis inter Deum, & Abrahamum, ac posteros suos, *Genesis, c. 17. vers. 11.* & ut esset signum justitiæ per fidem acceptæ. D. Paulus *ad Romanos c. 4. vers. 11.* Et ita circumcisionem non esse institutam in remedium peccati originalis, probant, & defendunt Bellarmin. *lib. 2. de Sacram. in genere, c. 15. & 17.* Vasqu. *in 1. 2. disp. 130. c. 2.* Becanus *in analog. c. 14.* Unde circumcisio non præfigurabat in omnibus baptismum, siquidem baptismus confert gratiam, ac fit per ablutionem, & perficitur per invocationem sanctissimæ Trinitatis: quæ in circumcisione non contingebant; tantùm enim circumcisio præfigurabat baptismum in eo, quod sicut circumcisio erat signum secernens Judæos ab aliis, ita baptismum est signum, per quod Christiani ab infidelibus secernuntur: unde licèt circumcisio deberet die octavo nativitatis, non antè fieri, propter infantis teneritatem; tamen diutiùs, differri poterat, ut contigit in circumcisione Josue, *c. 5. vers. 6.* ita & baptismus potest administrari ante, vel post diem octavum quantò citiùs, ne infans decedat cum peccato originali.

Ex suprà traditis accipit lucem textus *in c. baptizari, 5. dist.* in illis verbis: *Baptizari autem, vel enixam mulierem, vel hoc, quod genuerit, si periculo mortis urgetur, vel ipsa hora eadem, qua gignit, vel hoc, quod gignitur, eadem qua natum est, nullo modo prohibetur*. Qui textus accipiendus est non de prima generatione, sed de secunda, idest, nativitate ex utero matris: nam in utroque jure gignere idem est, ac parere, *l. qui filiabus 17. §. 1. ff. de l. 1. cap. si mulier 2. eadem dist. 5.* ubi verbum *genuerit*, extat pro *pepererit*: *c. adeptur 4. eadem dist.* ubi sæpe sæpiùs idem probatur. Unde sensus Gregorii *in d. c. baptizari*, est, enixam mulierem eadem hora, qua pepererit; & partum eadem, qua editus est, si periculum mortis adest, posse baptizari, non expectato solemni baptismi tempore, ne morte præoccupatus hoc unico peccati originalis remedio privetur, ut docetur *in cap. ne quod absit 98. c. placuit 111. cap. si qua 116. de consecrat. dist. 4.* 8 Exponitur text. in c. Baptizari, 5. dist.

§.

VErùm quidam ex hac solutione invenisse se credunt viam ad alias quæstiones, argumentantes ex eo, quod dicimus parvulis in baptismate peccatum originale dimitti, quod in adultis, dormientibus, vel amentibus peccatum, si baptizantur, ratione simili dimittatur. Cùm enim neutri sentiant tunc: vel consentiant, dicunt idem in similibus judicandum. Hic verò dicimus distinguendum, quod peccatum est duplex, originale scilicet, & actuale: originale, quod absque consensu contrahitur, & actuale, quod committitur cum consensu. Originale igitur quod sine consensu contrahitur, sine consensu per vim *a* remittitur sacramenti: actuale verò, quod cum consensu contrahitur, sine consensu minimè relaxatur. Sed adhuc quæritur, quare non saltem originale peccatum amentibus, & dormientibus in baptismo, sicut parvulis, dimittatur. Ad hoc est taliter respondendum, quod Dominus, qui totum hominem sanum fecit in Sabbato, opus imperfectionis non novit, & ob hoc peccata non ex parte, sed ex toto dimittit. Præterea pœna originalis peccati est *b* carentia visionis divinæ: actualis verò pœna peccati est gehennæ perpetuæ cruciatus. Unde si primum dimitteretur alicui, altero non dimisso, talis non careret visione Dei propter originale dimissum; & cruciaretur in gehenna perpetuò propter reatum criminis actualis. Sed hæc tanquam impossibilia sese minimè patiuntur, immò sibi mutuò adversantur. Interim verò quæritur, utrum hujusmodi dormientibus, & amentibus Sacramenti saltem *c* character in baptismate imprimatur, ut excitati à somno, vel ab ægritudine liberati, non sint denuò baptizandi. Sunt autem nonnulli, qui dicunt, quod sacramenta, quæ per se sortiuntur effectum, ut *d* Baptismus, & Ordo, cæteraque similia, non solùm dormientibus, & amentibus, sed invitis etiam, & contradicentibus, etsi non quantùm ad rem, quantùm tamen ad characterem conferuntur; cùm non solùm parvuli, qui non consentiunt, sed ficti, qui quamvis non ore, corde tamen dissentiunt, recipiant sacramentum. Sed opponitur talibus, quod qui fuissent inviti, & reluctantes immersi, saltem ratione sacramenti ad jurisdictionem ecclesiasticam pertinerent, unde ad servandam regulam fidei Christianæ forent rationabiliter compellendi. Verùm idest religioni *e* Christianæ contrarium; ut semper invitus, & penitus contradicens, ad recipiendam, & servandam Christianitatem aliquis compellatur, propter quod inter *f* invitum & invitum, coactum & coactum alii non absurdè

distin-

distinguunt, quod is qui terroribus absque suppliciis violenter attrahitur, ne detrimentum incurrat, baptismi suscipit sacramentum, talis quidem, sicut & is, qui fictè ad baptismum accedit, characterem suscipit Christianitatis impressum, & ipse tanquam conditionaliter volens, licèt absolutè non velit, cogendus est tamen ad observationem fidei Christianæ. In quo casu debet intelligi decretum illud Concilii *g* Toletani, ubi dicitur, quod qui jam pridem ad Christianitatem coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi Principis *h* Sisebuti, quia jam constat eos sacramentis divinis associatos, & gratiam baptismi suscepisse, & chrismate unctos esse, & corporis Domini extitisse participes, oportet ut fidem etiam, quam necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, & fides quam susceperint, vilis, ac contemptibilis habeatur. Ille verò, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit sacramenti; quia plus est expressè contradicere, quàm minimè consentire; sicut nec ille notam alicujus reatus incurrit, qui contradicens penitus, & reclamans thurificare idolis *i* cogitur violenter. Dormientes autem, & amentes, si priùs quàm in amentiam inciderent, aut dormirent, in contradictione perstiterant, quia in eis intelligitur contradictionis propositum *j* perdurare, si fuerint sic immersi, characterem nec suscipiunt sacramenti; secus autem, si priùs catechumeni extitissent, & habuissent propositum baptizandi: Unde tales in necessitatis articulo consuevit *k* Ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cùm obicem non invenit obsistentem.

NOTÆ.

1 a Remittitur *sacramenti.*) Antiqua fuit Origenistarum hæresis, peccata per baptismum non tolli, sed tantùm tegi, ut tamen morte detegerentur. Ita tenuit Proculus quidam Origenista, teste Epiphanio *hæresi* 64. quem errorem sequuti fuerunt Messalini, ut Theodoretus auctor est *lib.* 4. *de fabulis hæreticor.* Idem delirium amplexi fuerunt innovatores veterum errorum, Lutherus *in antidoto Concil. Trid. sess.* 5. Kemnitius *in examine ejusdem Concilii*: quos apertè refellunt Bellarminus, *libr.* 1. *de baptismo*, *capit.* 13. Franc. Valens *in concord. juris*, *p.* 1. *in cap.* 2. 23. *dist.* & eam hæresim damnavit Trid. *sess.* 5. *de peccato orig.* asserens per baptismum tolli totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet. Item Florentinum in litteris unionis, ubi pro effectu baptismi assignat remissionem peccati cujuslibet, tam originalis, quàm actualis; & hoc in Symbolo Concilia Nicænum, & Constantinop. profitentur ibi: *Credimus unum baptisma in remissionem peccatorum.*

2 b *Carentia visionis.*) Nec contrarium probat D. Augustinus relatus *in cap. firmissimè*, 83. *de consecr. dist.* 4. *in princ.* & præcipuè in versiculo *Firmissimè*, ubi postquam tradiderat omnem hominem ex viro, & muliere conceptum, cum originali peccato nasci, idest concipi impietati subditum, & morti subjectum, subjungit, non solùm adultos homines ratione utentes, verùm etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur, sive cùm de matribus nati sine sacramento baptismi de hoc sæculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Nam accipiendus est Sanctus de pœna damni, & carentia visionis Dei; nam in sacra Scriptura, & apud Ecclesiæ Patres ignis nomine notatur pœna, aut vindicta gravis, quæcumque illa sit, *Psal.* 76. *vers.* 10. ibi: *Igne nos examinasti*, idest verberibus, & flagris, ut optimè notat ibi D. Basilius *in Psal.* 139. *vers.* 11. ibi: *Cadent super eos carbones ignis.* Ubi D. Chrysostom. ita inquit: *Carbones ignis, & ignem dicit supplicium, quod à superiori mittitur.* Tradunt post alios Joannes Paiba *in doctr. sacr. Script. lib.* 10. *c.* 26. *n.* 1. Granados *tom.* 4. *in* 3. *p. controv.* 2. *tr.* 1. *disp.* 1. *n.* 147.

3 c *Character.*) Certum enim est, baptismi peculiarem effectum esse characteris impressionem in anima; nam licèt alia sacramenta tantùm conferant gratiam, baptismus tamen præstat gratiam, & præbet characterem. Chrysostomus *hom.* 2. *in ep. ad Ephesios*, ibi: *Porrò charactere Spiritus Sancti nos insignivit.* D. August. *lib.* 6. *de baptismo*, *c.* 1. dicit in generali Concilio approbatum: *Satis*, inquit, *eluxit Pastoribus Ecclesiæ Catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarii Concilii auctoritate originalis consuetudo firmata est, & ovem, quæ foris errabat, & Dominicum characterem à fallacibus deprædatoribus suis foris acceperat, venientem ad Christianæ unitatis salutem, ab errore corrigi, à captivitate liberari, à vulnere sanari; characterem tamen Dominicum in ea cognosci potiùs, quàm improbari.* Probant variis sacræ paginæ, & SS. PP. testimoniis Bellarminus *lib.* 2. *de Sacram. c.* 20. *cum seq.* Unde convincitur Kemnitius, qui *in* 2. *p. examinis Concilii*, Innocentium nostrum auctorem facit hujus vocis, *characteris*; cùm jam temporibus SS. Augustini, & Chrysostomi in usu esset: igitur peculiariter imprimitur character, quia per hoc sacramentum suscipiens efficitur novus homo distinctus ab aliis non baptizatis; accipit novam potestatem, & deputatur novo ministerio. Concil. Flor. *ubi sup.* Trid. *sess.* 7. *cap.* 7. Etiam audiendus non est Sot. *in* 4. *dist.* 4. *artic.* 2. *vers. Prima opinio*, asserens characterem hunc esse merum ens rationis, neque esse ullam prorsus rem, neque entitatem ab anima quoquo pacto distinctam: quem refellit P. Mendo *in statera*, *dissert.* 9. *q.* 1. *n.* 17.

d *Baptismus*, *& ordo.*) Non inde inferas, esse in Ecclesia alia Sacramenta, quæ per se non sortiantur effectum; cùm certum sit omnia sacramenta novæ legis per se effectum suum conferre ex opere operato. Conc. Constantinop. 1. *in symbolo*, Milevit. *c.* 2. Trid. *sess.* 7. *c.* 8. *&* 15. latè probat Bellarmin. *lib.* 2. *de sacram. c.* 7. Ea verba præsentis textus, *per se sortiuntur effectum*, referenda sunt ad peculiarem effectum characteris, non verò ad alios effectus; quia proprium est sacramenti Ordinis, Baptismi, & Confirmationis, characterem imprimere, *c. ad abolendam*, *de hæreticis.* Quod ex eo provenit, quia per hæc sacramenta novus homo constituitur, ac novum statum, novamque potestatem recipit. 4

e *Religioni Christianæ contrarius.*) Consonat textus *in capitul. quia sincera*, *cap. sincera*, *capitul. de Judæis*, 45. *dist. cap. ad fidem*, 25. *qu.* 3. *cap. sicut Judæi*, 15. *de Judæis.* Nam certum est, neminem ad credendum compelli, nec ad religionem profitendam cogi, *d. cap. sicut Judæi* 15. ubi latiùs dicemus, *de Judæis.* 5

f *Invitum*, *& invitum.*) Quod discrimen etiam agnoscit Alex. III. *in c. de muliere*, *de sponsal.* videlicet, ut alia vis sit absoluta, alia conditionalis, ut exposui *in cap.* 3. *de his*, *quæ vi.* 6

g *Toletani.*) Quarti videlicet *can.* 59. relati *in c. de Judæis*, 45. *dist.* cui interfuisse ipsum Sisebetum malè retulit Roder. Sanctius Episcopus Palentinus *in ejus vita*, cùm celebratum fuisset post eum sub Sisenando anno 681.

h *Sisebuti.*) Ivo Carnot. *p.* 1. *Decreti*, *cap.* 276. *& p.* 13. *cap.* 94. Burchardus *lib.* 4. *Decreti*, *cap.* 82. legunt *Sisenandi*: sed malè. Sisebuti enim tempore, idest anno Christi 613. Imperator Heraclius, mirus Astrologus, & Ariolorum vanitati deditus, cernens à circumcisis gentibus divino nutu Imperium esse vastandum, quod postea à Sarracenis, sive Mahometanis impletum fuit, ut referunt Aimoinus *lib.* 4. *histor. Franc. cap.* 22. Platina *de vitis Pontif. in Adeodato*, Joan. Mariana *lib.* 6. *de rebus Hispan. cap.* 3. Zamalloa *in compend. histor. Hispan. lib.* 25. *cap.* 25. Jacob. Bleda *in histor. Maur. lib.* 1. *cap.* 12. *pagin.* 36. rogavit Theodoricum Legatum Sisebuti, ut ipsum Regem induceret, ut Judæorum gentem omnibus exitialem ex universa Hispania expelleret, ut referunt Mariana *lib.* 6. *de rebus Hispan. cap.* 3. Ambrosius de Morales *lib.* 6. *cap.* 13. Padilla *histor. Eccles. centur.* 7. *cap.* 10. Genebrardus *in chronol. anno* 623. Joannes Gothus *in histor. Goth. libr.* 16. *cap.* 14. Quod & Dagoberto Regi Francorum ipsum Imperatorem suasisse referunt Baronius *anno* 614. *num.* 42. Gregorius Turonen. *in histor. Franc.* Aimoinus *lib.* 4. *ejusdem histor. cap.* 22. Sisebutus Protivus sequentem tulit: *Cùm veritas ipsa petere, quærere & pulsare nos doceat, præmonens quod cùm regnum cœlorum violenti diripiant, in nullo est dubium, quod ille indultæ gratiæ munus abhorreat, qui ad eam procedere ardenti animo non festinat. Proinde si quis Judæorum, de his scilicet, qui nondum sunt baptizati, aut se baptizare distulerit, aut filios suos, vel famulos nullo modo ad sacerdotem baptizandos remiserit, vel se, suosque de baptismo subtraxerit, vel unius anni spatium post legem hanc editam quispiam illorum sine gratia baptismatis transierit: horum omnium transgressor, quisquis ille repertus fuerit, & centum flagella decalvatus suscipiat, & debita multetur exilii pœna: res tamen ejus ad principis potestatem pertineat, qualiter si incorrigibilem durior ostenderit vitam, perpetua in ejus, cui eas Princeps largiri voluerit, potestate perma-* 7

neat

neant. Extat *in l. 3. tit. 3. lib. 12. legum Visigoth.* referunt S. Isidorus *in chronic. Goth. era* 651. ubi de Sisebuto, ita ait: *Qui in initio regni sui Judæos ad fidem Christianam permovens, æmulationem quidem Dei habuit, sed non secundùm scientiam; potestate enim compulit, quos provocare fidei ratione oportuit.* Lucas Tudensis *in chron. mundi*. Roderic. Toletanus *lib. 1. de rebus Hispan. cap.* 17. Alphonsus Carthagena *in anaceph. cap.* 3. Bassæus *in chron. anno* 616. Et licèt Sisebuti factum improbetur in præsenti canone 79. Concilii Tolet. tamen magna excusatione dignum est, ob rectum erga religionem Catholicam zelum. Quo modò facto hoc Sisebuti exposuerunt Valentia *tom. 3. disput. 1. q. 10. punct. 6.* I. Lipsius *lib. de una relig. adver. dialog. vers. Divinum illud.* Medera *in Monarch. Hispan. capit. 6. fol.* 41. Solorzanus *tom. 1. de jure Ind. lib. 1. cap. 19. num.* 86.

8 i *Idolis cogitur.*) Unde excusari potest Marcellini factum, quod refertur à Baronio *anno* 402. *nu.* 12. videlicèt Marcellinum vi præcisa coactum in idolis thurificasse.

j *Perdurare.*) Unde deducitur, voluntatem interpretativam sufficere; qui enim actualem intentionem habuit, licèt postea in somnum incidat, aut furorem, nihilominus potest baptizari, aut Ecclesiæ reconciliari, *cap. qui recedunt* 26. *q.* 6. Licèt enim amentes, & dormientes voluntatem actualem non habeant, tamen censentur persistere in eadem voluntate, *leg. si is, qui animo* 22. *ff. de acq. poss. l. 3. §. si servus, ff. de usucap.* Valentia *lib. 2. illustr. in d. l. 3. §. si furiosus.*

9 k *Consuevit Ecclesia.*) Adhuc videlicet pendente tempore catechesis, aliàs si necessitas non adesset, expleri deberet tempus catechesis, intra quod instruebantur in fidei mysteriis, *c. baptizari, cap. de catechumenis, de consecr. dist.* 4. latè illustrat Vicecomes *de ritibus baptismi lib. 2. ferè per tot.* & nos *in can. Concilii Illib.*

COMMENTARIUM.

10 EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Si amentes antea petierint baptismum, possunt baptizari; inviti verò baptizati characterem non recipiunt.* Quam conclusionem probat textus *in c. qui sincera, cap. de Judæis,* 45. *dist. c. ad fidem,* 25. *q. c. qui recedunt,* 26. *q.* 6. *c. solet, c. ægrotantes, de consecrat. dist. 4. c. sicut* 15. *de Judæis*. Alia juris testimonia congesserunt Ant. Augustin. *in epit. jur. lib. 12. tit. 1. & 17. & lib. 22. tit.* 8. Crespetius *in summa, verbo Judæi*. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, D. Thom. 2. 2. *qu.* 80. *art.* 8. Suarez *de Sacram. 3. p. disp. 154. c.* 1. Acunna *in c. de Judæis, dist.* 45. Covar. 3. *var. cap.* 15. *Hallier. de sacris elect. sect. 5. cap.* 1. Balsamon *in can. 48. Synod. Carthag.* Albaspin. *lib. 1. obs. cap.* 9. Avendanno *lib. 2. de metu, c.* 17.

Conclusio traditur, & probatur.

11 Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Ad baptismum nullo modo desideratur voluntas ex parte suscipientis: ergo amentes, & dormientes, etsi antea propositum baptizandi non habuerint, baptizari valent. Antecedens probatur; nam infans nec judicium, nec voluntatem habet, *l. 1. C. de falsa moneta*: & omnia, quæ vidit, ignorat, *l. ult. ff. rem pupilli, l. pupillus, ff. de R. J.* & æquiparatur furioso, *§. furiosus, Institut. de inutil. l. 2. ff. de jure codicil.* plura Petrus Faber, & Gothofredus *in l. in negotiis, ff. de R. J.* sed infans baptizari potest. Concil. Milevit. *can.* 2. Gerund. *can.* 5. Brachar. 2. *can.* 7. Clem. 1. *de summa Trin.* probavi superiori commentario. Igitur etiam amentes, & dormientes, etsi antea baptismum non petierint, baptizari valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam dormiens quodammodo voluntatem, & judicium habet; siquidem ex delicto commisso tenetur, *l. si servus* 27. *§. 9. ff. ad leg. Aquil.* Ergo si ex delicto dormiens potest obligari, poterit etiam & baptismum recipere. Augetur tandem hæc dubitandi ratio *ex cap. qui recedunt, in fine,* 26. *quæst.* 6. ubi agitur de reconciliatione eorum, qui cùm in gradu pœnitentiæ solemnis essent, subitò obmutuerunt: & ajunt PP. Concilii Arausic. quod poterunt reconciliari, sicut & baptizari, & circa amentes ita ajunt: *Amentibus etiam quæcumque pietatis conferenda sunt.* Ergo si omnia, quæ sunt pietatis, amentibus conferri possunt, etiam baptismus illis administrari valet.

Impugnatur traditra assertio.

12 Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, subjectum capax sacramenti baptismi esse quemlibet hominem viatorem, cujuscumque sexus, ætatis, vel conditionis, non baptizatum, habentem intentionem suscipiendi hoc sacramentum, sive veram, cùm jam rationis judicio fruitur; sive præsumptam, cùm ante rationis usum à parentibus baptismo traditur. Quam doctrinam pluribus Ecclesiæ decretis firmant, & SS. PP. testimoniis probant Bellarmin. *tom. 2. controvers. lib. 1. de baptismo, cap.* 8. *eodem tract. cap. 10. qu.* 1. Gregorius de Valentia *tom. 4. disput. 4. qu.* 3. Summistæ, & Theologi Moralistæ de hoc sacramento agentes, congesti à Martinez de Prado *tom. 1. de sacram. tit. de baptismo, cap. de subjecto*: nam sicut omnibus est necessarius baptismus, juxta illud Divi Joannis *cap.* 3. *Nisi quis renatur fuerit*, quia omnes in Adam peccaverunt, D. Paulus *ad Romanos cap. 5. & 1. ad Corinth. cap.* 15. ita omnibus convenit per januam Sacramentorum, videlicet baptismum, ingredi Ecclesiam, & regenerari. Deinde omnes PP. tam Ecclesiæ Latinæ, quàm Græcæ, hanc sententiam deducunt ex illis verbis Christi Domini apud Matthæum *cap. ult. Docete omnes gentes, baptizantes eos.* In quibus Christus Dominus absolutè docuit, quamcumque gentem esse capacem hujus sacramenti: igitur quilibet homo, cujuscumque ætatis, aut conditionis sit, capax est hujus sacramenti. Dixi, quilibet homo, ut excludantur animalia, & alia insensibilia, quæ cùm peccatum originale non contraxerint, quod ex Adamo traducitur, Trident. *sess. 5. cap. 3. & sess. 6. cap.* 3. & expertia rationis sint, incapaces sunt hujus Sacramenti, ut de satyris, & brutis etiam natis ex fœmina, & animali, & post D. Thomam docent Trullench *lib. 2. de baptismo, c. 1. dub. 6. nu.* 2. Dicastillo, Candidus, & Bonacina relati à Leandro *de sacram. baptismi, disput. 5. qu.* 2. Circa monstrum verò non consentiunt Moralistæ, aliis affirmantibus capax esse baptismi, aliisque quamplurimis negantibus. Sed pro eorum conciliatione, atque hujus dubii resolutione dicendum est, monstrum pluribus modis considerari posse: aut genitum ex homine, & animali; & tunc baptizari non posse, rectè affirmat Henriquez *lib. 4. summæ, c.* 21. licèt eo casu baptismum ritè administrari posse sub conditione si capax sit, teneat post Dicastillum, & Castrum Palaum Leander *ubi supra, qu.* 3. vel si genitum ex viro, & fœmina portentum, seu prodigium nascatur, ut si mulier contra formam generis humani vitulum enixa sit, de quo partu loquitur Consultus *in l. non sunt liberi* 14. *ff. de statu homin.* & tunc DD. Communiter discrimen constituunt inter monstrum, quod caput ferinum habet; & inter illud, quod humanum caput habet, & cætera membra ferina: primo casu monstrum baptizari non posse affirmant, secundo verò casu baptismum administrari posse docent. Ita Navarrus, Bonacina, & Comitolus relati à Leandro suprà, *quæst.* 4. ex ea ratione; quia caput principalis hominis pars est, *l. cum in diversis* 44. *ff. de relig.* in hoc tamen casu differendum esse baptismum per aliquod tempus, ut meliùs cognosci possit monstri natura, proximè laudati DD. affirmant. Aliquando verò partus non prodigiosus, sed portentosus nascitur, cùm videlicet forma hominis non deest, sed in aliquo peccavit natura; quia servata humani partus forma membrorum officia ampliavit, ut si cum tribus manibus, oculisve, aut si cum pluribus digitis partus edatur: de quo portentoso partu loquuntur Consulti *in d. l. non sunt liberi, in fine, l. hoc tantùm* 38. *l. quæret* 135. *ff. de V. S.* junctis traditis à Carranza *de partu, cap.* 17. Torreblanca *lib. 5. de jure spirit. cap.* 8. Arellano *cap. 8. de juris ratione, lib. 2. c. 5. per tot. & lib. 2. singul. cap.* 2. D. Joseph. de Retes *lib. 1. opusc. cap.* 1. nam isti portentosi partus veri liberi sunt, *l. ult. tit. 23. partit.* 4. ubi de partu prodigioso, & portentoso ita ait Alphonsus Rex: *No deben ser contados fijos los que nacen de la muger, y no son figurados como homes, assi como si huviessen cabeza, ò otros miembros de bestia mas si la criatura nace en figura de home, maguer aya miembros sobejanos, ò menguados, no le empece.* Portentosus ergo partus baptizari potest, qui homo est, licèt superflua habeat membra: & si nascatur cum duobus capitibus, ita ut certum sit, esse distinctas personas; quia dormiente uno capite, aliud vigilat, & movetur, seorsim singula membra baptizanda sunt; & si certò deprehendi non posset, duas esse personas, tunc absolutè baptizanda est pars illa, quæ ad unam animam pertinet; reliquæ verò partes sub conditione, non verò absolutè sunt baptizandæ, ut post Marsilium, & Vasquez, docet Diana *p. 9. tract. 6. res. 30. in fine*.

Diximus etiam, hominem baptizandum debere esse viatorem, idest vivum, non defunctum; quia mortuus baptizari non potest. Concil. Carthag. 3. *can.* 6. ibi: *Cavendum est, ne mortuus baptizari posse fratrum infirmitas credat.* Ubi hæresim Marcionistarum condemnari refert Baronius *tom. 4. anno* 386. & notavi *in can.* 37. *Concilii Illiber.* Nam cùm certum sit, animas à corporibus 13

ribus separatas justificari non posse, nec mereri, juxta illud Ecclesiastici *c. 14. Ante obitum tuum operare justitiam, quia non est apud inferos invenire cibum*, Joannis *c. 9. Venit nox, in qua nemo potest operari*. Lucæ *c. 15. Jam non poteris amplius villicare*. Probat Bellarminus *de purg. lib. 2.* Nec contrarium docet D. Paulus *1. ad Corinth. cap. 15.* ibi: *Quid facient hi, qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt?* Unde deducebant Marcionistæ, & Cataphryges mortuos validè baptizari. Refert Baronius *anno 57. num. 164. & 145. num. 12. & 273. num. 4.* Turrianus *pro canonibus lib. 4. cap. 14.* Nam omissis variis interpretationibus adductis à Castro *de hæresibus, verbo Baptismus*, Sebast. Medices *eodem tract. & verbo*, Cornelio à Lapide *in eodem textu*, Ægidio *de sacram. disp. 11. dub. 1.* Vasquez *2. tom. 3. part. disput. 157. cap. 3.* dicendum est, apud Apostolum baptizari pro mortuis idem esse, ac baptizari à mortuis, hoc est à contactu mortui eluendo, & purgando se. Nam cùm *cap. 19. Numer.* præcipitur, ut qui tangeret corpus mortui, immundus censeretur, donec ablueretur modo ibi præscripto, de quo ritu agitur *cap. 34. Ecclesiast. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lavatio ejus?* D. Paulus ad instruendam, & probandam carnis resurrectionem utitur prædictu argumento; non tamen loquitur D. Paulus de sacramento Baptismi, quod mortui recipere nec per se, nec per alios possunt, ut notavi *in d. can. 37.*

14 Traditur ratio dubitandi. His suppositis, ratio præsentis decisionis est, hominem invitum baptizatum baptismum non recipere; amentem verò, & dormientem, si ante somnum, aut amentiam baptismum petierit, posse ritè, & validè baptizari: nam cùm in baptizando desideretur voluntas, juxta illud præceptum Domini: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*; ideò nemo renuens, & invitus baptizari debet. Faciunt D. Bernardus *sermon. 66. in Cantica*, ibi: *Fides suadenda est, non imperanda*. Tertul. *ad Scapul.* ibi: *Non est religionis cogere religionem, quæ sponte suscipi debet, non vi*, Theodoric. apud Cassiodor. *lib. 2. variar.* ibi: *Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, ut credat invitus*. Dicemus latiùs *in cap. sicut Judæi, de Judæis*. Sed cùm quis petiit baptismum, licèt postea in amentiam inciderit, semper præsumitur perseverare in eadem voluntate, juris interpretatione. Quare rectè in præsenti docetur, eum baptizari posse, si antea baptismum petierit. Unde dormiens retinet possessionem, *l. nunquam 31. §. si servus, ff. de usucap.* quia in eo non deficit animus, sed quiescit, ut ait D. Thomas *1. part. quæst. 48. art. 3. in corpore, & in lib. de somno, & vigilia, quæst. 1. & 4.* Est enim brevis, & temporalis remissio animi, non defectio, teste Cicerone *lib. 7. de divin.* Similiter furiosi retinent possessionem ex juris æquitate, *l. 1. §. furiosus, leg. nunquam 31. §. si servus, l. justo 44. §. eum qui, ff. de usucap.* Gipbanius *in leg. si is, qui 27. ff. de acquirend. possess.* Valentia *ad illum tit. tract. 2. cap. 6. num. 9.* Facit Conc. Illib. *can. 45.* in illis verbis: *Qui aliquando fuerit catechumenus per infinita tempora, & nunquam ad Ecclesiam accesserit, si eum de Clero quisquam agnoverit voluisse esse Christianum, aut testes aliqui extiterint fideles, placuit ei baptismum non negari, eo quòd in veteri homine deliquisse videatur*. Pro cujus canonis expositione plura in ejus notis adduximus.

15 Dissolvitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione, omissis traditis superiori commentatio, dicendum est, verum esse in infantibus non dari actualem voluntatem suscipiendi baptismum; dari tamen ex persona susceptoris, seu patrini, ut probavi in commentario antecedenti. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex d. l. si servus 27. §. 9.* Nam omissa difficultate, an in ejus textus specie detur actio utilis, an verò directa, quam examinat D. Joan. Suarez *lib. 2. ad leg. Aquil. capit. 2. sect. 2.* dicendum est, tunc dormientem ex delicto teneri, quando aliqua præcessit culpa, saltem in non præcavendo damnum; aliàs enim si nulla præcessit culpa, dormiens ex delicto non obligatur, ut latiùs prosequuntur Paulus Zacchias *lib. 22. qq. medicolegal. tit. 4. capit. 12.* Farinac. *in praxi, quæst. 98. ex num. 62.* Covar. *in Clement. si furiosus, 3. part. in princip. num. 7.* Gomez *lib. 3. variar. cap. 1. nu. 74.* unde cùm in ea specie culpa præcessisset in non extinguendo igne, dormiens de incendio sequuto tenetur. Nec etiam obstat textus *in dicto cap. qui recedunt, §. fin.* nam omissa solutione Glossæ ibi, *verbo Amentibus*, quæ asserit ibi PP. agere de hominibus amentibus ita natis, qui possunt ad opera pietatis admitti, dicendum est, textum illum esse accipiendum de amentibus illis, de quibus in præsenti textu agitur, qui ante amentiam baptismum petierunt; vel etiam textus ille accipi potest de illis operibus pietatis, quæ voluntatem, & consensum in suscipiente non exigunt.

16 Exponitur can. 12. Concil. Neocæsar. Sed suprà traditis primò obstat textus *in can. 12. Concilii Neocæs.* ibi: *Si quis in ægritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet; non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate est, nisi fortè postea ipsius studium, & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas cogat*. Ex quibus deducitur, eum qui in ægritudine baptizatur, non ex voluntate baptismum suscipere. Igitur non rectè dicimus, ex voluntate interpretativa baptismum ritè conferri illis, qui postquam petierunt baptismum, in ægritudinem, aut amentiam inciderunt. Pro cujus canonis expositione, qui eisdem verbis repetitur apud Gratianum *in cap. unic. 57. distinct.* dicendum est, quòd licèt illi, qui in ægritudine positi baptizantur, verum recipiant baptismum; tamen irregulares sunt, quia quodammodo urgente mortis periculo fidem susceperunt, qui appellantur grabatarii *in canon. 8. Concil. Altissiod.* notavit Menardus *in not. ad lib. sacram. D. Gregorii, fol. 161.* clynici à D. Hieronymo, & Cypriano, quos refert, & sequitur Spondanus *ad Baronium anno 254. num. 4.* Quare & de ipsorum baptismo aliquando dubitavit Cornelius Papa *in epist. ad Fabianum Antiochen. Episcopum*, apud Eusebium *lib. 6. histor. Eccles. cap. 35.* notavi *in can. 37. Concilii Illib.* Unde Patres in eo canone in ægritudine baptizatum tantùm à sacris ordinibus removent, non tamen jubent ipsum iterum baptizari.

17 Exponitur Conc. Tolet. 8. can. 7. Secundò suprà traditis obstat Concilium Tolet. 8. *can. 7.* ubi cùm agatur de sacerdotibus, qui ad conjugia, moresque sæculi redierunt, & quomodo illi compescendi sint, ajunt PP. Hispaniæ, quod nullo modo possunt, deserere votum jam emissum; quod probant exemplo eorum, qui jam baptizati sunt, qui fidem deserere non possunt, & hæc referunt difficilia verba: *Baptismatis inappretiabile donum est; semper, & sæpè non solùm nolentibus, verùm & quod majus est, nescientibus impartitur*. Ex quibus expressè deducitur, nolentibus, & inscientibus sacramentum baptismi ritè ministrari: ergo quia ritè, & validè baptismus amentibus, dormientibus, immò etiam invitis ritè, & validè conferri potest. Cui difficultati respondendum est, verba illa, *nescientibus, & nolentibus*, referenda esse ad parvulos, & amentes: licèt enim illi nesciant, isti verò renuant pro tunc; nihilominus ex suprà traditis ritè illis confertur baptismus propter voluntatem, quæ saltem interpretativa adest in amente, & quæ suppletur per susceptorem, seu patrinum in parvulis. Unde tunc verum est, nescientibus, & amentibus gratiam baptismi conferri. Aliter explicat Barbosa *voto 37. n. 14.*

18 Explicatur can. 48. Synod. Carthag. Tertiò hucusque traditis obstat textus *in can. 48. Synodi Carthag. 1.* in illis verbis, prout extant apud Balsamonem: *De iis, qui sunt infirmi, ut qui ita sunt infirmi, qui quidem pro se respondere non possunt, tunc baptizentur, quando sua sponte de se testimonium proprio periculo dixerint*. Ex quibus constat, desiderari in ægroto, aut obmutescente voluntatem actualem suscipiendi baptismum: ergo non sufficit voluntas interpretativa, ut subitò obmutescens, vel in vitæ discrimine positus baptizetur. Augetur hæc difficultas ex canone 43. Concilii Carthag. 3. relati *in cap. ægrotantes, de consecrat. dist. 4.* ubi asseritur, quod si ægrotantes per se respondere non possunt, aliorum testimoniis adjuventur. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in adversa valetudine baptizari posse, si dum propriam voluntatem exprimunt, ore fidem profiteri, & promittere possint. Si autem propriam voluntatem exprimere nequeant, nec ante ægritudinem baptizari efflagitaverint, baptizari nequeunt, cùm nec interpretativa voluntas adsit: si verò dum sanæ mentis fuerint, baptismum petierint, licèt postea fidem expressè profiteri nequeant, si tamen adsint testes, qui referant ipsum ægrotantem baptismum petiisse, ritè baptismus conferri potest, cùm constat ex testium depositione de ipsius baptizandi voluntate, ut jam probavi *in can. 37. Concil. Illiber.*

19 Exponitur can. 6. Concil. Carthag. 3. Quartò obstat canon 6. Concilii Carthag. 3. in illis verbis: *Cavendum est etiam, ne mortuos baptizari posse PP. infirmitas credat, quibus nec Eucharistiam dare licitum est*. Qui canon omni prorsus dubitandi ratione carere videtur, si ut suprà diximus, in suscipiente baptismum desideretur voluntas. Pro cujus canonis explicatione sciendum est, jam ipso Ecclesiæ initio, impium morem, seu errorem nonnullos invasisse, baptizandi catechumenos ante baptismum mortuos, absconso aliquo sub lecto, ut refert Sanct. Chrysostom. *homil. 40. in epist. 1. ad Corinth.* in hæc verba: *Postquam catechumenus quispiam apud eos excesserit, sub lecto mortui absconso aliquo, qui vivit,*

acce-

accedunt ad mortuum, & alloquuntur, & rogant, velitne accipere baptismum: deinde illo nihil respondente, qui est absconsus internè, pro illo dicit, se velle baptizari: & sic eum baptizant pro eo, qui excessit, ac si in scena luderent. Cujus abusus meminit Apostolus I. *ad Corinth. capitul.* 15. illis verbis. *Quid facient ii, qui baptizantur pro mortuis?* Quem locum fusè exponunt Basil. Legion. *quæst.* 3. *exposit. cap.* 5. Theophil. Raynaud. *tom.* 15. *in Heterocl. section.* 1. *puncto* 11. quem errorem sequuti fuerunt Marcianistæ, ut probavi *in dict. canon.* 37. *Illiber.* & eos optimè refellit Sanct. Fulgentius *de bapt. Æthiop. cap.* 9. *Mortuos propterea non baptizamus, quia omne peccatum, sive originale, sive actuale, quia simul est animæ, carnique commune, nihil eorum dimittitur, si à carne sua anima separetur. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, sive bonum, sive malum. Anima itaque sine carne nulla ratione salvatur, quæ peccavit in corpore, nec credit eam esse in corpore: ac per hoc malum recipit, quod gessit in corpore; non bonum, quod in corpore constituta non gessit. Caro quoque sine anima non potest baptizari, quia nec remissionem peccatorum accipere: nam res, quæ non vivit, sicut nec peccare, ita pœnitentiam peccati habere non potest.* Notarunt Zerda *in advers. cap.* 144. Novarinus *lib.* 1. *schéd. cap.* 9. quem errorem, ut damnarent PP. dictum canonem ediderint.

C A P U T IV.

Idem a *Metensi Episcopo*.

DEbitum officii pastoralis exsolvis, cùm in dubiis juris articulis responso Sedis Apostolicæ postulas edoceri. Sane per tuas nobis litteras intimasti, quod quidam Judæus in mortis articulo constitutus, cùm inter Judæos tantùm existeret, in aquam seipsum immersit dicendo: Ego baptizo me in nomine Pa. & Fi. & Spi. San. nunc autem quæris, utrum ille Judæus in devotione Christianæ fidei perseverans debeat baptizari. Nos autem fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cùm inter baptizantem, & baptizatum debeat esse discretio, sicut ex verbis Domini colligitur dicentis Apostolis: Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; memoratus Judæus est ab alio baptizandus, ut ostendatur, quod alius est, qui baptizatur, & alius, qui baptizat: ad quod etiam designandum ipse Christus, non à se ipso, sed à Joanne baptizari voluit: quamvis si talis continuò decessisset, ad patriam protinus evolasset per *b* sacramenti fidem, etsi non propter fidei sacramentum. In baptismo quippè illa spiritualis generatio celebratur, quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non introibit in regnum cœlorum: & sicut in carnali generatione, qua proles ex viro, & fœmina nascitur, alius est, qui carnaliter gignit, & alius, qui carnaliter gignitur: sic & in sacramentali generatione, qua soboles ex aqua, & Spiritu Sancto renascitur, alius debet esse, qui spiritualiter generat, & alius, qui spiritualiter generatur. Sanè cùm corpus exteriùs, sive cor interiùs baptizatur, oportet ut utrobique paternitas, & filiatio valeant inveniri, quibus baptizatus, & baptizans ad invicem referantur.

N O T Æ.

1 a MEtensi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. Theodorico videlicet Præsuli 57. ipsius Ecclesiæ: de diœcesi Metensi nonnulla notavi *in cap.* 14. *de cler. non resid.*

b *Sacramenti fidem.*) Ut dicemus *in cap.* 2. *infrà de presb. non bapt.*

COMMENTARIUM.

2 IN hoc sacramento, sicut in aliis legis Gratiæ, si Eucharistiam excipias, suscipiens eget ministro à se distincto; quia nemo seipsum baptizare valet, ut in præsenti deciditur, & docent plures congesti à Barbosa *in præsenti*; quia inter dantem, & accipientem debet esse realis distinctio, *cap. fin. de institut. cap. per nostras, de jurepatr. l. jus dandi*, §. *Prætor, ff. de tut. & curat.* P. Gregorius *de elect. capit.* 7. Jul. Lavor. *variar. lucubr. titul.* 4. *cap.* 6. *num.* 18. Quis autem sit minister ordinarius hujus sacramenti, exponemus *in cap.* 1. *de presbyter. non baptizato*. Dixi si Eucharistiam excipias, quia eam non solùm sacerdotes à seipsis recipiunt, verùm & laici sibi ipsi communionem dabant. Palladius *capit.* 143. *de Sylvania*, ibi: *Ecce ago annum ætatis sexagesimum, præter extrema manuum mearum (& hoc propter communionem) non per meus aquam tetigit*. Cyrillus Hierosolymit. *cathechesi* 5. *mystag. Accedens ad Eucharistiam, non expansis manuum volis accede, nec distinctis digitis, sed sinistram veluti sedem quandam subjicias dextræ, quæ tantum Regem susceptura est, & concava manu suscipe corpus Christi dicens, Amen.* Ponebantur autem manus in formam crucis, ut expressè definitum est in sexta Synodo, *canon.* 101. ibi: *Si quis voluerit synaxis tempore communicari purissimo Christi corpore, manus in crucis formam figurans, sic adeat, & suscipiat gratiæ communionem. Eos enim, qui pro manu vascula quædam aurea, vel ex alia materia construunt ad susceptionem divini doni, & per illa immaculatam communionem suscipere volunt, nullo modo admittimus, ut qui præferant materiam inanem homini Dei imagini.* Damascenus *lib.* 4. *de fide orthodox. cap.* 14. *Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis formam compositis, crucifixi corpus suscipiamus.* Viri tamen cava, nudaque manu Eucharistiam excipiebant, fœminæ verò non nisi linteamine. D. August. *sermon.* 252. *de tempore: Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus suas; & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant.* Concil. Altissiod. *canon.* 36. ibi: *Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam sumere.* Quod linteamen Dominicale appellatur *in can.* 42. *ipsius Concilii*, ibi: *Unaquæque mulier suum habeat Dominicale quando communicat.* Illustrant latè Rosveidus *in onomast. verbo Eucharistia*, Zerda *in advers. c.* 81. Haæphtenus *in vita Sanct. Benedicti, prolog.* 18. §. 4. Baronius *anno* 57. *num* 147. & 201. *num.* 19. & 254. *num.* 54. & 255. *num.* 33. & 260. *num.* 11. Stephan. Gratian. *tom.* 3. *discept. cap.* 142. *num.* 14. Andr. Saussay *lib.* 1. *de Myst. Galliæ Script. in Paulo, tit.* 10. Theoph. Raynaud. *tom.* 12. *fol.* 295. Menardus *in not. ad librum sacram. D. Greg. fol.* 390. Buleng. *ad caput* 43. *Casaub. diatrib.* 3. *fol.* 218. Vicecomes *volum.* 4. *de rit. Missæ, lib.* 7. *cap.* 11.

C A P U T V.

Idem a *Nidrosiensi Archiepiscopo*.

NOn ut apponeres tibi scientiam, sicut credimus; sed ut per oraculum verbi nostri tuorum ignorantiam subditorum meliùs erudires, Apostolicum tibi responsum fieri postulasti, utrum parvuli sint pro Christianis habendi, quos in articulo mortis constitutos propter aquæ penuriam, & absentiam sacerdotis, aliquorum simplicitas in capnt, ac pectus, ac inter scapulas pro baptismo salivæ conspersione lenivit. Cùm igitur in baptismo duo semper, videlicet verbum, & elementum necessariò requirantur, juxta quod Veritas de verbo ait: Euntes in mundum universum, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; eademque dicat de elemento: Nisi quis renatus fuerit

fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non introibit in regnum cœlorum; dubitare non debes, illos verum non habere baptiſmum, in quibus non ſolùm utrumque prędictorum, ſed eorum alterum eſt omiſſum.

NOTÆ.

1 a *Nidroſienſi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. De Nidroſienſi diœceſi egi *in cap. ſacris, de his, quæ vi.*

COMMENTARIUM.

Aquam naturalem, & elementarem, eſſe materiam remotam baptiſmi, conſtat ex ſacra pagina, *Joannis cap. 3. verſ. 5. Marci cap. ult. verſic.* 19. *Actuum Apoſt. capit.* 8. *verſic.* 35. *capit.* 30. *verſic.* 47. D. Paulo *ad Hebræos capit.* 10. *& ad Epheſios capit.* 5. *verſicul.* 25. *capitul.* 1. *de ſumma Trinit.* D. Clemen. *epiſt.* 3. *poſt principium*, ibi: *Baptizetur unuſquiſque aquis perennibus, invocato nomine trinæ beatitudinis.* Trident. *ſeſſ.* 7. *de ſacram. canon.* 12. Miraculis probat Beyerlinch *in Theatr. verbo Baptiſmus.* Quare damnati fuerunt hæretici Seleuciani, non aqua, ſed igne baptizantes, ut refert D. Auguſt. *hæreſi* 19. & Flagellantes, qui circa annum 1300. ſanguine ſuo ſe baptizabant. Varias rationes, quare Dominus noſter eam pro materia hujus ſacramenti præfinierit, adduxerunt ſcribentes de hoc Sacramento, inter quas illa non incongruè aſſignatur, quia videlicet aqua magnam habet proprietatem ad ſignificandam interiorem munditiam, ut conſtat *ex capit.* 8. *Job, verſicul.* 30. Unde Gentiles credebant, leviora peccata aqua fluviali, majora verò marina expiari poſſe. Tertul. *de baptiſmo cap.* 3. D. Hieronym. *epiſt.* 8. Cyril. Hieſoſol. *catech.* 3. & alii apud Theoph. Raynaud. *de Agno cereo, cap.* 2. *num.* 15. Penes veteres quiſquis ſe homicidio infecerat, purgatrice aqua ſe expiabat. Seneca *in Hercule Furente.*

——Licet jam tota teſtis
Per meas currat manus, hærebit altum facinus.

Ovidius *lib.* 2. *&* 4. *Faſtor.* Virgilius *lib.* 2. *&* 6. *Æneid.* Scholiaſtes Sophoclis ibi: *Mos erat antiquis, cùm mortem hominis, aut alias cædes patrabant, aqua lavare manus in purgationem maculæ.* Macrobius *lib.* 3. *Saturn. capit.* 1. Virgilius *lib.* 2. *Æneid.* ubi Æneas cæde pollutus ſic ait:

Tu genitor cape ſacra manu, patrioſque penates:
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Et *lib.* 6. quem ex hoc ritu explicat Turnebus *lib.* 11. *adverſ. cap.* 21.

Idem, te ſocio, pura circumtulit unda
Spargens rore levi, ramoque felicis olivæ.

Et ex Ovidio 2. *Faſtor.* qui ad hoc etiam alludit in Faſtis:

Heu nimium faciles, qui triſtia crimina cædis
Fluminea pelli poſſe putatis aqua.

Illuſtrat latè Antonius Sylvius *ad ll.* 12. *Tabul. cap.* 14. Durantius Caſel. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. *&* 2. Tiraquell. *de nobilitat. cap.* 31. *ex num.* 558. Petrus Gregorius *lib.* 36. *ſyntag. cap.* 21. Solorzanos *lib.* 1. *de parricid. cap.* 31. D. Joann. Suarez *lib.* 1. *ad leg. Aquil. capit.* 2. *ſect.* 9. qui inde exponit *num.* 20. factum Pilati, quod refertur à D. Matthæo *cap.* 27. in illis verbis: *Videns Pilatus, quod nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua lavit manus coram populo.* Itaque ad lacum, quem aquam Mercurii nominabant, antiqui accurrebant Romani, & ramuſculo quodam è lauro ſeſe invicem aſpergebant, & jam ſe mundos, & puros exiſtimantes, ad ſuam quiſque redibat domum. Meminit hujus ritus Onufrius Pambinus *in lib. de Urbe Romana*, & illum probat ex Ovidio *lib.* 2. *Faſtor.* ibi:

Eſt aqua Mercurii portæ vicina Campanæ:
Si juvat expertis credere, numen habet.

Etiam in defunctorum exequiis ad expiandos homines, luſtrandas domos, purgandas veſtes, aquam adhiberi ſolitum teſtatur Propertius *lib.* 4. *eleg.* 9. ibi:

Dein quemcumque locum externæ tetigere columbæ
Sufficit, & pura limina tergit aqua.
Imperat & totas iterum mutare lacernas,
Terque meum tetigit ſulphuris igne caput.

Proſequuntur Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus baptiſmi, cap.* 17. Farnabius *ad Senecam ſup. fol.* 155. fusè Marſilius *de aqua benedicta ſect.* 3. *cap.* 7. Rectè ergo in præſenti pro expiatione peccati originalis in parvulis, & actualis in adultis Dominus aquam, ut neceſſariam materiam præſcripſit.

Manet ergo, ex inſtitutione Chriſti Domini materiam remotam ſacramenti baptiſmi eſſe aquam naturalem, idque contra varios hæreticos ſæpè ſæpiùs Eccleſia definivit *in cap. in quadam de celebr. Miſſar.* Concil. Floſent. *in decreto de unione Armenor. de ſacram. §. primùm.* Trid. *ſeſſ.* 7. *de baptiſm. cap.* 2. & aliis pluribus canonibus congeſtis ab Ant. Auguſtino *in epit. juris, lib.* 22. *titul.* 10. probant omnes Summiſtæ verbo *Baptiſmus*, Theologi cum D. Thoma 3. *p. qu.* 66. *art.* 3. Bellarm. *tom.* 2. *controv. lib.* 1. *de baptiſ. c.* 2. Caſtro *adverſus hæreſes, verbo Baptiſmus.* Appellatione aquæ naturalis (quam alii elementarem dicunt) venit aqua maris, fluminis, paludis, ex parietibus profluens, reſoluta ex ſale, ex vaporibus denſatis collecta, ſive vera, ſive miraculoſa, qualis fuit ex latere Chriſti profluens, & quæ ex ſilice per Moyſem percuſſo profluxit: nec diſtinguimus, an benedicta ſit, vel non; licèt agnoſcamus ſacerdotem baptizantem extra neceſſitatem cum aqua non benedicta, trinaque infuſione chriſmatis conſecrata, lethaliter peccare, ut contra Granados, & Quintanadvennas tenent Caſtropalao, & Hurtado, quos refert, & ſequitur Diana *p.* 9. *tract.* 6. *reſolut.* 33. De qua benedictione aquæ agunt Joſephus Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus baptiſmi, cap.* 54. Chartuſ. *de cærem. baptiſmi, cap.* 6. Et ſi aqua accidentaliter tantùm mutata ſit, dum aquæ uſum retineat, ſufficiens eſt ad baptiſmum miniſtrandum, veluti aqua jurulenta, tincta pulvere, melle, aut aliis rebus permixta, lexivium, ut docent D. Thomas *in* 4. *diſt.* 4. Sotus *art.* 4. Ægidius *de ſacram. qu.* 66. *art.* 4. *dub.* 2. Hurtad. Poſſevinus, & alii apud Leandrum *tom.* 1. *de ſacram. diſp.* 1. *de baptiſmo, q.* 9. De glacie, nive, & gelu dubium eſt, cùm non ſit aqua apta ad abluendum corpus baptizandi. Negant cum eis validè baptiſmum conferri, D. Thom. 3. *p. q.* 66. *art.* 4. Bonacina, Henriq. Filliucius, & Ledeſma apud Dianam *p.* 5. *tract.* 3. *reſol.* 3. Affirmant Hurtado *de baptiſmo diffic.* 2. Leander *d. tract.* 2. *de baptiſmo, q.* 7. Sed verior eſt negativa ſententia, dummodo in ipſa baptiſmi adminiſtratione, & applicatione materiæ nix reſoluta non ſit; unde quæri ſolet, an ſi reſolvatur nix, non in manibus miniſtri, ſed in ipſo corpore baptizandi, baptiſmus ritè conferatur? Negat Tannerus *tom.* 4. *q.* 4. *diſp.* 1. *dub.* 2. *n.* 44. Affirmat Suar. 3. *part. in* 3. *part. diſp.* 20. *ſect.* 2. Credo tamen baptiſmum ita tempore neceſſitatis collatum valere, utpotè cum materia probabili adminiſtratum. Ex dictis colligitur, non poſſe ſacramentum baptiſmi adminiſtrari cum ſaliva, ut in præſenti textu docetur; nec etiam eſſe materiam aptam cerviſiam, lac, vinum, ſudorem, lachrymas, aquam ex vite, vel arboribus diſtillatam, liquorem herbarum, ex floribus, vel radicibus elicitum, ut ſexaginta auctoribus relatis tenet Diana 5. *p. tract.* 3. *reſ.* 2. Nec etiam ulla urgente neceſſitate cum illis aquis adminiſtrari poteſt baptiſmus, ut de aqua roſacea contra Stephanum Banny, & Chamerotam defendunt Lanfrancus *to.* 2. *opuſc. cap.* 4. *num.* 2. Diana *tom.* 6. *tract.* 7. *reſolut.* 18. Mendo *in ſtatera, diſſert.* 9. *qu.* 1. *&* 2. ubi probat, neque urgente neceſſitate poſſe conferri baptiſmum cum aqua roſacea, ſaliva, aut ſudore. Prado *de ſacramentis, tract.* 2. *de baptiſmo, dub.* 3. *§.* 1. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. ſpir. puncto* 10. *in princ.* Licèt Stephanus II. conſultus in conventu Cariſiaco in Francia habito, ut privatus Doctor reſpondens docuerit, baptiſmum cum vino collatum ratum eſſe, *can.* 11. ibi: *Si in vino quis propterea, quod aquam non inveniens, at omninò periclitantem infantem baptizavit, nulla exinde ei adſcribitur culpa: infantes ſic permaneant in ipſo baptiſmo.* Habetur *tom.* 17. *Concilior. pag.* 576. etſi eadem ſententia falsò adſcribatur Syricio Papæ, ut probat Ant. Auguſt. *lib.* 1. *dialog.* 16. In eo ergo canone reſpondit Pontifex, ut privatus Doctor, non ex Cathedra: etſi Theophilus *tom.* 10. *in aurea corou. Rom. Pontif. verit.* 7. docuerit, neceſſe non eſſe admodum laborare pro reſponſo illo, quod non eſt evidens à Pontifice manaſſe, vel quod abſque truncatione referri non eſt exploratum; cùm ejus reſponſi fides unius dumtaxat Codicis MS. è monaſterio quodam Gallicano aſſertione nitatur. De baptiſmo etiam cum arena collato ab Andrea Abbate agit Aloix *ad vitam S. Dionyſii Epiſcop. Corinth. cap.* 1.

Diximus, aquam debere eſſe aptam ad abluendum cor- 2
pus baptizandi, quia materia proxima hujus ſacramenti eſt ablutio corporis, ſive fiat per immerſionem, ſive per aſperſionem, *c.* 1. *hoc tit.* quia utroque caſu homo dicitur ablutus. D. Thomas *qu.* 66. *art.* 7. Hurtado *de baptiſmo, diſp.* 1. *diffic.* 4. Leander *eod. tract. diſp.* 3. *qu.* 19. Tenetur tamen miniſter ſervare uſum propriæ Eccleſiæ, ſaltem ſub

peccato veniali, ut docet Leand. *ubi proximè*: sufficitque una aquæ gutta, quæ possit per corpus diffluere, ut tenent plures, quos refert, & sequitur Diana *p. 5. tract. 3. resol.* 3. Circa minimam autem aquæ guttam non consentiunt Theologi, & Moralistæ. Sufficere ad conferendum baptismum, tenuerunt Henriq. *lib. 3. summæ*, *cap. 7. nu. 2*, & *cap. 21. n. 4.* Vasq. *3. p. in 3. disp. 145. cap. 4.* alii, quos sequuntur Diana *d. tract. 3. resol.* 4. Pasqualigus *de baptismo dub.* 74. Negant Cambrana *de baptismo*, *cap. 1. dub. 4.* Suar. *de sacr. disp. 20. sect. 2.* Valentia *tom. 4. controv. disp. 4. qu. 1. puncto* 2. Laym. *lib. 5. summæ*, *tract. 1. cap. 3. nu. 1. conclus.* 3. Dubiam materiam esse docuerunt Gaspar Hurtado *tom. 1. res. mor. p. 1. §. 25. num.* 323. Theophilus *d. tom. 16. fol.* 145. Macedo *de clavibus Petri*, *lib. 4. cap.* 12. Unde etiam hæsitatur, si quis baptizaverit signo crucis in fronte, aut alia corporis parte digito facto, aut linteo aliquo madefacto, verum conferebat baptismum. Negant Angelus *verbo Baptismus 3. nu.* 4. Aureolus *in 4. dist. 3. qu. 3.* Possevinus *de baptismo*, *cap. 2. n. 4.* Sed rectius affirmant Paulus Comitolus *lib. 1. res. mor. qu.* 12. Bonac. *in ult. edit. de baptismo*, *disp. 2. p. 3. nu.* 14. Leand. *d. tract. 2. quæst.* 4. Nihil tamen interest, quæ corporis pars aqua abluatur, sive caput, *c. postquam 28. de consecr. dist.* 4. sive pectus, aut scapulæ. Sotus *in 4. dist. 3. art.* 7. Circa alias verò, veluti pedem, manum, aut digitum, dubitant DD. Et baptismum conferri negant Sotus *d. ar.* 7. Suar. *disp. 20. de sacram. sect.* 2. Bonac. *sup. nu.* 24. Ægidius, Granados, Torreblanca, & alii relati à Leandro *d. tract. 2. qu.* 25. Sed contrariam sententiam, ut veriorem tenent Vasquez, Navar. Ochagavia, Filliuc. Diana & Hurtado apud Leandrum *ubi proximè*: & probatur ex eo, nam si quamlibet ex iis partibus quis tetigerit, dicitur totum hominem tetigisse, *l. vulgaris 21. ff. de furtis*: ergo ablutio cujuslibet ex his partibus sufficiens erit, ut homo dicatur ablutus. Observandum tamen est, cessante necessitate similem baptismum iterandum esse sub conditione, cùm administratum reperiatur sub materia dubia, ut pluribus relatis docet Hurtado *tom. 1. res. mor. tit. 1. §. 25. num.* 359. Frances *in Pastor. interno*, *part. 2. tract. unic. q. 3. nu.* 6. Semper autem requiritur, ut aqua corpus tangat, saltem in capillis, aut ungue, ut docent Sotus *d. art.* 7. Vasquez *3. part. in 3. part. disp.* 145. Filliuccius, Valentia, Toletus, Suarez, & alii relati à Leandro *suprà*, *quæst. 24. & 70.* Idem asserendum est de baptizatis in pelle secundina, aut umbilico, per quem fœtus matri conjungitur, & alitur; nam baptismus iterandus est sub conditione. Marchantius *de baptismo*, *cap. 1. quæst. 1. casu* 2. Diana *dict. part. 5. tract. 3. resolut. 4. & 112.* Si autem pars aliqua corporis mortua sit, & illa aqua abluatur, baptismus invalidus est, quia pars sensibilis non est, nec ab anima informatur. Desideratur etiam, ut ablutio fiat ab ipso ministro. De emersione verò, & an necessaria sit in baptismo, agit Hurtado *de sacram. tom. 1. tract. 2. de baptism. dub.* 7.

CAPUT FINALE.

Idem *in a eodem*.

Licèt Græcos diebus nostris ad obedientiam Sedis Ap. revertentes fovere, ac honorare velimus, *b* mores ac ritus eorum, quantum cum Domino possumus, sustinendo: in his tamen illis deferre nec volumus, nec debemus, quæ periculum generant animarum, & Ecclesiasticæ derogant honestati. Postquam enim Græcorum Ecclesia cum quibusdam complicibus, & fautoribus suis ab obedientia Sedis Ap. se subtraxit, in tantum Græci cœperunt abominari Latinos, quod inter alia, quæ in derogationem eorum impiè committebant, si quando sacerdotes Latini super eorum celebrassent *c* altaria, non priùs ipsi sacrificare volebant in ipsis, quàm ea, tanquam per hoc inquinata, lavissent. Baptizatos etiam à Latinis ipsi Græci rebaptizare ausu temerario præsumebant; & adhuc, sicut accepimus, quidam hæc agere non verentur. Volentes igitur tantum scandalum ab Ecclesia Dei amovere, sacro suadente Concilio distinctè præcipimus, ut talia de cætero non præsumant, conformantes se tanquam filii obedientiæ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matri suæ, ut sit unum ovile, & unus Pastor. Si quis autem tale quid præsumpserit, excommunicationis mucrone percussus, ab omni officio, & beneficio Ecclesiæ suspendatur.

NOTÆ.

1 a *Eodem.*) Lateran. videlicet; cùm enim temporibus Innoc. III. Græci ad unitate Ecclesiæ Rom. fuissent conversi, ut retuli *in c. scriptum*, *de elect.* editus fuit præsens canon, ut damnaretur abusus eorum, qui baptizatos à Latinis iterum baptizabant. Sed quæret aliquis, cur præsens constitutio, cùm edita sit in Græcos, seu contra eos, eorum idiomate PP. Concilii usi non fuerint, cùm lex promulganda sit potiùs lingua eorum, ad quos dirigitur, *authen. de non alienandis*, *§. nos igitur*, *ad finem*, ibi: *Hanc proposuimus*, *& non paterna voce legem conscripsimus*, *sed hac communi*, *& Græca*, *ut omnibus sit nota*, *propter facilem interpretationem*. Et *l. unic. in fine*, *C. de veteri jure enucl.* Faciunt textus *in c. si rector*, *44. dist. c. oportet 7. q. 1. c. quoniam*, *de off. Ord. Clemen. ne in agro*, *§. sanè*, *de statu monach.* Nam legislator subditos legibus dirigere, non illaqueare intendit, *c. 2. 27. q. 1.* unde lex non debet esse captiosa, *cap. erit*, *4. dist.* Franc. Valens *in concord. juris Pont. 2. p. sect. ult.* Facit ab specie text. *in c. nomine*, *74. dist.* Respondeo Patres Concilii præsentem constitutionem edidisse vulgari, & communi lingua, Latina videlicet, quæ tam apud Græcos, quàm apud alias nationes facilè intelligitur, vel saltem exponi potest à pluribus in qualibet regione commorantibus. Et cùm Concilium hoc generale esset, & Romæ celebraretur, vulgari, & Latina lingua constitutiones promulgandæ erant, tum ob Ecclesiæ Latinæ auctoritatem, tum quia in Concilio generali, ubi erant utriusque linguæ periti, hæc constitutio edita fuit.

b *Mores.*) Prorsus diversos à Latinis, de quibus integrum librum edidit Arcudius.

c *Altaria.*) Quia Latinos, tanquam hæreticos vitabant, talesque esse credebant, eo quòd in baptismo utebantur formula vulgari, *Ego te baptizo*, *&c.* ut infrà dicemus. Quod etiam contigit Donatistis, qui adhuc incredibili fastu, & immani odio Latinos persequebantur, ut altaria, in quibus ipsi catholici celebrabant, improbarent, & pro inquinatis haberent, ut refert Optatus Milevitan. *lib.* 6. ubi notavit Balduinus.

2

COMMENTARIUM.

Inter ritus diversos, variosque Ecclesiæ Latinæ, & Græcæ, illum præcipuè usitatum, ac receptum legimus circa formam sacramenti Baptismi, videlicet quod Latini utuntur ea forma: *Ego te baptizo in nomine Patris*, *& Filii*, *& Spiritus sancti*; ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* Græci verò utuntur ea forma: *Baptizetur N. servus Christi in nomine Patris*, *& Filii*, *Spiritus sancti*; ut constat ex Concilio Florentino in decreto de Sacramentis, *vers. Forma autem*, ubi docetur, per illam formulam verum confici sacramentum. Græci enim ea forma uti cœperunt, ad tollendum quoddam schisma, quod jam primis Ecclesiæ sæculis cœperat apud Corinthios, qui existimabant, baptizatos pertinere ad eum, qui ipsos baptizabat, ac proinde unusquisque dicebat: *Ego sum Cephæ*, *ego sum Pauli*; quos reprehendit D. Paulus *cap. 1. & 3.* dicens: *Numquid Cephas pro vobis mortuus est*, *aut Paulus?* Notavit D. Augustinus relatus à Gratiano *in cap. cùm tantum 47. de consecr. dist.* 4. Quare ut occasionem hujus erroris Græci tollerent, uti cœperunt prædicta formula, sed adeò pertinaci animo, ut crederent sub ea tantùm baptismum validè administrari, & ita credebant Latinos formula vulgari utentes hæreticos esse, ut notavit Bellarminus *de baptism. cap. 3. vers. Sextus fuit*. Et ita à Latinis baptizatos iterum baptizabant, & altaria, in quibus ipsi presbyteri Latini celebrabant, tanquam ideò polluta, reconciliabant, juxta textum *in cap. 2. de sacram. non iterandis*: quod improbant, & condemnant PP. in præsenti canone, Græcis de cætero prohibentes, ne baptizatos à Latinis iterum baptizare præsumant. 3

Sed prædicta forma Græcorum ab Ecclesia approbata in dicto Concilio Florent. non levem difficultatem continet; siquidem actio ministri necessariò exprimenda est, ut docetur *in c. 1. hoc tit.* in dicto Concilio Florent. *ubi supra*, 4

prà, in illis verbis: *Si exprimatur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis invocatione perficitur sacramentum*. Unde D. Thomas *3. part. qu. 66. art. 5. in corpore*, postquam scribit baptismum evangelicis verbis conferri, subjungit: ideò oportet, quod in ejus forma exprimatur causa, quæ duplex est; una principalis, aquæ virtutem exprimens, nempè SS. Trinitatis expressio; alia instrumentalis, videlicèt minister, qui sacramentum confert; ideò inquit Sanctus, in forma baptismi utriusque mentionem fieri debere: sed in forma Græcorum non. exprimitur actio ipsa ministri: ergo per eam non potest validè baptismus conferri. Cui difficultati ut satisfaciat Sotus *in 4. dist. 3. q. un. art. 5.* quem sequitur Cabrera *de sacram. q. 66. art. 5. n. 16.* existimat, ad veritatem formæ baptismi non esse necessarium explicare actionem ministri activè, aut passivè, dummodo ea non negetur, ac proinde sufficere, si dicatur: *Baptizet te Deus, vel Christus;* sive *Baptizaris à Christo, vel à Deo*. Et ita accipit formam Græcorum, *Baptizetur servus Christi*, subaudiendo à Christo, vel à Deo. Sed hæc sententia Soti communiter rejicitur ex eo, quia actio ministri non solùm debet non negari in forma baptismi, verùm & significari in ipsis formæ verbis, ut facilè probatur *ex d. cap. 1. hoc tit. Concilii Florent. suprà relato*. Deinde quia explicatio illa formæ Græcorum, ut subintelligatur à *Deo*, vel à *Christo*, prorsus inepta est; siquidem ad Deum non spectat baptizare in nomine Patris, &c. Quare hac sententia omissa, quam impugnat Vasquez *3. part. in 3. part. disput. 142. cap. 2. à num. 15.* Ochagavia *de sacram. qu. 8. de baptism. à num. 4.* Gaspar Hurtado *disput. 1. de baptismo, difficult. 8.* Granados *tract. 5. de baptism. disput. 5. num. 3. & 4.* dicendum est, in baptismi forma non solùm actum baptizandi explicandum esse per verbum *Baptizo*, vel aliud æquipollens activè, vel explicitè, ut declaravit Eugenius IV. exponens formam Græcorum in dicto Concilio Florentin. in decreto de Sacram. *versicul. Primum omnium*, ubi ad probandum, Græcos verum conficere sacramentum Baptismi, eam rationem reddit, quoniam cùm principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas; instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius Sacramentum, si exprimatur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum Sanctæ Trinitatis invocatione, perficitur sacramentum. Unde rectè Vasquez, Hurtado, & Granado suprà laudati asseruerunt, eum esse sensum formæ Græcorum: Baptizetur N. servus Christi à me, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Et si adhuc instes, ex ratione suprà adducta, ob quam Græci uti cœperunt hac forma, & per eam Græcos intendere excludere omnem actum baptizantis. Respondeo Græcos ob prædictam rationem, & alias, quas refert Petrus Arcudius *in concord. Eccles. Occident. & Orient. lib. 1. cap. 8.* prædicta forma utentes, noluisse negare instrumentalem virtutem baptizantis, sed solùm principalem, quæ Deo competit: quippe in Græcorum forma explicatur etiam actus baptizantis, prout exercetur à ministro, tanquam instrumento Dei, ut declaravit Eugenius IV. *ubi suprà*, & docuit D. Thomas *d. 3. part. qu. 66. art. 5.* Unde audiendus non est Innocentius *in comment. textus in c. 1. hoc tit.* quem sequuntur Felinus *in cap. Quæ in Ecclesiarum, de constit.* Marcus Antonius *lib. 5. instit. 2. de baptism.* Sylvester *verbo Baptismus 1. num. 7.* dum asserit, presbyterum Latinum administrantem baptismum cum forma Græcorum, nullum conferre sacramentum; nam licèt ita baptizans peccaret lethaliter, tamen certum est, illum validum sacramentum conferre, ut de presbytero Latino consecrante in pane fermentato, aut Græco in pane azymo, probavi *in cap. fin. de celebr. Missar.*

TITULUS XLIII.

De Presbytero nondum baptizato.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio apud a *Compendium.*

SI quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur.

NOTÆ.

1 a *COmpendium.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & apud Burchardum *lib. 4. Decreti, c. 74.* Ivonem Carnot. *part. 1. Decreti, cap. 268.* Gratianum *in cap. si quis 60. 1. qu. 1.* & meminit Innocent. III. *infrà, in cap. veniens:* idest in Synodo habita in palatio Regis Caroli apud Compendium. Unde textus hic reperitur inter Capitularia Caroli *lib. 6. c. 93.* in hæc verba: *Si quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, & ordinetur iterum, & omnes, quos priùs baptizavit*. Illa autem verba: *Et omnes, quos priùs baptizavit*, justè omittuntur in præsenti à Raymundo, licèt à Decretistis referantur; quia baptizatus non accipit gratiam à ministro, sed ab ipso sacramento: ideò à quocumque, etiam Judæo, vel Pagano administratus, dum sub edita, & legitima forma, & cum intentione faciendi quod Ecclesia facit, iterari non debet: quod & cautum video in ipsis Capitularibus *lib. 5. cap. 4.* ibi: *Si quis baptizatus est à presbytero non baptizato, & sancta Trinitas in ipso baptismo invocata fuit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit: impositione verò manus indiget, Gregorius Episcopus Roman. & Joannes Sacellarius sic senserunt*. Ubi pro Gregorio legendum est, *Georgius*, ut in ipso Concilio Compendiensi habetur. Georgius hic, & Joannes Sacellarius fuerunt Legati Stephani Papæ ad Pipinum, quorum ipse Stephanus meminit *in epist. 8.* Codicis Carolini, quem edidit Grethserus. Unde rectè Raymundus omisit in præsenti ea verba: *Et omnes, quos ipse baptizavit*. Quia illi nullo modo sunt rebaptizandi, ex proximè dictis; immò omnia gesta ab ipso Presbytero non baptizato, ob publicam utilitatem sustinentur, argumento textus *in l. Barbarius, de offic. Prætor.*

Commentarium hujus textus dabimus *infrà, cap. 3.*

CAPUT II.

Innocent. III. *Episc.* a *Cremonensi.*

APostolicam Sedem consulere decrevisti. *Et infra*: Inquisitioni tuæ taliter respondemus: Presbyterum, quem sine unda baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ matris Ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseveravit, ab originali peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse *b* adeptum asserimus incunctanter. Lege super octavum August. de *c* civit. Dei, ubi inter cætera legitur: Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Librum etiam *d* D. Ambrosii de obitu Valentiniani, idem asserentis revolve. Sopitis igitur quæstionibus Doctorum, Patrum sententias teneas, & in Ecclesia tua juges preces, *e* hostiasque Deo offerri jubeas pro presbytero memorato.

N O T Æ.

1 a CRemon.) Ita atiam legitor in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 2. sed ut notavit Ant. August. *in notis ad hunc textum*, legendum est, *Innocent. II.* nam Decretales epistolæ Innocentii III. tantùm reperiuntur in tertia aut quarta collectione, juxta ea, quæ adduxi in apparatu ad hæc Commentaria. Innocentius II. antea Gregorius dictus, monachus Benedictions, electos fuit io summum Pontificem die 14. Febr. anoo 1130. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Ludovic. à S. Carolo *in Biblioth. Pontif. litt. I.* Cremona est in plaga occidentali, climate septimo, ac regione salubri gaudet; sed protendens obliquè io loogitudinem à Meridie ad Septentrioeem, & in latitudine ab ortu ad occasum, spatio passnum circiter bis mille quiogentotum: de cujus situ, origine, & amplitudioe plura tradit Andreas Scotus *in itenerario Italiæ*, *lib.* 1. *fol.* 216. Jam olim Ecclesia Cathedrali decorata erat, siquidem Eustachius ejus Præsol subscripsit Synodis Romanis 3. & 6. sub Symmacho, ut refert Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacra*, *fol.* 62.

2 b *Esse adeptum.*) Unde cognoscitur, falsam esse sententiam existimantium, non dari beatitudinem ullam usque ad finem mundi, & per consequens oec judiciom particulare cujuslibet decedentis; quam expressiùs damoarunt Benedictus XI. in extravaganti relata à Castro *adversus hæreses*, *verbo Beatitudo*, Eugenio Papa io Concilió Florent. *sess. ult.* Eam refellunt latè Bellarminus *de Beatitudine*, *lib.* 1. Serarius *lib.* 1. *contra Puvium*, *cap.* 1. & 2. Theoph. Raynaud. *tom.* 2. *in tract. Christus Judex*, *c.* 6.

3 c *De civitate Dei.*) Sententia, quam in præsenti Innocentius Augustioo tribuit, oon reperitur in ullo ex libris 22. quos S. Doctor scripsit de civitate Dei; extat tamen *in lib.* 4. *de baptismo contra Donatistas*; *cap.* 22. & refertor *in cap. baptismi vicem*, *cap. non dubito*, *de consecr. dist.* 4. & citatur à D. Bernardo *epist.* 77. & etiam *lib.* 1. *de anima & ejus orig. cap.* 11.

d *B. Ambrosii.*) *In monodia Valentin. ferè in fine*, cujus verba statim dabimus.

4 e *Hostias Deo.*) Noo levis controversia est apud Interpretes, immò & apud Ecclesiæ PP. utrum Missæ sacrificium pro catechumenis offerri possit, ac eorum animæ incruento hoc sacrificio juvari valeant? Negant ulla ratione prodesse hoc sacrificium catecbumenis S. Chrysost. *homil.* 3. *ad Philipp.* ferè in fine, verbis illis, post præmissam summam hujus sacrificii utilitatem erga defunctos, quam ab Apostolis edocta est Ecclesia. *Noverant* (Apostoli) *hinc multum ad vita functos lucri accedere, multum utilitatis. Eo enim tempore, quo universus populus stat manibus pansis, ac cœtus sacerdotalis, & illud horrorem venerationis plenum incutiens sacrificium, quomodo Deum non placabimus pro istis orantes? Atque idquidem de iis, qui in fide discesserunt. Catechumeni verò neque hac dignantur consolatione, sed omni auxilio sunt destituti, uno quodam excepto. Quare verò hoc licet pauperibus pro ipsis dare, atque hinc aliquid recipiunt refrigerationis. Vult enim Deus nos nobis mutuum auxilium offeramus. Ecquid enim aliud causæ sit, quamobrem pro pace, & bono mundi statu precari jusseris? quamobrem pro omnibus? Nam sic quidem inter omnes sunt etiam latrones, sacrilegi, fures, atque alii sexcentis scatentes malis; & tamen pro omnibus precamur: erit enim fortasse quædam ipsorum conversio. Quemadmodum igitur pro viventibus istis precamur, qui nihil à cadaveribus differunt, ita pro illis etiam precari licet.* Ejusdem seoteotiæ videtur esse S. August. *lib.* 1. *de anima & ejus orig. c.* 11. Nam profitetur, sacrificium christianum pro nullis offerri, nisi baptizatis; oec agit dumtaxat de parvulis morte præventis priùs quàm lustrarentur fonte sacro. Nam quamvis is sit primarius eo loco D. Augustioi scopos, cootra fatuitatem cootrariam hæreticis, quem eo loco refellit; tamen initio capitis universalem doctrinam tradit io hunc modum: *Salva fide Catholica, & Ecclesiastica regula, nulla ratione conceditur, ut pro non baptizatis cujuslibet ætatis hominibus offeratur sacrificium corporis, & sanguinis Christi, tanquam per hujusmodi pietatem suorum, ad regnum cælorum, quo perveniant, adjuventur.* Contrarium tamen docuerunt D. Ambrosius in præsenti citatus, ubi ageos de duobus germanis Imperatoribus, Gratiano, & Valentiniano, quos habebat charistimos, & ambo excesseraot catechumeni, sic ait: *Beati ambo si quid mea orationes valebunt. Nulla dies vos silentio præteribit. Nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis vetabit commendationis prosecutione complecti? Si oblitus fuero te, sanctam Hierusalem, hoc est sancta anima, & pacifica germanitas, obliviscatur me dextera mea.* Hanc sententiam D. Ambrosii amplectitur Innocentius *in præsenti*, & *in cap. debitum*, *de baptismo*, perperam repugnante Gennadio *lib. de Ecclesiæ dogm. cap.* 73. & defendit Theoph. *tom.* 15. *in Heterocl. puncto* 3. *quæst.* 2. omissa distinctiooe inter catechumenos audientes, & competentes, qoam agnoverunt Bellarm. *lib.* 2. *de Missa*, *cap.* 5. Henriqoez *lib.* 9. *summæ*, *cap.* 15. *nu.* 5. Scortia *lib.* 2. *de Missa*, *cap.* 2. *num.* 5. Et licèt oegari ooo possit, SS. Chrysost. & August. oegasse offerri posse fructuosè hoc sacrificiom pro catechumenis; tamen cùm habeamus pro contraria sententia declarationem Innocentii III. profitentis, id esse conforme SS. PP. oon est cur oegetur hodie catechumenis hoc præsidium.

C O M M E N T A R I U M.

VIrtute baptismi flaminis eodem modo, ac ratione fluminis hominem justificari, ac per coosequens 5
salvari posse, docetur *in cap.* 3. *hoc tit.* & ita catechumenum in catechesi decedentem salvari, latè probavi *lib.* 3. *Concil. Illib. cap.* 60. ubi expooit Mendoza caput *catechumenum*, *de consecr. dist.* 4. Ex ibi adductis præsens commeotarium peteodum est.

C A P U T III.

Innocent. III. *Ferrariensi a Episcopo.*

VEniens ad Ap. Sed. dil. filius lator præsentium lacrymabili nobis insinuatione monstravit, quod cùm per singulos ordines usque ad gradum saeerdotii ascendisset, comperiit tandem pro certo, quod non fuerit secundùm formam Evangelii baptizatus. Unde nos eum per ven. f. n. *b* Tuscul. Episcopum ritè fecimus baptizari; & cùm super ordinibus coram nobis fuisset diutiùs disputatum, quidam in eam declinaverunt sententiam, ut cùm baptismus sit fundamentum sacramentorum, ante susceptionem baptismi non suscipiatur aliud sacramentum: quoniam ubi fundamentum non est, super ædificari non potest. Porrò cùm quis non solùm per sacramentum fidei, sed per fidem etiam sacramenti efficiatur procul dubio membrum Christi; & qui Christum habet per fidem, etsi baptismum non habeat, babet utique fundamentum, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Jesus, superædificari posse videtur, sicut salutifera opera, sic & qualibet Ecclesiastica Sacramenta, cùm illud non sit generaliter verum, neque de novis, neque de veteribus sacramentis, quod baptismus sit fundamentum illorum: quoniam & sacramentum conjugii, & *c* Eucharistiæ à non baptizatis recipi potest. Preterea sacramentum Ordinis, non solùm Pontificalis, sed Sacerdotalis etiam, & Levitici, ex institutione sua præcessit baptismum, per quod forsitan videtur, quod ante baptismum hujusmodi ordines possent ritè conferri, maximè his qui baptizati creduntur. Quia verò in Concilio apud Compendium legitur constitutum: Si quis presbyterorum ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur: Nos circa latorem præsentium in hoc dubitabili casu quod tutius est sequentes, mandamus quatenus ipsum per singulos ordines usque ad sacerdotium promovere procures, & permittas eum in saeerdotio ministrare; quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum; nec malè de sacramento sentitur, cùm illud non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit. Et certè de illo, qui natus de Christianis parentibus, & inter Christianos est fideliter conversatus, tam violenter *d* præsumitur, quod fuerit baptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis forsitan argumentis contrarium probetur.

NOTÆ.

N O T Æ.

1 a *FErrarienfi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *fub hoc tit. cap. unic.* Hugoni videlicet, qui Ferrarienfem Ecclefiam rexit ex anno 1196. ufque ad annom 1212. ot refert Ughellius *tom. 2. Italiæ facræ, fol. 576.* De Ferrarienfi Ecclefia egi *in c. cùm M. de conftit.*

b *Tufculan.*) Nicolaum videlicet. De Tufculana Ecclefia egi alibi.

2 c *Eucariftiæ.*) Materialiter, non fructuosè, exponont repetentes hic: fed veriuseft, etiam hæc verba afferri in vim difputationis pro opinione eorum, qui tenebant, baptizatos baptifmo flaminis poffe recipere alia Sacramenta. Conjugii videlicet, Ordinis, & Euchariftiæ, ut expofuerunt Lugo *de Eucharift. difp. 13. fect. 1.* Henao *eodem tract. difp. 14. fect. 4.*

d *Præfumitur.*) Licèt qois baptizatus non credatot,
3 Alciatus *lib. 4. de præfumpt. cap. 1.* Acunna *cap.*∴. Tamen cùm inter catholicos natus, & edocatus eft, creditur baptizatus, ut docent ultra congeftos à Barbofa hìc, Gregorius Lopez *in l. 3. tit. 3. partit. 1. gloff. 4.* Alex. Ambrofin. *de immun. Ecclef. cap. 7. de affaffinis, num. 3.* idebque in Tribunalibus S. Inquifitionis talis in hærefim lapfos punitur. Cantera *qq. crim. cap. 1. num. 5.* Carena *de offic. Inquifit. 2. part. titul. 1. de hærefi,* Vela *de delictis, cap. 14. nu. 4.* Ricciulus *de jure perfon.*

C O M M E N T A R I U M.

4 QUo modo cœlum baptifmo aperiri dicitur *in cap. 3. §. ficut, §. fed adhuc, cap. penult. de batifm.* fic ad alia facramenta veluti januam baptifmum effe, conftat *ex cap. præter, §. penult. 32. dift. cap. fi quis confugerit 52. cap. fi quis per ignorantiam 59. 1. q. 1.* & qui per eam ingreffus Ecclefiam non eft, ad ordines afcendere non poteft, nec etiam alia facramenta recipere. Concilium Florent. *in decret. union.* ibi: *Primum omnium facramentorum locum tenet fanctum Baptifma, quod vitæ fpiritualis janua eft; per ipfum enim membra Chrifti, ac de corpore efficimur Ecclefiæ.* Facit ratio addncta à D. Th. *3. part. q. 35. art. 3. in corpore,* his verbis: *Nihil poteft aliquis recipere, cujus receptivam potentiam non habet: per characterem autem baptifmalem efficitur homo receptivus aliorum facramentorum; unde qui characterem non habet, nullum aliud facramentum recipere poteft; & fic character ordinis baptifmalem characterem præfupponit: cùm enim baptifmus fit generatio fpiritualis, qui non eft genitus in Ecclefia, quomodo poterit cum aliis fidelibus ad fpiritualia concurrere?* Unde certa, & iodubitata eft fententia, quæ in præfenti Innocent. III. tantùm probabilis vifa eft, tum ob auctoritatem Concilii Florentini, tum ob communem confenfum Theologorum, qui Innocentium fequuti funt, afferentes non baptizatum incapacem effe ordinationis, & cæterorum facramentorum. Probat Hallierius *de facris elect. cap. 3. fol. 522.* Nec obftant fundamenta contrariæ fententiæ ab Innocentio in præfenti expenfa. Non primum, pro cojus folutione dicendum eft, non baptizatum per fidem Chrifti membrum fieri, quantùm ad adhæfionem interiorem Chrifto, quæ fufficit ad meritum, & privatum cujuslibet Chriftiani ftatum; non autem quantùm ad adhæfionem cum Chrifto exteriorem, & in ordine ad totum corpus Ecclefiæ, cujus omnia membra exteriori facro figno in unum corpus Ecclefiæ, feu teffera aliqua confœderantur, & fpirituali fignaculo per illud fenfibile fignum animæ impreffum, jus ad reliqua facramenta, & communia Ecclefię bona fortiuntur. Licèt enim quoad remiffionem peccati originalis, & ut homo falvari poffit, æquales fint baptifmus fluminis, flaminis, & fanguinis; tamen in aliis differunt, veluti quia in baptifmis flaminis, & fanguinis non datur effentia facramenti; nam in eis nulla adeft verborum forma, ut in baptifmo fluminis: nec in baptifmo flaminis adeft fignom externum fenfibile, ut in fluminis baptifmo, quod eft Sacramentum, *cap. un. §. una verò, de facra unct. cap. ad abolendam, de hæreticis,* Triden. *feff. 7. de facrament. can. 1.* Deinde quia baptifmus flaminis, feo fanguinis non imprimit characterem, ut facit baptifmus aquæ. Triden. *feff. 7. can. 9.* probat Hurtado *de vero martyrio tract. 7. refolut. 40.* Deinceps, qubd nec martyrium, nec contritio funt janua Sacramentorum, ficut baptifmus aquæ. Triden. *feff. 14. cap. 2.* nec excludunt neceffitatem recipiendi baptifmum aquæ, fi haberi poteft, *cap. cathecumenum 37. de confecrat. diftinct. 4.* Unde *cap. 10. Actuum Apoft.* refertur, Corneliom juftificatum poftea recepiffe baptifmum: unde licèt per baptifmum flaminis quis juftificetur, non tamen ideb poteft alia facramenta recipere. Nec etiam Euchariftiæ, aut matrimonii exempla in præfenti adducta quicquam faciunt; nam matrimonium cùm habeat naturam contractus, non ut facramentum, fed ut contractus juris gentium, etiam apud Infideles dator. Euchariftia etiam materialiter, & de facto ab eis recipi poteft; fed non licitè, & fructuosè, qnod probat D. Bafilius *homil. 13.* feu in exhortatione ad baptifmum, illuftri exemplo Ifraelitici populi, qui neque aquam de petra bibere, neque cœleftem panem manducare potuit donec mare rubrum, baptifmi figuram, pertranfiiffet, ibi: *Nec unquam ille ex fpirituali petra bibiffet, nifi ex figura baptizatus fuiffet: nec tibi aliquis veram potionem, nifi verè baptizato præbebit: panem Angelorum ille poft baptifmum manducavit; tu autem quomodo viventem comedes panem, nifi fumpto prius hoc Sacramento?* Denique falfum eft, Diaconalem, vel Sacerdotalem ordinem priùs inftitutum fuiffe, quàm baptifmom; nam licèt aliqui Theologi Scholaftici fenferint, hoc facramentum, quatenus & materia, & forma conftat, non fuiffe ante refurrectionem inftitutum, quam fententiam probabilem effe fenfit D. Thomas *3. part. quæft. 73. art. 5. ad 4.* Cano *lib. 8. de locis, cap. 5.* & probat Rupertus *lib. 8. in Joann. cap. 3.* verior tamen fententia eft, facramentum baptifmi ante Chrifti mortem inftitutum fuiffe, immò & Apoftolos eo tempore illum miniftraffe, ut docuerunt Theologi cum Magiftro, & ibidem D. Thoma *qu. 1. art. 5.* alii relati à Vafqoez *3. part. in 3. difp. 140. cap. 3.* & declarat D. Auguftinus *tract. 5. in Joannem,* dum docet, homines poft baptifmum Joannis fufceptum, iterum baptifmo Chrifti baptizatos fuiffe, & ita Judam baptifmum Chrifti fufcepiffe. Etiam id probatur *ex cap. 3. D. Lucæ, cap. 1. D. Marci,* ubi refertur, D. Joannem differentiam conftituiffe inter fuum baptifmum, & baptifmum Chrifti, dum ajebat: *Ego quidem baptizo vos in aqua.* Et ut de Chrifto loquitur, ait: *Ipfe vos baptizabit in Spiritu fancto, & igne.* Quæ verba, *& igne,* adjecit ad denotandam gratiam, & virtutem interiorem baptifmi. Illud tamen ex facra Scriptura, aut aliqua Ecclefiæ definitione non liquet, quo tempore Chriftus baptifmum inftituerit. Illa tamen communior fententia eft, quæ docet, hoc facramentum fuiffe inftitutum eo die, quo Chriftus Dominus baptizatus fuit, ut docent Magifter *in 4. dift. 3.* D. Thomas communiter receptus *3. part. qu. 66. art. 2.* & idem colligitor ex D. Ambrofio *lib. 2. in Lucam, cap. fin.* Hieronymo *in dialogo contra Luciferianos, num. 12.* Damafceno *lib. 4. de fide, cap. 10.* & fuadetur ex eo, nam ftatim baptizato Chrifto, Joannes etiam ab ipfo Domino baptizatus fuit, ut docet D. Hieronymus *fuper Matth. c. 3.* ubi ait: Chriftum à Joanne in aqua folùm baptizatum fuiffe; Joannem verò à Chrifto in Spiritu: at baptifmus in fpiritu à Chrifto inftitutus eft pro facramento: ergo fatendum videtur, ab eo tempore baptifmi facramentum fuiffe inftitutum, & ita non rectè arguebant, qui afferebant, Sacerdotalem, vel Diaconalem ordinem priùs inftitutum fuiffe à Chrifto Domino, quàm baptifmum: & per confequens manet pro comperto, non baptizatum invalidè facramentum Ordinis recipere, & ita effe baptizandum, & denuò ordinandum.

Sed in hac parte exponendi funt duo canones difficiles, nec vulgò noti. Primus eft canon 19. Concilii 5 Exponitur can. 19 Concilii Niceni & 14. Matifcon. 1.
Nicæni, in illis verbis: *De Paulianiftis, qui deinde ad Ecclefiam confugerunt, ftatutum eft, ut ii omnino rebaptizentur: fi qui verò tempore præterito in clericorum numero erant, fi quidem à culpa, & reprehenfione alieni vifi fuerint, rebaptizati ordinentur à catholicæ Ecclefiæ Epifcopo: fi verò examinatio eos non effe aptos deprehendit, deponi eos oportet.* Ex quibus oltimis verbis deducitur, non baptizatos, & ordinatos effe baptizandos, & fi quoad Ordinis exercitium eos non effe aptos Epifcopus deprehendat, eos deponendos effe: igitur quia validè foerant ordinati, aliàs quomodo deponendi erant? Cui difficultati Theodor. Balfamon *in notis ad ipfum canonem duplici modo fatisfieri poffe exiftimat.* Primò depofitionis nomen ibi accipiendo abufivè pro expulfione, non quia deponantur ab aliquo gradu, quem non habebant; fed quia repellantur ab eo, ad quem afcendere iterum volebant. Secondò ait poffe ea verba accipi de depofitione poft baptifmum, & iteratam ordinationem ab Epifcopo Catholico faciendam: quo cafu propriè, & ftrictè depofitio dari poteft. Secundus eft canon 14. Concilii Matifcon. 1. in illis verbis: *Ut Judæi à cœna Domini ufque ad primam diem poft Pafcha, fecundum edictum bonæ recordationis Domini Childeberti Regis, per plateas, aut forum, quafi infultationis caufa, deambulandi licentia denegetur, & ut reveren-*

tiam cunctis Sacerdotibus Domini, vel Clericis impendant, nec ante Sacerdotes consessum, nisi ordinati, habere præsumant. Qui hoc facere fortasse præsumpserit, a judicibus locorum, prout persona fuerit, distringatur. In quibus dum docetur, ne Judæi ante sacerdotes consessum habere præsumant, nisi ordinati, videtur supponi, Judæos posse ordinari, & per consequens non precedente baptismo Sacramentum Ordinis recipi posse. Pro cujus canonis expositione existimo, in eo verbum illud, *ordinati*, non accipi pro initiatis majoribus, aut minoribus ordinibus ecclesiasticis, sed potiùs pro Judæis ordinatè consessum habentibus: & si dicamus eos gradu aliquo ordinatos esse, supponendum erat fuisse baptizatos.

TITULUS XLIV.

De custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

CAPUT PRIMUM.

Innocent. III. *in Concilio* a *generali*.

STatuimus, ut in cunctis Ecclesiis Chrisma, & Eucharistia sub fideli *b* custodia, clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, vel *c* nefaria exercenda. Si verò is, ad quem spectat custodia, ea incautè reliquerit, tribus *d* mensibus ab officio suspendatur: & si per ejus incuriam aliquid nefandum inde contigerit, graviori subjaceat ultioni.

NOTÆ.

1 a GEnerali.) Lateranensi videlicet, *can.*20. ubi reperitur textus hic, & *in cap.*2. *de baptismo*, *in* 4. *collect.* de quo Concilio egi *in cap.*1. *de summa Trinit.* & hujus canonis meminit Concilium Frising. celebratum anno 1440. *can.*18. *Item præcipiendo mandamus, ut secundum constitutionem Lateranensis Concilii Eucharistia, & oleum sanctum sub fidei custodia, & reverentia debita, clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, & nefaria exercenda.*

b *Fideli custodia.*) *Sub sigillo*, dicitur *in cap. sanè*, *de celebrat. Missar.* Consonat D. Franciscus *epist.* 13. ibi: *Ut corpus Christi in loco pretioso ponatur, & consignetur.* Cujus obsignationis ritum illustrat Cironius *in notis ad textum in d. cap. sanè*.

2 c *Horribilia, vel nefaria.*) Fideles olim Chrismate utebantur pro medela in suis infirmitatibus: quem morem à Sanctis Patribus didicerunt; nam aliqui sancti viri, qui dono curationum divina gratia præditi erant, ne sibi sanitatum solatia tribuerentur, sed divinæ virtuti, ac beneficio, infirmos oleo per sacerdotem benedicto inungebant. Sic fecisse S. Hilarionem meminit in ejus vita S. Hieronymus. Idem de Simeone Stylita refert Theodoretus, & de Aphatre Anachoreta. Etiam ejusmodi oleo Proculum Christianum curasse Severum Imperatorem, testis est Tertul. *ad Scapulam*, necnon Severus Sulpitius *lib.* 1. *de vita S. Martini*, & *dialog.* 3. *cap.* 2. insignia miracula refert ab ipso B. Martino facta olei benedicti perfusione super infirmos. Sic sanctam Genovesam ægrotos sanasse, energumenosque liberasse ab infestinatione dæmonum, in ejus actis legimus: suaque ætate testatur Palladius fuisse complures Sanctos Abbates, qui morbos oleo benedicto depellebant. Quare fideles pro medicina cœperunt uti chrismate: quem usum improbarunt Patres Concilii Arelat. 6. *canone* ibi: *Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ, vel cujuslibet rei donare præsumant.* Mogunt. *can.* 27. ibi: *Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medecinæ, aut maleficii donare inde præsumant.* Pontif. Rom. *sub tit. de offic. quintæ feriæ in Cœna Domini*, ibi: *Jubet Episcopus presbyteris attentè, ut juxta canonum traditionem chrisma, & olea ab ipso Episcopo in ea die consecrata fideliter custodiant, & nulli sub prætextu medicinæ, vel maleficii tradere præsumant, alias honore priventur.* Rationem reddit D. Cyprianus *in serm. de unctione chrismali*, ibi: *Non hæc medendis corporibus est unctio instituta, &c. sed virtus divina potentiùs operatur.* Oleum verò non ab Episcopo, sed à presbytero benedictum, posse in usum medicinalem laicis concedi, censuit Ecclesia, juxta Innocentium I. *epist.* 1. *decret. cap.* 18. ibi: *Oleo sancto posse uti non solùm sacerdotes, sed etiam laicos in suis, vel suorum necessitatibus.* Cui sententiæ subscripserunt PP. Synodi Vuormat. *canone* 72. ibi. *Sanè quoniam de hoc, sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adjecit filius meus Cœlestinus Diaconus in epistola sua, esse sic à tua dilectione positum illud, quod in B. Apostoli Jacobi epistola est conscriptum: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & suscitabit illum Dominus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quod ab Episcopo confectum, non solùm sacerdotibus, sed omnibus, ut Christianis, licet in sua, aut suorum necessitate ad ungendum.* Illustrant Beda *in cap.* 6. *Marci*, Schaccus fusè *in tract. de re unguentaria*. Alii etiam ad alios longè deteriores usus, & maleficia sacro ipso chrismate abutebantur, veluti ad fugiendum purgationis judicium. Synodus Mognnt. *can.* 27. ibi: *Nam criminosos eodem chrismate unctos, aut potatos, nequaquam ullo examine deprehendi posse à multis putabatur.* Pœnit. Roman. *tit.* 6. *cap.* 6. Burchardus *lib.* 19. *Decreti*, *cap.* 287. ibi: *Bibisti Chrisma ad subvertendum Dei judicium.* Concil. Tribur. *can.* 4. apud Carnot. *part.* 11. *Decreti*, *cap.* 51. Synodus Turon. *canone* 20. & *lib.* 3. *Capitul. Caroli*, *cap.* 55. ibi: *Si presbyter chrisma dederit, ab Episcopo degradetur, & postmodùm à judice manum perdat, si propter judicium subvertendum hoc fecerit.* Notarunt Novarinus *lib.* 5. *schediasf. cap.* 29. Lindembrog. *in gloss. legum antiq. verbo Chrisma*. Etiam temerario ausu ab impiis hominibus aliquando Eucharistiam subreptam fuisse tradit S. Chrysostomus *epist. ad Innocent. I.* quam allegat Nicephorus Calixtus *lib.* 13. *histor. cap.* 19. & refertur *in cap. significasti*, *el* 2. *de homicid.* & ad maleficia, & amatoria, ut *in capit.* 3. *de pœnit. & remiss. in* 2. *collect.* ibi: *De muliere, quæ ut nobis significasti, cupiens viri sui ampliorem amorem sibi acquirere, suscepto corpore Christi, & in ore retento, cùm viro osculum porrexerat, & ipsum trajicere cùm voluit, non potuit; sed postea versum est in carnem, cùm tangeret juxta dentes molares, & caro succrevit, & adhuc est in ore: Fraternitati tuæ non possumus sanius dare consilium, nisi quod eam inducas, & compellas, ut tanta per condignam pœnitentiam, & bona opera satagat expiare delicta. Nempe credimus quod si verè contrita fuerit, & pœnitentiam egerit condignam, & tu pro ipsa ad eum oraveris, corpus Domini trajicere poterit, divina gratia suffragante.* Horrenda sunt quæ in hac parte referunt M. Delrius *lib.* 3. *disquisit. mag. part.* 1. *q.* 3. *sect.* 1. Bouguetus *lib. de sortiariis*, *cap.* 60. Petrus Mamorius *in flagello malefic. cap.* 2. *in fine*, Barthol. Spina *apolog.* 3. *de Lamiis*, *cap.* 1. Theophil. Raynaud. *tom.* 6. *tract. de Eucharist. cap.* 6. *num.* 23. Unde ita diligenter PP. Concilii Lateran. in præsenti cavent, ut fideliter sub clavi custodiatur, ne possit temeraria manus extendi ad Eucharistiam, vel Chrisma. Ea autem verba, quæ sequuntur in præsenti rubrica, *& aliorum sacramentorum*, accipienda sunt impropriè, & in lata acceptione pro oleo Extremæ Unctionis, & rebus, quæ sacramentorum usibus deputatæ sunt, de quibus *in cap.* 2. Chrisma enim, oleum, & similia, sacramenta non sunt, cùm non persistant, nec dentur in permanendo; sed tantùm sacramentalia.

3 c *Tribus mensibus.*) In Pœnit. Romano, *tit.* 15. *c.* 11. de illis, qui non benè custodiunt corpus & sanguinem Domini, ita cavetur: *Qui non benè custodierint sacrificium, & mus, vel aliquod aliud immundum animal comederit illud 40. dies pœniteant. Qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars ejus ceciderit, & non inventa fuerit, 30. dies pœniteat. Perfundens aliquid super altare de calice, quando offert, sex dies pœniteat, aut si abundantiùs, septem dies pœniteat.* Refertur *in cap. qui non bene, de consecr. dist.* 2. Faciunt textus *in cap. si quis per ebrietatem, cap. si quis per negligentiam, eadem dist.* 2.

COMMENTARIUM.

Ex hoc canone Concilii Lateran. sequens communiter deducitur assertio: *Eucharistia, & chrisma debent fideliter sub clavi custodiri, & contrà facientes graviter sunt puniendi.* Probant textus *in cap. tribus, de consecrat. dist.* 2. *cap. officium, de offic. Archipresb.* Concil. Turon. 2. *can.* 3. ibi: *Corpus Domini in altari, non imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.* Et *can.* 4. ibi: *Ut omnis presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto Sacramento dignum, ubi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus à sæculo: quæ sacra oblatio tantùm intincta debet esse in sanguine Christi, ut veraciter presbyter possit dicere infirmo: Corpus, & sanguis Domini proficiat tibi, &c. semperque sit super altare obserata, propter mures, & nefarios homines: & de septimo in septimum diem semper mutetur, idest illa à presbytero sumatur, & alia, quæ eodem die consecrata est, in locum ejus subrogetur, ne fortè diutiùs reserata, mucida (quod absit) fiat.* Vnormat. *can.* 5. ibi: *Ut presbyter semper Eucharistiam habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit, aut parvulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.* Bituric. *cap.* 2. ibi: *Quia corpus Domini per Ecclesias parochianas dicebatur nimia vetustate neglectum; statuerunt Episcopi in eodem Concilio, ut corpus Domini non plus servetur, quàm à Dominica in alteram.* Turon. 1. *can.* 20. *Presbyteris injungendum est, ne sacrum chrisma foras conclave dimittant, ut à quolibet attingi possit.* Metense *can.* 3. *Communi decreto statutum est, & hoc interdictum à sancta Synodo nimium laudatum est, ut cuncti presbyteri libros, & sacerdotalia vestimenta suo Episcopo in proxima Synodo ostendant, & ut chrisma suum sub sigillo, & sera semper custodiant.* Oxoniense *can.* 16. *Provideant Archidiaconi, quod diligenter juxta formam Concilii generalis, Eucharistia, Chrisma, & Oleum sanctum salva sub clavibus recondantur.* Coloniense 3. *part.* 7. *cap.* 16. Augustense *can.* 18. ibi: *Hostia vitalis pro infirmorum viatico in loco mundo, ac honorato, accensu ad eum perpetuo lumine servetur.* Trid. *sess.* 13. ibi: *Consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucharistiam adeò antiqua est, ut eam sæculum etiam Niceni Concilii agnoverit.* Heraldus Episcopus Turon. in suis Capitul. *can.* 56. *Ut presbyteri Chrisma, Oleum, & Eucharistiam semper habeant, ut parati inveniantur.* Concil. Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric.* 7. *Statuimus quod Eucharistia, Viaticum, sive Corpus Christi, Chrisma, Oleum sanctum, & Oleum infirmorum sic devotè, tutè, & secretè custodiantur, & reponantur in locis, aut sacristiis ad hoc deputatis, & aptis, quod ad ea non possit manus nefaria accedere, seu sacrilega, & maximè mulierum.* Salseburg. temporibus Martini V. *c.* 28. *Statuimus, ut in cunctis Ecclesiis Baptismus, Chrisma, Oleum, & Eucharistia sub fideli custodia, clavibus adhibitis, asserventur, ne possint ad illa manus temerariæ extendi.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna in præsenti, Crespetius *in summa, verbo Eucharistiæ asservatio.* Cironius *in parat. ad hunc titulum, & in notis ad textum de celebrat. Missar.* Barbosa *de potest. Episcop. allegat.* 22. Baronius *anno* 57. Majolus *dier. canicul. fol.* 265. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 73. Buleng. *adversus Casaub. diatrib.* 3. *cap.* 38. Henao *de Eucharist. disp.* 16. Bellarm. *tom.* 1. *controv. lib.* 2. *de Eccles. cap.* 3. Saussay *in Panopl. Sacerd. part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 4. Fagnundez *lib.* 1. *in* 3. *Decal. præcept. c.* 1. Novarinus *lib.* 5. *de Agno. c.* 130. Ant. August. *in epit. jur. Pontif. lib.* 23. *tit.* 5. & *lib.* 24. *tit.* 6. Grethserus *lib.* 2. *de cruce, cap.* 33. Turrianus *pro epist. Pontif. lib.* 4. *cap.* 19. Rosvveidus *in notis ad epist.* 12. *D. Paulini, pag.* 147. Coriolanus *in not. ad can.* 3. *Concilii Turon.* 2. Joann. Dartis *in tract. de Euchar. cap.* 18. *per totum,* Vicecomes *lib.* 1. *de Missæ ritibus, cap.* 24. Conradus Kling. *libro* 4. *disput. cap.* 20.

4 Traditur ratio decidendi.

Verùm pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo, & intendam probare, ritum servandi Eucharistiam in præsenti titulo commendatum, alienum esse à facto Domini nostri, & à disciplina Ecclesiastica. Quoad factum Domini nostri ita profert Origenes, seu Cyrillus *in cap.* 7. *Levit. homil.* 5. *Dominus panem, quem discipulis dabat, non distulit, nec differri jussit in crastinum.* Ergo si Dominus instituit tantùm Eucharistiam, ut sumeretur statim, non verò asservaretur, non rectè ab Ecclesiæ Patribus jubetur custodiri. Quoad disciplinam Ecclesiasticam antiquam constat, jam ab Ecclesiæ cunabulis Eucaristiam non asservari, sed peracto Missæ sacrificio consumi. Unde D. Clemens *in epist.* 2. jubet, ut tot ponantur in altari holocausta, quot populo sufficere posse videantur: si quid autem supersit post communionem, non servetur in crastinum. Immò Esichius *lib.* 2. *in Levit. cap.* 8. refert morem Ecclesiæ fuisse comburendi id quod supersit ex sacramento Eucharistiæ. Circa quem auctorem illud notavit Claudius Espenceus *lib.* 2. *de adorat. Eucharist. cap.* 10. quod sive is fuerit Isichius, sive Esytius, Presbyter Hierosolymitanus, & monachus, Gregorii Nazianzeni discipulus; sive Esychius Augustino contemporaneus, & Salonitanus Episcopus; sive Isytius Gregorii Magni synchronos, Episcopus Hierosolymit. & scriptor Latinus, ignorare non potuit vel ille, quid de hujusmodi reliquiarum, tum asservatione, tum etiam cultu suus Præceptor senserit, neque quid antecessores observaverint, etsi postea in Ecclesia Hierosolym. id usitatum non fuisse referat Hubertus Cardinalis *in lib. contra Græcorum calumnias*, quem refert P. Henao *tom.* 3. *disp.* 29. *sect.* 6. In Ecclesia etiam Constantinop. cùm plusculum de particulis Eucharistiæ reliquum esset, sacerdotes pueros innocentes, ex eis qui ad scholas, & ludum litterarium ibant, accersebant, eisque jejunis reliquias, quæ superfuissent, dabant absumendas. Quem quidem ritum confirmat vetus miraculum, quod referunt Niceph. Calixtus *libr.* 4. *cap.* 86. & Evagrius *lib.* 4. *Eccles. histor. cap.* 36. his verbis: *Cùm puer admodum essem, & maximè à prima ætate in sacris ædibus versari studio haberem, contigit tale quiddam sub Menna quoque Patriarcha. Cum pueris ad id delectis puer quoque viri religione Judæi, vitro conficiendo vitam tolerantis, aggregatus est. Puer is ibi diutiùs ultra solitam horam moratus, domum venit, & causam tardioris reditus, parentibus diligentiùs eum inquirentibus, quod scilicet cum aliis pueris in æde sacra divinas partes edisset, renunciavit: pater re nova audita, furore percitus, fornacem ubi vitrum conformabat, succendit, & puerum arreptum in eam, prajacta flamma suffocata candentem conjecit. Porrò mater ubi puerum diutiùs non comparentem quæsivisset, & non invenisset, urbem omnem circuivit, perquam acerbè plorans, atque lugens: & die tertio ad officinam mariti consistens, ingenti planctu seipsam lanians, prolixiusque ingemiscens, filium vocavit, atque ille materna voce agnita, responsum è furno dedit: tunc mater ustio furni fracto, cum miraculo maximo in mediis prunis puerum stantem vidit, ita prorsus incolumem, ut nec capillum quidem flamma læserat: & ubi causam incolumitatis quæsivit, mulierem quandam illustrem, purpurea amictam stola frequentiùs ad eum venisse, aquam sibi infudisse, & flammam eò appropinquantem extinxisse, cibum etiam cum esurisset, præbuisse dixit. Hæc postquam Justinianus cognovit, puerum cum matre divino regenerationis lavacro adhibuit, Deoque dicavit. Patrem, qui Christianorum sacra suscipere non sustinuit, veluti parricidam, in furum arborem, proinde atque in crucem egit.* Hoc etiam miraculum referunt Gregor. Turon. *de gloria Martyrum lib.* 1. *capit.* 10. Sigebertus Gemblacensis *ad annum Domini* 552. Odo Cancel. Parisien. *serm. in Dominic.* 25. *post Trinit.* nisi referamus eam consumptionem ad reliquias Eucharistiæ jam servatas, de quibus in Concil. Matiscon. 2. *can.* 6. ita cavetur: *Quæcumque reliquiæ sacrificiorum post peractam Missam in sacrario superfederint, quarta, vel sexta feria innocentes ab illo, cujus interest, ad Ecclesiam adducantur, & indicto eis jejunio, easdem reliquias conspersas vino suscipiant.* Referunt Espenceus *lib.* 2. *de Eucharist. cap.* 10. Raynaud. *de Agno cereo, cap.* 14. *dubit.* 1. P. Henao *tom.* 3. *de sacrific. Missæ, disput.* 29. *sect.* 26. Tandem augetur hæc dubitandi ratio ex canone 3. Concilii Cæsaraug. ibi: *Eucharistiæ gratiam si quis probatur acceptam in Ecclesia non sumpsisse, anathema sit in perpetuum.* Concilium Tolet. 1. *can.* 14. ibi: *Si quis autem acceptam à sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.* Ergo quia non licet Eucharistiam servare, sed statim dum consecratur, consumi debet.

Qua dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, Calvinum, Petrum Martyrem, & Illyricum, censuisse tunc solùm panem & vinum esse sacramentum, dum comeditur, & bibitur; sicut aqua baptismi tunc solùm continet sacra- 5 De usu antiquo servandi Eucharistiam.

sacramentum, dum corpus abluit. Unde negant, servandam esse Eucharistiam, quasi hoc sacramentum non sit res permanens: quos doctè refellit Bellarminus *lib. 4. de Eucharist. cap. 1.* præcipuè ex veteri usu servandi Eucharistiam, quem ut probemus, supponimus à primis Ecclesiæ sæculis moris fuisse Eucharistiam in sacrario servare, ut facilè deducitur ex D. Clemente *lib. 8. constit. cap.* 13. in alia editione *cap.* 20. ubi jubet, peracta communione, quod superest de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reverentia in pastophorio. Quid autem sit pastophorium, explicat D. Hieronymus *in comment. super Isaiam, cap.* 22. ubi ait, pastophorium significare tabernaculum, seu thalamum, ubi templi Præpositus habitat: & idem Sanctus *in epist. ad Rusticum*, laudat sanctum Exuperium Tholosæ Episcopum, eo quòd ob inopiam voluntariam cogeretur Christi corpus in canistro servare. Et in Concilio Turon. 2. celebrato anno Domini 570. ut vult Binius *in ejus notis*, seu 567. ut probat Sirmundus *c. 3.* cavetur, ut corpus Domini in altari non imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur. Pro cujus canonis intellectu prænotandum est, Eucharistiam olim plerumque in altari recondi in columbis aureis, vel argenteis super altari appensis: cujus ritus vetustissimum monimentum extat in vita S. Basilii ab Amphilochio Iconi scripta, ubi refertur, Sanctum Missam celebrasse, & panem in ea consecratum in tres partes divisisse; quarum unam cum timore communicavit, alteram columbæ aureæ super altare pendenti imposuit. De his columbis, & earum in Ecclesiis usu extat sequens testimonium in 5. Synodo, *act.* 1. Queruntur clerici, & monachi Antiocheni contra Severum ejus urbis non jam pastorem, sed lupum: *Nec sanctis ille pepercit altaribus, nec sacris vasis, ea conflans, & suis similibus erogans. Præsumptum est & hoc ab eodem, à Beatissimi; nam columbas aureas, & argenteas in formam Spiritus sancti super divina lavacra, & altaria appensas, unacum aliis sibi appropriavit.* Relegit hanc querimoniam in 2. Synodo Nicæna, *act.* 5. Antonius Monachus, ut refert Claudius Espenceus *lib. 2. de ador. Eucharist. c.* 5. & plura de his columbis adducunt Rosvveidus *in not. ad epist.* 12. *D. Paulini*, Sausay *in Panopl. sacerd. lib. 9. cap.* 4. Novarinus *in agno Eucharist. lib. 5. cap.* 55. Baronius *anno* 57. *num.* 152. Item in turriculis, seu turribus pretiosis Eucharistia reponebatur, de quibus Gregorius Turon. *de gloria Martyrum, cap.* 86. *Tempus ad offerendum sacrificium advenit, acceptaque turre Diaconus, in qua ministerium Dominici corporis habebatur, &c.* S. Remigius in suo testamento apud Flodoardum *lib. 5. hist. Rhem.* ibi: *Illud quoque vas aureum decem librarum, quod mihi sæpememoratus Dominus Clodoveus Rex donare dignatus est, tibi heredi meæ Ecclesiæ suprà memoratæ* (Rhemensi scilicet) *jubeo turriculum & imaginatum calicem fabricari.* Ubi licèt aliqui legant, thuribulum; tamen legendum esse turriculum, post Brissonium probat Sausay *d. c.* 4. Facit idem Flodoardus *lib. 2. cap.* 6. dum de Laudone Archiep. scribit: *Turrim quoque auream, quam ad votum suum fabricari fecerat, super altare posuit S. Mariæ Rhemensis Ecclesiæ, & patenas tres.* Postea cœpit servari corpus Domini in pyxide, ut hodie custoditur, quæ debet esse benedicta, ut latè probat Henao *de Eucharistia d. disput.* 16. Patres ergo Concilii Turon. *in d. can.* 3. docent, ut sacrosancta Eucharistia non in eodem cum reliquis imaginibus loco in altari ponatur, sed in peculiari, nempe sub cruce Domini: ut enim ipsa Domini crux in præcipuo altaris loco statuebatur tanquam omnium imaginum præcipua, ita par erat, ut ipsa etiam sacratissima Eucharistia præcipuum locum obtineret, sub ipsa videlicet cruce: docuerunt Coriolanus *in notis ipsius canonis*, Gretserus *de cruce libr. 2. cap.* 33. Lantdmeter *lib. 2. de veteri cleric. cap.* 75. Sausay *ubi proximè*, Binius, & Sirmundus *ubi supra*. Et non improbabiliter conjectatur Binius in notis ad ipsum canonem 3. Felicem Episcopum Bituric. qui in illo Concilio subscripsit, ad sacratissimam Eucharistiam servandam curasse fieri instar turris vas aureum. Perelegans illud, quod Venant. Fortunat. celebravit, & descripsit subsequenti epigrammate ad Felicem Bituricensem in turrim ejus:

Quàm benè juncta decent sacrati ut corporis Agni
Ingens margaritum ac aurea dona ferant:
Cedant chrisolytis Salomonia vasa metallis,
Ista placere magis ars facit, atque fides.
Quæ data, Christe tibi, Felicis munere, si essent,
Qualia tunc tribuit de grege Pastor oves.
Et cujus tu corda vides pietate coæquas,
Par vide merito qui dedit æra duo.

Commendatur etiam à Sancto Hieron. *epist.* 4. S. Exuper. Tolosan. Archiep. qui tempore exundantium barbarorum, ne istjusmodi vasa sacra illorum rapinæ cederent, ipsa in usum pauperum conflaret, canistro vimineo, & vitreo calice corpus Domini portans. Etiam non nisi de asservata in Ecclesia Eucharistia accipi potest illud execrandum scelus Donatistarum, quod ab Optato Milevit. breviter describitur his verbis: *Jusserunt Eucharistiam canibus fundi, non sine signo divini judicii; nam iidem canes accensi rabie ipsos dominos suos, quasi latrones sancti corporis reos, dente vindice, tanquam ignotos, & inimicos laniaverunt.* Illustrat Novarinus *in Agno Eucharist. lib. 5. cap.* 55. Nec solùm sub specie panis, verùm etiam sub speciebus vini aliquando servatam fuisse in Ecclesia Eucharistiam patet ex epistola D. Chrysostomi ad Innoc. I. Papam, ubi ait, *ingressis militibus in sacrarium, ubi sacra erant reposita, sanctissimum Christi sanguinem in militum vestes effusum fuisse.* Quia tunc forsan adhuc laici communicabant sub utraque specie: quem morem ita communicandi referunt, atque morem hodiernum defendunt Joan. Ragusinus in perdocta oratione habita in Concilio Basileensi, Suarez *adversus Regem Angliæ, lib. 2. cap.* 5. Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 1. epist.* 149. Espenceus *de ador. Euchar. lib. 2. cap.* 13. Pamelius *in notis ad D. Cyprianum epist.* 63. Baronius *anno* 570. Massana *ad D. Hieronymum, verbo Eucharistia*, Manrique *tom. 1. annal. Cisterc. anno* 119. *cap.* 3. Vvadingus *ad epist.* 15. *D. Franc. nu.* 7. Sed tum ob periculum effusionis, tum ob facilitatem corruptionis, Eucharistia tantùm sub specie panis servari cœpit: & ægrotis Eucharistia sub specie tantùm panis ministrabatur, ut constat ex vita S. Ambrosii à Paulino scripta, ex vita S. Basilii scripta ab Amphilochio, ex Dionysio Episcopo Alexand. apud Eusebium *lib. 6. hist. cap.* 36. Aliqui sacerdotes panem sanguinem Domini intinctum custodiebant, juxta canonem *9.* Conc. Rhemensis, suprà relatum; alii panem intinctum in sanguine Domini servabant; quam intinctionem, ut abusivam, & Apostolicis constitutionibus contrariam damnavit Jul. I. *in epist. ad Episcop. per Ægyptum missa*, & Conc. Brachar. 3. *can.* 1. apud Gratianum *in cap. cum omne, de consecr. dist.* 2. Morem etiam servandi Eucharistiam in domibus, illustrant Morinus *de sacris ordinat. exercit.* 12. *c.* 3. Leo Allat. *in append. de Templis Græc.* Casal. *de rit. Eccles. cap.* 13. & de turriculis ubi servabatur, agit Colvenerius *ad Flodoar d. fol.* 42.

Similem etiam abusum improbatum lego *in can.* 28. *Conc. Clarom.* sub Urbano II. his verbis: *Ne quis de altari communicet, nisi corpus separatim, & sanguinem similiter non sumat, nisi per necessitatem, & per cautelam.* In cujus notis Binius ex Baronio notat, in eo canone damnari hæresim Berengarianam in eo capite, quo docebat, satis esse per unam speciem Eucharistiæ impleri figuram. Verùm hæc interpretatio meritò refellitur ab erudito Pet. Marcha *in not. ad d. can.* 28. quia inter Berengarii hæreses similis non reperitur: quare vera ipsius canonis explicatio petenda est ex abusu illius sæculi, in quo quidam clerici fidelibus laicis Eucharistiam sanguine Domini intinctam porrigere non dubitabant, ut testis est auctor Micrologi, qui ante Gregor. VI. tempora scripsit, *cap.* 26. ibi: *Non est authenticum, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo distribuunt; nam Ordo Romanus contradicit.* Quæ forma non tantùm contraria erat Ordini Romano, verùm & Christi institutioni, qui corpus seorsim à sanguine commendaverat, ut notatur in Conc. Bracharensi 3. anno 678. quod similem corruptelam damnavit *in can.* 1. unde sumptum est, quod Julii epistolæ ad Ægyptios in collectione Isidori adscribitur, ibi: *Illud verò, quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit, ubi Apostolis corpus suum, & sanguinem commendavit. seorsim enim panis, & seorsim calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis non præbuisse legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intincta buccella Magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret.* Glicebat in Occidente adeò hic abusus, ut Ivo Carnot. *in tract. de divin. offic.* eum tolerandum putaret in populi communione: *Non autem* (inquit) *corpore, & seorsum sanguine communicet, excepto populo, quem intincto pane, non auctoritate, sed summa necessitate timoris sanguinis Christi effusionis, permittitur communicare.* Ut similem communicandi formam proscriberent PP. Concilii Clarom. statuerunt in dicto canone 28. ne quis communicet de altari, nisi corpus separatim, & sanguinem similiter sumat, idest *seorsim*, ut loquitur Brachar. sive *singula-*

tim,

tim, quemadmodum Ordericus sensum illius canonis expressit. Duplex autem casus excipitur in dicto canone; necessitatis videlicet, & cautelæ. Primus contingebat, si communio esset præbenda ægris, aut pueris; tunc enim ad juvandum esum panis, intinctio permittebatur, ut anno 1118. scripsit Paschalis II. Urbani II. successor ad Pontium Abbatem Cluniac. *epist.* 32. ibi: *Novimus enim per se panem, per se vinum ab ipso Domino traditum: quem morem sic semper in sancta Ecclesia conservandum docemus, atque præcipimus, præterquam in parvulis, ac omninò infirmis, qui panem absorbere non possunt*. Secundus casus cautelæ eveniebat, cùm presbyteri, ne illis sanguinis effusio contingeret communicantium cœtu, solo pane intincto populo communicabant, non præbito poculo. Id egregiè docet Rodulphus Abbas sancti Trudonis, qui ea ætate vixit, his versibus, quos laudat Gropperus *de communione alterius speciei*, c. 44.

Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter ægris,
Aut sanis tribuat laicis de sanguine Christi;
Nam fundi posset leviter simplexque putaret,
Quod non sub specie sit totus Jesus utraque.

7 Custodiebatur, asservabaturque Eucharistia in Ecclesia variis ex causis, & pro diversis fidelium necessitatibus. Primò pro infirmorum communione, ne sine hoc sacro viatico decederent, *c. presbyter* 2. *distinct.* 93. Concil. Turon. & Rhem. apud Burchard. *lib.* 5. *Decreti*, *c.* 9. *de decimis*, Joan. Dartis *de Euchar. cap.* 18. Espenceus *de adorat. Euchar. lib.* 2. *cap.* 2. Nec contrarium deducitur *ex cap.* 1. *de celebrat. Missar.* ubi jubetur, ut presbyter jejunus exeat ad opus rurale, ut possit subvenire necessitatibus infirmorum. Quem textum, ut ibi retuli, exponunt Doctores, videlicet ut possit iterum celebrare, & ita Eucharistiam infirmis administrer. Ergo quia non servabatur olim Eucharistia in Ecclesia infirmorum gratia. Pro cujus textus expositione jam ibi notavi, olim desiderari jejunium non solùm in celebrante Missæ sacrificium, & recipiente corpus Domini, verum & in administrante: & ideò licèt Eucharistia servaretur pro infirmis administrandis; tamen ut ritè illis administrari posset, jubetur à Patribus Concil. Agarh. ut presbyter, idest parochus, jejunus sit, ut possit necessitatibus infirmorum subvenire. Secundò asservabatur Eucharistia, ut ad monachos, & moniales deferretur, teste Basilio *in epist. ad Cæsariam Patriciam: Omnes*, ait, *in eremis solitariam vitam agentes, ubi non est sacerdos, communionem domi asservantes, à seipsis communicant*. Et *in novel.* 123. *Justin.* quæ super diversis Ecclesiæ capitulis inscribitur, inter cetera de monialibus sic habet: *Mulieribus quemcunque elegerint ipsæ, sive Presbyterorum, sive Diaconorum, ut sanctam eis communionem deportet, religiosissimus Episcopus, sub quo sunt, quasi ductis sortibus attribuito, quem fidei rectæ, & honestæ esse vitæ cognoverint*. Illustrat Espenceus *lib.* 1. *de adorat. Eucharist. c.* 5. *per tot.* Fuit etiam olim Eucharistia asservata non solùm in usum modò viventium fidelium, verum & mortuis quoque data, & cum eis consepulta. Amalar Fortunatus *lib.* 4. *de Eccles. offic. cap.* 42. Amphiloch. *in vita Sanct. Basilii*, *c.* 6. ubi refert illum jam morti proximum Eucharistiæ consecratæ parte reverenter sumpta, partem alteram secum sepeliendam reservasse; etsi de hoc facto dubitet Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. p.* 2. *sect.* 1. *puncto* 10. D. Gregor. *lib.* 1. *dialog. cap.* 24. ibi: *Puer quidam S. Benedicti sine ejus benedictione, ad parentum, eorum quàm debebat amantior, habitaculum monasterio relicto perveniens, eadem die defunctus est: bis sepulto, toties foras corpore projecto, currentibus cum fletu monachis, vir Dei* (scilicet Benedictus) *manu sua communionem corporis Domini dedit, dicens: Ite, & hoc Domini corpus super pectus ejus cum magna reverentia ponite, & sic sepulturæ eum tradite. Quo facto susceptum ejus corpus terra tenuit, nec ultra projecit.* Et morem hunc præbendi mortuis Eucharistiam, non fuisse errorem ab hæreticis inductum, sed revera permissum ab Ecclesia, docuerunt Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. in can.* 58. Claudius Espenceus *de adorat. Euch. c.* 7. Menardus *in notis ad lib. sacram. D. Greg. fol.* 247. Rosvveidus *in vita S. Basilii*, *fol.* 165. Albaspineus *lib.* 1. *observat. cap.* 10. Haæphtenus *in vita Sanct. Benedicti*, *cap.* 24. *in fin.* Vivar. *de veteri monac. tom.* 2. *fol.* 96. Henriq. *lib.* 1. *summæ*, *c.* 21. *lit. D.* Licèt contrarium teneat, immò superstitiosa aliqua observatione ritum hunc cœpisse, Basil. Legion. *q.* 2. *schol. cap.* 4. qui capite sequenti duas assignat causas ob quas Ecclesia olim sinebat mortuis Eucharistiam tradere. Primam ad extirpandam Gentilium superstitionem, juxta quam illi credebant, animas defunctorum tranare flumen illud Cocyti apud Tartaream regionem, vehique Acherontis rate, cui ut defunctus portorium solveret, ejus ori obolum imponebant. Juvenal. *satyr.* 3.

——At ille
Jam sedet in ripa, tetrumque novitius horret
Porthmea, nec sperat cænosi gurgitis album
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.

Alex. ab Alex. *lib.* 3. *dier. genial. c.* 7. ubi ex Aristophane, Plutarcho, Luciano, Diodoro, & Plauto probat Tiraquellus. Expressius Apul. *lib.* 6. *Metamorph.* dum viam descendendi ad inferos ostendit, ibi: *Sed non hactenus debebis vacua per illas tenebras incedere; sed offas polenta mulsa concretas ambabus gestare manibus, ac in ipso ore duas ferre stipes*. Et ut significaretur Eucharistiam, quæ verè est pignus gloriæ, esse Christianis navem transvectionis in gloriam. Unde ut hanc Gentilium superstitionem Patres Ecclesiç extirparent, sinebant in os defuncti Eucharistiam apponere, ut docerent, eo viatico fideles in patriam cœlestem transvehi securiùs, quàm Gentiles. Aliam causam hujus perantiqui ritus assignat Basilius, ut ita quieti cadaverum fidelium consuleretur, & dœmones ab ipsis sepulchris fugarentur. Nam cùm primis Ecclesiæ sæculis, dum extra Ecclesiam corpora defunctorum sepeliebantur, facilè à spiritibus immundis vexarentur, in usu esse cœpit, ut Eucharistia ori defuncti, aut supra pectus apponeretur, ut ita in pace quiesceret, nec à dœmone vexaretur, ut contigit in casu suprà relato ex D. Gregorio, & aliis relatis à Franc. Georgio *lib.* 2. *problem. sect.* 2. *problem.* 79. & 80. Postea tamen cùm sepultura fidelibus defunctis intra Ecclesiam permitteretur, & ritus superstitiosi Gentilium penitus inolevissent, prohibuerunt Ecclesię PP. amplius Eucharistiam mortuis dare, in Concilio Altissiod. *can.* 12. ibi: *Non liceat mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi, nec velo, aut pallis corpora eorum obvolvi*. Concil. Carthag. 3. *can.* 6. *Item placuit, ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur, dictum est enim à Domino: Accipite, & manducate; mortui autem accipere non possunt, nec manducare.* Sexta Synodus in Trul. *can.* 63. ibi: *Nemo cadaveribus mortuorum Eucharistiam impertiatur*. Concil. Hipponense *canon.* 5. quod refert Cresperius *in summa*, *verbo Eucharistia non danda mortuis*. Nec audiendus est Albaspineus *lib.* 1. *observ. cap.* 9. qui causam datæ mortuis Eucharistię eam proponit, quia videlicet ipsi cùm fideles essent, excessissent ex hac vita sine communione Ecclesiastica, & ita illis defunctis porrigi Eucharistiam: quem refellit Theophil. *tom.* 15. *in Heter.* 2. *part. section.* 1. *puncto* 16. Deinde asservabatur Eucharistia, ut daretur peregrè proficiscentibus; & ita Satyrus Ambrosii frater in magna tempestate Eucharistiam è collo suspendit ipsi datam ab initiatis, qui erant in navi, à quibus eam poposcit, ut patet ex eodem D. Ambrosio *de obitu ipsius Satyri*, *c.* 7. & Beda *in Martyrol. die* 15. *Augusti*, refert Tharsicium Martyrem cùm deferret secum Eucharistiam, & incidisset in Gentiles, maluisse sibi vitam eripi, quàm Eucharistiam, quę è manibus Gentilium evolavit. Illustrat Espenceus *lib.* 2. *de adorat. c.* 7. Deinde asservabatur Eucharistia pro illis diebus, in quibus non sacrificabatur, veluti Quadragesimę tempore, excepto Sabbato, & Dominica, & sacro Annunciationis die, in quibus fiebat sacrificium pręsanctificatorum, ut patet *ex canon.* 52. 6. *Synodi*, ubi notavit Balsam. Et de his sacrificiis pręsanctificatis agunt Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 75. Turrianus *pro canonibus* 6. *Synodi*, *fol.* 69. Filesac. *de Quadrag. c.* 13. Vicecomes *volum.* 2. *de ritibus Missæ*, *lib.* 2. *cap.* 9. Rursus asservabatur Eucharistia, ut Presbyteri, & Diaconi per 40. dies à die suę ordinationis ex ea communicarent, ex Fulberto Carnot. *epist. ad Finardum*, ibi: *Hostiam sacerdos recens ab Episcopo promotus de manu ordinatoris susceptam quotidiano usu ad quadragesimum usque diem minutatim consumebat*. Albino Flacco *de divin. offic. tit. qualiter Episcopus ordinetur in Curia*, ibi: *Ad communicandum verè Pontifex porrigit ei formatam, atque sacram oblationem, quam accipiens communicat super altare; cætera verò reservat sibi usque ad dies quadraginta. Postmodùm ex præcepto Apostoli communicat omnem populum*. Illustrat, & mysticas rationes hujus ritus refert Hallier. *de sacris elect. cap.* 9. *artic.* 2. *§.* 3. Tandem olim, & hodie asservatur Eucharistia, ut ostendatur in processione, quę etiam ante Urbanum IV. in plerisque Ecclesiis in usu erat, ut constat ex Concilio Brach. 3. *can.* 5. & aliis relatis ab Anton. August. *lib.* 4. *epit. tit.* 6. Menardo *ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 184. Espenceo *de adorat. Eucharist. lib.* 2. *cap.* 4. licèt festum peculiarem corporis Christi ipse Urbanus instituisset prope annum 1261. *in Clem. unic. de reliquiis*, & *venerat.* ut referunt plura de ea festivitate adducentes Sherlogus *tom.* 3. *in Cant. vestig.* 305. *cap.* 7. *sect. unica*, *num.* 59.

Spon-

De causis servandi Eucharistiam.

Spondanus *in continuat. Baronii*, *anno* 1264. & 1311. Suarez *tom.*1. *de relig. lib.* 2. *de diebus festivis* Herrera *de orig. divin. offic. lib.*2. *cap.*8.

8 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis facilè percipitur, nam cùm constet, tot ob causas olim, & hodie Eucharistiam debere in Ecclesiis parochialibus asservari, similiterque chrisma esse custodiendum, ut sacramentum Confirmationis ministrari possit, & nonnunquam homines ausu temerario tam Eucharistiam, quàm chrisma surripuerint ad nefaria, & horribilia opera, ut suprà in notis probavi; ideò tam diligentem PP. Concilii Lateran. in præsenti cavent & statuunt, ut sacerdos sub clavi, & fideli custodia Chrisma, & Eucharistiam habeat, ne aliquis ad nefaria illis abuti possit; & si negligenter ea custodierit, pro modo culpæ puniatur suspensione, aut depositione. Fuit etiam injunctum ipsis presbyteris, ut frequenter hoc sacramentum renovare curarent octavo saltem die, *in c. presbyter*, *de consecr. dist.*2. & ab Odone Cancellario Pariensi *can.*21. ubi rationem reddit, *ne vetustate aliqui ad indevotionem moveri valeant, aut errorem*. Ab Huberto Cantuar. Archiep. in suis Decretis, apud Rogerium & Hoveden. *in Joanne Rege*, ibi: *Renovetur hostia ipsa singulis diebus Dominicis*. Quare tempore interdicti, & in Ecclesia specialiter interdicta celebrari potest sacrificium Missæ ex hac causa, ut renovetur Eucharistia, *cap. permittimus*, *de sent. excom. lib.*6.

9 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex facto Domini relato ab Origene, seu Cyrillo; nam verum est, Dominum nostrum non jussisse Eucharistiam à se consecratam differri in crastinum; sed non inde rectè infertur, non debuisse postea Eucharistiam asservari; multa enim Dominus per se non jussit, quæ postea per Apostolos disposuit, etiam circa sacramentum Eucharistiæ, ut sanctus Augustinus testatur *epist.*118. nec Origenes hoc agebat, ut probaret, non posse Eucharistiam conservari; sed cùm docere vellet, placere Deo sacrificium laudis recens, & novum ac spirituale, non vetus, usus est exemplo Domini, qui Eucharistiam à se consecratam continuò manducari jussit; ut exponit Bellarminus *lib.*4. *de Eucharist. cap.*5. Accedit, nam in his homiliis Origenis, & Cyrilli, Rufinus qui eas vertit, plura adjecit, & sustulit, ut ipse testatur, & tradit Elpenceus *lib.*2. *de adorat. Eucharist. cap.*9. Immò ipse Cyrillus Alexandrinus redarguit hunc primum emergentem errorem illorum, qui putabant Eucharistiam in sequentem diem non esse servandam; nam ad Colosyrium Episcopum Arsontem scribens, sic ait: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad satisfactionem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliquum in alium diem: insaniunt verò, qui hæc asserunt; nec enim alteratur Christus, nec sanctum ejus corpus immutatur, sed benedictionis vis, & facultas, & vivificans gratia perpetuò in ipso existit. Nec obstat auctoritas D. Clementis; nam verum est, olim nonnunquam Eucharistiæ reliquias servari, nonnunquam custodiri prohiberi; cùm enim propter sævas Gentilium persecutiones fideles clam in cœmeteriis, & locis occultis convenirent ad Missæ sacrificium celebrandum, & in eo communicandum, non poterat publicè exponi, & asservari sacra Eucharistia, ne Christianæ Religionis inimici etiam eam apprehenderent, & conculcarent: quare illis persecutionum temporibus, pace adhuc Ecclesiæ non data, congruentius PP. existimarunt, ut reliquiæ Eucharistiæ, quæ supererant, potiùs infantibus jejunis traderentur, aut ignis purissimo elemento absumerentur, ne illis irrisio, aut irreverentia per Gentiles fieret, præcipuè cùm nulla injuria sacramento ex simili consumptione irrogaretur, cùm ignis operatio ad specierum modò externarum absumptionem, non verò ad rerum internarum, hoc est corporis, & sanguinis Domini læsionem tenderet; nam & Pius Pontifex relatus *in cap. super negligentiam*, *de consecr. distinct.*2. ea super quæ aliquid Domini vel de sanguine stillasset, vel de corpore cecidisset, igne jussit exuri, & cineres intus altare recondi; cujus etiam nunc decreto, si quo casu ex sacramento reliquum sit, quod sumi non possit, utimur. D. Thom. 3. *part. quæst.*83. *art.*6. *ad* 7. Nec obstat textus *in d. can.*3. *Concilii Cæsaraug.* pro cujus solutione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis, quia frequentioribus persequutionibus prohibebantur fideles in Ecclesiis, aut cœmeteriis ad communicandum convenire, permissum illis fuisse Eucharistiam secum in domum deferre, cùm quotidie de vita periclitarentur, ut quotidie sumerent corpus Domini, & ut ait D. Cyprianus *epist.*56. considerantes se quotidie sanguinem Christi sumere, & ipsi pro Christo sanguinem effunderent: & ita concessum fuit, ut cùm in Ecclesia, aut locis abditis sacrificium Missæ offerretur, fideles qui ad eam conveniebant, non tantùm ibi communicarent, verùm & particulas ex Eucharistia consecrata à sacerdote acceptas domum ferendas sumerent; quas reverenter asservatas singulis diebus summo mane jejuni communicarent: quò respexit Tertul. *ad uxorem cap.*5. dum ait: *Non sciet maritus, quid ante omne cibum gustes; & si sciverit, panem non illum credit esse, qui dicitur*. Cujus moris meminerunt Clemens Alex. *lib.*1. *strom.* Basilius *in epist. ad Cæsar. Patric.* quæ habetur *tom.*6. *Biblioth. SS. PP.* ibi: *Alexandriæ autem, & in Ægypto unusquisque ex laicis, qui illic degant, maxima ex parte communionem habet domi suæ*. D. Gregorius *lib.*3. *dialog. cap.*36. D. Hieronymus *epist.*50. Justinianus *novel.*123. §. *in omnibus*, & alii congesti ab Elpenceo *de adorat. Eucharist. lib.*2. *cap.*4. Basilius Legion. *quæst.*2. *scholast. cap.*3. Lantdmeter. *d. cap.*75. qui mos evanuit propter fraudes impiorum, & hæreticorum, qui ne detegerentur in Ecclesiis non communicasse, sacrum Domini corpus secum auferentes, polluebant, & prophanabant: contra quos cautum fuit in Concilio Tolet. 1. *can.*14. & Cæsaraugust. 2. *can.* 3. ut qui Eucharistiam acceptam in Ecclesia non consumpsisset, anathema in perpetuum esset: quem doctè exponunt P. Henao *tom.*3. *de sacrific. Missæ*, *disput.* 29. *sect.* 27. Cabassutius *in notit. Concilior.* ibi: & mirus casus hostiæ à quadam muliere in arca inclusæ refertur *in cap. plenè* 30. *de decimis*, *in* 1. *collect.* his verbis: *Plenè nobis innotuit ex tuarum continentia litterarum, quod cùm hostia quædam sacrata in arca cujusdam mulieris parochianæ tuæ conclusa fuisset, virtute Domini faciente, pars fere media in corpus Christi manifestè conversa est, ita ut caro videretur, &c.*

Sed antequam manum à tabula suspendamus, exponendus est difficilis textus *in can.*9. *Concilii Nannet.* in illis verbis: *Ut de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationi supersunt, vel de panibus, quos offerunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis, presbyter convenienter partes incisas habeat in vase nitido, & convenienti, ut post Missarum solemnia, qui communicare non fuerint rati, eulogias omni die Dominico, & in diebus festis exinde accipiant: & illa, unde eulogias presbyter daturus est, antè in hæc verba benedicat, &c.* Quem canonem citant Burchardus *lib.*5. *Decreti*, *cap.*27. Ivo Carnot. *part.*2. *Decreti*, *cap.*37. ex Decretis Pii Pontificis *cap.*4. In eo illud facilè non est, an agatur de Eucharistia, vel de pane benedicto à presbytero; siquidem si de Eucharistia, ad quid jubetur, ut quod supersit, per parochias dividatur, & mittatur? siquidem ex suprà traditis servari potiùs debebat in Ecclesia. Pro cujus canonis expositione sciendum est, apud antiquos genus quoddam fuisse communionis per eulogias, ideò institutum, ut absentibus mitteretur pars aliqua, & societas esset cum Episcopo, & cæteris fidelibus, qui in civitate morarentur; nam cùm per vicos & pagos sparsi, & diffusi ex eadem non possent sumere communionem, cuperentque semper unionis christianæ speciem quam possent maximam, retinere, diebus festivis ex matrice per parochias benedictus panis mittebatur, ex cujus perceptione communionem adesse inter omnes fideles ejusdem diœcesis intelligeretur: quod introductum fuisse à Melchiade refert Baronius *anno Christi* 313. *num.*52. De his eulogiis *in can.*14. *Concilii Laodic.* ita cavetur: *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festivitatem paschalem ad alias parochias minimè transmitti oportere*. Quod ideò cautum fuit, quia ea die omnis populus non ex eulogiis, sed Eucharistia communicare debebat. Et *in can.*32. ita legitur: *Quod non oporteat hæreticorum eulogias accipere*; quia videlicet cum eis non dabatur communio; unde Episcopus excommunicatus eulogias dare non poterat, ut videre est apud Gregorium Turon. *lib.*8. *histor. cap.*10. panis hic fermentatus erat, ut probavi *in cap. fin. de celebrat. Missar.* & à presbytero post Missam benedicebatur. Concil. Matiscon. *can.*50. ibi: *Cautum est, finita Missa à presbytero oblationes accipere*. Gregorius Turon. *lib.*5. *histor. Franc. cap.*14. ibi: *Post Missae autem petiit, ut ei eulogias dare deberemus*. Plura de hoc pane benedicto congessit P. Henao *tom.*3. *de sacrif. Missæ*, *disputat.*28. *sect.*54. De his Eulogiis, non verò de Eucharistia consecrata, accipiendus est dictus canon 9. Concilii Nannet. & de his eulogiis plura adduxerunt Albaspineus *lib.*1. *observat. cap.*8. Hæphtenus *in vita S. Benedicti*, *cap.*8. *in princip.* & *tom.*1. *disquisit. monast. lib.*4. *tract.*7. *disquisit.*4. Bignonius *ad Marculfum lib.*2. *cap.*42. Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Eulogiæ*, Buleng. ad Casaub. *diatrib.*3. *cap.*33. *fol.*172. Fileiacus *de orig. paræc. cap. ult. fol.*644. Balsamon, & Justelus *in d. can.*32. *Concilii Laodic.* Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu* 5. 10 Exponitur Concil. Nannet. in can. 9.

CA-

C A P U T II.

Idem *in* a *eodem*.

RElinqui noluimus incorrectum, quod quidam clerici Ecclesias sic disponunt supellectilibus propriis & etiam alienis, ut potiùs domus laicæ, quàm Dei basilicæ videantur, non considerantes quod Dominus non sinebat ut vas transferretur per *b* templum. Sunt & alii, qui non solùm Ecclesias dimittunt incultas, verùm etiam vasa *c* ministerii, & *d* vestimenta ministrorum, ac pallas altaris, necnon ipsa corporalia tam immunda relinquunt, quod interdum aliquibus sunt horrori. Quia verò zelus nos comedit domus Dei, firmiter prohibemus, ne hujusmodi supellectilia in Ecclesiis admittantur, nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina, seu alias necessitates urgentes, ad eas oporteat habere refugium: sic tamen, ut necessitate cessante, res in loca pristina reportentur. Præcipimus quoque, ut *e* oratoria, vasa, corporalia, vestimenta prædicta, *f* munda & nitida serventur; nimis enim videtur absurdum in sacris sordes negligere, quæ dedecent in profanis.

N O T Æ.

1 a EOdem.) Concilio videlicet Lateran. *cap.* 19. & reperitur hic textus in quarta collectione, *sub tit. de immunit. Eccles. cap.* 1. nec malè, cùm præsens constitutio spectet ad immunitatem, seu reverentiam Ecclesiis debitam. Sed quia in secunda parte agitur de custodia vasorum, & vestimentorum Ecclesiæ, ideò à Raymundo compilatus fuit *sub hoc titulo*.

b *Templum.*) *Marci cap.* 11.

2 c *Vasa ministerii.*) Calicem videlicet, & patenam, de quibus egi *in capit.* 1. *de pignor. capit. fin. de celebr. Missar.*

d *Vestimenta.*) De quibus egi *in cap.* 2. *de sacra unction.*

e *Oraria.*) Ita legitur in ipso Concilio, sed ni fallor, legendum est, oraria; nam si in præsenti agebat Innocentius III. de vestibus sacris, ut nitidæ, & mundæ essent, ad quid simul oratoria cum vestibus referre, & conjungere poterat? Lego ergo *oraria*. Orarium autem licèt aliquando accipiatur pro veste muliebri, seu vitili, ut apud D. Paulinum *in vita S. Ambrosii*, ibi: *Jactabant etiam turbæ virorum, ac mulierum oraria, vel semicinctia sua, ut corpus sanctum aliquatenus ab ipsis contingeretur*. Conc. Aurel. 1. *can.* 28. ibi: *Monacho orarium in monasterio, vel zonas habere non licet*. Nonnunquam tamen accipitur pro veste honesta sacerdotali. Synodus Magunt. 1. *can.* 21. ibi: *Presbyteri sine intermissione utantur orariis, propter differentiam sacerdotii dignitatis*. Frequentiùs tamen apud veteres Ecclesiæ scriptores accipitur pro sacro indumento, quod stolam dicimus, ut Synodo, Laodic. *can.* 22. ibi: *Quod non oportet ministrum ferre orarium, nec etiam fores relinquere*. Et *can.* 23. ibi: *Quod non oportet lectores, vel cantores ferre orarium, & sic legere, vel canere*. Concil. Brachar. 1. *can.* 27. ubi cùm PP. abusum quendam Diaconorum arguerent, secus quàm oportebat orario utentium, ita statuunt: *Placuit, quia aliquanti hujus Provinciæ Ecclesiæ Diacones absconsis intra tunicam utuntur orariis, ita ut nihil differre à Subdiacono videantur, ut de cætero sicut decet, utantur orario*. Brachar. 3. *can.* 3. *Ut omnis sacerdos cùm ordinatur, orario utroque humero ambiatur*. Tolet. 4. *can.* 39. *Si oraria duo nec Episcopo quidem induere licet, nec presbytero utique, multò minùs diacono, qui minister eorum est. Unum ergo orarium oportet Levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, idest prædicat*. Ita vocem hanc exposuerunt Albinus Flaccus *de divinis officiis, cap. quid significent vestimenta*, ibi: *Orarium, idest stola, dicitur eo quòd Oratoribus, idest Prædicatoribus concedatur*. Rabanus Maurus *de instit. cleric. cap.* 19. ibi: *Orarium dicitur, licèt hoc quidam stolam vocent. Hoc enim genere vestis solummodo eis personis uti est concessum, quibus prædicandi officium est delegatum*. Latiùs prosequitur Vicecomes *volum.* 4. *de ritibus Missæ, lib.* 2. *c.* 18. & 19. & nos *in cap. à multis, de ætate, & qualit.*

3 f *Munda, & nitida.*) Consonant textus *in cap. vasa* 38. *cum sequent. de consecr. distinct.* 1. Gregorius VII. in Concil. Romano anni incerti, *c.* 27. *Vasa altaris, & panni, vel pallia nitida sint, & integra: & si fuerint vetusta, vel aliquo casu corrupta, religioso, & puro loco abscondantur, vel igne crementur*. Refert Ant. Augustin. *in epit. lib.* 7. *tit.* 2. Hujusmodi enim vestes in loco sera munito recondi solebant. Concil. Rhemense apud Burchardum *lib.* 3. *cap.* 97. ibi: *Expleta Missa calix cum patena, & sacramentorum liber cum vestibus sacerdotalibus in mundo loco sub sera recondantur*. Et erant olim in Ecclesia quidam ministri, quibus sacrarum vestium curatio demandata erat. De quibus in Synodo Nicæna 1. *can.* 63. ibi: *Sit in unaquaque Ecclesia procurator, & cum eo alii qui curam habeant proventuum, & redditutuum Ecclesiæ; & deinde villarum, & sementis, & sumptuum, & vasorum auri, & argenti, & vestimentorum, & ornamentorum Ecclesiæ*. De eis egi *in cap.* 2. *de offic. custod.* & plura tradit Vicecomes *volum.* 4. *de ritibus Missæ, lib.* 1. *cap.* 7.

COMMENTARIUM.

GEntiles res, quas præcipuè ab hominum injuriis tutas servari volebant, in templis custodiendas sacerdotum, æditnorumque fidei commendabant: cujus moris exemplum occurrit in mensuris, ac ponderibus; quæ cùm olim in publicis locis asservari solerent, ne corrumperentur, *l. modior* 9. *C. de suscept.* veluti in Capitolio; unde Romanam amphoram Jovi sacratam olim fuisse refert Fanius his versibus:

Amphora fit cubus, quam ne violare liceret
Sacravere Jovi Tarpejo in monte Quirites.

Justinianus in Ecclesiis servari præcepit *in novella* 128. notavi *in cap.* 2. *de empt. & vendit.* Similiter testamenta, ut eorum securitati consuleretur, in templis deponebantur, *l.* 4. *§. ult. ff. famil. ercisc. l.* 3. *§. proinde, ff. de tabul. exhib.* Unde Augusti testamentum Vestalibus commendatum fuisse refert Svetonius *in Jul. cap.* 83. & *in Augusto cap. ult.* & Tacitus *lib.* 1. *annal.* Idem de testamento Antonii refert Plutarchus *in ejus vita*: ob eandemque causam pecunia, sicut in publicis deponebatur locis, *l. fidejussor* 64. *ff. de fidejuss. l. qui mutuam* 56. *§.* 1. *ff. mandati*: ita in æde sacra Saturni, Dianæ, vel Castoris deponebatur, *l. si reus* 73. *ff. de procurat. l. ait Prætor* 7. *§. sed etsi, ff. de minor. l. acceptam* 19. *de usuris, l.* 1. *§. sin autem, Cod. de communi servo, l. litibus* 20. *§.* 1. *Cod. de agricolis*. Unde Juvenalis *satyr.* 24. ait:

Ærata nullus in arca nummus,
Ad vigilem ponendi Castora nummi.

Et Herodianus *libro* 1. scribit, Romanos in templo Pacis pecunias suas deponere solitos, quod moris & Hebræis fuisse deducitur *ex libro* 1. *Machab. capite* 3. *libro* 1. *Regum, capite* 12. *libro* 1. *Paralip. capite* 9. Athenienses in templo Delis solitos deponere publicas pecunias, referunt Thucydides *libro* 1. Æmilius Probus *in Aristide*, & Cicero *libro* 2. *de legibus* scribit, Alexandrum in Cicilia apud Solem in delubro deposuisse pecuniam, & Plautus in Bacchide inquit: *Nos apud Theotimum omne aurum deponimus, quia illic sacerdos Dianæ Ephesiæ est, quin ipsa in æde Dianæ conditum est ibi*. Dio *orat.* 31. *Nostis haud dubiè Ephesios, apud quos multæ sunt pecuniæ, partim privatorum reconditæ in Dianæ templo, non solùm Ephesiorum, sed & hospitum, & omnium undecumque gentium: partim etiam populorum, Regumque. Deponunt autem omne eò securitatis gratia, nemine unquam auso locum afficere injuria, tametsi jam plurima bella gesta sint, civitasque sæpius fuerit capta*. Macrobius *libro* 1. *Saturn. cap.* 8. tradit, pecunias publicas solitas deponi in ærario, quod Romæ erat. Immò & deponebantur, aut in templo Pacis, juxta Herodianum *libro* 1. aut in templis Saturni, Fidei, & Jovis Capitolini, ut ex Tullio, Plinio, Livio, & antiquo Persii interprete, tradunt Dorleans *ad libr.* 1. *annal. Taciti, pag.* 34. Pitartus *decade* 18. *histor. polit. cap.* 4. Ferrandus Æduensis *libro* 1. *explicat. juris ad leg.* 1. *Depositi*: latè illustrant Fornerius *lib.* 6. *rerum quotid. cap.* 4. Demsterus *ad Rosinum lib.* 7. *cap.* 31. *ad finem*, Serlogus *tom.* 3. *in Cantic. vestig.* 25. *sect.* 2. Marcel. Donat. *ad Svetonium in Domitiano, c.* 7. *tom.* 6. *thesauri crit. fol.* 784. D. Nicolaus de Castro *in §.* 1. *de empt. & vend. num.* 99. Brodeus *lib.* 4. *miscel. cap.* 17. Revardus *libro* 1. *variar. cap.* 24. D. Laurent.

Rami-

Ramirez *ad Martialem epig.* 7. Sed apud Catholicos ob reverentiam Ecclesiis debitam, sicut in illis non licet negotiari, seu tabernas ad cibos vendendos apponere, *can.* 77. *Synodi* 6. aut ullos accubitus, vel lectulos sternere, *cap. nulli*, 41. *distinct.* plura Barbosa *voto* 103. nisi causa summæ necessitatis, quo casu deficiente diverforio, etiam jumenta in Ecclesiis introduci posse, docetur *in can.* 89. 6. *Synodi*; ita etiam nec deponere prophana supellectilia clericorum, vel sæcularium in eis licet, nisi propter hostiles incursus, aut repentinum incendium; aliàs qui admittit hujusmodi res depositas in Ecclesia, peccat lethaliter, ut probat P. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 3. *cap.* 6. Tantùm enim vestimenta, & vasa Ecclesiæ ibi recondi debent, vel res prophanæ ingruentis belli causa, ut supponit Gregor. VII. *in can.* 32. *Synodi Romanæ*, incerti anni, ibi: *Arcæ ab Ecclesia expellantur, nisi una ad vestimentum, & libros: sed si fortè difficilis guerra fuerit, illæ quæ in Ecclesia fuerint, nullum laicis debitum reddant, sed Ecclesiis*. Refert Ant. August. *in epit. jur. lib.* 13. *tit.* 12. *capite* 5. ut usitatum narrant Gregorius Turon. *lib.* 3. *cap.* 12. Anon. Flor. *lib.* 4. *de mirac. S. Bened. cap.* 24. Juxta quem casum belli imminentis accipio canonem 60. Concilii Meldensis, ibi: *Ut hi, qui monasteria, atque sacra loca, vel Ecclesias infringunt, & sacerdotes, ac viros ecclesiasticos non solùm dehonorant, verùm & diverso, atque adverso modo affligunt, velut sacrilegi canonicæ sententiæ, quæ ex his decreta esse dignoscitur, subigantur*. Et *cap.* 1. *de deposito*. Innoc. III. *lib.* 1. *epist. in edit. Colon. fol.* 194. ibi: *Verùm dum res sacræ, & aliæ ibidem pro securitate depositæ*. Tunc enim ob securitatem, cùm alibi non ita servari possint, in templis res prophanæ deponuntur. Quin & apud Gentiles legimus penes Virgilium *libro* 2. in templum Junonis à Trojanis asportata, quæ ab incendio vindicari potuerant, quòd ibi salva futura arbitrarentur, etiam contra hostium quamcunque immanitatem.

Et jam porticibus vacuis, Junonis asylo
Custodes lecti: Phenix, & dirus Ulysses
Prædam adservabant, huc undique Troja gaza
Incensis erepta adytis, mensæque Deorum
Crateresque auro solidi, captivaque vestis
Congeritur.

Deinceps enim non humanum custodem fragilis potentiæ habituræ sunt res in Ecclesia depositæ, sed Deum ipsum vigilem, excubatoremque, qui sævissimis ulcisci modis nosset talium rapinam bonorum; fecitque multoties, nempe Juliano, & Felice Præfectis Antiochenam Ecclesiam, Aureum Dominicum nuncupatam, expilari non verentibus, Sozomeno referente *lib.* 5. *cap.* 7. Theodoreto *lib.* 2. *cap.* 11. & 12. Nicephoro *lib.* 10. *cap.* 29. cum Guntario Genserici fratre, ut scribunt Procopius *lib.* 1. Isidorus *de bello Vvandalico*: & cùm superbissimus Tyrannus, notæque crudelitatis Alaricus esset urbe potitus, nihil antiquius habuit, ut refert Paulus Orosius *lib.* 7. *cap.* 39. quàm ut dato præcepto mandaret, si qui in sancta loca, præcipueque ad Apostolorum Petri, & Pauli basilicas confugissent, hos in primis inviolatos, securosque esse finerent. Facit Anonymus Floriac. *lib.* 4. *de miraculis S. Benedicti, cap.* 24. ibi: *Ut verò moris agrestium est in adventu militum formidare, rustici omnia sua ad Ecclesiam convehunt, tam annonam, quàm supellectilem variam*.

5 Exponitur cap. quisquis 17. q. 4. Sed suprà traditis obstat textus *in c. quisquis* 17. *qu.* 4. in illis verbis: *Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro*. In quibus Joannes Pontifex supponit, res profanas in templis deponi posse; siquidem ait, eas auferentes sacrilegium committere. Difficilis est etiam textus ille, dum in eo docetur, committi sacrilegium auferendo non sacrum de sacro; nam tunc cùm auferatur res privata, tantùm furtum, non sacrilegium perpetratur, *l.* 4. *in princip. l.* 9. *in princip. l.* 11. §. 1. *ff. ad leg. Jul. pecul.* Igitur non rectè Joannes in eo textu docet, sacrilegium committi. Pro cujus textus expositione dicendum est, Joannem Pontificem in eo textu referendum esse ad casum, in quo belli imminentis periculum, vel ob incendium, res privatæ depositæ essent in loco sacro, ut in præsenti permittitur; tunc enim si aliqua ex eis auferatur, sacrilegium committitur, ut docent Suarez *de relig. tom.* 1. *tract.* 2. *lib.* 3. *cap.* 3. *p.* 1. Azor *lib.* 9. *cap.* 23. Secundæ difficultati ut satisfaciamus sciendum est, tam inter Rhetores, quàm Jureconsultos controversum esse, utrum qui privatam pecuniam in æde sacra depositam abstulit, fur, an sacrilegus sit? In qua quæstione Severus, & Antoninus rescripserunt *in l.* 5. *ff. ad leg. Jul. pecul.* eum furti actione, non sacrilegii teneri; opus tamen fuit hac constitutione, nam ut Saturninus docuit *in l. aut facta* 16. §. *locus*, *ff. de pœnis*, locus facit, ut idem vel furtum, vel sacrilegium sit, & capite luendum, vel minori supplicio. Et Cicero *lib.* 2. *de legibus*, ait: *Sacrum, sacrove commendatum, qui clepserit, rapseritve, parricida esto*. Et sanè quis potest id facere, ut sacrilegium non faciat, qui rem depositam in æde sacra aufert, cùm sit in fide, & tutela nominis, cui ædes est consecrata. Plautus *in Aulul. act.* 3. *scen.* 5.

Nunc hoc mihi factu est optimum, ut te auferam
Aula in Fidei fanum: ibi abstrusam probè.
Fides novisti me, & ego te: cavesis tibi,
Ne in me mutassis nomen, si hoc concredidero.
Ibo ad te fretus tua, Fides, fiducia.

Et mox:

Vide, Fides, etiam, atque etiam nunc salvam ut aulam abs te auferam.
Tuæ fidei credidi: aurum in tuo luco, & fano est situm.

Jam si animum delinquentis spectemus, non potest aliter judicari, nisi sacrilegium hoc esse, cùm hac mente templum ingrediatur, ut seu sacræ, seu profanæ fuerint res, eas harpaget. Æstimantur delicta animo, & causa delinquendi, *d. l.* 16. §. *causa*, *ff. de pœnis*, *l. verum* 39. *ff. de furtis*. Postremò si Sopatro *in declam.* auscultramus, gravius est auferre res privatorum è loco sacro, quàm res sacras. Etenim qui rem sacram è loco sacro aufert, erga Deum injuria est: qui verò res privatorum è loco sacro aufert, & Deum violat, & homines: hos, quia res eorum aufert: illum quia fidem ejus apud deponentes suspectam reddit. His tamen argumentis non obstantibus, sequimur constitutionem Severi, & Antonini, qua Cassio Festo rescripserunt furti actionem, non sacrilegii esse, si res privatorum ex æde sacra surreptæ sint, *d. l.* 5. Sequimur autem non idcircò, quod argumenta superiora inepta, aut infirma sint, sed quòd disputandi ratione potentius rescriptum sit. Disputando enim Saturnini sententia obtineri facilè posset: sed frustra disputes reclamantibus Cæsaribus, qui furti dumtaxat actionem dederunt, non accusationem sacrilegii. Sunt quibus hæc responsio displiceat, existimantes etiam disputandi ratione, atque argumentorum pondere Saturnino superiores Cæsares esse, aut certè Saturnini responsum restringendum ad eum, qui vi effracto fano res privatorum abstulit. Nam, inquiunt, si locus faceret sacrilegium, faceret etiam blasphemiam, si cui in loco sacro convitium dictum fuerit: at hoc nemo dixerit: quare nec illud afferendum est. Præterea ajunt, quod si locus faceret sacrilegium, sequeretur eum, qui thesaurum tollit de loco religioso sacrilegium facere, contra textum *in l.* 4. §. *non fit*, *ff. ad leg. Jul. pecul.* igitur nec ille, qui è loco sacro rem privatam aufert. Sed horum sententia audienda non est, nec rectè illi arguunt: Locus facit sacrilegium: ergo etiam blasphemiam, non enim quemadmodum res commendantur fidei Numinis, ita homines in templo reperti, tamquam depositi, sacri habentur. Nec etiam rectè inferunt: Qui thesaurum de loco religioso tollit, non facit sacrilegium: ergo etsi auferat rem privatam, sacrilegium non committit; nam thesaurus nullius est, & jure naturali occupanti conceditur: res autem aliena non potest sine crimine de loco sacro auferri. Docuerunt Anton. Matthæus *de criminibus ad leg. Jul. pecul. cap.* 3. Cujac. *lib.* 3. *obs. cap.* 19.

Opponi etiam potest præsenti canoni textus *in c. per vestras*, *de donat. inter*, junctis per me adductis in ejus notis.

TITULUS XLV.

De reliquiis, & veneratione Sanctorum.

CAPUT PRIMUM.

a Alexander III.

AUdivimus, quod quidam inter vos, diabolica fraude decepti, hominem quendam in potatione & ebrietate occisum, quasi sanctum more infidelium venerantur, cùm vix pro talibus ebrietatibus peremptis orare *b* permittat Ecclesia. Dicit enim Apostolus, quod ebriosi homines regnum Dei non possidebunt. Hominem ergo illum de cætero colere non præsumatis, cùm etiamsi per eum miracula plurima fierent, non liceret vobis pro *c* Sancto absque auctoritate Rom. Eccl. eum publicè venerari.

NOTÆ.

1 a ALexander III.) Ita etiam legitur *in capite unic. sub tit. de venerat. Sanct. in 2. collect.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex facilè tamen id colligitur ex historia hujus textus relata à Baronio *anno* 1181. ubi refert, Arnulphum Lexoviensem Episcopum Alexandro III. retulisse ingentem dissolutionem monachorum cœnobii Gristani, qui inter alia impia scelera se mutuis vulneribus sæpè confligebant; ac nihilominus, ut miracula facere crederentur, & quibuslibet commentis sæcularium personarum frequentes invitarent accessus, sanitatis remedia per aquam certis carminibus incantatam promittebant. Tandem retulit Lexoviensis Præsul, procuratorem ipsius monasterii ebrium in refectorio super cœnam duos ex fratribus cultello percussisse, eundemque ab eis continenti pertica, quam casus obtulit, occisum fuisse. Quidnam tamen ad hæc rescripsisset Alexander, non constat, licèt exter prædicta epistola Episcopi Arnulfi. Unde conjectatur Baronius, quod cùm prædictus procurator in ebrietate occisus, martyris titulo impudenter ab illis monachis miracula affectantibus coleretur, Alex. III. ne id fieret rescripsisse in præsenti textu, & sic juxta hanc Baronii sententiam ita restituenda est præsens inscriptio: *Alexander III. monachis Gristanis;* quo monasterium S. Mariæ de Gristan dictum, est in diœcesi Lexoviensi, ut refert Tambur. *in serie Abbat. verbo Lexovien.*

2 b *Permittat orare.*) Siquidem illi excommunicati sunt, donec emendentur. Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 46. ibi: *Malum magnum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus cavere præcipimus, & qui hoc cavere noluerit, excommunicandum eum esse decrevimus usque ad emendationem congruam.* Plura de ebrietate congessi *in cap. à crapula, de vita & honest. clericor.*

c *Sanctum.*) Sanctus quis, & quatenus dicatur, etiam apud Gentiles, exponit Filesacus *lib.* 1. *select. capite* 4.

COMMENTARIUM.

3 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc textu sequens vulgò deducitur assertio: *Nemo potest pro Sancto venerari, nisi ab Apostolica Sede fuerit beatus declaratus, quamvis miracula faciat.* Probant eam textus *in cap.* 2. *hoc tit. cap. unic. hoc tit. in* 6. Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 2. Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna *hic*, P. Gregorius *lib.* 13. *de repub. cap.* 24. & *lib.* 2. *syntag. cap.* 11. & *lib.* 1. *partit. tit.* 14. *capite* 3. Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 43. Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illib. cap.* 48. Volduc. *de Ecclesia post legem, cap.* 13. Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.* 1. §. 4. *num.* 5. Coriolanus *in breviar. chronol. anno* 1489. Carrier. *tom.* 2. *Digesti fidei, fol.* 1103. Albaspineus *in notis ad Optatum, fol.* 122. Sausay *in apparatu ad Martyrol. Gall. cap.* 22. & *tom.* 2. *in Apolog.* §. 3. 4. & 9. *ad finem*, Vivar. *ad Marcum Maximum, in S. Joanne Eremita vindicato*, §. 3. 6. & 8. Hurtado *de vero martyrio per testem, resol.* 43. §. 8. Durantius *de rit. Eccles. lib.* 1. *cap.* 5. Torreblanca *de jure spirit. l.* 1. *c.* 11. P. Quintanadvennas *in sanctis Tolet. advert.* 14. Fortunatus Schaccus *de venerat. Sanctor. sect.* 1. *cap. fin. in fine*, Marinis *alleg.* 150. Thom. Delbene *de offic. Inquisit.* 2. *p. dub.* 134. *sect.* 1. Videndi sunt Casal. *de rit. Eccles. cap.* 67. & 68. Maucler. 2. *p. Monarch. lib.* 3. *cap.* 7.

4 Traditur ratio dubitandi. Sed in præsentem assertionem ita pro dubitandi ratione insurgi potest: Ut defunctus pro sancto veneretur, sufficit ut publicè ad cultum, & venerationem exponatur. Synodus Francof. celebrata temporibus Caroli Magni, *can.* 42. ibi: *Ut nulli novi sancti colantur, aut invocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur; sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt, qui ex auctoritate passionum, & vitæ merito electi sunt.* Synodus Mogunt. *canon.* 51. Et Episcopi auctoritas sufficit, ut publicè venerandus proponatur. Constat ex Capitul. Caroli, inter excerpta, cujus verba sunt: *De Ecclesiis, seu sanctis noviter, & sine auctoritate inventis, nisi Episcopo probante, minimè venerentur.* D. Cyprian. *epist.* 37. ibi: *Denique & dies sanctorum, quibus excedunt, annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus.* Et de examine super Sanctorum vita habito ab Episcopo, seu Metropolitano, plura D. Augustin. *in breviculo collationis, die* 3. *cap.* 13. Eusebius *lib.* 3. *hist. Eccles. cap.* 14. & *lib.* 5. *cap.* 15. & *lib.* 8. *cap.* 20. & *in cap. venerabili, de test.* Episcopi recipiunt testes de vita, & miraculis B. Mauritii: *in cap.* 2. *de consecr. dist.* 3. *cap. fin. de feriis* docetur servandas esse eas festivitates, quas singuli Episcopi in suis diœcesibus cum Clero, & populo duxerint venerandas. Igitur non desideratur Pontificis auctoritas, sed sufficit Episcopi licentia, ut Sanctus publicè venerari possit. Accedit, nam Episcopus in propria diœcesi rectiùs agnoscere potest vitam, & miracula illius, qui in ejus diœcesi degit, quàm Pontifex, qui procul remotus per relationem tantùm merita, & mores defuncti agnoscere valet. Ergo potiùs ad Episcopum diœcesanum, quàm ad Pontificem Sanctorum canonizatio spectare debet. Augetur hæc difficultas ex eo, nam miracula facere præbet Sanctitatis argumentum, ut probatur ex litteris Alexandri III. datis Signiæ 4. Idus Martii, anno Domini 1173. pro canonizatione S. Thomæ Cantuar. Episcopi: *Redolet Anglia fragrantia, & virtute signorum, quæ per merita illius Sancti Cantuariensis Archiepiscopi, omnipotens Dominus operatur.* Et infrà: *His ergo auditis monimentis, & magnis miraculis, quæ jugiter per illius sancti viri merita fieri universitas narrat fidelium.* Et ex litteris Gregorii IX. datis Perusii anno 1228. pro canonizatione S. Francisci, ibi: *Vitam ejus sibi fuisse acceptam, & ipsius memoriam esse à Militanti Ecclesia venerandam, multis, & præclaris miraculis declaravit.* Probant latè Fortun. Schaccus *de venerat. Sanctor. sect.* 6. *cap.* 7. Smitheus *in floribus Angliæ, in vita S. August. fol.* 71. *cum sequent.* Igitur si in præsenti specie ultra publicam expositionem accedebant miracula, rectè poterat ille ut Sanctus venerari, etsi Apostolica auctoritas non adesset.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, in nulla ex religionibus, Hebraica, Gentilica, & Catholica, absque prævia discussione, & solemni approbatione aliquem publicè venerari potuisse. In lege veteri nanc approbationem, & canonizationem ad effectum publicæ venerationis usitatam fuisse, probant Bellarminus *de cultu Sanctorum cap.* 7. Contelorius *de canoniz. Sanctor. cap.* 6. & probatur *ex cap.* 44. *Eccles.* ibi: *Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua, &c.* & ibi: *Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus.* Apud Romanos peculiari lege cautum fuit, ne quis ut Deus veneraretur, nisi à Senatu publicè approbatus. Tertul. *in Apolog. cap.* 5. ibi: *Ut de origine aliquid retractemus, ejusmodi legum vetus erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore consecraretur, nisi à Senatu approbatus.* Eusebius *libro* 2. *capite* 2. ibi: *Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos Deus haberetur, nisi Senatus decreto, & sententia confirmatus.* Probant 5 De publica approbatione defunctorum veneranda.

Digitized by Google

bant Ambianas *ad Tertul. ubi suprà*, Textorius *lib.* 1. *officinæ*, *cap.* 12. De Athenienfibus idem probat Samuel Petirus *ad jus Atticum lib.* 1. *tit.* 1. *in princip.* In Ecclesia Catholica constat pervetustum morem esse, ut nullus, nec martyr quidem, absque alia prævia discussione, & approbatione inter Sanctos recenseretur, quos pietas christiana more majorum colere consuevit. De ea enim re extat egregius locus Optati Milevit. *libro* 1. *adversf. Parmen.* dum ait: *Cùm correctionem Archidiaconi Cæciliani ferre non posset, quæ ante spiritualem cibum, & potum os nescio cujus Martyris, si tamen Martyris, libare dicebatur; & cùm proponeret calici salutari os nescio cujus hominis mortui, etsi Martyris, sed nondum vindicati, correpta cum confusione irata discessit.* Quibus verbis planè Optatus significat, nefas fuisse Lucillæ potenti, ac factiosæ fœminæ Donatistarum venerari reliquias Martyris alicujus non vindicati, hoc est nondum probati, & recepti. Moris enim erat, ut cùm aliquis martyrio occubuisset, Episcopus, sub cujus ditione id accidisset, rem gestam scriberet ad Primatem Episcopum, à quo maturè adhibitis in consilium collegis Episcopis, an inter Martyres esset recipiendus, decernebatur: cujus rei ritum, & ordinem refert Divus Augustinus *in breviculo collat. die* 3. *capite* 13. & ex eo Baronius *in martyrol. die* 2. *Aprilis*. Hæc autem discussio, & approbatio versatur circa duo defunctorum genera; quia, aut defunctus ob fidem Christi occisus, aut est mortuus confessor: & ad utrumque genus personarum beatificandum desiderantur exactæ discussiones de vita, & moribus, & fama publica sanctitatis, exercitio virtutum, maximè theologalium, si fuerit Confessor, de quo etiam examinantur miracula. In Martyribus autem non fit miraculorum inquisitio, & multò minor diligentia adhibetur: tantùm inquiritur fortitudo, & charitas, qua mortem subiere, quam intulit tyrannus in odium fidei. Causa etiam, quæ martyrem facit, diligentissimè est inquirenda, ne ista negotiationibus implicita deturpetur; sed quod solùm fuerit Evangelii propagatio, fideique confessio, & mortis ex charitate Dei, juxta sententiam Divi Hieronymi in psalmum 115. Erat autem pernecessaria hujusmodi de martyribus inquisitio, non tantùm ob prædictas causas, sed quoniam hæretici, atque schismatici aliquando pro Christi nomine à persecutoribus tormenta pati videbantur, & mortem, & quidem ipsi in ferè nascentis fidei exordiis, cùm omnia Martyrum sanguine redundarent, ut scribit Eusebius *libro* 4. *hist. capite* 14. *prope finem*, & *libro* 5. *capite* 15. & *libro* 8. *capite* 20. & Sanct. Augustin. *de Donatist.* sæpè testatur: quos omnes, ut alienos à fide, & communione catholica Dei Ecclesia respuere consuevit. Cùm ex sententia Cypriani, & Augustini, omniumque orthodoxorum, quicquid aliquis extra Ecclesiam patitur, non Martyrium censendum, sed dicenda sit pœna perfidiæ. An verò incorruptio cadaveris argumentum præbeat sanctitatis, fusè examinat Theoph. *tom.* 13. *tract. de incorrupt. cadav.*

6 Beatificatio quatenus à canonizatione differat.

Deinde sciendum est, Sanctos præcedente hac vitæ, & miraculorum discussione, beatificari, & postea canonizari: nec est confundenda beatificatio cum canonizatione; siquidem magnum discrimen versatur inter unam, & aliam. Beatorum enim cultus fidelibus permittitur, canonizatorum autem præcipitur; & propositio istorum ad fidei certitudinem spectat, non verò illorum; licèt enim canonizationem Sanctorum non omninò ad fidem pertinere, & ideò errori subjectam esse censuerit Glossa *verbo Sedi Apostolicæ*, *hoc tit. libro* 6. Cano *libro* 5. *de locis Theolog. capite* 5. *vers. Præterea in canoniz.* contrarium tamen verius est, videlicet in canonizatione Sanctorum Pontificem errare non posse, ut defendunt Vivar. *ubi suprà*, §. 2. Diana *p.* 11. *tract.* 2. *resol.* 15. nam Pontifex in canonizatione alicujus Sancti ita loquitur: *Auctoritate Domini nostri Jesu Christi, & BB. Petri, & Pauli Apostolorum ejus, ac nostra, N. in cælestem Hierusalem fuisse receptum, & æternæ gloriæ corona donatum, de fratrum nostrorum consilio declaramus, eumque tanquam Sanctum publicè, privatimque colendum esse decernimus, & definimus.* Ut ex Bullis variorum Sanctorum referunt Diana, & Vivar. *ubi suprà*, Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.* 1. §. 4. *numero* 8. Carrier. *tom.* 2. *Digest. fid. tit. de Pontif. Rom. fol.* 1104. Igitur cùm talis definitio fiat pro tota Ecclesia, quæ tenetur Pontifici obedire, errori non est subjecta. Non me latet, quosdam olim Romanos Pontifices, priùs quàm definitionem canonizationis alicujus Sancti pronunciassent, publicè protestari consuevisse, suæ intentionis non esse aliquem exinde in Ecclesiam errorem inducere, ut refert Christoph. March. Arch. Corcyr. *libro* 1. *sacrar. ceremon. ad Leonem X. sect.* 6. *capite* 2. ubi sub titulo, *De his quæ fiunt in die canonizat.* ita habetur: *Pontifex antequam pronunciet; consuevit protestari in hanc formam, quam invenimus servatam à multis Pontificibus: Antequam ad pronunciationem veniamus, protestamur publicè apud vos omnes hic præsentes, quod per hunc actum canonizationis non intendimus aliquid facere, quod sit contra Fidem, aut Ecclesiam catholicam, seu honorem Dei. Deinde alta voce sedens cum mitra pronunciat in hunc modum: Ad honorem sanctæ, & individuæ Trinitatis decernimus, & definimus beatæ memoriæ N. in cælesti Hierusalem inter Beatorum choros jam receptum.* Nam non inde rectè deducas pronunciationem ipsam errori subjectam esse; nam simili protestatione usi fuerunt quidam timorati Pontifices usquequaque suammet potestatem non percallentes. Unde tale factum arguit tantùm timoratam eorum conscientiam, & exiguam suæ potestatis peritiam; unde sequioris ævi Pontifices ab ea protestatione deinceps abstinuerunt. Nec obstat sententia, quæ D. Augustino vulgò tribuitur, in illis verbis: *Multi in terris venerantur, qui in infernis cruciantur.* Nam præterquam quod locus ille non reperitur inter opera D. Augustini, exaudiri debet de hominibus impiis, qui honorantur in terris magnis sepulchris, cùm tamen animæ eorum crucientur in inferno; vel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporibus Sanctorum; vel tandem de Martyribus Donatistarum, qui ab ipsis hæreticis pro Sanctis colebantur, ut docuerunt Cano *d. libro* 5. *de locis*, *capite penult.* Sylvester *in summa*, *verbo Canonizatio*, Bellarminus *tom.* 1. *controvers. de Sanctor. Beatific. lib.* 1. *cap.* 9. Manet ergo, Ecclesiam non posse errare in canonizatione Sanctorum. Sed hoc Ecclesiæ judicium certum non est ea certitudine, quæ sit infra certitudinem fidei divinæ; homini tamen cordato est tanta, ut non sinat eum nutare circa ejusmodi veritatem, ut post D. Thom. *quodlib.* 9. *artic.* 16. docent August. Triumphus *in summa de potest. Eccles. quæst.* 14. *numer.* 17. Joan. de Neapoli *quodlibet.* 2. Corduba *libro* 4. *quæst.* 12. Bannes 2. 2. *quæstion.* 1. *dub.* 7. Bellarm. *de Sanctor. beatitud. cap.* 9. Serarius *lib.* 2. *Litan. quæst.* 11. Suarez *de fide*, *disput.* 5. *sect.* 4. Vasquez *in* 1. 2. *disputat.* 165. *numer.* 94. Theoph. *de corona aurea, subnot.* 2. *verit.* 8. & *tom.* 15. *in Heter. p.* 2. *punct.* 1.

7 Qui beatificare possint.

Inde provenit alia, & gravis differentia inter beatificationem, & canonizationem; nam canonizatio nunquam licuit Episcopis, beatificatio verò primis Ecclesiæ sæculis ab illis fiebat. Cùm enim canonizatio opus clavis scientiæ sit, & usus ejus supremus, utporè quo nova propositio sub fidei violatæ periculo ab universis fidelibus asserenda proponatur; decernere autem quæ ad fidem orthodoxam spectant, solis D. Petri successoribus reservatum sit, tantùm Pontifex potest Sanctos canonizare. Episcopi autem olim dum Martyres populo proponebant venerandos, inter Beatos recensebant eos, quandoquidem ovibus suis publicè colendos edebant, quos satis noverant, aut evidentia facti, aut constanti probatione, verè pro Domino, & ejus fide occubuisse. Concil. Francoford. *can.* 42. ibi: *Ut nulli novi Sancti colantur, aut invocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur; sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt, qui ex auctoritate passionum, & vitæ merito electi sunt.* Carolus Magnus *in append.* 1. *capite* 19. *De Ecclesiis, seu Sanctis noviter sine auctoritate inventis, nisi Episcopo probante, minimè venerentur.* Illos etiam ita semel in Beatorum numerum relatos Romani Pontifices cùm universam Dei Ecclesiam in id conspirare cernerent, colendos publicè decernebant. Probat Dartis *de benefic. sect.* 1. *capite* 2. Quo pacto multi illorum à peculiari cultu beatorum ad universalem Sanctorum transibant absque eo, quod probationes denuò conficerentur. Vivar. *suprà*, §. 5. Unde cognoscitur, malè repetentes in præsenti, & ferè omnes Doctores suprà laudatos, existimasse Alexandrum III. in præsenti textu Sanctorum canonizationem sibi reservasse, denegata ulteriùs ea potestate inferioribus Prælatis, cùm ut probatum manet, ex sua natura canonizatio ad Sedem Romanam spectet, nec fieri ullo modo potest ab inferiori Prælato, ut infrà in ratione decidendi latiùs probabimus. Nec in præsenti textu est aliqua clausula, quæ jus novum redoleat, aut usitatum improbet; nec de canonizatione Pontifex agit, sed tantùm prohibet, monachum illum in ebrietate occisum, quem alii monachi Martyrem prædicabant, pro Sancto venerari, etiamsi per eum miracula fierent. Ex qua prohibitione non rectè communiter deducitur, Alexandrum III. sibi reservasse canonizationem Sanctorum, & pro agno-

scendis

scendis Sanctis canonizatis, vel non, valde perdocti viri curant de computatione temporis, in quo floruit Alexand. III. ita ut omnes Sancti, qui ante ipsum floruerunt, pro canonizatis habeantur; post ipsum verò Alexandrum III. non alii, quàm per Sedem Apostolicam canonizati. Notavit Vivar. *suprà*, *§.* 6. Quisnam tamen Sanctus ritu solemni primus à Sede Apostolica canonizatus esset, liquidò non constat; legimus tamen Sanctum Svitberrum primum Episcopum Vverdæ, qui Frisones, Hollandos, aliosque Germaniæ populos in fide catholica instituerat, anno Domini 803. per Leonem III. ad instantiam Caroli Magni solemniter Sanctorum Confessorum catalogo fuisse adscriptum, ut referunt Sancti Lugderus, & Marcellinus in ipsius Sancti vita, apud Surium *tom.* 2. Etiam Sanctus Udalricus Episcopus Augustanus canonizatus fuit à Joanne XV, anno 993. ut patet ex bulla ipsius canonizationis. Paschalis II. in catalogum SS. retulit Petrum Episcopum Anagni anno 1110. ut constat ex ejus Bulla, quæ incipit, *Dominum:* & Innocentius II. anno 1134. 10. Kalendas Maji inter Sanctos recensuit Hugonem Episcopum Gratianopolis, in Bulla quæ incipit, *Divinis*. Alexander III. solemniter Sanctum declaravit D. Bernardum Abbatem in Bulla, quæ incipit, *Contingit*, anno 1164. edita: & Eduardum Regem Angliæ in Bulla, quæ incipit, *Illius*,

8 De solemni canonizatione. Rursus sciendum est, beatificationem, quam Episcopi olim in propriis diœcesibus faciebant Sanctos venerationi exponendo, Pontificem sibi reservasse, & meritò; nam aliquando ob segnitiem aliquorum contigerat, fures pro beatis coli, ut refert Severus in vita S. Martini *cap.* 8. his verbis: *Erat non longè ab oppido proximus monasterio locus, quem falsa hominum opinio, velut consepultis ibi Martyribus, consecraverat; nam & altare ibi à superioribus Episcopis constructum habebatur. Sed Martinus non temerè adhibens incertis fidem, ab his qui majores natu erant, presbyteris, vel clericis flagitabat nomen sibi Martyris, & tempora passionis ostendi: grandi se scrupulo permoveri, quòd nihil certi constans sibi majorum memoria tradidisset. Cùm aliquando ergo à loco illo se abstinuisset, nec derogans religioni, quia incertus erat; nec auctoritatem suam vulgò accommodans, ne superstitio convalesceret, quodam die paucis secum adhibitis fratribus ad locum pergit. Deinde super sepulchrum ipsum stans oravit ad Dominum, ut quis esset, vel cujus meritis, sepultus offenderet. Tunc conversus ad lævam, videt prope assistere umbram sordidam, & trucem; imperat nomen, meritaque ut loqueretur: nomen edicit, de crimine confitetur, latronem se fuisse ob scelera percussum, vulgi errore celebratum: sibi nihil cum Martyribus esse commune, cùm illos gloria, se pœna retineret. Mira res? Vocem loquentis qui aderant audiebant; personam tamen non videbant. Tunc Martinus, quod vidisset, exposuit, jussitque ex eo loco altare, quod ibi fuerat, submoveri, atque ita populum superstitionis illius absolvit errore.* Jure ergo sibi Sedes Apostolica reservavit beatificationem tot injuriis, ac fraudibus expositam; à quo tamen tempore id factum fuerit, non constat. Ante Alexandrum III. cœpisse credit Vivar. ad Marcum Maximum *ubi suprà*, *§.* 6. Beatificatio igitur solemnis, & canonizatio fit per Romanum Pontificem; non tamen in animo est prosequi omnia, quæ ad Sanctorum canonizationem spectant, de quibus integros libros ediderunt Contelorius, Fortunat. Schaccus, Angelus, Roch. Mallucius, Franc. Penna, quem prælo dedit Torres 2. 2. *Divi Thomæ*, *disput.* 17. Beyerlinch *verbo Canonizatio*, *tom.* 2. Conradus Kling. *lib.*4. *locor. comm. cap.*42. Tantùm referam ritum hodiernum canonizationis. Ritus hodiernus talis est: cùm pervulgatur fama publica, & ex certis miraculis sanctitas alicujus defuncti propalatur, porrigi solet Sedi Apostolicæ ex parte Principum, vel Regum, vel communitatum humilis supplicatio, ut talem Sanctorum festis adscribere dignetur. Ad hæc Papa de consilio Cardinalium committit per breve aliquos Episcopos, vel Prælatos, ut informationes diligenter instruant de sanctitate, & miraculis N. Præscriptum tenorem interrogatorium, juxta quem legitimi testes examinandi sint, legi ab Urbano V. 1163. emanatum, pro informatione super vita, & miraculis Beatæ Delphinæ, sicque in aliis fieri solitum est, præstito scilicet ab eis juramento veritatem dicendi super interrogationes, quomodo sciant, quo tempore, quo anno, quo mense, quo die, & quibus præsentibus, quo loco, ad cujus invocationem, & quibus verbis interpositis; & de omnibus eorum, circa quos miracula facta dicuntur, & si eos antea cognoscebant, & quot diebus antea viderunt ipsos infirmos, & fuerunt sani, & de quo loco fuerint oriundi; & verba testis cujuslibet plenè, & distinctè fideliter redigantur in scriptis. Informationes transmitti solent per deputatos hos commissarios ad Pontificem, quæ repræsentantur concilio Cardinalium, à quo ordinariè alios commissarios deputari resolvitur. Iterum revisuntur informationes, hasque Pontifex tradit Consulibus, & Consiliariis justitiæ suæ, ut constet de probatione, an sit sufficiens, & in forma: qua pro tali habita, Papa iterum committit tres Cardinales, Episcopum, Presbyterum, Diaconum, ad verbalia singula examinanda, conferenda, & rigorosè discutienda, an sufficiant ad fidem certam faciendam, & omninò indubiam. Fit hujus examinis propositio in Consistorio: & dicitur primò de excellentia vitæ, & fidei puritate N. & consequenter de sufficienter probata narratione miraculorum ejus; sicque componitur historia de Sancto: deinde deliberatur, si præfata sufficiant ad canonizationem, hocque unanimiter asserto, Papa verificat, & approbat ex fine vitæ Sancti, & subsequutis miraculis historiam, seu legendam N. & concludit, faciendam canonizationem: sic autem postea proceditur. Publicum celebratur Consistorium, & sedente Papa in mitra, Patronus Orator vitam, & miracula N. enarrat; & ideò nomine Principis, aut communitatis supplicat humiliter suam Sanctitatem, ut N. canonizet, decernatque à cunctis fidelibus pro Sancto haberi, & coli. Hinc Papa habet Consistorium secretum omnium Prælatorum Romæ, quos ad orandum enixè divinam Majestatem invitat, & ut sensum proprium in conscientia ingenuè aperiant: si unanimiter concluditur canonizatio, Papa diem assignat, & locum. Ipso die Pontifex in templo destinato genuflexus aliquantum orat, deinde ascendit ad thronum, ibique Cardinalium, Prælatorum, Nobiliumque suscepta reverentia, ad Cathedram contra Altare positam descendit, ibique præconizat Sanctum, cujus vitam, & miracula enarrat, invitatque adstantem cœtum ad orationem, ne Deus permittat Ecclesiam suam errare in hoc negotio. Genuflectit ipse, Litaniam dicit sine commemoratione Sancti N. qua finita Procurator facit secundam instantiam, cui Secretarius respondet, orandum Deum. Post Papa intonat hymnum: *Veni Creator Spiritus;* quo decantato ascendit thronum, ibique dicit orationem, *Deus qui corda fidelium;* postque sedet. Tunc tertia vice Patronus, & cui utplurimùm adjunctus est, Cardinalis Promotor, seu Procurator, canonizationis tertiam faciunt instantiam, quibus Secretarius respondet, Sanctitatem suam piè credere, visum, & complacitum esse Spiritui sancto, ut prænominatus N. Sanctorum numero adscribatur. Hinc unus Prælatorum assistentium alta voce legit sententiam summatim hæc continentem: Quod ad honorem Dei, & exaltationem fidei Catholicæ, & augmentum religionis, auctoritate Dei Patris omnipotentis, & Filii, & Spiritus Sancti, & Apostolorum Petri, & Pauli, de consilio Patrum sua Sanctitas declaravit N. esse Sanctum, & pro tali inscriptum catalogo Sanctorum, decernens celebrandum ejus festum tali die. Hoc facto Procurator, & Advocatus gratias referunt suæ Sanctitati ex parte Regis N. vel communitatis, & humiliter petunt diploma, seu Bullam concedi: quibus Papa signum crucis faciens respondet, Decernimus. Moxque ea jubilo commovetur populus, concrepant tympana, campanæ, tubæ, tormenta: interea Pontifex intonat *Te Deum laudamus;* qui à capella Pontificia decantatur: post Cardinalis Diaconus versiculum intonat, *Ora pro nobis sancte N.* cui respondetur, *Ut digni*, *&c.* Papa adjungit orationem propriam: mox Diaconus dicit, *Confiteor;* & addit, *atque Beato N. & omnibus Sanctis*. His peractis Papa intonat Tertiam, quam chorus decantat. Interea ad Missam celebrandam paratur Papa, & specialis Missa appropriatur Sancto à Doctore Cathedræ, & ab ipso Pontifice, cum oratione singulari. Ad offertorium magnificæ oblationes præsentantur à Cardinali Promotore, & aliis, qui nomine Regis institerunt. Completa Missa conceditur Indulgentia plenaria, & Papa solemniter deportatur in Palatium præcedente Senatu Cardinalitio.

Ex suprà traditis facilè cognoscitur ratio præsentis textus; cùm enim Sanctus canonizatus proponatur ab omnibus fidelibus adorandus, & nemo nisi Pontifex præsit cunctis fidelibus, qui est omnium ordinarius judex, *cap. cuncta*, *cap. per principalem*, *9. quæst.* 3. tantùm Pontifex potest Sanctos canonizare. Accedit quia solemnis canonizatio est una de majoribus causis, quæ inter Christianos proponi potest, & per consequens ejus cognitio ad Pontificem spectat, ex juribus 9 Traditur ratio decidendi.

adductis

adductis *in cap. majores, de baptismo*. Deinde quia miraculorum approbatio inter fidei quæstiones recensetur: sed quæstio fidei ad Pontificem referenda est, *cap. quotiens* 24. *quæst.* 1. *cap. majores, de Baptismo*. Igitur tantùm per Pontificem canonizatus publicè venerari potest; unde cùm Monachus, de quo in præsenti, non fuisset per Pontificem inter Divos relatus, aut publicæ venerationi propositus, non poterat pro Sancto Martyre venerari, ut falsò cæteri monachi illum prædicabant. Nec aliquid interest, quod per illum miracula fierent, siquidem certum est, improbos homines, idest mortali culpa obstrictos, sed fideles, posse dæmonia ejicere, aliaque miracula, quæ per virtutes significantur, edere: & non rarò edidisse, multis exemplis, & auctoritatibus Scripturæ compertum est, Saul enim postquam ab eo Dominus discesserat, Davidem innocentem persequens, cùm in cuneum Prophetarum venisset, facto super eum spiritu Domini, cum cæteris prophetavit. Unde exiit proverbium: *Num & Saul inter Prophetas?* 1. *Regum cap.* 19. Prophetavit & Caiphas homo impius, quia Pontifex erat anni illius, *Joannis cap.* 11. *Matthæi cap.* 10. Idemque apertè colligitur ex illis verbis Christi Domini apud Matthæum *cap.* 7. *Multi dicent in illa die: Domine nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus?* Quibus non respondet ipsos mentiri, aut falsum dicere, quemadmodum responsurus esset, si non verè prophetassent, & dæmones ejecissent, aut vera miracula non fecissent; sed tantùm, *Non novi vos*, notitia scilicet approbationis, ut vocant Theologi. Apostolus denique 1. *ad Corinthios, cap.* 13. satis ostendit, per fidem absque charitate miracula patrari posse, dum ait: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam charitatem autem non habuero, nihil sum*. Immò Judæi, Pagani, Hæreticique vera miracula fecerunt; nam Balaam falsus alioquin, & infidelis propheta, præclaram de Christo, ejusque ortu edidit prophetiam, ut probat D. Chrysostomus *homil.* 25. *in Matthæum*. Possunt itaque mali, & infideles, invocato Christi nomine, aut divina virtute, dœmones expellere, aliaque miracula facere, si Deus eorum ministerio, uti cum ipsis, ut instrumentis, concurrere dignetur ad ipsorum, aut aliorum utilitatem, aut ad manifestandam suam gloriam, & virtutem, modò id non attentent, aut præsumant ad confirmationem sui erroris, aut falsi dogmatis: nam & Julianus Apostata signo crucis facto dœmones subitò effugavit, teste Gregorio Nazianz. *orat.* 1. *in Julianum*: & Theodoretus *libro* 3. *hist. Eccles. cap.* 3. Sozomenus *lib.* 5. *cap.* 2. Epiphanius *hæresi* 30. referunt de Josepho homine Judæo, quod necdum credens in nomine Jesu hominem à dæmonio obsessum liberavit. Faciunt textus *in cap. multæ, cap. teneamur, cap. prophetavit*, 1. *quæst.* 1. latè probant Richard. Smitheus *in floribus Ecclesiæ Anglic. lib.* 1. *cap.* 19. Gazeus *ad Cassianum collat.* 15. *cap.* 6. Aloix *ad vitam S. Justini, cap.* 2. Zerola *in praxi, verbo miraculum, num.* 3. P. Gregor. *lib.* 13. *de Republic. cap.* 24. & 25. Maldonat. *super Matthæum cap.* 7. Martinus Delrio *lib.* 2. *disquisit. magic. quæst.* 7. Malvenda *de Antichrist. lib.* 6. *cap.* 1. *quæst. fin.* & *lib.* 7. *cap.* 15. Borel. *de præstant. Regis, cap.* 55. Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 5. Raphael de la Torre *in* 2. 2. *quæst.* 9. *artic.* 2. *disput.* 4. & 2. *tom.* 1. *de vitiis oppositis relig. quæst.* 95. *in prælud. disp.* 2. Torreblanca *de mag. lib.* 2. *cap.* 11. & 26. Suarez *de fide disp.* 4. *sect.* 3. Solorzanus *tom.* 1. *de jure Ind. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 54. Ideò miracula etiam vera non subministrare necessarium argumentum ad probandam veritatem doctrinæ, ex multis Patribus firmarunt Maldonatus *suprà*, Toletus *in cap.* 9. *Joannis, annot.* 9.

Nec obstat dubitanti ratio suprà adducta; auctoritates enim in ea congestæ procedunt juxta antiquum Ecclesiæ morem, secundùm quem Episcopi poterant Martyres, & Confessores in propriis diœcesibus publicæ venerationi exponere: at postquam beatificatio Sanctorum Romanæ Sedi est reservata, Episcopi nequeunt aliquid circa venerationem defunctorum statuere. Possunt tamen Beatum semel pro aliis urbibus venerationi expositum, suorum etiam venerationi proponere, vel etiam quemlibet ex his, qui in Romano Martyrologio adscripti repetiuntur, etiam venerationi exponere; cùm illi omnes beatificari jam reperiantur, ut probat Vivat. *ubi suprà*, §. 7. *per tot.* Nec obstat augmentum deductum *ex dicto cap. venerabili, de testibus*: nam in eo textu Episcopi ex delegatione Pontificis tantùm recipiebant testes super vita, & miraculis B. Mauricii; non verò procedebant ad ipsam canonizationem, quam nec ex delegatione Pontificis facere poterant: quia potestas hæc definiendi infallibiliter tantùm Sedi Apostolicæ est concessa, & Romano Pontifici tantùm promissa assistentia Spiritus sancti, ita ut non possit errare in Decretis pro tota Ecclesia faciendis, ut docuerunt Aragon. 2. 2. *q.* 1. *artic.* 10. Castro *de justa hæretic. punit. lib.* 1. *cap.* 6. Contelorius *in addit. ad Castel. de canoniz. quæst.* 3. *artic.* 2. *num.* 4. Angel. Bosius *de canoniz. cap.* 4. Hurtado *de vero Martyr. resol.* 33. §. 8. qui resolvunt nec Concilium Provinciale, seu generale sine Pontificis interventione posse beatificationem, seu canonizationem facere. Nec tandem obstat augmentum deductum *ex dicto cap.* 1. *de consecrat. distinct.* 3. *cap. fin. de feriis*; nam textus illi procedunt juxta proximè tradita in sanctis Beatificatis jam, seu in Martyrologio Romano comprehensis, quorum festivitates indicere possunt in propriis diœcesibus, ut suprà dixi. Nec tandem obstat, quod de miraculis expendebamus, nam licèt miracula magnum præbeant sanctitatis argumentum, non ideò infertur, ea facientes Sanctos esse, atque ita venerari posse absque approbatione Sedis Apostolicæ; siquidem ea miracula falsa esse possunt, ut suprà probavi, aut ex causis naturalibus provenire: quare similia miracula accuratè examinantur à Cardinalibus sacræ Congregationis rituum, ut latè constat ex traditis per Paulum Zacchiam *libro* 4. *qq. Medicolegal. titulo* 1. *de Miraculis*, & *tom.* 2. *consil.* 10. *cum sequent.* Carrasco *ad leges Recopil. capite* 5. Hurtado *de vero martyrio, resol.* 4.

C A P U T II.

Innocent. III. *in Concilio a Generali*.

CUm ex eo quod quidam Sanctorum reliquias venales exponunt, & eas passim ostendunt, Christianæ religioni detractum sit sæpiùs; ne in posterum fiat, præsenti decreto statuimus, ut antiquę reliquiæ amodò extra *b* capsam nullatenus ostendantur, nec exponantur venales: inventas autem de novo nemo publicè venerari præsumat, nisi priùs auctoritate Rom. Pont. fuerint *c* approbatæ. Prælati verò non permittant illos, qui ad eorum Ecclesias causa venerationis accedunt, vanis figmentis, aut falsis *d* decipi documentis, sicut in plerisque locis occasione quæstus fieri consuevit.

N O T Æ.

1 a *GEnerali.*) Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ubi *capite* 62. repetitur præsens textus, & *in capite* 2. *de immunit. Eccles. in* 4. *compil.* de quo Concilio nonnulla adduxi *in capite* 1. *de summa Trinit.*

b *Capsam.*) Capsa est arcula, seu repositorium, *l.* 3. §. 1. *ff. de supellect. legat.* Gregorius Turonensis *libro* 3. *histor. cap.* 10. ibi: *Nam sexaginta calices, quindecim patenas, viginti Evangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, ac gemmis pretiosis ornata*. Camuladolensis *lib.* 1. *constit. cap.* 22. *Nullus habeat capsam, aut quidpiam aliud in cella cum clavi ita obfirmatum, aut clausum, ut à Prælato valeat aperiri*. Eo etiam in sensu capsula pro repositorio, & thecula reliquiarum ponitur à Cæsario *lib.* 8. *cap.* 67. ibi: *Bernardus monachus reliquias Beatorum Joannis, & Pauli in capsula ad latus portabat*. Notavit Zerda *in advers. cap.* 32. Qui autem capsarii dicantur *in l.* 3. §. *ult. ff. de offic. Præfecti vigil. l.* 13. *ff. de manumiss. vindict.* exponunt Cujac. *lib.* 5. *ibi, cap.* 8. Poletus *lib.* 2. *hist. fori, cap.* 4. D. Laurent. Ramirez *ad Martialem lib.* 4. *epigr.* 19. Dorleans *ad Tacitum, fol.* 87.

c *Fuerint approbatæ.*) Quam approbationem majores nostri vindicationem dixerunt, ut constat ex Optato relato suprà *cap.* 1. & ex his quæ refert S. Augustinus *in breviculo collat. capite* 13. fuitque planè necessaria ea vindicatio, ne facilè reliquiæ falsæ pro veris obtruderentur, ut defectu hujus examinis, vel malignitate impiorum aliquando ad tempus contingit. Exempla extant apud Sulpitium *in vita S. Martini, cap.* 8. Turonensem *lib.* 9. *hist. cap.* 5. Glabrum *lib.* 4. *histor. cap.* 3. Neubrigen.

Neubrigen.

brigen. *lib.5. cap.20. & 21.* quos refert Theophilus *tom.15. in Heteroel. punct. 8. fol.* 307. In Concilio Tridentino *sess.25.* in decreto de Sanctorum reliquiis videtur hæc facultas cuncedi Episcopis, his verbis : *Circa reliquiarum venerationem nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente, & approbante Episcopo, qui simul atque de his aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati, & pietati consentanea judicaverit.* Synodus Pictaviensis anno Christi 1387. celebrata vetat corpora mortuorum de novo inventa adorari, & ipsa corpora pro sanctis coli, nisi ab Episcopis fuerint approbata. Tolosana anno 1590. ita decrevit : *Singulas diœceseos suæ reliquias viris spectatæ integritatis, & doctrina, prudentiaque conspicuis visitandas, notandasque quamprimum Episcopi committant, earumque nomina, numerumque amplissimis testimoniis obsignatum in libro, in Episcopali archivio diligenter asservanda describi curent, nullasque deinceps, quas ipsi præmissa solicita inquisitione non approbaverint, populo venerandas proponi sinant.* Quas & alias constitutiones refert Bochellus *libro 4. Decretorum Eccles. Gallic. titul. 5.* Unde Barbosa *de potest. Episc. alleg. 96. num. 1.* asserit, textum hunc derogatum esse per Concil. Tridentinum : quem etiam sequitur Hurtado *de vera Martyria, res.43. §.13.* licèt agnoscens magnam difficultatem, quare Episcopus possit reliquias Martyris non vindicati, idest Sancti non canonizati, approbare; non autem venerationi exponere novum Martyrem. Sed verius est, neque virtute Concilii Tridentini licere Episcopis approbare reliquias Sancti non canonizati, ut probant Suarez *tom.1. in 3. p. quæst.25. art.6. & disp.55. art.1.* Azor *tom.1. instit. l.9. cap... quæst.8.* Sanchez *ad præcept. Decalog. lib.2. tom.1. cap.43. num.10.* rectè, nam cùm Episcopis sit prohibitum aliquem inter Divos referre, ex traditis superiori commentario, consequens est, interdictam censeri approbationem reliquiarum sancti non beatificati : & ita Concil. Trident. non tribuit Episcopis majorem potestatem, quàm de jure communi habent; sed præscribit formam servandam in probandis reliquiis Sancti canonizati noviter inventis; quam latiùs prosequuntur Ferrandus *in disquisit. reliquiar. lib. 2. capite 5. per tot.* Ricciulus *libro 1. lucubr. cap. 23. cum sequent.* Circa hanc tamen reliquiarum probationem notatu valdè dignus est canon 2. Concilii Cæsaraugust. ubi statuitur, ut reliquiæ in quibuscumque locis de Arriana hæresi inventæ fuerint prolatæ à sacerdotibus, in quorum Ecclesiis reperiuntur, Pontificibus præsentatæ, igne probentur, ut tunc legitimè censerentur, si ab incendio illibatæ remanerent. Idem gratiæ à divina benignitate, providentia, & potestate monachi Cassinenses olim sperantes in particula lintei, quo pedes discipulorum suorum Christus exterserat, experti sunt. *Etenim cùm plurimi* (inquit Leo Chronographus Cassinensis *lib. 2. capite 34.*) *fidem derogarent* (scilicet verumne, ac legitimum reipsa foret illud linteum, an adulterinum, quod se Hierosolymi. Cassianum attulisse Monachi jactitabant,) *illi fide præditi particulam ipsam ardentibus imponunt prunis, quæ mox in colorem ignis versa est, amotis tamen carbonibus ad pristinam speciem mirabiliter rediit.* Parem in Beatissimæ Virginis Deiparæ reliquiis integritatem recenset contigisse S. Gregorius Turonen. *libro 1. de gloria Martyr. capite 19.* Visumque abs se *hominem*, ait, *Joannem nomine, qui à Galliis leprosus abierat, & in ipsa loca, quo Dominus fuerat baptizatus, ajebat se per annum integrum commoratum fuisse. Hic recuperata tandem sanitate, reliquias Beatæ Mariæ à Hierosolymis accipiens, revertebatur in patriam; sed prius Romam abire disposuit. Verùm ubi altas Italiæ solitudines est ingressus, incidit in latrones. Nec mora spoliatur indumentis, & ipsa quoque capsa; in qua beata gestabat pignora, capitur, existimantes enim inimici auri ibidem sesteritas aggregatas, effracta clave omnia rimantur intentè. Sed cùm nihil in ea pecuniæ reperissent, extracta pignora in ignem projiciunt, cæsoque homine discesserunt. Tunc ille semivivus exurgens, ut vel cineres exustorum colligeret pignorum, invenit super carbones accensos illæsas jacere reliquias, ipsumque linteum, quo involutæ erant ita admiratur integrum, ut non putaretur prunis injectum, sed aquis absconditum. Colligitque cuncta cum gaudio, & viam, quam pergebat ingressus usque ad Gallias pervenit incolumis.* Hactenus Antistes Turonensis. Venit in mentem, & stylum illibatæ medios inter ignes integritatis exemplum superiori non absimile, quod in sudario Christi exhibitum fuisse divinitus enarrat in hunc modum venerabilis Beda *libro de locis sacrosanctis capite 50. Sudarium capitis Domini post resurrectionem ejus mox Christianissimus quidam Judæus furatus, usque ad obitum cum divitiis sub affluentibus habuit, qui moriturus interrogat filios, qui Domini sudarium? qui cæteras patris velit accipere divitias? Major thesauros rerum, minor eligit sudarium. Et mox illi decrescunt opes usque ad paupertatem; fratri autem cum fide crescunt & opes: quod usque ad quintam generationem fideles tenuere. Hinc ad impios perveniens, divitias tantùm auxit, ut Judæis, & hoc multa tempore, donec per longa litigia, quibus Christiani Judæi se Christi, infideles verò se patrum suorum affirmabant hæredes, Maurias Sarracenorum Rex, qui nostra ætate fuit, judex postulatur; qui accensa pyra Christum judicem precatur, qui hoc pro suorum salute super caput habere dignatus est. Missum ergo in ignem sudarium veloci raptu effugiens evolat, & summo in aere diutissimè quasi ludendo volucritans, ad ultimum cunctis utrimque intuentibus sese leviter in cujusdam de Christiana plebe sinum deposuit.* Baronius *anno* 678. Hispaniæ ergo Patres, ne quid adulterinum circa reliquias admitteretur, statuerunt, ut reliquiæ igne probarentur, ut si ab incendio illæsæ remanerent, ut veræ, & legitimæ colerentur, ut docuit Baronius *anno* 596. Nec audiendus est Sahabedra *in chron. Goth. capite* 15. qui docuit, Hispaniæ PP. in eo canone tantùm intendere, ut igne consumerentur reliquiæ apud Arianos inventæ; non autem, ut mediante ea probatione veræ à falsis separarentur, & dignoscarentur. Hoc enim probationis genus per ignem primis Ecclesiæ sæculis, etiam in negotiis sacris admissum fuisse probabimus infrà *in tit. de purgat. vulgari*; quam tamen explorationem circa sanctam crucem vetari in Capitul. Ludovici, dum in eo indefinitè prohibetur crucem probare, censuit Theophilus *tom. 15. in Heterocl. punct. 8. fol.* 308. quoad præsentem casum probationis reliquiarum videndus est Ferrandus *libro 2. disquisit. reliq. capite 3. artic. 1.*

d *Decipi.*) Fuerunt olim quidam clerici, ac mona- 3
chi, qui execranda prorsus audacia ob avaritiam, quæstumque finxere miracula, & strophas, religionis nomen ementientes, & æstimantes quæstum esse pietatem, & falsas reliquias pro veris publicè exponentes, ut referunt D. Gregorius *libro 3. epist. 12. & 30.* ibi : *Quidam monachi Græci huc ante biennium venientes, nocturno silentio juxta Ecclesiam Sancti Pauli corpora mortuorum in campo jacentia effodiebant, atque eorum ossa recondebant, servantes ibi dum recederent. Qui cum deprehensi, & cur hoc facerent, diligenter fuissent discussi, confessi sunt, quod illa ad Græciam essent tanquam Sanctorum reliquias portaturi.* D. August. *libro de opere monachor. capite 28.* ibi : *Tam multos hypochritas sub habitu monachorum usquequaque dæmon dispersit circumeuntes provincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alii membra Sanctorum Martyrum, si tamen Martyrum, vendicant: alii fimbrias, & philacteria sua magnificant.* Varios casus referont Gregorius Turon. *lib. 9. histor. Franc. cap. 5.* Nubrigensis *libro 5. capite 20. & 21.* Manrique *annal. Cisterc. anno 1171. cap. 3. num. 3.* Nec solùm falsas reliquias pro veris publicæ venerationi exponebant, verùm & miracula ementientes, Christi, & Sanctorum imagines ad majorem quæstum sibi comparandum, diabolico quæstu supponebant, ut exemplis suo tempore prolatis scribunt Nancel. *ad finem libri de risu*, Polyd. Vergil. *lib. 3. de prodig. sub finem*, Prosperus *in dimid. tempor. cap. 6.* quas imposturas gravi odio, atque execratione Ecclesiæ Patres semper persequuti fuerunt. Concil. African. *can. 30.* Zacharias Pontifex in Synodo Rom. ubi Adelbertum nequissimum reliquiarum propolam his verbis damnavit : *Adelbertus, cujus nobis actus, & nefaria commenta relata sunt, quia se Apostolum censuit nominare, & capillos, atque ungulas suas pro sanctuario exhibuit, seducens populos diversis erroribus, & reliqua. Ab omni officio sacerdotali deponatur, agens pœnitentiam pro commissis. Sin autem in his erroribus perseveraverit, & amplius populum seduxerit, sit anathema, & æterno Dei judicio condemnetur.* Plura de hac sacrilega avaritia, & populi Christiani seductione adducunt Ferrandus *disquisit. reliq. libro 1. cap. 9. ad finem*, Gibalinus *lib. 1. de universa neg. tom. 1. consect. 4. cap. 4.*

COMMENTARIUM.

EX hoc canone talis deducitur assertio : *Sanctorum reliquiæ venales exponi non debent, sed intra capsam, ad venerationem tantùm ostendi.* Priorem partem asser- 4 Conclusio traditur, & probatur.

Digitized by Google

assertionis probant textus *in l. 3. C. de sacr. Eccles.* ibi: *Nemo Martyres distrahat*, ubi Harmenopulus vertit *Sanctorum reliquias*: quem sequuntur Gothofredus *ibi*, Petrus Gregorius *libro 2. syntag. capite* 12. Tridentin. *session.* 25. *in Decret. de reliq.* ubi Patres omnem quæstum circa imagines, & Sanctorum reliquias improbant Synod. Turonen. celebrata anno 1448. *canone* 16. ibi: *Prohibemus, ne ignotæ Sanctorum aliquorum reliquiæ, quæstus gratia per nostram provinciam deferantur: contrarium facientes, per locorum Ordinarios compescantur.* Constantiense *session.* 10. Narbon. *canone ultimo, libr. 7. Cod. Theodos. de sepulcro viol.* quæ extat *in d. lib.* 3. & illi constitutioni occasionem dedisse Pseudomonachos Martyrum reliquias vendentes, de quibus D. August. *de opere monach. capite* 28. credunt Baronius *anno* 386. Pancirola *libro 2. variar. capite* 162. Illustrant Suarez *tom. 1. de relig. tract. 3. de simon. libro 4. cap. 14. nu.* 24. Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 43. num.* 22. Azor *p. 1. inst. lib. 9. cap. 8. qu. 9.* Fagnndez *lib. 1. in 1. Eccles. præcept. cap. 4. num.* 29. Hurtado *de vero Martyrio, resolut.* 43. *§.* 13. Ricciulus *libro 1. lucubrat. capite* 43. Gibalinus *de simon. quæst. 12. consectar.* 14. Monarc. *in d. l. 3.* Secundam partem, videlicet reliquias venerandas esse, probant caput *Venerabiles, de consecrat. dist.* 8. Conc. Gangrense relatum *in cap. placuit, de consecrat. dist.* 1. Concil. Romanum sub Sylvestro, Nicæn. 2. *act.* 1. & 17. Epaun. *can.* 25. Bracbar. 3. *can.* 5. Meldense *can.* 39. Mogunt. 3. *can.* 43. Trident. *sess. 25. in Decret. de vener. Sanctor.* quorum verba referunt Crespetius *in summa, verb. Reliquiæ*, Anton. Augustin. *lib. 14. tit. 2. per tot.* Ricciulus *libr. 1. lucubr. cap.* 18. Illustrant ultra suprà congestos Ferrandus *in disquisit. reliquiar. libro 1. cap. 8. & cap. 9. art. 2. & capite 10. art. 2. & 2. part. c. 5.* P. Gregorius *libro 1. partit. tit. 18. c. 3.* Ricciulus *libro 1. lucubr. cap. 17. cum seq.* Hurtado *d. res. 43. §. 12.* Jacob. Gothofr. *in d. l. 7.* Thom. Delbene *de offic. Inquisit. dub. 234. sect. 11.* Menardus *in not. ad concord. regular. fol.* 123. Gibalinus, *de negot. tomo 1. libro 1. art. 3. capite 4. consect.* 4. Theophil. Raynaud. *tom. 15. in Heterocl. punct. 8. fol.* 315.

5 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio, quæ duplicem continet partem, duplicem etiam patitur dubitandi rationem. Prima nascitur ex eo; nam si reliquiæ publicè exponantur venerandæ, & adorandæ, quæstus, & majoris eleemosynæ assequendæ gratia, nulla simonia committitur, ut probant Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 43. num.* 22. Gibalinus, *de simon. quæst. 12. consect.* 4. Petrus Baldel. *in Theolog. Moral. tom. 1. lib. 3. disp. 17. n.* 22. Castropalao *tom. 2. oper. moral. tract. 8. disp. 1. puncto 6. num.* 17. Diana, *part. 10. tract. 16. resol.* 73. igitur quia licet quæstus causa publicè reliquias exponere. Secunda assertionis pars continet eam dubitandi rationem, quam novatores, & reliquiarum impugnatores adduxerunt, ut earum venerationem improbarent. Primò adducunt caput 34. Deuteronomii, ubi refertur, Moysem sepultum fuisse in valle contra Phorger, ut nemo cognovisset sepulchrum suum. Cujus facti ratio ea communiter traditur, ne ab Hebræis adoraretur: ergo si Deus voluit sepulchrum Moysis latere, ne adoraretur, sequitur quod corpora Sanctorum non sunt adoranda. Secundò quia apud D. Matthæum *capite 22. vers.* 24. Lucam *cap. 11. num.* 48. Scribæ, & Pharisæi reprehenduntur tanquam hypocritæ, eo quod ædificabant sepulchra Prophetarum, & ornabant monumenta Justorum. Deinde quia nullum reperitur præceptum Christi Domini de reliquiis venerandis: ergo quia venerandæ non sunt.

6 De veneratione reliquiarum. Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, venerationem reliquiarum in lege Gratiæ jam à temporibus Apostolorum cœpisse, & pluribus miraculis comprobatam fuisse, contra hæreticos, qui semper curarunt easdem sacra pignora impugnare, & profanare: qui verò primus omnium in Ecclesia Dei cultum sacrarum reliquiarum ausus est impugnare, fuit Eunomius, nec alio certè, quàm satanico spiritu afflatus in hanc veritatem debacchatus est: quem perditissimus Vigilantius, & inde Claudius Taurinensis, ac demum cæteri hæreticorum satellites sunt consectati: unde Gennadius *de ecclesiast. dogmat. capite* 73. ait: *Sanctorum corpora, & præcipuè Beatorum Martyrum reliquias, perinde ac Christi membra sincerissime honoranda; basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta divino cultui mancipata, affectu piissimo, & devotione fidelissima adeundas credimus: si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus, creditur.* Meminerunt hujus sacræ venerationis D. Basil. *homil. in 40. Martyres*, Nissenus *orat. in sanct. Theodor. Martyrem*, ibi: *Quod si quis etiam pulverem, quo conditorium, ubi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere pulvis accipitur, & tanquam res magni pretii, condenda terra colligitur.* Nazianzeno *orat. 3. invectiva*, in Julianum agens, *numero* 30. de Martyribus: *Quorum*, ait, *vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, sive tangantur, sive honorentur.* Magnates auctor eruditus, qui scripsit ante annos 1200. *libro* 4. contra Theosthenem: *Manifestum est* (inquit) *quod ossa Sanctorum non sunt mortua, sed plena virtute.* Emissenus homilia de sancta Blandina: *Ubi sunt, qui venerationem sacris Martyrum non esse deferendam corporibus?* Augustin. *de Ecclesiast. dogm. capite* 73. ibi: *Sanctorum corpora, & præcipuè Sanctorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra sincerissimè honoranda.* Unde *libro 22. de civitat. Dei, capite* 8. de reliquiis S. Stephani multa miracula operantibus plura dicit: legatur ibi Coquens. Et *libro 9. confess. capite 7. de reliquiis SS. Martyrum Gervasii, & Protasii.* Et Hieronymus *advers. Vigilant. capite 2. de reliquiis S. Andreæ*, & Sanctus Joannes Chrysostom. *libro contra Gentiles, de reliq. S. Babylæ Martyris*: & *homil. 66. ad populum.* S. Ambros. *epist. 85. & serm. 92. Quod si dicas mihi, quid honoris in carne martyris jam resoluta, atque consummata? de qua jam Deo nulla cura est? Et ubi est illud, charissimi, de quo ipsa Veritas loquitur per Prophetam, pretiosa inquit est in conspectu Domini mors Sanctorum ejus.* Et paulò post: *Honoro ergo in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro viventis memoriam, perennitatem virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres. Cur autem non honorant corpus illud fideles, quod reverentur & dæmones, quod afflixerunt in supplicio, & glorificant in sepulchro? Honoro itaque corpus, quod Christus honoravit in gladio, quod cum Christo regnavit in cælo.* Hæc egregiè Sanctus Doctor, in quibus proposuit nobis omnia ferè Catholica motiva, quibus nitimur ad reliquias Sanctorum venerandas: quare ait August. *capite 73. de Eccles. dogmat. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* Quæ reliquiarum veneratio suadetur ex veteri Ecclesiæ cura circa sepulturam Sanctorum, & visitatione fidelium, ac vigiliis circa cœmeteria, & cryptas Martyrum, de quibus egi *in canone* 35. *Concil. Illiber.* Plura de hac veneratione reliquiis Sanctorum debita congesserunt Ferrandus, *integra disquisit.* Scribanius *de reliq.* D. Sanctius de Avila *integro tract. de venerat. reliq.* Suarez, *advers. Regem Angliæ, libr. 2. capit.* 10. Baronius *anno* 57. Joan. Aurel. *libro 1. de imagin.* Valdens. *libro 3. tit. 22. c. 164. & sequent.* Bellarm. *libro 7. de Sanctis, part.* 4. Jodocus Coccius, *tom. 1. thesauri, libro 5. art.* 16. Castro *advers. hæreses, verbo Reliquiæ*, Albert. Pius *libro 1. contra Erasm.* Alanus Coppus *dialog.* 3. Vasquez *dialog. 3. de adorat. disput. 3. num.* 78. Matth. Bredembachius *lib. 4. antiperaspisthis, capite* 27. Joan. Dartis, *ad dist. 3. de consecr.* Valentia 2. 2. *disp. 6. quæst. 11. punct. 6.* Scottia, *lib. 3. de Missa, cap.* 12. Christ. Lupus *ad 7. Synod. canon.* 3. Theoph. *tom. 15. in Heterocl. part. 2. puncto* 8. Ricciulus *lib. 1. lucubr. fere per tot.* qui, & dictus D. Sanctius de Avila fusè hanc venerationem viguisse in lege naturali, scripta, & gratiæ probant.

His ita animadversis, appareat jam vera ratio præsentis assertionis; nam cùm veneratio debeatur Sanctorum reliquiis, non debent passim, & irreverenter ostendi, sed intra capsam, ut ita devotè venerentur à fidelibus: nec etiam debent venales exponi; nam si Gentilium votum semper fuit, ne reliquiæ suæ, aut suorum distraherentur, alienarenturve, *l. pater, §. Julius Agrippa, ff. de leg.* 3. ubi *pro majorem*, legit, *majorum*, Pancirola *lib. 1. variar. cap.* 173. quantò magis reliquiæ Sanctorum, quibus omnis veneratio debetur, debent ab omni commercio, & nundinatione esse immunes: licet tamen eas quolibet pretio redimere ab infidelibus, quia tunc non tam emuntur, quàm ab injustis possessoribus vendicantur; & pecunia non tam pretium, quàm instrumentum redimendæ vexationis creditur, quia sicut Sanctus captivus apud hostes vivus redimi posset; ita & reliquiæ redimi valent, in quibus ejus memoria conservatur, *l. ossa, l. cùm corpus, ff. de relig. & sumptib.* Unde legimus, piè, ac laudabiliter non rarò à Christianis erutas, vel potiùs redemptas fuisse Sanctorum glebas, sive reliquias, cùm periculum imminebat, ne à tyrannis, vel infidelibus turpiter, & impiè haberentur. Unde tunicam Christi Domini inconsutilem à Christianis redemptam refert Baronius anno Christi 54. & Paulus Diaconus *libro 6. de gestis Longob. cap.* 46. refert quod Luitprandus audiens, quod Sarraceni depopulata Sardinia, etiam loca illa, ad quæ ossa Sancti 7 Traditur ratio decidendi.

Digitized by Google

cti Augustini Episcopi, propter vastationem Barbarorum olim translata honorificè fuerant condita, fœdarent, misit eò, & dato magno pretio accepit, & transtulit ea in urbem Ticinensem, ubi ea cum honore tanto Patri debito condidit. Baronius etiam anno 725. refert, reliquias Sancti Ignatii Martyris pretio mediante sub Traiano Imperatore Antiochiam translatas anno Domini 111. & Henricum Germanorum Regem, non solùm aurum Rodulpho misisse, sed Sveviæ quoque partem illi dedisse pro lancea, qua Christi latus perforatum fuit: & laudabilem Christianorum Principum in conquirendis, & redimendis Divorum Orientalium reliquiis ardorem, ac studium narrat Matthæus Paris. *histor. Angliæ anno* 1191. in hæc verba: *Expugnata Hierosolyma collegerunt omnes Christiani omnes reliquias Sanctorum, quas in locis sacrosanctis poterant invenire; & posuerunt eas in quatuor magnis eburneis capsis, quas Saladinus intuens, & quid in his contineretur, diligenter inquirens, jussit Baldach referri, ne Christiani de ossibus mortuorum gloriarentur ulterius, & crederent eos habere intercessores in cælis, quorum ossa venerarentur in terris. Princeps autem Antiochenus, & Patriarcha, cæterique fideles tanto thesauro nullo modo defraudari volentes, promiserunt sub juramento, se easdem reliquias redempturos quinquaginta duobus millibus byzantinorum.* Plura Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. punct.* 8. *fol.* 315. Et sicut possunt reliquiæ ab infidelibus redimi, ita & subtrahi absque vitio furti. Genuensis *in praxi, cap.*56. Ricciulus *lib.* 1. *lucubr. cap.* 43. *num.* 11. An verò tempore belli possint reliquiæ à victoribus abstrahi, & occupari, dubium est? Affirmativè resolvit Ferrandus *disquisit. reliq. lib.*1. *c.*8. *art.* 3. Sed contrarium meritò probat Diana, *part.* 10. *tract.* 16. *resol.* 74. Suarez *de Eucharist. disput.* 13. *sect.* 7. *num.* 14. Valentia 2. 2. *disput.* 3. *quæst.* 16. *punct.* 13. Castropalao *tract.* 6. *disp.* 5. *part.* 4. *num.* 18. Bonacina *disp.* 2. *de restit. quæst. ult. sect.* 1. Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. part.* 2. *punct. ult. fol.* 320. Posse autem aliquam insignem reliquiam, veluti velum B. Virginis, seu partem coronæ spineæ, impunè vendi, resolvit Hurtado, *de vero martyrio, d. resol.* 43. §. 13. quia tunc non venditur res spiritualis, sed ejus antiquitas.

8 *Respondetur difficultatibus.* Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione sciendum est, dubium versari, an quando eo tantùm fine lucrandi plures eleemosynas exponuntur reliquiæ, vera simonia incurratur, quamvis nullum pactum initum fuerit? Et affirmativè docent communiter repetentes *in præsenti*, Panormitan. *notab.* 5. Joannes Andreas *num.* 2. Ant. de Butrio *nu.* 4. Ancharanus *n.* 1. Ugolinus *de simon. tabul.* 1. *cap.* 38. Azor 1. *part. inst. lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 7. Sed contrarium rectius docuerunt Doctores suprà pro dubitandi ratione adducti; quia falsum est, committi simoniam quoties in re, aut ex re aliqua spirituali intenditur tanquam finis principalis lucrum temporale, nisi intendatur tanquam pretium rei spiritualis; nisi enim pretii ratio intercedat, nec venditio, neque emptio dari valet. Nec sanè in communi hominum sensu eleemosynas ex reliquiarum ostensione quærere, est illas aut pretio æstimare, aut vendere: immò iste finis principalis eleemosynarum vix fuerit mortalis, quia est tantùm culpa pravæ ordinationis ad finem. Ea autem, quando finis non est mortalis, non habet nisi malitiam venialem, ut docent Cajetanus 2. 2. *quæst.* 148. Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *n.* 1. Si autem primò, & principaliter reliquiæ vendantur, simonia committitur; nam illæ non aliunde sunt æstimabiles, quam relatione ad sanctam animam, & quia membra hominis sancti fuerunt, unde recenseri non debent inter ea, quæ sunt antecedenter annexa spiritualibus, cùm ipsæ in se sint aliquid spirituale, ut probat Gibalinus *de simon. quæst.* 12. *consect.* 4. Nec obstat secunda difficultas deducta ex fundamentis hæreticorum, quæ sicut ex sola impietate depromuntur, ita facilè dissolvuntur; fatemur enim Deum voluisse latere sepulchrum Moysis, ne à Judæis tanquam Deus adoraretur, & sic laberentur in idololatriam; non tamen ne Propheta, & Dei famulus adoraretur. Inter hæc autem discrimen hoc adest, quod adoratio soli Deo debetur, veneratio verò debetur Sanctis, tanquam ejus famulis, ita ut veneratio in eorum persona Deo referatur. D. Thomas 3. *part. qu.* 25. *art.* 6. *ad* 1. Quod autem voluerit Deus corpus Moysis ex prædicta ratione latere, docuerunt Philo Judæus *lib.* 3. *de vita Moysis, ad finem*, Histor. Scholast. *Deuteron. cap.* 20. Theodoretus *in Deut. tom.* 1. *quæst.* 43. & ibi *in cap.* 23. Cajetanus, & Oleast. Difficultas etiam deducta ex dictis locis Matthæi, & Lucæ variè à Patribus refellitur: placet expositio Cajetani *in Matthæum, cap.* 23. dum ait: Qui sepelit occisum, potest hoc facere vel ut mortuum honoret, vel ut compleat actum homicidæ. Sepelivit Enoch Adamum, ut illum honoraret: sepelivit Cain Abelem, ut scelus lateret; Judæi autem etiamsi dicerent se ædificare sepulchra Prophetarum, ut eos honorarent, facto tamen contrarium indicabant, & propterea jure reprehenduntur, quod sub specie religionis Prophetas insectarentur, prout docuit eventus; quia Christum, ejusque discipulos perdiderunt. Nec tandem obstat, quod Hæretici expendunt, videlicet Christum Dominum nunquam reliquiarum venerationem præcepisse; nam non rectè arguitur: Christus Dominus hoc non præcepit: ergo à nobis faciendum non est; siquidem ubi actio suapte natura bona est, fieri debet ex præcepto generali, quo tenemur bonum operari: at reliquias colere actio est sancta, ut patet ex hactenus dictis: ergo etsi præcepta expressè à Christo non reperiatur, præcipuè cùm Ecclesiæ canonibus statuta reperiatur, observari debet, ut probat Ricciulus *lib.* 1. *lucub. cap.* 10.

TITULUS XLVI.

De observantia jejuniorum.

CAPUT PRIMUM.

Innocentius III. *Clericis Sancti Petri*, & a *Magdalon.*

EX parte vestra fuit quæsitum à nobis, utrum si *b* nativitatem Domini, vel *c* assumptionem Beatæ Mariæ, vel festivitatem alicujus Apostolorum in secunda feria contigerit evenire, die Sabbati præcedenti vigiliam debeat jejunari? & utrum in Beati Matthæi Apostoli vigilia sit jejunium injungendum? Ad quod breviter duximus respondendum, quod die Sabbati festivitates prælibatas secundæ feriæ præcedenti, & *d* Beati Mathiæ Apostoli debet vigilia jejunari.

N O T Æ.

a MAgdalon.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. ex parte, de celebrat. Missar.* ubi extat alia pars hujus textus, ut ibi notavi.

b *Nativitatem Domini.*) De qua festivitate agemus infrà *in cap. fin.* & nonnulla adduxi *in cap. ex parte, de celebr. Missar.*

c *Assumptionem Beatæ Mariæ.*) Cujus festivitatis institutio non est juris divini, ut voluit Joannes Andreas *in capite licèt, de feriis*; sed ab ipsis Apostolis statuta fuit, ut probant Suarez *tom.* 1. *de relig. tract.* 2. *de Sanctis, cap.* 8. *num.* 24. Azor *part.* 2. *Instit. moral. libro* 1. *cap.* 20. *quæst.* 1. §. *Cæterùm*, Acunna *in cap. fin.* 70. *distinct.* Herrera *de orig. divin. offic. lib.* 2. *cap.* 60. hujusque festivitatis mentio fit *in capite pronunciandum, de consecr. distinct.* 3. *cap. conquestus, de feriis*: & plura de hoc sacro mysterio piè, & doctè congessit Tamayus à Salazar *tom.* 4. *in Martyrolog. die* 15. *Augusti.*

d *Beati Mathiæ.*) Ratio dubitandi ex eo proveniebat; nam cùm D. Mathias non fuisse à Christo

Digitized by Google

Domino nostro in Apostolum electus, sed posteà ab Apostolis in locum Judæ proditoris fuisset suffectus, ut probabimus *in cap. fin. de sortyleg.* à quibusdam ambigebatur, an pro Apostolo quoad omnia habendus esset? Et cùm in Apostoli locum esset suffectus, pro Apostoloque haberetur, ideò Innocentius in præsenti docet, in ejus vigilia jejunandum esse, ut in aliis Apostolorum vigiliis.

COMMENTARIUM.

3 Conclusio traditur, & probatur. Ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Vigilia alicujus sancti occurrente die Dominico, jejunari debet in Sabbato*. Non est similis decisio in jure, qua ab specie probari possit hæc conclusio; per argumentum tamen firmari valet *ex cap. jejunium, cap. placuit, cap. ne quis, cum sequenti, de consecrat. distinct. 3. cap. post Pascha, 76. distinct. cap. sacerdos, 26. quæst. 7. cap. si quis. tanquam, cap. si quis presbyter, 30. distinct.* Ex sancto Epiphanio *in compend. fidei exposit. numero* 22. ibi: *Qui pietati student, egregia quadam laudabili voluntate perpetuò (solis Dominicis, ac Pentecostes diebus exceptis) jejunia sibi, ac vigilias imponunt*. Sancto Alexandrino *in canones, cap. 15.* S. Ambrosio *epist. ad Episcopos Æmiliæ*, ibi. *Dominicam autem celebrare non possumus; quia Manichæos etiam ob istius diei jejunia jure damnamus*. S. Augustino *epist.* 86. *Die Dominico jejunare scandalum est*: Et *epistol.* 119. Gregorius II. *in capit. ad Martinianum, aliosque suos in Bajoariam Legatos, cap.* 10. ait: *Ut fideles doceantur Dominicis diebus non licere omnino jejunare*. S. Ignatius *epist. ad Philip.* Tertul. *de corona milit.* & *in Apolog. cap. 16.* Damascenus *libro de jejunio*, P. Damianus *opusc. 14. leg. 6. tit. 23. part.* 1. Illustrant ultra congestos à Barb. & Garanna in præsenti, Hæphtenus *disquisit. monast. libro* 10. *tract.* 7. *disquisit.* 6. P. Gregorius *libro* 1. *part. tit.* 28. *cap.* 3. & *libro* 2. *syntag. cap.* 18. Baronius *anno Christi* 78. *num.* 73. Acunna *in cap. de jejunio*, 73. *dist.*

4 Impugnatur prædicta assertio. Sed præsens assertio difficilis valdè redditur sequenti consideratione; nam jejunium quantò acceptum Deo sit, nemo est qui nesciat, siquidem ait D. Ambrosius *de Elia, & jejunio*, quod jejunium est substantia cœlestis, vita Angelorum, radix gratiæ, & fundamentum commendans castitatis: & D. Hieronymus *in epist.* illud commendans ait: *Solicitè advertendum est, ut quos saturitas de paradiso expulit, reducat esuries*. Aliis auctoritatibus probat Ant. Augustinus *in epit. libro* 22. *tit.* 1. præcipuè si cum oratione conjungatur, juxta illud Tobiæ *cap.* 12. *Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna*. Judith *cap.* 2. *Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si permanseritis in jejuniis, & orationibus*. Unde ait D. Chrysostom. *in capite 6. D. Matthæi*: *Sicut nec miles sine armis aliquid, nec arma sine milite; sic nec oratio sine jejunio, nec jejunium sine oratione*. D. Augustinus *serm.* 230. *de tempore*: *Jejunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit; jejunium verbositatem non amat*. Plura Novarinus *libro* 6. *aqua nupt. cap.* 98. Sed dies Dominicus specialiter orationi dicatus est, ut probavi *in cap.* 1. *de feriis*: igitur & jejunio aptus est, & per consequens si in eo occurrat vigilia alicujus sancti, jejunari potest. Augetur hæc difficultas *ex capite utinam*, 76. *distinct.* ubi ait Divus Hieronymus: *Utinam omni tempore jejunare possimus*. Igitur nihil interest, quod in die Dominico, vel alia die jejunium indicat. Et D. Paulum cum aliis etiam diebus Dominicis jejunasse, refertur *Actuum Apost. cap.* 15.

5 Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis apud fideles moris fuisse, ut in festivitatibus Domini nostri, & Sanctorum ejus ad gratiam promerendam, & impetrandam, aliquibus piis actionibus, & orationibus in vespere festivitatis Christiani exercerentur, veluti vigiliis, stationibus, & jejuniis; quæ ut omnibus innotescerent, inter concionandum stata jejuniorum, ac vigiliarum tempora nuntiari, probat Ferrarius *de ritu concionandi, cap.* 28. & de his sigillatim agemus. Ad vigilias enim, tam clerici, quàm laici utriusque sexus accedebant, in Ecclesiis, seu Martyrum cœmeteriis continua in oratione pernoctantes. D. Basilius *in Psal.* 114. ibi: *Jam inde ex media nocte venientes, ad sacrum Martyrum templum, Deum ipsum Martyrum per hymnos laudantes sustinuistis usque ad hanc diem nostrum adventum expectantes. Vobis quidem igitur, & somni, & quietis, quod in honorem Martyrum, & Dei adorationem impendistis, præsto est*. Plura de his vigiliis congesserunt Joannes Dartis *de pænitent. cap.* 22. Durand. *lib.* 3. *de ritibus, cap.* 4. & 5. Francolinus *de horis canonicis, cap.* 1. 2. 4. & 5. Bernacius *libro* 1. *de hor. can. cap.* 20. Herrera *de orig. divin. offic. lib.* 2. *cap.* 17. & nos adduximus *in can.* 35. *Concilii Illiber.* quæ huc repetere non licet. Ad stationes ergo deveniamus. Et sciendum est, stationis verbum castrense esse, seu à re militari traductum; nam milites, qui à loco ubi excubabant, progredi nequibant, stationes facere dicebantur, & in statione esse. Tertul. *in apolog. cap.* 2. ibi: *Latronibus vestigandis per universas provincias militaris statio sortitur*. Statius Papinius *lib.* 12. *Thebaid.*

Immisso cæsit statio horrida somno,
Vigiles simul excitat illic.

Virgilius *lib.* 4. *Æneid.*

Succedunt, servantque vices, statione relicta.

Itaque statio accipitur pro loco ad excubias agendas destinato, eo quòd in eo cogantur milites stare, nec possint illum relinquere. Suetonius *in Tiberium*, ibi: *Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit*; id est loca plura, quibus milites stationarii dicuntur *in l.* 1. *Cod. de cohort. lib.* 22. *leg.* 1. *Cod. de irenarchis, lib.* 10. *leg.* 1. §. *est etiam, ff. de servis fugit. leg.* 1. *§. quies, ff. de offic. Præfecti vigil.* Illustrant Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 76. Bulengerus *lib.* 6. *de Imperat. cap.* 32. aliquando tamen statio accipitur pro loco, ubi sistitur alicujus muneris causa, *in leg. item apud Labeonem, §. convitium, ff. de injuriis, leg. Fulcinius* 7. *§. illud, ff. ex quibus causis majores, leg. ne quis* 6. *Cod. de dignit. lib.* 12. veluti administrationis fiscalis causa, *leg.* 1. *Cod. ne fiscus rem quam vendit, leg.* 5. *Cod. de vectigal.* Illustrat Amaya *in dict. l.* 1. *num.* 1. vel saltem confabulationis gratia, ut apud Juvenalem *satyr.* 3.

Convictus, thermæ, stationes, omne theatrum.

Junctis Valesio *in not. ad Marcellinum, fol.* 10. Revardo *lib.* 4. *variar. cap.* 7. Brissonio *lib.* 2. *select. cap.* 12. Cujacio *libro* 1. *observat. cap.* 13. Turturet. *differt.* 28. *juridica*. Similiter ergo apud Christianos statio accipitur pro permanentia in Ecclesia usque ad certam horam, videlicet nonam: nam primis illis Ecclesiæ sæculis, diebus jejunii fideles in Ecclesia conveniebant, ibique usque ad horam nonam morabantur, orationis, & divinarum rerum contemplationi vacantes, corporaque jejuniis, & geniculationibus, lacrymisque exercentes. Denique hora nona, Eucharistia accepta stationem solvebant. Tertul. *libro* 2. *ad uxorem, cap.* 4. ibi: *Si statio facienda est de die, maritus conducat ad balnea: si jejunia observanda sunt, maritus eodem die convivium exerceat*. Ubi appositè ponit stationem cum balneis, quia sicut Christiani manè conveniebant in Ecclesia, ut antelucanos cœtus celebrarent, stationemque inciperent; ita Gentiles summo manè ad balnea procedebant. Idem Tertullianus *in Apolog. cap.* 42. & *de corona militis*, ipsarum stationum meminit, ibi: *Cur stationibus quartam, & sextam Sabbati dicamus*. Quem locum exponit Bosquetus *in notis ad Innocent. III. libro* 2. *epist.* 18. In stationibus autem fideles orabant de geniculis, idest in genua provoluti, non autem stantes; nam quoties diebus mœroris, & tristitiæ, ut in diebus jejunii, orandum erat, toto corpore jacentes orabant; unde nec diebus Dominicis, nec à tempore Paschæ usque ad Pentecosten stationes habebantur. Tertul. *de jejuniis cap.* 10. ibi: *Die Dominica nefas dicimus de geniculis adorare; eadem immunitate à die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus*. Et *cap.* 2. *de feriis*. Oratio igitur jungebatur cum jejunio, quia ut ait D. Cyprianus de operibus Christi, *efficax est oratio præcedente jejunio, & sacris jejuniis antecedentibus, non patitur postulatio devota repulsam*. Unde quia in ipso jejunii die statio tenebatur, jejunium aliquando appellatur statio. Tertul. *de anima, cap.* 24. ubi de jejuniis agens ait: *Daniel trium hebdomadarum statione aruit victu*. D. Hieronymus adversus Jovinianum: *Saul (inquit) sicut in libro* 1. *Regum scribitur, maledictus inquit, qui ederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar me de inimicis meis; & non gustavit omnis populus ejus; & tota terra prandebat, tantique fuit auctoritas stationis*. Illustrat Baronius *anno* 57. *numero* 198. Discrimen tamen illud dabatur inter jejunium, & stationem; nam jejunium ex præcepto, statio ex devotione tenebatur, ut contra Pamelium probat Albaspineus *lib.* 1. *observat. cap.* 16. Solvebatur autem statio accepta communione corporis Christi, ideòque nisi peracto sacrificio Eucharistia non sumebatur, quia ea accepta non poterant in statu mœroris, & genuflexionis permanere. Tertul. *in lib. de orat.* ibi: *Similiter*

ter de stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interveniendum, quod statio solvenda sit accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit, an magis Deo obligat? nonne solemnior erit statio tua, si ad aram Dei steteris, accepto corpore Domini, & reservato? Utrumque salvum est, & participatio sacri, & executio officii. Prosequuntur Albaspineus *suprà*, Bosquetus *ad Innocent. lib. 2. epist.* 18. Stationes tandem à jejuniorum diebus sanctus Gregorius separavit, qui jussit, stationes in Dominicis diebus Adventus, & Quadragesimæ certis in locis fieri, ut refert Joan. Diaconus *in vita ipsius sancti, libro 7. cap.* 18. quam consuetudinem & hodie servari plerisque in locis refert Bellarminus *de jejun. lib.* 1. *cap.* 22. Franc. Maria Florent. *in notis ad Martyrolog. exercit.* 2.

6 De jejunio vigiliarum. Tandem in his vigiliis majorum festivitatum fideles jejunabant, cujus jejunii formam, & leges ut exponamus, sciendum est, quod licèt jejunium aliquando metaphoricè accipiatur pro abstinentia à culpis, & vitiis, ut apud Isaiam *cap.* 58. ibi: *Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi, dissolvere colligationes impietatis?* Alexandrinum *libro 6. stromatum*, D. Hieronymum *in Matthæum, cap.* 7. ibi: *Jejunium est non solum ab escis, sed à cunctis illecebris abstinere.* D. Augustinum *libro* 2. *in Evangelia, quæst.* 18. ibi: *Sacra Scriptura docet generale jejunium non à concupiscentia ciborum tantùm, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.* Tamen in præsenti jejunium accipitur pro abstinentia à cibo, quod Græci *νηστεία*, idest inediam appellant, quod ita vulgò *definitur:* Jejunium Ecclesiasticum est *Abstinentia cibi secundùm Ecclesiæ regulam assumpta.* Probant Petrus Gregorius *libro 2. syntagm. capit.* 18. Fagundez *in 4. Eccles. præceptum, capite* 1. Dicitur abstinentia cibi, quia alia quæ trajiciuntur ad stomachum, veluti pharmaca, & alia, quæ non sumuntur per modum cibi, jejunium non solvunt. Bellarmin. *libro 1. de jejun. cap.* 1. Beyerlinch *in theatro, verbo Jejunium, tom.* 4. nec etiam aqua, immò nec potio chocolatica, ut defendit Thomas Hurtado in speciali opusculo de hac potione edito. Olim tamen primis Ecclesiæ florentis temporibus jejunantes non solùm à cibo, sed potu abstinuisse, virginemque salivam jejunii constituto spatio conservasse, constat ex Tertulliano *de jejuniis cap. 6. Ipsa natura enuntiabit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc saliva exhibere consuevit.* Unde legimus in actibus S. Fructuosi Martyris, cùm ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, immò & muniretur, constanter, cùm jejunasset, recusasse. Prudentius *in ejus natali*, ibi:

Jejunamur, inquit, recuso potum,
Nondum nona diem resolvit hora.

Observavit Ambianas *ad Tertul. de jejun. cap.* 10. *observat.* 4. & ita jejunantes à vino abstinebant, nisi infirmitas aliud exposceret, ut probat Theodulphus *in suis capitul. capite* 40. cui titulus est, A quibus abstinendum est, cùm jejunatur; & ita loquitur: *Abstinentia in his diebus omnium deliciarum esse debet; qui vino abstinere potest, magnæ virtutis est: qui autem infirmitate interveniente abstinere non potest, eo utatur.* Et quia nonnulli vino abstinentes variis potionibus illud imitabantur, eos reprehendit S. Gregorius Nyssenus *orat. de jejunio*, dum ait: *Multi vinum ingeniosè imitantur, suamque cupiditatem factitiis quibusdam potionibus consolantur.* Quæ verba non malè nostro sæculo ad potionem chocolaticam expendi poterant. Dicitur etiam in definitione, *secundùm Ecclesiæ regulam*, ex quo patet non quamcunque abstinentiam esse jejunium Ecclesiasticum, sed illud quod secundùm regulam Ecclesiæ servatur, secundùm quam duo desiderantur. Primum, ut qui jejunant, modò prandant, modò cœneut, semel dumtaxat in die reficiantur, *cap. sint* 20. *capite Quadragesima, de consecrat. distinct.* 5. Viringius *de jejuniis libro 3. capit.* 3. Secundum ut ciborum delectu in ea comestione utantur. Bellarminus, & Fagundez *ubi suprà.*

7 De unica cibi sumptione, & collatione. Igitur prima, præcipuaque lex jejunii consistit in unica comestione, quam ut exponamus, sciendum est, dubium esse, an veteres semel, aut bis cibum sumerent? Et semel tantùm cœnasse, suadetur *ex Servio ad lib. 4. Virgil.* ibi: *In usu non erant prandia.* Quem sequuntur Isidorus *lib. 2. etym. capit.* 20. ibi: *Est autem cœna vespertinus cibus, quem vespertinam antiqui dicebant: in usu non erant prandia.* Salvianus *libro 1. de provid. Dei*, ibi: *Nunquid parcam illam agrestem vitam, quam cum gemitu, & dolore tolerabant, cùm viles, & rusticos cibos ante ipsos, quibus coxerunt, focos sumerent, eosque capere, nisi ad vesperam non liceret.* Expressiùs Cassiodorus *in psalm.* 14. ibi: *Antiquis mos erat semel cibum sumere.* Aimonius *concion. in Dominic. 2. post Trinitat.* ibi: *Antiqui enim solummodò una vice comedebant*; Seneca *epist.* 112. Quare cùm perditos Romanorum mores sua tempestate notaret Silius Italicus *lib. 11. de merid. symposio*, ait:

——— Medioque dierum
Regales epulæ, atque ortu convivia solis
Deprehensa.

Deque simili vitio Tacitus *libro 1. annal. capite* 12. ita ait: *Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu, ac prodigis epulis præsumebat medio dici temulentus, & sagina gravatus.* Probant Salmutius *ad Pancirolam libro 1. memorab. tit.* 51. Savarus ad Sidonium *libro 6. epistol.* 12. Bulengerus *libro 1. de conviviis, capit.* 6. Sherlogus *tom. 2. in Cantica, vestig. 8. sect. 2. num.* 14. Contrarium tamen, immò veteres sæpiùs in die cibum cœpisse, probant Stuchius *libro 1. antiquit. conviv. cap.* 11. Beroaldus *in annot. ad Servium, §.* 24. Muretus *lib. 4. variar. capite* 12. Lælius Bisciola *horar. success. libro 9. cap.* 15. Savarus *ad Sidonium lib. 7. epist.* 14. Rosinus *libr. 5. antiquit. Roman. cap.* 26. & de Romanis facilè probatur ex Plutarcho *libr. 8. sympos. cap.* 6. ibi: *Seorsim solebant prandere antiqui Romani, cœnare cùm amicis.* De Græcis testis est Jul. Pollux *libro 6. capite* 6. De Italis Cicero *quæst. 5. Tuscul.* & expressè constat ex Valerio Maximo *libro 2. capite* 1. Sed dicendum est, veteres non semel, sed pluries in die cibum sumpsisse, videlicet jentaculum, prandium, merendam, & cœnam; sed non ita splendidè, & cum apparatu, ut in cœna: probat latè Demsterus *ad Rosinum d. libro 5. capite* 27. Auctores enim prioris sententiæ, qui negant prandia apud veteres in usu fuisse, accipiendi sunt de cibo, quem antiqui non sumebant meridie, sed hora nona, ideòque cœnam appellabant. Ex quibus omnibus constat jejunantes unam tantùm in die refectionem sumpsisse, quæ appellabatur cœna, ut constat ex D. Paulino *epistol. 24. Ad amandum*, B. Augustino *serm. 62. de tempore*, & aliis Sanctis Patribus congestis à Bellarmino *dict. libro 1. de jejun. capite* 2. Illustrant Fagundez *ubi supra*, Covar. *libro 1. variar. capite* 20. Sed cùm nostra imbecillitate factum sit, ut ad meridie cibum sumamus, consuetudine introducta fuit collatio serotina, quod verbum *collatio*, à monachis accepimus; solebant enim monachi post cœnam certa hora inter se de sacris Scripturis disputare, quam horam collationem appellabant. Honorius Augustod. *libro 2. in gemma animæ, capite* 63. ibi: *Quod religiosi ad collationem conveniunt, hoc à sanctis Patribus acceperunt, qui in vesperis solebant in unum convenire, & de Scripturis aliquid conferre, unde collationes dicebantur.* Smaragdus *capite* 42. Collatio dicitur confessio, collatio, vel confabulatio, ubi de scripturis divinis aliis respondentibus interrogationes conferuntur. De hac collatione agunt S. Pachomius *in sua regula, capite* 73. Basilius *suæ regulæ capite* 54. D. Benedictus *capite* 42. ubi ita cavet: *Omni tempore, sive jejunii, sive prandii, si tempus fuerit prandii, mox ut surrexerint à cœna, sedeant omnes in unum, & legat unus collationes, vel vitas Patrum:* Concil. Mugunt. *canone* 6. plura Hæphtenus *disquisit. monast. lib. 9. tract. 5. disquisit.* 2. Postquam igitur consuetudine, vel humana imbecillitate jejunium cœpit relaxari meridie, simul quoque à monachis mos admissus fuit, ad vesperam semel bibendi, & frustum aliquod panis sumendi: atque ut id ordinatè fieret, atque cum minori temporis dispendio, legi cœpit lectio collationis in refectorio eo tempore, quo levis illa cœnula peragebatur; atque hinc tam apud monachos, quàm sæculares usus obtinuit, ut refectiuncula illa collatio appellaretur, ne viderentur Christiani ad cœnam congregari, quam in die jejunii duplicare non licebat, modestiori vocabulo rem honestantes dicimus ad collationem convenire. Unde obiter intelligitur difficilis canon Concilii Nanaet. relati *in capite quando*, 44. *distinct.* in illis verbis: *Quando presbyteri per Kalendas simul conveniunt, post peractum divinum ministerium, ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem, sed quasi ad prandium, ibi ad tabulas residean*. Ubi jubetur, ut sacerdotes post divinum ministerium peractum ad collationem, non quasi ad plenum prandium accedant; hoc est, tantùm ad refectiunculam, non verò ad convivium: jubetur etiam, ut persistant ad disputationem; & quia ex rebus, & articulis contentis in tabulis disputatio facienda erat, statuitur ut residean ad tabulas. Quem morem in Ecclesia 400.

annos servatum fuisse constat ex Concilio Aquisgranen. 5. *canon.* 123. ibi: *Ad collationem veniant; ubi & hanc constitutionem, & aliarum scripturarum lectiones perlegant, & pro admissis veniam postulent, & sententiam pro qualitate delicti suscipiant*. Concilium Moguntinum temporibus Leonis III. celebratum anno 813. *capit.* 9. Concilium Coloniense sub Conrado. Illustrant, & exponunt textum *in d. cap. quando*, Filesacus *de Quadrag. cap.* 6. Hæphtenus *lib.* 9. *disquisit. monast. tract.* 1. *disquisit.* 2.

8 *De hora hujus unicæ comestionis.* Desideratur etiam, ut unica cibi sumptio fiat tempestivè, & hora competenti; aliàs qui horam legitimam non servat peccet lethaliter, ut docent Theologi cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 147. *artic.* 7. alii congesti à Covar. *d. cap.* 20. Fagundez *suprà, d. cap.* 3. Quæ autem diei hora competens dicatur, in dubio est. Nullam horam ab Ecclesia præfinitam esse voluerunt Angelus, *in summa, verbo jejunium*. Abbas Panormit. *in præsenti rubric.* Sed verius est, semper certam præfinitam fuisse horam ad solvendum jejunium, licèt pro temporis varietate diversa fuisset in hac parte Ecclesiæ disciplina. Nam primis sæculis usque ad quintum fideles jejunium protrahebant usque ad noctem, sive ut Tertullianus de jejuniis ait, usque ad auctoritatem demorantis stellæ; & ita ad vesperam nocte appropinquante solvebatur jejunium. Concil. Brachar. 1. *can.* 16. Brachar. 2. *can.* 9. Mogunt. 1. *can.* 34. Triburiense apud Ivonem *p.* 10. *cap.* 15. Cabilon. *in cap. solent, de consecr. dist.* D. Athanasius *de virginit.* ibi: *Post communionem horæ nonæ comede panem tuum gratias agens Deo super mensam* S. Benedictus *c.* 41. *suæ regulæ*, ibi: *Quinta, & sexta feriis jejunent usque ad nonam*. D. Augustin. *lib. de morib. Eccles. capite* 39. ibi: *Jejunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est usquequaque usitatissimum: sed continuum triduum, vel amplius sæpissimè*. D. Bernardus *ser.* 3. *de Quadrag. Hactenus jejunamus usque ad nonam*. Paulinus, & Chrysostomus apud Bellarminum *d. cap.* 2. *de jejunio*. Cassianus *collat.* 2. *capit.* 26. *Ideòque commodum satis & utile hora nona refectionis tempus indultum est*. Cabilon. *c.* 5. Prudentius *in hymno S. Fructuosi*:

Jejunamus, ait, recuso potum:
Nondum nona diem resignat hora.

Alii relati à Rosveido *in Onomast. verb. Nona*; probant Covarr. *dict. cap.* 20. *num.* 14. Citonius *ad hunc titulum*, Filesacus *de Quadrag. capit.* 5. Azor *part.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.* 1. Albaspineus *lib.* 1. *obs. cap.* 14. Savarus *in notis ad Sidon. lib.* 6. *epist.* 12. & *lib.* 7. *epist.* 14. Scortia *in select. theor.* 20. *epist.* 90. Salmutius *ad Pancirolam dict. lib.* 1. *tit.* 51. Pamel. *ad Tertull. in apolog. cap.* 39. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana*, *fol.* 468. Narbona *hora* 9. Garæus *ad Cassianum collat.* 19. *cap.* 16. Menradus *ad D. Gregor. fol.* 52. *verbo Caput jejunii*, Aloix *ad vitam S. Abruci*, *cap.* 7. Et quia hora nona jejunantes cibum sumebant, comestio illa non prandium, sed cœna dicebatur, ut apud Romanos, quia eadem hora, qua epulabantur, cœna dicebatur. Horatius *libr.* 7. *od.* 14. ex Isidoro, Aimone, & aliis suprà probavi. Postea autem communi consuetudine introductum est, ut hora sexta, id est meridie, jejunium solvatur, ut probant Cov. & Fagundez *ubi suprà*, qui docent, ex justa causa posse postponi, & præponi horam communiter receptam solvendi jejunium. De alia conditione jejunii, videlicet delectu ciborum, agemus infrà *in cap.* 2.

9 *De diversis ecclesiæ jejuniis, & eorum origine.* Si initium, & progressum jejunii requiramus, constat ab ipso mundi exordio originem trahere: siquidem dum Dominus primos parentes creavit, legem imposuit non gustandi de arbore boni, & mali: verùm ipsi voluntati potius, quàm Deo cesserunt, & pabulo potius, quàm præcepto annuentes, gula salutem universi generis vendiderunt: manducaverunt denique, & perierunt; unde licèt ex tunc jejunium Dominus non præcepisset, ostendens tamen unde fuisset peccati causa, reliquit facilè intelligendum remedium offensæ, innuens placituram illi abstinentiæ curam, à quo damnatam omnes comperissent incontinentiæ culpam. Deinde ubi jam populus Judaicus post diluvium congregari cœpit, varia jejunia observavit; alia communia, seu publica; alia privata. Communia duplicia, aut stata, aut extraordinaria, quæ ob minantem calamitatem indicebantur. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. vers. 19. *Indicantur quatuor jejunia, videlicet jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi mensis*. Quæ servabantur à Judæis, ut docent D. Hieronymus, & Rupertus in eundem locum, Torniel. *anno mundi* 2545. *num.* 42. Jejuniorum extraordinariorum exempla extant *Paralip.* 2. *cap.* 20. ubi Josaphat Rex indixit jejunium universo populo, quando Mohabitæ veniebant contra illum. Et 1. *Esdræ cap.* 1. dum Esdras pro fœlicitate itineris, quando ex consensu Regis Artaxerxes à captivitate Babylonica profectus est in Jerusalem, jejunium indixit: & alia, quæ retuli *in can.* 23. *Concilii Illiber.* Solemnia etiam jejunia Pagani observaverunt: hinc Horatius *satyr.* 3. *lib.* 2.

Jupiter ingentes, qui das, adimisque dolores,
Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tyberi stabit.

Ita Livius *lib.* 36. *Eorum prodigiorum causa libros Sibyllinos ex Senatusconsulto Decemviri cùm adiissent, renunciarunt instituendum jejunium celeri esse, & id quinto quoque anno servandum*. In lege Gratiæ varia jejunia instituta esse ab Ecclesia, probavi *in can.* 23. *Concil. Illiber.* Et refert Aloix ad Sirineum *cap.* 11. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana*, ubi fusè de jejunio in Quadragesima agit: Turrianus *pro canon lib.* 1. *cap.* 3. & 4. Et inter ea præcipua sunt jejunia, quæ in vigiliis majorum festivitatum servantur, de quibus in præsenti agitur.

His animadversis apparet ratio præsentis decisionis, 10 *Traditur ratio decidendi.*
quare videlicet cùm festivitas occurrit feria secunda, jejunandum sit in Sabbato, non in die Dominico? Et duplex assignari potest. Prima deducta ex festivitate diei Dominici, & lætitiæ resurrectionis Dominicæ, quæ in eo celebratur. Quam rationem expressit Cassianus, *collat.* 21. *cap.* 20. ibi: *Diem Dominicam custodimus, in qua majores nostri, nec jejunium agendum, nec genu esse flectendum, ob reverentiam resurrectionis Dominicæ tradiderunt*. Facit Tertul. *de coron. milit. cap.* 3. ibi: *Diebus Dominicis jejunare nefas dicimus*. Non enim festivitas tanti diei cum jejunio, & mœrore compati potest, ut ajebat P. Damianus *opusculo* 55. *cap.* 5. ibi: *Cum solemnitate jejunium convenire non potest, & apud quorundam examen sub festivitatis præsentia jejunium vires non habet, sed semper festivitas prævalet*. D. Thomas 2. 2. *qu.* 147. *art.* 5. *ad* 3. ubi ait: *Jejunia, quæ præcepto Ecclesiæ instituuntur, cùm sint magis jejunia afflictionis, quam exultationis, non conveniunt in diebus lætitiæ*. Accedit, nam in die jejunii omni consolatione etiam spirituali fideles olim privabantur; ideòque non dabatur inter eos osculum pacis. Tertul. *de oratione*, ibi: *Sic & die Paschæ, quo communis, & quasi publica religio jejunii est, meritò deponimus osculum, nihil curantes de osculando*. Illustrat Albaspineus *lib.* 1. *observ. cap.* 17. Immò nec usque ad septimum Ecclesiæ sæculum Eucharistiam accipere, nec adorare licebat usque ad horam nonam, qua jejunium solvendum erat. Concil. Brachar. 1. *canone* 9. & 10. Brachar. 2. *canon.* 9. refert Micrologus *cap.* 49. *de Eccles. observat.* & probat Albaspineus *libro* 1. *observat. cap.* 14. cujus rei rationem assignant Balsam. & Zonaras *in can.* 52. 6. *Synodi in Trullo*; quia sacrificare Deo festivæ celebritatis est: unde hilaritas illa, seu lætitia, convenire non poterat cùm mœrore jejunii, nec poterat unus, idemque simul exultare lætitia, triumphare gaudio, ac lachrymis indulgere. Minus enim honestum veteres judicabant, cum mœrore jejunii lætitiam susceptæ Eucharistiæ conjungere; non enim jejuniorum priscorum fidelium observantia consistebat in ciborum delectu, aut diminutione; sed in lachrymis, ac oratione; nam diebus jejunii perfecti omnes fideles manè ad Ecclesiam confluebant, horrido, cinereque conspersi sacco; & sic omni genere precum armati, cœlum ipsum oppugnabant, & ut ait Tertul. de oratione, *quasi manufacta cœlum tundimus, Deum tangimus*. Et ita, cum hoc luctu, hisque lachrymis Eucharistiam contabescere credebant. Albaspineus *ubi suprà*. Quare & Græci tempore Quadragesimæ, exceptis diebus Dominicis, & Annunciationis B. Mariæ tantùm, præsanctificato non utebantur sacrificio, *cap. non oportet*, 33. *quæst.* 4. Filesacus *de Quadrag. cap.* 33. Aliam rationem præsentis assertionis assignat B. Ambrosius *epist.* 83. his verbis: *Dominica jejunare non possumus, quia Manichæos etiam ob istius diei jejunia jure damnamus*. Die enim Dominico Paulianistæ, & Montanistæ ex superstitione, Manichæi ex errore, Eustathiani ex contemptu jejunabant. Unde tot Ecclesiæ canonibus prohibitum fuit fidelibus diebus Dominicis jejunare, ne viderentur cùm hæreticis consentire. Concil. Gangrense *can.* 18. Carthag. 4. *can.* 64. Cæsaraugust. *cap.* 2. Brachar. 1. *can.* 4. Matiscon. 2. *can.* 1. Aquisgran. 2. sub Ludovico *op. ultima*, *cap.* 17. quorum verba refert Anton. August. *in epit. jur. lib.* 20. *tit.* 30. illustrat Acunna *in cap. si quis tanquam*, 34. *distinct.* Bellarm. *de bonis oper. lib.* 1. *de jejun. cap.* 23. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 2. *cap.* 27. Sanchez *in Decalog.*

tom. 1.

tom. 1. *lib.* 2. *capite* 37. Turrianus *contra Maldeburg. lib.* 1. *cap.* 25. Unde in præsenti rectè Innocentius statuit, quod si vigilia alicujus sancti incidat in die Dominica, in die Sabbati jejunetur.

11 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt jejunium conjungendum sit cùm oratione, non tamen rectè fiat cum festivitate diei Dominicæ: quare licèt jejunantes olim per totam noctem in vigilia, & statione essent orantes; non tamen Ecclesiæ Patres censuerunt, jejunium stare posse, & concurrere cum alacritate, quæ in die Dominico celebratur, & recolitur. Nec obstant augmentum ipsius difficultatis deductum *ex d. cap. utinam*, ubi D. Hieronymus ait, quod utinam omnibus diebus jejunemus, ut fecit D. Paulus, quem & nonnullos Sanctos sequutos fuisse, constat ex traditis à Lessio *de justit. lib.* 4. *cap.* 2. *n.* 68. nam jejunium in die Dominica non simpliciter, & absolutè est prohibitum, sed in odium Manichæorum, & aliorum hæreticorum, quos suprà retuli: unde si non errore, superstitione, aut scandalo, saltem sedandi motus carnalis, aut alterius periculi vitandi causa, seu boni spiritualis gratia, ut fecisse D. Paulum explicat D. Augustinus *epist.* 86. etiam die Dominico jejunari potest, ut facilè deducitur *ex cap. si quis* 7. *cap. fin.* 30. *distinct.* Probant Bellarminus *de jejunio cap.* 23. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. part.* 3. *puncto* 2. *fol.* 413. Thomas Sanchez *lib.* 2. *summæ*, *capite* 37. *n.* 12. Layman *lib.* 4. *summæ*, *tract.* 8. *cap.* 2. *n.* 9. Bonacina *de præcept. Eccles. quæst.* 1. *punct.* 5. Serarius *in cap.* 8. *Judith*, *quæst.* 13. *pronunc.* 4. Fagundez *in præcept.* 4. *Eccles. cap.* 5. *num.* 2. Rectè tamen cum aliis notat Sanchez, negari non posse, quin ad superstitiosum, & superfluum cultum spectet, vel studium singularitatis, die Dominico jejunare. Nec etiam proximè traditis obstat canon 64. collectionis Martini Bracharensis, in illis verbis: *Non licèt quemlibet clericum die Dominica absentem esse ab Ecclesia, sed Missarum solemnibus interesse, & jejunio*. Ex quibus ultimis verbis expressè deducitur, clericum debere in die Dominico jejunium observare: igitur quia ea die licet jejunare. Pro cujus canonis expositione aliqui asseruerunt, loco illius verbi *jejunio*, legendum esse *jejunus*, ita ut sensus sit, quod sacerdos in die Dominico adsit Missarum solemniis jejunus, quia alio modo Missæ sacrificium offerre non valet, juxta tradita *in c. ex parte, de celebr. Missar.* Alii docuerunt, in eo canone clericis juberi, ne die Dominico ab Ecclesia absint causa interessendi Missarum solemniis, & jejunio; idest causa indicendi jejunium, si quod occurrat in hebdomada, juxta veterem morem ad nostra usque sæcula protractum indicendi jejunia à Parocho in ipsa Missa parochiali die Dominico, juxta Concil. Brachar. 2. *can.* 9. Coloniense sub Paulo III. *cap.* 2. & 5. Altissiod. *can.* 2. Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* Sed verius est ea verba, *& jejunio*, suppósita esse, nec reperiri in collectione Loaysæ; immò etsi retineantur, facilè exponi possunt juxta textum *in cap.* 1. *de celebrat. Miss.* ita ut Presbyter die Dominico in Ecclesia interesse debeat Missarum solemniis, & jejunio, idest in jejunio persistendo usque ad præfinitam horam, ut necessitatibus peregrinorum, & infirmorum subvenire possit, juxta tradita *in d. cap.* 1.

12 Exponitur Concil. Gerundense c. 3. Ex hucusque traditis lucem accipit textus, *in can.* 3. *Concilii Gerund.* in illis verbis: *Item secundæ Litaniæ faciendæ sunt Kalend. Novemb. ea tamen conditione servata, ut si iisdem diebus Dominica intercesserit, in alia hebdomada, secundùm prioris abstinentiæ observantiam à quinta feria incipiantur, & in Sabbato vespere Missa facta finiatur, quibus tamen diebus à carnibus, & à vino abstinendum decrevimus.* Pro cujus textus expositione sciendum est, vetustissimum esse Ecclesiæ morem supplicationes publicas in calamitatibus; & populi pressuris facere, quas Græci Litanias, Latini Rogationes appellant. Concil. Aurel. 1. *canone* 29. & 32. Mogunt. sub Carolo: in duplici autem erant differentia; aliæ imperatæ, aliæ statæ. Imperatæ erant, quæ ratione ingruentis periculi, & urgentis necessitatis ad placandum Deum indicebantur. Apud D. Gregorium *lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 76. *ad Castorem*, mentio fit quatuor, aut quinque Litaniarum, quæ in Ravennatensi Ecclesia indictæ fuerunt; & ipse Pontifex urgente aliqua necessitate, non tantùm Romanis, sed etiam exteris Litanias indicebat, ut apparet *ex lib.* 9. *regestr. indict.* 4. *epist.* 45. Statæ sunt, quæ certis anni temporibus in universali Ecclesia observantur: & cum hujus duplicis Litaniæ mentio in jure fit, alia dicitur major, alia minor. Major dicitur, non quia priùs instituta fuit, sed quia Gregorius Magnus majori cum solemnitate eam instituit, ut ipse ait *lib.* 12. *epist.* 12. & *in principio lib.* 2. *regestr.* ibi: *Solemnitas animæ devotionis nos fratres dilectissimi, admonet, ut Litaniam, quæ major ab omnibus appellatur, solicitis, ac devotis debeamus auxiliante Deo mentibus celebrare*. Cujus occasionem referunt Paulus Diaconus *libro* 3. *de gestis Longob. cap.* 11. Gregorius Turon. *lib.* 10. *de gestis Franc. cap.* 1. Et cùm tempore Childeberti Regis Galliæ, & Mauricii Imperatoris accidisset diluvium in finibus Venetiarum, quo non legitur post Noe tempora majus, sequuta est atrox pestis, in qua occubuit Pelagius Pontifex Gregorii Magni prædecessor, qui ad placandum Deum instituit hujusmodi Rogationem, & ab eo tempore cœpisse usum apud Catholicos precandi salutem sub ea formula, *Dominus tecum*, sternutantibus, vulgò creditur. Sed quàm falsò, satis doctè probavit Pater Famianus Strada *in prolus. lib.* 3. *prælect.* 4. Minor Litania, seu Rogatio refertur ex Concilio Aurel. à Gratiano *in cap. rogationes*, *de consecrat. distinct.* 3. his verbis: *Rogationes ante Ascensionem Domini placuit celebrare, ita ut præmissum triduanum jejunium in Dominicæ Ascensionis solemnitate solvatur*. Eam rogationem instituit, seu jam obsoletam instauravit Sanctus Mamertus Viennensis Episcopus, propter cladem à lupis, & aliis feris animalibus in partibus Galliæ illatam, ut constat ex Adone *in chron.* *Sidonii*, *lib.* 7. *epist.* 1. *ad Sanctum Mamertum*; de quibus etiam agitur in Concil. Mogunt. *can.* 33. Fuerunt & olim in Hispania aliæ Rogationes à die iduum Decembris, ut constat ex Concilio Tolet. 1. *canone* 5. Tolet. 6. *can.* 3. Brachar. 2. *can.* 9. & etiam Kalend. Novembris, de quibus *in d. can.* 3. *Concilii Gerund.* Deinde sciendum est, has Rogationes tribus continuis diebus magna populi consensione celebrari orando, jejunando, & psallendo, ita castè, & piè, ut in Concilio Moguntiaco sub Carolo Magno dicatur celebrandas esse, sicut Patres sancti nostri instituerunt, non equitando, nec pretiosis vestibus indutis, sed nudis pedibus, cinere & cilicio indutis: quare & Rogationum dies laicis denunciandos esse inter Missarum solemnia statuit Concilium Lugdun. relatum *in capite* 1. *de consecrat. distinct.* 4. Plura de his rogationibus congesserunt Savarus *in not. ad Sidon. d. lib.* 7. *epist.* 1. Menardus *in not. ad lib. Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 155. Loaysas *in d. can.* 3. *Concilii Gerund.* Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 20. *cap.* 3. Baronius *in martyrol. die* 25. *Aprilis*, Coriolanus *in breviar. anno* 520. Jodocus Coccius *libro* 3. *thesauri*, *art.* 7. Antonius August. *in epit. jur. libro* 21. *tit. ult.* Covar. *lib.* 4. *variar. cap.* 20. *num.* 16. Conradus Brunus *de cærem. lib.* 5. *cap.* 1. Guillelmus Durantius *in ration. lib.* 6. *cap.* 102. Unde cùm jejunium in his Rogationibus per tres dies indiceretur, & in die Dominica jejunari non possit, ideò *in d. can.* 3. *Concilii Gerund.* statuitur, ut si incidat dies Dominica in Rogationibus mensis Novembris, transferatur jejunium in aliam hebdomadam, ex traditis suprà pro ratione præsentis decisionis. Ex eadem etiam ratione cùm Litania minor intercedat tempore Paschali propè ascensionem, ideò jejunium illius non tam præcepti, quàm consilii est; ideoque diuturna consuetudine receptum est, ut in his tribus diebus illius rogationis, tantùm ab escis carnalibus fideles se abstineant, & cibis Quadragesimalibus utantur.

C A P U T II.

Idem a *Bracharensi Episcopo*.

Consilium nostrum super quibusdam articulis requisisti, utrum in omnibus sit Apostolorum vigiliis jejunandum, cùm quidam asserant, non esse jejunandum in omnibus, sed sex tantùm. Utrum etiam jejunandum sit in Adventu Domini; cùm tamen sentiant diversi diversa, quibusdam dicentibus, sed paucioribus, jejunandum esse tunc temporis; pluribus verò se asserentibus ad hæc non teneri. Utrum insuper si festum illorum, quorum vigilias jejunamus, secunda contingat feria celebrari, in præcedenti

Sabbato sint vigiliæ jejunandæ. Nos autem super hoc taliter respondemus, quod apud nos omnium Apostolorum vigiliæ in observatione jejunii celebrantur præter vigilias Apostolorum Philippi, & Jacobi, & Beati Joannis Evangelistæ; quoniam illorum festivitas infra solemnitatem *b* Paschalem; istius autem infra natalem Domini celebratur. Jejunium etiam apud nos in *c* adventu Domini agitur, & sanctorum vigilias, quorum festivitates oportet secunda feria celebrari, jejunamus in Sabbato præcedenti. De festivitate verò Beati Bartholomæi Apostoli, de cujus celebratione dubietas oritur apud *d* quosdam, tibi petenti consilium respondemus, quod in hoc tuæ regionis consuetudinem serves. *Et infrà*: Cùm autem quæ sit illis pœnitentia injungenda quæsieris, qui diebus quadragesimalibus, tempore illo, quo tantæ famis inedia ingruebat, quod magna pars populi propter inopiam annonæ periret, *e* carnes comedere sunt coacti: tibi breviter respondemus, quod in articulo tali illos non credimus puniendos, quos tam urgens necessitas excusavit; preces tamen ad Dominum pro illis, & cum illis, ne ipsis aliquatenus imputetur, quia bonarum mentium est ibi timere culpam, ubi culpa minimè *f* reperitur, effundas. Item de illis qui in Sabbato juxta terrarum consuetudinem aliarum, propter debilitatem, quam in se sentiunt, carnes sumunt, quod in partibus tuis nullatenus fieri *g* consuevit, cùm hoc ab aliis molestè feratur, & oriatur in illis occasio detrahendi: tale tibi damus responsum, quod super hoc tuæ consuetudinem regionis facias observari, sic tamen quod debilibus, & infirmis propter hoc periculum non emergat. Præterea postulasti responsum habere de illis, qui in Quadragesima, *h* vel in aliis jejuniis solemnibus infirmantur, & petunt sibi esum carnium indulgeri, quorum quidam promittunt propter hoc eleemosynam se facturos; quidam verò propter necessitatem infirmitatis urgentis hoc à te sibi quasi ex debito concedendum requirunt. Super quo tibi duximus respondendum, quod cùm non subjaceat legi necessitas desiderium infirmorum, cùm urgens necessitas exigit, supportare *i* potes, & debes, ut majus in eis periculum evitetur. Datum Romæ apud S. Petrum, 11. Kal. Martii, Pont. N. anno 8.

NOTÆ.

1 a Bracharensi.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.2. & in c. consilium, de celebr. Missarum*, ubi extat alia pars hujus Decretalis: integram autem transcribo ex dicta tertia collectione, & præsentem epistolam scriptam fuisse ab Innocentio III. anno 1206. referunt Spondanus *in continuat. Baronii, eodem anno*, Orderic. Raynaldus. *eodem anno, num.* 35.

2 b *Paschalem.*) Quo tempore, sicut nec diebus Dominicis, jejunare non licet, *cap. scire debet, §. instar, cap. post Pascha, 76. dist.* ex rationibus adductis suprà proximo commentario. Nec contrarium docetur *in cap. statuimus* 4. 76. *distinct.* ubi Urbanus Pontifex constituit, ut jejunia quatuor temporum ita per annum distribuantur, ut primum initio Quadragesimæ, secundùm in hebdomada Pentecostes, tertium in mense Septembris, quartum in Decembris, more solito fiat: ergo quia tempore Paschali jejunare non licet. Nam respondendum est, tempus illud Paschale, intra quod jejunare non licet, computari à Pascha resurrectionis usque ad Pentecosten, ut docent Azor, & Fagundez *ubi suprà*. Unde post Pentecosten etiam in ipsa hebdomada jejunari potest, cùm jam non dicatur tempus Paschale. Nec huic solutioni obstat textus, *in cap. de jejunio, 76. dist.* ubi asseritur, jejunium quatuor temporum non debere celebrari immediatè ante Pentecosten in ejus vigilia. Nam respondetur, ideò ibi prohiberi, ne in vigilia Pentecostes incipiat jejunium quatuor temporum, ne in una die duplex jejunium concurrat, unum vigiliæ, aliud verò de tempore: sicut in eodem textu cavetur, ne jejunium decimi mensis celebretur in Sabbato præcedente nativitatem Domini, ne etiam duplex jejunium occurrat in eadem die, ut exponit Bellarminus *lib. 1. de jejun. cap.* 23.

3 c *In adventu Domini.*) Jejunium adventus Domini jam olim in Ecclesia celebrari consuevisse, constat ex Concilio Matiscon. 1. *can.* 9. Turon. sub Chariberto anno 567. ejus meminerunt S. Joannes Chrysostomus *homil. 3. in epist. ad Ephesios*, Rabanus Maurus *lib. 2. de instit. cleric. capite* 22. his verbis: *Hac ergo auctoritate divinæ scripturæ Ecclesia morem obtinuit, & universale jejunium hoc observatione celebrat. Quod tamen jejunium incipiens à nono mense in decimum extenditur, idest usque ad natalem. Congrua itaque dispositione à Magistris Ecclesiæ hoc loco jejunium Quadragesimale constitutum est, ut ante diem natalis. Domini jejunio, & abstinentia nos castigemus.* Amalarius *libro 3. de offic. Eccles. cap.* 40. Radulphus Tungrens. *propos.* 16. quod jejunium institutum fuit pro reverentia natalis Domini: varium tamen fuit pro temporum, & locorum diversitate. In Concilio Matiscon. 1. celebrato anno 581. statuitur, ut à feria sancti Martini ad natale Domini, secunda, quarta, & sexta Sabbati jejunetur Et *lib. 6. Capitular. Caroli, cap.* 183. cavetur ut Sacerdotes admoneant, ut jejunia tria legitima in anno agantur, id est quadraginta dies ante nativitatem Domini, & quadraginta ante Pascha, ubi decimas anni solvimus: & post Pentecosten.

4 d *Quosdam.*) Natalem diem S. Bartholomæi plerique ponunt die 11. Augusti, ut Beda, Usuardus, Ado, & alii: Romæ autem 13. Kalend. Septembris celebrari consuevisse, referunt Baronius *in Martyrol. die 11. Augusti*, Menardus *in Sacram. D. Gregorii, fol.* 175.

c *Carnes comedere.*) Cùm diebus Quadragesimæ, & aliorum jejuniorum debeat servari delectus ciborum, 5
ideò statutum est, ut jejunantes se abstineant à carnibus, & certis ciborum generibus, *in cap. de esu, de consecr. dist.* 3. 6. Synod. *canone* 56. Concil. Tolet. 8. *can.* 9. Gerund. *can.* 3. *cap. statuimus, de consecr. dist.* 4. Mediolan. sub Carolo *tit. de jejunio*. Probant Bellarm. *lib. 1. de jejun. cap.* 4. Azor *d. lib. 7. cap. 10. quæst. 3. & 6.* Fagundez *in 4. præcept. Eccles. lib. 1. cap.* 2. Lessius *lib. 7 cap. 2. dubit.* 5. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 8. Covar *lib. 4. summæ, cap. 20. num.* 15. Henriquez *in summa, lib. 3. cap.* 13. Viringus *lib. 3. de jejun. cap.* 5. Theophilus *tom. 10. in Rosa Mediana, fol.* 465. & *de galero & pileo, fol.* 491. Ciaconius *de jejunio cap.* 11. Filesacus *de Quadrag. cap.* 3. Ecclesia enim his diebus cibis ita delicatis, & lautis abstinere jussit, ut carnis luxuria frenaretur. Concil. Colon. sub Clemente VII. *decret.* 7. non quia cibos illos delicatos Ecclesia rejiciat, ut Saturninus, & alii hæretici execrati sunt, quos sequuti fuerunt Manichæi, Priscillianistæ, Marcionistæ, & alii, qui damnati fuerunt variis Ecclesiæ canonibus, præcipuè *can.* 30. Apostolorum. Synod. Ancyr. *can.* 13. Concil. Tolet. *in assert. fidei*, Brachar. 1. *can.* 13. & 32. Gangrense *can.* 2. & eos refellunt Turrianus *lib. 5. pro epist. Pontif. cap.* 6. Baronius *anno 57. num.* 183. Sever. Brinius *in d. can. 2. Concilii Gangrensis*, Savarus *in notis ad Sidonium, lib. 4. epist.* 9.

f *Minimè reperitur.*) Consonat D. Gregorius relatus 6
in cap. fin. 5. dist. Clemens *in Clement. exivi, de V. S.* Guntherus *lib. 2. Ligurt. vers.* 33.

g *Fieri consuevit.*) Ecclesia enim Hispana in jeju- 7
nio die Sabbati sequebatur Ecclesiam Romanam, ut probavi in canone 26. Concilii Illiber. ubi plura de jejunio Sabbati congessi.

h *Quadraginta dies.*) Apud Græcos etiam viget jeju- 8
nium hoc Adventus Domini, uti constat ex Codino *lib. de offic. Palat. CP.* prout illum expendit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, pag.* 216. Sed non ita apud eos antiquum est, siquidem nec tempore Theodor. Balsam. in usu erat, qui floruit anno 1191. & in canone 52. sextæ Synodi ita ait: *Nota autem ex hoc canone, quod propriè est una Quadragesima, si enim alia esset, cautum fuisset, ne in illa fieret sacrum mysterium, sed per præsanctificata: quemadmodum quoque cautum est, ne fiat in magni Paschæ Quadragesima.*

i *Supportare potes.*) Qui enim sine causa jejunia Ecclesiæ non observant, peccant lethaliter, & graviter puniendi sunt, *cap. si quis eorum, distinct.* 30. Concil. Tolet. 1. apud Burchardum *libro 19. decreti, capite* 76. ibi: *Quicunque in Quadragesimæ diebus esum carnium præsumpserit attentare, non solùm reus erit Resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancta communione, & hoc illi cumuletur ad pœnam, ut in ipsius anni curriculo ab omni esu carnium abstineat, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam.* Concil. Mogunt. sub Leone III. *canone* 35. Coloniense sub Pau-

lo

lo III. *p. 9. c. 6.* plura Theophilus *in Rosa Mediana*, *fol.* 470. Sed si adsit justa causa excusationis, veluti ætas, vel infirmitas, excusantur non jejunantes, ut latè probant Paulus Zacchias *qq. medicolegal. lib. 5. tit. 1.* & *consil.* 58. fusè Joannes Sanchez *in select. disp. 54. per totam*, Narbona *de ætate*, *anno 60. q. 2.* In hac tamen parte severiores fuerunt Patres Ecclesiæ Orientalis quàm Occidentalis; nam in Orientali pueri, & viatores jejunare cogebantur; ægrotis verò non aliter esus carnium concedebatur, nisi licentia synodicè petita, ut constat ex D. Basilio *in orat. de jejunio:* & notarunt Balsamon *in can. 69. Apostolor.* Cironius *ad hunc titulum*.

C A P U T   U L T I M U M.

Honorius III. a *Pargensi Episcopo*.

EXplicari per Sedem Apostolicam postulasti, utrum illis sit licitum, qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti, carnes comedere, quando in sexta feria dies Dominicæ nativitatis occurrit. Ad hoc tale damus responsum, quod illi, qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti, in feria sexta, si festum nativitatis Dominicæ ipso die contigerit venire, carnibus propter festi excellentiam uti possunt, secundùm consuetudinem Ecclesiæ generalis; nec tamen hi reprehendendi sunt, qui ob devotionem voluerint abstinere.

N O T Æ.

a PArgensi.) Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* sed ut ibi notavit Cironius, legendum est *Pragensi*, ut legitur in sexta collectione, de qua Ecclesia nonnulla notavi *in cap. 9. de exceptionibus*. Episcopo Biseslislao missa est præsens decisio, & etiam ei rescribit Honorius *in c. 2. de rebus Eccles.*

COMMENTARIUM.

1 ILluxit orbi felicissimus dies, *quo de utero virginali B. Mariæ Verbum Dei prodiit caro factum*. Verba sunt Concilii Toletani 10. *capite* 2. quæ desumpta videntur ex testimonio D. Joannis *capite* 2. Prædicto à Prophetis, & Sibyllinis carminibus præcognito, ut observat Baronius, *in apparatu ad annales*, *num.* 28. ut tanquam impostores damnandi sint Cardonistæ, qui filium Dei humanam carnem assumpsisse negabant, ut refert Castro *adversus hæreses*, *verbo Christus*, *hæresi* 2. Et similiter rejiciendi sunt Manichæi, qui humanam Christi humanitatem negabant propè annum 277. ut refert Gualterus *in chron. sæcul.* 3. Nocte autem Christum Dominum natum fuisse, constat *cap. 2. Lucæ*, *cap. nocte*, *de consecrat. distinct.* 1. die 25. mensis Decembris, ut probat latè Jacobus Gretherus *de die natali Domini*, *libro 1. capite* 4. Tamayus à Salazar *in Martyrol. Hispan. die* 25. *Decembris*. Unde corrigendus est locus D. Clementis *libro 5. constit. Apost. cap.* 13. qui de hoc die natali agens, ait: *Dies festos custodite fratres, in primis diem natalem, qui celebratur à nobis die 25. noni mensis*. Ubi legendum est, *decimi mensis*; hic enim erat mensis Decembris, juxta annorum computationem è Romulo institutam, & servatam usque ad Julium Cæsarem, ex traditis à Macrobio *libro 2. Saturn. num.* 22. Rosino *libro 4. de antiquit. Rom. capite* 1. quibus autem Consulibus, qua olympiade, quo anno à mundi creatione id factum sit, non facilè liquet, cùm in re adeò antiqua, & pervetusta omnes historiæ caligine refertæ appareant. Anno 5199. à creatione mundi, olymp. 194. ab urbe condita 752. Christum Dominum natum fuisse refertur *in Martyrolog. Rom.* & probat Baronius *ibi*, atque ejus vigiliam, de qua in præsenti agitur, illustrat Franc. Maria Flor. *d. exercit.* 2. Genebrardus natalem Domini diem protrahit ad annum creationis mundi 4089. sed ex receptiori PP. consensu refert Baronius *ubi suprà*, Christum natum anno creationis mundi 1199. olympiadis 187. anno 2. idque probat latè Peresius *in Danielem libro* 11. *quæst.* 5. & post eos Gualterus, *in tabulis chron. sæculo* 1. In re certè tam lubrica, quod plures probant, verosimilius judicamus. Dies igitur hic natalis Domini, à qua universus orbis pace, & tranquillitate frui cœpit, magna debuit lætitia, & anniversaria festivitate à fidelibus recoli, cùm legamus dies natales, hoc est, quibus quisque nascitur, *l. qua ætate 5. ff. de testam. leg. 3. §. minorem*, *ff. de minor.* jam olim celebrari solitos annuatim. Unde D. August. *sermone 1. de tempore*, ait: *Considerate quæso, quando aliquis homo potens, aut nobilis natalem suum, aut filii sui celebrare desiderat, quanto studio ante plures dies quicquid in domo sua sordium invenerit, ordinat emundari; quicquid ineptum, & incongruum, projicit: quidquid utile, & necessarium, præcipit exhiberi. Domum etiam si obscura fuerit, dealbat; pavimenta scopis mundat, & diversis respersa floribus adornantur: quidquid etiam ad lætitiam animi & corporis delicias pertinet, omni solicitudine providet.* Quem ritum religiosè coluerunt in primis Persæ, ut tradunt Herodotus, & Athenæus: Romani, & pleræque aliæ gentes observarunt, ut referunt Censorinus *de die natali*, P. Roa *libro 5. singul.* inscripto de die natali sacro, & profano, *capite* 3. Lindembrogius *in notis ad Censorinum*, Pineda *de rebus Salomonis*, *libro 1. capite* 14. Faciuntque textus *in leg. cùm quidam 25. ff. de annuis legat. leg. cùm plures*, *§. cùm tutor*, *ff. de administr. tut. l. sed socer 31. §. 5. ff. de donat. inter*. De die natali sui Mœcenatis agit Horatius *libro 4. carminum*, *od.* 9. De natali magnorum virorum Seneca *epist.* 64. De aliis Roa *d. libro 5. capite 16. &* 17. ubi notat, ad urbes & templa morem hunc protractum esse, ut anniversariis festis eorum initium celebretur: quæ cùm ita procedant in aliis natalitiis, multò majori ratione nativitas Salvatoris nostri, quæ gaudium attulit universo mundo, magna alacritate à fidelibus singulis annis recoli debet, ut pro tantæ largitatis beneficio, quod Deus hominibus contulit, gratias referant illi sempiternas. Unde provenit, ut plura privilegia veterum natalitiorum huic magnæ diei tributa sint, aliaque singularia huic festivitati concessa legantur.

Primum hujus diei privilegium in eo consistit, ut 2
festivus sit, *cap. 1. de consecrat. distinct. 3. capite finali de feriis*, *leg. omnes 7. Cod. eod. tit.* & ab omni opere servili vacuus, ab strepituque judiciorum immunis, ut docuerunt D. Clemens *libro 5. constitut. capite* 13. suprà relatus Isidorus *libro 1. de divin. offic. capite* 15. ibi: *Natalis dies Domini à Patribus votiva solemnitate institutus est*. Leo Magnus *in sermonibus de natali Domini*, D. Basilius, Ambrosius & Nazianz. quos refert Bellarminus *tomo 2. controv. libro 3. de cultu Sanctorum*, *cap.* 13. Unde ab ipsis Apostolis institutum hunc festum diem conjiciunt Azor *part. 2. instit. moral. libro 1. cap. 9. quæst.* 15. Suarez *tomo 1. de relig. libro 2. de diebus festis*, *cap. 5. numero* 6. Gualterus *in tabulochronog. sæculo 1. fol.* 5. tantaque fuit hujus diei festivitas apud antiquos, ut in Concilio Agathensi *can.* 64. relato *in cap. si quis in Clero*, 29. 7. *quæst.* 1. constitutum sit, ut clericus, qui ab Ecclesia abfuerit die solemni natalis Domini, per triennium suspendatur à communione. Hoc autem privilegium etiam veterum natalium fuisse constat, siquidem natales dies Principum feriati erant. Plato *in Alcibiade*, ibi: *Postquam verò natus est primogenitus, qui succedit in regno, primò quidem eum diem omnes, qui sub regno sunt, celebrant, atque ita in posterum quotannis natalem Regis diem sacris, ac festis omnis Asia colit*. Martialis *lib. 10. epigr.*

Linguis omnibus, & favete votis:
Natalem colimus, tacete lites.

Horatius *de natali Cæsaris*

——— cras nato Cæsare festus
Dat veniam, somnumque dies, impunè licebit
Æstivam sermone benigno tendere noctem.

Unde intelligendum est textus *in leg. dies 12. Cod. de feriis*, ubi dum Imperatores Leo, & Anthemius prohibent ludos Circenses, aut quodlibet aliud spectaculum die Dominico exhiberi, hæc verba adjiciunt: *Et si in nostrum ortum, aut natalem solemnitas inciderit, differatur*. Ubi verbum *natalem*, pro die proprio natalitio apposuerunt; ortum verò pro die inaugurati imperii acceperunt, cùm eo die nasci veteres dicerentur eos, qui novam dignitatem assequebantur. Cicero *in oratione pro reditu ad Quirites*, ibi: *A parentibus, quod necesse erat, parvus sum procreatus; à vobis natus sum Consularis*. Illustrat Turnebus *libro secundo advers.*

Digitized by Google

adverſ. capite 4. Si & Imperii ortum dixerunt Imperatores *in leg. omnes* 7. *Cod. eod. tit.* ideoque magna ſolemnitate dies natalis Imperii celebrabatur, ut probat Buleng. *lib.* 3. *de Imper. Romano*, *capite* 3. Lelius Biſciola *libro* 3. *horar. ſucceſſ. capite* 11. Prohibent igitur Imperatores *in dict. leg. dies*, ne ludi celebrentur in die ſui natalitii, vel ortus Imperii. Utriuſque etiam diei ſolemnitatis mentio fit *in dict. l. omnes* 7. in illis verbis: *Noſtris etiam diebus, qui vel lucis auſpicia, vel ortus Imperii protulerint.* Quæ conſtitutio extat *in leg.* 2. *Codice Theodoſ. de feriis, leg. die Dominico, Cod. de ſpectacul.* ubi cavetur, his diebus quieſcere lites, juraque eis velut ſacris deſerre. Sic enim legendum eſt *in dict. leg.* 7. non *differri*; notavit Gothofredus *ibi*. De quo enim natalitio Principis accipiendus eſt textus *in leg. ſed etſi* 28. *§. ſi feriæ, ff. ex quibus cauſis majores*; adeòque feriatus, & ſolemnis habebatur apud veteres dies natalis, ut legatum relictum pro eo celebrando, annum, & perpetuum intelligeretur, ex eo ſolùm, quod pro die natali relinqueretur, *l. cùm quidam* 23. *ff. de annuis legat.* quod non ſine dubitandi ratione admiſſum fuit: tum quia in dubio creditur, voluiſſe teſtatorem legando minùs gravaſſe hæredem, *leg. unum* 68. *ff. de legat.* 2. tum quia legatum non præſumitur annuum, aut reiterabile, ſed unius tantùm præſtationis, ut poſt Bartolum *in leg. legatum, oppoſ.* 1. *ff. de annuis legat.* docuit Menochius *libro* 4. *de præſumpt. præſumpt.* 132. argumento textus *in l. boves, §. hoc ſermone, ff. de V. S.* at ob celebritatem diei natalitii potiùs creditur legatum annuum, & perpetuum. Cujacius *lib.* 23. *obſervat. capite* 7. ſicut etiam perpetuum legatum creditur relictum ad feſtum certaminis in honorem Apollinis faciendum, *leg. penult. ff. de annuis legat.* præcipuè quia plerumque teſtatores cavebant, ut dies natales eorum celebrarentur epulis, aut aliquibus diſtributionibus inter cives, aut Decuriones factis. Plinius *in epiſtol. ad Can. Ruffum*, ibi: *Epicurus teſtamento cavit, ut dies ejus natalis, & parentum, fratrumque quotannis ſolemniter ageretur.* Cicero *libro* 2. *de finibus*, ibi: *Res tota, Torquate, non doctorum hominum, velle poſt mortem epulis celebrari memoriam nominis ſui. Quos quidem dies, quemadmodum agatis, & in quantam hominum facetorum urbanitatem incurratis, non dico: nihil opus eſt litibus. Tantùm dico, magis fuiſſe veſtrum agere Epicuri diem natalem, quàm illum teſtamento cavere, ut ageretur.* Ad quem legandi morem referendi ſunt textus *in leg. civitatibus* 112. *ff. de legat.* 1. *leg. ſi purè* 54. *ff. de legat.* 3. *leg. demonſtratio, §. finali, ff. de condit. & demonſtrat.* & Inſcriptio, quam ita exararunt Hieronymus Magius *libro* 2. *miſcel. capite* 2. Gutherus *de jure manium libro* 2. *cap.* 10.

TRIB. MILIT.
LEGE XV. APOLLINARIS
EX LEG. V. MACEDONIC.
HIC LEGAVIT TESTAMENTO
MUNICIPIBUS H. S. LXVI. C.
MONET.
UT EX REDDITU
QUOTANNIS VIII. ID. NOVEMB.
DIE SVO NATALI
MUNICIPIBUS EPULUM,
ET CRUST. ET MULS. DARETUR.

Illuſtrant Roa *d. lib.* 5. *cap.* 11. Dorleans *ad Tacit. pag.* 527. Stuchius *de conviv. lib.* 1. *cap.* 16.

3 Deinde proprium erat hujus feſtivitatis natalis Domini, ut omnes fideles eo die ſacram ſuſciperent communionem, adeò ut inter Catholicos non haberetur, qui ea in die non communicaret, *cap. ſi non frequentiùs* 16. *cap.* 19. & 21. *de conſecrat. diſtinct.* 1. Illuſtrant Suarez 3. *tom. de Sacram. diſputat.* 69. *ſect.* 3. Vaſquez *ad eandem* 3. *part. diſputat.* 214. *cap.* 2. Item ut in ea die quilibet ſacerdos tres Miſſas celebret, ut probavi *in cap. conſuluit, de celebrat. Miſſar.* Aliud etiam hujus magni diei privilegium, ut annorum computatio fiat à Chriſto nato, juxta Dionyſium Exiguum anno 532. quod introductum non fuiſſe uſque ad annos 600. notavit Pancirola *lib.* 1. *variar. capite* 141. In Hiſpania autem fuit ſpecialiter hoc ſtatutum in comitiis habitis Valentiæ *anno* 1309. ut refert Mariana *lib.* 17. *de rebus Hiſpan. capite* 2. Deinde admiſſum in aliis comitiis Caſtellæ habitis in urbe Segobienſi anno 1373. Idem Mariana *libro* 28. *capite* 6. Loayſa *in not. ad Concil. Illiber.* Deinde conſenſu totius orbis Chriſtiani idem mos fuit receptus. Mariana *lib.* 2. *cap.* 6. unde abolita fuit ratio computandi tempora variè apud antiquos uſitata: nam olim anni computabantur juxta tempus cujuslibet Regis, Ducisve, ut primus, ſecundus, tertius annus Regis David. Cœperunt etiam anni ab orbe condito, ut obſervat Jacobus Gordonus *in Chron. period.* 50. Gualterus *ſæcul.* 4. *fol.* 130. & tempore, quo inſtituti fuerunt ludi in honorem Jovis Olimpii, de quibus Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 46. Tertul. *de ſpectacul. cap.* 11. ubi Pamelius *ſchol.* 180. Quæ computatio fuit poſtea rejecta: tum quia difficilis erat, ut ait Genebrardus: tùm quia abſque idololatria retineri non poterat, cùm fuiſſet introducta in honorem idolorum. Quare ea computatione rejecta, per indictiones anni numerari cœperunt. Solebant enim Cæſares quolibet decimoquinto anno tributum indicere, quod ea ratione indictum dicebatur, de quo *in titulo Cod. de indict. libro* 12. & apud Pancirolam *lib.* 2. *variar. cap.* 242. fiebatque tributi indictio die 25. menſis Septembris, à qua anni computabantur hoc modo: indictionis Cæſaris annus 1. 2. 3. &c. uſque ad 15. ut expoſuerunt Baronius *tom.* 3. *anno* 312. *num.* 167. Euſebius *in chron.* Joſephus Scaliger *lib.* 5. *de emend. tempor. cap. de indict.* Gualterus *ubi ſuprà*. Cœpit autem hæc computatio per indictiones ab anno 312. tam à Summis Pontificibus, quàm ab Imperatoribus, hoc habito diſcrimine, quod Imperatorum indictiones incipiebant à die 25. Septembris; Pontificum verò à die nativitatis Domini, ut refert Ciaconius *in iſag. de vitis Pont. cap. de indictionum ratione*. Fuerunt etiam aliæ temporis computationes apud Romanos, veluti per Conſules, & per æras, de quibus agunt Chriſtoph. Rufinus *libro* 2. *conſtit. cap.* 77. Baronius *in Martyrol. die* 22. *Septembris*, & 23. *Octobris*, Covar. *lib* 1. *variar. cap.* 12. Unde conſtat, quantum, qualeque ſit hoc natalis Domini privilegium, ut omiſſis omnibus illis computandi rationibus ab ea die anni computari cœperint.

Tandem, ut ad præſentem textum accedamus, in eo refertur aliud non leve privilegium, videlicet, ut ſi dies natalis Domini incidat in feria ſexta, aut ſabbato, liceat ea die fidelibus carnibus uti, cùm feria ſexta in memoriam paſſionis Domini jejunium ab Eccleſia indictum ſit, *cap. jejunia* 26. *de conſecr. diſtinct.* 3. *can.* 68. *Apoſt.* D. Ignatius *ad Philipp. epiſt.* 8. Tertul. *de jejun. cap.* 14. S. Petrus Martyr, Epiſcop. Alex. *in ſuis canonibus*, ibi: *Non reprehendat nos quiſquam quartam, & ſextam feriam obſervantes, quibus nos jejunare ſecundùm traditionem præceptum eſt.* Cujus jejunii rationem aſſignat D. Auguſtinus *epiſt.* 68. *ad Caſulam*, ibi: *Cùm autem quarta, & ſexta maximè jejunet Eccleſia, ea ratio reddi videtur, quòd conſiderato Evangelio ipſa quarta Sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, conſilium reperiuntur ad occidendum Deum feciſſe Judæi. Deinde traditus eſt ea nocte, quæ jam tendit ad ſextam Sabbati, qui dies paſſionis eſt.* Plura de hoc jejunio ſextæ feriæ congeſſerunt Gazæus *ad Caſſianum lib.* 5. *inſtit. c.* 24. Gothofredus *in diſſert. Philoſtorg. lib.* 10. *cap.* 12. Haæphtenus *diſquiſit. monaſt. lib.* 6. *tract.* 7. *diſquiſit.* 1. Poſtea verò conſuetudine introductum fuit, ut jejunium quartæ feriæ omninò aboleretur, & ut in ſexta maneret tantùm imperfectum, hoc eſt abſtinentia à carne: unde privilegium die natalis in præſenti relatum in eo conſiſtit, ut ſi natalis Domini incidat in feriam ſextam, propter diei feſtivitatem carnibus veſci liceat; nam etiam in veterum natalitiis non ſolùm Deorum, Principum, ſed & Privatorum epulæ ſolemnes erant. Apulejus *lib.* 11. *florid.* ibi: *Feſtivum celebravi natalem, ſacrorum ſuaves epulas, & faceta convivia.* Martialis *epigr.* 66. 4

Sexcenti cœnam à te Juſtine vocati,
Lucis ad officium quæ tibi prima fuit.

Diocaſius *lib.* 54. ibi: *Natalem Auguſti Julius Antonii filius tunc Prætor celebravit circenſibus, & venationibus: Senatum etiam, & ipſum Auguſtum ex decreto Patrum epulo excepit in Capitolio.* Illuſtrat Roa *d. lib.* 5. *cap.* 11. ut etiam conſuetudine introductum eſt, ut in vigilia hujus magni diei collatio in quantitate exceſſiva fiat, & ex omnibus fructibus, ut referunt Azor *lib.* 3. *inſtitut. moral. cap.* 8. *ad finem*, Cenedo *quæſt.* 4. *canonic. numer.* 3. Sed cùm privilegium hoc veſcendi carnibus ſit conceſſum in favorem fidelium, ipſi inviti eo uti non coguntur, nec erunt reprehendendi eo die jejunantes, argumento textus *in c. utinam*, 76. *diſtinct. Clement.* 1. *§. ita, de V. S.* Tandem in præſenti docetur, hoc privilegio uti non poſſe eos, qui regulari obſervantia, vel voto tenentur à carnibus abſtinere, qui eas edere non valent; licèt aliqui contrarium ſenſerint auctoritate Epiphanii contra hæreticos in fine dicentis: *In die Epiphaniorum, ideſt Aparitionis, & Adventus, quando natus eſt in carne Dominus, jejunare non licet, etiamſi contingat, quod ſi feria quarta, vel prope Sabbatum.* Item auctoritate Leonis *epiſt.* 93. *c.* 4. Qui Priſcillianiſtas illo die jejunantes his verbis arguit: *Ut per omnia ſint à noſtra fidei unitate diſcordes, & dies, qui à*

nobis

nobis in lætitia habetur, ab illis in afflictione ducitur. Et etiam ex sententia B. Francisci, qui referente Pisano conformit. fructu 8. cùm hæc controversia mota esset, & F. Moricus Francisci discipulus jejunandum diceret, respondit Sanctus: *Peccas frater Morice diem Veneris vocans diem, quo natus est nobis puer Jesus: volo quod & parietes tali die comedant carnes, si fieri potest, vel de foris liniantur*. Quibus moti auctoritatibus aliqui Religiosi putabant licere carnibus vesci, cùm dies natalis Domini in feria sexta incidit: quos refellit Vvadingus *in not. ad regulam S. Francisci, cap.* 12. ubi exponit prædictam sancti auctoritatem. Si autem qui emisit votum abstinendi à carnibus die Veneris, non cogitavit de eventu natalis Domini ea die, occursuri, non tenetur abstinere à carnibus, ex sententia Molinæ *de justitia disput.* 272. Azorii *p.* 1. *instit. lib.* 11. *cap.* 20. *qu.* 3. tametsi quoad hoc postremum dissentiant Sanchez *cap. illo* 11. *n.* 61. & Vasquez 1. 2. *disp.* 30. *cap.* 4. quorum sententiam totiorem putat Suarez *lib.* 4. *de voto, cap.* 20. *num.* 7. Apud Græcos tamen Lucas Patriarcha in Synodo sub Emmanuele Comneno, absolutè, & absque ulla limitatione consultus ab Emmanuele Comneno Imperatore, respondit virum nobilem, qui juraverat feria qualibet tertia jejunare, & carnibus abstinere, non teneri juramento, ac carnibus vesci permisit, eo quòd non congrueret diei sancto Paschæ, qua lætari convenit, abstinere à carnibus, & servare jejunium, ut habetur apud Balsamonem *ad can.* 29. *epist. canonic. S. Basilii ad Amphiloc.* & notavit Theophilus Raynaud. *in tr. de gladio & pileo, fol.* 591.

TITULUS XLVII.

De purificatione post partum.

CAPUT UNICUM.

Innocentius III. *Armach. Archiepisc.*

Volens fraternitas tua per responsionem Apostolicam edoceri, humiliter à nobis expetiit, utrum mulieres statim post partum debeant Ecclesias ingredi, vel ab earum ingressu per dies aliquot abstinere. Licèt autem secundùm legem Mosaicam certi dies determinati fuissent, quibus mulieres post partum à templi cessarent ingressu; quia tamen lex per Moysem data est; gratia, & veritas per Jesum Christum facta est: nos Sanctorum Patrum vestigiis inhærentes, taliter tibi duximus respondendum, quod postquam umbra legis evanuit, & illuxit veritas Evangelii, si mulieres post prolem enixam acturæ gratias Ecclesiam intrare voluerint, nulla proinde peccati mole gravantur, nec Ecclesiarum aditus est eis aliquatenus denegandus, ne pœnam in culpam convertere videamur. Si tamen ex veneratione voluerint aliquandiu abstinere, devotionem earum non credimus improbandam. Datum Laterani.

NOTÆ.

a ARmach.) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* & in epistolis Innocent. editis à Sirleto, *fol.* 30. ex quo regestro ita restituo litteram hujus textus. De diœcesi Armachana nonnulla notavi *in cap. quod sicut, de elect.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Mulier post partum statim potest ingredi Ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquot dies, secundum legem Mosaicam*. Probat eam textus *in cap. cùm enixa, cap. ad ejus, cap. si mulier, 5. dist.* Carolus, & Ludovicus *libro* 6. *Capitul. tit.* 204. ibi: *Cùm enim enixa fuerit mulier, post quot dies debeat Ecclesiam intrare, testamenti veteris præceptione didicimus, ut pro masculo diebus 33. pro fœmina autem 66. debeat abstinere: quod tamen, ut ait S. Gregorius, sciendum est, quia in mysterio accipitur; nam si hora eadem, qua genuerit, actura gratias intret Ecclesiam, nullo peccati pondere gravatur. Voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est, in prolis verò prolatione gemitus: unde & ipsi in primo matrimonio dicitur: In doloribus paries. Si itaque mulierem prohibemus Ecclesiam intrare, ipsam ei pœnam suam culpam deputamus*. Heraldus Episcopus Turon. *can.* 60. *Mulier post partum statim ut voluerit, nisi fortè sit adultera, intret Ecclesiam, ac Deo referat gratias*. Illustrant ultra congestos in præscuti à Barbosa, & Garanna, Parladorius *lib.* 3. *rerum quotid. different.* 5. *num.* 2. Petrus Gregorius *lib.* 2. *syntag. cap.* 1. *num.* 9. Franc. Valens *in concord. jur. tom.* 2. *notat.* 4. *fol.* 234. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 76. Lindembrog. *in notis ad Censorinum, de die natali cap.* 11. *fol.* 23. Acunna & Joannes Dartis *in* 5. *dist.* Becanus *in analog. cap.* 14. *q.* 5. Tapia *tom.* 1. *catenæ, lib.* 4. *q.* 27. *art.* 9. & *cap.* 28. *art. ultim.*

2 Impugnatur prædicta assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam sacratissima virgo Deipara Salvatorem nostrum huic mundo edidit absque ullo fluxu sanguinis, & sine secundinis, ut definitum fuit 6. in Synodo Trul. *cap.* 80. his verbis: *Absque ullis secundinis ex Virgine partum esse confitentes, ut qui sine semine constitutus sit; idque toti gregi annuntiantes eos, qui propter ignorantiam aliquid faciunt, quod non decet, correctioni subjicimus. Quare quoniam aliqui post sanctæ Christi Dei nostri nativitatis diem similam coquere ostenduntur, & eam sibi invicem impartiri, honoris videlicet prætextu secundinarum impollutæ Virginis matris, statuimus ut deinceps nihil tale fiat à fidelibus*. Et tamen legi purificationis paruit, ut refertur *cap.* 2. *Lucæ*: unde inter præcipuas, & majores festivitates B. Virginis, ejus Purificatio jam à temporibus Justiniani celebratur, ut constat ex Concil. Mogunt. sub Carolo *can.* 36. & referunt Amalarius *lib.* 3. *cap.* 44. Micrologus *cap.* 48. Rupertus Abbas *lib.* 3. *cap.* 25. & ex eis Beyerlinch. *in theatr. vitæ hum. litt. B, pag.* 185. Novarinus *in sched. sacr. lib.* 8. *cap.* 20. Baronius & Salazar *in Martyrol. die* 2. *Februar.* Menardus *ad Sacrament. D. Gregorii, fol.* 41. Solorzanus *in sua Candelaria, fol.* 461. igitur fœminæ, quæ ex partu corporis immunditiam contrahunt, debent per legitimum tempus purgari, & purificari. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si hæc purificatio non esset necessaria, nec in lege gratiæ admissa, non instituerctur, & ordinaretur ab Ecclesia peculiaris Missa dicenda cùm mulier quæ peperit, Ecclesiam ingreditur, pro ejus purificatione: sed specialis Missa pro eo die statuta est, ut constat ex nostro Innocentio *lib.* 1. *epist.* 31. ubi cùm transactionem inter Abbatem Lerinensem, & Episcopum Antipolitanum super Ecclesia S. Honorati referret, hæc adjecit verba: *Nec in desponsatione virginum, vel purificatione parientium Missas cantent, vel orationes, seu benedictiones exsolvant*. Igitur si est peculiaris Missa instituta pro purificatione mulieris, liquidò apparet, quod debet per tempus ab Ecclesia arceri, donec purificetur.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione, præmissis quæ de præceptis legis veteris mortuis, & mortiferis adduxi *in cap. translato, de constitut.* sciendum est, in lege veteri immunditiam legalem contrahi vel ex contactu rei immundæ, vel quia aliquis in se immundus erat. 3 De purificatione ex lege veteri. Ex contactu rei immundæ fiebant immundi: primò qui tangebant leprosos, seminifluos, pollutos ex coitu, menstruatas, hemorrhoissas, aut illorum, vel illarum vestes. *Levit. cap.* 13. 14. & 15. Secundò qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat vesci. *Levit. capite* 11. *vers.* 43. Tertiò qui tangebant cadavera animalium immundorum. *Levit. cap.* 11. *vers.* 24. Quartò qui tangebant cadavera animalium mundorum, quæ sponte erant mortua. *Levit. capite* 11. *vers.* 39. Quintò qui tangebant cadavera, aut ossa, aut sepulchra hominum mortuorum.

Num.

Num. cap. 19. vers. 11. Sextò qui ingrediebantur domum, vel tentorium, in quo jacebat mortuus. *Numer. cap.* 19. *vers.* 14. & qui tangebant aquas expiationis, quibus expiabantur. *Num. cap.* 19. *vers.* 21. In se immundi erant primò puerperæ: *Levit. cap.* 12. *versic.* 2. Secundò leprosi. *Levit. cap.* 13. & 14. Tertiò seminiflui. *Levit. cap.* 15. *vers.* 2. Quartò polluti ex coitu, sive legitimo, sive illegitimo. *Levit. cap.* 15. *vers.* 16. Quintò menstruatæ. *Levit. cap.* 16. *vers.* 19. Sextò hemorrhoissæ, idest quæ multis diebus patiuntur fluxum sanguinis extra tempus menstruale. *Levit. cap.* 15. *vers.* 25. Nec omnes immunditiæ æquales erant, immò potiùs quædam graviores, quædam leviores: graviores erant illæ, quibus tenebantur, non solùm excludebantur à templo, & rerum sacrarum participatione, sed etiam hominum consuetudine, eo quòd homines quoslibet, & cætera omnia, quæ contingebant, polluebant, & emundari debebant. Ejusmodi erant tria illa immundorum genera, *Numer. cap.* 5. qui ob immunditiam jubebantur excludi castris, vel civitatibus, videlicet leprosi, seminiflui, & polluti à mortuis: item & menstruatæ, quæ etsi civitate non excluderentur, domi tamen ita intrudebantur, ut cum nemine commercium haberent, nisi cum eo, qui cibum, & necessaria illis deferret; qui tamen ob hoc ipsum legaliter erat immundus. Et hæ quidem graviores immunditiæ communiter, & diuturniores erant, & difficiliùs tollebantur. Immunditiæ verò leviores, licèt arcerent à templo, & à rebus sacris; non tamen excludebant ab hominum consortio, eo quòd per contactum non communicarentur aliis, & faciliori ritu tollebantur, nec per se diuturnæ erant. Præterea, qui leviori erant immunditia polluti, poterant saltem in atrium profanum Gentilium, & immundorum ingredi, & sacris ibi interesse: quod prioribus non concedebatur. Quare Josephus *lib. 2. contra Appionem*, asserit ab eo fuisse mulieres exclusas.

4 *De purificatione ab his immunditiis.* Nec omnes isti immundi purificabantur eodem modo; siquidem immundi ex contactu purificabantur aqua lustrali, de qua, & cæremoniis hujus purificationis agunt Becanus *in analog. cap.* 15. *quæst.* 5. P. Menochius *de repub. Hebræorum*, *lib.* 3. *cap.* 18. & ut de præsenti purificatione tantùm agamus, sciendum est, situm purificationis puerperæ præfiniri c. 12. *Levit. vers.* 2. his verbis: *Mulier si suscepto semine peperit masculum, immunda erit septem diebus, juxta dies separationis menstruæ; ipsa verò triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ: sin autem fœminam peperit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui, & sexagintasex diebus manebit in sanguine purificationis suæ.* Ubi primò notandum est, generaliter mulierem, quæ masculum pepererat, immundam fuisse quadraginta diebus; eam verò, quæ fœminam, octoginta; sed non omnium dierum æqualem fuisse immunditiam: quæ enim masculum pepererat, primis septem diebus immunda erat juxta dies separationis menstruæ, idest, ut ita reclusa esset, & à domesticorum consuetudine segregata, ut separatæ, reclusæ, & segregatæ erant menstruatæ. Quæ verò fœminam pepererat, primis quatuordecim diebus immunda erat eodem modo, quo separabantur menstruatæ, cæteris verò sexagintasex, non erat tam gravis immunditia, nec tam rigida separatio; manebat tamen in sanguine purificationis suæ, idest in purificatione sanguinis sui continebat se domi, donec se perfectè sanguine, & sordibus partus liberaret; atque ideò trigintatribus illis, aut sexagintaquatuor diebus erat immunda. Et si quæras, cur diuturnius tempus fuerat præfinitum pro purificatione ejus, quæ fœminam ediderat; respondeo hoc constitutum esse ob diversitatem vacuationis, & purgationis mulieris. Prima enim purgatio à partu est sanguinis copiosius fluentis, & eo ferè modo, quo in menstruis: hæc in masculorum partu ad summum durat septem dies, & breviore etiam tempore utplurimum absolvitur. Altera purgatio est aliorum excrementorum cum modico sanguine paulatim defluentium. Hæc in masculorum partu cùm longissima est, per triginta dies durat, etsi paucioribus etiam diebus finiri soleat: in fœminarum verò partu durat utraque diutiùs, ut docent Hipocrates *de natura pueri*, Valesius *de sacra philosoph. cap.* 18. Itaque lex vetus longissima spatia accepit, quibus hæc perfici possent, etsi rarò, aut etiam vix unquam totum hoc spatium à Scriptura signatum occupent; id enim præscripsit Scriptura, tum ut perfectè purgata esset mulier, tum ut à partu quiesceret paulò diutius. Primis autem diebus voluit arctius separari puerperas, eo quòd iis diebus sit fluxus sanguinis, & ita ipsæ magis immundæ. Elapsis igitur his diebus p eationis pro discrimine sexus partus, puerpera veniebat ad atrium immundorum, ibique consistebat; nec enim atrium mundorum ingredi poterat nondum purificata. Secundò offerebat turturem, vel pullam columbæ pro peccato. *Levit. cap.* 12. *vers.* 6. id est pro munditia legali; sic enim immunditia legalis contracta ex menstruis vocatur peccatum, *Levit. cap.* 14. *vers.* 2. & *cap.* 15. *vers.* 30. Deinde offerebat infantem Deo, eumque redimebat; tandem peractis omnibus, in gratiarum actionem offerebat Deo agnum vel turturem, aut pullum columbæ in holocaustum.

Unde apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm immunditia, quæ ex partu contrahebatur, esset legalis, & juxta cæremonias ipsius legis expiaretur, ut suprà retuli, omniaque præcepta cæremonialia legis veteris, non solùm mortua, verùm & mortifera fuissent, ut probavi *in cap. translato, de constitut.* ideo in lege gratiæ nec hujusmodi immunditia contrahitur, ut contrahebatur in lege veteri; nec expiatio desideratur, & sic statim ac mulier peperit, potest ingredi Ecclesiam, quia apud Catholicos prædictæ immunditiæ, aut expiationes suscitari nequeunt, licèt olim ad fores Ecclesiarum fontes essent, quibus ingressuri lavarentur. Eusebius *libro* 10. *cap.* 4. Paulinus *epistol.* 12. *ad Severum*: 5 *Traditur ratio decidendi.*

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intrantumque manus lavat amne ministro.

Non quia fideles crederent aqua vitia purgari, sed ut ea lotione ad mentem purgandam excitarentur. Tertul. *libro de oratione*, ibi: *Hæ sunt veræ munditiæ, non quas plerique superstitiosè curant ad orationem, tum etiam cum lavacro totius corporis.* Quod agnoscit Ovidius *lib. 2. Fast.*

Ah nimium faciles, qui tristia crimina mentis
Fluminea pelli posse putatis aqua.

Unde successit usus aquæ benedictæ, de quo egi *in cap. aqua, de consecr. Eccles.* Sed si ex devotione enixa voluerit se abstinere ab ingressu templi, hoc illi permittendùm est, cùm ex devotione fiat, propter quandam decentiam, propter quam & vir cum propria uxore dormiens jubetur ab ingressu Ecclesiæ se abstinere *in cap. vir*, ibi: *Vir cum propria conjuge dormiens, nisi lotus aqua intrare Ecclesiam non debet, sed nec lotus intrare statim debet.* 33. *quæst.* 4. Aliquando enim bonum est abstinere ab eo, quod licitè fit, *cap. aliud* 1. *quæst.* 1. *cap. quotidie, de consecr. dist.* 2. Sidonius *lib. 9. epist. 6.* ibi: *Esset quidem gloria, si nunquam uxori conjungeretur, quia bonarum mentium est ibi culpas agnoscere, ubi culpa non est*; ut probavi superiori titulo *in cap. consilium.*

6 *Dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt Beatissima Virgo lege purificationis non teneretur, ut probat P. Menochius *ubi supra*, Suarez *de vita Christi*, *disp. 16. art. 4. sect. 2.* cùm partus purissimus, omnique sorde immunis, & affluxu sanguinis liber esset, ut venustè expressit Sanazarius *lib. 2. de partu Virginis*, ibi:

Haud aliter quàm cùm purum specularia solem
Admittunt, lux ipsa quidem pertransit.

Tamen ejus legis præceptum adimplere humili destinatione curavit, ut eleganter expressit sanctus Methodius Martyr sub Decio, Episcopus Parisiensis in homilia, cui titulus, *De concursu Domini*, ibi: *Et quidem propterea mater ipsius supra legem existens, se legi submittit. Quæque pura cum sit, tempus quadraginta dierum in pollutas constitutum, præfinitumque observat: fit legi obediens is quoque qui a lege liber erat; oblatio pro eo offertur, qui nos sanctificavit.* Prosequitur latiùs Salas *de legibus disputat.* 23. *sect.* 6. Unde instituta fuit ab Ecclesia festivitas Purificationis B. Mariæ, circa quam Historici non conveniunt, tam circa tempus hujus institutionis, quàm causam. Videndi sunt Baronius, & Salazar *in Martyrol. die 2. Februarii*, Beyerlinch *in theatro vitæ hum. litt. C*, *pag.* 163. D. Laur. Ramirez *in Pentecont. cap.* 49. Solorzanus *de jure Indiar. lib. 2. cap.* 24. & *de juribus honorariis num.* 462. Nec obstat quod de Missa dicenda pro purificatione mulieris suprà dicebamus; nam licèt Missa propria dicatur, quando primùm post partum Ecclesiam ingreditur, non ideo deducitur, fœminam immundam fuisse per tempus lege Mosaica præscriptum, & per illud tempus ab Ecclesia arceri debere.

7 *Exponuntur Auctoritates Dionysii, & Timothei Alexandrini.* Sed hucusque traditis obstat Dionysius Alexandrin. *in epist. ad Basilidem*, quæ extat *in tom. Biblioth. sacræ*, *canon.* 2. in hæc verba: *De mulieribus autem quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat domum Dei ingredi, supervacaneum vel interrogare existimo. Neque enim eas existimo,*

existimo, si sint piæ, & fideles, sic affectas ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus, & sanguinem Domini attingere. Neque enim quæ XII. annorum fluxum habebat, ipsum ad medicinam tetigit, sed solam ejus fimbriam. Orare enim, quomodocumque se habeat aliquis, & utcunque sit affectus, Domini meminisse, & auxilium implorare, non est reprehendendum. Ad sancta autem sanctorum, qui non anima, & corpore prorsus mundus est, accedere prohibetur. Refert etiam Balsamon *fol.* 883. Idem habet Timotheus Alexandrinus *in respons. canonicis, respons.* 7. quæ habentur *tom.* 6. *Biblioth. sacræ*, apud Balsam. *fol.* 162. ibi: Interrogatio: *Similiter cathecumena dedit nomen suum, ut illuminaretur, & die baptismatis illi accidit quod solet mulieribus, debetne eo die baptizari, an differre, & quantum differre?* Resp. *Debet differre donec purgata fuerit*. Interrog. *Si mulier sibi accidisse viderit, quod solet mulieribus, debetne ad sancta mysteria accedere, an non?* Resp. *Non*. Ex quibus auctoritatibus apertè constat, adhuc in lege gratiæ mulieres immunditiam contrahere ex menstruo, & partu, nec interim ad sacra mysteria admitti debere: ergo non rectè in præsenti docetur, mulieres, eo quòd pepererint, non debere arceri ab ingressu Ecclesiæ. Pro cujus difficultatis solutione aliqui Theologi docent, hæc omnia, non ut ex præcepto necessariò servanda, sed tanquam magis congruentia à Patribus proponi. Sed verius credo, lege aliqua canonica universali Ecclesiæ Orientalis, non verò Latinæ, ut notavit Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 76. hæc duo fuisse statuta; siquidem, ut refert Balsam. in illum canonem 2. Dionysii, Leo Imperator cognomento *Sapiens*, in sua novella 13. ita cavit: *Statuimus de mulieribus, quæ pepererunt, & de his quæ naturali purgatione detinentur; si quidem earum vita à nulla alia morbosa affectione perturbatur, ut quæ non sunt quidem initiatæ, non sint illuminationis participes; quæ autem sunt in divinis ministeriis initiatæ, impolluta mysteria non participent usque ad quadraginta dierum terminum.* (quatuor dierum legi vult Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. fol.* 32.) *Quod si morbus invaserit, & se vitam abrupturum minetur, ut sint omninò sacramenti participes.* Non quia Imperator hoc statuendi potestatem haberet, sed quòd jam statuto Ecclesiastico cautum erat, sua etiam lege exprimere, & confirmare voluerit: immò & Dionisius supponit hujusmodi mulieres in Ecclesiam non admitti cum aliis, sed in accessu quodam Ecclesiæ esse, hoc est in loco solitario, ut explicat Balsamon ibidem. Et hac fortasse ratione introducta fuit consuetudo, ne mulier etiam post partum per aliquot dies Ecclesiam ingrederetur, ut in lege veteri preceptum erat: quam consuetudinem ita abrogavit Innocentius in præsenti, ut mulieres non possint ab ingressu Ecclesiæ prohiberi, sed liberum illis reliquèrit ex devotione aliquandiu abstinere. Eodem modo, ut refert D. August. *serm.* 244. *de tempore, ad medium*, cavetur ne mulieres post matrimonium per 30. dies Ecclesiam ingrediantur, his verbis: *Per triginta dies Ecclesiam ingredi non præsumant*. Quod tamen contraria consuetudine jam abrogatum est; nam initio nascentis Ecclesiæ, cùm major esset fidelium devotio, pro majori sacramentorum reverentia congruenter satis hæ leges statutæ fuerunt, ut docet P. Vasquez 3. *part. in* 3. *disputat.* 210. *artic.* 7. *cap.* 3. & probavi *lib.* 1. *Concil. Illiber. cap.* 6. eodemque modo accipiendum est quod ex Pœnitentiali Theodori refert Carnot. *part.* 15. *Decreti*, *cap.* 150. ibi: *Ut mulieres menstruo tempore non offerant, nec sanctimoniales, nec laica: si fecerint, per tres hebdomadas pæniteant.* Et D. Clemens *epist.* 4. in illis verbis: *Est sanè propria quædam nostræ religionis observantia, quæ non tam imponitur hominibus, quàm propriæ ab unoquoque Deum colente causa puritatis expetitur: de castimoniæ dico cautela, cujus species multæ sunt, sed primò ut observet unusquisque, ne menstruatæ mulieri misceatur.* Explicat Turrianus *libro* 5. *pro canonib. Apostol. capite* 1. Græcique id tanta obfirmatione tenuerunt, ut etiam periclitantes fœminas per tempus menstrui communicare nollent, ut constat ex damnatione Michaelis Patriarchæ CP. per Humbertum Legatum Sedis Apostolicæ, apud Baronium *anno* 1054. Prosequitur Theophilus *dict. tom.* 16. *fol.* 32.

TITULUS XLVIII.

De Ecclesiis ædificandis, & reparandis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Mogunt.

QUicumque beneficium Ecclesiasticum habent, ad tecta Ecclesiæ restauranda vel ipsas Ecclesias emendandas omnino adjuvent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

1 a MOgunt.) Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo cap.* 4. Et ex hoc Concilio citant verba hujus textus Burchardus *libro* 3. *Decreti*, *cap.* 30. Carnot. *part.* 3. *Decreti*, *cap.* 35. & reperitur textus hic in ipso Concilio *can.* 42. & inter capitularia Caroli *libro* 5. *cap.* 92. & *libro* 7. *in addit. cap.* 32. apud Ant. Augustinum *in epitom. juris*, *libro* 13. *titulo* 2. *cap* 19. De hoc Concilio egi *in cap.* 1. *de regular.*

2 Ex hoc textu omnes repetentes, & alii infrà pro illustratione conclusionis laudandi, deducunt, Clericos, seu Rectores Ecclesiarum beneficia possidentes teneri de fructibus ipsius beneficii Ecclesiam reparare, vel reficere. Verùm in præsenti canone non agitur de clericis, nec de beneficiis ecclesiasticis: quare veram ejus interpretationem assignabimus, & postea juxta communem assertionem omnium Doctorum conclusionem disponemus, & disputabimus. Sciendum autem est, beneficium sæpè sæpiùs pro feudo usurpari in legibus Aleman. *titulo* 11. *A Pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit.* Bajubar. *tit.* 1. *cap.* 1. *Per beneficium præstare.* Concil. Meld. *can.* 18. *Ut præcepta illicita jure beneficiario de rebus Ecclesiasticis facta à vobis sine dilatione rescindantur.* Hincmarus relatus à Bignonio *ad Marculf. lib.* 2. *cap.* 5. Filesac. *in quer. fol.* 853. Unde Aymonius *lib.* 5. *de gestis Francor. cap.* 44. dum agit de Lotharingia, quæ antiquum fuit Regum Franciæ ex Carolomanica stirpe patrimonium, ait illam à Lothario in beneficiom traditam Othoni Imperatori, hoc est in feudum. Verba sunt: *Dedit autem Lotharius Rex Othoni Regi in beneficio Lotharicum Regnum, quæ causa magis contristavit corda Principum Francorum.* Latè probavi *in cap.* 1. *de feud.* Deinde sciendum est, horum beneficiorum, seu feudorum duo genera reperiri in antiquis legum, & historiæ monimentis. Aliud enim dicitur beneficium Regium, aliud beneficium Ecclesiasticum. Beneficium regium fuit prædium, agerve regii dominii, qui militibus, ac nobilibus utendus fruendus dabatur à Rege, ad obstringendam eorum fidem. Beneficium istud in mansis, servis, colonis, & servientibus erat constitutum. Unde qui beneficium regium habebat, illud colere tenebatur, ne incuria, ac negligentia beneficiarii sterile, ac inutile redderetur. Ita cavetur *in l.* 1. *tit.* 8. *lib.* 3. *legum Longobard.* ibi: *Quicumque suum beneficium occasione proprii desertum habuerit, & infra annum, postquam Comes, vel missus noster notum factum habuerit, ipsum beneficium assittat.* Beneficii verò ecclesiastici mentio extat in eisdem legibus Longobard. & Capitularibus Caroli, & Ludovici congestis *in cap.* 1. *de feud.* ubi de hujusmodi feudorum origine & progressu egi. Ex illis autem legibus, & Historicorum monumentis deducitur, eos ipsos, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ accipiebant, ad plura erga Ecclesiam officia præstanda fuisse obligatos. Quæ onera ad tria potissimum capita refero, ad nonas, ad decimas, & ad sarta tecta. Quod ad nonas pertinet, certum est, eas persolvi, non ex quovis genere prædiorum, sed ex iis tantùm, quæ aliquis possideret ex beneficio ecclesiastico, ut hac nempè nonarum præstatione solvens feudatarium se, ac beneficiarium Ecclesiæ agnosceret, ut ex Concilio Valentino III. constat

stat

ftat in Gallia celebrato temporibus Caroli Calvi, *can.* 10. ibi: *Sed & de fiscis & villis, quas constat dominio Ecclesiæ à fidelibus olim fuisse contraditas, & nunc potestati sæcularium traditas, voluntate eorum ordinaria placuit, ut sicut edictis Principum jussum est, nonæ, & decimæ ipsis Ecclesiis, unde subtractæ sunt, fideliter persolvantur; & hi qui eas retinuerint, ut sacrilegos noverint se ab Ecclesiæ liminibus pellendos.* Et antea per annum 813. conquesti fuerunt Præsules Galliæ, antiquum morem persolvendi nonas à prædiis ecclesiasticis multis in partibus sublatum: qua de causa querelam ad aures Principis deferendam censuerunt in canone 46. Concilii Turon. celebrati sub Carolo Magno, ibi: *Nonas, ac decimas, quas qui res ecclesiasticas tenent, solvere Rectoribus Ecclesiarum ordinati sunt, ad luminaria, & stipendia clericorum multis in locis abstractas esse, vidimus: quod sæpè jam missis vestris in publicis indicavimus placitis, sed inde hactenus aut pravum, aut nullum consecuti sumus effectum.* Quare idem Carolus Magnus, & ejus successores persolvendas esse nonas sæpiùs edixerunt *lib.* 1. *cap.* 163. ibi: *Ut qui Ecclesiarum beneficia habent, nonam, & decimam ex eis Ecclesiæ, cujus res sunt, donent, & qui tale beneficium habent, unde ad medietatem laborent, de eorum portione proprio presbytero decimas donent.* Unde apparet, fuisse aliquod beneficii ecclesiastici genus, quod ad medietatem traditum erat, nempè colonus dimidium sibi, & dimidium presbytero arabat: quo casu nonas non persolvebat. Idem præceptum solvendi nonas repetitum fuit *lib.* 2. *cap.* 21. & de solvendis nonis ex regio beneficio, seu feudo, agitur *lib.* 5. *cap.* 150. ibi: *De his qui, agros dominicatos propterea neglexerunt excolere, ut nonas exinde non persolvant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus ut de tribus annis ipsam nonam cum sua lege persolvant.* Præter nonas illi, qui beneficium Ecclesiæ habebant, decimas quoque persolvebant, ut ex præfatis locis facilè constat. Tertiò Ecclesiæ præstare tenebantur sarta tecta, hoc est, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ possidebant, tenebantur ad Ecclesiarum labes, ac ruinas reficiendas, præsertim verò ad tecta: quod facilè probatur *ex dict. can.* 46. *Concilii Turon.* 3. ubi Patres conqueruntur Ecclesias ruere, & funditus labi, propter neglectam tectorum instaurationem ab his, qui beneficia ecclesiastica possident. Similiter, inquiunt, & de restauratione tectorum nobis necessitas incumbit judicare, quia non tantùm domus monasteriorum, sed & ipsæ Ecclesiæ propter tectorum inopiam ruinas minantur. Concil. Meldense *can.* 62. *Hi qui ex rebus Ecclesiasticis nonas, & decimas persolvere, & sarta tecta Ecclesiæ secundùm antiquam auctoritatem, & consuetudinem restaurare debent, & hoc non solùm negligunt, verùm & per contemptum dimittunt, atque clericos fame, ac penuria, ecclesiastica ædificia dissolutione annullari permittunt.* Legis Longobardicæ *libro* 3. *titulo* 3. *lege* 2. extat decretum Caroli Imperatoris his verbis conceptum: *Præcipimus Comitibus, & omnibus fidelibus nostris, ut quicumque de rebus ecclesiasticis beneficia habent, pleniter secundùm morem regionis nonas, & decimas ad ipsas Ecclesias donent, absque ulla diminutione, & dilatione, in quantùm melius possunt, & juxta possibilitatem eorum, & quando necessitas exegerit, dent operas ad ipsas Ecclesias restaurandas, & adjutorium faciant.* Modum verò & impensas, quas in reficiendis Ecclesiis facere oportet eos, qui agrum Ecclesiæ occupassent, definit capitulare quadragesimum *lib.* 4. *Consideratum est, ut de frugibus terræ, & animalium nutrimine nonæ, & decimæ persolvantur. De opere verò, vel restauratione Ecclesiarum Comes, & Episcopus, sive Abbas, unà cum misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint, considerationem faciant, ut unusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum, & restaurandum, quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur; similiter & vasi nostri: aut in commune tantum operis accipiant, quantum rerum ecclesiasticarum habent, vel unusquisque per se juxta quantitatem, quam ipse tenet: aut si inter eos convenerit, ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æstimationem operis in argento persolvant, cum quo pretio Rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere, & materiam emere possit: & qui nonas, & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege sua restituat, & insuper bannum nostrum solvat, ut ita castigatus caveat, ne sæpiùs iterando beneficium amittat.* Unde facilè cognoscitur, in præsenti canone non agi de clericis beneficia ecclesiastica ex institutione Episcopi possidentibus; sed de feudatariis prædia Ecclesiæ in beneficium, hoc est feudum, obtinentibus, qui debebant nonam, ac decimam præstare, & sarta tecta Ecclesiarum custodire, ut in præsenti cavetur: quo modo etiam accipiendus est canon 25. Concilii Arelat. 6. sub Carolo, in illis verbis: *Si quis beneficium de rebus Ecclesiæ habet, ad tecta ejusdem Ecclesiæ restauranda, vel ad ipsas Ecclesias ædificandas omninò adjuvet.* Videndus Dartis *ad* 16. *quæstione* 1. *ad finem.*

COMMENTARIUM.

Sed licèt hæc, ni fallor, vera sit hujus textus sententia; tamen juxta communem interpretationem talis deducitur disputanda assertio: *Habentes beneficium in Ecclesia tenentur ad ejus reparationem contribuere.* 5 Conclusio textus, & ratio.
Probant eam textus *in cap. Omnes, de consecr. dist.* 1. *cap. fin. de his quæ fiunt à major.* Concil. Emerit. *can.* 16. *ad finem*, ibi: *Omnes verò supradicti presbyteri, qui virtutem habuerint, Episcopo suo placitum faciant, ut reparare Ecclesias sibi commissas intendant: quod si facere distulerint, ab Episcopo suo districti Ecclesias sibi creditas; ut ratio permittit, dignè reparent. Ecclesiæ tamen, quæ mundiales nullas habent, solicitudine, intentione, & dispositione Episcopali, ut ratio permiserit, habeant reparationem.* Francoford. *can.* 26. *Ut domus Ecclesiarum, & tegumenta ab eis fiant emendata, qui beneficia exinde habent.* Concilium Tolet. 16. *in epistola Regis Flavii Egicæ, colum.* 1. Concil. Rom. sub Eugenio II. *can.* 25. ibi: *De destructis Ecclesiis, ut ab eis, qui eas possident, reædificentur, & si non sufficiant, à populo adjuventur.* Conc. Tullense *part.* 2. *c.* 11. ibi: *Ut Ecclesiæ sarciantur, vel restaurentur in ædificiis ab iis, qui earum rebus utuntur, aut ab unoquoque tale ex earum familia præbeatur adjutorium, per quod, si fieri potest, reædificentur. Indignum est enim, juxta historiam, Domino per Prophetam reprobante, nos in domibus laqueatis habitare, & domos Dei esse desertas.* Tridentinum *sess.* 7. *de reform. cap.* 8. Consonaut lex 11. *tit.* 10. *partit.* 1. Illustrant Lambertinus *lib.* 3. *de jurepatron. quæst.* 7. *articulo* 2. *num.* 1. Surdus *consil.* 62. *num.* 23. Barbosa *de jure eccles. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 5. & *de potest. Episc. alleg.* 64. *num.* 4. & *de offic. Parochi cap.* 13. Salgado *de protect. regia, part.* 3. *cap.* 5. *num.* 7. Bobadilla *libro* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 136. Riccius *in praxi aurea, resol.* 476. *num.* 4. Valascus *consult.* 179. *num.* 12. Ant. Augustinus *in epit. jur. lib.* 13. *tit.* 2. Petrus Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap.* 11. Lantdmeter *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 36. *per tot.* Tondutus *resolut. canonic. cap.* 38. & 39. Abbas Panormit. *quæst.* 4. Diana *part.* 8. *tractat.* 7. *resolut.* 16. Loaysas *in not. ad Concil. Tolet.* 16. *can.* 6. Solorzanus *libr.* 4. *polil. cap.* 23. Martha *de jurisdict. p.* 2. *cap.* 48. Thomas Sanchez *lib.* 7. *in præcept. cap.* 29. Moneta *de commut. cap.* 11. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 13. Villaroel. *p.* 2. *regim. Eccles. quæst.* 20. *artic.* 1. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 23. Conclusionem hujus textus illustrat etiam Sperell. *decis.* 67.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione; nam in divisione omnium bonorum ecclesiasticorum facta à sancto Simplicio Ecclesiæ quarta pars assignata fuit pro fabrica, idest ipsius reparatione, *cap. quatuor, cap. de redditibus, cap. videntes,* 12. *quæst.* 2. & in Hispania erat tertia pars prædiorum pro reparatione Ecclesiarum ab Episcopo retinenda. Concil. Tolet. 16. *can.* 5. relatum *in cap. unico,* 15. *quæst.* 3. Concil. Brachar. 2. *can.* 2. extat *in cap.* 1. 10. *quæst.* 3. Concil. Eremit. *can.* 16 apud Gratianum *in capite* 2. 10. *q.* 3. Tarracon. *can.* 2. *in c. decernimus* 10. *quæst.* 1. notarunt Paponius *lib.* 1. *tit.* 1. Jacob. Gothofr. *in leg.* 18. *C. Theodos. de operib. publicis:* & in Ecclesiis plerumque sunt æditui, seu operarii, qui quartam illam portionem pro fabrica assignatam fideliter asservent, & diligenter expendant: probat Cæsar *de eccles. hierarch. quæst.* 2. *proœm.* §. 5. *num.* 16. ut erant etiam æditui apud Gentiles, quasi ædium tutores, qui templa curabant, & reparabant, de quibus Aristotel. *libro* 6. *polit. cap. fin.* ibi: *Alia species curationis est circa rem divinam, seu sacerdotis, & æditui circa templa, ut conserventur quæ sunt, & dirigantur ruinosa ædificia, & cætera omnia, quæ pertinent ad divinum cultum.* Plato *lib.* 6. *de legibus*, eos vocat quæstores, & asservatores sacræ pecuniæ, ut refert, & explicat P. Gregorius 2. *part. syntag. libro* 15. *cap.* 31. *numero* 2. Igitur clerici non tenentur ex propriis fructibus Ecclesias reparare. Unde in Concil. Aurel. 3. *canone* 5. alias 7. apud Ant. Augustin. *in epit. libro* 13. *titulo* 2. *cap.* 12. ita cavetur; *De oblationibus, vel agris, quos Dominus noster Rex Ecclesiæ suo munere conferre dignatus est, &c. definimus, ut in reparationibus Ecclesiarum, alimoniis sacerdotum, &c. quicquid Deus in fructibus dare dignatus fuerit, expendatur.* Accedit, nam reparatio Ecclesiarum potiùs ad Principem,

pem, quam ad clericos spectat, *capite fin. 96. distinct.* ibi: *Boni Principis, & Regis est Ecclesias contritas, atque scissas restaurare, novas ædificare.* Et *cap. sicut, 23. quæst. 4.* & refertur *libro 1. Regum, cap. 12. & 22. Paralip. cap. 24.* quod Reges Joab, & Josias circa templi Salamonici restaurationem satagebant. Unde Ovidius *lib. 2. Fastorum*, vocat Imperatorem Augustum templorum inventorem, ibi:

Templorum positor, templorum sancte repertor.

Non quia ipse templorum inventor fuisset, sed quia templa destructa reparabat, ut refert Svetonius *in ejus vita, cap. 30.* ibi: *Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendiis absumptas refecit.* Quare Casaub. ibi apud Ovidium, pro *repertor*, legit *refector*. Vel saltem reparatio ad populum spectat. Eugenius II. in Synodo Rom. *can. 25.* ibi: *Ecclesia, & qualibet pia loca adjacentia, &c. proprio dispendio restaurentur; non sufficiente verò, necessario à populo plebis auxilientur.* Igitur nunquam ad clericos primò, & principaliter spectat refectio, & reædificatio Ecclesiarum.

5 De ætate ædificiorum.

Qua difficultate ita fulcita, non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, omnia ædificia habere suam vetustatem, quam ætatem ædificiorum dixerunt Imperatores *in l. siquando, Cod. de operibus publicis*, Consulti *in l. vulgò 58. l. domus 60. ff. de legat. 1.* ubi ait Papinianus: *Domos hæreditarias exustas, & hæredis nummis structas ex causa fideicommissi post mortem hæredis reficiendas viri boni arbitratu, sumptuum rationibus deductis, & ædificiorum ætatibus examinatis.* Ita legitur in Haloandr. & Florent. Vulgò autem corruptè legitur, *ædificiorum quantitatibus examinatis.* Est ergo ætas beneficiorum vetustas eorum; unde Mamertinus in Panegyrico Juliani dixit urbium mœnia renovata ab Imperatore, induisse juventutem; & Cassiodorus *lib. 1. variar. cap. 25.* ait: *Quorum fabricis dedimus longissimam juventutem, ut pristina novitate reluceant, quæ jam fuerant veternosa senectute fuscata.* Pari quoque ratione ornamenta urbium, ac decora marmorum senium tempore sentire dicimus, ut videre est *in l. 16. C. Theodos. de oper. public.* Ædes etiam dicuntur ætatis senio concuti *in leg. 15. eod. tit.* D. Gregor. *lib. 2. dialog. cap. 15.* ibi: *Ejusque ædificia longo senio lassati.* Et Ovidius ait:

Canescunt turpi tecta relicta situ.

Et Ennodius Ticianensis *epist. ad Boetium:*

Abjurant priscam te Præsule tecta senectam.

Quod & Agenus Urbicus *in comment. ad Julium Frontinum*, ad arbores transtulit his verbis: *Alter è contrario similiter quæreret, ex similitudine ferè culturæ comparationem accipi, idest si silva, cujus sit ætatis pars cædua, & ætas arborum, ut solent relinqui, quas antemissas vocant, ut silvarum quoque ætatum sint partes.* Illustrant Juretus, & Broeus ad Cassiodorum *d. epist. 25.* Fornerius *lib. 1. select. cap. 2.* Juretus *ad Symmachum epist. 5.* Nec ineleganter rei inanimatæ ætas dicitur, siquidem & legimus prædiorum dotes, & ingenia, in jure, *l. 2. §. t. l. Sejæ, §. liberto, ff. de instructo vel instrumento, l. amissi 52. §. fidejussores, ff. de fidejuss. l. ædiles 35. §. quæsitum, ff. de ædilit. edict. leg. si quis intra 7. Cod. de bonis proscript.* Et apud bonæ notæ auctores, Apulejum *lib. 9. de Asino*: *Acerrimo, gravique odore sulphuris juvenis inescatus, atque obnubilatus, intercluso spiritu diffluebat; utque est ingenium vivacis metalli, crebras ei sternutationes commovebat.* Gellium *lib. 3. noctium, cap. 6. de palma*, ibi: *Ingenium hujusmodi ligni est, ut urgentibus, opprimentibusque non cedat.* Illustrat Fornerius *libro 1. select. cap. 2.*

6 De reparatione Ecclesiarum.

Cùm ergo ædificia suam habeant ætatem, & durationem, indigent plerumque ut reficiantur, aut reparentur; ideò nec minor cura habenda est in eis conservandis, quam construendis, ut eleganter ait Cassiodorus *lib. 1. var. epist. 25.* Reparari autem, seu refici dicitur ædificium, cùm in pristinum statum restauratur, *leg. 1. §. deinde, ff. de rivis, leg. 1. §. refecit, ff. ad leg. Jul. de vi public. leg. 3. reficere, ff. de itinere, actuque, leg. 2. §. si quis ædificium, ff. de novi operis nunc.* ita ut forma veteri servata, reficiatur; ut etiam merces reparare dixit Scævola *in leg. qui Romæ 122. §. Calimacus, ff. de V. O.* cùm earum loco, quas in aliquem locum importatas qui vendidit, alias comparat, aut eas aliis mercibus commutat: quasi iterum parare, seu comparare. Horatius *lib. 1. carminum, od. 31.*

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syra reparata merce.

Quo modo reparare exponit Duarenus *libro 1. animadv. cap. 10. in l. quidam 16. ff. de in rem verso, l. si unus 27. ff. de pactis*; & illustrat D. Joan. Ramos *in leg. deprecatio, num. 46. ff. ad leg. Rhodiam.* Sed non ideo dicendum est, Ecclesiam ita reparandam esse, ut antiqua forma servetur, quia renovationis modus ex Episcopi pendet arbitrio, *cap. omnes*, ibi: *Episcopi providentia modus inveniatur: de consecr. dist. 1.* non enim ibi præcipitur absolutè ut Ecclesiæ reparentur, juxta antiquam formam; sed quod Episcopi providentia fiat reparatio, ut attendatur quorum expensis reparatio facienda est, & an juxta majorem, vel minorem formam. Dubium tamen est, an Episcopus possit virtute hujus arbitrii ampliare templum sumptibus eorum, qui ad reparationem tenentur? In qua quæstione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm stipulatione aliquis obstrictus reperitur ad reparationem; quo casu dicendum est, non posse cogi ad ampliationem cùm verba stipulationis strictè accipienda sint, *l. quicquid, ff. de V. O.* ideo non videtur obligatus ad ampliationem faciendam, qui refectionem promisit, quia longè aliud est reficere, aliud ampliare, *leg. usufructuarius 44. ff. de usufructu, leg. quid tamen 10. §. 1. ff. quibus modis usufruct.* Secundus casus est, quando fit ampliatio Ecclesiæ, non quia necessaria, sed tantùm utilis: quo casu similiter dicendum est, non posse cumpelli ad præstandos sumptus ampliationis eos, qui jure ordinario tenentur ad refectionem, ut resolvit Gratianus *tom. 1. discept. cap. 84. num. 21.* ea ratione, quia licèt res communis refici possit sumptibus sociorum, non tamen potest eis invitis ampliari, *leg. parietem 8. ff. de servit. urban.* quibus consequens est, ut qui ad Ecclesiæ reparationem tenentur, impedire possint prædictam ampliationem, nisi caveatur pro futura reparatione loci ampliandi; nam irrogatur ei præjudicium propter futuras expensas reparationis, ampliata Ecclesia. Pechius *de Eccles. reparandis cap. 2. num. 4.* Tertius casus, & difficilior est, quando ampliatio necessaria est propter populi multitudem, quam antiqua Ecclesia capere non potest, ut in casu textus *in c. præcipimus 53. 16. q. 1.* quo casu Pechius *ubi suprà*, Ripa *respons. 14. n. 10.* Auferius *in decis. capel. Tolos. 449.* existimant onus incumbere illis, ad quos spectat necessitas reparationis, pro modo facultatum suarum. Sed longè aliter distinguendum est; nam cùm hæc sit nova constructio, facienda est sumptibus ejus, cui incumbit Ecclesias construere, videlicet Episcopi, *cap. fin. hoc tit.* Reparatio verò Ecclesiæ ampliatæ spectat ad eos, qui ad reparationem veteris Ecclesiæ tenebantur, cùm ipsi specialiter obstricti sint ad Ecclesiam reficiendam, ex qua fructus percipiunt, vel sacramenta recipiunt.

8 De personis quæ ad hanc reparationem tenentur.

Deinde agendum est de personis, ad quas spectat reparatio Ecclesiarum, & quarum sumptibus sunt Ecclesiæ reficiendæ. Et primò si portio redituum fabricæ Ecclesiæ deputata sufficiat, ex ea Ecclesia reficienda est, *cap. unic. cap. decernimus, 10. quæst. 3.* Quod si portio hæc non sufficiat, & Ecclesia sit Cathedralis, Episcopi, & Canonici ex propriis fructibus tenentur eas reficere, *cap. final. de his quæ fiunt à majori part.* Lambertinus *de jurepatron. libro 3. quæst. 7. articulo 2.* Borel. *consil. 2. numero 12.* Barbosa *de potest. Episcopi allegat. 64. numer. 4.* & *libro 2. juris Eccles. cap. 4. numero 9.* olim reparabantur ab Episcopis ex tertiis Ecclesiarum parochialium, *dicto c. unic. capite decernimus, 10. quæst. 1.* Quid autem in Ecclesiis Indiarum observetur, explicat latè Solorzanus *dicto libro 4. polit. cap. 23.* Si autem in Ecclesia parochiali sit Rector, & alii clerici beneficia in ea habentes, seu decimas possidentes, tenentur eam reficere pro portione, seu juxta quantitatem decimarum, quam percipiunt. Barbosa *de jure eccles. lib. 2. cap. 4. numero 1.* Item commendatarii. Valascus *consult. 175. numero 20.* Salgado *de protect. reg. 3. part. cap. 5.* Item qui pensionem obtinent, Barbosa *de potest. Episcopi suprà*: quos omnes judex superior cogere potest ad ipsam reparationem. Concil. Meldense *can. 62.* ibi: *Qui sarta tecta Ecclesiæ restaurare debent, & hoc negligunt, ab ecclesiastica communione separentur.* Nec hoc casu admittitur appellatio, ut latè probat Salgado *dicto cap. 5.* quod si horum portiones non sufficiant ad necessariam reparationem, parochiani cogendi erunt sumptus exhibere, quorum interest templa habere. Concil. Mediol. 5. sub D. Carolo, *titul. 4. de Ecclesiis, & earum supellect. part. 2. fol. 536.* ibi: *Quæ vero labentes, propeque cadentes, nullum censum habent unde restituantur, civitatis, municipii, locive, ubi sitæ sunt, impensis instaurentur.* Pluribus relatis probat Cenedus ad Decret. *collect. 153. num. 1.* & an eo casu forenses teneantur contribuere, examinat Cabedo *par. 1. decis. 91. num. 9.* Tondutus *resolut. canonic. cap. 38.* quod procedit, nisi aliter pacto, seu transactione conventum

sit,

Digitized by Google

sit, ut probat Tondutus *resolut. canonic. cap.* 39. vel nisi contraria consuetudine alius modus reparationi præscribatur, cui in primis standum est, ut docuerunt in præsenti Cardin. Joan. Andr. & Hostiensis: & hoc casu etiam inter parochianos judicem Ecclesiasticum esse competentem, probat Pereyra *de manu Regia, cap.* 18. *per tot.* Jure autem civili hujusmodi cura erat Proconsulis; *l.* 7. §. 1. *ff. de offic. Proconsul.* Omnia autem, quæ hucusque diximus, procedunt in reparatione necessaria, quæ fit propter vetustatem, aut fortuitam ruinam templi; sed si voluntaria quorundam vastatione templum destruatur, cessant, estque facienda reparatio sumptibus ejus, qui Ecclesiam destruxit, *cap. quisquis* 21. *§. ult.* 17. *quæst.* 4. *cap. conquestus, de foro compet.* Pechius *ubi supra, cap.* 3. pro cujus damni emendatione tacitam hypothecam concedit Ecclesiæ idem Pechius *cap.* 4. sed frustra, cùm nulla lege Pontificia, seu civili hæc hypotheca inducatur, neque ullo alio idoneo argumento comprobetur; sed si bona eversoris non sufficiant ad reparationem, recurrendum est ad fabricam, clericos, & parochianos, juxta ordinem suprà relatum.

8 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animadversis, apparet ratio præsentis assertionis, quare videlicet qui beneficium Ecclesiasticum possident in Ecclesia, teneantur ad ejus reparationem: quod ex mera æquitate provenit, quia cùm habeant emolumentum ex decimis & oblationibus Ecclesiæ, consequens est, ut teneantur onus reparationis subire: nec audiendi sint, si lucrum quidem amplectantur, onus autem ei annexum respuant, *l. unic. §. pro secundo, C. de caduc. tollend.* juxta regulam *Secundum naturam, ff. de R. J.* & decimæ ipsæ transeunt cum eo onere reparationis: unde onus reale judicantur, argumento legis *si me, & Titium, ff. si certum petatur:* unde descendit, quod ad contributionem reparationis faciendam ex arbitrio clericorum standum est majori parti eorum, neque desideratur omnium consensum adesse, *cap. fin. de his quæ fiunt a major.* quem textum frustra restringit Glossa *ibi*, ad eam speciem, ubi contributio fit ex bonis ad fabricam spectantibus; nam pertinet potiùs ad eum casum, in quo distribuuntur fructus clericorum ab Ecclesia percepti: & singularis ejus dispositio in eo consistit, ut quamvis ad ea quæ ut singulis clericis nocent, oporteat omnium consensum expectare, *cap. quod omnes, de R. J. lib.* 6. ad expendendos tamen fructus beneficiorum in reparatione Ecclesiæ sufficit consensus majoris partis, ut noceat omnibus; quia cùm omnes fructus nomine Ecclesiæ percipiantur, & ex natura rei obligari videantur huic reparationi, expendi possunt ex consensu majoris partis, sicut fieri solet in his, quæ ut universis clericis competunt, *cap.* 1. *eod. tit. de his quæ fiunt a majori parte:* & cùm sit necessaria reparatio, major pars minori præjudicat, argumento textus *in leg. & sunm* 8. *ff. de pactis:* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta: nam omnia in ea expensa sunt accipienda juxta distinctionem proximè adductam, & ordinem suprà præscriptum. Primò ex bonis fabricæ reparatio fit: secundò ad eam tenentur beneficiarii; & Ecclesiarum Rectores, nisi Ecclesia patronum habeat, quia etiam ipse ad reparationem tenetur. Lambertinus *ubi supra*. Tandem parochia nisi aliter usu introductum sit, ut concludit Diana *dict.* 8. *p. tract.* 7. *resol.* 16.

C A P U T II.

Ex Concilio a *generali.*

CUm dicat b Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum, è contra quidam quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi quærentes, leprosis, qui eum sanis habitare non possunt, vel ad Ecclesiam cum aliis convenire, Ecclesias, & cœmeteria non permittunt habere, nec proprii juvari ministerio sacerdotis, quod quidem procul à Christiana pietate esse dignoscitur; de benignitate Sedis Apostolicæ constituimus, ut ubicumque tot simul leprosi sub communi vita fuerint congregati, quod Ecclesiam cum cœmeterio sibi construere, & proprio gaudere valeant presbytero, sine contradictione aliqua permittantur habere. Caveant tamen, ut injuriosi veteribus Ecclesiis de jure parœciali nequaquam existant; quod enim eis pro pietate conceditur, ad aliorum injuriam nolumus redundare. Statuimus etiam, ut de hortis, & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

N O T Æ.

1 a GEnerali.) Lateranensi videlicet sub Alexandro III. celebrato, ubi *c.* 23. reperitur hic textus, & *in collect. sub hoc tit. c.* 2. & refert illud Joannes Hoveden. *pars. poster. in suis annal.* & ex eo Novarinus *lib.* 1. *schediasm. c.* 10. de quo Concilio egi *in capite nonnulli, de rescript.*

b *Apostolus.*) 1. *Ad Corinthios cap.* 12.

C O M M E N T A R I U M.

2 OMissis leprosorum acceptionibus, quas dabimus infrà *in cap.* 1. *de conjug. lepros.* pro hujus textus expositione sciendum est, non solùm apud Gentiles leprosos extra civitatem ejici, quia hujusmodi morbum cœlitus immitti credebant, teste Herodoto *lib.* 5. sed etiam apud Judæos Dei jussu extra castra ejiciebantur, *Levitici cap.* 13. & 14. Unde hujusmodi morbi turpitudinem pluribus amplificat Nazianz. *orat.* 30. *in laudem Basilii:* & non modò omnibus odiosi erant leprosi, sed etiam Deo quoque invisi existimabantur: expiabantur autem illi in lege veteri, & expiationis modus talis erat, ut præscribitur *Levit. cap.* 14. Postquam curata erat lepra, qui purificabatur, primò *offerebat duos passeres vivos pro se, quibus vesci licitum erat, & lignum cedrinum, vermiculumque: & hyssopum: & unum ex passeribus immolari videbit*, idest occidi; nec enim hoc erat propriè sacrificium, *in vase fictili super aquas viventes*, fontanas scilicet, aut fluviales. *Alium autem vivum cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum qui mundandus est, septies, ut jure purgetur: & dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet.* Deinde ipsimet leprosi lavabant vestes suas, radebant pilos corporis, & deinde lavabant seipsos. Postea die octavo, si erant divites, offerebant agnum pro delicto, idest eo modo immolandum, quo fiebant sacrificia pro delicto; & agnum pro peccato, & ovem anniculam in holocaustum cum tribus decimis similæ, idest cum tribus gomor, sive assaronibus, & olei sextario. Si verò pauperes erant, offerebant agnum pro delicto, & duos pullos columbarum, unum pro peccato, & alterum in holocaustum cum tribus decimis similæ, & olei sextario. Tunc sacerdos sanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, pollicem dexteræ manus, & pedis, & ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo: reliquum olei fundens super extremum auriculæ dextræ, & super pollices manus, ac pedis dextri, & super caput. Quem expiationis ritum mysteriis plenum exponunt post ordinarios *in dict. cap.* 13. & 14. *Levit.* P. Menochius *de republica lib.* 3. *cap.* 18. Becanus *in analog. cap.* 14. *numero* 5. In lege autem gratiæ; cùm dicat Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum esse, Ecclesia noluit leprosos ita miserabilem vitam agere absque aliquibus gratiis, & privilegiis. Quare in Concilio Aurel. 5. *can.* 21. ita cautum fuit: *Et licèt propitio Deo, omnium Domini sacerdotum, vel quorumcumque hæc cura possit esse fidelium, ut egenis necessaria debeant ministrare; specialiter tamen de leprosis id pietatis causa convenit, ut unusquisque Episcoporum, quem incolam hanc infirmitatem incurrisse, tam territorii sui, quam civitatis agnoverit, de domo Ecclesiæ juxta possibilitatem victui & vestitui necessaria subministret, ut non eis desit misericordiæ cura, quos per duram infirmitatem intolerabilis contingit inopia.* Et in Concilio Lugdun. sub Pelagio II. celebrato, *can.* 6. ita habetur: *Placuit universo Concilio, ut uniuscujusque civitatis leprosi, qui intra territorium civitatis ipsius aut nascuntur, aut videntur consistere, ab Episcopo Ecclesiæ ipsius sufficientia alimenta, & vestimenta accipiant, ut illis per alias civitates, vagandi licentia denegetur.* Et in Concilio Auxitano celebrato temporibus Bonifacii VIII. anno 1300. ita statutum fuit circa eos: *Excommunicamus, & excommunicatos provinciæ denunciari præcipimus Barones, Consules, Bajulos, & quoscumque, qui reclusos leprosos ratione personarum, vel patrimonii ipsorum ausi fuerint talliare, vel aliquid pro tal-*

lia

lia exigere ab eisdem. Refert Coriolanus *in addit. ad summam, fol.* 73. & in præsenti exemptio à decimis illis conceditur ex hortis, & nutrimentis animalium, non quia religiosi sint, ut antiqui repetentes hic existimarunt; aut quia eas debeant præstare proprio sacerdoti, ut voluit Glossa; sed pietatis intuitu, ut in ipso textu docetur, exemptio talis illis conceditur, & quia cum aliis fidelibus propter contagium se immiscere nequeunt. Gregorius III. *epist. ad Bonifacium Mogunt. Episc. Leprosis, si christiani fideles fuerint, Dominici corporis, & sanguinis participatio tribuatur.* Cum sanis autem convivia celebrare eis negatur, quod sub eisdem verbis repetit Concil. Vuormat. *can.* 31. & Carolus Magnus *in suis constit. cap.* 20. interdicit leprosis se immiscere populo Christiano, idebque illis conceditur, ut habeant Ecclesiam propriam cum clerico, qui illis sacramenta administret. Nec tunc obstat textus *in can.* 17. *Concil. Ancyrani*, in illis verbis: *Eos qui rationis expertia animantia injerunt, & eosdem non solum leprosos crimine hujusmodi factos, sed & alios isto suo morbo replentes, præcipit sancta Synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.* Pro cujus canonis expositione sciendum est, duplicis generis esse leprosos; quosdam qui à natura sic sunt infecti, aut ex aliquo accidenti, vel forsan situ regionis; ut enim unaquæque regio, ac clima suas habet proprias qualitates, & affectiones, ita & morbos; immò unus, idemque morbus in alio climate alia habet symptomata: de illis leprosis agitur in præsenti textu, & Conciliis suprà relatis. Alii verò sunt qui morbum hunc ex aliquo crimine contraxerunt, quos Ecclesia semper odio habuit in detestationem peccati perpetrati, de quibus *in d. can.* 17. Unde cùm in eo canone PP. agant de leprosis qui cum animali concubuerunt, & inde leprosi facti fuerunt, quibus primis Ecclesiæ sæculis nulla venia indulgebatur, licèt postea mitiùs cum his contra naturam luxuriantibus se haberet Ecclesia, ut probat Albaspineus *lib.* 2. *observ. cap.* 14. ideò in eo canone jubetur, ut ipsi leprosi contra naturam peccantes cum brutis, inter hiemantes, & energumenos orare debeant, & in primo gradu, videlicet pœnitentium, extra portam Ecclesiæ, in vestibulo, vel juxta eam partem, in qua mendici convenire solent stipem collecturi, ut probat Tertul. *de pudicitia cap.* 14. ibi: *Reliquias autem libidinum, furias impias, in corpora, & in sexus, ultra jus naturæ, non modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submovemus, quia non sunt delicta, sed monstra.* Docent Lantdmeter *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 60. Otalora *de irregul. ex pœnit. excurs.* 2. Hiemantes autem in eo gradu consistentes dicebantur, quia sub nullo tecto recipiebantur, immò pluviæ, & frigori expositi erant: licèt hujus vocis alias significationes adducant Balsamon in eo canone, Cironius *ad tit. de pœnit. & remiss.* Gibalinus *de clausur. disquisit.* 3. *cap.* 2. *§.* 6. *num.* 32. Sensus ergo prædicti canonis est, eos qui rationis expertia animantia injerant, & leprosi facti fuerant propter tale monstrum; & quia pecudes, & cætera animalia, quæ ad victum mactantur, contagio inficere poterant ea edentes, inter hiemantes, seu eos qui spiritu periclitantur immundo, idest energumenos, orare debere. Notarunt Coriolanus *in not. ad Concil. Auxitan.* Zerda *in advers. cap.* 546. *num.* 11. Illud omittendum non est, veros leprosos crepitaculo ligneo semper eleemosynas petiisse, ut constat ex Molano *die* 14. *Julii*, & Joanne Gerbrando, qui in chron. Belgic. *lib.* 4. *cap.* 11. ait: *Ante Comitis Amelii Curtam cum tabulis leprosorum percuteret, Comes audiens dixit cuidam servo suo: Panem, & carnes accipe, & Romanum scyphum optimo vino imple, & defer illi infirmo.* Quia voce eleemosynam petendo, aeris infectione contagium timeri poterat: unde forsan originem duxit, ut eleemosynarii hospitalium S. Lazari, & Antonii, ubi hujusmodi leprosi curantur, tabula, aut campanula eleemosynam petant.

CAPUT III.

Alexander III. a *Eborac. Archiepisc.*

AD audientiam nostram noveris pervenisse, quod villa, quæ dicitur H. tantùm perhibetur distare ab Ecclesia parochiali, ut tempore hiemali, cum pluviæ inundaverint, non possint parochiani sine magna eam difficultate adire; unde non valent ecclesiasticis officiis congruo tempore interesse. Quia igitur parochialis Ecclesia ita dicitur in redditibus abundare, quod præter illius villæ proventus minister illius convenienter valeat sustentationem habere: f. t. per A. s. m. quat. si res ita se habet, Ecclesiam ibi ædifices, & in ea sacerdotem, sub ap. ob. ad præsentationem Rectoris Ecclesiæ majoris cum Canonico, de fundatoris assensu instituas, ad sustentationem suam ejus villæ obventiones ecclesiasticas percepturum. Provideas tamen, ut competens in ea honor pro facultate loci Ecclesiæ matrici servetur: quod quidem fieri posse videtur, cùm ejusdem villæ dominus xx. *b* acras terræ fructiferæ velit ad usus presbyteri conferre. Si verò e persona matricis Ecclesiæ virum idoneum præsentare distulerit, vel opus illud voluerit impedire, tu nihilominus facias idem opus ad perfectionem deduci, & virum bonum, cess. ap. diff. instituere non omittas.

NOTÆ.

1 a EBoracensi.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. de Metropoli Eboracensi Angliæ nonnulla notavi *in cap.* 4. *de rescript.*

b *Acras terræ.*) Acra apud Saxones, & Anglos idem est, quod apud Latinos ager; non tamen simpliciter agrum notat, sed certam agri mensuram: quo modo Latini jugerum dicunt. Crebra vox est in Regum, & aliorum Principum donationibus. Sigebertus in chron. *ad annum* 1201. ibi: *Rogerius Torellus, miles illustris Vulcacinensis territorii dedit Ecclesiæ Gemeticensi in perpetuam eleemosynam apud Gisenças* 16. *& dimidiam acras terræ arabilis, & septem acras nemoris.* Refert Vossius *de vitiis serm. lib.* 3. *cap.* 1. & nos *in cap.* ∴

c *Persona.*) Idest Rector, ut exposui *in cap. ad aures, de rescript.*

COMMENTARIUM.

2 PRo hujus textus expositione sciendum est, Ecclesias ædificare, templaque construere, ad pietatem, religionemque augendam magnopere expedire, *cap. fin.* 96. *dist.* & ideò pium opus exercere earum constructores docetur *in cap. piæ mentis* 26. 16. *quæst.* 7. & miris laudibus illos efferunt Alfonsus Rex *in l.* 6. *tit.* 10. *partit.* 1. D. Augustinus *lib.* 20. *contra Faustum*, Epiphanius *libro* 1. *hæresi* 69. & alii, quos laudat Valenzuela contra Venetos 2. *part. ex numero* 6. & ad templa exornanda gravi, & ponderosa oratione hortatur fideles D. Chrysostom. *orat.* 18. *in acta Apostol.* quare & laici admissi fuerunt ad juspatronatus ipsarum Ecclesiarum, ut alii invitentur ad hoc opus pium, & religiosum. Lambertinus *de jurepatron. libro* 1. *quæstione* 5. *artic.* 4. Spino *in specul. testam. glos.* 3. *num.* 5. Inde etiam cùm legata ad pias causas relicta integra, & sine diminutione Falcidiæ præstentur, *authent. similiter, Cod. ad leg. Falcid.* ita etiam præstatur integrè legatum relictum ad constructionem templi, *capite nos* 3. *de testam.* Tiraq. *privil.* 26. *piæ causæ:* & licèt incertæ personæ legari nihil valeat, *§. incertis, Instit. de legat.* futuro tamen templo relinqui legatum posse, ut in casu legis servos 17. *ff. de aliment. legat.* docuerunt Tiraq. suprà, *privil.* 56. Valent. *num.* 27. Unde justè festum indicitur propter solemnitatem dedicationis, & consecrationis novi templi, *cap. solemnitates* 16. *cum sequent. de consecr. dist.* 5. quæ solemnitas quotannis iteratur, Christo Domino exemplum præbente, cùm ipse encenia celebravit, referente D. Joanne *capite* 10. hoc est festivitatem dedicationis templi: D. Isidorus *lib.* 1. *de eccles. offic. cap.* 35. ibi: *Annuas festivitates dedicationis Ecclesiarum ex more veterum celebrari in Evangelio legimus, & meritò.* Defendunt hunc pium Ecclesiæ ritum contra Magdeburg. & alios novatores, Bellarminus *tom.* 3. *controv. lib.* 3. *de cultu Sanctor. cap.* 5. Durantius *lib.* 1. *de ritibus Eccles. cap.* 24. *num.* 2. Rua *lib.* 5. *singul. de die natali, capite* 5. Quæ æquè procedunt in templis construendis, & dedicandis sub titulo Dei optimi Maximi, quàm ubi dedicantur sub titulo Sanctorum; nam hoc permissum esse facilè constat ex Concilio Gangrensi *can.* 20. & *in epist. ad Episcop. Armen.* Concil. Carthag. 5. *can.* 14. quod idem de altaribus cautum est *in cap. placuit* 26. *de consecr. dist.* 5. & aliis

Digitized by Google

relatis à Bellarmino *suprà*, *cap.* 4. nec ideò cultus latriæ soli Deo debitus (qui in constructione templorum exhibetur, ut ait D. Augustinus *in lib. contra serm. cap.* 22.) Sanctis præstatur. Quo figmento hæretici suprà relati templa in honorem Sanctorum construi improbabant; sed malè, quia ad eum effectum Ecclesia in honorem Sanctorum dedicatur, non ut ipsis cultus latriæ præstetur, sed ut eorum commemoratio frequentiùs agatur. Unde cùm dicitur, hæc est Ecclesia S. Mariæ, intendimus significare, hæc est basilica Deo dicata in memoriam B. Mariæ: sicut cùm dicimus, hæc est Missa S. Mariæ, significare volumus, quod hæc est Missa Deo oblata in gratiarum actionem propter beneficia collata S. Mariæ.

3 Nec solùm fideles hortandi sunt ad constructionem Ecclesiarum, verùm & cogendi eas ædificare in his locis, in quibus aliàs commodè sacramenta administrari nequeunt: quo modo exaudiendum est præceptum Clementis Papæ, de quo *in cap. Ecclesias* 28. 16. *quæst.* 7. *cap. Ecclesias* 13. *de consecr. dist.* 1. Inde primò infertur, impiam, & irrationabilem esse constitutionem, aut consuetudinem, quæ templorum constructioni adversatur. Valenzuela *d.* 2. *part. contra Venetos*, *num. ult.* & ideò esse improbandam authenticam *cassa*, *C. de sacros. Eccles.* immò P. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap.* 5. *in fine*, Germonius *in assert. pro libert. Eccles. cap.* 8. docuerunt, prohibentem templa ædificare sacrilegium committere, ejusque pœnis esse puniendum. Inde etiam deducitur ratio constitutionis Justiniani relatæ *in authent. de eccles. titul.* §. *si quis autem*, *collat.* 9. ubi statuitur, cogendum esse per Episcopum, & per civilem judicem perficere opus Ecclesiæ, seu loci religiosi, eum qui cœpit illud construere; & decedente ipso, hæredes ejus similiter teneri, ita ut constructio, quæ ab initio fuit voluntaria, semel cœpta efficiatur necessaria, argumento legis *sicut*, *C. de O. & A.* Ex eodem etiam favore constructionis Ecclesiæ provenit, quod quamvis invitus quis non cogatur rem propriam vendere, *l. nec emere*, *C. de jure delib. l. invitum* 11. *C. de contrah. empt.* Heraldus *lib. unic. emend. capite* 26. ubi exponit textus *in l.* 9. *ff. de act. rer. amot. l.* 65. §. 1. *l.* 70. *ff. de R. V.* Hermosilla *in l.* 3. *titulo* 5. *partit.* 5. *gloss.* 1. tamen ut Ecclesia ædificetur, aut amplietur, cogendus est dominus domum, aut aream suam distrahere. Hermosilla *ubi suprà*, Franc. Leo *tom.* 1. *decis.* 90. *Valentiæ*. Quæ sententia non est generaliter admittenda, ut pro cujuslibet Ecclesiæ constructione, aut ampliatione liceat dominis invitis prædia extorquere; sed sub hoc moderamine, ut sit pro ædificio, aut ampliatione moraliter necessaria Ecclesiæ Parochialis, seu Cathedralis, quam construi, aut ampliari non solùm utile, verùm & necessarium est: tunc enim licet auferre à dominis prædia sua, refuso justo pretio, exemplo legis *si venditor*, §. *si constat*, *ff. comm. præd. l. item si verberatum*, §. *ultimo*, *ff. de R. V.* Si verò utilis tantùm, non verò necessaria fuerit constructio Ecclesiarum, citra Principis auctoritatem auferri à nullo domus sua debet. Covar. *libro* 3. *var. cap.* 14. *num. fin.* Cùm enim regulariter institutum sit, dominum non cogi rem propriam distrahere, desideratur necessitas fovendi religionem, ut publicus favor privatæ utilitati præferatur, juxta legem *si locus*, §. *cum via publica*, *ff. quemadmod. servit. l.* 2. *ff. ne quid in loco publ.* propter utilitatem autem tantùm non licet absque rescripto Principis alicui rem propriam auferre.

Sed licèt adeò commendetur Ecclesiarum constructio, 4
& magnopere expediat, tamen ita novæ Ecclesiæ construendæ sunt, ut inde aliis præjudicium non irrogetur, *cap.* 1. & 2. *de novi oper. nunc.* In constructione enim Ecclesiarum maximè attendendum est, ne inferatur damnum aliis parochialibus Ecclesiis, *cap. in his* 30. *de privil. l.* 9. *tit.* 10. *part.* 1. Guido Papæ *q.* 260. Zerola *in praxi*, 1. *part. verbo Ecclesia*, *quæst.* 4. & 5. Valenzuela *consil.* 45. *per tot.* ideòque novam parochiam intra limites antiquioris tantùm licebit construere ex justa causa, veluti si augeatur multitudo fidelium, qui in Ecclesiis jam constructis recipi non possint, *cap. præcipimus*, 16. *quæst.* 1. vel si una parochia habeat domos ita ab Ecclesia distantes, ut difficilè sit, maximè in hyeme, imbribus, vel nivibus impedientibus, ad eam parochianos venire, vel deferri sepeliendos, vel baptizandos, ut probat Petrus Gregor. *de benef. cap.* 12. *num.* 4. unde rectè in præsenti textu permittitur novæ parochiæ erectio, ex eo quod propter distantiam loci tempore hyemali commodè parochiani non poterant divinis officiis interesse: quam Alexandri Decretalem confirmavit Concil. Trident. *sess.* 21. *de reformat. cap.* 4. ibi; *Novas parochias etiam invitis Rectoribus*, *juxta formam constitutionis Alexandri III. quæ incipit Ad audientiam*, *instituere possint*. Varia tamen in præsenti ab Alexandro præcipiuntur: primò ut reservetur jus præsentandi clericum ad novam Ecclesiam Rectori veteris Ecclesiæ, à qua fit dismembratio, in compensatione damni illati, ut expressit Alfonsus noster *in l.* 9. *tit.* 10. *part.* 1. ibi: *Por el menos cabo, que recibiesse la primera por los parochianos que le menguan, otorga el derecho, que los clerigos de ella puedan presentar al Obispo el que huvieren deponer en la Iglesia segunda, è otorgarles ainde, mas de esto, que ayan en ella alguna renta en manera de censo, por conocimiento de majoria*. Quod jus præsentandi latè exponunt Barbosa *in dict. cap.* 4. *Concil. Trid.* Valenzuela *tom.* 1. *consil.* 45. *per tot.* Salgado *de protect. part.* 3. *cap.* 5. *num.* 37. secundò, ut clerico ejusdem novæ Ecclesiæ assignentur pro ejus sustentatione obligationes pro modo parochiæ dismembratæ, quo nomine veniunt etiam decimæ, *cap. Ecclesia* 43. *cum sequent.* 16. *quæst.* 1. Lotherius *de re benef. lib.* 1. *quæst.* 28. qui resolvit hanc decimarum assignationem non esse necessariam, si commodè aliunde nova Ecclesia dotetur. Tertiò desideratur, ut competens honor in ea pro facultate loci matrici Ecclesiæ reservetur, idest annua aliqua pensitatio pro arbitrio Episcopi moderanda. Prosequuntur latiùs Lotherius, Salgado, & Petrus Gregor. *ubi suprà*, Moneta *de commut. cap.* 11. *num.* 334. Vasconcellos *libro* 1. *de respons. cap.* 13. Altesserra *lib.* 5. *dissert. cap.* 6.

CAPUT IV.

a *Lexoviensi.*

QUicunque Ecclesiasticum beneficium habent, ad tecta Ecclesiæ restituenda, vel ipsas Ecclesias emendandas, omninò adjuvent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

a LExoviensi.) In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. Legitur *Exoniensi*, sed malè, ut ibi notavit Ant. August. cùm etiam *Lexoviensi* legatur post Concilium Lateran. *part.* 29. *capite* 2. de qua diœcesi egi *in cap.* 8. *de offic. ordin.* & commentarium hujus textus dedi suprà *in cap.* 1.

CAPUT V.

a Urbanus III.

AD audientiam nostram jam pridem pervenit, quod tu in Ecclesia de Cologia, de qua in Episcopum vocatus, & electus fuisti, regulares canonicos ordinare, & eorum institutioni de bonis tibi collatis congruè velis providere. Inde siquidem est, quod tuum nos desiderium, atque propositum multimodis laudibus commendantes, devotioni tuæ auctoritate Apost. indulgemus, ut juxta votum tuum canonicos regulares in Ecclesia præscripta, si tibi in hoc Episcopus diœcesanus consentit, ad honorem Dei & Ecclesiæ tuæ, secundùm beati Augustini regulam valeas ordinare, & eos ibidem, nullius contradictione, & appellatione obstante, instituere. Unde si clerici sæculares in ea fuerint, qui adhuc

adhuc superesse noscantur, volumus ut eis, dum vixerint, ibi vel alibi necessaria secundùm consuetudines provideantur. Licèt autem vicini tui nobis instantiùs supplicarent, quatenus in Ecclesiæ præscriptæ jure confirmationis privilegium faceremus de canonicis, tuæ in hac parte devotioni de jure non possumus deferre, cùm nulli canonici adhuc ibidem existant, quibus privilegium indulgeatur: eis utique cùm fuerint instituti, tam in his, quàm in aliis, precum tuarum obtentu, in quibus cum Deo poterimus, libentiùs deferemus.

N O T Æ.

1 a Urbanus III.) In hac sexta collectione tantùm legitur *Urbanus III.* in secunda autem, *sub hoc titul. capite* 4. prout hic transcribitur; sed ita corrupta est inscriptio, ut facilè cognosci non possit, nisi emendemus *Trutoniensi*: quæ civitas Trutonia dicta, seu sancti Trudonis, insignis est inferioris Germaniæ civitas, ubi potentissimum est Divi Benedicti cœnobium.

COMMENTARIUM.

2 Textus hic non spectat ad ædificationem Ecclesiæ, seu ejus reparationem; sed tantùm ad reformationem, seu professionis canonicorum mutationem, de qua egi *in c. inter quatuor, de relig. domib.* Sicut enim canonici regulares consentiente Episcopo sæculares fieri possunt, ita etiam ex sæcularibus regulares fieri valent cum Capituli consensu, *c. si Episcopus*, 12. *q.* 2. & invitis ipsis canonicis desideratur rescriptum Pontificis, ut docet Legausre *in parat. ad hunc tit.* & probavi jam *in d. c. inter.*

C A P U T VI.

a Cœlestinus III.

Tua nos duxit, &c. *Et infrà*: Præterea quia occasione juramenti, quod de rebus Ecclesiæ non alienandis te asseris præstitisse, in locis tui Episcopatus, in quibus populi habitantes oratoriis plurimùm videntur indigere (ne prætextu novarum Ecclesiarum commissa tibi Ecclesia destitui videatur) Ecclesias formidas erigere: fraternitati tuæ præsentium significatione mandamus, quat. illius juramenti occasione nullatenus prætermittas, quin populo indigenti super basilicarum constructione studeas salubriter providere.

N O T Æ.

1 a Cœlestinus III.) Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex, nec ubi integra epistola reperiatur. In præsenti autem fragmento tantùm docetur, juramentum de non alienandis rebus Ecclesiæ ab Episcopo præstitum, seu generaliter illud respectu omnium suæ diœcesis Ecclesiarum, seu tantùm suæ Ecclesiæ Cathedralis, non impedire, quin infrà alterius parochiam novam erigat Ecclesiam, etsi inde minuatur parochianorum numerus, atque personales saltem obventiones decrescant; quia prædictum juramentum ad directas dumtaxat, & eas quidem illicitas, vel non necessarias alienationes restringendum est, argumento textus *in capite Ad nostram* 21. *de jurejur. l. ult. ff. qui satisd. cog.* de quo juramento egi *in cap.*∴

T I T U L U S XLIX.

De immunitate Ecclesiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium.

C A P U T P R I M U M.

Ex Synodo a *Joannis Papæ.*

Ut *b* in domibus Ecclesiarum, neque *c* missus, neque *d* comes, vel judex *e* publicus, vel minister, quasi pro consuetudine, nec *f* placitum, nec auspicium vindicent: sed in g publicis rebus domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundùm antiquam consuetudinem hospitentur.

N O T Æ.

1 Joannis Papæ.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur ex qua Synodo transcriptus sit textus hic; facilè tamen id apparet ex Baronio *tom.* 9. *anno Christi* 904. Severino Binio *tom.* 3. *part.* 2. *Concil. pag.* 137. qui referunt sub Joanne Papa IX. Ravennæ Concilium celebratum fuisse, ut acta Stephani VII. contra Formosum improbarentur, & damnarentur coram Lamberto Imperatore: & inter 12. canones in ea Synodo sancitos, *can.* 11. hæc verba reperiuntur: *Ut in domibus Ecclesiarum, nec missus, nec comes, vel judex, quasi pro consuetudine, nec placitum, nec hospitium vindicent, sed in publicis vicis domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundùm antiquam consuetudinem hospitentur.* De hac Synodo alia notavi *in cap. fin. de offic. Archipresb.* nec est necesse in hoc canone supplere verbum *statuimus*, ut fecit Glossa, cùm plerumque canones Concil. absque eo verbo proferantur, ut constat ex canonibus editis in Conciliis Cæsaraugust. Valentino Galliæ, Arelat. 4. sub Leone III. & Rhemensi 1. sub Leone.

b *In domibus Ecclesiarum.*) Hostiensis in præsenti, *num.* 1. Panormit. *num.* 3. Sylvester *verbo Immunitas* 1. *num.* 3. Azor *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 9. *quæstione* 7. existimant in præsenti, appellatione domus Ecclesiarum, non tantùm ipsas Ecclesias significari, verùm etiam domos privatas, quæ ad jus, & dominium Ecclesiæ pertinent; quia non tantùm Ecclesia ipsa, verùm etiam ejus domus præsenti immunitate gaudent. Quæ doctrina faciliùs admittetur, si sciamus, jam à primis Ecclesiæ sæculis inter alia bona immobilia Ecclesiam domos possedisse: unde Gregorius Magnus *epistola* 19. *lib.* 3. redditus omnes ædis sanctæ Agathæ, cui Leonem acolythum præfecerat, assignat in pensionibus domorum urbanarum, his verbis: *Ideò pensiones omnium domorum in hac urbe constitutarum, quas prædictam Ecclesiam temporibus habuisse Gothorum constiterit, annis singulis congregare non desinas, & quantùm in sartis tectis, vel luminaribus, aliaque reparatione ejusdem Ecclesiæ necessarium fuerit, erogare omnibus modis studebis.* Hoc autem singulare notandum est, quod iis domibus, quæ ad Ecclesias pertinebant, tituli, & insignia Ecclesiarum inscribi solebant, hocque ritu Ecclesia possessionem domus acquirere credebatur: quare ipse Sanctus Gregorius *libro* 1. *epist.* 63. agnoscens Petronii domum injustè à Constantino defensore Ecclesiæ titulatam, jubet titulos dejici, & deponi, quos igno-

rantia Constantini præfixerat, his verbis: *Quoniam docti sumus domum Petronii notarii S. Romanæ Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidemus, à Constantino tunc defensore irrationabiliter titulatam, experientiæ tuæ præsentis præcepti pagina demandamus, ut omni excusatione, vel dilatione omissa, deposito titulo, eamdem domum præsentium latrici Theodoræ relictæ antedicti Petronii sine mora restituas.* Immò Ecclesia, ut sacerdotum, ac clericorum quieti consuleret, domos illis comparabat, in quibus commodè degerent ad officii sui partes piè & religiosè obeundas, ut constat *ex cap.2. de jurepatron. in 5. compil.* ibi: *Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cùm indecens modis omnibus videatur, ut Ecclesiæ memoratæ competenti dote penitus sint expertes, ipsarum cuilibet saltem 30. passus terræ, juxta canonicas sanctiones, in liberam eleemosynam extra cœmeterium à parte qualibet earumdem ad domos clericorum faciendas, ibidem liberaliter largiaris.* Et *l.7.tit.13.libro 1. recopil.* & hæ domus dicebantur ecclesiasticæ, sive domus Ecclesiarum. Earum meminerunt Eusebius *lib.7. histor. Eccles. cap.24.* ibi: *Verùm cùm Paulus ex Episcopi domo, ejus Ecclesiæ propria, exire nollet. Imperator Aurel. de ea re rogatus sententiam sanctissimè quid agendum esset decrevit, præcipit enim, ut domus Ecclesiæ iis tribueretur, quibus Christiani Italiæ, & urbis Romæ Episcopi tribuendam præscriberent.* Gregorius Turon. *lib.1. miracul. cap.39.* ibi: *Mulier succensa libidine, operta peccati tenebris pergit ad domum Ecclesiæ per tenebras noctis: cùmque obserata omnia reperisset, pulsare fores ecclesiasticæ domus cœpit, ac voces ejusmodi dare: Quousque sacerdos dormis? Quousque clausa hostia non reseras.* Refert Lemaistre *lib.1. de juribus Eccles. cap.16.* De quibus domibus Ecclesiarum accipiendus est præsens textus.

3 c *Missus.*) Glossa in præsenti, pro *misso* exponit executorem, vel officialem: quam sequuntur Hostiensis, & Abbas *in præsenti*. Sed hæc Glossæ expositio admitti non potest; nam statim in eodem textu, prout jacet in hac sexta compilatione, ponitur *minister*, qui idem est, ac executor, *l. ordine 15. ff. ad municip. cap. novit 43. de appellat. cap. pastoralis, §. quia verò, de officio deleg.* notatur *in l. ab executore 4. ff. de appellat.* Verius ergo est, missum in præsenti significare Legatum directum à Principe pro qualicumque Ecclesiastica, aut publica utilitate, vel opportunitate, qui corrigeret quæ corrigenda essent. Flodoardus *in histor. Rhemensi*, ibi: *Tilpinum sequitur Ulfarius, qui à præfato Imperatore Magno Carolo missus dominicus ad recta judicia determinanda, fuerat antè Episcopum constitutus super totam Campaniam.* Aymonius *lib.5. cap.1.* ibi: *Ad partem fisci nostri missi sui discurrentes dissolvere debeant.* Quo modo missi dominici accipiuntur in legibus Longob. *lib.2. tit.16. 18. & 29.* legibus Aleman. *tit.21. 30. & 36.* capitul. Caroli *libro 1. tit.122. & lib.2. tit.18. & lib.4. tit.30. 32. & 44.* & *libro 5. cap.19.* & aliis congestis à Lindembrogio *in glossar. legum antiq. verbo Missus.* Diversique erant hi missi dominici à missis discurrentibus, quorum munus erat mandata Principum deferre per provincias: notavit P. Marcha *lib.5. concord. cap.8.* Quater enim in anno in Gallia à Rege Legati mittebantur per Provincias, ut si quid Episcopi, aut Comites negligenter egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, illisque quibus à Comite jus dictum non esset, ipsi dicerent, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent. Constitutiones quoque Principum, seu capitularium ab illis per Provincias transmittebantur, & annuntiabantur; qui ideò dicebantur missi, *cap.2. de regul.* ut etiam Legati à Pontifice per Provincias directi, *legati missi dicuntur*, *cap. excommunicamus*, ubi notavi *de offic. Legat. cap.1. eod. tit. in 6.* notarunt Cironius *ad tit. de offic. Legat.* & *ad titulum de appellat.* Leo Pinel. *in cap.2. numero 197.* Inde etiam missaticum dicitur tractus ille, cui præerat missus, eratque is tractus nunc plurium, nunc pauciorum pagorum, ut accipitur in constitutionibus Caroli Calvi, *tit.12. cap.12.* ibi: *Ut unusquisque missus in suo missatico provisionem habeat, ut si aliquis de nostris fidelibus per missaticum suum transierit, aut ibi consistens, aut commanens, rapinas fecerit.* Ubi notavit Carolus Sirmundus, & S. Bonifacius Martyr *epist.115.* *Posteà verò contigit, ut Dominus Imperator patruelem meum Ricolf. miserit in missaticum super Elbam cum his inferius scriptis.* Illustrant Lindembrog. *in glossar. verbo Missaticum*, Vossius *de vit. serm. lib.3. cap.27.* Zerda *in advers. cap.155. nu.22.* Missus autem quis dicatur, exponit etiam Colvenerius *ad Flodoard. cap.18.*

4 d *Comes.*) Pro temporis varietate varii generis fuerunt Comites. Antè Constantini tempora illi Comites appellabantur, qui Proconsules, Præsidesque in Provincias sequebantur officii gratia. Cornel. Fronto *de differentiis Latini sermonis*, ibi: *Comes iter facit, assecla sequitur potentiorem.* Cicero 1. *in Verrem*, ibi: *Comites illi tui dilecti manus erant tuæ, Præfecti, Scribæ, Medici, Aruspices, Præcones.* Præcipuum verò Comitum locum tenebant assessores Præsidum, qui eis in judiciis assidebant, de quibus *in l.4. ff. de offic. assess.* ibi: *Defuncto Præside, antè diem residui temporis salarium deberi ait Comitibus.* Et *l. legati 12. §. Comites, ff. de vacat. muner.* ibi: *Comites Præsidum, & Proconsulum.* Et *l.1. §. sed si, ff. de extraordin. cognit.* ibi: *Sed etsi Comites salarium petant.* Et *l.5. ff. ad leg. Jul. repetund.* ibi: *In Comites quoque ex hac lege judicium datur.* Et *l. Senatusconsulto 16. Digest. de offic. Præsid.* ibi: *Senatusconsulto cavetur, ut de his, qui Provincias regentes, comites, aut libertini.* Et *l.4. ff. de offic. assess.* ibi: *Diem functo Legato Cæsaris Comitibus residui temporis.* Et *l.6. §. penult. ff. de pœnis, l.41. §. 1. ff. de excusat. tut.* Illustrant Cujacius *lib.4. respons. Papin. in l. diem functo, ff. de offic. Procons.* Gothofredus *in l. in diem 4. de offic. assess.* Vivar. *ad Flavium Dextrum, pag.32.* Baronius *in Martyrol. die 31. Maji.* A Constantino Comitis nomen omnibus Magistratibus datum fuit, qui sacrum Comitatum observabant, vel ex eo prodibant, quasi socii laborum; immò & honorarii tituli vice fuit, sine actu, sine administratione. De his Comitibus, tam primi, secundi, quàm tertii ordinis agitur *in l. unic. C. de Comitibus consist. l.1. & 2. C. de Comitibus rei milit. l. unic. C. Theod. de comit. & arcar. l.17. & 18. C. Theodos. de proxim. Comitum, l.127. C. Theodos. de Decur. l.9. & 10. C. Theodos. de suar. & pecuar.* Gothi etiam & Franci singulis civitatibus Comites exemplo Romanorum præfecerunt. Gregorius Turon. *lib.6. cap.41.* ibi: *Misitque ad Duces, & Comites civitatum nuncios.* Ipsi Comites in pace juri dicundo operam dabant. Gregorius Turon. *lib.8. cap.18.* ibi: *Gundovaldus autem Comitatum Meldensem super Werpinum competit, ingressusque urbem, causarum actionem agere cœpit.* Idem *lib.10. cap.6.* Unde in Concilio Vernensi *can.23.* ita cavetur: *Ut comites, vel judices ad eorum placita primò viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosyna Domini Regis, & postea alias causas cum justitia.* Cabilon. 2. *cap.21.* ibi: *Comitibus verò, & judicibus hoc summoperè observandum est, ut jure judicent, & nequaquam in judicio munus, seu personam accipiant.* Tribur. *can.9.* ibi: *Si Episcopus Ecclesiasticum, & Comes sæculare placitum eadem die condixerint, placitum Comitis postponatur.* In Concilio Tolet. 1. sub Recharedo mentio fit diversorum Comitum. Plura de his Comitibus, & eorum officiis ac jurisdictione tradunt Alteserra *de comitibus lib.1. cap.3. 4. & 5.* Zerda *in advers. cap.91. num.9. & 21.* Crespetius *in summa, verbo Comes*, Bignonius *in not. ad Marculf. lib.1. de formul. cap.8.* Morla *in empor. tit.2. quæst.28. num.2.* Ramirez de Prado *in fragment. advers. Luitprad.*

e *Judex publicus, vel minister.*) In his verbis super- 5
fluum videtur verbum, *publicus*; constat enim, judices publicos esse, siquidem judex dicitur, quasi jus dicens populo, *cap. forus, §. judex, de V. S.* quique publica fungitur potestate, *l.2. §. postea, ff. de orig. jur.* unde videtur abundare verbum *publicus*, quod deest in dicto canone apud Baronium, & Binium: nisi dicamus cum Hostiensi & Abbate, per illa verba, *judex publicus*, majores judices significari; & per verbum *minister*, judicem inferiorem, ut sic omnes Magistratus præsenti prohibitione comprehenderentur.

f *Placitum.*) Id est judicium civile, jurgium, seu 6
contentionem forensem, *cap. placita 15. quæstione 4.* Concil. Ticinense sub Leo IV. *part. 3.* ubi PP. ipsius Concilii coram Imperatore conqueruntur, quod ministri Comitum propter frequentia jurgia populum nimis affligebant, & ajunt: *Quosdam ministros Comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus.* Et in Concil. Meldensi *can. 76.* ita cavetur: *Ut Regia Majestas observare præcipiat omnibus reipublicæ ministris, quod à divina auctoritate, & SS. PP. constitutione cautum esse dignoscitur, ut nemo Comitum, aut quisquam ex judiciaria potestate, post quartam feriam, quæ caput jejunii nominatur, placitum, seu malum tenere præsumat.* Illustrat Hothomanus *in Francogal. cap. 10. & 11.* moris enim erat olim sub dio causas agere, atque in portis civitatum: sed plerunque ob ingruentes pluvias, aut solis ardores in templum juris dicundi causa sese recipiebant Comites: quod prohibuerunt Ecclesiæ Patres in Concilio Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric. 12.* ibi: *Cum domum Dei deceat sanctitudo, dicente Domino: Domus mea domus orationis vocabitur; & valdè indignum sit,*

& devo-

Digitized by Google

& devotioni cultus sit contrarium, quod in Ecclesiis fiant mercata, tractatus, & mercimonia laborum, & ponantur in eis vasa, & alia non deputata ad executionem, & obsequium divinorum: Statuimus, & arctius prohibemus, ne de cætero in Ecclesiis fiant mercata, sive teneantur vasa, sive mercimonia laicorum, nec judicialia tractentur temporalia, nec fiant in eis coadunationes viciniæ, vel tractatus, seu publica parlamenta, nisi fortè tempore guerrarum. Nec non Imperator Carolus statuit, ut ipsi judices domos sibi constituerent, in quibus malum tenerent, non verò in Ecclesiis, *lib.4. capitul. cap.*28. ibi: *Malus tamen nec in Ecclesia, nec in atrio ejus habeatur.* Dicemus *infrà, in cap.* 5.

7 g *Publicis locis domos constituant.*) Ad Prætorium videlicet, quod propriè accipitur ubi jus dicitur, *l. penult.* aliàs finali, *C. de offic. Rector. provinc.* ubi Moraccui & Præsidium domus hærent, *l.* 3. *C. de oper. public. l.* 3. *C. de metal. lib.* 12. *l. ult. C. Theodos. de offic. omn. judic.* onde apud D. Joannem *cap.* 18. legitur, Judæos non fuisse ingressos Prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha. Illustrant Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 191. P. Faber *lib.* 1. *semestr. cap.* 1. De locis ubi Romani jus reddebant, agit Polletus *lib.* 1. *histor. fori, cap.* 4.

COMMENTARIUM.

8 Conclusio traditur, & illustratur. EX hoc canone communiter talis deducitur assertio: *In domibus Ecclesiarum, in quibus clerici degunt, non debent judices laici hospitium sibi vindicare.* Quæ assertio probari potest *ex cap. præterea* 28. ibi: *Albergarias*, juncta ejus verbi nota, *de jurepatron.* Concil. Salisburg. sub Martino V. *Sæculares, ecclesiasticæve personæ, quacumque dignitate præfulgeant, Romanorum Rege, ejus conjuge, & filiis exceptis, Ecclesias, ecclesiasticaque bona, jura, & jurisdictiones, seu Ecclesiarum vassallos publicè occupare, aut invadere quomodolibet non præsumant.* Et *in l.* 1. *in fine, C. de Episc. & cleric.* quæ extat aliquibus verbis adjectis *in l.* 8. *C. Theodos. eod. tit.* cujus auctor est non Constantinus Magnus, primus Catholicorum Imperator, ut Glossa existimavit; sed Constantinus Junior: nam textus ille Placido, & Romulo Consulibus emanavit. Hi autem non sub Constantino Magno, sed sub Constantino Juniore floruerunt, *l.* 51. *tit.* 5. *part.* 1. *l.*27. *tit.*3. *lib.*1. *l.*2. *tit.*21. *lib.*2. *ordin. l.*7. *tit.*3. *lib.*1. *recopil.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Germonius *lib.*2. *de sacror. immunit. cap.*15. *num.*13. Boetius Epon. *hic*, Sylvester *in summa, verbo Immunitas* 1. *num.* 3. Azor *part.*2. *instit. mor. lib.*9. *cap.*9. *quæst.*8. P. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.*3. *cap.*13. *num.*13. Bonac. ad Bul. cœnæ Domini, *q.* 19. *punct.*3. *§.*1. *num.*5. Coriolanus *in explicat. ipsius Bullæ, excommun.* 18. *vers.* 5. Gregor. Lopez, & Didacus Perez *in dictis legibus partit, & ordin.* Altesserra *de Ducibus, lib.*3. *cap.*16. & *lib.*6. *dissert. cap.*17. Conclusionem hanc illustrat Sperell. *decis.* 51.

9 Impugnatur conclusio. Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti juris consideratione; nam munus hospitis recipiendi est patrimoniale, *l.*3. *§. munus, ff. de muner. & honor.* ibi: *Munus hospitis recipiendi, non personæ, sed patrimonii onus est.* Et *l. sunt munera, ff. de vacat. & excus. mun. l.*3. *Cod. de muner. patr. lib.*10. *junct. l. munerum, §. patrimon. ff. de muner. & honor.* sed à muneribus patrimonialibus nemo excusatur, *l. munera, §. patrimoniorum*, ibi: *Ab hujusmodi muneribus, nec Primipilarius, nec veteranus, aut miles, aliusve qui privilegio aliquo subnixus est, nec Pontifex excusatur.* Ubi Glossa deducit: Ergo nec clericus, nec Ecclesia. Quæ sententia probatur *ex l. de his, C. de Episcop. & cleric. l.*2. *C. de muner. patrim. lib.*10. Igitur domus Ecclesiarum tenentur recipere Judices, seu Legatos Principis: siquidem ab eo onere patrimoniali, quia non personæ, sed rei est, nemo excusatur, præcipuè cùm agitur de hospitio præbendo ministris Regiis; nam inter regalia jura illud præcipuum numeratur, ut non solùm Principi, verùm & ejus ministris, & Consiliariis habitatio præbeatur, *l.*2. *& per tot. C. de metatis, & epid. lib.*12. *l.*1. *& per tot. tit.*15. *lib.*3. *recopil.* docent Avendanno *in diction. verbo Huespedes*, Aviles *in cap.*8. *Prætorum, verbo Dineros.* Mastrillo *de Magist. lib.*3. *cap.*10. *num.* 178. Solorzanus *de jurib. honor. n.*416. qui numero sequenti cum Otalora, & Gregorio Lopez resolvit, Ecclesiasticos ab hoc onere exemptus non esse, nisi specialis immunitas illis concedatur: ergo ritè, & rectè Comites, & alii judices possunt hospitium sibi vindicare in domibus Ecclesiarum, etiamsi in eis clerici habitent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam omnes fideles, maximè Ecclesiastici, tenentur hospitalitatem exercere, *cap.* 1. *cap. quiescamus, & per tot.* 42. *dist.* probavi *in cap.* 2. *de suppland. neglig. cap.* 1. *de empt. & vendit.* Ergo non debent eximi ab hospitio judicum, & aliorum Magistratuum.

10 Immunitas quæ, & quotuplex. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus rationem ut assignemus sciendum est, immunitatem dici quasi muneris vacationem, exemptionem, seu libertatem à muneribus alioqui communibus, ita nimirum dictam, quasi expertem muneris, vel sine munere, idest onere: munus enim præter donum significat etiam nunc onus, nunc officium sine dignitate, & honore, *l. munus* 18. *ff. de V. S.* quapropter immunitas Ecclesiastica ita definitur: *Est jus, quo loca, vel personæ Ecclesiasticæ à communi onere, seu obligatione liberæ, & exemptæ sunt.* Et ideò alio nomine vocari solet libertas, seu exemptio Ecclesiastica, *cap. adversus, hoc tit.* docent Covar. *lib.*2. *variar. cap.* 20. Lopus *de libert. Eccles. part.*2. *q.*11. Suarez *de censur. disput.*21. *sect.*2. *num.*89. Azor *tom.*1. *lib.*9. *cap.*8. Hæc autem immunitas, seu emunitas, ut voluerunt Pitheus *in Glossario*, Zerda *in advers. cap.* 91. ecclesiastica est triplex. Prima localis, quæ competit Ecclesiis, & aliis piis locis, de qua *in cap. inter alia, hoc tit.* Secunda personalis, quæ competit Ecclesiasticis personis, etiam in ordine ad causas, de qua *in cap. non minus, hoc tit. cap. clerici, de judiciis, cap.*1. *de foro compet.* Tertia realis, quæ competit Ecclesiasticis rebus, seu bonis, de qua in præsenti textu agitur.

11 Traditur ratio decidendi. Ideò autem in domibus Ecclesiarum judices, & sæculares Magistratus nequeunt hospitium quærere, aut sibi vindicare, quia hæc immunitas ab hoc patrimoniali munere præbendi hospitium, jam ab Imperatore Constantino concessa fuerat *in d. l.* 1. *de Episcop. & Cleric.* & in formula ipsa immunitatis Ecclesiasticæ relata à Marculfo *lib.* 1. *formul. cap.* 3. specialiter cavetur, ne Ecclesiæ, villæ, aut possessiones mansiones, seu paratas præstent. Solebant enim subditi hospitio non modò recipere missos, & Legatos Principis, Comites, & eorum ministros, verùm & viaticum eis pro uniuscujusque dignitate præstare. Verba sunt: *Statuentes ergo, ut neque vos, neque juniores, neque successores vestri, nec ulla publica judiciaria potestas, quocumque tempore in villis ubicumque in regno nostro ipsi Ecclesiæ, aut Regia, aut privatorum largitate collatis, aut qui postea fuerint collaturi, aut ad audiendas altercationes ingredi, aut freda de quibuslibet causis exigere, nec mansiones, aut paratas, vel fidejussores tollere non præsumatis, &c.* Unde descriptum ferè privilegium monasterii Corbejensis à Clotario datum, quod extat apud Sirmundum *tom.* 1. *Concil. Gall.* & privilegium Laurishamensis monesterii, quod auctorem habet Carolum Magnum *in Chronico Laurishamensi*; & tot alia, quæ passim occurrunt. Sed reverentia Regiæ emunitatis vix continuit Comites. Pauliacensem villam cœnobii Floriacensis crebra Arnusti Comitis metatione attritam luget Aymonius Floriac. *lib.* 2. *de miracul. S. Benedicti, cap.* 5. *Nam Arnustus quidam fuit vir sæcularis militiæ, clarus stipendiis, qui ab Archembardo hujus loci Abbate beneficiario jure aliqua ex possessionibus monasterii sibi tradita possidebat: hic oblitus benefactorum, fidei quoque, quam sacramento Sancto spoponderat Benedicto, ac illi pro posse famulantibus monachis, Pauliacensis parochiæ prædium assidua exinanibat metatione.* Carolus Magnus *lib.* 3. *Capitul. cap.* 39. ibi: *De missis nostris discurrentibus, vel cæteris propter utilitatem nostram iter agentibus, ut nullus mansionem contradicere eis præsumat.* Luduvicus in Synodo Ticinensi, ibi: *Quando etiam Episcopos, Abbates, vel Comites, seu fidelium nostrorum quempiam in propria villa morari contigerit cum suis, in suis maneant domibus, ne sub obtentu hospitii vicinos opprimant.* Illustrat Bignonius *in notis ad Marculfum, libro* 1. *cap.* 4. à quo munere paratarum immunitas Ecclesiæ domibus competit, sicut etiam in regnis Hispaniæ à Regibus Catholicis concessum est, ne in domibus Clericorum sine consensu, & voluntate ipsorum hospitium aliquis quærat, *l.* 27. *tit.* 3. *lib.* 1. *ordin.* cum hac tamen limitatione, ut scilicet hæc immunitas non competat, quando Princeps ipse, vel ejus filii iter faciunt per aliquem locum, *l.*7. *tit.* 21. *lib.*2. *ordin.* unde agnoscitur differentia, quæ versatur inter Ecclesiam ipsam, & ejus domos; nam in Ecclesia nemo hospitium vindicare valet, non quia immunitas ab eo munere Ecclesiæ concessa sit, sed propter honestatem, ut exprimitur *in d. l. penult.* ibi: *Porque seria cosa muy fea, y deshonesta, que las Iglesias que son casas de Dios, &c.* in domibus autem Ecclesiarum hæc inhonestas non versatur, & ideò immunitas concessa fuit, quæ cessavit ex illa magna causa, videlicet

supervenientibus Rege, Regina, vel eorum filiis, ut ex Concilio Salisbur. & dicta lege ordinamenti probavi. Magna autem cum ratione hæc immunitas non præbendi hospitium concessa fuit domibus Ecclesiarum, & Clericorum; nam similis immunitas competit militibus armatæ militiæ, *l. his oneribus*, *ff. de vacat. & excus. muner.* ibi: *Angariarum præstatio, & recipiendi hospitis necessitas, & militibus, & liberalium artium professoribus remissa sunt*. Medicis etiam, & legum Doctoribus, *l. Medicos*, *C. de profess. & med. lib.*10. ibi: *Nec in Provinciis hospites recipere*. Grammaticis, Oratoribus, & Philosophiæ Præceptoribus, *in l. fin. C. de Fabric. & Archiatris*, *in l. Fabriciensium*, *l. Archiatros*, *C. de metatis*. Cubiculariis Principis *in l.*2. *C. de Præpositis sacri cubic. lib.* 12. *Domus quoque eorum, vel in hac sacratissima urbe, vel in alia qualibet positas civitate ab omni hospitum cujuslibet dignitatis inquietudine vindicamus*. Decurionibus, & silentiariis, *in l.* 3. *C. de silentiariis*, *eod. lib.* Militantibus in sacris scriniis, *l. in sacris* 9. *C. de proximis sacror. eod. lib.* ibi: *Super domibus quoque, quas in provinciis possident, metatorum molestiis liberantur*. Si ergo omnibus iis hæc immunitas concessa est, multò magis domibus Ecclesiarum, & clericorum competere debet; & si habitent pater, fratresve cum filio clerico, immunes sunt ab hospitio præbendo, nisi ea præstatio nummaria pensione solvatur. Marinis *lib.*1. *resol. cap.*167. Si autem Ecclesia, aut persona Ecclesiastica acquirat titulo universali, vel particulari domum subjectam hospitationi regiæ, vulgò *de casa y aposento*, tenetur eandem hospitationem tanquam onus reale præbere, ut decisum fuisse sæpiùs in supremo regali Consilio refert Guzman *de evict. quæst.*7.

12 Dilutio dubitandi ra... Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam munus suscipiendi hospites, de quo in præsenti agitur, non est, nec censeri potest patrimoniale, quia patrimonii munus tantùm est, & censetur illud, in quo sumptus petuntur, & erogantur, *l.*1. §. *patrimonii*, *ff. de muner. & honor. l. fin.* §. *patrimoniorum*, *ff. eod. tit.* ibi: *Patrimoniorum sunt munera, quæ sumptibus patrimonii, & damnis administrandis expediuntur*. Et hinc illa tantùm munera Philosophis remissa negantur, quæ sumptibus expediuntur, non verò alia, ut constat *ex l. in honoribus*, §. *Philosophis*, *ff. de vacatione & excusat. muner.* Quod autem in proposito, ut dicimus, suscipiendi hospites munus ab eis, qui ad illud tenentur, absque ullo sumptu expediatur, constat *ex l. devotum*, *C. de metatis*, *lib.*12. ibi: *Solam sanè hospitalitatem sub hac observatione concedimus, ut nihil ab hospite, quod vel hominum, vel animalium pascuis necessarium creditur, postuletur*. Et *ex l. unic. de salgamo hospit. non præst. eod. lib.* quibus consonat lex 10. 12. & 19. *tit.*15. *lib.*3. *novæ recopil.* docuerunt Glossa *in l.*1. *C. de Episcop. & Cleric.* Ægidius Thom. *in tract. de collect.* §. *Subjicio*, *num.* 12. Deinde, quia etsi hoc munus recipiendi hospites esset patrimoniale, nihilominus tamen domus Ecclesiarum ab eo immunes deberent censeri, cùm speciali privilegio ea immunitas concessa sit à Constantino *in d. l.* 1. & ab eis etiam patrimonialibus muneribus illi omnes immunes sint, quibus id speciali privilegio concessum est. Textus disertus *in l. sunt munera*, *ff. de vacat. muner.* ibi: *Præter eos, quibus principali beneficio concessum est*. Ubi Glossa, Bartolus, & Alberic. *in rubric. ff. de mun. & honor.* Unde Petrus Antibolius *tract. de mun.* §.4. *num.*30. *vers. vel aliter*, concludit, quod speciale est in Ecclesia de clericis, ut non teneantur ad suscipiendos hospites in suis domibus, licèt munus sit patrimoniale, propter speciale beneficium dictæ legis 1. sicut & sunt plures alii, qui speciali beneficio legis hoc munere reperiuntur exempti. Nec obstant textus *in d. l. sunt munera*, ibi: *Nec ullum aliud privilegium*, *l. fin. ff. de muner. & honor.* ibi: *Qui privilegio aliquo subnixus est:* ubi doceri videtur etiam, nec virtute privilegii competere immunitatem ab hoc munere hospitem recipiendi; nam illa verba referenda sunt ad eos, qui alia privilegia generalia immunitatis habent, non verò speciale hujus immunitatis, ut Ecclesia, & clerici habent. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, pro cujus solutione dicendum est, hospitalitatem dupliciter considerandam esse: primò quatenus procedit ex æquitate, & liberalitate, quæ omninò arbitraria est, & in sola virtute consistit, de qua *in l. si verò*, *vers. Idem ait*, *ff. de iis qui dejecerunt: l. & habet*, *ff. hospites*, *ff. de precario*, *l. postliminii*, *ff. in pace*, *ff. de captivis*; cujus symbolum describitur ab Aul. Gellio *lib.*5. *noctium*, *cap.*13. Alex. ab Alex. *lib.*4. *dier. genial. cap.*10. & effectus juris, qui ex ea resultant, tradunt Decius *consil.*8. Menochius *de arbitr. casu* 160. *nu.*19. Tiber. Decianus *volum.*3. *consil.*66. *nu.*36. De hoc hospitio accipiendi sunt textus *in cap.*1. *de empt. & vendit. cap.*2. *de suppl. neglig. cap. de monachis*, *de præbend.* Secundo modo consideratur hospitium, quatenus tendit ad munus, & onus, de quo *in l. milites*, §. *munus hospitis*, *ff. de muner. & honor. l.*3. *C. de muner. patrim. lib.*10. à quo immunes sunt clerici *ex d. l.* 1. *C. de Episcop. & Clericis*, ubi Odofredus.

C A P U T II.

Gregorius *Agnello Episcopo* a *Terracinensi*.

PErvenit ad nos, quosdam illic, quod dici nefas est, *b* arbores colere, & multa alia contra Christianam fidem illicitè perpetrare. Et miramur, cur hoc fraternitas vestra districta emendare ultione distulerit. Ea propter scriptis vos præsentibus adhortamur, ut hos diligenti investigatione perquiri, & veritate cognita talem in eis faciatis exercere vindictam, quatenus & Deus placari possit, & aliis eorum ultio correctionis exemplum sit. Scripsimus autem & Mauro nunc Vicecomiti, ut fraternitati vestræ in hac re debeat adhibere *c* solatia, dummodo ad comprehendendos eos invenire excusationem aliquam non possitis. Quia verò comperimus multos se à murorum vigiliis excusare, sit fraternitas vestra solicita, ut nullum nec per nostrum, vel Ecclesiæ nomen, aut quolibet alio modo defendi à vigiliis patiatur, sed omnes generaliter compellantur: quatenus cunctis vigilantibus, meliùs, auxiliante Domino, civitatis valeat custodia procurari.

N O T Æ.

1 a TErracinensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & integram hujus textus restituo ex ipso regestro D. Gregorii, ubi *lib.*7. *indict.*1. *epist.* 20. reperitur hic textus. Terracina civitas est Italiæ, in antiquo Latio littorali, quod hoc tempore vocamus Romanam Campaniam, propè mare, suprà elatum collem sita est: fuit Colonia Romanorum, & ejus meminerunt Livius, Lucanus, & Frontinus, ut refert Ughel. *tom.* 1. *Italiæ*, *fol.*195. Urbs est admodum civilis, jam Episcopali Cathedra ornata ab Apostolorum temporibus, & inter Ecclesias Romanæ Provinciæ numeratur, ac immediatè Romano Pontifici paret. Agnello ejus Episcopo, qui temporibus Magni Gregorii ex anno 566. usque ad annum 595. Ecclesiam eam rexit, missa est præsens epistola. Ejus historiam narrat Baronius *tom.*8. *anno Christi* 598. Cùm enim noster Gregorius Magnus eo anno, quo pax cum Agilulpho Rege Longobardorum, qui totam ferè Italiam devastaverat, diutiùs tractata, & sæpiùs impedita esset, tandem suggerente Theudelinda conjuge Agilulphi firmissima facta fuit, ut refert Walfridus *lib.*4. *de gestis Longob.* & ne interim dum pacta injiciantur, sub velamento pacis aliquid infaustum ageretur, Gregorius suos in diversis locis positos, ut interim vigilarent, admonuit, dum *lib.*7. *indict.*2. ad Joannem Caralitanum in Sardinia Episcopum ita scribit: *Cognoscatis autem Abbatem, quem ad Agilulphum antè multum jam tempus transmisimus, pacem cum eo, Deo propitio (quantùm nobis ab excellentissimo Exarcho scriptum est) ordinasse. Et ideò quousque pacta de confirmatione pacis ipsius conscribuntur (ne fortè hostes nostri in hac dilatione ad partes illas iterum velint accedere,) murorum vigilias, & solicitudinem in locis omnibus facite adhiberi. Et confidimus in Redemptoris nostri potentia, quia adversariorum nobis incursus, vel insidiæ denuò non nocebunt.* Et iterum *lib.*7. *epist.*20. eundem monet, ut in locorum custodia invigilare solicitiùs curet, ne tempore fœderis consummato, pace nondum firmata, aliquid mali patiantur à Longobardis. Sic etiam in præsenti Agnellum Episcopum monet, ut Terracinam civitatem diligenter custodiendam curaret, ita ut nec homines Ecclesiastici à murorum custodia excusarentur. Quam curam Magni Gregorii circa temporalia defendit, & miris laudibus commendat Baronius ubi suprà.

b Arbo-

b *Arbores colere.*) De lucis, & eorum superstitione plura adduximus *in cap. 4. de transact.*

c *Solatia.*) Auxilium videlicet, quod vulgò dicimus brachii sæcularis, de quo egi *in cap. 1. de offic. ordin.*

COMMENTARIUM.

2 Difficile valdè visum est juris interpretibus, quod in præsenti jubet Gregorius, videlicet neminem, quantumvis Ecclesiastica persona sit, immunem esse à vigiliis murorum, sive excubiis tempore belli; siquidem clericis, & ecclesiasticis personis prohibitum est quocumque in bello arma sumere, militiæque nomen dare, *cap. eos qui, 20. quæst. 3. cap. ex multa, §. de Clericis, de voto:* probavi *in cap. fin. de clericis conjug.* & *in cap. petitio, de homicid.* Accedit immunitas concessa personis Ecclesiasticis *in cap. non minùs, hoc tit. l. 2. C. de Episcop. & Cleric.* Nam licèt vigiliarum, & excubiarum onus ad omnes spectet, ut alia quæ respiciunt communem præstationem; ab hac tamen communi regula eximi debent quicumque speciali aliquo privilegio exempti sunt, & per consequens ab hoc communi onere clerici immunes esse debent; nam quid illis immunitas proderit, si cum laicis communi regula æstimentur? quare ut Doctores textum hunc exponant, varia adduxerunt. Martha *de jurisdict. 4. part. centur. 1. casu 1. num. 20.* post Panormitanum, Gregorium accipit non de clericis, sed de hominibus Ecclesiæ, & ejus servis, qui etsi aliàs immunes sint à muneribus personalibus, *cap. Ecclesiarum, 12. quæst. 2.* tamen necessitatis tempore immunitate non gaudent. Alii accipiunt textum hunc de civitatibus, in quibus Dominium temporale Ecclesia obtinet, ut erat civitas Terracina; quo casu æquum esse ajunt, clericos, & religiosos vigilias, & excubias agere pro ipsis muris custodiendis. Alii tandem præsentem textum restringunt ad irruptiones, & invasiones infidelium, Sarracenorum videlicet, vel similium hominum sceleratorum. Sed omissis his sententiis, placet doctrina Innocentii, Hostiensis, & Butrii in præsenti, qui accipiunt Gregorium pleniùs, & generaliter de cunctis clericis, & clericorum servis, vel personis Ecclesiasticis, in quovis improviso, subitaneo, seu repentino motu, atque communi totius populi periculo; si modò occurrat casus magnæ necessitatis, in quo sive de civitatibus agatur, quarum temporale dominium sit Ecclesiæ, sive de aliis, sive de grassationibus, sive invasionibus fidelium, aut aliorum, etiam latronum; semper enim his casibus tenentur clerici ad vigilias, & excubias faciendas, cùm nulla major sit pietas, quàm patriam defendere, *cap. fortitudo, 23. q. 3.* præcipuè cùm his casibus detur periculum animarum, si civitas ab hostibus occupetur, *c. igitur sæpè, 3. q. 1. cap. placuit, 26. q. 3.* & salus patriæ in discrimen vertetur, cui omnes consulere tenentur, ac præcipuè clerici, *cap. 1. 87. distinct. cap. dilecto, de sent. excomm. lib. 6.* nec privata immunitas saluti publicæ præponenda est. Sidonius *lib. 7. epist. 9.* ad Gacchum, ibi: *Parum in commune consulitis; & cùm in consilio convenitis, non tam cura publicis mederi periculis, quàm privatis studere fortunis. Oportet* (inquit Plinius *lib. 7. epist. 18.*) *privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre, multoque diligentiùs muneri suo consulere, quàm facultatibus.* Tacitus de Britannis agens, *in vita Julii Agricolæ*, ait: *Nihil aliud adversùs validissimas gentes pro nobis utilius, quàm quod in commune non consulant; rarus duabus, tribusque civitatibus ad propulsandum commune periculum conventus; ita dum singuli pugnant, universi vincuntur.* Etenim si his casibus injusta esset clericorum immunitas, qua securitas publica negligeretur, insuperque haberetur; ipsi potiùs exemplo, quàm vacationis immunitate publicam læderent disciplinam, ut ajebat Seneca *lib. 1. de clementia*, ibi: *Si sanis hominibus publica privatis potiora sunt, sequitur ut is quoque charior sit, in quem se Respublica convertit; quippe publicæ salutis curam privatæ quieti præponit.* Unde Romana plebs adversùs Senatores, qui se immunes à militia asserebant, his verbis indignabatur: *Patres militarent, Patres arma caperent, ut penes eosdem pericula belli, penes quos præmia essent.* Ita textum hunc accepisse videtur Alfonsus Rex *in l. 52. tit. 6. part. 1.* ubi Gregorius: & notarunt plures congesti à Barbosa *in remiss. ad ordinat. Lusit. lib. 2. tit. 1. capite 11.* Robertus *libro 2. rer. judic. cap. 11.* Unde & ob eandem publicam utilitatem etiam Ecclesiasticos teneri ad viarum, & fontium, pontiumque refectionem, & pro locustis capiendis contribuere, resolvunt Robertus *lib. 2. cap. 3.* Narbona *in l. 57. gloss. unic. tit. 4. lib. 2. recopil.* Tamburin. *de jure Abbat. tom. 3. disput. 12. quæsit. 4.* Gibalinus *de irregul. cap. 4. difficult. ult.* Menchaca *lib. 1. usufreq.* Diana *part. 1. tract. 2. resol. 76.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 4. capite 14.* Montalvo *in l. 1. tit. 4. lib. 1. fori*, Germonius *libro 3. de sacror. immunit. cap. 12. num. 22.* Chopinus *lib. 3. de sacra pol. tit. 2. in princip.* Marinis *tom. 1. decis. 36.* Quæ hucusque adduximus, procedunt tempore magnæ necessitatis, ubi adest periculum commune, aliàs Ecclesiastici non debent cogi ad vigilias, excubiasque faciendas, *cap. fin. de censibus, in 5. compil.* ibi: (Gravi nobis ven. f. n. Bracharensis Archiep. questione monstravit, quod Rex Portugalen. non attendens, quod servus secundùm Apostolum suo domino aut cadit, aut stat, clericos, aut alios religiosos, tam in criminalibus, quàm in civilibus causis, respondere compellit coram judice sæculari: nec considerans, quod obsequiis adscripti divinis ab omni servitute debent esse prorsus immunes, angariis, & parangariis fatigat eosdem: nec his contentus, eos ad muros faciendos, vel reficiendos, necnon in expeditionem, & ad excubias, quæ illorum vulgari annundinæ, vel attalaja dicuntur, ire cogit invitos. Quia igitur tantam Dei, & Ecclesiæ injuriam nolumus, sicut nec debemus, æquanimiter sustinere, præsertim cùm charissimus in Christo filius noster Fredericus Rom. Imperator illustris generali lege sanxerit, ut omnes omninò Ecclesiæ, & Ecclesiasticæ personæ ab omnibus sæcularibus talliis, & exactionibus, angariis, & parangariis sint immunes, nec nisi coram Ecclesiastico judice valeant conveniri: disc. v. m. quat. prædictum Regem, ut ab omni clericorum, & aliorum religiosorum super his gravamine conquiescat, monere, ac inducere procuretis; alioquin tam ipsum, quàm alios ab hujusmodi temeritate desistere, per censuram Ecclesiasticam appellatione remota cogatis.) Apud quem tamen sit jurisdictio cognoscendi de hac necessitate, an videlicet necessitas sit urgens, vel non, disputat Boetius Epon. *in præsenti, num. 11. & 12.*

C A P U T III.

Gregorius *Vitali a Defensori Sardiniæ.*

INdicatum nobis est, quod quidam Caralitanæ Ecclesiæ clerici disciplinam sui refugientes Episcopi, contra eum solatium tuæ *b* defensionis exquirant, atque per hoc illi, quod dici grave est, contumaces existant. Quam rem, si ita est, omninò durè suscepimus. Dicitur etiam, quod suæ actus deserentes Ecclesiæ, in aliorum se obsequiis, ac laboribus occupantes, ubi nomen dederunt militiæ, inveniantur extranei. Experientiæ ergo tuæ denuntiamus, ut nihil deinceps tale aliquid facere præsumat: sed si cujusquam clerici, ut assolet, culpæ casus emerserit, in qua sibi petere debeat adjutorem, ad eundem Episcopum reverenter accede, & sicut causæ meritum cognoveris, non defensor culpæ, sed potiùs intercessor existe: ut hac provisione & poscenti feras auxilium, & jura Præpositi non turbentur. Si qui verò sunt, qui justa poposcerint, eis per te auxilium Sedis Apostolicæ non est negandum. Sed tamen ita servandum est, ut uniuscujusque Episcopi reverentia, & Clericorum disciplina per defensionis tuæ experientiam minimè solvatur. Dictum est nobis etiam, quod rustici possessionis ejusdem Caralitanæ Ecclesiæ jura propria deserentes, in privatorum possessionibus culturam laboris exhibeant. Ex qua re agitur, ut possessiones Ecclesiæ, proprio in aliis occupato cultore, depereant, atque ad *c* tributa sua persolvenda idoneæ non existant. In qua re experientiam tuam volumus omninò esse solicitam, ne tale quicquam fieri posthac nostra auctoritate data tibi permittere debeas: sciturus quod si neglexeris, nostros exinde de minori tua solicitudine contra te animos commoveri. Cognovimus etiam, quod monasteria servorum Dei vel etiam fœminarum pro suo

quisque libitu, & diversarum causarum executione perturbet: quod omninò non gratè suscipimus, tuamque experientiam ex hoc commonemus, ne quemquam hoc usurpare denuò accepta nostra auctoritate permittas: sed Episcopo loci ipsius, sub cujus degunt moderamine, curæ sit eorum causas, utilitatesque disponere. Valdè enim est incongruum, ut omisso eo, alius quilibet eorum se causis admisceat. Sed ille eorum vitam competenti, regularique debet moderamine disponere, qui pro commissis eorum sibi animabus compellitur reddere rationem.

NOTÆ.

1 a *Vitali defensori.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & in ipsis epistolis Gregorii *lib.*7.*indict.*2.*epist.*66. ex quo regestro ita restituo integram hujus textus. De defensore, & ejus officio nonnulla adduxi *in cap.*1. *de transact. cap.*3. *de testibus.*

2 b *Defensionis.*) Inter munia, ministeriaque defensoris illud præcipuum erat, oppressos defendere, excessibusque Prælatorum resistere: unde ajebat Baronius *tom.*7. *anno* 598. *num.*16. quod proprium defensorum officium erat pauperes, Ecclesiasque defendere, qui ideò mitti solebant à Romano Pontifice per diversas Provincias, quibus & alia negotia diversi generis delegare consueverant, ut patet ex formula ipsa hujus officii, quam his verbis refert noster Gregorius *lib.*4. *epist.*25. *Ecclesiasticæ utilitatis intuitu id in nostro sedit arbitrio, ut si nulli conditioni, vel corpori teneris obnoxius, nec fuisti clericus alterius civitatis, aut in nullo tibi canonum obviant statuta, officium Ecclesiæ defensorum accipias, ut quicquid pro pauperum commodis tibi à nobis injunctum fuerit, incorruptè, & vivaciter exequaris, usurus hoc privilegio, quod in te habita deliberatione contulimus, ut omnibus, quæ tibi à nobis fuerint injuncta, complendis operam tuam fidelis exhibeas, redditurus de actibus tuis sub Dei nostri judicio rationem.* Sed quia ipsi defensores ultra sibi concessa aliena usurpabant, fovendo ipsos delictorum perpetratores potiùs quàm defendendo innocentes, & primam causæ cognitionem ipsis Episcopis auferendo; ideò Gregorius in præsenti reprehendit Vitalem defensorem: cujus increpationis meminit ipse Gregorius *lib.*7. *epist.*67. dum Januario Episcopo Caralit. ita scribit: *Dicitur, quod aliqui ex contumacibus vestris clericis, ut defendi contra vos valeant, ad Vitalis defensoris nostri patrocinia convolarint. Unde ad eum scripta nostra direximus, ne quemquam clericorum vestrorum contra vos irrationabiliter denuò audeat defensare: sed si culpæ casus emerserit, & gravis non est veniam mereatur, intercessor apud vos magis accedere debeat, quàm defensor.* Et hunc etiam excessum idem Gregorius reprehendit in Romano defensore Siciliæ, *libro* 9. *epist.*32. in hæc verba: (Pervenit ad nos, quod si quis contra clericos quoslibet causam habeat, despectis eorum Episcopis; eosdem clericos in tuo facias judicio exhiberi: quod si ita est, quia valde constat esse incongruum, hac tibi auctoritate præcipimus, ut hoc denuò facere non præsumas. Sed si quis contra quemlibet clericum causam habuerit, Episcopum ipsius adeat, ut aut ipse cognoscat, aut certè ab eo judices deputentur; aut si fortè ad arbitros eundum est, partes ad eligendum judicem ab ipso executio deputata compellat. Si quis verò vel clericus, vel laicus contra Episcopum causam habuerit, tunc te interponere debes, ut inter eos aut ipse cognoscas, aut certè te admonente sibi judices eligant. Nam si sua unicuique Episcopo jurisdictio non servatur, quid aliud agitur, nisi ut per nos, per quos Ecclesiasticus custodiri debuit ordo, confundatur? Item nunciatum est nobis, quia quosdam clericos, qui à Reverendissimo fratre nostro Joanne Episcopo, exigente culpa in pœnitentiam missi sunt, nesciente illo tua illos exinde auctoritate ejeceris, quod si verum est, rem te omninò inhonestam, & non leviter increpandam fecisse cognoscas. Eosdem ergo clericos Episcopo suo sine mora restitue, & hoc de cætero cave committere: quia si neglexeris, nostros te noveris non mediocriter motus incurrere.)

3 c *Tributa.*) Ecclesiæ ipsi, cujus possessiones colebant, quæ ita præscribunt leges Bajubariæ *tit.* 1. *l.*1. *cap.*4. (De colonis, vel servis Ecclesiæ qualiter serviant, vel qualia tributa reddant, hoc est, agrarium secundùm quod habet, donet; & pascuarium delolvat secundùm usum provinciæ. Secundò andecingas legitimas, hoc est perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transverso, quadraginta in longo, arare, seminare, claudere, colligere, & tradere à tremisse, unusquisque accola ad duo modia sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat; & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, præcidere, vindemiare. Tertiò reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pullos quatuor, ova quindecim reddant. Quartò parafredos donent, aut ipsi vadant, quò eis injunctum fuerit. Angarias cum carro faciant usque 50. leucas, ampliùs non minentur. Quintò ad casas dominicas, stabulare, fœnile, granicam, vel tuninum recuperandum pedituras rationabiles accipiant, & quando necesse fuerit, omninò componant: calcifurnium ubi propè fuerit, ligna, aut petras L. homines faciant: ubi longè fuerit, C. homines debeant exire, & ad civitatem, vel ad villam, ubi necesse fuerit, ipsam calcem trahant.) Illustrat Lemaistre *de juribus Eccles. lib.*3. *cap.*6.

COMMENTARIUM.

Ex præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Agricolæ prædiorum Ecclesiæ non debent deserere culturam prædiorum, & ad alios agros colendos se transferre.* Probant idem Gregorius *lib.*10. *indict.*5. *epist.* 27. ibi: *Petrus, quem defensorem fecimus, quia de massa juris Ecclesiæ nostræ, quæ Vitellas dicitur, oriundus sit, experientiæ tuæ benè est cognitus; & ideo quia ita circa eum benigni debemus existere, ut tamen Ecclesiæ utilitas non lædatur, hac tibi præceptione mandamus, ut eum districtè debeas commonere, ne filios suos quolibet ingenio, aut excusatione foris alicubi in conjugio sociare præsumat, sed in ea massa, cui lege, & conditione ligati sunt, socientur, in qua re etiam & tuam omninò necesse est experientiam esse solicitam, atque eos terrere, ut qualibet occasione de possessione, cui oriunde subjecti sunt, exire non debeant. Nam si quis eorum exinde, quod non credimus, exire præsumpserit, certum illi sit, quia noster consensus nunquam illi aderit, ut foris de massa, in qua nati sunt, aut habitare, aut debeant sociari, sed & superscribi terram eorum.* Et *l.*5. & 6. *l. omnes* 8. *l. si coloni* 14. *l. litibus* 19. *l. cùm scimus* 21. *§. illud*, *l. penult. §.*1. *C. de colonis Palæst. cum sequent.* Illustrant Cujacius, Tuldenus, & Peresius *ad tit. C. de agricolis*, Valascus *de jure emphyt.* 1. *p. q.*37. Donellus *lib.*2. *comment. cap.*9. Petrus Gregor. *lib.*18. *syntag. cap.*23. Connanus *lib.*2. *comment. cap.*1. Lemaistre *lib.*3. *de juribus Eccles. cap.*4. 4 *Conclusio traditur, & probatur.*

5 Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Agricolæ etiam adscripti culturæ prædiorum liberi sunt, & tanquam homines liberi judicantur, *cap. multorum* 2. *de Judæis*, *l. ne diutiùs* 20. *C. de agricolis*, *lib.*11. authentica *adscriptitios*, *C. de Episcop. & Cleric.* *l.*64. *tit.*5. *l.*18. *tit.*6. *part.*1. *l.*6. *tit.*22. *partit.*4. P. Gregorius *lib.*18. *syntag. cap.*22. Pancirola *lib.*2. *variar. cap.*77. Amaya *in l.*29. *C. de Decur. lib.*2. D. Nicolaus de Castro *in l. unic. C. de cap. civium*, *ex num.*21. Solorzanus *de jure Indiar. lib.*1. *cap.*3. Faber *in Jurisprud. tit.*5. *princip.* 2. *illat.*7. Connanus *lib.*2. *comment. cap.*10. Diaz *de salariis*, 2. *p. num.*30. Igitur juxta eorum libertatem possunt discedere, & agriculturam deserere, atque aliunde se transferre. *Impugnatur tradita assertio.*

6 Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, agricolarum, quos nos ab agris colendis *Labradores* dicimus, *l.*5. *tit.*20. *part.* 2. non unam esse conditionem, quippe Romani agros colebant, aut sua manu, aut opera conductitia, & mercenaria. Nec manum suam terræ ferendæ, & colendæ olim præbere dedignabatur victrix Romanorum simplicitas, ut ait Columella *lib.* 1. *de re rustic.* & ipsorum quoque Imperatorum manibus colebantur agri, si fas est credere, quod gauderet terra vomere laureato, & triumphali aratore, ut ajebat Plinius *in Panegyr.* Postea verò vilescente ruris disciplina, uti cœperunt alienis operis, tam servorum, quàm personarum conditionalium, *l. si mancipia*, *ff. de fundo instructo*, *l. quæsitum*, *§. Alfenus*, *l. cùm de lanionis*, *§. si fundum*, *ff. eod. l. ex facto* 35. *§. rerum*, *ff. de hæred. instit. l.*65. *ff. de legat.* 1. *l. ult. de doli mali*: & inter ipsa mancipia rustica ruris causa comparata, enumerabantur custos fundi, aut prædii villicus, molendarius, bubulcus, putatores, fossores, pastores, *l. si ita testamento*, *§. mulier*, *ff. de fund. instr.* Illustrant Carolus Sigonius *lib.*2. *de antiquo jure Rom. cap.*6. Brissonius *lib.*2. *select. cap.*9. Lipsius *lib.*2. *elect. cap.*15. Marcel. Donat. ad Svetonium *in Tiberio*, *cap.* 8. *tom.*6. *thesauri crit.* *De diversis agricolis.*

ri crit. Connanus *libr.* 2. *comment. capit.* 10. Guillelm. Polver. *lib.*5. *ſect. cap.* 10. unde fluxit triplex agricolarum conditio, notata *in l. ſervos* 12. *Cod. de agricolis, lib.*11. quorum alii omninò ſervi ſunt, qui juſſu & fide dominica colunt prædia, quibus ſemper adhærent, *l. ſi quis inquilinos* 112. *ff. de legat.* 1. *l. cùm de lanionis* 18. *ſ. cùm de villico, l. Sejæ* 20. *ſ.*1. *ff. de fund. inſtruct. l.* 5. *l. quemadmodum* 7. *C. de agricolis, lib.* 11. alii homines liberi, qui ſpecialiter coloni appellantur, *l.* 1. *Cod. de prædiis Tamiacis, lib.* 11. qui capitatione non ſolvunt, & dumtaxat penſionem certam præſtant domino terræ, à qua diſcedere non poſſunt, quales ſunt 30. annorum poſſeſſione quæſiti, *l.* 5. *&* 6. *l. omnes* 8. *l. ſi coloni* 14. *l. litibus* 19. *l. cùm ſcimus* 21. *ſ. illud, l. penult. ſ.* 1. *Cod. de agricolis, lib.*11. *l.* 1. *C. de Colonis Palæſt.* alii cenſiti, qui cenſibus, ſive libris cenſualibus, quibus perſonarum, & bonorum deſcriptio continetur, ſimul cum prædiis, quæ haberent, adſcribuntur, & pro capite tributum, ſive capitis cenſum præſtant, *l.* 4. *l. cùm ſcimus* 21. *cum ſequenti, C. de agric.* Illuſtrant Ramirez de Prado *ad Martialem lib.* 1. *epigr.* 62. Arniſeus *lib.* 2. *de repub. cap.* 3. *ſect.* 9. Unde & adſcriptitii, & cenſibus obnoxii, & tributarii, ſive adſcripti vocantur, *l. ſi quis presbyter* 20. *C. de Epiſcop. & cleric. l. quicumque* 10. *Cod. de re milit. l.* 1. *C. de tyron. lib.*12. *l. omnes* 6. *l. colonus* 18. *C. de agricol. l.* 2. *C. in quibus cauſis coloni, lib.* 11. ubi poſt Claſſicos Connanus *lib.*2. *comment. cap.* 10. Cujacius *in rubric. C. de agric.* Valaſcus *de jure emphyt.* 1. *p. q.* 37. Donel. *lib.*2. *comment. cap.* 9. ubi Oſualdus *lit. V*, Petrus Greg. *lib.*18. *ſyntag. cap.* 23. Schifordeg. *lib.* 3. *ad Fabrum, tract.* 26. *qu.* 6. Faber *in Juriſprud. tit.* 4. *illat.* 1. Acunna *in cap. qui ex famulis,* 56. *diſt.* Duarenus *ad tit. de ſervit. cap.* 1. Lantdmeter. *lib.* 2. *de vet. cler. cap.* 15. Baeza *de inope debit. cap.* 2. Ameſcua *de poteſt. in ſe ipſum, cap.* 17. *n.* 23. Connanus *lib.*2. *comment. cap.* 10. Huſanus *in tractat. de homin. prop.* Borellus *de præſt. Reg. cap.* 64. *n.* 39. Solorzanus *tom.*2. *de jure Ind. lib.* 1. *cap.* 3.

7 De colonis, & caſatis Eccleſiæ. Deinde ſciendum eſt, olim Eccleſiam habuiſſe in patrimonio ſuo ſervos, colonos adſcriptitios, caſatos, & originarios. De ſervis, & mancipiis plura adduxi *in cap.* 2. *de ſervis non ordin. cap.* 4. *de rerum permut.* Colonos aſſequebatur Eccleſia, aut ex donatione fidelium, cùm ipſi fundum donabant Eccleſiæ, cum quo tranſibant coloni adſcriptitii; aut emptione, ſi Eccleſia prædia de novo acquirebat, colonoſque comparat. Eodem modo caſatos acquirebat; caſati autem ſunt propriè, qui ſe caſæ, ſeu domui dedicarunt: quam ob rem ſicut qui agros colunt, coloni dicuntur; ita qui caſas, ſeu domos curant, appellantur caſati, ut probat Lemaiſtre *de jurib. Eccleſ. lib.* 3. *c.* 5. ubi docet caſatorum duo genera eſſe, ita ut alii dicantur vaſſalli caſati, alii ſervi caſati. Vaſſalli caſati ſunt homines, ſeu feudatarii deterioris notæ, qui cùm opus erat, pro Eccleſia militabant, Epiſcopoſque ſequebantur, & Eccleſiæ deſerviebant, de quibus Carnotenſis *epiſt.* 28. ibi: *Caſati Eccleſiæ, & reliqui milites penè omnes, vel abſunt, vel pace violata excommunicati ſunt.* Unde in Capitularibus Garoli *lib.* 3. *c.* 63. jubetur, ut caſati Comites, ſeu Dominos ſuos proſequantur, his verbis: *De vaſſis dominicis, qui adhuc intra caſam ſerviunt, & tamen beneficia habere noſcuntur, ſtatutum eſt, ut quicumque ex eis cum Domino Imperatore domi remanſerit, vaſſallos ſuos caſatos ſecum non retineat, ſed cum Comite, cujus pagenſes ſunt, ire permittat.* Servi caſati erant, qui domeſticis obſequiis famulabantur, quorum conditio valdè diverſa erat à vaſſis caſatis; nam vaſſi caſati ingenui erant, ac ſervos proprios habebant, qui ad eorum nutum poterant manumitti, ut apparet ex veteri inſcriptione, quam refert Juretus *ad epiſt.* 28. *Ivonis Carnot.* his verbis: *Ex beneficio S. † per Joannem Epiſcopum, & per Albertum S. † caſatum factus eſt liber Lambertus, teſte hac ſancta Eccleſia.* Deinde vaſſalli caſati non erant ſervi, ſed his tantùm conditionibus tenebantur, quibus feudatarii hodie obſtringuntur: at ſervi caſati, ut ait Cujac. *ad titulum* 2. *de feud. pag.* 485. deterioris conditionis erant, domi, focique miniſtrabant, aut rem familiarem curabant, vel ruri, vel in urbe: quapropter in alienam manum poterant pro arbitrio transferri, ut docet Lemaiſtre *ubi proximè.* Mentio iſtorum caſatorum extat *in l. ſi qui, C. Theodoſ. de bonis proſcript.* ibi: *Plena deſcriptio comprehendat, quod ſpatium, quod ſit ruris ingenium; quid aut cultum ſit, aut colatur, &c. Quis ædificiis, aut poſſeſſionibus ornatus, quotve mancipia in prædiis occupatis, vel urbana, vel ruſtica, vel quarum artium generibus imbuta teneantur; quot ſint caſarii, vel coloni.*

Unde apparet vera decidendi ratio hujus textus: nam cùm coloni, qui in perpetuum colonariæ conditioni ſe mancipabant, fierent ſervi glebæ, ſeu adſcriptitii, non poterant culturam eorum prædiorum, quibus mancipati erant, deſerere, & aliò ſe transferre, pari modo ac curiales, qui ſe curiæ devovebant, qui ideò non poterant officiis, & functionibus curiæ renunciare, *l. cùm per alios, C. de colonis Palæſt. lib.*11. immò nec momento quidem temporis à prædiis ſe ſeparare poterant, *l.* 15. *C. de agricolis;* & ideò domini ſimiles colonos debebant in cenſum referre, & profiteri apud acta, vel cenſitorem, unà cum ipſis prædiis; quia pars prædiorum ſunt, & veluti membra quædam fundi, *l.* 4. *§.* 5. *&* 8. *de cenſibus.* Suffragantur Imperatores *in l.* 7. *de agricolis,* dum docent, quemadmodum originarios colonos abſque terra, ita ruſticos, cenſitoſque ſervos vendi non licere, nec permutari, vel obligari; immò nec eos ſine prædiis legari poſſe, reſpondit Marcianus *in l. ſi quis inquilinos* 112. *ff. de legat.* 1. adeò autem prædio adſcripti adhærent, ut etiam in ſobolem conditionem ſuam transferant, nec ab ea conditione privilegio, dignitate, aut officio liberentur, ſed nec cenſus auctoritate, *l.* 11. *C. de agricolis, lib.* 11. tenentur enim ſemper inhærere ſuis prædiis, à quibus nec momento quidem temporis amoveri poſſunt; & ſi aliò migraverint, eos ad locum, ubi cenſiti, vel educati, natique ſunt, Præſes provinciæ redire compellet, *l.* 6. *Cod. eod. tit. de agricolis:* cogetque profugos, qui ſine domino vagantur, & agros deſerunt, ad prædia ſua redire, etiam per manus injectionem, ſicut pleriſque in locis nunc fit in animalia vaga, & errantia, *ex l.* 1. *C. Theodoſ. ſi vagum mancipium petatur.* Receptatoribus etiam colonorum præcipiet judex, ut fugitivos reddant, & præter temporis capitationem, etiam argenti 12. libras fiſco inferant, *l.* 12. *eodem tit. de agricol.* Nec in hac parte ullum ſpeciale jus obtinet Eccleſia, ſed utitur communi jure, quod omnibus privatis in colonos, & adſcriptitios competit: quare malè veteres compilatores dum hoc jus retrahendi colonos fugitivos ad propriam culturam in præſenti epiſtola docuit Gregorius, textum hunc compilarunt ſub titulo de *immunitat. Eccleſ.* quaſi in hac parte Eccleſia ſpecialem immunitatem, aut peculiare privilegium continetet. 8 Traditur ratio decidendi.

C A P U T IV.

Ex Concilio a Lateran.

NOn minùs pro peccato, quod faciunt, quàm pro illorum detrimento, quod *b* ſuſtinent, grave nimis eſſe dignoſcitur, quod in diverſis partibus mundi Conſules Civitatis, & Rectores, necnon & *c* alii qui poteſtatem videntur habere, tot onera frequenter Eccleſiis imponunt, & ita gravibus eas, & crebris exactionibus premunt, ut deterioris conditionis ſub eis factum Sacerdotium videatur, quàm ſub Pharaone fuerit, qui divinæ legis notitiam non habebat: ille quidem omnibus aliis ſervitutibus ſubactis ſacerdotes ſuos, & poſſeſſiones eorum in priſtina libertate dimiſit, & de publicis eis alimoniam miniſtravit. Iſti verò onera ſua ferè univerſa imponunt Eccleſiis, & tot *d* angariis eas affligunt, ut eis illud quoque, quod Hieremias deplorat, competere videatur: Princeps provinciarum facta eſt ſub tributo. Sive quidem *e* foſſata, ſeu expeditiones, ſeu alia quælibet ſibi arbitrentur agenda, de bonis Eccleſiarum, & clericorum, & pauperum Chriſti uſibus deputatis, cuncta volunt ferè compleri: juriſdictiones etiam & auctoritates Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum ita evacuant, ut nihil poteſtatis in ſuis videatur *f* hominibus remanſiſſe. Super quo dolendum pro Eccleſiis, dolendum etiam eſt nihilominus pro ipſis, qui & timorem Dei, & Eccleſiaſtici ordinis reverentiam videntur

tur penitus abjecisse. Quocirca sub anathematis districtione severiùs prohibemus, ne talia de cætero attentare præsumant, nisi Episcopus, & Clerus tantam g necessitatem, vel utilitatem inspexerint, ut absque ulla occasione ad relevandas communes utilitates, vel necessitates, ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda. Si autem Consules, aut alii de cetero ista commiserint, & commoniti fortè desistere noluerint, tam ipsi, quàm fautores eorum excommunicationi se noverint subjacere, nec communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem.

NOTÆ.

a *Lateran.*) Generali videlicet celebrato sub Alexandro III. ubi *cap.* 19. reperitur hic textus, ex quo ejus integram ita transcribo. Etiam reperitur *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 4. & de hoc Concilio nonnulla adduximus *in cap. nonnulli, de rescript.*

1 b *Qui sustinent.*) Episcopi videlicet, & cæteri Prælati Ecclesiastici; unde in Concilio Lateran. sub Leone X. anno 1521. *sess.* 9. *in fine*, & §. *Cùm à jure*, ita cavetur: *Prælati etiam præmissi absque Romani Pontificis licentia ultrà consentientes excommunicationis, & depositionis pœnam ipso facto incurrant.* Idem cavetur in bulla Cœna Domini *cap.* 18.

2 c *Et alii.*) Judices videlicet sæculares, ac temporales, quos ex vulgi sermone Bonifacius VII. *in cap. penult. hoc tit. in* 6. vocat Justitiarios, & Ballivos.

d *Angariis.*) Angarias appellant Imperatores, provincialibus impositam onerum vehendorum, bajulorumque necessitatem, *in l.* 11. *Cod. de sacrosanct. Eccles. l.* 2. *Cod. de Episcop. & cleric. l.* 2. *C. quibus munerib. lib.* 10. quod fuisse patrimoniorum munus, possessionibusque, sive patrimoniis indictum, tradit Archadius *in l. ult. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor.* Inde angariarum exhibitio *in l.* 11. *ff. de vacat. muner.* præbitio *in l. ult. ff. de muner. & honor.* præstatio *in l.* 10. *§. angaria, ff. de vacat. muner.* & angariariæ naves *in l.* 4. *ff. de veteranis*. Inde etiam angarii, qui onus illud deferebant. Joannes Brodeus *lib.* 6. *miscel. cap.* 6. Solorzanus *lib.* 2. *polit. cap.* 13. & 14. Angariæ ergo sunt præstationes, quæ extra ordinem provincialibus imponuntur in transvectione armorum, & annonæ militaris, aut in aliis necessitatibus, veluti cùm petuntur jumenta, plaustra, seu naves, *l. ult. Cod. de Fabric. lib.* 11. *l.* 4. *Cod. de veteran. lib.* 12. *l. nemo* 20. *C. de cursu public. lib.* 12. *cap.* 1. *tit.* 12. *quæ sint regal. in usib. feudor.* quorum præstatio munus patrimoniale est, à quo nec milites, nec alii excusantur, *l. ult. §. patrimoniorum, el* 2. & §. *penult. ff. de muner. & honor. leg. sunt munera* 11. *ff. de vacat. muner.* quamvis cura exigendi has angarias à provincialibus præbendas his, quibus Princeps jubet, personale munus esset, ideòque militibus, atque aliis remittitur, *l. ult. §. cursus, ff. de muner. & honor. l. ab his* 10. *l. angarios, ff. de vacat. muner.* quas ita exponit Cujac. *in l.* 2. *C. de Præfect. sacr. cubic. lib.* 12. Parangariæ ab angariis vix distinguntur, *leg. maximarum* 12. *C. de excusat. muner. lib.* 10. *l.* 3. *C. de silentiar. lib.* 11. & utrasque hodie vocamus *guias, levas de hombres, bestias, ò carretas*, ut *in tit.* 10. *lib.* 6. *recopil.* Angariæ tamen per viam regiam cursus publici duci solebant, parangariæ verò per alios tramites transversos, *l. mancipiis* 15. *C. Theodos. de cursu public.* observarunt Cujac. *in rubric. C. de cursu publico, lib.* 12. Pancirula *in notit. Imper. Orient. cap.* 6. & *lib.* 5. *variar. cap.* 31. *§. de angariis*, Bosquetus *lib.* 1. *epistol.* 170. Bulenger. *de Imperat. lib.* 6. *cap.* 25. Gilken. *in l. placet, num.* 3. *C. de sacrosanct. Eccles.* quamvis aliter cum Accursio accipiat Otalora *de nobilit. part.* 1. *cap.* 2. *num.* 23. In jure tamen canonico pro quacumque impositione angariæ imponuntur. Ideòque angaria pro onere publico ponitur, ut apud Petrum Blesens. *epist.* 102. ibi: *Detestabile quippe est in monacho, ut sub quocumque coloris habitu, honore, aut titulo potestatis habeat feuda, servos, & ancillas, homagia, & fidelitates, atque ligantias, ut hominibus angaria, & parangarias, cæteraque onera publicæ functionis imponat.* Et *epist.* 150. *Nulli volens imponere citra liberam voluntatem alienæ servitutis angariam.* D. Gregor. *lib.* 8. *epist.* 64. ibi: *Quâ* (nave) *illuc veniente, hac tibi auctoritate præcipimus, ut ita eam in cunctis tuearis, atque ab omni angaria, vel onere exuere, excusareque festines.* Fulbertus Carnot. *epist.* 110. ibi: *Ut honesta Sanctorum PP. sequens vestigia, nos hujus pensionis angaria nullatenus obliget.* Ubi legendum esse *angaria*, jam notavit Zerda *in advers. cap.* 68. *num.* 6.

e *Fossata.*) Fossatum est locus munitus, seu pro ca-
3 stris muniendis factus: nos dicimus *fosso*, de quo Modestinus *in l.* 3. *ff. de re milit.* ibi: *Qui à fossato recedit, cap. puniendus est.* Plinius *lib.* 18. *cap.* 21. ibi: *Fossatum purgari, & extendi.* Robertus *in chron.* ibi: *Rex Henricus fecit fossata alta inter Franciam & Normanniam, ad prædones arcendos.* Vegetius *lib.* 4. *de re milit. cap.* 16. notavit Zerda *in advers. cap.* 6. *num.* 15.

f *Hominibus remansisse.*) Quod admodum improbavit 4
Theodoricus apud Cassiodorum *lib.* 1. *variar. epist.* 29. ibi: *Quamvis nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria subjectorum otiosa tranquillitas;) tamen specialiter Ecclesias ab omni injuria reddi cupimus alienas, quibus dum æquabilia præstantur, misericordia divinitatis acquiritur. Et ideò Beatissimi viri Eustegii Episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ petitione premoti, præsentibus te affatibus admonemus, ut prædiis, vel honoribus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis, tuitionem studeas salva civilitate præstare. Nec à quoquam cujuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet divinitatis intuitu sublevari. Ita tamen, ut causis publicis, & privatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, respondere non differant. Quia sicut volumus eos ab aliquo prægravari, ita exceptos à tramite justitiæ non patimur inveniri.*

g *Necessitatem, vel utilitatem.*) An in casu necessita-
tis, etiam inconsulto Romano Pontifice possint cleri- 5
ci, & Ecclesiasticæ personæ ad tributa pendenda simul cum laicis cogi, nostris temporibus doctè, & acriter disputatum est, editis pro utraque parte juris allegationibus per Regios Consiliarios, tunc fisci Patronos, D. Andream de Rianno, & D. Antonium à Castro, ac perdoctum, ac pium virum Illustr. D. Joann. à Palafox, Oxomensem Episcopum; quorum fundamenta transcripsit Fermosinus *in cap. Ecclesia B. Mariæ, quæst.* 12. & 13. *de constit.* & ideò ne actum agamus, hanc partem omittimus.

COMMENTARIUM.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur asser- 6 *Conclusio traditur, & probatur.*
tio: *Clerici ad collectas, seu tributa solvenda cogi non debent, aliàs judices eos cogentes cum suis fautoribus excommunicati sunt.* Probant eam textus *in cap. adversus, hoc tit. cap.* 1. *cap. clericis, eod. tit. in* 6. *cap. fin. de censibus, in* 5. *compil.* cujus verba retuli suprà *in cap. pervenit, cap. Ecclesiarum* 19. 12. *qu.* 2. *cap. quia cognovimus*, 10. *qu.* 3. *cap. convenior*, 23. *qu.* 8. *cap. pervenit, cap. secundùm canonicam*, 86. *dist. cap. penult. de Judæis, cap. noverint, de sentent. excommun. Clement. præsenti, hoc tit.* Concil. Aurel. 4. *cap.* 13. Tolet. 3. *can.* 21. Tolet. 4. *can.* 46. ibi: *Præcipiente Domino nostro, atque excellentissimo Sisenando Rege id constituit sanctum Concilium, ut omnes ingenui clerici pro officio religionis ab omni publica indictione, atque labore habeantur immunes.* Lateranense sub Leone X. anno 1521. *sess.* 9. *§.* 5. *Et cùm à jure.* Concil. Colon. celebratum anno 1536. *p.* 9. *cap.* 20. Mogunt. anni 1549. *cap.* 76. Benedictus XI. *in extrav. unic. hoc tit.* Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 20. formidanda Bulla Cœnæ Domini *cap.* 18. Alia Ecclesiæ decreta referunt Crespetius *in summa, verbo Exactio*, Jodocus Coccius *tom.* 2. *thesauri, lib.* 8. *art.* 8. Consonant lex 5. 6. & 9. *C. de sacrosanct. Eccles. l.* 2. *de Episcop. & cleric. l.* 50. 51. 52. 54. *cum tribus sequentibus, tit.* 6. *partit.* 1. *l.* 1. & 10. *tit.* 3. *l.* 1. *ord. l.* 6. *lib.* 9. *tit.* 18. *recop.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna, & Barbosa *de jure Eccles. lib.* 1. *cap.* 39. §. 5. Narbona *in l.* 35. *tit.* 3. *gloss.* 4. *lib.* 3. *recop.* Carrier. *tom.* 2. *Digesti fidei, fol.* 569. Boetius Epon. *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap. fin.* Tondutus *resolut. canon. cap.* 30. Germonius *lib.* 3. *de sacr. immun. cap.* 15. *n.* 19. & *cap.* 17. *nu.* 17. Suarez *de censur. disput.* 28. & contra Regem Angliæ *lib.* 2. *cap.* 9. Tapia *tom.* 1. *catenæ mor. lib.* 4. *qu.* 11. *art.* 6. Valenzuela *contra Venetos p.* 4. *ex nu.* 130. Borel. *tom.* 3. *decis. tit.* 15. *nu.* 106. Beyerlinch *in theat. tom.* 3. *verbo Ecclesiastici*, Aravio *de statu civil. disput.* 12. *diffic.* 2. Jacob. Gothofred. *in l.* 3. & *seq. C. Theodos. de Episc. & Cler.* Bellarminus *lib.* 1. *de Clericis, c.* 28. Theoph. Raynaud. *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccles. sect.* 2. *cap.* 2. Castillo *lib.* 3. *controv. c.* 9. Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. jud. c.* 1. P. Gregor. *lib.* 3. *de repub. cap.* 7. & *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *c.* 10. Columbus *de angelica hierarch. lib.* 2. *c.* 53. Lantdmeter. *lib.* 3. *de veteri mon. c.* 1. Vighel. *in method. jur. canon. fol.* 233. Cironius *in cap.* 2. & 4. *de censibus, in* 5. *compil.* Juretus *ad Symmachum lib.* 4. *epist.* 62. Kochier. *lib.* 2. *polit. cap.* 10. Messena *ad D. Hieronymum, verbo Tributum*, Tambur. *de jure Abbat. disput.* 21. Corvinus *in aphorism. juris Pontif. lib.* 1. *tit.* 9. Fragoso *de regim. Christ.*

Christ. Reipub. par. 1. *lib.* 2. *disput.* 4. §. 3. Thom. Delbene *de immun. Eccles. c.* 1. *sect.* 1. *dub.* 2. *& de Parlamentis c.* 5. *sect.* 24. *usque ad* 30. Scotia *in select. epit.* 29. *theor.* 77. D. Joan. de Latrea *allegat.* 57. Hermosilla *tom.* 1. *in rubr. tit.* 1. *c.* 5. *num.* 13. Pereyra *de manu regia*, *part.* 2. *cap.* 38. Didacus Perez *in l.* 8. *tit.* 2. *lib.* 1. *ordin.* Azevedo *in l.* 11. *tit.* 3. *lib.* 1. *recop.* Catleval. *de judiciis*, *disput.* 1. *qu.* 16. *sect.* 1. Schedius *de German. lib.* 2. *cap.* 17. *& lib.* 3. *cap.* 17. Gibalinus *de Censuris*, *in synopsi fol.* 457. Hieronymus Garzia *in summa*, *tract.* 1. *diffic.* 3. *punct.* 4. Busæus *de statibus hominum*, *verbo Clericorum*, Gabriel de Bel. *de jure sacro*, *c.* 2. §. 2. *cum sequ.* Mancinus *lib.* 1. *de triplici juris collat. cap.* 67. Diana *part.* 1. *tract.* 2. *per tot. & p.* 7. *tract.* 1. *res.* 19. Conclusionem illustrant Casal. *de ritib. Eccles. cap.* 72. Sperell. *decis.* 34. *cum seq.*

7 Impugnatur conclusio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita est, *cap. omnis*, *de majorit. & obed.* sed subditi tributa solvunt suis superioribus, *cap. omnis*, *de censibus*, ubi notavi: igitur tam laici, quàm Ecclesiastici, cùm sint subjecti Principibus sæcularibus, ut sublimioribus potestatibus, tributa solvere debent. Accedit utilitas communis, immò necessitas tributorum; quare vocantur nervi Reipublicæ: & ideò ea, quæ justè, & legitimè indicuntur, à vassallis esse præstanda, Juristæ, Theologi, & Politici docent relati à Bobadilla *lib.* 5. *polit. c.* 5. Valenzuela *cons.* 99. *per tot.* Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 1. *c.* 13. *nu.* 23. *& c.* 18. faciunt Cicero pro lege Manil. ibi: *Ornamenta pacis, & subsidia belli esse, dandamque operam, ut omnes intelligant, si salvi esse velint, tributa esse conferenda, & necessitati parendum.* Tacitus *lib.* 4. *histor.* ibi: *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis haberi queunt.* Plura D. Joan. Solorzan. *embl.* 82. Igitur cùm tributa ita necessaria sint ad bonum commune, clerici, & Ecclesiasticæ personæ ad ea solvenda cogi debent. Augetur etiam hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio: Sed Christus Dominus tributum persolvit; dum Galilæam peragrans advenisset Capharnaum, cùm exactor tributorum de didrachmo persolvendo à Domino Beatum Petrum interpellavit, cui jussit Dominus noster piscari, & de statere invento in ore piscis, persolvi tributum pro se, & Petro, ut refertur *in cap.* 17. *Matthæi*, *& in capite magnam*, 11. *qu.* 1. & refert Baronius *anno* 33. *num.* 30. *& anno* 34. *num.* 10. Igitur clerici, & cæteri Ecclesiastici exemplum Christi sectantes debent tributa persolvere.

8 Immunitas à tributis an sit juris divini.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus illustratione sciendum est, valdè controversum esse, an hæc exemptio clericorum à tributis sit juris Ecclesiastici tantùm, an verò à jure divino proveniat? Et juris etiam divini esse, videtur probari ex præsenti textu, ibi: *Nimis de jure divino, &c.* *capitul. quamquam, de censibus in* 6. ibi: *Cùm Ecclesia, Ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum non solum jure humano, quin immò, & divino a sæcularium personarum exceptionibus sint immunes.* Leo X. in Concil. Lateran. *in Bulla de reformat.* §. *& cùm fructuum*, Concilium Salsburg. sub Piligrino Archiepiscop. anno 386. Concilium Coloniense celebratum anno 1530. *part.* 9. *c.* 20. ibi: *Immunitas Ecclesiastica vetustissima res est, jure pariter divino, & humano introducta.* Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 20. ibi: *Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum immunitatem Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus constitutam esse.* Defendunt Albanus *tractat. de immun. Eccles.* Gutier. 1. *part. prax. quæst.* 5. *num.* 3. Thomas Delbene *tom.* 1. *de immunit. Eccles. cap.* 5. *dub.* 8. *per tot.* Sed cum communi Interpretum placito dicendum est, exemptionem hanc verè juris positivi esse: sed quia valdè conformis est juri divino, juris etiam divini dici, & lato modo ad jus divinum eam spectare. Unde in præsenti textu, & proximè relatis appellatur juris divini, quasi à radice, & origine initiativè; hæc enim est phrasis, seu usus loquendi sacrorum Canonum, in quibus jus divinum appellatur, quod habet originem à jure divino veteris Testamenti, ut testatur Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 17. Ita docuerunt Valenzuela *adversus Venetos*, 4. *part.* Germonius *de sacror. immunitat. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 18. Gutierrez *de gabellis quæst.* 92. *num.* 8. Mattha *de jurisdict.* 4. *part. cap.* 54. *num.* 6. Farinacius *de immunitat. quæst.* 8. *num.* 3. Bonacina *tom.* 2. *disput.* 10. §. 1. *num.* 3. Guevara *pro Pontif. assert. lib.* 1. §. 7. *numer.* 31. Diana, qui 30. Auctores pro hac sententia refert, *part.* 1. *tract.* 2. *resolut.* 1. Barbosa *in c. quæ in Ecclesiarum*, *num.* 2. *de Constit. & lib.* 1. *juris Eccles. cap.* 39. §. 5. Azevedo *in d. l.* 5. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* Cabedo *decis.* 8. *p.* 2. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 28. qui omnes originem hujus exemptionis repetunt *ex cap.* 27. *Levit. & cap.* 1. *Numer.* ibi: *Tributum Levi noli numerare, nec pones summam eorum cum filiis Israel.* Et *cap.* 3. ibi: *Eruntque Levitæ mei.* Et *cap.* 27. *Genesis*, ubi cùm tempore famis cunctorum Ægyptiorum terram sibi emeret Pharao, atque sub eadem fama suæ servituti cuncta subjiceret, sacerdotes possessionibus suis privare noluit. Verba sunt: *Subjecitque Joseph omnem terram, & cunctos populos Pharaonis, præter terram Sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis, quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur: & ideò non sunt compulsi vendere possessiones suas.* Ubi notandum, quod non Pharao Rex idololatra, sed Joseph vir Dei, & Propheta Domini, qui ejus loco Imperium gubernabat; Dei inspiratione, aut jussu, fortasse in allusione legis scriptæ, & gratiæ sacerdotum, hanc immunitatem concessit sacerdotibus, non quia boni sacerdotes illi, ut voluit Comitolus *lib.* 1. *respons.* 93. *num.* 7. sed quia sacerdotes, ut expendit D. Joann. Chrysostomus *homil.* 65. ibi: *Audiunt, qui nunc vivunt, quantam olim sacerdotum curam habuerint, & discant, ut vel saltem parem habeant honorem his, quibus omne Dei ministerium creditum, & sacerdotio insigniti sunt: si enim errantes illi, & tantùm idolorum curam habentes idola coli, ita eorum ministros colerent, quanta non condemnatione digni, qui tunc imminuunt, quod ad sacerdotum spectat cultum.* Probant etiam originem hujus exemptionis à jure divino *ex cap.* 17. *Matthæi*, ubi cùm Dominus Divum Petrum interrogasset, Reges Gentium à quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis? Et respondisset Apostolus: Ab alienis, Christus dixit: Ergo liberi sunt filii; Filii autem Dei peculiares sunt sacerdotes. Quo in loco ita ait Divus Hieronymus: *Ille pro nobis crucem sustinuit, & tributa reddidit: nec pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filii Regis à vectigalibus immunes sumus.* Sed hanc Divi Matthæi auctoritatem paulò accuratiùs expendemus infrà in solutione dubitandi rationis. Apud Gentiles etiam eorum sacerdotes immunes fuisse ab omni tributorum exactione, satis constat ex edicto Artaxerxis Regis Persarum, quod refertur *lib.* 1. *Esdræ*, *cap.* 7. *vers.* 21. his verbis: *Ego Artaxerxes Rex statui atque decrevi omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, ut quodcumque petierit à vobis Esdras sacerdos scriba legis Dei cœli, absque mora detis, usque ad argenti talenta centum, & usque ad frumenti coros centum, & usque ad vini bathos centum; sal verò absque mensura. Omne quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei Cœli, ne fortè irascatur contra regnum Regis, & filiorum ejus. Vobis quoque notum facimus de universis sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, nathineis, & ministris domus Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos:* Expendit Petrus Menochius *de republ. Hebræorum lib.* 2. *capit.* 5. Sacerdotes etiam flamines idolorum immunes fuisse ab omni sordida præstatione, constat *ex l.* 2. *Cod. Theodos.* quoad modum civilium: & de aliis sacerdotibus probant Cujacius *lib.* 8. *observat. cap.* 37. Gutherus *de jure Pontific. lib.* 1. *cap.* 28. Germonius *lib.* 1. *sacram. cap.* 13. De Druidis Gallorum idem refert Cæsar *libr.* 6. *comment. belli Gallici*, his verbis: *Druides a bello abesse consueverunt, nec tributa unà cum reliquis pendunt, militiæ vacationem, omnemque rerum habent immunitatem. Tantis excitati præmiis, & sua sponte multi in disciplinam conveniunt, & à parentibus propinquis mittuntur.* Non tamen jure civili immunes erant ab angariis, quæ Principi expeditionis tempore præstabantur, *l. ultim.* ff. *patrimoniorum*, *il* 2. *Digest. de muner. & honor.* ubi per Pontifices intelliguntur sacerdotes minores, qui Romæ, & in Provinciis sacerdotio fungebantur, *l.* 1. ff. *ad leg. Jul. de ambitu*, *l.* 17. ff. *de muner. & honor. l.* 8. & 13. *de vacat. muner. l.* 10. *Cod. de natur. lib.* notavit Gutherus *lib.* 1. *de jure Pontif. cap.* 20.

Unde facilè apparet quanta cum ratione Ecclesiæ Patres tot in canonibus statuerint Clericos immunes esse ab omni tributo, gabellave; nam ut Dionysius Carthusianus ait *ad cap.* 47. *Genesis*, si Gentiles Reges, & Principes sic deferebant, & providebant sacerdotibus suis, quantò magis Christiani Principes hoc facere, atque ecclesiasticam libertatem defendere debent? Facit præcipua ratio, nam tributa solvuntur in signum subjectionis, *cap.* 2. *de censibus*; & in stipendium laboris, qui in exercenda suprema jurisdictione impenditur, ut notavit D. Paulus *ad Romanos capit.* 13. unde cùm clerici omninò exempti sint à jurisdictione sæculari, *cap. denique*, 66. *dist. cap. nullus*, *cap. Christiani*, 11. *q.* 1. etiam à tributis præstandis liberi esse debent, ut considerat Suarez *lib.* 4. *advers. Regem Angliæ*, *cap.* 24. *n.* 7. 9 Traditur ratio decidendi.

Quare

Digitized by Google

Quare in præsenti in juribus suprà adductis Consules, Rectores, aut alii quicumque Magistratus gabellas, seu tributa clericis imponentes excommunicantur, immò & eadem censura ligantur etiam tributa accipientes à clericis sponte dantibus, *cap. clericis, de immunit. Eccles.* Et quia Bonifacius VIII. agnovit suo tempore Principes Christianos avarè, & sine causa nova quotidie sacerdotibus imponere vectigalia, ita ut sine fine arbitratu suo decimam, vigesimamve partem proventuum sacrorum tributi nomine imponerent, ut refert Polydot. Vergil. *lib. 17. hist. Angl.* ideò ut immunitati Ecclesiæ consuleret, eadem censura eos innodavit in Concilio Lugdunensi relato *in d. cap. 3. hoc tit. cap. quàm, de censibus lib. 6.* Eandemque censuram repetitam legimus quotannis in Bulla cœnæ Domini, *cap.* 18. ibi: *Etiam à sponte dantibus.* Quomodocumque enim redoleant tributum solvere Principibus, excommunicatio incurritur; quia cùm hoc privilegium in favorem totius Cleri inductum sit, renunciari non potest, ex adductis *in cap. si diligenti, de foro compet.* docet Suarez *de censur. disp. 25. sect. 2. num. 99.* ubi rectè advertit, verbum illud *sponte*, non esse referendum ad absolutam, & omnino liberam voluntatem, quia laicis interdictum non est recipere ea, quæ ex libera & absoluta voluntate donantur; sed potiùs intelligi oportere de his, quæ titulo tributi, aut vectigalis, sine alia speciali vi, aut coactione exiguntur, ut sic appareat tutam non esse opinionem Girondæ *de gabell. 7. par. in princip. num. 3.* quam probare videtur Gutierrez *in eod. tract. cap. 87. num. 3.* existimantis gabellas, & vectigalia exigentem à clerico sponte solvente, excommunicationem non incurrere: cùm contrarium expressè cautum sit *in dict. cap.* 28. *Bullæ*: quam excommunicationem latè explicat Thom. Delbene *d. cap. 5. dub. 27. cum sequent.* Et quàm malè cesserit hujusmodi exactio tributorum ab ecclesiasticis Principibus sæcularibus, innumeris exemplis est proditum; meritò enim contestatur in hanc rem Pet. Blesens. *epist.* 112. Nunquam pauperum, nunquam Ecclesiæ spolia prosperos habuerunt eventus. Probat casus Emmanuelis Lusitaniæ Regis, referente Osorio *lib. 9. de ejus gestis.* Concesserat Leo Pontifex decimationes fructuum Ecclesiasticorum in sumptus belli, quod in Africa gerebat; eam tamen concessionem remittere coactus est Emmanuel, postquam deprehendit, ex quo ea benignitate Pontificia usus fuerat, nihil sibi prosperè, omnia sinistrè cessisse. De Carolo VII. Galliæ Rege prodidit Meyerus *lib. 16. annal. Fland.* ibi: *Cum Rex bello Normannico, è quo Regni pars, & tranquillitas pendebat, valde urgeretur, essetque funditus exhaustus, suggestum illi fuit ab ecclesiastico homine, ut decimatione Ecclesiarum in eum finem instituta, consuleret rebus suis. Negavit tamen Carolus tali consilio obtemperare, quòd pessimè cessisset Principum nonnullis ea decimationum indictio illegitima.* Nec omittendum est exemplum quod refert Gregor. Turon. *lib. 4. histor. Franc. cap.* 2. his verbis: *Clotarius Rex indixerat, ut omnes Ecclesiæ Regni sui tertiam partem fructuum fisco persolverent, cui, licèt inviti, cum omnes Episcopi consensissent, & subscripsissent, viriliter hoc B. Injuriosus respuens subscribere dedignatus est dicens: Si volueris res Dei tollere, Dominus regnum tuum velociter auferet. Quid iniquius est, ut pauperes quos debes tuo alere horreo, ab eorum stipe tua horrea repleantur? Et iratus contra Regem, nec vale dicens abscessit. Tunc commotus Rex, timens etiam virtutem S. Martini, misit post eum cum muneribus veniam precans, & hoc quod fecerat, damnans, simulque rogans, ut pro se virtutem B. Martini Antistitis exoraret.* En quanta sit generositas, tametsi unici sacerdotis, in bona causa: & idcircò P. Blesensis *epistol.* 21. urgebat Decanum Rhotomagensem, ne per suam incuriam, & animi vilitatem sineret Ecclesiam humiliari, & à dignitate sua excidere, subeundo decimationes, quibus tunc exsugebatur, specie assensus Antistitum non audentium adversùs Regem loqui: & fortiùs quoque in eadem sententia persistit *epistol.* 20. & 112.

10 De diversis clericorum bonis. Sed quia bona clericorum non unius generis sunt, ut cognoscamus, in quibus hæc immunitas à tributis Clericis competat, sciendum est, duo genera bonorum in clericis considerari; quædam enim sunt ecclesiastica, intuitu Ecclesiæ ex ejus redditibus & proventibus quæsita; alia verò sæcularia, quæ vel à parentibus, vel à consanguineis eis advenerunt, aut ea sua industria, & labore clerici comparaverunt, ut constat ex D. Thoma *quodlibet 6. artic.* 12. Sunt autem qui putant, in bonis intuitu Ecclesiæ quæsitis peculiarem rationem vigere, propter quam tributorum præstatione gravari nequeunt, scilicet quæ inter res sacras numerentur: verùm nullo modo sacra dici posse, rectè probat Suarez *ubi suprà, cap. 23. num. 7.* ea enim bona, sicut alia patrimonialia, efficiuntur clericorum, ut jam probavi *in cap. 1. de pecul. cleric.* Tam bona igitur Ecclesiastica, quàm particularia clericorum exactioni tributorum minimè subjacent, *cap. ultimo de vita, & honest. cleric. cap. quamquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eodem titulo, authent. item, Cod. de Episcop. & cleric. lib. 6. tit. 18. l. 9. recopil.* licèt enim quoad bona privata clericorum hanc immunitatem negaverit Imperator Constant. *in l. 3. & 5. Cod. Theodos. de Episcop. & cleric.* & ejus tempore, ac Theodosii Junioris Ecclesiæ immunes non essent à tributis canonicis, *l. 15. 20. & 33. Cod. Theodos. de Episcop. & cleric.* tamen eam concessit Emmanuel Imperator, ut refert Balsam. *in can. 4. Synod.* 7. probant plures congesti à Barbosa *tom. 6. in select. ad textum in cap. ex parte, num. 19. de constit.* bona enim patrimonialia veniunt in accessionem personæ clericalis, si ejus sunt; accessorium verò ex suo principali dijudicandum est, *cap. accessorium, de R. I. in 6.* Accedit, nam bona Ecclesiæ sui natura temporalia sunt; & tamen ex eo solùm, quia Ecclesiæ accedunt, privilegium sortiuntur, ne tributa pendeant, ut probavi *in cap. 1. de censibus.* Igitur idem de bonis clericorum dicendum est. Tandem; nam etiam propter bona patrimonialia non potest clericus conveniri coram judice sæculari, *cap. si clericus laicum, de foro compet.* Igitur nec solvere tenetur tributa à sæculari Principe imposita. Non tamen ideò asserimus, quoad omnia bona patrimonialia clericorum pro Ecclesiasticis haberi, sed tantùm quoad privilegia in jure expressa; nam ea præscribuntur tempore ordinario, & ex eis decimas solvunt clerici, licèt de fructibus beneficii eas non persolvant, *cap. 2. de decimis*, ubi probavi: super eis compromitti potest in laicum, licèt de rebus Ecclesiasticis compromissum in laicum fieri nequeat, ut notavit Mancinus *genial. cap. 241. cum sequen.* Ideò bona, quæ ad ecclesiasticum perveniunt, quamvis essent tributaria, fieri libera, & mutare forum, docent Barbosa *lib. 1. de jure Eccles. cap. 39. §. 2.* Marinis *lib. 1. resol. 47. & allegat. 126. & decis. 217. tom. 1.* Azevedo *in l. 11. ex num. 8. tit. 3. lib. 1. recopil.* quia tributa ordinaria non sunt realia. Molina *de justitia, disp. 661. num. 4. & 672. num. 3.* Nec valet statutum, per quod prædia quæ ad Ecclesiam, vel personas Ecclesiasticas cœperint pertinere, subjiciantur collectis. Beltraminus de Guevara *in propugnat. Eccles. libert. assert. 1. §. 5. num. 8. pag.* 56. etsi contrarium mordicus Ecclesiasticæ libertatis probet impugnator Atuiseus *de immunit. bonor. eccles. cap. 4. num. 6.* Nec ei favet locus Capitularium *lib. 4. capit.* 37. ubi cavetur: *Quicumque terram tributariam, unde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum, quod ex ea inde solvebatur, omni modo ad partem nostram persolvat.* Nam accipi potest de pensionibus, quæ debentur ex vi emphyteusis, aut feudi mixti, quod jus transit cum re, ut ex Panormit. *in capit. ultim. de vita & honest. cleric. num.* 12. docuerunt Comitolus *lib. 1. cap. 94. num. 3.* Theophilus *suprà, cap. 3. num. 2.*

Solet tamen disceptari, an si clericus laico hærede scripto decedat, & jacente hæreditate bona ad satisfaciendum creditoribus, vel legatariis distrahantur, an ex eorum venditione decima debeatur? Et sanè si laicus hæres institutus adierit, gabellam esse solvendam resolvit Lassarte *de decim. vendit. cap. 19. num. 4.* Cæterùm si nullus hæres clerico existat, difficilior hæsitatio est; nam cùm defunctus sine hærede decedit, bona ejus nomine venduntur, *§. 1. Instit. quibus ex causis manumittere, §. 1. de hæredum qualit.* unde cùm clericus à solutione gabellarum sit immunis, dicendum videtur, ex venditione ejus nomine facta gabellam non deberi, præcipuè quia hæreditas defuncti personam repræsentat, *l. in eo 33. in fine, l. hæreditas 26. ff. de acquir. rer. dom.* Contraria verò sententia suadetur ex eo, nam hoc privilegium clericis concessum personale est, & ideò cum persona extingui debet, *l. qui tali, ff. solut. matrim. cap. privilegium, de R. J. in 6.* nec potest in hæreditate conservari, quia ea, quæ personalia sunt, & personam exigunt, per hæreditatem expediri nequeunt, *l. hæreditas, ff. de acquir. rer. dom. l. usufructus, ff. de stipul. servor.* alioquin sequeretur, hæredem laicum adeuntem clerici hæreditatem, à gabellæ solutione immunem esse, cùm hæres defuncti personam sustineat, *l. hæredes, ff. de acquir. hæredit.* quod tamen absurdum esse constat *ex l. pater 28. ff. de rebus auctorit. judic. l. ex pluribus, ff. de administr. tut. l. 1. §. prætera*, juncta glossa ibi, verbo *Mixta, ff. de separat.* nemo enim est, qui nesciat laicum hæredem institu- 11 De bonis clerici defuncti.

tum

Digitized by Google

tum à clerico, post aditam hæreditatem gabellarum solutioni esse obnoxium, ut probat Gutierrez *de gabel. quæst.* 88. *num.* 7. nam bona quæ fuerunt clerici, adita hæreditate efficiuntur proprium patrimonium hæredis, *l. si plures*, *§. filio impuberi*, *ff. de vulgari*, *l.* 1. *§. veteres*, *ff. de acquir. possess.* Gomez *in l.* 45. *Tauri*, *num.* 145. Corrasius *in l. frater*, *num.* 48. *ff. de condict. indebit.* Faber *de error.* 2. *p. decade* 54. *errore* 4. atque ita cùm ipsi laico hoc beneficium non competat, omninò ipse tenetur gabellam persolvere; Qua sententia retenta, non obstat, bona clerici defuncti ipsius nomine distrahi; quia in hac immunitate principaliter clerici persona attenditur; ideò enim clericorum bona à solutione tributorum immunia sunt, ne eorum personæ graventur: quæ ratio cessat in præsenti casu, cùm ponamus clericum rebus humanis exemptum; tunc enim privilegium ei concessum, ad bona quæ ejus fuerunt, porrigi non debet, ut cum Decio *in cap. Ecclesiæ*, *num.* 18. *de constit.* notant Lasarte *de decima vendit. cap.* 19. *num.* 47. Gutierrez *ubi suprà*, *num.* 5. qui addunt, quod licèt bona nomine defuncti distrahantur, verè tamen venditio ob ipsis creditoribus fit, & ipsis potiùs quàm defuncto interest ex ea venditione gabellam non solvi. Nec etiam obstat hæreditatem hæredis personam sustinere; nam aut loquimur eo casu, quo certum est, neminem clerico defuncto hæredem esse, & tunc cessat persona illa imaginaria, quæ tamdiu durat quandiu subest spes aliqua defuncto hæredem se futurum, *l.* 2. *ff. de A. & O*, junctis traditis à Cujacio *lib.* 2. *observ. cap.* 31. Donel. *lib.* 19. *comment. cap.* 43. ex quo eruenda est interpretatio ad textum *in l. hæres à debitore*, *§. quod si stipulator*, *ff. de fidejuss. l. Stichum*, *§. tametsi*, *in fine*, *ff. de solut.* aut loquimur eo casu, quo adhuc deliberat hæres scriptus; & tunc privilegium hoc, quod clerico concessum est, in ejus hæreditate conservari nequit, ex suprà traditis. Omnia autem quæ hoc commentario adduximus circa exemptionem à tributis clericis competentem, locum non habent in eo, qui negotiationis causa merces distrahit, *cap. quamquam*, *de censibus in* 6. *Clement. præsertim*, *eodem titul. leg.* 7. *tit.* 18. *lib.* 9. *recopil.* Delbene *dict. cap.* 5. *de immunit. dub.* 3. *sect.* 2. probavimus jam *in cap. fin. de vita & honest. cleric.*

12 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia, quæ in ea expendebamus, procedunt in laicis, qui subjecti sunt Principibus sæcularibus, qui ad solutionem tributorum omninò tenentur, ex rationibus ibi expensis, quæ in clericis non militant, cùm non pareant Principibus sæcularibus. Nec est invidendum Ecclesiæ, & personis Ecclesiasticis, si aliis laicis pugnantibus, tributis, & vectigalibus ad Reipublicæ munera oneratis, ejusmodi Ecclesiasticæ res, & personæ sua immunitate, & libertate potiantur, quamquam & ipsi in eadem Republica sint, in eodem loco, & quamvis in privilegiis, & utilitatibus publicis ex contributionibus succedentibus participent, & commoditate, defensione, & beneficio, quæ per tributa, & vectigalia indicta, & superindicta eveniunt, fruantur; siquidem quemadmodum Ecclesia, & personæ Ecclesiasticæ immunes sunt ab oneribus laicorum, & participant nihilominus commodis, & utilitatibus illorum; si contra personæ laicorum immunes sunt ab oneribus, militia, laboribus, & muneribus Ecclesiasticis; & nihilominus participes sunt cultus divini, orationum, & ministrorum earum; sic nutritur corpus Reipublicæ per temporalia corporalibus necessariis; per spiritualia verò verbo in anima: & ita onera compensantur in utriusque vitæ modis; nec ecclesiastici duplici onere, & ministerio, corporali, & spirituali sunt gravandi, *cap. quoniam* & 10. *dist.* præcipuè cùm Ecclesiasticis satis sint onerati procurationibus, subsidiis, censibus, & aliis præstationibus, de quibus egi *in tit. de censibus*.

13 De collectis impositis ob bonum commune. Nec obstat quod de utilitate communi ex solutione tributorum proveniente expendebamus: cujus difficultatis occasione examinandum venit, an clerici simul cum laicis in his quæ pertinent ad utilitatem communem, contribuere teneantur? Et sanè si contributio æquè primariò, & principaliter respiciat commodum, tam clericorum, quàm laicorum, ab omnibus æquè fieri debet, veluti si flumen vicinos agros laicorum, & clericorum inundet, & pro aggeribus reparandis, & fluminis injuria avertenda aliquid expendatur; id namque ab omnibus erogandum est, ut notat Lessius *de justitia lib.* 2. *capit.* 33. *dub.* 3. Salas *de legibus*, *quæst.* 69. *tract.* 4. *disput.* 14. *sect.* 11. *nu.* 115. Arniseus *de immunit. bonor. Eccles. cap.* 4. *num. fin.* sicut etiam omnes tenentur pro rata solvere collectam, quæ imponitur pro custodiendis gregibus, vel armentis, vel agris, *l.* 12. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* ubi Azevedo, Avendanno *in cap. Prætor*, *cap.* 14. *num.* 13. 2. *par.* Mexia *in prag. panis*, *conclus.* 5. *num.* 43. Salcedo *in praxi*, *cap.* 55. *vers.* 4. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 244. Idem etiam locum habet, si animalia clerici vastaverint aliena, vel communia pascua, quia tenentur pro damno dato. Gregorius Lopez *in l.* 24. *titul.* 15. *partit.* 7. *verbo El gañado*; ubi docet clericos ad hujusmodi damna sarcienda per suos judices esse cogendos. Eum sequuntur Castillo *in l.* 70. *Tauri*, *n.* 28. Aviles *in c. Prætor. c.* 17. *gloss.* 1. *num.* 12. Salas *de legibus*, *dict. sect.* 11. *num.* 115. quod verum esse sentit Salcedo *ubi suprà*, *versic.* 7. si pro damni emendatione controversia judicialis sit instituenda, secus verò dicendum, si pœna exigenda sit de plano, sine strepitu, & figura judicii, tunc enim judex sæcularis ad pecorum capturam procedere potest, *dict. l.* 12. & ita cum Baldo resolvit Avendanno *in dict. cap.* 14. *num.* 13. nec aliud probandum est, si in occidendis, vel colligendis locustis, vel vermibus, de quibus *in l. ex conducto*, *§. si qua vis*, *ff. locati*, vel aliis animalibus segetes vastantibus aliquid erogatur; nam cùm id in clericorum quoque utilitatem cedat, etiam ad contributionem tenentur, ut ex Narbona, & aliis probavi *in cap. pervenit*, *hoc tit.* Idem de expensis pro medenda peste factis resolvunt Mexia *in dicta pragm. conclus.* 5. *num.* 41. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 192. Castillo *lib.* 6. *controvers. cap.* 9. Verùm si contributio fiat pro iis, quæ principaliter pertinent ad communitatem, etiamsi eorum utilitas in singulos derivetur, non satis constat, an clerici simul cum laicis contribuere teneantur; nam ad constructionem pontium, & murorum, reparationem cogi posse, probant expressè textus *in l. ad constructionem*, *Cod. de sacrosanct. Eccles. in l. absit*, *si Cod. de privileg. domus August. lib.* 11. *l. fin. Cod. quibus muner. l.* 10. *l. ultim. Cod. de annonis & tribut. eodem lib. leg. ultim. §. patrimoniorum*, *el* 1. *vers. Ab hujusmodi*, *ff. de muner. & honor. l.* 2. *Cod. de Prepos. sacri cubic. lib.* 12. *l.* 5. *Cod. Theodos. de itiner. muniend. l.* 21. *Cod. de cursu public. lib.* 12. *l.* 6. *Cod. de oper. public. l.* 1. *Cod. de collat. fund. patrim. lib.* 11. Idemque jure Regio cautum videtur *in l.* 54. *tit.* 6. *partit.* 1. *in l.* 10. *tit.* 31. *partit.* 3. *in l.* 11. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* & apud Gallos *libr.* 6. *capit.* 107. ibi: *Possessiones ad religiosa loca pertinentes nullam descriptionem agnoscant, nisi ad constructionem viarum, vel pontium, si intra eadem loca habuerint possessiones.* Exornant Bartolus, & Platea *in leg. nullus*, *la* 2. *Cod. de cursu public. lib.* 12. Abbas *in cap. pervenit*, *num.* 3. *hoc titul.* Gilkenius *in dict. l. ad instructionem.* Thomas Delbene *de immunit. Eccles. par.* 1. *cap.* 5. *dubit.* 17. Æneas Ropertus *lib.* 2. *rer. judic. cap.* 3. *per tot.* Hieronym. Garzia *in summa*, *tract.* 1. *difficult.* 3. *dub.* 2. *punct.* 6. Mancinus *genial. cap.* 245. Flores de Mena *lib.* 2. *variar. quæst.* 2. *num.* 2. Caballos *quæst.* 897. Avendanno *de exeq. mund. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 19. Collantes *in pragm. rei frument. lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 8. Martha *de jurisdict.* 4. *part. casu* 9. & 10. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 291. Quæ præstatio ad reparationem viarum, & pontium non censetur sordidum munus, qualia sunt relata *in leg. in honoribus* 8. *§. Philosophi*, *ff. de vacat. muner. leg. maximarum* 12. *vers. sordidorum*, *cum legibus sequent. Cod. de excus. muner. lib.* 10. nempè quoniam inscriptæ sunt, & dedicatæ titulis majorum Principum, hoc est Imperatorum, qui in omnibus operibus publicis, veluti in viis, & pontibus adscribebantur, *l.* 31. *in fine*, *ff. de operib. public. leg. qui judices*, *Cod. eodem tit.* Steubechius *ad Vegetium de re milit. lib.* 4. *in princip.* Unde ab hoc munere neminem dignitatis privilegio excusari, constat *ex leg.* 4. *Cod. de privil. dom. August.* quæ eisdem ferè verbis extat *in leg. administrationes*, *Cod. de sacrosanct. eccles.* & pleniùs *in l. ultim. Cod. Theodos. de itiner. muniend.* adeò ut divinæ quoque domus simili reparationi inservire debeant, hoc est, ut explicat Cujac. *in dict. leg.* 4. domus Principis, & quæcumque ad eam pertinent, juxta rubricam inscriptam *de privil. domus August.* & acceptionem istam divinæ domus, de qua *in l. interveniente* 12. *ff. ad Tertyl. novel.* 21. *Theodosii*, ibi: *Nec divinam domum, nec Ecclesiam*; & novellam Tiberii de divinis domibus, cum aliis congestis à Brissonio *de V. S. verbo Domus*.

Urget tamen præsens textus, in quo sub anathematis pœna prohibetur ne aliqua onera ecclesiasticis personis injungantur, nisi Episcopus, & Clerus tantam necessitatem, utilitatemque aspexerint, ut absque ulla exactione ad sublevandas communes necessitates, ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia existiment conferenda. Unde apparet, ecclesiasticas personas sine prævio Episcopi, & cleri consensu, etiam in his communibus necessitatibus non teneri simul cum laicis ad contributionem concurrere: & infrà *in cap. adversus*, expres- 14

expressè asseritur, hæc subsidia humiliter, & devotè, & cum gratiarum actione à Laicis esse recipienda: igitur quia ex justitia non tenentur cum aliis laicis etiam in publicis utilitatibus contribuere. Nec satisfacies si dicas, præsentem textum procedere in his tributis, quæ imponuntur à Consulibus, & Rectoribus civitatum, non verò in his, quæ ex regio decreto imponuntur; nam hæc expositio admittenda non est, quoniam expressè convincitur ex declaratione, quæ fit in bulla cœnæ Domini, ubi dicitur, prohibitionem, de qua suprà, locum habere in quibuscumque personis cujusvis præeminentiæ, dignitatisque; etiam Imperialis & Regalis; & in illis verbis, *Innovantes decreta super his per sacros canones, tam in novissimo Lateranensi, quàm in aliis Conciliis generalibus edita*; respicitur ad textum præsentem, & *in dicto cap. adversùs*, exponendo priùs quàm supplendo eorum sanctionem, ut rectè notat Suarez *lib. 4. advers. Reg. Angl. cap. 26. num. 9.* Et facit textus *in cap. clericis, §. nos igitur, de immunit. Eccles. lib. 6.* ubi Regum, & Imperatorum expressa mentio fit. Textus *in cap. quamquam, de censibus, eodem lib.* ubi neque collegium, neque universitas, neque aliqua etiam singularis persona, cujuscumque dignitatis existat, aliquod tributum personis ecclesiasticis injungere potest. Ergo ut hujus articuli vera resolutio habeatur, dicendum est, clericum ad constructionem pontium, viarum, fontium, & murorum reparationem teneri; non quidem propter jura civilia, quæ Ecclesias, & personas ecclesiasticas huic oneri adscribunt, *dict. l. ad instructionem*, cum similibus, quia laici in hujusmodi personas nullam jurisdictionem exercere valent, *cap. Ecclesia*, cum ibi adductis, *de constitut.* sed potiùs quia Ecclesia permisit, ut Ecclesiasticæ personæ eas contributiones solverent, ut dicitur *in l. 54. tit. 6. partit. 1.* ibi: *Tuvo por bien la santa madre Iglesia*. Et sanè æquissimum fuit, ut clerici adhibitis conditionibus, de quibus infrà, simul cum laicis hujus contributionis onus subirent; nam his rebus communibus omnes indigent, & utuntur, atque ideò omnes debent simul contribuere, maximè quia hæc contributio nullam continet indecentiam, nec dignitati status sacerdotalis repugnat, ut probat Suarez *libr. 4. advers. Reg. Angel. capit. 26. numer. 2.* Unde deducitur, cùm de hac contributione clericorum tractatur, nullam legum civilium rationem esse habendam, sed servandam esse formam præscriptam in hoc textu, & *in dicto cap. adversùs*, quibus dispositio textus *in dict. leg. ad constructiones*, corrigitur, aut saltem temperatur, ut notarunt Abbas in præsenti *numer. 18.* & alii relati ab Aufrerio *de eccles. potest. regul. 2. fallentia 27.* Menchaca *lib. 1. controvers. usufruct. cap. 6. numer. 4.* Proponuntur autem in hoc textu, & *in dicto cap. adversus*, nonnullæ conditiones ad hanc contributionem necessariæ, quarum prima est, ut laicorum non suppetant facultates; quod etsi jure regio restringatur ad bona communia (quæ vulgò *proprios* appellamus) ut in defectum eorum bonorum clerici contributionis onus simul cum laicis sentire debeant, *leg. 20. tit. 32. partit. 3. l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil.* verius tamen est, eo demùm casu clericos cogendos esse contribuere, quo moraliter constet communia bona non sufficere, & singulos cives non posse sine magno gravamine solis suis sumptibus opus perficere, ut notat Suarez *ubi suprà, numer. 15.* tunc enim verum est dicere, laicorum facultates non suppetere, alioquin nullum esset privilegium clericorum, cùm laici quoque contribuere non tenenantur, nisi in defectum bonorum communium, ut advertit Lessius *de justitia lib. 2. capit. 33. dub. 3.* Salas *de legibus tractat. 14. disput. 14. sect. 11.* Martha *de jurisdict. 4. part. centur. 1. casu 2. numer. 51.* qui *num. 2.* advertit ita definitum fuisse à Clemente VIII. in eoque viget differentiæ ratio inter contribntionem, quæ fit directè, & principaliter ad utilitatem, tam clericorum, quàm laicorum, ita qua omnes æquè concurrere debent; & eam, quæ respicit primariò communem utilitatem, quamvis hæc utilitas in privatos derivetur; nam in hoc secundo casu clerici non aliter tenentur, quàm si laicorum non suppetant facultates, ut ait Salas *ubi proximè*.

15 Prosequitur expositio hujus textus, & in d. cap. adversùs.

Secunda conditio in eo consistit, ut ad hanc contributionem non aliter perveniatur, quàm si Episcopus, & Clerus re diligenter pensata eam clericis existiment imponendam. Etiam additur *in dict. capit. adversùs*, ut priùs Rom. Pontifex consulatur: Cleri autem appellatio, etsi regulariter ad diœcesanam Synodum referatur, tamen quoad præsens institutum attinet, accipitur pro Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, argumento textus *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.* Unde non priùs clerici tenentur ad hanc contributionem, quàm si Episcopus cum Clero existimaverit publicam utilitatem & necessitatem subesse, & nisi Rom. Pontifex priùs fuerit consultus. Non tamen inde existimes, totum hoc ex libero Episcopi, & Cleri arbitrio pendere; nam verbum illud *existiment*, non importat liberam voluntatem, sed rectum, justumque judicium, *leg. 11. §. si fideicommissum, ff. de legat. 3.* docent Gregor. Lopez *in leg. 54. titul. 6. part. 1.* Gutierrez *libr. 1. practic. cap. 3. num. 8.* ubi resolvit, quod si in prædictis casibus Episcopus, & Clerus pronunciaverint, contributioni locum non esse, appellari posse ad superiorem. Tertia conditio est, ut si ea approbata sit, tamen clerici ad illius solutionem per judices sæculares cogi non possint, ut docent Gutierrez ubi suprà, *num. 10.* qui rectè reprehendit Cæpolam *titul. de servit. viæ, quæst. 26.* dum asserit, clericum compelli posse à judice sæculari reparare viam ante domum: cæterùm si contributio fiat pro his rebus, quæ principaliter pertinent ad publicam utilitatem, certum est, non posse judicem sæcularem clericos ad solutionem cogere, ut docent Salas *de legibus dict. sect. 11. num. 115.* Suarez *dicto cap. 26. num. 6.* & hanc sententiam de jure veriorem esse fatetur Flores à Mena *lib. 2. variar. cap. 21. num. 225.* & cautiùs facturos judices sæculares, si observent consilium legis *54. tit. 6. part. 1.* quæ præcipitur pro hujus contributionis exactione adeundum esse judicem ecclesiasticum, afferunt Azevedo *in l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil. num. 5.* Tapia *lib. 4. catent. mor. quæst. 11. artic. 21. num. 2.* Sanchez *tom. 1. consil. lib. 2. cap. 4. dub. 55. num. 2.* Angujanus *de legibus lib. 2. controv. 15. num. 14.* Diana pluribus relatis *1. par. tract. 2. resol. 42.* facit lex *54. tit. 6. partit. 1.* Carleval. *tom. 1. de judiciis, disput. 2. num. 159.* Nec contrarium probatur in eadem lege, *& in l. 3. tit. 12. eod. libr. 1. recopil.* quibus doceri videtur, judices sæculares clericos ad solutionem tributorum compellere posse illis casibus, in quibus clerici ea solvere tenentur; nam etsi earum legum auctoritate plures admiserint eam sententiam, ut constat ex adductis à Gregorio Lopez *in l. 51. verbo Por razon, tit. 6. partit. 1.* Mexia *in prag. panis, conclus. 5. numer. 7.* Cenedo *ad Decret. collect. 37. num. 4.* Azevedo *in dict. leg. 11. numer. 5.* Avendanno *de exeq. 2. par. cap. 14. num. 13.* & praxi receptum asserit Flores de Mena *lib. 2. variar. cap. 21. num. 225. cum seqq.* ut si Episcopus nolit compellere, eos judex sæcularis compellat. Facilè tamen respondetur, textum *in dict. l. 2.* dum insinuare videtur *in verb. Salvo*, in his casibus, in quibus clerici tenentur contribuere, posse à laicis compelli, intelligendum esse servato juris ordine, quomodo etiam accipiendus est textus in illis verbis: *A falecimiento de propios deben contribuir*. Etiam responderi potest *in dict. l. 2.* non rectè deduci argumentum à contrario sensu, cùm sequatur absurdum, argumento textus *in l. conventicula, Cod. de Episcop. & cleric.* notat Gutierrez *lib. 1. practic. quæst. 3. num. 3.* at verò textus *in dict. l. 12.* loquitur de his rebus, quæ primò, & principaliter pertinent ad clericorum utilitatem: quo casu contributio nomen tributi non meretur; & ideò per judicem sæcularem exactio fieri potest.

Nec tandem obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto capite 17. Matthæi, ubi refertur, Christum Dominum solvisse tributum pro se, ac Petro. Cui communiter respondetur, Dominum nostrum immunem fuisse ab eo tributo, sed ut omnem scandali passivi occasionem tolleret, tributum solvisse, ut pluribus relatis docent Valenzuela *contra Venetos part. 4. num. 133.* Turriscrem. *de Ecclesia lib. 2. cap. 96.* P. Gregor. *lib. 3. de republ. cap. 7. num. 11.* Alvar. Pelagius *de planctu Eccles. cap. 55.* Illud etiam notandum est, quod cùm tributum illud dicatur Didrachmum, non aliud esse videtur, quàm illud quod à Deo est imperatum *Exodi cap. 30.* Filiis Israel, nimirum ut viri omnes in vigesimo anno & supra, pro redemptione, & propitiatione sua darent in usum tabernaculi dimidium sicli, quod est didrachmum; duo autem didrachma unum faciunt staterem, duo verò stateres unam unciam, ut exponunt D. Hieron. *in Ezechielem c. 4.* Epiphanius *de mensuris*. Refert Josephus *lib. 3. antiq. c. 9.* usq; ad Vespasiani tempora perseverasse ejusmodi tributi solutionem; sed templo destructo, illud ipsum didrachmum ab omnibus Judæis solvitur ubique gentium habitantibus: quod & tradit Baronius *anno 33.* Cæterùm putarunt nonnulli, eo quòd interrogaverit Dominus Petrum: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis?* dictum didrachmum tributum esse, quod tunc Judæi Romanis persolverent. Sed verius est Dominum ea similitudine 16

16 Exponitur D. Matthæi c. 17.

dine uſum fuiſſe, unde optimè infertur: Sicut Reges gentium à filiis tributum non exigunt, eadem ratione Dei filium immunem eſſe à tributo, quod Deo penditur ad uſum templi.

17 Exponitur Synodus ravennat. cap. 8. Sed ſuprà traditis obſtat Joannes IX. in Synodo Ravennat. *part.* 2. *cap.* 8. in illis verbis: *Ut paſtus Imperatoris ab Epiſcopis, & Comitibus ſecundum antiquam conſuetudinem ſolvatur; quod ſi novo tempore fiſcus Comitalis in jus eccleſiaſticum conceſſus eſt, augeatur ſtipendium Imperiale ab Eccleſia, juxta quod Reſpublicæ fuerint memoratæ.* Ex quibus deducitur, Epiſcopos debere tributa ad paſtum Imperatori præbere, ut Comites, & alii ſæculares perſolvunt. Igitur quia immunes non ſunt à tributorum ſolutione. Pro cujus canonis expoſitione dicendum eſt, in eo non agi de tributis, ſed de hoſpitio, manſionatico, & paratis. Olim enim qui ad hoſpitium præbendum tenebantur Regi proficiſcenti, non modò manſionaticum, verùm & paratas, ideſt alimenta, & alia neceſſaria familiæ Regis præbebant. Otho Frinſig. *lib.* 2. *de geſtis Friderici, c.* 12. Gregorius Turon. *libr.* 6. *cap.* 45. ex quibus, & aliis id probant P. Pitheus *in gloſſar. verbo Paſtus*, Bignon. *in not. ad Marculfum, lib.* 1. *cap.* 3. Cùm ergo Epiſcopi, & clerici immunes ſint ab hoſpitiis præbendis, non tamen ſint exempti cùm Princeps proficiſcitur, ut probavi *in d. cap.* 1. *hoc tit.* ideò in dicto canone 8. jubetur, ut tam Epiſcopi, quàm Comites præbeant Imperatori paſtum, cùm videlicet iter facit; quia tunc debet hoſpitio recipi, etiam ab Eccleſiaſticis. Alteſſerra *de Ducibus lib.* 3. *cap.* 16.

C A P U T V.

a Lucius III.

CUm Eccleſia Dei ſecundùm *b* evangelicam veritatem domus orationis eſſe debeat, non ſpelunca latronum, aut ſanguinis forum: ne ſæculares judices cauſas, ubi de ſanguinis effuſione, & corporali pœna agitur, in Eccleſia, vel cœmeteriis agitare præſumant, ſub anathematis interminatione prohibemus: abſurdum enim eſt, & crudele, ibi judicium ſanguinis exerceri, ubi conſtituta eſt *c* tutela refugii.

N O T Æ.

1 a LUcius III.) Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c.* 2. nullibi tamen exprimitur cauſa hujus conſtitutionis: in ea agitur de judicio tantùm criminali intra Eccleſiam non diſceptando, quia de judicio civili jam idem cautum fuerat *in cap.* 1, *hoc tit.* ubi notavi, *verbo Placitum*.

b *Evangelicam veritatem.*) Quæ viſitas per Prophe-
2 tas præcognita fuit, dicente Domino per Eſaiam *cap.* 56. *Domus mea domus orationis vocabitur.* Hieremiam *c.* 7. *Nunquid ſpelunca latronum facta eſt domus iſta?* Per Davidem *pſalm.* 68. *Zelus domus tuæ comedit me.* Quorum quidem locorum veritas evangelica clarè meminit in egregio illo, & mirabili facto Chriſti Domini, cùm ementes, & vendentes de templo ejecit; quod referunt omnes Evangeliſtæ. D. Matth. *cap.* 21. Marcus *cap.* 11. Lucas *cap.* 19. Joannes *cap.* 2.

c *Tutela refugii.*) *Capit. inter alia*, ubi dicemus, *hoc titul.*

COMMENTARIUM.

3 Concluſio traditur, & probatur. EX hoc textu, & ex ſecunda parte textus *in cap.* 1. *hoc tit.* talis deducitur aſſertio: *Judices ſæculares cauſas, præcipuè ubi pœna ſanguinis, vel corporalis imponenda eſt, diſceptare non debent in Eccleſia.* Probant eam textus *in cap. docet, in fine, hoc titulo in* 6. Gregorius VII. in Synodo Romana anni incerti, *can.* 12. ibi: *Nullus Judex laicus, vel vicarius in Eccleſia, vel cœmeterio aliquam poteſtatem exerceat, vel aliquem diſtringat, aut furtum ibi requirat.* Arelat. ſub Carolo *can.* 22. *Ut placita publica, & ſæcularia, nec in atriis baſilicarum, nec in ipſis baſilicis fiant, dicente Domino: Domus mea domus orationis vocabitur.* Turon. ſub Carolo *can.* 39. *Placita quidem ſæcularia in Eccleſiis, vel in atriis Eccleſiarum à Comitibus, vicariiſque uſque modò multis in locis habita, ne ultra fiant, interdicendum eſt cum auctoritate Domini, qui expulſis de templo negotiatoribus, aſſerunt domum Dei debere eſſe domum orationis.* Mogunt. *can.* 40. ibi: *Præcipimus, ut in Eccleſiis, aut domibus Eccleſiarum, vel atriis placita ſæcularia minimè fiant.* Synodus apud Sanctum Menardum *can.* 6. *Ut in locis ſacratis, diebus Dominicis, vel aliis ſolemnitatibus judicia publica non exerceantur.* Palentinum anno 1322. *canon.* 17. Colon. 3. *part.* 3. *cap.* 24. 25. & 26. Ravennat. 2. ſub Clemente V. *rubr.* 12. ibi: *Nec in Eccleſia judicialia tractentur, nec temporalia.* Trident. *ſeſſ.* 22. *tract. de ſacrif. Miſſæ, in decret. de obſervand. & evitand.* Palentin. *in titulo de immun. Eccleſ.* ibi: *Contra ſæculares judices, qui cauſas in Eccleſiis audiunt.* Mediolan. 2. *titul.* 2. *cap.* 23. Aquilienſe 1. *tit. de Eccleſiis, & pio in eis verſandi modo, §. Deambulationes*, Theodulph. *ad presbyter. Aurel. cap.* 10. ibi: *Non debere ad Eccleſiam ob aliam Cauſam convenire, niſi ad laudem Domini, & ejus ſervitium faciendum: diſceptationes verò, & tumultus, & vaniloquia, & cæteræ omnes actiones ab eadem ſancto loco penitus prohibendæ ſunt.* Illuſtrant Boetius Epon. *in præſenti*, Anton. Auguſt. *lib.* 3. *tit.* 16. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 3. *c.* 4. Azevedo *lib.* 1. *Curiæ Piſ. can.* 5. Barboſa *de offic. Parochi, cap.* 13. Cironius *ad tit. de foro compet.* Chupinus *de juriſd. Andegav. cap.* 45. *num.* 7. Thom. Delbene *de immun. Eccleſ. tom.* 1. *cap.* 2. *dub.* 2. *ſect.* 2. Hevia *in Curia Philip.* 1. *part.* §. 5. *in fine*.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione: nam majori ſinceritate, religioneque judicia cuncta peragerentur in Eccleſia, quàm in loco profano, tanquam in ipſius Dei præſentia, qui licèt ubique ſit præſens, in Eccleſiis tamen peculiariùs, atque certiùs nobis exhibet ſuæ præſentiæ teſtimonium: qualis quidem præſentiæ divinæ cogitatio judici cuilibet apprimè eſt neceſſaria pro ſententiis religioſiſſimè ferendis: quare Juſtinianus *in l. rem novam, §.* 1. *de judiciis*, voluit Judicem in cauſis cognoſcendis, & in ſententiis ferendis habere ſemper propoſitas, & permanentes ante ſe ſacras Scripturas. Et apud Romanos uſitatum olim fuit templis uti pro curia, ad negotia tractanda, ad cauſas, & lites definiendas. Titus Livius *lib.* 23. loquens de Annibale, & Capuanis, ibi: *Egreſſus curia in templum Magiſtratus contendit, comprehenditque Decium Magium, atque ante pedes deſtitutum, cauſam dicere juſſit.* Thucydides *lib.* 1. ibi: *Ærarium eis erat Delus, & conventus in eo templo fiebant.* Svetonius *cap.* 7. Veſpaſianum inducit Imperatorem poſt peractum ſacrificium ſedentem pro tribunali in templo Serapidis. Etiam apud eos Senatus habebatur in loco ſacro, & non profano. Gellius *lib.* 14. *noctium, cap.* 7. Alex. ab Alexand. *lib.* 4. *dier. genial. cap.* 12. quod & Servius docuit exponens illud Virgilii 7. *Æneid.* 4 Impugnatur concluſio.

Tectum auguſtum, ingens, centum ſublime columnis.

Et niſi (inquit) *in loco auguſto Senatus concilium haberi non poterat.* Unde templum Veſtæ non fuit augurio conſecratum, ne illuc conveniret Senatus ubi erant Virgines, veluti in templo Jovis Statoris, in æde Concordiæ, in æde Telluris. Appianus *lib.* 2. *belli civilis*, ibi: *Ex eo die, quo in æde Telluris convocati ſumus, in æde Bellonæ.* Livius *lib.* 49. ibi: *Manlius Proconſul ex Hiſpania redierat, cui poſtulanti à Senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum geſtarum magnitudo impetrabilem faciebant.* Probant Marcell. Donatus *in elucid. ad Svetonium, cap.* 34. Lopez *ad lib.* 2. *Valer. Maximi, capit.* 3. Gregor. Lopez *in Monarch. Hiſpana, cap.* 7. P. Gregor. *lib.* 27. *ſyntagm. cap.* 27. *num.* 16. Roſinus *lib.* 1. *antiq. cap.* 14. Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 8. P. Herodius *lib.* 2. *rer. judic. tit.* 8. *cap.* 1. Borelles *de præſtant. Reg. Cath. cap.* 60. *num.* 12. Stephanus Garonus *de Senator. lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 12. notavi *lib.* 1. *Concil. Illiber. cap.* 9. Accedit, nam abſurdè judices ſacris ſe immiſcent, cùm propè divina ſint judicum munia. Juſtinianus *Apolog.* 2. Unde & Juriſconſulti dicuntur Juſtitiæ ſacerdotes *in l.* 1. *ff. de juſtitia, & jure*, Corippus Africanus *libr.* 1. *de laudibus Juſtin. minor.* ibi:

Quæſtor Anaſtaſius ſancti pars magna Senatus,
Compoſitor morum, juris, legumque ſacerdos.

Dum

Dum enim præsidebant ad judicandum, aliquam sibi sacerdotii sortem assumebant. Eleganter Cassiodor. *lib.* 1. *ep.* 12. *Ad Eugenium officiorum Magistrum*, ibi: *Esto innocentiæ templum, temperantiæ sacrarium, ara justitiæ, absit à judiciariis mentibus aliquid profanum: Pio Principi sub aliquo sacerdotio serviatur*. Quamvis aliam hujus nomenclaturæ rationem à pandendis mysteriis eruditè assignet, & probet D. Josephus de Retes *lib.* 8. *opuscul. cap.* 1. Et Salomonem Regem in ipso templo locum construxisse ad judicandum, refertur *lib.* 1. *Paralipom. cap.* 7. ibi: *Ædificavit quoque porticum solii, in quo tribunal est; & domuncula, in qua sedebatur ad judicandum, erat in medio porticu*. Refertur *lib.* 3. *Regum*, *c.* 7. Igitur non rectè in præsenti statuitur, judices procul ab Ecclesiis debere jus dicere, nec intra Ecclesias, aut earum cœmeteria posse de causis civilibus, seu criminalibus agnoscere.

5 Traditur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, cujus ratio provenit ex veneratione Ecclesiis debita, & ab excessibus, qui in foro, & judicio illi contrarii passim, occurrunt; magna enim templorum veneratio semper fuit, non solùm apud Catholicos, verùm & apud Gentiles, apud quos observatum legimus, ut in templis, aut eorum januis, nec loqui fas esset. Cælius Rhodigin. *lib.* 15. *antiq. cap.* 23. & satis apparet ex illis verbis D. Chrysostomi: *Ah non videtis, quot homines templi hujus vestibula osculantur! hi quidem pronis capitibus abjecti; alii verò manu contingentes, tum eandem admoventes ori: quasi indignos se crederent, qui sacris postibus oscula figerent*. Et alibi: *Stemus trementes, & timidi, demissis oculis, erecta verò anima gementes, sine voce jubilemus corde*. Facit Seneca *lib.* 7. *natural. qu. c.* 30. ibi: *Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam obducimus, & in omne argumentum modestiæ fingimur*. Et de monachis Ægyptiis Cassianus narrat *lib.* 2. *Institut. cap.* 2. quod etsi convenissent numero longè maximo, tamen eam silentii servasse legem, ut præter illum, qui psalmum decantabat, nemo audiretur, immò nullus omnino adesse putaretur. Et D. Ambrosius beatam Marcellam sororem *lib.* 3. *de virg.* ita instruit: *Tu in ministerio Dei gemitus, screatus, tusses, risus abstine*. Alia dedi *in cap. dolentes, de celebrat. Missar.* Si ergo adeò reverentia commendatur in Ecclesia, ut omninò silentium servandum sit, rectè in præsenti prohibetur judicia in Ecclesiis, seu earum cœmeteriis agitare, litesque disceptare. Accedit etiam, nam ex litibus plerumque perjuria, & similia peccata sequuntur; unde judicium ita describit D. Cyprianus ad Donatum: *Quæ detesteris invenies, inter leges ipsas delinquitur, inter jura peccatur; innocentia nec illic, ubi defenditur, reservatur; sævit invicem discordantium rabies, & inter, togas pace rupta, forum litibus mugit insanum; flagrant ubique delicta, & passim multiformi genere peccandi, per improbas mentes nocens operatur*. Rectè ergo in præsenti prohibetur intra Ecclesias judicia exerceri, in quibus tot peccata admitti solent. Quod in judiciis criminalibus majori cum ratione procedit, quia absurdum est, ibi judicium sanguinis exerceri, ubi est tutela refugii constituta, *cap. definimus*, 1. *quæst.* 4. quare sententiam à judice sæculari prolatam in quacumque causa civili, seu criminali, intra Ecclesiam, nullam esse docetur *in cap. decet, hoc tit, in* 6. Hoc autem procedit in actibus piis voluntariæ jurisdictionis, unde rectè in Ecclesia servus manumittitur, *leg.* 1. *Cod. de his, qui in Ecclesia manumitt. canon.* 64. *&* 82. *Codicis Eccles. Afric.* Ut enim olim in templo Feroniæ Deæ servi manumittebantur, ita postea ex Constantini constitutione in Ecclesia cum libertate civitatem Romanam consequuti sunt, ut de ipso Imperatore agentes referunt Sozomenus *libr.* 1. *histor. Eccles. cap.* 9. Cassiodorus *libr.* 1. *histor. tripart. cap.* 9. ibi: *Circa donationem melioris libertatis, quam civitatem Romanam vocant, tres posuit leges, decernens omnes in Ecclesia manumissos sub testimonio sacerdotum civitate Romana frui*. Nicephorus *lib.* 7. *histor. cap.* 16. Illustrant Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 4. Justell. *ad canon.* 64. *Eccles. Afric.* & nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de servis non ord.* Samuel Petitus *ad jus Atticum lib.* 3. *tit.* 2. *fol.* 235.

6 Dissolvitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt Romani in templis coirent Senatus habendi gratia, ut defendit Marcel. Donatus *ubi suprà*; tamen in eodem foro, ubi res venales exponebantur, jus dicebant, *l. inter* 83. *§. sacram*, *ff. de V. O.* donec propter populi tumultum, plebisque concursum basilicæ constructæ sunt, in quibus Tribuni plebis jus dicebant, teste Plutarcho in *Catone minore*, ubi dum agit de Portia Basilica, quàm Cato major dedicavit, ait: *In ea Tribuni plebis audientiam dare solebant*. Et Prætores, Præsidesque jus dicere solere in suis prætoriis, probavi suprà *in cap.* 1. & licèt apud eos in basilicis, & templis Senatus haberetur, non ideò in nostris Ecclesiis omnipotenti Deo dicatis, idem observandum esset, cùm eis ob præsentiam realem Christi Domini in sacro Eucharistiæ sacramento major veneratio debeatur.

Sed suprà traditæ assertioni opponi potest decretum Julii Papæ in illis verbis: *Nullus in publico causam agat, nisi in Ecclesia*. Quod specialiter ab ipso Pontifice statutum fuisse refert Damasus in ejus vita: igitur causæ etiam sæculares non in foro publico, sed in Ecclesia sunt disceptandæ. Cui difficultati facilè responderi posset, admissa sententia eorum, qui dixerunt Episcopum, & judices Ecclesiasticos posse in Ecclesiis causas decidere, & terminare, *ex cap. præceptum*, 2. *quæst.* 2. *cap. qua fronte, de appellat.* immò olim Ecclesiam forum non habuisse; quare docent, quod illis primis Ecclesiæ temporibus Episcopi in Ecclesiis tribunalia erecta habebant: sed quia contrarium verius est, videlicet Ecclesiam forum olim habuisse, & extra Ecclesiam Episcopus jus dixisse, licèt frequentiùs lites in Ecclesiis deciderentur, cum omnes ferè controversiæ jurejurando finirentur super altare ad Martyrum reliquias, Gregorius Turonen. *lib.* 5. *cap.* 32. ibi: *Tunc initio placito ad basilicam martyris sancti conveniunt, elevatisque super altare manibus, juravit filiam non esse culpabilem*. Et ita extra Ecclesiam Episcopum forum habuisse, probarunt Cironius *lib.* 2. *observ. cap.* 4. Filesac. *in c.* 1. *§.* 17. *de offic. Ord.* Respondendum ergo est, dicta verba Julii Papæ non esse in sensu litterali accipienda, ita ut causas nullus in publico agat, immò in Ecclesia; sed potius accipiendo Ecclesiam pro foro Ecclesiastico, & tunc rectè statuit Julius, ut nullus clericus in publico, idest in judicio sæculari, causam agat, sed in Ecclesia, idest coram Episcopo in foro Ecclesiæ. Quo modo accipiendum etiam est decretum Sylvestri his verbis conceptum: *Idem constituit, ut nullus clericus propter quamlibet causam in curiam introiret, nec ante judicem cinctum causam diceret, nisi in Ecclesia, idest, in foro Ecclesiæ*. 7 Exponitur decretum Julii Papæ.

Secundò obstat textus in Concil. Tolet. 6. in ipso initio, in illis verbis: *Idque in prætorio Toletano in Ecclesia sanctæ Leocadiæ virginis debitis sedibus collocatur*. In quibus dum refertur, Concilium illud celebratum fuisse in Ecclesia sanctæ Leocadiæ, supponitur in ea fuisse Prætorium Toletanum, & per consequens judices sæculares prætorium suum in ipsa Ecclesia habuisse. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, Prætorium variè, & pro diversis locis accipi, aliquando pro parte villæ latiùs ædificata, & patris familias habitationi relicta, *l. plenum* 12. *ff. de usu, & habit.* ibi: *Plenum autem usum debet habere, si & villæ, & prætorio relictus est*. Et *l.* 2. *ff. de servit. rustic. præd.* ibi: *Rusticorum prædiorum servitutes sunt licere altius tollere, & officere prætorio vicini*. Et *l. urbana* 198. *ff. de V. S.* ubi Gedeus, Gentilis, & Fornet. quomodo accipitur apud Martialem *lib.* 10. *epig.* 79. ibi: 8 Explicatur Concil. Tol. 6. in initio.

Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum.

Apud Svetonium *in Caligula*, *cap.* 57. ibi: *In exstructionibus villarum, & prætorium, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod effici posse negaretur*. Unde D. Hieronymus *lib.* 2. *adversus Jovin.* dolium versatile Diogenis eleganter Prætorium dixit. Etiam Prætorium accipitur pro Imperatoris domo, hincque Præfecti Prætorio vocati, de quibus *in l. ultima Cod. de offic. Rect. Provinc.* ubi Imperator Anastasius, non Leo (ut in vulgatis) ita rescripsit: *Nulli judicum, qui Provincias regunt in civitatibus, in quibus sacra palatia, aut prætoria sunt, liceat iis relictis, privatorum sibi domos ad habitandum veluti prætoria vindicare*. Et *l. fin. Cod. Theodos. de offic. mil.* In his ergo ædibus Prætores, seu Præsides habitare, aut jus dicere solebant, ut probant Gothofredus *in d. l. ultima*, Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 191. Meursius *in glossar. verbo Prætorium*: notavi *in c.* 1. *hoc tit.* De Prætorii significatione aptissimè Sanct. Eulogius *in memoriali Sanctorum*, *lib.* 1. *pag.* 17. *circa principium*, ubi de constanti, & valido martyrum ardore: *Et ita interriti* (inquit) *contra hostem publicum apertum veritatis erigentes vexillum, utpotè ante fores Prætorii, & in ipso accessu palatii proferentes testimonium, indicem perditionis, confusionis, & ignominiæ*. Observarunt Cujacius *lib.* 1. *observat. cap.* 28. Pancirol. *libr.* 2. *variar. cap.* 191. De prætorio ita accepto exponendus est Tertull. *ad Scapulam*, *capit.* 3. dum ait: *Claudius Hermenianus in Cappadocia, cùm indignè ferens uxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasset*,

Digitized by Google

ctasset, solusque in Praetorio suo vastatus peste, comesus vermibus ebullisset. His suppositis dicendum est, Praetorium in dicto Concilio Toletano 6. accipi pro arce regia, & domo Regum Gothorum, ut exposuit Ambrosius à Morales 2. *part. hist. Hispan. libro* 12. *cap.* 23. ubi agens de hoc Concilio Toletano 6. ait.: *Celebrose en la Iglesia de santa Leocadia, y parece era la del aloazar, porque se señala en particular ser en el Pretorio de Toledo: y no ay que se pueda entender aqui por Pretorio, sino el alcazar, ò casa real, aquien los Godos gente guerrea se puede creer llamaban assi, por el mismo nombre que los Romanos, aquien ellos imitaban, nombraban en la guerra la tienda del general, y en paz usaban en alguna manera de este nombre, como en la sagrada historia evangelica, y en otras partes se vee. Y parece que para differenciaria de otra Iglesia de esta Santas se le eñadiò este titulo.* Idem firmat Mariana *lib.6. histor. Hispan. Latino sermone scriptae, cap. 6.* de hoc Concilio agens, ibi. *Ad D. Leocadiae templum Praetorio vicinum (nunc arci Regiae conjunctum est, veteris elegantiae, & amplitudinis vestigia retinens) ante diem quintum Idus Januarii, salutis anno 637. conventus habitus est.* Demonstrarunt clarè Patres per illa verba, *in Praetorio Toletano*, quasi discrimen statuentes inter Ecclesiam Praetoriensem, quae arci contigua est; & Praetoriensem, quae in suburbio sita reperitur, & est tertia sanctae Leocadiae, de qua in Concilio Tolet. 17. ita legitur: *Dum in Ecclesia gloriosae virginis, & confessoris Christi sanctae Leocadiae, quae est in suburbio Toletano, ubi sanctum ejus corpus requiescit, plerique Hispaniarum, & Galliarum Pontifices convenissemus.* Unde aliqui voluerunt celebratum fuisse dictum Concilium Tolet 6. ut refert Mariana *d. lib. 6. c. 6.* historiae Hispano idiomate evulgatae, anno 1617. ibi: *Celebrose el Concilio que fue sexto entre los de Toledo, en santa Leocadia Pretoriense, que algunos entienden fue la Iglesia de la Santa, que esta junta al alcazar, llamado en Latin Pretorio, y en su veiez muestra rastros de su antiguo primor, y grandeza. Otros quieren, que la Iglesia de sancta Leocadia la Pretoriense fuesse la que esta fuera de la ciudad, porque tambiens las casas de campo se llaman Pretorios.* Notavit eruditus D. Laurentius Ramirez *in notis ad Chronica Luitprandi*, *n.* 102. Unde deducitur, Praetorium in dicto Concilio Tolet. 6. non accipi pro loco, ubi lites disceptantur.

C A P U T VI.

Innocent. III. *Illustr. Regi a Conatiae.*

INter alia, quae nobis Regalis prudentia suis litteris intimavit, quid de illis fieri debeat, qui maleficia perpetrantes, confugiunt ad Ecclesias, ut pro reverentia sacri loci debitas poenas valeant evitare, solicitè requisivit. Nos igitur tuis quaestionibus respondentes, juxta sacrorum *b* canonum instituta, & traditiones legum civilium ita duximus in hujusmodi distinguendum, quod *c* confugiens ad Ecclesiam, vel liber, vel servus existit: si liber, quantumcunque gravia maleficia perpetrarit, non est *d* violenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem, vel ad poenam: sed *e* rectores Ecclesiarum sibi obtinere debent, & membra, & vitam; super eo tamen, quod iniquè fecit, est legitimè puniendus: & hoc verum est, nisi *f* publicus latro fuerit, vel nocturnus populator *g* agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet, ob transgressionis insidias ab Ecclesia extrahi potest, impunitate non praestita, secundùm canonicas sanctiones. Si verò servus fuerit, qui confugerit ad Ecclesiam, postquam de impunitate sua dominus ejus clericis juramentum praestiterit, ad servitium domini sui *h* redire compellatur, etiam invitus, alioquin à domino poterit occupari. Tu ergo, fili charissime, cùm in regno tuo aliquid horum contigerit, juxta praemissam distinctionem sic procedere studeas, quod Ecclesiarum honor, & immunitas servetur illaesa, & malignandi facultas pravae voluntatis hominibus auferatur.

N O T AE.

1 a COnatiae.) Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* in sexta autem legitur, *Scotiae*; & nescio quae inscriptio verior sit, cùm reperiantur temporibus Innocentii III. in Conatia, quae est insula Hiberniae, Rodericus Rex adeò fastu elatus, ut Regem se Hiberniae nominaret, ut refert Polydor. Virgil. *lib. 3. hist. Angl. fol.* 216. & Alexander Scotiae Rex: sed retineo epigraphen *Conatiae*, quia Anastas. Germon. *lib. 3. de sacrorum immun. cap. 16. numer.* 54. testatur in Vaticano Codice legi *Conatiae*.

2 b *Statuta canonum, & traditiones legum.*) Ad quas, cùm Ecclesiae PP. de hac immunitate agunt, semper se referunt, *c. sicut 36. 17. q. 4.* ibi. *Ecclesiastici canones, & lex Romana constituerunt.* Concil. Aurel. 4. *can.* 29. Aurel. 5. *can.* 23. Matiscon. 2. *can.* 9. ibi: *Licèt reverendissimi canones, atque sacratissimae leges, &c.* Inaequaliter tamen, ita ut in hac immunitatis materia non attendantur leges saeculares, nec juxta eas casus dubii decidantur, sed secundùm sacros canones, quorum proprium est, cùm agitur de re merè ecclesiastica, fines, & modum dicere huic immunitati. Covar. *lib. 2. var. c.* 20. Quesada *qq. jur. c. 1. nu.* 4. unde audiendus non est Imperator Justinianus *in authent. de mandat. Princip. §. nunc autem, collat.* 17. dum statuit, hac immunitate non gaudere adulteros, & virginum raptores, cùm circa hos contrarium sit definitum *in c. de raptoribus 3. 36. q. 1.* & licèt moti auctoritate textus *in l. fin. tit. 1. partit. 1.* raptoribus virginum immunitatem hanc denegent Menochius *lib. 2. de arb. casu* 391. Jul. Clarus *lib. 5. recept. sentent. §. raptus, nu.* 2. Anton. Gomez *in l. 80. Tauri, num.* 36. D. Joan. Vela *de poenis delict. c.* 29. Covar. *lib. 2. var. c. 20. n.* 8. tamen observandam esse Ecclesiae dispositionem, de qua *in d. c. de raptor.* cum aliis resolvit Pereyra *de manu regia, p. 2. cap.* 56. & consequenter cognitio hujus immunitatis semper spectat ad judicem Ecclesiasticum, ut infrà dicemus. Quare cautè procedant judices saeculares, qui existimant, cùm causa immunitatis defertur ad Regias Cancellarias, pronunciari ita posse: *haze fuerza en conocer, y proceder*. Quia hoc tantùm admitti potest in casu notorio facti, videlicet cùm apertè constat, reum ad Ecclesiam non confugisse, seu ex ea abductum non fuisse: & cautè tam in hoc casu, quàm in aliis immunitatis judices saeculares pronunciare debent, vulgò *dando auto de legos*. Nam talis pronunciatio solùm fieri potest, quando procedit judex ecclesiasticus contra reum laicum, & in negotio profano; secus verò deficiente aliquo ex his requisitis, ut docent Salgado *de protect. 1. p. cap. 1. num. 2. & c. 2. num. 27. & de supplicat. 2. p. c. 27. n.* 59. Vela *dissert. 10. num.* 70. Covar. *pract. c. 35. num.* 3. Parexa *de instrum. edit. 1. tom. tit. 2. res. 6. inspect. 2. nu.* 260. Luna & Arellanus *lib. 2. singul. c. 5. §. 4. à nu.* 48. nam in dubio juris ad judicem Ecclesiasticum spectat cognitio, cujus sit jurisdictio, *c. si judex, de sent. excom. lib. 6.* Covar. *sup. n.* 1. Diana cum 26. Doctoribus laudatis *p. 7. tract. 10. res. 5. & par. 4. tr. 1. res. 64. & p. 5. tract. 1. res.* 23. Parexa *d. resol. 6. n.* 259. Ciarlinius *cap. 264. n.* 15. Valenzuela *cons. 42. num.* 14. Castropalao *tom. 2. tract. 12. diffic. un.*

c *Confugiens ad Ecclesiam.*) Beneficium hujus immunitatis conceditur confugientibus ad Ecclesiam, ut ex juribus proximè adducendis pro illustratione conclusionis liquidò constat: unde ipsi appellantur confugientes *in l. si qua per calumniam, C. de Episc. & Cler. l. praesertim, C. de his, qui ad Ecclesiam confug.* in cujus partialis notavit Cujacius. Quo fit, ut eo privilegio non potiantur arrepti, & in Ecclesiam conducti, cùm in illis confugii ratio nulla sit, ut probat perdoctus vir D. Ludovicus de Exea in supremo Aragoniae Senatu Regens egregius, *in speciali, & aureo syntagmate de cadaver. pun.* ubi eruditè probat, cadaver suspensi in patibulo in Ecclesia asportatum, ibique sepultum, debere exhumari, & supplicio restitui, donec habita Magistratus licentia à patibulo deponatur. Similiter ea immunitate non gaudet, qui casu in Ecclesia reperitur, non animo fruendi ejus immunitate, argumento legis 2. *ff. de cond. & demonstr.* etsi noviter contrarium defendat Frances *de compet. q.* 98. Nec ille, qui dum ad carcerem ducitur, per coemeterium trahitur; nam cum non sit in libertate confugiendi, non gaudet hoc privilegio. Oldradus *cons.* 54. Archid. *in d. c. sicut, 17. q. 4.* Igneus *in l. 1. ad Syllan. col.* 3. Covar. *lib. 2. var. c. 20. n.* 5. Bobad. *lib. 2. polit. c. 14. num.* 61. Gutierrez *lib. 3. pract. c.* 6. Cutel. *lib. 1. quaest. 30. per tot.* Nec ille, qui non extrahitur,

tur, sed voluntariè Ecclesiam deserit: nam licèt scripto non posset quis renunciare huic privilegio, facto tamen ipso voluntariè ex ea egrediendo potest renunciare.

4 d *Violenter.*) Nec per dolum, & si ita abducatur, immunitate gaudet, ut post Gomezium, Farinacium, & Marium Italam tenet Diana *p. 1. tract. de immun. resol. 16.* licèt nonnullis perperam inductis legibus contrarium teneat Cutellus *contra Dianam c. 16.* Unde qui blanditiis judicis allectus, promissa securitate Ecclesiam deseruit, adhuc immunitate gaudet, ut cum pluribus resolvit Th. Delbene *tom. 2. de immun. c. 16. dub. 24. sect. 17.* Barbosa *lib. 2. juris Eccles. c. 3. n. 54.* Azevedo *in l. 3. tit. 2. lib. 1. recop.* secus verò si tantùm blanditiis motus egressus fuit, ut resolvunt Delbene, & Cutel. *ubi suprà*: quia non debuit esse ita credulus, & facilè Ecclesiam deserere, argumento legis 2. §. *dolum 2. ff. de eo per quem factum*. Sed contrariam meritò resolvit Marinis *lib. 1. resol. 178.* Si verò agnoscens januam Ecclesiæ frangi egrediatur, & à ministris sæcularibus extra Ecclesiam capiatur, restituendus Ecclesiæ est, quia non eo animo Ecclesiam deseruit, quia nollet uti privilegio asyli, sed coactus, ut probat Marinis *lib. 2. res. cap. 197.*

5 e *Sed Rectores Ecclesiarum.*) Hæc verba deprompta sunt ex Concilio Mogunt. *can. 39.* relato *in c. reum 9. 17. q. 4.* ibi: *Sed Rectores Ecclesiarum, pacem, & vitam, ac membra ejus obtinere studeant; tamen legitimè componat, quod iniquè fecit.* Quod etiam legitur *lib. 5. Cap. Caroli, cap. 90.* ibi: *Si quis ad Ecclesiam confugium fecerit, in atrio ipsius Ecclesiæ pacem habeat.* Ubi notandum est verbum *pax*, quod solemne fuit in implorando Numinis auxilio. Virgilius *lib. 4. Æn.* ibi:

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt

Statius de ara Clementiæ Athenææ *libro 12. Thebaid.* ibi:

Huc victi bellis, patriaque è sede fugati,
Regnorumque inopes, scelerumque errore nocentes
Conveniunt, pacemque rogant.

Pax ergo *in dict. cap. reum*, generale nomen est securitatis, veniæque earum personarum, quæ postea exprimuntur, mortis videlicet, mutilationis, aut læsionis membrorum, ut notavit D. Nicol. Antonius *de exilio lib. 2. cap. 35. num. 12.* qui in ipso capite, & antecedenti latè, & eruditè probat in exilium damnatum, & refugam, idest illud frangentem, & ad Ecclesiam confugientem, abduci ab ea posse, & in exilii sui locum reduci: & ante eum docuerunt Balpus *in authent. cassa, Cod. de Episcop. & Cler.* Decianus *lib. 6. tract. crim. cap. 26. num. 8.* Papon. *lib. 1. tit. 1. arresto 18.* Joannes à Cruce *ad Guidonem decis. 121.* Joannes Gallus *in suis placitis, tit. de his, qui ad sacras ædes confugiunt*, D. Ludovicus de Exea *d. tract. de cadaver. pun. pag. 11.* quæ sententia ultra quam non adversatur alicui juris canonici, seu civilis testimonio, probatur ex eo, quia ideò hoc immunitatis privilegium Ecclesiis concessum est, ut rei ad eas confugientes immunes pœnarum corporalium redderentur, non verò, ut à cæteris pœnis pecuniariis, seu corpus non affligentibus eximerentur, ut ex præsenti textu constat, & ex Concilio Rhemensi sub Hadriano I. ibi: *Si quis fugitivum ab Ecclesia absque sacramento, truncationeque securus exeat, qualicumque occasione abstraxerit, communione privetur.* Claromont. sub Urbano II. anno 1095. *Quod si quis pro securitate Ecclesiæ, vel Crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam, vel Crucem confugerit, accepta securitate vitæ, & membrorum reddatur justitiæ.* Lege 17. *tit. 4. lib. 6. fori jud.* ubi Catholicus, & pientissimus Rex Chindasuindus ita sanxit: *De homicida ad Ecclesiam confugiente, consulto tamen sacerdote, ac reddito sacramento, ne eundem sceleratum publicæ mortis pœna condemnet, sacerdos cum sua intentione ab altari repellat, & extra chorum projiciat: & sic ille, qui eum persequitur, comprehendat, cui ab Ecclesia ejecto non aliat mortifera inferat pœnar, sed in potestate parentum, & eorum, cujus propinquus occisus fuerit, contradendus est, ut excepto mortis periculo, quicquid de eo facere voluerint, licentiam habeant.* Consentiunt PP. Conc. Tolet. *6. can. 12.* Tolet. *12. can. 1.* Gregorius Magnus *in cap. reos 6. 23. quæst. 5.* ibi: *ut defendat eos Ecclesia, ne effusione sanguinis particeps fiat.* Ita immunitatem hanc Ecclesiarum acceperunt Oldradus *cons. 154.* Martha *de jurisdict. part. 2. cap. 51. nu. 15.* Rhemigius *de immun. Eccles. præsupposito 3. num. 11.* Decianus *lib. 2. tract. crim. cap. 28. num. 27.* Gamma *decis. 52.* Gambacurta *de immun. Eccles. lib. 4. cap. 33. cum duob. seq.* Cutel. *eod. tract. quæst. 12. num. 2. 3. & 4.* Quod & agnoscens Theodoricus Rex Gothorum de Jovino quodam Curiali, qui ob collegam in rixa occisum conscius facti sui intra Ecclesiæ septa refugerat; ita ait apud Cassiodorum *libro 3. var. cap. 27.* ibi: *Hunc Vulcanæ insulæ perpetua relegatione damnamus, ut & sancto templo reverentiam habuisse videamur, nec vindictam criminosus evadat in totum qui innocenti non credit esse parcendum.* Idem de Stilicone Comite erga Cresconium variorum delictorum reum indicante refert Paulinus in vita Sancti Ambrosii, his verbis: *Per idem tempus cùm Consulatus sui tempore Imperator Honorius in urbe Mediolanensi Libycarum ferarum exhiberet munus, populo illuc concurrente, data copia est missis militibus ab Stilicone Comite, hortatu Eusebii Præfecti, ut Cresconius de Ecclesia raperetur. Quem confugientem ad Altare Domini sanctus Episcopus* (Ambrosius) *cum Clericis, qui in tempore aderant, defendendum circumdedit. Sed multitudo militum, quæ duces suos habebat de perfidia Arrianorum, prævaluit adversus paucos, atque ablato Cresconio exultantes ad amphitheatrum reverterunt, Ecclesiæ luctum non modicum relinquentes; nam sacerdos prostratus ante Altare Domini, factum diu flevit. Sed in tempore cùm revertissent, & renunciassent his, à quibus fuerant destinati milites, dimissi leopardi saltu celeri ad eundem locum, in quo sederant, qui de Ecclesia triumphabant, ascendentes, graviter laniatos reliquerunt: quod ubi vidit tunc Stilico Comes pœnitentia motus est, ita ut per multos dies satisfaceret sacerdoti. Sed quia gravissimorum criminum erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium destinatur, non multò post indulgentiam consequutus.* Idemque Eutropio contigisse jam ad mortem damnato, qui ad Ecclesiam confugit, referunt & illustrant D. Nicolaus Antonius *dict. lib. 2. de exil. cap. 34.* D. Josephus de Retes *lib. 3. de interdictis, excursu 6. pag. 190.* Rectè ergo in præsenti Innocentius juxta veterem hujus immunitatis praxim docet, Rectores, idest Magistratus sæculares, debere confugientibus ad Ecclesiam vitam, & membra conservare, alias verò pœnas corporis non afflictivas illis imponere posse.

6 Nec suprà traditis obstat textus *in cap. id constituimus 37. 17. quæst. 4.* in illis verbis. *Sed nec alteris consignari, nisi ad Evangelia datis sacramentis, de morte, & debilitate, & omni pœnarum genere sint securi: ita ut ei, cui reus fuerit criminosus, de satisfactione conveniat.* Quibus verbis moti Boetius Epon. *in præsenti, numero 16.* Navarrus *in manuali, cap. 25. numero 19.* Suarez *de relig. tom. 1. libro 3. cap. 12. numero 6.* plures aliis, quos refert, & sequitur Diana *part. 1. tr. 1. resolution. 1. & part. 6. tractat. 1. resolut. 21.* existimarunt, confugientes ad Ecclesiam ab omni pœnarum genere esse immunes: sed certè textus ille id non probat, nam accipiendus est de pœnis corporalibus, seu corporis afflictivis, juxta alios canones suprà relatos, præcipuè textum *in cap. de raptoribus 3. 16. quæstion. 1.* docet, & probat D. Nicolaus Antonius *d. cap. 35. numero 16.* Nec etiam Concilium Sardic. relatum *in cap. Si vobis 18. 23. quæst. 8.* in illis verbis: *Sed quoniam sæpè contingit, ut ad misericordiam Ecclesiæ confugiant, qui injuriam patiuntur, & qui peccantes in exilium, vel insulas damnantur, aut certè quamcumque sententiam suscipiunt; ideò subveniendum est his, & sine dubitatione eis est petenda per Ecclesiam indulgentia.* Nam in eo textu non agitur de Ecclesiarum immunitate, sed de intercessione Episcoporum, aut aliorum ministrorum Ecclesiæ. Pro reis enim damnatis Episcopos, clericos, ac monachos olim apud Imperatores, Magistratus, & cæteros judices intercessisse, notum est: cujus moris vestigia extant apud D. Augustinum *epist. 54.* S. Paulinum *in leg. addictos, Codice Theod. de pœnis, leg. addictos 57. eodem Codice de appel. l. officium, eodem Cod. quorum appellationes*. Illustrant Baronius *tom. 5. anno 398.* Forner. *libro 6. rer. quotid. cap. 7.* Ut etiam apud Romanos solebant Virgines Vestales Imperatores, Magistratusque pro reis orare, ut constat ex Gellio *lib. 10. noctium, cap. 15.* Svetonio *in Julio, cap. 1.* probat Forner. *dict. cap. 7.* De ea ergo intercessione loquutum fuisse Osium in eo canone Concilii Sardic. docuit D. Nicolaus Anton. *lib. 2. cap. 34. numer. 6. 21. & 22. & capite sequenti.*

Exponitur c. constituimus 17. q. 4. c. si vobis 23. q. 8.

f *Publicus latro.*) Consonant caput *sicut 17. quæst. 4.* ibi: *Publicus latro.* Gregorius XIV. in sua bulla, ibi: *Si fuerint publici latrones.* Et *l. 4. tit. 11. par. 1.* ibi: *Ladron manifiesto.* Et *l. 3. tit. 2. lib. 1. recop. l. fin. tit. 5. lib. 1. fori*, ibi: *Robador conocido.* Quis tamen dicatur publicus latro, ut hoc beneficio non gaudeat, apud DD. non constat, ut videre est apud Baldum, Salicetum, Cepolam *in authent. Sed novo jure, Codice de servis fugit.* Gomezium *3. var. cap. 10. num. 2.* Covar. *2. var. cap. 9. num. 7. & cap. 20. numer. 3.* Decianum *lib. 6. tractat. crim.*

crim. cap. 28. Pegueram *decisio.* 40. D. M. de Larreatigui *lib.* 8. *select. cap.* 9. Ambrosin. *de immun. cap.* 2. & 3. Corream *in præsenti*, 3. *par. ex num.* 26. Dianam 6. *par. tractat.* 1. *resolut.* 15. Gambacurtam *lib.* 5. *cap.* 11. 12. & 13. *de immun.* Aliqui docuerunt, publicum latronem eum dici, qui plura furta committit, & consuevit sæpius in idem crimen incidere. Glossa *verbo Castigabitur, in authent. sed novo jure, Cod. de servis fugitiv.* Alii per tria furta publicum, & famosum latronem dici voluerunt, pluribus relatis Farinac. *de furtis quæstione* 166. *num.* 9. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 9. *num.* 7. Azevedo *in l.* 7. *tit.* 11. *lib.* 8. *recop. num.* 105. Alii docent publicos latrones eos haberi, qui in itineribus viatores aggrediuntur, non solùm ut bona auferant, verùm & sanguinem effundant: quas, & alias sententias refert, & refellit Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recop. glos.* 14. qui *num.* 17. resolvit, publicos latrones eos esse judicandos, qui frequenter per vim in stratis, & viis publicis furantur, juxta legem 4. *tit.* 11. *p.* 1. & legem 18. *titul.* 14. *partit.* 7. Unde cæteri simplices latrones immunitatis hoc beneficio non privantur: & licèt in Hispania consuetudine introductum esset, ut etiam simplices latrones hac immunitate non gauderent, ut testantur Covar. *libro secundo var. cap.* 20. *num.* 13. Jul. Clarus *libro* 5. *sentent.* §. *fin. quæst.* 30. *numero* 14. Paz *in praxi*, 5. *par. tom.* 1. *cap.* 3. *numero* 70. Flores de Mena *in addit. ad Gammam*, *decis.* 171. Martha *de jurisdict.* 2. *part. cap.* 51. *numero* 23. Ponte *decision.* 14. *num.* 6. Sanchez *libro* 6. *cons. cap.* 1. *dub.* 8. D. Martin. de Larreatigui *libro* 3. *select. cap.* 9. *num.* 5. & in Regno Aragoniæ eandem consuetudinem vigere referat Bardaxi *in comment. ad forum*, *in rubrica de his*, *qui ad Ecclesiam confugiunt*: tamen hæc consuetudo generaliter an in Hispania præscripta sit, meritò dubitat Narbona *d. gloss.* 14 *num.* 22. qui refert in Pinciano Senatu bis pronunciatum fuisse, simplices latrones hac immunitate ecclesiastica gaudere: & ita nisi legitimè probata hac consuetudine, simplicem furem non esse extrahendum ab Ecclesia, resolvit Gutier. *lib.* 1. *pract. c.* 1. *num.* 20. Si ergo furtum iteratum probatur, & accedente fama justas, quis oneratus reperitur crimine publici latronis, hoc immunitate non gaudebit, ut probant Ambrosinus, & Gambacurta *ubi supra*. etsi talis famosus, aut insignis latro dici nequeat, juxta textus *in leg. capitalium* 28. §. *famosos*, *ff. de pœnis*, *leg. constitutiones* 16. *ff. de appel.*

8 g *Agrorum quidem itinera.*) Verba hæc transcripsit Innocentius ex *l.* 1. *C. quando liceat unicuique*, *l.* 2. *C. Theodos. ad leg. Corn. de sicar.*

h *Reddi compellitur.*) Consonant textus *in cap. inter venientes* 30. *capit. uxor* 31. *cap. id constituimus* 34. 17. *quæst.* 4. *leg.* 3. *tit. ultim. libro* 9. *fori jud. leg.* 15. *tit.* 20. *lib.* 3. *fori Castel. l.* 3. *tit.* 11. *part* 1. Concil. Epaun. *canon.* 37. *Servus reatu atrociore culpabilis, qui ad Ecclesiam confugerit, a corporalibus tantum suppliciis excusetur: de peccatis vero, vel quocumque opere, placuit a Dominis juramenta non exigi.* Aurel. 4. *canon.* 21. & 23. Aurel. 5. *can.* 23. *De servis, qui pro qualibet causa ad Ecclesiæ septa confugerint, si quid in antiquis constitutionibus tenetur scriptum, pro concessa culpa datis a Domino sacramentis, quisquis ille fuerit, egrediatur, venia jam securus.* Refert Antonius Augustinus *libro* 13. *epit. jur. tit.* 17. *l. si servus* 4. *Cod. de his, qui ad Ecclesiam*, cujus integra extat *in l. superest* 6. *Cod. Theod. eod. titulo*, ex qua non solùm supplenda, verùm inscriptio emendanda est, ut ibi habetur, *ad Imperium*, legatur *ad Hierium*, ut notavit D. Nicolaus Anton. *d. lib.* 2. *de exilio*, *cap.* 35. *num.* 4. & in ipso textu pro verbo *dimittatur*, repone *detineatur*; & pro illis *iracundiæ mentis*, legendum est *iracundamentis*. Consonant etiam lex 6. §. 4. *Cod. Justin. de his, qui ad Ecclesiam*, lex 3. *Cod. Theodos. eod. tit.* quæ est pars antiquæ constitutionis Arcadii, quam ipse edidit, suggerente viro impio Eutropio, contra immunitatem Ecclesiæ, & ad eam confugientes, ut ita faciliùs persequeretur conscios tyrannidis Rufini, præcipue Pentadiam clarissimam fœminam conjugem Timasii quondam Consulis, qui Rufino consenserat, ut referunt Socrates *lib.* 6. *cap.* 5. Suzumenus *lib.* 8. *cap.* 7. Baronius *tom.* 5. *anno* 398. Sancti Prosper *p.* 3. *cap.* 38. quæ immanis constitutio cùm eodem anno, quo damnatus fuit Eutropius, abrogata esset, ideò decurtata fuit in ipso Codice Theodos. ut notavit D. Joseph. de Retes *libro* 3. *de interdict. excursu* 6. *pag.* 189. Nec impietatem ullam continet hæc tam legalis, quàm canonica disciplina restituendi servos ad Ecclesiam confugientes dominis in pristinam servitutem: siquidem hæc immunitas inducta est, ut ad Ecclesiam confugientes pœnis corporalibus, seu corporis afflictivis non afficiantur; non tamen ob simile asyli beneficium confugiens liberatur à servitute, seu obligatione reali, qua tenebatur obstrictus. Synodus Aurel. 1. *canon.* 4. & 5. notavit Bignonius *ad veteres form. cap.* 22. Unde juramento præstitu servus Domino restituitur, nisi ejus sævitia timeatur, quia tunc cogitur bonis conditionibus servum vendere, *leg.* 2. *ff. de his*, *qui sunt sui*: docent Rhemigius Gonny *de immun. Eccles. fallent.* 27. *num.* 6. Ambrosinus *eod. tract. cap.* 13. *num.* 2. Correa *in præsenti*, 3. *p. ex num.* 6. Boetius Epon. *ad hunc textum*, *num.* 50. Giurba *decisio.* 300. *crim. num.* 1. Unde ex hac eadem ratione provenit, homines Curiæ obnoxios, adscriptitios, & similes, de quibus egi suprà, *in cap. indicatum*, confugientes ad Ecclesiam causa mutandi suam conditionem, & sui furtum committentes, ab Ecclesia extrahi, ne curiæ, agriculturæ, aut vastagæ fraus fiat, *l.* 3. *Cod. Theodos. de his*, *qui ad Eccles. confug.* quam refert Baronius *anno* 398. *l. præsentis* 6. §. *hæc quidem*, & §. *sane*, *eodem titulo in Justin. leg. si quis cum aliis* 12. *Cod. de Episcop. & Cler. l.* 56. & 104. *Cod. Theodos. de Decur. novella* 123. *cap.* 1. Similiter remiges ad triremes damnati, è carcere, seu ab ipsis triremibus, vel dum ad eas transportantur, confugientes ad Ecclesiam, extrahendi sunt, nec hac immunitate gaudent, *l.* 9. *tit.* 24. *lib.* 8. *recopil.* & exemplo servorum ad suum ministerium servile reducendi erunt: quamvis enim ad servilem statum ex ea damnatione non perveniant, post authenticum *sed hodie*, *Cod. de donat. inter*, ubi abrogatur regula Gaii relata *in l. qui ultimo* 29. *ff. de pœnis*; damnati tamen sunt ad serviendum personaliter: quare quodammodo videntur servi; ut docent Villadiego *in polit. cap.* 3. *num.* 25. Lara *in leg. si quis a liberis*, §. *sed utrum*, *num.* 26. Bobadilla *libro* 2. *polit. cap.* 14. *num.* 73. Hevia *in Cur. Philip. par.* 5. §. 12. *num.* 49. Gamma *decision* 357. Sarpus *de jure asylorum*, *cap.* 5. Antonius de Marinis *quotid. controv. lib.* 1. *resolut. cap.* 177. Boetius *decisio.* 109. quem in contrariam sententiam frustra vocat Bobadilla *dicto cap.* 14. *num.* 53. Pereyra *de manu regia*, 2. *part. cap.* 50. *num.* 17. Martha *de jurisdict.* 2. *part. cap.* 51. *num.* 17. Curell. *de immunit. quæst.* 40. *per tot.* Cabedo *in arrest. Lusitan. ad finem* 2. *tom. decisionum*. Guazinus *in decisionum reor lib.* 1. *cap.* 37. Megala *in* 3. *part. D. Thomæ*, *cap.* 2. *quæst.* 2. *sect.* 33. fusè & doctè D. Josephus de Retes *in jur. allegat. pro praxi dictæ legis* 9. Adhuc tamen ad triremes damnatos gaudere immunitate, sæpè sæpius pronunciatum vidi in Pinciana Cancell. & docuerunt Giurba *consil.* 30. *num.* 12. Lessius *de justitia lib.* 2. *cap.* 31. *dub.* 5. Tancredo *de relig. lib.* 4. *disputat.* 8. *à num.* 75. *pag.* 174. Correa *in præsenti*, *part.* 2. *quæstione* 4. *num.* 9. Delbene *de immun. tomo* 2. *cap.* 16. *dub.* 10. *sect.* 9. Lezana *tom.* 3. *in summa*, *verbo Immunitas*, *numero* 16. Novar. *in summa bullar. tit. de immun. Eccles. numer.* 27. Trullench *in Decalogum*, *lib.* 1. *cap.* 11. *dub.* 3. *num.* 29. Diana *tom.* 3. *tractat.* 1. *resolut.* 37. & *tom.* 4. *tractat.* 1. *resolut.* 47. & *tom.* 6. *tract.* 1. *resolut.* 22. Frances *de compet. quæst.* 79. *num.* 28. Xamar. 2. *par. rer. jud. defin.* 129. Idem statuendum videtur de militibus deserentibus militiam, ut resolvunt Baeza *de inope deb. cap.* 16. *num.* 99. & 100. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 14. *num.* 74. Hevia Bolan. *in Curia Philipp.* 3. *part.* §. 12. *num.* 46. sui enim ipsius miles quodammodo furtum facit, *leg. præsenti*, §. *sane*, *Cod. de his*, *qui ad Ecclesiam*, Mascardus Freher. *de infam. lib.* 3. *cap.* 15. *numero* 8.

COMMENTARIUM.

EX hac celebri Innocentii decretali sequens deducitur communiter assertio: *Reus etiam immanis ad Ecclesiam confugiens, non debet ab ea extrahi, nec ex eo condemnari ad mortem.* Probant eam textus *in cap. eos* 6. 87. *distinction.* ubi ex Concilio Arausican. *canon.* 5. legitur: *Eos qui ad Ecclesiam confugiunt, tradi non oportere, sed loci sancti reverentia, & intercessione defendi.* Et *cap. nullus*, *cap. reum*, *cap. id constituimus*, 17. *quæstione* 4 *cap.* 1. 25. *quæstion.* 2. *capit. de raptoribus* 3. 36. *quæst.* 1. *cap.* 1. *hoc tit. in* 6. Urbanus II. *in Synodo Claromont. cap.* 29. & 30. *Si quis ad aliquam crucem in via prosequentibus inimicis confugerit, sit liber, ac si in ipsa Ecclesia permaneat: quod si quis pro securitate Ecclesiæ, vel prædictæ crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam, vel ad crucem confugerit, accepta securitate vitæ, & membrorum, reddatur justitiæ.* Innocentius II. in Synodo Romana, *can.* 12. *Præcipimus, ut in eos, qui ad Ecclesiam, vel cæmeterium confugerint, nullus omnino manum mittere audeat; quod si fecerit, excommunicetur.* Eugenius III. *in Synodo Rhemensi*, *canon.* 14. ibi: *Sancimus, ut in eas, qui ad* 9 Probatur conclusio.

Digitized by Google

Ecclesiam, vel cœmeterium confugerint, nullus manum mittere audeat; quod si fecerit, anathema sit. Nicolaus *ad Consult. Bulgar. cap. 95. Si quisquam ad Ecclesiam confugerit, non illum, nisi sua voluerit spontè, ab ea dicimus educendum. Denique si quondam latrones, & diversorum criminum rei ad asylum templi Romuli fugientes indemnitatem consequebantur, quantò potiùs ii, qui ad templum Christi confugiunt, sunt delictorum remissionem suorum adepti: debent etiam sibi à suspecto juramento præstito omni pristinæ securitati restitui.* Concil. Aurel. 4. *canon. 21. Si quis necessitatis impulsu ad Ecclesiæ septa confugerit, & sacerdote, vel Præposito Ecclesiæ pretermisso, atque contempto, eum quisque de locis sacris, vel altari, seu vi, seu dolo abstrahere, aut solicitare fortè præsumpserit, ut inimicus Ecclesiæ ab ejus liminibus arceatur, quousque juxta Pontificis districtionem digna pro indicta pœnitentia emendatio subsequatur; eo tamen, qui abstractus est, priùs Ecclesiæ restituto.* Concil. Matiscon. 2. *canon.* 8. 9. 10. Tolet. 11. *canon.* 12. Tolet. 12. *canon.* 10. Ilerdense *canon.* 10. Aurel. 4. *canon.* 21. Coyacense in diœcesi Ovetensi habitum anno 1050. temporibus Ferdinandi I. Regis Castellæ. *Præcipimus, ut si quilibet homo pro qualicumque culpa ad Ecclesiam confugerit, non sit ausus aliquis eum inde violenter abstrahere, nec persequi infrà dextros Ecclesiæ, qui sunt triginta passus: sed sublato mortis periculo, & corporis deturpatione, faciat quod lex Gothica jubet: qui aliter fecerit, anathema sit, & solvat Episcopo mille solidos purissimi argenti.* Blentinum anno 1322. *canon.* 18. D. Ambrosius *in orat. quæ ponitur lib. 5. epist. post epist.* 32. Trident. *session.* 25. *de reformat. c.* 20. D. Augustinus *sermon. 5. de dedicat. Eccles.* ibi: *Si reverentiam matris Ecclesiæ agnoscimus, sciendum est, quod cujuslibet criminis reum à sacris liminibus abstrahendo, grandis injuria religionis, ac divinitatis offensa est, qualemcumque fugientem addomum Dei, idest de sinu matris evellere, & arcam communis expugnare profugii.* Et infrà: *Sed fortè aliquis dicit: Locus sanctus criminoso patere non debet. Non ita est, hæc enim intractabilis animi argumenta non recipit Christus, loqui pro impiis mortuus, confugientibus ad se claudi aditum misericordiæ non permittit: qui latroni fidem confitenti paradisi claustra patefecit, reum à sacris adytis non vult excludi.* Ina Rex Occiduorum Saxonum in legibus ecclesiasticis, quæ habentur *tom. 17. Concilior. regiæ editionis, leg. 4. Si quis rei capitalis reus ad templum confugerit, vitam potitor, & secundùm jus, fasque compensator. Si quis verbera promeritus sani suffugium imploravit, ei verbera remittantur.* Alia juris testimonia congesserunt Crespetius *in summa, verbo Ecclesiarum immunitas*, Antonius Augustin. *in epit. jur. lib. 13. titul. 17.* Consonant de jure civili Roman. lex 2. *ferè per tot. Cod. de his, qui ad Ecclesiam, lex placet, Codice de sacrosanct. Eccles.* Ex jure Longobard. lex 2. *tit. 25. lib. 1. & lib. 2. tit. 39.* Ex legibus Franc. *lib. 2. Capitul. tit.* 5. 90. & 122. De jure nostro Hispano lex 3. *tit. 2. libro 1. recop.* lex 4. *tit. 11. partit.* 1. lex 7. & 8. *titulo 5. libro 1. fori Castel.* lex 16. & 18. *tit.* 5. *libro 6. legum Visigoth.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & *de jure Ecclesiast. lib. 2. cap.* 3. Basilicus *decision. 5. crim.* Marin. *allegatio.* 78. *cum sequent.* Serarius *in cap. 20. Josue, quæst.* 10. P. Herodius *libro* 1. *Pandect. tit. 9. §.* 1. Baronius *anno* 58. *num.* 145. Revardus *lib. 5. var. cap.* 6. Guazinus *in defens. reor. defens.* 1. *cap. 29. cum sequent.* Salmut. *ad Pancirol.* 1. *p. titul.* 22. Simanc *lib. 8. de repub. cap.* 40. Anast. Germon. *lib. 1. de sacr. immun. cap.* 15. & *lib. 3. cap.* 16. Cironius *ad titul. de rapt.* I. Gothofr. *ad titul. Cod. Theodos. de his, qui ad Eccles. confug.* Besoldus *in delibat. jur. ad libro* 1. *Pandect. fol.* 53. Christineus *tom. 1. decision.* 55. & 56. Boetius Epon. & Correa *in repetit. ad hunc textum*, Remigius de Gonny, & Ambrosinus *in peccul. tractatib. de hac immunit.* Montalvus *in dict. l. 8. fori*, Balduinus, & Cujacius *ad novel. 17. Justin.* Corrasius *lib. 5. miscellan. cap.* 23. Carrasco *ad ll. recopil. cap.* 3. D. Nicolaus Antonius *de exil. libro 2. capite* 34. & 35. Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 4. cap. 3. & de republ. lib. 13. cap.* 22. & 23. Avendanno *de metu lib. 2. cap. 30. numer.* 18. Thomas Bennus *de immun. Eccles. tom. 2. cap. 16. dubit.* 2. Scortia *in select. epit. 29. theoremat. 58. & epitom.* 152. *theoremat.* 385. Coriolanus *in not. ad Concil. Arausican.* 1. *can.* 4. P. Grethserus *de immun. Eccles. lib. 2. per tot.* Hennius *in encyclop. part. 4. titul. 1. cap.* 5. Luna, & Arellanus *libro unic. singul. cap. 5. §. 4. cum sequent.* Vasconcell. *libro 2. respon. cap.* 9. Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Immunitas*, Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 77. Pereyra plures referens *de manu regia tom. 2. cap.* 50. P. Salzedo *ad D. Thomam de regim. Princip. libro 2. cap.* 16. *dissert.* 31. Cutellus *contra Dianam libro 1. quæstion.* 2. Kochier *in face histor. centur. 1. cap.* 79. Villadiego *in legibus fori, in leg. 1. titulo 3. libro* 9. Gabriel de Bellis *de jure sacro, cap. 4. cum sequent.* Clapmarius *de jurisdict. Imper. libro 4. cap.* 6. Nathen. *in justitia vulner. fol.* 107. Germonius *libro 2. de sacror. immun. cap.* 16. Castellianus Cotta *in memorab. verbo Asylum*, Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3. cap.* 8. Vighel *in method. juris canon. fol.* 233. Acunna *in dict. cap. eos*, 87. *dist.* Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Ecclesia*, Alemanus *in not. ad Procopium, pag. 15. linea* 8. Grethserus *ad Colinum libro* 1. *comment.* 3. Cohel. *in not. Cardin. cap. 25. congreg.* 4. Altesferra *hic*. Præsentem assertionem explicant Crespi *tom. 2. observ.* 63. Sperell. *decisio 60. & duab. seqq. & decis.* 127. & 148. *cum duab. seqq. & tom. 2. ad fin. in epist. ad Ducem Estensem.*

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam Ecclesia mater, cultrixque justitiæ est, *cap. 1. de alienat. feudor. §. sed & diversum*, nec ullam societatem admittit cum iniquitate. D. Augustinus *in cap. ecce 23. quæst.* 4. ibi: *Quomodo ergo malos pro pace tolerabimus, à quibus exire, & recedere jubemur, ne tangamus?* D. Ambrosius *in cap. justa 33. 23. quæstione* 4. & idem Sanctus ait *in cap. fortitudo, 23. quæst.* 3. patriam tueri à Barbaris, & latronibus summa justitia est, nec quicquam majus est, quod Deo in sacrificium possitis offerre, quàm si id ordinetis; ut hi, qui in suam, & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant rigore compesci. Idem docetur *in cap. qualiter 44. 23. quæst.* 5. & Imperator Theodosius dum statuit, ut etiam tempore quadragesimæ latrones supplicio afficiantur, eam rationem assignat: Cùm in in hoc facillimè summi Numinis speretur venia, per quod multorum salus, & incolumitas procuratur. Et Seneca in Hercule Furente ajebat, quod nulla pinguior victima Deo mactari potest, quàm reus iniquus. Faciunt D. Gregor. *in cap. si quos 47. 23. quæst.* 4. P. Damianus *opusc. 57. de Principis offic.* plura congesserunt Bobadilla *libro 2. polit. cap. 2. num. 55. & cap. 13. num.* 38. Arellanus *lib. singul. lect. cap. 5. §.* 4. Arnisæus *de juribus Majest. cap. 3. num.* 201. Igitur non debet Ecclesia reos præcipuè immanium delictorum ad se confugientes fovere; ac defendere, sed potiùs judicibus sæcularibus tradere, ut debitis subdantur pœnis. Accedit, quia publicè interest ob communem salutem, ut delicta puniantur, *leg. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. leg. locatio 9. §. quod illicitè, ff. de publican. leg. Stichum 95. §. 1. ff. de solut. leg. si operis 14. Cod. de pœnis, leg. per omnes 6. Codice de defensor. civitat. leg. si à reo 70. ff. fin. ff. de fidejuss.* nam si noxii pœnam non timerent, innocentes semper pertimescerent. Divus Ambrosius *in Psalm.* 118. ideò obrueretur innocentia, inquit Cassiodorus *libr. 4. variar. epist.* 35. si relaxaretur audacia: ea propter idem Cassiodorus ait *libro 2. epist. 14. Pietatis genus est in illos distringere, qui se sceleratis docentur actionibus miscuisse.* Idem *in Psalmum 36. Benè, atque cautè vivendi disciplina est: iniquitas quippè mortalium more putredinis sine fine vagaretur, si eam medicinalis increpatio minimè desecaret. Crescit enim multitudo peccantium, ubi veniæ spes datur, & facilè itur ad culpas, ubi est facilis ignoscentium gratia*, ut ait Arnobius *advers. Gentes lib.* 7. Prosequuntur Fornerius *lib. 1. select. cap.* 10. ejus filius Radulf. Forner. *lib. 6. rer. quotid. c.* 17. D. Jo. Solorzanus *emblem.* 70. Nathen. *in justitia vulner. capitul.* 5. Ergo rei confugientes ad Ecclesiam, non sunt ab ea defendendi contra publicam utilitatem, & populi salutem. Accedit etiam, nam si immunitas pœnæ confugientibus ad Ecclesiam concedatur, augebuntur delicta facilitate impunitatis confugiendo ad Ecclesiam, præcipuè cùm hodie tot templa reperiantur constructa in civitatibus, & villis: quare ob eam rationem Tiberium sustulisse jus asylorum, narrat Tacitus *lib. 3. annal.* in his verbis: *Crebrescebat Græcas per urbes licentia, atque impunitas, asyla statuendo: complebantur templa pessimis, & sævissimis: nec ullum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi flagitia hominum, ut ceremonias Deorum protegentis.* Accedit tandem nam asyla inventa fuerunt, & in eis securitas dabatur illis, qui non tam scelere noxii, quàm humana imbecillitate lapsi veniam, & miserationem potiùs quàm pœnam merebantur, & ut ait Justinianus *in novella 17. cap.* 7. non injuria afficientibus, sed injuria affectis, ut legit Harmenopulus *lib. 2. promptuarii, tit. 9.* & exemplis illustrat Grotius *lib. 2. de jure belli, cap.* 21. *num.* 5. Igitur illis miseratione dignis, non verò facinorosis jus asyli in Ecclesia concedi debet, ut eleganter disserit Philo Judæus *lib. de specialibus legibus*, his verbis: *Homicidæ censendi sunt, non solùm qui interimunt, sed*

10 Traditur ratio dubitandi.

etiam qui quicquam conantur clamque, palamque ut interficiant, etiamsi non perpetraverint facinus: quod si meta, vel audacia vitiis contrariis irruere tentaverint impunitatis inveniendæ gratia, prohibendi sunt; sin autem jam surrexerunt, dedendi sunt ad supplicium cum hoc præconio: Hominibus nefariis infanu jus asyli non deberi. Deinde difficilis est præsens assertio, dum in ea docetur, etiam patratoribus immanium, & graviorum scelerum jus asyli confugientibus ad Ecclesiam competere; nam homicidæ proditorii ab altari avelli jubentur *in cap. 1. de homic.* & assassini impunè extrahuntur ab Ecclesia *in cap. 1. de homic. lib. 6.* igitur quia illis, qui graviora scelera perpetrarunt, etiam confugientibus jus asyli non conceditur.

11 De asylis apud Judæos.

Hac dubitandi ratione forsan moti nonnulli Doctores etiam ex Catholicis, existimarunt usum asylorum non rectè introductum fuisse, & hanc immunitatem Ecclesiasticam nimis amplam esse, ut Henric. Salmut. *ad memorab. Pancir. lib. 1. tit. 32.* Ferrar. *in praxi*, Sarpus *lib. 1. de jure asyli*. Cæterum ille parum Catholicè, isti verò minùs piè rem tractarunt. Covar. *libro 2. var. cap. 20.* Mausius *in cap. 20. Josue*, hanc Ecclesiæ immunitatem aliqua ratione taxant. Mausium refert, & ab hæresis nota defendit P. Salcedo *de regiment. Princip. d. differt. 31.* Et certè asylorum notio omnibus pervia est, sed non æquè intellecta ejus causa: quare ut eam plenè agnoscamus, hoc asylorum jus ab origine repetamus, sigillatim de eo agentes, tam apud Judæos, & Gentiles, quàm Catholicos. Apud Judæos fuit asylum, ad quod confugere rei possent, nempè altare, & tabernaculum. Eò confugit Joab, qui occiderat Abner, & Amasam, ut refertur *libro 3. Regum, cap. 2. versic. 28.* ibi: *Fugit Joab in Tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris*. Sed cùm Salomon de medio tolli jussit, eo quòd meditatæ cædis reus, religione loci tutus non esset, juxta legem Exodi *capitul. 21.* relatam his verbis: *Si quis per industriam occiderit proximum suum, ab altari meo evelles, ut morte moriatur*. Tandem Demetrius Rex cùm sibi voluntates Judæorum conciliare studeret, illud inter cætera, in loci, & gentis illius gratiam concessit, ut quicumque confugeret in templum, quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus ejus, obnoxii Regi in omni negotio dimitterentur. Refertur *1. Machab. capit. 10. versicul. 43.* & idpropterea à Rege videtur indultum, ut hac ratione Judæis ostenderet, se illorum religioni favere velle, eamque sartam tectam conservare. Et ita templum apud Judæos pro asylo fuisse, docuerunt Abulensis *in cap. 10. Josue, quæst. 3.* ubi Serarius, & Andreas Mausis, Becanus *in analog. cap. 19. numer. 3.* P. Menochius *de repub. Hebræor. libro quinto, cap. 6.* Marquez *in gubernat. Christ. libro secundo cap. 32.* Coqueus *in not. ad D. Augustinum de Civitat. Dei, cap. 14.* Pineda *de rebus Salomonis, libro 6. cap. 14.* D. Joann. Suarez *ad leg. Aquil. libro 1. cap. 2. sect. nona, numer. 9.* Gambacurta *libro 1. de immunitat. cap. octavo*, D. Nicol. Anton. *de exilio cap. 6. lib. 1. ex numer. 12. ad finem*. Etiam apud Hebræos, cùm ob eorum duritiam permissum esset cuique, ut cædere percussorem propinqui sui, cujus successor ipse erat, dixit Dominus Moysi, ut certas civitates pro refugio, & asylo statueret, ut illic servaretur occisor, donec judicium ageretur, appareretque per accidensne, vel ex proposito, an ignorantia, casuve, seu ad sui tutelam hominem occidisset. Rem totam explicat Numerorum Liber *cap. 35.* his verbis: *Ait Dominus ad Moysem: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Quando transgressi fueritis Jordanem in terram Chanaam, decernite quæ urbes esse debeant in præsidio fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderunt, in quibus cùm fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius judicetur. De ipsis autem urbibus, quæ ad fugitivorum subsidia separantur, tres erunt trans Jordanem, & tres in terra Chanaan, tam filiis Israel, quàm advenis, atque peregrinis, ut confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit, &c.* Urbes istæ Levitarum sex assignatæ fuerunt à Josue post Moysis decessum, ut traditur *Josue c. 20.* tres ultra Jordanem contra Orientalem plagam Jericho, nempè Bosor in deserto, de tribu Ruben; Ramoth in Galaad, de tribu Gad; Gaulon in Basan, de tribu Manasse. Cis Jordanem istæ, Cedes in Galilæa, in monte Nephtali; Sichem in monte Ephraim; Cariatharbe in Valle Hebron. De his civitatibus agit Oleaster *in c. 35. Numer.* Has urbes oportebat non nimis amplas esse, nec parvas: non quidem parvas, ne necessaria ad vitam deficerent: non nimis magnas, ne ex frequentia hominum latere posset sanguinis occisi redemptor. Referunt & illustrant hoc jus asyli improprii apud Hebræos ob necem casu admissam, Josephus *libro 4. antiqu. cap. 7.* Philo Judæus *de specialibus legibus, cap. 6. & 7.* Isidorus Pelusiota *libro 3. epist. 108.* D. Ambrosius *de Abel, & Cain, libro 2. cap. 4.* Christianus Andricomius *in theatro Terræ Sanctæ*, Serarius, & Masius *in cap. 20. Josue*, Lorinus *in cap. 4. Deuteron. & in dict. cap. 35. Numer.* Beyerlinch *in theatro vitæ human. verbo Asylum*, & verbo *Refugium*, Novarin. *libro 7. schediasm. cap. 17.*

Asyli si non causam, saltem jus nationes omnes mundi acceptum referre debent Gentibus, nec est, quod disputes, primusne invenerit Cadmus, an Hercules? Illud constat, Herculis Thebani liberos, vel ut se ab inimicis tutarentur, vel ut ad se alios protraherent, asylum, hoc est templum Misericordiæ collocasse. Servius *ad librum 8. Æn. Virg.* ibi: *Postquam Hercules migravit de terris, nepotes ejus timentes insidias eorum, quos avus afflixerat, Athenis sibi primi asylum, hoc est templum Misericordiæ collocarunt, unde nullus possit abduci*. Historiam refert, & templum ipsum describit Statius Papin. *libro 12. Thebaid.* quem non gravabor totum appingere. 12 De jure asylorum apud Gentes.

Urbe fuit media nulli concessa potentum
Ara Deum: mitis posuit Clementia sedem,
Et miseri fecere sacram. sine supplice nunquam
Illa novo: nulla damnavit vota repulsa.
Auditi quicunque rogant, noctesque, diesque
Ire datum, & solis numen placare querelis.
Parca superstitio, non thurea flamma, nec altus
Accipitur sanguis, lacrymis altaria sudant,
Mæstarumque super libamina serta comarum
Pendent, & vestes mutata sorte relictæ.
Mite nemus circa, cultuque insigne verendo
Vittatæ laurus, & supplicis arbor olivæ.
Nulla autem effigies, nulli concessa metallo
Forma Deæ, mentes habitare, & pectora gaudet.
Semper habet trepidos, semper locus horret egenis
Cætibus, ignotæ tantùm felicibus aræ.
Fama est defessos acie post busta paterni
Numinis Herculeos sedem fundasse nepotes.
Fama minor factis: ipsos nam credere dignum
Cælicolas, tellus quibus hospita semper Athenæ,
Ceu leges, hominemque novum, ritusque sacrorum
Seminaque in vacuas hinc descendentia terras,
Sic sacrasse loco commune animantibus ægris
Confugium, unde procul starent iræque, minæque,
Regnaque, & à justis Fortuna recederet aris.

Ex Pausania, Aristophane, & aliis probant Samuel Petitus *lib. 1. ad jus Atticum, tit. 1.* Germonius *dict. cap. 16.* Serarius *in cap. 9. Josue*, Theophilus *tom. 6. fol. 485.* & de Numine, cui ara hæc dicata esset, agunt Covar. *lib. 2. var. cap. 20. num. 2.* Ramirez à Prado *in Pentecont. cap. 16.* Mariana *in opusc. pro edit. vulgata, cap. 16. in fine*. Spondanus *in epit. Baronii, anno 52. nu. 3.* Marquez *in gubern. Christ. lib. 2. cap. 32.* M. Fr. Joseph de Aguirre *ludo 10. per totam*. Postea jus hoc asyli defluxit ad Romanos; nam Romulus, ut quamplures haberet Romani Imperii incolas asylum constituit, sacrum videlicet quemdam locum inter collem, & Capitolium aperuit, quò quisquis confugeret, ab omni noxa liber esset, de quo Ovidius *lib. 3. Fastor.*

Romulus ut saxo locum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, jam fuge, tutus eris.

Virgilius *lib. 8. Æn.* Livius *lib. 1.* Juvenal. *satyr. 8.*

Et tamen, ut longè repetas, longè revolvas,
Nomen ab infami gentis deducit asylo.

Ad quem Juvenalis locum alludens D. Augustinus *libro de consensu Evangelist.* ait: *Nec enim possunt dicere pietatem, ac mores suos à Diis gentium, quas vicerunt, electos: nunquam hoc dicent, si primordia sua recolant, facinorosorum asylum.* Lactantius *libro 2. de divin. institut. cap. 7.* sic ait: *Romulus urbem conditurus pastores, inter quos adoleverat, convocavit. Cumque is numerus condendæ civitatis parum idoneus videretur, constituit asylum, & passim confugerunt ex finitimis locis pessimi quique sine ullo conditionis discrimine*. D. Cyprianus *de idolorum vanitate*, ibi: *Populus de sceleratis, & nocentibus congregatur, & asylo constitutio facit numerum impunitas criminum*. Postea aliis templis idem jus asyli datum est, ut referunt Cicero *in oratione pro domo sua*, ibi: *Hic aræ sunt, hic foci, hic Dii penates, hic sacræ religionis cæremoniæ continentur: hoc perfugium est ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas sit*. Romanos etiam asylum erexisse in templo Pacis, tradit D. Thomas *lib. 2. de regim. Princip. cap. 15.* Ælius Lamprid. *in vita Heliogabali*, sic de Heliogabalo scribit: *Hic fertur occiso Macri-*

ni factione patre (*ut dicebatur*) *Antonio*, *in templum Dei Heliogabali confugisse*, *veluti in asylum*, *ne interficeretur à Macrino*. Idem quoque, immò longè sanctius confugium præbuerunt Romani Cæsarum statuis, ut constat *ex l. apud* 17. *ff. de ædil. edicto*, quam doctè exponit Samuel Petitus *ad ll. Atticas lib.* 1. *tit.* 1. *leg.* 2. *ff. de his, qui sunt sui*, *l.* 1. *l.* 5. *ff. de offic. Præfecti Urb. l.* 28. *ff.* 7. *ff. de pœnis*, *l.* 5. *ff. de extraord. crim. leg. un. Cod. de his, qui ad statuas*. Brissonius *lib.* 1. *de V. S.* & plerique per calumniam illis utebantur, adeò ut essent, qui ut pœnæ exsortes se redderent, imaginem Cæsaris gestarent. Unde Tacitus *lib.* 3. *annal.* ait: *Incedebant deterrimi, quique cum licentia impunè probra, & invidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæsaris*, expressius scribit Philostratus *libro* 1. *de vita Apol. Erant apud Aspendios asylum Tyberii, & statuæ, quæ sanctiores illis in locis, venerabilioresque, quam Jovis Olympii simulachrum habebantur, ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quòd servum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberii imagine signatam gestabat*. Facit lex *Senatusconsulto* 38. *ff. de injuriis*, Borellus *tom.* 2. *decision. tit.* 36. *numer.* 185. Prosequuntur alia de hoc jure asyli apud Gentiles Joan. Kochier *in face histor. centur.* 1. *cap.* 79. Clapmarius *libro* 4. *de jure domin. cap.* 6. Revardus *lib.* 1. *var. cap.* 6. Corrasius *lib.* 5. *miscellan. cap.* 25. Arniseus *lib.* 1. *de repub. cap.* 3. *sect.* 8. Ritheruss. *ad Salvianum de gubern. Dei*, *ad pag.* 159. *fol.* 173. Salmut. *ad Pancirol. lib.* 1. *memorab. tit.* 31. Sarpus *lib.* 1. *de asyl.* Lipsius *ad lib.* 3. *annal. Taciti*, Cohel. *in not. Card. cap.* 15. *congreg.* 4. Germon. *lib.* 1. *sacror. cap.* 15.

13 De immunitatis Ecclesiæ. In lege gratiæ sunt, fueruntque jam à primis Ecclesiæ sæculis asyla, Ecclesiæ scilicet, & altaria Deo consecrata, à quibus abducere confugientes non liceret. Primum statutum credo in Concilio Arausican. celebrato anno 341. *num.* 4. relato à Gratiano *in cap. eos qui*, 87. *dist.* & Gelasius Papa, qui floruit per annos 492. *in cap. fratre*, 17. *quæst.* 4. refert nunquam ante ipsum Principibus sæcularibus licuisse reos ad Ecclesiam confugientes inultos extrahere: & in Concilio Aurel. 1. *canon.* 35. celebrato anno 514. refertur jam id antiquis Ecclesiæ canonibus fuisse statutum, ibi: *De hominibus adulteris, & furibus, si ad Ecclesiam confugerint, id constituimus observandum, quod Ecclesiastici canones decreverunt, & lex Romana constituit, ut ab Ecclesiæ atriis reos extrahere omninò non liceat*. Ex quibus verbis constat, canones de hac immunitate Ecclesiarum antiquiores esse ipso Concilio Aurel. 1. quod verò de lege Romana ibi dicitur, referri potest, vel ad constitutionem Honorii, & Theodosii, relatam *in l. pateant* 2. *Cod. de his, qui ad Ecclesiam*, cujus historiam refert Baronius *anno* 414. & integra extat in actis Concilii Ephesini; vel ad secundam constitutionem Leonis relatam *in l.* 6. *Cod. eod. tit.* cujus historiam tradit ipse Baronius *anno* 466. firmata fuit hæc eadem immunitas in Concil. Matiscon. celebrato anno 588. *in canon.* 8. ubi PP. ita sanxerunt: *Comperimus quosdam pseudo-Christianos de sacrosanctis Ecclesiis, suæ religionis oblitos, fugitivos subtrahere; ideò censemus, ut quicumque culpa compellente, aut potentum importuna non sustinens, suæ gremium matris Ecclesiæ petierit, usque ad præsentiam sacerdotis in eodem loco inconcussè permaneat, nulli permittens quolibet dignitatis gradu functo, fugitivo etiam in locis sacris violentiam inferre. Si enim mundani Principes suis legibus censuerunt, ut quicumque ad eorum statuas fugerit, illæsus habeatur; quantò magis hi permanere debent indemnati, qui patrocinium immortalis regni, & cœlestis adepti sunt?* Ad eundem canonem sanciendum Patres moti fuerunt ob miros, & diversos casus, qui variis in locis eo tempore contigerunt; & maximè ob eos, quos hoc eodem anno accidisse refert Gregorius Turonen. *lib.* 7. *histor. Francor. cap.* 21. & 22. In Concilio etiam Moguntin. relato *in cap. sicut*, 17. *quæst.* 4. dum firmatur hæc Ecclesiæ immunitas, excipiuntur publici latrones, & in præsenti textu etiam illis, & nocturnis depopulatoribus immunitas denegatur. Successerunt constitutiones Innocentii VIII. qui anno 1485. hoc immunitatis privilegium non competere declaravit homicidis, incendiariis, depopulatoribus agrorum, Regis, & regni proditoribus; quam refert Bzovius *anno* 1487. & narrat Spondanus *in continuat. Baronii*, *anno* 1485. Tandem Gregorius XIV. his adjunxit assassinos, & homicidas proditorios in sua bulla, quam referunt Cherubinus *tom.* 2. *Bullar.* Vincent. Tancredus *de virtute religionis*, *tractat.* 1. *lib.* 4. *disputat.* 8. & explicat Gambacurta: sed eam non esse in Hispania usu receptam, testantur Salgado *de supplicat. part.* 1. *cap.* 2. *sect.* 3. *num.* 141. Carrasco *ad ll. recop. cap.* 3. §. 1. *numer.* 20. Hevia *in Curia Philipp.* 3. *part.* §. 11. *numero* 57. Gutierez *pract. libro* 1. *quæst.* 154. *numero* 4. & agnovit Diana *part.* 1. *tract.* 1. *resolut.* 32. Barbosa *de pension. quæst.* 8. *numero* 48. ait dispositionem illius bullæ non esse usu receptam in ea parte, qua prohibet extrahi reos ab Ecclesia, in cæteris verò esse receptam. Videndi sunt Frances *de competen. quæst.* 35. & 74. *per tot.* Marinis *libro* 1. *resolut.* 171. Basilius *decis.* 41. Prædictos casus, & alios congerunt Interpretes, in quibus impunè confugiens ad Ecclesiam, ab ea extrahi potest, quos longum foret recensere. Videndi sunt Boetius Epon. *in præsenti*, Remigius de Gonny, & Thom. Delbene *ubi suprà*, Frances *de compet. quæst.* 79. 80. & 90. Basilicus *decis.* 9. ubi agit de occidentibus Legatos, aut ministros Regios. Pereyra *dict.* 2. *part. de manu regia*, *cap.* 50. Carrasco *ad ll. recop. cap.* 3. Diana passim *tractat.* 1. *in* 1. 2. 3. 4. 5. & 6. *parte*. Suarez *de relig. tom.* 1. *libro* 3. *cap.* 11. & 12. & circa personas, præcipuè infideles, hæreticos, & Judæos gaudentes, vel non, privilegio, Acunna *in cap. eos*, 87. *dist.* Ricciulus *de jure person. extra grem. cap.* 12. nec solùm hæc immunitas concessa est confugientibus ad Ecclesiam, verùm & ad crucem. Urbanus II. in Synodo Claromontana suprà relata: probat Gretsérus *de Cruce libro* 1. *cap.* 64. & meritò, nam apud Gentiles confugientes quoque ad signa militaria tuti erant ab omni læsione, forsan quia Imperatorum imagines illis plerumque annexæ erant. Tacitus *lib.* 1. *annal.* ibi: *Nec aliud periclitanti subsidium, quàm castra primæ legionis: illic signa, & aquilam complex, religione se tuebatur*. Ammianus Marcell. *libro* 25. ibi: *Fraudum conscius, & noxarum ad militaria signa confugit*. Idem etiam resolvunt Doctores de confugientibus ad sacerdotem, dum defert sacrum corpus Domini nostri processionaliter, aut ad infirmos. Azevedo *in leg.* 2. *tit.* 1. *num.* 15. *libro* 1. *recop.* Perez *in leg.* 1. *tit.* 1. *lib.* 1. *lib.* 2. *ord.* Quod etiam Paganorum exemplo firmari valet, nam & Flamini Diali tantus honor olim delatus fuit, ut si ille, qui ad flagellandum ducebatur, supplex ad ejus pedes procubuisset, eo die verberari piaculum esset. Aul. Gellius *libro* 10. *noctium*, *cap.* 15. Plutarchus *in problem.* quin & apud nos Cardinalis occursum ad liberationem reo damnato prodesse, si pileum imponat capiti ejus, qui ad supplicium ducitur, referunt, & probant Baldus, & Paulus Castrensis *in l. adjector*, *Cod. de appell.* Bartholom. Cepol. *cautel.* 2. Fornerius *rer. quotid. ubi suprà*, Roussel *histor. juris Pont. lib.* 2. *cap.* 10. De Ecclesia verò, ac ejus ambitus, ac cœmeteriis agemus infrà *in cap. Ecclesiæ*, *hoc tit. de immunitat. Eccles.*

His suppositis, ratio præsentis assertionis, & hujus immunitatis provenit ex veneratione, quæ debetur Ecclesiæ, quia ejus honor læditur, si ille, qui confugit ad ipsam violenter extrahatur. Accedit, nam apud Gentiles ii qui deposcebantur ad mortem ob scelus aliquod, si aram, si Dei simulacrum tenuissent, si denique Principis statuas, aquilas, signaque castrensia amplexi fuissent, se religione tutabantur, eosque inde abstrahere per vim piaculum erat; nonne æquum fuit vero Numini nihilo minùs venerationis impendi à Christianis, quàm à Gentilibus vanissimis illis, commentitiisque Diis tribueretur? ut ajebat Nicolaus *cap.* 95. *ad consulta Bulgar.* suprà relatus pro illustratione conclusionis. Adde hoc esse divinæ Majestatis documentum, dum ejus ædes, & templa, in quibus Deum veneramur, illique sacra facimus, apud nos sacrosancta adeò habentur, ut illa violari credamus, si qui ad ea confugerint, ut tuti esse possint, in loci sanctitate præsidium nostro vitio non invenerint. Tandem hæc immunitas pertinet ad rectam Reipublicæ gubernationem, ut post patratas cædes incitati vindictæ libidine animi eorum, quorum interest, priùs resideant, & componantur, atque ita consilio potiùs quàm impetu res peragatur. Rectè ergo tot Ecclesiæ canonibus suprà relatis statutum est, ne confugientem ad Ecclesiam quis audeat violenter extrahere. Hanc immunitatem variis, & miris prodigiis illustrat Theophilus *tom.* 6. *in Achatisto*, *folio* 485. & confugientem ad Ecclesiam extrahens jure civili puniebatur capitali pœna, *l. præsertim*, *C. de his qui ad Ecclesiam*: docent Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cap.* 360. *numer.* 68. Farinac. *de carcerib. quæst.* 28. *num.* 2. & *in opusc. de immunit. cap.* 20. *num.* 309. Tusch. *verbo Ecclesia*, *conclus.* 4. *num.* 2. Azor 2. *part. lib.* 9. *cap.* 9. *quæst.* 11. licèt, ut notarunt Suarez *d. tom.* 1. *de relig. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 1. Bonacina *de immunit. quæst.* 6. §. 6. hæc pœna abrogata sit consuetudine. Sacris canonibus punitur hoc crimen multa triginta librarum examinati argenti, & judex potest eam pœnam augere, aut minuere pro delicti, & delinquentium 14 Traditur ratio decidendi.

quentium

quentium conditione, *capite ſi quis contumax*, 17. *quæſt.* 4. excommunicatio infligenda eſt, & pœnitentia publica imponenda, *c. ſicut*, *c. fratres*, *c. definivit*, 17. *q.* 4. quas pœnas innovavit Gregorius XIV. *in d. ſua bulla*, §. 19. hanc tamen cenſuram minimè reſervatam eſſe Pontifici, ſed à quolibet confeſſario tolli poſſe, docuerunt Diana *p.* 1. *tr.* 1. *reſol.* 41. aliis relatis. Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi*, *verbo Immunitas*, Caſtropalao *tr.* 11. *diſp. unic. puncto* 12. qui praxim tradit pro his locis, in quibus non eſt recepta bulla Gregorii.

15 Diſſolvitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam ex hac immunitatis conceſſione non rectè deducitur, Eccleſiam delicta fovere; nam Eccleſia defendendo confugientes ad eam, non fovet peccata, ſed concedit miſericordiam delinquentibus, ut rectè notarunt Gutierrez *pract. libro* 3. *quæſt.* 5. *num.* 9. Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap.* 16. *num.* 15. & licèt interſit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita; etiam Reipublicæ intereſt, quod Eccleſiæ ſint refugium confugientibus ad ipſas, ob honorem & reverentiam Deo debitam; quod eſt majus bonum in ordine ſuperiori: nec exinde datur occaſio delinquendi, ſed potiùs ſumitur à malitia hominum talis occaſio. Unde cùm hæc immunitas ſit ſtatuta propter majus bonum, quod ipſa Eccleſia intendit, non debet prædicta occaſio attendi. Etenim hujuſmodi immunitatis eſt primò majeſtas, reverentia, & honor Eccleſiis debitus: ſecundò miſericordia Dei, & benignitas Eccleſiæ. Quod autem ex hac immunitate nonnulla incommoda ſequantur, non propterea abolenda, aut reprobanda ea eſt, quia nulla in regimine eccleſiaſtico, ſive civili inſtitutio, quantumvis bona, eſt ex qua mali occaſionem non arripiant ſcelera committendi. Quid enim melius, & ſanctius, quàm miſericordia Dei? & tamen impii abutuntur ea. Nec obſtat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto capite 1. *de homicid. in* 6. nam ut ſuprà dixi, licèt Innocentius III. in præſenti tantùm latrones, & agrorum depopulatores immunitate non gaudere dixerit; tamen ex aliis conſtitutionibus Pontificiis, & Bulla Gregorii XIV. aliis etiam enormia delicta perpetrantibus, hæc immunitas denegatur, ut referunt Barboſa *in præſenti*, Thom. Bennus *tom.* 2. *de immunit. cap.* 16. & in his caſibus, ſi judex eccleſiaſticus pronunciaverit, reum immunitate gaudere, à tali ſententia appellari non poteſt: pluribus relatis docet Barboſa *lib.* 1. *voto* 8. *num. fin.*

C A P U T VII.

Idem *in Concilio* a *Generali.*

ADverſus Conſules, & Rectores civitatum, vel alios, qui Eccleſias, & eccleſiaſticos viros b talliis, ſeu collectis, & exactionibus aliis adgravare nituntur, volens immunitati eccleſiaſticæ Lateran. Concilium providere, præſumptionem hujuſmodi ſub anathematis diſtrictione prohibuit, & transgreſſores, & fautores eorum excommunicationi ſubjacere præcepit, donec ſatisfactionem impenderint competentem. Verùm ſiquando fortè Epiſcopus ſimul cum clericis tantam neceſſitatem, & utilitatem perſpexerint, ut abſque ulla coactione ad relevandas utilitates, vel neceſſitates communes, ubi laicorum non ſuppetunt facultates, ſubſidia duxerint per Eccleſias conferenda, prædicta laici humiliter, & devotè recipiant cum gratiarum actione: propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex priùs conſulatur, cujus intereſt communibus utilitatibus providere. Quia verò nec ſic quorundam malitia contra Dei Eccleſiam conquievit, adjicimus ut conſtitutiones, & ſententiæ, quæ à talibus, vel de ipſorum mandato fuerint promulgatæ, inanes, & irritæ habeantur, nullo unquam tempore valituræ. Cæterùm quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debet, nullus vario decipiatur errore, ut intra tempus regiminis ſuſtineat anathema, quaſi poſt illud non ſit ad ſatisfactionis debitum compellendus. Nam & ipſum, qui ſatisfacere recuſaverit, & ſucceſſorem ipſius, niſi ſatisfecerit intra menſem, manere decernimus Eccleſiaſtica cenſura concluſum, donec ſatisfecerit competenter: cùm ſuccedat in onere, qui in honore ſubſtituitur.

N O T Æ.

1 a GEnerali.) Lateranenſi videlicet ſub Innocentio III. ubi *cap.* 46. & in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. reperitur textus hic. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap.* 1. *de ſumma Trinit.*

b *Talliis.*) Tallia nomen à talliando, ideſt incidendo accepit; quoniam de bonis illatio hæc velut abſcinditur, & talliatur: inter genera exactionum eam refert P. Bleſenſis *epiſt.* 102. ibi: *Quid de talliis, & exactionibus? quid de obventionibus placitorum, & cæteris improbis extorſionibus loquar?* Exponunt Lindembrogius *in gloſſar. verbo Talliis.* Voſſius *de vitiis ſerm. lib.* 2. *cap.* 18.

C O M M E N T A R I U M.

2 ARgumentum hujus textus prorſus idem eſt cum capite *non minus*, *ſuprà hoc tit.* ubi refertur canon Concilii Lateran. cujus hic meminit Innocent. III. niſi quod hìc plus additur cautionis contra Conſules, vel Magiſtratus, vel Officiarios civiles, qui clericos exactionibus oneraverunt. Primùm ut clerici priùs Romanum conſulant Pontificem, quàm in exactiones ullas hujuſmodi, etiam voluntarias, atque ſpontaneas conſentiant. Secundò, ut conſtitutiones, & ſententiæ laicorum talium (qui nimirum propter vexatos clericos excommunicati fuerint, ſicut in ipſo fonte clariùs exprimitur) inanes, & irritæ ſint, nec ullo tempore convaleſcant. Tertiò, ut excommunicatio talium laicorum perduret etiam finito ipſorum officio, vel magiſtratu; quin immò, ut & ſucceſſores eorumdem ſimili involvantur excommunicatione, niſi intra menſem ſatisfecerint. Sed quia de hac immunitate latè egi ſuprà *in cap. non minus*, *hoc tit.* in præſenti tantùm referam, quæ ab Innocentio ſpecialiter adjiciuntur. Primò videlicet, ut clericis tributa imponi non poſſint, etiam ob communem neceſſitatem, abſque conſenſu Summi Pontificis: quod etiam firmarunt Alex. IV. *in cap.* 1. *cap. clericis*, *hoc tit. in* 6. Benedictus XI. *in extravag. unic. hoc tit.* Bulla in Cœna Domini, §. 18. & ita docuerunt Lugo *tomo* 1. *de juſtitia*, *diſputat.* 36. *ſect.* 8. *num.* 127. Gregor. Lopez *in l.* 54. *tit.* 6. *partit.* 1. Azevedo *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil. num.* 7. Gutierrez *lib.* 1. *practic. quæſt.* 6. *num.* 3. Azor *tom.* 1. *mor. lib.* 5. *cap.* 13. *quæſt.* 8. Bonacina *tom.* 3. *diſput.* 1. *quæſt.* 19. *puncto* 3. §. 3. *num.* 15. Caſtropalao *tom.* 1. *tr.* 12. *diſputat. unic. puncto* 11. *numero* 7. Diana *part.* 7. *tract.* 1. *reſolut.* 9. Caſtillo *tom.* 7. *de tertiis*, *capite* 9. *numero* 50. Illud etiam adjecit Innocentius III. in præſenti, ut videlicet ordinationes laicorum excommunicatorum propter tributa impoſita clericis irritæ ſint, ac inanes, nec ullo tempore convaleſcant, ſive detecta ſit cauſa excommunicationis, ſive non, ut exponit Boetius Epon. *in præſenti*, *num.* 12. Tandem adjecit Innocentius, ipſos Magiſtratus ſæculares etiam depoſito officio non liberari ab excommunicatione jam incurſa, immò conveniri poſſe propter vexationem factam Eccleſiaſticis perſonis, etiamſi utilitas principaliter ad Rempublicam ſpectaret, ut explicat Boetius Epon. *in præſenti*, *num.* 33.

C A P U T VIII.

Idem *in* a *eodem*.

QUia plerique Prælati, ut *b* procurationem, aut servitium aliquod impendant Legato vel alii, plus extorquent à subditis, quàm *c* solvunt, & in eorum damnis lucra sectantes, quærunt prædam potiùs quàm subsidium in subjectis, id de cætero fieri prohibemus. Quod si quis fortè præsumpserit, & sic extorta restituat, & *d* tantumdem cogatur *e* pauperibus elargiri. Superior autem cui fuerit querela deposita, si negligens fuerit in hujusmodi executione statuti, subjaceat ultioni.

N O T Æ.

1 a *IN eodem.*) Concilio videlicet Lateran. generali, celebrato sub Innocentio III. ubi *capite* 34. sub hoc summario, *de subditis non gravandis sub prætextu alicujus servitutis*, refertur hic textus, & in quinta collectione, *sub hoc tit. c.* 4.

2 b *Procurationem.*) De procurationibus, & à quibus præstantur, egi *in c. procurationes, de censibus*.

c *Quam solvunt.*) Valdè æquum est, Prælatos Ecclesiæ pro colligendis iis, quæ Legato Pontificis procurationis nomine penduntur, nullum debere lucrum sectari, cùm ad hoc teneantur ex officio, & quidem jurato, *cap. ego N. de jurejur.* quare turpissimum est sub alieni subsidii prætextu lucrum quærere.

d *Tantumdem.*) Et ita duplum refunditur, non quadruplum, vel triplum, quia licèt injusta sit hæc exactio, non tamen ullam rapinæ speciem continet.

e *Pauperibus elargiri.*) Hæc verba exposui *in cap. procurationes, de censibus*.

C A P U T IX.

Gregorius IX. a *Astoricensi Episcopo*.

ECclesiæ, in qua divina mysteria celebrantur, licèt adhuc non extiterit consecrata, nullo jure privilegium immunitatis adimitur. Quia obsequiis divinis dedicata, nullis est temerariis ausibus prosananda.

N O T Æ.

1 a *ASToricensi.*) Contius, quem sequitur Boetius Epon. *in præsenti, legit Senonensi:* nec facilè cognosci potest, utra lectio verior sit. Si retineatur vulgaris inscriptio, quam retinet Boetius, *Episcopo* videlicet, de Astoricensi Prælato accipienda est, cùm Senonensis Ecclesia temporibus Gregorii IX. Archiepiscopalis esset, ut notavi *in cap. 6. de constit.* De diœcesi Astoricensi egimus *in cap. 17. de re judic.*

COMMENTARIUM.

2 IMmunitatem, seu jus asyli confugientibus ad Ecclesiam concedi, latè probavi suprà *in cap. inter alia*: unde in præsenti tantùm exponendum est, quibus Ecclesiis id jus asyli competat, & usque ad quem ejus ambitum. In hoc textu primò statuit Gregorius, Ecclesiam nondum consecratam per Episcopum juxta ritus suprà relatos *in cap. 1. de consecrat. Eccles.* sed tantùm dedicatam, & benedictam, ut hodie in usu est, ut Missæ sacrificium possit celebrari, gaudere hoc jure asyli, & meritò; nam cùm quoad omnia Ecclesia tantùm benedicta basilica dicatur, *cap. 1. de relig. domib.* & in ea sacra mysteria peragantur, & divina officia celebrentur, meritò omnibus privilegiis Ecclesiæ fruitur, ut docuerunt Suarez Thom. *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 9.* Barbosa *de jure eccles. lib. 2. cap. 6.* Sanchez *tom. 2. consil. lib. 6. cap. 1. dubit. 6,* Thom. Delbene *tom. 2. de immunit. cap. 16. dubit. 9. sect. 2.* Marius *lib. 1. resol. cap. 178.* Nec interest, quod in ea sacrosancta Eucharistia asservetur, necne. Gambacurta *lib. 3. de immunit. cap. 4. & 5.* nec etiam desideratur, quod in ea Missæ sacrificium sit oblatum, ut probat Delbene *d. sect. 1.* qui *sect. 3.* idem resolvit de Ecclesia polluta, nec adhuc reconciliata: & *sect. 4.* idem tradit de Ecclesia interdicta: & *sect. 6.* idem resolvit de Ecclesia diruta sine superioris licentia: & *sect. 10.* idem probat de hospitali, seu oratorio Episcopi auctoritate constructo.

Secundò quoad ambitum Ecclesiæ sciendum est, non solùm Ecclesiam gaudere hoc jure asyli, verùm & ejus cœmeterium, ex quo sontes abstrahi non debent, ex decreto Innocentii II. in Synodo Rom. *cap.* 22. quare olim in cœmeteriis collocatæ erant cruces, quibus septa, & ambitus designabantur, ne quis terminos illos transgredi auderet Anonymus *leg. 4. de miracul. S. Benedicti*, ibi: *Denique cruces aliquantulum excelsas per gyrum cœmeterii posuerunt, quas nemo suum persequens inimicum transgredi audeat.* Nec tantùm Ecclesia fruitur hac immunitate quoad internam partem, sed etiam quoad externam, videlicet totam fabricam, ita ut capellæ, balbæ, tectum, parietes, sacristiæ, & turres hoc jure potiantur; quia omnes hi loci in lata significatione Ecclesia dicuntur, *l. pateant, Cod. de his qui ad Ecclesiam confugiunt, cap. id constituimus* 17. *quæst.* 4. argumento legis *quæ religiosis, ff. de R. V.* pluribus relatis probat. Delbene *d. cap. 16. sect. 6.* etiam eodem privilegio gaudet Ecclesia quoad loca adhærentia, videlicet claustrum, porticum dormitorium, & similia loca. Delbene suprà, *sect.* 7. Idem dicendum est quoad confines, *cap. sicut, cap. quisquis 17. quæst. 4. l. præsertim, §. ex his, Cod. de his qui ad Ecclesiam.* In decreto Clotarii ad legem Salycam, *l.* 13. ibi: *Nullus latronem, vel quemlibet culpabilem, sicut summis Episcopis convenit, de atrio Ecclesiæ trahere præsumat.* Constitutio Theodos. Junior, & Valentin. *in leg. pateant 3. Cod. de his qui ad Ecclesias confugiunt*, quæ integra reperitur ad calcem Concilii Ephesini, & eam transcripsit I. Gothofr. *sub eodem tit. in Theod.* ejusque constitutionis historiam referunt Socrates *lib. 7. histor. Eccles. cap.* 32. Niceph. Calixt. *libro* 14. *cap.* 32. Marcel. Comes *in chron.* Baronius *anno* 431. *num.* 3. Supponendum enim est, jam à primis Ecclesiæ canonibus certum spatium præscriptum fuisse pro atrio, vel ambitu templi, ut refertur *dict. cap. sicut*, ibi: *Sicut à sanctis Patribus est statutum, ut major Ecclesia per circuitum 40. passus habeat, capellæ verò, vel Ecclesiæ minores* 30. Et in Concilio Tolet. 12. *can.* 10. ante Nicolaum ipsius textus auctorem celebrato, ita statuitur: *His ipsis, qui Ecclesias petunt, per omnia licitum in 30. passibus ab Ecclesiæ januis progredi, in quibus 30. passibus cujuscumque Ecclesiæ in toto circuitu defendatur: sic tamen, ut qui ad eam confugiunt, in extraneis, vel longè separatis domibus ab Ecclesia nullo modo occulentur.* Hunc ambitum passus Ecclesiasticos vocat Joan. Papa relatus à Gratiano *in cap. quisquis 21. 16 quæst.* 4. Bosqueto *ad Innocent. III. lib. 1. epist.* 164. ibi: *Si quis infregerit Ecclesiam, vel 30. Ecclesiasticos passus, qui in circuitu Ecclesiæ sunt, &c.* Etiam hoc spatium canonicum dixit Innocent. III. in dicta epistola 164. ibi: *Patracensi Archiepiscopo canonicum spatium circa Ecclesiam relinquatur.* Et passus dextros dixerunt PP. Synodi 6. in Trullo, *can.* 6. Synod. Coyacen. ibi: *Prohibitum fuit violenter reum abstrahere intra dextros Ecclesiæ, qui sunt 30. passus.* Marculfus *formul.* 104. ibi: *Habet in longo dextros tantùm.* Notavit Cironius *in cap. 2. de jurepatron. in 5. compil.* Nec omittendum est, quod auctores finium regundorum de terminis ædium sacrarum à Gentilibus præfixis & designatis referunt; siquidem ut ambitum loci sacri definirent, quatuor aras à quatuor mundi partibus humi defodiebant, ut si templi limites quærerentur, hi termini proderent quousque religio pertineret: ita enim habet Dolabella *de finibus*, apud Aggenum ibi: *Fines templares sic quæri debent, ut si in quadrifinio es positus, & quatuor possessionibus finem facis, & quatuor aras quæris, & ædes quatuor ingressus habet, ideò ut ad sacrificium quisque per agrum suum intraret: quod si desertum fuerit templum, & aras sic quæris, longè à templo quæris pedibus 15. & invenis vilia fundamenta aliqua, quod si inter tres, tres ingressus*

gressus habet; *inter duos*, *duos ingressus habet templum*. Et quia ambitus juxta veterem formam Ecclesiarum, quam referunt Baronius *anno* 57. Cironius *ad titul. de Eccles. ædific.* Gothofr. *in d. l. pateant*, Leo Alat. *de mensur. templor.* erat sub una contignatione, ut hodie videtur in monasteriis Carthusiensibus, & habemus hodie regulariter ambitum illum extra Ecclesiam, non sub eadem contignatione; & tam Innocent. in præsenti, quàm Gregorius in dicta bulla nullam ejus ambitus faciunt mentionem, recessum videtur à jure antiquo, atque ita usus obtinuit, ut tantùm Ecclesia cum cœmeterio gaudeat hac immunitate, ut docent Farinac. *de immunit. Eccles. quæst.* 17. Sarpus *de jure asyl. capite* 4. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 20. *n.* 5. Cutel. *de libert. Eccles. lib.* 1. *q.* 27. *num. penult.* l. Gothofr. *in l.* 4. *C. Theodos. de his qui ad Eccles.* & circa cœmeteria latè fundant Barbosa *de jure Eccles. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 63. Murga *tom.* 1. *disquisit. tract.* 1. *disquis. fin.* Frances *de compet. q.* 76.

C A P U T X.

Idem a *Toletano*, *&* b *Compostellano Archiepiscopo*.

IMmunitatem Ecclesiasticam. *Et infrà*: Nonnulli impunitatem suorum excessuum per defensionem Ecclesiæ obtinere sperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, vel earum cœmeteriis committere non verentur: quæ nisi per Ecclesiam, ad quam fugerint, crederent se defendi, nullatenus fuerant commissuri. *Et infrà*: Cùm autem in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat; & frustra legis auxilium invocet, qui committit in legem: mandamus quatenus publicè nuncietis tales non debere gaudere immunitatis privilegio, quo faciunt se indignos.

N O T Æ.

1 a *TOletano*,) D. Roderico videlicet, qui eruditus vir interfuit Concilio Lateranen. sub Innocentio III. celebrato, & auctor fuit Chronicæ generalis Hispaniæ: rexit Toletanam Ecclesiam usque ad annum 1245. ut refert D. Roderic. de Pissa *in histor. Toletan. lib.* 1. *cap.* 17. De Toletana Primatiali Ecclesia egi *in cap. coram*, *de in integrum restit.*

2 b *Compostellano*,) D. Bernardo videlicet II. hujus nominis, qui electus fuit anno 1224. & floruit usque ad annum 1240. ut refert Ægid. Gonzalez *in theatr. Eccles. Compost. c.* 12. & de ea egi *in cap. ex parte*, *de censibus*.

COMMENTARIUM.

REgulam generalem, videlicet confugientem ex quacumque causa ad Ecclesiam, ejus immunitate gaudere, probavi, & illustravi suprà *in cap. inter alia*. In præsenti tantùm proponitur exceptio illius regulæ, in eo videlicet, qui spe immunitatis in Ecclesia delinquit. Et docetur homicidam, seu mutilantem membrum in Ecclesia, aut ejus cœmeterio, immunitate non gaudere. Consonant Gregorius XIV. *in sua bulla*, ibi: *Qui homicidia, & mutilationes membrorum in Ecclesia, vel cœmeterio committere non verentur*. Justinianus *in novel.* 117. *cap.* 15. §. *quia verò*, ibi: *Non enim debent hujusmodi personæ in venerabili loco munimen habere, quem ipsi per scelus proprium despexerunt*. Ratio adducitur à nostro Gregorio, quia frustra Ecclesiæ auxilium invocat, qui in eam committit, *cap. in audientia*, 25. *de sent. excomm. cap. quia frustra*, *de usur.* quæ phrasis usurpata est *ex l. auxilium* 37. *ff. de minor.* docent Suarez *d. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 9. Barbosa *lib.* 2. *jur. Eccles. cap.* 2. *nu.* 102. Tiber. Decian. *lib.* 6. *tract. crimin. cap.* 28. Basilicus *decision.* 5. *crimin.* Boetius Epon. *in præsenti*, Thom. Delbene *to.* 2. *de immunit. dub.* 19. *cum seq.* Cutel. *lib.* 2. *eodem tract. cap.* 3. *&* 1. Marinis *libr.* 1. *resol.* 170. & *allegat.* 80. Nicolaus Vander, *singul.* 61. qui varios casus inde resolvunt de perpetrantibus alia delicta præter homicidium, & membrorum mutilationem in ipsis Ecclesiis; de mandante hæc delicta intra Ecclesiam; de occidente ex Ecclesia eum qui extra est, vel è contra: in quorum resolutione tam proni sunt Diana, & Thomas Bennus ad immunitatem concedendam, quàm Cutellus ad illam denegandam. Si integram epistolam nostri Gregorii IX. præ manibus haberemus, facilè juxta eam casus illi deciderentur: dum hoc fragmento tantùm fruimur, credimus mentem Gregorii esse, ut ea immunitate non gaudeat qui deliquit in Ecclesiis, vel eorum cœmeteriis, spe fruendi immunitate, & quasi Ecclesiæ securitate motus, quia tunc procedit ratio adducta à Pontifice: si autem homicidium committat in ipsa Ecclesia, & cœmeterio casu, & per accidens, nulla habita consideratione ad securitatem, quam Ecclesia illi præstabat, sed potiùs dum se defenderet, etiam non servato moderamine inculpatæ tutelæ, non est dubium immunitate Ecclesiæ gaudere, ut doctè probant Sesse *tom.* 2. *decis.* 14. *per tot.* Sarpus *de jure asyl. cap.* 5. immò qui cum armis fugit in Ecclesiam, & ea retinet, immunitate non gaudet, *l.* 4. *C. Theodos. de his qui ad statuas confug.* ubi Gothofr. Similiter si extra Ecclesiam, & ejus cœmeterium homicidium perpetravit, etiamsi cum spe confugiendi ad Ecclesiam, immunitate ejus gaudet, ut expressè decisum fuit ab Urbano II. in Concilio Claromont. suprà relato *in cap. inter alia*. Unde credo, juxta copulativam illam, *&*, qua utitur Gregorius in præsenti, desiderari in homicida, aut mutilante in Ecclesia, aut cœmeterio, ut Ecclesiæ immunitate privetur, quod spe, & animo utendi eo beneficio, & quasi securus delictum illud perpetravit in ipsa Ecclesia, aut cœmeterio. Si autem seorsim, vel mutilaverit in cœmeterio, sive Ecclesia; tamen ea securitate non motus, vel extra deliquerit, spe confugiendi ad Ecclesiam, semper ille immunitate gaudeat; & licèt Gregorius in præsenti tantùm de occidente, aut mutilante in Ecclesia, vel ejus cœmeterio egerit, idem dicendum est de aliis delictis, ex quibus immunitas ecclesiastica competit, si extra Ecclesiam, & non ob ejus securitatem perpetrentur: & quoad mandantem homicidium, aut mutilationem, idem dicendum censeo, ac circa ipsum manu propria occidentem, vel mutilantem, quicquid Delbene, & Cutel. senserint.

TITU-

TITULUS L.

Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus negotiis se immisceant:

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Moguntino,

PRovidendum necessariò est unicuique Episcopo qualiter Canonici vivere *b* debeant, necnon & monachi, ut secundùm ordinem regularem vivere studeant, ut sicut ait Apostolus, unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat, & ut à negotiis sæcularibus omninò abstineant. Multa sunt enim negotia sæcularia, de his tamen *c* pauca perstrinximus, ad quæ pertinet omnis libido, non solùm *d* in immunditia carnis, sed etiam in omni carnali concupiscentia. Quicquid plus justo *e* appetit homo, turpe *f* lucrum, *g* munera injusta accipere, vel etiam clarè pro aliquo sæculari *h* conquestu *i* aliquem conducere: contentiones & *j* lites, vel rixas amare: in placitis *k* sæcularibus disputare, excepta defensione orphanorum, aut viduarum: conductores, aut *l* procuratores esse sæcularium rerum: *m* turpis verbi, vel facti joculatorem esse, vel *n* jocum sęcularem diligere: aleas amare: *o* ornamentum inconveniens proposito suo quærere: in deliciis vivere velle: *p* gulam, & ebrietatem sequi: *q* pondera injusta, vel mensuras habere: negotium injustum exercere. (Nec tamen justum negotium est interdicendum, propter necessitates diversas, quia legimus *r* Sanctos Apostolos negotiatos esse. In regula S. Benedicti præcipitur providere, per quorum manus negotium monasterii transeat.) Canes, & aves sequi ad venandum. In *s* comessationibus & vino lauté nimis incumbere, superfluitatem in quibuslibet rebus nolle fugere. Quæ omnia ministris altaris interdicimus, hortantes eos servare illud Apostolicum: *t* Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus: considerare quoque sententiam *u* Domini dicentis: Attendite ne graventur corda vestra in crapula, & ebrietate: moderari cibum, & potum, ut juxta *x* Apostolum sobrii sint, parati ad servitium Domini: ante se joca *y* sæcularia, vel turpia fieri non permittere, sed pauperes, & indigentes secum ad mensam habere, & *z* lectionem divinam ibidem audire, & sumere cibum cum benedictione, & laude Domini, secundùm Apostolum dicentem: Sive manducetis, sive bibatis, omnia in laudem Dei facite.

NOTÆ.

1 a M*Oguntino*.) Ex hoc etiam Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.8. Decreti, cap.90.* Carnotensi *part. 7. Decret. capite* 108. Papiensi *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 1. & reperitur canon hic in Concilio Mogunt. tempore Ludovici Regis celebrato anno 580. Præside Rabano Archiepisc. Mogunt. de quo in annalibus Francorum à Petro Pitheo editis ita habetur: *Habita est autem Synodus ex voluntate, & præcepto ejusdem Serenissimi Principis in civitate Moguntina Metropoli Germaniæ, Præsidente Rabano venerabili ejusdem urbis Archiepiscopo, cum omnibus Episcopis, atque Abbatibus Orientalis Franciæ, Bajoariæ, Saxoniæ: & illi quidem de absolvendis quæstionibus ecclesiasticè tractatum habuere*. Etiam reperiuntur hæc verba in Concilio Moguntino celebrato temporibus Leonis III. & Caroli Magni anno 813. *canone* 14. & *libro* 1. *Capit. in addit. cap.* 14. Hanc autem, aliasve Provinciales Synodus non sine licentia Romani Pontificis celebratam fuisse constat ex Baronio *anno* 852. *num.* 25. Ex ipso Concilio textum transcribo, ut facilè conferat lector canonem hunc, prout jacet in hac compilatione, cum ipso Concilio: & si diligenter singula singulis contulerit, agnoscet primùm in hac compilatione omissa fuisse aliqua, quæ non tam præcepti sunt, & legis Ecclesiasticæ, quàm consilii, & exhortationis. Deinde animadvertit mendum irrepsisse dum pro *interdicimus*, legitur *contradicimus*: & pro illis verbis, *negotia monasterii procurentur*, transcribi, *negotium monasterii transeat*. Aliaque studio fuisse mutata, tum ut brevior redderetur ipsa constitutio, tum ut efficaciùs exprimeretur quid PP. Concilii voluerint. Tam in Concilio autem, quàm in hoc textu pro illis verbis parenthesi inclusis, *Nec tamen justum negotium est interdicendum*; rectiùs, & aptius legi, *Nec enim justum negotium est interdicendum*, ut sic his verbis ratio assignetur ejus, quod præcedit de injusto negotio non exercendo: notavit Boetius Epon. *in præsenti, num.* 3.

b *Vivere debeant*.) Unde titulus hujus canonis est de clericorum vita, sive monachorum.

2 c *Pauca*.) nam recensere omnia negotia sæcularia dedecentia personas Ecclesiasticas, perdifficile est, nec etiam plenè recensentur in epistola adscripta Melchiadi Papæ, sed falsò, cùm in ea allegatur Synodus Nicæna, quæ post Melchiadem celebrata fuit. Quare eam tribuit Isidoro Mercatori Baronius anno 312. *n.* 80. in illis verbis: *Quæ sunt negotia sæcularia sancti canones manifestant, & inhibent, dum perspicuè docent, quod quidam, qui in Clero videntur electi, propter turpia lucra conductores alienarum possessionum fiant, & sæcularia negotia sub cura accipiant, Domini quidem ministerium parvipendentes, per sæcularium verò domos discurrentes, & propter avaritiam patrimoniorum sollicitudinem sumentes. Decrevit namque supradicta sancta Synodus, nullum deinceps clericorum, aut possessiones conducere, aut negotiis sæcularibus se miscere, nisi propter curam pupillorum, orphanorum, aut viduarum*. Inter negotia sæcularia recensent PP. nonnulla, devitanda sunt non solùm à clericis, & monachis, verùm & ab omnibus. Referuntur tamen in præsenti canone, quia juxta ejus summarium agebatur de vita clericorum, & regularium reformanda, juxta corruptos mores Germaniæ.

d *Immunditia carnis*.) De qua, & ejus detestatione, plura congessi *in cap.* 4. *de cleric. conjug.*

e *Justa appetit*.) De qua concupiscentia egi *in cap. nam* 4. *de constit.*

f *Turpe lucrum*.) Quod dicatur lucrum turpe, infrà exponemus *in cap.* 6.

g *Munera injusta*.) Accipiendo ea à subditis, vel 3
dando ea superioribus: munera enim accipere, vel dare, pluribus sacræ paginæ testimoniis prohibitum est, quæ congesserunt Melisa *lib.* 2. *serm.* 7. & 8. Antiochenus *homil.* 9. Damianus *opusc.* 35. Sanè Job *cap.* 15. contestatur ignem devoraturum tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt: quem locum adversùs suos administros munera capientes allegavit sanctus Joannes Eleemosynarius, ut scribit Leontius vitæ ejus auctor *capite* 4. & David eos, in quorum manibus iniquitates sunt, à quibus longè averti cupit, *dexteram* ait *repletam muneribus*. Probant pleniùs acceptionis munerum malignitatem, qui de ea vitanda differunt, Philo *de judicis officio*, Isidorus Pelusiota *l.* 2. *epist.* 582. D. Augustinus *cap.* 15. *suæ regulæ*, D. Bernardus *serm.* 61. *de modo bene vivendi*, Basilius *in cap.* 1. *Esaiæ*, ad illud, *Diligunt munera*. Optimè creditus Ambrosius *in* 5. *ad Corinthios, capite* 6. ad illud, *Sed ego sub nullius redigar potestate*, notat Apostolos noluisse munera accipere, ne auctoritatem concessam sibi à Domino inclinarent: non enim potest constanter argui ille, à quo munus accipitur, maximè cùm ideò promptus sit ad dandum, ut sibi humiliter Præpositum. Nonnulla adduxi *in c.* 5. *de consuet.*

h *Conquæstu*.) In hac sexta collectione legatur *quæ-* 4
stu; & in Conciliis editis à Surio *cum quæstu*; sed retinenda est præsens litera. Conquæstare enim Gallicè est acquirere, seu Imperio addere, seu finibus ditionis adjicere. Thomas Vualsinghamus *in annal. Britanniæ*, *pag.* 472. ibi: *Parati sunt recognoscere terras, quas tenent à Rege præfato, & tradere in manu sua, quas possunt*,

Digitized by Google

sunt, *& residuas pro viribus conquæstant*. Joannes de Thuurocz *in Chron. Ungar. part.* 2. *cap.* 9. ibi: *Constat itaque*, *non tantùm septem capitaneos Pannonia descendunt*. Illustrat Gerardus Vossius *l.* 4. *de vitiis serm. c.* 4. Unde munera injusta dare, vel accipere pro sæculari conquæstu, est aliquid dare, vel accipere pro sæculari jurisdictione accipienda, vel concedenda, seu pro præfectura, aut aliqua ditione. Inter fœdiores enim negotiationes monachis ac clericis prohibitas præcipua est officiorum sæcularium, seu ditionum venalitas. D. Th. *opusc.* 21. Cajetanus *in summa*, *verbo officiorum*, Azor *tom.* 3. *instit. lib.* 8. *cap.* 7. Rebellus *de justitia*, 2. *p. lib.* 9. *quæst.* 18. *sect.* 2. Petrus Gregorius *lib.* 43. *syntagm. cap.* 1. Adam. Contzen. *lib.* 7. *polit. cap.* 22. *n.* 16. P. Theophilus Raynaud. *in opusc. de relig. negotiat.* §. 1. *per tot.*

i *Aliquem conducere*.) De qua negotiationis specie agemus infrà *in cap.* 6.

j *Lites*, *& rixas amaro*.) Unde religiosi irregulares sunt, ut latè probat Barb. *part.* 1. *de potest. Episc. tit.* 2. *gloss.* 14.

5 k *Placitis sæcularibus*.) idest judiciis, ut probavi *in cap.* 1. *de feriis*, *cap.* 1. *de immunit. Eccl.* coram judice enim sæculari non debent clerici, aut monachi tanquam advocati perorare, causasque defendere, nisi pro defensione orphanorum, viduarum, vel suæ Ecclesiæ, ut probavi *in cap.* 1. *de postul.*

l *Procuratores*.) Ut sequenti commentario probabimus.

6 m *Turpis verbi*, *vel facti joculatorem*.) Turpis facti, seu verbi joculator in jure, & apud bonæ notæ auctores ille dicitur, qui proprii corporis spectaculum in scena, aut ludo præbet, qui variis nominibus appellatur, Histrio, Mimus, Pantomimus. Glossa verbo *Joculatores*, *in cap.* 1. *de vita & honestat. cleric. lib.* 6. quorum artem ignominiosam fuisse etiam apud Gentiles constat *ex l.* 1. *&* 2. §. *ait Prætor*, *ff. de his qui not. infam. l. si libertus* 27. *ff. de oper. libert. l. minime* 4. *C. de Episcop. & cleric. l.* 4. *C. de spectacul.* Tertul. *de spectac. c.* 22. ibi: *Manifesta damnant ignominia*, *& capitis diminutione*, *arcentes Curia*, *Rostris*, *Senatu*, *cæterisque honoribus omnibus simul*, *ac ornamentis*. D. Augustinus *de civit. Dei libro* 2. *cap.* 13. *Homines scenici ab honore omni pelluntur*. Illustrant Leonardus Coquens *ad eundem locum D. Augustini*, Dorleans *ad Tacitum libr.* 4. *annal.* P. Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 12. Revardus *lib.* 3. *variar. cap.* 11. Utualdus *lib.* 16. *Donel. cap.* 7. *litt. A*, Demesterus *ad Rosinum lib.* 5. *antiquit. cap.* 6. Amaya *in l. un. C. de majuma*: & etiam notavi *in canon. Concilii Illib.* Licèt histriones eo modo, quo apud nos comœdiæ recitantur, ab omni infamia immunes defendat Villalobos *in paradox. juris*, *cap.* 9. quare tam antiquis, quàm novis Ecclesiæ canonibus prohibitum est clericis joculatoriam artem exercere, immò & per annum eam exercentes, privilegio clericali privantur, *capit. maritum*, 33. *distinct. cap. clericum*, 46. *distinct. cùm decorem*, *de vita & honest. cleric. capite* 1. *eodem tit. in* 6. *clem.* 1. *eod. tit.* Illustrant Barbosa *de jure eccles. lib.* 1. *capite* 11. P. Gregorius *libro* 4. *partit. tit.* 8. *cap.* 6. Lantdmeter. *libro* 2. *cap.* 52. Acunna *in d. cap. clericum*, quæ pœna privationis privilegii Clericalis valdè consona est politiæ Romanæ; nam apud Romanos similes joculatores ab honore omni arcebantur. Cicero *de repub.* ibi: *Quia & veteres Romani*, *cùm artem ludicram*, *scenamque totam perducerent*, *genus id hominum non modò honore civium reliquorum*, *sed etiam tribu moveri notatione censoria voluerunt*. Pro cujus perelegantis loci expositione sciendum est, quod sicut cives à censoribus in ordinem honoris causa referebantur: sic ab iisdem ignominiæ causa ex ordinibus pellebantur: itaque ut tribum largiendo, plebejum, equum publicum assignando, Equitem; Senatum communicando, Senatorem faciebant: ita tribu amovendo, plebejum; equum adimendo; Equitem, Senatu abjiciendo, Senatorem notabant, ut referunt Sigonius *de jure Roman. capit.* 16. P. Faber *libro* 2. *semestr. capite* 12. Unde patet sensus Ciceronis, videlicet ut per exercitium histrionis civis tribu amoveatur, idest omni privilegio Romanæ civitatis spolietur.

7 n *Jocum*.) Sæcularem scilicet, quia licèt æquè necessaria est animi recreatio, ac cibus, & potus, quia sicut cibus caloris nativi detrimentum reparat, ita jocus intellectus, & memoriæ laxata instrumenta reficit, ut ex Philone docet D. Thom. 2. 2. *quæst.* 168. tamen idem Sanctus ut ludus licitus sit, eas conditiones requirit. Prima ut ab eo removeantur operationes obscœnæ, aut noxiæ: secunda, ut animo temperato fiat; cavendum enim ait S. Ambrosius, ne dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, quasi concentum quendam bonorum operum. Tertia, ut ludus congruat personæ, loco, & tempore, ut probant, exponuntque Lessius *de justitia lib.* 4. *cap.* 4. *dub.* 13. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 153. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *cap.* 9. *art.* 5.

o *Ornamentum*.) Vestem videlicet incongruam proprio gradui, seu ministerio, ut probavi *in cap. clerici*, *de vita & honest. cleric.*

p *Gulam*, *& ebrietatem*.) Juxta adducta latè *in cap. à crapula*, *de vita & honest. cleric.*

q *Pondera injusta*.) Juxta tradita *in cap.* 2. *de empt. & vend.* 8

r *Sanctos Apostolos*.) Nam D. Paulum tentoria, seu tabernacula ædificasse, refertur *cap.* 18. *Actuum Apost.* & ipse Apostolus 1. *ad Corinth. cap.* 4. ajebat: *Laboramus operantes manibus nostris*. Et sanctos Apostolos ad opificia sua, præcipua piscatoria, rediisse refertur *eod. c.* 18. atque inter Ecclesiæ Catholicæ Episcopus Spiridion Thremituntis in Cypro oves pavit, testibus Rufino, & Socrate *anno* 325. Hilarius Arelatensis agros coluit. Gennadius *anno* 445.

f *Regula S. Benedicti*.) Videlicet *cap.* 57. aliàs 64. 9
ipsius regulæ, ubi post constitutam fratrum opificum disciplinam, additur: *Si quid verò ex operibus artificum venundandum est*, *videant*, *ipsi*, *per quorum manus transigenda sunt*, *ne aliquam fraudem præsumant afferre*. Quæ verba apertè supponunt negotiationem illam, qua res elaboratæ per proprios monachos, aut per artificum mutatæ revenduntur, licitam esse clericis, & monachis, exemplo Apostolorum, qui exercentes opificium aliquod vendebant, ut suprà retuli, ut ita sine gravamine cujuspiam vitam ducerent, & egenis de sua tenuitate subvenirent.

s *Comessationibus*.) Hæc verba omisit Raymundus, 10
forsan quia à Patribus Concilii Mogunt. specialiter improbatum, & damnatum fuit hoc vitium: tum quia illud erat Germanis familiare tum quia sufficiens erat prohibitio gulæ, & ebrietatis jam suprà relata. Cùm enim comessationes, & vinolentiæ, seu compotationes propria, & peculiaria vitia essent illius gentis, lege universali in corpore juris relata reprehendi non debebant. Inde etiam deducit Boetius Epon. in præsenti, in eodem canone clericos exhortari ad laudem Domini, seu gratiarum actionem peracto cibo: qualis hortatio aliis fidelibus necessaria non fuit, ait Boetius; quia cùm Germani comessationibus, & comportationibus dediti negligentes essent in gratiarum actionem post cibum sumptum, hac speciali monitione indigebant; immò cùm parum proficeretur his monitionibus, & synodalibus constitutionibus, Honorium III. indulgentias concessisse Germanis, qui post gratias Deo datas semel biberent, ut ita ad gratiarum actionem eos alliceret, & ad ulteriorem ingurgitationem non procederent. Sed cùm idem de Gallicis referat Victoria *in theatro Deorum*, *lib.* 2. *cap.* 27. & nullus alius (quem viderim) similia referat, aut probet, meram næniam, aut anilem fabulam esse credo.

t *Nemo militans Deo*.) *Epist.* 2. *ad Timotheum*, *c.* 2. 11
qua Apostoli auctoritate etiam utuntur PP. Ecclesiæ Afric. *can.* 16. ibi: *Item placuit*, *ut Episcopi*, *Presbyteri*, *& Diaconi non sint conductores*, *aut procuratores*, *nec ullo turpi negotio*, *& inhonesto victum quærant*; *quia respicere debent scriptum esse: Nullus militans Deo implicet se negotiis sæcularibus*.

u *Domini*.) Apud Lucam *cap.* 21.

x *Apostolus*) 1. *ad Timoth. cap.* 3.

y *Joca sæcularia*, *aut turpia*.) Veteres enim in con- 12
viviis cantus, tympanistrias, psaltrias, aliaque joca adhibebant. Quintil. *lib.* 1. *instit. cap.* 14. ibi: *Sed veterum quoque Romanorum epulis fides*, *ac tibias adhibere moris fuit*. Idem *lib.* 1. *cap.* 3. *Omne convivium scenis*, *& canticis strepit*; *pudenda dicta spectantur*. Arnobius *lib.* 4. *advers. Gentes*, ibi: *Scribuntur Dii vestri in tricliniis cœlestibus*, *atque in chalcidicis aureis cœnitare*, *potare*, *& ad ultimum fidelibus*, *& vocum modulatione mulceri*. Seneca *epist.* 84. ibi: *In comessationibus nostris plus cantorum est*, *quàm in theatris olim spectatorum fuit*. Plura adduxerunt de his jocis, & saltationibus in conviviis adhibitis Stuchius *de conviviis lib.* 3. *cap.* 20. *&* 21. Salas *in notis ad Petronium*, *fol.* 266. Ea de causa Trajanus à Plinio commendatur in panegyrico, quia hæc procul abdicavit à convivio suo, his verbis: *Neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria*, *aut obscœna petulantia mensis Principis oberrat*, *sed benigna invitatio*, *& liberales joci*, *& studiorum honor*. Similiter Alexander Severus à Lampridio in ejus vita, ibi: *Marius quoque parum scitè convivium exornabat*, *neque histrionem ullum habe-*

habebat. Theodosius non solùm sibi, sed etiam aliis lege lata psaltrias, atque voluptates illas leges interdixit, ut refert Victor, & Paulus Diaconus in ejus vita, & Claudianus de mensa Stilliconis, in panegyr. ibi:

Nullo citare convivia cantu,
Non pueri lasciva sonant.

13 Quæ cuncta procul à convivio Christianorum amanda sunt. Concil. Turon. I. canone 3. apud Burchardum libro I. decret. capite 226. D. Augustin. apud ipsum lib.2. cap. 134. Sarisbar. lib. I. Polycrat. cap.6. & lib.8. cap.12. maximèque à mensis clericorum, ut statim dicemus,

z Et lectionem divinam.) Per quam inter edendum sæpiùs sumit anima cibum, ut ajebat Sidonius libr. 4. epistol. 9. quare olim clerici, ut hodie religiosi faciunt, inter edendum sacra lectione pascebant animum. D. Cyprian. libr.2. epist.2. in fine, Concil. Toletan. 3. canone 7. in cap. pro reverentia, 11. 44. distinct. Afric. canone 6. Turonen. can. 23. Anonymus in vita S. Fulgentii, cap.12. ibi: Mox enim, sicut moris est, in convivio sacerdotum de divinis rebus ortus est sermo. Cassianus libro 4. instit. cap. 17. Illustrat Savatus ad Sidonium, lib. 4. epist. 9.

C A P U T II.

Eugenius Papa a Lucell. Archiepisc.

Sacerdotibus autem, & clericis tuis denuncies publicè, ne ministri laicorum fiant, ne in rebus eorum procuratores existant. Quod si postmodùm fieri præsumpserint, & occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam à laicis capiantur, indignum est eis ab Ecclesia subveniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari.

N O T Æ.

1 a Lucell. Archiepiscopo.) Ita legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. fin. & post Concil. Lateran. p. 16. cap. 15. Eugenius Papa I. Sarensi Episcopo: quam litteram retinendam esse jam notavi in c. 2. de cleric. ægrot. illud tantùm notandum duxi, legendum esse Eugenius III. non I. nam Eugenius I. nullam scripsit epistolam, Eugenius verò III. plures scripsit, & ita legendum est, Eugenius III. tam in præsenti, quàm in d. cap. 2. de cleric. ægrotant. & in cap. 2. de apost.

COMMENTARIUM.

2 [Conclusio traditur, & probatur.] Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: Clerici non debent esse ministri, & procuratores laicorum: quod si contrafecerint, & deprehendantur in fraude, non subvenitur illis ab Ecclesia. Probant eam textus in cap. sed nec 4. cap. 5. §. 1. hoc tit. canon. 6. Apost. ibi: Episcopus, aut presbyter, aut diaconus sæculares curas non assumat, alioquin deponatur. Et canon. 81. Non oportet Episcopum, vel presbyterum conjicere se in publicas administrationes. Et can. 83. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus operam dans militiæ, & simul utrumque retinere volens, Romanam præfecturam, & sacram functionem deponatur. In hoc autem canone, & in Concilio Chalcedon. can. 185. non agitur de militia armata, autem militum præfectura, hoc est Magistratu, vel dignitate. Militare etiam dicuntur, qui munus aliquod, officiumve in palatio, aut comitatu Principis gerunt, & aliqua dignitate, aut ministratione funguntur, l. 1. Cod. de tabul. l. 1. 7. 9. & 12. C. de proximis sacr. scrin. D. Ambrosius ser. 7. Non enim tantum de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisquis militiæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles adscribitur. Cicero pro Muræna: Nec solos nostro Imperio militare credimus eos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur; militant causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine laborantium spem, vitam, & posteros defendunt. Lucanus in panegyr. Pisonis, ibi: Tamen etsi bella quiescant, non perit virtus; licet exercere togatæ munera militiæ. Manilius lib. 2. Astronom. Hoc quoque militiæ genus est civilibus actis compositum, cap. pervenit, 86. distinct. c. perlatum, 48. dist. cap. de præsentium 10. quæst. 1. cap. convenior, 21. quæst. 3. cap. quia Episcopus, 5. quæst. 3. cap. te quidem, 11. quæst. 1. cap. generaliter, 16. q. 1. cap. denique, 17. quæst. 1. Clem. religiosi, de procurat. Synodus 7. generalis can. 10. juncto Bosqueto ad Innocent. III. lib. 2. epist. 62. Concil. Abricense temporibus Alexandri III. can. 12. Item Clerici judices non ponantur ad jurisdictiones sæcularium potestatum administrandas: qui autem hoc præsumpserit, à beneficiis Ecclesiasticis arceatur. Concil. Tolet. celebratum anno 1565. can. 18. ibi: Qui in sortem Domini vocati sunt, & divinarum rerum ministerio, ac spirituali addicti militiæ, meminerint, juxta D. Paulum, se Deo, cujus signis militare decreverunt, placere non posse, si quid propter sui Ducis militiam agant, & sæcularibus negotiis vacaverint, quæ à divinis, ac spiritualibus distrahere frequentissimè solent. Prohibet igitur sancta Synodus clericos in sacris, & eos, qui beneficium Ecclesiasticum obtinent, laicorum esse economos, ac sæcularium rerum dispensatores, necnon in foro civili procuratores, exceptis iis negotiis, quibus juxta canonicas sanctiones pietatis causa vacare justè possint: alioqnin ab ordinario pœna suspensionis ab officio, & beneficio per sex annos puniantur. Refert Salcedo in praxi, c. 57. Consonat Carolus lib. 5. Cap. 107. ibi: Ut presbyteri curas sæculares nullatenus exerceant, idest, ut nec judices, nec majores villarum fiant. Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, P. Gregor. lib. 3. partit. titul. 18. cap. 5. Vela tom. 2. decis. 44. num. 75. Salcedo in praxi, c. 75. Vighel. in meth. juris can. fol. 264. Solorzanus lib. 4. polit. cap. 18. ad finem, Chopinus lib. 2. monast. tit. 3. n. 3. Barbosa lib. 5. voto 89. Martha de jurisdict. 4. part. centur. 2. cap. 116. Espenceus lib. 2. disgress. cap. 10. Mancinus sacri juris controv. dissert. 26. D. Joannes de Larrea alleg. 86. Thom. Delbene de Parlam. dub. 16. 17. & 18.

Sed in hanc assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Nihil aliud ita proprium est sacerdotum, quàm 4 [Impugnatur tradita assertio.]
lites sopire, causasque judicare; unde legimus primis Ecclesiæ sæculis, cùm disciplina ecclesiastica admodum vigebat, & sanctitas ministrorum Ecclesiæ communis erat, Episcopos, & clericos sæculares causas inter laicos disceptatas judicasse. D. Clemens lib. 2. constit. c. 49. 50. & 51. & epist. 1. ad Jacobum fratrem: refertur in cap. si qui ex fratribus 32. 11. q. 1. ibi: Si quis ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores sæculi non judicentur, sed apud presbyteros Ecclesiæ, quicquid illud est, dirimatur. Ubi verbum illud: fratribus, interpretatur Glossa idest, Christianis, & colligitur ex cap. ad mensam, 11. q. 3. c. quæcumque 7. 11. q. 6. cap. presbyter, 2. q. 5. c. ecce, cap. presbyter, 95. dist. c. relatum 4. cap. placuit 43. 11. qu. 1. Concil. Carthag. 4. can. 23. ibi: Ut Episcopus nullus causam audiat absque præsentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum præsentia confirmetur. Nec de solis clericis judicandis caput hoc intelligendum esse, facilè suadet D. Augustinus, qui Concilio interfuit, quique laicorum lites ve ad fastidium usque se judicasse refert in psalmo 118. lib. de oper. monach. cap. 29. & homil. depœnitentia, q. 50. c. 12. & epist. 147. ad Proculejanum, ait: Et homines quidem causas sæculares apud nos finire cupientes, quando eis necessarii fuerimus, sic nos sanctos, & Dei servos appellant, ut negotia terræ suæ peragant, aliquando agamus & nos negotium salutis nostræ, & salutis ipsorum, non de auro, non de argento, non de fundis, & pecoribus, pro quibus rebus quotidiè submisso capite salutamur, ut dissensione hominum terminentur. Et D. Ambrosius epist. 24. fatetur, se litis valdè perplexæ cognitorem, ac judicem fuisse. Eo referendum videtur quod lib. 6. Cap. cap. 245. refertur his verbis: Ut nullus Episcopus, vel quis infrà positus, die Dominico causas judicare præsumat, cæteris verò diebus, cohibentibus personis, illa quæ justa sunt, licentiam habeant judicandi, excepto criminali negotio. Ubi pro inferiore Episcopi accipiendus est ejus vicarius ut exponit Filesacus in cap. 2. de offic. ord. §. 18. & laudatur à Nicephoro lib. 2. Eccles. hist. cap. 39. Epiphanius, qui sacrorum Antistes erat, & civiles res tractabat. Igitur alienum non est à sacerdotali gradu forenses causas agere, & judicare. Et inde plura bona evenire ex eo, quod Ecclesiastici in Consiliarios eligantur, docuerunt Bobadilla libro 2. polit. cap. 32. Navarrete discursu polit. 29. Solorzanus t. 2. de jure Indiar. lib. 3. num. 72. & lib. 4. cap. 4. num. 42. Menchaca lib. 3. de success. creat. §. 30. num. 312. Accedit, nam ut ajebat Philosophus Euphrates, referente Plinio lib. 1. epist. 10. ea est Philosophiæ, & quidem

dem pulcherrima pars, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere, & exercere justitiam. Unde septem illi Græciæ sapientes, non tam ex perfecta scientiarum notitia, aut studiosa illa desidia, sed ut ait Plutarchus in vita Themisc. ex rerum civilium administratione, & legum condendarum gloria nomen tantum, famamque immortalem consequuti sunt. Et Seneca *de tranquillit. animi*, ajebat: *Optimum est, ut Arthemidorus dicebat, actione rerum, & reipublicæ tractatione, & officiis civilibus se detinere*. Et D. Augustinus *in lib. de opere monach.* monachis scribebat: Non decet ut in ea vita, ubi fiunt Senatores laboriosi, ibi fiant opifices otiosi. Igitur si clerici constituantur à laicis ministri, debent in eo ministerio deservire. Facit etiam judiciorum forensium ratio; ideò enim inventa sunt judicia, ut quisque per viam juris legitimis actionibus, & remediis suum jus, ac sibi debitum consequatur; & ne cuiquam fas sit rei suæ consequendæ gratia per vim, atque injuriam sibi addictum ad vindictam munire, *l. nemo exterus, C. de Judæis*. Facit tandem usus variarum gentium, apud quas sacerdotium cum officio politico jungebatur. Tacitus *de moribus Germ. capit. 9.* ibi: *Agricola Britanniæ Præpositus est, adjecto Pontificatus sacerdotio*. Cujus instituti rationem Cicero reddit *in orat. pro domo sua ad Pontif. cap. 1.* ibi: *Præclarè à majoribus nostris institutum est, quod vos eosdem & religionibus Deorum immortalium, & summæ reipublicæ præesse voluerunt, ut amplissimi, & clarissimi cives Remp. bene gerendo, religiosissimi religiones sapienter interpretando, Remp. conservarent*. De Judæis, Athenienſibus, Ægyptiis, & aliis refert Bernegerus *ad Tacitum, quæst. 186.* Deinde adversùs eam partem præsentis assertionis, ubi docetur clericum ministrum, seu procuratorem laici fraude utentem in re pecuniaria, non esse defendendum ab Ecclesia, hoc est, ut communiter exponitur, privari privilegio fori, obstat: nam generaliter verum est, clericum nullo suo facto, quantumvis illicito, & improbato, fori privilegium amittere, nisi ter à proprio Episcopo monitus, ab illo non desistat, *cap. in audientia 25. cap. contingit 45. de sent. excomm. cap. fin. de vita & honest. cleric. cap. 1. eod. tit. in 6. Clement. unic. eod. tit. l. 49. tit. 6. partit. 1.* Igitur absque trina monitione in præsenti specie clerici administrationi sæculari se immiscentes, fori privilegio privari non debent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam clericus foro proprio renunciare non valet, *cap. si diligenti 12. de foro compet.* ubi latè probavi: ergo ex eo, quod clerici se immisceant administrationi, seu procurationi laicorum, non debent amittere privilegium clericale quoad personas, aut quoad bona; si enim expressus consensus renunciandi non sufficit admittendum privilegium fori, quia illud in favorem totius status clericalis est concessum, multò minùs eis nocebit tacitus, & præsumptus, cùm taciturnitas expressam voluntatem non inducat, sed solùm conjecturam, ut patet *ex l. qui tacet 142. ff. de R. J.* cui quantum prævaleat expressa, nemo ignorat, & probat Consultus *in l. si servus 50. §. fin. ff. de legat. 1.*

4 Traditur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio provenit ex prohibitione tot Ecclesiæ legibus repetita, ne videlicet sæcularibus negotiis clericis se immisceant, *c. 3. 88. dist. cap. te quidem 29. 11. quæst. 1. cap. pervenit, 26. 86. dist. cap. quia Episcopus, cap. cùm simus 5. quæst. 3. cap. clerici, cap. canonum, 14. quæst. 4.* cum aliis infrà proximo commentario adducendis. Unde cùm per administrationem rerum sæcularium à laico receptam clerici implicentur negotiis sæcularibus, ideò in præsenti prohibetur sacerdotibus, ut laicorum ministri fiant, aut procuratores in eorum causis constituantur, nisi ut pro eis intercedant, ut *in cap. per venerabilem, in princip. qui filii sint legit.* ubi Barbosa *num. 2.* aut in Curia Romana, ut *in cap. cùm essem, de simonia*, ubi notavit Binsfeldius, & *in cap. cùm dilectæ 22. de rescript.* facit exemplum militum armatæ militiæ, qui procuratores in judicio esse nequeunt, *l. militem 7. l. stipendio 9. C. de procurat.* ne propter privata negotia ab armorum exercitio discedant, & castra deserant, *libro milites 31. Codice locati, libro milites 2. Codice de re milit. lib. 12. libro 5. Codice de condict. ob caus. l. 54. ff. de procurat. §. 10. Instit. de except. l. fin. C. Theodos. de comment.* D. Ambrosius *lib. 1. offic. cap. 36. Is qui Imperatori militat, à susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus*. Ob quam etiam rationem, ne ab altari discedant, justè prohibetur in præsenti sacerdotibus militiam cœlestem sectantibus, ne ministri laicorum fiant, aut procuratores in eorum causis constituantur, ne exinde forensibus negotiis implicati, ab Ecclesia, cui inserviunt, amoveantur. Unde meritò laudatur Silvanus Episcopus primùm Philopolitanus, post Trojanus, à Socrate *lib. 7. hist. cap. 73.* Nicephoro *lib. 4. cap. 39.* eo quòd clericos suos in causis litigantium, judicioque contendentium, & in negotiis quæstum sectantes, ac veluti nundiantes animadvertens, ne quis ex Clero causam in posterum judicaret, constituit, clericumque nullum judiciis accommodavit, sed acceptos supplicantium libellos uni ex fidelibus laicis, quem studiosum agnoscebat, tradebat, audiendique munus committebat. Faciunt Sinesius *epistol. 57.* ibi: *Civilem virtutem jungere cum sacerdotio velle, est miscere omninò non miscenda*. D. Bernardus *libro 1. de consid. ad Eugen. cap. 5.* ibi: *Judicare de terrenis possessiunculis hominum, qui in cœlestibus & angelos judicabunt?* Et paulò post: *Quænam tibi major videtur dignitas, & potestas, dimittendi peccata, an prædia dividendi? Sed non est comparatio: habent hæc infima, & terrena judices: & Reges, & Principes terræ, quid fines alienos invaditis? quid falcem vestram in alienam messem extenditis? non quia indigni vos, sed quia indignum vobis talibus insistere, quippe qui estis in potioribus occupati.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; verum enim est, primis Ecclesiæ sæculis Episcopos cum consensu clericorum non solùm Ecclesiasticas causas judicasse, verùm & sæculares laicorum, ex concessione Imperatorum. Constantinus enim Magnus statuit, ut à judicibus civilibus ad Episcopos provocaretur. Sozomenus *lib. 1. cap. 9.* ibi: *Provocationes à civilibus judiciis ad Episcopos concessit, sed & potiores eorum, quàm aliorum sententias esse voluit*. Idem quoque constituit Imperator Theodosius, & protraxit etiam ad primam instantiam ex unius partis arbitrio, *l. 1. §. quicumque, C. Theod. de Episcop. aud.* refertur *in cap. quicumque, 35. 11. quæst. 1.* Idem firmavit Carolus Magnus relatus *in cap. volumus, 37. 11. qu. 1.* & utriusque mentionem fecit Innocent. III. *in cap. novit, de judic.* & Reges Gothorum causas omnes Episcopis judicandas committebant. Concil. Tolet. *4. canone 3.* relatum *in cap. sæpe 19. 23. quæst. 8.* quod optima ratione tunc receptum erat, ut scilicet fideles à tribunalibus Paganorum judicium retraheretur ob periculum subversionis: quo modo accipit D. Paulum *1. ad Corinth. cap. 6.* in illis verbis: *Jam igitur omninò impotentia in vobis est quoad judicia*; Bronchorst. *centur. 1. assert. 31.* Postquam verò omnes fidem catholicam amplexi fuerunt, & cuncti judices catholici reperiebatur, cœperunt Ecclesiastici abstinere se à causarum sæcularium cognitione, nisi ab ipsis supremis Principibus in Senatores, & Consiliarios eligerentur; nam ex Principis delegatione, aut nominatione omni tempore licuit etiam Episcopis, & aliis presbyteris causas sæculares judicare. Unde Synesius *epist. 57.* præfecturam sæcularem recusans ajebat: *Non condemno Episcopos, qui in rerum negotiis versantur; sed magis miror eos, qui utrumque possunt: mea facultas non est duobus dominis servire, si verò sunt aliqui, qui neque à condescensu læduntur, poterunt sanè & sacerdotio fungi, & civitatum Præfecti esse*. Qua de re extat elegans apologia Petri Blesensis pro clericis curialibus, *epistola 6.* ubi exponit, quo pacto in Anglia, quæ ad totius regni statum spectare videbantur, clerici examinarent. *In domo Domini mei Cantuar. Archiep. viri litteratissimi sunt, apud quos invenitur omnis rectitudo justitiæ, omnis cautela providentiæ, omnis forma doctrinæ: ibi post orationem, & ante comestionem, in lectione, in disputatione, in causarum decisione jugiter se exercent; omnes quæstiones regni difficiles, & nodosæ referuntur ad nos, quæ cùm inter socios nostros in commune auditorium deducuntur, unusquisque secundùm ordinem suum sine lite, & detractione ad benedicendum mentem suam acuit; & quod ei consultius videtur, & sanius, de vena subtiliore producit*. Et ita licitè clericos in Senatores, & Consiliarios eligi, docent pluribus relatis Bobadilla *in polit. libro 2. cap. 17. num. 15.* Vela *tom. 2. dissert. 43. num. 4.* Barbosa *lib. 2. voto 89. ferè per tot.* Solorzanus *lib. 4. cap. 4. num. 39. tom. 2.* Nec quod dicebamus de utilitate judiciorum, obstat; nam etsi utilia judicia sint, possunt tamen & debent exerceri per eos, quibus prohibitum non est, ut clericis prohibitum reperitur ob specialem rationem suprà assignatam. 5 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat alia difficultas suprà adducta, pro cujus solutione varia adduxerunt Interpretes. Hostiensis in summa hujus tituli, *numero 4.* Auferius *in tractat. de potestat. sæcul. regul. 1. numero 25.* docent generalem monitionem, seu denunciationem in Synodo factam trinæ monitionis vim habere, ut *in cap. 1. de locato, cap. à nobis 21. de sentent. excommunic.* & ita cùm præce- 6 Dissolvitur secunda difficultas.

cede-

cedseret in præsenti trina monitio, rectè clericus privilegio fori exuitur. Sed præterquam quod doctrina Hostiensis vera non est, ut probat Vela *d. dissertat.*45. *numero* 35. Eugenius in præsenti non loquitur de denunciatione in Synodo facienda, quia si de ea Pontifex sensisset, expressè juberet, ut denunciatio fieret in Synodo, quod non fecit; immò tantùm jussit præsentem constitutionem denunciari ab Episcopo Sarensi. Glossa *in præsenti*, *verbo Ecclesia*, *versic. Intelligo* 3. docet in præsenti præcessisse trinam monitionem: sed malè, cùm ex illis verbis, *denunciet publicè*, deducatur, denunciationem in communi esse faciendam: trina verò monitio supponit singularem, ac personalem monitionem cujuslibet clerici, cùm in præsenti ageretur tantùm de denuncianda constitutione generali: unde meritò Glossam reprehendit Panormitanus, licèt eam sequatur Jacob. de Grassis *part.* 2. *decis. lib.* 3. *cap.* 2. *n.*29. Narbona *in l.* 20. *gloss.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil.* Aliter textum hunc exponit *in extravag. unic. numero* 453. *post medium*, *de vita & honest. cleric.* Martha *de jurisdict.* 2. *part. cap.* 32. *numero* 34. qui asserit, publicam, & generalem admonitionem in hoc textu æquipollere trinæ, ob multitudinem, & incertitudinem clericorum sæcularibus negotiis se immiscentium, argumento textus *in authent. si omnes*, *C. si minor ab hæredit. cap. fin. qui matrimonia accusare:* nam etsi ea doctrina sustineri posset, ubi Pontifex loco trinæ monitionis, quæ aliàs desideratur, ejusmodi generalem admonitionem subrogaret, ut accidit *in d. extravag. unic.* in præsenti tamen non exigit illam generalem denunciationem pro trina monitione, sed ut præsens constitutio, quæ generalis erat, nota fieret, nec illius ignorantiam clerici diœcesis Sarensis prætendere possent; quod commune est omnium constitutionum, quæ de novo eduntur, ut in sequenti textu dicemus; quare talis denunciatio non in vicem monitionis assignatur. His ergo omissis sententiis dicendum est, in præsenti specie non agi de illa privatione privilegii fori, sed tantùm Eugenium statuere, ut si neglecta hac constitutione clerici ministri, seu procuratores laicorum eligantur, & ob fraudem circa rem pecuniariam commissam causa discutiatur coram judice sæculari, qui de principali causa cognscit, non defendantur per Ecclesiam: non quia privilegium fori amittant respectu illarum causarum, sed tantùm quia causa illa fraudis admissæ circa rem pecuniariam omninò est discutienda cum causa principali coram sæculari judice. Ideòque tunc per Ecclesiam non defenditur, ut contingit in clerico tutore, seu curatore, sequestrumve accipiente à laico, ut latè docet alios similes casus resolvens Vela *dissert.* 45. *ex num.* 67. Nec obstat augmentum hujus secundæ difficultatis, cui responderi potest, quod quoties clerici amittunt suo facto hujusmodi privilegia fori, & canonis, hoc non provenit ex eorum renunciatione, sed ex delicto: nec tunc hujusmodi privatio ad eorum voluntatem refertur, sed ad dispositionem juris, quod indignum judicavit illis ab Ecclesia subveniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari, ut ait Eugenius in præsenti; neque ea pœna privationis fori afficiuntur suo arbitrio, sed lege Pontificia; nec facto suo absolutè, sed propter factum suum dependenter à jure, ut docuerunt Cov. *practic. capite* 33. *num* 2. Germon. *de sacror. immunit. lib.* 3. *cap.* 15. *numero* 51. P. Barbosa *in l. alia* 14. *§. eleganter*, *ff. solut. matrim.* Nec dissimile est, quod jure civili contingit in homine libero, qui ad pretium participandum se venundari passus est. Nam quamvis nemini liceat sua privata conventione, vel pacto servum fieri, *l. conventio* 37. *ff. de liber. caus. l. liberos* 10. *C. eod.* adeò ut etsi apud judicem servum se profiteatur, hujusmodi confessio libertati non noceat, *l. parentes* 22. *l. interrogatam* 24. *l. liberos* 39. *C. de liber. caus.* tamen si ignoranti patiatur se vendi ob pretium participandum, in pœnam hujusmodi delicti servus manet, *l.* 1. *& per totum ff. quibus ad libertatem*, *§. servi*, *Instit. de jure person.* Sic etiam clerici, quamvis propria conventione privilegio fori, aut canonis renunciare non possint, ex traditis *in d. cap. si diligenti*, *de foro compet.* tamen admittendo delictum, ex quo talis privatio sequitur, privilegium amittunt, non tam propria voluntate, quàm juris dispositione.

C A P U T III.

Alex. III. *in Concilio* a *Turonensi*.

NOn magnoperè antiqui hostis invidia infirmata membra Ecclesiæ præcipitare laborat; sed manum mittit ad desiderabiliora ejus, & electos quoque nititur supplantare, dicente *b* Scriptura: Escæ ejus electi. Multorum siquidem casum operari se reputat, ubi pretiosius aliquod membrum Ecclesiæ sua fuerit calliditate detractum: & inde nimirum est, quod in *c* angelum lucis more solito se transfigurans, sub obtentu lugentium fratrum consulendi corporibus, & ecclesiastica negotia fideliùs pertractandi, regulares quosdam ad legendas leges, & *d* confectiones physicas ponderandas de claustris suis educit. Unde ne sub occasione scientiæ spirituales viri mundanis rursus actionibus involvantur, & in interioribus ex eo ipso deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus providere: per præsentis Concilii assensum statuimus, ut nulli omninò post votum religionis, post factam in aliquo loco religioso professionem, ad Physicam, legesve mundans legendas permittatur exire. Si verò exierint, & ad claustrum suum *e* infrà duorum mensium spatium non redierint, sicut excommunicati ab omnibus *f* evitentur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reversi autem in choro, capitulo, mensa, & cæteris ultimi *g* fratrum existant, & nisi fortè ex misericordia Sedis *h* Apostolicæ, totius spem promotionis amittant.

N O T Æ.

a TUronensi.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concil. Lateran. *p.* 27. *cap.* 2. & reperitur textus hic *in can.* 8. *ipsius Concilii*: de eo Turonensi Concilio egi *in cap. majoribus*, *de præbend.* & præsentis canonis sanciendi causam referam infrà *in cap. super specula:* nunc integrum canonem ex ipso Concilio ita restituo.

b *Scripturæ.*) *Job cap.* 39. *Abacuch cap.* 1.

c *Angelum lucis.*) Ut ait D. Paulus 2. *ad Corinth. c.* 11.

d *Confectiones physicas.*) Idest medicas, unde plerumque Medici Physici dicuntur. Macrobius *l.* 7. *c.* 15. *Medicina autem Physicæ partis extrema pars est.*

e *Duorum mensium.*) Communiter repetentes in præsenti, & Germonius *lib.* 1. *animadvers. cap.* 3. Vela *dissert.* 45. *num.* 75. existimant, duos menses in præsenti canone assignari, ut nulla ignorantia intendi possit ab ipsis monachis; quia regulariter quælibet constitutio noviter edita obligat post duos menses à die publicationis, *authent. ut factæ constitutiones*, *collat.* 5. *cap. noveris* 45. *de sent. excomm. l.* 2. *tit.* 15. *libro* 8. *ordin.* ubi Didacus Perez, Morla *de legibus*, *q.* 5. Salas *eod. tract. disp.* 12. *sect.* 2. *num.* 1. de quo bimestri exaudiunt textum *in cap.* 1. *de concess. præb. lib.* 6. ibi: *Aut nisi post tempus, intra quod ignorare minimè debuisset:* nisi aliter cautum sit in ipsa constitutione, videlicet ut ex nunc obliget. Verùm pace tantorum virorum existimo, in præsenti duos menses non assignari à Patribus Concilii Turon. ut nulla ignorantia prætendi possit à monachis; sed potiùs eos præscribi, ut religiosi, qui post hanc constitutionem solemniter editam, & promulgatam, juxta tradita *in cap.* 1. *de postul. prælat.* è monasteriis exierint ad audiendas leges, vel Physicam, & per duos menses ad monasterium non redierint, ipso jure ut excommunicati vitentur. Spatium ergo hoc duorum mensium monachis præscribitur, seu religiosis extra monasterium degentibus, & leges, seu physicam audientibus, ut ad monasterium redire possint. Unde Ferdinandus Santarel. *de apostas. capit.* 2. Suarez *de censuris disp.* 23. *sect.* 3. *num.* 15. Sayrus *eod. tract. lib.* 3. *cap.* 33. Gibalinus *de censur. in synopsi*, *littera R. nu.* 7. docuerunt, monachum, qui intra spatium duorum mensium mutaverit propositum audiendi leges, vel physicam, hanc excommunicationem non incurrere.

f *Evitetur.*) Unde hanc excommunicationem ipso jure incurri, præsentem constitutionem exponens declaravit Honorius III. *in cap. fin. hoc tit.*

g *Ulti-*

g *Ultimi fratrum.*) Hoc genos penæ, seu pœnitentiæ probavi, & illustravi *in cap ... de majorit. & obed.*

h *Apostolicæ Sedis.*) Licèt autem hæc dispensatio, ut ille promoveri possit ad altiores gradus, Pontifici sit reservata, non tamen absolutio ab excommunicatione, ut notavit Gibalinus *ubi supra*.

COMMENTARIUM.

2 Conclusio illustratur & probatur. EX hoc texto, & *ex cap. fin. hoc tit.* ubi ipse innovatur, sequens deducitur alsertio: *Religiosi professi, seu presbyteri, qui ad audiendas leges, vel Physicam scholas adierint, excommunicati sunt*. Probant eam textus *in cap. super specula, de priv. cap.* 1. *hoc tit. in 6. cap. cùm de diversis, eod. tit. lib.6.* Innocentius II. in Synodo Romana *cap.6.* ibi: (Prava consuetudo, prout accepimus, & detestabilis inolevit, quoniam monachi, & regulares canonici post susceptum habitum, & professionem factam, spreta bonorum magistrorum Augustini, & Benedicti regula, leges temporales, & medicinam gratia lucri temporalis addiscunt, &c. Ut ergo ordo monasticus, & canonicus Deo placens in sancto proposito inviolabiliter conservetur, ne hoc ulteriùs præsumatur, auctoritate Apostolica interdicimus.) Innocentius III. *lib.1. epist.*144. apud Sirletum *fol.67.* Consonaot textus *in l.2. tit.9. l.28. tit.7. part.1.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, idem Barbosa *libr.3. voto* 88. Suarez *de censur. disp.23. sect.4. n.16.* Azor *to.3. instit. moral. lib.* 12. *cap.* 13. Hæphtenus *ad vitam S. Benedicti, lib.5. tract.8. disquisit.* Thom. Delbene *de offic. Inquisit. p.2. dub.*236. *sect.*21. Boetius Epon. *in præsenti*, P. Greg. *lib.4. part. tit.*8. *r.*10. Martha *de jurisdict. 4. p. casa* 168. Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.2. c.69. &* 107. Gibalinus *de clausur. disquis.2. c.2. §.5.* & *in synopsi littera R. n.7.* Gazæus *in not. ad Cassinum, collat.*14. *cap.*12. Mendo *de jure academ. lib.2. q.*30. *&* 31. Mancinus *sacri jur. controv. disp.* 27. Iranzo *de potest. consider.*30. Garcia *in summa, tract.* 1. *difficult.* 2. *dub.7.* Suarez *de censur. disp.*23. *sect.*3. *num.6.*

3 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Tam clericis, quàm monachis etiam coram judice sæculari permissum est postulare, *cap.* 2. ubi probavi, *de postul.* Ergo saltem ad eundem finem peritia juris civilis illis necessaria est, cùm absque illius juris scientia difficile, immò impossibile sit in forensibus causis patrocinium præstare. Accedit, nam tam clericis, quàm monachis licet artificium, vel opificium aliquod honestum exercere, etiam sæculare, *in cap.* 1. *de celebrat. Missar.* ubi probavi: ergo multò magis illis licebit tam liberales, & præstantes artes, ut jus civile, & medicinam profiteri, cùm ex earum peritia non solùm suæ egestati, verùm & pauperibus possent subvenire. Augetur hæc dubitandi ratio primò, nam scientia sacrorum canonum clericis omninò necessaria est, ut probavi *in cap. cum in cunctis, de elect.* sed ad peritiam sacrorum canonum necessaria est juris civilis scientia, ut docuerunt Trocius, Farinac. & Menochius, & alii apud Barbosam *in cap. fin. hoc tit.* Unde prodit vulgaris parœmia. Leges sine canone valent parum; canones sine lege nihil. Romanus *singul.*654. Immò ad studium sacræ Theologiæ civilem peritiam valdè prodesse, post Dianam docuit Cutel. *de prisca libert. Eccles. quæst.* 1. *num.* 72. Ergo saltem ad hunc finem, ut rectius percipiantur sacri canones, & Theologiæ scientia, civilis peritia non debet prohiberi clericis, ac monachis.

Qua difficultate non obstante, vera est suprà tradita assertio, cujus ratio exprimitur in præsenti textu, ibi: *Ne sub ea occasione spirituales viri mundanis rursus actionibus involvantur, & in interioribus ex ipso deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus providere.*

4 Traditur ratio decidendi. Cùm enim monachorum vita procul debeat esse à negotiis sæcularibus, ut in præsenti titulo passim docetur; ideò illis adire scholas, ibique mundanas leges, & physicam audire prohibetur, præcisè cùm illis magis conveniant studia Sacræ Theologiæ, & canonum. Ex eadem ratione hanc prohibitionem protraxit Honorius III. ad presbyteros, & alios clericos dignitates Ecclesiasticas obtinentes, in quibus etiam facit quod Justinianus docet *in l. repetita, Cod. de Episcop. & cleric. l. consulta, C. de testam.* his verbis: *Absurdum est enim clericis, immò etiam probrosum, si peritos se velint ostendere disceptationum esse forensium.* Unde justè in præsenti, & *in d. cap. fin.* monachis, & clericis sub excommunicationis pœna prohibetur scholas adire, ibique leges, seu physicam audire. Peculiaribus tamen privilegiis nonnullis Academiis concessum est, ut clerici etiam eas adire possint causa discendi jus civile, ut nostræ almæ Academiæ Salmant. bulla, quæ refertur in ejus constitutione 27. ubi permittitur clericis, & beneficiatis per triennium juri civili operam dare. Idem Studio Pisano concessit Innocent. VIII. in bulla, quam refert Mancinus *sacri juris controv. disp.* 27. Idem concessum fuisse Universitati Pictaviensi refert Baptista à Sancto Blasio *in rubric. Decreti, num.*78. *tom.* 1. *repetit.* in quibus expressè derogantur præsens textus, & dicta constitutio Honorii III.

5 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione sciendum est, valdè controversum esse inter Doctores, an monachis, clericisque prohibitum sit studium juris civilis, ita ut non solùm publicè illud discere, legesque audire, verùm & legere, cathedrasque juris Cæsarei moderari prohibitum sit. Et etiam jus Cæsareum docere monachis, & clericis interdictum esse docuerunt Hostiensis, Joannes Andreas, & Ancharanus *in præsenti*, idem Ancharanus *in cap. final. hoc tit. num.* 3. Calderinus *consil.* 2. Sylvester *verbo Excommunicatio 9. num. 6.* Rebuffus *in tract. de nominat. qu.* 5. *num.*19. Menochius *de arbitr. casu* 425. *num.* 34. Majolus *de irregul. lib.2. cap.1. numer.*13. Gambara *de offic. Legati, tit. de variis ordin. nomin. num.*228. Mandusius *de signat. gratiæ, tit. de dispens. ad audiendas leges.* Moventur præsenti textu, ibi: *Ad legendas leges*, & ex identitate rationis, quia prædicta ratio, ne sæcularibus actionibus involvantur, æquè militat in legente, ac in audiente. Unde si eadem ratio militat, idem jus statui debet, *l. quædam, §. nummulario, ff. de edendo, c. debitum de bigamis, cap. nuptiarum*, 27. *quæst.* 1. *cap. si enim* 28. *quæst.* 1. Accedit, quia correlativa sunt audire, & docere. Ergo si prohibetur clericis, & monachis jus civile audire, prohibetur & per consequens illud docere, argumento legis finalis, *ff. de acceptil. l.1. C. de capressis, lib.*11. *l. fin. C. de indicta viduit.* & ab specie *in l. culpa* 8. *C. de Mathem. cap. aliquanti* 26. *quæst.* 5. Sed contrariam sententiam, immò non esse prohibitum religiosis, & clericis legere jus civile, ac Physicam, probant plures, quos refert, & sequitur Barbosa *lib.* 3. *voto* 88. quibus adde Mancinum *sacri juris controversi. dissert.*27. *per tot.* P. Mendum *de jure accadem. quæst.* 30. *&* 31. pro quibus faciunt primò, quod permissum censetur omne, quod non invenitur prohibitum, *l. nec non, vers. Quæ clausula, ff. ex quibus caus. maj. l. mutus, §. cùm quæritur, ff. de procur. l.* 1. *§. fin. ff. de testibus*: nec prohibitum judicari debet, quod nec sacræ scripturæ, nec positivæ leges prohibent, *cap. lex divina*, 27. *q.*2. & quod lex non dicit, nec nos dicere debemus, *authent. de non eligendis secund. nubent. §. optimi, collat.*1. *l. dissentiens, C. de repud. l. illam, C. de collat.* & valet argumentum: Non est ita, quia jure cautum non reperitur, *cap.* 2. *ne Sede vac. cap. Romana, de suppleud. neglig. extrav. antiquæ, de voto*, Joannes XXII. sed non est aliqua constitutio Pontificia, in qua prohibeatur clericis, vel monachis docere jus civile, vel Physicam: igitur illis id prohiberi non debet. Qua opinione retenta, non obstat præsens textus, nam in eo non agunt Patres de docentibus jus civile, sed de illud audientibus. Nec contrarium suadet verbum illud *Legendas*; nam accipiendum est pro *audiendas*, ut facilè ex textus serie colligitur, & ita acceperunt Honorius III. *in cap. fin. hoc tit. in 6.* Alhonsus Rex *in l.28. tit. 7. par.* 1. ibi: *Physica, ni leyes no tuvo por bien sancta Iglesia que aprendiesse ningun home de religion.* Et ibi: *Los unos que iban à aprender physica, porque pudiessen mantener los frailes en salud, y guarecer los quando enfermassen en sus monasterios: è los otros las leyes, porque pudiessen emparar las cosas de sus mismos lugares.* Et ibi: *Que non aprendan ninguno de estos saberes, è si les demandassen licentia para ir à aprender.* Et *in lib.* 2. *tit.* 9. *partit.* 1. ubi referens casus, in quibus incurritur excommunicatio à jure canonico imposita, ait: *La onzena es, si alguna Monie, ò Canonge reglar, ò algun clerico que sea de missa, ò otro que aya dignidado ò personaje, fue à escuelas para estudiar en physica, ò en leyes.* Unde audientibus, non verò legentibus leges, exaudiunt hunc textum plures congesti à Barbosa *d. voto* 88. Mancinus, & Mendus *supra*. Nec obstat militare eandem rationem in legente, ac in audiente, quod negandum est; nam qui scholas adit ad audiendas leges, id facit, ut rursus involvatur actionibus sæcularibus: sed ille, qui priùs scientiam acquisitam docet, non involvitur denuo, sed communicat aliis scientiam in se bonam, & necessariam ad regimen orbis terrarum. Quoad clericos illud etiam facit; nam ratio in præsenti textu adducta potiùs procedit in monachis, quam in clericis, quorum vita laxior

est,

Digitized by Google

est, *cap. alia*, 16. *q.* 1. *cap. nunquam*, *de consecr. dist.* 5. ibi: *Cùm illi* (presbyteri scilicet sæculares) *fruantur suis rebus*, *ministrant Ecclesiis*, *adeunt balnea*, *unguenta non spernunt*, *& in omnium flore versantur*. *Ad quod & ante respondi*, *& nunc breviter respondeo*, *me in præsenti non de clericis disputare*, *sed monachum instituere*. Nec aliquid facit textus *in d. l. culpa*: nam procedit in scientia damnata, cujus studium æqualiter in audiente ac in legente prohibetur. Manet ergo, quod licèt monachis, & clericis in præsenti prohibeatur audire leges, aut Physicam, non tamen illis prohiberi eas publicè docere, & multò magis illis prohibitum non esse privatim studere, & eas discere: unde facilè dissolvuntur suprà adducta pro dubitandi ratione.

C A P U T IV.

Ex Concilio a Lateranen.

SEd nec *b* procurationes villarum, aut jurisdictiones etiam sæculares sub aliquibus Principibus, & sæcularibus viris, ut *c* justitiarii eorum fiant, clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem adversus hoc venire tentaverit, quia contra doctrinam Apostoli dicentis. Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis; sæculariter agit, ab ecclesiastico fiat ministerio alienus, pro eo quod officio clericali neglecto, fluctibus sæculi, ut potentibus placeat, se immergit. Districtiùs autem decernimus puniendum, si religiosorum quisquam aliquid prædictorum ausus fuit attentare.

N O T Æ.

1 a LAteran.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & quamvis Boetius Epon. in præsenti affirmet, non reperiri textum hunc in Concilio generali Lateran. & ita tantùm auctoritatem habere ex eo, quia compilatus reperitur auctoritate Gregorii IX. in hoc volumine; tamen reperitur in ipso Concilio, ut jam notavi *in cap.* 1. *de postul.* ubi extat alia pars hujus textus.

2 b *Procurationes villarum*.) Hoc est gubernationes oppidorum, vel Rerumpublicarum civilium administrationes. Concil. Oxoniense tempore Honorii III. *cap.* 7. *Præsenti decreto sancimus*, *ne clerici beneficiati*, *aut in sacris ordinibus constituti*, *villarum procurationes admittant*, *videlicet ut non sint senescalchi*, *aut ballivi talium administrationum*, *occasione quarum laicis in reddendis rationibus obligentur*, *si jurisdictiones exerceant sæculares*, *&c.* Concilium Londinense habitum anno salutis 1502. apud Vvillelmum Malmesburiensem *lib.* 1. *de gest. Pontif. Angl.* ibi: *Ne quilibet clerici sint sæcularium præpositi*, *vel procuratores*, *aut judices sanguinis*. Hinc à Tribunali Romano rejectus quidem clericus, quòd jurisdictionem pro Comite Flandrensi exercuisset, de quo Stephanus Tornacensis *cap.* 131. *Jurisdictionem civilem usque ad rigorem*, *quam imperium mixtum quidam appellant*, *sub potestate Comitis Flandrensis procuratorio nomine diu exercuit*, *ubi ex officio qualitercunque suscepto tenebatur & innocentes absolvere*, *& noxios condemnare: neminem tamen*, *ut ipse confitetur*, *ad effusionem sanguinis ore proprio condemnavit*, *sed confessos*, *aut convictos de crimine*, *Communiæ Ambianensi*, *ad quam judicium sanguinis spectat*, *secundùm quod meruisset reus*, *judicando exposuit*, *& plectendos*. Exponit Boetius Epon. *in præsenti*, *num.* 6. Villæ enim plerumque ponuntur pro minoribus civitatibus, aut majoribus, ut *in cap. Ex litteris*, *vers. Sic Episcopus*, *de excess. Prælat. cap. venerabili fratri*, *de censibus*.

c *Justitiarius*.) Idest judex, quo modo regulariter accipitur apud Ingulphum, quem refert Joannes Vossius, *de vitiis serm. libro* 3. *cap.* 17. ibi: *Præfectos provinciarum*, *quos antea vice Domini in duo officia divisit*, *idest in judices*, *quos nunc justitiarios vocamus; & in Vicecomites*, *qui adhuc idem nomen retinent*. Indeque pro judicis munere ponitur justitiaria in legibus Siculis *l.* 1. *tit.* 45. *&* 46. apud Matthæum Parisium *anno* 1188. ibi: *Episcopus Dunelmensis habuit justitiariam à magno flumine usque ad Scotorum mare: Vvillelmus verò Eliensis obtinuit justitiariam à flumine prædicto ad plagam Australem; quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis moleste ferebat*, *tunc primò intelligens*, *quod Rex illum justitiarum fecerat*, *non zelo justitiæ*, *sed ut pecuniam ab eo extorqueret*. Specialiter verò justitiarius sumitur pro judice causarum criminalium, ut *in c. ex litteris* 5. *de pignor.* ubi justitiarius appellatur minister Regius, qui cognovit de quodam delicto: & *ex Clement.* 1. *de pœnitent. & remiss.* ubi postquam Patres Concilii Viennen. statuerunt, sacramentum pœnitentiæ ultimo supplicio damnatis non esse denegandum, ut fieri consueverat, hæc adjiciunt verba: *Justitiarios omnes*, *& Dominos temporales*, *ut ab hujusmodi desistant abusu*, *in Domino hortamur*. Notavit Glossa *in c. Episcopus*, *hoc tit. in* 6. quo modo justitiarium in præsenti exponit Barb. *voto* 89. *num.* 66. De clericis arcendis ab officiis sæcularibus agit Galeota *resp. fisc.* 12. *cap.* 8. Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap.* 2. 3

C A P U T V.

Idem a *Cant. Acrhiep.*

CLericis qui in sacris ordinibus constituti sunt, ex *b* Toletano Concilio judicium sanguinis agitare non licet. Unde prohibemus, ne aut per se truncationes membrorum faciant, aut judicent inferendas: quod si quis tale quid fecerit, *c* honore privetur, & loco. Jubemus etiam sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat *d* Vicecomitis, aut *e* Præpositi sæcularis. Clerici qui comam nutriunt, etiam inviti ab Archidiaconis suis tondeantur. Vestimento autem, & calceamentis, nisi quæ honestatem & religionem deceant, uti non liceat. Si quis contra hoc venire præsumpserit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi subjaceat.

N O T Æ.

1 a CAntuar.) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & post Concilium Lateran. *p.* 27. *cap.* 4. & verba hujus textus reperiuntur *in Concil. Tolet.* 11. *can.* 16. Agathensi *can.* 20. ut infrà dicemus; invaluerat enim his temporibus abusus maximè in Anglia, quo Prælati Ecclesiastici ut justitiarii, & & sanguinis judices se gerebant, ut ex Matthæo Paris. refert Cironius *in præsenti*. Quare cùm quæsti essent monachi S. Trinitatis apud Innocentium III. quòd Hubertus Cantuariensis Archiepiscopus contra ordinem dignitatis suæ justitiarium se Regis Angliæ, & sanguinis judicem gereret, Innocentius sub pœna interdicti Richardo prohibuit, ne hoc de cætero faceret. De Cantuar. Archiepiscopo egi *in cap.* 2. *de rescript.*

b *Toletano*.) XI. videlicet, quod Vitaliani quoque temporibus celebratum fuit anno Christi 660. ubi in canone 6. reperiuntur verba in præsenti transcripta: ex eo citantur à Rabano Mauro *in pœnit. cap.* 30. Gratiano *in cap.* 30. 23. *quæst.* 8. licèt ex Concilio Moguntino ea citent Burchardus *lib.* 1. *Decreti*, *cap.* 201. Ivo Carnot. *part.* 5. *cap.* 315. ex collatione autem Garsiæ à Loysa ita transcribo: (His, à quibus Domini Sacramenta tractanda sunt, judicium sanguinis agitare non licet: & ideò magnopere talium excessibus providendum est, ne indiscretè præsumptionis motibus agitati, aut quod morte plectendum est, sententia propria judicare præsumant, aut truncationes quaslibet membrorum quibuslibet personis, aut per se inferant, aut inferendas præcipiant. Quod si quisquam horum immemor præceptorum, aut Ecclesiæ suæ familiis, aut quibuslibet personis 2

nis tale quid fecerit, & conceſſi ordinis honore privatus, & loco ſuo, perpetuo damnationis teneatur religatus ergaſtulo: cui tamen communio exeunti ex hac vita non neganda eſt, propter Domini miſericordiam, qui non vult peccatoris mortem, ſed ut convertatur, & vivat.)

c *Honore privetur, & loco.*) Quibus verbis continetur privatio officii, & beneficii, quæ eſt depoſitio verbalis, non autem actualis, ſeu realis degradatio, ut jam poſuit Boetius Epon. *hic, num.* 17.

3 d *Vicecomitis.*) Vicecomes apud ſcriptores poſterioris ætatis accipitur pro Vicario Comitis; inde Vicecomitiam pro Vicaria poſuit Ordericus Vitalis *lib. 5. hiſt. Eccleſ.* & hujus officii meminit Joannes VIII. in Concilio Trecenſi, relato à Carnotenſi *part. 3. Decreti, cap.* 98. ibi: *Omnibus Epiſcopis, Comitibus, Vicecomitibus, Centenariis, &c.* & *in epiſt.* 124. ad Minorem, probat Alteſſerra *De ducibus & Comit. cap.* 18. *lib.* 3. Vicecomites exemplo Comitum in Gallia, & Anglia præfecturas in rem privatam convertebant, juſtitiamque adminiſtrabant, ac juſtitiarios deſignabant. Sariſbarienſis *lib. 5. Polycrat. cap.* 15. ibi: *Nam de Vicecomitibus, & juſtitiis, quæ ut vulgari noſtro utar, directæ dicuntur.* Matthæus Pariſ. anno 1175. *Et Vicecomitis agens vices laicali ſe foro immiſcuit.*

e *Præpoſiti.*) De Præpoſitis, tam ſæcularibus, quàm eccleſiaſticis, nonnulla adduxi *in capit. 1. de ætate, & qualit.*

f *Inviti ab Archidiaconis.*) Verba, quæ ſequuntur, expoſui *in cap. 7. de vita, & honeſt. cleric.* & quia in eo reperiuntur, ideò illa omiſit Raymundus *in præſenti.*

COMMENTARIUM.

4 Concluſio traditur, & probatur.

EX hoc textu, *juncto cap. fin. infrà hoc tit.* talis deducitur aſſertio: *Clerici nec proferre, nec dictare ſententiam ſanguinis debent, nec quidquam aliud exercere, per quod ad effuſionem ſanguinis perveniatur.* Probant eam textus *in cap. 1. 15. q. 4.* ibi: *Criminalia negotia preſbyter, clericus, &c.* Et *cap. ſæpe 29. cap. his à quibus* 30. 23. *quæſt.* 8. *cap. ad audientiam, de crimin. falſi, cap. in Archiepiſcopatu, de raptor. cap. ex litteris, de exceſſ. Prælat. cap. fin. hoc tit. in* 6. Concil. Altiſſiod. *can.* 33. ibi: *Non licet Presbytero, nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur, ſtare.* Et *can.* 34. *Non licet presbytero in judicio illo ſedere, unde homo ad mortem tradatur.* Exonienſe tempore Honorii III. *cap.* 7. *Auctoritate generalis Concilii diſtrictè inhibemus, ne quis clericus beneficiatus, vel in ſacris ordinibus conſtitutus, litteras pro pœna ſanguinis inſligenda ſcribere, vel dictare præſumat, vel ubi judicium ſanguinis tractatur, interſit.* Matiſcon. 2. *can.* 19. *Cognovimus quoſdam clericorum infrunitos ad forales reorum ſententias frequenter accedere. Propterea prohibitionis eorum acceſſus hunc canonem protulimus, definientes ut ad locum examinationis reorum nullus clericorum accedat, nec interſit atrio, aut fauciola, ubi pro reatus ſui qualitate quiſquam interficiendus eſt. Si tamen ex nunc aliquis eorum definita contemnens, illuc acceſſerit, aut interfuerit, defraudatus honeſti honoris ſtola, illis gregibus examinatorum ſocietur, quos divinis prætulit myſteriis.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa in præſenti, Boetius Epon. *hic*, Eſpenceus *lib. 2. digreſſ. cap.* 11. Mancinus *ſacri juris controv. diſſert.* 26. Martha *de juriſdict. part. 1. cap. 48. nu.* 4. Columb. *de Angelica Hierarc. lib. 5. cap.* 52. Barboſa *lib.* 3. *voto* 89. Suarez *de cenſur. diſput.* 45. *ſect.* 5. Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 6. Ant. Auguſt. *in epit. jur. lib.* 29. *tit.* 20. Germonius *de ſacror. immunit. lib. 3. cap. 13. in princip.* P. Gregor. *lib. 4. partit. tit. 8. cap.* 10. & *tit. 15. cap.* 3. Petrus Bollo *in œconom. canon. claſſ. 1. cap. 5. §.* 2. Balſam. *in can.* 18. *Synodi Conſtantin.* Diana *part. 11. tract. 2. reſol.* 63. Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, verbo Judex, fol.* 469. Tapia 2. *tom. Catenæ, lib. 5. quæſt. 7. art.* 6. Manrique *de different. utriuſque fori, quæſt.* 198. Creſpetius *in ſumma, verbo Clerici non interſint ſentent.* Theophilus Raynaud. *tom. 17. in tract. de religioſo lorricato, fol.* 200. Dartis *ad* 23. *quæſt. 1. cap. 4. 5. & 6.*

5 Traditur ratio dubitandi.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Nocentes debitis pœnis punire adeo Deo gratum eſt, ut ſimili vindicta Dominus placari dicatur *in cap. 16. & 21. cap. quali, in fine,* 23. *qu. 5. cap. ſi quis,* 23. *quæſt.* 4. quare crudelis non judicatur qui nocentem condemnat, *cap. non eſt crudelis,* 23. *quæſt.* 5. immò pietatem exercet, *cap. reos, in fine,* 23. *quæſt.* 3. *cap. legi* 23. *quæſt. 8. cap. fin. de pœnit. diſtinct. fin.* Unde D. Hieronymus *ſuper Ezechielem lib.* 2. & 4. ait: *Qui malos percutit in eo, quod mali ſunt, & habet vaſa interfectionis, ut occidat, optimus miniſter Dei.* Latè illuſtravi *in cap. inter alia, de immunit. Eccleſ.* Igitur clerici non ideò debent officio, & beneficio privari, eo quod nocentes condemnaverint. Accedit, nam Eccleſia poteſtatem habet utriuſque gladii, ſpiritualis videlicet, & temporalis, ut ex Sanctis Auguſtino, Leone, & Bernardo probat Germonius *lib. 5. de ſacror. immunit. cap.* 13. Unde plerumque pœnam ſanguinis infligit, ut *in cap. delatori,* 5. *quæſt.* 3. ibi: *Delatori lingua capuletur.* Et *in cap. 1. de calumniat.* jubetur, calumniatorem verberibus affici. Item D. Gregorius ſimilem pœnam ſtatuit *in cap. quia juſta 5. quæſt. 6. cap. fraternitas,* 12. *quæſt.* 2. & *in cap. illi qui,* 5. *quæſt. 5. cap. 1. de depoſito*, jubetur, ut veritas à reo diverſis cruciatibus eruatur: ergo clerici, ut ſacrorum canonum cultores, poſſunt eos executioni mandare, & per conſequens ſententiam ſanguinis proferre. Augetur hæc difficultas exemplo ſacerdotum veteris legis, qui gladio materiali utebantur pro exceſſibus vindicandis: eo namque uſus eſt Samuel Propheta in Regem Agag, *lib. 1. Regum, cap.* 15. & Helias in quadringentos Prophetas Baal, quos cùm idolis ſervientes cœleſtis ignis, aſſumptique holocauſti miraculo ſuperans confudiſſet, apprehendi juſſit, apprehenſoſque, & ad torrentem Ciſon ductos, ad unum interfecit. Idem Helias jubens ignem è cœlo deſcendere, & ſemel, atque iterum quadraginta viros devorari faciens *lib. 4. Regum, cap.* 1. Hac etiam poteſtate uſus eſt Eliſeus ibidem, *cap.* 1. in pueros irriſores. Joiadaque ſacerdos in Athaliam Reginam ita pronunciavit *lib. 2. Paralip. cap.* 22. *Educite eam extra ſepta templi, & quicumque eam ſequutus fuerit, feriatur gladio: & juxta palatium interfecta eſt.* Sunt & alia ejuſdem generis exempla, ex quibus apertè conſtat, ſacerdotes gladio hoc in facinoroſos homines uſos fuiſſe: & ne quis dicat hoc tantùm contigiſſe ſacerdotibus antiquæ legis, nonne Petrus Apoſtolorum Princeps, & Chriſti Vicarius in Ananiam, & ejus uxorem Sapphiram, quia partem pretii occultaverant, hoc gladio animadvertit, ut refertur *Actuum Apoſt. c.* 5. Idem Sanctus auriculam Malco Principis ſacerdotum ſervo amputavit, *c. 26. Matthæi.* Facit etiam exemplum ſacerdotum Gentilium; nam apud Germanos, ſi credimus Tacito *de moribus German.* Schedio *de Diis German. lib. 2. cap. 13. fol.* 293. nec animadvertere, nec vincire, nec verberare quemquam, niſi ſacerdotibus, permiſſum erat. Ergo alienum non eſt à ſacerdotio, ut ſacerdotes etiam ſententiam ſanguinis proferant.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio provenit ex eo, nam Eccleſia valdè abhorret quamlibet ſanguinis effuſionem, ne ejus effuſionis particeps videatur: quare ſuis miniſtris ita diligenter inhibet, ne ſententias, per quas ſanguis effunditur, aut membrorum truncatio ſequitur, proferant, dictent, recitent, vel ſcribant, aut ubi exequuntur, interſint, ut de Magiſtratibus Eccleſiaſticis dici non impropriè poſſit, quod Auſonius de Magiſtratibus municipalibus: *Quique ſuas rexere urbes, purumque tribunal ſanguine, & innocuas illuſtravere ſecures.* Ideò enim Auſonius tribunal purum ſanguine, & innocuas ſecures vocat, quia licèt Magiſtratus municipales jus haberent deferendarum faſcium, illis tamen faſces, & ſecures magis erant inſignia Magiſtratus, quàm imperii; aut certè honeſtamenta nominis potiùs, quàm inſignia poteſtatis. Neque enim poterant jubere vinciri, virgas expediri, vel inſontes lege agi. Nos idem de judicibus eccleſiaſticis legere poſſumus; ſiquidem illis ſententiam ſanguinis ferre non licet. Clericos autem, & ſacerdotes, qui extraordinariis criminum cognitionibus interſunt, Latinus Pacatus vocat Antiſtites nomine, revera autem ſatellites, & carnifices: *Qui cùm judiciis capitalibus aſtitiſſent, cùm gemitus, & tormenta miſerorum auribus ac luminibus hauſiſſent, cum lictorum arma, cum damnatorum frena tractaſſent, pollutas pœnali manus contactu ad ſacra referebant, & cæremonias, quas inceſtaverant mentibus, etiam corporibus inquinabant.* Immò Tertull. *lib. de idololatr. c.* 7. quemcumque Chriſtianum monet, ne judicet in caput alicujus, vel pudorem, neque damnet, neminem vinciat, aut torqueat. Unde Juſtinianus Imperator, teſte Nicephoro *lib. 10. hiſtor. cap.* 14. Chriſtianos hac excuſatione à Magiſtratibus rejiciendos dicebat, quod illi judicio capitali quemquam damnare nefas eſſe dicerent. Romani etiam Magiſtratum ambire, aut ſuſcipere Flamini Diali interdicebant, impium credentes Diis ſacrificare, & auſpicem eſſe divini cultus eum, qui damnationibus, & capitalibus ſuppliciis interfuiſſet. Plutarchus *in Rom. qu. ult.* qui *problem.* 113. eleganti obſervatione docet, quare ſacerdotibus juris dicendi 6 Traditur ratio decidendi.

potestas, criminumque cognitio sit adempta, ne scilicet capitali condemnatione, veluti cæde, & piaculo defuncti polluti, quique perpetua expiatione indigerent, sacras res contagione sua attrectantes violarent: credebant enim ipsi, quod judices etiam tunc cùm nocentissimos damnabant, inquinati manebant, unde contestationem faciebant: de qua D. Clemens *lib. 2. const. Apost. cap.* 52. ibi: *Qui sententiam mortis in reum pronunciaturus est, sublatis manibus adversus solem se innocentem ab illius sanguine contestatur.* Illustrant Grethserus *lib. 1. de cruce, cap.* 14. quare cùm apud eos Pontifices non ferrent sanguinis sententiam, Titius Imperator ideò Pontificatum accepit, ut puras servaret manus, teste Svetonio *in ejus vita, cap.* 9. & cùm L. Cantilius scriba Pontificum, eo quòd cum Florentia stuprum fecisset, à Pontifice Maximo eo usque virgis cæsus esset, ut inter verbera exspiraret, nefas id prodigii loco habitum refert Livius *decad. 3. lib.* 2. Unde rectè Ecclesia, quæ adeò sententiam sanguinis abhorret, ut neque in atriis Ecclesiarum eas proferre sinat, *c. 5. de immunit. Eccl.* statuit, ut ejus ministri, idest clericis, procul essent ab hac sanguinis effusione, aliàs qui sententiam sanguinis dixerint, eus ab officio, & beneficio esse deponendos sanxit. Illi etiam irregularitatem contrahunt, ut supponitur potius quàm noviter statuitur, *in cap. fin. hoc tit.* Varios casus hujus irregularitatis referunt Diana *part. 12. tract. miscel. fol.* 218. Gibalinus *de irregul. cap. 4. difficul. 1. cum sequent.*

7 De reis brachio sæculari tradendis.

Unde consuevit Ecclesia cùm aliquis clericus ob enormia delicta per Episcopum proprium degradatur, & traditur brachio sæculari, intercedere pro eo, ne ad mortem damnetur, ut ita Ecclesia in effusione sanguinis particeps non fiat. D. Augustinus *epist.* 158. ibi: *Pœna illorum, quamvis de tantis sceleribus confessorum; rogo ut præter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter Catholicam consuetudinem commendandam.* Innocent. III. *epist.* 130. ibi: *Vestris curabitis intercessionibus defensare.* Facit textus *in cap. novimus, de V. S.* quod etiam servatur in hæreticis relaxandis judici sæculari, ut refert, & probat Baronius *anno* 385. Hodieque in ipsa sententia relaxationis exprimitur his verbis: *Y relaxamos la persona del dicho N. à la justicia, y brazo segiar, specialmente à N. corregidor de esta ciudad, y su lugarteniente, à losquales rogamos, y encargamos muy afectuosamente, como de derecho mejor podemos, se ayan benigna, y piadosamente con el.* Quæ clausula deducta est *ex d. cap. novimus*, & *l. 60. tit. 6. partit.* 1. ibi: *Però su Prælado debe rogar por el, que le aya alguna merced, si quiescerra.* Et hodie in usu est, quia juxta jus commune, & fori ecclesiastici stilum adhiberi cœpit, non quia necessaria sit ad effugiendam irregularitatis pœnam, cùm bullis Pauli IV. Pii V. cautum sit, ut Inquisitores, Consultores, cæterique, qui in similibus causis judicandis assistunt, non solùm in causis hæresis, verùm in qualibet causa criminali, quæ coram ipsis disceptetur, possint sententiam dicere, qua rei damnentur ad quæstionem, seu torturam, aut alias pœnas condignas, etiam usque ad mutilationem membri, aut mortem naturalem, ut refert Penna *ad Eymericum, part. 2. Directorii, com.* 27. & noviter probat & illustrat Aravio, *in decis. moral. tract. 5. quæst. 5. per tot.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta: nam licèt verum sit, bonum opus esse & meritorium justitiam ultionis exequi in improbos, & malos ad ultimum supplicium, si mereantur condemnari, tamen omne quod bonum est, nisi benè fiat, & ab his, qui potestatem faciendi habent, malè fieri dicitur. Unde clerici, & Ecclesiæ ministri, qui contra mansuetudinem, & pietatem, quam profiteri debent, sententiam sanguinis proferunt in nocentes, licèt bonum ex se opus exerceant, improbè tamen faciunt; ideoque ab officio, & beneficio deponuntur, & si judices laici sunt, irregularitatem contrahunt: sed in ea Episcopum posse dispensare ex justa causa, defendit Aravio, *tract. 2. qq. mor. quæst.* 11. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt certùm sit, in Ecclesia residere potestatem utriusque gladii, spiritualis videlicet, & temporalis, ita ut pœnas corporales per se judices Ecclesiastici infligere possint, de quibus agitur *in cap. ad audientiam, de crimine falsi, cap. 1. de calumniat. cap. 2. de clerico excom. cap. in Archiepiscopatu, de raptor. cap. in Synodo, 63. dist.* pœnas autem illas, ex quibus sequitur sanguinis effusio per se infligere, & exequi non valent, sed per judicem sæcularem, ut suprà dixi. De pœna verberum, & ad quem numerum per judicem ecclesiasticum perveniri possit, latè agemus *in d. cap. 1. de calumn.* 8 Dissolvitur dubitandi ratio.

CAPUT VI.

Idem a *Lundon. Episcopo*.

SEcundùm instituta *b* prædecessorum nostrorum sub interminatione *c* anathematis prohibemus, ne monachi, vel clerici causa lucri negotientur, & ne monachi, vel à clericis, vel à laicis *d* firmas habeant, neque *e* laici Ecclesias ad firmas teneant.

NOTÆ.

a *LUndon.*) Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. De Lundon. Ecclesia egi *in cap. 6. de consuet. cap. 1. de renunc.*

b *Prædecessorum.*) Quorum auctoritates, & verba infrà dabimus in probatione conclusionis.

c *Anathematis.*) Gelasius *in cap. consequens, distinct.* 88. suspensione multat clericos negotiationibus implicitos: quæ censuræ non sunt latæ sententiæ, sed ferendæ, ut latè probant Theophilus *in distept. de relig. negociat. §. 5. numero* 88. Gibalinus *de univers. negot. lib. 1. art. 2. cap. 3.*

1 d *Firma.*) Idest possessiones conductas, ut exponit Boetius *hic*, & notavi *in cap. de locato*, sive ut Theophilus ubi suprà exponit, idest, ne sub annuo censu prædia rusticana, vel fodinas, aut salinas, aliudve similiter frugiferum conducant, quia redemptio rei frugiferæ Gallicè hodie firma dicitur: est etiam hæc vox Anglica: unde quia Episcopus Lundoniensis ea usus fuit in consultatione, Pontifex per idem verbum responsum dedit. Consonat ipse Alexander relatus post Concil. Lateran. *part. 27. cap.* 21. ubi Cantuar. Archiepiscopo, & ejus suffraganeis ita scribit: *Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus universis monachis vestræ jurisdictionis inhibere curetis, ne villas, & Ecclesias ad firmam recipiant, vel receptas retinere præsumant. Quod si præsumpserint, eos Apostolica auctoritate freti, sublato appellationis remedio faciatis à præsumptione per ecclesiastica districtione cessare.*

2 e *Ne laici Ecclesias.*) Immò laici decimæ locari possunt, sicut & alia ecclesiastica prædia, *cap. 2. de locato.* Sed respondendum est, aliud esse locare fructuum, seu proventuum Ecclesiasticorum perceptionem; aliud verò locare jus ipsum decimarum, vel ipsas Ecclesias: illud permittitur ut Ecclesiis utile, & honestum, ne clerici nimium rebus externis, & merè temporalibus involvantur; hoc autem prohibetur, ne laicorum dispositioni, gubernationique subjiciantur Ecclesiæ, juraque merè spiritualia; cùm absurdum esset pro annua pensione Ecclesiam, ipsiusque jura diviti laico committi; cùm etiam clericis prohibeatur sub annuo pretio Ecclesias conducere *in cap. quoniam, ne Prælati vices suas.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Non licet clericis, vel monachis lucri causa negotiari, vel possessiones conducere.* Probant textus *in cap. non licet, 46. distinct. cap. 1. 2. & 3. ferè per tot. 88. dist. can. 81. & 82. Apost. cap. 10. 14. quæst. 2. cap. 3. 14. qu. 4. cap. observandum, 15. quæst. 2. cap. placuit 3. 21. quæst. 3.* Concil. Illiber. *can.* 19. Hipponense *can.* 17. ibi: *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus non sint conductores.* Nicæn. 2. *can.* 10. *Non licet clericis curas sæculares suscipere, ut qui sint à canonibus prohibiti hoc facere.* Arelat. 2. *can.* 14. *Si quis clericus pecuniam dederit ad usuram, aut conductor alienæ rei voluerit esse, aut turpis lucri gratia aliquod genus negotiationis exercuerit, depositus à Clero à communione habeatur alienus.* Emeritense *canon.* 11. Cabilon. 2. sub Carolo *can.* 11. *Nec presbyteri, nec diaconi, nec monachi villici fiant.* Rhemense *canon.* 30. *Nemo sacerdotum, vel monachorum negotiis illicitis se impli-* 3 Conclusio gradatur, & probatur.

implicent. Parisiense *lib. 1. cap. 29.* Meldense *can. 49. cap. pervenit, 86. dist.* Concil. Chartag. 1. *can. 9.* ibi: *Non liceat laicis clericos nostros eligere apothecarios, vel ratiocinatores. Gratus Episcopus dixit, &c. Si injuria constitutiones Imperatoriæ clericos inquietandos putaverint, si defensio ecclesiastica nos non deridet, pudor publicus vindicabitur.* Forojul. *cap. 6. Placuit ut ad eas prorsus mundanas dignitates, quas sæculares viri, vel Principes terræ exercere solent, in venerationibus scilicet, vel in canticis sæcularibus, aut in resoluta, & immoderata lætitia, lyris, & tibiis, & his similibus lusibus, nullus sub ecclesiastico canone constitutus ob inanis lætitiæ fluxum audeat fastu superbiæ tumidus quandoque præsumendo abuti, nisi fortè si hymnis, & spiritualibus canticis delectatur, de sacris videlicet scripturarum voluminibus dignè, compositè, honestèque compositis utatur. Ab his igitur non solùm non inhibemus abstinere, verum etiam conniventes licentiæ concedimus votum.* Agathense *can. 69.* Tarracon. *can. 2. & 3.* Aurel. 3. *can. 26.* Carthag. 1. *can. 6. 8. & 9.* Aquisgran. *can. 93.* Vvormat. *can. 67. & 69.* Chalcedon. *can. 3.* Cabilon. 2. *can. 44.* Troslejan. *can. 3.* Colon. 3. celebratum sub Hermano postea lapso *p. 2. cap. 31.* ibi: *Quare multa providentia olim vetitum est, ne clerici, vel monachi mercatores (taceamus feneratores) sint lucri causa.* Treverense *anno* 1549. sub Joanne Archiep. *tit. de Religiosis*, ibi: *Statuimus, immò antiquorum PP. canones renovando mandamus, quod nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio suo exire nefandissimo ausu, aut sæcularibus negotiis se immiscere præsumat.* S. Dionysius *cap. 6. hierarch.* ait: *Multa quæ sæcularibus permittuntur, vetari Religiosis, seu monachis, ut sunt nuptiæ, in bello, aut negotiatione versari, & in aliis esse, ob quæ laicus non condemnatur.* Et *can. 16. Codicis Eccles. Afric. can. 18. & 185. Eccles. univers.* S. Cyprianus *lib. 1. epist. 9.* aliàs 66. ubi Pamel. S. Ambrosius *lib. 2. de officiis, cap. 21.* S. Chrysostomus *homil. 20. ex variis, in Matthæum*, S. Epiphanius *hæresi ultim.* S. Augustinus *psalmo 70.* Sanctus Gregorius *homil. 17. in Evang.* P. Blesensis *epist. 17.* P. Cluniac. *lib. 1. cap. 20.* Theod. Studita *sermon. 9.* Novel. Valentin. *de Episcop. judic.* Alia juris testimonia congessit Antonius Augustinus *in epit. lib. 6. tit. 50. & lib. 7. tit. 25. & lib. 8. tit. 39. & lib. 35. tit. 2.* Illustrant ultra congestos à Barbosa hic, & Garanna *in cap. *. hoc tit.* Petrus Gregor. *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 8. littera E, lib. 3. tit. 18. cap. 5. litt. M, & lib. 4. tit. 8. cap. 10. & de repub. lib. 4. cap. 6. num. 16.* Barbosa, *lib. 1. juris Eccles. cap. 40. à num. 83. & de offic. Parochi, cap. 6. num. 37.* Boetius Epon. *hic*, D. Joannes de Larrea *alleg. 86.* Renatus à Valle, seu verius credo, Theophilus *in discept. de relig. negotiat. §. 3.* Balsamon *in can. 3. Synodi Chalced.* Ambianas *ad Tertul. de idololatr. cap. 11. obs. 2.* Coriolanus *in can. 7. Apost.* Cujacius *in l. 3. Cod. locati, & in l. 3. Cod. de commerciis*, Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 5. & 37. & lib. 4. cap. 14.* Frances *in pastor. regul. part. 2. cap. 16.* Gibalinus *de univers. negot. lib. 1. cap. 2. artic. 3.* Vighel. *in method. juris can. fol. 259.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 18.* Diana *part. 11. tract. 1. resol. 10. & tract. 6. resol. 41.* Rever. P. Fr. Joannes Martinez *in discurs. polit.* Gothofr. *in l. 12. Cod. Theodos. de lustrali collat.*

4 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in presentem assertionem ita insurgo: Sacris canonibus non solùm negotiatio clericis prohibita non est, verùm & sæpe sæpius præscripta, ut in Concil. Carthag. 4. *can. 52.* relato à Gratiano *in capite clericus, 91. dist.* ibi: *Clericus quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat.* Et *in cap. clerici, 1. quæstione 4. cap. nunquam, de consecrat. dist. 5. l. 2. C. de SS. Eccles.* ibi: *Vel mercatura;* & aliis congestis à Mornacio *in l. 2. Cod. de Episcop. & Cleric.* Ant. August. *in epit. jur. lib. 8. titulo 21.* Roberto *lib. 2. rer. judic. cap. 2.* Gazeo *ad Cassian. lib. 2. instit. cap. 3.* Narbona *in horograph. nu. 154.* Cellotio *lib. 5. de hierarch. cap. 5. §. 6.* & meritò, ne in calumniam incidant, quam olim Gentiles Christianis imponebant, eos infructuosos compellando, quos refellit Tertul. ibi: *Sed alio quoque injuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotiis dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, ejusdem victus, habitus, instructus, ejusdem ad vitam necessitatis? Nec enim Brachmanæ, aut Indorum Gymnosophistæ sumus, sylvicolæ, & exules vitæ. Meminimus gratiam debere nos Deo Domino Creatori: nullum fructum operum ejus repudiamus: planè temperamus, ne ultra modum, aut perperam utamur: itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commerciis cohabitamus hoc sæculum: navigamus & nos vobiscum, & vobiscum militamus, & rusticamur, & mercamur. Proinde miscemus artes, operas nostras publicamus usui vestro. Quomodo infructuosi videamur negotiis vestris, cum quibus, & de quibus novimus, non scio.* Igitur non rectè in præsenti prohibetur clericis, & monachis negotiatio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam mercatura, in qua datur præcipua negotiatio, non est aliquid ex objecto, illisve necessariò adjunctis, malum; immò res est conservationi generis humani commoda, & necessaria ad vitam agendam. Molina *de justitia tract. 2. disput. 339.* Abulensis *in cap. 25. Matthæi, quæst. 123.* Igitur non debet prohiberi clericis, & religiosis, immò potiùs permitti, quippè illi magis sincerè, & absque adscititiis maculis illam exercebunt, & absque ullo status dedecore, ut faciunt nobiles, quorum nobilitati non officit mercaturæ exercitium, ut probant Straccha *de mercatura, part. 2. num. 17.* Adam Contzen. *libro 1. polit. cap. 9.* Tiraq. *de nobilit. cap. 33.* Accedit, nam sanctioribus Ecclesiæ sæculis monachos opificia sua distraxisse pretio legimus; sic enim monachos Abbatis Aphronii exercuisse omnes artes, & ex opificiis venditis victum parasse, quod verò supererat, per mulierum monasteria, & carceres distribuisse, scribit Palladius *in Lausiaca, cap. 39.* De Palemone monacho idem legitur in Pachomii rebus gestis. Archebium triplicato sibi penso operis manuum, per annum dissolvisse debitum centum solidorum, quod mater contraxerat, scribit Cassianus *lib. 5. instit. cap. 38.* Unde Sanctus Basilius *regul. fusior. 37. & 42.* laborem in artificiis vendibilibus positum, ut suppetat monacho unde tribuat necessitatem patienti, mirè commendat. Idem S. Augustinus *libro de opere monach. cap. 22. & 25.* valdè probat, ut qui aliquando in sæculo opifices fuerint, admittantur in monasterium, ad ea lucrosa opera exercenda: nec est cur timeatur in clericis, ac religiosis negotiis implicatis effusio spiritus, aut evagatio mentis; nam S. Chrysostomus *homil. 35. in Genesim*, monachos hortatur ad collectionem animi in quantavis multitudine negotiorum: & ut doceat id non modò esse possibile, sed non multùm operosum, adducit exemplum Eunuchi, qui erat super omnes gazas Reginæ Æthiopum; & tamen etiam in itinere sacris studiis, & divinæ lectioni vacabat: & Hugo de Folieto *lib. 4. de claustro animæ, cap. 36.* ajebat: Qui corporaliter popularibus turmis premitur, & tamen nullos curarum sæcularium tumultus sustinet, in corde non patitur, in urbe non est. Pulchrè S. Bernard. *serm. 40. in Cantica: Sola*, inquit, *indicitur tibi mentis, & spiritus solitudo; solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suscipiunt, si fastidias quod omnes desiderant, si jurgia devites, si damna non sentias, si non recorderis injuriarum: alioquin nec si solus corpore es, solus es: videsne posse esse te, & solum cùm inter multos, & inter multos, cùm solus es? Solus es in quantacumque hominum verseris frequentia.* Alia exempla prosequitur Roussel. *lib. 4. num. 41.*

Qua dubitandi ratione non obstante, defendenda est 5 Traditur ratio decidendi.
præsens assertio, quæ non levibus firmatur rationibus. Prima, & præcipua sæpe sæpius repetita, legitur in hoc titulo, videlicet, *quia nemo Deo militans, implicat se negotiis sæcularibus*, juxta Apostolum 2. *ad Timoth. cap. 2.* quem etiam locum in clericos negotiatores expendunt Gelasius *in epist. ad Episcop. Lucaniæ*, D. August. *lib. 19. de verb. Domini*, PP. Concilii Carthag. 3. *can. 15.* Forojul. sub Hadriano I. *can. 5.* Ut autem liqueat, qua ratione Apostolus feriat clericos negotiatores, expendendum est, quomodo discipulum alloquatur, nempè jubens, ut meminerit se esse Christi militem. Porrò nemo ex iis, qui militiæ nomen dederunt, possunt se negotiis sæcularibus immiscere, nec prædia conducere, *l. tribuni 11. l. nemo 13. C. de re milit. lib. 12. l. si ignorans, l. ult. Cod. locati, l. 1. C. de præpos. agent. l. 5. C. de agentib. in rebus, l. 8. §. 5. ff. qui satisd.* Harmenop. *lib. 1. promptuarii, tit. 16. §. 3.* Synopsis Basilic. *lib. 20. tit. 1. l. 2. tit. 8. l. 2. tit. 12. p. 3. l. unic. Cod. negotiatores ne militent;* ubi Raguellius, & Linglois, *l. 5. & 8. Cod. de condict. ob turp. causam, novel. Justin. 126.* Vegetius *lib. 2. de re milit. cap. 19.* Rationem reddunt Theodosius, & Valent. *in novel. de offic. & muner. Præfect.* ibi: *Indigna, & pudenda armato homini negotiatio; mercimonia verò exercere, atque ergasteriis adhærere, longè à militiæ dignitate alienum.* Et *l. si cohortalis, in fine, C. de cohort. lib. 12.* nisi speciali licentia à Principe impetrata, *l. 3. C. in quibus causis milit. l. 3. Cod. Theodos. de immunit. concess.* Præesse etiam publicæ officinæ vile, & abjectum semper est habitum, *l. antepenult. C. de incestis nupt. l. 1. in princip. de natur. liber.* & ex diverso mercatoribus militia interdicitur, *l. unic. C. negotiatores ne militent.* Unde dum plures res absurdas sui sæculi recenset Sidonius *lib. 1. epist. 8.* ait: *Negotiatores*

militant, milites negotiantur, student pilæ senes, aleæ juvenes. Illustrant Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 3. Acacius *lib.* 2. *de privil. milit. privil.* 2. & 16. Ayala *de jure belli*, *lib.* 3. *cap.* 4. Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 206. Hunnius *in Encyclop. tract.* 3. *tit.* 5. *cap.* 2. Cujac. & Rither. *ad novell.* 116. Revard. *lib.* 1. *conject. cap.* 13. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 39. Gibalinus *tom.* 1. *de universa negot. lib.* 1. *art.* 2. *cap.* 1. Observandi tamen sunt in hac parte textus *in l. fin. Cod. de jurisdict. l.* 9. *§.* 1. *ff. de re milit. l. fin. Cod. de Fabric. lib.* 12. *l.* 2. *Cod. de fund. limitroph. l. unic. Cod. in quibus causis milites*, ubi Vultejus, *l.* 8. *§.* 1. *ff. qui satid. l. qui officii* 62. *ff. de contrah. emptione*, *l. propter* 23. *§.* 1. *ff. de excus. tut.* Si ergo ita negotiatio militibus armatæ militiæ prohibetur, quantò magis militibus militiæ cœlestis, hoc est clericis, prohiberi debet, ut ajebat D. Ambrosius *lib.* 1. *de offic. cap.* 36. ibi: *Si is, qui Imperatori militat, à susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus, quantò magis qui fidei exercet militiam ab omni usu negotiationis abstinere debet.* Secunda ratio provenit ex eo, quia clerici, & religiosi ratione propriæ professionis obstringuntur ad conversationem cum Deo, & cultum ei studiosè, ac perfectè deferendum; quæ vitæ ratio vix, ac ne vix quidem cohærere potest cum negotiatione, quia mens in partes infinitas distrahitur, & mergitur in desideriorum inutilium, & curarum profundum; idcircò enim, ut rectè notavit Sotus *lib.* 6. *de justitia*, *quæst.* 2. *artic.* 2. negotiatio generale nomen sibi fecit proprium, dictaque est à negatione otii omnibus actibus communi, quia antonomasticè, & eminenti quodam modo otium negat, usque eo, ut ni caveatur, suffocet, & opprimat animum, & distrahat à conversatione cum Deo, & ministerio in ejus Ecclesia exhibendo, ut eleganter expressit D. Cyprianus *epist.* 65. ibi: *Scriptum est enim, Nemo militans Deo obligat se molestiis sæcularibus, ut possit placere ei, cui se probavit.* Quod cùm de omnibus dictum sit, quantò magis molestiis, & laqueis sæcularibus obligari non debent, qui divinis rebus, & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos, & sæculares actus vacare non possunt. Faciunt variæ auctoritates congestæ per Jacobum Simancas *lib.* 2. *de republ. cap.* 10. & 11. Rectè ergo in præsenti, & tot canonibus suprà relatis prohibitum est clericis, & religiosis turpis lucri causa negotiari, ne à proprio ministerio distrahantur; & cùm viri Deo mancipati sint, ne negotiis sæcularibus se immisceant, quod valdè Dominus abhorret, ut agnovit Propheta Rex, dum *psalmo* 70. ait: *Quia non cognovi negotiationem, introibo in potentias Domini.* Ita eum locum legunt vetus psalterium, Hieronymus, Augustinus, Arnobius, Cassiodorus *ibi*, necnon Gelasius *epist. ad Episc. Lucaniæ*, D. Ambrosius *lib.* 3. *offic. cap.* 6. alia dedi *in can.* 19. *Concilii Illiber.*

6 Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione, & totius negotiationis, quæ clericis, & religiosis prohibetur, aut permittitur, cognitione, sciendum est quis sit negotiator, quidque negotiatio? Et Auctor imperfecti operis in Matthæum *homil.* 38. ad illud, *Ementes, & vendentes*, ait: Ergo ostende nobis quis est negotiator; omnes enim homines videntur negotiatores: Ecce qui arat, comparat boves, ut spicas vendat; & qui operatur lignum, comparat lignum, ut utensilia vendat; & linteonarius comparat lintea, mina, ut vendat; & fœnerator mutuat pecuniam, ut tollat usuras. Et quomodo antiqui Judæi, & Apostoli artificia laudaverunt, quia magis sunt sine peccato? Sicut & Paulus fuit sutor tabernaculorum, & ipse mandat dicens: Curent & nostri bonis operibus præesse, Et Apostoli quidem, sicut legimus, piscatores fuerunt. Cui difficultati ita respondet idem auctor: *Ostendam qui non est negotiator, ut qui secundùm istam regulam fuerit, intelligas omnes negotiatores esse: idest quicumque rem comparat, non ut ipsam integram, & immutatam vendat, sed ut opus faciat ex ea; ille non est negotiator, quia qui materiam operandi sic comparat unde faciat opus, ille non rem ipsam vendit, sed magis artificium suum: idest, quia rem vendit, cujus æstimatio non est in ea ipsa re, sed in artificio operis, illa non est mercatio.* Alias negotiationis formas tradit Medina *de restitut. quæst.* 31. Ex quibus omnibus triplex negotiatio considerari potest. Prima simplex, juxta quam emuntur necessaria, aut venduntur superflua, quæ latissimè negotiatio dicitur: secunda lucrativa, strictè accepta, qua res non mutata, nec in aliam formam redacta venditur, quæ est præcipuè negotiatio; tertia etiam lucrativa, qua res empta in eum finem mutatur in aliam formam, vel statum meliorem, & per se, aut per alium venditur carius ad quæstum faciendum, quæ est in medio quodam modo usurpata negotiatio, pressior quàm prima, & laxior quàm secunda. Juxta has negotiationis species exponenda est præsens difficultas: & prima negotiatio simplex, seu latissimè accepta, non prohibetur clericis, vel monachis, quia mercari per se, aut vendere sua superflua, non distrahit animum, aut impedit propria munia obire; nec superflua vendere strictè accipimus pro fructibus quæ supersunt ex collectis in propriis fundis, verùm etiam quæ jam in usum suum, absque animo, & studio revendendi comparaverint; possunt enim clerici ea vendere, si agnoscant eorum inutilitatem, & quidem non eodem pretio quo emerunt, verùm & carius. Ita Abulensis *in cap.* 25. *Matthæi*, *quæst.* 224. Sà *in summa, verbo Clericus*, *num.* 20. Rebellus 2. *part. de justitia quæst. ultima*, *num.* 2. Molina *de justit. disput.* 342. *conclus.* 2. Gutierrez *de gabel. quæst.* 39. *num.* 16. qui id etiam admittit quando clerici, aut religiosi sibi necessaria emunt absque animo revendendi, sed postea occasio se offert revendendi carius; quia ea non est propriè negotiatio, ut docet Diana *part.* 1. *tract.* 1. *resol.* 72. & probatur *ex cap. canonum*, 14. *quæst.* 4. nec his casibus debent clerici, aut religiosi ullam gabellam solvere, *l.* 3. *C. Theodos. de lustrali collatione*, ibi: *Singuli quique, si per eos vernacula quæque vendantur, functione auraria non teneantur: si verò emendi, vendendique compendiis ultrò, citroque quæsitis familiaris rei amplitudo cumuletur, etsi militares sint, memoratæ præstationi nectantur.* Et *l.* 36. *C. Theodos. de Episcop. & cleric.* ibi: *Quicumque catholicæ religionis clerici intra eum modum, unde victus emendi, vendendique usum lege præfinitum exercent, ab auraria pensione habeantur immunes; ab his quoque, quos à publici laboris actu, & gradus clericatus, & quod non minus est, sanctior vita defendit, præcipimus temperari. Nec enim ullum eorum qui excepti legibus probabuntur, subjacere patiemur injuriæ. Dat. prid. id. Jul. Med. Post. Cons. Stiliconis, & Aureliani VV. CC.*

Secunda negotiationis species, cùm res videlicet emuntur animo revendendi, nullatenus forma mutata, 7 Prosequitur solutio.
abhorret à statu clericali, seu religione, quia hæc est propriè negotiatio turpis lucri gratia facta, quæ tot canonibus suprà relatis prohibetur, ut agnoscunt Doctores suprà citati, cùm per eam inducatur animi distractio, & clerici implicentur negotiis sæcularibus. Nec interest, quod per se eam exerceant, an per alium, si ille tertius, per quem negotiatio exercetur, non sit administer, nec habeat rationem concausæ principalis, ut docent Straccha *de mercatura*, 1. *part. num.* 26. secus verò si habeat rationem causæ principalis, veluti si campsori dederit clericus pecuniam, ut societatem ineant mercatore conferente totam operam, clerico autem pecuniam adhibente, ut contra Molinam & Gutierrem resolvit Theophil. Raynaud. *discept. de relig. negotiat. fol.* 124. Circa tertiam speciem, cùm mercibus mutatis negotiatio contingit, distinguendum est inter eam negotiationem, quæ repugnat statui clericali, & eam quæ clericos, seu religiosos dedecet. Ad primam spectat tabernas habere ubi vinum, seu cibos sua opera mutatos vendant, *Clement.* 1. *de vita & honest. cleric. can.* 9. *Synodi* 6. vel si macellariis, seu laniis carnes vendant ex animalibus in hunc finem saginatis, & postea jugulatis. Ipsa autem animalia in propriis pascuis nutrita, quæ superflua sunt, rectè à clericis, vel religiosis venduntur, quia ea negotiatio illis non prohibetur, Medina *de restit. quæst.* 30. Salas *de emptione & vendit. disp.* 2. *num.* 9. Molina, *tract.* 2. *de justitia*, *disput.* 392. Gutierrez *de gabel. quæst.* 93. *num.* 51. non autem possunt prædia locare, ut fructus inde perceptos vendant, ut probant Diana *part.* 11. *tract.* 6. *resol.* 10. ubi agit de clerico uvas emente, & vinum vendente: & *eadem part. tr.* 6. *resol.* 41. resolvit posse religiosos suis sumptibus, seu monasterii, libros à se compositos typis dare, & postea in diversas regiones vendere, absque eo quod dicantur negotiatores. Circa opificia verò propriæ manus clericorum, seu religiosorum, dicendum est, justè venalia exponi, cùm illa honesta negotiatio sit, & potiùs in propriam alimoniam, aut saltem, ut otium vitetur, exerceatur, ut probavi suprà *in cap.* 1. Retinenda tamen est pietatis, & prudentiæ justissima distinctio, quam S. Basilius *cap.* 6. *constit. monast.* his verbis adhibet. Cæterùm in his se operibus exercere monachus debet, quæ ordinis ipsius decori conveniant, cujusmodi videlicet ea sunt omnia, à quibus cauponariæ artis, & imposturæ omnis absit suspicio, quæque nullæ longioris animi distractiones, aut improbi quæstus sequantur; sintque ejusmodi, ut manentibus intra tectum magna ex parte à nobis confici possint, ne operum laboribus contentiùs quàm par sit consectandis, animi,

animi in virtutis commentatione nervos, industriamque elidamus, in quo illud spectandum est, ut opus absolvatur, & à quiete tantùm non discedatur: distinctius ad regulam 38. fusiorem id exponit. Juxta hanc ergo negotiationis distinctionem facilè exponuntur, quæ adduxi pro dubitandi ratione.

C A P U T VII.

Idem a *Lundon. Episcopo*:

RElatum est auribus nostris, quòd *b* monachi N. *c* sæculariter vivunt, & alios exemplo corrumpunt. Inde est, quod auctoritate Apostolica tibi *d* indulgemus, ut eos ad observationem monasticæ regulæ *e* appellatione remota compellas: & si tibi restiterint ausu temerario, eis *f* ejectis, fratres Cisterc. Ordinis in præscriptum monasterium inducas, ut *g* labores impiorum justi edant, & illi tum de rubore confusi, ad sui Ordinis observantiam revertantur.

N O T Æ.

a L*Undon.*) Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. capite* 7. & post Concilium Later. *p.*27. *cap.*3. ex quibus textum hunc transcribo, ut agnoscatur Raymundum partim pleniùs, partim significantiùs, prout universali legislatione oportebat, textum transcripsisse, dum omisit verba illa, *Cisterciensis Ordinis*; & addidit clausulam illam, *si non potest præscriptum monasterium in suo ordine reformari*: ut notavit Boerius Epon. *hic*. Alia pars extat *in cap.* 3. *de cleric. excommunic.*

3 b *Monachi N.*) Nomen Monasterii à compilatoribus omissum fuit, adjecta tantùm littera *N*, licèt malè *in d. cap.* 3. *partis* 27. exprimatur *Natun.* Et fortè omissum fuit monasterii nomen, ne illud hoc authentico testimonio notaretur in perpetuùm; & etiam quia cùm hoc Alexandri responsum pro lege universali observandum esset, non erat conveniens, aut necessarium exprimere nomen ipsius monasterii.

c *Sæculariter vivunt.*) Negotiis sæcularibus implicit; unde textus hic fuit compilatus, *sub hoc titulo.*

d *Indulgemus.*) Quia monasterium hoc erat exemptum à lege diœcesana, & jurisdictione Episcopi: unde nisi virtute delegationis non poterat Episcopus Londinensis illud visitare, monachosque corrigere, juxta tradita *in cap. licèt, cap. grave, de offic. Ordin.*

e *Appellatione remota.*) Quia à correctione non admittitur appellatio, *capite* 2. *cap. reprehensibili, de appellat.*

f *Ejectis.*) Non intelligas monachos hos fuisse 3
quidem ejectos è monasterio illo, non autem ab Ordine, motus ex eo, quod Alexander id se jubere dicit, ut illi rubore suffusi ad sui Ordinis observantiam convertantur; nam si non ejicierentur ab Ordino, mandaret Pontifex, ut in alia monasteria detruderentur: quod verò conversionem ipsorum intendat, id etiam fit in ista projectione; cùm enim ita ejecti semper monachi remaneant, optandum est, ut hac pœna ad officium suum revocentur, & ita proprium monasterium recuperent. Docuit Gibalinus *de clausur. regul. disquisit.* 2. *capite* 4. *§.* 8. *numero fin.* De pœna hac ejectionis ob incorrigibilitatem egi *in cap. fin. de regular.*

g *Ut labores impiorum.*) Respexit Pontifex ad illud psalmi 10. *Justi tulerunt spolia impiorum*; ubi agitur de Ægyptiis mari rubro submersis, & eorum spoliis Israelitico populo datis. Facit textus *in cap. quicumque*, 23. *quæst.* 7.

C A P U T VIII.

Innocent. III. *Episcopo* a *Esculano*.

SIcut te accepimus referente, cùm ven. f. n. *b* Episcopus Hostien. olim per tuam transiens civitatem, tibi dederit in mandatis, ut Presbyteros, Diaconos, & subdiaconos, quos ibidem invenit passim tabellionatus officium exercentes, excommunicationis vinculo innodares, & eos qui ab illis publica reciperent instrumenta: tu licèt id feceris, ex mandato tamen Episcopi dicti dissimulasti postmodùm de Subdiaconis, donec qualiter contra ipsos, & alios in sacris Ordinibus constitutos deberes procedere, Sedem duceres Apostolicam consulendam. Quocirca fraternitati tuæ per A. s. m. quatenus clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium per beneficiorum suorum subtractionem, ap. postp. interdicas. Datum Later. VI. Kalend. Decemb. Pont. N. anno XIV.

N O T Æ.

1 a E*Sculano.*) Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in epistolis editis à Bolqueto *lib.* 2. *regestr.* 14. *epist.* 129. ex quo textum hunc restituo. Asculum, seu Esculum, perantiqua, ac nobilis Italiæ civitas est in Piceno suprà fluvium Troentum: ejus meminerunt Plinius *libro* 3. *capite* 13. ibi: *Colonia Asculi Piceni nobilissima*. Lucius Florus *lib.* 1. *cap.* 18. *Domicii Picenatis, & caput gentis Asculum*. Strabo *libro* 5. eam per hæc verba describit: *In mediterraneo est Asculum Picenum, locus in quo mœnia condita, natura munitissimus, & montis circuitus, jugis exercentibus inaccessus*. Ab aliquibus hæc civitas vocatur Asculum, ab aliis Esculum, ut ab ea quæ in Apulia est, discernatur; tametsi apud antiquiores scriptores Asculum ferè semper appelletur. Plura de ipsius magnitudine & cladibus ob factiones Guelforum, & Gibellinorum, congessit Vighellius *tom.* 1. *Ital. sacræ, fol.* 488. Jam à temporibus Apostolorum Episcopali Cathedra decorata fuit, cujus Episcopo Petro hujus nominis primo missa est præsens epistola.

b *Episcopus Hostiensis.*) Hugolinus videlicet, qui anno 1227. ad Apostolicum fastigium evectus, felicissimo nomine Gregorius IX. dictus fuit.

C O M M E N T A R I U M.

PRo hujus textus expositione præmittendum est, qui 2
sint tabularii, seu tabelliones. Et tabularii apud antiquos dicti fuerunt calculatores, qui scilicet in tabula calculandi, & computandi artem pueros docebant, vel aliàs eam artem tenebant, *l.* 1. *§. ludi, ff. de extraordin. crimin. l. ult. ff. si mensor falsum modum*. Etiam tabularii dicuntur, qui in publico tabulario, idest loco, in quo publicæ scripturæ custodiebantur, inserviebant: nam locus ipse, quem archivum appellant Impp. *in l.* 30. *C. de Episc.* tabularium dicitur. Tertul. *in apolog. cap.* 39. ibi: *Antiquissima plurimarum gentium archiva veteres tabularium dicebant*. Cicero *de natura Deorum, libro* 3. ibi: *Sed exeamus è theatro, veniamus in forum, sessum ite precor: quid? ut judicetur qui tabularium incenderit*. Et in oratione pro Archia Poeta: *Hic tu tabulas desideras. Heracliensium publicas, quas Italico bello incensas, tabularium interiisse scimus omnes*. Et in oratione pro Rabirio. De peculatu facto de tabulario incenso agit Virgilius *lib.* 3. *Georg.*

Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.

Livius *lib.* 43. ibi: *Censores è templo in atrium libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabulis publicis, clausoque tabulario, & dimissis servis publicis, negarunt se, &c.* Et eos tabularios servos publicos fuisse, patet *ex l. ultima, Cod. de servis Reip.* & Capitolinus in Gordiano.

tabu-

tabularios servos publicos appellat, ibi: *Non scribæ, non servi publici, non censuales illi actibus interessent.* Quod etiam constat ex Livio proximè relato Posteà verò Archadii, & Honorii constitutione sancitum est, ut nulli deinceps ad tabularii officium pateret aditus, qui obnoxius esset servituti. Hi autem ita huic conditioni erant addicti, & mancipati, ut non possent ad aliam aspirare militiam, & dignitatem: quod patet *ex l. scripturas, Cod. qui potiores in pign. hab.* & *l.* 3. 5. 7. 8. *Cod. Theod. de nu. act.* His tamen adversari videtur Taciti locus *lib. annal.* 54. ubi de Balbo Prætorio filiis orbo, & divite, cujus propinquus Valerius Fabianus subdit testamentum, accitis Vicio Rufino, & Terentio Latino Equitibus Rom. & aliis minùs illustribus, qui testamenti tabulas obsignarent. Taciti hæc sunt verba: *Igitur Fabianus tabulariis, quos memoravi, & aliis minus illustribus obsignat. Si itaque Vicium, & Terentium Equites, & alios minus illustres, tabularios nominat, non ergo veritati consentaneum est, quod diximus cùm Lucio, hosce fuisse servos, seu generis servilis.* Facilè dissolvitur difficultas, si à Corneliano textu mendum auferamus, & litteram genuinam legendam subdamus; namque postrema editio, præsertim à Lipsio, & Vetrano recepta, ita habet: *Igitur Fabianus tabular iis, quos memoravi, &c.* Sicque patet Tacitum loquutum non de tabulariis publicis, sed de testibus testamentum obsignare solitis. Alii erant tabularii, qui civitatum, aut provinciarum chartas tractabant, ut constat *ex l. penult. Cod. de tabul. lib.* 10. *l. ult. §. hi quoque, ff. de muner. & honor.* & qui publicas rationes tractant, seu supputant, *l. 5. l. missi, Cod. de exact. tribut. l.* 2. *Cod. de muner. & honor. l.* 1. *Cod. de immunit. nemini conced. l.* 1. *Cod. de censib.* Tabularii quoque sunt dicti, non solùm qui publicas tabulas obsignabant, ut contractuum scriptores, *l.* 2. *Cod. de eunuchis, l. contractus* 17. *de fide instrum. novel.* 7. *&* 73. sed & qui in rebus privatorum adhibebantur, ut subscriberent, vel stipularentur, aut fide publica firmarent, ut passim apud Jurisperitos, & præsertim *in l. si quis decurio, Cod. de pactis, l.* 1. *&* 2. *C. de tabul. lib.* 10. De his tabulariis, seu tabellionibus in præsenti agitur, & statuitur, clericos in sacris ordinibus constitutos non debere hoc officium exercere: quod firmatur in Synodo Cabilon. 2. *can.* 44. ubi presbyteris inhibetur, ne Cancellariorum munus exerceant. Cujus prohibitionis rationem deducunt Abbas, Hostiensis & Boetius Epon. *in præsenti*, ex conditione ipsius officii, & ejus ignobilitate. Sed malè, cùm tabellionum officium tam apud Romanos, quàm apud Græcos honestum esset, ut ait Cicero 3. *in Verrem, act.* 8. ibi: *Scribarum ordinem esse honestum, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque Magistratuum committantur.* Et Cassiodorus *lib.* 12. *epist.* 21. honorabile decus dixit tabellionum officium. Quoad Græcos in comperto est, fuisse scribarum officium honorificum. Æmilius Probus, seu ut alii malunt, Cornel. Nepos *in Eumene*, ibi: *Apud Romanos revera sicut sunt, mercenarii scribæ existimantur: at apud Græcos è contrario nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, fide, & industria cognita, quod necesse est omnium consiliorum eum esse participem.* Plura de his tabulariis, seu tabellionibus tradunt Covar. *pract. cap.* 59. *num.* 4. Petrus Gregorius *libro* 47. *syntag. capite* 41. *num.* 4. Rosinus *libro* 7. *antiquit. cap.* 48. Casaubon. *in not. ad Capitol. in Opileo*, Bulengerus *lib.* 6. *de Imper. Roman. capite* 26. Gaspar Barthius *lib.* 50. *advers. capite* 1. Amaya *in l. si quis* 34. *Cod. de Decur.* Velascus *de privil. pauper.* 1. *part. quæst.* 10. Garzonius *in Theatro, tit. de notar.* Langleus *lib.* 7. *semestr. capit.* 14. Tiraq. *de nobilit. cap.* 30. *num.* 9. Marcel. Donat. *in elucid. ad Livium, & Tacitum*, in locis suprà relatis, Hunnius *ad Treutl. volum.* 1. *disput.* 8. *quæst.* 48. Giballinus *de negot. tom.* 2. *libro* 6. *capite* 3. *artic.* 10. Ea ergo omissa ratione, dicendum est, in præsenti textu prohiberi clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium exercere, quia videlicet sæculare, & publicum munus est: unde instrumenta ab eis confecta, publica dicuntur *in novel.* 44. & forensia *in novel.* 73. Quare cùm clericis, ut sæpè sæpius in hoc titulo repetitum est, non liceat sæcularibus negotiis se immiscere, ideò & tabellionatus munus obire illis prohibetur. Consonant lex 15. *tit.* 18. *lib.* 2. *ordin.* lex 10. *titul.* 3. *lib.* 1. *recopil.* probant Azevedus *ibi*, Claudius Espenceus *ad D. Paulum lib.* 2. *digress. cap.* 11. Jacob. Gothofr. *in l.* 3. *Cod. Theodos. de Decur.* Amaya *ubi suprà, numero* 23. qui ex Valenzuela, & aliis latè probat, quod etsi prohibeantur clerici esse tabelliones, adhuc si officium exercuerint, instrumenta ab eis confecta mero jure valebunt. Alia ex ratione Decurionibus prohibetur illud officium exercere *in l.* 3. *Cod. Theodos. de Decur.* cujus pars extat *in d. l.* 34. *Cod. de Decur.* & ibi exponit Amaya. Possunt clerici etiam in sacris ordinibus constituti Notarii officium exercere in causis spiritualibus, de quibus causis accipiendus est textus *in cap.* 2. ibi: *Notarii gessit officium*, 32. *distinct.* & ita fieri in diœcesi Placentina testatur Azevedo *in d. l.* 10. & in Compostellana ex Concilio Compostel. Salmanticæ celebrato anno 1565. Similiter in causis fidei clerici non tantùm admittuntur, verùm & cogi possunt Notarii officium exercere, *cap. ut officium*, §. *ad conscribenda, de hæret. lib.* 6. post Pœnnam, & alios probat Acunna *in cap.* 2. 32. *dist.*

C A P U T IX.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

SEntentiam sanguinis nullus dictet *b* clericus, aut *c* proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut ubi exerceatur, *d* intersit. Si quis autem hujus occasione statuti Ecclesiis, vel Ecclesiasticis personis aliquod præsumpserit inferre dispendium, per cens. eccl. compescatur: nec quisquam clericis litteras dictet, aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas: unde in Curiis Principum hæc solicitudo non clericis, sed laicis committatur. Nullus quoque clericus *e* ruptariis, aut hujusmodi viris sanguinis præponatur, nec illam chirurgiæ partem Subdiaconus, Diaconus, aut Sacerdos exerceat, quæ vel ad ustionem, vel *f* incisionem inducit. Nec quisquam *g* purgationi aquæ ferventis, vel frigidæ, seu ferri candentis ritum cujuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat, salvis nihilominus prohibitionibus de *h* monomachiis, sive duellis antea promulgatis.

N O T Æ.

a G*Enerali.*) Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ubi *cap.* 18. refertur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2.

Sententiam sanguinis.) Hanc partem exposui suprà *in cap.* 3.

b *Nullus clericus.*) His verbis generalibus usi sunt PP. ut nulla ambigendi occasio daretur, an Alexandri constitutio relata suprà *in d. cap.* 3. protrahenda esset ad clericos in minoribus ordinibus constitutos.

1 c *Dictet, aut proferat.*) Dictat sententiam qui tanquam judex, consiliarius, vel assessor eam concipit; profert autem, qui eam pro tribunali, aut ubi jus dicitur, eam recitat, ut exponit Boetius Epon. *in præsenti, num.* 8.

2 d *Aut intersit.*) Auctoritativè, videlicet executioni sententiæ quasi opem ferendo, *cap. ex litteris, de excess. Prælat. cap. perniciosè, de pœnit. distinct.* 1. *can.* 33. *Concil. Altissiod.* non verò prohibentur clerici comitari ipsum reum ex pietate pro ipsius animæ salute, ut probat Boetius Epon. *hic num.* 10.

e *Ruptariis.*) *Rotariis* legitur in ipso canone 18. 3
Concilii Later. & apud Innocent. III. *lib.* 3. *regestr.* 55. *epist.* 41. à rota, cujus nomine pars exercitus venit; unde Rotarii sunt milites ad eam cohortem, seu turmam spectantes, ut patet ex Niceta Choniate *libro ult. de Imperio Balduini*, ibi: *Itaque partem exercitus, quæ utilitatis suæ causa sequi vellet (Rotam ipsi vocant) ablegarunt, potestate data urbes, quæ defecissent, suo arbitratu tractandi. Ea cohors antegressa à nullo scelere, & à nullo piaculo abhorruit.* Guillelmo Neubrig. *lib.* 2. *de rebus Angliæ, cap.* 27. ibi: *Stipendiarias Brabantionum copias, quas rotas vocant, accersivit.* Et *libro* 5. *capit.* 15. *Quippè Rex, qui stipendiariam militiam, quam rotas vocant.* Dicebantur etiam Ruptarii. Innocent. III. *libro primo regestr.* 13. *epist.* 92. ibi: *Ad expellendum quoque ruptarios, & Brabantiones.* Matthæus Paris. in Henrico II. *ad annum* 1174. *pag.* 128. ibi: *Nunciatum est ei electam Regis filii sui militiam*

tiam

tiam apud Dolensem urbem à Brabantiis, & Ruptariis, circumclusam. Et *pag.* 129. *Sed priusquam veniret, hostium suorum maxima multitudo à suis ruptariis fuerat interempta.* Notarunt Joan. Vossius *de vitiis serm. lib. secundo cap.* 17. Paul. Idnmsy *in not. ad Innoc. III. d. lib.* 3. *epist.* 41.

4 f *Incisionem.*) Per se videlicet; nam jubere possunt clerici, qui medicinæ artem exercent, incisionem facere, *can.* 8. *Synodi Constantinop.* ibi: *Quamobrem decrevit sancta Synodus, ut si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus castrare aliquem convictus fuerit, vel manu propria, vel suo jussu, is depositioni subjiciatur. Si sit autem laicus, segregetur, præterquam si morbus, qui alicui accidit, ad eum exsecandum, & castrandum coegerit; quemadmodum enim Nicænæ primæ Synodi canon eos qui morbo exsecti sunt, non punit, propter morbum; sic & nos nec sacerdotes, qui ægrotos castrari mandant, condemnamus; nec laicos, qui propriis manibus ad castrationem utuntur, reprehendimus; hoc enim morbi esse medelam, non autem creaturæ insidias fieri, vel opificium injuria affici, existimamus.* Probant Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de relig. locricato, fol.* 200. Quatenus tamen liceat clericis medicinam exercere, exposui *in cap. ad aures, de ætate & qualit.*

g *Purgationi.*) De qua latè agemus, Deo volente, *in tit. de purgat. vulgari.*

h *Monomachiis.*) Ut dicemus *in cap. unic. de cler. pugn. in duello.*

CAPUT FINALE.

Honorius III. *Venerabilibus fratribus M. Patriarchæ Antiochen. & universis Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filiis cæteris Ecclesiarum Prælatis, in Patriarchatu Antiocheno constitutis.*

Super specula. *Et infrà:* Sanè licèt fallax sit gratia cæterarum scientiarum, & vana etiam pulchritudo, cùm frumentum electorum, & vinum germinans virgines, juxta Prophetam, sit bonum super omnia, & sit pulchrum; quia tamen regulares quidam claustrale silentium, & legem Domini animas convertentem, & sapientiam dantem parvulis, quam super aurum, & topazion amare debuerant, respuentes, abeunt post vestigia gregum, & illicitè se convertunt ad pedissequas amplectendas, quæ plausum desiderant populorum: contra hujusmodi præsumptores exeuntes ad audiendum leges, vel physicam, fœlicis memoriæ Alexander prædecessor noster olim instituit in Concilio Turon. ut nisi infrà duorum mensium spatium ad claustra redierint, sicut excommunicati ab omnibus evitentur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reversi autem in Choro, & Capitulo, & mensa, & cæteris ultimi fratrum existant, &, nisi fortè ex misericordia Sedis Apostolicæ, totius spem promotionis amittant. Verùm quia nonnulli ex talibus propter quorundam opiniones diversas excusationes aliquas assumebant: Nos volentes ut tales de cætero ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, districtè præcipiendo mandamus, quatenus tam à *b* Diœcesanis, & Capitulo ipsorum, quàm & à cæteris Episcopis, in quorum Diœcesibus hujusmodi student, tales sub. appel. obst. excommunicati, & prædictis pœnis obnoxii publicè nuntientur. *c* Quia verò Theologiæ studium cupimus ampliari, ut dilatato sui tentorii loco funiculos suos faciat longiores, ut sit fides catholica circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus resistere valeat ascendentibus ex diverso; ad Archidiaconos, Decanos, *d* Plebanos, Præpositos, Cantores, & alios clericos *e* personatus habentes, necnon presbyteros (nisi ab his intra spatium præscriptum destiterint) hoc extendi volumus, & mandamus, appellatione postposita, firmiter observari.

NOTÆ.

1 a *Antiochen.*) Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. unico*, ex qua restituo præsentem inscriptionem. De Ecclesia Antiochena nonnulla notavi *in cap.* 5. *de translat. Episcop.* Tria reperiuntur fragmenta in hoc Decretalium volumine compilata Honorii III. cum hoc principio: primum in præsenti relatum: secundum *in cap. super specula, de magistr.* tertium *in cap. super specula, de privil.* & ad eandem epistolam Decretalem spectare voluit Cironius, *in cap. super, de magistris.*

b *Diœcesanis.*) Episcopis videlicet, in quorum Diœcesibus monasteria ipsa sunt, sub obi studio juris civilis monachi operam dant. An verò hæc nunciatio Episcopis etiam in monachos exemptos concessa sit, disputat Boetius Epon. *in præsenti, num.* 4. qui affirmativè resolvit.

2 c *Quia verò.*) Hæc verba non extant in dicta quinta compilatione; esse tamen nostri Honorii III. refert Bonifacius VIII. *in cap.* 1. *hoc tit. in* 6. & in eis Pontifex studium sacræ Theologiæ commendat, quia cùm per annum 1137. libri Pandectarum juris civilis reperti fuerint à Pisanis in ditione civitatis Melfitanæ, quæ est in Apulia, adhucque hodie magna cum veneratione Florentiæ asserventur; & Lotharius Imperator statuisset, ut abrogato Longobardorum jure, civile observaretor, & publicè doceretur, cœpit esse ejus professio apud omnes magna in æstimatione, ut referunt Balduinus *in prolog. ad Instituta, §. cùm verò*, Possevinus *in sua biblioth. cap.* 17. Unde & è contrario negligi cœpit studium sacræ Theologiæ, cùm ferè omnes Juris Cæsarei studium profiterentur, propter honorem; aut physicam propter opes: unde in proverbium abiit: *Dat Galenus opes, & Justinianus honores.* Unde Honorius III. agnoscens præstantiam studii sacræ Theologiæ, atque ejus necessitatem, ideò præsentem edidit constitutionem, ut ipse in præsenti fatetur, & docuit Barbosa *voto* 88. *num.* 24.

d *Plebanos.*) Idest parochos, ut exposui *in cap.* ∴

e *Personatus.*) Quid sit personatus, exposui *in cap. ad aures, de rescriptis.*

Finis Libri tertii Decretalium.

Digitized by Google

LEGATORIA DI LIBRI
P. CICCIORICCIO
Borgo Vittorio, 26
ROMA